1598

ILLVSTRIS. ET CLEMENTIS.
PRINCIPI HEROI
D. D.

FRIDERICO D. G.
DVCI
WIRTEMBERG. & TECCEN.
COMITI
MONTISBELIGARD. &c.
ORDD. REGG.
FRANCOR. ET ANGLOR.
EQVITI TORQVATO
IVSTO FORTISS. PRVDENTISS.
DOMINO SVO CLEMENTISS.
FID. OBS. ET SVMMIS. GRAT. ERGO
D. D.
CASPARVS BAVHINVS. D.

* Memo-

1598

EPISTOLA DEDICATORIA.

MEMORABILE est Illustrißime ac Clementiß. Dux, Regum illud sapientißimi Salomonis exemplum, quod is inter tot tantaq; imperij sui negotia, omnium Plantarum, quo DEI OPT. MAX. sapientiam admirandam prædicaret, à Cedro inquam Libani vsque ad Hyssopum murorum, Historiam texere voluerit: quæ (heu optata) non sine magno mortalium damno interiit. Cuius tam illustre exemplum Ethnicorum Reges plures & conati & idem imitati sunt. Et, vt ex multis aliquos referam: en eximios Reges, Gentium quidem Illyrorum, à quo Gentiana: Lysimachum Macedoniæ, à quo Lysimachia: Telephum Mysææ, à quo Telephium: deniq; Mithridatem Ponti, à quo Mithridatica nomen sibi reseruat perpetuum. Quid? quod monumenta tradunt, Euacem Arabum Regem primum herbas pinxisse, ac eiusmodi depictum librum Neroni Cæsari honoris gratia misisse? Recte, equidem. Existimarunt etenim, licet clari & armis & consilio forent, illustriores futuros se, & nominis claritatem auctam iri, si de plantis vel scriberent, vel aliquas à se inuentas denominarent. Quin eadem ratione quoq; nomen suum non modo perpetuò hominum memoriis inhæsurum, verū etiam dum plantis repullulantibus, & reuiuiscentibus quotannis quasi reuicturū, haud temere iudicarunt. Sanè, hoc nostro seculo neutiquā desunt HEROES vere magnanimi, qui nullis sumptibus parcentes, Hortos plantarum exoticarū feracißimos colunt: inter quos ILLVSTRISS. DVX inter primos merito collocandus: Ecquis enim quæso Principum hoc seculo, duos hortos Simplicibus exoticis refertißimos, si qui alij hodie sunt, vel fuerint olim, præter I. C. T. excoli curat: alter Stutgardiæ, multis miraculo: Montisbeligardi alter exoticarum fertilitate notißimus, quem Iohannes Bauhinus, Celsitudinis Tuæ Archiater, optimus frater meus, magna cura, indefeßis laboribus, ex I. C. T. mandato, indies auget & illustrat. His equidem, & maioribus etiam motus ego, (posteaquam de simplicibus aliquid nunc ab annis aliquot meditari cœpissem, & quædam publici iuris fecissem) labores hosce & qualescunque notas, adiectasq; Icones plantarum CCC. inter quas plures nuper inuentarū stirpium, plurimasq; descriptiones, quod in Matthiolo me præstitisse fateor, dicare volui: sed & iure etiā debui. Tantum enim est I. C. T. erga plantas harumq; cultores & studiosos, studium atq; patrocinium, vt nullum alium hodie videam, cui Botanica mea studia potius voueam. Accedit quod antè sesquiannum ab I. C. T. in Medicorum numerum fuerim cooptatus. Pro quo tantoq; tanti Herois fauore, quid deberem, agnoui dudum, sed hactenus occasio defuit: nunc conatus sum, quod conatum I. C. T. videt. Efficiat modo vt quæcunque hoc chartaceum munusculum: verius animi obsequentis & fidei debitæ signum, aliquam apud C. T. mereatur gratiam. Quod ILLVSTRISS. DVX, te, prout es ingen, virtutum, disciplinarum, scientiarumque omnium capacißimo, facturum planè confido: quod etiam submissè obtestor. Quod vnum superest, DEVM VNVM ET TRINVM precor, vt CELSITVD. TVAM, ad Christianæ Reipublicæ bonum incolumem diu conseruet, clementer protegat, atque regat. Basileæ XVI. KAL. VIIBR. Ann CIↃ. IↃ. IIC.

T. CELSITVDINIS

Humilis & obseruan.

Caspatus Bauhinus D.

INVICTISSIMO POTENTISSIMOQVE ROMANORVM IMPERATORI

ſemper Auguſto, MAXIMILIANO ſecundo, &c.

SERENISSIMIS, ET ILLVSTRISSIMIS

SACRI ROMANI IMPERII ELECTORIBVS, &c.

FERDINANDO, ET CAROLO,

AVSTRIÆ ARCHIDVCIBVS, &c.

AC CÆTERIS VNIVERSÆ GERMANIÆ PRINCIPIBVS,

DOMINIS MEIS CLEMENTISSIMIS.

HERBARIAM MEDICINAM (vt ab ea primum ſermonem exordiar) Inuictiſſime Imperator, ac Sereniſſimi Principes, antiquis temporibus à Chirone illo magni nominis Centauro, Saturni ex Phyllira filio, primum repertam eſſe teſtantur, cum Plinius, tum plerique hiſtoriarum antiquarum autores. Alii vero ab Apolline inuentam volunt, alii ab Aeſculapio eius filio, tantæ facultatis excellentiam à nemine excogitari, inuenirique poſſe putantes, præterquam à Diis immortalibus. Non enim fieri poſſe cenſent, vt homo ipſe abditas ſtirpium naturas, facultateſq; inueſtigare, ac perſpectas habere quiuerit, niſi prius à maximo omnium opifice halce dotes fuerit edoctus Namque (vt Plinius inquit) ſi quis id ab homine excogitari poſſe credat, ingrate Deorum numen intelligit. Atqui non deſunt probatiſſimi autores, qui reiectis Poetarum figmentis, & aliorum, fabuloſe ſuis in hiſtoriis de Herbariæ Medicinæ inuentoribus ſcribentium, certo credunt, allatis cum autorum teſtimoniis, tum efficaciſſimis rationibus, omnium creatorem Deum, Optimum, Maximum, plantarum, & cæterarum rerum omnium, quas terra procreat, & alit, facultates Adæ, primo humani generis propagatori indicaſſe, eique illarum cognitionem infudiſſe, ſimulatque illi è limo terræ conformato vitæ lumen inſpirauit. Quod autem admiranda Medicinæ ſecreta, quæ non ſolum in herbis, & arboribus, ſed in omnibus rebus, quæ in vniuerſo habentur orbe, in humani generis vſum creata fuerint, apertiſſime teſtatur in ſacris literis moralis, ac vere diuinus ille philoſophus Ieſus Syrach: quippe qui ſcribit Medicinam à ſummo Deo è terra eſſe creatam, quam vir prudens abhorrere non debet. Quod vero rerum omnium ſcientiam in Adam infuderit ab initio Deus, facile quidem coniicere quiſque poteſt ex Moſaicis monumentis libro primo Geneſeos. Etenim cum parentibus primis noſtris poteſtatem dederit ipſe Deus, vt dominarentur volucribus Cœli, piſcibus maris, cæteriſque terræ animantibus: En vobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terræ ſolo frugiferæ ſunt, omneſque fructifero fœtu præditas arbores, ſemenque parientes, quibus ad alimoniam vobis vti liceat, Beſtiis autem omnibus terreſtribus, cæteriſque volucribus, & quæcunque vitali ſpiritu animata mouentur, his omnem herbarum viriditatem ad ſeſe alendum tribuo. Hinc itaque (inquam) coniiciendum eſt, quod cum Deus tam immenſis muneribus hominem ornauerit, haudquaquam prætermiſiſſe illum, quin omnium rerum vires, ac naturam hominem ipſum, vno tantum ſpiritus diuini afflatu docuerit. Nihil enim à quoquam æſtimaretur, precioſiſſimum quantumuis donum, niſi ſcirent in quem vſum ſibi eſſet futurum. Cum autem Dei opera omnia omni prorſus defectu careant, aliter ſane nobis cenſendum non eſt, quod certiores ſumus ipſum Deum haud vnquam latuiſſe, humanum genus, tot, tantiſque ſubiici debere malis, quibus tollendis, ac mulcendis (vt pium decet patrem) nunquam prætermiſiſſet is, quin homines auxilia, ac remedia docuiſſet, quæ plantis ineſſent, ipſius tantum hominis cauſa procreatis, vt non deſperaret in afflictionibus, quæ in morbis atrociſſimis proueniunt. In quibus ingenti ſolatio afficimur, vbi medicamentorum auxilia præſentia eſſe videmus. Ab Adamo omnium parente ſubſequutam ætatem volunt rerum omnium notitiam habuiſſe, ac ſubinde induſtria adaucta, rem altius, diligentiusque exquirere cœpiſſe: ita, vt hinc primum rei herbariæ plurimum cognitionis ac ornamenti acceſſerit. Quod cum poſtea animaduertiſſent ſapientes, nouiſſentq; maximam huiuſce facultatis eſſe præſtantiam, ac vtilitatem, eius voluptate capti, ipſi quoq; rei herbariæ, & cæteris, de quibus ars medica tractat inueſtigandis, ac cognoſcendis, ſtudium impenderunt. Atqui non tantum mira eorum cura fuit, in his, quę ſatu blandiuntur, aut in cibum veniunt, ſed culmina quoq; montium inuia, & ſolitudines abditas, omneſq; terræ fibras ſcrutati, inuenere, quid quæq; radix polleret, ad quos vſus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta, ad ſalutis vſum vertentes, quibus quantum illis debeamus, nõ equidem facile dixerim, cum tanti beneficii præmium, nullo prorſus theſauro compenſari poſſit. De herbis autem primus omnium, quos memoria nouit, Orpheus accuratiſſime ſcripſit, apud Græcos, & poſt eum Muſæus, ac Heſiodus ab Ægyptiis (vt narrat antiquitas) edocti. Ab his Pythagoras ſapientia clarus, primus volumina de

Herbaria Medicina origo diuina.

Planta ad vſum hominũ condita.

Primi herbarum ſcriptores.

Plantarum facultatibus compoſuit, Apollini, Aeſculapioque omnia accepta referens. Compoſuit, & Democritus volumina de plantis, Perſide, Arabia, Aethiopia, & Aegypto prius peragratis. Hoc quoque ſequuti ſunt alii nobilitate, ac iucunditate huiuſce diuinæ facultatis allecti: quinetiam ſtudio iuuandæ poſteritatis non dubitarunt ſe variis vitæ periculis committere, dum multas ignotas, aſperaſque peragrarent regiones, vt veram, legitimamque medicamentorum cognitionem conſequerentur. Inter hos reperio fuiſſe Hippocratem, Crateuam, Ariſtotelem, Theophaſtrum, Dioclem Cariſtium, Pamphilum, Mantiam, Herophilum, Dioſcoridem, Galenum, Plinium, & alios quamplurimos, quorum nomina, ne longior videar, quam par ſit, lubens prætereo. Cæterum quod plantarum peritia, aut inuentio, præter eam, quam maximam affert voluptatem, vtilitatem quoque, gloriam, & laudem pariat ſempiternam, nouerunt non tantum vniuerſi orbis ſapientes, diligentiſſimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam, ac potentiſſimi Reges: quippe illorum claritatem, quę hinc potiſſimum ortum habuerat admirati, rati in hac antiquiſſima facultate ſummum ſplendorem, ſingularemq; præſtantiam eſſe, tantum ocii, ac ſtudii ad eā percipiendam, & illuſtrandā contulerunt, vt eorū pleriq; de Plantarū hiſtoria, & virib. libros condiderint, nōnulli generoſa antidota cōpoſuerint, vt ita ſuæ, & aliorum mortalium vitæ, victuiq; conſulerent. Alii, etſi ex rebus conſilio, & armis præclare geſtis, ſe illuſtres reddidiſſent, cū tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent, ſi clariſſimam ſtirpium facultatem ipſi quoque ſuo eſſent ſtudio proſequuti, è remotiſſimis terrarum regionibus raras, nobileſque plantas ingenti ſumptu, & labore conquiſitas, ad ſe transferri curarunt, vt certam, ac veram earum hiſtoriam deſcriberent. Neque illos certe hoc latuit, quod ſi hac in re ſtudioſe diutius verſati, egregium quicquam inueniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum: quandoquidem herbæ, quæ ſingulis annis reuiuiſcunt, repullulant, & reuireſcunt, eos perpetuo in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, vel de ipſarum hiſtoria, & viribus aliquid poſteritatis memoriæ prodiderunt. Gentianam herbam vbique ſcriptoribus commendatam à Gentio Illyriorum Rege inuentam, & ab eo appellationem mutuatam eſſe, illi vero claritatem, & immortalitatem tribuiſſe, plures ſunt, qui ſcribant autores. Similiter Lyſimachus Macedoniæ Rex Lyſimachiam (vt Plinius eſt autor) inuenit, & ex ſe nominauit ob hanc perpetuis laudibus celebris. Scordiū item Mithridatem Ponti Regem nominis æterni commendat. Clymenos præterea herba, Clymeno Regi inuentori ſuo Euphorbium, Iubæ Mauritanorum: Telephium, Telepho Miſiæ Regibus. Echium, & Anchuſa Alcibiadi Athenienſium Duci, famam largiuntur æternā. Hinc etiam clarent Attalus Pergami, & Euax Arabū Reges. Siquidem hic de ſimplicium medicamentorū viribus ad Neronem Imperatorem multa cōſcripſit: ille vero dum plura aduerſus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota plurimū laboris inſumpſit, vt legitimas nanciſceretur plantas. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Maſſiniſſa Numidiæ, & Agamemnon Argiuorū Rex, quorū nomina nulla penitus vetuſtate extingui poterunt ob eam, quam in cognoſcendis prodēdiſq; ſtirpibus, curā, diligentiamq; adhibuerunt. Omittam Philometera, Hieronem, & alios nonnullos, magni nominis Reges, ne verboſius, quam oporteat rem proſequi videar, qui vel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quod rei herbariæ ſtudioſi extiterint, in eaq; de poſteris præclare ſint meriti. Porro tractu temporis migrauit hæc facultas etiamnum ad Romanos, apud quos M. Cato omnium bonarum artium magiſter, primus, & diu ſolus hanc facultatem attigit, boum etiam medicina non omiſſa. Poſt eū vnus illuſtriū, nempe C. Valgius eruditione clarus, de re plantaria plura ſcribere tentauit, imperfecto tamen volumine, diuo Auguſto dicato. Sed antea condiderat ſolus apud Latinos plantarū volumina Pompeius Lenæus, magni Pompei libertus, ex Mithridatis pmptuario edoctus. Nāq; cum is Rex eſſet, in reliqua ingenii magnitudine medicę materię peculiariter curioſus, à ſubiectis hominibus, quæ fuere magna pars terrarum, ſingula exquirens, ſcrinium cōmentationum harum, & exemplaria, effectusq; in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autem omni Regia præda potitus eo deuicto, & ſuperato, transferre ea Latino ſermone Lenæum, Grammaticæ artis doctiſſimū, iuſſit, vitæq; ita profuit, non minus, quam Reipublicæ victoria illa. Hos multo poſt tēpore ſequutus Plinius de Naturali hiſtoria ſcribēs, pluirib. & continuis libris de plantis, & herbis fuſius egit, cui ea omnia, quæ ab aliis ante ipſum ſcripta ſunt, accepta referre debemus, cum iam diu perditis eorū ſcriptis, nihil emolumenti ex iis capere valeamus, præterquam iis tantum, quæ ab eodē Plinio, in ſua translata ſunt monumenta. Contemplanda quoq; fuit ante id tempus Antonii Caſtoris ſcientia, cui ſumma admodū autoritas erat ea in facultate, viſendo eius viridariolo, quo plurimas alebat plantas, centeſimum ętatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidē memoria, aut vigore concuſſus, nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Fuere etiam inter Latinos, qui huiuſce facultatis meminere, Poetæ nonnulli, nempe Virgilius, Ouidius, Macer, ſiquidē hi plura de plantis notatu digna, & nunquā interitura carminib. cecinerunt. Herbarum gloriā Mulieres quoq; affectaſſe, & aſſecutas eſſe, vt quæ multū curæ, ac ſtudii earum virib. inueſtigandis impenderint, nō modo Poetæ, ſed etiam hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circem, à qua Circea herba dicta eſt, Poetæ Solis filiā fuiſſe fabulantur: Sed hæc re vera, eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt, vt non temere ob eius mirabilia facta illis ſeculis, diuina potius, quam humana ſit habita. Talis quoq; Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit, vt cum compoſitis ex iis medicamentis pluribus ſenectutem retardaſſet, Aeſonem Poetæ finxerint vltimo affectū ſenio, ab hac iuuentuti fuiſſe reſtitutum. Helena adhæc, Helenio herbæ, quā primum (vt quidam volunt) ſeuit, ſuum nomen impertita eſt, atque ideo in ea nunc etiam nominatiſſima viuit. Artemiſia vero Mauſoli Cariæ Regis vxor alioquin præclariſſimi nominis mulier, vel ex hoc memorabilis, & immortalis reddita eſt, quod ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poteſt, vt quemq; ad plantarum cognitionem capeſſendam inuitaret, quod hęc tantum vtilitatis in ſe habeat, vt & animalia irrationalia, natura ipſa edocta, plurimarum plantarum vires cognoſcant eaſque mortalibus indicarint. Quandoquidē Cerui dictamnū herbā, quod vulnerati eius paſtu telum venatoriū eieciſſent, ſagittarū vulnerib. mederi oſtenderunt, vbi ferrū vulneri inhæſerit. Itē Ceruæ, Seſeli herbā demonſtrarunt. Teſtudines, cunilā, muſtelæ, rutā, accipitres, hieracium: columbæ, verbenacam, hirundines, chelidoniū, ciconię, origanum, & alia deniq; animalia alias innumeras herbas inuenere. Quocirca ſi ad prędicta mentē, animūq; homines cōuerterent, ſi medicę materię primordia ſpectarent, vtpote cū plātę

Priſcorum Regum in plantarum inquiſitione mirum ſtudium.

Romanorū illuſtrium virorū monumenta.

Plinii laus.

Antonii Caſtoris in colendis plantis diligentia

Poeta Latini qui de plantis ſcripſerunt.

Heroina plantarum ſtudioſa.

Helenium

Artemiſia.

Animalia bruta, quas plantas manifeſtauerint.

ſuis

suis diuinis præditæ virib. statim ab elementis conditis, è terra emerserint, nullum mihi dubiũ est, quin omnes faterentur hãc facultatẽ antiquitate, nobilitate, & diuinitate cæteras antecellere. Neq; ob id solũ illi tantum laudis, admirationis, & gloriæ debetur, quod eius cognitio iucunda, ac delectabilis sit, sed etiã quia vtilis admodũ, & necessaria existit.

Herbarum cognitio vtilis & necessaria.

Ea nanq; sanitatem, qua nihil exoptatius homini esse potest, tuetur, varia, innumeraq; morborũ genera fugat, ferarũ virus euincit, & venenorũ lethalium vim demolitur: quin etiam homines in vita diutius seruat, & sæpe etiam deploratos, quorum scilicet salutis nulla spes reliqua sit, ad vitam reuocat. Quod cum recte quidem æstimassent Romanorum Imperatorum nonnulli (vt libro primo de Antidotis testis est Galenus) etsi in Republica administranda, & prouinciis gubernandis, tuendisq; plurimum essent occupati, eos tamen non mediocre tenuit studium colendæ rei Herbariæ, atque etiam illustrandæ.

Cæsarum Romanorũ in re herbaria studium.

Quippe, vt genuinas consequerentur plantas, vtque veris aromatis potirentur, in multis ac longisquis regionibus, Herbarios magnis sumptibus alebant, muneribusq; donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ, quam vtilitatis referrent, quod ita quoque studerent immortalitatẽ beneficio demereri. Sane memorabili maiorum suorum exemplo ducebantur, qui non solum exuuias Regum quos in bello deuicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsosque Reges vinctos ante se ducere solebant, sed etiam raras, & peregrinas plantas, & generosa aromata, quibus raræ præclaræque dotes inerant, in iisdem magno cum honore ferebant, nec putabant ii se minorem laudem, & gloriam adeptos ex plantis illis, quas postea per quam diligenter suis in hortis serebant: idem ex aromatis, quæ inter sua alia pretiosa reponebant in suum, & cæterorum commodum, quam ex trophæis, simulachris, & arcub. quæ omnia erigi curabat Senatus, Populusq; Romanus, in perpetuam rerũ gestarum memoriam, & eorũ gratiam, qui se tali laude dignus exhibuerant. Magno ẽt honore apud Romanos habiti sunt ii, qui de plantarum historia, & virib. scripserunt, & in hac facultate claruerunt, argumento satis manifesto, quod expugnata Carthagine omnes Bibliothecas, quas inuenerunt, variis Regib. & Principib. donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria, & agricultura tãtum à Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinã linguã verterentur, mandarunt: tantam nimirum solus iniit gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus.

Mago Pœnus xxxij volumina de plantis conscripsit.

Adeo deniq; fuit attonita ad herbarũ facultates antiquitas, vt illorũ temporum scriptores affirmarent etiam mirabilia dictu, ita vt Xantus historicus in primo historiarum libro scripserit, occisum Draconis Catulum herba quadam à parente reuocatum ad vitam, quam Magi Balim nominant; eadem Thilonem, quem Draco occiderat, saluti restitutum. Et Iuba Rex Mauritaniæ herba quadam in Arabia hominem ad vitam reuocatum esse tradidit. Picum etiam auem adactum suis cauernis cuneum, quas in arboribus habet, admota quadam herba extrahere tradiderunt, cum Democritus, tum etiam Theophrastus. Quin etiam Aethiopide herba, tactu clausa omnia aperiri, quibusdam admurmuratis cantilenis.

Quarundã plantarum admirandi, & prope stupendi effectus.

Id quod mihi miraculo non est. Memini enim dum superioribus annis Venetiis agerem, me quendam suspendio damnatum vidisse, cui fores omnes patefierent disiectis seris, vna tantum herba admota signaculis quibusdã decantata.

Claustrorũ apertio.

Talis fere facultatis alia haud mihi incognita habetur, in Italiæ montibus proueniens, qua ab equis calcata continuo ferrei soluuntur calcei. Herophilum clarissimum antiquitatis medicum posteritatis memoriæ tradidisse ferunt historiarum autores, quasdam haberi plantas, quæ calcatæ tantum prodesse, quæq; etiam obesse possint.

Alii effectus ex solo contactu.

Obseruatum certe est inflammari vulnera, vlceraq; superuentu eorum qui pedibus iter confecerunt per loca perniciosis plantis scatentia; contra vero sanari morbos, vbi ab itinerantibus vulneratis, salubres calcatæ sunt. Nam Hemionitidis contactu spleneticos sanatos scimus: Comitiales suspensa collo Pęoniæ Romanæ radice: Ictericos substrato in calceis, nudis pedibus maiori Chelidonio aut Pastoria bursa: Aconitum pardalianches contactis tantũ fęminei sexus pudendis, paulo post necẽ afferre certum est. Tam diu quempiam lippitudine haud tentari obseruatum est, quã diu is syluestris Rumicis radicẽ, secum nitidissime habuerit. Desinet strangutia cruciari, qui Tamaricis lignum ardens sua ipsius extinxerit vrina. Inguinis tumorem haudquaquã iis subcrescere putant, qui Myrti surculum secum gerat. Varices in cruribus sanari scribunt, vbi hederæ radicibus, Luna Aquarium occupante, erutis circundetur affectio. Idemq; effici, si ternæ eiusdem hederæ baccæ, per murum repentis, affecto cruri adalligentur. Scordii contactu præseruari Cadauera, non solum Mithridatis, sed etiam Galeni testantur monumenta. Scythæ, Scythicam herbam circa Bęotiam nascentem adinuenere, gustatu quidem prædulcem, cuius magna nimirum commendatio, quod in ore eam habentes, famẽ sitimq; non sentiant. Idem pręstat apud eosdem Hippice dicta, quod equis quoq; eundem effectum prębeat: Tradũtq; his herbis Scythas ẽt in duodenos dies durare in fame, & siti.

Scythica herba vis magna ad ambigendã famem.

Tant. gloriæ herbæ Vetonicæ tradidere quidam, vt domus in qua sata sit tuta existimetur à piaculis omnib. Coriacesia herba, quinetiam Callitia, Pythagoras aquam glaciari tradidit. Minaidis succo in aqua decocto protinus sanari serpentium morsus, si eo foueantur, idem tradidit, & eundem effusum in herba, qui vestigio contigerint, vel eo respersi fuerint, insanabiles perire monstrifica prorsus natura veneni, præterquam cõtravenena. Ab eodem Pythagora Aproxis herba appellatur, cuius radix nõ minus quam Naphtha è longinquo concipiat ignes. Achemenidon plantam colore electri sine folio nasci in Tardystilis Indiæ meminit Democritus, cuius radice in pastillos digesta in dieque ex vino pota, noxii per cruciatus nocte confiteantur, omnia, per vanas numinum imaginationes.

Herba quæ Reos sua malefacta confiteri cogit.

Adamantida Armeniæ & Cappadociæ alumnam, qua Leonibus admota, resupinari eos illico laxo hiatu: nominis causam habere aiunt, quod Adamantis modo cõteri nequeat. Ariamidis herbæ contactu ligna oleo prius peruncta, illico accenduntur, si decerpatur, cum Sol fuerit in Leone. Therionarca in Cappadocia, & Misia nascente, omnes feras torpescere; quib. fuerit admota, nec nisi Hienæ vrinæ aspersu recreari, tradidere veteres. Ophiusa in Elephantina Aethiopiæ nasci etiam tradunt, liuidam, & horribili aspectu, qua pota terrorẽ, minasq; serpentiũ obuersari, ita vt mortem sibi eo metu cõsciscant, qui biberint, ob idq; cogi sacrilegos illã bibere: aduersari tamen ei palmeũ vinum, Potamantim ad Indum fluuiũ inueniri narrant, qua pota lymphari homines obseruantibus miraculis. Manicum Solanum (vt Dioscorides est autor) varias facere species, imaginesq; nõ iucundas obuersari, si eius radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Lybano Syriæ nasci, qua deuorata futura præsagiant homines. In Bactris, & circa Boristenẽ planta prouenit Gelotopyllis dicta, quæ si cũ vino, & myrrha, bibatur, varias dicũt obuersari species, ridendiq; finẽ non fieri, ni potis

ex palmeo vino pineæ nucis nucleis, pipere, & melle additis. Aſciomenes herba (vt Apollodorus eſt autor) vino aſperſa, folia in ſe cõtrahit. Oenotheta (Crateuas autor eſt) meraco aſperſa, omnium animaliũ feritates domat, collo adalligata, vel iugo ſuſpenſa. Parthos ab Antonio fugatos ſcribit Appianus Alexandrinus, cum fame premerentur, in quandam herbam incidiſſe, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiſcerentur, aut intelligerent, niſi quod lapides continuò effoderent, quaſi quidpiam magni operis facturi, & ſic debacchati, bilem demum euomentes interirent. Rhamni tertij ramus (autore Dioſcoride) valuis feneſtriſue impoſitus veneficia omnia depellit. Scilla tota in limine ianuæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet. Lapathi radices, quinetiam Plantaginis collo adalligatæ (eodem autore) chœradas & ſtrumas ſanant. Vermiculi in echinatis Dipſaci capitulis autũno reperti, collo in folliculo adalligati, aut ſiniſtro brachio appenſi, quartana febre affectos incolumitati reſtituunt. Atractylis herbæ geſtatu obtunditur Scorpionum ictus, quouſq; icti geſtauerint: depoſita tamen illico recrudeſcere dolorem ſcribit Dioſcorides: Quin etiam poſteritates memoriæ tradidit, à Scorpione non ici eos, qui polemoniæ herbæ radicem ſecum tulerit, vel ſi forte fortuna quiſpiam ictus fuerit, eum quidem nihil moleſti paſſurum. Naſcitur in Iudæa radix Baaras, à loco appellata (vt Flauius Ioſephus ſcribit libro de bello Iudaico) quæ flammam colore imitatur, circa veſperam vero veluti iubar fulgurans: accedentibus autem, eamq; vellere volentibus, facilis res factu non eſt, nam tamdiu refugit, quouſque vrina muliebris, vel menſtruus ſanguis ſuper eam fundatur: quinetiam tunc ſiquis eam tetigerit, mors certa eſt, niſi forte eam ipſam radicem ferat de manu pendentem: ideo effoſſæ circumquaq; radici, nec dum extirpatę canem alligant, qui abeuntem inde dominum ſequi volens, eam extirpat, & continuò moritur, tanquã eius vice, à quo tollenda erat: nullus enim poſthac accipientibus metus eſt. Tantis autem periculis propter vnam vim capi eam operępretium eſt: Siquidem iis admota, qui cacodęmonibus oppreſſi ſunt, illico libertate fruuntur. Cæterum & mihi quidem radix eſt, à Franciſco Calceolario Veronenſi reperta, qua vino per noctẽ macerata, & epoto ſubinde vino, linteolo percolato, à quouis quantumcunque famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum deguſtare, niſi aceti cochlear abſorbuerit. Ridendus profecto iocus, ſed res ipſa non omnibus committenda. Foditur radix apud occidentales Indos, foliis Sambuci, quæ humanæ coxæ complet craſſitudinem, cuius ſuccus epotus lethalis eſt. Reliqua vero expreſſa radix in farinam molita, optimum ac nutritioni ſaluberrimum conficit panem. Illud etiam his addi poteſt, quod in Circulatorum ſpectaculis ſæpe demirantur homines. In vinum radicis cuiuſdam puluerem, cuius guſtatu fauces conuelluntur, immiſcent, & cui fucum facere volunt, iubent, vt illo in vino intinctum digitum, quaſi prægustandi cauſa ſugat, tum illico digitum in vino madidum in os inditum, ſibi mordicus, nõ ſine dolore, & clamore premit inuitus. Interea perinde atque blanditiis mærentem conſulatur Circulator, temporum, carpique arterias, alio quopiam oblinit medicamento, deinde nummum in terram proiectum hortatur, vt tollat. Ibi ille pronus, primum ſe ſe nequit attollere, mox vnguinis vi amens factus, concidit, ſtatimque eius more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur ſimul ſe fluctibus obrui. Ergo eum erigit Circulator. Ille quaſi vlturus iniuriam, primum maleficium obliquo ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur. Poſtremo fugientem Circulatorem perſequi, donec abſterſo tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum, ac menti reſtituatur. Vbi autem ad ſe rediit, quaſi, qui euaſerit à mari naufragus, capillum, veſtimentaque, veluti vela torquere, exprimereque, brachia tergere, & nares emungere conſpicitur. Hæc, fabulæ non ſunt. Nam non deſunt multorum teſtimonia, qui viderunt, quique impoſturam ſuſpicantes, ſuis & amicorum ſuorum famulis (vt hoc anno Pragæ factum eſt) hæc fieri iuſſerunt. Herbam commemorat Theophraſtus, qua deuorata ſeptuagies coeundi poteſtas accedat. Quin & in Indiæ Occidentalis prouincia quadam verſus Darieu, arborem eſſe Pyri faciem referentem, ſcribunt Hiſpani, cuius fructus deuorati (ſunt ij butyri ſapore) adeo valide eos, qui deuorarunt, in Venerem agunt, vt prope miraculo ſit eorum efficacia: Agnoſoàt illi nomen eſt. Achemenide herba in hoſtium aciem coniecta trepidare agmen, & terga dare ſcribit Plinius. Quinetiam Laticen Legatis dari ſolitam à Perſarum regibus, vt quocunque veniſſent, rerum omnium copia abundarẽt. Apud Tartaros plantam inueniri tradunt, cuius fructus Agnum per omnia refert. Obducitur is tenuiſſimo corio, quo vtuntur incolæ ad capitis tegmina: internam pulpam Cammari carnes referre aiunt, & è vulnere ſuccum manare ſanguini omnino ſimilem; item dulcore eſſe admirabili: radicemque humo exertam, ſubrigere ad vmbilicum vſque. Illud miraculi fouet magnitudinem, quamdiu obſidetur herbis, viuere illum, quaſi agnum in læto paſcuo: euulſis vero illis, paulatim contabeſcere. Atqui & illud admirationem auget, appeti à Lupis illum, atque vorari. Non ne & id mirum, quod de Ægyptia traditur Loto? Huius cum flores, tum etiam ſcapum veſperi ſub aquis mergi Ægyptij narrant, vſque ad medias noctes, totumque abire in altum, adeò, vt demiſſa quidem manu inueniri non poſſint: verti deinde paulatimque ſubrigi, & ad Solis exortum emergere extra aquas, ac flores patefacere, & capitula exerere, vt planè ab aqua abſit alte. Cæterum nec ſyluæ quidem, nec ſaxa, nec antra, horridiorque naturæ facies, medicinis carent, Sacra illa parente rerum omnium, nuſquam non remedia diſponente homini. Innumeræ fere ſunt in ſyluis plantæ, ac arbores, à quibus morborum ſalutem petimus. Sunt & in ſaxis, & in antris aliæ vtiliſſimæ: quin etiam in ipſo mari plantæ naſcuntur ſalubres, quemadmodum in lacubus, fluminibus, fontibus, ac paludibus, è quibus ſua habet medicina auxilia: adeo, vt nullus prorſus extet locus, qui hiſce dotibus deſtituatur. Nihil enim quiſpiam à natura creatum inueniet, quod in medicum vſum venire non poſſit. Quandoquidem ipſa venena non ſolum ſeſe deſtruunt inuicem, ſed quamplurimis medentur morbis. Aconitum enim, & ſi (vt prædiximus) adeo pernicioſiſſimum ſit, vt contactis tantum fœminei ſexus genitalibus, necem paulo poſt afferat, epotum tamen, ictis à Scorpione, præſentaneo fere auxilio eos liberat. Mirum quidem, exitialia ambo cum per ſe ſint hæc duo venena, in homine commoriuntur, vt homo ſuperſit. Idem oculorum medicamentis, leuandi doloris gratia commodiſſimè adiicitur. Cicuta præterea pernecans planta, ſacros ignes, & vlcera, quæ ſerpunt, illitu reſtinguit, oculorum inflammationes mulcet, & alios quidem plures in Medicina habet vſus. Nerium aſinos, mulos, equoſque, qui deuorauerint, interficit; cæterum è vino potum demorſos à ſerpentibus ſanat. Meconium in perpetuum ſomnum ſumentes ducit; contra vero dolorificos morbos omnes mulcet. Cantharides deuoratæ, in necem hominem trahunt, atque iiſdem curantur à cane

Baaras admirabilis planta.

Fucus paratis conueniens.

Circulatorũ quorundam iocus.

Plãta agnos proferens.

Venena venenis quandoque antidota eſſe poſſunt.

rabido

rabido demorsi. Vipera reptilium fere perniciosissima, non solum sui ipsius venenum extinguit deuora-
ta,& illita,sed alia etiam venena destruit,& superat. Quid demum plura? nihil non herbarum vi effici pos-
set, si plurimarum vires non ignorarentur. Hæc tametsi quibusdam fide carere videantur,admiratione
tamen implent,coguntque confiteri, multum esse, quod vero supersit. Quapropter male audiunt apud
doctos,qui talia plantarum miracula rident, cum & rerum euenta prorsus famæ suffragentur. Non proti-
nus historiis fidem derogare consentaneum est, si vel aucupium causæ,quo potiri nequeamus, nos fugiat:
Siquidem innumera fere sunt hominibus conspicua,quorum ratio non possit iniri. Multa in intimis na-
turæ penetralibus delitescunt,quæ nec ratio vlla,nec humanus intellectus comprehendere potest. Voluit
enim natura hæc potius admirari homines, quam à quoquam vnquam intelligi. Quare qui scrupulosius in
peruestigandis singulorum rationibus versantur, ex omnibus naturæ miracula submouent. Etenim vbi
nos causæ ratio deficit,hinc dubitādi manat exordium,hoc est philosophandi. Iccirco philosophiam modo
quodam conantur abolere,qui prodigiosis naturæ miraculis fidem non habent. Sed quare non plures no-
scantur plantæ (inquit Plinius) causa est, quod eas agrestes,literarumque ignari experiantur, vt qui soli in-
ter illas viuant. Multis enim inuentis nomina desunt. Nam scimus sine nomine plantam in angulis sege-
tis defossam, præstare ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quod & qui sciunt, demonstrare no-
lunt,tanquam ipsis periturum, quod tradiderunt alii. Ita certe recondunt,qui pauca alia nouere, inuiden-
tes aliis, & neminem docentes,in scientiæ autoritatem : tantum excogitandis nouis,ac humana iuuanda
vita,quorundam mores absunt. Summumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, vt intra vnumquenque
recte facta veterum perirent. At nos elaborata, ac iis,nobisque,laboribus ingentissimis parta abscondere
atque supprimere cupimus, & fraudare vitam alienis bonis? minime omnium, imo non tantum aliorum
inuentis, sed propriis nostris comparatis auxiliis præsentium, & posterorum vitam iuuandam statuimus,
complurium ætatis nostræ clarissimorum,doctorumque virorum institutum sequuti,in quorum catalogo *Clariss. huius*
præcipui sunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcel- *ætate Viri*
lus Vergilius, Leonardus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa Brasauolus, *qui de re*
Iacobus Syluius, Aloysius Mundella, & alii,qui cum animaduerterent, Medicam materiam, nullis olim *herbaria*
non seculis celebrem,medicorum,qui nos præcesserunt, incuria,segnitieque obsoletam,intentatam & in- *scripsere.*
cultā iacere,adeo vt perpauci reperirentur Medici, qui alias fere plantas,quam olera,quorum frequentior
est in cibis vsus,cognoscerent, humanum genus miserati, strenuam nauarunt operam, vt discussa superio-
ris seculi caligine, Medicam materiam è tenebris eriperent,& suæ pristinæ luci restituerent. Quos equidem
eo quo potui maiori studio, atque industria imitatus,cum multis iam annis animaduertissem in vniuersis
Italiæ pharmacopoliis,cum à Pharmacopœis ipsis,tum maxime à medicis huiusce facultatis ignaris, quam
plurimos errores,eosque graues, & detestandos committi in humanæ vitæ discrimen, ac sæpe in eiusdem
perniciem,vt eorum errores tollerentur,habita nostrorum Pharmacopœorum ratione, quorum pauci sa-
tis Latine sciunt, Dioscoridem Anazarbeum, & Græcum, & antiquissimum scriptorem, ac in simplicium
medicamentorum historia, & viribus reddendis facile Principē in Italicam linguam vertendum, & Italicis *Commenta-*
itē commentariis,vt possem,illustrandū suscepi. In quos vtiq; quantū ingenio,quantū labore, ac cura,quā- *ria Italice*
tum denique iudicio consequi potui,contuli, vt legitimas, quas puto plantas proderem,meamque simili- *scripta.*
ter de cæteris simplicibus medicamentis proferrem sententiam. Qua in re coacti fuimus, non modo *Medicorum*
Pharmacopœorum, & Medicorum superioris ætatis, qui hanc Medicinæ partem neglexisse videntur,er- *superioris*
rata passim explodere, sed recentiorum quoque,qui tamen materiam hanc diligentissime tractarunt,opi- *ætatis negli-*
niones sæpenumero refellere. Nec certe mirum,quod viri alioqui doctissimi,& summa laude digni impe- *gentia.*
gerint, lapsique fuerint, vel in tanto rerum discrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcuti-
entes: quod quidem & nobis aliquando accidisse,hoc in opere magno,non dubitamus. Porro Plantarum, *Methodus*
& Animalium historiam late,quantum res postulare visa est,complexus sum. In viribus autem recensen- *obseruata.*
dis,eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi,eoq; fere semper contentus fui,nisi quando quid ipse præ-
termisit. Præterea,cū plura sint plantarum,aromatū,& aliorū simpliciū medicamentorū genera, quæ fre-
quētem in Medicina vsum obtinent,partim à Mauritanis, partim ab aliis,qui per singulas ætates claruerunt
inuenta, de quibus nusquam,quod extet, meminerunt Dioscorides, & Galenus,aliique veterum Græco-
rum authores, ea omnia nostris commentariis inseruimus, ipsorumque historiam,& vires,ea,qua potui-
mus diligentia descripsimus. Hoc opus,vbi ad vmbilicum perduxissem, vel amicorum hortatu edidi,eo in
primis animo, vt aliqua ex parte industria mea hominum vitæ prodessem, deque ea benemeritus existi- *Comment.*
marer. Assecutus hoc sim,necne,nostrum nō est ferre iudicium. Nisi temere fortasse à nobis dictum vide- *Italica quin*
retur,me ex eo coniecisse,non ingratum opus Italis,neq; inutile fuisse,quod paucis post annis, tertio,quar- *to edita.*
to,quinto (ni fallor) fuerit excusum,& venditum. Adderemque non vulgare de eo doctorum virorum iu-
dicium,ex quo etiam cognoui,me non oleum necoperam plane lusisse. Id profecto me mouere debebat,
vt si quid de exteris quoque gentibus promereri possem,tentarem,ne viderer in hoc Italis solis natus. Sed
illud præterea huc accessit,quod ex illis etiam aliquos nostris commentariis,quamuis Italice cōscriptis de-
lectatos esse, ex iisque fructum aliquem cepisse intellexerim. Cuius rei illud mihi satis manifesto indicio
fuit,quod ex recentioribus tam Germanis,quā Gallis scriptoribus inuenerim, quibus placuit nostras qua-
lescunq; sententias interpretari,suisq; scriptis interserere, neq; eas tantum nobis ingenue acceptas referre,
sed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorifice loqui. Quorum erga nos volunta-
tem vt augerem,& studium omnium externorum,si possem,adiuuarē,vtq; illis gratiam aliquam repende-
rem,& cum aliis omnibus inirem,nulla mihi commodior ratio visa est,quam vt Italicos nostros commen- *Commen-*
tarios in Latinam linguam transferrem. Hos itaque, vt primum potui Latinos feci, in quibus tamen plura *taria Lati-*
mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi,& omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper *na cum mi-*
quamplurimas plantarum & animalium imagines in minori forma ad naturæ imitationem expressas,non *nor. figuris.*
alia,me hercle,ratione, quam vt iis,qui terras peragrare non possunt, nec præceptores habent, quasi hor- *Com. Latin.*
tulum exhiberemus,in quo omni tempore,nulla adhibita cultura,viuas fere stirpium effigies spectare pos- *secunda e-*
sent. Cæterum dum anno à IESV CHRISTO nato M. D. LVIII. iterum recudi eadem commentaria *ditio.*
curarem,

curarem, multas adhuc adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim vero animalia nonnulla referunt, de quibus præterea, quæ à Dioſcorde tradita ſunt, in hiſce commentariis peculiariter diſſeruimus, quinetiam vel ipſa commentaria permultis in locis auximus. Atqui nunc cum annis continuis decem in Aula Sereniſſimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ &c. viuam, & eius Celſitudinis Medicum agam, id ocii, quod ſuffurari licuit, Medicæ materiæ adhuc diligentius excolendæ, contulimus. Vbi non ſolum Germanis, & Bohemis in eorum ſermone Herbaria peculiaria ſcripſimus, & Typis excudenda curauimus, ſed hæc eadem commentaria noſtra Latina locis plus mille auximus, & imagines omnes in forma longe maiori, diligentiorique artificum ſtudio elaboratas, vna cum illis excudi curauimus, additis aliquot nouarum, peregrinarumque plantarum centuriis, ad viuum expreſſis, quæ antea nunquam à me, neque à quopiam editæ ſunt. Eæ enim (vt res ipſa fatetur) adeo artificioſe (ſit hoc citra crimen iactantiæ dictum) diligenterque expreſſæ ſunt, tamque ad amuſſim delineatæ, vt ſine coloribus vllis additis, facile ab omnibus rei herbariæ ſtudioſis dignoſci poſſint. Atque ita fit, vt vbi hactenus Matthioli hortulo vſi ſunt rei Plantariæ ſtudioſi, nunc ampliſſimo eiuſdem viridario, cuius intrantibus omnibus patent fores, ſeſe oblectari valeant. Tanta enim nobis ſemper fuit iuuandæ in vniuerſum Reipublicæ promptitudo, vt nec ſumptibus ingentiſſimis, quos in pingendis, ſculpendiſque tot imaginum tabellis contulimus, neque vigiliis, nec laboribus pepercerimus vnquam. Quæ quidem qualia & quanta attulerint vitæ noſtræ incommoda, ſilere potius conſilium eſt, quam multis explicare, ne his enumeratis, captandis potius legentium animis, quam iuuandæ poſteriati, occupatus eſſe videar, præſertim cum ſciam hæc ante hac quam plurimos haud latere, qui ea omnia, & viderunt, & intellexerunt: quin etiam multos futuros ſpero, qui operis magnitudinem ſcrutati, recte perpendent, quantum oneris, quantum laboris, curæq; quantum denique temporis, ſedulitatis, & diligentiæ, in hoc cudendo plantarum volumine exantlauerim. Tacebo quoq; peregrinationum, & itinerum labores, ad montes, valles, ſyluas, colles, prata, maria, lacus, flumina, paludes, & fontes diuerſarum prouinciarum, & regionum, quin etiam ad clariſſimarum vrbium viridaria, ad rudera, collapſas magnorum ædificiorum ruinas, ad ſpeluncas, & longos terræ meatus in ſubterraneis diuerſorum metallorum fodinis, & ad eorum fornaces, vbi cadmia, pompholyx, ſpodium, flos æris, argēti ſpuma, & alia plura metallica medicamenta fiunt. Silebo quoq;, quam diu inſudauerim, quamque ſedulus fuerim in numeroſis peregrinis plantis mihi comparandis, ex Aſia, Græcia, Syria, Aegypto Arabia, Numidiaque allatis. Id quod facile intelligere poterunt, qui volumen hoc noſtrum in Dioſcoridem, diligenter intuebuntur. Nec me certe labores, aut pericula deterruiſſent à magnis, longiſque itineribus, quod Galeni exemplo mare traieciſſem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliaſque regiones peragraſſem, vt multa præclara ſimplicia, quæ hodie deſiderantur, eſſem conſequutus, ad mortalium cognitionem, & vſum transferenda, niſi meæ animi propenſioni obſtitiſſent negotia domeſtica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla ſatis conſtitutio, quæ me quidem maris, & longæ peregrinationis incommoda, ferre non diu permiſiſſent. Itaque hoc in conficiendo volumine ſi id mihi non licuit, quod libuit, id ſaltem, quod potui omni ſtudio, induſtriaque mea præſtare conatus ſum. Adeo enim huiuſce operis conficiendi cupidus ſemper fui, vt potius ab ipſo etiam principio beneficium hoc in vniuerſam Rempublicam, & in futuram poſteritatem conferre ſtatuerim, quam vt cogitarem, quo pacto tam magnis ſumptibus non ſuccumberem. Atqui ſuccubuiſſem profecto, ni Dei Opt. Max. nutu, me, dato cumulatius auro, iuuiſſent, cum Cæſar Ferdinandus, felicis recordationis, & Cæſarea Maieſtas tua, tum Celſitudines veſtræ: (Cæſar inuictiſſime, & Sereniſſimi & Illuſtriſſimi Princeps) Siquidem Imperator ipſe Ferdinandus auro, & argento ſane non modico, hoſce meos iuuit conatus. Quem imitatus Cæſarea Maieſtas tua, & ſereniſſimi Principes Ferdinandus, & Carolus, Auſtriæ Archiduces, ſuas quoque opes non exiguas liberaliter contulerunt, adeo vt his potius quam mihi beneficium hoc acceptum referre poſſit vniuerſa Reſpublica. His acceſſit non mediocris liberalitas quorundam Germaniæ Principum, qui ad hoc volumen conſummandum, ſua contribuere auxilia: Nam inter Illuſtriſſimos Sac. Rom. Imperii Electores primus, qui ſuppetias ampliſſimas tulit, mihi recenſendus eſt Illuſtriſſimus Princeps Auguſtus, Saxoniæ Dux, qui peculiarem ſuæ Aulæ Veredarium, ære plurimo inſtructum, ad me miſit: cuius liberalitatem, & erga me munificentiam, nunquam ſatis collaudare poſſum. Quem poſtea ſecutus Illuſtriſſimus Fridericus, Comes Palatinus Rheni, & Illuſtriſſimus Ioachimus Marchio Brandeburgenſis, ſua etiam contulere auxilia. Id quod inter cæteros Germaniæ Principes fecere Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus, Cardinalis, & Princeps Tridentinus, Chriſtophorus Madrutius, & Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus Ioannes Iacobus Archiepiſcopus, & Princeps Saltzpurgenſis: quinetiam Illuſtriſſimi, Albertus Dux Bauariæ, Gulielmus Dux Cleuenſis, & Ioannes Albertus Dux Megapolenſis, & Vandalorum Princeps: atque Magnificentiſſima Norimbergenſis Reſpublica. Quorum omnium liberalitatem non ſolum mihi ſed omnibus celebrandam, ac diuulgandā cenſeo. Lętor autem plurimum, quod Mecœnates habuerim Imperatores, Reges, Sac. Roman. Imperii Electores, Archiduces, Cardinales, Epiſcopos, Duces, ac Principes, quod hoc longe plus ſplendoris noſtris conatibus addat, quam cætera de quibus diximus. Sed quid nunc commemorem de clariſſimo viro Ioanne Næuio, Illuſtriſſimi Electoris Ducis Saxoniæ Medico? quibus ego illum præconiis efferam? innumeris, ſi tantum poſſem, quod is non ſolum Principem ſuum hortatus ſit, vt tam copioſas mihi mitteret ſuppetias, ſed quod ex propria ſua pecunia (quæ ingens fuit eius in me liberalitas, & in rei herbariæ ſtudioſos pietas) aliquot obſignati argenti pondo, ſua ſponte ad conflandum hoc opus contribuerit. O virum multiplici calamo celebrandum cum ob pietatem, humanitatemque, quibus totus redundat, tum quoque ob inſignem doctrinam, & Medicæ facultatis ſcientiam, in quibus adeo præcellit, vt è longinquis regionibus, ſpe recuperandæ tuendæque ſanitatis, plurimi ad eum confluant homines, adeo vt à Cæſare Ferdinando ad ſe curandum, quoque vocatus fuerit. Non defuerunt etiam alii, qui hiſce noſtris conatibus magnam opem tulerunt, & non ſolum his poſtremis, ſed aliis antea editis, quorum alii plantarum miſſione, alii conſilio, alii rerum inuentarum communicatione, mihi multum profuerunt. Inter quos potiſſimum non grauarer hoc loco commemorare, ſi poſſem illis ex beneficii accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocorne-

Matthiolus Germanis & Bohemis Herbaria conſcripſit. Cum Latin. tertia editio.

Autoris labores ac ſũptus in hoc opere cudendo.

Principum Germaniæ in Matthiolum liberalitas.

Matthioli Mecœnates.

Ioannis Næuis laus, & liberalitas.

Optimorum virorum cōmemoratio.

Nuncupatoria.

rocornelienſem, Medicum ingenii, & doctrinæ ſingularis, qui Piſis magna cum omnium laude Medicam materiam multis iam annis profeſſus eſt: nec non Doctiſſimum Vlyſſem Aldrouandum Bononienſem, honeſtiſſimi generis, probatę doctrinæ, & magnę expectationis cum Philoſophum, tum etiam Medicum. Quibus eo magis me deuinctum eſſe intelligo, quod ii pro ſua tãtum humanitate ac liberalitate, me quem non nouerunt, nec viderunt vnquam, amore & officio ſemper ſint proſecuti. Non defuerunt etiam amicitia, & affinitate nobis coniuncti, quorum ſtudio, ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragranti, ex diuerſis locis plures conſequi plantas, earumque picturas edere, ſed præſertim in hoc pro nobis aſſiduam nauauit operam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus Medicus ſpectatæ eruditionis, qui me in patris loco ſemper habuit, & qui ob ſuam præclaram eruditionem à Sereniſſima Imperatrice Maria Cæſaris Maximiliani coniuge, in ſui, & Aulæ ſuæ commodum in Medicum honorifice aſcitus eſt. Sane is tum Patauio, tũ Venetiis, complures ſtirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Eſt præterea ſumma probitate, & vitæ integritate vir, Franciſcus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ & in re Medica ſingularis experientiæ, tanta eſt apud multos huius ætatis Principes opinio, vt eorum nonnulli, præcipue vero Cardinales, Tridentinus, & Auguſtanus, cuius aliquot annis Medicum egit: magnæ ſibi laudi duxerint, quod talem hunc virum ampliſſimis muneribus, variiſque ornamentis decorauerint. Quo poſtea factum eſt, vt nunc in Inuictiſſimi, Potentiſſimique Romanorum Imperatoris Maximiliani ſecundi, Medicum merito euectus fuerit. Eſt etiam Hieronymus Donzellinus Brixianus, vtraque lingua, eruditione, & iudicio ſummo clariſſimus Medicus, qui quidem modis quam plurimis labores hoſce noſtros adiuuantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Cæterum poſtremis hiſce noſtris conatibus auxilii plurimum contulit vir Clariſſimus Augerius de Busbecke Flandrus, qui Conſtantinopoli pro Cæſare Ferdinando apud Turcarum Imperatorem, Oratorem egit, quippe qui non ſolum is multas peregrinas raraſque plantas, mihi tranſmiſit, ſed vetuſtiſſima Dioſcoridis exemplaria, mei tantum cauſa, ſecum tulit: quorum auxilio ſplendoris plurimum toti operi acceſſit, vt latius, in ſequenti præfatione ad lectorẽ dicemus. Quinetiam opem maximam præſtitit, & aſſiduam, multis annis nauauit operam Clariſſimus, Doctiſſimuſque Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, à quo (quæ ſua fuit liberalitas, & beneficentia) complura ad me miſſa ſunt plantarum genera, ipſaque rara, peregrina, & paucis admodum nota. Hunc ſecutus eſt Doctiſſimus Medicus Bernardinus Teruiſanus, qui in Academia Patauina, Materiam Medicam magna cum laude profitetur. Namque is tum plantarum miſſione, tum etiam conſilio non parum nos iuuit. Nec minus mihi celebrandus eſt vir optimus, & rei plantariæ indagator acerrimus Franciſcus Galeeolarius pharmacopœus Veronenfis vna cum eius filio Angelo, qui ne dum in rei herbariæ ſcientia patrem æquat, ſed ferè ſuperat. quinetiam nec Cecchinus Martinellus Rauennas, quod hic Damaſco Syriæ, ille vero Verona, non paucas ad me raras miſerint plantas, quæ nuſquam antea à me viſæ ſunt, ſicuti nec à quoquam, qui ante nos hoc tempore de Medica materia ſcripſerit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis homo artis pingendi peritiſſimus, & poſt ipſum Volfgangus Meierpeck Miſnenſis, qui dum aſſidue plantarum, & animalium imagines delinearent, nulli quidem labori, ac diligentiæ pepercerunt. Potuiſſem equidem hęc omnia facile diſſimulare, & mihi ſoli laudem vniuerſam vendicare, ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benigum eſt (vt ſcite Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterum quandoquidem Dioſcorides non modo quinque libris tradidit vniuerſam Medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad humani generis vſum de antidotis diſſeruit, quibus venena omnia arcentur, ac omnium venenoſorum animalium morſus ictusue curantur, ideo nos ipſum ſecuti, in hunc quoque commentarios ſcripſimus, in quo plura regeſſimus, quæ vitæ hominum profutura ſperamus. Nam præterquam quod improborum veneficorum inſidiis pateant cum vniuerſum genus humanum, tum maxime Reges, ac Principes, non deſunt etiam quamplurima animalium genera, quæ morſu, vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe Scorpiones, Stelliones, Phalangia, noſtris in domibus viuunt, oberrantque, quæ animalia cum nullam habeant perſonarum, aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras, nidoſque parant, quo fit vt interdum à domeſticis inſcientibus moleſtata ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modo in hortis, ac viridariis, modo in vinetis, & pratis, aliiſque in locis inter flores, & herbas, aſpides, & viperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ vel ſi tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illico exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim vel paulo poſt icti commoriuntur, niſi eis quam primum antidotis ſuccurratur. Eſt & Canis, qui etſi homini familiaris ſit, tamen cum in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quæ cum diligenter examinaſſent, recteque expendiſſent veterum ſapientum complures, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quorumcunque ſimplicium medicamentorum vires altius perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti, & diuerſarum gentium Rex, cuius etiam ante mentionem fecimus, cum non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quod mortalium ſolus (vt teſtis eſt Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeo, vt de ſubiectis gentibus, nullum hominem per interpretem compellaret, nec quod plurimis potitus eſſet victoriis, ad maiorem adhuc, immortalemque ſuam gloriam, Medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ, maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque plane aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius ad noſtra vſque tempora retinet, & ſuum autorem famæ immortalitati conſecrat. Huius antidoti vſu adeo corpus ſuum Rex ille firmauerat, tutumque à venenis reddiderat, vt cum ipſe vitam finire mallet, quam Romanorum ſeruitutem pati, id ſæpius fertur fruſtra veneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus, doctiſſimus pariter & elegantiſſimus Neronis Imperatoris Medicus. Is ſiquidem Theriaces compoſitionem adinuenit, quæ Galeni teſtimonio à venenis ſeruauit non ſolum plurimos Romanorum Imperatores, ac Principes, ſed & alios quoſque, qui eam opportune ſumpſerunt. Quapropter Galeni tempore ab ipſo magnifice, ac ſplendide, ita iubentibus Imperatoribus, hæc parabatur Antidotus. Prætetibo Attalum Pergami Regem, de quo etiam nobis antea dictum eſt,

quibus opus iuuerunt.

Lucas Ghinus.

Vlyſſes Aldrouandus.

Ioannes Odoricus Melchiorius.

Franciſcus Parthinus.

Hieronymus Donzellinus.

Augerius de Busbecke.

Iacobus Antonius Cortuſus.

Bernardinus Teruiſanus.

Franciſcus Calceolarius.

Cecchinus Martinellus.

Pictores qui plantarum icones delinearunt.

Venenoſa animalia quam facile homines interimunt.

Antidota à Regibus inuenta.

Mithridatium.

Andromachus Theriaca inuentor.

* *

quem

Noſtri temporis Antidota antiquorũ antidotis deteriora ſunt.

quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen noſtra hæc ætas ex horũ antidotorum vſu non eum fructum, neque vtilitatem capit, ſentitque, quam ſenſit antiquitas. Nam etſi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipſa in officinis parata reperiantur, nõ eos tamen effectus, viresq; hæc præſtant, quas ſuis nominibus pollicentur, quaſque illa præſtare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius diſcriminis illud nimirum in cauſa eſt, quod plura à nobis deſiderentur generoſa & precioſa aromata, quæ legitima, & omnium præſtantiſſima, ſuis antidotis immiſcebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alii complures veterum, quæque ingenti pecunia, ſummo ſtudio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumq; diuerſarum gentium regionibus, illius florentiſſimæ ætatis Imperatores Romã afferri curabant. Vbi tamen nemini præterquam Cæſareis Medicis (quod fatetur Galenus) licebat verã ac legitimam conficere Theriacen, niſi quis forte potentiorum fauore ab Imperatoribus eſſet iis præclaris donatus aromatibus. Id quod maxime facit, ne miremur, ſi Theriacæ noſtri vſus, itemque Antidotus Mithridatica, non perinde pollent viribus, atq; eorum nomina pollicentur, & veterum ſcripta teſtantur. At certe in hoc ſatis infeliciter actum eſſe conſtat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduerſus venena, aliaq; grauiſſima incommoda, quibus obnoxia eſt, ac ſæpe affligitur. Quam ob rem hac noſtra ætate, in qua quidem reliqua fere omnia in priſtinum candorem reduci, & ſuæ integritati reſtitui videntur, glorioſus, & vere fortunatiſſimus dici poſſet ſummus ille Pontifex, Inuictiſſimus ille Cæſar, Sereniſſimus ille Rex, Magnanimus ille Princeps, Sapientiſſimus ille cuiuſque Reipublicæ Senatus, qui propriis animi dotibus Romanos illos Imperatores, & alios potentiſſimos Reges imitatus, nullus ſineret ſe vel ſumptibus, vel laboribus grauari, ſed omne ſtudium, omnem operam, omnem deniq; ſuam facultatem adhiberet, vt iam diu deperdita aromata, quæ omnino nobis deſunt ad Antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero ſi horum aliquis id faceret, vel ſi omnes id facere contenderent, non ſuæ tantum, & aliorum mortalium vitæ conſulerent, deque poſteris præclare mererentur, ſed præterea hinc famam aſſequerentur æternam. Siquidem beneficium id poſteri ſumma cum laude propriis autoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem ſi id mihi non licuit, id ſaltem quod potui omni ſtudio, induſtriaque mea præſtare conatus ſum. Nam cum viderem noſtræ huiuſce ætatis homines in iiſdem in quibus priſcæ, atque etiam in maioribus vitæ periculis verſari, nobis tamen deceſſe vera illa, ac generoſa veterum antidota, ob ea, quæ hodie in hiſce deſiderantur, legitima, ac præclara ſimplicia medicamenta, tentare volui, poſſent ne ex legitimis, quæ habemus, antidota parari, quæ illorum vicem penſarent. Feci id quidem magno meo labore, longo quererum vſu, & experientia: ſed aſſecutus ſim, necne, quod contenderam, ignoro. Illud certo fateri poſſem, ea ſemper mihi viſa eſſe longe felicius Theriacæ, & Mithridaticæ antidoti vires præſtare, quam quæ paſſim (paucis exceptis) hac tempeſtate earundem nomine conficiuntur. Verum non omiſi, quin in hoc, ſicut in reliquis aliorum potius eſſet iudicium, quam meum: quandoquidem eo promerendi animo, quem ſemper habui, in noſtris Commentariis in ſextum Dioſcoridis librum, non ſolum Dioſcoridem ipſum, quantum potui illuſtraui, ſed quædam etiam ſecuta antidota nobis inuenta deſcripſi.

Antidota quæ vſui eſſe debent & quæ non.

Verum non ob hoc velim nonnullos eſſe, qui putent hoc tempore ab vſu cuiuſq; Theriacæ, Mithridaticæque Antidoti eſſe abſtinendum: ſiquidem ab his tantum abſtinendum intelligo, quæ paſſim vbiq; veneunt, & de quarum compoſitione nullum extat probatiſſimorum medicorum teſtimonium, quarumque ingens habetur quantitas apud Impoſtores. Etenim ſcio non deeſſe in Italia in famoſis ciuitatibus Pharmacopœos honoris, & humanæ ſalutis cupidos, qui nullis ſumptibus, aut laboribus parcentes, omnem ſuam nauant operam, omneque ſtudium impendunt, vt legitima omnia ſimplicia medicamenta, quibus hæc antidota parari ſolent, ſibi comparent.

Theriaca à Franciſco Calceolario parata præ cæteris laudatur.

Inter quos (ſeruata ſemper cæterorum pharmacopęorũ fama, ac fide) mihi maxime laudandus venit Franciſcus Calceolarius pharmacopęus Veronenſis ad aureæ Campanæ ſignum, quippe qui Theriacam optimam & Mithridatium parare ſoleat, aſtipulantibus Clariſſimis medicis omnibus, & præſertim qui primas in ciuitate tenent. Id quod præ cæteris is præſtare poteſt, quod nõ ſolum Medicæ materiæ ſit indagator maximus, ſed quod vbiq; terrarũ amicos habeat qui ſibi peregrina & aliis ignota ſimplicia mittant, à quo nuper legitimum Coſtum ſum conſequutus, à me nuſquam antea viſum. Sed de his hactenus ſatis ſuperque diximus.

Dedicatio operis.

Cæterum cum veterum ſtudioſorum morem ſequutus, de promotoribus defenſoribusque cogitarem, qui labores hoſce noſtros ab inuidorum, vitiligatorumque morſibus protegerent, ac tuerentur, quorum item amplitudine, authoritate, gloriæq; ſplendore, iidem illuſtriores, ac clariores redderentur, prima illico mihi ſeſe obtulit Sac. Cæs. Maieſtas Tua, vtpote quæ pro ſumma, & innata virtute ſua, atq; clementia; neminem vnquã inique depreſſum non extulerit, aut iniuria affectum non defenderit, nec quempiam nõ iuuerit bonarum artium ſtudioſum, qui ad eius patrocinium confugerit. Præterea mihi condecens admodum viſum eſt, vt hoc opus Cæs. Maieſt. tuæ potiſſimum conſecrarem, non ſolum quod Romani Imperii Diademate refulgeat, & Vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ imperet, & præſit, ſed quod mihi peculiariter (quæ ſua fuit in me Pietas, Benignitas ac Beneficientia) ſemper clementiſſima fuerit: Illud quoque me adduxit, vt Cæs. Maieſt. tuæ hoc volumen dedicarem, quod in ipſo ea deſcribatur Materia, cuius ſtudio (vt ſuperius commemoraui) complures olim Imperatores, ac Reges ſunt magnopere delectati. Ideoq; eo libentius id faciendum mihi propoſui, quo certior ſum Cæs. Maieſtatem tuam ex naturalis Philoſophiæ lectione plurimum capere voluptatis. Huc accedit immenſa erga ſtudioſos quoſque Cæſareæ Maieſtatis tuæ benignitas, qua eos perpetuo promouet, iuuat, & fouet, eoſq; præcipue quos de Republica literaria benemeritos eſſe agnoſcit, præſertimq; Medicos, vtpote qui diuinam potius quam humanam excolant facultatem. Id quod apud Hebræos teſtatum reliquit ſapientiſſimus ille Ieſus Syrach, diuino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit: Ab Altiſſimo orta eſt Medicina, & à Rege accipiet munera. Medicamenta de terra creauit Dominus, & vir prudens non contemnit illa. Diſciplina Medici exaltabit caput eius, & in conſpectu Magnatum collaudabitur. Hæc ille. Porro & illud mirum videri poſſet, quod Cæs. Maieſtas tua, & ſi in grauiſſimis negociis, ſuique Romani Imperii, ac Regnorum ſuorum functionibus, & continuis curis, dies, noctesque verſetur, nunquam tamen prætermittere ſolet, quin ſucciſiuis quibuſdam horis variis ſcientiarum ſtudiis vacet. Quare non parum mihi ſperandum

randum est, lucubrationes hasce meas apud Cæsa. Maiest. tuam non minimum authoritatis habituras, tum quod ante hac eius erga me singularem clementiã, liberalitatemque longe lateque fluentem, iterum, atq; iterum sim consequutus: tum quod omnia quantũuis exigua munuscula, hilari admodum vultu, summaq; humanitate ab omnibus suis fidelibus suscipere soleat. Cæsareæ ergo Maiestatis tuæ beneficia in me sunt amplissima, Serenissima Austriaca Domus denique tota me semper omnibus modis aluit, promouit, & decorauit. Quo fit, vt certa omnino spe ductus, mihi persuadeam de Cæs. Maiest. tuæ clementia plurimum perpetuo confidere posse. Facit enim tua summi generis dignitas, Cæsareorumque ornamentorum amplitudo, vt quotquot ab ea iuuari petant, omnes promouendos suscipiat. Cætera vero virtutum decora in Cæsarea Maiestate tua sic vigent & elucescunt, vt vniuersæ gentes eã magnopere admirentur & colant. Quis enim non admiretur Cæsaream Maiestatem tuam? Quis non prudentiam, magnanimitatem, & ingentem animi splendorem? Quis non suspiciat Iustitiam, pietatem, clementiam, religionem, beneficentiam, & generositatem tuam? quæ tanquam ex vberrimo fonte è tota Maiestate tua scaturiunt, emanant, & diffunduntur. Quæ quidem animi Maiest. tuæ Cæsareæ dotes, proculdubio efficient (Dei Opt. Max. auxilio) vt superatis, ac debellatis Sac. Rom. Imperii & Regnorum suorum inimicis, omnia nobis pacata restituat. Postremo vt Illustriss. Sac. Romani Imperii Electoribus, Serenissimis Austriæ Archiducibus dominis meis clementissimis, ac cæteris vniuersæ Germaniæ Principibus, labores hosce meos dicarem, in causa fuit, vt omnes simul coniuncti ex hoc intelligant ingentem animi mei erga eos omnes propensionem, vtq; hac dedicatione, eorum erga me liberalitatem apud omnes gentes testatam relinquerem. Quin etiam quod mihi persuasum habeam, non minus hæc nostra latina commentaria, vniuersis (vt spero) profutura, defendenda, promouendaq; suscipiant vna cum Cæsarea Maiestate tua, quam ab iis antea factum sit de Herbario Germanico nostro illis dicato. Idq; præsertim faciendum ad me spectasse cognoui, quod non minora auxilia in hoc cudendo volumine, quam in illo nobis præstiterint. Interim me totum Cæsareæ Maiest. tuæ dedico, dono, ac voueo. Cui Deus Opt. Max. felicia omnia concedat. Pragæ, Vltima Ianuarii, MDLXV.

E. Cæs. Maiest. tuæ, Vestarumque Celsitudinum

Humilis Seruitor

Petrus Andreas Matthiolus.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI

AD MEDICÆ MATERIÆ STVDIOSOS,

PRÆFATIO.

SI VELLE Meorum morem sequi, qui antequam opus suum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil sibi maiori cura ac studio esse, quam vt vitæ, vsuique mortalium consulant, hoc ipse quoque ingenue facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa iuuentute, quantũ mihi ocii a medendis ægris, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum Autorum libros euoluendos, ad simplicium medicamentorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum contuli. Qua in re, vt certe apud omnes testatum relinquerem, me hac mente animoq; elaborasse, vt quantum studio, labore, atque industria, consequi possem, humanæ vitæ prodessem; deq; ea optime meritus existimarer. Dioscoridi omnem meam operam, ac diligentiam adhibui, vt quantum in me esset, illustrior redderetur, atque omnium manibus teneretur. Ad quod ea mihi visa est ratio commodissima, vt ipsum Dioscoridem in nostram Italicam linguam transferrem, in eumq; commentarios, a nobis Italice item conscriptos, adiicerem: quod tunc nos priuatim studium, maiorque cura subiret, Italos iuuandi, quam cæteros. Etenim pauci admodum sunt in Italia Pharmacopolæ, ad quos tamen potissimum hæc de Medica materia tractatio spectat, qui Latinam linguam exacte norint.

Autor Italica Cõmentaria primũ edidit.

Hoc opus, quod summa animi alacritate susceperam, vbi absoluissem, emisi, vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laborib. mihi proposueram, eum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhiberem. Verum an is talis fuerit, qualis vt esset, contenderam, malim aliorum esse iudicium, quam meum. Illud certo scio (si tamen id absq; vitio nobis testari licet) a multis in Italia, quorum iudicium cæteris antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata, ac cõmendata fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atq; et Italis non inutilia, neq; iniucunda accidisse. Quorum sane exemplo, deq; nostris commentariis iudicio, non potuit nõ mihi ipsi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoq; demerendi, eamq; cupiditatem illud auxit, quod intellexerim iis pergratũ fore, si nostri commentarii Latini fierent.

Cur Italica Commentaria in latinam linguã cõuersa fuerint ab Autore.

Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem, vtque omnibus in vniuersum studio, cura industriaque mea prodessem (quod ego quidem antiquum semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex paruo, quod nobis superest, ocio, Latinos reddendos, atq; illustrandos suscepi. Verum cum tractu temporis animaduerterem, me non omnes in vniuersum exteros Latina editione iuuisse, cum longe plures habeantur in vnaquaq; natione Latini sermonis ignari, quam periti, Germanis, & Bohemis, herbaria peculiaria conscripsi, & in eorum linguis edita in lucem protuli, additis maioribus plantarum imaginibus.

Autor conscripsit herbaria Germanis, & Bohemis.

Quæ omnia (vt audio) iis haud ingrata fuere. Id quod apud omnes perpetuo testatum relinquet, Matthiolum ad omnes iuuandas nationes esse factum. His expeditis, dum interpretem quærebam, qui idem herbarium nostrum Gallicum faceret, allatus est mihi Francofurto Dioscorides meus in Gallicum Idioma traductus, quo factum est, vt a suscipiendo hoc labore animum auerterim, ac interpreti illi me non parum debere cognouerim, quod me eo onere subleuasset.

Matthioli Discorides in Gallicam linguam translatus est.

Curassem præterea, vt idem, Hispanico quoque sermone exiret, nisi Andreas a Lacuna me præuertisset. Sed fortasse quoq; fiet, si vitæ nostræ cursum fortunet præpotens Deus, vt in iis quoque linguis ex Matthioli officina hæc euulgentur herbaria. Scripseram antea in hac eadẽ præfatione, me absoluta Latina commentaria in Dioscoridem, in multorum gratiam in lucem misisse, mihi vero hactenus non satis concocta. Quo fit, vt nunc locis plus mille aucta, cũ pluribus castigata, & maioribus admodum numerosioribus elegantioribusque imaginibus illustrata vobis inspicienda legendaque emiserim: sed quid hucusq; præstiterim, vos in quorum gratiam tantum laboris insumpsi, & tam ingentes feci sumptus, de his æqui eritis iudices. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quam vt hos nostros Commentarios ea animi sinceritate, & æquitate æstiment, qua suos ab aliis æstimari, & perpendi vellent: vel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere.

Operis auctio.

Nam etsi multorum eruditorum sententias refellere ausus sum, atque non pauca fortasse nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam satis explodi possunt, id tamen eo consilio feci, vt quantum ingenio proficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicii in re Medica, ex studiis, laboribus, ac vigiliis mihi comparare potui, libere in publicum ad mortalitatis fructum, & vtilitatem proferrem.

Authoris excusatio in aliorum carpendis erroribus:

Sed certe in hoc longius, quam statueram, digressa est oratio nostra: eo enim nescio quomodo irrepsit, vt partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non prorsus alienum fuisset, nisi eius consilii ratio cum alibi, tum præcipue superius in Epistola nuncupatoria a nobis latius exposita esset, atque a pluribus opinor, comprobata, quam vt hoc loco paucis attingi debuisset. Quare iam ad id nobis accedendum est, quod in primis Medicæ materiæ studiosos admonendos esse putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem præsentis operis facere videatur.

Admonitio ad lectores.

Cum enim ab eo tria potissimum comprehendant, Dioscoridis contextus, nostri in eum Commentarii, & plantarum imagines, de singulis nobis reddenda ratio est, vt qualem me in vno quoq; gesserim, quod confitendum sit, non dissimulem. De contextu itaque Diosc. quem ne quaquam prætermittendum censuimus, ob plures causas, quas hic referre nimis longum esset, quæret aliquis, Cur Ioannis Ruellii Galli Medici eruditissimi interpretationem prætulerim, dignamq; existimauerim, quæ præ cæteris in nostris commentariis legatur, cũ tamen duo alii viri summi pariter, & doctissimi Hermolaus Barbarus, & Marcellus Vergilius Florentinus, in idem studium gnauiter incubuerint. Fateor ego ingenue, me Ruellii versionem sequutum esse, sed non propterea aliorũ præclaros conatus cõtempsisse vnquam: quin potius vtriusq; studium semper admiratum: quippe quod vterq; in eo maximã laudem promeruerit. Illud autẽ me magis mouit, Vt Ruellium admiserim, quod eius conuersio omnib. facta sit vulgatior, ac frequentior in studiosorum manibus versetur. Adde etiam, quod de communi omnium fere, medicorum præsertim, iudicio præferatur. Cui nimirũ nobis quoq; libuit subscribere. Nõ tamen illud me certe latuit, Ruellium nimis forte religiosum fuisse, quippe qui interdum maluerit Dioscoridem deserere, quam Plinium, modo

Cur Ruellii versionem præ cæteris probauerit Autor.

Latini

Præfatio.

Latini sermonis nitore captus, modo etiam rei cognitione incertus, Theodorũ sequutus, qui in conuertendo Theophrasto idem sæpißime fecisse videtur. Quare a nobis perspecta, Ruelii quidem interpretationem recepimus, ita tamen, vt nonnusquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum, probatißimorumq; exemplarium, & vnius Oribasii fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem, quæ immutaui, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum suppressimus, eo in exemplari, quod postremo loco excusum dedimus. Atqui nunc ad hoc munus latius obeundum me summopere iuuit (Clarissimus Vir Augerius de Busbeke Belga, qui annis continuis septem apud Solimanum Turcarum Imperatorem, pro Cæsare Ferdinando Oratorem egit: Siquidem is duo Dioscoridis exemplaria antiquißima Constantinopoli secum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Constantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti (Dragomanum Turcæ vocant) mei tantum iuuandi causa, mutuo acceptos referebat. Quorum exemplariũ auxilio non solum permultis in locis Dioscoridis exemplar, quod publice circunfertur, sed etiam Ruellii ipsius versionem castigauimus, vt ex quam plurimis adnotationibus ad marginem dispositis vnusquisq; facile intelliget. Vt autem omnibus perspicuum esset, vnde illas acceperimus, Catecuzeni, Dragomani, meiq; exẽplaris nomen omnib. & singulis annotationib. addidimus. Id quod doctis viris, & rei plantariæ studiosis non dubitamus gratißimum futurum. Itaque hinc factum est, vt Ruellii nomen contextui describendum non duxerim, ne viderer cum eo, nomine conuenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim fore putaui, si hic studiosos certiores facerem, me Reuellio Dioscoridis conuersionem acceptam referre: si præterea rationem reddidissem, cur illi non semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde (vt arbitror) præstitimus, iam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentariis erat progrediamur. De quibus profecto mihi satius fuerit tacere, quam pauca dicere, si velle nasutulis, & vitiligatoribus occurrere. Frequens nanq; hodie est, in diesq; magis pullulat huiusmodi genus hominũ, qui nullum in toto vitæ suæ cursu fructum semenve proferunt, alienos tamen auide carpunt, mox lacerãt, & pedibus obterunt: Sed ij omnes Sycophantæ sunt, temerarii, impudentes: quippe qui tantum bonis & doctis viris subsanandis student. Scimus iam dudum non deesse huiusce atræ farinæ nonnullos, qui libellis contra nos scriptis, conatus nostros obscurare nituntur, nixi tantum sophismatibus, fucatis mendaciis, iurgiis, & conuiciis. Ego autem cum hos verius Asinos quam homines existimem, in plateis lasciuientes, pedere sinam ad sanguinem vsq;. Interim garriant, agant, scribant, & contra me latrent hi perditißimi nebulones, lacerent, flagellent, vulnerent, & Calumniis, contumeliis, omniq; malorum genere, quibus tantum nituntur, labores nostros oppugnent, & si quid etiam iis grauius in mentem venerit, contra nos proferant, non tamen ob id à studiis, & laboribus iuuandæ Reipublicæ, propagandæq; veritatis, me auertent, nec vnquam suis venenatis morsibus scripta mea adeo dilacerabunt, labefactabuntq; (vt ipsi sibi persuadent) quin ea contra innatam eorum malignitatem continuo in medio bonorum, doctorumq; virorum emergant, & auri purißimi modo elucescant. Nam apud bonos, & sanctos viros, vituperari mihi viderer, si sceleratißimi atq; perditißimi homines me laudarent. Immo vero si ab iisdẽ vituperentur studiosi, & de republica bene meriti, maximo id illi esse honori semper existimaui, cum huiuscemodi insidiatorum consilia nil aliud moliantur, quam virtutem opprimere, veritatemq; confundere: vitium vero (si tantum possent) extollere, & mendacium vbiq; alere, vt præ cæteris hisce diabolicis illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Græci calumniatorem appellant διάβολον, qua voce etiam tam Græci, quã Latini cacodæmonem execrabilẽ illum teterrimumq; humani generis hostem, nũcupant, nimirum calumniarum summum architectum, mendaciorum patrem, & discordiæ magistrum. E cuius schola prodeunt atra illa ingenia, liuorem, virulentiam, fucos & mendacia, vtpote Tartareæ disciplinæ materiam spirantia. Proinde qui mendaciis malunt conniuere, quam pro veritate libere dicere, non ex Deo, sed ex diabolo sunt. Semper enim legitimi aliquam referunt ex parentibus notam. Nostra Cõmentaria (Dei Opt. Max. munere) ab annis propemodum viginti, magna cum laude, in omnium manibus, non in Europa solum, sed in aliis orbis partibus versantur, adeo vt in Italia magno sibi dedecori esse existiment, qui Matthiolum domi suæ non habeant. Atqui horum vitiligatorum fœdißima folia, quod omni ex parte pestilentem auram spirent, & Stygio tincta sint veneno, non dubito quin merito igni breui cõburenda tradantur; siquidẽ Salsamentarii halecib. & farciminib inuoluendis, olfacta virulentia, ea haud quaquam admittent. Nostris commentariis, scriptis, conatib. ac studiis (vt Deo Opt. Max. placet) subsidii, & auxilii plurimum contulerunt Imperatores, Reges, ac alii complures Serenißimi, & Illustr. Principes, & Heroes, & nostros modis omnib. iuuerunt labores: sed horum cõmentitiæ vanitates, quæ calumniis captiunculis, maledictis, atq; etiam blasphemiis nitũtur, comites, asseclas, & promotores tantũ habebunt, Blaterones, Vitiligatores, Sophistas, Maledicos, Sycophantas, Susurrones, Nebulones, Inuidos, Detractores, Impostores, Impudẽtes, Temerarios, Thrasones, Gnatones, & alios, quotquot habentur, huisce diabolicæ factionis homines. Ad hæc tanta apud doctos & bonos viros (sit etiam hoc citra inuidiã dictum) est autoritas nostra, tantaq; in vniuersa Republica nobis amicorũ est copia, vt certo mihi sperandum sit, hos suis iniquis, ac virulentis scriptis, longe plures inimicos sibi cõparaturos, quam in omni eorum opere extent characteres. Sed tantum potest inuidia, atq; malignitas, vt vesanos reddat homines, à quo morbi genere nec Apollinis numen, cuius nomen nouus quidã impudentißimus sibi vendicauit, nec ipsius filius Aesculapius eos liberare queat. Atqui inter cætera, id mihi solatii plurimũ affert, quod rabidorum canũ (vt Itali dicunt) nusquam alantur greges. Nã vbi forte fortuna insectantiũ hominum manus euaserint, postridie sua ipsorum rabie extinguuntur. Porro facit in præsentia horũ nebulonum mentio, vt hic quoq;, & si præter rei ordinẽ esse videatur, Ioannem Iacobũ cognomine Vueker furem appellare ausim. Si quidem is tabulas medicinales nostras, vigiliis, & studiis non paucis elaboratas, quas Bononiæ a Balthassare Burger Labacensi sub Matthioli nomine accepit, in librũ, cuius se autorẽ fecit, congeßit, & me laborib. meis exspoliauit. Cum autẽ res ita habeat, sciant optimi quiq; Medici volumẽ illud, cui Medicæ Syntaxeos est titulus vsq; ad partẽ παθολογικὴν esse continuatũ Matthioli opus, vna cũ cõplurib. tabulis de euacuandi ratione, quas impudẽtißimus ille Plagiarius in θεραπευτικὴν transportauit. Cætera verò partim ex Iacobi Syluii libris, partim ex recentiorib. in Academia Patauina professorum scriptis ablatæ sunt adeo vt iam vanus ille Medicus, qui se pauonis pennis ornauerat, cũ Aesopi crocitet coruo. Sed nolim Candide Lector, dũ hæc legis, Matthiolũ maledicentiæ accuses, cum & bruta animalia vnguib. & dentib. aduersus insidiatores, suos partus tueantur, vitamq; suam amore prolis, quibusuis obiiciant periculis. Non sum ego autor iniuriarum sed propulsator. Armis vti tor (vt leges inquiunt) non quæ offendere, sed quæ defendere poßunt. Iustißima causa est, veritatem ab iniuria vindicare, æque iusta, & licita, famam, existimationem, & dignitatem suam tueri, & defendere. Nam & si hic affe-

Emendatio cõtextus ex diuersis exemplaribus iisq; vetustissimis.

Contra obtractatores.

ctus forte ardentius sese exerunt, id virtus facit, non vitiū, honestissimus est Zelus inuehi in alienū scelus, & refutare calumnias. Vbi ergo & nos asperius fortasse, quam ætas, & animi nostri in cæteris moderatio ferat, calamū in hos male feriatos Aethiopas strinxisse videbimur, id nostræ defendendæ innocentiæ ascribant lectores quæso. Nam manifestum est eos, quos dixi obtrectatores, nulla alia de causa, quam ex mera inuidia contra me scribere. Atqui vbi Inuidia & Odium in consilio est, ibi cœcum est iudicium. Sed hos nunc missos faciam, nunquam post hac cum illis verba facturus, ne in iis castigandis temporis iacturam faciā, in Reipublicæ detrimentū. Elixabunt tandē se ipsos, (vt de fungis quibusdam prouerbium est apud Hetruscos) suo ipsorum iure. Verū ad candidos, & æquos, quib. hæc scribimus, nostra se cōuertat oratio: Nemine velim moueat, lectores optimi, nec id a nobis factū quisquā admiretur, si nostris hisce commentariis, plures quā mille plantarum, & animalium imagines non appinximus: cum infinitus fere sit stirpium numerus. Hoc (si veritatem fateri debeam) factum est, non quod deessent adhuc plantæ, sed ob magnos ingentesq; sumptus, quos diutius tolerare non poterant. His accessit magna negociorum moles, quæ studia nostra adeo impedierunt, vt nullus fere fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidē posteaquā ab Imperatore Ferdinādo in eius Serenissimi filii Ferdinandi Archiducis Austriæ Medicū ascitus sum, cum non solū quotidie præter opinionē multa emergant negocia, vt Medicis Aulicis fere quibuscunq; plurimū euenire solet, & longa quandoq; itinera sese offerant, & bella, quo Medicos suos oporteat sequi Principes, factū sane est, cū hæc omnia exequi me oportuerit, vt hisce negotiis impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi satisfacere. Atqui nobis non parū fecisse videmur, si inter tot Aulica, bellicaq; incōmoda, & in tanta negociorum mole, ingrauescente admodum etiā ætate, Cōmentarios nostros vobis nunc damus, non solum (vt diximus) plus mille locis auctos, sed trecentis, ac etiam plurib. stirpium, & animalium Iconib. additis, quæ in priorib. editionib. non habentur. Selegimus tamen meliora ac preciosiora, optimos gemmarios imitati, quippe qui relictis infimæ plebeculæ vilioribus Gemmis, Imperatorum, ac regum Coronis ac monilib. ornandis Carbunculos, Smaragdos, Sapphyros, Adamantes ac splendidissimas Margaritas seligunt. Nā & nos preciosiorib. plantis afferendis intenti, quam plurimas nouo hoc in viridario nostro conseuimus plantas ingenti sumptu & labore ex longinquis regionib. allatas, & à nemine hactenus editas, & à paucissimis fortasse visas: quæ proculdubio ad sese contemplandas, multorum doctorum, bonorumque virorum oculos allicient. Sed profecto molestissimum mihi accidit, quod nō desint qui nostras plantarum imagines corrūpant, mutilent, ac destruant.

Cōtra corruptores, & raptores imaginum, ex Matthioli commentariis.

Siquidē Andreas à Lacuna superiorib. annis non solū in suos in Dioscoride Cōmentarios, Hispanico idiomate conscriptos, maiorē nostrorū laborū partē transtulit, sed imagines omnes antea à nobis editas, artificū negligentia, & illius parsimonia, adeo deformes redditas, vt nihil natiui splendoris, qui in nostris minorib. elucet, in iis cōspici possit. Sed magis etiā acerbe accusandus est Coterius Typograph⁹ Lugdunēsis, quippe qui easdē imagines recudi curauit, & in Dioscoride nostro, in Gallicū sermonē conuerso, appinxit.

contra Coterium typographū.

Nanq; is longe magis lucro addictus quam suæ gentis iuuandæ auidus, imagines ipsas in tam exiguam formam redegit, vt nihil indè frugis capi possit, cum nec foliorum, nec florum, nec fructuum, nec radicum aperta sit facies, sed omnia confusa, intricata, mutila, & conspurcata appareant: Adeo vt me quandoque pœniteat tantum suscepisse laboris, & præsertim cum videam hosce impostores, impune alienos corrumpere, & occupare conatus.

De Imaginibus plantarum.

Cæterum vt de imaginibus quoque seorsim aliquid aliud dicam, equidem alias abhorrui, ab iis excudendis, ratus neminem vnquam posse ex Iconibus, tam verā, & exactam simplicium medicamentorum peritiam assequi, vt eorū varietas possit vna pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullulantis herbæ facies, quæ adultæ, neq; adultæ, quæ iam senescenti. Quod si eiusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis deberent repræsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enimuero cum vidissem tales aliorū conatus ab omnib. propemodum commendari, ac in dies crescere studium virorum, rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter comperta, ac aliud docente ipsa experientia, nolui huic optimo & minime infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod nō mediocriter ad hoc mē incitaret Typographi cuiusdam Mantuani vanitas, qui nostris operibus Italicè prius editis, furtim quasdam inseruerat imagines, minime a nobis adiunctas, quæ quoduis potius, quā rem ipsam referrēt. Gaudebā id adhuc me superstite, contigisse, vt turpem notam falso mihi inustam ipse delerem. Ideo, vt & aliorū conatus adiuuare & malitiosi huiusce Calcographi temeritati occurrerem, ipse quoq; experiri volui, si quid hac in re præstare possem, non tantum vt mea in mediū proferrem, sed & vt de vobis studiosi, si possem, bene mererer. Sed quā res hæc nobis difficilis fuerit, nō est quod pluribus explicem. Omnes .n. sciunt, quam difficillime inueniantur homines, qui res ipsas, ita vt sunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter insculpant: quorum maior adhuc inopia est. Id quod etiam facile diiudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas fortasse effigies affabre satis, nonnullas vero haud satis solerter sculptas offendetis. Sane quod in rem cōmunem nauare potui, licet illud exiguū esse intelligam, in eo tamen non commisi, vt meum studium, opera, aut diligentia a nobis desideretur. Quid autem profecerim nescio: vestrum de omnibus erit iudicium.

Cornarii opinio de Iconibus nō edendis cōfutata.

Sed longe aliter, quam nos, videtur fecisse Cornarius, alioqui in vtraq; lingua doctissimus, sed qui inter omnes alios forte singularis haberi velit. Is enim in suo Dioscoride, quem nunc primum in Latinum vertit, emblematibus quibusdam additis, non solum nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter dānat, qui eas in suis inseruerint commentariis. Sed an liuore potius, vel ratione ductus, id fecerit, vos iudices esse velim, si quandoq; illius boni viri legeritis præfationem, & eius animū diligenter explorabitis. Nam tametsi Galeno dictū sit, (id quod & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accusandi sunt, qui plantarum, & animalium Icones in suos conferunt libros. Quippe quoniam nusquam inuenerim damnasse Galenum plantarum imagines, quæ in libros appingi solent, sed eos qui existimant se rei plantariæ peritissimos euadere posse, non solum imaginum inspectione, sed & librorum quorumcunque lectione, licet fuerint ii à summis, grauissimisq; autoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subit Cornariū alioqui virū apprime doctum, Galeni verba non modo nō intellexisse, sed in reprobum quoq; distraxisse sensum. Quo fit, vt hinc facile suspicari quis possit, quod cū animaduerterit Cornarius omniū postremus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum iam esse locū, quo noui aliquid de plantarū imaginibus afferre potuerit, id sibi consilii asciuisse, vt eos admodum detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent: ratus fortasse hoc detestandi genere, non solum lautis plurimum sibi comparaturum, sed etiam suū obtecturum infortuniū, suamque (quod eius pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Quæ .n. sit alia ratio, cur aliorū damnat industriam? Quasi posteris nō sit id licitū, vt & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitent, quod ab antiquis ante non sit

animad-

animaduersum. At non damnasse Galenum plantarum imagines, nec libros de plantarum historia conscriptos, sed homines, qui horum, harum ve tantum inspectione posse quenquam rei plantariæ fieri peritum, crediderunt, id manifesto fuerit argumento, quod ipsemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, posteritatis memoriæ prodidit, cum inquit: Comparatos nobis esse hosce libros, vt nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta, non vt rudes, & ignari per illos perfectam doctrinam assequantur. Quod si qui sint, qui præceptoribus careant, velint que iis, quæ luculente, ac copiose sunt scripta, diligenter incumbere, magnum inde fructum eos accepturos testatur idem Galenus, præsertim si ea relegere non grauentur. Quibus palam est longe magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud quam blaterare, ac carpere sciunt, quam eos, qui Reipublicæ commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quam vt boni semper aliquid, & noui in publicum vsum promant. At quare imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cum non minus ex Galeni sententia, eorum lectione, quam imaginum inspectione, quis neutiquam proficere valeat, non satis animaduerto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit in vertendo Dioscoride, adiectis quoque emblematibus, in cassum suscepit? Hocne ei erat studium, huncne capiebat animum, vt in vanum laboraret? Porro nil aliud vobis dandum, dicendumque superest. Spero tamen ab iis, qui grati sunt (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil sane moror) me gratiam initurum: quando quidem mihi communis vtilitatis cupidissimo, hoc opus non aggrediendi voluntas defuerit, sed perficiendi facultas, quam tamen omni studio consequi assidue conamur. Bene valete, & nostra boni consulite.

PRÆFATIO AD LECTOREM

CASPARI BAVHINI.

QVID operæ in hoc volumine præstiterim, CANDIDE LECTOR, paucis aperiam. Cum Petri Andreæ Matthioli in Dioscoridem Commentaria, sæpius Venetiis apud Valgrisios edita, toties fere mutata, maxime postrema anni 1583. quæ cum vltima ab auctore ipso data editione non conuenit, cum multa non solum verba, sed lineæ, imo sententiæ sint omissæ, vt in capite de Malabathro, Cinamomo, Costo, Iunco odorato, Balsamo, Aspalatho, Manna, aliisque videre est: nunquam vero in Germania Latine excusa, serio vero expetita, Typographus prælo esset commissurus, à clarissimo & excellentissimo Viro D. Io. Hartmanno Beyero, Reipub. Francofurdianæ Archiatro, ipsius Typographi nomine summopere rogatus, vt succisiuis horis in Matthioli lectione, me, qui totus essem in vniuersali historia noua conscribenda, oblectarem, notisq; vbi opus foret, illustrarem: sane laborem hunc in gratiam Medicinæ studiosorum, eorundemque commodum, denegare nec volui, nec debui: mihiq; cordi fuere: Primo vt omnia opera à Matthiolo edita, in vnum corpus congesta, prodirent: cuiusmodi sunt, Commentaria in Dioscoridem, quę Italice quinquies, & Latine toties, quater in Italia, semel in Gallia: quæ Germanice bis primo Opera Georgij Handschij, dein, Opera Clarissimi Ioachimi Camerarij (qui insignē operam præstitit, multisq; nouis figuris auxit) prodiere: quæ etiam Bohemice bis, & toties Gallice, semel quidem studio Antonij Pinæi fuere excusa. Compendiū ipsius ab auctore primum in Italia, dein Lugduni in 16. Opera Pinæi: tum in Germania, labore D. Camerarij. Apologia & Censuræ in Amatum, Commentariis additę aliquoties, tādem in secundum Epistolarū librum reiectæ: Disputatio aduersus viginti problemata Guilandini anno 1562. edita, quæ in libro tertio Epistolarū nunc habetur. Epistolæ medicinales in folio & octauo editæ: Dialogus de lue venerea, separatim & coniunctim cum aliis eiusdem materiei excusus: & similia. Dein diuersas Commentariorum editiones contuli, & quæ in aliquibus deerant, compleui: fuere enim ad manus editiones annorum 1554. 1559. 1561. 1563. quo anno tres diuersæ editiones prodiere. 1565. 1568. 1570. 1571. 1572. 1583. 1586. Bohemicam vero editionem anni pręcedentis habere non licuit. Tum, quia in Commentariis non sollicitus fuit circa descriptiones, quas tamen Compendio à se anno 1571. edito, inseruit, eas omnes inde in Commentaria suis locis inserui, & quidem iisdem auctoris verbis seruatis. Quarto cum multarum plantarum sæpius meminerit, figuris non appositis, eas adieci, & quidem ex omnibus editionibus tam ab ipso authore datis quam ab aliis (maxime D. Camerarij, qui elegantissimis figuris Matthiolum illustriorem reddidit, cuius nomine non parua illi debetur gratia) & quidem numero trecentas, vt subsequens docebit Catalogus. Quo vero auctiora essent hęcce Commentaria, placuit ex meo Thesauro Botanico satis magno plantas multas (neutiquam omnes) à nemine ante me propositas

deſcriptas,& iconibus viuis expreſſas adiicere. De quibus omnibus tamen & plurimis aliis, ſuo tempore & plenius & clarius, cum hunc meum laborem non pauci Viri Clariſſimi & Doctiſsimi hactenus iuuerint,& quidem inter cæteros, Iohannes Bauhinus frater meus, eiuſque gener Io. Henricus Cherberus: Iacobus Antonius Cortuſus Patricius Patauinus: Ferdinandus Imperatus,& Fabius Columna, Neapolitani: Hieronymus Belli ex Creta: Ioachimus Camerarius, Leonhardus Doldius,& Ioan. Neudorffer, Norinbergenſes: Paſchalis Gallus & Theodorus Collado, Galli: Nicolaus Agerius & Ioan. Rudolphus Saltzmannus, Argentinenſes: Philippus Sprengerus Electoralis Pharmacopœus,& eius filius Sigiſmundus Stephanus aliique plures: quod vt porro faciant, boni publici cauſa,rogo:& vt ipſorum exemplo moti idem faciant, Proſperũ Alpinum,Botanicum Patauinum:Io.Richerum Profeſſorem Miſpelienſem: Iacobum Cargillum: Io. Purmannum: Iohan. Bierdumphelium Philoſophiæ & Medicinæ Doctores (vt iam polliciti ſunt) Iacobum Iſraelem Brunnerum Ratiſponenſem, alioſq; obſecro & obteſtor, omnium debito modo ſuo & loco & tempore (quemadmodum in noſtri Phytopinacis parte prima factitatum) mentionem facturus. Suam etiam operam contulere Ioan. Rudolphus Saltzmannus,Ioan. Purmannus Medicinæ Doctores,vt qui animi cauſa plurimas plantas deliniauere tam pro hoc, quam pro futuro noſtro opere: quos imitantur Io. Fridericus Exius,& Io. Henricus Frœlech,Medicinæ ſtudioſi: nec tu mihi prætereundus mi Io.Henrice Ryhinere,qui vt totius artis,ita huius ſtudij ſtudioſiſsimus es,qui mihi hactenus plurimum (vt ſcis) auxilio fuiſti,& porro eris. Tandem cum nominum varietas apud auctores qui de re herbaria ſcripſerunt,ſtudium hoc obſcurum,difficileque reddat,ad finem cuiuslibet capitis poſt Matthioli Commentaria,Synonymias plantarum ex claſsicis deſumptas, ſubieci:& quidem alio charactere, quo à Matthioli ſcriptis diſtinguantur: aſperſi nonnunquam notas & correctiones,cum humanum ſit errare, vbi opus videbatur:nonnunquam à quorundam immaturis calumniis,vbi veritas requirebat,Matthiolum tueri ſum conatus:ita tamen vt in neminem, quod honeſtum decet,eſſem iniurius. Quod denique Matthiolum attinet, cuius patrocinium ſemel ſuſcepi,hoc vnum addam, ſua laude dignum eſſe, cum inter eos qui glaciem in hoc ſtudio fregere,ſit referendus & recenſendus: is ſeipſum laudauit ſuis ſcriptis maxime Commentariis toties cuſis, & porro, apud æquiores laudabit. Hæc eſt CANDIDE LECTOR inſtituti ratio,quæ ſi abs te probata cognouerimus,ad Botanica noſtra abſoluenda nos accingemus,alteramque Phytopinacis partem abſoluemus. Vale, & viue, & faue cæptis, eademque moue & promoue.

CATALO-

CATALOGVS FIGVRARVM, HVIC EDITIONI A CASPARO BAVHINO ADDITARVM.

LIBRO PRIMO.

Chamairis.
Acorus cum iulo.
Galanga maior, minor.
Meum spurium.
Mutellina.
Curcuma
Hirculus.
Nardus montana altera.
Valeriana rubra dicta.
Valeriana peregrina purpurea.
Cubeba.
Betel seu Tembul.
Folium Officinis.
Cinamomum Officinis.
Xilocassia.
Xilocassia subnigra.
Casia Monspeliaca { *Viridis.*
Rosa Hiericontea { *arida.*
Amomum.
Amomis { *Officinarum* { *amarus* / *Dukis*
Costus { *Iridem redolens*
{ *Arabicus.*
Calamus odoratus Libani.
Balsamum ex Alpino.
Xilobalsamum.
Carpobalsamum.
Aspalathus Rhodius.
Santalum { *album* / *citrinum* / *rubrum.*
Lignum aloes.
Lacca.
Gelsiminum grandiflorum.
Thus & eius folium.
Idolum Mumia.
Lentiscus Peruuianus.
Iuniperus maior.
Muscus terrestris clauatus alter.
Arbor Vitæ.
Laurus { *latifolia.* / *syluestris.*
Alnus hirsuta.
Myrtus maxima latifolia.
Carpini & Vlmi flores.
Canna fistularis.
Papyrus Nilotica.
Arundo maxima.
Tamarix Narbonensis.
Aquifolii varietas.
Oxyacantha pyrastri folio Diosc.
Ligustrum Aegyptiacum ex Alpino.
China.
Smilax aspera.
Phillyrea secunda & tertia.
Rosa syluestris.
Acacia Aegyptiaca ex Alpino.
Arbor Iuda.
Vitex latifolia.
Salix { *latifolia rotunda.* / *humilis repens.*
Quercus { *latifolia.* / *florens:*
Vua Quercina.
Ilex latifolia spinosa.
Tamarindi.
Balaustia
Malus fructu oblongo.
Cotonea oblonga.
Prunus { *cerea.* / *syluestris florens.*
Nux Vomica.
Nux metel.
Nuci metel congener.
Anicardium.
Morus alba.
Sycomorus seu Ficus Cypria.
Opuntia marina Chamæficus.
Persea Plinii.

LIBRO SECVNDO.

Triticum { *Hibernum aristis carens.* / *multiplici spica.*
Zea dicoccos.
Triticum amylaeum.
Panicum minore panicula.
Linum syluestre tenuifolium.
Lupinus { *syluestris luteus.* / *cæruleo flore angustifolius.*
Rapunculus alpinus spicatus.
Lapathum rubens.
Acetosa cretica.
Rapistrum monospermon.
Blitum polyspermon.
Malua rosea flore pleno.
Spinachia semine non spinoso.
Atriplex { *angusto centinodiæ folio.* / *syluestris lappulas habens.*
Kali cochleatum.
Brassica { *gongylodes.* / *cauliflora.* / *spinosa.* / *maritima maior.*
Soldanella alpina.
Beta Cretica.
Asparagus syluestris aculeatus.
Plantago rosea.
Nasturtium aquaticum minus.
Cochlearia folio subrotundo.
Sonchus læuis cæruleus.
Cichorium spinosum.
Cyanus multiplex.
Lactuca { *crispa capitata.* / *foliis endiuiæ.*
Scandix { *Italica.* / *Cretica.*
Caucalis echinata ad nodos.
Eruca cærulea.
Ocimum latifolium maculatum.
Tragopogon laciniatum.
Ornithogalum spicatum.
Medica.
Ampeloprasum.
{ *angustifolium.* / *latifolium.*
Nasturtium { *crispum.* / *hortense latifolium.*
Vulgatum serrato folio
Thlaspi { *Villosum.* / *saxatile.*
Draba lutea.
Erysimo similis.
Macropiper.
Vua piperis.
Piper Indicum triplex.
Caryophylli aromatici.
Gingiber ex Lobelo.
Zedoaria longa & rotunda.
Saponaria.
Cyclaminus radice oblonga.
Ophioglossum { *ramosum.* / *abortiuum.*
Asphodelus luteus.
Scilla { *Hispanica.* / *maior radice rubra.*
Capparis { *acuminato folio.* / *leguminosa.*
Ranunculus multiflorus albus.
Anemone Varii.
Pulsatilla lutea rubra aquatica.
Anagallis { *aquatica.* / *aquatica folio rotundo.*
Hedera terrestris montana.
Chelidonium sprengerianum.
Aquilegia multiplex.
Caryophyllus Indicus minor fl. simplici.
Myosotis scorpioides.
Telephium purpureum.

LIBRO TERTIO.

Rhaponticum { *folio Helenii.* / *Verum Officinarum.*
Rhabarbari radix.
Gentiana maior purpurea.
Aristolochia longa vera, pistolochia dicta.
Centaurium spicatum luteum, perfoliatum & non perfoliatum.
Spina Arabica.
Chamæleon Monspeliensis.
Anonis non spinosa purpurea lutea.
Carduus stellatus.
Aloe America.
Absinthium { *montanum* / *maritimum foliis laciniatis.* / *seriphium* { *latifolium* / *gallicum.*
Veronica mas supina.
Hyssopus cærulea folio dissecto rubro flore.
Gratiola minor.
Origanum Monspeliacum.
Pulegium angustifolium.
Saluia Cretica.
Mentha crispa Verticillata.
Calamintha magno flore.
Thymus vulgaris tenuiore folio.
Melilothus Italica folliculis rotundis.
Acinus Columnæ.
Ruta syluestris tenuifolia.
Panax Asclepium alterum Chironiũ minus.
Seseli Massiliense nonnullorum.
Creticum maius, minus.
Sison.
Consolida regalis peregrina.
Ammi minus.
Hieracium falcatum.
Apium crispum maximum.
Imperatoria alpina.
Daucus Creticus.
Seua Orientalis.
Colutea scorpioides.
Rosmarinum syluestre minus.
Nigella Cretica.
Laserpitium Gallicum.
Euphorbium.
Anteuphorbium.
Viscum polycoccon.
Asclepias nigra.
Chamædrys spinosa.
Molucca aspera.
Phalangium ramosum.
Trifolium { *acetosum luteum.* / *pratense luteum.* / *peltatum Creticum.* / *spinosum Creticum.*
Petasites alba.
Tussilago altera pleno flore.
Geranium tuberosum maius myrrhinum erectum cicutæ folio, repens cicutæ folio.
Gnaphalium vulgare Americum.
Phyllon testiculatum.
Testiculus quartus & quintus ex magnis figuris ipsius Matthioli.
Satyrium basilicum pratense maculatum.
Horminum Syriacum.
Lunaria minor ramosa.
Chamæmelum fœtidum seu Cotula nobile multiplici flore
Buphthalmum alterum. Bellis alpina.
Pæonia fœmina flore pleno.

Litho-

Lithospermon { *harundinaceum.* / *frutescens angustifolium.* / *aruense radice rubra.*
Rubia maritima.
Androsamum fatidum.
Chamapytis Monspeliaca foliis serratis.

LIBRO QVARTO.

Betonica flore albo.
Bistorta minor.
Polygonum { *maritimum latifolium.* / *Polonicum cocciferum.*
Clematis Daphnoides flore pleno.
Coris carulea maritima.
Symphytum maius tuberosa radice.
Consolida media carulea alpina.
Holostium hirsutum, albicans maius.
Pilosella maior repens, minus hirsuta.
Scabiosa { *Officinarum.* / *argentea angustifolia.*
Iacea incana laciniata.
Periclymenum Cermanicum.
Satureta montana.
Caryophyllata aquatica.
Epimedium.
Arundo Indica latifolia.
Echium flore albo.
Lychnis syluestris alba multiflora.
Gramen { *Caryophillo aruensi glabro simile.* / *monophillon.*
Sideritis vulgaris hirsuta.
Virga aurea latifolia serrata.
Quinquefolium { *erectum incanum.* / *palustre rubrum.*

Fragaria fructu albo.
Sanicula montana rotundi folia minor.
Vua marina minor.
Ilex coccifera.
Pimpinella minor.
Helichryson Orientale.
Amaranthus panicula incurua.
Bellis { *lutea maior.* / *lutea minor.*
Verbena nodiflora.
Hyacynthus Tripolitanus.
Papauer { *polyanthos.* / *spinosum.*
Hyoscyamus Creticus luteus.
Nicotiana maior latifolia.
Solanum { *tuberosum esculentum.* / *pomiferum, fructu rotundo, molli.*
Solani tuberosi radix & fructus.
Aconitum vnifolium.
Thora minor.
Antora radices varia.
Taxus glandifera.
Dens canis primus.
Hermodactyli Officinarum radices.
Alsine altissima.
Lens palustris tertia.
Elleborine.
Millefolium aquaticum pēnatum, spicatum.
Millefolium aquat. cornutum.
Myagrum { *satiuum.* / *Monospermon.*
Onagra.
Aster Atticus caruleus alpinus.
Aster luteo flore.
Heptaphyllon alpinum sericeum.

Viola Martia multiplici flore.
Cacalia.
Turpetum Officinarum.
Adiantum Syriacum.
Astragalus alpinus.
Sesamoides paruum flore magis completo.
Spartium Hispanicum.
Genista angulosa.
Glans vnguentaria.
Myrobalani { *Chebuli.* / *Citrini.* / *Indi.* / *Bellerici.* / *Emblici.* } { *recentes.* / *sicci.*
Behen rubrum Officinarum.
Chamasice.
Scammonea Monspeliaca.
Sambucus aquatica polyanthos.
Helemum Indicum { *maximum.* / *Zamosum.*
Cynocrambe { *Dioscoridis* / *fœmina.*
Heliotropion tricocon.
Scrophularia { *palustris.* / *flore luteo.*
Alga Veneta.
Equisetum olidum.
Verbascum hortense multiplex.

LIBRO QVINTO.

Vua passa.
Alcyonium.
Spongia marina.
Corallium nigrum.
Corallium album & rubrum.

PLANTÆ, in Phytopinace CASPARI BAVHINI primum descriptæ, quarum Icones in hoc opere proponuntur.

Acetosa Cretica.
Alnus hirsuta.
Androsamum fatidum.
Apium maximum.
Atriplex syluestris lappulas habens.
Bellis alpina.
Beta Cretica spinosa.
Brassica spinosa.
Caucalis echinata ad nodos.
Centaureum spicatum.
Chamadrys spinosa.
Chelidonium sprengerianum.
Cichorium spinosum.
Consolida regalis peregrina.
Consolida media alpina.
Cynocrambe Dioscoridis.
Equisetum fatidum.

Eruca carulea.
Erysimo similis.
Gnaphalium Americanum prius non pictum.
Horminum Syriacum.
Hyoscyamus Creticus.
Hyssopus caruleus folio dissecto.
Iacea alba.
Lens palustris tertia.
Lentiscus Peruuianus.
Lithospermon frutescens angustifolium.
Millefolium pennatum.
Millefolium cornutum.
Myagron monospermon.
Nasturtium crispum latifolium.
Nasturtium crispum angustifolium.
Nigella Cretica.
Ocimum latifolium maculatum.

Opuntia marina.
Papauer spinosum.
Rapistrum monospermon.
Rapunculus alpinus spicatus.
Scabiosa argentea.
Scandix Italica.
Scandix Cretica.
Scrophularia lutea.
Solanum tuberosum esculentum.
Spinachia semine nō spinoso, hactenus non picta.
Taxus cum glandibus.
Thlaspi villosum.
Trifolium peltatum Creticum.
Trifolium spinosum Creticum.
Valeriana peregrina.
Verbena nodiflora.

NOTAS, QVIBVS VTITVR D. CASPARVS BAVHINVS, in Synonymis, ita intelligito.

Acost. Christophori Acosta de plantis India.
Alpin. Prosper Alpinus de plantis Ægypti.
Anguil. Aloysius Anguillara
Apul. Apuleius de herbis.
Brunf. Otho Brunfelsius.
Camer. Ioachimi Camerarij editio Matthioli, & ipsius hortus Medicus.
Cast. Castor Durantes.
C.B. Casparus Bauhinus.
Casal. Andreas Casalpinus de plantis.
Clus. hist. Hisp. Pan. Caroli Clusij historia Hispanica & Pannonica.
Colum. Fabius Columna in suo Phytobasano.

Cord. in Dios. hist. Valerij Cordi commentaria in Dioscoridem, & eius de Historia plantarum libri.
Dalech. Ioannis Dalechampij nota in Plinium.
Dod. gal. & fol. Remberti Dodonai editio gallica, & eius postrema latina in folio.
Fuch. Leonardi Fuchsij historia & Icones.
Ges. Conradi Gesneri liber de hortis Germania.
Garz. Garzias ab Orto de animalibus.
Hermol. Hermolai Barbari corollaria in Dioscoridem.
Lac. Andrea Lacuna historia Hispanica.

Lob. Matthia de Lobel obseruationes & Icones.
Lon. Adami Loniceri historia postrema.
Lugd. Lugdunense herbarium.
Monard. Nicolaus Monardus.
Pena Petri Pena Aduersaria.
Rauvvolf. Leonhardi Rauvvolfij Hodaporicum.
Scalig. Iulij Casaris Scaligeri Exercitationes.
Tabern. Iacobi Theodori Tabernamontani Historia & Icones.
Thal. Ioannes Thalyus in sua Harcinia Saxonothuringica.
Trag. Hieronymus Tragus.

IN EFFI-

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM LOCOS ex Dioscoride, & Matthioli commentarijs.

CAPITIS:

DIOSCORIDIS:

Ad capitis dolores ex frigiditate.

IRIS Illyrica cum aceto, & rosacco illita.
Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Oleum amygdalinum illitum.
Viticis semen emplastri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum aceto, vel rosaceo, fronti, uel temporibus illitæ.
Torpedo marina viua admota.
Lana succida cum aceto, & rosaceo imposita.
Sisymbrium fronti, & temporibus adalligatum.
Hederacei corymbi, uel foliorum hederaceorum succus, cum aceto, & rosaceo perfusus.
Aloe temporibus, frontiq́; ex aceto, rosaceoq́; illita.
Mentha fronti adalligata.
Serpyllum coctum, rosaceo, acetoque madefactum & adhibitum.
Melilotus cum rosaceo, & aceto subactus.
Baccharis folia per se illita.
Ruta ex rosaceo & aceto.
Scammonia ex aceto & rosaceo perfusa.
Anisum per se potum.
Sphondylium cum ruta illitum.
Aquæ marinæ vapor operto capite perceptus.
Peucedanum ex rosaceo, & aceto.
Melanthium fronti adalligatum.
Conyza minor adalligata.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex vino pota.
Rhodia radix recens cum rosacei momento imposita.
Hippoglossum coronamenti modo adhibitum.
Chamædaphnes folia trita, & illita.
Elaterium ex lacte naribus infusum.
Rusci folia, & baccæ in vino potæ.

MATTHIOLI.

Galanga naribus indita.
Nardum Italicum.
Lauendula.
Phu virens, cum radicibus contusum, & illitum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Cubebæ deuoratæ.
Balsamum factitium & eius aqua illita.

CAPITIS.

Moschus, }
Zibetum. } *linimenti modo adhibita.*
Ambarum. }
Laurinum oleum.
Mumia ex amaraci aqua naribus infusa, aut ex castoreo, caphura, & oleo balanino.
Mastiche mansa cum odorata cera.
Dictamni albi florentis aqua naribus infusa.
Persicorum nucleorum cremor ex aqua verbenacæ paratus, fronti, temporibusq́; illitus.
Amygdalarum amararum lacteus cremor eodē modo paratus.
Mustellarum combustarum cinis aqua subactus, & illitus.
Cæpæ squama ferventi cinere tosta, & calida in dolentis lateris aurem introducta, additis rosaceo, laurino, & succida lana.
Flores Caryophylli vocati sacch. asseruati, & deuorati.
Cyclamini succus in errhinis additus.
Hederæ folia septem, totidemq́; ossium persicorum nuclei à cortice delibrati, ex oleo, & aceto cocta, & temporibus & fronti illita.
Agaricum in potu sumptum.
Graminis genus septem internodijs distinctum capiti accommodatum.
Rhodiæ Radix recens contusa, ex amaraci aqua fronti, & temporibus illita.
Verbenacæ aqua, aut oleum capiti adhibitum.
Verbasci stillatitia aqua fronti illita.
Fungi qui ad imam sambuci sedem oriuntur in aqua rosacea macerati, & illiti.
Agaricum in potu sumptum, aut in catapotijs additū.
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta essentia nostra lib v. capite de vino descripta tum pota, tum exterius fronti illita.

MATTHIOLI.
Ad diuturnum capitis dolorem.

Ligni Guaiaci }
Chinæ radicis } *decoctū diebus continuis 40. potū.*
Sarzæ parillæ }
Punicæ arboris folia, aut eorum succus illitus.
Hederæ folia septem, totidem ossium persicorum nuclei à cortice delibrati ex oleo, & aceto cocta, & fronti & temporibus illita.
Agaricum in potionibus, aut catapotijs additum.
Colocynthis in catapotijs, aut potione usurpata.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores à calida causa genitos.

Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Vnguentum rosaceum illitum.
Ligustri flores fronti ex rosaceo illiti.
Rosarum aridarum ex vino dilutum adhibitum.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilotus cum aceto, aut rosaceo aspersa & adhibita.
Nymphææ radix pota, & naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo, & fronti & temporibus adalligata.
Papaueris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo, acetoq́; aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum capite gestatum.
Sedum maius cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adalligata.
Viniferæ vitis folia & capreoli adhibita.
Ophites lapis adalligatus.

MATTHIOLI.

Arboreus, lapideusue muscus recens, rosaceo imbutus & impositus.
Populneum vnguentum toti capiti inunctum.
Betulæ aqua quæ per se è perforato caudice fluxit illita.
Ligustrinum oleum illitum.
Rosæ, & præsertim purpureæ austero vino incoctæ & illitæ.
Pomorum acidorum succus cum Santalis adhibitum.
Cochlearũ viuentium mucus, fronti ex rosaceo illitus.
Punicorum acidorum vinum potum & impositum.
Anguium senecta ex aceto decocta.
Oui recentis vitellus, albumq́; ex rosaceo, & rosacea aqua.
Mica triticei panis amygdalino, papauerinoq́; oleo imbuta, & fronti adalligata.
Portulaca contusa, & fronti imposita.
Plantaginis succus ex rosaceo illitus.
Cucurbitæ, & cucumeris recentis ramenta fronti adalligata.
Lactucæ succus cum rosaceo, & aceto impositus.
Fabaria contusa ex aceto.
Nymphææ recentia folia capiti superposita.
Polygoni maioris succus illitus.
Hyoscyami recentia folia fronti adalligata.
Psyllij seminis mucago fronti ex rosaceo adhibita.
Solani hortulani succus fronti impositus.
Mandragoræ recentia folia capiti superposita.
Alsine contusa & adhibita.
Sedi cuiuscunque succus, aut herba ipsa cõtusa & illita.
Cotyledonis vtriusque succus impositus.
Cymbalaria vulgaris contusa & illita.
Momordicæ fructus amygdalino oleo insolatus, contusus, & illitus.
Santalum album cum aqua rosacea adhibitum.
Caphura ex rosacea aqua imposita.
Rosaceum oleum tepidum.
Syluestris oliuæ oleum inunctum.
Punicæ folia contrita, aut eorum succus cum rosaceo illitus.
Amygdalæ dulces ex aqua rosacea contritæ, & illitæ.
Oleum in quo cucurbitæ flores insolati fuer.nt illitũ.

Mustelarum exustarũ cinis aqua subactus, et illitus.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Eiusdem folia in lotionibus addita.

MATTHIOLI.

Ad hemicraneam.

Thuris & Myrrhæ puluis oui albo exceptus, & fronti & temporibus illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Sagapenum ex Betonicæ decocto potum.
Cucumeris syluestris radix in aqua elixa, tusa & oleo subacta, & cum absinthio applicata.

DIOSCORIDIS.

Ad purgandum caput.

Brassicæ succus
Anemonis succus
Betæ succus
Chelidonij mai. succus } *naribus infusus.*
Cyclamini mai. succus
Cæpæ succus

Pyrethrum
Staphysagria } *diu mansa.*

Colocynthis in catapotijs deuorata.
Vua passa cum pipere manducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus naribus infusus.
Cubebæ cum mastiche mansæ.
Mastiche vnà cum cera odorata commansa.
Gattariæ succus naribus infusus.
Amaraci succus naribus inditus.
Imperatoriæ radix commansa.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum in catapotijs deuoratum.
Sinapi & nasturtij semen commansum.
Cyclamini succus naribus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores faciunt.

Styracinum oleum olfactum.
Oliuæ flauæ
Glandes
Palmulæ Phœniciæ } *in cibis acceptæ.*
Iuglandes nuces

Arbuti fructus
Ferulæ caules } *deuorati*

Mei radices largius sumptæ.
Absinthij liquamentum haustum.

MATTHIOLI.

Vinum generosum largius sumptum.
Sinapis in cibis vsurpata.
Ponticæ nuces largius deuoratæ.
Lac abunde potum.

DIOSCORIDIS.

Ad veternosos.

Viticis semen cum rosaceo & aceto perfusum.
Castoreum ex aceto & rosaceo naribus infusum.
Cæpa decocta, & in cibum sumpta.
Sinapi deraso capiti appositum.
Spondilium suffitum & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto, & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica
Lauendula } *cùm pota, tum illita.*

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij aqua, secundarius liquor & oleum inunctum.
Sisymbrij succus ex aceto illitus.
Caryophylli flores sacharo conditi & deuorati.
Agaricum potum cum purgante medicamento.
Oleum è floribus & folijs hyssopi paratum & illitũ.
Stœchas addita scilla, aut eius aceto pota.
Dictamnus albus quomodolibet adhibitus.
Saluia tam in potionibus, quàm in fomẽtis vsurpata.
Saccarum è saluiæ floribus paratum.
Gattaria & bibita & fotu adhibita.
Amaracus introrsum, & extrorsum accepta.
Imperatoriæ radix quoquomodo vsurpata.
Rosmarinum, vel saccharum ex eius floribus paratũ.
Euphorbium occipiti affrictum.
Chamædrys in potionibus addita, & occipitio adalligata.
Quinta essentia nostra li. 5. commẽt. de vino descripta, tum pota, tum naribus iniecta.

DIOSCORIDIS.
Ad somnum conciliandum.

Iris illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloë illita per sese, vel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Iunci Aethiopici semen potum.
Papaueris erratici quinq, sexue capita in vini cyathis tribus ad dimidium decocta, & potui data.
Hyoscyami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in vino potus.
Mandragoræ radicis ex vino decoctũ, cyathi vnius mensura potum.
Mandragoræ poma olfacta naribus.
Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

MATTHIOLI.

Arborei, lapideiue musci dilutum ex vino paratum potum.
Salicis recentia folia in lotionibus addita.
Persicorum nucleorum cremor fronti & temporibus adhibitus.
Amygdalæ dulces cum rosacea aqua illitæ.
Lactucæ succus ex rosacea fronti & temporibus illitus.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.
Somnia terribilia faciunt.

Fabæ } *in cibum acceptæ.*
Lentes }
Pycnocomi semen comæ drachmæ pondere potum.
Smilacis læuis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obulis.

MATTHIOLI.

Phasioli in cibum sumpti.

DIOSCORIDIS.
Sternutamenta cient.

Sinapi semen tritum & naribus admotum.
Ptarmicæ flores admoti.

Struthij radix trita & admota.
Ranunculi radix sicca & in puluerem trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

MATTHIOLI.

Piper tritum naribus inditum.
Cyclamini radix indita.

DIOSCORIDIS.
Ad vertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Bryoniæ radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes decoctæ, & in cibis acceptæ.
Vinum } *Scillinum potum.*
Acetum }

MATTHIOLI.

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij primus, secundus & tertius liquor inunctus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cochleæ cum suis testis tritæ ex aceto potæ.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Caryophyllorum flores saccharo asseruati, & frequẽter deuorati.
Combebarum grana quinque quotidie sumpta.
Agaricum potioni infrictũ, & pro sapone vsurpatũ.
Saluia tam in potu quàm in fomentis sumpta.
Saccharum saluiæ floribus paratum.
Gattaria potui data, & forinsecus illita.
Amaracus tùm pota tùm illita.
Imperatoriæ radix in potiones & localia medicamẽta addita.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Rosmarinum quocunque modo vsurpatum.
Saccharum è floribus rorismarini paratum.
Sagapenum in potu sumptum, & exterius inditum.
Chamædrys quoquo modo vsurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.
Cancamum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naphtha suffitum comitiales deprehendit.
Populi nigræ in cibum acceptæ.
Ficus siccæ in cibum acceptæ.
Conchulæ Indicæ suffitæ excitant.
Coagulum leporinum potum.
Mustelæ ventriculus coriandro infarctus, inueteratusque deuoratus.
Mustelæ eiusdem sanguis potus.
Asininum iecur tostum in ieiuno sumptum.
Vngula asini combusta pota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hirundinũ pullorũ primæ fœturæ ventriculo inuentus, pro amuleto in cerui aluta suspensus.
Serum lactis potum quousque aluum citet.
Phocæ coagulum bibitum.
Vrsinum fel ad lingendum datum.

Testudinis fel naribus inditum.
Testudinis terrestris sanguis potus.
Ciconiæ fimum ex aqua potum.
Plantago cum lenticula decocta in cibis sumpta.
Sinapi tritum naribus inditum.
Piper diu mansum.
Scilla hausta.
Agaricus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.
Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.
Rutæ syluestris semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo capiti inunctum.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.
Ladanum olfactum.
Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.
Trifolij semen & folia pota.
Conyza cum aceto bibita.
Anthyllis altera ex oxymelite pota.
Betonicæ folia hausta.
Quinquefolium triginta diebus haustum.
Papaueris spumei semen cum mulsa aqua potum.
Veratrum nigrum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Vitis albæ drach. pondere anno toto quotidie hausta.
Vitis nigræ viticulæ primæ virentes coctæ, & in cibis sumptæ.
Acetum mulsum potum.
Vinum & acetum scillinum potum.
Selenites lapis tritus ebibitus.
Aetites lapis cum Cyprino vnguento, aut gleucino, vel alio excalfaciente illitus.
Cotes naxia pota.

MATTHIOLI.

Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina & eius decoctum potum.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquor omnis illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cranium humanum potum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Leporis coagulum cum aceto bibitum.
Lapis in felle bubulo inuentus tritus lentis quantitate, & in errhinis additus.
Aqua stillatitia humani stercoris pota.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Caryophyllorum flores ex betonicæ, aut amaraci decocto poti.
Iidem saccharo asseruati frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, vel clysmate infusus, aut eius succus in errhinis additus.
Agaricum potioni ingestum.
Aristolochia rotunda.
Hyssopum quoquo modo sumptum.
Stœchas cum Scilla, aut eius aceto vsurpata.
Dictamnus albus.
Saluia tam pota, quàm trita adhibita.
Amaracus quouis modo vsu veniat.

Galegæ succus sescunciæ pondere potus.
Imperatoriæ radix in potionibus addita.
Senæ dilutum vel decoctum potum.
Rosmarinū, vel saccharum ex eius floribus paratum.
Sagapenum deuoratum.
Quercini visci lignum in tenuissimum pulueremi redactum & diebus quadraginta potum.
Vincetoxici radices tritæ vna cum pœoniæ semine.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædrys in potionibus addita.
Filipendulæ radicis puluis cibis inspersus.
Palmæ Christi seminis puluis drachmæ pondere ex vino potus.
Eiusdem radicum decoctum diutius vino mistum potum.
Pœonia Galeni collo suspensa.
Pœoniæ semina filo traiecta, & collo circumligata.
Hyperici florentis aqua stillatitia pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite diebus pluribus potum.
Ellebori nigri dilutum potum.
Colocynthis in catapotiis addita, aut in potionibus.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, hausta.
Acetum scillinum frequenter haustum.
Stibium nostrum proprio comment. descriptum.
Corallium tam suspensum, quàm potum.

MATTHIOLI.
Ad obliuiosos & deperditam memoriam.

Anacardia.
Quinta essentia nostra comment. de vino lib. 5. descripta, frequenter vsurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad apoplexiam.

Vitis albæ radix continuo anno quotidie drachma pondere hausta.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ } *stillatitia aqua pota.*
Lauendulæ
Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor prim⁹, secundus, terti⁹ illitus.
Agaricū in potu sumptū, aut in catapotijs deuoratum.
Quinta essentia nostra libr. 5. comment. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.
Ad Phrenesim.

Vnguentum Crocinum perfusum aut naribus illitū.
Vitex aceto & oleo instillatus.
Asparagus in vino albo potus.
Serpyllum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphondilium suffitum, impositum, & capiti ex oleo inunctum.
Peucedanum ex oleo & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI.

Maluæ succus octo vnciarum pondere potus.
Solani hortensis, tum foliorum, tum baccarum succus syncipiti cum linteolis superpositus.
Borraginis, aut buglossi stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad cerebri inflammationes, quas syriasim vocant.

Cucurbitæ ramenta syncipiti apposita.
Peponis ramenta syncipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.

Acetum fronti illitum.

MATTHIOLI.

Agaricum potui datum.
Santala omnia ex rosaceo aceto & capphuræ momento illita.

DIOSCORIDIS.
Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonicæ folia pota.
Epithymum potum.

MATTHIOLI.

Poma dulcia.
Citria mala.
Santalum omne.
Maluæ succus vnciarum sex pondere potus.
Scorzoneræ radix, aut eius succus bibitus.
Agaricum sumptum.
Thymus drachmarũ duarum pondere ex oxymelite potus.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Vincetoxici radices tritæ cum ocimi semine, aut cum citrei mali cortice, aut cum margaritis haustæ.
Melyssophyllon quocunque modo frequenter potum.
Aspleni decoctum haustum.
Borraginis aut buglossi decoctũ ex vino, aut ex aqua paratum potum.
Ellebori nigri dilutum.
Syrupus è polypodio, & præsertim ad hypochõdriacã: vide lib. 4. comm. de Polypodio.
Acetum scillinum haustum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comm. de vino descripta.
Stibium nostrũ quatuor granorum pondere haustũ.
Argentum viuum præcipitatum octo granorum pondere ebibitum.
Aurum.
Corallium.
Margaritæ.
Oleum è lapide gagate tum potum, tum illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad crapulam ebrietatemq̃ue tollendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus } *haustus.*
Myrti baccarum succus }
Brassica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

MATTHIOLI.

Acetum testiculis cum linteolis adhibitum.
Croci florum stillatitia aqua pota.
Amygdalæ amaræ sex ante potum deuoratæ.

DIOSCORIDIS.
Ad capitis fluxiones.

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitaque.
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratæ, vbi fluxio pectus afficiat.
Nuces auellanæ tostæ, & cum exiguo piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tosta, vel elixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq́; ex aqua decoctum potum.
Helichrysi coma trium obolorum pondere in vino diluto pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaueris semine haustum.

MATTHIOLI.

Iuniperinum gummi suffitum & capiti inspersum.
Santalum rubrum capiti inspersum.
Caryophylli aromatici suffiti fumo naribus excepto.
Agaricum in potionibus additum.
Rosmarinum.

DIOSCORIDIS.
Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

MATTHIOLI.

Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij vnusquisque liquor illitus.
Moschus.
Zibetum.
Ambarum.
Caryophyllorum puluis capiti inspersus.
Caryophylli flores sacchora cõditi frequẽter deuorati.
Stœchas.
Mentha Græca.
Saluia.
Sena in capitis perfusionibus addita.
Rosmarinum atq; saccharum ex eius floribus paratũ.
Caryophyllatæ radix olfacta.
Rhodia radix olfacta, vel quomodolibet vsurpata.
Quinta essentia nostra commento de vino descripta.

DIOSCORIDIS.
Ad capitis vlcera manantia.

Thus cum nitro confricatum.
Fici & caprifici lacteus succus cũ polenta appositus.
Vrina inueterata apposita.
Fœnum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex vrina humana emplastrata.
Allij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato nitro adhibiti.
Melilothus ex aqua cum creta chia, vinoq́; aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adianthum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

MATTHIOLI.

Hederæ helicis folia in pileũ cõsuta, et capiti imposita.
Centaurij minoris succus illitus.
Mentha illita.

NERVORVM.
DIOSCORIDIS.
Ad conuulsionem.

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Iunci odorati radicis drachma vna cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex vino, & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle eclegmate exhibitum.

Vnguentũ sampsuchinũ more cataplasmatis appositũ.
Vnguentum metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pódere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cibum sumpta.
Castoreum inunctum & potum.
Serpyllum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta & elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorũ pondere cũ mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix ex vino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum exhaustum.
Origanum estum cum fico.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & deuoratum.
Sagapenum pótum.
Galbanum deuoratum.
Betonicæ folia denarij pondere cũ hydromelite data.
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædrytes bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satyrij radix ex vino nigro austero bibita.
Coris ex vino pota.

MATTHIOLI.

Oleum irinum inunctum.
Nardus Italica.
Lauendula.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Helenij radicis farina.
Oleum nucum inunctum.
Mumia tum foris, tum intus vsurpata.

Oleum ex semine lini illitum.
Cyclaminus in potione sumptus, vel clystere infusus, aut in errhinis additus.
Agaricum potum vsurpatum.
Oleum è folijs & floribus hyssopi paratum.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegij decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Saluia tam pota, quàm fotu vsurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Euphorbium ex leucoij oleo illitum.
Vnguentum è visci in pyro syluestri nascentis folijs, & recenti capi pinguedine paratum: vide visci com.
Chamædrys in fomentis & vnguentis addita.
Liliorum alborum oleum illitum.
Cannabis radix decocta, & deinde tusa & illita.
Colocynthis in catapotijs addita.
Stibium nostrũ quatuor granorum pondere sumptũ.
Oleum è lapide gagate illitum.

MATTHIOLI.

Ad stuporem.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Oleum sinapinum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Oleum è floribus & folijs hyssopi illitum.
Stœchas in balneis laconicis & fomentis addita.
Pulegij decoctum.
Saluia tam intus sumpta quàm exterius admota.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Rosmarinum.
Euphorbium ex leucoij oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle potum.
Quinta essentia nostra comment. de vino descripta, tam pota, quàm illita.

DIOSCORIDIS.

Ad paralysin.

Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Capparis semen & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.
Colocynthis clystere perfusa.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes coctæ, comestæq́.
Vinum scillinum haustum.

MATTHIOLI.

Iridis radices conditæ, deuoratæ.
Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina per se, aut eius decoctum potum.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes illiti.
Helenij radicis farina bibita.
Oleum sinapinum inunctum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Mumia ex amaraci aqua illita.
Iuglandium oleum illitum cum calce lota.
Anacardia.
Castoreum cum mulsa potum.

Flores caryophylli ex betonicæ aut amaraci decocto poti.
Iidem saccharo asseruati, & frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, vel clystere sumptus, aut eius succus in errhinis additus.
Agaricum in catapotijs, aut potione sumptum.
Oleum è folijs, & floribus hyssopi paratum inunctũ.
Stœchas in balneis laconicis, & fomentis addita.
Pulegij decoctum, cùm haustum, tum fotum.
Saluia tam potione quàm fomentis vsurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum, vel dilutum.
Euphorbium ex leucoij oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Oleum liliorum alborum.
Bellidis genera omnia.
Hyperici florentis stillatitia aqua pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite potum pluribus diebus.
Conditum & pilulæ contra neruorum resolutionem: vide chamæpitys commentarium.
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, pota & illita.
Stibium nostrum quatuor granorũ pondere sumptũ.
Oleum è gagate lapide inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Althææ decoctum potum.

MATTHIOLI.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor & oleum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Saluia tum potu, tum fotu vsurpata.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle haustum.
Quinta essentia nostra tam pota, quàm illita: parandi rationem habes lib. 5. comment. de vino.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxiones.

Farina tritici cum Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad ægritudines, & dolores.

Oleum sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Elæomeli illitum.
Vnguentum Cyprinum
Vnguentum Gleucinum } *inunctum.*
Vnguentum Metopium }
Vnguentum Amaracinum }
Bdellium malagmati insertum.
Lixiuium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro deuorata in cibis.

Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere deuoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilij radix inassata, melleq; excepta imposita.
Satyrij radix ex vino nigro austero pota.
Althææ radix per se, vel decocta in vino, aut aqua mulsa emplastri modo imposita.
Coccũ infectoriũ cũ aceto illitũ præcisos iuuat neruos.
Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narcissi radix illita ad eadem vtiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum scillinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem iuuat.

MATTHIOLI.

Oleum larignæ resinæ, vel terebinthinæ illitum.
Nuclei pinei frequenter in cibis vsurpati.
Terebinthina resina }
Larigna resina } *deuorata cum chamæpity.*
Abiegna resina }
Nucis Indicæ }
Nucis Myristicæ } *oleum tum potum, tum illitum.*
Fabalium caulium, & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegium.
Amaracus.
Aiuga.
Cortusæ herbæ flores in amygdalino oleo recẽter presso & rosaceo completo, pari pondere commisti, diu insolati, & illiti.

DIOSCORIDIS.
Ad neruorum vulnera.

Cochleæ terrestres tusæ & impositæ.
Terreni vermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cum thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa & imposita.
Lilij radix ex melle subacta & illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcissi radix illita.

MATTHIOLI.

Balsamum factitium impositum.
Terebinthinæ }
Laricea } *Resinæ oleum.*
Abiegnæ }
Abiegna lachryma.
Iuglandium oleum.
Cochlearum caro cum farinæ polline imposita.
Oleum è terrenis vermibus, addito præsertim factitio balsamo, aut oleo è terebinthina confecto.
Hyperici oleum.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

MATTHIOLI.
Ad contractionem & duritiem.

NERVORVM

Muris montani pinguedo illita.
Taxi pinguedo inuncta.
Oleum ex ouorum vitellis perunctum.
Ceruina & vitulina medulla.
Oleum ex lini semine.

MATTHIOLI.
Ad contusiones.

Cochlearum terrestrium caro cum farinæ polline imposita.
Farina fabarum cum oxymelite subacta.
Dracunculi radix cum melle & caprino fimo illita.

DIOSCORIDIS.
Ad neruorum crassitiem.

Sesamum emplastri modo impositum.
Sarmentitius cinis cum axungia, vel oleo illitus.

OCVLORVM.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum defluuium.

Nardi indicæ decoctum fotu adhibitum.
Cochleæ terrestres acu traijciuntur vt effluat humor, quo postea palpebræ illinantur.
Oesipus illitus.
Chondrillæ gummi, ac pariter lac impositum.
Lapis armenius illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum, oculorumque scabritiem.

Thuris cortex tostus, & appositus.
Picis fuligo illita.
Licium appositum.
Sepiæ os læuigatum, & illitum.

Fel { *Marini scorpionis* / *Marinæ testudinis* / *Perdicis* / *Aquilæ* / *Gallinæ albæ* / *Syluestris capræ* } *illitum.*

Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impositum.
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hæmatites lapis melle exceptus adhibitus.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebarum fluxiones.

Amaraci folia cum polenta illita.
Alsine cum polenta imposita.
Ricini folia cum polenta trita, & emplastri modo adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum crassitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus, & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum scabiem.

Cæpæ succus cum pari spodio impositus.
Aloe illita.
Fici lac inunctum.

MATTHIOLI.

Tragacanthæ lachryma lacte macerata & illita.
Sagapenum cum aceto superpositum.

MATTHIOLI.
Ad palpebrarum inflammationes.

Ouum gallinaceũ crudum admisto rosaceo impositũ.

OCVLORVM.

Solani Halicacabi baccæ musto dilutæ, & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Borraginis, vulgarisq; buglossi stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum albugines.

Opobalsamum illitum, instillatumq;.
Cancamum vino maceratum, & impositum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impositum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminũ cinis melle exceptus linitus.
Marini scorpionis fel instillatum.
Idemq; præstat fel testudinis, perdicis, aquilæ, gallinæ albæ, & syluestris capræ.
Vrina humana æreo vase decocta illita.
Lactucæ syluestris lacteus succus instillatus.
Dracunculi succus immissus.
Cæparum succus perfusus.
Gingiber illitus.
Chamæsyces succus cum melle inunctus.
Argemones folia imposita.
Ammoniacum impositum.
Horminium ex melle impositum.
Loti domestici succus ex melle illitus.
Sal impositum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphyrus lapis appositus.
Aeris squama imposita.

MATTHIOLI.

Moschus impositus.
Radix ebeni trita, & cum aqua instillata.
Mustelarum crematarum cinis oculis iniectus.
Chamæleontis dexter oculus, vino animali erutus, & cum caprino lacte mistus.
Centaurij minoris succus cum melle illitus.
Hieracij succus iniectus.
Sagapenum rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere vitreo asinino lacte quinq; diebus macerata, & deinde instillata.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ & caphuræ momento illitus.
Antirrhinum fronti adalligatum.
Corallij cinis in collyrijs additus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum cicatrices delendas.

Cancamum vino maceratum & infusum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha instillatum.
Cedria illita.
Cochlearum terrestrium cinis cum melle impositus.
Vrina humana æreo vase decocta, infusa.
Fæni græci oleum cum myrteo impositum.
Sagapenum inditum.
Chamæsyces succus cum melle illitus.
Aerugo immissa.
Vini fæx adusta imposita.
Corallium tritum inditum.
Hematites lapis immissus.
Sapphyrus lapis adhibitus.

MAT-

MATTHIOLI.

Hieracij succus instillatus.
Sarcocolla asinino lacte macerata & instillata.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum nubeculas.

Acori succus instillatus.
Casia alijs medicamentis ocularib. excepta et iniecta.
Cinnamomum impositum.
Cerasi gummi inditum.
Acacalis dilutum ad collyria additur, quae oculis claritatem faciunt.
Acaciae succus elotus & infusus.
Punicorum malorum cytini tres quantumuis minimi, deuorati anno, ab omni lippitudine praeseruant.
Thus immissum.
Crocomagma illitum.
Ebeni tenuissima ramenta vino optimo macerata, & in collyria addita.
Lycium inditum.
Cedria inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Viperae caro decocta, & in cibis desumpta.
Hirundines ficedularum modo in cibis deuoratae.
Cinis hirundinum collyrijs adhibitus.
Adeps piscium inunctus.
Foeniculi succus infusus.

Fel { *Marini scorpionis* / *Testudinis marinae* / *Perdicis* / *Aquilae* / *Gallinae albae* / *Syluestris caprae* } *infusum.*

Vrina humana aereo vase decocta instillata.
Lactucae syluestris lacteus succus illitus.
Dracunculi maioris rad. succus inunctus.
Caeparum succus inditus.
Loti domestici succus infusus.
Hirundinariae maioris suc. aereo vase cum melle decoctus, inunctus.
Othonnae succus instillatus.
Centaurij minoris succus impositus.
Ruta in cibis sumpta.
Omphacium instillatum.
Panaces Heracleum inunctum.
Libanotis foliorum & radicis succus infusus cum melle.
Laser ex melle inunctus.
Apiastri succus cum melle inditus.
Marrubij succus ex melle illitus.
Pumex indita.
Salis flos immissus.
Vini fex cremata imposita.
Pyrites lapis inditus.
Thyites lapis impositus.
Geodes lapis impositus.
Sapphyrus lapis impositus.

MATTHIOLI.

Viperae totius cum thure & succo foeniculi combustae cinis per se inspersus, aut alijs collyrijs additus.
Leporinum fel saccharo exceptum & illitum.
Mustelarum fel cum foeniculi succo instillatum.
Stercoris humani stillatitia aqua imposita.
Scorzonerae radicis lac instillatum.
Caryophylli in tenuissimum puluerem triti, & inditi.
Chelidonij maioris succus cum lacte muliebri instillat⁹.
Hieracij succus instillatus.
Sagapenum rutae succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere vitreo asinino lacte diebus quinque macerata, & instillata.
Vinum e fragis instillatum.
Euphragia quouis modo intus sumpta.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum vngulas.

Sepiae piscis os tritum & impositum.
Glycyrrhizae radicis puluis inspersus.

MATTHIOLI.

Tragacanthae lachryma lacte macerata & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum ictus, & vulnera.

Lac humanum cum thure iniectum.

Sanguis { *Palumbi* / *Columbae* / *Turturis* / *Perdicis* } *illitus.*

Staebis folia emplastri modo imposita.
Haematites lapis cum lacte iniectus.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum vlcera.

Fuligo { *Thuris* / *Terebinthinae* / *Butyri* } *illita.*

Thuris cortex impositus.
Myrrha iniecta.
Cornu ceruinum vstum impositum lotum.
Amylum linitum, & peculiariter cauis vlceribus.
Stimmi iniectum.

Lapis { *Galactites* / *Sapphyrus* / *Samius* } *cum lacte infusus.*

DIOSCORIDIS.
Ad erosos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.
Omphacium illitum.

MATTHIOLI.

Picis fuligo imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad aegilopas, & sinus.

Iuglandium veterum nuclei triti & illiti.
Myrti decoctum infusum.
Malua cruda commanducata cum exiguo sale adhibita.
Plantago emplastri modo imposita.
Auricula muris altera illita.
Baccharis folia emplastri modo in principio indita.
Anthemis illita.
Solani hortulani concisa folia imposita.
Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.
Aegilops adhibita.
Oenanthe vel labruscae flos impositus.
Cadmia illita.
Aeris squama indita.
Stimmi inditum.

DIOSCORIDIS.
Ad procidentes oculos & vuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorum albo & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex vua passa illitum.
Fuligo { Thuris / Picis } illita.
Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrti baccæ cum polline polentæ impositæ.
Cotoneorum malorum flores emplastri modo.
Caseus illitus.
Saccharum infusum.
Sesame herba ex vino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Anemones radix illita.
Auricula muris cũ polenta emplastri modo adhibita.
Gentianæ succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatis addita.
Baccharis folia illita.
Sedi maioris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idæi flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta apposita.
Papaueris liquor cum tosto oui vitello, & croco impositus.
Hyoscyami semen & folia cum farina, polentaue imposita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Aster atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta illita.

MATTHIOLI.

Lac muliebre vnà cum aqua rosacea, in qua accensũ thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillatum.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleæ in nitido mortario tusæ vna cũ ouo gallinaceo incocto & ex succida lana fronti adalligatæ.
Cyani succus instillatus.
Hieracij succus cum muliebri lacte instillatus.
Betonicæ folia contrita & fronti adalligata.
Consolidæ regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Vinum è fragis adhibitum.
Solani hortensis tum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti superpositus.
Solani halicacabi baccæ musto dilutæ & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua, illita.
Borraginis, & Buglossi vulgaris stillatitia aqua, tam extra quam intus imposita.
Lapis Achates inspectus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum dolores.

Oui vitellus tostus addito rosaceo & croco illitus.
Sesame herba in vino decocta, & illita.
Ocimi succus infusus.

Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur ocularijs medicamentis, quæ doloribus oculorũ auxiliãtur.

MATTHIOLI.

Lac muliebre & aqua rosacea, in qua accensum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillata.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleæ in nitido mortario tusæ vna cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana fronti adalligatæ.
Cyani succus instillatus.
Cõsolidæ Regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Solani hortensis cum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti adhibitus.
Solani halicacabi rubentes baccæ musto dilutæ, & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua imposita.
Lapis achates inspectus.

DIOSCORIDIS
Ad lusciosos.

Iecoris { Caprini / Hircini } emanãs succus dũ assant iniectus.
Caprinum iecur tostum in cibis sumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis { Palumbi / Columbæ / Turturis / Perdicis } illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad suffusiones.

Fel marini scorpionis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & vetere oleo. Galenus verò non probat.
Fel { Testudinis marinæ / Perdicis / Aquilæ / Gallinæ albæ / Capræ syluestris } illitum.
Fabarum farina vino macerata & illita.
Cæparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cum cautela tamen.

MATTHIOLI.

Hieracij succus instillatus.
Polium fronti adalligatum.

DIOSCORIDIS.
Ad lippitudines.

Portulaca & eius succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi maioris folia illita.
Chalcitis inditus, cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & præsertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus cum lacte iniectus.

MATTHIOLI.

Aqua rosacea in qua thus incensum trigesies extinctum fuerit instillata.
Crispini baccarum succus cum pompholige & aqua rosacea instillatus.
Margaritæ in collyrijs additæ.

Bubuli

Bubuli fellis lapis naribus inditus.
Fænugræci decoctum fronti illitum.
Rumicis syluestris radix luna decrescente effossa gestata.
Ophioglossi ex vino austero decoctum ablutione adhibitum.
Hieracij succus instillatus.
Euphragia quoque modo vsurpata.
Vinum Euphragiatum, vide lib. 4. cap. 38.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita inspersa, aut ex oleo inuncta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Veratrum nigrum in ocularibus collyrijs additum.
Flos æris inditus.

MATTHIOLI.

Phu ex vino albo decoctum, & oculis instillatum.
Vinum ex Helenio paratum frequenter potum.
Lentiscinum oleum in cibis additum.
Erucæ succus oculis infusus.
Ebenum ad cotem tritum, & cum passo inditum.
Salicis florentis succus, qui inciso cortice fluxerit, instillatus.
Nux myristica commansa.
Margaritæ in collyrijs additæ.
Lapis ex felle bubulo naribus inditus.
Brassicæ succus ex melle coctus, & oculorum angulis illitus.
Asparagi in cibis sumpti.
Sium in cibis deuoratum.
Scorzoneræ radicis lac instillatus.
Caryophyllorum puluis tenuissime tritus oculis inspersus.
Hieracij succus instillatus.
Rosmarini flores recentes decerpti, & cum sale & pane quotidie deuorati, toto tẽpore quo floret planta.
Sagapenum rutæ succo, & felle auium rapaciũ diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sclareæ seminis granum in oculo delatum.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum hebetudinem.

Cancamum ex vino maceratum infusum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliunt, ex melle illitæ.
Marini scorpionis fel inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsonijs addita.
Rutæ succus in malicorio feruefactus, addito fœniculi succo & melle infusus.
Rutæ syluestris succus cum vino, melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo iniectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum fluxiones.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui vitello impositum, vel eiusdem albo.
Thuris fuligo imposita.
Picis fuligo illita.
Platani tenerrima folia in vino decocta & illita.
Ebeni ramenta tenuissimè trita indita.
Oleæ syluestris foliorum succus iniectus.
Cornu ceruinum vstum lotum & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholix elota iniecta.
Fabæ sine cortice commanducatæ, & fronti impositæ.
Ocimi aquatici semen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Squama æris elota iniecta.
Plumbum elotum iniectum.
Galactites, Morochthus, Samius } lapis cum lacte iniectus.
Hyoscyami seminis cremor expressus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium iniectum.
Pumex impositus.
Hæmatites lapis iniectus.

MATTHIOLI.

Moschus in puluerem tritus & impositus.
Aqua florum ligustri instillata.
Tragacanthæ lacryma in collyrijs addita.

AVRIVM
DIOSCORIDIS.
Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus vino vetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex vino illitum.
Rosarum aridarum decoctum ex vino infusum.
Salicis foliorum & corticis succus cum rosaceo in malicorio feruefactus illitus.
Malorum acidorum punicorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cum amygdalino oleo, croco, myrrhaq; iniectũ.
Anguium senecta in vino decocta instillata.
Millepedæ siue onisci concisi, & cum rosaceo in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus.
Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.
Anserinus, Gallinaceus, Vulpinus } adeps instillatus.
Vrina { Tauri, Apri } cum myrrha cocta instillata.
Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo iniectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi vtriusque succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure & lacte iniectus.
Sinapis succus vel eius decoctum instillatus.
Hederæ & eius corymborum succus cũ oleo inditus.
Absinthium suffitum & cum melle impositum.

Origani

Origani virentis ſuccus cum lacte infuſus.
Menthæ ſuccus inditus.
Meliloti ſuccus cum paſſo iniectus.
Rutæ ſuccus in malicorio feruefactus infuſus.
Peucedani ſuccus cum roſaceo inditus.
Aparinæ ſuccus iniectus.
Marrubij ſuccus in roſaceo inſtillatus.
Cannabis domeſticæ ſuccus impoſitus.
Polygoni maris ſuccus infuſus.
Helxinæ ſuccus inditus.
Ocimi aquatici ſuccus cũ ſulphure, & nitro iniectus.
Hyoſcyami ſeminis cremor inſtillatus.
Solani hortenſis ſuccus impoſitus.
Alſinæ ſuccus infuſus.
Cucumeris aſinini foliorum ſuccus inditus.
Sal cum aceto iniectum.

MATTHIOLI.

Oleum Irinum inſtillatum.
Oleum Hyoſcyaminũ, cũ caſtoreo, aut croco impoſitũ.
Mumia ex Leucoij oleo, aut Hyoſcyamino infuſa.
Oleum è nucleis perſicorum inſtillatum.
Oleum ſcorpionum immiſſum.
Caſtoreum cum mæconio infuſum.
Baccarum ſambuci ſuccus, cum melle coctus & inſtillatus.
Oleum ex ouorum uitellis.
Oleum è colocynthide infuſum.
Gliris caro melle ſubacta, & deuorata.
Maluæ ſuccus inſtillatus.
Sonchi lacteus ſuccus è caule manans, & præſertim in Malicorio cum oleo coctus inſtillatus.
Ari ſemen tritum, vel baccarũ ſuccus ex roſaceo impoſitus.
Amaraci ſuccus inſtillatus.

DIOSCORIDIS:
Ad internas aurium inflammationes.

Crocum iniectum.
Seſamum cum roſaceo impoſitum.

MATTHIOLI.

Ouum gallinaceum crudum ex roſaceo impoſitum.
Oleum ex ouorum vitellis inditum.
Cucurbitæ ramentorum ſuccus ex roſaceo inſtillatus.

DIOSCORIDIS.
Ad parotidas..

Oeſypum impoſitum.
Caprarum montanarum fimus, vino vel aceto decoctus illitus.
Lini ſemen tritum, & emplaſtri modo impoſitum.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplaſtri modo adhibita.
Irionis ſemen tuſum, decoctumque appoſitum.
Hyſſopum ſuffitu incenſum; & impoſitum.
Viſcum cum pari reſinæ, ac ceræ commiſtũ adhibitũ.
Altheæ decocta illita.
Pſyllium ex roſaceo, acetoque aut aqua impoſitum.
Solani hortulani folia cum ſale illita.
Galiopſis ex aceto adhibita.
Cimolia terra impoſita.

MATTHIOLI.

Iridis radices recentes decoctæ, tuſæq; ex hordeacea farina illitæ.

AVRIVM.

Fœnograeci farina in hydromelite decocta, & cum axungia impoſita.
Aſphodeli radix decocta, & illita.
Eryngij radix decocta, & emplaſtri modo adhibita.

DIOSCORIDIS
Ad tinnitum & incertos ſonos.

Cedria infuſa.
Lauri baccarum ſuccus cum vino vetere & roſaceo inſtillatus.
Ficus ſiccæ tritæ cum ſinapi, & liquore aliquo exceptæ iniectæ.
Taurinum fel infuſum.
Mel cum trito foſſili ſale inditum.
Porri ſuccus cum thure, aceto, lacteq; inſtillatus.
Cæpæ ſuccus impoſitus.
Sinapi tritum & cum fico iniectum.
Acetũ calidum ſuffitum per traiectoriũ inſtrumentũ.

MATTHIOLI.

Lauri et nardi in vino decocti vapor per infundibulũ immiſſus.
Cyclamini cõciſæ radices in roſaceo, amygdalino, chamæmelino, & vini modico calefactæ, auribus inſtillatæ, oleo prius immiſſo.
Cyclamini item contuſarum radicum cum perſicorũ, amararũque amygdalarum nucleis, & deinde triduo aqua vitæ maceratarum expreſſus ſuccus & auribus infuſus.
Oleum è colocynthide inſtillatum.

DIOSCORIDIS.
Ad purulentas aures.

Myrrha cum Mæconio, caſtoreo & glaucio iniecta.
Thus ex vino dulci infuſum.

	Therebintina	
	Larigna	
Reſina	*Abiegna*	*ex melle & oleo indita.*
	Picea	

Lycium infuſum.
Rhois decoctum iniectum.
Myrti baccarum ſuccus inſtillatus.
Oleæ ſylueſtris foliorum ſuccus ex uino infuſus.
Taurinũ fel cum caprillo, humanove lacte inſtillatũ.
Vrina infuſa.
Vmbilicus veneris cum medulla ceruina iniectus.
Aſphodeli radicũ ſuccus per ſe, & additis thure, melle, uino, & mirrha inſtillatus.
Cæpæ ſuccus impoſitus.
Abſinthium cum melle inditum.
Aniſum cum roſaceo inſtillatum.
Sphondylij florum ſuccus inſtillatus.
Polygoni ſuccus infuſus.
Stœbis decoctum iniectum.
Pſyllij ſuccus inditus.
Omphacinum cum melle impoſitum.
Alumen ſanguinalis herbæ ſucco exceptum infuſum.
Flos ſalis iniectus.

MATTHIOLI.

Perſici foliorum ſuccus inſtillatus.
Oleum è vitellis ouorum.
Burſæ paſtoris ſuccus infuſus.

DIOSCORIDIS.
Ad contuſas aures.

Bulbi cum polenta impoſiti.

Sulphur cum vino & melle illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.
Suillum fel instillatum.

MATTHIOLI.

Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus in oleo decoctum.

DIOSCORIDIS.

Ad surditatem.

Hastulæ regiæ radicum ex oleo decoctum iniectum.
Cepæ succus instillatus.
Veratrum nigrum immissum, & relictum vsque in diem tertium.
Bryoniæ succus cum melle instillatus.
Flos æris conditus per fistulam flatu impulsus.
Sulphur raptim per fistulam suffitum.

MATTHIOLI.

Oleũ resinæ laricea, aut stillatitia eiusdẽ aqua infusa.
Fraxini spuma è viridi ligno in igne posito emanãs, instillata.
Raphani radicis succus vna cum oleo dulcium, & amararum amygdalarum, vino albo & colocynthidis momento calefactus & infusus.
E cæpa excauata & cumini puluere repleta, & sub feruenti cinere cocta, expressus cremor instillatus.
Oleum è colocynthide infusum.

DIOSCORIDIS.

Ad vermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.
Vrina humana in malicorio decocta instillata.
Capparis radicis succus iniectus.
Calaminthæ succus instillatus.
Psyllij succus inditus.
Acetum infusum.

MATTHIOLI.

Oleum è laricea resina destillatum, aut eiusdem aqua infusa.
Foliorum persici succus instillatus.
Ficulneum lac infusum.
Persicariæ succus inditus.
Centaurij minoris succus infusus.
Menthastri succus instillatus.
Trissaginis succus impositus.
Cannabis decoctum, aut eius succus infusus.

NARIVM.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinis profluuium.

Thus in puluerem tritum iniectum.
Cochleæ terrestres cũ suo putamine tritæ, & impositæ.
Porri succus cum thuris polline instillatus.
Ruta trita indita.
Vrticæ vtriusq. folia cum succo imposita.
Cuminum ex aceto impositum.
Ferulæ medulla intromissa.
Lysimachia imposita.
Clymeni succus inditus.
Galyopsis flos impositus.
Equiseti succus infusus.
Acetum tum potum, tum iniectum.
Stratiotes adhibita.
Chalcitis succo porri instillata.

MATTHIOLI.

Thus cum tela araneæ, oleo & oui vnius albo mistũ. & cum licinio naribus introductum.
Pannus in annosis laricum caudicibus repertus intromissus.
Mastiche cũ thure, sanguine draconis, leporinis pilis combustis oui albo excepta, frontiq. applicata.
Caphura cum vrticæ semine immissa, aut fronti ex sedi aut plantagiuis succo illita.
Sandarachæ puluis ex oui albo fronti, temporibusque illitus.
Suberis cortex ex aqua calida potus.
Gallæ combustæ inditæ.
Pili è ventre viui leporis euulsi & vsti intromissi.
Plantaginis stillatitia aqua cum æquali acerrimi aceti portione, manuum volis, pedum plantis, & iocinori applicata.
Cæpæ succus ex aceto perquàm acerrimo infusus.
Cyclamini stillatitia aqua naribus sursum tracta.
Menthæ florẽtis stillatitia aqua balneo calentis aquæ destillata, vnciarum quatuor pondere pota.
Betonicæ folia cum salis momento contusa naribus immissa.
Clematis recens collo gulæq. circumducta.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola.
Millefolij sicci farina naribus indita.
Exusta sambuci folia & in puluerem trita.
Gypsum tritum, & oui albo exceptum, & frõti illitũ.
Iaspis lapis suspensus, & in manu gestatus.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinem è naribus eliciendum.

Crocodilij radicis decoctum bibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad polypum.

Cupressi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.
Dracunculi maioris radix imposita.
Laserpitij liquor cum chalcantho, aut rasili ærugine illitus, forcipe prius exciso polypo.
Flos æris inditus.
Sandaracha cum rosaceo immissa.

MATTHIOLI.

Ari radicis succus.
Ari folia combusta.

DIOSCORIDIS.

Ad narium vlcera & Carcinomata.

Dracunculi maioris radix imposita.
Hederæ succus infusus.
Sandaracha cum rosaceo iniecta.

DIOSCORIDIS.

Ad narium tædia.

Aurantiorum florum aqua infusa.

DIOSCORIDIS.

Ad narium destillationes.

Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum sæpe ac sæpius olfactum.

DIOSCORIDIS.

Ad sternutamenta cienda.

Fibrorum testiculi iniecti.
Ocymi semen, aut succus naribus infusus.
Sinapi tritum inditum.
Ranunculi radix sicca, tritaq. iniecta.
Ptarmicæ flores olfacti.

Struthij radix imposita.

MATTHIOLI.

Betae succus infusus.

ORIS, ET LINGVAE.

MATTHIOLI.

Ad foetorem oris.

Iridis radix mansa.
Acorum deuoratum.
Galanga in ore detenta.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Moschus in ore contentus.
Moschardina ita vulgo vocata in ore seruata.
Caryophylli mansi.
Angelicae radix mansa.
Aurum in ore contentum.

MATTHIOLI.

Ad pustulas.

Bellidis folia commansa.

DIOSCORIDIS.

Ad erodentia vlcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiamsi vlcera depascantur, vorentq́.
Aspalathi ex vino decoctum ore collutum ad tetra oris vlcera.
Acacia indita.
Plantaginis succus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.
Glycyrrhizae succus in ore detentus.
Origani succus in ore contentus.
Leucoij flores ex melle impositi.
Testiculus serapias impositus.
Anthemis mansa.
Britanicae succus infusus.
Tribuli succus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore contentum.
Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex vino affusa.
Staphysagria cum melle indita.
Labruscae flos ore inspersus.
Alumen cum melle impositum.
Sal cum polenta tostum & iniectum.

MATTHIOLI.

Aqua, quae è perforato Betulae caudice distillat in ore contenta.
Ligustri folia commansa.
Aurum in ore contentum.
Malorum punicorum vinum cum aqua plantaginis collutum.
Oleum è chalcantho illitum.
Diphryges.
Corallium.
Achates lapis in ore detentus.
Fagi folia esitata.
Pruni syluestris baccarum, & radicum decoctum in ore contentum.
Mororum succus in collutionibus, aut gargarismatibus additum.
Portulaca commansa.
Cyani maioris succus in ore detentus.
Flos salis in vino decoctus.
Bellidis folia commansa.
Consolidae mediae, minorisq́ folia, vel eorum succus.
Sanicula.

Auricula vrsi.
Virgae aureae decoctum.
Pilosella.
Potentilla.

DIOSCORIDIS.

Ad halitum commendandum.

Resina lentiscina manducata.
Myrrha mansa.
Mala medica manducata.
Anisum mansum.
Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.

MATTHIOLI.

Citri decoctum collutum.
Nux myristica commanducata.
Sonchi folia commansa.
Caryophylli mansi.
Anethum commansum.
Imperatoriae radix commanducata.
Rosmarinum mansum.

DIOSCORIDIS.

Ad linguae scabritiem.

Mentha confricata.
Rhois semen cum melle fricatum.

MATTHIOLI.

Mucago seminis cydoniorum illita.
Sebestena delibrata & superposita.
Tamarindorum pulpa confricata.
Saccharum candi in ore detentum.
Cucumeris recentis segmina imposita.
Anguriae pulpa admota.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Solidaginis minoris decoctum.

MATTHIOLI.

Ad linguae inflammationem.

Cucumeris recentis, vel Anguriae segmina imposita.
Anguriae pulpa adhibita.
Lentiscinum oleum.
Trinitas herba in vino austero decocta.

MATTHIOLI.

Ad paralysin linguae.

Mumia tum bibita tum confricata.
Cinnamomi stillatitia aqua in ore detenta.
Pyrethri & longi piperis decoctum, addito Amaraci succo & in ore retentum.
Sagapenum.
Paeoniae seminis triginta grana à putamine repurgata, contritaq́, & ex vino pota.

MATTHIOLI.

Ad impeditam loquelam.

Nardi Italicae, aut lauendulae stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua tũ pota tũ in ore cõtenta.

MATTHIOLI.

Ad pustulas.

Malorum punicorum vinũ ex Rhodomelle & aquae plantaginis adhibitum.
Plantaginis succus illitus.

DENTIVM ET GINGIVARVM.

DIOSCORIDIS.

Ad dentes purgandos.

Cinis { *Purpurae* / *Buccinae* / *Mitulorum* / *Conchulae* / *Cochlearũ terrestriũ* / *Sepiae piscis* / *Ceruini cornu* } *dentib. affricatus.*

Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
Aristolochia rotunda confricata.
Alcyonium quintum.
Pumex }
Samius lapis } *dentibus affricata.*
Arabicus lapis }

MATTHIOLI.

Gammarorum lapilli in puluerem triti & affricti.
Maluæ radix sub cinerib. decocta madida papyro circumuoluta, deinde siccata & pro dentifricio vsurpata.
Cyclamini succus cum melle illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad dentium dolores.

Piceæ & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cauis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex vino decoctũ in ore detentũ.
Olei amurca in cupreo vase ad mellis crassitiem decocta ex aceto, aut vino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.
Ficulneũ lac lana exceptum & cauis dentibus inditũ.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua & aceto decoctũ in collutionibus.
Lacertæ iecur cauis dentium impositus.
Vermes terreni oleo elixi, & in contrariam aurem instillati.
Rumicis decoctum in collutionibus.
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariã aurẽ infusus.
Allij, tedæ, thurisq́; simul decoctum in ore cõtentum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat capparis cortex, quin & radix commãducata.
Lepidij (vt aiunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariam narium partem infusus.
Hederæ corymborum acini quinque cum rosaceo in malicorio feruefacti, in contrariam aurem instillati.
Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthij decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces haracleum dentium cauis inditum.
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cauis dentium inditus.
Nigellæ decoctũ, vna cũ teda ex aceto in ore detentũ.
Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
Galbanum illitum & eorum cauis inditum.
Apiastri decoctum in collutionibus.
Althææ decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex vino, vel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hyoscyami radicis ex aceto decoctũ in collutionibus.
Solani somnifici ex vino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex vino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris syluestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphisagriæ decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cauernis inditũ, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

MATTHIOLI.

Mastiche cum cera odorata mansa.
Cupressi conorum decoctum ex aceto collutum.
Sandaracæ suffitus per infundibulum exceptus.
Iuniperinum oleum calidum ore contentum.
Quinta essentia nostra lib. 5. commen. de vino descripta, in ore contenta.
Betonicæ decoctum ex vetere vino paratum, in ore detentum.
Iuniperinarum baccarum ex vino albo decoctum, additis cupressi pilulis & myrti folijs, & aquæ vitæ momento sæpe collutum.
Myricæ decoctum ore versatum.
Castoreum ex oleo auri dolentis lateris infusum.
Calli equorum cruribus innati triti, & per aurem ex oleo infusi.
Plantaginis radix commansa, quinetiam dentium collutionibus incocta.
Sinapis semen mansum.
Nasturtij succus calidus in aurem dolentis lateris instillatus.
Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Iridis radix mansa, & eius decoctum collutum.
Nardi Italicæ, aut lauendulæ decoctum ore contentũ.
Hyoscyaminum oleum ore contentum tepidum.
Imperatoriæ radicum decoctum ex vino austero paratum.
Rosmarini decoctum ex vino austero & aceto.
Bistortæ radicum puluis, cum aluminis & pyrethri momento cauis dentium inditus.
Potentillæ decoctum ore collutum.
Millefolij folia commanducata.
Angelicæ radix mansa, & dentium cauis imposita.
Calthæ aridæ puluis dentium cauis inditus.

DIOSCORIDIS.
Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cauitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinem & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cauitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.

MATTHIOLI.

Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Chelidonij maioris succus inditus.

DIOSCORIDIS.
Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore contentum.

Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Syluestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto & melle solutum & adhibitum.

MATTHIOLI.

Crispini baccarum succus in ore detentus.
Viburni foliorum ex posca decoctum collutum.
Mespilorum decoctum ore contentum.
Virgæ sanguineæ baccæ admotæ.
Cornorum, & sorborum decoctum.
Gammarorum lapilli contriti & leuiter affricti.
Portulaca commansa.
Helenium à ieiunis commanducatum, sed illud esse oportet, quod erutum terram non contingat.
Virgæ aureæ decoctum.
Potentilla.
Fragaria, & eius radicum decoctum ex vino austero.
Corallij puluis affrictus.

MATTHIOLI.

Ad dentionem facilitandam.

Lapis è capite limaciarum sine testis existentium ademptus, & adalligatus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentitium torporem.

Portulaca commanducata.

DIOSCORIDIS.

Ad fluidas gingiuas.

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex vino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum syluestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentis cytini in decoctis macerati & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq́; & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphisagriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri adhibita.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites } *Lapis tritus impositus.*
Smyris }

DIOSCORIDIS.

Ad erosas putridasq; gingiuas.

Cancamum impositum.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloe ex vino & melle illita.
Tribuli vtriusque fructus ex melle impositus.
Labruscæ florũ combustorum cinis cum melle illitus.
Acetum in collutionibus.
Chalcitis }
Alumen } *trita & imposita.*
Pumex }
Aerugo }

MATTHIOLI.

Cochlearum putaminum exustorum cinis infrictus.

Cicer columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitum.
Potentilla quouis modo vsurpata.
Fragariæ herbæ, & radicum decoctum.
Punicorum malorum vinum ex Rhodomelle, & plãtaginis aqua.
Corallij puluis illitus.

GVTTVRIS ET GVLAE.

DIOSCORIDIS.

Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo vase decoctus, insolatusq́; cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Onoscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hirundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hirundines sale inueteratæ drachmæ vnius pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Cæpæ succus inunctus.
Absinthium cum melle & nitro illitum.
Piper cum melle inunctum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitij liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissime illinitur cum melle, vetere oleo, aut felle taurino.
Sal ex melle, oleo & aceto illitum.
Spartij succus è ramis in aqua maceratis, & mox tusis extractus, & illitus.

MATTHIOLI.

Mumia cum oxymelite gargarizata.
Mororum succus illitus.
Succinum suffitum & eius fumus per infundibulum in os receptum.
Cochleæ cum acu vulneratæ succus cum penna illitus.
Viperæ caput in linteolo colligatus collo suspensus.
Caninum stercus fistula insufflatum.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cũ linteolis illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hirundinum ex melle more emplastri applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illitæ.
Mel illitum.
Origani virentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq́; inunctus.
Vrticæ vtriusque succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloe cum vino aut melle imposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.

Rubi

Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum siccarum decoctum gargarizatum.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa insumpta.
Crespini baccarum succus gargarizatus.
Vuæ spinæ succus.
Ribis vulgaris succus.
Lactucæ succus cum punici mali succo gargarizatus.
Trinitas herba in vino austero decocta.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cum linteolis illitus.
Malorum punicorum vinum ex rosarum aut plantaginis aqua gargarizatum.

DIOSCORIDIS.

Ad prolapsam columellam.

Laserpitij liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex vino decoctum, gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

MATTHIOLI.

Pix liquida calefacta vnà cum thure, & mastiche deraso occipitio adhibita.
Lauri baccæ cum cumino, hyssopo, origano, & euphorbio melle exceptæ, & summo capiti calidæ applicatæ.
Viburni decoctum gargarizatum.
Cochleæ putamen vstum, & inspersum.
Phyllitidis stillatitia aqua gargarizata.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Potentilla.
Pyrola.
Punicorum malorum vinum cum aqua plantaginis gargarizatum.

DIOSCORIDIS.

Ad gulæ destillationes.

Papaueris vasculorum decoctũ ex melle in eclegmatis formam redactum, sæpiusq; linctum.
Acetum gargarizatum.
Bdellium cum ieiuna saliua dilutum & illitum.
Verbenaca altera ex vino gargarizata.
Omphacium impositum.
Flos æris puluerizatus, & impositus.
Alumen impositum.

MATTHIOLI.

Crespini baccarum succus } *in gargarismatibus.*
Mespilorum decoctum }
Pruni syluestris baccæ, & eius radices in gargaris. additæ.
Tragacanthæ lachryma delincta.
Punicorum acidorum malorũ vinum gargarizatũ.

DIOSCORIDIS.

Ad faucium & tracheæ asperitates.

Myrrha linguæ subdita, ibiq; liquata.
Ptisana hordeacea gargarizata.
Amylum delinctum.
Sinapis succus gargarizatus.
Glycyrrhizæ succus linguæ subditus.

Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Laserpitij liquor aqua dilutus in delinctu.
Symphytum petræum commanducatum.
Quinquefolij radicis decoctum gargarizatum.
Aethiopis cum melle in eclegmate.
Lac gargarizatum.
Licium attritum & delinctum.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa insumpta.
Oleum amygdalarum dulcium.
Oleum sesaminum.
Cochleæ illotæ coctæ, tritæ, & ex passo potæ.
Oui album insumptum crudum.
Maluæ cum foliorum, tum radicum decoctum gargarizatum.
Atriplex coctum deuoratum.
Phyllytidis stillatitia aqua.
Solidago minor ex aceto, & aqua rosacea decocta, & in ore colluta.

PECTORIS, ET PVLMONIS.

DIOSCORIDIS.

Ad cruenta sputa & sanguinis reiectiones.

Ouum tepidum bibitum.
Cornu ceruini cinis lotus & ebibitus cũ tragacantha.
Clymenum potum.
Serpylli succus drachmarum duarum pondere cum aceto potus.
Fimum caprinum tritum in vino, aquavè potum.
Triticea farina glutinis modo elixa in delinctu data.
Amylum potum.
Ferulæ viridis medulla pota.
Portulaca ad summum cocta deuorata.
Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.
Eiusdem semen potum.
Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti baccis.
Agaricus triũ obolorum pondere cũ aquamulsa potus.
Rhaponticum haustum.
Lysimachiæ succus haustus, & perfusus.
Centaurij maioris radix pota.
Spinæ albæ radix hausta.
Arabicæ spinæ radix pota.
Aloe cochlearium duorum pondere cum frigida aqua vel sero pota.
Polygoni maris succus potus.
Saluiæ succus in orbiculos cõcretus cũ melle sumptus.
Symphytum petræum cum aqua potum.
Menthæ succus cum aceto potus.
Althea decoctum potum.
Betonicæ folia trium obolorum pondere in diluta vini potione hausta.
Symphyti alterius radix pota.
Achillea hausta.
Tragi cacumina decem in vino bibita.
Personatæ radix cum pineis nucibus pota.
Isopyri semen potum.
Adianthum potum.
Trichomanes pota.
Vitis viniferæ foliorũ & capreolorum succus haustus.
Labruscæ flores poti.
Omphacium parcè potum.
Corallium haustum.

Hæmatites lapis. }
Morachthus lapis } *cum mali punici succo pota.*
Samia terra }

MATTHIOLI.

Thus potum.
Mastiches in potu.
Mumia hausta.
Iuniperi gummi haustum.
Succinei pastilli exhibiti.
Ligustri florum aqua pota.
Crespini baccarum succus haustus.
Hypocistis potui data.
Rhodosaccharum.
Quercus foliorum stillatitia aqua pota.
Glandes & gallæ in potionibus datæ.
Suberis corticis cinis haustus.
Castanearum tenuior tunica in puluerem hausta.
Persici lachryma ex aqua plantaginis, aut portulacæ pota.
Mespili folia in puluerem trita, & potui data.
Virgæ sanguineæ baccæ.
Corna.
Sorba.
Cochleæ elixæ, & pro cibo sumptæ.
Plātaginis succus addito armenio bolo, aut hæmatite.
Bursæ pastoris & plantaginis decoctum ex pluuiali aqua, addito armenio bolo.
Cyclamini radicis stillatitia aqua senarum vnciarū pondere, vnà cum sacchari albissimi vncia pota.
Ophioglosson ex aqua equiseti potum.
Rhabarbarum drachmæ pondere cum mumiæ momento potum.
Tragacanthæ lachryma insumpta.
Saluiæ succus potus.
Flos solis vnà cum radicibus contusus & potus.
Hyperici seminis farina è polygoni succo hausta.
Pilosella }
Consolida minor }
Consolida media }
Sanicula }
Auricula vrsi }
Caryophyllatæ radix } *quouis modo hausta.*
Lagopi semen }
Virga aurea }
Potentilla }
Pyrola }
Pulmonariæ succus potus, & herba ipsa quocunque modo vsurpata.
Amaranthi purpurei flos potus.
Millefolij succus, aut sicci farina ex symphyti maioris aut plantaginis aqua pota.
Punicorum malorum vinum ex aqua portulacæ, aut rosarum pota.
Corallium sumptum.
Iaspis lapis suspensus, aut iocinori admotus.

DIOSCORIDIS.
Ad phthisin.

Pistacia }
Pineæ nuces } *per se aut ex melle sumpta.*
Terebinthina resina per se, vel ex melle more eclegmatis deuorata.
Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mensura deuorata.
Iuniperi baccæ haustæ.
Lauri baccæ tritæ cum melle, & cum passo deuoratæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ, & potæ.
Cancri fluuiatiles elixi cum suo iure sumpti.
Lac humanum ex vbere suctum.
Ius esculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus cum passo.
Acanthi radices potæ.
Marrubij folia, siue expressus succus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in sorbitione pota.
Asij lapidis flos ex melle delinctus.

MATTHIOLI.

Larigna resina in eclegmate delincta.
Pinei nuclei cum melle, aut saccharo exhibiti.
Cochleæ nemorales à mucagine repurgatæ, & ex lacte bubulo decoctæ, vnà cum tussilagine, & cibi loco propinatæ.
Ranæ ex capi, aut gallinæ iure decoctæ, deuoratæ.
Gallorum iuuenum testes in cibo vsurpati.
Brassica percocta frequenter deuorata.
Melopeponum seminum cremor haustus.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Veronica mas.
Saluiæ catapotia: vide saluiæ commentarium.
Geranij primi radix ex vino pota.
Pulmonariæ succus frequenter potus, aut herba ipsa quocunque modo vsurpata.
Vuæ passæ in cibis deuoratæ.
Armenia terra quoquo modo sumpta.
Corallium potum.
Hæmatites lapis sumptus.

DIOSCORIDIS.
Ad pulmonis abscessus.

Semen cyclaminis secundæ speciei quadraginta diebus potum.
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tussilaginis siccæ, incensæq́; fumus ore haustus apostemata interna pectoris rumpit.

MATTHIOLI.

Mustelarum pulmo deuoratus.
Vulpinus item pulmo in puluerem tritus.
Fænugræci decoctum potum.
Pulmonaria frequenter sumpta.

DIOSCORIDIS.
Ad suspiriosos.

Lauri baccæ tritæ cum melle, vel passo & exhibitæ.
Ficus siccæ cum hyssopo decoctæ & potæ.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Ius senum gallorum potum.
Vinum hyssopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comesta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulsa pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Hyssopū decoctū cum fico, aqua, melle, rutaq́; potum.
Stœchas ex aqua decocta pota.

Pulegium cum melle & aloe potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Nigella in vino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubij decoctum, siue expressus succus potus.
Parthenium ex oxymelite sumptum.
Anagyris folia cum passo bibita.
Periclymeni semen potum cum vino.
Adianthi potum decoctum.
Fidicula, siue trichomanes hausta.
Elaterium optima suspiriosis est purgatio.
Thapsiæ succus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
Sandaracha non resina in catapotijs data.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.
Agaricum drachmæ vnius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua vel mulso.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices saccharo conditæ asseruatæ.
Phu, siue valeriana, præsertim cum dulci radice, vuis passis & anisi semine cocta.
Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum decocto hyssopi pota.
Balsami factitij liquores, & oleum.
Helenium conditum sepè deuoratum.
Oleum amygdalinum.
Oleum cnicinum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & deuorati.
Larigna, aut terebinthina resina epota.
Pix ex melle lincta.
Persici lachryma ex mulso, aut bechij decocto pota addito croci momento.
Amygdalæ.
Nuclei pinei.
Oleum de nucibus Indicis.
Cochleæ magnæ semicoctæ deuoratæ, primo die vna, sequenti duæ, tertio tres, quarto duæ, quinto vna.
Brassicæ caulium medulla ex cremore amygdalino decocta & cum melle in eclegmate parata.
Sonchi lacteus succus in potu sumptus.
Trasorum cremor è carnium iure paratus, potus.
Porrum coctum, & ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut sub prunis tosta, & cum saccharo deuorata, & butyri recentis momento.
Sinapis semen in cibo vel potione exhibitum.
Ari radix decocta, melleq; excepta deuorata.
Eadē cineribus tosta, & ex amygdalino oleo exhibita.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Veronica mas.
Salvia.
Gattaria.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Hyssopum.
Menthastrum.
Calamintha.
Amaraci decoctum.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum ex Helenij, aut hyssopi decocto potum.
Botrys decoctum, aut ipsa herba, ex dulcis radicis decocto pota.
Armenia terra delincta.
Vtriusque securidacæ semen ex melle, aut defruto delinctum.
Stibium nostrum potum.
Scabiosa quoquo modo vsurpata.
Cnici seminis medulla saccharo eclegmatis modo excepta.
Quinta essentia nostra cum iulapio violaceo frequēter pota.

DIOSCORIDIS.

Ad tussim.

Iris illyrica assumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum deuoratum vel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, vel ex resina terebinthina.
Helenij eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabæ deuorata.
Styrax } *data in eclegmate.*
Bdellium }
Terebinthinæ resinæ ex se, vel ex melle eclegma delinctum.
Mastix pota.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedri fructus deuorati.
Paliuri semen potum.
Ladanū in medicamentis, & malagmatibus insertū.
Cerasi gummi cum vino diluto exhaustum.
Amygdalæ amaræ cū melle, & lacte in illinctu datæ.
Gummi amygdalarum amararū cū vino diluto potū.
Nuces auellanæ cum aqua mulsa potæ.
Ficus siccæ deuoratæ.
Chamædryos decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, siue incēsa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendū cū mentha, & butyro data.
Farinæ auenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Fabæ in cibis acceptæ.
Raphan⁹ elix⁹ mādućatus, præsertim in vetere tussi.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa deuorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudum & coctum assumptū in veteri tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tussibus.
Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.

Stœchas eodem modo parata.
Origanum in eclegmate cum melle linctum.
Tragoriganum eodem modo paratum.
Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
Panaces cum vino dulci potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen haustum.
Smyrnij radix comesta.
Dauci semen potum in diutina.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
Marrubij decoctum, siue expressus succus bibitus.
Galbanum deglutitum, in vetere.
Helxinæ succus cyathi pondere bibitus in diutina.
Equiseti radix, & herba pota.
Iunci decoctum bibitum.
Papaueris vascula in aqua ad dimidium decocta, decoctoq́; addito melle, vt eclegma fiat ad lingendũ.
Hyoscyami semen potum.
Verbasci decoctum potum, in antiqua.
Cacaliæ radix vino madefacta comesta.
Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
Vuæ passæ albæ caro exiccata deuorata.
Aqua mulsa pota.
Thapsia illita.
Vinum hyssopites bibitum.
Sandaracha suffita cum resina, accepto vapore per fistulam vel traiectorium.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.

MATTHIOLI.

Acori decocti vapor hianti ore exceptus.
Phu radix cum dulci radice, vuis passis & semine anisi cocta.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum decocto hyssopi sumpta.
Helenium conditum deuoratum.
Eiusdem sicci farina sumpta.
Oleum dulcium amygdalarum potum.
Catapotia. X. ex thuris drachma, & agarici scrupulis quaternis cum hyssopi succo formata, & ex ijs vnum ad introitum lecti sumptum.
Larigna resina in eclegmate delincta.
Nuclei pinei melle & saccharo excepti & deuorati.
Mumia ex zizyphar. hordei, & myxor. decoct. epota.
Cupressini coni impari numero minutissime triti, & ex vino vetere hausti.
Siliquarum decoctum potum.
Persici lachryma ex mulsa, aut bechij decocto pota.
Sebestena.
Zizypha.
Saccharum candi vocatum.
Fœnugræci decoctum potum.
Melopeponum seminum cremor.
Eruca cocta & eum saccharo sumpta.
Trasorum cremor haustus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta ex saccharo & butyro deuorata.
Ari radix cocta ex amygdalino oleo sumpta.
Lac potum, in quo Ari radix fuerit incocta.
Agaricum in potionibus additum.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Veronica mas in sua ipsius stillatitia aqua hausta.
Saluia.
Botrys herba ex dulcis radicis decocto pota, aut eius decoctum.
Consolidæ Regalis flores poti.
Vuæ passæ quoquo modo vsurpatæ.

DIOSCORIDIS.

Ad pectoris asperitates.

Glycyrrhizæ succ⁹ in ore retent⁹ quousq; colliquescat.
Radix cacaliæ in vino madefacta & delincta.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa hausta, & deuorata.
Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Persici arboris lachryma ex mulsa, aut bechij aqua hausta.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Tragacanthæ lachryma.

DIOSCORIDIS.

Ad vocem expediendam.

Myrrha linguæ subdita, quousque tota liquescat.
Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
Styrax delinctus.
Brassica commanducata.
Vinum hyssopites.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ deuoratæ.
Amygdalinum oleum }
Sesaminum oleum } *potum.*
Cnicinum oleum }
Styrax hausta.
Persici arboris lachryma ex mulsa pota.
Oleum è nucibus Indicis.
Malua cocta & in cibis apposita.
Porrum coctum cum melle sumptum.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Vuæ passæ in cibis deuoratæ.

DIOSCORIDIS.

Ad pleuritim.

Suillus adeps ex vino lotus, & cũ cinere & calce coactus impositus.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Sagapenum emplastri modo illitum.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina hausta.
Pomũ dulce cineribus incoctum, & glycyrrhizæ succo amylo & saccharo conspersum deuoratum.
Amygdalæ & earum lacteus cremor cum saccharo.
Cochleæ testis exutæ ex ptisana hordeacea absorptæ.
Eædem contusæ, & loco dolenti adalligatæ.
Seminis lini oleum recens potum selibræ pondere.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Cardui benedicti stillatitia aqua pota vna cum seminis semidrachma.
Antemidis decoctum potum, vel eiusdem florum stillatitia aqua.
Syrupus deiectorius ex violarum diluto paratus.

DIOSCORIDIS.

Ad lateris dolores.

Fimum caprillum cum cera & oleo subactum, impositum.

Hordeacea farina vnà cum meliloto & papauerum vasculis ex mulso elixa illita.
Brassicæ caules virides cremati & suillo adipe excepti & impositi.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum haustum.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex vino pota.
Gentianæ radicũ succus drachmæ pondere sumptus.
Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Laser in sorbitionibus datum.
Galbanum illitum.
Marrubij folia ex melle adhibita.
Trifolij bituminosi folia, semenvè potum.
Aethiopis pota.
Acori decoctum potum.
Costus cum absinthio, & vino potus.
Agallochum ex aqua potum.
Myrrha fabæ pondere deuorata.
Bdellium haustum.
Resina terebinthina illita, appositavè.
Bryonia ex melleo eclegmate delincta.

DIOSCORIDIS.
Ad pulmonis inflammationes.

Ocimum cum polenta illitum.
Vrticæ vtriusque semen cum melle delinctum.
Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
Chrysocomæ pota.
Aqua mulsa hausta.
Pulmonaria.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS.
Ad purulentas excreationes.

Irionis semen cum melle delinctum.
Betonicæ folia drachmarum duarum põdere in aquæ mulsæ cyathis quatuor pota.
Personatæ radix cum pineis nucibus sumpta.
Aethiopis hausta.
Vinum hyssopites.
Sandaracha ex mulso data (hoc medicamentum ego nunquam probauerim.)
Sulphur in ouo potum, vel suffitum.

MATTHIOLI.

Larigna resina, & terebinthina in eclegmate delinct.
Pinei nuclei melle, aut sacch, aro excepti, & deuorati.
Terebinthina resina deuorata.
Pix liquida cum melle mista, & deuorata.
Vlmi folia, quæ orientem spectant, impari numero decerpta & cum totidem piperis granis contrita, ex vino cretico hausta.
Amygdalæ & earum lacteus cremor.
Nuclei pinei.
Tragacanthæ lachryma delincta.
Glycyrrhizæ succus.
Veronica mas in sua ipsius aqua propinata.
Botrys decoctum diebus pluribus potum, aut herba ex glycyrrhizæ decocto hausta.
Scabiosæ farina pota, aut recentis herbæ succus cum melle delinctus, & totius plantæ decoctum pluribus diebus haustum.
Pulmonaria quomodolibet vsurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad asthmaticos.

Lauri baccæ ex melle vel passo acceptæ.

Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius semen potum.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle in eclegmate sumpta.
Aqua mulsa pota.
Sphondilij semen, & herba ipsa in sorbitione.
Equiseti radix, & folia hausta.
Cnici seminis medulla ex saccharo eclegmatis modo sumpta.
Scabiosa, & eius succus, atque decoctum quomodo libet vsurpata.
Abrotoni vtriusque semen tritum, & cũ aqua potũ.
Hyssopũ cũ fico, melle, rutaq́; ex aqua decoctũ potum.
Calaminthæ decoctum potum.
Vinum hyssopites haustum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hausta.
Seseli Massiliense potum.
Fidiculæ siue trichomanis decoctum bibitum.
Cuminum cum posca sumptum.
Smyrnij radix comesta.
Thapsia illita.
Ammoniacum bibitum.
Melissophylli folia in eclegmate delincta.
Tussilago sicca, & suffita, adeò vt fumus in os ingrediatur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Botrys pota vel in eclegmate data.
Periclymeni semen potum.
Adianthi decoctum bibitum.

MATTHIOLI.

Iridis radices conditæ.
Phu radix cum dulci radice, & semine anisi decocta.
Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum hyssopi decocto pota.
Balsami factitij liquores, & oleum haustum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum bibitum.
Myrrha hausta.
Styrax deuorata.
Terebenthina, siue larigna resina insumpta.
Pix liquida ex melle pota.
Caricæ duæ, aut tres in aqua vitæ maceratæ deuoratæ.
Erui farina melle excepta & delincta.
Sonchi lacteus succus potui datus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta addito melle, & butyro, deuorata.
Sinapis, aut nasturtij semen in cibo aut potione exhibitum.
Ari radix cocta & ex melle delincta, aut ex amygdalino oleo.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda hausta.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Hyssopum.

Saluia.
Menthastrum.
Gattaria.
Amaracus.
Senæ decoctum vel dilutum.
Sapagenum ex helenij, vel hyssopi decocto potum.
Botrys herbæ decoctum, addito violaceo melle, aut herba ipsa & glycyrrhizæ decocto.
Securidacæ vtriusq; semen ex melle, aut defruto delinctum.
Quinta essentia nostra com. de vino descripta pota.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere potũ.

DIOSCORIDIS.
Ad renitentes excreationes.

Iris illyrica pota.
Coagulum fere omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptisana coctum esui datum.
Nasturtium coctum in sorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, & in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapsia linita.
Lini semen in eclegmate delinctum.
Scillæ siccæ oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinei nuclei melle, aut sacchara excepti & deuorati.
Terebinthina resina in eclegmate delincta.
Erui farina melle excepta & delincta.
Agaricum.
Veronica mas.
Hyssopum.
Pulmonaria quoquo modo sumpta.
Saluia.
Scabiosæ puluis quinetiã succus atq; decoctũ hausta.

MATTHIOLI.
Ad purgandum pectus.

Terebinthina resina deuorata.
Agaricum in potionibus additum.
Hyssopum.
Saluia.
Senæ decoctum vel dilutum.
Scabiosa in puluerem trita, tum eius succus cũ melle delinctus, aut herbæ decoctum pluribus diebus haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad pectoris destillationes.

Irionis semen cum melle delinctum.

MATTHIOLI.

Agaricum.
Veronica mas.
Saluia.
Armenia terra ex rhodosaccharo delincta.

DIOSCORIDIS.
Ad omnia pectoris incommoda.

Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhizæ succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.

Tordilij radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices potæ.
Symphytum petræum in mulso decoctum bibitum.
Quinquefolij radicis succus potus.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ.
Terebinthina deuorata.
Veronica mas.
Glycyrrhiza.
Vuæ passæ quomodo libet vsurpatæ.

MATTHIOLI.
Ad empyematicos.

Pulmonaria & eius succus ex melle deuorata.
Scabiosæ puluis, succus atque etiam decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pectoris vulnera.

Caryophyllata
Potentilla
Alchimilla
Bistorta } *radices.*
Tormentillæ }
Solidagines omnes
Sanicula
Auricula vrsi
Pilosella
} *in vino decoctæ, & deinde decoctum ipsum potui datũ.*

Amaranthi purpurei flos potus.
Pyrola in potionibus addita, potionem eius vulnerariam admirabilis operationis reperies libr. 4. cap. 16. comment. de Limonio.
Vuæ passæ deuoratæ.

CORDIS.
DIOSCORIDIS.
Ad deliquium animi.

Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglossum potum.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ, aut lauẽdulæ aqua pota & arterijs illita.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum & olfactum.
Moschus potus & illitus.
Confectio è moscho deuorata.
Zibetum illitum.
Ambarum potum & impositum, aut olfactum.
Ocimum ex aceto naribus admotum.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Caryophylli commansi, vel naribus admoti.
Caryophylli flores quocunque modo sumpti.
Zedoaria commansa.
Mentha olfacta.
Melissophyllon & eius stillatitia aqua.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllatæ radices olfactæ.
Angelicæ radix pota.
Borraginis atque etiam vulgaris buglossi decoctum potum, aut vino admistum & haustum.
Vinum odoratum, generosumq; in faciem proiectum, ac etiam potum.
Quinta essentia nostra lib. 5. commen. de vino descripta, tam pota, quàm arterijs, & naribus illita, & in faciem proiecta.

DIOSCORIDIS.

Ad cardiacam.

Intybus per se, & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum & appositum.
Rubi folia illita.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ aut lauendulæ stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum, & epithematibus additum.
Moschus potus & illitus.
Ambarum potum.
Agallochum.
Mumia ex aqua menthæ pota granorum quatuor pondere.
Rosarum succus & dilutum potum.
Caryophyllata olfacta.
Vinum in quo gagates lapis ignitus extinctus fuerit potum.
Cardiaca herba pota.
Angelicæ radix hausta.
Borrago, aut vulgare buglossum quouis mō sumptū.
Rhodosaccharum deuoratum.
Myrti baccæ quoquo modo haustæ.
Auran'ij, limonumq́; florum stillatitia aqua pota.
Citria mala.
Aurantia mala.
Limonia mala.
Poma Adami.
Pyra cocta deuorata.
Sericum in antidotis additum.
Margaritæ potæ.
Ceruini cordis os epotum.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Caryophylli in cibis vsurpati.
Caryophyllorum flores ex Melissophylli decocto poti.
Zedoaria commansa, aut in potionibus addita.
Eryngij radix ex buglossi melissophyllivè decocto pota.
Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine, & buglossi aqua hausta.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Trifolium acetosum.
Melissophyllon quocunq; modo haustum.

MATTHIOLI.

Ad tremorem cordis.

Galanga è succo plantaginis pota.
Cinnamomi aqua stillatitia.
Myrti baccæ quoquo modo haustæ, aut deuoratæ.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Vincetoxici radix cū citrii mali semine ex aqua oxalidis pota.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllata olfacta.
Quinta essentia nostra, lib. 5. commen. de vino descripta, vnciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium ebibitum.
Margaritæ deuoratæ.

MATTHIOLI.

Ad pulsum cordis.

Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.

Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex buglossi aqua hausta.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra, lib. 5. commen. de vino descripta, vnciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium in potū sumptum.
Margaritæ in potionibus additæ.

MATTHIOLI.

Ad cordis dolorem.

Viridis pinus aciculæ cōtritæ, & ex vino optimo potæ.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra, descripta lib. quint. commēt. de vino, pota.
Aurum tritum & ebibitum cum corallio, & Margaritis.

DIOSCORIDIS.

Ad præcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

MATTHIOLI.

Ad vetustas præcordiorum inflammationes.

Scordium cum cera coactum impositum.

MAMMARVM.

DIOSCORIDIS.

Ad mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adiecta & illita.
Nuces iuglandes cum ruta & exiguo melle impositæ.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices & folia ex vino exhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althæa decocta & superposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum illitum.
Ouum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oryzæ farina decocta & emplastri modo adhibita.
Portulaca contusa & illita.
Trifolium acetosum impositum.
Lenticulæ palustris aqua tum pota tum illita.
Oleum è fructu momordicæ illitum.
Vnguent. ex oleo in mortario plumbeo & pistillo paratum.

DIOSCORIDIS.

Ad rigentes à partu mammas.

Triticei furfures ex rutæ decocto elixi & appositi.
Baccharis folia emplastri modo adhibita.
Epimedij folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex vino illitum.
Ricini folia imposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.

MATTHIOLI.

Cancri crudi triti & illiti.
Marrubium cum vetere axungia tritum & illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad induratas mammas.
Erui farina emplastri modo imposita.
Chamæpitys prima ex melle illita.
Vuarum vinacei cum sale triti & impositi.
DIOSCORIDIS.
Ad mammas exulceratas.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Asclepiadis herbæ radices impositæ.
MATTHIOLI.
Aparinæ farina inspersa.
Vnguentum ex oleo cum mortario & pistillo plumbeo paratum.
MATTHIOLI.
Ad Papillarum rimas.
Oleum è luteis ouorum illitum.
Pomata illita.
Aparinæ succus illitus.
DIOSCORIDIS.
Ad lac in Mammis concretum.
Ceræ grumi decẽ granorũ milij magnitudine sumpti.
Fabarũ lomentum per se, & cum polenta impositum.
Lentium farina illita.
Apium & eius succus illitus.
MATTHIOLI.
Mentha recens mammis illita.
DIOSCORIDIS.
Ad extinguendum lac.
Cicuta imposita mammis.
MATTHIOLI.
Cucurbitæ recentia folia imposita.
DIOSCORIDIS.
Ad Lactis vbertatem præstandam.
Halimi folia in cibis sumpta.
Viticis semen potum.
Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta & in cibum sumpta.
Maluæ decoctum potum.
Sonchi succus haustus.
Lactuca in cibis recepta.
Ocimum deuoratum.
Eruca comesta.
Anemone & eius caules cum ptissana hordeacea deuorati.
Anisum potum.
Anethi aridi seminis, & comæ decoctum haustum.
Fœniculum in cibo sumptum.
Nigella pluribus diebus pota.
Circeæ semen in sorbitione potum.
Clematis prima in cibis accepta.
Echij radix in sorbitione, vel cum vino hausta.
Glaux cum hordeacea farina, sale & oleo cocta & deuorata in sorbitione.
Bryoniæ succus cum tritico coctus, in cibum sumptus. sed hic prudentia opus est.
MATTHIOLI.
Vngularũ asini aut vaccarũ cinis potus ex ptissana.
Cicerum decoctum potum.
Brassica cocta & longo pipere aspersa, vna cum iure deuorata.
Cardui benedicti radicis puluis addito fœniculi semine, & longi piperis momento ex ptissana haustus.
Crystallum in tenuissimum puluerem tritum potum.
DIOSCORIDIS.
Ne lac in mammis concrescat.
Mentha cum polenta imposita.
Vini fæx cum aceto peruncta.
MATTHIOLI.
Fabarum farina illita.
DIOSCORIDIS.
Ad mammas cohibendas ne nimis crescant.
Cicuta contrita & imposita.
Cotes naxia illita.
MATTHIOLI.
Aqua è nucibus pineis immaturis destillata & imposita cum linteolis.
Alchimillæ seu stellariæ stillatitia aqua, aut succus, aut decoctum, cum linteolis adhibita, admistis hypocistide, equiseto, rosis & alumine.

VENTRICVLI.
DIOSCORIDIS.
Ad vomitiones, & nauseam.
Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.
Nardus Indica / *Nardus Celtica* } *ex aqua pota.*
Palmulæ in cibo sumptæ.
Palmularum inuolucrum cataplasmatis conferentibus adiectum.
Gallinaceorum ventriculi interior folliculus siccus, tritusq́; cum vino potus.
Succinum haustum.
Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.
Lentis XX. grana sine cortice deuorata.
Phaseolus in cibo acceptus.
Sisymbrium haustum.
Rubi folia exterius illita.
Lactuca illota deuorata.
Lens syluestris esui data.
Scilla sicca pota.
Agaricus trium drachmarum pondere per se absq; liquore sumptus.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Albæ spinæ radix hausta.
Menthæ duo, tresve rami cum acidæ punicæ succo poti.
Pæoniæ semen ex vino nigro potum.
Betonica commanducata, moxq́; vino aqua misto superbibito.
Vitis viniferæ foliorum, capreolorumq́; succus potus.
Myrtites vinum potum.
Vini fæx illita.
Scillinum vinum potum.
MATTHIOLI.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutum ex vino paratum potum.
Pseudoberberi baccæ.
Ribes vulgaris.
Vua spina.
Poma austera cineribus incocta deuorata.
Cydoniorum pomorum vinum, oleum, caro, confectio, Miua.
Eorundem succus, in quo conferbuerint corallium, rosarum semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.
Mespilorum siccorum puluis, rosarum rubearum succo exceptus, additis corallio, caryophyllis & nuce myristica.

Maluæ

Maluæ semen ex rubro vino potum.
Caryophylli ex vino austero, aut malorum cydoniorum succo poti.
Iidem cum mastiche, rhoe, corallijs, & balaustijs ventriculo illiti.
Punicorum malorum vinum potum.
Iaspis viridis lapis super os ventriculi gestatus.
Mentha sicca è mali punici vino sumpta.
Menthæ græcæ succus tam potus quàm illitus.
Rosmarinum in pulverem contritum cum pane deuoratum, aut meraco potum.
Lagopi folia, paniculæ, ac semen ex vino austero, aut punici mali pota.
Sanguisorba siue sorbastrella hausta.
Pulmonaria altera.

DIOSCORIDIS.
Ad cæliacos.

Lycium potum & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusáq; obsonijs immista.
Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potū data.
Gallæ cum aqua aut vino tritæ, & illitæ.
Rhois semen obsonijs insperſum.
Myrti folia trita & ex aqua illita.
Oleæ syluestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semē in aqua, aut vino potū.
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ viridis medulla bibita.
Laserpitij liquor in vuæ acino sumptus.
Nymphææ radix siccata, & in vino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semen acetabuli pondere ex vino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex vino bibiti.
Papaueris vasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si vero efficacius reddere velis adiungito hypocistidis, & acaciæ succū.
Vuarum vinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo insperſi.
Aqua vel vinū, in quibus ferrū extinctū fuerit pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adianthum ex vino bibitum.
Trichomanes ex vino pota.

MATTHIOLI.

Galanga ex succo Plantaginis pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutū in vino austero paratū haustū.
Thus tam potum quàm illitum.
Mali punicæ è floribus paratum saccharum ex vino austeriusculo sumptum.
Myrteum condimentum.
Cydoniorum vinum, miua & oleum.
Cydoniorum confectio.
Mespila. *Sorba.*
Pyra syluestria.
Pruna syluestria.
Nux myristica.
Mora immatura.
Cochleæ duæ vna cum testis contritæ, & ouis gallinaceis duobus exceptis, ex vino passo, & aqua prius calefactæ potæ.
Anguium senecta rosaceo incocta, & imposita.
Oryza prius torrefacta & in lacte, in quo calculi fuerint extincti, decocta in cibum sumpta.
Sonchi decoctum ex vino potum.
Caryophylli ex vino, aut malorum cydoniorum succo hausti.
Mentha sicca cum amylo, & aqua pota.
Anethum tostum cum mentha exhibitum.
Coriandri semen ex aqua.
Rosmarini puluis cum pane deuoratus, aut ex mero haustus.
Amaranthi purpurei flos potus.
Malorum punicorum vinum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad vomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ vepribus inhærentes deuoratæ.
Peponis radix sicca dra. pondere ex hydromelite pota.
Bulbus vomitorius deuoratus.
Origanum cum rhois semine & cæpis in cupreo vase diebus quadraginta, dum caniculæ sydus flagrat, insolatum potum.
Lemnia terra pota.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi dolores.

Iuncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex vino decoctum haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphææ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoct⁹, deuorat⁹ vel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa.
Ricininum oleum illitum, potum & infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mastiches grumi tres deuorati abeuntibus cubitum.
Myristicæ nucis decoctum ex rhodomelle & aqua vitæ potum.
Sisymbrium calefactū & vino cretico asperſum impositum.
Aloe deuorata aut pota.
Quinta essentia nostra, libr. 5. cap. de vino descripta, pota vbi à frigiditate prouenit dolor.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi erosiones.

Nardus Indica } *ex aqua pota.*
Nardus Celtica }

Iuncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pineæ nuces deuoratæ.
Lac humanum potum.
Sonchi succus bibitus.
Pulegium cum posca sumptum.
Hieracij vtriusque succus haustus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulsa potum.
Pæoniæ semen ex vino nigro potum.

MATTHIOLI.

Amygdalarum dulcium oleum potum.
Sesaminum oleum potum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & cum succo portulacæ hausti.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplastri modo impositus.
Vmbilici Veneris succus illitus.
Intybus vtraque ex aceto deuorata.
Glycyrrhizæ succus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia apposita.
Chamædaphnes folia hausta.
Vitis viniferæ folia, & capreoli emplastri modo adhibiti.
Labruscæ flos illitus.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa sumpta.
Santala pota vel aqua rosacea foris illita.
Crespini, vuæ spinæ, ribisq; vulgaris baccæ deuoratæ.
Rhodosaccharum.
Quercus recentia folia in ore contenta.
Citria } *mala.*
Aurantia }
Limonia }
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Phyllitidis puluis sua ipsius aqua exceptus & illitus.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fraga deuorata.
Lenticulæ palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi flatus.

Mei radices ex aqua feruefactæ, vel citra coctionem tritæ potæ.
Nardi Indicæ & Celticæ ex aqua potæ.
Castoreum bibitum.
Gallinaceorum senescentium ius potum.
Absinthium cum seseli, aut Gallica nardo potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Smyrnij semen haustum.

MATTHIOLI.

Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris haustus.
Oleum ricininum illitum, potum & infusum.
Balsami factitij aqua cum carnium iure sumpta.

Cnicinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mumia ex cumini, ammi & cari decocto sumpta.
Oleum nostrum de scorpionibus illitum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Milium torrefactum cum sale mistum, & anthemide in sacculo impositum.
Mentha tam illita, quàm pota.
Menthastrum.
Mentha Græca.
Saluia.
Gattaria.
Imperatoria.
Tanacetum.
Quinta essentia nostra, lib. 5. c. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.

Ad singultum.

Sisymbrij semen in vino potum.
Rhaponticum haustum.
Aristolochia rotunda bibita.
Menthæ duo, tresvè rami cũ acidæ punicæ succo poti.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Cuminum erraticum cum aceto potum.
Alysson potũ, siue manib. gestatũ, vel narib. infusum.
Aspleni decoctum potum.
Periclymeni semen potum.
Saxifraga bibita.

MATTHIOLI.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Mumia hausta ex cumini aut apij decocto.
Castoreum cum mulsa potum.
Rhabarbarum ex vino haustum.
Anethum cum haustum, tum olfactum.
Phyllitidis stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra, libr. 5. cap. de vino descripta, vnciæ pondere pota, vbi ex repletione fuerit singultus.

DIOSCORIDIS.

Ad acidos ructus.

Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicæ folia fabæ põdere ex despumato melle sũpta.

MATTHIOLI.

Coriandrum cochlearij mensura exhibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuium potum.
Coagulũ { *Equinum*, *Leporinum*, *Agninum*, *Hædinum*, *Hinnulinum*, *Vitulinum*, *Bubalinum* } *trium obolorum pondere ex vino potum.*
Helichrysi coma cum mulso pota.
Laser potum.

MATTHIOLI.

Cyclamini radicis stillatitia aqua senis vncijs pota, cum sacchari vncia vna.
Consolidæ mediæ succus epotus.
Auricula vrsi.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi inflammationes.

Hiera-

Hieraciū maius & minus emplastri modo impositū.
Vitis viniferæ folia & capreoli cum polenta impositi.
Viola purpurea ex polenta illita.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa sumpta.
Santala omnia tam sumpta quàm illita.
Rosæ illitæ.
Consolidæ regalis flores illiti.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

MATTHIOLI.
Ad famem caninam.

Glirium pinguium caro assa deuorata.

DIOSCORIDIS.
Ad appetentiam ciendam.

Piper comestum.
Acetum in obsonijs additum.
Absinthium potum.

MATTHIOLI.

Crespini baccæ.
Vua spina.
Ribes vulgaris.
Sinapismum.

DIOSCORIDIS.
Ad concoctionem iuuandam.

Eruca in cibo comesta.
Piper omne comestum.
Gingiberis vsus.
Scilla cum melle cocta & deuorata.
Absinthium haustum, vel ventriculo adhibitum.
Tragoriganum potum.
Pulegium potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Seselis Massiliensis semen cum vino potum.
Garum potum.
Betonicæ folia post cœnam sumpta, addito melle despumato fabæ magnitudine.
Vinum absinthite.

MATTHIOLI.

Acori radicis & cinnamomi drach. ex vino absinth.
Galanga.
Nardus Italica.
Lauendula.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua hausta.
Caryophylli hausti.
Crocum.
Ladanum drachmæ pondere duabus horis à cœna deuoratum.
Pyrum vel cydonium cineribus tosta & deuorata.
Pistacia.
Citria condita.
Iuglandes conditæ.
Nux myristica.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi fluxiones.

Adiantum potum cum vino.
Persici mali sicci decoctum & bibitum.
Cotonei mali macerati liquor potus.

MATTHIOLI.

Myrteum condimentum.

MATTHIOLI.
Ad restinguendam sitim.

Crespini baccæ.
Vua spina.
Ribes vulgaris.
Citria / *Limonia* / *Aurantia* } *mala.*
Pyra.
Portulacæ folia linguæ subdita.
Melopeponum seminum lacteus cremor.
Anguriæ pulpa.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Trifolium acetosum.
Fraga matura deuorata.
Punicorū malorum vinum ex intybi stillatitia aqua, aut hordei decocto potum.

IECINORIS.
DIOSCORIDIS.
Ad iecinoris obstructiones.

Nardus Indica / *Nardus Celtica* } *ex aqua frigida hausta.*
Lauri cortex tribus obolis in vino odorato potus.
Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota.
Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ nucis auellanæ magnitudine.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Agaricum potum.
Rhaponticum exhaustum.
Eryngium ex vino assumptum.
Anthemidis decoctum potum.
Chamæpityos folia septem diebus in vino pota.
Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.
Eupatorij herba, aut semen in vino potum.
Papaueris corniculati radix pota.
Rubrica Sinopica hausta.
Glycyrrhizæ succus delinctus.

MATTHIOLI.

Nardus Italica & lauendula in decoctis additæ.
Asari decoctum.
Carpesium.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Cassia solutiua.
Acorum quocunque modo sumptum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum potum.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Pistacia.
Cicer nigrum & rubrum decoctum & potum.
Ciceris farina ex Intubi stillat. aqua decocta, & illita.
Lupini cocti & cum ruta & pipere deuorati.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubij decocto frequenter potum.
Brassicæ decoctæ vis.
Beta cum sinapi, aut aceto deuorata.
Cichorium ex vino albo tenui potum.
Cyclamini succus duarum drachmarū pondere potus cum oxymelite.
Rhabarbarum quocunque modo potum.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Centaurij magni radix tū pota tū in vino macerata.
Centaurij minoris decoctum & succus.
Cardui radicum decoctum haustum.
Eryngij radicum decoctum potum.

Aloe quocunque modo sumpta.
Veronica mas.
Mentha græca.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum, aut dilutum haustum.
Rosmarinum frequenter usurpatum.
Marrubium.
Eupatorij vulgaris decoctum, aut succus epotus.
Lupuli flores in potionibus sumpti.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem inuenies lib. 4. cap. de sambuco.
Cuscutæ decoctum potum.
Quinta essentia ferri, descripta lib. 5. in comm. de ferri scoria, siue stercore, drachmæ pondere quotidie pota.

DIOSCORIDIS.
Ad morbum regium.

Nardus Indica }
Nardus Celtica } *hausta.*
Ceruinum cornu ustum, ac lotum, potumque.
Millepedæ, siue onisci ex vino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comesum.
Rumicis radices in vino decoctæ & bibitæ.
Atriplicis semen bibitum cum mulsa aqua.
Asparagi radicũ decoctum potum cũ ficis & cicerib.
Crithmi et eius radicum seminũq; decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cum melle in eclegmate pondere trium obolorum pota.
Hirundinariæ radix cum aniso, & vino pota.
Sphondilij semen potum.
Agaricus drachmæ pondere sumpta.
Rhaponticum haustum.
Absinthij decoctum, dilutumve trium cyathorum pondere quotidie haustum.
Aloe drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpori perfusum.
Calamintha cum vino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum vino & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino unguento, naribus apposita.
Chelidonij radix cum aniso & vino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubij succus naribus infusus.
Polij utrinsque decoctum bibitum.
Conyzæ folia & flores poti.
Aspleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanis decoctum haustum.
Anthemidis decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pæoniæ radix bibita.
Hyacinthi semen cum vino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamæpityos folia septem diebus in vino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium potum.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinquefolij succus cum trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.

IECINORIS.

Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cũ thuris obolis tribus, & vini veteris hemina una, ieiuna quadraginta diebus pota.
Lycij herba in aceto decocta & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halicacabi fructus poti.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere senis diebus in aqua pota.
Rusci folia & baccæ in vino pota.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulphur sorbili ouo sumptum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Nardi Italicæ, lauendulæve decoctum additis cinnamomo, asparagi & fœniculi radicibus.
Asari dilutum ex uino paratum.
Asarina, aut eius decoctum.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Castoris anteriores dentes in poculo contenti, è quo vinum biberit affectus.
Terrenorum vermiũ cinis ex absinthij decocto potus.
Bubuli fellis lapis ex vino potus.
Napi semen ex marrubij decocto potum.
Oxylapathi ex vino decoctum potum.
Cichorij radices saccharo conditæ.
Cichorij & eius radicum decoctum potum.
Melopeponum lacteus cremor haustus.
Erucæ syluestris tria folia læua manu decerpta, illicoque deuorata.
Cyclamini succus cum sacchoro haustus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex vino sumpta.
Chelidoniũ maius in calceis sub nudis pedib⁹ gestatũ.
Aquilegiæ semen ex cretico vino & croci momento potum.
Rhabarbarum in potionibus additum.
Agaricum in potionibus additum.
Centaurij magni radix quoquo modo usurpata.
Centaurium minus.
Carduorum radicum decoctum.
Eryngij radicum decoctum.
Aloe quouis modo usurpata.
Pulegij. }
Menthastri } *decoctum haustum.*
Marrubij. }
Cuminum illico à balneo exhibitum.
Senæ decoctum vel dilutum.
Radicum Vincetoxici decoctum in potu propinatum.
Chamædryos semen drachmæ pondere ex meraco.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupulorum florum decoctum, haustũ ex vino albo.
Frangulæ corticum decoctum. Parandi rationem habes lib. 4. commen. de sambuco & ebulo.
Cuscutæ decoctum potum.

MATTHIOLI.
Ad fluxum hepaticum.

Quernorum foliorum tenellorum stillatitia aqua pota.

Lupinum

Lupinum iecur siccum in puluere sumptum.
Rhabarbarum tritum & propinatum.

DIOSCORIDIS.
Ad Iecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthij decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum vino.

MATTHIOLI.

Irinum oleum è floribus paratum illitum.
Amygdalinum oleum.
Laurinum oleum.
Eupatorij vulgaris decoctum aut eius succus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad iecinoris duriciem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad refrigeratum iecur.

Nardus Indica } *ebibita.*
Nardus Celtica }
Amomi decoctum potum.
Pinorum & piceæ folia ex aqua, vel mulso pota.

MATTHIOLI.

Acori oxymel potum.
Cinnamomi aqua stillatitia hausta.
Acorum quocunq; modo sumptum.
Balsamum factitium cum potum, tum illitum.
Caryophylli in potu, aut in cibo sumpti.
Rhabarbarum tritum et cum uuis passis deuoratū.
Mentha Græca.
Imperatoriæ radix.
Eupatorij vulgaris succus, aut eius decoctum potum.

MATTHIOLI.
Ad iecinoris scyrrhum.

Asarum.
Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Masliche cum imposita, tum intus sumpta.
Centaurij minoris decoctum haustum.
Frangulæ radicum decoctum potum. Parandi modum inuenies lib. 4. comment. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

MATHIOLI.
Ad cachexiam. i. malum habitum.

Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorus, quē calamū odoratū vulgo vocant, sumptū.
Balsami factitij liquores omnes.
Nux myristica intrò sumpta.
Iecur leporinum arefactum potioni infrictum.
Sium in cibis sumptum.
Cichorium quoquo modo acceptum.
Rhabarbarum quauis ratione haustum, et cum passis uuis comestum.
Agaricum.
Absinthij pōtici comæ saccharo asseruatæ & deuoratæ: parādi rationē habes cōmentario de absinthio.
Pulegij decoctum potum.
Mentha græca.
Imperatoriæ radix.
Sagapenum exhibitum flauis myrobalanis duplicato pondere additis.
Marrubij decoctum potum.
Eupatorij vulgaris succus, aut decoctum potum.
Frangulæ radicum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.

DIOSCORIDIS.
Ad hydropem.

Asarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum semine apij potum.
Erinacei terrestris caro.
Cochlearum terrestrium operimentum, et caro simul contrita, tumoribus hydropicorum imposita.
Amurca in villosa pelle peruncta & imposita.
Vrina humana sui ipsius bibita.
Vrina capræ quotidie cum spica pota.
Cicer cum roremarino decoctum.
Raphanus emplastri modo impositus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in vino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
Bulbi cū melle et trito pipere emplastri modo impositi.
Scilla præparata sumpta.
Anagallidis succus vino potus.
Chamæleonis albæ radix cum vino pota.
Absinthium bibitum cum ficubus, nitro & loliacea farina.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyssopum cum fico, nitroq; emplastri modo impositū.
Fidiculæ decoctum potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampsuchi decoctum potum.
Ruta cum fico emplastrata, & eius decoctum ex vino tum potum, tum corpori perfusum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Anisum potum.
Smyrnij semen potum.
Laserpitij liquor cum caricis datus.
Chamedrij decoctum potum.
Polij vtriusque decoctum bibitum.
Androsaces in vino pota duarum drachma. pondere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pondere, & cortex eius acetabuli quarta parte.
Aquæ marinæ balneum.
Vitis syluestris radix in aqua feruefacta, & in vini cyathis duobus marina aqua diluti, pota.
Vinum scillinum potum.
Viticis semen potum.
Ficus siccæ in vino cum polenta, & absinthio decoctæ & illitæ.
Sal.
Alcyonium tertium.
Arena è littoribus sole feruefacta capite tenus hydropicis obruta.

MATTHIOLI.

Electuarium de succo iridis, in cap. proprio de iride.
Iridis radices conditæ.
Cyperi radicum, et baccarū lauri puluis pari pondere ex impubis pueri vrina exceptus, et vētri adhibitus.
Asari dilutum ex vino paratum potum.
Asarina & eius decoctum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.

Cnicinum oleum potum.
Lixiuium ex vino albo, & iuniperino cinere potum.
Fraxini semen cum vino assumptum.
Officula acinorum syluestris mali punici trita et pota.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Bubulū caprillumvè sterc⁹ emplastri modo impositū.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubij decocto in diebus pluribus potum.
Brassicæ marinæ decoctum potum et præsertim addito rhabarbaro.
Brassicæ marinæ puluis, additis rhabarbaro & cubebis, pluries ex vino potus.
Sinapis ex impubis pueri urina illitus.
Caryophylli in cibo, vel potione usurpati.
Cyclamini succus cū sacharo potus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex vino pota.
Rhabarbarum frequenter usurpatum.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana.
Centaurij magni radix tum vino macerata tū pota.
Cardui radicum decoctum } *haustum.*
Cardui benedicti decoctum } *haustum.*
Eryngij radicum decoctum. } *haustum.*
Zuccharum ex pontici absinthij coma paratum: modum parandi habes commento de absinthio.
Pulegij decoctum bibitum.
Mentha græca.
Imperatoriæ radix.
Sagapenum cum duplicato pondere myrobalanorum flauorum potum.
Euphorbium haustum.
Vincetoxici radicum ex vino albo decoctum bibitum.
Marrubij decoctum potum.
Eupatorij vulgaris decoctum haustum.
Ricini semen ex caprino lacte maceratū & haustum.
Sambuci, aut ebuli radicum stillatitia aqua pota: hæc binis, illa quaternis uncijs simul mista, & diebus xxx. pota.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem inuenies lib 4. commen. de sambuco.
Colocynthis cum pota, tum clysmate infusa.
Stibium nostrum granorum quatuor pondere haustū.

LIENIS.

MATTHIOLI.

Ad inflammationem.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Caphura illita.
Crespini baccarum succus potus.
Rosæ & earum succus, seu dilutum.
Cichorij radices conditæ.
Cichorij flores saccharo asseruati, & sæpe deuorati.
Melopeponum lacteus cremor potus.
Phyllitidis farina sua ipsius aqua subacta, & illita.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fragariæ & radicum decoctum ebibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.

Brassicæ folia cum aceto deuorata.
Chamædrys decoctum potum.
Lupinorum farina illita.

MATTHIOLI.

Helenij radicis farina denarij pondere diebus aliquot ex vino pota.
Amygdalinum oleum.
Terebinthina deuorata.
Sesaminum oleum.
Myrica ex vino decocta.
Cochlearum maiorum cinis cum lini, & urticæ semine ex melle potus.
Stercus caprillum illitum.
Dracunculi radix contusa, & illita.
Cyclamini succus unguentis additus.
Centaurij minoris decoctum & succus tam interius, quam exterius usurpatus.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quocunque modo sumpta.
Oxymel ex floribus genistæ paratum.
Saccharum è genistæ floribus paratum sæpe sumptū.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem habes lib. 4. comm. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad lienis obstructiones.

Nardus celtica ex vino pota.
Adiantum bibitum.
Trichomanes hausta.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, lauendulaq́.
Asari decoctum haustum.
Cubebæ.
Carpesium.
Helenij radicis farina frequenter ex vino vetere sumpta.
Amygdalarum amararum oleum.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Mumia ex cari decocto pota.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Ciceris rubri decoctum potum.
Lupini cocti & cum ruta, & pipere comesti.
Brassicæ decoctæ ius potum.
Beta cum sinapi aut aceto deuorata.
Sium in cibis sumptum.
Cyclamini succ⁹ binis drachmis ex oxymelite sumpt⁹.
Rhabarbarum potioni infrictum.
Agaricum in potionibus sumptum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Centaurij minoris decoctum & succus.
Eryngij radicum decoctum potum.
Veronica mas.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum vel dilutum haustum.
Rosmarinum cum pane deuoratum.
Phyllitis quoquo modo sumpta.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus additi.

Fragariæ tum folia, tum radices.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib.4. comment. de sambuco.
Cuscuta, & eius decoctum.
Quinta essentia ferri, descripta in quinto libro capite de scoria seu stercore ferri, diebus pluribus continuis drachmæ pondere pota, ex adianti, aut aspleni, aut myricæ decocto.

DIOSCORIDIS.
Ad lienis inflammationes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus celtica ex vino pota.
Nardus montana ex vino hausta.
Sarmentitius cinis ex aceto, rosaceo & ruta illitus.
Myricæ ex vino decoctum potum.
Viticis semen potum.

DIOSCORIDIS.
Ad lienis dolores.

Dictamnum potum & illitum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum è floribus paratum & illitum.
Laurinum oleum inunctum.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quouis modo sumpta.

MATTHIOLI.
Ad refrigeratos lienes.

Acori oxymel sumptum.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Amygdalarum amararũ oleum cum potum tum illitum.
Laurinum oleum.
Rhabarbarum intrò sumptum.
Agaricum potum.
Mentha græca ex irino oleo inuncta.
Imperatoriæ radix deuorata.
Rosmarinum cum pane usurpatum.
Phyllitis.

DIOSCORIDIS.
Ad minuendos exuberantes lienes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { Celtica / Montana } ex vino bibita.
Myricæ ex vino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semẽ quadraginta diebus haustũ.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polij vtriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarum duarum pondere quadraginta diebus ex vino bibitum.
Eiusdem radix ex vino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenij radice impositum.
Hederæ tenella folia ex vino decocta, vel arida ex pane cocta imposita.
Isatis syluestris tum pota tum illita.

Agaricum drachmæ pondere cum aceto mulso datũ.
Rhaponticum potum.
Smirnij radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilij radicis decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitroquè illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagatève lapide decoctum.
Teucrium cum posca potum, vel cum ficis appositum.
Leucoij radices cum aceto illitæ.
Nymphea radix ex vino bibita.
Aspleni folia pota, vel eius decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, vel folia ipsa ex aceto illita.
Bunij semen potum.
Hæmionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonij radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in vino potũ.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica utraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini usus.
Glans vnguẽtaria cũ erui farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorum pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes coctæ, ac comesæ.
Filicis maris radix hausta.
Aqua vel vinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & viua calce illitus.
Cotis naxiæ delimata à ferro scobes ex aceto bibita.

MATTHIOLI.

Helenij radicis farina è vino vetere frequenter denarii pondere pota.
Terebinthina, lariceaq́, resina frequenter deuorata.
Fraxini corticis decoctum potum.
Myricæ rami ex aceto illiti.
Nux myristica.
Eruum à ieiunis deuoratum.
Erucæ semen potum.
Hederæ helicis foliorum succus ex vino austero potus.
Rhabarbarum quoquo modo sumptum.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Phyllitis quouis modo sumpta.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus decocti.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib.4. capite de sambuco.
Cuscuta & eius decoctum.
Corallium frequenter potum.

DIOSCORIDIS.

Ad colicos affectus.

Amygdalæ amaræ illinctu adhibitæ.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tusæ, addita pauca myrrha, ex vino bibitæ.
Alauda auis tosta in cibo sumpta.
Suillus talus crematus ad albedinem vsque, potus, vbi flatus excruciet.
Butyrum infusum, vbi colon exculceratum fuerit.
Gallinæ fimum cum aceto vel vino haustum.
Rutæ decoctum ex oleo infusum.
Petroselinum potum.
Colocynthis infusa clysmatibus.
Cnici decoctum infusum.

MATTHIOLI.

Galanga pota.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores omnes poti & illiti.
Oleum cum pari portione cretici vini sumptum, aut clystere infusum.
Ricininum oleum potum, illitum & infusum.
Amygdalinum oleum utrumque.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Succinum ex tepenti aqua potum.
Persicorum nucleorũ oleũ tam potum quàm infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Nucum iuglandium oleum haustum.
Oleum è scorpionibus nostrum illitum.
Aqua in qua ceruinum genitale elotum fuerit pota.
Ceruorum tenerrima cornua in taleolis concisa sicca-tá, & in puluerem trita, & cum pipere, & myrrha hausta.
Lupinum fimũ, quod terrã nõ attigerit ex vino albo vel aqua potum, & forinsecus ventri adalligatum.
Brassicæ semen crassiuscule contusum, & in carnium iure feruefactum, potumq́; vna cum ipso iure.
Ius decoctæ brassicæ cum vetere gallo potum.
Cyclamini succus trium drach. pondere in clysteribus additus.
Imperatoria ex calido meraco pota.
Sagapenum bibitum, aut clysteribus inditum.
Verbasci flores in puluerem triti, & poti.
Trinitatis herba in puluerem trita & pota.
Ricini semen ex iure veteris galli decoctum et potum.
Colocynthis clysteribus infusa.
Momordicæ puluis haustus.
Quinta essentia nostra pota, & in clysteribus addita.
Stibium nostrum, commentario proprio descriptum, sumptum quinque granorum pondere.
Gagates lapis in puluerem tritus drachmæ pondere diebus septem potus.

DIOSCORIDIS.

Ad intestinorum dolores.

Iris illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallochum ex aqua haustum.
Nuces iuglandes cum suo putamine perustæ, & vmbilico admotæ.
Ficuum cum ruta decoctum clysmate infusum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.

Crocum in potionibus bibitum.
Dauci semen potum.
Libanotidis radices haustæ.
Ferulæ semen in potu sumptum.
Peucedani succus in ouo haustus.
Melissophylli decoctum clystere infusum.
Castoreum potum.
Butyrum clysmatibus infusum.
Serpillum ebibitum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Eryngium ad potandum datum.
Cera in sorbitionibus data.
Ammi ex vino sumptum.
Triticei furfures ex decocto rutæ elixi, & illiti.
Milium calefactum in sacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata imposita.
Sisymbrij semen in vino potum.
Piper cum lauri tenellis folijs haustum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampsuchi decoctum ebibitum.
Centaurij maioris radix epota.
Ruta vnà cum siccato anetho elixa in potu sumpta.
Panaces cum vino haustum.
Anethi comæ & seminis decoctum potum.
Ligustici semen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.
Phalangij folia, flores, ac semen haustum.
Centunculum austero vino potum.
Conyzæ folia & flores poti.
Pæoniæ radix in vino pota.
Pseudobunium ebibitum.
Aqua marina fotu adhibita.
Chamæpitys hausta.
Graminis decoctum ebibitum.
Chamædaphnes folia in potu data.
Sal calefactum in sacculis adhibitum.
Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.
Seselis Massiliensis semen ex vino potum.
Asclepiadis radices ex vino pota.
Alisma per se, aut cum pari pondere seminis dauci, haustum.
Suillus talus combustus ad albedinẽ vsque, ebibitus.
Lini seminis decoctum per sedem infusum.
Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

MATTHIOLI.

Oleum { *Oliuarum cũ vino cretico potũ, et infusum.* / *Amygdalarum dulcium ebibitum.* / *Laurinum inunctum.* }
Ericæ florum decoctum potum.
Persici nuclei deuorati.
Cochlearum elixarum ius potum.
Milium cum sale, & anthemidis floribus mistum & calidum cum sacculis adhibitum.
Brassicæ ius cum vetere gallo paratum potum.
Cyclamini succus in clysteribus additus.
Chelidonium maius vna cum radice tusum, & oleo chamæmelino feruefactum, & vmbilico adhibitũ.
Dictamnum album ex meraco potum.
Menthastrum.
Imperatoria.

Vincetoxici

Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in puluerem triti & epoti.
Herba trinitatis, aut stillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina potui data.

MATTHIOLI.
Ad Dysentericos.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
Lentiscus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu sumptus.
Paliuri folia & radix hausta.
Acutæ spinæ fructus deuorati, uel poti.
Rubi canini fructus deuoratus.
Cisti folia & cytini in potu data.
Hypocistis hausta.
Ladanum cum vino vetere potum.
Rosarum fructus cum potu sumptus.
Lycium potui datum.
Acaciæ succus haustus.
Glandium interior, tenuiorq́; tunica decocta pota.
Castanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex vino, aut aqua trita illita, aut hausta.
Rhois foliorum decoctum clystere infusum, vel potu acceptum.
Eiusdem semina pro sale cibis, obsonijsq́; aspersa.
Palmæ inuolucri decoctum tum infusum, tum bibitũ.
Punicorum acidorum nuclei siccati & ebibiti, vel in desessionibus additi.
Myrti semen & folia pota.
Cotonea mala comesa cruda, vel cocta, vel eorum succus potus.
Pyra tam domestica, quàm syluestria deuorata.
Mespila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comestæ, vel haustæ.
Corni arboris baccæ, siue in edulijs, siue in defruto assumptæ.
Sorba sicca quoquo modo sumpta.
Prunorum syluestrium baccæ deuoratæ.
Siliquæ siccatæ deuoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus ustæ (ut Galenus inquit) esui datæ.
Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus deuoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Ceruinum cornu potum duorũ cochleariũ mensura.
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis iniectis calculis decoctũ clystere infusum.
Leporinũ / Equinum — coagulũ triũ obolo. põdere ex vino potũ.
Asparagus altilis elixus, vel assus in cibo sumptus mitigat.
Idæa radix bibita.
Althææ decoctæ succus ex vino haustus.
Alceæ radices cum vino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta in cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Caprillus adeps cum polenta, & rhoe datus, vel clystere infusus.

Melissophyllum bibitum.
Tragiũ scolopendræ simile elixũ, & sumptũ in cibo.
Faba in posca decocta & comesa.
Alismatis radix, cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semen in aqua, aut vino bibitum.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina decem in vino pota.
Clematis folia cum vino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonij semen in vino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonij radix ex vino sumpta.
Eupatorij semen & folia in vino hausta.
Nymphеæ siccata radix ex vino bibita.
Sedum maius cum vino potum.
Sanguis — Hirci / Capræ / Leporis / Cerui — in sartagine frixus in cibo sumptus.
Vitis viniferæ foliorum, & capreolorũ succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.
Vua passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clystere infusum.
Vinum œnanthinum / Vinum cydonites / Vinum rhoites. — potum.
Terra lemina ebibita.
Muria clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.
Scordiũ duarum drach. pondere cũ aqua dulci potum.
Hederæ flores trium digitorum, carptæ bis in die ex vino hausti.

MATTHIOLI.

Lentiscinum oleum infusum.
Rosaceum oleum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Armenium lutum unà cum corallio, mastiche, cornu ceruino & hæmatite potum.
Pinorum nucum cortices ex aceto acerrimo decocti & suffiti.
Mastiches pota.
Millefolij succus clysteribus infusus: quin etiam sicci farina cum epota, tum infusa.
Potentilla pota, aut viridis in calceis imposita sub nudis pedibus.
Succinei pastilli hausti.
Crespini vuarum succus in potu sumptus.
Vua spina.
Ribes vulgaris.
Ligustrinorum florum aqua.
Cisti flores.
Rosaceum saccharum.
Rosarum ungues.
Rosarum calyx.
Rosarum semen & lanugo circumstans.
Licium infusum.
Quernorum foliorum stillatitia aqua pota.
Querna folia, glandes & gallæ.
Fagineæ glandes & gallæ.
Punicũ malũ in furno tostum tritumq́; potui datũ.

Punicæ mali florum ſaccharum roſacei modo paratum ſumptum.
Myrteum condimentum.
Ceraſia auſtera ſaccharo condita.
Poma acerba ſub calidis cineribus aſſa.
Cydonia mala toſta à ieiunis deuorata.
Cydoniorum vinum, miua, oleum, hoc illitum, illa hauſta.
Diacydonites confectio.
Cydoniorum pomorum ſuccus, in quo conferbuerint rubrum corallium, rubearum roſarum ſemen, rhababarum, hypociſtis, acacia.
Corna cùm cruda, tum ſaccharo condita.
Mora immatura arida.
Cochleæ cum teſtis vſtæ, admiſtis galla omphacitide & pipere albo, & cibis inſperſæ, aut ex vino auſtero potæ.
Leporina caro aſſa deuorata.
Leporinus ſanguis adhuc calens cum hordeacea farina decoctus, & deuoratus.
Leporinus fimus potus.
Cerui genitale ex vino auſtero ſumptum.
Ouum gallinaceum in aceto coctum deuoratū durū.
Ceruinus ſanguis clyſteribus infuſus.
Caninum ſtercus album ex lacte potum, in quo igniti calculi extincti ſint.
Oryzæ decoctum potum, aut infuſum.
Oryza in lacte cocta, in quo igniti calculi extincti fuerint, deuorata.
Milij Indici panicularum flores intra ſumpti.
Milij granorum putamen oui vitello exceptum, & probè decoctum ſumptum.
Amylum in cibo vſurpatum.

Biſtortæ
Tormentillæ } radices, in potionibus additæ.
Caryophyllatæ

Lagopi paniculæ pro ſedis abſterſorio vſurpatæ.
Virga aurea pota, & clyſteribus infuſa.
Plantaginis vtriuſque ſemen ouo exceptum, tegulisq́; inaſſatum deuoratum.
Traſorum lacteus cremor ex aqua, in quo candēs ferrum extinctum fuerit, paratus potus.
Burſa paſtoris cum plantagine, luto armeno ex pluuiali aqua cocta & pota.
Rhabarbarum igne torrefactum ex vino auſtero & plantaginis ſucco potum.
Tragacanthæ lachryma toſta, & ex vino cydoniorum pota, tum clyſmate infuſa.
Flos ſolis vnà cum radicibus ex vino auſtero potus.
Aparinæ ſtillatitia aqua pota.
Gnaphalium ex vino auſtero.
Conyzæ mediæ puluis drachmæ pōdere quotidie ſumptus ex auſtero vino.
Palmæ Chriſti florum puluis ex aqua plantaginis, aut in qua ferrum ignitum extinctum fuerit.
Lunaria minor quoquo modo ſumpta.
Cannabis foliorū puluis oui vitello exceptꝰ, deuoratꝰ.
Hyperici oleum ventri illitum.

Pyrola
Piloſella } ex vino auſtero pota.
Fragaria

Amaranthi purpurei flos epotus.
Punicorum malorū vinū ex aqua plantaginis potum.
Armenia terra pota aut in clyſteribus addita.
Corallium rubrum in pollinem tritum bibitum.
Cryſtallum tenuiſſimè læuigatum potui datum.

MATTHIOLI.

Ad tormina.

Oleum { Oliuarū cum vino cretico potū & infuſum.
Amygdalinum hauſtum.
Laurinum illitum.

Ericæ florum decoctum potum.
Perſici nuclei deuorati.
Cochlearum ius potum.
Milium cum ſale miſtum, & in ſacculis calidum appoſitum ventri.
Braſſicæ ius cum vetere gallo decoctum bibitum.
Cyclamini ſuccus clyſteribus additus.
Chelidoniū maius vnà cum radice tuſum, & oleo chamæmelino feruefactum, & vmbilico illitum.
Dictamnus albus ex meraco potus.
Menthaſtrum.
Imperatoria.
Vincetoxici radix ex meraco.
Verbaſci flores in puluerē triti, & potionibus inſperſi.
Herba trinitatis, aut ſtillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina hauſta.

DIOSCORIDIS.

Ad cohibendam aluum, & diarrhœam.

Coagulum leporinum potum.
Lac omne, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caſeus elixus, & ab elixatione ſtatim ſepoſitus, moxq́; inaſſatus in cibo ſumptus.
Fimus caninus ardente ſyrio acceptus, & in aqua bibitus.
Panis triticeus ſiccus inueteratus comeſtus.
Hordeacea farina cum myrti baccis, aut ſylueſtribus pyris, aut malicorio ex vino illita.

Puls ex { Zea
Auena } in cibum ſumpta.
Milio

Oryza in cibum accepta.
Lentes cum ſuo cortice decoctæ deuoratæ, præſertim ſi decoquantur ex aceto cum adſtringentibus alijs.
Oxylapathi aut oxalidis ſemē in vino, aut aqua potū.
Braſſicæ percoctæ cibus.
Beta nigra cum ſua radice & lente decocta, eſui data.
Plantago ex aceto elixa cum ſale comeſa, quin & eius ſemen ex vino potum. Præterea clyſteribus infuſa.
Intybus tam hortenſis, quā erratica in cibū accepta.
Chondryllæ ſuccus coctus potus.
Lens ſylueſtris quoquo modo ſumpta.
Acinos pota.
Aniſum ebibitum.
Anethum, quinetiam eius coma & ſemen hauſtum.
Apium in cibo ſumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo, vel potu ſumpta.
Orchis Serapias ex vino potus.
Pæoniæ radix ex vino decocta hauſta.
Althææ decoctum bibitum.

Alismatis radix pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in vino bibita.
Lagopus ex vino, vel ex aqua sumpta, vbi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex vino sumpta.
Rubi ramorum decoctum potui datum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Phœnix in vino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Iunci præsertim marini semen frixum, & in diluto vino potum.
Astragali radix ex vino hausta.
Hyacynthi radix ebibita.
Papaueris nigri semen ex vino haustum.
Verbasci radix, & flores potui dati.
Labruscæ flores poti.
Punicorum acidorum vinum potui datum.
Rubrica sinopica in ouo hausta, aut clystere infusa.
Vini fæx illita.
Sedum maius ex vino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanis decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

MATTHIOLI.

Arborei musci dilutum ex vino paratum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Mespila } *Sorba* } *Corna* } *Pyra syluestria* } *deuorata.*
Nux myristica & præsertim tosta.
Auellanarum putamina trita, et ex vino austero pota.
Oryza torrefacta, & in lacte decocta, in quo igniti calculi extincti sint.
Millij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatũ & deuoratum.
Caryophylli prius igni tosti, et in potu, aut cibo sũpti.
Coriandri semen ex aqua potum.
Lagopi folia, paniculæ, & semen, ex vino austero, aut punici mali hausta.
Virga aurea pota, & in clysteribus addita.
Potentilla pota, aut viridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia, atq; radices.
Solbastrella, siue sanguisorba quouis modo usurpata.
Pulmonaria altera ebibita.
Punicorum acidorum malorum vinum potum.
Armenia terra tam pota, quam clysmate infusa.

MATTHIOLI.
Ad lienteriam.

Arborei musci dilutum ex vino paratum.
Lycium.
Saccharum è punicorum floribus paratum ex austero vino sumptum.
Myrteum condimentum.
Siliquæ siccæ deuoratæ.
Nux myristica, præsertim calido cinere inassata.
Milij Indici panicularum flores hausti.
Milij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatũ, & deuoratum.
Oxylapathi semen potum.

Caryophylli tosti in potione, vel in cibo sumpti.
Rhabarbarum tostum, & vino austero, aut plantaginis succo haustum.
Coriandri semen ex aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad diuturnas alui fluxiones.

Sanguis { *Hircinus* / *Caprillus* / *Leporinus* / *Ceruinus* } *in sartagine frixus et comesus.*

MATTHIOLI.

Mastiches pota.
Nux myristica.
Myricæ ramorum cortex.
Oxylaphati semen potum.
Milij Indici flores intro sumpti.
Milij putamen vitello oui exceptum, et deinde inassatum deuoratum.
Caryophylli tosti in potu, aut cibo sumpti.
Lagopi folia, semen & paniculæ, ex uino austero, aut punici mali pota.
Virga aurea tum pota, tum infusa.
Pyrola } *Pilosella* } *quomodo libet usurpatæ.*
Potentilla pota uel viridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia & radices.

DIOSCORIDIS.
Ad emolliendam aluum.

Cerasia comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus maturæ deuoratæ.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarumq; ius cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobij ius bibitum.
Piscium in uniuersum ius per se, aut ex vino bibitum.
Gallinaceorum ueterum ius eoptum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum commestum, uel bibitum.
Medulla ossium deuorata.
Cicer in cibo sumptum.
Rumex } *Blitum* } *Malua* } *Atriplex* } *Beta candida* } *Asparagus* } *Lactuca* } *decocta & in cibis sumpta.*
Brassica leuiter feruefacta esui data.
Tragoriganum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad intestinorum inflationes.

Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
Farina hordei cum lini, et fænugræci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Rhaponticum bibitum.

Anethi

Anethi comæ & feminis decoctum potum.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, vel eius semen cum polenta, & hydræleo maceratum & illitum.
Peucedani liquor in ouo ebibitus.
Anthemidis decoctum potum.

MATTHIOLI.

Cubebæ quocunq; modo sumptæ.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorum, quod falsò calamum odoratum vocant.
Balsami factitij liquores omnes.
Ricininum oleum.
Mumia ex ammi & cari decocto sumpta.
Milium torrefactum cum sale mistum, & calidum in sacculis impositum.
Sisymbrium quocunque modo haustum.
Quinta essentia nostra, cap. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.

Ad latas intestinorum tineas.

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces iuglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, vel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere ex castorei & origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthij semen potum, vel ex aqua vmbilico illitũ.
Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptum, vel cum melle delinctum.
Heliotropij maioris tum folia, tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

DIOSCORIDIS.

Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, vel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brassicæ semen potum.
Portulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, vel cum oryza decoctũ cum melle sumptum.
Absinthium santonicum, aut marinum haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Mentha bibita.
Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Rutæ decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum maius ex vino haustum.
Filicis fœminæ radix drachmarum trium pondere cum vino pota, sed qui sumunt prægustare allia debent.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Asarina quoquo modo hausta.
Helenij radicum succus, aut decoctum potum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Myrrha hausta.
Iuniperi gummi haustum.
Lauri cimæ cum calamintha, & sale tritæ, & ex tepida aqua potæ.
Crespini acinorum succus cũ aqua graminis aut portulacæ potus.
Persici folia contusa, & ventri ex aceto illita.
Aqua stillatitia è limoniorum succo pota.
Limonij immaturi succus haustus.
Pruni syluestris aqua è floribus s. distillata.
Sebestena deuorata.
Brassicæ semen haustum.
Beta candida cum allio sumpta.
Sisymbrium potum.
Erucæ semen sumptum.
Nucum Indicarum oleum.
Mori arboris radix pota.
Oleum scorpionum nostrum cum potum, tum illitum.
Cornu ceruinum ex melle haustum.
Apri vrina oleo in sua ipsius vesica commista, diuq; in fumo suspensa, naribus & arterijs manuum, & temporum illita.
Secalæ vulgaris decoctum cum coriandro potum.
Lupinus tum illitus, tum potus.
Napi semen ex limoniorum, aut aurantiorum succo potum.
Caryophylli flores ita vocati, sacchero asseruati deuorati.
Succisæ radicis puluis potioni iniectus.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Cruciatæ radix tusa, & ventri imposita.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Centaurium minus drachmæ pondere ex melle potũ.
Aloe ex lacte vel melle sumpta, aut bubulo felle, & aceto excepta, & vmbilico tenus illita.
Abrotonum.
Absynthium.
Hyssopum ex melle & nitri momento.
Dictamnus albus drachmæ pondere bibitus.
Menthastrum ex aceto potum.
Menthæ græcæ succus potui datus.
Galegæ succus, siue herba ipsa recens ex oleo amygdalarum amararum calefacta & ventri adalligata.
Pseudomelanthij semen tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto illitum.
Vincetoxici radices cum albo dictamno haustæ.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædryos succus vel vinũ, in quo florescens planta fuerit macerata.
Marrubij puluis insumptus.
Securidacæ vtriusque semen ex dulci lixiuio potum.
Tanacetum.
Cannabis decoctum bibitum.
Hyperici florum oleum, cochlearis mensura potum.
Tormentillæ, Bistortæuè radicum decoctum potum.
Eupatorij vulgaris succus in catapotijs deuoratus.
Muscus marin⁹ drachmæ pondere haust⁹: & electuarium ex ipsomet musco, vide lib. 4. eius comment.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Oleum è colocinthide cum felle bubulo vmbilico inunctum.

Argentum viuum ſemiſcrupuli pondere hauſtum.
Oleum è chalcātho ſex granorū pōdere ex vino datū.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxum alui ex epoto medicamento.

Gallorum gallinaceorum ſenum ventriculus ſale inueteratus, & in vmbra ſiccatus potus.

MATTHIOLI.
Ad iliacam paſsionem.

Iridis Illyricæ puluis drachmæ pōdere ex paſſo hauſt⁹.
Oleum ſenarum vnciarum pondere ex vino cretico potum, aut infuſum.

DIOSCORIDIS.
Ad inteſtinorum vulnera.

Equiſeti radix, & folia cum aqua pota.

MATTHIOLI.

Leporinus fim⁹, atq; pili, q sub vētre habētur ex melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Terrenorum vermium oleum, addito factitio balſamo illitum.
Cyclamini radicum ſtillatitia aqua ſex vnciarū pondere hauſta, addito ſelectiſſimi ſachari puluere.
Ophiogloſſum ex equiſeti aqua potum.
Terreſtris hederæ decoctum, vide eius commētarium.
Solidago minor, & media }
Sanicula } *in potionibus hauſta.*
Auricula vrſi }
Piloſella }
Pyrola de qua vulnerariam potionem habes lib. 4. comment. de Limonio.
Virga aurea }
Potentilla } *in potionibus hauſta.*
Alchimilla, ſiue ſtellaria }
Momordicæ ſiccæ puluis cochlearis menſura ex plantaginis, aut equiſeti decocto potus.

DIOSCORIDIS.
Ad inteſtinorum vlcera.

Lac omne ignitis calculis calefactum infuſum.
Saphyrus lapis bibitus.

MATTHIOLI.

Solidago minor & media }
Sanicula }
Auricula vrſi } *tum pota, tum infuſa per clyſtres.*
Piloſella }
Pyrola }

SEDIS.

DIOSCORIDIS.
Ad ſedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo vaſe ad mellis ſpiſſitudinem decocta illita.
Viticis ſemen cum aqua illitum.
Cancri fluuiatiles combuſti cum melle cocto illiti.
Labri veneris radix in vino decocta, & ſubinde tuſa impoſita.
Leucoij flores cera excepti, & emplaſtri modo adhibiti.
Labruſcæ flores illiti.
Plumbum elotum impoſitum.

MATTHIOLI.

Iuniperinum gummi cum roſaceo, aut Myrteo illitū.
Cancri fluuiatiles triti & inſperſi.
Oleum ex luteis ouorum illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbaſci genera omnia.

Vnguentum ex mortario & piſtillo plumbeo atque oleo paratum.
Diphryges in vnguentis additum aut inſperſum.

DIOSCORIDIS.
Ad ſedis vlcera.

Thus tritū cum lacte, et linamento exceptū impoſitū.
Punicorum acidorum ſuccus cū melle decoctus illitus.
Oeſypus impoſitus explet & emollit.
Plumbum elotum illitum.

MATTHIOLI.

Aloe inſperſa.
Solidago minor, & media.
Sanicula.
Auricula vrſi.
Piloſella.
Pyrola.
Verbaſci genera omnia.
Vnguentum ex oleo, mortario & piſtillo plumbeo paratum.
Diphryges.

DIOSCORIDIS.
Ad condylomata.

Cotonea mala cruda cataplaſmatis adiecta.
Oui vitellus aſſatus, & ex roſaceo & croco illitus.
Aloe cum paſſo adhibita.
Anethi cremati ſeminis cinis illitus.
Libanotis emplaſtri modo impoſita.
Ballotes folia in feruenti cinere cocta impoſita.
Rubi folia adhibita.
Helxine impoſita.
Quinquefolij radix illita.
Sarmentitius cinis, quin & vinaceorum ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impoſitum.
Sandaracha cum roſaceo inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplaſmatis inditum.

MATTHIOLI.

Lini ſeminis oleum illitum.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbaſci genera omnia.

DIOSCORIDIS.
Ad ſedis inflammationes.

Lens cum ſertula campana, ſiccis roſis, cydonio malo, malicorio & roſaceo illita.
Sonchi ſuccus illitus.
Melilotus cum fœnigræci farina, & lini ſemine ex paſſo impoſitus.
Libanotis adhibita.
Althææ radix decocta illita.
Symphyti maioris radix cum folijs ſenecionis cataplaſmatis modo.
Senecionis flores, & folia ex modico vino illita.

MATTHIOLI.

Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbaſci genera omnia.

DIOSCORIDIS.
Ad induratos ſedis tumores.

Pix liquida illita.

DIOSCORIDIS.
Ad procidentem ſedem.

Lentiſci ſuccus, & folia illita.

Malorum cydoniorum decoctum in desessionibus.
Torpedo marina apposita.
Ciclamini succus ad mellis spissitudinem decoctus illitus.
Cærulei anagallidis flores appositi.
Aster atticus illitus.
Acetum illitum et fotu adhibitum.
Acida muria in desessionibus.

MATTHIOLI.

Mastiche aspersum.
Cochleæ putamen vstum & aspersum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci florum & seminum puluis larigna resina exceptus & suffitus, addita Anthemidis florum farina.
Ebuli radicum succus illitus.

MATTHIOLI.
Ad hœmorrhoidarum dolorem.

Nucum Indicarum oleum illitum.
Persicorum nucleorum oleum.
Lini seminis oleum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Porri folia decocta & illita.
Dracunculi radix cineribus calidis tosta, et imposita.
Ari radix oleo subacta, & imposita.
Scrophulariæ vnguentum, cuius parandi rationem habes lib.4. cap.90.
Verbasci genera omnia.
Oleum de momordica ex amygdalino, aut lini semine paratum: vide lib.4. comment. vitis nigræ.

DIOSCORIDIS.
Ad hœmorrhoidas ciendas.

Cæpa confricata.

MATTHIOLI.

Ficulnea folia affricta.
Cæpa cruda imposita, aut ex aceto illita.
Cyclamini radix recens affricta, aut eius succus ex lana impositus.

DIOSCORIDIS.
Ad hœmorrhoidarum defluxiones.

Aloe cum passo illita.
Libanotis emplastri modo imposita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illitæ.

MATTHIOLI.

Iuniperinum gummi ex oleo rosaceo, aut myrteo illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Lagopi panicularum cinis inspersus.
Verbasci flores vna cum oui vitello, & clematide primo, & porri folijs illiti.
Eiusdē verbasci folia suffita ex molari lapide accēso.

DIOSCORIDIS.
Ad hœmorhoidas sanandas.

Rhois semen illitum.
Palmulæ illitæ.
Ononis decoctum (vt quidam aiunt) potum.
Plumbum elotum impositum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad summum cocta imposita.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum fotum.

DIOSCORIDIS.
Ad tenasmon.

Lac { Ouillum / Caprillum / Bubulum } ignitis calculis calefactum, clystere infusum.
Fœnigræci seminis decoctum infusum.
Lini semen quoquo modo appositum.
Erui farina vino macerata illita.

MATTHIOLI.

Thus suffitum addita præsertim colophonia resina.
Verbasci florū et seminū puluis vnà cum Anthemidis florum farina, resina larigna receptus & suffitus.

DIOSCORIDIS.
Ad pensiles thymos.

Capræ syluestris fel illitum.
Fimum ouillum ex aceto inunctum.
Laser in malicorio cum aceto feruefactum.
Acetum illitum.

MATTHIOLI.

Plantaginis recentia folia trita & illita.

MATTHIOLI.
Ad inflammationes.

Caphura.
Oleum è cucurbitarum vulgarium floribus paratum illitum.
Lentis palustris stillatitia aqua tum pota, tum illita.

RENVM.

DIOSCORIDIS.
Ad renum dolores.

Cardamomum ex vino potum.
Nardum celticum potum, ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Arundinis radix lumborum doloribus proficit cum aceto illita.
Tragacantha drachmæ pōdere in passo dissoluta cum adusto, elotoq; cerui cornu, & scissilis aluminis tantillo potum.
Peucedani succus potus.
Vua passa alba in cibum sumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fœniculi comæ decoctum subditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glycyrrhizæ succus cum passo potus.
Tordilium bibitum.
Anthyllis pota.
Pæoniæ radix ex vino pota.
Symphytum petreum ex aqua potum.
Anchusæ decoctum ex aqua haustum.
Vinum melitites ebibitum.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa cum Glycyrrhizæ puluere hausta.
Oleum laurinum illitum.
Amygdalinum oleum potum.
Filipendulæ radix pota.
Altheæ alterius semen ebibitum.

MATTHIOLI.
Ad lumborum dolorem.

Helenij folia ex vino illita.
Agaricum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS.

Ad renum calculos & arenulas.

Nardus { *Indica* / *Celtica* / *Montana* } *potui data. Verum Celtica cæteris præstat.*

Lauri folia pota, quin & radicis cortex, qui longè potentior est potus.

Cerasi gummi ex vino haustum.

Amygdalæ amaræ gummi ex passo sumptum.

Anonis radicis cortex cum vino potui datus.

Anisum potum.

Cumini alterius syluestris semen potum.

Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.

Chamæmeli decoctum potum, vel fotu adhibitum.

Parthenij folia hausta.

Altheæ decoctum bibitum.

Alismatis decoctum potui datum.

Tribuli vtriusque fructuum succus haustus.

Rubi radix pota.

Papaueris corniculati radicis decoctum haustum.

Vmbilici Veneris folia cum radice pota.

Vinum absinthites bibitum.

Adiantum potui datum.

Trichomanes potui data.

Vua passa alba comesa.

Melitites vinum assiduè potum.

Alcyonium tertium potum.

MATHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.

Iridis radices conditæ frequenter deuoratæ.

Phu radices ex iure sumptæ.

Carpesium.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.

Cassiæ solutiuæ pulpa ex glycyrrhyzæ decocto, aut puluere sumpta.

Balsami factitij liquores omnes poti.

Terrestris musci ex vino decoctum potum.

Oleum cum pari portione vini Cretici calidum potum aut infusum.

Amygdalinũ oleum, & præsertim ex amaris nucibus.

Bdellium in potu datum.

Resina { *Larigna* / *Terebinthina* / *Abiegna* } *deuorata vnciæ pondere.*

Os humani capitis haustum.

Fraxini semen ex vino vetere potum.

Aqua defluens ex perforato betulæ caudice hausta.

Quernorum foliorũ stillatitia aqua in potu sumpta.

Glandis fagineæ cinis ex posca illitus.

Persici lachryma cum succo raphani, aut limonum sumpta.

Persicorum nucleorum oleum potum quin etiam nuclei ipsi in potu hausti.

Persicorum nucleorum, & aliorũ nonnullorũ stillatitia aqua: vide in commentario persici, libro primo.

Limoniorum succus ex vino Cretico propinatus.

Mespilorum ossicula cochlearis mensura ex vino albo hausta.

Cochleæ putamen casu inuentum tritum potu datũ.

Cammarorum lapilli ex vini albi potione sumpti.

Cancri fluuiatilis putamen ex vino subdulci potum.

Scorpionum cinis ex vino datus.

Scorpionum oleum pubi illitum.

Leporis integri combusti cinis in potu sumptus.

Leporini renes tum crudi, tum cocti deuorati.

Calli, qui equorum interna crurum parte innascuntur, triti, & ex vino propinati.

Humani stercoris stillatitia aqua pota.

Ciceris cum nigri, tum quoque rubri, ius haustum.

Brassicæ ius potum.

Hippolapathi radix trita ex vino sumpta.

Anonidis radix trita ex vino sumpta: item eiusdem stillatitia aqua, cuius parandi rationem habes in commentario.

Veronica mas.

Dictamnus albus ex vino meraco ebibitus duarum drachmarum.

Filipendulæ radices haustæ.

Tanacetum quouis modo vsurpatum.

Hyperici semen ex vino.

Polygoni minoris puluis ex vino haustus:

Oleum è flammula illitum. Parandi rationem habes lib. 4. commen. de clematide altera.

Consolidæ regalis flores poti.

Saxifragiæ albæ decoctum potum, vel alba radicum circumstantia grana contusa & deuorata.

Saxifragia magna drachmæ pondere ex vino hausta.

Pimpinellæ saxifragiæ radices potæ.

Vinum è calcatis halicacabi solani baccis potum unciarum quatuor pondere.

Primulæ veris radicum decoctum potum.

Genistæ semen aut iuncei eius rami cum folijs in potionibus.

Genistæ florum stillatitia aqua pota libræ pondere, & eorundẽ conserua ex sacharo parata & deuorata.

Oleum è chalcantho scrupuli pondere ex vino potũ.

DIOSCORIDIS.

Ad renum vlcera.

Lac omne potum.

Plantaginis radices & folia ex passo sumpta.

Vua passa alba comesa.

Melitites vinum assiduè potum.

MATTHIOLI.

Pinei nuclei ex melle, aut sacharo deuorati.

Tragacanthæ lachryma intus sumpta.

Equiseti cuiusq. decoctum, aut aqua stillatitia pota.

DIOSCORIDIS.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.

Vinum absinthites / *Vinum Melitites* } *potum.*

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.

Cinnamomi stillatitia aqua hausta.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.

Terebinthina lariceàve resina sumpta vnciæ põdere.

Zizypha.

Agaricum.

Anonis & eius aqua stillatitia.

Ciceris decoctum potum.

Nuclei pinei.

Hippolapathi radix contrita ex mero.

Dracunculi radicis farina ex vuarum passarum cremore, & mastyches momento sumpta.

Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Eryngij radix.
Veronica mas.
Fragariæ radicum, & foliorum decoctum potum.
Vinum è calcatis solani halicacabi baccis quatuor vnciarum pondere potum.
Oleum è chalcantho ex vino potum.

VESICAE.
DIOSCORIDIS.
Ad ciendam remorantem vrinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decoctæ, vel tritæ citra coctionē & potæ.
Nardus { *Indica* / *Celtica* / *Montana* } *potui data.*
Cardamomum ex vino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.
Cassia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Iuncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apij sem. sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Helenij radicum decoctum potui datum.
Crocomagma potum.
Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, vel cucumeris semine potæ.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, præsertimq́; Terebinthina hausta.
Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
Cedrides deuoratæ, vel potæ.
Lauri foliorum decoctum in desessionibus.
Albæ populi cortex vnciæ pondere haustus.
Paliuri foliorum & radicum decoctum in potu sumptum.
Phillyreæ folia pota.
Ladanum ex vetere vino haustum.
Oleæ æthyopicæ, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptæ.
Palmæ inuolucri decoctum bibitum.
Punicæ acidæ succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inueterata ex aceto mulso pota.
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea deuorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Erui decoctum haustum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculus elixus & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum.
Siseris radix in cibum accepta.
Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquomodo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucæ vtriusque semen bibitum.

Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliquæ cum semine elixæ, & in cibum datæ.
Asphodeli radix pota.
Bulbus vomitorius in cibum sumptus, vel eius decoctum potum.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Cæpa decocta & in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthæ decoctum potum.
Saluiæ decoctum haustum.
Crocodilij semen potum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum bibitum.
Serpillum in potu sumptum.
Ruta quoquo modo sumpta.
Spinæ albæ radix pota.
Acanthi radices potæ.
Ononis radicis cortex ex vino haustus.
Eryngij radix pota.
Absinthiū potui datū, vel eiusdem decoctū bibitum.
Hyssopi decoctum in potu sumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta syluestris pubi illita.
Ligustici semen, & radix pota.
Pastinacæ erraticæ semen haustum.
Cari semen potum.
Anethi comæ & seminis, decoctum bibitum.
Apium crudum, coctumvè in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Fœniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polij montani decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Anthemidis decoctum haustum, vel in desessionibus additum.
Lithospermi semen ex vino albo sumptum.
Rubiæ radix pota.
Lonchitis radix ex vino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicæ folia pota.
Periclymeni semen haustum. Est enim valentissimum medicamentum.
Saxifragia potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita, sed semini vis longè maior.
Iunci marini semen frixum.
Ageratum suffitum.
Vesicariæ, siue halicacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ, asparagi, radicesvè in vino potæ.
Spartij semen deuoratum.
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.

Vmbilici

Vmbilici veneris folia cum radicibus manducata.
Bunij, & Pseudobunij semen potum.
Astragali radix ex vino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ viticulæ primæ coctæ, comestæque.
Chamædaphnes foliorum succus ex vino sumptus.
Vinum { *Cydonites*, *Hyssopites*, *Scillinum*, *Absinthites* } *potum.*
Aqua mulsa in potum accepta.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ, aut lauendulæ flores ex vino feruefacti & pubi impositi.
Asarinæ decoctum potum.
Carpesium haustum.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Calamus odoratus vulgaris in potu sumptus.
Bdellium haustum.
Iuniperinus cinis ex lixiuio & vino albo potus.
Sabina quocunque modo deuorata.
Fraxini semen potum.
Arundinis radix.
Cochleæ putamen casu inuentum tritum, & ex albo vino potum.
Scorpionum exustorum cinis potus.
Eorundem oleum pubi illitum.
Sepiæ oua in cibis sumpta.
Cimices viui in penis foramen immissi.
Aqua in qua ceruinum genitale elotũ fuerit, hausta.
Sisymbrium aquaticum, cum raphano omni, & petroselini radicibus ex albo meraco, butyroque calefactum, pubi illitum.
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Pectinis veneris planta tota, albo meraco & butyro calefacta, & pubi imposita.
Porri semen ex passo potum.
Sinapi potum.
Gentiana.
Anonidis radicum stillatitia aqua. Parandi modum habes commento de Anonide lib. 3.
Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Veronica mas ebibita.
Hyssopum, *Pulegium* } *potum.*
Mentha Græca ex vino feruefacta, pubi illita.
Imperatoria hausta.
Vincetoxicum sumptum.
Filipendulæ radices ex vino.
Tanacetum feruefactum & illitum.
Polygoni minoris puluis ex vino haustus.
Oleum flammulæ inunctũ pubi, aut clystere infusum.
Consolidæ regalis flores aut eorum decoctum potum.
Saxifragia alba ex vino decocta, & pota: vel granula quæ in radice sunt contusa & deuorata.
Saxifragia magna.
Fragariæ folia et radices, siue earundem decoctum ex (vino.
Pimpinella saxifragia.
Trichomanes in puluerem trita, & drachmæ pondere ex albo meraco pota.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Genista quoquomodo sumpta.

Genistæ florũ ex vino decoctum, aut stillatitia aqua: quin etiam conserua ex ijsdem & saccharo parata.
Oleum è chalcantho ex vino potum scrupuli pondere.

DIOSCORIDIS.

Ad vrinæ angustias.

Cimices lectularij triti, et vrinariæ fistulæ impositi.
Millepedæ ex vino potæ.
Cicadæ inassatæ mansæ.
Locustæ suffitæ, præsertim in fœminis.
Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Maluæ decoctum insessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix, semen & folia ex vino decocta pota.
Sandicis decoctum potui datum.
Caucalis olerum modo in cibo sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnij radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut vino haustus.
Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex vino, aut passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum.
Abrotani semen tritum, et ex aqua calefactum potũ.
Pastinacæ syluestris semen potum, vel pubi illitum.
Tordilij semen in potu sumptum.
Polemonij radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum vino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædrios decoctum potui datum.
Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordij decoctum ex vino, vel ex aqua paratum potũ.
Anthyllis altera drachmarum duarũ pondere bibita.
Pæonia potui data.
Althææ decoctæ succus ex vino potus.
Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctij radix cum semine decocta in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.
Lapis { *Hæmatites ex vino*, *Morochthus ex aqua* } *bibitus.*
Lapis { *Iudaicus ciceris magnitudine ex aqua calida potus.*, *Spongiæ ex vino haustus.* }

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata, aut cum diureticis hausta.
Amygdalinum oleum potum, aut per penis meatum infusum.
Terebinthina resina hausta.
Lauri baccæ cum triticeo furfure, iuniperi baccis, & allio contritæ, & vino super calenti tegula aspersæ, & pubi superpositæ.
Napi semen cochlearis mensura, addita lini seminis

drachma ex vino potum.
Raphani rustic ani radix minutim concisa, vnà cum petroselini vulgaris radicibus, ex oleo vel butyro & vino calefacta, & pubi adalligata.
Raphani hortensis radix eodem modo vsurpata.
Raphani vtriusque dilutum ex vino paratum haustum, vel eorum succus vnciarum duarum pondere ex cretico vino sumptum.
Anonidis radicum stillatitia aqua pota: parandi modum habes lib.3. cap.8.

DIOSCORIDIS.
Ad vrinæ stillicidium.

Acori decoctum potum.
Sisymbrij semen in vino bibitum.
Panaces heraclium ex vino haustum.
Seseli Massiliense potui datum.
Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.
Olusatri radix cum semine ex mulso pota.
Polycnemum ex vino bibitum.
Clinopodium haustum.
Oenanthes radix cum vino epota.
Conyzæ folia & flores in potu.
Aspleni decoctum potui datum.
Cæpæ cum asparagi radicibus decoctum in potu sumptum.
Onobrychis bibita.
Polygoni succus haustus.
Saxifragia in vino decocta potui data.
Xyridis radix ex mulso pota.
Tragij liquor, semen, & folia in potu sumpta.
Rusci folia, radices, & baccæ bibitæ.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.
Elichrysi coma ex vino hausta.

MATTHIOLI.

Phu decoctum potum.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum dulci radice sumpta.
Nuclei pinei sacharo, aut melle excepti.
Sebestena.
Zizypha.
Cochleæ cum suo putamine contritæ, ex passoq́; diebus septem continuis potæ.
Leporini testiculi in cibo sumpti.
Cicerum rubeorum decoctum paratum, vt in ciceris commento.
Sonchi lacteus succus è caule manans cyathi mensura.
Amarago, siue dens leonis ex aceto decoctum potum.
Melopeponũ lacteus cremor, additis halicacabi pastillis & glycyrrhizæ succo, mumiæq́; momento, & gummi arabici & tragacanthæ nonnihil.
Lactucæ semẽ è papauerini seminis cremore haustum.
Trasorum lacteus cremor è carnium iure absque sale paratum.
Glycyrrhiza.
Cuminum ex dulci vino potum.
Eryngij radix.
Filipendulæ radices, aut earum decoctum potum.
Veronica mas.
Lagopi decoctum cum maluæ folijs, & dulci vino paratum.
Agrimoniæ ex vino albo decoctum cum saccharo haustum.
Solani halicacabi baccarum succus ex papaueris albi cremore, aut melopeponum, aut cucurbitæ, aut cucumeris haustus.
Lupulorum flores in desessionibus additi.

DIOSCORIDIS.
Ad vesicæ vlcera.

Myrti folia & semen pota.
Lac omne bibitum.
Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.
Glycyrrhyzæ succus ex passo sumptus.
Vua passa alba comesa.

MATTHIOLI.

Nuclei pinei ex melle, aut saccharo deuorati.
Mumia ex caprillo lacte pota.
Amyli semuncia cum ouo, & vuis passis subferuefacta & à balneo sumpta.
Equiseti cuiusque decoctum, aut aqua stillatitia cum herbæ puluere pota.

DIOSCORIDIS.
Ad vesicæ vulnera.

Butyrum infusum.
Equiseti folia ex aqua pota.

DIOSCORIDIS.
Ad eijciendos vesicæ calculos.

Ossifragi auis ventriculus paulatim in potu haustus.
Muris qui muserta dicitur, fimus cum mulso & thure potus.
Vrina apri potui data.
Rumicis radicum ex vino decoctum bibitum.
Sion crudum, coctumvè haustum, vel comestum.
Sisymbrij semen potum.
Baccharis decoctum haustum.
Apij semen vel radix vino bibita.
Fœniculum erraticum potum.
Sagapenum potui datum.
Adianthi decoctum bibitum.
Trichomanes decoctum in potu sumptum.
Vitis viniferæ lachryma in caudice concreta ex vino pota.

DIOSCORIDIS.
Ad vesicæ calculos frangendos educendosque.

Cardamomũ cũ corticis radicis lauri drachma potũ.
Bdellium potum.
Cerasi arboris gummi bibitum.
Aspleni decoctum haustum.
Lithospermum ex vino albo potui datum.
Saxifragia ebibita.
Graminis decoctum haustum.
Tragij semina pota.
Rusci radices, ac baccæ in potu sumptæ.
Iudaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.
Lapis spongiæ potui datus.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes poti.
Betulæ aqua, quæ è perforato caudice destillauit, pota.
Ericæ decoctũ tum potum, tũ balneum ex eo paratũ.
Scorpionum cinis potioni inspersus.
Scorpionum oleum pubi illitum.
Leporis integri cinis in potione sumptus.
Murium stercus potum.
Bubuli fellis lapis in potione sumptus.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Polygoni minoris puluis ex vino potus.

Saxifragiæ

Saxifragiæ albæ ex vino decoctũ potum, siue albicantia grana radicib⁹ inhærentia contusa, et deuorata.
Saxifragia magna drachmæ pondere ex vino.
Primulæ veris radicum decoctum haustum.
Genistæ florum decoctum potum.
Corallium vstum bibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad vrinæ incontinentiam.

Rutæ syluestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in vino austero bibita.
Mumia ex caprillo lacte pota.
Echini terrestris combusti cinis cum agrimonia, & interna membrana ventriculi gallinæ sumptus.
Tormentillæ / Bistortæ } *radices ex plantaginis aqua potæ.*

MATTHIOLI.

Ad vesicæ scabiem.

Cassiæ solutiuæ pulpa cũ puluere dulcis radicis pota.
Nuclei pinei deuorati ex melle, aut sacharo.
Amygdalinum oleum potum.
Sesaminum oleum haustum.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.

DIOSCORIDIS.

Ad cruentos mictus.

Cumini syluestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.
Acida muria infusa.

MATTHIOLI.

Dactylorũ ossa cũ crudo serico cõbusta intus sumpta.
Plantaginis et millefolij succus potus, addita philonij Persici drachma.
Millefolij farina vnciæ pondere, vna cum boli armenij drachma ex lacte bubulo propinata.
Millefolij succus vnciæ pondere cum syru. myrtino haustus.

VIRILIVM, ET PVDENDORVM.

DIOSCORIDIS.

Ad venerem ciendam stimulandamque.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibo sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maio. radix tosta, vel elixa ex vino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum, vel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticæ semen ex passo potum.
Gallij radix assumpta.
Menthæ succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix, quæ vegetior est, bibita vel comesta.
Satyrij radix esitata.
Horminium in vino potum.
Gladioli superior radix ex vino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex vino hausti.
Lac omne haustum.

MATTHIOLI.

Galanga pota, & in cibis addita.
Moschus ex cicino oleo peni illitus.
Zibetum eodem modo inunctum.
Pistacęorum oleum vnà cum oleo sinapino, benzoino, & moscho genitalibus illitum.
Fraxini semen cum pistacijs, & nucibus pineis deuoratum addito sacharo.
Nux Indica.
Myristicæ nucis oleum genitalibus illitum.
Sepiæ pisces cũ nucibus & allio paratæ & deuoratæ.
Genitale cerui in puluerem tritum, et ex ouo sumptũ.
Caryophylli quatuor drachma. pondere ex lacte poti.
Phasioli in lacte bubulo decocti, & longo pipere, & galanga aspersi.
Dauci semen.
Mala insana elixa, & deinde in butyro frixa, & cum longo pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub feruentibus cineribus decocta, & cum pipere & sale deuorata.

DIOSCORIDIS.

Ad augendam genituram.

Coriandrum bibitum.
Omnia medicamenta, quæ venerem excitant, præter ea, quæ in calore, & siccitate excellunt.

MATTHIOLI.

Sesaminum oleum potum, aut in cibis additum.
Cephiliones cum pipere & sale.
Nuclei pinei.
Pistacia.
Nux Indica.
Gallinaceorum testes frequenter deuorati.
Oryza in bubulo lacte decocta addito croco & cinnamomo.
Cicera cibo data.
Phasioli in lacte bubulo decocti, longoq; pipere, galanga, & saccharo aspersi.
Rapum in lacte decoctum.
Napi ex pingium carniũ iure decocti addito pipere.
Siser coctum & cum pipere deuoratum.
Asparagi in cibo sumpti.
Trasorum cremor ex carnium iure paratus.
Caryophylli quatuor drachma. pondere ex lacte poti.
Cinaræ echinus ex pipere deuoratus.
Ferulæ corculum sub cineribus decoctum cum sale & pipere deuoratum.
Mala insana cocta, & in butyro frixa, & cum pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub cineribus feruentibus probè decocta, & cum pipere deuorata,

DIOSCORIDIS.

Ad venerem inhibendam & nocturnas pollutiones.

Viticis semen potum, & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisq; inuncta.
Lactucæ semen potum, nocturnas veneris imaginationes arcet.
Anethi seminis & comæ decoctum assiduè potum.
Ruta in cibo, potuque sumpta.
Canini testiculi herbæ, languida flaccidaq; radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.

Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentissimum medicamentum.

MATTHIOLI.

Caphura renibus & testibus illita.
Vinum, in quo mullus piscis fuerit immersus, potum.
Lactucæ succus cũ caphuræ momento testibus illitus.
Lactucæ semen ex papauerini seminis cremore potũ.
Sisymbrij succus testibus illitus.
Cannabis satiuæ semen largius sumptum.

DIOSCORIDIS.

Ad feminis profluuium.

Nymphea radix bibita.
Iridis illyricæ radix ex aceto pota.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum renibus & testibus illitum.
Thus drachmæ pondere cum aqua nymphea bibitũ.
Larigna aut terebinthina resina ex aqua plantaginis lota, additis succino, vel aspleno, & caphuræ momento.
Caphura cum succino ex aqua nymphea hausta, exteriusquè illita.
Rosarũ baccarũ semẽ, et lanugo in vino austero pota.
Rosarum crocei flosculi, capilliuè epoti.
Saccharum è punicæ floribus paratũ ex vino austero sumptum.
Cichorij succus potus.
Menthastri succus potus, & testibus illitus.
Aspleni aurigo drachmæ põdere, cũ albi succini semidrachma ex portulacæ, aut plantaginis succo pota.
Lithospermi vtriusq. semen, sesquidrachmæ põdere, addita pari aspleni quantitate, et succini scrupulis duobus, ex succo portulacæ pluribus diebus potum.
Millefoliũ cui candida inest vmbella, vna cum floribus tusum, & cum sua ipsius aqua stillatitia, aut caprino lacte potum, vel cum corallio, succino & eboris scobe propinatum.
Vnguentum ex rosaceo in mortario plumbeo paratũ.
Diphryges illitum ex rosaceo vnguento.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.

Ad pudendorum vlcera.

Oesypus illitus.
Aloe illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in vino decoctus cũ melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

MATTHIOLI.

Mumia ex caprillo lacte pota.
Malicorium cum marina spongia exiccatum additis oleo & alumine.
Cucurbitæ exustæ cinis.
Gammarorum lapilli cum tartaro triti & aspersi.
Abrotanum vstum in puluerem admotum.
Floris solis decoctum fotum.
Anethum vstum & aspersum.
Solidaginis mediæ folia, aut eorum succus adhibitus.

Sanicula
Auricula vrsi
Pilosella
Potentilla
Pulmonaria altera
} *tum in puluerem inspersa tum in lotionibus decocta, et fota.*

DIOSCORIDIS.

Ad testium inflammationes, & tumores.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in vino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cũ floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri folijs.
Sal cum origano, & fermento illitum.
Cuminum cum passa vua, fabæquè lomento, aut cera impositum.
Coriandrum cum vua passa, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo, & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex vino impositum.

MATTHIOLI.

Iridis Illyricæ farina cum alijs quibusdam medicamentis, vt in commento de iride diximus.
Hyoscyaminum oleum illitum.
Fœnugræci farina ex hydromelite decocta, & addita axungia, imposita.
Cicerum farina, aut fabarum, aut erui ex aqua decocta & illita.
Bellidis folia tusa, & illita.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Vnguentum ex mortario et pistillo plumbeo cum rosacco paratum.

DIOSCORIDIS.

Ad genitalium pruritum.

Saluiæ decoctum ex vino illitum.
Resinæ omnes præsertimquè terebinthina illita.

DIOSCORIDIS.

Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad eos, qui natura præputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus, tumorem enim excitat, qui deinde pinguium fotu emollitus, præputij iacturam resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad genitalium phagædenas, exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.

MATTHIOLI.

Pilosella
Potentilla
Solidago minor & media
Sanicula
Auricula vrsi
Pyrola
} *quouis modo usurpata in topicis auxilijs.*

DIOSCORIDIS.

Ad genitalium thymos.

Smaridis salsę crematum caput illitum.
Fel syluestris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Thymbra apposita.

Ruta cum pipere, nitroquè confricata.
Tithymali caraciæ lac inunctum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.
Oleum è chalcantho illitum.
Oleum nostrum de antimonio cum cautela adhibitũ.

VTERI.
DIOSCORIDIS.
Ad vteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cum melle in eclegmate deuoratæ.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.
Cimices lectularij naribus illiti.
Bitumen olfactum, suffitum & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
Plantaginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semen cum vino bibitum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigri seminis grana xv. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachmæ põdere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI.

Zibetum cauernulæ vmbilici illitum.
Iuglandium iuli in puluerem contriti, & ex vino albo poti.
Castoreum incensum naribus admotum.
Castoreum semioboli pondere cum pari assa fœtida in catapotijs deuoratum.
Imperatoriæ radix ex vino.
Sagapenum cum olfactum, tum catapotijs deuoratũ.
Alliariæ semen suppositum.
Tussilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex mero pota.
Hippoglossi radicum, aut foliorum puluis cochlearis mensura ex vino, vel iure haustus.
Antirrhini flores folia, et semen, cum rosaceo, & melle vmbilico adhibita.
Vitis albæ radix ex vino pota.
Quinta essentia nostra, in comment. de vino descripta, hausta, & in faciem proiecta.

DIOSCORIDIS.
Admenses ducendos.

Iris Illyrica ex vino sumpta, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desessionibus adhibitum.
Acori decoctum in sessionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.
Cassia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, vel ex myrrha suppositum.
Amomum pessis, aut sessionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus iuncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
Cancamum ex aqua mulsa potum.
Helenij radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel rutæ succo admota.
Styrax pota & apposita.
Bitumen ex vino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phyllireæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex vino haustum.
Oleæ Aethyopicæ, ac nostratis lachryma pota.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce græca ebibitum.
Cochleæ terrestes cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cæpæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramento aliquo potum.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Raphanus in cibum sumptus vel eius succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngij decoctum haustum.
Brassicæ succus ex loliacea farina suppositus, vel eiusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, vel eius decoctum in potu sumptum.
Centaurij maioris radix bibita vel eiusdem succus suppositus.
Chondryllæ gummi ex myrrha subditum.
Lactucæ syluestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Allij comarum decoctum in desessionibus additum.
Cyclaminus tum pota, tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex & semen potui datum.
Anemones radix ex vellere apposita.
Hederæ corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelle drachmæ pondere haustũ.
Origanum potum.
Absinthium haustum, vel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Saluiæ decoctum potum.
Ammi ex vino haustum.
Thymi, thymbræq́; decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnij semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, vel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta vtraq́; tum pota, tum subdita.
Panaces herculeum ex vino haustum.
Ligustici radix & semen potum, & illitum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex vino sumptum.

Siſon bibitum.
Libanotis radices potæ.
Pucedani ſuccus potus.
Petroſelinum potui datum.
Daucum hauſtum.
Hammoniacum in potu ſumptum.
Nigella pluribus diebus hauſta.
Sagapenum potum.
Laſerpitij liquor cum pipere & myrrha bibitus.
Galbanum ſuppoſitum & ſuffitum.
Clinopodium hauſtum.
Chamædrios decoctum potui datum.
Lilij cremati radix ex roſaceo ſubdita.
Meliſſophylli decoctum in deſeſſionibus.
Trifolij ſemen & folia pota.
Polij vtriuſque decoctum hauſtum.
Scordij ſuccus bibitus vel herba ipſa ſubdita.
Artemiſiæ decoctum ſeſſionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia & flores poti.
Hemerocallis radix cum vellere ſubdita.
Ruſci folia & baccæ ex vino ſumpta.
Leucoij decoctum fotum, & ſeſſionibus admotum.
Eiuſdem ſemen drachmarum duarum pondere ex vino ſumptum.
Anthemidis decoctũ tum potum, tum fotu adhibitũ.
Pæoniæ radix amygdalæ quantitate hauſta.
Rubiæ radix ſuppoſita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichmanes potui data.
Anagyris tria folia ex paſſo ſumpta.
Hypericum tam bibitum, quàm ſuppoſitum.
Coris ſemen potui datum.
Vrticæ vtriuſque folia trita, & cum myrrha ſubdita.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum vino ſumpta.
Medij ſemen hauſtum.
Chamædaphnes foliorum ſuccus ex vino bibitus.
Gladioli ſuperior radix ſuppoſita.
Tragij liquor bibitus, quinetiam ſemen & folia pota drachmæ pondere.
Chryſocomæ ex melicrato ſumpta.
Elaterium in peſſo ſubditum.
Helichryſi coma ex mulſo potui data.
Mandragoræ liquor ſemioboli pondere ſubditus.
Eiuſdem ſemen bibitum.
Daphnoides hauſta.
Veratrum { *Nigrum* / *Album* } *ſuppoſitum.*
Vitis nigræ tenellæ viticulæ in cibum ſumptæ decocta oleorum vel aſparagorum more.
Heliotropij folia ſuppoſita.
Vinum { *Scillinum bibitum.* / *Abſinthites hauſtum.* / *Hyſſopites potum.* }

MATTHIOLI.

Nardus Italica & lauendula cum in potionibus, tũ in fomentis.
Aſarinæ decoctum potum.
Phu quoquomodo ſumptum.
Cinnamomi ſtillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris.
Crocum ex iure ſumptum.
Iuniperinarum baccarum decoctum potum.
Sabinæ decoctum hauſtum.
Arundinis radix.
Cicerum rubeorum, nigrorumvè ius.
Lupini decoctum cum myrrha & melle impoſitum.
Sinapi in potione ſumptum.
Dracunculi radix ſuppoſita.
Ari ſemen drachmarum duarum pondere hauſtum.
Gentiana quouis modo ſumpta.
Ariſtolochia longa fotu adhibita.
Centaurij magni radix ebibita.
Centaurij minoris ſuccus ſuppoſitus.
Cardui benedicti decoctum tam hauſtum, quàm fotu adhibitum.
Hyſſopum / *Pulegium* } *quoquomodo vſurpatum.*
Dictamnus albus tum ſuppoſitus, tum cum pulegio ſuffitus, tum ex mero potus duarum drachmarum pondere.
Gattaria tam pota, quàm deſeſſionibus addita.
Calamintha tum pota, tum ſuppoſita.
Imperatoria quouis modo vſurpata.
Vincetoxici radices in deſeſſionibus additæ.
Artemiſiæ recentia folia, cum myrrha & oleo irino trita, & appoſita.
Botrys ſuffitu vſurpata.
Matricaria quoquo modo adhibita.
Lupuli ſemen tritum, & potui datum.
Quinta eſſentia noſtra frequenter pota ſeſcunciæ pondere.

MATTHIOLI.

Ad alba vteri profluuia.

Hyoſcyaminum oleum pubi & lumbis illitum, & ſuppoſitum cum lana.
Caphura cum ſuccino, & aqua nymphææ hauſta, aut pubi, aut imo ventri illita.
Floſculi medij roſarum cum ſuis capillis accepti.
Quernorũ foliorũ tenellorũ ſtillatitia aqua hauſta.
Caſtanearum interior rubens membrana cum eboris ſcobe & nymphææ albæ ſtillatitia aqua.
Saccharum è floribus punicæ arboris paratum.
Dactylorum oſſa in puluerem trita, & cum ſanguinis draconis lachryma & aqua portulacæ pota.
Oſſicula mali punicæ acidi cum thuris polline ex ſtillatitia roſarum aqua.
Auellanarum putamina ex vino auſtero hauſta.
Ebur in tenuiſſimum puluerẽ tritũ, et ex cremore ſeminis lactucæ potũ, quod prius in aqua, in qua ferrum candens extinctum fuerit, ſit maceratum.
Milij Indici panicularũ flores ex vino auſtero hauſti.
Ophiogloſſum ex quernorum foliorum aqua potum.
Saluiæ aridæ folia ſuffita.
Roſmarinum quotidie, idquè diutius ſumptum.
Lunaria minor ebibita.
Alchimillæ lunariæ appellatæ ſtillatitia aqua pota, aut in uterum infuſa, aut eius decoctum in deſeſſionibus vſurpatum.
Caryophyllatæ radices hauſtæ.
Potentillæ ſiccæ farina ex ſua ipſius aqua ſtillatitia, additis corallio & eboris ſcobe, pota.
Solbaſtrella, & eius ſemen.
Pulmonaria altera.

Amaranthi

Amaranthi purpurei flos.
Millefolium recens contusum,et suppositum,pubique illitum: vel cum corallio,succino & eboris ramentis ex sua ipsius aqua potum.
Malorum punicorum acidorum vinum potum.
Cymbalaria herba in acetarijs deuorata.

DIOSCORIDIS.
Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens insessionibus additus.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacanthæ baccæ in potu, vel in cibo sumptæ.
Hypocistis tum pota tum indita.
Oleæ syluestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum, alba profluuia sistit.
Palmulæ immaturæ manducatæ.
Palmularum inuolucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole,et obsonijs inspersi,concoctiuè sumpti.
Gallæ in decoctis additæ ad insessiones paratæ.
Glandium tenuior cortex tum bibitus, tum in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditũ, vel desessionibus additũ.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota,tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum,aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota,quàm subdita.

Coagulum { *Leporinum*, *Hædinum*, *Agninum*, *Ceruinum*, *Hinnulinũ*, *Vitulinum* } *potum ac etiam subditũ.*

Ceruinum cornu vstum,lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum montanarum fimum siccatum tritumvè cum thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita,tum fotu adhibita.
Barbæ hircinæ succus ex vino sumpt⁹, vel suppositus.
Porri comæ decoctum ex aqua marina, & aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabicæ spinæ radix manducata.
Phœnix ex vino austero bibita.
Papaueris nigri semen potum.
Achillæa subdita.
Idæa radix hausta.
Equiseti folia bibita.
Mentha fotu subdita.
Iunci marini semen frixum,et ex vino diluto potum.
Ocimastrum potum ex vino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluuia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphææ flore luteo radix, & semen ex vino nigro pota.
Pæoniæ feminis grana xij. ex vino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina indita.
Polygoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex vino decoctum haustum.

Clymeni succus bibitus.
Limonij semen acetabuli pondere ex vino bibitum.
Medij radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi ricini numero x. ex vino hausti.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potũ.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mandragoræ semen cum sulphure, et vino suppositũ.
Semperuiuum maius in vellere subditum.
Vuarum vinaceorum decoctum haustum, & fotu appositum.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fæx imo ventris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex vino haustus.
Morochthus lapis in vellere inditus.
Ostracites lapis drachmæ pondere ex vino sumptus.
Samia terra cum syluestris punicæ floribus hausta.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum pubi & lumbis illitum,aut suppositum.
Rosaceum vnguentum.
Masticbes.
Iuniperinum gummi.
Crespini baccarum vinum.
Hypocystis sæpe ex vino austero hausta.
Rosacearũ baccarũ semen, & lanugo ex vino austero.
Querna folia,Glandes, & galla.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Saccharum ex mali punicæ floribus paratum, & ex vino austero potum.
Myrteum condimentum pro intinctu vsurpatum.
Cydoniorum vinum, Miua,oleum,confectio.
Mespilorum decoctum,& Mespila ipsa sæpe esitata.
Corna sacchаro condita deuorata.
Virgæ sanguineæ baccæ.
Pruni syluestris decoctum in desessionibus.
Leporinum stercus suppositum.
Milij Indici panicularum flores ex vino rubro.
Portulaca quoquo modo sumpta.
Bursa pastoris tũ deuorata,tũ in desessionibus addita.
Persicaria maculosa in desessionibus ac etiam intus sumpta.
Chelidonium maius mammis adhibitum.
Saluia arida suffita.
Flos solis cum radicibus contritus,& ex aqua plantaginis sumptus.
Lunaria minor ex vino punicorum hausta.
Clematis prima femoribus adalligata.
Bistortæ & tormentillæ radicum decoctũ in desessionibus vsurpatum.
Pilosella tã in corpus sumpta,quã exterius vsurpata.
Caryophyllatæ radices potæ.

Pyrola, *Potentilla*, *Sanicula*, *Auricula vrsi* } *quomodo libet vsurpata.*

Fragariæ folia & radices.
Solbastrella,seu sanguisorba.
Pulmonaria altera.
Amaranthi purpurei flos potus.

Millefolium

Millefolium recens tusum, et suppositũ, pubiq; illitũ.
Punicorum malorum acidorum vinum potum.
Corallium tam potum, quàm suspensum.

DIOSCORIDIS.

Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarum duarum pondere, cum pulegio bibitum.
Cyclamini alterius semen haustum.
Allij comæ decoctum fotu impositum.
Aristolochia longa cum myrrha et pipere sumpta, vel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum.
Apij semen in potu sumptum.
Marrubij decoctum bibitum.
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Circeæ radix quatuor librarum pondere contusa, & in septem dulcis vini heminis macerata per noctẽ diemq;, tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis & folia ex mulso bibita.
Leucoij semen drachmarum duarum pondere ex vino haustum.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpitys ex melle subdita.
Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Trichomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.
Bunij semen potum.
Smyrnij semen potui datum.
Adianthi decoctum bibitum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, aut lauendula pota.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsamum factitium potum.
Ari semen duabus drachmis potum.
Dictamni albi radices cũ pugelio fotu adhibitæ, aut ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua bibita.
Artemisia recens cum myrrha & irino oleo trita, & supposita.

DIOSCORIDIS.

Ad expellendum fœtum.

Castoreum duarum drachmarum pondere cum pulegio sumptum.
Caniculæ lac primæ fœturæ haustũ, mortuum pellit.
Oesypus in lana suppositus.
Caprarum montanarum fimum cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha & melle fotu adhibitum.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi maioris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclamini radix femori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.

Gentianæ radix subdita.
Centaurij maioris radix indita.
Centaurij minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamnum bibitum, inditum, incensumquè.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum.
Baccharis recentissima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erraticæ radix subdita.
Seselis Massiliensis radix pota, quinetiam et semen.
Galbanum cum myrrha et vino potum, suffitumquè.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum potum.
Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
Artemisiæ decoctum insessionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoij semen duarum drachmarum pondere ex vino potum.
Onosmatis folia ex vino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cum passo pota, quin & adalligata, sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix apposita.
Mandragoræ liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropij folia indita.
Sulphuris fumus in vterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachmæ pondere in vino potum.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere ex dulci vino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis femori adalligatus.
Aetites lapis pro amuleto femori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes hausti.
Sabina hausta.
Dictamni albi radices cum pulegio fotu adhibitæ, aut ex meraco drachmarum duarum pondere haustæ.
Calamintha seu pota, seu admota.
Artemisiæ radix pota.
Botryos suffitus per muliebria exceptus.
Chamæpitys altera recens in aceto decocta, & pota.
Chrysocolla mineralis ex sabinæ succo drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI.

Ad alleuiationem partus.

Iuniperinæ, et laurinæ baccæ cum cinnamomo in turturis ventre assatæ, & alternis diebus deuoratæ.
Lauri baccæ septem deuoratæ.
Cochleæ ante partum diebus aliquot comestæ.
Malua cum radice ad lentorem usque decocta, & potui data.
Eiusdem succus potus.
Cardiacæ herbæ sicca farina cochlearis mensura ex vino albo pota.

DIOSCORIDIS.

Ad præsentem difficultatem partus.

Suffitus ex cancris aridis in vuluam exceptus.

Lingua

Lingua chamæleonis adalligata.
Raphani cortex cum alijs nonnullis suppositus: lege raphani commentarium.
Dictamnum Cretense in potu propinatum cum suo ipsius decocto.
Dictamni albi radices cum pulegio suffitæ, aut ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua pota, additis croco & casia odorata.
Lithospermi minoris seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri potæ.
Cardiaca herba in puluerem trita, pota ex vino albo calido cochlearis mensura.
Chrysocolla fossitia drachmæ pondere pota. Atqui dari non debet nisi in magno discrimine vitæ.
Argentum viuum semiscrupuli pondere deuoratum.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum à purgatione menstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Brassicæ flores à puerperio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drach. pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminis subditum.
Cedria virili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere 4. diebus à purgatione potus.
Asplenum (vt quidam credunt) silente luna nocturno tempore decerptum, cum muli liene ventri adalligatum.
Periclymeni semina & folia diebus triginta sex pota.
Epimedij folia trita illico à purgatione quinq; diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœminæ radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Mentha ante coitum vuluæ admota.

MATTHIOLI.

Leporinum stercus suspensum.
Vinum in quo viuus mullus piscis immersus fuerit, potum.
Mulæ vngularum cinis haustus.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem iuuandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

MATTHIOLI.

Saluiæ succus heminæ mensura, addito salis modico quaternis diebus potus.
Cuminum suppositum.
Imperatoriæ radix ex vino pota.
Alchimillæ, seu stellariæ puluis ex vino aut iure, quindecim aut viginti diebus continuis potus cochlearis mensura.
Oleum è momordica vteri osculo inunctum, ante veneris congressum.

VTERI.

Oleum è gagate lapide illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Saluiæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex vino potum.
Marrubij decoctum haustum.
Tussilaginis decoctum potui datum.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes hausti.
Centaurij magni radix.
Centaurij minoris succus suppositus.
Pulegij decoctum haustum.
Calamintha tam pota quàm supposita.
Botrys cocta ac suffita.
Chamæpityos ex aceto decoctum haustum.
Chrysocolla fossitia drachmæ pondere ex succo sabinæ pota; sed vbi tantum vitæ periculum adsit.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendum abortum.

Aetites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

MATTHIOLI.

Dactyli recentes cũ infectorij cocci puluere deuorati.
Cydonia mala frequenter esitata.
Saluia sæpe deuorata, vel saccharum ex eius floribus paratum.
Bistortæ vel tormentillæ radices bibitæ & ventri, lumbisquè ex aceto illitæ.
Coccum infectorium quotidie in ouo sorbili propinatum, thure modico addito aut mastiche. Puluerem præstantissimum ad hoc habes lib. 4. cap. 43.
Iaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS.
Ad puerperia iuuanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fœniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pœoniæ siccata radix potui data.
Altheæ decoctum infusum.

MATHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes poti.
Dictamni albi radices suppositæ, aut cum pulegio suffitæ: quin etiam ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Menthastrum bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prægnantium malacias.

Vitis viniferæ foliorum, capreolorumq; succus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad vteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Iunci odorati decoctum in desessionibus adhibitum.
Viticis foliorum, & seminum decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
Pulegij decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis herculei lachryma ex melle indita.

Artemisiæ decoctum in deseſſionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appoſitum.
Anthyllidis radix ex roſaceo, lacteque indita.
Partheníj decoctum in deſeſſionibus additum.
Althæa decocta, aut ſubinde anſerino, ſuillòve adipe, aut reſina terebinthina ſubacta, ſubdita.

MATTHIOLI.

Hyoſcyaminum oleum illitum.
Conſolidæ regalis flores poti.
Oleum de momordica illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad exulceratos locos.

Aſpalathi ex vino decoctum infuſum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerint infuſum.
Oeſypum inditum, explet enim & emollit.
Fœnograeci folia ex aceto illita.
Aſclepiadis folia adhibita.

MATTHIOLI.

Malicorium cum marina ſpongia exiccatum, additis aloe & alumine.
Solidaginis mediæ, et minoris farina inſperſa, aut ſuccus illitus, aut infuſus.

Sanicula, Auricula vrſi, Pilofella, Pyrola, Potentilla } *adhibita.*

Oleum è momordica ſyphone iniectum.

DIOSCORIDIS.

Ad induratos locos.

Myrrha cum abſinthio, lupinorum cremore, vel ruta admota.
Styrax illita.
Anſerinus & gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Maluæ decoctum inditum.
Ladanum peſſis immiſſum.
Panaces herculeum ex melle inditum.
Ebuli, ſambuciq́ decoctum fotu admotum.
Partheníj decoctum in deſeſſionibus.
Fœnigræci ex aqua expreſſus ſuccus, cum anſerino adipe in peſſulo ſubditus.
Lilij radix admota.
Ageratum ſuffitum.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Seſaminum oleum.
Oleum ex ouorum vitellis.
Ceruina & vitulina medulla.
Lini ſeminis oleum.
Oleum liliorum alborum.
Lupuli florum decoctū in deſeſſionibus vſurpatum.

DIOSCORIDIS.

Ad vteri inflationes.

Rutæ ex oleo decoctum clyſtere perfuſum.
Geranium & eius radix drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI.

Galanga.
Cubebæ.
Cinnamomi ſtillatitia aqua.
Balſami factitij liquores, & oleum in potionibus.
Cnicinum oleum.

Laurinum oleum.
Scorpionum oleum in potu datum, aut exterius illitum.
Caſtoreum cum pipere albo, & melicrato potum.
Milium cum ſale impoſitum.
Siſymbrium in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aſperſum, ventriq́ applicatum.
Dictamni albi radices duarum drachmarum pondere ex meraco potæ.
Mentha græca in placentis addita, aut eius folia tenui pulticula illita, & deinde in oleo, aut butyro frixa & deuorata.
Carum quouis modo vſurpatum.
Imperatoriæ radix hauſta ex meraco.
Matricaria quoquomodo adhibita.

MATTHIOLI.

Ad molam expellendam.

Balſamum factitium potum.
Dictamni albi radices ſuppoſitæ, aut cum pulegio ſuffitæ, aut ex meraco duarum drachmarum pondere bibitæ.

MATTHIOLI.

Ad vteri frigiditates.

Nardus Italica.
Lauendula.
Cubebæ.
Cinnamomi ſtillatitia aqua.
Balſamum factitium, & eius liquores omnes.
Nux myriſtica.
Scorpionum oleum in vini potione ſumptum, & foriniſecus applicatum.
Dictamni albi radices, aut cum pulegio ſuffitæ, aut ex vino meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Mentha græca tam fotu, quàm potu vſurpata.
Carum quouis modo ſumptum.
Imperatoriæ radix ex vino pota.
Matricaria quomodolibet vſurpata.

MATTHIOLI.

Ad vuluam cohibendam.

Nucum ſiue viridium conorum pini ſtillatitia aqua cum linteolis in ea madefactis admota.

MATTHIOLI.

Ad delectandas fœminas in coitu.

Fel { *Auratæ, Lucij, Perdicis, Gallinacei.* } *coli virili inunctus.*

Zibettum peni illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad procidentem vterum.

Caſia fotu, vel ſuffitu adhibita.
Myrti baccarum ſuccus in deſeſſionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in deſeſſionibus additum.
Acacia ſubdita.
Hypociſtis ſubdita.
Vrticæ utriuſq́ folia impoſita.
Acetum fotu adhibitum.

MATTHIOLI.

Maſtiche aſperſa.

DIO-

DIOSCORIDIS.

Ad vteri dolores & erosiones.

Adeps { *Anserinus* / *Gallinaceus* } *illitus.*

Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Maluæ decoctum fotu adhibitum.
Portulacæ decoctum clysmate inditum, propriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurij maioris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenacæ rectæ folia ex recenti suillo adipe, vel ex rosacco subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragoræ liquor pessulis impositus.

MATTHIOLI.

Irinum oleum illitum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Amygdalinum oleum haustum.
Laurinum oleum inunctum.
Balsami factitij liquores omnes.
Nucis myristicæ decoctum ex rhodomelite, & aqua vitæ potum.
Nuces myristicæ cum matricariæ radicibus ex vino albo coctæ, & potui datæ.
Scorpionum oleum in potione sumptum, aut foris admotum.
Castoreum cum pipere albo ex melicrato.
Sisymbrium cum Parthenio in calenti tegula calefactum, et odorato meraco aspersum, et impositũ vẽtri.
Succisæ radicum decoctum ex vino paratum.
Chelidonium maius cũ radice tusum, & oleo chamæmelino feruefactum, & imo ventri admotum.
Dictamni albi radices ex meraco vino potæ.
Mentha græca in placentis addita.
Imperatoria quouis modo bibita.
Vincetoxici radices in desessionibus additæ.
Oleum liliorum alborum, & è lini semine calidum cum succida lana ventri adhibitum.
Botrys recens in tegula calefacta, & cretico vino aspersa & imposita.
Aliud simile medicamentum, sed præstantius vide lib. 3. cap. 113.
Matricaria quoquomodo adhibita.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

DIOSCORIDIS.

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices impositæ.
Populi nigræ folia ex aceto illita.
Amurca cruda, ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum, & corticis decoctum fotu impositũ.
Ficulneum lac cum farina fœnigræci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochleæ terrestres suo cum operimento tusæ impositæ.
Mustelæ cremata cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ouillus, caprillus, hircinusve ex eiusdem animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.

Caprarum montanarum fimus ex earum adipe illitus.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lens cum polẽta decocta, et emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Brassica cum fœno græco & aceto in cataplasmate.
Intybus per se, & cum polenta illitus.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex vino pota.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Panaces herculeum cum passa vua illitum.
Libanotis cum loliacea farina, & aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto, aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, & hircino adipe exceptus.
Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatis adhibita.
Semperuiuum inunctum, vbi calor exuperat.
Vrtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsiæ succus illitus.
Glans vnguentaria illita.
Sambuci & ebuli folia cum seuo taurino, aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.
Heliotropij folia illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornaceæ testæ exustæ impositæ.

MATTHIOLI.

Oleum irinum è floribus paratum.
Asarina, aut eius decoctum potum.
Santalum rubrum è sedi succo, aut solani, aut portulacæ illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus & admotus.
Terebinthina resina, aut larygna cum chamæpity deuorata.
Iuniperini ligni decoctum pro balneo vsurpatum: vide Iuniperi commentarium.
Oleum è luteis ouorum illitum.
Oleum è terrenis vermibus.
Faba fresa cocta, & cum adipe suillo subacta & imposita.
Plantago trita & illita.
Dracunculi radix cum melle, & caprino fimo illita.
Ari folia calenti fimo bubulo illita & imposita.
Aristolochia rotunda.
Thymi aridi semuncia cum oxymelle hausta.
Canabis satiuæ radix in aqua decocta & illita.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle, & oxymelite pluribus diebus potum.

Cortusæ florum oleum illitum: Parandi rationem habes lib. 4. commen. de lagopo.
Primula veris illita ac deuorata.
Verbasci minoris folia in aqua decocta, & illita.
Eiusdem florum oleum inunctum.
Genistæ florum conserua ex saccharo parata frequenter deuorata.
Ricini semen ex iure veteris galli decoctum et potum.
Sambuci tenerrima folia primo germinatu prodeuntia, cum pari pondere radicum plantaginis, suillæq; axungiæ veteris contrita, & illita.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & clysteribus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad coxendicos affectus.

Mei radices imposita.
Helenij folia ex vino cocta imposita.
Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum, vel clystere infusum.
Populi albæ cortex vnciæ pondere haustus.
Iberis contusa & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium garum clysteribus iniectum.
Smyrnij semen potum.
Bubulum fimum ex bobus in pascuis degentibus illitum.
Lolij farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Althææ decoctum potui datum.
Sinapi cum fico tritum impositum, donec ruborem excitat.
Nasturtium clysmate infusum.
Irionis semen clystere iniectum.
Bulbi per se & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidij folia & radices cum helenij radice trita & imposita.
Agaricum trium obolorum pondere in aceto mulso potum.
Rhaponticum potum.
Androsæmi semen bibitum, sed à purgatione aquam exsorbere oportet.
Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum bibitum.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubiæ radix pota.
Pulegium illitum quousque rubescat cutis.
Calamintha imposita recens, tritàque donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbra.
Rutæ syluestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustrino & Irino oleo subactum illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpityos folia 40. diebus ex dulci aqua bibita.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

Betonicæ folia ex aqua bibita.
Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso pota.
Ocimastri semen cum vino, myrrha, et pipere sumptū.
Quinquefolij radicis decoctum potum.
Heliochrysi coma ex vino hausta.
Papaueris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopidis decoctum bibitum.
Arction ex vino haustum & illitum.
Chamæcissi folia trium obolorū pondere in aqua cyathis tribus, tricenis, quadragenisvè diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, et recens loco confricata.
Cucumeris syluestris radix clysmate infusa.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex vino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

MATTHIOLI.

Asari decoctum, siue dilutum ex caprino sero paratum potum.
Balsami factitij liquor secundus, tū haustus tū illitus.
Abiegna lachryma deuorata.
Nuclei pinei frequenter sumpti.
Terebinthina, aut larigna resina sumpta vnciæ pondere, addito chamæpitys, aut stœchadis puluere.
Castoreum drachmæ pondere potum, cum tribus opopanacis obolis.
Ibicis stercoris admirabile medicamentum: vide li. 2. commentarium de stercore.
Fabalium caulium & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Lupinorū farina cocta, & cataplasmatis modo illita.
Siliquastri recentia cornicula tusa & illita.
Agaricum in potionibus additum.
Thymi aridi semuncia cum oxymelite hausta.
Sagapenum quoquo modo adhibitum.
Euphorbium ex leucoij oleo illitum.
Artemisiæ aridæ puluis trium drachmarum pondere ex vino haustus.
Bellidis genera omnia quouis modo vsurpata.
Chamæpitys in puluerem cum radicibus trita, & cū terebinthi lachrymæ drachmis quatuor excepta, & quotidie diebus quadraginta deuorata.
Oleum flammulæ calidum inunctum, aut infusum clysteribus.
Consolidæ regalis flores poti.
Daphnoidis recentia folia contusa, & illita, donec rubescat locus.
Saccharum è genistæ floribus paratum.
Ricini semen ex iure veteris galli decoctum potum.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & in clysteribus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium ius potum.
Brassica cum fœnograeco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptū.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.

Psyllium ex rosaceo & aceto, aut aqua illitum.
Mandragoræ radix cum polenta imposita.
Vrtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Ficus marinus recens impositus.
Thapsiæ succus inunctus.
Narcissi radix trita, & ex melle imposita.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum inunctum.
Balsamum factitium illitum.
Oleum flammulæ inunctum, & clysteribus additum.
Cortusæ herbæ oleum: vide lib. 4. comment. de lagopo, primula veris herba.
Abiegna, lentiscina, terebinthina, larginaque lachryma, vnaquæq; per se deuorata.
Mastiche cum cumino, pulegio, saluia, lauri baccis, & sabina, omnia melle excepta & imposita.
Cochleæ cum testis tritæ, & impositæ.
Oleum è terrenis vermibus.
Sagapenum quomodo libet adhibitum.
Oleum liliorum alborum illitum.
Cannabis radix in aqua decocta & adhibita.
Chamæpytis decoctum cum Rhodomelle & oxymelite pluribus diebus potum.

MATTHIOLI.
Ad diuturnos articulorum dolores.

Ligni Guaiaci.
Radicis { Chinæ / Zarzæparillæ } decoctũ diebus xl. potum.

MATTHIOLI.
Ad genuum dolores.

Oleum è nucibus Indicis.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia vel oleo illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum tophos.

Cannabis syluestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

MATTHIOLI.

Oleum Indicæ nucis illitum.
Taxi pinguedo.
Muris montani pinguedo.
Sagapenum emplastri modo impositum, addito aceto & capparum succo.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS.
Ad perniones.

Thus cum suillo adipe, aut anserino impositum.
Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus crematæ cum cerato impositæ.
Cãcrorũ fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininæ vngulæ cinis oleo maceratus illitus.
Vrsinus adeps inunctus.
Vmbilici veneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo & rosaceo adhibitæ.

Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betæ decoctum impositum.
Dracũculi maioris folia ex vino decocta & imposita.
Oleum ex incauata asphodeli radice decoctũ illitum.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleũ cum pauca cera in eius excauata radice feruefactum illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex vino illitum.
Alumen aqua aspersum.

MATTHIOLI.

Malicorium ex vino decoctum, & impositum.
Cancrorũ exustorũ cinis oleo subactus, & impositus.

MATTHIOLI.
Ad pedum tumores.

Tiliæ folia ex aqua aspersa.

DIOSCORIDIS.
Ad pedum inflammationes ex calceorum attritu.

Pulmo { Agninus / Vrsinus / Suillus } impositus.
Calceamentorum veterum solæ combustæ, & illitæ.
Cæpæ succus cum adipe gallinaceo impositus.

MATTHIOLI.

Leporinus pulmo impositus.
Vnguentũ ex rosaceo in mortario plumbo paratum.

DIOSCORIDIS.
Ad pedum rimas.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.

MATTHIOLI.

Oleum ex ouorum vitellis.
Oleum ex tritico.
Vnguentum è rosaceo in mortario plumbeo diu circũductum, vt habes lib. 5. com. de plumbo.

DIOSCORIDIS.
Ad digitorum reduuias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita & inspersa.
Oleæ syluestris folia trita & imposita.
Eboris ramenta in puluerem adhibita.
Aloe cum passo imposita.
Paronychia concisa & illita.
Bryonia oleo decocta, quousque liquescat inuncta.
Labruscæ cremati flores ex melle impositi.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubij folia ex melle imposita.
Quinquefolij radix illita.
Tithymali characiæ lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inspersum.
Sal impositum.

MATTHIOLI.

Plantaginis folia recentia trita, & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad paronychia.

Thus cum melle illitum.

Eboris scobes inspersus.
Paronychiæ folia illita.

DIOSCORIDIS.
Ad scabros vngues aufferendos.

Pix liquida illita.
Lini semen cum pari nasturtio & melle.
Cupressi pilulæ impositæ.
Lapathi cuiusque radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia & radices admotæ.
Chelidonium minus illitum.
Viscum cum trito auripigmento appositum.
Alumen cum aqua aspersum.
Sulphur cum resina terebinthina inunctum.
Sandaracha cum pice imposita.
Fæx vini cremata ex resina.

MATTHIOLI.

Ranunculus tritus impositus.
Chelidonium minus tritum & illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad mobiles vngues extrahendos.

Vua passa illita.

DIOSCORIDIS.
Ad contusos vngues.

Bulbi cum polenta impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad clauos, & callos.

Fermentum triticeum illitum.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis ex aceto maceratus impositus.
Blitum illitum.
Lilij radix axungia excepta & illita.

MATTHIOLI.
Ad verrucas.

Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem herbæ semen drachmæ pondere tribus diebus potum, ante nocturnum decubitum.

DIOSCORIDIS.
Ad varices.

Cirsij radix dolenti loco adalligata.

DIOSCORIDIS.
Ad lumborum dolores.

Echij radix pota.
Chameleuce illita.

DIOSCORIDIS.
Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba imposita.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

Aster atticus recens illitus.

MATTHIOLI.

Cochleæ minores tritæ, & illitæ.

DIOSCORIDIS.
Ad enteroceelas.

Cupressi pilulæ illitæ.
Punicorum cytini cataplasmatis additi.
Symphytum petræum emplastri modo impositum.
Quinquefolium haustum.
Equiseti radix & folia imposita.
Aloe emplastri modo illita.

MATTHIOLI.

Bdellium saliua matutina subactum emplastri modo impositum.
Cupressini coni virides ex vino vetere decocti, et epoti, interim tamen cupressinis folijs affecto loco adalligatis.
Vlmi folliculorum liquor impositus.
Cupressi item folia contusa & affecto loco illita.
Leporinus fimus & pili, qui sub ventre habentur cũ melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Ophioglossum in potione sumptum, & extrinsecus impositum.
Trinitatis herbæ puluis dimidij cochlearis mensura ex vino austero pluribus diebus potus.
Lunaria minor in potu vsurpata.
Polygonum minus in potionibus sumptum.
Sanicula quouis modo sumpta.
Auricula vrsi ebibita.
Pilosellæ farina hausta.
Caryophyllatæ radices ebibitæ.
Potentilla tam in cibis, quam in potionibus vsurpata.
Personata in vino decocta, aut trita & epota.
Alchimillæ aridæ puluis ex sua ipsius aqua stillatitia sumptus.
Hippoglossi radicũ, aut foliorum puluis sesquidrachmæ pondere ex maioris symphyti decocto potus.

DIOSCORIDIS.
Ad sarcocelas.

Cinis sarmentitius illitus.

MATTHIOLI.

Anonidis radix trita, & mensibus pluribus hausta.

SIMPLI-

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM GENERA,

Ex Dioſcoride.

FEBRIVM.

DIOSCORIDIS.
Ad tertianas.

ARANEVS, plagellæ confricatus, linteolóve illitus, mox fronti, & temporibus impoſitus.
Vermes terreni, cum anſerino adipe decocti & illiti.
Plantaginis radices integræ tres, cum vini cyathis tribus, & pari aqua potæ.
Trifolij bituminoſi tria folia trita, totidemquè ſemina epota.
Hypericum ex vino bibitum.
Verbenacæ ſupinæ tertius à terra geniculus, cũ adiacentibus folijs bibitus.
Heliotropij ſeminis grana quatuor, pota ante febris acceſſionem.
Portulacæ ſuccus hauſtus.

DIOSCORIDIS.

Aſari ex vino decoctum potum, addito melle, maci, & cinnamomo.
Roſarum ſuccus, & dilutum potum.
Tamarindi hauſti.
Sebeſtena.
Lapis inuentus in capite nudæ limacis ſuſpenſus.
Caninum ſtercus album in acceſſione cochlearis menſura ex vino potum.
Agaricum in potione ſumptum.
Rhabarbarum potui datum.
Gentianæ ſtillatitia aqua pota.
Centaurij minoris decoctum potum.
Chamædryos decoctum aliquot diebus potum.
Iaſpis lapis geſtatus.

DIOSCORIDIS.
Ad quartanas.

Cimices lectularij ſeptem, cauis fabarum incluſi, & poti.
Plantaginis radices integræ quatuor, cum vini cyathis quatuor, & pari aqua bibitæ.
Vermiculi qui in dipſaci echino internis partibus concluſi reperiuntur, in aluta collo, brachióve adalligati.
Ruta ſylueſtris cum vino pota.
Hypericum ex vino hauſtum.
Quinquefolij rami quatuor ſumpti.
Verbenacæ ſupinæ quartus à terra geniculus vnà cum adiacentibus folijs hauſtus.
Heliotropij ſeminis grana quatuor, hora vna ante acceſſionem pota.

MATTHIOLI.

Aſari ex vino albo decoctum addito melle, maci, & cinnamomo.

FEBRIVM.

Aſarinum oleum pedum plantis, & ſpinæ dorſi illitũ.
Myrrhæ drachma ex vino Cretico calido pota hora vna ante acceſſionem, ſed ægros ſubinde in lecto ſudare oportet, et potionem tribus in acceſſionibus replicare.
Eadem in catapotijs cum theriaca conformatis.
Gentianæ ſtillatitia aqua pota.
Eryngij tenellorum foliorum ſtillatitia aqua.
Imperatoriæ radicis drachma, ex mero calido hora vna ante acceſſionem pota.
Cardui benedicti decoctum, aut herba ipſa in puluerem pota.
Palmæ Chriſti radices per potiones ſumptæ.
Flammula & eius aqua pota.
Verbaſci fœmineæ radicis ſucc⁹ duarũ drachmarũ pondere, ex Cretico vino hauſtus, ipſa hora acceſſionis.
Ellebori nigri dilutum potum.
Stibium noſtrum quatuor granorũ pondere ſumptũ.

DIOSCORIDIS.
Ad diuturnas febres.

Galli ſenis ius Dioſcoridis modo paratum potum.
Agaricum hauſtum.
Vinum melitites hauſtum, vbi ventriculus magnâ imbecillitate laboret.

MATTHIOLI.

Aſari decoctum potum.
Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum frequenter potum, & eius dilutum.
Gentianæ aqua pota.
Anthemidis florum paſtilli, in ſuo ipſius oleo diſſoluti, & febrientibus à vertice capitis vſque ad pedes illiti. Parandi modũ habes lib. 3. ca. de anthemide.
Eupatorij decoctum potum.
Foliorum, & folliculorum lupuli decoctum.
Ellebori nigri decoctum.
Stibium noſtrũ quatuor granorum pondere ſumptũ.

MATTHIOLI.
Ad continuas.

Caſſiæ ſolutiuæ pulpa ſumpta.
Santala omnia pota, vel ex aqua roſacea ventriculo illita.
Melopeponum ſeminum cremor ex hordeacea ptiſana potus.
Trifolij acetoſi ſtillatitia aqua.
Anguriæ pulpa deuorata.

DIOSCORIDIS.
Ad hepialas.

Hyoſcyami tria, vel quatuor folia pota.

MATTHIOLI.

Acori, Fœniculi, Aſparagi, Agarici } *decoctum potum.*

Eupatorium quocunque modo vſurpatum.

MATTHIOLI.

Ad quotidianas.

Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum,& eius dilutum frequenter potum.
Geniſtæ ſtillatitia aqua potui data.
Eryngij ſtillatitia aqua pota,q̃ è tenellis paratur folijs.

MATTHIOLI.

Ad compoſitas febres.

Gentianæ ſtillatitia aqua pota.
Agaricum / *Rhabarbarum* } *& eorum dilutum potum.*

DIOSCORIDIS.

Ad cauſum.

Creſpini baccarum ſuccus cum violaceo iulapio propinatus.
Vuæ ſpinæ iuſculis incoctæ.
Ribes vulgaris.
Salicum & arundinum folia circa lectulum ſparſa.
Ceraſia acetoſa ſacchãro condita.
Melopeponum, cucumerum,cucurbitarumq́; ſeminum lacteus cremor potus.
Anguriæ pulpa deuorata.
Potentilla pedum plantis manuumq́; volis,admota.

DIOSCORIDIS.

Ad hecticam.

Portulaca tum ventriculi oſculo, tum hypochondrijs illita.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Piſtacia quoquomodo ſumpta.
Nuclei pinei.
Stibium noſtrum quatuor granorũ pondere ſumptũ.

DIOSCORIDIS.

Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inſperſum.
Smyrnij ſemen potum.
Piper bibitum.
Ruta pota.
Sagapenum hauſtum.
Anthemis clyſmate infuſa.
Polygoni ſuccus hora ante acceſſionem ſumptus.
Quinquefolij folia ex dulci aqua,aut diluto vino, cum exiguo pipere bibita.

DIOSCORIDIS.

Ad febrium algores.

Piper hauſtum.
Agaricum drachmæ pondere ſumptum.
Ariſtolochia rotunda ante acceſſionem bibita.
Abrotonum ex oleo inunctum.
Calaminthæ decoctum potum.
Panaces herculeum illitum.
Smyrnij ſemen, & radix ex mulſo pota.
Pyrethrum inunctum.
Laſer cum pipere, & thure ex vino hauſtum.
Groſſi coctæ & illitæ.
Viperæ carnes coctæ, & in cibum ſumptæ.
Muſtelæ ſanguis inunctus.
Aſinini vnguis cinis,ex oleo maceratus illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad peſtilentes febres.

Myrrhis bis, vel ter qualibet die ex vino pota.

MATTHIOLI.

Phu decoctum potum,& ipſa quoque radix hauſta.
Myrrha.
Caphura.
Dictamnus albus.
Creſpini baccarum ſuccus.
Vuæ ſpinæ ſuccus.
Ribis vulgaris ſuccus.
Quernorum foliorum ſtillatitia aqua.
Citrij mali ſuccus.
Limonij & aurantij florum ſtillatitia aqua.
Auarantia acida.
E limoniorum ſucco ſtillatitia aqua.
Cyanus herba & eius flores.
Galegæ / *Tormentillæ* } *radicũ decoctũ, addito armenio bolo.*
Cardui benedicti decoctum, & ipſa herba pota.
Scordium quouis modo vſurpatum.
Tuſſilaginis maioris radix.
Tormentillæ radicum decoctum, vel aqua ſtillatitia, vel puluis.
Scabioſa quouis modo hauſta.
Sanguiſorbæ decoctum hauſtum.
Lentis paluſtris ſtillatitia aqua.
Punicorum malorum vinum ex oxalidis,aut intybi aut borraginis aqua potum.
Armenia terra ex oxalidis aqua ſumpta.
Antidotum noſtrum magnum deſcriptum in præfatione ſexti libri.

MATTHIOLI.

Ad peſtem,& peſtilens contagium.

Citrij pomi ſemen.
Scorpionum oleum noſtrum, cordi,& arterijs temporum,manuum,pedumq́; frigidum quotidie illitũ.
Ceruini cordis os.
Scorzoneræ radix,aut eius ſuccus.
Cæpæ excauatæ,theriaca,& citrij ſucco repletæ,& calentibus cinerib. coctæ expreſſus cremor potus.
Caryophylli tam deuorati, quàm ſuffiti.
Saccharum è caryophyllorum floribus paratum.
Caryophyllorum florum ſuccus,ex tota planta expreſſus & hauſtus.
E caryophyllis floribus paratum inſolatumq́; acetum manibus & arterijs illitum.
Zedoaria commanſa,vel in potione ſumpta.
Succiſæ radix viridis, recensq́; carbunculis impoſita.
Eiuſdem ex vino dilutum potum.
Cruciatæ vtriuſque radices quoquo modo ſumptæ.
Ariſtolochia longa pota.
Veronica mas drac.duabus vnà cum theriacæ drachma ex vino meraco pota,ad ciendum ſudorem.
Dictamni albi radices.
Galega ſiue ruta capraria quouis modo vſurpata quotidie.
Eiuſdem ſuccus, addita theriaca, trium vnciarum pondere potus.
Agaricum in potionibus.
Gentiana.
Abrotonum.
Calamintha intus ſumpta, & foris cum oleo feruefacta illita.
Imperatoriæ radix pota.

Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radices ex vino potæ.
Carduus benedictus.
Chamædrys à ieiunis quotidie in acetarijs sumpta.
Scordium quomodo libet sumptum.
Tussilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex vino calido pota, ad sudandum.
Scabiosæ succus quatuor unciarum pondere cum theriacæ drachma pota, ad citandum sudorem.
Pimpinellæ radices quoquomodo sumptæ.
Sanguisorba, & eius aqua stillatitia.
Angelicæ radicis semidrachma cum theriacæ drachma & sua ipsius aqua pota, ad ciendum sudorem.
Stibium nostrum quinque granorum pondere sumptũ, cum electuario liberantis in principio morbi.
Armenia terra in antidotis addita.
Argentum viuum præcipitatum ex rhodosaccharo sumptum.
Oleum è chalcantho scrupuli pondere sumptum, citato subinde sudore.
Antidotum nostrum magnum in præfatione 6. libri descriptum, tam ad infectos curandos, quàm ad præseruandos sanos.

TVMORVM PRAETER NATVRAM.

MATTHIOLI.

Ad exanthemata & morbillos.

Napi rapivè semen ex adianti decocto potum.
Cancamum ex caricarum decocto haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad inflammationes.

Arundinum virentia folia tusa illita.
Glandes intritæ, & illitæ appositæ.
Rhois semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum cum succidis lanis, aut spongijs impositum.
Rhaponticum cum aceto illitum vbi diutius perseuerauerit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tussilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.
Xiridis ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenacæ supinæ folia illita vbi inflammatio diutius perseuerat.
Papaueris folia, vnà cum calycibus illita, vel calyces tantum cum polenta adhibiti.
Hyoscyami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta adhibita.
Sambuci, ebuliq́; præterea folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Triticei furfures acerrimo aceto elixi impositi.
Tritici pollen ex hydrelæo, vel aqua mulsa illitus.
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Alni recentia folia.
Ligustri foliorum decoctum.
Glandes omnes recentes illitæ.
Myrti foliorum, & baccarum decoctum.
Cydoniorum seminis mucago.
Cochleæ tam crudæ quàm coctæ, cum testis, aut sine contritæ & locis affectis agglutinatæ.
Oui album.
Tritici farina, oleo rosaceo, aut chamæmelino subacta.
Indici frumenti farina.
Secale farina.
Fœnogræci farina.
Lini seminis farina.
Lini seminis oleum.
Maluæ folia cum salicis frondibus.
Brassica.
Portulaca.
Cucumis sectus, & impositus recens.
Anguriæ pulpa illita.
Bursa pastoris adhibita.
Cassiæ solutiuæ pulpa illita.
Santalum rubrum ex frigidis plantarũ succis illitũ.
Muscus terrestris ex aqua decoctus, & admotus.
Hyoscyaminum oleum.
Rosaceum vnguentum.
Lilia diu in oleo macerata, & illita.
Trifolij acetosi succus.

DIOSCORIDIS.

Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle & vua passa illita, emarginat disrumpitque.
Cupressi folia trita, & imposita.
Sabinæ folia ex vino illita carbũculos circumscribũt.
Oliuæ maturæ arefactæ illitæ emarginant.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Columbinum fimum cũ melle, et lini semine subactũ.
Erui farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Brassica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces herculeum illitum.
Coriandrum cum passa vua ex melle impositum.
Laserpitij liquor inunctus.
Tithymali caraciæ lac illitum.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Iuglandium oleum.
Bursa pastoris trita imposita.
Scabiosæ folia applicata.
Galega illita.

DIOSCORIDIS.

Ad furunculos.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.

Sal cum vua passa, aut suillo adipe, aut melle impositũ.
Hastulæ regiæ radix in fæce vini decocta illita.
Ephemeri folia ex vino cocta, & imposita.
Vtriusque vrticæ illita folia.
Leontopodij radix suspensa.
Cucumeris syluestris radix cum terebinthina resina imposita.
Scammoneæ succus cum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsiæ succus ex melle illitus.
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.
Asius lapis liquida pice aut resina terebinthina exceptus illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

MATTHIOLI.

Triticum commansum impositum.
Lilij radix elixa, & cum adipe & oleo adhibita.
Sclareæ folia ex aceto imposita, aut ex melle.
Triticea farina ex hydrelæo subacta, et calidè imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad gangrænas, & sphacelum.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixiuium spongijs exceptum, & impositum.
Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum fertula campana, rosaceo, siccis rosis, malicorio, & salsa aqua illitæ.
Erui farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali characiæ lac impositum.
Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.

MATHIOLI.

Iuglandium nucum oleum.
Lupinorum farina, ex vino, & oleo incocta, addito croco & emplastri modo adalligata.
Aerugo cum melle, alumine, & aceto incocta & illita.

DIOSCORIDIS.

Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
Rhamni folia illita.
Ligustri folia adhibita.
Rosæ illitæ.
Acaciæ succus inunctus.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo, & vino illita.
Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
Caprarum montanarum stercus ex vino, vel aceto decoctum impositum.
Vrinæ humanæ sedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, & malicorio adhibitæ.
Malua ex oleo decocta & illita.
Brassica vtraque incisa, & cum polenta emplastri modo imposita.
Portulaca cum polenta cataplasmatis addita.
Plantago illita cum cimolia, & cerussa.
Intybi radix, & folia cum polenta imposita.
Asari folia illita.
Acinos cataplasmatis addita.
Rutæ succus cum aceto, cerussa, & rosaceo inunctus.
Coriandrum cum pane, polentavè illitum.
Lilij folia ex aceto illita.
Tussilaginis folia trita, ex melle imposita.
Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
Polygonum illitum.
Anchusæ radix cum polenta adhibita.
Lycopsis radix cum polenta imposita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta cataplasmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaueris vascula concisa cum polenta imposita.
Solani hortensis folia cum polline polentæ illita. Quin & eiusdem succus inunctus.
Mandragoræ radix ex aceto illita.
Cicutæ succus inunctus.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Psyllium, & eius spissamentum inunctum.
Lens palustris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Semperuiuum maius inunctum.
Stratiotes imposita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Portulacæ succus illitus.
Plantaginis succus.
Solanum hortense, & eius succus.
Cassiæ solutiuæ pulpa illita exterius.
Anguriæ pulpa.
Cucumeris recentis ramenta.
Bursa pastoris.
Trifolij acetosi succus.
Solani maioris succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad herpetas.

Acaciæ succus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Caprarum montanarum fimus ex vino, vel aceto decoctus illitus.
Lentes cum fertula campana, rosaceo, siccis rosis, & malicorio cataplasmatis inditæ.
Helxines succus cum cerussa inunctus.
Plantago imposita.
Chelidonium maius ex vino illitum.

Rubi

Rubi folia illita.
Solani hortulani succus cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma illitus.

MATTHIOLI.

Pompholyx
Diphryges } *in vnguentis addita.*
Cerussa
Cadmia
Ligustri folia contusa & imposita.
Rhois recentia folia & vuæ contusa & imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad epinictidas.

Ouillum caprillumvè stercus ex aceto illitum.
Brassica concisa cum polenta imposita.
Plantago quoquo modo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum rhoe obsoniorũ cataplasmatis indita.
Absinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum passa vua, & melle impositum.
Viscum in splenio adhibitum.
Heliotropij semen inunctum.
Vua passa à nucleis repurgata, cum ruta imposita.

MATTHIOLI.

Lac caprillum, bubulumvè cum linteolis adhibitũ.

DIOSCORIDIS.
Ad strumas.

Iridis Illyricæ radix cocta, & illita.
Pix liquida cum hordeacea farina, & pueri impubis vrina decocta illita.
Ficus siccæ coctæ, & impositæ.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustellæ sanguis inunctus.
Asinini vnguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulus fimus è bobus herbas pascentibus sumptus illitus.
Hordei farina cum pice, & impubis pueri vrina excepta imposita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex vino decocta adhibita.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta, illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum sale imposita, vel radix collo suspensa.
Sinapi cum sulphure illitum.
Nasturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impositum.
Coriandrum cum fabæ lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Melissophylli folia cum sale cataplasmatis addita.
Althæa ex vino, vel aqua mulsa decocta, imposita.
Quinquefolij radix decocta, ac concisa adhibita.
Laserpitij liquor ex cera illitus.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Semperuiuum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, & succus cataplasmatis indita.
Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitiq́.
Adiantum impositum.
Fornaceæ testæ tostæ ex cerato illito.

Capparis radix & folia trita, & imposita.

MATTHIOLI.

Cochleæ, quæ salinis inhærent cum putamine tusæ & illitæ.
Cancri fluuiatiles combusti, tritiquè ex melle illiti.
Mustelarum fimus melle exceptus addita lupinorum, aut fœnogræci farina, & illitus.
Milij Indici arundinum medulla, cum alijs nonnullis: vide panici commentarium.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Dracunculi radix contusa, & imposita.
Cruciatæ minoris radix recens contusa, & emplastri modo adhibita.
Eryngij radix decocta, & illita.
Menthastrum illitum.
Lilij radix cocta ex adipe & oleo, adhibita.
Arthemisiæ radix ex axungia.
Bellidis genera omnia.
Scrophularia ex butyro illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata emplastri modo adhibita.
Genistæ flores contriti, & ex rhodomelle, aut sorbili ouo deuorati.
Vitis nigræ radicis succus, cum vini, & mellis æquali portione haustus.
Eiusdem radix tusa, melleque excepta, & illita.

MATTHIOLI.
Ad ganglium.

Plumbea lamina tenuis probè adalligata.

DIOSCORIDIS.
Ad panos.

Oleæ syluestris folia cum melle inuncta.
Ficus siccæ decoctæ, & illitæ.
Bubulum stercus ex pascuis sumptum, impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, & suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotonum cum farina hordeacea, & hydræleo subactum illitum.
Acinos herba imposita.
Panaces asclepij flores & semẽ cataplasmatis indita.
Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliacea farina, & dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetovè, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen illita.
Personatæ radix cũ axungia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyza emplastri modo imposita.
Vini fæx illita.

MATTHIOLI.

Eryngij radix decocta, & emplastri modo imposita.
Sclarea ex aceto aut melle subacta.
Folia verbasci tusa cineribusq́, calefacta et imposita.
Malua decocta tusaq́, ex hordeacea farina illita.
Lilij radix cocta, & ex lini seminis farina adhibita.

DIO-

DIOSCORIDIS.
Ad tumores discutiendos.

Cancri fluuiatiles impositi.
Lini semen illitum.
Fœnigræci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnij radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, et imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus.
Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

MATTHIOLI.

Iuglandium oleum.
Caricæ pingues cum lilij, Iridis, & althææ radicibus decoctæ.

MATTHIOLI.
Ad chæradas. i. scrophulas.

Mustelarum fimus melle exceptus, addita lupinorum aut fænogræci farina, & illitus.
Cruciatæ radix recens contusa, & emplastri modo imposita.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Cruciatæ minoris radix imposita in puluerem trita.
Scrophularia contusa & illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata contusa, & adhibita.
Genistæ flores ex Rhodomelle, aut sorbili ouo deuorati.
Vitis nigræ radicis succus ex vino & melle haustus.
Eiusdem radix tusa, & ex melle illita.

DIOSCORIDIS.
Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulus fimus ex pascuis assumptus, ex aceto illitus.
Loliacea farina cum fimo columbino in vino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixiuio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis syluestris radix imposita.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Pix liquida.
Bubulum / Caprinum } stercus ex aceto impositum.
Cyclamini radices contusæ illitæ.
Dracunculi radix tusa & imposita.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS.
Ad carcinomata.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum melle decoctus, et illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Vtraque vrtica adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus & semen imposita.

MATTHIOLI.

Humani stercoris stillatitia aqua illita.
Fænigræci farina, ex vino subacta, & imposita.
Sanguisorba, & eius succus illitus.
Vnguentum ex mortario, & pistillo plumbeo, & rosaceo confectum.
Plumbum vstum, & lotum.
Oleum de antimonio nostrum adhibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores in vniuersum.

Suillus adeps.
Brassica vtraque concisa cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthij semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Fænigræci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum passa vua & ficu adhibita.
Narcissi radix illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smirnij radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera cocta, & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo impositæ.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Buphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetoùe, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex vino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fæx cruda per se, vel cum myrto illita.

DIOSCORIDIS.
Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Vua passa à nucleis repurgata trita, cũ ruta imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores ex ictu.

Brassica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, Thymbraquè illita.

MATTHIOLI.

Absinthium in tegula calefactum, & vino aspersum adalligatum.
Cari seminis farina ex melle, aut sapa decocta, & imposita.

Fabarum farina vna cum anthemide, & betonica ex defruto decocta & illita.

DIOSCORIDIS.

Ad fugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, aceto vè perfusa.
Fabarum farina ex melle, & fœnogræco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex oui vitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloe ex melle.
Laserpitij liquor.
Absinthium ex melle.
Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyssopum ex feruenti aqua.
Calamintha ex vino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa vua illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & ceræ æquali portione, duabus tantum horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousque liquescat.
Sal ex melle inunctum.

MATTHIOLI.

Triticum cum radicula commansum, & impositum.
Lupini ex aceto decocti, & impositi.
Ari radix cum fabacea farina ex defruto subacta.
Succisa trita & illita.

VVLNERVM.

DIOSCORIDIS.

Ad vulnera conglutinanda.

Cupressi folia trita.
Vlmi folia, sed multò magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo vase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Syluestris brassicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurij maioris recens radix imposita.
Centaurij minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.
Poterij radix imposita.
Aloe in puluerem inspersa.
Sarcocolla imposita.
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.
Lonchitis folia imposita.
Althæa in vino, aut mulsa aqua decocta, imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpitys ex melle adhibita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo admotum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum alterum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis quælibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine, ex aqua, vel posca.
Succida lana vino, aceto, oleo ve infusa.
Dracunculi folia ex vino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

MATTHIOLI.

Oleum stillatitium è larigna resina aut abiegna.
Abiegna lachryma.
Terebinthina resina.
Pix arida.
Cupressi folia, germina, coni recentes, & molles.
Vlmi folliculorum conclusus liquor illitus.
Papyrus oxycrato, vino ve macerata.
Tiliæ cortex commansus & deinde illitus.
Cisti folia imposita.
Hypocistis.
Ilicis rubentes pilulæ cum aceto tritæ & impositæ.
Querna folia adalligata.
Mespili folia sicca, & in puluerem aspersa.
Corni folia eodem modo adhibita.
Oleum è terrenis vermibus addito balsamo factitio, aut oleo terebinthino.
Cyani maioris folia, & succus.
Tragopogoni succus, aut stillatitia aqua.
Bursæ pastoris succus.
Ophioglossum impositum, aut eius oleum illitum.
Omphacinum oleum in quo ophioglossum diu fuerit insolatum, addita lachryma abiegna.
Chelidonij maioris puluis inspersus.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Gratiola trita & illita.
Flos solis.
Rosmarini sicci farina inspersa, post ablutionem è suo ipsius decocto.
Aparinæ succus, aut siccæ puluis.
Trinitas herba tam hausta, quam exterius vsurpata.
Lunaria minor.
Hyperici flores, & semen vel oleum.
Consolida maior, minor, & media.

Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola, de qua præstantissimam potionem vulnerariam habes lib 4. cap. 16.
Virga aurea.
Potentilla.
Eupatorij vulgaris flores illiti.
Fragariæ folia, & radix.
Sanguisorba.
Pulmonaria.
Alchimilla.
Ophris.
Bistortæ & tormentillæ radices cum vulneribus illitæ, tum etiam in potionibus haustæ.
Oleum balsaminæ, seu momordicæ.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxum sanguinis.

Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
Gallæ crematæ vino, aceto, aut muria extinctæ inspersæ.
Punicorum cytini impositi.
Perseæ arida folia illita.
Cupressi pilulæ cum arboris coma tritæ & admotæ.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimus ex aceto.
Asinini stercus cum crudū tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idæa radix adhibita.
Isatidis folia inuncta.
Saluia adhibita.
Galij flos inditus.
Androsæmi folia illita.
Quinquefolium admotum.
Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potū.
Stratiotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulphur impositum.
Gypsum inspersum.
Spongiæ siccæ recentes, & vacuæ impositæ.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Eretria terra inspersa.
Stibium inspersum.

MATTHIOLI.

Pannus in annosis laricum caudicibus prope medullam repertus, impositus.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Mespili sicca folia in puluerem aspersa.
Pili leporini vsti è viui ventre euulsi.
Bursa pastoris tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa.
Centaurij magni radix.
Flos solis.
Lanugo xyli combusta, & illita.

VVLNERVM.

Bistortæ, vel tormentillæ puluis vulneribus inspersus.
Consolida minor, & media imposita.
Sanicula quoquo modo adhibita.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola, de qua præstantissimam potionem vulnerariam habes lib. 4. cap. 16.
Potentilla quoquomodo adalligata.
Gypsum inspersum.
Iaspis lapis nuda manu comprehensus.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.

Gallinaceorum cerebrum ex vino potum.
Stibium tritum inspersum.

MATTHIOLI.

Vrticæ communis semen tritum & inspersum.
Xylum combustum.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinis grumos.

Thymus impositus.
Thymbra illita.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera telis venenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

MATTHIOLI.

Ceruinus sanguis ex vino sumptus.
Cydonia mala deuorata.
Scorzoneræ succus potus, tum vulneri infusus.

DIOSCORIDIS.
Ad ossa nuda carne vestienda.

Iris Illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.

MATTHIOLI.

Thuris cortex inspersus.
Myrrha cum thure, aloe, & sarcocolla.
Peucedani radix in puluerem trita, & inspersa.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

MATTHIOLI.

Oleum rosaceum.
Abiegna lacrhyma.
Oleum ex ouorum vitellis.
Bellidis genera omnia.
Betonica tusa, & illita, & in vnguentis addita.
Matrisylua eodem modo adhibita.
Sanguisorbæ succus in vnguentis additus.
Gummi elemi
Pilosella
Quinquefolium
Alchimilla } *in vnguentis addita.*

MATTHIOLI.
Ad vulnera carne replenda.

Iridis radicis farina.
Thus
Myrrha
Aloe
Sanguis draconis
Sarcocolla
Panacis radicū cortex } *rhodomelle et laricea resina excepta, aut per se se inspersa.*

DIOSCORIDIS.
Ad vulnerum inflammationes.

Bubulus

Bubulus recens fimus ex pascuis sumptus, ac subinde in folijs inuolutus, & in feruenti cinere calefactus impositus.
Pinorum & picearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

MATTHIOLI.

Rosaceum vnguentum.
Caphura illita.
Ligustrinum oleum.
Maluæ folia cum salignis frondibus trita & illita.
Ophioglossum recens, siccumvè ex gallinacco adipe illitum.
Cynoglossæ vulgaris recentia folia circumligata & quotidie bis repetita.

DIOSCORIDIS.
Ad infixa vulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsi caro admota.
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcissi radix cum lolij farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex vino, & thure illita.
Xyridis radix admota.
Tragij folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acutæ spinæ radix admota.
Harundinis radix admota.
Sinapi impositum.

MATTHIOLI.

Calami phragmitis radix cum bulbis apposita.
Pectinis veneris radix, cũ malua tusa, & adalligata.
Aristolochia rotunda illita.
Eryngij radix ex melle.
Verbasci semen, & folia in vino decocta & imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad carnis excrescentias.

Gallæ tritæ, & inspersæ.
Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Crematæ purpuræ cinis inditus.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lanæ crematæ cinis inunctus.
Scordium siccatum inspersum.
Aes vstum impositum, quinetiam æris flos admotus.
Plumbum elotum
Stibium
Argenti spuma
Cerussa } *trita inspersa, illita, vel quoquo modo admota.*
Chrysocolla
Ochra
Diphryges

Auripigmentum
Pumex
Corallium } *trita &c.*
Asij lapidis flos siccatus
Pyrites lapis cum resina impositus.

MATTHIOLI.

Alumen combustum.
Chalcanthum.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Ellebori nigri farina.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa vel illita.
Plumbum elotum impositum.
Argenti spuma.

MATTHIOLI.

Alumen vstum.
Corallium.
Pompholyx.
Sandix ex plumbo parata.
Aerugo exusta.
Charta combusta.
Linteorum combustorum cinis.
Cucurbita sicca & combusta.
Vini fæx combusta vna cum siccis plantaginis radicibus.

MATTHIOLI.
Ad vulnera interna.

Phu in potionibus vulnerarijs additum.
Dictamni albi radices in potionibus additæ.
Flos solis potus.
Trinitas & eius decoctum haustum.
Lunaria minor potionibus addita.
Bellidis genera omnia.
Equisetum
Solidago omnis
Sanicula } *in vino decocta & pota.*
Pyrola
Alchimilla
Pilosella
Virga aurea
Bistortæ
Tormentillæ
Dictamni albi } *radices in potionibus additæ.*
Fragariæ
Caryophyllatæ
Potio nostra de Pyrola, in limonij comment. descripta.

VLCERVM.

DIOSCORIDIS.
Ad depascentia vlcera quæ Græci φαγέδαινας vocant.

Pini piceæq; cortex cum chalcantho tritus, illitus.
Lentisci decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia trita inuncta.
Sabinæ vtriusq; folia trita & admota.
Rhamni cuiusq; folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ syluestris folia trita, & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Oliuæ maturæ exustæ, tritæ, & inspersæ.
Palmæ cortex siue inuolucrum admotum.

Myrti folia trita, cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Amygdalæ amaræ ex vino inunctæ.
Smaridis piscis crematum caput, tritum & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex vino decoctum.
Erui farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquomodo indita.
Dracunculi maioris radix concisa, ex melle, bryonia addita.
Asphodeli radix & folia ex vino.
Anagallis trita adhibita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonij maioris radix ex vino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamæleonis nigri radix cataplasmatis addita.
Pulegium virens appositum.
Marum admotum.
Panacis asclepij flores & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa, ex melle.
Coriandrum cum pane polentave illitum.
Marrubij folia ex melle.
Tithymali characiæ lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutæ succus illitus.
Sedum maius impositum.
Sphondylium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polentæ polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squama inspersa.
Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges inunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumen cum gallæ crematæ pari pōdere ex aceti fæce.

MATTHIOLI.

Cochleæ contritæ, & illitæ.
Humani stercoris aqua stillatitia, & oleum.
Lupini decoctum adhibitum.
Caninum stercus inspersum.
Plantaginis succus.
Ari radicum succus.
Oleum è chalcantho.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus illitum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilij foliorum succus in æreo vase decoctus ex aceto, & melle.
Scordium tritum ex melle.
Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Spongiæ recentes siccæ, & vacuæ impositæ.
Asij lapidis flos siccatus illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina.
Cariosorum lignorum vermes.
Crespini baccarum succus.
Bursa pastoris trita.
Hypocistis.
Ladanum emplastri modo impositum.
Syluestris oliuæ oleum.
Aqua in marcescentibus quercuum cauitatibus reperta.
Oleum è tritico.
Brassica imposita.
Chelidonij maioris puluis.
Aristolochia rotunda.
Aloe cum sanguine draconis, & myrrha.
Veronica mas.
Flos solis.
Abrotonum vstum.
Aparinæ siccæ farina.
Vtriusq; securidacæ farina.
Consolidæ mediæ, vel minoris folia, aut eorum succus.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola.
Caryophyllatæ succus admista ærugine.
Potentilla.
Eupatorij vulgaris flores illiti.
Fragariæ folia.
Sanguisorba.
Filicis farina inspersa.
Oleum è chalcantho.
Oleum nostrum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.

DIOSCORIDIS.
Ad malefica dolosaquè vlcera.

Plantago quoquomodo imposita.
Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryoniæ folia, fructus, radix cum sale imposita.
Filicis fœminæ radix trita & illita.
Cadmiæ puluis inspersus.
Salis flos illitus.
Asij lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis.

MATTHIOLI.

Quernæ suberinæq; glandes cum salsa axungia illitæ.
Humani stercoris stillatitia aqua, & oleum stillatitium.
Caninum stercus inspersum.

Lupini cum suo decocto admoti.
Bursa pastoris.
Ari radicis succus.
Carduus benedictus tam potus, quàm admotus.
Vnguentum ex mortario, & pistillo plumbeo, & rosaceo paratum.
Plumbum vstum & lotum.
Chrysocolla factitia inspersa.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.

DIOSCORIDIS.
Ad sinus & fistulas.

Iridis Illyricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.
Dracunculi maioris radicis succus ex melle.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Sphondylij ramenta circumligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrij modo infusa.
Cadmia illita.
Spongia recens sine pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquomodo adhibita.

MATTHIOLI.

Aqua stillatitia Laricea lachrymæ siue abiegnæ infusa.
Oleum è tritico.
Plantaginis succus.
Bursa pastoris & eius succus.
Hederæ terrestris succus cum ærugine infusus.
Caryophyllatæ succus admista ærugine.
Alchimilla.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Chalcanthi stillatitia aqua infusa.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrij modo imposita.
Spōgiæ aridæ lino ligatæ, et penicilli modo impositæ.

MATTHIOLI.

Anonidis radix trita & inspersa.
Mercurius sublimatus in vnguentis additus.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera ab erodentibus facta.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

MATTHIOLI.

Oleum è luteis ouorum.
Cerussa elota }
Argenti spuma } *in vnguentis addita.*
Calx pluries lota }

DIOSCORIDIS.
Ad phtyriasim.

Staphysagria trita, & ex oleo illita.

MATTHIOLI.

Argentum viuum illitum.
Piper ex saluia inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad sordida vlcera.

Oleæ syluestris folia tusa ex melle.
Iris Illyrica ex melle.
Colymbades tritæ & impositæ.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exustum impositum.
Purpuræ crematæ cinis illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inspersus.
Orobi farina admota.
Brassica cum fœnogræco, & aceto illita.
Asphodeli folia, & radices imposita.
Capparis cortex siccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonium maius cum axungia admotum.
Aristolochia rotunda imposita.
Libanotidis radices siccatæ ex melle.
Ballote ex melle.
Marrubij folia ex melle.
Verbenacæ supinæ folia illita.
Narcissi radix cum erui farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructusq; cum sale admota.
Aerugo ex melle cocta, & imposita.
Aes vstum inspersum.
Vrtica vtraq; illita.
Peucedani radix trita inspersa.
Cadmia indita.
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquomodo adhibitum.
Asij lapidis flos exiccatus, & illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina.

DIOSCORIDIS.
Ad ambusta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.
Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cisti flores cum cerato impositi.
Acaciæ gummi ex ouo illitum pustulas prohibet.
Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex suillo adipe vel anserino exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combustorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calceamentorum veterum cinis impositus.
Suillus adeps inunctus.
Fimus { *Ouillus cera & rosaceo subactus.* / *Columbinus* } *cum lini semine ex oleo.* / *Gallinaceus* }
Sesamum ex rosaceo.
Malua decocta ex oleo.
Betæ virentia folia illita.
Brassicæ cinis ex oui albo.
Lactucæ syluestris lacteus succus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex vino.

Acanthi radix illita.
Rutæ syluestris semen,& folia admota.
Glutinum calida aqua maceratum illitum pustulas prohibet.
Typhæ flos vetere suillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althææ folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici semen, & folia imposita.
Ascyri semen & folia adhibita.
Androsæmi folia imposita.
Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaueris corniculati folia ex oleo.
Verbasci syluestris folia cataplasmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum pustulas prohibet.

Alumen ex aqua / *Sal ex oleo* / *Cimolia terra illita* } *pustulas prohibet.*

Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum scriptorium ex aqua.
Cinnabaris,& sanguis draconis illitus.
Galij flos inunctus.
Lilij radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.
Cynoglossæ folia ex veteri suillo adipe.
Sambuci prætenera folia inuncta.
Narcissi radix ex exiguo melle.
Oleum ex cauatis asphodeli radicibus decoctum illitum.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Oui album per se, aut cum vitello impositum, addito rosaceo.
Oleum ex ouorum vitellis.
Hordei combusti cinis inspersus.
Lini seminis oleum ex aqua rosarum elotum,et illitũ.
Cucurbitæ cinis.
Sambuci secundarius cortex.
Cannabis radix in aqua decocta, & imposita.
Eadem recens cum recenti butyro trita, & illita.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Vnguentum è sambuci cortice inunctum: cuius parãdi rationem habes lib. 4. cap de sambuco.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad fauos.

Peponis radix ex melle.
Nasturtium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti,& cum capitum mænarum cinere impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad intertrigines.

Calceamentorum crematorum soleæ illitæ.

MATTHIOLI.

Lithargyrium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcerum inflammationes.

Aranei tela imposita.

MATTHIOLI.

Cynoglossi vulgaris succus vnà cum cerussa,& camphura illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.

Mitulorum / *Conchulæ Indicæ* } *cinis illitus.*

Aloe inuncta.
Eupatorij folia concisa ex suillo adipe.
Filicis fæminæ radix sicca in puluerem aspersa.
Cadmia admota.
Aes vstum impositum.
Squamma æris inspersa.
Aerugo ex oleo & cera.

Stimmi / *Molybdæna* / *Argenti spuma* / *Cerussa* / *Chalcitis* / *Pumex* / *Fæx vini cremata* / *Calx lota* / *Corallium* / *Asij lapidis flos* / *Fornaceæ testæ tostæ* } *quoquomodo adhibita.*

MATTHIOLI.

Plumbum vstum elotum.
Corallij cinis impositus.
Diphryges illitum.
Alumen vstum.
Aerugo vsta.
Calx pluries lota.

MATTHIOLI.
Ad vlcera morbi gallici.

Argentum viuum in vnguentis additum.
Argentum viuum præcipitatum inspersum.
Argentum viuum sublimatum.
Oleum nostrum de antimonio.
Calx lota.
Cinnabaris vulgaris.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera caua explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida imposita.
Medulla ossium quadrupedum qualibet inuncta.
Mel infusum.
Cadmia inspersa.
Corallium inditum.
Asij lapidis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inspersus.

MATTHIOLI.

Plumbum vstum elotum.
Corallij cinis impositus.
Thus.
Myrrha.
Aloe.
Iridis radix.
Thuris cortex.

LVXATIONVM ET FRACTVRARVM.

DIOSCORIDIS.
Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.

Personatæ

Perſonatæ radix trita illita, dolores articulorum à contorſionibus ſedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis ſemen cum folijs cataplaſmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & roſaceo inunctum.
Aſparagi radix ex aceto, vel vino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplaſmatis more adhibiti.
Acanthi radices impoſitæ.
Sampſuchi folia cum cera cocta impoſita.
Anchuſæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica vtraq; impoſita.
Narciſſi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum vino impoſita.
Filicula impoſita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentorum vitis & vinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina & melle.

MATTHIOLI.

Fœnogræci farina cum hydromelite decocta, addita axungia.
Plantaginis folia ex ſale modico illita.
Primulæ veris ſuccus tum potus, tum illitus.
Thus cum armenia terra & ſanguine draconis, oui albo ſubactum & emplaſtri more illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad oſſa fracta.

Myrti foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, vino, acetoq; perfuſa.
Verbaſci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum roſaceo cerato impoſita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfrictum.

MATTHIOLI.

Primulæ veris ſuccus tam potus, quàm illitus.
Lapis ad oſſium fracturas, deſcriptus lib. quinto cõm. de lapide morochtho.
Symphyti maioris radix contuſa & circumligata.
Geranij florem cæruleũ gerentis, radix contuſa cum axungia & impoſita.
Oua recentia rude agitata, additis thure, aloe, ſanguine draconis, & armenio bolo.

DIOSCORIDIS.

Ad oſſa fracta euellenda.

Ariſtolochia rotunda cataplaſmatis more impoſita.
Peucedani radix in puluerem impoſita.
Euphorbium impoſitum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita & impoſita.
Vitis nigræ radix.

MATTHIOLI.

Iridis radix trita & impoſita.
Dictamnum tum potum, tum illitum.
Mercurius præcipitatus impoſitus.

DIOSCORIDIS.

Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radicis ſuccus drachmæ pondere hauſtus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Millefolium cum aqua, & ſale potum.
Lixiuium ex cinere ſarmentitio factum cum aceto, ſale, & melle.

MATTHIOLI.

Mumia cum caſſiæ ſolutiuæ pulpa, lemnia ſphragide, & rubiæ radice ſumpta.
Gammarorum lapilli cum tiliæ carbonibus ſumpti.
Plantaginis folia non ſolùm illita, ſed & deuorata.
Cyani maioris puluis, ex aqua plantaginis aut ſymphyti.
Cyclamini ſtillatitia aqua, cum ſaccharo pota.
Rhabarbarum cum mumia, & erithrodani radice hauſtum.
Ariſtolochia rotunda.
Vincetoxici radices, ex vino aut ſymphyti maioris decocto potæ.
Lunaria minor ebibita.
Biſtortæ, vel tormentillæ ſuccus, aut puluis ex ſymphyti maioris aqua potus.
Conſolida minor, & media in potionibus vulnerarijs additæ.
Sanicula.
Auricula vrſi.
Piloſella.
Virga aurea.
Potentilla.
Alchimilla.
Ophris.

DIOSCORIDIS.

Ad ruptos.

Acorum decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij ſemine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.
Bdellium hauſtum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulſa pota.
Dracunculi maioris radix toſta, & elixa cum melle ſumpta.
Aſphodeli radix drachmæ pondere in vino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo ſumpti.
Agaricum trium obolorum pondere deuoratum cum mulſo.
Gentianæ radicis ſuccus drachmæ pondere hauſtus.
Ariſtolochia rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurij maioris radix hauſta cum vino.
Acanthi radices potæ.
Smyrnij radix comeſta, vel pota.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum potum.
Abrotoni ſemen ex aqua potum.
Origanum cum fico deuoratum.
Equiſeti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum hauſtum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laſerpitij liquor cum lixiuo potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum vino.
Scordium additis naſturtio, melle, reſinaq; deuoratũ.
Altheæ decoctum potum.
Alceæ radix in vino, vel aqua pota.

Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petræum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in vino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus.

MATTHIOLI.

Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Rhabarbarum, cum mumia & rubiæ radice potum.
Vincetoxici radices ex vino aut maioris symphyti decocto haustæ.
Lunaria minor ebibita.
Bistortæ & tormentillæ radicum puluis, ex symphyti maioris aqua potus.

Sanicula
Auricula vrsi
Pilosella
Virga aurea } *quomodolibet sumpta.*
Potentilla
Alchimilla
Ophris

Perfoliata in vino decocta, aut in puluerem trita, & pota.

MATTHIOLI.
Ad caluariæ fracturam.

Gummi elemi.
Pilosella & eius succus in vnguentis additus.
Ophris quoquo modo illita.

VENENORVM.
DIOSCORIDIS.
Ad omnium venenorum morsum, aut ictum.

Iridis Illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex vino potum.
Nardus Celtica cum absinthij decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ venenatis resistunt mor-
Cinnamomum bibitum. *(sibus.*
Cassia potui data.
Helenij radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex vino haustæ.
Ericæ flores poti: quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum vino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.

Coagulum {
Leporinum
Agninum
Hinnulinum
Aprinum
Ceruinum
Vitulinum
Bubalinum
Hædinum
Capreæ
Laticornis
} *potum ex vino triũ obolorum pondere.*

Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo & cumino potus.

Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina, ex aceto & vino imposita.
Porri succus ex melle sumptus: quin & coma illita.
Porrum syluestre esitatum.
Piper quoquomodo sumptum.
Eryngium ex vino haustum.
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex vino epota.
Agaricum trium obolorum pondere ex vino haustũ.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex vino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex vino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, & etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex vino sumpta, vel cataplasmatis addita.
Pulegium ex vino potui datum.
Dictamni succus ex vino potus.
Baccharis radix ex vino bibita.
Panacis herculei semen, cum aristolochia sumptum.
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.
Asclepiadis radices ex vino sumptæ.
Cuminum ex vino haustum.
Ammi cum vino potui datum.
Delphinium morsui admotum.
Laserpitij liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polij decoctum potum.
Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex vini sextarijs hausta, vel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Spargani radix ex vino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra Lemnia hausta.
Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Phu radix non modo hausta, sed & olfacta.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Myrrha ex vino hausta.
Caphura epota.
Dictamni albi radices sumptæ.
Oleum nostrum è scorpionibus, cordi & arterijs illitũ.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus potus.
Porri folia melle subacta & illita.
Caryophyllorum flores saccharo conditi, & deuorati.
Zedoaria cum pota, tum exterius illita.
Boni henrici succus haustus.
Agaricum tum foris illitum, tum haustum, drachmæ pondere cum vino diluto.
Cruciatæ radices.
Dictamnus albus.
Menthastri folia tam pota, quam illita.
Galega contusa, & vulneri adalligata, seu eius succus potus.

Imperatoriæ radix.
Vincetoxicum.
Carduus benedictus tam intrò sumptus, quàm icto loco adhibitus.
Securidacæ vtriusque semen potum.
Hypericum cùm intus sumptum, tum exterius demorso loco illitum.
Bistorta.
Tormentilla.
Angelica.
Borraginis / *Vulgaris buglossi* } *succus epotus.*
Quinta essentia nostra, in præfatione lib 6. descripta, semiunciæ pondere.
Galli vel gallinæ podex deplumatus, & vulneri superpositus, repetitis tot gallis quousq; sat sint ad reuocandum venenum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Calx viua oleo & melle subacta, & illita.
Ellebori nigri radix vulneri infixa.
Cæpa / *Allium* / *Asphodeli radix* / *Dracunculi radix* } *elixa, & contusa, & morsibus illita.*
Radices { *Iridis*, *Ari*, *Phu*, *Chamæleonis*, *Lilij*, *Hemerocallis*, *Helenij*, *Fœniculi*, *Smyrnij*, *Gladioli*, *Scillæ*, *Sparganij*, *Cyclamini*, *Bryoniæ*, *Raphani*, *Bulbaceorũ omnium* } *concisæ ac decoctæ, & vulneribus illitæ.*
Citria mala deuorata.
Serpentinæ siue syluestris coronopi radix pota.
Theriaca Andromachi.
Superstitiosum remedium eremitæ cuiusdam, vide lib. 6. commento communis curationis in omnes virulentos ictus.
Lapis bezahar duodecim granorum pondere haustus, & vulneri illitus.
Sordes in ceruorum oculorum angulis reperta, pota & illita.
Melitea terra ex vino pota.
Antidotum nostrum, libr. 6. in præfatione descriptũ, ex vino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ eodem in loco descripta.

DIOSCORIDIS.
Ad viperarum morsum.

Costus semiunciæ pondere potus.
Cassia potui data.
Pix liquida illita.
Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.
Fraxini folia, vel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotonum illitum.
Galbanum splenij loco super ictum locum adhibitum.
Origanum virens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota: sed locus antea aceto mulso calido foueatur.
Rubi folia ex vino illita.
Porri succus ex meri hemina haustus.
Apiastri succus ex vino potus.
Leporis coagulum potui datum.
Omotarichi piscis salitæ carnes in cibũ sumptæ, hausto deinde copiosiore vino: quin etiam admotæ.
Cerui genitale tritum, & ex vino sumptum.
Vrina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures triticei in decocto rutæ elixi, admoti.
Erui farina ex vino macerata illita.
Raphanus inunctus.
Brassicæ succus cum nitro & iride potus.
Chondrilla manducata.
Allium ex vino sumptum, & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex vino sumptus.
Ferulæ medulla in vini potione hausta.
Aparinæ succus ex vino potui datus.
Rubiæ radicis succus cum folijs potus.
Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchusæ Alcibiadis nomine, folia, radicesquè tum comesta, tum bibita, tum adalligata.
Ocimastri semen ex vino haustum.
Sambuci, ebuliquè radix ex vino cocta, potui data.
Bryoniæ radix duarum drachmarũ pondere hausta.
Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Lapis bezahar tam potus, quàm illitus.
Sordes in angulis oculorum cerui reperta, cùm pota, tum etiam illita.
Antidotum nostrum in lib 6. præfatione descriptum, potum.
Potio ex antidoto nostro & aqua vitæ, ibidem descripta.
Viperei pastilli poti.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Theriaca Andromachi cùm vino pota.
Allium plurimum deuoratum ante cruentam vrinã.
Vinum meracũ copiosè bibitũ, excitatis vomitibus.
Vipera ipsa excoriata resciſsis capite & cauda, interioribusq; exemptis & anguillarum more cocta, & deuorata.
Viperæ viuæ caput amputatũ mollicula prehensum, & morsui adalligatum ea parte adhuc calente, quæ à reliquo corpore abscissa est.
Gallina viua dissecta, & calens morsui imposita.
Cucurbitula loco demorso imposita.
Fraxini foliorum succus potus post appositam cucurbitulam, & expressa à succo folia vulneri illita.
Melissophylli folia, & succus, tum ex vino potus, tũ exterius illitus.

Melanthij

Melanthij drachmæ quatuor potæ.
Cancri fluuiatiles cum lacte triti, & poti, ac vulneri quoque illiti.
Ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, epoto deinde earum iure.
Testudinis sanguis exiccatus, cum syluestri cumino potus.
Anchusæ radix in potionibus addita.
Hæmatites lapis haustus.
Heliotropium cum vino ebibitum.
Raphani in cibo accepti, & deinde in vomitione reiecti, exhibita statim Andromachi theriaca.
Trifolij bituminosi decoctum fotu adhibitum.
Porrum cum pane, & sale illitum.
Allium cum aceto, aut suo ipsius, aut fraxini cinere cum pane illitum.
Hastulæ regiæ radices tusæ, & illitæ.
Sycomori folia cum pane imposita.
Lauri tenella folia cocta, & oleo subacta, & illita.
Vipera tota contusa, & vulneri adalligata.
Echij epotus succus, & herba ipsa imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad serpentium & aspidum morsum.

Cancri fluuiatiles crudi tritique cum asinino lacte potui dati.
Equi fluuiatilis testiculus potus.
Castorium bibitum.
Mustelæ salitæ, & in vmbra exsiccatæ puluis, drachmarum duarum pondere ex vino sumptus.
Ranæ cum sale in oleo decoctæ, comesæ.
Gobius piscis deuoratus.
Cimices lectularij septem quoquomodo hausti.
Aprinum iecur, & recens, et siccū ex vino sumptum.
Gallinaceorum carnes dissectæ, ita vt tepebunt appositæ, crebroq; mutatæ.
Butyrum illitum.
Caprarum montanarum fimus in vino, vel aceto decoctus illitus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Asphodeli radix trium drachmarū pondere sumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplasmatis addita.
Nasturtium haustum.
Spinæ albæ semen potum.
Abrotonum sumptum, ex vino.
Hyssopum tritum cum melle, sale, et cumino impositū.
Nepeta pota, vel cataplasmatis indita.
Panacis asclepij semen cum floribus haustum, & inunctum.
Panaces chironium bibitum, & illitum.
Hieracij succus ex vino potus.
Elaphobosci semen in vini potione sumptum.
Euphorbium incisa capitis cute ad os vsque, in vulnus impositum statimque contusum.
Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
Lilij folia illita.
Melissophyllum ex vino haustum, & plagæ admotū.
Marrubij folia hausta.
Serpyllum tum potum, tum impositum.
Ruta cum nucibus iuglandibus, & caricis sumpta.
Phyllitis ex vino hausta.
Smyrnij radix illita.

Fœniculum ex vino sumptum.
Sagapenum ex vino potui datum.
Libanotis radices cum vino bibitæ.
Scordium siccatum ex vino sumptum.
Conyza illita.
Clematis in aceto bibita.
Echij radix ex vino pota. Præpota verò demorderi prohibet, id quod præstant semen, & folia.
Ocimastri semen potum.
Eupatorij semen, & folia in vino sumpta.
Helichrysi coma ex vino bibita.
Verbenacæ supinæ radix, & folia ex vino hausta, tum etiam admota.
Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
Nerij radix ex vino sumpta.
Acetum calidum fotu adhibitum, vbi illatum venenum frigidum sit: frigidum verò vbi calidum.
Adianti decoctum bibitum.
Aqua maris fotu adhibita.
Sal cum origano, melle, & hyssopo inunctum.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.
Samia terra ex aqua pota.
Ophites lapis pro amuleto gestatus.

MATTHIOLI.

Myricæ fructus potus.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Gallinaceorum deplumatus podex plagæ appositus.
Sordes ex angulis oculorum ceruorum exemptæ, haustæ & illitæ.
Cicerum farina cum hyperico decocta & imposita.
Maluæ folia cum porris & cæpis illita.
Betæ nigræ succus cum potus, tum illitus.
Serpentinæ radix, ex vino sumpta.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus haustus.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina ex aceto imposita.
Caryophyllorū syluestriū radices ex meraco sumptæ.
Centaurij magni radicis succus vnciæ pondere haustus, ac etiam vulneri illitus.
Hyssopum cum sale, & cumino tritum, & ex melle vulneri illitum.
Mentha græca.
Hieracij succus ex vino potus.
Eiusdem folia tosta, thyrsiq; triti, et ex aceto hausti.
Pæoniæ radix, vel semen, tam potum, quàm admotū.
Bistortæ & tormentillæ radices potæ & exterius illitæ.
Scabiosa tusa recensquè illita.
Angelicæ radix cum ruta imposita.
Staphydis agriæ flores, & folia tum pota, tum illita.
Melitea terra ex vino pota.
Antidotum nostrum, in præfatione lib. 6. descriptum.
Potio ex antidoto nostra & aqua vitæ, ibidem descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterijs illitum.
Allium cum Zito tritum ad nauseam vsque potum, & vomitione reiectum.
Opopanax potum cum vino, et vomitione redditum.
Origanum cum vino haustum.
Centaurium minus cum myrrha, & opij momento, plagæ impositum.

Rumex

Rumex contrita & cataplasmatis modo adhibita.
Theriaca tum pota, tum illita.
Quinta essentia nostra, in præfatione sexti libri descripta, pota.

MATTHIOLI.
Ad Dipsadis morsum.

Antidota omnia quæ vipereis morsibus succurrunt.
Oleum potum, & vomitione redditum.
Emplastra attractoria plagæ imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad Hæmorrhoi morsum.

Allium bibitum, & illitum.
Merum copiosius haustum.
Vitium viniferarum folia decocta, & ex melle subacta imposita.

MATTHIOLI.

Allium copiosè deuoratum } *anteaquàm crueta sit*
Vinū dilutū liberalius potū } *vrina, & deinde vo-*
Theriaca deuorata } *mitione reddita.*
Pisces copioso allio, & oleo perfusi in cibis sumpti.

DIOSCORIDIS.
Ad Cerastæ morsum.

Sesamum cum rosaceo inunctum.
Raphani semen ex vino bibitum.
Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.

MATTHIOLI.

Antidota omnia, quæ vipereis morsibus conueniunt.

MATTHIOLI.
Ad Tarantulæ morsum.

Antidota omnia quæ phalangiorum ictibus resistūt.
Musica instrumenta & continua tripudia, & saltationes, ad lassitudinem vsque.

DIOSCORIDIS.
Ad Scolopendræ morsum.

Asphodeli radix & semen ex vino pota.
Sal ex melle, & aceto illitum.
Ruta syluestris admota: quin, & bibita ex vino.
Muria acida, fotu adhibita.
Aristolochia ex vino pota.
Serpyllum potui datum ex vino.
Calamintha ex mero sumpta.

MATTHIOLI.

Cinis ex aceto subactus & vulneri illitus.
Scilla imposita.
Pulegium }
Ruta } *ex vino pota.*
Mentha }

DIOSCORIDIS.
Ad Dryini morsum.

Aristolochia cum vino hausta.
Trifolij bituminosi folia in potu sumpta.
Asphodeli radix potui data.
Glandes quæcunque bibitæ.
Ilicis radices tusæ, & icto loco illitæ.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ vipereis morsibus conueniunt.
Quercus foliorum succus potus, aut stillatitia eorum aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad Natricis morsum.

Origanum tritum, & aqua subactum ex lixiuio, & oleo inditum.
Aristolochiæ cortex minutim contritus cum querna

radice, & hordei farina ex melle illitus.
Aristolochiæ binæ drachmæ in potione poscæ potæ.
Marrubij succus ex vino haustus.
Fauus recens ex aceto sumptus.

MATTHIOLI.

Cupressi pilulæ drachmæ pondere, vna cum baccarū myrti tantundem, ex rhodomelle, aut vino mulso potæ.
Calx viua ex oleo illita.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, arterijs, et vulneri illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad Cenchri morsum.

Lactucæ semen cum lini semine illitum.
Satureia cum syluestri ruta, & serpyllo, & asphodeli radice ex vino sumpta.
Gentiana potui data.
Cardamomum deuoratum.

DIOSCORIDIS.
Ad muris aranei morsum.

Mus araneus ipse discerptus & impositus.
Allium cum ficulneis folijs, & cumino illitum.
Absinthium ex vino bibitum.
Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
Galbanum in splenio admotum.
Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
Porrum contritum impositum.
Abrotani decoctum ex vino haustum.
Serpyllum ex vino potum.
Eruca ex vino sumpta.
Cupressi recentes pilulæ ex aceto potui datæ.
Cyclaminus ex aceto mulso sumptus.
Pyrethrum ex vino potum.
Chamæleonis radix bibita.

MATTHIOLI.

Erucæ semen tritum, & impositum.
Cuminum cum allio simul cum putamine tuso adhibitum.
Mus ipse araneus laceratus, & impositus.
Radix { *Gentianæ* / *Panacis* } *ex vino pota, & vulneri illita.*
Capparis cortex, tam potus, quàm illitus.
Verbenacæ rectæ succus potus.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum insumptum.

DIOSCORIDIS.
Ad pastinacæ & draconis marini ictum.

Saluiæ decoctum potum.
Simplicia omnia, quæ viperinis morsibus conueniūt.
Absinthij, aut sulphuris ex aceto decocti potio.
Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
Plumbum confricatum.
Sulphur admotum.

MATTHIOLI.

Furfures aceto incocti, & impositi.
Acetum calido fotu adhibitum.
Fermentum acidum ex liquida pice impositum.
Lauri decoctum foliorum haustum.

Marrubium

Marrubium cum lauri folijs, & echio potum.
Panacis radix cum saluia deuorata.
Fici lactis guttæ quinq; cũ trib. serpylli granis potæ.
Saluiæ decoctum potum pluribus diebus.
Scordium ex suo ipsius decocto potum.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum.
Quinta essentia nostra cum antidoto nostra parata.

Anchusæ folia
Quinquefolium
Rubi flores
Arctium
Oxalis
Lycopsis
Tordilium
Chamæpitys
Fagi cortex
Pastinacæ agrestis semen
Terebinthi fructus
Ficus marinus.
Smyrnium
Eryngium
Libanotis
} *plagis illita et intus sumpta.*

DIOSCORIDIS.
Ad mustelæ morsum.

Eruca comesta, & post eam bibitũ vinum odoriferũ.

MATTHIOLI.

Vincetoxici radices potæ.

DIOSCORIDIS.
Ad basilisci morsum.

Castoreum drachmæ pondere ex vino potum.
Papaueris succus haustus.

DIOSCORIDIS.
Ad calcidicæ lacertæ morsuram.

Portulaca percocta deuorata & illita.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ vipereis morsibus succurrunt.
Portulaca plurima in cibo deuorata.
Vinum myrtite, meracius bibitum.
Acetum calidum cum spongia fotum.

MATTHIOLI.
Ad ammoditæ morsum.

Mentha ex aqua mulsa pota.
Cassia odorata
Castoreum
} *ex frigida pota.*
Artemisiæ succus cum aqua potus.
Theriaca Andromachi tum deuorata tum illita.
Medicamenta quæ trahendi vim habent imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad canis rabidi morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorum fluuiatilium cinis cochlearium duorum pondere ex gentianæ radicis vino, per triduum in vino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotarichi piscis salitæ carnes illitæ.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præseruat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina vrina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.

Cæpe cum ruta, sale & melle mixta.
Allium cum vino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces herculeum pici mistum & cataplasmatis additum.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositæ.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.
Allium syluestre in cibo sumptum, & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus cyrenaicus.

MATTHIOLI.

Cancrorum fluuiatilium cinis quadraginta diebus cum gentiana, & thure potus.
Pix brutia cum opopanace & aceto imposita.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Oxylapathi decoctũ fotu adhibitum, herbâque ipsa illita, atq; vnà cum radicibus hausta.
Scorzoneræ radix deuorata, aut eius succus haustus.
Hippolapathi radix quadraginta diebus pota, atque etiam illita.
Vincetoxici radices quotidie sesquidrachmæ pondere pota ex cardui benedicti decocto continuis quadraginta diebus.
Angelicæ radix exterius cum ruta imposita, & nitro in corpus sumpta.
Bitumen Asphaltite drachmæ pondere, diebus pluribus continuis ex aqua potum.
Hippocampus marinus ex aceto nigro, & melle subactus tam potus, quàm illitus.
Rumex fotu adhibita.
Theriaca Andromachi deuorata, & vulneri illita.
Potamogetum cum sale exterius illitum.

Artemisia
Absinthium
Allium
Centaurium mi.
Aristolochia
Scordium
Chamædrys
Bryonia
Pulegium
} *tam intus sumpta, quam exterius illita.*

Caprifici cortex contusus & ex aqua potus.
Cauterium actuale inustum.
Mercurius præcipitatus vulneri inspersus.

MATTHIOLI.
Ad hydrophobiam, id est aquæ timorem.

Veratri albi, aut nigri potiones.

Epithymum
Fumaria
Sena
Myrobalana
Elaterium
Agaricum
Rhabarbarum
Centaurium mi.
Genistæ semen
Thapsia
Armenius lapis
} *in potionibus purgantibus propinata.*

Bitumen iudaicum frequenter ex aqua potum.

Coagulum { *Leporis* / *Vulpis* / *Capreoli* } *potum.*

Catuli coagulum semel potum.
Ciceris nigri decoctum copiose haustum.
Mithridatis Antidotum.
Theriaca Andromachi.

DIOSCORIDIS.

Ad canis non rabidi morsum.

Amygdalæ amaræ ex melle exceptæ.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina vino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Mentha imposita.
Vrtica vtraque cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cũ suillo adipe veteri imposita.
Sambuci, & ebuli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Hippolapathi radix trita, et ex meraco vulneri illita.
Marrubij folia cũ veteri axũgia trita & imposita.
Canis qui momorderit pili excisi et vulneri adalligati.

DIOSCORIDIS.

Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiuiũ ficulnei cineris potũ, adiecto sale trito et vino.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Maluæ decoctum impositum.
Myrrhis ex vino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex vino.
Lactuca syluestris bibita.
Coris semen potum in vino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum vino bibitum.
Dauci semen ex vino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex vino pota.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangij folia, flores semenquè potum.
Iunci marini tenella folia prope radicem erumpentia imposita.
Hyacinthi radix pota.
Semperuiuum maius in potu datum.
Aqua maris fotu adhibita.
Punicæ syluestris radix, quàm tenuissimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu admotum, aut eius folia.

Abrotani / *Anisi* / *Cumini æthiopici* } *semẽ propinatũ* } *Binarũ drachmarũ põde. cũ hemina vini.*
Cedrides tritæ admotæ, vel bibitæ.

Platani cortex potus.

Cupressi viridium pilularum admisto vino decoctũ.
Chamæpytios decoctum bibitum.
Trifolij semen propinatum.

MATTHIOLI.

Atriplicis succus potus.
Cyani vtriusq; folia siue semen ex vino hausta.
Porri folia melle subacta & illita.
Hyeracium ex commisto vino, & aceto potum.
Trifolij bituminosi decoctum fotum.
Acetum calidum cum spongijs vulneri adhibitum.
Sanguinaria trita & illita.
Porrum cum furfuribus, & aceto incoctum, et illitũ.
Hordeacea farina ex vino & melle cocta & imposita.
Lauri folia cum ruta adhibita.
Caprillum stercus cum vino impositum.
Amaracus cum syluestri ruta, & cypero ex aceto.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.

MATTHIOLI.

Ad acontiæ morsum.

Antidota omnia, quæ vipereis morsibus resistunt.
Oleum nostrum de scorpionibus, plagæ, cordi, & arterijs illitum.
Potio ex aqua vitæ, & antidoto nostro parata: lege li. 6. præfationem.

DIOSCORIDIS.

Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosaceo.

MATTHIOLI.

Mithridatis antidotum.
Scorpiones contriti.
Oleum nostrum de scorpionibus inunctum.

DIOSCORIDIS.

Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

MATTHIOLI.

Crocodili corij cinis ex aceto illitus.
Hastulæ regiæ radices elixæ & illitæ.
Hypericum recens tritum & morsui adalligatum.

DIOSCORIDIS.

Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens tum siccum bibitum.

MATTHIOLI.

Phaseoli commanducati & vulneri adalligati.
Fabarum & erui farina melle subacta, & illita.
Abiegna resina calens, cum rosaceo adhibita.

DIOSCORIDIS.

Ad scorpionis ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum ex vino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri baccæ ex vino bibitæ.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus satiuæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, et impositus, vel tost⁹ deuoratus.
Delphinium appositum.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro, apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.
Fimus { *Asini* / *Equi* } *herbas pascẽtis vino dilutus haustus.*

Vrina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & vino imposita.
Lychnidis semen cum vino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen vino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis adhibitus.
Phalangium herba pota.
Lactuca syluestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen & flores in vino poti.
Abrotonum in vino potum.
Sampsuchum ex aceto & sale impositum.
Hieracium maius, & minus cataplasmatis more appositum.
Laser oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum vino pipereq; bibita, et manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemonij radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum vino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulphur ignem non expertum, cum resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, vel cum posca fota.
Galbanum splenij more ductum impositum.
Hordei farina cum vino parata.
Rutæ decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum iniectum.
Cupressus cum vino & ruta.
Peucedani succus haustus.
Pulegij } *decoctum potum.*
Gentianæ }
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarum duarū pondere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

MATTHIOLI.

Mumia ex mero hausta, quin et illita, cum recenti butyro.
Citrij semen potum & appositum.
Ponticæ nuces in cibis sumptæ, tum quoque in cingulo gestatæ.
Pastinacæ semen potum.
Oleum nostrum de scorpionibus, vulneri, cordi, & arterijs illitum.
Serpillum }
Althææ radix } *pota.*
Elaphoboscum }
Blitum ex vino sumptum.
Atriplicis succus potus, & ipsa herba illita.
Cyani vtriusq; folia siue semen ex vino decocta, & pota.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina aceto subacta, & illita.
Asphodeli radix decocta & plagæ admota.
Gentiana hausta.
Achates lapis gestatus, vt carnem tangat.
Cochlea hortulana contusa, & illita.
Terreni vermes triti, & impositi.
Cancer fluuiatilis tritus, & potus ex vino.
Verbenaca recta tum pota, tum illita.
Cuminum cum melanthij, & viticis semine drachmæ pondere potum ex vino.

DIOSCORIDIS.
Ad vesparum, & apum ictus.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum seuo vitulino adhibitum.

MATTHIOLI.

Asparagus tritus, & cum melle illitus.
Bubulum stercus cum posca illitum.
Sesamum cum posca.
Muscæ contritæ, & illitæ.
Thymbra }
Melissophyllum } *illita.*
Sisymbrium }
Momordicæ oleum inunctum.
Ferrum in quo strombi conchylij imago exculpta fuerit, icto loco superposito.

DIOSCORIDIS.
Ad fuganda animalia venenosa.

Iuniperi accensæ fimus.
Cedrides peruncto corpore adipe, vel medulla ceruina exceptæ.
Viticis folia suffita, vel substrata.
Cancri fluuiatiles crudi cum ocimo triti, scorpionib. admoti.
Ceruinum cornu crudum incensum, suffitumq;.
Cerui, & Elephantis adeps inunctus.
Ceruina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffitumq; incensum.
Origani folia stratis subacta.
Dictamnum olfactum, omnia quæ ictu aut morsu venenum relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.
Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugat serpentes, & muscas.
Nigellæ suffitus.
Polium vtrumq; incensum, stratumq;.
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI.

Veteramentorum suffitus.
Scordium substratum & suffitum.
Bitumen suffitum.
Succinum suffitum.
Assa fœtida suffita.
Castoreum suffitum.
Ceruina vngula suffita.
Cerui corium in terra stratum.

DIOSCORIDIS.
Ad venena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mensura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis impositæ.
Nuces iuglandes cum ruta, & ficis præsumptæ.

Quinquefoli

Quinquefolij radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calaminthapræpota.
Mustelæ salitæ, & in vmbra exiccatæ puluis cũ vino.
Mustelæ ventriculus coriãdro farctus, & inuetera-
Caniculæ lac primi partus potum. (tus.
Eryngium cum vino potum.
Butyrum deficiente oleo haustum.

Sanguis
Anseris
Anatis
Hœdi
antidotis commistus.

Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutæ semen acetabuli pondere cum vino potum.
Napi semen potum.
Maluæ decoctum cum suis radicibus frequenter potum, crebroque reiectum.
Brassicæ semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drach. pondere cum diluto vino sumptũ.
Chamæleonis albæ radix pota cum vino.
Spina alba in amuletum congesta, colloq; suspensa.
Abrotani semen cum vino potum.
Ruta cum iuglandibus nucibus, & caricis sumpta.
Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonicæ folia drachmæ pondere in vino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum vino.
Polemoniæ radix in vino bibita.
Smilais asperæ acini prius, post ve sumpti.
Acetum tepidum bibitum.

Terra
Lemnia
Samia
ex aqua hausta.

MATTHIOLI.

Iridis radix pota.
Imperatoriæ herbæ radix sumpta.
Phu radix hausta.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores.
Helenium.
Myrrha. *Caphura.*
Mumia cum tribulo marino, & assa fœtida sumpta.
Dictamni albi radices quoquo modo sumptæ.
Quernarum glandium decoctum in potu sumptum.
Citriorum malorum semen haustum.
Oleum nostrum de scorpionib.cordi, & arterijs illitũ.
Castoris vrina.
Ceruini cordis os.
Napi semen haustum.
Cyani vtriusq; folia, siue semen hausta ex vino.
Scorzoneræ radix, aut eius & foliorũ succus haustus.
Caryophyllorũ flores sacchar o asseruati, intus sumpti.
Zedoaria deuorata, vel in potu hausta.

Dictamnus albus
Imperatoria
Vincetoxicum
Scordium
Carduus benedictus
Hypericum
quouis modo insumpta.

VENENORVM.

Bistortæ & Tormentillæ decoctum potum.
Consolidæ regalis flores.
Angelica.
Quinta essentia nostra hausta.
Lapis bezahar octo granorum pondere sumptus.
Melitea terra pota.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione lib. sexti descriptum.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ, eodem in loco descripta.

MATTHIOLI.
Ad veneficia.

Herbæ paridis semen drachmæ pondere quotidie potum ad vigesimum diem vsque.
Argentum viuum pro amuleto suspensum.
Lapis aetites gestatus.
Vpupæ auis cor suspensum.
Leporis cor in aluta gestatum.
Lupinus oculus dexter gestatus.
Scilla super limine ianuæ suspensa.

DIOSCORIDIS.
Ad leporem marinum.

Cedria contrita cum vino hausta.
Cancri fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.

Lac asininum
Passum
continuè datum.

Maluæ radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum vino bibita.

Veratrum nigrum
Scammonij succus
drachmæ pondere data cũ mulsa, & mali punici acinis.

Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma vna, vel altera adhibita.

MATTHIOLI.

Humanus sanguis calens potus.
Humanum lac ab ipsis mammis exuctum.
Vulpis caro inassata, & deuorata.
Theriaca diatessaron, tribus diebus pota.

DIOSCORIDIS.
Ad rubetam ranam.

Testudinis marinæ sanguis cum leporis coagulo, & cymino bibitus.
Alismatis radix vnius, vel duarum drachmarum pondere in vino pota.
Merum largius potum, & vomitu redditum.

Arundinis
Cyperi
radicis binæ drachmæ potæ.

MATTHIOLI.

Eryngij radix ex ranarum comestibilium iure pota.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione lib. sexti descriptum.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.
Testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & vino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ, in lib. 6. præfatione descripta.
Smaragdi puluis, scrupuli pondere ex vino potus; & subinde intret æger nudus in mulum, aut equum

recenter exenteratum, ibiq; conclusus moretur donec deferuescat cadauer.

Rhabarbarum
Diacurcuma } *pota.*
Dialacca

Lapis in rubetæ ipsius capite inuentus potus.

DIOSCORIDIS.

Ad buprestes, & pinorum erucas.

Oleum { *Irinum* / *Melinum* } *potum.*

Caricæ comesæ, & earum decoctum ex vino.

Palmulæ in cibo sumptæ, vel tritæ ex mulso, aut lacte potæ.

Pyra omne genus in cibum sumpta.

Humanum lac bibitum copiosè.

MATTHIOLI.

Antidota omnia, quæ cantharidum noxæ subueniũt.

DIOSCORIDIS.

Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.

Cyrenaicus succus potus.

Laserpitij folia ex aceto hausta: quin & succus ex aceto gargarizatus.

Betæ folia cum aceto bibita.

Niuis glebula cum aceto sumpta.

Cimices ex vino aceto ve poti.

Acetum cum sale potum.

Nitrum ex aqua gargarizatum.

Atramentum sutorium aceto dilutũ & gargarizatũ.

MATTHIOLI.

Salicis decoctum, aut lixiuium ex ipsius cinere paratum potum.

Alumen in lixiuio dissolutum gargarizatum.

Sal ammoniacum aqua dilutum & gargarizatum.

Quinta essentia nostra pota.

Oleum è chalcantho semiscrupuli pondere haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad epotas cantharidas.

Halicæ
Oryzæ
Tragi
Maluæ } *decoctum clysmate infusum.*
Sem. lini
Semen fœnigræci
Althææ

Nitrum ex hydromelite potum.

Nuclei pinei ex vino sumpti.

Cucumeris semen contritũ, ex mulso, aut lacte haustũ.

Anserinus adeps ex passo potus.

Samia terra, quæ aster appellatur ex defruto hausta.

Pulegium tritum ex aqua potui datum.

Lac potum.

Vinum dulce liberalius bibitum.

Thuris cortex ex passo sumptus.

Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.

Vitis recentis ramuli detriti, & ex passo hausti.

Ius esculentum omnium adipum.

MATTHIOLI.

Lac humanum ex vberibus ipsis exuctum.

Butyrum crudum recens, ecligmatis modo delinctũ.

Psillij, cydoniorum malorum, maluæq; seminis spissamentum.

Lactucæ
Portulacæ
Cucumeris } *succus potus.*
Cucurbitæ

Papaueris
Lactucæ
Peponum } *seminum cremor lacteus, ex halicacabi*
Cucumeris } *solani aqua paratus, potus.*
Cucurbitæ
Anguriæ

Halicacabi baccæ decem aut duodecim confractæ, & ex aqua portulacæ, aut hordeacea ptissana potæ.

Amygdalinum dulce selibræ pondere potum.

Oleum è pineis nucleis
Oleum è papaueris semine } *copiosè haustum.*

Maluæ
Althææ } *stillatitia aqua abundè pota.*
Cucurbitæ

Theriaca deuorata.

Mithridatis antidotum.

Antidotum è pineis nucleis, comm. de cantharidibus descriptum.

Antidotum è lemnia terra.

Oleum è momordica, syphone in penis meatũ infusũ.

Balneum ex ibisci, maluæ, violarum, psillij, fœnigræci, hordei, & hyoscyami folijs & seminibus paratum.

Oui album cum succis frigidis iniectum.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.

Acetum tepidum potum, & vomitu redditum.

Grossi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.

Nitrum per sese potum.

Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut lasere haustum.

Brassicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.

Conyzæ semen cum pipere ex aceto haustum.

Rubi succus ex aceto potui datus.

Hordeacea farina ventriculo, & aluo ex aqua mulsa inuncta.

Thymum ex vino haustum.

Calaminthæ folia arida pota.

MATTHIOLI.

Caprifici lac potum.

Chelidonij maioris succus haustus.

Napi semen ex aceto bibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad salamandram.

Resina pinea in delinctu.

Galbanum ex melle deglutitum.

Nuclei pinei contriti, ex ajugæ decocto poti.

Vrtica cum lilijs ex oleo decocta, & pota.

Testudinis marinæ, et terrestris oua, cocta, et deuorata.

Ranarum ius, in quo eryngij radix fuerit cocta, potum.

MATTHIOLI.

Theriaca
Mithridatis antidotum
Terebinthina resina } *pota.*
Vrticæ semen
Cupressi folia

DIO-

DIOSCORIDIS.

Ad colchicum ephemerum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum, quin & asininũ largius potũ.
Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium viticularum succus bibitus.
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulæ recentis medulla ex vino sumpta.
Myrti baccæ tusæ, & aqua maceratæ, & in liquorem solutæ, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixiuio bibitum.
Simplicia omnia, quæ fungis aduersantur.

MATTHIOLI.

Lac { *Humanum*, *Bubulum*, *Asininum* } *potum.*
Dictamnum duarum drachmarum pondere haustũ.

DIOSCORIDIS.

Ad solanum somnificum & manicum, & Dorichnium.

Aqua mulsa copiose sumpta.
{ *Lac caprillum*, *Lac asininum* } *potum.*
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Conchylia omnia, tam cruda quàm tosta deuorata.
Locustæ marinæ, quin & Gammari in cibum sumpti, & eorum iuscula pota.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ opio aduersantur.
Quinta essentia nostra, comm. de vino descripta.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ, in præfatione libri sexti descripta.

DIOSCORIDIS.

Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largius ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei deuorati.
Cucumeris semen passo potui datum.
Vinum salsum cum suillo recenti adipe, & passo potũ.
Vrticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium deuoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.
Nasturtium
{ *Raphanus*, *Cæpa*, *Allium* } *ex vino sumpta.*

MATTHIOLI.

Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrum magnum.
Piper longum.
Pistacea largius deuorata.
Meracum à vomitu potum.
Absinthium. *Castoreum.*

{ *Ruta*, *Lauri baccæ, & folia*, *Defrutum*, *Vrticæ semen*, *Cardamomum* } *ex meraco hausta.*

DIOSCORIDIS.

Ad aconitum.

{ *Leporinum*, *Hædinum*, *Vitulinum* } *coagulum ex vino potum.*
Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
{ *Origani*, *Rutæ*, *Marrubij*, *Absinthij* } *decoctum cum vino absinthite potum.*
{ *Sedum maius*, *Abrotanum*, *Chamelæa*, *Aiuga* } *ex vino absinthite pota.*
Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, vel lacte cum castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex vino potum.
Vinum, in quo aurum, argentum, ferrumve candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ ius ex lixiuio & vino paratum potum.
Bubularũ carniũ præpinguia iura cum vino sumpta.

MATTHIOLI.

Eryngij radix ex ranarum comestibilium, vel Anserino iure pota.
Lemnia sphragis duarum drachmarum pondere ex calida aqua pota & vomitione reddita.
Theriaca Andromachi à vomitu hausta ex vino in quo gentiana decocta fuerit.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione sexti libri descriptum, deuoratum, aut ex vino haustum.

MATTHIOLI.

Ad napellum.

Lapidis Bezahardici septem grana ex albo meraco.
Napi, aut rapi semen potum.
Butyrum bubulum coctum, & sæpe ac large cum vino sumptum.
Glandium putaminum decoctum ex vino paratum.
Diambari, diamoschiq; puluis potus.
Moschus ambarumq; per sese, & cum Lemnia terra ex vino pota.
Capparis radices contritæ, & haustæ.
Mus qui napelli ipsius radices depascitur, siccatus & ebibitus.
Antidotum è muscis napelli flores depascentibus: vide lib. 6. Napelli commentarium.
Smaragdus in puluerem tritus duarum drachmarum pondere haustus.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, arterijs, atque nucibus replicatis sæpe vicibus inunctum.
Puluis serui, principis Ferdinandi Archiducis Austriæ, quo nonnullos qui Napellum sumpserunt sanatos vidimus.

DIOSCORIDIS.

Ad taxum.

Acetum calidum potum, & vomitu redditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

MATTHIOLI.

Medicamenta omnia ad cicutam facientia.

Theriaca Andromachi.

Antidotum nostrum magnum, in præfatione sexti lib. descriptum.

DIOSCORIDIS.

Ad toxicum.

Sanguis { *Hircinus*
Caprillus
Leporinus
Ceruinus
Caninus } *frixus, & in cibis sumptus.*

Galbanum cum myrrha ex vino haustum.

Quinquefolij radix pota.

Roboru
Fagi
Ilicis } *cortex tritus ex lacte haustus.*

Cotonea mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.

Amomum
Carpobalsamum } *ex vino haustum.*

MATTHIOLI.

Lapis bezahar octo granorũ pondere ex vino haustus.

Napi, aut rapi semen potum.

Tormentillæ radix hausta.

Glandiũ omphacides siue putamina ex lacte hausta.

Malorum cydoniorum vinum potum.

Cubibæ deuoratæ.

DIOSCORIDIS.

Ad opium & corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.

Origanum cum passo aut oxymelite haustum.

Alismatis radix duarum drachmarum pondere ex vino pota.

Acetum bibitum, & vomitu redditum.

Sal cum oxymelite sumptum.

Meracum vinũ cum absinthio, & cinnamo. haustũ.

Nitrum ex aqua potui datum.

Origanum cum lixiuio, aut passo potum.

Rutæ syluestris semen cum pipere, & panace ex vino sumptum.

Piper cum castoreo ex aceto mulso, vel cum satureiæ, aut origani decocto ex vino bibitum.

Pinguia iura in potu sumpta cum vino, aut passo.

Ossium medulla ex oleo pota.

MATTHIOLI.

Artemisia recẽs deuorata, aut foliorũ succus haustus.

Quinta essentia nostra, cap. de vino descripta.

Laserpitij lachryma pota.

Castoreum ebibitum.

Theriaca sagzanea deuorata.

Mithridatis antidotum ex vino potum.

Moschum
Ambarum } *olfactum.*

Ellebori albi puluis naribus inditus.

Sulphuris suffitus.

DIOSCORIDIS.

Ad cicutam.

Absinthium ex vino bibitum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.

Acetum bibitum, & vomitu reiectum.

Meracum vinum largius epotum, & per interualla repetitum.

Lac tum bubulum, tum asininum potum.

Castorium cum ruta, & mentha ex vino sumptum.

Amomi
Cardamomi
Styracis } *vncia pota.*

Piper cum vrtica semine ex vino haustum.

Lauri folia potui data.

Laser ex oleo, vel passo potum.

Passum per se largius ebibitum.

MATTHIOLI.

Apij semen ex vino potum.

Iridis radix potui data.

Seseli Massiliense ebibitum.

Nitrum ex copiosiore aqua potum.

DIOSCORIDIS.

Ad ixiam.

Absinthium ex vino bibitum.

Origanum ex vino sumptum.

Acetum potum, vomituq; reiectum.

Rutæ syluestris semen
Laserpitij radix } *pota.*

Tragorigani decoctum haustum.

Resina terebinthina deuorata.

Nardus Indica potui data.

Castorium
Laserpitium } *oboli pondere sumpta.*

Nuces iuglandes cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita vt singula drach. põdus æquẽt ex vino haustæ.

Chamelææ
Thapsiæ
Absinthij } *succus scillicet põdere ex aqua mulsa haustus.*

MATTHIOLI.

Theriaca Andromachi
Mithridatis antidotũ } *ex absinthij pontici decocto, pota.*

Saccharum è floribus borraginis buglossiue paratum, additis corallio, margaritis, moscho, ambaro, & pretiosorum lapidum fragmentis.

Rosaceum cum aceto syncipiti illitum.

Thlaspi semen potum.

Betæ succus ebibitus.

Triticeæ ptissanæ cremor ex passo potus.

Absinthij dilutum potum.

Nitrum ex mulso haustum.

Lac recenter mulsum à vomitu copiosè potum.

DIOSCORIDIS.

Ad coriandrum.

Merum per sese, vel ex absinthio potum.

Oleum potum.

Oua in oleo exinanita, & ex muria liquefacta deuorata.

Muria epota.

Passum ex lixiuio assumptum.

Gallinarum, & anserum ius copiosè salsum, haustum.

MATTHIOLI.

Theriaca ex mero pota.

Vincetoxici radices potui data.

Diamoschum
Diambarum } *in potionibus.*

DIOSCORIDIS.

Ad psillium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduersantur.

MAT-

MATTHIOLI.

Theriaca hausta.
Vincetoxicum ebibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsa liberalius pota.
Lac affatim bibitum.
Aqua calida fotu adhibita: quin etiam & oleum.

MATTHIOLI.

Vinum dulce potum ad ebrietatem vsque, vt inde dormiant affecti.
Castorium è dulci vino potum.
Melissophylli succus ex aceto sumptus.

Oleum de { *Lilio, Castorio, Vermibus, Costo, Hypericone, Vulpinum* } *occipitio, ceruici, & spinali medullæ illitum.*

Vnguentum { *Aragon, Agrippæ* } *eodem modo vsurpatum.*

DIOSCORIDIS.

Ad mandragoram.

Aqua mulsa copiosè pota, & vomitu reiecta.
Nitrum cum absinthio ex dulci vino, aut passo sumptum.
Rosaceum cum aceto capiti perfusum.

Eupatorium, Piper, Sinapi, Castorium, Ruta } *ex aceto trita, & ad olfaciendũ data.*

Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

MATTHIOLI.

Coriandri semen, Pulegium. } *ex aqua calida potum.*

Origanum ex frigida ebibitum.
Veratri albi puluis naribus inditus.
Cantharides ex fermento occipitio adalligatæ.

DIOSCORIDIS.

Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.
Mel ex rosaceo calido potum.
Raphanus deuoratus, vel potui datus.
Absinthium cum aceto bibitum.
Melissophylli folia cum nitro bibita.
Lixiuium sarmentitij cineris ex acida muria potum.
Satureia feruefacta, haustaque
Origani iusculum potui datum.
Acetum calidum potum, & vomitu reiectum.
Atramentum sutorium ex aqua potum.
Sal cum oxymelite bibitum.
Pyrastri folia pota, deuorataque.
Oua gallinacea cum aristolochiæ drachma ex posca deuorata.
Panacis radix, & semen ex vino pota.
Fæx vini cremata ex aqua pota.
Sinapis bibita.
Nasturtium comestum.

MATTHIOLI.

Myrti frondes, cum baccarum semine tritæ; & insumptæ.
Brassicæ succus potus.
Porrum sub cineribus coctum haustum, & comestũ.

VENENORVM

Pyri syluestris cinis potus, quin & ligni ramenta.
Pyra syluestria deuorata, aut cum ipsis fungis elixa.
Quinta essentia nostra pota.
Raphani domestici succus potus.
Rutæ folia deuorata.
Origanum. *Mel.*
Theriaca ex aceto acerrimo pota.
Vinum generosum in quo piper conferbuerit.
Allium crudum deuoratum.
Murinum stercus ex vino potum.
Oleum cum anatis adipe clystere infusum.
Ricinum oleum ventri illitum.
Scammonium vltimo loco potum.
Diapipereos, aut diacyminum, aut diagalanga, aut diamoschum pota.

DIOSCORIDIS.

Ad gypsum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Maluæ decoctum potum: quin & toti corpori inspersum.
Oleum bibitum.
Aqua mulsa bibita.
Caricarum decoctum potum.
Lixiuium è ficulneo, aut sarmẽtitio cinere paratum, cum vino copiosiore haustum.
Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut passo sumptum: quin etiam & thymum.
Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ cerussæ & fungorum noxæ opitulantur.
Maluæ, althææ, fœnogræci, & lini seminis decoctum potum.
Aqua egelida cum butyro pota, & vomitione reiecta.
Mithridatis antidotum ex meraco duarũ drachmarum pondere à vomitu bibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad cerussam.

Amaracinum, Irinum } *oleum potum.*

Vlmi liquor potus.
Persicorum nuclei ex ptissana poti.

Caricarum, Malaarum } *decoctum haustum.*

Lac calidum bibitum.
Sesamum tritum ex vino sumptum.
Lixiuium ex sarmentitio cinere haustum.
Columbina oua cum thure pota.

MATTHIOLI.

Scammonium ex mulsa aqua potum.
Medicamenta quæ suapte natura vrinam pellunt.
Oleum lilinum ex hydromelite potum, & vomitione redditum.
Atriplicis rapique semen ex mulso potum, & vomitu reiectum.
Brassicæ decoctum absque sale cum oleo infusum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Vinum album meracum liberalius potum.

MATTHIOLI.

Ad arsenicum sublimatum.

Butyrum frequenter sumptũ, frequenterq; reiectum.

Asininum

Asininum lac potum.
Rapi semen bibitum.
Mucago ex psillij, maluæ, & cydoniorum semine parata, & pota.
Amygdalinum oleum potum.
Pinguium gallinarum ius copiosè haustum.
Crystallum in tenuissimum puluerem tritum, drachmæ pondere ex dulci amygdalino oleo potum.

DIOSCORIDIS.
Ad argenti spumam.

Hormini syluestris semen potum.
Myrrha bibita
Absinthium
Hyssopum
Apij semen
Piper
Ligustri flores
} *ex vino pota.*
Palumborum aridus fimus cum nardo ex vino potus.

MATTHIOLI.

Butyrum cum mulsa potum, & vomitione reiectum.
Gallinarum & anatum adeps ex hydromelite potus, & vomitu redditus.
Amygdalinum oleum copiosè potum.
Hydromel clystere infusum.
Apij succus ventriculo inunctus.
Butyrum ventri illitum.
Lathyris semẽ drachmarũ duarum põdere haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad argentum viuum.

Lac copiosè potum, & vomitu reiectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti spumam.

MATTHIOLI.

Lac bubulum cum suo butyro potum.
Amygdalinum oleum ebibitum.
Aurum in puluerem subtiliter tritum potum.

MATTHIOLI.
Ad argentum viuum sublimatum præcipitatumque, & cinnabarim.

Lac bubulum cum suo butyro potum, & vomitione redditum.
Antidota omnia quæ ad cantharidũ noxam faciunt.

DIOSCORIDIS.
Ad calcem, sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsa potum, & vomitu reiectum.
Carnium iura pinguia hausta.
Althææ
Maluæ
} *decoctum, ad spißitudinem redactũ potũ.*
Tragi herbæ semen potum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

MATTHIOLI.

Lac abundè potum.
Butyrum
Ius carnium pinguium
Animalium pinguedines
Medicamenta aluum lubricantia
} *copiosè pota.*
Seminis { *Maluæ*, *Althææ*, *Psillij*, *Lini*, *Fœnugræci* } *mucagines.*
Antidota omnia quæ ad cantharidum noxã faciunt.

MATTHIOLI.
Ad anacardia.

Amygdalinum oleum dulce
Oleum è pineis nucibus
Oleum è nucibus Indicis
Oleum è papaueris semine
Butyrum crudum recens
Bubulum ouillumq́; lac
Violaceum oleum
Hordeacea ptissana.
} *glacie refrigerata, & pota.*
Pinguium carnium ius
Suillus & anserinus adeps
Cerebrũ tã quadrupedũ, quã volatiliũ
Oßium medulla
} *copiosè sumpta.*

MATTHIOLI.
Ad staphidem agriam.

Amygdalarum dulcium oleum, admisto copioso hydromelite.
Medicamenta omnia quæ cantharidũ noxæ aduersantur.
Theriaca Andromachi pota.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrũ, in lib. 6. præfatione descriptũ.

MATTHIOLI.
Ad scyllam malam.

Lac in quo calybs candens extinctus fuerit potum.
Ouorum vitelli in aceto decocti, deuorati.
Carnium pinguia iura pota.
Butyrum crudum ac recens, copiosè sumptum.
Extrema iuuenum quadrupedum membra elixa & deuorata.

MATTHIOLI.
Ad flammulam.

Bubulum lac à vomitu, & clystere, potum.
Oleum { *Amygdalinum dulce*, *E pineis nucleis*, *Papaueris semine*, *Ex Indica nuce* } *potum.*
Semen { *Lini*, *Maluæ*, *Althææ*, *Psillij*, *Cydoniorum* } *spissamenta pota.*
Pinguia carnium iura hausta.
Halicacabi baccæ deuoratæ.

MATTHIOLI.
Ad vrticæ semen.

Medicamenta omnia quæ scyllæ noxæ resistunt.
Malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota.

MATTHIOLI.
Ad dracunculi semen.

Butyrum crudum recens haustum.
Hordeaceæ farinæ pulticula additis sacharo, penidijs, amygdalino oleo, aut recenti butyro.
Pinguia carnium iura hausta.

MATTHIOLI.
Ad rhododendrum.

Fœnugræci decoctum potum.
Dactyli deuorati.
Viticis semen, aut folia, aut eorum decoctum potum.
Caricæ ex melle, aut in lapio sumptæ.
Defrutum potum.

Pinguia omnia deuorata.

Diacastoreum potum duarum drachmarum pödere.

Iuniperi baccæ pari pondere potæ.

MATTHIOLI.

Ad azadarachr.

Theriaca Andromachi }
Mithridatis antidotum } *ex vino potâ.*
Antidotum nostrum }

Medicamenta omnia quæ nerio conueniunt.

MATTHIOLI.

Ad vomicas nuces.

Butyrum copiosè deuoratum à vomitu.

Vinum meracum copiosum additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo à vomitu epotum.

Ea omnia quæ opij noxam superant.

MATTHIOLI.

Ad sanguinem menstruum.

Margaritæ drachmæ pondere ex aqua melissophylli potæ.

Balneum tepentis aquæ.

Theriaca Andromachi drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota.

Viperei pastilli scrupuli pondere hausti.

MATTHIOLI.

Ad fel Leopardi.

Antidota quæ napello epoto, et vipereis morsibus auxiliantur.

Antidotus Auicennæ è lemnia terra. Vide libro 6. comm. de taurino sanguine.

MATTHIOLI.

Ad vipereum fel.

urBtyumdecoctum potum.

Theriaca Andromachi }
Mithridatis antidotus }
Viperei pastilli }
Antidotum nostrum }
Moschum. } *à vomitu sumpta.*
Ambarum }
Diamoschum }
Diambarum }

Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterijs sæpe inunctum.

Quinta essentia nostra, lib. 6. in præfatione descripta.

MATTHIOLI.

Ad canis piscis fel.

Butyrum bubulum cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo potum.

Oleum odoratum quodlibet corpori vniuerso illitum.

MATTHIOLI.

Ad cati cerebrum.

Terra lemnia ex oleo pota, & vomitione reiecta semel in septimana.

Diamoschum quotidie sumptum horis quatuor ante cibum.

Moschum per sese semiscrupuli pondere ex vino pluries potum.

MATTHIOLI.

Ad venenum caudæ cerui.

Butyrum bubulum potum & vomitione reiectum.

Smaragdi puluis semiscrupuli pondere à vomitu ex vino potus.

VENENORVM.

Pistacia & ponticæ nuces in cibis largius deuoratæ.

Oleum è citri semine pressum, toti corpori illitum.

Theriaca Andromachi duarum drachmarum pondere ex vino pota.

Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs inunctum.

Antidotum nostrum magnum, in præfatione. 6. lib. descriptum.

MATTHIOLI.

Ad quadrupedum quorundam sudorem.

Butyrum siue oleum potum, & vomitione reiectum.

Vinum cum rosaceo à citata vomitione potum.

Rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum; addito sossitij salis momento.

Theriaca ex terra lemnia Auicennæ.

MATTHIOLI.

Ad castoreum malum.

Butyrum bubulum. }
Aqua mulsa } *pota, & vomitione reiecta.*

Diamoron }
Limonum succus } *à vomitu cum saccharo potus.*
Citrij mali succus }

Coriandri semen tostũ duarum drac. pondere haustũ.

DIOSCORIDIS.

Ad plumbi scobem.

Antidota omnia quæ ad argenti spumam faciunt.

MATTHIOLI.

Ad ferri scobem, & scoriam.

Lac recenter mulsum potum.

Medicamenta valenter aluum soluentia ab epoto lacte sumpta.

Butyrum tam diu potum quousque intestinorum dolores cedant.

MATTHIOLI.

Ad lapidem magnerem.

Auri scobes in tenuissimum puluerem trita & pota.

Smaragdi puluis potus nouem diebus.

Lac, & amygdalinum oleum clystere infusum.

MATTHIOLI.

Ad æris squamam.

Mulsa pota, & vomitione reiecta.

Balneum ex hircorum capitum, & cochlearum iure paratum.

Menthæ succus potui datus.

Rosaceum calidum ventriculo inunctum.

Acori radices trium drachmarum pondere potæ.

Lemnia terra drachmæ pondere ex vino albo hausta.

Corallium rubrum drachmarum duarum pondere ex vino ebibitum.

MATTHIOLI.

Ad æruginem.

Medicamenta, & antidota omnia quæ ad æris squamam conferunt.

MATTHIOLI.

Ad risagallum.

Medicamenta, & antidota omnia quæ argenti viui sublimati, arsenici, & æruginis noxæ aduersãtur.

Amygdalinum oleum toti corpori illitum.

Violaceum iulapium ex ptissana hordeacea potum.

Oleum è pineis nucleis et Indica nuce pressum, selibræ pondere potum.

Antidota omnia quæ cantharidibus conueniunt.

MAT-

MATTHIOLI.
Ad elleborum album:

Mulsa cum butyro pota, & vomitione reiecta.
Nymphaea flores duarum drachmarum pōdere poti.
Thiriaca Andromachi.

MATTHIOLI.
Ad elleborum nigrum.

Absinthium in vino potum.
Anisi semen bibitum.
Nardus Indica vnà cum castoreo pota.
Caseus recens
Mel
Butyrum } *in cibis sumpta.*
Pinguia
Passum
Lemnia terra ebibita.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI.
Ad euphorbium.

Butyrum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinguia omnia.
Aqua { *Solani hortensis* / *Violarum* / *Nymphaeae* } *pota.*
Seminis { *Maluae* / *Althaeae* / *Psyllij* / *Cydoniorum malorum* / *Lini* } *mucago pota.*
Lac acidum.
Caphura ex aqua rosacea bibita.
Punicorum malorum vinum
Anguria: Cucumis
Cucurbita. } *glacie refrigerata & insumpta.*
Malorum acidorum succus
Ptissana hordeacea.
Citri semen ex vino helenij potum

MATTHIOLI.
Ad turpetum & tithymalos.

Antidota omnia quae ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi ex vino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit.
Mumia sepulchrorum drach. pondere ex meraco hausta.

MATTHIOLI.
Ad scamonium.

Lac à quo demptum fuerit butyrum potum.
Cotoneorum malorum succus bibitus.

Rhois succus potus.
Ribis vulgaris, vinum haustum.

MATTHIOLI.
Ad colocynthidem.

Antidota omnia ad euphorbium facientia.
Bubulum lac, & butyrum recens potum.
Lemnia terra frequenter pota.
Smaragdi puluis pluries haustus.
Theriaca Andromachi deuorata.

MATTHIOLI.
Ad cyclaminum.

Lauri baccae duarum drachmarum pondere pota.
Gentiana hausta.
Nigrum piper in potu sumptum.
Theriaca.
Lemnia terra.

MATTHIOLI.
Ad thymelaeam & chamelaeam.

Antidota omnia quae ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi.
Lemnia terra.
Rosaceum serapium ex hordei ptissana potum.
Origanum tostum potum.

MATTHIOLI.
Ad bryoniam.

Antidota omnia quae ad euphorbium conueniunt.
Theriaca ex vino hausta in quo helenium incoctum fuerit.

MATTHIOLI.
Ad elaterium.

Theriaca Andromachi ex baccarum lauri decocto, aut melle drachmarum duarum pondere pota.
Menthae succus ebibitus.

MATTHIOLI.
Ad aquam frigidam.

Piper potum.
Creticum vinum potum.
Antidotum nostrum.
Quinta essentia nostra.

MATTHIOLI.
Ad vini laesiones.

Vomitus excitatio.
Brassicae succus potus.
Acetum testiculis adhibitum.

MATTHIOLI.
Ad carnes & pisces refrigeratos.

Ea quae ad maleficos fungos valent.
Vini optimi & odorati potus admisto cydoniorū succo.
Lemnia terra cum agallocho, & mastiche hausta.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES, QVAE CORPORI DECOREM præſtant, ex Dioſcoride.

DIOSCORIDIS.

Ad alopeciam.

MYRRHA cum ladano, & vino myrteo illita.
Harundinum corticum cinis ex aceto inunctus.
Ladanum cum vino, myrrha, & myrteo oleo admotum.
Myrti baccarum ſuccus illitus.
Nucum iuglandium putamen combuſtum, tritumq́; & impoſitum.
Nucum auellanarum crematarum cinis ex vrſino adipe perunctus.
Erinacei terreſtris corij cinis ex liquida pice illitus.
Leporinum caput crematum ex vrſino adipe.
Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.
Murium ſtercus combuſtum ex aceto.
Vrſinus adeps illitus.
Caprarum fimus ex aceto.
Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.
Braſſica cum ſale confricata.
Betæ recentia folia cruda illita.
Aſphodeli radicum cinis impoſitus.
Cæpa confricata.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi illitum.
Naſturtium confricatum.
Cyclamini ſuccus inunctus.
Ranunculi folia, & radices illitæ paruo temporis ſpatio.
Aloe ex vino.
Abrotoni cinis ex raphani ſucco, aut cicino oleo.
Laſerpitij liquor cum pipere ex aceto.
Nymphææ radix ex pice.
Cynogloſſæ folia ex vetere ſuillo adipe.
Adiantum illitum cum ſuſino, aut myrtino oleo, aut hyſſopo aut vino.
Thapſiæ ſuccus inunctus.
Rubigo ferri illita.
Sandaracha ex reſina.
Alcyonium tertium exuſtum inunctum.
Cotes naxia illita.
Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino vnguento.
Caprinarum vngularum cinis ex aceto inunctus.

MATTHIOLI.

Conorum cupreſſi, & mulorum vnguium cinis oleo myrtino exceptus illitus.
Vlmi radicum decoctarum mucago illita.
Perſici nuclei contuſi.
Abrotoni cinis cum oleo raphanino, aut ſicyonio illitus.

Lilij radix ex adipe, & oleo.
Oleum è colocynthide illitum.

MATTHIOLI.

Ad capillorum defluuium.

Conorum cupreſſi, & mulorum vnguium cinis, ex myrtino oleo illitus.
Vlmorum radicum mucago illita.
Humor defluens è medulla diſſectæ tiliæ.
Ladanum inunctum.
Syluestris oliuæ oleum.
Rhois foliorum decoctum ex lixiuio paratum.
Viperinæ ſenectæ cinis inſperſus.
Murinum ſtercus ex aceto illitum.
Cæpa affricta.
Abrotoni cinis cum oleo veteri, aut lentiſcino illitus.
Oleum è colocynthide illitum.
Myrti baccarum vinum illitum.
Myrobalana omnia, & præſertim flaua, quouis modo vſurpata.

DIOSCORIDIS.

Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit ſcolopendra marina inunctum.
Lepus marinus per ſe, & cum marina vrtica tritus, & appoſitus.
Salamandræ cinis ex oleo.
Hederæ lachryma illita.
Dryopteris radix trita, & poſt ſudorem inuncta.
Aqua è viridibus vitium ſarmentis igne incenſis emanans, admota.
Auripigmentum illitum.
Cyperus babilonicus illitus.

MATTHIOLI.

Ad pilos retardandos.

Oleum hyoſcyaminum.
Cicutæ ſuccus illitus.
Hyoſcyami ſuccus inunctus.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & decoctum corticis in lotionibus.
Myrti baccarum ſuccus illitus.
Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.
Humana vrina inueterata admota.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Fœnum græcum in lotionibus.
Malua ex vrina humana.
Betæ decoctum admotum.
Allij cinis ex melle.
Bulbi cum cremato nitro illiti.
Lilij cremati radix ex melle.

Alumen cum eruo ex pice.

MATTHIOLI.

Euonymi baccæ in lixiuio decoctæ.
Syluestris oliuæ oleum.
Pomata illita.
Oleum amygdalarum amararum.
Lupini farina confricata.

DIOSCORIDIS.
Ad rufandos capillos.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata & illita.
Lycium illitum.
Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.
Vini fæx cremata, ex lentiscino oleo tota nocte illita.

DIOSCORIDIS.
Ad crispandos capillos.

Asphodeli radices deraso capiti affrictæ.
Castanearum echinorum cinis deraso capiti ex melle illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto.
Rhois decoctum admotum.
Mori folia trita ex aceto.
Gallæ aceto, aut aqua maceratæ illitæ.
Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde detersum.
Myrti foliorum decoctum in lotionibus.
Acaciæ succus illitus.
Ilgneæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus contabescat, tota nocte illitus.
Hederæ corymbi illiti.
Saluiæ decoctum sæpius inspersum.
Rubi folia admota.
Sory illitum.

MATTHIOLI.

Eruinæ siliquæ priusquam indurescant cũ sale suisq; folijs contritæ, & illitæ.
Oleum è colocynthidis fructu illitum.
Ophris in capitis perfusionibus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad pediculos, & lendes necandos.

Cedria illita.
Myricæ decoctum perfusum.
Mel inunctum capiti.
Betæ decoctum perfusum.
Allium cum origani decocto potum.
Hederæ lachryma illita.
Staphys agria admota.
Sandaracha ex oleo inuncta.
Alumen ex aqua.

MATTHIOLI.

Euonymi baccæ in lixiuio coctæ.
Hederæ gummi illitum.
Hyssopum cum oleo inunctum.
Albi veratri radix in lixiuio decocta.
Argentum viuum extinctũ, & cum butyro inunctũ.
Piper in puluerem tritum, & ex saliua illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendam solis adustionem.

Albumen oui inunctum.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI.

Melopeponis } pulpa illita.
Anguriæ
Seminis maluæ, altheæ, psyllij, & cydoniorum malorum mucago illita ex recenti butyro.
Vlmi folliculorum liquor inunctus.
Vuæ præmaturæ succus illitus.

MATTHIOLI.
Ad remorandam caniciem.

Syluestris oliuæ oleum inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita.
Raparum syluestrium semen admotum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans vnguentaria ex vrina illita.
Ricini semen impositum.
Vitis syluestris acini illiti.
Argenti spuma elota, inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimus illitus.

MATTHIOLI.

Caphura circumlitionibus addita.
Eadem cum chrysocolla trita ex melle.
Elimoniorum succo stillatitia aqua.
Cochlearum terrestrium stillatitia aqua.
Fabacea farina.
Aqua stillatitia ex phasiolis, & quibusdam alijs, vide in phasiolorum commentario lib. 2. cap. 101.
Lupini decoctum perfusum.
Aqua stillatitia ex melopeponibus & alijs multis: vide lib. 2. cap. 128. in comment.
Ari radicum stillatitia aqua, vel earum succus insolatus, & cum eiusdem ari stillatitia aqua illitus.
Primulæ veris florum succus illitus.
Verbasci florum, & polygonati radicum dilutum per alembicum destillatum.

DIOSCORIDIS.
Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitumvè.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Caricæ in cibis sumptæ.

MATTHIOLI.
Ad pustulas sanguineas.

Caphura vnciæ pondere cum pari sulphuris portione trita, additis myrrhæ, thurisq; cuiusque quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra in vitreo vase per dies decem insolata & deinde illita.
Fraxini stillatitia aqua.
Tamarindorum pulpa deuorata frequenter.
Vinum è fragis illitum.
Verbasci florum stillatitia aqua, addito caphuræ momento.

DIO-

DIOSCORIDIS.

Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excussum florem prodeuntia, trita; & cum cerato illita.

Bryoniæ radix cum eruo, creta Chia; & fœno græco illita.

Chia terra admota.

MATTHIOLI.

Myrrhæ oleum frequenter illitum.

Myrrha suffita ex candenti patella.

Conorum pineorum recentium stillatitia aqua faciei admota.

Ari radicum stillatitia aqua illita, vel insolatus ex radicibus succus.

Primulæ veris florum succus illitus.

Verbasci florũ & polygonati radicum stillatitia aqua, addito limonio succo.

DIOSCORIDIS.

Ad cutis vitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.

Conchulæ Indicæ cinis admotus.

Glans unguentaria trita ex urina.

Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.

Narcissi radix cum semine urticæ ex aceto.

Ricini semen admotum.

Vitis syluestris acini illiti.

Cinnamomum ex melle.

Costi radix cum aqua, vel melle illita.

Bryoniæ radix per se, et cum eruo, creta Chia, & fœno græco admota.

Alcyonium primum, & secundum impositum.

MATTHIOLI.

Resinæ laricea aut terebinthinæ stillatitia aqua, addito oleo è vini fæce parato.

Pomata illita.

Aqua è succo limoniorum parata vitreo alembico.

Oleum ex ouorum vitellis.

Oleum è tritico.

Auenæ farina in aceto decocta.

Fabacea farina.

Lupini decoctum affusum.

Rapi syluestris semen illitum.

Lapathi acuti aqua stillatitia, & quorũdam aliorum: vide lib. 2. cap. 108. in comment.

Erucæ semen cum melle inunctum.

Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.

Dracunculi radix contusa & illita.

Boni Henrici succus cum aceto illitus.

Ari radicũ stillatitia aqua, vel insolatus earum succus illitus.

Gentianæ stillatitia aqua illita.

Pseudomelanthij semen in farina tritum & melle illitum.

Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina; & caphuræ momento illitus.

Vinum quod è fragis elicitur.

Primulæ veris florum succus illitus.

Verbasci florum stillatitia aqua.

Lupuli florum, & folliculorum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad ionthos, & varos.

Myrrha illita cum melle, & cassia odorata.

Porri folia cum Rhoe obsoniorum admota.

Cæpæ succus cum sale appositus.

Bulbi per se, & ex oui vitello.

Pulegium ex cera.

Sory ex aqua.

Alcyonium primum, & secundum admotum.

MATTHIOLI.

Aqua è succo limoniorum vitreo alembico parata.

Aqua è lapathi acuti radicibus, & alijs nonnullis parata: vide lib. 2. cap. 108. in comment.

Centaurij minoris decoctum adhibitum.

Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad cutis faciei vitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum elleboro admota.

Cinnamomum ex melle.

Costi radix cum aqua, vel melle illita.

Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum admotum.

Fici lac inunctum.

Cochlearum tum caro, tũ testa simul cremata ex melle.

Leporinus sanguis inunctus.

Sepiæ crematæ cinis admotus.

Lini semen illitum.

Orobi farina imposita.

Sisymbrium inunctum.

Bulbi cremati cum alcyonio impositi.

Hederæ decocta folia ex vino.

Chamæleonis nigri radix.

Alyssum concisum ex melle.

Melia terra inuncta.

Cyclamini succus illitus.

MATTHIOLI.

Thus cum lacte illitum.

Melopeponum }
Anguriæ } *pulpa illita.*

Vuæ immaturæ succus ex lacte humano illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo veratro admota.

Casia ex melle illita.

Costus ex aqua, & melle.

Sanguis leporinus calens inunctus.

Tritici farina ex aceto mulso.

Raphanus cum loliacea farina admotus.

Brassicæ semen inspersum.

Sisymbrium tritum, & impositum.

Allij cinis ex melle.

Dracunculi maioris radix ex melle.

Bulbi ex melle, & aceto.

Nigella confricata.

Galbanum cum nitro ex aceto.

Alyssum concisum ex melle.

Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.

Ricini semen illitum.

Vitis syluestris acini liniti.

Bryoniæ radix cum eruo, fænograco, & creta Chia.

Adarces imposita.

MATTHIOLI

Lariceæ resinæ stillatitia aqua, addito oleo ex vini fæce parato.

Nux myristica illita.
Mustelæ fel ex melle, & ari farina illitum.
Oleum ex ouorum vitellis.
Rapi syluestris semen.
Hordei farina, ex aceto, & melle subacta.
Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Fœnograeci farina, cum sulphure, & nitro apposita.
Fabacea farina.
Lupinorum decoctum affusum.
Sij succus illitus.
Aqua stillatitia è lapathi acuti radicibus & aliorum nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in commentario.
Melopeponum pulpa affricta.
Dracunculi radix illita.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Centaurij minoris succus, aut decoctum.
Menthæ græcæ succus illitus.
Pseudomelanthij seminis farina ex melle illita.
Securidacæ vtriusq; seminis farina ex melle.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.
Scrophæ lac perfusum & plena manu illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad næuos.

Alcyonium illitum.

MATTHIOLI.

Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Lupinorum decoctum affusum.
Centaurij minoris decoctum.
Argenti spuma ex aceto decocta & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI.

Caphura illita.
Fabacea farina.
Aqua è vulnerato Betulæ caudice distillans illita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Fabarum stillatitia aqua: vide libro 2. cap. 101. in comm.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Ari radicũ stillatitia aqua, vel insolatus earũ succus.
Gentianæ aqua stillatitia.
Verbasci florum stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, & radices illitæ.
Calamintha ex vino decocta admota.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta Chia, & fœnograeco admota.
Chrysocolla illita.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI.

Erucæ semen tritum cum felle bubulo illitum.
Ceruina medulla.
Opobalsamum.
Oleum Myrrhæ.
Oui recentis dum assatur sudor.
Caphura cum chrysocolla trita & medulla bubula illita.

DIOSCORIDIS.
Ad vitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, & illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ cruda folia illita.
Chondrillæ radix, & folia ex melle, & nitro trita ex aqua.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Asphodeli radicis succus inunctus, confricata prius sub sole cute.
Cepæ succus in sole inunctus.
Allij cinis ex melle.
Piper cum nitro impositum.
Capparis radix trita ex aceto.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro, & vino sulphure admota.
Telephij folia cum hordeacea farina ex hydrelæo sex horis admota.
Gentianæ radicis succus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
Ruta cum vino, pipere, nitroque confricata.
Libanotidis semen ex acerrimo aceto.
Lilij cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.
Anchusæ radix ex aceto.
Narcissi radix cum vrticæ semine ex aceto.
Bryoniæ cum eruo, creta Chia, & fœnograeco illita.
Glans vnguentaria in aceto decocta cũ nitro imposita.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Ricini semen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI.

Conorum cupressi decoctum affusum.
Tamarindorum pulpa in potionibus addita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Oleum ex ouorum vitellis.
Lupinorum decoctum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è lapathi acuti radicibus & alijs nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta illita.

Mentha

Mentha Græca adhibita.
Chamæleonis nigri radix cum aceto trita & illita.
Securidacæ vtriusque seminis farina melle excepta.
Scabiosæ succus addito chrysocollæ, & caphuræ momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad lychenas, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inspersus.
Nasturtij semen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans vnguentaria cum lotio imposita.
Vitis viniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina resina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & secundum impositum.
Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inspersum.
Aethyopicæ oleæ lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum sulphure ex vino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cuiusq. radices in aceto decoctæ, loco prius scarificato, & nitro confricato, appositæ.
Nasturtium ex melle impositum.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigri radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laserpitij liquor ex aceto.
Glutinum in aceto solutum inunctum.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Tithymali characiæ lac illitum.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta Chia, & fænograco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

MATTHIOLI.

Pix cum melle, illita.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Oleum ex ouorum vitellis inunctum.
Rapi syluestris semen.
Saliua humana affricta à ieiunis.
Aqua è lapathi radicibus & alijs nonnullis: vide lib. 2.cap.108. in comment.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Asphodeli radix ex aceto decocta, & imposita.
Gentianæ stillatitia aqua fotu vsurpata.
Mentha illita.
Mentha Græca succus impositus.

Marrubij folia ex aceto.
Securidacæ vtriusq. seminis farina ex melle illita.
Scabiosæ maioris radices decoctæ, & potæ quadraginta diebus, & earundem radicum puluis, quotidie drachmæ pondere ex sero haustus.
Xyridis succus illitus.
Lupulorum decoctum potum.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad papulas.

Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo sale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Vrina humana inueterata adhibita.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini succus adhibitus.
Pulegij decoctum corpori perfusum.
Ruta cum cera & myrteo oleo cataplasmati indita.
Staphis agria illita.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle adhibitum.
Cinnabaris, id est sanguis draconis adhibitus.
Fornaceæ testæ tostæ admotæ.

DIOSCORIDIS.
Ad alphos & cutis maculas.

Thapsiæ succus cum melle illitus.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Narcissi radix cum semine vrticæ ex aceto.
Lotus syluestris cum melle perunctus.
Cucumeris syluestris puluerizata radix imposita.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryonia cum eruo, creta Chia, & fænograco illita.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum fotu adhibitum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è lapathi, & aliorum nonnullorum radicibus. vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Melopeponum pulpa affricta.
Capa cruda affricta.
Ari radix elixa, et cũ farina fabacea defruto subacta.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Centaurij minoris decoctum fotu adhibitum.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad psoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ semen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans vnguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum affusum.
Rapi syluestris semen illitum.
Florum, & folliculorum lupuli decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad scabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.

Oleæ virentis, & accensæ sudor manans illitus.
Ficulneum lac illitum.
Erinacei marini testa cruda, tostáve cum alijs mista & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, aut axungia, aut amaracino vnguento coactus, & capiti inunctus.
Vrina humana inueterata.
Serum lactis potum
Cicer cum hordeo & melle.
Lupinorum farina.
Argemone siccata, tusaque cum nitro in balneo confricata.
Hirundinaria minor confricata.
Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento sutorio, cedrinoq; liquore, & axungiæ pauco linita: quin etiam sulphure, & alumine mistis.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Origani decoctum corpori perfusum.
Quinquefolij radix decocta, linitaq;.
Potamogeton valet prurituí imposita.
Lotús syluestris cum melle peruncta.
Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, & cedrino oleo.
Stimmi cum cera, & exigua cerussa.
Alumen cum aqua aspersum aduersus pruritum.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina illita.
Iuniperi cineris lixiuium è vino paratum.
Oliuæ syluestris oleum.
Aqua in marcescentiũ quercuũ cauitatibus reperta.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Poma Adami per medium secta, sulphuris puluere aspersa, subq; calenti cinere calefacta, & scabiosis membris affricta.
Nucum iuglandium oleum vetus.
Fænogræci farina, cũ nasturtij semine aceto excepta.
Asphodeli radices ex aceto elixæ, & illitæ.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Scabiosæ decoctũ, & eius succus in vnguẽtis additus.
Xyridis succus illitus.
Eupatorij vulgaris, & fumariæ è caprino sero decoctum potum.
Eupatorij eiusdem succus cum aceto & sale.
Borraginis vulgarisq; buglossi decoctum ex vino, aut aqua paratum haustum.
Buglossi vulgaris radix trita & ex aceto illita.
Lupulorum florum, & folliculorum decoctum potũ.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad lepram Græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia terra.
Vrina humana addito nitro fota.
Iuniperi cortex crematus ex aqua illitus.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Vlmi folia concisa ex aceto.
Aethiopicæ oleæ lachryma illita.

Resina { Terebinthina / Larigna / Abiegna } cum ærugine, chalcantho, & nitro illita.

Ficulneum lac cum polenta.
Triticei furfures ex acerrimo aceto elixi.

DECORIS.

Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
Lolij farina cum sulphure ex vino & aceto.
Lapathi cuiusq; radices, loco prius scarificato, et nitro confricato admotæ.
Braßica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nigrum ex aceto.
Allij cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia & radices apposita.
Melanthij semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto, cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis viniferæ gummi admotum, loco tamen prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.
Alumen cum braßica, & melle coctum.
Sulphur ex resina terebinthina, & aceto.
Sal ex oleo, & aceto feruefactum.
Alcyonium primum, & secundum illitum.
Adarces imposita.
Melia terra illita.

MATTHIOLI.

Tamarindnorum pulpa frequenter deuorata.
Chamæleonis nigri radix ex aceto trita, & illita.
Ellebori nigri dilutum bibitum.
Senæ foliorum dilutum potum.
Polypodij radicum decoctum haustum.
Fumariæ succus ex sero caprino diutius potus.
Viperei pastilli, ex melissophylli succo poti.
Myrobalanorum nigrorum, chebulorumq; decoctum pluribus diebus haustum.

MATTHIOLI.
Ad morbum gallicum.

Myricæ radicum decoctum potum.
Guaiacum lignum, & eius decoctum.
Guaiaci vinum: quære lib. I. comment. de ebeno.

Radicis { Chinæ / Zarzæ parillæ } decoctum potum.

Buxi ligni decoctum.
Pruni syluestris rad. decoctum & nonnullorũ aliorũ ad eos qui oris exulceratione laborant: vide lib. I. comment. de pruno.
Asarinæ decoctum potum.
Eryngij nouellorum foliorum stillatitia aqua pota.
Dictamni albi radices quotidie drachmæ pondere ex Guaiaci decocto potæ.
Aspleni decoctum bibitum.

MATTHIOLI.
Ad obesos extenuandos.

Cancamum potum.
Fraxini semen.
Acetum frequenter potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.

Alumen

Alumen cum aqua aspersum.

MATTHIOLI.

Beta nigra in aqua decocta & illita.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Eupatorij vulgaris, & fumariæ decoctum potum.
Lupuli florum & folliculorum decoctum potum.
Serum lactis haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatum corpus in cibis sumptũ.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamandra alijs frequentibus medicamentis ad mixta.
Fel { Capræ syluestris / Hircinum } inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

MATTHIOLI.

Myricæ radicum decoctum, & cum passis vuis epotũ.
Viperina caro deuorata.
Viperei pastilli insumpti.
Veronica mas.
Eupatorij vulgaris, & fumariæ succus simul potus.
Ellebori nigri dilutum ebibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

MATTHIOLI.

Asphodeli radices cum hyoscyamo feruefactæ, pice liquida exceptæ, & illitæ.
Alumen ex vino affrictum.
Absynthium recens appositum.

DIOSCORIDIS.

Ad clauos, callos, & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus, & illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ouillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, & singulis granis singulas tange verrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo, & post tergum proijce, & hoc non fiat nisi noua luna.
Heliotropij semen linitum.
Scilla cremata peruncta.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix in vino decocta, tusa, & imposita.
Nigella ex vetere vrina imposita, loco prius scarificato.
Laserpitij liquor cera præmollitus impositus scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Vitis sarmentorũ viridium incensorũ emanãs aqua illita.
Aerugo imposita.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis, aceto maceratus, & impositus.

Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen tribus diebus drachmæ pondere insumptum, ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus, & impositus.
Chelidonij maioris succus illitus.
Verbasci succus tam florum, quam foliorum illitus.
Cantharides tritæ, & ex fermento illitæ.

DIOSCORIDIS.

Ad acrochordonas, thymos, & myrmecias.

Mali punici vinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitum.
Thus ex aceto, & pice illitum.
Ruta cum pipere, vino, & nitro affricta.
Cicer cum hordeo, & melle.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix trita in vino decocta.
Tithymali characiæ succus, & lac illitum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Heliotropij semen linitum: quin & heliotropium minus.
Vitium viniferarum sarmentorum viridium incensorum emanans aqua illita.
Sal cum seuo vitulino illitum.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis ex aceto impositus.
Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen drachmæ pondere potũ ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus & impositus.

DIOSCORIDIS.

Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus / Gallinaceus } illitus.
Lycium admotum.

MATTHIOLI.

Terebinthina larignaq; resina.
Fagi folia.
Oleum ex ouorum vitellis.
Pomata illita.
Oleum è tritico.

DIOCORIDIS.

Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo impositum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel heraclium quodam anni tempore deuoratum.
Fici maturæ comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

MATTHIOLI.

Succinum album ex vino potum.
Aurantiorum & limonum florum stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra, in comment. de vino descripta vnciæ pondere hausta.

DIOSCORIDIS

Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.
Sulphur confricatum.
Gypsum. / Morochthus lapis / Samia terra } admota.

DECORIS.

MATTHIOLI.

Syluestrium oliuarum oleum illitum toti corpori.
Myrteum oleum.
Cyperi radicum. | *Nardi Indicæ* | *Rosarum syluestrium* } *puluis affrictus toti corpori.*

DIOSCORIDIS.

DECORIS.

Ad extergendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

MATTHIOLI.

Rapi syluestris semen.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM VIRES, QVIBVS EXVBERANTES IN CORPORE HVMORES, VOMITV, & alui deiectione excernuntur, ex Dioscoride.

EXPELLENTIVM MEDICAMENTORVM

DIOSCORIDI.

Ad bilem educendam.

IRIS Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite pota.
Thlaspi semen potum.
Aloe hausta.
Absynthium potui datum.
Tragorigani decoctum bibitum.
Lychnidis syluestris semen drachmarum duarum pondere potum.
Androsæmi semen duarum drachmarum pondere haustum.
Veratrum nigrum per se datum, aut ex scammonia cum salis drachma.
Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulsa.
Centaurium minus decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale.
Thapsiæ succus in aqua mulsa potus.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris syluestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini triginta grana purgata trita hausta.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Mercurialis ius potum.
Lathyris grana sex aut septem, cum ficis, aut palmulis in catapotio deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ vnius, aut quaternum obolorũ pondere haustus ex aqua mulsa, vel pura.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata, cum duabus absynthij partibus adiecta chamelæa, vna cum hydromelite.
Thymeleæ viginti granorum pars interna bibita.
Folia { *Sambuci* | *Ebuli* } *olerum more cocta.*
Apios, scilicet inferior radicis pars deuorata.

Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite potum.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa bibita.
Cynocrambæ decoctum haustum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma vna, vel altera, cum mulsa bibita.
Pityusæ radix drachmarum duarum pondere cum mulsa hausta, seminis vero drachma, & succi cũ farina subacti cochlearium in catapotio.

MATTHIOLI.

Asarum & asarina.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Manna ex senæ diluto pota.
Spinæ infectoriæ baccæ, & syrupus ex earum succo paratus.
Tamarindorum pulpa.
Pruna.
Sebestena.
Zyziphа.
Nasturtij semen denariorum decem pondere ex aqua potum.
Thlaspi semen acetabuli mensura haustum.
Rhabarbarum | *Sena.* | *Gratiola* | *Myrobalani flaui* | *Frangula* } *hausta.*

DIOSCORIDIS.

Ad pituitam eijciendam.

Iris Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite.
Mandragoræ succus duorum obolorum pondere potus.
Veratrum nigrum per se datum, vel cum scammonia cum salis drachma.
Lycij Indici semen cyathi dimidij mensura potum.
Vlmi crassior cortex in vino, aut aqua frigida vnciatim potus.
Gallinaceorum senescẽtium ius Dioscoridis modo paratum haustum.

Cyclamini

Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scylla cum melle cocta pota.
Hyssopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.
Thymum cum sale, & aceto haustum.
Sphondylij semen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, vel aridum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ succus cum aqua mulsa.
Cnici feminis succus cum mulso, vel iure gallinaceo.
Magnes potus trium obolorũ pondere cum mulsa.
Centaurij minoris decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale potũ.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris syluestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophaes succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Lathyris grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ vnius, aut quaternum obolorũ pondere haustus, ex aqua pura, vel mulsa.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata, cum duabus absynthij partibus, adiecta chamelæa vnà cum hydromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interior bibita.
Folia { *Sambuci* / *Ebuli* } *olerum more cocta.*
Apij inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa hausta.
Cynocrambes decoctum bibitum.
Pityusæ radix duarum drachmarum pondere cum mulsa, & feminis drachma, succi vero cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma vna, aut altera cum mulsa pota.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus potus.
Asari decoctum aut dilutum potum, & præsertim ex caprillo sero paratũ cum nardo & hydromelite.
Asarina ex mulsa pota, aut oxymelite.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Cnicinum oleum potum.
Manna ex senæ diluto pota.
Spinæ infectoriæ baccæ, & earum succus.
Cyclaminus.
Dracunculus.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Aristolochiæ vtriusque radix.
Centaurium minus.
Aloe.
Gratiola.
Sena.
Myrobalani, Chebuli, Embelici, & Bellerici.
Frangula.

DIOSCORIDIS.

Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.
Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.
Epithymum ex melle haustum.
Serum lactis potum.
Origanum siccũ acetabuli mensura potum ex mulsa.
Pulegium bibitum.
Elleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

MATTHIOLI.

Sena & eius decoctum, vel dilutum, & vinum ex eâ paratum. Vide comment. eius lib. 3. cap. 70.
Myrobalani nigri.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad vomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorum succus cum aqua mulsa binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam eijciunt.
Papaueris spumei semen in mulsa acetabuli mensura potum.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma pota.
Glans vnguentaria cum hydromelite.
Narcissi radix cocta, esa, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes vstum cum hydromelite bibitum.

MATTHIOLI.

Napi semen ex oxymelite & tepenti aqua potum.
Atriplicis semen potum.
Lathyris semen haustum.
Asari radicum puluis ex oxymelite potus.
Stibium nostrum quinque granorum pondere ex rhodosaccharo sumptum.

DIOSCORIDIS.

Ad aquam intercutem educendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.
Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophaës succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cuiusque grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci / *Ebuli* } *folia olerum more cocta.*
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambes decoctum potum.
Asarum bibitum.

Lactucæ syluestris succus in aceto mulso potus.
Trifolij radix drachmarum duarum pondere in vino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymelææ viginti granorum pondere pars interna bibita.
Vitis syluestris radix feruefacta in aqua in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota.
Squama æris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decoctæ ius potum.

MATTHIOLI.

Iridis radicum succus potus.
Persici flores in acetarijs deuorati.
Brassicæ marinæ succus cum rhabarbaro sumptus.
Frangula.
Elaterium bibitum.
Rhabarbarum, Agaricum } in potionibus additum.
Stibium nostrum deuoratum quinque granorum pondere.
Turpetum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS.

Ad aluum emolliendam, citandamque.

Cerasa recentia manducata.
Pruna in cibis sumpta.
Siliquæ deuoratæ.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiusque decoctum potum: quin & ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Brassica leniter feruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ feruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scillæ siccæ cohlear vnum, aut alterum ieiunis datũ.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueris erratici semina acetabuli pondere, ex mulsa aqua pota.
Cynoglossi decoctum haustum.
Chamæsyces rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recentes cocti, & in cibũ deuorati.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Amygdalinum oleum potum.
Manna ex iure sumpta.
Laricea resina deuorata.
Pruna Damascena, & Vngarica ex iure, aut vino decocta.
Sebestena iure macerata, & deuorata.
Iuglandes cum garo à ieiunis sumptæ.
Maluæ folia, vel teneri eius cauliculi decocti, & ex oleo & aceto deuorati.
Beta alba & eius succus.
Betæ albæ succus libræ pondere infusus.
Eiusdem decocta radix sale aspersa & supposita.
Hieracij succus ex posca duorum obolorum pondere.
Senæ decoctum, vel dilutum, aut eiusdem vinum. Parandi rationem habes in comment. proprio lib. 3. cap. 70.
Bellis recens in catapotijs deuorata vel ex iure decocta.
Vuæ passæ ante prandium deuoratæ.

FINIS.

Mensurarum & ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno.

In Ponderum ratione. — *Pendet*

In Ponderum ratione	Pendet
Siliqua	*Chalcum vnum.*
Aegyptia faba	*Chalcum vnum & semis*
Orobus	*Chalcos duos*
Obolus	*Chalcos tres*
Scrupulus	*Obolos duos*
Drachma	*Scrupulos tres.*
Vncia	*Drachmas octo*
Acetabulum	*Drachmas quindecim*
Nux Regia	*Vncias septem*
Nux Pontica	*Vnciam vnam*
Libra	*Vncias duodecim*
Mina Medicorũ	*Vncias sexdecim*
Mina Italica	*Vncias decem & octo*
Mina Alexãdrina	*Vncias viginti.*

DE ARIDORVM MENSVRIS.

In Aridorum mensuris. — *continet*

In Aridorum mensuris	continet
Artaba Ægyptia	*Modios quinque*
Modius Ægyptius & Italicus	*Chœnices octo*
Medimnus	*Hemiecta duodecim*
Hemiectum. i. semisextum	*Congios duos*
Congius	*Chœnices 4. i. drachmas 720.*
Chœnix	*Heminas 3. Atticas. i. drach. 180*
Sextarius	*Heminas duas. i. drach. 120*
Hemina	*Cyathos sex, id est drach. 60*
Cheme	*Cyathi quartã part. i. drach. 2. et s.*
Cochlear	*Scrupulos tres*

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio.

In Liquidorum mensuris Pendet

Vini, Aceti, Aquæ	Olei	Mellis
Ceramium lib. 80	*Ceramium lib. 72*	*Ceramium lib. 120*
Amphora lib. 80	*Amphora lib. 72*	*Amphora lib. 120*
Vrna lib. 40	*Vrna lib. 36*	*Vrna lib. 60*
Congius lib. 10	*Congius lib. 9*	*Congius lib. 15*
Sextarius lib. 1. & vncias 8	*Sextarius lib. 1*	*Sextarius lib. 1*
Hemina vncias 10	*Hemina vncias 9*	*Hemina lib. 1*
Cotyla vnc. 10	*Cotyla vncias 9*	*Cotyla lib. 1*
Oxybaphus drach. 18	*Acetabulum drachmas 18*	*Acetabulum drach. 27*
Acetabulum drach. 18	*Oxybaphus drach. 18*	*Oxybaphus drach. 27*
Cyathus drach. 11. & scrupulos 4	*Cyathus drach. 18*	*Cyathus drach. 20*
Cheme drach. 3. & scrup. 1	*Cheme drach. 3.*	*Cheme drach. 5.*

Τῷ ἐξοχωτάτῳ ἰατρῷ τε, καὶ φιλοσόφῳ
Πέτρῳ Ἀνδρέᾳ Ματθιόλῳ Πέτρος
Κορτωναῖος.

Οὐδένα τῶν μερόπων γεννᾶσθαι μουνῷ ἑαυτῷ,
ἐνθάδε καὶ ζώειν, ἀλλ᾽ ἅμα καὶ πατρίδι·
Τοῖσι φίλοις, κεδνοῖς τε γονεῦσι, πόλει, χρέος οἷσι
θρέπτρα, χάριν τε φέρειν ἧας, ἔλεξε Πλάτων.
Δόγμα δὲ νοῦν τε γεραιὲ τελεῖς σύ γε Ματθιόλ᾽ ἔργοις,
ὥσπερ ἂν εἰ κείνου κλῆρον ἅπαντα λάχες·
Εὖτε τοκήεσσιν, πάτρῃ τ᾽ ἐρικυδεῖ κόσμον
αἰὲν ἄγειν σπεύδεις, ἀμφαγαπᾷς τε φίλους.
Ὤπασεν ὅττι πόνος σέο καλὸς ἅπασιν ἀνοίγων
τὸν βαθὺν οὐρανίης κόλπον ἀκεστορίης.
Ὅττι Διοσκορίδης διὰ σοῦ πάλι φαιδρὸς ἴδεσθαι,
καὶ προτέρην πάντως ἀχλὺν ἀπωσάμενος.
(Κἄν γε διαρραγῶσι μιμεῖσθαι ὅσοι τὰ καλὰ
οὔποτε, μιμεῖσθαι δ᾽ οἴδασιν ἔργα μόνον)
Εὐμενίην δὲ τεὴν μαρτύρομαι αὐτὸς, ἐκείνης
πολλάκις εἰληφὼς πεῖραν ἐτυμολάλον.
Μαρτυρέουσι καὶ οἱ φιλαληθέες ἄνδρες ἔασι,
γευσάμενοι φιλίης σεῖο ποθεινοτάτης.
Τοὔνεκα τεθνήξῃ οὔ πώποτε, τόσσον ὀνήσεις
Ματθιόλε θνατοὺς, θειοσεβής τε τόσον.
Οἶδεν ἄλις γὰρ ἅπας σ᾽ εὐπειθέα χριστῷ ὑπάρχειν,
τῇ τ᾽ ἐκκλησίῃ κείνου ὑπηρέτιδι.
Ἔστι χρεὼ δέ μ᾽ ἀεί σοι φίλτατε πλεῖστον ὀφείλειν
ἄμμι χαριζομένῳ πολλὰ, καὶ αὐτομάτως.
Πῶς γὰρ ἴσην ποτ᾽ ἔχοιμι χάριν σοὶ ἀνταποδοῦναι,
οὗπερ ἐλαττοῦμαι πάντα, κρατῶν δὲ πόθον.

Martini Cutheni Pragenſis.

Cedant Heſperidum, cedant & Adonidis horti,
Hactenus, & quotquot barbara Memphis habet.
Vnicus hic cunctis multò eſt præſtantior hortis,
Quem pia Matthioli cura, laborq́ dedit.
Illic non cuiuis tranſcendere ſepta licebat,
Omnibus hic aditus, & loca cuncta patent:
Illorum vanas abijt decor omnis in auras,
Huius at æternum gratia viua manet.
Tot plantis, herbisq; ſuum reddendo nitorem,
Autor naturæ contulit artis opus.
Huic igitur merito, debes Hetruria, quantum
Ipſa Dioſcoridi Græcia docta ſuo.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarij,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioſcoridis,

IOANNE RVELLIO SVESSIONENSI INTERPRETE.

QVANQVAM, amiciſſime Aree, complures non veterum modò, ſed recentiorum quoque, de medicamentorum compoſitione, viribus, atque probatione ſcripſerunt: nobis tamen nec vanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus inceſſiſſe, tibi oſtendere tentabimus: propterea quòd eorum nonnulli abſolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, ſcriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omiſſa prorſus herbarum tractatione, rem ipſam paucis perſtrinxerunt: neque verò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte verſati videntur, radices multas apprimè vtiles, herbaſque aliquas haudquaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priſcorum ſubſcribere oportet ſententijs: quos, etſi pauca ipſis referantur accepta, magnam tamen impendiſſe diligentiam conſtat. Iunioribus minus aſſentiendum: è quibus eſt Iulius Baſſus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam vernaculam, cognitamque vulgò, dignam cenſuerunt, quæ ab ipſis literis exactè mandaretur: & vt medicamentorum vires, probationeſque curſim complexi, ſic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani verò reddendarum cauſarum ſtudio verba fundentes, alia interdum pro alijs ſcriptitando,† rem in aceruum, congeriemque controuerſiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, Euphorbium naſcentis in Italia chamelææ ſuccum eſſe contendit: Androſæmonque eandem herbam cum hyperico eſſe: quinetiam Aloen in Iudæa foſſilem naſci: & pleraque his ſimilia falsò exponit, quæ prorſus veritati refragantur. Quibus coniectura colligi poteſt, ea non oculata fide, ſed narratione potius ab alijs accepiſſe. In ordine præterea iidem ipſi aberrarunt, partim eorum diſcrepantes, nullaque cognatione coniunctas vires colligentes: partim per elementa literarum ſcripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur; genera & eorum affectus à ſua cognatione diſiungentes. Nos verò ab ineunte, vt ita dicam, iuuenta, iugi deſiderio cognoſcendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim neſcis nos militarem vitam egiſſe) tuo hortatu commentationem in ſex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obſequentes, ob eum quo nos proſequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum verò in eos, quibuscum tibi eiuſdem artis neceſſitudo intercedit, pronus ad amicitiam eſſe ſoles, in nos etiam aliquantò peculiarius. Enimuero non paruum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi viri Licinij Baſſi ſingularis erga te amicitia: quam vnà nobiſcum degentes nouimus, cùm mutuam inter vos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te velim, eoſque qui in hoſce commentarios incident, ne in verbis facultatem noſtram æſtimetis, ſed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima viſu ipſi exactiſſimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, hiſtoria, percunctationeque rerum apud ſingulos vernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, vt differenti ab alijs ordine tradito, genera ſingularum medicinarum, vireſque deſcribantur. Quòd autem neceſſaria ſit medicamentorum doctrina, nemo eſt ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta ſit, vniuerſiſque eius partibus efficax adminiſtret auxilium. Quare per medicamentorum compoſitiones, atque miſturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capeſſere poteſt, plurimùm conferente ſingulorum medicaminum cognitione. Quinetiam vernaculam, familiaremque materiam complectemur, vt perfecta ſit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, vt ſuis temporibus ſingula & demetantur, & recondantur: certè pro horum ratione, medicamenta aut valent viribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cæli conſtitutione demetenda ſunt: magni ſiquidem refert inter colligendum, ſi vel ſqualores, vel imbres infeſti ſint: quemadmodum ſi loca, in quibus prodeunt, cliuoſa, & ventis expoſita ſint, & perflata, frigidaque & aquis carentia: in his enim locis vires eorum longè validiores intelliguntur. Contrà, quæ in campeſtribus, riguis, & opacis, cæteriſque locis à vento ſilentibus enaſcuntur, plerunque degenerant, & minus viribus valent: multoque magis, ſi non ſuo tempore, nec opportunè colligantur, aut ſi per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorãdum, hæc ſæpe, pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut ſerius adoleſcere: nonnulla propria vi hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo eſt horum peritiam aſſequi, neceſſe eſt eum prima germinatione ſolò emergentibus, adultis, & ſeneſcentibus adeſſe. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſcere non poteſt: neque qui adultam tantùm inſpexerit, nuper erumpentem noſcet. Quo fit, vt propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum ſeminiſque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum varietates non perſpexerunt, magno in errore verſentur.

Quæ cauſa et .am nonnullis ſcriptoribus impoſuit, qui herbas quaſdam, verbi gratia, gramen, quinquefolium, & tuſſilaginem, emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui ſæpius ad viſendas herbas, & earum natales ſe contulerit, earum cognitionem maximè conſequetur. Scire etiamnum conuenit, ſola ex herbaceis medicaminibus Veratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ verò fruticoſa ſunt, ſicut ſtœchas, triſſago, polium, abrotonum, ſeriphum, abſinthium, hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm ſponte ſua decidant, Fructus autem, vt maturi decerpantur, neceſſe eſt: & ſemina, vbi ſiccari cœperint, priuſquàm defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lachrymæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ vigorem caule. Radices, & liquamenta, corticesve vt recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ ſuis folijs exuuntur: ſiccantur etiam expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs ſemina, vt perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus denſior materia, argentea, vitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, ſi modò rara non ſit, accommodatur: & lignea, præſertim è buxo: ſed ænea vaſa ocularijs medicamentis, liquidiſque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas, ſtagneis vaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Qvantvm oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen ſibi comparare ſtudet, ſimplicium quorumcunque medicamentorum, quæ medicinæ vſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat Dioſcorides Anazarbeus, in hac materia cæteris facilè princeps: ſed id quoque poſt Dioſcoridem admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſſimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioſcoridem ſecutus (vt eius luculentiſſima monumenta paſſim atteſtantur) in ſimplicium medicamentorum viribus, ac facultatibus indagandis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur) Dioſcoridi hiſtoriarum palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodum ſuperauit. Quippe tanta animi propenſione oblectationeq́; cognoſcendorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici Medicum ſine eorum ſcientia) vt nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnum, Cyprum, Syriam nauigauerit, atque alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum cauſa, vt quæ legitima & ſyncera, quæq́; ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò dignoſcere poſſet. Quapropter lib. III. de med.comp.per genera, ita ſcriptum reliquit. Hinc enim putò bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiam cognoſcant, ipſimet inſpicientes, non ſemel aut bis, ſed frequenter: quoniam ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur: cuius rei euidentiſſimum eſt indicium, quòd gemini per omnia ſimiles eſſe nobis videantur, differentes autem ijs, qui ipſos inſpicere conſueuerunt. Itaq́; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum eſt, dum fructus videlicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum vigent. Hæc ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſſimùm ipſos commodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias. Vos ergo admoneo, amici, vt in hoc quoque me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire volueritis. Nouiſtis enim, quomodo ex omni natione præſtantiſſima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores (Græci ῥωποπώλας vocant) varijs modis ea contaminant. Præſtiterat forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incuſare, atque his multò magis ipſos herbarios: item nihil minus eos, qui radicum liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in vrbes conferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent. Quiſquis igitur auxiliorum vndique copiam habere volet, omnis materiæ ſtirpium, animalium, & metallorum, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ vſum ducimus, expertus eſto, vt ex eis & exacta, & notha cognoſcat. Niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia veniat, verbotenus quidem medendi methodum ſciet, opus verò nullum ipſa dignum perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium ſtirpium, ſi fieri poteſt, peritiam habeat, conſulo: ſin minus plurium ſaltem, quibus frequenter vtimur. Earum genera quiſquis toto ætatis illarum decurſu nouerit, multis in partibus orbis terrarum reperiet, vt ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando creſcunt, nouerunt iſti, qui ſiccas ſtirpes tantummodo cognoſcunt. Hæc Galenus. Ex quibus ſatis Medicis omnibus perſpicuum eſt, non poſſe quenquam ſine certa ſimplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neque artem recta methodo exercere, nec niſi fortuna quadam, vel naturæ ipſius robore ægros ſanare. Neque enim vllo pacto eis adſtipulandum cenſeo (vt Medicorum pleriq́; faciunt, & ij ſæpè, qui primas ſibi deferri exiſtimant) qui compoſitis tantùm officinarum medicamentis, ipſiſq́; admodum vulgaribus contenti ſunt. Nam cùm ſatis ſibi fore perſuadeant, ſcire Diacatholicum omnes in vniuerſum humores deijcere, Deiectorium è ſucco roſarum flauam bilem, Diacnicum pituitam, Diaſenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare: ſicuti, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex Hermodactylis dicuntur, ac quæ Fœtida vocantur, arthriticis eſſe peridonea, nihil vltra requirunt: quin potius ſcire negligunt, è quibus ea ſimplicibus componantur medicamenta, & an ijs eæ inſint vires, quæ ſuis nominibus pollicentur: an ſimplicia, quibus conflantur, legitima ſint an ſpuria, ſyncera an adulterata, recentia an exoleta, ſicca an humore vel ſitu corrupta, an ſuo tempore, & opportunè decerpta, ſole ſiccata an vmbra, an igne, vt ſæpius in temporis anguſtia officinis fieri ſolet. Neque vnquam animaduertunt, quòd deiectorijs medicamentis, quæ noſtro æuo parantur ad bilem deijciendam, ſæpe Scammonium lacte tithymalorum, ac pityuſa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiſcent. Iis verò, quæ pituitam ducunt, ſæpè legitimi Turpeti loco, modò pityuſæ, modò thapſiæ, modo pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impoſtorum mangonio ita Turpetum referunt, vt non ſeplaſiariorum modò, ſed etiam medicorum quorumcunque qui rem plantariam profitentur, oculos ſæpenumero fallant, niſi fraus guſtu, & legitimi Turpeti ſcrutinio & collatione deprehendatur. In Catapotiis deinde, quæ ex Hermodactylis vocant, ephemerum Colchicum legitimi Hermodactyli vice: in Fœtidis verò, cicutæ ſemen pro agreſtis rutæ ſemine, quorum vtrunque mortiferum eſt medicamentum, omnes inijciunt. Adde præter hæc, quòd ſæpenumero medicamenta ex iis ſimplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil viribus præſtant, quo fit, vt penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod e... quandoque malitia, ac propria artificum impoſtura fiat: id tamen plerunque accidit, ex ipſorum tum incuria, tum etiam imperitia: nam pauci, vel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos ſemper excipio, qui ſimplicium hiſtorias amplexantur) qui ſuppoſititiis, ipſiſq́; innumeris non vtantur ſimplicibus. Namque Aſaro vtuntur pro bacchare: vrbanæ

Galeni nauigationes, vt legitima cognoſceret ſimplicia.

Medicamenta adulterabantur etiam Galeni tempore.

Sine ſimpliciũ cognitione manca eſt medendi ratio.

Medicorum quorundam opinio exploſa.

Officinarum lapſus.

Loto,

Loto, pro sertula Campana: Colutea, pro sena: acoro, odorati calami vice: cypero, pro galanga: hieracio, pro soncho: sphondylio, pro acantho: chondrilla, pro cichorio: agresti lactuca, pro intubo: ophioscorodo, pro scordio: quibusdam arborũ lachrymis, pro succino: tapsia, pro turpeto: pice, pro pissasphalto: resina larigna, pro abiegna, & legitima therebinthina: phyllitide, pro aspleno: obscuris quibusdam radicibus, pro meo, peucedano, & costo.

Officinarum ignorantia & abusus.

Ad hæc laccam ex brasilio & cocco infectorio confectam, pro cancamo vsurpant. Rhodium oleastrum, pro agallocho, ossa & carnem humanam, pro mumia: macim, pro macere: chartam, pro papyro: crespinum (sic enim vulgò vocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha: conuoluulum, siue læuem smilacem, pro ligustro: agrestium prunorum succum, pro acacia: succum verò baccarum ligustri, & periclymeni, pro lycio: cancros, pro gammaris: ranunculum, pro coronopo: saponariam vulgò dictã, pro struthio: carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album, pro leucacantha: parthenium, pro artemisia: cotulam fœtidam appellatam, pro parthenio: canis testiculos (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio: polium, pro chamæpity. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem genuinam mentitur, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandix minium: terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamẽta sunt, quæ vbique locorum apud varias nationes, huius, vel illius vice nulla penitus ratione indifferenter subiiciuntur, vbi tum prauum, tum spurium sibi iamdiu vendicant vsum. quæ, ne verbosius rem hanc prosequi videamur, silentio prætermittenda censemus.

Medicorum munus neglẽctum.

Hæc autem pluribus in locis non euenirent, si Medici omnes veram, & exquisitam simpliciũ rerum doctrinã consequerentur, quam maximè, & iure consequi deberent. Quippe materiæ huius peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarij in eiusmodi versarentur erroribus, obstarent: neque eis vlla vnquam medicamenta confici permitterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur. Dent itaq; iam operam imperiti, vt huiusce materiæ cognitionem exactè consequantur, quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, quàm suæ artis subiectum, & instrumenta ignorare. Quod sanè vnicuiq; Medico vsu euenire cõperimus, qui non modò alienis vtitur misturis, sed nec simplicia quidem, nec eorũ facultates nouit. Proinde scitè à Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de composi. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiusdẽ generis medicamentorũ compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an vehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea non perceperit.

Simplicium peritiam nemo potest adipisci ex librorum lectione.

Veruntamẽ nemo in hac materia se peritum euadere confidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad visendas stirpes se contulerit, & quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq;, variis anni temporibus omnia hæc diligenter omni ex parte perpendat.

Herbarum formæ descriptæ parum conferunt.

Id enim, cùm maximè perpendisset Galenus (vt sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoque, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari iis, qui ex libris prodeunt gubernatores: nam sic & verior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq;, sed & aliorum omnium medicaminum.

Scripta quorum commendet Galenus.

Verùm enimuerò si omninò libris est opus, quis adeò miser est, vt præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum, dæmoniorumq; herbas sacras perferat?

Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur.

Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ viua voce traditur: neque enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc namque comparati sunt libri, vt nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta: non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, velintque iis, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis velit, longè maiore ipsi opus est inspectione, vt exactè singularum medicinarum virtutes, ac vitia diiudicare sciat.

Impostores quandoque etiam peritos decipiunt.

Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quasdam concinnant adulterantq;, vt etiam exercitatissimos in eis decipiant. Quare idem Galenus lib. IX. de simplic. medic. facultatibus, in Diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adijciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de Diphryge scitu vtilem, sed & de Lemnia sphragide, & Pompholyge, & Opobalsamo, & Lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, vt à veris natiuisq; nihil differre viderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tantum, sed & aliis similibus.

Galeni peregrinationes.

Itaque in Lemnum, in Cyprum, in Palæstinam Syriam eo studio nauigaui, vt medicamentorum istorum cuiusque multam copiam, quæ in omnem vitam meam satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum Aloe Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterem: cùm persuasum haberem, eo quòd à camelis cum tota sarcina aduectum esset, proculdubio id esse Indicum: quòdq; adulteratum haud nosci ab iis, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius visum est mihi illegitimorum compositiones haud quaquam adscribere, vtpote cum homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum verorum ac germanorum notis ac indiciis, adulterandorum nosse compositiones, cùm nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atque adulterandorum medicaminum proditæ sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare: hactenus Galenus. Ex cuius verbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiamsi in ipsis stirpium imagines virentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (vt in hac præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus euadere cupit, illum quidem viuas omnium plantas non semel tantùm, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cum adolescunt, & caulem edunt, aliàs vbi flores erumpunt, & aliàs vbi siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè Populum nigram, sicuti Ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi verò triangulari sectione laciniata visuntur.

Stirpes folia immutantes dum adolescunt.

Sed contra Hederæ euenit, quippe huic prima statim iuuenta triquetra folia insunt, quæ vetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrij aquatici folium cùm primùm erumpit, rotundum est, cùm verò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, &

Nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaque apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum vulgò Petroselinum vocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis foliis caulem vestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, vt in Aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus Acanthus folio lactucæ longiore virescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, vt nucamenti speciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarum nomina breuitati consulentes nunc prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, vt huiuscemodi stirpium variationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atque etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obseruari possint: quandoquidem plantæ ipsæ appictæ, ex tot variisq; vnam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad vnguem referre, ac exprimere queunt, quamuis etiam naturam exactissimè imitentur.

Stirpium imagines parum, vel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauissimi auctoris commentariis, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem vnquam adepturum esse, quæ maximè Medicis requiritur: quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historiis, non nisi vna lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi vera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, vt sæpe ac sæpius plantis compluribus variis totius anni curriculis tum in foliis, tum in caulibus, reliquisque particulis euenire comperimus. Quo fit vt hæc variandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ virescunt. Cæterum vbi scriptores in suis historiis stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus vtuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hocilli, & illud huic sæpissimè comparantes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, non prius perspectis vnà cum doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ iniisse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, possit vnquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, vel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blandè admodum detineant, atq; illas prius à nobis cognitas in memoriam reuocent; magni tamen eas esse emolumenti ijs non crediderim, qui visu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse secus vulgus existimet.

Notandum.

Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo est rei herbariæ peritiam adipisci, vt in primis viros huius rei non imperitos sibi præceptores asciscãt: deinde vt assuescant per diuersa temporis interstitia, montes adire, valles, syluas, ac cætera terræ loca, vbi oculis, reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere valeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, vbi metallica & fossilia medicamenta tam diligenter contemplentur, vt legitima quæq; deinde ab adulterinis discernere sciant. Neq; solùm in fodinis ipsis versari debent, sed etiam in fornacibus, vbi metalla funduntur: nam ibi & diphrygem, & pompholigem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, & adulterata in myropoliis ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq; ciuitates se conferant, vbi peregrina vndique importata veneunt.

Vanum & superstitiosum incantationibus vti, dũ plantæ effodiuntur.

At certè ridiculi sunt qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, vana ducti religione, quibusdam verborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus vti præcipiunt, quasi vires, & facultates medicamentorum verba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere valeant, vt stulti, & superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. VI. de simp. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis composuit, verùm is ad fabulas versus aniles est, simulq; præstigiaturas quasdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et sanè vtitur ijs πρὸς περίαπτα id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeias non solum curiosas, & à medicina alienas, sed etiam falsas vniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantùm legere debeamus, atque in ijs nauare operam, in quibus vera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefessis laboribus sunt consecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq; iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex iis, quæ vel ipse scribit, præ se fert Grammaticum, indicatq; se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec vires earum expertum, sed iis, qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra vllam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustrà annexo ad vnamquamq; herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, si qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atq; thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adscribens: nec non & alias eiusmodi præstigiaturas nugaces.

Dioscorides à Galeno maximè commendatur.

At Dioscorides Anazarbensis quinq; libris materiam omnem vtilem absoluit, non herbarum tantùm, sed & arborum, & fruticum, & succorum, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi vtiq; videtur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nam licet à maioribus multa de illis bene scripta extent, tamen à nemine omnium æque de omnibus. Cæterùm quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, & Manteias, non in ordinem digesta, nec in vnum omnia collecta visuntur, quemadmodum illa, quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis volumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficienter à Dioscoride quinq; libris traditum est, à quo tibi discere licet cùm alias omnes notas, tum gustu, olfactuq; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni satis perspicuum esse potest omnibus Medicis, itemq; seplasiariis, ad quos potissimùm spectat rei Medicæ cognitio, in ea simp. medicamentorum facultate Dioscoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere.

Dioscorides in simplicium medica materia primas tenet.

Quapropter ab iis præclarissimè ageretur, si eius scripta tantisper legerent ac perlegerent, perpetuoq; in sinu gestarent, donec eum planè sibi familiarem redderent, & hoc quidem eo præsertim tempore facerent, quo à peritissimis præceptoribus vera, ac legitima simplicia tum oculorum, tum gustus, tum olfactus sensibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, & à mendis quàm plurimis expurgata reperient. Quinetiam nostris commentariis, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illustrata, vt maximã (ni fallor)

secum

ſecum adferant claritatem. Huic igitu: ſoli ſe dedant, hunc ſolum ſequantur ob iam dictas rationes omnes ii, qui non modò ſtirpium, ſed & reliquorum ſimplicium medicamentorum doctrinam & facultatem conſequi volunt. Ac contrà tum vulgò ſemper ignaro, tum iis etiam, qui coaxantium ranarum inſtar, è ſordido paluſtrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deteſtabiles quorundam libros vbi ſimplicium & compoſitorum materia ab iis tractatur, qui vix lactucam nouiſſent, niſi eorum cœnis frequentiſſima extitiſſet: pariterq́; vrticam, niſi acerrime tangentes pupugiſſet.

Libri explodendi.

Quorum inſcitiam animaduerſus Galenus, contra eos locutus eſſe videtur lib. 6. de ſimplic. medic. facultat. præfatione breuiter & ſcitè, ſic inquiens. Verùm abſtinendum eſt à multis mendacibus, multóque etiam magis fugiendus eſt Pamphilus, qui ne per ſomnium quidem herbas vidit, quarum aggreditur figuras perſcribere. Nam id genus hominum (quomodo aſsimilauit eos Heraclides Tarentinus) ſimillimum eſt præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipii, licet ipſi non viderint vnquam, præconio tamen publicant, notas enim ab aliis, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, vt ſi fortè is, quem præconio indicant, adſiſteret, agnoſcere tamen non poſſent. Hucuſque Galeni verba.

Galeni verba notanda.

Quæ longè ſatis ſufficere poſſunt ad eorum monitionem, qui ad ſimplicium materiam noſcendam per rectum oſtium introire cupiunt, & ſecuro totius itineris greſſu progredi. Verùm in primis, vt opportunè ſingula demetantur, noſſe oportet tempora, quibus maximè plantæ viribus valeant. Quapropter à radicibus initium ſumentes, dicimus harum vires, ſicut etiam aliarum ſtirpium partium, non eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri, quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ verò illo humore prægnantes deprehenduntur.

Tēpus, quo ſtirpiū partes legēdæ ſint.

Tametſi non deſint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendas aſſerant ſemper autumno, cùm ſcilicet folia decidunt, & caules contabeſcunt: alii verò ineunte vere, priuſquam folia concreſcant: ſiquidem hiſce temporibus radicibus maior vis ineſt, quàm cæteris partibus.

Radices quādo effodiendæ.

Sed vt ingenuè in hac re fatear quid ſentiam, crediderim ego omnino maiorem ſucci vbertatem inueniri in his, quæ vere effodiuntur: quippe quòd plantæ nondum caules, folia, neque flores emiſerint, à quibus omnis radicum ſuccus exhauritur. Sed & rationi conſonum mihi videtur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris eſſe ſucci, quàm vernales, quòd ſcilicet pauco ante tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari velim, quòd quæ vere leguntur, copioſiore, quàm par ſit, humore redundantes, illóque longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non ſint magis obnoxiæ, præſertimque ſi longo aſſeruentur tempore. Qua re à Dioſcoride animaduerſa, is ſanè iuſsit ſtirpium radices effodiendas eſſe, cùm ſtirpes ipſæ foliis exuuntur. Quod cùm variis anni temporibus eueniat pro natura diuerſarum plantarum, curam impendere oportet, vt ſuo tempore vnaquæque radix integrè, ſi fieri poteſt, cùm omnibus ſuis adnatis euellatur, & in iis locis, atque ſub ea cœli conſtitutione, quam maximè familiarem habet. Porrò radices abunde nutritæ ſint oportet, ac omni putredine, & tabe vacantes: non ita tamen, vt præ nimio alimento ex pingui ſolo, vbi naſcuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neque vt eiuſdem alimenti inopia inanes, & rugoſæ reddantur.

Radicū optimarū notæ.

Quod cùm maximè perſpexiſſet Galenus de iridis radicibus differens libro primo de antidotis: In vniuerſum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes ſunt, & rugoſæ. Atque illæ quidem deteriores ſunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis, quæ craſsitudinis modum excedunt, & plus humoris in ſe continent, quàm illis vſu veniat. Hæc Galenus. Cæterùm vbi radices è terra fuerint exemptæ, primùm quidem tamdiu aqua clara elui debent, donec omni vndique terra vel limo penitus abſtergantur: mox deradi tum à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus vniuerſim ferè omnes comantur: poſtremò ſiccari eas conuenit omni adhibita cura.

Radices quomodo mundandæ, ſiccādæ, ac cōſeruandæ ſint.

Quòd ſi fuerint quales fœniculi, apii, aſparagi, ruſci, polipodii, rubiæ, intubi, & conſimilium, in vmbra, vbi orientales venti reſpirent, diligenter ſiccentur. At omnino cauendum eſt, ne ſole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis proculdubio euaneſceret, vt poteraris & tenuibus. Verùm enimuero ſi ex eis fuerint, quæ natura craſſæ ſunt, veluti gentianæ, helenii, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aër ſit nubilus, & hyems, ne in vmbra ſitu tabeſcant, ac proinde marceſcant, in ſole ac vento tutò ſiccari poſſunt. Quod commodius fieri poteſt, ſi fruſtatim diſſectæ ita tenui funiculo traiiciantur, vt partes non ſe contingant, aut cratibus impoſitæ quotidie ſæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum eſt, ante quàm ſiccentur, vt lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipſis in longum ſciſsis, integra eximatur: quippe omnino inutilis eſt, nullámque vim obtinet: etſi gentiana, cyclaminus, ariſtolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium maius, nymphæa, aliæque complures abſque matrice ſuas præ ſe ferant radices. Siccatis radicibus, quòd planè conſtet eas ſine tabe, & teredine per tempora adſeruari poſſe, iis reponantur in locis, ad quæ ſolares radii non penetrent, neque fumo pateat aditus, & quæ neque vliginoſa ſint, neque puluerulenta.

Radices quibus in locis exiccatæ ſint ponendæ.

Sit igitur locus eminens, & ſiccus, ad ſeptentrionem vergens, vel etiam ad meridionalem plagam, quando ſcilicet radices ipſæ non prorſus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore auſtri humidiſsimi flatus admittantur. Ita denique recondi, ac ſeruari poſſunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe vindicari valeant. Nam etſi quæ tenues ſunt, vt aſari, phu, aſparagi, ruſci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent: veratrum tamen vtrunque, quamuis radicibus conſtet tenuibus, ad trigeſimum annum vſque perdurat.

Veratrum vtrumque triginta edurat annis.

Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus, non modò in radicibus obſeruandus, ſed & in cæteris tum ſtirpium, tum etiam animalium partibus, vt in hirci ſanguine, lupi iocinore, inteſtino, ac etiam ſtercore, vulpis pulmone, apri veſica, anguium ſenecta, aliiſque conſimilibus. Aſſumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis ſuis viribus ſunt præditæ, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus ſingula decerpi poſtulant. Neque enim damnandi ſunt, qui in quibuſdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnulloſque errantium ſiderum aſpectus obſeruant: quippe quòd apud graues auctores ſcriptum inuenerint, pæoniæ radices contra comitiales non eſſe euellendas, niſi decreſcente luna.

Non eſt ab re certis temporibus herbas colligere.

Quæ quidem opinio non prorſus reprobanda videtur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq́; vanitatum, quas ſtultè (vt Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terreſtria à ſuperioribus cœleſtibus gubernentur & regantur, fieri maximè poteſt, vt luna, vt quæ cæteris errantibus ſideribus eſt nobis magis proxima, motuq́; velociſsima, maximam cum plātis omnibus, ac rebus quibuſuis aliis habeat rationē, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur ſingulis menſibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum eſt, Alyſſum herbam tantùm ſirio ardente ad canum rabioſorum morſus eſſe euellendam, ſicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus ſcorpiones: atque Anchuſa radice conſtat ſanguineo ſucco madente. Quemadmodum & ſtirpes, quibus facultas

Quibus in locis plantæ colligi debeant.

excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, vt nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores sunt iis, quæ aquosioribus nascuntur locis: idque, quòd in montibus terra sit densior, & aer tenuior: nam quod attrahunt plus virium sortitur. Quinetiam dabis operam, vt flores ex his herbis etiamnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Omnia autem medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in vitreis vasis ferantur, quæ verò folia, aut flores, aut radices sunt, in fictilibus nouis probè obturatis, vt ne ventis perflata, medicamenti vigorem, veluti in animi deliquium collapsa, amittant. Hæc Hippocrates.

Herbæ quo pacto legendæ siccandæque sint.

Herbæ similiter, atque radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ vsu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidie virentes vsurpantur, veluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, brassica, viola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ complures. Atque non solum refrigerantibus herbis, verùm etiam excalfacientibus recentibus vtimur: plerunque enim ex calida potestate præditis, virides siccis præponimus, præsertim vbi minus calefacere sit opus: siquidem humor in virentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parùm demulcet. Cuius quidem classis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonũ, & id genus permulta.

Plantæ, quæ colligi postulant floribus ornatæ.

Sunt prætereà & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, vt centaurium minus, viola purpurea, origanum, symphytum petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæque consimiles plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse videar, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atque aliis aduentitiis excrementis amotis, diligenter in vmbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis crassitudine, vt in acantho, vel foliorum lentore, crassitie, & humoris exuberantia, vt in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant: quandoquidem si eiusmodi herbæ in vmbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cæterùm cum rectè siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, vel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum vires euanescant.

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

Qua in re errant seplasiariorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, vbi non solum breui viribus destituuntur, aeris ambientis exuctione, ac ventorum perflatu, sed etiam puluere, & aranearum telis obsiduntur: quin etiam muscarum stercore, quæ illis die, noctúque insident, labefactatæ nigricant. Neque verò planè laudibus efferendi sunt ii, qui in linteis sacculis, ipsisque textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aer in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet: quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & contabescunt. Idcirco vt tam herbæ, quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, vel piceis, vel fictilibus diligenter clausis reponere, vt docet Hippocrates ad Crateuam his verbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in vitreis vasis ferantur, quæ verò folia, aut flores, aut radices sunt, in fictilibus nouis probè obturatis, vt ne ventis perflata, medicamenti vigorem, velut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod si Hippocrates in recentibus obseruandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretium erit.

Flores quo tempore sint decerpendi, siccandi, ac recondendi.

Flores insuper non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in vigore consistunt, non autem cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, decerpuntur. Rosarum verò cum non planè explicati visuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis foliis patent. Verùm cum maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores: idcirco tantum abest, vt in sole siccandi sint, vt ne quidem in vmbra, si calida, vel eminentia fuerint loca: quippe, vt solis feruore, sic & aeris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci natiuum colorem deperdant: quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum à proprio colore degenerant, nullius esse in medicina vsus. Itaque perbellè siccantur super linteis extensi, velaminibusque contecti. Siccantur autem probè vbi substratis linteaminibus sparguntur, & iisdem lenibus operiuntur. Flores itaque in vniuersum sicci ad annum duntaxat edurant, etsi anthemidis, centaurii, chrysanthemi, millefolii, spartii, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur. Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, vt lithospermi, fœniculi, anethi, & cari: vel vasculis, aut capitulis inclusa, vt papaueris, nymphææ, melanthii, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, vt fabæ, ciceris, phaseoli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, vt fœni græci, sertulæ campanæ, sinapis, & erucæ: aut variis inuolucris contenta, vt ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantii, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa verò, vbi herbæ iam siccæ, non amplius virent. Et quamuis multa reperiantur semina, quæ ad annum vltrà suas asseruent vires, ea tamen quotannis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem non redoleant, quo fit, vt calorem nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores.

Fructus quãdo decerpendi, & quomodo conseruãdi.

Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa, quæ vulgò marascas vocant, corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ vsum reponuntur, operæpretium est, vt maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, vt siccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum est, quòd vbi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes vt paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè vltimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa vnà cum fructibus decidunt, alioquin insolata contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui verò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minime asperginem redolentibus appendantur, vt assolet de vuis, pyris, malis cydoniis, & punicis: aut super paleas expandantur, vt fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, vel milio sepeliantur, quemadmodum

modum medica, & aurantia mala. Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, vt cytriis, punicis, & cucurbitis: quique arboribus decerpuntur, veluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, vt capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum: non secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi.

Cortices quomodo siccandi, & reponendi.

Succi quoque, vtpote in medicina admodum necessarii, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, vt toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, vt glycyrrhizæ, vere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex foliis verò, antè quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi vltimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum limonum, & ex myrti baccis: quidam verò antequam ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc vuis, vt omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, vt aloes, syluestris cucumeris, absinthii, eupatorii, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui verò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alii paululum primùm ad ignem feruefacti, moxq; diligenter defæcati, vt fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorum, apii, & fœniculi. Alii verò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde vasis tandiu transferuntur, donec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (vt Galenus inquit lib. 6. de medicamentorum compositione secundum locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, vt optimè norunt solertissimi pharmacopolæ.

Succi quomodo exprimendi, conseruandique sint.

Adhæc habentur varia liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alii gummi, alii resinæ, alii lachrymæ vocantur.

Gummi lachrymæ, & resinæ.

In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum verò censu sunt terebinthina lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lachrymarum denique numero sunt lac, quod ex papauerum vasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodque ex thapsia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacanthæ lachryma, quiq; defluit è vitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod vulgus Arabicum vocat gummi, quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lachrymas malint in gummi potius referre, quàm in lachrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantùm summa harum rerum spectat, vt exacta scilicet earum notitia habeatur, quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica.

Dioscorides defenditur à calumnia.

Postremò si forsitan cuipiam nasuto videretur Dioscorides non parua erroris culpa suspectus esse, quòd in hac præfatione absolutè pronuntiauerit, ex omni herbarum genere solum Veratrum multis edurare annis, reliqua verò à trimatu inutilia esse, cum tamen in pluribus locis eius sententiæ reclamet Theophrastus antiquissimus plantarum scriptor: dicimus, vt hos ab huiuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritissimus, consummatissimus, & omnium facilè princeps, grauissimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum videtur, sed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes stirpium proprietates, quodq; haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum veterum plerique: præsertim cum nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis huius voluminis scriptura deficit, in aliis spuriis additionibus redundat, in aliisq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, vel excudendis auctorum voluminibus plus, minusue curæ impenderunt, quàm sua interesset, ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hic desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui veratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiā quinque, vel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, vel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, vitem syluestrem vnico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita vt repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaque rerum historias omnes tantum absit, vt credamus non legisse, notasse ac monumentis tradidisse Dioscoridem, vt ne imaginemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur.

Simplicium nomina varia Dioscoridi adulterina.

Idcirco non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id vitii adscribendum est: quemadmodum additionum redundantia accusantur ii, qui, vt earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atque illustrare existimarunt, quales sunt spuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atque in omni ferè plantarum historia in pluribus voluminibus Græcis statim occurrunt singulis capitibus. Quæ facilè ex Pamphilo depromta fuerunt: argumento quòd (vt superius dictum est) ei rem hanc vitio vertat Galenus, atque sine vlla ratione sint in hoc Dioscoridis volumē importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimoniū, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis volumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spuriis nominibus legebatur. Quorum vetustam auctoritatem simul cum doctissimo Ruellio secutus, in meis versionibus Italica lingua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: etsi Hermolaus, & Marcellus vulgatis exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus vtile, quàm necessarium duximus, vt omnes ii, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad vnguem quo arbores à fruticibus dissideāt, frutices ipsi à suffruticibus, & suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes Arbores appellari debere, quæ ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutuq; contumaci assurgunt, à quo per interualla tanquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, vti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ.

Arbores.

Frutices verò, quæ ab radice caudice multiplici, ramosoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus.

Frutices.

Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, foliisque minutis, quæ non velut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, & decidunt, sed perpetuis foliis toto anno virescunt, vt stœchas, ladanum, ruta, hyssopum, saluia, & eiusdem generis alia.

Suffrutices.

Herbarum deniq; generi subscribūt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tantùm sine caule pādunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, vt cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos seruntur, & syluestrium ferè innumeræ, quæ sponte sua in pratis,

Herbæ.

campis, ac aliis compluribus locis proueniunt: tametsi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neque caulem, neque flores, neque semina gignunt, vt phyllitis, asplenum, cynoglossum, hemionitis, onosma. His ita determinatis, sciendum præterea est, herbas assiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries vidi senis, septenisve mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, crassitudine, & duritie proficere, vt hastæ instar grandesceret. Frutices quoque aut temporis diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores non pumilas exeunt, vt vitex, hedera, myrica, paliurus. Contrà similiter fit, vt arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, vt in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, vendicato sibi robore, crassos præduros q; fundunt caudices ac ramos. Illæ verò tãquam indomitæ surculis, stolonibus, ac germinibus, qui circa caudicem & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, vt in frutices sensim elanguescant, vt myrto, lentisco, & corylo quandoque euenisse comperimus.

Plantarum degeneratio.

Stirpiũ mutatio.

Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest, vt non solum sæpe prædictos præstet effectus, sed etiam vt alteram in alteram stirpem facilè vertat, vt cassiã in cinnamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenam, & ocymum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam satiuæ sunt, quædam agrestes. Has volunt nonnulli priores fuisse satiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò constet: etsi in permultis quoque & syluestre, & satiuum genus inueniatur, quarum aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde virent, aliæ folia amittũt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus, quàm à loco ipso, vbi nascuntur, sicuti ab aëre eas ambiente: tametsi id accidat interdum particulari radicum vitio.

Plantæ meliorescũt cœli clementia, & loci amicitia.

Magni quippe refert, vt fœcundæ, floridæ, & perpetuò virentes plantæ conseruentur, si clemens cœli constitutio, situsq; germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam vitibus folia nunquam decidant, quòdque in insulis, aliisque regionibus nuper in Indiis occidentalibus à Lusitanis, & Hispanis repertis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma non vireat. Neq; item admirãdum, quod reperiantur arbores proceriores, virentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: namq; aliæ hoc situ lætãtur, aliæ illo, pro suæ quæq; naturæ ratione.

Plantarum situs naturales, vbi lætæ nascuntur.

In Montibus.

In planitie.

Iuxta flumina.

Proinde videmus, quod quæ mõtes amant, vt cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodũ, formaq; insigni prosiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex, lotus, vlmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina, & in aquosis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus vtraq;, myrica, salix, harundo: etsi harum permultæ non æquè lætæ in montibus, vallibus, planis, & syluis exultent. Id quoque discriminis in herbis, & fruticibus visitur, quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantib. aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas desiderant: quædam humidos, aquosos, vliginosos q; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis vitam ancipitem agant. Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiant, quæ vinetis lætentur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ valles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoque vrbanioribus locis allectæ iuxta vrbium, & oppidorum mœnia in maceriis, & ruderibus prodeunt.

In paluſtribus locis.

In palustribus, & humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plãtago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphõdylium, lysimachia, alisma, chelidoniũ minus, epimediũ, pẽtaphyllum, erinus, equisetũ, limonium, heliotropium paruum, verbenaca, tussilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertii generis, eupatorium commune. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, iuncus.

In lacunosis.

At tã lacunosis, quã admodũ palustribus innatãt, nymphæa, potamogetũ, lotus Aegyptia, colocasia, foliis & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur, atq; nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac millefolium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum littoribus ac ripis familiare spectatur nerium.

Vliginosis locis.

Adianthum, itemq; trichomanes vliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes existant: aut asperginosas sequuntur ripas: quæ præruptis locis inhærent. Vitex deinde, elichryson, bubonium, botrys, rha, fluminũ ripas accolunt.

In litoribus & scopulis.

Crithamũ verò, brassica marina, androsaces, corniculatũ papauer, dorycnium, solanum somniferũ, glaux, hipophaes, hippophæstum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, absinthium seriphium in maritimis tum in litoribus, tũ scopulis, tũ etiã collibus emergũt. Tripoliũ etiã in maritimis exurgit, vbi scilicet allidit vnda, iterumq; recedit, modò in mari, modò in sicco degẽs. Nõ nisi aquis proueniunt bryõ thalassiõ, coralliũ, & alga.

In fontium riguis.

At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepescunt, siõ, atq; aquaticũ sisymbrium vnà innatant, vt quasi inuicẽ fraternã videantur iniisse amicitiã.

In aridis & siticulosis.

Cæterũ ex his, quæ in cõtinẽti nascũtur, arida, & siticulosa loca petũt eryngiũ, satureia, lythospermõ, lycium, saluia, stachys, onosma, lõchitis, cynoglossũ, echiũ, buglossũ, chamæpitys, veratrũ nigrum. Aridissimis, & saxosis exurgũt capparis, libanotis, symphytũ petræum, saxifragum, helxine, hemionitis, sedi vtrumque genus, cotyledõ, cymbaliõ, polytrichõ, paronychia, asplenũ, clinopodiũ, circæa, lichẽ, ita vt harum pleræq; sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis virescant.

In opacis.

In humidis.

In collibus.

In opacis autem nascuntur chrysocome, asarum, viola purpurea, astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur: item phyllitis, hemionitis, althæa, helenium, paludapium. Collium amœnitate capiuntur spartium, nepeta, syluestre cuminum, chamædrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci videmus: quin & holostium.

In cultis.

In incultis.

In pratis.

Culta deinde virent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, chamæcisso, ægylope, osyride, aphaca, orobanche, melanthio, buphthalmo, anthemide, syluestri papauere, xyphio, leontopetalo, phœnice, hyperico, cyano. Inculta verò virent psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus syluestris & vrbana, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hæc & colles, & montes abundè scateant.

In vinetis.

Intra & extra oppida.

In vinetis aluntur telephium, portulaca syluestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & vrbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta visuntur verbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malua, chelidonium maius, vrtica, ebulus, sambucus, erysimum, aristolochia longa, marrubium, chrysanthemum, galiopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatorium, hyoscyamus, cicuta, personata, xanthium, syluestris cucumis.

In campestribus.

Circa sepes.

In Montibus.

Campestria carduorum omni genere horrent, atractyli, ferulis, syluestri fœniculo, gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, rubia. Ephemero autem, hippoglosso, filice, planitierum syluæ virescunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras,

hastula,

hastula regia, satyrium, testiculus, gentiana, ligusticum, alysson, smyrnium, veratrum album, ruta syluestris, po-
lemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, asclepias, nar-
cissus, thapsia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyssopum agreste, peuceda-
num, chamædaphne, tormentilla, bistorta, chamæleo albus, angelica, libanotis. In syluis montanis emicat leuca- In montanis syluis.
cantha, atque inibi in præruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innasci velint,
in quibus resident, atque ab iisdem suscipiunt alimentum, vt agaricum, viscum, sphagnos, polypodium, dryo- In arboribus.
pteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conspiciuntur, aliæ vero prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemad-
modum labrusca, vitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, smilax tam læuis, quàm aspera, lupus salictarius,
conuoluulus, periclymenum. Non desunt etiam herbæ, quæ sine radicibus in aliis herbis prosiliant, neque alibi,
quàm in illis reperiantur, vt cuscuta, epithymum, epithymbrum, & epistœbe. Veruntamen illud scire conuenit, In aliis plãtis.
quòd etsi harum omnium quæque sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suosq́; vnaquæque sequatur situs:
nihil tamen obstat, quin eædem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, sæpe in vallibus, nonnun-
quam in agris, & pratis, ac etiam in aliis variis locis nullo discrimine inueniri poßint. Et hæc satis sint quantum
ad natalem plantarum situm. Cæterùm vt, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus vtilis, quàm necessa-
ria doctrina excitetur, augeaturq́; iam ad singulas herbarum partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, foliis,
caulibus, floribus, ac seminibus disseremus, primò à radicibus, veluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes. Plantarum in
Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, iisq́; tenuibus. Legumina verò singulas habent radices præter fa- radicibus va-
bam, easq́; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohærent, vt lactuca, apium, beta, buglossum, rietas.
intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur, syluestris ruta, quam harmalam vocant, peplos, crate-
ogonum, ephemerum, & sæpius verbenaca. Contra numerosis radicibus donantur, asarum, phu, baccharis, veratri
genus vtrunque, capparis, crithamum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, cyrcæa, alcæa, æthiopis, gra-
men, filix fœmina, muris auricula altera, plantago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracle-
um, hemionitis, pæonia fœmina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modum capillatur. Prægrandi,
firmaq́; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, syluestris cucumis, vitis nigra, rapum,
nymphæa, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indiis occidentalibus importata, dracunculus, aloë, centauri-
um maius, libanotis, sphondylium, œnanthe, symphytum secundum, papauer corniculatum: raphanus: carduus:
periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaes, hippophæstum, tithymalus characias,
pityusa, Rhabarbarum, Rhaponticum. Contra exiguam tenuemq́; radicem gignunt hydropiper, catanances genus
secundum, ranunculus, panaces Asclepium, & chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis,
holostium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, verbenaca supina, phyteuma, pan-
cratium, aconiti tertium genus, chamæcissos, asarum, vtrunque veratrum, plantago minor, coronopus, sesa-
moides, origanum syluestre, alypon, atractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepæa, alisma, betonica,
chamesyce, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ, poterio, leuca-
canthæ, astragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododendro. At molli, lentaq́; radice constant althæa, acan-
thus, alcea, malua, symphytum maius. Geniculatæ veluti arundinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco,
nymphææ, xyridi, hippoglosso, gramini, lauro Alexandrinæ, colocasiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nuper
inuentæ, & Rhodiæ. Radicem digiti craßitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, pæonia mas, py-
rethrum, daucus, pastinaca syluestris, symphytum petræum, dorycnium, ebulus, echium, crithamum, elaphobo-
scum. Bulbosæ autem insunt cæparum modo, lilio, hemerocallidi, cæpis, bulbis, hastulæ regiæ, allio, porro, croco,
narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo, ephemero, arisaro, hyacintho, dracunculo, am-
pelopraso, scorodopraso, moly. In globum extuberant radices aristolochiæ rotundæ, cyclamini, apij vomitorij, leon- Radicum differentiæ in
topetali, œnanthes, pæoniæ fœminæ, rapi, chrysogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances secundæ, pycno- coloribus &
comi, geranij vnius, pseudoapij, antoræ. Insuper radices inter se dißident, tum colore, tum odore, tum sapore: quæ saporibus.
discrimina si rectè cognoscantur ab his, qui breui hanc facultatem assequi desiderant, non parum inde hauri-
ent vtilitatis. Sicuti & maximè confert scire, quæ sint radices magnæ vel paruæ, quæ duræ vel molles, quæ
numerosæ vel paucæ, quæ cæparum vel tuberculorum effigie, quæ denique geniculatæ, de quibus hucusq́; abunde
disseruimus. Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chrysogoni radix, etsi canticet intus: item papaueris Quæ nigricant.
cornuti, nardi montani, helenij secundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, hastulæ regiæ, libanotidis, rhapontici,
quanquam huius interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphææ, eryngij, symphyti secundi,
smyrnij, echij, veratri nigri, astragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertij generis, thapsiæ, personatæ, filicis maris,
vitis nigræ, aristolochiæ vtriusque, quarum tamen interna buxeo colore pallent, pæoniæ fœminæ, tametsi huic, sicut Quæ albicant.
etiam thapsiæ, & mandragoræ delibrata exalbeat. Contra è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dra-
cunculus, arum, arisarum, ranunculus, veratrum album, anonis, ligusticum, asparagus, ruscus, hippoglossum, ela-
phoboscum, libanotis, sphondylium, rapum, radix, circæa, alcea, holostium, tragum, trifolium, narcissus, allium, por-
rum, gingidium, iberis, hipposelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum, tragum, somniferum solanum, arction, ona-
gra, chamæcissos, scammonium, althæa, pityusa. At non prorsus albæ, sed subalbidæ radices tributæ sunt aro, polemo- Quæ subalbicant.
niæ, helenio primo. Rubẽt rubiæ, centaureo magno, rhapãtico, rhabarbaro, tametsi tria hæc exterius nonnihil nigricẽt:
itẽ pẽtaphyllo, heptaphyllo, betæ tertij generis, blito, carotæ, anchusæ, lycopsi, onosmati, chrysogono, quãquã exteri⁹ nigri-
cãt. Non planè rubra, sed subrubra radice sunt acãthus, phu, satyrium erythroniũ, xyris, radix Rhodia, solanũ somni- Quæ rubent. Quæ subrubent.
ferum, alypum, costus. Ex atro rubescunt filici fœminæ, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpu-
rascunt radices symphyti petræi, cæparum, scillæ, pancratij. Flaua intus radice sunt aristolochia rotunda, glycyrrhiza, Quæ intus flauescunt.
lapathum, hippolapathũ, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium maius, gentiana. At herbaceo colore insunt po- Quæ virescũt.
lypodio, phalangio, smyrnio, & imperatoriæ. Odorata radice fragrant, iris, acorus, meon, cyperus, galãga, zedoaria, nar- Quæ bene olent.
dũ tã Gallicũ, quàm Indicũ, asarũ, phu, caryophyllata, baccharis, ligusticũ, pastinaca, angelica, seseli Maßiliense, hippo-
selinũ, smyrniũ, libanotis, asclepias, circæa, alisma, tripoliũ: quin & radix Rhodia odorẽ expirat nõ iniucũdũ. Dulcedinẽ Dulces.
gustui præbẽt glycyrrhiza, tragopogonis radix, cẽtaurij maioris, chamæleonis albi, elaphobosci, geranij, arctij, polipodij.

Amari-

Amaræ.

Acres.

Amaritudinem verò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei hippophais, pancratij, scillæ, cichorij, asparagi, rusci, centaurij minoris; chelidonij maioris, asphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, Zedoaria, imperatoria, crocodylium, angelica, panaces Chironium, smyrnium, pyrethrum, alisma, tripolium, raphanus tum satiuus, tum syluestris, vtraque iberis, nasturtium, thlaspi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, porrum, scandix. Quo fit, vt si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac sapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimum ijsdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesq́; (de ijs intellige, quæ scriptis tradi possunt) tum earũ pariter & odores, & sapores assequantur, eo inquã modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se ineunt plantæ, exorsus, pro viribus enitar, vt quæ plurimis ignota sunt, ijs, quæ omnibus sanè vulgares apparent, rectè comparentur, quapropter ab hedera primùm, vt quæ neminem lateat, rem ipsam auspicabor.

Foliorum in plantis comparatio, & similitudo inter se.

Hederam igitur folijs æmulantur, etsi quædam maiora, quædam verò minora cernantur, scammonium, asarum, vterque cyclaminus, smilax aspera, læuis, & hortensis, vitis nigra, marina braßica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia vtraque, asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, viola purpurea, chamæcissos, helxine cognomento cissampelos, cinocrambe, hortense solanum, halicacabum, circæa, cucumis tam syluestris, quàm satiuus, vtraque clematis. Vitigineum folium repræsentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, veratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam vocant. Alba spina, & acanthium simili virent folio: sicuti abrotanum fœmina, & absinthium seriphium vocatum folijs se inuicem imitantur. Vitex & anagyris, & folijs & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunium. Amygdalæ fronde vestiuntur, persicus, rhododendrum, ebulus, sambucus, staphylodendron, lathyris, quam officinæ cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro folijs adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusque rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic verò minora spectentur. Porri bulbique folia præ se ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regia, ampeloprason, scorodoprason, canini testiculi, lonchitis. Buxus, & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correspondet, pyrethrum syluestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis asparagus, panaces, Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphtalmos, anethum, thapsia. Anethi folijs assurgit meon. Plantagini non dißimilia sunt folia candidi veratri, gentianæ, alismatis, & clymeni. Phœnij folium geranium exprimit, Filicem folio æmulantur sideritidis secundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc vero myrrhidem. Buglossum, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen arundinaceũ, coronopus. Huius verò folia habet catanance, psylliũ. Cichorium, chondryllæ vtrunq; genus, & quibusdã dens caninus dicitur, cõsimili sunt folio. Cnico atractylis folio aßimilatur, chamæleoni nigro crocodiliũ, chamæleoni albo sillybũ. Glasto tripoliũ simile est. Coriandri folijs comãtur partheniũ, adianthũ, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorũ tamen quædam propius, quædam longius eius speciẽ sequuntur) vterque daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula, cannabis, aut quinque folii eupatorium, sed quæ quadripertito diuidantur. Cotonei mali frontem exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrnii folium præstant phu, lauer. Cupreßi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus minor quæ phœnicia dicitur. Hypericum, androsæmum, ascyrum, folio non discrepant. Cistus, & ladanus sicuti in specie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini syluestris stratiotes millefolium: cucurbitæ personata: lolij phœnix: iuglandis centaurium maius, pæonia mas, gentiana: etsi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt, acorum, medion, syluestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraq́; folia sibi vendicasset. In iunci specie collocandum esset vtrunque equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulæ folium simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde virent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilii folia spargunt hemerocallis, pancratium, satyrium, martagon (sic enim appellant lilium quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dißimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham satiuam folio exprimunt sisymbrium, hidropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie assurgit apiastrum, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio est cinocrambe: Helxine & elatine folio simili comantur. Nasturtij folijs iberis non refragatur nec thlaspi. Oleam æmula foliorum facie repræsentant halimus, ptarmica, phyllyrea, ligustrum, vitex, conyza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hippophaes. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum veratrum, sphondylium, aconitum cinoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium folijs inter se non dißident. Portulacæ folio aßimilantur telephium, cepæa, crithamum, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus syluestris, medica, citisus, sertula campana. Thimum, stœchadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili virent folio. Nec dißimili pulegio dictamnum & calamintha comantur. Miricæ sabina, & cupressus: serpilli clinopodium: saluiæ sideritis prima, horminum, verbascum syluestre, folijs vestiuntur. Piceæ folium ferunt poligonum, & pityusa: quercus verò chamædrys, teucrium, scordium, betonica, sideritis prima. Neque à rutæ folijs dißident acacia altera, centaurium minus, serpillum syluestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hipericum, apios. Aloæ, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marum, & panaces chironium. Solani folio germinant Circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica, & quæ vulgo bistorta dicitur. Foliorum similitudine inter se certant ruscus, hippoglossum, laurus Alexandrina. Aspleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis, sicuti semperuiui minoris tertia aiugæ species, aristolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lysimachia, sertulæ Campanæ ligusticũ. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba spina, sese folijs imitantur. Ex his igitur facilè quisque herbarum germanitatem, cognationẽ, similitudinemq́; perdiscere poterit, quæ omnia in dignoscendis stirpibus non paruam adferunt vtilitatem.

Foliorum in coloribus discrimen.

Cæterũ plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, vti flores haudquaquam splendeant.

deant. Niger sanè color in nullis reperitur herbis, neque arboribus, quamuis nonnullæ atro quodam virore sint suffusæ, ita vt paululum nigricent, sicut phillyræa, buxus, ligustrum, hortense solanum, nigra viola, osyris, hyoscyamus, vtraque clematis. Contra nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant: verùm pleraq;, quæ incana sunt, subalbicant, vt crithamo, echio, ranũculo, abrotono, absinthio, saluiæ, calaminthæ, maro, periclymeno, corniculato papaueri, stachy, menthastro, althææ, polio, verbasco, vtriq; lychnidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus supernè candicant, quemadmodum infernè rosmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemisiæ, & aliis multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentisco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androsæmo, ascyro, lonchiti, osyri, blito, amarantho, phyco marino, sesamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, insunt dictamno, verbasco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthastro. Aspera sunt symphyto alteri, marrubio, fico, saluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia buglossi, echij, vrticæ, eryngij, rusci, atractylis, sonchi, chamæleonis vtriusq;, dipsaci, quinetiam cardui omne genus, aquifolij, & ilicis. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchusæ, mandragoræ, vtriusq; anagallidis, cynoglossi, glauci, catanancæ secundi generis. Reptant etiam humi lithospermi, graminis, onosmatis, canis testiculi, albiq; chamæleonis. In vniuersum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram spargunt. Acuta folia, vt quæ olfactu nares feriant, data sunt allio, cæpis, nasturtio vtriq; tam aquatico, quàm terrestri, sinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, erysimo, clematidi secundæ, thlaspi, serpyllo, thymo, thymbræ, sisymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano: quæ omnia non modò olfactu, sed magis etiam gustu acrimoniam præbent. At amaritudinem possident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, absinthium, aphaca, abrotonum, parthenium, scandix, aloë, santonicum, seriphum, chamædrys, marrubium, scordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ vulgò gratia Dei deiectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia sunt asaro, sio, sisymbrio, menthæ, menthastro, calaminthæ, pulegio, saluiæ, ladano, hyssopo, sampsucho, origano, thymo, serpyllo, satureiæ, symphyto petræo, rosmarino, ligustico, stachy, malabathro. Nec insuauem efflant odorem betonica, chamædrys, baccharis, artemisia minor, & herba illa, quã aliqui sclaream, nonnulli herbã sancti Ioannis, & pleriq; matrisaluiam nuncupant. Nec desunt stirpium folia, quæ ab aliis tum plantis, tum liquoribus odorem emendicasse videntur, vt scordium ab allio, trifolium à ruta, & bitumine, cytisus ab eruca, apiastrum à citreo malo, chamæpitys à pino, xanthium à nasturtio: ita deniq; hydropiper à pipere mutuatur odorẽ. Grauiter olent absinthium, abrotonum, seriphum, ballote, polium, ebulus, botrys, aristolochia, cãnabis, anagyris, galiopsis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium. Non parum quoq; discriminis in plantarum tum caulibus, tum stolonibus reperitur: quandoquidẽ ex eis quædam singularem, simplicemq; caulem proferunt: aliæ numerosos cauliculos edunt: quibusdam crassi caules insunt: aliis tenues assurgunt: aliis inanes, & vacui eriguntur, fistularum, & arundinum instar: aliis pleni conspiciuntur: quibusdam item longus prosilit caulis, quibusdam verò breuior, nonnullis caules geniculati sunt: alij enodes exeunt, alij læuore, alij scabritia, alij duritia, alij lentore notantur. Nec desunt, qui lanugine vestiantur, & qui spinis, & aculeis rigeant. Quibusdam plantis teretes sunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus striati. Alij deniq; sursum eriguntur, alij per terram serpunt, ac repunt. Dissident præterea inter se stirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis varietas, atq; solertia. Caulium in plantis differentia.

Plures igitur caules ab vna tantùm radice exiliunt glasto syluestri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, aristolochiæ vtrique, rutæ syluestri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, solano somnifero, & manico, minori sedo, chamæcisso, glauci, osyri, tithymalo paralio, helioscopio & thymelææ. Ramoso, ac pariter surculoso caule fruticant saluia, satureia, thymum maius, origanum, hyssopum, absinthium, abrotonum, ruta, stœchas, ocimum, amaracum, symphytum petræum: & vt summatim rem complectar, omnes denique plantæ, quæ suffrutices appellantur. Crassum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, symphytum alterum, hyoscyamus, personata, sedum maius. Contra proditur tenuis ornithogalo, thlaspi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, ligustico, panaci Asclepio, peucedano, artemisiæ, phyllo, cynocrambæ, buphthalmo, alismati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio maiori, muris auriculæ, aristolochiæ vtrique, seripho, tragorigano, menthæ, sisymbrio, lysimachiæ, rutæ syluestri, delphinio, melanthio, agresti cumino, aparinæ, chamedry, scordio, teucrio, trifolio, hyperico, sideritidi secundæ, elatinæ, pentaphyllo, veneris vmbilico, chamædaphnæ, tithymalo helioscopio, thymelææ, alypo. Inanes in vniuersum, ac fistulosos caules habent frumentá, legumina, & olera. Particulatim verò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, sonchus, veratrum album, gentiana, equisetum, narcissus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium maius, symphytum secundum, spina alba, cæpe, porrum, hipposelinum, thapsia, ferulæ omne genus, omnesq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laserpitium, seseli Peloponense, & quæ guttatim stillant sagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatum culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, sambucus, phu, cyclaminus secundus, gentiana, panaces Asclepium, polycnemon, crateogonum, polygonum, equisetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityusa, arundinum omne genus, hydropiper, ligusticum, xyphium, & omnes denique plantæ, quæ fœniculaceo caule assurgunt, vt elaphoboscum, anethum, seseli Massiliense, pyrethrum, sphondylium, peucedanum. Læui constant caule dracunculus, hastula regia, typha, nymphæa, sideritidis tertium genus, chrysanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloe, iberis, hyacinthus, millefolium, chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus, arum, sesamoides, daucum Creticum, caucalis, caninus testiculus, epimedium, hypericum, sideritidis tertium genus, centaurium minus, anonis, syluestre cuminum, tussilago, œnanthe, anthyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, penthaphyllum, tragus, ageratum, papauer spumeum, psyllium, aconitum primum, colchicum, semperuiuum minus, vmbilicus veneris, stratiotes millefolium, chamecissos, glaux, polygala, laurus Alexandrina, tithymalus myrsinites, paralius, helioscopius, & cyparissias: item chamælea, & verbenaca. Duum verò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaspi, melanthium, pæonia, veratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolescit petasitæ, plantagini minori, ranunculo, phu, rosmarino, chelidonio maiori, bacchari, panaci Asclepio, sphondylio, satyrio, alsinæ, betonicæ, fabæ Aegyptiæ, crithamo, arabidi, asphodelo, lepidio, xyridi, eupatorio, syluestri papaueri, aconito tertio, semperuiuo maiori, senecioni, verbasco fœminæ, cytiso, xanthio, rusco, daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi, cnico, gladiolo, ascyro, lysimachiæ. Interdũ cubiti longitudinẽ caule excedunt alisma, cyperus, tithymalus characias, pityusa. At horminum semicubitali caule contentum est. Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus, gentiana, spina alba, acanthus, coniza maior, althæa, symphytum secundum, helenium, glastum, glycyrrhiza, centaurium maius,

dipsacum,

dipsacum, carduus, seseli Aethiopicum, lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, syluestris lotus, cirsium. Quaternûm cubitorum caulis exit moly: tricubitalis verò medio. Duris lignosisque nituntur cauliculis hypericum, chamædrys, teucrium, symphytum petræum, androsæmum, ascyrum, satureia, thymum, origanum, millefolium, eupatorium, aster Atticus, hyssopum, stœchas. Lentore & mollitia caules languescunt irioni, poterio, maluæ, smilacibus omnibus, cucurbitis, peponibus, & melopeponibus, cucumeribus, lupino, periclymeno, bryoniæ, viti nigræ, viciæ, helxinæ, quam cissampelon cognominant, scammonio, iunco, typhæ, althææ, alceæ, solano somnifero, osyri, rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium, agriacantha, scolymos, paliurus, rubus, canirubus, hieracium maius, stœbe, rosa. Spinosa prorsus lanugine obducuntur urticæ caules, echij, anchusæ, lycopsis, buglossi. Hirsutus caulis uisitur menthastro, orobanchæ, helenio, ocimoidi, eupatorio, herbæ quam pilosellam vocant, secundo symphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium, verbascum, lychnis vtraque, tussilago, althæa, anemone, panaces Heraclium. Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca, rubia vtraque, lupus salictarius, aparine, baccaris, syluestris cnicus, æthiopis, equisetum, veratrum nigrum, papauer syluestre, & corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum, lithospermum, anagallis, clematis prima, holostium, tribulus terrestris, peplos. Caules edunt quadrangulos sideritis prima, apiastrum, marrubium, ballote, cyperus, centaurium minus, mentha, calamintha, baccharis, horminum, aparine, rubia, chamædrys, stachys, scordium, teucrium, betonica, symphytum secundum, clymenum, uerbenaca, urtica, galiopsis, æthiopis, lotus Aegyptia, bunium, xanthium, ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsio, & quandoque etiam cypero. Cæterum caules albicant moly, utrique iberidi, nasturtio, cnico, cacaliæ, cynocrambæ. Rubescunt minori hieracio, soncho, artemisiæ, hyperico, ascyro, phu, virgæ aureæ, helxinæ, senecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule destituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix, cynoglossum, dryopteris, polypodium, onosma, trichomanes, asplenum, hemionitis, lichen, paronychia, adiantum, hippophestum, chamæsyce.

Florum in plantis varietas.

Ad hæc non parum quoque in stirpibus dignoscendis utilitatis præstat florum tum coloris, tum formæ cognitio: quippe cum nulla sit earum pars, quæ prius nostris sese offerat oculis vere & æstate, quàm flores, varia colorum pictura, quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit, horum differentias edocere, quæ in coloribus ita se habent. Plantæ igitur, quæ flore candido decorantur, sunt ut oxyacantha, ligustrum, orneoglossum, fraxinus, rosæ, quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus, cerasus, malus, pyrus, mespilus, prunus, arbutus, iberis, raphanus, siser, cucurbita, caucalis, eruca, ocimum, ornithogalum, cyclamini secunda species, hastula regia, capparis, poterium, thymus, moly, aparine, phalangium, tripolium, sed cui flos quandoque rubescat, polium, œnanthe, alba viola, nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimastrum, erinus, achillea, helxine cissampelos dicta, conuoluulus, dorycnium, ephemerum secundum, stratiotes millefolium, lotus Aegyptia, chamæsyce, sesamoides magnum, narcissus, scammonia, thymelæa, sambucus, ebulus, angelica, filipendula, uiburnum, flammula, fragaria, imperatoria, lilium conuallium dictum, & vincetoxicum. Rubri flores emicant rosis, in quibus tamen variant, nã alij cãdidi, alij purpurei, alij lutei reperiũtur: itẽ malis punicis, fabæ Aegyptiæ, rumici, oxylapatho, oxalidi, blito, aphacæ, ophioscorodo, anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi masculæ, papaueri syluestri, solano somnifero, onagræ, & caryophyllis vocatis, quem florem recentiores quidam, nescio qua auctoritate ducti, vetonicum appellant, quanquam & hi purpurei emergant, & quandoque uaria colorum mistura inficiantur. Flores menthæ, sisymbrij & hydropiperis colore subrubro apparent. In purpura albicantes insunt phu, rosis, persico, amygdalo, eruo, bacchari, trifolio, alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro, croco, vitici, viciæ, cyclamino primo, larici, centaurio minori, albæ spinæ, origano, pulegio, saluiæ, calaminthæ, thymo satureiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in album quandoque varient, pseudomelanthio, chamædry, lichnidi, scordio, violæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonicæ, symphyto utrique: etsi secundum modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo, anchusæ, lycopsi, echio, sideritidi tertiæ, uerbenacæ, astragalo, hyacintho, cirsio, capno, bubonio, sed cuius interna flauescant, antirrhino, acanthio, glauci, ueratro nigro: tametsi quandoque huic punicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiantur. Item sesamoidi maiori, ricino, amarantho, galegæ, personatæ, xanthio, hormino, martago (sic uocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes insunt uiolis, leontopodio, delphinio, napello, pulsatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus, rapum, napus, lampsana, braßica, crithamum, sonchus, aphaca cichorij genus, tragopogon, cucumis tam erraticus, quàm satiuus, pepo, lactuca, irio, ranunculus, anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunque, sertula Campana, ruta, hieracium, atractylis, tußilago, conyza, hemerocallis, viola aurea, nymphæa secunda, anagyris, alisma, hypericum, ascyrum, androsæmum, chamæpitys, spartium, lysimachia, eupatorium, pentaphyllon, chrysocome, chrysogonon, chrysanthemum, ageratum, papauer corniculatum, hyosciamus, galium, senecio, verbascum, lotus urbana, & syluestris, bunium, osyris, colocynthis, cnicus, virga aurea, balsamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quam falso oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, sicuti & parthenio, buphthalmo, bellidi, & cotulæ fætidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ à vulgaribus morsus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & varia cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphragiæ. Spicati insident blito, plantagini, hyssopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, saluiæ, sampsucho, stachy, betonicæ, amarantho, virgæ aureæ, stœchadi, ladano, lauendulæ utrique. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui rosæ referant similitudinem, prosiliunt malo cydoniæ, mespilo, altheæ, rhododendro, pæoniæ veratro nigro, colocasiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterque chamæleo, centaurium maius, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, vel muscarijs emicantes insunt meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, sphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chrysocomæ,

agera-

agerato, cicutæ, ſtratiotæ millefolio, myrrhidi, thapſiæ, ſambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, viburno, imperatoriæ, eiq́; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum ſaxifragum vocatur, quòd hircum maxime oleat. Cytini imaginem repræſentant flores aſari, hyoſcyami, ciſti, arbuti. Corymbis ſimiles racematim cohærent botry, ambroſiæ, anagyri, vrticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atq́; in pappos euaneſcunt flores omnium carduorum, ſonchi, tragopogoni, centaurii maioris, vtriuſque chamæleonis, vtriuſque hieracii, ſenecionis, cirſii. Stellarum, ſoliſque flore imaginem referunt eryngium, aſter Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus vtraque, cyanus. Præterea exquiſitam prorſus plantarum cognitionem quis aſſequi poterit, ſi ſeminis, fructuſque, quos plantæ ferunt, delineationes habeat: quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum diſcrimina, tum etiam ſimilitudines proſequi. Fructus itaque racemoſos proferunt therebinthus, lentiſcus, populus vtraque, oxyacantha, vitis nigra, vitis alba, cyclaminus ſecunda. Corymbaceos verò hedera, periclymenus, ſolanum hortenſe, & manicum, ſmilax aſpera, polycnemon, hippophaes. Semina autem racematim cohærent artemiſiæ, ambroſiæ, botry, vrticæ noſtrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinoſa ſunt aſaro, taxo, veſicariæ, aſparago, ruſco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari ſpecie ineſt fraxino, rhamno, ſed quod verticilli referat imaginem, naſturtio, thlaſpi, androſacæ. At in ſquamoſis folliculis occluditur gentianæ, cumino ſylueſtri, atriplici, ſphōdylio, œnanthæ, ferulæ, & thapſiæ. Pineam nucem imitantur, & veluti nucamenta ſunt fructus piceæ, laricis, & cupreſſi. Baccas gerunt olea, laurus, Zizyphus, cornus, roſa, capparis. Oblongæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, viſuntur myrtho, thymelææ, polygonato. Rotundæ ſunt liguſtro, iunipero, hederæ, periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, ſabinæ. Cæterum fructum ſemenque ſiliquis includunt acacia, anagyris, geniſta, ſiliquæ arbor, caſia nigra, dorycnium, apocynum, ſtaphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phaſiolus, lupinus, piſum, eruum, ſena, ſmilax hortenſis, medica, aphaca, vicia, pæonia, leontopetalō, xyris, ſolanum ſomniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis verò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & ſtaphylodendro, ſuumq́; in corniculis modò aduncis, modò rectis ſeruant delphinium, fœnum græcum, lotus ſylueſtris, rapa, napus, raphanus, lampſana, braſſica, eruca, ſinapi, eryſimum, circæa, leucoium, hedyſarum, papauer corniculatum. Capitibus ſemina condunt colocaſia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam ſatiuum, quàm erraticum, hyoſcyamus, lotus Aegyptia, xyris, nymphæa. At capitulis paruis cōcipiuntur lino, ptarmicæ, cumino ſylueſtri, ſparganio, pſyllio, verbaſco, ſcrofulariæ, iſopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioſcopio. Semina in flocci modum concluſa afferunt porrum, ampeloprasum, ſcorodopraſum, cæpa, allium: etſi prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda reſident ſemina omnibus panacis generibus: itemque ſeſeli, liguſtico, apii omni generi, aniſo, anetho, cumino ſatiuo, ammi, elaphoboſco, dauco, ſphondylio, peucedano, elichryſo, cicutæ, myrrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapſiæ, coriandro, ſmyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, ſtratiotæ millefolio, ſambuco, ebulo. Semen veluti ſpicis cōtinetur origano tam ſatiuo, quàm ſylueſtri: quin & ſampſucho. Papaueris imaginem ſemine repræſentant phyllum, nymphæa alba, hyoſcyamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæſyce. Piperis ſimilitudinem exhibent ſemina tum lycii, tum etiam viticis. Compreſſo, atq́; rotundo ſemine habentur malua, althæa, alcea, ſmilax læuis. Neque ſeminis effigie ab epithymo diſſidet alypon: à lolio phœnix: à viola alba chamæciſſos: à ſaluia horminum. Hirſuto ſemine, ac aſpero, adeo vt id tactum veſtibus adhæreat, ſunt perſonata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & vulgare cynogloſſum. Capiti viperarum ſimile fert echium, & vituli non diſſimile antirrhinum. Mucronatum oſtendunt tragos, ſpinachium ſic vulgo vocatum, tribulus tam aquaticus, quam terreſtris. A fœnigræci ſemine non deſciſcit ſemen myagri, item & loti ſylueſtris. Semen fœniculi modo ferunt liguſticum, ſiſon, cicuta, cuminum, carum. Aniſi verò ſemina, apii, & ammi conſimilem nacta ſunt formam. Cnici ſemen ſuam impartitur imaginem minori centaurio, vtrique chamæleoni, ſpinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cynaræ, medio, nigro veratro, & omnibus fere cardui generibus. Milii ſemine conſtant circæa, crateogonum, panicum, ſeſamum, lithoſpermum, phalaris, lotus Aegyptia, ſeſamoides. Erui ſemen poſſident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, ſideritis prima, pycnocomum. Conſimile naſcuntur ſemine libanotis, & crithamum: vt etiam ſemine conueniunt linum, ſatyrium erythronium, & quoddam vrticæ genus. Semine caudæ ſcorpionis effigie cernitur ſcorpioides: & verrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina quæ fructibus carnoſis tam arborum, quam herbarum deliteſcunt, geſtant aluo mala cotonea, pyra, citria, limonia, aurantia, punica, meſpila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balſaminæ vulgò vocatæ fructus, mandragoræ, ariſtolochiæ, halicacabi: quin & mala inſana conſimili modo ſuum recondunt ſemen. Minutum habent ſemen ruta, iberis, cupreſſus, circæa, pſyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoſcyamus, ocimum. Differunt etiānum colore inter ſe ſemina, ſiquidem albicant dauco, roſmarino, circææ, lactucæ, papaueri ſatiuo, & ſpumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, ſeſamæ, lithoſpermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, roſa, punica, arbutus, taxus, ceraſus. Ita ſimiliter ſemine rubeſcunt aſparagus, halicacabus, ruſcus, hippogloſſum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aſpera ſmilax, chamædaphne, ſeſamoides. Succo ſanguineo manant aſcyri, androſæmi, & hyperici grana. Nigrum ineſt liguſtro, lycio, myrto, oleæ. Quin & ſemina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampelopraſo, hyacintho, ſcorodopraſo, ophioſcorodo, ſaluiæ, rutæ, hormino, liguſtico, ſeſeli Aethiopico, ſiſoni, hippoſelino, ſmyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, ſideritidi primæ, verbaſco, laureolæ, narciſſo, ſylueſtri cucumeri. In longum verò protenſum proferunt ſemen ſeſeli Maſſilienſe, liguſticum, ſiſon, hippoſelinum, cuminum, narciſſus, fœniculum. Quadratum ſpectatur ſeſeli Maſſilienſi, & libanotidi: triquetrum verò ſtaphidi agriæ, & lathyri. Geminatum ſemen ferunt tordylium, alyſſon, æthiopis, mercurialis altera. Diſſident etiam ſapore ſemina: nanque acre id proferunt porrum, cæpe, allium, ampelopraſum, ſcorodopraſum, ſinapis, naſturtium, eryſimum, ſtruthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, ſeſeli Maſſilienſe, tordylium, aniſum, hippoſelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis ſecunda, ſmilax aſpera, thlaſpi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, liguſticum, & ſiliquaſtrum, quod Indicum appellant piper. Odorato ſemine pollēt omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Aſclepium, elaphoboſcum, liguſticum, hippoſelinum, ſmyrnium, fœniculum, daucus, paſtinaca ſylueſtris, melanthium, iſopyrum, bunium, origanum, ammi, & libanotis. Amarum ſemen ineſt Aethiopico ſeſeli, omni abſinthiorum generi, abrotono, chamæciſſo, gentianæ, ſeſamoidi. In magnam denique duritiem ſemen coaleſcit aſparago, peryclimeno, & ruſco. Harum itaq́; rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præſtātiſſima facultate abſq́; vllo impedimēto poterit peritiſſimus euadere: verum enimuero ne quid intactū relinquatur, quod in hac facultate tum vtile, tum neceſſarium exiſtimari poſſit, ob id ſcire

Seminum, & fructuum in plantis diſcrimina.

Sympathia, & antipathia rerū quarundam pro ſimplicium materia.

conuenit, quòod permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter ſe vel maximè conſentiunt, vel admodum diſſentiunt. Quò fit, vt nihil hac re admirabilius ſit in tota natura, nihilq́ ſcitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit, hæc etiam cæteris adnectere, paucisq́ perſtringere, & de his præſertim agere, quæ ad ſimplicium medicamẽtorum materiam ſpectant. Tam igitur pertinaci odio ſeſe proſequuntur quercus, & olea, vt non ſolùm non viuant, neq́ germinent, ſi altera effoſſa, in eius ſcrobe altera implantetur: ſed etiam altera alteram interficiat, ſi forte prope oriãtur. Nec minor inter braßicam, & vitem antipathia cernitur: quandoquidem obſeruatum ſit, vitem, ad cuius radices aßita

Braſſicæ mira vis ad temulentos.

fuerit braßica, non paruo interuallo ſponte ſua refugere. Ideo nil mirum, ſi tantum braßicam contra temulentiam pollere credant, quodq́ Germani quotidianis mẽſis id olus ſemper apponant, vt vini noxam effugiant. Nec ſecus braßicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa vites: quippe perſpectum eſt, quòd ſi feratur braßica iuxta quamlibet explicatarum, confeſtim cadit, totaq́ contabeſcit. Scilla adeò veneficiis, & admurmurantium incantationibus aduerſatur, vt in limine ianuæ domus integra ſuſpenſa, ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, vindicet. Quocirca nõ temere à doctißimis rerum naturalium inueſtigatoribus memoriæ proditum eſt, omnes in vniuerſum ſtirpes, quibus ſcilla adſita proſiliat, non modò aſſeruari ab omni aëris intemperie, animaliúmque noxa: ſed etiam lætiores, feracioresq́ euadere. Ferula in pabulo aſinis gratißima eſt, eosq́ mirificè alit: quæ tamen, ſi ab equis, vel bobus edatur, veneni præſentanei modo eos interficit: tametſi nulla prorſus noxa ea quoque ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis venena ſunt: hominibus verò contra ſerpentum morſus præſidia. Cicuta eſitata homines enecat: item & quadrupedes: nihilominus ſturni innocuè eius ſemine veſcũtur. Cucumeres aquam ita diligunt, vt ſi vas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis ſubiiciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam deſcendant. Contra oleum ſuppoſitum ſic refugiunt, vt in hamos recuruentur: quandoquidem in vniuerſum oleum omnibus, quæ feruntur plantis, inimicum eſt. Quo fit, vt planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perareſcat, & moriatur. Ob id enim admirandum non eſt, ſi arbores, quæ oleum ferunt, ac reſinam mittunt, cæterarum inſitiones aſpernantur: quemadmodum eas non reſpuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec reſinam fundũt, ſiquidem

Arbores aliarum arborũ fructuum feraces.

ſæpe conſpecta eſt quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha meſpila. At nunquam viſæ ſunt pinus, larix, picea, abies, olea, inſitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & vituli marini: neque fulmine iciuntur ficus & laurus. Caprificorum großi domeſticis ficis appenſi, non ſolùm eorum fructus decidere prohibẽt, ſed etiam caducos ad maturitatem vſque remorantur. Apium tantò celerius adoleſcit in hortis, quantò magis atteritur, & calcatur: cùm tamen ſecus, & contra eueniat de reliquis plantis. Tenereſcunt galli, eſuiq́ aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint.

Corpora icta fulmine non putreſcunt.

Carnes putredine diutius illæſæ aſſeruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etſi exiccentur, nunquam tamen putreſcunt. Quare non immeritò poëta ille damnatur, qui Phaëtontem cecinit de cœlo tactum quibuſdam in vallibus computruiſſe.

Admirabilis fulminum facultas.

Sed maiore miraculo nobis illud ſeſe offert, quòd ſcilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæſis, ac ne cõfuſo quidem ceræ ſigno: pariterq́ ex dolio vinum euaneſcat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanorum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipſa citra vllum aliud incommodum vixit. Mentha lacti impoſita denſari ipſum in caſeum non ſinit. Murenæ piſces ferula tactæ ſtatim moriũtur, Scorpiones item admota delphinio herba, aut lychnide ſylueſtri, aut aconiti radice, quod pardalianches vocant, adeò torpeſcunt, & ſtupidi redduntur, vt potius mortui, quàm viui exiſtimentur: veruntamen albi veratri contactu mirifice excitantur, vireſq́ deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, veſparumque aculeo non infeſtantur. Quod item malua præſtat oleo cõtuſa, corporiſq; mẽbris illita. Qui polemoniæ radicem geſtauerit, à ſcorpionibus nõ icitur: et ſi ictus ſit, nulla neque moleſtia, neque noxa afficitur. Porrò tanta eſt arundinis, & filicis diſcordia, vt arundine vomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At cõtra magnã inter ſe ineunt amicitiã arundines, & aſparagi: quippe in arundinetis ſati lõge lætiores, quã alibi adoleſcunt: quemadmodum & vites, quæ vlmos, populoſque ſcãdũt. Magna inſuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche ſola præſentia legumina ſtrangulat. Cimices lectularii ſi viui deuorẽtur, nõ ſolũ quartanis febribus remedio ſunt, ſed etiam percußis ab aſpide proſunt.

Gallinarum tutela contra Muſtelas.

Martyres, feles, & muſtelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ ſucco fuerint perunctæ: neque vulpes eas inuadũt, quæ pulmonẽ vulpinũ comederint. Vipera fagi ramulo obuiã facta greßũ ſiſtit, & veluti attonita manet: quod itẽ facit arũdine ẽt leuiter percuſſa. Furens elephas ariete tantũ conſpecto manſueſcit: nec eſt taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non miteſcat. Magnes lapis mirè ferrum ad ſe trahit: at ſi allio cõfricetur, id neutiquam agit, niſi ſanguine hircino lotus vim ab allio obſeſſam redimat. Succinum paleas, & feſtucas ad ſe trahit, nihilominus oleo illitum, eas reſpuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici curſu, & prolifica probitate pollebunt: at ſi luporum veſtigia calcauerint, cruribus obſtupeſcunt, ac cõuelluntur. Carnes ouillæ à luporũ morſibus dilaniatæ cæteris teneriores, & guſtatu ſuauiores exiſtunt: at earũ lana veſtibus cõtexta, pediculos creat. Leo animal ferocißimũ præſentẽ gallũ mirũ in modũ veretur, ac magis terrore cõcutitur audito eius cãtu. Gallinacei pulli elephantẽ, bouẽ, & equũ minimè metuũt: atqui ſi vmbrã tantũ milui in aëre volantis cõſpexerint, ad matrẽ maximè perterriti cõfugiunt. Nec ſecus agunt oues & agni, lupo cõſpecto. Idem lupus ſcillæ bulbo cõtacto quàm primũ ſideratur. Hyenæ vmbra contecti canes obmuteſcunt: itẽ hyenæ ipſius lingua à latratu, ac morſu canum ẽt mordacißimorum ferentẽ vindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, vt is paruo tẽporis tractu tum integentes cruſtas, tum vngues è pedibus abiiciat. Ciconiæ platani foliis nidos implent, vt inde veſpertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, vt tineas, & blattas nidis inimicas arceãt: itẽ & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis viſum reſtituant. Cæterùm lauri folia nidulis importãt palumbes, accipitres hieracium, corui arum, vpupæ adiantum, cornices ſupinã verbenacã, turdus myrtũ, perdix arundinẽ, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni viticem, vt à diuerſis animalium iniuriis ſe vindicẽt, aut ab alio quocũque, quod noxã adferre poßit: tam admirabilis in volatilibus, & quadrupedibus habetur ipſius naturæ inſtinctus, circa rerum vires abſconditas. Catus quadã herba adeò gaudet, vt illi catariæ nomen recentiores indiderint: quin etiam phu minoris radicibus maxime delectatur. Ranæ iuncum, ranunculum, & ſtœbẽ diligunt. Teſtudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu viſum recuperant. Leo deuorata ſimia febrem efficacißimè diſcutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata vulnera in Creta inſula ſanant, ſed & infixa tela venatoribus reiiciunt. Vrſi formicas deuorant, vbi mandragoram deguſtauerint, quibus mirifice ſanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleaſtri frondes depaſcuntur, quibus incolumes euadunt. Anſeres, anates, ac reliquæ aquaticæ

aues ſide-

aues ſiderite tantùm herbæ ſuis incommodis medentur: ſicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum ſtercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deiicitur, itemq́; manna, & ſcãmonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis verò atra helleboro, & Armenio lapide: ſicuti & venena theriaca ſuperantur. Oculorum ægritudines curant ſolo contactu ſapphiri & anthraces. Ebrietas amethyſto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaſpide ſiſtitur. Topaſio appenſo venus infirma redditur: item & vitice lecto cubantibus ſtrata. Formicæ alis veſpertilionis, & vpupæ corde fugantur. Quin & ſerpentes veterum calciamentorum ſuffitu abiguntur, vt blattæ, & papiliones hircino iocinore incenſo. Torpedo piſcis non modò manu, ſed & longiori haſta contacta tangentis brachium ſtupidum reddit, quamuis validiſsimis muſculis conſtet. Catablepha quemcunque oculo conſpexerit, enecat, etſi per mille paſſus diſtet. Nec inter homines deſunt, qui laudibus, & oculorum intùitu conſpectos effaſcinent. Cæterùm ſi cæterarum volatilium pennæ aquilinis permiſceantur, breui carie contabeſcunt: quemadmodum teſtudinum chordæ contactæ diſrumpuntur, ſi vna tantùm ex lupi inteſtino parata inter eas reſonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle conſtructa franguntur, ſi tympanum lupina membrana contectum inter alia pulſatur. Tanta muſicis, tibiis, cæteriſq́; id genus inſtrumentis facultas aduerſus tarantulæ venenum ineſt, vt languentes etiam inuitos non modò ad choreas, ſaltationeſq́; alliciat, ſed etiam perſanet. Quinetiam tanta vi pollent Marſi, ac Pſylli contra ſerpentes, vt eos ſolo contactu enecent. Taurus perunctis roſaceo naribus ſtatim vertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam ſtatim concipit, nec reſtinguitur, niſi affuſo oleo. Sed de his hactenus: quandoquidem breuitati ſtudentes plura adhuc ſilentio prætereunda duximus.

† Hic locus (vt mihi retulit excellentiſs. Medicus Auguſtinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. *Id eſt: in tumorum differentias vnumquodque ipſorum referentes. Quæ lectio non ſolum ob id magis probari poſſet, quàm vulgata, quòd dogmatica ſit, illudq́; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum cauſam in tumores, & meatus referebat: ſed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de ſimpl. medicamentorum facultate cap. primo, his verbis.* τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. *Hoc eſt: Quidam enim in magnitudines, figuras, & ſitus tumorum & meatuum referunt.*

METHODVS, QVA DIOSCORIDES IN SVO OPERE VSVS EST, ET SECVNDVM QVAM OMNES AB AVCTORIBVS propoſitæ plantæ ad Dioſcoridis capita referri poſſunt, a CASPARO BAVHINO propoſita.

CVM DIOSCORIDES de MATERIA MEDICA perfectum opus ſe ſcripſiſſe in Præfatione teſtetur: & Galenus 6. de facult. ſimpl. medic. 1. idẽ ſtatuat, his verbis: Quinque libris materiam omnem vtilem Dioſcorides abſoluit: & 1. de Antidotis, ſufficienter de omni materia medica in quinque libris à Dioſcoride ſcriptum eſt, operæpretium eſt intelligere, quanam in ſuo opere Methodo ſiet vſus. Dioſcorides cum duos eſſe præcipuos Medicinæ ſcopos animaduerteret, Sanitatis conſeruationem, & Morbi curationem: materiam Medicam pertractaturus, cenſuit præſtantiùs eſſe valetudinem conſeruare, quàm amiſſam recuperare: quare ab illis exorſus eſt. At cùm nihil ſit, quod tam valetudinem cõſeruet, quàm Spirituum caloriſque natiui refectio, ea quæ citò hæc præſtare queant, præponit: eiuſmodi autem cum ſint aromatica, ab Aromatibus principium facit. Sunt autem Aromatica, quæ plenum, gratum, & perſeuerantem verbi gratia, per annos circiter decem, odorem ſpirant. Quare ea quę facultate conueniebant, primùm iunxit, & quantùm licuit etiam facierum ſimilitudinem obſeruauit, cum facies ſeu forma externa ipſius plantæ, facilimè ſub ſenſum cadat. Vbi verò facultas à forma externa eſſet ſeiuncta, potius facultate, quàm forma ſimiles coniunxit, inque claſſes & capita digeſſit: quod probatur ipſius Auctoris verbis, vt qui in fine præfationis libri ſecundi hæc habeat: ideò ne cognatorum vires diſiunxiſſe videamur, & quæ ſequuntur: ſic & in libro tertio inquit, quæ vernacula ſunt & cognata cenſentur. Aliquando vbi nulla neque facultatis neque faciei ſimilitudo intercedebat, Nominis ſimilitudine obſeruata, diuerſa in eandem claſſem retulit: ſic enim infinitum chaos in pauca reducitur, memoriámque & artem plurimùm iuuat. Primo ergo loco aromata, quæ ſpiritus reficiunt, caloremque innatum fouent, propoſuit: mox his ſubiunxit, quæ ex Aromatibus componuntur, vt vnguenta & olea, eò quòd apud veteres in magno forent pretio, & ad ſanitatem conſeruandam plurimum conferrent, propter quotidianum Balneorum vſum, è quibus egredientes ſe vngebant, vt Galenus pleniùs in libris de ſanitate tuenda, docuit. Hæc verò cùm ab arboribus petantur, arbores, à quibus vnguentorum & oleorum materiæ deſumuntur, ſubiunxit. Tum in fine libri, de alimentis agere incipit: & quia veriſimile eſt primos parentes potius arborum fructibus, quàm frugibus victitaſſe, ideò antequam ad Cerealia, quæ magis nutriunt, accederet, arbores quarum fructus edules ſunt, deſcripſit: vt quæ finem impoſuiſſent

Medicinæ ſcopi duo.

Aromatica quæ.

Libro primo quæ tractentur.

aromaticis, etiam alimentorum genus inciperent: accedente etiam facierum similitudine: & quia magis notæ sunt & familiares, quàm herbæ cereales: de his libro primo. Vnde liquet, caput vltimum libri primi, quod est de Iberide, licet Marcellus Virgilius, Hermolaus Barbarus, Ioan. Ruellius, Franciscus Asulanus, & Matthiolus (qui idem cum Lepidio dicit) in suis Codicibus reseruarint, expungendum esse, & in librum secundum post caput de Lepidio reiiciendum esse, non solùm ratione ea, quòd locum iustum inter arbores non habeat, vt loquitur Ianus Cornarius: sed quia nec facultate, nec facie, nec nominis similitudine cum iis quæ à Dioscoride libro primo proponuntur, conueniat. Eandem ob caussam caput de Halicacabo, quod in quibusdam exemplaribus Iberidi subiungitur, expungendum venit, & in librum quartum ad Solani genera referendum est. Secundo libro, cùm non solùm Aromaticis

Libro secundo quæ contineantur.

reficiamur, sed & Esculentis spiritus & calor innatus conseruetur, humoresque augeantur, quibus librum primum concluserat, nunc quæ succedunt, proponit, vtpote carnes, pisces, cerealia, olera: ab Animalibus incipiens, à quibus non solùm alimenta, sed etiam remediorum copia educitur: Cerealia subiungit, tum olera: & si ab his medicamenta quædam vel colligantur, vel conficiantur, breuiter admonet. Hæc enim Dioscoridis est methodus, vt primùm propriam vim, dein communem alicuius plãtæ enumeret: id est, id quod illi peculiare est & præcipuum, & quod pręstantissimè facit: postea id quod etiam aliorum auxilio agit: quod vt in particularibus capitibus obseruat, sic etiam in vniuersalibus tractatibus idem persequitur. Exempli gratia: inter oleraceas ea connumerat primo, quę magis in vsu sunt vt Triticum, Hordeum &c: dein ea quæ minus nutriunt: quare Alimentorum oleraceorum genus acribus terminatur. Acria autem cùm alia sint Alimentosa, alia medicamentosa, alia mixta: ab alimentosis orditur, vt à Sinapi, Cepa, Nasturtio: quæ quamuis parum nutriant, appetitũ tamen excitant: hæc sequuntur, quæ non nutriunt, sed medicamentosa tantùm sunt, vereque acria. Tertio libro, vt in iis quæ

Materia libri Tertii.

medicamentosa sunt, progrediatur, Radices subiungit: mox succos, qui ex Corollariis eliciuntur: Dicuntur autem Corollariæ herbæ, quæ vulgò odoratæ plantæ appellantur, & potissimùm odore grato dignoscuntur: subiicit Vmbelliferas, quarũ pręcipuè semina in vsu sunt. Quartum librum Herbaceum

Lib. quartus.

genus incipit: Herbacea dicuntur, quia potissimùm herbacea pars (siue intelligas folia ipsa, vel ex iis elicitum succum) in vsu est (sub qua specie ea quę Cosmetica sunt, & ad capillorum tincturam faciunt, & ad cutis ornatum pertinent) de Radicibus etiam egit purgantibus, at in finem libri reiicit ea quæ potenter purgant, quò hęc, nisi alia prosint, vltimo loco experiamur, & in vsum reuocemus. At in purgãtibus primùm ad morbos internos, tunc ad externos respexit: & rursus primùm ad vniuersales, tum ad particulares: & potius & prius ad periculosos, quàm ad salutares. Nec omisit quæ vulnera & continui

Lib. quintus.

solutionem curant: imò & de venenis quoque in sequentibus egit. Quinto libro de Vino agit: licet namque sint, qui vinum inter Aromatica reponendum censeant, vt & omnia ea quæ ex eo eliciuntur, vt Aquam vitæ, Omphacium, Sapam: ast quia magis antidotum est, & eo potius ad medicamenta miscenda & antidota conficienda opus habemus, quã ad victũ, in hunc locũ eius historiã reiecit: & librum integrũ dicauit, quo etiam vinorũ factitiorum, quæ partim aromatica sunt, partim verò purgãtia, mo-

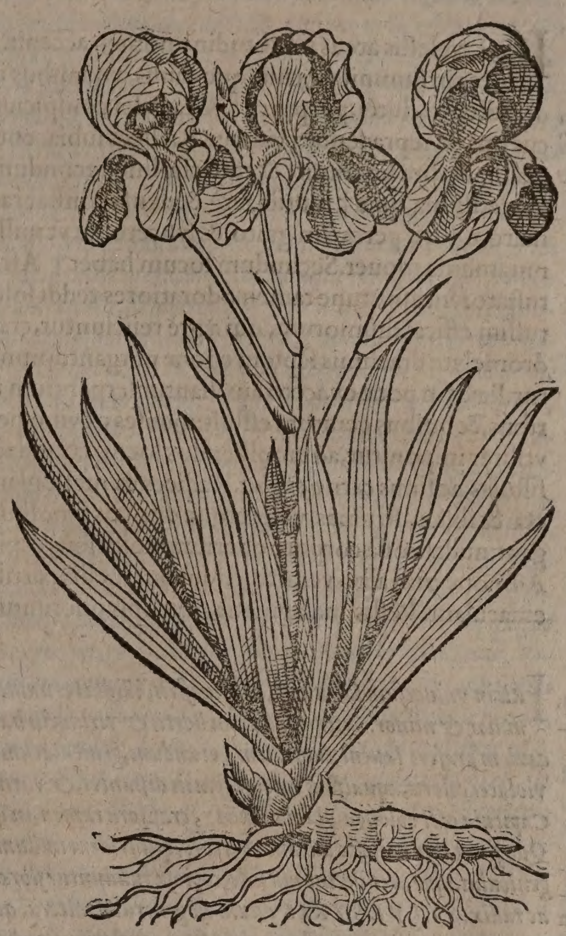
Lib. Sextus.

dum conficiendi, doceret. Liber sextus: quoniam venenum præcipuus est vitæ nostræ hostis, nec satis sit sanitatem tueri, ideò sexto libro de his agit: quem aliqui diuidunt, & alterum, De Bestiis venenum eiaculantibus: alterum de Lethalibus Medicamentis inscribunt: alii in tres, alii in plures diuisere libros. Ex his ergo patet Dioscoridem magis Facultatem plantarum (quas in Arbores, Frutices & Herbas distinxit) respexisse, cùm hoc magis intrinsecum sit, neque adeo mutabile. Secundùm hanc Methodum, Angelica non inter Apiastra connumeranda, sed cùm sit aromatica, venenis, pesti ac putredini aduersa, statim post Iridem vel Meu collocari debet. Sic Flos solis Peruuianus, quem auctor noster edit. postrema post præfationem locauit: Dodoneus ad Chrysanthemum: Cæsalpinus ad Helenium, retulit: licet antiquis indictus videatur, tamen non ex solius stipitis, neque floris aut seminis forma in aliquam classem referri debet, sed omnibus simul consideratis, & maximè facultate ipsa, qua cũ Carthamo conuenit, ad Carthamũ referri debet. In adprobatione remediorũ & vsu, hęc tria potissimùm obseruat: vt vel sibi experta dicat: vel cõmuni vsu & experiẽtia adeò probata, vt nullus inficiari possit: vel quæ à magno aliquo viro sibi exposita asserit. Hæc vniuersalis est Methodus, nũc ad Particularem. Particularis methodus est in capitibus: in initio capitis nomen proponit, dein regionem in qua frequentius vel optima prouenit, quæ Geographia est: tum Chorographiam subiicit, eius regionis locum, vel niuosum & altum: vel vmbrosum: vel hortensem, vel alium aliquem explicando. Postmodum ab his incipit, quæ maximè oculis patent: hinc ea quæ non tam facilè videntur, vt sunt radices & semina: mox particulares & minimas differentias: tandem facultates & proprietates & primùm vniuersales & antidotarias, quæ Cordi, vitæ fonti opitulantur: dein quæ spiritibus animalibus: tum quæ ad morbos totius corporis, dein partium & communiter quæ ad capitis morbos valent primò exponit. Verum in virium enarratione aliquando simpliciter ponit, valet, prodest: aliquando legitur, ferunt, prædicant. Cùm scribit valere, prodesse, videtur experientiam eius rei habere: quod verò nunc non semper iidem effectus obseruantur, id ad plantarum varietatem, quæ aliorum loco substituuntur, referendum est: non verò ad ignorantiam & fallendi voluntatem. Ast cùm habet ferunt, prædicant, non necessarium est argumentũ certitudinis alicuius facultatis. Tandem licèt quædam interposuerit, non tamen contra propositam methodum fecit, sed quòd nullus commodior locus videretur: sic Confectionem Cyphi inter aromata recensuit, quia ex odoratis constat: sic Picem & bitumen terrestre inter gummata. Hactenus de vniuersali & particulari methodo librorum Dioscoridis de materia medica, eorundemque capitibus.

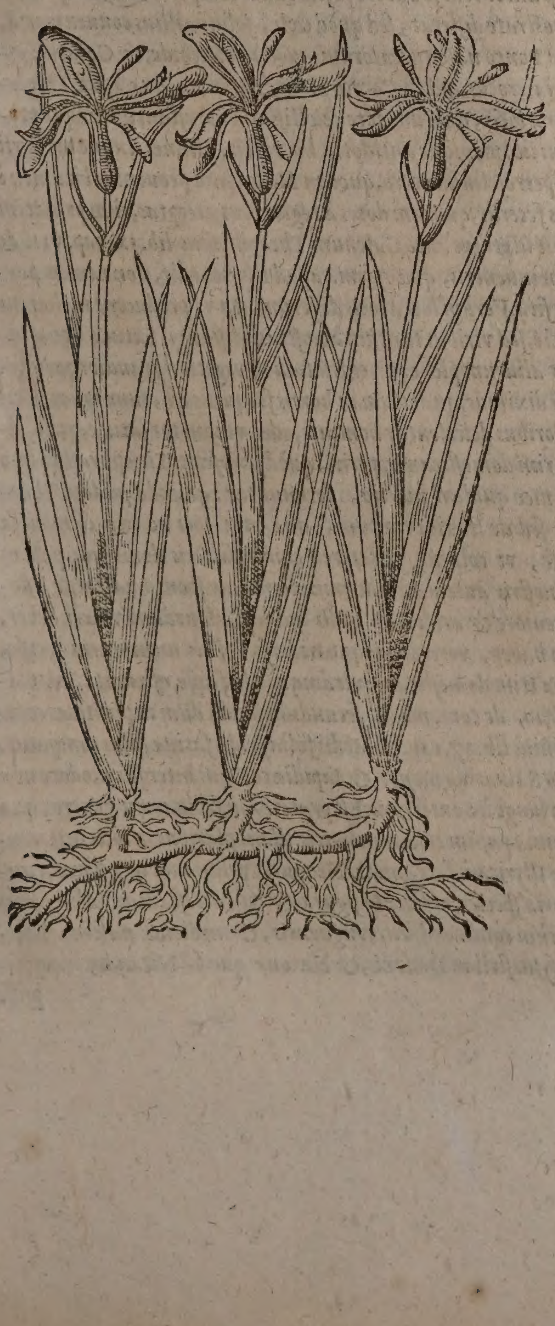
I. IRIS DOMESTICA.

II. IRIS SYLVESTRIS.

III. IRIS SYLV. ALTERA.

IV. CHAMAEIRIS.

Ἶρις. IRIS. CAP. I.

Omnia exemplaria ἐπὶ καύλῳ i. in caule.

ὑποκόλοβος i. submutila.

IRis à cœlestis arcus similitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, sed maiora, latiora, & pinguiora. Flores in summitate cuiusque caulis, æqualibus inter se spatiis distant, incurui, varij: siquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei † & cærulei conspiciuntur: qua diuersi coloris specie, quædam cœlestis arcus imago repræsentari videtur. Radices subiacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ, in vmbra siccantur: & traiectæ lino reconduntur. Melior est Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatissima, quæ † mutila ferè, & densa constat radice, frangenti contumax, subrufo colore † gustu amaro, odore perquàm grato, & syncero, ita vt nullum prorsus situm redoleat: quæ dum tunditur, sternutamenta mouet. Secundum locum habet † Africana, candicans, gustuque amara. Teredines in vetustate sentiunt: tunc tamen odoratiores reddi solent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tussim efficax: humorum, qui ægrè reiiciuntur, crassitiem digerunt: bilem, crassámque pituitam ex hydromelyte drachmis septem epotæ purgant: somnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur serpentium ictibus, lienosis, conuulsis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menses ex vino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus vtiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandáque in eis venarum spiracula: ischiadicis infunditur: fistulas, ac sinus carne explet. Radices ex melle glandis modo subditæ, partus extrahunt, quinetiam coctæ & illitæ, strumas veteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque vlcera replent, & cum melle purgant: nudata ossa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & rosaceo magna vtilitate illinuntur. Admotæ cum albo veratro, & duabus mellis partibus, lentigines & vitia cutis in facie à Sole contracta emaculant. Pessis, malagmatis, & acopis inferuntur. In vniuersum magni ad omnia vsus.

Iridis genera, eiusque consideratio.

Improbatur opinio asserentium Iridem nullum ferre semen.

Iridis syluestris genera.

IRis in vniuersum satiua est, & syluestris, illius tres numerantur species, versicolor, lutea, candida. Huius tantum duæ maior & minor. Satiua passim in hortis & viridariis habetur, folio gladii formam referente, striato, acuminatoque: caulem præfert læuem, cubitalem, rotundum, geniculatum, à quo ramuli in summitate exeunt, è quibus flores prodeunt violacei coloris, æqualibus inter se spatiis distantes, & variis in medio coloribus sese immiscentibus Iridis cœlestis modo. Capitula edit oblonga, gladioli modo, crassiora tamen, in quibus semen concluditur rotundum, sesamæ magnitudine. Quo fit vt ii manifesto ducantur errore, qui Iridem nullum ferre semen contendunt. Radix inest Iridi candicans, solida, geniculataque, à cuius infima sede, copiosæ funduntur fibræ, vt in maiori phu, odoratæ, gustu acres, & subamaræ, perinde ac radix. SYLVESTRIS *duum est generum. Altera, quæ plurimum saxosis collibus & asperis nascitur locis, satiuæ per omnia similis, minoribus tamen foliis, & floribus, radicibus gracilioribus, ac & caulibus.* ALTERA *foliis gladioli paulo longiorib. radice tenui, lignosa, geniculata, subrufa, inodoraq́, & graminis ferè modo repente: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Cõstat hæc foliis nouem purpureis, quorum extima, superiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre existimantes, in quorum sententiam etsi iampridem deuenerim, tamen longè aliter rem se habere postmodum comperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, vel specie à nostrate differat, sed quòd cœli, solique illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: vt absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis: costus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Troglo-ditas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectissima, præstantissimaque proueniunt. Id enim apertè testatur grauissimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his verbis. Omnes itaque herbarii vnanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse: petroselinum verò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerũt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de vnoquoque loquemur, nõ omittemus: hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. IX. cap. VII. de historia plantarum, sic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisque ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita vt producere meliorem possint. Quibus palàm est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed viribus tantùm à nostrate disiungi. Satiua (vt arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen vegetior grandiorque effecta. Seritur iam & altera, quam flore & foliis minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amœnitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines, adeò vt iam tot satiuæ, quot syluestris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperiri, quòd scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari.*

Opinio reprobata eorũ qui Iridem domesticam reperiri negant.

Sed ii, meo quidem iudicio, decipiuntur: quandoquidem Theophrastus eo in loco non de omni in vniuersum Iride disserit, sed de Illyrica tantùm, quæ cum loci ac cœli clementia in Illirico tractu optima spontè proueniat, non est necesse, vt colatur. Præterea cùm hodie Iris domestica passim in Italiæ hortis læta, virens, pulchráque spectetur: syluestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & foliis satiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore & aridiore: nulli quidem absurdum videri debet, si nos vtranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, veteres quoque Iridis syluestris mentionem fecisse, non solùm Marcelli medici auctoritate cap. 24. qui præterea Irim domesticam cultámque illis fuisse ostendit: sed Galeni quidem testimonio, is enim Iridis syluestris meminit lib. 10. de com. medic. secundum locos, dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Quin etiam Plinius lib. 27. cap. 11. Medii folia Iridis satiuæ foliis comparat.

Syluestris vtraque vbi plurima oriatur.

Iris candida.

Iris aurea.

Syluestris vtriusque generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quamuis etiam ambas viderim in campestribus non longè à Sontii ripis. Est præterea in satiuarum genere, quæ flores niuei candoris, quæque aureos proferat. Hanc in Bohemia passim colunt in hortis. Illam pluribus in locis in Hetruria vidimus, cuius radix odoris fragrantia, & virium robore Illyricam ferè æquat. Nec putes velim eam quæ flore est aureo pseudoacorum esse vulgaris vsus. Est enim hæc Iridis propria species, vt florum figura, & ipsæ attestantur radices. Iridis meminit Plinius lib. 21. cap. 7. sic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, vnguentis, & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, sed in syluestribus Drilonis, & Naronæ, quod à Nicandro transcri-

psisse

pſiſſe videtur. Proxima in Macedonia: longiſſima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, ampliſſima inter omnes, guſtúque amariſſima. Illyrica quoque duorum generum eſt: raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: rhizotomos ſubruſa. Et cap. 20. eiuſdem libri, Iris ruſa (inquit) melior eſt, quam candida. Quibus in locis ſibi manifeſtè repugnare videtur Plinius: quod ſuperius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ ruſeſcit, antepoſuerit, hic verò cõtrà.

Plinii cõtradictio.

Dioſcoridi præſtat, quæ ſubruſo conſtat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterum (ſi Theophraſto & Plinio credamus) non omnis Illyrica præſtat, ſed quæ tantùm in ſylueſtribus naſcitur: ſiquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd ſubinde flacceſcens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica deſtituimur, è noſtrate elicitur, ducitq́; abundè aquas. Excalfacit Iris ordine ſecundo completo, vel tertio inchoante, & pariter ſiccat.

Iridis vires præter traditas à Dioſco.

Atque præter vires, quas illi adſcribit Dioſcorides, aliis pluribus pollet, quandoquidem compertum eſt, manſam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere ſi radicis decocto iidem foueantur: coquit item abſtergit, digerit, reſoluit, lenit, reſerat, expurgat, & deiicit: vulnerariis medicamentis immiſta ſarcotica eſt. Radicis expreſſus ſuccus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem ſubeuntes pellit, hæmorrhoidas fotu elicit.

Elect. ex Iride ad hydropicos.

Fit quoque electuarium ex ſucci radicum Iridis drachmis tribus, Galangæ, zedoariæ cuiuſque drachmis duabus, Cinnamomi, Caryophyllorum cuiuſque ſeſquidrachma, marinæ braſſicæ ſemuncia, & mellis quantum ſat fuerit ad excipiendum: quo maximè iuuantur aqua intercute laborantes, vbi quotidie ſemunciam ieiuni deuorauerint.

Irid. rad. vires.

Quin etiam Iridis radicum farina, drachmarum quatuor pondere, additis cinnamomi, & anethi cuiuſque drach. duabus, & croci ſcrupulo, dolores, & tumores teſticulorum, mirifice tollit, ſi panni coccinei fruſto, albo meraco perfuſo, hæc omnia in puluerem contrita excipiantur, & calida apponantur. Eiuſdem radices veſtibus interpoſitæ, eas à tinearum eroſionibus tuentur, & odoris fragantia commendant. Radix ipſa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduerſatur venenis. Succus radicis naribus infuſus cerebrum à pituita mirificè purgat: ventriculo tamen nocet cùm per ſe tantùm bibitur: ideoq́; à peritis Medicis exhiberi nõ ſolet, niſi admiſta mulſa, & Indica nardo. Potum radicis decoctum obſtructiones aperit, præſertim vbi craſſa fuerit impacta materia, & ventris tineas pellit, vrinas ciet, & renum calculos eiicit. Datur potãdũ vtiliter ictericis, quippe ſudores mouet, & auriginem exterit. Pulmones, & thoracem expurgat, & Iocinoris inflammationibus auxiliatur. Recentes Iridis radices ſaccharo aut melle conditæ, dantur vtiliter deuorandæ vnciæ pondere calculo affectis, & anhelandi difficultate laborãtibus, quin etiam hydropicis, ac reſolutis: eædem in paſſo decoctæ, contuſæq́;, addita hordeacea farina, & illitæ, parotidas bellè diſcutiunt. Illyricæ puluis ſeſquidrachmæ pondere, datur ex paſſo calido, perquàm vtiliter ad Iliacos affectus.

Irinum oleũ ad quos vſus præſtet.

Oleum, quod è floribus, & radicum ſucco paratur reſoluit, emollit, concoquit, frigidos dolores mulcet, attenuat, & mirificè cõfert Iocinoris, & lienis doloribus: Podagricos iuuat, lenitq́; articulorũ duritiẽ, ac cæterarũ corporis partiũ: præſtat & ad frigidos vteri dolores, ad conuulſos, & aurium cruciatus. Vſus apud veteres eſt radicum tantùm, quamuis nunc non deſunt recentiores, qui flores quoq́; in medicum vertant vſum. Iris ſylueſtris maior excalfacit & ſiccat valentius tamen quam domeſtica. Eaſdem cum domeſtica vires habet, ſed acriores ac etiam valẽtiores. At ſylueſtris minor, excalfacit & extenuat ordine primo aut ſecundo inchoante. Præſtat eadem quæ cætera Iridis genera, minori tamen efficacia. Fit è floribus oleum, quo quidam vtiliter vtuntur ad tumentes ex partu mammas, & ad teſtium inflammationes.

Iris cognomento aſtragalitis.

Reperio quoddã eſſe Iridis genus, quæ Aſtragalitis cognomine dicitur. Id. n. oſtendit Galenus lib. 1. de comp. medicament. ſecundũ locos cap. 1. ex Sorano tranſſcribens: itẽ Aetius lib. 13. cap. 3. qui quibuſdã in emplaſtris Irim aſtragalitidẽ imponunt. Veruntamen cùm antiquorũ, vel recentiorũ repererim neminem, qui in ſimpl. medic. libris huiuſce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferã, ſanè non habeo.

Cornarius notatur.

Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros cõmentarios edidit, Irim aſtragalitem, & Aſtragalũ idẽ eſſe exiſtimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicẽ eſſe tradiderit: alteram, quæ raphanitis à ſimilitudine: alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm aſtragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem aſtragalitem Aſtragalum eſſe coniicit: quin & Plinio per Iridem raphanitem, aſtragalum intelligi cenſet. Sed mea quidem ſententia rectius fortaſſe rem hanc explicaſſet, ſi per eam Iridem, quæ à ſimilitudine raphanitis vocatur, aſtragalitem ideo deſignari dixiſſet, quòd vt aſtragalus, raphani modo radicem gerat: ſiquidem Plinio Iris raphanitis aſtragalus non eſt, ſed altera Iridis Illyricæ ſpecies. Quamobrem ita Iridem aſtragalitim à Galeno cognominatam eſſe putauerim, quòd radice referat aſtragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta eſt, quòd radice raphanum repræſentet.

Iridis mentio ex Galeno.

Iridem memoriæ proditam fuiſſe Galeno in libris ſimplicium medicamentorum, ſanè nuſquam reperi: tametſi libro primo de antidotis eius poſtmodum meminerit his verbis. Andromachus roſis Iridem Illyricam adiungit: quæ verba non fruſtrà, negligenterq́; excipienda ſunt, veluti nec cùm aliis medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòſt differentes, quid quoque in genere optimum ſit, demonſtrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora: in aliquot ſiquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis † annis, quibus ver totum humidum non fuerit, ſed ſicuti ſæpe contingit, æſtiuo tempori ſimile. Quod ſi veris conſtitutio ſiccior obuenerit, multa, quæ in Italia naſcuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, veluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaſpi, veratrum nigrum, & id genus alia. At verò, quod ad Irim pertinet, ſecus ſe res habet: ſi enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipſi cedet, quantum cadauer viuo corpori: non tamen aliis in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris videtur.

Iridis delectus.

Irim igitur, velut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam vnumquodque optimum eſt, quod proprium ſui generis odorem vehementiſſimum habet, qui quidem ex multorum inſpectione manifeſtus vnicuique fit. Ac de guſtu quidem perceptis qualitatibus eodem modo cenſendum eſt: id enim optimum medicamentum eſſe conſtat, in quo id, quod ſuo generi proprium eſt, exuperat: peſſimum verò quod ſui generis aliis & tenuius, & exilius eſt. Meliora nanque ſunt omni in ſpecie, quæcunque nec rugoſa, nec exilia fuerint: ſicut quæ conuenientem ſibi magnitudinem exceſſere, peiora ſunt iis, quæ benè nutritam, & adſtrictam habent ſubſtãtiam. Quamobrem, vt dixi, multa ſæpius inſpexiſſe operæpretium eſt, & maxime optima, & quæ longo iam tempore ſui experientiam ipſis naſcendi initiis præbuere, quæq́; vno ore à peritis medicæ materiæ ſunt commendata. Omnes igitur herbarii vnanimes ſcripſerunt, Irim in Illyrio natam optimam eſſe: hæc Galenus.

Nomina.

Planta, quæ Græcis Ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Aſmeni iuni, ſiue Aierſa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio cœleſte: & Giglio pauonazzo: Germanici Blauwgilgẽ/ Blauwſchwertel/ veielwurtz & Himmel ſchwertel: Hiſpanis, Lirio Cardeno: Gallis, Glayend & Flambe: Bohemis, Koſatec: & Polonis. Iris ſylueſtris maior Græcis Ἶρις ἀγρεία μέγας: Italis Giglio azurro ſaluatico: Germanis, Wild blauw gilgen: Gallis, Flambe ſauuage. Iris ſylueſtris minor. Græcis, Ἶρις ἀγρεία μικρά: Italis, Giglio azurro piccolo: at quidam falſò Iridem Illyricam vocant.

† Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quemadmodum alibi quandoque facturus sum, quàm Ruellii, cui non semper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπικαυλα, quæ vox in summitate cuiusque caulis significare videtur: quòdque natura in planta ipsa illud manifestè demonstret.

ADDITIONES CASPARI BAVHINI.

Theophrasto 6. de causis plant. 13. Iris odorata est, & à gratia palati nomen accepit, quæ in Illyride, vt habetur 6. de caus. 28. melior est quã in Macedonia: in Thracia verò cæterisq; frigidioribus locis odore penitùs caret: sed plura 4. hist. plãt. 16. vbi Iridis vocẽ Gaza cõsecratricẽ vertit, fortè quoniam in quibusdã tũ Theophrasti, tũ Athenęi codicibus ἱερὶς legitur: quod in sacrificiis purificationibusque suis antiquitas Iride sit vsa. Aliis οὐρανία cœlestis, quod cœlestis arcus specie & modo floreat: aliis θαυμαστὸς admirabilis, eadem ratione qua à poëtis ille cœlestis arcus Thaumantias dicitur, genus originemque illi ex admiratione nouæ rei, rudi adhuc sæculo, vt primus Plato indicauit, assignantibus antiquis. Diuidimus Iridem in satiuã & syluestrem: quæ rursus variat, vel formæ, vel loci ratione. Ratione formæ, vel foliorum, vel radicum, vel ob colorem floris. Ratione foliorum, alia latifolia, alia angustifolia: illa vel maior, quæ Caulifera: vel minor quæ ἀκαυλος. Ratione radicũ, quòd aliis sit bulbosa (& hæc fortè Hyacynthus Virgilij, Columellæ & Palladij, non autem vulgata) aliis geniculata: vtraque vel latifolia, vel angustifolia. Color aliis candidus, aliis pallidus, luteus, niger, purpureus, cæruleus, aliis denique mixtus. Quam coloris diuersitatem Lacuna in vno flore reperiri existimauit, quæ tamen Dioscoridis mens non est: probatur ex eo quod de Illyrica maximè loquatur: iam verò Brassauolus in suo examine testatur se in Illyrico flores plerosq; candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos conspexisse. Ratione denique loci natalis, Illyrica, Macedonica, Africana, Carthaginensis, Lusitanica, Florentina, Septentrionalis, maritima, saxatilis. Sicque Iridis non bulbosę, de qua hoc loco, species viginti tres reperiuntur, quemadmodum in nostro Phytopinace ordine recensuimus: de singulis plenius in VNIVERSALI HISTORIA nostra DEO iuuante, acturi.

I. Iris vulgaris cærulea C. B. Iris Brunf. Trago (cui nouem foliis & totidem coloribus flos constat) Fuch. Cord. in Diosf. Dodon. Loni. Cæs. Tab. Iris nostra satiua Cord. hist. Iris vulgaris Lob. Iris domestica Lac. Lug. Iris satiua cæruleis floribus Gesf. hort. Iris maior cærulea Cam. hort. Variat colore floris cæruleo, purpureo, cæruleo obsoleto, cinereóue & variegato.

II. Iris syluestris maior, quæ satiuæ vulgari similis C. B. Gladiolus cæruleus maior Trag. Iris syluestris Lac. Lug. Cord. hist. Tab. Iris sylue. maior Gesf. hort. Cast. Iris sylu. prima Penæ.

III. Chamæiris prunum redolens C. B. Iris syl. minor Matth. ed. ital. & icon. Cast. Iris syl. altera Gesf. hort. Lug. Chameiris Dodo. Cam. Iris angustifolia minor, vel 12. Clus. Pan. Iris perpusilla syl. angustifolia Lob. ob. Chamæiris angustifolia Lob. icon. Iris peregrina Cæs. Iris angustifolia Cam. hort. Chamæiris angustifolia minor Tab. Hanc Illyricam censet Hermolaus, sed ab ea differre Ant. Musa ostendit. Aliquibus Illyricam legitimam censeri, quæ ab Italica differat, licet nec genere nec specie Italica ab Illyrica differat, auctor Gesnerus. An potius Rhizotomos Plinij lib. 21. cap. 7? Duum est generum, alterius enim flos cauli longiori, alterius cauli breuiori, & penè nullo insidet, cuius iconem IV. notauimus.

V. Iris Florentina alba C. B. Iris Illyrica Cord. in Diosf. Iris Florentina Gesn. hort. (qui fœminam dicit) Dodo. gal. Tab. Iris flore ex toto candido Cæs. Iris alba Illyrica vulgo, vel potius Florentina Cam. hort. An hæc Macedonica Plinij? Etsi vulgata albo quoque flore reperiatur, hæc tamen radices minores habet, & quæ siccatæ non corrugantur, vt nec Illyricæ: & licet Illyricam præferant omnes, & ipse Galenus, tamen cùm idem 1. de Antidotis statuerit, quodlibet simplex medicamentum in suo genere quò sit fragrantius, eo esse præstantius, ex eius sententia Florentinam meritò, tanquam odore suauiorem Illyrica, candidiorem item & elegantiorem aspectu, quis præferat: dein Illyricam, à cuius bonitate tantùm abest Africana, quantum animal vegetum à suo cadauere, vt auctor est Galenus.

Ἄκορον. ACORVM. CAP. II.

Meum ϖικρὸν i. amarum. ἀδέρωτον i. non cariosum. ἐν χαλκίδι i. in Chalcide.

Acorum folia iridis habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est † densum, candidum, † plenum, carie non exesum, odoratum: cuiusmodi † Colchidicum, & Galaticum, quod asplenion dicunt. Radici vis calfactoria. Decoctum potu vrinam cit: prodest lateris doloribus, & iecinoris, atque thoracis: item torminibus, vulsis, ruptis: lienem absumit: vrinę stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, vtiliter imponitur: oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno vsu commiscetur.

Acori consideratio.

Acorum legitimum, quod falsò calamum aromaticum vocant, foliis prouenit Iridi angustioribus, longioribusque, odoratis, ac gustu feruidis: radicibus Iridi æmulis, frequenter geniculatis, firmis, subcandidis, innumeris in inferiore parte adnatis fibris, odoratis, gustu acri, ac subamaro, complicatis, haud in rectum descendentibus, sed in obliquum actis, & summa tellure sese diffundentibus. Caule est læui, è quo ramuli prodeunt, in quorum cacuminibus, (vt Gulielmus Quacelbenus Medicus se vidisse affirmabat) nucamenta quædam exoriuntur, mihi hactenus non visa, nucis Ponticæ iulis, aut longo piperi similia. Tales sanè fuere legitimæ Acori plantæ, cuius hic imaginem damus, quas Constantinopoli ad me misit Clarissimus Cæsaris Ferdinandi ad Turcarum Imperatorem Orator Augerius de Busbeckę vnà cum ipso

Quacelbeno,

I. ACORVM.

ACORVM CVM IVLO.

Quacelbeno, è Nicomedia à quodam vaſtæ magnitudinis lacu petitas, vbi copioſißimum prouenit Acorum: eſt enim Nicomedia Bithyniæ ciuitas, Galatis, ac Colchis vicina, vbi naſci Acorum omnium optimum ſcribit Dioſcorides. Sed fecit diuturna rei herbariæ ignorantia, vt hactenus non in Italia ſolùm, ſed in quocunque terrarum loco, vbi ſeplaſiarii & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix ſucceſſerit, quæ paßim in paluſtribus, & vliginoſis locis inutilis, & inodora plurima naſcitur: eo ſanè argumento, quòd foliis ſit Iridis, ſed longioribus, quemadmodum & caulibus & floribus, qui tamen haud verſicolores, ſed lutei ſpectantur: differunt tamen facie, quippe quòd minores ſint & anguſtioribus foliis, & radices iridis proferat, quamuis hæ colore rufæ, inodoræ, maiores durioreſque, illa verò iridis longiora ſpectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarũ hiſtorias neglexerũt, in hoc vſq; æuum legitimi Acori munere functa eſt, à qua quãtum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioſcoride patet: quandoquidem paluſtris hæc nec candicans, nec guſtu ſit acris, nec vllo prorſus commendetur odore. Radix, cuius tantum eſt vſus, exiccat, ſed non niſi parum excalfacit: attenuat, roborat, reſoluit. Conſtat multorum experimento, valere Pſeudoacorum, propria ſua ipſius vi, ad omnes neruorum & cerebri affectus. At quamuis hac tempeſtate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ii, qui non in hac tantùm ſtirpe, ſed etiam in aliis quàmplurimis defecere, cùm tamen ipſi probatißimos auctores nuſquam legerint, potius excuſandi ſunt, quàm quidam fortaſſe ætatis noſtræ ſcriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritißimi, quibus res ſole clariores propoſitæ ſunt, quiq; in ſimplicium medicamentorum cognitione cæteris præſtantiores haberi volunt, & ii lõgius nihilominus (vt arbitror) aberrant, quam cæteri. E quorum numero eſt Braſauolus Ferrarienſis, vir ſanè doctrina, & fama clarißimus: qui dum innumera ſimplicia medicamenta declarare, explicare, & palã facere in ſuo ſimplicium examine ſtudium impendit, etſi id in plurimis aſſecutus fuerit, in hoc tamen, aliiſque nonnullis (vt ſuis locis in his noſtris commentariis oſtendemus

Pſeudoacõrum.

Braſauoli error, Acorum Galangam eſſe ſtatuentis.

II. PSEVDOACORVS.

ostēdemus) in tanto illustrium authorū lumine mihi magis cæcutire videtur, quā qui ante ipsum in tenebris errauerūt. Is enim constanter asserit, Acorū à Dioscoride descriptum aliud non esse, quàm eam acerrimam, & odoratam radicem quam officinæ Mauritanos secutæ Galangam vocant, adeò vt maluerit cum Leoniceno errare, tantùm fuit præceptori suo addictus, quàm cum Manardo bene sentire. Sed quantum eius opinio à veritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquàm facilè probari potest.

Galangæ cū Cypero comparatio.

Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: verùm quia cum cypero adeò conuenit, vt is syluestris Galanga nonnullis dicatur: ideo non ab re credendum fuerit, galāgam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem videtur, nec vllum id affirmare existimo: neq; illud etiam videre possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, vt de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quàm extra non obscurè rufescunt. Quod autem gustu sint acri, atque mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, aliis non concurrentibus notis: præsertim cum Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galāgæ modo linguam adurens.

Fuchsii error Galangam crassiorem Acorum censentis.

Brasauolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus: is, cum sibi nimis pumilæ viderētur prioris galangæ radices, quàm vt Acori radices referrent, atque propterea Brasauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentariis, alteram crassiorem galangam, quæ iampridem in Italia fertur, Acorum esse contēdit. Verum si animaduertatur, quòd ea non sit iridi similis, multoq; magis rufescat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκοις designet, quæ albicātes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd vna cum Brasauolo ipse quoque aberrauerit. Sed præter hæc iis etiam refragatur Galenus lib. 6. de simpl. med. facul. quòd asserat Acori radicem gustui nō modò acrem esse, sed etiam subamaram:

Acori radix amara.

quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga: etsi inualidis quibusdam argumentis suo vltimo examine contendat Brasauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara: sed vereor, ne is tūc bile perfusus suam degustauerit galangam. Amarum quoque esse Acorum, facile quispiam ex lectione antiqui nostri exemplaris intelliget, qui legerit ea quæ in margine adnotauimus: quæ quidem lectio mihi maximè probatur, quod cum Galeno Acorum amarum faciat.

Acori & Galangæ differentia.

Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galāgam Serapionis testimonio: qui, cum sciret non parum discriminis inter has radices esse, de iis seorsum egit per propria capita, vtpote de rebus genera & facultate diuersis. Hoc idem probatur ex Actuarii etiam monumentis, siquidem is in compositione aureæ Alexandrinæ, & Acorum, & Galāgam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diuersa. His itaq; tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brasauolo, & Fuchsio diuersus esse cogor. Nec equidem intellexerim vnquam, quomodo factum sit, quòd galanga maior, quæ à minore nō genere, & facultate, sed tantum specie differt, cum primum huc è Syria aduecta est, in Acorum se commutauerit: sed qui hæc intelligūt, diiudicent.

Acorum legitimum esse Calamum odoratum.

Cæterùm, vt dicam quid hac in re sentio, crediderim ego vnà cum Manardo Ferrariensi, aliisq; nonnullis huius ætatis in simplicium medicamentorum facultate doctissimis viris, id omnino legitimum esse Acorum, quod non modò seplasiæ, sed omnes in vniuersum falsò Calamum odoratum vocant, quanquam non desint noui quidam herbarii, qui nostram sentētiam destruere nitantur, Leonicenum, Brasauolumq; sequuti.

Contra asserentes crassiorem Galāgam legitimum esse acorum.

Sed ridiculum satis, meo quidem iudicio, eorum est argumentum, quippe vt probent à loco, crassiorem Galangam legitimum esse Acorum, illam in Syriæ montibus oriri cōtendunt. Nam cum scribat Serapio in Syria nasci Galangam, nec est qui dixerit vnquam ibi prouenire Acorum, nil aliud probant, quā Galangam esse Galangam: quam quidem in Ponto nasci apud Colchos, aut in Galatia, Bithyniáue, vbi Acorum oriri scribunt autores, nemo est qui asserat. Nec minus infirma ac leuis eorundem ratio est, vbi volunt vno tantum inspecto Galangæ folio, Iridi (vt aiunt) æmulo è Syria allato, Galangam hanc esse Acorum. Etenim, tametsi concedam ego facilè folium illud fuisse Galangæ, quod sciam hanc folio esse Cyperi latiore vegetioreq;, Iridi non omnino absimili; concedam tamen nunquam ex illius tantum folii inspectione, rectè affirmare posse quenquam Galangam crassiorem esse Acorum, cæteris latentibus partibus ac notis. Folia enim Iridis, Acori, Pseudoacori, Xyphii, Xyridis, Galangæ, Cyperi, similem ferè faciem referunt. Quo fit, vt ex solo folio, nihil certi quis affirmare queat. Fabulātur iidem præterea, imo potius veritati se opponunt, cum dicunt Calami aromatici radices Iridi non esse similes, cum tamen geniculatæ, solidæ odorateq; vbiq; spectentur. Nam non secus se habent Iridis radices, si Dioscoridi credimus, ita de iis differenti. Ῥίζαι ὕπεισι, γονατώδεις στερεαὶ, εὐώδεις. i. Radices subsunt geniculatæ, solidæ, odoratæ. Atqui non solum fabulantur, sed potius delirant, cum tādem hisce præmissis concludant, nil aliud esse vulgaris calami odoratæ radices, quàm generis cuiusdam Iridis. An non itē apertissime insaniunt, cum dicunt recentes Calami ipsius radices omni prorsus sapore, & odore destitui; & paulo post affirmant easdem recenter effossas, esse amarissimas, & odore admodum ingrato? Furor sanè hic est non verbis, neque rationibus, sed antidotis coërcendus. Credamne hoc ego illis? Profectò minimè, quod recentissimas hasce radices degustauerim, tum etiam, quod Tartaros compertum habeam eas sapidissimè pro obsonio cum pane deuorare. Sunt enim tunc nil minus odoratæ, & acutæ, quàm quæ siccæ ad nos deferuntur.

Anguillarii opinio.

Cæteras horum ineptias prætermitto, ne nimis seuerus censor tantæ oscitantiæ videar. Cæterùm qui plura audire cupit, legat Anguillarii Italicum libellum, de suis in plantaria facultate opinionibus. Poterit enim æquus lector hinc suum quoque de reliquis ferre iudicium: quinetiam facilè agnoscere crassiorem Galangam arundinis potius quàm Iridis, vel acori referre radicem, & subinde mecum affirmare Calamum vulgaris vsus legitimum procul dubio esse Acorum. Siquidem radices illi primū iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (vt inquit Galenus) etiam subamaræ: insuper & folia, quæ integra ad nos vnà cum radicibus (vt hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmāt: sunt enim ferme iridis. Ad hæc vt Oeniponti (Germani Ispruck dicunt) retulit mihi clarissimus medicus Ioannes Merlinus, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod passim Calamum aromaticum vocant, frequentissimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur, foliis iridi æmulis: caule iridis longiore, gracilioreq;, à quo tamen nullus exoritur calamus: vocaturq; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelii, id est, herba Tartarica, quòd fortasse à vicinis Tartaris in Lituaniam primum fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. 25. cap. 13. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui vltra Lituaniam inhabitant, vbi apud probatissimos auctores nusquam legitur, odoratum calamum oriri.

Brasauoli error.

Quamobrem non potui non maximè Brasauolum admirari, quod sibi tam facilè persuaserit, vulgarem Calamum legitimum, & odoratum calamum esse, à Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptum: nam (vt suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix: sed de his hactenus.

Acori vires.

Acorum pōticum à ieiunis deuoratum, optimè facit ad fœtorem anhelitus. Præstat quoque Acori ex aqua decocti vapor per infundibulum hianti ore exceptus maximo

ximo iuuamento ad tuſsim, eiuſdem quoq; radicis, & cinnamomi drachma in vini abſinthitis hauſtu ſumpta, frigidũ infirmumq; ventriculum roborat. Fit quoque ex Acoro oxymel, quod mirum in modum præſtat, ad refrigeratos lienes, & refrigerata Iocinora hoc modo: teritur Acori radicum libra craſsiuſculè, & dein tribus diebus maceratur in aceto, poſtea coquitur ad medias, & linteolo percolatur, demum aceto adiungitur mel, quod ſufficit, & coquitur, quouſque acetũ euaneſcat: de quo datur quotidie mane vncia, cum eiuſdem Acori decocto. Affertur Acori radix ſaccharo vel melle aſſeruata recẽs, à locis in quibus prouenit: quin etiam in Italia & Germania paratur è ſicca radice, ſed non vt genuina illa vtilis. Acori meminit Galenus lib. 6. de ſimpl. med. facul. ſic inquiens. Acori vtimur radice, quæ guſtu acris eſt, & modice amara, odore non iniucunda. Vnde conſtat, quòd facultatis calidæ eſt, & conſiſtentiæ tenuis. Huic cõſentaneum eſt, vt vrinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis craſsitiem detergeat, ſimulq; extenuet: ſed ad hoc melior eſt ipſius ſuccus: omnino verò ſiccificum eſſe clarum eſt. Et ſanè ordinis eſto tertii in vtroque, in calfaciendo ſcilicet & deſiccando: hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioſcoride, aliiſq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum ſit, diſſeram ego de hac, quæ à Mauritanis, & aliis ſum conſecutus. Eſt itaque

Oxymel ex Acoro.

Acori radix condita.

Acori vires ex Galeno.

III. GALANGA MAIOR.

IV. GALANGA MINOR.

Galangæ cõſideratio & hiſtoria.

GALANGA *duplex, maior altera, altera minor. Minor tenuis eſt radix, interius & exterius in purpura ruſeſcens, geniculata, internodiis quibuſdã reflexa, odorata, ſapore admodũ acri, adeò vt mãſa piperis, & gingiberis modo linguã & fauces exurat, odore, formaq; cypero ſimilis: quapropter quibuſdã Cyperus Babylonicus dicitur. In Italia nãq; tã ex Mephi, quã ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, denſa, ſaturatè ruſa, odorata, & guſtu acerrima. Nõ deſunt tamẽ impoſtores, qui cyperi radices cõtorquentes, aceto, & pipere macerẽt, & pro Galãga vẽditẽt: verũ fraus facilè deprehenditur, quippe abraſo exteriori cortice, nulla in radicis ſubſtantia acredinis nota, nulluſq; galãgæ ſapor percipitur. At maior, tametſi lõgè craſsior ſit radix, ignauior tamẽ eſt, & virib. infirmior, colore etiã dilutior, minuſq; odorata. Galãga calfacit, & ſiccat ordine tertio. Proinde vẽtriculũ roborat, & eius dolores tollit, ſi tamẽ à frigore, vel flatu proueniãt. Narib. admota frigefacto cerebro vtilis eſt: ore retẽta anhelitũ cõmẽdat. Facit & ad cordis palpitationẽ, ſi è plãtaginis ſucco bibatur: cœliacos ſanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodeſt flatuoſis vteri affectibus: venerẽ roborat: renes refrigeratos calefacit, in ſumma frigidis morbis omnib. ſuccurrit. Cæterũ omnino explodẽda eſt Monachorũ in Meſue ſcribentiũ opinio, qui cõtra Braſauolũ & Fuchſiũ quaſi velle videntur, Galangã potius odoratũ iuncũ eſſe, quàm Acorũ quod tamen planè falſum omnibus iã cõpertũ eſſe non dubitamus. Quod Græcè Ἄκορον, Latine etiã Acorũ appellatur: Arabicè, Vage, ſeu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorũ & ſeplaſiariorum perperã Calamus aromaticus. Germanicè* Kalmus: *Bohemicè pruſtuuorec: Polonicè, Tatarski, ziele. Pſeudoacorũ verò appellant Græci ψευδοάκορον: Itali, Acoro falſo Acoro baſtardo & Giglio giallo: Germani* Gelb waſſer lilien: *Galli Flambe baſtarde, Flambe de riuieres: Bohemi, Koſatac zluti faleſni: Poloni, Mieczi konne. Korzenie.*

Galangæ vires.

Monachorũ opinio falſa.

Nomina.

ACORVS dicitur, quia τὰς κόρας aciei oculorũ caliginoſæ medeatur: huius Plinius l. 25. c. 13. meminit, cuius radices nigras dicit, at Dioſcorides albicãtes, candidáq; cõmẽdat: quare dubiũ an Plinius hãc intellexerit, an verò in ipſius cõtextu mẽdũ ſiet: tales ſunt Calami aromatici officinarũ radices, quas Acorũ Dioſcoridis ſtatuimus, licet alii Iridi cognatã: alii Iuncis magis cõuenientẽ: alii deniq; Coſti Arabici apud Dioſc. lib. 1. c. 15. deſcriptionẽ cõpetere ſtatuant, Galangã maiorẽ, Acorũ Dioſcoridisq; facientes.

I. Acorus Dioſco. ſiue officinarum Calamus aromaticus. C.B. Cam. hor. Acorus vulgo Calamus aromaticus Cord. hiſt. & in Dioſ. Acorus Dioſ. Loni. Lob. Acorum Caſt. & Tab. Acorum legitimum Cluſ. hiſ. & pan. Calamus aromaticus vulgo Cæſ. Acorum verum Lugdunenſi hiſtoriæ.

II. Hanc aliqui Iridem in maritimis naſcentem à Theoph. & Plinio improbatam credunt: alii Butomon Theoph. 1. hiſt. 8. 4. hiſt. 9. & 11. quod à bobus libenter edatur & proſcindatur, eſſe volunt: verum cũ radici vis ſit adſtrictoria, Acoro aut Galangæ ſimilior quàm Iridi. Acorus adulterinus ſeu Iris paluſtris lutea C.B. Acorus offic. Brun. 4. Acorum adulterinum offic. Trag. Gladiolus luteus vel acorus

vulgaris Fuch.icon.Iris lutea Dod.gal.Pſeudoiris eidem fol. Pſeudoacorus Cord. hiſt. Lon. Acorum Lac. Acorus falſa Geſ.hor.Acorum falſum Caſt.Matth.Ital.& 4.Acorus noſtras paluſtris Lob.Acorus, Iris paluſtris Cæſ.Iris paluſtris lutea Tabernæmontano.

III. Galangam veteribus Græcis ignotam,& Arabibus non ſatis perſpectam,ſunt qui Acori, alij qui iridis ſpeciem velint,rectius tamen ad Cyperi genera, potiſſimùm minorem retulerimus: quare recentiores Græci Cyperum Babylonicam vocauere.An hanc Dioſcoridis lib.2.cap.153.per piperis radicem,ob ſaporis ſimilitudinem,intelligit? A maiore & minore, cuius icones adiecimus, diuerſum ex Chriſt.à Coſtæ hiſtoria Lug.lib.18.cap.127.expreſſit.Galanga maior quæ Iauanenſis à regione dici poteſt:maior nominatur à Cordo.Dioſ.& hiſt.Lob. Cluſ.in Garc. Loni. Lugd. Tab. Cæſ. At minor quæ Chinenſis,cum ex Chinarum regione in Indiam deferatur, dici poteſt, appellatur minor à Cord. hiſt. Lob.Lon.Tab.Lugd.Galanga in offic.Cæſ.de his vide caput 40. lib.1.apud Garziam, qui Ruſco congeneres facit.

I. MEON.

II. MEVM ADVLTERINVM.

Μῆον MEON. CAP. III.

Oribaſius nõ legit concluſa.

† Nõ fermè, ſed ὡς ἐπὶ πολλὰ legit Oribaſius i. vt plurimum.

MEON, [quod] Athamanticum [vocant,] in Macedonia,& [Hiſpania] plurimum gignitur,anetho foliis & caule ſimile [ſed eo craſſius:] binûm † ferme cubitorũ altitudine attollitur: ſparſis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus,odoratis,linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua,vel tritæ citra coctionem,præcluſorum renum,veſicæque farctæ vitia potu leniunt:vrinæ difficultati medentur: ſtomachi inflationes diſcutiunt, torminibus, affectæ vuluæ, articulorum doloribus,atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menſtrua pellunt,deſeſſionibus feruefactæ:infantibus autem illitæ imo ventri,vrinas mouent. Quòd ſi plus quã deceat,ex his bibatur,caput dolore afficiunt.

Mei conſideratio.

Mei hiſtoria.

CRedidimus ſuperioribus annis,legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliunde aduehi: primùm quòd Mei vice vterentur ſeplaſiarii quibuſdam albicantibus radicibus,ſapore paſtinacæ ſimili:deinde quòd etiam Plinii tempore rarum eſſet in Italia,quippe qui ſcripſerit non ſeri in Italia Meon,niſi à Medicis,iiſque admodum paucis. Quod procul-dubio indicare videtur,vſque ad Plinii æuum peregrinum in Italia fuiſſe Meon.Sed cùm herbariorum quorundam diligentia,quædam nuper reperta ſit planta,cuius hic primo loco imaginem damus, quæque foliis conſtat anethi, caule, bicubitali,radicibus nigricantibus,longis,& in obliquum,rectúmque ſparſis,grauiter odoratis, acribúſque, quam legitimum eſſe Meum,omnes ferè rei herbariæ periti vnanimes affirmant,ne videar mordicus tenere opinionem,facere equidem non poſſum,quin in eorum ſententiam deueniam:tametſi in contrarium aliqua ſeſe offerat ratio,quòd ſcilicet huiuſce plantæ radices odorem non vſq; adeò gratum ſpirent,ſed quadantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, vt Dioſcorides inquit,nec folia anetho ſimilia,ſed aſparago potius ferat.Hanc Apuli Imperatricẽ vocant,& ad venenoſorũ ſerpẽtiũ morſus præferũt, Plinius Meo folia aniſo ſimilia reddidit,vocũ fortaſſe ſimilitudine deceptus: ſiquidẽ Dioſcorides anethi foliis Meũ oriri tradidit.Nobilius quod Athamãticũ vocãt, ita dictũ, quòd ab Athamãte Aeoli filio inuentũ

ſit,vel

*ſit, vel quod præſtantiſſimũ in Athamante Phthiotidis proueniat. Quod ad nos affertur, naſcitur in Italia montibus apri- (Radices tantum eius in vſum medicũ venere: etſi ſemen viribus non careat ſuis.*Sunt qui plantam, quam ſecundo loco appinximus, pro Meo vſurpent, quod magis Anethum quàm altera referat, quorum ſententia non mihi omnino improbanda videtur, ſiquidẽ vt diximus, priori potius Aſparagi, quàm Anethi folia inſunt, *) nõ ſolùm in Gargano Apuliæ monte, ſed etiam in aliis & apricis collibus. Meminit Mei Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Mei radices perutiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ ſecundo: proinde vrinam, menſesq́ ciere volentes hoc vtantur pharmaco. Sed ſi pluſculum ſumatur, capiti dolorem mouet, vtpote cum pluſculum ſit calidum, quàm ſiccum: quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorem etiamnũ, & flatuoſiorem ad caput deferat, atque ita ipſum afficiat lædatq́. Μῆον ita Græcis vocatũ, Latinis Meum dicitur. Arabibus, Mu. Italis, Meo: Germanis* Bärwurtz *ſeu* Hertzwurtz*: Hiſpanis Pinillo.*

Mei Plinius lib. 20. cap. 23. duo fecit genera, nobilius Athamanticum pronunciauit. Plures licet ſint ſpecies, tres hoc loco proponuntur, duæ quidem à Matthiolo, quibus tertiam adiecimus, cum & in D. Camerarij Matthiolo habeatur I. Meum folijs Anethi, ſeu Meum Dioſcoridis & Plinii B C. Daucus Creticus, Trag. Fuch. fol. Eric. Cordo, Lob. icon. Seſeli Creticum, Fuch. icon. Lon. Libanotidis primum genus, & Fœniculus porcinus officinarum, Dod. gal. Tordylion, Cord. hiſt. Tordylum & Tordylion: Nicandro, Hordylon: Aeginetæ, Torgylon: quibuſdam Meu, Cord. in Dioſcor. Meum, Geſ. hor. Anguil. Lob. obſ. Dodo. Caſt. Lugd. Taber. Cam. hor. Lac. cui & Anethum ſylueſtre: vt & Ruellio, qui etiam Anethum tortuoſum in Gallia vocari auctor eſt. Meu, Imperatoria quibuſdam, Cæſalpino. II. Meum adulterinum, C. B. Matthiolus in ſecunda Cõmentariorum editione, vt & poſtrema anno 1583. edita, plantam aliam à quibuſdam pro Meu vſurpari ſcripſit, eò quòd magis Anethum, quàm altera referat, ſed in omnibus editionibus pictura omiſſa: ne quid ergo deeſſet huic editioni, verba ipſius duobus aſteriſcis incluſa adiecimus, & figuram ex Lobelo & Lugdunenſi hiſtoria adpoſuimus, qui Meum alterum ſpurium Italicũ nominant. III. Meum alpinum vmbella purpurea. C. B. Ex radice ſimplici oblonga, nigra, parum fibroſa, aliquando minimum digitum craſsitie æquante, circa caput barbata, Mei ferè figura, ſed infirmiore, odorata & acri, folia prodeunt. Mei folijs latiora: caulis item vnus vel alter leuis, ſtriatus, vmbellam ſuſtinens florum purpureorum, vel etiam ex albo purpuraſcentium: quibus ſuccedunt ſemina oblonga ſatiſque magna. Naſcitur in Heluetiorum & Valeſianorum alpibus. Dicitur vulgo in alpibus Muttry, vel Mutteren, hinc Muttellinæ nomen apud Geſnerum in deſcriptione hortorum Germaniæ, & montis fracti (cui Caros vel Daucus aliquis alpinus cenſetur) & Camerario in Matthiolum. Radix cum ſit aromatica & Mei ferè ſapore, excalfacit, qua Dauci Cretici loco vsũ eſſe poſſe, Geſnerus cenſet, & ea efficaciorem cenſet. Eius pabulo (vt ex paſtoribus Bernẽſibus cognouimus) in montib. vaccæ plurimũ & optimũ lac reddunt, ſicut & Mei pabulo in Apulia. Ea etiam lactarij condiunt coloſtra & recoctam ſuam Glaronenſes & Valeſij.

MEVM ALPINVM VMBELla purpurea.

Κύπειρος CYPERVS. CAP. IIII.

CYperus (quem aliqui eryſiſceptrum, vt aſpalathum appellant, folia fert porraceis proxima, ſed longiora, & exiliora: a caulem b odorati iunci, cubitalem, aut maiorem c anguloſum: in cuius cacumine minuta folia cum ſemine exoriuntur: radices, quarum in medicina eſt vſus, cohærentes inter ſe, oleis oblongis ſimiles, aut rotundæ, nigro colore, ſuaui odore, amaro guſtu. In d lacunoſis, paluſtribus, & cultis enaſcitur.) Optima eſt grauiſsima, denſa, fractu contumax e plena, & aſpera, odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis eſt Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus inſulis petitur. Huic calida vis ineſt. Venarum ſpiracula laxat: vrinam ciet: ad calculos aquamque ſubter cutem vtiliſsimè bibitur: aduerſus ſcorpionum ictus remedio eſt: perfrictionibus vuluæ, & præcluſionibus fotu prodeſt: pellit menſes. Contra vlcera oris, etiamſi depaſcant vorentque, farina eius efficax eſt. Malagmatis calfacientibus, & vnguentorum ſpiſſamentis benè adiici ſolet. Aliud Cyperi genus tradunt in India naſci, gingiberis effigie: quod manducatum croci vim reddit, guſtu amaro ſentitur, & illitum præſentem pſilothri vim exhibet.

a Addit Catac. καὶ σκληρότερα, καὶ στενότερα i. aſperiora & anguſtiora.
b Odorati, deeſt in omnibus exemplaribus.
c Aliqua exemplaria legũt γονιώδη. i. geniculatũ Sed melius quæ γωνιώδη habent i. anguloſum, vt vertit Ruellius.
d Meum exemplar habet tantum ἑλματώδεσιν
e Meũ exemplar ἁδρὰ aliud verò ἄδρα.
Incluſa à quem vſque ad Optima non legit Oribaſius.

TAmetſi vnum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioſcorides, cuius radices inter ſe cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ ſunt, viſitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus conſtat longis, geniculatis, ſummo ceſpite vagantibus, colore in purpurã nigricante. Ego hunc i[illegible] crediderim, quem Plin. Cyperida vocat. Naſcitur hoc Cyperi genus laudatiſſimum prope Timaui fontes, circumſtantibus paluſtribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ vocatæ (vt paulò ante diximus) perſimile, non tantum facie, ſed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis, ſed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior eſt, & ſubamarus. Cyperi meminit Plin. lib. XXII. cap. XVIII. vbi de iuncis egit, ſic inquiens. Quidam etiamnum vnum genus faciunt iunci trianguli, cyperon vocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus eſt, vt diximus, anguloſus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq́, folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ eſt ſemen: radix oliuæ nigræ ſimilis, quam, cum oblonga eſt, cyperida vocant, magni in medicina vſus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule, vnde non mirum, ſi quadratum iuncum eum vocauerit Cornelius Celſus lib. III. cap. XXI. At Dioſcorides in hac facultate præclariſſimus, vtranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, ſed anguloſum. Nos autem Cyperum plantam eſſe dicimus, quæ porraceis fermè prouenit folijs, longioribus tamen & exilioribus. Caulem edit cubitalem, & nonnunquam maiorem, anguloſum, alba intus medulla vt in iunco, in cuius cacumine folia ſunt minora, ſtellarum modo radiantia, inter quæ ſemen prodit ſpicatum herbacei coloris. Radices illi ſunt ſubnigræ, cohærentes, oblongis oleis ſimiles, aut rotundæ, aliquando etiam longæ, galangæ modo, quo fit vt hoc cyperi genus, à nonnullis apelletur ſylueſtris Galanga. Naſcitur in paluſtribus, & humecto ſolo, quin etiam locis cultis: vtimur eius radicibus, vbi Indica vel Celtica Nardus non ſit ad manus earum loco. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum ſupponunt officinæ. Non deſunt, qui differentiam ponant

I. CYPERVS ROTVNDVS.

CYPERVS ROTVNDVS Orientalis.

II. CYPERVS LONGVS.

inter Cyperum & Cypirum, Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum verò angulosum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui vtroque vocabulo pro eodem indifferenter vtantur, eo quòd (vt rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoque diphthongo longam, quandoque vocali breuem Græci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyssime crescens, & pseudocypirus frutex, vt lib. XVII. *cap.* XIII. *ipse scriptum reliquit. Cæterum id* CYPERI *genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos secutæ* CVRCVMAM *vocant.*

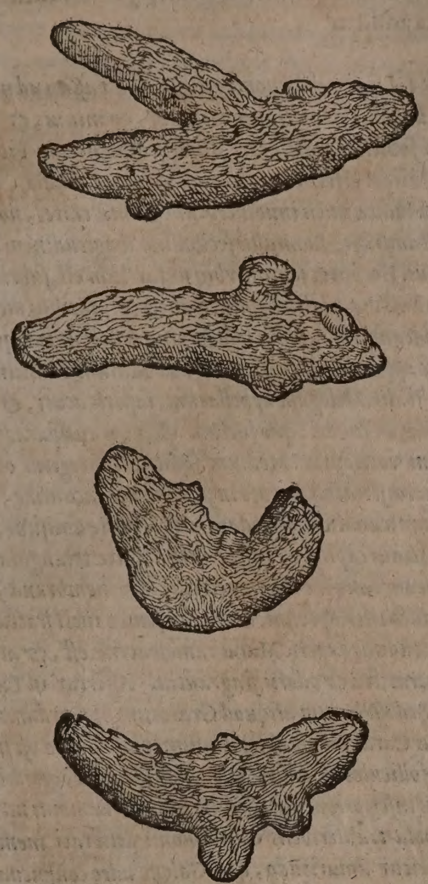
Curcuma cyperi genus.

Nempe præ se fert hæc notas sanè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioscorides, quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & mansa croci modo inficit: quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibusdam immiscetur. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium: quo fit, vt non desit suspicio erroris vel interpretis, vel scriptoris, cum curcuma neque Mauritanum, neque Græcum sit vocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. Vnde palam est Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi: quo factum est, vt priores tum medici, tum seplasiarii, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati: quippe cùm eos lateret, cuiusnam plantæ radicem Indica Cyperus referret, chelidonii maioris radicem esse crediderunt, ob crocei succi similitudinē. Itaque Serapionis deprauatā lectionem secuti, Indicū Cyperū curcumam vocauere. Indici Cyperi meminit Serapio Dioscoridē secutus, ꝓprio capite de Cypero.

Lectio Serapionis deprauata.

Ex quo

III. CVRCVMA.

Ex quo apertè conſtat, curcumam Serapioni deprauatè inſcriptam, ſeplaſiarum curcumam; quæ procul dubio Indicus eſt Cyperus, eſſe nequaquam. Cyperi radicum farina, addita baccarum lauri eadem menſura, vrina impubis pueri excepta, & illita hydropicos mirificè iuuat. Cyperum recenſuit Gal. lib. VII. ſimplicium med. vbi ſic inquit. Cyperi radices maximè vſui ſunt, excalfacientes pariter & exiccantes abſque mordacitate. Itaque vlceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè proſunt: habent enim quiddam etiam adſtringens: quapropter vlceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi vim quampiam illis ineſſe teſtificandum, quâ & calculo vexatis congruunt, & vrinam menſesq́ prouocant. Planta, quæ Græca voce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saherade: Italis, Cipero: Germanica, Wilder galgan/ *Hiſpanica, Iuncia de olor, & Iuncia auellanada: Gallica, Souchet: Bohemica, Galgan planey.*

Cyperi vires ex Galeno.

Nomina.

Κύπειρος aut κύπειρις à radicis effigie, quæ pixidulam aut poculum, vaſculumúe puſillum imitatur, dictus videtur, ſiquidem apud Theophraſtum folliculus vlmi κύπειρυς τῆς πτελέας legatur. Theophr. 4. hiſt. 11. Cypirũ (Gladiolũ Gaza vertit) dixit, radice inæquali, partim craſſa carnoſaq;: partim gracili & ſurculoſa. Matthiolus vna figura vtramq;, nos duabus expreſſimus. Decẽ Cyperi ſpecies Phytopinax proponit, hic de quatuor ſermo. I. Cyperus odorata radice rotũda, ſeu Dioſ. & veterũ C.B. cyperꝰ radice carnoſa craſſa, Theoph. Cyperos & Cypirus Plinio. Cyperus Trago. Lugd. Lob. ob. cui & Iuncus quadratus Celſi. Iuncus anguloſus & triangularis Plinij. Cyperus rotundus Geſ. hor. Lob. icon. Dodo. Camer. Tab. Cyperus radice rotunda Lon. Cord. in Dioſc. cui offic. Cyperus rotundus & Germanorum ſyl. Galanga. Cyperus alter radice oliuari Cæſalp. Non multùm abſimilem pingit Rauwolffius in ſuo itinerario, Cyperi rotundi Orientalis maioris vel Babylonici nomine; ſic & apud Alpinum cap. 37. Cyperi rotundi figura, cuius radices quaſi ſibi inuicem incumbunt. II. Cyperus odoratus radice longa, ſeu Cyperus officinarum (quando enim ſimpliciter Cyperus ſcribitur, tum Cyperum longum aſſumunt) C.B. Cyperus radice gracili & ſurculoſa Theo. Cyperida Plinio. Cyperus radicibus longis geniculatis multis. Galanga ſyl. Matth. Cyperus Fuchs. Dodo. gall. Lat. Cyperus longus, Geſ. hor. Dodo. Tab. Cãm. hor. Cyperus longus odoratior Lob. Lug. Cyperus radice Galangæ Caſt. Cyperus radice longa Loni. Cord. in Dioſ. cui etiam Cyperus Romanus vel longus off. Cyperus primus & maior Cæſalpino. III. Cyperus Indicus Dioſc. C.B. Cyperi ſecunda ſpecies Dioſc. quæ Curcuma Matth. Lac. Cyperus Indicus Dioſc. & Curcuma off. Cordo in Dioſ. Lonic. Cæſ. Curcuma off. Cyperus Indicus Cord. hiſt. Cluſ. in corol. ad Dod. gal. Lob obſer. Tab. Terra merita Lob. icon. Lugd. Cyperus altera radice lutea dictus Curcuma Caſt. Hic radice longa & rotunda, vt rectè Cordus in hiſt. lib. 4. cap. 71. reperitur. An ab eo, qui radice eſt rotunda, differt ipſius à Coſt. cap. 35. (ex quo Lugd. in appendice) Crocus Indicus, de quo & Garzias lib. 1. arom. cap. 39. cuius & Auicenna libr. 2. cap. 200. ſub Chalidunio meminiſſe videtur. Maior eſt curcumæ cum Zingibere, quàm cum Cypero ſimilitudo, & ratione formæ & virium, licet enim ipſo Gingibere ſit guſtu ignauiore & ingratiore, facultate tamen qua viſcerum obſtructiones tollit, eſt potiore.

CARDAMOMI SPECIES. Καρδάμωμον. CARDAMOMVM. CAP. V.

I. CARDAMOMVM MAIVS.

CArdamomum optimum eſt, quod ex Comagene, Armenia, Boſphoroq́; deuehitur: in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax † occluſum, fractumq́; (quod enim huiuſmodi nõ eſt, exoletum iudicatur) & guſtu acre, ſubamarum, & odore caput † tentans. Excalfactoriam vim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, iſchiadicos, tuſſes, neruorum reſolutionem: item ad rupta, vulſa, tormina: latas ventris tineas excutit. Ex vino autem potum, renibus, difficultati vrinæ, à ſcorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio eſt. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos com-

μέμυκος meum, aliud μεμυκός.

Tentans πληκτικὸν i. feriens.

los comminuit: partus ſuffitu enecat: ſcabiem ex aceto illitum adimit. Et ad vnguentorum ſpiſſamenta additur.

II. CARDAMOMVM MEDIUM.

Cardamomũ maius.

III. CARDAMOMVM MINVS.

Grana paradyſi.

Cardamomũ medium.

Cardamomũ minus.

TRIA ſunt cardamomi genera, quæ paßim ad nos afferuntur, nempe maius, medium, & minus, & omnia ſuis in folliculis concluſa. Maioris inuolucrum Fici, [ſeu pyri] faciem refert, materia compactum tenaci, lentaq; ac læui Indicæ nucis inuolucro, aut palmæ elates, non abſimili, ſtaminibus nonnullis ſecundum longitudinem diſcurrentibus. Hoc intus ſemine vbique farctum eſt, ſubrubro colore, granis inæqualibus, multis intercurſantibus membranis albicantibus, quibus ipſa ſemina conteguntur, quæ Melegetas appellauere quidam, quod Milium Indicum referant, Italis Melegam appellatum, ſaporis acuti, & odoris iucundi, ac ſuauis: quo factum eſt, vt grana paradyſi quibuſdam vocitentur. Medium folliculo contegitur oblongo, triquetro, ſtriatoq;, retuſo in ſummitate cacumine, in quo ſemen reconditur membranis pariter obuolutum, oblongum, preſſum, canaliculo quodam altera parte diuiſum, pluribus tranſuerſim interſecantibus lineis, colore ex albo rufeſcente. Minus capitulo conſtat breui, facie triangulari, Faginei ferè nuclei effigie, craßioribus tamen angulis, colore ſubcandicante, media intus intercurſante membrana, in quo vtrinq; ſemen, altera parte caua linea diuiſum, ſubrotundum, & tactu ſubaſperum. Omnibus ſemen ineſt fractu facile, acre, quadam accedente odoris ſaporisq; ſuauitate, & omnis amaritudinis expers. Maius tamen acrius eſt, & aromatis quid magis reſipiens. Minus, vt medium acredinis vehementia ſuperat, ita & odoris fragrantia. Affertur in Europam ex Alexandria Aegypti, ac etiam à Luſitanis ex India orientali. Sed an horum aliquod Græcorum ſit Cardamomum,

Cardamomũ veterum.

hactenus affirmare non libuit. Concederem tamen ego facilè maius Cardamomum legitimum illud eſſe quo vſi ſunt veteres, quod ſuo è cardamomo, ſecundo de antidotis apud Galenum folliculos abiiciat Zeno. Quin etiam, quod in Theriaca carmine deſcripta libro primo antidotorum poſt Damocratis inſcriptionem, folliculorum Cardamomi mentio fiat. Et.7. de comp. med. ſec. locos cap.3. Galenus ex Pamphilo miropola tranſcribens Cardamomi delibrati meminerit: ſed vetat ne concedam in primis ſapor, in quo nulla prorſus reperitur amaritudo, quæ Galeno adeò conſpicua eſt, vt vermes inteſtinorum necare Cardamomum is affirmarit. Deinde Cardamomi vulgaris odor ſuauis eſt, & caput minimè tentat, nec frangenti contumax eſt, ſed dentib. facillimè cedit, adeò, vt malleo ferreo nobis opus nõ ſit. Hæc itaq; in cauſa ſunt, vt dubius adhuc ſim an vulgare cardamomũ legitimũ ſit quo vſi ſunt antiqui. Hoc dixerim ego nunquam, quòd mordicus meam velim tueri opinionẽ, nec quod aliis, qui aliter ſentiunt contradicere velim, ſed vt meã tantũ ſententiã palam faciã.

Cardamomũ Græcorum & Arabum diuerſum.

Saccola duplex.

Ad hæc nec Arabum Cardamomũ, hoc repræſentare videtur, quandoquidẽ aliud Græci, aliud verò Afri pro Cardamomo intelligunt, vt apertißimè teſtatur Serapio, qui quàm plurima ſimplicia medicamẽta ex Dioſcoride, & Galeno tranſcripſit. Is enim (vt ſua declarant monumẽta) Dioſcoridis Cardamomũ, Cordumenũ appellat, deinde auctore Iſach Arabe ſui Cardamomi peculiare caput inſtituit: idq; Saccolã ſua lingua nominat: quin & duum eſſe generũ tradit, alterũ maius, alterũ verò minus: quorum nullũ non modò Dioſcoridis Cardamomo reſpondet, ſed nec etiam vlli eorũ, quib. officinæ indifferenter vtũtur. Probatur præterea officinarũ Cardamomum Arabicum nullum eſſe, quòd Serapioni maius Cardamomũ ſemen ſit plantæ, quod oblongis quibuſdã concluditur capitibus, iis ſanè ſimilibus, quæ è roſis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta ſemina concluduntur, anguloſa, farcta, & odorata: minus verò nullo contegitur capitulo maioris modo, quanquã colore conueniant. Quod planè indicat omne officinarũ Cardamomũ haud Arabũ eſſe, ſed potius ab eo maximè differre.

Monachi reprehenduntur.

Quare putauerim, illud falsò ſibi perſuaſiſſe Monachos, qui in Meſuem ſcripſere, ꝙ Arabũ Cardamomũ minus illud ſemen ſit, quod ſeplaſiæ Meleghettas vocant, Andreæ Bellunenſis, qui Auicennã mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cũ Bellunenſis id aſſerat vulgari tãtùm opinione ductus: cumq; notæ minimè eorũ ſententiæ adſtipulentur, erraſſe Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim quæ Meleghettas appellant (vt omnibus planè cõſtat) capitulis excepta ſuboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non euenit.

Ruellij & Fuchſij error.

Piperis Indici mentio.

Crediderũt, Ruellius in ſuis de natura ſtirpiũ libris, & Fuchſ. in ſua methodo, id omnino Mauritanorũ eſſe Cardamomũ, quod nos PIPER INDICVM, *alij ſiliquaſtrũ appellant: verùm cùm planta hæc foliis exeat hortenſi ſolano ſimilibus, florib. luteolis, fructu longo corniculorũ inſtar, qui primo exortu vireſcat, maturus verò adeò rufeſcat, ac læuore quodã ita pelluceat, vt coralliũ referat, & in quo concludatur pumilũ ſemen, lentiũ modo compreſſum, vſq; adeo acre, vt ori tantùm admotum maximè linguã, & palatum exurat, exulceretq;, ambo hac in re lapſi deprehẽduntur. Nã etſi Indicũ piper in hiſce corniculis roſarũ ferè modo ſuũ includat ſemen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correſpondẽt: hoc enim ſuis in vaſculis globulos quoſdã concludit, nõ lenticulis ſimiles, ſed rotũdos, & pipere craßiores, qui intra ſe minutũ quoddã ſemen continẽt. Huc etiã accedit, quòd cùm hoc piper corniculatũ, tũ ſemine, tũ corniculis ipſis tanta ſit acrimonia præditũ, vt nõ modò manſum, ſed ori tantùm admotũ ſtatim quaſi ignis exurat, abſurdũ vtiq; fuerit credere Serapionis Cardamomũ eſſe, cũ dixerit ipſe magis adſtrictoria facultate pollere quàm acri. Cæterũ ſcribit Auicenna maius Cardamomum grana cicerib. atris, minus verò lentibus minora proferre. Quod cùm fortaſſe Ruell. haud rectè percepiſſet, ei errandi anſã præbuit: quippe minori Cardamomo, nõ autẽ maiori ſemina lentium modo naſci ait Auicenna: quanquam Ruellius, vt ſuam tueatur ſententiam, ſecus fortè legerit Auicennam.*

Cardamomi genera quatuor ex Plinio.

Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens. Simile eſt amomo Cardamomum & nomine, & frutice, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera: viridißimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è rufo candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen varium, & facile tritu, odorisq; praui, quod verius coſto vicinius eſſe debet: hoc & apud Medos naſcitur: hactenus Plinius. Sed neſcio quos auctores ſit ſecutus, quandoquidem tam Dioſcoridi, quàm cæteris Græcis, vnum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu ſupponit Galenus aut myrtum, aut cyperum

cyperum. Qui præterea Cardamomi meminit libr. VII. ſimplicium medic. his verbis. Cardamomum eſt ſanè facultatis admodum calidæ, non tamen vſque adeò, vt naſturtium: ſed quantò ſuauius, magisq́; fragrans eſt naſturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas ineſt: nec enim vlcerare idoneum eſt vel ipſum per ſe illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter pſoras detergit. Cardamomi vires ex Galeno. *Cardamomum, καρδάμωμον, quod non ſecus Latinè atque Græcè vocatur: Arabibus, Cardameni, ſeu Cordumeni: Italicè Cardamomo: Germanis,* Cardomömlin: *Hiſpanis, Grana de parayſo, [officinis Melegetæ & grana paradyſi.]* Nomina.

Καρδάμωμον dicitur quaſi Naſturtium ſuaue. Verùm an officinarum Cardamomum ſit idem cum Dioſcoridis Cardamomo, ambigitur: cum nullas Dioſcorides notas proponat, ex Galeno & Paulo id elici debet: quod ſi ergo ea perpendamus, quæ Galenus lib. 2. de Antid. in compoſitione Zenonis habet, καρδαμώμου τῶν λοβῶν χωρὶς, τῆς ἐντεριώνης: & in verſibus Damocratis, Cardamomum ſemen eſſe quod ſit incluſum folliculo: Dein ſi color albicans ex Ægineta addatur: tum ex Dioſcoride, quod eligendum ſit plenum, frangenti contumax (intellige dum adhuc in folliculo eſt) occluſum, quod odore caput tentet, guſtu acre ſit & amarum. Hæc ſi cum noſtro conferantur minore Cardamomo, omnes in eo notæ, vt arbitror, apparebunt, licet Manardus & Braſſauolus aſtruant, vero nos Cardamomo carere. Verùm Dioſcorides & Serapio integros vtriculos granis refertos, vt olim afferebantur, deſcripſere: hodie verò vt plurimum ſola grana adferuntur, cum Græci vt videre eſt apud Galenum 7. de Compoſ. medicament. ſecundum loc. 3. in confectione Pamphilij. Καρδάμωμον ἐξεντεριςμένον exenteratum, & aliquando τὴν ἐντεριώνην ex vtriculis exempta grana requirant. Sunt alij qui noſtrum Cardamomum veteribus tum Græcis tum Latinis indictum, & Dioſcoridis Cardamomum idẽ eſſe cum Arabum Cordumeni velint: at officinarum Cardamomum eſſe Arabum Saccolaa aut Saccule Auicennæ: alij maius Heyl & minus Helbane vocitant. Cæſalpinus ex genere Aſari Cardamomum eſſe dicit: ſed de his agemus Deo auxiliante in tractatu noſtro, quem de materia Medica in officinis vſitata inſcribemus. Genera plura videtur Dioſcorides agnouiſſe, cum ex Comagine, Armenia, Boſphoroq́; deuehi ſcribat, & ſubiungat in India quoq́; (vnde ad nos etiam adfertur) & Arabia pervenire. Hoc ex Galeno probari poſſe videtur, qui in Theriaca Andromachi 1. de antid. & 1. de Theriaca ad Piſonem, Indæum requirit Cardamomum. Tria proponit genera Matthiolus: at recentiores quinq; agnoſcunt, his nominibus. I. Cardamomum maius Matthiolus vocat ea grana, quæ officinis & vulgo Grana paradyſi dicuntur, quá voce Lon. & Lac. vtuntur, hic verò Cardamomum quoq; hortenſe nominat. Grana paradyſi, aliàs Melligeta, quæ Cardamomum maius vocant malè. Cord. in Dioſ. Melligetta ſeu Cardamomum piperatum, Cord. hiſt. Milleguetta, Grana paradyſi, Lob. Cardamomum alterum, Cæſalp. Cardamomum primum. Cam. 1. Cardamomum Arabũ maius. Tab. II. Cardamomum mediũ Matthioli: Cardamomũ maius, Heyl Arabibus, Cord. in Dioſc. & hiſt. Cardamomũ mediũ, Lon. Caſt. Cardamomũ maius vulgare, Lob. Cluſ. in Gar. Tab. Cardamomũ 2. Camerario. III. Cardamomũ minus ꝙ vocat Matthiolus, à recentioribus in tres ſpecies diſtrahitur: a notatum dicitur Cardamomũ mediocre, Cord. hiſt. Cardamomũ mediũ, Lob. Tab. Cardamomum 3. Cam. 4. b Cardamomum minus propriè Matth. & Lac. cui & Cardamomũ ſylu. Cardamomũ minus, quod ſimpliciter Cardamomum dicitur, Helbane Arabibus, Cord. in Dioſ. Cardamomum minus, Eid. hiſt. Tab. Cardamomum minus vulgare, Lob. & Cluſ. in Gar. Cardamomum primum, Cæſalp. Verùm quemadmodũ Matthiolus cum præcedenti iunxit: ſic & Camerarius cum priori, Cardamomi tertij nomine pingit. c Cardamomum minimum, Lob. Taber. Cardamomum quartum, Camer. 1. Lugdunenſe herbarium ad imitationem Matthioli, Cardamomi omnes ſpecies vna icone propoſuit.

I. NARDVS INDICA.

Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

DVO Nardi genera: vnum Indicum, alterum Syriacum appellatur, nõ quòd in Syria proueniat, ſed quòd montis in quo oritur, pars vna ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuũ eſt recens, & leue, largã gerens comam, flauum colore, perquàm odoratũ, ac cyperũ redolens, † breui ſpica, amaro ſapore, linguã ſiccante, ꝙ diu in ſua odoris gratia permaneat. † Breui. μικρὸν i. parua. Ex Indico autẽ Nardo quoddã Gangitis vocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montẽ præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, vliginẽ, viribus infirmius eſt, atq; procerius adoleſcit, plures ferens ſpicas, ab vnica radice comoſas, vnaq́; conuolutas, ac grauiter olentes Montanũ autem odoratius, ſpica breui ac mutila, odore cypero vicino, cæteras habens Syriaci dotes. Eſt & genus quoddã, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas ſe ſpargẽs ſpicas, candidiore interim medio caule, hircorum virus ſupra modũ redolente: quod improbatur: madefactũ vendi ſolet, ꝙ vitiũ ex eo deprehenditur, quod candida ſit ſpica, & ſqualida, ſuaq́; careat lanugine. Frutice breui non legit Oribaſius, neque vllum exemplar. Adulteratur ſtibio cũ aqua, aut palmeo vino, inſpiſſationis ponderiſq; cauſa inſpirato. Intueri autẽ oportet, ſi lutũ radicibus inſideat, & in cerniculo puluerem excutere, eluendis manibus vtilem. Vim habent excalfactoriã, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum

potu sistunt: vuluæ profluuia, saniemque apposita supprimunt. Nauseæ ex aqua frigida auxiliantur, & stomachi rosionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum vitiis. Aquæ autẽ incoctæ fotu ad insessum, vuluæ inflãmationibus medentur: ad glabras oculorum genas valent, siquidem eas ad densiorem pilũ reducunt: perfusis humore corporibus inspergũtur. Miscentur antidotis, & in fictili nouo nõ picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum vino in pastillos coacta.

Nardi Indicæ & Syriacæ consideratio.

NARDVM officinæ Nardi spicam appellant: Spica non est, quæ in culmorum summitate oritur, sed radix quæ spicæ figuram habet. Complures enim ab vna basi oriuntur spicæ, perinde ac in lilij aut allij radice, verùm capillacea & comosæ, colore ferrugineo, pluribus vna parte capillamentis, odore haud iniucundo. Sed non desunt, qui credãt Indicam nardũ in Italiã non aduehi ob regionis distantiã, Syriacã opinantes esse, qua nostro æuo seplasiarij vtũtur: tametsi (vt inquit Dioscor.) in Syria non oriatur, verùm ideo Syriacã dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios amplissimæ interponantur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæq; nonnullæ, quæ vltra quatuor millia milliariorum continent, nesciuerim profectò, quonam pacto fieri possit, vt mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriã tam facilè respiciat, vt Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, vt quandoq; mecũ disquirere licuerit, eã potius à Syrastene regione, quæ ad Indicum fluuium est, Syrij nomen sibi asciuisse, quã à Syria: quandoquidem, si Ptolemæus vera refert, mons in India visitur, qui à Gange fluuio ad Syrastenẽ extenditur. Absurdum enim esset credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nusquã proueniat, cumq; multa Indiæ aromata, nulla distantiæ habita ratione, per Carouanas (vt vocant) in Alexandriã Aegypti conuehantur: cum quibus nec temere credendum est, quin Nardum etiam conuehant mercatores: præsertim cum certò sciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quàm in India nasci, Dioscoridis testimonio satis apertè monstretur: etsi Plinius contra scribat nasci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioscoridi appellatam. Cæterùm Manardus Ferrariensis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censet.

Manardi error, offici. nardum, nec Indicam, nec Syriacã esse.

In cuius sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarissimus fuerit indagator, quippe quoniam Venetiis pluribus in locis Nardi ingentem copiam vidi, leuis, comosæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, subamaræ, & mansæ nõ modò linguã exiccantis, sed odorem etiam non iniucundũ per os aspergentis, nullisq; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sententia explorari potest. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, vt ascito sibi maris humore (id namque facile fit, quòd Nardus sit siccissima) vel situm contrahat, vel subputrescat: vnde postea amissa suaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, vt hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim, qui si rectè perpendisset, quæ Nardi pars sit spica, atque in emporiis, vbi numerosa præstantissimaq; visitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem vereor, quin aliter de ea scripsisset. Verùm enimuero cùm planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq;, & incorruptam Nardum minime nouisset, lib. VI. epist. III. scribit, Galenum de nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentem, radicem quidem, non spicam intelligere. Et vtinam, inquit, quæ nobis affertur legitima esset: sed quòd ea ipsa non sit, cognoscitur, quòd nulla odoris suauitate commendetur. Et lib. VIII. epist. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacã compositione Nardi radicem tantummodo admiscet, eo quòd viribus ipsa præstantior sit: spicam verò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod sane declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atque etiam Nardi historiam ignorasse, quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, vt ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens.

Spica nardi est nardi radix.

Iubet Andromachus adiicere nardũ indicã: ea verò est, quã spicã vocant, nõ quòd spica sit, radix etenim est, sed quod spicæ formam referat. Quibus palàm est, idẽ esse nardi spicã, & nardi radicẽ, vt etiamnũ declarat idẽ Galenus lib. IX. de compositione medicamentorum secundum locos, in Philonis antidotũ scribens, dum inquit. Quin & nardi ipsius drachmam vnam coniiciendam censet, quã falsi nominis radicẽ dixit, quandoquidem spica nardi nominatur. Quapropter idẽ lib. VIII. simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit, Nardi spica, vtpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nã si sensisset, spicam à radice differre, eam planè silentio præteriisset tanquam inutilem, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut à radice tantùm, vti viribus præstantiore. Manardo subscribit, & quidem malè, nouus quidam rei plantariæ censor, Nardum inquiens, quod ad nos affertur, nec Indicum, nec Syriacum est, sed Gangiticum. Quo argumento quis facile nosse potest, quàm diligenter hic peritus herbarius perlegerit Dioscoridem, quàmq; in Geographorum libris fuerit versatus. Sed nescio quis tam fuerit amens, qui dixerit plantas, quæ circa Tyberim nascuntur, non esse Italicas. Atqui Gangiticum Nardum Indicum esse apertissimè testatur Dioscorides sic inquiens. τῆς δὲ ἰνδικῆς ἡ μέν τις λέγεται γαγγῖτις, ἀπό τινος ποταμοῦ παραῤῥέοντος τὸ ὄρους γάγγου καλουμένου. *Id est ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis vocatur à Fluuio Gange, apud quem nascitur montem præterfluente. Sed an Gangitis nostrum sit, vel quod in monte nascitur, difficile quidem ob eas, quas diximus rationes, quempiam affirmare posse censeo.*

Brasauoli error, nardi radicẽ nullius vsus existimantis.

In hoc, ac longè maiori versatur errore Brasauolus, siquidem suo de simplicium examine, Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius vsus eam existimat, sic inquiens. Venetiis spicam, caulem, & radicem emes, quamuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, vt Dioscoridem, & Galenum magis in vsu medico sunt, quàm spica: quippe folia abiicit Dioscorides: ad nos tamen spica non defertur, sed radix: hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spicam. Quòd autem crediderit ipse spicam in Nardo viribus magis præstare, quàm cæteræ eius partes, quodq; cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt, præsertimq; cum ipsa non vacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, foliis, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur.

Brasauolus ignorauit spicam esse nardi radicem.

Quo fit, vt etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est, & cæteris nardi partibus præstantior, quandoquidem si aliter res se haberet,

commoda

commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioscorides, quàm spicæ. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm spicam (vt asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterùm quanta sententiæ inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo vltimam manum imposuisse fatetur, facilè conijcitur, dum senem secum colloquentem instruit, his verbis. Ne igitur in his montibus Nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, & radicem emes. At sui ipsius statim oblitus videtur non multis post lineis, cùm inquit. Aliud verò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam cõfudisse, atque etiam, quod peius est, corrupisse, sed etiam sibi ipsi, vel potius seni verba dedisse: primùm namque ait Venetijs spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos aduehi negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoq; grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & cap. XII. in Nardi ipsius historia longè dissideat à Dioscoride & Galeno, quin & à cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita scribit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragiliq;, quamuis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio paruo, densoq;. Cacumina in aristas se spargunt: ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrant: hæc Plinius. Cuius doctrinam secuti, non modò Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, ipsi quoq; pariter aberrarunt: siquidem Ruellius (vt puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum vidisse, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quàm vt Plinianam tueretur lectionem: quod tamen falsum esse arbitramur. Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac selegerim, aliud tamen, quàm spicam videre mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum existimo, quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasauolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem à caulibus, sed ab vna tantùm radice prouenientes: non tamen quòd alia radix viribus præstans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicæ, necesse est, vt basi, vel firmamento aliquo consistant, à quo originem trahant, vt in allio & lilij radicibus conspicitur. Quod pro explorato confiteri possum, cùm sæpenumero Venetijs Nardi spicæ cespites viderim, tum figuratum etiam spicarum connexu allium referentes, vt vnusquisq; pro arbitrio experiri poterit. Verùm enimuero vt probè responsum sit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris à spicarum basi oriuntur, vt in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus visitur, & eapropter spicas ijs annexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facilè dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo cap. x. de plantarum historia apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, liliis, ac aliis eius generis, & per consequens in spica, non solùm dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus subiiciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et vt res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum voluit, quòd totum id in quauis planta, quod sub terra obruitur, radix commodissimè dicatur. Proinde videtur Nardum ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus lib. IX. cap. VII. de plantarum historia, his verbis. Quibus ad vnguenta vtuntur, hæc ferè sunt, casia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balsamum, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm est, non posse Nardum nisi inter radices recenseri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lachrymæ speciem præ se ferat. Quod cùm rectè sciuisset Galenus tum libro. I. de antidotis, tum. IX. de compositione medicam. secundum locos, Nardi spicam radicem esse declarauit. Verùm longè ab omni Nardo distat NARDVS ITALICA, quæ nostris vulgò vocatur Spigo. Cuius etiam generis ea est planta, quam aliqui vulgò appellant Lauanda, alij verò Lauendula, adeò vt hæc fœmina, illa verò mas in eo genere à quàmplurimis vocitentur. Mas folio constat latiore, lõgiore, crassiore, robustiore, albidioreq; quàm fœmina. Sed vtraq; plãta fruticosa, ac lignosa, stœchadis aut rosmarini modo, innumeris referta est foliis longiusculis angustiusculisq; è quorũ medio iuncei exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalẽ longitudinẽ excedentes: in quorum cacumine flores exeunt spicati, colore purpureo, (quamuis in fœmina dilutiores, patentiores, & mitiore satis odore, ac magis grato) odore fragrantes, verùm vsq; adeò acuto, vt nares feriat. Nascitur in collibus & locis saxosis, à sole illustratis, & seritur in hortis. Excalfaciunt, & exiccãt ambo ordine secundo completo, vel tertio inchoante, viribus à Nardis omnibus nõ longè recedentibus. Aperiunt, attenuant, resoluunt, concoquunt. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouenientibus: Epilepticis, apoplecticis, veternosis, conuulsis, resolutisq; auxiliantur: ventriculum roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obstructos lienes iuuant: vterum calefaciunt, & menses, & secundas educunt. Flores ex vino feruefacti vrinã pellunt, & flatus dissoluunt illiti. Datur decoctũ è floribus paratũ vtiliter morbo regio affectis ab infarctu iocinoris, & præsertim si cũ Marrubio, cinnamomo, & fœniculi, & asparagi radicibus incoquãtur: colluuntur itẽ eodẽ decocto vtiliter in dolore dentes, rheumatismis præsertim obnoxii: stillatitia florũ aqua potu duorũ cochleariorũ mẽsura, deperditã reddit loquelã, & cardiacã sanat: præstat quoque ad animi deliquia nõ solũ pota, sed etiã naribus illita, & arteriis admota. Fit è floribus stillatitium oleum vitreis

Plinius hallucinatur.

Hermolai & Ruellij error.

Dilutio cuiusdam obiectionis.

Nardus Italica.

Nardi Italicæ historia.

Nardi Italicæ vires.

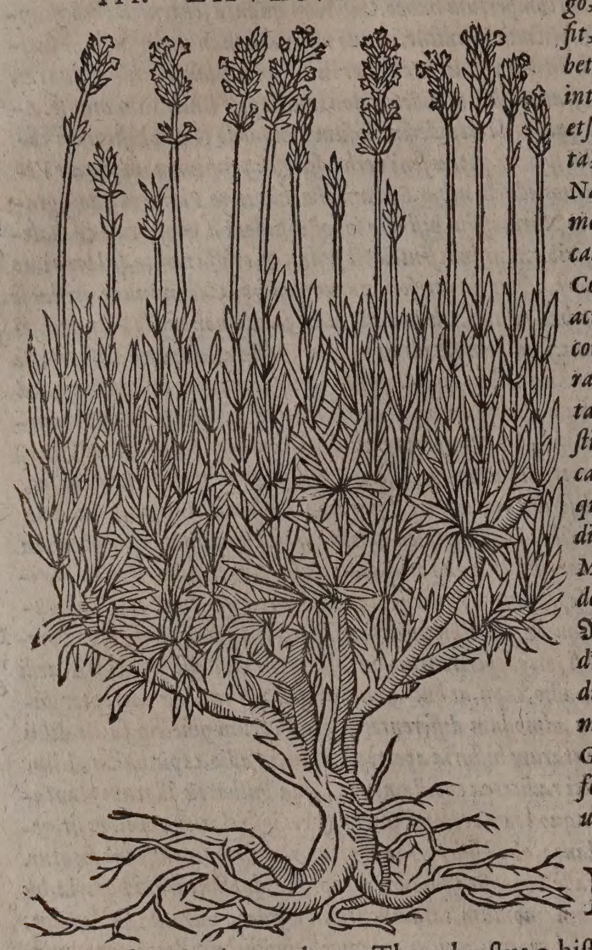
Florum nardi vires.

II. NARDVS ITALICA.

OleumSpicę

III. LAVENDVLA.

Nardi Indicæ vires ex Gal.

Nomina.

organis, quod propriè vnguentarij vulgò vocant olio de Spigo, odoris adeò acerrimi, vt cætera odoramenta ſuperet: quo fit, vt extra officinas illud aſſeruent, ne moſchi, ambari, zibetti, aliorumq́; vnguentorum, & aromatum ſuauitatem intercipiat, quod illinitur vbi excalfacere ſit opus. Fœminæ etſi idem poßit quæ mas, at peculiariter veſtibus interpoſita, eas à tinearum roſione vendicat, & odoratas reddit. Nardi Indicæ vires ſcripſit Galenus lib. VIII. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Nardi ſpica excalfacit exceſſu primo, & deſiccat ſecundo iam completo. Compoſita eſt ex adſtringente ſufficienter ſubſtantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his conſtans facultatibus radix & ad iecur, & ad ſtomachum rationabiliter conuenit tum pota, tum extrinſecus impoſita. Vrinam ciet, morſus ſtomachi ſanat: in ventre, ac inteſtinis conſiſtentes fluxiones deſiccat, adhæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior eſt vocata Indica, nigriorq́; quàm Syriaca vocata. Νάρδος & νάρδου ϛάχυς *ſic Græcis dicitur, vt Latinis Nardum, & Nardus, ſeu Nardi ſpica: Mauritanis, Stumbel, aut Senbel: Italis Spico & ſpigo nardo, Germanis* Edelſtrembd / Wolriechendt Spicken Narde/ *Hiſpanis, Azumbar, aut Eſpiga ſil: Gallis, aſpic d'oultremer. Bohemis Nardus indyanski. At vulgaris nardus qui pſeudonardus, ſeu Nardus Italica, Italis ſpigo. Germanis* gemeine Spicken Narde: *Boemis ſpica nardomaci: Gallis lauande masle. Lauendula verò ſeu Pſeudonardus fœmina. Italis lauanda: Germanis* Lauendel: *Bohemis Lauendula: Gallis lauande femelle.*

NArdus fortè à Naardo vrbe Syriaca Euphrati contermina: alijs ναρδοϛάχυς: quam inter aromata Dioſcorides, inter odorata Theophraſtus 9. hiſt. 7. recenſuit. Nardus Indica quæ Spica officinarum, & à Syriaca & Gangite natalibus tantùm differre videtur, & hodie ad nos indiſtinctæ ijſdem ſacris adferuntur: qua de re in vniuerſali noſtra hiſtoria. Nardus Indica ſiue Spica Nardi, Matth. Ital. & 4. Caſt. Nardus & Spica Cord. in Dioſ. Nardus Indica, Cord. hiſt. Loni. Tab. Nardus Gangitis, Anguill. Spica Nardi, Aduerſ. Lob. icon. Garziæ, A coſtæ. Lugd. Cæſal. cui ex algarum genere eſſe videtur. Nardus, Lac. Lob. ob. Cluſ. in Garz. Spica Nardi Indica, Lugd. Quando ſimpliciter Nardus habetur, Indica vel Syriaca intelligenda: ſic & quando ſimpliciter Spica ſcribitur, hæc Spica Inda, vel Nardus intelligenda. II. Lauendula quia lauacris expetitur, à Plinio lib. & cap. 12. Pſeudonardus: à Meſuæo ſtæchas Arabica dicitur: quam aliqui ad Stæchadem veterum, alij ad Libanotidem coronariam, vt Leonicenus, Manardus & Ericius Cordus: alij ad Caſiam Vergilij referunt: alij ad Caſiam albam Theoph. alij Cercorum albam eiuſdem cenſent: quibuſdam Spica ſeu Nardus Celtica malè ſtatuitur, cum & Nardus Celtica & Lauendula ſui generis ſit planta. Hæc triplex, latifolia, anguſtifolia & diſſecto folio. Lauendula latifolia C. B. libanotidis Coronariæ ſpecies, Leoniceno & Manardo: Spica, Nardus Germanica, Trago, Pſeudonardus, Matth. 4. & Caſtori. Pſeudonardus fœmina, Fuch. icon. Lauandula fœmina, Dodo. gal. Lauandula maior, Cord. in Dioſ. & hiſt. Lauandula vulgò dicta ſtæchadi veterum cognata, Geſ. hor. Nardus Germanica: Spica recentiorum, Lob. obſ. Nardus Italica, Lob. icon. Lauandula, Ericio Cord. Dodo. Lauandula mas, Lugd. Lauandula vulgaris altera ſpica longiore, Cluſ. hiſp. Lauendula folijs latioribus, Cam. hor. Lauendula prima, Taber. Flore variat, vt & ſequens, qui communiter cæruleus, eſt & purpureo & albo. III. Lauendula anguſti folia C. B. Lauendula, Caſia Germanica, Trago Pſeudonardus fœmina ſiue Lauandula, Matth. 4. Caſt. Pſeudonardus mas, Fuch. icon. Lauandula mas, Dodo. gall. Lauendula vulgaris, Cord. in Dioſ. Lauendula minor, Cord. hiſt. Lauandula, Lac. Lon. Cam. hor. Nardus vulgò dicta, Geſ. hor. ſtachys, Auguſt. Spica Lauendula, Lob. Lauandula altera, Dod. Lauendula breuiore folio & Spica, Cluſ. hiſp. Lauandula fœmina, Lugd. Spica Italica, Cæſ. Spica alba Tabernæmontano.

NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

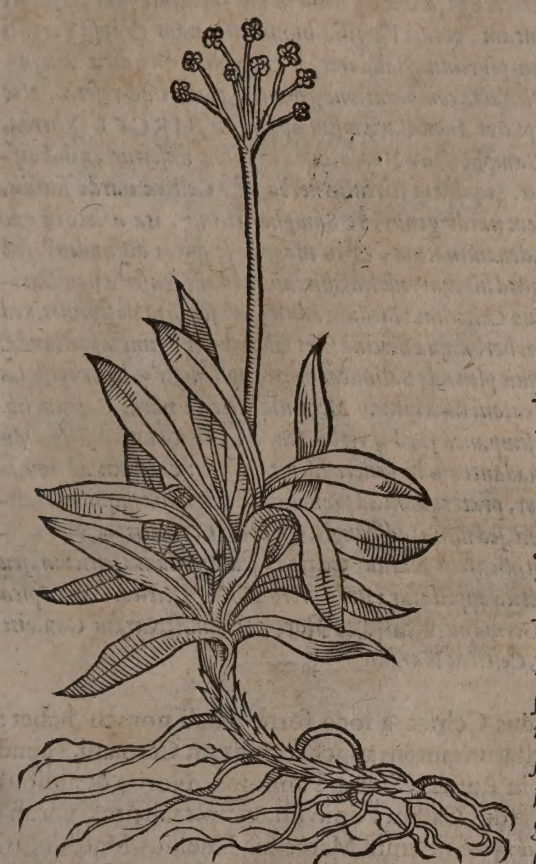
Νάρδος κελτική.

a θαμνίσκος μικρός. i. paruus frutex.
b ὑπομήκη. i. ſublonga legit vulgata editio, Oribaſius vero ἐπιμήκη.
c Omnia exe. ὑπόξανθα. i. ſubrufa.

CElticum Nardum naſcitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitq; in Iſtria. a Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales faſciculos componitur. Folia habet b oblonga, colore in c flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vſus eſt, & odoris ſuauitas: vnde pridie faſciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito ſolo atque humenti, ſubiecta charta reponere, poſtridie repurgare, ſiquidem vtile, cum aceroſo alienoq; propter humoris vim, non excutitur. Adulteratur impoſita herba ſimili, quæ Hirculus vocatur, ab odoris grauitate, Sed facilis cognitio: nanq; herba candidior eſt, ſine caule, minus oblongis folijs, radice neq; amara, neq; odorata, vti verum Nardum eſt. Itaq; radices, atq; cauliculi, abiectis folijs, triti ſecernuntur, vino excipiuntur, digeruntur q; in paſtillos, & ita fictili nouo diligenter operto, aſſeruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numeroſa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: ſed

vehementius vrinam cit, & stomacho vtilius est. Inflammationibus iecinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renum & vesicæ vitia, & venenatos ictus, ex vino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia vnguenta.

NARDVS CELTICA.

Tanta fuit veterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, vt non modò in veram simpliciũ medicamentorum cognitionẽ, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatissimorum auctorum ope, venire non elaborauerint; sed ne minimã quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, vt de his saltẽ quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac aliis non longè distantibus inueniuntur, quicquàm lucis assequerẽtur, ac posteris relinquerẽt: quin potius in suis multò videntur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, nascitur & in Istria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis visitur officinis: nec fortasse in iis videretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicã materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandũ videtur, quòd iis in regionibus, vbi Celtica nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi: siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est ciuitas (nisi iam admoniti resipiscãt) alijsq; finitimis locis, vbi Celtica nardus facilè haberi potest, tã Medici, quàm seplasiarij aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lauanda sic vocata, vel nostrate Nardo passim vtuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicã viribus, à Celtica nardo discrepent, quicunq; primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cũ Lauandæ, nostratisq; Nardi notis comparauerit, manifestũ eorum lapsum facilè incusare poterit, quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam consurgit caule tenui, & imbecilli, radice squamosa, spicæ faciẽ referẽte, è qua tenues & numerosæ prodeunt fibræ: Lauanda verò, & socia Nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densissimisq; comantibus folijs. Illa folia fert subrubea, & flores flauo colore: hæ autem foliis consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule & radicibus vtimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harum verò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (vt in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lauandæ, spicæq; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere, hoc tamen eos ab errore non vindicat, qui Lauandã Celticam nardum esse contẽdunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plãtam quandam incognitam emant humi repentem, caule longo reflexoq;, cuius folia, quæ colore subflauo constant, adeo densa ac minuta sunt, vt potius muscosam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quòd in vestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam densè circundãt, vt ferè spicæ effigiem præ se ferãt, pro Celtica nardo ab impostoribus venditur: sed hæc haud amarescit, nec vlla odoris præstantia commẽdatur. Huius imaginẽ dabimus inferius, vbi de arboreo musco disseremus. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria, Austriæ & Carinthiæ contermina, vbi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus vendunt, qui in Syriã, & Aegyptũ mercimonia conuehunt. Siquidẽ (vt ferunt) Syriis, & Aegyptiis Celtica nardus maximè expetitur, vt balneis eam imponant, quibus frequenter vtuntur. Celticam nardum ad me primùm misit Petrus Salicetus clarissimus Medicus ex Græzio Stiriæ oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (vt appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeò vt à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec vlla tamen spica in eius cacumine videbatur, vti Ruellius & Brasauolus in Indica nasci scripserunt. Quamobrẽ nobis quoq; iam liceat literis memoriæq; mandare Celticã nardum nõ modò in Liguria, & Istria prouenire: sed etiã in Stiria, Carinthia, ac etiã aliis fortasse locis: quippe superiore anno ego huius Nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm viginti millia passuũ à Goritia distat. Verùm si eo destituantur Medici, cõmodè Indicã supponere poterunt. An verò Celtica nardus sit Saliunca, aut nõ, de qua Vergilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullã habere cognationẽ pluribus comprobare possem: cùm tamen ea parũ, vel nihil rei medicæ conferant, silentio inuoluenda duximus: quanquã eruditissimus Leonicenus non animaduertens Dioscoridem Aliungiã, non Saliuncã, Celticã nardum appellasse, Pliniũ accusat, qua in re ipse potius deceptus fuisse videtur: quemadmodũ & Fuchsius, vir alioqui nostræ ætatis clarissimus. Is quidẽ in suo libro de componendis medicamentis, quẽ vltimo loco auctum edidit, vbi Diathamaron expẽdit, Celticã nardum à Saliunca nihil differre existimat. Plinius tamen locis separatis de vtraque, tanquam herbis inter se differentibus tractauit: neq; eæ notis tantùm dissident apud antiquos auctores, sed etiam natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Liguriæ alpibus, atq; in Istria prouenit: Plinio verò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaq; Fuchsius vt Ruellii sententiam secutus, qui Celticam nardum Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à veritate defecisse, & vnà cum illo errasse creditur, quandoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιέγγια, non σαλιέγκα vocatur. Cæterùm Saliuncam Plinio aliam ab ea esse plantã, de qua Vergilius meminit in Bucolicis, vt Anguillarius contendit, non ita facile consentiam, tum quòd Seruii authoritas in simplicium censura perinde ac in Grammatica mihi probanda non sit, tum quòd nullo authorum testimonio

Nardi Celticæ consideratio.

Vbi nascatur nardus Celtica.

Comparatio Nardi Celticæ cum Lauanda.

Seplasiariorũ quorundam error.

Leoniceni, & Fuchsij opinio improbata, qui voluerunt, Celticã nardum à Saliunca non differre.

probare

Anguillarij opinio reprobata in Saliunca, & Hirculo.

probare nitatur Anguillarius, nil aliud Vergilio esse Saliuncam, quàm Anemonem, Grammatici tantum illius authoritate fretus, qui nec lactucas rectè fortasse nouit. Scribit quidem Seruius Saliuncam vulgo vocari Orcitunicam, cum tamen necillam (ni fallor) nouerit vnquam. Sed qua ratione aut authoritate, Orcitunicam, de qua, nemo est, qui meminerit, Anemonem fecerit Anguillarius, nec ipse dicit, nec ego conijcere possum, miror tamen hominem hunc rei herbariæ peritum, in re tam graui, tam leuibus, tamq́; vulgaribus niti argumentis, sed is fortasse conducibilius sibi fore putat, noui aliquid in medium afferre, quàm de his grauiori iudicio differere. Ego sanè etsi parum in hac facultate sum versatus, haudquaquam tamen dixerim Anemonem, proceram satis plantam, vocari Vergilio humilem: nam & ipsa Vergilii comparatio, nostræ astipulatur sententiæ, quippe qui, vt Mopsum plurimum laudaret, ei tantum cedere dicit Amyntam, quantum Saliunca humillima herba, puniceis cedit rosetis, facta comparatione à pumila planta ad roseta.

Hirculus.

HIRCVLVS.

Nec præterea placet Anguillarii ipsius opinio de HIRCVLO herba, quam à Samphoritico Nardo, quod in India nascitur, nihil differre putat. Siquidem Hirculus herba est, Celticæ nardo similis, non quidem nardi genus, vt Samphoriticum, ita à loco in quo prouenit, denominatum, & in magnas se spicas diffundens: sed fortasse, quòd hircum redoleat, hirculum id esse censet Anguillarius, cum quo Celticam Nardum adulterari scribit Dioscorides. Sed non omnes herbæ, quæ hircino sunt odore, hirculi sunt appellandæ. Atqui si quis plura de Saliunca videre cupit, nostras legat epistolas Ioanni Cratoni inscriptas.

Nardi Celticæ vires ex Galeno. Nomina.

Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simp. med. fac. his verbis. Nardus Celtica iam dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est: cæterum ad omnia imbecillior, præterquàm ad prouocandam vrinam, siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ planta Græcis Νάρδος κελτική, Latinis item Nardus Celtica, seu Nardum Celticum, seu Spica Celtica appellatur: Italis verò Nardo Celtico. Siue Spica Celtica: Germanis, Celtischer Nardus: Gallis, Nardus Gaulois: Bohemis, Celtitea Nardus.

NArdus Celtica à loco fortè natali nomen habet: Celtarum autem appellatione tam Germani, (apud quos vt in Austria, Styria, Pannonia, Norica & alpibus Heluetiorum prouenit) quàm Galli (cuius nomine Nardus Gallica Plinio lib. & cap. 12. dicitur) vocantur. Addit Dioscorides, & patrio nomine appellari ἀλιούγγιαν, sic enim Marcellus, Ruellius, Matthiolus, & Cæsalpinus legunt, at Goupylius in notis σαλιούγκα legendum existimat: alij γαλιούγγιαν legendum putant. Rectè videtur Saliunca legi, qua voce & Plinius (non tamen cum Vergilij Saliunca idem dicimus) loco citato, & Scribonius, cui & Nardus syluestris, vsus est, sic & Germani plerique eandem herbam adhuc proprio veterique nomine Seltunck/quasi animam iuuenilem reddens, appellant, apud Galenum, Nardum Celticam interpres posuit Gallicam. Nardus Celtica Dioscoridis, C. B. sic & Lac. Gesf. hort. (qui Valerianæ cognatam dicit) Cord. hist. & in Diosc. (cui & Spica Romana offici.) Lob. Cast. Lugd. Tab. Saliunca, Gesf. hort. Nardus Gallica & Saliunca Plinij, Cæs. Nardus Alpina seu Celtica, Valerianæ syluestris species, Clus. Pan. Verum notare conuenit differre eam quæ in monte Baldo crescit, ab ea quæ in altissimis Valesianorum mõtibus prouenit, quod cauliculi non sint glabri, nec flosculi in vmbellam congesti: huius iconem Camerarius in suo Matth. nomine Spicæ Celticæ fastigiato flosculorum ordine proposuit. HIRCVLVS similis est Nardo, sed candidior, ex viridi cinereus, folio minore, odore graui, vnde nomen, radice villosa ac nigricante, nec odorata nec amara, sic & folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt: sed lenta & viscida sunt, cuius figuram adposuimus: & Hirculus, Cæs. Cam. Tab. Hirculus veterum, Clus. in Garz. Lugd. & Hirculus, Nardo Celticæ similis herbula, Aduers. & Lob. dicitur.

Νάρδος ὀρεινή NARDVS MONTANA. CAP. VIII.

Oribasius non legit conclusa.

MOntanum Nardum (quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur) in Cilicia, & Syria nascitur: Embitar legit κλαδός, caule & folijs eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, † & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanæ consideratio.

VIdetur in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quòd scripserit primùm montanam Nardum caule, & folijs esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neque caulem, neque fructum, neque florem proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidisse scriptorum incuria, qui vocum vicinitate decepti καυλὸς pro κλάδοις, vel κλῶνας scripserunt. Verum cùm hæ dictiones ramos, vel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt quàm herbis, sintq́; idem rami in arboribus, quod caules in herbis: idcirco non videtur hic locus, vt illi fortasse putant, à mendis vindicatus. Cæterum non crediderim ego, Dioscoridem, qui est hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitum, adeoque turpiter lapsum fuisse: quinimmo nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte vitium aliquod accesserit, non harum vocum vicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, vel vigilantium temeritate. Quo factum est, vt hactenus incertus dubiusq́; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, vel aliunde eò afferatur.

Nardi

I. NARDVS MONTANA.

II. NARDVS MONTANA altera.

Nardi montanæ imaginem, quam hic excudi curauimus, miſit ad me Claris. Medicus, & rei plantariæ indagator maximus Vlyſſes Aldrouandus Bononienſis, quæ [folia habet maioris Phu, ſed minora, caulem ſpithamæ longitudine, vmbellam puniceo colore: radices duas Antoræ, aut teſticuli modo ſubnigricantes ac fibratas, odore Phu, aut Aſari,] etſi folia Eryngii non habeat, cum tamen cætera correſpōdeant, & in hoc capite plures habeantur mendæ, haudquaquam abducar quin credam montanam hanc eſſe Nardum, præſertim cum radices perquàm bellè correſpondeant, tum facie, tum odoris fragrantia, quæ à cæteris nardi generibus nō diſſentit. Braſauolus Ferrarienſis, Indicæ nardi vice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia ſcribit, eamq́; propriè montanam exiſtimat, cuius paſſim in officinis eſt vſus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipſe certè neſcio: Nardus enim montana radices habet aſphodelo ſimiles, non vtique ſpicatas, leues, comoſas, quemadmodum ea, qua vtimur ex India aduecta: niſi fortaſſe Braſauolus voluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quod in montibus oriatur, ita quidem eius ſententiam veram eſſe putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri.

Braſauolus arguitur.

Nardi montanæ vires ſcripſit Galen. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia naſcitur, ſed prædictis debilior eſt. Νάρδος ὀρεινή Græcis, Nardus montana, ſiue Nardum montanum Latinis: Nardo montano Italis nominatur.

Nardi mont. vires ex Gal.

Nomina.

† *In Oribaſio, qui ſimplicium deſcriptiones Dioſcoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc eſt, candidiores, quod Nardus montana conſtet radicibus aſphodelo non ſolum minorib. & gracilioribus, ſed etiam candidioribus.*

† *Nulla quidem diſſimulanda eſt ratio, qua probatiſſimi quique ſcriptores veteres à mendis, quæ eorum ſcripta temporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, vindicari poſſint. In hoc capite Dioſcoridem deprauatum eſſe, ita vt etiam à ſeipſo diſſideat, manifeſtum eſt: in qua autem parte vitium lateat, quodque illud ſit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etſi nos quoque eius rei incertos eſſe antea ſcripſimus, nunc tamen inclinat animus, vt in hoc loco mendum ſubeſſe, illudq́; ex malo vnius vocis Græcæ intellectu ortum eſſe arbitremur. Siquidem verbum* φέρει *non pro fert, ſed pro* συμφέρει, *id eſt confert, accipiendum fuit. Itaque non* οὔτε δὲ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθον φέρει, *vt vulgati codices habent, & legerunt interpretes, ſed,* οὔτε δὲ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος συμφέρει, *hoc eſt: Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodeſt ve, legendum eſſe iudicamus. Etenim radicis, vtpote odoratæ, vſus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ vt odore carent, ita etiam inutiles habendæ ſunt. Et certè facilis potuit eſſe error librarii Græci imperiti, vel potius temerarii, caſus nominum mutantis ad ineptā ac incongruam huic loco verbi illius ſignificationem. Subſcribunt huic noſtræ caſtigationi cùm alii rei herbariæ ſtudioſi, tum Gabriel Falloppius Mutinenſis, vir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non vulgaris eruditionis.*

Nardus montana radice oliuari C.B. Theophraſtus Nerum appellat inter odorata, quibus ad vnguenta vtitur: dicitur & θυλακῖτις Dioſcoridi, quoniam olim ex Cilicia coriaceis ſacculis, quòs θυλάκια vocāt, ad exteros ferebatur, partim ad medicum vſum, partim vt ignibus propter odorem in ſacrificiis iniiceretur, vnde & Pyrites vocatur. Hæc illa eſt Spica (licet aliqui Crocum eſſe velint) cuius Ouidius in Faſtis meminit. Et ſonat accenſo Spica Cyliſſa foco. Dicitur Nardus montana Anguil. Adu. Lob. Cā. hor. Lugd. Tab. Cæſ. Huius duæ ſunt ſpecies radice potiſſimum differentes: altera radice eſt oliuari orchidis inſtar, non tantum gemina, ſed pluribus: altera radice eſt oblonga, cuius iconem Nardi montanæ longius radicatæ nomine ex D. Camerarii Matthiolo proponimus.

ASARVM. Ἄσαρον. CAP. IX.

† Addit Catac. βοτάνη εὐώδης στεφανωματική. i. herba odorata coronaria. Meum veto habet. οἱ δὲ νάρδον ἀγρίαν καλοῦσι

ASarum † (quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant) hederæ foliis† minoribus multó, rotundioribusque a floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, b odoratis: in quibus c semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non dissimiles, d longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam vehementer mordent. e Excalfactoriam vim habet: vrinam cit: hydropicis, & vetusto coxendicum dolori f prodest. g Radices senis drachmis ex aqua mulsa potæ, menses trahunt: & veratri albi modo purgant. In vnguenta additur. Vmbrosis montibus prouenit: sed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iustiniensi agro.

πόα εὐώδης στεφανωματική. Conclusa non legit Oribasius. † Antiquum exemp. leg. πυκνότερα i. densiora. Ruellius autem videtur legisse μικρότερα. a Meum exemp. leg. ἄνθος μεταξὺ τῶν φύλλων πρὸς τῇ ῥίζῃ κυανοῦν, ὑοσκυάμου κυτίνῳ ἐμφερές i. flos inter folia ad radicem cyaneus, cytinum hyoscyami referens b. Catac. addit λεπτὰ i. leuiter. c Meum exemp. ἐοικὸς γιγάρτα. i. simile vinaceis. d Meum exẽp. πολλῷ Catac. verò πολλαί. e Exemplaria omnia ad radices hæc tantum referunt. f. Meũ exemp. habet καὶ βίχι. i. tussi. g. Ista dicuntur continua oratione cum aliis.

I. ASARVM.

Asarum & Bacchar differunt.

NVllam nostris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Asarum & Baccharem: quinimò vno ore ferè omnes Asarum Baccharam appellãt, adeò vt & nomina hæc corrumpant, & res ipsas confundant. At quantum notis, & viribus inter se differant, is rectè iudicet, qui harum stirpium historias accuratius perpenderit: differunt enim inter se admodum Asarum & Baccharis, vt diffusius libro tertio differemus. Asarum itaque procul dubio illa fuerit planta, quæ vulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullus ab historia dissideat notis. Cæterùm Brasauolus immeritò in Plinium spiculum contorsit, cùm dicat ipsum eo etiam in errore versari, vt Asarum Baccharem esse existimauerit. Sed profectò nesciuerim ego, qua ratione illud Brasauolus in Plinium scripserit: quippe qui libro 21. cap. 6. eos acerrimè arguat, qui Baccharem, & syluestrem nardum idem esse contendunt, his verbis: Sed eorum quoq; error corrigendus est, qui Bacchar rusticum nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron vocant, cuius speciem, figuramq; diximus in nardi generibus: hæc Plinius. Quibus palàm est, Plinium seipsum à Brasauolo defendisse. Porrò si etiam Plinii ætate nõ deerant, qui Asaron Baccharem vocitarent, non mirum fuerit, si in hunc vsque diem protracta hæc sit appellatio. In qua fortasse perseuerantes veterum nonnulli, Dioscoridis Asaro eas ferè omnes facultates reddidere, præter auctoris mentem, quas ipse libro tertio Bacchari adscripsit: quod facilius ad credendum vulgus allexit, Asarum & Baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recẽtiorum quorundam diligentia ac doctrina id totũ Dioscoridi additum deprehensum sit, eo quòd diuersis tum libris, tum capitibus ipse de his disseruerit, cùmq; Oribasium, & Serapionem viderint de Asaro ex Dioscoride scribentes, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò accesserat præter auctoris sententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Asari vires scripsit Mesues inter deiectoria medicamenta, vbi sic habet: Excalfacit asarum ordine secundo, & siccat tertio. Attenuat, reserat, resoluit & prouocat, adstrictione tamen non vacat. Bibitum non modò vomitiones ciet, sed & per aluum ducit, & per vrinam, pituitã, & bilem deiicit. Roboratur tamen admisto caprino sero, aut nardo, aut hydromelite. At manifestius pituitam, quàm bilem educit, quo fit, vt coxendicum cæterarumq; compaginum dolore vexatis non obscurè opituletur: præsertim si sero maceretur, vel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, scirrhososq; tumores. Quamobrẽ subeuntibus cutem aquis fellisq; suffusionibus, datur maximo iuuamento vino maceratum. Confert idem diuturnis febribus, iisq; præsertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipsius admisto ladano, dorsi sphondylis inunctum sudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam si diu ferueat, vim ferè omnem deperdit, neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius vomitiones, quàm aluum ciet: hæc Mesues. A quo edocti fortasse, in Germania rustici tertianam febrem, & quartanam curant, epoto Asari, ex vino, decocto, Melle, Maci, cinnamomo, & id genus aromatibus additis. Bibunt enim huius decocti calidi cyathum vnum, alii quotidie, alii alternis diebus, itaque aluum subducunt: & quandoque bilem, aut pituitam vomitionibus reddunt. Accedente autem paroxysmo, dorsalem spinam, & plantas pedum inungunt oleo calido, in quo Asarum diu fuerit insolatum, & deinde in lecto se componunt calido: sic enim horror minuitur, & sudor copiosus funditur. Est & planta in montibus, nascens in Bohemia.

Plinii tutela aduersus Brasauolum.

Asari vires ex Mesue.

Oleum Asari.

cuius

II. ASARINA.

cuius hic imaginem damus, quam ASARINAM *vocare libuit, quòd Aſaro congener videatur. Repit hæc humi folio Aſaro rotundiore, ac ſcabriore, leuiter circumſerrato, cauliculis piloſis, floribus melinis anthemidis modo, ſed longè minoribus, haud inodoris. Radices habet tenues, longasq; ſumma tellure repentes, acuto guſtu, quadam cum leuiuſcula amaritudine, id quod calidum, ſiccumq; temperamentum indicat. Vim habet abſtergendi modicam, ſed attenuandi, incidendi, aperiendiq; magis præſtantem. Herba ipſa cum radicibus pota drachmæ pondere ex mulſa ſiue oxymelite, aluum exoluit, ducitq; craſſam pituitam & atros humores. Ideoq; hanc noui quidam herbarij præferunt ad Morbi Gallici dolores, & articularios morbos. Datur quoq; vtiliter hydropicis, & morbo regio laborantibus. Sunt qui ad comitiales, & reſolutos eam propinandam conſulant, nempe aut herbam per ſeſe, aut eius decoctum. Cit vrinam, & menſes: & vermes inteſtinorum necat. Legitur Autumno, & ſiccatur in vmbra, vnà cum radicibus.* (Aſarinæ conſideratio.)

Aſari meminit Galenus lib. VI. *ſimp. med. ſic inquiens. Aſari radices vtiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen: itaq; ex ijs, quæ de illis prodita ſunt, hic facienda coniectura: hactenus Galenus. A cuius ſententia (ſit tamen cum venia dictum) maximè diſſentio, ſiquidem cùm nulla in acoro deiectoria ſit facultas, & Aſarum, vt Dioſcorides inquit, Meſues fatetur, & nobis experimento compertum eſt, veratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non video ſanè, cur acoro in omnibus ſuis facultatibus tam facilè comparari poßit.* (Aſari vires ex Galeno.)

Planta Græcis ἄσαρον *ac etiam* νάρδος ἀγρία *vocata: Latinis Aſarum, & Nardum ſylueſtre appellatur: Arabibus, Aſaron: Italis Aſaro, & Bacchara: Germanis* Haſelwurtz: *Hiſpanis, Aſara bacchara: Gallis, Cabaret: Bohemis, ac pariter Polonis, Kopytnick. Aſarina, Græcis,* Ασάρινη: *Italis, Aſarina.* (Nomina.)

† *Hæc verba vt in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum eſſe lectorem duximus, ea non legi in Græcis noſtris codicibus, neque à Serapione referri: quod argumento eſt illa Dioſcoridi accreuiſſe. Suſpicionem augere, vel potius ita eſſe confirmare poteſt Oribaſius, qui Dioſcoridem tranſcripſit, & hæc verba non habet. Sunt tamen Græcè ſic ſcripta:* ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑπότραχεα, ἀραιά. *Id eſt: Habens cauliculos anguloſos, ſubaſperos, raros.*

ASarum quoniam in coronas non addatur Plinio lib. 21. cap. 6. & Nardus ſylueſtris, quòd Nardi vim, eodem auctore, habeat: vel quòd odore nardum æmuletur: nullam enim cum Nardo formam communem habet. Dicitur herbarijs Aſarum, Brunf. Trag. Lac. (cui & Aſara Baccara) Fuch. Cord. hiſt. Geſn. hiſt. Lob. ob. Loni. Lugd. Tab. Dodo. fol. & gal. cui & Perpenſa & Vulgago. Aſarum Nardus Sylueſt. Cord. in Dioſ. Aſarum Nardus ruſtica, Caſtori. Aſarum Baccaris ſiue baccarus, Lob. icon. Aſarum, Bacchara vulgo, Cæſalpino. II. Aſarina folijs Aſari C. B. ad differentiam Aſarinæ Lobelij, quæ folijs eſt hederæ terreſtris, quam Hederam ſaxatilem vocamus: Aſarina, Matthioli, Caſtori, Lugd. & Taber.

φοῦ. PHV. CAP. X.

PHv, quod & aliqui ſylueſtrem nardum appellant, naſcitur in Ponto, folio oluſatri, aut elaphoboſci: caule cubitali, aut altiore, læui, [a] cauo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto: floribus narciſſo proximis, maioribus, [b] tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice ſuperius ad digiti minoris craſſitudinem, ex obliquo [c] villoſa in nigri veratri, aut iunci [d] odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus. Excalfacit: vrinam mouet, ſi ſicca potui detur. Decoctum eadem præſtare poteſt, ad lateris etiam dolorem efficax: menſes cit: antidotis inſeritur. Adulteratur radice ruſci admiſta: ſed maleficium deprehenditur, quoniam hæc dura eſt, & frangenti contumax, ſine vlla odoris gratia.

[a] Meum μεσοκοίλῳ. i. in medio concauum.
[b] Oribaſius non legit, nec vllum exem.
[c] Oribaſius non legit villoſa, ſed ὑπόῤῥιζα ἔχει. i. ſubagnatas radiculas habet.
[d] Omnia exemp. σχοῖνος tantum habent.

PHV *trium habetur generum. Maius, minus, & exiguum. Maius folio eſt Scabioſæ, maiori tamen, nec tot ſectionibus diuiſo, caule cubitali aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto, in cuius ſummitate florida extat vmbella, floſculis in purpuram albicantibus. Radicem habet minimi digiti craßitudine, agnatis ex obliquo multis prodeuntibus Iridis, Acoriue modo, capillamentisq; inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, quadam cum odoris grauitate Nardum æmulantibus. Naſcitur in montibus, vliginoſo ſolo: ac etiam in campeſtribus, vnde hoc tempore in hortos & viridaria transfertur.* (Phu maius & eius hiſtoria.)

Minus, omnibus cognitum, foliis eſt Fraxini vel Sorbi, læuibus, nigricantibus, humi accubantibus: caulem, ſed longiorem, & vmbellam gerit, vt maius, ſed magis habetur exiguum in omnibus ſuis partibus: radices habet numeroſas, albicantes, inuicem complicatas, Succiſæ vocatæ æmulas, odore (Phu minus.)

I. PHV MAGNVM.

II. PHV PARVVM.

cum quadam grauitate iucundo, Nardi modo. Naſcitur humecto ſolo. Exiguum, folio eſt maioris effigie, ſed admodum

Phu exiguũ.

paruo, caule anguloſo, dodrantali, foliis vtrinque per intervalla emergentibus, in cuius ſummitate vmbella exit exigua, colore, vt in aliis generibus dictum eſt, ſubpurpureo: radix illi parua, prælonga tamen, albicans, è qua numeroſa oriuntur capillamenta iucundi odoris. Naſcitur in montibus, aquoſo ſolo, & in pratis paluſtribus. Hanc non deſunt qui putent Nardum eſſe montanam, ſed decipiuntur. Leguntur in autumno omnium radices. Cæterùm non poſſum non fateri, eos omnes bene ſentire, qui maiorem Valerianam ſic vocatam legitimum eſſe Phu aſſerunt: quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in vniuerſum notis ab ijs, quæ ſibi Phu ipſum adſciſcit, haudquaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim oluſatro non ſunt diſsimilia: hi verò adoleſcunt cubitali menſura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram vergentes. Flores tamen obſtare videtur, qui in Phu lilij, vel narciſsi effigiem præ ſe ferunt, non autem vmbellæ, vel muſcarij ſpeciem, vt in maiori Valeriana viſuntur: quanquam floſculi per ſe omnes, qui vmbellam conficiunt, forma narciſsinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, vt cum Ruellio exiſtimandum putauerim, hæc de floribus verba eſſe à ſcriptoribus in Dioſcoride deprauata. Namque videtur noſtras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, vt reuera dici poſsit, non aliud, quàm ipſum Phu ad vnguem referre. Etſi non deſint (vt audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana ſe inueniſſe, quod floribus

Phu vires Matthiolo.

narciſsi proueniat: at quia id pro certo compertum non habeo, & quia non deſunt, qui talia fabulentur, non eſt, quid hac in re certi affirmare poſsim. Phu minus, excalfacit & ſiccat valentius quàm maius. Radix viribus omnibus prædita eſt, quibus & maior, guſtu tamen acrior eſt: quo fit, vt maiori aperiendi, attenuandiq; ſit facultate. Nam & venenis magis reſiſtit. Peculiariter autem valent eius radices ad teſtium tumores à frigiditate, aut flatu genitos, ſi in vino decoquantur, & vapore fumi ſuffiantur teſtes. Phu minoris radicibus mirum in modum delectantur cati, adeò, vt è longinquo iis olfactis, adueniant, atque inuentas deuorent, continuò dum eos erodunt, atque delingunt, præ ſolatio murmurantes, tanta eſt huius plantæ cum catis ſympathia. Omnia genera odore commendantur: proinde eas veſtibus quidam interponunt. Præſtat Phu [Antidotis miſcetur] ad venenoſorum ictus, ex vino potum, & aduerſus peſtilentiam non modo hauſtum, ſed etiam olfactum: valet ad ſtranguriam eius decoctum potum. Datur quoque vtiliter anhelosis, & tuſsientibus, præſertim ſi coquatur cum dulci radice, vuis paſsis, & ſemine aniſi. Deuorata radix flatus pellit. Tota planta

Phu vires ex Galeno.

virens vnà cum radicibus contuſa, & capiti dolenti illita, dolores, & punctiones mulcet. Facit & ad oculorum vitia, & claritatem adiuuat vbi albo vino decoquatur, & deinde vinum in oculum guttatim inſtilletur: additur in potionibus vulnerum intrinſecorum magno iuuamento. Phu minimum excalfacit & ſiccat, ſed cæteris minus. Vires ſunt illi, quæ cæteris eædem, ſed longè imbecilliores. Phu (vt ſcriptum reliquit Gal. lib. VIII. ſimp. med.) odoratum quodammodo eſt. Huius herbæ radix nardo viribus ſimilis, ſed tamen ad pleraque infirmior. Vrinam plus mouet quàm

Carpeſium.
Carpeſij conſideratio.

aut Indica, aut Syriaca Nardus: ſimiliter autem vt Celtica. Simile Phu aſſerit ipſe Gal. eſſe Carpeſium, cuius cùm nullibi meminerit Dioſcorides, vt rectè ſciri poſsit quidnam ſenioribus Græcis fuerit. Carpeſium, in primis Galeni teſtimonio eius vires & formã deſcribã: is enim lib 7. ſimp. med. ſic habet. Carpeſiũ ſimile eſt vocato Phu, nõ guſtu tantũ ſed & facultate: ſed plus habet tenuitatis, proinde magis eo ēt viſcerũ obſtructiones extergit, & vrinã mouet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium eſt partium, vt liceat loco cinnamomi vſurpare, ſicuti faciebat

Quintus

III. PHV MINIMVM.

Quintus. Præstantius est Carpesium Ponticum Laërtio: nō tamen vel ipsum cinnamomi viribus vicinum est, immō non paruo deterius optima cassia. Nuncupatur vtrunque à montibus quibusdam Pamphiliæ, in quibus nascitur: ingensq́; eius prouentus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (vt aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpesium, vt quod viribus nihil ab optima cassia differret, in theriacæ compositione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecum attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq́; repositum nunc vsque multum seruo, quod odorem etiamnum & saporem, si non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Est autem Carpesium herba phu appellato genere similis, valentior tamen, atque odoratum quiddam spirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturq́; propterea illic vilissimō pretio: quocirca si quis vestrûm illuc accesserit, Carpesij plurimum emat, cùm id sibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi virgultis similia. Eius duo reperiuntur genera, vnū quod Laërtium: alterum, quod Ponticum cognominatur, à monte, in quo nascuntur, vtraque nomen adepta, sed Ponticum melius est. Quod cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu vocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, valentius tamen, & in quo (vt dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuq́; sentitur: hactenus Galenus. Verùm quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ Medicæ scriptoribus: tametsi Hermolaus, Ruellius, Fuchsius, ac etiam Monachi Mesuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui vulgo Cubebæ vocantur, legitimum esse carpesium. Siquidem Serapio, quod Galeno carpesium vocatur, sub cubebæ nomine ipsius Galeni testimonio, sic describit. Cubebe est medicina facultate, & sapore Phu non absimilis, quamuis longè tenuior: quare obstructiones totius corporis aperit, vrinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè sententia versatur & Auicenna cubebas carpesium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod à barbaris κομβέβας vocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpesium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differant. Veruntamen illud animaduertendum est, quòd eos in errore versari existimem, qui credunt (vt Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) vulgares seplasiariorum Cubebas illas referre, de quibus scripsere Serapio, Auicenna, & Actuarius: quandoquidem qui dixerit Cubebas plantæ fructum, vel semen esse, eorum reperio neminem: nec minus probari posse putem, id vsquam dixisse Galenum, qui carpesium describit his verbis. λεπτὰ δ' ἐστι τὰ κάρφη, παραπλησία τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου. hoc est. Sunt autem tenuia sarmenta, cinnamomi virgultis similia: ipsumq́; Phu & odore, & facultatibus adsimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in vsum medicum veniant, facilè dici potest, carpesium Galeno potius radicum esse sarmenta, quàm caulium: & præcipuè cùm asserat diu asseruari posse, quandoquidem solidiores sunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flaccescunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi virgulta ellebori radicibus comparauerit, hic mirum videri non debet, quod idem contra sarmentosas carpesii radices cinnamomi virgultis similes fecerit: Adde etiam, quòd in plantis non solùm caules sarmentosi, verum etiam radices plures sarmentosæ Dioscoridi appellantur. Quo fit, vt crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immeritò impugnasse Leonicenum. Ad hæc gustantibus nobis vulgares officinarum Cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus: quod manifestè indicat vulgares cubebas, nec Arabum cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, vbi & apud Græcos carpesium medicamentis admistum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum vice, cùm sit carpesio in omnibus persimile, vel cassia, potius quàm cubebæ vulgaris vsus, erunt subicienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas nostrates carpesium non esse, non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq́; Arabum esse cubebas. Aberrauit in cubebarum historia etiam Serapio, quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cuius autem stirpis fructus vulgares CVBEBAE sint, quid affirmare possim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo, qui gustui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus constat, quòd excalfacere valeant tertij ordinis initio, & siccent in fine eius: quamobrem languentem ex pituita ventriculum, vel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis crassisq́; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus discutiunt, & frigidis vteri affectibus auxiliantur: diu cum mastiche mansæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant.

Quorundam doctorum virorum opinio reprobata, qui Carpesium, Cubebas esse statuunt.

Cubebæ Arabum ab offic. differunt.

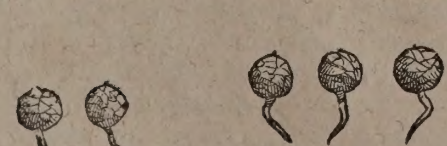
Leonicenus à Fuchsij calumnia defenditur.

Syluij error.

Serapionis error.

Cubebarum vulgarium consideratio.

VII. CVBEBAE VVLgares.

Quod φοῦ Græcis omnibus, aliquibus etiam ἀγρία νάρδος dicitur: Latinis, Phu, & ſylueſtris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldriã: Hiſpanis, herua benedicta: Gallis, Valeriene: Bohemis Koſlyk: Polonis, Koſlek. Phu minus, Græcè φοῦ μικρόν: Italis, Valeriana minore: Germanis gemein Baldrian: *Gallis, Valeriene des prez: Bohemis kopitnik. Phu minimum, ſiue Valeriana montana: Italis, Valeriana minima: Germanis,* klein Baldrian.

VALERIANA Nardus quoque ſylueſtris dicitur, partim ob radices, quæ cum quadam odoris grauitate nardum æmulantur, partim ob vires Nardo (auctoribus Galeno & Aegineta) ſimiles. Dioſcorides videtur vna deſcriptione duo genera propoſuiſſe: folia namque oluſatri & radicis forma, hortenſi: at folia Elaphoboſci & floris color ſylueſtri maiori conueniunt. Duodecim autem ſpecies in noſtro Phytopinace recenſuimus, Matthiolus veró trium tantùm meminit, de quibus hoc loco: cui & rubram, cum in D. Camerarij editione habeatur, adijciemus: & purpuream peregrinam.

I. Valeriana hortenſis C.B. Valeriana vera ſeu Nardus agreſtis, Trag. Phu magnum. Fuch. fol. Lon. Lugd. Phu verum, Fuch. icon. Cord. in Dioſ. Taber. fol. Phu maius. Cord. hiſt. Caſt. Phu hortenſe. Geſ. hor. Valeriana hortenſis, domeſtica, genicularis, herba Benedicta, Dodo. gal. & fol. Valeriana maior, Lob. Cam. hor. Valeriana optima & Carpeſium Galeni. Cæſ. Phu ponticum & Valeriana pontica, Tab. in iconibus. II. Valeriana ſylueſtris maior, C.B. Phu Dioſcoridis, Brun. 4. & Fabio Columnæ: Valeriana vulgaris, vel ſecunda, & Serpyllum maius, Trago. Phu Germanicum, Fuch. fol. Phu vulgare, Fuch. icon. Valeriana ſyl. maior, Dod. gal. Lug. Thal. Tab. fol. Phu paruum, Lac. Phu minus, Matth. 4. Caſt. Phu maius commune, Geſn. hor. Valeriana vulgaris, Cor. in Dioſ. Lon. Valeriana ſyl. Lob. Dod. Cam. hor. cui & Valeriana paluſtris maior. Valeriana altera, Cæſ. Valeriana maior & herba benedicta, Tab. icon. Variat hæc foliis, quæ aliquando vulgari decuplo maiora ſunt: aliquando minora & cinerea in ſyluis cæduis, quam Tragus tertiam fecit. III. Valeriana ſylueſtris minor. C. B. & Lugd. Valeriana exigua vel quarta, Trag. Phu paruum, Dod. gal. Phu minus. Geſn. hort. Lon. Tab. Phu minimum, Caſt. Lugd. Matth. 4. cui & Valeriana montana. Valeriana minor ſylueſtris, Lob. Valeriana ſylueſtris, ſiue paluſtris minor, Cam. hort. Valeriana minor ſeu paluſtris, Thalyo. Valeriana minima, Dodo. Duũ eſt generum, altera minore, altera maiore eſt flore. IV. Valeriana rubra dicta. Ex radice candida odorata, mediocriter craſſa longaque caules aliquot duorum dodrantum aut longiores rotundi læues geniculati exurgunt, quos folia viridia, lata, oblonga in acutum deſinentia cingunt, in caulium faſtigiis flores copioſi, oblongi, eleganti purpura rubentes, caudati, quaſi racemati diſponuntur: quibus ſemina oblonga, plumoſa, ſuccedunt. AEſtiuis menſibus floret. In ruderibus Piſanis ſponte, apud Germanos in hortis prouenit. Radix, cum odorata & dulcis ſit cum leuicula amaritudine & aliqua acrimonia, calida in ſecundo, ſicca in primo compluribus cenſetur.

IV. Valeriana Rubra dicta.

V. Valeriana Peregrina Purpurea.

Huius

Huius habetur & altera ſpecies oblongo & anguſto folio. Sunt qui Narciſſum Virgilij & Columellæ in hortis cenſeant: alij Condurdum Plinij lib. 26. cap. 5. alij Struthij, alij Behen rubri: alij Polemonij ſpeciem: alij denique Limonium. Polemonij altera ſpecies, Dod. gal. Limonium Monſpellienſium, Polemonium alterum & Polemonij genus Fontanoni, Geſ. hor. & app. Ocymaſtrum Valerianthon, Behen rubrũ Belgarum, Saponaria altera & Struthion Aldroandi, Lob. Valeriana rubra, Dod. Taber. Cam. hor. Phu peregrinum Pariſienſibus, Phu latifolium, Cam. 4. Polemonij ſpecies, Dod. Lugd. Valeriana inodora tertia, Centaurea media quibuſdam, Cæſalpino. V. Valeriana PEREGRINA purpurea. Ex radice parua, fibroſa, albicante, caulis prodit pedalis, viridis, rotundus, canus, ſtriatus, quem folia pallidè virentia, pauca, oblonga, Nardi montanæ ſimilia, integra, ſine pediculis cingunt: quorum tamẽ ſuperiora ad exortum in crenas diuiduntur. Caulis in ramos brachiatur, qui quaſi vmbellam (cui duo folia ſubijciuntur) floribus elegantiſſimis purpureis oblongis refertam, ſuſtinet: quibus ſuccedunt vaſcula oblonga calyces referentia, in quibus ſemen, altero tamen vaſculo incluſum, continetur. Sponte in Latio prouenit, in loco quodam Siculo dicto (vnde Valeriana Sicula) vt & in Sabinis: vbi & flore albo reperiri aiunt: nunc in hortis Italiæ habetur, & in horto Illuſtriſſimi Principis D. Friderici Ducis Wirtenbergici, & Teccij, Comitis Montiſbelgard. Domini mei clementiſſimi, quem Ioh. Bauhinus, eius Celſitudinis Archiater, frater chariſſ. Montembelgardi colit, nomine Nardi Creticæ cultam legimus. A forma Valerianam peregrinam purpuream nominamus, licet Nobiliſſ. Cortuſus Patricius Patauinus, hortique Medici præfectus, noſtri amantiſſimus, Tripolium eſſe cenſeat, cuius opinioni fauet icon Tripolij in manuſcripto Codice Dioſcorideo, quẽ Nobiliſſimus Pinellus, Patauij in ſua Bibliotheca habet. Hanc cum pictam Valerianæ Indicæ Imperati nomine à Doctore Paſchali Gallo, Pictauienſium Medico, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, ex Italia accepiſſemus, nec deſcriptam inueniremus, & deſcripſimus in noſtro Phytopinace, & iconem adiecimus: quo loci circiter centum & ſexaginta hactenus non deſcriptarum plantarum breues deſcriptiones legere licet, plenius Deo duce, in vniuerſali noſtra hiſtoria hæc tractaturi, omniumque icones addituri. VI. Carpeſium, Cæſalpinus Valerianam maiorem eſſe cenſet: quare Caſtor in ſuo herbario ſub Carpeſij titulo Valerianæ maioris figuram, quã Matth. in ſecund. edit. & Lac. habẽt, poſuit. Cenſuerunt Arabum aliqui Ruſci fructũ Cubebas vocari, & apud Galenum 7. ſimpl. & 1. de Antid. Carpeſium eſſe: quia de Carpeſio nil inueniatur apud Dioſcoridem, vt de Ruſco nil apud Galenum. Sed falluntur, cum Ruſci fructus & à Cubebis Arabum, & à Cubebis offic. differant. Cordus in ſua hiſtoria Carpeſium nominat, id quod Matthiolus & Lobelius pro pipere Æthyopico pinxere. VII. CVBEBÆ officinarum quid ſint ambigitur: alij ex genere piperis, & nigro piperi congeneres, Theophraſtoque piper rotundum dici volunt: alij viticis fructum (at facultates diuerſæ) exiſtimãt: Syluaticus, Ruſci fructum: alij Carpeſium Galeni ſtatuunt: at Cæſalpinus, Amomi legitimi fructum pronunciat. Verùm hunc fructum Actuarius κομβέβας vocat: Medicis Arabibus hoc ſeculo, Cubebe vel Quabebe. Arbor malo vulgari ſimilis, folijs piperis ſed anguſtioribus, ramis per arbores Piperis modo repentibus, cuius fructus racematim cohærent. Duum generum adferuntur, partim maturæ, partim immaturæ ab incolis collectæ: immaturæ leues, rugoſæ, nucleo exiguo, flaccido: maturæ, æquali ſuperficie, nucleo intus diſtento, quare illis ponderoſiores. Cubebas vocant, Cord. hiſt. Caſt. à Coſta, Taber. Cubebas offic. Lac. Cubebas Actuarij & Græcorum καρπήσιον, Lonicerus.

Μαλαβάθρον. MALABATHRVM. CAP. XI.

Oribaſius nõ legit incluſa.

MAlabathrum [arbitrantur aliqui eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, aſarum, niris. Secus autem res ſe habet: namque Malabathrum folium ſui generis eſt, quod Indicæ gignunt paludes, lentis paluſtris modo innatans aquis, ſine radice. Id collectum ſtatim lino tranſuitur, & ſiccatum reconditur. Tradunt ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus vri: quod vbi non euenerit, ne amplius quidem renaſci.] Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum nec fragile, odore caput feriens, quod diu in ſua vi odore permaneat, & nardum ſapore imitetur, nullo ſalis guſtu. Infirmum verò, & minutim contuſum, præſertim ſi carioſum virus olet, vitioſum eſt. Eaſdem nardo ſortitur vires: ſed efficacius omnia præſtat. Vrinam vehementius ciet, ac ſtomacho magis prodeſt Malabathri vis. Lippitudinibus, inflammationibusque tritum, & in vino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & ſuauitatem commendat. Veſtium quoque odorem interpoſitum ſeruat & ab eroſione tuetur.

Malabathri conſideratio.

MAlabathrum, quod plerique folium Indicum vocant, qui hac ætate viderit, habeo neminem. Naſcitur (vt Dioſcorides inquit) in India paluſtribus tantùm locis, aquis abſque radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quòd fortaſſe indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balſamum in Syria. Etenim Dioſcorides refert, Malabathrum non renaſci, niſi ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur: quod cùm iamdiu fortè non ſit à natura factum, vel potius ſit ab indigenis omiſſum, ob eorum negligentiam, facilè poſtea euenire potuit, vt Malabathri genus omnino deperditum ſit. Plinius lib. XII. *cap.* XXVI. *duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiuſdam Syriacæ folium eſſe ait, his verbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta: fertilior eſt eiuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumque, quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum: celerrimè ſitum in vetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor verò in vino ſubferuefacti antecedit alios: hactenus*

Plinij Malabathrum.

 Plinius

Plinius. Qui tamẽ præter Dioſcoridis ſententiam præſtantius Malabathrum duxit, quod ſalſum eſt, non quòd inſulſum. Sed non deſunt recentiores rei plantariæ profeſſores, qui ſibi perſuadent alia quoq; haberi folij genera præter Indicum Malabathrum, Galeni primùm teſtimonio freti, quod is in vno, & eodem medicamento Malabathrini, & Foliati vnguẽti meminerit in libris de comp. med. ſecundũ locos, tum de ſanitate tuenda. Deinde, quod apud Iureconſultos trium Foliorum fiat mentio, lib. Digeſtorum trigeſimonono, Titulo quarto de publicanis, & vectigalibus.

Folij mentio apud Iureconſultos. Malabathrini, & foliati vnguenti explicatio.

Ego verò longè aliter rem hanc ſe habere crediderim, quod (quantum viderim legerimq;) non ſcripſerint tractauerintq; Dioſcorides, & Galenus niſi de vno tantũ Folio, nempe de Malabathrino, nec vllus inueniatur autor, qui de pluribus ſcripſerit inter Græcos: id quod affirmat vnum tantũ Folium fuiſſe apud antiquos. Nec obſtat quod Galenus Malabathrini & Foliati vnguenti meminerit in vno & eodem medicamento, quemadmodum Nardini & ſpicati: ſiquidem mihi quidem perpetuò perſuaſi, Malabathrinum apud Galenum non differre à Foliato, quòd Folium, & Malabathrum diuerſa ſint medicamenta, ſed quod diuerſa fuerit parandi eiuſmodi vnguentorum ratio, alterum Foliatum, alterum Malabathrinum vocarit antiquitas, differentiæ tantum cauſa. Quemadmodum eadem de cauſa alterum Sampſuchinum, alterum Amaracinum appellat Dioſcorides, quum tamen nil aliud ſit Sampſuchum quàm Amaracus. Atqui illis venia danda eſt, quòd primis in viridarijs detenti, ad intima & ſecreta Galeni loca non penetrauerint. Idem quoq; ſentio de ſpicato, & Nardino, apud Galenum, cum nihil à Spica differat Nardus: nec aliter, mea quidem ſententia, res ſe habere poteſt. Namque ſi Malabathrum & Folium, Spica & Nardus diuerſæ eſſent plantæ, haud dubium eſt, quin Galenus ambarum meminiſſet in libris de ſimp. med. facultatibus: Id quod etiam non prætermiſiſſet Dioſcorides. Quantum verò ad Iureconſultorum authoritatem attinet, negauerim ego nunquam trium Foliorum ibi fieri mentionem, nempe Malabathrini, Barbarici, & Pentaſphæri. Atqui non tamẽ affirmauerim titulo illi Digeſtorũ eſſe credendum, quòd pluribus ibi ſcateat mendis.

Locus digeſtorum Iureconſultorũ emendatus.

Nam Caſſamum (ita ibi legitur) Thuriana, Aroma Indicum, Alcheluſia, Sargogalla, Omerabicum, Carpaſum, opus Buſſicum, Ferrum Indicum, Folium pentaſphærum, de quo nullus antiquorum meminit, & alia nonnulla, quæ ibi deprauatè leguntur, & legi debebant, Cancamum, Thymiama, Ammoniacum, Agallochum, Sarcocolla, Gummi Arabicum, Carpeſium, opus Byſſinum, Ebenum Indicum, affirmant quidem nihil ſolidi, veriq; de Folio Pentaſphæro ibi haberi: quin etiam, nec fortaſſe de barbarico, de quibus nihil apud Theophraſtum, Dioſcoridem, Galenum, Plinium, poſteritatis memoriæ traditum eſt. Cæterum demus nos hæc tria reperiri Folia apud Iureconſultos, & concedamus hæc omnia olim comportaſſe ad nos mercimoniorum negotiatores: probabunt ne ob id qui tria faciunt Foliorum genera, tria illa apud Iureconſultos genere, aut ſpecie inter ſe differre? Minimè gentiũ, ſed cognomine tantum dicant oportet, à regionibus in quibus prouenit folium, aut à foliorum latitudine, anguſtiaue, ſibi comparato. Quemadmodum enim cognomine tantum à locis impoſito differunt Rha Indicum, à Rhabarbaro: Coſtum Indicum, ab Arabico & Syriaco: Iris Illyrica, à Macedonica, & Africana: Indica Nardus, à Syriaca: Amomum Armeniacum, à Medico: Crocum Coryceum, à Lycio & Cyrenaico: Styrax Cabalites, à Piſſidica, & Cilica: Thus Arabicũ, ab Indico: Chia maſtiche, à Cretica: Lacca Cambaitis, à Sumatrina: Manna Orientalis, à Calabrina, & alia plura medicamenta ab alijs: eadem profectò ratione tenendum eſt Folium Barbaricum, à Malabathrino Indico, cognomine tantùm differre. Cum enim ſcribat Strabo lib. vigeſimoquinto ſuæ Geographiæ, ea omnia in aromatum & plantarum genere oriri in Arabia & Aethiopia, ſub qua Barbariam Geographi ponunt, quæ in India Auſtrali proueniunt, nihil ſanè vetat, quin in Barbaria Malabathrum quoq; naſcatur, & præſertim cum ſcribat Arrianus antiquiſſimus auctor, ſe magnam Malabathri copiam reperiſſe in quibuſdam Rubri maris inſulis, quarum oras & littora legebat.

Non pentaſphærum, ſed Hadroſphærum aut Meſoſphærum legendũ in ff.

Sed iam ad pentaſphærum me confero, quod non Pentaſphærum legi debere cenſeo, ſed potius Hadroſphærum, aut Meſoſphærum, aut microſphærum. Siquidem Plinius de Nardi folijs ſcribens lib. & cap. XII. trium horum meminit, non quòd ſpecie aut genere differant, ſed amplitudine tantum, & anguſtia foliorum, quæ in vna & eadem planta, alia maiora, alia minora, alia minima habeantur. Nec alia de cauſa ſelegiſſe ea negotiatores cenſendũ eſt, quàm quòd hæc pluris, illa minoris vẽderentur. Id quod manifeſto indicare videtur Plinius eodem loco his verbis: Folia diuiſere annonam ab amplitudine: Hadroſphærum vocatur maioribus folijs, pretio x.x x x. Quod minore eſt Meſoſphærum appellatur, emitur denarijs ſexaginta. Laudatiſſimum Microſphærum, è minimis folium, pretium eius x.lxxv. Hæc ille.

Plinius in nardi hiſtoria deceptus.

Sed vereor ne hic Plinius deceptus ſit, quemadmodum in vniuerſa ipſius Nardi hiſtoria, in qua plura fabuloſa deprehenduntur, imò, & ne vna cum alijs quibuſdam crediderit Malabathrum eſſe Indici Nardi folium, falſus odoris cognatione, vt rectè libro primo de Malabathro ſcribens adnotauit Dioſcorides, quod non deeſſent ſuo tempore, qui falſa hac opinione ducerentur. Namque non reperio apud ipſum, nec apud Galenum, aliosq; antiquos Græcos, qui de Nardi folijs vſquam meminerit, nec ea in medicum, aut alium vſum verterit: imò ea ſilentio præterierunt omnes tanquam ſuperuacua, & nullius vſus.

Malabathri hiſtoria ex Arriano.

Qua in ſententia confirmat me Arrianus, quippe qui ſcribat in Periplo tres ferè ſimiles Malabathri differentias, ſic inquiens: Poſt hanc autẽ regionem, ſub ipſo Borea extrinſecus in quodam loco, vbi mare deſinit, mediterranea quædam maxima ciuitas eſt, quæ Thina dicitur: ex hac lana, cùm rudis, tum elaborata, tum in ſerica lintea contexta, Barigazam per Bactra, terreſtri itinere primum, atque inde in Lymiricam per Gangem fluuium deportantur. In Thinam autem hanc non facile peruenitur: raro enim illinc homines, yq; pauci exeunt. Locus autem ſub ipſa Vrſa minore ſitus eſt. Dicitur autem conterminus eſſe his partibus, quæ deductæ auerſæq; ſunt à Ponto & Caſpio mari, vbi palus Mæotica, quæ proxima eſt, in mare ſeſe exonerat. Quotannis autẽ in confinia Thinæ gens quædã ventitat, corporibus breues, ſed horridi, & lata faciẽ aliqui (& vt paucis dicam, hi Seſatæ nuncupari dicuntur) qui adductis ſecum vxoribus, & liberis vagantur ad tempus, & confluunt, ferentes magna onera, & culcitras, his quæ ex crudæ vitis folijs fieri ſolent, non diſſimiles. Hærent autem vno aliquo in loco, & ipſorum regioni, & Thinæ incolis confini, ac prædas agunt ad aliquot dies, culcitras, quæ diximus ſibi ſubſternentes: tandẽ domum in interiores ſuæ regionis ſedes ſe recipiunt. Qui autem de eorum diſceſſu certi fiunt, in ea loca confluunt, & ſtragula colligant, & eneruantes calamos, quos petros vocant, duplicantes folia, rotundantesq;, ea calamorum villis conſuũt: hinc tria genera efficiuntur. E maiore enim folio, quod Hadroſphærum Malabathrum dicitur: è minore Meſoſphærum, ex minimo verò Microſphærum: atque hinc ſunt tria genera Malabathri quæ in Indiam poſtea deportantur: hæc ad literam Arrianus.

Hadroſphærum. Meſoſphærũ. Microſphærum.

Quibus facilè adducor ad credendum Pentaſphærum non eſſe per ſe genus, & deprauatè legi in Iureconſultorum digeſtis, ita vt cenſeam vnicum tantum eſſe Folium, nempe Malabathrum: & Syriacũ Plinij Malabathrũ, potius fabuloſum eſſe, quàm verum. Cæterum ex præſcriptis Arriani verbis facilè quiſquãm intelliget

quam

quàm fraudulenter, ne dicã infideliter citauerit ex eodem Arriano Malabathri hiſtoria: nouus quidam rei plantariæ ψευδοτιμητίας, dum mecũ, imo potius ſecum, de Malabathro cõtendit. Quippe qui ſcribat gloriari Arrianũ ſe reperiſſe Malabathri copiam (quod falſiſſimum eſt, nec vſquã apud Arrianũ extat) dum littora, & oras rubri maris legeret: atqui ne ſolo hoc mendacio ſuam ornaret in nos calumniam, corollarium addidit, nempe, quòd ſcribat idem, Thinam vrbem ſitam eſſe in fine Erythræi maris, ad quam quotannis gens ex Arabia proficiſcatur: taceo alias fabulas, quas ex eodem authore ſibi fingit, vt tantum viciſſe videatur. Porrò fortaſſe cenſebat ſycophanta ille, qui miſellum hunc docuit, non alibi fortaſſe reperiri Arriani Periplum, quàm in ſua bibliotheca: ſed quid plura de his, qui meretricum modo frontem perfricuere, quique dolis tantum, & impoſturis aliorum labores inſectantur? Errant præterea recentiorum nonnulli, in cenſendo TEMBVL (quidam hoc quoque Folij genus faciunt) quòd putant hoc differe ab Indorum Betel: nihil enim inter ſe differunt. Siquidem, quod Indi Betel vocant, Arabes & Perſæ Tembul, & Tember appellant. Id illi continuè mandunt, tam in otio, quàm in negotio, quod petunt ſecundæ valetudini multum conferre, corporibus vires addere, venerem augere, cor & cerebrum roborare: vbi autem copioſius edatur mentem mouet. Iccirco mulieres Tarnaſari in defuncti mariti rogum ſe ipſas iniecturæ, tantum illius vorant, vt amentes efficiantur. Id aqua aſpergunt, qua ſoluta fit calx è conchis parata, ac tunc demum veſcuntur eo: ſed hæc perperam tranſcripſit nouus quidam herbariæ rei indagator, quippe qui hæc folia calce vel cinere circumuoluta, ab Indis deuorari ſcribit, ſed tam ſuaue obſonium mihi non vendet. Eſt Betel folium plantæ, quæ Hederæ, Smilacis ue modo arbores ſcandit, neq; per ſe conſiſtere poteſt abſq; pedamento. Floret nunquam, nunquamq; fructum profert: foliis eſt hæc planta Citrio æmulis, neruis quibuſdam ſecundum longitudinem diſcurrentibus, vt in plantagine. Hæc Alexandria Aegypti ad nos pluribus ante annis comportantur: nec deſunt, qui loco Malabathri ijs vtantur: Sed videant illi an rectè, mihi verò Malabathri vicem nunquam præſtabunt. Vbi enim Malabathro opus ſit, Caſsiam odoratam, vel Indicam nardum ſupponendam putamus, Galenum ſecuti, qui ita decreuit tum in ſuccedaneis, tum etiam lib. VII. & VIII. ſimplicium medicamentorum. Quanquam Fuchſius in libro quem de compoſitione medicamentorum nouiſsimè edidit, dum ea perpendit quæ Auream Alexãdrinam conficiunt, Malabathri loco Attractylim ſtatuit ſubijciendam, Galenum (vt inquit) in libello de ſubſtitutis medicamẽtis ſecutus. Sed certè non ſatis poſſum mirari Fuchſium virum alioqui doctrina & iudicio clarum, in hac re (vt mihi quidem videtur) manifeſta, minus rectè ſenſiſſe. Nam vt omittam, in libro illo de medicamẽtis, quæ inter ſe commutari poſſunt, qui tamen liber Galeno adſcriptus cenſetur, me nuſquam legiſſe, quod Attractylis Malabathri vicem ſuppleat, ſed Caſsia odorata & Nardi ſpica: eſt Dioſcorides hoc loco, eſt Galenus locis ante citatis in ſimplicium cenſu: qui vno quaſi ore fatentur, eandem vim habere Malabathrum, quam Nardum. Quorum equidem auctoritati grauiſsimæ longè ſatius adhærendum exiſtimo, quàm vt temere fortaſſe ſit Attractylis in Malabathri locum ſubſtituenda: præſertim cum nobis nõ deſit copia Nardi & Caſsiæ odoratæ: Attractylis autem vera, hactenus, mea opinione, deſideratur, vt libro tertio ſuo loco latius oſtendemus. Quod etſi concedamus, hanc aliquibus compertam eſſe, tamen quis audebit ea vti pro Malabathro, etenim nullus, quod ſciam, Attractylim odore commendauit: vt Malabathrum Dioſcorides non ſolùm odoratum fecit, ſed etiam id ipſum ἐν τῇ εὐωδίᾳ, hoc eſt in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (vt author eſt Auicenna) ſiccatq; ordine ſecundo. Μαλάβαθρον καὶ φύλλον ſic Græcè, Latine autem Malabathrum & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.

Sycophantæ cuiuſdam calumnia depulſa.

Quorundam error qui Tembul & Betel diſtinguunt.

Tẽbul.

Betel hiſtoria.

Fuchſij opinio exploſa.

Nomen.

I. BETEL SEV TEMBVL.

I.

HOc folio Indo adeò ſimile, vt idem eſſe multi credant, & miſceant, vt Luſitanus fecit, quod Tambul Arabes & Perſas vocare, Odoardus Barboſa auctor eſt: dicitur Tembul Auicennæ, Betre, Garz. Betel, Caſt. Betre ſiue Betle, Lugd. & Taber. II. Malabathrum triplex eſt: primum Dioſcoridis, quod apud Plinium ſecundum eſt: alterum eſt, quod Plinius pro primo recenſuit: tertium officinarum eſt Malabathrum, cuius iconem vt & Betel adpoſuimus. Eſt autem officinarum Malabathrum quibuſdam folium Caryophyllorum: aliis Caſiæ folium: alij canellam (cuius figuram ſequenti capiti adiecimus) putant. Folium officinarum ſeu folium Indum (quod ex India adferatur) eſt arboris proceræ procul ab aqua naſcentis folium, mali Medicæ folio ſimile, per extremum tamen anguſtius, coſtis tribus per longitudinem excurrentibus, colore viridi, odore quodammodo Caryophyllorum, non adeò vehementi vt Nardus, aut Macis, neque tam acuto ut Canella: qua de re Ludouicus Romanus, Aloyſius Cadamuſtus & alij. Vocatur ab Auicenna Cadegi Indi, & à Betre ſeu Tembul, quæ apud Aui

II. FOLIVM OFFICIN.

cennam eadem ſunt, differt. Foliũ Indum ſeplaſiariorum, Trago Malabathrum, Lac. Lob. Cæſ. Tab. Caſia aromatica, Cord. hiſt. Tamalapatra Garziæ, Cluſ. Lugd. Folium Indianum, à Coſtæ. Fructus verò qui adpinguntur, Lob. fructus Tembul vocat: fructus Canellæ quorundam ſententia. Lugd. & ſanè fructus Canellæ nomine, ad nos etiam ex Italia miſſi, meminit & Cordus in Dioſc. Cinamomum fructum ferre paruum glandibus ſimilem.

Καϲία CASSIA. CAP. XII.

CAſſia, cuius cõplura ſunt genera, iuxta a odoriferam Arabiam gignitur, craſſi corticis ſarmento, foliis b piperis. Eligenda eſt fuleſcens, pulchri coloris, corallij æmula, c perquàm anguſta, longa d craſſa, & fiſtuloſa, guſtu mordens, & cum e aliquanto feruore adſtringens, aromatica, vinoſo odore: cuiuſmodi eſt, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur craſſa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ roſam odore imitatur, præcipui in medicina vſus. Secundum locũ tenet antedicta. Tertia, cui Moſylitico blaſto, id eſt, germini cognomen eſt. Reliquæ viles, vt quæ aſyphemum dicitur, nigra, inſuauis, cortice tenui, ac rimoſo: & quæ darca, & citto vocitatur barbaro nomine. Similior huic eſt pſeudocaſſia, quàm vt explicari poſſit, quæ guſtu coarguitur, cũ nec acris, nec odorata ſit, hærentemq; medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fiſtula, mollis, leuis, f ſurculoſa: antedictæ præfertur. Damnatur candicans, ſcabra, hircinum virus redolens, & g quæ tenui fiſtula & ſcabra cute ſit. Vim obtinet calfaciendi, vrinam ciendi, ſiccandi, & leniter adſtringendi. Conuenit ad medicamenta oculorũ, quæ præſtandæ claritatis gratia cõcinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menſes trahit: contra viperarũ ictus pota auxiliatur: aduerſus inteſtinorũ inflammationes omnes, & renum vitia, pota proficit: fœminis in ſolio deſidentibus, aut ſuffimentis, prodeſt ad dilatationem vuluæ. Et duplo pondere medicamentis miſta, cinnamomi vicem ſupplet, ſi ipſum deſit: nam eoſdem effectus præbet. Ad plurima perquàm vtilis eſt.

a Meum ἀρωματοφόρον. i. aromatifera. b Cat. ὥσπερ ἴρεως. i. inſtar Iridis. c Meũ ϛενὴν λεῖαν. i. anguſtam læuem. d Omnia exẽ. παχεῖαν τοῖς συριγγίοις πλήρη. i. craſſam, & fiſtulis plenam. e Me. & Drag. μετὰ πολλῆς πυρώσεως. i. cum multo feruore. f Meum ἐυέρνης. i. ramoſa. g Meum καὶ τὴν μὴ ἔχουσαν δὲ τὴν σύριγγα παχεῖαν, ψυρώδη δὲ καὶ λεπτήν. i. & quæ non habet fiſtula craſſam, ſed ſcabram & tenuem. Sic item Catecuz.

Κιννάμωμον CINNAMOMVM. CAP. XIII.

CInnamomi genera plura, patrium ſibi nomen vendicantia. Præfertur tamen Moſyliticum, quòd caſſiæ, cui moſyliti nomen eſt, aliquam referat effigiem: ſed in eo genere recens, nigrum, ex vinoſo in cinereum vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus a nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Optimi fere indicium, iucundi odoris proprietate conſtat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare eſt, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Inſuper acre, mordens, & cum calfactione quadantenus ſalſum, b quod non citò confricant aſperum; aut frianti lanuginoſum, læuibus tamen c internodiis appareat. Si certior fieri voles, vellito ab radice d ſurculum, facilis eſt huiuſcemodi probatio: namq; fragmenta miſcellanea quædam eſſe videntur. Quæ autem melius ſpirant, ſuo halitu, cùm nares primùm conſuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Eſt etiam montanum, craſſum, pumilum, fuleſcens admodum. Tertium à Moſylitico, perquám ſuauiter olet, nigrum, e fruticoſum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſum, vile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ caſſiam planè repræſentat. Quintum genus odore nares feriens, ſubrufum, & cortice fuluæ caſſiæ ſimile, tangenti firmum, minus f neruoſum denſa radice firmatum. Iis, quæ thuris, caſſiæ, myrti, aut amomi odorem ſpirant, minus ſuauitatis ineſt. Deligito ſcabrum, album, rugoſum: g at læue, & lignoſum circa radicem, vt inutile, reiicito. Eſt etiamnum ſimile aliud, cui pſeudocinnamomo cognomen eſt, vile, inualidi odoris, ſolutarumque virium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen ſit xylocinnamomũ, præbens quandam cinnamomi faciem. Eſt autem lignoſum cinnamomum, ſarmenta h longa robuſtaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum, á cinnamomo genere differre dicant, quod á natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: vrinam ciet, tam menſes, quám partus potum, aut ex myrrha impoſitum pellit: contra beſtias, quæ virus eiaculantur, venenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuerſantem diſcutit: craſſitiem extenuat: lentigines, & vitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tuſſes, defluxiones, aquam ſubter cutem fuſam, renũ vitia, & vrinæ difficultatem efficax eſt. Vnguentis pretioſis inſeri ſolet. Et in ſumma, magni

a Meũ ὄζοις i. ramis. b Meũ ἔντε τῇ παρατρίψει μὴ ταχέως δασυνόμενον, καὶ ἐν τῷ θραύεσθαι χνοῶδες. i. quod attritu non cito friatur, & puluerulentum fit. c ὄζων. i. ramis ita me. exemp. d Meum θαλλῶν. i. germẽ. e Meũ ἐυερνῶδες. i. ramoſũ. f Antiquus codex οἰνῶδες. i. vinoſũ. g Meum & Dra. καὶ ῥυσσόκαρφον, καὶ λεῖον καὶ ξυλῶδες δὲ καὶ τὴν ῥίζαν ὡς ἄχρειαν παραιτοῦ. i. virgis rugoſum, at læue & lignoſum ad radicem, vt inutile reiicito. h Meum ῥάβδους μικράς. i. virgulta breuia.

magni ad omnia vſus. Tritum vino excipitur, vmbraq; ſiccatum, quo diutius eduret reconditur.

† Addunt Meum exemp. & Drag. ἐςὶ δὲ λεγόμενον, ὃ ἔνιοι ψευδοκιννάμωμον καλοῦσιν, εὐέρνες σφόδρα καὶ παχυραβδότερον, καὶ πολὺ μέν τοι ἔλαττόν ἐςὶ κιννάμωμον, κατὰ ὀσμὴν καὶ κατὰ γεῦσιν.

Natura omnium rerum parens, in hoc terrarum orbe quædam ſtirpium genera adeò inexorabilia procreauit, vt ne quam plurimis quidem deliciis, blandiciis, officiis, obſequiiſq; ea apud nos quiſpiam retinere potuerit. Siquidem ſtirpes ipſæ viuere coactæ in hortis, viridariis, mitioribuſq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias vrbium & maieſtatem aſpernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quàm in ſuis mapaliis hilariter, ac iucundè viuere poſſunt: ita & ipſæ relicta cæli clementia, hortorumq; amœnitate, ſpreto item fontium oblectamento, omniumq; vrbanarum ac familiarium ſtirpium conſortio, in deſerta, ſolitudineſq; ſuas, à quibus primam duxerunt originem, ſe tandem recepere, tantùm patriæ naталiſq; ſoli amor in rerum natura poteſt. In quarum genere Caſsia connumeranda venit: quæ tametſi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac variis hortorum locis conſita habebatur: nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Caſsia dixiſſe volumus ſimplicium medicamentorum peritiſsimos ſecuti, qui (vt eorum teſtantur volumina) nihil inuicem differre cenſent, Caſsiam quæ in arborum genere Dioſcoridi & Galeno recenſetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq; olim paſsim circa apum aluearia ſerebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis & viridariis coronis maximè expetita.

Caſsiæ odoratæ, & coronariæ diſcrimen.

Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi poſtulat, quod aliam repererim fuiſſe Caſsiam (vt Dioſcorides inquit) è felici Arabia allatam, ex arbore (auctore Theophraſto) viticis magnitudine, ab hac longè diuerſam, quam apibus, & coronis ſerebat antiquitas, quandoquidem fuerit hæc herba, illa verò arbor: præſertim cùm nullus (quod ſciam) extet auctor, qui poſteritatis memoriæ mandauerit, Caſsiam adeo copioſam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi ſolitam, vt inde vulgaris facta, vbique paſsim & reperiretur, & ſereretur ab omnibus. Quod ſi fortè eueniſſet, nunquã tamen mihi perſuaſerim, quòd Galenus hac in ſcientia, & facultate omnium diligentiſsimus, & qui Romæ diu vitam duxit, Italicæ Caſsiæ hiſtoriam ſilentio inuoluiſſet. Plinius lib. xxi. cap. ix. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in vſum coronarum venerant, inquit. Ergo in coronamenta folia venêre malothron, ſpireon, trigonon, cneoron, quod caſſiam Higinus vocat. Id quod ante ipſum palàm fecerat Virgilius, Caſiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his verſibus

Tum caſia, atque aliis intexens ſuauibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha. Et in Georgicis lib. II.
Vix humiles apibus caſias, roremq; miniſtrat. Item Georgicorum lib. IIII.
Nec circum caſiæ virides, & olentia latè
Serpylla, & grauiter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumq; bibat violaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palam eſt, Caſiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuiſſe. Quod etiam teſtatur Plinius libro ſuperius citato cap. xij. Verùm hortis coronamentiſq; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæſtus, compendiiq;, cùm fauit. Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, violas, lilium, cytiſum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum (lego myriophyllum) cerinthen: hactenus Plinius. His itaque rationibus, auctorumq; veterum teſtimoniis innixus Theodorus, Cneoron Theophraſto, Caſiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum Cneorõ Græcis vocatum antiquis coronariam fuiſſe Caſiam apibus gratiſsimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo perſimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi vice vſi ſunt medici.

Columellæ caſia.

Neque tamen propterea opinioni noſtræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re ruſtica, vbi ita ſcriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretioſis odoribus illuſtrem haberi, ſed nec noſtram ciuitatem prædictis egere ſtirpibus: quippe cùm pluribus locis vrbis iam caſiam frondentem conſpicimus, iam thuream plantam, florenteſq; hortos myrrha & croco. Nam quamuis concedi poſsit Columellæ Caſiam ex Arabia allatam, vrbis illuſtrandæ gratia Romæ ſuo tempore conſpicuam fuiſſe in hortis procerum & Imperatorum, hoc tamen non prohibet, quin Caſia, quam prope apum aluearia paſsim ſeuit antiquitas, alia fuerit planta: præſertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa verò inter arbores odoratas recenſeatur.

Cneori deſcriptio.

CNERON autem deſcribit Theophraſtus lib. 6. cap. 2. de plantarum hiſtoria, his verbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quaſi oleagineum: nigro quale tamariſci (ſunt qui legant μυρσίνη .i. Myrto) carnoſum. Candidum magis ſe humi ſpargit, odoratumq; eſt: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè deſcendit, grandis: ramiq; permulti, craſsi ſurculoſiq; ab ipſa protinus tellure, aut paulò ſuperius ſparſi, lenti admodum conſtant: quamobrem hiſce ad colligandum iunci modo vtuntur. Germinant, florentq; poſt æquinoctium autumni, & multum denique temporis florent: hæc Theophraſtus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, vel aliunde eò afferantur, quæ Cneorum referant, quid veri referam ſanè non habeo.

Anguillarij ſententia confutata dum Lauendulam, Cneorum album, & Roſmarinum Cneorum nigrum cenſet.

Hallucinatur profectò Anguillarius, quippe qui nulla dubitatione ſibi perſuadet Lauendulam vulgo vocatam, Cneorum eſſe album: Nigrum verò, Roſmarinum coronarium. Nam præter id quòd Roſmarinum & Lauendula tantum inter ſe habent cognationis, quantum Laurus & Ilex, quod apertiſsimè eius errorem accuſat, ſunt & aliæ notæ quæ illi omnino repugnant. Siquidem Cneorum vtrumque (vt Theophraſtus teſtis eſt) floret tantum poſt æquinoctium Autumni. Atqui Roſmarinum bis in anno florere ſcimus, nempe poſt æquinoctium vernum, & ante æquinoctium autum: in Lauendula verò æſtate tantum. Præterea Theophraſto vtrique Cneoro radix eſt grandis & altè deſcendens: id quod nec in Lauendula, nec in Roſmarino quiſpiam vidit vnquam, cum hæ per ſumma ferè ceſpitum mediocres radices fundant, & ob id frigoris impatientes plantæ. Adhæc Cneori vtriuſq; rami flexiles lentiq; habentur, colligandis aliarum plantarum faſciculis apti: ſed cum Roſmarini rami tales non ſint, nec etiam Lauendulæ, cadit peritq; Anguillarij ſententia. Præter id Cneorũ nigrũ nullo eſſe odore ſcribit Theophraſtus: ſiquidem nõ εὔοσμος, vt legit Anguillarius, ſed ἄοσμος, cũ Gaza & Plinio legendum eſt, qui album tantum Cneorũ ex Theophraſto odoratum habet: id quod ipſa Theoph. lectio manifeſtè indicat, quæ ſic habet. ὁ λευκὸς ἐςὶ δὲ εὐοσμώδης, ὁ δὲ μέλας ἄοσμος. Nõ ὁ δὲ μέλας εὔοσμος, vt perperam legit Anguillarius: ea enim aduerſatiua eſt oratio, nec vllo pacto vocem εὔοσμος admittere poteſt.

Puerilis

Puerilis enim esset oratio, non grauissimi autoris Theophrasti, si locus hic Anguillarij modo legeretur: sed admodum quidem miror quòd hæc non nouerit Anguillarius, cum tamen is plus Græcæ (vt audio) quàm Latinæ linguæ professorem se dicat. Postremò de Coronario Rosmarino scribens Dioscorides, nihil ibi Cneori meminit, quem tamen totum legisse Theophrastum non ambigo.

Cneorum, chamælæa non est.

I. CNEORVM MATTHIOLI.

Aberrant etiam qui contendunt Theophrasti Cneorum chamælæam esse, vel Thymælæam, vt in Epistolis nostris satis superq; à nobis comprobatum est.

Cneori nouiter reperti cósideratio.

Inuenimus nos hoc anno in Bohemiæ syluis plantã, cuius hic imaginem damus, quæ omnibus suis partibus CNEORVM *candidum refert, siquidem cutaneum illi folium est, & oblongum, rami flexiles, ac lenti, multi, surculosiq;, ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius emergentes, & humi sese diffundentes. Flores illi sunt in surculorum cacuminibus purpurei, odorati testiculi odorem referentes: radice nititur altè descendente, non tenui, quæ notæ albo Cneoro bellè correspondent. Atqui floret hæc (quantũ viderim) verno tempore, verùm non ob hanc tantum repugnantem notam adducar, vt credam hanc plantam Cneorum aut eius speciem esse, & præsertim cum à rusticis intelligam, florere etiam Autumno. Appinximus hic eius imaginem, & eius historiam descripsimus, non tam tuendæ opinionis nostræ causa, quàm vt cæteri rei plantariæ periti de hac planta suum quoque iudicium ferant. Nam vbi ij Theophrasti Cneorum ipsam esse negauerint, erit mihi satis superq; satisfactum, si Matthioli Cneorum ipsam appellauerint. Sed iam ad Caßiam odoratam redeamus, ob cuius cognitionem postmodum factum est, vt recentioribus medicis, in ea recuperanda, inuestigandaq; multum negocij accesserit.*

Medicorum & seplasiariorum error, in Cassiæ succedaneo.

Namq; hactenus tum medici, tũ seplasiarij (etsi plures iã resipiscant) odoratæ caßiæ loco quædam incognitæ arboris segmenta, nec odore, nec viribus prædicata semper capesserunt. Veruntamen postquam nonnulli ætatis nostræ doctißimi viri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm suam imposturam deprehensam cernerent, à negocio desciscentes, in aliud nouum Caßiæ genus segmenta illa commutarunt: quæ sanè præter odorem, pariterq; saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, Caßiæ à Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis.

II. CINAMOMVM OFficin.

Pseudocassia.

Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis Pseudocaßiam esse, quippe & crasso cortice constat, & in eiuscauitate lignosa etiã visitur materies, paululũq; est odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac nõ contenti, quædã vocati cinnamomi fragmina Caßiæ vice vsurpant, quæ cum nullo odore saporeq; cõmendentur, potius quercũ, vel fagum, quàm Caßiam referunt.

Cassia legitima est cinnamomum vulgò dictum.

Cæterùm, vt dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quã cinnamomum perperã appellamus, & vulgò Cannella, Caßiæ generibus rectè comparauerit, facile nouerit vulgaris vsus cinnamomum legitimã Caßiam procul dubio referre: quinimò diligenter inquisituris, iudicijq; trutina examinaturis huiusmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis saccis Venetiis in mercatorum repositoriis asseruatur, nimirum omnia illa caßiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facile sese offerent, quandoquidem mercatores (vt semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscent, pro virili vtuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Caßiæ genera recensuit, vbi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præstare fatetur quæ Zigi cognomine dicitur, hancq; asserit cinnamomum vsque adeò æmulari, vt essent, qui suo æuo eam cinnamomi loco venderent. Quo fit, vt admirari non liceat, si hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; consuetudine, vbiq; caßia pro cinnamomo venundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent, quandoqui-

quandoquidem Galenus eodem loco palam prodit, Cassiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, fateturq; se iam vidisse eximiæ Cassiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contra pariter inspexisse cinnamomi surculos Cassiæ prorsus persimiles, adeò vt asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis, duas electæ cassiæ adhiberi posse. Describit item Galenus quoddam aliud deterioris Cassiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Cassiam fistulam nominasse, cùm fistularum modo inanis cauaque sit, & crassi corticis: cuiusmodi in vulgari cinnamomo frequentissima conspicitur. Huius sanè ea videtur esse generis, quã in suo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd velit cassiam, præter Dioscoridis & Galeni sententiam, lubrici esse gustus. Porrò Cassiæ odoratæ frustulum cum cortice & ligno suo interiore, nuper dono mihi dedit Serenissimus Princeps Ferdinandus Archidux Austriæ, Dominus mihi clementissimus, ab integro ramulo abscissum, quẽ ille inter plures alias res non minus pretiosas quàm raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidẽ cinereo à nostro vulgari cinnamomo dissidet, non tamen odore ac gustu: quandoquidem mansus idipsum, quod vulgus Canellam vocat, ori planè repræsentat: at lignum, quod cortice contegitur, fragili constat materie, neque vllo prorsus odore, saporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi potest, corticis tantum eius vsum esse, atque etiam Theophrastum non ab re memoriæ prodidisse, huius virgas in frusta secari, recentiq; bouis corio hæc consui, vt vermiculis, qui ex eo nascuntur, lignum illud inutile erodatur. Cæterùm odoratæ cassiæ meminit etiam Virgilius præter coronariam lib. II. Georg. vbi cecinit hoc carmine. Nec casia liquidi corrumpitur vsus oliui. Quin & Plinius Cassiæ meminit lib. XII. cap. XXIX. his verbis. Frutex & Cassia est, iuxtaq; cinnamomi campos nascitur, sed in montibus, crassiore sarmento, tenui cute, verius quàm cortice: quẽ contrà atque in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede, vltra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac dein de proxima: damnatur verò candida. Consecant surculos longitudine binûm cubitorum: mox præsuũt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, vt ijs putrescentibus, vermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollissimi, gustùue quam maximè feruens, potius quàm lento tempore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimũ ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius: quorum plura à Theophrasto transcribit, qui Cassiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cum nullo pacto decorticari possit à ligno, cortexq; tantũ vtilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, vt corijs quadrupedum consuta,

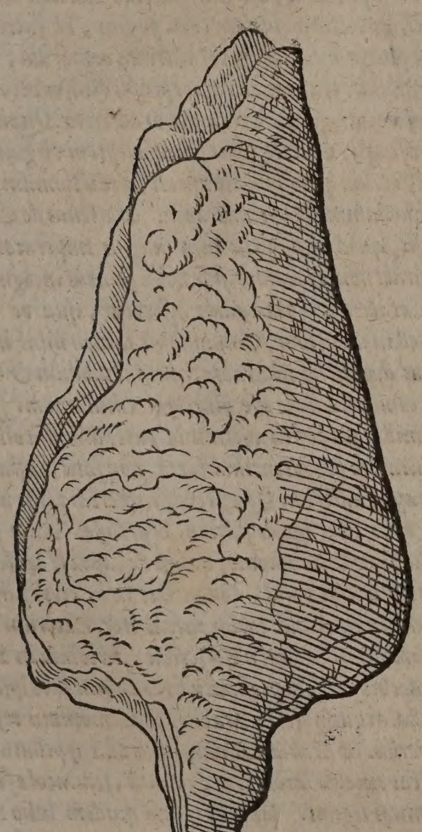
Cassia transmutatur in cinnamomũ.

Cassia fistula Andromachi.

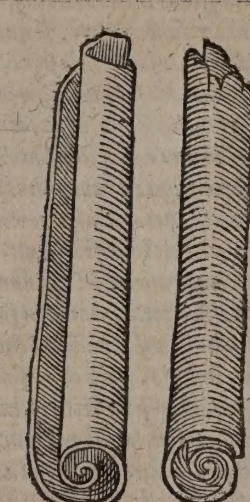
Cassiæ historia ex Plinio.

Cassiæ historia ex Theophrasto.

III. XYLOCASSIA.

IV. XYLOCASSIA SVBNIGRA.

interius lignum vermiculis deuoretur. Cæterum planè hallucinantur ij, qui Cassiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Cassiam solutiuam vulgò dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscent Mauritanos secuti: siquidem Serapio, Auicenna pariterq; Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum lapsus, pari consensu Cassiam nigram, Cassiam fistulam vocauere: legitimam verò Cassiam, de qua hic disserit Dioscorides, Cassiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem censuram dici possit, in omnibus ijs medicamentis à Mauritanis inuentis, quæ Cassiam fistulam expetunt, solutiuam illam esse inserendam. Si verò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Cassia fistula inuenta fuerit, vel in Mauritanorum compositionibus à Græcis transcriptis, Cassiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi velint, in quem Leonicenus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commouendos menses, difficiles partus, remorantesq; secundas Cassiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco vsquequaque vtebantur. CINNAMOMVM verò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen mihi videre licuit, neque etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratissima petunt, vel apud quempiam principem, regem, vel imperatorem legitimum reperi possit: qua de re minimè demiror, cum & Galeni tempore huius

Error quorundam, qui Cassiæ fistulę locó, Cassiã solutiuam sumunt.

Cinnamomi consideratio.

huius magna in Italia fuerit penuria, adeò vt Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus lib. 1. de antidotis, sic inquiens.

Cinnam. hist. ex Galeno.

De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo: persuasum namq; mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomum viderint. Optimum verò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum: siquidem & in hoc ipso, velut & in casia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, vt optima casia à pessimo cinnamomo parũ distet. Neque verò Cinnamomi virtus ad vsum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quam à principio vim habuit, integram non conseruat: nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neque ducentũm annorum interuentu, sed pauciorum, si quis ad tantũ numerũ conferat, iam aliquam mutationem vetustiori Cinnamomo factam obseruaui. Quo tempore siquidem Antonino Imperatori theriacam paraui, vasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi; alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, vehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant.

Cinnamomũ cognitu facillimum.
Optima casia parum distat ab optimo cinnamomo.
Cinnamomũ è barbarorũ terra Romã allatum.

Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino Imperatori antidotum quandam composuissem, ipsam cæteris multum præstare deprehendi, adeò vt Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, velut in aliis fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea vsus sit nondum integrè duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam vllam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dissipatum est, verũ etiam quodcunq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, vt nunc Imperator noster Seuerus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere iussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tempore reposito sumere coactus sim, imbecillioraq; planè mihi visa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant.

Cinnamomi optimi notæ.

Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subiicere volumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen vt mordicando tristitiam palato inferat: colorem denique talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atque cærulei, quem vocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum volebam, vt mos mihi fuit, cum accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam: verùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & aliæ quinque Cinnamomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaq; cùm Imperatori nostro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum visum est elegi, de quo etiam vtile quiddam lecturis subdere cùm possim, id facere non grauabor. Supersunt adhuc ibi multa vasa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, vel plurium ramorum, vel vt quispiam dicere velit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen veluti truncus, in ramos plures diuisus attollitur, sed veratri vtriusq; figuram præ se fert, atque etiam magis damasonij vocati, quod è Creta ad nos adfertur.

Longitudo ramorũ cinnamomi.

Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, vel paulò plura, pauciorave, non æquali tamen omnia longitudine sunt, verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuersa autem Cinnamomi natura similis est quodammodo optimæ casiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus. Cuius verba hic recensere libuit, vt omnibus palàm sit, quòd cum sub iis tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, si se nobis penitus incognitum, rarissimumq; reddiderit.

Cinnamomi penuria vnde sit.

Sed potius id mirum fuerit, quod cum hac ætate casiæ plurimum afferatur, quæ vt Theophrastus, & Plinius inquiunt, nascitur iuxta cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Iudæa, quandoquidem scripserit Plinius lib. XII. cap. XIX. combustas iam esse plurimas Cinnamomi syluas, his verbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille: sed postea auctum id parte dimidia est, incensis (vt ferunt) syluis, ira ne barbarorum id acciderit, an ob iniquitatem præpotentium forte, non satis constat: Austros ibi tam ardenter flare, vt æstatibus syluas accẽdant, inuenimus apud auctores. Quo fit, vt facilè credi possit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter vel barbarorum bello, vel igneis flatibus deperiisse. Nam si aliter res se haberet, qui casiam ad nos deferunt, cum multò plus lucri ex Cinnamomo, quàm ex casia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam vnà cum casia veherent. Hæc autem dixisse volui, non vt hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cum tantùm coniecturis agam, sed vt aliis vlterius explorandi latius pateat iter.

Cinnamomũ in India, Straboni.

Cæterum Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit: quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (vt ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, casiam, & alia, perinde ac illæ.

Cinnamomũ auis Aristot.

Atqui nasci in Arabia Cinnamomum testatur Aristoteles libro nono cap. decimoquarto de historia animalium his verbis. In Arabia Cinnamomus auis appellatur, quã surculos Cinnamomi portare, ac nidos ex his conficere aiunt: nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discussum in terra Cinnamomum legunt. Hæc ille: quæ quidem Iulio Solino pariter tradita sunt cap. XIII. de Arabia scribens, atque id etiam addit, Cinnamomum hoc pretiis vendi amplioribus, quòd magis quàm aliud mercatores probent, ac etiam auem ipsam non Cinnamomum, sed Cinnamulgum appellat. Veruntamen cur nec inde ad nos afferatur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ij manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed videtur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse, quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat, quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem. Deinde verò vnamquanq; Cinnamomi speciem scribit, ab vna radice, ceu frutex quidam paruus, consurgere, adeò vt maiora eius virgulta dimidium Romanum pedem non excedant: quibus proculdubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum genere. Vnde certè nesciuerim ego explicari, quid sibi hac in historia voluerit Galenus, præsertimq; cum tam tenui ipsum sarmento esse tradiderit, vt veratri, vel damasonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi videtur, quod ex casia (vt ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam casiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è casiæ ramis prodeant, cùm tamen Cinnamomum, & casia diuersæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse inter vtranq; tanta sit generis cognatio, vt aliquando inuenta sint casiæ virgulta tantæ

odoris

odoris ſaporiſq; fragrantia, vt omni ex parte Cinnamomum referrent, etſi legitima fuerit caſsia. Præterea non deſunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, caſsiam & cinnamomum ex vna, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila ſit, cinnamomum edat, dum verò adoleuerit, caſsiam: ſed cùm dicat Galenus, caſsiam mutari in cinnamomum, nõ autem cinnamomum in caſsiam, cadit eorum ſententia. Quibus etiam refragatur Theophraſtus lib. 9. de plantarum hiſtoria cap. 5. vbi caſsiam, & cinnamomum oſtendit diuerſas eſſe plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratíque affirmet. Quandoquidem initio capitis, non ex ſua, ſed aliorum ſententia ſcribit, cinnamomũ & caſsiam frutices eſſe magnitudine amerinæ: deinde verò alios etiam ſecutus auctores, cinnamomum fruticoſum facit. Ceterùm cùm ſcribat Strabo Arabes cinnamomo, & caſsia vti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, videntur hæ plantæ non eſſe adeò pumilæ, vt quidam ſcribunt. Quod de caſsia facilè dici poteſt, ſiquidem Venetiis caſsiæ canellæ vocatæ fiſtulæ viſuntur tantæ craſsitudinis, longitudiniſque, vt facilè quiſque iudicare poſsit eas è ramis, ſeu virgultis non ſanè breuibus fuiſſe decerptas.

Quorundam error, caſſiam & Cinnamomum eiuſdẽ arboris exiſtimantium.

Cinnamomi denique ſex genera eſſe produntur à Dioſcoride, & Galeno: ſed is nullibi (quod ſciuerim) prætérquam in libro de theriaca ad Piſonem, quem tamen librum ſpurium putamus, ea per genera deſcripſit, fortaſſe (vt ſolet) Dioſcoridi ſe remittens, qui etiam tantùm à locis, vbi naſcuntur, plus minuſve præſtantiæ huic, quàm illi reddidit. At Theophraſtus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his verbis: Cinnamomum decerptum in quinas partes diſcerni narrant, & eſſe præcipuæ bonitatis, quod germinibus proximum fuerit: idq; palmi longitudine cædi, aut paulò maius. Secundũ quod ſequitur, quod etiam minus cæſura eſt. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum verò, quod deterrimum, proximumq; radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo ſumma gratia eſt, non in ligno, qua de cauſa præferri cacumina ſolent, quòd corticis plurimum habeant: quidam ſic aiunt. Alii verò Cinnamomum fruticoſum enarrant, eiuſq; genera duo, alterum nigrum, alterum candidum: hæc Theophraſtus.

Cinnamomi ſex genera Galeno.

Cinnamomi differẽtiæ ex Theophr.

Veruntamẽ cũ nec is hac in hiſtoria aliquid conſtanter, affirmanterq; ſcribat, Imperatorem, Regemue quempiam deſiderarem, qui humanam Rempublicam miſeratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimoſq; illos imitaretur Imperatores, qui ipſius Galeni æuo ex iiſdem regionibus ſibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæſar noſter Carolus quintus, ſi illi Deus opt. max. Chriſtianam remp. pacatam redderet, commodè conſequi poſſet: vel fortaſſe commodius Rex Luſitanus, qui in orientalem Indiam ſæpe ad aromata conquirenda ſuas liburnicas mittit, quo in itinere vniuerſas felicis Arabiæ oras explorare poſſet, quemadmodum & vniuerſam Indiæ partem, quæ ad auſtrum ſpectat, vbi inquit Strabo Cinnamomum pariter naſci. Sed ò clariſsimi Luſitaniæ medici, ſi res medica vobis cordi eſt, ſi noſtram cupitis ditare facultatem, medicumq; nomen extollere, ſi charitas vos tenet, ſi naturalis humani generis iuuandi amor vobis inſitus eſt, iamiã prouinciã hanc ſuſcipite. Quippe ſi princeps veſter hinc ſibi immortale nomen, vniuerſæ verò reipublicæ commodum per quàm maximũ comparare poſſe à vobis intellexerit, cum omni pietate ac magnanimitate (vt audio) præditus ſit, nulli dubium eſt, quin omne ſtudium, auxiliumq; impendat, vt non modò Cinnamomum ipſum reuocetur in lucem, ſed & alia fortaſſe pleraque medicamenta, quibus antiqua medicorum familia ſuas illuſtrauit antidotos.

Exhortatiõ ad Luſitanos Medicos.

Porrò tametſi hactenus illud mihi abundè probatum eſſe videatur, quòd caſsiam veram habeamus, deſideremus autem optimum & legitimum cinnamomum, ſunt tamen hac ætate ſcriptores, qui non caſsiæ ſolùm, ſed etiam cinnamomi genera inueniri tradunt, inter quos extat Fuchſius, qui libro illo de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum poſtremò edidit, de cinnamomo differens, ita ſcribit. Sed haud dubiè in capſis cannella refertis, & caſsiæ, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa diſtinguere velit: diſtinguet autem notis vtriuſque diligenter expenſis. His nimirum verbis Fuchſius cinnamomum nobis verum non deeſſe aſſeuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non video: niſi hoc acceptum referat Amato Luſitano, qui eò amentiæ deueniſſe videtur in ſuis enarrationibus, quas in Dioſcoridem ſcripſit, vt apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notiſsimum eſſe contendat. Verùm huius ineptias ac vanitates plurimas alibi perſequimur, vbi nos ab eius calumniis defendimus: hic enim quod de materia medica ſentimus, & ingenuè profiteri poſſumus, libenter ſcribimus. Quare ea ſit noſtra de Cinnamomo ſententia, quæ à nobis antea fuſius probata eſt, quàm modò oporteat pluribus Fuchſium refellere, quem tamen doleo maiorem fidem præſtitiſſe Luſitani illius ineptiis & mendaciis, quàm virum peritũ deceat.

Fúcſii opinio reprobata volentis & Caſſiæ & Cinnam. genera inueniri.

Amati opinio cinnamomum notiſſ. refutatur.

Ceterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui Cinnamomum lignum non corticem eſſe oſtẽdimus, mirari quidem ſubit Fuchſium, qui libro ſuprà citato eodem loco paulò pòſt, contrarium ſcripſit, vt eius verba, quæ ſubiiciam, apertè teſtãtur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam inſula mittit, cortex eſt arboris quatuor ferè cubitorum altæ, craſsitudinis brachialis, ſex vel ſeptem è trunco mittentis ramulos, qui ſingulis annis amputãtur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum eſt, ſit tenuis, odoratiſsimus, guſtatu acris, & valdè mordax, non tamen adeò vt moleſtè rodat, mãſum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, vanam opinionem Fuchſius non ſecus atq; in ſuperiorem veniſſe deprehenditur, ſecutus Amatum Luſitanum, qui eandem ferè prius, quam ille poſt cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eã à quodam accepiſſe fatetur.

Fuchſius ſibi contrarius.

Cinnamomi vires ſcribit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cinnamomum ſummè tenuium eſt partium, non ſummè tamen calidum, ſed ex tertio ordine. Nihil autem æquè deſiccat eorum, quæ pari ſunt excalfaciẽdi facultate propter tenuitatem ſcilicet eſſentiæ. At Cinnamomis eſt velut imbecillum cinnamomum, nonnulli ipſam pſeudocinnamomum nuncupant. Meminit & caſsiæ eodem libro citato, vbi ſic habet: Caſsia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, ſed & tenuium admodum eſt partium, guſtu verò plurimùm in ſe acris deprehẽditur, leuiter quoque nonnihil adſtringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, ſimulque digerit, quæ in corpore ſunt recrementa & ad hæc robur etiam inſtrumentis addit. Idoneum verò etiam ſuppreſsis menſibus cum videlicet à copia ſimul & craſsitudine excrementorum, quod ſufficiat, euacuari nequit: hactenus Galenus.

Cinnamomi vires ex Gal.

Cinnamomis quid.

Caſſiæ vires ex eodem.

Ceterùm ex vulgari cinnamomo fit aqua ſtillatitia, quæ & odore & ſapore idipſum pulchrè repræſentat, eam autem extrahendi ratio hæc eſt. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idque leuiter contuſum in vas vitreum vel æneum, quod matulæ formam referat, coniicito: dein aquæ roſarum ſtillatitiæ libras quatuor, & vini albi odorati ſeſquilibram infundito, vas illud in balneum aquæ tepentis & non feruentis imponito, atque inibi ore vaſis prius obturato, vigintiquatuor horis macerari ſinito: poſt id tempus vitreo organo roſtrato, quod ab effectu galerum vocant, vas antedictum cooperito, & igne fornaci ſuccenſo, per balneum aquæ feruentis aquam ſtillatitiam elicito, (verùm canna ſtagnea vel vitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi vitrei roſtro admouenda inſerendáque eſt) illi poſtremò vas vitreum ſubiicito, quod manantem aquam excipiat: inſuper prouidendum eſt, vt omnia vaſorum orificia diligenter obſtruantur, ne quid expirare poſsit.

Cinnamomi vulgaris aqua ſtillatitia vt conficienda.

Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax eſt: vtpote quæ pituitam humorúmque lentitiam digerat, incidat, & abſumat, flatúſque diſcutiat. Priuatim verò ventriculum, iecur, lienem, cerebrum, neruóſque iuuat & roborat: animi deliquio, cardiaciſque affectibus præſentaneo remedio ſuccurrit: venenis, venenoſorúmque animalium morſibus aduerſatur: menſes pellit, & vrinam ciet: cœliacis auxilia-

Vires aquæ Cinnamomi vulgaris.

VI. CASSIA SOLVTIVA.

tur: nauſeam ſedat, & faſtidium abigit: vteri morbis perquàm vtilis eſt: prodeſt ſuſpirioſis, reſolutis, conuulſis, & comitiali morbo laborantibus: guſtui gratiſſima eſt, atque oris halitum commendat. In ſumma vbi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare ſit opus, huius aquæ vſus maximam præſtat vtilitatem.

Caſſiæ ſolutiuæ conſideratio.

Veruntamen quoniam nec Dioſcorides, nec veterum Græcorum quiſquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE *dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentiſſimè vtuntur medici, quámque Aegyptiam ſiliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ noſtræ lucubrationes tam nobili, tam præſtanti, támque humanæ ſaluti neceſſario medicamento deſtituantur, diſſeram hic de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo.*

Aegyptiæ ſiliquæ hiſtor.

Aegyptiæ itaque ſiliquæ arbor inter valde proceras annumerari poteſt. Huius materies ſolida, compactáque viſitur, corticetenus buxeo colore, medullitus verò nigra, non ſecus ac ebenum, ſiue guaiacum, radicibus magnis, recens grauiter olet, ſicca tamen minimè. Folio conſtat ſiliquæ, ſed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modo: à ramis ſiliquæ pendent, ſeſquicubitales, prælongæ, teretes, denſæ, ligneo putamine, ſed tenui ac fragili, & cùm maturitatem ſenſerint, colore in rubrum nigricante: hæ nigra, dulcíque replentur medulla, leni ac lento cremori ſimili, non tamen vt in oſſibus continua, ſed crebris lignoſiſꝗ; membranis diſtincta. Inhæret vnicuique membranæ ſemen durum, ſiliquarum ſemini adeò ſimile, vt alterum ab altero diſcerni non poſſit, ex quo eum non erraſſe putauerim, qui crediderit, has plantas eſſe congeneres.

Caſſia ſolutiua, quæ præſtantior.

Eligenda eſt, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum craſſa, pellucens, recens, grauis, farcta, & quæ concuſſa, incluſis ſeminibus minime conſtrepit.

Caſſiæ ſolutiuæ vires.

Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, reſoluit, ſanguinem mundat, biliſꝗ; feruorem extinguit: aluum item commodiſſimè citat, eiuſꝗ; vis ventriculum non pertranſit: quapropter ſecuriſſimè datur à medicis inchoantibus febribus, aliiſque calidis morbis ante venæ ſectionem, quòd tantum ventriculum repurget, & aluum emolliat. Nocet tamen inteſtinorum imbecillitate affectis, & his, qui admodum lubrici ſunt, aliàs omnino habetur innoxia: tollitur id noxæ admiſtis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & maſtiche. Conſtipatis ſi detur, augenda eſt eius facultas iis, quæ magis eadem vi pollent: proinde ſunt, qui addant amygdalinum oleum, & pſyllii ſpiſſamentum: vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, ſi cum vrinam cientibus medicamentis hauriatur, vel deuoretur. Aegrè aluum excernit, eáque propter nonnulli roborant eius vires, addito hyſſopo, vel caprino ſero. Bilem, & pituitam excernit, nullo ſanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes reſoluit: renes à calculis, & ſabulo expedit: præſertim ſi cum glycyrrhizæ decocto, aliiſve medicamentis vrinam cientibus bibatur: quinetiam frequenter deuorata calculos renaſci prohibet: quinimo ſunt, qui affirment, ſi quis quotidie ante prandium ternas pulpæ caſſiæ drachmas deuorauerit, is nunquam calculos in renibus gignet, & à ventriculi doloribus, & apoſtematibus ſe perpetuò tuebitur: admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita eryſipelas extinguit, cæteraſque inflammationes, quæ cutétenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam ſuis ægrotantibus exhibeant, niſi picræ puluerem admiſceant, quod conſulto factum exiſtimo, præſertim vbi ventriculi, & inteſtinorum imbecillitas adſit.

Nomina.

Quæ Græcis κασσία, Latinis item Caſſia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selibacha: Italis, Caſſia, atque etiam Italorum vulgo Cannella: Germanis, Zimmet/ *ſeu* Zimmet rörlin: *Hiſpanis, Canela: Gallis, Canelle. Quod verò Græci κιννάμωμον, Latini quoque Cinnamomum dicunt: Arabes, Darſeni: Itali, Cinnamomo. Germani* Zimmetrind: *Bohemi, ſkorice. Caſſia ſolutiua, ſiue Aegyptia ſiliqua: officinis ſimpliciter Caſſia: Italis, Caſſia: Gallis, Caſſe laxatiue: Bohemis, Caſſia.*

CNEORVM Matthioli, Cluſ. Pann. Cam: hor. Cneorum album Matthioli, & Oleander Sylueſtris Auicennæ, Lugd. Caſſia Matthioli, Chamælææ ſpecies, Taber. hanc fortè Thymelęæ minoris nomine, Cordus in ſua hiſtoria exprimere voluit. II. Caſſia παρὰ τὸ κάσαι, quaſi κοσμοῦσαν διὰ τῆς εὐοσμίας τὰς αἰσθήσεις, quod ſenſubus fragrantiam largiatur. Quam veteres Caſſiam vocarunt, credimus officinarum eſſe Cinnamomum, quod vulgo Canella. Eſt autem Cinamomum cortex arboris lauro non abſimilis, præſertim foliis, cuius baccæ lauro ſimiles ſed minutiores, albicantes: huius rami ſingulo triennio ab incolis inciduntur, (truncus enim quò nouos ſtolones proferat, aſſeruatur) qui delibrantur: cortex detractus fiſtulam repræſentãs (vnde vulgo Canella) Cinnamomum vocatur: qui poſt tres menſes à delibratione odoratiſſimus ſuauiſque redditur. Cuius, ratione craſſitiei & bonitatis, differentiæ plures, ſiquidem præſtent anguſtiores & leuiores fiſtulæ, odoris ſuauitate & ſaporis dulcedine. Quibus verò fiſtula maior & aſperior, iis pro dulcedine aſtrictio linguam exſiccans ineſt, & minor odoris fragrantia. Adfertur ex India, eius namque maxima copia in Zeilan inſula Indici maris prope Æquinoctium. Plura, qui volet, legat Ludouicum Romanum & alios. Dicitur Cinamomum, Cord. in Dioſcorid. Caſt. Tab. Lonic. (cui & Caſſia odorata) Cæſalp. cui & Cinnamum. Canella, Cluſ. in Garz. Lugd. cui & Caſſia lignea Græcorum. Caſſia, Lob. Garz. & Theueto, cui & Cinamomum & Canella. Quod verò officinæ communiter pro Caſſia exhibent, nil aliud eſſe videtur quàm Pſeudocaſſia

Dioſcoridis

Dioscoridis & fortè Cassia fistula Andromachi iunioris apud Galenum 1. de Antidotis, licet alii corticem Cassię Monspeliacę, cuius iconem addidimus, esse velint. Verùm cum Gal.1.de Antid. testetur Cassiam in Cinamomum, & Cinamomum in Cassiam transire, habeatque nostrum cinamomum officinarum vires Cassiæ veterum, eius loco vsurpari potest & debet. Loco verò cinamomi veterum, imitati Dioscoridem & Galenum, duplum nostri cinamomi optimi substituamus: sic compositionibus xylocassiam, siue cassiam ligneam, siue odoratam postulantibus, cinamomum nostrum in pari dosi immisceatur, qua de re plenius in tractatu de materia medica in officinis vsitata agemus.

III. Xylocassiæ posita figura, siquidem Matthiolus moneat odoratæ cassiæ loco multos segmentis incognitæ arboris vsos esse. Huius, Xylocassiæ nomine, meminere Cordus in Dioscoridem, Lobelus & Lugdunensis historia: fortè Pseudocinamomum Dioscoridis. IV. Xylocassia subnigra Lobelo dicta, ea est cuius Matthiolus meminit cassiæ fistulæ Andromachi nomine: quam & Cordus in Diosco. Cassiæ syringitis nomine expressisse videtur. V. Casia Monspelliaca frutex paruus est, ex radice dura lignosa, subrusso crassoque cortice valde adstringente tecta, virgas emittit cubitales, nonnunquam altiores, tenues, lentas, striatas, ex virore nigricãtes, per quas folia lini rariora, at succulenta, gustu amaro sparguntur: flores muscosi ex herbaceo flauescẽtes corni æmuli, ad foliorum exortum prodeunt: quibus succedunt fructus pedicellis insidentes singuli, myrti æmuli, virentes primò, at maturi Asparagi fructui similes, in quibus osseus nucleus, medullã candidam dulcem continẽs, ipsa verò pulpa lenta, subdulcis primùm, dein acrimoniæ aliquid exhibens. Hanc in agro Monspelliaco frequentem obseruauimus: quamuis & in agro Romano & Hispania vulgaris sit. Casiam poeticam vocitabant. Censent aduersaria esse Casiam Theophrasti, quæ in Dioscoride desit: verùm nec Virgilii, nec Hygini est, quam odoratam dicunt. Osyridis Plinii notas aliquas habet. Dicitur Casia Poetica Monspelliensium Aduer. Lob. icon. & Cam. Casia quorundam, Clus. hisp. (cui & osyris quorundam & Polygonum Placcæ, Plinii) Tab. Cassia lignea officina. Cæs. Cassia lignea maritima, quibusdam Genistæ marinæ species, Lugd. Radicis cortice sunt qui ad obstructiones hepatis vtantur. VI. Cassia fistula purgatrix: cuius inuentionem Arabibus tribuunt, & ex recentioribus Græcis Actuario 5. de composi. med. κάσσια μέλαινα dicitur: an hãc intellexit Theophrastus cùm siliquas quasdam Ficus Ægyptias appellari scribit: Cassia fistula Arabum, Casia nigra Græcis recentioribus, Faba Indica Aristobulo, Cord. in Diosc. Cassia fistula Dodo. gal. Lacu. Loni. Castori, Alpino, Taber. Siliqua Inda, Gesn. hort. Cord. hist. Cassia purgatrix, Lob. ob. Siliqua aut Cassia purgatrix Arabum Carrobiis similis, Lob. icon. Cassia nigra, Dod. Canna fistula, à Costæ. Cassia Ægyptia siue purgans, Cam. hort. Cassia solutiua Monardis, Garziæ. Cassia, Cæsalp. siliqua siue Cassia Cathartica, Lugd. Hæc Cassia cùm non sit aromatica, secundùm methodum Dioscoridis huc referri non debet, sed inter arbores, quæ fructum ferunt edulem, nimirum ad siliquæ Dioscoridis caput.

V. CASIA MONSPELLIACA.

Ἄμωμον. AMOMVM. CAP. XIIII.

AMomum [exiguè fruticat, ex ligno se conuoluẽs, in racemi modum: flore, ceu candidæ violæ, paruo: foliis bryoniæ similibus.] Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum vergens: ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice venoso, odore origani. Ponticum verò subrufum, a paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, vel subrubrũ, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed solutum diffundatur, semine plenum, vuis paruis simile, graue, valde odoratum, modò cariem non contraxerit, acre gustu, mordens simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringendi, exiccandi: Somnum allicit, & illitũ fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, discutitque: iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, viscerumque lenit ex vua passa: ad vuluarum vitia in pessis, aut insessionibus vtile est. Decoctum iocinori, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis vnguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis vocatur, sed sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab vna radice suos integros surculos emittunt.

Conclusa nõ legit Oribasius.

a Meum ǵ μακρὸν. i. non longum.

TAnta medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus ignorantia, segnitiáque extitit, vt nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenii viros, hac ætate nobis produxisset in lucem,

Amomi consideratio.

qui præter id, quod vniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemq; illustrauerint, vera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt: minimè profectò verendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaq; remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset, quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, vt tametsi nonnulli ingenio & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omneq; studium, & operam quam diligentissime impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non desunt, qui (quamuis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidissimæ inhærere veritati. Quo fit, vt vnà cum aliis innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus: cuius vice quidam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthii. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, vt facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id proculdubio legitimum esse Amomum: quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit vuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud visitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, vt in cinnamomo & cassia videre est, quo fit, vt legitimum Amomum lignum potius, quàm semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam vocatam, quæ geranii præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirẽtes. Cæterùm Amomum, quod iure probari possit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus videre potui, præter quam illud vuæ modo racemosum, baccis piperi æqualibus, quod à Francisco Calceolario superiori anno sum consecutus, dum ille suam theriacam, iure optimo præ cæteris extollendam, parabat. Atqui cùm omnibus haud concessum sit vt legitimum Amomum consequi queant, acorum (vt Galenus docuit) in eius loco substituendum e-

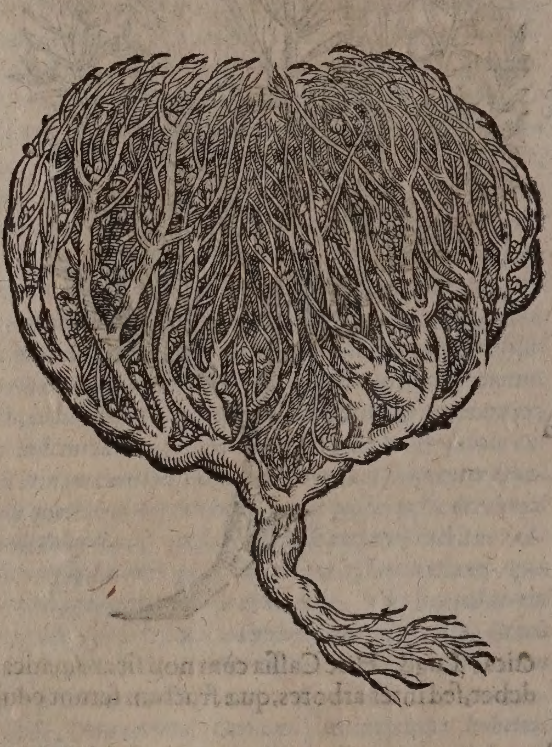
Amomũ spurium.

Serapionis interpretis lapsus, in Pede columbino.

ROSA HIERICVNTEA VIRIDIS.

ROSA HIERIC. ARIDA.

vit. Porro & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non verentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntã à Hierico Palæstinæ oppido appellant: plantam hanc plerunq; ad nos è Hierico deferunt ii, qui ad sanctissimum REDEMPTORIS nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quam nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ vocant. Cõstat hanc amomum non esse, quòd folia albæ vitis non proferat, nec vllo spiret odore. Legitimum enim valde odoratum est, adeò vt nares feriat primo statim occursu, origanumq; resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit, quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum verum esse rosam Hiericuntis: in compositione verò theriacæ, sui ipsius oblitus, habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericuntea nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam, quãdoquidem (vt ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fathiscit, quã fœtus nasci incipiat: tanta inter Christicolas irrepsit superstitio. Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, vbi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his verbis: Botryos, Græce est βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt, siquidẽ Andernacus libro primo de antidotis, vuæ conuertit: alii omnes, & cum iis Cordus, racemosi, βότρυος vocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, cõiũgẽtes, quasi verò Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides nõ βότρυν sed βοτρυώδες, appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interlectum cõma erunt, hoc nimirum modo, ἀμώμου, βότρυος vt nos cõuertimus:

Error quorũdam qui Hiericonteã rosam Amomũ censent.

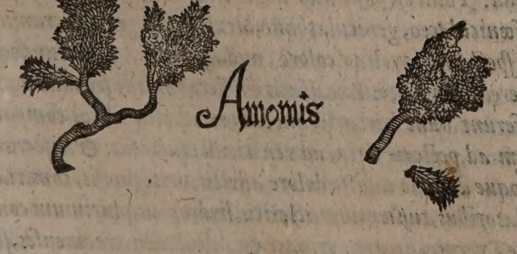
Cordus taxatur.

Fuchsii opinio reprobata, qui Botrym theriacæ miscet.

vt intelligamus Andromachum de duabus inter ſe differentibus herbis eſſe locutum, nempe Amomo, & botry: hæc ille. Ex quibus vtique abunde liquet Fuchſium ſenſiſſe, botryn quoque herbam, de qua Dioſcorides agit libro tertio, in theriacam addendam eſſe. Veruntamē in hoc nos à Fuchſio, viro alioqui doctiſſimo, planè diſſentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, ſed amomum racemoſum intellexiſſe putamus, idque non ſine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipſe ſenior Fuchſio apertè refragatur: illum enim non inuenio in ſuis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo ceciniſſe, quam καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου: quæ quidem duæ dictiones non ita ſeparari poſſunt, vt Fuchſius opinatur: neque prior illud vnquam ſignificabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quàm ſenior, noſtræ ſententiæ adſtipulari deprehenditur iunior Andromachus: vtpote qui in tradenda theriacæ compoſitione, quam ſoluta oratione deſcripſit, nuſquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, ſed amomum tantum. Quòd etſi Damocrates in eadem antidoto deſcribenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit Βότρυός τ' ἀμώμου, hæ tamen duæ dictiones non ſunt temere, meo iudicio, ſeparandæ: nam eas auctor conſultò coniunxiſſe videtur. Quid prætera de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto ſigillatim enumerat, ac diligenter expendit ſimplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur, tamen nuſquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neque etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum ſcribens: quid, ſi eandem plantam apud Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu deſiderari omnibus notum eſt. Addam illud poſtremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabes Auicenna botryn herbam theriacis non inſerunt ſuis. Quæ ſanè omnia noſtram augent, & confirmant opinionem: cui ſi illud obiiciat Fuchſius, quòd Nicolaus Myrepſicus in ſua theriaca botryn Gallicam habeat, reſpondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus eſt, & innumeris ſcatet mendis: id quod ipſe Fuchſius non negabit, quòd idem de Nicolai codice ſæpenumero polliceatur. Ex his itaque ſatis manifeſtum fieri arbitror, quòd vt Fuchſii ſententia, quæ theriacæ botryn adiicere contendit, refellenda eſt, ita Galeni interpretes, qui Amomum racemoſum vertunt, probandi ſunt, vt qui ſint cum Andromacho Dioſcoridem ſecuti: is enim Amomi Pontici notas perſtringens, ipſum racemoſum fecit, vt ſuprà in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. 6. ſimpl. med. ſic inquiens. Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet, niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo. Amomi vires ex Galeno. Nomina.

III. Amomum, Amomus.

AMOMI nomine diuerſæ proponuntur plantæ: alii pedem columbinum, Geranii ſpeciem, malè: alii vt Ericius Cordus, Val. Cordus & Lonic. Roſam Hiericōteam: alii cubebas amomum dicunt, vt Cæſalp. alii vt Anguillara, piper æthiopicum, quod piper caudatum eſt: alii vt officinę, ſemen Siſonis aſſumunt: alia denique in notis in Garziam proponitur, quæ pedem columbinum refert. I. Officinarum Amomum ſemen eſt plantæ, quam Σίσων Dioſcorides lib. 3. cap. 55. nominat: quæ Ammomum Germanicum, & Siſon hortenſe Trago, Petroſelinum Macedonicum Fuch. Dod. gal. & fol. Lonic. Siſon Taber. Cam. hor. Lugd. figuram lib. 3. cap. 55. inuenies.

II. Roſam Hiericunteam, Ericius Cordus in ſuo Botanologico, Val. Cordus Amomum Dioſcorid. Hiericonthidam Roſam & S. Mariæ roſam vocant. Roſa Hiericontea, Lob. Caſt. Garz. Amomis Dioſc. & Plinii & Roſa Hierici, Cæſ. Huius duæ ſpecies, altera lignoſa tota, fractu contumax, inſipida & inodora, altera lignoſa quidem ſed fragilior, aromatica, valdè odora, intus racematim concreto ſemine plena: & illud Amomis, hoc verò Amomum Cordo ſtatuitur. III. Has binas Cluſius adiecit ſuis notis in Garziam: quæ ex Ormus Arabiæ emporio Valerando ſub his nominibus (quæ & Lugd. & Taber. reſeruarunt) ſint miſſæ, verum neutrum addit Dioſcoridis & Plinii deſcriptionibus conuenire, conſtant enim (auctore Cluſio) hæc fragmenta aliquot ramulis, foliolis quibuſdam adeò frequentibus onuſtis, vt ex ſolis foliis conſtare videantur, quæ in extremo tali ordine ſunt diſtributa, vt roſulam efforment. Ramuli iſti ſimul compacti non ineptè pedem columbinum (quale earum eſt, quæ pedes hirſutos, ſeu plumatos habent) referre videntur, nullo tamen ſingulari odore aut ſapore prædita ſunt.

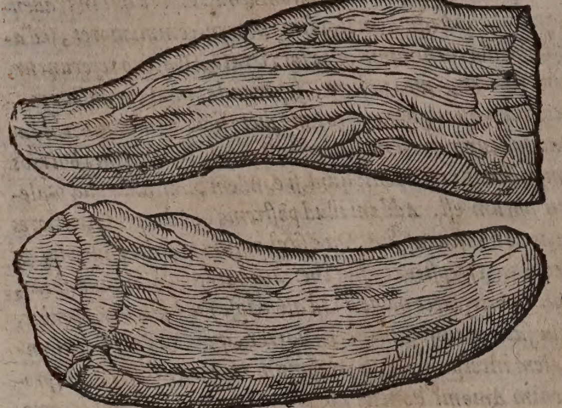
Κόστος. COSTVS. CAP. XV.

PRæcellit Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris ſuauitate. Secundum locum ſibi vendicat Indicus a, leuis, vber, vt ferula niger. Tertius eſt Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus eſt recens, albus, abunde plenus, denſus, aridus, à teredinibus non eroſus, ſine graueolentia, guſtu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: vrinam ciet, menſes pellit, vitiis, quæ vuluam malè habent, tam impoſitu, quàm fotu, & ſuffitu auxiliatur. Contra viperarum morſus ſextantem bibere prodeſt: item aduerſus pectoris dolores, conuulſa, inflationeſque ex vino & abſinthio: venerem ex mulſo ſtimulat: latas ventris

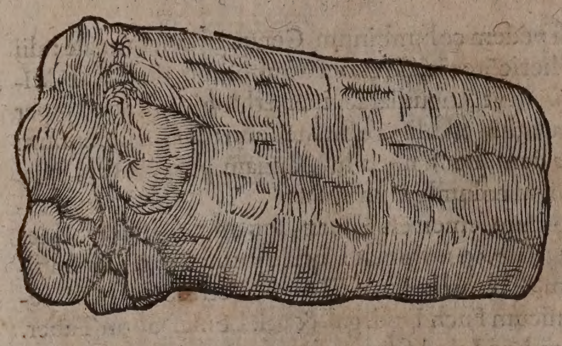
a Omnia exempl. ἀδρὸς ὢν καὶ μέλας καὶ κοῦφος ὡς νάρθηξ. id eſt, qui plenus ē, & niger, & leuis vt ferula.

tincas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: vitia cutis in facie, cum aqua, vel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenii Comageni præduris radicibus, adulterent, quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu feruet helenium, neque validum odorem vibrat, vt caput tentare possit.

I. COSTVS OFFICIN. AMARVS.

II. COSTVS OFFICIN. DVLCIS.

III. PSEVDOCOSTVS.

Costi consideratio.

Costus, quo vsæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat & albi. Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costũ inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quãuis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoque mentionem fecerint. Qui in myropoliis paßim habetur, adulterinus est: quippe nec vlla odoris suauitate commẽdatur, nec gustu adeò acri deprehenditur, vt admotus exulceret, vt Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Costum excipiunt, nõ erit, meo iudicio, imponendus, cùm præterea nos plane lateat, cuiusnam plantæ sit radix. Porrò non desunt hodie impostores, qui ex Gargano Apuliæ monte, quotannis ad nos conuehunt Pseudocosti cuiusdam radices, amari saporis, quæ facie quadantenus Rhodiam radicem repræsentant. Eas autem pro legitimo costo vendunt nostratibus pharmacopœis, iis præsertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt.

Pseudocostus

Pseudocosti à Costo discrimen.

Plantam nos habere, atque etiam depingi curauimus, vt ex eius imagine, quam hic damus, discant imperiti, cuius plantæ sint radices illæ, quæ pro legitimo costo circumferuntur: videtur tamen Pseudocosti planta quandam præ se ferre maiestatem, & ideo non vulgaris iudicanda. Foliis est pastinacæ domesticæ maioribus, densioribus, crispis, & asperioribus, humi accubantibus, caule rotundo fœniculaceo, geniculatóque, bicubitali. E geniculis ramuli oriuntur in vniuerso caule, in quorum summitatibus vmbellæ spectantur melino colore, nudo semine, subrotundoq;. Radice nititur vegeta, crasso cortice, carnosoq;, vestita colore cinereo splendente. Excalfacit & siccat ordine secundo completo. Aperit, abstergit, incidit, attenuat. Amara est & acris.

Pseudocostũ quale melius & quibus polleat viribus.

Præferunt hanc herbarii, qui eam ex Apulia ad nos comportant, ad omnes capitis, neruorumque affectus frigidos, quinetiam ad pectoris vitia, ad ventriculi cruciatus: & viscerum omnium obstructiones, & ad renum, vesicæ, & vteri morbos. Ideoque diutino capitis dolore affectis, vertiginosis, comitialibus, stupidis, veternosis, conuulsis, resolutis, asthmaticis, anhelatoribus, tußientibus, ictericis, hydropicis, plurimum conferre Pseudocosti radicem affirmant: quin etiam flatus expellere, vermes necare, vrinas, & calculos eiicere, menses, secundas, & partus ducere, siue bibatur ipsa radix, siue decoctum eius, aut si in fomentis, balneis, & desesßionibus addatur. Præferunt eandem ad coli cruciatus, vbi decoctum clystere infundatur, & aduersus articulorum morbos, & coxẽdicum dolores. Nam cum amara sit, nonnihil odorata, & nonnulla sit acredine prædita, hæc omnia Pseudocostum præstare posse, facile concedam.

Angelica, Costus quibusdam.

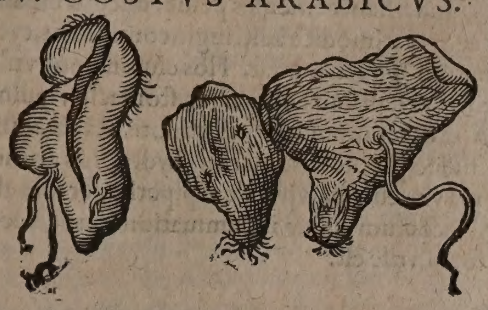
Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus vocatam supponendam existiment, quorum sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui pseudocostis vtuntur. Costum enim hæc radix non obscurè refert, quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucundè spirat, vt angelicæ nomen sibi meritò vendicasse videatur: acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint: contrà verò eorum opinionem haud vnquam probarim,

Zedoaria costus quibusdam.

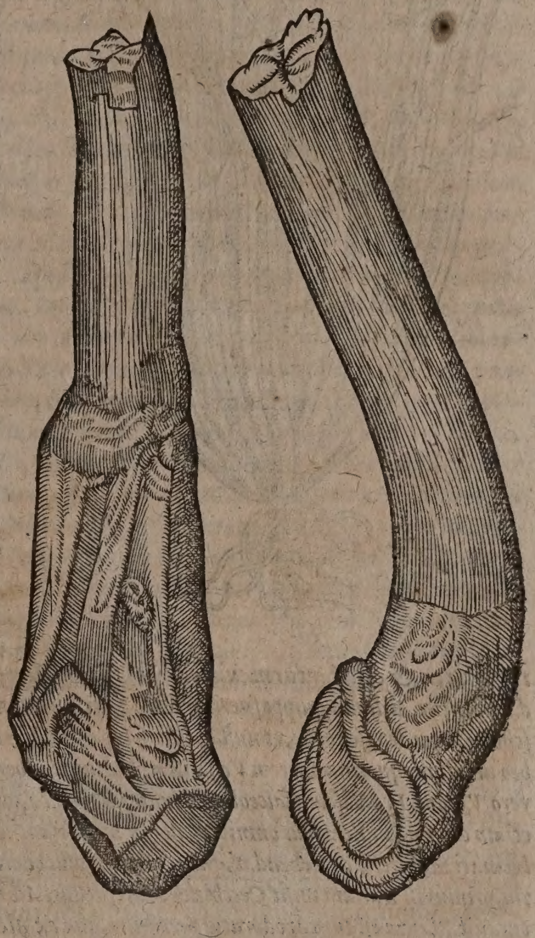
qui Zedoariam legitimum esse Costum contendunt. Siquidem his nec Dioscorides astipulatur, nec etiam Galenus. Ille quidem quòd Helenii radicibus, quæ vegetæ magnæque sunt, costum adulterari scribit: hic verò quòd pluribus in locis asserat costum ex discussoria, & adstringente constare facultate: adeoque eximii fragrantisque esse odoris, vt non minus ad vnguenta odorata paranda eius apud antiquos inualuerit vsus, quàm Malabathri, Amomi,

Caſſiæ, atque Myrrhæ. Quibus tamen tum notis, tum facultatibus prorſus Zedoaria deſtituitur, quum potius grauiter, quàm ſuauiter oleat. Adde quòd Coſto Galenus leuiculam planè amaritudinem, & validam tribuit acredinem, ſed hæc in Zedoaria contrario modo ſe habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remiſsior deprehendatur. Nec præter ea deſunt calumniatores, qui dicunt, vt nobis inſidientur, Zedoariam non Indicum eſſe coſtum, ſed Syriacum. Sed quis hos non ridebit, quum nuſquam auditum ſit in Syria naſci Zedoariam? Indica enim radix zedoaria eſt, quæ per mare rubrum affertur Alexandriam Aegypti: verùm non ob id negauerim pro Coſto ſubſtitui poſſe zedoariam, vt aliàs diximus in Epiſtolis. Arabici Coſti radices, omnibus aſtipulantibus notis, miſit ad me iam diu Franciſcus Calceolarius, pharmacopœus Coſtus Arabicus.

IV. COSTVS ARABICVS.

V. COSTVS IRIDEM redolens.

Veronenſis, materiæ medicæ ſtudioſiſsimus, quas pluribus de cauſis, tanquam pretioſas, inter mea ſelectiora ſimplicia ſeruandas duxi. Indici autem Coſti fruſtum deinde à Cecchino Martinello Rauennate mihi miſſum eſt, quod ſecum ex India attulit, vbi vulgò Coſti ab Indis vocari dicit. Coſtus Indicus, *Cæterùm etſi duo hæc Coſti genera cum forma, tum ſubſtantia nõ parùm inter ſe differre videantur, id tamen mihi nullam dubitandi ſuſpicionem affert, cùm videam ex Dioſcoridis lectione, Arabicum ab Indico non parum differre, & hic quoque à Syriaco. Atque cum Arabicus Coſtus cæteros præcellat, illum à Calceolario mihi miſſum, præ cæteris magnifacio. Coſti vires ſcribit Gal. lib. 7. de ſimpl. medic. facultatibus, ſic inquiens.* Coſti vires ex Galeno. *Coſtus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatem cõtinet, adeo vt etiam exulceret. Vnde ipſo cum oleo perfricant corpus ante acceſsionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic verò etiam in reſolutis, & iſchiadicis, atque in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis, aut exalto in ſuperficiem extrahere aliquem humorem eſt opus, ad coſtum confugitur. Eadem de cauſa vrinas, menſeſq́; prouocat: & ad rupta, conuulſa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi ineſt, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas velut ex ſole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua, aut melle vſurpant. Ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulſo.* Nomina. *Κόστος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Coſtus, Arabicè Koſtos, ſiue Chaſt, & Italicè Coſto. Pſeudocoſtus, Coſtus vulgaris: Italis, Coſto baſtardo, & Coſto di Puglia.*

Coſti Arabici, Indici, & Syriaci: ſeu albi, nigri, & buxei meminit Dioſcorides: at Plinius lib. & cap. 12. tantum nigrum, & quod melius ſit candicans, nouit: & Theophraſtus 9. hiſt. 7. coſtum inter ea quę ad vnguenta apta ſunt, nominat. Nec quem moueat officinarum ſententia, quæ in dulcem & amarum diuiſere, ſiquidem omnis coſtus Galeno amarus ſit, & ſolum recentiores Græci (inter quos eſt Actuarius) qui Arabes ſunt ſecuti, coſti dulcis meminere: imò is quem dulcem vocant, amarus, & quem amarum nominant, dulcior guſtu ſentitur. I. Verùm quem coſtum amarum nominant, vt & Lon. & Tab. Helenii Comageni radix eſt, apud Dioſcoridem, quo coſtum adulterari monet: quare Inula Comaginea Cord. hiſt. & Coſtus Comagineus adulterinus officinarum, Lob. icon. Quæ ſanè radix adfertur, vel per tranſuerſum inciſa (quæ noſtrum Helenium orbiculato rugarum habitu refert) vel per longum ſecta. II. At coſtus officinarum dulcis, quo nomine Lon. & Tab. vtuntur, Coſti pharmacopolarum maior ſpecies, Camer. in Matth. D. notatus, dicitur. Notare conuenit, ſæpe coſti vice in officinis vſurpari radicem per tranſuerſum in taleolos ſectam, foris fuſco, intus candicãte colore, cortice craſſo, ſubſtantia rara, guſtu admodum acri & odore, cum teritur rancidam pinguedinem olens: quæ ſanè Thapſiæ maioris radix eſt, & non ſine periculo intra corpus ſumitur. In hac ergo radicum incertitudine, ſuaſerim Zedoariam Coſti loco aſſumendam: maximè cùm non deſint, qui Coſtum Arabicum, alii qui Syriacum, ſtatuant ipſam Zedoariam. III. Pſeudocoſtus Matth. & Lugd. Panacem coſtinum nominamus: Coſtus vulgaris Caſt. Herba coſta Cæſ. Panax chironium Theoph. Cam. hor. cui & ferula ſagapenifera quorundam. IV. Coſtus Arabicus Dioſcoridis. C.B. & Cam. Zingiberis effigie coſtus Arabicus & Syriacus, Adu. & Lob. Coſti quoddam genus Zingiberis radicibus ſimile, Cluſ. in Garz. Coſtus Arabicus vel Syrius, Tab. Coſtus Syriacus & Arabicus Lugd. V. Coſtus Iridem redolens, an Indicus Dioſcoridis? C.B. Coſtus Indicus, Cluſ. in Garz. Lugd. Tab. Coſtus facie radicis centaurii maioris, Lobelo.

IVNCVS ODORATVS.

Σχοῖνος ἀρωματικός. CAP. XVI.

a Meum. λιβικὴ.

ODoratus Iuncus in a Africa, & Arabia naſcitur. Laudatiſſimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alii teuchitin: peſſimus ex Africa. Eligendus eſt rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, *qui manibus confricando roſæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radiciſque eſt vſus. Vim vrinæ ciundæ habet: menſes pellit, diſcutit inflationes, caput aggrauat, modice adſtringit, comminuit, excoquit ac venarum ſpiracula laxat. Flos eius in potu vtilis ſanguinem reiicientibus, doloribus ſtomachi, pulmonis, iocinoris, & renum: miſcetur antidotis. Radix adſtringétior eſt: ideo [faſtidiis ſtomachi,] hydropicis, conuulſis, drachma vna cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum vuluæ inflammationibus, ad deſidentium fotus, vtile eſt.

δυσώδεσι στομάχοις. id eſt graueolentibus ſtomachis Antiquus codex.

Iũci odorati conſideratio.

IVncus odoratus, officinis Squinanthum vocatur: quæ vox, quamuis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in vnam vtriſque iunctis dictionibus. Namque ſquinanthum ſi ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quam duas haſce Græcas dictiones σχόινȣ & ἄνθος, quæ Latinè florem iunci ſignificant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος verò florem Græcis deſignat. Veruntamen flos ad nos non importatur, quod tamen mirum non eſt, cum etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis: his præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem neſcio quomodo ſchœni anthon, id eſt, iunci odorati florem multi vocent, cum nobis floris copia non adeò ſuppeditet. Nam etſi tota aduehatur herba, ſunt tamen eius ſuperiores partes à camelis ſæpe depaſtæ: veſcuntur enim ea, & delectantur maximè: hæc Galenus. Quæ (ſi licet nobis dicere quod ſentimus) potius ridenda quàm probanda videntur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem eſſe camelorum numerum, qui locuſtarum modo in vniuerſum ſchœni flores depaſcantur, vt nulla penitus ſuperſit planta, cui flos non deuoretur. Ego enim eorundem florum plenam habeo arculam, quorum partem Venetiis ad me miſit Albertus Martinellus pharmacopœus ad Angeli Myropolium, partem verò Verona Franciſcus Calceolarius materiæ medicæ admodum ſtudioſus, qui odoris ſuauitate atque fragrantia, quin etiam cæteris qualitatibus omnibus, quæ in Schœnianthо requiruntur, ita præditi ſunt, vt quiſpiam ſanæ mentis eos hallucinari manifeſtò deprehendat, qui communis vſus odoratum Iuncum adulterinum eſſe contendunt. Hos itaque flores Syria, primus in Italiam miſit Cecchinus Martinellus, Alberti præſcripti frater; qui non paruo labore ex Arabia ſibi afferri curauit. Planta eſt Iuncus odoratus peregrina, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos conuehitur. Naſcitur in Arabia, Syriaq; cum in campeſtribus & paſcuis, tum etiam vbi lacus quodam tempore ſiccantur. Folia habet Caricis vel zeæ, robuſtiora tamen, ſurſum ſpectantia, & ſeſe ſtipantia, è quibus culmi exeunt zeæ modo geniculati, in quorum ſummitate flores habentur odorati. Radix eſt illi ima parte villoſa odoratáque, ſed odor tractu temporis deperditur. Referunt quidam naſci odoratum Iuncum etiam in Apulia: quin & in Campania prouenit, vt Braſauolus inquit Plinii auctoritate. Sed vereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmanter aſſerat. Is, quo Seplaſiarii paſſim vtuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, eſt adhibenda: quandoquidem non deſunt impoſtores, qui ad merces augendas, ſchœnum palearum & herbarum quibuſdam feſtucis adulterent. Præterea videndum eſt, ne vetuſtate exoleuerit: facilè enim (vt in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc vis omnis euaneſcit. Scribunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo paſſim officinæ vtuntur, ſpurium & illegitimum eſſe, cum hæ paleæ (vt eorum verbis vtar) Dioſcoridis ſchœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ vſui congruas illi ineſſe contendunt, ſed capillorum modo tenues: deinde paleas ipſas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere, nulloq; roſarum odore fragrare, ſi manibus confricentur: nec poſtremò iuncum aliquem proferre, ſed calamos geniculis interceptos tritici vel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primum quòd Dioſcoridem oſcitanter legerint: deinde quòd illud affirment, quod exprimento procul dubio falſum eſſe deprehenditur. Quod autem Dioſcoridem oſcitanter legerint, cùm dicunt ſchœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet, quandoquidem contrarium ſcribit Dioſcorides, vbi ſchœni vſum reddit his verbis. χρῆσις δὲ τȣ̃ ἄνθȣς, καὶ τῶ καλάμων, καὶ τ ῥίζης: id eſt. Vſus eſt floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis vſus ſchœnos acrimoniam non habet, pariter falſum eſt, quippe, vt experimento quotidie comprobari poteſt, qui non longo tempore cõſenuerit, linguam manſu vellicat. Quibus palam eſt, Monachos vel nunquam ſchœnum deguſtaſſe, vel ſi deguſtarunt, illum adeò vetuſtate exoletum fuiſſe, vt (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odorémque amiſerit. Quòd autem noſtri ſchœni radices tenues ſint, nihil ad hiſtoriam refert: ſiue enim tenues ſint, ſiue craſſæ, eas non deſcripſit Dioſcorides. Schœni flores ex Alexandria vnà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti roſarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum ſententiam affirmandum putauerim, communis vſus ſchœnum legitimum, & probatiſſimum eſſe. Sed ii quidem adhuc magis reprehendendi videntur (non tamen vt eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compoſitione ſcripſerint, radicem galangam vocatam legitimum eſſe ſchœnum, ipſamque galangam ad nos afferri, quod prorſus à veritate alienum deprehenditur. Cæterùm & in hoc pariter Fuchſium erraſſe crediderim, quippe qui ſcripſerit ſua in methodo, ſchœni anthi ſtipites nullam acrimoniam manſu relinquere. Eſt etiam Anguillarius, qui Monachorum fortaſſe ſententiam ſequutus, pluribus contendit

Iunci odor. deſcript.

Monachorũ opinio exploſa, dum Iuncum odoratũ offic. ſpuriũ cenſent.

Fuch. lapſus. Anguillã. reprehenditur.

tendit

tendit ſchœnianthum communis vſus,eſſe adulterinum.Primùm quòd caulem non habeat Cyperi,vt Dioſcorides in Cypero teſtatur:deinde quòd eius radices ſimiles noſtro vocato Phu haudquaquam conſpiciantur: præterea, quòd antiquis vſus fuerit florum,caulis,radicum,non foliorum,quibus tantum nobis eſt vſus.Ad hæc quòd in noſtratis tum caule, tum radice nullus prorſus odor percipiatur,nec ſapor,ſed tantum in foliis,quibus non vtitur Dioſcorides. Hæc itaque ſunt Anguillarii argumenta,quæ non parum fortaſſe valere putaret,qui aliorum ſententiam non audierit. Ego verò hiſce argumentis ne minimo quidem vngue à priori mea opinione amoueri poſſum: ſiquidem ante Oribaſium nulla Dioſcoridi erat Cyperi deſcriptio,id eſt,nec foliorum,nec caulis,nec ſeminis,nec radicis:quo fit vt illa omnia in Dioſcoride addita crediderim: adde quod in omnibus exemplaribus Dioſcoridis,quæ ad manus ſunt,nõ legitur Cyperum odorati iunci modo calamum proferre,ſed iunci ſimpliciter, etſi odorati perperam addiderit Ruellius,id quod ipſe videtur apertè ſatis demonſtrare Dioſcorides cum dicit: χρῆσις δὲ τ̃ ἄνθους, καὶ τῶ καλάμων. *Siquidem Cyperi caulis nullam prorſus calami faciem refert,cum rotundus non ſit,ſed anguloſus,alba farctus medulla,non inanis,nec vlla in parte geniculatus, vt calamus: ideoq́, Schœnianthum, rotundum odoratum Iũcum vocat Galenus lib.6.de compoſ.medicament.ſecundum locos.Ad hæc non reperio ſcripſiſſe vſquam Dioſcoridem,Phu radicem habere Schœniantho ſimilem: ſed quod Phu ſuperior radix, quæ digiti minimi craſſitudinem æquat,ex obliquo adnatas habeat fibras,ſiue exiguas radices iis ferè ſimiles,quæ in Iunci & Ellebori nigri radicibus viſuntur.Nam ita habent Dioſcoridis verba:* ῥίζα δὲ ἡ μὲν ἀνωτέρω, περὶ δακτύλου μικροῦ τὸ πάχος, πλάγια δὲ ἐπιῤῥίζια ἔχει καθάπερ σχῖνος ἢ μέλας ἐλλέβορος: *quibus linguæ Græcæ peritis facilè palàm fiet fibras tantum, quæ in Phu radice habentur, Iunci ſimpliciter, non odorati Iunci fibris (vt hic quoque ſomniauit Ruellius) comparaſſe Dioſcoridem. Quod verò noſtratis odorati iunci non veniant in vſum caules & radices, ſed tantum folia, præter Dioſcoridis ſententiam, quòd nulla odoris ſaporiſq́ vis in hiſce partibus reperiatur, id euenire crediderim, non quòd ſit verum Anguillarii argumentum,(ſunt enim omnes eius partes odoratæ)ſed quòd ita poſt Dioſcoridis tempora inualuerit vſus, quandoquidem Galen.vniuerſa vtitur planta lib.8.de ſimpl.medic.facultat. Ego quidem mihi teſtis eſſe poſſum, habere me nunc ad manus aliquot odorati Iunci plantas,quarum calami ac radices non minus ſunt acres quàm folia: quo fit vt putem rotundum,odoratum Iuncum,qui non fuerit exoletus,nunquam deguſtaſſe Anguillarium,vt nec Fuchſium.Poſtremò ſi natale ſolum ac vires noſtri Schœnianthi rectè quidem examinentur,id proculdubio ex Arabia Alexandriam Aegypti importari nos facilè negociatores certiores reddent: & legitimi odorati Iunci viribus præditum eſſe omnes teſtabuntur Medici, qui curandis ægris ſeſe totos dedére.Schœni vires prodidit Galenus lib. 8. ſimpl.medic. vbi ſic habet: Schœnianthos modicè calfacit modiceq́, etiam adſtringit,nec planè à tenuitatis natura alienus eſt.Aperit,digerit,pellit,incidit,excoquit,modicè adſtringit.Quocirca his de cauſis vrinam mouet,menſeſque ciet adhibitum ſiue in fomentationem,ſiue in potionem: prodeſt & iecoris,& ſtomachi,ac ventris inflãmationibus:magis eo adſtringit radix:quod verò florẽ vocant,calidius eſt.Porrò in omnibus ſui partibus,in aliis magis,aliis minus,guſtantibus apparet adſtrictio: proinde medicinis,quæ hæmoptoicis,ſiue ſanguinem reiicientibus exhibentur,commiſcetur:Decoquitur ex gallinaceo iure tota planta, fitq́, hinc potus admodum vtilis fœminis,quæ vteri doloribus in puerperiis laborãt.Miſcetur Antidotis.* Σχοῖνος ἀρωματικός, *Græcis: Iuncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinãtho, Italis:* Cameliß heuw, *Germanis: Paya de la Mequa,ſiue Paia de chamellios, Hiſpanis: Paiſture de chameaulx, Gallis nominatur: Bohemis, Sirii Vuanne.*

Iũci odorati vires ex Gal.

Nomina.

IVNCVM odoratum hoc loco proponit Dioſcorides, quia aromaticus eſt, idcircò de eo inter aromata egit:at paluſtrem, cùm non ſit aromaticus,in quartum librum reiecit. Licet Græci plerunque, vt Hippoc.de nat.mulieb. σχοῖνον abſolutè ſcribant,tamen idem de morbis mulieb. σχοῖνον ἡδύοσμον, καὶ εὔοσμον, καὶ εὐώδεα vocat:quibuſdã σχοῖνος μυρεψικὸς,quod in vnguẽta recipiatur.Celſus,vt à Iũco paluſtri,& à Cypero ſeu iunco anguloſo odorato diſtinguatur,iuncum rotundum nominauit: quare Iuncus rotundus odoratus nominari poterit,Iuncus quintus & odoratus,Dodo.gal.Iuncus odoratus,Lob.Cluſ.in Garz.Lac.Caſtor.à Coſtæ.Cæſ.Lugd.Schœnus,id eſt,teres odoratus Iuncus,Cord.hiſt.& in Dioſc.Schœnanthũ,Lon. Tab.Cam.cui & iuncus floridus ſeu aromaticus.

Κάλαμος ἀρωματικός. CALAMVS ODORATVS. CAP. XVII.

CAlamus odoratus in India naſcitur.Melior eſt fuluus,densè geniculatus,& qui aſſulosè frãgitur,plena araneorum fiſtula,albicans,lentus in mandendo, & adſtringens,cum aliquãta acrimonia. Vrinam potu ciet:quare cum graminis, aut apii ſemine coctus, in aquæ ſubter cutem fuſæ morbo, renum vitiis, ſtillicidio vrinæ ruptiſque commode bibitur:menſes & potu,& appoſitu pellit: tuſſi ſuffitu medetur per ſe,aut ex reſina terebinthina, hauſto per arundinem fumo:ad muliebres inſeſſus decoquitur, & clyſteribus imponitur. Malagmatis,& ſuffitionibus odoris gratia commiſcetur.

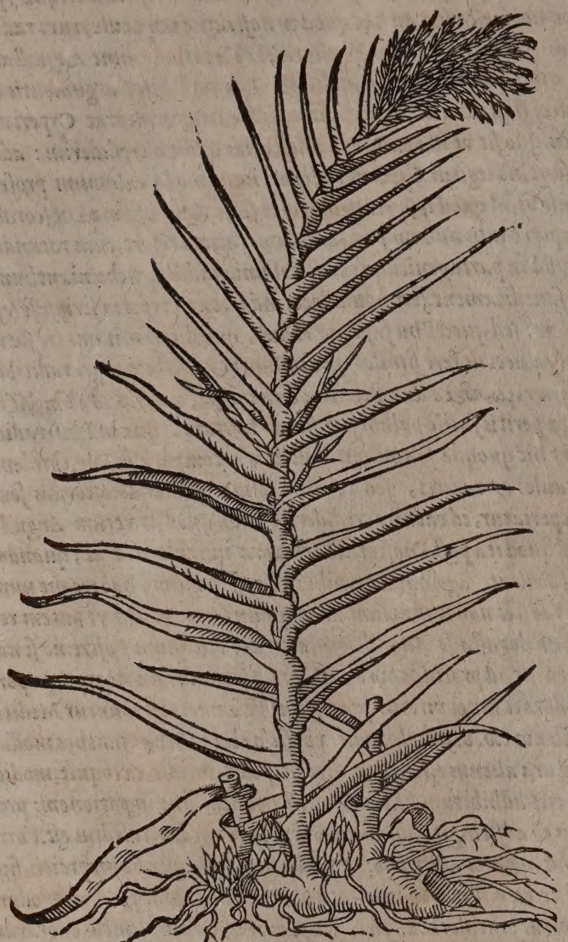
CAlamus,& Iuncus odoratus(vt Theophraſtus eſt auctor lib.9.cap.17.de hiſtoria plantarum) trans Libanum montem,inter ipſum Libanum,& alium quendam montem paruum valle minima exeunt(non,vt quidam dixere,inter Libanum,atque Antilibanũ)inter quos campus ampliſſimus,& pulcherrimus eſt,quem Aulonem appellant.Quà verò calamus,& iuncus proueniunt,lacus in amplius ſpatiatur,iuxtaq́, eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt:occupant locũ pluſquàm triginta ſtadia.Virides nequaquã eſſe videntur,ſed ſicci:forma verò nihil ab aliis differunt. Locum ingredienti protinus odor aſpirat,non tamen longius ſpirat,vt quidam referũt:hic enim locus à mari plus eſt, quã ſtadia centũ quinquaginta.Sed in Arabia aſpirationẽ agri odoratiſſimam eſſe inter omnes conſtat:hæc de Calamo Theophraſtus. Cui etiã ſubſcribit Plinius lib.12.cap.22.vbi ſic habet.Calamus quoque odoratus in Arabia naſcens cõmunis Indis,atq́, Syriæ eſt:in qua vincit omnis à noſtro mari centũ quinquaginta ſtadiis.Inter Libanũ montẽ,aliumq́, ignobilẽ,nõ (vt quidã exiſtimauere) Antilibanũ,in conualle modica iuxta lacũ,cuius paluſtria æſtate ſiccantur, tricenis ab eo ſtadiis calamus & iuncus odorati gignuntur:nihil ergo à cæteris ſui generis differunt aſpectu. Sed Calamus præſtantior odore ſtatim è longinquo inuitat, mollior tactu,meliorq́, qui minus fragilis,& qui aſſulosè frangitur.Ineſt fiſtulæ araneũ,quod vocant florẽ:præſtantior eſt, cui numeroſius:reliqua probatio,vt integer ſit,damnatur alibi.Melior quo breuior,& craſſior,lentuſq́, in frãgendo:hactenus Plinius. Sed certè ſatis palã eſſe arbitror (vt in acori cõmentariis diximus) quàm magno ducatur errore Braſauolus Ferrarienſis,quòd tam facilè ſibi perſuaſerit,legitimum odoratũ Calamũ illã eſſe radicẽ,quæ temerè omnibus in pharmacopolis

Calami hiſtoria ex Theophraſto.

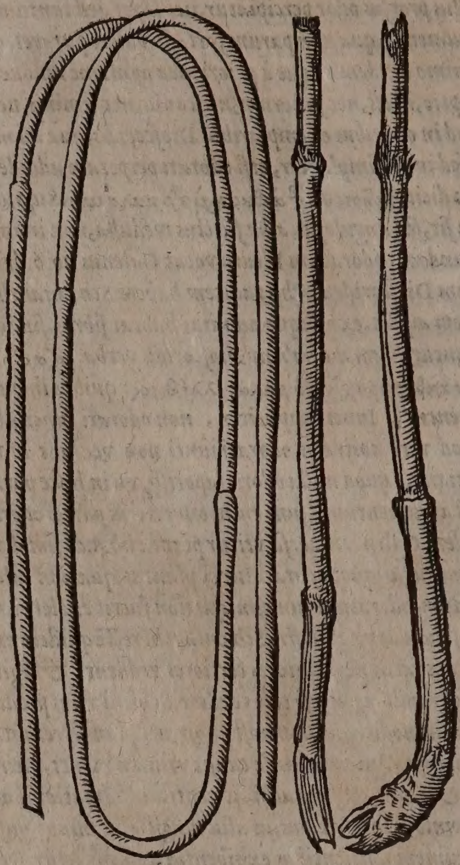
Ex Plinio.

Braſauoli error, Calamũ odoratum, Acorũ offic. credentis.

CALAMVS ODORATVS.

CALAMVS ODORATVS LIBANI.

*copolis illius vicem explet, quamque verum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem pri-
mùm ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint Theophrastus & Plinius, non differre hunc forma à reliquis
sui generis, id est, ab omni arundinum genere, vtiq; constat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ se ferre,
odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortasse secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cauitati)
inest araneum, quod vocant florem: non autem radici, vt falsò contendit Brasauolus, araneum illud inueniri in vulgari il-
lo officinarum. Ad hæc Plinius lib. 24. cap. 11. dum plura arundinum genera, & vires recenset, idem apertissime ostendit, his
verbis. Arundinis genera 29. demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis iis voluminibus tracta-
uimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriáque nascitur, odorum vnguentorúmque causa, vrinam
mouet cum gramine, aut apii semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, re-
nibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magísque cum resina: hæc Plinius. Sed præterea vulgares calami radices, quas acori esse
censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, vt eorum innotescat la-*
Calamus odoratus non est radix. *psus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (vt apertè ostendimus) nil aliud est quàm arundo. Cæte-
rùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est vsus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentũ destruit,
quod intuentibus euidenter apparet: quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacu-
mine folia, iridi omni ex parte similia, nulla tamen vsquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini anne-*
Fuch. opinio improbata. *xum deferat: nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaque rationibus Fuchsii quoque senten-
tia improbanda mihi videtur, quippe qui putauerit in sua methodo, vulgarem officinarum calamum veri odorati calami
esse radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac saporibus vires a-
què, ac qualitates omnium simplicium medicamentorum accuratissimè inuestigauit, dixisse aliquid odorato Calamo in-*
Calami odorati vires ex Galeno. *esse amaritudinis, quam tamen in acoro haberi Galenus prodidit, qui calami odorati vires pluribus descripsit, lib. 8. simpl.
medicamentorum sic inquiens: Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet:
magna ex parte essentia eius terrena est & aërea, in caliditatis frigiditatísque coniugatione temperata. Quamobrem mo-
deratè vrinam mouet, & facultatibus, quæ iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest: tum in fomenta quoque vteri
quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, vtiliter admiscetur. Ponatur itaq;, habeaturq; secundi ordinis
eorũ, quæ excalfaciũt, & desiccant, valẽtius tamẽ desiccẽt quã excalfaciãt. Inest quoque ei quædã partiũ tenuitas, velut a-
liis omnibus odoratis. Cæterùm illorũ compluribus tenuium partium plurimum, calamo verò non multùm adest: hæc Gale-
nus. Quibus facilè patet, Calamum officinis vocatum, legitimum esse nequaquam, maior enim illi inest acrimonia, quàm*
Calamo odorato destituimur. *suo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri non dubitauerim, id quod etiã
aliquibus satis persuasum esse puto. Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falsò (vt mea quidẽ
fert opinio) Galeno adscriptum, sphagnum, id est, muscum arboreum, calami odorati loco supponẽdum esse velint: quam e-*
Muscus arborum malè Calamo substituitur. *quidem sententiam vt hactenus probaueram, ita etiam literis mandaueram. Nunc autem quoniam illud mihi absurdum
videtur, quòd ea medicamenta inter se commutari debeant, quæ contrariam facultatem sortita sunt, cuiusmodi esse depre-
henduntur calamus odoratus & sphagnos, ideò non temerè cogor mutare sententiam, atque ab illis desciscere: sed quid pro*
Nomina. *calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus. Eius nomen Græcum est* Κάλαμος ἀρο-
ματικός: *Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira: Italicum Calamo odorato, Calamo aro-
matico.*

Calami

Calami duo prima genera ſunt, alter vulgaris ſeu paluſtris, & alter odoratus aromaticus, hic Hippocr. de natu. muliebri κάλαμος, Calamus odoratus Plinio, Dod. gal. Caſt. Calamus Arabicus, Plutarcho, Alexandrinus, Celſo: Calamus aromaticus, Theoph. & Galeno dicitur: vt & Lac. Lon. Tab. At Lobelus calamum odoratum Libani proponit, cui ſimilem Camer. in Matth. habet. (cuius fruſta à Cl. viro Bernhardo Paludano Friſio vna cum aliis accepimus) qui an cum Matthioli conueniat conſideratione dignũ. Verùm cùm officinæ vero deſtituantur Calamo aromatico (ipſarum enim Acorus eſt) ſubſtitui poterit cum Galeno, Cardamomum, vel huius loco Squinanthum ipſorum, cum ſapore & odore penè conueniant Calamus & Iuncus: ſi & hoc exoletum ſit, Calamus aromaticus officinarum ſit ſuccedaneum, ſed in minori doſi, cùm in caliditate & ſiccitate gradu vno Calamus aromaticus officinarum, Calamum Dioſcoridis ſuperet.

Βάλσαμον. BALSAMVM. CAP. XVIII.

Balſamum arbor albæ violæ, a lycii, ſiue pyracanthæ magnitudine conſpicitur. Folium rutæ proximũ, longè candidius, perpetuò virens. In Iudæa ſolùm quadam valle, & Ægypto naſcitur: his differẽs modis, ſcabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma eſt, theriſtum vocant, quaſi demeſſile: fortaſſe quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Æſtiuis ſub ortu canis ardoribus, arbor vnguibus ferreis inciditur, manatque è plaga b ſuccus, quem Opobalſamum vocant: ſed tam exiguo ſtillatu, vt annis ſingulis, ne plures quidem, quàm ſeni ſeptenìue congii cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. c Succi probatio eſt, vt ſit recens, validi odoris, ſyncerus, non ad acorem vergens, dilui facilis, læuis, adſtringens, ac modicè mordens guſtu. Sed variè vitiatur miſto ab aliquibus terebinthi, cypri, lẽtiſci, balani vnguento: item ſuſino, metopio, melle, aut d Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: namq; merus in laneam veſtem fuſus, e neq; maculam facit, neq; ſi eluatur, notam relinquit: vitiatus autem inhæret, & lac inſtillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam ſyncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreq; lacteſcit: vitiatus verò olei modo innatat, ſe cõuoluens, aut in ſtellæ modum diffundens. Syncerus ſeneſcens craſſeſcit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum peſſum ire, & ad ima ſidere arbitrantur: poſtea diſſipatum ſupernatare. E ligni genere, quod Xylobalſamum vocant, probatur recens, f ſarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus opobalſamũ ſpirans. Neceſſarius etiam ſeminis erumpit vſus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderoſum, mordens guſtu, feruens in ore, modicè opobalſamum olens. Adulteratur ſemine hyperico ſimili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, virium ignauia, ſapore piperis. Efficaciſſima vis ineſt ſucco, & quàm maximè calfaciens: abſtergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus vuluæ cum roſaceo cerato appoſitus: menſes quoque, ſecundas, & partus extrahit: horrores illitu diſcutit: vlcera ſordida expurgat, & cruda concoquit: vrinam potu ciet: ægrè ſpirantibus prodeſt: datur in lacte contra aconitum hauſtum, aut ſerpentium ictus. Miſcetur acopis, malagmatis, & antidotis. In ſumma præcipua authoritas ſucco, ſecunda ſemini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum vitiis, tuſſi, iſchiadicis, comitialibus, vertiginoſis, orthopnoicis, vrinæ difficultati, torminibus, ac ſerpentium morſibus: ad muliebres ſuffitus perquàm vtile eſt: vuluam aperit in deſeſſionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum eaſdem habet vires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminoſis, vulſis, venenatorum ictibus opitulatur: vrinam cit, ad capitis vulnera cum ſicca Iri conuenit: ſquamas oſſium extrahit, & ad vnguentorum ſpiſſamenta additur.

a Meum, & Drag. non habent.

b Meũ ὀπὸς i. liquor.

c Meum ἢ ὀποῦ. i. liquoris.

d Omnia exẽ. κηρωτὴν μυρσίνην ἢ κύπρινον λεῖαν i. cerotũ myrteum, aut Cyprinum læue.

e Omnia exẽ. κηλῖδα οὔποτε εἰ οὐ δὲ σπίλον. i. maculã non facit, neque notam.

f λεπτόκαρφος. i. habens ramos tenues.

Antiquitus Balſamum (vt Plinius libro 12. cap. 25. eſt auctor) in duobus tantùm hortis, vtroq; regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum, vni terrarum Iudææ conceſſum erat: ſed poſtea propagata admodum fuit ſpecies, cùm Iudæa ipſa ſimul cum Balſamo Romani potiti ſunt, qui veluti politicarum pretioſarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; ſtirpem raram eſſe non tulerunt: itaq; eam malleolis ſerendo, atque iterando, non ſecus ac vites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quocirca Iuſtinus quoque hæc de Balſamo memoriæ prodidit: Opes gentis Iudaicæ ex vectigalibus opobalſami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Eſt namque vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam cincta, ad inſtar caſtrorum clauditur: ſpatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur, in ea valle ſylua eſt & vbertate, & amœnitate arborum inſignis: ſiquidem palmeto, & opobalſamo diſtinguitur: quanquam ſpecies huius inſignis, ac pretioſæ arboris plurimum adaucta ſit: hæc Iuſtinus. Scripſit Balſami hiſtoriam etiam Strabo lib. 16. ſuæ geographiæ, vbi ſic habet. Hiericus eſt campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri ſpeciem ad ipſum declinat: hoc in loco eſt palmetum palmis abundans ſpatio ſtadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, vbi & regia eſt, & Balſami viridarium. Quæ arbor odorata eſt, & fruticoſa, & cytiſo, & terebintho perſimilis: eius corticem vulnerantes, ſuccum in vaſis ſuſcipiunt tenaci lacti perſimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa naſci balſamum eodem libro idem teſtatur, præter Plinii, & Solini ſententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum naſcitur: in ora etiam Balſamum, & quædam alia planta valde odorata: hæc ille. Oriri etiam Balſamum in Arabia teſtis eſt Pauſanias in Beoticis, magnitudine fruticis myrti, foliis amaraci, ſub cuius vmbra innumeræ apricantur viperæ, & ſuauiſſimo eius liquore aluntur. Sed quonam modo ſit factum (vt in Syriam peregrinantes vno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus ſanè Balſami plantis Iudæa ſit penitus deſtituta, cum olim ſola Balſami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, ſanè non habeo. Verùm cùm certo ſciam probatiſſimorum virorum teſtimonio, qui ex Italia ſoluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, in vrbe quam Cairum vocant, Balſami viridarium extare, illud fortaſſe eueniſſe putandum eſt, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus vniuerſa ſubiiciebatur Syria, omne in vniuerſum Balſamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quanquam Balſamum in Aegypto quoque prouenire antiquorum monumentis mandatum eſt, vt ex ipſo Dioſcoride conſtat, atque etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. 4. vbi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu eſt, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neque lachryma, neque ſemen, neque lignum, neque cortex importantur, niſi adulteriis, & impoſturis vitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis noſtræ adulterium, ſed & antiquorum, vt auctor eſt Theophraſtus, qui hæc de Balſamo lib. 9. cap. 6. de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ mandauit. Balſamum in valle Syriæ prouenit: eius hortos duos tantum affirmant, alterum viginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punica

Balſami cõſideratio.

Balſami hiſtoria ex Iuſtino.

Ex Strabone.

Ex Pauſania.

Iudæa Balſami plantis deſtituitur.

Balſamum in Aegypto.

Theophraſti de Balſamo.

nicæ magnæ: rami multi: folium rutæ ſimile, candidum tamen, perpetuò virens: fructus ſimilis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoque admodum odoratus eſt, & magis quàm lachryma. Colligi lachrymam in caudice, & parte ſuperna tradunt, facta inciſura vnguibus ferreis ſub ſydere, cùm æſtus maximè angit: collectum verò æſtate fieri tota. Sed quod manat, multum non eſſe, vix enim toto die concham poſſe impleri: odorem tamen inferri eximium, & copioſum, adeò vt ex paruo ſpatium perlongum odor valeat permeare. Verùm ſyncerum ad nos nullum aduehi, ſed quod miſtum colligitur: plurimis enim miſtionibus vitiari, quodq́ꝫ Græciæ venditur. Ideoq́ꝫ Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm

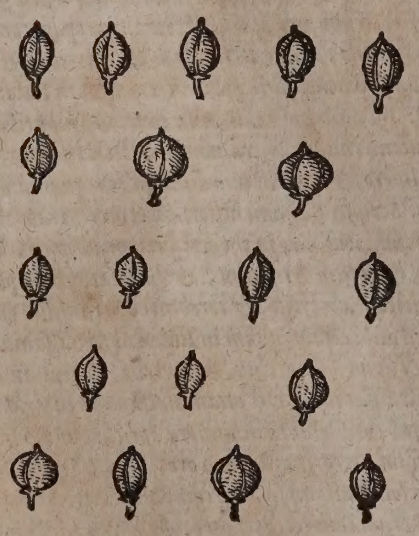
BALSAMI ARBOR.

Xylobalſamum officinarum.

Carpobalſamum officinarum.

Opobalſamum.

non ignoraret, opobalſamum diuerſis modis adulterari poſſe, ita vt difficulter ementi diſcerni queat, ſe proprio oculorum intuitu cernere voluiſſe & quomodo creſceret Balſamum, & quomodo lachrymam mitteret: voluitq́ꝫ ſyncera eius lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoſcendum alios Balſami liquores, qui per orbem ab impoſtoribus vitiati circumferebantur. Legitimum autem opobalſamum notis omnibus comprobatum, vidi tamen ego apud Imperatorem Ferdinādum Primum, Dominum meum clemētiſſimum, à Solimano Turcarum Imperatore dono miſſum, quibuſdam cum nōnullis aliis muneribus. Cui ſimile omnino mihi viſum eſt illud quod anno ſuperiore detulit ad me Tridentum Franciſcus Calceolarius Veronenſis, rei medicæ admodum peritus: id ille acceptum referebat Reuerendiſſimo Danieli Barbaro Electo Aquileienſi Patriarchæ, ad ſuam parandam Theriacam: itaq́ꝫ mirari deſinant inuidi, ſi eam præ cæteris iure optimo laudauerim, atque prætulerim.

Cortex Balſami vt incidatur.

Modus autem incidendi corticis, vt inde liquor effluat, apud auctores ſanè varius eſt: quandoquidem Theophraſtus, & Dioſcorides arborem dixerunt vnguibus ferreis ſcalpi, vt inde vulnerato cortice fluat lachryma. Plinius verò contra, ſi ferro incidatur, ſtatim ſiccari, atque emori ſcribit: ob ídque qui opobalſamum colligunt, inquit, vitro, lapide, oſſeíſque cultellis ad corticem vulnerandum vtuntur, deinde ſuccum lana excipiētes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum ſæpius cogitauerim à tot impoſturis, quæ indies fiunt, nos cauere non poſſe, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam reuocare, quod ſi vnquam opobalſamum venale inueniatur (tametſi in Italia per longas ætates non amplius ipſum venturum putem) non ematur, niſi prius de eo omne fiat periculum, quò clarè cognoſcatur omnibus iis præſtare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur.

Carpobalſamum non legitimum.

Ad hæc Balſami fructus, ſiue ſemen, quod CARPOBALSAMVM *vocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimúmque flauum ſit oportet, farctum, ponderoſum, guſtu mordens, & feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, non acre, & nullum ſpirās odorem, quale, quod circumfertur, deprehenditur. Quo fit, vt non aliud ſuſpicandum ſit, quàm quòd hoc idem ſit ſemen*

hyperico

Xylobalſam.

hyperico ſimile, quod etiam Dioſcoridis æuo à Petra Palæſtinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno euenit, quod Xylobalſamum vocant officinæ Græcos ſecutæ, quippe quod paſſim in ijs habetur, potius myrtum, quàm Balſamum refert. Corticis non meminit Dioſcorides, quamuis dixerit Plinius libro & cap. ſuperius citatis, ipſum quoque in vſu medentium eſſe. Balſamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultatib. ſic inquiens. Balſamum deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu.

Balſami vires ex Galeno.

Eſt autem tenuium partium, adeò vt odoratum ſit. Sed liquor eius ſubtiliorum etiam partium eſt, quàm ipſa planta, non tamen adeò calidus, vt quidam exiſtimant tenuitate partium falſi. Porrò fructus eius perſimilis genere facultatis eſt, cæterùm longè in ſubtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (vt in libello de ſuppoſititiis medicamentis illi adſcripto legitur) vt Balſami vice ſtacte myrrhæ, aut oleum, in compoſitis medicamentis commodè inſeri poſſit: xylobalſami verò loco leucoij radix. Porro quid carpobalſami vice ſupponẽdum ſit, nullibi apud eundem repperi, tametſi in quodam incerti auctoris libello, quem ſeplaſiarii Quid pro quo nuncupant, pro opobalſamo oleum terebinthinum, vel laurinum, vel gummi hederæ, ſubiiciatur, pro carpobalſamo hederæ corymbus: & pro xylobalſamo hederæ ipſius lignum tantam ille hederæ tribuit auctoritatem.

Succedaneũ balſami.

Sed alia eſt opinio noſtra: Nam ipſe libentius pro opobalſamo oleum myriſticæ nucis, vel ſtyracinum ſuppoſuerim, quàm terebinthinum, vel laurinum: pro xylobalſamo agallochum: & pro carpobalſamo vulgares cubebas. Quod autem Carpobalſami locum cubebæ rectè ſupplere poſſint, plerique rei medicæ ſtudioſi id mecum ſentiunt.

Cubebæ pro Carpobalſamo.

Sed addã præterea, quòd ſi eæ mandantur, dentibusve conficiantur, mordent guſtum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum reſipiunt, quas nimirum qualitates Balſami fructui ineſſe Dioſcorides teſtatur. Hinc igitur ſit vt in hoc à Fuchſio viro alioqui doctiſſimo planè diſſentiamus, namque in libro, quem de compoſitione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalſami loco leucoii radicem ſupponendam cenſet: eo quidem argumento (vt inquit) quòd ita ſcriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus eſt de ſubſtitutis medicamentis. Verùm cùm ipſe nuſquam (quod quidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, ſi deſit Carpobalſamum, ſubſtituere, vel viribus proximam facere leucoii radicem, cui nulla prorſus ineſt qualitas, neque facultas, quæ Carpobalſamo reſpondeat, non eſt, cur in hoc Fuchſij probem ſententiã.

Fuchſij opinio improbata de ſuccedaneo Carpobalſami.

Balſamum Indicum nouum.

Cæterùm affertur iam (vt audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratiſſimus liquido ſtyraci admodum ſimilis, quem qui deferunt, appellant Balſamum, quòd notas nonnullas Balſami præ ſe ferat. Veruntamen cùm teſte Strabone Balſami lachryma lacteo colore ſit, crediderim potius nouum liquorem hunc veram eſſe ſtactem, vel ſtyracis liquorem, quàm Balſami: ob idq; non eſſe penitus ab re, ſi quiſpiam eo Balſami loco vteretur.

Balſami factitij conficiendi ratio.

Quidam recentiores cùm ſe Opobalſamo deſtitutos conſpicerent, illud artificio quodam non ſanè damnando componunt. Faciundi modum ſic habeto: ego enim hac ratione pluries ipſum mihi confeci. Sumito reſinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusque libram: thuris albi, ladani, cuiusq; vnc. ſex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, aſari, cyperi, ſingul. drachmam: maſtiches, galangæ, caryophyllorum, caſſiæ odoratæ, zedoariæ, cuiuſq; drach. ſex: nucum myriſticarum vnc. quatuor, macis vnc. vnam: agallochi vnc. duas: gummi elemi vnc. ſex. aloes hepaticæ, myrrhæ, cuiuſque vnc. vnam & ſemis: caſtorei drach. decem: oſſium cariotarum, ſtyracis calamitæ pinguis, laſeris odorati, ſing. vnciam: lachrymæ ſanguinis draconis ſeſcunciam: florum lauendulæ vnc. quatuor, olei vnguẽtariæ glandis vnc. ſex. Quæ ex his atterenda ſunt, in puluerem conterito, liquoribusq; admiſceto, & vitreo organo (ſi neſcis, Chymiſtas conſulito) diligentiſſimè vi commenſurati ignis oleum elicito. Primùm enim clariſſima tenuiſſimaq; emanat aqua, tenuiſſimarum vtique partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balſami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & ſubſtantia inter tenuem, & craſſam, quod oleum Balſami vocant. Poſtremò verò id manat, quod Balſamum vocant, rufo colore.

Balſami factitij vires.

Aqua quæ prius fluxit, ventriculi imbecillitate affectos hauſta mirum in modum iuuat: ſiquidem tum pituitam, tum flatũ valenter conſumit: ſed quòd acerrima ſit, dari ſanè per ſe nequit, niſi vino, aut iure aliquo admiſta. Liquor deinde, qui ſecundo ſtillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum vulneribus, compaginum cruciatibus, conuulſis, reſolutis, comitialibusq; ſuccurrit. Vltimũ verò oleum hæc omnia ſimiliter præſtat, verùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati conſulentes ſilentio inuoluenda duximus.

Nomina.

Βάλσαμον ſic Græcè dicitur, vt Latine etiam Balſamum: Arabicè, Baleſem, Boleſma, aut Belſan: Italicè, Balſamo.

Balſamum Iudaicum.

Balſamum duplex eſt, naturale & artificiale: naturale aliud veterum, aliud recentiorum: veterum eſt Iudaicum, de quo Dioſcorides, Theophraſt. Galenus, Plinius, Pauſanias, Strabo, Iuſtinus multa: arbuſcula foliis rutæ proximis, floribus albæ violæ ſimilibus (vt figura hic ex Proſpero Alpino adpoſita, qui eleganter de eo ſcripſit, exprimit) fructu Terebintho magnitudine, figura & colore farcto ponderoſo, guſtu in ore feruente: quod in India & Aegypto prouenit. Ex quo tria in vſum aſſumuntur medicum, ſuccus, fructus & lignum arboris. Succus Opobalſamum ex inciſo caudicis cortice parte ſuperna ſub canicula colligebatur: huius ſuccedaneum Galenus ſtacten fecit: poteſt ſubſtitui Balſamum Peruuianum, vel in huius quoque defectu, Terebinthi genuini liquor lympidiſſimus, cum viribus opobalſamo reſpondeant: alii ſumunt oleum Caryophyllorum: alii oleum nucis moſcatæ. Fructus Carpobalſamum dicitur, & quod officinæ habent adpinximus, quos veros Balſami fructus eſſe, ſtatuit Alpinus: at quia exoleti & carioſi habentur, ſunt qui ſemen Terebinthi, vel Lentiſci immaturi, cúm horum vires Carpobalſamo reſpondeant, ſubſtituant: alii nucem moſcatam, alii Caryophyllos: Cubebæ etiam ſed in minori doſi, cum gradu vno caliditatis & ſiccitatis Balſamũ ſuperent, antibalomenon eſſe poſſunt. Lignum ipſius Xylobalſamum offic. dicitur, cuius figuram adpoſuimus, vt apud eos inuenitur: huic fortè Lentiſci ſurculi, modò non carioſi ſint, ſed recentes, nec odorẽ amiſerint, ſuccedere poſſunt, cũ ii ſint temperie modicè calfacientes & exſiccantes, moderatè quin & aſtringant & aromatica ſint: alii tamẽ Maceris & Cyperi æquales partes: alii ſantalum flauum: alii Cubebas ſubſtituunt. Balſamum recentiorum quadruplex eſt: Indicum, Americum, nouum ex Hiſpaniola & Tolutanum.

Balſamum Indicum.

I. Indicum ſeu occidentale, quod ex occidẽtali India in Hiſpaniam adfertur, liquor eſt arboris Indis Xilo dictæ punica malo maioris, foliis vrticę ſimilibus ſerratis & tenuibus: cuius cortice, qui tenuis eſt, vulnerato liquor tenax, ſubalbidus, paucus, quem incolę ſibi reſeruãt, effluit. Sed ex ramis & truncis aſſulatim & minutim conciſis, & cũ aqua in lebete decoctis, vbi refrixerit, cõchis oleum ſupernatans colligũt, quod ex nigro rubet, odoris ſuauiſſ. guſtus acuti & aliquantum amari, cuius libra in Hiſpania nũc tribus aut quatuor ducatis vænit, cum olei vnc. vna decem aut viginti venderetur. Calidum & ſiccum eſt gradu ſecundo: ſumitur in corpus, foris illinitur, & chirurgicis remediis permiſcetur. Plura apud Nicolaum Monardem lib. de ſimplic. Indiæ Occidentalis.

Balſamum Americanum

II: Balſamum Americanum, quod ex Americæ, ſiue noui orbis continente adfertur, ſeu Peruuianum, liquor eſt arboris uaſtæ magnitudinis, ad radicẽ ramoſis, dupliciq; cortice, quo vulnerato ex medio ſpacio alba, lympidiſſima, & odoratiſſima lachryma effluit, cuius gutta libram prędicti per decoctionem collecti, vt autor eſt

Monardis,præstat.Huius fructus ciceris aut pisi grano non maior, aliquantulum amarus, siliqua angusta digitum longa,alba,tenui,includitur.III.Balsamum nouum, quod ex insula Hispaniola adfertur, succus est plantæ sponte nascentis,arboris magnitudine, ad duorum hominum proceritatem interdum assurgente,caulibus cinereis,foliis supernè viridioribus,acutis, costa per medium diuisis, foliis sex digitorum longis,quatuor cum dimidio latis,pediculis rubescentibus, fructu racemoso longo,acinis rubentibus: ex asparagis & summitatibus, vt etiã racemis,expressus succus in aqua ad medias coquitur ad mellis crassitudinem:quo ad vlcera & vulnera vtuntur,Balsamo efficacius:Plura apud auctorẽ generalis Indiarum historiæ.IV.Tolutanum,quod ex continentis quadam prouincia inter Chartaginem & Nomen Dei sita, Tolu ab Indis appellata,liquor est arboris pumilæ pino similis, ramosæ, foliis instar Ceratiæ perpetuo virentibus:cuius cortice inciso, arbori veluti quibusdam cochlearibus, è cera nigra confectis, adnexis, liquor colligitur ex rubro ad aureum tendens,dulcis,odore Limonũ fragrantiam referens, quod præstantius eo quod ex noua Hispania adfertur,& ad omnia ad quæ & Balsamum Aegyptium efficax: plura in appendice historiæ Lugdunensis.

Balsamum ex Hispaniola.

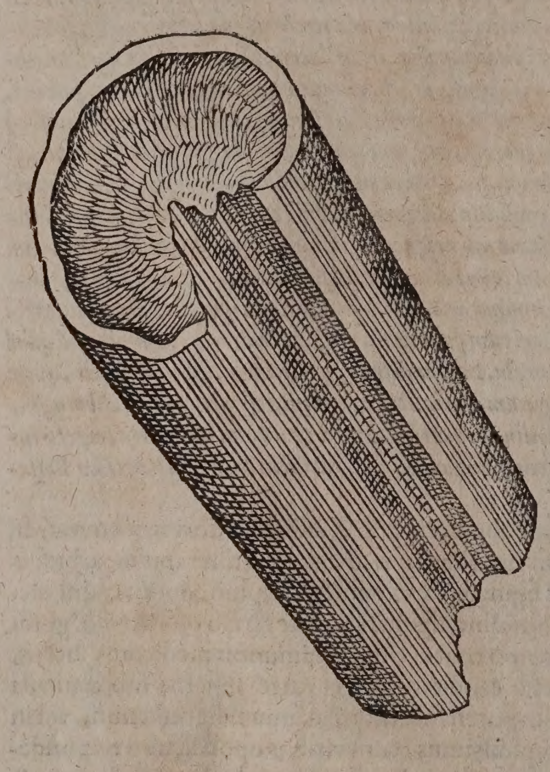
Balsamum Tolutanum.

Ἀσπάλαθος. ASPALATHVS. CAP. XIX.

a Meũ & Cat. ξυλώδης i. lignosus.
b Meũ μυρεψοὶ.i. vnguentarij.
c Meũ ὀζαίνας.i. sordida narium vlcera.

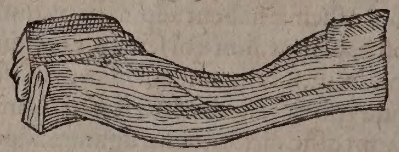
Aspalathus,aliis erysisceptron, frutex est a surculosus,multis spinis horrens.Nascitur in Istro, Nisyro, Syria & Rhodiorum insula: quo ad vnguentorum spissamenta c pigmentarii vtuntur. Optimus est grauis,detracto cortice rubescens,aut in purpuram vergens,densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum,lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum vino ad tetra oris vlcera colluenda conuenit:ad nomas genitalium, & c sordida vlcera infunditur:subiectum in pesso,partum extrahit.Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet:vrinæ difficultatem,inflationesque discutit.

I. ASPALATHVS RHODIVS.

II. ASPALATHVS ROSEVS.

Aspalathi cõsideratio: nõ esse Santalũ rubrum.

Aspalathus quidem ex Creta, Rhodo vel Syria ad nos(quod ego sciam) non aduehitur: quare errant(mea quidem sententia) qui putant Santalum rubrum legitimum esse Dioscoridis & antiquorum Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit:quandoquidem de santalo agens, nullũ(vt assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est,santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis, & præsertim cùm plures in eo desiderentur Aspalathi notæ. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisahan, vbi leguntur omnia,quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia validior accedit ratio,siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias aliasq; ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate syluas vnanimiter vidisse narrant. Quod longe abest ab Aspalatho,qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulẽto gustu: quæ in rubro santalo nõ deprehenduntur,rubrũ enim santalum odoratũ non est. Quod si quandoque odoratum sentitur,id(vt optimè norũt periti myropolæ) nõ euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dũ vnà cum albo & flauo importatur, quæ odorata sunt, ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euanescit. Porrò Ruellius(ni fallor) mediocri censura non vacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli vocant: quo item quondam agallochi vice vtebantur moropolia. Cuius materiam cùm & in seplasiis, & apud artifices, qui precatorias(vt ita dicam) coronas ad Deiparæ virginis salutationes torno conficiunt, diligentissimè sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim verò ex nigro flauoq; venosa mihi sese obtulit: rubram autem, & subrubram (vt Ruellius inquit)

Ruellius errore notatur, quod Rhodium oleastrum, Aspalathum censuerit.

Rhodius oleaster.

quit) nuſquam me vidiſſe ingenuè fateri poſſum. Adde etiamnum, quòd ſit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abundè proueniens, quæ oliuas etiam proferat, ſed nec multis ſpinis horrens, nec detracto cortice rubeſcens. Quamobrem (vt mea fert opinio) Aſpalathus non erit Rhodium oleaſtrum, quanquàm ſententiæ noſtræ non ſubſcribat Anguillarius. Ille Conſtantinum Myropolam quendam Rhodium teſtem adducit, ego Rhodios alios à quibus de his omnibus diligenter ſum percontatus, qui plantam hanc oleaſtrum, non Aſpalathum vocari dicunt. Itaque cùm nobis Aſpalathus deſit, qui tamen facilè ex Rhodiorum inſula afferri poſſet, ſuppleat eius locum viticis ſemen: ſic enim in Galeni ſuccedaneis ſcriptum reperio. Atqui manifeſtò hallucinatos eſſe cùm Ruellium ipſum, tum Anguillarium, palàm facit Aſpalathus, quem mihi primus ſuperiori anno dono dedit Franciſcus Calceolarius Veronenſis, rei plantariæ peritiſſimus, & deinde eiuſdem Aſpalathi truncus humani brachij craſſitudine à Bartholomæo Rolleo Medico, & rei medicæ perito, & à Conſtantino Syluestrio pharmacopæo Ariminenſi ex Cypro Inſula ad me miſſus: cùm huic, qui eiuſdem generis eſt, cum altero a Calceolario miſſo, nihil penitus deſit, quod in legitimo Aſpalatho comprobando deſiderari poſſit, & præſertim cum non ſolum detracto cortice, purpureo colore ruſeſcat, guſtu ſit amaro, & materiæ denſitate grauis, ſed quòd Caſtoreũ non obſcurè reſipiat, vt Plin. inquit lib. duodecimo, ca. vigeſimoquarto. Cæterùm & illud quidẽ mirũ videri debet, (quod Cyprij referunt rei plantariæ periti) ex centum Aſpalathi plantis, vix reperiri duas, aut tres, quæ odoratæ habeãtur. Porrò quoniã non ignoro nõ defuturos calũniatores, qui (vt eorũ eſt natura) teſtimoniũ hoc noſtrũ impugnabunt, Aſpalathi huiuſce truncũ mihi ſeruo, vt ſi fortaſſe eorũ aliqui illũ videndi, examinandiq́ cauſa ad me concederent, poſſint ſuam ipſi accuſare proteruiã, & mentis amarorem abſtergere, ſi fortaſſe cõtigerit, vt ipſis olfacientibus, ego naſum ligno ſurſum impulſo ita protrudã vt inde ſanguis profluat & emergat, ita enim puto, futurũ mihi negotiũ ad eorum caſtigandã temeritatem. Meminit Aſpalathi Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens: Aſpalathus guſtu quidem acris ſimùl & adſtringens eſt: facultate verò ex diſſimilibus conſtat, nempe partibus ſuis acribus excalfaciens, partibus verò aliis, auſteris ſcilicet, refrigerans. Itaque vtriuſque ratione deſiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones eſt vtilis: hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi noſtri commentarij Santala redoleant, poſteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic differere non alienum duximus. S A N T A L V M *itaque in vtraque India ſyluis denſiſſimis, ingentiſſimisq́ naſcitur. Cuius*

Anguillara notatur.

Aſpalathum verum è Cypro allatum.

Aſpalathi vires ex Gal.

Santalorum conſideratio & vires.

III. SANTALVM ALBVM & citrinum.

SANTALVM RVBRVM.

tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, ſecundum locum habet album, poſtremo rubrum, quòd nullo commendetur odore: priora duo ſuauiter ſpirent. Quapropter Mauritanorum ſententiam minimè probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigeſacere, ſiccare verò ſecundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (vt ipſi aſſerunt) priuatim defluxiones prohibet: incandeſcentibus inflammationibus, podagrisq́ ex ſucco ſolani, aut ſedi, vel portulacæ vtiliter illinitur. Candidum ac pallidum, ex roſarum aqua fronti impoſita, capitis dolores mulcent. Aduerſantur omnia calidis febribus: epota æſtuanti ventriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex iis, & aqua roſarum epithemata, quæ ventriculo illita eius feruorem in ardentiſſimis febribus extinguunt. Ad hæc (vt auctor eſt Auicenna libro de viribus cordis) ſantalum non modò cordi efficaciſſimé lætitiam affert, ſed & robur non paruum addit: quare his immiſcetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præſtant. Quod ἀσάλαπθος *Græcis Latinis item Aſpalathus vocatur; Arabibus, Darſiſahan: Italis, Aſpalatho.*

Nomina.

Aſpalathus dictus παρὰ τὸ μὴ ῥᾳδίως ἀπὸ τῶν πληγέντων ἀποσπᾶσθαι ἤτοι ἀφαιρεῖσθαι: quod non facile euelli ſiue eximi queat è corpore eorum, qui in eam impegerũt: quare Plato 10. de Repub. refert Tyrannos Aſpalathi ſpinis apud inferos laniari. Hippocrates 2. de nat. mulieb. μέλαιναν ῥίζαν radicem nigram cum aliis in vino ad fluxum vteri bibendam exhibet, quam Galenus in lexico Hippocrateo dicit eſſe radicem Aſpalathi aromatici appellati. Plinius meminit li. 12. fruticis Aſpalathi, qui ſit ſpinoſus, nec vbique odoratus, vbi videtur alterum Dioſcoridis Aſpalathum intelligere: at lib. 24. meminit ſpinæ ſyluestris in Oriente, quo loci videtur Dioſcoridis Aſpalathum voluiſſe exprimere. Sed hac de re plenius in vniuerſali noſtra hiſtoria. Vſus erat corticis ex radice, vt ex lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 13. & de Theriaca ad Pamphylium in magmate Hedychroo, qui Theriacam Andromachi ſenioris ingrediuntur, colligere eſt: requirit enim ἀσπαλάθου ῥίζης φλοιὸν: cuius etiam vſus in Trochiſcis Cyphi Damocratis, qui Mythridatium ingrediuntur, de quibus Galenus 2. de Antidotis. Quare cum eo deſtituantur officinæ noſtræ, de antiballomeno cogitandum. Galenus in ſuccedaneis (modò ipſius ſit) Erices fructum, aut ſemen Agni caſti ſubſtituit: ſumi poteſt aut lignum aloes, aut ſantalum citrinum odoratiſsimum, aut agni caſti ſeu viticis ſemen. II. Rhodius Oleaſter, dicitur Rhodium lignum Cord. in Dioſc. cui & olea æthyopica videtur. Aſpalathi tertia ſpecies Penæ & Lugd. quod pro Agallocho ſæpè venditur, quare Agallochum & Xyloaloe ſolida & põderoſa, Cord. hiſt. cuius duæ ſpecies, altera albicat & torulo eſt cinereo: altera rubet, & hoc Aſpalathi 2. genus eſt Penę & Lugd. Rhodium lignum rubeſcens. Cord. in Dioſc. Aſpalathus roſeus, Lobelo in iconibus. III. Sandal Arabes vocant: veteribus Græcis indictum, ex recentioribus Actuarius meminit Arabes imitatus, qui flauum κίτεινον vocat. Album & pallidũ Garzia autore, in nucis iuglandis magnitudinem attollitur, foliis virentibus lentiſci æmulis, flos ex cæruleo nigricans, fructus cerasi magnitudine, viridis, mox niger, inſipidus & facilè decidens. Arbor inodora, niſi iam detracto cortice exſiccata, odor enim in medulla eſt, quare id quod multum medullæ & parum ligni habet, præfertur: vtraque arbor ligni tantum colore differt. Santalum pallidum, officinæ citrinum vocant, aliisque præfertur quia odoratius, ſed minore copia advehitur: hoc videtur eſſe ſantalum Machoziri apud Meſuem, quam vocem Monachi odoriferi reddunt: Cordus citrini ſpeciem odoratiſſimam quæ rarius cum albo & citrino vulgari adfertur, cenſet: quare Franciſcus Alexander in ſuo Appolline, quartum ſantalorum genus eſſe voluit: aſt Garzias exiſtimat dictum Machazari, quaſi è Malaca petitum: aut Mazafrani legendum, quod pallidum aut croceo colore infectum ſonat. In defectu citrini candidum ſubſtituemus, non albi & rubri partes æquales, vt Sepulueda fecit. Cenſet Cæſalpinus flauum quod habemus, candidi medullam eſſe. At rubrum (Lotum veterum cenſuit Cord. in Dioſc.) quod decorticatum affertur ligno Breſſilio dicto ſæpè adulteratur: verùm licet vtrumque ſit inodorum, attamen ſantalum rubrum neque dulce eſt, neque inficere debet. Braſſilium & dulce eſt & inficit: ponderoſior quin etiam & ſolidior ſantali materia, ideo aquæ iniectum ſtatim fundum petit. IV. Verum & Breſilii (quod ex Braſſilia adferatur) ligni duo genera ſunt, alterum ruffum, alterum citrinum: ruffum, aliud ruberrimum, aliud in ruffo candicat. Similitudinem quandam habet cum Acere, craſſitudine Guaiaco æquiparatur, fibras rectas habens: hoc tinctoribus ob rubedinem quam decoctione deponit, expetitum. Citrinum veró Bugia vocatur, baculi longi ſunt, craſſitudine ferè qua manum impleant, rectis etiam fibris, tenues aſſulæ in aqua decoctæ luteum vel citrinum colorem, quo fullones vtuntur, remittunt.

Sandali hiſtoria.

Breſsilium duplex.

Bugia.

Βρύον.

MVSCVS. CAP. XX.

Concluſa nõ legit Orib. a Meũ addit μέσον θερμὸν καὶ ψυχρὸν. Drag. μετὰ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. medium in caliditate, & frigiditate.

BRyon, [id eſt, Muſcus, à quibuſdam ſplachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur.] Optimum eſt cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum & odoratius præſtat: nigricans improbatur. Adſtringendi vim habet. a Decoctum inſidentium vuluis vtile. Vnguento balanino, oleisq; inſpiſſandi gratia inſeritur: thymiamatũ, acoporumq; compoſitionibus cõueniens.

Muſci arborum hiſtoria.

Muſci nomina.

GAlenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultate, & poſt ipſum Paulus non modo Muſcum, qui cedris inaſcitur, intactum non reliquere, ſed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiàmnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipſe quidem in vallis Ananiæ montibus ſupra Tridentum muſcum admodum villoſum propriis manibus quàmpluries decerpſi, multò ſanè odoratiorem pulchrioremq;, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo ſuauiter olet abiegnus, quo in eorundem montium ſyluis, abietes innumeras adeò villoſas, incanasq; mihi videre ſæpius contigit, vt prima ſtatim facie crediderim villos frondium loco iis in arboribus genitos eſſe. Sortitur arboreus Muſcus varia ac diuerſa nomina: quippe & muſcus, & bryon, & ſphagnos, & ſplachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. ſic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon vocant, ſecundum locum obtinet Cyprius, tertiũ Phœniceus. Fertur & in Aegypto naſci: quin & in Gallia nõ dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum villi ex annoſis plerumq; arboribus dependentes, colore ſub albicante ac incano quales in quercu maximè videmus, ſed odore præſtantes. Laus prima candidiſsimis atque altiſsimis: ſecunda rutilis: nullæ nigris. Et in inſulis, petriſq; nati improbantur, omneſq;, quibus palmarũ, atque non ſuus odor ineſt: hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice naſcitur: quapropter & viribus fortaſſe præſtantior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoque fuiſſe oblectatum, dum nocturno tempore quibuſdam in montibus ſuper fœno recumberem, ex conquiſitis plantis defatigatus, vbi larices innumeræ erant omni ex parte villoſo muſco incanæ. Quandoquidem paſtores, vt nos veluti re noua & voluptuoſa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos villos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, vt nobis quidem viderentur tormentorum puluerem facilè ſuperare. Quippe flammæ vna cùm ingenti fauillarum copia, in obſcuræ noctis ſilentio ad aſtra tolli videbantur, relicto ſui odoris oblectamento. Vnde illud exiſtimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non ſolùm de picea intellexerit, ſed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice & pinu. Is autem lib. VI. ſimpl. medic. citato, ita de eo ſcriptum reliquit: Bryon, quidam verò ſplachnon: inuenitur autem in quercubus, & piceis & populis albis. Vim habet adſtringentem, inualidam: nec enim multum eſt frigidum, ſed propinquum fermè medijs: quia videlicet & digerendi, & emolliendi facultatis eſt particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muſcum officinæ Arabes ſecutæ Vſneam vocant: inter quos Serapio epotum vinum retulit, in quo diebus aliquot vſnea maduerit, altũ ſomnum inducere, ventriculum roborare, vomitiones compeſcere, & aluum ſiſtere. Recens decerptus & oleo roſaceo imbutus capitis dolores à calore exortos mirificè mulcet. Sanguinem è vulneribus manantem compeſcit impoſitus arcteque adalligatus. Expetitur quernus, lariceus, ac etiam abiegnus vnguentarijs ad pulueres odoratos parandos, quos Cyprios vocant

Lariceus muſcus nobilior.

Muſci arborei vires ex Gal. & Arabibus. Vſnea.

I. MVSCVS ARBOREVS.

II. MVSCVS TERRESTRIS.

Ad hæc Muscus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inseritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Est & planta, cuius superius in celtica nardo meminimus, quam recentiorum quidam TERRESTREM MVSCVM *appellant. Hæc longas viticulas vbique oblongis numerosissimisq; foliolis circumuestitas, funiculi instar habet, quæ sæpe ad septem, octoq; vlnarum longitudinem protenduntur, compluribus vtrinque adnatis ramulis, pariter foliolis circumseptis, vt piceæ arboris summitates. Tota planta tactu sicca est, & subaspera, colore ex viridi pallescente. Serpit humi, & inter saxa musco scatentia, nititurq; radicibus plurimis capillaribus ex ipsis viticulis prodeuntibus vt in hedera. Emittit Iunio mense, in ramusculorum summitate iulos corylaceis ferè similes, subflauo colore. Nascitur in syluis sabulosis, & inuiis locis, & præsertim inter muscosos lapides. Hanc plantam pro celtica nardo, adhuc aliqui vsurpant Myropolæ, qui vulgares sequuntur errores. Præstat tota planta ad calculosos affectus: nam si vino albo incoquatur, eo epoto, renum calculi franguntur, pelluntúrq; certissimo experimento. Idem contusus, & deinde ex aqua decoctus, inflammationes, & calidos dolores admotus mulcet, ob idq; hoc auxilium à multis usurpatur ad podagram à calore prouenientem. In vinum pendulum impositus breui restituit illud. Sed quoniam arboreus muscus odoratissimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente & occidente, quibusdam pilosis vtriculis conclusus defertur, etsi Dioscoridis Galeniq; æuum hunc silentio præterierit, nos tamen haud quaquam dissimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi nostri commentarii meritò de me conqueri potuissent, si eos tanta odoris suauitate destitutos reliquissem, præsertim cùm omnibus palàm sit vbique terrarum Moschum inter pretiosa odoramenta primam sibi comparasse sedem. Quippe non modò collo, auribusq; suspensus, vestimentis interpositus, chirothecis illitus, crumenis conclusus, ore retentus, & barbæ & superciliis inunctus defertur Moschus, quo alarum, nariumq; tædia, sudoris graueolentia, & insuaues corporis halitus occulantur, lasciuiæ oblectamēta augeantur, molliorq; politia fiat: sed etiam vt odoris suauitate Deiparam virginem concilient, ne dicam, vt hac fucata hypocrisi lasciuiam dissimulent (eò enim vanitatis peruentum est) Moschum ipsum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas salutationes in cœlum eructant: omnia denique, quibus miscetur Moschus, sua odoris iucunditate commendat. Quòd si hæ lucubrationes eo fortè caruissent, verendum quidem erat, ne cum illis gratiam iniissent, qui mira vndique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem vt & ii sibi vnguenta omnium præstantissima, odoratissimaq; comparare valeant, Moschi primùm, deinde verò liquoris Zibetti vocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam.* MOSCHVS *itaque (vt Ruellius ex Aetio, transcribit, si tamen ea Aetii legitima sunt, cum potius Simeonis Sethi esse videantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam nascitur, quod magis, quam Chorasa ciuitas ad orientem vergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore subflauo. Secundam sibi sedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore subnigro. Eo infirmior censetur qui à Sinarum agro mittitur. At Moschus omnis in vmbilico cuiusdam animalis gignitur, quod capreæ simile est, vnico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in venerem agitur, furoris vehementia vmbilicus intumescit, fitq; vomica prægnans congesto inibi crassiore sanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abstinet, humiquè crebrò voluitur: qua versatione vmbilicum lutoso, fæculentoq; sanguine turgentem exprimit. Cæterùm emissa sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit. De Moscho inter Arabes scripsit diligenter accurateq; Serapio, his verbis. Animalia capreis non absimilia, quæ Moschum gignunt, in Tumbascorum, & Sinarum agro potissimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbascinus Sinico longè præstantior est, quòd capreæ Moschum gignentes & nardum, & alias odoratissimas plantas depascantur, quod Sinis non euenit: nam etsi hæ quoque odoratis vescantur herbis, eæ tamen odoris & facultatis præstantia, nardum, & cæteras Tumbasci plantas non æquant. Quinetiam in causa est demetendi ratio: quippe Tumbascini è vomicæ folliculo*

Musci terrestris consideratio.

Musci terrestris vires.

Moschi odorati historia ex Ruellio.

Serapio de Moscho.

saniem nunquam eruunt, quo adulteria permisceant, & non nisi sereno cœlo syncerum legunt. Sinici verò vomicæ vtriculum exprimunt, & exclusa sanie imposturas quasdam admiscent, nubilo parumque arridente cœlo, & alabastris recondunt. Is cæteris præstat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è vomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab aliis Moschum ferentibus nullo discrimine differunt, præterquàm caninis vocatis dentibus: quippe hæc verrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter Moschum præstantißimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuaui odore displicet, verùm venatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aëre suspendunt, dum abacto prorsus fœtore maturuerit: is enim aëris coctione perfecta, miram sibi conciliat odoris suauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis vtriculo sibi maturitatem comparauerit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos, namque animal cum vomicam maturam esse præsentit, & saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facto vomicæ emissario tota saniei vis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tanquam solis coctione, & cæli benignitate maturitatem vltimam consecutus. Hunc itaq; Moschum inde venatores colligentes eorum animalium vtriculis asseruant, quæ aliàs venatione captauerant: isque ille Moschus est, quo reges & donantur, & vtuntur.

Moschi odorati vires.

Moschus excalfacit ordine secundo, siccat verò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atque illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, si tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in venerem excitatur.

Confectio è Moscho.

Fit è Moscho confectio suauis in exiguas particulas digesta, quam Itali appellant Moschardini, hoc modo. Tragacanthæ gummi vncia, vnà cum sanguinis draconis lachrymæ binis drachmis, stillatitia aqua rosarum, duobus diebus maceratur, deinde in mortarium coniiciuntur: his adduntur sacchari albißimi drachmæ sex, amyli drachmæ quinque, moschi ex aqua rosarum dissoluti scrupulus: atteruntur deinde pistillo quousque simul misceantur, postremò digeruntur in particulas hordei granis haud maiores, & siccantur in vmbra. Præstat ad oris graueolentiam, si vna, aut altera portio in ore contineatur.

Moschi probatio.

Probant nonnulli an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfusum immittunt, tum paulò post iterum æqua lance ponderant, quod si superferatur, syncerum & legitimum existimant: sin cedat, spurium, & adulteratum putant.

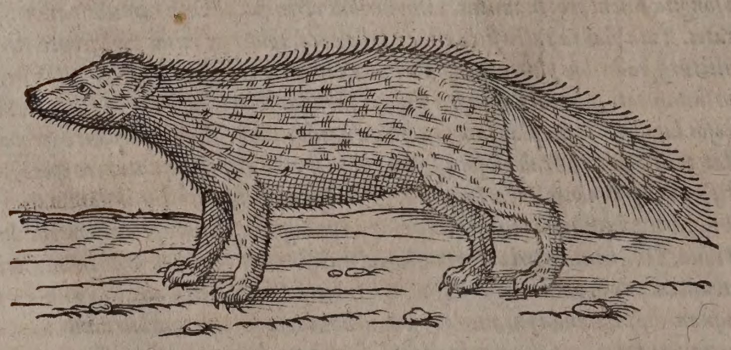
Zibetti historia.

Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquam quòd mirum in modum oleat, primo statim occursu odoris vehementia nares admodum ferit: hoc vulgari sermone vocamus ZIBETTO, *vnguentariis maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè misturas appellant. Gignitur id in exteriori testiculorum vtriculo cuiusdam animalis, feli, qui veteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hæc animalia vocant, quos sæpius Venetiis vidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter huiusce animalis testiculos concrescens, calidæ, humidæque facultatis.*

Zibetti vires.

Id cauernulæ vmbilici impositum vuluæ strangulationibus mirificè prodest: proinde nec mirum est, si eo viri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant solatium. Adulteratur Zibettum ab impostoribus felle bubulo antiquo,

ANIMAL ZIBETTI.

aloe, aqua rosarum, caryophyllis, & Moscho, sed fraus gustatu facilè deprehenditur.

Ambari historia.

Porrò ex quo AMBARVM *aliud odoramenti genus gignatur, quod nos vulgò vocamus Ambracane, varii variè opinantur. Alii namque tradunt ipsum in maris alueo, non secus atque in terra fungos oriri, ac deinde sæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli verò referunt piscem Azelum nomine, Ambarum hoc auidißimè prosequi; cuius esu necem sibi statim consciscere: quòd cùm sciant piscatores huius rei periti piscem hunc mortuum, vndisque fluctuantem coniectis vncis & funibus extrahunt, & Ambarum scisso animalis ventre eruunt. Quod verò (vt perhibent) proximè dorsi spinam inuenitur, id maximè præfertur alio. Quidam præterea in fontibus quibusdam Ambarum natare scribunt, qui bituminis modo illud eructant.*

Sethi de Ambaro.

Huius sententiæ è recentioribus Græcis inuenio Simeonem Sethi, qui Ambarum describit his verbis. Ampar, quod & Ambar appellatur, in diuersis locis scaturit: sunt enim eius fontes vt bituminis, & sulphuris, & rerum similium.

Ambari genera & vires.

Tria Ambari faciunt genera: præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud subalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris viribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & siccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præstat: quare iisdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infusum temulentos efficit. Cæterùm ex antedictis quæ sit Ambari historia vt verior accipienda, non equidem ausim decernere, quòd nihil adhuc certi atque explorati habeam.

Fuchsii opinio Ambarũ nostrum esse factitium.

Neque etiam libet subscribere sententiæ Fuchsii, quamuis viri eruditißimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem vltimo loco auctum edidit, Ambarum nostri vsus factitium esse censet, atque legitimum Ambarum, de quo scripserunt Mauritani, quodque ipse succini generi adscribit, desiderari. Siquidem non video, quibus rationibus, vel auctorum testimoniis hanc suam comprobet sententiam.

Nomina.

Muscus arboreus βρύον, ἢ σπλάγχνον *Græcis appellatur: Muscus, Latinis: Axnech, aut Vsnee, Arabibus: Mosco, Italis:* Müeß, *Germanis: Bohemis, Mech & Polonis. Muscus terrestris: Italis, Mosco terrestre: Germanis,* Beerlag. *At Moschus odoratus* μόσχος *Græcis recentioribus nominatur: Moschus, Latinis: Misch, seu Mesc, Arabibus: Muschio, Italis.* Bysem, *Germanis: Piizmo, Bohemis. Ambarum autem vocant Itali Ambra: Germani* Amber: *Bohemi Ambor: Hispani Ambar.*

Musci

Muſci vox quamcunque villoſam canitiem annoſis caudicibus, aut ſaxis madidis, aut aquis paluſtribus aut maritimis adnaſcentem ſignificat: idem quod Græcis βρύον: Arabibus, Vſnea: Sphagnum & Hipnũ Aëtio, Sphagnõ Plinio. Triplex eſt, arboreus, terreſtris, & maritimus: hic de arboreo, quia aliquãdo odoratus eſt, cuius nomine primas tenet, & à Galeno βρύον ἀρωματικῶν dicitur, eo quòd antiquitas crebrò in odoratis vnguentis & ſuffitibus vſa ſit, vt is qui è cedro, robore, pinu, picea, abiete, & larice dependet, quem priuatim Splachnon vocant: aliquando inodorus, vt eſt populi, vlmi, betulæ, pomi, pyri & aliarum arborum. Omnium ferè color viridis, vel albicans, quibuſdam fuſcidior, nonnullis flaueſcens, aliis ſubrubens, rariſſimè niger: ſic alter tenuior, craſſior alter: quidam breuior, alter prolixior: viliſſimus qui ex quercu dependet. Imitatur autem muſcus naturam parentis & loci natalitii. Muſcum & Muſcum arboreum communiter herbarii nominant. II. Muſcus hic in quartum librum fuit reiiciendus, qui dicitur Muſcus terreſtris, Trago. Lon. Caſt. Dod. Lugd. Permonaria, Anguil. Lycopodium ſeu pes lupi, officinis quibuſdam. ſpica celtica magno errore, Dod. Gal. Muſcus clauatus, Lob. Muſcus vrſinus, Geſ. in fracto. Muſci genus, Cæſ. Lycopodium, Tab. Selaginis ſpecies altera & Muſcus reptilis, Thal. Chamæpeuce, ſcholiaſti Cordi.

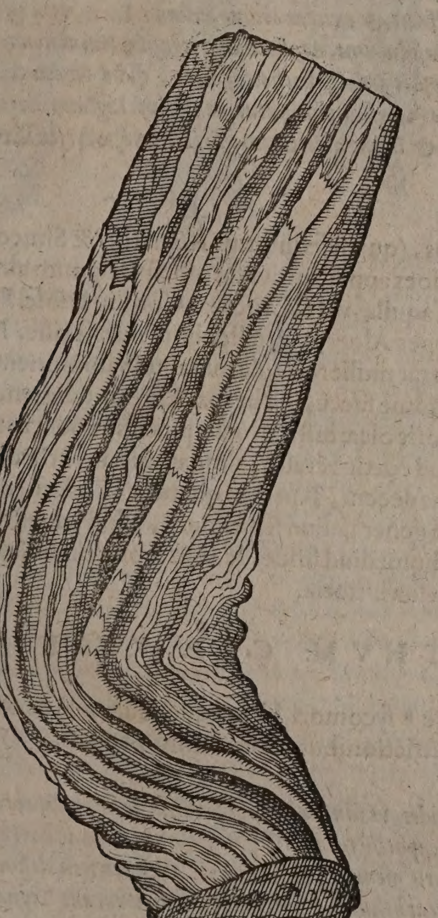
Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. CAP. XXI.

AGALLOCHVM lignum eſt, quod ex India atque Arabia deportatur, thuiæ ligno ſimile, maculatũ, odoratum, guſtu adſtringens cum quadam amaritudine:[a] cute verius quàm cortice veſtitur, aliquãtulum verſicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia:[b] ſudores arcet toto corpori inſparſum: pro thure ad ſuffimenta ſubſtituitur. Radix epota drachmæ vnius pondere, humida ſtomachi vitia, & imbecillitatem, feruoremque mulcet: ſi lateris, iocinoriſuè dolor excruciat, ſi dyſenteriæ, aut tormina infeſtant, ex aqua bibere prodeſt.

a Ita leg. Cattac. & Drag. ſed meum ἐστιγμένον. ſed vereor ne falsò.

b καὶ διάπασμα δὲ ὅλου τοῦ σώματός ἐστι. i. ſiccum tritumque inſpergitur toti corpori.

LIGNVM ALOES.

Agallochi conſideratio.

AGallochum à Græcis, & Latinis recentioribus, ſicuti ab Aphris, Lignum aloes appellatur. Optimum à Luſitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etſi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præſtantiſſimum afferatur: ſiquidem igni accenſum ſuauiſſimum, ac periucundum ſpirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum eſſe, quòd ἐστιγμένον id eſt punctis maculatum nõ ſit: quoniam Oribaſius non legit ἐστιγμένον ἐστὶ μὲν οὖν εὐῶδες, id eſt: Eſt igitur odoratum &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: ſicuti nec Paulus. Cæterùm non diu eſt, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea quibuſdam non deeſſet Agallochum verum, nihilominus, quòd rariſſimum eſſet, officinæ ferè omnes eius loco, vt ſuperius diximus, oleaſtrum Rhodium ſuppeditabant: quem falsò exiſtimauit Ruellius aſpalathum eſſe. Naſcitur Agallochum (vt Luſitani per meridiem in orientem nauigantes teſtantur) in inſula Taprobana, aliiſq; confinibus locis, cuius integros truncos in Luſitaniam, & Hiſpaniam iidem ſecum attulere, qui non modò incenſi, ſed manuum tantùm attritu ſuauiter (vt aiunt) redolent. Porrò vbique pretioſum Agallochum eſt: nam & in locis, vbi naſcitur, plurimi penditur. Verum Agallochum, quod tantopere præſtet, hactenus mihi videre nõ licuit. Sunt, qui ſomniantes dixerint, Agallochi arborem vidiſſe neminem, cùm terreſtri tantùm paradyſo proueniat: illudque ferri fabulantur fluminibus, quæ (vt ſacra teſtantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (vt paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ ampliſſimum fluuium quàm plurima ſecum Agallochi fragmina vehere, quæ tamen in ipſum ducuntur aliorum fluminum curſu, qui in eum confluunt. Quippe cum fluuii transfluant loca, vbi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt vnà cum aliis varii generis lignis, & in Gangem transferunt, quemadmodum in noſtris etiam fluminibus ſæpe ac ſæpius viſitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetiis venditur, vtpote quod longo aquarum diſcurſu omni ex parte laceratum, exeſum, comminutumq; ſpectetur. Quamobrem mirum non eſt, ſi dum manibus tractatur, id odoris nõ præſtet, quo illud fragrare prædicant ex natali ſolo in Luſitaniam aduectum. Eius plura numerantur genera, ſi Serapioni fides eſt adhibenda, qui ex Abohaniſa Arabe ita tranſcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri, tametſi quædam ibi creſcat planta Neuig vocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verum præſtantiſſimum India mittit: & quamuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi ſunt genera) id tamen quod viribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter vocant; quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præſtent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ inſula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectiſſimum eſt nigrum, quod varium oſtendit colorem,

Agalloc. fabuloſa opinio.

Agallochi hiſtoria, ex Serapione.

ſucci plenum, ponderoſum, duritie compactum, craſſum, non albicans, & quod accenſum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis eſt Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Tertium eſt Seificum, quod non obſcuræ bonitatis præſumitur, quòd ſua præſtanti vi, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, ſed ſtatim ſubſidat: porrò ex hoc genere id magis præſtat, quod craſſum eſt, & plurimo humore prægnans. Poſtremam ſedem habet Alcumericum Seifico bonitate cedens: tametſi Alcumeri non longius à Seifi diſtet, quàm itinere triduano. Præſtat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine varium, graue, ignium flammis diu reſiſtens, veruntamen viribus Seifico infirmius eſt. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita ſcribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum ſtatim ab arbore diſſectum integro anno ſepeliunt, vt ita terra obrutum marceſcat cortex, lignumq́; tantùm purum remaneat, adeò, vt è ligno nihil erodatur. Ferunt inſuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circunſtantes regiones deferri: hæc Serapio. Cui ſubſcribit è recentioribus Græcis Simeon Sethi, cauſam etiam reddens, cur annua ſepultura diſſectum

Ex Simeone Sethi.

Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum exiſtimant, niſi prius marcorem aliquem & teredinem ſenſerit: proinde harum regionum incolæ diſſectum ſub terra condunt, ſuoq́; tempore eximunt, & negotiatoribus vendunt. Nicolaus Myrepſicus ſæpius in ſuis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, vbi Fuchſius prima de antidotis ſectione, ſic adnotauit. Sæpè Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideoq́; hoc loco, quæ noſtra de illo ſit ſententia, exponemus. Per crudum itaque lignum intelligo, quod non putruit: nam (vt teſtis eſt Simeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipſum concidunt, & ſub terra multo puluere obruunt, & poſt aliquod temporis ſpatium, quantum ſcilicet ſufficere videtur, ligni partes educunt, & mercatoribus vendunt: crudum itaque erit, quod terra non obruitur, ſed ſtatim ab arbore exciſum ad vſum rapitur: hæc Fuchſii ſententia. A quo tamen nos pace ſua, diſſentimus, nam ſi in componendis medicamentis præſtantiora ſimplicia ſemper expoſcimus, ſitq́; Agallochum illud præſtantius, odoratiusq́; (vt etiam Simeon ille refert) quod terra, vel puluere fuerit ſepultum, non video, cur potius inſepultum, & ſtatim ab ipſa arbore exciſum (id enim ob locorum diſtantiam recens habere nequimus) crudum vocauerit Nicolaus, præſtantiusq́; exiſtimauerit. Puluere enim vel terra conditum coqui non poteſt, quòd nullus ibi ſit ignis, neque calor, ſed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortaſſe odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud deſignari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortaſſis odoratiſſima lauacra ex Agallochi decocto ſibi conficiant Indi, aliaq́; odoramenta in regales præparent vſus, vt etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel forte per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq́; eorum ductu per regiones non defertur: in his namque calorificis regionibus aquæ à ſolibus non obſcurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, ſed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modo crudum, ſed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere videtur, quàm quod ſepultum præſtantiſſimum euaſerit. Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine ſecundo. Facit, vt Auicenna ſcribit, ad cordis affectus: ob idq́; inter ea medicamenta, quæ cordi præſidio ſunt, Agallochum recenſuit. Huius non reperio meminiſſe Galenum alibi, quàm in ſuccedaneis, vbi centaurium ſupplet pro Agallocho. Lignum, quòd Græcis ἀγάλλοχον, Latini ſimiliter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis ξυλάλον nominatur, vt officinis Lignum aloes: Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalugin, aut Agalugen: Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloes Holtz / ſeu Creutz Holtz: Hiſpanis, Lin aloe.

Fuchſij ſentētia improbata de Agallocho crudo.

Agallochum crudū quid.

Agallochi facultas.

Nomina.

AGallochum ex recentioribus Græcis primus Aetius, (quem ſequuntur Actuarius & Simeon Sethi) Xyloaloen, fortè à nonnulla ſimilitudine coloris aloes appellauit: vnde officinis lignum aloes, vt & Lon. Cæſ. Tab. & Lignum Paradyſi, quibuſdam lignum aquilæ, vel S. Crucis: at Cord. in Dioſc. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Agallochus. Videntur & veterum nonnulli per Aloem, Agallochum intellexiſſe. Nam diapaſma illud quo lectulum ſuum odoris gratia, conſperſerat muliercula, de qua apud Salomonem legitur, Myrrham, Aloen & Cinamomum recipit, quo loco minimè ſuccus ille herbæ Aloes intelligendus, cùm inter odorata non referatur. Eſt enim Agallochum arboris oleæ inſtar, fructu piperis modo rotundo & rubente, ligno thuiæ ſimili, maculato, odorato, quod cortice craſſo, aliquantulum verſicolore, veſtitur: cuius licet Serapio plura genera, Sethi differentias decem, Ruellius quatuor, Ludouicus Romanus triplicem arborem faciat, duo conſtituimus ſumma genera, aliud legitimum, aliud ſylueſtre: legitimum aliud ſolidum & ponderoſum, nimirum Agallochum: aliud fiſſile, leue & aromaticum, quod Tarum dicendum. Sed de duplici Taro videatur Cordus in ſua hiſtoria.

Νάρκαφθον. NARCAPHTHVM: CAP. XXII.

a Meū & Cat. συκαμίνου. i. Mori.

NArcaphthum ex India defertur, corticoſum, ſimile a ſycomori libro: quod iucundi odoris gratia ſuffitur. Miſcetur thymiamatis compoſitis. Conſtrictionibus vuluæ ſuffitu prodeſt.

Narcaphthi conſideratio.

TAm breuiter, tamq́; parcè de Narcaphtho ſcripſit Dioſcorides, vt nimirum mihi perdifficile ſit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthū referat. Eoq́; magis quòd nihil de hoc (quod equidem ſciam) Theophraſtus, & Plinius ſuis monumentis poſteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non deſunt indicia, quæ præ ſe ferant (ſi modo ad nos deferatur) id omnino eſſe Narcaphthum, quod vulgò officinæ vocant Tigname: nam Tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos ſuffimentum ſignificat. Proinde cum huius in ſuffimentis frequentiſſimus ſit vſus, nil mirum ſi nouum ex vſu ſibi vendicauerit nomen, quod eſt thymiama. Id quod corrumpentes poſteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (vt Dioſcorides inquit) iucundi odoris gratia per ſe ſuffitur, ac etiam alijs ſuffimentis inſeritur. Quod in Tigname facile probatur: quippe id tantùm vſu venit in compoſitis odoramentis, quæ ad ſuffiendum parantur, ita vt præterquàm quòd per ſe id muneris præſtet, raræ quoque fiant ſuffimentorum compoſitiones, quæ ipſum non recipiant. Quare admirari ſinamus, ſi relicto proprio ſuæ arboris nomine, ſibi aſcititiam nomenclaturam ex ſuffimentis vſurpauerit. Serapio Narcaphthum Laſabaten vocat: & illud odorati calami vice ſupponi poſſe autumat. Νάρκαφθον Græcè, ſicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, ſiue Laſabaten: Italicè, Agallocho, atque etiam Tigname, veluti ſeplaſiarum vulgo.

Tigname.

Nomina.

CVm nec Theophraſtus, nec Plinius Narcaphthi, ſeu Naſcaphthi, vt multa exemplaria habent, vt & ipſe Aegineta legit, meminerit, ſed ſolus Dioſcorides cum Aegineta, & quidem adeò ſuccinctè, dubium eſt, an legitimum hoc ſit caput, maximè cúm Marcellus in antiquiſſimo & probatiſſimo codice

dicē non legi teſtetur: imò & antiquiora exemplaria, quæ hoc caput habent, in eius tamen lectione varient. Aſt Hermolaus cenſet conſultò à Plinio Naſcaphthum prætermiſſum, quia eius natura incerta ſit, & nomine tantùm orbi noſtro cognitum: idem ex Hermolao, Ruellius refert.

Κάγκαμον. CANCAMVM. CAP. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lachryma eſt, myrrhæ quodammodo ſimilis, viroſi guſtus, quam ad ſuffimenta vſurpant. Veſtes eo, additis ſtyrace & myrrha, ſuffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obeſos, ſi ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulſo aceto pluſculos dies ebibatur: lienoſis datur, comitialibus, & ſuſpirioſis: menſes cum aqua mulſa pellit: oculorum cicatrices confeſtim emendat: vino madefactum medetur eorundem hebetudinibus: aduerſus gingiuas humore prægnantes, doloreſque dentium, non aliud efficacius.

LACCA.

Cancami cõſideratio.

CAncamum, quod notis omnibus Dioſcoridis hiſtoriam referat (vt recentiorum ferè omnium medicæ materiæ ſtudioſorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens oſtendunt, quod ſurculos incognitæ arboris vndiq; circumueſtit, myrrhæ quadantenus ſimile. Veruntamen quod nulla (vt Dioſcorides inquit) in eo manſo saporis viroſitas deprehendatur, alii id potius mentiri, quàm eſſe legitimum Cancamum volunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maxime infectoribus ad inficienda ſerica ſtamina, idq; vulgari ſermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habētur genera, quæ tantùm (vt opinor) bonitate differunt. Præſtantius vulgò appellant Lacca ſumetri: quod verò deterius eſt, Lacca comberti, cognomentis fortaſſe à locis Arabum à quib. deferuntur, acceptis.

Laccæ Arabū opinio varia.

Primum ſurculis perpetuò obuolutum viſitur: alterum abſq; ſurculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam viliori pretio vendunt. Hinc itaque factum eſt, vt crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimū eſſe Cācamum, nempe quòd is Cancamum Laccam appellet, & quod arboris ſit gummi, vel lachryma myrrham quadantenus referens: quodq; etiam eius meminerit Serapio, poſtquàm de Dioſcoridis & Pauli Cancamo egit, his verbis. LACCA (vt inquit Iſac amran) res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorum ſurculis inhæret, ſapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant: quod verò poſt infecturam ſubſidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam vocant.

Laccæ vires & lotio.

Cæterum Lacca ex Armenia defertur, exiccans & excalfaciens ordine ſecundo. Ventriculum & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc ſcatent gummi, diligenter franguntur, ac ſubinde aqua perfunduntur, in qua odoratus iuncus ariſtolochiaq; inferbuerint: deinde piſtillo agitantur: cùm autem ab agitatione reſederint, aqua leuiter abiicitur, quod ſi vna tantùm lotione non pelluceat, ſecundò item repurgetur, demum ſiccetur in vmbra, & recondatur in vaſe vitreo: hæc Serapio.

Lacca tinctorum eſt & Arabum, differens à Cācamo.

Quibus palàm eſt, gummi, quod infectoribus vulgò Lacca dicitur, Laccam eſſe Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quod Dioſcoridi Cancamum lachryma ſit Arabicæ arboris, viroſi guſtus: Serapioni verò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum ſurculis inhærens, ſapore non ingrato. Item Dioſcoridi Cancamum obeſos extenuat, lienoſos iuuat, ſuſpirioſis & comitialibus prodeſt, menſes pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obſtructiones aperit, viſcera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem ſanat: quæ omnia medicamentorum diuerſitatem præ ſe ferunt.

Cancamum & lacca quòd idē ſint, probatur.

Quo fit, vt non ab re exiſtimauerint peritiores medici, nos omnino Dioſcoridis Cancamo eſſe deſtitutos. Veruntamen non deſunt rationes, nec probatiſſimorum auctorum teſtimonia, quibus etiam probari poßit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccam idem eſſe. Nam etſi hæc, quæ allata ſunt, omni ex parte vera videantur, ſi quis tamen Dioſcoridis codicem hoc capite ſcatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiuſque perpenderit, certior fortaſſe fiet, nos Cancamo non omnino deſtitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni ſimplicium cenſu omnia ex Dioſcoride tranſcripſit, accuratius perlegerem, inueniſſemq; illi Cancamum lachrymam eſſe Arabicæ arboris, myrrhæ ſimilem, odore grato, & quòd nullius viroſi guſtus meminerit, illicò orta eſt ſuſpicio, quòd ea particula Dioſcoridi illegitimè acceſſerit. Auxit deinde ſuſpicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (vt aſſolet) ex Dioſcoride tranſcribit, nuſquam huius particulæ mentionem fecerit: quòd fortaſſe Dioſcoridis codex, à quo tranſcripſit, hac menda facilè vacarit. Sed illud adhuc magis rem ita ſe habere mihi perſuaſit, quod primum legatur in Dioſcoride, Cancamum viroſi eſſe guſtus, quod fœtoris, non ſuaueolentiæ indicium eſt: mox cum ſtyrace, & myrrha ad ſuffiendas veſtes expeti, vt grato commēdentur odore: quæ vt inter ſe maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent ſuſpicionem. His itaque rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus eſſe videor, vt quaſi crediderim Dioſcoridis codicem hoc in loco vitiatum fuiſſe: vnde poſtea factum ſit, vt eius Cancamum ab Arabico diuerſum ſeſe oſtenderit. Neque ſanè huic opinioni illud obſtare videtur, quòd plura in morbis curandis Cancamo aßignauerit Dioſcorides, quàm Serapio: ſiquidem nulli dubium eſt, quin ea medicamenta, quæ obeſos extenuant, lienoſos iuuant, & menſes cient, poßint pariter ventriculum & iecur roborare, eorumque infarctus expedire, & cutem ſubeuntes aquas, & felle ſuffuſos ſanare. Hæc autem ſilentio inuoluenda non duximus, non vt noſtra hæc probetur, vel improbetur opinio, ſed vt aliis veritatis inueſtigandæ pateat aditus.

Laccæ factitiæ genera.

Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera, quæ ex diuerſarum infectionum ſedimento pictoribus tantum parantur. Alia namque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam vulgo vocant Cremeſē, & Cremeſino: ex infectorio cocco alia: aliæ ex

natiua

natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod brasilium vocant, omnium deterrima: quarum nulla ad medicamen-
ta admittitur. Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectoribus vocat:::n esse arboris gummi: imò illud idem,
quod Serapio, auctore Isac, rem rubeam (vt paulò ante diximus) esse ait, quæ tenuibus lignorum surculis inhæreat, & quòd
ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant, quandoquidem huius sententiæ reperio fuisse Fuchsium. Sed meo

Chermesinũ quid fiet.

iudicio non exactè rem explorasse videtur, quippe chermesinum, quo puniceo, & purpureo colore serica stamina inficiun-
tur, est (vt Itali optimè norunt) pilula, vel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non
autem gummi, vel roscidum, vel aliud per se manans, ab eo perquàm longè diuersum. Siquidem hoc nihil aliud est, quàm
natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali vocant vulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita iis inficiendis

Fuchsii opinio improbata, chermes laccam existimantis.

sericis, quæ viliori veneunt pretio. Nec obstat, quòd dixerit Serapio, quem hîc secutus est Fuchsius, huiusce laccæ infecturam
vocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Diosco-
ridis: quo fit, vt existimauerim in eo capite de lacca omnino subesse mendum, vel auctoris, vel interpretis: & fortè melior
hæc esset lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò vt coccinei videantur: vel adeò vt iis similes sint,

Pharmacopolarum error in dialacca.

quorum infecturis iniicitur chermes. Aberrant præterea pharmacopolarum quàm plurimi, Dialaccam antidotum compo-
nentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immisceant.
Sed caueant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus detestandum incidant: id namque iis facilè con-

Monachorũ lapsus, sanguinem draconis, cancamo substituentium.

tinget, si Monachis, qui in Mesuem scripsérunt, morem gerent. Hi enim iam rei medicæ professores asserere non dubitarunt,
immiscendam esse loco cancami, seu laccæ in magnam dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lachrymam, quam sepla-
siæ sanguinem draconis appellant, quæque Dioscoridis cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ij magis hallucinan-
tur, quàm vt refelli debeant, quòd ea lachryma in compluribus facultatibus cancamo aduersetur. Quippe Arabicum Can-
camum, quod potissimè antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd ventriculum, & ie-
cur roborat, adeò eorum infarctus, & obstructiones expedit, vt ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet: con-
trà verò draconis lachryma propria vi efficaciter adstringit, ita vt scriptum reliquerit Dioscorides, eam lachrymam iisdem
pollere viribus, quibus hematites lapis: cuius tamen vis est, vt mensium profluuia sistat, non autem vt eliciat, Cancami
modo, præsertim vbi vasorum infarctu remorentur, ob idq; maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad vulnera cohi-
benda, & ossium fracturas ferruminandas. Sed monachos missos faciamus: & seplasiarios admoneamus, vt si nostro consi-
lio vti velint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis, quæ natiua ex Armenia
ad sericorum vellerum infectum copiosissima ad nos defertur, siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Ni-

Nomina.

colaus Myrepsicus in sua Dialaccæ confectione, laccam infectorum immiscuit. Quod κάγκαμον Græci, Latini item Canca-
mum vocant: Arabes, Sach, siue lach: Itali, Cancamo: vulgus officinarum, Lacca.

Cancamum Dioscorides & Aegineta ex Græcis proposuêre: at Galenus in classe simplicium non me-
minit: & Plinius li.12.c.20. nomẽ solum habet: at recẽtiores Grecos, vt Actuarium, secuti Arabes λοχαν
vocant: cur autem dicatur Lac, Loc, & Luc (Serapio habet Sac, apud incolas quibus nascitur Trec, vnde
apud Pandectarium Aec) caussam putat Garzias quod in Loc seu mellis crassitudinem dissoluatur, cùm
ad inficiendum, vel etiam in medicina eius vsus est. Verùm Anguillara & Montanus Cancamum Græ-
corum censent esse id, quod in officinis Benioinum dicitur: sic Garzias Cancamum vult idem esse cum
eo gummate, quod nunc Anime nomine adfertur: qua de re plenius in Commentariis nostris in librum
primum Dioscoridis agemus. Reuera Arabum Laccæ descriptio, cum Cancami Dioscoridis & Pauli de-
scriptione conuenit. Est autem Lacca lachryma adhærens lignosis quibusdam surculis, qui vastæ sunt ar-
boris, foliis quodammodo pruni (vel arboris, quę iuglãdibus nostris similis Ludouico Romano) in cuius
surculis formicæ magnæ materiam ex arbore exsugentes Laccam elaborant, quæ colore ruffo, odore vi-
roso si accendatur: præstantior quæ surculis adhæret, quam Laccam Sumetri vocant, quia ex Sumetria
insula, id est, Taprobana habeatur: vilior quæ in glebis siue surculis affertur, quæ Lacca Comberti dici-
tur. Cancamum Græcis veteribus, recentioribus Græcis & Arabibus Lacha Cord. in Diosc. & hist. Syl-
uio, Amato, Cronenburgio Arabum Lacca & offic. Lob. Lacca Clus. in Garz. Cæs. Tab. & Lugd. qui Can-
camum Dioscorid. & Pauli esse negat: eò quod Lacca minimè sit odorata: eandem ob causam Lobelus
cum Hermolao, an Lacca Arabum & offic. sit Cancamum, dubitat.

Κῦφοι. CYPHI. CAP. XXIIII.

CYPHI odorati suffimenti compositio est, dicata diis, qua abunde Ægyptii sacerdotes vtuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum vna hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: vuæ passæ pinguis, exemptis vinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: vini veteris sextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam passam, detractis vinaceis, tusam cum vino, & myrrha subigito: cætera tusa, & cibrata adiicito: die vno humorem combibere sinito: dein mel coquito, dum sibi glutinis adsciscat crassitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile vas recondito.

Cyphi caput adscititium.

NOn omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimq; vetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, vt crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc accessisse: siquidem non rationi consentaneum esse videtur, Dioscoridem hic de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruisse: præsertim cùm id nulli superiorum commodè adnecti possit, quemadmodum est de multis aliis compositionibus. Vt κῦφοι Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.

Quod Dioscorides hoc loco Cypheos compositionem posuerit, ratio est, quia velut simplex quoddam in multas compositiones recipitur, maximeque veteres ad suffitus vtebantur, quamuis & in Medicamẽtis eius fuerit vsus, vt videre est apud Galenum 8. de compos. medic. secundum loca, in malagmate Asclepiadeo, vbi habetur Cypheos hieratici, id est, sacrificulorum, eò quòd Ægyptii sacerdotes eo vterentur,

vt eodem lib. cap.7.& 2. de antid.2. oſtendit Galenus: qua de re plenius Plutarchus commentario de Iſide & oſyride: vide & Hermolaum. Non tamen compoſitio ipſius Cyphi cum Cyphoide commiſceri debet, cùm diuerſa ſint medicamenta: de hac namque antidoto ad hepaticos & thoracis vitia agit Galenus libro citato cap.7.& Aegineta lib.7.cap.11. Dioſcorides permultas dicit fuiſſe compoſitiones, & rectè: apud Ægyptios certus rerum exigebatur numerus, qui ſexdecim erat, quadratus & pariter par: adeò autem religiosè conficiebant, vt Sacerdotes ex ſcripto vnguentariis præirent. At Aegineta lib.7.cap.22. duplicem habet compoſitionem, alteram Cyphi magnam ἡλιακὸν ex triginta ſex ingredientibus, cuius & Poſidonius & Trallianus lib.1.cap.15. meminere: alteram σεληνιακὸν lunarem, ex viginti octo ſimplicibus compoſitam: qua de re & Myrepſius Antidoto 298.& Aetius lib.13.cap.116. Nec admodum diſſimile medicamentum Aegineta ſequenti cap. proponit, quod Maſucha, Ægyptia voce, quibuſdam Maſnaphium vocetur.

Κρόκος. CROCVM. CAP. XXV.

CROCVM optimum in medendi vſu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in a capreolo, oblongum, b omnibus ſuis partibus conſtans, non fragile, plenum, à quo detractum eſt nihil, quod madefactum manus inficit, nec ſitum redolet, aut cariem ſentit, ſubacre: ſin huius generis nõ eſt, aut vetus, aut humore perfuſum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinum inter Sicilica omnia viribus infirmius eſt. Omnium natura oleracea: Italia tamen ob ſucci copiam, & coloris venuſtatem, tingendis mortariis dicauerunt: quibus de cauſis magno venditur. Vtiliſſimum in medicina quod ante deſcripſimus. Adulteratur immiſto crocomagmate tuſo, c atque etiam ſapæ ſublitu: contrita, quò pondus adiiciatur, ſimul argenti ſpuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat inſidens puluis, præſertim ſi defrutum in odorando ſubolet. Theſſalus ipſum tantùm odoratum eſſe voluit. Alii exitioſum, tribus drachmis ex aqua potis. Proculdubio vim coquendi, emolliendi, atque ſubſtringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præſtat: qui ex paſſo biberint, crapulam non ſentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum cauſa temperantur: ad vuluæ etiam, ſediſque cataplaſmata vtiliter inditur: venerem ſtimulat: vergentes ad ignem ſacrum inflammationes mulcet: auriculariis collectionibus vtile. Quò facilius conteratur, in calido fictili † ſole ſiccari oportet, celeriterque verſari. Vrinam mouet radix ex paſſo pota.

a Meum ἐπὶ τῆς ἕλικος. i. in circuitu.
b Ruel. ὁλοκλήρος. Cat. εὐμήκης addi, ſed meum ὁλομελής.
c Non habet Orib.
† Nouo addit Orib.

Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

CROCOMAGMA fit expreſſis vnguenti crocini odoramentis, & in formas digeſtis. Optimum eſt odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, leue, ſubamarum, quod madefactum croci colorem reddit, guſtatumque vehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale eſt quod à Syria defertur. Habet ſuas vires ad delenda, quæ caliginem oculis obuerſant: vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit. Vires croci proportione quadantenus repræſentat: quandoquidem plurimam croci partem ſibi Crocomagma vendicat.

CROCVM FLORENS.

CROCVM NON FLORENS.

Crocum

Croci consideratio.

CRocum quidem vbique terrarum cognoſcitur. Planta eſt comoſis foliis longis, anguſtis, capillaceis, planis, tamen non rotundis, tragopogoni modo, ſed anguſtioribus & numeroſioribus, humi accubantibus, denſis ac mollibus. Floret poſt æquinoctium Autumni anteaquam folia proueniant, floribus Colchico Ephemero ſimilibus, purpureis, ac aſpectu iucundis. E medio rubra prodeunt ſtamina in craßiuſculum cacumen deſinentia, quibuscum ex eadem ferè origine, quidam exeunt proceſſus exiguæ linguæ figura, aurei coloris, iis ſimilibus, qui in colchici flore habentur. Floret Crocum continuo fere menſe. A floribus prodeunt ſubinde folia, quæ tota hyeme vireſcunt, ſpretis algoribus: areſcunt hæc, ac prorſus deperduntur vere, & nunquam per æſtatem apparent. Radicem habet Crocum bulboſam, pluribus contectam tunicis, ipſisq́; ſubflaueſcentibus, Gladioli modo. Eruuntur Bulbi quarto anno, verno tantum tempore, ſeruanturq́; æſtate tota in horreis: & ſeruntur deinde appetente autumno, in tenui ſolo, nam & ſtercora odere, & ſolidam humum, in campis & hortis, bulbis tantum tranſpoſitis. Crocum in Italia, & præſertim in Hetruria, Mauritanorum modo vulgò vocatur Zaffarano: quanquam non deſunt rura in agro noſtro Senenſi, quæ corrupto à Croco vocabulo ipſum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod ſciam) ad nos non aduehitur: quapropter quod ab Aquila Veſtinorum vrbe affertur, primum ſibi locum vendicat in Italia. Conſtat optimum eſſe, & Aquilano longè præſtantius, quod in Germania oritur, è Vienna Auſtriæ metropoli deuectum: ſed huiuſcemodi ſanè perexiguum eſt, idq́; difficulter tranſit ad Italos, ob eius frequentißimum in cibis vſum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (vt Theophraſtus auctor eſt) vergiliarum occaſu, paucisq́; diebus: confeſtim verò cum folio florem quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit. Croci meminit Galenus lib. 7. ſimpl. med. inquiens: Crocus paululum etiam adſtringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq́; oſtendimus: ſed ſuperat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, vt tota eius eſſentia ſecundi ſit ordinis excalfacientium & primi exiccantium, proinde concoquendi quoque vim quandam habet, adiuuante ſcilicet in hoc & pauca adſtrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adeſt adſtrictio, ea parem facultatem habent eſſentiis emplaſticis vocatis, quas cùm iunctas eſſe caliditati non vehementi contigerit, concoquentes eſſe oſtendimus. Et lib. 2. de comp. med. ſecundum locos: Crocum, ait, ſuo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentiſci modo. Lætitiam affert, ob id additur vtiliter medicamentis ad cor facientibus. Κρόκος, Græcè: Crocus, ſiue Crocum Latinè nominatur: Zahafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran, Germanicè: Azaffran, Hiſpanicè: Saffran, Gallicè. Bohemicè, ſſfran. Polonicè, Szafran. Κροκόμαγμα idē nomen retinet apud Græcos, Latinos & Italos.

Crocũ quod optimum.

Croci vires ex Galeno.

Nomina.

In Croci floris medio plerunque tria, nonnunquam etiam plura ſtamina (κροκίδες vocantur) obſeruãtur, quæ cùm ſola in vſum veniant, propter excellentiam croci nomine donantur. Duum generum eſt Crocus Theophraſto: Satiuus, de quo 1. hiſt. 6. & 6. eiuſdem 6. item 7. hiſt. 9. & 10. & montanus, de quo 6. hiſt. 7. Sic Syluestrem alium dicimus maiorem, alium minorem: alium vernum, alium autumnalem, qui rurſum colore floris & foliorum variat: quare in noſtro Phytopinace quindecim differentias poſuimus. Dicitur herbariis Crocus, Crocus vulgaris, Crocus ſatiuus. Callimachi Scholiaſtes deducit παρὰ τὸ ἐν κρύει θάλλεσθαι, quòd bruma vireat: at Galenus 9. de comp. med. fabulam de Croco puero, cuius ſanguis in hũc florem verſus ſit, refert: aliter tamen quàm Ouidius 4. Metam. qui ob amorem Smilacis virginis in hunc florem mutatum ſcribit. Subiũgit Dioſcorides Crocomagma, quod fex eſt olei Crocini, ſeu Crocini vnguenti, ex croco & Myrrha parati, ſedimentum in paſtillos efformatum. Hippocrates libro de Sterilibus, ἔκμαγμα appellat. Celſus libr. 5. recrementum: Plinius, vnguenti fecem nominauit. Verùm Galenus 2. de Antidotis aliam Crocomagmatis deſcriptionem propoſuit, quam Damocrates verſibus cõſcripſit: quam & Aetius lib. 2. cap. 196. & libr. 6. cap. 50. & lib. 14. cap. 50. habet: Aegineta lib. 7. cap. 12. etiam compoſitionem, ſed Galeni & Aetii pleniorem proponit: habet & Meſues ſuos Trochiſcos Crocomagmatis, qua de re aliàs.

HELENIVM.

Ἑλένιον. ELENIVM. CAP. XXVII.

HELENIVM folia habet verbaſci anguſtioris folii aſperiora, oblonga: caulem [a] quibuſdam in locis non emittit: radicem [b] ſubalbidam, interdum ſubrufam, odoratam, [c] ſubacrem, vegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines [d] liliorum, aut [e] ari modo ſeruntur. Montanis, vmbroſis, & [f] ſiccis locis prouenit. Foditur æſtate radix, particulatimque diſſecta ſiccatur. Potum radicis decoctum menſes, & vrinas ciet. Ipſaque in eclegmate ex melle prodeſt tuſſi, orthopnϾ, ruptis, conuulſis, inflationibus, & ſerpentium morſibus. In ſumma excalfaciens eſt. Folia eius ex vino cocta vtiliter iſchiadicis illinuntur. Helenii radix & ſtomacho vtilis eſt in paſſo condita: ſiquidem ſalgamarii paululum ſiccatam eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in ſapam coniiciunt, & ad vſus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax eſt.

a Ita Cat. Sed Meũ & Drag. ſimpliciter καυλὸν οὐκ ἀνίησι.
b deeſt in meo & pro ſubrufa habet κίῤῥαν. i. fuluam.
c Cat. δριμεῖαν. i. acrẽ.
d deeſt in omnibus exemplaribus.
e Ita Meum & Drag. Sed Cat. κινάρων. i. cinaræ: idque rectius meo iudicio.
f Meum ἀνίκμοις, i. ſiccis. ſed Cat. ἐνίκμοις. i. humectis: idque rectius.

cax eſt. Alterum Helenij genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba eſt cubitalibus ramulis, ſerpylli modo per humum repentibus, foliis lenticulæ circa ramos, ſed longioribus crebriſque, radice pallida, g digiti minoris craſſitudine, per ima tenui ſupernè craſſiore, cortice nigro. Naſcitur in maritimis, colliбuſque. Radix vna in vino epota, contra ſerpentium ictus auxiliatur.

g Cat. addit. καὶ μακρὰ i. & longa.

Helenii conſideratio, & hiſtoria.

Helenium, quod Latinis etiam Inula dicitur, planta eſt vulgaris notitiæ. Folia habet verbaſci latifolij latiora, longioraq́, hirſuta & in acutum deſinentia, dorſo prominente. Caulem profert bicubitalem, & aliquando maiorem, craſſum, hirſutum, in quo flores exeunt aurei, Chryſanthemi modo, ſed maiores. Semen edit verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Radice nititur grandi, vegeta, tortuoſaq́: exterius nigricans, interius verò albicans, ſapore amaro & ſubacri, ex qua agnatæ propagines ſeruntur: loca amat vliginoſa, quanquam & in montibus quandoque naſcitur. Quod autem in Italia prouenit, folio eſt longe maiore, quàm tradiderit Dioſcorides. Quippe non ſolùm verbaſco anguſtifolio Inulæ Italicæ maiora inſunt folia, verum etiam ea magnitudine longè ſuperant, quæ latifolio exoriuntur: quod tametſi pro locorum varietate euenire facilè poſsit, crediderim tamen hoc in loco Dioſcoridis codicem pluribus ſcatere mendis. Siquidem teſtatur Marcellus Florentinus vir quidem apprimè doctus, ſe habuiſſe Dioſcoridis vetuſtiſsimum ac probatiſsimum codicem, in quo longè plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præſertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & ſemine habebantur. Caulem ex ſe mittit Helenium craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, anguloſumq́: flores luteos: & in his ſemen verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non eſt, ſi etiam alia hic deſiderari poſsint, cùm non facilè adducar, vt credam, Dioſcoridem Helenij radicis, cuius tantùm eſt in medicamentis vſus, tum amaritudinem, tum formam ſubticuiſſe. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. vbi ſic habet. Siſer his ſeritur menſibus, Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri: breuior his eſt, ſed toroſior amarioŕq́, Inula, per ſe ſtomacho inimiciſsima: eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Illuſtrata maximè Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Superuacuum eius ſemen, quoniam oculis ex radice exciſis, vt arundo ſeritur. Item lib. XX. cap. V. Inula quoque inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, ſi vt eruta eſt, terram non attingat. Condita tuſsim emendat. Radicis vero decoctæ ſuccus tineas pellit. Siccatæ autem in vmbra farina, tuſsi, & conuulſis, & inflationibus, & arterijs medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex vino lumborum dolori illinuntur hactenus Plinius. Vinum, quod Helenij radicibus paſsim vbiq́ in Germania paratur, frequenter in potu ſumptum mirifice viſum acuit. Arridet radicis farina denarij pondere, diebus aliquot ex vino vetere hauſta, ſpleneticos iuuat. Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioſcorides ad nos (quod ego ſciam) non defertur, nec in Italia prouenit: hoc à noſtrate non diſtinxit Auicenna, ſed vtrunque ſimul confudit. Meminit huius etiam Plinius lib. XXI. cap. X. his verbis. Helenium è lachrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena inſula laudatiſsimum: eſt autem frutex humi ſe ſpargens, dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Item lib. eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lachrymis (vt diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquoq́ corpore nutrire incorruptam. Præterea putant vſu eius quandam gratiam ijs, veneremq́ conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumq́ quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quod triſtitia omnis aboleatur: eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Eſt autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex vino. Mures quoq́ contrita dicitur necare hæc Plinius. Quibus ſatis conſtat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, ſed etiam in Helena Aegæi inſula præſtantiſsimum haberi. Helenij radicum ſuccus, cum pari hyſſopi ſucci portione, & aquæ ſtillatitiæ Tuſsilaginis triplicato pondere, ſaccharíq́ quantum ſat fuerit, ad mellis ſpiſsitudinem decoctus, mirificè aſthamaticos iuuat, ſi eo frequenter vtantur. Helenij vires ſcripſit Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens: Helenij herbæ radix maximè vtilis eſt, non primo ſtatim occurſu excalfaciens: ac proinde non dicenda eſt calida, & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone craſſos lentoſq́ humores, idoneè commiſcetur. Rubrificant quoq́ ea partes frigidis, ac diuturnis vexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſsiones, iſchiadas vocant, & exiguæ aſsiduæq́ articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes: hæc ille. Aperit, prouocat, concoquit, incidit. Aqua à radicibus deſtillata maculas in facie delet, & cutis nitorem conciliat. Cæterum ſunt, qui dicunt (vt etiam teſtatur liber de theriaca ad Piſonem, Galeno aſcriptus) quod ſi Helenij ſucco tela venatoria inficiantur, venenata efficiuntur, idq́ in Dalmatia fieri narrant, vt feras omnino perdant: quod tamen potius fabuloſum, quàm hiſtoricum crediderim. Nam cum plura ſint in eo libro, quæ fabuloſa habentur, vt latius in noſtris ſcripſimus epiſtolis, nihil eſt quod me adducat ad credendum, ex Helenio parari venenum. Crederem potius illius operis authorem ex aliquo codice hæc tranſſcripſiſſe, vbi ἑλένιον ἀντὶ τοῦ ἐλλεβόρου deprauatè legebatur. Idq́ eò magis adducor vt credam, quod ſciam in Hiſpania ex albo veratro parari vnguentum pro illinendis ſagittis, adeo venenoſum, quod vbi ſanguini ſe commiſcuerit, ante horam animal interficit, nec alio medicamento ſanari poſſe vulneratos, quàm deuoratis cydoniis malis, vel ſucco eorum ebibito. Hac enim antidoto ijs mirificè ſuccurritur. Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iaſim, ſiue Raſen: Italico, Iella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alantwurtz/ Hiſpanico, Raiz de alla: Gallico, Aulned: Bohemico Vuoman. Polonico, Oman: vulgo officinis Enula campana.

Plinius de Inula.

Vinum helenites.

Helenii Aegypt. conſid.

Helenii vires ex Gal.

Fabuloſum, Helenii ſuccum venenatum eſſe.

Vnguent. venenat. ex Elleb.

Nomina.

Helenium quidam ab Helena dictum volunt, quod, vt habet Plinius lib. 21. cap. 10. fabulentur, ex eius lachrymis in Helena Inſula, in qua Paris primum adulterium commiſerit, natum ſit: quam fabulam eleganter Nicander in Theriacis deſcripſit: alii quód contra ſerpentes ex eo primum remedium ab Helena inuentum ſit: vel quod in Helena inſula longe optimum luxuriet. Quibuſdam dicitur Nectarium, qui à Mercurio inuentum & Vlyſſi traditum volunt. Tria genera agnouit Dioſcorides, hoc enim capite duo propoſuit, alterum foliis ſimilibus verbaſco, στενοφύλλῳ, vbi πλατυφύλλῳ legendum cenſemus: alterum Ægyptiacum: & tertium Helenii Comagenii nomine, ſuperius capite de Coſto. Quod Helenium vulgare vocamus, vulgo Enula campana, quòd alicubi in campis proueniat, dicitur, apud Theophraſtum 9. hiſtor. 10. Panax chironium cenſetur Anguill. quibuſdam panaces centaurium: Inula Plinio. Inula Campana, Apuleio: Enula, Lon. Cæſ. Elenium, Trago. Fuchſ. Helenium, Dod. Geſ. hor. Cord. in Dioſc. Lac. Caſt. Lob. Tab. Cam. Helenium maius Cord. in hiſto.

Ὀμφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

OLeum quod ex a immaturis oliuis exprimitur, ad multos vſus recte valentibus accommodatiſſimum eſt, omphacinum id appellatur. Præſtat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale vnguen-

a Meum ὠμοτελές. i. crudum.

b Meum hic addit. μέσον θερμȣ̃ ψυχρȣ̃ i. in calidita- te & frigidi- tate tempera tum.

c Meum cum Rue. ἱδρώτων ἐφεκτικόν. i.sudores si- stit. Sed Cat. contrario. ἐφελκτικόν. i. elicit: sed ma- le.

d Ita Cat. sed Meũ & Drag. μαλακτικὸν τ̃ σαρκὸς, idque rectius.

e Meũ & Cat. μέλιτος πάχος ἤχεω ἴην· γάρ αὐτὼ τῷ προειρημένῳ εἰσφέρεται δύναμιν, i. ad mellis crassitudinẽ, & vtitor, eandem enim cũ prędicto vim habet.

torum compositionibus idoneum intelligitur. b Stomacho vtile est, quòd astringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: c sudores cohibet: quò autem vetustius ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (vt reliqua in commune dicantur) omne oleum calefacit, d emollit ventrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsumq; promptius ad obeunda munera reddit, aluum emollit, vlcerantium medicamentorum vires permistum hebetat: contra venena datur, assiduè potum, redditumq; vomitionibus: soluit aluum heminæ mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextariis in potu datur, ventris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & vehementius discutit: oculorum claritati sublitum confert. Si vetusti non sit occasio, in vase decoquitur e ad mellis crassitudinem, vt vetustatem representet.

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEVM SYLVESTRIS OLIVÆ. CAP. XXIX.

OLeum, quod sylvestres oliuæ fundunt, vehementer astringit, & ad sanorum vsus secundum sibi locum vendicat. In doloribus capitis vtiliter pro rosaceo substituitur: sudores arcet: defluentes capillos inhibet: furfures, vlcera capitis manantia, scabiem, leprasq; abstergit: tardius canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo vetustius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum mensura, & sub solem media quaque die concha refunditur, ex altoq; demittitur, vt assidua deuolutione, ictuque agitatum respumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emollescat, in supradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: postea tedæ præpinguis piceæ, assulatim cæsæ æquale pondus adijcitur, & transactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in vas nouum vetere vino affusum recondi debet, substratis sertulæ campanæ corollis drachmas vndecim pendentibus, cum pari iridis pondere: sin minus, rursus soli mandandum, & idem munus obeundum, vsque dum inalbescat.

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIVM OLEVM. CAP. XXX.

SIcyonij componendi ratio hæc est. ¶ In lebetem oris lati, stanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius vnus: aquæ semicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at vbi bis efferbuit, & subtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferuescit, & reliquis, vt diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri consueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam vsq; modum vim habet. Febri ac neruorum vitijs prodest: fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo vtuntur.

Ῥύπος STRIGMENTVM. CAP. XXXI.

Meũ & Drag. coniungunt hoc caput cũ superiori.

STrigmenta à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa verò, quæ ex palæstris puluerem sibi adsciuerunt, in sordis speciem redacta, articulorum nodos imposita adiuuant: ischiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasæ gymnasiorum parietibus symulachrisq; sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, dissipant: desquamatis, & vlceribus antiquis prosunt.

Olei consi- deratio.

Olei vsus a- pud veteres.

MVlto quidem artificio veteres vtebantur ad componendum multifariam oleum, vt ex Dioscoride satis superq; constat: quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet, quamuis fortasse apud Græcos eiusmodi parandi olei consuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantum in communi omnium vsu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametsi quidam, quod & gustatu iucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare velint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cum ipsæ iam plene flauæ tantillum subrubescere cœperint. Cæterùm non mirum est, si veteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modo in ciborum condimentis oleo frequenter vtebantur, sed etiam vt agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera, frequentius sibi totum corpus oleo perungebant, qua de causa & balnea frequentabant, & thermas: namq; olei contracta sordes, vt corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris serui in balneis, qui non modo corpus totum intrantibus abluebant: sed & ipsum quibusdam strigilibus abradebant ad hoc opus aptissimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento: quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant, deniq; pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balnea confluebant. Quapropter dum se in ipsis balneis abradere, sudoremq; emanantem detergere curabant, olei strigmenta, quo se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit Dioscorides. Fuit præterea in magno, ac præcipuo vsu apud veteres oleum ad perungendos athletas qui in theatris palæstræ nudi luctabantur, non solum vt eorum corpora agiliora, expeditioraq; in certamine redderentur, sed vt etiam ij difficilius sese manibus comprehenderent. Cum autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim peruncti, illum in se facilè contrahebant, ac multò magis cùm in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingressi, strigilibusq; abrasi cœnosa strigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus Dioscorides mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copiosè peruncti inter luctandum palæstræ parietibus, ac statuis lapideis, sese sæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant, quo facilè fiebat, vt adueniente puluere cœnosum quoddam vnguen parietibus inhæresceret: de quo etiam Dioscorides disseruit. Oleum, si cum pari portione vini Cretici calidum bibatur, aut Clystere infundatur, colicos, iliacos, & calculosos dolores mirificè mulcet. Olei facultates fusius prosecutus est Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facult. sic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod sanè propriissimo nomine oleum appellamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris definitum est: quippe humectatorium esse, & moderatè calidum ostendimus. Eiusmodi est, quod est dulcissimum, sitque potissimum ex oliuis, quas Græci δρυπεπεῖς vocant,

Ol. ad coli- cos.

Olei facult. ex Galeno.

vocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in ſe habet adſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. Porro oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius eſt, & magis diſcuſſorium. Quod verò ex immaturo, id dum reliquum quippiam ſeruauerit adſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: vbi verò illam prorſum abiecerit, reliquo fit ſimile. Quinetiam quicunq; in præparando germina inijciunt, ij & ipſi omphacino ſimile oleum efficiunt. Cæterùm rogandum non eſt, quo pacto ſit præparatum, ſed guſtandum eſt potius: ac ſi præ ſe ferat adſtrictionis quippiam, eatenus etiam frigidum eſſe exiſtimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id eſt Hiſpanicum nominant. Quod ſi nequaquam guſtantibus adſtringere appareat, ſed adamuſſim videatur dulce, id modicè eſſe calidum putandum. Porrò ſi tenue quoq; cernatur (tale eſt, quod purum eſt, quodq; intuenti translucidum videtur) ac modicum eius latiſſimè per cutem extenſum ſibi maneat continuum, celeriterq; à cute combibatur, id vtiq; pro optimo ducendum, ac olei virtute quàm maximè pollere, quale eſt Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers ſit mordacitatis, ſuprà poſitum eſt. Cæterùm quo potiſſimum modo id probiſſimè laues, in ſequenti tradam opere, quod inſcribetur de medicaminum compoſitione, vbi & de Sicyonio, & ſi quod eius generis præterea oleum eſt, agetur: nunc ſimplicia proſequor, adijciamq; & de aliis olei ſpeciebus ſermonem. Iam quod ex agreſti oliua oleum exprimitur, non ſimplicem temperaturam obtinet, ſed extergit, ſimulq; adſtringit. Squalidiſſimum id eſt ex omni olei genere, & poſt Iſtricum quoq;: deinceps illis eſt Hiſpanum. Pinguiſſimum eſt Libycum, & Cilicium: ſimul autem pingue, & tenue Sabinum: in medio comprehenſorum omnium ſunt tum id, quod per Cyclades inſulas naſcitur, tum quod per Græciam, Aſiamq;. Porrò oleum pingue æſtimatur, iudicaturq; viſcoſitate: tenue verò ſi perluceat, ſi purum ſit, ſi plurimum à minima eius portione inungatur, ſi facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoſcere iam liceat & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur vnguenta, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; vbi vnà cùm aromatibus præparatur, vnguentum efficitur: pro cuiusq; iniectorum natura oleum variari contingit. Ex iis ergo, quæ in toto hoc opere de quoq; iniiciendorum generatim diſces, ſigillatim quoque confectum ex iiſdem oleum cognoſcere dabitur. Quod Græci ἔλαιον, Latini Oleum dicunt, id Arabibus Cait, ſeu Zait nominatur: Italis, Olio: Germanis, Öl: Hiſpanis, Azeyte: Gallis, Huyle.

Oleum ſylueſtre.

Nomina.

Oleum aliud natiuum eſt, ſeu proprie vocatum oleum, quo in genere continentur ex cuiuſcunque Oleæ aut oleaſtri baccis facta olea: aliud factitium. Natiuum, aut ex ſatiuis premitur oliuis, aut ex ſylueſtribus: ſi ex ſatiuis, vel ex baccis maturis, vel immaturis. Si ex maturis, tunc nationum & regionum quibus naſcitur diuerſitate, in plures ſpecies diſtinguitur, vt Italicum, Gallicum, Hiſpanicum: hocq; Oleum commune eſt. Hoc rurſus ſecundum præparandi modum variat, aut eſt ſimplex & impermixtum, ſaliſque expers: aut cum ſale præparatum: vel illotum, vel lotum, idque vel vt fiat candidum, vel vt fiat morſus expers: rurſus vel recens & velut muſtum, vel antiquatum: & denique ſecundum inductam arte alterationem variat, aut enim ſeruatur quomodo ab initio præparatum fuit, aut candidum efficitur. Candidum ſi efficiatur, vel fit ſimplici affuſa & refuſa aqua: eaque rurſus vel ſimplici, vel artificiali, vel etiam additis odoramentis. Si ex immaturis baccis prematur, quod acerbum oleum, vel Omphacinum dicitur: cuius differentiæ ſunt vt & olei communis: ex hoc etiam fit oleum Sicyonium. Si ex Sylueſtris baccis prematur, vel fit ex baccis vulgaris oleaſtri, vel æthiopici oleaſtri, vel oleaſtelli. Factitium in duo etiam genera diuiditur, alterum enim ſimplex eſt, alterum compoſitum. Simplicia olea dicuntur Galeno 6. ſimplic. omnia ea quæ è ſolis fructuum & ſeminum nucleis, quæ pinguem in nucleo, vel ſemine, ceu medullam habent, exprimuntur: dicta ſimplicia, quod illis educendis ac exprimendis, aliud miſceri non conſueuit, præterquam quibuſdam pauxillum aquæ. Hæc rurſus duplicia, alia enim tantum exprimuntur: alia verò ignis vehementia extrahuntur, vt ex liquoribus, ſuccis, gummatibus, reſinis, cera, melle, lignis reſinoſis, aromatibus. Compoſita fiunt ex ſimplicibus, vt arborum, fruticum & herbarum folijs, floribus, ſeminibus, aut aliis partibus medica vi pollentibus, oleo natiuo maceratis, vt eſt Myrtinum, Laurinum, Lentiſcinum, Maſtichinum & reliqua eiuſmodi. Hæc rurſus variant, aliqua enim macerantur, aliqua inſolantur, aliqua incoquuntur: & quidem vel in oleo natiuo, vel alio oleo. Variant etiam ratione partium plantarum: aliqua enim ex floribus oleo inditis conficiuntur, idque inſolatu, coctionem enim flores non tollerant: ſic quidam diu, quidam pauco tempore inſolantur: vt meliloti, cheiri, ſambuci & ſimiles. Quidam validam vim odoris & pluribus diebus conſtantem edunt oleo merſi, vt ex roſis, violis, chamemelo, &c. talia olea inſolatu tenuiora & vtiliora redduntur. Quædam antequam colentur duplici vaſe incoquuntur: vt anethinum, nardinum, myrteum, & id genus. Aliqua denique ex germinibus ſurculisúe: aliqua ex fructibus integris oleo iniectis fiunt. Hæc de oleo: particulatim de oleis à Dioſcoride propoſitis, vt & de diuerſa auctoris lectione, egimus in Commentarijs noſtris in librum primum Dioſcoridis, quæ ſuo tempore publici iuris faciemus, hic enim guſtum tantum damus.

Oleum duplex.

Natiuum ol.

Factitium oleum duplex

Compoſita olea.

Ἐλαιόμελι. ELÆOMELI. CAP. XXXII.

IN Palmyris Syriæ, quod elæomeli vocant, ex quodam cautice manat, oleum melle craſſius, ſapore dulci. Bilem, cruditatesq; detrahit ſextario cum vna aquæ hemina dato. Sed qui ſumpſere, torpeſcunt, & viribus deficiuntur, quod minimè vereri oportet, verùm crebro excitare, ne veterno preſſi ſomnos capiant. Fit & oleum è pinguitudine ſurculorum. Optimum vetus, craſſum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur, lepras, neruorumq; dolores illitum emendat.

QVanquam quotidie plura, variaq; mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehuntur, Elæomeli tamen (quod ſciam) non modò non conuehitur, ſed ne vllum quidem vnquam audiui, qui ipſum viderit, vel nouerit. Cæterùm Hermolaus vir quidem præſtantiſſimus dubitat, vtrum elæomeli ſit manna, elæomelitis, & aeromelitis, quod mel aëris ſignificat, vicinitate deceptus. Quapropter non poſſum non admirari, doctiſſimum virum hac in re dubitaſſe, cùm tum Dioſcorides, tum etiam Plinius, quibuſcum longam contraxerat conſuetudinem, communi ſententia ſcribant, elæomeli oleum eſſe è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aëreum, neque rorem, qui ab æthere cadat.

Hermolai lapſus elæomeli, Mannæ cenſentis.

dat. Eoq; magis, cùm addiderit Dioſcorides, non modò elæomeli per ſe ex arbore manare, ſed & factitium haberi, tuſis, expreſſisq; arboris ſurculis.

Κίκινον ἔλαιον. CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

CIcinum oleum hoc modo temperatur, Maturi ricini, qua voles quantitate, torrido ſole flacceſcunt, & aliorum more cratibus inſtrati tantiſper inſolantur, dum veſtiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: poſtea in lebetem ſtanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, ſubiectoq; igni ferueſcunt: & vbi inſitum prorſus humorem reddiderunt, ſublato ab igni vaſe, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Ægypto, vbi largior increbuit vſus, longè ſecus fieri ſolet: nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per ſportulam torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad pſoras, & vlcera capitis manantia valet: prodeſt ſedis inflammationibus, vuluis conuerſis, atq; præcluſis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplaſtra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: ventris animalia pellit.

Ricini olei conſideratio.
Ricinus animalculum.
Ol. e ſemine Ebuli.

RIcinum, ſiue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur, quamuis rarioris ſit vſus. Namque ſemen plantæ, quam Dioſcorides ricinum appellat, Arabum eſſe cheruam, nemo eſt qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum vocat, vt diffuſius ſuo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum eſt fœdum, liuidum, & ſanguine plenum, quod Italis Zecca vocatur, ſuibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infeſtiſſimum. Cui cùm hoc ſemen forma, & colore ſit quàm ſimillimum, idcirco Ricini nomen ſibi comparauit. Meminit huius olei etiam Meſues, qui præter vires ei à Dioſcoride redditas, addidit, id validè craſſas coercere inflationes. Proinde ventriculi, laterum, coliq; doloribus prodeſſe illitum, potum, & infuſum. Simili ferè modo conficitur oleum è ſemine ebuli repurgato, ad quoſuis dolores mitigandos efficaciſſimum, quod ad rem medicam ornandam & locupletandam nunc edam in publicum, licet diu inter arcana mea id primum habuerim. Semen fruticis ſiccatum in pila ligneo pilo tunditur in offas, aqua calida adiecta per noctem maceratur, & tandem in lebetem oris lati ſtanno inductum, poſitum leui igne coquitur leniter mouendo: at vbi aſſiduo feruore ictuq; agitatum reſpumat, & ſubſtrato igne refrixit, innatans oleum concha excipitur, & prorſus oleum reddiderit, quod nulla alia ratione, nullove artificio acquiri poteſt. Idq; oleum ob virorem, à me Smaragdinum appellatum, quod hactenus theſauri loco continui, neque cuiquam aperire volui, pio in omnes medicinæ ſtudioſos animo iam effluere ſino, hortante Phedrone Rhodocheo, quem ob morum, vitæq; probitatem, inſigni doctrina, ac multarum rerum experientia conditam, diligo maximè, dum apud Sereniſſimas D.D. Magdalenam & Helenam, natas Vngariæ, & Boëmiæ Reginas, magna laude medicinam factitat.

Ἀμυγδάλινον ἔλαιον. AMYGDALINVM OLEVM. CAP. XXXIIII.

AMygdalinum oleum, quod aliqui metopium vocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, ſiccatisque, in pila ligneo piſtillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, ſextarius adiicitur, & vbi dimidia hora humorem hauſerit, vehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæſit, concha excipitur. Preſſis nucibus rurſum hemina aquæ inſpergitur, & poſtquam ebiberint, idem opus proſequendum: ſingulas heminas reddunt ſinguli modii. Contra vuluarum dolores, ſtrangulatus, conuerſiones, & eorundem locorum inflammationes efficax eſt: vitiis renum, calculoſis, difficili vrinæ, ſuſpirioſis, lienoſiſq; proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, ſonos incertos, tinnituſq; diſcutit: maculas & vitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilii, & Cypria cera, aut roſaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat: vlcera capitis manantia, & furfures cum vino abſtergit.

Amygdalini dulcis parandi ratio.
Myropolarũ ignauia, & lapſus.
Meſues.
Amygdalini dulcis vires.
Amygdalini amari vires.

CVm amarum omnino dulci ſit temperandum, delinquere ſanè exiſtimarem, ſi oleum ex dulcibus amygdalis expreſſum (etſi illud Dioſcorides ſilentio inuoluerit) ex amaris confecto non adiicerem, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præſertim cùm noſtræ ætatis medicis maximo ſit vſui, & pauci ſint myropolæ, qui ipſum rectè probeq; conficiant. Parandi igitur rationem (vt Meſues tradidit) ſic habeto. Præſtantiores, dulcioreſq; amygdalæ, qua lubet quantitate, ab vtriſq; corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, & in loco calido reponuntur, quinque horarum ſpatio: dein parum iterum contunduntur: mox prælo tamdiu premuntur, quouſq; omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contuſæq; amygdalæ in vitreo, vel ſtanneo vaſe, infunditurq; vas in balneo calentis aquæ: eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & ſtatim prælo calentes ſubiiciuntur: itaq; oleum copioſius excipitur. Tritæ rurſum amygdalæ, & repurgatæ, in ſacculis panno duplicato inuolutis, ſub arena cinereve calido reconduntur, & poſtquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed noſtrates ſeplaſiarii plurimùm negligentiæ ſegnitiæq; indulgentes, non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant, ſed & amaras, & rancidas commiſcent, & omnes ſimul conterentes, in æreum cacabum iniiciunt, igniq; admouent affuſo aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in ſacculum coniiciunt, & prælo ſummittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt: quod plerunq; exuſtionis nidorem tantum obolet, vt haurientibus illico euomendi pariat nauſeam. Qui autem ſic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac deſtruunt: ſiquidem contuſis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum vires aſſeruat; proinde & conſtipat, & exaſperat, & ſcabritiem inducit: id quod etiam adauget ignis violentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Meſues, Amygdalini faciundi rationem prodidit, vt videlicet, cùm purgatæ contuſæq; eſſent amygdalæ, calore quodam ſuaui ac lento leniter calefierent, ſicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ii faciunt miropolæ, qui etiam alia pleraq; confundũt. Amygdalinum igitur, ſi rectè probeq; conficiatur, mirificè lenit: quare potũ ad libræ dimidiũ, aluum leniter deiicit: aſperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris ſcabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorũ omniũ ſiccitates humectat, quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra vuluarum dolores illitum & potum facilè præſtat: ſicuti veſicæ cruciatib. eſt efficax, ſi argẽtea fiſtula coniectũ impulſorio inſtrumẽto iniiciatur. Quod autẽ ex amaris amygdalis exprimitur.

dulci

dulci in omnibus efficacius habetur: idcirco in prouocandis lapillis, conciliandisq; viscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINVM OLEVM. CAP. XXXV.

SImili modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: aluum soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cum anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum vocant: eandem vim habet, quam balaninum.

Antiq. cod. separat ab inuicem hæc tria capita.

OLeum vnguentariæ glandis, quod Balaninum vocant, à pharmacopolis & vnguentariis oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini vnguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, vt latius libro quarto differemus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (vt idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit: illitum strumas dissoluit, durosq; tumores. Frigidis tum iocinoris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, quod etiamsi diu veterescat, haudquaquam rancidum euadit: ideoq; vnguentariis expetitur ad suauissima odoramenta excipienda, præsertim cùm moscho, & ambra chirothecas illinunt: quo fit, vt nullo temporis tractu rancorem vnquam resipiant, vt facilè eueniret, si alio quouis oleo eo in opere vterentur. Quamobrem mirari non licet, si veteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem vnguentariam nominauerint. Sesaminum verò (vt Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò contunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiuq; premitur, quousque oleum reddat. Id (vt idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunq; lenit, sed præcipuè gulæ vocem expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisq; vnguentorum compositionibus, quorum in officinis est vsus. Verùm quod è Iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina vsus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parsimoniæ student, id maximopere expetant, quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è Lini semine exprimitur: siquidem hoc cerussæ admistum tractu temporis colorem immutat, illud verò incorruptum perpetuo asseruat.

Balanini consideratio.

Balanini facultates.

Sesaminũ, & eius vires.

Oleum è nucibus iuglandibus.

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον. HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

HYoscyaminum sic fit. Semen candidum recens ac siccum tunditur, & calida aspergitur aqua, vt in amygdalino diximus: dumq; insolatur, siccatæ, quæ sub manu sunt, partes cum reliqua massa permisceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat, & grauiter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax est: pessis miscetur, ad emolliendũ vtile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuso. Vis ei aluum soluere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur, cui facultas eadem est, quæ facto è gnidio grano, verùm inualidior. Raphaninum è raphani semine fieri solet, cæterorum more. Phthiriases mala valetudine contractas tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia vtuntur Ægyptii. Melanthinum idem, quod raphaninum potest, eodemq; modo paratur. Tritum sinapis semen, [& calida aqua] madefactum, adiecto postea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

ὕδαλος ψυχρ. i. aqua frigida leg. antiq. cod.

TAmetsi perpauci reperiantur medici, qui Hyoscyaminum oleum nouerint, ne dum in vsum receperint vnquam, ego tamen idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, vbi cætera præsidia non iuuerint, efficacissimum est medicamentum, præsertimq; inflammationibus pudendorum vtriusque sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, vel croco instillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & testibus illitum. Mensium exuperantiam cohibet, & albicantia vteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum pessis infusum. Mammis à partu inflammatis vtiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, aliis quibusdam additis: ita vt euulsi pili integro anno non renascantur, si eodem depilata loca sæpius perungantur. At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc est. Sumito nouum, siccumq; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq; in stanneo, vel vitreo vase, ardenti aqua, quæ è vino fit, parumper prius affusum. His factis ponito vas in calentis aquæ balneo die ac nocte, demum adhuc feruens sacculis imponito, & prælo subijcito, sicq; oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc æuo à medicorum vsu, eo quòd in deijcienda aluo violentissimum sit medicamentum, rusticis tamen aptissimum, cùm sæpius, ne medicos consulant, coccum Gnidium deuorent, quo etiam sæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (vt Mesues inquit) potum aqua intercute laborantibus, viscerum obstructionibus, ventriculi, & coli cruciatibus à flatuositate genitis, efficax est. Suspiriosis mirificè prodest, & vocem clarificat. Epotum pituitatam tum vomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Raphaninum præterea, & Melanthinum aboleuerũt, sicuti etiam Sinapinum, etsi vbi ad summum excalfacere opus fuerit, maximam opem præstare valeant. Sinapinum verò non nisi collachryman-tib. oculis exprimi potest: tanta enim est vaporis acrimonia, vt concepto vapore, illico prodeant lachrymæ. Miscetur quandoq; cum eo, quod è pistaceis nucib. elicitur: perũguntur q; eo genitalia in frigidis, vt felicius coeant, addito lasere, & moscho.

Hyoscyami vires.

Hyoscyã. parandi ratio.

Gnidinum.

Cnicinum.

Raphaninũ. Melanthinũ. Sinapinum.

Μυρσίνινον ἔλαιον. MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

MYrtei faciundi ratio hæc est. E myrto nigra, syluestri, aut satiua, foliorum mollissima quæque tusa premuntur: succo pares omphacini olei portiones adiiciuntur, subiectisq; carbonibus inferuescũt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compositio. Tenera folia contusa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alii deiecta in oleum folia in sole macerant: alii prius oleum inspissant malicorio, cupresso, cypero, & iunco odorato. Efficacius est amarum gustu, & oleosum, viride, translucens, & olens myrtum. Astringit, & indurat: ideo medicamentis miscetur, quæ cicatricem obducunt: prodest vlceribus in capite manantibus, ambustis igni, & papula-

rum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, sedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis sudores compescit: & ad omnia valet, quæ astrictionem, inspissationemq; desiderant.

In myrteo officinarum lapsus.

Myrteum myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioscoridis more, conficiunt, sed è fructibus tantùm, nulla seruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; vino immiscent, & in æneum cacabum transferunt, subduntq; (vt citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tamdiu inferuescere sinunt, donec vinum totum absumatur; mox ab igne tollunt, percolant, & asseruant. Neq; animaduertunt conficiendi regulam à Mesue explicatam, siquidem in calentis aquæ balneo, non quidem violento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (vt ipsi parant) ex maturis oliuis expresso. Namque, vt balnei humenti, ac leni calore olei compositio mirificè digeritur, ac eius omnes conseruantur partes: sic contrà violēto igne subdito peruertitur, & destruitur tota rei compositio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (vt etiam ab ipso exordio pollicitus sum) decreui non prætermittere quicquam, quo errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne quod officinæ ad medicamenta vsurpant (illud excipio, quod ab arborum resinis stirpiumq; aliarum gummi, vitreis organis per sublimationem, vt chymistæ vocant, elicitur) vase vitreo, vel saltem stanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primum impositis imponendis tribus diebus macerari: post tertium verò diem expreßis cunctis prius impositis, & recentibus infusis pari temporis spatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaque tamdiu opus prosequendum, donec sibi oleum amplißimas exceptorum medicaminum comparauerit vires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, auriq; ingluuies, vt admodum superlucrentur, arcamq; auro ad summum vsque impleant, non patitur myropolas necessarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continue magis crumenis intendunt & inhiant, quàm vt vitæ ægrotantium satagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea verba boni consulant, his verò mali errores emendent suos.

Olei omnis generis parandi ratio.

Myrtei parandi ratio.

Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præstantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium vncias decem, vini nigri adstringentis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contusis baccis ac folijs omnia oleo excipito, & vase vitreo, vel stanneo reponito, tectoq; vasis ore in balneo calentis aquæ immergito, & post tres dies extrahito, ac percolato: rursus assumptis recenter baccis, folijs, & vino, vt antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium vsq; diem. At postremo vasis ore detecto, tandiu id apertum sinito, donec balnei feruore vinum totum exiliat, & oleum tantùm remaneat. Nec audiendi sunt ij, qui Dioscoridis testimonio, æneo cacabo (vt supra dictum est) substratis carbonibus Myrtinum conficiunt: quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec seplasiaria, vt nostra hac ætate esse visitur. Quamobrem putandum, quòd si huius balnei artificium Dioscoridi innotuisset, ipsum haudquaquam silentio præterijsset, veluti nec illud Mesues, nec alij complures præterierunt, qui summo studio & diligentia medicam facultatem excoluerunt & in ordinem redegerunt.

Δάφνινον ἔλαιον. LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

Laurinum fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ sunt in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alii omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt: alii etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit: alii styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum vtilius, quò recentius, quoq; viridiuscolore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: venarum spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus neruorum vitiis, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum, non aliud i iuantius: attamen potum nauseam parit.

Laurini consideratio.

Laurini vires ex Mesue.

Laurini conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem, ideoque quod id parum vel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius est vsus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis: quin & ad ventriculi dolores, coli, vuluæ, & lienis efficax esse tradidit.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

Similis Lentiscini ratio: nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis: vt in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumq; sanat: vtilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

Lentiscini parandi ratio.

Lentiscini vires.

Terebinthini consideratio & vires.

Lentiscinum pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longè à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt præloq; subijciunt, expressumq; asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absq; alterius cuiusvis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (vt exprimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibis commiscent. At ego eo sæpius vsus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus libr. v. de comp. medic. secundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana viridia nuncupant, non fit in Italia, neque ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde non venit in vsum. Hoc tamen (vt Mesues inquit) vulnera consolidat: medetur item conuulsis, opisthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplasmatis admiscetur.

† In his verbis mendum subesse putamus, vt etiam doctißimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. epist. prima. Alias siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cùm scripserit in Terebinthi mentione, eius fructus excalfacere, hic verò dica-

uò dicatur oleo ex eiſdem parato ineſſe refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoque refragatur, quòd ſint nobis Græci Dioſcoridis codices, in quibus verba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, ſed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Μαςίχινον ἔλαιον. MASTICHINVM OLEVM. CAP. XL.

MAſtichinum è trita fit maſtiche. Quod contra omnia vuluæ mala efficax eſt: mediocriter calfacit, aſtringit, & emollit. Aduerſus prominentes ſtomachi duritias, cœliacorum, dyſentericorumq; cruciatus vtile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit: optimum in Chio inſula componitur.

MAſtichini parandi rationem, ſanè quàm paucis Dioſcorides perſtrinxit, quippe è trita tantùm Maſtiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiēdi ratione. Seplaſiarij autem nonnulli prorſus obliti, ſcripſiſſe Meſuem in balneo calentis aquæ Maſtichinum confici debere, communi oleo, albo vino permiſto, maſtichen admiſcent, & æreo vaſe carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferueſcere ſinunt, quoad vinum prorſus exiliat, ac inde vſui aſſeruant. At ipſe vitreis organis è puriſſimo tantùm maſtiche illud ſæpius confeci. Seplaſiariorū lapſus.

Μύρων σιώθεσις. VNGVENTORVM COMPOSITIO. CAP. XLI.

DE ratione vnguentorum conſequenter tractandum exiſtimauimus, quandoquidem ea in nonnullis corporum vitiis, aut medicamentis miſta, aut corpori perfuſa, aut naribus obiecta, plurimùm proſunt: in quorum probationibus conſulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuſcemodi iudicium, quod tamen in quibuſdam planè obſeruari non poteſt, propter ea, quæ admiſcentur, odore cæteris præualentia: vt in amaracino & crocino, telino, & pleriſq; aliis, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

Vnguenta, ab vtendi modo, Græcis μύρα forte à Myrrha: quo nomine veteres pretioſa vnguenta ex odoramentis confecta appellabant: hodie verò quæ ex oleis, ſpeciebus quibuſcunque & cera componuntur, ita vocantur: at hæc non ſimpliciter μύρα, ſed myracopa dicenda; quoniam ſimilia ſint acopis. Primus cenſetur Archilochus μυρῶ nomen vnguentis impoſuiſſe, ſiquidem vetuſtiſſimus Homerus licet vnctionum frequenter meminerit, attamen oleum, non Myron appellauit: ſic quo vngebantur à Moyſe ſacerdotes, non vnguentum ſed oleum ſanctum vocant. Et licet opinio ſit, primum vnguentum ex Bryo ſeu muſco & balanino oleo confectum fuiſſe, attamen oleum ſanctum, de quo Exodi 30. & apud Ioſephum lib. antiquit. 3. cap. 13. primum ſtatuendum, quod ex præſtantiſſimis odoramentis conficiebatur, vtpote ex myrrhæ ſponte fluentis, quingentis ſiclis: cinnamomi aromatici, 250. & calami aromatici tantundem, caſiæ verò quingentis, ſecundum ſiclum ſanctuarij: & olei de olea Hin, id eſt duobus cois Atticis, vnguentum opere vnguentarii conficiebatur: quo & ſacerdotes, & tentorium conuentionis, arca teſtimonii, menſa & omnia inſtrumenta eius ac reliqua vaſa illita purgabantur. Vnguentorum licet duo conſtituerit genera Iceſius libello de odoribus, alterum deliciarum quod χεῖμα ſeu χεῖσμα dicitur: alterum promiſcuum & ferè palæſtris dicatum, quod ἄλειμμα cognominatur: tria tamen conſtituemus ſumma genera: vnum ad luxuriam: alterum ad neceſſitatem: tertium ad ſalubritatem. Ad luxuriam, apud Græcos, Perſas & alios cultiores Orientis populos, quotidianus erat in conuiuiis vſus, quare cum bellarijs & corollis, ſecundis menſis inferebantur: quibus conuiuarum capilli & barbæ vngebantur, de quibus Athenæum conſule. Et licet Solon, cum hæc ad laſciuiam veneris facere animaduerteret, vnguenta Athenis diuendi vetuerit: ſic Socrates apud Xenophontem vt meretricium accuſarit: ſic Lacedæmonij vnguentarios ciuitate expulerint, eos oleum corrumpere dictitantes, attamen hac ætate plurimi & ambram & moſchum ad faſtidium olent. Ad neceſſitatem erant ea quibus certantes vtebantur & palæſtrarum corpora inungebantur. Ad valetudinem tertium genus facit. Dioſcorides auctor eſt, ea aut medicamentis miſta, aut corpori perfuſa, aut naribus obiecta, in quibuſdam corporum vitiis plurimum conferre. Hæc autem nunc vſitata ex tribus conficiuntur, oleo, ſpeciebus & cera: oleis adiiciuntur adipes, butyrum & mucilagines: nonnunquam gummata & lachrimæ his quoq; miſcentur. Species ſeu pulueres pro affectuum diuerſitate variant. Cera additur, vt conuenientem conſiſtentiam vnguenta nanciſcantur: ita tamen pleriq; cōficiunt vt ad oleorū ℥ 1. ſpecierum ʒ 1. ceræ ʒ. ij admiſceant: At cum vnguenta æſtate plus ceræ, hyeme minus requirant: ſic interdum firmius & diutius, interdum contra, corporib. adhærere velimus, conſultius vt componentis iudicio liberum relinquatur. Galenus 4. de ſanitate tuenda, ceræ quartæ parti, reſinæ duodecimam immiſcet, ſic enim non ſolùm pulcherrimum ſed etiam quod bene adhæreat vnguentum fieri: idem habent Oribaſius in vnguento ex Euphorbio, & Ægineta lib. 7. cap. 17. Concludentes dicimus vnguenta quæ in Pharmacopoliis habentur, aſſumpta antiqua vnguenti ſignificatione, vnguenti nomen non mereri, ſed potius eſſe apud veteres olea compoſita, cum plerunque nullam odore fragrantiam habeant. Dioſcorides verò ea proponit quibus corpora irrigantur & ex quorum olfactu vires animales (hic rurſus ipſius Methodus notanda) recreantur, & quod aliis medicamentis hæc miſceri ſoleant. Vnguenta verò quæ ad voluptatem & luxum faciunt, in totum Dioſcorides omittit, tanquam indigna quæ inter remedia ſalutaria proponantur: de quibus multa Plinius lib. 13.

Vnguenti primi confectio. Vnguentorū genera tria. Vnguenta vſitata ex quibus conficiantur. Olea compoſita veterum.

Ῥόδινον. ROSACEVM. CAP. XLII.

ROſaceum ſic fit. Iunci odorati quinque libras & beſſem tundito, & ſubactas aqua in viginti olei libris & quincunce, ſubinde mouendo, coquito: dumque percolaueris, in olei libras viginti, & quincuncem, adiicito roſas † non madefactas numero mille, & manib. melle perunctis identidē moueto, in-

† ἐρυθρῶν. i. rubras. Antiq. codex habet.

terdiu premens, finito nocte tota macerari, postea exprimito: & vbi recrementum pessum ierit, mutato vase, in craterem melle illitum recondito. Cæterum rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritq; secundarium oleum. Quòd si tertias vsque, quartasve perfusiones infundens exprimere voles, secundarium fiet, tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris, vasa melle oblini debent. Si verò secundam a infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo b humore imbutas iniicito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò simili modo exprimens facito, totiesque recentes rosas detractis vnguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius: nam septies oleum rosarum infusionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à succo diligenter secerni oportet, nam si minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet. Alii autem detractis vnguibus, rosas tantùm oleo macerant in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibram pondere æquant, in sextario olei diebus octo madescunt, & vsque ad tertiam perfusionem quadraginta diebus insolantur, & sic oleum reconditur. Alii calamo, aut aspalatho prius olei spissamenta faciunt. Alii coloris causa anchusam admiscent, & salem, quò minus oleat. Vim astringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplasmatibus vtile. Potum soluit aluum: stomachi ardorem restinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoëthe vocantur: vlceribus in capite manantibus, atque feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodest: ad genarum duritias illitum efficax est: ad lacessita interanea, & concitatas vuluas vtilissimè subiicitur.

a Meum ἐμβολὴν. i. iniectionem.
b Meum ἀβρόχων. i. siccarum.

Vnguentorũ consid.

Hoc sub olei nomine comprehendit Dioscorides, oleum omne, quod per se tantum, nulla alterius olei admistione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuersorum generum seminibus, aut stirpium resinis elicitur. Sed vnguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia simplicia medicamenta admiscentur, vt in præsentia de Rosaceo agens, & deinde in sequentibus manifestè ostendit. Quo fit, vt apud Dioscoridem oleum vocetur, quod simpliciter expressum sit: vnguentum verò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus constet medicamentis. Quapropter Galenus lib. VI. simp. medicamentorum de oleo agens, sic inquit. Ex dictis cognoscere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur, vnguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque vbi vna cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur.

Rosacei consideratio.

Cæterum oleum rosaceum, quod hoc tempore officinæ completũ appellant, à Dioscoridis rosaceo longè dissidet, quod etiam eo præstantius existimandum est, summum ob artificium, quod in ipsa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita vt ingenium est multorum à labore procliue ad ignauiam) illud secundum Mesuem temperant, tametsi plures ab eo optimi rosacei conficiendi modum sint consecuti.

Rosaceũ omphacinum.

Fit etiamnũ rosaceum rosis non affatim dehiscentibus in omphacinum demissis, modò calentis balnei viribus (vt in quibusdam aliis superius adnotauimus) modò insolatu perquàm longo. Sunt & qui, vt magis viribus præstet, oleum prius ex aqua rosacea lauent, deinde plusculo temporis spatio ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant: demum expressione peracta, immaturarũ rosarum succum adijciunt, ac inde diu insolant. Postremò oleum à succo secernunt, & diligenter asseruant.

Rosacei omphaci vires.

Hoc inflammationes discutit, roborat, adstringit, fluxionesq; cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dysentericis medetur. Capitis vulneribus aptissimum est, quòd roboret, siccet, resoluat, inflammationesq; non modo prohibeat, sed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno lib. 2. de comp. med. secundum locos, vbi de dolore capitis scribit, qui vel ex vulnere, vel casu excitatur: cuius etiam meminit lib. x. simp. med. de sanguine agens.

Ἐλάτινον. ELATINVM. CAP. XLIII.

Fracta elate, tusa, & sacrificata, in labellum deiicitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per sportulam exprimitur: verùm pares esse debent vtriusq; portiones, dein mundo vase ad vsus reconditur. Viribus rosaceo proportione respondet: aluum tamen non mollit.

Elatinum, quod ex dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac nostra tempestate obsoleuit.

Μήλινον. MELINVM. CAP. XLIIII.

Melinum hoc modo temperatur: Olei congius decem aquę sextariis admiscetur. Adiicitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati vncia: quæ die vno macerata coquuntur, mox in vas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & vestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum vires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis inuoluunt, vt contineatur odoris suauitas, nec euanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumq; reconditur. Id vim refrigeratoriam, & adstringentem habet. Contra scabiosa vlcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosq; effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam vrinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharides, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

Melini consideratio.

Melinum oleum ad hodiernum officinarum vsum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolos dissecta omphacino oleo macerantur, & vino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, vt in aliis superius ostendimus.

Οἰνάνθινον. OENANTHINVM. CAP. XLV.

Oenanthe è labrusca, optimè olens postquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, voluiturq;: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximũ rosaceo effectum præbens: sed aluum non resoluit, aut mollit. Probatissimum est, quod odore œnanthen refert.

Oenan-

OEnanthinum nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioſcoride tam apertè proditur eius parandi ratio, vt non ſit opus, illud pluribus explicare.

Τήλινον. TELINVM. CAP. XLVI.

FOeni græci libræ quinque, calami libra vna, cyperi libræ duæ, olei libris nouem ſeptenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, poſtea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum ſubſtituunt, & cyperi loco xylobalſamum macerant. Alii oleo antea his odoribus ſpiſſato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abſceſſus emollit, & concoquit: omnibus vuluarum duritiis magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus ſubiicitur, vbi præ excretis humoribus loci ſiccitatem contraxerunt: ſedis inflammationes lenit, teneſmo ſubditum prodeſt: vlcera capitis manantia, furfureſque expurgat: ambuſtis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inſeritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ ſe ferat, & manus abſtergat, ſapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

OFficinarum Luminaria ex Rhaſis auctoritate aliam, quamuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij beſſem adijciunt.

Σαμψύχινον. SAMPSVCHINVM. CAP. XLVII.

SErpylli, caſſiæ, abrotoni, florum ſiſymbrii, frondium myrti, ſampſuchi ſingulæ portiones, quadam pro viribus ipſorum coniectatione, vnà tunduntur, atque is omphacini olei modus adiicitur, qui madentium vires non euincat: hæc poſt quatriduum exprimuntur: denuo noua alia ſimili menſura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim validius reddi ſolet. Eligi oportet ſampſuchum colore ex atro viridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduerſus vuluæ præcluſiones, conuerſionesq; efficax eſt: menſes, & ſecundas, & partus extrahit, vuluæ ſtrangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: ſed cum melle vti eo præſtat, quandoquidem vehementi aſtrictione locos indurat. Laſſitudines illitum diſcutit: in opiſthotonicorum, vulſorumque cataplaſmata vtiliſſimè additur.

QVanquam ex Theophraſti, Dioſcoridis, & Plinij ſententia idem eſſe conſtat ſampſuchum, & amaracum: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuerſis capitibus ſeorſum ſcripſerint, eorumq; temperamenta per gradus diſſidere tradiderint, non ab re credidere nonnulli aliud eſſe ſampſuchum, aliud verò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioſcorides, quòd in his vnguentorum compoſitionibus Sampſuchinum, & Amaracinum diuerſis capitibus digeſſerit. Quod facilè pleroſq; ad credendum induxit, has ſtirpes tum facie, tum viribus differre, hac ratione freti, quòd ſi alterum ab altero non diſtaret, omnino præter rationem de his variis in locis ſcripſiſſet Dioſcorides, alterum vnguentum Amaracinum alterum verò Sampſuchinum appellans. Porrò vt huiuſmodi controuerſia tollatur, ſciendum eſt, ſtirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id ſanè amaracum non eſſe, quod Theophraſtus, Dioſc. & Plinius ſampſuchum vocauere, ſed potius (vt ego exiſtimo) Marum, id quod etiam ſentiunt clariores noſtri ſeculi ſimplicium indagatores. Namque Mari, nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorſus in ſimplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deeſt ſuſpicio, quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus aſsignandis Galenus à Dioſcoridis Maro non longè receſſerit. Sunt & qui velint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioſcorides parthenium vocat: quippe & hoc quibuſdam amaracum vocatur. Cuius rei indicium eſſe exiſtimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in ſimp. medic. libris aliquid de parthenio poſteritatis memoriæ prodiderunt: quorum opinio non omnino reprobanda videtur. Cæterùm licet Dioſcorides Sampſuchini, & Amaracini diuerſis per ſe capitibus meminerit, non obſtat propterea, quò minus idem eſſe poſsint ſampſuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de cauſis vt alterum ab altero diſtingueret, Dioſcorides facilè impulſus fuit: quarum altera eſt; quod ſi diligenter animaduertantur vtrorumq; compoſitiones, vtiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampſuchino pretioſius iudicabitur. Ideoq; auctor, eo quòd nolebat vnguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quodq; ob eius claritatem id particulari deſcriptione dignum cenſebat, vt præſtantiæ diſcrimen faceret, vtq; etiam minus probatum à probatiſsimo dignoſceretur, homonymiam immutauit, ipſumq; non quidem Sampſuchinum, ſed Amaracinum appellare voluit: nam ſi id non feciſſet, quodnam altero præſtantius eſſet, diſcerni non potuiſſet. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampſuchinum, alterum verò Amaracinum Dioſcorides appellauerit: quod (vt libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico ſampſuchum amaracum appellabatur, vnde hoc vnguentũ inſigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compoſitoribus ex eorum more Amaracinum vocabatur, talem nomenclaturam Dioſcorides haudquaquam permutandam cenſuit: quare ipſum in eadem reliquit appellatione, quam ſecum ex Cyzico tulerat.

Sampſuchini conſideratio.

Solutio controuerſiæ de Sampſucho & Amaraco.

Opinio quorundam Amaracum eſſe Parthenium.

Ὠκίμινον. OCIMINVM. CAP. XLVIII.

OCiminum oleum fit vt cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum vndecim, & beſſis pondo, die noctuque viginti olei libris macerato, premito, colato: cumque exhauſeris quallum, rurſus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id ſecundarium: nam tertiæ perfuſionis non eſt capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, vt in roſaceo diximus, rurſus maceratur, & cùm tanto temporis ſpatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur: quod ſi in animo fuerit ter, aut quater madefacere, ſemper ocimum recens addes. Poteſt ex omphacino confici: ſed illo modo melius. Idem quod ſampſuchinum poteſt, ſed inefficacius.

Ἀβροτόνινον ABROTONINVM. CAP. XLIX.

OLei cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuq; madefactas, premito. Quod si in longum tempus oleum velis asseruari, eiectis prioribus foliis, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad vuluæ duritias, præclusionesq; efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

† παλαιῦ i. antiqui. leg. Orib.
Conclusa leg. Orib. τὸ αὐτὸ. i. tantundem.

OLei † libris octo & dodrante florum anethi [libras vndecim & bessem,] maceratas in oleo die vna, manibus premito, & recondito. Quòd si iterum perfundere velis, recentes anethi flores consimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, venarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

Σούσινον. SVSINVM. CAP. LI.

SVsinum, quod alii lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ vnciæ quinque, permisto odorifero vino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tusi & cœlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur premunturq;, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur: mille lilia deceptis foliis, in latum, non tamen profundum labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuq; conquiescunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur, quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, vt rosaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computrescit; quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspergendus, & si qua sordes vasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem coniiciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi vendicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis foliis expressum primò oleum infunditur: tum eadem ratione prosequendum, idemq; faciendum, vt prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secundo, & tertio, vt dictum est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò validius vnguentum efficies. Denique cum factum abunde videbitur, singulis compositionibus miscere conuenit mirrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci verò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expressumq; primò vnguentum infunditur, & paulò post excipiuntur vasculis siccis, myrrha, aut gummi antea perfusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, aliove oleo, & liliis componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Ægypto factum, sed cumprimis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: vuluæ præclusiones, & collectiones aperit: vtilissimum ad muliebria mala: vlcera in capite manantia, feruidas eruptiones, varos, furfuresq; emendat: vibices, cicatricesq; celerrimè ad colorem reducit, ita vt sæpe fallant. In summa extenuat: potum, bilem per aluum extrahit, vrinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

Antiq. cod. legi. χώξεων καὶ φλεγμονῶν. i. frigiditates & inflammationes.

HOc, quod ex liliis temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq́, conficitur oleum, cùm vniuscuiusq́, parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterum Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprauata videtur.

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

NArcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ septuaginta cum vnciis quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adiicitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac vino veteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum iis efferbuerit, eximitur: refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcissi quàm plurimi coniiciuntur, qui bidui spatio (vt in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum, siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad emolliendas vuluæ duritias, præclusionesque: sed capitis dolores facit.

NArcissinum, quod ego sciam, non paratur nostratibus myropolis, quod mirum non est, cum id etiam Plinii ætate parari desiisset, vt ipse libro XIII. *cap. primo memoriæ prodidit.*

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

CVm Crocinum componere voles, prius olei, vt in susino diximus, spissamenta facies, eisdem ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci vnciam vnam assumes: identidem quotidie moueto, & sexta die, quàm hoc assiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adiicito: moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione vtuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi vsu expetitum. Proximum quod myrrham

myrrham refert. Calfacit, ſomnum allicit: quare perſæpe phreneticis ſubuenit perfuſum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, vlcera purgat: contra vuluæ duritias, atq; præcluſiones, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, prodeſt cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: cõcoquit enim, emollit, humectat, & permulcet, ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur: huic autem proportione reſpõdent butyrinum, onychinum, & ſtyracinum: quæ etſi nominibus diſtant, viribus, & compoſitione cognata ſunt.

Κύπρινον. CYPRINVM. CAP. LIIII.

OLei omphacini eloti pars vna, aquæ cœleſtis tantundem cum ſemiſſe, cuius vna parte oleum diluitur, altera adiiciendis odoramentis admiſcetur. Dein aſſumptis aſpalathi libris quinque & ſemiſſe, calami libris ſex & ſemiſſe, mirrhæ libra vna, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem, & vnciis quinq;, aſpalathus tuſus, & aqua affuſus decoquitur in oleo, donec conferueſcat: myrrha autem vino vetere odorifero ſubacta, contuſusq; ſimul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aſpalatho immittuntur, & vbi efferbuerint, ſublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tuſum reliqua aqua aſperſum infunditur, ſpatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Poſt hæc colato oleo in viginti octo libras olei, floris liguſtri, quod cyprum vocant, ſex & quadraginta libræ cum beſſe inſtillantur, quæ ſufficienter madefactæ per ſportulam exprimuntur. Quod ſi copioſius deſideretur, idem recentium florum pondus iniectum ſimili modo prematur: & iterum aut tertió, ſi quis velit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris ſuauitate nares feriat: aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora venarum adaperit: vuluæ, neruorumq; vitiis conuenit, pleuriticis, fractisq;, per ſe, vel cerato immiſtum: malagmatis imponi ſolet, quæ opiſthotonicis, angina laborantibus, inflammationiq; inguinum opitulantur: item in acopa adiicitur.

Ἴρινον. IRINVM. CAP. LV.

SPathæ quàm minutiſſimè contuſæ ſex libras cum beſſe, in tribus & ſeptuaginta libris & quincunce olei, æreo vaſe, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: poſtea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inſpiſſato macerata, vt ſcripſimus. Sed alia eſt componendi ratio. In olei ſeptuaginta libris & quincunce, xylobalſami (vt dictum eſt) contuſi libras quinq; & ſextantem excoquito: poſtea detracto xylobalſamo, tuſi odorati calami nouem libras & ſextantem adiicito, & myrrhæ glebam vetere vino odorato perfuſam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tuſæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito ſtrenuè, & vehementer diſtringito. Quód ſi vis validius fieri, par pondus iterum ac tertiò ſimiliter maceratum exprimito. Longè optimum eſt, quod ſolam irim olet, quale illud eſt, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ componitur. Vim habet calfactoriam, atq; emollientem, cruſtas adimit, ſordida vlcera & putrida purgat: confert fœminis vuluæ cauſariis: item inflammationibus eiuſdem, atque præcluſionibus: partus eiicit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium ſonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodeſt: diuturnis deſtillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum vlcera, quas ozænas vocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus: vrinam mouet: difficiles vomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immiſſis, vel iis, quæ ad vomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulſa gargarizatur: item contra arteriæ ſcabritiam: datur etiam iis, qui cicutam, coriandrum, aut venena fungorum hauſerunt.

QVanquam Irini præparatio (eſt enim per ſe clara ſatis) non magis, quàm Crocini, & Liguſtrini explanari expoſtulat: illud tamen ſilentio minimè prætereundum videtur, quòd non Iridis flores, ſed radices, cum hæ odore fragrent, illi verò malè oleant, in hoc olei ſpiſſamento imponi debent. Quod etſi Dioſcorides non explicauerit, cùm tamen vnguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexiſſe Dioſcoridem exiſtimandum: quippe quæ & ſuauiter oleant, & ad vnguentorum ſpiſſamenta floribus præſtantiores habeantur. Irini conſideratio.

Γλεύκινον. GLEVCINVM. CAP. LVI.

GLeucinum abſolutè conſtat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, ſpatha, aſpalatho, ſertula campana, coſto, & muſto: circundatis interim vinaceis vaſi, quod aromata, vinum, & oleũ conceperat. Tricenis dieb. bis in die mouetur, poſtea expreſſum oleũ reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorũ vuluæq; vitiis auxiliatur: omni acopo iuuantius, quippe ꝙ emolliat.

MInimè quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem ſimplicem appellauerit Dioſcorides. Siquidem aliæ habentur vnguentorum compoſitiones, quæ multò pluribus ſimplicibus conſtant odoramentis, ſicuti Columella libr. Gleucini conſideratio. *XIII. capite I. apertè indicat. Cæterum non poteſt Gleucinum (ſi rectè admiſta ſimplicia conſiderentur) non vehementer excalfacere: tametſi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adſtringere, tum refrigerare ſcripſerit. Quod euidenti argumento eſt, aut Plinij gleucinum, ſiue muſteum, ab hoc Dioſcoridis, & Columellæ diuerſum eſſe, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendiſſe. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. ſcribat, gleucino muſtum incoqui in vapore lento, non vt alia admoto igne, ſed circundatis vinaceis per ſe calentibus, videtur non parum cum Dioſcoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapſum fuiſſe, quàm ſecus.* Plinii lapſus. *Nam etſi oleum omphacinum, cum quo muſteum conficitur, tantum (vt Galenus inquit) frigiditatis, quantum adſtrictionis habeat: cùm tamen ſit aliarum qualitatum ſuſceptiuum, fieri quidem non poteſt, quin admiſtis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aſpalatho, meliloto, & coſto, valde calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum ſit, temperamentum permutat (vt Galenus aſſeruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipſa facilè alias recipit qualitates.*

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

AMaracinum longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo,& balanino: spissamentis è xy-
lobalsamo,iunco odorato,& calamo factis: conditisq; amaraci,costi,amomi,nardi,cassiæ,carpobal-
sami,& mirrhæ odoribus: aliqui, quò pretiosius fiat,cinnamomum addunt. Mel autem, & vinum assu-
muntur: hoc in vasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatum offas. Amaracinum calfacit,
soporem mouet,venarum spiracula aperit,emollit,feruorem excitat,vrinam cit: putrilaginibus, ac fistu-
lis perquàm vtile: necnon humentibus hernijs, postquam medica manus operam suam impenderit:cru-
stas,& tetra vlcera, quæ theriomata vocant,rumpit: difficili vrinæ illata sede, & eius inflammationibus
auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: vuluæ subditum menstruos cursus euocat:duritias, ac vuluæ tu-
mores discutit:vulneratis neruis,& musculis cõfert,laneo centunculo modice madefactũ & impositum.

Amaracini consideratio.

SVperius in sampsuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum est, quo fit, vt hic de eo plura scribere non sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis,dum hedychroum explicat, quod theriacæ admiscetur, vbi diffusius de eo agens scribit, quod sui temporis vnguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, Marum imponebant,vt maiorem expiraret odorem. Cæterùm se iussisse ait,vt legitimum experiretur amaracinum, id sibi ex solo amaraco præparari,quod etsi odoris fragrantia videretur inferius,non tamen viribus imbecillius fuisse testatur.

Μεγάλειον. MEGALINVM. CAP. LVIII.

FActitabatur olim Megalinum,sed nunc compositio exoleuit,& prorsus obliterata est, cuius ad histo-rię complementũ meminisse non fuit alienum.Mistura cum amaracino eadem erat,sed resina exuperabat,hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina vnguentis,neq; tutelæ,neq; voluptatis gratia adijcitur,sed coloris,crassamentiq; causa. Ea tantisper coquitur, dum desinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur,cum de resina dísseremus.

Ἡδύχρουν. HEDYCHROVM. CAP. LIX.

QVod Hedychroon vocant, in Co fieri solet: eisdem præditum viribus,& misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

Hedychroi compositio ex Galeno.

HEdychroi compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta vino subacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, vnam tamen elegit,quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas:asari, amaraci,aspalathi,schœni, calami odorati,phu pontici totidem:xylobalsami verò,& opobalsami,cinnamomi,costi,singulorũ drachmas tres: myrrhæ drachmas sex,totidem folij malabathrini,nardi Indicæ,croci,cassiæ:duplo autem plus amomi,aduectæ verò ex Chio abundante plurimis fontibus insula,mastiches drachmam vnam:vino falerno omnia excipe. Cum igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis,& scillinis,quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, vt hunc parandi modum describeret, tum quod Andromachus hedychroum (vt inquit) nullibi literis mandauerit:tum etiam vt rei medicæ imperitos doceret,quidnam esset hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eorum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuisse commemorat: qui compositurus antidotum,quærebat apud myropolas Hedychroum, existimans esse herbam,aut radicem,aut quodpiam simplex medicamẽtum, id quod etiam hac nostra tempestate quàm plurimis euenisse comperimus. Auicenna,& cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione hedychroum trochiscos Alindaracaron appellauere: tradentes varias eorum compositiones,in simplicibus medicamentis,pondere,& mensuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quarè mirari non licet, si iamdiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit,cum & ab Arabibus,& à myropolis,adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Alindaracaron Auicen. Theriacæ deprauatio.

Μετώπιον. METOPIVM. CAP. LX.

FIt in Ægypto vnguentum,quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionem:
nam lignum,in quo galbanum enascitur,metopion vocant. Constat amygdalis amaris, omphacino
oleo,cardamomo,odorato iunco,calamo,melle, vino,myrrha,balsami semine,galbano, & resina. Pro-
batur pingue,graui odore,quod magis cardamomum,& mirrham,quàm galbanum resipiat.Calfacit ve-
hementer,& adurit,atq; extrahit:ora venarum aperit:vlcera purgat, extrahitq;: ad præcisos neruos, &
musculos,ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax est:ceratis, & malag-
matis inseritur: horroribus, conuulsisque, præsertim quibus ceruix in scapulas deiecta, & retrorsum
contracta est,vtile habetur: sudores ciet, vuluæ spiracula recludit, & eiusdem duritias laxat. In summa
molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIVM. CAP. LXI.

MEndesium constat balanino oleo,mirrha,cassia,& resina. Aliqui tamen post singulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt,nullo compendio:nam quæ simul excocta non fuere,vim nullam exhibent. Similem metopio vim obtinet,sed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

λίαν, valde non leg. Ori.

STacte vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ, & organo expressæ. Ea perquam odorata ac pretiosa est, atq; vnguentum per se facit, quòd Stacte nominatur. Maximè probatur,quæ nullam

nullam olei mistionem admisit, cuius minima portio compos est virium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis vnguentis respondentem habet.

STacte Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis, Styrax liquidus appellatur, cuius copia non solùm Venetiis vbique venalis habetur, sed & in omnib. ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ sit liquidus vocatus Styrax facilè probat Serapio, quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrha primum aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridē ad vnguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quòd liquidus styrax (de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animaduertendum est, quòd hoc æuo syncerum haud facilè inuenias, vt fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, vel Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq; manus transeant, qui nobis Christicolis semper dolos, fraudesq; moliuntur, Diis sacrificium facere sibi persuadent, cùm nos aliqua in re fallere possunt. Cæterùm, vt redeam, vnde diuerteram, mea quidem fert opinio, si synceram stacten nancisci possemus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam inueniri, nisi fortè vera stacte sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus. Stactes consideratio. Styrax liquidus. Medicam. peregrina cur adulterentur.

Stacte à stillando dicta: licet sint qui non tantum Myrrhæ propriam vocem esse velint, sed aliorum etiam liquorum ex arborum truncis distillantium, idque ex Plinio lib.17.cap.11. colligentes: attamen cum Galenus stacten myrrhæ, Aegineta stillatitiam myrrham, & Plinius lib.12.cap.16. Myrrhæ arbores sponte priusquam incidantur stacten fundere scribat, stacten Myrrhæ liquorem dicimus, qui in Mecha Arabiæ ex myrrha exprimitur: quod tamen à Styrace diuersum, cum styracis & Myrrhæ arbores sint diuersæ: huius lachryma in aqua resoluitur: illius verò in oleo: stacte magno, styrax paruo emitur: item stacte amara, styrax non item. Cæsalpinus Asam dulcem, Stacten credidit: Athenæus vult appellatione vnguenti Ægyptiaci, stacten venire.

Κινναμώμινον. CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

CINNAMOMINVM confit è balanino oleo, & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamentis: atque cinnamomi, & seminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhę ad cinnamomū portione: mel ad cogenda omnia adiicitur. a Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolēs, crassum, odoratum, gustu perquàm amaro. Id non à resina, sed myrrha crassitudinem obtinuit: resina enim neque amaritudinem præbet, neque vllam odoris gratiam adiicit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora venarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggrauat: contra vuluæ vitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniæ exolescit, & quædam emolliendi vis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus crassis vnguentis indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & vlcera, quæ putredinis vitium senserunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasq; cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus illinitur: scorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis grossis imponitur.

a Drag. δόκιμον δ' ἐστὶ τὸ δριμύ. i. probatur quod acre est.

Νάρδινον. NARDINVM. CAP. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi euariat: nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamenti gratia adiicitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, abstergit humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATHRINVM. CAP. LXV.

MALABATHRINVM spissamenta nardi habet: insuper myrrhæ pluscululum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino viribus respondens.

Ιάσμινον. IASMINVM CAP. LXVI.

APVD Persas fit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus violæ, quorum sextans in Italicum sextarium sesamini olei demittitur, violis, vt in lilino diximus, vicissim permutatis. Apud Persas inter epulandum vsurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori conuenit, præsertim cùm in balnea descensum est. Sed iis opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque desiderant: grauius tamen spirat, quàm vt libenter à plerisque recipiatur. Ex meis Dra. & Cat Exemplaribus nullū habet hoc caput.

IAsminum vnguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedētibus à nobis omissa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc verò aliquid nobis sese offert declarandum. Itaq; primùm scire conuenit, quòd Iasme vocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quàm violaceum. Et certè cùm scribat Dioscorides, vnguentum hoc fieri ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, hoc est verbum verbo reddendo, ex floribus albis violæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, vocabulorum fortasse vicinitate decepti, illud ex floribus iis perquàm odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini vulgò appellamus. Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tum Marcellus Florentinus. Qui præcipuè, vt suam comprobet sententiam, veteres asserit, præsertimq; Dioscoridem, inter leucoii genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudq; speciatim gelsiminum intellexisse. Iasmini consideratio. Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

lexisse, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modò non probandam censeo,
sed omnino refellendam existimo: siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quod Dioscorides, qui in sim-
plicium historia, & in eorum declarandis separandisq; generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo
discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsiminum esse: cùm id foliis viticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæ-
terisq; notis ab omni leucoio dissideat. ed hoc verum esse Marcello concedamus, etsi minus concedẽdum sit, quanam ratio-
ne dicet vnquam, Iasminum vnguentum fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum Dioscoridis leucoium esse asserit, si
Dioscorides ipse palã prodit, Iasminũ ex albis violis temperari? Ad hæc differre Gelsiminum à leucoio abunde ostendit Se-
rapio, qui non modo fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cum alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit,
& de vtrisq; tanquam de rebus diuersis disseruerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nul-
lam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantùm suæ gentis monumentis inhæret, asseritq; gelsiminum floribus
tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra visitur. Quod nobis maximo argumento esse potest,
vt credamus, gelsiminum Dioscoridi cæterisq; veteribus incognitum fuisse. Cæterùm cur Arabes stirpem hãc IESEMIN

Iesemin vnde dictum.

appellauerint, causa facilè assignari potest: quòd cum gelsi-
mini flores odoratos, albicantesq; albæ violæ modo conspice-
rent, Græcos barbaricè imitari volentes, ipsi violæ nomen in-
didere, quod est Iesemin: tametsi vernacula eorũ lingua Zã-
bach, siue Sambach vocitetur. Id autem sicut odore fragrat,

Iesemini vires ex Serap.

ita & viribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excal-
facit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lentitiã seni-
bus frigidis digerit, cruciatibusq; ex pituitæ lentore prouenĩe-
tibus mirificè prodest. Flores tã recẽtes, quàm sicci lentigines
& impetigines in facie abstergunt. Paratur ex iis etiam oleũ
Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non ob-
scurum affert auxilium. Hoc vnguentarii cum amygdalino
oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum:
quod tamẽ tẽperie calidis caput adeò excalfacit, vt quandoq;
è naribus sanguinẽ eliciat. Hallucinãtur, qui falsi vocabuli si-
militudine, Sambacinũ & Sãbucinũ idem esse existimãt. In-

Ioannis de Vigo lapsus.

ter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgus nostri
temporis nõ obscurus, capite de Sambuco in suo paruo de sim-
plicibus libello. Non diu est, quòd Ieseminum, siue (vt nos)
Gelsiminum in Italiam allatum est, quamuis nũc vbiq; hor-
ti opere topiario tum albis, tum luteis, tũ etiam cæruleis gel-

Gelsemini descriptio.

siminis ornentur. Planta itaque est Gelsiminum topiariis o-
peribus maximè expetita, non modo quòd ad vestiendas at-
tegias, pergulas, & vmbracula contexenda plurimũ valeat,
sed quòd flores odoratissimos proferat. Tota viticulosa sarmẽ-
tosaq; est planta, facilè scandens. A radice viticulæ oriuntur
flexiles, longæ, virides, ac lentæ, è quibus folia prodeunt oblõ-
ga, septem vno è pediculo exeuntia, vt in lentisco in mucronẽ
desinentia, mollia, & saturatè virentia. Flores habet in cau-
lium summitate racematim prodeuntes, lilii parui effigie, o-
doris iucundi acutiq;, variis, vt prædiximus, coloribus, è qui-
bus rarissimè semen oritur. In aliquibus tamen locis Gelsimi-

GELSIMINVM.

num semen edit, lupino simile, quod à Doctissimo viro Iacobo Antonio Cortuso Patauino mihi missum est. Amat amœnos,

Oleum è Iasmino.

& calidos tractus, passimq; habetur in hortis & viridariis. Oleum quod ex eius paratur floribus in eo insolatis, lilino facul-
tatibus æquiparari potest ad omnes frigidos dolores, excalfacit enim & laxat. Illinitur quoq; vtiliter mulieribus, ad frigi-
dos vteri cruciatus, frigidosq; quoscunque neruorum, & articulorum affectus. Fit etiam iisdem ex floribus oleum aliud
ab vnguentariis tantum ad odoramenta, recentibus floribus, delibratis dulcibus amygdalis commistis, pluribus replicans
vicibus, quousque nuces humorem odoratum combiberint. Tunduntur deinde in lapideo mortario, & calidæ sacculis con-

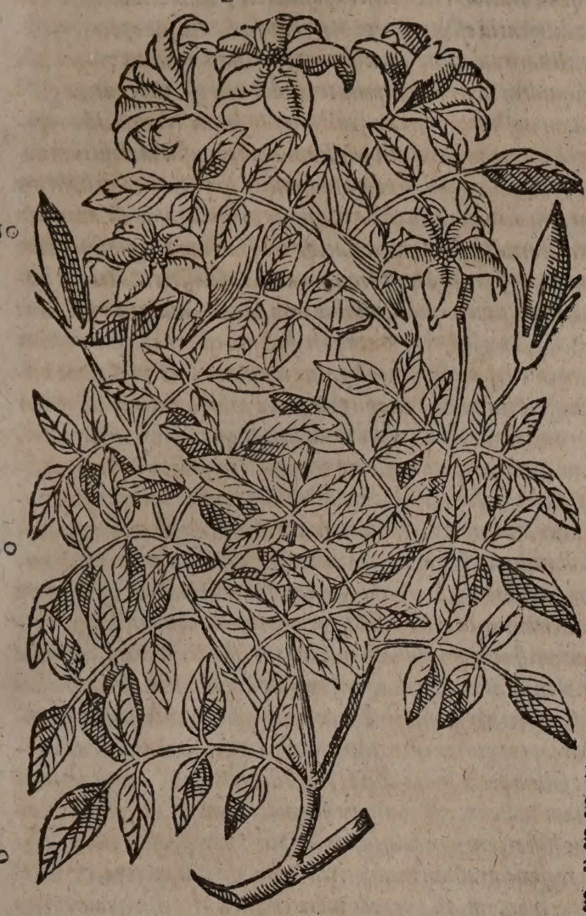
Nomina.

clusæ premuntur. Reddunt enim oleum perquàm odoratum, quod etiam in medicum vsum venit, quòd viribus iis polleat
omnibus, quibus suum pollere scribit Dioscorides. Gelsiminum, Italicè appellatur Gelsimino: Arabicè Iesemin, & Zam-
bach, siue Sambach.

Iasminum, quasi violaceum, à violis quas ἴα vocant: vel Iosme quasi violæ odor: aut Iasme quasi medicatus odor. Zambach & Sambach Arabibus: quibusdam Apiaria, quòd apes eius floribus plurimùm delectentur: an Smilax lęuis Dioscoridis, & Smilax redolens Homero? quibusdam Pothon album Theophrasti. ¶ I. Iasminum album C.B. Lugd. Tab. Viola persica, Parthica & peregrina, Hermolao: Iesiminũ Marcello: Iasminum primum, Anguill. Iasminum, Dod. Cord. in Diosc. Clus. Iasme & Sambac, Ges. hort. Gelseminum vulgatius, Lob. Gelsiminum, Cast. Cæs. Cam. II. Iasminum Hispanicum grandiflorum C.B. Hoc ex radice, caudice recto, fungoso, leui, nõ admodum crasso fruticat, cuius rami cubitum vel sesquicubitum longi, virides & tenues, cortice vna parte rugoso vestiti: è quibus prodeunt folia, quàm in Iasmino albo breuiora, nigriora & rotundiora: in virgarum summitatibus flores, qui antequam dehiscant subpurpurei apparent, aperti intus candicant, foris purpurascunt, ex quinis foliis compositi, quadruplo aliis latiores, ampliores & venosiores, sed rariores, odore acriori & suauiori: floret autũno & penè tota hyeme: Hæc à Græcis & Turcis in multis Peloponesi locis studiosè colitur: quæ primùm è Chio insula Genuam, & inde in alia loca aduecta, nam Patauii, Lugduni, & Basileæ in vrceis pensilibus cultam obseruauimus: vt autem propagetur in vulgari inseritur. Dicitur Iasminum tertium, Anguill. Chamægelsiminum grandiflorum, Lobel. Gelsiminum Catalonicum, Cam. in Matth. Gelsi-

minum

IASMINVM HISPANICVM grandeflorum.

minum humilius primum, Cæſ. Iaſminum puniceũ, Lugd. Iaſminum candiflorum, Tab. Habetur & flore luteo, & cæruleo, quam Clematidem alteram faciunt: quædam folio capillaceo, flore rubro, quod Gelſeminum alterum rubrum, Cæſalp. & Quamoclit. Cam. dicitur. Habetur etiam Iaſminum Indicum Cluſ. Cam. quod rubrum Cæſalp. & Lugd. vocatur, quod potius ad Solanum, vel Mandragoram referendum videtur.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

MYRRHA lachryma eſt arboris, quæ in Arabia gignitur, Ægyptiæ ſpinæ non diſſimilis: è cuius vulnere defluit lachryma in ſubiectas tegetes: a alia circum caudicem cõcreſcit. Dicitur ex his aliqua pediaſimos præpinguis, qua expreſſa, ſtacte emittitur. Alia gabirea pinguiſſima, læto & pingui ſolo naſcẽs: ea copioſam ſudat ſtacten. Omnium prima eſt, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, ſplendens, ſubuiridis b ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quędam, quæ à Troglodytica ſecunda eſt, bdellii modo mollis, verùm odore grauiuſcula, apricis naſcens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima quæ ergaſima dicitur, pingui carens, c cano ſitu obducta, acris, ad gummi imaginem vergens, & viribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex iis paſtilli fiunt, ſed è pinguibus pingues, & odorati: e ſicci oribus haudquaquã pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admiſit, cum in paſtillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda eſt recens, d fragilis, leuis, vndique concolor, quæ confracta venas vnguium modo candidas & læues oſtendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens: ſuperuacua, & inutilis eſt ponderoſa, coloris picei. Calfacit, cohibet, ſoporem gignit, glutinat, ſiccat, aſtringit, vuluam emollit, & præcluſam aperit: menſes & partus celeriter extrahit cum abſinthio, lupinorum cremore, vel ſucco rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in vetere tuſſi, orthopnœa, in laterum pectoriſque doloribus, in alui profluuio, & dyſenteria: horrores diſcutit duabus horis ante febrium acceſſiones, fabæ magnitudine pota cũ pipere & aqua: ſubdita linguæ liquataque, ſcabritiem arteriæ expolit: obtuſam vocem expedit, ventris tineas enecat, contra grauem oris halitum manditur, & aduerſus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes ſtabilit colluto cum vino, & oleo ore: vulnera capitis illitum glutinat: medetur fractis auribus, ac oſſibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatiſque cum meconio, caſtorio, & glaucio: ad varos autem cum caſſia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas deſtillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum vlcera complet, albugines tollit, caliginem diſcutit, ſcabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & vt poſtea oſtendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha diſſecta radix eſt arboris cuiuſdam in Bœotia naſcentis. Melior eſt, quæ myrrham odoris ſuauitate repræſentat. Vis ei calfactoria ineſt, emollit, diſcutitque: ſuffimentis commodiſſimè inſeritur.

a τὸ δ' ἐπὶ τῷ ςελέχει πε-ειπηγνυμένον κάλλιον. i. alia vero quæ in caule concreſcit melior eſt leg. Orib.
b Non leg. Orib.
c Meum ψαφαρὰ. i. ſquallore fragilis, alii ψάθυρος.
d ψάθυρος. friabilis.

Myrrhæ conſideratio.

MYrrha, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum ſanè ab ea differt, quam inter præſtantiſſimas Myrrhæ ſpecies recenſuit Dioſcorides. Quippe vniuerſa ferè myrrha, quæ in officinarum vſu habetur, iis omnibus qualitatibus, ac notis deſtituitur, quibus optima commendatur. Namque ea (vt videre eſt) minimè vireſcit, pinguis non eſt, non odorata, non vndique concolor, nec confracta venas vnguium figura leues intus oſtendit, nec ſapore acri deprehenditur, tametſi guſtui amaritudinem relinquat. Verùm ſi fortaſſe cuipiam videretur & hæc inter Myrrhæ ſpecies eſſe recipienda (quod tamen non ſatis compertum habeo) aut cacalim, aut ergaſimam, eſſe crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cum hæ cæteris deteriores habeantur, certoq́ue ſciamus ex India in Alexandriam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò ſicca, nigraq́ue eſt, ſed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam ſitu obducta: & quanquam inter huiuſcemodi globulos aliquod quandoque reperiatur fragmentum, quod & clarum ſit, & pellucens, confractum tamen diuerſicolor apparet. Ecquid magis? nec guſtui inſigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum ſentitur. Quo fit, vt credere liceat, eiuſmodi Myrrham aut è deterioribus eſſe, aut gummi alicuius, aliarumq́ue miſtionum adulterio minimè vacare: hac enim impoſtura (vt Dioſcorides inquit) myrrha adulterari ſolet: ſed hæc ita de illa cõiicimus, quæ paſſim vulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi ſcimus, quæ & legitima, & probatiſſima eſſe cenſetur: verùm ea hactenus tam rara eſt, vt non niſi ad oſtentationem aſſeruetur, & ad aliarum dignoſcendarum regulam. Habebatur myrrha Galeni tempore in opocalpaſum, quod calpaſi lethalis, venenoſaq́ue eſt lachryma, conuerſa, vt Caſſia in cinnamomum, & Galbanum in Sagapenum. Idcirco libro primo de antidotis, Opocalpaſum (inquit) exitiale eſt, multoſq́ue nos forte quadam vidimus noſtræ ætatis decurſu mori, quòd inſcii myrrham, cui opocalpaſum admiſtum erat, aſſumpſiſſent. De induſtria namque nonnulli eorum, qui antidotos præparant, vt laudatiſſimã imponebant, eo quod viderent collyriis inditam optimum eſſe medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem diſcutiat: & interdum in-

cipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham inijcias, vim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile: hactenus Galenus. Adhibenda itaque diligentia est, ne & nos Myrrham quandoque opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare videtur, vt existimet Myrrham officinis vulgarem, bdellium esse. Cui haudquaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, vt bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frusta quandoque translucida reperiantur, sunt tamen potius hæc (vt dictum est) gummi adulteria, quàm myrrha, vel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem vnguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quod scilicet bdellium diu digitis ductum, tractatumq́; facilè lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha verò, quæ officinis venditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquàm aridā sese offert. Cæterùm improbauit Dioscorides, omniumq́; Myrrhæ specierum deterrimam iudicauit, quæ aliquibus minæa, alijs aminnæa vocatur: quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusq́; Troglodyticis prætulerit, factum est, vt existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cum in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse.

Brasauoli opinio improbata, volentis Myrrham offic. esse Bdellium.

Plinius lib. 12. cap. 15. myrrhæ arboris faciem diligenter expressit, his verbis. Myrrham in iisdem syluis, vbi & thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim, quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex syluis laudata, petuntq́; eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro, & intorto, crassiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua sui parte: corticem læuem, similemq́; vnedoni: scabrum alii spinosumq́; dixere: folium oliuæ, verùm crispius, & aculeatum: iuba olusatri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantùm, spinisq́; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore vtrumque nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, iisdemq́; temporibus, sed à radice vsque ad ramos, qui valent. Sudant autem spontè priusquàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoque melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua vitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solùm peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est: hæc Plinius. Quo fit, vt facilè crediderim nostri vsus myrrham Indicam esse: namque per mare rubrum, & inde per Carouanas (vt dicunt) Alexandriam importatur.

Myrrhæ hist. ex Plinio.

Myrrhæ quoque historiam non iniucunde scripsit Theophrastus lib. 9. ca. 4. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq́; arbores aliæ super montem, aliæ in pede mōtis culturis propriis: quamobrem aliæ coluntur, aliæ vitam agunt incultæ. Montem istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoque de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremq́; narrant: caudice duro, contortoq́; iuxta terram crassioriq́; sura hominis, cortice læui adrachnæ simili. Alii verò, qui se vidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt: neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq́;. Sed thuris folium laurinum, læueq́;: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo simile, crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum vehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atque ita vidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, & ramos incisos quidem, sed alios veluti securi percussos videri, alios tenuiores incisuras habere: & lachrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnusquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem vniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim locis illius dominos esse, iustitiaq́; mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: vnde & thus, myrrhamq́; sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoque se audiuisse dixere, myrrham, thusq́; collectum vndique ad Solis delubrum conuehi: quod Sabæorum esse sanctissimum inter omnia regionis illius, custodesq́; Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensurarum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit: mercatores verò, qui venerint, tabellas aduertere, eiusq́; quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, vnde merces acceperint: sacerdotem deinde venire, parteq́; tertia pretii Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idque seruari tutissimè dominis, donec acceptū venerint. Alii myrrhæ arborem terebintho similē reddidere, sed scabriorem, spinosioremq́;: folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoque veteres præstantiores haberi. Nasci verò hanc, & thus in eodem loco terra subargilia, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, videlicet ningi, & imbribus perluī, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoque longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim & myrrham nasci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrem verisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitium constat. Probatur melior gustu, eiusq́; norma concolorem accipiunt: hactenus Theophrastus.

Myrrhæ hist. ex Theophr.

Myrrhæ drachma ex vino Cretico calido pota, hora vna ante paroxysmum datur vtiliter quartanariis, sed sudare vos in lecto statim oportet, tribus replicatis potionibus, in ipsis accessionibus. Hoc medicamento ego ipse curatus sum. Valet quoque ad idem in Catapotiis cum Theriaca conformatis, magnitudine ciceris. Horum si vnum quotidie voretur, hora vna ante paroxysmum, quartanarii bene habebunt. Myrrha ponitur in Antidotis, quæ ad venena, venenosorum animalium ictus, & aduersus pestilentiam parantur.

Myrrhæ vires in febri.

Fit quoque è Myrrha oleum, quod ita paratur. Decoquuntur oua gallinarum, quousque dura fiant, deinde secantur secundum longitudinem in duas partes æquales, & exemptis vitellis, replentur Myrrhæ puluere, conduntur q́; in humido loco, donec Myrrha liquescat in oleum. Huius vires sunt ad tollendas vulnerum cicatrices, & faciem erugandam, vbi frequenter illinatur.

Ol. Myrrhæ.

Cæterum alio quoque myrrhæ fuco mulieres nonnullæ faciem absque rugis præseruant. Admouent igni ferream nouam patellam, quousque cādescat, deinde vino albo cū impetu ore proiecto, patellā ipsam restinguunt, mox capite linteo amplo contecto, vaporē facie excipiunt, subinde in eandē patellam rursus igne candentē Myrrhā contritā proiiciunt, eodemq́; linteolo contectæ fumum recipiunt, demū ipsomet linteo faciem contegunt, & dormitum se conferunt. Fit eiusmodi fuco, singulis octo diebus parato, vt eæ perpetuo erugatæ, iuuentutem etiam iam senescentes mentiantur.

Fucus ex Myrr. ad rugas.

Myrrhæ meminit Gal. libr. 8. simplicium medicam. vbi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaque capitum vulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eiicit: adest hinc ei

Myrrhæ vires ex Galeno.

& ab-

& abſtergendi potentia. Sic igitur ocularibus miſcetur facultatibus, vtique quæ ad vlcera, & craſſas cicatrices præparantur. Eadem de cauſa inditur & medicamentis, quæ ad tuſsim veterem, & aſthma, ſiue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exaſperat, ſicut abſtergentium nonnulla, verùm adeò moderatam obtinet abſterſionem, vt nonnulli eam arteriacis quæ vocant, medicamentis commiſceant, tanquam ſufficienter excalfaciens, & deſiccans medicamen: ſcilicet abſterſionem proficiſcentem ab amaritudine nihil verentes: hæc Gal. Porrò vbi myrrha deſit, Gal. in ſuccedaneis (ſi tamen liber is Galeni eſt, nobis enim ſpurius cenſetur) odoratum calamum ſupplet. Conſtantinus verò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos velim, vt nullo pacto eorum ſequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum ſupponere. Namque Auicenna hanc ſententiam omnino refellit, cum vtatur his verbis: pro myrrha ſubſtituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: ſed hoc falſum eſt. Poſtremò illud etiam notandum eſt, quòd (vt Gal. inquit lib. 2. de comp. medic. per genera) myrrha ſemper medicamentis eſt commiſcenda, cum ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, veluti etiam thus, & aloe. De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate noſtra ſit (vt arbitror) omnibus incognita. Σμύρνα ſic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler Mur, ſeu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis: Mirrhen, *Germanis: Mira, Hiſpanis: Myrrhe, Gallis: Myrtha, Bohemis.*

Myrrhæ ſuccedanea.

Bœotica myrrha.

Nomina.

† *Exemplaria Græca typis expreſſa habent, διαχεομένη πτερῷ τῶν μυξωτήρων, id eſt, illita alæ narium. Quæ verba inunctionem ad partem naſi referre videntur, non autem ad inſtrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teſte etiam Galeno lib. 11. de vſu partium, πτερὸν ſeu πτερύγιον pars quædam naſi vocatur.*

Myrrha, μύῤῥα Hippocrati: communis opinio, nobis non eſſe veram Myrrham: aliqui tamen exiſtimāt Benſoinum officinarum, veram eſſe Myrrham. Sic Beniouinum Amygdaloides, eſſe apud Dioſcoridem Myrrham Troglodyticam, Gummi verò quod Luſitani Anime vocant, multi Myrrham Amineam Dioſcoridis ſtatuunt. Sic & Indicam Myrrham à Plinio vocatam eam eſſe, qua vera Myrrha adulterabatur. De Bœotica Myrrha quæ proponit Dioſcorides, videntur non genuina, quod ex Serapione capite de Myrrha colligi poſſe videtur, qui non radicem arboris dicit, ſed inquit, Myrrha quæ eſt ex terra, quæ dicitur Laptoteno, id eſt Bœotia, abſcinditur ex radice arboris, quæ eſt in terris illis: vult ergo ex radice exſcindi, quemadmodum inciſione elici ſolent reliqui liquores: at hæc hodie omnino non cognoſcitur.

Στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

STYRAX lachryma eſt arboris malo coroneæ ſimilis. Præfertur pinguis, flauus, reſinoſus, albicantibus grumis, quàm plurimum in ſua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleum liquorem reddit: qualis è [a] Catabalis, Piſſidia, & [b] Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfuroſus, [c] friabilis, canoque ſitu obductus. Cæterùm lachryma inuenitur gummium ſimilitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: verùm perpauca manat. Adulteratur ligni ſcobe, quam vermiculi erodentes excuſſerunt, melle, & iridis ſedimento, & quibuſdam aliis. Alii ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantiſſimis ſolibus cum ſtyrace ſubigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua veluti vermiculos exprimunt, vænundantque. Styracem hunc, † quoniam in vermiculorum ſpeciem contrahatur, ſcoleciten cognominant, quem tanquam ſyncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: ſiquidem acer admodum eſt, qui adulterationis vitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tuſſi, deſtillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ voci: vuluæ præcluſæ, duritiaue laboranti conuenit: cit menſes potu, appoſituque: aluum leuiter mollit, ſi exiguum cum reſina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miſcetur vtiliter diſcutientibus malagmatis, acopiſque. Adoletur autem, & igni torretur, vt fiat ex eo veluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quę thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria ſtyracinum oleum componitur, quod calefacit vehementer, & emollit: verùm caput dolore afficit, aggrauatque, & ſoporem adfert.

[a] Orib. leg.
[b] γαβαλίτης λύκιος.
[c] Meum, habet tantum ψαθυρός. i. friabilis.

STYRAX.

STyracis planta proceritate, ac forma malo Cotoneæ eſt ſimilis. Folia tamen longè minora profert, auerſa parte albicantia, ſolidaque, robuſta, oblonga paulo, latiore tamen ambitu. Flos eſt illi albus, aurantiæ mali haud longè diſsimilis. Baccas profert longo pediculo appenſas, & tenui quadam lanugine obductas, rotundas, & in acutum deſinentes, nucis ferè Ponticæ magnitudine, in quibus aliquot concluduntur oſsicula ſemen continentia. Habentur Styracis plantæ in Italia non ſolùm in hortis nonnullis, ac viridariis, ſed etiam ſpōtè prouenientes in Romano, ac Tyburtino agro: ſed in Italia gūmi non proferunt. Hanc plātam vidi ego primùm Venetiis, in viridario clariſsimi medici Maffei à Maffeis, vbi alia plura & rara, diligenter coluntur. Gummi, quòd è Styracis planta emanat, vocatur paſsim in Italicis officinis Storax Calamita,

Styracis conſider. & hiſt.

quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Namque ipse de simplicibus medicamentis agēs, quæ ad theriacæ compositionem faciunt, optimum iudicauit styracem, qui in calamis è Pamphilia ferebatur: vnde calamitæ cognomen sibi facilè vendicauit. Itaque cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in vsu medentium est, vt dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adiiciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantum præstare cæteris, quantum vinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus venditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, vbi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτος ἐστιν ὁ καταβαλίτης, *hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neque probat lectionem mutandam esse in Gabaliten, quemadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit vir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda videtur, quippe quæ Plinii testimonio comprobatur lib. 12. cap. 25. vbi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Cassium Seleuciæ mōtem. Atque etiam ei adstipulatur Oribasii codex manuscriptus, in quo lib. 12. legitur* γαβαλίτης *& non* καταβαλίτης. *Porrò Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidū fuisse censet, non alia (quantum equidem video) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à veritate desciscit, quandoquidem Dioscoridis styrax lachryma est arboris malo cotoneæ similis: cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facile constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neque certè mihi rationi consonū videtur, ex eo quod Galeni tempore styrax in calamis vehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (vt mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lachrymam colligebant, eam statim in calamis includebant, quàm vt suauis eius odor cōseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ii (vt memoriæ prodidit Theophrastus lib. 9. cap. 16. de historia plātarum) qui ipsum in Creta legebant: siquidem ii dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne vis eius expiraret. Præterea cùm apud veteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haudquaquā possum huic Fuchsii sententiæ adhærere: quinimo cogor eam prorsus refellere, quod rectius sentire videar cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterum Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta, ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta verò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quod styrax plerunque puluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati vermiculi erodentes, ob idque ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (vt idem scribit) cedri lachryma, vel gummi, melle, aut amaris amygdalis: quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Paratur è Styrace oleū odoratum hoc modo: Styrax biduo è rosarum aqua maceratur, deinde vnà cum aqua in vitreo vase, luto circumlinito collocatur, huic rostrato lambico superimposito & in fornace collocato, ignis sit moderatus, quousque aqua tota in recipiens vas destillauerit. Cùm verò oleum fluere inceperit, fortiore igne opus est, donec totum effluxerit. Præstabit hoc oleum non solùm ad odoramenta, sed etiam ad ea omnia ad quæ styrax: est tamen longè ad omnia valentius. Huius meminit Galenus lib. 8. simpl. medic. sic inquiens: Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusq́ue, quas* κορύζας καὶ βράγχους *vocant, prodest. Tum mēses seu potum, seu admotum proiicit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis.* Στύραξ *vt Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè verò Mehu, Mehaha, seu Astarach: Italicè, Storace: Officinis, Storax calamita: Hispanicè, Estoraque.*

Manardi lectio non probata.

Fuchsii opinio styracem calamitem liquidū fuisse reprobata.

Styracis adulteratio.

Oleū ex Styrace.

Styracis vires ex Galeno.

Nomina.

† quoniam in vermiculorum speciem contrahatur. Hæc verba non leguntur in Græcis codicibus: sed ea (vt arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem, quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Styrax triplex in officinis.

Styracis in officinis tres differentiæ: styrax calamita, styrax liquida, & styrax rubra. Secuti fortasse Arabes, siquidem Serapio diuisit in liquidum & siccum: per liquidum intelligit modò oleum ex nucleis extractum, modò ipsam arboris lachrymam, modò stillatitium humorem è Myrrha quem Stacten vocat Dioscorides: per siccam verò corticem fructus, postquam expressum est oleum. Auicenna similiter humidum & siccum facit, humidum, vnum qui sponte ex arbore fluit, coloris citrini, quem Storacem calamitam vocant: alterum per decoctionem coloris nigri, quem Storacem liquidum: fæces autem Storacem siccum esse. Videtur sic distinguendum, vt alia sit Styrax calamita, seu rubra, alia styrax liquida, cuius veteres Græcos fecisse mentionem necdum inuenimus: hæc censetur quibusdam Oeleomeli Dioscoridis: hoc enim ex quorundam surculorum in aqua decoctione fieri tradunt: alia Styrax sicca, seu styracis cortex. Ad styracis genera reduci potest id quod Liquidambar nunc vocant, resina liquida odore styraci similis, quæ ex arboris magnæ (quam Americi Ocosol vocant) frequentibus ramis ac foliis hederæ, crasso & cinereo cortice inciso aut excauato emanat, cui indigenæ corticem confractum (suauioris odoris gratia dum vritur) miscent. In noua Hispania provenit, & ex India Occidentali adfertur. Cuius differentiæ aliquot, aut ex vulnerata arbore effluit: aut ex recenti resina humido loco reposita oleum odoratius stillat, quod ol. de Liquidambar vocant: aut ex hoc oleum exprimitur, minus perfectum, quo chirothecæ inficiuntur: aut ex ramis comminutis & coctis pinguedinem innatantem colligunt. Folia in fasciculos collecta cum summitatibus, odoris gratia, vestibus Indi apponunt, à quibus Hispani emunt. Huius, styracis loco vsus, cùm calidum sit in fine secundi & humidum gradu primo: sed oleum longè subtilius, & frigidis morbis vtilius. Hæc summatim ex autore historiæ Mexiocanæ, & Nicolao Manarde desumpta: qua de re & Clusius in Garziam, Cæsalpinus & historia Lugdunensis, Liquidambar nomine.

Oeleomeli quibusdam Styrax.

Liquidābar quid.

Oleum de Liquidambar.

Βδέλλιον. BDELLIVM. CAP. LXIX.

BDELLIVM a [alii bolchon appellant, alii madelcon:] lachryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, b liquescens facilè, ligni ac sordis expers, † suffitu odoratū, vngui simile. Est etiamnū bdellii genus sordidū, nigrū, vberioribus glebulis in offas cōuolutum, c aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido d siccū resinosum,

a Orib. non leg. & meum habet ἔλοχον ita etiā Drag.

b εὐμάλακτον. i. quod facilè mollescit.

c Meum παλατῶδες.

d Non leg. Orib.

ſum, e liueſcens, ſed facultate ſecundum. Adulteratur gummi, ſed ita vitiatum non perinde guſtui amaritudinem repræſentat, nec vſque adeò ſuffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasq; hernias diſcutit cum ieiuna ſaliua dilutum: vuluæ ſpiracula laxat appoſitu, & ſuffitu: & partus, humiditatesq; omnes extrahit: calculos potu comminuit, vrinam mouet: tuſsientibus, & à ſerpente percuſsis vtiliſsimè datur: valet ad rupta, vulſa, laterum dolores, & diſcurſantes ſpiritus. Malagmatis inſeritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos proſunt. Contuſum reſoluitur affuſo vino, aut aqua calida.

ὑπόπελιον. i. ſubliuidum Me.

PRæſtantiſſimum Bdellium Dioſcoridi tranſlucidum eſt, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liqueſcens facilè, & quod incenſum odorem emittat vngui odorato ſimilem. Quod ſi modò noſtro tempore in Italiam importatur, adeò rarum eſt, vt (quemadmodum de myrrha diximus) ad oſtentationem tantùm aſſeruetur, vel ad adulterini, & reprobati dignoſcendi normam. Credidere quidam, hoc vulgare Bdellium, cuius paſſim in officinis eſt vſus, conſtare partim ex nigro, quod India mittit, partim verò ex eo Arabici genere, quod ſiccum, reſinoſum, liuensq; ex Petra defertur, vtriſque à mercatoribus ſimul miſtis. Quod ſi ita res ſe haberet, non eſſet planè moleſtè ferendum, quod ſaltem mediocre impertiretur, poſtquam nobis optimo interdictum eſt. Verùm etſi hoc fieri poſſit, cùm tamen in eo parum, vel nihil amaroris ſentiatur, cùmque cæteris ferè omnibus tum notis, tum qualitatibus ſit expers, quas ei Dioſcorides tribuit, eſt potius opinandũ factitium id & adulterinum eſſe, quàm legitimum. Hinc factum eſt, vt quidam recentiores ſimplicium indagatores, cum nobis perſuadere vellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, vnde aduehi conſueuerat, ſomniauerint communem myrrham legitimum eſſe bdellium, vt eorum ſententiam refellentes, in præcedenti commentario ſcripſimus. Huius, quo paſſim vtimur, plura quidem habentur genera: ſiquidem aliquod quandoque vidi nigrum, reſinoſum, odore fœtido laſeri quadantenus proximo: aliud trãslucidum, vtpote taurinum glutinũ, ſed ſiccum, amaroris expers, nulloq; odore præditum: quoddam verò adeò vulgari myrrhæ perſimilè, vt ab ea vix dignoſci poſſet. Quæ omnia genera tametſi illegitima cenſeantur, officinis tamen tanquam legitima, & præſtantiſſima in medicamentis paſſim temerè vſurpantur. Bdellium ſcriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his verbis. Vicina eſt Bactriana, in qua Bdellium nominatiſſimum. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum verò, & in offas conuolutum, hadrobolon. Eſſe autem debet tranſlucidum, ſimile ceræ, odoratum, & cùm fricatur pingue, guſtu amarum citra acorem. In ſacris vino perfuſum odoratius. Naſcitur & in Arabia, Indiaque, & Media, ac Babylone. Aliqui Peraticum vocant ex Media aduectum, facilius hoc, & cruſtoſius, amariusq;: at Indicum humidius, & gummoſum. Adulteratur amygdala nuce: hæc Plinius. Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Bdellium quod Scythicum nominant, quod ſanè & atrius eſt, & reſinoſum magis, emollientis admodum, & efficacis virtutis eſt. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius eſt, magis deſiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum eſt, & contuſum facilè molleſcit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius eſt, & admodum guſtu amarum, & acre, & ſiccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potiſſimum Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquoſas, ſaliua matutina, ieiunaq; ſubigentes, vt emplaſtri conſiſtentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu ſumptum frangere apparet, tum vrinas ciere, & crudorum flatuum diſcurſus, præterea laterum dolores, & rupturas perſanare: hactenus Galenus. Cæterùm inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminiſſe: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum eſt ipſum Dioſcoridis bdellium: alterum verò cuiuſdam plantæ palmæ ſimilis fructum eſſe tradidit. Hoc Neapoli frequentiſſimum vidimus, iiſq; in officinis accepimus, vbi ſacchari arundines è Sicilia petitæ venundantur. Nam cùm illic eſſem cum Bernardo Cleſio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæſarem Carolum V. inuictiſſimum Imperatorem agebat, multarum videndarum rerum, quæ ad medicam materiam ſpectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (vt ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, vel paulò ampliori longitudine. Vocantur hæ plantæ Neapoli vulgò CEFAGLIONI, quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, ſapidum, & ori gratiſſimum. Includitur hoc mille quibuſdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carioffi & archichiochi Itali vulgò vocant) præferunt: quandoquidem id ſecundis menſis pro bellarijs cum pipere, & ſale ſolenniter aſſumunt, tum quòd guſtui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd venerem conciliet. Porrò illa vulgaris Ceſaglioni appellatio (quantum conijcere poſſumus) à Mauritanis accepta eſt: ſiquidem Serapio ſic inquit. Ceſilio eſt cor iſtius palmæ: & natura eius eſt, ſicut natura palmerij. Gal. inſuper lib. VIII. ſimpl. med. de palma differens, eius medullam encephalos appellari tradidit: ex quo adducor, vt ſuſpicer, inde Arabes Græca voce corrupta ſuum Ceſilionis nomen accepiſſe. Quod Βδέλλιον Græci, Bdellium ſimiliter Latini vocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol aut Mochel: Itali, Bdellio. Hiſpani, Bedelio.

Bdellij conſideratio.

Bdellij vulgaris genera.

Bdellii hiſtoria ex Plinio.

Bdellii vires ex Gal.

Bdellium alterũ Serapioni, palmæ genus.

Ceſaglionis conſideratio.

Nomina.

† Licet Saracenicæ arboris lectio admitti poſſit, quòd Saraca, vnde Saraceni dicti ſunt, vrbs ſit in Arabia, non tamen improbanda videtur lectio Arabicæ arboris, quod non ſolùm Plinius ſcribat bdellium in Arabia naſci, & Galenus alterum Bdellij genus Arabicum faciat, ſed etiam quod Oribaſius lib. XI. legat δάκρυόν ἐςὶ δένδρου ἀραβικοῦ: hoc eſt: lachryma eſt arboris Arabicæ.

† Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus ſic legitur: εὐώδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι. hoc eſt, ſi verbũ verbo reddamus: odoratum in ſuffitu, ſimile vngui. Eadem verba ex Dioſcoride referunt inter Græcos Aetius & Oribaſius. Cæterum in iis verbis illud dubiam ſententiam facit, quòd nõ facilè colligi poſſit, quid per ὄνυχι intelligat Dioſcorides: nam cùm hæc vox homonyma ſit, & plura ſignificet, cui potiſſimùm rei conueniat, auctor non explicauit, vt hinc vel aliquid deeſſe ſuſpicandum ſit, vel hac voce diuinandum de nota illa Bdellii optimi magis ſit, quàm aliquid certi ſtatuendum. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, viri doctiſſimi, verba illa in diuerſum ſenſum trahant. Alii enim probatum Bdellium volunt benè odoratum eſſe ſemper, ſed incenſum, fieri vngui ſimile, vt Manardus libro ſuarum epiſt. octauo: alii dum incenditur, odore malunt vngui aſſimilari, vt Hermolaus: quorum tamen vtrunque conſtat de odorato vngue intellexiſſe. His adſtipulari videtur Serapio inter Arabas, qui Bdellii deſcriptionem Dioſcoridi acceptam ferens, verba illa interpretatur in hunc ſenſum: cùm incenditur, bonum ſpirat odorẽ, odori vnguis odorati ſimilem. Sunt porrò qui Bdellium ſuffitu odoratum faciunt, vngui ſimile, vt Ruellius, qui certè ea ſimplici verborum illorum verſione non minus ambiguum reliquit illius notæ ſenſum, quàm in Græco reperiatur. Marc. autẽ diuerſam ab antedictis ſententiã protulit, nã ita vertit illa verba: cum incenditur, odoratum, & humano vngui colore ſimile. Hæc vtique Marcelli interpretatio plura habet, quam in Græcis codic. legantur, ea fortaſſe ratione ab eo addita, vt nulla reliqua eſſet ambiguitas, quanquã in hoc à Manardo redarguitur.

Mihi quidem hactenus placuit Serapionis interpretationi subscribere, vt patet in principio huius commentationis: nunc
verò quid mihi sentiendum sit, fere incertus sum. Videntur enim verba illa Dioscoridis ita distincta esse, vt duas Bdellij
optimi notas faciant: quarum altera est, vt odoratum sit, cùm suffitur: altera, vt sit vngui simile. Sed relinquitur dubitatio
an vnguis odoratus, aut humanus sit intelligendus: eò tamen inclinat animus, vt putem humanum vnguem intelligi, quòd
Plin. lib. XII. cap. IX. de bdellio differens, Bactriano vngues reddat candidos, cùm inquit. Bactriano nidor siccus, multiq; can-
didi vngues. Ex his nimirum verbis liquet, Bdellium illud albis maculis vngui humano similibus refertum esse. Id quod et-
iam videtur Bdellio assignasse Damocrates in suis carminibus, quibus cypheos compositionem cecinit, & quæ à Gale. refe-
runtur lib. II. de antidotis, dó ita scribit. Σχοίνυ ιβ. καὶ κρόκυ μίαν, βδελλίυ Ὄνυχας < γ΄, ἀσπαλάθου β S. *Hæc duo car-*
mina soluta oratione ad verbum sic vertemus: Iunci odorati duodecim, & croci vnam, Bdellij vngues drachmas tres, aspa-
lathi duas semis. Sanè quòd Damocrates Bdellij vngues in cypheos compositionem addat, me magis mouet, vt credam Bdel-
lium notam peculiarem habere, qua vnguium effigiem repræsentat: aut quòd illud Bdellium sit præstantius, cui sint macu-
læ humanis vnguibus similes. Sed hæc fortasse fusius, quam deceat, vt quid alii, & quid ego sentiam in illis Dioscoridis ver-
bis, exponerem, ita tamen vt malim eruditiorum quoque iudicium esse.

Bdellium densata lachryma est ex arbore quadam, Ceraso simili cortice vestita, emanans, atque
circa ramulos in magnos grumos concrescens, qui tam integri, quàm confracti ex Arabia, India, & vici-
nis aliquot locis adferuntur, vna cum adhærente sæpè cortice & ramulis. Hoc myrrhæ concretione &
aspectu simile, quare censuit quidam Bdellium Myrrhæ speciem esse (quidam Anime esse voluit) á qua
Bdellium à Myrrha differt. differt, non solùm quod arbores sint differentes, sed in eo quòd Myrrha sit fragilior, & in igne vt resina
ardeat: at Bdellium magis naturam gummatis resipit, difficile enim ardet, & humore mollescit, odor non
sine grauitate suauis. Sunt autem eius sex differentiæ: 1. Maioribus glebis ruffum, & cum frangitur in plu-
Bdellii differentiæ sex. rimos grumulos dissiliens, mediocriter splendens: 2. minoribus glebis subfuscum, intus ruffum, cum
frangitur in duas partes quasi dissectum se diuidens, translucens, densum, lentum, glutinosum, pingue,
& lachrymas albas calido in loco emittens. 3. nigrum, intus in nigro ruffum, glutinosum, mediá inter thus
& gummi cerasorum qualitatem resipiens. 4. Nigrum quoque, sed intus fuluum, purpureo colore, ma-
xime translucens, molle, glutinosum, cerasi gummi simile, eiusdemque saporis. 5. Colore & sapore priori
simile, sed intus pallidis aut candicantibus maculis distinguitur. 6. pallidum aut candidum, grumis ob-
longis, mediocribus, multis, longis, guttis densatis concretum, amarum, ingratum, omnibus speciebus a-
cerrimum. Eligendum est in quouis genere aspectu, cum frangitur, nitidum, cornu, aut taurino gluti-
ni simile, magis translucens, pinguius & mollius, cum hoc recentis indicium sit. Sunt qui Cuciopheram
de qua inferius Matthiolus aget, Bdellii fructus nomine allatam censeant, & vtrumque idem statuunt.

Λίβανος. THVS. CAP. LXX.

a Meum ἀπὸ χίδρος. T Hus in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculus
stagonias appellatum, suapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum est, candidum, cum fran-
b Meum ὁ ἐν μόλῳ. gitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicum verò a fuluescit, & colore liuet, sed rotundum indu-
stria factitant: nam in quadrangulares formas dissectum fictilibus versant, donec rotunditatem contra-
hat: verum huiusmodi thus tempore flauescit, quod atomum, aut syagrum appellant. Secundum locum
habet † Arabicum, & in b Smilo nascens, quod aliqui copiscum vocant, minus multò, & fuluius. Est &
genus aliud, cui amomite cognomen est, alioqui candidum: quod dum mollitur, mastiches more digitis
cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini resina, & gummi: quod facile deprehendi potest,
siquidem suffitum gummi flammam non eiaculatur, & resina in fumum euanescit, thus verò
statim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & astringendum pollet: ocu-
lorum caliginem discutit, caua vlcera complet & ad cicatricem perducit: cruenta vulnera gluti-
nat, infrenatque cunctas sanguinis eruptiones, etiamsi cerebri membranis effluat: vlcera, quæ ca-
coethe vocantur, & sedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formi-
cantes verrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambusta igni, pernionesque
cum suillo adipe, aut anserino, & vlcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: paronychijs cum
melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci vino infunditur, inflam-
matæ á partu mammæ, cum cimolia & rosaceo magna vtilitate perunguntur: additur ad arteriæ visce-
rumque medicamenta: prodest sanguinis excreationi potum. Sed in secunda valetudine haustum insani-
am mouet, & largius cum vino potú interficit, in fictili mundo thus crematur, flagrante glebula succen-
sum á lucerna, donec exuratur: post perfectam vstionem operire oportet, vsquedum restinguatur: sic e-
nim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vase cauo circa medium perforato cingunt ad excipi-
endam fuliginem, vt in eius mentione mox ostendemus. Alii crudo fictili luto oblito, & in fornacem in-
dito, cremant. Fictili etiam nouo vivacibus prunis torretur, dum non amplius bulliat, aut pingitudinem
vaporemve emittat: facile enim comminuitur, quod perustum non est.

Φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THVRIS. CAP. LXXI.

P Ræfertur thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè scaber, sine membranis. Ad-
b Meum στροβιλίνυ ἤπιτυΐνυ i. Strobilino aut pineo. ulteratur admisto d pini, aut nucis eius cortice, sed horum index ignis est, siquidem reliqui cortices
suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumum eructant: thuris verò cortex ardet, & cum odoris
fragrantia vaporem eiaculatur. Thuris modo vritur: & vis eadem, quæ thuri, sed validior, adstringentior-
que. Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laborantibus in pesso confert: ad cicatrices
oculorum, & caua, sordesque efficax est: tostus scabris lippitudinibus auxiliatur.

Μάννα λιβάνου. MANNA THVRIS. CAP. LXXII.

a Non leg. Orib. M Anna thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam &
thus, sed inualidiusculam. Sunt qui a cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris contusi adul-
terant.

terant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè ſuffitu aërium vaporem, ſed fuliginoſum & impurum expuit, & permiſtum ſuaueolentiæ halitus virus habet.

Α'ιθάλη λιβανότου. FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.

FVliginem thuris ſic facito. Forcipicula lucernis accenſas ſingulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo vaſe in medio perforato, deterſa diligenter ſorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut vtraque, ſubiectis quaternum digitorum altitudine lapillis, quò facilius perſpici queat, ſi vtantur: & quá locus capax fuerit, glebulas alias [a] ſupponito, & antequam prorſus prior gleba reſtinguatur, alíam imponito, donec ſufficientem fuliginem videaris coegiſſe. Continuó tamen externæ æramenti partes ſpongia, aqua frigida madefacta abſtergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua thuris cineribus admiſcetur. Deraſa itaq; fuligine, cinis cremati thuris ſeorſum ſubtrahendus eſt: idem opus, quoad ſatisfactum tibi videbitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones ſuſpendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata ſiſtit. Simili modo è myrrha, reſina, ſtyrace, reliquiſq;, lachrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

a ἀδρούς. integras Orib. addit.

Thuris hiſto. ex Theophr. & Plin.

CVm thus, Thuris cortex, manna, & fuligo ab vna tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus vnico commentario diſſerere. Sed primùm à thure exordiens, cùm Dioſcorides in eius ſcribenda hiſtoria, non late ſe diffundat, vt eos voti compotes faciam, qui eam audire deſiderant, hic referam, quæ ex Theophraſto lib. IX. *cap.* IIII. *quæque ex Plinio libro* XII. *cap.* XIIII. *diligenter excerpſi. Gignitur itaque thus (vt illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem vniuerſæ, ſed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis poſt Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni eſt: tractus is ſpectat ad orientem vndique rupibus inuius, & à dextra maris ſcopulis inacceſſus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo eſt centum millia paſſuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingũt alium pagum colentes, per quos thus euehitur vno tramite anguſto, à quibus etiam thus Minæum olim dictum eſt. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiuſq; commercium primi fecere, maximeq́; exercent. Cæteris interdictum eſt, his exceptis, videre thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (vt perhibent) ipſas arbores videre poſſunt. Ius enim in thus, ipſumq; legendi poteſtas, tricentum tantummodo eſſe familiarum dicunt, quæ per ſucceſſiones id ſibi vendicant, quæ etiamnum ob id a propinquis populis ſacræ vocantur, quòd cùm vulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cum metunt, nec fœminarum, nec funerum congreſſu polluũtur: atque ita religione merces augentur: quidam promiſcuum ius Minæis omnibus eſſe tradunt, & vnoquoq; anno inter ipſos diuidi. Cæterùm quanquam priſci Romani in Arabia bella geſſere, thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita eſt: neque Græcis etiamnum auctoribus (etſi plures de ea conſcripſerint) de eius effigie ſatis inter ſe conuenit, licet dixerit Theophraſtus, quòd arbos thuris, quæ ſuper Sardes apud delubrum quoddam ſurrexit, fronde lauri conſtet: Thus duntaxat meti ſolebat inciſo arboris cortice, canis ortu, flagrantiſsimis æſtibus, quòd tunc eſſet humoribus maximè prægnãs, quod poſtea legebatur ſequenti autumno. Verum dulcedo quæſtus aliam viam attulit, qua etiam primo vere ipſum legeretur, inciſis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore proſilit, atque diſtillat palmea tegete, vbi loci natura poſcit, alicubi area circum pauita. Purius & perlucidius illo modo, ſed hoc ponderoſius, minus pellucet, minuſq; viribus pollet. Vindemia verna thus rufum emittit, nec comparandum priori: vires enim imbecilliores ſibi ſortitur. Creditur nouellæ arboris candidius eſſe, quàm veteris: quod hæſit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticoſum. Tradidit Dioſcorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flaueſcere: quòd indicat, thus & in aliis regionibus naſci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cum Theophraſtus, & Plinius ſatis compertum haberent, quamuis prius ſcripſiſſent, thus præter Arabiam nullis gigni, dixere tamen poſtea, quòd ex relatu acceperant, id etiam naſci in quibuſdam inſulis.*

THVS ET EIVS FOLIVM

Thuris vires.

Datur vtiliter potandum dyſentericis, & diarrhœa laborantibus, & iiſdem clyſtere quoque infunditur. Linitur cum lacte aduerſus ſolis ardores. Cum aqua autem nymphææ bibitur drachmæ pondere ad gonorrhœam. Auget memoriã bibitum oboli pondere: fugat triſtitiam, & lætificat cor, & conuenit omnibus eius affectibus, præſertim vbi miſceatur cum medicamentis, quæ cordi opẽ præſtant. Fit è thure medicamentum, quo nihil præſtantius, certiuſq; vidi ad oculorum lippitudinem, & ruborem: & enim ſæpe vna tantum nocte affectos iuuit: Accenditur Thuris grumus, acuto ſtilo affixus, cerea cãdela, mox in aquæ roſaceæ vnciis quatuor reſtinguitur, repetuntur incenſiones extinctioneſq; trigeſies, & deinde percolata aqua linteolo mundo, oculorum angulis cum penna veſperi illinitur, dum cubitum affecti ſeſe recipiunt. Atqui ſi rubor, lachrymæq; vehementi cum dolore fuerint, additur tantundem lactis muliebris. Siſtit Thus ſanguinem è naribus manantem, ſi cum tela arenea & aloe, excipiatur oui vnius albo, & cum licinio introducatur in nares: Thuris ſuffitu ſanatur quoque tẽaſmus, addita præſertim colophonia reſina.

Catapotia ex Thure.

Fiunt ex Thuris drachma, & agarici ſcrupulis quaternis cum hyſſopi ſucco catapotia decẽ admodũ vtilia ad frigidã tuſsim, ſi vnum tantũ quotidie ſumat æger veſperi iturus dormitũ. Paratur ex Thure puluis quoque admodum vtilis ad dyſenteriam hoc modo: Sumito Thuris, Maſtiches, cuiuſque drachmas duas, luti Armenij drachmam, coralliorum rubeorum, cornu ceruini vſti, ſingulorum drach. ſemis. Lapidis hæmatitis vſti ſcrup. duos: terito ſimul omnia: datur ex vino rubeo ſeſquidrach. horis duab. à cœna. Thuris & Myrrhæ puluis oui albo except. frõti tẽporibuſq; illi-

tus;

tus, hemicranios dolores mulcet. Thus (vt scribit Galenus lib. VII. *simp. medicamentorum) excalfacit ordine secundo, desic-*
Thuris facul. ex Gal. *cat verò primo, paululumq; adstringit. Sed candido minimum adstrictio manifesta. Cortex eius euidenter adstringit: pro-*
inde sanè strenuè quoque desiccat, adeò vt ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem crassiorum partium,
quàm ipsum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est eius vsus apud
medicos in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis, non tantum ijs, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admis-
centes, sed & ijs, quæ intrò in corpus sumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum siccioris, tum
calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, adeò vt ad tertium vsque excessum perueniat. Habet verò etiam abstersorium
quiddam: itaque eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt vlcera, videtur, velut & myrrhæ, & styracis:
hæc Galenus. Verùm, ne quispiam fortasse me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quòd in
Galeni locus restitutus. *Galeni loco citato non solum Gerardi Gaudani versio reprehendenda (quod tamen interpreti vitio minimè dandum est)*
sed etiam in Græcis tùm ipsius Galeni, tum Pauli Æginetæ codicibus cõmunis lectio deprauata videtur: quippe vbi in thu-
ris capite legitur apud Gal. ὁ δὲ θαλλὸς ἀυτοῦ ξηροτέρας ἐστι, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ ἀυτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, *hoc*
est, vt vertit Gerardus, Ramus eius tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, rectius legendum putaue-
rim, ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, *hoc est, Fuligo eius &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur: qui præ-*
terquam quòd ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis consi-
stunt vlcera, facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuisse videtur Galenus in prædicti capitis calce illa compa-
ratione, cùm inquit, veluti ex myrrha, & styrace. Nam lib. VIII. *simp. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, in-*
quit, thuris fuligini quodammodo est similis: & libro VII. *de fuligine scribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine vtuntur,*
in ocularias medicinas mista, eas videlicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accomodantur, atque etiam flu-
xione tentantur, & vlcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc vsurpant quoque eam ad facultates, quas
vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter, quàm thuris: sed styracis his quo-
dammodo valetior est. His igitur rationibus asserere nõ dubitauerim, hoc in loco vulgatos Græcos codices fortasse librariorũ
incuria vocũ similitudine deceptorum deprauatos esse: quodq; loco huius vocis αἰθάλη *quæ Latinè fuliginem reddit, succes-*
serit θαλλὸς *quæ ramum germenue significat. Quod etiam apertissimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum suo*
tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno ac-
cepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aetium videre licet: quin etiam apud Auicennam cap. de
olibano legitur: fumus eius est vehementioris exiccationis & stipticitatis: tametsi Paulus hac menda non vacet, vel sui ipsi-
us fortasse, vel potius librariorum culpa. Nam aliàs non possem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc deprauatam
esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni videntur. Cæ-
terùm thus (vt Galenus scribit lib. IIII. *de compositione medicamentorũ per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis*
Auicen. lapsus. *corporibus, nam in humidis sarcoticũ est. Præterea cùm dixerit Diosc. thus in secunda valetudine haustum, insaniam face-*
re, & largius cum vino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolitæ
memoriæ thus opem præstare tradit. Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cœlo
collapsam super arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & vtero geren-
tibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. Verum res quidem aliter se habet: namque Pli-
Manna thuris. *nius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit: quod etiam*
testatus est Galenus lib. IIII. *de compositione medicamentorum secundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit*
in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, vt plenius legentibus satisfiat, cùm huius nusquam meminerit
Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæq; ipse etiam in Calabria vidi, vbi laudatissima
colligitur. Est igitur MANNA *quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aere veniens sublucanis temporibus, arborum ramis, &*
Mannæ cœlestis historia, & genera. *frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi*
morem efficitur. Huius duo tantum genera ipse in Italia vidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum verò à Calabris
defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur species: præstantissima altera, quam Mastichinam appellant, nomi-
ne à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma verò, & vilis altera, quæ Bombycina nuncupatur, quippe quæ nil
aliud est, quam aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut saccharo, alijsque imposturis adulterata. Calabriensis plu-
rimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis constãs,
translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atque suauis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis
insidet, tertias verò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæc granulis constat crassioribus, & colore longè minus syn-
cero. Ex ea, quæ nocte peracta è cœlo ceciderat Cossentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis fron-
dibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, quòd hæc mane legitur, priusquam sol exor-
tus admodum excalfaciat: namq; postea sole liquefacta, absorptaq; facilè euanescit. Quapropter plerique (vt à nonnullis
audiui) vbi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, vbi concretam ma-
iori commodo legunt. Hinc verò fit, vt nesciuerim ego, qua ratione ductus Fuchsius vir eruditissimus, scripserit libro de com-
Fuchsii opinio. *ponendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (vt suis verbis vtar) Calabrinam grano constare grandio-*
ri, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam vocari: quin & hanc vili-
ori pretio vendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus gnarusq; hanc
quam paulò antè reddidi, veram esse, non plura adijciam: sed relinquam in hoc fore iudicium eorum (sint vel medici, vel
pharmacopœi, vel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atque eam satis exploratam habent. Duo Man-
Mannæ Arabum. *næ genera etiamnum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum verò Terenia-*
bin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia
in grumos concreta videatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam verò ij Tereniabin vocant, Serapionis testi-
monio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Namque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium
inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quàm
Brasauoli lapsus. *Manna. Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (vt arbitror) pharmacopolam emisse à quodam*
Mauritano vas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo
genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm velit,
Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannam, qua communiter vtimur: eorundem verò Mannam esse huiusce liquidæ
speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur, quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quòd
Tereniabin quidam ros est è cœlo cadens melli grumoso similis, & quod aliter mel roscidum appellatur. Auicenna verò de
Manna

Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio. Credidit Auerroes, & post eum alij quam plurimi, Mannam veteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro III. *de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarumque folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, vt per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieque calida, & sicca fuerat aeris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in vnum coacti, ac densati fuisse videbantur: sed apud nos raro id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantque id roscidum mel, & aerium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quòd hinc Arabes suum deduxerunt Tereniabim, præsertimque cum scribat Serapio, hoc ab eis mel aerium appellari. Huius etiam meminit Plin. li. vndecimo cap. 12 his verbis. Venit mel hoc ex aere, & maximè siderũ exortu, precipueque ipso syrio explendente fit, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus: itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillumque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, vtinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò: hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, vt ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro* III. *capite nono de plantarum historia, his verbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesque quercus ferat, magis quoque illud confirmatur. Ergo nascitur vel hic melleus humor è cœlo cadens, in hac maximè insidens. Mannam vtriusque consistentiæ è cœlo demissam vidimus in Comitatu Goritiensi, vniuersoque Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à* CHRISTO *nato* M. D. XLVI. *Maio & Iunio mensibus: fuitque mihi ambarum colligendarum amplissima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglossi frondib. inhæserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalo, persicæ ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, vt facilè crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat, sed foliorum, in quibus delapsa recumbit: quare ab Arabibus diligentissimè perspecta, vtriusque Mannæ historiam diuersis per se capitib. suis monumentis prodidere. Cecidit quoque è cœlo Manna admodum copiosa, mastichesque grumis similis, agro Tridentino, in Ananiensib. montibus, & præsertim super larices arbores, vt testari possunt Clariss. Medicus Iulius Alexandrinus & Petrus Spezzalancius pharmacopœus Ananiens: quippe qui huiusce Mannæ, quam ipsemet legerat, selibram fere mihi Goritiam misit, quo fit, vt hinc, & ex cæteris, quæ præmisimus, manifestò deprehenderim non parùm aberrare Donatum Altomarum medicum insignem, cùm is plurib. contendat verbis, Mannam quæ in Apulia & Calabria è fraxineis legitur folijs, è cœlo haud quaquam decidere, sed ex ipsa & planta exsudare. Atqui tametsi id illi verum esse videatur, ego tamen concedam nunquam, Mannam, quã è lariceis foliis legerunt Ananienses è larice ipsa exudasse, cùm nihil prorsus resinosi resiperet: quin etiam quòd non solùm in arborum folijs spectetur, sed etiam in pratis, adeo, vt fœnisecæ præ manna à Sole dissoluta, falces ab herbis nequiuerint explicare. Fuit itaque hæc profectò Cœlestis Manna, perinde ac illa, quam ego proprijs manib. legi in agro Goritiensi, & alij perplures legerunt in circumstantib. locis. Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda videtur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum & herbarum folia reperiri, aeris & cœli clementia: sed etiam arboribus fraxino. s. & orneoglosso absque aliquo cæli rore, gummium modo inciso earum cortice, in lachrymas concrescere. Quod tamen vt à rei natura, ita etiam à ratione, & à veritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ætate canicularibus dieb. collachrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Manna, quæ dieb. superiorib. easdem in arbores ab aere deciderat. Nam cum illis regionib. vsu veniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim abundeque madescant, fitque cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, vt postmodum exurente canicula, inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concrescat: qui tamen cùm leues fungosique sunt ob arboris succi mistionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ virib. correspondent. Quòd autem id tantùm fraxino, orneoglossoque eueniat, cùm melleus ille ros in vniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, vt magnetis ad ferrum, & succini ad paleas: quippe omnib. clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinũ & congenerem orneglossum Mannã in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere. ex aliis verò arborib. eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumque diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice, non sanè primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt: at incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt. Monachorum sententiæ astipulatur Altomarus, cùm ipse sibi persuadeat communis vsus Mannam, nihil roscidi cœlestiue liquoris continere, sed tantum esse: quod etsi multis conatur ipse comprobare, cum tamen plura sint quæ non consentiunt, id ego examinandum sapientioribus relinquo. Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, vnum Crinitum Florentinum fuisse comperio: in cuius censuram Manardus Ferrariensis libro* I. *suarum epist. peculiarem epistolam conscripsit. Veruntamen venia illi danda est, cum & Serapio, qui Mauritanis omnib. in simpl. medic. historia præstitit, thuris Mannam cum cœlesti inepte confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius lib. de medic. compositione, ibique de eius viribus ac facultatib. disseruit. Manna tam Auicennæ quàm Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaque habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbeciliter. Ideoque tum fœminis vtero gerentib. tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita vires eorum auget. Bilem facilè educit: sitim extinguit: aperit, emollit, læuigatque gulæ, pectorisque partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Mastichina vocata, vno dũtaxat anno in suis virib. persistit: sed quæ in Italia prouenit, præsertimque Calabriẽsi agro plurib. annis incorrupta perdurat. Enimuero Fuchsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerũ cognitione clarus, in li. de compositione medicamentorum, quem secundò auctum excudit, Mannam à medicorum vsu explodere conatur his verbis. Manna leuem certè, aut ferè nullam soluendi, aluumque subducendi vim habet, quod iis compertum est, qui iuxta Libanum fuerunt: nã referunt indigenas eius mõtis, cùm abundè ea satiẽtur, nihil tamen lædi, aut aluũ sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquã obsonio nutriri. Quapropter cùm melli quodammodo similem facultatem habere constet, facilè ea carere liceret, modò peregrinorũ admiratione nõ ita duceremur, neque stulti, contẽptis nostratib. è lõginquis regionib. allatis vti potius, quã iis, quæ nostris in hortis proueniũt, mallemus: sed stultitiæ nostræ, temere sumptus immodicos faciẽtes, cõdignas damus pœnas: hæc Fuch. Quibus nimirũ verbis liquet eũ velle vsum Mãnæ prorsus adimi, atque ipsum ad medicã. deferri quæ*

Mannæ histo ria ex Galen. Pli. & Theo.

Plinius.

Manna in cõ mitatu Goritiensi, & foro Iulii.

Manna in agro Tridentino è cœlo delapsa, contra Altomarum.

Monachorũ opinio explosa.

Manna secto arborum cortice manans.

Petri Criniti error.

Serap. lapsus.

Mannæ temperamentum & vires.

Fuchsii opin. reprobata, Mannam explodere conantis.

nostris

nostris in regionib. proueniunt: vtinam æquè commodè & tutò fieri posset ista commutatio, vt saltem, quod ipse vehementer cupit, immodicis sumptib. parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus persuaderi possimus, idcirco cogor in hoc eius sententiæ refragari: namq; quod Manna aluũ subducat, & eam quidẽ innocue, non solùm cõuenit inter auctores, qui hactenus de illa scripserunt, sed ita etiam quotidiana experientia docet: siquidem duarum & semis vnciarum pondere data aluum perbellè deijcit, & priuatim bilem educit. Quod autem Libani montis indigenæ Manna non vt medicamento quod purget, sed vt obsonio, quod nutriat, vtantur, quis tam facilè vt Fuchsius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur, aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua vt decet, experimentum tueatur? certè nullus, si rectè iudico. Vt autem medicamenta peregrina abolescant, quæ mitissimam soluendi vim habent, inter quæ iamdudũ Manna principem ferè locum obtinet, vtemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusa, tithymalis, bryonia, & aliis huiusmodi, quæ passim nascuntur in hortis & campestribus, atq; vim lethiferam ac perniciosam sortita sunt? absit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatissimorum auctorum, quam alterius quicunq; sit, illi enim non contenti simplicib. medicamentis quæ suis in locis nascebantur, peregrinis etiam vti voluerunt: quos tamen tãtum abest, vt stultos dicamus, vt etiam sapientes iudicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsium ita malè de Manna sensisse, quam omnib. eo excepto, perspicuum est sine molestia ventrem purgare. Equidem optarem, vt ij, qui alicui medicamento vsum abrogare student, vel id æquius & modestius agerent, aut è nostratib. ea proferrent, quæ eandem vim præstare possent: neq; enim ego is sum, qui peregrina nostratib. præferre velim, modò hæc cum illis virib. certare valeant.

Peregrinis medicamentis etiã vtendum.

Nomina.

Λίβανος καὶ λιβανωτὸς id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: *Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenso: Germanis,* Weirauch: *Hispanis, Encienso: Gallicis, Encens: Bohemis, Kadidlo.*

† *ἄτομος. Hæc dictio hic, & paulò post legitur in vulgarib. Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secũdo verò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum videbatur Marcello, Dioscoridem vsum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum .s. ἄτομον ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus, qui præterea dubitat quomodo atomos Latinis sit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem videntur ab Oribasio sublatæ lib.* XII *vbi primò non ἄτομος, sed ἄτμητος legitur, quæ vox sine controuersia illæsum, atq; non scissum thus facit: secundò verò nihil legitur, quod argumento est, atomum secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem τύαγρος, quæ vox vt est illius factitij thuris cognomentum, Oribasio teste legitimum, ita non mutanda videtur.*

† *Hic vulgaris lectio habet, ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὃν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι. id est: Arabias, & in Smilo nascens quod aliqui copiscum vocant. Marcellus non ἀραβίας, sed ὀρόβιας legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libro* XII. *vbi ὁ ὀρόβιος tantùm, reliqua verò vt addititia non leguntur.*

† *Exemplaria Græca vulgata hoc in loco legunt μεθοδευόμενος: quæ vox, in itinere, à Ruellio, & artificiosè conformatum, vertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribasio.*

Thuris nomen.

Thus dictum aut á Græco θύος sacrificium notante, aut à tusis glebis, λίβανος à λίβω stillo: licet Græci fabulẽtur á iuuene Assyrio huius nominis, quòd Deos studiosissimè coleret, ab inuidis occisc (hinc nihil esse Diis thure gratius) in hanc fruticem conuerso dici. Arbor Galeno λίβανος καὶ δενδρολίβανος: lachryma verò λιβανωτὸς, quæ Hippocrati λιβανώτου κάρφος dicitur. Præter Theophrastum & Plinium, de thure multa scriptis tradidere Diod. Siculus lib. 3. & 6. antiq. Solinus cap. 36. Strabo & alii antiquissimæ fidei historiographi. Sed recentiores aliter arborem thuris descripsere: Thenetus qui iconem ponit tomi 1. Cosmog. lib 4. arborem thuriferam pinus resiniferas referre, succum (ipsum thus) fundere qui tempore durescat, cum quo granula reperiantur arenæ aut sabulo similia, quæ sint Manna thuris.

Thuris arbor

Garzias arborem humilem scribit foliis Lentisci, alteram montanam, à qua laudatissimum thus: alteram in planis nascentem, quæ nigrum & improbum thus fundat. Verum ex aduersariis folium adposuimus quod ab imo pediculo ad summum vsq; duplicatum, quasi ex geminis tenuibus tunicis conflatum, vagina sesquipalmum longa instar infundibuli hiantis, supernè galeata.

Thuris differentiæ.

Differentiæ plures, colore & magnitudine grumorum variantes mixtim adferuntur I. Indicum maximis glebis constans, ex liuido nigricans, candicantibus aut flauis maculis nigricans. II. Mammosum, multis oblongis guttis densatis pendularum mammarum figura compositum, quod flauum & stagonia cognominatur. III. Masculum, paruis rotundiscandicantibus, aut flauuis granis, partim singulis, partim geminis cohærentibus cõstans: IV. Orobia, granulis minimis, eruo æqualibus, globosis, colore masculo simili. Eligendum authore Gal. 5. Meth. magis tenax & resinosius, hoc enim mollius & albidius: tum quod mansum, ritu aloes & mannæ non comminuitur, sed velut mastiche partes habet cohærentes.

Manna Thuris.

Mannam veró Thuris, Græci etiam ὑπόσεισμα à concussu dixerunt, & veteres Latini pollinem Thuris quoq; nominarunt, cúm veterum Manna, sit lachrymæ thuris pollen & farina, quæ crebro motu ac concussione atterentibus, vt loquitur Aetius, se glebis eliditur: differe autem à Thure docuit Galenus 4. de compos. medic. secundum loca 4. sic 5. & 13. Meth. meden. vbi Mannam magis ipso thure adstringere scribit: quod dubio procul ob corticis thuris admixtionem contingit.

Fuligo thuris.

Fuligo dicitur Gazæ fauilla: Galeno λιγνὺς: sunt qui & ἡμισώματα semicorpora appellent, est tenuis fumus resolutus ex quacunq; re pingui incensa, imposito quodam concauo vase exceptus: qui ex omnibus resinosis & oleosis rebus fieri potest: modum conficiendi docuit Dioscorides, ostendit & Aetius lib. 1. at plenius in liquidæ picis fuligine declaratur. Quæ sit in ipsis differentia, quæ speciatim ab vsta materia obuenit, & quis vsus, Galenus 7. simplicium explicauit.

Πεύκη καὶ Πίτυς. PINVS, ET PICEA. CAP. LXXIIII.

PINVS ET PICEA generi eidem ascribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctioné arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex adstringit: prodest tritus, & illitus intertrigini, vlceribus summum corpus ocupãtibus, ambustisq; cum spuma argẽti, & manna: vlcera delicatulorũ acrimoniã recusantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum sutorio atramento serpentia cohibet: suffitu partus, & secundas eiicit: potus aluũ sistit, vrinam mouet. Folia eorũ trita, & illita inflãmationes leniũt, vulnera ab inflam. vindicãt: trita aũt, & decocta in aceto feruẽti collutione dẽtiũ dolores mulcẽt: hepaticis

vtilia

vtilia ſunt drachmæ pődere in aqua, aut mulſa pota. Piceæ nucis cortex, & folia potu idem præſtant. Teda earum particulatim ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum, peſſorumq; compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarii atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſsimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremq; mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arroſis oculorũ angulis: calloſis, glabriſq; genis, & collachrymationibus opitulatur. Pityides a appellantur pinorum, piceæq; fructus, qui in conis inueniuntur. Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſsi, & pectoris vitiis auxiliantur per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & veſica hebetant: ſtomachi roſiones leniunt: datæ cum portulacæ ſucco, virium infirmitatem roborant, corruptorum quoq; humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, vetuſti tuſsi ac tabitudini conferunt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

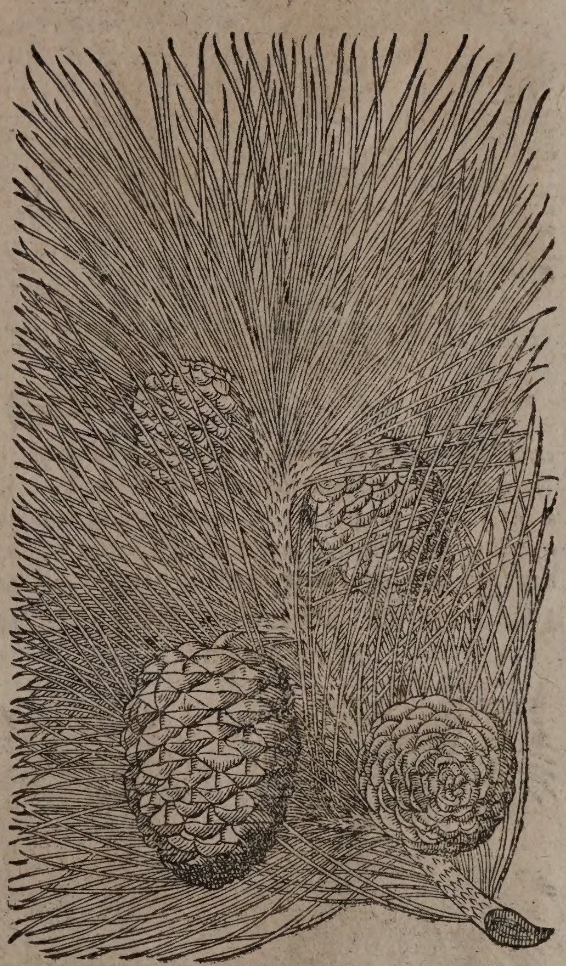
a appellantur pinorum, piceæque fructus, ita habent omnia exemplaria quæ vidi; ſed locus eſt mihi ſuſpectus, nam puto aliunde irrepſiſſe in conte. καὶ τῆς πεύκης.

Noſtræ nimirum negligentiæ adſcribendum foret, cùm nos aſsiduè habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum ſyluæ, niſi harum omnium ampliſsimam, veramq; hiſtoriam traderemus: eoq; magis ad hoc teneri videor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumq; nonnullos eum ſecutos, in huiuſcemodi plantarum hiſtoria, quæ reſinas fundunt,

PINVS SYLVESTRIS MONTANA.

I. PINVS DOMESTICA.

longè ab eo diſſentire, quod in Tridentinis montib. noſtris oculis perſpectũ, apud alios etiã teſtatum relinquere poſſumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophraſtum lib. III. cap. X. de plantarum hiſtoria, duas Pini ſpecies adnotaſſe, domeſticam alteram, alteram verò ſylueſtrem: huiuſq; in maritimam, & montanam diſtinctionem feciſſe, hiſce verbis. Pinorum aliam vrbanam, aliam ſylueſtrem aſsignant. Sylueſtris binum ſtatuunt genus, quorum alteram Idæam, alteram maritimam vocant. Harum rectior, celſior, materieq; craſsior Idæa: folio imbecilliori, tenuiorîq; maritima, & cortice læuiori, vtiliq; ad coria, quod alteri minus. Nux maritimæ rotũda, breuiq; dehiſcens: Ideæ oblongior, viridis minuſq; hiſcens tanquã ſylueſtrior: hactenus Theophra. Verùm nõ deſunt, qui cõtendant Theophr. hæc de picea ſcripſiſſe, non autẽ de pinu: ea nimirũ ratione freti, quod πεύκη de qua hic diſſerit Theophr. Græcis piceã, non pinum ſignificet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communẽ Græcorum ſententiam ſecutus, libro, quẽ arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationem, quod Theophr. περὶ πεύκης Græcè ſcriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace viri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quod propterea eum Græci ſermonis imperitum iudicem, ſed quòd mihi videatur non diu verſatus in Theophraſti & Galeni lectione, aut de plantis ijs ſcripſiſſe, quarum non certam habuit cognitionem: nam plura ſunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium eſt, quin veteres Græci πεύκην pro pinu, & πίτυν pro picea vſurpauerint. Neque certè veriſimile eſt Theodorum, Theophraſti interpretem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritiſsimum, ignoraſſe quid per illa tam vſitata & trita vocabula intelligerent Græci ſcriptores. Deinde Theophraſtus ipſe τῆς πεύκης nucem ϛρόβιλον vocat: ex quo palam fit, eum nomine πεύκης de pinu, non autem de picea ſcripſiſſe. Quandoquidem ϛρόβιλος non aliud deſignat, quàm nucem pineam, vt aperte declarat Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus his verbis. Nux pinea boni ac craſsi eſt ſucci, multumq; nutrit, non tamen facilè coquitur. Appellant autem Græci ipſam non κῶνον ſed ϛρόβιλον.

Pini hiſtor. eiuſq; genera.

Petri Bello. opin. exploſa.

I Idem

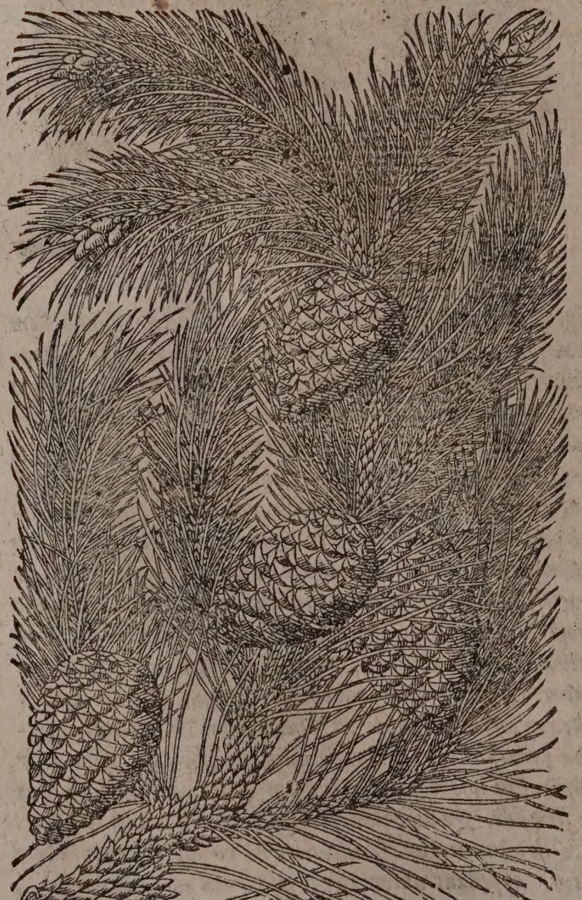
II. PINVS SYLVESTRIS
Montana.

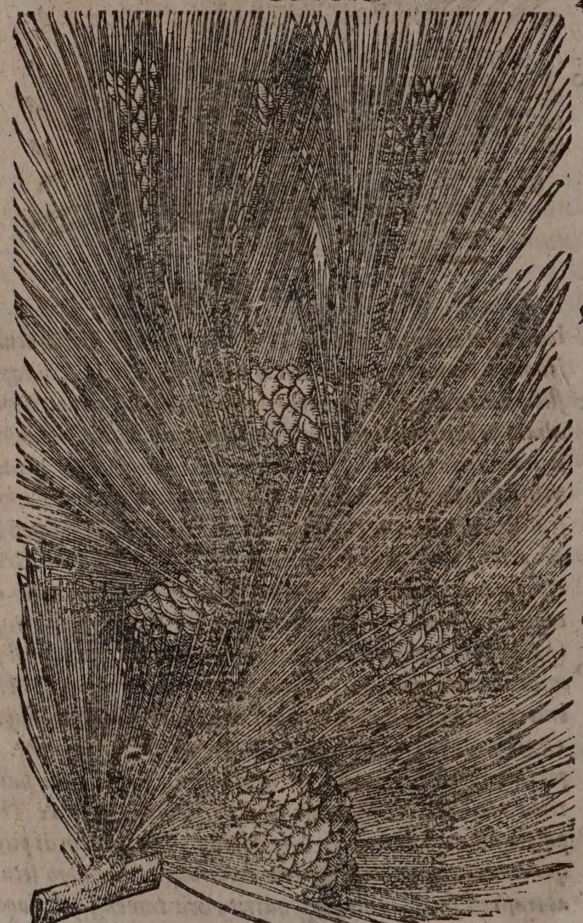
Idem libro de cibis boni & mali ſucci, ita ſcribit. His ipſis plus craßi, non autem mali ſucci habet nucleus pineus, qui κῶνυς vocatur, ipſum verò etiam ϛρόβιλον veteres appellant. Item lib. VII. de ſimplicium medicament. facultatibus ſic inquit: Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant & ſtrobi-on, &c. Ad hæc commentario quarto de victus ratione in morbis acutis apud eundem hæc ſcripta leguntur. Nempe κόκκαλος ab Hippocrate dictus, non ita, ſed κῶνος magis ab antiquis Græcis appellatur, veluti à recentioribus medicis propemodum omnibus ϛρόβιλος. Galeno denique adſtipulatur Simeon Sethi, vtpote qui nucleos pineos κωνάρια τοῦ ϛροβίλου etiam nominet. Ex quibus vtiq; conſtare puto contra Bellonij opinionem, Theophraſtum ſub πεύκης vocabulo pinum deſcripſiſſe, non piceam. Nam ſi Theophraſto peuce ſtrobilum profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non video quomodo is piceæ fructus eſſe poßit, cuius nuclei non ſunt edendo, Bellonij etiam teſtimonio. Quòd inſuper hoc loco per πεύκην pinum intelligat Theophraſtus, illud maximo eſſe poteſt argumento, quòd nuſquam picea viſa ſit vrbana, niſi fortè è ſylueſtrium ſemine ad ſpectaculum in hortis ſata. Cuius tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domeſtica atq; vrbana frequentißima conſpicitur. Hinc porrò factum eſt, vt Bellonius ſua ductus opinione, ex hoc in alium quoq; errorem inciderit: quippe illud falſum eſt, quòd ex teda piceæ fiat pix, vt Bellonius aſſerit, perperam, meo iudicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum eſt picea, quæ tedam habeat: atque pix omnis, cuius eſt vſus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, vbi ingentißimæ ac frequentißimæ ſunt pinorum ſyluæ. Sed iam ad legitimam, veramq; Pini hiſtoriam venio, quæ ſic habet. Pinorum duo genera. Alterum domeſticum, alterum ſylueſtre. Domeſtica Pinus numeroſos fundit ramos in proceri caudicis ſummitate circumuagantes, comoſis ac firmis folijs, in cacumine aculeatis, & in longitudinem protenſis, anguſtis. Nuces edit magnas, ponderoſas compactas, ſolidas, in quibus nuclei concluduntur oblongis, ac duris putaminibus concluſi, nigra quadam fuligine obductis. Interior nucleus tenui tunica circumtegitur, flauo colore, quæ digitorum attritu facilè expellitur: ſapor illi dulcis ac iucundus: ſubſtantia pinguis, oleoſaq;. Habetur copioſa domeſtica Pinus in agro Rauennate, non longè ab Adriatici maris littore: habetur & in aliis Italiæ locis, & præſertim in cœnobiorum hortis & viridarÿs. Syl-

Pinorum ſpecies, & conſideratio.
Pinorum hiſt

III. PINVS SYLVESTRIS MVGO.
Pinus Mugus.

IV. PINVS SYLVESTRIS
Cembro.

ueſtrium

ueſtriū varia ſunt genera, quæ in alpina & maritima partiũtur. Alpinorũ tria genera. Excelſius cæteris primũ, quod copioſiſſimũ habetur, in omnib. Bohemiæ Sileſiæ & Poloniæ ſyluis, ac etiã in Tridẽtino agro, cum in Ananienſibus, tum etiam in Flemenſibus montib., è quibus ſyluani homines picẽ perpetuò parãt. Pinus hæc omnib. ſuis notis domeſticæ ferè ſimilis, coma tamẽ breuiori, foliis rudiorib. & acutiorib. eſt, ſed minores edit nuces: ſunt enim cupreſſinis paulo maiores, longiores tamen ac compactiores & in acutũ deſinentes, ſquamarũ cõgerie domeſticis nucib. per omnia ſimiles, reſinoſæ, ac odoratæ, autumno dehiſcẽtes.

Syluestriũ pinorum varia genera.

Secundũ genus Mugũ Ananienſib. appellatum, quo Rouena mons in ſummitate abundat, caudicem nullum edit, ſed humotenus ramos à radice fundit, qui humi perpetuò repunt, decem, quindecimve cubitorum ſpatio. Fructum profert prædictæ ſimilem, vel paulò vegetiorem, ac reſina magis obductum, odoris non ingrati, nullo intus nucleo, qui mandi poſſit. Huiuſce ramis vtuntur incolæ ad vaſa vinaria cingenda. Nam præter id quòd longiſſimi habentur, flexiles, ac tenaces admodum ſunt.

Pinus Mugo.

Tertium quod Tridentini & Ananienſes Cembro, & Cirmulo vulgò vocant, prouenit frequens in Tridentino agro, tum in Gauia Phœbeæ vallis, tum in Flemenſibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus, & in Comitatu Tyrolenſi, non longè ab Oeniponte. Id ſpecioſa ſatis prouenit proceritate, ita, vt ad tabulas parandas materiam non modo pulcherrimam præbeat, ſed etiam odoratam, attamen non tam procerum eſt, vt alterum genus, nec caudicis cortex, vt in cæteris pinorum generibus, flaueſcit, ſpiſſiori tamen ac tenuiori coma. Huius fructus Piceo craſſitudine æquè ſimilis eſt, breuior tamen, reſinoſus, colore ſubpurpuraſcente, omniumq́; fragilior. Concluduntur inter eius nucamenta nuces, domeſticis longè minores, triquetræ, breues, fractu faciles, vt quæ dentibus facilè cedant: ineſt his nucleus puſillus, dulcis, albicans ſub rufa contectus membrana, non ingratus eſui: ſapore quadantenus domeſticas referentes, niſi quòd guſtui quandã leuiculam relinquunt aſperitatem, quod omnium ſylueſtrium eſt proprium.

Pinus Cembro.

Quo facile adducor, vt credam hanc plantam Pinum eſſe Tarentinam, de qua libro XV. cap. X. meminit Plinius, digitis (vt ille inquit) fragili putamine, auiumq́; expoſitum furto in arbore. Etenim ita eæ nuces fragiles ſunt, vt non difficulter ab auibus roſtro frangantur. Manat etiam ex hoc genere reſina, tum alba, tum odorata, veluti ab alijs ſui generis plantis. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra materie, & venarum ſerie placeant, ſed quod etiam vt diximus, odoris fragrantia præſtent. Id enim ad eorum hypocauſta paranda, quibus maximè ob frigidiſſimam regionis temperiem, & indigent, & vtuntur, plurimum affert ornamenti, ac etiam ad alia ædium ornamenta.

Pinus Tarentina.

Marinorum duplex obſeruaui genus, nucum tantum magnitudine ac paruitate differens, vt ex appictis hic imaginibus quiſque facilè conijcere poterit. Primum genus folia habet anguſta, prælonga, raraq́; in capillamenti modum protenſa, ſquamoſis vbiq́; ramis, iulis ſurſum ſpectantibus. Conos edit cæteris ſylueſtribus longiores, craſſioresq́;, præduros, nucamentis in acutum extuberantibus, in quibus inanes concluduntur nuces. Prouenit in maritimis Italiæ, agro cum Piſano, tum Senenſi, & (vt audio) apud Calabros. Secundum genus, comoſior huic opaciorq́; quam alterius, ſed breuioribus capillamentis. Strobilos profert maiores, longiores, duriores, ac pulchriores, prominentibus vndiquaque nucamentis, vacuis intus nucibus, ac ſuperuacuis. Naſcitur haud longè à mari, iiſdem ferè vt altera locis. Omnia in vniuerſum genera reſinam albam, & odoratam mittunt, in tedam vertuntur, & picem nigrã fundunt.

Cæterùm his quæ de ſylueſtrium pinorum generibus ſcribit Theophraſtus, in noſtro climate refragatur, quæ ſenſibus clariſſimè patet experientia: ſiquidem agreſtes, quæ plurimæ in maritimis noſtris Senenſibus proueniunt, fructum ferunt ſpithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac ſolidum, nec per ſe facilè dehiſcentem. Quæ verò numeroſæ vireſcunt in Ananijs, reliquiſq́; Tridentinis montibus, ac etiam in Bohemia, Morauia, Poloniaq́;, fructu conſtant paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiſcit, & ex arbore decidit. Sed id euenire exiſtimamus, climatũ & regionum varietate, vel etiam quòd maritimæ plura ſint genera.

Bellonii alia opinio explosa.

Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus reſiniferis hoc pini genus (quantum ex eius verbis colligere potui) pinaſtrum eſſe cenſet. Sed non rectè, mea quidem ſententia: namq́; pinaſter, Plinio lib. XVI. cap. X. auctore, nihil aliud eſt, quàm pinus ſylueſtris, mira altitudine, gigniturq́; non modò in montibus ſed etiam in planis, Bellonio verò contra, pinaſter pino humilior eſt: & plana, & montium ſupercilia prorſus reſpuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelſiſſimis montium iugis. Huic profectò vt quis adſtipularetur, fortaſſe ex eo adduci poſſet, quod peregrinationi quã ille in Aſiam, Græciam, Syriam, Aegyptũ, aliaſq́; regiones ſe feciſſe fatetur, plura tribuere vellet, quàm probatiſſimorum authorum ſcriptis, quibus ſæpe Bellonius perperam refragatur, ita vt ſuam putet auctoritatem illis præferendam eſſe. Sed ego miror, quod mihi relatum ſit virum hunc eſſe vulgaris peritiæ, neque tot loca peragraſſe, quot eius ſcripta perhibent. Quod autem ad rem noſtram attinet, Bellonius vbi pinaſtri hiſtoriam exorditur, hanc pinaſtri vocem ex verſione Latina frequenter legiſſe ait apud Theophraſtum, ſed non propterea Theophraſtum eam agnouiſſe plantam, quòd non naſcatur in Græciæ, aut Aſiæ montibus: atque ideo nullum eſſe ex Græcis authoribus, qui de pinaſtro, aut pinu ſylueſtri meminerit. Sed quanta ſit huius boni viri arrogantia, & in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, vbi ex Theophraſto ſcripſimus duo eſſe pini genera, vnum vrbanum, alterum ſylueſtre. Veruntamen ſi is mordicus ſuam tenuerit opinionem, quòd ſcilicet Theophraſto πεύκη piceam ſignificet, non pinum, & quòd ex conſequenti idem hic de picea ſylueſtri ſit locutus, demus illi ita eſſe, quid reſpõdebit ad illa Theophraſti loca, in quibus πίτυς ἀγρία legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subijciamus ergo quæ Theophraſtus lib. III. cap. IIII. de plantarum hiſtoria in cenſu arborum quæ in montibus naſcuntur, contra Bellonij ſententiam poſteritati memoriæ prodidit, ijs verbis. Ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται· περὶ τὲ Μακεδονίαν ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. hoc eſt. Montib. autem propria ſunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedoniæ abies, picea, pinaſter. Addamus præterea quæ eodem capite, vbi plantarum meminit, quæ perpetuo virent, idem ſic habet. ἀείφυλλα μὲν οὖν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη. πεύκη, πίτυς ἀγρία. id eſt. Ergo inter ſylueſtria perpetuò virent, quæ primo volumine retulimus, abies, picea, pinaſter. Ex his itaque manifeſtum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophraſto oſcitanter legiſſe, plura etiam temere & falſo ſcriptis tradidiſſe: vt hinc ipſum inanis gloriæ, vel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm veritatis ſtudioſum fuiſſe facilè iudicem.

Anguillarij lapsus.

Nec minus hallucinatus in his cenſendis reſiniferis arboribus videtur Anguillarius, quippe qui tantum ſua ipſius ductus opinione, nullis adductis rationibus, nec autorum teſtimonijs, Montanam ſylueſtremve Pinum, ac eam quam Mugum vocari Ananienſibus diximus, picearum generi aſcribit, cum tamen hæ à pinis alijs quibuſcunque, niſi magnitudine, & conorum exiguitate differant, cæteris nihil diſſentientibus. Nam omnibus eadem facies, eadem folia, iidem flores, eadem germina, eadem ligni materies, idem cortex, eadem reſina, idem odor, idemq́; ſapor. Adde etiam quòd hæc omnia pinorum genera in tedam vertantur & picem copioſiſſimam fundant, quod omnium ſcriptorum conſenſu pinorum proprium eſt, non picearum. Nec minus decipitur in cenſenda Tarentina pinu, quam quibuſdam vocari Cembro diximus. Quippe is hanc, ſua tantum ſententia ductus, Montanam pinum eſſe cenſet: ſed cùm inter cætera pinorum genera, tam ſylueſtrium, quàm vrbanarum, nulla habeatur pinus, quæ fragiliori ſit fructu, quàm hæc, cadit, peritq́; Anguillarij ſentẽtia: namque Theophraſti teſtimonio ſylueſtris Montana pinus, nucem edit Maritimæ compactiorem, dur iorem que, ac minus dehiſcentem, tan-

V. PINVS MARITIMA. VI. PINVS MARITIMA II.

quam syluestrior, ac robustior. Cætera quæ plurimũ huiusce hominis sententiæ refragãtur, si quis audire desiderat, legat epistolam priorem nostrã ad Clariss. Medicum Vlyssem Aldrouandum: ibi enim plura sanè reperiet, quæ ante à nemine de pino

Plinij lapsus.

& picea vsquam sunt explicata. Cæterum non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas è pino ad contegendas domos ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptißimas esse, cùm laricem non ignoraret materiei præstantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam esse. Præterea scribit Theophrastus (nos id quotidie videmus) quòd pini interitus est, vt teda fiat. Cuius verba sunt hæc loco supra citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed et-

Tedæ consideratio.

iam pars externa caudicis in tedam transiuerit, tunc strangulari quodammodo, quod sponte accidit vbertate arboris largißima, quo ad quis coniectare poßit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus teda fiat, scribit idem Theophrastus libro VI. cap. XV. de causis plantarum, sic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, vt antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq; sit, quoniam purgatißima est aßidet: & collecta, densataq; pinguedinem reddit. Reliquum verò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutatæ sunt, obesitate moriuntur, vt dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ vltra modum pinguerint: hæc ille. Cæterum quod teda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sanè ratio, qua etiam arte fieri poßit, ita vt pinus non sua vtique sponte, sed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophrastus libro IX. cap. II. de historia plantarum, his verbis. Idæi vbi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda vno cùm plurimùm anno affirmant. Idq; cùm securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Post hac ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamq; humi facilè à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) nec non & radicem effodi: hæc etiam ille. Quibus palàm est contabescente pino, tàm sponte, quàm arte fieri oririq; tedam. Quamobrem putauerim hac in re non parum cæcutisse Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. vbi resiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per se esse arborem censet, cum inquit. Sextum genus est Teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliqua: parcior, liquidiorq;, quàm picea, flammis, ac lumini sacrorum etiã grata. Et lib. eodem cap. XVIII. Nunc

Plinij error, qui Tedam propriam arborem esse censet.

ait, celeberrimis arborum dictis quædam in vniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant credus, larix, teda, & cæteræ, è quibus resina gignitur: hæc Pli. Verùm si quis Plinij defensor diceret per tedam ipsum hoc in loco non aliud intelligere quàm pinum, itaque eum tueri vellet, hanc tutelam illud (vt puto) vanam esse ostendit, quòd cùm eo capite Plin. resiniferas arbores omnes per genera describat, & primum omnium genus pinum faciat nullo pacto pinum pro teda accepisse videtur,

Marcelli error Pinum tedam interpretantis.

cùm sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit qui in hoc Dioscoridis cap. pinum tedam interpretatur. In hoc etiam versatur errore Adamus Lonic. Ruellium secutus in suo de plantarũ historia volumine, vbi fictam potius, quàm veram arborem pro teda pinxisse videtur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantùm fieri tedam, sed ex alijs etiã plãtis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus syluis pinguißimam

Plinij error tedam Laricis morbum volentis.

excisimus. Sed in his rara admodum teda est. Quapropter dicebat Theophrastus libro quarto cap. quinto de historia plantarum, quòd in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atque picea, & omnino quæ tedam in sese gerunt. Quibus clare patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tedam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio esse creditur. Quo fit, vt & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse

ait, vt

ait, vt teda ſtat: ac eidem omnes attribuit tum vires, tum notas, tum qualitates, quas Theophraſtus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum ſibi familiariſſimum ab huiuſcemodi lapſu vindicare vellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione ſit vſus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, ſit larix, & ſitus idem in montibus, eademq́ facies, minimè animaduertens, quàm magno ipſe quoque fuerit errore implicitus, quemadmodũ & recentiorũ alij. Quandoquidem pro certo atteſtari poſſum, laricem me vidiſſe nunquam (etſi centenas laricum ſyluas viderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaque vt vera eius quoque promulgetur hiſtoria, hic ea de larice differemus, quæ & vidimus, & experientia comprobauimus. LARIX igitur arbor eſt eximiæ proceritatis, materie æterna, cortice perquàm craſſo (non autem læuiori, quàm picea, vt Adamus Lonicerus ſcribit) in rimas vndique dehiſcente, intusq́ rubente: ramos gradatim circa ſtipitem totum emittens, adnatis compluribus ſalicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: foliis gregatur circum ramulos prodeuntibus, denſis, oblongis, mollibus, comoſis, pineis anguſtioribus, minimè aculeatis, quæ aduentãte hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq́ marceſcunt: ita vt ſola larix inter cæteras reſinam fundentes arbores, ſpreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem vitam tranſigat. Nouella cupreſſum prorſum æmulatur, non autem piceam, vt Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem ſterilem eſſe) cupreſſinis admodum ſimiles ſunt, molliores tamen, neque ingratũ efflant odorem. Veruntamen

Ruellii error Laricẽ perpetua fronde eſſe.

Laricis hiſtoria.

VII. LARIX.

flores longè odoratiores ſunt, qui vere emergentes è ramuſculorum cacuminibus, arborem vniuerſam mirum in modum condecorant, quippè cùm in purpura ardenter rubeſcant, comantibusq́ foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum viatorum oculos remorantur. Ligni materies duriſſima, præſertimq́ rubeſcẽs & in caudicis meditullio ſita: eaq́ propter in ædificiis omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò eſt credere, (vt Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq́ perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones vertatur, ſed veluti calcarium ſaxum in fornace exuratur. Quin etiam ij proculdubio falluntur, qui horum authoritate freti, Laricem noſtram legitimam haud eſſe contendunt, quòd eam tam facilè accendi cernant. Siquidem cum omnium tam antiquorum, quàm recentiorum ſcriptorum conſenſu, præſertimq́ ipſius Plinij, ac Vitruuij, Larix præpinguem, & copioſam reſinam fundat, quæ perinde ac bitumen igne admota, quàm celerrimè accenditur, ignari ſanè hominis eſt, credere Laricis reſinoſum, & pinguiſſimum lignum ignem reſpuere, quum lapides ipſi, qui propria ſua natura flammis accendi nequeunt, vbi tamen bitumine redundent, perinde ac ligna exuruntur, editis continuo flammis, quouſque vertantur in cineres. Quod facilè teſtabuntur Flandri, Brabantii, & alii Aquilonares gentes, quæ ob lignorum penuriam hiſce tantum lapidibus ſuos fouent ignes. Si vero plura contra horum ſententiam quiſpiam audire cupiat, legat ſecundam epiſtolam noſtram ad Clariſſimum Medicum Vlyſſem Aldrouandum. Ibi enim plura reperiet authorum teſtimonia, quæ nulla dubitatione affirmant, noſtratem & antiquorum laricem eandem eſſe plantam. Malè quidem cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præſertim valle Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac aliis multis Camonicæ, & Eliotropiæ vallis fornacibus, in Brixienſi agro, ſi larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Namque (vt referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliqueſcit, quàm lariceo: quin & lignum eius ſiccum, cùm abunde ſit reſinoſum, impetu flagrat perquàm vehementi.. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantum lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocauſta caleſiunt. Cæterùm ſelectiſſimum Agaricum in larice prouenit: namque ipſe quidem ſæpius in Ananienſibus montibus præſtantiſſimum agaricum parua quadam ſecuri à laricibus compluribus deieci, emiq́ ſæpius ab his, qui reſinas colligunt. Naſcitur etiã agaricum (vt prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, ſed in aliis arboribus, præſertim glandiferis. Dioſcorides, ſicuti & Galenus, non ſatis compertum habet, an Agaricum fungus ſit, aut radix, licet aſſerat in cedro gigni. Braſauolus agaricum Comachij in ilicibus inueniſſe fatetur, nec non per Galliam equitans, id vidiſſe ait quercuum caudicibus inhærere. Enimuero ipſe in tota Hetruria, in aliisq́ quàm plurimis Italiæ locis, denique in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq́ prouinciis, vbi ſyluæ quercubus, cerris, ilicibus, ſuberibusq́ refertæ conſpiciuntur, non ſolùm nunquam vidi, ſed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametſi illis inhærere viderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus vbiq́ paſſim fomites fiunt ad ſuſcipiendum ignem, cùm è ſilice chalybe excutitur: quinetiam iis ignitis ad machinulas exonerandas venatores frequentiſſimè vtuntur. Ad hæc quamuis in Tridentinis montibus præſertimq́ Ananienſibus, præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adſint quercus, in nulla tamen agaricum, præterquam in larice, naſcitur. Porrò ex larice etiamnum præſtantiſſima illa reſina manat quæ falsò officinis terebinthina vocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cùm mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq́ larigna eius loco vterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum eſt, vt larigna ex vſu ſibi terebinthinæ nomen vendicauerit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea paſſim occupauerit, vt etiam hodie in officinis eiuſdem, ſi deſit, vicem ſuppleat, omnibus notiſſimum arbitror. Attamen Fuchſius vir alioqui doctiſſimus, in libro, quem ſecundò edidit de compoſitione medicamentorum, ſcribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ vice abietinam ſupponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (vt dixi) pro terebinthina larignam vſurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco vendebatur, vt ipſe libro tertio de compoſit. medicam. per genera memoriæ prodidit, ſic inquiens. Ex harum genere eſt & larigna vocata, prædictis planè humidi-

Plinii error volentis laricem eſſe ſterilem.

Vana Vitruuii, & Plinii de larice quod nõ flagret, opinio.

Lapides qui accenduntur.

Agaricum larici innaſcẽs.

Braſauolus in quercubus Agaricũ vidit.

Fungi igniarii.

Reſina larigna, quæ officinis terebinthina dicitur.

Fuchſii error circa terebinthinam reſinam.

or: substãtia verò similis liquidæ piceæ, quã loco terebinth. institores vẽdunt ignorantib. eas discernere: est autẽ talis resina odore gusta, & facultate, quam terebinthina acrior. Cum hac igitur & terebinthina, larigna vocata, persimilẽ potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreque discutiẽdi virtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiã qui ijs cõtermini sunt,

VIII. PICEA.

IX. ABIES.

Larga.

vernaculo sermone Larga appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit, sed qui ipsum colligunt, magno & longo terebro laricis caudicem ad medullam vsque per æstatem perforant, & inde manantem resinam vasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem verò annosæ. Cortex siccat pini modo. Resina excalfacit, atqui minus quam pinea & abiegna. Hæc

Resinæ larignę vires.

ad quàm plurima expetitur medicamenta, & præsertim ad vulnerum, vlcerumq; auxilia paranda. Deuorata vnciæ pondere, purgat per inferna. Abstergit, prouocat, aperit, glutinat, attrahit. Renes & vesicam expurgat, calculos expellit, & vrinam ciet, & præsertim, si cum Benedictæ simp. sesquidrachma deuoretur: deuorata articulorum dolores lenit: præstat & ad Gonorrhœam, vbi absorbeatur, pluries cum aqua plantaginis lota, aut nymphea, addita selectissimi succini drachma, & corallij vel aspleni, & caphuræ mométo. Delincta in eclegmate commodissimè auxiliatur tabidis, empyicis, ac diuturna tussi laborantibus, purulenta extrahit.

Oleum & aqua de Resina larigna.

Fit ex ea oleum & aqua, destillatorio vase, cum ad plura vtile, tum maximè ad recentia vulnera glutinanda plurimum præstans, quin etiam ad neruorum articulorumq; dolores à frigiditate prognatos. Cæterùm aqua quæ in primis distillat, si scrupuli tantum pondere ex vino albo bibatur, vbi ventriculus pituita repletus languet, paulo post eam per vomitum expellit, magno iuuamento. Eadem lentigines, varos, alphosq; abstergit: cum in facie tum in quacunque alia corporis parte, addito oleo, quod ex vini fæce paratur. Præstat quoque ad sinuosa vlcera infusa, & ad vermiculosas aures, addito fellis bubuli momento: quin etiam ad surditatem, vnà cum oleo suo infusa.

Pannum in larice nascens, & eius vsus.

Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam, pannum quoddam albicans quandoque, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimilè, vt vix alterum ab altero discerni posſit. Vtuntur hoc incolæ ad vulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos.

Piceæ, & Abietis histor.

Cæterùm admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, & ABIES, ita vt sæpè etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem vtriq; proceritas, ambæ ijsdem sunt foliis, oblongis, duris, ac densis: vtriusq; ramusculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxt ramorum lateribus exeuntes: quod & foliis euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paulalum latiora, molliora, læuiora, minusq; pungentia, ac ramos circumquaque vestientia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus & lori modo flexilis, abieti verò albicat, & si flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunque ad terram flectuntur: quod in abiegnis non visitur. Ligni deniq; materies piceæ multò speciosior, ac etiam vtilior: habet enim venas rectiores, minusq; nodosas. Ambæ conos ferunt spithamæ longitudine, nucamentis quam plurimis inuicem subintrantibus compactos, in quibus semen est subalbum nulla intus medulla. Picea nascitur in montibus & syluis. Abies in altis montibus inter Larices & Piceas. Picea fert resinam inter corticem & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. Abies verò inter corticem & corticem præstantissimum

Abietis lacryma, an Picea liquida Galeni.

liquorem illum concludit, quem vulgò LAGRIMO, quasi abietis lachrymam, appellant, de quo veteres nhil (quod equidem sciam) posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiam dixerit per abietes lachrymam intellexisse Galenum li. III. de comp. med. per genera paulo antè citato, piceam illam liquidam resinam quam pro terebinthina institores vendebant. Cuius rei illud indicium esse videtur, quòd scribat ipse, hanc & gustu, & odore terebinthinæ esse persimilem, quod in abiegna lachryma maximè notatur, & quod insuper sit quadantenus terebinthina acrior: namque huiusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiuntur. Quo fit, vt suspicandum putauerim, in his Galeni verbis, librariorum fortasse culpa, men-

pa, mendum aliquod subesse, licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia, in quam plurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (vt supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus, quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbii medicamento, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancq; illa calidiorem esse. Falluntur autem, qui putant abiegnam lachrymam, clarissimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices vomicæ modo coaceruatur, & secto corio (vt in abscessibus sanie vexatis fieri solet) elicitur: hæc verò manat è laricis caudice ad medullam vsque perforato, vt ego experientia doctus facilè attestari possum. Nam, vt rem omnem hac in historia exactius exploratam haberem, & à Larice larignam, & ab Abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, vt hac impostura magis lucrentur, eo quod omnes abiegnam pluris faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad vltimam claritatem redactam pro abiegna vendi-tent, cùm rarissimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoscant.

Error eorum qui abiegnam lachrymam larignam censent.

Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lachryma substantia minus consistat, odore præstantissimo fragret, & gustui larigna sit amarior: magis excalfacit & eadem præstat valentius, ad annumq; asseruata quadantenus flauescit.

Abiegna lac. vt adulteretur, eius vires.

Ea vulneribus recentibus maximum affert præsidium, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota semunciæ pōdere renū calculos eiicit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumque cruciatus lenit: quin & Asthmaticos, suspiriosos & purulentos. Capitis vulnera mirificè sanat, vbi tamen cerebri membrana haud detecta appareat, adeò vt hac sola nonnulli vtantur. Additur & in antidotis balsami vice. Cortex exiccat Piceæ & Pinus modo. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: verùm in Tridentinis montibus, vbi vndiq; ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus & fructibus infœcunda.

Ruellius croceū florem abieti tribuit.

Sed vt ad piceam nostra redeat oratio, non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quā exhibuit, atque etiam ex notis, quas suæ piceæ assignauit, aliquod pinastri genus intelligere videtur. Cæterùm arbor, quam idem sua tantum auctoritate, ne dicam temeritate, ductus, perperam Sapinum vocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego coniicere potui) nisi legitima picea.

Bellonii Sapinus est Picea.

Quippe hæc abieti adeò similis est, vt sæpe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, vt suprà dictum est. Idcirco Plinius lib. 16. cap. 24. eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens: insecta pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem libr. cap. 10. quemadmodum & Dioscorides libro 4. Taxum autem (vt obseruauimus) maximè foliis æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat: nam Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, vt eius verba declarant lib. 16. ca. 39. vbi ita scribit. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est. Hæc qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atque ita Sapinus vocatur, superior pars nodosa duriorque sub sterna.

Bellonii error Sapinum arborem statuentis.

Quibus vtique Plinii verbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantum abietis partem, sicuti etiam Vitruuius testatur. Verùm Bellonius, quod audiuerit tam piceam, quàm abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè vulgarem & confusam nomenclationem secutus, vt eam veram putauit, ita etiam piceam Sapinum appellauit. Sed is mihi quidem non videtur in Plinio rectè considerasse resiniferarum plantarum historiam, neque in Theophrasto cognouisse quid πεύκη & πίτυς significarent, neque etiam animaduertisse, quòd hæ duæ voces sæpe à Græcis vna pro altera vsurpantur. Sed hic fusius, quàm deceat, aliquot Bellonii errata persecuti sumus: alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, vbi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Cæterùm his expeditis, iam tempus admonet vt de nucleis pineis, & eorum viribus agamus, quinetiam de recenti pini nuce. Siquidem aqua, è viridibus pinorum nucibus, quas conos vocant, destillatorio vase parata, rūgas in facie delet & mammas admodum in virginibus extuberantes cohibet, vbi linteolis in ea madefactis sæpius foueantur: eadem vuluam angustiorem reddit infusa, & à fluxionibus tuetur, sed longè ad hoc efficacior est succus.

Pinearū Nucum facult.

Nuclei autem è domesticis nucibus exempti humano corpori magno sunt vsui. Sunt enim in suis qualitatibus temperamento proximi, paululum tamen ad calidum inclinantes. Maturant, leniunt, agglutinant, resoluunt, & impinguant, & leuiuscula quadam acrimonia mordicant: belle nutriunt, ac quamuis crassiusculum potius quàm tenue præbeant alimentum, non tamen improbantur: emendant enim humiditates in intestinis putrescentes, ægrè tamen concoquuntur: ideoq; natura frigidis dari debent cum melle, calidis autem cum saccharo, id enim corrigit eorum contumaciam. Cæterùm vbi tepenti aqua macerantur, acrimoniam exuunt, & oleosam quam possident qualitatem. Sanant, frequenter deuorati, neruorum ac dorsi dolores. Dantur vtiliter Ischiadicis, paralyticis, stupidis, & tremore affectis. Pulmones mundant, & eius vlcera, humores lentos, & saniem inde expurgantes: propinantur tussientibus. Remorantem excitant Venerem, aqua tepida prius macerati, & deinde saccharo, aut melle excepti, & deuorati. Præstant quoque ad renum & vesicæ vlcera: ideoq; opitulantur vrinæ cum stillicidiis, tum etiam ardoribus. Impinguant macilentos, & sanant ventriculi erosiones, cum succo portulacæ hausti. Cæterum viridis pinus aciculæ contritæ, ex vino optimo potui datæ, cordis dolorem sedant: sed à pinguibus ægros abstinere oportet. Pini Conorum cortices in aceto acerrimo decocti, perquàm vtiliter suffiuntur dysentericis. Pini syluestris cortex, sicciore præstat facultate, vt resina, calidiore quàm domesticæ. Folia, cortex, resina, nuces eadem præstare possunt, quæ in domestica diximus, ac etiam valentius. At Mugo eædem sunt qualitates, quæ cæteris pini generibus. Iisdem quoque viribus pollet, quibus & cætera pinorum genera. Sic & Cembro qualitate & viribus à cæteris pini generibus non variat. Maritimæ cortex mitius exsiccat, minusq; resina excalfacit quàm cæterorum syluestrium. Eadem quæ cæteris illi sunt facultates. Vtūtur incolæ pinguissima eius materie ad nocturnas faces. Maritima altera, qualitate & viribus à cæteris haud differre videtur.

Nomina.

Arbor, quæ plerisq; Græcis πίτυς Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonabar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum/Fichtenbaum & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin: Bohemis, Borouuiht. Polonis Soszun. Pinus syluestris, Græcis, πίτυς ἀγρεία: Italicè, Pino saluatico: Germanicè, Wild Fichtenbaum: Gallicè, Pin sauuage. Pinus syluestris altera, Ananiensibus Mugo, Latinis Pinus syluestris repēs: at Græcis quod stipite careat πίτυς ἀστέλεχος vocari poterit. Pinus Syluestris, Cembro & Cermolo Ananiensibus: Pinus Tarētina Plinio. Pinus maritima, Græcis θαλάσσια πίτυς: Italis, Pino marino. Quæ autē Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, rot Thannenbaum: Hispanicè, Pino negro: Gallicè, Vn arbre du gendre du pin, Pesse, Pignet, siue Garipool. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix: Italico, Larice: & Germanico Lerchenbaum vocatur: Gallis, Melze, siue Meleze. Quæ deniq; Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germ. Thannen siue Thannenbaum: Gal. Sapin.

Magna est controuersia ratione interpretū in vocabulo πίτυς & πεύκη: quia interdū Πίτυν Pinū, interdū Piceā: & πεύκην piceā, interdū pinū verterunt. Sic Gaza etsi in Theophrasto πεύκην pinū, & πίτυν piceā reddiderit, attamē & ipsam πίτυν, Laricē est interpretatus, Pliniū sequutus, quē & Marcellus sequitur, qui præterea πεύκην Tędā reddidit: sed & in Græcia & Maced. πίτυς & πεύκη arbores, sua nomina permutabāt. Verū dicimus πεύκην Theop. esse Pinū, & πίτυν piceā: probatur ex Theophrasto 3. hist. plāt. 10. qui πεύκης nucē στρόβιλον appellat, quod nucē pineā significat, quæ edulis est, attestāte Gal. 2. de fac. al. 7. simpl. & li. de

Πεύκη an sit Pinus vel Picea.

Πεύκην Pinū esse probatur.

mali ſucci alimentis:altera probatio,ex libro de cauſis plātarum Theophraſti deſumitur,vbi τῆς πεύκης duo conſtituuntur genera,ſatiua & ſylueſtris:iam verò Pinum coli,notiſſimum eſt, non autem piceam: tum diuiſit τὴν πεύκην in Ideam & Maritimam: at Picea ſolum in frigidis & excelſis montibus prouenit: tandem ἐκ τῶν πεύκων copioſam picem fieri ſcribit,earumque proprium vt in tedam abeant: iam verò ex pinorum aſſulis tedaque picis copiam colligi,norunt alpium incolæ.Subiiciamus nomina. I. Pinus Satiua C.B. & Dod.gal.Lugd.Pinus vrbana folio perpetuo,Theoph.Pinus,Plinio: ſic & Brūf. Trag. Cord. in Dioſc.Lon.Geſ.Dod.Bellon.Lac.Caſt.Cæſ.Pinus domeſtica Tab.Pinus vulgariſſima Lobelo. In hoc genere datur mas & fœmina:illa enim nucem fert rotundiorem, hæc longiorem. Adferuntur nunc ex

Pinei nuclei purgantes.

noua Hiſpania pinei nuclei catharctici,pineis nucleis ſimiles,in ſtrobilis magnis, at molliore & nigriore putamine:Indi quinque aut ſex tritos,in vino loco catharctici aſſumunt: de quibus Monardis & ex eo

Pinus ſylu. duplex.

Lugdunenſis hiſtoria. II. Pinus ſylueſtris duplex eſt, alia fructifera, alia ſterilis: fructifera alia eſt montana, alia maritima: montana triplex, ſatiuæ ſimilis, altera quæ Tubulus Plinii, & tertia quæ Teda arbor.Maritima duplex,maior & minor.Sterilis etiam duplex,maior & minor. Pinus ſylueſtris ſatiuæ ſimilis C.B.quando enim ſponte prouenit pinus,tū Pinaſter dicitur,Plinio auctore: hinc Pinaſter, Brunf. Trago,Lob.(cui &Pinus ſylu.montana Theop.)Cæſ.Thal.Pinus ſylueſtris ſiue Pinaſter, Dod.gal.& fol. Cord.in Dioſc.Geſ.hor.Pinus ſylu.fructifera,Lug.Pinus ſylu. montana, Taber. Hæc in multis Hiſpaniæ & Luſitaniæ montibus creſcit adeò fructuoſa, vt inde copia nucum pinearum in Galliam adferatur.

III. Pinus ſylueſtris humilis ſeu repens. C.B. quia ſine caudice rami in terram ſparſi ſunt tubu-

Tubulus Plinii.

lorum modo,quare Tubulus Plinio,licet quibuſdam in exemplaribus legatur Tibulus,in aliis Stubulus. Pinus ſylueſt.altera,Dodo.gal.& fol.quoad iconem,quoad deſcriptionem tertia.Pinus ſylueſtris Mugo, Lobel. Tab.Pinus tubulus,Lugd.Pinus ſylueſtr.repens,Matth.in iconibus. IV. Pinus ſylu. montana tertia.C.B.an Teda arbor fructifera Plinio?Pinus ſylu.tertia, Dod.gall. Pinus ſylu. altera ſpecies,Italis Cembro,Dod.Pinaſter,Bellonio:Teda arbor,Lugd.Pinus ſylueſt.Cembro,Tab.Pinus Tarentina Plinii, Matth.icon.Nuclei parui trianguli forma,quos putant à Plinio Tarentinas nuces appellatas lib. 15. cap. 10.quo loci nucum pinearum genera recenſet:non autem quod cenſuerit Pini genus aliquod Tarentinum,vt quidam exiſtimant, ſed quòd hæ nuces Tarento Romam veherentur. V. Pinus maritima longioribus ſetis C.B.Pinus ſyl.quinta Dod.gal. Pinus maritima maior Dod. Pinus maritima Theoph. Lob.Pinus maritima Lugd.& Taber.cui prima. VI. Pinus maritima altera C.B. ſic & Matth. Lugd. Taber.Pinus ſylu.4.& Pino Idææ Theophraſti ſimilis,Dod.gal.Pinus Idæa Theophraſti, Lob. Hæc duo genera potiſſimum nucum magnitudine differunt. Pinus ſylueſtris ſterilis dicitur, non quòd nullum edat fructum,cùm conos ferat,ſed quod nuclei edules non ſint:qua de re Cluſ.hiſtor.Hiſpan.& ex eo Lobelus,Dodonæus,& Lugdunenſis hiſtoria.Præter hæc Pini genera,Cluſius hiſto. Pannonica, meminit Pinaſtri latifolii iulis vireſcentibus aut palleſcentibus: dein tenuifolii iulo purpuraſcente: tum pumilionis qui conos ſurſum ſpectantes habet.

Larix.

VII. Laricem nuſquam in Græcia naſci; idcirco Theophraſto ignotam, ſtatuunt: attamen quidam Pinum vrbanam folio deciduo apud Theophraſtum cenſent: dicitur Larix,Brūf.Lon.Lac.Bellon.Fuch.Dod.gall.& folio,Cord.in Dioſc. & hiſt. Geſn. hor. Lob. Caſt. Lugd.Cam.hor.Taber.Abies tertia & Larix, Trag. Pini ſylueſtre genus,cui hyeme folia decidunt, Cæſ. huius lachryma ſeu reſina liquida pro Terebinthina venditur:in hac etiam ſola Agaricum vtile naſcitur, de quo libro tertio agitur.

Picea.

VIII. Piceæ vox ab aliquibus Abieti & contrà tribuitur, πίτυς Theophraſto,(quamuis Gaza aliquando Laricem vertat)& veteribus:ſunt qui à πίττα deriuatam putent, quod hæc arbor,præ cæteris picem ſtillantibus,magnam copiam fundat: ſiquidem inter corticem & lignum gummi reſinæ modò concreſcat,ac nonnunquam etiam liquida effluat.Dicitur Picea,Brunf. Lac. Cord. in Dioſc.Lob.Caſt. Cæſ.(qui Tedam Plinii ſtatuit)Thal.Tab.Lugd. Abies prima & rubra Trag. Abies fæmina & ſapinum,(eò quod Gallis Sapin dicatur)Bellon. ſequutus Lacuna, Sapini nomine proponit iconem Bellonii.Picea & Abies rubra,Geſ.Lon.Picea Plinii,Abies maſcula Theophraſti, Cluſ. Pannon. Habet ex Bellonio Dodonęus edit.gall.aliam Abietis figuram,cuius rami ſurſum ſpectant, quam editione Latina pro Abiete altera propoſuit:à Bellonio de Coniferis & in iconibus,Abies legitima & mas,Lacunæ Abies,& Abietes Pilari,du choul in deſcriptione Pilari nominat, & ex eo Lugd. Verùm de his & ſimilibus plenius ſuo loco.Sic & Cluſius hiſtoria Pannonica Piceam pumilam nucamentis nucis ponticæ magnitudine è ſquāmulis imbricatim compoſitis,ſed in pungens foliolum deſinentibus, quæ matura dehiſcentia concauas cellulas oſtendant,proponit.

Abies.

IX. Quam Abietem Plinius, Theophraſtus ἐλάτην nominat,vulgò Abies dicitur,vt Brunf.Bellon.Lac.Cord.Caſt.Lob. Cæſalp.Lugd. Taber. Abies Candida Trago:Abies fœmina Anguill.Picea,Dodon. Abies Plinii & Abies fœmina Theophraſti,Cluſ. Panno.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

LENTISCVS nota arbor eſt, cui toti vis ineſt adſtringendi: ſemini enim, folio, ramo, cortici radicibuſque cognatæ inſunt vires. Liquamentum autem ita fieri ſolet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur,& vbi abunde cocta,refrigerataque ſunt,folia abiiciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat craſſitudinem.Lentiſcus ſua adſtringendi dote,valet aduerſus ſanguinis reiectiones, alui profluuia,& dyſenterias in potu:item contra eruptionem ſanguinis è vulua, & eiuſdem, aut ſedis procidentia. In totum acaciæ,& hypociſtidis vicem repræſentat.Idem facit ſuccus è tritis foliis. Decoctum fotu caua explet,& fracta oſſa ferruminat,vuluæ fluxiones ſiſtit,nomas arcet,vrinam pellit, motus dentium collutione ſtabilit. Virentes ſurculi calamulorum vice dentibus repurgandis affricantur. Fit è ſemine oleum aſtrictoriam vim habens:quod prodeſt,cum quid adſtringi opus eſt. Lentiſcus reſinam gignit, quæ lentiſcina cognominatur,& ab aliquibus maſtiche.Pota vtilis eſt ſanguinē reiicientibus, & tuſſi veteri: ſtomacho auxiliatur, ſed ructum mouet,additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliādum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit.

Optima,& copioſiſſima in inſula Chio prouenit. Præfertur, [a] nitedulæ modo reſplendeſcens, & candore Tyrrhenicæ ceræ ſimilis, adulta, [b] [retorrida,] friabilis, odorata, ſtridorem edens. Viridis autem inferior eſt. Adulteratur thuris, reſinæque pineæ nucis miſtura.

a Græcè vno verbo λαμπυείζουσα.
b ϗ πυῤῥά. Et fulua leg. Orib.

I. LENTISCVS.

Lentiſci conſideratio, & hiſtoria.

Lentiſcus in Italia frequentiſſima naſcitur, præſertimq́ in Hetruria maritimis noſtris Senenſibus. Gignitur in collapſis Romanorum ædificiis, ac ruderibus: quinetiam in tractu Tyrrheni vbique copioſa oritur, in Campania maximè. Cæterùm Lentiſci nonnullæ ſunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis aſſurgũt: nõnullæ verò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus ſublato, ſed virgultis, ſtolonibuſq; innumeris corylorum ſylueſtriũ modo diſſiliunt: veruntamen Lentiſcus tum ramis, tum foliis denſior cõſtat, magiſq; virgultorum cacuminibus ad terram deflectitur. Foliis vtraq; eſt Myrto æmulis, octo ex vno pediculo prodeuntibus, pari vtrunq́; exortu graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obſcurum virentibus, in ambitu tamen rubent, ſicuti & quibuſdam venulis: perpetua fronde viret. Cortice eſt ſubrufo, lẽto, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemoſos fructus rubenteſq; in vnũ modum, è quibus oleum elicitur, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor lympidus: qui tandem veteraſcens vertitur in beſtiolas iis perſimiles, quæ ex vlmi, & terebinthi folliculis euolant. Tota planta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipſam deuitãt. Sed Lentiſcum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio ſorbi, acinis ſylueſtris punicæ rubẽtibus, vt Ruellius ſcribit, hactenus nõ vidi, nec id vnquam me legiſſe memini apud probatos auctores. Idcirco Ruellium hac in re hallucinatum crediderim, quemadmodũ & Hermolaũ, qui ea eſſe lẽtiſci folia exiſtimat, quibus coriarij Venetiis pelles conficiunt, vulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lẽtiſco differt, etſi cum terebinthino aliquam habeat ſimilitudinem. Fert etiam Lentiſcus Italica maſtichen, vt ipſe atteſtari poſſum: ſed rara admodum, nec Chiæ comparanda. Itaq; immeritò à nõnullis notatur Auicenna, quòd Maſtichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore verſantur, exiſtimauerint non alibi fortaſſe, quàm in Chio naſci. Indicam maſtichen è ſpinoſa quadam planta manare, non ſolùm Theophraſtus, ſed etiam alij tradidere, quemadmodum & Plinius, qui lib.12.cap.17. non modò Chiæ maſtiches meminit, ſed aliarum quoque, quæ in Arabia, Aſia, Græcia, Pontoq; proueniunt. Quæ ad nos comportatur, & in vniuerſam ferè Europã, in Chio tantum, Aegei maris inſula, prouenit, ex domeſticis ſolùm lentiſci plantis, vulnerato quotannis arboris trunco. Fluit enim inde Maſtiche, & in terra circumpauita concreſcit. Maſtiches id omne quod in tota Inſula prouenit, Reipublicæ debetur, quo ſit vt qui vindemiæ tempore propriis in agris Maſtichen colligunt, id totum abſque dolo in commune ferãt. Mulctantur ſecta manu, qui Lentiſcum Maſtichen fundentẽ in proprio, vel alieno agro exciderit, tanta eſt Maſtiches cura, & reuerentia apud Chios. Nec ab re quidem, cum illis tantùm Mundus ferè vniuerſus tam neceſſarium ac ſalubre medicamentum acceptum referat. Audio etiam in Creta lentiſcum Maſtichen fundere, ſed flauam, amaram, & Chia longe deteriorem. Reſtringit Maſtiche ſanguinem è naribus manantem, ſi vnà cum Thure, ſanguine draconis, & leporinis pilis combuſtis, excipiatur oui albo, & fronti applicetur, faſcia ſuperpoſita, quæ arctè conſtringat. Manditur vnà cum cera odorata ad dentium dolores, & ad pituitam à capite detrahendam. Tollit, mulcetq; maſtiche frigidos articulorum dolores, ſi vna cum cumino, pulegio, ſaluia, lauri baccis, & ſabina, melle excipiatur, & dolorifico loco applicetur: valet ad ventriculi dolores, vbi affectus iturus dormitum tres maſtiches grumos deuorauerit: non ſolùm enim hoc medicamento tollitur dolor, ſed fit quoque, ne poſt hac ſentiatur. Lentiſci meminit Galenus lib.8. de ſimpl. medic. facultatibus, ſic inquiens. Lentiſcus facultate ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compoſitus eſt, ob quam & moderatè adſtringit. Deſiccat igitur ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo eſt medius, & ſymmetrus. Similem omnibus ſui partibus adſtrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac foliis, præterea fructu, & cortice: ac ſi ſuccum ex foliis eius viridibus exprimas, ſimilis hic ordinis eſt, moderatè adſtringens. Itaque bibitur & per ſe, & cum aliis medicamentis, quæ dyſenterias, & alui affectus ſanant: quin & ad ſanguinis expuitiones, ſanguiniſq; ex vtero eruptiones, tum ſedis, vuluæq; procidentias idoneus eſt, vtpote ad hypociſtida nonnihil propè accedens. Meminit idem & maſtiches lib.7. ſimpl. med. his verbis. Maſtiche candida quidem, & Chia conſueto more cognominata, quodammodo ex contrariis compoſita facultatibus eſt, adſtringente videlicet, & emolliente. Proinde ſtomachi, ventris, inteſtinorum, iecoriſq; inflammationibus competit, vtputa ſecundo ordine excalfaciens, & deſiccans. Nigra verò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis deſiccat, tum minus adſtrictoriæ facultatis eſt particeps: quamobrem aptior eſt ad ea, quæ validiorem digeſtionem per halitum expoſcunt: hac igitur ratione & furunculis bonũ eſt remedium. Porrò oleum, vnguentumq; maſtichinum ex Chia conficitur, non admodũ ſanè ex Aegyptia: cæterùm ſimilis eſt & ipſum maſtichæ facultatis. Hæc de lẽtiſco, & maſtiche Galenus poſteritati memoriæ prodidit. Sed cũ maſtiche mihi Caphuram in memoriã redegerit, quòd certò ſciã, eã maſtiche, ardenti aqua, zedoariaq; ab impoſtoribus adulterari, cumq; Dioſcorides, Galenus, & cæteri illius ſeculi ſcriptores ipſam nõ ſolũ nõ adnotauerint, ſed ne nouerint quidẽ, ſilentio minimè diſſimulãdũ fore putauimus, quò magis legentibus ſatisfiat, quantũ tũ à Serapione, tũ etiã ab his, qui meridionalẽ plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perluſtrarũt, memoriæ proditũ eſt. CAPHVRA igitur eſt gũmi arboris cuiuſdã in India naſcẽtis tãta magnitudine, ac proceritate, vt ſub eius vmbra hominũ cẽturiæ recondi poſſint. Naſcitur hæc arbor in mõtib. mari propinquis:

Lentiſcus roboris magnitudine.

Ruel. & Hermolai lapſus.

Maſtiches conſideratio.

Maſtiche Indica.

Maſtiches cura.

Maſtichis vires.

Lentiſci vires ex Galeno.

Maſtiches vires ex Gal.

Maſtiches nigra.

Caphura vt adulteretur.

Caphuræ hiſtoria, & genera.

propinquis: materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium est, cùm frequentibus cœ-
lum fulgetris corruscat, aut crebro tonitru constrepit, vel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna
in interueniis ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, veluti resinæ, illisq; gummi
modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum vel calore solis extosta, vel ignium vi candescit: hanc sumpto à
rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ ra-
tionem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præstat, longioriq; perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens,
atro colore, proinde bonitate cedens. Tertia vilior reperitur, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris scobe, ra-
mentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontifi-
cum, & sacerdotum suffimentis, sicut thus, & myrrham, costumq;, in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantùm fastigia
rediguntur, in rudem, & elaboratam: siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata verò, quæ solis, vel
Fuch. opinio improbata, Caphurā bituminis genus statuētis.
ignis ardore excocta, atque purgata album contraxit colorem, vtpote & cera. Fuchsius lib. primo de componendis medica-
mentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quòd scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ pro-
uentus augurium esse, cùm cælum crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, vel cum regio, in qua prouenit,
terræmotu concutitur: argumento, quòd similiter ex terræ concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi
soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra, quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quorumcunque hanc fuisse sententiam
existimem: cùm tam ipse, quàm cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam vastissimæ proceritatis gummi, vel re-
sinam Caphuram esse scribant. His accedit quòd ex omni bituminum genere per alembicum (vt Chimistæ vocant) oleum
& aqua elici potest, id quod ex caphura, haud quaquam succedit. Siquidem ea hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendit
Platearii error volentis Caphurā ex succo herbæ fieri.
ibiq; tota purior facta cohæret. Nimium oscitanter de hac scripsisse videtur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphurā
gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbæ fieri tradens. Quod profe-
ctò falsum est, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Auicennæ, & Serapionis
testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant.
Caphuræ tēperamētum, & vires.
Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abscessu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cùm vehementer etiam in
aquam proiecta conflagret, sit perquam odorata, & adeò tenuium partium, vt sæpe per se in auram euanescat, illis recla-
mare videtur. Quo fit, vt quis suspicari possit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monu-
menta (vt in aliis quam plurimis) esse vitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore
prouenientes, Caphura illita mulcet: incandescentes inflammationes restinguit, præsertimq; iocinoris. Renes, & seminaria
vasa refrigerat, sanguinemq; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam vul-
nerum, quàm vlcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhœam, & albas vuluæ fluxiones efficax
est cum succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seu imo ventri, testibus, renibusq; illita: quæ tamen antea
psyllii seminis spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit,
aut cum vrticæ semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyriis ad calidas oculorum
lippitudines vtiliter imponitur. Renibus ac testibus illita venerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde com-
modè antidotis admiscetur, quæ contra venena, venenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus conficiuntur. Ca-
phura vnà cum Chrysocolla, qua vtuntur aurifabri, trita, & cum melle illita, faciei cutim clariorem splendidioremq; red-
Aqua ad faciei ruborē.
dit. Eadem trita vnciæ pondere cum sulphuris æquali portione, additis myrrhæ, thurisq;, cuiusque quaternis drachmis, &
aquæ rosarum libra, & vitreo vase exceptis omnibus, diebusq; decem insolatis, remedium est præstantissimum ad faciei ru-
borem pustulis scatentem, si cum hac aqua sæpe lauetur. In vniuersum viribus innumeris pollet, quas breuitati consulentes
prætermittimus. Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentissimè sublato, bipartitoq; manibus scisso, Ca-
Caphura legitima quę & quomodo asseruanda.
phura ponatur: quòd si humore madeat, syncera est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Cæterū
nisi diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaq; sæpe deluduntur seplasiarii. Asserua-
tur tamen securè vase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllii semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asser-
Caphura vt alba reddatur.
uari putent, quod nec planè comprobandum videtur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq; igne, & arte
Nomina.
vitreis organis elaboratur, sic vt candescat, atque pelluceat. Σχῖνος Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Daru, Arabibus:
Lentisco, Italis: Mata, aut Arueria, Hispanis: Lentisque, Gallis. Germanis, Mastixbaum. *Huius resina μαστίχη Græcè vo-*
catur: Latinè, Mastiche, aut Resina lentiscina: Arabicè, Mastech, Masteche, siue Mastoche: Italicè, Mastice: Germanicè ac
Gallicè, Mastic: Hispanicè, Almastiga. Quod Arabibus Kaphor, seu Cafur, recentioribus Græcis κάφουρα, vt etiam Latinis
Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Gampher: *Gallis, Camphre.*

Lentiscus σχῖνος dicitur (non σχοῖνος, quod est Iuncus aromaticus seu Squinanthum officinarum) quasi
σχιστὸς fissilis, quòd facilè & frequenter findatur in dentiscalpia. At lētiscus, fortè quòd folia eius lentore
quodam lentescant. Arbor mastiches, eò quod Mastichen ferat, dici posset: est enim ex resiniferarum ge-
nere, à quibus tamen foliis differt. Arbor, Lentiscus dicitur herbariis omnibus: at baccas siue fructus,
Resina Lentisci.
σχινίδας Hippocrates libro de natura muliebri, appellat. Sic resina quæ ex trunco vulnerato primum li-
quida destillat, dein paulatim in guttas densatur foris candida aut flauescens, propter inhærentem pul-
uerem, quo absterso propemodum crystallina & translucens, dicitur Resina Lentiscina, Mastiche &
officinis Mastix, Arabibus Gluten Romanum, quæ optima in Chio prouenit: hinc factum, vt apud Græ-
cos sæpè chia simpliciter pro Mastiche scriptum reperiatur. Duplex est, alia propriè Mastiche dicta, alia
Mastiche duplex.
impropriè. Propriè dicta est ea quæ ex Lentisco effluit, hæcque vel alba, vel viridis Dioscoridi: vel vt
Galenus, alia alba, quæ Chia, alia nigra, quæ Ægyptia: habetur & Cretensis quæ flaua est & amara: apud
Italos exiguam fundunt. Impropriè dicta est ea, quæ ex spinosa planta emanat, vt habet Theophrastus 6.
hist. 4. vel vt Plinius ex humili spina: quæ planta Chamæleon albus Dioscoridi lib. 3. dicitur: qui scribit I-
xion aliquibus ideò vocari, quod quibusdam in locis viscum circa radicem eius reperiatur, quo pro Ma-
stiche vtantur mulieres: & Theophrastus Acanthicen Mastichen vocat, Gaza spinalem vertit. Est & al-
tera arbor, quam LENTISCVM PERVVIANAM vocamus, quæ Lentisco similis, ramosa, ramis obsc-
quiosis deorsum spectantibus, cortice subruffo & rugoso tectis: foliis lētisci modo integris, sed acumina-
tiorib. vtrinq; binis non tamē sibi ex opposito respōdentib. quindecim, septēdecim & etiā nouendecim
ab vno pediculo cohærentibus, saturatè virentibus, per quorum mediū linea subalbicans excurrit & ad
latera venulæ quasi rugosę discurrunt, quę inferna parte potissimum cōspiciuntur, hæc trita non ingratū
spirant odorem. Flores qui in ramorum summitatibus conspiciuntur, ramulis palmaribus & longio-
ribus

II. LENTISCVS PERVVIANA. III. MOLLIS ARBOR.

tibus inſtar racemi ſparſi inſident, albicant & ex quinque foliolis acuminatis cõponuntur: his ſuccedunt fructus rotundi, vt Lentiſci, paruis pediculis & pericarpiis ſuſtentati, qui racematim conglobantur, primum virides, mox rubei, dein ſubnigri, piperis inſtar acres & pingues, tenui tecti membrana, cui medulla acutiſſimi ſaporis & odoris ſubeſt. Semen ex America primum allatum, & Piperis nomine Romæ in horto Illuſtriſs. Cardinalis Columnæ, à quodam Pharmacopœo Septembri menſe ſatũ, & ſequenti anno ad quinque cubitos excreuit, at ſemen ad maturitatem non peruenit, monente Doctore Edoardo Vorſtio, qui nobis ramulum cum baccis (vnde delineari curauimus) obtulit. At nunc Lentiſcum altitudine adæquat, vnde ramos cubitales floribus & tenellis baccis refertos, à Doctore Io. Neuderfero (vnà cũ aliis elegantiſſimis) accepimus, vt & Gummi quod ex inciſo cortice emanat. Etenim apud Americanos, ex cortice vulnerato gummi album maſtici ſimilę colligitur, quod in aqua vel decocto aliquo diſſolutum ab incolis drachmæ vnius pondere pro cathartico ſumitur, cum eo blande humores omnes vacuentur, & hydropicorum aquæ educantur. Ex foliorum libra, ſcrupulus vnus ſucci elicitur, quem Opobalſamo comparant. Verum cum hic Lentiſcus Peruuianus, ab incolis Molle (quod molliat aluum fortè) dicatur, & in multis (niſi ſit eadem) cum ea quam pro Molle, Carolus Cluſius in Monardem propoſuit, conueniat, & eius iconem proponere placuit, cuius hæc eſt apud Cluſium hiſtoria, ex quo etiam Lugdunenſis & Tabernæmontanus deſumpſere. Cæterum odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru naſcentem, Molle vocant, cuius ego puſillas duas plantas è ſemine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto ſplendidiſſimo Illuſtris viri D. Ioan. de Brancion, ſed quæ tertio anno perierunt hyemis iniuria. Erant autem eæ arbuſculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis conſperſo veluti maculis cinereis; folia pennata vt fraxini, ſed multo minora, ex viridi nigricantia, ſerrata, & ſub extremũ anguſtiora, quæ ab arbuſculis reuulſa, lacteo ſucco, eoque lento & viſcido & odorato manabant, & ipſa folia trita fœniculi odorem reddebant, guſtata adſtringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natę ſunt, piperis ferè magnitudine, oleaginoſus, pellicula rubeſcente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conſpicere licet: florẽ quem habeat ignoramus, ſed quibuſdam auctoribus minutus eſt, viti ſimilis. Hæc arbor abundanter naſcitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidẽtalium Indiarum deſcriptionem dederunt. Sed Petrus Cieca maximè, qui eius deſcriptionem cap. 112. primæ partis Chronici dedit.

Τέρμινθος. TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor eſt: cuius folia, & ſemen, & cortex aſtringunt, & ad eadem, ad quæ lentiſcus conueniunt, ſimili parata modo, ſumptaque. Fructus eſui aptus eſt, ſed ſtomacho aduerſatur: excalfacit, vrinam mouet, venerem excitat: contra phalangiorum morſus conuenienter in vino bibitur. Reſina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiã in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & a Cycladibus inſulis. Sed pręualet candida, perlucida, vitreo colore, b[& in cæruleũ vergente,] terebinthũ olens. Terebinthina reſinas omnes antecedit: proxima lentiſcina, & è pinu, & abiete: has ſequitur è picea, & pineis nucibus reſina. Natura omnibus calfacere, mollire, diſcutere, expurgare. Tuſſi, ac tabi conueniunt per ſe,

aut in

a Meũ addit καὶ ἐν εὐβοίᾳ

b Hæc non leg. Orib.

aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, ventrem emolliũt, palpebras commodissimè replicant: lepras tollunt, cum ærugine ac sutorio atramento, nitroque: auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium vtiles, malagmatis, acopisque admiscentur. Laterum doloribus per se, illitu & apposito auxilio sunt.

Ῥητίναι ἄλλαι. **RESINÆ ALIÆ. CAP. LXXVII.**

a Hæc delet Orib.

b καθύ[?]ρα i. liquida Meũ. c Meum & Drag. πιτυί-νη, καὶ ἐλα-τίνη. i. pinea & abiegna.

LIQVIDA resina è pinu & picea, à Gallia & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ sibi cognomentum vendicauit. A Gallia quoque subalpina: quam vernaculo nomine larica, hoc est, larignam appellant incolæ. Ea a [in linctu, & per se] magnopere prodest tussi veteri. Colore inter se distant: siquidem alia candida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, vt larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinam, quæ ad eadem pollet. Quæ verò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima, translucens, non retorrida, neque b diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. c E picea, & abiete resinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim sunt, atq; thus odore imitantur. Prẹstãtiores à Pityusa insula deferuntur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis viribus potiuntur: veruntamen eorundem gratia, quorum & illę, sumi solent. Lentiscina terebinthinæ respondet. Vritur resina omnis liquida in vase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur: itaque resinæ cõgius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm vbi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum vocant, id est, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximii candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta sordes excernatur. Vrũtur quoque sine aqua, primùm lento igne, & vbi coire cœperunt, maior carbonum strues supponitur, & triduo citra intermissionem discoquuntur, vsque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint: mox, vt dictũ est, reponuntur. Aridas vnius diei spatio decoxisse satis est. Vstæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere vtiles sunt. E resina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea, quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur: prodest glabris genis, collachrymationibus, erosisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum scriptorium.

TEREBINTHVS.

Terebinthi descriptio.

Terebinthi historia ex Theophrast.

TErebinthus folio est fraxini, crassiore, pinguioreq́; & rotundiore, cotino proximo. Ligni materies lentisco similis quemadmodum & cortex. Radices validæ, altè descendentes. Flos oleæ similis, sed rufescens, è quo fructus rubens racematim prodit, vuarum modo, Iuniperi baccarum magnitudine, resinosus, durusq́;: Cornicula edit rubentia, carpinorum similitudine, in quibus culices quidam concluduntur, vnà cum liquore quodam, vt in lentisco. Resina è trunco manat, vt è reliquis plantis ipsam fundentibus, liquida & odorata, Larignæ, aut Abiegnæ similis, cæterisq́; præstantior, lentiscina excepta. Terebinthorum (vt Theophrastus memoriæ prodidit lib.3.cap.15.de historia plantarum) alia mascula, alia fœmina. Mascula sterilis est, ob idq́; sexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia viridem editum, rufum postmodum tingit, & cum vua maturescentem, nigrum nouissimè facit, magnitudine fabæ, resinosum, & sulphurosum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticosa, cõtortaq́; nascitur: vt apud Damascum Syriæ magna, copiosa, decoraq́;: montem enim inibi Terebinthis refertum, vt nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices validæ in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, verùm colore rufo. Folia circa vnum pediculum, pleraque specie laurinorum, coniugatim, quemadmodum sorbo, quodq́; parte postrema acuminet, impar exit: verùm minus angulata, quàm sorbo, ambituq́; laurino similiora, & pinguia cũ vniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quædam concaua, vt vlmus: quibus bestiolæ tãquam culices innascuntur. Fit in his resinosum quid, lentumq́;: sed resina tamen nõ hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinæ copiam non mittit, sed manibus tantùm adhæret: et si non lauetur, postquam collectus est, inter se cohærescit: cùm verò lauatur, candidus, probeque non maturus supernatat, niger subsidit. Idem refert deinde li. 4. cap. 5. historiæ plantarum, Indicam etiamnum Terebinthum haberi: cui folia, rami, & reliqua omnia Terebintho similia: fructus autem diuersus, similis enim amygdalis. Nam & in Bactris Terebinthum hanc esse, ferreq́; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed visu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolas his potius vti: hæc Theophrastus. Quibus facilè adducor ad credendum Indicam Theophrasti Terebinthum, nil aliud designare quàm nostratem Pistaceam. Est enim hæc tota facie Terebintho similis, & nuces profert Amygdalis suauiores. Terebinthũ vidi ego primum in colle vulgò cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius videndi mihi copia à clarissimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperique

Indica Terebinthus pistacearum planta.

rique ipſam deinde in aliis compluribus Hetruriæ locis, videlicet in collapſis Romanorum ædificiis ac ruderibus: ſed frequẽtem admodum in Iapidiæ collibus prope Pucinum caſtrum, Adriatico ſinu non longè à Tergeſto: ſaxoſa enim & calida amat loca. Ab hac ſæpe, dum illac iter haberem, & fructus & folliculos caprarum cornibus non abſimiles, quibuſdam intus beſtiolis culicis figuram præ ſe ferentibus, & reſinam decerpſi: quæ etſi omnium præſtantiſſima ſit, non tamen diu eſt, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, vel quòd eſſet aduectu aptior, vel quòd impoſtoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret: verùm liquida vt per ſe ex arbore manat, iam frequens facta eſt.

Reſina terebinthina.

Cæterùm quia terebinthina iamdiu in Italiam non aduehebatur (vt ſupra in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum ſibi vendicauerat, ſed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaq; reſina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde ſcriptum ſit, operæpretium quidem non eſt, vt hic iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rariſſimas eſſe abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lachrymam, aridam fundant reſinam: ſed ſi quædam inueniuntur, hæc eſt (vt Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifeſtum argumentum eſt, quòd omnis abies, quæ reſinam fundit, tabida ſit, putris, & carioſa.

Braſa. opinio reprobata.

Braſauolus de reſinis differens, Plinium in earum hiſtoria à Dioſcoride diſſentire autumat, quòd ſcilicet Plinius lib. 24. cap. 6. tradiderit ſummas reſinæ ſpecies duas, ſiccam & liquidam: ſiccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentiſco, cupreſſo. Dioſcorides verò ex pinu, & picea, & liquidam præter ſiccam haberi ſcriptum reliquerit. Quos tamen melius erat ſic conciliaſſe, quòd quamuis aſſerat Plinius, ſiccas reſinas è pinu, & picea colligi: non propterea obſtat, quominus ferant pariter huiuſcemodi arbores & liquidas, & ſiccas reſinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus variiſq; locis, è pinu, piceaq; antea longo tempore cæſis, ſoliſq; ardore æſtuantibus liquidas reſinas exudare comperimus larignæ non abſimiles: quod etiam ſæpe euenit in aſſeribus ex hiſce arboribus paratis, & in tignis, vel trabibus, quæ ædificiis coaptantur. Verùm enimuero malim dicere Pliniũ erraſſe, quòd liquidarum generi lentiſcinam adſcribat, quæ eſt noſtra maſtiche, cæteris profectò durior.

Colophoniæ conſideratio.

Ad hæc ſcire etiam conuenit, quòd quæ in officinis Colophonia Hiſpanica, Græcaq; dicitur, illius ſpecies eſt quam coquere Dioſcorides edocuit. Conſtat hæc coloribus diuerſis, vtpote cryſtallina, hyacinthina, ſaturatoq; colore, pro reſinarum ex quibus conficitur, varietate: quippe (vt Dioſcorides ait) alia candida eſt, alia olei, alia mellis colore, qualis eſt larigna. Quæ verò à Colophone Ioniæ vrbe ſibi cognomentum comparauit, eſt (vt refert Plinius lib. 14. cap. 20.) præter cæteras fulua: neq; alia de cauſa vocatur & Hiſpanica, & Græca, niſi quòd ex iiſdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum eſt aliam ab hac, quæ neque fricta, neque excocta eſt, haberi Colophoniam: ſiquidem ſcribit Dioſcorides quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis reſina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellẽtiam vocabatur. Quod itẽ teſtatur Galenus li. 7. de compoſ. med. per genera, cùm inquit. Quoniam verò piceam reſinam & frictam, & colophoniam appellare conſueuerunt, ſciendum venit, aliam quandam eſſe colophoniam Chiæ maſtichæ perſimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro 2. eiuſdem. Eſt, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis ſola vocatur colophonia, odoratu ſuauitatem quandam referens, vt abietina, & calore ſicut illa mediocri prædita: naſcitur admodum modica, atque ob id pretioſa eſt.

Abiegna liquida Dioſc. & Plin. ignota.

Porrò ſi quiſpiam diceret, non cognouiſſe Plinium, neque Dioſcoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lachrymam, nonnulli verò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à veritate deſciſcere putauerim: ſiquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt.

Terebinthinæ reſ. vſu.

Terebinthina reſina auxiliatur laterum doloribus, ſanat cum labiorum, tum faciei rimas. Scabiem & impetiginem delet illita, vlcera expurgat, & vulnera recentia glutinat. Splenem attenuat ſæpe deuorata, valet ad articulorum dolores, nempe ad podagram, chiragram, & iſchiadicos affectus, vbi frequenter ſumatur vnciæ pondere, addito chamæpitys, aut ſaluiæ, aut ſtœchadis puluere.

Terebinthi vires ex Gal.

Terebinthi & reſinarum meminit Galenus lib. 8. de ſimplicium medicamentorum facultate, vbi ita ſcriptum reliquit; Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adſtrictorium quiddam obtinent: ſed & ſecundo ordine excalfaciunt. Itaque quod etiã deſiccent, manifeſtum eſt: recentes quidem etiamnum, humidiq; modicè: ſicci verò, ordine ſecundo adſtringunt, roborant, repellunt, contrahunt. Cæterùm fructus aridus propinquus eſt etiam tertio ordini deſiccantium: eſt enim adeò calidus, vt mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaque etiam vrinam prouocat, & lienibus prodeſt.

Reſinarum vires ex Gal.

Paulò ſuperius de reſinis differens, ſic inquit. Reſinæ omnes deſiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter ſe diſcrepãt, quòd plus, ac minus habeant in guſtu quidem acrimoniæ, in facultate verò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus ſortitæ ſunt partium tenuitatis: præterea quòd nõnullæ adſtrictionis ſunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiſcina: eam vocant maſtichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adeſt adſtrictio, adeò vt ſtomachi ventriſq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, inſuper illi ineſt mordacitate vacans deſiccatio: minimum enim acris eſt, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifeſtam quidem, non tamen ſimiliter atque maſtiche, adſtrictionem poſſidens. Cæterum adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam quàm maſtiche digerit. Ob eandem qualitatem ineſt & abſterſio, tanta quidem, vt & pſoras ſanet: quin etiam quæ in profundo reſidet, cæteris reſinis magis attrahit, nimirum cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis ſtrobilina acriores quidem ea ſunt, ſed non magis tamen digerunt, neque attrahunt. Mediæ inter has ſunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen quàm aut picea, aut ſtrobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: ſecundum locum habet in emolliendo lentiſcina, ſicut & cypariſſina acrimoniæ. Et lib. 3. de compoſitione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at reſinæ, quæ quidem aridæ prorſus ſunt, modico: liquidæ & ſiccam quandam ſubſtantiam ad emplaſtri craſſitudinem aſſumere poſtulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac ſiccitatis differentia eſt: in reſinis, ſicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo reſinarum ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alii colophoniam appellant. Huic ſuccedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa ſumitur, quam ſi purges, in frictam mutabitur: his ambabus ſiccior eſt, quæ dicitur πιτυινὸν φύσημα, *ac ſi dicas pinea germinatio. Hanc ſanè, ceu ſqualidam in præſentis emplaſtri compoſitionem non eſſe idoneam ratus, abieci: vſus autem ſum fricta, & liquidis. Iam verò ex his quoque nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inareſcunt, ſicut ſtrobilina: media vtriuſque eſt abietina. Quinetiam facultate calidior eſt quidem ſtrobilina, mox verò abietina, deinde terebinthina: cupreſſi reſinam miſcere non auſus ſum, vt quæ nonnihil adſtringeret. Putabit forſan aliquis nobiſcum diſſentire Dioſcoridem Anazarbeum in ſermone de reſinis hæc verba ſcribentem, primo de medica materia commentario: Ex omnibus reſinis principatum terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, poſt quas picea, ſtrobilinaque numeratur: in his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima verò terebinthina ſentire videtur. Verùm ego ex his tribus reſinis ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certè ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixi: hactenus de reſinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum eſt, quòd hoc in loco cæteris*

strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in vniuersum in medicamentis componendis à Dioscoride nequaquam dissentit, videlicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices vsus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. Excalfacit, extrahit, emollit, abstergit, deijcit. Arbor, quæ Græcè τέρμινθος, Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Botin, siue Albotin: Italicè, Terebintho: Gallis, Terbentin. Resina verò ita Latinis vocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratim, siue Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.

Nomina.

Terebinthus, τέρμινθος Dioscoridi, Galeno & Paulo: τερέβινθος Theophrasto: apud Nicandrum legitur τρέμιθος, quo loci scholiastes idem vult esse quod τερέβινθος. Terebinthum herbarii vocant: cuius fructum Auicenna grana viridia nominat: ipsam verò resinam, Gluten albotin, Nicandro alexiph. τερμινθίς. Resina omnis duplex est, alia liquida, alia sicca, ad quas differentias omnia resinarum genera referri possunt. Colophoniam videtur Dioscorides à pinu vel picea sumere, quæ non ea est, qua hodie vtimur: cum nostra resina sit siccissima, veterum fuerit liquida, quam aliqui cedri picem credunt, vulgò pix sicca Græca, dicitur: frictam etiam vocant Colophoniam: & Græci frictam resinam, simpliciter φρυκτὴν appellant, vt 4. de tuenda sanitate, & 6. methodi, apud Galenum legitur.

Resina duplex est. Colophonia Diosc. à nostra differt.

Πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

PIx liquida, quam alii conum vocant, è pinguissimis pini, piceęque lignis congregatur. Optima est splendens, syncera, læuis. Contra venena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extussiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & vuæ inflammationes, anginæque vtiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus: adiecta verò pari cera, scabros vngues extricat, impetiginesque emendat: vuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaque hordeacea, & pueri impubis vrina decocta, strumas rumpit: cohibet vlcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos vlcerum sinus conglutinat: rimis sedis & pedum magno auxilio illinitur: vlcera replet, & cum melle purgat, quin & cum vua passa, & melle carbunculos, & putrida vlcera emarginat, dirumpitque. Erodentibus medicamentis, quas septas vocant, probè immiscetur.

Πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

Orib. nō leg.

E Pice fit quod pissęlæō appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum [lacti.] Nã expãsa, quandiu pix coquitur, supra cortinam vellera pura madescũt, acceptoq; halitu eius exprimũtur in vas, idq; tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida præbet vtilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum vlcera, scabiemque emendat.

Λιγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDÆ PICIS. CAP. LXXX.

FIt hoc modo è liquida pice fuligo: in lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili vase in clibani speciem conformato, superius in angustum fornicato, inferius perforato, vt clibani esse solent, operito, & adoleri finito: consumptoq; liquore nouum infundito, quoad sufficientem vsui fuliginem collegeris. Vis ei adstringens, acrisque. Vsui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & venustant, & ad circumlitiones. Item vbi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbeciles, lachrymososque oculos, insuper ad eorundem vlcera non inutilis est.

Πίσσα ξηρά. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

Conclusa nō legit Orib.

LIqvida pix decocta in spissam coit, [quam vocant aliqui palimpissam,] quo in genere quædam visci modo lentescit, [boscas cognominata:] altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa, resinosa. Talis Brutia & Lycia, picis resinæque simul naturam habentes. Calfactoriam vim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panosque discutit, vlcera replet: vulnerariis medicaminibus commodè permiscetur.

† *Hoc loco non εὐώδης, id est, odorata, vt communis lectio habet, sed ἰξώδης, hoc est, viscosa legitur in Oribasii codice manu scripto, libro 12. simplicium. Harum lectionum quæ sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.*

Ζώπισσα. ZOPISSA. CAP. LXXXII.

ZOpissam aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alii apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alii pineam resinam hoc nomine vocauerunt.

TAmetsi de pluribus Picis generibus, de oleo, earumq; fuligine diuersis, ac propriis capitibus differat Dioscorides: cùm tamen horum omnium historia notior sit quàm vt à nobis explicari debeat, operæpretium non est, vt de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quonam modo pix ipsa conficiatur, vt illis & mihi sit satisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaque de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coram clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ passim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigiis sit aptissima, artifices conficiunt. Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, vt ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri

Picis conficiendæ, & parandi ratio.

fieri ſolet. Deinde verò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, vt liquor è teda reſudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere poſſit. Itaque conciſam tedam in area ſtruis congerie locant, velut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearumq; frondoſis ramis vndiq; tecta circundataq;, tum demum terra ſepta, lutoq; obſtructa, ne quouis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem ſuccendunt, eadem quoque ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm deſit locus, per quem flamma erumpere poſſit, ſentiatq; ob id congeſta moles maximum ignis ardorem, pix liquatur, & per areæ pauimentum cōfluens in canalem circumpoſitum defluit, qui per alios canales inibi artificioſè paratos picem fluentem corriuat in ſcrobes ligneis aſſeribus circumdatos, ne terra defluxam picem combibat: vnde poſtea dolia, & cadi, & vtres implentur. Operis perfecti ſignum, ſi rogus decumbat, ſubſidatq;, & liquor defluere deſinat. Sic enim picem fieri vidimus à ſyluicolis eam parantibus, qui quodammodo ſecuti videntur Theophraſtum lib. 9. cap. 3. de hiſtoria plantarum, vbi eadem ferè ratione Macedones picem vrere latius tradidit. Pix liquida calefacta vnà cum Thure & Maſtiche, deraſo occipitio adhibita, prolapſam columellam reſtituit. Picis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Pix ſicca quidem deſiccat, & excalfacit ſecundo à mediocribus, ſiue ſymmetris exceſſu: ac plus deſiccare poteſt, quàm excalfacere. Humida verò contrà, plus videlicet calfacit, quàm deſiccat: habetq; nonnullam partium tenuitatem, qua & aſthmaticos, & purulētos adiuuat: ſatis eſt autem cyathi linxiſſe menſuram melli miſtæ. Sed & abſtergendi quandam vim habent, atque concoquendi, digerendiq;: veluti & in guſtu ſubamarum quid obtinent, & acre. Sic leproſos vngues eximunt miſtæ cum cera: lychenaſq; detergunt: concoquunt item duros & crudos tumores omnes cataplaſmatis inditæ. Ad ea omnia humida valētior eſt: arida verò pix tametſi ad hæc quidem deterior eſt, glutinandis tamen vulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarū eſt, humidæ pici calidam humiditatem affatim eſſe admiſtam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. 7. eorundem ſimp. vbi ita de omni fuligine ſcriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria eſt, ac proinde terreſtris eſt eſſentiæ, habens quaſdam etiam ignis, qui materiam combuſſit, reliquias: ſed id puſillum eſt. Porrò tota eius natura terrena eſt, tenuium partium. Sed quæ ſpeciatim in ea differentiæ ſunt, eæ pro vſta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore ſimili quoque, & hinc fuligine proueniente. Primum enim thuris fuligine vtuntur, in ocularias medicinas miſta, eas videlicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiamnum fluxione vexātur, & vlcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Adhæc vſurpant quoque eam ad facultates, quas vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo moleſtia caret, non aliter quàm thuris: ſed ſtyracis his quodammodo valentior eſt: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus vtuntur ad vitia palpebrarum vocata ptila, & eroſos oculorum angulos, humidoſq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribuſq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò ſuperius diximus thuris fuliginem. Πίσσα ὑγρά, Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Erf, Ceſt, Zeft, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: ſicut etiam Hiſpanis, Pez negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantum. Πίσσα ξηρά, καὶ παλίμπισσα Græcè vocatur: Latinè, Pix ſicca: Italicè, Pece ſecca: Gallis, Poix ſeche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes Kepſen, ſeu Kapſe: Hiſpani, Azei de pez.

Picis facultates ex Gal.

Fuliginum vires ex Gal.

Nomina.

Ἄσφαλτος. BITVMEN. CAP. LXXXIII.

BITVMEN Iudaicum cæteris anteponitur: cuius probatio eſt, vt purpuræ modo ſplendeat, ſitque pōderoſum, ac validum odorem vibret: nigrum autem & ſordidum, vitioſum eſt. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. a [Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo vtuntur ad lucernarum lumina, olei vice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: namque liquidi bituminis genus eſſe conſtat.]

a Non habet Orib.

Πιττάσφαλτος. PISSASPHALTVM. CAP. LXXXIII.

NASCITVR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ piſſaſphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æſtuque in litus expuitur, illic coacta in glebas miſtam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA. CAP. LXXXV.

a NAPHTHAM vocant Babylonii bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum [Vis ei ignium rapax, ita vt ex ſpatio protinus in eam tranſiliant. Ad ſuffuſiones oculorum & albugines vtilis.] Bitumen omne diſcutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur: vuluarum procidētias, ſtrangulationeſque olfactu, ſuffitu, impoſitu, emendat: comitiales morbos ſuffitum deprehendit, gagatę lapidis more: purgationes mulierum cum vino, & caſtorio potum elicit: tuſſim veterem, & anhelitum adiuuat: ſerpentium morſibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur: datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum diſcutit ſanguinem concretum: dyſentericis cum ptiſana liquatum infunditur: deſtillationibus ſuffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterum pilos incōmodos ſiccum replicat, ſpecillo impoſitum: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargiciſque prodeſt. Piſſaſphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, ſi miſceantur, poteſt.

a Iſta omnia deſunt in meo, & Drag.

LEgitimum quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod ſciam) in Italiam non aduehitur: id namque, quo officinæ vtuntur, impoſtura quædam eſt, pice, petroleo, & aliis nonnullis parata. Igitur mirari non licet, ſi id Dioſcoridis hiſtoriæ minimè reſpondere videatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab vrbe Hierico quindecim tantùm millia paſſuum diſtat, ſi Brocardo fides habenda eſt, qui Palæſtinæ topographiam edidit. Nil verò aliud bitumen eſt, quàm pingue quoddam lacus illius aquis ſupernatans, quod vndis ventoq; agitatum in littore concreſcit, denſatur, coit, tenaciſſimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (vt Galenus teſtatur lib. 4. cap. 20. ſimpl. medicamentorum) animal, nullaq; ſtirps innaſcitur, neque viſitur, ob aquæ ingentem ſalſedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in

Bituminis conſideratio, & hiſtoria.

eum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod propè Hierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo eodem auctore, de his, quæ in eum proiiciunt, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quippe hoc esse verum probari facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam vnaquæque nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alij quidem mare vocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modo, sed & amara est. Salem verò etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoq́; statim aspectu vnà cũ vniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem iniicias, ne liquari quidem etiam possit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se emergat, continuo sale tenuissimo velut conspersus, vndiq́; emergere conspicitur. Quapropter etiam aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idq́; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaque si volueris te ipsum deijcere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatq́; aqua: non sanè quia natura leuis sit, quod quidam veterum sophistarum prodidit, sed vt censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusq́; in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud feretur: quin verò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuiis citra submersionem portare valent; eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali: inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisque est. Ipsique tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscere͡que quanto grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea videatur natare: nam vbi etiamnum sidit, ac nondum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauiter verò salsa est, vbi tanta est salis copia indita, vt amplius liquari, qui postea adiicitur, nequeat: quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauissimam. Itaque ego quandoque inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tanta in Italiã maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem coniecto: hæc Galenus.

Sodomeus lacus.

Lacus iste, quem aliqui mare mortuum vocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, vbi Sodoma, Gomorrha, aliæque finitimæ ciuitates cælesti igne absorptæ, subuersæque fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (vt quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam vapores fœtorem intolerabilem vibrantes, qui postea ventorum flamine per conualles olim fertilissimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita vt longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec vllum denique germen proueniat, neque virescat, nisi iuxta Hiericum, vbi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine cẽtum millia passuum excedere, latitudine maxima viginti quinque millia passuum implere.

Pissasphalti consideratio.

Idem Pissasphalti inter picis genera meminit lib. 24. cap. 7. sic inquiens. Est & Pissasphaltos mista bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiamnum hoc æuo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam vulgò Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis nauigiis copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici commistum, valẽtissimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, vbi prope Lesinam, non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, vbi id incolæ fossitiam ceram esse existimant.

Fuch. & quorundã lapsus circa pissasphaltum.

Scribit Fuchsius lib. 1. de comp. med. pissasphaltum nunc etiam tribus fere milliaribus ab Isoruck reperiri, vocariq́; Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem verissimè redolet. Sed equidem vereor, ne ipse quoque decipiatur, vna cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (vt Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrentis frequentissimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Isbruck essem, à clarissimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quod lapis Germanica lingua Trischemblut vocatus, etsi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus, nunquam tamen vt pix & asphaltus igne liquescit, sed ligni, vel tedæ modo comburitur.

Naphthæ mentio.

Præterea vltimum bituminis genus, quod Naphtham vocant, Plinius lib. 2. cap. 105. in Austagenis Parthiæ inueniri prodidit, tamq́; esse huic ignium cognationem, vt transiliant protinus in ipsum vndecunque visum. Quod etsi in Italiam aliunde (quod sciam) non inferatur, inibi tamẽ pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi & aliis quibusdam in locis in Insubria scaturit, petroleum, siue saxeum appellatum. Cæterùm id quidem mirum admodum de petroleo omnibus videri debet, quod mihi narrauit Posonij Vngariæ, Illustris comes Hercules à contrariis Ferrariensis, eo tempore, quo Maximilianus Romanorum & Bohemiæ rex, Pannoniæ coronam suscepit.

Petrolei cuiusdam historia, & vis admirabilis.

Narrabat itaque Comes suo quodam in prædio se puteum habere, in quo vna cum aqua petroleum distillat è terræ meatibus. Atqui cum rimæ quædam in putei fundo hiantes exortæ essent, è quibus petroleum sensim labebatur, cementarium fabrum se conduxisse, dicebat, qui rimas diligenter obstrueret: at cum artifex sine lumine id præstare nequiret, laternam expostulasse, eamq́; illi in puteum demissam esse perquam diligenter occlusam, verum paulo post, euenisse affirmabat, vt petroleum ignium rapax accensis putei parietibus, & impetuoso admodum excitato vapore, non solùm cementarium artificem illum, perinde ac è bombarda extinctum sursum extra puteum eiaculasset, sed etiam putei tectum totum in aëra euexisset, accensis lagenis nonnullis petroleo plenis extra putei ostium existentibus; quarum igne astantes quidam maximè læsi sunt. Hinc itaque adducor omnino ad credendum, nil aliud petroleum esse, quàm Naphtham, bituminis colamen, de quo scripsere Dioscorides, & Plinius. Sed vt redeamus, vnde digressi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium vel impostorum malitia adulteratum, aduehitur.

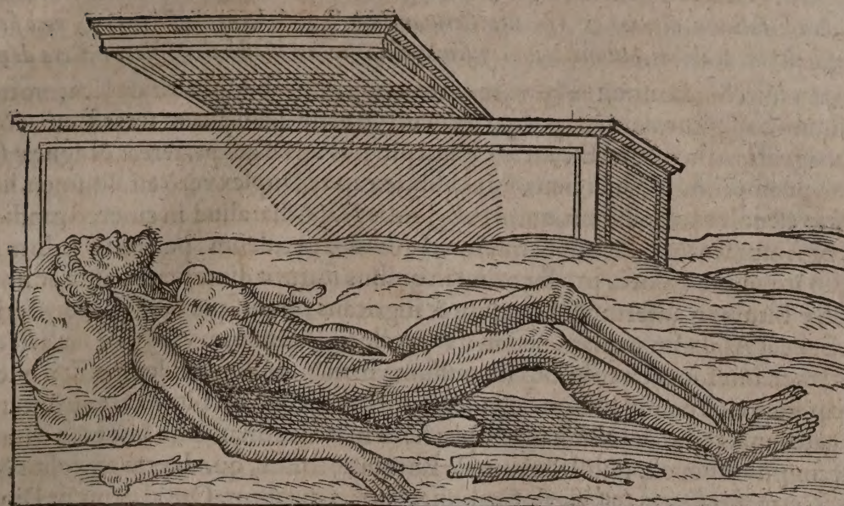
Brasa. opinio improbata, dum Mumiã, bitumini substituit.

Proinde Brasauolus in synceri defectu, Mumiam à Mauritanis vocatam substituit, quòd certò crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimauit, siccatum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria & Aegypto Venetias deferuntur, cùm sint ex infima illius regionis plebecula, vice aloes, myrrhæ, croci, & balsami ex more Iudaico, duntaxat asphalto impleri, quod eorum pauperies aromatum sumtus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse videtur, quòd Strabo literis mandauerit Bitumen Sodomei lacus in vsu esse ad tutanda hominum cadauera. Sed quãtum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos MVMIA potius est pissasphaltum, quàm asphaltum:

Mumiæ consideratio.

siquidem scribit Auicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commistus. Ex quo facilè coniicere possumus, cadauera illa pissasphalto tantum impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia disserens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse verbotenus ad mumiam retulit, sic inquiens. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit namque ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eiicit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mistæ cum asphalto cum aliquo fœtore: & virtus eius est, sicut picis, & asphalti mistorum. Vnde potius asserendum putauerim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quamuis dicat Strabo bituminis Iudaici vsum fuisse ad

MVMIA.

conseruanda cadauera: non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatq; pissasphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has misturas optimè nouerant, vtpote quibus non modo Syri, sed & suæ gentis Mauritani vterentur. Quo fit, vt Brasauoli sententiam non probandam existimem, quod scilicet vulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis substituatur. Namque Mumia præterquam quod est (vt puto) syncerum pissasphaltum, vel asphaltum pice mistum, concepit defluentem humorem, qui continuo è cadaueribus in sepulchris liquatur: ex quo credendum est, eam non parum suam immutasse naturam. Porrò satius ducerem Galenum & Paulum consulere, qui in succedaneis, si desit asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterùm notare conuenit Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adiecisse, vt quæ aliquam inter se cognationem haberent, ab inuicem non disiungeret: non enim erat nescius, huiuscemodi cadauera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloe, ac etiam balsamo simul admistis implebantur: quæ veram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiusdem capitis initio, his verbis. Mumia sepulchrorum, fit è myrrha, aloe, aliisq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac nostra tempestate in Italiã haudquaquam aduehitur: quippe quod hac mistione nulla earum regionum cadauera, præter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem sepulchra habent sibi constituta, diligenterq; occlusa. Idcirco non ita facile istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, vt minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice misto, vel ipso pissasphalto confarcta. Ideoq; apertissimè falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam istiusmodi cadauerum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, veluti seplasiariorum quàm plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaq; medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus vt in hospitalibus nostris cadauera obeuntium aloe, myrrha, & croco repleri curarent, eamq; deinde suo tempore eximi. Hanc tamen nostram sententiam pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, vir ex eo fortasse peritus iudicandus, quòd profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos & Arabes, quàm pissasphaltum. Sed quod eius argumenta non sint tanti momenti, vt oppositum nobis persuadere possint, & quòd potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere institui, adiuuante Deo, latius ostendam: vbi etiam plurima eius errata attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera seruantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est in his commentariis nostras ad vnguem tueri sententias, atque ab erroribus, quibus notati erimus, nos vindicare, sed quantum possumus materiam medicam à mēdis expurgare, eamq; illustriorem reddere, & in pristinum candorem restituere conamur. Porrò Mumia, de cuius viribus iam nobis differendum est, (vt Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absque humorum præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, vertiginosisq;, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, siue hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos vtiliter in earum concauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, & myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua mēthæ, cordis affectus remouet: cum decocto verò cumini, ammi, & cari, tum ventriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur vtiliter ab alto deuolutis ex siliquæ Agyptiæ medulla, additis Lemniæ sphragide, & rubiæ radice. Hausta trium, vel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apij decocto assumatur. Errhinis imposita, additis moscho, castore, caphura, & oleo balanino, narib⁹ cōmodè inditur ad diuturnos capitis dolores: præsertimq; cum adhibitis aliis, contumax morbus non soluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduersus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto vtiliter bibitur: & contra lethalia venena ex decocto tribuli marini, & fœtidi laserpitij gummi iuuamento non modico sumitur: item ex mero contra scorpionum ictus bibitur, ictisq; locis cum recenti bubulo butyro vtilissimè imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluuia, pota verò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ vesicæ, internis penis desquamationibus, & vrinam ægrè continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadauerum ossa in puluerem redacta, & in potu exhibita, variis corporis languoribus prodesse, os suum vnicuique membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries vidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè disiunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bitumen, vnum & ipsum est ex iis, quæ in aqua marina proueniunt, & in alia quapiam, quæ non est marinæ dissimilis, vt in Apollonia Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis spontè nascentibus, ceu spuma quædã innatans hoc medicamē reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea verò resiccatum pice sicca durius efficitur. Optimũ verò bitumen in mari, quod mortuum vocant, prouenit.

Bellonii opinio explosa.

Mumiæ vires.

Bituminis histor. & vires ex Gal.

Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est caua, Syriæ. Cæterùm medicaminis ipsius vis est tum resiccatoria, tum excalfactoria in secundo ordine. Meritò itaque eo vtuntur & ad glutinationes vulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione.

Nomina.

Nomen eius Græcum est ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hasfal ieudi, siue Chefer aliheud: Italicum, Bitume, & Asphalto: Germanicum, Juden leim. *Πιττάσφαλτος verò sic Græcis dicitur, vt Latinis Pissasphaltum: Arabibus, Mumie, Mumiay, seu Mumia: Italis, Pissasphalto: Hispanis, Cera de minera.*

Asphalti nomina.

Bitumen, ἄσφαλτος, dici Suida innuit, παρὰ τὸ σφάλλεσθαι, quamuis ab Asphaltitide lacu (mortuum mare vocant) vbi plurimùm colligitur, deriuari possit. Germani Erdbech quasi picem terrestrem, eò quòd substantia & viribus cognatum sit, vocant. Est autem veluti pinguis terræ adeps, aëreæ & igneæ substantiæ, ideoque flammam promptissimè concipiens, Plinio lib.35.cap.15.

Bitumen duplex.

Duplex verò est Bitumen, liquidum ac densum: illud vario est colore, candidum, quod Babyloniis Naphtha: aliud in cinereo candidum, quod concretum Arabes Ambra nominant: est & fuluum, nonnihil cæruleum, purpureo colore splendens: est nigrum, est alio atque alio colore, pro locorum in quibus scaturit diuersitate.

Bitumen ex Auuernia.

Sic hoc nostro seculo ex Auuernia Galliæ Bitumen adfertur & liquidum & nigricans, grauisque odoris, ad hystericas passiones olfactu vtile. Et licet Asphaltum quamdiu innatat, molle sit, exemptum verò pice sicca fit durius, Galeno auctore: attamen interdum ex fontibus ita crassum emanat, vt limus videri possit: quod fortassis Plinium mouit, cur loco citato, alibi limum, alibi terram dixerit.

Gagates.
Bitumen fossile.

Quod si bitumen tam durum fuerit vt poliri queat, Gagates appellatur & Obsidianus lapis: sic in mare Germanicum bitumen effunditur candidum, quod Succinum album est. Nihil dicimus de Bitumine fossili, quod terra ampelitis & Bitumen fossile terrenum, Germanis Stein koll, id est, Carbones lapidei dicuntur. Quod denique Dioscorides liquidum Bitumen in Siciliæ fontibus innatare dicit, copiosè etiam in Germania, maximè circa Brunschwigum reperitur, quo ad axes vngendas, iumentorum scabiem & lucernarum lumina vtuntur, & aliqui à fœtore Teüffels dreck, id est, Satanæ stercus vocitant:

Pix Burgundiaca.
Betulæ bitumen.
Pissasphalti nomina.

at in Burgundia, ad axes vsus est picis albæ quam Burgundiacam vocitant. Simile etiam ex Betula arbore igne elicitur, quod Bitumen Betulæ arboris, Plinius nominat. PISSASPHALTVM idem ac si dicas picinum bitumen: Marcellus Empiricus dicit Latinis Rubricam Scythicam appellari. Galenus, Aegineta, Aëtius Pissasphalti ne mentionem quidem vllam fecere, vt rei ad medicamenta inutilis: Theopompus de eo tanquam fossili agens, ea penè quæ Dioscorides refert: Arabibus est Mumia, quod Pissasphaltum Dioscorides vocat: duplex autem est Arabibus, naturale & factitium, quo mortuorum corpora condiebantur, ex Myrrha & Aloe.

Mumia duplex.

Sic & Mumia duplex, alia Arabum, Pissasphaltum puta, quæ natiua est: alia officinarum, quæ Bitumē iudaicum est, humani cadaueris tabo mixtum. Dicitur autem Mumia, cadauer conditum. Ex Dioscoride enim capite de Cedro, hæc conditura φίλαγμα νεκρῶν σωμάτων dici potest: sic ex Galeno septimo simplicium ξηράγκιν καὶ φίλαγμα μόθειον τεθνεώτων appellare licet. Herodotus in Euterpe, cadauerum condituram ταρίχευσιν vocat: quem Diodorus lib.2.cap.5. sequitur, & Strabo lib.16. quòd ea non aliter, quā carnes sale condirentur. Plinio li.11.cap.37. Cadauer conditū, at Pomponio Melæ lib.1.ca.9. medicatū. Hodie non solùm in Europa, sed vt ferunt, etiā in Asia & Africa, Mumia dicitur.

Cadauera qui condiāt.

De condientibus & cōdiendi modo, Diodorus Siculus loco citato eadem penè quæ & Herodotus habet. Tres enim hoc munus absoluunt. Primus Grammaticus dicitur, qui posito humi corpore circa ilia describit, quātum à sinistra parte incidatur: Alter est Scissor, qui æthiopico lapide latus aperit, subitoq; aufugit, ob astātes qui cum exsecratione in eū lapides coniiciunt: tū sequūtur corporis curatores, qui ταριχεῦται salitores appellātur & polinctores, qui existimatione digni: horū vnus scissurā per corporis interiora, præter renes & cor, ducit: alter vino phæniceo odoriferis immixtis lauat, dein Cadauer lotū vnguentis ex cedro & aliis pretiosis per dies triginta vngūt: Myrrha deinceps & Cinnamomo liniunt, vt seruari & odoriferū reddi possit. Curatū cadauer cognatis traditur, etiam superciliorū & palpebrarū pilis seruatis, vt dormienti sit similis.

Cōdiendi triplex modus.

Triplicē cōdiendi modū Herodotus docet. Primus, cerebro per nares hamo extracto, & lapide æthiopico visceribus ablatis, repurgāt vino phœniceo, & odoribus farciunt: tū omenta myrrha, casia & odoribus, excepto thure, cōtusis, cōplent & consuunt: dein per septuaginta dies saliunt: tū cadauer ablutū, & syndone inuolutū, gummi illiniunt. Tādem in ligneam hominis effigiē indunt & reponūt. Alter modus: clystere repleto vnguine cedrino, in aluum iniiciunt, non resectis corporibus: dein diebus septuaginta saliunt: vltimo die cedrinum vnguen regerūt, quod secū intestina educit. Tertius modus: pauperes dilutionibus ventrē abstergunt, per dies septuaginta, sale arefaciunt, dein reponunt. Verùm Iudæi, Strabone li.16. attestante, Asphalto siue Bitumine liquido vtebantur. Ast consuetudo condiendi corpora in Ægypto, longè ante Hesiodi tempora, qui quadringentis ante Herodotū annis vixit, cæpit.

Cadauera cur condita.

Condierunt autem ob id, quod mortuorū resurrectionē exspectarent, quod Democriti sententia testatur, inquientis: Ægyptii, Iudæorū more mortuorū espectabant resurrectionē, ideò corpora condiebant, vt durarent, & ad æternitatē asseruarentur: ob id nefas illis videbatur ab igne cōburi corpora, aut à vermibus absumi debere. Quam Democriti sententiam Plinius, vt Epicureus li.7.c.55. irrisit his verbis: similis & de asseruandis corporibus hominū ac reuiuiscendi promissa Democriti vanitas, qui non reuixit ipse. Herodotus in principio li.3. Zoroastis rationē adferre conatus est hāc, ne humatus à vermibus deuoraretur.

Cadauera quæ condita.

Verū enimuerò non solum hominū, sed etiam brutorū animalium, permulta genera in Ægypto condiebantur. Ex quo colligi posse videtur, etiam sceleratorū cadauera quouis mortis genere affectorū condita fuisse, cùm lib.2. referat Apicem regem strangulatum & in paternis monumentis sepultū: sic fœminarum, non secus quàm virorum funera condiebantur, ita tamen vt fœminæ forma conspicuæ, monente Herodoto, demum tertio aut quarto à morte die salinariis & polinctoribus, ne cum eis concumberent, fuerint traditæ. Tradebantur autem, vt Diodorus autor est, iis tantùm, qui funera mortuorum curare soliti erant, eo exercitio à maioribus tradito.

Bruta etiam condita.

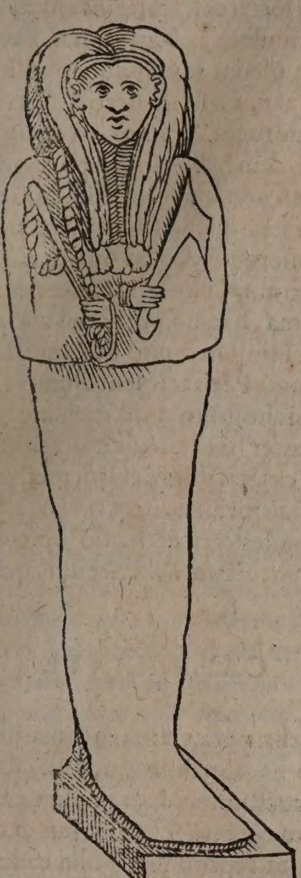
Bruta quoque condita fuisse, sufficiat Herodoti testimonium, siquidem Ægyptii certa animalia diis sacra habuere, & etiam post mortem coluere: quorum cùm aliquod moriebatur, syndone contectum cum vlulatu pectus percutientes sale aspergebant, ac cedri liquore, quo diutius seruaretur, ac vnguentis odoriferis corpus vnctum, in sacris locis sepeliebant. Eiusmodi autem erant, crocodylus, felis, canis, mures aranei, accipitres, vrsi, lupi, qua de re Herodotus lib.2. Aduehuntur ex Ægypto eiusmodi medicata

& condita

Cadaueribus varia incluſa.

& condita cadauera (cuiuſmodi duo Venetiis integra vidimus) quorum tamen venter non videtur concidiſſe:eó quòd mos fuerit, vt quæ defunctus in vita dilexiſſet, vnà cum eo ſepelirentur, & ſi fas eſſet condirent, quæ in aluum indebant & rebus odoratis complebant, quare in Aegypto & Alexandria, in ventre & thorace etiam reperiuntur libri, idola, numiſmata, vaſa. Meminit Rondeletius funeris conditi, quod integrum ex Memphite, nauigio Maſſiliam fuit advectum, in cuius thorace inventa ſunt viginti folia papyri antiquæ literis Arabicis inſcripta, quod nemo legere potuerit, licet Iudæi Auinionenſes hiſtoriam vitæ defuncti contineri aiebant. Sic Bellonius refert ſe vidiſſe libros antiquiſsimos, idola ex ære & orichalco, aliaq; permulta ſuppellectilia antiqua, in eorum thoracibus reperta. Vidimus nos ipſi idola palmum ferè longa, ex terra aliqua confecta forinſecus coloris ex viridi ſubcærulei, quæ vel viros vel mulieres referebant: quorum quędam hierogliphicis litteris erant inſignita, quędam non: vnum habemus quod à D. Doctore Bernhardo Paludano, cùm ex Aegypto rediret, Patauii dono accepimus, quod ex thorace cadaueris in Aegypto conditi ſe ſumpſiſſe affirmabat, cuius iconem adiecimus: alterum hierogliphicis notis inſignitum apud Nobiliſſimum Cortuſum, nunc horti Patauini præfectum, quod de collo geſtabat, vidimus.

Idola in Cadaueribus.

Cadaueris conditi vſus.

Nunc de vſu Cadaueris conditi paucis: Etſi Dioſcorides, Galenus, Aegineta, Aetius, non minus quam hiſtorici, Diodorus Siculus & Herodotus, Cadauer conditum agnouerint, & cedria condiri voluerint, quo humiditates depaſcerētur, duræ carnes exſiccarentur, & à putredine aſſeruarentur, tamen priſcorum Græcorum ætas nuſquam in ſuis monumentis vires medicas tribuiſſe legimus, cúm hoc non fuerit ipſorum inſtitutum, & á paucis annis advehi ſit cœptum. Quare inquiunt recentiores, ſi cedria condiantur, cedriæ virium participia cadauera futura. Si aſphalo, aſphali: idem de reliquis medicamentorum generibus dicendum: ex quibus perſpicuum, Mumiam vocatam, rem eſſe compoſitam ex humana carne, admixto vel ſale, vel bitumine, vel cedria: quare hoc conditum mixtam naturam habet cum nitro & cedria, vel pro ratione eorum, quibus conditur: diuitum namq; cadauera in oriente, Aloë, Myrrha, & opobalſamo etiam condiebantur, pauperes verò, Bitumine cōditi ſepeliebātur. Hæc ratio cur noſtro ſeculo, Mumiæ dictæ, inter exotica medicamenta primum locum tribuerint: cuius apud Gallos tanta commendatio, vt optimates ea nunquam carere voluerint: referunt Franciſcum primum ipſorum Regem, in baltheo ſemper geſtaſſe, nullum caſum pertimeſcentē, ſi vel minimum ſaltē apud ſe haberet. Vtuntur & hoc tempore Medici ad coagulatum vel grumoſum ſanguinem, ex caſu reſoluendum. Aſt in ea quæ ad nos adfertur, nec colore, nec odore, nec ſapore percipias myrrham vel aloen, vel opobalſamum admixtum: quare videtur ea eſſe, quæ bitumine & humano tabo conſtat, at neq; hæc genuina, ſed bitumine cadauerum oſsibus infuſo & circumfuſo: hinc in officinis ſæpè ſcapularum, coſtarum videbis oſſa. Quod cúm ita ſit, malunt aliqui Bitumen, aut picem ſiccam accipere, cùm hæc cum Aſphalto & vim & ordinis facultatem ſortiatur: & ſanè, tutius eſt rem cognitam & ſynceram, quàm peregrinam & multis abominabilem in vſum vocare. Ex dictis facilè colligere eſt, falſam eſſe eorum opinionem, qui dicunt Mumiā eſſe corpora eorū, qui in littore maris arena obruuntur: vel, vt aliis placet, corpora in montibus frigore congelata, qua de re plenius alibi. Verum & hoc tempore magnatum condiuntur corpora, poſtquam enim omnia fuerint interanea ablata, ea quæ Cadauera à putredine conſeruare poſſunt, aſpergunt, & induūt. Apud Gallos vſitatus fuit puluis, quem Myrrhaceum vocant, cuius plures licet ſint compoſitiones, vnam tamen addere lubet. Aſſumunt ſalis multum, Alumen cum Myrrha & Aloe fuſum, Abſinthium, Cinnamomum, Caryophillos, Piper, Cuminum, Siler montanum, & id genus aromatum, omnium partes cōuenientes, quæ in craſsiorem comminuunt puluerem, affundendo Aceti parum: hunc puluerem aluo induunt: tum cera circūlitum (quod tamen non in omnibus obſeruatur) & involutum feretro plumbeo includunt. Simile quid apud Herodotum lib 4. habetur. Patauii anno 78. vidimus hoc pacto cadauer condiri: inciſo ventre inteſtinis cum reliquis viſceribus exemptis, pectus ad coſtarum cartilagines fuit inciſum, viſceraq; exciſa: mox corpus aqua frigida ablutū, ſpongijsq; abſterſum primò: dein aceto acerrimo, tum aqua vitæ, tandem poſt factam cum ſpongia ſicca abſterſionem, puluis inſperſus ac infricatus: quin & bombacem vel ſtupas aquæ vitæ immerſas & expreſſas carni applicant, totaq; & infimi & medii ventris cauitas puluere impletur, cutisq; conſuitur. Pari pacto & caput conditur, poſteaquam cranio ſerra ablato aut perterebrato, cerebrum fuerit exemptum. Sic conditum cadauer linteo cerato adhuc calente inuoluitur, & denique pice nauali illinitur: hoc pacto conditum in annos decem conſeruari poteſt. Pulueris hæc eſt compoſitio. Accipe herbarū Abſinthii ſicci, Saluiæ, Lauendulæ, florum Roſarum rubearū, Nucis cupreſsi, ana M.iij. Spicæ Germanicæ, calami aromatici, ana M.i. Aloes, Myrrhæ, Maſtiches, ana ℥.j.ß. Cinnamomi, Caryophyllorum, Nucis moſchatæ, Macis, Croci, ana ℥ i. Aluminis rochæ, Acatiæ, ℥ ij. Salis marini, Cumini, Furfuris torrefacti, ana ℔ i. Contuſa omnia ruditer ſeruentur ad vſum. Dein, accipe Aquæ vitæ ℔ x. aceti acerrimi ℔ xv. Stupæ canabinæ vel Bombacis ℔.viii.. Spongias magnas, N..iiii. Hæc ſunt quæ parata haberi debent.

Error quorundam.

Cadauera nunc condiantur.

Naphthæ nomina.

Naphtha Græcis & Latinis, Arabibus & Turcis Nepht. Suidas medicum eſſe vocabulum ſcribit, & á Græcis μηδειας ἔλαιον vocari, eó quod Medea Creontis filiam pellicem cremauerit Naphthico oleo, qua de re & Plinius lib.2.cap.105. Quibuſdam oleum Siculum, quod in Agrigentino Siciliæ agro, eo olei vice ad lucernarum lumina vtantur. Perſæ, auctore Herodoto, oleum hoc Rhodium vocant. Officinis oleum

Petroleum.

Petræ siue petroleum: Mutinensibus, oleum montis Gibij. Differt ab alio quouis liquido bitumine: alia absq; igne, aut bitumine accenso, per se in terra gignuntur: hoc verò gignitur ex Bitumine in terra & montibus natura accenso, tenuissimis eius vaporibus sursum eleuatis, & ad frigidiora saxa in tenuem liquorem resolutis, qui dein per suos meatus è montibus fontium modo scaturit: verum ex crasso & terrestri bitumine, crassa: ex tenui & puro, pura etiam & tenuis gignitur. Duas quidem differentias Dioscorides agnouit, candidam & nigram: at cum Bellonio tres statuimus, nigram, candidam, & flauam: illa crassior, hæ verò aquæ modo liquidæ sunt. Variant etiam ratione loci: Italica namq; in suo fonte non flagrare dicitur, quod Babylonica facit, si Plutarcho in vita Alexandri credimus. Alba, quæ Babylonica est: licet etiam in Italia scaturiat in tractu Parmensi apud Meianam pagum, quo loci tres scaturigines sunt, vbi leui stillatu effluit, cum paulo maiori aquæ quantitate, parcius oleum fundens, quám ruffa. Excipiunt autem singulo vel altero die: hoc pacto: aquam scopis quatiunt, sicq; oleum in angulum coactum vase quodam excipiunt in singulum diem libram semis, vel pauloplus: maximè æstiuo, sicco & sereno tempore: hocq; cæteris odore suauius & subtiliorum partium. Rufa circa montem Zibitum, tredecim à Mutina miliaribus distantem, vbi duæ vel tres scaturigines, colligitur, & quidem hyberno tempore ad vncias quindecim, at æstate ad vncias quadraginta quinq;. Nigra in vico Allensi non longè à Mediolano colligitur, ex puteis qui non Naphthæ gratia, sed salis causa parati sunt: aquæ namq; quæ salis conficiendi causa hauritur oleum innatat, quod concha aufertur: alij tamen vellera immergunt & oleo supernatante imbuunt, eaq; postea exprimunt: & quantò magis aqua exhauritur, tanto amplius olei excipitur, ita vt aliquando in æstate ad 240. vncias colligi referant, maxime æstate siccissima, hyeme veró nihil aut parum. Quàm sit Naphtha ἁρπακτικὴ τοῦ πυρός, exempla diuersa legantur apud Plinium capite de Naphtha, Plutarchum in vita Alexandri, & Herodotum de scaturigine Naphthæ apud Persas: solent enim, vt auctor Ammianus, Persæ Naphtha tela illinire, ipsisq; accensis & latius emissis hostium tecta cremare: qui volet, plura inueniet & de Naphtha & Mumia apud Bellonium & alios. Inter has candida efficacissima, dein fulua, postremum locum nigra obtinet, quod Asphalti odorem plus cæteris refert, eiusq; pretium, propter magnũ eius prouentũ, vilius est. Hæc crassior est rufa: rufa paulò crassior alba, licet rufa & alba sæpè pro eadẽ sumatur, quæ ambæ adeò liquidæ, vt aquæ non valdè sint absimiles: quare si paulò obscuriorem videris, nigram largius affusam scias. Sunt qui loco olei petræ substituunt oleum Latericeum, quod quibusdam Petroleum artificiale, illud naturale, dicitur.

Naphtha duplex.
Petroleum triplex.
Album.
Ruffum.
Nigrum.

Κυπάρισσος. CVPRESSVS. CAP. LXXXVI.

CVpressus refrigerat, & astringit: cuius folia ex passo, & exiguò myrrhæ pota, vesicæ rheumatismi, & vrinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex vino tusæ in dysenteria, alui fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si reijciatur sanguis, conuenientissimè bibuntur: earum decoctum eosdem præbet effectus: a [tusæ cum fico duritias emolliunt, nariumq; polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ scabros vngues eijciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant.] Pilulæ cum arboris coma suffitæ, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita vulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polẽta ignibus sacris, vlceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachum corroborant.

a Cõclusa nõ legit antiquũ manu scriptũ exemplar: sed meum, & Catag. hæc omnia habent.

CVPRESSVS.

Cupresi historia.

TAmetsi cupressus arbor notissima sit in Italia: quin etsi vulgaris sint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant: attamen cùm nihil de eius historia memoriæ tradiderit Dioscorides, vt lectorib. vndequaque sit satisfactum, hic nobis de ea disserendum est. CVPRESSVS *itaque duum est generum: quorum alterum mas est, alterum fœminam appellant. Hæc metam in fastigium acuminatam ducens, illa vero ramos in latum spargens: vtraque procera est planta, recta, caudice glabro, ramos in summitate tantum habens. Folijs viret perpetuis & Sabinæ bacciferæ viridioribus, ac longioribus. Conos edit ter in anno, lariceis similes, crassiores tamen, duriores, compactiores, speciosioresque, in quibus minutum concluditur semen. Fundit caudex resinam liquidam sed modicam, odore haud ingrato, Terebinthinæ haud absimilem & facultatis ferè eiusdem. Ligni materies solida, compacta, spectabilis, suauiter odorata, santalorum fere modo. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupressus, & difficilimè nascentium, natuque morosa, vt quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præsertim in locis, vbi suapte natura non prouenit. Tradiderunt veteres cupressum Diti sacram: & ideo funebri signo eius ramos ante domos ponere solebant, vbi aliquis defunctus iaceret: ex quo more creditur eius vmbra infausta, nec quidem gratiosa. Cupressi patria, ac proprium natale solum Creta insula est: namque inibi quocunque loco terra moueatur, subactaq; sit, nisi serantur alia, hæc sua sponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadẽ spectant, non appellato solo, Cupressus numerosa sponte prosilit. Quod admiratione non vacat, alibi nõ nisi tempore, &*

Resina Cupresi.
Cupresi natalia.

pore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere faſtidiens. Odere cupreſsi flumina, lacus, omnesq́; aquoſos tractus, quo fit, vt eiuſmodi locis ſatæ confeſtim inareſcant. Quod ſi rectè ſciuiſſet Adamus Lonic. non tam facilè (vt puto) ſcripſiſſet, cupreſſum humidis gaudere locis. Aſpernantur & fimum, quo etiam, ſi circumfoſſura impleatur non multo poſt tempore pereunt. Mira eſt Cupreſsi fœcunditas, etenim trifera eſt: colliguntur eius coni menſibus Ianuario, Maio, & Septembri. Semen ijs innaſcitur, granis adeò puſillis ac minimis, vt atomis comparari poſsit: ob id enim ægré perſpicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum: quo fit, vt fructiferæ Cupreſsi nunquam formicis ſint deſtitutæ. Cupreſſus perpetua coma viret, eiusq́; materies nec cariem, nec vetuſtatem ſentit, vt etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde veteres non aliam ob cauſam ex cupreſsina materie ſimulacra ſculpebant, niſi quòd ad æternam diuturnitatem permanſura putarent, veluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupreſſus liquidam reſinam larignæ ſimilem, ſapore verò acerrimam. Reliqua ſemina tradunt, foliis cupreſsi tuſis ſi miſceantur, à vermiculis quibuſcunque non tangi, neque erodi. Lignum autem (vt aiunt) nulla temporis diuturnitate ſuaueolentiam exuit. Conorum decoctum ex aceto paratum dentium dolores mulcet, ſi eo ſæpe os colluatur, eorundem rheumatiſmos cohibet: idem quoq́; præſtat foliorum decoctum. Hoc quoque medicamento vitiligines curantur: eorundem & mulorum vnguium cinis oleo Myrtino exceptus, valet illitus ad capillorũ defluuium. Iidem (vt Marcellus inquit) impari numero minutiſsimè triti & ex vino vetere hauſti, tuſsim potentiſsime leniunt. Recentes viridesq; coni hernioſos magnopere iuuant, ſi eorum decoctum ex vino vetere paratum, quotidie affecti biberint trium vnciarum pondere: interim tamen folia cupreſsi trita teſticulis illinenda ſunt, eſt enim hoc auxilium multis experimentis comprobatum. Idem præſtant tenera arboris germina commanſa, ita vt eorum ſuccus deglutiatur. Sunt qui puſillam cupreſſum, nonnullis etiam Cipreſſo vulgo dictam, abrotonum fœminam vocent, à ſimilitudine, quam hæc cum arbore in multis habet: idcirco nec fortaſſe aberraret, qui certo crederet, Plinium libr. XXIV. cap. XV. de chamæcypariſſo herba differentem, de hac intellexiſſe: præſertim cùm tradat, ipſam ex vino potam contra ſerpentium omnium venena, ſcorpionumq; ictus pollere: ſiquidem & noſtra hac ætate plerique abrotonum fœminam ad idem vſurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiſcent, vt arte pueros ad comedẽdum alliciant. Hetruſci hanc Santolina vulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius ſit differendũ, hic plura dicere ſuperuacaneum eſſet. Cupreſsi meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cupreſsi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna vulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum eſt, quòd reſiccandi vim habeat abſque inſigni acrimonia, aut caliditate, ſicut certè & guſtus teſtificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, ſed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei ineſt acrimonia caliditasq́; quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, vt nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putreſcentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq́; depaſcitur, atque abſumit: cùm quæ excalfaciunt ſimul deſiccantq́;, eas quidem quæ contentæ ſunt, abſumant, cæterùm acrimonia & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: ſiquidem exiccat, roburq́; addit corporis partibus præ humiditate laxis, vtpote cùm adſtrictio in altum ſubeat, deducente ipſa caliditate, quæ admiſta eſt, eum ſeruante modum, vt deducere quidem valeat non tamen mordicare queat. Quidam ea vtuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miſcẽtes, tanquam abſumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad eryſipelata vtantur, admiſta nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoſo. Κυπάρισσος *Græcè vocatur: Latinè, Cupreſſus: Arabicè, Saro, aut Sero: Italicè, Cipreſſo: Germanicè* Cypreſſen: *Hiſpanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez. Bohemis, Cypryjs.*

Adami Loniceri lapſus circa locum natalem cupreſsi.

Cupreſsina reſina.

Conorum vſus.

Cupreſſus puſilla.

Santolina.

Cupreſsi vires ex Gal.

Nomina.

De Cupreſſo ex antiquis, nullus melius ipſo Theophraſto, ex quo Plinius ſua deſumpſit, ſcripſit. Dicitur autem ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας á partu parilium ramorum: arborem Herbarij Cupreſſum vocant, cuius fructus, σφαιρία pilulæ dicuntur, aliis Coni, quibuſdam galbulæ, officinis nuces: quemadmodum apud multos Taxus, apud Germanos Buxus, ſic Cupreſſus apud Italos in cœmiteriis colitur, cum funebris arbor olim fuerit habita: plurimas videmus non longè Patauio in colle circa Eremitarum cœnobium: apud nos ſæpè licet ex ſemine germinarit Iuniperinis folijs, non tamen ad aliquam altitudinem peruenit.

a Ἀρκευθίς. IVNIPERVS. CAP. LXXXVII.

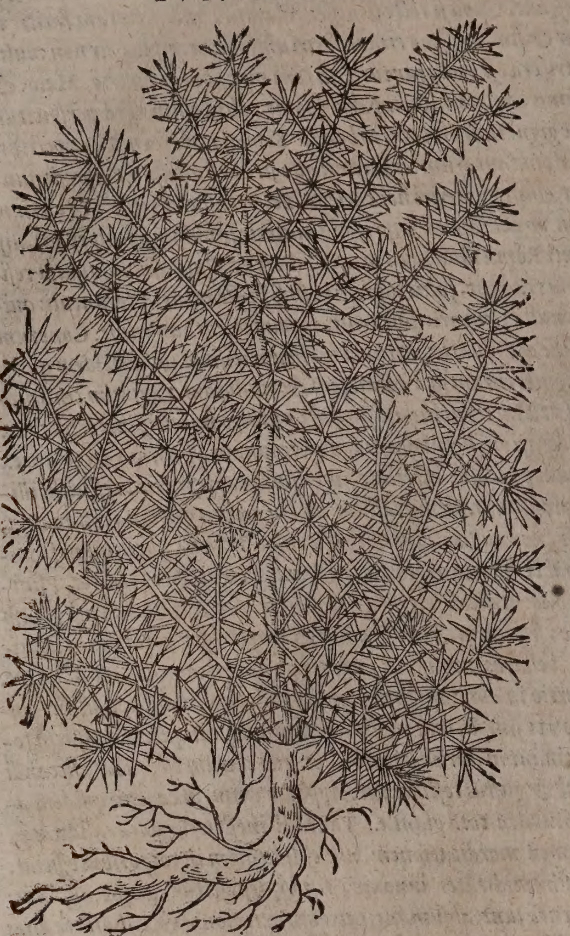
IVniperi genera duo, altera maior altera minor: vtraq; acris eſt. Excalfacit, & vrinã mouet: accẽſa ſerpentes fugat. b Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandeſcere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandẽdo dulces, ſubamaræ, quæ arceuthides etiam id eſt, baccæ Iuniperi nominantur. Modicè calfaciunt, & adſtringunt, ſtomacho vtiles: contra pectoris vitia, tuſsim, inflationes, tormina, & ſerpentium ictus efficaciſsimè bibuntur: vrinam cient, vnde ruptis, conuulſis, & vuluæ ſtrangulatui ſubueniunt. c [Folia acrimoniam habent: ideo tam ipſa, quàm eorum ſuccum ex vino contra viperarum morſus illini, aut bibi prodeſt. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.] d.

a Antiquus codex habet περὶ Ἀρκεύθου μικρᾶς capit. περὶ Ἀρκευθίδος μεγάλης in multis antiquis codicib. reperitur.

b Meum & Drag. τῷ μέν τοι καρποῦ ὁ μέν τις κατὰ καρύου ποντικοῦ τὸ μέγεθος, εὑρίσκεται, ὁ δὲ κυάμῳ ἴσος. Profert fructum magnitudine nucis ponticæ, reperitur & fabæ æqualis. Sed Cat. primo loco habet καρύου ſimpliciter: Secundo verò καρύου ποντικοῦ. c. Concluſa deſunt in meo, ſed Catacuz. habet. d Cat. addit. τὸ δὲ ῥίνημα τοῦ ξύλου ποθὲν ἀναιρεῖ. i. ramenta verò ligni deuorata interficiunt: quin etiam addit alterum caput de Iunipero maiore; hunc in modum Ἄρκευθος μεγάλη, οἱ δὲ κυπάρισσος ἀγρία, οἱ δὲ μνησίθεος, ῥωμαῖοι Ιουνίπερουν, ἔστι δὲ καὶ αὕτη γνώριμος τοῖς πλείστοις, ἐμφερὴς κυπαρίσσῳ, γεννωμένη ἐν τραχέσι καὶ παραθαλασσίοις τόποις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. δύναμιν δὲ ἔχει τὴν αὐτὴν τῇ προειρημένῃ. Id eſt, Iuniperus magna quæ & Cupreſſus ſylueſtris & mneſitheos dicitur, Romanis Iuniperus, plurimis cognita, ſimilis eſt cupreſſo. Naſcitur plerũque aſperis & maritimis locis. Eaſdem habet vires cum prædicta.

REperiuntur Græci Dioſcoridis codices (vt etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorſus deprauatum legitur, quibuſdam additis, quæ Dioſcoridis doctrinam minimè ſapiunt. Siquidem nec Galenum, nec Paulum Aeginetam, minusq́; Serapionem, qui tamen verbotenus Dioſcoridis ſcripta per capita ſingula refert, illud vſquam poſteritatis memoriæ prodidiſſe conſtat, quòd ſcilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant, præſertim cùm eius baccæ contra ſerpentium ictus efficaciſsimè deuorentur: bibaturque, ac illinatur foliorum expreſſus ſuccus adviperarum

IVNIPERVS. IVNIPERVS MAIOR.

rarum morſus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falſum eſſe deprehendatur. Quare non modo non credendum, ſed ne cogitandum quidem, eiuſmodi ineptias à Dioſcoride ſcriptas: quin potius illi adſcriptas eſſe exiſtimandum. Siquidem cùm Oribaſius, qui plantarum hiſtorias perquam diligenter ex Dioſcoride tranſcribit, Iuniperi hiſtoriam prætermittat, id quidem manifeſtè indicat hæc omnia eſſe Dioſcoridi adulterina. Nam ſcripſiſſe Dioſcoridem, maioris Iuniperi fructum haberi nucis iuglandis magnitudine, alterius verò nucem ponticam æquare, nihil eſt quod me adducat ad credendum, & præſertim cum de re hac tam variæ ſint lectiones. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, vtpote addititiam, ex hoc capite reſecandam duxi. Sed non deſunt recentiorum quidam, qui vt noui aliquid in medium afferre videantur, Dioſcoridis Iuniperum contendunt, nil aliud eſſe quàm Theophraſti cedrum, & erroris in hoc Dioſcoridem accuſant.

Iuniperus Dioſc. Cedrus Theophr. non eſt.
Iuniperus duplex.

Sed ij potius videntur ſomnia deſcribere quàm vera, vt facilè cuipiam palam fiet, qui diligenter Theophraſtum perlegerit. Habet enim is duo cedri genera, alterum lycium, alterum Phœnicium, de quibus in Iu nipero nihil meminit Dioſcorides. Sed maiorem & minorem Iuniperum deſcribit: non lycium & Phœnicium ex Theophraſto, vt noui hi cenſores ſomniauere. Maior, & minor Iuniperi ſpecies in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuſcia vrbanas alit, quæ in proceram arborem aſſurgunt viſunturq; hæ frequentes in agro noſtro Senenſi: quarum fructus ſylueſtribus & craſſior, & dulcior habetur. Folio vtraque eſt aculeato, longiuſculo, coronarij Roſmarini effigie, anguſtiore tamen. Ligni materies dura, compactaq; ac odorata, ad centenarios annos incorrupta perdurat: proinde iuſſit Hannibal (vt Plinius tradidit lib. 15. cap. 40.) templum Dianæ Epheſiæ

Iuniperi lignum ad cẽtenarios annos perdurat.
Gummi Iuniperi ſeu Vernix.
Sandaracha Græcorum
Sandarax Arabum.

Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates eſſet duraturum. Igitur mirari non licet, ſi chymiſtæ aſſeuerant, carbonem Iuniperinum accenſum, & ſuo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Baccas edit cœruleas copioſas, erui magnitudine, odore haud ingrato. Profert ex ſe Iuniperus gummi maſtichæ ſimile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido ſplendeſcit colore, ſeneſcens verò in ruſum abit. Porrò haud ignorandum eſt, hanc Arabum ſandaracham à Dioſcoridis ſandaracha perquam longè deſidere. Namque Græcis ſandaracha eſt foſſilis ad arſenici, ſiue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentum, vt amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm hæc ſandarachæ nomenclatio in gummi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos ſecuti ſandarax Arabicum nomen (ſic enim Arabes Iuniperi gummi vocant) in ſandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum eſſe videtur, quòd vbi Arabes ſandaracham medicamentis inſerendam eſſe præcipiunt, gummi Iuniperi immiſcendum intelligunt: vbi verò à Græcis de ſandaracha fit mentio, foſſilis illa rufa, & auripigmẽto ſimilis, eſt intelligenda. Non deſunt tamen qui velint Mauritanorum Sandaracham non eſſe gummi Iuniperi, ſed Oxycedri. Quorum equidem iudicio auſim facile ſubſcribere: etenim pauci admodum ſunt, qui non putent oxycedrum eſſe Iuniperum maiorem: adeò vt pleriq; vulgarium illam ab hac neſciant diſtinguere. Tradit Plinius libro decimo tertio capite vndecimo plura gummi genera, vbi gummi Iu-

Gummi Iuniperi vſus.
Vernix liquidus & ſiccus.

niperinum ad nihil eſſe vtile ſcribit. Cuius tamen frequens vſus in medicamentis contrarium indicat. Quippe hoc ſyncero, & oleo ex lini ſemine preſſo fit vernix liquidus: cuius eſt vſus ad illuſtrandas picturas & ad nitorem ferri conciliandum: vtilis etiamnum ad ambuſta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus vernix, hoc eſt gummi Iuniperi (vt author eſt Serapio) ſuffitus aut aſperſus deſtillationes ſuſpendit: hauſtus mẽſium profluuia ſiſtit, ſinus exiccat immiſtus, hauſtus verò pituitam, quæ ventriculo, & inteſtinis hæſerit: tineas & cætera ventris animalia necat. Neruorũ reſolutionibus, quas humores frigidi cõtraxerint, opitulatur. Capitis diſtillationes ſuffitu diſcutit. Idẽ exceptus ſanguinis excreationes ſupprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum roſaceo, tum myrtino ſedis rimas coercet, & hiantibus frigore manum, pedumq; ſciſſuris illitu ſuccurrit. In ſumma calfacit, & ſiccat primo receſſu. Sandarachæ igni admotæ fumus dentium

Sandaracha alia Plinij a pumcibus.

dolores mulcet, vbi per infundibulum ad affectum dentem peruenerit: eiuſdem puluis oui albo ſubactus, & fronti temporibuſq; illitus ſanguinem è naribus fluentem ſiſtit. Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus apud Plini. qui de ea li. XI. cap.

VII. ita

VII. ita scribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij sandaracham, alij cærinthum vocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis, gignitur rore verno: hactenus Plinius: de hac ante ipsum meminit etiam Aristoteles lib. IX. cap. XL. de historia animalium, Apes inquiens recondunt alterum quoq; cibarij genus cui durities, ceræ proxima, quod Sandaracham nonnulli appellant. Cæterum oleum, quod ex Iuniperi materie (vt chymistæ dicunt) per descensorium duobus aduersis fictilibus, tum pariter vitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præstantius, odore perquàm iucundo: foliorum & baccarum Iuniperi decoctum potum valentissimè pellit menses & vrinas. Decoquũtur quoque iuniperinæ baccæ ex vino albo prius confractæ, vnà cum rosis, cupressi pilulis, & myrti folijs, vtilissimè ad dentium dolores. Siquidem hoc decocto calido in ore contento facile iuuantur affecti, & præsertim addito aquæ vitæ momento, atque vbi dolor modum excesserit, addito etiam philonis antidoto. Lixiuium ex vino albo, & iuniperino cinere paratum, vnciarum quatuor aut quinque pondere potum, valentissimè pellit vrinam ita vt nonnullos viderim hydropicos hoc tantum auxilio sanatos. Item scabiem sanat vbi eo affecti sese perfundant. Paratur ex iuniperino ligno balneum admirabilis facultatis ad podagricos, hoc modo. Sumito ligni iuniperini concisi lib. XII. coquito in aqua in cortina magna, quousque tertia tantum pars supersit: deinde decoctum vna cum ligno in labrum proijcito. In hoc vbi descenderit æger, sedeat vmbilicotenus, & membra languida foueat: atqui hunc præpurgatum esse oportet. Hoc enim balneo nonnullos podagricos in Bohemia vidimus in lectulo iacentes, perpetuoq; dolore vexatos, qui adeo reualuerunt, vt expeditiores facti, ad negotia redierint, quoquo libet ambulantes. Iuniperi & lauri cuiusque septenæ baccæ, addita cassiæ ligneæ vulgaris semi drachma, & Cinnamomi drachma, si in Turturis ventrẽ integra omnia conijciantur, & Turtur deinde assatus, & gallinaceo adipe perfusus, mulieri propediem pituræ, vesperi alternis diebus, deuorandus præbeatur, prægnans facilimè puerperà fiet. Iuniperi meminit Gal. lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Iuniperus, calida & sicca vtrinque tertij ordinis. At fructus similiter quidẽ calidus est, sed non similiter siccus, verùm in hoc primi fuerit ordinis. Attenuat, aperit, digerit, resoluit, adstringit, roborat. Arbor Græca voce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur: Mauritanæ, Arconas, aut Archenas: Italica, Ginepro, Germanica Wachholter / *&* Krametbaum: *Hispanica, Enebro: Gallica, Geneure: Bohemica Ialouuec. Eius autem gummi Græci vocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi Iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di Ginepro: Germani,* Virnes / *Hispani, Verniz: Galli, Vernix.*

Sandaracha Aristotelis.
Oleum Iuniperi.
Balneum ad Podagricos.
Pulchrũ experimentum.
Iuniperi vires ex Gal.
Nomina.

Iuniperus cum resinam fundat mastichi per similem, inter resiniferas, at bacciferas, non autẽ coniferas connumerari potest. Græcis ἀρκευθὸς παρὰ τὸ ἴλω ἀραὺ κεύθειν, quod eius odorem omnia reptilia adversentur: vel διὰ τὸ ἔχειν τὰς ἀκάνθας κεκρυμένας. Iuniperus verò, quod iuniores & nouellos fructus pariat antiquis maturescentibus, vt qui pariat vsq; ad tettium annum, arbori suæ inhærente fructu. Florere Theophrastus & Plinius meminere, succedunt fructus ἀρκευθίδες seu baccæ, officinis Grana Iuniperi, quibus semen inclusum est. Iuniperum distinguimus in minorem & maiorem. Minorem alium vulgatum, alium alpinum: vulgatus duplex, fructu vel maiore, vel minore, quod videtur ratione fruticis euenire, siquidem humilis baccas maiores, arborescens minores ferat: quod & à Gesnero libro de hortis, annotatum fuit: sic & aliæ baccæ obseruantur rotundæ, aliæ acuminatæ & oblongæ. De alpino seu minimo, qui cubitalem non excedit altitudinem, vide Gesnerum, & Clusium hist. Pan. alibi de eo dicturi. Maioris Iuniperi nomine tres ostenduntur plantæ, vtpote ea quam Cedrum phœniceam auctor vocat: dein altera quam pro Cedro Lycia auctoris posuimus: tum ea cuius figuram adiecimus. Et licet omnibus tribus hoc nomen tribui possit, vt in vniuersali ostendetur historia, hic tamen de tertia sermo, cùm Dioscoridis maior sit Iuniperus, aut saltem congener, quam Iuniperum maiorem bacca cærulea appellamus: Lobelus, Iuniperi Maximi Illyrici: Lugdunensis historia Iuniperi maioris: Tabernæmontanus Iuniperi maioris Illyricæ nomine proposuere.

Βράθυς. SABINA. CAP. LXXXVIII.

Sabina duorum generũ est. Vna folijs cupresso similis, spinis horridior, a [grauiter olens,] acris & feruens: b arbor est coactæ breuitatis, quæ sese magis in latitudinem fundit: huius folijs nonnulli pro suffitu vtuntur. Altera tamaricis folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordesq; repurgant, & carbunculos rumpunt: cum vino pota sanguinem per vrinam eliciunt: partus apposita extrahunt, & suffitu idem præstant. Vnguentis calfacientibus immiscentur, & priuatim c gleucino.

a βαρυόσμωτερον. grauius olens Orib. legit.
b Μεῦ ἰσχυρὸν δὲ τὸ δένδρον, id est est autem arbor robusta.

Sed Catecuz. κολοβὸν δὲ τὸ δένδρον. i. est autem arbor curta. c. In gleucini compositione apud Dioscoridem nulla fit sabinæ mentio.

Sabina, planta est densa in latitudinem potius, quàm in longitudinem sese diffundens: ramos edit flexiles, & fractu contumaces, foliis, squamuisve circumquaque vestitos. Duum est generum, alterum quidem frugiferum, alterum sterile. Sterilis, vulgaris est notitiæ: Folijs exit hæc cupressi ferè similibus, sed acuto, pungentiq; cacumine grauiter olentibus, acribus, feruentibusq;. Nascitur in apricis, & seritur quoq; in hortis & viridarijs. Fructifera etsi non adeo vulgaris in Italia visitur, in Germania tamen frequens reperitur, spontè proueniens, folio tamarisci, crassiore tamen, minimè aculeato, nec adeò vt alterius, grauiter olente, acriq;. Differt hæc quoque baccarum colore, quæ in altera rubentes, in altera cæruleæ spectantur, sed odore, saporeq; similes. Seritur in apricis & collibus, in hortis & viridarijs, ac etiam sponte per se prouenit. Cæterùm non desunt imperiti, qui pro Sabina quandam herbam dodrantalem sumunt, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec sapore sabinam referat. Hanc sæpius existimaui esse Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam: namque inibi selaginem esse affirmauit, sabinæ similem. Olim selaginem cõtra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorũ, & contra omnia oculorũ vitia suffitã prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionũ magorumq; vanitas, veluti & hoc æuo apud plerasq; gentiũ turbas visitur, vt ij nunquã ad selaginem legendã accederent, nisi prius Dijs sacra fecissent: quin & eam inualidã omnino censebãt, nisi dextra manu, & nudis pedib. legeretur. Cœterùm non desunt qui bacciferam sabinã, haud sabinam esse contendãt, hoc ni fallor, argumẽto, quòd hæc baccas proferat, quarũ in sua Diosc. nõ meminit. Vnde factũ est, vt quidã putauerint, eã maiorẽ iuniperũ esse, alij verò thuiã, quã Theophr. memoriæ prodidit li. & c. V. de hist. plantarũ. Verùm vtriq; meo iudicio in errore versantur: illi quidem quòd hæc

Sabinæ consideratio.
Herba quæ pro Sabina exhibetur.
Selago Plinii.
Opiniones quorundam reprobatæ qui bacciferã Sabinam negant esse Sabinam.

planta

planta nec folio, nec flore, neque fructu, non materie, non odore, neque sapore, non cæteris deniq; notis iuniperum referat: ubi verò, quòd thuia, vt est auctor Theophrastus, nascatur apud Ammonis delubrum, atque in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cùm ramis, tum folijs, caudice, fructuque, vel potius ceu cupressus syluestris: præterea quòd, vt idem scribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice crispius sit, atque simulachra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupressi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo breui contenta est: materie non constat incorrupta solidaq;, sed caduca & fungosa: non vt thuia peculiaribus locis gaudet, sed vbiq; ferè locorum nascitur: vt hinc maius atque euidentius discrimen in ijs plantis appareat, quàm vt illorum error, qui eas vnam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Ideoque nostris antagonistis mihi astipulandum non est, quòd nostris non respondeant argumentis, sed friuolis admodum nitantur coniecturis, vbi bacciferam sabinam Thuiam facere nituntur. Sed dicant, si sapiũt, quomodo, & quo pacto Thuia ex Mauritania euolauerit in Germaniam, vbi in Tyrolensi comitatu plurima baccifera sabina prouenit. Hæc profectò omnia sunt, sapientium indigna-

SABINA BACCIFERA.

III. MVSCVS TERRESTRIS clauatus alter.

tio, risus posteritatis. Sed certè relinquitur, vt miremur eos, qui stirpem hanc, quam depictam exhibemus, veram Sabinam esse inficiantur, cùm nullis careat notis ex ijs, quas illi Dioscorides reddidit. Atqui illud nobis obiiciunt, quòd Dioscorides in describenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit: id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicẽt ii, si in quàm plurimis plantis ex iis etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam desiderentur? quas nimirum Dioscoridem omisisse credendum est, vel quòd plantæ eæ essent alioqui vulgo cognitæ, vel quòd omnes earum partes non satis exploratas haberet, vel alias ob causas, quas prosequi non est hic locus: quarum omnium aliqua facilè potuit esse, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortasse ex eo euenisse, quòd Sabina frequentior sterilis occurrat, quàm fructifera. Atqui fructum proferre Sabinam testatur apertissimè Auicenna, illum ad aurium surditatem præferens, & ad menses ducendos. Ex iis igitur meritò colligendum esse arbitror: hanc nostram Sabinam esse legitimam, vt quæ non solùm notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondeat, sed etiam facultatibus.

Bellonij opinio absurda circa Sabinã bacciferam.

Porrò Petrus Bellonius de arboribus coniferis differens, iis ineptè satis, meo quidem iudicio, Sabinam admiscet, atque in ea describenda, quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus depreĥeditur, quòd constanter affirmauerit se vidisse frequentissimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus tota facie Iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, foliis cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, sed etiam in foliis tantùm à priori variare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quòd sciret nullum vtriusque esse in reliquis notis discrimen. Quare quòd alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupressum foliis prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat, vt Bellonius suũ depingit, mihi quidem planè absurdum videtur. Sed quòd rem hanc turpiter confuderit Bellonius, vel ex eo manifestum esse puto, quòd quàm plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò post arborem illam constituit, quam Plinius libro duodecimo, capite decimo septimo Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit vtriusque Sabinæ libro vigesimo quarto capite vndecimo.

Bruta Plinij.

Tantum quidam suis peragrationibus tribuendum esse putant, vt eos non pudeat sæpe absurda, & fabulosa, & quæ cum summis & probatissimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere, vt nouus alius quidam impostor facere solet. Neque certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas semper, Galeni exemplo, vtilissimas duxi ad legitima simplicia medicamenta cognoscenda. Sed optarem, vt ij, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in medium proferrent, quæ essent rationi, & veritati consona, & veterum scriptorum auctoritate com-

tate comprobata. Quod si à Bellonio, qui tot terras se peragrasse profitetur, factum esset, nimirum eas laudes iure sibi comparasset, quæ rei medicæ inquisitoribus maxime debentur. Atque hæc obiter dicta sint. Quòd autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem suspicetur, quam Theophrastus thuiam nominat, non miror: nam & alij idem sentiunt. Verùm quandoquidem hanc opinionem superius abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hic non est vt plura addamus, atque idem repetere superuacuum esset. Sabina sterilis, non adeò multum differt à baccifera, verùm tum acrior est, tum quoque graueolentior. Excalfacit & siccat tamen valentius. Digerit, resoluit, aperit, abstergit, prouocat, & parumper adstringit. Præstat foliorum sabinæ puluis cum adipe vaccini lactis mistus, magno iuuamento ad manantia infantium capitis vlcera: quin etiam incensæ fumus gallinarum pituitam excutit, & grauedinem. Idem drachmæ pondere ex butyri vnciis tribus, & binis mellis sumptis mirificè asthmaticos iuuat. Dantur quoque magno auxilio binæ succi sabinæ drachmæ, additis ternis scrupulis Chrysocollæ fossitiæ, & vini albi vncia, ægrè parturientibus: verum dari non debet, nisi in maximis difficultatibus. Reliquum igitur est, vt Sabinæ suas vires reddamus, de quibus Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum disseruit ijs verbis. Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idq; secundum tres qualitates, quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quòd ea & acrior est, & vt sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitatis est particeps, nam acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quàm in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaque glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur: nam vtriusque illi tantum inest, vt etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maximè vbi rebelliores fuerint, & diuturniores, nam hæc citra noxam vim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porrò essentiæ tenuitate menses quoque prouocat, vt si quid aliud, & sanguinem per vrinas mouet, fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum eijcit. Esto autem hoc medicamen tertij ordinis, tum excalfacientium, tum desiccantium ex numero eorum, quæ vel maxime tenuium sunt partium. Et hoc vtique nomine vnguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam verò etiam cinnamomi vice duplum eius subijciunt: est enim extenuandi, & digerendi facultatis si epotum fuerit.

Sabinæ vires.

Sabinæ vires ex Galeno.

Βράθυς Græcè, Sabina Latinè vocatur: Arabicè, Abel, Abhel, seu Alhorar: Italicè Sabina & Sauina: Germanicè, Seuenbaum: *Hispanicè, Sabina: Gallicè, Sauiniere aut Sauinier. Bohemicè Klassterska Chuuogka, Polonis, Szauuina. Sabina Sterilis, Græcis, Βράθυς στερῆλικὸς: Italis, Sauina sterile.*

Nomina.

Sabina Romanis dicta à regione, in qua multum nasceretur, quæ duplex: altera vulgatior folio Tamarisci: altera folio Cupressi: in hoc tamen conueniunt, quòd immortali coma vireant, & vtraq; baccas ferat nigras Iuniperinis similes: nulla enim est, quæ sterilis omninò sit, licet ea quæ surculis seritur rarius fructum proferat. I. Sabinam ergo primam Dioscoridis, sabinam folio cupressi vocamus, Sabina maior Gesn. Sabina altera Dodo. sabina fructifera, Cast. Genuina sabina baccifera atrocærulea. Lob. Sabina folio cupressi simili, Cord. in Diosc. Sabina cupresso similis, Lugd. Sabina baccifera, Cam. sauina fœmina maior, Tab. II. Sabina folio Tamarisci, C.B. Sabina, Brunf. Fuch. Dodo. Sabina sterilis, Cast. Sabina vulgatior, Lob. Sabina minor, Ges. hort. ap. sauina Lon. sauina mas, Lob. Sabina Tamarici similis, Lugd. III. Meminit Matthiolus herbæ quæ pro Sabina exhibeatur, idcirco eius iconem adiecimus, dicitur autem Muscus terrestris clauatus alter, qui toto genere à sabina differt. C.B. sauina syluestris, Trag. (cui & selago) Lon. Ges. Muscus terrestris tertius, Lugd. sauina Tragi syluestris seu selago Pliniana, Thalio: Chamæcyparissus, Turnero & Tabernæmontano. Sed de hoc musco alibi.

a Catacuz. Κέδρος δένδρον ἐστὶ μέγα, ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. Καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολύ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. id est. CEDRVS arbor magna est, ex qua cedria colligitur, fructum producit velut cupressus maiorem tamen vt plurimum. Reperitur & alibi cedrus parua aculeata, instar Iuniperi, *ferens fructum magnitudine myrti rotundum.

Κέδρος. CEDRVS. CAP. LXXXIX.

CEdrus arbor magna est, ex qua picem colligunt, quæ cedria vocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarũ myrti magnitudine, rotũdas. Cedria optima est crassa, perlucida, grauis odoris: quæ dũ effunditur, guttatim nõ dissipata coit. Cui ea vis inest, vt defuncta corpora conseruet, & viua corrũpat: qua ex causa mortuorũ vitam aliqui eam appellauere. Vestiméta quoq;, & pelles eximia calfaciẽdi & siccandi dote, corrũpit: magni ad ocularia medicamenta vsus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesq; detergit: instillata autem cũ aceto, vermes auriũ necat: cũ hyssopi decocto infusa, sonitũ sibilosq; sedat, cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idẽ facit cũ ex aceto colluitur: perunɛto ante coitum genitali, concipiendi vim adimit: anginæ ea perunguntur, tonsillarum inflammationibus auxilio est: lendes, pediculosque illitu enecat: cerastæ morsibus cum sale imposita subuenit: contra hausta leporis marini venena in passo sumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum vlcera purgat, & si cyathus eius absorbeatur, persanat: vermes, & tineas subter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria separatum dum coquitur, velleribus supra halitum eius expansis, vt in pice. Eiusdem ad omnia vsus: priuatim vehementer perunctum, scabiem quadrupedum, canum, boumque persanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & vlcera, quæ ex tonsura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus vocantur. Calfactoriam vim habent: stomacho aduersantur: auxilio sunt tussi, cõuulsis, ruptis, stranguriæ; menses ciunt ex polline piperis poti: contra haustum leporem marinum in vino sumuntur: serpentes fugantur, perunɛto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. † Fuliginem, quo modo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, vim præbet.

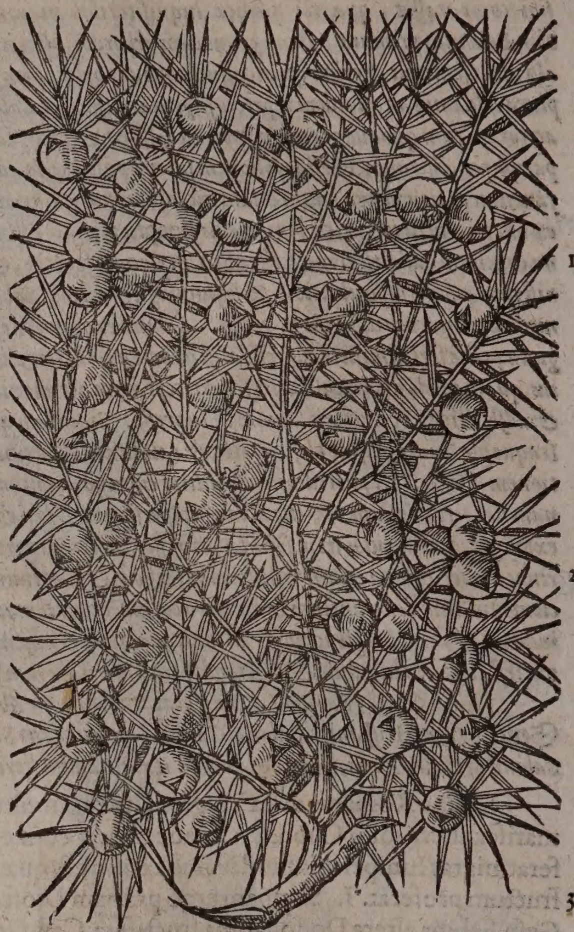
FEcit deprauata Dioscoridis lectio, & scriptorum negligentia, vt non solùm is author multis in locis à recentioribus erroris reprehendatur, sed vt rei herbariæ indagatoribus multum accesserit negotij in agnoscendis, demonstrandisq; ipsius Doscoridis plantis. Id, quod in Cedro accidisse videmus, cum non desint recentiores, qui in describenda maiori Cedro toto cœlo aberrasse Dioscoridem dicant: quippe qui scripserit magnam cedrum baccas edere iuniperi modo rotundas, baccarum myrti magnitudine. Hoc idem nobis quoque magnum facessebat negotium, donec clarißimus vir Augerius Busbeke Flander qui septem annis, Cæsaris Ferdinandi, apud Turcarum Imperatorem, oratorem egit, ad nos redijt. Siquidem is antiquum Dioscoridis exemplar habuit ab Antonio Catacuzeno Constantinopolitano viro optimo acceptum, cuius testimonio mihi iam compertum est, ne minimum quidem vnguem in describenda Cedri historia à scopo aberrasse Dioscoridem. Id quod doctißimo Augerio vniuersa posteritas referet acceptum. Exemplar enim illud sic habet κέδρος δένδρον ἐστι μέγα ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολύ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος, φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. *Id est, Cedrus arbor magna est, ex qua cedria colligitur,*

Cedri historia Dioscoridi restituta.

I. CEDRVS.

II. CEDRVS PHOENICIA.

ligitur, fructum producit velut Cupressus, maiorem tamen vt plurimum. Reperitur, & alibi Cedrus parua, aculeata instar Iuniperi, ferens fructum magnitudine myrti, rotundum. Quibus manifestò palam est, vtriusque cedri historiam rectè scripsisse Dioscoridem, quemadmodum Theophrastus, & Plinius, qui maioris cedri duo genera facit lib. XIII. *cap.* V. *vbi ita scribit. Et maioris cedri duo genera: quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus, semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac resina laudatissima, materiæ verò ipsi æternitas: itaq; & simulachra deorum ex ea factitauerunt. Et libro* XXIV. *cap.* V. *idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria vocatur: hactenus Plinius.*

Cedri duo genera Theophrast. & Plinio.

Cedri maioris historia.

Qui fortasse non ineptè magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proueniunt (vt mihi retulerunt amici, qui vniuersam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis ἐλάτη *dicitur: vnde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (vt ijdem mihi narrarunt) adeò magna & procera est, vt nusquàm arborem se vidisse affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice vestitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos vsque ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur: corticis color est ceu loti arboris. Rami ab imo vsque ad cacumen ferè in rotæ modum per intervalla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores visuntur, quantò superius erumpunt: hinc est, quod eminus conspecta arbor pyramidis faciem repræsentat. Folia illi capillata assignant, veluti larici, vel pino, breuiora tamen, & minimè aculeata: id quod etiam testatur Plinius lib.* XVI. *cap.* XXIV. *Conos profert piceis æmulos, verùm breuiores, crassiores, duriores, & vegetiores, vt ex eius imagine quispiam videre potest, pediculo pertinaciter inhærentes: in quibus semen includitur cupresso simile, vt Plinius tradit.*

Cedri duplex resina.

Caudex resinam fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis feruore in grumos concrescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre, atque alteram intra corticem vomicæ modo coaceruari, vt abiegnam lachrymam in abiete oriri superius diximus: alteram verò extra corticem emanare: vtranque ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. Porrò Cedrus cor habet durissimum, ac odoratum, colore perinde rubens, atque larignum. Tota cedri materies durissima: quam ob causam credidere maiores, eam neque cariem, neque vetustatem sentire, sed æternam esse. Qua etiamnum ratione ductus Salomon Hebræorum rex, Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoque prisci simulachra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigiis non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma viret, qua si castretur, decacuminata demoritur, nec vnquam inde regerminat, vtpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (vt Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur vsi. Maxima ea in Cypro traditur ad vndeciremem Demetrij succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis verò ad trium hominum complexum. Cedri huiusce maioris ramum vnà cum fructu è Libano monte allatum, cuius hic imaginem damus, misit ad me Verona Franciscus Calceolarius pharmacopæus, ad Auream Campanam, vir quidem rei plantariæ studiosissimus: à cuius icone edocti, qui medicā materiam colunt, facilè intelligent, quàm magno ducantur errore, qui nostratem laricem Cedrum hanc magnam esse contendunt.

Cedri minoris genera.

Cæterum minoris Cedri binæ itē species sunt (vt prædicti authores testātur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi similitudine: differunt foliō, nā Phœnicia foliū habet iuniperi, durū, spinosum, acutū, & ob id oxycedros appellatur. Lycia verò folio constat lōgè minore frequētiore, longè minus aculeato, vt ita iuniperū paruam quadantenus referat. Eadē si digitis atterātur non insuauē spirant odorem: talis enim habetur, qualis ferè in pineorū strobilis percipitur, cortice caudex obducitur subrubro, & ramos emittit lētos

Cedrus Phœnicia.

vitiliū instar: vtraq; omni tēpore fructū gerit: verùm in oxycedro maior & pulchrior spectatur, quadruplo maiorib. colore aureo rufescēte, sapore dulci, esui haud ingrato. Lycia baccas gerit alterius minores, rubētesq; amaro sapore, odore nō ingrato.

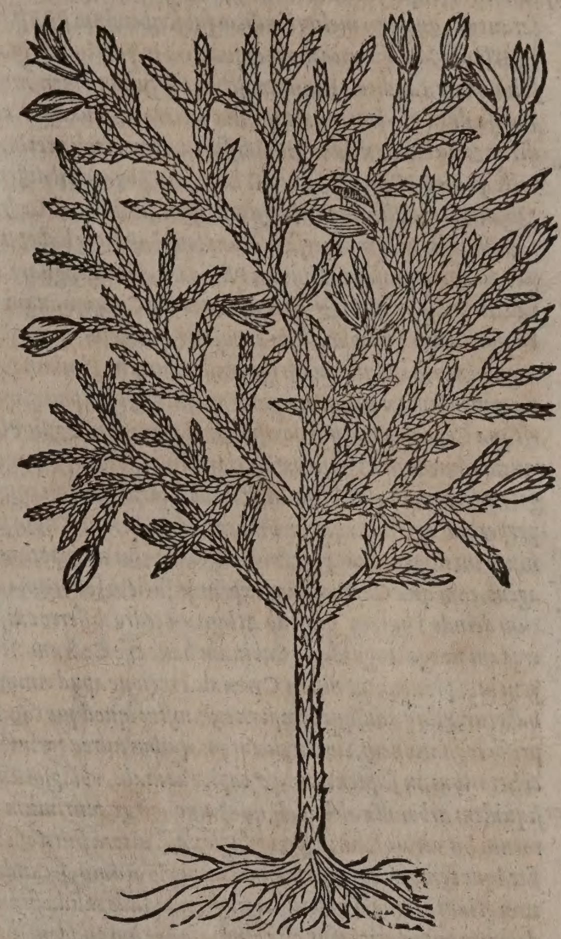
to.Phœ-

to. Phœnicia cedrus frequẽtiſsima naſcitur in Iſtria, atq; etiã in nõnullis Iapidiæ locis, iunipero admodũ ſimilis, nec niſi fructu differẽs, maiore, rubẽte, ac dulci: quo tamẽ eam incolæ à iunipero neſciũt ſecernere. At cùm ipſe oxycedri ramuſculos eſſem donatus à Georg. Reffingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illũ ex Peſino Iſtriæ oppido ſecũ attulerat, rubẽtib. baccis vndiq; refertum, eaq; in memoria haberẽ, quæ apud Theoph. Galenum, ac veteres alios legeram, mihi quidẽ fructũ intuenti ſtatim inclinauit animus, hanc plantam minorem eſſe cedrum. Etenim (vt memorant ſtirpium ſcriptores tum veteres, tum recentiores) difficile admodum eſſet dignoſcere oxycedrum à iunipero, niſi huic cæruleus pumilusq;, illi verò flauus rubensve, ac grandior fructus ineſſet. Eam igitur plantam, quam in Iſtria naſci diximus, & cuius hic effigiem damus, non maioris cedri genus vllum, ſed minoris ſpeciem eſſe cenſemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros vocatur. De Lycia au- Cedrus Lycia.

III. CEDRVS LYCIA.

IV. ARBOR VITAE.

tem cedro quid ſentirem, vel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, vt quæ mihi planè incomperta eſſet: ſed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi oſtendit Adamus Leonorus ſpectatæ doctrinæ, & magnæ ſpei iuuenis, ex quibuſdam Morauiæ montibus à quodam vulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc veram Cedrũ Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demõſtrauit, ita mihi eius cognitionẽ illi acceptam referre iucundũ eſt: atque ideo ipſam pictura, quam hic damus, exprimere curaui. Huius plantæ folia ſi digitis atterantur, ſuauiſsimum ſpirant odorem, illi quadantenus ſimilem, qui in pinorum ſtrobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramuſculorum tantum cacuminibus prodeunt: hæ non ſecus ac illæ primo exortu virent, mox flaueſcunt, denique rubent vbi plenè maturuerint: ſaporem habent ſubamarum, atque non obſcurè odoratæ ſentiuntur. Manat ab arbore magni cedri (vt ſupra dictum eſt) etiam reſina, quæ propriè Cedria dicitur, vtilis ad multos in medicina vſus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprij, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conuehunt: tametſi regiones illæ plurimis (vt aiunt) cedris maioribus ſcateant. Petrus Bellonius lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus, putat non modò cedrum Cedriam fundere, ſed & piceam, tedam, laricem, cupreſſum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem ſuis malè excogitatis cedrijs eas omnes facultates aſsignauit, quas Dioſcorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò vt magno ac ridendo errore dixerit, ſuas haſce cedrias defuncta corpora conſeruare, quemadmodum ea conſeruat legitima cedria: quaſi idem quoque velit, quòd picea, pinus, larix, cupreſſus, iuniperus, & betula nullis prorſus inter ſe facultatibus differant. Neque certè alia videtur mihi auctoritate vel ratione ductus, vt in hanc iuerit ſententiam, quàm hac, quod ſcripſerit Plinius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium vocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, vtpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex verbis Plinij, quæ modo ſubijciam, ſatis, vt puto, manifeſtum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multosq; ad alios vſus: lignum eius conciſum furnis vndique igni extra circundato feruet. Primus ſudor aquæ modo fluit in canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis ineſt, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfuſa ſeruentur. Ex ijs Plinij verbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi poteſt, quàm quòd Syri liquorem illum cedrium vocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantùm picem ſuam conficiebant, vt ea in Europa è teda fit. Quod autem pix ex cedro paretur, authores eſſe poſſunt Dioſcorides, Galenus, & Plinius. non tamen contra quòd cedria ab alijs reſiniferis plantis defluat. Adde quòd à veteribus, nempe Theophraſto, Dioſcoride & Galeno, nuſquam (quod equidem ſciam) memoriæ proditum eſt, reſinæ, aut picis genus vllum defuncta corpora conſeruare, & viuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id ſcriptis tradiderunt. Ex quo abunde conſtare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri ſcripſiſſe: Bellonium vero in hoc ſimiliter hallucinatum fuiſſe, atque in aliis pluribus rebus, vt aliquando, Deo iuuãte, latius oſtendemus. Cæterùm variat in Dioſcoridis codicibus de cedria lectio: quippe vulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id eſt grauis odore, cùm tamen antiquiſsimus codex manu ſcriptus habeat εὔτονος τῇ

Cedria.

Bellonij opinio falſa circa Cedriam.

Plinius picẽ Cedriam vocat.

Pix ex Cedro.

ὀσμῆ, id eſt vehemens odore, quod indicat cedriam eſſe vehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè teſtatur Virgilius libro 7. Aeneidos his verſibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
Diues inacceſſ os vbi ſolis filia lucos
Aſsiduo reſonat cantu, tectisq; ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuch. opinio de Cedria.
Cedrus Atlantica Plinij

Gummi cedri meminit Fuchſius libro illo de componendis medicamentis, quem poſtremò locupletatum excudit, in compoſitione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non poſsit inueniri, lachrymam abietis ſubſtituendam præcipit, ratus vtique eandem vtrique facultatem ineſſe. At ego quidem Galenum ſecutus malim ladanum ſubſtitui, donec ab alijs aptiora proferantur; quorum meliori iudicio ſubſcribendum ſit. Eſt etiam (vt Plinius inquit lib. 13. cap. 15.) aliud cedri genus, quod in Atlante Mauritaniæ monte, quadam in peculiari ſylua prouenit. Arbor eſt cupreſſo fœminæ, etiamnum ſylueſtri ſimilis, folio, odore, caudice. Huius exiſtimatio ſumma menſarum cauſa eburneis pedibus ſubiectis. Ex huiuſce arboris materie menſæ duæ (vt idem inquit Plinius) altera M. Ciceronis, altera Galli Aſinij, quæ ſeſtertium vndecies venundatæ ſunt. Traditur & Iubas Rex duas vendidiſſe, quarum alteri pretium ſeſtertium quindecies, alteri paulò minus. Sunt qui dicant, & rectè quidem, Cedrum hanc à Thuia ſiue Thya nihil differre, de qua meminit Theophraſtus libro & capite 5. de plant. hiſt. Quamobrem Plinium redarguunt, quòd ſimul ac de Cedro Atlantica diſſeruit, illico caput proprium de Thuia ſcripſerit, tanquam de arbore diuerſa. Verùm longè aliter ſe habet ſententia noſtra: nam diligenter Plinij lectionem enucleantibus, palam apertiſsimè fit, Thuiam Plinio nil aliud deſignare, quàm Atlanticam Cedrum, cum ibi ſic habeat. De menſis tamen tacuit Theophraſtus: & alias nullius ante Ciceronianam vetuſtior memoria eſt, ex quo nouitiæ apparent. Etenim hæc verba non ſolum Theophraſtum excuſant, quod eius æuo nulla cedrinarum menſarum extiterit memoria, ſed manifeſto ſunt argumento, haudquaquam ignoraſſe Plinium Thuiam & Cedrum eandem eſſe plantam, cùm paulò ſuperius Ciceronianam menſam ex Atlantica cedro aſſeruerit fuiſſe paratam: Adde quòd in antiquis Plinianis codicibus Thuiæ caput à Mauritana Cedro ſeparatum non ſit, quod manifeſtè arguit Plinium adhuc Cedri illius hiſtoriam proſequi de Thuia agentem, quemadmodum & ipſa verba clariſsimè indicant, quæ in antiquis codicibus ita habent: nota etiam Homero fuit, Trogete vocatur, ab alijs Thya. Id eſt, eadẽ Cedrus nota etiam fuit Homero, quã alij Trogetem, alij Thyam appellant. Ideoque perperam egerunt, qui in Frobeniana editione Thuiæ ſiue Thyæ caput ab Atlantica Cedro diuiſerunt, haud rectè Plinium intelligentes: ac præter id lectionem eius corruperunt, vbi ſe emandaſſe crediderant. Cæterum Anguillarius de Sabina agens, eam quæ Cupreſsinam exprimit faciem foliorum tantum ſimilitudine, Thuiam nulla dubitatione eſſe cenſet. Atqui cum deinde Thuiam nihil ab Atlantica cedro differre exiſtimet, ſequitur, vt velit nihil à Cedro hac differe Sabinam. Sed credam ne ego Anguillario Sabinam hanc eſſe Cedrum Atlanticam, vel Thuiam? Minimè omnium, quod hæc nuſquam gentium proueniant niſi in Cyrenaica regione apud Ammonis delubrum: & in ea Atlantis parte, vbi Anchorarius mons habetur, Plinij aduſque tempora exhauſtus, quodque caudice & odore, quin etiam fructu nullàm habeat Sabina cum Cupreſſo cognationem. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ viridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci littoribus, in ſequentibus, & capite de malis, vbi ipſorum mentionem facit Dioſcorides, adiuuante Deo, plura dabuntur: ſiquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedrus Atlantica & Thuia idem.
Anguillarius notatur circa Thuiam.
Cedreæ vires ex Galeno.

Cedri meminit Galenus libro 7. ſimplicum medicamentorum his verbis. Cedrus ſpecie duplex eſt, altera fruticoſa iuniperis adſimilis, alera arbor non exigua. Vtraque eſt calidæ, ſiccæque temperaturæ tertij quodammodo ordinis, ſecundum vtrunque. Cæterum Cedrea (vocatur ita cedrioleum) quartum etiam ordinem videtur attingere: abunde calida ſimul, & tenuium partium. Molles itaque carnes promptè citraq; dolorem putrefacit, ſicut alia omnia, quæ cùm eiuſdem ſint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent ſubſtantiæ tenuitatem: at in duris pluſculo tempore, & vix operatur. Porrò talia omnia medicamenta ſeptica vocantur, & ſepta: ſed inter ſeſe maioris, minorisq; ratione diſsident. Eſt autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmiſsimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum ſunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, ſimulque à corruptione tuetur corpora demortua, vtpote humiditates eorum ſuperfluas depaſcens, cæterum ſolida corpora haud attingens. At in viuentibus calor ipſe, qui in corporibus eſt, cedreæ vires adaugens, cauſa efficitur, vt teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum videri debet, ſi cùm tanta polleat potentia, lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos vermes interficere valeat, tum fœtum appoſita viuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, ſicut ſanè etiam in coitu ſemen, pudendo circumlita, proinde conceptum impediens eſt medicamentum, ſi ſic vtaris, nulli ſecundum, aliaq; multa eiuſmodi particulatim efficit. Itaque argumentum eſt, ipſum valenter excalfacere, ſicut vbi dentium foraminibus inſtillatur: ſiquidem dolores eorum mitigat, ſed & ipſos confringit. Extenuat quoque oculorum cicatrices, & viſus hebetudini ab humorum craſsitudine ortæ medetur. Porrò quod eius eſt pinguiſsimum, & ad vnguem oleoſum, quod ſuſpenſis ſupra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem eſt, ſed minus acre, quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum eſt cedreæ, craſsius illud videlicet, quam oleum ad amurcam: proinde illud vtpote craſsius, mordax eſt, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaq; vlcera irritat, phlegmonemq; illis excitat. Porrò oleoſa illa cedrea adeò clementibus eſt viribus, vt etiã plebeij experientia docti vulnera ouibus occaſione tondendi à forfice facta, illa illita ſanent, ſicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium ſcabiem, & ricinos, Græci κρότωνας vocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores vires obtinent, adeo vt comedi quoque poſsint: attamen ſi liberalius ijs vtare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morſum in ventre percipies.

Cedrides fructus Cedri.
Nomina.

Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor vt Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, ſiue Alkitran: Italicè, Cedria. Cedrus phœnicea Græcis ὀξύκεδρος: Italis, Cedro minore. Cedrus Lycia, Græcis Κέδρος λυκία: Italis Cedro Lycio.

† Hic lectorem admonitum volumus, illa de fulgine Cedri verba non legi in Græcis tum vulgatis, tum etiam antiquis omnibus codicibus quos legimus. Quare cùm neque à Marcello vertantur, qui plura exemplaria Græca habuiſſe fatetur, ea potius additiia, quàm legitima cenſenda videntur.

Cedrus maior eſt & minor: minor altera Iunipero, altera Sabinæ ſimilis, ſeu Phœnicia & Lycia. I. Cedrus maior, cui competit nomen δενδρολιβάνου in Geoponicis, cuius coni ſurſum (licet hoc figura non exprimat) ſpectant, quod huic vt & Abieti peculiare eſt. Cedrus in Syria, Theophraſto lib. 5. cap. 9. Cedrelate, Plinij. Cedrus maior, Bellon. Caſt. Cedrus arbor conifera, Geſ. hor. Cedrus maior conifera, Dod. Cedrus Libani & Paleſtinæ præcelſa, Lob. Cedrus phœnicia, Lugd. Cedrus, Cæſal. & Taber. II. Cedrus mi-

nor

nor Iuniperi folio & oxycedrus Theophraſti, quam videtur intellexiſſe Galenus dum cedrum fruticoſum Iuniperis adſimilem ſcribit. C. B. Oxycedrus, Dod. Gal. Lugd. Cluſ. Hiſp. cui etiam Cedrus Lycia Theophraſt.& Plinij: Oxycedrus Phœnicea, Dodo. Cedrus Phœnicea, Caſt. Tab. Cedrus, Lac. Lon. Cedrus magna, Cord. in Dioſc. Cedrus minor, Geſ. hor. Iuniperus maior Monſpelienſium, Lob. inter Iuniperum montanum Ceſalpinus recenſuiſſe videtur. III. Cedri Lyciæ nomine hanc Matthiolus proponere videtur, quo nomine & Bellon.& Geſ. hort. donarunt: Cedrus minor, Cord. in Dioſc. Oxycedrus Lycia, Dod. Cedrus Phœnicea media, Lob. Iuniperus maior, Cluſ. Hiſp. Sabina baccata, Aduer. & Lob. in Iconibus. Thyiæ genus quartum, Lugd. Cedrus Phœnicea ſecunda, Tab. Oxycedrus folio cupreſsi, & ſabina maior Monſpellienſibus dicebatur, aqud quos in monte Cetio ad mare collegimus. Equidem malim ad Iuniperum referre, cuius nomine Iuniperum maiorem folio Cupreſsi appellamus, & videtur Iuniperus maior Dioſcoridis, quem ſcribit aliquibus Cupreſſum ſylueſtrem appellari, quia Cupreſſo ſimilis, aſperis maritimiſq; locis plerumq; naſcitur: quæ Dioſcoridis verba tanquã notha, à Dioſcoridis interprete reiecta ſunt. Huius eſt altera ſpecies, maioribus multó baccis, quam ex Æegypto accepimus, quam Cedrũ phœniceam alteram Lobel. nominat, vt qui tres referat ſpecies, ſola magnitudine differentes. IV. In hanc claſſem & Arbor vitæ referenda, cum Cedrus Lycia Lo b. dicatur, multis videatur eſſe Thuya Theop. 4. hiſtoriæ 1. qua in deſcriptione quædam ſunt quæ noſtræ conueniunt: alij ad Brutam Plinij lib. 12. ca. 17. referunt, licet paucíſsimæ notæ Plinianę noſtræ conueniant. Hæc vulgo Arbor vitæ dicitur, fortè ob odoris vehementiam: quo nomine donarunt Bellonius, Geſ. hort. Dodo. Cluſ. Caſt. Taber. Arbor filici ſimilis Ouiedo: Thuiæ tertium genus, Lugd. Thuia, Cam. Arbuſcula eſt admodum odorata, perpetuo virens, altitudine virum longè ſuperans, quæ ex radice vnicum caudicem eumq; rectum, cortice lento ex rubro nigricante tectum emittit, nodoſo duroq; ligno: qui in varios ramos alarum modo expanſos brachiatur, hiq; in alios planos alternatim diuiduntur, & ij denuo in alia atq; alia oblonga folia, è multis foliolis quaternis ſimul compoſitis conſtantia. Flores ex extremis folijs vernali tempore exeunt, vt in Cupreſſo puſilli flaueſcentes, quorum aliqui in exiguum fructum pinei nuclei magnitudine conglobantur, conis ex ſquamulis ſex compactis, qui primó virent, mox pallent, & vbi maturuere nigricant: in quibus ſemina quatuor pelleacea in medio continentur, quorum medulla acris & amariuſcula. Hæc ex Canadas ſeptentrionalis Americæ prouincia in Galliam primum illata, & Franciſco regi arboris Paradyſi nomine donata: quam Lutetiæ dum eſſemus ex Regio horto quem Io. Robinus colit, in Illuſtriſsimi Ducis Wirtenbergici D. Friderici hortum, quem Montembelgardi, frater Ioha. Bauhinus eius Celſitudinis Archiater colit, miſimus, vndè plurimis alijs per Germaniã communicata ex transmiſsis ſurculis, qui facilè radices agunt.

Arbor vitæ ex America allata.

LAVRVS.

LAVRVS LATIFOLIA.

Δάφνη. LAVRVS. CAP. XC.

LAurus quædam tenui folio conſtat, altera latiore: vtraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres inſeſſus additum, vuluæ, & veſicæ vitijs conuenit. Virentia a folia ſenſim ſubſtringunt: illita quoque, ac trita veſparum apumque ictibus opitulantur: eadẽ cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: ſed pota ſtomachum effundunt & vomitiones mouent. Lauri baccæ magis quàm folia calfaciunt: ergo in eclegmate tritæ cum melle vel paſſo, proſunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatiſmis: contra ſcorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines

a Ita Catac. & Drag. At meum exemplar legit τὰ δ' ἐχλωρὰ τῶν ξύλων. i. virẽtia ligna. καὶ ἤχοις. i. ſonitui legit antiq. cod.

gines emaculant. Succus baccarum vtilissimè aurium dolori, [& grauitati] instillatur cum vino vetere, & rosaceo. In medicamenta autem adijciuntur, quæ neruorum lassitudines reficiunt, acopa vocant: & ad vnguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in vino odorato potus.

Lauri histor.

Laurus tam tenuifolia, quàm latifolia, arbor est odoratissima, neminiq; in Italia non cognita, quòd non solùm in hortis, viridarijsq; ac vineis sata vbique virescat, sed per se in syluis, locis præsertim maritimis, ac etiam in montibus, & collibus apricis, qui lacus & maria respiciunt, spontè nascatur. Folia habet oblonga, & lata origine in acutum desinentia, crassa, solida, & odorata, in vno quidē genere latiora, in altero angustiora: qua foliorū differētia alterā marem alterā fœminā censemus. Flores mittit paruos muscosos, oleæ ferè similes, ex luteo albicantes, è quibus baccæ prodeūt oleis similes, colore primùm viridi, & per maturitatē nigro, crasso intus nucleo, vt in Rusci baccis. Decerpūtur Lauri baccæ in fine Autumni, vel statim in ipso hyemis principio, vt etiam oliuæ. Et oleum ex ijs elicitur, quod Laurinum vocamus. Laurus planta est, Appollini lucidissimo sacra: quin etiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare solebat. Quod similter, atque alij complures gentilium mores, in hunc vsq; diem apud nos perdurat. Namque vbi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum valuas decorat, sed & vbi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est ianitrix. Quo fit, vt magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tū quietis sectator maximus, lauri & palmæ floridæ ramū adnectebat, vt nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea & argentea vasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ victoriarumq; signo. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam victoria noua attulerat. Quin etiam grata Apollini dona vnoquoq; anno mittere solebāt in Parnaso mōte, quod ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cœlo missa fuerit, vt ea imperatores coronarentur, facilè perhiberi potest: namque Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cum pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepideq; miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Quod audientes conseruari alitem & sobolem iussere aruspices, ramumque eum seri, ac rite custodiri: quod factum est in villa Cæsarum fluuio Tyberi imposita, iuxta nonum lapidem flaminia via, quæ ob id vocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tamque se propagauit (tametsi radicibus destitutus) vt breui tempore ibi mirè sylua prouenerit: ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronamque in capite gessit. Ac deinde Imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur: tenebantque in manu eiusdem ramos: quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, vt plures laurorum syluæ Romæ virescerent, quæ ob id laureta vocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore viguit. Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio:

Laurus mas & fœmina. Laurus Apollini & Ioui sacra. Laurus è cœlo missa. Lauri natura.

siquidem nulla habita, cùm è cœlo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt: hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tanguntur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cœlo lauro coronabatur. Laurus ex sese vim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde viret, tantaq; pollet vi, vt eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatque in earum folia ex aruis. Poëtæ perfectionis signo lauro coronantur, idque præmium est Apollineorum musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum virus extinguit: qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgant. Lauri tenerrimæ summitates vnà cum nardo in vino feruefactæ, aurium grauitatem, & sonos curant, si decocti calentis vaporem, per infundibulum in aures intromittant affecti. Restituunt Lauri baccæ prolapsam columellam, si cum æquali pondere cumini, hyssopi, origani & euphorbij melle excipiantur, & summo capiti calidæ applicentur. Eædem cùm triticeo furfure, Iuniperi baccis, & allio contritæ, & vino subinde super calenti tegula aspersæ, pubique admotæ, vrinam suppressam prouocant. Septem lauri baccæ, à prægnantibus propediem parituris, cum se dormitū recipiunt, deuoratæ fœlicē facilemq; partū præstant. Tenerrimæ lauri cimæ, vna cum calamintha, & sale contritæ, ex tepida aqua sumptæ, aluum concitant, pituitamq; & lumbricos celeriter eijciunt. Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrast. lib. 4. capite 8. de planta. sic histo. inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptij, laurus est, & olea, & thymum: verùm non viridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen viridibus tam foliis, quàm germinibus. Colos quoque floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur: longitudo arbuscularum cubitorum ternorum est: hæc ille. Laurum scriptis commendauit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt vehementer, plusque etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est & calidus, plus tamen amarus, habetque etiam adstrictionis non nihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest, bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere. Laurus attenuat, aperit, prouocat, incidit, emollit, digerit, flatus pellit. Arbor Δάφνη sic Græcis vocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorberbaum: *Hispanis, Lauret, siue Laureiro: Gallis, Laurier: Bohemis, Bobeck. Huius fructus Græcè Δαφνίδες vocantur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè,* Lorbeer.

Lauri vires Matthiolo. Laurus lapidea. Lauri vires ex Galeno. Nomina.

Lauri multa genera Plinius recensuit, vt Mustaceam, Delphicam, Cypriam, baccaliam, triumphalem, taxam, spadoniam: qui & alia genera affert, quæ nomine potius quam generis societate conueniunt. At Theophrasto Laurus quædam flore est copioso & racemoso (Vuam vocat) quæ fructum non fert: altera fructum fert. Diuidimus in satiuam & syluestrem: satiuæ (quia vt plurimum in hortis colitur) alia latifolia, cuius species quædam adeò latis folijs, vt ad mali Medicæ folia accedant, quam Laurum Regiam amplissimam Plin. vocauit: alia tenuifolia: sic vtraq; mas, vel fœmina, eo quod alia sit sine fructu, alia verò baccifera. Variat & fructu, alterius enimin rotundo modicè oblongus: alterius oblongus, gracilis, & vtrinque ouato mucrone turbinatus. Syluestris trium generum est & Tini nomine Clusius hist. Hispanica proposuit. De Lauri syluestris specie vna, cum eius & in Matthiolo Camerarij addita sit icon, paucis.

LAVRVS SYLVESTRIS ſeu Tinus.

PLATANVS.

Hæc arbuſcula eſt Lauro humilior in alas diuiſa, ramis longiuſculis articulatis: folia lauro vulgari latiora, nigricantia, inodora, ramos ordine quodam ambientia, leuiter lanuginoſa: ramulorũ ſummitatibus vmbellæ florum (quinis foliis conſtantium) alborum, foris purpuraſcentium, inſident: quibus ſuccedũt baccæ ſeu fructus ſubcęrulei, oblongi, tenui pericarpio ſemen continentes. Hanc in Italiæ hortis obſeruauimus, quam in Hetruriæ ſyluis frequentem dicunt. Theoph. 1. hiſt. 15. vbi Gaza ſimpliciter Laurum vertit, δάφνην ἀγρίαν, Cato Laurum ſyluaticam, Plinius lib. 15. c. 30. Laurum Tinnum appellauit. Anguillara Lauro ſyluatico Italis dici ſcribit. Bellonius, Lentagine nuncupat, Cluſius & ex eo Lugd. pro Tinno tertio, at Tabernæmontanus pro ſecundo, propoſuere.

Πλάτανος. PLATANVS. CAP. XCI.

TEnerrima Platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones ſiſtũt: tumores & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambuſta ſanant. Inſidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

PLatanus Italiæ aduena peregrinaq; eſt, quanquam regionem diluunt (vt Theophraſtus eſt author) multi, magnique fluuij. Verùm enimuero ſi ibi nonnullæ vireſcunt Platani plantæ, vt quas ipſe Neapoli, & Patauij vidi, ſunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, vt etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum dũtaxat vmbræ gratia Romæ expetitæ, vbi platanis tantùm honoris increbuit, vt diu nutritæ ſint mero radicibus infuſo. Namque hæc arbor plurimũ vini irrigatione gaudet: tametſi maiorem in modũ fontes, & fluuios amet. Platanus ad ampliſſimam ramorum amplitudinem adſurgit, adeò vt Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teſte, hoc prodendum etiam poſteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, in ea fuiſſe platanum ſociam gelidi fontis amœnitate itineri appoſitam, octoginta atque vnius pedum ſpecu, numeroſo vertice, ſe vaſtis protegentem ramis arborum inſtar, & agros longis obtinentẽ vmbris: ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini, ſaxea intus crepidinis corona, muſcoſos cõplexa pumices: intra quam ſe epulatum cum duodeuigeſimo comite, largè ipſa toros præbente fronde, ab omni afflatu ſecurum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem quam marmorum nitore, picturæ varietate, laquearium auro, cubuiſſe in eadem. In Creta inſula ad Cortyniam Platanus ſtetiſſe fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, ſub qua Ioui compreſſam Europam indigenæ fabulantur. In Aſia longè maiores habentur: nã earũ folia, quæ vna cum fructu ad me miſit Conſtantinopoli Gulielmus Quaccelbenus, eruditiſſimus Medicus, viniferæ vitis maiora ſunt. Pilulæ verò iuglandis magnitudinẽ æquant, & hirſutiores ſpectãtur, quã quæ in Italia proueniunt. Scripſit quoq; de Platanorũ vaſtitate Pauſanias lib. 7. hiſtoriarum veteris Græciæ, his verbis. Præterfluit Pharenſium agrum fluuius Pierus in cuius ripis Platanorũ lucus eſt, tanta arborum magnitudine, ex ipſa vetuſtate, vt intra cauernas (multæ enim concauæ ſunt) qui velint, & epulari, & recũbere poſſint. Fori area magna, & late patẽti ambitu eſt, quo ſcilicet ſpatio eſſe cõſueuerũt priſcorũ fora. Quæ in Italiã inuectæ fuerũt climatis inclemẽtia in magnã proceritatẽ non adoleſcunt: attamẽ ſunt cortice craſſo, ſubalbicãte, fronde vitiginea auerſa parte cãdida, ſed multò minore, lata, longo rubroq; pediculo, floſculo paruo ac pallido, baccis rotundis, ſcabris, & lanuginoſis, lõgo à pediculo depẽdẽtibus: ex quibus oleũ fieri prodidit Plin. li. 15. c. 7. Platani vmbra vſq; eò delectatũ Xerxẽ in terra Lydia ſcribit Aelian. vt diẽ integrũ ſub ea cũ maximo exercitu conſumpſerit, floccipẽdẽs tã breui voluptate tot copias remorari. Pla-

Platani conſideratio.

MiraPlatani, vaſtaque amplitudo.

Pauſanias de Platano.

Platani deſcriptio.

Platani vires ex Gal.

tani aduersantur vespertilionibus:earum pilulæ addito melle,& illitæ, lentigines,veteresq; nigritias emendant.De platano disseruit Galenus lib.8.simplicium medicamentorum,sic inquiens.Platanus humidioris frigidiorisq; essentiæ est,non ita multò quàm symmetra.Proinde folia viridia trita & illita,prohibent,resoluunt, reprimunt, & non obscurè phlegmonas nascentes adiuuant: Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem vim obtinent,vt ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores:pilulæ verò cum adipe ad vlcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamẽ desiccatorium, & abstersorium efficiunt,vt cum aqua lepras sanet,per sese autem illitum, ob humorem nimium, vetera & sordida. Vitandus est puluis foliis arboris insidens,alioqui si spiritu attrahatur,arteriam offendit, valenter desiccans, & exasperans, vocemq; lædit,sicut sanè etiam visum & auditum,si in oculos,aut aures inciderit.

Nomina.

Πλάτανος vt Græcis,ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus,Dulb:Italis,Platano.Gallis,Plan,siue Plane.

Platanus nomen habet ab amplitudine, ob latè diffusos ramos,amplaq; folia, de qua Plato in Phædrone, Theophrastus, Aelianus,aliiq;,Platanum vocantes,vt & ex recentioribus Cord.Ges.Dodo.Lob.Lac. Cast.Cæsal.Lugd.Taber.Platanum Græcam vocabimus ad differentiam Gallicæ (relicta sententia Cornari,qui Tiliam vulgarem Platanum autumat)quæ ob foliorum formam & nominis similitudinem,huc quidem referri posset,quæ Acer maior dicitur:at quia Aceris in simpl.med. classe Dioscorides, Galenus, Aegineta, Aëtius,aliiq; non meminerunt, & viribus cum Platano non conuenit, de eo, eiusque speciebus in vniuersali historia.

Μελία.

FRAXINVS. CAP. XCII.

Fraxini hist. ex Theophr.

FRAXINVS arbor nota est. Cuius foliorum succus, & ipsa ex vino pota, & illita viperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobemq́ue potu perniciem afferre tradunt.

FRaxinus arbor est notißima. Eius(vt Theophrastus memoriæ prodidit lib.3.ca.11.)duo reperiuntur genera: quorum alterum excelsum procerumq; est, lignum habens candidum,craßiuenium,neruatum,mollius,enodius,ac crispius: alterum humilius,minus auctile,scabrius, durius, & flauius. Folia laurinis,lauri latifoliæ similia, in acutius tamẽ coacta, & ambitu leuiter serrata. Ramulus totus, quem folium vnũ putaueris,quòd simul cuncta folia ferat singulari pediculo,& singulis foliis coniugatim,veluti per genicula,pendentibus cõstat:amplo interuallo coniugationibus distinctis, perinde atq; in sorbo.Fert fructum in siliquis linguis auicularum similem, subrubrum,& gustu subamariusculo ac medicato, minutũ, nucosum,qualem amygdalæ,gustu subamarum.Fraxinus excalfacit & siccat, adstringit, resoluit, abstergit, attenuat.

Plinii lapsus, fraxini folia mortifera esse.

Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua:quæ de taxo,non de fraxino Theophrastus prodidit,inquiens.Si iumenta(vt ferũt) taxi folia comederint,emoriuntur:si ruminantia,nihil incommodi patiuntur.Sed nominum vicinitate Plinium deceptum esse crediderim,nã Græcis fraxinus μελία, taxus verò σμίλαξ, & μίλος appellatur:vnde vnum pro altero sumẽs Plinius,facilè(vt diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuisse, clara in Italia experientia,siquidem taxi foliis, non fraxini, iumenta nõ ruminantia necãtur. Quinimò hæc salutare præstant remedium lethalibus serpentium venenis:quibus adeo inimica est fraxinus,vt ne matutinas quidem occidentesve vmbras quamlibet spatiosas serpens arboris huius attingat.Quapropter expertũ proditur,si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens,in ignem potius,quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant,florere fraxinum:nec ante conditas folia dimittere. Quo argumento fretus, non vereor quin vnusquisque medicæ materiæ studiosus,facilè deprehendet hallucinari proculdubio Robertum Constantinum,in annotationibus editis in Amathi Lusitani enarrationes in Dioscoridem,dum contra sententiam nostrã,hoc in loco Plinium defendere nititur. Atqui si suam ipsius ignorantiam & Plinij errorẽ cognoscere cupit, alat suum equum aut asinum fraxineis frondibus: id si fecerit sui erroris atque Plinij palinodiam recantabit. Quòd si plura à nobis doceri non dedignabitur,sciat deuoratis à quadrupedibus fraxini foliis ea certò sanari, quæ taxum fuerint depasta.

Roberti Cõstantini hallucinatio.

Fraxinus humilior Ornus.

Humiliorem Fraxinum Ornum & orneoglossum vocauere quidam,ab ipsius fructus figura,quæ linguæ imaginem refert,quamobrem auis linguam illum vocant officinæ.De quo disserens Plinius lib.24.cap.8.mederi id iocinoris,& lateris doloribus in vino tradidit:aquam, quæ subit cutem, extrahere:corpus obesum leuare onere,& ipsum sensim ad maciem reducere.Id quoque in recentiorum medicorũ vsu est ad stimulandam venerem.

Fraxini vires.

Fraxini spumã,quæ à viridi ligno igni exposito manat, additis succi cyclamini, scillæ, rutæq; æqualibus partibus,omnibus simul parumper feruefactis,plurimum valere ad surditatem scimus,si in aurem sanã hic liquor calidus infundatur,cũ se cubitum receperit æger:atqui eum super affecta aure iacere oportet.Vbi verò vtranq; aurẽ surditas occupauerit,in eam fundatur,quæ minus affecta fuerit,& super altera iaceat.

Aqua & oleũ fraxini.

Fit è viridi fraxini ligno tesseratim conciso per descẽsum,aqua simul & oleum,vt ex ligno Iuniperi: quæ quidem aqua,cũ quarta parte aquæ violarũ purpurearũ faciei illita,ruborem,& pustulas cum eo erumpentes sanat.Ramorũ cortex in aqua decoctus splenem absumit, vbi pluribus diebus eiusdem decoctum bibant splenetici.

Auis lingua.

Semen, quod auis linguam vocant Myropolæ, datur vtiliter potandum in lateris dolore, & ad ciendam vrinam. Venerem idem excitat, & præsertim, si vna cum pistaciis & nucibus pineis deuoretur,ad-

tur, addito saccharo: idem Semen in Nouembris initio decerptum, & in furno siccatum, datur perquàm vtiliter potandū calculosis, ex vetere vino. Folia fraxineis similia fert stirps illa apprimè celebris, quam vulgò DICTAMVM ALBVM *nuncupant, ob idq́; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tā Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) vsquam descripta est. Quare non possum non admirari, quonam pacto sibi dictami nomē vendicauerit. Ea est visu pulcherrima, speciosaq́; floribus formosis, impensè redolētibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro sapore: proinde mirum non est, si ventris tineas perimat. Tradunt etiam suapte vi pollere aduersus lethalia venena, ac omnium venenosorum animalium morsum ictumq́;, nec minus aduersus pestilentiam. Prodest stomachicis, & suspiriosis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infusa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit. Cæterùm non desunt antagonistæ, qui velint Dictamum hunc esse Dioscoridis Tragium. Sed cum tantum in Creta Dioscoridis, Galeni, Oribasii, Pauli, Pliniiq́; testimonio proueniat Tragium, cadit peritq́; horum sciolorum sententia, quos & illi perpetuò ridebant, qui haud ignorant quanto grandior sit, albo dictamno Lentiscus. Namque quis sanæ mentis dixerit dictamnum hunc herbam sesquicubitalem ramos habere lentisco arbore non infima, maiores, aut grandiores? sed ita sæpe ducuntur inuidi ad stultitiam vsque: atqui plura de his in Epistolis scribemus. Quæ arbor Græcè* Μελία: *Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Frassino: Germanicè,* Eschern/ Escherbaum/ Steyneschern: *Hispanicè, Frasno, & Frexo: Gallicè, Fraisne. Bohemicè, Gelin: Polonis, Zesion.*

Dictami albi consideratio.

Tragium Diosc. non esse.

Nomina.

Fraxinus duum generum, altera latioribus, altera angustioribus foliis: quæ latioribus, alia sterilis, alia frugifera: ea est quam Theophrastus excelsam dicit, quamq; Macedones βυμελίαν (Bubulum fraxinum Gaza reddidit) id est, grandem fraxinum vocitant: idem enim est, ac si diceret πολυμελίαν, βῦ particula magnitudinem significante pro πολὺ, Plutarcho in Symposiis auctore: etsi ad boum pabula quidam frōdes etiam reponant, ita vt & ob eam caussam Bubula fraxinus fortè sit dicta: Hæc Plinio longa & campestris est. Recentioribus fraxinus. Sterilis seu mas solos flosculorum racemos seu globulos nigros fert, qui absq; fructu decidūt, quos Theophrastus οἷον βρύα, velut muscos, vocat: pilulas vocat auctor Herbarii Lugdunensis, Muscos in globum coactos quoq; Cæsalp. & Camer. in Matth. hiq; partim fructui propinqui, partim longè remoti verno tempore obseruātur. Frugifera seu fœmina, fructus fert siliquarum instar dependentes, quos aliquis ὀρνεόγλωσσον, alii rectiùs ὀρνιθόγλωσσον vocant. Officinis, ex Serapione & Auicenna, Lingua auis & Lingua passerina.

Λεύκη, καὶ Αἴγειρος. POPVLVS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

POTVS albæ populi cortex vnciæ vnius pondere, ischiadicis, ac vrinæ stillicidio prodest, sterilitatē inducere tradunt, si cū mulino rene bibatur. Folia quoq; cum vino post purgationes pota idē præstare produntur. Tepens foliorū succus vtiliter aurium dolori instillatur. Pilulæ, quæ primo foliorū partu exiliunt, tritæ & cū melle illitæ, oculorū hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæsum, & sulcis stercoratis mandatum, omni tēpore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna vtilitate podagricis doloribus illinuntur. Resinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus vtile est. Lachrymā populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocant, alii chrisophorum. Id attritu iucundum odorem spirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumq; stomachi, ventrisque fluxiones sistit.

Vide Plin. li. [illegible] cap. [illegible]

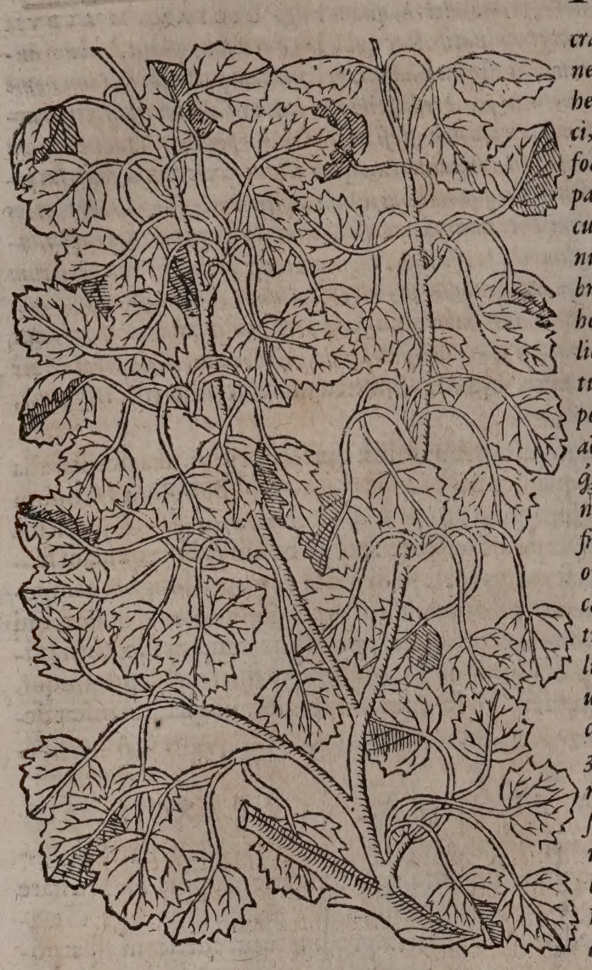
I. POPVLVS ALBA.

II. POPVLVS NIGRA.

III. POPVLVS LYBICA.

Populorum consideratio, & historia.

Populus tres habet species: alba, nigra, & Lybica siue montana, quæ Græcis Κερκὶς dicitur. Alba arbor est procera, crasso caudice, albicante cortice, ac læui. Folia illi sunt vitiginea, auersa parte maximè albicantia lanuginosaq́;, Bechij herbæ modo, quod à similitudine chameleucen vocauere Græci, vnde illi nomen, λεύκης.

Nigra.

Nigra, procerior, rectiorq́; habetur folio hederaceo, non tamen vt in alba dissecto, sed integro, paululum per ambitum serrato, longo tenuiq́; appenso pediculo, apice in acutum desinente: cortice est cineritio, non tenui: materia alba ac contumaci ad ædium & vtensilium fabricas idonea, præsertimq́; ad asseres parandos.

Lybica.

Lybica in Bohemia, & in vniuersa Germania frequentissima visitur, folio est cæteris rotundiore, tenuiore, anguloso, leuiter in ambitu serrato, punctis quibusdam albis consperso, longo tenuiq́; pediculo appenso, continuò ferè se mouente, etiam si nullus in aëre spiritus sentiatur. Caudice est cæteris breuiore, nigrioreq́; cortice vestito, & materia imbecilliore, alba tamen, ac tenaci, fructum nullum fert nec flores. Alba sterilis. Nigra verò fructum fert racematim vuæ speciem repræsentantem, baccis orobi magnitudine, in quo plurima concluditur lanugo albicans, quæ, vbi maturuerint baccæ, in pappos euolat. Amat vtraque nasci in fluminum ripis, in scrobium aggeribus, & vliginosis tractibus. Lybica nascitur in montium syluis, & syluestribus locis. Semen legitur anteaquam rumpatur, & siccatur in vmbra.

Theophrastus de Populo.

Harum omnium meminit Theophrastus lib. 3. ca. 14. de historia plantarum, vbi sic habet. Populus alba, nigraq́; vniformes habentur: ambæ natura erectæ, sed excelsior, læuiorq́; nigra: figura foliorum adsimilis, & ligni materies albedine similis visitur: vtranque ne florem quidem habere existimant. Κερκὶς (quam quidam Alpinam, quidam Lybicam vertunt) populo albæ non absimilis, cùm magnitudine, tum verò quòd ramis albicantibus spargitur: folio hederæ, sed parte altera sine angulo, altera verò oblongo, inq́; angulum exeunte acutum: colore parte resupina, pronaq́; ferme simili: pediculo prolixo, tenuiq́; annexo, quamobrem non erecto, sed inflexo. Cortice asperiori, quàm populus alba, scabriorq́; vt pyrus syluestris: hæc Theophrastus.

Plinii plures lapsus circa Populum.

Hæc omnibus passim nota sunt. Lybica Plinio lib. 16. cap. 23. minima folio est, ac nigerrima, fungisq́; enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi. Sed hic Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contra supernè vireat, infernè vero albicet, candida efflorescente lanugine, quæ tamen in nigra non visitur, vt Plinius existimat, cum indifferenter inquit: Populorum foliis grandissima lanugo. Sed & tertiò idem errasse deprehenditur: quippe qui scripserit eodem libro cap. 26. populum nec fructum, nec semen ferre, cum tamen fructum ferat, vuarum speciem præ se ferentem, intus alba lanugine refertum: atque etiam scribat Dioscorides, semen ex aceto potum comitialibus prodesse. Sed quid opus est pluribus si Plinius seipsum accusat? siquidem libro 24. cap. 8. populum & vuas & semen ferre fatetur, illas vtique vnguentis, hoc verò comitialibus præferens.

Ruellii erratũ in vnguẽto populeo.

Sed caueant myropolæ, ne ob id communis vsus vnguentum populeum vocatum, ex populi vuis conficiant, vt Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd iis ad vnguenta odorata vteretur antiquitas. Quãdoquidem Nicolaus Myrepsicus non vuas, sed germina, vere primo prodeuntia admiscet: odorata enim sunt, & ceraginosa, cum tamẽ nullus prorsus vuis sit odor.

Populi vua quid.

Verùm enimuero an antiquitas populi vuas odoratis admiscuerit, dubitandum sanè est: nam Plinio lib. 7. c. vlt. vbi de vnguentorum materia egit, nil aliud est populi vua, quàm bryon, Latinis muscus vocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad vnguenta Diosc. & Gal. & inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, vt facilè credi posit, Plinium errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab eiusdem vuis differre, cum inquit: eodem & bryon pertinet vua populi albæ. Optima circa Guidum, & Cariam, in sitientibus, aut siccis asperisq́; locis. Secunda in Lycia cedro: hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat vuas, sed muscum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifestè deprehenditur. Populus vtraque frequentissima nascitur in agro Mantuano, ac Ferrariensi, non modò in Padi amplissimi fluminis littoribus, sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus.

Poetarum fabula circa succinum.

Ideoq́; fabulantur poëtæ, icti Phaëtontis fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocant, ex corticis meatibus instar auratæ lachrymæ, electrum, siue succinum fundere, vt adhuc viuentes lachrymas effundebant: quæ nostro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ virgini fœminæ salutationes enumerant, effinguntur, & vulgaribus & infimis mulierculis moniliũ vice, collo gestantur decoris gratia. Quare Dioscorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam asserere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideoq́; inquit: Lachrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocant, alij chrysophorum. Ex quo facilè percipi potest, quòd cùm Dioscorides aliquid de succino suis monumentis mandare decreuisset, nullam eius certam tenens historiam, ipsum populi generi vtrique adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiusce operis loco aptius succinum accommodari posset. Quandoquidem in fabulis nactus esset poëtas cecinisse carminibus, succinum populos fundere: tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam, siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo suspendebantur. Quippe cùm pleriq́; ipsorum, præsertim verò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërẽ, in gulæ morbos, ac strumas incurrerent, his existimabant succinum aduersari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienum: namque cùm facultatem habeat succinum sistẽdi fluxiones, collo etiam gestatum, facilè inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, vt non demirer, si etiamnum Germani in oculorum defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectant.

Succini varia historia.

Reperio in enarranda Succini historia, auctores complures, sed re vera admodum varios: qui etsi grauius (vt historicos decet) hæc de re loquantur,

re loquantur, tamen cum ipſi ſuccini originem nuſquam viderint, & quicquid de eo ſcripſerunt, aliis acceptum referant, his nulla, aut ſanè pauca adhibetur fides. Philemon ſuccinum foßile eſſe dixit, & in Scythia erui duobus in locis, vno candidum, altero verò croceum. Sudines, & Metrodorus ſuccinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere, quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit eſſe locum in Britannia prope Gutones, vbi à fluctibus maris non procul ab Abalo inſula ſuccinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno vtuntur, ipſumq; Teutonis vendunt. Nicias hiſtoricus ſuccinum ſolis radiorum ſuccum eſſe voluit: hic enim credit radios vehementius actos in terram pinguem ſudorem in ea parte relinquere, deinde æſtate ſiccari, & à fluctibus maris in Germanorum littora eiici. Idem & Aegypto naſci ſimili modo dixit. Item in India, gratiuſq; thure eſſe Indis. Non defuerunt etiamnum, qui ſuccinum naſci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiſide dicto, qui ſole excalfactus è limo fundat electrum. Non deſunt præter hos plures, qui de ſuccino differentes in diuerſas iuerint ſententias, quas nunc, vtpote non probandas, ſilentio inuoluam. Vnde iure dici poteſt, ſuccinum apud eos vel cereum, vel figulino luto ſimile haberi, cùm ipſum in tot varias formas ac imagines tranſmutauerint. Sed vt tandem referam, quod pro comperto habetur: gignitur ſuccinum in inſulis Septētrionalis oceani, id olim à Germanis Gleſum appellabatur: vnde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæſare, ibi claßibus rem gerente, vna inſularum ob ſuccini copiam, Gleſaria fuit appellata, quæ prius Auſtrauia à barbaris dicebatur. Hic nimirum (vt Plinius inquit) naſcitur ſuccinum arboribus pinei generis defluens in terram, vbi poſtea denſatur. Cùm verò intumeſcens æſtus fertur in proximas ſyluas, ex iis in ſe rapiunt fluctus maris, & in Germanorum littora expuunt. Itaque Cornelius Tacitus rectè ſcriptum reliquit, Germanos huius maris accolas ſolos omnium ſuccinum habere, & legere.

Succinum lachryma arboris Pinorũ.

Quod ſuccinum ſit arboris ex pinorum genere lachryma, olim Romanis teſtimonium perhibuit quidam eorum eques, illuc miſſus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea littora peragrauit, ipſum vidit, veram eius originem didicit, & ſecum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea ſuccinum eſſe pineæ arboris gummi indicio eſt pineus in attritu odor, & quòd accenſum tedæ & reſinarum modo deflagret.

Formicæ, culices in ſuccino.

Liquorem eſſe copioſè ſtillantem, tenacem, ac lentum, argumento ſunt quædam intus implicita, vt formicæ, culices, ac etiam lacertæ, feſtucæ, ac paleæ, quæ tranſparentia inſpiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia ſtramenta humoris lentore facilè implicentur, dureſcente deinde materia, veluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim verò ex aliorum ſcriptis decerpſimus.

Succinum bituminis genus Agricolę.

Atqui ego potius credam vna cùm Georgio Agricola, ſuccinum non aliud eſſe, quàm bituminis genus, quod à quibuſdam ſcopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, vbi aquarum ſalſedine dureſcit. Ita enim affirmant Borußi medicæ materiæ haud ignari, ad quorum tantum littora maris fluctibus ducitur ſuccinum. Nam, quod nigerrimum eſt, ex quo etiamnum globuli ad angelicas numerandas ſalutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum piſſaſphalto habere videtur.

Succinum rubeum.

Succinum incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, ſe vidiſſe affirmat. Cæterùm, quantum video, plures de ſuccino veteres narrauerunt fabulas. Atqui, compertum eſt, quòd ſicuti magnes ferrum reſpuit, ſi adſit adamas, vel ſi allio affricetur: ita nec ſuccinum ad ſe paleas allicit, quæ ſint oleo perfuſæ. Verũ eorum opinio vana eſt, qui ſuccinum tradiderunt peculiari dote ocimum reſpuere: nam ipſe ſæpe ac ſæpius huius rei periculum feci, & ſemper ſuccinum ad ſe ocimum trahere comperi.

Braſauoli opinio reprobata, qui Karabe negat eſſe Succinũ.

Officinæ communi nomine ſuccinum vocant Karabe Mauritanos ſecutæ: licet Braſauolus Ferrarienſis in ſuo de ſimplicium examine deceptus exiſtimauerit, Arabum Karabe ſuccinum eſſe nequaquam, ſed verum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ teſtimonio: etſi eorum neuter, ſicut nec Dioſcorides, quem illi ſequuntur, id quidem pro comperto aſſeuerauerit. Namque Serapio (vt in omnibus adſolet) quicquid de Karabe notauit, verbotenus ex Dioſcoride deprompſit, ſic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haurromi, quod naſcitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando diſtillat in flumine illo, coagulatur ibi, & eſt illud, quod dicitur Alipton, id eſt electrum, & ſunt qui nominant ipſum Arſopodon, & eſt Karabe.

Auicenna de Karabe.

Eadem ſententia elicitur ex Auicenna, quippe qui capite de Haur, itemque capite de Karabe, non aſſerat eam eſſe populorum gummi, ſed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe diſſeruit, niſi vt oſtenderet, Karabe per ſe à populorum gummi differre. Præterea comprobat id eſſe Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis ſignificatum: quandoquidem Karabe lingua Perſica, Auicenna auctore, non aliud deſignat, quàm rapiens paleas, quod ſenſu comprehenditur proprium eſſe ſuccini, aut electri, non autem populorum gummi.

Karabe, i. rapiens paleas.

Inſuper adſtringentes paſtillos, quos Galenus lib. 7. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Paulus ſui voluminis etiam ſeptimo, & Actuarius in ſuo de compoſitione medicamentorum, electri trochiſcos vocant, Arabes de Karabe appellant, eoſdem à Galeno, & Paulo aſſumentes: quo fit, vt hac in re manifeſtè aberraſſe Braſauolus deprehendatur. Itaque dicendum eſſe putauerim, electrum idem eſſe apud Græcos, quod ſuccinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neque etiam illud ideo populorum gummi eſſe crediderim, vt Braſauolus aſſeuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lachrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem deſtillat, & in ſpißitudinem coit, aureo colore: nam his verbis non probat electrum eſſe albæ populi gummi, ſed id tantum refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioſcorides, quem ſecutus eſt Paulus. Ex his igitur ſatis patere arbitror, falſum eſſe, quòd idem ſint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, ſuccinum, & gummi populneum eſſe inter ſe diuerſa.

Demoſtrato ex lyncis vrina ſuccinum fit.

Credidit Demoſtratus fieri ſuccinũ ex lyncis vrina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & vulgus medicorũ ex eadẽ fieri lapillos, quos lyncis appellant) ſuccinum aſſerens, quod flaueſcit, fieri ex vrina maris, album verò ex vrina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidẽ ipſe manifeſtè dicat, hoc eſſe falſum. Quod cũ & Diocles, & Theophraſtus credidiſſent (non autem Dioſcorides, vt ei falsò Braſauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiuſdẽ criminis Plinius accuſat.

Braſauoli lapſus.

Quod autem Diocles, & non Dioſcorides (vt Braſauolus putat) huius erroris accuſetur, oſtendit ipſe Dioſcorides libro ſecundo capite de vrina, vbi in eandem Pliniĳ ſententiam veniens, hæc verba protulit: Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, ſimul ac excernitur, glaciari, coireve in calculi duritiã, vulgo creditũ eſt, quare quod de ea proditum eſt, vanum eſſe conuincitur.

Succinũ pterygophoron.

Eſt enim quod à nonnullis vocatur ſuccinum pterygophorõ, ideo dictum, quòd pennas ad ſe alliciat. At cũ Braſauolus minus fortaſſe accuratè Dioſcoridis verba legendo percurriſſet, dixit de Karabe agens, ſenſiſſe Dioſcoridẽ electrũ eſſe lapillũ, in quem lyncis vrina concreſcit. Quod tamen falſum eſſe facilè conſtat ex prædictis Dioſcoridis verbis. Cæterũ cùm non deſint etiam poëtæ, qui Phaëtontiadas non in populos, ſed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoque hiſtoriam, & vires præcedentibus adnectere non ab re fore exiſtimauimus.

Alni hiſtoria ex Theophr.

Eſt itaque ALNVS (vt Theophraſtus eſt auctor libro 3. capite 14. de plantarum hiſtoria) ſterilis & vnigena natura, caudice recto: ligno, medullaque molli adeò vt graciliores virgæ totæ concauentur: folio pyri, ſed ampliore, neruoſioreq;: cortice ſcabro, rufoq; intus, qua de cauſa coria tingit: radice ſumma, nec maiore quàm laurus: naſcitur in aquoſis, alio nullo pacto: hactenus Theophraſtus. Qui tamen eodem lib. cap. 15. non vtique pyri folio alnum vireſcere tradidit, ſed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit eſſe ſterilem lib. eodem ca. 6. cùm inquit. Terebinthus circa tritici meſſem, aut paulo ſerius ſemen reddit: fraxinus atq; acer æſtate:

alnus,

IV. ALNVS.

VI. BETVLA.

alnus, nux iuglans, pyrorumq; syluestrium genus quoddam autumno. Quo fit, vt alterum omnino suspicandum videatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut eius codicem his locis mendis scatere.

Alni descr.

Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore neruosioreq;, cortice scabro, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proueniens, secus flumina, & vliginoso tractu. Hetrusci vulgò appellant Onio: alij verò in Italia Auno. Italica fructum fert viridem, oblongum, moris forma similem, squamis quàm plurimis in se compactis. Maturescit autumno, minuto intus semine, colore in nigrum fuluo. Exsiccat manifestè, sed in frigiditate & caliditate parum à mediis abest. Præfertur lignum & pali ex alno parati ad ædificiorum fundamenta, quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quod in aqua nunquam putrescat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamēta, quòd crebrò fixa non modo ad æternitatem permaneat immortalis, sed quòd ingentes admodum ferat moles.

Alni vires.

Folia resoluunt, restringunt, delassatosq; recreant. Recentia folia tumores imposita dissoluunt, & inflammationes restinguunt: eadem nudis pedum plantis supposita viatoribus itinere defatigatis leuamentum præstant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æstatem vtiliter spargūtur. Præstat cortex, quod magis adstringat, gallæ vice tingendis coriis atro colore. Sunt etiam, qui iis & fructu viridi vtantur, gallarum vice ad scriptorium atramentum conficiendum, additis gūmi, & chalcantho. Sed nec BETVLA omittenda videtur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda.

Betulæ consideratio, & historia ex Theophrasto & Plinio.

Hæc Theophr. folio est caryæ sic Græcis vocatæ (quid autem sit carya compertū hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò angustiori, cortice autē versicolore, & materie læui non nisi ad baculos vtili. Plin. lib. 16. c. 18. Betula arbor est Gallica, mirabili candore atq; tenuitate: terribilis magistratuū virgis: eadem circulis flexilis: item corbiū sportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt: hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentissima prouenit, materie adeo tenaci lentaq;, vt ad vasa vinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantissimi habeantur. Ananij è suis Betulis non modo optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaque metalla, sed è delibrato contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parāt, quæ quòd bituminosa pinguitudine redūdent, tedæ modo conflagrant, & resinosum quoddā picis colore reddunt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur, nisi quòd bitumine scateat.

Betulæ descrip.

Hāc Tridentini corrupta voce vulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoso, & ideo in Bohemia frequentissima: folio est nigræ populi haud absimili, sed parte prona asperiori, viridioriq;, per ambitum serrato. Sterilis hæc nec fructum ferens, quanquam iulos, vt Corylus edit, cortex illi albus mēbranosusq;, bituminosus & pinguis. Materies cādida flexilis ac tenax.

Aquæ Betulæ vires.

Huius caudex terebro perforatus ingentē aquæ clarissimæ copiā reddit, potu non ingrato, cui vim maximā inesse quidā asserunt ad comminuendos tā renum, quā vesicæ calculos si diutius bibatur. Eadē maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris vlcera sanat collutione ex ea facta. Foliorum succus coagulo admistus, caseos à carie, & vermibus vindicat. Folia excalfaciunt & siccant, resoluunt, attenuant, abstergunt, aperiunt, & amara sunt. Cortex verò quod bituminosus sit, excalfacit & emollit. Sed iā ad Populos, & ad Succinū nostra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio est, vt in omnibus ferè facere consueuimus.

Populorum vires.

Nigræ populi prima erūpentia germina odorata sunt & glutinosa: expetuntur ad capillorū nitorem conciliandū à mulieribus. Cōtundunt enim ea cū recenti butyro, & deinde aliquot diebus insolata, à butyro percolant, quo postea capillos inungunt, abluto prius capite. Libycæ autē populi folia, ad ea omnia præstant ad quæ nigræ populi valere diximus, sed longè inefficaciora creduntur.

Populorum vires ex Gal.

Primùm igitur de viribus Populi nigræ disseruit Galenus lib. 6. simpl. med. vbi sic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem sunt in primo recessu à tēperatis: sed in differentia, quæ habetur in siccando & humectando, paulū à temperatis & mediis ad siccius deflexerunt: verùm & subtiliorū potius quam crassiorū sunt partium. Et folia quidem ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quòd ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatem obtinet, atq; etiam calidiorē. Porrò semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantiùs: non tamen est admodū calidū. Deinde li. 7. eorūdem sim-

dẽ ſimplicium, idẽ Galenus Populi albi vires deſcribit his verbis: Populus alba arbor miſtæ quodãmodo tẽperaturæ eſt, ex aquea tepida, & terrena extenuata eſſentia, quamobrẽ & abſtergẽtis facultatis eſt particeps: hactenus Galenus de vtriuſq; Populi facultatibus. Atqui præterea quæ à Galeno de Populi facultatibus ſcripta ſunt, ſciant hoc velim rei medicæ ſtudioſi, populũ albã humotenus ſectã ad radicẽ vſq; & aqua calida, in qua fermentũ fuerit diſſolutũ perfuſam, infra quatriduum fungos copioſos edere, eſui quoq; gratiſſimos. Cæterùm non inuenio Galen. Succini meminiſſe in ſimpl. med. cenſu, qui tamẽ li. 7. c. 4. de comp. medic. ſecundũ locos paſtillũ ex ſuccino confectũ ab Aſclepiade tranſcripſit: quem quidẽ is hæmoptoicis, longo tempore tuſſientibus, & recenter phthiſicis, purulenta è pectore difficulter eijcientibus, ſuppuratis, cœliacis, dyſentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Pruthent in quorum littora fluctus maris ſuccini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri quod planè cryſtallum repræſentat, quod album ſuccinum vocatur. Huic vim mirabilem ineſſe teſtantur, quò ſcilicet fœmina deprehendatur an virgo ſit & incorrupta necne. Nam ſi ex vino ieiunæ exhibeatur, efficere aiunt, vt corrupta & vitiata protinus vrinam reddere cogatur: id quod virgini euenire negant. Datur ſuccinum magno auxilio tritum duorum cochleariorum menſura, coli dolore affectis, diebus tribus continuis ante cibum ex tepenti aqua potandum. Idem, & præcipue album, ex aqua frigida potum, ſitim illico ſedat, & ſudorem valentiſſimè prouocat. Suffitur prunis impoſitum vtiliſſimè ad anginas, fumo per infundibulum hauſto, eſt enim præſtãtiſſimum auxilium. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba vocatur: Arabibus, Haur: Italis, Populo bianco: Germanis, Bellen/ Poppelbaum/ *&* Sarbaum: *Hiſpanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ verò* Ἄιγειρος *Græco nomine, Latino, Populus nigra vocatur: Mauritano, Haurromi: Italico, Popolo nero: Germanico,* Aſpen *aut* Poppel weiden: *Hiſpanico, Alamo nigrilho: Gallico Tremble, & Peuplier. Bohemicè, Topèl. Populus Lybica ſiue alpina, Græcis,* κερκὶς: *Italis Popolo montano. Quod Græcè* ἤλεκτρον ἢ χρυσόφορον, *Latinè Electrum ſeu Succinum dicitur: Arabicè Karabe ſiue Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè,* Agſtein/ *aut* Boernſtein: *Hiſpanicè, Eſclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambre. Alnus verò Græcis dicitur* πλήθρα: *Italis, Alno, Onio, Onizo & Auno: Gallis, Aulne: Germanis,* Erlenbaum: *Bohemis, vuolſe: Polonis, Olſa. Betula autem Græcis* Σημύδα *dicitur: Italis, Betula: Tridentinis, Bedollo: Germanis,* Bircken: *Bohemis, Brika: Gallis, Bouleare.*

Fungi ad populũ albam.

Succinum apud Galenũ.

Succinum album.

Nomina.

Populus alba & nigra Dioſcoridi, ob corticis & foliorum colorem ſic diſtincta: quibus Theophraſtus & Plinius tertiã addunt, & recentiores Americã. I. λεύκη ab albedine foliorũ quæ eſt auerſa parte: ἀχερωΐδα Homero Iliade ς. quod Hercules deuicto Cerbero, populũ arborẽ ex Acherõte ſecũ detulit, frondibus populneis coronatus: ad cuius exẽplũ certatores victores poſtmodũ coronabantur. Farfarus Plauto, Populus alba Plinio & recentioribus ſcriptoribus, excepto Trago, cui Populus alba ſecunda dicitur. Quædã ſterilis eſt, vt non floreat: quædã iulos ſalignis ſimiles fert, quos vuas lanoſas aliqui appellant. Eſt autẽ duplex, alia maioribus, alia minoribus foliis, quare rectè in Lobelii Iconibus duæ proponuntur figuræ. II. Populus nigra, αἴγειρος veteribus Græcis, Plinio Populus nigra, quem ſequuntur Herbarii, excepto Trago, qui populũ vulgarẽ & albam primã nominat. Huius folia antecedunt germina, quæ oculi vulgo dicũtur, aliis Gemmę populi, Dioſcorides videtur pilulas vocaſſe: ex quibus vnguentum populneũ (non ex albæ germinibus, vt aliqui volunt) officinæ ex Nicolao Myrepſio conficiunt, quæ colliguntur, quando iulos producit. Quædã ante exortum foliorum floret, at fructum non fert, flos inſtar amenti, colore rubente aut candicante: quędã fructum fert, ſeu iulos, racematim compactos, multis rotundis & viridibus granis conſtantes (vua populi aliquibus) in quibus lanugo candida, in pappos auolans, cui pauca ſemina valdè minuta adpenſa ſunt: Plinius Bryon ſeu Muſcum eſſe vult. Fundit etiam reſinã hæc populus: ferunt & populi folia guttam, ex qua apes Propolim faciunt. III. Populus Lybica, quæ κερκὶς Theophraſto, Gaza alpinam, alii Lybicam vertunt, ſic Plinio Lybica, quod nomen reſeruarunt ex recẽtioribus Dod. Caſt. Lob. Thal. Lugd. & Taber. Populus nigra, Trago & Loni. Populi tertia ſpecies, Cord. in Dioſc. Populo nigræ ſimilis in alpibus, Cæſ. Tremula latinis, quòd ſemper ferè folia tremant. Huius iuli cæteris longiores, coloris ex cinereo fuſci. Eſt & Populus America, de qua Aduerſaria & Lobelus, nomine populi noui orbis & populi Americæ Lugd. & Taber. de hac in noſtra hiſtoria.

V. ALNVS HIRSVTA.

IV. Alnus, quod amne alatur, κλήθρα Theophraſto: Amedanus Creſcentio: Herbariis Alnus: iulos longos, Betulis ſimiles, fuſci coloris pro flore emittit, qui non decidunt vt in Fagò, ſed coguntur in formã oliuarum, hic fructus Alni eſt durus, viridis ex plurimis ſquamis compactus, in quibus ſemẽ colore in nigrum fuſco, licet Plinius neq; fructum neq; ſemen Alnum ferre, & Theophraſtus ſterilẽ dixerit, fortè Ariſtotelis moti ſententia, qui inter naturæ miracula retulit, quod Alni in ſola Creta non ſint ſteriles: aſt notare conuenit, Theophraſtum aliquando ſteriles vocare eas quæ fructum non conſpicuum, aut inutilem ferunt. Genera duo apud nos habentur, glabra & hirſuta. Glabra alia & glutinoſa, quæ foliorum forma variat, altera folio rotundo, altera folio oblongo, prior ea eſt, quæ ab Herbariis deſcripta, quam Alnum rotundi foliam glutinoſam appellamus, ex cuius ligno pali in aqua, ædificiorum fundamentis ſubacti lapideſcunt. Altera Alnus eſt folio oblongo, quam locis aquoſis inter Mutetam & Münchenſteinum Baſilienſis ditionis obſeruauimus. Quæ verò hirſuta eſt, arbor eſt minor vulgari alno foliis longioribus, acuminatioribus & maioribus per ambitum inciſuris, ſubnigris: quæ ſupernè glutinoſa non ſunt, ſed mollia ob exiguam, vixque conſpicuam lanuginem, quæ

Alnus.

auersa parte copiosior, cuius nomine subcinereus eorum color, qua etiam pediculi vestiuntur, iulos obtinet vulgari breuiores, qui conglobati fructum non ita rotundum, sed oblongum constituunt. Reperitur apud nos infra pagum Hüningen ad Rhenum. VI. Betula σημύδα Theophrasto, Betulla Plinio, Betula Trago (qui papyri speciem veterum censet) Dod. Lon. Lob. Cast. Lugd. Thal. Tab. populo albæ similis in Alpibus, Cæsal. Hæc suis iulis vere floret, in quibus semen continetur: duplici cortice est, quorum interior tenuis, candidus chartæ instar, cui veteres, ante repertum vsum chartæ, opera sua inscribebant.

Betula.

Μάκερ. MACER. CAP. XCIIII.

Macer ex Barbaria aduehitur, cortex flauescens, crassus, gustu perquàm adstringens. Qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alui fluxiones bibitur.

Maceris & Macis discrimen.

Nunquid officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (vt ego arbitror) magnam inter vtrunq; esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat, Macer, qui ex Barbaria aduehitur, est cortex crassus, flauescens, & gustu perquàm adstringens: manifestè declarat, Macerem non esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquàm odoratum, amariusculumq;. Adde quod dixerit Plinius lib. 12. cap. 8. Macis ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiamnum differentiam non ignorauit Serapio: nam postquàm tradidisset ex auctoritate Isach, macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cum compertum haberet Auicenna, de vtroque seorsum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem verò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer vtique inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis vulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoque aduectæ essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in viribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent. De macere Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, vt pleraq; aromata siue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci: namq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ, quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum vellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci cõceperit, vel fortasse plus calidi, & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, vel in principio tertij. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula verò calida. Quibus facilè concludi potest, quòd Macer à Dioscoride & Galeno descriptus, hoc æuo ad nos non aduehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Et quamuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment, nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quod dixerint ex India aduehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (vt Ptolomæus est auctor) quædam in Indo fluuio insula, vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile comportabatur macer: vel quod afferatur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (vt inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur. Μάκερ vt Græcis, ita Latinis Macer, atque etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum & Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muſchaten blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

Maceris facultates ex Gal.

Monachorũ opinio falsa.

Nomina.

Macer & Macis differunt.

Macer Græcorum veterum, vt & Plinii non est id, quod Macis officinæ vocant, sed cortex radicis arboris Maceris, vt monet Plinius: à Costa, arborem Vlmo maiorem in prouincia Malabar prouenientem, cuius arboris cortex in vsu sit, descripsit & iconem adiecit: ex quo Lugdunensis historia in appẽdice, quæ loca lector consulat, cùm alibi hac de re acturi simus. Macis verò, quod recentioribus Græcis μάκις, nucis moscatæ medium operimentum est, Græcis veteribus incognitum: Auicennæ vt & Serapioni notum vtrumque, illud nomine Talisafar: hoc pro nucis moscatæ inuolucro.

Πτελέα. VLMVS. CAP. XCV.

Vlmi & folia, & cortex, & [a] rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinũtur: vulnera glutinãt, sed multo [b] magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti potest. Crassior cortex in vino, aut aqua frigida vnciatim potus, pituitas trahit: fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque splendidiorem præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia vsurpantur.

a ἀκρέμονες. b μᾶλλον ὁ φλοιός. meũ habet exẽp. & ita Cataeuz. Sed rectius vertisse videtur Ruellius.

Tametsi Vlmus notissima omnibus ferè sit arbor, non tamen ob hoc eius historiam silentio inuoluendam putauimus. Vlmi itaq; duo sunt genera. Altera montana, altera campestris. Fruticosior hæc, illa verò auctior. Folium habet indiuiduum, leuiter circumserratum oblongumq;, crispum, scabrumq;. Folliculos profert multos, non paruos, subrotundos, ac crispos

I. VLMVS.

II. CARPINVS

III. CARPINI ET VLMI flores.

ac criſpos humani ſcroti effigie, in quibus liquor concluditur lentus ac clarus, vnà cum culicibus cõpluribus, vt in Terebinthi & lẽtiſci corniculis. Ligni materies neruoſa, tenax, robuſtaq́ʒ, deformis tamen: Mõtana iulos [ſiliquas] profert, & deinde ſemẽ, quod ſamaram vocant. Cortex illi ſuperius aſper, cruſtoſuſq́ʒ, & inæqualis: ſed interior, qui lignum ambit, contrario modo ſe habet, ſiquidem lentus, & lori modo flexilis habetur. Ideoq́ʒ, Vlmus (dicebat Theophraſtus lib. 3. cap. 14. de plantarum hiſtoria) duobus diſtinguitur generibus: cuius altera montana, quam Græci ὀρειπτελέαν *vocant: altera campeſtris, vlmus propriè vocata: fruticoſior hæc, illa verò auctior: folium indiuiduum, leuiter circumſerratum, oblongius quàm pyro, ſcabrum, non læue. Præſtat hæc arbor & amplitudine, & celſitudine, non crebra circa Idam, ſed rara, irriguis amica: materies flaua, robuſta, neruoſa, deformis, vt quæ tota cor ſit. Vtuntur ea ad fores lautiores: viridis facilè cæditur, ſicca difficile: ſterilis denique putatur: ſed gummi in petiolis gignit, & animalia quædam culicea, cachryes peculiares gerit autumno multas, minutas, nigras: cæteris verò temporibus quid ferat, minus animaduerſum eſt: hactenus Theophr.*

Theophraſt. de Vlmo.

Plinius verò quatuor vlmi genera ſtatuit li. 16. c. 17. his verbis. Inter has, atq; frugiferas, materie vitiumq́ʒ amicitia accipitur vlmus. Græci duo eius genera nouere, mõtoſam, quæ ſit amplior: campeſtrẽ, quæ fruticoſa: Italia attineas vocat, excelſiſsimas: & ex iis ſiccanas illis præfert, quæ non ſunt riguæ: alterum genus Gallicas: tertium noſtrates, denſiore folio, & ab eodem pediculo numeroſiore: quartum ſylueſtre. Attineæ non ferunt ſamaram, ita vocatur vlmi ſemen, omneſq́ʒ è radicum plantis proueniunt, reliquæ verò ſemine: hæc Plinius,

Plinio Vlmi quatuor genera.

qui tamen vna cum Theoph. erraſſe deprehẽditur, quod hic vlmum cuiuſuis generis ſterilem eſſe ſcripſerit, ille autem quod attineam ſic Italis appellatam, ſemen nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophr. præter id, quod experientia nobis compertum eſt, repugnat Pliny authoritas: quippe qui vlmos omnes præter attineam, ſemine prouenire ſcribit.

Theophr. & Plinii error.

Plinio deinde, qui attineam ſemen ferre negat, refragatur Columella lib. 5. cap. 6. cùm inquit: Vlmorum duo eſſe genera conuenit, Gallicum, & vernaculum: illud attinia, hoc noſtras dicitur. Attiniam vlmum Tremellius Scrofa nõ ferre ſamaram (quod eſt ſemen eius arboris) falsò eſt opinatus. Nã rariorem ſine dubio creat, & idcirco pleriſq́ʒ & ſterilis videtur, ſeminibus inter frondem, quã prima germinatione edit, latentib. Itaq́ʒ nemo iã ſerit ex ſamara, ſed ex ſobolib. Eſt autem vlmus longè lætior, & procerior, quàm noſtras, frondemq́ʒ iucundiorẽ bubus præbet.

Columellæ duo genera.

Vlmo foliis ferè adſimilis plãta eſt, quã Itali paſsim CARPINVM *vocãt, omnib. notiſsima creſcit*

Carpini conſideratio, & hiſtoria.

hæc passim omnibus ferè in syluis inter quercus, & cæteras syluestres arbores foliis (vt diximus) Vlmo proximis, sed tenuioribus. Caudice assurgit procero, cortice subalbicāte, modicè scabro. Ramos fundit copiosos, robustos, in latitudinem sese diffundentes, foliosos vmbratilesq;. Ex his per æstatem petioli quidam pendent, in quibus triquetra quædam folia, subpallida, & crassa, folliculari specie, circumquaque racematim dependent, quorum medius apex cæteros longitudine superat: & inter hos parua quædam capitula exeunt, ciceris magnitudine, aut paulo maiora, in quibus semen concluditur: radicibus nititur firmis, crassisq;: ligni materies alba, solida, tenaxq;, è qua iuga boum villici in Italia parant. Qualitates atque vires,

Carpinus Plinii & Theop.

nemo est (quod sciuerim viderimq;) qui describat. Cæterùm an hæc Carpinus sit legitima, de qua Theophrastus, & Plinius scripsere, nō parum mihi dubitandum relinquitur: Siquidem vtriq; ζυγία, quam Plinius Carpinum interpretatur, Aceris genus est, à qua (ni fallor) nostra Carpinus omnibus ferè dissidet notis: si tamen arbor, quam passim Acerem appellant, legitima fuerit Acer, de qua iidem scripserunt authores, cum enim illorum neuter Acerem (quod viderim legerimq;) descripserit, quemadmodum nec Carpini, non habeo sanè quid de eorum Acere affirmare queam. Præterea Theophrasto Carpino materia est flaua, crispaq;, cortex verò paulò scabrior, quàm Tiliæ, crassus, & spissior quam Piceæ, & flexui contumacior. Atqui nostra carpinus alba constat materie, minimè crispa, cortice Tiliæ haud scabriore, Piceæ tenuiore, & qui detractus facilè inflectatur. Corticis tamen colore non differunt, cum in vtraq; cinereus habeatur, aut subalbicās. Ad hæc Theophrasto Carpinus rara inuentu est, & riguis tractibus gaudet. Nostra verò contrà syluis ferè omnibus, mōtibusq; communis, & numerosa habetur, & raro humectis reperitur locis: verùm in hoc tantum conuenire videntur, quod è nostrate quoque iuga parentur. Atque ita tot aliis repugnantibus notis, affirmauerim ego nunquam, nostratem, & Theophrasti Carpinum, eandem esse arborem, nisi compareat aliquis, qui hæc mihi dubia dissoluat: dixi sententiam meam, esto quoq; aliorum iudicium, sed hactenus de Carpino. Vlmi autē facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami vim habent spissandi, & vulnera

Vlmi facultates ex Plin.

contrahendi. Corticis vtique interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat, pituitasq;, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma: & vulneribus, ambustisq; decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi vino decocti tumores sanant, extrahuntq; per fistulas: idem præstante tiliæ cortice. Multi corticem commanducatum vulneribus vtilissimum putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoq; è me-

Humor in folliculis ad enterocelas.

dulla castratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluentesq; continet. Hæc Plinij verba de vlmi facultatibus lib. 24. ca. 8. Cæterum humor in folliculis vlmi contentus (vt ego experientia compertum habeo) medetur puerorum enterocelis, si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ superimponantur, atque inibi sub femorali, quod Italis vulgo brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Idem liquor vitreo vase exceptus sepelitur in terra, aut fimo equino calido, vigintiquinque diebus, ore diligenter obturato, & collocato vasis fundo super salis communis strato: fit enim hoc tempore vt fæx subsidat, & liquor clarissimus supernatet. Is ad vulnera recentia conglutinanda adeo efficax est, vt dictu mirum sit, quàm belle celeriterq; id præstet, si cum spleniis, aut confractis linteolis applicetur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & neruorum conuulsiones resoluit, si in fotus, vel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos iugi attritus in collo boum excitauit. Interiores Vlmi radices si diu decoquantur, & iuri supernatans pinguedo colligatur, illinaturque ea sæpe locus glaber, à quo pili defluxerunt, breui repullulabunt. Eiusdem cortex contusus, & muria vsque adeo subactus, vt malagmati similis sit, illitus, podagricos dolores mulcet. Folia Vlmi quæ ad orientem spectant, impari numero decerpta, & cum piperis granis totidem contrita, & ex vino Cretico pota à ieiunis

Vlmi vires ex Galeno.

purulentas tusses mirificè iuuant, vt Marcellus est author. Vlmi meminit Galenus lib. 8. simpl. med. sic inquiens. Vlmi foliis quandoque recens vulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaque cum aceto & lepram sanat. Porrò viridis etiamnum ac recens, si vulneribus vinculi vice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem vim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo inducto opus habent.

Nomina.

Huius arboris nomē Græcum est πτελέα: Latinum, Vlmus: Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach: Italicum, Olmo: Germanicum, Vlmen/Rustoltz/Lindbast/Yffenholtz: Hispanicum, Vlmo: Gallicum, Orme: Bohemicum, Gilm. At Carpinus Græcis ζυγία vocatur: Italis, Carpino.

Vlmus nostra vulgaris, Vlmus est Dioscoridis, Vlmi alterum genus Theophrasto, Vlmus vernacula Columellæ: Herbarii Vlmum vocant. Quòd si Vlmus, Aprili aut Maio Mense pluuiis, subitoque calore solis insequente infestetur, ipsius folia corrugantur protinus, & vesicæ seu folliculi, scroti hominis figura generantur, quibus includitur humor, initio lentus, mox solis vi in gummi concrescens, quod Gummi vlmi

Gūmi Vlmi.

recentioribus ex Theophrasto, quod dum siccatur, vermiculi qui cnipes, culices & muliones appellātur, euolant. Galenus 2. de cōp. med. secundùm genera 7. in Emplastro Melino quod Rustico adscribitur, recipit πτελέας τῆ ἐν θυλακίοις drachmas XVI: vbi interpres vertit, vlmi in sacculis ex corio recōditi denarium pondo: verùm intelligendum Humoris Vlmi qui in folliculis continetur, vt τῆ ὑγρῶ, aut quid simile intelligatur: nam apud Paulum habetur ἐν τῆ θυλακίοις ὑγρὸν. Ita vt τὸ θυλάκιον apud Galenum & Paulum, idem sit quod κωρυκὸς Theophrasto, & φύσα Dioscoridi, id est, folliculus, vtriculus, vesicula. De altero Vlmi genere & similibus, Deo adiuuante, in vniuersali nostra historia, quam adornamus, verba facturi. II. Fagus Sepium C.B. quam Fraxino similem dixit Plinius: alii ad Vlmum, ad Fagum alii referunt: sunt qui Carpinum Plinii velint, quæ Aceris est species, alii Ostry seu Ostriam Theophrasti, quam aliquantum repræsentat: Dicitur Ornus Trago, Lon. Vlmi tertia species, Dod. gal. Vlmus atinia, Lugd. Fagus sepium, Vlmo magis cognata, Ges. hor. Carpinus Dod. Lob. obs. Tab. Cam. Carpinus alba, Cast. Betulus, Lob. icon. Fago similis altera, Cæs. Ostrya Cordi, Thalio. III. Figura addita Carpini & Vlmi flores & semina exprimit.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

EX caudicibus, lignisque veteribus caries congeritur, quæ farinæ modo illita vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cum pari aniso & vino subacta, linteisque imposita illinatur.

Cariei lignorum consid.

NOn sanè prorsus negligenda est lignorum veterum, & contabefactorum caries, cum tāta facultate polleat, vt vlcera expurget, solidetq;, & eadem serpentia sistat: quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi vim possident. Quo fit, vt ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe

quæ

quæ non modò vlcera, quæ contumacia non ſunt, ſanat, ſed & quæ cacoethe dicuntur, quæq; Gallica peſte contracta ſunt: quare pudendorum exedentibus vlceribus inſperſa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor ſiue caries in medicum vſum venit, ſed & VERMES in carioſis lignorum caudicibus naſcentes, ſi Plinio credimus, qui libro 30. cap. 13. de his ſic ſcriptum reliquit. Coſſes qui in ligno naſcuntur, ſanant vlcera omnia: nomas verò combuſti, cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuiſſe hos olim & in cibis, idem poſteritatis memoriæ tradidit lib. 17. cap. 24. cùm inquit. Vermiculantur magis minuſve quædam, omnes tamen ferè, idq; aues caui corticis ſono experiũtur. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit, prægrandeſq; roborum delicatiore ſunt in cibo, coſſos vocant: atque etiam farina ſaginati, hi quoque altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, ſi etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompſerint, in cibis deuorauerit, Ariſtotelis teſtimonio, qui etiam addidit guſtantibus eſſe ſuauiſſimas. Sed cur illud admirandum fuerit, ſi noſtris etiam temporibus vermes, qui carioſis caſeis innaſcuntur, magna admodum cum voluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipſe ad arborem, ex qua caries decidit, particularem ſcopum habuiſſet, lib. 8. ſimp. med. ſic de illa ſcripſit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps eſt adſtrictionis ſimul & abſterſionis, velut vlmus, expurgat, impletq; vlcera humida. Σαπρώτης ξύλων ita Græcè dicitur, quod Latinè Lignorum marcor, ſiue caries: Arabicè, Nucharer veaſab: Italicè, Tarlatura de legno: Germanicè, Wurm meel: *Hiſpanicè, Carcoma.*

Vermium lignorum vſus in cibis.

Cicadæ in cibo.

Cariei vires ex Galeno.

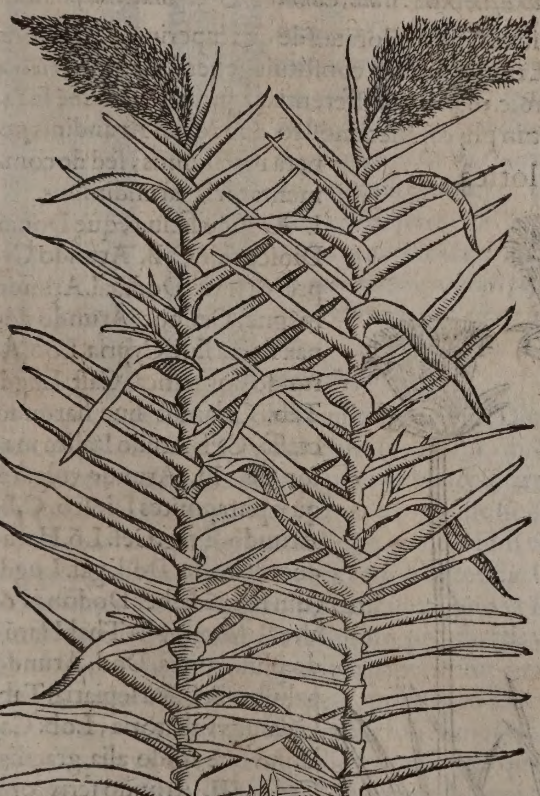
Vermes vetuſtos arborum truncos, & intempeſtiuè cæſa, atque ædificiis nimia vetuſtate corrupta ligna arrodunt, ita vt è foraminibus puluis farinæ ſimilis, qui caries ſeu marcor lignorum dicitur, excidat. Quæ ſanè ſecundum lignorum diuerſorum naturam variat. Quandoquidem verò caries lignorum maximè adſtringendi & extergendi vi præditorum, vt eſt vlmus, humentia vlcera exſiccat & replet, ideò vlmi hiſtoriæ, arborum cariem ſubiungit.

Κάλαμος. ARVNDO. CAP. XCVII.

IN Arundinum genere quædam naſtos, id eſt farctior vocatur, ex qua ſagittæ factitari ſolent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiũt. Alia, quòd fiſtulis addicta ſit, ſyringias: cui multum ineſt carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conſcriptionem accõmodata. Alia craſſa, concaua, apud amnes naſcẽs: quæ à quibuſdam cypria, ab aliis donax appellatur. Alia phragmites, ſeu vallatoria, a gracilis, candicans, vulgò cognita: cuius trita radix per ſe, aut cum bulbis ſuis illita, ſpicula aculeoſque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tuſa, & impoſita ignibus ſacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ ſanantur. Paniculæ lanugo, ſi aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

a Cat. ὑπόλεπτος. i. aliquantulum tenuis.

I. ARVNDO DOMESTICA.

II. ARVNDO PALVSTRIS.

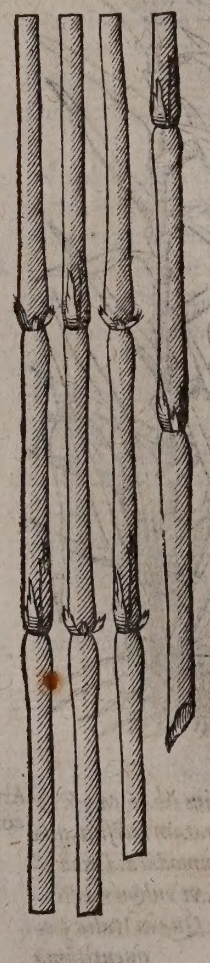
ARundinum quinque genera tantùm, veluti notiora hoc in loco à Dioſcoride produntur: licet Plinius lib. 16. ca. 36. & lib. 24. cap. 11. viginti nouem arundinum ſpecies deſcripſerit: inter quas (vt ſuperius diximus) odoratam recẽſuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς appellatur, in India, Syriaq; naſcens, odoris iucunditate vnguentis accommodata. Quod apertè indicat calamum odoratum eſſe inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, vt vulgus medicorum, & Braſauolus Ferrarienſis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine aſſumentes. Quæ in Italia frequentiſſima

Arundinum conſi. & hiſt.

quętissima in vinearum Arundinetis, vliginoso præsertim solo, è radicū geniculis seritur ad vitium palos, ad decē cubitorū (Arund. satiuæ descrip.) *altitudinē adolescit, militaris hastæ crassitudine, robusta, ac firma materie, inanis tamen intus, cōpactis per interualla geniculis. Cortice vestitur squamoso, & qui facile auferatur, aspero ac subalbicante. Folia illi sunt longa, milij Indici æmula, sed latiora, ac longiora, aspera vbiq; superficie, & acuta circūferētia: radix illi est alba, dura, tuberosa, cōtortaq;, informis, ac geniculata, vt in Iride, sed longè maior, ac robustior. Secātur Arūdines quotannis humotenus, sectæq; illico regerminant, crescuntq; anno toto ad priorem altitudinem, crassitudinemq;.* (Nastos.) *Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctaq;, quamuis gracilis & leuis, in communem sagittarum vsum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (vt tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantùm est vsus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est.* (Vallatoria.) *Namq; nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet specie quam Dioscorides vallatoriam nuncupat, qua nostri in viridariis, ac hortis in topiariis extruendis vtuntur, ac palos vitibus aptissimos efficiunt. Quod autem vallatoria sit hæc nostra cōmunis, mihi aliquando dubitādi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem & candidam, cùm tamen communis nostra sit crassior. Verùm cùm postea inuenerim Theophrastum scribentem li. 4. c. 12. de plantarū historia, crassiorem, firmioremq; illam arūdinem esse, quæ vallatoria nominatur, facilè sum ad credēdū inductus, hūc Dioscoridis locum esse deprauatū: eoq; magis, quòd septis, palis, & topiariis operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Est autē arundo palustris calamo tenui, geniculato, læuibus internodiis, inani ac fragili, foliis longis, asperis, & per ambitum acutis, paniculis in summitate comosis, tactu mollibus, læuibusq;. Prouenit spontè in paludibus, lacubus, & cæteris stagnātibus aquis. Vires sunt illi eædēquæ & cæteris generibus.* (Scriptoria.) *Illa verò quæ ad scribendum vsurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estq; omnibus notissima: veluti & ea, quæ Cypria vocatur, in paludibus nascēs, & apud amnes.* (Arundinis, & filicis odium: cum asparago amicitia.) *Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinē & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arūdinem vomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eo maior arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetis, inibi mirificè proueniunt. Quidam prætereà prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, vt singula internodia nauigiorum vicem præstent per fluuios & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de arundinum generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæq; mandauit. Pota arundinis radix vrinam, & menses ciet: eadem recens tusa scorpionum ictibus vtiliter imponitur. Non desunt impostores, qui Arundinum radices combustas pro spodio vsurpent.* (Arundinis vires ex Gal.) *De arundine Galenus lib. 7. simp. med. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis, aculeos & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam vis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: verum quantum gustu liceat coniicere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeque acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex verò eius combustus admodum tenuium partium & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abstersorium quiddam, vt exiccet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen desiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem est eius, id quod anthelen vocant: nā si in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, vt auelli non possit, auditumq; vitiat: quamobrem sæpissimè exsurdat.* (Nomina.) *Arundo sic Latina voce vocatur, vt Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica Rohr: Hispanica, Cannas: Gallica, Cannes siue roseau: Bohemica, Trest. Arundo palustris. Græcis Κάλαμος ἐλεῖος: Italis, Cannella, & Cannuccia aquatica.*

Arūdo κάλαμος, παρὰ τὸ καλῶς ἀμᾶσθαι etymologicè dicitur, quæ odorata, (de qua superius) & inodora, cuius genera quinque agnouit Diosc. at Theoph. 4. hist. 12. duo summa constituit genera, τὸν δὲ αὐλητικὸν καὶ τὸν ἕτερον, inde in plures species subdiuisit. Plin. etsi lib. 16. c. 36. plures differentias agnouerit, attamē li. 24. c. 11. viginti nouē genera se demōstrasse expresse monet: in phytopinace nostro duodecim Arundinis genera recēsuimus, sed de commentatoris arundinibus.

III. Arundo scriptoria.

I. Papyrus Nilotica.

I. Arundo satiua, quę Donax Dioscoridi C.B. Arundo Cypria & sexta, Dod. gal. Arundo magna, Ges. hor. Arundo donax satiua siue Cypria, Lob. Arundo domestica, Cast. Lugd. Tab. Calamus siue harundo crassa, Cæs. Arūdo Italica maior, Cā. II. Arundo vulgaris quæ phragmites Diosco. C.B. Arundo, Trag. Ges. Lō. Harūdo vallatoria, Dod. gal. Lugd. (qui figurā habet Dodonæi & alterā Matthioli) Thal. Harūdo phragmites, Dod. Arundo palustris & Cāna sepiaria, Tab. Calamus vallatoria, Lob. Calamus siue arūdo alia gracilis, Cæs. III. Arundo scriptoria συριγγίας Diosc. C.B. Syringias fistularia, arundo tertia, Dod. gal. Fistula vel syringa. Lobel. Canna fistularis, Tab.

Πάπυρος. PAPYRVS. CAP. XCVIII.

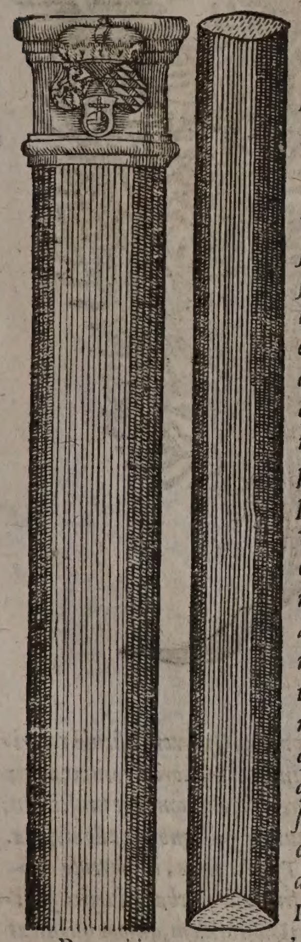
PAPYRVS, qua chartę fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina vtilitatis ad laxandas

laxandas fiſtulas: madefacta lino inuoluitur, vſq; dũ inaruerit: cõſtricta enim atq; immiſſa in hiatũ humore cõpletur, & intumeſcendo fiſtulas aperit. Habet neſcio quid alimenti radix: itaq; Aegyptij eã mandũt, ſuccũ tantũ deuorantes, & manſam expuunt. Ipſis radicibus pro ligno vtuntur. Crematæ papyri cinis depaſcentia vlcera cúm omnium partium, tũ oris maximè, cohibet: verum melius id cõbuſta charta præſtat.

Papyri conſideratio ex Theoph. & Plinio.

QValis Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (vt Theophraſtus eſt auctor lib. 3. cap. 9. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. 13. ca. 11.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quieſcentibus Nili aquis, vbi hæ euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut vſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno vtuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoque vtenſilia vaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro vela, tegeteſq;, necnon & veſtem etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoque crudum decoctumque, ſuccum tantùm deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem Papyrum intellectum eſt eundem vſum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas veſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philuras. Hæc Plinius: qui deinde ſequẽti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his verbis.

II. ARVNDO maxima.

Papyri conficiendi ratio.

Poſt hanc papyrum eſt, extremumq; eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore vtile. Texunturque omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus vtrinque amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atque inter ſe iunguntur, proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm vicenæ, magna in latitudine earum differentia 13. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius.

Papyri quoddam genus.

Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia læuiaque illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis diui Thomæ, Braſilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, ſacchareis vt vocant panibus inde delatis circũuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clariſſimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſque Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clariſſimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuiſſimis his folijs, pro papyro paſſim vti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, è quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quod hoc arte (vt Plinius eſt auctor) fieret, illud verò tale à natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaque ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: vnde hactenus antiquum retinẽs nomen, etiamnum Papyrus apud pleroſque dicitur.

Indica arundo.

Credidere nonnulli, veram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas vocant, quibus imbecilles principes, atque hierarchæ, prælati vulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione vtuntur, materiem auro, vel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec vtique reprobare, cùm huiuſce rei certã cognitionem adhuc aſſequi non potuerim.

Papyri vires ex Gal.

Papyri meminit Galenus lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in vſum medicinalem non venit, at macerata, aut vſta vtilis efficitur. Igitur oxycrato, vinove macerata, recentia vlcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verum hic quidem eſt, ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at vbi vſta fuerit, medicamẽ eſt exiccatorium, velut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quàm papyri: hæc Galenus. Cæterum animaduertendum eſt, quod noſtri vſus charta, quæ ex veteribus conficitur linteis, iiſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam veteres ex papyro arbore parabãt. Quo fit, vt dubium mihi ſit, quonam modo parari poſſit illud Galeni medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, vlceribus ſordidis, & ſinuoſis vtiliſſimum: itemq; paſtillus Fauſtini à Paulo li. 7. traditus. Πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, ſeu Berdi: Italis: Papiro.

Papyri iconem ex Lobelo adiecimus, quæ Dioſcoridis & Theophraſti eſſe videtur, & Papyrus Cæſalp. & Alpino dicitur, Papyrus Nilotica, Adu. Lob. & Tab. Papyrus Aegyptia, Lugdu. Quemadmodum apud veteres ὁ χάρτης charta ex papyro fiebat, & chartæ papyriq; vox non eadem erat, qua ad ſcriptionem vtebãtur, cuius multa genera Plinius propoſuit, ſic charta noſtra ex attritis linteaminibus paratur, eadem tamẽ eſt chartæ & papyri vox. Aſt quemadmodum veteres & aliis rebus ad ſcriptionem vſi ſunt, vt Betulę Tiliæq; corticibus: ſic recentiores varia habent: Sic Carolus Clu. Papyri ex Iacca meminit, liber eſt arboris tenuiſsimæ membranæ inſtar candidus, quo vt Papyro ſcriptura excipi poteſt: ſic Scaliger exerc. 158. Palmeta humilia recenſet, & foliorum pro chartis vſum ſcribit: ſic Ouiedus li. 8. cap. 13. & 14. Guaiabara ſcribit Hiſpanis in inſula Hiſpaniola papyri vſum præbere & atramenti. Idem & Copey in Hiſpaniola folio duplo maiore & craſsiore refert, quibus pro chartis luſorijs Hiſpani vtebantur. Nicolaus Coſtinus in ſuo itinerario arboris meminit, cuius folia tenuia longitudinem & latitudinem ſex brachiorum æquant, quibus chartæ vice vtantur, & folio extenſo, tres quatuorve ita operiantur, vt pluuias non metuant. Tandem Lugd. hiſt. libro 18. cap. 86. Tal vocat arborem in prouincia Mangi, folio grandi, quod chartæ vſum præbeat in tota India, fructu magno Napy ſimili. II. Meminit Commentator Indicæ arundinis, cuius figuram adiecimus, quam Arundinem maximam vocamus, Naſtos Dioſcoridis & Toxicam Theophraſti cenſemus. Harundo prima Dioſcoridis, Dod. Naſtos vel farcta, Lob. Naſtos tertia, Tabernæmontani.

Papyrus ex Iacca. Guaiabara. Copey. Tal.

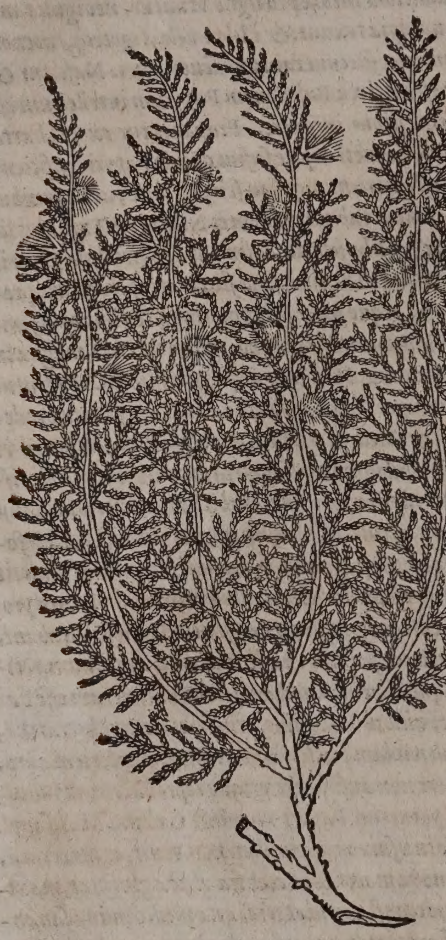
Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

Orib. non habet.

MYrica, ſeu tamarix, [arbor vulgo cognita] eſt, cúm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaq; alteram gignunt mitiorem, ſylueſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo conuenienter vtimur vice gallæ in medicaminibus oculorum, oriſq;. Datur cruẽtę excreationi in potu, & cœliacis,

& contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morſus: illitus tumores inhibet. Cortex in eoſdem vſus adhibetur. Decoctum foliorum cum vino potum, lienem abſumit: ad dolorem, dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione vuluæ opportunis in deſeſsionibus: phthiriaſi lendibuſque circumfuſum prodeſt. Abundantiam fœminarum ſiſtit impoſitus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienoſis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

I. MYRICA.

II. TAMARIX NARBONENSIS.

Myricæ conſideratio.

Vrbana Myrica, quod ſciam, non naſcitur in Italia: quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ verò alicubi reperitur in hortis, & in quibuſdam viridarijs mitior reddita, non alia eſt, quàm ſylueſtris, in locos mitiores translata, quæ folia habet Sabinæ bacciferæ ſimilia, tenuiora tamen, ac magis virentia, fructum quaſi florem ferens compage muſcoſum. Cuius rei certo ſunt indicio fructus & flores, quos omnino ſylueſtribus ſimiles profert, non autem gallæ modo vt domeſtica. Vmbra arboris inſigni proceritate ſæpe per æſtatem Romæ me oblectatum fuiſſe recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hoſpitalis Sancti ſpiritus: quæ etſi domeſtica haberetur ab omnibus, florem tamen & fructum ferebat ſylueſtri ſimilem. Hæc in fluminum ripis frequentiſsima naſcitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioſcoridem, quippe qui dicat tantùm naſci Myricam apud paludes, ac reſides aquas, cùm oppoſitum ſanè eueniat in Italia. Quod me ſæpius adduxit, vt crediderim, aut Dioſcoridis codicem hoc loco deprauatum eſſe, aut in Græcia ſecus, quàm in Italia myricam proximè ſtagna ac paludes oriri. Tamaricis fruticem, qui fructum quaſi florem profert compage muſcoſum παρακαρπέα θάμνον *Nicander in theriacis celebrat, tanquam diuinam, & omnib. modis colendam plantam ad ſerpentium morſus hiſce Carminibus.*

Καὶ μυρίκης λάζοιο νέον παναπαρπέα θάμνον,
Μάντιν ἐνὶ ζωοῖσι γεράσμιον ᾗ ἐν Ἀπόλλων
Μαντοσύνας κοροπαῖος ἐθήκατο, καὶ θέμιν ἀνδρῶν.

Myricæ medicinæ.

E myricæ trunco aluei excauantur (vt Columella ſcribit) aquaq; replentur, vt ſubinde poſtea bibant ſues: nam hoc potu ſplenis incremento ſanantur, quo morbo æſtate maximè torquentur, dum, quæ eorum eſt pabuli inſatiabilis auiditas, arborum fructus conſectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia vlcera ignis exuſtione contracta, efficaciter exiccare author eſt Serapio. Folia ſimul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Rami conciſi, ex aceto illiti lienem attenuant. Datur ramorum cortex ad diuturnas alui fluxiones. Fructus potui datus confert vipereis morſibus. Elephantiaſim ex lienis vitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum paſsis vuis epotum ſanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod ſe vidiſſe ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi perſuaſum eſt, id non incongruum in Gallica peſte fore medicamentum, Guaiaco forſitan ligno non abſimile. Myricæ radices, pro odorata caſia venditabant impoſtores, ſed poſtquàm fraus à peritis medicæ materiæ viris depre-

Myricæ vires ex Galeno.

henſa eſt, eius in officinis vſus penitus exoleuit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Myrica abſtergentis eſt ac incidentis facultatis, abſq; perſpicua deſiccatione: habet verò etiam adſtrictionem nonnullam. Has ob qualitates facultateſq; admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto, aut vino, ſiue radice, ſiue folijs, ſiue extremis ramulis: ſanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus & cortex non paucam ſortita ſunt adſtrictionem, adeò vt gallæ omphacitidi proxima ſint, niſi quòd acerbitas euidens eſt in galla, ſed myricæ fructui temperatura ineſt inæqualis: immiſta eſt enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque vis abſtergendi: quod ſanè gallæ non accidit. Attamen vbi galla forte ad manum non erit, eo vti liceat ad omnia, ad quæ illa vtimur, in eiſdem, & cortice. Porrò Myricæ combuſtæ cinis

admodum

admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxillam adſtringendi. Μυρίκη *arbor ita Græcè vocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarfa, ſeu Carſa: Italicè, Tamarigio. Germanicè,* Tamariſcken, *aut* Porſt/ *Hiſpanicè, Tamargueria, & Tamaritz: Gallicè, Tamariſc.*

Nomina.

Tamaricis genera.

Myrica Dioſcoridi, Theophraſto & Galeno: Tamarix Corinthiis Hermolao teſte, & quibuſdam Amarix, quæ duum generum, ſatiua Aegyptia, quæ arbor eſt: & ſylueſtris, quæ frutex eſt lignoſus: Huius duplex genus in Germania, alterum ſolidiore ligno, medulla exili, & foliis tenuioribus, circa Rhenum: alterum ampliore medulla, foliis latiuſculis, ligno non vſq; adeò ſolido, quę in Danubij ripis frequens. Rurſus differt Narbonenſis à Germanica, illa exiguos habet floſculos, non pappoſos ſed rotundos, ex albo punicantes, & acinulis ſubſilientibus à vermiculo intus orto agitatos. Hæc verò flores habet tomentoſos & pappoſos purpureos, qui vnà cum ſemine diffluunt. Narbonenſi ſimilis ea quæ in Lio Venetorum inſula creſcit. I. Tamariſ. Germanica C.B. Lob. & Lugd. Tamariſ. Brun. Lon. Tamarix. Dod. Tab. Fuch. cui & Tamarix ſylu. fœmina. Tamariſcus fæmina, Cord. hiſt. Tamarix humilis, Cord. in Dioſc. Myrica, Trag. Lac. Geſ. hort. Myrica humilis, Dod. gal. Myrica altera in Germania, Cam. Myricæ ſylueſtri ſecundæ ſimilis, Cluſ. Hiſp. & Myricæ Pannonicæ ſimilis, Cluſ. Pan. II. Tamariſcus Narbonenſis C.B. & Lob. Tamarix Narbonenſis, Lugd. Tab. Tamariſci ſylu. genus, Alpino, Myrica circa Monſpelium, Geſ. hort. Myrica ſylu. prima, Cluſ. Hiſp. Myrica ſiue Tamariſcus gallica Cam. Myrica, Cæſalp.

De Aegyptia in hiſtoria noſtra.

Ἐρείκη. ERICA. CAP. C.

I. ERICA PRIMA.

ERica fruticoſa arbor, myricæ ſimilis, longè minor, cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quā coma ſerpentium ictibus illitu medetur.

Ericæ conſideratio.

ERica ſtirps fruticoſa Aſiæ, Græciæq; fruticibus aſcribitur. Hæc (vt plantarum ſcriptores aſſerunt) bis anno floret, quò fit, vt prima, & vltima habeatur, quæ inter ſylueſtres ſtirpes floreat. Quæ de Erica Dioſcorides prodidit, Nicander habet in theriacis dum Ericam perpetuò virentem apes depaſci ait, & ſerpentium ictibus aduerſari commemorat his verſibus.

Λάζεο δ᾽ ἀνθεμόεσσαν ἄφαρτα νυφύλλον ἐρείκην.
Ἥν τε μελισσαῖος περιβόσκεται ὀυλαμὸς ἑρπων.

Plinius lib. 24. cap. 9. Ericam deſcribens inquit. Ericen Græci vocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduerſari ſerpentibus tradunt: hæc Plinij verba. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam plāta nobis legitimam Ericam præ ſe ferat, cùm tam paucis notis deſcribatur ab omnibus: tametſi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud quàm Ericam deſignare videatur. Siquidem fruticoſa eſt planta, ſemicubitalis, colore roriſmarini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioſcorides aſſimilat: vere primo & autumno floreſcens, quod huius fruticis proprium eſt, ſi rei herbariæ ſcriptoribus eſt adhibenda fides. Adde, quòd huiuſce flores autumno maximè depaſcantur apes, ea fortaſſe de cauſa, quòd non modò Erica prima ſit, & vltima ſylueſtrium, quæ floreat, ſed quòd etiam diutius floribus quàmplurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem vſque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (vt Plinius eſt author) antiquis appellatur, quod conuehi tradidit poſt primos autumni imbres, cùm erica ſola floret in ſyluis. Præterea cùm lib. 3. ſcribat Dioſcorides, corim, hypericum aliquibus vocatum, fruticem eſſe folio ericæ, minore tamen, ſitq; hæc cori folio admodum ſimilis, magis adhuc inclinauit animus ad credendum, hanc eſſe Dioſcoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expreſſam dare. Oritur hæc frequentiſſima in Goritienſi agro eo præſertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur vicus) ad Vipacum fluuium itur: incolæ vernaculo ſermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adoleſcit, fiuntq; ex ea ſcopæ aptiſſimæ ad mundandas ædes; & ob id vulgò hæc planta propriè vocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat. Ericam aliam, cuius etiam hic imaginem exhibemus, vt quæ fortaſſe non minus, quàm antedicta, veram referat, miſit ad me Gabriel Fallopius Mutinenſis Medicus ſingularis ingenij & eruditionis, dum Patauij honorificè humani corporis diſſectionem & materiam medicam profitetur. Ramos edit tēues, folijs alterius lōgioribus acutioribusq;, anguſtis ac numeroſioribus, quibus circumquaq; ramuli ſtipantur. Flores edit paruos rubentesq;. Naſcitur arido ſolo, & in collibus apricis & montibus non valdé excelſis. An Erica ſit legitima hæc planta, aliorum iudicio relinquo. Eſt & planta in montibus naſcens, qui Bohemiam a Sileſia diſterminant, & à quorum fontibus Albis fluuius originem ducit, humi procumbens, & latas occupans areas, folio penè vulgaris Ericæ, quæ bacca edit purpureas in purpura nigricantes, Iuniperinis haud minores, ſed molliore pulpa, lenta, & colore ſubuireſcente vt in pruno. Ramis eſt lignoſis, ex atro rufeſcentibus, flexibilibus, obſequioſisq;, flores videre non licuit, ſed ipſam tantùm bacciferam menſe Auguſto. De qualitatibus & viribus, quid certi dicam, non habeo. Hanc Ericam bacciferam appellandā duximus: quā vnà cum altera à Fallopio mihi miſſam libēter depingi curauimus, atque in mediū proferre libuit, vt rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices conſtituamus: quorum ſanè iudicio ſubſcribent ſtudioſi, quibus nos quidem, quantū labore atq; induſtria conſequi poſſumus, non grauamur prodeſſe. Ericā paucis perſtrinxit Gal-

Mel ericeum.

Scopa.

Erica altera.

Ericá baccifera.

II. ERICA SECVNDA. III. ERICA BACCIFERA.

Ericæ facultates ex Gal.
Contra calculum.

xit Galenus lib.6.simplicium medicamentorum,sic inquiens.Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potissimum,ac folijs vtendum:hæc Galen. Cæterùm aqua, in qua vulgaris Erica,folia eius & flores,decocta sit,sumpta tepida tam mane quàm vesperi triginta dies,quinque vnciarum pondere tribus horis ante cibum, valet ad vesicæ calculos comminuendos & expellendos.Verùm fœlicius succedit,si post id tempus male affecti in balneum decoctionis eiusdem plantæ ingredi,atque inibi dum morantur,super Ericam decoctam sedere debent:idque pluries repetendum est. Equidem noui aliquos,qui seruata recta victus ratione, hoc tantum potu vesicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt. Florum decoctum potum lumborum & ventris doloribus succurrit: foliorum succus oculorũ imbecillitatem sanat,si guttatim instilletur.Planta hæc,quæ Græcis ἐρείκη,Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis:Heyden, Germanis: Queiro, Hispanis:Bruyere Gallis.

Nomina.

Ericæ,quæ Tetralix Atheniensibus,Plinio auctore,Sisara Varroni,duo summa sunt genera: altera Myricæ similis,sed minor:altera Coridis folio,vt ex Dioscoride colligitur: Siquidem capite de Cori,corin Ericæ dixerit folio.Huius multæ sunt species magnitudine foliorum, & florum forma coloreque inter se differentes,cuius nomine Clusius historia Hispanica nouem species: Pannonica verò historia alias etiam proposuit,qua de re suo loco.I:Quam Ericam folio Tamarisci vocamus,Erica est Dioscoridis, Erice Fuch.Erica, Dodo.gal. Cord.in Diosc.Lonic. Cast.Tab. Erica vulgaris, Thal.Erica folio myricæ,Lob. Clus.Hisp.Erica prior,Dodo.Erica prima,Matth.Lugd.Erica vulgaris purpurea, Trago. Variat floris colore purpureo & candido:hæc etiam folijs tomentosis & incanis, flore dilutiore,monente Clusio,in Anglia reperitur.II.Erica secunda,altera Clus.hisp.Erica Iuniperifolia dense fruticans Narbonensis,Lob. Erica altera,Matth.Lugd.Cast.Taber.III.Erica baccifera Matthioli,Clus.hisp.Lugd. Thal. Erica prima vel Erica baccifera,Clus.Panno.

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

a Meũ exem. ἐοικὼς κατά τι τῷ μυρίκης καρπῷ. i. quadantenus similis est myricæ fructui.

ACacalis fructus est nascentis in Ægypto fruticis a seminis myricæ quadantenus similis. Cuius aqua, in qua maduerit,ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

ACacalim Aegyptiæ arbusculæ semen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror, quippe quòd inter semina,quæ peregrina nobis importantur,nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS. CAP. CII.

Et aculeos, non legit Orib.

RHamnus fruticat in sepibus, ramos ferens rectos, [& aculeos] in acutæ spinæ modum:folijs paruis oblongis,subpinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus,latioribusq; folijs constat & quadantenus rubentibus:cuius rami quinum ferè cubitorum longitudinem implent,spinosiores quidem,sed infirmioribus,minusque rigentibus aculeis.Fructum edit latum,candidum,tenuẽ,folliculari specie,verticillo similem. Omnium folia igni sacro, & serpentibus vlceribus efficaciter illinuntur.Fama est ramos huius valuis,fenestrisve impositos,veneficia depellere.

I.RHAM-

I. RHAMNVS PRIMVS.

II. RHAMNVS SECVNDVS.

III. RHAMNVS GERMANICVS.

Rhamnorum conſid. & hiſtoria.

RHamni tria genera facit Dioſcorides, ac etiam eum ſecutus Oribaſius. Primum, & tertium vbique in Hetruria fruticant. Illud priuatim in ſepibus & frutetis naſcitur, quo noſtrates mulieres vtuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia, tenuia: corticem habet album, læuemque, baccas rubentes, piſi magnitudine, cortice albo & tenui. Secundus primo candidior eſt: folijs ſalicis, auerſa parte candidis, virgis aculeatis albicãtibus, & rubentib. inter folia baccis. Tertium quod nigrius eſt (vt etiam Dioſcorides inquit) quinum ferme cubitorum altitudine attollitur, cæteris ſpinoſius, infirmioribus aculeis, alijs longis & rectis, alijs vt Rubi incuruis, læui cortice obductis, fuluo colore: folijs latioribus, ſolidioribus, neruoſioribusque: nigrioribus, quadãtenus ad ruborẽ vergentibus, floribus muſcoſis, ſubcroceis, fructu tenui, lato, candido folliculari ſpecie, rotundo, verticillo non abſimili: in cuius medio nucleus eſt durus ac rotundus, ciceris ferè magnitudine, in quo ſemen concluditur, lentis inſtar compreſſum, rubro cortice & alba intus medulla. Naſcitur in maritimis, in campeſtribus, & locis incultis. Secundum verò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſs. medicus Lucas Ghinus, cuiusetiã hic effigiem damus. Verum non deſunt recentiores quidam rei plantariæ ſtudioſi, qui cenſent tertium Rhamni genus, Dioſcoridi eſſe adulterinum, quòd (vt ipſi aiunt) in fructus deſcriptione non deſit contradictio. Namq; ipſi ita legunt. καρπὸς δὲ πλατὺς λευκὸς, λεπτὸς ὡς θυλακώδης, ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ. *Id eſt fructum edit latum, candidum, tenuem veluti folliculum Aſphodelo ſimilem: quæ comparatio adeo abſurda videtur (vt illi contendunt) vt nihil prorſus Dioſcoridis lectionem reſipiat, quippe quòd Aſphodeli fructus, nullam penitus habeat folliculi ſpeciem, nec latus aliqua ex parte videatur, nec tenuis, nec candidus, ſed viridis, & globuli inſtar rotundus. Quæ fortaſſe argumenta poſſent facilè nonnullos in eorum trahere ſententiam, quam nos minimè probamus. Siquidem Oribaſius qui plantarum hiſtorias perquàm fideliter ex Dioſcoride tranſcribit, non legit* ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ, *ſed* ἐοικὼς σφονδυλίῳ, *vt etiam legit antiquus Dioſcoridis codex, cuiuſmodi exemplar habuiſſe Ruellium haud ambigo, quippe qui verterit: Fructũ edit latũ, cãdidum, tenuẽ, folliculari ſpecie, verticillo ſimilẽ, quo ſcilicet vtũtur infuſis mulieres. Quæ quidẽ notæ in 3. Rhamni fructu manifeſtò deprehendũtur. Fideliores codices habuere quoq; Marcel. Virg. & Cornarius.*

Dioſcoridis locus reſtitutus.

IV. RHAMNVS TERTIVS.

V. SPINA INFECTORIA.

narius: quippe qui vna cum Ruellio verterunt verticillo similem: atque eorum impugnauerunt opinionem, qui deprauata lectione decepti, antea longè à scopo aberrauerant. Notæ enim, quibus Rhamni fructum describit Dioscorides, ad fusorum verticillos manifestè pertinent, quorum figura, authore Theophrasto, natura pluribus plantis semina dedit. Hos itaque, qui tertium Rhamnum Dioscoridi adimunt, nullam aliam ob causam id moliri crediderim, quàm vt hoc Rhamni tertium genus, Dioscoridi legitimum Paliurum confingerent. Sed hallucinari eos, vel potius eorum fallaciam à nobis deprehensam, is

Opinio quorundam improbata circa Paliurum.

facilè conijciet, qui apud Theophrastum lib. 3. cap. 17. de histor. plantarum legerit paliurum ἐν λοβῷ proferre semen, id est in siliqua prælonga fabæ instar, non autem in fructu rotundo, ac verticillato, qui non vere folliculus sit, sed folliculare quandam referat speciem, & vt propriè Dioscorides inquit θυλακώδης. Græcis enim scriptoribus λοβὸς longam, vel oblongam siliquam in plantis designat, Suida & Phauorino testibus, vt fabæ folliculi sunt, & Terebinthi cornicula, non autem rotundum fructum verticilli faciem referentem. Quod verò Paliuri fructus siue folliculus oblongus sit, id quidem manifestò testatur idem Theophrastus lib. 3. cap. 2. de plant. hist. de Acere scribens. Ibi enim Acerem fructum ferre ait oblongum, Paliuro similem. Obstat præterea ne tertium hoc Rhamni genus Paliurum esse possit, ipsum quoque semen, quod non ἐν λοβῷ, sed in duro, ac rotundo concluditur ossiculo, in ipsius verticilli centro latescente, fungosa quadam pulpa exterius obducto, triplici intus cauitate diuiso, vbi semen ipsum se continet, ac latitat, lentis instar compressum, rufa ac læui cuticula contectum, alba dulciq; intus medulla, non autem fuliginosum, & pingue, vt de Paliuri semine scribit Dioscorides. Quæ omnia maximo sunt argumento, falli proculdubio, qui putant hoc tertium Rhamni genus Dioscoridi adulterinum esse, & plantam, quam nos tertium Rhamnum esse non dubitamus, Paliurum esse contendunt. Cæterùm Ruellium deceptum esse crediderim, quip-

Ruellij error qui Spinam infectoriam Rhamnum censuit.

pe qui Rhamni genus eam esse stirpem arbitretur, quam nos vulgari sermone SPINO merlo, Longobardi Venetique Spin ceruino, Foroiulienses verò Spin guerzo appellant. Hæc enim arbuscula est non magna, folijs latis, pyri quadantenus modo breuioribus & angustioribus. Ramos fundit numerosos, quorum fastigium in aculeum desinit: fructu copioso ligustri effigie baccarum instar, quæ primum virides, & per maturitatem nigræ spectantur, cuius succo vtuntur pictores, vbi colore viridi inficere sit opus. Ligni materies albicat exterius, medullitus verò rufescit, prouenit in sepibus & senticosis. Exoluit aluum baccarū succus, aperit & expellit, & caloris & siccitatis haud est expers. Quamobrem hanc plantam nobis SPINAM INFECTORIAM appellare libuit. Fit è baccarum huiusce arboris succo liquor aluum exoluens, qui diu asseruari potest,

Spinæ infectoriæ succus & eius vires.

hoc modo: Sumito succi baccarum probè maturarum (id namq; fit circa calendas Octobris) libras duas (atqui anteaquam succum prælo extrahas, baccas semicontusas quaternis diebus in fictili vitreato macerari per sese in calido loco permittito) quibus addito sacchari optimi sesquilibram, vel mellis electi probè despumati tantundem: deinde lento igne decoquito ad Iulapij vel syrupi spissitudinem: demū linteolo rariore colato, additoq; pulueris Cinnamomi selectissimi, Gingiberis, cuiusque drach. quatuor, Caryophyllorum drach. duas, & mundo vase asseruato. Datur potandum vnciæ quantitate, & vsque ad drach. decem. Educit enim facilè pituitam, & crassos, ac lentos humores: ideoq; podagricis, Ischiadicis, paralyticisq; bellè confert. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quod Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrast. absoluta rhamni histo. de paliuro disseruit. Sed in errore longe maiore versantur Monachi, qui in Mesuem

Monachorū error.

commentarios edidere, cùm Rhamnum existimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisq; proueniens, mora, cæruleo potius, quàm nigro colore profert. Rhamni meminit Galenus li. 8. simplic. medic. sic inquiens. Rhamnus desiccat, & di-

Rhamni vires ex Gal.

gerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secūdo incipiente: proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm adhuc teneris vtendum est folijs. Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος. Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nausig, siue Nausegi: Italicum, Rhamno, & Marruca: Hispanicum, Scambrones. Gallis, Burguespin, siue Neprun.

Nomina.

Rhamnus secundus, Italis, Marruca bianca. Rhamnus tertius Italis, Marruca nera. Spina autem Infectoria, Italis dicitur, spino merlo, spinoceruino [siue spino guercio]: Germanis Creutzbeer: Wegdorn: Bohemis Bodlak.

Rhamni tria genera propoſuit Dioſcorides: at Theophraſtus duo, album & nigrum, quem ſequutus eſt Plinius, Ruborum generi aſcribens. Et ſanè Rhamnum primum Dioſcoridis, Rhamnum nigrum Theophraſti, & apud Plinium Rhamni alterum genus ſylueſtre nigrius, cenſemus. At ſecundum Dioſcoridis, candidum Theophraſto, & candidiorem Plinio: Tum Rhamnum tertium Dioſcoridis, Paliurum Theophraſti, cuius ſemen in ſiliquis cõtineri 3. hiſtoriæ ſcribit, credimus. Recentiores plures agnoſcunt differentias, ſed in præſens de cõmentatoris Rhamnis. I. Rhamnus primus, Matth. Lac. Lonic. Lugd. Caſt. II. Rhamnus ſecundus Matth. Lac. Lon. Lugd. Hic multùm cum Rhamno Germanico ſimilitudinis habet (ſi non idem) cuius nomine iconem adiecimus. III. Rhamnus Germanicus, arbuſcula eſt quatuor, quinq; aut ſex cubitorum, nonnunquam procerior, quę ex multifida lateq; diffuſa radice, caudicem emittit intortũ, rugoſo ſpadiceoq; cortice veſtitum, qui in plurimos ramos brachiatur: hiq; vndiq; aculeis longis, ſeſcuncialibus, cinericeis armantur: ramos cingunt inordinatè folia oblonga, anguſta ſalignis æmula, cãdida, infernè tenuiſſima lanugine pubeſcẽtia, ſuperne ex viridi cinerea, ſaporis modicè adſtringentis. Flores herbacei ramulis compacti adnaſcuntur, quibus ſuccedunt baccæ rotundæ Aſparagi baccis ſimiles, racematim quaſi cohærentes, tenui & ruffeſcente, vel ex luteo rutilante cute tectæ, quib. præter pulpam mollem, luteam ſingulis ſemen vnicum ex rotunditate oblongatum, ſplendens, tunica foris fuſca, intus candida inuolutum, includitur. In noſtris aquoſis ad Rhenum infra Hunningen, ludit, quæ enim foliis latioribus eſt & longioribus, baccis eſt ſingulis vel binis ſtipiti annexis: quæ verò foliis eſt anguſtioribus & breuioribus, baccis eſt multis veluti conglobatis, quæ & hyeme frutici adhærent. Prouenit etiam ad Lycum Vindeliciæ amnem & ad Danubium: ſic & in Hollandiæ potiſſimũ Flandriæ maritimis littoribus. Ex baccis paratur Rob quod acidum eſt, incidens & attenuans, & in Dyſenteria cõmendatur: cum acinis vis quædã purgatrix à Belgis tribuatur, idcirco Schytbeſien, id eſt Acini purgatrices ipſis dicũtur. Cordo in Dioſc. & hiſt. Oleaſter Germanicus, Dodonæo gal. & fol. Lugd. Rhamnus ſecundus: Camerario in Matthiolum Rhamni ſpecies nominatur. IV. Rhamnus tertius Dioſcoridis. C.B. Rhamnus tertius, Dod. Gal. Lac. Lon. Caſt. Geſ. hor. Rhamnus niger, Cord. in Dioſ. Paliurus, Dod. Lob. Lugd. Caſto. Cam. Iuiuba ſylueſtris, Cæſalp. V. Rhamnus ſolutiuus Dod. Gal. & fol. Thal. Cam. (licet pruno ſylueſtri ſit ſimilior, quàm Rhamno, à quo facultatibus diſcrepat) Rhamnus Catharcticus, Lugd. Rhamni alia ſpecies, Trag. Cerui ſpina, Cor. hiſt. Spina Ceruina Marcello, Hermolao, Geſ. hor. Spina infectoria, Lob. Cluſ. Pan. Caſt. ſpina alba, Lon. ſpina Cerualis, Cæſalpino. Huius duas adhuc pumilas Cluſius hiſt. pan. ſpecies propoſuit.

Ἅλιμος HALIMVS. CAP. CIII.

HAlimus frutex eſt ſepimentis idoneus, ſimilis rhamno, ſine ſpinis, foliis oleæ, ſed latioribus, naſcitur in ſepibus. † & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulſa, rupta, torminaque mitigat, drachmæ pondere in aqua mulſa pota: eadem lactis vbertatem facit. † καὶ κρημνοῖς addit Orib. i. eminentibus.

I. HALIMVS VVLGVRIS.

II. HALIMVS LATIFOLIUS, erectus.

EST profectò & Halimus planta, cuius variæ ſunt inter auctores ſententiæ. Alij enim (vt Plinius auctor eſt libr. & cap. XXII.) halimum fruticem eſſe dicunt, Dioſcoridem ſecuti. Alij maritimum olus, ſalſo ſapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas ſub hedera tantùm naſci, longioribus folijs hirſutioribusq;, odore cupreſſi. Quæ autem à Dioſcoride hoc loco Halimi conſideratio.

describitur,etsi alicubi fortassis proueniat in Italia,tamen qui illam mihi ostenderet,adhuc reperi neminem.Verùm si Ru-
ellio credimus frequens in Gallia nascitur in sepibus.Solinus plurimam in Creta nasci tradit,mirabili,si credamus,effectu,
quòd ea tantum admorsa fames arceatur:vnde si nomen adinuenisset,ea proculdubio sine aspiratione scribenda esset. Ha-
limus Mauritanis molochia,& atriplex marinus appellatur.Cuius historiam referens Serapio narrat,quòd eam venalem

Molochia Mauritanis quid.

circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia,molochia. Quod manifeste
indicat,Halimum apud Mauritanos herbam potius esse quam fruticem vel arborem,eamq; fortasse,quam Plinius mariti-
mam ac salsam prodidit. Quo fit,vt salsam quandam herbam (incolæ Bidone vulgò appellant) quæ frequentissima in lit-
toribus Venetis prouenit,hanc esse putauerim: quamuis non desint rationes,quæ rem dubiam reddant: quippe quòd ea in-

Halimi vulgaris descriptio.

star oleris in ciborum vsum recipiatur.Hæc nimirum(vt eius pictura,quam hic damus, apertè demonstrat) folia fert oliuæ
similia,crassiora tamen,ac perinde ferè pinguia,vt portulacæ,subalbida,læuia,sapore salso. Caules emittit plures à radice
albicantes,tenues & lentos,in quorum summitate semen profert minutum,racematim cohærens. Nascitur frequens prope
Tergesti mœnia circa salinas,vbi etiam separatim,nec minus copiosa visitur atriplex marina; quæ syluestrem maximè æ-
mulatur: quanquam apud Mauritanos atriplex marina,idem esse videtur cum halimo. Sed quòd inter se differant, ma-

Halimi vires ex Gal.

nifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione. Halimi meminit Gal.lib.6 simplicium medicamentorum, sic in-
quiens.Halimum,hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu,vbi & germina eius recentia esitant, & re-
ponunt quoq; in posterum futura vsui.Semen pariter,& lac planta ipsa generat,estq; gustus salsi, & subadstringentis. Ex
quibus omnibus palam est,ipsam esse dissimilarem.Maior autem pars eius substantiæ calida est temperatè,cum humidita-
te inconfecta,& leuiter flatuosa,& vt cætera salsa corroborat,adstringit & abstergit. Cocta ex iure, aut aqua addito oleo
aut butyro aluū subducit.Idonea planta est Halimus ad sepiendos hortorū toros,quippe obsequiosa cum sit,facilè quocunq;
distrahitur. Quæ planta Græcè ἄλιμος,Latinè similiter Halimus dicitur:Arab.Molochia:Italicè,Halimo:Venetis,Bidone.

Nomina.

Halimus id est,marinus,quod in maritimis proueniat:vel rectiùs,vt Plinius lib.& cap.22.quod olus sit maritimum salsum,cum & alibi quàm in maritimis proueniat:apud Theophrastum Gaza Auronē vertit 4.hist.20.Halimi duo genera Plinio,mitius id est,satiuum,quod Tholosani in hortis habēt & herbam Colicam,ab vsu,vocant:& syluestre:tres habemus species,hæc verò dicitur Halimus tertius Clus. Hispa. Halimus primus tenuiore folio & Halimus syluestris Plinii,Cæs. Portulaca marina, Dodo.gal. (cui videtur secunda species Halimi apud Plinium)& fol. Lemnio (qui Halimum esse negat) Lugd. Lobelo, qui an Crithmum sit Dioscoridis dubitat. II. Halimus latifolius erectus,C.B.frutex est omnino candidus,in Rhamni altitudinem assurgens,qui ex radice dura,lignosa & ramosa multos protrudit ramos, crassos, lignosos,at fragiles & leues:circa quos sine ordine nascuntur folia oleæ, sed latiora & breuiora, interdum rhomboidea candida,carnosa quasi splendentia,acida gustu:flos in summis ramis muscosus,purpurascēs racematim cohæret:cui succedit semen copiosum latum portulacæ marinæ simile. Æstate floret, semen autumno maturescit, qui Vlyssiponæ sponte prouenit & Hispali in sepibus:in horto Montēbelgardiaco legimus.Hic legitimus Diosc.Halimus & mitius genus Plinii, Auronem Gaza apud Theoph.vertit.Halimus Lob.Halimus primus Clus.Hisp.Halimus alter latiore folio Cæsalp.Portulaca marina Dodo.fol.

Παλίουρος. PALIVRVS. CAP. CIIII.

PAliurus frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen pingue & fuliginosum inuenitur. Quod potum tussi opitulatur,vesicæ calculos comminuit,serpentium ictibus aduersatur.Folia & radix astrictoriam vim habent:quorum decoctum potu aluum sistit, vrinam trahit, contra venena & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula,tumoresq; omnes discutit,trita & imposita.

Paliuri consideratio.

ADeo inter se quibusdam plantarum historiis discrepant scriptores,vt persæpe eorum mentes maxime perturbent, qui
rerum veritatem indagare student.Id autem discriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiusce stirpis à Dio-
scoride traditur historia,omnino differt ab ea, quam diuersis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non conuenit
cum ea,cuius Plutarchus est auctor, & hæc à prædictis omnib.prorsus dissentire videtur. Paliurus Dioscoridis(vt ab ea pri-
mùm exordiar)est frutex spinosus,durus,omnibus notus: cui semen pingue & fuliginosum.Paucis eius historiam perstrin-

Paliuri histo. ex Dioscor.

xit Dioscorides,nulla habita de foliis mentione,quod superuacaneum existimauerit pluribus agere de Paliuro, vtpote planta
apud suas regiones notissima,quòd nobis est impedimento, quò minus veram Paliurum, de qua ipse intellexit, cognoscere
valeamus.Theophrasto deinde lib.3.cap.17.de plantarum historia plura sunt Paliuri genera,quæ omnia in siliquis semina
terna,aut quaterna proferunt,lentorem præ se ferentia,vt lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus,

Paliuri Theophrasto varia historia.

nec minus quoq; dilutis.Cæterùm ab hac non parum differre videtur & illa, cuius idem meminit inferius lib. & cap. 4.si-
quidem hanc plurimam nasci testatur in Aphrica,foliis ei quæ in Græcia nascitur,non absimilem. Quæ quamuis folio Græ-
cam æmuletur,fructu tamen diuerso prouenit,vt qui non latus,neq; folliculari specie,sed rotundus,ruberq; sit,cedri fructi-
bus magnitudine similis:cui & nucleus inest acinorum punici modo,qui non manditur.Fructus verò per se iucundus habe-
tur,atq; si quis vinum infundat,tum ipsum suauiorem,tum vinum suauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi persua-

Agrifolium.

si,eum non longè aberrare,qui dixerit,hanc illam esse stirpem,quam Plinius Aquifolium vocat:& nos AGRIFOLIVM
dicimus,quòd foliis sit vndiq; aculeatis,loto maioribus,fructu cedri,rotundo,rubro,nucleum intus habente,iucundo & gu-
stui non ingrato:non tamen, quòd pro certo hoc asserere velim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta, sed quòd aliquando
his notis persuasus putauerim,Paliurum hanc aut Agrifolium esse,aut omnino arborem sibi similem,nō autem Zizyphum,

Guilandinus arguitur.

vt ille impudentissimus somniauit Guilandinus: siquidem zizyphi baccæ rotundæ nō sunt, vt cedrides,sed oblongæ oliua-
rum modo,neque os intus habent punica malo simile, sed vt in Oliua longum,durumq;. Plinius ex Theophrasto hanc i-
psam literis mandauit libr. 13. cap. 27. Sed cùm de viribus eius dissereret lib. 24. eam recensuit, quam & Dioscorides.
Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respondeat,præter Agrifolium,vt dixi.Verùm,

Paliuri histo. ex Agatocle.

vt ad nostrum institutum redeamus, Agatocles Paliurum omnino,ab illis differentem tradit, quippe quoniam assurgat in
Alexandria(vt ipse inquit)ad Pinus,Vlmiq; proceritatem,ramis frequentib.& aculeatis,folio viridi,rotundo,tenui. Hæc
bifera est, nam tam Vere quàm Autumno fructum profert oliuæ phaulis vocatæ, magnitudine. Crudus manditur

Paliuri descriptio ex Plutarcho.

is, ac virens, vbi verò exaruit, in farinam molitur, atque ea ita estur nullo liquore subacta.Aliud Paliuri genus in mon-
te Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato, cui si auis,aut aliud animal vo-
lucre sidat, velut inuiscatum cohæret,præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Pa-
liuro tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facilè crediderim,Paliurum esse nomen ad nationū placita
variis.

varijs ac diuerſis aculeatis ſtirpibus impoſitum: etſi Ioſephus Salandius medicus apprimè doctus, & in ſtirpium hiſtoria non imperitus, dum Veneta claſſe in Græciam traieciſſet, Dioſcoridis Paliurum ſe vidiſſe mihi pro certo affirmauerit, ſemine fuliginoſo, ac pingui: atq; ibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioſcoridis eam eſſe arborem, quam nos ſequenti capite oxyacantham eſſe pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quam oxyacantham cenſemus, arbor ſit, non frutex: quodq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, oſsiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus verò non fructum ſed ſemen ferat fuliginoſum, pingue, & (vt Theophr. inquit lib. III. cap. XVII. de hiſt. plant.) in ſiliquis concluſum, lentum, pingueq; lini ſeminis inſtar. Verum ij fortaſſe Theodorum Theophraſti interpretem ſequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is libro primo cap. XVI. ſic vertit: Quædam folia cum extremo, tum etiam lateribus ſinuata concidunt, vt ilicis, roboris, ſmilacis (glandiferæ ſcilicet, & ilici ſimilis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum eſt, eum perperam vertiſſe περιακανθίζοντα ſinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè ſignificet, quàm ſpinis horridula. Error præterea ex eo manifeſtè deprehenditur, quod omnibus ſenſu pateat, ilicem, ſmilacem, rubum, folia non proferre aliqua parte ſinuata, vti ea eſſe cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam ſpinam arbitramur: ſed longa, & per ambitum vbiq; tenuiſsimis, ac crebris aculeis circumſepta, vt in eiuſdē capitis progreſſu idem oſtendit Theophraſtus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, pòſt horridulum ſpinis gerunt, vt lactuca, & cuncta folia ſpinoſa redduntur, atq; etiam magis in fruticum genere, vt rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos vulgò vocamus Bagaia, alij verò Amperlo, non eſſe Paliurum, ſed potius acutam ſpinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ ſequenti capite à nobis adducentur. Cæterùm quoniam Paliurus AGRIFOLIVM ſiue AQVIFOLIVM (vt Plinius appellat) mihi

Recentiorum opinio reprobata, oxyacantham paliurum ſtatuentium.

Gaza reprehenditur.

Aquifolii conſideratio.

AQVIFOLII VArietas.

AQVIFOLIVM.

in mentem reuocauit, non ab re factum eſſe putaui ſi de eius hiſtoria & viribus hic verba facerem. Eſt itaque Aquifolium planta arboreſcens, ad acutæ ſpinæ magnitudinem, folijs perpetuò virentibus, Lauri æmulis, ſed in toto ambitu per interualla ſinuatis, aculeatis, carnoſis, ſolidisq; ac læuibus. Virgas edit virenti libro veſtitas, lentas ac flexiles: baccas rotundas rubenteſq;, Ruſci æmulas, & nucleo etiam ſimili, albo craſſoq;. Arboreſcit in ſyluis, & ſylueſtribus locis. Radicum decocto fouentur vtiliter articuli, qui prius luxati duritiem contraxerunt, nam emollit & reſoluit, tumores diſcutit, & oſſa fracta ferruminat. Id quod valentius præſtat radicum ipſarum cortex excoctus & illitus. Folia ſuſpenduntur circa funes, è quibus ſalſæ carnes ſub tecto pendent, prohibent enim ſuis aculeis, ne mures accedant. Sunt qui è tuſo radicum cortice arte quadam viſcum parant ad aucupia. Sunt, qui etiam ſcopas ad verrendas domos è folioſis virgis parant. Ramis, quòd perpetuo vireſcat hæc arbor, hyeme ornantur templorum fores, & aræ, quos deinde in ſuas ædes deportant ruſtici, putantes hiſce ramis fulgura inhibere, & faſcino aduerſari, gentilitatis ſuperſtitionem ſectantes, à Plinio edocti: quippe qui ſcribit, Aquifolium arborem in domo aut in villa ſatam veneficia arcere. Eiuſdem arboris flore (eodem authore ex Pythagora) aquam glaciari legimus. Item baculum ex ea factum, in quoduis animal emiſſum, etiam ſi citra ceciderit defectu emittentis, ipſum per ſe ſe recubitu propius adlabi, tam præcipuam naturam ineſſe arbori. Cenſet idem Plinius lib. 27. cap. 8. Crateogonon, ſiue Crateogona Theophraſto eam arborem deſignare, quam Latini Aquifoliam appellant. Sed an is rectè ſenſerit, ex Theophraſti lectione iudicare poterunt, rei plantariæ ſtudioſi: ſiquidem is ita habet lib. 3. cap. 15. de hiſtoria plantarum. Crateogon, folio meſpilæ, promiſſo ſcilicet eſt, verum maiori, latiori oblongioreq;, nec ſerrato, quemadmodum illa ſit: hæc non admodum magna neq; craſſa. Materies ei verſicolor, valida, fulua, cortex læuis, meſpilo ſimilis, radix ſingularis, acta in profundum. Magna ex parte fructus rotundus qui matureſcens ſiccatur, nigreſcitq;, guſtu & ſucco meſpilaceus, quapropter veluti ſylueſtris meſpilus apparuerit, eſt ſpecie ſimplex, & ſine vllo diſcrimine. Hallucinantur qui hanc arborem Theophraſto Agriam, ſiue Ariam faciunt: atq; in eodem errore verſantur, qui eandē exiſtimant eiuſdem eſſe crateogonon.

Aquifolii vires.

Crateogonon Theop.

Galenus Paliuri à Dioſcoride deſcripti meminit lib. 8. ſimp. med. his verbis: Paliuri folia & radix adeò non obſcuram ha-
bent adſtringendi facultatem, vt & ventrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, vt & phymata curent, quæ quidem non
admodum phlegmonode ſunt & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi vim vt & calculos veſicæ comminuat: &
pectoris pulmonisq́ excretionibus auxilietur. Παλίουρος *Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur. Aquifo-*
Nomina.
lium autem vocant Itali Agrifoglio: Germani Walddiſteln *ſiue* Stechpalmen.

Paliurus Dioſcoridis idem fortè cum Rhamno tertio eiuſdem, ita vt quæ de Rhamno tertio dicun-
tur, ad hoc caput ſint referenda. Theophraſtus 3. hiſt. duo paliuri genera propoſuit, alterum cuius ſemen
in ſiliquis continetur, intelligens Dioſcoridis Rhamnum tertium: alterum Paliurus Africanus fructu ro-
tundo & rubicundo, vt Gaza vertit: Verum vox ϛρόγγυλον apud Theophraſtum ex rotunditate oblon-
gum ſignificat: Hanc dicimus eſſe Iuiubas minores, qua de re inferius. Nunc de Agrifolio: aliquib. Paliu-
rus Africanus Theophraſti: alius Cratægus eiuſdem, cum quo tamen deſcriptio non conuenit, vt nec Pa-
liuri apud Dioſc. aliis hedera rigens apud Pliniū: quibuſdam Lauri ſpecies. Videtur Theophraſtus 3. hiſto.
4. ἀγρείαν vocaſſe, quo loci Gaza Aquifolium vertit: at 3. hiſt. 16. licet habeatur ἀγρεία, ἀρεία legendum. Vo-
catur Aquifolia Trago (cui & laurus ſpinea, ſiue aculigera) Dod. Gal. (& Ruſcus ſylueſtris) Aquifolium
Ruellio. Geſ. hor. (& Ilicis aquifoliæ genus, Paliurus aculeata) Lob. Caſt. Thal. Lug. Tab. Agrifolium Do-
do. Cæſ. Cam. Ilex aquifolia, Lon. Paliurus ſecunda, Lac. Variat hæc, quod aliquando in arborem excre-
ſcat, aliquando fruticoſa ſit: ſic alia eſt cuius folia margine ſpinoſo: alia folio non fimbriato, leui, extre-
mitate tamen aliquando acuminata, aliquando non, vt figura adiecta exprimit.

Ὀξυάκανθα. ACVTA SPINA. CAP. CV.

a Orib. hæc non habet.
b ἀκρὰς.
† Non legit Catacuz.
c πυρῆνας. i. nucleos leg. Orib.

ACuta a [ſpina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui vocant,] arbor eſt b pyraſtro ſimilis, ſpinoſa val-
de, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, † fragiles, & intus c nucleum: radicem multifi-
dam, alte deſcendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum ſi-
ſtunt. Radix illita aculeos, & ſpicula extrahit: abortum fieri tradunt, ſi ter radice venter aut ſenſim feria-
tur, aut perungatur.

Acutæ ſpinæ conſid. & hiſtoria.

HAbet pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quod arbor Dioſcoridi ὀξυάκανθα, *id eſt, acuta ſpina, vo-*
cata, quam Mauritani Berberim dixere, ea ſit nimirùm arbuſcula ſpinis horrens, quam rura Tridentina, vbi in ſepi-
bus, ſyluis & conuallibus frequentiſsima naſcitur, Creſpino vulgò nominant: medicorum verò vulgus ac officinæ Arabes ſe-
cutæ Berberim appellant, ita eſſe certò credentes, vt opinione ducuntur. Veruntamen ſi rectè delineationes notæq́ perpen-
Acuta ſpina non eſt offic. Berberis, ſiue Creſpinus.
dantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioſcorides, creſpini notis prorſus acuta ſpina reclamare conſtabit. Qua potiſsimum ra-
tione adductus, quo magis veritas eluceat, erroris q́ nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter re-
centiores medicos de ſtirpibus commentaria conſcribentes, Creſpinum vocatum legitimam oxyacantham eſſe aſſeuerant.
Neq́ me fugit, non parum ſuſcepiſſe negotij, vt eos à concepta iamdiu opinione in ſententiam noſtram, quam veram puta-
mus, venire compellam, cùm magna admodum ſit tum medicorum, tum ſeplaſiariorum turba, quæ hac in hiſtoria longo
vſu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd veritas ſit niue candidior, ſoleq́ ſplendidior, & eorum tum vera, tum
fida comes, qui virtutibus ac probitate præſtant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum
doctiſsimorum virorum auribus moleſtiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, vtpote veri defenſoribus, fore
iucundiſsimas atq́ gratiſsimas. Nam qui, vt ſibi placeant, malunt errare quàm veritati & æquo cedentes, errores cogno-
ſcere, eosq́ corrigere, non ſunt in philoſophorum ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis verbis
tempus conteratur, rem inſtitutam aggredior. Dioſcorides acutam ſpinam arborem eſſe pyraſtro ſimilem ſcribit, minorem
tamen, magisq́ aculeatam, fructumq́ gerere myrti ſimilitudine, plenum, fragilem, rubentem & intus nucleum, cui radi-
ces ſubſint multifidæ, alteq́ deſcendentes. Ex quo palàm eſt, ipſum non alias acutæ ſpinæ notas expreſsiſſe, quam procerita-
tis, craſsitudinisq́, ſtipitis, ramorum, radicum ac fructuum, omiſſa foliorum, florum, & corticis hiſtoria. Folia apij horten-
ſis modo diuiſa, ſed longiora: floribus racemoſis ac candidis: cortice ſcabro, et materie pyracea. Quæ omnia ipſe accuratè per-
pendens, in primis Creſpinum omnibus notis pyraſtro reclamantem comperio, cui tamen prorſus adſtipulari acutam ſpinã
Dioſcorides eſt auctor. Siquidem ſylueſtris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, ſimplex è ſolo proſilit, atq́ vnico dunta-
xat caudice attollitur, ac inde tam in longũ latumq́ creſcit, vt ad communẽ arborum proceritatẽ aſſurgat. Creſpinus verò,
cuius ſanè innumeræ mihi præ oculis quotidie ſeſe offerunt plantæ, nullũ ab radicib. mittit caudicem, ſed pluribus ac diuer-
ſis aculeatis ſtolonibus fruticat, qui virgarũ modo in altum ſe attollant, nec vnquã arboreſcunt, niſi rarò, & longo temporis
tractu: quippe qui omniũ maiores habentur, pollicarem craſsitudinẽ rariſsimè excedunt, niſi ætate longa incrementũ ſu-
ſceperint: quin & rara inueniuntur eius virgulta, quæ hominis longitudinẽ æquent. Ad hæc pyraſter cortice conſtat aſpero,
Creſpini cũ pyraſtro & acuta ſpina collatio.
ſquamoſo, inæquali, craſſo, colore in nigro ruſeſcente. Creſpinus verò cortice veſtitur albo, læui & admodũ tenui: quo fit vt
non adeò leuiter ferro, vel lapide tangi poſsit, quin ſtatim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea py-
raſter prunorũ modo aculeata conſpicitur, aculeis ſingulis ex eodẽ loco erumpentib. licet rami frequentiſsimis horreãt ſpinis
ijsq́ nigris, validis, candidi rhamni modo mucronatis. At creſpinus ternis per interualla armatur aculeis, ſimul ex vno, eo-
demq́ puncto prodeuntib. adeò vt trifurcato ordine prodeant, duobus ſcilicet vtrinq́ ſe pandentib. tertio verò mediũ occu-
pante, albis, planis, nõ quidẽ rotundis, fragilibus, & admodũ pungentibus. Illud inſuper diſcriminis addam, acutã ſpinã fru-
ctum afferre myrti magnitudine. Creſpinus verò racematim in vuæ modũ, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, viridi
ac rubentes, eleganterq́ racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repreſentant: quanquã minores, oblongiores, acidio-
res, & colore etiã multò viuaciores habeantur. Creſpini deinde folia minimè pyraſtrum referunt, ſed potius punicã malũ,
quamuis latiora, nec adeò in mucronẽ deſinentia, per ambitũ ſpinis tenuiſsimis, frequentiſsimisq́ horrida. Radices etiam,
quæ pfectò æquè flauæ ſunt, ac ſi croco eſſent infectæ, etſi plures ſint, atq́ exiles, nihilominus altè nõ deſcendunt, veluti acu-
tæ ſpinæ, ſed in latus ſummo ceſpite vagãtur. Flos deniq́ pyraſtro admodũ refragatur: namq́ melinus ex racemo vuæ ſimili
erumpit, ſui fruticis interno colore, à quo dum explicatur atq́ dehiſcit, perquàm ſuauẽ ſpirat odorem. Quib. euidentiſsimè
colligi põt, & oxyacanthã Græcis, & berberim Arabib. nõ eſſe creſpinũ, cuius cõmunis eſt vſus apud medicos & ſeplaſiarios.
Sed præter hæc illud etiam certò credendum eſt, quod ſi Dioſcorides per acutã ſpinam creſpinum intellexiſſet, nunquã ſilen-
tio diſsimulaſſet folia mirabili opere per ambitum aculeata: neq́ fructum, quem ramis pendulũ gerit, acinis inter ſe race-

matim

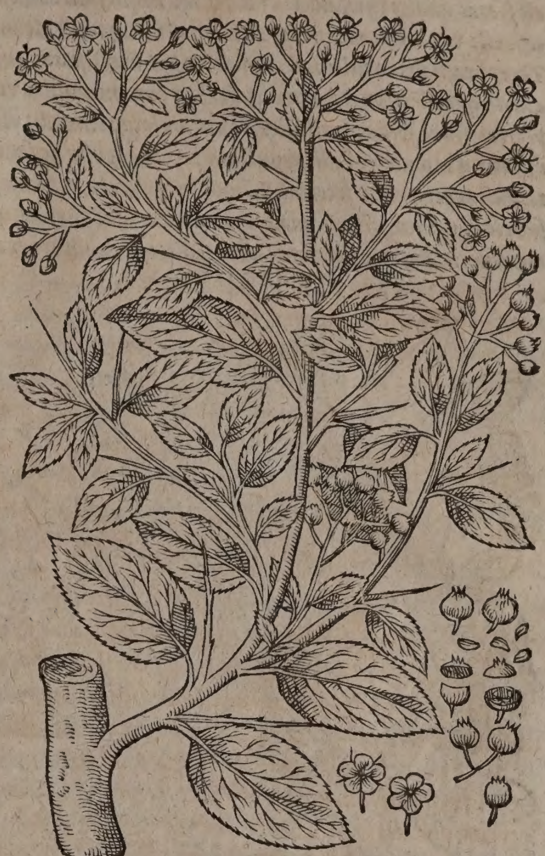
matim cohærentibus, myrti baccis aßimilaſſet: nec ſcriptum reliquiſſet: radices in profundum agi: nec denique flauum earum colorem vnquam reticuiſſet, quo inſigniter natura infectæ ſunt. Non prætermiſiſſet etiam ſpinarum hiſtoriam, vtpote quæ ternæ ſuis virgis innaſcantur, à pede ad verticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quod ſæpius ſine caudice, variis veluti ſtolonibus fruticet: non denique ipſam pyraſtro prorſus ſimilem reddidiſſet, à qua profectò non minus dißidet, quàm quercus ab olea. Cæterùm ſi modò dicendum eſt, Oxyacantham naſci in Italia, eam equidem acu-

Legitima oxyacantha.

I. ACVTA SPINA.

II. OXYACANTHA DIOſcoridis.

leatam arborem eſſe crediderim, ſtipite, cortice, ramis, floribus, proceritate ac ligni materie planè pyraſtrum referentem, quam in Hetruria rura noſtra Senenſia Bagaia vulgò nominant. Ananienſes, & cæteri Tridentinarum vallium incolæ quidam Amperlo, quidam verò Pan d' orſo vernaculis nominibus vocant, & Goritienſes barazzo bianco vulgari ſermone appellant, quippe quæ omnibus notis ac lineis acutam ſpinam referat. Primùm enim hæc manifeſto indicio eſſe poſſunt, arboris ſcilicet ſtipes, rami in qualibet parte acutißimis, firmiſq; aculeis armati, ligni materies, ſubſcaber ſquamoſuſq; cortex veluti pyraſtro. Tum ita eſſe comprobant radices in profundum deſcendentes, & fructus, quem fert myrti craßitudine, viſu iucundus, rubeſcens, plenus, fractu facilis, ori ſubauſterus, in quo modò vnus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyraſtro admodum adſtipulatur: quippe quòd ſit illi haudquaquam abſimilis. Porro folia duntaxat à pyraſtro dißidere videntur: nam diſſecta ſunt apij modo, paululumque longiora. Verum mihi quidem illud non videtur ob multas rationes aliqua ex parte noſtræ repugnare ſententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum eſt, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta ſpina vireat fronde, hîc non explicauit Dioſcorides, ſed tantum dixit, eam eſſe arborem pyraſtro ſimilem, quemadmodum Arbutum Cotoneæ malo, & ilicem & fagum Quercui, idem comparauit Dioſcorides, quòd magis ad ſtipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem reſpiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata conſtant apij modo: tametſi hoc in loco id adnotare prætermiſerit Dioſcorides. Hoc autem probatur manifeſto ipſius Dioſcoridis, ac etiam Theophraſti teſtimonio. Nam Dioſcorides, cùm de meſpilo ageret, duo meſpilorum genera conſtituit, & relicta in capitis calce vulgata, quæ frequens, & communis viſitur in Italia, illam in primis deſcripſit, quæ Neapoli noſtra tempeſtate vulgò Azarolo vocatur, & veteribus aronia dicta eſt, ſic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον. ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν, ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ. καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον ἡδὺν: *id eſt verbum ex verbo. Meſpilus arbor, quæ à nonnullis aronia vocatur, ſpinoſa eſt, ſimilis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo ſimilem, ſuauem. Quib. autem foliis conſtet illa meſpilus Azarolo vocata, Theophraſtus lib. III. cap. XII. demonſtrauit his verbis. Huius folia diſſecta ſunt, extremitateq; apio ſimilia. Ita ſit, vt concludamus oporteat, ſi meſpilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq; ſciſſo (vt Theophraſtus prodidit) apij inſtar, hanc ſpinoſam arborem Bagaia vulgo dictam, eſſe proculdubio acutam ſpinam: quandoquidem eius folia in modum apii diſſecta ſunt meſpili aroniæ modo. Theophraſtus lib. VI. cap. vltimo de hiſtoria plantarum ſcribit, oxyacanthæ fructum fuiſſe antiquis in coronarum vſu, quod etiam nõ paruo eſt argumento, illam legitimam eſſe oxyacantham, quam in medium attulimus: quandoquidem fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem vſque perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, vt globulos è præſtantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præſtaſſe crediderim. Hanc noſtram de oxyacantha ſententiam, duobus argumentis impugnant Antagoniſtæ. Primum ſane eſt, quòd noſtræ folia decidant, Theophraſto verò perpetuò acuta ſpina vireſcat. Secundum quòd ipſius etiam Theophraſti teſtimonio Acutæ ſpinæ aculei ijs ſimiles habeantur, qui in Medica malo proueniunt: quæ tamen non magno quidem labore diſſolui, ac conuinci poſſunt. Siquidem vt reperitur fabuloſum apud Theophraſtum lib. primo cap. XV. de hiſt. plantarum, Tiliam & Myricam perpetua fronde vireſcere, & libro tertio cap. 16. Suber folio eſſe haud perpetuo, ſed deciduo, ita pariter de Oxyacantha dixerim:*

Meſpili duo genera.

Antagoniſtarũ argumenta confutata.

xerim: sed verendum est potius ne in hoc capite, quemadmodũ in alijs plerisq; locis, plura deprauata legantur, quàm quòd in his aberrauerit Theophrastus. Quòd autem ita sit, maximo est mihi argumento Plinius, qui plantas perpetua fronde virentes ex Theophrasto transcribens lib. 16. cap. 21. ibi nec Tiliæ, nec oxyacanthæ meminit. Id quod manifestè arguit in Theophrasti codice hæc haudquaquam adinuenisse Plinium. Sed non desunt etiam Theophrasti exemplaria quæ πυξάκανθος, non ὀξυάκανθος legunt. Præterea si Dioscoridis, & Galeni testimonio Oxyacantha fuerit pyrastro per omnia similis, vt aduersarij contendunt, nusquam hanc perpetuo virescere dicam, sed vnà cum Pyrastro folia hyeme amittere. Quantum verò ad aculeos attinet, si quis Theophrasti verba diligentius, quàm illi fecerint, expenderit, ea nihil prorsus pro ijsdem affirmare comperiet. Inquit enim Theophrastus de mali Medicæ aculeis agens, ἀκάνθας δὲ οἵας ἄπιος ἢ ὀξυάκανθος. Id est spinas quales Pyri, aut Oxyacanthæ. Atqui cum domestica Pyrus nullis rigeat aculeis, de syluestri intellexisse illum necesse est: verùm quantum agrestis Pyri aculei, à mali Medici aculeis differant, quispiam per sese videre poterit. Quo fit vt Theophrasti verba nil aliud exprimere putarim, quàm quòd Medica malus aculeata sit, vt Pyraster, & Oxyacantha: non autem quod harum arborum aculei sint omnino similes, vt perperam ille interpretatur. Postremò quòd baccæ, quas nostra profert acuta spina, sint dulces, vt vltimo loco contendit illorum vnus, nec astringant, sed potius adstrictos muliebres locos ducant, ij id omnino iudicabunt, qui sapidiori gustu ac saniori à natura fuerint procreati, quiq; aliquando huiusce plantæ fructus periculum fecerint. Reliquum igitur est, vt dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamq; ideo fuisse veteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt, huius aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit. Porrò CRESPINVS frutex potius, quàm arbor est, è terra virgultis plurimis siue aculeatis stolonibus assurgens,

Crespini forma & vires.

III. CRESPINVS.

IIII. VVA SPINA.

veluti corylus: è quibus non desunt, quæ quandoque longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutißimis horret, longis, compreßis, albicantibus, fractuq; minime contumacibus, quæ (vt supra dictum est) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis atq; fungosa. Numerosis tota virgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extensis, per extremum ambitum minutißimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte Maio luteos, racematim cohærentes in vuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haudquaquam absimiles, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis intus nucleis. Nascitur in sepibus, frutetis, ac senticosis locis. Baccæ refrigerant & siccant, cohibent, roborant, & adstringunt. E fructu post vindemias incolæ vinũ exprimunt, quod falso de Berberi vocãt officinæ: cui austeritatis aciditatisq; longè plus inest, quàm mali punicæ succo. Quod si in acutis, perniciosisq; febribus, vti causus, & quæ pestilens est, iulapio violaceo commistum, ac oxalidis aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, ex ptisana haustum, sed biliosas, pestilentesq; exhalationes supprimit. Datur vtiliter cum myrtino & aqua plantaginis, cœliacis, cibum reijcientibus, & dysentericis, & vbi bilis à iocinore in ventriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quam inditum mensium profluuia cohibet. Tineas ventris enecat ac pellit, præsertim si bibatur ex aqua graminis, vel portulacæ, vel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiam gingiuas roborat, & gargarizatu faucium vuæq; inflammationes discutit, columellã procidentem reprimit atq; destillationes eo confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & vlcera serpentia cohibet, & humida desiccat. Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant ventriculi dolorib. atq; etiã ægrè spirantibus: datur etiã vtiliter ad iocinoris inflammationes. Confert oculorũ destillationib. lachrimasq; cohibet, vbi guttatim in oculorũ angulos distilletur cum pompholyge, & aqua rosarũ. Cæterùm postquã acutæ spinæ historia cò me deduxit, vt de nonnullis alijs aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, vt plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij constat, & vndiq; spinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua crespina vocata.

Vinum Berberis & eius vsus.

Vuæ spinæ mentio.

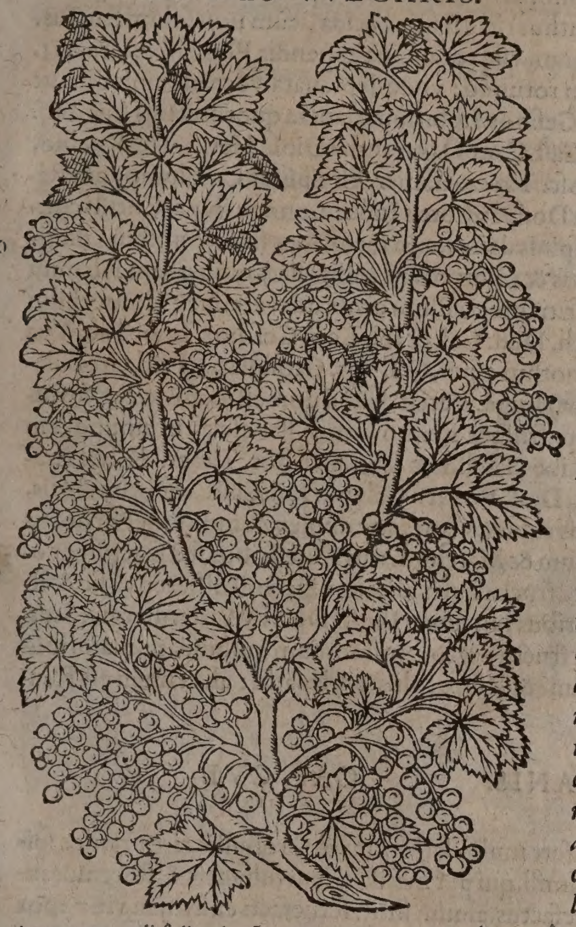
tata.Planta hæc antiquis (vt puto) incognita,arbuſcula eſt parua,fruticoſa,folio apii, aut oxyacanthæ: ramulis ac virgis albicantib.vbiq; aculeatis.Duorũ eſt generũ.Satiua altera,altera ſylueſtris ac ſponte proueniẽs.Flos vtriq; albus,& quandoq; ex viridi purpuraſcens.Vuas profert non racematim cohærentes,ſed baccarũ more diſpoſitas: eædem facie ſunt rotunda,piloſæ,præſertimq; ſylueſtres: ſucco abũdant plurimo,vinoſo,ſapore acido adſtringẽte,adeo,vt prorſus omphacinũ referant.Color illis ante maturitatẽ viridis,atqui matureſcentes colorẽ vnà cum ſapore permutant,ſiquidẽ flaueſcunt,& ſuccũ ſubdulcẽ reddunt. Habent & nucleos,fragiles tamen,& imbecilles,adeo vt vnà cũm fructu mandantur. Leguntur ante maturitatẽ,Maio menſe,ac Iunio. Satiua in hortis,pomarijs & vineis ſeritur.Sylueſtris in ſepibus,& ſenticoſis locis ſpontè prouenit.Frigidæ ſunt,& ſiccæ aſtringẽtes,& in cibis omphacij loco gratæ:nam iuſculis incoctæ appetitũ excitant. Quæ & febrientib.iuſculis incoctæ nõ ſine vtilitate exhibentur, ſitim ſedant: in ſumma mulierib.vtero gerentibus magnopere expetuntur,grauidorũ malaciæ ſuccurrunt.Dantur deuorandæ cœliacis,dyſentericis, & cruenta exſpuentibus. Huic accedit & altera planta,veterib.quantũ reor,incognita,& ſilẽtio inuoluta,quã aliqui falsò Mauritanorũ RIBEM *eſſe contendunt.*

Vua ſpina duplex.

Vuæ ſpinæ vſus.

Ribes officin. conſid.

V. RIBES VVLGARIS.

Duum eſt generũ,domeſticũ & ſylueſtre.Parua vtraq; eſt arbor.Ea fruticoſa eſt, topiaria, folio paruo, vitigineo, perinde ac albæ populo,ſed longè viridiori:ramuli ſunt ei lenti,ac flexibiles,è quib.fructus paruarũ vuarũ modo,vt in creſpino,racematim dependẽt,rotundis,ſimulq; cohærentib.acinis magnitudine piperis,qui maturitatẽ adepti maximè rubent, ſapore ſubacido & adſtringenti,admiſto ẽt dulci:floret menſe Maio,florib.in luteo candicantib.& in ſtellæ modũ radiantib.Vulgaris eſt planta,in hortisq; frequens: quippe quoniã domeſtica ad ſepiẽdos hortorũ puluinos eleganter ſeratur: ſylueſtris naſcitur ſpontè in Bohemia,in ſyluoſis collibus,& in alijs Germaniæ locis.Verum eos hallucinari abunde cõſtat,qui putant,hanc arbuſculam eſſe Arabũ Ribem.Siquidẽ,vt poſteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes eſt arbor,pferens capreolos colore viridi rubeſcente,& folia lata,magna& rotunda. Quas ſanè notas huic nõ reſpondere ſatis notũ eſt : neq; .n.fert hæc capreolos,neq; eiuſmodi foliis viret,tametſi fructu Ribẽ admodũ referat,quod is guſtui ſit acidus ſimul& dulcis,qualẽ eſſe Ribis baccã auctor eſt Serapio,exiccãt, adſtringunt & roborant, quamobrẽ is ad ea,quæ ille iure poterit vſurpari,vtpote quòd febrib.acutis opituletur,æſtuantẽ ventriculũ refrigeret,ſitim reſtinguat,nauſeã & vomitiones ſiſtat, cibi appetentiã incitet, cœliacos & lientericos iuuet, & bilioſis defluxionib.vexatos: ſanguinis feruorẽ demulceat,bilis acrimoniã retundat,impetumq; domet. Quare nõ damnandi,quin potius laudandi vidẽtur ſeplaſiarij, qui ex huiuſce arbuſculæ fructu vinũ exprimunt , & per annũ aſſeruant , vt illud Ribis loco medicamentis immiſceant.Non deſunt, qui id eſſe hanc plantã arbitrentur, ꝙ Galenus lib.7.de cõpoſitione medicamentorũ ſecundũ locos Vrſi vuã appellat. Quorũ error ſatis ab ipſomet Galeno refellitur eodẽ loco: quandoquidẽ aſſerit huiuſce vuæ plantam memæcyli folio vireſcere. Memæcylum.n.Galeno,etſi Arbuti fructum deſignat lib.7. de ſimpliciũ medicamentorũ fac. aliquando tamen ipſam quoq; Arbuti plantã deſignare videtur,vt loco ſuperius citato,vbi Gal.continens pro contento accipiens, Arbutũ Memæcylum appellauit.Inquit.n.quæ vrſi vua appellatur,in Ponto naſcitur.Planta eſt humilis,& fruticoſa,folio Memæcyli.Cæterum cum magna differentia habeatur inter Ribis folia,quæ vitiginea ſunt,& Arbuti quæ laurina æmulantur,explodenda eſt omnino Dodonæi ſententia, quippe qui nulla dubitatione cenſeat vulgarẽ Ribem vrſi vuã eſſe Galeni,ſua tantũ opinione falſus.Bellonio verò in libro de arborib.coniferis,Ribes Serapionis planta quædã cenſetur,quam ſe inueniſſe ſcribit in monte Libano ad ſupremũ cacumen,foliis oxylapathi,grandiorib.retuſioribusq;:è quorũ medio racematim exeunt baccæ rubẽtes,vt in hippogloſſo,ruſco & lauro Alexandrina. At certè ego nõ audeo , nec poſſum Bellonii iudicio ſubſcribere, ꝙ planta illa nõ reſpondeat notis,quas Ribi tribuit Serapio.Ea.n.folia nõ fert rotunda,ſed oxylapathi,nõ habet capreolos,& baccas è mediis foliis exerit.Vnde facilè adducor,vt putẽ eius Ribẽ falſam & adulterinã eſſe potius,quã verã & legitimã.Oxyacanthæ meminit Galen.lib.8.ſimpliciũ medicamentorum,ſic inquiens.Oxyacanthus,arbor vt pyro ſylueſtri ſimilem habet ſpeciẽ,ita & vires nõ diſſimiles: quin & ipſi fructus , pyri quidẽ ſylueſtris abſolutè acerbus eſt, cæterùm oxyacanthæ,& tenuiũ eſt partium,& paulũ quiddam inciſiuũ obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri ſylueſtris fructui ſimilis nõ eſt,verùm myrti,ſcil.rubens & rarus. Habet verò & nucleos. Porrò non eſus tantũ, ſed & bibitus affectus omnes fluxionũ,quos ῥοώδεις Græci vocant,cohibet.Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta ſpina: Arabi. Amirberis,ſeu Amyrbaris ſiue Berberis: Italis Hetruſcis,Bagaia,& Ananienſib.Amperlo: Hiſpanis,Pirlitero,& Piliriteros: Germanis Hagdorn: *Bohem.Hloc.Creſpinus verò officinis Berberis: Italis Creſpino: Germ.* Saurach/Saurdorn vñ Paiſelbeer/Berſich: *Bohem.Drac ſiue Driſtal: Gallice Eſpine vinette dicitur.At Vua ſpina ſiue criſpa,Ital.vocatur vua ſpina, ſiue vua ſpinella,vua marina: Germ.* Kloſterbeer *ſiue* Creutzbeer: *Bohem.Chlupate yahody: Gallis Groiſelier.Cæterũ vulgaris Ribes Italis vocatur vuetta roſſa,& Ribes: Ger.* S. Johanstreuble: *Bohe.vuyno S.Iana: Gal.Groiſelles d' outremer.*

Error quorũdam Ribes Arabum credentium.

Ribes officñ vſus.

Vua vrſi Gal.

Dodonæus arguitur.

Bellonii opinio improbata.

Oxyacanthæ vires ex Gal,

Nomina.

Oxyacantha à Dioſcoride proponitur,at Galen.8.ſimp.& clariùs libro de facultatib. alimentorũ,præter oxyacanthã habet & oxyacanthũ.Oxyacãtha i.acuta ſpina Dioſc.eſt oxyacanthus Galeni:à veterib.Latinis ſimpliciter ſpina dicta, quæ tribuũtur ei quæ vulgo oxyacanthæ nomine oſtẽditur, quam alii ad Cynoſbatũ Theophraſti(nõ autẽ Dioſc.) nec adeò malè referũt: huius vulgò cognitæ nomina ſubiiciamus. I.Oxyacãtha apii folio.C.B.ſpina Callobrix Palladio: Spina candida Marcello, Anguil.Cynosbatos Trag. Lon.Sorbus aculeata, Cor.hiſt.Oxyacãtha ſeu pyracãtha, Cor.in Dioſc. Oxyacantha Dioſc.Dod.gal.Geſ. hor.cui & ſpina appẽdix Plin.Oxyacãtha, Lac.Lob.Lug. Tab.Cam.Cæſ.cui Anthemis Theoph.& Meſpili tertiũ genus apud Plinium videtur.Oxyacãthus ſiue ſpina acuta Dodo.Meſpilus ſylueſtris Caſtori. II.Verum cũ Dioſc.pyraſtro & Galenus pyro ſylueſtri ſimilẽ dicat,alterã adiecimus figurã, quæ melius cum de-

ſcriptione

scriptione conuenire videtur. Hæc ex radicibus crassis, multis, caudicem emittit rectum, firmum, cortice subcinereo tectum: qui in multos ramos longos latè diffusos brachiatur, quos inordinate cingant spinæ validè erectæ, atrociter pungētes, quib. superiores rami sæpè destituūtur: foliis est aliquādo rotundiorib. arbuti instar, aliquādo ad modū pyrastri oblōgis, aliquādo etiā acuminatis, in ambitu tamē dissectis, venosis: flosculi ex quatuor & quinq; foliolis cōpositi, paruis pediculis insidentes, aceruatim congesti, ex luteo subrubēt, ex quorū medio aliquot breuia stamina prodeūt: his succedūt fructus forma oxyacāthæ vulgaris, rotundi, vmbilicati, densius coaceruati, ex aureo ad cocciniū vergentes, acidi gustus, in quib. grana aliquot continentur. Prouenit sponte in sepibus circa Bononiam, in agro item Senensi prope Alcinum montem: & in Alpinorum gentium Ebrodunensium saxosis conuallibus. Sunt qui pro schamno, alii qui pro Pyrocantha ostendant. Vuam vrsi Galeni 7. de compos. med. secundum loca, Lugdunensis herbarii auctor censet, Acutæ spinæ nomine Castor Durantes exhibet. Oxyacantham Dioscoridis censemus, & ad differentiam vulgatæ, oxyacantham pyrastri folio nominare lubet. III. Crespinus Matthioli oxyacantha Dioscoridis non est sed Galeni (non autem oxyacanthus) id est spina acida, cùm non solùm fructus, sed & folia sint acida eius nomine ad ciborum condituram vsurpata: spina appendix Plinii lib. 24. cap. 13. Arabum est Amirberis fructu longo acido, non autem rotundo: vnde deprauata voce officinis dicitur Berberis, sic & Bruf. (cui & spina acuta) Dod. Gal. Lac. Ges. hor. Lob. (spina sancta quorundam) Lugdun. (quibusdam Colytea Idæa secunda Theophrasti) Lon. Cast. Cam. Oxyacantha Diosc. Hermolao, Ruellio, Trag. Fuch. Cornaro. Oxyacantha Galeni, Cord. in Diosc. Taber. Camer. Crespinus Cæsalpino, qui Ribes Serapionis suspicatur: Spina acida siue oxyacantha Dod. In hortis Italiæ nomine spinæ Christi colitur, cuius folia ratione culturæ, multò sunt longiora, spinis dein duplo maioribus flauescentibus, dimidiam stellam efformantibus. IV. Vua crispa (ab intortis & veluti crispis foliis) licet quibusdam Rhamni species, aliis Oeson Candidum Theophrasti, aliis Vritis precia Plinii censeatur, attamen Ceanothum spinam Theophrasti credimus. Vua crispa, Trag. Fuch. Dod. Gal. & fol. Lon. Ges. hor. Lob. Tab. Vua spina, Lac. Cast. Cæs. Crispina vua, Cord. in Diosc. Ceanothus asper, Ges. hor. Grossularia Thal. Grossularia alba (quod grossorum exiguorum imaginem referat) Lugd. Variat, quòd domestica frutescat & fructu sit cerasi magnitudine: syluestris per omnia minor: fructus item maturus flauescit, nonnunquam subrubet. V. Ribes vulgaris. Ribes hortense, Trag. Ribes, Fuch. Lac. Lon. Ges. hor. Taber. Ribes Arabum, Lob. Ribesium fructu rubro & Ribes Serapioni, Dod. Vua vrsi Galeni, Dod. Gal. Ceanothus leuis, Ges. hor. Grossularia rubra, Lugd. Ribes vulgare baccis rubris, Cam. Hæc duplex, communiter in hortis colitur fructu subacido; in montosis tamen Bernensium & Marchionatus syluestribus sed fructu per omnia minore, baccisq; rarioribus reperitur: habetur & fructu dulci, aliàs à vulgari nil differens: sic & illius species quædam rubro flore, foliis & fructu maioribus: in hortu Illust. Ducis VVirtenbergici Stutgardiæ baccis habetur vnionum instar candidis. Est & fructu nigro, Ammomum quibusdam, maioribus quoque & minoribus baccis varians. Bellonius meminit & Ribes foliis oxylapathi: alia tamen est Rauvvolfij figura.

Κυνόσβατος. RVBVS CANIS. CAP. CVI.

FRutex est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fuluescit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: feruefacti enim ij in vino, mox poti, arteriam infestant.

Rubum canis non esse rosam syluestrē.

NOn equidem putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quadantenus similes, quas Moschette vulgò vocamus, quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quoduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quod canis Rubus rosæ similis esset, non autem quod arboris instar assurgeret, rubo longe maior, quodq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dissidere videtur, fructumq; mittere non modò oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multo crassiorem. In eam autem sententiam non modo me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plin. quandoquidem ipse lib. VIII. *cap.* XLI. *peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton .i. caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib.* XXV. *cap.* II. *vbi illud etiam addidit, quod apud veteres nil aliud cynorrhodon erat, quam spongiola illa, quæ mediis syluestrium rosarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa syluestri longe diuersum fecit, vt videre est libro* XXIIII. *cap.* XIIII. *vbi ait, cynosbaton folio esse vestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit Theophrastus lib.* III. *cap.* XVIII. *de plantarum historia, vbi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio viticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap* VI. *particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum virgis, tum foliis constant, & florem minus odoratum minusq; coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum* κυνόῤῥοδον, *alterum* κυνόσβατος *à Græcis appellatur.*

Marcelli & Monachorū lapsus, cynosbaton & cynorrhodon idem credentes.

Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoq; in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararunt: ex quo aliquis facile iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quod dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit.

Serapio de canino rubo.

Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quod omnino compertum haberet, hunc à rosis quam plurimùm differre. Illud insuper

addi-

addiderim, quòd cùm roſæ ſylueſtres ferè omnes non leuiter ex albo purpureſcant, cynosbato verò flos perpetuò ſit candidus, non eſt ligitimè aſſerendum, ſylueſtrem roſam eſſe cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus ſatis (vt arbitror) liquet, canirubum à ſylueſtri roſa longè abeſſe, tantoq́; magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. 9. de plantarum hiſtoria, caninæ ſentis fructum auerſo flatu colligendum eſſe, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonſtrat, ſuper eo vel tenuem quandam lanuginem, vel quid puluerulenti inſidere, quod ſi à vento expellatur in colligentium oculos, facile ijs cæcitatem inducat, quod tamen in ſylueſtrium roſarum fructibus nunquam viſitur. Sed neſcio quo iudicio quave authoritate Cynosbati plantam naſci apud Pelignos & Ethruſcos ſcribat aduerſarius quidam, eamq́; arbores ſcandere, quum manifeſtò ſcribat Dioſcorides fruticem eſſe arboris inſtar, & poſteritatis memoriæ prodiderit Theophraſtus Canirubum medium eſſe inter arborem & fruticem, malo punicæ proximum. Meminit Rubi canis Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Huius fruticis fructus non ſegniter adſtringit, folia verò mediocriter: itaque particularis eius vſus haud ignotus eſt. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ ſpeciem habet, ceu arteriæ infeſtum. Frutex is Græce κυνόσβατος vocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè Rouo canino.

Rubi canis vires ex Gal.

Nomina.

Κύπρος. LIGVSTRVM. CAP. CVII.

Liguſtrum arbor eſt oleæ foliis circum ramos ſimilibus, latioribus, mollioribus & colore viridioribus: flore candido, [muſcoſo,] odorato: ſemine ſambuci, nigro. Optimum naſcitur in Canope, & Aſcalone. Folia aſtrictoriã vim habent: quare commanducata vlceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculiſque proſunt: decocto eorundem igni ambuſta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ ſucco maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem ſedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos, ſi quæ feruenti natura prædita ſint, aſſumat.

βοτρυώδη, i. racemoſo leg. Orib.

I. LIGVSTRVM.

Liguſtrum in Hetruria Guiſtrico corrupta voce vulgus noſtrum appellare conſueuit: quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella, quidam Chambroſſene vulgò vocant. Mauritanis verò Alcanna nominatur. Naſcitur frequens in ſepibus ac nemoribus, ſecus vias paſsim in Italia. Floret abeunte vere, & ineunte æſtate, flore muſcoſo, vel (quandoquidem Oribaſius legit βοτρυώδη) racemoſo, candido, odore ſuaui, ſed qui decerptus ſtatim flacceſcat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores ac nigriores, ſapore amaro ac iniucundo, purpureo intus ſucco: hæ ſua in arbore hyeme ferè tota perdurant incorrupta, quib. aues veſcuntur, præſertimq́; merulæ ac turdi. Folia edit oleaginea, latiora, molliora tamen ac viridiora, adſtringentis guſtus. Virgas habet lentas, flexileſq́;, ſolida tamen materie, è quibus caueæ fiunt ad canoras ſeruandas auiculas, ac virgæ ad inſtruendos equos. Sunt qui baccas à Virgilio vacinia vocari putent, ſed meo quidem iudicio non rectè plane ſentiunt. Quemadmodũ nec Fuchſius qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα vacinia eſſe putat: ſiquidem vacinium florem, non fructum eſſe pluribus conſtat. Cæterum in nothis Dioſcoridis ſtirpium nomenclaturis legitur, Hyacinthum vaciniũ Romanis fuiſſe vocatum. Ex quo facilè crediderim, vacinium Virgilio nil aliud deſignare quã Hyacinthum. Neque mirum eſt, quod Virgilius Hyacinthum vacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum violis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc noſtram ſententiam comprobat Virgilius: quippe qui ſemper vacinia floribus admiſcet, ijsdemq́; comparat, non autem fructibus. Quod maniſeſtè declarauit in Bucolicis, vbi de vacinio ſic cecinit, primo Eclog. II.

Liguſtri conſideratio & hiſtoria.

Vacinia.

Fuchſii error.

Hyacinthus vacinium eſt.

Alba liguſtra cadunt, vacinia nigra leguntur. Deinde in eadem:
Mollia luteola pingit vacinia caltha. Item in vltima:
Et nigræ violæ ſunt, & vacinia nigra.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, vacinium eſſe Irim. Siquidem præterquam quòd nunquam legerim Irim in coronas veniſſe, color non æque promptè correſpondet, quod varius adeo ſit, vt non aliunde ſibi nomen comparauerit, quàm à cæleſtis arcus colorum varietate. Adde etiam, quod cùm Iridis flos omnium fragiliſsimus caduciſsimusq́; ſit, poeta nullo pacto hunc liguſtro prætuliſſet. Quidam Liguſtrum eam conuolouli ſpeciem eſſe autumant, quæ ſepibus, fruticibus & arbuſtis ſe circumuoluit, ac etiam ſæpius vitium palis in vinetis, flore candido, lilij, ſeu calathi effigie, quam ego læuem eſſe ſmilacem nunquam dubitaui: è quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilij commentator Ecloga ſecunda Bucolicorum. Nempe falſus (vt arbitror) quòd neglexerit in hac hiſtoria Plinium conſulere, Dioſcoridem & alios de ſtirpium natura diſſerentes. Non defuerunt etiam qui exiſtimauerint liguſtrum eſſe Mauritanorum caprifolium, quod ſane nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis pyxacantha ſeu lycium, non autẽ periclymenon, vt Ruellio placet: ſed iſti quoq́; à veritate deſciſcunt. Nec in minori ſane errore verſatur quidã nouus Herbarius, quippe qui cenſeat Cyprum & Liguſtrũ diuerſas eſſe ſtirpes: idq́; tam friuolis argumentis ex Plinio deſumptis, vt ea potius cõtra illum, quàm pro illo faciant: hallucinatur profectò qui nõ videt Liguſtrũ omnib. ſuis notis referre Cyprum. Prouenit.n. Liguſtrum folijs circum ramos oleæ ſimilibus, latioribus tamen, mollioribus ac viridioribus, guſtu adſtringenti: quinetiam & flores edit, candidos, muſcoſos,

Marcellus reprehenditur.

Liguſtrum conuolouli ſpecies Seruio Gram.

Herbarii cuiuſdam error cyprum & liguſtrum diuerſa cenſentis.

racemo-

racemososq́ʒ, & fructum nigrum, Sambuci baccis æmulum. Præterea si Ligustri facultates expendamus, nullum reperiri posse medicum tam inexpertum crediderim, qui non nouerit ligustrum ijs omnibus præstare viribus, quib. pollere Cyprum scriptum reliquerunt Dioscorides, & Galenus. Atqui Herbario illi venia danda est, quod is noscendis tantum plantis, non autem earum facultatibus examinandis operam nauarit. Verùm videat is quo pacto Plinij verbis suam tueatur sententiam, cum ipse lib. 24. cap. 10. affirmanter scribat, Ligustrum eandem esse arborem, quæ in Oriente Cypros appellatur. Patiam, cum ipse lib. 24. cap. 10. affirmanter scribat, quod plurimum præstat ad vulnerum inflammationes: valet idem &

Liguſtrinum oleum & eius vires. *ratur è Ligustri floribus oleum, ijs in oleo insolatis, quod plurimum præstat ad vulnerum inflammationes: valet idem & ad capitis dolorem à bile prouenientem. Fit etiam è floribus aqua non inodora, ad ea sanè vtilis, quæ refrigerationem, & adstrictionem postulant. Eadem pota auxiliatur cœliacis, dysentericis, & cæteris alui fluxionibus affectis: vterinas quoqʒ*

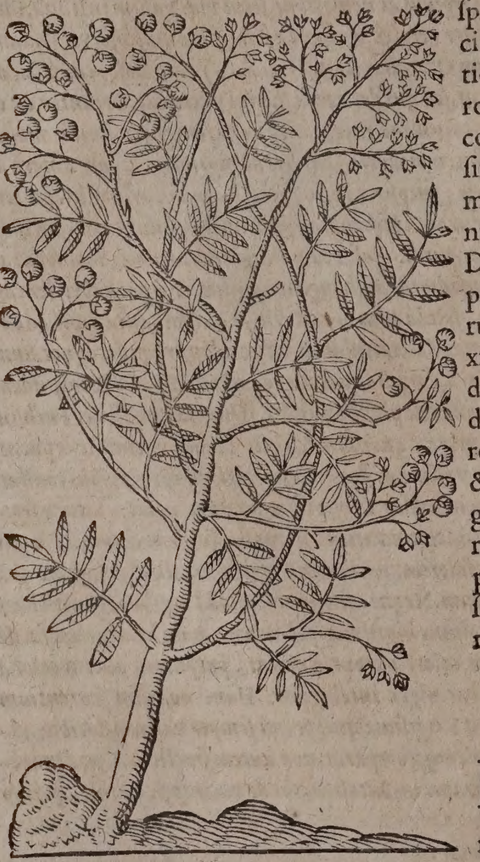
Liguſtrina aqua, & eius vires. *fluxiones cohibet tam bibita, quàm supposita. Datur eadem vtiliter potanda sanguinem reijcientibus, sicut oculorum fluxiones, per se, aut cum pompholyge adhibita. Ligustri meminit Galenus lib. VII. simp. med. sic inquiens: Cypri seu ligustri*

Liguſtri vires ex Galeno. *folia, summaq́ʒ germina in vsum veniunt, & facultatis, & temperamenti maximè misti: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modicè calida, habentq́ʒ etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaqʒ eorum decocto quidam ambusta fouent. Vtuntur verò etiam aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos: nam absque molestia & morsu desiccant. Quinetiam sponte prouenientibus in ore vlceribus, aphthodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accommoda sunt.*

Nomina. *Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis verò Ligustrum appellatur. Mauritanis, Kenne, Henne seu Hanne: Officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambrossene: Germanis,* Rheinweiden / Beinhöltzlein vnnd Mundholtz: *Hispanis, Alfena, siue Albena: Gallis, Du troesne siue Trezillon: Bohemis Ptacij Zob.*

Cyprus Dioſcoridis, idem ne ſit cum Liguſtro noſtro, & Henne Arabum, ampla eſt controuerſia alibi tractanda: hoc in loco duas poſuimus figuras: alteram vulgaris Liguſtri, alteram Ægyptiaci. I. Liguſtrum vulgare, C. B. Liguſtrum, Brun. Fuch. Lac. Geſ. hor. (cui & phillyrea) Lob. Thal. Tab. Liguſtrum, Cyprus, Trag. Cord. in Dioſ. Coſt. Lugd. Cæſ. Phillyrea, Dodo. Gal. (& liguſtrum Plinii) & fol. Liguſtrum maius & minus, Lon. Flore eſt albo, at ſubluteo reperiri aiunt. II. Liguſtrum Ægyptiacum arbor eſt Liguſtro ſimilis, quæ in multos ramos brachiatur, quos folia Liguſtrinis anguſtiora & candidiora, vt in Lentiſco diſpoſita cingunt: in ramulorum ſummitatibus flores racematim diſpoſiti conſpiciuntur, qui nō albi ſed cinericei, figura ſambucinis proximi, at minores, odore Liguſtrinis ſuauiores & acutiores: quibus ſuccedunt fructus ſeu baccæ inſtar coriandri rotundæ, quę tanquam in folliculo multa ſemina nigra parua concludunt (quæ ipſimet ex baccis ſumpſimus.) Hæc copioſiſſima & notiſſima in Ægypto, quæ & in Canope (Alpino monente) vbi Dioſcorides ſuum Liguſtrum notauit, prouenit. Foliis adſtrictoria & exſiccans vis ineſt, qualē ſuo Liguſtro Dioſcorides, & ſuæ Alcannæ Auicenna tribuit. Quare Ægyptii, apud quos Elhenne ac Tamarhendi nominatur, foliorum puluere ad vlcera oris, gingiuarum & pudendorum maximè vtuntur: eundem cum mulſa miſcentes & emplaſtri modo pedibus applicantes, fluxiones humidas pedum, eorundem ſudores & fœtores, exſiccando tollunt. Mulieres puluerem foliorum aquæ miſcentes auream reddunt, qua manus & pedes aureo colore ad ornatum inficiunt. Vtuntur & Ægyptii foliis in commerciis ad tingendum aureo colore. Flores quinetiam capiti dolenti (vt & Dioſcorides monuit) applicant, ſed ſine aceto. Huius iconem Alpinus etiam propoſuit: & ſimilem hiſtoria Lugdunenſis ex Rauwolfii itinerario, Cypri Græcorum & Liguſtri Latinorum nomine.

II. LIGVSTRVM ÆGYPTIACUM.

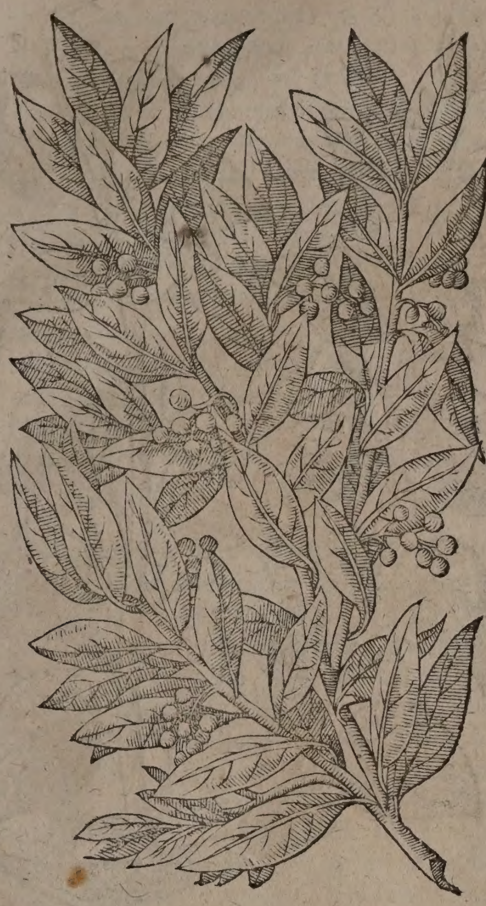
φιλλυρέα. PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHillyrea arbor eſt liguſtri magnitudine, foliis oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentiſci, nigro, ſubdulci, racematim cohærente: aſperis naſcitur. Huius folia aſtringunt: ad eadem vtilia, ad quæ oleaſter, cùm aſtrictione eſt opus: maximè ad oris vlcera commanducata, aut ſi decocto colluantur: pota vrinam, ac menſes cient.

Phillyreæ, & Tiliæ confid. *REcentiores Dioscoridis interpretes, vt Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic descriptam à Dioscoride, eam esse arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falsi nominis similitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλλύρα, non autem φιλλυρέα, dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertisset, alter alterum secuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum vertentes. Quo factum est, vt multis sit persuasum, vel quòd Dioscorides tiliam nunquam viderit, vel quod illi à vulgari tilia alia esset longe diuersa, vtpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quod Dioscorides tiliam seorsum à phillyrea cognouerit, vel saltem in*

Interpretum Dioſc. lapſus. *ijs plantis discrimen posuerit, satis perspicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, vbi hæc verba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φιλλυρίνοις. Quæ sanè voces Græcæ non solùm quod rectè vertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, sed quod postrema quidem non à φιλλυρέα, sed à φιλλύρα, quæ Latinis tilia est, deduci poßit, abunde declarant, has plantas diuersas esse in hoc ipso auctore. Porrò hinc facile comprehendi potest quod illi non solùm nomina, sed etiam rem confuderint: nam si tiliam cognouissent, nulli dubium est, quin phillyream Dioscoridis proprio nomine separassent à philyra, hoc est tilia Theophrasti, qui eam lib. III. cap. X. de plantarum historia*

I. PHILLYREA.

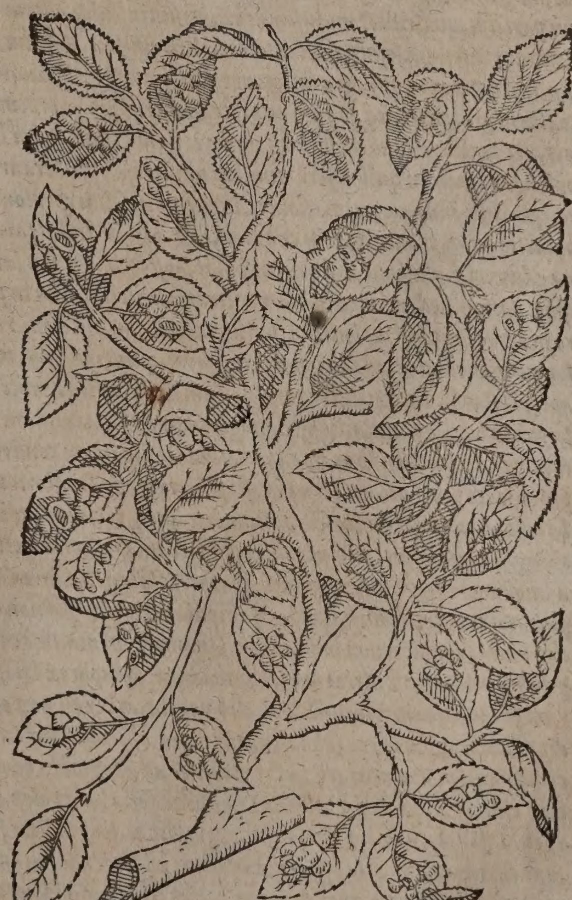
II. PHILLYREA MEDIA.

III. PHILLYREA ANGV-stifolia.

IV. TILIA MAS.

storia his verbis memoriæ prodidit. TILIA *quædam mas est, quædam fœmina. Distant inter se tum materie, tum totius corporis forma, & quod altera sit fructifera, altera vero sterilis. Nam mas arbor est magna, patentibus ramis: materies mari dura, flaua, nodosior, spißiorq́ue: fœminæ candidior: & cortex mari craßior, detractusq́ue inflexibilis propter duritiam est: fœminæ candidior, flexibilior tenaxq́ue, ex quo cistas faciunt, item fœminæ odoratior: & mas sterilis, nulloq́ue flore est:* Tiliæ historia.

V. TILIA FOEMINA.

VI. MAHALEB.

re est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumq́; futurum, pediculo
altero annexus, viridis dum in calycula est, detectus autem leuiter flauus: floret cum vrbanis. Fructus oblongus, orbicula-
tus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis, veluti neruis eminentibus, inq́; acutum, cum sese contrahenti-
bus partitus, qui scilicet maiusculus est, minutiusculus autem cõfusior constat: cùm ille maiusculus scabitur, paruula quæ-
dam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium & cortex dulcia, suauiaq́;: folium fœminæ forma hederace-
um, nisi quod in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius, tamen de medio in acutius
coactum prætendit, seq́; prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter, atq; serratum. Medullam exiguam materies conti-
net, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle est: hæc de tilia Theophrastus. Mas folia fert lata,
oblonga tamen, in quibus ferè omnibus numerosæ extuberant bullæ, in quibus muscæ gignuntur, quæ tandem arescentibus
receptaculis, inde gregatim euolant. Prouenit in syluis & montibus, saxosis locis. Fœmina non solùm in montibus, sed in
planitie quoq; prouenit, ac in cæmiterijs, & ædium areis. Quid de maris facultatibus scribam, hactenus non habeo. Fœmi-
na adstringit, glutinat, discutit, inspissat, abstergit. Quibus sanè notis ad amussim respõdent nostræ tiliæ, quarum hic ima-
gines damus. Sed eas, mea quidem sententia, non inuenias in phillyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa ve-
rò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ vocant paradysi, non absimilis: illi verò ob-
longus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, veluti neruis, disiunctus, cui intus semen atriplicis instar: quod
apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas amplitudoq́;, ac ramorum densitas: nam phillyrea Dio-
scoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquàm mo-
Plinii lapsus. *dica, tamen cum sensibus, & experimento contrarium constet, credendum certè putauerim, Plinium quoq; deceptum pro-*
pinquitate vocabuli, & Theophrasti philyram, & Dioscoridis phillyream simul confudisse: à quibus facilè ea, quæ de tilia
scripsit, accepit. In quam sententiam hæc quoq; ratio me deducit, quod Plinius vni tantùm speciei, scilicet nostræ vulgari
tiliæ, vires attribuit, quibus pollere phillyream Dioscorides est auctor, præter alias plures, quæ ipsi tiliæ sunt propriæ, quem-
admodum fecit & Ruellius illum secutus. Est itaq; Phillyrea arbor à Tilia vtraq; valde diuersa, cuius imago, quam hic ap-
pinximus, descriptioni haud parũ astipulari videtur: sed non ob id affirmare ausim, hanc legitimam esse Phillyream, quòd
eius baccæ subdulces non habeantur. Quamobrem minimè eorum sententiæ subscribam, qui ligustrum de quo superiori ca-
Mahaleb à Phillyrea discrimen. *pite disseruimus, Phillyream esse contendunt. Serapio ex Dioscoride transcribens, Phillyream* MAHALEB *appellat. Ve-*
rùm planta, quam nonnulli Mahaleb vocant, arbor est non admodum procera, folijs Tiliæ haud longe absimilibus: flores e-
dit albos, è quibus baccæ subnascuntur nigræ, ossiculo intus cerasorum paulo minore, in quo nucleus reconditur, cuiusq́; bac-
carum nucleis Vnguentarij nostri vtuntur, ad smegmata odorata paranda, Dioscoridis Phillyreæ haudquaquam respon-
dere videtur. Siquidem Phillyrea Dioscoridi folia habet oleæ, sed latiora, & baccas racematim cohærentes: quæ quidem no-
tæ in Mahaleb, cuius imaginem hic expressimus, longe aliter se habent. Verum etsi negauerim hanc esse Phillyream, non de-
sunt tamen argumenta, quæ me inducunt ad credendum eandem legitimum esse Mahaleb, de quo Arabes scripserunt, quod
videam apud Arabes, quos in eodem capite citat Serapio, eorum Mahaleb à Phillyrea plurimum facultate differre. Philly-
rea enim Dioscoridi adstringit oleæ agrestis modo. Serapioni vero, Aben mesuai & Rasis testimonio excalfacit & emollit.
Serap. lapsus. *Id quod vulgaris Mahaleb nuclei, quorum tantum est vsus, manifesto præstant: nam cutis asperitatem, duritiemq́; facilè*
tum emolliunt, tum læuigant illiti, confrictive. Quapropter eos haud aberrare crediderim, qui plantam, cuius hic imagi-
nem damus, Mahaleb Arabum legitimam esse censent. Atqui non parum hoc in loco aberrasse Serapionem animaduerto,
Mahaleb vires ex Auic. *quod putarit Dioscoridis Phillyreã ab Arabico Mahaleb nihil differre. Mahaleb Auicennæ abstergit, attenuat, resoluit &*
dolores

dolores ſedat: ideoq; nuclei contuſi vtiliter illinuntur iliorum, & dorſi doloribus: id quod magis præſtat oleum ex ijs expreſſum: ex melicrato pota, animi deliquiis ſubuenit. Datur quoq; aduerſus coli cruciatus, & renum calculos. Cæteris verò Arabicis, quorum authoritate nititur Serapio, ventris tineas pellit, & vrinam cit: quæ omnia Mahaleb communis vſus præſtare poſſe non ambigimus. Huius plantam miſit ad me primum Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, rei plantariæ admodum ſtudioſus: & deinde eandem quoq; miſit Franciſcus Calzolarius Myropola Veronenſis ad auream Campanam, vir quidem medicæ materiæ haud ignarus. Adamus Lonicerus in ſuo de ſtirpium hiſtoria libro conſtanter aſſerit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, liguſtrum & phillyream vnam & eandem eſſe plantam: contenditq; caput hoc omnino Dioſcoridis ſpurium eſſe. Adami Loniceri error. *Verùm is ideo hallucinatus videtur, quod primùm phillyreæ delineatio à liguſtro, quod Græcis κύπρος dicitur, non parum diſſentiat: ſecundo quod non ſolum codices Dioſcoridis Græci, & ij quidem probatiſſimi, habeant phillyream: ſed etiam Oribaſij codex manu ſcriptus, in quem ipſe ex Dioſcoride ſimplicia tranſtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus & Serapio, qui Arabico ſermone phillyream Mahaleb appellauit. Tiliæ cortex* Tiliæ vires. *commanſus, ac inde illitus vulneribus recentibus agglutinandis efficax eſt. Folia verò trita, & aqua conſperſa pedum tumores diſcutiunt. Humor è medulla caſtratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq; continet. Aqua è floribus deſtillata ſua peculiari dote datur vtiliter Epilepticis. Ligni carbones in puluerem tuſi, auxiliantur his qui ab alto deuoluuntur fractis ac contuſis.* Nomina. *Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis item Phillyrea vocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillyrea. Mahaleb: Mauritanis ſic dicta vnguentariis: Italis, Machalep. Quæ verò Grecè φιλύρα, Latine Tilia, pariter & Italicè ſiue Teio nominatur: Germanicè, Linden: Bohemice Lypa: Gallis Tilleu femelle. Mas vero Tilia, Græcis φιλύρα ἐνόρχης: Italis, Tilia maſchio & Carpino nero: Germanis Steinlinden: Gallis Tilleu maſle.*

Phillyream ſunt qui eandem cum Liguſtro cenſeant: alii qui Tiliam interpretantur, quæ apud Theophraſtum philyra dicitur: at hæc Dioſcoridis, videtur à Theophraſto phylica dicta. Genera quinque Cluſius propoſuit, de quibus aliàs. Quam Matthiolus proponit racemoſam, ad imitationem textus Dioſcoridei, niſi racemos haberet phillyream arborem Gallo prouinciæ Aduerſariorum, Lobelii & Lugd. herbarii diceremus. Camerarius vna figura tres differentias oſtendit, alteram latis, alteram anguſtis & tertiã medio modo ſe habentibus foliis, vt nihil obſtet Dioſcoridis deſcriptioni folia oleæ latiora Phillyreæ tribuentis. Has diuerſas ſpecies & adhuc alias, de quibus in hiſtoria, circa Monſpelium obſeruauimus, cuius nomine ad Matthioli figuram adiecimus adhuc mediam & anguſtifoliam: quæ enim II. eſt, dicitur Phillyrea Narbonenſis Lob. Phillyrea tertia Cluſio hiſp. Taber. Phillyrea Penæ maior & Alaternus maior Dalechampii Lugd. Phillyrea media Camer. ad Matth. Cyprus latiore folio, Dodo. fol. Ilatrum, Cæſalpino: hæc breuis eſto deſcriptio: Arbuſcula eſt, viri altitudinem non facilè ſuperans, ramoſa, cortice rugoſo eoq; candicante: foliis oblongis, integris, acuminatis, firmis, ex viridi nigricantibus, ſaporis adſtringentis: floribus oleæ ſimilibus, puſillis, ex herbaceo candidis, inter foliorum exortus congeſtis: quib. ſuccedunt fructus racematim inter folia propendentes, rotundi, nigri, magnitudine fructus Myrti, qui nucleum oſſeum cortici fragili alboq; incluſum continent. Non longè Monſpeſſulo obſeruauimus, via qua itur ad ſtagna. III. quam anguſtifoliam vocamus, (licet & aliam anguſtiorem humilioremq; habeamus) Phillyrea anguſtifolia dicitur Lobelo: & Cam. ad Matth. Phillyrea quarta Cluſ. hiſp. & Taber. Phillyrea minor Penę, & Alaternus minor Dalechampii, Lug. Cyprus, Dod. fol. Oleaſtrũ Monſpelienſes dum apud ipſos eſſem, vocabant. Hæc priore humilior magiſq; à radice ramoſa, ramis minoribus, cortice nigriore veſtitis, foliis ſalignis, anguſtis, nigricantibus, amaris: floribus ad foliorum exortus circa ramulos congeſtis, candicantibus: quibus ſuccedunt fructus nigri paruis pedicellis inſidentes, baccarum Myrti magnitudine, in quibus oſſiculum durum cõtinetur. In ſepibus Monſpelliacis legimus. IIII. Tilia mas, Tilia mas noua. quæ hic proponitur, vt & à Lob. Lug. & Tab. Carpinus nigra dicitur Caſtori: & nobis Vlmus, aut certè eius aliqua ſpecies eſſe videtur: aliam enim marem agnoſcimus, cuius deſcriptionem ſubiicere placuit; figuram hiſtoriæ noſtræ additurі: Arbor eſt craſſo caudice, ramoſa, materia vti Tiliarum robuſta, cortice lanuginoſo, ſubruffo: foliis magnis, quæ vix rotundantur, vt in fœmina fit, monente Theophraſto 3. hiſt. 10. ſed in acutum angulum deſinunt, Mori ſatiuæ foliis quoad formam ſimillima, eo excepto, quod profundè ſint ſerrata, ex virore nigricantia, prona verò parte ſplendentia, Tiliæ fœminæ vulgaris, foliis triplo & quadruplo maiora: in qua hactenus nec florem, nec fructum videre licuit. Quam tamen ab annis ſeptendecim nunc obſeruaui, cum in monte noſtro Muteto (quo ſtudioſos ſingulis annis deducere ſolemus) verè Appollineo ob plantarum copiam, plures ſint arbores. Tilia fæmina non eſt, nec etiam Tilia ſylueſtris Tragi, cui folia multo minora: fortè Tilia mas Theophraſti 3. hiſt. 11. quam ſterilẽ & nullo flore eſſe ſcribit. V. Tilia fœmina Plinii ſeu Phillyra Theophraſti C.B. aliis Tilia ſimpliciter, aliis Tilia fœmina dicitur: ad radices antiquarum Tiliarum ſæpenumero extuberantias & excreſcentias obſeruare licet, quemadmodum iuxta antiquas quercus vuarum forma reperiuntur. VI. Chamæceraſus petræa. C.B. Mahaleb, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Ceraſus ſylueſtris, Trago, Chamæceraſus alia quam Punicè Mahaleb vocant, Geſ. hor. Phillyrea Arabicè Mahaleb, Geſ. ad hiſt. Cordi. Macaleb, Geſneri & Matthioli, Lob. Machalepum Tabernæmontano.

Κίστος. CISTVS. CAP. CIX.

CIſtus quem aliqui citharon, aut ciſſaron vocant, ramoſus frutex eſt, ſed improcerus, a folioſus: ſaxoſis locis naſcens: foliis rotundis, b acerbis, hirſutis, flos † maſculo c vt mali punicæ, fæminæ albet. Vis aſtringens: vnde flores in vino auſtero bis in die poti, proſunt dyſentericis, & nomas per ſe illiti cohibent: vetuſtati vlcerum, & igni ambuſtis cum cerato medentur. Hypociſtis rhobethron, aut cytinus á nonnullis cognominata, iuxta ciſti radices naſcitur, floris punici ſimilitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque vt in lycio proſequuntur. Vires acaciæ habet, verùm aliquanto magis ſiccat & aſtringit. Prodeſt dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus, fœminarum profluuio & pota & indita.

a Meum φυλλώδης. i. folioſa. Cat. verò ξυλώδης. i. lignoſa.

b Meum μέλανα. i. nigra, ſed Ca. cum Ruellio στρυφνά. i. acerba.

c Cata. ὡσπερρόδα. i vt roſæ.

I. CISTVS MAS.

II. CISTVS FOEMINA.

III. HYPOCISTIS.

Cisti & hypocistidis consideratio & historia.

Hypocistis.

Cistus, hirci barbula.

Fuchsii error dum hypocistin fungum putat.

Hypocistidis succedanea.

Plinii lapsus cistum cum cisso confundentis.

Nascitur vterq; Cistus, è cuius radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apennino monte. Fœmina in collibus aridis ac saxosis: copiosa in agro Patauino. Duum est generum: Alterum mas: alterum fœmina. Arbuscula Cistus est pumila, ramosa tamen & foliosa, saxosis ac aridis locis nascens. Mas folijs est rotūdis, crispis, acerbis, hirsutis, albicantibus. Flos mari vt mali punici, fœminæ vero albus, & cisti maris longè minoribus, & folia oblonga Saluiæ æmula, albicantia & hirsuta. Hanc rustici Patauini Syluestrem Saluiam vocant. Hypocistis verò iuxta vtriusq; Cisti radices, quinetiam Ladani nascitur, floris punici figura, vel potius Orobanches fastigijs colore vario. Liquatur Acaciæ modo: cæterum tunditur recens, elicitur ex eo succus ad medicamenta, & subinde insolatur & asseruatur ad vsum: siccat enim & potenter adstringit. Quare probi quidem, ac diligentes seplasiarij omni studio atq; ope niti deberent, vt sibi vtrunque genus cum hypocistide vel ex Apennino ipso, vel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non possit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ vsum veniunt, antidota ac medicamenta. Namq; hypocistin, qua passim vtuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes, ac vt concrescat, insolantes. Errandi tamen ac simul imposturam faciendi causam dederunt Arabes, quòd cistum hirci barbulam appellent. Quo factum est, vt ij omnino aberrauerint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα vocant, illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti nō modò seipsos decipiunt, sed etiam alios, qui passim adulterina hypocistide vtuntur. Atqui Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem secundo edidit, vbi pastillos ex succino perpendit, non sine magno errore (pace viri eruditi dixerim) putat hypocistim fungum esse. Quandoquidem hypocistis non fungus est, sed veluti germen, quod è cisti radicibus pullulat, effigie ferè punicorum cytinos repræsentans, vt optimè sciunt ij, apud quos cisti plantæ copiosæ proueniunt. Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides, vt etiam habetur in Galenicis succedaneis, qua illius vice vti possent officinæ, si modo & ea careret adulterio. Potest etiamnum, si desit hypocistis, assumi eius loco floris agrestis punicæ succus, quippe qui eadem præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride. Plinius deceptus vocabulorum germanitate

ineptè

ineptè ſatis, meo iudicio, commiſcet ciſti, & ciſsi hiſtoriam: quamobrem non immeritò eum damnauit doctiſsimus Leonicenus. Ciſti meminit Gal. lib. 7. ſimp. med. ſic inquiens. Ciſtus aut Ciſtarus frutex eſt guſtu adſtringens, omnibusq; particulatim operibus. Attamen folia & parua germina trita adeò deſiccant, adſtringuntq;, vt vulnera glutinare valeant. At flores ſunt magis efficaces, adeò vt cum vino poti dyſenterias, ventris imbecillitates, fluxusq; ac humiditates ſanent: cataplaſmatis ritu illita vlcerum putredinoſa iuuant. Eſt enim eorum facultas non inſtrenuè deſiccans, fereq; ſecundi exceſſus à temperatis abſoluti: adeo vero frutex hic frigidus eſt, vt tepidi caloris ſit particeps. Porro Hypociſtis, quam vocant, multo eſt magis aſtrictoria quam folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionū affectus, puta ſanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dyſentericosq; affectus. Quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, quæ videlicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic ſane ſtomachicis epithematis, hepaticisq; commiſcetur, & ex viperis confecto antidoto inditur, nimirum, quo corpora confirmet ac roboret. Ciſti & hypociſtidis vires ex Galeno.

Frutex Κίϛος, κίθαρον *aut* κίσσαρον, *Græcis dictus, Latinis quoq; Ciſtus appellatur: Arabibus, Ramiet, Altheis ſeu Ihaie althis: Italis Ciſto: Hiſpanis Cerguacos: Ciſtus fœmina, Græcis* Κίϛος θῆλυς: *Italis Ciſto femina: Patauinis Saluia ſaluega. Hypociſtis vero ſic Latina voce, quemadmodum* ὑποκιϛὶς, *Græcè dicitur: Arabice, Taratith: Italice Hypociſto: Hiſpanice Pultegras.* Nomina.

† *Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (vt puto) ſenſum ex Plinio tranſtulit Ruellius: quod verbum illud à Dioſcoride ſtudio fortaſſe breuitatis omiſſum, ſatius addendum eſſe duxerit, quam ſubintelligendum, quod etiam Hermolaus fecit.*

† *Nil mirum eſſe debet, quod Plinio duo tantum hypociſtidis genera prodantur, coloribus rufo & candido diſtincta: quandoquidem iis duntaxat Oribaſius quoq; contentus fuiſſe videtur lib. 12. vbi genus* χλωρόν, *hoc eſt, herbaceum, vt vulgati codices habent, non legitur.*

Κίϛον Gaza apud Theophraſtum 6. hiſto. interpretatus eſt Hederam, quia κισσοῦ pro κιϛοῦ (vt multa exemplaria habent) legit: quæ forte cauſa fuit Plinio, vt lib. 16. κισσὸν cum κίϛῳ confuderit, quod recte Leonicenus oſtendit, licet Collinutius & Polutianus pro Plinio pugnent. Ciſti duo genera facimus, Ciſtum non ladaniferam, & Ciſtum ladaniferam: illius duo genera, mas & fœmina: maris genera quinq; Cluſius hiſt. Hiſpanica propoſuit, quæ inter ſe foliorum forma, aut colore florum rubro, nunc ſaturatiore, nunc dilutiore differunt. Fœminæ plures ſpecies, aut elatior eſt & rectis virgis fruticat, aut ſupina eſt: rurſus vtrumq; genus colore floris variat, vel candidus eſt, vel luteus. Ad fœminam communem, nouem adhuc ſpecies Cluſius refert, nam cum florem roſeum aut purpureum non habeant, qualem in mare requirit Dioſcorides, recte ad fœminam referuntur. His adiicit Ciſti ſpeciem Lobelus & exoticam Ciſtifoliam: ſic & Cluſius hiſt. Pannonica Chamæciſti quatuor propoſuit differentias. I. Ciſtus mas Matthiolo Lac. Ciſtus maſculus, Lonic. Ciſtus mas folio rotundiore Matthioli, Lug. forte ciſtus mas quartus Cluſ. hiſt. hiſp. At Matthiolus in ſuis editionibus, diuerſas proponit icones: inter magnas enim figuras habet Ciſtum, cuius folia ex rotunditate oblonga ſunt, inter minores hanc proponit foliis rotundis, procul dubio imitari volens Dioſcoridis deſcriptionem, qui talia in Ciſto requirit folia. Cum vero talibus foliis marē hactenus non viderimus, ſed oblongis, adpoſuimus figuram talem ſub Hypociſtide. Dicitur Ciſtus, Dodo. Ciſtus mas, Lob. Cam. Ciſtus mas primus, Cluſio & Lugd. Ciſtus mas latifolius, Tab. Ciſti alterum genus Cæſalp. II. Ciſtus fœmina Matthioli, at maioribus floribus cæteri pingunt, ſed noluimus commentatori ſua mutare. III. Hypociſtis dicitur id quod ex ipſius & Ciſti & Ledi radicis medio pullulat: Limodori genus vocat Dodonæus. Reperitur rubra, flaua, pallida. Ciſti genera.

Λῆδον. LEDVM. Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

Est & alterum ciſti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex ſimili modo naſcens, longioribus foliis, & nigrioribus, quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum vis aſtringens, ac eoſdem, quos ciſtus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur: ſiquidem cum ciſti frondes paſcūtur capræ, hircique, pinguitudinem conſpicuè barba carpunt, & ſuo lentore villoſis cruribus adhæreſcētem reportant: quam depectentes incolæ colanteſque, cogunt in offas, & ita recondunt. Alii vero attractis funiculis, inſidentem fruticibus lentorem abſtergunt, conglomerantque in Ladanum. Maxime probatur odoratum, ſubuiride, [a] [facile molleſcens, quod arenas non collegit, nec ſqualore obſitum eſt, reſinoſum,] quale in Cypro gignitur. Arabicum vero, Libicumq; vilius. Natura ei ſpiſſandi, calfaciendi, molliendi: ora venarum patefacit: capillum fluentem continet, addito vino, myrrha & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum vino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite aut roſaceo infuſum: ſuffitu ſecundas eiicit: peſſis immiſtum vuluæ duritiem ſanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tuſſimque finiunt, & malagmata vtiliter inſeritur: aluum ſiſtit cum vino vetere potum, & vrinam ciet.

a Meū & Cat. εὐμάλακτον λιπαρόν, ἀμέτοχον ψάμμου, ἢ ψαφαρείας, ῥητινῶδες. i. facile molleſcens, pingue, expers arenę, nec friabile, ſed reſinosū.

Ladanum, quod vulgo alij appellant Laudano, alij vero Odano, tametſi plerumq; impoſtorum malitia adeo ſabulo, & aliis adulteriis ſit vitiatum, vt nihil valoris præſtet, ego tamen præſtantiſsimum ſæpius Venetiis emi ab vnguentariis, qui odoramenta conficiunt. Verum apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod ſyncerum purumq; ſit, rariſsime reperitur: cum eorum plurimi potius curent, vt rem minoris emāt, quam vt ſeligant legitima ab adulternis, quod tamen iniquum eſt, inhumanum ac deteſtabile crimen. Arbuſcula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter ciſti genera recenſetur. Cæterum Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (vt etiam in ſuperiori commentatione dictum eſt) ex ciſſo, id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falſo perſuaſum eſt quod non à ciſto, ſed ab hedera Ladanum legeretur. Duum eſt generum: alterum foliis grandioribus, alterum vero minoribus. Eſt ladani planta Ciſto fœminæ fere ſimilis, ſed longioribus foliis & nigrioribus, quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Prouenit in ſaxoſis, & apricis collibus in calidioribus regionibus. Ladanum, additur in emplaſtris, quæ ad roborandum ventriculum parantur. Atqui non modo id præſtare ladanum extrinſecus palam eſt, ſed etiam in catapotiis drachmæ pondere deuoratum, duabus horis à cœna: ſiquidem hoc modo concoctionem adiuuat. Additur in odoratis ſuffitibus.

Ladani conſideratio.

Plinii lapſus ladanum ex ciſſo colligentis.

Ladani vſus.

LEDVM.

bus. Consolidat antiqua vlcera, emplastri modo impositum. Purgatur Ladanum calore remollitum, & vino albo, & aqua rosacea deinde pluries elotum. Expetitur ita purgatum ad globos qui parantur aduersus pestilentem auram, Ambaro, Moscho, Caryophyllis, Santalo & Agallocho additis. Paratur ex optimo pinguiq; ladano ab vnguentarijs oleum odoratum hoc modo: Sumunt ladani præstantissimi libram: secant in tenuissimas portiones, & in æreo cacabo collocant, superadduntq; deinde aquæ rosarum senas vncias, & amygdalini olei dulcis vncias quatuor, posthac igni haud magno admouent, feruescereq; sinunt sesquihora: posthac tollunt, & toties percolant, quousq; clarum fiat. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus libr. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cistus aut Ladanum: in calidioribus regionibus hic Cistus proueniens, tametsi haud alius sit genere, quàm qui apud nos nascitur: eximiam tamen à regione ac peculiarem, digerentemq; caliditatem nactus est: atq; vtroq; à nostrate differt, tum quia frigiditatem deposuit, tum quia calorem assumpsit. Itaq; cætera quidem huius cisti, illis quæ in nostrate visuntur, similia sunt. Verùm Ladanũ, quod vocāt, ex eo prouenit, medicamentum primo excessu iam quoddammodo complete calidum, vt videlicet & secundum attingat, habens etiam adstrictionis paululum. Ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens siue malacticum, pariterq; moderatè digerens, ac videlicet etiam συμπεπτικὸν, hoc est concoquens. Emollit, digerit, concoquit, venarum ora patefacit & spissat. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad vteri vitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit & constringit adstrictione. Cæterùm alopecias & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, vtpote magis discussorias vires, quàm quæ Ladano insunt, poscentes: quippe proueniunt hæ ex prauis succis, lentis crassisq;, quos secantia ac digerentia medicamenta potissimum euocant atque euacuant. Cæterùm tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen vsque adeò tenuium partium, & desiccatoriæ, vt nimio plus desiccent, vnaq; cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis suppeditantem absumant, nam sic non tantum alopecia liberabunt, sed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Arbuscula, quæ Græcè λῆδον, Latinè similiter Ledum nominatur, Arabicè Chasus. Quod verò λάδανον Græci, Latini item Ladanum vocant: Mauritani, Loden siue Laden: Itali Laudano & Odano: Hispani, Xara.

Oleum ex Ladano quomodo paretur.

Ladani vires ex Galeno.

Nomina.

Cistus Ladanifera vel Ledum: Galeno cistus aut ladanum: Plinio Lada. Recentioribus Ledum & Cistus ledon. Huius genera decem Clusius hist. Hisp. proposuit: quibus tria adhuc Lobelus addit, & historia Lugdunensis, his omnibus & aliam nomine Ledi Bauhini adiecit. Ladanum verò, siue officinarum Laudanum, lenta est resinosa & odorata pinguedo, foliis & ramis Cisti ledi adhærens, quæ inde colligitur diuersimodè, qua de re Dioscorides, Plinius, Hermolaus & Bellonius.

Ἔβενος. EBENVS. CAP. CXI.

Ebenus optima habetur Æthiopica & nigra, nullos habens a venarum discursus, factitii cornus læuore: cum frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque b astringens. Suffitur iucundo odore supra carbones, sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufescit. Altera est Indica, c internatis segmentis candicantibus, & d modicè fuluis, item frequentibus maculis: cæterùm prior bonitate antecedit. e Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna consimilia pro ebeno væneunt. Quod discernitur ex eo, quòd fungosa sunt, & in purpureas assulas resoluũtur, nihil mordacitatis in gustu, nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum absterget: ad veteres destillationes, pustulasq; mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyriis vtatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes, ramentave vino Chio, die noctuq; macerata, in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipsa excolant, reliquaq; eundem in modum peragunt. Alii pro vino aqua vtuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi vsti modo, & ita siccis, scabrisq; lippitudinibus conducit.

a Meum κτηδόνας. i. pectines.

b Meum ὑποστύφουσα .i. subadstringens.

c Meum διαφύσεις λευκάς. i. lineas albas.

d Meũ & Cat. κιῤῥάς. i. fuluas.

e Meum ἔνιοι δὲ τὰ σησάμινα ἢ ἀκάνθινα καλοῦσι ξύλα ἐμφερῆ ὄντα, ἀντὶ ἐβένου πωλοῦσι. i. quidam Sesami, aut Acanthi ligna, quod illi simi lia sunt, pro Ebeno vendunt.

Credidit Theophrastus in India tantùm nasci Ebenum lib. 4. cap. 5. de historia plantarum, vbi sic habet. Ebenus quoq; eius regionis vernacula est. Huius duo genera constant: alterum materie laudatum pulchrumq;: alterum vile & vitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capescit: hæc Theophrastus. Quod etiam sensisse videtur Virgilius in Georgicis lib. 2. ita canens:

-sola India nigrum
Fert ebenum, solis est thurea virga Sabæis.

Plinius etiam lib. 12. cap. 4. Ebenum nusquam alibi, quàm in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiam vniuersam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddam fruticosi genus cytisi modo, in tota India dispersum. Herodotus verò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam solam ferre intellexisse videtur: quippe qui de Indica nullã fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palam est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non nisi ex ebeno

Ebeni consideratio ex Theoph. & Plinio.

Deorum ſimulachra fingunt, regesq; ex eo tantùm ſceptrum ſumunt: item pocula, craterasq; ex ebeno factitant, quòd ſanè credant contra maleficia efficaciſsimum eſſe, & quicquid veneficij fuerit, tractu eius auerti. Itaq; nihil mirum, ſi quod peregrinum in Italia importatur, ſummo ſit in pretio, cum etiam ab ipſis, quibus prouenit, maximo honore habeatur.

Ebenũ quando primum Romæ.

Ebenum ex India Romæ primum magnus Pompeius Mithridatico triumpho oſtendit, cuius materies denſiſsima omniũ conſtat: quo fit, vt quamuis multis annis exareſcat, non fluitet in aquis, ſed tota mergatur. Ebeni ſiccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: namq; innumeri viſuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos aptandosq; capillos: itemq; apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Pauſanias in libro primo, Græciam deſcribit. Audiui autem, inquit: Cyprium hominem oppido quàm peritum in herbarum generibus ad medendi vſum notandis, qui diceret, Ebenum nulla folia, nullumq; omnino fructum ferre, quin & ſtirpẽ nullam eſſe ſoli expoſitam: radices tantum terra occultari, quas eruant Aethiopes, atq; ij in primis, qui quo maximè loco reperiatur, norunt. Hæc ille: quæ etſi fabuloſa fortaſſe videantur, facilius tamen illi crediderim, quàm Anguillario, qui minorẽ Anagyrim, quam Ananienſes Eghenum vel Eghelum vocant, vocis tantum ſimilitudine fretus, ſecundum ebeni genus (ridenda ſanè opinione) Theophraſto eſſe cenſet.

Anguillara arguitur.

Cum Eghenus fœtidiſsima ſit planta, & ſcribant Theophraſtus, & Plinius id ebeni genus in India tantum naſci, & in India tota eſſe diſperſum. Redeo ad Pauſaniæ ebenũ, quod quidẽ fabuloſum haudquaquam exiſtimo, cum ſcribat Georgius Agricola foſsiliũ indagator maximus, reperiri etiam in Germania Ebenum foſſile, ad ſeptimi libri ferè calcem, his verbis.

Ebenum foſſile Agricolæ.

Quinetiam Hildesheimi intra terram aluminoſam iuxta lignum in lapidẽ mutatum, & in eius commiſſuris reperitur ebenum foſsile, quod & ſparſum in aliorũ lapidum cauernis, tanquã in aluo latere Theophraſtus non ignorauit. Stirps eſt nigra, folijs fructuq; carens, cornu politi modo ſplendidum, ſolida, ſed leuis, omnino aſpectu ſimilis gagatæ lapidi, ſed natura admodum diuerſa: nam ebenum ignem non ſentit, Gagates accenſus ardet & igni perit: Hæc ille. Cæterum an ebenum, quod ad nos affertur legitimum ſit (ſi Dioſcoridi credimus) non parum videtur dubitandum, quod ſuffitum nullo commendetur odore: verum quum cæteræ eius notæ legitimi ſint Ebeni, non omnino eorum opinio videtur reijcienda, qui nihil de ebeno dubitant, & præſertim cum Theophraſtus, & Plinius nullibi (quod legerim ſciuerimq;) odorati ebeni meminerint.

Ebeni vires ex Plinio.

Ebeni vires ſcripſit Plinius lib. 24. cap. 11. his verbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis vnicè mederi dicunt: lignoq; ad cotem trito cum paſſo caliginem diſcutit, ex aqua verò & radice albugines oculorum. Item tuſsim pari modo cum melle ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia aſſumunt.

Ebeni vires ex Galeno.

Ebeni meminit Gal. lib. 6. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Ebenus ex ijs lignis eſt, quæ trita cum aqua in ſuccum ſoluuntur, vt lapidum nonnulli. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi & tenuium partium. Quamobrẽ quæ pupillas offuſcant, extergere creditur: miſcetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad vlcera vetera, fluxiones & bullas, ſiue puſtulas accomoda ſunt: hactenus Galenus.

Guaiaci conſideratio, quod quibuſdam Ebenus.

Sunt qui lignum ex Indijs petitum, quod quidam GVAIACVM, nonnulli Guaiacanum, pleriq; verò lignum ſanctum appellant, cuius aduerſus Gallicam luem præcipuus eſt vſus, ebeni genus eſſe crediderint. Quod quidem nec aſſerere, nec negare auſim, quandoquidem nuſquam inuenerim apud quenquam tum veterum, tum recentiorum ſcriptorum, quas frondes, quos flores, quosq; fructus proferat ebenus. Illud tamen omnib. perſpicuum eſt, Guaiacum nihil, niſi ſumma nigritia, ab ebeno diſsidere, quæ in hoc ſummo ſplendore nigricat, in illo albeſcit: cæteris verò qualitatib. id maximè cum ebeno certat.

Guaiaci tria genera Manardo.

Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, vt in ſuis Epiſtolis doctiſsimè adnotauit Manardus Ferrarienſis: quod & nobis iamdiu planè compertum eſt, cum hæc omnia ſæpius nobis præ manib. fuerint. Primum itaq; genus craſsiori, vegetiorique mole conſtat, quo reſecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore verò ſubpallida & veluti perplexis lineis quibuſdã ad fuſcũ tendentib. per longũ interſecta. Alterũ caudice minori, nec adeo vegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu ſe diffundunt: intimæ verò, quæ pariter nigricant, minore ſatis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè ſanctũ appellant, caudice cæteris exiliore viſitur, intrinſecusq; & extrinſecus albicans, cuius materies lineis admodũ exilib. in longum actis perplexe diſtinguitur, eſtq; hoc longe cæteris & acrius & odoratius.

Fallopius notatur.

Cæterùm credendũ non eſt eiuſmodi ligna, etſi colore, magnitudine ac pondere inter ſe diſcrepẽt, idcirco diuerſarũ eſſe plantarũ, diuerſorumq; generum, vt quidã fortaſſe exiſtimant, quorũ vnus eſt Fallopius. Nam quod hoc tam intus, quàm extra candicet, illud verò interiore ſui parte nigricet non aliunde prouenit, quàm quod hoc magis, illud verò minus adoleuerit vel conſenuerit. Quippe eo ſane nigrius cernitur lignũ Guaiacum, quo ad maturiorẽ ætatem peruenerit arbor, à qua deciſum fuerit: & per conſequens tanto magis albũ apparet, quanto minus adoleuerit illa, quemadmodum conſpicitur in noſtris nonnullis Italiæ arborib. & præſertim in moro, nuce & anagyri. Verùntamen illud cuiq; perſuaſum ſit, ætatẽ vni plus, quàm alteri viriũ addere ac demere.

Guaiacum lignum præſtantius.

Qua de re verba facturi dicamus, cum illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius & amarius habeatur, cumq; eius decoctum craſsius & cæterorũ decocto pinguius ſit, & acrimonia & amarore admodũ refertum, vt ipſa me docuit experientia, nil mirum eſſe crediderim, ſi in eo, vtpote iuniore, vis inſit vegetandi præſtantior, ac propterea plus in ſe ſucci contineat, quin & cæteris virib. præſtet. Eaq; propter putauerim ego, hoc illis in vſu perpetuo fore, quib. ob Gallicam luẽ vlcera emerſerint depaſcentia, contumaciaq;: oſſa vero carioſa ſint, ac putrilagine cõſumpta, & tumores in oſſeã penè duritiem occalluerint: & quibus deniq; perpetuus articulorũ cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæſerit, eoq; magis quo patiens iunior extiterit, fortior & natura robuſtior. Huic illud ſuccedere exiſtimamus, quod mediũ obtinet locum: ſiquidem hoc & odoratius eſt, & acrius eo, quod nigrius ac craſsius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quandoquidem id minus eſt ætate confectum & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodiſsimè hoc vti poterunt, qui natura delicatiores ſunt, & temperamento imbecilliores, atq; etiam ij, in quorum artus huiuſce luis furor nondum graſſari cæperit. Poſtremò illud minus cæteris præſtat, viribusq; infirmius habetur, quod nigrius, craſsius & annoſius reperitur. Namq; qualibet conſeneſcens planta (quemadmodum etiam cunctis animalib. euenit) continuo exareſcit, humidoq; priuatur. Cuius rei certiſsimum eſt argumentum, quod in annoſarum arborũ truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs vel iunioribus, vel ætate tenellis: nigredo enim ſiccitatis indicium eſt, quinetiam deperditi caloris innati & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalib. locum habet. Nihilo tamen ſecius illud diligenter animaduertendum eſt, quod Guaiacum albicanti prorſus colore præditum, recens, incorruptumq; ſit: quippe cùm cæteris exilius ſit, citius ac facilius exareſcit, & ob humoris redundantiam velocius cariem ſentit atq; fraceſcit. Quam ob cauſam ſatius quandoq; foret vetuſtiore recenter cæſo vti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore deciſum.

Alphonſus Ferreus.

Sunt quoq; recentiorum nonnulli, de quorum numero vnus eſt Alphonſus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opuſculum edidit, qui tantùm guaiacũ illud præferunt, quod è plantarũ ramis ætatis mediæ deſumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda videtur: nam quicunq; rem naturalib. expenderit rationib. ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoſcet: item ramos huius à caudice iunioris: quippe plus humoris ad ſe trahit ramorum auctrix facultas, quam caudicis. Idcirco non alia de cauſa plantæ reiuueneſcunt, cùm earum rami implantantur, ſeruntur & propagantur, niſi quòd illud idem humi-

dum innatũ intra se continẽt & eodem vigent temperamento, quo qui adolescunt: etenim surculi atq; rami sunt caudici, perinde atq; filij & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Id quod maximè confirmat Theoph. li. 1. c. 12. de causis plantarum, vbi sic habet. Etenim quodq; germen quasi planta quædam in arbore, perinde ac in terra consistit. Atqui mihi longe magis iunioris caudicis placeret vsus: siquidem in hunc immediatè à terra humor & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, vt etiam ab animalibus, multum virium aufert. Præstantissimum itaque lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cæterùm quoniam nostra ætate æquè cortices, atque lignum in vsum veniunt, eandem in ijs rationem seruandam censeo, vt quinam meliores præstantioresq; sint, dignosci possint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, vt scilicet illi eligantur & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint.

Guaiaci corticis electio.

Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus nouiter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes ac Persæ à mari rubro per camelorum carouanas (vt aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, vt quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum viribus esse imbecillius, quàm quod ex Lusitania, vel Alexandria in Italiam importatur.

Guaiaci planta.

Guaiaci planta (vt ij referunt, qui eam in syluis se vidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerumque assurgit. Folia fert quadantenus plantaginis æmula, dura ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus verò iuglandis magnitudine, qui esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus verò subrutilus.

Guaiaci facultates.

Porrò si Guaiaci vires ac qualitates rectè perpendantur, proculdubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemq; siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admistum, nimirum etiam potest suis viribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere atque expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni atque putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterum eo tempore, quo primum in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis post annis, non sine summo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifestum necis periculum imminere, qui rectam exquisiti victus rationem per panis, & vuæ passæ modicum non seruasset, quique non perstitisset in curatione ad quadragesimum diem vsque in tenebris inclusus, ita vt ne aëris quidem claritatem inspiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: ijs insuper carnium esu, & vini potu interdictum erat, non secus atque veneno. Verùm enimuero cùm sæpius euenisset, vt ante constitutum tempus quidam ob tenuissimam victus rationem ita imbecilles ac viribus destituti conspicerentur, vt penè spiritus & vita deficerent, ij ne in tam manifesto vitæ discrimine versarentur, à consanguineis & assidentibus persuasi, caporum, gallinarumq; iura, ac contusas carnes in cibum sumentes, tantum inde percipiebant iuuamentum, vt vitam quasi deperditam recuperarent. Quo postea medici experimento edocti, vanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori victu vti iusserunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione.

Matthiolus primus vinũ ex Guaiaco propinauit.

At nullus tamen adhuc ausus erat vinum exhibere. Qua re à me sæpius animaduersa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obscuris adductus tentare volui, posset ne vinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti essent. Quod cum mihi in frigidis morbis felicius cessisset, quàm ex aqua tantum lignum decoquere, id potissimum me adduxit, vt hanc vini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, posteritatisq; memoriæ mandarem, id quod feci pluribus iam annis elapsis: quo scilicet tempore Dialogus noster de morbo Gallico Bononiæ excusus prodijt in lucem, vbi eodem anno Carolus Quintus inuictissimus Imperator à Clemente septimo Pontifice maximo imperiali diademate feliciter est coronatus. Ex quo postea factum esse audiui, vt plerique medici ex illis nostris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis ac gloriæ sibi comparauerint, vtpote qui vinum Guaiaci ad suam praxim vertissent, prospero admodum successu. Licet fuerint, qui alijs persuadere conati sint, suum illud esse inuentum: qui vt rem facilius prætexerent, omnibus huiusmodi vini præparationem dissimulabant & occultabant: vel id facerent, vt rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæstum consequi possent.

Impostorum fraus cauẽda.

Sed cauendum profecto est à quibusdam impostoribus, qui cũ sint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem spectant, dum lignum, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam, colocynthidem & turpetum admiscent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant, quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, sexus, nec ætatis ratione, singulis diebus huiusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, vt si forte quadam vnum quandoque persanant, decem postea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm vt quisque horum manus euitare, atque effugere possit, operæ pretium visum est, vini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriendi modum addere.

Vini Guaiaci conficiendi, & exhibendi ratio.

Sumito igitur ligni Guaiaci præstantissimi lima in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi libras quatuor: corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram vnam & semis: adianthi, aspleni, florum vtriusque buglossi, cuiusque libram, cassiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sescunciam: sacchari libras quinque. Deinde conijciantur omnia in cado vinario mundo aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quàm optimi & feruentis, libris centum & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniaque sic macerari triduo dimittantur. Post triduum verò linteo percolentur, asseruetùrq; huiusce macerationis vinum in alio vase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quàm in cœna, secundi Guaiaci decocti loco: non mane, neque vesperi serapij vice, quemadmodum temerè multi facere consueuerunt. Hoc idem vinum longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore confici potest, admistis ligno, cortice, cæterisque alijs recentibus vuis albis in mustum compressis: ibique tamdiu dimissis, quousque mustum efferuescere desinat, & pellucidum clarumq; reddatur: veruntamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum quantitate. Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die mane scilicet, & vesperi tribus aut quatuor horis, antea quàm sumatur cibus, ægrotantib. exhibeo decocti ligni ex aqua secundũ cõmunem Medicorũ vsum senas vncias, admistis vncijs duabus liquoris hoc modo parandi.

Syrupus decocto ligni miscendus, & eius parandi ratio.

Sumito primum adianthi, lupi salictarij, fumariæ, asspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, vtriusque buglossi, singularum vncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florum satiui & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quam cinnamomum vocant, singulorum drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ libras duas, conijcitoq; in vas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, igniq; prius calefacto fictile inuoluito, & loco calido collocato, itaque per diem ac noctem reponito. Postridie verò manibus sena premitur, mox dilu-

tum

tum percolatur: cui adijciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne, quousq; tertia pars euanescat: quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim concisi vncia, ac ita iterum feruent omnia donec iulapij modo consistat liquor. Postremo percolatur linteolo, & vase vitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundent, decocto præscripto optimi turpeti vncia vtiliter addi potest.

Victus ratio.

Superest victus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet vt tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantum vncias, sitq; is similaceus ac probe in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac auicularũ in syluis, vineis ac montibus victitantiũ, assatæ potius quàm elixæ: quin & vuæ passæ modicum. Bibat autẽ oportet præscripti vini æquam cum cibo mensuram. Quod si quis purum id bibere nõ posset, diluatur aqua, quæ in phialis vitreis addita Guaiaci vnciola breui temporis spatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptissimum profectò ver est Martio, Aprili & Maio mensibus: quod si hoc tempore fieri non possit, fiat mense Septembri in autumno: nam sicuti æstiuis ardorib. & exurente iam sirio, non modo diuturna pharmaca, sed ne quidem breuia tollerant homines, ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet, modo cæli serenitas adsit, vt quandoq; in proximis hortis ac viridarijs solatij causa lento gradu deambulent: quippe quoniam eiusmodi hortorum amœnitate animus plurimum leuari solet. In hac etiam curandi ratione quosdam magis, alios minus perseuerare oportet, pro morbi necessitate & salutis mensura. Hac ergo ratione vinũ Guaiaci exhibitum non modo medetur cuiq; acerrimo Gallicæ pestis incommodo: sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, ventriculi, iocinoris, lienisq; morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum nõ fuerit ægritudo. Porro in hoc illud etiam obseruandum est, quòd ego Guaiaci vinum ijs tantum potandum exhibeo, quibus pituita redundet: vel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco semper cum cibis præbendum censui, vt communiter ab alijs fieri solet.

Chinæ radicis consid.

Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij CINAM, alij Chinã vocant, Guaiaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor, oppositũ senserit. Huius radicis iamdudum apud Hispanos inualuit vsus contra podagras, maximeq; apud inuictissimum Imperatorem Carolum v. cui merito præclaram laudem acceptã referre potest. Aduehitur hæc (vt audio) tam à Lusitanis, quàm ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in littoribus maris è terra euulsa: nam in paludibus exorta ac inde maris fluctibus rapta, in littus reijcitur. Radix est fungosa, perinde ac arũdinacea, leuis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodũ æmula. Præfertur recens, firma & quæ neq; teredinem, neq; cariẽ senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, vt dixi: sed quibus validis rationib. id faciat, compertũm satis non habeo, præsertim cùm illud certò sciam Cæsarem inuictissimũ nunquam ea toties vsum fuisse, nisi ex ea plurimum adiumenti percepisset.

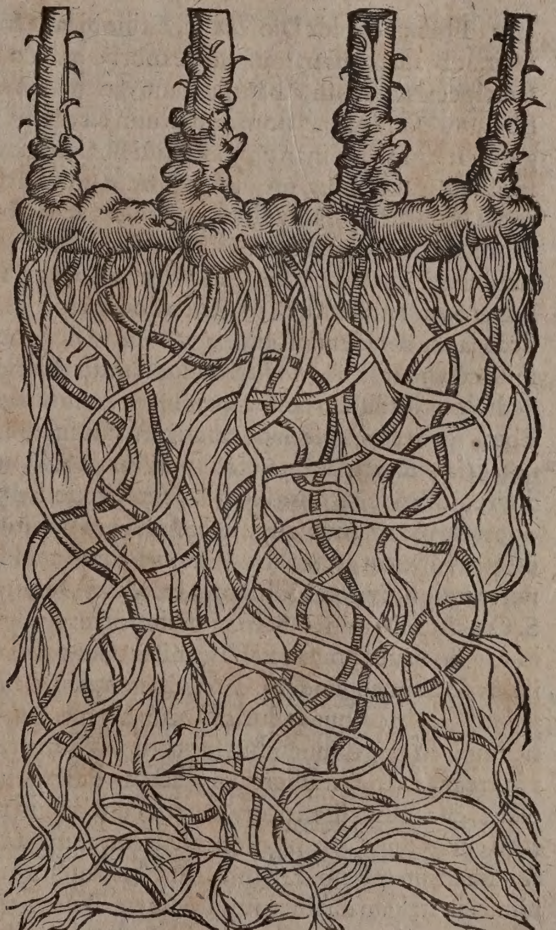
Zarzæ parillæ consid.

Cæterum non minus China, & Guaiaco præstat ea radix, quam Hispani ZARZAM PARILLAM vocant, quinimo hoc ego asserere possum, nonnullos à me essecuratos

CHINA.

ZARZA PARILLA.

morbo Gallico affectos, qui Guaiaci decocto pluries epoto, antea curari non potuerunt. Affertur hæc ab Hispanis ex occidentali India, sed plantam cum folijs hactenus videre non licuit.

Smilacis asperæ radix.

Sunt tamen rei plantariæ studiosi, qui velint zarzam Parillam Smilacis asperæ esse radicem, in quorum opinionem ego facilè concedo. Nam inter cæteros, qui ita esse affirmãt, primus fortasse in Italia fuit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei plãtariæ peritissimus, qui se vidisse palam affirmabat apud Illustrissimũ Florentiæ Ducẽ Zarzæ parillæ integram plantã ex Hispania allatam, quæ omnib. suis partibus ac notis, nihil ab aspera Smilace differebat: imò nil aliud hanc plantam esse censebat, quàm genuinã Smilacem asperam. Id quod paulò post experimento deprehendit: siquidem, erutis asperæ Smilacis radicibus, earum decocto plures curauit morbo Gallico affectos. Hoc idem quoq; ab alijs medicis esse factum intelligo, & Romæ, præsertim sub Paulo tertio Pontifice Maximo, à Giberto Horschio Flandro, Medico non vulgari, & rei plantariæ studiosissimo, vt libro tertio nostrarum Epistola-

*rum, historiam hanc posteritatis memoriæ commendauit Ioannes Hessus Medicus Norimbergensis. Cæterum non desunt
alij, qui hanc opinionem impugnent, quod videant zarzæ Parillæ, & asperæ smilacis radices facie non parum differre, cum
hæ nodosæ, illæ verò rugosæ habeantur. Ego autem quid de re hac veri affirmare possim, sanè non habeo, quòd nusquam in-
tegram viderim ZarZæ Parillæ plantam. Veruntamen cogor interim sequi Lucæ Ghini opinionem, quòd is (vt ego syncerè
attestari possum) præter id, quod in censendis plantis, dum vixit nemini secundus habebatur, sed quod candidus admodum
fidelis & verax perpetuo fuerit. Nec admodum obstat radicum differentia, quandoquidem (vt Theophrastus est author)
loci à locis differunt, & sæpè climatum, cæli, soliq; varietate differunt cum forma, tum sapore & odore plantarum radices.
His accedit nomenclaturæ significatio: namq; zarza parilla apud Hispanos nil aliud designat, quàm Rubus viticulosus.*

Zarzæ parillæ etymologia apud Hispanos.

*Parra enim Hispanis vitis dicitur, Parilla viticula & zarza rubus. Hetrusci quoq; Asperam smilacem, quod aculeos Rubi
æmulos habeat, Ceruinum rubum appellant. Ea arbores etiam proceras ad summũ vsq; scandit: quo fit, vt Hedera acu-
leata pluribus dicatur. Quamobrem aut asperam smilacem zarZam parillam esse dixerim, aut plantam illi viribus, &
facie congenerem. Vis illi excalfaciens & attenuans, & quæ valenter sudorem prouocat. Peculiariter autem præstat non*

Zarzæ parillæ vires.

*solum ad Gallicum morbum curandum, sed ad quoscunq; articulorum dolores: quinetiam ad quascunque cutis infectio-
nes, vlcera contumacia, & Lichenas. Auxiliatur præterea ijs, qui œdemate laborant, videturq; proprias habere faculta-
tes ad frigidos capitis, & cerebri affectus. Decoquuntur huiusce radicis vnciæ quatuor, in libris quindecim aquæ, in qua*

Decoctio zarzæ.

*prius maceratæ fuerint die & nocte vna, ad medias, ac etiam diutius, vbi decoctum valentius desideretur: vbi autem defer-
buerint, linteolo mundo colantur, & asseruatur decoctum ad potandum. Dantur huiusce decocti quotidie ægris tam mane
quam vesperi, horis quatuor ante cibum vnciæ octo, prius calefacti, & deinde sudant in lecto stragulis contecti horis dua-
bus, in trigesimum, & quandoq; (vbi morbus contumax sit) in quadragesimum diem vsq;. Est hæc radix magis tenuium
partium, quàm China & Guaiacum, ob idq; copiosiorem prouocat sudorem, & longè melius morbos, qui sunt in ambitu
corporis, curat. Est tamen operæ pretium decimo quoq; die bibentes purgare, aut catapotijs, aut potionibus ad morbum fa-
cientibus. Victus ratio eadem instituitur, quæ Guaiaci decoctum sumentibus institui solet, nempe ex pane biscocto, & vuis
passis, quanquam quandoq; imbecillioribus gallinacei pulli, & auiculæ concedantur. Daturq; potandum cum cibis idem
decoctum, pro affectorum voluntate. Quibus quoque, vbi serena quietaq; fuerit dies, conceditur, vt paulisper egredian-
tur. Cæterùm oportet, vt qui hoc medicamento vti volunt, ij prius præpurgati ad hanc curationem accedant. Sed de zar-
za parilla hactenus. Sed iam ad Ebenum redeamus, atq; de nominibus agamus. Eius nomen Græcum est ἔβενος, veluti &*

Nomina.

*Latinum Ebenus: Arabicum, Abanus seu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod verò Latini Lignum Guaiacum, Lignum san-
ctum, aut Lignum Indum vocant, Italis, Legno santo, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzosenholtz:
Hispanis, Legno santo, & Legno della antilhas: Gallis, saintbois.*

Ebeni species

Ebenus duplex Dioscoridi, Æthiopica & Indica: hanc Theophrastus 4. hist. 5. agnouit & duplicem
fecit: at Brassauolus in tractatu de morbo gallico (vbi 234. morbi gallici species recenset) Ebeni plures
facit species, rubram, albam, luteam, variegatam, de Guaiaco intelligens, cum sint, qui velint Guaiacum

Guaiacum quid sit.

Ebenum esse. Guaiaci nomen patrium est, Indi enim Guayacan vocant, nunc Guaiacum, Gaiacum & li-
gnum Indum nominant: quod aliqui Buxi speciem faciunt: alii Ebenũ statuunt: alii Ebeni speciem, quod
facile concesserimus, propter læuorem similem ei qui est in cornu elaborato: propter spissitudinem ma-
teriæ, propter ipsius grauitatem, quod in aquis statim subsideat & non fluitet, quæ de Ebeno prædicauit
Plinius, & in Guaiaco obseruãtur: ob vires, cum Galenus Ebeno vim extergentem cum caliditate ac par-
tium tenuitate tribuat, quam sanè & in Guaiaco reperias. Est autem arbor (referente Monarde de simp.

Guaiaci arboris descriptio.

Indiæ occidentalis) Ilicis magnitudine ramosa, matrice magna nigricante, cortice crasso, pingui, à ligno
sicco facile decidenti: foliis exiguis, duris: flore luteo: fructu rotundo solido, in quo semina velut in Me-
spilo cõtinentur. Ad nos verò aduehuntur caudices crassi ab incolis in trũcos serra incisi, cuius diameter
pedis longitudinem penè æquat ligno densissimo, in ambitu albo, vel potius flauescente, in medio nigro
Ebeni forma resinoso, sapore non insuaui, subamaro: cortices crassi, cinerei, scabri, amariores ligno. Ge-

Guaiaci tria genera.

nera tria, alterum de quo dictum, in insula S. Dominici frequens: alterum in insula S. Iohannis de portu
diuite, postea repertum, superiori ferè simile, sed per omnia minus & penè sine matrice, superiore tamen

Palum sanctum.

odoratius & amarius, quod ab ipsis illi præponitur, & ob mirandas facultates, lignum sanctum dicitur,
de quo videntur aduersaria nomine Palmæ, aut Pali sancti Indię occiduæ, egisse: verum vtriusq; in lue ve-
nerea insignes vires. Multæ sunt Insulæ in Oceano in quib. Guaiacũ nascitur, vt S. Benedicti, Hispaniola,
S. Crucis, S. Dominici, S. Ioannis de portu: egregius tamen in insula S. Ioannis oriri existimatur: sed cum
hoc ligno naues onustæ in Hispaniam, Genuam, Venetias, afferantur, nec ratione loci dignosci possit, ex
ipsius dotibus eligendum. Tertium genus in Orientalibus etiam repertum magnitudine Fraxini, foliis
plantaginis breuibus ac duris: floribus luteis, fructu iuglandis magnitudine qui esu aluum subducit: cor-

Guaiaci primus vsus.

tice annosis nigro, iuuenibus subrutilo. Vsum primum ita narrãt: Hispanum magnis doloribus ob luem
veneream ab Inda muliere contractam, diuexatum fuisse, cui seruus eius, in ea prouincia medicinam fa-
ciens, decoctum ligni propinauerit, quo ipsum restituerit: cuius exemplo multi Hispani eadem lue in-
fecti curati sint. Cura hæc Hispali statim euulgata, & ab iis qui ex ea insula redierant per totã Hispaniam

Buua lues.

& vniuersum orbem. Etsi referant Christophorum Columbum cùm viros & mulieres ex insula S. Do-
minici in Italiam duxisset, simùl & luem, Buuam appellatam, eius regionis familiarem attulisse, vnde &

Chinæ descriptio.

remedium aduectum. CHINA radix est tuberculosa crassa, arundini ferè similis, exterius rubens aut sub-
nigricans, interius candicans aut subrubens, densa & ponderosa cum vegeta est, succo exuta fungosa & le-
uis redditur, insipida: quæ hederæ modo arbores cauliculis tenuibus raris scandit, suisq; sarmentis smila-
ci asperæ non absimilis, foliis mali Assyrii similibus. In maritimis Chinæ Indiæ regionib. copiose proue-

Nomina.

niens (vnde nomen) Lac. Lob. Lon. Cast. Lugd. Tab. cui & Schina: Chinna seu Cinna, Cæsalp. Chinæa

China duplex.

radix, Cord. hist. dicitur. Hæc duplex, alia in India Orientali, alia in India Occidentali, quæ colore interius
magis ruffo est. De hac Vesalius libellum conscripsit: multa habet Monardes, Garzias, Acosta (qui inte-
gram proposuit plantam) & alii. Vsum huius, non solùm ad luem veneream, cum ea in regione frequens

Chinæ vsus.

sit, sed etiam in sanandis morbis inueteratis, vt in Occidente per Sarsam & Lignum, Lusitani didicere ab
Indis, apud quos præ aliis remediis in pretio est. Modus exhibendi: Accipe radicum in taleolos tenues

incisarum

inciſarum vnciam vnam: Atque lib. duodecim, ſtent in olla obturata horis 24. dein lento igne abſq; fumo ad medias coquantur: refrigerata coletur, vitro indita loco calido (ſic enim diutius incorrupta perdurat) reſeruetur. Huius aquæ calidæ vnciæ decem ægro purgato exhibeantur manè, totidem octo horis à prandio in lecto & ad duas horas ſudare debet: Victus obſeruatur vt in decocti ligni exhibitione, ſolùm potus variat, qui idem eſſe debet cum priori, cùm duplex non paretur vt ex Ligno. Hic modus triginta diebus (nulla alia purgatione intermixta, cum largus ſudor ſatisfaciat) continuis obſeruari debet, ægro in conclaui remanente. Poſt id tempus, æger 40. diebus cibis boni ſucci vtetur, & vini loco ſit aqua hoc pacto præparata: Sume radicis taleolos paruos decoctos in vmbra exſiccatos vnciã vnam, infunde per horas 24. in libris 12. aquæ, dein vt prius ad medias coquatur, & ad vſum (ſingulis diebus decoctionem parando) ſeruetur. SMILAX ASPERA Peruuiana C.B. Sarza parilla Cæſ. ob ſimilitudinem cum ſmilace aſpera, quam Hiſpani Sarza parillam (quaſi dicas Rubum viticulum) vocant. Zarza parilla, Lac. Dodo. Mona. Lugd. Salſa parilla, Lob. Tab. Sarſa parilla, Lon. Smilax aſpera in Zacynthi inſula, quæ ſalſa parilla eſt, diuerſa à ſmilace aſpera Italiæ, Alpino. Duum eſt generum: altera radicibus tenuibus, colore albo ad fuluum vergente, in noua Hiſpania: altera craſſioribus radicib. ac magis fuluis aut ſubnigris, efficacior quæ in Hondura iuxta flumen quoddam reperiatur: de hac Monardes. Huius vſum, Hiſpani primùm ex Peru in Europam, nunc à triginta circiter annis inuexere. Variis modis & in lue venerea, & in frigidis capitis affectibus exhibetur, vt habet commentator, at vel ſolius radicis decoctum, vel ipſius puluerem, vel cum Guaiaco & aliis mixtum. Simpliciſſimus modus hic: Accipe Sarzæ vncias octo, aquæ lib. 12. coquantur ad remanentiam librarum quatuor, adde ſacchari libras quatuor. Huius decocti exhibeatur, præmiſſis purgantib. vnciæ tres manè & veſperi: vel puluis tenuiſſimus ex pulpa dempto interno neruo drachmæ vnius pondere, cum prædicta decoctione mane ieiuno ventriculo & veſperi poſt cœnam, cum victu boni nutrimenti, & potu aquæ eiuſdem, exhibetur: quidam puluerem cum vino exhibent. Vel hoc pacto: ℞. ſarſæ vncias duas, Guaiaci vncias quatuor, iuiubarum demptis oſſibus, numero triginta ſex, pruna paſſa demptis oſſibus num. vigintiquatuor: Florum borraginis, violarum, ſingularum vnciam ſemis: Hordei mundi pugillum, aquæ libras duodecim: coquantur ad librarum octo abſumptionem: cuius decocti exhibentur manè & veſperi vnciæ decem, addita ſyrupi violati vncia vna.

Smilacis aſperæ nomina.

Smilax aſpera duplex.

Vſus.

Ῥόδος. ROSA. CAP. CXII.

ROſa refrigerat, a [& aſtringit,] ſed ſicca magis aſtringit. b Succus recentibus foliis exprimitur, deſectis forfice vnguibus (ſic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in vmbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiamnum folia roſatum, continuò verſata, ne muceant, neue ſitus in iis inſideat. Aridis roſis, & in vino decoctis expreſſus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, ſedis, recti inteſtini, ac vuluæ penna illitus, aut infuſus. Eadem ſine expreſſione tuſa, præcordiorum inflammationibus, humidis ſtomachi vitiis, igni ſacro illini prodeſt: ſiccis ac tritis ſeminaaſperguntur. Miſceri ſolent vulnerariis antidotis, atque compoſitionibus, quas antheras vocant. Folio vtuntur in calliblephara. Flos, qui in mediis roſis inuenitur, ſiccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inſpergitur. Capita pota citam aluum & cruentas reiectiones ſiſtunt.

a Orib. non legit.

b Addit Cat. καὶ ψύχει. i. & refrigerat.

Ῥοδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PAſtilli, quos rhodides vocant, hac ratione conficiuntur. Roſarum viridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ ſex, tritæ digeruntur in paſtillos, qui trium obolorum pondus æquent: ſiccatiq; in vmbra in fictili non picato, atq; obturato reconduntur. Alii adiiciunt coſti drachmas duas, iridis Illiricæ totidem, & vinum Chium cum melle miſcent. Mulieribus monilium vice collo circundato vſui ſunt, ad retundendum graue ſudoris virus. Tritis etiam vtuntur ad illitiones, & diapaſmata, quæ fiunt ad ſudores coercendos, ita vt à balneis inareſcant corpora, dein frigida aqua abluantur.

ROſa adeo vulgaris eſt planta, vt ſuperfluum omnino iudicauerim eius hiſtoriam à me deſcribi debere. Eſt domeſtica & ſylueſtris. Domeſticæ multa ſunt genera, quæ in vſum medicum veniunt. At vulgatiſſimæ in Italia trium ſunt generum, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo ruſeſcunt, quas vulgo appellant incarnate. Preſtantiſſimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus iis, quæ in rufum candicant: viliſſimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratiſſimæ excipiuntur, quæ Hetruſcis Damaſcenæ, & aliis Moſchette vulgò dicuntur. Siquidem non modo cæteras excellunt, quòd odore admodum ſuaui fragrent, ſed quòd etiam magis aluum ſubducant, id quod indicat earum iucundiſſimus odor. Vrbanæ in hortis, viridariis, pomariis & vineis florēt. Sylueſtris in ſepibus, ſenticoſis, nemoribus & campeſtribus prouenit. Roſæ diuerſis partibus conſtant, quo fit, vt pro diuerſis tam internis quàm externis particulis, diuerſum quoq; temperamentum ſibi aſciſcant. Primum itaq; terreſtribus & aqueis partibus, quæ tamen in ipſis mediocriter ſe habent, ſubſtantiam & adſtrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aereis verò & ſubdulcem, & odoratum ſaporem aſſumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam ſequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ ſcilicet rubicundæ ſpectantur, quo fit, vt plus inſit caloris puniceis, quàm ſubrubentibus. In recentibus aſtrictioni præſtat amaritudo, in ſiccis vero minimè: eaque propter compertum eſt, earum deiiciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cum recentes aluum ſubducant, ſiccæ verò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præſtantior è puniceis elicitur, item ex ſubrutilis, verum huic infirmior facultas. Dilutum Græcis Ῥοδόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deiiciens conficiunt, plerunque ex ſubrubeſcentium maceratis aqua foliis paratur: etſi hac in re iis Damaſcenæ Hetruſcis vocatæ longè præſtent: quippe ex earum vicenis deuoratis foliis facilè quidem, & citra noxam ſubducitur aluus. Roſarum ſuccus reſerat, diſcutit, abſtergit, & de-

Roſarum conſideratio.

Roſarum ſuccus & dilutũ.

ROSA.

ROSA SYLVESTRIS.

& deiicit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis: & ventriculi, iocinorisq; obstructionibus opem mirificè præstat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi salutare est remedium: nam illos deiicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi sunt cuiusuis generis tertianæ. Adhæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Syrupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam absq; aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas tamen exceptas velim) non alium in medicina sibi vendicant vsum, quàm vt ex se aquam stillent: siquidem ijs deiectoria vis, qua pollent puniceæ ac subrutilæ, multo infirmior inest. Quamobrem videtur Manardus Ferrariensis, vir alioqui doctißimus, immerito id Mesui vitio vertisse. Nam albæ, quas Damascenas appellamus, etsi maiore deiiciendi vi cæteris præstent, credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem: quod eas illi facile incognitas fuisse existimem, verùm de iis albis tantum, quibus paßim roseta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest, quod Damascenæ Hetruscis vocatæ nuper in Italia florere cœperint, quodq; eas veteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortasse eas credamus esse, quæ Plinio spineolæ appellantur. Sane rosæ magnificandæ sunt, summoq; in pretio habendæ, non modo quòd viridariis, & hortis sint ornamento ac aspectu perquam iucundo: sed etiam quod in præclarißimis medicamentis conueniant, quibus humanæ vitæ succurritur. Syluestres maiore adstringendi facultate sunt præditæ, quàm satiuæ, sed minori fragrantia redolent, atq; deiiciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus lib. & cap. 6. de historia plantarum: Syluestres, inquit, rosæ domesticis asperiores tum virgis, tum foliis constant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore atque magnitudine superantur: hæc Theophrastus. Cæterum quædam etiam rosæ nascuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, sed odore sunt admodũ ingrato, atque insuaui. Rosarum differentias longa historia prosequitur Plinius lib. 21. cap. 4. vbi sic inquit. Contra rosæ genera nostri fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addidere alii Milesiam, cuius sit ardentißimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. Vtilißimam vero plurimis, sed minutißimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucißima quina folia, ac deinde numerosiora. Cum sit genus eius, quam centifoliam vocant, quæ est in Campania Italiæ, Græciæ vero circa Philippos, sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus namque mons in vicino fert, numerosis foliis ac paruis: inde accolæ transferentes conserunt, ipsaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratißima est, nec cui latißimum maximumq; folium: breuiterq; indicium est odoris scabritia corticis: Cyrenis odoratißima est, ideoq; ibi vnguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis siccis, quam humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris, proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox campana, sera Milesia, nouißime tamen desinit Prænestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calicis medio sui stantis complexa luteos apices: hactenus Plinius. Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina vtiles, etsi pauci habeantur seplasiarii, qui separatim eas reponant. Primum quidem duæ partes inueniuntur in foliis: quarum altera est, vbi calyci folia inseruntur, vnguium modo albicans, ob idq; rosarum vngues hæ extremitates appellantur: altera vero foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt, in iis flosculis qui veluti minuta semina tenuißimis capillis annexa flauescunt in rosarum vmbilico: horum enim partem faciunt granula, partem vero capilli. Postremo quæ reliquæ sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur: vna scilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, ventriculum, iecur & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate

Syrupus rosa. solutiuus.

Manardus arguitur.

Damascenæ veter. notæ.

Syluestres rosæ.

Rosæ luteæ.

Rosarum genera ex Plin.

Partes in rosa, earumq; vires.

ditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etſi propriam à ſcriptoribus non receperint dotem, inſeruntur tamen vtiliter lotionibus omnibus & clyſteribus, ad inhibendas fluxiones. Floſculi medij cum ſuis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluuia mirifice inhibent. Calyx denique, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte baſis, alui fluores, & cruentas excreationes ſiſtit. Cæterum præter has, quæ in florentibus roſis conſiſtunt, tres etiamnum in fructu comperiuntur partes, vbi rubeſcit is, & maturitatem ſenſit, videlicet ſubſtantia carnis, ſemen & lanugo concluſa: quibus non obſcura ineſt adſtringendi vis. Idcirco & ipſæ remedio ſunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualemcunque: item contra gonorrhæam, in qua præcipuè pollent: & præſertim ſylueſtrium. Namque harum fructus vna cum ſeminibus pri is ſiccati & in puluerem triti, vtiliter ſeminis profluuio affectis dantur drachmæ pondere ex vino auſtero. Sunt, qui floſculos capillis appenſos, qui vero alabaſtros, antheram eſſe exiſtiment. Sed revera hac in re plane hallucinantur: etenim anthera Celſo, Gal. & Paulo nuſquam ſimplex eſt medicamentum, ſed quædam ex pluribus rebus compoſitio, cuius frequens erat vſus apud antiquos ad oris vlcera: item ad pedum rimas, digitorumq́; pterygia. Cuius etiam parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. 6. de comp. medicamentorum ſecundum locos, de oris vlceribus diſſerens.

Quorundam lapſus de anthera.

Ex roſis vi ignis fit aqua, pluribus ac diuerſis inſtrumentis: veruntamen ea cæteris præſtantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ vitreis organis elicitur, cuiuſmodi & aliæ ſunt, quæ eodem modo ad vniuerſum medicinæ vſum confici ſolent. Quandoquidem inter has & illas, quæ plumbeis inſtrumentis lignorum vel carbonũ igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum & aurum deprehendi poteſt. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ vitreis roſtratis organis, ab herbis & floribus, à quibus manant, nec ſapore nec odore diſſentiunt, adeo vt non ſolum proprias plantarum qualitates ſecum referant, ſed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei aduſtæ reſipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ vulgo plumbeis & æreis inſtrumentis eliciuntur: has enim nunquam, vel rariſſimè guſtaueris, quin tibi fumidum virus, nidoremque reddant. Quæ res non modo ægris ingentem moleſtiam afferunt, & nauſeam plerunque mouent, ſed & plurimum noxæ pectori, ventriculo, iocinori, viſceribusq́; omnibus inferunt: quod à metallicis organis, à quibus diſtillant, malam eorum qualitatem ſibi vendicent, vt libro tertio in abſinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Quare hac ætate perſpecta, doctiſſimi ac peritiſſimi medici veteres ſecuti, decoctis ac dilutis tantum vti cœperunt. Quæ tametſi viribus aquas qualeſcunq; ſublimatas (ita enim ſtillatitias vocant) præcellant, eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (vt ſupra diximus) fiunt, cum proprios tum odores, tum ſapores herbarum ac florum, à quibus extrahuntur, ſecum trahant, iure quidem decoctis non modo ipſas æquipollere, ſed etiam præſtare crediderim: non tamen, quod viribus præcellere dixerim, ſed quod guſtui ſuauiores, & viſui iucundiores habeantur, quod non parum ſolatij ægrotantibus affert. Nos quidem aliis aquis non vtimur quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabre parari fecimus, cuius ope haſce ſtillatitias ac præſtantiſſimas aquas ſuo tempore conficimus, quarum aliæ ſapore conſtant amaro, aliæ vero acri, aliæ auſtero, aliæ acido, aliæ denique inſipido pro varijs ſimplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter ſeplaſiarij & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, vt iam plumbea & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum ſuccedant: quippe in hoc etiam (quamuis plus laboris, minus vero emolumenti ſuſcipiant) & Deo & hominibus ſimul rem gratam facere poterunt.

Aqua roſarũ præſtantior.

Cæterum Fuchſius in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper edidit, vnicè cauendum præcipit in ſuccis ſtillatitijs eliciendis, ne eius vaſculi fundum, in quo ſtirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, ſed ſolo vapore ab ea eleuato incaleſcat. Qua in re ſecutus potius videtur fuiſſe Manardum, virum de arte medica præclare meritum, qui ita ſcriptum reliquit in ſuis epiſtolis, quàm rei experimentum. Verum ipſe non poſſum omnino eorum ſententiæ ſubſcribere, vt qui iudicem non eſſe ſemper ea exquiſita ratione procedendum in herbis diſtillandis, quod certo ſciam nihil referre, quando etiam vaſculum herbas recipiens in aquam in maiore vaſe bullientem immergatur. Nam etſi aquæ, quas illi volunt ex herbis vapore tantum ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præſtantiores habeantur: tamen quæ ex herbis eliciuntur vaſculo impoſitis, quod aqua bulliens circumluat, parum certe aut fere nihil illis bonitate cedunt: quod mihi compertum eſt in iis aquis, quas ſæpiſſime libuit vtroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud diſcrimen eſſe dicet, quod illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quod vaporis illius caliditas imbecillior ſit, quàm vt poſſit totam herbæ ſubſtantiam conficere: hoc autem modo aquæ eliciantur, quæ omnes herbarum partes ſecum referunt. Hæc ſane differentia, quæ facile concedi poteſt, non eſt, meo iudicio, tanti momenti, vt illa regula perpetuo ſit obſeruanda, hæc vero euitanda: quin potius facit, vt hæc mihi videatur probanda, illa vero reiicienda tanquã cautio nimis religioſa.

Fuchſ. opinio non probata.

Roſarum vires collegit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Roſarum vis, atq; facultas ſuperioribus libris pluribus verbis expoſita eſt, nempe quod ex aquea ſubſtantia calida miſta duabus aliis qualitatibus, adſtringenti videlicet & amara, compoſita ſit: quinetiam cuius ſit naturæ vtraq;, amara ſcilicet & adſtringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipſis roſis adſtringit, ac proinde ſane etiam exſiccatorius eſt.

Roſarum facult. ex Gal.

Roſa, quam ita Latini vocant, Græcis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron ſeu Vard: Italis Roſa: Germanis Roſen: Hiſpanis Roſas: Gallis Roſe: Bohemis Ruoze.

Nomina.

Roſa ῥόδον Græcis, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀσμῆς ἀφίησι, quod ingentem odoris fluxum emittat, Plutarcho auctore. Cuius differentiæ permultæ Theoph. 6. hiſto. 6. foliorum multitudine, paucitate, aſperitate, læuitate ſtirpis, colore & odore variantes. Diuidimus in ſatiuam & ſylueſtrem. Satiua eſt purpurea, quæ incarnata Italis, Alabãdicæ Plinii ſimilis Dodonæo: Trachiniã Plinii, quam minus rubentẽ dicit, credimus. II. eſt alba, quæ ſpineola Plinii Dodonæo: malim Campanã dicere, niſi ſit Alabandica, quam viliorẽ albicantibus foliis ſcribit. III. Rubra ſaturati coloris, prouincialis Gallis, Mileſia Plinii videtur, Holoſericea Lobelo: hæc flore eſt ſimplici & multiplici. IV. Flore nõ ita ſaturate rubente, Franche Gallis, Damaſcenã Lobeli: Præneſtina Plin. forte: & hęc vel ſimplici, vel multiplici flore eſt. V. Moſchata ab odore, Neſrim Serapioni: alia ſimplici, & quidẽ vel minore, vel maiore flore: alia pleno flore eſt. VI. Spinis carẽs, quę vel maior vel minor. VII. Folio eſt criſpo, floribus incarnatæ ſimilibus. Sylueſtris aliquot etiam differentiæ. I. Vulgaris cui ſpongiola Bedeguar adnaſcitur, Cynorrhodon, Barbaro: Cynosbatos, Brunf. Roſa ſylueſtris prima, Trag. Dod. Canina roſa odorata & ſylueſtris, Lob. hanc & glabro, & hirſuto folio circa Montẽbelgardũ paſſim, fratre Ioh. Bauhino oſtẽdente, obſeruauimus. Hæc flore eſt ſimplici & pleno, vt & II. quæ Cinamõea dicitur. III. Lutea, quæ veterib. indicta videtur quę ſimplici flore rariſſime pleno. IV. Pimpinula, à ſimilitudine foliorũ Pimpinellę. V. Odoratis foliis, Eſglãteriũ vulgo & ſpina Mariæ. VI. Campeſtris

Roſa duplex.

Neſrim.

ſtris

ſtris humilis vel auenacea, albo eſt flore: eſt & rubello: VII. Pomifera. VIII. Rotundifolia: hæc purpureæ ſimilis, ſed rotundo quaſi folio.

Λύκιον. LYCIVM. CAP. CXIIII.

a Oribaſius non legit.

b Addit meũ μέζον θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. medium in caliditate & frigiditate.

c πλατείας. i. latis leg. Ori.

d Meum χυλίζεται δὲ τῶν φύλλων σὺν τοῖς θάμνοις θλασθέντων. i. Elicitur ſuccus foliis vnà cũ frutice tuſis.

e καπνόν. i. Fumum legit Orib.

f Meum κιῤῥόν. i. fuluum.

LYcium, a [quod aliqui pyxacantham vocant,] arbor eſt ſpinoſa, ramis trium cubitorum, aut longioribus, foliis buxi, denſis: b fructu piperis, nigro, læui, amaro, denſoq;: cortice pallido, non diſſimili lycio madefacto: radicibus c [multis, obliquis,] lignoſis. Naſcitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & pleriſque aliis locis: aſpera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc eſt. d Rami cum radiculis tuſi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis craſſitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut abſinthii ſucco, aut felle bubulo. Innatans ſpuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia vtuntur. Simili modo fit lycium ſemine expreſſo & inſolato. Optimum, quod vri poteſt, reſtinctumq; rubentem e [ſpumam] oſtendit, glebis intrinſecus nigris, intus, cùm fregeris, f rufis, odore minimè viroſo, cum amaritudine aſtringens, crocino colore: cuiuſmodi Indicum eſt, cæteris præſtans & efficacius. Lycium adſtringit, caliginem oculorum diſcutit: genarum ſcabiem, pruritus, vetereſq; fluxiones ſanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonſillas, labiorum fiſſuras, ſedis rimas, attrituſq; illitum: cœliacis, dyſentericis potum, inditumq; conuenit: datur ſanguinem excreantibus & tuſſi ex aqua: contra rabioſi canis morſus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuiis, vlceribus, quæ ſerpunt, aut putrent, medetur: fœminarum profluuia appoſitum ſiſtit: rabioſorum ictibus ex melle potum, aut vice catapotii deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea ſpinarum generi aſcribitur, ramos rectos habens ternum cubitorum longitudine, maioreſve, rubo craſſiores, à radice numeroſos: fractus cortex rubeſcit: folia oleæ ſimilia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Aſſeuerant etiam crudam in potu, eoſdem effectus præſtare: ſemen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio eſſe.

I. LYCIVM.

II. LYCIVM ITALICVM.

Lycii conſideratio.

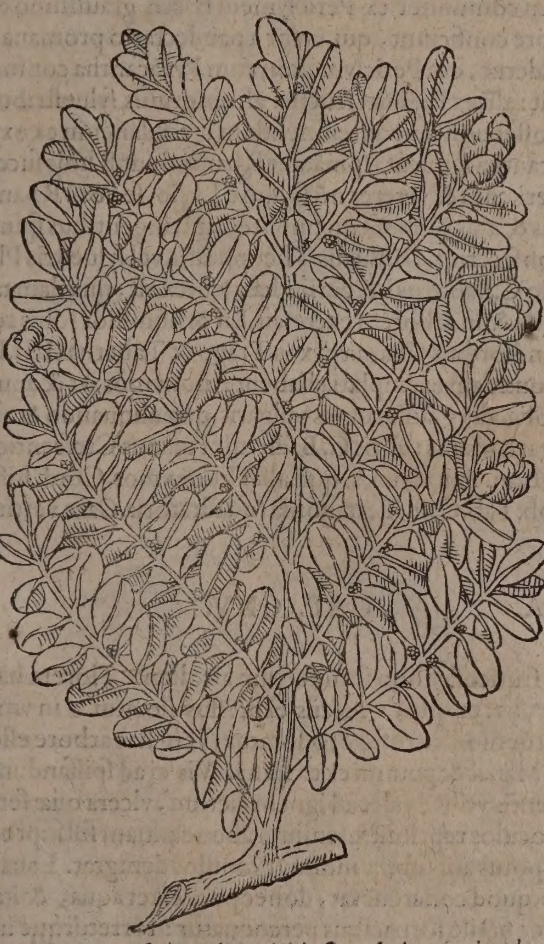
Lycium adulterinum.

LYcium medicamentum, quo hodie officinæ paſſim vtuntur, nimirum notis illi plurimum reclamat, quod nobis hic reddidit Dioſcorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufeſcit, nec vllam guſtantibus affert amaritudinem: quæ omnia certo ſunt indicio, id omnino impoſturis, & adulterijs non vacare. Tradidere quidam hoc ab impoſtoribus fieri è liguſtri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij ſanguineæ virgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus ſimùl contuſis elici produnt, ac inde inſolari. At legitimum, & quod ſyncerum ſit, quoquomodo ſe res illa habeat, compertum eſt, hoc æuo ex Lycia, vnde illi nomen, ad nos non importari. Lycij plantam cuius hic imaginem damus appictam mihi miſit Baptiſta Baliſtus Dalmata, Myropola, & rei plantariæ ſtudioſus, ſed reuera planta ipſa viua à me nuſquam viſa eſt. Cæterum quanquam cenſet vitilitigator quidam hanc fictitiam potius quàm veram eſſe Lycij plantam, nos tamen cum Lycij hiſtoriam omnibus ferè notis illam repreſentare videamus, eam ex Cõmentarijs noſtris eruncandam non duximus, quouſque alius compareat, qui ex Lycia vel Cappadocia, vbi naſci Lycium ſcribit Dioſcorides, veriorem Lycij plan-

cij plantam ad nos afferat. Habetur quoq; alia quædam planta, quæ non parum Lycio æmulatur. Hanc primum Verona ad me miſit Franciſcus Calzolarius rei plantariæ admodum ſtudioſus, cuius hic imaginem damus, vt de ea quoq; aliorum ſit iudicium. Lycium Italicum, planta eſt aculeata, pruni ſylueſtris faciem referens, minoribus tamen folijs. Flores mittit candidos, è quibus baccæ gignuntur, liguſtri ferè ſimiles, ſapore acerbo atq; adſtringenti, è quibus ſuccus exprimitur. Naſcitur copioſum in agro Tridentino circa arcem de Greſta, ſaxoſis locis. Adſtringit, cohibet, roborat, ſiccat & reprimit, & vbi legitimum Lycium non ſit ad manus, nihil prohibet, quin hoc eius vice ſuccedere valeat: ſuccus è baccis à me extractus, hæc omnia belle præſtat. Quinam præterea aculeatus ille ſit frutex Lonchitis appellatus, è quo Indicum parari Lycium ſcribit Dioſcorides, hactenus mihi non conſtat. Licij vices Dioſcoridi explet amurca in cupreo vaſe decocta, aut etiam rhus decoctus quouſq; eius liquamentum mellis craßitudinem acquirat. Licij meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Lycion ſiue pyxacanthon, arbor ſpinoſa, ex qua lycium, quod vocant, conficitur: id videlicet medicamentum liquidum, quo ad ſugillata vtuntur, & ſedis oriſq; phlegmonas vlcerationeſq;, tum herpetas, putredines & vlcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines ac paronychias. Eſt autem facultatis exiccatoriæ, compoſitum ex diuerſi generis ſubſtantijs, quas ἑτερογενεῖς Græci vocant: altera quidem tenuium partium digerente atq; calida: altera terreſtri & frigida, ex qua adſtrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas puſilla medicamento ineſt, digerit verò & deſiccat non parum, nempe in ſecundo receſſu, in calore autem medijs & ſymmetris proximum eſt. Proinde ad diuerſos affectus hoc vtuntur medicamine, vt abſtergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: vt contrahente verò, cœliacis, dyſentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia & Cappadocia plurimum prouenit: alterum verò Indicum ad omnia valentius eſt. Et primo de antidotis, non facile adulterinum lycium à legitimo dignoſci idem memoriæ prodidit: hæc Galenus.

Lycii vires ex Galeno.

III. BVXVS.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. Bvxvs itaque nobis notiſsima eſt planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, denſiore, craßiore, viridiore ac ſubrotundiore: viret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accomodatiſsima: flore herbaceo, fructu rutæ ſimili, quadruplici, apice in cacumine diuiſo, ciceris magnitudine, ſemine rufeſcente, omnib. animantib. inuiſo. Craßiſsima in Corſica, flore non ferendo: quæ cauſa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet & apricis. Materies buxo honorata, rarò criſpanti, nec niſi radice: cæterò lenis quies materiæ, ſilentio quodam, & duritie ac pallore commendabilis. Eadem ſpiſsiſsima, flaua & denſiſsima atq; ponderoſiſsima, adeo vt in aquis non fluitet, nec cariem ſentiat. Exiccat manifeſtè, ſed in calore non longè à medijs abeſt, adſtringit quoque & roborat. Hæc etſi (vt quidam putant) nullius ſit in medicina vſus, & ob id à Dioſcoride eſſe prætermiſſam, nos tamen compertum habemus capillos rufos fieri, vbi frequenter lauentur lixiuio in quo decocta fuerint folia & rami. Sunt etiam qui dicant ligni ſcobe hauſta, ſanari alui profluuia. Non deſunt etiam è recentioribus, qui velint non aliud eſſe Italis buxum, quàm Indis lignum, quod Guaiacum appellant: ea tantum ratione ducti, quod pluries experimento compertum ſit, eius decocto etiam felicius eos ſanatos eſſe, qui Gallica lue affecti erant. Quod etſi experientiæ concedi poßit, illud buxi lignum præſtare: attamen quod buxus in Italia naſcens, & Guaiacum ab Indis petitum, vna & eadem ſint planta (vt in ſecunda centuria Amathus Luſitanus aſſerere videtur) nunquam profecto crediderim. Sed delirant qui vnam & eandem faciunt arborem. Siquidem Guaiacum pingue, reſinoſumq; viſitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & ſapor huic amarior & acris, quibus omnibus notis ſiccam buxi materiem carere conſtat. Quinetiam Guaiaco (vt narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia inſunt plantaginis, breuiora, craßiora dvrioraq;: lutei flores & fructus iuglandis magnitudine. Buxus verò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nuſquam grandiorem. Quo fit, vt omnino exiſtimem eos hallucinari, qui putant buxum quæ in Italia naſcitur, idem eſſe cum Indico guaiaco, vt nuper ſenſiſſe videtur Luſitanus loco ante dicto. Sed quàm ab eo ieiune, ne dicam imprudenter actum ſit de ſimpl. medi. cognitione, eorum facile iudicium futurum ſpero, qui non mediocriter in re herbaria verſati fuerint, & huius ſcripta legent: atque etiam legere non grauabuntur Apologiam, quam nos aduerſus illum ſcripſimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiuſdem in Dioſcoridem enarrationes adnotauimus. Quoniam autem buxo cum materie, tum quoque baccarum facie quadantenus ea arbor ſimilis ſpectetur, quam nos in Tuſcia vulgari idiomate vocamus Silio: alij verò Fuſaro, quòd ex ea optimi fuſi fiant, quibus mulieres è lino ſtamina ducunt, nos verò Euonimum eam eſſe putamus, prætermittendum ſanè non duximus, quin de ea hic ſcriberemus. Evonimvs itaque Theophraſt. libro tertio, cap. vltim. de plantarum hiſtoria, arbor eſt mali punicæ magnitudine, atque folio eiuſdem, maiori quàm chamædaphne, molli, vt punica. Germinare menſe Septembri incipit: floret vere: flos colore albæ violæ ſimilis, odore infeſtus, velut cruorem inferens. Fructus cum putamine ſiliquæ ſeſamæ proximus, præterquam quod in verſus diuiditur quaternos. Hic pecus enecat guſtatus, quinetiam folium idem facit, & potiſsimum capras, niſi purgentur, interimit: purgantur autem Anocho: hæc ille. Quæ quidem ſi quis cum Silio noſtro conferat, eam Euonimum eſſe facile conijciet. Id enim vt credam, non ſolum huiuſce plantæ notæ me adducunt, ſed quod ſciam, arbuſculam nobis Silio vocatam, pecoribus eſſe aduerſiſsimam, quinetiam quod grauiter oleat. Lixiuium in quo baccæ decoctæ fuerint (vt noſtræ referunt mulieres) capillum ſplendidum facit, furfures extergit, & pediculos necat. Materie eſt Buxi modo pallida, verũ nõ adeo graui ac ſolida. Naſcitur frequens in Italia in ſepibus, dumetis & ſyluis. Errat toto cœlo Tragus, qui hanc plantam Theophraſti ζυγίαν eſſe contendit.

Buxi conſideratio.

Quorundam opinio reprobata, qui Buxum Guaiacũ cenſent.

Contra Amathum.

Euonimi cõſideratio.

Tragus arguitur.

Nomina.

IIII. EVONYMVS.

Lycium Latini similiter atq; Græci λύκιον ἢ πυξάκανθα nominant: Arabes Hadhadh, Hadad, Kilulem siue Felzakarag: Itali Licio. Quæ verò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis Bosso: Germanis Buxbaum: *Bohemis Posspan. Euonymum deniq; appellant Græci εὐώνυμον: Hetrusci, Silio: Itali cæteri Fusano siue Fusaro, quod ex eo fusi à tornitoribus fiant: Germani* Spindelbaum.

Lycium officinarum.

Lycii seu pyxacanthæ, id est, Buxi aculeati vox cùm apud Theophrastum non reperiatur, sunt qui existimant oxyacanthi nomine ab ipso proponi. I. Lycium, Lac. Cast. Tab. Cæs. Brassa. Lycium alpinum, Lug. Pyxacantha, Dod. gal. (cui & Onopyxos Theophrasti) & fol. Lon. II. Lycium Italicum, Lug. & Tab. Meminit & tertii Hispanici nomine Clusius & Lobelus, aliud habet Lug. historia: sic Alpinus, Vzeg pro Lycio Indico habitum, pingit: habet & suum Rauwolfius in suo itinerario: tandem apud Acostam habetur Cate, quod Lycium putat Garzias. Officinæ suum Lycium cõmuniter ex Periclymeni baccis grauissimo errore conficiunt, qui error à pandectario promanare videtur, qui Periclymenon cum Pyxacantha confundit: alii ex Ligustri fructu: alii ex prunis syluestribus: posset non ita contemnendum succedaneum ex oxyacantha seu acuta spina, aut Rhamno aut Rhois succo fieri, cùm & veteres nõ solùm è Lycio, sed & è Rhamnis & aliis quibusdam similiter adstringentibus spinis confecerint. III. Buxus Theophrasti, vel syluestris Plinio C.B. Buxus herbariis: hæc frutex est, quædam tamen & in arborem excrescit. Est & humilior foliis rotundioribus Chamæpyxos Trago & Tabernæ. IIII. Euonymus, id est, boni nominis, per antiphrasin, vnde quædam exemplaria habent Anonymos, vt & apud Plinium: duplex est, angustifolia & latifolia: angustifolia, alia granis rubeis vulgaris, quæ aliquando & albis variat: alia nigris quæ Pannonica. Euonymus vulgaris granis rubris C. B. dicitur Fusanus Crescentio, quod ex eo fusi fiant. Carpinus Theophrasti, Trag. Lon. Anonymos, quæ aliàs Euonymos, Cord. hist. Euonymus Theophrasti, Dod. gal. Thal. Ges. hor. Lob. Tab. Cast. Tetragonia (quadratoria Gaza vertit) Theophrasti Lugd. Siler Plinii, Cæsalpino.

Euonymi differentiæ.

Ἀκακία. ACACIA. CAP. CXV.

a Meũ & Cat. δενδρώδης θαμνοειδής. b Meum καρπὸν. i. fructum. c Meum χύλισμα. d Oribas. ἐν ἡλίῳ. i. in sole.

ACacia in Ægypto nascitur, spina instar a arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & b semen lupino simile in folliculis: ex quo, c succus expressus siccatur d in vmbra, niger ex maturo semine, subrufus ex viridi. Eligatur modice rufus & odoratus, vt in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex foliis & semine succum: Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum refrigerandumq; efficax. Succus oculorum medicamentis vtilis: valet ad ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, perniones, pterygia & oris vlcera: procidentes oculos reprimit: mensium abundantiam sistit: prociduam vuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua, & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturque in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in vermiculorum speciem contrahatur, & vitri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidum verò ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Ægyptiæ spinæ similitudine, [longe minus, tenerius, humile: aculeorum vallo munitur, folia habens rutæ, semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm quaternûmve capacibus. Succus eius adstringit,] viribus inferior & ocularibus medicamentis inutilis.

Hæc non legit Orib.

Acaciæ histo. ex Theophr.

ARbor, quæ Dioscoridi Acacia vocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur libr. 4. cap. 3. de plan. hist. vbi de ea ita scriptum reliquit: Spina ex eo nomen accepit, quod tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum tectis idonea cæditur. Eius duo genera sunt, quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putrescens: nigra autem robustior atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, ventrisq; compagines ea vtuntur. Erecta non valde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt vice gallæ. Flos & pulcher aspectu, vt coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gumma ex ea: manat hoc tum arbore percussa, tum sponte sine vlla plaga: cum autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia huius arboris largè habetur, & sylua ingens circa agrum Thebanum est, vbi & robur & persea, & olea quoque eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (distat enim plus, quam trecentis stadijs) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris duræ & cæsa colorem celtis vtique repræsentat: hactenus Theophrastus. A quo Plinius non dissentiens, ipse quoq; eius historiam

Ex Plinio.

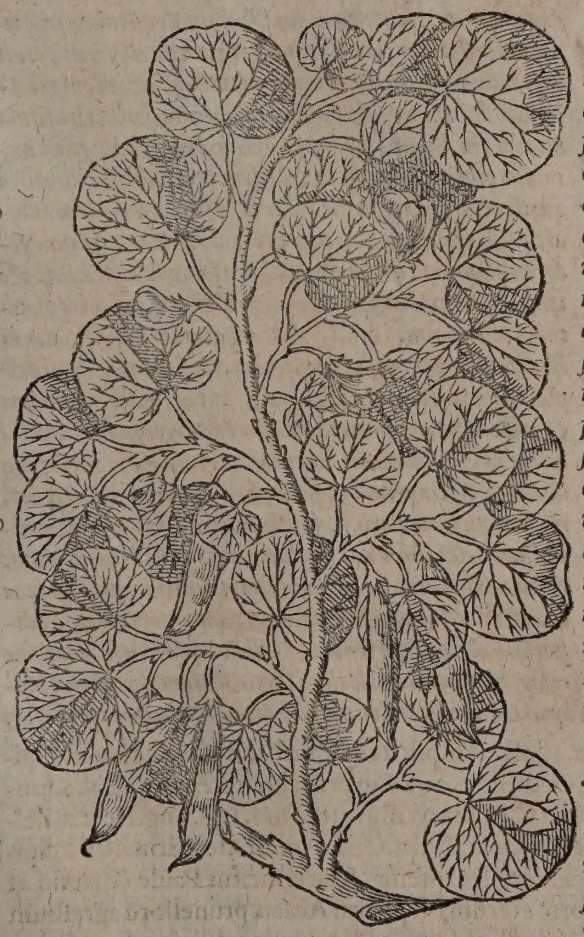
I. ACACIA AEGYPTIACA.

II. ACACIA.

III. ARBOR IVDAE.

memoriæ prodidit lib. XXIIII. *cap.* XII. *cuius ſic verba ſonant. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigraquè arbore, item viridi, ſed longe melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile minore eſt tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam ante collectum nimio validius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cœleſti perfuſis, mox in pila tuſis: exprimitur organis, tum denſatur in ſole mortarijs in paſtillos acacia dicta, arboris videlicet ſuæ nomine. Fit & ex folijs per ſe minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla vtuntur. Foliorum ſuccus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde rufus eſt: hæc Plinius. Succus è recenti ſemine expreſſus, ac poſtea longa inſolatione concretus Græcis nomine ſuæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu ſupponunt tum officinæ, tum medicorum vulgus ſuccum è ſylueſtribus prunis expreſſum in tenues quaſdam placentulas in ſole denſatum: ſiquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (ſi Dioſcoridi credimus) eius vice tum rhois arbuſculæ folia, tum lentiſci foliorũ ſuccum, tum etiam hypociſtidem medicamentis immiſcere. Quamobrem his potius ſeplaſiarij vti deberent, quàm ſuppoſititio ſylueſtriũ prunorum ſucco. Acaciæ imaginem, quam hic appingi curauimus, detulit ad me Conſtantinopoli Clariſſimus Augerius de Busbeke Flander, Cæſareus orator ad Turcarum Imperatorem, quæ omnibus ſuis partibus, notiſq; veram legitimamq; Theophraſti & Plinij acaciam imitatur. Nam plantæ integræ imago, cuius vnum tantum ramum appinximus, caudicem habet non in rectum, ſed in obliquum ſe attollentẽ, nigro omnino libro, ramos, ſurculoſq; vbiq; ſpinis rigentes. Folijs eſt rotundis, pyri magnitudine, venoſis, parte prona fuliginoſis, ſupina verò ex viridi ſubalbicantibus, minimè ſerratis, ſubnigricante pediculo, floribus ex albo purpuraſcentibus, & ſiliquis, & ſemine Lupino ſimilibus. Dioſcorides tamen Acaciæ albos reddidit flores. Atqui cum Acacia Theophraſto, & Plinio tum nigra, tum alba, generis diuerſitate habeatur, facilè crediderim albam, album proferre florem: nigram verò (vt noſtra hæc eſt) purpureum, & præſertim cum Theophraſtus ſcribat Acaciæ florem aſpectu eſſe pulchrum, & coronas ex eo factitari. Nam purpureus color longe pulchrior ſpecioſiorq; eſt quàm albus. Scire etiamnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quod ab Arabia regione Aegypto contermina ſuo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quod Arabicum vulgaris vſus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur:*

Acacia officinarum.

Acaciæ ſuccedaneum.

Acaciæ primæ Matth. deſcriptio.

Gummi Arabicum.

tur: namq; illud non contractis vermiculis simile, sed in grumis versicoloribus conspicitur, quorum alij succinum, alij topatium, alij chrysopatium, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quod autem nobis gummi Acaciæ desit, illud argumento esse potest, quod ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo vtimur, syncerum, legitimumq; acaciæ esset gummi, proculdubio ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsq; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaq; facilè quisq; conijcere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimum differre, quod Arabici gummi nomine officinarum vulgus habet. Hoc igitur vulgare gummi illud equidem esse existimauerim, quod Græcis gummi simpliciter vocatur.

Gummi Græcis quid.

In quam sententiam me adduxit Galenus, siquidem lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquit: Gummi lachryma est congelata, concretaq; in truncis arborum ipsam fundentium, velut resina quoq; in multis visitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterum quod exiccatoriæ, emplasticæq; sit facultatis, constat: hæc Galenus. Ex cuius verbis palam est, gummi sic in vniuersum Græcis appellatum, nostrum gummi esse vulgo Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum iudicio consequi possumus) ex pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cum grumorũ formæ diuersitas, tum colorum varietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus vnica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt.

Quorundam lapsus.

Quamobrem omnino explodenda videtur eorum sententia, qui vbi Græci gummi absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganthi, hoc est, tragacanthæ officinis appellatur, propterea, quòd effigie contractos vermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere posset.

Dragaganthum.

Sed tamen hoc etiam illud non est, vt suo loco dicemus. Galenus lib. 7. de compositione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi κόμμιθη βαϊκὸν vocat: hoc fortasse argumento, quod scripserit Theophrastus (vt supra dictum est) ingentem huiusce spinæ syluam esse in agro Thebano. Sed cum ad nos non perferatur acacia (vt paulò ante scripsimus) nec etiam eius gummi importari credendum est.

Iacobi Syluii opinio reprobata.

Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius, vir sanè ætatis nostræ ingenio & doctrina celebris, suo de natura simpliciũ medicamentorum libello, his verbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, vti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia seu Arabica, quo nomine solo Dioscoridi vocatur. Vnde colligas licet, acaciã & acantham Aegyptiam seu Arabicam, diuersas esse in Aegypto spinas arbores: hæc ille. Sed mea quidem sententia, Syluius manifestè aberrasse deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor vtiq; non est, sed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioscoridi libro tertio ἀκάνθῃ λευκῇ, hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchaa appellãt: quocirca eo capite Acaciæ meminisse Galenum omnino fuisset absurdum.

IV. ACACIA ALTERA.

Acaciæ alterum genus.

Cæterum alteram ACACIAM, *quam in Cappadocia, Pontoq; prouenire tradit Dioscorides folijs rutæ, quamque hic depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbelle repræsentare visa est, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, semine lenticula minore, in siliquis ternum quaternumve capacib. quod autumno profert, gustu etiam adstringente: color siliquis aureo quodam fulgore resparsus, adeò vt in sole auri modo pelluceat.*

Anguillarii opinio.

Ab hac sanè opinione non recedam, anteaquam eam viderim plantam, quam Anguillarius secundam Acaciam esse censet. Nam eius iudicio minimè subscribam, nisi prius plantam conspexerim.

Acaciæ vires ex Galeno.

Acaciæ vires adnotatas reliquit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Acaciæ & planta ipsa acerba est, & fructus & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, vtpote acrimoniã quandam per lotionem deponens. Porrò si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & sicciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum inuehens, sed nec frigoris admodum valentem. Vnde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sane coniectura est, non esse similare, verùm quasdam in sese dispersas habere partes tenues & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estq; & hoc tertij ordinis exiccantiũ, & secundi refrigerantiũ, vbi quidẽ elotũ fuerit, illotum verò primi.

Nomina.

Nomen, ꝙ ἀκακία habet apud Græcos, idẽ ꝙ est Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autẽ Arabicè Achachie appellatur.

Acacia ab ἀκάζω acuo, quasi acuta, quare Theoph. 4. hist. 3. simpliciter Acanthã, id est spinã, vocat. Spina Ægyptia, ex qua Acacia præparatur, Aëtio lib. 1. & Oribasio. Spina Ægyptia, aliquib. Arabica Gal. 6. simplicium: at Dios. & Plin. distinxere. I. Acacia Ægyptiaca C.B. Acacia Ægyptia, Dod. Gal. Lug. Acacia, Bellonio in iconib. Dod. Alpino, Acacia prima, Lac. Acacia prima Ægypt. Cam. Acacia Alexãdrina, Cast. Spina Acaciæ Diosc. Lob. Acanthus Theoph. Anguillaræ. Succus expressus Acacia dicitur Paulo & Aëtio, at Gal. succus Acaciæ, lachryma cyanea Andromachi fortè: verum officinarũ Acacia prunellorũ agrestium succus est diligenter spissatus. Gũmi ꝙ ex hoc manat, veterib. absolutè videtur gummi dici, vt apud Gal. 4. secundũ loca 4. cui lib. 7. secundũ genera gummi Thebaicũ, aliis Babylonicũ, aliis vermiculatũ: gummi acanthinũ, Marcello: gũmi Alexandrinũ, Scribonio dicitur. II. Acacia 1. Matt. Cast. Lug. quæ licet videatur nil aliud esse, quã Arbor Iudæ, cui aculei adpicti: siquidẽ tota descriptio, aculeis exceptis, nostræ tertio loco positæ cõueniat: attamẽ cùm cõmentator se talẽ accepisse testetur, noluimus eã remouere, sed potius arboris Iudæ iconẽ verã, vt iuxta se posita dignoscãtur, adiicere. III. Arbor Iudæ dicitur Ges. hor. Dod. Lo. Tab. Lug. cui & Colytea 3. Theoph. quibusdam: Siliqua syluestris Clus. Hisp. Cam. in Matt. Cæs. Siliquastrũ

& sili-

& Siliqua ſylueſtris & fatua & arbor amoris, Caſt. Sycomorus, Stephano Ceratonia ſylueſtris, Geſ. hor. cui & Ceratia agreſtis & Cercis Theophraſti. Fabago arbor Bellonio. Floribus eſt cõmuniter purpureis, quandoq; candidis. IV. Acacia altera, Dod. Gal & fol. Lac. Lugd. Acacia altera Dioſcoridis, Lob. Tab. Aſpalathus ſecundus Maranthæ, Geſ. hor. Aſpalathus Cæſ. Camerario.

Ἄγνος. VITEX. CAP. CXVI.

Vitex ſiue lygos, frutex eſt in arborem aſſurgens. Naſcitur in fluminum ripis, a aſperisq; locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, ſed molliora. Duo genera eius: vna harum album florem mittit b cum purpureo: altera tantùm purpureum & ſemen, vt piper. Excalfactorias vires habet, & adſtrictorias. Semen eius potum venenatis ictibus, aquæ quæ cutem ſubiit, lienoſisq; auxiliatur: lac euocat: menſes ciet, drachmæ pondere in vino potum: genituram exoluit: caput tentat, & ſoporem affert. Decoctum herbæ & ſeminis in deſeſſione, mulieribus vuluæ malo oportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet ſemen cum pulegio potum, etiam ſuffitu, vel appoſitu: capitis dolorem diſſoluit illitum: inſtillatur cum aceto & oleo capiti in lethargo & phrenitide. Folia ſuffitu, aut ſubſtratu fugant venenata: illita quoque ſerpentium morſibus auxiliantur, teſtium duritias, cum butyro & foliis vitium emolliunt. Rimas ſedis ſemen cum aqua illitum mitigat: & cum foliis medetur luxatis, vulneribusq;. Virgam qui manu teneat, dûm iter facit, negatur intertriginem ſentire. Agnum, quaſi dicas caſtum, vocant Græci, quoniam matronæ in Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, foliis huius cubitus ſibi ſternunt, & lygon, quaſi vimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

a Cat. πεδίοις ἐφύδροις. i. campis vdis.
b Oia exem. σὺν ὑποπορφύρῳ. i. cum ſubpurpureo.

I. VITEX.

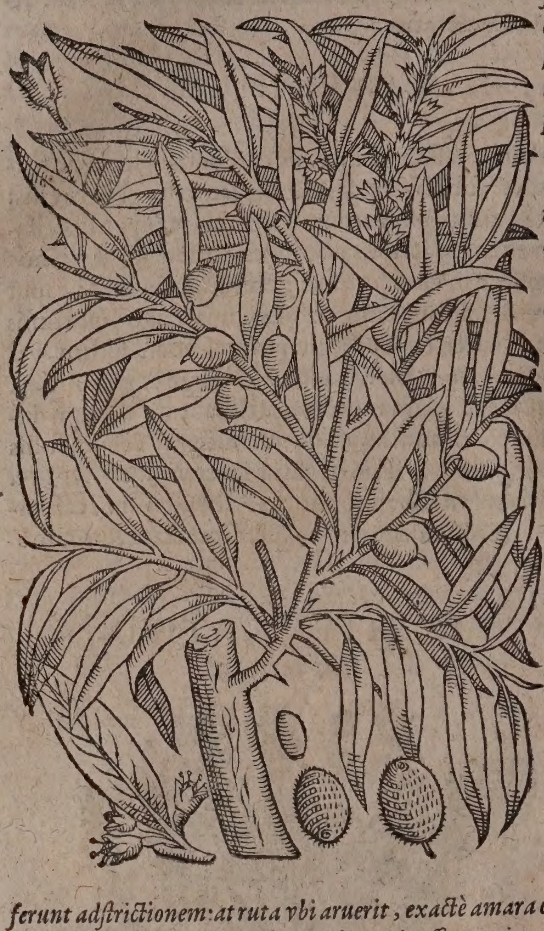
II. VITEX LATIFOLIA ſerrata.

Vitex, quam vulgus herbariorum Agnum caſtum appellat, arbuſcula eſt in Italia vulgaris notitiæ. Duo eius genera recenſet Plinius lib. 24. cap. 9. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, folijs candidioribus, lanuginoſis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra, quæ tantum purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Non multum à ſalice vitilium vſu diſtat vitex: foliorum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon vocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes folijs cubitus ſibi ſternunt. Meminit præterea Theophraſtus lib. 4. cap. 11. de plantarum hiſtoria, cuiuſdam plantæ ἐλαίαγνος appellatæ (ex olea & agno nomenclatione deducta, quod vtriq; ſimilis habeatur) ſic inquiens. Ἐλαίαγνος natura fruticoſa, nec cæteris Amerinis abſimilis folio, figura quidem proximo cæteris, ſed molli, lanuginoſoq; flore populi albæ, ſed minore: fructu nullo: naſcitur plurima ſuper inſulas fluitantes. Verum an ea vera ſit ἐλαίαγνος, quam nouus quidam herbarius in Vmbria, & apud Pelignos oriri ſcribit, nõ auſim ego affirmare: quod illam non viderim vſquam. Naſcitur tamen & in Bohemia planta, quæ omnibus notis Elæagno aſtipulari videtur. Eſt enim fruticoſa, folio viticis ſimili, molli ac lanuginoſo. Flore albo gradatim ex virgis propè foliorum exortum prodeunte: odore non inſuaui, è quo nullus prouenit fructus. Huic alia per omnia ſimilis habetur Viennæ Auſtriæ, in Viridario Sereniſſimi Cæſaris Ferdinandi, quæ baccas profert oleæ figura, ſed longè minores apice in ſummitate aculeo ſimili. Hanc ego Elæagnum appellarem, quòd folio ac virgis Agnum, fructu verò oleam referre videatur. Etſi ſciam Theophraſti Elæagnum non eſſe, quod hæc ſterilis ſit, non fructum ferens, niſi fortaſſe deceptus ſit Theophraſtus, vel eius codex deprauatus, vt in alijs quàm plurimis locis obſeruauimus, Vitex, vt ſcriptum reliquit Galenus

Viticis conſideratio.
Ἐλαίαγνος Theophraſt.
Elæagni Bohemicæ hiſt.
Elæagnus alia.

III. OLIVA BOHEMICA
ſiue Elæagnos.

lenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, caliditatis & ſiccitatis claſſem tertiam ſortita eſt, verùm ea eſt multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimùl & adſtringens: ipſas tamen vitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, ſemenq́; calida, ſiccaq́; facultate ſunt, ſubſtantia verò tenui. Nam & vtentibus ita apparet, & guſtantibus acre ſimul & ſubadſtringens percipitur tum folium, tum flos, tum ſemen. Edendo tamen etiam ſemen eſt, verùm tam perſpicuè calfacit, vt capiti hoc nomine dolorem pariat. At ſi frigatur (nam & ſic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus ventris diſcutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea ſemen impetus in venerem tum frictionis expers, tum etiam ipſam expertum. Folia item, floresq́; ipſius fruticis idipſum præſtare poſſunt. Itaque non tantum eſa, potaq́; ad caſtitatem conferre creduntur, verùm etiam ſubſtrata. Hinc eſt, quòd Athenis in Theſmophorijs, hoc eſt, ſacris Cereris, mulieres totum ſibi fruticem ſubſternunt: hinc illi quoque nomen inditum agni, hoc eſt, caſti. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem memoria teneamus, quæ ſuperioribus commentarijs ſunt dicta, agnum calfacere, ſimulq́; exiccare, tum omnium maximè flatus diſcutere. Porrò quòd exactè tenuium ſit partium, facultas eius indicio eſt. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine vaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius ac ſubtilitate partium fieri rationabile eſt. Nam ſi flatuoſum ſpiritum procreare poſſet, ſanè & ventrem inflaret, & venerẽ ſtimularet, perinde vt eruca: verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò ſecundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in reſiccando: non tamen illi par eſt, nam vtroque paulò eſt inferior: ſiquidem ruta tum magis eſt excalfactoria, tum magis deſiccatoria. Differt etiam qualitatis ſimùl ac facultatis miſtione. Nam agni ſemen ac germina modicam ferunt adſtrictionem: at ruta vbi aruerit, exactè amara eſt, & acris: vbi verò humida, ſubamara. Non tamen auſteritas, aut acerbitas illi ineſt: aut ſi cui videatur ineſſe, ea vtiq́; omnino obſcura, ſcio, videbitur, nec par ei, quæ eſt in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obſtructa agni ſemen potius, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam vt omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non poteſt: verùm celeriter ad rem propoſitam reflectere, viri eſt vtiq́; temperati: magisq́; etiam idipſum in ſequentibus medicamentis efficere conabor, hoc eſt, vbi ex quibuſdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares poſtea actiones omittam. Nam in præſens id ſolum nouiſſe ſufficit, quod agnus calidus eſt & ſiccus facultate, idq́; non mediocriter, ſed tertio exceſſu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac poſtea methodum curandi didicerit, ipſemet inueniet, quo pacto menſes hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto laßitudinem ſoluens, ſeu acopum, & excalfactorium ex eo vnguentum præparetur: hactenus Galenus. Nomina. *Huius plantæ nomen Græcum eſt ἄγνος καὶ λύγος: Latinum Agnus, Vitex & Salix amerina: Arabicum Famancheſt, Samancheſt ſeu Bengiecheſt: Italicum Vitice & vulgare, Agno caſto: Germanicum* Schaffsmüllen vnnd Keuſchlamb: *Hiſpanicum, Gattiglio caſto: Bohemicum Drmek: Gallicum Agnus caſtus & officinis.*

Vitex, ἄγνος quaſi caſtus, licet Gaza apud Theophraſtum Amerinam ſit interpretatus: & λύγος, vimen, propter inuictam ferè ramorum exilitatem, vnde fortè nomen Viticis. Non ſolum floris colore variat, ſed & foliorum, altera namq; eſt anguſtiore, altera latiore & ſerrato folio, quare vtriuſq; figuram adpoſuimus, cum vtramq; in Patauino horto medico ante viginti annos collegerimus. I. Vitex anguſtifolia C.B. Vitex maior candida Plinio: Vitex, Trag. Dod. Gal. fol. Lac. Lon. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lug. Cæſ. Cam. Agnus caſtus, Coſt. & officinis. Elæagnon Theophraſti. Vitex, Lob. II. Vitex latifolia ſerrata. C.B. Vitex latiore & ſerrato folio, Lob. Lugd. Vitex minor, quæ & nigra Plinio, Cæſ. III. Olea Bohemica & Elæagnus Matth. Lugd. Ziziphus alba Columellæ, Bello. in obſer. Geſ. hor. Cluſ. Hiſp. Cam. Ziziphus Cappadocica Bell. Dodo. Lugd. cui & arbor Paradiſea à floris odore. Salix amerina Amato: olea ſylueſtris Septentrionalium, & Elæagnos Theophraſti folio viticis Lobelo.

Ἰτέα. SALIX. CAP. CXVII.

a Cat. ὁ δὲ ἐκ τῶν φύλλων καὶ τῶ ἄνθησιν ἐν κελύφῳ ῥοιᾶς θερμανθεὶς. .i. Succus ex foliis tempore floris in cortice mali punici calfactus.

b Meum τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις. i. quę obtenebrant pupillas.

SAlix vulgo nota eſt. Cuius ſemen, folia, cortex & ſuccus ſpiſſandi vim habent. Trita folia cum exiguo pipere & vino pota, ileoſis ſubueniunt: ſumpta per ſe, & cum aqua, præſtant mulieribus ne concipiant. Salignum ſemen in potu ſanguinem expuentibus prodeſt. Cortex eoſdem præbet effectus: corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. a Ex foliis & cortice, ſuccus cum roſaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri vtiliſſimum: furfures purgat in corpore. Excipitur ſuccus, qui manat ex ea, cum floret, exciſo cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, b quæ obſtant oculis ſuam vim præbet.

Salicis conſideratio.

QVamuis de Salice, vt vna tantùm agat Dioſcorides, eius tamen plura traduntur genera tum à Theophraſto libr. 3. cap. 13. de plan. hiſt. tum etiam à Plinio lib. 16. cap. 37. Nam quædam in tantam proceritatem aſſurgunt, vt ex eis in Liguria fiant & perticæ & pali maximi vſus ad vitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ creſcunt, colore rufeſcentes, ſequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum vinariorum circulis commode finduntur. Hanc Salicẽ Græcam vocat M. Cato ſuo de

re ru-

SALIX.

SALIX LATIFOLIA rotunda.

SALIX HVMILIS REPENS.

re ruſtica libro. Rurſus aliæ firmiores corbibus & ruſticanæ ſupellectili admodum expetitæ. Aliæ deniq; ſunt minuſculæ ac ſpectabili tenuitate, texendis caniſtris, ciſtellis ac calathis aptiſſimæ, omnibus folia oleaginea oblonga, ſuperne virentia, & infernè candicantia. Naſcuntur humecto ſolo in fluuiorum & foſſarum aggeribus. Salicis lachrymam trium generum eſſe prodidit Plinius lib. 24. cap. 9. tametſi vnius tantùm generis meminerit Dioſcorides. Vnam arbor ipſa ſponte exudat, altera manat in plaga, cùm floret, exciſo cortice trium digitorum magnitudine: tertia eſt detruncatione ramorum autumni tempore à falce diſtillans.

Salicis lachryma triplex Plinio.

Cæterum qui ſalicis albicantem ſpumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapſis ſtatim floribus è ramuſculis vuæ modo dependet, donec ventis arrepta huc & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò ſeneſcit, ac breui vitæ ſpatio perdurat. Salicis recentia folia vtiliter à Medicis adduntur in lotionibus, quæ ad ſomnum conciliandum parantur, ſparguntur eadem vtiliter circa febricitantium lectulos. Epotum ſalicis decoctum, aut lixiuium è ſalicis cinere paratum, inhærentes gutturi hirudines necat ſoluitq́; viridia folia ſparguntur vtiliter circa febricitantium lectulos. Ligni materies, cadis ac ſcutis conficiendis, aptiſſima, quod ſuo lentore frangi contumax ſit, & leuitate polleat.

Salicis ſpuma.

Salicis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. ſimp. med. his verbis. Salicis folijs ad cruenti vulneris glutinationem quis vti poſſet. Verùm floribus eius maximè propè omnes vtuntur medici ad exiccantis emplaſtri præparationem: eſt .n. vis eorũ ita deſiccatoria, vt morſu abſtineat: habet verò et quandam adſtrictionẽ. Sunt verò etiã, qui ſuccũ ex ea expreſſum, medicamen ſeruent mordacitatis expers, & exiccatoriũ, ad multas res vtile. Haud enim inuenias quid ad plures res vtilius, medicamento circa mordacitatem exiccante, quod paulum etiam adſtringat, ſicut in opere de medicamẽtorum compoſitione exactius demonſtrabitur. Porrò arboris cortex ſimilem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, niſi quòd temperaturæ ſit ſiccioris, velut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusq́; cinere vtuntur ad omnia, quæ valenter deſiccare oportet. Nam clauos quos vocant callos, Græcis τύλους, myrmeciasq́; tollunt, aceto acri ipſum macerantes. Nonnulli autem dum floret ſalix, corticẽ eius incidunt & ſuccum quendam colligunt, vtunturq́; ad ea, quæ pupillas offuſcant, extergẽte videlicet, ſimulq́; tenuium partiũ medicamine. Vti verò illo ad multa alia quis poſſet, ſiquidem talis fuerit.

Salicis vires ex Galeno.

Salix ita Latinis dicta, Græcis ἰτέα: Arabibus Bulef, Bhullet Nomina.

Saſſaf aut Chalif nominatur: Italis Salice & Salcio: Germanis Weiden vnd Felbinger: *Hiſpanis Salce aut Salgueiro: Gallis Saulz: Bohemis Vurba.*

Salicis differentiæ.

Salix ἰτέα, παρὰ τὸ ἰέναι quod ea celeritate creſcat, vt ſalire videatur: ὠλεσίκαρπον frugiperda Homero, quia ocyſſimè ſemen amittat, vt habet Theophraſtus 3. hiſt. 2. & Plinius lib. 16. cap. 26. Salix alia perticalis, alia viminalis. Perticalis, quæ vulgaris & prima, vel eſt ſterilis, flores ferens amentaceos ante folia: vel eſt fructifera, ferens racemulos populi inſtar oblongis granulis. Viminalis variat colore corticis magnitudine & fructu. Colore eſt cortex albo ſeu pallido, Gallica dicta: nigro, phænicea Theophraſto, purpurea Plinii: luteo, Græca dicta, vitellina Plinio: Cinereo, quæ latifolia ſeu aquatica. Magnitudine, alia viminalis magna, alia parua: magna quæ ſecunda eſt ſalix purpurea nigra viminalis, cui peculiare quod ad cuiuſq; folii petiolum gemina ſemper ſint foliola, μελανόφλοιον Theophraſto: tertia ſalix phænicophloios ſiue phænicea: quarta ſalix lutea: quinta ſalix latifolia, quam aliqui Elæagnon Theoph. cenſent, quæ duplex, alia folio oblongo, quę ſalix caprea latifolia Tab. alia folio rotundo, ſalix quarta Trago, cuius iconem adpoſuimus: ſexta ſalix anguſtifolia: ſeptima, ſalix foliis longiſſimis, Eleagnos Lugdunenſi. Parua variat foliis latis & anguſtis: latis ſalix humilis repens, cuius iconem adpoſuimus, quæ duplex eſt apud Cluſium hiſtoria Pannonica, hæc octaua eſt & nona: decima eſt rotundifolia in hiſtoria noſtra deſcribenda. Anguſtifolia duplex Cluſio, vndecima & duodecima: decima tertia, ſalix Helice Lugdunenſi, quæ baccas fert rubentes & caput ſquammis compactum: decimaquarta ſalix marina quæ teſtis oſtrearum & ſaxis in mari adnaſcitur. Fructu variat, quod alia ſterilis, alia fructifera, vt ſupra dictum.

Ἀγριελαία. SYLVESTRIS OLEA. CAP. CXVIII.

Sylueſtris oleæ, quam aliqui cotinon, id eſt, oleaſtrum appellant, alii Æthiopicam oliuam: folia aſtringunt, trita autem & impoſita ignem ſacrum, vlcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomaſque cohibent, cruſtas emarginant cum melle illita: quinetiam ſordida vlcera repurgant: inflammationes, panoſque cum melle impoſita diſcutiunt, cutem à capite vulſam conglutinant: oris vlceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus & decoctum eoſdem habent effectus: ſanguinis eruptiones ac muliebre profluuium, admotus ſuccus inhibet: vuæ oculorum puſtuliſque prodeſt: vlcera & veteres defluxiones ſiſtit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum eroſiones perquam vtilis. Exprimitur ſuccus tuſis foliis, affuſo vino aut aqua, ſiccatuſque ſole in paſtillos digeritur: ſed longe validior ad recondendum ſuccus habetur, qui cum vino, quam cum aqua expreſſus eſt: auribus ſubuenit ſiue vlcerentur, ſiue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, vt ſpodii vicem cinis præſtet, in cruda olla, oblito ore luto, vſque dum figulinum percoquatur: reſtinctaque vino, & rurſus ſubacta, eodem modo vruntur: poſtremo ceruſæ modo elota coguntur in paſtillos. Huiuſcemodi cinerem in medicamentis oculorum conſtat ſpodio non cedere, ſed eiſdem viribus præditum eſſe putandum eſt. Foliorum ſatiuæ oleæ eadem vis intelligitur, ſed aliquanto inferior: vnde ocularibus medicamentis ob ſuam mitiorem vim conuenientior eſt. Sudor ligni virenti accenſo manans, illitu ſanat lichenas, furfures & ſcabiem. a Oleaginum ſemen illitum medetur furfuribus & vlceribus, quæ depaſcunt, vorantque: quod autem intra nucleum eſt, ex adipe & farina ſcabros vngues excutit. Colymbades tritæ, & ambuſtis illitæ, puſtulas gigni prohibent: ſordida vlcera purgant. Muriæ ſuccus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua b flaua & recens ſtomacho vtilior eſt, ventri difficilis: nigra autem & matura corruptioni opportuna eſt, ſtomacho aduerſatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: areſacta illitu depaſcentia vlcera ſiſtit, & carbunculos emarginat. Oleum ſylueſtris oliuæ gingiuis putri vligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates ſtabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus vtilis eſt: lanam enim ſpecillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ ſpectentur.

a Meum καρπὸς. i. fructum.

b Meum ὑπόκιῤῥος. i. ſubfulua.

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας. LACHRYMA ÆTHIOPICÆ OLEÆ. CAP. CXIX.

Achryma, quam Æthiopica olea ſtillat, ſcammonio ſimilis quadantenus eſt, fulua, ſtillis exilibus conſtans, mordax. Quæ autem [ammoniaci aut gummi ſimilitudinem refert,] colore a nigricans, [nec] guſtu mordens, ſuperuacua eſt. Noſtrates [oleæ,] oleaſtri [que] ſimilem lachrymam ſudant, quæ commode ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albugineſq; illitu emendat: vrinam & menſes ciet: cauis dentium impreſſa ad dolores efficax eſt. Inter venena ſcribitur, partus pellit: lepras & impetigines ſanat. Appellatur autem Æthiopica & agreſtis olea.

Quę concluſa ſunt tribus in locis non leg Orib.

a Meum μέγα καὶ λεῖον .i. magnum & læue.

Ἀμόργη. AMVRCA. CAP. CXX.

AMurca a [expreſſæ] oliuæ recrementum eſt. Decocta in cupreo vaſe ad craſſitudinem mellis adſtringit, cæteros præbens lycii effectus. Inſuper dentium dolori, & vulneribus cum aceto, vino, aut mulſo commode illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inducto ſuo obſtruentia. Vetuſtate meliorem fieri conſtat. Vtiliter infunditur ſedis, genitalium ac vuluæ exulcerationi. Si verò cum omphacino recoquatur ad mellis craſſitudinem, carioſos dentes extrahit: iumentorum ſcabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu ſanat. Cruda & recenti amurca podagras, articulariosque dolores foueri, vtiliſſimum: peruncta in villoſa pelle & hydropicis impoſita, tumoris molem reprimit.

a ἐλαίκ. i. olei, leg. Orib.

Cum

I. OLEA SYLVESTRIS. II. OLEA DOMESTICA.

CVm oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lachryma, & amurca ex vna tantum arbore proueniant: non ab re duximus de his omnibus ſimul pertractare, & ita ſingulis partibus vnica commentatione, quantũ opus erit, ſatisfacere, & quicquid ad eas ſpectat, ſimul perſtringere. Oleæ itaq; folia habent longa, in acutum deſinentia, craſſa, pinguiaq;, supernè virentia, infernè albicantia, ſapore amaro & acriuſculo. Florent omnes Iulio menſe floribus albis, racematim prodeuntibus, è quib. baccæ prodeunt primum virides, deinde appropinquante maturitate palleſcunt, tandem purpureæ prius factæ ſaturate nigreſcunt: decerpuntur menſe Nouembri & Decembri, namq; antea non matureſcunt. Sternuntur deinde in pauimentis, donec rugoſæ fiant, deinde molæ ſupponuntur, & torculari premuntur, affuſa feruenti aqua: ita enim oleũ reddunt. Ligni materies pulchra, ſolida, venoſa, criſpa, ardetq; viridis, perinde ac ſicca: ſerũtur in collib. & in campis. Naſcuntur ſylueſtres oleæ copioſæ in agro noſtro Senenſi, alijſq; Hetruriæ locis: naſcuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici & Aegei maris inſulis, verùm domeſticis longe minores, folijs breuioribus aculeatiſq; ramis. Earum baccæ etſi numeroſa fœcunditate vincant, magnitudine tamen ſatiuis cedunt: quin & guſtatu adſtringentiore ſentiuntur, & ori ſapidiores exiſtunt. Cuius rei certo ſunt teſtimonio turdi, merulæ ac ſturni: quippe quoniam ſylueſtres oliuas libentius deuorãt, quàm ſatiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agreſtes oleas ſummo ſtudio ac induſtria ab auibus tuentur: nempe quòd confecta ſatiuarum vindemia, auiculæ ad has aduolant, vbi menſe Decembri & Ianuario viſco innumeræ capiuntur, præſertimq; turdi. Pauci admodum ſunt in Hetruria, qui oleaſtri baccas legant vt oleum inde exprimant: nam ea demum magna ſatiuarum copia eſt, quæ facit, vt inibi omnino paruipendantur ſylueſtres. Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam perueniſſe reperio, pauſias videlicet, algianas, licinianas, ſergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etſi Virgilius trium generum tantum meminerit, quemadmodũ etiam plura nõ nouit hac noſtra ætate Hetruria, præſertimq; noſter Senenſis ager. Primum harum genus eas noſtri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur, ſunt tamen ſpectata forma & magnitudine, Bononienſibus non quidem inferiores: his tantum muria aſſeruatis vtuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ ſunt, quod multo plus amurcæ quàm olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præſtantes, quamuis prædictis longè minores ſint, ſunt tamen omnium aptiſſimæ ad olei conficiendi vſum: quippe quod oleum ex eis expreſſum, ſit non modo flauum, dulce, pellucidum ac cæteris præſtans, ſed etiam copioſum. Gignũtur hæ à proceriſſimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum inſtar, ramos in altum latumq; ampliſſime fundentibus, eas rura noſtra Oliuaſtre vulgo vocant. Tertij verò ac poſtremi generis eæ deniq; ſunt, quæ paſſim in vniuerſa Italia naſcuntur, & omnium vulgariſſimæ habentur. Laudatiſſimæ oliuæ Bononienſibus & noſtratibus craſſiores muria aſſeruatæ Romam, Venetias, & ad alias cõplures Italiæ clariſſimas vrbes, vbi magnificæ, opiparæq; parantur menſæ, ex Hiſpania importãtur. Condiuntur muria oliuæ breui tempore, ſeruata natiua viriditate, hoc modo. Sumuntur calcis viuæ cribratæ libræ ſex, aquæ ꝙ ſufficit ad diſſoluendum, quouſq; calx pulticula liquida fiat, huic adduntur cineris querni cribrati libræ duodecim, & aquæ tantum, ꝙ ſufficiat ad diſſoluendum: deinde in hac pulticula macerentur oliuarum viridium electarũ libræ vigintiquinq; horis octo continuis, aut ad ſummum decem (hoc temporis ſpatio omnẽ amaritudinem exuent) ſed interim lignea rude leuiter commiſceantur, ne lædantur, contundanturve. Eximuntur deinde, & lauantur in aqua, in qua poſthac macerantur quinis, ſenisve dieb. mutata, affuſaq; ſæpius aqua: Extrahuntur deinde, & condiuntur muria in qua ferbuerint prius fœniculacei caules in particulas diſſecti: & aſſeruantur fictili, ꝙ commodum fuerit. Ita enim paratæ natiuam viriditatẽ ſeruant, & eſui delectabiliores euadunt. Cæterũ olea, & quercus tam pertinaci odio inter ſe diſſidet (ſi rei agrariæ ſcriptorib. fides eſt adhibenda) vt altera prope alterã depacta breui tempore pereat. Oleæ item ſi primo germinatu à capra depaſcantur, adeo ſterileſcunt, vt nullo remedio in poſterum prolificæ fiant. At ſi alia de cauſa raras admodum, vel nullas proferant

Oleæ conſideratio.

Olea ſylueſt.

Oliuarũ genera decem.

Oliuas condiendi ratio.

Oleę & quercus odium.

baccas,

baccas, nudatas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certissimum est remedium. Amant oleæ apricos tractus & colles, calidasq́; regiones, nam in frigidis locis non proueniunt. Syluestris seu Aethiopicæ oleæ lachryma, Aethiopicæ oleæ lachryma. *licet multis polleat viribus, eius tamen in Italicis officinis nullus est vsus: neque quod ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verum illud* Gummi elemi. *certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lachrymam gummi elemi non esse, quòd gustatu mordax non sit, neq; linguam vellicet: tum etiam, quod omnibus perspicuum sit, eam lachrymam (etsi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem, sed verius in resinarum genere esse recipiendam: cum igni exposita statim colliquescat & diffundatur, quemadmodum & resinæ, quæ è pinu, picea, & alijs resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in Oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto vel vino: quin potius statim comburitur. Est & alia oleæ maris rubri lachryma, ex qua (vt Theophrastus inquit lib. 4. cap. 8.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterum quamuis ætate nostra obscura admodum sit gummi elemi origo, eius tamen vires clarissimæ apud chirurgicos & vulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac vulneribus mirificè vnguentis, & emplastris additur, adeò vt præstantissimum sit in his sanandis medicamentum. De Amurca olei* Amurca olei. *postremo nil aliud dicendum est, nisi quòd sit admodum vtilis (vt memoriæ prodidit Cato) apotecharum & officinarum fabricis, vbi lanei, vel sericei panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturq́, item laquearia & pauimenta, non modò parietes contractos, vel aduentitios humores nunquam collachrymant, & situm minimè contrahunt: sed nec blattæ, nec aranei, nec cuiusuis generis vermiculi ibidem gigni possunt. Syluestris oliuæ oleum cæteris adstringentius est. In doloribus capitis vtiliter pro rosaceo substituitur, sudores illitu arcet, & defluentes capillos cohibet, capitis furfures, vlcera manantia, scabiemq́; abstergit. Tardius etiam canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Oliuæ vires prodidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adstri-* Oliuæ vires ex Galeno. *ctionis, tantæ & frigiditatis participes sunt. Fructus verò, si quidem ad vnguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat. Oleæ syluestris rami, ac folia magis adstringunt, magisq́; refrigerant quam domestica. Olea satiua, sic Latinè, vt* ἐλαία ἥμερος *Græcè vocatur: Arabicè Saiton seu Caiton: Italicè Oliuo domestico: Ger-* Nomina. *manicè* Oelbaum: *Hispanicè Oliuo & Azeytimo: Gallicè Oliuier. Syluestris autem Græcis* ἀγριελαία, ἢ κότινος *appellatur: Latinis, Oleaster & Olea syluestris: Italis Oliuo saluatico: Germanis* Wilder Oelbaum: *Hispanis Azebuche: Gallis Oliuier sauvage.*

Olea satiua est & syluestris. I. Syluestris olea seu Cotinus Dioscoridi: olea syluestris, Lac. Lob. Dod. Tab. Oleaster Lon. Lug. Cæs. II. Satiua, olea & olea satiua herbariis dicitur. Oliuarum genera plura proposuit Plinius lib. 15. cap. 3. Columella verò lib. 5. cap. 8. decem recensuit. At Virgilius 2. Georgicorum tria enumerat quæ nota satis, Orchites, Rhadios & Pausias. Tria quoq; ad nos adferuntur genera: grandissimæ nucis ferè magnitudine ex Hispania muria conditæ, quæ Superbæ Plinii fortè: dein maiusculę & oblongæ ex Gallia & Italia: tum Genua minores rotundiores, quæ Oliuellæ vocantur. Verum apud Generosum Baronem Rudolphum à Salis Cæsareæ Maiestatis consiliarium, aliquoties comedimus pecuniares à prædictis oliuas, quæ oblongæ sunt & magnitudine ad Hispanicas accedunt, verum minore sunt pulpa seu carne & nigricantes, quæ in Rhætia suis in hortis proueniunt.

Δρῦς. QVERCVS. Πρῖνος. Βάλανος. ILEX. GLANS. Φηγός. FAGVS. CAP. CXXI.

QVercus omnis adstrictoriam vim habet, præsertim liber, qui cortici & ligno intercedit: quinetiā tunica putamini glandis subiecta. Decoctum ex iis datur dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pesso fœminis fluxione vuluæ laborantibus subiicitur. Glandes eosdem effectus exhibent: vrinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum sumptæ pariunt: resistunt esitatæ venenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte vaccino potum, prodest contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoethe vocant, & malefica vlcera cum salsa axungia conueniunt. Iligneæ glandes viribus quernas antecellunt. Fagus & Ilex quercus generi assignantur, & consimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa & trita tumoribus prosunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

Glandiferarū arborum cōsideratio. *SVnt & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, Phellodrys & aliæ nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exactè rationem reddere potest vniuersa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeo numerosa in vastissimis syluis proueniant, vt glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis saginent. Verum ne aliquis existimet, harum non meminisse Dioscoridem, quod fortasse eas non cognouerit, sciendum est, eum, meo quidem iudicio* δρυός *nomine comprehendisse in vniuersum omnes glandiferas arbores non solum quòd sciret, vna voce omnia illa genera contineri posse, sed etiam vt breuitati consuleret:* δρῦς *enim apud Græcos non modo quercum particulatim significat, sed vniuersim quamcunque glandiferam arborem. Quo fit, vt dixerit ipse:* Quercus quæ proferat ex Theoph. Δρῦς πᾶσα συπτικὴν ἔχει δύναμιν, *id est, Quercus omnis adstrictoriam vim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit. Quercus folijs est oblongis, firmis, robustis, per ambitum vtrinq; sinuatis, caudice crasso, cortice rudi, scabroq́; in ramis vero læuiori. Materie robusta, dura, graui, compacta, firmaq;. Glandifera est arbor, & præter glandes Gallas quoque producit cum maiores, tum etiam minores, quas omphacitides vocant. Alios quoq; fert fructus de quibus Theophrastus. Porro mirum est (vt Theophrastus est auctor lib. 3. cap. 8. & 9. de plantarum historia) quod alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam atq; alteram resinosam & nigram: quin & aliud speciè veluti morum, sed durum & fractu admodū difficile, id tamen rarum: ad hæc aliud effigiem colis repræsentans. Cum verò perficitur, durum quid parte emicante & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans profert, quod præruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilula est comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus vtuntur: flagrat etenim probe, vt galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterum quidem inutilem,*

I. QVERCVS LATIFOLIA.

II. QVERCVS FLORENS.

II. QVERCVS.

utilem, verno autem tempore ſucco melligeno inficiẽtem, tum tactu, tum guſtatu. Inq; ramorum alię pilulam aliam gignit ſine pediculo, concauoq; ſeßilem, peculiarem certè, verſicoloremq;. Nam eminentes quoſdam vmbilicos candicantes, vel paßim variantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, ſplendidamq; oſtendit aperta, nigra & putricans cernitur. Lapillum quoq; puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, compreſſam atq; oblongam. Super folijs verò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquoſam, dum tenera eſt: hæc etiam interdum muſcas intus continet, veniensq; ad incrementum iuſtum in modum læuis paruulæ gallæ indureſcit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam viſcum taceo, quippe cùm in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (vt dictum eſt) ferax hæc arbor habetur plurimarum: hactenus Theophraſtus. Cæterùm non dubitandum eſt, quin omnes ij partus ſuos habeant vſus, ſuisq; polleãt virib. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ vitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipſarũ exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones ſiſtit, renũ calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Datur quoq; potanda vtiliter dyſentericis, & ſanguinẽ reijciẽtibus. Sunt qui in peſtilentialibus febrib. eam propinent, quòd aduerſus venena non parum valeat. Recentia folia ventriculi ardorem tollunt, ſi ſuper lingua teneãtur. Cæterùm aqua quæ in marceſcentiũ quercuum reperitur cauitatibus, ſcabiem omnẽ vlceroſam ſanat. Glandes vrinam cient & reſiſtunt deuoratæ venenatorum morſibus. Intritæ crudæ inflammationes leniunt. Ad hæc eius echinatæ pilulæ ſiccæ, ac tritæ vim apprimè adſtrictoriã poßident: eaq; ꝓpter efficacißimo ſunt remedio cõtra omnes alui fluxiones. In sũma præſtant, vbi ſupprimere ſit opus.

Aqua foliorũ quercus & eius vires.

F A G V S quoq; glandiferis arborib. adnumeratur, tametſi fructus effigies glandib. ꝓrſus reclamet. Eſt autẽ Fagus folio carpini nõ abſimili, grandiore tamẽ, læuiore nec adeo criſpo. Atqui, vt ad fructũ redeamus, eſt quidẽ is extima parte, calyculo includitur rotũdo quadam e[n]us echinato, hiſpido ac ſcabro: interius verò triãgulari forma nuclei ſunt, qui tenui & læui cute, caſtanearũ modo, in atrũ rubeſcẽte obtegũtur. Nucleus albicat, horũ ſapor dulcis & ſubaſtringẽs. Materies dura, ſed nõ admodũ firma, arbor in magnã aſſurgit proceritatẽ, ramis grandiorib. ac patulis. Prouenit in ſyluis, tam in planitie quàm in montib. & collibus. Glires hoc pabulo maximè delectãtur ac pingueſcunt: quamobrẽ cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiũtur glires in Carniolæ, Stiriæ & Carinthiæ ſyluis: quippe ijs in locis incolas mane inſpexeris, qui ſaccos glirib. plenos ferãt vna tantũ nocte captis. Delectãtur fagi fructu ẽt mures, ſiquidẽ è longinquis regionib. natura ducti gregatim ſyluas ingrediũtur. Itẽ & ſciuris gratiß. eſt cib. ac ẽt turdis, merulis, alijsq; cõplurib. volatilib. Quin & obſeſſos hoſtib. hõines in oppido Chio ea tantũ glande

Fagi conſideratio.

IX. FAGVS.

X. ILEX.

XI. ILEX LATIFOLIA ſpinoſa.

glande victitaſſe, Cornelius Alexander eſt auctor, donec ſe obſidione liberaſſent. Fagi folia eſitata labiorum, gingiuarumq; vitijs mirificè opitulantur: tuſa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis vtiliter illinitur.

Ilicis conſideratio & hiſtoria.

ILEX *inſuper arbor eſt in Italia notiſsima, ſpectatæq; proceritatis, cortice in rufum nigricante: materies eius denſa admodũ eſt, grauis ac robuſta, in atrum rubeſcens. Folijs laurinis ac perpetuis viret, ſed quæ externè candicent, ſcabræq; ſint: internæ verò vireſcant, læuesq; cernantur: quin & in toto ambitu ſerrata ſunt.*

Ilex duplex.

Duum Ilex eſt generum: alterum folio ſpinoſo, ſine aculeis alterum. Hoc vbique fere ſcatet Hetruria: illo verò Hiſpania. Meminit vtriuſque Columella libr. 6. cap. 3. de re ruſtica, ſic inquiens: Poſſunt & ficulnea bubus probè dari, ſi ſit eorum copia: Ilignea tamen vel melior eſt quernea, ſed eius generis, quæ ſpinas non habet: nam id quoq; vti Iuniperus, reſpuitur à pecore. Quare non rectè ſentiunt, qui Plinij tantum & Theophraſti teſtimonio freti, Ilicem haud ſpinoſam, legitimam eſſe negant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præſtant. Iligneus carbo Hetruſcis in pretio eſt, non modo quod ignem diu foueat, ſed etiam quòd (vt aiunt) vapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quaſdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto vulneribus recentibus, & cruentis oculis vtiliter imponuntur.

Smilacis conſideratio ex Theophraſt.

In Ilicis genere (vt memoriæ prodidit Theoph. lib. 3. cap. 16. de plan. hiſt.) eſt arbor illa, quam Arcades Smilacem vocant, ilici ſimilis (ea autem non eſt taxus, quæ etiam ſmilax dicitur, quoniam de taxo capite 10. eiuſdem libri diſſeruit Theophraſtus) folio tamen non aculeato, ſed molliori profundioriq;, differentijsq; pluribus diſtinguendum: nec materie, vt illa, ſolida ſpiſſaq;, ſed ſoluta, molliq; in opere. Sunt qui cenſeant Ilicem nõ ſpinoſam ſmilacem eſſe. Sed cum ſmilaci materies ſit ſoluta mollisq; in opere (vt Theophraſtus ſcribit) cur eorũ ſententiã comprobem, non habeo. Meminit huius Gal. lib. 6. ca. 3. de comp. med. ſecundum locos in columellæ remedijs, ſic inquiens: His fortiora ſunt myrti ac baccarũ eius decoctũ, & ex acerbis cotoneis malis, & virgultorũ tenerorũ ilicis, arbuti, ſmilacis ac fagi.

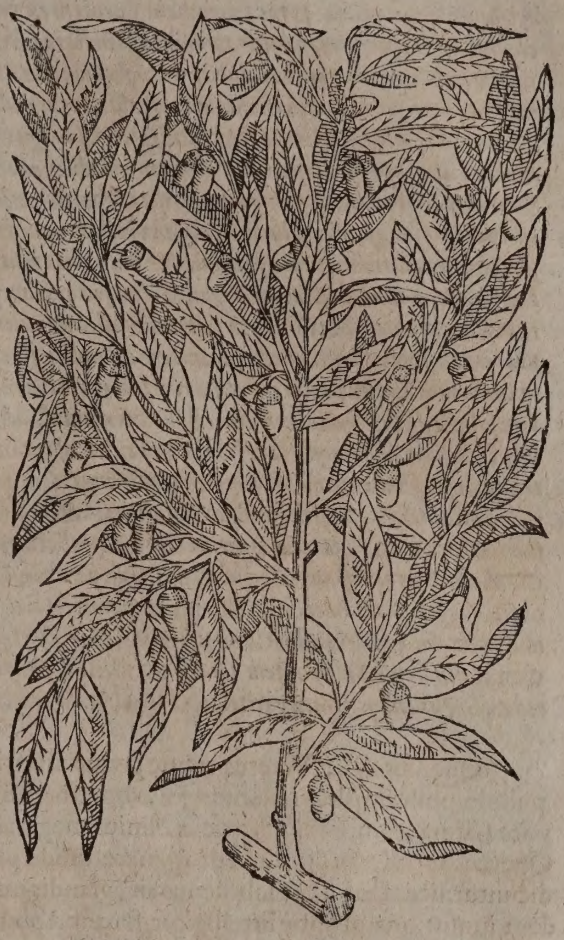
Cornarii lapſus circa ſmilacem.

Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri põt, quòd ſmilax (taxum, vel eius ſpeciem intelligit) quæ ab omnib. venenoſa deſcribitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij verò ſolutione nil aliud determinat, niſi quòd, cùm non vbiq; (ſic ipſe putat) taxus ſit veneno-

XII. SVBER PRIMVS.

XIII. SVBER SECVNDVS.

XIV. PHELLODRYS.

venenoſa, ex eo genere ſumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed ſi Cornarius Theophraſtum ſibi alioquin familiarem conſuluiſſet, qui ſmilacem quandam (vt paulò antè oſtendimus) in arborem ilici ſimilem refert, rectius meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicaſſet.

Suberis conſideratio, & hiſtoria.

S V B E R denique arbor eſt fructu & folio ilicis, perpetua ſimiliter coma virens, quanquam id negat Theophraſtus, ſed craſſiſſimo cortice veſtitur, atq; ilici magnitudine cedit, vt ij quidem atteſtari poſſunt, qui Baccano Romam profecti ſunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ viſuntur.

Suber duplex.

Atqui duo eius viſuntur genera: alterum folio anguſtiore, prolixiore, acuminatioreque: alterum verò breuiore, rotundioreq;, & per ambitum ſerrato, acuminatis quibuſdam in locis inciſuris. Glandes quoq; profert iligneis pares, paulo tamen minores, deterioresque. Hoc in Romano, illud in Piſano agro proueniens. Hæc cortice exuta minimè areſcit, quemadmodum reliquæ arbores, quandoquidem natura haud ignara, quod ſæpiſſimè cortice expolianda eſſet, materiem duplici cortice muniuit.

Suberinæ corticis vſus.

Inter plures, ac varios corticis ſuberei vſus, qui in rebus domeſticis celebrantur, ille præcipuus eſt, & vulgaris, quod ſutoribus maxime ſit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis vtuntur piſcatores, quòd ea nunquam aquis mergatur, ſed ſupernatet ſuſtinendis retibus plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq; Plinius lib. 16. capite 8. ſcriptum ſic reliquit.

Suber Plinij.

Suberi minima arbor, glans peſſima, raraq;: cortex tantùm præcraſſus, ac renaſcens, atque etiam in denos pedes vndique explanatus. Vſus eius anchoralibus maximè nauium, piſcantiumque tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu: quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem vocent, atque vbi non naſcitur ilex, pro ea ſubere vtuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, vt circa Elin, & Lacædemonem: nec in Italia tota naſcitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap. 40. inquit. Eius materies tardiſſimè vetuſtatem ſentit, ſicut robur, larix, caſtanea, iuglans: hæc Plinius.

Phellodrys & eius hiſt.

Eſt & alia arbor glandifera, quam, quod caudicem habeat Suberi non abſimilem, folia ferat ſuberis, corticem verò, & ligni materiem & glandes quercui ſiue cerro non abſimiles, Hetruria vulgò appellat Cerroſugaro, quaſi Cerriſuberem dicas. Id quod etiam feciſſe videtur antiquitas: quandoquidem Theophraſto loco ſuperius citato ea PHELLODRYS dicitur: copioſa hæc in agro Senenſi

Q in omni-

Anguillarius arguitur.

in omnibus Archidoßi, & comitatus S.Floræ.ſyluis Sed illuc vſque non peruenit Anguillarius, cum de hac arbore nihil meminerit inter glandiferas, quæ in Italia proueniunt. Non differt ſuis in facultatibus ab aliis glandiferis.

Suberis vires Matthiolo.

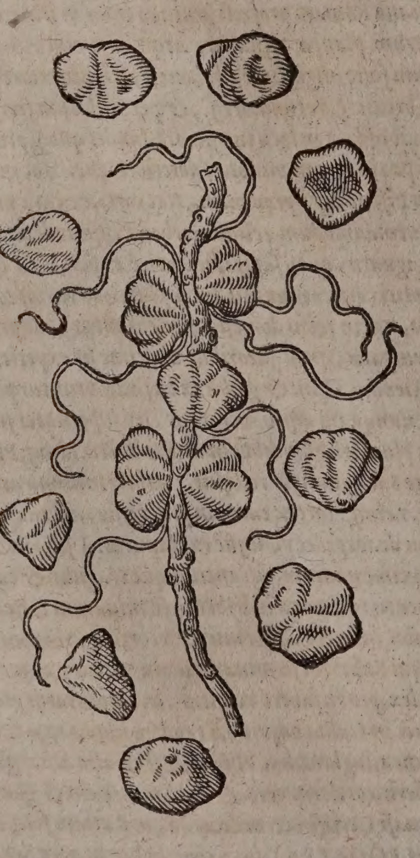
Suberiscortex tritus ex aqua calida potus ſanguinem fluentem ex vtralibet parte ſiſtit: eiuſdem cinis ex vino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur. Omnium glandes in farinam tritæ, & potui datæ, drachmæ vnius pondere, ex ſucco plantaginis, auxiliantur omnibus alui, & vteri fluxionibus. Confert earum decoctum potum contra venena. Crudæ ac recentes intritæ, illitæque inflammationes leniunt. Illinuntur eædem cum ſalſa axungia maleficis vlceribus. Calyx quo Glandes in arbore ſuſtinentur, eaſdem poßidet facultates, ſed magis cum adſtringit, tum contrahit.

Glandiferarũ arborũ vires ex Galeno.

Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Quercus partes omnes adſtringentis qualitatis participes ſunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana ſubeſt, tum quæ ſub glandis ipſius calyculo, ea videlicet, quæ fructus carnem conueſtit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & ſanguinis expuitiones, tum dyſenterias & diuturnos ventris fluxus cõmodam eſſe credunt. Maximè vero ea vtuntur decocta. Valentius tamẽ adſtringũt, fagus, & ilex, ſeu quis has ſpecies eſſe roboris velit, ſeu toto genere diuerſas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non inſtrenuè deſiccare valent, minus autem quæ ſunt alterius roboris, nimirum quanto minus ſortita ſunt adſtrictionis. Siquidem ego quandoq; glutinaſſe me vulnus memini falce inflictum, cùm nullum adeſſet ad manum medicamen præter ipſius quercus folia: triui ea in læui petra, & vulnus, omnemq; vicinum locum cõtexi. Eandem vim folijs habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli ad incipientes & creſcentes vtuntur phlegmonas, nam quæ iam vehementes ſunt, adſtringentia reſpuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm ad præſentem tractatum attinẽt. Cæterùm in præſentia nouiſſe, quòd eatenus adſtringentem quatenus dictum eſt, facultatem quercus obtineat, ſufficit: ac proinde deſiccandi, atq; adſtringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere ſcilicet eorum, quæ (vt ſic dicam) tepida ſunt. Arbor, quæ Δρῦς Græcis: Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabib. Quercia, Italis: Eychbaum, *Germanis: Robre, Hiſpanis: Cheſne, Gallis. Quæ verò Φηγός Græcè: Fagus Latinè dicitur: Arabice, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè,* Buchbaum: *Hiſpanicè, Haia: Gallicè, Fau. Quæ denique Græca voce Πρῖνος: Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, ſiue Carmas: Italica, Elice: ſiue Leccio: Hiſpanica, Anzina, & Anzinheira: Germanica,* Stechenchen. *Gallis Veuſe. Suber autem Græcis Φελλὸς: Italis Sugaro: Germanis,* Pantoffelholtz. *Suber anguſtifolium φελλὸς στενόφυλλος. Phellodrys, Græcis pariter φελλόδρυς: Italis præſertimq; Hetruſcis, Cerroſugaro.*

Quercus δρῦς: Veteres omne genus arboris δρυὸς appellatione intellexerunt, ἀδρύω erumpo aut pullulo: poſterioribus δρῦς omnem arborem glandiferam tantùm ſignificat & præſertim Quercum. Vna voce Latina comprehendi poſſe Plinius negat: at Gaza Roboris appellatione contineri poſſe cenſet. Quercus apud Latinos, modo pro genere, modò pro vnica eius ſpecie ponitur. Sic fructus βάλανοι glandes dicuntur: licet Latini, vt Iabolenus ait, glandis nomine omnem fructum ſint complexi: at Plinius Glandem, inquit, quæ propriè intelligitur, ferunt Robur, quercus, eſculus, cerrus, ilex, ſuber. Genera Quercus quinq; Theophraſto 3. hiſt. 9. Platyphyllos, hemeris, phagus, ægylops, haliphlæos ſeu cerrus fœmina: quę caudice, ligno, folio, fructus ſapore, magnitudine, figura, colore variant. I. Quercus latifolia ſeu platyphyllos Theophraſti, cuius iconem adiecimus: quam in marem & fœminam diſtinguunt. II. Quercus longiſsimo pediculo eſt Hemeris Idæorum, Etymodrys Macedonum, Placidam Gaza interpretatur: huic peculiare, quod longo pediculo & tenui affixa ſit, modò vnica, modò gemina glans: huius & flores adpinximus. III. Phagus ſeu Eſculus, Roboris primum genus Cluſio [qui quinq; Roboris ſpecies propoſuit, vt eſt in Pannonicis, diſtinctas) in quo genere mas eſt & fœmina. IV. Quercus calyce echinato, Aegylops Idæorũ Aſpris Macedonum, Cerris maiore glande Lob. V. Quercus calyce echinato altera, Halyphlæos Idęorum & Macedonum, Cerris Plinii minore glande Lobelo: huius lignum ſæpè lapideſcit. VI. Huius etiam ſpecies in Burgundia reperitur minor, glandibus tribus quatuorve ſimul iunctis, quæ ſine pediculo ſurculis hærent, calyce valdè hiſpido, quam apud fratrem Iohannem Bauhinum Ill. Ducis Wirtenbergici Medicum Montembelgardi vidimus. VII. Quercum marinam refert Theophraſtus 4. hiſt. 7. folijs lenibus, carnoſis, myricæ folio: quam nunc habemus: oblonga lataq; habet folia eaq; mollia. VIII. Præter autem ea, quæ ex Theophraſto Matth. refert Quercũ ferre, ad annoſarum Quercuum radices vua reperitur antiquis incognita, vernali potiſsimum tẽpore, aliquando etiam in Canicularibus, ex ſuperfluo ſucco circa radicem coaceruato diutiuſque detẽto, ſub terra prorumpit concretitium quiddam vuæ forma, colore foris purpureo, intus candido & quaſi lactifero, ſaporis adſtringentis, quæ in æſtate ligneſcit. Colligenda vernali tempore, in vmbra ſiccanda, ſiccata pulueriſanda, cum puluis hic in Dyſenteria ſit inſignis, & in omni fluxu ſanguinis: hac vna deſperatos dyſentericos ſe curaſſe teſtatur Encelius libro tertio de lapidibus & gemmis capite 51. Hanc cum nemo pinxerit, eam depingi voluimus, ex vua quam Friburgo à clariſsimo Iohan. Schenckio à Grafenberg ante annos decem accepimus. IX. Fagus Latinorum, non autem φηγὸς Græcorum ſiue Dioſcoridis: φηγὸν Græcorum Phegum vertere oportet, non Fagum, cum hæ inter ſe differant. Græci enim vt ex hoc Dioſcoridis loco & Theophraſto liquet, glandiferis connectunt ſuam φηγὸν, cui glandem tribuunt, non oblongam ſed rotundam. Latinorum Fagus glandem propriè non fert, ſed in echinato involu-

VIII. VVA QVERCINA.

cro

cro caſtanearum more, aliquot paruas, pingues & oleoſas nuces, non rotundas, ſed acuminatas & triquetras. Quare Fagus Latinorum ſui generis eſt arbor quæ Theophraſto ὀξύα vocatur, ſciſsimam Gaza reddidit, eò quód eius materia facilè in tenuiſsimas laminas findatur, Fagus recentioribus. X. Ilex πρίνος (quia ſerra propter duritiem ſit ſecanda) duplex, altera folio non ſpinoſo, alia ſpinoſo. Ilex Italica folio oleæ. C.B. Ilex prima folio oleæ Plinio. Ilex Lac. Cæſ. Lugd. cui & Phellodrys folio ſerrato anguſtifolia. Ilex anguſtifolia Tab. Ilex prima Matthioli & Smilax Arcadum Theophraſti, Cluſ. hiſp. Suberi ramulum huius adpinxit Lobelus. XI. Ilex Hiſpanica ſpinoſo folio. Ilex maior Cluſ. hiſp. & Pan. Ilex maior glandifera, Dod. Ilex arbor. Lob. Ilex latifolia, Cam. in Matth. Ilex Taber. Lugd. cui & Phellodrys nigra: Ilicis alterum genus Cæſalpino. Hæc altitudine & ligni materia cum præcedenti conuenit, & foliis differt, quæ in hoc latiora ſunt, ambitu ſinuoſo & aculeato: licet in eadem diuerſa etiam obſeruentur, vt in iuuencis folia per margines ſpinis horreant, adultæ verò aculeis careant. Floſculi puſilli flaueſcentes, oblongum racemulum conſtituentes Maio menſe inueniuntur: quibus ſuccedunt fructus ſeu glandes ratione locorum variantes; interdum namque glans maior & longior, vt in Hiſpania: interdum minor & breuior quam in quercu, vt in Narbonenſi: ſpinoſa attamen intelligitur calyce, qui per maturitatem alicubi nigricat, & cuius nucleus albus gratique ſaporis. Frequens hæc in nemoribus & conuallibus Hiſpaniæ & Galliæ Narbonenſis. XII. Suber, dicitur & Ilex fœmina Plinio: duplex eſt, alterum rotundo, alterum oblongo folio. Rotundo, Suber dicitur Lac. Lon: Cord. in Dioſc. Cæſal. & Suberella: Suber latifolium, Cluſ. hiſp. Caſt. Tab. Lob. Suber folio breuiore & latiore, Lugd. Phellos ſiue Suber Dodo. XIII. Suber oblongo folio: Suber anguſtifolium. Caſt. Tab. Suber Aquitanicum & Suber folio deciduo Theophraſti, Cluſius hiſp. Suberi latifoliæ ſuæ ramum adpinxit Lob. XIV. Phellodrys, id eſt ſuberi quercus: Ilex fœmina Arcadibus, Theophraſto monente, Phellodrys, Caſt. Lugd. Tabernæmontano.

I. CASTANEAE.

II. CASTANEAE EQVINAE.

Κάςανα. CASTANEAE. CAP. CXXII.

SArdianæ glandes, quas aliqui Caſtaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adſtringunt & ipſæ, ſimileſque effectus præbent: præſertim tunica, quæ carnem, & corticem media intercurſat. Caro his, qui ephemerum biberunt conueniens eſt.

CAſtaneæ nuces ſunt in tota Italia vulgò notiſſimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui caſtanearum complura fecerunt genera: nominibus plerunq; inditis à locis, vnde importabantur. Sed duo tantũ in Hetruria habentur genera, ſatiuum ſcilicet, & ſylueſtre. In domeſticarum genere habentur maiores, quæ Marones vocantur: & minores quæ peculiariter Caſtaniæ vocantur. Mitiores facilè purgantur, harumq; illæ principem locum tenent, quas vulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris ſint maiores, ſapidiores, ſpecioſioreſq;. Arbor eſt procera, amplaque, folijs oblongis iuglandis ſimilibus, venoſioribus tamen, & per ambitum fimbriatis, fructu echinato: nuce intus ſolida, altera parte plana, altera gibboſa, triplice tegminis ambitu ſepta, membrana primum tenui, criſpaq; & amara, mox lento ac coriaceo cortice, demum echinato calyce, alba intus pulpa ac dulci. Ligni materies ſolida, ac diuturna. In montanis, vbi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ caſtaneis per hyemem victitant. Namque eas in cratibus fumo prius exiccatas ab vtroque cortice repurgant, moluntq; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atque alijs domeſticis vtenſi- Caſtanearum conſideratio.

 libus

Castanea Orientalis siue equina.

libus admodum apta est: siquidem non modo ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta, sed & cadorum costæ & eorum cinctus: verùm ignarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campestribus, & apricis. Creauit quoque natura aliud Castanearum genus, in orientalibus regionibus, de quo tam apud antiquos, quàm recentiores (quantum viderim legerimq́;) nemo, est, qui meminerit. Arbor est Castanea hæc spectatæ proceritatis, folio pentaphylli, senis tamē diuisuris sed longè humana manu, quin etiam Ricini folio, grandiore, longo ac tenui pediculo appenso. Echinos fert in cacumine, magnitudine nostratibus æquales, subrufo colore, verum duriore ac crassiore putamine, aculeis raris, sed robustis ac firmis, & colore flauescentibus: singuli singulam includunt castaneam nostratibus ferè similem, crassiorem tamen rotundioremq́; cortice subnigricante, præterquam anteriori parte, qua interno echini putamini coniungitur, ea enim albicat, macula cordis figuram præ se ferente, quemadmodum videmus in repentis vesicariæ semine. Totus idem robustus est, simplex tamen, nullam intra se aliam tuniculam habensquæ carnem ambiat illi similem, qua nostrates castaneæ conteguntur. Sapor pulpæ vulgarib. ferè similis habetur, sed dulcior paulò, nec adeo mandentibus grato, si tamen ex sicco fructu id quidem rectè percipi potest. Adstringunt, & flatus deuoratæ pariunt. EQVINAS hasce castaneas appellant Constantinopolitani, quòd anhelosis, ac tussientibus equis plurimum auxilij afferant deuoratæ. Dantur quoque sanguinem reijcientibus. Plantæ ramum, vna cùm prægnantibus echinis misit ad me Constantinopoli Guliel. Quaccelbenus Flander, medicus insignis, vnà cū quàm plurimis alijs, de quibus in epistolis latius diximus.

Castanearum vires.

Castaneæ vehementer sistunt tum alui, tum ventriculi fluxiones, idque maximè siccæ: quin & sanguinem excreantibus prosunt. Tritæ cum sale melleque, subactæque rabidorum canum morsibus vtiliter impoūntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant, eo quód flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adstringunt, ac ægre concoquuntur: attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, vulnerato prius in latere cortice, crudis & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, vel saccharo edantur. Interior castanearum membrana rubens, qua albicans pulpa circumuestitur ex vino austero pota, duarū drachmarū pondere, sistit valēter immodicos omnes alui fluores, & sanguinis reiectiones, quin etiam cum pari pondere ramentorum Eboris, alba fœminarum profluuia cohibet ex aqua albæ Nymphea hausta.

Castanearum vires ex Gal.

De castaneis differens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium glandium sunt præstantissimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellent: hi namque & soli inter fructus agrestes alimentum memorabile corpori præbent: hactenus Galenus. Illud porrò in his verbis animaduertendum, quòd Castaneæ, quamuis eas Gal. plurimùm nutrire prodiderit, non tamen in cibis commendantur, si comedantur frequenter. Namq́; vt idem auctor est libro de tenui victus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam frixæ, semper esitantibus noxam inferunt, multoq́; magis, si crudæ edātur: Quod etiam libro de cibis boni & mali succi memoriæ mandauit.

Nomina.

Castanea ita Latinis vocatæ, Græcis Κάςανα, σαρδιαναὶ βάλανοι, ἢ διὸς βάλανοι, ἢ λόπιμα dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Castal, & Stebulot: Italis, Castagne: Germanis, Kesten: Hispanis, Marones: Gallis, Castaignes: Bohemis, Kasstany.

Castanea κάςανα & κας άνεια, à Castano Magnesiæ vrbe, Phocioni: Nux heracleotica Macrobio Plinius lib.15.cap.23. genera octo recensuit. Apud Germanos triplex genus, vnum syluestrium & duo satiuarum. Syluestrium prouentus in Alsatia inferiori: satiuarum quædam minores, quę populares & cocti-uę Plinij videntur: quædam veró grandes ex Allobrogibus allatæ, quas Marones appellant. Verúm figura & sapore etiam differunt. Nux Euboica Theophrasti censetur, quam Iuglandem aliquando Gaza vertit. Castanea herbarijs dicitur. II. Castanea equina Lob. Cast. Clus. Pan. Lugd. Tab. Cæsal. qui dubitat an sit Myrobalanus folio Heliotropij Plinij. Addit & tertium genus Lugd. historia Castaneæ humilis, prouenientis ad montem Pilati non lōgè Lugduno. Quartum habet Monardis, & ex eo Castor, Castanearum purgatiuarum ex India.

GALLA.

Κηκὶς. GALLA. CAP. CXXIII.

a Meū & Ca. λεία leuis.

GAlla fructus est quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidē, sed † articulorū manus modo rugosa, solida, nullo foramine peruia. Altera a plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quę efficacior est. Vtriusq; vis vehemēter adstringere: tritæ excrescentias in carne, fluxiones gingiuarum & vuæ, atque oris vlcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & vino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra vuluas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrant, aceto aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacisque cum vino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obsonijs addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum est, quod his affectibus conferat. In summa his vtendum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ opus sunt.

Gallarum consideratio.

GAllæ vulgò notissimæ sunt, easque ferunt arbores omnes (vt Plinius auctor est) quæ & glandem. Nascuntur sole de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt protinus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græco nomine omphacitides dicuntur. Maiores verò,

quæ

quæ leuiores habentur. Ceterùm neque in hoc Cornario adstipulandum esse iudico, quòd suis in Galenum commentariis tam primo, quàm sexto libro de comp. med. secundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam esse Dioscoridi, & Galeno, quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus capi. de dysenteria in quodam clysteri scribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔςι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπεφύκει ἡ τῆς δρυὸς βάλανος ὅπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. *id est: omphacidis vstæ: est autem cauum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarij vtuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, vulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (vt diximus) esse existimat, quam cauum illud, in quo glandes inseruntur, quod recentiores cupulam vocant: statuitque, nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut* ὀμφακίδα *ab eo substantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & vulgò cupula glandis vocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenij, sanissimique iudicij virum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam si Paulus non putasset, quòd* ὀμφακὶς *Græcum vocabulum ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse videtur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionē illud declarare, vt fecit, cùm inquit. Est autem* ὀμφακὶς *cauum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarij vtuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quod ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus disserat, duoque gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat: alteram verò magnam, flauo colore, viribusque inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere, qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quòd non ignorauerint (vt Cornarius ignorasse videtur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioscorides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, vsi sunt hoc vocabulo* ὀμφακῖτις *pro galla, nisi adiectiuè, & cum suo substantiuo* κηκὶς. *Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum esse,* ὀμφακίδος, *non* ὀμφακίτιδος, *vt cōtendit Cornarius: quin etiam crediderim Græcis glandium calycem* ὀμφακίδα *propriè appellari. Tametsi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo vocem illam acerbam vuam interpretatur, Græcæ linguæ peritissimi, hæc non cognouisse, neque animaduertisse deprehendantur. Fit ex omphaciti Galla, chalcantho, gummi, & vino atramentum scriptorium optimum, hoc modo. Sumito gallarum crassiusculè cōfractarum vncias quinque, chalcanthi Romani vncias tres, gummi Arabici vncias duas, salis drach. vnam. Ponantur hæc omnia in fictile vitro circumlitum, & deinde superinfundito vini albi potentis, feruentisque libras quinque, & vncias quatuor, & occluso vasis orificio, quindecim diebus insolato, vel post vaporarij fornacem hyeme reponito, miscetoque quotidie rudicula. Illud peculiare sibi maiores gallæ vendicauere, vt quotannis aut annonæ fertilitatem, aut sterilitatem, aut pestilentem auram prænuncient: nam si rumpantur integræ, & quæ perforatæ non sunt, aut muscam, aut araneum, aut vermiculum exponent. Si musca volat, futuri belli: si repit vermiculus, annonæ penuriæ: si currit araneus, pestilentium morborum præsagium est. Neque cuiquam mirum videatur, quòd ex omnibus gallis ista exoriantur animalcula: etenim ego huius rei sæpius periculum feci, nullamque vnquam sum consecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus vnum intra se non contineret: nam foramine conspecto facilè indicium sumi potest, iam animal exijsse. Dicamus igitur licet, quercū & fructū, & animal gignere. Cuius rei haud ignari veteres illi patres, nō sine causa quercū dixerunt Ioui summo esse dicatam. Gallarum vires memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simpl. medic. sic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentiæ terrenæ, & frigidæ: perquam desiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc constringit, contrahitque partes laxas, ac languidas: omnibusque fluxionum affectibus strenuè resistit. Esto verò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxaque, & ipsa desiccat quidem, sed tantò minus, quātò minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se, ac deinde trita, cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarū. Porrò coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin vehementiore, in vino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, vino vtare austeriore. Hanc rustici nostrates* οἰνοκηκίδα, *quasi vini gallam dicas, nominat. Denique gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex vstione assumūt: suntque ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate. Ceterùm cùm ad sanguinis suppressionem præparare eas voles, carbonibus impositas, dum vndequaque candeant, aceto, aut vino extinguere oportebit. Quercus fructus* κηκὶς *Græcè dicitur: Galla Latinè, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafus, Arabicè: Gallöpffel vnd Eychöpffel, Germanicè: Galha, & Bugalha, Hispanicè: Noix de galle, Gallicè: Bohemicè Galles aneb bublinky.*

Cornarii opinio reprobata dum omphacitidē gallam calycem glandium esse dicit.

Andernacus notatur.

Atramenti scriptorij cōficiēdi ratio.

Gallarū præsagium.

Gallarum vires ex Gal.

Nomina.

† *Hoc loco Græci codices habent* κονδυλώδη. *Qua voce constat, iudicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cùm prius magnitudinem expressisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autē, cùm eam tuberosam interpretetur, ipse quoque magnitudinem innuisse videtur. Quocirca nobis satius visum est, omphacitim rugosæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, similem reddere: quòd non solùm id innuat Græcum vocabulum: sed multo etiam magis omphacitides ipsæ apertissimè demonstrent.*

Ῥοῦς. RHVS. CAP. CXXIV.

RHus, quæ obsonijs aspergitur, [ab aliquibus erythros appellata.] semen est coriarij fruticis, [sic vocati, quoniam coriorum infectores eo vtuntur ad inspissandas pelles.] Arbuscula † est in petris nascens binum ferè cubitorum altitudine: foliis oblongis, subrubentibus, in ambitu serratis † ilicis modo: acino vuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadantenus lato: cuius corticosa tunica perquàm vtilis est. Folia vim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dysentericis infunditur, in potus eorum, insessusque adijcitur: instillatur auribus purulentis: gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad crassitudinem [mellis] in aqua decoctis, ad eadem, vt lycium, conueniens. Semen eosdem effectus exhibet: cœliacorum, dysentericorumque obsonijs inspergitur: fracta, desquamata, liuidaque illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ asperitates cum melle abstergit: candida fœminarum profluuia sistit: hæmorrhoidas sanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua semen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipso semine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

Orib. non legit conclusa.

† μικρὸν. i. parua habet Orib.

I. RHVS.

II. VIBVRNVM.

Rhois consideratio.

RHus Græcorum, cui (vt ſcribit Plinius li. 24. cap. 11.) Latinis non eſt inditum nomen, Sumach officinis vulgò vocatur, vocabulo nimirum à Mauritanis accepto, vt in alijs quàm plurimis ab illis fieri ſolet. Hac in condimentis pro ſale vtebantur antiqui: idcirco Dioſcoridi in ipſius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obſonijs aſpergitur. Cuius vſus vt audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc vſque diem perdurat, vbi rhus prouenit præſtantior. Naſcitur & in Italia Apennino monte plurib. in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumque pelles illæ ſpiſſantur, criſpantur, concinnanturq́; quas vulgò Somachi nuncupant.

Rhois plura nomina apud Gal.

Cæterùm illud non videtur prætereundum, quòd etſi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. 6. de comp. medic. ſecundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicaſſe videatur, vt qui id modo Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obſoniorum, modò coriarium, modò rubrum, non tamen propterea cenſendum eſt, Rhois arbores inter ſe genere, vel ſpecie differre. Quandoquidem nobis conſtat, vnum tantùm genus Dioſcoridi hoc loco deſcriptum eſſe, quemadmodum & Galeno lib. 8. ſimp. med. Atqui hac in re ſcire conuenit, quòd Rhus obſoniorum nihil aliud eſt, quàm ſemen: coriariorũ verò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramuſculi. Noſtræ enim ſententiæ ſubſcribit Dioſcorides, qui ſcriptum reliquit: Rhus ſemen eſt exiguæ plantæ, qua coriarij ad inſpiſſandas pelles vtuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus verò rubens nil aliud eſſe comperitur, quàm eius ſemen immaturum, cui maior adſtringendi vis ineſt, quàm maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atq; Pontica rhus, etſi in aliis naſcatur regionibus, à quibus nomen inuenit, nihil tamen genere diſtat ab Italica, atq; Iberica, niſi illa magis, hæc verò minus viribus præſtet.

Monachorum error & Plinij.

Ideoq́; Monachos illos, qui in Meſuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui ſibi perſuaſerint, Rhoëm Ponticam alterius eſſe generis ab ea, cuius extitit vſus apud antiquos in obſonijs. Qua in re & Plinius deceptus eſſe videtur, cùm de coriario particulariter ſcripſerit, ipſumq́; diuiſerit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus vtebantur.

Fuch. opinio damnata dũ Rhois tertiũ fecit genus.

Fuchſius verò, non contentus duobus Rhois generibus, Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is lib. de componendis medi. quem ſecundo loco edidit, Rhoem Syriacum non ſolùm differre ſcribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur, ſed peculiarem quidem Syriacæ arbuſculæ ſuccum eſſe cenſet, quod Galenus libro 6. de comp. med. ſecundum locos ſuccum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchſius in hoc, mea quidem ſententia, quandoquidem non video, quomodo ex mentione ſucci rhois Syriaci à Galeno facta, colligi poſſit, rhoem Syriacum eſſe genus ſeparatum: nam ego potius adducar vt credã, ita eum cognominatum fuiſſe à Galeno, quòd apud Syrios cœli & ſoli illius temperie proueniat cæteris præſtantior.

Rhus duplex Theophr.

Et quamuis Theophraſto lib. 3. cap. 18. Rhus duplex reddatur, mas ſcilicet, & fœmina, quòd alia ſterilis, alia fructifera ſit, non tamen ob hoc poſteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs naſceretur, ſed ambas ad coria inficienda deſtinauit: quòd coriarij folia, & ramuſculos tantùm accipiant, non autem ſemen.

Petri Criniti lapſus ros Syriacum, Mannam putãtis.

Rhoem, quæ in Cornelio Celſo ros Syriacus deprauatè legitur, Mannam, quæ ex Syria nobis aduehitur, eſſe putauit Petrus Crinitus Florentinus cap. 7. libri vltimi de honeſta diſciplina, falſus vocum ſimilitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda eſt in Celſo, aëris rorem ſignificare crediderit: etenim manna ros quidam eſt. Veruntamen eius ſententiam acriter exploſit Manardus Ferrarienſis lib. epiſt. ſuarum primo.

Fluida Theodoro.

Theodorus in Theophraſt. Rhois vocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymũ ſecutus ſibi Latinè finxit: quippe (vt Plinius eſt auctor) rhus Latinũ nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit anſam, cùm iam dudũ pro certo exiſtimauerim, fluidã Theophraſto eã arbuſculam eſſe, quæ vulgo Lantana vocatur, è cuius radicib. viſcum quidam conficiant. Verùm cùm accuratius Græcũ Theophr. codicem perlegiſſem, Theodoriq́; nouũ vocabulum nõ ſine bile examinaſſem, erroris mei cauſam facilè deprehendi. Quo factũ eſt, vt iam fateri libeat, fluidã Theodori nil aliud Theophr. deſignare, quàm Rhoẽ, & ob id Lantanam ſic à vulgarib. vocatã, vt prius crediderã, non eſſe.

Viburni hiſtoria.

Quæ tamẽ (vt mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quòd maximè lenta, obſequioſa, flexuq́; inuicta ſit. Tale enim eſſe viburnum Virg. in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Quantum

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Exit hæc ramulis digitali craſſitudine, bicubitalibus, foliis ferè vimeis, craſſioribus, incanis, & piloſioribus, quæ paribus internodiis aduerſis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuiſſimè ſerrata. Florem edit album, vmbellæ modo cohærẽtem: à quo acini prodeunt lentium modo preſſi, qui primo ſtatim exortu virides, deinde rubri, demum verò nigri ſpectantur: radice per ſumma ceſpitum vagante: virgæ adeò flexiles, lentæq; habentur, vt ad colligandum faſciculos iis commodè vtantur ruſtici. Naſcitur in ſepibus, & frutetis, & inculto ſolo. Folia aſpera ſunt & guſtu adſtringentia: fructus, vbi ad vltimam peruenit maturitatem, aluum exoluit. Sententiæ noſtræ adſtipulatur Ruellius, non ſolùm quòd hæc planta flexilis admodũ ac lenta omnibus ſuis partibus habeatur, ſed etiam quòd hactenus in Gallia proprium retineat nomen. Nam detrita vna tantum litera ibidem viurna vocatur. Plura de hac planta diximus aduerſus Guilandini calumnias in Epiſtolis noſtris. Non deſũnt autem, qui geniſtam quandam Viburnum faciant, eo tantum argumento, quòd Calabri Geniſtam illam, Vauorna nuncupent. Atqui nihil eſt, quod me adducat ad credendum, Virgilium Geniſtam vocaſſe Viburnum, cum hæc proprium habeat nomen. Viburni itaq; folia adſtringentis ſunt facultatis, vt prædiximus, ideoq; præſtant ad vacillantes dentes confirmandos, & gingiuarum rheumatiſmos, ſi decoquãtur in vino auſtero: atqui longè magis valebit, ſi cum oliuæ foliis decoquantur in aqua & aceto, & ex hoc decocto ſæpe foueantur dentes. Gargarizatur idem ad columellæ prominentiam & ad faucium fluxiones: vuarum acini arefacti anteaquam matureſcant, & in puluerem poti, alui fluxiones ſiſtunt. Paratur è radicum corticibus ſub terra maceratis, & ſubinde decoctis, & diu tuſis, viſcum ad aucupia haud inutile. Folia vbi in lixiuio decoquantur, capillum denigrant, & eoſdem fluentes ſiſtunt. Cæterùm cum Rhois mentio Cotinum arborem mihi in mentem redegerit, quam Itali vulgo vocant Scotano, quòd hac quoque planta coriarij vtantur, non minus quàm Rhoe ad coria firmanda, prætermittere ſanè non potui, quin in Medicum vſum hic eius hiſtoriam, & vires attexerem, & eius quoque imaginem adderem. Eſt itaque COTINVS *planta vel arbuſcula fruticoſa, folioſaq; ra-*

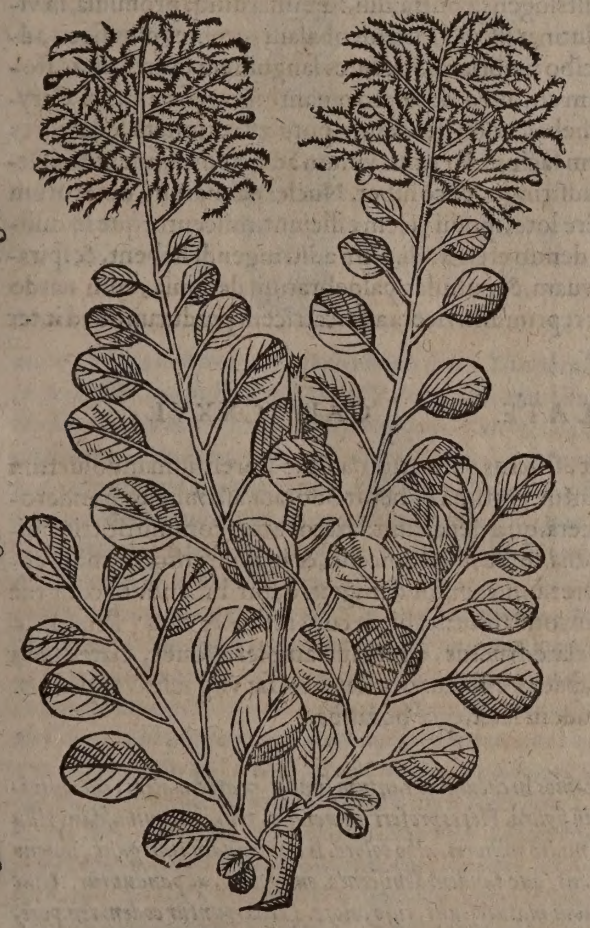
Viurna Gallorum.

Geniſta quædam Viburnum eſt.

Viburni vires.

Cotini hiſtoria.

III. COTINVS.

COTINVS CVM FLORE.

mis numeroſis, tenuibus, ſubrubentibuſq;, foliis denſis, terebinthi rotundioribus, ac latioribus, odore ſubgraui, gallæ contuſæ modo, creſcit ad trium quatuorve cubitorum altitudinem, & ſi quandoque adhuc grandior euadat, caudice humano brachio paulo minore: materie adeo flaua, vt ad lanificia coloranda maximè infectoribus expetatur. Gerit in ramuſculorum cacuminibus magnam, plumoſamq; congeriem, vmbellæ ferè ſpeciem præ ſe ferentem, colore ex candido ruſeſcente, in qua ſiliquæ oblongæ hyperici ferè haud abſimiles proueniunt, in quibus ſemen concluditur. Prouenit copioſa in Tridentino agro, Veronenſi, & in aliis non paucis Italiæ locis, & præſertim in Apennino monte. Meminit breuiter Cotini Plin. lib. 16. cap. 18. his verbis. Eſt & in Apennino frutex qui vocatur Cotinus ad lineamenta colore inſignis: hæc ille. In multis Inſubriæ locis appellatur vulgò Roſo, & Scotano, vbi in arbuſculam adoleuit. Vis illi adſtrictoria inſignis, exiccans, cohibenſq;. Sanantur foliorum decocto in collutionibus oris, & linguæ vlcera, quin etiam columellæ, & faucium defluxiones. Valet idem ad genitalium quoque vlcera, vbi eo ſæpe abluantur. Adduntur folia in deſeſſionibus, quæ ad menſes cohibendos parantur. Siccorum foliorum, ac ramuſculorum puluis, ventri prius aceto roſaceo illito, inſperſus, alui defluxiones quaſcunque compeſcit. De Rhoe hæc, quæ ſequuntur, nobis ſcripta reliquit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Rhus fruticoſa planta aſtringit, deſiccat. Nam & coriarij ad deſiccandum, & adſtringendum pelles planta vtuntur: ac proinde βυρσοδεψικὴ hoc eſt, excoriaria appellata eſt. Porrò Medicis in vſu ſunt in primis fructus eius, & ſuccus multùm auſteræ qualitatis. Conſentaneus eſt vſus particularis ipſi guſtus ſenſui. Fuerit itaque & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex ſecundo verò refrigerantium. Ῥοῦς *vt Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur:*

Cotinus ex Plinio.

Cotini vires.

Rhois vires ex Galeno.

Nomina.

Sumach, Adurion, Rosbar ſadiſticos, ſeu Roſaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagro, Hiſpanis: Germanis, Gerbe baum: *Gallis & officinis, Sumac. Viburnum autem Italis Viburno: Inſubris, Lantanna: Gallis, Viorne, & Mauſſane. Germanis,* Schlingbaum. *Cotinus, Italis, Scotano & Roſo.*

† *In vulgatis Græcis codicibus hic legitur* πρινοειδῶς, *hoc eſt, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omiſſa fuerit, certè neſcio. Sed mihi quidem viſa eſt non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribaſius legat, ſed quòd etiam Rhus foliis pulchrè Ilicem æmuletur.*

I. Rhus, ῥόος Hippocrati à colore coccineo acinorum dicitur: Rhus Cord. in Dioſc. Lac. Lug. Tab. Rhus coriaria, Dod. gal. & fol. Rhus obſoniorum Lob. Sumach Lon. Caſtori. Eſt & alterũ genus à Plinio, myrti folio, propoſitum, de quo Geſ. hor. Lob. Lugd. Dod. Tab. II. Hæc quibuſdam Viburnum Vergilii videtur, aliis ſpinea Theophraſti. Viburnum Geſn. hor. Caſt. Lugd. Kleiner Mälbaum Trago & Lon. Lantana (quod lenti ſint rami) Geſ. hor. Dod. Cæſal. cui Rhoe, ſiue Fluida, vt Gaza vertit, Theophraſti videtur. Viurna vulgi Gallorum & Ruellii, Lobelo. III. Cotinus Plinii, Geſ. hor. Cam. Caſt. Tab. Cotinus coriaria, Dod. Scotanum vulgo Cæſ. Coccigria Theoph. Geſ. hor. Lob. Lugd. Tab. Coggygria Plinii, cocconelia Theophraſti Cluſ. Pan. Quidam Rhoem coriariorum crediderunt, eò quòd huius cortice Allobroges coria ſpiſſant: & Gaza κοκκιμυλέαν legit apud Theophraſtum, & Prunum ſatis abſurdè vertit. Oleam Aethiopicam Hippocratis, Guilandinus nominare ſolebat.

Φοίνιξ. PALMA. CAP. CXXV.

PAlma in Ægypto gignitur. Ea medio maturitatis vigore, autumno decerpi ſolet, Arabici myrobalani ſimilis, pomatis cognomine, colore viridi, & odore mali cotonei: quòd ſi ad maturitatem peruenire ſinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba eſt, & adſtringens: contra alui, fœminarumq́; profluuia, in vino auſtero bibitur: hæmorrhoidas ſiſtit: vulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus ſiccis adſtringunt: capitis dolorem afferunt: copioſiores in cibo inebriant. Sicciores ſanguinem excreãtibus, ſtomachicis, & dyſentericis vtiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino veſicæ vitiis. Caryotæ, præſertim eſu, faucium aſperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æſtuationem ſedat: vires recreat cum hydromelite veteri ſumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis vinum ad eadem conueniens. Decoctum per ſe potu, & gargarizatione magnopere adſtringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & vino reſtincti, cinere loto, ſpodii vicem efficiunt, miſcenturque in calliblephara, quòd ſi non iuſtam vſtionem acceperint, denuo cremandi. Vim adſtringendi habent, & ſpiracula cutis obductu ſuo claudunt: contra oculorum vuam, & puſtulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excreſcentias cum vino reprimunt: vlcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas vtiles ex palmis humilibus Ægyptiæ.

Φοίνιξ ἐλάτη. PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

PAlma, quam aliqui elaten, aut ſpathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt, calixque: quo in ſpiſſamenta vnguentarii vtuntur. Optima habetur odorata, aſtringens, ponderoſa, præcluſa, intus pinguis. Vis ei adſtrictoria: ſiſtit vlcera, quæ depaſcunt: laxatos artus committit: trita miſcetur cataplaſmatis, & malagmatis: prodeſt præcordiis, imbecilli ſtomacho, & iocineri affecto, miſta cõferentibus cataplaſmatis. Eius decoctum ſubinde deterſum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, veſicæ, & viſcerum vitiis: vuluæ, ac ventris fluxiones ſiſtit: ſcabiem cum reſina, & cera † ſanat, ſi viginti diebus recens apponatur. Inuolutuſque in ea elate fructus, quem ſuo amplexu fouet, elate etiam vocari ſolet, & ab aliquibus boraſſus. Adſtringit, & ſpathæ effectus præſtat, non ſic vnguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ boraſſus.

† ἑψηθεῖσα. i. cocta leg. Antiquus Cod.

Palmæ conſideratio, & hiſtoria.

PAlma, arbor eſt procera, caudice admodum ſquamoſo, ramos in cacumine tantum fundit in orbem actos, cacuminibus ſolum ſpectantibus: foliis longiſſimis, duplicibus, gladij figura. Flores profert numeroſos, tenuibus quibuſdam villis appenſos, in magni racemi modum, facie crocinis ſimiles: ſed multò minores, albo colore. Ii anteaquàm emergant, magno quodam concluduntur inuolucro, quod palmam elaten vocant, quo tandem dehiſcente, emergunt, ac panduntur. Hinc ſubinde dactyli prodeunt, qui per Autumnum, vnà cum ficubus matureſcunt, rufo colore. (Decerpuntur eodem tempore, & inſolantur ad vſus,) nucleo intus duriſſimo, oblongo, canaliculatoq́;. Fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt magnum puluinaris faciem repræſentans, extremitatibus in acutum deſinentibus, colore ſubrufo, fragili materie, ac tenui. Dehiſcit hæc ſuo tempore, & numeroſos pandit flores, in racemi magni modum, è quibus dactyli proueniunt, parum racemoſi. Naſcitur Elate ex ipſo caudice inter primos ferè ramos, duarum ſpithamarum longitudine, ea, quæ hîc appicta eſt, imagine. Hanc, cuius hîc imaginem damus, miſit ad me integram, vnà cum dactylorum racemo, Gabriel Fallopius Medicus clariſſ. quinetiam eodem tempore, eiuſdem Elates icones graphicè delineatas nobis miſit Iacobus Antonius Cortuſus patritius Patauinus, vir quidem vt proſapia & virtute præclarus, ita omni humanitate, & liberalitate præditus. Viſuntur palmarum arbores in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, viridariis, & monachorum clauſtris dictis, inſigni magnitudine, ac ſpecioſa proceritate, cùm tamen climatis noſtri temperies earum naturis inclementior ſit, fructum nobis non proferunt, ſed ſteriles conſeneſcunt. In Hiſpania tamen maritimis quibuſdam locis fructum edũt, verùm immitem, & qui nunquam matureſcat. Quæ in Creta proueniunt, fructum ſane percoquũt, ſed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præſtãtiſſimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (vt inquit Galenus) quæ in Hiericunte naſcuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus caryotæ, quibuſdam verò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore ſtatim decerptis, quibus Italia caret, vinum fieri auctor eſt Plin. lib. 14. cap. 16. quo Parthi, & Indi vtuntur, at cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et vt idem refert lib. 13. cap. 4. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, niſi prope marem conſerantur: quo exciſo, aut exiccato, viduæ poſtea ſterileſcunt: Nec tamen ob id putandum quod

Elate & eius hiſtoria.

Palmulæ vbi optimæ.

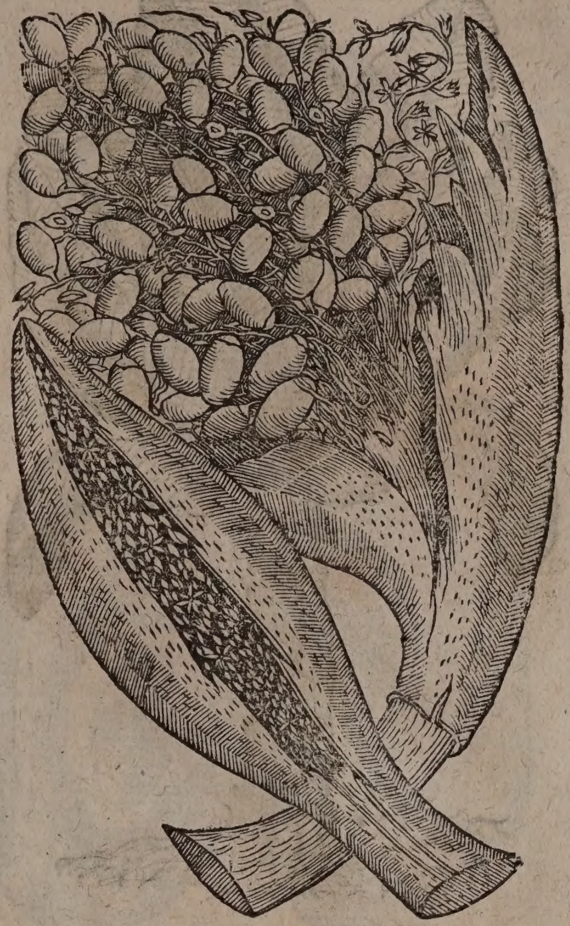
Vinũ ex palmulis Plin.

mares

I. PALMA CVM FRVCTV & floribus.

DACTYLI CVM PALMA elate.

mares fructum non ferant. Quandoquidem ſcribit Theophraſtus *lib.2.ca.8.de hiſtoria plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim ſunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edũt. Quorum plures ſunt differentiæ, quoniam alij ſine oſſe, alij duro oſſe, alij molli proueniunt.* Colore quoque inter ſe diſcrepant: *alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad ſummum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; abſolutè pauciora genera ſtatuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; volunt: quoſdam enim rotundos eſſe in modum malorum: magnitudineq; tantos, vt quatuor tantùm in ſpicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimum differre inquiunt, ſed optimum tam inter nigros quàm inter candidos, genus, quod regium vocant, cùm magnitudine, tum virtute, ſed rarum id eſſe. Quædam non fructu modò, verùm & arbore ipſa, longitudine, formaq; reliqua diſtant: non enim magnæ, excelſæque, ſed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoque, Aegyptoq; palmæ proueniunt: quæ quadrimæ, aut vt plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine aſſurgentes. Genus aliud eſt in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, diſcrimineq; peculiari diſcretum, magnitudine mali punici, figuræ oblongum, non tamen ſapidum, tanquam cæteræ, ſed radicibus ſimilem, vt non deuoretur, ſed ſucco tantum expreſſo expuatur: hæc de palmæ hiſtoria ex* Theophraſto. *Sunt præterea, qui palmarum generi adſcribant plantam in Syria Aegypto, Cyproq; & Sicilia naſcentem, quam Veneti inde redeuntes* MVSAM *appellãt, & Muſas ſimiliter fructus. Adoleſcit hæc (vt referunt) ad quinum, ſenumve cubitorum proceritatem è ſtolonibus alterius ſata: folio eſt arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu ſe diffundit, adeò vt in longum trium cubitorum menſuram quandoq; excedat: in latum verò ſeſquicubitum, ac etiam quandoq; grandiore ſpatietur, lata craſſaq; per medium excurrente coſta. Torreſcunt folia æſtate ſui natura, vel etiam fortaſſe ſolis ardore, adeò vt menſe ſeptembri eorum coſtæ prorſus nudæ cernantur, decidente foliorũ materia, quòd admodum ſit tenuis. Caulis ſquamoſo foliorũ cortice veſtitur, palmæ, vel arundinis ferè modo. Ramos habet nullos, ſed caudice tantũ conſiſtit. E vertice germen emergit materie molli, lõgitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine ad ſummum prodeunt germina ternum, quaternúmve digitorum inuicem diſtantia: è quibus circumeminent fructus parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flaueſcunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Subſtantia pulpæ conſiſtit melopeponum modo, nullo intus oſſe, neque ſemine. Sapore cum quadam inſipiditate dulci. Primùm guſtantibus fructus inſipiditatem quandam præ ſe ferre videntur, adeò vt primo ſtatim guſtu non placeant: verùm qui eſui aſſueſcunt ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta ſaporis ſuauitate allecti, quæ niſi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam ſaturi videantur. Ita Muſam mihi deſcripſere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Muſa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamẽ animus eam eſſe, quæ* Theophraſto *in palmarum genere recenſetur: quam idem in Cypro naſci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore magnitudine mali punici, & figura oblongo. Muſæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem feciſſe inter ſimplicia, vbi de eius viribus in hunc ſenſum diſſeruit. Muſa excalfacit in medio primi abſceſſus, humectat autem in eius fine: paucum præbet alimẽtum. Priuatim prodeſt thoracis, pulmonis, ac veſicæ ardoribus: aluum emollit. Verùm liberalior eius vſus ſtomacho aduerſatur, ac iecur obſtruit. Quamobrẽ ſi quis, cùm frigidi ſit temperamenti ea copioſius veſcatur, ſubinde aquam mulſam, oxymel, aut gingiber cõditũ ſumat neceſſe eſt. Fœtũ in vtero alit, renibus opitulatur, vrinã ciet, & venerẽ ſtimulat: hactenus Serapio. Eſt & aliud palmæ genus humile pumilũq;, quod in Sicilia & Creta copioſiſſimũ prouenit: quinetiã in maritimis noſtris Senenſibus, cubiti altitudinẽ parũ excedens, folio cæteris ſimili, ſed lõge minore breuioreq;. Flores edit ex obliquo è capillacea quadã coma emergentes: è quibus baccæ racematim prodeũt, vt ex appicta hîc imagine quiſpiã certior*

Dactylorũ differẽtia ex Theoph.

Palma in Cypro.

Muſæ plantæ hiſtoria.

Muſa quid apud veteres.

Muſæ vires ex Serapione.

Camæriphis conſideratio.

tior

III. MVSA SINE FRVCTV.

MVSA CVM FRVCTV.

II. CHAMAERIPHES SIVE palma humilis.

tior fieri poterit. Pars radici propinquior in globum extuberãs internum, germen quoddam, quod cerebrum vocant, innumeris ferè inuolucris circumseptum habet, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Adstringenti pollent facultate: itaque roborant & cohibent: Germen quod cerebrum vocant estur secundis mensis pro bellariis, cum pipere & salis momento, Cardui aut echinatæ Cinaræ modo: Arridet enim maximè gustui. Id (vt aliqui aiunt) ad venerem excitãdam præstare haud parum creditur. Rami quadragesimali tẽpore deferuntur venales per totam ferè Italiam, ad exornandos oliuarum ramos, qui sacra palmarum die ab omnibus in templis gestantur. Præstant iidem ad sportulas, tegetes, & scopas parandas: sunt enim ad verrendas domos rami vnà cum foliis ad scopas parandas, non solum peridonei, sed etiam vtiles, quòd non confringãtur, nisi tempore longo. Cætera cum maiori Palma communia habet. Baccæ sua adstringenti vi, dantur contra omnes corporis fluxiones. Hoc palmæ genus, Theophrasto Χαμαιρρίφὲς appellatur lib. 2. cap. 8. de historia plantarum vbi sic habet. Palmæ autem vocatæ Χαμαιρρίφεῖς aliud quoddam genus est, tãquam eiusdem nominis. Nam excepto cerebro viuunt, & ab radicibus succisæ repullulant. Fructu quoq;, & foliis distant: sunt enim lato, mollíq; folio: ob id sportulas, tegetes, & capitis vmbracula eo contexunt: quin & in Creta insula multæ, ac etiam multo plures in Sicilia tales proueniunt, vbi Cefaglioni vulgò vocantur. Palmæ genus India profert (vt Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense Augusto distillat liquor, quem incolæ vasis excipiunt, ebibuntq; suauiter vini vice: veruntamen nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desciscit. Eaq; propter illum decoquunt, vt nos defrutum, fitq; hoc modo, velut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluũt, & diebus viginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatum, atq; pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diuq; perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas vocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, vt molitæ cogantur in panẽ. Est & aliud ab his palmularũ genus, quod officinæ Mauritanos secutæ TAMARINDOS appellant, Græcis verò à saporis acrimonia oxyphænica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum vocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (vt inquit Serapio) à

Χαμαιρρίφὲς ex Theoph.

Palmæ genus in India.

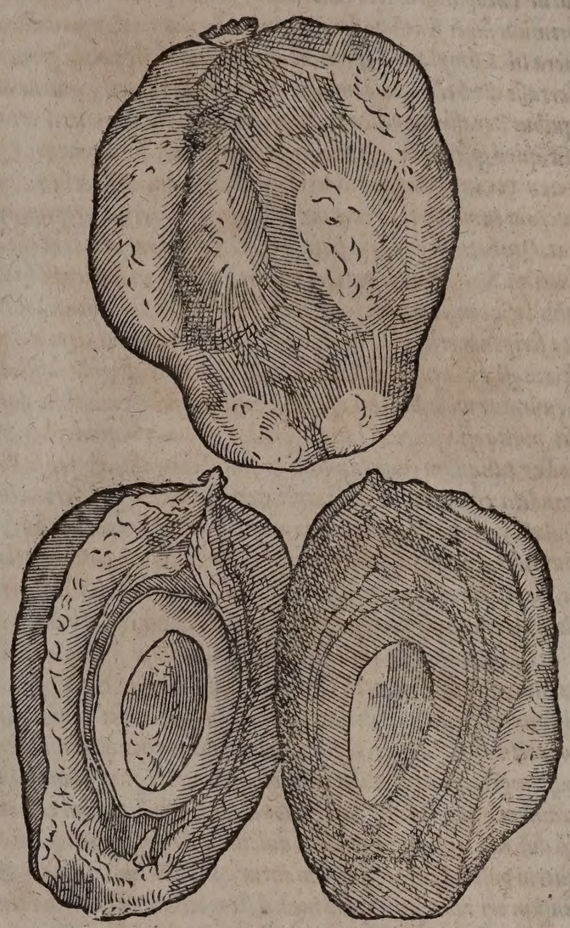
Palmulę Thebaicæ Diosc.

Tamarindorum consid.

IV. TAMARINDI.

V. CVCIOPHERA.

rapio) à quibuſdam plantis, quæ foliis longis, acuminatiſq; ſalignis ſimilibus virent: licet à nonnullis exiſtimentur Tamarindi fructus agreſtium palmarum. Sed equidem malim adſtipulari Serapioni, quam illis, præſertim cùm non conſtet è veteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex iis, qui ad nos importantur, nulli, vel pauci admodum integri reperiuntur: nam plerunque contriti, & in maſſam quandam compacti deferuntur, quam ſi diſieceris, flauos nucleos inuenies, varias formas referentes. Præſtant, qui in obſcuro rubeſcunt, molles, recenteſq;, & qui neruoſis quibuſdam villis fracti inueniuntur. Adulterantur ab impoſtoribus prunis, ſed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam guſtu: quippe nec admodum ſunt acidi, nec tam ſaturato colore nigricant. Refrigerant, ac deſiccant (vt ſcribit Meſues) ordine ſecundo, tametſi Auerroi tertio deſcribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè ſoluunt: item & præaſſatos humores leniunt, & inſaniam & furorem mulcent. Dantur obſtructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienoſis vtiliter. Faciunt & ad ſcabiem, lepras, vitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à ſanguine præaſſato emerſere. Officiunt tamen frigidum ventriculum habentibus, ſed noxa tollitur, admiſtis maci, maſtiche, caſia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt ſuum, ſed roborantur, ſi admiſto caprino ſero, aut fumariæ, aut lupi ſalictarij ſucco bibantur: in ſumma palmarum varia, ac diuerſa ſunt genera. Quare curioſum remittemus ad Theophraſtum loco ſuperius citato, & ad Plinium lib. 13. ca. 4. vbi de his latiſſimè ſcripſit.

Tamarindorum vires.

Atqui non ob id ſcribere prætermittam, quod eſt etiamnum Theophraſto planta Κυκιόφορον appellata, libro 4. cap. 2. de plantarum hiſtoria, palmam caudice & foliis repræſentans. Verùm a Palma differt, quòd hæc indiuidua ſimplexq; aſſurgat, illa verò quum aliquatenus increuerit, ſcindatur, & bifida fiat, iterumq; horum vtrumq; pari modo diuidatur, & ſubinde virgas breues, & multas proferat, cortice ſicuti palmæ ad vtenſilium nexus vtili. Fructum peculiarem parit: magnitudine & figura, & ſucco ſingularem. Quippe magnitudine ferè, qua manum impleat, rotundum, colore flauicantem, ſucco dulcem, & ori gratiſſimum, non racematim congeſtum, vt Palma; ſed per ſingula diſcretum, nucleo magno, vehementer duro, ex quo annulos detornantur quibus in verſicoloribus ſtragulariis vinculis vtuntur. Materies à palma plurimum diſtat: altera enim rara corpore, & neruoſa, & viridis: altera ſpiſſa, grauis, carnoſaq;, & cæſa criſpa admodum, atque dura. Perſæ quidem maiorem in modum eam præferunt ad lectorum pedes conficiendos. Hæc ex Theophraſto tranſcripſimus, quòd hæc planta palmarum generi aſcribatur. Huiuſce arboris poma (vt puto) miſit ad me Conſtantinopoli Gulielmus Quaccelbenus Flander Medicus inſignis: ſed re vera tunc temporis, cuius arboris eſſent fructus coniectare non poteram. Verum cum poſthac illuſtrandis augendiſq; commentariis hiſce noſtris operam nauarem, legeremq; apud Theophraſtum, de Cuciopheri fructu, ac de admirabili nuclei ipſius duritia, illico inclinauit animus hæc poma, quæ nuces appellabat Quaccelbenus, legitimos Cuciopheri eſſe fructus, cum omnibus ſuis notis deſcriptioni correſpondeant. Sunt enim ea magnitudine, qua manum implere poſſint, oriq; gratiſſima, & ſuaui quadam dulcedine prædita, colore flauicantia, perinde ac Cydonia mala, à quibus etiam parum facie diſtant: glabra tamen ſunt, & carne fibroſa. Os internum habent iuglandis magnitudine, quadrilateri ferè figura, ima tamen parte lato, & ſuprema in acutum deſinente, color illi exterius, qualis in iuglandium, auellanarumue, aut Pineæ nucis putaminibus viſitur: putamine altero obductum grandiori, haud fragili, ſed duro, villis quibuſdam valido compactu ſeſe ſtringentibus, colore ex rufo nigricante. Oſſis ſubſtantia interior, vt colore marmor imitatur, ita etiam duritie excedit, in cuius centro cauitas eſt, in qua ſylueſtris auellana vna cum putamine recondi facilè poſſet: verum nullo intus nucleo, ſed inanis & vacua. Nos tantum fructum vidimus: quo ſit vt plantæ imaginem hic oſtendere nequeamus.

Cuciopheræ plantæ, & eius fructus conſideratio.

Cæterum

Palma elate quid sit.

Cæterum quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spathan vocant, manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco iam citato, vbi ita scribit. Fructiferarum aliæ masculæ, aliæ fœminæ: interest autem, quòd mas primùm super spathan floret: fœmina fructum oblongum illico præstat.

Elate duo genera Galeno.

Sed elate, siue spathæ Galeno duo videntur esse genera lib. 8. simpl. med. alterum quod tenerum sit palmæ germen: alterum quod eius sit tegumentum. Primum verò genus fortasse illud erit, quod in interiore parte inuolucri gignitur antequàm flores prodeant. Id, Dioscoridis testimonio ab aliquibus Borassus appellatur, atque etiam Elate dici solet.

Plinii lapsus.

Verum hac in re maximè cæcutisse Plinium illud apertißimè ostẽdit, quod ipse lib. 12. cap. vlt. scriptum reliquit, sic inquiens. Est præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elaten vocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Quibus palàm est, Plinium palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudisse, vocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη, *Latinis abietem significat. Quinetiam eundem putasse elaten palmam arborem esse, cùm tamen vel germen palmæ tantùm, vel florum sit inuolucrum.*

Loniceri lapsus.

Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quàm folia, quod ensiformia videantur.

Palmarum vires ex Gal.

De Palmarum viribus pertractans Galenus libro 8. simpl. medic. ita scriptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps: igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturæ est encephalos, quem vocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus: at fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo sit, multo est vsui, non tamen foris impositus, vbi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareq́, consilium est, sed & tanquam cibus sumptus & simul cum aliis, & per se. Porrò quod elaten vocant, nempe tenerum illud palmæ germẽ, eandem cum cerebro eius facultatem poßidet. Quod verò velut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: verùm plus quàm dicta omnia exiccat, vtpote quod & essentiæ consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaque iure vtuntur illo ad vlcerum putrescentia, miscentq́, medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: adhæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam.

Palmarum facultas ex eodem.

Et de Palmarum fructu differens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in palmulis differentia: aliæ namque siccæ sunt, & adstringentes, vt Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, vt quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantißimæ in Syria Palæstina nascuntur in Hiericunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ cẽsentur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq́, dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs sunt humidæ ac dulces, siccæ atq́, adstringẽtes: sed cõstitutis extremis iam omne quod in medio est facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat: siquidem caryotæ leuiusculè adstringunt, & Thebaicis obscura quædam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostẽdimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem adferunt: quædam etiam morsus cuiusdam sensum ori ventriculi, quod medici stomachum vocant, inducunt. Succus autem ex iis in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, vbi pingues fuerint palmulæ, vt caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quod & inflammetur, & scyrrho obsideatur: post hepar autem & lien obstruitur, ac læditur. At multò sanè maximè virides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumantur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore, adstringentes verò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, veluti & ficus: eadem namq́, palmularum viridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus non admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescunt, adeò vt reponi nequeant. Quo fit, vt homines ipsis viridibus vesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusq́, qui ægrè calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur. Dactyli recentes duo osse exenterati, & infectorij cocci puluere repleti, deuoratiq́, sæpè à prægnantibus, abortum prohibent. Præstant quoque dactylorum ossa in puluerem trita semunciæ pondere addita sanguinis draconis lachrymæ drachma, & portulacæ aqua pota, ad albas vteri fluxiones, & præsertim si exempto osse infarciantur Eboris scobe, Margaritis, Corallio rubeo, & deinde sumantur à ieiunis quotidie tres aut quatuor: eadem combusta drachmæ pondere, cum crudi serici combusti semidrachma, sanguinem mingentibus medentur.

Nomina.

Arbor, quæ φοίνιξ *Græcis, Latinis Palma vocatur: Arabibus, Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis,* Dattelbaum: *Hispanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes, Palmiers siue Dattiers. Huius autem arboris fructus, qui* δάκτυλοι καὶ φοίνικες *Græcis, Latinis, Palmulæ & dactyli dicuntur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis,* Datlen: *Hispanis, Tamaras, & Dattiles: Gallis, Dattes: Bohemis, Daktile. Palma elate, Græcis,* φοίνιξ ἐλάτη: *Italis, Inuaglio, ouer Corteccia di dattili. Chamæriphes siue palma humilis, Græcis,* χαμαιῤῥῶφὲς: *Italis, Palma minore: Siculis, Cesaglioni.*

I. Palma arbor φοίνιξ: fructus δάκτυλοι & φοίνικες, dactyli & palmulæ. Gal. φοινικοβάλανος, Caryotæ Dioscoridi & Plinio: vagina, elate & spatha, Palmes Plinio. Palmam vocant authores, at Tabernæmontanus Palmam maiorem. II. Palma Humilis: hæc Bdellium est de Mecha apud Arabes. Palma minor, Gesn. hor. Palmites Lob. Chamæriphes Dod. Lugd. cui & Palma chamærops Plinii.

Palma vinifera.

Meminit Theuetus Palmę viniferæ in Aethiopum promontorio, quæ arbor ex palmarum genere pulcherrima, siue proceritatem, siue perpetuam viriditatem spectes: fructus cuius, parui dactyli acerbi, qui non facilè edi possunt. Incidũtur hæ arbores duobus pedibus à terra, quo succus inde eliciatur, qui vasis terreis pro quotidiano potu excipitur, vt autem diutius conseruetur modicum salis iniiciunt: hic colore & consistentia vinum album Campaniæ refert & suauissimi gustus est.

Musa.

III. Musa quæ ex palmarum genere censetur, Serapioni & Auicennæ Musa, Maum, & Amusa, in Syria Mosc: vbi Græci Christiani & Iudæi eam dicunt arborem esse, cuius fructus edit Adam in Paradyso, quare Ludouicus Romanus libro nauigationum suarum Poma Paradysi nominat: at Garzias hanc opinionem ridet. Palmæ speciem humilem Gesn. hor. Musam Dod. gal. Garz. Cast. Cæs. Tab. Lug. vocant: at Lobelus, Musam Serapionis: Musa seu Ficus Indica à costę: Maurz Alpino: Mauze nomine Theuetus suæ Cosmog. Tomo 1. lib. 5. ca. 2. proposuit.

Pacouera.

Huic additur Musa Pacouera à Lug. hist. quam arborem Theuetus Paquouere Americis vocari, & fructum Pacoua, scribit.

Photel.

Meminit idem Cosmographiæ tomo 1. lib. 12. cap. 19. arboris in regione Catay, quam Photel vocat, quæ altitudinem octo cubitorum vix superat: folio plantaginis, sed paullo spissiore: in ramorum vtraque parte fructus Muzæ Ægyptiæ similis, sed breuior, quem nonnulli ficum Phaaronis vocant, qui ligno ipsi inhærens

hærens ſub foliis occultatur: cuius vſus ad ſitim & febrium ardentium æſtus refrigerandos, & ad arthritidem vtilis. IV. Tamarindi, quaſi dicas Palmulas Indicas, cenſentur oxyphænica, id eſt, Palmulæ acidæ & palmæ ſylueſtris fructus: at videntur potius ad ſiliquas quàm ad palmas pertinere: dicuntur Tamarindi Lac. Lob. Garz. Cæſalp. Cam. à Coſtæ, Lug. Alpino, Cord. hiſt. cui & Acacia Indica: Palma ſylueſtris, Lon. Oxyphœnix, Caſt. V. Cuciophera quo nomine Lugd. & Taber. etiam propoſuere, aliqui an Nux Indica ſit dubitant: alii id quod pro Bdellii fructu à Cluſio in notis in Garziam proponitur, eſſe ſtatuunt.

Ῥοιά. MALVM PVNICVM. CAP. CXXVII.

MAlum punicum omne boni ſucci eſt, ſtomacho vtile, perexiguum ſufficiens alimentum. Dulcia ſtomacho vtiliora habentur, ſed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, vnde in febri abdicantur. Acida aſtringunt, æſtuanti ſtomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac vrinam cient: a ora, gingiuaſque lædunt. Vinoſa verò mediam ſortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in ſole ſiccati, & obſoniis inſparſi, concoctiue, fluentem aluum, ſtomachumque ſiſtunt: cœleſti aqua madeſcunt, bibunturque commodè ſanguinem excreantibus: ad deſeſſus dyſentericorum, fœminarumque fluxione vuluæ laborantium vtiles ſunt. Expreſſus nucleorum ſuccus coquitur cum melle, ad oris virilitatis, & ſedis vlcera, nomas, b reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant, aurium dolores, & narium vitia, præſertim acidorum. Huius flores cytini vocantur: qui adſtringunt, ſiccant, cohibent: ſanguinolenta glutinant: quas punicum, præſtant vtilitates: humida gingiuarum vitia, mobileſq; dentes decocto colluuntur: herniam prolapſu inteſtini erumpentem, cataplaſmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam eo anno lippitudinem paſſurum. Eliquatur hypociſtidis exemplo. Malicorium aſperum eſt mali punici putamen, quod aliqui ſidion appellant. Id ſpiſſandi vim habet, & quos cytini, præbet vſus. Decoctum c [radicis,] potu latas ventris tineas pellit, & eaſdem euocat. Balauſtium ſylueſtris punicæ flos eſt, cytino ſimilis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, d [fuluum,] colore roſaceo. Succus ex eo exprimitur, hypociſtidis modo: cui adſtrictoria vis ineſt, eadem faciens, quæ hypociſtis, & cytinus.

a Meum εὐστομαχοειδὲς καὶ στυπτικόν. i. ſtomacho vtile & adſtringens ſed Cat. εὔστομος δὲ καὶ στυπτικόν. i. ori gratum & adſtringẽs.
b Meum πτερύγια τὰ ἐν δακτύλοις. i. ad reduuias in digitis.
c ῥοιῶν leg. antiq. cod.
d πορφυροῦν purpureum, legit Orib.

MALA PVNICA.

BALAVSTIA.

PVnica Malus arbor eſt minimè procera, foliis Oleaginis, Myrti æmulis ſed maioribus, ſaturatè virentibus, craſſiuſculis, rubris intercurſantibus venulis, rubroq; pediculo appenſis. Rami illi ſunt flexiles, ſpinis horridi. Flores punicei calathi modo patuli, ore ſtellatim circumſepto, è quo folia prodeunt tenuia, colore coccineo, agreſti papaueri æmula, granulis quibuſdam mediis capillamentis appenſis, vt in Roſa. Fructus coriaceo tegitur cortice, exterius rufeſcente, & interius flaueſcẽte: innumeris refertus granis anguloſis, rubentibus, vinoſo ſucco refertis, oſſiculo intus latente, quæ intercurſantibus flauis tenuibuſq; membranis, miro quodam naturæ ordine diſtinguuntur. Ligni materies flaua, cinereo libro veſtita. Punica itaque Mala in pluribus Italiæ locis vulgò, ſicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus concluſis granis: quanquam Punici mali conſid. Granata.

non desunt, qui ita appellari velint à Granata Hispaniæ regno, quòd inibi numerosa proueniant. Sed quomodocunque se res habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in hortis, & in vinetis, & in viridariis, eorum frequentissimæ visuntur arbores. Syluestre alterum, alterum domesticum. Syluestres spontè nascuntur in collibus, & maritimis locis, & aridis. Domestica triplici (vt etiam scribit Dioscorides) distinguuntur specie: quippe quod alia dulcia sint, alia acida, alia vinosa. Vinolenta ea sunt, quæ vulgò Vaiani vocat Hetruria, quæq; alibi Schiaui, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At Plinio lib.13.cap.17. quinque enumerantur species, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & vinosa. Verùm hæc omnia Dioscorides in tria redegit fastigia: vtpote qui vni dulcia, alteri acria, & acida, tertio verò generi mista & vinosa adscripserit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & vinolenta.

Acida quomodo mitescant.

Acida mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano stercore foueantur arboris radices, & vetere vrina sæpius irrigentur.

Punicorum cultura.

Cæterùm ne fructus in arbore dehiscant, remedio sunt lapides tres, cùm seritur arbor, ad radices collocati, quin & si iam cõsita sit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur: sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si florem arbor non continet, vrinam veterem cum pari aquæ mensura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficacissimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluseris circulo, vel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore, vel si postquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta vndiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, vt diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, statim eximant, & soli siccanda exponant, octo dierum spatio.

Vini è punicis conficiendi ratio.

Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est: Acini maturi diligenter à putaminibus & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox vinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in vasculis reponitur, quousque fæx residat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, vel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per æstatem facilè acescit.

Cytinus, & Balaustium.

De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum appellat, balaustium verò syluestris. Plinio lib.23.cap.6. primus tam satiuæ, quàm syluestris partus florere incipientis citinus vocatur: balaustium verè flos vtriusque in ipso erumpens cytino. Laudatissimi satiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aspectu quidem specioso, & viribus cæteris præstantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen vsque adeò præstantes.

Malicorium.

Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, vt Rhu ad perficienda coria vterentur.

Punicorum vires.

Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine vocantur, ventriculo inutilia haberi, dentes gingiuasq; lædere, auctor est Plinius, etsi rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluentem aluum efficaciter sistit. Syluestris verò acinorum ossiculi vtiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex vino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita vt etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur.

Conserua è floribus punicorum, & eius vires.

Paratur ex Punicæ floribus, hoc est ex internis Cytinorum puniceis, ac tenuibus foliis Saccharum, perinde ac ex puniceis rosis, admirabilis facultatis, ad vtrasq; vteri fluxiones, si semunciæ pondere sumatur ex vino rubro austeriusculo, aut ex punicorum acidorum succo, aut ex aqua in qua ferrum quod Græcis στόμωμα vocant, extinctum fuerit: quinetiam ex carnium iure, vbi alia non sint ad manus. Præstat quoq; magno sanè præsidio, ad Gonorrhæam, ad Cœliacos & dysentericos: quo medicamento plurimæ adiutæ sunt mulieres, quæ diuturna vteri fluxione laborarunt: id quod Francisco Calzolario Pharmacopœo Veronensi acceptum refero, qui mihi tantum hoc saluberrimum auxilium reuelauit.

Malicorii vires.

Cæterùm est etiam Malicorio præcipua vis aduersus pudendorum vlcera: siquidem id exiccatum, & cum sicca pariter marina spongia, & aloe tritum, æquali omnium portione, addito aluminis vsti momento, penis vlcera in viris, & vuluæ in mulieribus, breui ad sanitatem deducit.

Punicę arboris facult.

Punicæ folia diligenter contrita, aut eorum succus rosaceo permistus, potenter inueteratos capitis dolores mulcet, fronti frequenter illita. Punicum malum fictili vase inclusum, cooperculo argilla circumlito, & in furno combustum, dysentericos & torminosos, præsentaneo remedio iuuat, vbi ipsius sesquidrachmam in puluerem contriti, ex vino potandum propinabis. Ossiculi punicorum malorum acidorum vncia vna, cum thuris drachma in tenuissimum puluerem contrita, auxiliantur fœminis albis vteri profluuiis laborantibus, si quotidie ex rosarum stillatitia aqua huiusce pulueris binas hauserint drachmas.

Mali punici vires ex Gal.

Malorum punicorum vires prodidit Galenus lib.8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm austera: & sanè quæ ab vnoquoque eorum procedit vtilitas, secundum vincentem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido: itaque ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: vocantur autem sidia. Adsimilem illis vim habet cytini.

Nomina.

Malum, quod Græcis ῥοιά, Latinis, Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granatöpffel: *Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomes de grenades, & Mygraines: Bohemis, Grana Iouuè yablka.*

Malus punica seu granatus, fert poma vel dulcia, quæ vt plurimùm grandiora granis maioribus, in quo genere quædam reperiuntur, adeo paruo osse, vt eo carere videãtur ἀπύρηνα dicta: vel acida: vel mixta medio quodam sapore, quæ Arabibus Muza, voce μέσον corrupta. At Plinio lib.14.cap.19. quinque sunt species, dulcia, acria, mixta, acida, vinosa. Est satiua, est syluestris similis, sed incultior & spinis horridior. Reperitur quoque sterilis flores tantum proferens, adeò multiplici folio, vt Rosæ videantur centifoliæ, colore saturato. Empedocles ὀψίγονος appellat, quod seriùs gignantur fructus, & ὑπέρφλοια μῆλα, quòd cortice præcrasso vestiantur. Dicitur Recentioribus Malus punica & malus granata.

Μυρσίνη. MYRTVS. CAP. CXXVIII.

MYrtus satiua nigra vtilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. a Semen viride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & vesicæ erosionibus. Succus virentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho vtilis, vrinam cit: prodest contra phalangii morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in vino vlcera in extremis mẽbris nata sanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægylopas illinitur: crapulã arcet præsumptum vinum,

a Me. καρπός. i. fructus.

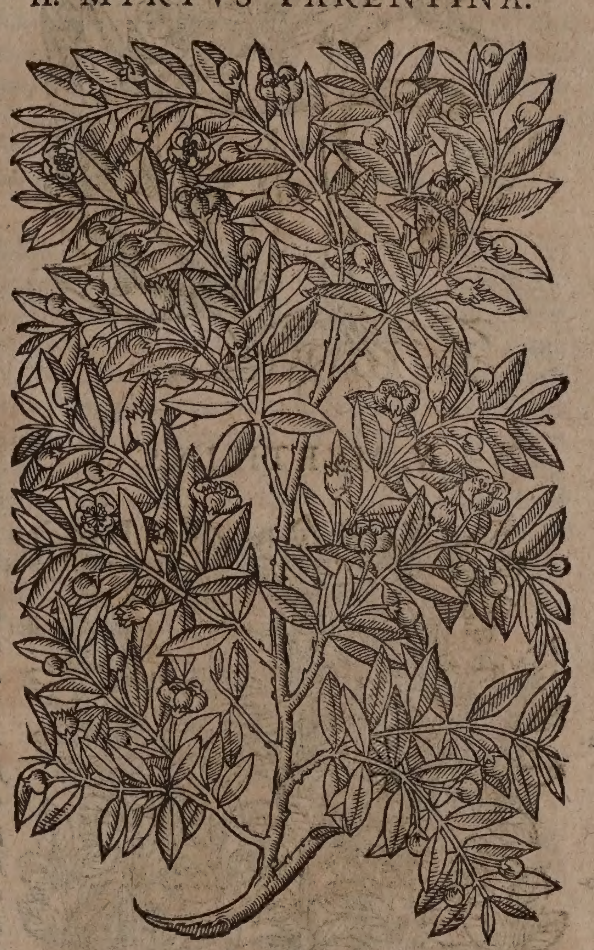
vinum, quod ferueſacto aliquantùm eius ſemine exprimatur, aliàs enim acorem contraheret. Præſtat idem ſeminis effectus: vtile procidentiæ vuluarum in deſeſſionibus, ſedis vitiis, & fœminis fluxione vuluę laborantibus: purgat furfures, vlcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos cõtinet. Additur quoq; in medicamenta, quas liparas vocant, vti oleum, quod ex foliis eius factum eſt. Decoctum foliorũ ad deſeſſiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè ſolideſcentes: eo fracta ferruminationi repugnantia vtiliſſimè fouentur: vitiliginem emẽdat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorũ eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis vlceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliaciſq; proſunt: & admiſto omphacino oleo, aut exiguo roſaceo cum vino, ad vlcera ſerpentia, ignem ſacrum, teſtium inflammationes, epinyctidas, & condilomata. Arentium foliorum farina vtiliter inſpergitur paronychiis, pterygiis, & contra alarum, feminumque perfuſiones: cardiacorum ſudores cohibet. Folia cruda, ſeu cremata cum cerato, ambuſtis, paronychiis, pterygiiſque medentur. Exprimitur foliis ſuccus, adfuſo vetere vino, aut aqua cæleſti, cuius recentis vſus eſt: nam exiccatus planè cariem ſentit, & vires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile,[b] verrucoſum, intumeſcenſq;, & concolor: quod perinde quaſi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adſtringit. Tuſum addito auſtero vino reponitur, coactumq; in paſtillos ſiccatur in vmbra: multò efficacius & folio, & ſemine, cerato, peſſis, inſeſſionibus, cataplaſmatis admiſtum: vbi adſtringendum aliquid eſt.

[b] Meum ἐχθώδης.

I. MYRTVS ROM.

II. MYRTVS TARENTINA.

Myrti conſideratio. Myrti arboris hiſtoria.

Myrtus arbor frequens in Italia naſcitur. Cuius duo produntur genera: ſatiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & ſylueſtre, quo vniuerſa ferè Tyrrheni littora vireſcunt, ac redolent. Siquidem in agro noſtro Senenſi in maritimis, ac in vniuerſo Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano vbique Myrti ſponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adoleſcunt, at ſylueſtris magis fruticat ramis flexilibus ac lentis, rubro cortice: foliis longiuſculis, craſſiuſculis, firmis, odoratis, in acutum deſinentibus, perpetuoq; virentibus, punicæ æmulis: quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora ſpectantur. Flores omnibus inſident candidi, numeroſi, intus capillamentis, eximiè odorati, ideoq; aqua ex iis confecta odoris ſuauitate vnguentariis plurimum expetitur. At cùm noſtras æquè ſit odorata, atque olfactu iucunda, eam tamen odoratiſſimam exiſtimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: ſiquidem & odoratiſſimã, & iucundiſſimã in Aegypto naſci Myrtum memoriæ prodidit Theophraſtus. Satiuarum vtrumque genus baccas fert oblõgas, agreſtes oleas quadatenus referentes, multò ſanè ſylueſtribus maiores, paruis numeroſiſq; intus nucleis: etſi contrarium aſſeueret Marcellus. Quippe experientia compertum eſt, quòd vbicunque ſatiua Myrtus colitur, grandiores, vegetioreſq; baccas edit, quàm ſylueſtris: cultura enim Myrti manſueſcunt, & longè magis humore replentur, vtpote & aliæ ſatiuæ ſtirpes omnes: quod quidem indomita tellus ſylueſtribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum eſſe duxi, cùm de ſylueſtri Myrto loquor, non me de ruſco intelligere, qui & Dioſcoridi, & Plinio ſylueſtris, & acuta myrtus appellatur: ſed de vera ſylueſtri myrto, quæ ſua ſponte in littoribus ſine cultu oritur: quæ item in mediterraneis in collibus, ſyluis, ac campeſtribus prouenit. Hæc tametſi præter ruſcum à Dioſcoride non fuerit expreſſa, cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus ſatiua, & reliqua, his verbis & ſylueſtrem eiuſdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter ſylueſtres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter vrbanas, quandoquidem ipſe quàm plurimas ſylueſtres myrti plantas vidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, non ſanè nigræ, ſed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos

Marcelli lapſus.

Ruſcus, Myrtus eſt ſyl.

III. MYRTVS EXOTICA.

IV. MYRTVS MAXIMA latifolia.

V. MYRTILLVS.

odere tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, viridariis, vinetis, & campis maximè proueniūt: tum in maritimis præcipuè, atque amœnis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, vitamq́ lætam agunt. *Myrtidanũ.* Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, vulgò notissimum est, vbi scilicet myrtus frequens nascitur. *Myrti alia genera. Myrtus Tarentina.* Sunt & alia veteribus Myrti genera, nobis quoque non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum. TARENTINA à Tarento Apuliæ ciuitate, vbi copiosa prouenit ita vocata, folio est nostrate lōge minutiore, robustioreq́: fructu minore, copiosiore, & in summitate pluribus apicibus coronato, colore ex nigro purpurascente, minutis, crebris, albicantibusq́ intus ossiculis: floribus communi Myrto similibus. *Myrtus exotica.* EXOTICA habetur nunc in Italia in hortis, & viridariis. Hæc folio est nostrati non absimili, dilutiore tamen, acuminatiore, copiosioreq́, & adeò denso, vt eo rami vbique stipentur. Fructum fert oblongum, è longoq́ pediculo dependentem, seminibus refertum, communi Myrto haud absimilem, flores albicant vt in cæteris generibus. Vtraq́ topiariis operibus peridonea habetur. Viribus quoque pollet vtraq́ nostrati paribus, & qualitatibus à cæteris generibus non differunt. Harum Plinius meminit libro 15. cap. 29. his verbis. Satiuarum genera topiarij faciunt: Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densissimo, senus foliorum versibus. Hæc non est in vsu, ramosa vtraque alia. In Germania & Bohemia, quod legitima Myrto careant; aliam in syluis nascentem sibi compararunt pharmacopolæ, eamque MYRTILLVM vocauere. *Myrtilli historia.* Prouenit hæc in montibus & syluis, frutice cubitali, caudice duro & ramis tenuibus & viridibus. Foliis viret buxo ferè similibus, sed tenuioribus, myrti minorib. robustis, & sensim per ambitū serratis: flores illi sunt, tintinnabuli figura, suis è pediculis dependētes inter folia, colore subpuniceo, rufo intus stamine. Floribus baccæ succedūt, quæ maturæ cū sunt, colore & magnitudine Iuniperinis [Myrti] non absimiles, sed paulo minores, vinosæ austeriusculæq́, & in summitate concauæ vmbilicatæue. Fructus refrigerat, exiccat, roborat, reprimit, cohibet. Dantur baccæ cum recētes, tum quoq; siccæ deuorandæ dysentericis & cœliacis. Hæ itaq; Germanis vnà cum vniuersa plāta haud inefficaciter Myrti vicem præstant. Peculiariter autem iis vtuntur infectores ad inficienda stamina, & chartam

cæruleo

cæruleo colore, ac etiam à pictoribus: quinetiam eduntur æſtate fragorum vice à paſtoribus, & aliis, nam guſtui placent. Auſteriuſculæ cùm ſint & vinoſæ, ſitim extinguunt. Germani autem Pharmacopæi iis paſſim vtūtur Myrti baccarum vice, cum iis deſtituantur. Myrti noſtratis in Hetruria coria vbique perficiuntur: quippe quod ea pelles denſentur, criſpentur, atque craſſeſcant. Myrti baccis vltimam maturitatem adeptis, noſtrates mulieres vtuntur ad ciborum intinctus, qui cum aſſatis carnibus eſitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoq; Plinius loco ſuprà citato ita ſcriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex vna omnium olei, viniq; bina genera fiunt: item myrtidanum, vt diximus. Et alius vſus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius obtinens vicem. Quodam etiam generoſi obſonii nomine inde tracto, quod etiamnum myrtatum vocatur. Eademq; origine aprorum ſapor commendatur, plerumque ad intinctus additis myrtis: hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos ventriculos roborat, idcirco & cœliacis, & dyſentericis vtile: quin & fœminarum fluxiones, qualeſcunque ſint, valenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum ſemen tritum contra fungorum ſtrangulationes mirificè præſtant. Arida folia longè plus ſiccant, quàm viridia. Foliorum, baccarumve decoctum, auxiliatur calidis collectionibus, nempe eryſipelatibus & herpetibus. Baccæ quoquo modo hauſtæ, aut deuoratæ, cor corroborant, & eius tremori mirificè conferunt. Folia ſicca vruntur in fictili crudo, quouſque in cinerem albiſſimum vertantur, lauanturq; deinde, & pro ſpodio, vel pompholyge ſupponuntur. Myrtus (vt memoriæ prodidit Galenus libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum) ex contrariis ſubſtantiis planta conſtat: vincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet verò etiam tenue quiddam calidum, vnde valenter deſiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum ſuccus, non parū inter ſe in adſtrictione diſſident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnaſcitur tuberoſum, quam quidam myrtada nuncupant, quanto dictis ſiccius eſt, tantò & deſiccat & adſtringit vehementius: quidam id tundentes reponunt, poſtea vino ſubigentes in paſtillos formant. Folia item arida viridibus plus deſiccant: miſcetur enim virentibus humiditas quædam. Porrò ſuccus non tantùm ex viretibus foliis exprimitur, ſed & fructu. Reſtringendi vim hæc omnia habent tum foris impoſita, tum intrò ſumpta in corpus; quod ſcilicet nondum vllam deleteriam, aut purgatoriam ſubſtantiam habeant admiſtam. Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, ſiue As: Italis, Myrto, Mortina & Mortella: Germanis, Welſch heydelbeer: *Hiſpanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte. Myrtillus verò Germanis,* Heydelbeer: *Bohemis, Byaodi aut vuramoka. χαμαιμυρσίνη Græcis: Italis, Myrtillo: Ananienſibus, Calauezza.*

Myrti vſus.

Myrteū condimentum.

Myrti vires Matthiolo.

Myrti vires ex Galeno.

Nomina.

Myrtus & Murtus μυρσίνη & μυῤῥίνη, à Myrſine Athenienſi puella, pulchritudine & robore inſigni: amica Palladi, in quam occiſa conuerſa fuit. Huius plures differentiæ. I. Myrtus vulgaris: Myrtus Bœtica ſylueſtris, Cluſ. Hiſp. Lugd. Myrtus, Geſ. hor. Dod. Cæſ. Myrtus candida & nigra, Cord. in Dioſc. Myrti maioris quinta ſpecies, Lob. Myrtus communis Italica, Cam. II. Myrtus Tarentina, Caſt. Lugd. Cam. Myrtus minor, Cluſ. hiſp. Myrtus maior vulgaris, Lob. Myrthus, Tab. Huius quatuor differentias fecit Lob. III. Myrtus exotica, Caſt. Lugd. Myrtus exotica Plinii pluribus foliorum verſibus, Lob. Myrtus tertia, Dod. Myrtus Bœtica exotica anguſtifolia, Cluſ. hiſp. His addere oportet. IV. Myrtum maximam latifoliam, quam Myrtum laureā maximā, Lob. vocat: dein Myrtum laurifoliam ſecundam; quæ Myrtus Bœtica latifolia domeſtica, Lobelii: cuius tres agnoſcit ſpecies Cluſius: tū Myrtum nonam anguſtifoliam Lob. cuius duas differentias magnitudine variantes refert Cluſ. V. Myrtili, ad Vitim Idæam Theop. referuntur. Fructus colore variat rubro & nigro: ſic foliis craſſioribus. Dicitur Myrtillus exiguus, Trago: Myrtillus germanica, Lug. Vaccinia nigra, Dod. gal. & fol. Lob. Vitis idæa, Geſ. hor. Lug. Vitis idęa nigra, Cam. Vidis idęa prima, Tab. Vitis idea minor, Thal. Vua vrſi, Anguillaræ.

CERASIA.

CERASA RACEMOSA.

Κεράσια. CERASIA. CAP. CXXIX.

a κόμμι κερασίων.

CErasia aluo vtilia sunt, si viridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. a Gummi, quod cerasi resudarunt, cum vino diluto, tussi vetustæ medetur: colorem commendat, visum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex vino potum calculosis auxilio est.

Cerasorum historia.

Cerasorum genera.

NVlla hodie arbor est in Italia, quæ vulgo notior sit Cerasis. Cerasus itaq; arbor folia fert Mespilo latiora, & per ambitum serrata: flores albos racematim dependentes, è quibus rubentes oriuntur baccæ, longo, ac tenui pediculo iunci modo flexili, appensæ, prona parte diuisura quadam sectæ, duro intus ossiculo, pisi magnitudine, aut maiore, in quo nucleus concluditur, subamariusculo sapore. Ligni materies fibrosa, compactaq;, cortice vestitur læui, pluribus inuolucris referto. Genera Cerasorum diuersa habentur. Nam alia dulcia, alia subamara, alia austera, alia acida, alia insipida repeṙiuntur: quinetiam alia domestica, alia syluestria. Domestica in hortis, vineis & viridariis seritur. Syluestris in syluis prouenit, ac etiam in vallibus. Harum plantas scribit Plinius lib. 15. cap. 25. nouas, & peregrinas, nec anteà visas è Ponto secum primùm aduexisse in Italiam Lucullum, postquàm debellato Mithridate is victoria potitus Romam venit. Sed postea tanta agro Italo amœnissimo cum hac arbore intercessit affinitas, & consortium, vt non solùm ager is satiuarum plantas seruauerit, propagauerit, & adauxerit, sed & veluti ex eius humore (quæ summa fuit inter se societas) grauida terra facta, sine aliquo semine in campis, in montibus & syluis numerosissimas plantas procreauerit, & ediderit. Satiuarum speciosissimi fructus, qui Cerasa, & Cerasia Latinis etiam appellantur, diuersorum sunt generum: quo fit, vt diuersa quoque sortiantur nomina. Inter hæc illa principem sibi locum vendicant, quæ Hetruscis vulgò Marchiane, & duracine vocantur: tametsi horum alia maiora, alia minora, alia saturato colore rubeant, alia verò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis verò vulgò Acquaiuole, hoc est, aquea dicuntur, in nullo sanè habentur pretio: quandoquidem adeò sunt tenera & fragilia, vt nisi sub arbore sua comedantur, facilè gestatu collidantur, & marcescant: quin & ob aqueæ partis redundãtiam insipida sunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quod ad modum Coruorum modo nigricent, Corbine nos vulgò vocamus, Plinius verò actia, & cæciliana, cùm sint duriuscula, & dulcia, gustatu habentur non iniucunda: verumtamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discumbentesq; deturpent, mensis rarò apponũtur. Sunt & Cerasa, quæ vno tantùm petiolo, ternæ, quaternæ, quinæve baccæ nitantur: quinetiam, quæ racematim vuæ modo proueniant, quorum imagines misit ad me Verona Franciscus Calzolarius: quæ peculiariter in hortis, vineis ac viridariis habentur. Viribus & qua-

CERASA AVSTERA.

CHAMAECERASVS.

litatibus ab aliis cerasorum generibus non differunt. In cerasiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in aliis compluribus Italiæ locis Marasche vulgò nuncupantur, à sapore (vt puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò varia diuersaque notantur genera, quæ cunctis notiora sunt, quam à me describi possint, quæ etsi omnia sibi acidum asciscant saporem, hæc tamen eius plus, illa verò minus habent. Habentur in hortis passim, viridarijs atq; etiam vineis. Rura Tridẽtina ea Marasche vulgò nominant, quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quòd in ijs acido dulce sit

dulce sit admistum, ob idque illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil ferè prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec vnquam in atrum uergente, etsi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hæc cerasiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera refrigerant, exsiccantque: quin etiam adstringunt, roborant, & cibi appetentiam excitant. Non ita facilè deuorata, ut dulcia corrumpuntur in ventriculo, ideoq; febricitantibus ac sitientibus facilè conceduntur à Medicis Germanis. A pediculis repurgata, vuis maturis admiscentur, & deinde vinum ex his paratur, gustatu gratissimum, quod in alui fluxionibus vtiliter vsurpatur: aptissima sunt, vt insolentur, & vt saccharo condiantur. Quinetiam sapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus nō modò sanis edulia iucundissimè condiuntur, sed etiam ægrotantibus, præsertimq; biliosis febribus vexatis. Siquidem illis non modò sitim extinguunt, sed oris insuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant. Syluestre pumilumq; horum genus nulla adhibita cultura Ananiensibus in Tridentino agro, ac etiam in Bohemia circa Pragam, & in Austria circa Viennam secus itinera, & propè sepes sponte prouenit, nihil prorsus tum colore, tum etiam sapore ab illis dissidens, quæ inibi, vt diximus, Verule vulgò vocantur. Baccæ quæ cum austeris magnitudine certāt. Hæc breui pediculo pendent in arbusculis admodum pumilis, tantæque breuitatis, vt raræ, vel potius nullæ dodrantalem æquent mensuram. Quo factum est, vt crediderim (etsi id pro comperto asserere non ausim) hæc eadem esse, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Cæterùm ego horum plantam Chamæcerasum potius vocauerim. Baccæ cum cæteris austeriora habeantur, etiam cæteris sicciora iure fuerint, magisq; adstringentia. Syluestria, quibus plerunque vescuntur aues, raró in cibis admittuntur, præterquam à rusticis, tum quòd plus ossis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara sentiantur. Degenerant cerasi quocunque fimo radicibus admoto, id vsque adeò oderunt, & horrent: contra proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibique marcescant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx viua radicibus circumponitur: vel quibus aqua calida sæpius pede irrigantur, etsi postea paruo temporis tractu inarescant. Sine ossibus cerasa prouenient, si arborem teneram ad duos pedes recides, & eam vsque ad radicem findes, medullamque partis vtriusque ferro curabis abradi, & statim vtrasque partes in se vinculo stringi, & oblini fimo, & summam partem, & laterum diuisuras: ita post annum cicatrix ducta solidatur. Hanc arborem vbi surculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inseres, baccas sine ossibus dabit. Galenus habita Cerasiorum omnis generis ratione lib. 7. simpl. med. ea hisce paucis perstrinxit. Cerasus arbor fructum fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, sicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam verò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium ea, quæ nondum cocta sunt, ac matura, quædam admodum acerba sunt, quædam similiter moris acida: sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non semper. Ergo quæ dulciora sunt magis quæ in intestinis sunt, subducunt, sed minus vtilia stomacho sunt, contrà austera. Quæcunq; verò acida sunt, ea pituitosis, excrementosisq; stomachis conueniunt: siquidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipsius arboris gummi communem omnibus viscosis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Propriè autem (siquidem verum est quod quidam scribunt) calculis vexatos cum vino potum adiuuat: nam sic illi tenuium partium quædam facultas inest. Cerasorum fructus, qui Græcis Κεράσια, Latinis item Cerasia, & Cerasa dicuntur: Arabibus, Serasie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirsen vnd Chirschen: *Hispanis, Cerezas: Gallis Cerises: Bohemis Vuissnè. Cerasa racemosa. Hetruscis, Ciregie grappolose: cæteris verò Italis, Ciregie del Graspo. Cerasa austera, Romanis Visciole: Senensibus, Ciregie amarine: in cæteris verò Italiæ locis Marasche. Chamæceràsus, Græcis χαμαικέρασος: Italis Ciregio nano.*

Syluestria cerasia seu Chamæcerasus.

Cerasi arboris cum fimo inimicitia.

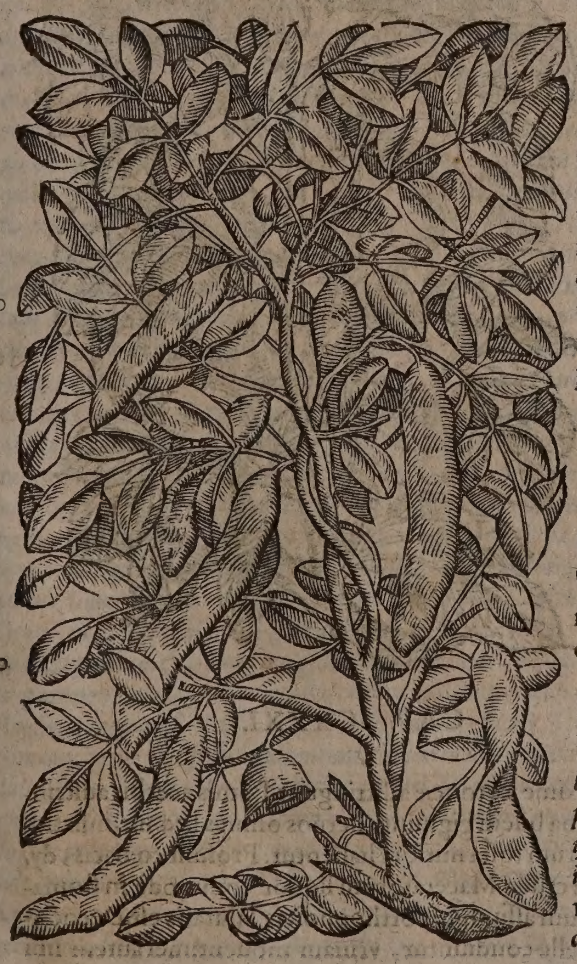
Cerasa sine ossibus.

Cerasiorum vires ex Gal.

Gummi cerasorum.

Nomina.

SILIQVAE.

Cerasus à Cerasunte Pontico municipio in Italiam detulisse Lucullum Romanum imperatorem auctor est Athenæus. Plurima cerasorum genera apud Plinium: differentia enim sumitur ex colore, sapore & magnitudine: sic inter satiua sunt quæ planè cerea, quæ pruno sunt insita, sed non adeò sapida: quædam flores instar paruarum rosarum habent, sed paucos fructus edunt: quædam fructus & flores proferunt penè sine folijs, qua de re in historia.

Κεράτια. SILIQVAE. CAP. CXXX.

Siliquæ recentes stomacho aduersantur, aluum soluunt: eædem siccatæ sistunt, stomachoque vtiliores fiunt: vrinam ciunt, sed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur.

Siliquæ, quæ Græcis Κεράτια *dicuntur, in Italia officinis vulgò Carobe, & Carobole appellantur. Nascuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, copiose in regno Neapolitano, præsertim in Apulia, ac etiam in Campania, vt optimè sciunt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: siquidem in illa ob læuigatos lapides inibi stratos laboriosa admodum via, quam Appiam vocant, frequentissimæ conspiciuntur. Incolæ has plantas Salequa vulgò nominant, vocabulo nimi-*

Siliquarum consideratio.

Siliquarũ descriptio.

rum à Siliqua detorto. In Creta, Syria, Cypro, ac alijs calidioribus regiõibus, arbores in ſpectatam ſatis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protenſis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris inſtar. Folio virent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent diſcedente hyeme, aut vere iam appetente: fructificant verò æſtate, & autumno, dependentibus ſiliquis, primum viridibus, & deinde cum ſiccantur ex ruſo nigricantibus, manſu lignoſis, ſed dulci pulpa ſuccoque præditis, ſemine Aegyptiæ Siliquæ haud diſsimili. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato diſplicent ſapore, ſed tractu temporis in cratibus expanſæ & ſiccatæ, adeò miteſcunt, vt & dulces euadant admodum, & guſtui ſuaues fiant.

Siliquæ mel fundentes.

Melleo ſucco refertæ ſunt, eæque præſertim quæ in orientalibus naſcuntur regionibus: ideoque Indi, & Arabes, non paruam mellei ſucci copiam ab eis exprimunt, quo zingiber, Myrobalanos, Myriſticas nuces, & alia aromata condiunt. Id quod teſtatur Strabo lib. 15. ſuæ Geographiæ de Indicis arboribus ſcribens.

Ficus Aegyptia.

Aliud ſiliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, ſcriptis tradiderunt Theophraſtus, & Plinius: de quibus mihi diſſerendum non propoſui, tum quòd Italis nuſquam (quantum equidem ſciam) naſcantur, neque cognoſcantur: tum etiam quòd nullum habeant vſum in medicina. Siliquæ ſiccæ, etſi omnium conſenſu manifeſtò adſtringunt, compertum eſt tamen præſtare earum decoctum potum mirificè tuſsientibus, ob dulcem, melleamque ſubſtantiam, quæ ijs ineſt.

Siliquarũ vires ex Gal.

Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his verbis. Ceratia quorum tertia ſyllaba per, t, literam ſcribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasijs per, ſ, ſcriptis habẽt ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium, ac lignoſum: vnde neceſſariò ſequitur, vt concoctu ſit difficile: nihil enim quod lignoſum eſt, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipſis ineſt non paruum, quòd non celeriter deijciantur: proinde ſatius eſſet, ea ad nos nõ importari à regionib. oriẽtalibus, in quibus naſcuntur. Sed de viribus quas & arbor, & ipſæ habent in medicina, idem Galenus differens lib. 7. de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquit. Ceratonia exiccantis eſt, & adſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius, quæ ceratia vocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem iſtis quiddam ſimile cerasijs: nam ſi humida ſumas, magis ventrem ſubducunt: ſicca verò magis ſiſtunt: vtpote cùm humiditatem expirent, & quod eſſentiæ eſt craſsioris, tantùm reliquum habeant.

Nomina.

Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ vocantur: Arabicè, Charumb: Italicè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Johanns Brot: *Hiſpanicè, Alfarobas: Carrouges, Gallicè, Carouge: Bohemicè, Suuatheo Ianachleb: Officinis, Carobe.*

Κεράτια ob corniculorum ſimilitudinem, Ceronia arbor Theophraſto, officinis Xylocaracta, pro. Xyloceratia & Carobe. Ceratonia, Dodo. gal. & fol. Geſ. hort. Lug. Ceratia Cluſ. hiſp. Ceratia ſiliqua, Lob. Tab. Siliqua, Lac. Lon. Cord. in Dioſ. Caſt. Cam. Siliqua dulcis, Alpino. Siliqua arbor, Geſ. hort. Cæſal.

I. MALVS.

MALVS OBLONGO FRVCTV.

Μῆλα. MALA. CAP. CXXXI.

Folia, flores, & germina cúm omnis mali, tum maximè cotoneæ adſtringunt. Pomis acerbis adſtringendi vis ineſt, maturis verò longè ſecus. Ex ijs verna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea ſtomacho vtilia, vrinam cient: verúm toſta mitiora habentur. Proſunt cœliacis, dyſentericis, purulenta extuſsientib. cholericis, præſertim cruda. Maceratorum liquor commodè in ſtomachi, aut ventris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum aſſumptus orthopnoicis ſalutaris eſt. Decocto fouentur vuluæ, & ſedes, ſi procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, vrinam mouent: mel autem ſibi conſtrin-

conſtringentem illorum vim,& inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum melle coquuntur, ſtomacho, atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant. Cruda cataplaſmatis adijciuntur, ad cohibendam aluum, aut ſi ſtomachus æſtuet, aut in vomitiones effundatur: ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit vinum ex ipſis tuſis, expreſsiſque, ſed quò perduret, quindecim ſextarijs ſucci vnus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodeſt ad omnia, quæ dicta ſunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum vocauimus: quo vtimur, quoties adſtringenti oleo eſt opus. Eligi oportet vera, quæ ſanè rotunda, parua, & odorata: quæ verò ſtruthia dicuntur, magna quidem ſunt, ſed minus vtilia. Flos & viridis, & ſiccus cataplaſmatis imponitur: ijs conueniens, quæ adſtrictionẽ deſiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusque ſanguinis: contra citam aluum, & menſium impetus, in vino bibitur. Melimela ventrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: ſtomacho negotium exhibẽt: æſtuationem faciunt, ea multis dulcia mala vocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, ſtomacho vtilia, ſiſtunt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala ſimilia ſunt vernis, & adſtringunt. Sanè in hunc vſum immatura omnia opus ſunt. Perſica poma matura tam ſtomacho, quàm ventri vtilia ſunt: acerba aluum cohibent, ſed ſicca vehementius. Decoctum è ſiccis alui ſtomachiq; fluxiones ſiſtit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora ſunt ſupradictis, & ſtomacho vtiliora. Medica mala, perſicaue, aut cedromela, quæ Latini citria vocant, nemini non cognita. Arbor ipſa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs ſubnaſcentibus. Malum oblongum eſt, rugoſum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum: ſemen habet pyri. Id in vino potum venenis reſiſtit, aluum mouet: oris ſuauitatem commendat, decocto eius colluto, aut ſucco: eſtur in malacia mulieribus. Veſtiarijs impoſitum ab eroſionis vitio veſtes vindicare exiſtimatur.

Malorum conſideratio, & hiſtoria.

IN malorum quoque genere Dioſcoridi recenſentur Perſica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræſentare videantur. Sed nos primùm de vulgaribus malis agemus, reliqua ſubinde ſigillatim proſequemur. Malorum itaque planta vnico tantum exit caudice, ramos inde ſtatim mittens, in latum longumque ſe diffundentes: veſtitur craſſo ſatis libro, cinereo exterius colore, & interius flauo, læui potius, quàm aſpero. Folijs eſt oblongis, carnoſis, per ambitum tenuiter ſerratis. Flores edit verno tempore foliatos, albo colore, vel ex candido ſenſim purpuraſcentes, è quibus poma oriuntur forma, colore, magnitudine & ſapore varia. Radicibus nititur paucis, non in profundum actis, ſed ſumma tellure vagantibus. Domeſtica in hortis, vineis & pomarijs habentur. Sylueſtria verò locis campeſtribus, tum etiam in ſyluis & collibus ſpontè naſcuntur. Fructuum diuerſa ſunt genera, ac plura quàm explicari poſſint: quinetiam & ſapore, & forma diuerſa, quo fit, vt variæ quoque ſint eorum functiones. Alia namque (vt Galenus inquit libro ſecundo de Alimentorum facultatibus) auſterum, alia acidum, dulcemue ſaporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs miſtum habeant, ita vt appareant & dulcia ſimul & auſtera. Quædam præterea cum dulcedine manifeſtè acida ſentiuntur: adhæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres ſimul ſapores planè referant, dulcem ſcilicet, & acidum, acerbique nonnihil. Cæterùm mala quidẽ, quæ adſtringũt, ſuccum habẽt frigidũ quidem ac terreũ, quæ verò acida apparẽt, frigidũ ſuccũ habent, verùm tenuiũ eſt partiũ. Mediæ autẽ temperaturæ ſunt dulcia, quæ ad calidius vergũt. Quemadmodũ quæ omnis qualitatis ſunt expertia, inſipidaue, ac veluti aquoſa, ad frigidius inclinãt.

Fructuum diuerſa genera.

Malorum vires.

Malis igitur vteris pro vincentiũ ſaporũ facultatibus: auſteris quidẽ, cùm vẽtriculus vel propter calidã intemperiẽ, vel ob multã humiditatẽ fuerit imbecillus: acerbis autẽ, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm craſſum ſuccũ, qui non magnopere frigidus ſit, ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectũ. Siquidem ſuccus frigidus non acida, ſed acria poſtulat. Vtraque certè & acida & acria ſuccos craſſos incidunt: in eo tamen differunt quòd hæc quidem cum refrigeratione, illa autẽ cum calfactione id præſtent. Porrò dulcis malorũ ſuccus, cùm ſine acrimonia, & craſſitie, hoc eſt, cùm ſolus exquiſitè fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt, diſtribuitur: quòd ſi acrimoniam, aut craſſitiem habuerit, citius ſubducitur. Cæterùm optima etiam genere mala vitãda ſunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu ſunt difficilia, & frigida, tardeque permeant, & praui ſunt ſucci: ad hæc ſuccum habent frigidum, & leuiter craſſum. Quæ verò bellè matura in hyemem, & ver proximum aſſeruantur, ea morbis ſæpenumero perquàm vtilia ſunt, aut farina aqua ſubacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter aſſata, aut pulchrè in aquæ bullientis vaporibus percocta. Dare autem ipſa conueniet ſtatim poſt cibum, aliquando etiam cum pane, ad ventrem, & ſtomachum roborandum, ijs qui cibum faſtidiunt, tardeque concoquũt, quique vomitu, diarrhœa, ac dyſenteria infeſtantur. In hunc quoque vſum apta ſunt acerba: nam parata, vt modò dixi, mediocrem retinent adſtrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele roſe vulgò vocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm ſuauiter oleant, guſtuique arrideant, cum naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaque propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia eſſe Dioſcoridi melimela: Roſea verò, quæ eidem Epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ verò adeò rubent, vt cruore perfuſa videantur, & acido guſtu ſunt prædita, non alia de cauſa ita rubeſcũt (ſi rei agrariæ auctoribus credimus) niſi quòd ex mali & mori nigræ inſitione ſuam traxerint originem.

Poma præcipua.

Cornarius ſua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in ſuis commentarijs in Galeni libros de compoſi. medicamen. ſecundum locos, Ceſtiana poma eſſe arantia ſiue aurãtia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recenſentur. Nec eum potuit à ſua ſententia reuocare Plinius, qui libro 15. capite 14. apertiſſimè ſcribit à Ceſtio ceſtiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuiſſe cognominata. Quocirca eo loco ſcriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate ceſtiana mala ſic in vrbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd auſtera ſint facultate: non, vt ſomniaſſe videtur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Appollonio, & Galeno incognita fuiſſe cenſentur, nuſquam gentium, quod equidem ſciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, vt qui ſuæ ceruicis duritiam conſulunt, ſuas ſæpius reprobare ſententias audiant.

Cornarij opinio reprob.

Aurantia Gal. ignota.

Malos, quæ fructus ſuos tanquam ſteriles, dare recuſant, fœcundas effeceris, ſi plumbeo circulo earum caudicẽ altitudine pedis à terra ſtrictim concluſeris ante florum aduentum, & cùm mala cœperint adoleſcere, ſoluto vinculo eas libertate donaueris. Præſtant dulcia poma ad melancholicos affectus, quinetiam contra pleureſim. Nam ſi dulce pomum calidis cineribus coctum, & glycyrrhizæ ſucco, amylo, & ſaccharo albiſſimo conſperſum, pleuriticis edendum præbeatur, tam mane, quàm veſperi, horis duabus ante cibum, illos quidem mirificè iuuat.

Steriles Mali quõ fœcundæ fiant.

Mala dulcia ad Pleuritidẽ.

MALA COTONEA primùm in Italiã aduecta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, vnde Græcis cydonia dicta ſunt. Eſt itaque Planta Cydonia malus communi malo ferè ſimilis, atqui folia anguſtiora ſunt, læuiora, carnoſiora, duriora, & à tergo cãdidiora, florẽ fert albũ, vel ex albo purpuraſcentẽ ſylueſtris roſæ figura, quinq; per ambitũ folijs diſtinctũ, qui vere prodit. Hæc rarò procera viſitur, fructu ſcilicet incuruatos deprimẽte ramos. Cydoniorũ

Malorum Cotoneorum cõſideratio.

malorum

II. COTONEA MALVS.

COTONEA PYRVS.

Cydoniorum genera. Pyra cotonea

malorum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris intersecta melopoponum modo, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt. Dioscoridi & Galeno struthia vocata. Hetrusci hæc pyra cotonea vocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac succo cæteris præualent, colore tamen, suaueolentia, ac viribus cedunt. Postremò Plinio miluiana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ strutheis insitæ fuerint, vel ex strutheis, quæ cotonearum surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris verò, siue strutheis minora visuntur: forma verò, ac facultate inter vtrumque media. Proueniunt sata in hortis, vineis & viridarijs. Valenter adstringunt, cohibent, roborantque: quin etiam refrigerant ordine primo, siccant secundo. Cæterùm sanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ vsum. Nempe quòd ex omnibus præter vinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium vocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis vtilia æquè & grata.

Diacydonium Galeni.

Galeni æuo (vt ipse contestatur in libris, quos de alimentorum facultatibus cõscripsit) Cydonite placenta, quam officinæ Dyacidonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam convehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ sacharo, vel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, alias indurescunt lignorum instar, ita vt dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsim à pensilibus vuis reponẽda sunt, quòd vuas suo acerrimo sapore adeò vitient, vt eæ statim marcore conficiantur.

Mirũ admodum auxiliũ. Malorum Cydoniorum vires Matthiolo.

Mirum est, quod multi ferunt, vt si mulier prægnans Cydonia mala crebrius esitauerit, paritura sit infantẽ cum industrium, tum ingeniosum. Struthiorum radix adalligatur vtiliter strumosis, sed anteaquam eruatur, terra circumscribenda est sinistra manu: quin & oportet, vt qui fodit, dicat se id facere, & cuius causa. Cydonia mala præsumpta, aluum sistunt, contra verò citant, & vapores caput petentes reprimunt. Semina si in aqua decoquantur, quousque ius mucaginem contrahat, prosunt illita omnibus inflammationibus, linguæque scabritiẽ mirificè læuigant. Cydoniorum succus libræ pondere in quo corallorum rubeorum, seminis rosarum rubearum, & Rhabarbari, cuiusq; drachma, vnà cùm hypocistidis, & acaciæ, binis scrupulis, ad tertias bullierint, auxilium est magnum, ad biliosas vomitiones: quinetiam ad dysenteriam. Datur is quotidie potandus mane, & vesperi horis binis ante cibum: verùm affectos purgatos esse oportet.

Persicorum consideratio, & genera.

PERSICA autem malus notissima est: folijs Amygdalæ per omnia similibus, ligni materie fungosa, & imbecilli. Flores quoque amygdalinos profert, sed magis purpurascentes. Radicibus nititur imbecillibus, minimè in altum actis, vnde fit, vt citò consenescat, & cadat. Persicorum plurimæ reperiuntur species: nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia virescunt, alia candida sunt, alia sanguineo succo madent, alia duracina, alia cotonea vocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam vinosa, quædam amariuscula, & quædam etiam austera. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quòd duriore sint pulpa & caro tam pertinaciter hæreat ossi, vt nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreque perquàm iucundo, Cotonea cognominant. Secundas sibi vendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, nõ propterea modò quòd sint gustu reliquis suauiora, sed etiam quia magnitudine, & colore sunt speciosa.

Nucipersica.

Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudine Nucipersica, quod nucum iuglandium faciem repræsentent, cognominantur: hæc enim cum colore & sapore non refragentur persicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt voluptate.

Persica amygdala.

Est & genus aliud Persicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam Persicorum ossium vice dulces amygdalarum nucleos includunt. Habetur Persica vbiq; copiosa in Italia, sed in Apulia copiosissima prouenit.

Cornarij opinio reprob.

Cæterùm sanè multis contendit Cornarius, in suis commentarijs in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos, vbique corruptum esse Plinij codicem ijs in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Con-

III. PERSICA MALA.

& Conſtantini Cæſaris libros corruptos eſſe, vbi in ijs de duracinis perſicis aliquid ſcriptum reperitur. Quandoquidem is, vbi in horum monumentis de duracinis perſicis factam fuiſſe mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum eſſe cenſet. Verùm cùm inibi nulla vel ratione, vel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, ſua tantùm ductus opinione videtur: atque ob id facilè pronunciaſſe, horum omnium codicibus (quod tamen abſurdũ eſſet credere) mendum ſubeſſe. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros deprauatos eſſe crediderim. Quinimmo virum alioquin doctiſsimum admiror, quòd rem per ſe claram obſcuram reddere conatus ſit, quòdq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, *quidue Aetio, & Conſtantino, ac alijs quibuſdam Græcis* ῥοδάκηνα *extiterint. Nam ſi animaduertiſſet, hæc inter ſe & nominibus, & re ipſa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicaſſet, nec omnes in vniuerſum auctorum codices deprauatos pronunciaſſet: cùm, vt equidem arbitror, eorum nullus his in locis ſit vitiatus. Paulo enim* δοράκια *vt vulgata habet lectio, non* ῥοδάκηνα *Cornarij modo, legendum ſemper exiſtimaui, quòd ipſe eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis diſſerat, non autem ſimpliciter de perſicis.*

Doracia Pauli.

Siquidem, vt Cornarius ipſe fatetur, Rhodacene non eſt alia, quàm malus perſica, quemadmodum Rhodacena nil aliud ſunt, quàm mala ipſa Latinis perſica vocata: id quod & nos ſine vlla controuerſia probamus. Sed Paulo δοράκια *(vt diximus) genus eſt præcocis, ſiue armeniaci mali, vt ipſe declarat his verbis.* τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται. *id eſt: Præcocia, doracia, & armenia perſicis præſtant: neque enim aceſcunt, neque ſimiliter corrumpuntur. Quibus palàm eſt in Paulo potius* δοράκια *quàm* ῥοδάκηνα *eſſe legendum, quòd tantùm perſica malus Græcis* ῥοδακηνῆ *vocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametſi à quibuſdam inter perſica numerentur, quòd forma tantùm ijs ſimiles videantur, non tamen vera ſunt ſimpliciter perſica, quæ propriè Græcis nonnullis* ῥοδάκηνα μῆλα *in vniuerſum vocantur, vt ipſe etiam Cornarius teſtatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, ſi vellet, quòd rhodacena perſicis præſtarent, cùm nil aliud ſint rhodacena, quàm perſica.*

Rhodacena ſunt perſica.

His itaque rationibus liceat nobis dicere, δοράκια *Paulo nec* ῥοδάκηνα, *nec duracina deſignare, ſed præcocis, ſiue armeniaci mali genus ſibi peculiare. Sed iam ad Plinium venio, cui duracina perſica perſicorum ſpecies ſunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina ceraſa, & vuæ etiam duracinæ inter varias ceraſorum, & vuarum ſpecies eodem Plinio, & Palladio deſcribuntur. Quod maximè arguit, aliud eiſdem deſignare duracina, aliud verò Græcis* ῥοδάκηνα, *quòd verbum hoc vniuerſaliter de omni perſico prædicetur, non autem de aliqua particulari ſpecie. Neque, vt ait Cornarius, vocat noſtra ætas quædam perſica mala duracina, quòd oſſe cæteris duriora ſint, ſed antiquos ſecuta, quòd pulpæ conſiſtentia guſtu gratiora ſeſe offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. 14. cap. 3. cùm ait. Duracina vua ſine vllis vaſis in vite ſeruabilis eſt: tanta eſt contra frigora, æſtus, tempeſtateſque firmitas: hanc & Columella prætulit in cibis. Poſtremo quod rhodacene arbor, perſicam arborem in vniuerſum ſignificet, cùm Cornarius ipſe id firmiter aſſerat, opus ſanè non eſſet hoc pluribus comprobare: ſed ne fortaſsis putaret ſibi ipſi non eſſe adhibendam fidem, Aetium conſulat, Conſtantinum Cæſarem, & Simeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifeſtè demonſtrant, nil aliud per Rhodacenem ſe intellexiſſe, quàm veram, legitimamque perſici plantam.*

Perſicorũ vis ex Galeno. Plinij lapſus.

Perſicorum omne genus damnauit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, vt praui ſucci, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam ventriculo inferant: quapropter Perſica primis menſis ſemper edenda præcipit. Quare ego certè neſcio, ex quorum ſcriptis deprompſerit Plinius, quòd innocua expetantur ægris, niſi fortaſſe & ipſe pro perſico perſeum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli.

Perſici arboris, & perſicorum facultas.

Perſici flores recentes eſu aluum deijciunt, itemque vomitiones cient. Hydropicorum aquam pellunt, ſi recentes in acetarijs edantur, ſed non abſque ægrotantium labore. Arboris lachryma datur ex aqua plantaginis, aut portulacæ ſucco vtiliter ad cruentas reiectiones: tuſsientibus verò & anhelоſis, ex mulſa, aut Tuſsilaginis decocto, addito croci momento: facit ad raucedines, & aſperæ arteriæ impedimenta. Datur calculoſis cum ſucco raphani, aut limonum, aut ex vino duarum drach. pondere: contuſa folia recentia illinuntur vtiliter ventri ex aceto ad interaneorum vermes: eorundem ſuccus purulentis, vermiculoſiſque auribus vtiliter inſtillatur. Nuclei tormina ventris tollunt, ſi deuorentur: quinetiam potantes inebriari prohibent, ſi ſeni ſepteniuè præſumantur. Tunduntur ijdem & decoquuntur in aceto, quouſque liqueſcant, pulticulæ modo, ad alopeciam, namque illiti mirum in modum capillos replicant. Contuſorum cremor ex aqua Verbenacæ illinitur vtiliter fronti, ac temporibus, in capitis dolore. Idem præſtat oleum ex ijs expreſſum, conuenit enim peculiariter hemicraniæ, & ſomnum conciliat, id quod & cremor facit: inſtillatur oleum cum vtilitate ad aurium dolores. Idem tam potum, quàm clyſteribus infuſum, coli dolores à flatu genitos, ac etiam à fæcibus exiccatis, perbellè mulcet: datur pariter potandum iliacis, ac calculoſis, quatuor vnciarum pondere.

Aqua ſtillatitia ad calculoſos.

Atqui maximè calculoſis auxiliantur hoc modo: Sumito nucleorum oſsium perſicorũ quinquaginta, nucleorum oſsium ceraſorum centum, florum ſambuci manipulum, vini Cretici odorati libras tres: excipiantur hæc omnia fictili nouo, & ſepeliantur in fimo, diebus decem: deinde deſtillentur vitreis organis. Aqua quæ inde fluxerit, pota ante cibum, quatuor vnciarum pondere, mirum in modum renum calculos pellit.

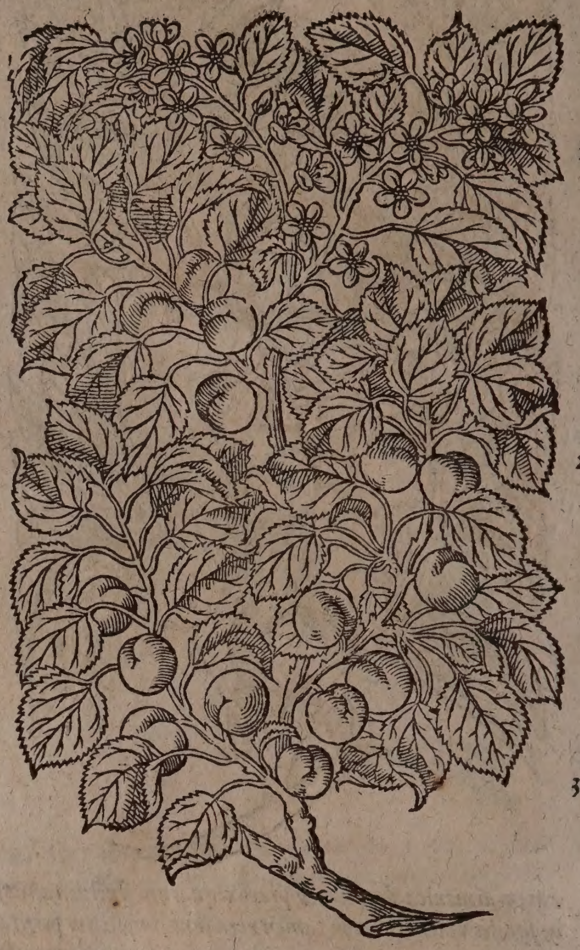
Marcelli, & Symphoriani error Perſicã & Perſeam idem cenſentium.

Non defuerunt, vt Marcellus Florentinus, & Symphorianus Campegius in hiſtorialibus Galeni campis, qui exiſtimauerint eandem plantam eſſe perſicam & perſeam, de qua agit Dioſcorides in huiuſce primi voluminis calce. Quæ (vt tradunt) ea profectò eſt, quæ in Perſide exi-

IV. ARMENIACA malus.

ARMENIACA MInor.

ſide exitioſa naſcitur, etſi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in ſalutarem verterit naturam, adeo vt in cibos recepta, tam ſanis, quàm morboſis prorſus habeatur innocua. Huius hiſtoriam latius proſequitur Theophraſtus lib. IIII. *de plantarum hiſtoria (vt infrà ſuo loco dicemus) quam ſi quis perlegerit, hanc à noſtris perſicis plurimùm diſsidere comperiet. Manifeſto etiãnum argumento ſunt Dioſcorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter ſe differant: quandoquidem*

Armeniacorum conſid. *ij de his vt forma, & genere differentib. ſeorſum ſuis ſcriptis tradiderunt. Armeniaca præterea quæ Latini, vt in Dioſcoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronuntiant, nos in Hetruria Græcos imitati vulgò Bacoche, & Moniache corruptis vocabulis appellamus, ac ſi diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum viſuntur genera magnitudine potius quàm genere differentia: quod euenit non modò cœli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus, ſed & cultorum mangonio: namque ex multiplicata inſitione maximè proficiunt. Porrò omnia, vbi maturitatem ſenſerint, aureo colore ſplendent: idcirco Romanis vulgò Griſomele, quaſi chryſomela dicuntur, eaque præcipuè, quæ eo tractu cum perſicis magnitudine certant. Matureſcunt ineunte æſtate menſe Iunio ante alios fugaces fructus, vnde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à perſicis diſsidere, teſtis eſt Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus: ſed non item in ventriculo, vt illa, tam cito corrumpi: quanquam recentiores Medici ea longè magis, quàm perſica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Hæc arbor raro procera admodum viſitur: folia fert nigræ Populi æmula, Pyri haud abſimilia, ſubrotunda, in ſummitate acuminata, & per ambitum ſerrata, quaterna, quinaue ſimul emergentia. Flores profert albos Ceraſi figura, e quibus fructus prodeunt perſicorum forma, ac ferè magnitudine, ſed aureo colore, ſæpè cum purpura miſto. Plura eorum habentur genera, cum ſapore, tum magnitudine differentia, quod non modo cœli, ſolique clementia euenire crediderim, ſed etiam cultorum mangonio: namque multiplicata inſitione maximè proficiunt, & augeſcunt. Os omnia intra ſe concludunt, vtraque parte turgens, in quo nucleus concluditur eadem figura, qui in quibuſdam amarus reperitur, vt in Perſico, in alijs verò dulcis, vt in amygdala. Habentur in hortis, vineis & viridarijs. Oleum è nucleis expreſſum, mirificè*

Oleum nucleorum Armeniac. *valet inunctum ad inflammatas hæmorrhoidas: valet quoque ad vlcerum tumores, ac linguæ impedimenta, & pariter ad aurium dolores. Idem potus vnciarum quinque pondere, cum vini Cretici vncia, calculos pellit, & colicos iuuat. Armeniaca minor, arbor eſt, mali proceritate, folijs albæ populi, floribus ceraſi admodum ſimilibus, ac pariter racematim prodeuntibus. Fructus edit mali Perſici effigie minores tamen, colore aureo ſubrutulanti, & odore iucundo. Non differunt ſuis in facultatibus à maioribus: veruntamen auſteriori ſunt ſapore. Inſuper* MEDICA MALA, *vt ex nomine cognoſci poteſt, ex Media*

Medica mal. *primum aduecta ſunt: hæc Latinis Citria, vel Citromala vocantur. Eorum arbor quæ perpetuo pomifera eſt, aurantiorum ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuo ei vireſcunt, aurantijs parum, vel nihil refragantur, foraminibus viſum ferè effugientibus vbique veluti acu tenuiſsima punctim traiecta. Quamobrem neſciuerim ego qua ratione Theophraſtus (vt Theodorus interpretatur) ei folia aſsignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis conſentiunt. Quo fit, vt*

Theodori lapſus. *admirari non liceat, ſi recentiorum plerique exiſtimauerint Theophraſti codicem hoc in loco ſcatere mendis, & quòd vbi legitur* ἀνδράχνης *id eſt portulacæ, legi potius debeat* ἀράχνης *id eſt, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortaſſe videbatur quòd, cum mali Medicæ folia ſint vbique minutis admodum punctis perforata, ita vt linteoli ſpiſsioris modo ſint tranſparentia,*

V. MEDICA MALVS.

rentia, facilè telis araneis comparari possent. In quorum sententia ego quoque perstiti, quousque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegissem, comperi Theodorum, alioquin virum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritissimum, malè Theophrastum hoc in loco fuisse interpretatum, & vocabuli significatum minus rectè accepisse: siquidem, vt apertissimè declarat Plinius lib.13.capite 22. Adrachne arbor est arbuto admodum similis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa sit herba, & andrachne vocetur, vnius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne est syluestris arbor, neque in planis nascens, similis vnedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi potest, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò virescit laurinis similibus, Medicæ mali folia comparasse Theophrastum. Citrea arbor (vt diximus) Aurantij folio perpetuo virescit: ramos habet flexiles, viridi libro vestitos, atque spinosos. Flores edit subpurpureos, solidos, calathi effigie capillamentis quibusdam è medio emergentibus, omnibus horis pomifera est: alia namque matura cadunt, alia maturescunt, alia verò subnascuntur. In pomis non parua spectatur diuersitas, cum magnitudinis, tum saporis. Quandoquidem nonnulla in tantam excrescunt molem, vt melopepones magnitudine æquent, cuiusmodi sunt, quæ ex Liguria & Hadriatici, Aegeique pelagi insulis afferuntur: alia his paulò minora, alia verò limonum magnitudine, aut paulò maiora, cuiusmodi sunt, quæ à Lacu Benaco comportantur: hæc principem in cibis obtinent locum. Nam etsi cæteris pumiliora sint, maiorem tamen reliquis ab ore ineunt gratiam. Atqui quæ grandiora sunt, etsi speciosa magnitudine excellant, cum tamen insipido gustu non multum placeant, in cibis recentia non æque ac illa præstant: verùm quòd pulpa copiosiore constent, officinis expetuntur, saccharo vel melle asseruanda. Color omnibus aureus, facies oblonga, vt limonum, sed densiore corticis pulpa: cortex illis rugosus, flauus, odore præstans perquàm grato. Acidam concludunt medullam, succo plenam, in qua semen latitat hordei figura, grandius tamen, & duro obductum cortice, amaro sapore. Maturescunt integro anno, decerpunturque cum aureo colore fuluescunt: namque matura cadunt: alia maturescunt, alia verò subnascuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, vt ipse testatur lib.12.cap.3. vbi inquit, sæpius tentasse gentes, plantas è Media transferre ad se, quæ tamen ibi diu viuere nequiuerunt, licet magna cultorum solertia fuerint enutritæ. Nunc verò contra translatitiæ factæ sunt, atque cum Italo solo tantam iniere gratiam, vt non modo in maritimis, sed in mediterraneis quidem tum hortis, tum viridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentissimæ feliciter germinent, postquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinuenisse) factum est, vt ex Media in Italiam translatæ prosilierint, ac propagauerint. Theophrasti ætate Citria mala nondum in ciborum vsum venerant, eorum testimonio, quæ ipse libro 4. de plantarum historia memoriæ prodidit, sed tantùm odoris gratia vestibus inferebantur. Quin & eorum vsus erat antidoti loco contra venena, ad quæ demolienda semen præcipuè efficacissimum habent. Refert Athenæus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnasset nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt quod caupona quædã vicem eorum dolens atque miseriam, illis dederat: mox cùm in theatrum descendissent, & ab immanibus, ferocissimisque feris demorsi essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpsissent, certior factus est, citrium tantùm ex integra simplicitate donatum, eos comedisse. Postridie verò iussit vni præberi, alteri denegari, & denuo in theatum trudi ad supplicium. Quo facto qui comederat, demorsus nihil incõmodi passus est, alter verò à fera ictus vndiq; liuidus factus, confestim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarũ historiarum volu. Clearchũ Heracleotã Ponti tyrannum multos veneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantissima citrij vis latuisset. Seruantur citria mala diutius incorrupta, si hordei, vel milij aceruis obruantur. Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum viribus plenius differendum est. Citria itaque venenis aduersantur, eorumque maximè semen. Citrij decoctum collutione oris halitum commendat, suauitatemque accersit. Ipsa autem integra vestiarijs condita, vestes non modo gratissimo odore perfundunt, sed eas etiam à tineis, & blattis vindicant. Idem potum venenis aduersatur, & succurrit pestilentialibus febribus affectis. Cortex saccharo aut melle conditus, ventriculum & cor corroborat. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt, quin & crassum generant succum: ob hoc vesci ijs melle, aut saccharo conditis satius est, quòd ventriculum commodè calefaciant, ac roborent: quamuis hæc nostra ætas gulæ nimium indulgens, in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mœstos, quos illa excitat, opitulantur: Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirificè medetur. Acidus eorum succus flauam reprimit bilem, arcetque pestis contagia, & sitim sedat. Proinde rececentiores medici ad febres pestilentes serapijs ex eo confectis feliciter vtuntur: Succus grauidarum malaciæ succurrit. Citrij mali meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum sic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus Citrium nuncupari adsolet. In semine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & siccam, vt ipsum tertij sit ordinis resiccantium, refrigerantiumque. In cortice verò itidem desiccantem temperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde desiccat hic secundo excessu, non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulò infra. Porrò caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa, frigidaq;: nam & ipsa editur, sicut & cortex. Semen omne edi ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui

Adrachne Plinij.

Malorum diuersitas.

Palladius mala Citria propagauit in Italia.

Citriorũ mira facultas aduersus venena.

Citriorũ vires Matthiolo.

Citrij mali vires ex Gal.

us, qui in illo inuenitur, id quod reuera semen est. Hic amarus est, & digerendi videlicet, siccandiq́, facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia veró denique exiccandi, ac digerendi vim obtinent: hactenus Galenus. Vbi animaduertendum est, quòd cum initio capitis inquit: In semine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & siccam, vt ipsum tertij sit ordinis resiccantium, ac refrigerãtium, Gal. non de nucleis intellexit, neq́ de vero eorum semine, sed tantùm de acido Citrij succo, in cuius medio vbiq́ includitur semen. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, eius verba in calce ferè capitis ostendunt, quæ ita sonant: Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod reuera semen est. Hic amarus est & discutit, hoc est calfacit, & exiccat secundo recessu. Quam rem malè, meo quidem iudicio, assecutus Auicenna, vtpote qui non rectè distinxerit, neque hac in re planè Galeni sententiam acceperit, libro suorum canonum secundo, semini Citrij secundam calidorum, & siccorum sedem assignauit: tractatu verò, quem cordis viribus dicauit, eidem tertiã frigidorum, & siccorum classem adscripsit, nullum quidem verbum faciens de acido Citrij succo, quem à Galeno sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstrauimus. Non longè natura, & viribus à citrijs distant mala LIMONIA & AVRANTIA dicta, & illa quæ ADAMI POMA vulgò vocantur, nos verò Lomie dicimus: tametsi Limonia magis cùm facie tum facultate Citria referant. Li-

Auicenna notatur.

Limonia.

VI. LIMONIA MALA.

VII. AVRANTIA MALA.

monum planta perpetua fronde viret, quemadmodum & Citrus, folijs etiam similibus: sed paulo angustioribus. Flores fert albos, & odoratos: à quibus poma oriuntur citrij faciem referentia. Sunt tamen Citrijs minora, oblonga, cute non adeò crassa, & magis succo prægnantia, qui gustu acidior percipitur, semine ferè simili, & colore pallida. Eadem omnibus ferè gentibus nota sunt magis, quam describi debeant. Sunt maiora & minora: quæ etiam succi bonitate differunt, & corticis crassitudine. Nam quæ grandiora sunt, & succo, & cortice, carneq́, longè sunt præstantiora. Serũtur tanquam peregrina in hortis & viridarijs: & quanquã mangonio cultorum in frigidis regionibus viuant, quod hyeme in concameratis cellarijs recondantur, earum tamen prouentus, non est nisi in locis calidis, & præsertim maritimis, & circa lacus amænissimos. Ideoq́ in Apulia, Calabria, & alijs regni Neapolitani regionibus copiosa Limonia proueniunt. Iisdem qualitatibu prædita sunt, quibus & Citria mala. AVRANTIA verò poma rotundiora, & per maturitatem aureo prorsus colore nitentia, odorataq́, cortice limonibus crassiore, amarioreq́. Internus succus, quo maximè sunt referta, in quo semen citri simile, non in omnibus eodem percipitur sapore. Nam in hoc genere acidus, in illo dulcis, in altero vinosus habetur. Horum arbores citro similes, quemadmodum & Citreæ mali coma perpetua virent, folijs Lauro latifoliæ proximis, crassis, læuibus, ac suauiter odoratis, & in acutum desinentibus. Rami pariter illis sunt flexiles lentiue, topiarijs operibus haud inidonei, aculeis firmis acutisq́ referti: cortice ex viridi subalbicante. Flores albi, odore perquàm præstanti. Seritur in viridariis & hortis, maritimis præsertim tractibus. Abundant iis Campania, Apulia, Calabria, & aliæ regni Neapolitani regiones, quin etiam Liguria & Benaci lacus viridaria: decerpuntur flores, vbi copiosi proueniunt, ab Vnguentariis ad varia odoramenta paranda. Peculiariter autem distillatur ex iis aqua, quæ non solùm odoris præstantia cæteras præcellit, sed ad medicamenta etiam optimè facit, & præsertim ad pestilentes febres, quæ cum exanthematibus in cute eueniunt. Datur enim potanda sex vnciarum pondere magno sanè auxilio, vbi per sudorem à centro ad circumferentias infectos humores trahere sit opus. Siquidem hæc aqua valenter sudorem prouocat, & cordi plurimũ succurrit, id corroborat, & spiritus viuificat. Cortex Sacchero conditus ventricu-

Aurantia.

Aquæ florum aurantiorum mira facultas.

VIII. POMA ADAMI.

ventriculum roborat, & flatus pellit. Omnium ſuccus ſitim extinguit & febrientes iuuat, præter dulcium Aurantiorum: nam is febrientibus non adeò ſalubris eſt, nec ſitim ſedat. Arbor hæc ſemper pomifera eſt, & eadem ferè, quæ citria præſtat. Aurantia calidiore ſunt cortice, quandoquidem is reliquis acrior, atque amarior guſtu deprehenditur. Refrigerãt & exiccant, quæ ſcilicet acida & vinoſa ſunt. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt, cæterorum verò ſuccus refrigerat, & putredini aduerſatur. Quocirca febricitantibus belle cõueniunt, dulcia verò contra. Fit è Limoniorum ſucco, ſicut & citriorum, ſerapium ad reſtinguendum bilis feruorem non inutile: ſed quoque ad ſitim extinguendam: item & ad peſtilentes febres, & eas, quæ contagione non vacant. Aqua, quæ è Limoniorum ſucco calentis aquæ balneo, & vitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, vitiligines vbicunque ſint, & totius corporis cutisq; maculas emẽdat, varos delet, & acaros interimit. Serapijs admiſta febribus acutis, & contagioſis mirè ſuccurrit. Epota ventris tineas enecat: id quod etiam præſtat ſuccus recenter expreſſus, vnciæ pondere potus: idem ex immaturo pomo expreſſus ſeſquiunciæ pondere, ex vino cretico potus mirificè calculos renum pellit.

Aqua ſtillatitia è limoniorũ ſucco & eius vires.

Cæterum non parum laboris impendiſſe videtur Braſauolus in præfatione ſui de ſimplicium examine libri, vt doceret, vnde emanauerit Arantiorum vocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat, ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant: quandoquidem ego potius exiſtimauerim, vulgo Arantia, quaſi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuiſſe. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepiſſe videntur: vnde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc eſt, aurea mala dicta fuere. Cæterùm non longè natura, & viribus à Limonibus diſtant, quæ ADAMI poma vulgus vocat.

Braſauolus de Arantiorũ nomine.

Siquidem planta, quæ hæc profert, folio eſt Limonij arboris maiore, patentioreque, ramis etiam ſimilibus, floribus Citrei mali æmulis, fructu Aurantijs duplo triploue maiori rotundoque, cortice non admodum craſſo, pallido, criſpo, & inæquali, fiſſuris quibuſdam apparentibus, perinde ac ſi dentibus demorſus eſſet, vnde illi nomen, quòd putet ignarum vulgus hoc illud eſſe pomum, quod ab Adamo in Paradyſo delitiarum demorſum fuit: ſed hæ fabulæ ſunt. Succoſa ac acida madet pulpa, ſapore limonibus haud longè abſimili, ſed non ita palato grata, in qua ſemina latitant Citrei aut Limonij mali ſimilia. Hæc poma quidam putant Limonia eſſe fœminini generis. Seruntur cum Citrijs, limonijs aurantijsque, & ijſdem, vt illa proueniunt locis. Refrigerant, exiccant, & adſtringunt.

Adami pomorum hiſtoria.

Præſtat pomorum ſuccus ad ea omnia, ad quæ limonia præſtare diximus, minore tamen efficacia. Peculiariter autem valent poma ad ſcabiem, ſi per medium ſecta, & tenuiſſimo ſulphuris puluere aſperſa, & deinde cinere feruenti calefacta corpori ſcabioſo confricentur.

Pomorũ Adami vires.

Reliquum eſt, vt ſingulis malis ſua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα vocantur: Arabibus Tufa, ſeu Tufaha: Italis, Mele ſeu Pomi: Germanis, Depffel: Hiſpanis, Manſanas: Gallis, pomes. Ea verò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα, Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicuntur: Arabicè Saffargell: Italicè, Mele cotogne: Germanicè, Quitten oder Kitten: Hiſpanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Conting, Pomes de coing. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα eorum Latinum eſt, Mellita, vel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala quæ περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Perſica mala appellantur: Arabico, Sauch, ſeu Chauch: Italico, Peſche & Perſiche: Germanico, Pferſich: Hiſpanico, Pexegos: Gallico, Peſches. Polonis, Broskuini. Μῆλα ἀρμενιακά, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini, Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritanis, Mermex, ſeu Mirmix, Mex, Meſmes, ſiue Miſmis: Italis Armoniache, Bacoche, Moniache, & Griſomele: Germ. S. Johan. Pferſich: Hiſpa. Albiricoques, Albarchigas, & Aluaricoques: Gal. Abricot, Carmaignoles & Chicandeliz. At Armenia minora, Græcis Μῆλα ἀρμενιακὰ μικρά: Italis, præſertimq; Hetruſcis, Armoniache, Bacoche & Moniache minori: Inſubribus autẽ & Venetis, Armellini. Mala deniq; Μηδικὰ μῆλα, ἢ κεδρόμηλα à Græcis vocata, Latinis ſimiliter Medica mala, aut Citromala, & Citria dicũtur: Italis, Cedri, & Citroni: Germ. Citrin Depffel Jüdẽ Depffel, & Citronatẽ: Hiſpanis, Cidras: Gallis, Citron: Bohemis Citrynouuy. Mala Limonia Italis, Limoni: Gallis, Limons. At Aurantia mala, Italis, Aranci: Germanis Pomerantz; Gal. Pome d' Orenges. Poma Adami, Italis, Lomie & Pomi d' Adamo.

Nomina.

I. Mala propriè dicuntur, quæ breui pediculo annectuntur: ab alijs poma, quamuis hoc commune ſit nomen ferè omnibus fructibus perſpicuæ magnitudinis. Differentiæ plurimæ ratione ſaporis acidi, aquoſi, auſteri, dulcis: coloris, magnitudinis, figuræ: duæ figuræ adpoſitæ, magnorum rotundorum & oblongorum: plures differentias veteribus indictas, qui cognoſcere cupit, Cordum in ſua hiſtoria, qui vltra triginta ſpecies habet, & Tabernæmontanum conſulat. II. Aſt Cydonia, Cotonea etiam dicuntur, quo nomine primus Cato donauit à Sidonte Corinthi vico: quibuſdam, quod mala eius cotone ſeu lana quadam tegi videantur: fortè ex Plinio χρυσόμηλα ab externo aureo colore. Apud Plutarchum 5. Sympoſiacon, Tryphon medicus, apud Homerum ἀγλαόκαρπον dictum putat. Genera explicauit Athæneus 3. Dipnoſoph. Columella lib. 5. c. 10. tria refert, Struthia, Chryſomeliana, & Muſtea: icones binæ, altera Cotoneæ malus, altera Cotoneæ pyri, quæ Cydonia miluiana etiam dicuntur quibuſdam. III. PERSICA quæ ῥοδάκινα Simeoni Sethi de alimentis. Differentiæ plures à nobis obſeruatæ, quòd alia ſint præcocia, alia ſerotina: præcocia dicuntur perſica S. Iohannis, quòd circa illud tempus matureſcant, parua inſtar Arme-

Perſica.

niacorum, eiusq; ferè ſaporis. At ex Armeniacorum genere non eſſe, nucleus oſtendit, qui vt perſicorum ſtriatus eſt. Serotina maiora, alia minora: maiora vel flaua quæ à Cotoneis cognominata, vel alba, vel viridia, vel buxea: minora, vel rubra, quæ ſanguinea dicũtur, vel flaua. Ratione ſaporis, dulcia, acida, vinoſa, amariuſcula, auſtera. Ratione oſsium, quorundam oſſa à carne ſeparari non poſſunt, quæ Duracina dicuntur, non quòd ſeruari diutius poſſint, ſed ob carnis ſubſtantiam duriorem, quæ modò candida, modò lutea, nunc ex albo ſubrubea: in quibuſdam nuclei diſrupti obſeruãtur. Sic et figura differunt, quędam orbiculata, quædam in rotunditate oblonga, quædam cotoneis ſimilia & colore & odore, quæ primas tenent: quædam à nucis ſimilitudine Nuciperſica: alia quæ mangonio facta perſica amygdala vocantur, obs nucleum amygdalorum modo dulcem. Sic denique ex his quædam lanuginoſa, alia glabra, læuia, exteriu & interius virentia.

Armeniaca. IV. ARMENIACA malus ex genere perſicorum Galeno, quare præcocia, inter perſica recenſuit Plinius: hæc differunt ſapore & magnitudine, ſunt enim parua, prunis vulgaribus non maiora, alia vt mediocria perſica, alia maiora inſitione, alias exigua: ſunt & candicantia nucleo dulci. Dicuntur præcocia & perſica minora, Brunf. Perſici quartum genus, Lon. Malum armeniacum vel præcoquum, Geſ. hort. malus Armeniaca, Cord. in Dioſc. Lob. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Caſt. Armeniaca, Tab. Cæſalpino.

Citria. V. CITRIA, Limonia, Arantia, tria hæc malorum genera in officinis vſitata, ad vnum genus pertinent. Citria Theophraſto μῆλον μηδικὸν ἢ περσικὸν à regione: Malum Heſpericum & Chryſomela Athenæo lib. 3. Κίτριον Galeno Medica malus: quibuſdam Aſsyria: adnumerat Barbarus in ſuo Corollario, Nuptialia prægrãdia & melonum orbiculata facie. Varietas enim eſt pomorũ tam in magnitudine quam ſapore: quædam in molem decem librarum pondo excreſcunt: quæ Gallis pomcires, quaſi poma citria, vocãtur: alia his minora: alia Limonũ magnitudine aut paulò maiora: ſapore vehementiore & remiſſiore: item dilutiore ſaturatioreque colore. De his vide Theophraſtum 4. hiſto. 4. 1. de cauſ. plant. 22. Plinium li. 12. cap. 3. Solinum cap. 49. Macrobium 3. Satur. 19. Palladium in Martio. Recentioribus dicitur Malus citria, medica, citrium.

Limonia. VI. Limonia mala ex citri genere ſunt, ſed minora, cute minus craſſa, ſucco acidiore. Plures differentiæ: alia oblongiora aſperiora, cortice craſsiore, ſucco dulciore, quæ maximè probantur: alia læuiora, cortice tenuiore, ſucco acidiore: ſunt in Hiſpania, vix nucis amplitudine, odore cæteris præſtantiore, arbore excelſiore, ſic & puſilli dulciſsimi in Zeilan habentur, Scaligero atteſtante: & in Syria in ſylueſtribus frequentia exigua & acidiſsima. Recentioribus Limonia, Limones. VII. Aurantia mala fortè ab Arantio Achaiæ oppido, vel Arania à gente eius nominis in Perſia: alijs á corticis colore luteo, quare Aurea Virgilio: an Ceſtianum malum Galeni 2. de compoſ. ſecundum loca. 1. fortè Martianum malum apud Suetonium in Domitiano. Sunt qui Citrangulum Auicennæ & Meſuei ſtatuant. Cenſentur inſitione ad nos deueniſſe: Si enim Arantius Citro inſeratur, Arantius vix cubiti altitudinem excedet: at ſi contra Citrus in Arantio, ad magnam proceritatem peruenit. Variant ſapore ſucci, acido, dulci, medio ſeu vinoſo. Dulcia ſuperficie magis ſunt glabra, lęuia, mollia: acetoſa duriora ac aſperiora. Cutis colore magis viridi, magis flaueſcente, quæ citreolus, magis croceo, quæ Citrangula dicuntur: reperiuntur etiam ſine ſemine, & alia in pomo duo genera acinorũ habent: noſtris amarus eſt cortex: meminit Scaliger in Zeilan haberi cortice dulci & ſuaui. Variãt & cortice modo rugoſo magis minusue, aliquãdo extuberat forma rotunda, aliquando oblonga papillarũ inſtar. Recentioribus Aurantia, Anarantia & Aurea mala dicuntur.

Poma Adami VIII. Poma Adami: hæc folijs cum limonibus (ſed maioribus) floribus cum Citro, fructu, ſed triplo quadruploue maiore, cum Arantijs conuenit. Poma Adami, Cord in Dioſc. Caſt. Lugd. Citrius altera, Cord. hiſt. Malus Aſsyria, Dod. Tab. Pomum Aſsyrium, Lob. Ponziras, Cæſalpino.

PYRA.

Ἄπια. PYRA. CAP. CXXXII.

PYrorum multa genera. Quæ tamen omnia adſtringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplaſmata. Decoctum è ſiccis, & cruda ipſa aluum ſiſtunt: ieiunos eſitata lædunt. Achra pyraſtri genus eſt, quod tardiſſimè matureſcit. Vim pyro adſtringentiorem habet, & ad eadem conuenit: ſtringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi ſtrangulant. Aiunt fungos, ſi ſylueſtria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

Pyrorũ conſideratio, & genera. *QVoniam Pyra vulgatiſsima ſunt non modò in Italia, ſed vbique in tota Europa: quæ proueniunt vbique in collibus, agris, vineis, hortis, & viridarÿs, ſylueſtria vero locis incultis & in ſyluis. Varia eſt quoq; Pyrorum facies: quod cum omnibus notum ſit, quemadmodum & planta: ideo ſuperuacaneum duxi eorum arbores per hiſtoriam explicare. Multa ac varia apud nos Pyrorũ numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos, odore, ſapore, colore, forma ac prouentu differentia. Quin etiam & ſylueſtria quoque copioſa viſuntur. Antiqui, vt Plinius refert libro & capite decimo quinto celebra-*

celebrauere ſuperba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, ſeueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana, ſignina, purpurea, ſementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas ſanè varias appellationes mutuati ſunt, vel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum vſum reuocarunt: vel à locis, vnde venerant: aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant: aut à colore proprio: aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; noſtri quoq; Hetruſci antiquorum conſuetudinem ſecuti, varijs nominibus à diuerſis inditis cauſis ſua Pyra vulgò appellant, moſchatelle, giugnole, ciampoline, rogie, ghiacciuole, ſpinoſe, quadrane, carouelle, papali, ſan Nicolo, durelle, Zuccaie, campane, vernareccie, gentili, porcine, ſementine, & plura alia habent alijs nomenclaturis appellata. Cæterùm ſi quis vellet in noſtratibus, veterum Pyra collatione aſſequi, operæpretium eſſet, vt vnumquodq; eorum genus peculiarem perſpicuamq; habuiſſet deſcriptionem: quandoquidem fieri non poteſt, vt hæc ſola nomenclatura innoteſcant. Porrò in vniuerſum de eorum viribus differentes, dicamus, ſicuti etiam de malis diximus quòd pyrorum facultates ex ſaporibus guſtu dignoſcuntur: cùm dulcia natura diſtent ab acerbis, acidis, auſteris, & ab his, quæ vnum, vel plures præ ſe ferunt ſapores: & contra, hæc deinceps ab illis ſint diuerſa. Pyra (vt ſcriptum reliquit Galenus lib. 5. ſimplicium medicamentorum) eſu ſtomacho grata ſunt, quin & vim habent exiccandi. Atqui ſylueſtribus magis adſtringendi facultas ineſt: ob id etiam magis præſtant contra fluxiones. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus ita ſcribit: Quæ de malis diximus, ſi omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio ſuper his ſermone opus erit. Nam in ijs quoque alia auſtera tantùm, vel acerba apparent, veluti quædam acida, quædam dulcia, quædam denique ex horum miſtione compoſita ſunt, quæ nullam penitus huiuſcemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, vt cùm aquea ſint, ac hebetia nulla roborandi vi polleant. Talis igitur omnino pyrorum vſus, qualis malorum. At pyris, præſertimque grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata eſt. Proinde ea ſecta in tenues orbiculos, ſiccataque reponunt quibus coctis per hyemem, & ver, cùm fames eſt, ciborum parum nutrientium vice veſcuntur. Pyri fructus, qui ἄπια Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, ſeu Kemetry: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hiſpanis, Peras: Gallis, Poires: Bohemis Hruſky.

Pyrorum facultas.
Pyrorum vires ex Gal.
Nomina.

Pyra dicuntur, quæ longo pediculo pendent, & quidem à fructus figura pyramidem referente: differentiæ plurimæ ratione magnitudinis, figuræ, ſaporis, odoris, coloris, temporis, ita vt Cordus in ſua hiſtoria quinquaginta genera recenſuerit. Sic genus quoddam eſt quod comeſtum ventrem ſubducit; qui eleganti rubore carnis placent: eſt & alterum genus è quorum medio corpore folium exoritur; quod Pyrophilla dicuntur: eſt & quoddam pomi folio.

Μέσπιλον. MESPILVS. CAP. CXXXIII

MEſpilus, quæ à nonnullis aronia vocatur, ſpinoſa arbor eſt, folio †pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ. Fert pomum ſuaue, exiguo malo non diſsimile, tribus intus oſsiculis: qua ex cauſa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè matureſcit, eſu adſtringit: ſtomacho gratum eſt, aluumque ſupprimit. Alterum meſpili genus in Italia naſcitur, quod aliqui ſetanium, alij epimelida vocant: arbor folijs mali, ſed minoribus: pomum fert rotundum, eſui aptum, a vmbilico latiore: quod adſtringit, ſeroque matureſcit.

ἀπυθμένα: i. fundũ, meum habet.

I. MESPILVS PRIMA.

MEſpilorum hic à Dioſcoride duo recenſentur genera: quorum illa, quæ foliis eſt pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ noſtratibus haud quaquam adſtipulari videtur. Quippe (vt ſenſu patet) noſtrates Meſpili folijs oblongis, ceraſorum ferè ſimilibus virent, non autem apij modo per ambitum inciſis, veluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem guſtatu ſuauem, ſed potius iniucundum, quòd acerbus ſit, & auſterus. Quin & is quina includit oſsicula, non ſanè terna: vt primo Meſpilorum generi aſsignat Dioſcorides. Cæterùm ſi fructum profert Italia, qui priori Meſpilo legitimè adſcribi poſsit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, vbi copioſa ſeritur in hortis, viridarijs, ac vineis, Azarolo vulgò nominatur. Huius plures plantas vidi ego primùm Neapoli in ampliſsimo viridario Pompeij Cardinalis à Columna, via, qua itur ad poetæ Maronis ſepulchrum, vel vt vulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor eſt mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno [pyro] haud abſimilis: ſpinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij æmulis aut oxyacanthæ, floribus albicantibus, racematim cohærentibus. Fructus illi ſunt ſorborum craſsitudine, oblongi, rubentes, vulgaribus meſpilis æquales, ſed arctiore vmbilico, tribus tantum intus oſſiculis. Matureſcunt autumno, Septembri tantum menſe. Ex quo perſpici poteſt, eos Dioſcoridis codices hoc loco ſcatere mendis, in quibus deprauate legitur, hanc arborem folijs eſſe pyxacanthæ, non autem, vt legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (vt ſuperius ſuo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat diſſectis: pyxacantha verò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifeſto eſt indicio, quod de hoc Meſpilorum genere poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus libro 3. capite 12. cùm inquit: Magnitudine arbor iſta excellit, gyroque comatur. Folium magna ex parte inſiſſum, quod vel apium parte poſtrema imitatur;

Meſpilorum conſideratio.
Azaroli deſcriptio
Dioſcoridis locus enucleatus.
Meſpilus Theophra.

tatur, ampliore figura, quodque promissum, neruosum, apio tenuius, oblongius, totumque circumtusum est, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequam decidat, vehementer rubet. Radice numerosa, altaque arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis est: hactenus Theophrastus. Quæ sanè verba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem planè deprauatam esse, quæ huic Mespilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioscoride eius in historia silentio dißimulatum, quòd scilicet apij modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacāthæ cum hac Mespilo intercessisse cognationem, vt si Mespilus hæc oxyacāthæ inseratur, omnium speciosissima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed vt redeamus eò, vnde codicis mendæ, quæ librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus quòd Azaroli vocatæ fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis, quæ primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ij exigui sunt, terna includunt oßicula alijs Mespilis duriora: quanquam magnitudine, & forma dißimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis denique notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò repræsentant, vt non aliud hac in re asserendum putauerim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta. Hæc cum maturitatem senserint, gustui haud parum placent: quo fit, vt ab incolis pro delitijs, non solum cruda expetantur in cibis, sed ijs etiam saccharo, melleque asseruata edantur. Eadem gratißimus sunt cibus vtero gerentibus: quippe non modo sapore placent, sed earum malaciæ subueniunt. Quæ porrò Mespili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, vulgaribus nostratibus collatæ nihil inter se dissentire comperiuntur. Folijs est mali, sed minoribus: flores fert albicantes, cotoneæ mali æmulos: fructum rotundum, latiore vmbilico quinq; acutis processibus coronato: Habetur in vineis, hortis & sepibus. Quapropter nil mirum scriptis mandasse Dioscoridem, alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diuersam sumpsisse, liquidò constat: Quandoquidem libro 6. simplicium medicamentorum scribit, eius fructum acerbum esse, & ventriculo noxium: Epimelida autem à rusticis Italiæ vnedonem nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de vtroque Mespilorum genere, seorsum diuersis capitibus tradiderit. In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur, quippe qui sorbi titulo omnia referat, quæ de vtroque Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verùm etsi hac in re is quidem aberret, declarat tamen primum Mespili genus nobis Italis Mauritanos secutis Azarolum esse: namque is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat. Vulgaria Mespila deuorata cœliacos, dysentericos, & diarrhæa affectos iuuant. Sistunt faucium, gutturis dentium, & gingiuarum fluxiones, vbi eorum decocto os colluatur. In hoc si insideant fœminæ, mensium abundantiam sistit. Fit è siccis Mespilis, rosarum succo exceptis, additis aliquot Caryophyllis, & coralliorum rubeorum nonnihil, quinetiam myristicæ nucis, cataplasma, ori ventriculi admouendum, ad compescendas vomitiones, & præsertim, vbi cibus reijciatur. Sicca folia in puluerem aspersa, recentia vulnera glutinant, & sanguinis profluuium sistunt: ideo dantur quoque vtiliter ad cruentas reiectiones. In summa vbi adstrictione, corroborationeque opus sit, cum folia, tum fructus plurimum præstant. Mespilorum ossicula, in puluerem contrita, calculos è renibus valenter pellunt, vbi cochlearis mensura ex vino in quo vulgaris petroselini radices decoctæ fuerint, ebibantur. Mespilorum vires recensuit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Mespili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in vniuersum gerat grana, quorum vnumquodque arboris est semen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipsius mali: & acini, ipsius vitis: & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci vocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, vixque edi potest, ventrem strenuè coërcens: quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro 2. de alimentorum facultatibus sic inquit: Horum eadem quoque prædictis est ratio: ambo enim adstringunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatißimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suauiora: prorsus namque nihil acerbi, vt Mespila obtinent, sed succus eorum citra acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, vt ficus, vuasque esse comedenda: nequaquam enim eis, vt cibis, sed vt medicamentis potius indigemus. Hæc nouisse longè tibi fuerit vtilius, quàm si primam huius dictionis ὄυων syllabam ab antiquis Atheniensibus per, o, solùm prolatam, scriptamque fuisse cognoscas. Mespila, nullis intus oßiculis, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius. Arbor μέσπιλον ἢ μεσπίλη Græcis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus, Zaror, seu Zarur, & Alzarur. Mespilus prima: Italis & Hispanis Azarolo. Mespilus vulgaris, Græcis Μέσπιλος ἢ μεμαικίλη. Italis Nespolo: Germanis, Nespel: Hispanis, Nesperas, Gallis, Nesplier: Bohemis Nyßpule.

Mespilus oxyacanthæ inserta.

Mespila Aronia.

Mespilus altera.

II. MESPILVS ALTERA.

Epimelis Gal.

Serap. lapsus.

Mespilorum vsus.

Mespilorũ vires ex Gal.

Mespila sine ossiculis.

Nomina.

† *Ne videamur hic temerè communem lectionem immutasse, quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienum duximus, variam esse huius loci scripturam in Græcis tum impreßis, tum vetustis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probāda visa sunt, quæ habent pyracantham vel oxyacantham (idem enim esse putamus,) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.*

Mespilus duplex habetur: I. Mespilus folio apij C.B. Hæc Aronia Dioscori. Anthedon dicitur Theophrasto & Plinio. Mespilus Aronia, Dod.gal. & fol. Gesn.hor. Lob.Tab. Mespilus prima Lac.Cast. Paliurus Africana Ruellij, quæ & vinosa cognominari potest, Gesn.hor. Mespilus propriè, Cord.in Diosc. Azarolus,

Cæsal.

Cæſalp. hæc ſpinoſa quidem eſt, attamen in Italia tanquam magis domeſticam ſpinis carentem obſeruauimus, à Theophraſto capite de Sorbo admoniti. II. Meſpilus vulgaris: apud Theophraſtum & Plinium Setania ſeu Satania cognominatur. Meſpilus, Brunf. Trag. (cui Cratægus Theophraſti) Geſn. hort. Lon. Lob. Dodo. Tab. Meſpilus altera, Dod. gal. Cord. in Dioſcor. cui eſt Epimelis & hamamelis: Meſpilus ſetanea, Lugd. Hæc duplex eſt, vulgatior quæ aliquot ſpinis armatur, fructu minore: altera frequenti inſitione miteſcit, nec ſpinis horret, fructumque edit multo maiorem, cuius iconem propoſuit Lobelus editione Belgica. Scaliger meminit Meſpili, cuius fructus albus ſit, malique magnitudine. Huc referri poteſt & Meſpilus altera humilior, quæ Chamæmeſpilus Geſnero & Lobelo dicitur.

Λωτὸς δένδρον. LOTVS ARBOR. CAP. CXXXIIII.

LOtus arbor eſt vaſtæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem: dulcem, cibis gratam, ſtomacho facilem. Aluum ſiſtit baccis. Ramentorum ligni decoctum ſiue potu, ſiue infuſione dyſentericis, ac fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxilio eſt: rufat capillos: citam aluum cohibet.

LOtus (inquit Theophraſtus lib. & cap. quarto de plantarum hiſtoria) proprium genus præſtat, magnitudine quanta pyrus, aut paulò minore, inciſuras folium habet, ac Ilicis eſſe videatur: materies nigra. Genera eius plura fructibus inter ſe diſcreta: fructus magnitudine fabæ: matureſcit vuarum modo, variè colores immutans. Naſcitur vt myrta, aduerſa inter ſe denſus ſuper germina, guſtatu inter Lotophagos dictos prædulcis, ſuauis, innocuus, atque etiam bonæ frugis. Ventribus eſt bonus, ſuauior verò, qui ſine ligno interiori eſt: nã vel genus huiuſmodi eſt, & vinũ eo exprimitur. Multa hæc arbor, fructuq; copioſa eſt. Exercitum itaque Ophelli cum in Carthaginem proficiſceretur, vel eo fructu diebus pluribus paſtum commeatuum defectu, accepimus. Eſt igitur in Inſula Lotophagia, Pharide vocata, larga copia: hæc autem inſula abeſt, & non multum diſtat. Cæterùm non minor in continenti, ſed longè largior eſt: plurima enim hæc omnino in Lybia: hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit lib. 13. ca. 17. his verbis. Eadem Africa, quæ pergit ad nos, inſignem arborem Loton gignit, quam vocant Celtim, & ipſam Italiæ familiarem, ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa Syrtes, atque Naſamenas. Magnitudo, quæ pyro. Inciſuræ folio crebriores, alioqui Ilicis viderentur. Differentiæ plures, eæq; maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, ſed ante maturitatem alius, atque alius, ſicut in vuis. Naſcitur denſus in ramis myrti modo, non vt in Italia Ceraſi, tam dulci ibi cibo, vt nomen etiam genti terræque dederit. Melior ſine interiore nucleo, qui in altero genere oſſeus videtur. Vinum quoque exprimitur illi ſimile mulſo, quod vltra denos dies negat durare Nepos. Baccaſque contuſas cum Alica ad cibos dolijs condunt, quin & exercitus paſtos eo accepimus, vltro, citroque commeantes per Aphricam. Ligno color niger, ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breueſque alios vſus excogitant. Dioſcorides non aliis notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor eſſet vaſtæ proceritatis. Cui ſubſcribens idem Plinius libro 16. capit. 30. ſic inquit. Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latiſſima expatiantium vmbra, & in vicinas domos ſæpè tranſilientium. Item eodem loco ita ſcribit: Loti fructus ſylueſtris quidem eſt, ſed ceraſorum penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert ſolem hyeme decidentibus foliis. Nulli cortex iucundior, aut oculos ex-

Loti arboris hiſtoria ex Theophr.

Vinum è Loto.

Lotus Plinii.

I. LOTVS.

II. PSEVDOLOTVS.

cipiens blandius. Nulli rami longiores, validioresque, aut plures, vt dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas: & libro 17. capite 1. lotos ingentes esse arbores quoque ostendit his verbis. Eæ sex arbores fuere Loti patula ramorum opacitate lasciuæ.

LOTI AFRICANAE SPECIES.

Lotũ longæuam admodum esse arborem.

Cæterùm non solum ingentes esse arbores Lotos testatur Plinius, sed etiam in longas perdurare ætates lib. 17. idem ostendit his verbis: Romæ vero Lotos in Lucinæ area anno qui fuit sine magistratibus 369. vrbis æde cõdita: incertum ipsa quanto vetustior: esse quidem vetustiorem non est dubium, cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nunc circiter annum 450. habet. Antiquior illa est, sed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur, quoniam vestalium Virginum capillus ad eam defertur. Verùm altera Lotos in Vulcanali, quod Romulus constituit ex victoria de Decumis, æquæua ibi intelligitur, vt autor est Massurius. Radices eius in forum vsque Cæsaris, per stationes municipiorum penetrant.

Lotus Italica.

Loti Italicæ historia.

Quamobrem putauerim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui veram lotum, præsertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quæ in Tridentino & Goritiensi agro vulgo Bagolaro vocatur: in Veronensi verò, & in aliis quibusdam Italiæ locis, Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquẽt, pleræque tamen conspiciuntur, quæ longè admodum pyrum proceritate vincunt. Hæ itaque præterquàm quòd caudice cõstãt crassissimo, ramis latissimis in altitudinem latitudinemque se extollentibus: cortice spectantur læui, colore in cæruleum nigrescente. Quo fit, vt is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alliciat, vt tradidit Plinius. Foliis virent ilici proximis, per ambitum serratis, asperisq; quæ medio autumno flaccescunt. Fructus eis (vt Plinius libro 13. & decimo sexto inquit) cerasorum similitudine, qui vt illa, longiore pediculo pendet: is primo viret, mox in candidum flauescit, deinde per maturitatem rubescit: deniq;, postquàm maturuerit, nigricat, gustu non ingrato. Quæ omnes huiusce arboris delineationes ac notæ, Dioscoridis, & Plinij loto planè respondere videtur. Non desunt tamen, qui nostræ refragentur sententiæ, censentes fortasse Lotum haud prouenire in Italia, sed his maximè repugnat Plinius, qui Lotum Italiæ familiarem esse affirmat. Itaque cùm nulla alia arbor crescat in Italia, quæ Plinianam referat lotum, quam ea de qua diximus, nulla ratione possumus, debemusq; à nostra deflectere sententia. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoque hoc æuo Italiæ esse copiosam.

Ruellii error Agrifolium lotum censentis.

Cæterùm nesciuerim ego, quorum testimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum existimauerit plantam exiguam illam, quam Hetrusci vulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (vt superius de paliuro differentes diximus) vti ex viburno nostro, vulgò verò lantana, quidam viscum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ sanè opinio tãtùm abest ab historia loti, quam ex Theophrasto, Plinioq; retulimus, vt etiam ei prorsus aduersetur: quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua virens coma, foliis admodũ per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice viridi: quæ notæ penitus loti descriptioni repugnant.

Anguillarii lapsus in Theophrasti versione.

Atqui ridenda magis videtur Anguillarij diligentia in vertenda ex Theophrasto Loti historia in Italicum sermonem. Siquidem is, dum nescio quos carpit, quod perperam (vt ille putat) Theophrasti lectionem verterint, ipse præ cæteris dum se peritissimum eiusdem interpretem facit, erroribus illis omnibus, quibus alios accusat, apertissimè notari potest. Nam vbi Theophrastus habet ἢ καθάπερ τὰ μύρτα, παράλληλα ille quidem vertit. Come quelli del Myrto intrecciati, id est Myrti modo triplici ordine implicitis. Deinde vbi statim Theophrastus habet πυκνὸς ἐστι τῶν βλαστῶν, manifestò declarans fructum ipsum desum prouenire super ramorum germina: ille ad arborem, non ad fructus respiciens, autoris sententiam destruit, his verbis: è copioso di germogli: id est germinibus copiosus est. deinde, vbi paulo inferius Theophrasto legitur καὶ ἐστι πρὸς τὴν κοιλίαν ἀγαθὸν. ἡδίων ὁ ἀπύρηνος ἐστι γὰρ καὶ τοιοῦτον γένος ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον ἐξ αὐτοῦ, inutile admodum, & sine vllo prorsus sensu, vertit Anguillarius hoc modo: Ma di questo è piu soaue il primo, percioche ven'è vna sorte cosi chiamata, & di questo se ne faceua vino: id est, isto suauior est primus, quoniam genus vnum est ita vocatum, ex quo vinum parabatur. Hæc qui viderint, facilè cognoscent Anguillarij in Græcis literis peritiam.

Angui. lapsus in Plin.

Præterea manifestò is hallucinatus deprehenditur, vbi Plinij authoritate parari vinum dicit ex eo loti arboris fructu, qui nucleum habet. Siquidem contra Plinius ex ijs loti baccis vinum fieri scribit, qui sine interiori nucleo habetur: quemadmodum scribit etiam Theophrastus. Sed de his satis.

Dactyli ex Trapesonda.

Cæterùm misit ad me plantam, cuius hic imaginem damus, Constantinopoli allatam, Augerius de Busbecke, vir quidem clarissimus, cui subscriptum erat, Dactyli ex Trapesonda dulces, & gustui delectabiles. Hanc itaque ego inter Lotorum genera annumeranda censerem: & præsertim, cum legerim apud Athenæum eadem de loto scripsisse Polybium, quæ de dactylis scripsit Herodotus.

Pseudoloti descrip.

Pseudolotus arbor est procera, folijs latis oblongisque, firmis ac neruosis, fructu Sebestenorum effigie, sed longè minore, colore per maturitatem cæruleo, pluribus intus ossiculis, sapore non ingrato. Italiæ peregrina hæc arbor est, & raris in viridarijs habetur. Eædem ferè illi qualitates sunt, quæ legitimæ loto tribuuntur. Vires quoque eædem illi sunt, si rerum experimentatoribus credimus. Non rectè sentiunt, qui Pseudolotum hanc Guaiaci plantam esse putãt. Nec fortasse ab re fuerit, inter lotos recensere aliam quoque plantam, quam hic Pseudoloton vocauimus.

Loti Africanæ descrip.

Lotus Africana altera, arbor est procera, folijs alterius loti latioribus, baccis rotundis, acuminato tamen cacumine, colore cæruleo subnigricante. Hæ pediculis carent, calyculis tamen ima parte obductis perinde ac glandes, & Mixa, arboris ramis & surculis seriatim cohærent. Habentur arbores multis in locis in Italia, è longinquis tamen regionibus allatæ. Sunt qui velint arborem hanc eiusdem cum loto pollere viribus: id quod nos quoque putamus. Aberrant, qui hanc loti speciem, Guaiaci esse plantam contendunt. Sed hæc obiter dicta sint, vt alij quoque, qui rem plantariam excolunt, suam his mentem adhibeant. Sunt etiam qui putent

Lotum

Lotum Athenæo, Zyzyphum eſſe noſtratem, ſed decipiuntur, quod Zyzyphus folia non ferat Rhamno latiora, nec baccas rotundas puniceaſq́; ſed oblongas, & aureas potius, quàm rubentes. Quinetiam, quòd Zyzypha eſui ficubus, dactyliſque haud perſimilia ſint, nec eos odoris ſuauitate præcellant. Lotum ſcriptis tradidit Galenus libro 7. ſimpl. med. his verbis. Lotus arbor non ita multæ adſtrictoriæ qualitatis eſt particeps, ſed & tenuium partium eſt, & exſiccatoria. Itaque lignorum ipſorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dyſenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquuntur verò interim in aqua, interim in vino, nimirum prout vſus popoſcerit, nec infunduntur tantùm, ſed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum ſignum eſt ipſum adſtringentis eſſe cuiuſdam, ſimiliter mediocriter deſiccantis facultatis. Dictum quippe eſt & in ſermone de ladano, eiuſmodi eſſe facultatis oportere, quod fluentes capillos eſſet cohibiturum. Plãta, quæ Græcis λωτὸς δένδρον, Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, ſeu Alſadar: Italis, Loto albero, Bagolaro, ſiue Perlaro: Germanis, Zürgelbaum: Gallis, Alyſier: Hiſpanis, Almez. Pſeudolotus, Italis, Loto baſtardo. Lotus Africana altera, Italis, Legno ſanto, ſed falsò.

Lotus Athenæi non eſt Zyzyphus.
Loti vires ex Galeno.
Nomina.

I. Lotus arbor, Lotus Celtis Plinio: Fraxinagolum, Creſcentio: recentioribus Lotus, & Lotus arbor. II. Loti Africanæ nomine quæ proponitur, à quibuſdam Dioſpyros Theophraſti cenſetur, Lotus & Faba Græca, Plinio, Cæſalpinus ſuſpicatur apud Plinium inter Mala eſſe Tuberum alterum genus, quod Sericum cognominatum eſt à colore. Guaiacum Patauinum, Geſ. hor. (cui & viſcago) Lob. cui & Lotus vera Theophraſti: Dioſpyros ſiue Faba Græca, Lugd. Ermellinus Cæſ. Guaiacana vulgò, Camer. Pſeudolotus, Tab. Ceraſum Trapezuntiũ Cõſtantinopoli vocari teſtatur Bellon. Figuræ duæ adpoſitæ Pſeudoloti & Loti Africanæ nomine, videntur foliorum tantùm longitudine, breuitate, anguſtia, latitudine, pro ratione ætatis & loci, variare. Quòd Guaiacum aliqui putarint cauſſa eſt, quòd ligni materia ſit alba, & cor nigreſcens.

Κρανία. CORNVS. CAP. CXXXV.

Cornus dura arbor eſt, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm virent, dein per maturitatem [a] rubeſcunt, aut ceræ colorem repræſentant. In cibo adſtringunt: profluuio alui, atque dyſenteriæ ſalutares, ſiue in edulio, ſiue in defruto exhibeantur. Muria, vt oliuæ condiuntur. Sanies, quam virentia folia torrendo reſudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

a Meum & Drag. ξανθὸν ἢ κηροειδῆ. i. flauus aut ceram colore referens, ſed Catacuz. ξανθὸν ἢ κροκοειδῆ. i. flauus aut croceus.

I. CORNVS.

Cornus eſt vulgaris notitiæ. Cæterùm (vt lib. 3. de plantarum hiſtoria, cap. 12. memoriæ prodidit Theophraſtus) ſexus in ea duplex inuenitur. Namque conſurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, niſi quòd pinguius, craſſiuſq́; cortice neruoſo, & tenui: caudice non minus craſſo. Fœmina virgas paruas, ſicut ſalix amerina, ſuo latere profert, & fruticoſior eſt. Nodos ambæ, perinde ac vitex, tum germinatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaque ſolida, cornibus denſitate, firmitateq́; ſimilis, vnde illi nomen. Fœminæ verò medullam continet & mollior eſt, atque cauatur: ob id ad venabulorum vſum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem ſterilem dicunt: fœminam autem fructuoſam. Nucleum fructus oliuæ ſimilem habet, guſtu dulcis, odoratuq́; gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq́; eodem modo, vt ſingulari pediculo plura proferat. In Macedonia verò (veluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ ſunt: ſed mas per æſtatem, fœmina verò per autumnum baccas maturat, huius tamen baccæ tantum maſculæ bonitate cedunt, vt mandi vix poſſint. Porrò cauendum eſt, ne corni arbores prope aluearia conſerantur, vel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius deguſtato aluo citata commoriuntur: atqui contrarium in homine operatur. At certè mirandum eſt, quòd ſcriptis mandauerit Theophraſtus, Cornum arborem amygdalæ folio vireſcere, cùm longè diuerſo prorumpat. Eaque propter dixerim ego, aut in Theophraſti exemplaribus hoc loco mendum ſubeſſe, aut in Ida monte prope Troiam tum ſoli, tum etiam cæli magis æſtuãte natura, corno folia adeò reſtringi, vt amygdalæ quadantenus æmula videantur: etſi meo quidem iudicio, potius putandum ſit, Theophraſti lectionem hoc in loco deprauatam eſſe. Arbor eſt Cornus mediocris proceritatis, plerumq́; fruticoſa, virgis numeroſis, è breui caudice emergentibus, nodoſis, firmis, robuſtiſq́;. Tota arbor ſcabro veſtitur cortice, adſtringenti admodum ſapore: proinde expetitur piſtrinarijs fabris, ad parandos rotarum dentes: folia illi ſunt ſanguineæ virgæ, tactu læuia, mediocriter craſſa, ac venoſa. Flores edit muſcoſos aurei coloris, è quibus baccæ oriuntur rubentes, oblongæ oliuarum figura, & ſingulari pediculo, præduro intus oſſiculo, oliuæ modo, in quo nucleus, ſapore dulci, odoratuque gratus. Fit ex baccarum pulpa quoddam obſonij genus cydonite non diſſimile. Quin & ex eorum decocto, & ſaccharo liquor ignis opere, & coctura concreſcit, coagulaturque, qui præterquàm quòd gratiſſimo placeat guſtu, datur vtiliter dyſentericis, ac fœminis menſium profluuio laborantibus. Aduerſatur cornus à canibus rabidis demorſis, vt inferius libro ſexto, diffuſius dicemus. Corni vires memoriæ prodidit Galenus libro ſeptimo de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus eſt, eſui aptus. Itaque mirum videri non debet, ipſum valenter ventrem reſtringere, ſicut & meſpila. Folia quoque & germina guſtu acerba ſunt,

Corni hiſtoria ex Theophraſto.
Theophraſti locus ſuſpectus.
Corni hiſtor.
Cornorum vſus in cibis.
Corni vires ex Gal.

II. VIRGA SANGVINEA.

Virgæ Sanguineæ conſideratio.

Ol. ex virgæ ſang. baccis.

Virga ſanguinea Plinii.

Nomina.

ſunt, valenterq́; deſiccant. Itaque maxima vulnera glutinare poſſunt, potiſsimum durorum corporum: at paruis vulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria ſunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus ſatis deſiccant. Corno haud longè abſimilis eſt planta, quam nos vocamus in Hetruria à ſanguineo virgarum colore vulgari idiomate SANGVINO, & Sanguinello. Creſcit hæc in dumetis, & ſepibus: arbor eſt fruticoſa, virgis Corno tenuioribus, robuſtis, nodoſiſq́;. Cortice ſanguinis modo rufeſcente: foliis Corno proximis, paulo tamen breuioribus ac latioribus, firmis, neruoſis, & rubenti pediculo nitentibus. Floret Vere vmbellis albicantibus, quarum flores baccas edunt, racematim cohærentes, ſanguineis, tenuibuſque petiolis appenſa, orobi magnitudine, primùm virides, & per maturitatem nigricantes: è quibus Ananienſia rura, in Tridentino agro, oleum conficiunt ad lucernarum vſum, expreſsis torculari, decoctis prius in aqua baccis. Ligni materies dura oſſeaq́; habetur, corno minimè cedens, ob idq́; ſunt qui velint hanc Cornum eſſe fœminam, ſed non video, quibus argumentis hoc probare nitantur. Atqui fortaſſe à ſcopo non longè aberraret qui diceret, hanc virgam eſſe ſanguineam, de qua Plinius meminit libro 24. ca. 10. his verbis. Nec virga ſanguinea felicior habetur, cortex eius interior cicatrices, quæ præſanauere, aperit: Hæc ille. Sed an planta, Sanguino nobis vocata id præſtare poſsit, nondum periculum feci, quo fit, vt hanc ſententiam non auſim affirmare, cum nullis notis de ea meminerit Plinius. Baccæ quæ ad maturitatem peruenerunt, amaro, acerbo, adſtringentiq́; ſapore deguſtantur: itaque abſtergunt, roborant, cohibent ac repellunt: quare oleum, quod ex iis exprimitur, tale quoque eſſe neceſſe eſt. Porrò plura non habeo, quæ de hac planta in medicum vſum veniant. Arbor, quæ Græcis κρανία, Latinis Cornus vocatur: Italis, Corniolo, veluti fructus eius Cornole, & Cornie. Germanis arbor, Cornelbaū/ Kurbeerbaum/ & Dierlein: fructus verò Welſch Kirſchen: Hiſpanis, Cornizolos: Gallis, Cornier, fructus verò Corneille: Bohemis, Driukouuy, à virga ſanguinea, Italis, Sanguineo, & Sanguinello.

Cornus mas eſt & fœmina: Mas ſatiua & ſylueſtris: Satiua fructu rubro, ceræ item colore & albo. Sylueſtris fruticat tantùm & fructu eſt dulciore. I. Cornus mas Theophraſti: Cornus Dioſcoridis: Cornus ſatiua & mas, Cord. in Dioſc. Cornus mas, Dod. gal. Geſ. hor. Lug. Caſt. Cornus, Trag. Lon. Lob. Lac. Dod. Cæſalp. II. Cornus ſylueſtris ſeu fœmina Theophraſti. Virga ſanguinea Plinii, Geſn. hor. Dodo. Sanguinus Creſcentio, Caſt. Sanguen vulgo, Cæſalp. Hartrigel Trago: Cornus fœmina, Dod. gal. (cui & Opulus Columellæ) Geſ. hor. Lob. Bellon. Lugd. Tab. Thal. Cornus ſylueſtris & Oſſea Loni. Pſeudocrania, Cord. in hiſtoria ſua.

Οὖα. SORBA. CAP. CXXXVI.

a Meum μηλίζοντα.

SOrba a colorem luteum referentia, priuſquàm matureſcant, diſſecta, & ſole ſiccata manduntur, vt aluum ſiſtant. Eadem eſt functio molitorum farinæ, ſi polentæ loco ſumatur. Quod & decoctum eorum in potu præſtat.

Sorborum conſideratio & genera.

SOrba fructus ſunt in Italia vulgatiſsimi, nulliſq́; non cogniti. Habentur ferè vbique locorum in campis, vineis & viridariis. Duorum ſunt generum quæ domeſtica ſunt, quemadmodum & quæ ſylueſtria. Domeſtica pomorum diuerſitate noſcuntur: nam alterum quidem mas, alterum fœmina, quæ pomorum diuerſitate noſcuntur. Vtraque arbor caudice exit recto ac longo, ramis in altum aſſurgentibus: folio Fraxini ſed anguſtiore, auerſa parte albicante, & per ambitum ſerrato: album edit florem, racematim prodeuntem, è quo fructus exeunt in racemi modum, & ex vno tantum exortu pediculos ducentes, in altera quidem orbiculati, & ſucco odoratiore, ac mitiore: in altera verò ouati pyri faciem referentes, & guſtui aſperiores, inſuauioreſq́;, & minus olentes, colore ſubpallido, & in latere rufeſcente. Hic maris, ille fœminæ eſſe creditur. Decerpuntur immatura Autumno, & in manipulos colligata ſuſpenduntur, vel reponuntur ſubſtratis ſtraminibus, vt ita miteſcant, nam aliter præ nimia auſteritate nec mandi, nec deglutiri poſſunt. Ligni materies ſolidiſsima, ac compacta; ideoque ad menſas parandas lignariis fabris perquàm libenter expetitur, quemadmodum & virgæ à bubulcis ad ſtimulos parandos. Cortice veſtitur ſcabriuſculo, colore ex flauo albicante. Radix illi rara, craſſa, ſolida, atque deſcendens. Datur vtiliter farina delingenda dyſentericis, cœliacis, & ſanguinem reiicientibus, ac etiam fœminis vterinis fluxibus opportunis. Sylueſtrium (vt diximus) ſimiliter genera duo. Vnum quod propriè ſylueſtre appellatur, alterum quod Torminale vocat Plinius.

Sorbæ ſylueſtris hiſtor.

SYLVESTRE ferè facie à ſatiuo non differt, præterquàm fructu, qui ex muſcariis vmbellatim ſambuci modo prodit, crocantibus in rufum baccis oxyacanthinis magnitudine ferè æqualibus, ſapore tamen à domeſticis non parum diſsimili, acerbo, adſtringentique. Prouenit ſyluoſis ac frigidis locis inter cæteras agreſtes plantas. Baccæ adſtringunt, ſiccant, & repellunt.

I. SORBVS DOMESTICA.

II. SORBVS SYLVESTRIS.

III. SORBVS TORMINALIS.

& repellunt, quæ per hyemem à rusticis ad aucupia asseruantur: eæ enim turdis gratissimæ sunt. Arboris virgæ quod solida, robustaque sint materie, expetuntur à rusticis pro stimulis boum parandis. TORMINALIS *folio est vitigineo, Platani modo, læui, haud infirmo: baccis oblongis, asperiusculis, teretibus, racematim coeuntibus, & longo pediculo appensis, coronato vmbilico, colore ferrugineo, sapore per maturitatem acido, & austero. Arbor ipsa spectatæ satis habetur proceritatis, cortice obducta læui, & materie haud fragili. Nascitur in syluis, cum cæteris syluestribus. Baccæ adstringunt, non tamen adeo valenter, vt domesticæ. Possunt eadem omnia quæ domestica, sed inefficaciora habentur. Astringunt enim aluum, & dysentericorum torminibus vtilia sunt, vnde illi nomen. Hanc Anguillarius manifesto sanè errore Cratægum esse censet. Siquidem Theophrasto libro 3. capit. 15. de historia plantarum, Cratægus folio Mespili prolixo scilicet est, verùm maiori, latiori, oblongiorique, nec serrato quemadmodum illa sit. Atqui quantum distet Torminalis sorbi folium à Mespili foliis, manifestè testatur Plinius libro 15. cap. 21. quippe qui Torminali Sorbo Platani, non Mespili folia esse scribit. Adde quòd huic Sorbo ligni materies, nec versicolor sit, nec valida, nec flaua, qualis Cratægo esse debet, si Theophrasto credimus. Quinetiam nec fructus conuenit, qui in hac Sorbo oblongus semper visitur, in Cratægo vero magna ex parte turbinatus. Sorba, testimonio Galeni tum libro 8. simplicium medicamentorum, tum libro 2. de alimentorum facultatibus, eandem adstringendi naturam præstant, quam mespila, sed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico vsu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturque. Sorbi fructus Græci οὖα: Latini, Sorba: Itali, Sorba: Germani,* Speyerling / Sporoepffel / Sperberen: *Hispani, Sorbas: Galli, Sorbes & Corniers nominant: Bohemi, Kzerbiny. Sorbus syluestris, Italis, Sorbo saluatico: Ananiensibus, Temelo. Sorbus torminalis, Italis, Sorbotorminale, & Sorbo saluatico: Germ.* Wilder Sperwerbaum: *Bohemis, Vuoßkerusse.*

Sorbi Torminalis consideratio.

Anguill. Cratægũ malè.

Sorborum vires ex Gal.

Nomina.

Sorbus

Sorbus alia satiua, alia syluestris, quæ duplex: satiua variat & forma & sapore fructus. Forma, alia orbiculata, vt mala: alia oblonga, vel turbinata, vt pyra: alia ouato fructu. Orbiculata, dulciora & odoratiora: ouata verò, acida & minus odorata. I. Sorbus fructu ouato Theophrasti. Sorbus, Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Lon. Gesf. hor. Cæs. Tab. Lugd. Sorbus domestica, Cast. Lobel. cui & Ostria Theophrasti. Sorbus esculenta, Cam. Sorbus ouata, Fuch. Sorbus legitima Clus. Pann. II. Sorbus syluestris: Cast. Tab. Sorborum quartum genus Plinio: Fraxinus Bubula, Dod. gal. Fraxinea arbor, Trag. Fraxini species, Lon. Ornus, Gesf. in fracto Dod. Ruell. Sorbus syluestris alpina, Lob. Sorbus aucuparia, Clus. Pann. Thal. Cam. Sorbi quintum genus, Cord. in Diosc. III. Sorbus Torminalis, Cord. hist. Gesf. hor. (cui & Mespili aroniæ syluestris species) Dod. Clus. Pann. Lob. Lugd. cui & torminalis vera, Lonic. Tab. Cæsalp. Thal. Cam. Sorbi quartum genus, Trag. Cord. in Diosc. Sorbi syluestris alia species, Cast. Cratægus Theophrasti: Anguil. Lugdunensi historiæ.

Κοκκυμηλέα. PRVNVS. CAP. CXXXVII.

PRunus arbor est nota, cuius pomum estur, sed stomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damasci gignuntur, exiccata stomacho vtilia sunt: aluum adstringunt. Folia pruni in vino decocta, collutione & gargarizatu, vuam, gingiuas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestrium Prunorum baccæ, post maturitatem exiccatæ: cum sapa verò decoctæ stomacho vtiliores redduntur, aluumque magis adstringunt. Gummi prunorum agglutinat: [a] potum in vino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat.

[a] Addit Cat. πασρεμπλάςικον. i. cutis meatus obstruens.

I. PRVNVS.

II. PRVNVS CEREA.

Prunorum consideratio.

PRunorum differentiæ inexplicabiles ferè sunt, facie, magnitudine, colore & sapore differentia. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfusa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam verò parua: quædam mediocria: dulcia nõnulla, alia acida, alia vinosa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conspiciũtur. Arbor est procera, radicibus haud altè descẽdẽtibus paucisq;, caudice subrecto, cortice scabro, multis ramis brachiato, foliis latis oblongisq;, per ambitũ serratis: floribus cãdidis, foliatis, racematim prodeũtibus. Fructu carnoso, tenui vestitus cuticula, ossiculo intus oblongo, in quo nucleolus. In vineis, hortis & viridariis habetur. Cæterũ licet Diosc. pruna Damascena sicca aluum sistere prodiderit, Galenus tamen aliter sensisse videtur septimo simplicium censu, vbi sic inquit: Pruni fructus ventrem subducit, recens quidem plus, aridus verò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata ventrem sistere dicat, cùm & ipsa perspicuè soluant, minus tamen iis, quæ importantur ex Iberia: hactenus Galenus. Atqui in hoc Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus, apertè refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritissimo æquè atque doctissimo, suo de simplicium examine, vbi Galenum scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui: quæ præterquàm quòd sicca sunt, gustu etiam acida sentiuntur, & adstringentia. Qua quidem in re Brasauolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto veritatis tramite lapsus deprehenditur, quandoquidem non meminerit, quod non solũ pruna Damascena sicca, sed etiam alia quàm plurima simplicia medicamẽta deiectoriam simul & adstrin-

Galeni tutela contra Brasauolum.

adstringentem vim obtinent, vt manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalanorũ omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraque, quæ præter id quod primùm aluum deiiciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sanè prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit, Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cum loco citato pruna Damascena sicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria vi pollere, lib. 2. de alim. facultat. his verbis attestatur: Prunis æquè ac ficubus concessum est, vt vel exiccata vtilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur: proxima iis, quæ in Iberia, & Hispania proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla verò Damascenorum vel plurimum. Probatissima in his sunt, quæ cum mediocri adstrictione, magna laxaq; sunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua sunt, & ventri subducendo minùs idonea: hæc Galenus. Ex cuius verbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodùm argumentis Brasauolum adductum fuisse, vt hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapores, quam odores, quam cætera denique non fructuum modò, sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam & facultatem sortitæ essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputauit, vt parem vnquam repererit neminem, vt omnibus perspicuum est ex suis primis quinque libris, quos de simplicium medicamẽtorum facultatibus accuratissimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatissima, ijs similia, quæ Galeno præferuntur, esu ventrem soluere non inefficaciter, adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse volumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri velimus, nil aliud dicẽdum putauerim, quàm quod pruna Damascena siccata aluum adstringere tradiderit, vt referuntur ad alia, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd voluerit, ea esse deiectoriæ facultatis expertia. Porrò pruna bilem deijciunt: proinde ea vtiliter vsurpant medici ad febres, aliosq; biliosos affectus: quin & seplasiariis expetuntur, quippe qui ex iis quotannis electaria, intinctus, liquoresq; varios parare consueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur, sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (vt Theophr. est auctor lib. 4. cap. 3. de plant. hist.) insignis magnitudinis, fructum ferens natura & magnitudine mespilis proximum, nisi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasq; faciunt: hæc Theophrastus. Pruna quæ dulcia sunt, minus frigidæ naturæ possident, contra verò acida, & austera: atqui omnia frigida, & humida sunt. Palma datur (vt Galenus inquit) Damascenis, quæ sicca ex Syria Venetias importantur. Secundas tenent in Germania, quæ ex Pannonia, & Transyluania conuehuntur: in quorum genere, quæ minuscula sunt, maiorem cum palato ineunt gratiam, in vino decocta, & saccharo aspersa. Hoc enim modo parata, & primis mensis deuorata, præter id quod esui placent, commodissimè aluum citant: nihil enim adstrictionis habent, sed dulcia sunt. Habetur & SYLVESTRIS prunus, in dumetis, sepibus & syluis crescens. Pumila est arbuscula fruticosa, & vbique aculeata, folio satiuæ pruni, verum longè angustiore, duriore, asperioreq;. Vere floret floribus

Prunorum vsus.

Prunus Aegyptia.

Prunorum facultas.

Pruni syluestris consid.

III. PRVNVS SYLVESTRIS.

PRVNVS SYLVESTRIS florens.

albis numerosisque, è quibus baccæ proueniunt magnitudine vuæ acinis æquales, colore in purpura nigricante, viridi intus pulpa, austero, & adstringenti admodũ gustu, in quo ossiculũ includitur cerasorũ simile. Tota planta exiccanti & adstringenti facultate præstat, quẽadmodũ & baccæ. Baccæ cœliacis, & dysentericis vtiliter deuorantur. Eadẽ cũ arbusculæ radicibus ex aqua, vel vino austero decocta, sanãt oris, linguæ & gingiuarũ vlcera, & fluxiones, quinetiã columellæ & faucium

Pruni syluestris vires.

IV. PRVNVS SEBESTENA.

vlcera, tum collutione, tum gargarizato earũ decocto. Quamobrem non parum recreantur hoc medicamento, qui hydrargyro peruncti, oris vlceribus, & fluxione laborãt, & præsertim addito lycio, alumine, & Rhodomelle. Idem decoctum in desessionibus auxiliatur fœminis vteri fluxionibus obnoxiis. Aqua è floribus distillata hausta, intestinorum vermes interficit, oculorumq; fluxiones cohibet.

Sebesten cõsideratio, & historia.

Non dissident effigie à prunis, nec dissimili admodum sunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes secutæ SEBESTENA *nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria vocantur. Quod etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint, de ijs tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aetio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc verò nullis ibi in hortis aut viridariis (quod sciam) virent. Plantæ ramum vnà cum fructu misit ad me præclariss. Medicus Gabriel Faloppius Mutinensis, vir quidem, vt doctrina & facundia præcellens, ita humanitate, & liberalitate illustris. Est itaq; arbor Sebestenus pruno non admodum dissimilis, ei tamen magnitudine cedens. Foliis comatur pruno rotundioribus ac firmioribus, floribus albicantibus, racematim prodeũtibus, è quibus fructus oriuntur prunis paruis similes, calyculo quodam vt glandes, ima parte colligati, osse intus triquetro, qui satis baccæ proportione correspondet, in quo nucleus. Ii maturitatem adepti, in atrum virescunt, gustu sunt prædulci, ac lenta tenaciq; pulpa.*

Viscum è Sebestenis paratur.

Ex qua Syri, & Aegyptij apud quos proueniunt, vnde ad nos conferuntur, viscum ad aucupia conficiunt, quod Venetiis Alexandrinum appellant, aucupiis commodissimum: Argumẽto sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur.

Sebesten facultas.
Fuchsii opin. reprobata.

Emolliunt, sitim sedant, & aluum citãt. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana Medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius: quippe qui in suis paradoxis capite 27. vt fortasse in Arabes inueheretur, quos vbique ferè odisse videtur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit; quin potius ea adstrictoria vi pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & vulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui lib. 7. de iis verba faciens, sic inquit: Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate verò consimilis. Ex quibus Pauli verbis elicitur, quòd ita ventrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna: de quibus idem differens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, ventrem subducit, recens quidem magis, aridus verò minus. Neq; huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eijciunt, vt videre est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deiiciendæ alui facultatem maximè comprobat vulgaris experientia, clarissimum omnium lumen.

Sebesten dosis.
Fuchsius reprehenditur.

Siquidem (vt iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua cassia vocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus addducor, vt illam quoque Fuchsii opinionem minus probem, quæ est, quòd electuarium de Sebestẽ officinis dictum vẽtrem deiiciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria vi præditorum, quæ iis adduntur: nam si id per se præstant, vt ostendimus, idem etiam aliis admista præstabunt. Quare, vt ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantùm, quem alioquin semper admiratus sum, vt virum doctissimum, & de medicina amplissimè meritum: sed plerique alij, nunquàm adeò Græcis addicti esse deberent, vt prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis & veritatis præsidia, cogantur deserere. Sed vt eò nostra reuertatur oratio vnde diuerterat, dicimus auctoritatibus & experientia freti, Sebestena deiectoriam vim habere. Quocirca baccæ à cortice purgatæ vtiliter dantur ex flaua bile febricitantibus, atque (vt auctores sunt Paulus, Aetius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tussi & lateris dolore affectis opitulantur: ventris tineas pellunt: vrinæ ardoribus à bile, vel salsa pituita prouenientibus maximam opem præstant: deuorata triginta, aut quadraginta, ex iure carnium macerata, prima statim mensa, aluum commodissimè citant: præstantiora sunt plena, pinguia, & carnosa, quæq; situm non redolent, nec teredinem senserunt.

Zizyphorum consideratio.

Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, *quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioscorides nusquam, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re hic eius historiam & vires diffusius recensere. Arbor itaque est Zizyphus pruno paulò humilior, caudice contorto, cortice scabro, vitis ferè viniferæ simili. Materie oxyacanthæ proxima, radicibus firmis, ac solidis. Spinis vbique fere riget, longis, leuibus, firmis, acutissimisque, colore ex nigro rufescente, quemadmodum & rami, è quibus iuncei quidam processus exeunt, colore pallido, tenues sparthi modo, lenti, ac flexiles, spithama longiores, in quibus vtrinq; per interualla folia exeunt, vt in fraxino, & sorbo, impari tamen exortu oblonga, non magna, firma, vt in clematide, quam vincam peruincam vocant, & sensim per ambitum serrata. Flores à foliorum exortu nascuntur pallidi, ac muscosi, è quibus baccæ exoriuntur oliuarum instar, primum virides, deinde subalbicantes, posthæc aureo colore, & cum ad vltimam venerint maturitatem rufescentes, in quibus nucleus osseus concluditur oliuæ similis. Pulpa ante maturitatem sunt viridi, austeriusculo sapore referta, at in præmaturis, dulcis euadit, & gustui non ingrata. Quo fit vt zizypha in humiditate, & caliditate temperata habeantur. Seruntur in hortis & viridariis. Galenus, qui (vt nonnulli censent) ea Serica vocat, de eorum viribus libro secundo de alimentorum facultatibus sic habet: Ne his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbosve profligandos valeãt, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentũ, difficilè cõcoquuntur, ideo stomacho non sunt vtilia. Eandem sen-*

V. ZIZYPHA.

dem ſententiam ex ipſo Galeno ſumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis vitia conferant, & quòd quidam (vt ferũt) cum maximè renum, tum etiam veſicæ affectibus prodeſſe cenſeant. Verùm quoniam (vt diximus) ſcribit Galenus, nullam ſe adinueniſſe in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occaſione Fuchſius iterum digladiatur, honeſto quidem ſtudio, non modò cum Auicenna, ſed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, aſſerens id omne, quod de zizyphis Arabes ſuis monumentis commendarunt, omnino falſum eſſe, & à veritate alienum. In quo tamen ſi vitium aliquod Mauritanis adſcribendum eſt, illud quoq; Græcis poſterioribus adſcribendum erit. Quandoquidem cõſtat, Actuarium & Græcum, & medicum peritiſſimum, ſuo de compoſitione medicamentorum volumine, zizypha ad pectoris vitia compoſitis medicamentis compluribus admiſcere, vbi ſcilicet ex calidorum humorum redũdantia morbus emerſerit, item eandem in his vſurpare, quæ bilem deÿciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in ſuis compoſitis medic. perſæpe feciſſe comperio. Ideoq; nil mirum ſi ad hæc omnia præſtare zizypha tradiderit Auicenna: namque ſuo lentore, ac ſtia, qua ægrè permeant, craſſitie (vt rei veritas adſtruit) ſanguinem craſſum reddunt, qui flauæ bilis redũdantia tenuior, quàm par ſit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, Zizypha & pectori, & pulmoni prodeſſe, non temerè quidem eum locutum eſſe crediderim (vt fortaſſe aliqui putant) ſed illud ea ratione ſcripſiſſe, vt in morbis tantum calidis, & acutis intelligendum eſſet, in quibus medici vtiliter zizyphis vti poſſint & debeant. Id quod eius verba apertè indicãt, cùm dicat, quòd ſanguinem incraſſant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, vt datis iam præmiſſis neſciret ſubinde cõcluſionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum eſſe iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (vt ſæpè antea polliciti ſumus) nulli medicorum ſectæ, nec huic magis, quàm illi noſter animus erit addictus, ſed veritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis ſanguinem expurgari, ac abſtergi contendunt, quiq; ea ÿs commiſcent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari ſolent, vt recentiorum nõnulli, qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quoduis pectoris vitium indifferenter vtuntur, & plerumque cum maximo ægrotantium diſcrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha ſint, dubitandum ſanè fuerit, cùm aliud Plinio fuiſſe reperiantur lib. 15. cap. 14. vbi ſic habet: Aequè peregrina ſunt zizypha & tuberes, quæ & ipſa non pridem venere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria, Sextus Papinius, quem cõſulem vidimus, primus vtique attulit, diui Auguſti nouiſſimis temporibus in caſtrorum aggeribus ſata, baccis ſimiliora, quàm malis: ſed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam ſyluæ ſcandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et lib. 16. cap. 25. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item lib. 17. cap. 10. Et zizyphæ ait, grano ſeruntur menſe Aprili. Tuberes melius inſeruntur in pruno ſylueſtri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea eſt ſpina ſylueſtris: hæc Plinius. Columella tamen tuberum nuſquam, quod legerim, meminit, ſed zizyphorum lib. 9. cap. 4. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, vt ſuſpicandum ſit, Plinÿ codicem hoc in loco deprauatum eſſe. Illud ſuſpicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Simeon Sethi, duas zizyphi ſpecies ſcriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio vna tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepſico, & Simeoni Sethi ζίζυφα, ζίνζυφα, καὶ ζίτζυφα (tot enim modis ſcripta inueniuntur) ea eſſe videantur, quæ Galeno ſerica, eademq; Auicennæ, Serapioni, aliiſq; pluribus Mauritanis, mihi quidem ſtatuendum videtur, Galeno ſerica non aliud deſignare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum eſſe argumentum crediderim, in Plinio hic ſubeſſe mendum, & illi de zizyphis id adſcribendum eſſe, quod de tuberibus deprauatè fortaſſe legitur. Leguntur zizypha ad calcem Septembris in Autumno, vnà cum iunceis ramuſculis, & in manipulos colligata, laquearibus ſuſpenduntur, prius diebus aliquot inſolata: poſtremo decerpuntur, & aſſeruantur in capſulis, ad medicos vſus. Sunt etiam qui decerpta & ſuper cratibus, aut tegetibus ſtrata tam diu inſolant quouſque rugoſa fiant. Prunus, Græcè κοκκύμηλος: Fructus pruni, qui κοκκύμηλα Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Auas, ſeu Agias: Italis, arbor Pruno Suſino: fructus Prune, & Succine, & Suſine: Germanis, Praumen / Pflaumen / & Kriechen: Hiſpanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, arbor Prunier, fructus Prune. Prunus ſylueſtris, Græcis κοκκύμηλος ἀγρία: Fructus Italis, pignuole ſaluatiche: Germanis, Schlehendorn arbor: fructus Schleen: Bohemis, Truki. Fructus verò, qui Græcis recentioribus μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια: Latinis ſimiliter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebeſtena Mauritanorũ imitatione dicuntur: Arabibus, Sebeſten, Motheica, Mukeita, & Mokaita: Vulgo & officinis, Sebeſten: Gallis, Sebeſte. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis ζίζυφα καὶ ζίνζιφα, & Galeno σηρικὰ, Latinis Zizypha vocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, ſeu Hanab: Officinis, Iuiubæ: Italis, Giuggiole: Germanis, Rot Bruſtbeerle: Hiſpanis, Azufeciſa: Gallis, Iuiubes: Bohemis, Iuiuoba.

Auicēnæ defenſio contra Fuchſium.

Plinii Zizypha & Tuberes.

Zizyphorum duo genera.

Nomina.

Prunus.

Prunorum ingẽs turba eſt, vt habet Plinius: differunt verò hæc magnitudine, figura, colore & ſapore: ſic quibuſdam caro ſiccior, facilè ab oſſe ſeparabilis, aliis humidior & pertinacius adhæret: præcipua laus tribuitur Damaſcenis, quæ Brabyla Theocriti cẽſentur. Habentur nunc & ſuauiſſimi guſtus, quæ exempto nucleo ſiccata ex Galliis aduehuntur Prunorum de Prunioles nomine. II. Addita eſt figura

Pruna cerea. Prunus Syl. Prun. Sebesten. Zizypha. Zizypha syl.

altera Prunorum, quæ Pruna cerea & cereola dicuntur, quia ex cãdido in luteum pallescunt. Elegantissima etiam sunt Amygdalina, quæ Coccimelea videntur esse apud Theophrastum: recentiores pruna habent quæ Myrobalana cognominantur. III. Prunus syluestris, cui hoc peculiare, quòd si deflorescentem imbres contigerint, fructus in oblongũ & inane corpus conuertitur, quod Itali Turcas vocant. Carne huius, vel succo expresso pro Acacia vtuntur. IV. Prunus Sebesten, alia satiua, alia syluestris, autore Alpino. Satiua, dicitur Sebesten Trag. Lac. Mixa, Dod. Lon. Mixæ vel Sebastæ, Cord. hist. Prunus Sebestena, Lugd. V. Zizypha: duplex est, rutila & alba: rutila, satiua & syluestris, vt rectè Anguillara: Satiua, ratione fructus duplex, maior & minor. Zizyphus rutila satiua maior, sunt Iuiubæ Arabũ & officinarum, quæ Iuiube & Zizypha recentioribus dicuntur, & referre oportet ad Lotum Athenæi, Homeri & Polybii, & Paliurum Africanam Theophrasti. Zizyphus verò rutila satiua minor, ea est quam Cordus Iuiubas minores & Tuberes Plinii vocat: hæ à prioribus differunt, quod colore, nitore, carne molli, lentore, sapore & nucleo maiores quidem imitantur, sed minores sunt, nec oblongæ, sed rotundæ (hæ fortè ad Paliurum alteram Theophrasti, dum fructu dicit rotundo, referri possunt) atq; similiter flaccidæ. At Zizyphus rutila syluestris, Iuiuba syluestris & Paliurus secunda Theophrasti, & rectè, Anguillaræ dicitur: hæc in agro Veronensi prouenit, spinis valdè horrida, vnde eam habemus.

Κόμαρος. ARBVTVS. CAP. CXXXVIII.

a ἀλεπτόφλοιον i. tenui cortice leg. Orib. b Meũ ὑπόκιῤῥον. i. subfuluum.

ARbutus, siue vnedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui [a] [folio:] cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo, huic memæcylo cognomen est. Maturus aut [b] flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

Arbuti consideratio.

ARbutus in Hetruria frequentissima prouenit, vbi vel per hyemem perpetuis virescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortasse (vt magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in vniuersum cotoneæ malo similem, sed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora: nec scribit tenuia habere folia, vt vulgata habet Dioscoridis lectio: siquidem, vt palàm est, Arbuto folia insunt laurinis, & iligneis crassiora. Meminit Arbuti Theophrastus lib. 3. cap. 16. de plant. hist. sic inquiens: Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præstat: corticem tenuem, tamarici similẽ habet, folium inter ilicẽ, & laurũ: floret mense Iulio. Flores singulari appendice parte postrema racematim cohærent, specie quisq; myrto oblõgo similis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquã ouũ excalptũ, ore aperto: cũ autẽ defloruerit, retinaculũ perforatur, quodq; defloruerit tenue, sicut verticillus circa fusum. Fructus anno integro maturescit, vt simul hũc haberi, atq; alterũ flore sponderi contingat: hactenus Theoph.

Arbutihistor. ex Theophr. Arbuti descriptio.

Quæ in Hetruria nascitur, folia profert laurinis, iligneisve similia, breuiora tamen paulò, crassioraq;, colore potius pallido, quàm viridi, in ambitu vbique serrata, rubra per medium excurrente costa. Caudex cortice vestitur subrubro, haud crasso, tamẽ aspero, squamosoq;, à quo rami prodeunt rubẽtiores, ac leuiores.

ARBVTVS.

Floret mensibus Iulio & Augusto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij vocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, sorborum ferè magnitudine: qui primo exortu virent, deinde flauescunt, maturi verò rubent, aspero tactu, nullo intus osiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his insipidus simul & austerus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum stimulant acerosa quadam substantia, qua exterius conteguntur, ita vt planè acerosi videantur: integro anno maturescũt: nascitur in collibus, & syluosis vallibus.

Arbuti vsus, & vires Matthiolo.

His maximè delectantur turdi, & merulæ, quo fit, vt hyeme, quo tempore ipsa poma maturitatem sentiunt, eiusmodi aues inibi laqueis, retibus, aliisq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriariis ad spissanda coria expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præstare aduersus pestem: quamobrem aquam, quæ ex foliis extracta sit, admisto osse in cerui corde reperto, vbi statim morbus inuasit, magno (vt ipsi aiũt) iuuamento ægrotantibus exhibent. In summa, vbi adstringere, & roborare opus est, Arbutus eximiè præstat. Arbuti meminit Gal. lib. 7. simpl. med. vbi paucis inquit: Arbutus arbor ipsa qualitate acerba vnà cum fructu est, eum memecylum nuncupant. Est autem hic & infensus stomacho, & capiti dolorem inferens.

Nomina.

Huius arboris nomen Græcum est κόμαρος: Latinum, Arbutus siue Vnedo: Arabicum, Hatiladib: Italicũ, Albatro: Hispanis, Madronho, aut Madromethro: Gallis, Arbausier.

Arbutus variat, quòd alibi vastæ magnitudinis sit arbor, Bellonio in obseru. monente: alibi tãtùm fruticet: modica in fructu differẽtia, quidam parui mali amplitudine, rubore magis nigricãte, qui suauior est: quidam auellanæ magnitudine flauior & asperior. Fructus, Arbutus Vergilio, Fraga montana Ouidio, Memecylon Dioscoridi, Theophrasto, Galeno. Vnedo Plinio. At arbor Comaros Dioscoridi, recentioribus Arbutus dicitur.

Α'μύγδαλαι

Α᾿μύγδαλαι. AMYGDALÆ. CAP. CXXXIX.

AMygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum vitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præſtant: menſes admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, vel roſaceo: epinyctidas ſanant ex vino: item putreſcentia vlcera, & quæ ſerpunt, & morſus canum cum melle. Earum autem eſu dolores finiuntur, aluum emolliunt, ſomnum faciunt, vrinam cient: contra ſanguinis reiectiones cum a amylo, † & mentha aſſumũtur: renum vitiis, & pulmonum inflammationibus b [ex aqua in potu, aut eclegmate cum reſina terebinthina dantur: calculoſis, difficilique vrinæ in paſſo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tuſſi, & inflationibus coli, c nucis auellanæ magnitudine: quinis, ſepteniſve præſumptis, ebrietatem non ſentiunt potores. Vulpes ſi cum quadam eſca eas vorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit, & adſtringit: reiicientibus ſanguinem, potum auxilio eſt: impetigines, quæ ſummum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tuſſi vetuſtæ cum diluto vino potum medetur: calculoſis cum paſſo bibere prodeſt. E nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, ſed multò minus valent in remediis, quàm amaræ: attamen extenuant, vrinam ciunt. Recentium ſeu cum ſuo putamine, humida ſtomachi vitia emendantur.]

a Catac. σὺν ἀμύλῳ λευκοτάτῳ i. cũ amylo albiſſimo.

b Concluſa Orib. non legit.

c Meum & Drag. καρύου ſimpliciter.

Amygdalorũ conſideratio.

Amygdalæ hiſtoria.

AMygdalæ tam dulces, quàm amaræ fructus ſunt vbique vulgò notiſſimi. Differunt tamen inter ſe: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq́; facultate præditæ ſunt, quàm dulces: quo fit, vt etiam dulcibus longè præferantur ad craſſos, pituitoſosq́; humores expectorandos. Arbor eſt Amygdalus, ſpectatæ ſatis proceritatis, caudice craſſo, raro tamen, recto, cortice aſpero, paucis radicibus, ſiquidem plurimùm ſingulari nititur radice, robuſta, grandi, altè deſcẽdente. Folia habet perſico per omnia ſimilia, quã quoque tota æmulatur planta, nam & flores in amygdalo ſpectarentur, quales in Perſico, niſi huius ſaturatiori purpura rubeſcerent. Floret vere inchoante. Nuces edit cordis figura, quæ antequam obdureſcant, integræ cum putamine comeduntur, & præſertim ab vtero gerentibus, ſunt enim guſtui non ingratæ. Duplici conteguntur putamine, quemadmodum iuglandes: ſunt aliæ maiores, aliæ minores. Leguntur Auguſto menſe ad finem æſtatis, cum extima earum tunica dehiſcit. Tractu gaudent calidiore, quo fit vt in Apulia, Siciliaq́; optimæ, copioſiſſimæque proueniant. Galenus dulces paucis perſtringẽs li. II. de alimentorum facultatibus, ſic inquit: Amygdalæ nihil prorſus adſtrictoriæ facultatis ſortitæ ſunt: ſola enim extenuandi, atque abſtergendi vi pollent: qua tum viſcera purgant, tum humorũ è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Dulces impinguant, lateris dolores, ac tuſſim ſedant, & præſertim earum cremor. Oleum ab iis expreſſum mulcet intrinſecos dolores omnes, inteſtinorum præſertim, vteri ac renum, ſi calidum ſex vnciarum pondere bibatur, eſt enim certum auxilium. Et de vtroq́; Amygdalarum genere differens lib. 6. ſimplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces proſequitur, his verbis: Amygdala, quæ quidem palàm amara ſunt, omnino extenuandi vim poſſident: quod & qualitas ipſa indicat, & experiẽtia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum eſt. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi ſatis eſt, vnde vim eorum poſſis diſcere. Siquidem ephelim expurgant, & excreationibus ex pectore pulmoneq́;, craſſorum lentorumq́; humorum impendio conferunt. Porrò hæc oſtenſa ſunt genere quidem incidentis, ſpecie verò extergentis eſſe facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obſtructione liberandi, & ipſum ſuprà demonſtratum eſt, ſed & experientia monſtrat: nam in iecore craſſorum, viſcoſorumque humorum in extremis vaſis impactorum obſtructiones abunde expurgant, expediuntq́;. Quin & laterum dolores ab eiuſmodi cauſa natos, & lienis, & coli, & renum ſanant. Porrò & ipſa arbor vniuerſa ſimilem ſortita vim eſt: nam huius radices coctæ, atque illitæ epheleis purgant. Quotquot verò ſunt amygdala dulcia, & ipſa leuiculam amaritudinem poſſident, quæ tamen dulcedine ſuperante occultatur: cæterùm id temporis ſpatio clarum fit. Demõſtratum autem retrò eſt, qualitatem dulcem moderate eſſe calidam: hactenus Galenus. Amygdalæ, vt Theophraſtus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, ſi circumfoſſo ſtipite, & ab ima parte circumforato, defluens vndique humor abſtergatur. Et contrà, dulces amareſcunt, ſi primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (vt etiam tradidit Galenus) non multum ſuppeditant alimenti: quanquam eis plerique vtuntur, & ad roborandam venerem, & ad reficiendas vires. Amaræ gallinas, & gallinaceos necant, ſi ab iis deuorentur. Eædem contritæ, & fronti, temporibuſque illitæ, capitis dolorem mulcent, & ſomnum conciliant, & præſertim, ſi aqua Verbenacæ excipiantur. Hæc vt Græcis Α᾿μύγδαλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ vocitantur: Arabibus, Iauz, Kauz, ſeu Lauzi: Italis, Mandole: Germanis, Mandelkern: *Hiſpanis, Almendras: Gallis, Amendes: Bohemis, Mandly.*

Amygdalarũ vires ex Gal.

Amygdalarũ amararum facultas.

Amaræ amygdalæ quo pacto fiant dulces.

Nomina.

AMYGDALAE.

† In vulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur καὶ ἡδύοσμον, id eſt, & mentha. Verùm dictionem hanc vertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuiſſe teſtatur: eam quoque & Oribaſius, & Serapio ex Dioſcoride tranſcribunt. Quæ vt veræ Dioſcoridis lectioni adſtipulantur, ita hoc loco mentham addendam eſſe putauimus.

Amygdalus ipſa arbor dicitur, at fructus Amygdala & Amygdalum, Catoni Nux Græca: ob oſſeum eorum corticem, antiqui inter nuces repoſuere. Sũt autem dulces & amaræ, & hæ arte dulces fiunt: ſic maiores ſunt (pruno enim ſi inſerantur grandiores fiunt & lanugine carent, quæ maximè laudantur) & minores, triplo namque minores aliis ex Aſia adferuntur, amaræ & dulces: ſunt nuces plerunque oblõgæ, reperiuntur tamen & rotundæ. Addere oportet Amygdaloperſicum nunc in Alſatia frequentem, cuius oſſeus cortex perſici inſtar rugoſus, & nucleus perſicum olet, grati ſaporis, fortè perſico primò inſita.

Πιςάκια. PISTACIA. CAP. CXL.

Piſtacia, quę conſtat in Syria gigni, pineis nucibus ſimilia ſunt, & ſtomacho amica. Trita cum vino contra ſerpentium ictus proſunt, ſiue edantur, ſiue bibantur.

I. PISTACIA.

II. STAPHYLODENDRON.

Piſtaciorum conſideratio & hiſtoria.

Piſtacia, quorum eſt communis in officinis vſus, ex Perſia, Arabia, & Syria Venetias importari ſolent. Quæ & è Syria (vt Plinius auctor eſt) Lucius Vitellius cenſor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuiſſet, nouiſſimis Tyberij Cæſaris temporibus. Horum arbores Venetiis, Caietæ, Neapoli, & in aliis Italiæ locis vidimus. Tota arbor Terebintho ſimilis eſt, foliis colore ex viridi in luteum inclinante, Terebinthi modo, è ramuſculis vtrinque emergentibus. Nuces racematim prodeunt è ramorum extremitatibus, rufa exterius tunica & odorata: albo ſunt putamine, facie vnguentariæ glandi ſimili: internus nucleus cuticula contegitur rufa: atqui medulla vireſcit, ſapore pineæ nuci proximo, ſed odoratiore, ac gratiore. Quo fit, vt legitimã Indicã Theop. Terebinthũ, Piſtaciã arborẽ nulla dubitatione eſſe cenſeã, vt ſuperius de Terebintho agẽtes latius diximus. Etenim notæ tã perſpicuæ ſunt, vt id negare nemo cũ ratione poßit. His accedit Athenæi teſtimoniũ. Quippe qui li.14.c.20. Dipnoſoph. Nicander Colophonius, inquit, in Theriacis Piſtaciorũ meminit, ſic inquiens: Piſtacia aßimiles trũcos onerare videbis prorſus Amygdalinis. Meminit de his & Poßidonius Stoicus lib. hiſt. 3. his verbis. Ipſum fert Perſia, Arabia, & Syria, ac Piſtacium vocant: fructus racematus eſt, albo cortice, ac lõgus lachrymiſq; ſimillimus, atq; vuarũ modo vicißim cohæret. Quæ interius ſunt, virent, minuſq; bonũ habent ſuccũ quã nux Pinea, at melioris ſunt odoris. Fratres verò, qui Georgica conſcripſerunt, hæc inquiunt, & Fraxinum & Terebinthum, quæ Syri nunc Piſtacia vocarunt: atque hi per p Piſtacia dixerunt, cum tamen Nicander aſpirauerit, dixeritq; phiſtacia: hactenus Athenæus. Excalefaciunt & humectant, impinguant, roborant, aperiunt, non tamen valdè nutriunt. Hæc (vt libr. 2. de alimentorum facultatibus ſcriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti, tametſi infarctas humore iocineris vias expediant, & à vitiis liberent. Porrò an ſtomacho noxia ſint, an vtilia, an aluum molliant, an adſtringant, nullum huius rei certum habere teſtimonium ſcribit Galenus. Cuius ſententiæ refragatur Auicenna, qui cum palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro ſecundo hac dicendi ratione vtitur, his ferè verbis: Inquit quidam, non inuenio, quòd Piſtacia ſtomacho proſint, aut ſanè officiant: ego autem dico, quòd nauſeam diſcutiunt, & ventriculi os roborant. Argumento eſt ſubamara, ſubauſteraq; qualitas, quæ guſtu in iis deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum ſecuti piſtacia exhibent, ſed ad iecur ipſum, ventriculumq; roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiſcent: quin & ad conciliandã venerẽ, & ad pinguedinẽ inducendã, macie & maraſmo affectis cõmẽdant. Stomacho amica ſunt deuorata, aut ex vino pota. Proſunt cõtra ſerpẽtiũ morſus. Tabidos & ſuppuratos iuuãt.

Terebinthus Indica Theophraſt.

Quibuſ-

Quibuſdam in locis piſtaciorum ſyluestrium nomine appellantur cuiuſdam arboris fructus, quam Plinius libro, & cap. 16. STAPHYLODENDRON nominat, etſi à piſtacijs effigie, & ſapore plurimum diſsideant. Planta hæc humilis eſt, folio ſambuci, materie admodũ imbecilli: floribus albicantibus racematim dependentibus, quemadmodũ & fructus: qui quibuſdam in folliculis prouenit, rufo colore, ciceris ferè effigie, maior tamen: in quo ſubuirens nucleus includitur, ſapore dulcis: ſed nauſeam commouens. Prouenit in ſyluis & frutetis. Neminẽ habeo, qui de horum viribus & facultatibus ſcripſerit: verùm cum nauſeam moueant ſi copiosè edantur, vomitiones eadem mouere poſſe non dubitamus. Sapore piſtacijs ſimiles ſunt Pinei nuclei, qui in ſtrobilis includuntur. Hi enim (vt loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant ſuccum ſed craſſum, tametſi ægrè concoquantur. Verùm ſi Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, reſoluunt, ac impinguant. Proſunt præterea plumonum vitijs, purulenta excreantibus, & tuſſi moleſtatis: ſed priuſquam edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin ventriculum lædunt. Semen augent, & venerem excitant. Renes & veſicam non modò expurgant, ſed etiam roborant, eorumque vlcera prohibent: vrinæ ſtillicidio opem mirificè præſtant. Quam ob cauſam ſtrobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentiſsimo habentur vſu ad huiuſcemodi affectus. Quæ nuces Græcè Πιϛάκια, Latine quoque Piſtacia, & Piſtacea appellantur: Arabicè, Puſtech, aut Feſtuch: Officinis & Barbaris, Fiſtici: Italis: Piſtacchi: Germanis, Welſch Bimpernüßlein: *Hiſpanis, Albotigo: Gallis, Piſtaches. Bohemis, Piſtacya. Staphylodẽdron, Italis, Piſtaci ſaluatici: Gallis, Piſtaches ſauuages: Germanis* Wild Bimpernüßlein.

Staphylodẽdron Plinij.

Nuclei pinei vires.

Nomina.

Piſtacia peregrina C.B. Terebinthus Indica Theophraſti: recentioribus Piſtacia & Piſtacium. II. Piſtacia Germanica. C.B. & Lon. Nux veſicaria, Trag. Dod. Staphylodendrum Plinij. Dod. gal. Geſ. hor. Lob. Cæſal. Tab. Cam. Lugd. Arbor vuæ, Anguillaræ. Piſtacia ſylueſtris, Caſtori. Coulcul & Hebulben Turcarum cum hac conuenire, ſentit Matthiolus in ſuis epiſtolis.

Κάρυον βασιλικόν. NVX IVGLANS. CAP. CXLI.

NVces Iuglandes, quas nonnulli Perſicas vocant, ſunt difficiles concoctu, ſtomacho inutiles, bilioſæ, capitis dolorem inferentes, tuſsientibus inimicæ: vomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta verò, & caricis præſumptæ, & à ſummo cibo, venenis reſiſtunt, nec minus ſi á veneni hauſtu comedãtur: largius eſitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abceſsibus, luxatiſque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cæpa autem, ſale, & melle, canis hominiſque morſui proficiunt: tormina, cum calyce ſuo peruſtæ, & vmbilico admotæ, ſedant. Putamen combuſtum tritumque, in oleo & vino infantium capite peruncto, nutrit capillum, alopecias replet. Siſtunt menſes nuclei uſti, ſi triti ex vino admoueantur: ijdem è veteribus illiti carbunculis, gangrenis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati & impoſiti, præſenti ſunt remedio. Nucibus tuſis oleum exprimitur. Recentes ſtomacho innocentiores ſunt, vtpote ſuauiores: itaq; allio miſtæ eximunt acrimoniam: liuores in corpore illitu tollunt.

I. NVX IVGLANS.

Nucum Iuglandiũ conſideratio & hiſtoria.

NVces Iuglandes, quæ in communi ſunt vſu, itemque arbores, à quibus eduntur, omnibus vulgò notiores ſunt, quàm vt à nobis repræſentari debeant, cùm nulla arbor Nuce vbique frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quaſi Iouis glandes, interliſis litteris appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas eſſe, plures tradidere auctores. Quippe cum homines primum glandibus tantùm diu victitaſſent, inuenta tandem arbore, quæ nuces ferebat, deguſtato nucleorum ſapore, horumq́; dulcedine mirũ in modũ allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere. Iuglandium arbor prægrandis ſpectatur, caudice procero, ac craſſo, ramis multis, ingentibus, & longè lateque ſeſe diffundentibus, libro veſtitur cinereo, craſſo, ac rimoſo: radicibus nititur prælongis, robuſtiſque. Frondibus pluribus vtrinque ab eodem pediculo exeuntibus, vt in Fraxino, oblongis, & grauiter olentibus. Vere inchoante in ipſa prima germinatione, iulos edit, ſiue paniculas, quæ breui flacceſcentes decidunt: tum ſuper horum pediculo flos emergit herbaceus, totidemque caliculacea tegumenta, quot flores petiolo contrahuntur, ſinguliſque his ſingulæ includuntur nuces, duplici obductæ munimento, & (vt Plinius inquit) puluinato calloſo primùm calyce, mox ligneo putamine. Criſpo intus nucleo, quadripartitoque, calloſa intercedente membrana. Genera Iuglandium plura, quæ cum forma, tum putaminis duritia, fragilitateque dignoſcuntur. Præſtant oblonga, putamine albicante ac fragili, albo intus nucleo, putamini haud hærente, & guſtu dulci. Iuglandes aquas odere, montes amant algoris cupidæ. Leguntur inchoante autumno, perticis excuſſæ, & ſiccantur vmbra, exuto exteriore indumento. Proueniunt vbique in campis & collibus.

Iuglan. deſ.

Iuglandis vires ex Gal.

De ijs diſſerens Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adſtrictionem quandam poſsidet: cæterùm euidentem, multamque in nucis putamine recenti pariter & ſicco: proinde eo tinctores quoque vti ſolent. At nos eius expreſſi ſucco ſimiliter, vt mororum, & ruborum in melle decocto, vice ſtomachici medicaminis vtimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti ſucci conuenire cenſentur. Porrò nucis ipſius id, quod edendo eſt, oleoſum eſt, & tenue: itaque ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur, quamobrem

oleum ex eo inueterato exprimere liceat: tunc ſanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægylopas ſanant, ac nonnulli ad νευρότρωτα *hoc eſt, neruorum vulnera vtuntur. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus ſic inquit: Habet Iuglans & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis proceſſu marceſcit, degenerante tota eius ſubſtantia in pinguem ſuccum, adeò vt cibo prorſus fiat inidonea, quòd veteri oleo, ſua pinguitudine adſimilis appareat. Viridis autem, atque etiàmnum humida, neque adſtringentis qualitatis, neque oleoſæ conſpicuè eſt particeps, ſed magis eſt quodammodo* ἄποια *id eſt, qualitatis expers: quod ſaporis genus aqueum (vt dixi) vocare conſueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, ſtomachoque vtilior eſt, & multò magis, ſi vna cum caricis edatur. Proditum autem eſt à pleriſque medicis, ſi ambo hæc cum ruta ante alios cibos ſumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi poſſe. Conſtat præterea humidas deiectioni magis, aridas verò minus conuenire. Non pauci quoque cum garo iuglandes præſumunt, ventris ſubducendi gratia. Ad hoc autem virides aptiores ſunt, vtpote quæ adſtringentis qualitatis minus participes ſunt. Quin & aridarum quoque, vt prius in aqua fuerint maceratæ (vti nonnulli faciunt) ſimilis, ac viridium facultas habetur: hæc Galenus. Nuclei vſti alopeciis impoſiti præſenti ſunt remedio, recentes ſtomacho innocentiores ſunt, & illitæ liuores auferunt.*

Iuglandes cõditæ.

Cæterùm Iuglandes virides decerptæ menſe Maio, vel Iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, ſaccharo vel melle aſſeruatæ, ſtomacho vtiles euadunt, & ori non ingratæ.

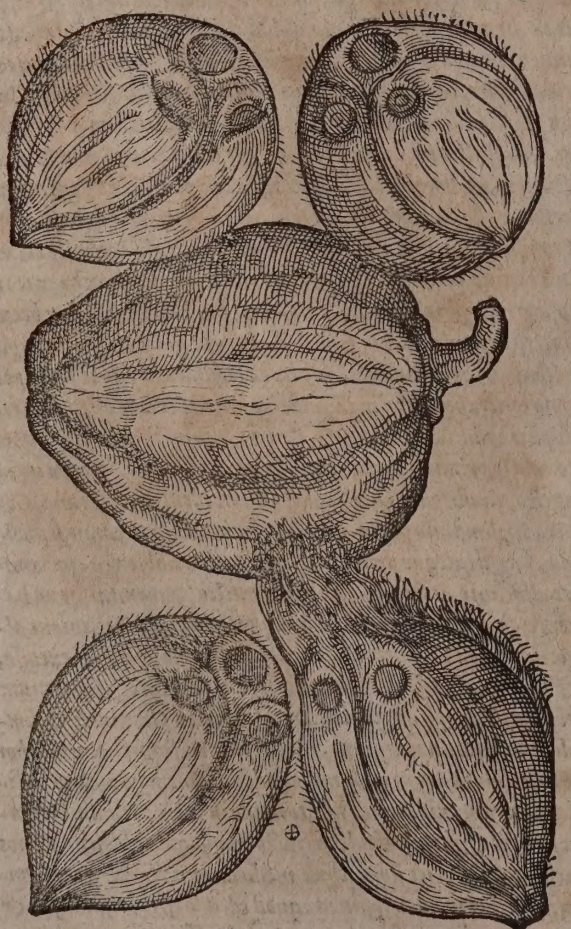
Iuglandiũ vires Matthiolo.

Iuglandium iuli, qui menſe Martio prima germinatione erumpunt, ſicci & in puluerem contriti, & ex vino albo poti drachmæ pondere, fœminis ſtrangulatu vuluæ affectis mirificè proſunt. Fit quoque è nucibus oleum, quo ad lucernas vtuntur Inſubres, quinetiam pictores & fabri lignarij, vbi ſplendorem ſuis operibus addere volunt. Hauſtum hoc quinque aut ſex vnciarum pondere, flatus potenter diſsipat, quo fit, vt in coli affectibus à flatu genitis plurimum afferat auxilij. Illitum tumores diſcutit & contractos neruos emollit, addita præſertim calce lota: antiquam verò ſcabiem ſanat. Ineſt quoque iuglandibus nucibus propria quædam, & peculiaris facultas ad remoratos menſes ciendos, adeo vt ego facto periculo, non parùm fuerim demiratus, & præſertim vbi cætera medicamenta, quæ ad hoc munus obeundum præſtantiora cenſentur, nihil mouerant. Macerantur itaque ad id in aqua iuglandes nuces cum ſuis putaminibus quouſque remollitæ, atque humefactæ eorum nuclei à contegente membrana perinde ac virides expoliari poſsint: ſumuntur deinde expoliati nuclei & conduntur macerandi in aqua vitæ præſtanti, & poſt duos dies præpurgatis prius fœminis, nuclei duo vel tres integræ nucis, quotidie dantur mane ieiunis deuorandi, decem continuis diebus, ante tempus menſtruæ fluxionis. Sed quoniam ſermo nobis eſt de nucibus, cùm Dioſcorides, Galenus ac cæteri poſteriores Græci de Indicis, Myriſticis, Metellis, ac Vomicis nihil, quod conſtet, memoriæ prodiderint, hic ea non diſsimulanda putaui, neque alienum duxi recenſere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam hiſtorijs ſum conſecutus. Sed primo de Indicis dicamus.

Nucis Indicæ conſid.

Nuces igitur INDICAE, *myropolis omnibus vulgatiſsimæ, fructus ſunt arboris cuiuſdam (vt Mauritani auctores ſunt) palmæ effigie prægrandes, magnorum melonum inſtar, de arbore dependentes: namque magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore conſtat in atrum rufeſcẽte, ſubdurus, tenax, calloſusque, intus verò villoſa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fathiſcit. ſubtus eſt putamen triquetrum, villoſum, barbatumque, cornu inſtar prædurum, anteriori parte humanam fere faciem referente, eiuſdem ferè coloris nucleum continens, oui anſerini magnitudine, intus concauum: ſubſtantia illi pinguis, craſsitudine ſemidigitali, duriuſcula, tenax, calloſaque, albicans, ſapore dulci, butyrum referens: tenui, ſed aſpero obtecta cortice, putaminis colore. Prouenit hæc arbor copioſa in India orientali, vnde ad nos affertur. Probantur recentes, eæque præſertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: ſiquidem hoc argumento recentiores facilè cognoſcuntur.*

II. NVX INDICA.

III. NVX MYRISTICA.

Excal-

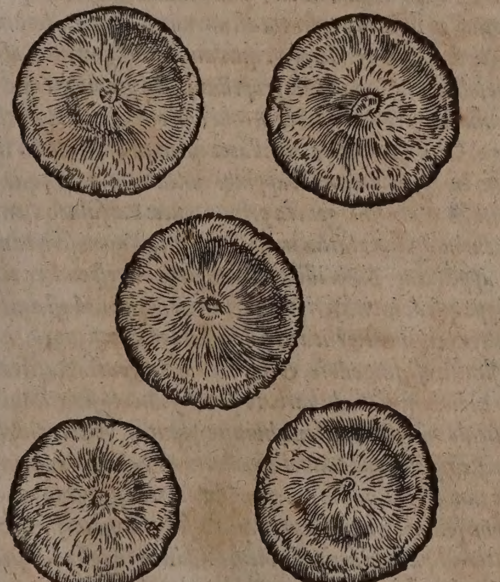
Excalfaciunt ſecundo abſceſſu, humectant verò primo, emolliunt, læuigant, & dolores ſedant. In cibis ſumptæ, etſi noxium admodum ſuccum non gignant, ventriculo tamẽ laborẽ inferunt: Additur nucleus à tenui cuticula repurgatus, in medicamentis, quibus extenuata corpora refocillantur. Iidem ſemen augent, & venerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, vtiliter hæmorrhoidum doloribus inungitur, oleo præſertim admiſto, quod è perſicorum nucleis elicitur: per ſe illitum, lumborum & genuum dolores mulcet, & ventris animalia pellit. Quod verò recentes nuces preſſæ ſtillauerunt oleum, denſum eſt, candidum, & pingue: in ſumma ſubſtantia, qualitate, ſapore, ac denique facultatibus butyro non diſsimiles, ſed longè melius ſubminiſtrat alimentum. Præſtat idem inunctum ad neruorum dolores, quinetiam pectus lenit, non modo illitum, ſed etiam hauſtum. Raucedini opitulatur, macros impinguat, ſemen auget, & induratos articulos emollit. Nux Indica lætiore ſagina corpora reficit: idcirco ſtrigoſas mulieres mirum in modum impinguat, & ad craßitiem reducit: hactenus de Indicis. His ſuccedunt MYRISTICAE, quæ vulgo officinis ob odoris præſtantiam Muſcatæ, quaſi moſchatæ dicuntur. Hæ afferuntur ex India (referunt ij, qui Indica littora perluſtrarunt) & proueniũt copioſiſsimæ in inſula quadam nomine Badan: ibique eas proferunt arbores quædam noſtratibus perſicis haud abſimiles, anguſtioribus tamen folijs, ac breuioribus. Fructus noſtratibus nucibus adhuc in arbore exiſtentibus perſimiles ſunt. Siquidem primò craſſo, ac viridi cortice conteguntur, cui deinde ſubeſt nux ipſa, duro ſatis putamine occluſa, noſtra tamen tenuiore, Maci quem vocant, in reticuli modum circumueſtito, eoque fracto nucleus exit, quẽ myriſticam, moſcatamve nucẽ vocamus. Id quod palam faciunt myriſticæ nuces, quæ ſaccharo, aut ſiliquarum melle aſſeruatæ, integræ ex India ad nos conuehuntur. Has, cum ſuo tempore matureſcunt incolæ legunt certatim, & quàm quiſque poteſt vberius, quoniam ſunt ibi omnia communia. Arbores abſque omni cultu, ſuppeditante tantùm natura, ſuos fructus edunt. Myriſticæ nuces ſuo maci, tanquam rete comprehenſæ, Venetiis in officinis quàm plurimis viſuntur, duro putamine concluſæ, auellanarum modo, colore ſubnigro: quo fracto compactilis ſubeſt globulus nuclei vice, & is eſt nux Myriſtica, quam vſurpare ſolemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præſenſerint cariem: item ponderoſæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita vt adacta acu confeſtim è vulnuſculo exeat humor. Siccant (vt Mauritani ſcribunt) & excalfaciunt ordine ſecundo completo. Adſtringunt, oris ſuauitatem commendant, & fœtentis animæ virus commanſæ abolent: lentigines in facie emendant, viſum acuunt, ventriculum & iecur roborant: lienem abſumunt, vrinam cient, fluentem aluum ſiſtunt, flatus diſcutiunt, & frigidis quibuſcunq; vteri affectibus mirificè proſunt: & vt in vniuerſum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contuſis, & in cacabo calfactis, prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ inſtar concreſcit, fragrantiſsimum ſpirans odorẽ, neruorum & articulorũ diuturnis doloribus à frigore excitatis vtiliſsimus: quin & venereis inunctionibus maximè expetitur. Mulcet mirificè myriſtica nux ventriculi dolores, ſi trita decoquatur ex rhodomellis ſenis vncijs, & aquæ vitæ binis, quouſq; aqua euaneſcat. Namq; ſi huiuſce liquoris colati tria cochlearia quotidie dentur ieiunis, proculdubio iuuabuntur, vbi cauſa à frigidis oriatur excremẽtis aut à flatu. Præſtat eadẽ ad flatuoſos vteri cruciatus hoc modo: Coquitur vna craßiuſculè tuſa, cum matricariæ radicibus ex ſenis vncijs vini albi generoſi ad tertias: deinde percolatur decoctũ, & additis ſacchari duabus drachmis propinatur. Contra venenoſorum animalium ictum ex vino pota maximè præſtat. Myriſticas nuces veteribus Græcis ignotas fuiſſe illud fidem facit, quòd Theophraſtus, Dioſcorides, & Galenus earum, quod in ſuis monumentis equidem legerim, nuſquam meminerint. Quare & hic quoque aſſerere non dubitauerim, macerem (vt in eius mentione iam ante diximus) Dioſcoridi, & Galeno myriſticæ nucis florem eſſe nequaquam. Nam ſi ad

Oleum ex nucibus Indicis.

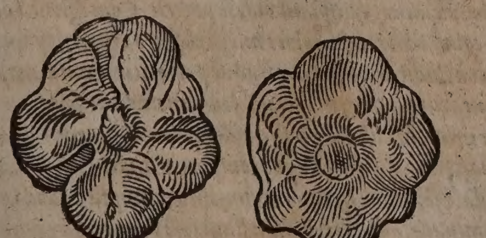
Nucis Myriſticæ conſid.

Myriſticarũ vires.

IV. NVCES VOMICAE.

V. NVX METEL.

VI. NVX METEL.

eos

Nuces vomicæ & metellæ.

eos floris cognitio peruenisset, veri quidem similimũ est quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates & naturæ dotes, nunquam scriptis dissimulassent. Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS & METELLAS vocant. Sed tam officinæ, quàm medicorũ vulgus, has magno errore confundunt, quod plerumq; legitimas vomicas metellarum loco vsurpent, & contra metellas nonnunquam vomicarum vice. Nam vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum esu canes necantur. Metellas verò quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, veluti paruis oculis per ambitum sunt refertæ. At eorum lapsus facilè deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum & album, auellana paulo maiorem nodosamq;. Quibus notis eas esse præditas constat, quas Selapsiariorum vulgus Metellas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis Metellis à Serapione descriptis, his verbis: Nucis metellæ arbor, vomicæ arbori non dissimilis fructum gerit mandragoræ oleosum, hirsuto cortice, sapore non iniucundo. Quæ notæ perspicuo adstipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant: eæ siquidem corticem habent hirsutum, oleosæ sunt & gustui non ingratæ: quin & facultatibus, non autem notis (vt quidam falso existimant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cum auctore Serapione quarto refrigerent excessu, ita vt drachmarum duarum pondere esitatæ interimant, minore verò mensura temulentiam faciãt. Quos quidem effectus præstare videmus non modo in canibus, sed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas Vomicas esse contendunt. Siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam lethalem vim eis adscribit, sed quod tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, vel sale haustæ, mirificè vomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego illas, quibus callosa tubera supereminent, nodiq; visuntur, oculorum ferè instar, legitimas esse vomicas: Metellas verò, quæ pressæ & hirsutæ canibus necandis aptissimæ habentur. Cæterùm nesciuerim ego, qua ratione ductus Leonhardus Fuchsius vltimo libello, vbi tantum stirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hispidos esse fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno volumine Stramoniam vocauerat. Quod prorsus reclamare videtur Mauritanorum sententiæ, à quibus harum historias accepimus. In quibus censendis, me antea in errore versatum esse, nunc primum intelligo. Credideram enim nuces, quas Vomicas seplasiæ vocant, genuinas esse Methellas, nec id tamen sine adstipulantibus indicijs. Atqui cum diligentius legerem apud Auicennam Nucem Methel crassis, ac breuibus rigere aculeis, & semen ferre Mandragoræ simile, non potui me ipsum non accusare. Siquidem non is sum, qui (vt multi faciunt) velim mihi potius, quàm veritati assentiri, & studiosæ imponere posteritati. Hinc itaque factum est, vt priore mea reuocata sententia, eorum prorsus inhæserim opinioni, qui nucem Methellam Stramonij fructum esse affirmant. Siquidem is præter id, quod nucis imaginem refert, & aculeis crassis, ac breuibus riget, mandragoræ etiam semen simile habet. Nec dubito, quin fructus ipse, ac etiam tota planta soporiferæ sint facultatis. Nam & ipsa plantæ facies solanis adeo similis, vt aliud nihil quàm ipsum repræsentet: verùm eius folia opiũ redolent, & odor illius grauis, id quidẽ manifesto indicare vidẽtur. Flores gerit albos, cõuoluului maioris, siue læuis smilacis æmulas. Fructus mespilorum magnitudine, circumquaq; aculeatus vmbilicatusq; viridi colore, in quo semen Mandragoræ simile. Seritur nunc passim in hortis, vt alia peregrina. Frigida est Serapioni excessu quarto, obstruit, mulcet, vomitiones ciet: pota quatuor granorum pondere cum vino fortem facit ebrietatem, duarum verò drachmarum pondere hausta, statim interimit, nisi succurratur epoto butyro calido, vomitu, & aquæ calidæ balneis cum brachijs tum cruribus adhibitis. Cæterùm hinc quoque conijcient alij, Vomicam nucem, quam vocant, non esse genuinam: quandoquidem (si Auicennæ, & Serapioni credimus) Vomica nux, Methellæ assimilis esse debet: sed aculeorum vice (vt Serapio inquit) nodis quibusdam referta. Quibus non solùm vulgaris vomica caret, sed nullam prorsus nucis faciem refert. Itaque hanc Caninam, non Vomicam posthac appellare licebit, quòd Canes deuorata, parua temporis mora interimat. Sunt & aliæ quædam nuces, quas quidam methellas putant, Myristicarum magnitudine & colore, suis nixi rationibus, de quibus quid in præsentia dicam non habeo. Cæterùm valent Stramoniæ nuces siccæ, in pulueremque contritæ, ex vino haustæ drachmæ pondere (vt quidam vir insignis mihi affirmauit) magno remedio ad colicos affectus, siquidem (vt ille ait) non solùm morbum facilè propellunt, sed prohibent quoque ne posthac affligat. Verùm ego huiusce medicamenti hactenus minimè periculum feci. Atqui non omnibus eadem est facies, quippe quod aliæ rotundæ sint, altera parte sessiles, aliæ oblongæ. Conteguntur hæ capillaceo quodam inuolucro, in acutum desinente, colore subflauo, vt quispiam videre poterit ex earum imagine, quam hic appingi curauimus, vt alij quoque Medicæ materiæ studiosi suam de his sententiam proferant. Tria nobis allata sunt genera prima. Nuces Farfalach Constantinopoli vocari eas, scripsit ad me Gulielmus Quaccelbenus, Medicus insignis, vt latius in Epistolis ante à nobis scriptum est. Ego verò has Indicas crediderim esse Auellanas, Serapioni Fausel appellatas. Nam illis omnibus notis correspondere videntur. Videtur hasce nuces rectè agnouisse Matthæus Syluaticus, quippe qui de his ita scriptum reliqerit: Fausel, id est Auellana Inda, est simillima nuci Muscatæ: nisi quòd pars vna est plana, altera eminentior, ita vt possit stare erecta, sicut calculus, qui in ludo dicitur pedes: in cæteris intus & extra nuci muscatæ similis est, sine odore, & sapore adstringenti. Nascitur hæc nux inclusa in quadam lanugine, seu potius capillaceo inuolucro Indicæ nucis modo barbato, simili folliculo serici. Multoties fertur inter alias species à Calicut, & ego vidi ipsam in suo folliculo: hæc ille. Auellanæ huiusce planta, (vt Serapio est author) est similis Neragil, id est Nuci Indicæ, proceritate tamẽ minor. Refrigerat quæ Fausel appellatur & valenter adstringit: proinde membra corroborat, confert calidis morbis quibuscunque tam bibita, quàm exterius illita. Decoquitur in vino ad dentium dolores, & fluxionem, siquidem si eo calido foueantur, non solùm eorum dolores mulcet, sed commotos firmat, gingiuas laxas stringit, & fluxiones inhibet. Illinitur quoque vtiliter ad palpebrarum scabiem. Additur in collyrijs, quæ parantur ad oculorum inflammationem. Atqui præter id admirabile admodum est medicamẽtum aduersus dysenteriam, drachmæ pondere quotidie pota cùm succo pomorum Cotoneorum, aut cum vino rubro austero. Sed alia est Auellana Indica, quam mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus, rei plantariæ peritissimus. Siquidem hæc longè alia est, cum facie, tum magnitudine, vt ex eius imagine, quam hic appinximus, quispiam videre poterit. Contegitur hæc putamine exteriori cardamomi maioris putamini simili, sed duriore, compactiore, & colore magis obscuro: magnitudine Iuglandis, viridi adhuc putamine circumtectæ. In eo itaque Auellana concluditur, oblonga vtraque parte acuminata, dorso arcuato, & inferiore parte lata ac sessili, osse contecta duro, læui, castanearum colore, in quo nucleus concluditur solidus, eiusdem ferè figuræ, tenui albaque membrana circumuestitus, dulcique intus medulla, & ipsa quidem albicans. Atqui de eius facultatibus, nihil hactenus compertum habeo. Cæterùm, dum hæc scribo, altera quoque comparuit Indica Auellana, superiori longè minor, ab eodem Clarissimo Cortuso mihi Patauio missa. Est itaque hæc, suo tegumento exempta, quod læue molleque est, colore subpallido, nec folio Palmæ crassius, glandis acuminatæ, aut Myrobalani flaui ferè figura, duro putamine, colore vulgaris Auellanæ, oblongo intus nucleo, pumilam amygdalam referens, vt ex eius hic imagine omnibus palam fiet. Afferuntur ex India vna cum Myristicis nucibus. Sed quoniam scribenti mihi de Nucibus omnibus, ANACARDIA sese

obtulere

VIII. AVELLANA INDICA.

IX. NVCVLA INDICA.

XI. ANACARDIVM.

obtulere Græcis veteribus ignota, cùm & ipſa in officinarum vſu expetantur, de eis quoque verba facere ex Arabum teſtimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (vt teſtis eſt Serapio) fructus cuiuſdam arboris, auicularum corculis nō diſsimiles, vnde & nomē, colore etiamnū cordis modo rufeſcente, cū ſcilicet de arbore decerpuntur. Ineſt ijs liquor mellis craſsitie ſub cortice reſidens, ſanguinis modo rubicundus, ſub quo eſt & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Naſcuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio exceſſu. Præſtat in medicina liquor, etſi myropolæ cōmuni errore & cortice, & nucleo vtantur. Anacardia (vt aiunt) labantes reuocant ſenſus, memoriæ iacturam reſarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida cauſa attulerit, auxiliantur: nihilominus ſanguinem exurunt, & cutim vlcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia ſunt, cùm & adurant, & deleteria facultate non vacent: cui tamen remedio eſt lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expreſſum. Anacardij mentio, & vires.

Hactenus de varijs nucibus, nunc earum nomina ſunt nobis reddenda. Nuces communis vſus Græci vocant κάρυα βασιλικά: Latini, nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leuz, aut Giauzi: Itali, Noci: Germani Nüſſe vnd Welſchnuße: *Hiſpani, Nœzes: Galli, Noix. Nux verò, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis, κάρυον ἰνδικὸν appellatur: Latinis, Nux Indica: Arabibus Neregil, Dabig, ſeu Giauz ialhēd: Italis, Noce d'India: Germ.* Indianiſche Nüß: *Hiſp. Noez de las Indias: Gallis, Noix d'Indie. Nux deinde, quæ μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικὸν, ἢ κάρυον ἀρωματικὸν Græce, Nux myriſtica, aut Nux moſcata Latinè dicitur: Ieuzbaue, Iusbague, ſeu Giauziban, Arabicè: Noce moſcada, Italicè:* Moſchat Nuß, *Germanicè: Noez de eſpecie, Hiſpanicè: Nois muſcades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, ſeu alkee, Officinis ac Barbaris Nux vomica, & Italis Noce vomica nominatur. Nux denique Arabica voce Leuz alrachaba dicta: Latina Nux metella: Recentioribus Stramonia: Barbara, Nux Methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Auellanæ Indicæ, Italis, Nociuole d' India. Quod autem ἀνακάρδιον Græci, Latini item Anacardium dicunt: Arabes, Baladar, ſeu Beladur: Hiſpani, Anacardo.* Nomina.

Nux de quibus dicatur.

Nux: quemadmodum βαλάνου glandis, ita τοῦ καρύου nucis nomine permulti fructus nominantur: ſiquidem Athenæo auctore, Attici omnes fructus lignoſo cortice incluſos κάρυα nominant. Κάρυα quod caput odoris grauitate offendāt Plinio. Nux perſica & baſilica, quòd è Perſide à Regibus ſit translata. Huius aliquot differentiæ à magnitudine & corticis duritie: ſunt quæ á magnitudine malis æquales Caballinæ dicuntur, aliæ mediocres, aliæ minores, ſic ſunt quæ ante feſtum Iohannis nec folia nec nuces oſtendant. II. Nux Indica, fructum aliqui cenſent Palmæ Indicæ, qua de re Garziam qui volet, legat: videtur in genere Caryotarum eſſe, quos Plinius Nicholaos appellat, aut quod Pateton nominat. Coccus Indica, Lac. Nux Indica, Cord. hiſt. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Tab. Cæſ. Palma Indica, Garziæ, Lugd. in append. cui & Elephantis. Aiunt referente Cæſalpino, creſcente nuce colligi humorem ſub extimo inuolucro inter ſtamina, qui nuce perfecta aquę roſaceę ſimilis effunditur, menſura terni calicis ex ſingulis nucibus, qui in potu ſit ſuauis. Arborem tradunt Palmæ ſimilem, cuius folia per ſex menſes aquam contineant: ramos primos vere amputari, mox largè, vt ex vitibus lachrymas exſtillare, quæ vaſis excipiuntur, vt pro vino vtantur, at triduo aceſcere: liquorem verò percoctum in melleam ſubſtantiam tranſire. Huius eſt & altera ſpecies, quæ minor & Cuci Theophraſti à Cordo cenſetur: Nucula Indica quibuſdam. III. Nux moſcata, videtur Nux Indica Aetij, cuius etiam in ſuffimento moſcato meminit. Variat fructu oblongo & rotundo: quę oblongo eſt, mas cenſetur, & à Cordo in hiſt. Nux moſchata maſcula vel maior dicitur, eſtq; guſtu adſtringente, odore ferè nullo, carioſa magis, minus oleoſa, affectibus ventriculi & capitis commodior.

Nux Indica.

Nux moſcata.

Auctor

Auctor eſt Acoſta in Moluccis humiles eſſe & fructu puſillo naſci. Triplici donantur cortice, cortex exti-
mus quibuſdam Narcapthum Dioſcoridis cenſetur: medius verò, qui reticuli inſtar fructui circumijci-
Nux vomica.
tur, Macis dicitur: tertius nucem quam in Officinis habent, continet. IV. Nux vomica (quod vomitum ci-
eat) officinarum: hanc nec veram vomicam, nec methellam eſſe Anguillara putat. Nux metellà vera, vo-
mica officinis, Lonic. Nux metella, Lac. Nux vomica, Lugd. Tab. Cord. hiſt. cui & Canina. Nux metel
vulgo, & Fungus oriẽtalis Cæſalpino, verba aſteriſcis incluſa ex ſecunda commentariorum editione adie-
Nux methel.
cimus, maximè propter vomicas officinarũ V. Hæc nux methel cẽſetur Lug. Nux vomica vera ſeu metella
officinarũ Lon. Nux vomica, Lacunæ: Hippomanes Crateuæ quibuſdã. VI. Quæ pro nuce Methel à Cõ-
mẽtatore propõitur, ad Solanũ, (licet Cardanus dubitet) referimus, cuius duo ſunt genera: alterũ fructu
Stramonia.
rotundo & ſemine albo: alterum fœtidum, fructu oblongo & ſemine nigro. Primum Solanum pomo ſpi-
noſo ſemine albo C.B. Stramonia ſeu pomum ſpinoſum, Trag. Stramonia, Dodo. gal. & fol. Geſ. hor. Lac.
Lon. Fuch. (cui & nux methel) Lugd. Stramonium peregrinum, Lycoperſicum Galeni, βαρυοκόκκαλον Dio-
donæi, Lob. Hyoſcyamus Peruuianus, Cordo hiſt. Solanum ſpinoſum, Lac. Tab. Hippomanes, Anguillarę
Geſ. hort. Nux methel Auicennæ, Tatonla Turcis, Paracocalon Græcis, corona regia, Nux impropriè, po-
mum verius, Mandragoris potius quàm Solanis adnumeranda, Solanum Romanum Monſpelij, Solani
pomiferi genus tertium, Geſ. hor. Nux methel ſiue Stramonia Alpino, Caſt. Cam. Malum ſpinoſum Sola-
num manicũ alterũ Dioſcor. cui caput oliuæ, ſed hirſutius tribuit & Theophraſtus ſimile fructui platani,
Solanum fœtidum ſpinoſum.
Nux methel Auicennæ Cæſalpino VII. SOLANVM fœtidum pomo ſpinoſo, ſemine nigro, vel Stramonia
fœtida nigro ſemine, planta eſt fruticoſa, humanam ſuperãs altitudinem, ex cuius radice fibroſa, alba, pro
ratione totius plantæ, parua, caulis exſurgit vnicus, craſſus, inæqualis, ſtriatus, viridis, bicubitalis, altiorue
antequam in varios brachietur ramos: hos folia cingunt ampla, quorum aliqua palmum longitudine ex-
cedunt & latitudine adæquant, quæ inſtar foliorum Xanthij laciniata ſunt, in acutiores tamen & longio-
res angulos deſinunt, viridia, venoſa, ex pediculis leuiſſimè villoſis dependentia, grauiſſimo & tetro opij
odore prædita, quem etiam non trita, ſed ſaltem veſtibus tranſeuntium mota emittunt. Flores in extremis
ramis dodrantales, ex calicibus quinquangulis viridi-
bus, oblongis prodeunt, colore albi, calathi inſtar inte-
gri, qui in acuminatos angulos deſinũt, in quorum me-
dio ſtamina quina, etiam ſena (quæ extra florem non fe-
runtur) quibus ſingulis ſingula capitula oblonga, alba,
vt in lilijs albis reſident, quæ puluere etiam aſperſa. His
ſuccedunt fructus copioſi, breui, anguloſo, craſſoque
pediculo inſidentes, ex rotunditate oblongi, nucem
iuglandem magnitudine æquantes: horum exterior
cortex viridis, vndique aculeis horridis cingitur, qui
exſiccatus, ſponte in quatuor ſecedit partes: in horum
medio fungoſa membranoſaque ſubſtantia, cui vndi-
que ſemina depreſſa, lenticulæ forma, multò quam
in altera Stramonia, quæ ſemine albo eſt, minora, tan-
ta copia infixa ſunt, vt pomum refertum ſit, quæ ante
maturitatem candida, matura verò atra exiſtunt & a-
mara. Naſcitur in Malauar vmbroſis locis & ſecundũ
aquas: noſtri in hortis colunt. Hoc primus Chriſto-
phorus Acoſta pictum propoſuit Daturæ nomine, ſic
enim Luſitani & la Burladora, hoc eſt, facetũ nominãt:
in Malabar Vnmatacaya: in Cauara, Datiro: apud Ara-
bes, Marana: apud Perſas & Turcas, Datula dicitur.
Germani Jgelkolben vnnd ſtinckende Stachelnüß vo-
cant. Maxima pars Medicorum ijs in regionibus legi-
timam Nucem Methel Arabum eſſe cenſent. An for-
tè Solanum manicum Dioſcoridis? Nuci metellæ con-
gener Cam. in Matth. Frigidam exceſſu tertio & ſic-
cam ſecundi fine conſtituunt: pernicioſa idcirco quali-
tate non caret. Seminis triti dimidiam drachmam ex
vino qui hauſerit, diu velut mente alienatus remanet,
aut ridens, aut eiulans, aut dormiens, aut alteri collo-
quens & reſpondens, omnium tamen poſtquam ad ſe

VII. SOLANVM FOETIDUM ſpinoſum.

redierit immemor. Si nimia ſumatur quantitate, interimet: licet Gentiles ad prouocandas vrinas cum
Pipere & folijs Betele id exhibere ſoleant: ſed alijs potius vtamur certioribus. Gentiles Medici ad curam
eorum qui ſumpſere vocati, vomitum prouocant, forteſq; ligaturas & fricationes adhibent, quæ ſi non
ſufficiant, balnea ex aqua calida præſcribunt ad ſudorem mouendum: Porró á vomitu Vinum propinãt,
cui Piper & Cinnamomum admiſcent. Semine per noctem in aceto macerato, dein exactè trito, vtiliter il-
linuntur herpetes miliares & eryſipelata ſerpentia, breui enim ſanari A Coſta monet. Sic & Radicis dra-
chma ex vino pota ſomnum profundum inducit, in quo varia inſomnia & miræ rerum facies obuerſan-
Auellana Indica.
tur. Huius adhuc duo ſunt genera quæ flore potiſsimum à prædicto differunt, ſiquidem colore ſint flauo
& ſecundum pediculos nonnihil rubent. Sed de his in hiſtoria. VIII. Auellana Indica hic proponitur
oblonga, cum ſuo inuolucro & eodem exuta: eiuſdem varietates aliquot adduntur: dicitur Areca Scalige-
ro, Vartomano, Lugd. Areca ſiue Faufel, C luſij: Faufel ſiue auellana Indica, Syluatico: Faufel, Serapioni:
Mehenbethene.
Frefel Auicennæ, Lugd. Faufel Garziæ, Lob. Areca Caſt. Tab. Nuci Indicæ affinis fructus Indis Areca ſiue
Faufel Cæſal. Auellana Indica Acoſtæ. IX. Nucula Indica Tab. Auellana Indica Lob. X. Mehenbethene,
Lob.

Lob. Tab. Lugd. Eſt etiam ex Auellanis Indicis XI. Anacardium (à cordis ſimilitudine & colore) Auicennæ & Serapionis Lug. Anacardium Cord. hiſt. Lac. Tab. Anacardus, Caſt. Cæſal. cui & Anacardium recentioribus Græcis, & Perſea fortè Plinij, Anacardum à Coſtæ.

Anacardium.

Κάρυα ποντικά. NVCES AVELLANÆ. CAP. CXLII.

NVces auellanæ, quas & leptocarya vocant, ſtomacho infeſtæ ſunt: ipſæ tamen tritæ, & in aqua mulſa potæ, tuſſi veteri medentur: toſtæ, & cum exiguo piperis potæ, deſtillationem concoquũt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe vrſi perunctus, alopecijs capillum reddit. Aiunt nonnulli vſta earum putamina, & in cineris ſpeciem redacta, cum oleo, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſyncipite.

NVX AVELLANA.

Auellanarum conſid.

AVellanæ nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ ſunt, quòd in Græciam (vt Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in vrbanarum, & in ſyluestrium genere numeroſæ reperiuntur. Cæterum ex domeſticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ ſunt: veruntamen oblongas & præſtantiores, & guſtui gratiores eſſe conſtat, & illas præſertim, quæ putamine vehementer rubent, & fractu minimè ſunt contumaces, quales ſunt Vicẽtinæ, quæ tam ſuaui ſunt ſapore, vt piſtacijs ferè comparari poſſint. Siquidem non omnibus Auellanis idem ſapor reperitur, neque eadem pulpæ gratia: ſiquidem aliæ prædulces ac manſu faciles, aliæ vero aſperiuſculæ, & ingratiores, & manſu duriuſculæ habentur. Oblongæ ſerius maturitatem ſentiunt, celerius verò rotundæ: quapropter illæ vegetiori ſunt nucleo, diuque perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris ſcatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta vbertate, vt eas rura ſaccis legant, vbi maturitatem ſenſerint.

Coryli hiſt.

Auellanarum planta, quæ corylus dicitur, raro procera ſpectatur, ſed quæ ab ipſis ſtatim radicibus numeroſos emittat caudices, vt fruticoſa ſit: arboreſcit tamen, è quibus in ſummitate rami exeunt frondoſi, ac virgis non breuibus, enodi materie. Folijs eſt Alno ſimilibus, latioribus tamen, criſpioribus, tenuioribusq; & in ambitu ſerratis. Cortice veſtitur tenui, albis maculis vario. Radicibus nititur minimè craſſis, altis tamen, viuacibus, ac robuſtis. Florere hanc arborem non videmus, ſed iulos emittere Autumno, quo tempore folia decidunt, longi piperis figura, dehiſcit is ineunte Vere ac defluit, cũ folia proſiliunt, tunc calyculacea tegumenta totidem quot iuli, ſupra pediculum exeunt, eorumque ſingulis nuces ſingulæ. Veſtitur Auellanæ nucis putamen, viridi calloſaque membrana, in extremitatibus tamen mollior, & fimbriata in barbæ modum protrahitur: quo fit vt quibuſdam hæ barbatæ nuces appellentur, etſi genus reperiatur haud barbatum, ſed adeo breui amictu, vt putamen anteriori parte nudum videatur. Nucleus primò molli calyculo innaſcitur, alba occluſus medulla, atqui ſubinde indureſcente putamine, is adoleſcit, tenui membrana circumplexus. Nuci nucleus quãdoque albus, quandoque purpurea veſtitus membrana, dulcis ferè Amygdalarum modo, ſed duriore pulpa. Domeſticæ habentur in hortis, vineis & viridarijs: Syluestres verò vbique proueniunt in ſyluis & ſecus itinera.

Auellanarum facultates.

Bilem nuces augẽt, & dyſenteriã faciunt, vberius deuoratæ. Tritæ tamen, & ex mulſa hauſtæ, tuſſi veteri medentur, & cum exiguo piperis hauſtæ deſtillationes concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe vrſi perunctus, alopeciæ capillum reddit. Putamina ipſa cruda in tenuem puluerem contrita, & ex vino auſtero hauſta drachmarum duarum pondere, diarrhœam cohibent, & alba fœminarum profluuia: verum ad hoc, ac etiam menſes cohibendos, ſunt qui magis præſtare affirment ſubrufeſcentem medullam, quæ putamini intus inhærens nucleum circum ambit. Aiunt nonnulli vſta earum putamina ac oleo excepta, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſyncipite. Obſeruauit ſimplex ruſticitas, ſerpentem prorſus obtorpeſcere, quæ Coryli virga percuſſa fuerit, & tandem emori: nec fortaſſe mirum, cum nux ipſa cum ficubus & ruta deuorata, venenis ac venenoſorum animalium morſibus reſiſtat. Oleum è nucleis expreſſum articulorum dolores inunctum iuuat.

Auellanarum vires ex Gal.

Auellanæ (vt memoriæ prodidit Galenus tum libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum, tum ſecundo de alimentorum facultatibus) plus habent eſſentiæ terreſtris, ac frigidæ, quàm Iuglandes: quin & plus præbent alimenti, ſiquidem denſiores ſunt, & minus pingues. Diocles auctor eſt, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in ventriculo ſupernatare, largius eſitatas caput tentare, innocentiores tamen eſſe virides, quàm aridæ.

Nomina.

Nuces, quæ κάρυα ποντικά, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis nuces Ponticæ, nuces Præneſtinæ, & nuces Auellanæ dicuntur: Arabibus, Agileuz, ſeu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haſelnüß: Hiſpanis, Auellanas: Gallis, Noiſilles Noyſette, & Melline: Bohemis Vuorcdi Lÿskouuy.

Auellana, quę Februarij fine communiter flores eleganter rubentes inſtar ſtaminum oſtendit, Heracleotica Theophraſto, quod ex Heraclea Ponti tranſlata: dicitur Nux barbata, Plinio: Nux auellana ſeu Corylus recentioribus. Alia eſt ſatiua, alia ſylueſtris. Satiua fructu eſt oblongo, rubro, hæc vera pontica veterũ: alia fructu rotundo, eoq; vel minore vel maiore, hæcq; eſt Auellanæ tertium genus Cordo in Dioſcoridẽ, & Nux auellana maior Lugdunen. dicitur. Eſt & Corylus Macedonica, cuius nuces in racemum congeruntur, monente Geſnero. Habetur & Byzantina pumila apud Cluſium & Tabernæmontanum.

Huc referendę ex Monarde Auellanæ purgatrices, quæ colore & forma nostris respondent, quæ in nouo orbe insula D. Dominici reperiuntur, & Ben magnum medicorum vulgus vocare testatur.

Μορέα. MORVS. CAP. CXLIII.

a Omnia exẽ. μορέα ἤδ' ἐσυ καμινέα. i. Morus siue sycaminea.

b Ca. κοιλίοις μαλακτικὸν, καὶ λυτικόν. i. aluum mollit & soluit.

MOrus arbor nota est: cuius fructus [b] aluum soluit, stomacho inutilis est, & facilè corruptionem sentit. Hoc idem præstat mori succus: decoctus autem æreo vase, atque insolatus, adstringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inolescit vis eius adiecto scissili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ semine, iri, & thure. Immatura mori poma siccantur, tusaque acinorum rhois vice, obsonijs miscentur, vt cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum resoluit: latas ventris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauserunt. Folia trita ex aceto illita, ambustis igni medentur: tinguntque capillum, vitium & fici nigræ frondib. simul coctis in aqua cœlesti. Succus foliorũ cyathi mẽsura potus, contra phalangiorũ morsus auxilio est. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptissimè in dolore colluuntur. Radix circiter messem incisa, facto ambitu scrobe, succum emittit, qui postride concretus inueniri solet. Is in dolore dentium efficax est: tubercula discutit, & aluum purgat.

I. MORVS. II. MORVS ALBA.

Mori consid. & historia.

Mori nigræ. descript.

MOri duo sunt genera, album videlicet, & nigrum, à fructuum colore ita appellata. Nam & nigra, & alba mora reperiuntur, quæ non solum colore, & magnitudine differunt, sed etiam sapore. Nigra Morus caudice plurimum est contorto, gibberoque ac nodoso, etsi nonnunquam satis spectatæ proceritatis reperiatur. Ramos edit crassos, in latum magis, quàm sursum spatiantes: libro vestitur crasso, lento, flexilique, cui materies subest robusta, & medullitus flaua. Radicibus nititur numerosis, magnis ac robustis, non tamen altè descendentibus, sed quæ cespite tenus in ingentem sese diffundunt longitudinem, & præsertim albæ mori, fortasse quoniam hæc amplior, altior, proceriorque semper quàm nigra habeatur. Nigræ folia latiora crassioraque sunt, & ambabus in acutum desinentia, & circumquaque serrata, quanquàm nonnulla, in vtraque moro, vitiginea quandoque spectantur. Nigra fructum fert rubi, grandiorem tamen & oblongiorem, sanguineo succo per maturitatem madentem, qui contactu manus & os inficiat: is primum viridis est, & subcandicans, dum adolescit rubeus & per maturitatem niger. Idem dum rubet acido adstringentique sapore degustatur, sed vbi maturuerit, adeo mitescit, vt dulcis ferè fiat, modica remanẽte austeritate. In alba autem baccæ minores habentur, quæ ante maturitatem subvirides factæ, austeriusculo sapore percipiuntur, vbi verò vltimam sensere maturitatis coctionem, melleam prorsus dulcedinem resipiunt, quo fit vt minime cum nigris facultate conueniant. Alba vbique scatet Italia, ac etiam Hispania: ad alendos bombyces sericeos tantùm sata. Nigra verò etiam vbiq; habetur, aut in hortis aut in viridarijs. Sapientissima antiquis Morus dicta est, quòd vltima inter vrbanas arbores germinare incipiat. Amat amœnos tractus. Materie constat vtili operibus quæ flexu constant, eique hac in re primatus datur. Aeternam arbitrantur ac validam, ideo furculas ex ea circosq; faciunt, vtunturq; ea in nauigiorum fabricis. Mora (vt prodidit Gal. lib. 8. simplic. medicam. item secundo de alimentorum facultatibus) matura quidem ventrem subducunt, immatura verò vbi aruerint, admodum restringunt. Itaque ad dysenterias accomoda sunt, item ad cœliacas, & quascunq; alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum succus ad oris medicamenta sit vtilis, propter eam videlicet, quæ inest illi, adstrictionem, neminem latet. Præterea ad alia cõplura particularia,

Morus alba.

Mori vires ex Gal.

que

quæ mediocrem expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, ſortita ſunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus miſtam aliquam vim obtinere videtur, ex reſtringente, & purgante compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò vt & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus reſtringens vincit, in folijs tamen, & germinibus quodammodo media vtriſque temperies eſt. Mora vbi primùm manſa fuerint, ingeſta citiſſimè tranſeunt, & alijs cibis ſuo veluti ductu viam ſtruunt, verùm ſecundo loco ſumpta, celerrimè alijs vnà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, ſi cùm eduntur prauo in ventriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Pauciſſimum miniſtrant alimentum ſimiliter atque pepones, haud tamē vomitum cient, nec ſtomacho, vt illi aduerſantur. De Moris autem, quæ rubi ferunt, libro 4. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius diſſeremus. Sed quoniam Mori folijs & veſcuntur, & aluntur vermiculi, latinis recentioribus Bombyces appellati, qui admirabili naturæ ſpectaculo, & miro ac ferè inexplicabili opificio nobis SERICVM vellus conficiunt, veniatque & ipſum in medicum vſum in Arabum medicorum antidotis, non præter rationem fore duximus eius hic vires (quandoquidem non inuenio è veteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) ex Serapione, & Auicenna deſcribere. De eo itaque ſcribens Serapio, Bombyx inquit (ita Serapionis verba latina reddidit Nicolaus Mutonus Mediolanenſis) aureis iam filis agglomeratis, obſcuroq; clauſa carcere, nec annuo vix ſpatio intacta folliculum roſtro cōtundit, ac protinus erumpit, vnde oritur Habriſen & Ken. Folliculo autem inſolato, vt Bombyx, Serùe extinguatur, ſericum aut ſeta inde efficitur: hæc ille. Cæterùm alterius, ac ſane diuerſi generis ſunt animalia, quæ à Seris populis aluntur ad Serica ſtamina comparanda, de quibus lib. ſexto quinque regionum veteris Græciæ ita ſcriptum reliquit Pauſanias: Sed enim quæ fila ad textrinam vſurpant Seres, ea è nulla ſtirpe ſunt. Naſcitur in eorum terra vermis, quē Serem Græci, ipſi longè alio appellant nomine: magnitudine eſt id inſectum dupla maximi ſcarabei, cætera aranei ſimillimum. Hoc Seres accuratè nutriunt, cellas illi tum æſtiuas, tum hybernas aptè fabricantes. Pedib. (habet vero octo, quot & aranea) ſub arboribus teſtile opus facit. Annos fere quatuor panico alitur: quinto demum (neque enim longior contingit vita) viridem apponunt arundinem, quo pabulo beſtiola illa maximè delectatur, eo ſatur ſagina rumpitur. Educunt inde è viſceribus ſtaminum volumina: hactenus Pauſanias. Bombycinum vellus (vt ſcribit Serapio) medicorum nonnulli in caliditate, & ſiccitate ſymmetrū poſuerunt. Cordi laudatiſſimum. Ipſum enim roborat, in eoq; ſanguinem expurgat, vnde medicamentis cordi potiſſimum conducentibus admiſcetur, præſertim compoſitioni ex Moſcho, Græcis Διάμοσχον inſcripta. Vritur, quò ſiccius redditum, læuigari, & tenuiſſimè comminui poſſit, quanquàm id nonnullis improbetur, ne vires per ignem minuantur. Cæterùm minutatim inciditur, admixtumq; vnionibus potiſſimum Succino & Corallio, facilè contunditur. Alij vim per coctionem extorquent, decoctoque à colatura in mortario, alicuc vaſculo, medicamenta ſole calente infundunt, quoad bellè macerentur, atque imbibantur facultatemque omnem attraxerint, indeque exiccant, & in vſum reponunt: nec plura Serapio. Scripſit quoque de Bombycini velleris facultatibus Auicenna, libro, de viribus cordis, his verbis: Sericum ex fortibus lætificantibus eſt, excellentius tamen eſt crudum, ſed quandoque cadit in vſum & coctum, potiſſimum ſi non fuerit tinctum: eſt autem calidum & ſiccum in primo: corroborat itaque cor ac etiam viſum quemadmodum & memoriam: quin etiam naturales operationes mirificè exhilarat, qua in re crudum eo longè præſtat, quod ignem fuerit expertum, tametſi coctum quandoque in vſum veniat, verùm antequàm in infectorum cortinis immerſum inficiatur. Excalfacit ſericum, reſiccatque ordine primo, exiccat, & attenuat ea naturæ dote, vt cor recreet, lætumque efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus: neque enim facultas vni tantùm aſſignatur ſpirituum generi in vna tantùm diſpoſitione, ſed ei proprium eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita vt ſpiritus tàm vitales & animales, quàm naturales reficere valeat. Cæterùm quamuis negauerit Auicenna decoctum ſericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos venire vſus, Meſues tamen in eo ſerapio, quod de pomis inſcribitur, id ſericum admittit, quod cocco legitimè ſit infectum. Idque ſimiliter inſerit in ea medicamenti compoſitione, quam Alchermes ipſe nuncupauit. Arbor, quæ μορέα ἢ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè, Moro. Eius fructus Græcis συκάμινον, Latinis Morum dicitur: Italis, Moro. Arabes vtrunque Tut, ſeu Thut nominant: Germani, Maulberbaum vnd Maulber: Hiſpani, Moras del moral: Galli Meurier & Meure.

Bombycis hiſtoria.

Seres Pauſaniæ.

Bombycini velleris vſus.

Nomina.

Morus Sycamine Theophraſto, ſatiua eſt & ſylueſtris, ſeu ratione fructus nigra & alba. I. Morus nigra fructu eſt maiore & ſuauiore, quæ in arborem excelſam excreſcit, aliquādo humilis remanet, & Chamæmorus dicitur, augmenti tarditate tantúm diſcrepans: diuerſa tamen eſt ab hac Chamæmorus cuius Cluſius in hiſt. Pannonica meminit. Dicitur recentioribus Morus & Morus nigra: in quibuſdam officinis, morus celſa ad differentiam fructus Rubi, quæ etiam Mora dicuntur. II. Morus alba ſiue candida, in qua folia inſtar foliorum vitis lacinioſa & ſinuata ſæpiſsime obſeruauimus in vrbe Patauina.

Συκόμορος. SYCOMORVS. CAP. CXLIV.

Sycomorum, aliqui etiam ſycaminum, id eſt, morum, vocant, cuius fructus ſycomorum etiam propter inefficacem guſtum, appellatur. Arbor eſt magna, fico ſimilis, a frondoſa, multo lacte abundans: folijs mori: pomum ter aut quater anno fert, non ramis, vt fico, ſed caudice ipſo, caprifico non diſsimile, dulcius groſsis ſine granis interioribus: quod non matureſcit niſi vngue, aut ferro ſcalpatur. Naſcitur plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus: vbi prouentu fœcundo reſtibilique iuuamentum adfert, cúm annonæ caritas premit. Pomum aluo vtile eſt, ſed perquàm exilem præbet alimoniam: ſtomacho aduerſatur. Succus primo vere tenera arbore antequam fructum ferat, eximitur, lapidis ictu ſummo cortice deſquamato: ſi enim altiore plaga violetur cortex, nihil effluet. Spongia aut vellere lachryma excipitur, quæ ſiccata, & in paſtillos coacta, fictili vaſe reponitur. Vis b ſucci emollit, & vulnera conglutinat, diſcutit collectiones concoctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra ſerpentium morſus, duratos lienes, ſtomachi dolores, & perfrictiones: celerrimè teredinem ſentit. Gignitur & in Cypro arbor genere diſtans, quæ cúm ſit vlmus, prædita tamen eſt folijs c ſycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, ſupradictis cætera ſimilis.

a Meum ità diſtinguit πολύκομον, σφόδρα ἐοικὸς τοῖς φύλλοις μορέα. i. folijs Moro valde ſimilis. At Cat σφόδρα refert ad πολύκομον. Illud verò, quod ſequitur. i. multo lacte abūdans, in omnibus exemplarib. deeſt. b ὀπός. i. liquor. c Meum συκαμίνῳ.

Sycomorus (vt Theophraſtus eſt auctor lib. 4. capite 2. de plantarū hiſtoria) arbor eſt moro noſtrati ſimilis, quippe folio magnitudine, aſpectuque proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, ſed

Sycomori hiſtor. ex Theophraſto.

I. SYCOMORVS.

II. SYCOMORVS SEV Ficus Cypria.

III. PSEVDOSYCOmorus.

mis, sed caudice pomũ parit magnitudine ficus, & visu proximum, succo atque sapore caprificis sanè simile, verùm lõgè dulcius, granisque internis omnino carens, multitudine numerosius, maturescere nequit nisi scalpatur. Scalpitur autem vnguibus ferreis: & cùm scalpta poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodem loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa. Lactuosa arbor admodum est, & materies (quòd sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit. Hæc inter cæteras arbores id sibi proprium vendicauit, quòd cæsa continuò viret, neque siccatur vnquam, nisi aqua obruatur. Eaque propter & lacubus, & stagnis demergitur madefactaque in profundo siccatur, cumq́ꝫ sicca omnino fuerit, superfluitat atq́ꝫ innatat: hactenus Theophrastus. Hanc quam appingi curauimus, Sycomori imaginem misit ad me clarissimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus, Vlysses Aldrouandus Bononiensis, vir quidem non solum doctrina, sed etiam liberalitate, & humanitate præclarus.

Sycomori mentio ex Gal.

De Sycomoro disseruit Gal. lib. 2. de alim. facultatibus, vbi ita scriptum reliquit: In Alexandria Sycomori plantam vidi vna cum fructu, paruæ, candidæque ficui adsimilem. Is fructus nullum habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis est particeps, estque facultate humidior quodammodo, ac frigidor, veluti mora: quinimmo inter mora ac ficus medium iure quis ipsum collocarit, atque hinc nomen ipsi inditum esse mihi videtur.

Vulgaris error.

Ridiculi namque sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, quòd paruis ficubus assimiletur. Ipsius autem nascendi ratio ab alijs arborum fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis, caudiceq́ꝫ enascitur. hæc Gal. Sycomoro similis

est (vt

eſt (vt loco citato memoriæ prodidit Theoph.) quæ in Creta vocatur Cypria ficus: nam & ipſa fructum edit, caudice, ramiſq; craßißimis. Differt tamen a priore, quod germen quoddam emittit ſine vllis folijs, radiculæ ſimile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiuſq; folia vlmũ repræſentant. Quater anno fructum fundit, ſed nullum ad maturitatem perducit, niſi pomo ipſo immaturo inciſo, emiſſoq; lacte. Dulcedo ficubus non abſimilis, & interna großis planè conueniũt: magnitudo autem pruni eſt: hæc Theophraſti verba. Quæ ſanè maximo ſunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam eſſe. Cæterùm apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum eſſe, quæ plerunque viſitur in monachorum clauſtris vulgo vocatis, & in templorum plateis, vbi mortuorum cadauera humãtur, nuſquã aliàs in Italia (quod ſciuerim nouerimq;) hæc plãta ſpõte naſcitur. Arbor eſt procera, folijs vulgaris loti lõgioribus, & in acutum deſinentibus. Baccas edit virides, è cuius baccis monachi verticillos factitant, quibus funiculo traiectis mulieres ſuas numerant preces. Hanc (vt Bellunenſis caſtigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleteriæ facultatis participem eſſe prodit Fen ſexta quarti, vt latius lib. 6. dicemus. Arbor, quæ Συκόμορος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, ſeu Giumeizi: Italis, Sicomoro, & Fico d Egitto: Bohemis Moruße. Pſeudo ſycomorus, Italis, Sicomoro falſo: Mauritanis, Azadaracht.

Vulgaris error.

Azadaracht.

Nomina.

Sycomorus duplex à Dioſcoride & Theophraſto proponitur: altera fructum ex caudice ramiſue grandioribus emittit, hæcque AEgyptia eſt ficus: altera ex trunco germina ſine folijs emittit, quibus ficus adhærent, & hæc Cypria eſt ficus. I. Sycomorus ſeu ficus Ægyptia, Caſt. Lugd. Rauuolf. Sycomorus in Ægypto, Cord. in Dioſc. Sycomorus, Lac. Lon. Dod. gal. & fol. Lob. Alp. Tab. Sycomorus veterum, Ficus Pharonis vulgò in Syria, Morus Ægyptia Theophraſti, Geſ. hor. Sycamine Theophraſti, Cæſ. II. Sycomorus ſeu Ficus Cypria, Sycomorus in Cypro, Cord. in Dioſc. Ficus Cypria, Rauuolfio, & ex eo Lugd. In hanc claſſem referas Ficum Indicam Theophraſti, de qua ex Cluſio Lugd. & Taber. & Mangle Ouiedi videtur. Sic & Ficus Nigritarum, folijs ficus, fructu duorum pedum, ſemine fabæ magnitudine, figura renis: apud Theuetum, ex quo Lugd. hiſtoria ſumpſit. III. Pſeudoſycomorus, ſeu Zizyphus candida. Sycomorus Italorum male, Cord. in Dioſcorid. Azadarecht Auicẽnæ, Sycomorus falsò Monachis. Siliqua Bellonio, Sebaſtum ſeu Mixus alba quibuſdam, alijs Laurus Græca Plinij, Geſ. hor. Zizypha candida Monſpelienſium Lob. (cui & arbor Paradyſi Luſitanis) Lugd. Azedarach, Dod. Azadarac, Arbor ſancta Monſpelienſibus, Lotus alba Pelicerio, Cluſ. hiſp. Pſeudoſycomorus Tab. Caſt. cui & ficus Ægyptia falſa, Piſtacia ſylueſtris: Tuber Cæſalpino.

Σῦκα. FICI. CAP. CXLV.

FIci maturæ recentes ſtomachum lædunt, aluum ſoluunt, ſed facilè contracta ab eis fluxio ſiſtitur: ſudorem euocant papulasque, ſitim ſedant, calorem reſtinguunt. Siccis natura excalfaciendi, a vires alunt, ſed ſitim magis ſtimulant, aluo vtiles: rheumatiſmis ventris, & ſtomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, veſicæ, & ijs, quos longa valetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptiſsimæ: feruefactæ cum hyſſopo, & potæ, thoracem purgant: tuſsi veteri, diuturniſque pulmonum vitiis cõueniunt: aluum molliunt tuſæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonſillarum inflammationibus gargarizatu prodeſt: b cum hordacea farina cataplaſmatis miſcentur, & in muliebres fotus cum fœnogræco, & ptiſana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias diſcutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, ſi cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento ſutorio, deploratis fere tibiarum fluxionibus, & cacoethicis vlceribus medentur: quin & cum vino decoctæ addito abſinthio, & hordeacea farina, vtiliſsimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato ſanant perniones, prurigines, ſonitusque, ſi crudæ terantur, & ſinapi, liquoreque aliquo exceptæ auribus inſtillentur. Tam ſylueſtris, quám ſatiuæ fici c lacteus ſuccus coaguli modo lac contrahit, concretumque diſſoluit, vt acetum: exulcerat corpora, meatus aperit: ſoluit aluum, vuluam recludit cum detrita d nuce Græca potus: menſtrua ciet cum luteo oui appoſitus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplaſmatis cum farina fœnigræci, & aceto vtilis: lepras, lichenas, vitiligines, vitia cutis in facie, pſoras, vlcera in capite manantia, cum polenta expurgat: inſtillatus plagæ percuſsis à ſcorpione, venenatorum ictibus, & rabioſi canis morſibus auxiliatur: prodeſt dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus verrucarũ informicationes tollit cũ adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idẽ præſtat ſuccus è teneris ramis ſylueſtris fici, qui lacte prægnantes, ſilente adhuc oculo, tuſi exprimuntur, & ſiccatus in vmbra reponitur. Et lac, & ſuccus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulnei, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis ſoluat, ſi inter coquendum ficulneo ſurculo, ſpathæ loco, moueatur. Groſsi, quæ erinei nonnullis vocantur, coctæ illitæ, ſtrumas, nodosque omnes emolliunt. Crudæ e formicas, verrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem poſſunt. Illita cum ſale, & aceto vlcera in capite manantia, epynictidas, & furfures ſanant: ijs f ficoſæ extuberationes, & palpebrarum ſcabritię perfricantur. Nigræ ficus, folijs cauliculisque, candidæ vitiligines perunguntur: faciunt ad canum morſus, g & vlcera, quæ ceria, id eſt fauos, vocant. Groſsi cum ſylueſtris papaueris foliis oſſa extrahunt, furunculos cum cera diſcutiunt: contra muris aranei morſus, & ſcolopendræ venena, cum eruo & vino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam ſylueſtris, quam ſatiuæ lixiuium, crematis ramorum cauliculis, quod ſubinde macerari opus eſt, & inueteraſcere: ſiquidem inter cauſtica intelligitur. Gangrænis prodeſt, namque expurgat, & conſumit, quæ excreſcunt, eoque ſic vtendum eſt: ſpongia aſsiduè hoc lixiuio imbuta ſuperponitur. Interdum dyſentericis, & in fluxiones vetuſtas, h & ſinus cuniculatim exedentes, magnoſq;, inſtillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras cõmittit, non ſecus atq; emplaſtra, quæ cruentis vulneribus inijciuntur, enæma vocant. Bibitur ad diſcutiendum ſanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulſa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cœliacis, dyſentericis, per ſe cyathus datus prodeſt: neruorum vitiis, conuulſonibus, commodè illinitur ex oleo, vtpote quod ſudores moueat: aduerſus gypſi potum, & phalãgiorum morſus bibitur. Hæc eadem præſtant reliqua lixiuia, præſertim quernum: omnia tamẽ adſtringunt.

a Meũ τρόφιμα. i. nutiũt.

b Meũ & Ca. καὶ εἰς τὰς ὠμὰς λύσεις μίγνυται. i. admiſcetur & hordeaceæ farinæ.

c Meũ ὀπὸς. i. liquor.

d Meũ μετὰ ἀμυγδάλυ. i. cum amygdalo. ſed Cat. σὺν ἀμύλῳ i. cum amylo.

e Meũ μυρμηκίας. i. formicas, tãtum habet.

f Meum. συκώδη καὶ τὰ τραχέα τῶν βλεφαρῶν. i. ficoſæ, & aſperæ palpebræ. Cat. καὶ τὰ βραχέα. i. breues.

g Addit Cat. σὺν μέλιτι. cum melle.

h Meũ κόλπων ὑπονόμων καὶ μεγάλων ſinus cuniculoſos & magnos.

I. FICVS.

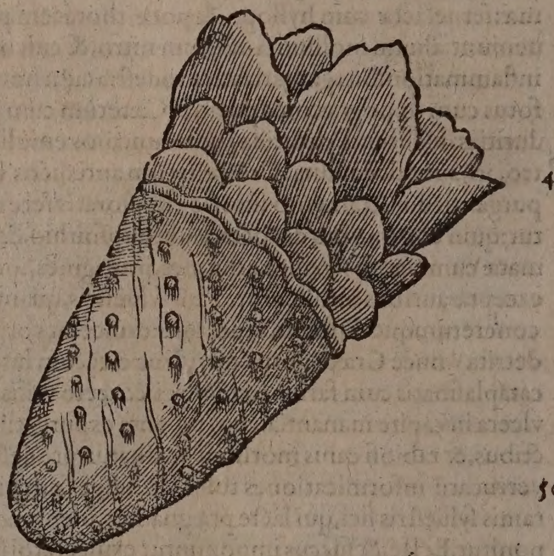
II. CHAMAE FICVS.

III. FICVS INDICA.

FICVS INDICAE FRVctus.

Ficorum consideratio, & historia.

Ficus arbor caudice plurimum est breui, contortoq́; subalbicante libro, lacteoque succo madente, gustu adstringente, acri amaroq́;, ita vt exulcerare poßit. Materies illi alba & fungosa, vt in vite, tenax tamen, & ad scuta paranda peridonea. Radicibus nititur multis, sed summa tellure vagantibus, quo fit, vt algoris, & frigoris sit impatiens. Folia fico sunt aspersa, ampla, firma, vitiginea, rotundis ac robustis pediculis nitentia. Fructus edit, nullis apparentibus floribus, à foliorum exortu, extremis tantùm ramis, turbinatos, & varios: siquidem alij pyri faciem repræsentant, alij seßiles sunt, alij verò inter hos medij. Differunt etiam colore Ficus: quippe quòd aliæ albæ, aliæ nigræ, aliæ purpureæ, aliæ virides, aliæ subrufæ, aliæ pallidæ, & aliæ variegato colore spectentur. Molli præterea sunt pulpa, granis minutis referta, quæ esui maximè placent. Habentur in hortis, vineis & viridarijs, in Italia & Hispania copiosæ. Eæ præ cæteris laudãtur, quæ maturæ rimosa cute visuntur, & quæ pulpæ pinguedine, dulcedine, atq́; sapore cæteras antecellunt. Maturescunt Autumno, Augusto, & Septembri: sed Grosi æstate perficiuntur. Decerpuntur maturæ, & in sole siccantur cratibus, non solùm ad ciborum, sed etiam ad medicamentorum vsum: siccæ in cadis ligneis asseruantur. Atqui longè à nostratibus distant Indicæ Ficus, de quibus Theophrastus lib. 4. cap. 5. de historia plantarum

Ficuum varia genera.

Indicæ ficus hist. ex Theophrasto.

plantarum ita scriptum reliquit: Indica autem regio arborem ficum vocatam sortitur, quæ è ramis radices dimittit singulis annis, vt primo volumine retulimus. Dimittitur autem non ex nouellis, sed ex anniculis, atque etiam vetustioribus. Illæ se terræ coniungentes, ceu sepem circum arborem faciunt, ita vt veluti tabernaculum condatur, quo etiam morari homines solent. Radices autem nascentes euidentissimè à ramis discernuntur: sunt enim albiores, hirtæ, tortuosæq;, binaque fronde foliatæ. Item arbos comam supernam lasciuam gerit, totaq; formicato ambitu pulchrè orbiculatur, & magnitudine vehementer excellit, quippe vmbram bino stadio facere fertur, & crassitudine caudicis plerasq; vltra quàm sexaginta graduum orbem colligere, magna verò ex parte quadraginta. Folium pelta non minus habet, fructum admodum paruum, magnitudine ciceris, ficui similem, quamobrem Græci ficum eam arborem appellabant. Paruum mirum in modum fructificat, non tantùm pro magnitudinis desiderio, verùm etiam omnibus rebus. Nascitur arbos hæc circa Acesiuam amnem: hæc Theophrastus. Atqui eadem ferè à Strabone lib. 15. suæ Geographiæ, & à Plinio lib. 12. ca. 5. de Indica Ficu scripta reperio, sub qua, vt idem scribit Plinius lib. 7. ca. 2. turmæ cõduntur equitum. Cæterùm ea lõgè ab hac differre videtur, quam nos, quòd ex Indiis occidẽtalibus allata sit, Indicam ficum vocamus: siquidem hæc nec caudice, nec ramis, nec foliis, nec fructu genuinam Indicam ficum refert, de qua scripsere Theophr. Strabo, ac etiam Plinius. Hanc Indi suo idiomate TVNE vocant. Ego verò eandem plantam esse censerem Opuntiam Plinio appellatam, quòd circa Opuntem proueniat, vt Theophrastus inquit his verbis: Huic Indicæ Fico simile, vel potius quodammodo mirabilius, si quid ex foliis radicem dimittat, qualem circa Opuntem herbam esse quandam enarrant, cui datum est, vt mandi suauitate possit. Nam vt nobis manifestò constat, abscisso ab hac planta vno tantùm folio, humiq; ad medium vsque sepulto, prognatis è se radicibus paulò post folia supernè ex ipso prodeunt, adeo vt hac serie foliis è foliis prodeuntibus, in arboris speciem hæc planta assurgat, sine caudice, sine ramis, germinibusq;, vt ex appicta hic imagine quispiam cernere potest. Adeò vt inter naturæ miracula hæc planta merito recenseri possit. Folia ei crassissima sunt, ita vt quandoque pollicis crassitudinem excedant, è quibus albæ, tenues, longæ, acutæq; prominent spinæ, etsi sine spinis nonnullæ visæ sint. Parit hæc planta illis in regionibus foliorum summitatibus fructus ficubus nostratibus similes, sed crassiores, & qui anteriore parte in coronæ speciem desinant, colore ex viridi purpurascente. Interior pulpa perinde est ac in nostratibus, verùm adeò succosa rubicũdaq;, vt sanguineo succo, mororum modo manus inficiat. De viribus & qualitatibus, quid veri, certiq; afferam, sanè non habeo: referunt tamen, qui Orientales Indias sunt peruagati, eorum esu & vrinam sanguineam reddi: id quod multis non exiguum terrorem incussit, qui horũ vires ignorarunt, non sine Medicorum & consociorum risu. Peregrina in Europa est arbor, & in Italia à multis in hortis colitur. Vnicum tantum folium cum fructu mihi dono dedit Angelus Crottus Brixianus, cuius hic imaginem appingi curaui, quod è Prouincia secum attulerat Viennam. Audio quoque in quibusdam Italiæ locis haberi hanc plantam, quæ ficus proferat. quod tamen hactenus mihi in Bohemia agenti, videre non licuit. Habui quidem ego, dum Goritiæ agebam, hanc plantam, hominis magnitudine, sed nũquam edidit fructum.

Indica ficus altera, & eius historia. — *Tune.* — *Opuntia.*

Cæterùm vt ad nostrates ficus reuertar, & vt præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & vt omnes cognoscant, quod præbeant alimentum, quamq; vtilitatem ac noxam inferre possint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. 2. de alim. fac. sic scriptum reliquit: Ficus tametsi minus praui succi gignant, quàm cæteri omnes non modo fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id vitium prorsus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipsis insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;: nam & abstergendi vi pollent haud obscura: cuius gratia post ipsarum vsum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id vsu venit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generãt, ceu panis & suilla caro, sed turgidulam, & subinanem, veluti fabæ. Quin ventrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulissent, ni etiam celerem descensum essent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere consueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in aliis quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam nõ tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa vacant. Et sequenti capite, vbi vuarum facultates recenset, sic inquit: Ficus, & vuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsa nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vinearum fructum custodiunt: siquidem hi cũ duos menses, solis vuis ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, vescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis edant) obesi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haudquaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit, sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm vesci ipsis desierint, contrahitur ac considet. Idem etiam de Ficubus siccis differens loco prius citato, ita scribit: Caricæ multiplicem quidem habent vtilitatem, siquis tamen largius esitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum sanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoq; agmen eas comitatur.

Ficuum facult. ex Gal. — *Caricarum vsus.*

Incidendi extenuandiq; vim habent, qua & ventrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadã eximia facultate, sed communi ratione dulciũ omnium ciborũ, ac potuum. Obstructis autem illis, aut scirrho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter auxiliãtur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi aut extenuandi, assumantur, non solùm sic affectis, sed sanis quoque vtiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotantibus modò, sed benè valentibus etiam tutissimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas vulgò comedunt, quòd id vtile esse experientia didicerint. Verisimile autem est ipsorum nonnullos medici cuiusdã consilio adductos, ficus hoc modo primũ comedisse, deinde eam notitiam ad vulgus dimanasse. Qui verò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricas edunt, nõ mediocriter offenduntur. Item lib. 8. de simp. med. facult. idem Gal. ita scribit: Ficus aridæ vim habent excalfaciẽdi ordine primo etiam completo, aut secundo incipiente: habent verò etiam partium tenuitatem quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquunt, statim verò etiam ea discutiunt: atque ipsæ per se illitæ eiusmodi vim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem vtique naturæ est. Verùm vbi magis concoquere consilium est, miscẽda est farina triticea: vbi verò plus discutere, hordeacea: panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medic. comp. & rationis curandi, verùm in præsentia hæc de caricis nouisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ pinguiores sunt, magis possunt cõcoquere: quæ verò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterùm quod ex iis plurimùm in aqua coctis efficitur, simile est melli, non solùm consistentia, sed & facultate. Porrò ficus virides comesæ, propter admistam humiditatem,

Ficus arbor & eius vires.

facultatis ſunt imbecillioris:ſubducunt tamen aluum vtræq; tum humidæ tũ ſiccæ.Ficus arbor calida tenuiumq; partium temperaturæ eſt,ceu indicant tum liquor eius,tum foliorum ſuccus, valenter enim eorum vterque calidus eſt. Itaque non mordicat tantùm,aut abſtergit vehemẽter,ſed & vlcerat,& ora vaſorum reſerat,& formicas, quas myrmecias vocant, eijcit:quinetiam purgare poteſt.Porrò ficus agreſtis,quam erineum Græcè(Latinè caprificum)nominant,tum liquor,tum ſuccus ad omnia quàm ſatiuæ valentior eſt.Sed & cradæ,hoc eſt,rami earum adeò ſunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento,vt carnes bubulas duras,ſi coquendis adiiciantur,friabiles ac teneras efficiant:hæc de ficubus Galenus. Cæterũ nobis experimento compertum eſt,caricas duas aut tres,nocte vna in aqua vitæ maceratas aſthmaticos iuuare, qui mane eas deuorauerint.Democritus præcoces ficus fieri pollicetur,ſi oleo,& columbaceo fimo arbor illinatur.Et contrà,ſerotinas, ſi primæ groſsi,cùm fabæ magnitudinem exceſſere,detrahãtur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum eſt.Ficus arbores,vt perquàm pumilæ habeantur,& in vaſculis ſuper feneſtris ſpectentur à viatoribus, ita docuêre mangones: abſcindito Fici ſurculum verno tempore,paulò ante germinationem,prominente iam corculo,& ſubinde contorto manibus cacumine,in quo vis vaſe terra referto ſurculum ipſum ſerito cacumine inuerſo, circa quem hordei milijq; nonnihil inſpergito,& terra deinde obruito,demiſſa extra tellurem reſecta parte.Fit.n. hoc mangonio,vt inde ramuli enaſcãtur paruuli,qui circũ vas ſe ſe fundẽtes,breui admodum tẽpore ficus optimos edant,pumila perpetuo manente arbore.Ficulneo lacte vermiculoſæ ſanantur aures:& ficulneis foliis facilè affrictu citãtur hæmorrhoides. Pani quoq; probè maturãtur,illitis caricis decoctis, additis lilij,aut Iridis,aut Altheæ radicibus. Fici fructus Σῦκα Græcis, Latinis Fici,& Ficus appellantur: Arabibus,Sin,Fin,ſeu Tin:Italis,Fichi: Germanis, Feigen : *Hiſpanis,Higos: Gallis,Figuier. Bohemis, Fijkſtepei:& Ficus Indica,Italis,Fico d'India.*

Caricarũ vires Matth.

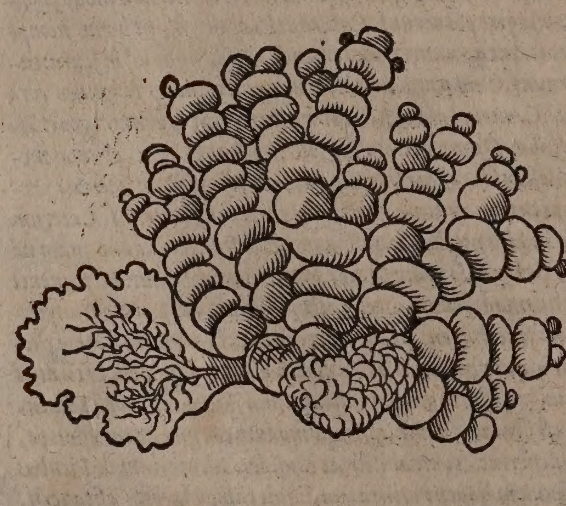
Fici præcoces quo mangonio fieri poſſint.

Ficus pumilæ quomodo habeantur.

Nomina.

I. Ficus multa cognomina Plinius affert,vel à figura,vel à gente,vel autore deriuata:verum variant & forma & colore tunicæ,quæ nigra,ſubrubra,ex viridi candicans, vel flaua eſt. Fructus immaturus, ὄλυνθος Groſſus ſiccus ἰσχὰς, καρικὴ caricæ:grana ficaria, κεγχραμίδας vocant,frumẽta Plinius.Floris veſtigium tãtũ in ſummo,qua etiã in internã cauitatẽ foramen patet. II. Chamæficus, ſiue humilis ficus Lob.Chamæſyce arbor.Lugd.Ficus pumila,Dod. III. Ficus Indica ſpinoſa: Carduus Indicus & Euphorbium Io.Leonis,Cluſ.in Cord.ad Dod.hiſt.Gallicam.Ficus Indica,quam aliqui ridiculè Opuntiam vocãt, Geſ. hor.Ficus Indica quibuſdã Pala Plinii, Lac.Tune, Lon.Lugd.Ficus Indica,Dod.gal.& fol.Lob. Caſt. qui ab Oponte loco natali Opuntiam dici ſcribit. In Inſulis Peruuianis & Hiſpaniolæ aliàs ſpõte prouenit. Indorũ Tuneficifera, Aduerſ.Ficus Indica Theop.Cæſ.Ficus Indica ſpinoſa, Tab.Anapallus Bellonii:Opuntia vulgo, Camerario.Huc referenda eſt illa,quam Indorũ ferruminatricem Aduerſaria & Opuntiã oſteocollon,quod artuum fracturis & luxationibus mirè proſit,Lugd.hiſt.vocat,quæ foliis ſimilibus,ſed fructu ſuperiore minore, ex auctore hiſtoriæ generalis Indiæ refert. IV. Ficus maritima,planta eſt in maritimis proueniens, quæ ex radice cõpacta vnum alterumve emittit foliũ ſubrotundũ,pallidè vireſcẽs, ex quo(vt in Ficu Indica fit)alia ſupernè prodeũt, adeò vt hac ſerie foliis è foliis prodeuntibus quaſi ramoſa fiat.In foliorum ſummitatibus prodit flos paruus oblõgus,modo vnus, modo duo,colore ruffeſcente.Hanc,ob ſimilitudinem quã cum Ficu Indica habet,in hãc claſſem retulimus, Ficumq; maritimã nominauimus,quam Neapoli ab ingenioſiſſimo & doctiſſimo pharmacopæo Imperato Ferrando nomine Sertulariȩ accepimus:quibuſdam tamen & Opuntia marina dicitur,de qua plenius in hiſtoria noſtra vniuerſali,cum figura à nemine quidẽ hactenus propoſita,fideliter eã exprimat, vt eam doctiſſimus D.Io.Rudolphus Saltzmannus Argentinenſis Medicinæ candidatus,noſtri amãtiſſimus,vna cum aliis plurimis pro noua noſtra hiſtoria, animi cauſa(cùm hoc ſtudio vt & omnium Medicinæ partium, maxime delectetur)depinxit.

IV. FICVS MARITIMA.

Περσέα. PERSEA. CAP. CXLVI.

Perſeæ arboris conſid. & hiſtoria.

PErſea arbor eſt in Ægypto,fructum ferens cibo idoneum,ſtomacho vtilem,in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur,præſertim in Thebaide.Arida folia in farinam redacta, illitu ſanguinis eruptiones ſiſtunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perſide exitioſam eſſe, translatamque in Ægyptum,mutata natura in cibos receptam.

QVemadmodum ſuperius in malorum commentatione prodidimus, Perſea arbor Aegyptia non eſt (vt putat Marcellus Virgilius Florentinus)noſtrâs Italica malus perſica,ſed planta plurimum diſsidens ab ea, vt & Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio facilè probari poteſt:quãdoquidem ij vtramq;, ſed vt alterã ab altera diuerſam, diuerſis capitibus tradiderunt.Hæc(vt lib.4.de plant.hiſt.c.2.ſcribit Theoph.)arbor eſt Aegypti, aſpectu magna,formoſaq;:folio,flore,ramo,totaq; figura potiſsimum pyro vicina:niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructũ abunde parit, omniq; tẽpore perficit:quippe nouus anniculũ ſemper occupat.Maturitas anniuerſariorũ afflatu cõficitur: reliquum crudiorẽ auferunt, atq; recõdunt.Eſt magnitudine pyri,figura oblõgus:amygdalæ modo,colore herbidus.Nucẽ intus habet,vt prunum,verùm lõgè minorẽ molliorẽq;:caro eius ſuauis,ac prædulcis mãditur,cõcoctuq; facilis,& innocua,etiã largiore cibo ſumpta.Radice arbor exuperat,tũ lõgitudine,tũ etiã craſsitudine,multitudineq;.Materie cõſtat robuſta,dura, viſuq; decora, veluti lotus:quapropter ex ea & ſimulachra,& lectulos,& menſas,& reliqua ſimilia factitãt.Ex his igitur Theop.verbis,ſi Perſeæ notæ,ac delineationes cũ noſtra perſica malo diligenter cõferãtur,liquido patere arbitror,has plantas inter ſe diuerſas eſſe. Huius imaginẽ ſuis coloribus ornatã dono mihi dedit Tridenti Odoardus Polonus Medicus, & rei plantariæ ſtudioſiſsimus, qui Syriã & Aegyptũ peragrauit.De Perſea verba faciens Gal.lib.2.de alim.facul.hæc memoria cõmendauit: Hanc etiam plantã vidi in Alexãdria, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructũ huius apud Perſas adeo

Perſeæ mẽtio ex Gal.

noxium

I. PERSEA.

II. PERSEA PLINII.

noxium esse, vt edentes interimat: in Aegyptum verò translatum, in esculentũ mitescere, & pyrorum malorumque modo, cum quibus & magnitudine conuenit, esitari. Eadẽ recensuit Gal. lib. 2. de comp. med. secũdum locos, vbi de cephalææ curatione agens, sic inquit: In sola Alexandria Perseæ arborem vidi, at non in alia Romanis subdita gente. Quidã persion ipsam appellant, aiuntq; in Persis lethalem eius arboris fructum esse, cùm tamen is in Aegyptiorũ regione innocuus existat: hactenus Galenus. Ex cuius etiam verbis palàm esse crediderim, perseam à persica malo prorsus dissidere, cùm in tota ferè Europa persica malus frequentissima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam errasse, quòd existimauerit, persica ea esse poma, quæ à Persis ad Aegyptios allata Persea dicuntur, vt libro cultui hortorum dicato his versibus testatur: Perseæ mẽtio ex Gal. Columellæ lapsus.

Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armeniisq;, & cereolis, prunisq; Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Persis
Miserat (vt fama est) patrijs armata venenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.

Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis similiter Persea nominatur: Italis, Perseo Grææ vocis imitatione dicetur.

IBERIS.

Perseæ duas proposuimus figuras, cùm diuersas arbitremur. I. Matthioli ex quo Lonicerus & Lugd. sumpsere: & II. Clusii quę historia Hispanica habetur, quam Perseam Plinii & Plut. cẽset, quem secutus Lob. & Lugd. historia. Arbor est Pyro similis perpetuo virẽs, ramis ex viridi pallescentibus, inq; latum diffusis: folia Lauri latifolię superne virentia, subtus cinerei coloris, firma, neruis per obliquum discurrentibus, masticata cum adstrictione linguam mordicantia: flos racematim compactus, pallidus, ex sex foliolis compositus: cui succedit fructus Pruno similis, auctus pyri modo oblongus, niger, iucundo sapore: nucleum cordis effigie cõtinens, gustu castaneæ aut Amygdalæ. Vere florere, autumno maturum fructum ferre in regni Valentini Iesuitarum monasterio, vbi vnica arbor ex America eò delata, monet Carolus Clusius in suæ historiæ Hispanicæ lib. 1. cap. 2. Author herbarii Lugdunensis suæ figuræ fructum adpinxit eum, quem supra pro Cuciophera exhibuimus: qualem fructum & nuper Danus quidam nobis ostendit.

ἴβηρις. IBERIS. CAP. CXLVII.

Iberidis caput nõ habet antiquus manuscriptus codex, nec alia, quæ vidi exẽplaria.

† IBeris, siue cardamãtica, folia habet nasturtii, vere virẽtiora: caulẽ cubitalẽ, aut minorẽ: in incultis nascitur. Æstate lacteũ florẽ promit, quo tẽpore efficacior est. Radices duas nasturtio similes hẽt calfacientes, & adu-

adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo vtiles, quaternis horis alligatæ, vt dein in balneas descendatur, & postea oleo cum lana locus perungatur.

Iberidis consideratio, & historia.

VIdimus primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclaras sui ingenij & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, vbi vulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac aliis pluribus Græcis auctoribus. Huius Galenus in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hãc, & Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiam idem testatus est lib. 10. de comp. med. secundum locos circa finem, de coxendicum curatione agens, vbi ex Damocrate sic inquit: Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo versibus Iambicis, quemadmodum solet, de tribus disserit medicamentis: ac primo quidem de eo disserit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide Medicum quẽdam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (vt dixi) ipse Damocrates Iberidem vocat, vt qui tantùm visu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius vsum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, videtur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus:

Iberis, & Lepidium idem.

Herba hæc vbique multaq; frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros, & veteres,
Tritasq; quondam publicè pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper virescens, foliis nasturtij
Florentibus vere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliore: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, variumq; valde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè vt fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idem esse testatur his verbis: Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui Lepidium vocant, aut nasturtium syluestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi voluminis calci accreuisse nimia vel librariorum, vel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potissimùm deducit, quòd constet, huius primi voluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides li. 2. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, vbi priuatim Lepidio, quod Damocratis Iberidẽ existimamus, propriam assignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio viribus proximum. Et lib. 3. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ vsus, quam lepidium quoque appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi venerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm expressè contra Galeni & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à Lepidio Iberidem esse contendant. Quos tamẽ excusatos habeo, vtpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm vt certam simpl. med. cognitionem assequi potuerint. Dixi de Iberide sententiam meam non hic solum, sed etiam diffusius in Epistolis nostris Medicinalibus, ad Bartolomæum Maranthã scribens, quam qui impugnare volunt, nostris inprimis respondeant argumentis, & deinde suas exordiantur opiniones, siquas habent meliores. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiusq; item vsum ad ischiadas commendasse. Quod eius verba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant: Quæ verò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri foliis, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in aliis quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. 19. cap. 8. his paucis describitur: Exit lepidium in cubitalem altitudinem, foliis laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, vel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis, ob vehementem eius acrimoniam dicta. Itaq; manifestè aberrarunt viri alioqui clarissimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod vulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, verbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant, his legitimum non innotuisse lepidium, nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰβερὶς, καρδαμαντικὴ, καὶ ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomen Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Aseitaragi, seu Scitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Wilder kreß: Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicum, Chasse rage, Passerage sauuage, & Nasitort sauuage: Bohemis, Steuniik.

Iberidis caput addititium.

Monachorũ lapsus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruell. lapsus.

Nomina.

† Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride, eiq; adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint vetustissimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

Iberidis icon diuersa est apud Matthiolum, alia enim ipsius est inter figuras minores, huic similis: alia verò habetur inter maiores figuras folio Nasturtii, quam libro secundo capite de Lepidio inuenies.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI

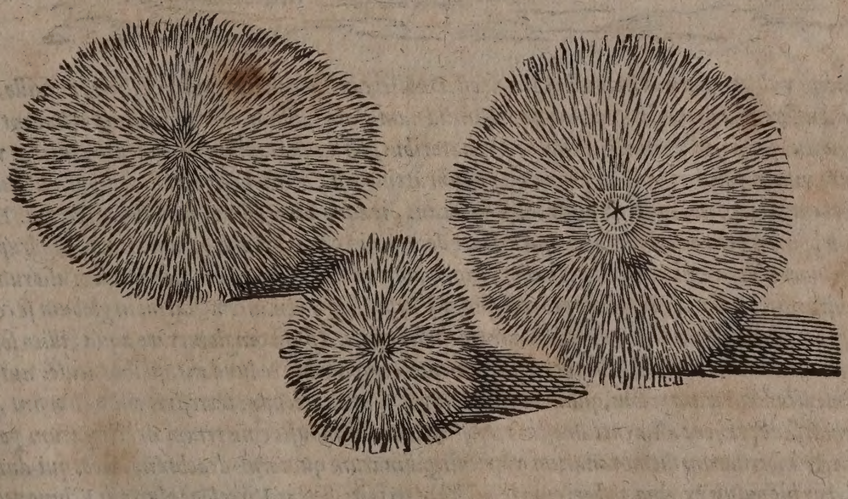
PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, chariſſime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & naſcẽtibus ex eis ſuccis, lachrymis, ſeminibuſque diſſeruimus. In hoc autem ſecundò de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, vtpote quæ cum ipſis cognatione iuncta ſint: qualia allium, cæpa, ſinapi, intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires diſiunxiſſe videamur.

Ἐχῖνος θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS. CAP. I.

MArinus Echinus ſtomacho, ventrique vtilis eſt: vrinam cit. Huius teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ verò cinis ſordida vlcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echinus marinus notiſſimus eſt, ijs præſertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici littora accolunt. Ingentem Echinorum numerum vidimus nos, dum placidis mare ageretur vndis, in alueo magni portus Ciuitatis veteræ in Romano littore, nigris horrentibus ſpinis. Alios verò vidi ex Pirano Iſtriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore ſuffuſos, quos Echinometras appellauerim, quòd ſcripſerit Ariſtot. lib. 4. de hiſt. anim. c. 5. hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi teſta, ſpina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis paruis, nõ rigidis, ſed mollioribus. Genera (vt idem inquit) Echinorum plurima ſunt. Primũ, quod cibo idoneum eſt, in quo quæ oua appellãtur, magna, eſculẽtaq́ conſiſtũt, pariter in maiore corpore, & minore: nã nouelli adhuc, paruiq́ pleniuſculi illis cõſtant. Secundũ, ac tertiũ ſpathagi, ac briſſi, quæ genera pelagia ſunt, raraq́ inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quaſi matrẽ, aut matricẽ dixeris echinorũ) quæ quidẽ omnes magnitudine excedit. Genus itẽ aliud eſt minutum, ſpinis longis præduriſq́, gigni in alto gurgite ſolitũ, quo nõnulli ad deſtillationes vrinæ medicam. vtũtur. Quo fit, vt Paulũ Iouiũ planè aberraſſe crediderim: quippe qui ſuo de Romanis piſcib. libello, Echinometrã Ariſtoteli deſtillationib. vrinæ opitulari, nõ aũt huiuſce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma viſitur, priore, atq́ nouiſſima parte ſpiſſũ, & cõtinens: cætera verò nõ continuum, ſed ſimile laternæ, cui nõ obducta mẽbrana eſt. Omniũ maximè à natura

Echini marini conſid. — Echinometra. — Iouii error. — Echinorum deſcriptio.

muniti

muniti sunt, vtpote qui testa vndiq; spinis circumuallata celentur, quibus vtuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemq; permutant, cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, vt quod caput appellant, & os, echinis versum in terram sit: quod verò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur, quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: pastus enim de imis petatur necesse est, vnde fit, vt os inuersum ad pastum sit, excrementum verò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde venter in partes quinque distinctus, perinde ac si plures numero ventres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, pleniq; vacantis materiæ, & ex vno stomacho dependent, in vnumq; ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa ventrem nulla, sicuti in vniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, mēbranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædā circū ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cū non vnum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidē eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui vada incolunt. Tradunt sæuitiam maris Echinos præsagire, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes: quod vbi videre nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrænant: hæc ex Aristotele.

Echinorum vires ex Gal.

Meminit vtriusq; Echini Galenus, marini scilicet & terrestris, vnico tantùm cap. lib. 11. simpl. medic. sic inquiens: Erinacei vtriusque tum marini, tum terrestris corpus totum vstum, cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum detrahentis. Itaque eo quidem & ad excrescentia, & sordida vsi sunt vlcera.

Nomina.

Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Ἐχῖνος χερσαῖος. ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

TErrestris erinacei corium combustum alopeciis cum pice liquida aptissimè illinitur. Afficcatum corpus, & cum aceto mulso potum, renum vitiis auxilio est: item aquæ, quæ cutem subiit, conuulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos vocant: viscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem vsus vtilissimè reconditur.

ECHINVS TERRESTRIS.

Echini terrestris consid. & historia.

TErrestris Erinaceus vulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & Tassus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro: id namq; alij suillum, alij verò caninum habent. Rarò ex cauernis exeunt, nisi noctu, quo fit, vt nocturno tempore à venatoribus plerunque capiantur. Maturescentibus vuis per æstatem, & autumnum vineas petunt, vbi ad vuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se volutant, itaque spinis affixos portant in specum. Eodemq; actu syluestrium arborum poma à ventis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus volatilium more testes renibus hærentes habet, eaque propter velocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit venantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos: itaque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur.

Echini terrestris facult.

Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum vsu sunt expetendæ: terrestres enim cùm sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti. Præstat terrestris Echini combusti cinis trium drachmarum pondere, additis Agrimoniæ vncia, & internarum membranarum vētriculi gallinarum quaternis drachmis, ad eos qui dum dormiunt in lecto mingunt: datur hic puluis ex vino vesperi cum se cubitum recipit affectus. Vires lōgè plures ijs Echino reddidit Rhasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui: ideo hic ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, vbi diffusius tractantur.

Hystricis mētio.

Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore lōge maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuissimèue mucronatis vndequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, vt vrsus, totidemq; diebus fert vtero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos: quo fit, vt non modo canes, sed quandoque venatores feriat. Combusti cinis potus (vt Plin. est auctor) partus conceptos continet.

Nomina.

Animal quod ἐχῖνος χερσαῖος Græco sermone: Echinus terrestris Latino vocatur: Arabico, Ceufud: siue Caufed: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Hechel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.

Ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPVS. CAP. III.

HIppocampus marinum animal est exiguum: cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axūgia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

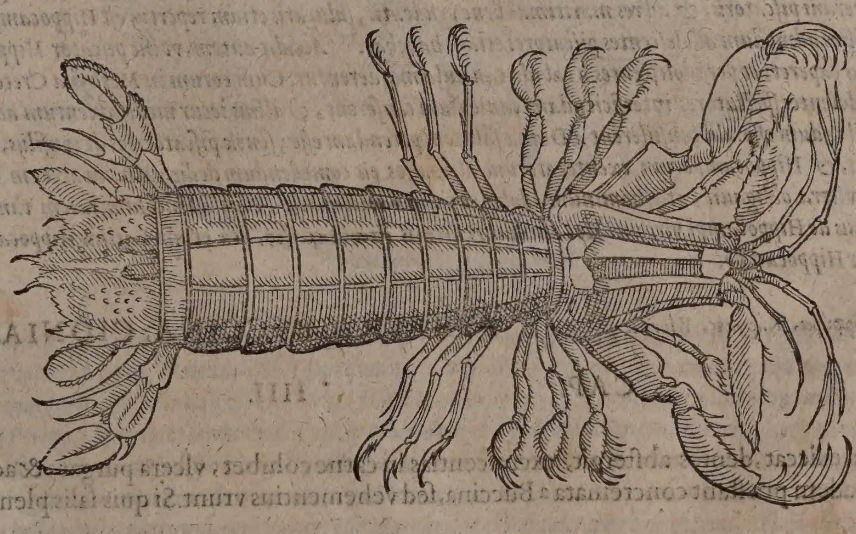
HIPPOCAMPVS SIVE EQVVLVS MARINVS.

QVanquam non desunt scriptores, (vt Marcellus inquit) qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis vsus eum commendent: eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterum sunt, qui credant Hippocampum id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera, in campis verò herbas vniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci κάμπας vocant: quippe quòd illis fortasse forma ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguũ animal esse, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat: ἵππος enim Græcis grande significat, vt hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarißimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios qui de eo idem scripsere: quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatilium genere grandioribus, paruum videatur, si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. Vnde inclinauit quandoq; animus eum esse Hip-

Hippocampi consideratio & opiniones.

HIPPOCAMPVS LOCVSTAE GENVS.

pocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus vulgò vocatur Falopa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum, capite & ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutißimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt, cæteri verò vt in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò vt in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus vndiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò vt his notis, quasdam villosas erucas referat in nigro rufescentes; quæ pari forma sub terra degunt in hortis & agris, olerum & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura vocant vulgò Cagne, Ananienses verò, quod villosæ sint, Orsolane: qua appellatione planè videtur vulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæ in Tridentino agro frequentißimæ, exeuntq; è terra plerunque imbrium tempore: nam quæ propè herbarum radices in cauernulis se condunt, facilè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores eas venantur aduenientibus pluuijs, irrigantq; hortos, vt postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, vt si vera referunt, qui dicunt Hippocampum è locustarum genere esse (id enim videtur inter antiquos fateri Plinius lib. 32. cap. 11. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre valeat, quam id de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo velint, Hippocampum esse pisciculum illum, vel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus: alijs verò Equiculus marinus vocatur, cuius nullus in cibis vsus, flexuosum equum Hippocampum vertentes. Visitur plerunq; hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine. Caput illi est equinum, quemadmodum & collum: rostrum oblongum fistulæ in modum cauum, oculi rotundi perspicuè: à superciliis duo oriuntur aculei, qui in mare in crines desinunt: frons illi glabra, syncipit crinitum est, quemadmodum superior

Equiculi marini consideratio.

colli pars. Id quod in fœminis non visitur, namq; ijs sinciput tantum crinitum est. Verùm crines in viuis tantum videntur, extinctis enim illico decidunt. Pinnam habet in dorso singularem, quâ ad natandum regitur. Ventre est albicante, extuberanteq;, sed fœmina ventricosior est. Mas sub ventre rimulam habet, qua excrementa excernuntur, fœminæ verò præter hanc alteram dedit natura, excludendis ouis idoneam: cauda est quadrata, reflexaq; vnci modo. Totum corpus ex cartilagineis circulis compactum est, & vbiq; ferè aculeatum. Namq; duplici vtrinq; à capite ac caudam vsq; aculeorum serie rectis lineis spectatur, nec disparibus aculeis collum præcingitur, ac per longum rectà secatur. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit: nam etsi Plinius lib. 36. cap. 5. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, videri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos, cùm tamen hæc poetica fabulosaq; sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, vbi locis innumeris marini visuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum verò corporis partium numerosis squamis contectum, alisq; per quàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim verò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hoc facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Cæterùm tametsi notarum nihil de Hippocampi facie ex autorum monumentis haberi possit, inclinat tamen animus, hunc verum esse Hippocampum, cuius hic cum maris, tum fœminæ imaginem damus, cuiusq; historiam descripsimus, & præsertim cum non pauci doctissimi viri, qui aquatilium historias describunt, in eadem persistant sententia. Hippocampi vires recensuit Galenus libro 11.

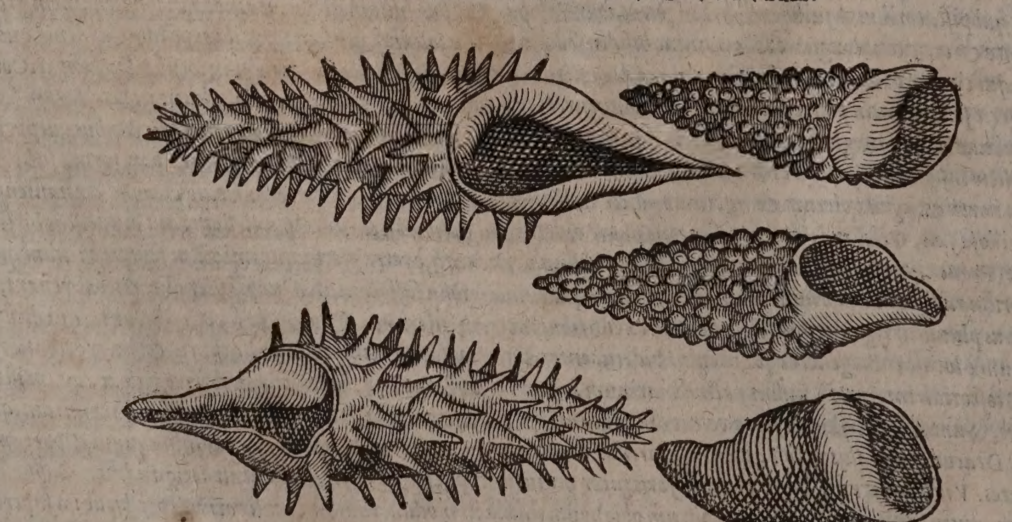
[Hippocampi vires ex Gal.] *simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et Hippocampum animal illud marinum si totum vsseris, alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumque videlicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem: quem quidam vnguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij veteri adipi suillo: hæc Galenus.* [Hippocampi vires ex Aeliano.] *Ceterùm longe alias Hippocampi vires retulit Aelianus lib. 14. cap. 20. de hist. animalium: cuius verba hîc subijciam: Rei piscatoriæ rite periti homines, dicunt Hippocampi ventrem in vino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussi vehementer torqueri, at enim nihil excreare, sed & superiorem ei ventrem intumescere, & calidos vapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim diffluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & vomendi quidem cupiditate ardere ferunt, verùm nihil emittere. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere: sin in ventrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è vita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur: hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaque ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cùm tamen non magnopere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestiæ ventrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia veterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus: is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, vt hic piscator Hippocampos simul cum alijs piscibus caperet, et per adolescentes à rabida canicula morderentur. Cum eorum in Methyna Cretensi ad litus iacentium vicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse: alij consulerent à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos demisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, ijsq; morsus vlcera obligauit, atq; hominum adolescentium rabiem vicit, eosq; ad incolumitatem tandem restituit: hactenus Aelianus de Hippocampi viribus.* [Nomina.] *Hoc animal vt Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.*

Πορφύρα, Κήρυκες, Κίονια. PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA.

CAP. IIII.

[a κήρυκες ita meum scribit & Drag.] PVrpura vstà exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata a Buccina, sed vehementius vrunt. Si quis salis plena fictili cru-

PVRPVRAE, ET BVCCINAE.

do ad-

do adurat, dentifricio conveniunt: ambuſtis vtiliter illinuntur, quibus ſolui medicamentum non oportet, nam poſteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipſum in teſtæ modum induratum, ſponte ſua decidet. Fit etiam calx è buccinis, vt in eius mentione demonſtrabimus. b Cionia vocantur purpurarum buccinarumq; mediæ partes, circa quas teſtæ volumen clauiculatim intorquetur. Cremata ſimili modo, maiorem purpuris, buccinisq; facultatem vrendi conſequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ ſunt, & ſtomacho vtiles, ſed aluum non molliunt. b κιόνια: alij ἰόνια.

SVnt & Purpuræ marini piſces, eius ſanè generis, quæ teſta integuntur. Hæ (vt auctor eſt Plinius lib. 9. capite 36.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum veſtibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam vena concluſum, colore nigricantis roſæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum vita ſua ſuccum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Lingua purpuræ digitali longitudine, qua paſcitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisq; textu veluti naſſis, in alto iactis. Ineſt ijs eſca, cluſiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos videmus, has ſemineces, ſed redditas mari, auido hiatu reuiuiſcentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infeſtant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis viuunt ſaliua ſua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; creſcunt, quemadmodum et conchylia omnia. Eſt in purpurarum genere & Buccinum, ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: vnde & cauſa nomini, & rotunditate oris in margine inciſa. Sed maior eſt purpura, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circum orbes aculeati, qui buccino non inſunt, ſed vtriſq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaq; ſcopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; ſimul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa ſanè narratione ſcriptis celebrata ſunt ab Athenæo: ad eius igitur volumina accedant ij, qui plura ſcire deſiderant. Sed quoniam MARGARITAE, *quæ non modo ad mulierum, hominumq; decorem, ſed etiam ad medicamenta maximo luxu ex-*

Purpurarum conſi. & hiſt.

Buccinum.

MARGARITAE.

petuntur, à marinis & ipſæ gignuntur conchis, hîc inter pretioſa conchylia eas recenſere non ab re fore duximus, præſertim quòd neq; Dioſcorides, neq; Galenus de his quicquam, quod legerim, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Naſci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib 9. cap. 35. Fertilis admodum earum eſt Taprobane, & Torois: item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo, atq; genitura conchæ eſt haud multùm oſtrearum conchis differens, ut liquidò conſtat ex ijs, quas noſtri vulgò Madriperle apellant, quæ ad nos deferuntur. Has vbi genitalis anni ſtimulauerit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, grauidas factas poſtea eniti, partumq; concharum eſſe Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi verò turbidus, & fœtum ſordeſcere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe conſtare cæliq; eis maiorem ſocietatem eſſe, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenum: ſi tempeſtiuè ſatientur, grandeſcere & partus: ſi fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si verò & tonuerit, pauidas, ac repentè compreſſas, quæ vocant Phyſemata efficere ſpeciem, verùm inani inflatam ſine corpore. Cæterùm in aqua molles ſunt Margaritæ, at exemptæ protinus dureſcunt. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine, & vetuſtate præcipuas eſſe, veluti duces, miræ ad cauendum ſolertiæ. Quocirca has ſummo ſtudio petunt vrinantes piſcatores: ſiquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipſa cùm manum videt captioſam, comprimit ſeſe, operitq; opes ſuas gnara propter illas ſe peti, manumq; ſi præueniat, acie ſua abſcindit, nulla iuſtiore pœna, & alijs munita ſupplicijs. Captæ multo obruuntur ſale in vaſis fictilibus: namq; eroſa carne, vniones ſiue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima vaſis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, tametſi raræ admodum ſint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præſtent. Tradit Iuba Arabicis concham eſſe ſimilem pectini infecto, inſutam echinorum modo, ineſſeq; illi Margaritam grandini ſimilem. In conchis quaternos, aut ad ſummum quinos vniones reperiri Plinius ſcriptum reliquit: verùm Americus Veſputius, qui noſtro æuo liburnicis omnẽ ferè auſtralem oceanum explorauit, talem ibi concham ſe quandoq; habuiſſe teſtatur, in qua vniones vltra centum & triginta reperti ſunt. Quod non modò confirmant ij, qui poſt ipſum ad occidentales Indias nauigarunt, ſed etiam addunt numeroſiores ibi vniones in vna tantùm concha naſci: præterea alia plura de Margaritarum hiſtoria referunt, quæ à Plinij ſententia plurimùm diſſident. Porrò certum eſt & naſci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico ſinu, ſed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, vt orientalibus comparari poſſint, è quibus contextum thoracem aſſerunt, quem Dianæ templo Iulius Cæſar dicauit. Reperiuntur Margaritæ quandoq; etiam in Pinnis magnis, quas Veneti vo-

Margaritarũ & earũ conchæ hiſtoria.

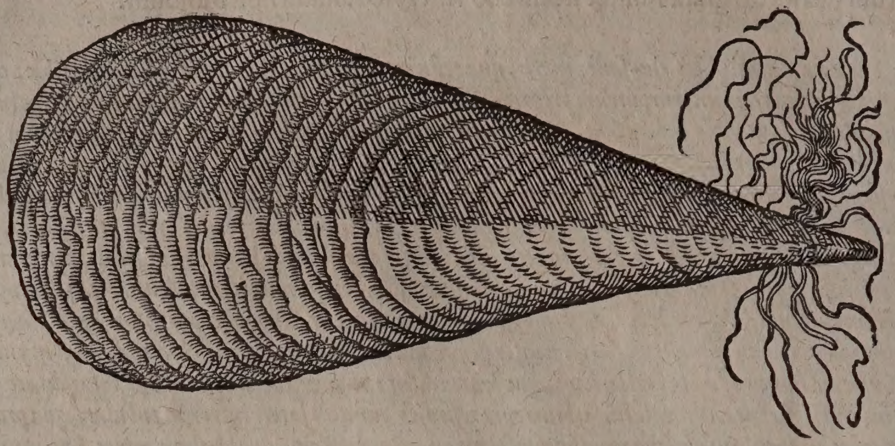
Plinij error.

 tant

cant ASTVRAE, *vt Plin. testatur. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimonium perhibere possum, quòd iam mihi in Bohemia degenti*

Margaritæ proueniunt in Bohemia.

PINNA, SIVE ASTVRA.

compertum sit in Vuotaua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt vniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atq; certè mihi subijt quandoq; mirari, cum earum margaritarum copiam vidi tum apud Serenißi Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohemiæ homines. Margaritæ in medicum etiam vsum veniunt: quandoquidem scribunt Serapio, et Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyriis admistas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quod πορφύρα *Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè Naporam & Porphyra: Italicè Porpora. Quæ verò Latinis Buccina,* κήρυκες *Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros seu Cobron: Italis Buccine: Hispanis Bozios: Gallis Bios Cornetos. Cæterùm quod Græci* μαργαρίτας*, Latini item Margaritas & Vniones vocant: Arabes Hageralbato: Itali Perle: Germani* Perlin*: Hispani Perlas.*

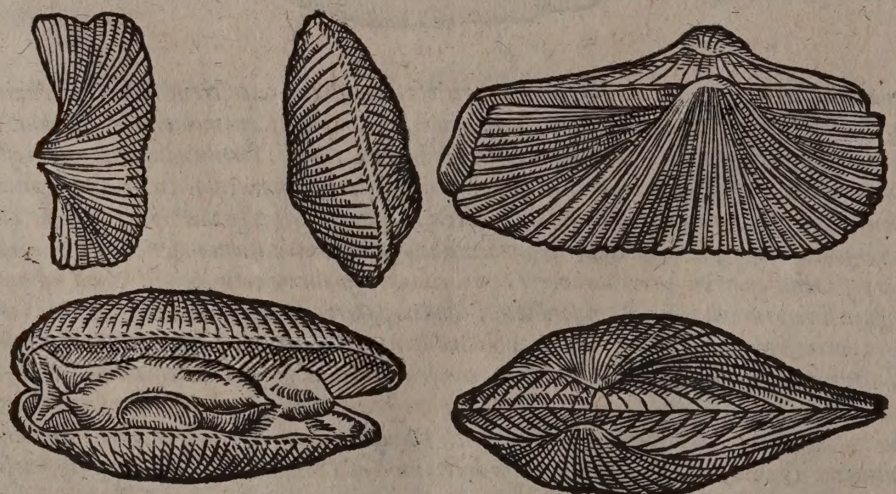
Vnionum vires.

Nomina.

Μύακες. MITVLI. CAP. V.

MItuli laudatißimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent: priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle vtiles habentur: palpebrarum craßitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus vtiliter imponuntur.

MITVLI.

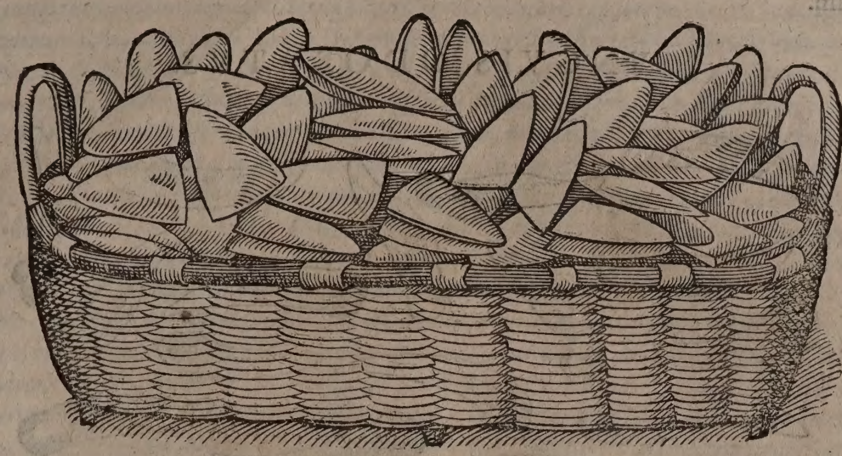

Τηλλῖναι. TELLINAE. CAP. VI.

REcentes Tellinæ aluo vtiles, sed maximè ius earum. Salitæ vruntur, tritæq; in cinerem, & cum cedria instillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NOn desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant: in quam sententiam potißimùm venisse comperio Paulum Iouium virum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quàm cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quod de his duobus diuersis capitibus ipse disseruerit, differentes etiam vtrisque reddidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. 11. de simpl. medicamentorum facultatibus, vbi

Mitulorum & tellinarũ confid. Iouij lapsus.

vbi de viperis diſſerens, eodem capite mitulorum etiam meminit, tellinarum verò peculiari capite, ſingulis proprias & diuerſas reddens facultates. Non ſecus ac illi, ſenſit Paulus Aegineta, fidelis nempe vtriuſque ſectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum eſſe mitulos & tellinas. Notiſsimæ ſunt in Italia Tellinæ, præſertim Romæ, vbi plurimæ venales circumferuntur, quòd edendo ſint, & ori admodum gratæ, ſi tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterum quales Mituli ſint in Italia, qui hac noſtra tempeſtate explicauerit, hactenus inueni neminem, præter vnũ Maſſarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ vulgò appellant Muſcioli, quaſi muſculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita vocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, teſta exterius lineis quibuſdam ſcabra: intus verò pellucida & tota pondere leuia. Μύακες *ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus verò, Amarchas: Hiſpanis, Mixilhus.* Τελλῖναι *vt Græcè, ita etiam Latine Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè Sedef & Talſam: Hiſpanicè Brignigois.* Nomina.

Χῆμαι. CHAMÆ. CAP. VII.

CHamarum, aliarumq; conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet, id cum vino aſſumitur.

QVanquam Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa deſcriptione ab Athenæo referuntur, nihilominus tamen tot huiuſmodi teſtaceorum habentur ſpecies, vt non facilè ſit, eas inter ſe diſtinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id ſibi peculiare aſciuere Chamæ, quòd plerunque in littore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici poſſe putauerim, quæ in marinis oris, pandentes ſeſe læui teſta contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipſe vidi in Adriatici littore. Verùm quoniam nulla alia facultate ſunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur, ideo non eſt, vt plura de his dicamus. Quæ Græcis χῆμαι *Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.*

Chamarum conſideratio. Nomina.

Ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS. CAP. VIII.

VNguis ſiue onyx conchylii tegumentum eſt, ei ſimile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, ſuauem ideo ſpirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo ueſcantur. Colligitur poſteaquam ſtagnantes aquæ æſtiuis ſqualoribus inaruerunt. Laudatiſſimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigreſcit, atque minor conſpicitur. Ambo odoris gratia ſuffiuntur, ſed aliquatenus caſtoreum olent. Iidem ſuffitu excitant fœminas vuluæ ſtrangulatu oppreſſas,

oppressas, comitialesque: poti ventrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura & buccinum.

VNGVIS ODORATVS.

Vnguium odoratorum consideratio.

QVi diligenter caput hoc de vnguibus odoratis legunt & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est vngues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri, quando nusquam à veteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis vocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, monte præterfluente. Neque enim volunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdum videtur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quod cum vngues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis vsus, si vruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnib. & iniucundus & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur, præsertim quod ijdem suffitu (vt Dioscorides tradit) excitant fœminas vuluæ strangulatu oppressas, comitialesq;. Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro nostra virili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione vindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirũ videtur, quod à Dioscoride scriptum sit, vngues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, vt ijdem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas vocauerint, simili ratione decepti. Quorum forte Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus huiusmodi habentur conchilia.

Rondeletius notatur.

Nec placet Rondeletij, alioqui viri doctißimi opinio, qui putat conchilia nullibi haberi posse, præterquam in mari, sic inquiens: Nam si conchilia marina sunt animalia, quomodo in lacubus inueniuntur, colligunturq; aquis æstu exiccatis? an mare deserunt turbinata, vt fluuios lacusq; subeant? Hæc ille: qui etsi præclarus sit, & doctrina non vulgari præditus, non tamen omnia naturæ secreta rimari potuit.

Margaritæ nascuntur in Bohemia.

Quandoquidem & conchæ Margaritiferæ, quæ marina quoq; sunt animalia, in Bohemia habentur, quæ à mari longè lateq; distat, in flumine Vuotauua, vt de margaritis agentes paulò superius diximus. Deinde illud quoq; mirum non esse debet, quòd ad nos adferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro ac Babylone. Etenim hoc non euenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ suauem spirent odorem, eoq; nardum imitentur, atq; odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi vel quòd propter maximam locorũ distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, vt Indicæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: vel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludib. capiantur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, vt credam id in India cultorum negligentia perijsse, perinde ac balsamum in Iudæa. Quippe vt malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, vt siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus vratur. Quod cùm ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facile postea factum est, vt vniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atq; adeò hinc est, vt vngues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremo illud mihi haudquaquam absurdum esse videtur, quòd conchulæ Indicæ suffitu pressas vteri suffocatione mulieres comitialesq; reuocent. Namq; quod fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atq; iucundi, vtpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem existimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæsisse, vt igni imposita testa ille statim exhalaret, testa verò eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum emiserit & castoreum oluerit? ex quo sanè (vt experientia docet) mulieres vuluæ strangulatione laborantes suscitantur.

Rondeletii sententia nõ accepta.

Ideoq; variat nostra à Rondeletij sententia, qui vt Dioscoridis lectionem seruare videatur, dicit εὐῶδες Dioscoridi designare non semper id quod grato solùm & iucundo, sed aliquando quod vehementi aut graui est odore: quippe etsi id haud negauerim ego, non tamen affirmauerim εὐῶδες hoc in loco iniucundum significare aut graueolentum: siquidẽ cùm Dioscoridi hi vngues suauem spirent odorem, quòd conchilia, quorum tegumenta sunt, nardi pabulo vescantur, ratio sanè non consentit, vt Rondeletio subscribam. Cæterùm cùm onyx vnguem significet (vnde conchula Indica vnguis odorati nomen accepit, quòd fortaßis vnguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hactenus incompertum est, cum purpuræ operculum rotundum sit, quemadmodũ & buccinæ, conchilij verò longum, nisi vnà cum Rondeletio dicamus, haud intellexisse Dioscoridem odoratos vngues facie purpurarum opercula referre, sed quod ijs conchilia operiantur, vt purpuræ suis, à substantia rei, non quidem à forma comparatione facta. At certè, vt dicam quod

sentio,

ſentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de cauſa hoc conchilij genus onychem appellari volunt, quàm quòd eius tegumentum ſit rugarum, concauitatis, aſperitatisq; expers: læuore autem ac candore præditum, humanorum vnguiũ modo: ſiquidem purpuræ teſta, cui onychẽ aſsimilat Dioſcorides, in vniuerſum aculeata conſpicitur: quin & inæquali, ſinuoſoq; cortice obducitur. Porrò quòd videam vngues odoratos, qui in myropolijs paſsim habentur, brutorum quorundam vngues repræſentare, atq; ſi vrantur caſtoreum olere, facit vt ferè non dubitem affirmare eas legitimas eſſe. Fuchſius in ſuis in Nicolaum Myrepſicum annotationibus, in compoſitione aureæ Alexandrinæ, vbi ipſo vertente legitur, oſsis anterioris narium purpuræ, ſcribit id nil aliud Nicolao deſignare, quàm quod Actuario, & alijs poſterioribus Blattium byzantium, ſiue byſantis dicitur, quòd in quibuſdam interpretationib. in Nicolaum legatur βλάτλιον βυζάντιον, ὀςῦν τῆς ῥίνος τῆς πορφύρας. *Quin & differre inter ſe ait Blattium byzantium & Dioſcoridis onychem, quòd onyx conchilij ſit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmauit libro primo de compoſitione medicamentorum, illud etiam addens: officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam Byſantiam vocari. Sed longè quidem ab eo diſsidet opinio noſtra. Primùm quòd Serapioni & Auicennæ, quorum vocabula medicamentaq; tam ſimplicia, quàm compoſita (vt ipſemet fatetur Fuchſius) recentiores Græci ſæpius vſurpant, nil aliud deſignat Blattium byzantium, quàm Dioſcoridi onyx, Latinis vnguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cum hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (vt Fuchſio placet) ſiue teſta earũ tegumentũ odore aliquo commendauerit, quiq; inter odoramenta recenſuerit, atq; antidotis inſeruerit, ſed qui tantùm ſcripſerint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abſtergere, excreſcentias in carne cohibere, vlcera purgare, & ad cicatricẽ perducere: contra verò conſtet omnibus odoratos vngues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddã reſipiant, & tenuiũ atq; adſtringentium ſint partium, ad ventriculi, iocineris, cordis, vteriq; affectus, non modò Fuchſij, ſed Nicolai quoq; ſententia (modò huius codex non ſit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda videtur. Quòd autem ad hos affectus odoratos vngues prætulerint Arabes, quib. recentiores Græci longè plura accepta referunt, teſtis eſt Serapio authoritate Meſebææ, cum inquit: Conchula Indica excalfacit & ſiccat ordine tertio: quin & adſtrictionis, & tenuium partium eſt particeps: ventriculo, cordisq; palpitationi, iocineri, vuluæq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, vt etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium ſiue blattum byſantium repræſentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non vt Fuchſius arbitratur, os in ore, vel naribus purpuræ inuentum. Miſcetur itaq; Indica conchula, vel eam voces odoratum vnguem, non ſine magna ratione & auctoritate à poſterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & viſcerum morbos ſit admodum vtilis: quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem virium imbecillitatem firmet, animi defectum ſiue à corde, ſiue à ventriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & vteri ſtrangulatus in mulieribus auertat, vt Actuarius & Nicolaus Myrepſicus teſtantur. Quæ omnia odorata conchula per ſe ferè præſtare poteſt, ſi primùm eius qualitates, demum verò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quod ſciam) purpuris aſsignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (ſi tamen error illi aſcribendus eſt) qui narium purpurarum oſſa excogitauerit his antidotis eſſe admiſcenda, cùm purpuræ in vniuerſum præter teſtam, qua conteguntur, oſsib. careant. Niſi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori teſtæ parte prominet, & roſtri potius, quàm narium ſpeciem repræſentat. Illud præterea falſum eſſe deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum oſſa Blattæ byzantiæ vocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè ſint odorati vngues. Poſtremò quæquæ ſint illæ in Nicolaum expoſitiones, quib. maximè nititur Fuchſius, eas noſtris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obſtare poſſe putauerim, cùm fortaſſe incerti ſint auctoris, vel ſi certi, minimè probandi, quod is rationi ac veritati refragetur. Niſi quis dixerit, illum contra quàm Fuchſius intellexerit, Nicolai verba interpretatum fuiſſe, & lectores admonuiſſe, nil aliud Nicolao deſignare* ὀςῦν τῆς ῥίνος τῆς πορφύρας *quàm* βλάτλιον βυζάντιον, *id eſt, vnguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai verba ſecundum Fuchſij interpretationem adeò per ſe clara ſint, vt nulla indigeant explanatione, non erat opus, vt ille interpres ea aliter exponeret: ſed potius vt declararet, animaduerſa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum oſſe in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id eſt, Indicam conchulam admiſceri debere: quòd facilè ſciret, fabuloſum eſſe purpuras in naſo vel ore gerere oſſa. Quod etiam ſenſiſſe videtur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum oſſa in aurea Alexandrina, & diamargarito ſit interpretatus, ſed byzantiam blattam, quam odoratum vnguem eſſe, hactenus nos abunde demonſtraſſe exiſtimamus. Huius nomen Græcum eſt* ὄνυξ: *Latinum vnguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum Achfar ateb aut Adfar althaib: Italicum, Vnghia odorata.*

Fuchſii opin. reprobata, volentis Blattium byzantium & onychen differre.

Conchulæ Indicæ qualitas.

Nicolaus damnatur.

Nomina.

Κοχλίαι. COCHLEÆ CAP. IX.

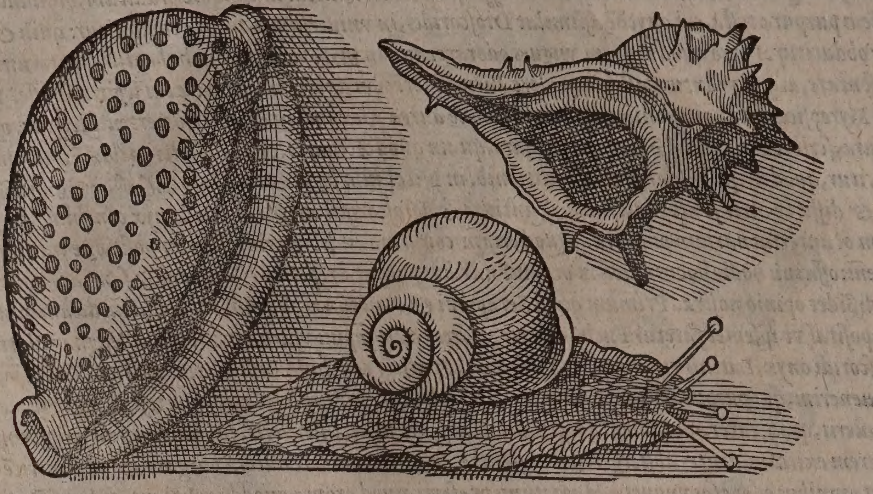
TErreſtres cochleæ ſtomacho vtiles ſunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, a Aphricanæ, Aſtypaleicæ, & quæ in Sicilia ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id eſt, operculares, cognominatæ. Marina ſtomacho idonea, & facilè aluo excernitur: fluuiatilis virus olet. Quæ verò vepribus, frutetisq; glutinata cohæret, quam vocant nonnulli b ſeſilon, ventrem & ſtomachum turbat, vomitiones excitat. Crematæ omnium teſtæ excalfaciendi, & vrendi naturam ſortiuntur: purgant lepras, vitiligines denteſque: emendant oculorum cicatrices, & vitia cutis in facie, albugines ac viſus hebetudines, ſi cum carne ſua vſtæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impoſitæ, aquæ inter cutem tumores exugunt, ſed non antè ſoluantur, quàm omnis hauriatur humor: podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menſes tritæ & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure & myrrha illitæ, cùm vulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, ſanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præſertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, ſtomachi dolores mitigat: trita cum teſta, vino & myrrha ſi exiguum inde bibatur, coli, veſicæque cruciatus ſanat. Terreſtris pilos incommodos replicat, ſi quis abraſo acu lentore eius, pilum attingat.

a Meum λιβύαι. i. Libycæ.

b Meum & Drag. addunt ἤ σεσιλιτῶν. i. aut ſeſilitim.

COchleæ vulgò notiſsimæ ſunt. Hæ licèt albæ nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres, omnes tamen eandem naturam in vniuerſum obtinent. Si verò aliquo pacto inter ſe differunt, id natalis ſoli cauſæ adſcribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis victitant herbis, ijs ſanè præſtant, quæ in opacis degunt, ac in paluſtribus. Id enim guſtũ facilè deprehenditur, quòd hæ vel inſipidæ habeantur, vel paluſtrem reſipiant limum: illæ verò ſapidiores, eſuiq; gratiores exiſtant. Quandoquidem abſinthiũ depaſtæ amaritudinẽ reddunt, ſicuti quæ ſerpyllum, pulegium,

Cochlearum conſid.

calamintham, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æque referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, vbi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ visuntur. Cochleas olim vsq; adeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. 11. cap. 56. vt ijs viuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim vt essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa & farre, alijsq; rebus, quæ eas alebant.

Cochleæ pomatiæ.

Non me fugit, quas Dioscorides pomatias vocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, vicinisq; alijs locis, & eas quidem præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus & frutetis, vncis quibusdam ferreis prope fruticum radices terra circũfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriam, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, vt in cibis ijs longè suauiores, gratioresq; habeantur, quæ vere & æstate imbrib. excitatæ hinc inde vagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescantq; sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat, cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt.

Cochlearum vires Matth.

Præstant cochleæ, præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, ad varia corporis incommoda. Siquidem testa exutæ, & hordeacea ptisana incoctæ lateris dolorem tollunt, vbi ptisana sorbenda detur, cochleæ verò contusæ loco dolenti illinantur. Earundem diu elixarum ius potum iliacos iuuat: eædem elixæ ac tritæ, cruentis excreationibus medentur. Disuriæ efficacissimè prosunt, si crudæ cum suo ipsarum putamine contritæ bibantur ex passo, diebus septem continuis, aut ad summum nouem. Vertiginosis quoq; prosunt suspiriosisq;, vbi prima die cochleã vnam magnam, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto vnam, semicoctas vorauerint affecti, nec minus vertiginosis quàm amentibus medebitur is, qui singulas cochleas diebus singulis plurimis, cum suis testis contritas, ex defruto potandas dederit, sed has maiores esse oportet: si verò minus res successerit, triduo quiescat affectus, & subinde eandem potionem diebus plurimis replicet: Cœliacos quoq; iuuant cochleæ duæ, vnà cum testis contritæ, & duobus ouis gallinaceis exceptæ vini passi ternis vncijs, & aquæ quaternis, ac demum fictili vase calefactæ & haustæ. Præstant eædem ad faucium molestias & asperitates, si illotæ coquantur, & deinde tritæ ex passo ebibantur. Partus faciles reddunt, si à grauidis fœminis edantur aliquot ante partum diebus. Adduntur vtiliter in emplastris, quæ pus mouent: namque non solum bubones & cæteros tumores concoquunt, sed etiam abrumpunt. Contritæ crudæ & illitæ serpentibus vlceribus medentur. Quæ verò salinis inhærent, strumas illitæ resoluunt, si cum putamine tusæ illinantur: columellæ vitia sanat cochleæ viuæ succus acu vulneratæ, cum penna illitus. Complures crudæ, in nitido mortario tusæ, vnà cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana vtiliter fronti adalligantur, ad sedandas oculorum epiphoras. Combustarum cinis, cum ligni & vrticæ semine ex melle potus, intra paucos dies lienosos sanat. Quæ autem cæteris minutiores habentur, tritæ & illitæ, inguinum tumores resoluunt. Omnium putamen vstum, & in puluerem tenuissimum contritum, gingiuarum putredines exulcerationesq; illitus tollet. Idem casu inuentum tritumq;, & potui datum, calculos expellit: quin etiam vrinam mirificè pellit, si duarum drachmarum pondere ex vino albo & aqua calida bibatur: prolapsam columellam cohibet: & procidentem quoq; sedem, sed prius intestinum ablui oportet aqua in qua ferrum candens pluries restinctum fuerit.

Ad tabidos.

Cochleis nemoralibus à mucagine natiua diligenter repurgatis, & in lacte bubulo recenter mulso vnà cum Tussilagine concisa decoctis, condimentum fit optimum tabidis, cibi loco propinandum. Item cochlearum carnes à putaminibus & excrementis repurgatæ, quin etiam aqua ablutæ inuoluuntur linteolo crassiore pluries replicato, & sepeliuntur in fimo equino feruenti duarum horarum spatio, indeq; detractæ lauantur lixiuio calido, & coquuntur in iure gallinacei pulli: atq; tabidis, & macie summa affectis auxilio sanè magno propinantur deuorandæ. Parantur præterea ad idem maiori etiam cum vtilitate hoc modo: Sumito cochleas maiores quinquaginta, easq; prius belle lotas coquito cum putaminibus in aqua, vnà cum hordeo à gluma repurgato, quousq; hordeum rumpatur. Deinde exemptas è putaminibus coquito iterum ex capi iure quousq; probè discoquantur: demum ius percolato linteolo mundo, & quotidie eiusdem affectis propinato sex vncias, addita sacchari vncia tam mane quam vesperi horis tribus ante cibum.

Aqua cochlearum.

Non paruo quoque auxilio ad hoc mali parantur cochleæ hac etiam ratione. Sumito cochlearum putaminibus exutarum libras 2: radicum glycyrrhizæ recentium libram vnam: rad. altheæ vnc. quatuor, atque omnia minutim concisa in vitreum collocato alembicum, & balneo feruentis aquæ Chimica ratione eliciatur aqua, cuius vncias quatuor cum sacchari vnceola quotidie mane affectis propinato.

Cochlearum vires ex Gal.

Cochleæ si totæ cum testis vrantur (vt Galenus memoriæ prodidit lib. 11. simplicium medicamentorum) admista galla omphacidite, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenterijs, in quibus vlcera nondum putredinosa sunt: conuenit autem vt piperis sit pars vna, gallæ vero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc vbi ad vnguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumq; aut ex aqua, aut ex vino albo & austero præbeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodũ resiccantis est facultatis, obtinens itẽ nonnihil ex vstione calidum. Porrò cochleæ, quæ vstionẽ non sunt expertæ, si tritæ vnà cum testis imponantur, & toti ventri aqua inter cutẽ laborantium,

rantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè deſiccant: & omnino inhærere ipſas ſinere oportet, quoad ſponte decidant. Idemq́ faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè ſolubilibus, & ex contuſione facta in auribus: deſiccant enim illos magnopere vniuerſos, etiamſi viſcoſus, craſſusq́ in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuerſis carnibus verba faceret, ſic de cochlearum quoq́ carne diſſeruit. At cochlearum caro prius in mortario contuſa, ac poſtea ad læuorem redacta, omnium valentiſſimè deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeò vt & hydericis conueniat. Ipſarum autem humor ſolus per ſe citra carnem ſumptus (vocatur autem is à multis μύξα κοχλίȣ hoc eſt, mucus limacis) thuri miſtus aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibuſdam, aut omnib. quoad habeat ceræti craſſitiem, medicamentum fit glutinatorium, deſiccatq́ pulchrè purulentos mucos aurium: ſed & fronti impoſitum inhæret, oculorum fluxiones reſiccans. Quidam etiam ad palos eximendos vtuntur totis vnà cum teſtis ad læuorem tritis: ſed & quidam ad ſiſtendos menſes. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipſas ſolas in vulnus cum nerui vulneratione, & contuſione factum tritas impoſui, ipſumq́ vulnus pulchrè glutinatum eſt, & neruus phlegmonē haud perpeſſus: erat autem homo durus & agreſtis: miſcui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripſere autem maiores me nonnulli medici, ad eiuſmodi vſum miſcendum ipſi thus aut myrrham. Verùm horū habebam tum neutrum, vt qui tunc ab vrbe abeſſem in villa. Poſſis autem & reſinæ frictæ contritæ admiſcere, ſi adſit, quippiam. Porrò vbi multū muci cochlearum accipere voles ſeorſum, ſtylo carnem earum pungito, ſed non ante multos dies venatas eſſe expedit, alioqui enim temporē deſiccantur: nam recentes plurimum habēt viſcoſæ illius humiditatis, quam ſtylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten eſt: hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum teſtis ſuis, aut ſine, contritæ emplaſtris concoquentibus, & ſaniem è vomicis fracta cute educentibus vtiliter immiſcentur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquam raro in cibis veniunt: quanquam ijs qui maris litora inhabitant, frequentiori ſint vſui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento vel teſta carent, quæ nobis ſpeciatim Lumache vulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad paſcua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis & hortis, ſed in cellis vinarijs, & alijs ſubterraneis vliginoſisq́ ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum vulgus prodeſſe exiſtimat. At Plinius lib. 30. cap. 5. auctor eſt, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præſtare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: namq́ ex ijs in ſtillatorium vas coniectis, additis quibuſdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricam abundare ſcriptum reliquit Plinius lib. 30. cap. 3. & eas combuſtas dyſentericis vtiliſſimas eſſe, dariq́ ex eo cinere cochlearia bina in vino myrtite aut quolibet auſtero. Eædem cum Thuris polline contritæ, addito oui Gallinacei albo & illitæ, faciunt mirificè ad puerorum Enterocelas, ſed interim pueros in lecto iacere oportet. Vtuntur & ipſæ vtiliter & in puluerem teruntur, qui inſperſus quamcunq́ pedum exulcerationem ſanat. Κοχλίαι vt Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus Balzum & Halzum: Italis Chiocciole: Germanis Schnecken: Hiſpanis Caramuyos & Caracoles: Gallis Eſcargotz.

Cochleæ marinæ.

Cochleæ ſine teſta.

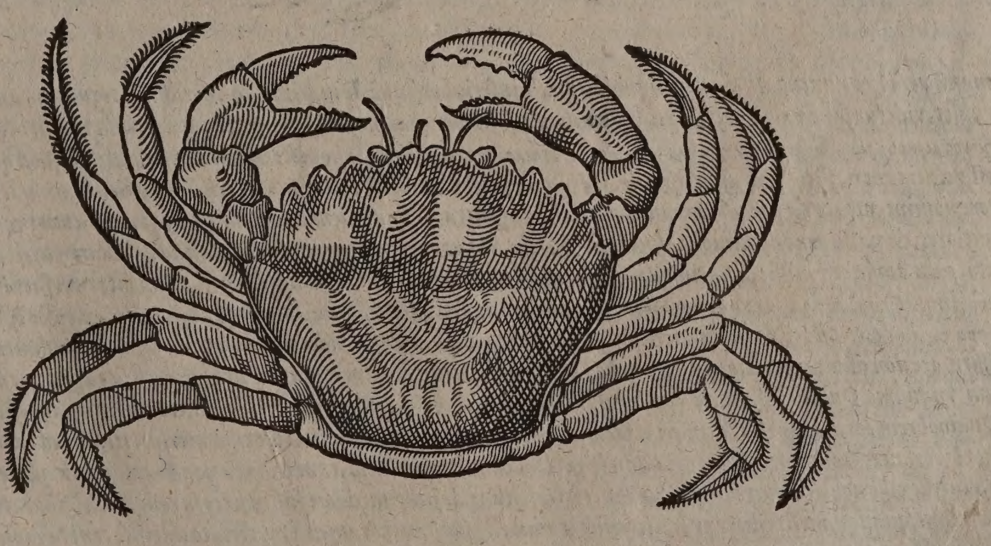
Nomina.

Καρκίνοι. CANCRI. CAP. X.

CAncrorum fluuiatilium exuſtorum cinis, qui duo cochlearia expleat, a adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum vino, magnopere prodeſt canis rabioſi morſibus: rimas pedum ſediſq; perniunculos & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potiq; ex aſinino lacte, auxiliantur contra ſerpentium phalangiorumq; morſus atq; ſcorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure eſitati, iis proſunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauſerunt. Necant ſcorpiones triti & cum ocimo admoti. Poſſunt eadem marini, verum inefficacius omnia præſtant.

a σὺν γεντιανῆς ῥίζης κοχλιαρίῳ ἑνί. i. cum gentianæ radicis cochleario vno.

CANCER FLVVIATILIS.

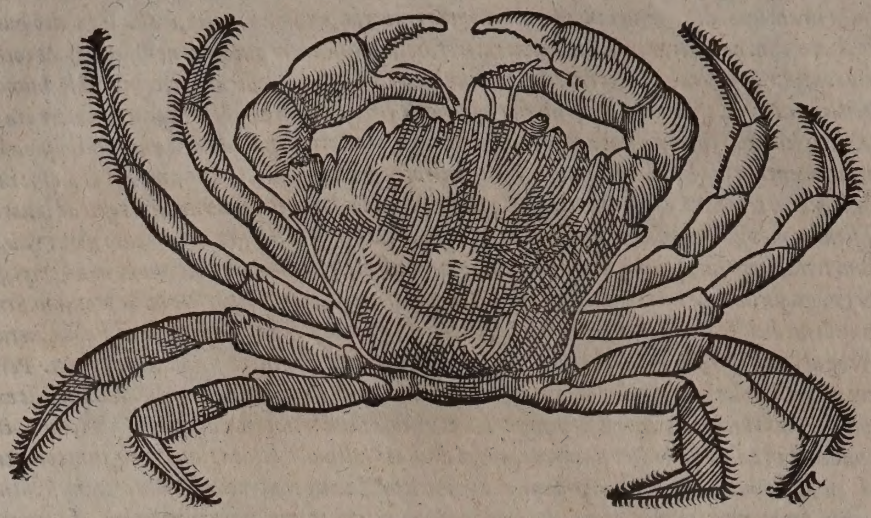

HAllucinantur, qui credunt Cancros à Dioſcoride & Galeno deſcriptos, illos eſſe, quos vulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίνος enim Græcè (vt hoc loco ſcribit Dioſcorides) non eum ſignificat cancrum perperam vocatum, qui ἀστακὸς appellatur à Græcis, ſed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetruſci vulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, vbi MARINORVM *numerus propè infinitus habetur, vbi cruſtam exuerit, à corporis mollitie vulgò vocatur Mollecca. E quorum genere ſunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ ſuo tempore cruſtam exuunt. Hoc ita eſſe teſtatum reliquit Ariſtoteles libro quarto, capite ſecundo de hiſtoria animalium, vbi ſic inquit:* ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιȣ́των ἀνόῤῥοπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὴ τῶν καρκίνων στρογγύλον: *hoc eſt: Cancer ſolus ex cruſtaceis non regitur cauda, & corpus cum quidem locuſtis, ſquillisq́ longum ſit,*

Cancrorum conſideratio.

Multorum error.

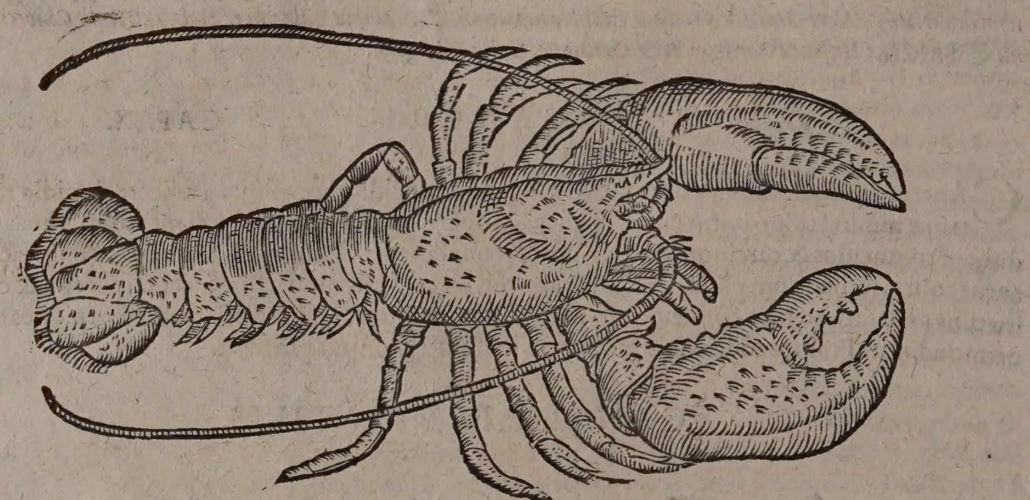
CANCER MARINVS.

Astacus.

cancris verò rotundum est. Porrò ASTACVS Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quem Romani & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum vulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd vulgaris gammari faciem repræsentet. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀστακὸν nil aliud esse crediderim, quàm quod Venetis Astase, Ro-

ASTACVS.

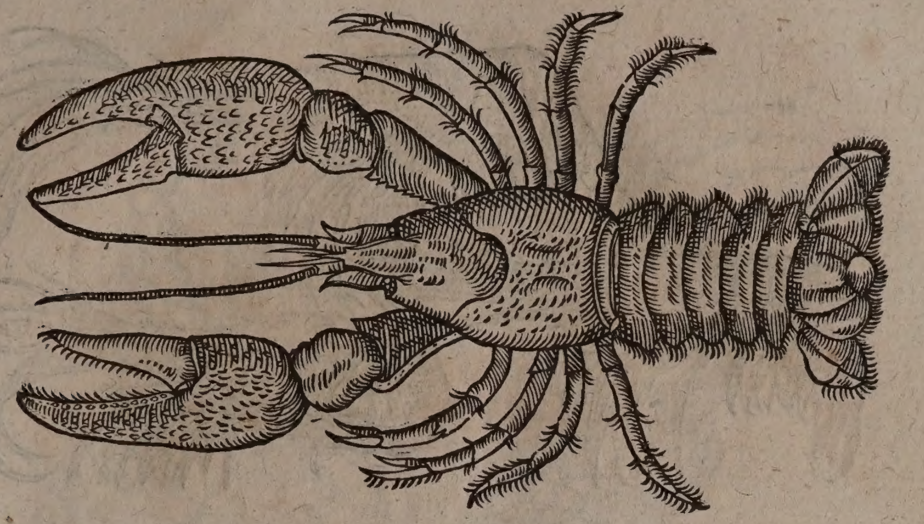
manis verò Leo nuncupatur: quandoquidẽ is paulò inferius postquã de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus differuisset, videtur sanè vulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cancros, cum inquit: ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μέν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς: hoc est. Genus item aliud est, quod quidem paruum est veluti cancri, facie verò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, vtpote & paruorum cancrorum aliqua genera, vt ipse eodem loco testatur Aristoteles, cum inquit: Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, vt putauerim ego gammaros Galeno appellari γαμμαρίδες, mutuato, cùm Romam venisset, à Latinis vocabulo, quòd eo carerent Græci. Namq; lib. 3. de alimentorum facultatibus: Ἀστακοὶ (inquit) καὶ πάγουροι: καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον, hoc est: Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim vnquam. Quibus etiam ex verbis palàm certè est, inter GAMMAROS & cancros manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos & marasmo laborantes Gammaris vtuntur: quandoquidem cùm Dioscoridem, tum Galenũ non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De cancris Gal. lib. 11. de simp. med. hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est, substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorũ morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure multò præstãtior. Thuris sanè partem vnã esse oportet, quinq; autem gentianæ, porrò cancrorum decem: & raro equidem aliter illis vstis nos sumus vsi: cæterùm ad eum modum plerunq;, quo Aeschrion empiricus ille vtebatur, medicamentorum peritissimus senex, conciuis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros viuentes, hactenus vrebat, dum facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum ac promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, vrens cancros tempore æstiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie vsque ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verum aliquot post dies curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum verò vulnus empla-

Gammari nomen græcum Arist. ignorauit.

Quorundam medicorum error.

Cancrorum vires ex Gal. Antidotus ad rabidorũ canum morsus.

GAMMARVS.

emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram vnam, vnum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis verò vncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirùm cùm nullus vnquam eorum, qui illo, vt dictum est, fuerunt vsi, sit mortuus. Cæterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaq; tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret vtilitas, quam sanè posteris impertire volebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas reddere volens: non abs re inquit, Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus videlicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrem sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde vt cancri, iuuare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum vstorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium venenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, vt veram accepi, vt quæ crebras habeat contradictiones: verùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorũ mortuum sciueram, qui fuerant illis vsi, totis vtiq; corporibus, hoc aperiendum recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum: hactenus Galenus. Cancros tritos ex lacte potos auxiliari serpentium morsibus, Dioscorides è Nicandri Theriacis literis mandasse videtur, cùm ipse sic habeat Nicander:

Σύν δὲ καὶ ὀκταπόδην ποταμῶ ἀποσυληθέντα
Καρκίνον ἐνθρύψαιο νεοβδάλτοιο γάλακτος.

Cæterùm gammarorum faciem referunt locustæ & squillæ, quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq;, quibus vtuntur medici vtiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex vino potandos exhibent. Sunt, qui hos igne prius tostos, ad idem magis probent. Et præsertim vbi ex petroselini vulgaris succo propinentur. Nec desunt, qui censeant eosdem ad cordis imbecillitatem facere, atqui ego de re hac, quid certi affirmare possim, non habeo. Ijdem cum vini excremento, quod circa vasa lapidis instar concreuit (Tartarum vocant chimistæ) vlceribus pudendorum medentur, si simul triti aspergantur. Dantur quoq; cum Tiliæ arboris carbone vtiliter ab alto deuolutis, quinetiam ad dissoluendos internos sanguinis grumos. Eorundem puluere dentes quoq; dealbantur firmanturq;. Cæterùm, rotundis cancris marinis similib. quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine vulgò Granci & Macinette nuncupant, abundat maximè vbiq; suis in fluminibus ac riuulis Hetruria: nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumq; regionum fluuij ac lacus gammaros alunt: Ita Hetruria cancros, vtpote & Græcia, vbi ab Aeschrione & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Cancri fluuiatilis putamen diligenter contritum, & ex vino subdulci potum, renum calculos pellit. Iidem combusti, tritiq; & ex melle illiti, Strumas discutiunt. Eorundem puluere sanantur sedis rimæ. Exustorum cinis oleo subactus, perniones curat. Suffiuntur sicci, vbi fœtus hæserit mortuus in vteri ceruice. Iidem triti crudi & tumentibus mammis illiti, mirificè prosunt: quinetiam impactas mammarum durities resoluunt & lac exiccant. Scorpiones proximos omnes ad eum locum conuenire tradidere quidam, vbi cancri decem fluuiatiles marinive, cum ocimi manipulo contriti, repositi fuerint. Fluuiatiles autem peculiariter hortorum erucas pellere dicunt, qui de colendis hortis scripsêre, si pluribus in locis inter olera ligneis clauis figantur. Sed & illi non minori in errore versantur, qui putant marinos minutiores (vt ita dicam) gammarulos, quos vulgò Gambarelli & Gambarusoli appellamus, eos esse, quos tum Aristo. tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant: quippe quod hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis alijsq; quàm plurimis populis, proprium adhuc SQVILLÆ retinent nomen: vulgo enim Schille dicuntur: quanquam in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squillæ nulla differentia vocitentur. His, vt diximus, adstipulatur Aristoteles lib. 4. de partibus animalium. cap. 8. cum inquit: Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario verò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam, quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt MAIÆ vulgò Granceuole, Paguri vulgò granciporri, marini ac fluuiatiles canchri vulgò Granchi appellati: & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus gammarulos paruas dici squillas, nisi vt omnibus notum sit, eas etiam haberi

Gammarorũ lapilli.

Cancri fluuiatiles.

Cancrorum fluuiatilium vires.

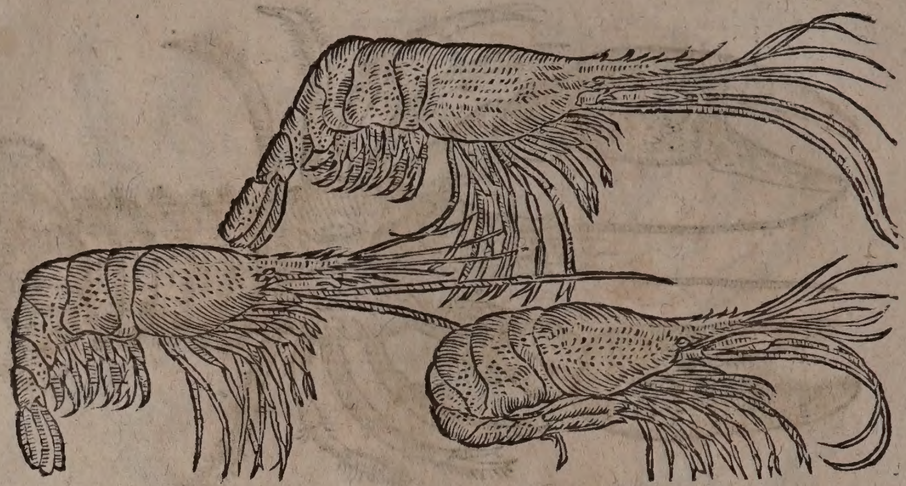
Quorundam error.

Squillarum consideratio.

Maiæ.

his lon-

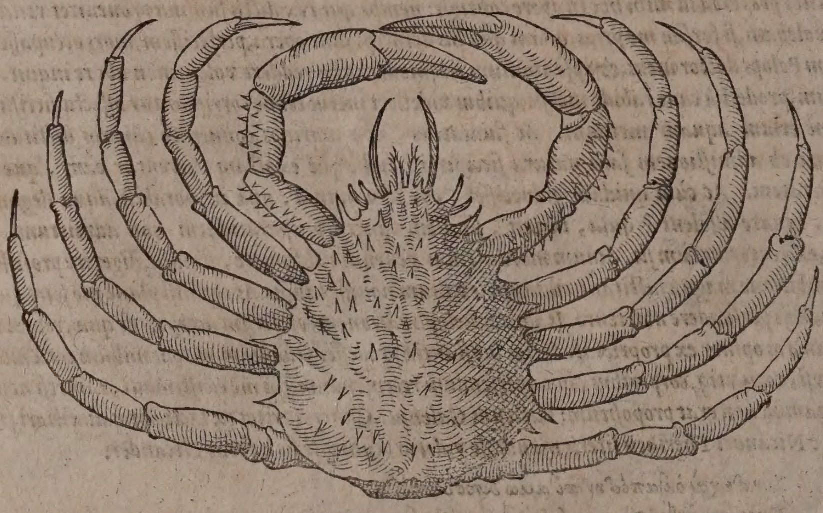
SQVILLAE.

MAIA.

Cancellorũ consideratio.

his longè maiores, vt memoriæ prodidit Aristoteles libr. 4. cap. 2. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat vulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant; quàm qui semper parui in piscarijs

Rondeletii erratum, Pagurum, Maiã statuentis.

habentur venales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum & gammarorum modo, chelæ verò seu forcipes deficiant. Squillæ tametsi concoctu contumaces sint, Galeno tamen teste, stomachicis conferunt. Eædem tritæ & cum aceto potæ, lumbricos & tineas eijciunt. Quadam autem peculiari facultate ad mulierum conceptus in cibis efficaces sunt. A Scorpionum ictu securum dicunt illum, qui Squillæ marinæ imaginem in achate lapide sculptam in anulo gestauerit. Cæterùm Rondeletius, vir quidem doctissimus atq; præclarissimus, PAGVRVM, *quem Granciporro Itali vocant, Maiam facit. Sed facilè quispiam illum deceptum deprehendet, qui diligenter Aelianum de Paguris scribentem legerit. Sclaui, qui Iapidiam incolunt, quorumq; littora Adriaticum mare alluit, Græcum adhuc nomen seruantes, qui no-*

PAGVRVS.

qui nobis Granciporri vocantur, Paguri vulgò appellant. E Paguris in cauernis extinctis oriri scorpiones testis est Nicander. Sed ad CANCELLOS *redeo, nomine ipso paruulos cancros designantes, de quibus scripsit Galenus libro tertio de alimen-*

CANCELLI.

torum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, vt quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles, his verbis: Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatorum generum est: quippè qui natura locustis similis spectetur, nascitq; seorsum per se solitus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quam ingressus vitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est, quapropter is in ancipiti esse, genusquè sibi vendicare vtrunq; videtur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est, nisi quòd partem capiti, & pectori subditam, ampliorē quàm aranei habeat. Corhicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, vt cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod velut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Iis pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item vtriq; adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disiectoq; sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad ventrem pergit: foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus quàm cancri. Nexu nullo testis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberq; vagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem, (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in natice degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem paruum habens: cùm læuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potißimum solet: hæc Aristoteles. Aelianus verò lib. 7. cap. 31. de cancellis ita scribit: A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim vacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs vt capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neq; modò in supra dictorum conchas immigrant, sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorem nacti ea tanquam maiore domicilio gaudent; ac sæpe de spolijs multo certamine inter se contendunt, viribusq; inferiore repulso, victor exuuias assequitur: hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. 9. cap. 31. & 42. His igitur diligenter perspectis, omnibus, vt arbitror, palàm fiet, & cancros & cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκίνος Græcè, Cancer Latinè appellatur: Arabicè Sartham, seu Sarthan: Italicè Granchio: Hispanicè Cangreio: Gallicè Cancres.

Cancellorum historia.

Cancelli ingrediuntur conchulas.

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TErrestris Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est: quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionum conſideratio.

TErreſtres Scorpiones animalia ſunt vulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis vinarijs, ſed vbique paßim reperiantur: adeò eſt hominum vita periculis obnoxia. Licet autem ſint in Italia minus veneno-ſi, minuſquè nocui, quàm alijs in regionibus, quæ ſub meridie ſitæ ſunt, ipſe tamen complures vidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui ſæuißimas perpeßi ſunt exacerbationes, & quaſi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui ſunt. In agro Tridentino à ſcorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari ſibi à Deo impertita precibus diui Vigilij epiſcopi, quem & patronum præcipuum habet, & aduocatum apud Deum. Hoc idem aſſerit Ariſtoteles lib. 8. cap. 29. de animalium hiſtoria, vbi ſic inquit: Morſus beluarum ex locorum diuerſitate plurimùm differunt, vt in Pharo, locisq; alijs, ſcorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui ſunt, & vel hominem, vel quamuis beſtiam percuſſerint, interimunt, nec ſues euadere poſſunt, quanquam cæteros virulentos ictus minimè ſentiunt.

Scorpiones vbi minus nocui.

Scorpionum genera nouẽ.

Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique, nouem Scorpionibus genera aßignant, diuerſis duntaxat coloribus diſtincta: nimirùm quòd alij ſint flaui, alij ruffi, alij cinerei, alij ferruginei, virides alij, alij lutei ſubatraq; cauda, alij vinoſi, alij albi, alij deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, virides quàm plurimos me vidiſſe, legiſſeq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in ſyluula nouellis quercubus compoſita apud ſacellum diui Pauli, vbi paruo admodum tempore, ſirio ardente, ego & eremita quidam, de his, qui ſub ſaxis latebant, plus quàm mille & quingentos collegimus, craſſos & plurimùm farctos.

Scorpionum fœtus.

Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ ſuos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, ſub ventre ſecum vbique gerebant, ſinguli ſingulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Ariſtoteles lib. 5. cap. 26. de hiſtoria animalium, quòd terreſtres Scorpiones vermiculos ouorum ſpecie pariant complures, & incubent: mox vt prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipſa, & interimantur à ſuis liberis magno numero: ſæpius enim vndenos pariunt. Plinius auctor eſt, Scorpionum ictum multò magis fœminis pernicialem eſſe, quàm viris: præſertim virginibus, quibus ſemper lethalem eſſe ait. Quibus ſepteni in cauda internodij numerantur, longè ſæuiores habentur, quàm ij quibus tantùm ſeni inſunt.

Scorpiones aligeri.

Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus ſubſcribit Strabo lib. 15. ſuæ Geographiæ, Scorpiones quoſdam habere alas, quibus per aëra volitantes de vna in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non videtur abſurdũ, cùm idem formicis ſimiliter eueniat, quandoquidem & hæ iiſdem ferè coloribus diſtinguuntur. Tantoq; magis credendum eſt, quòd in Caſtella Hiſpaniæ regione ſæpius agricolæ aliquos terræ ceſpites aratro ſcindant, vbi formicarum more innumeri ſcorpiones gregatim hyeme deliteſcunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deſerta regio eſt, à ſcorpionibus gente ſublata, ſi Plinio credimus. Qui præterea tradit, (vt in Cancro ſuperius diximus) quòd ſi decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi ſunt ſcorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioſcoridi manifeſtè refragari videtur, nam ſuperius in cancris ita ſcriptum reliquit Dioſcorides: Cancri Scorpiones necant, ſi triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à veſpis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à ſcorpione percußi fuerunt.

Scorpionum facultates.

Quin etiam narrat Plinius lib. 25. cap. 9. Scorpiones mortuos reuiuiſcere, admoto albo veratro. Quidam medici vtuntur Scorpionum cinere, qui viui ſint exuſti, ad vrinam ciendam, iis præcipuè, qui renum, aut veſicæ calculo obſtruuntur. Quo fit, vt in hunc vſum commendauerit Meſues oleum ex iis paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores.

Olei ex ſcorpionib. vires.

Ego tamen illud vſu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod ſanè magnus ſcorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulſantibus temporum, manuum, & pedum arteriis, illitum, ab omnibus liberat venenis, dummodo erodenti facultate vacent. Quin & eos ſanat, qui tam à viperis, quàm cæteris venenoſis animalibus vel icti, vel demorſi fuerint. Qua de re ij (abſit tamen verbis iactantia) teſtimonium perhibere poſſunt, qui prius oleo ſancto à ſacerdotibus illiti, noſtro poſtmodum peruncti euaſere incolumes. Præſtat item maximè hoc oleum, cùm in homines peſtilentia ſæuit: quippe quòd non modò peſte infectos iuuet, ſed & ſanos præſeruet. Præſtat deniq; ad omnes interaneorum vermes, omneſq; dolores mulcet ex flatu, vel ex frigore genitos, præſertim ventriculi, coli, ac vteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro ſexto, vbi de venenorum remediis, ſiue Antidotis latius diſſeremus.

Nomina.

Σκορπίος χερσαῖος Græcis, Latinis Scorpio & Scorpius vocatur: Arabibus Harrab, ſeu Hacharab: Italis Scorpione terreſtre: Hiſpanis Alacrna.

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINVS. CAP. XII.

MArini Scorpionis fel conuenit ad ſuffuſiones oculorum, albugines & hebetudines.

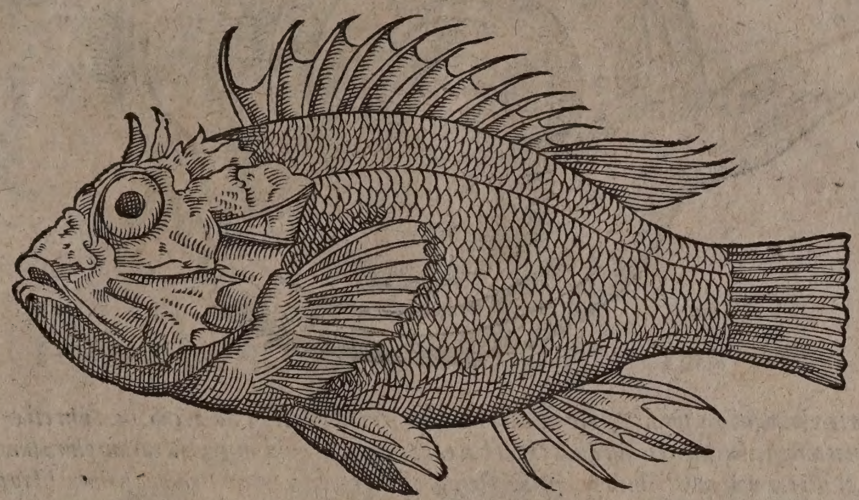

Scorp. marini & Scorpenæ conſid.

CRedidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpenam vocatam, nihil inter ſe differre, veruntamen hos piſces inter ſe differre haud inficiabitur, qui Plinii & Athenæi autoritate nitatur: vterque enim ad inuicem diſtinxit illos. Porrò vterq; in dorſo ſpinam gerit venenatam, qua imprudentes piſcatores ſæpius icit: neq; iam defuerunt, qui eius ictu ſint interempti.

interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter Scorpenam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Atqui Scorpio spinas quoq; in capite habet, quæ prædictis non sunt minus venenosæ. Cæterùm Scorpio, & SCORPENA (vt equidem arbitor) eiusdem ferè generis sunt, sed in specie & forma pulpæq; præstantia (vt Athenæus est author) inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piscibus est, scorpena longè maior; adeò vt octonas nouenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpena verò piscis est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item vniuerso corpore rubet; cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: Pinnis constat aculeatis,

SCORPENA.

tam his, quæ per medium excurrunt dorsum; quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed ijs tantùm aculeis icit, qui dorso annectuntur: quorum tamen vis his, qui scorpenæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui vulgò vocent Pesce cappone, sed in Hetruriæ maritimis quibusdam locis vocatur Cerna. SCORPENA autem, quæ suũ apud omnes retinet nomen, Scorpenæ dentes adeò acutos non habet: gerit tamen in dorso aculeos scorpij modo, sed eminentiores, ac duriores, nec vsque adeo pin- consideratio. natos: in cæteris verò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, vbi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro virescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpenam vocent. Vinum in quo Marinus Scorpio necatus fuerit, haustum, iocinoris doloribus medetur. Nec minus ad id quoq; valere dicunt lapidem in eius capite inuentum, oboli pondere sumptum. Cæterùm Scorpij marini felle ex lana supposito, secundas & menses elici certum est: quin etiam eodem incipientes suffusiones oculorum, & albugines tolli, ex melle oleoq; illito, intermißis diebus. Adhæc trium Scorpenarum paruarum vstarum cinis epotus, calculos exterit. Σκορπίος θαλάσσιος, Græcè: Scorpio marinus Nomina. Latinè: Italicè Pesce cappone & Scrofano dicitur: Scorpena autem Scrofanello.

Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINVS. CAP. XIIII.

DRACO marinus dissectus, & apertus impositusq;, spinæ suæ ictus qua ferit, medela est.

DRACO MARINVS.

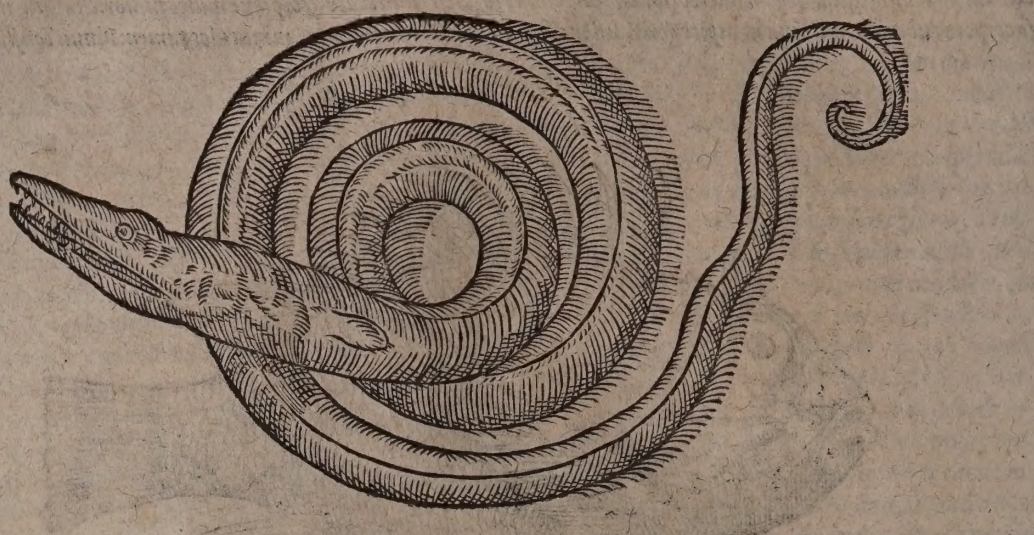

VAriat auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, ser- Draconis pentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob virium præstantiam omni- marini consi. um aquatilium velocißimus censetur: quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & venenosum est illi animal, adeò vt quoscunque pisces, vel alia quæcunq; animalia dente vulnerauerit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim vt in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere poßit: hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, et Plinio (vt opinor) transcribat, plura tamen addere videtur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur,

Serpentis marinæ, hist. ex Aristotele.

sed serpens, vt is posteritatis memoriæ commendauit libro 9. cap. 37. de historia animalium his verbis. SERPENS MARINA *colore, & corpore Congro proxima est, sed obscurior, atq; acrior: hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quàm*

SERPENS MARINA.

Draconis marini historia ex Aristotele.

primum adacto terebrat, subitq; tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et lib. 2. cap. 14. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes: nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ varietatis. Nasci eas non in altißimis gurgitibus certum est. De marino autem Dracone scribens libro octauo, cap. decimo tertio, de hist. anim. Draco marinus, inquit, piscis est litoralis quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugil, mullus, turdus, pulcher, gobius, atq; alij complures, & omne saxatile genus. Meminit quoq; de eo Plinius libro trigesimo secundo cap. septimo, sic inquiens: Extra has sunt rotundæ in oleario vsu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdesia, draco, quidam volunt esse dracunculum. Est autem graculo similis, aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere videtur, quem Veneti Piscatores, quin etiam Tergestini, & Aquileienses vocant pesce Ragno, Itali verò Trascina. Quippe qui inter litorales, aculeos circum branchias habe[n]t caudam versus spectantes, & alios in dorso adeò venenatos, vt ab eo icti, nisi curam admiserint diligentem, vel doloribus intensißimis crucientur, vel moriantur. Itaq; & is videtur Plinio fuisse Draco, quē libro nono cap. quadragesimo octauo ipse araneum quoque vocauit: cum inquit: Atq; pestiferum animal Araneus, spinæ in dorso aculeo noxius: præsertim cum libro trigesimo secundo, cap. vltimo, inter litorales pisces, & mari magis peculiares, non aliter araneum recensere videatur, quàm draconem Aristoteles.

Plinius Serpentem marinam, cum Dracone cōfundit.

Cæterùm is libro nono, capite vigesimo septimo, Serpentem marinam, de qua superius ex Aristotele diximus, draconem quoq; vocat, & vtriusq; historiam errore manifesto confundit, sic inquiens: Rursus draco marinus captus, atq; immissus in arena, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Id quod Aristoteli marini draconis non est, sed marinæ serpentis. Quibus apertißimè constat, Plinium aut negligenter hoc in loco Aristotelem legisse, aut eius lectionem haud rectè intellexisse. Nec sanè quispiam Plinium excusabit, qui dixerit draconem marinum in arenam immissum, perinde ac serpens illa, rostro sibi cauernam fodere, quandoquidem cum nullo rostri mucrone sit institutus (vt rectè vir doctißimus Saluianus inquit) sed obtuso quidem ore habeatur, nulla prorsus consentit ratio, vt cauernam in arena sibi tam facilè excauare queat.

Rondeletio non subscribendum.

Itaq; Matthiolus non tam leuiter Rondeletio subscribit, qui hoc Plinij erratum haud animaduertens. Præterea, inquit, quod de Dracone scripsit Plinius, id in araneo nostro (araneus illi Draco marinus est) quiuis experiatur, qui piscium capturæ interesse voluerit. Captum enim araneum arena semper se obuoluentem cernet. Atqui aliud, mea quidem sententia, designat Plinio, rostro in arenam immisso cauernam sibi mira celeritate excauare draconem: aliud verò Rondeletio, in arena se obuoluere, vt fere cæteri faciunt pisces, qui viui è retibus in litus à piscatoribus deuoluuntur. Quare non absq; iniuria in Matthiolum inuehitur (illum tamen non nominat) cum dicit absurdam esse illius opinionem, qui in Dioscoridem commentaria scripsit, quod scribat is non eundem esse Plinij, & Dioscoridis marinum Draconem. Sed hanc iniuriam ijs refellendam, imò potius ægrè ferendam relinquo, qui hoc loco Rondeletij viri alioqui doctißimi negligentiam in examinanda Plinij lectione facilè cognoscent. Non video sanè, quo pacto Draconem lib. nono cap. vigesimo septimo à Plinio descriptum facere legitime poßit Rondeletius Dioscoridis Dracone minimè differentem, cùm ibi nil aliud describat Plinius, quàm serpentem marinam Aristotelis. Cæterùm marinæ serpentis imaginem, primus (quod viderim legerimq;) ad amussim delineatam edidit Hippolytus Saluianus, medicus doctißimus, in pulcherrimo suo de piscibus volumine, vnde nos hanc, quam pinximus, accepimus: Δράκον θαλάσσιος Græcè: Italicè, Trascina: Gallicè Vive dicitur.

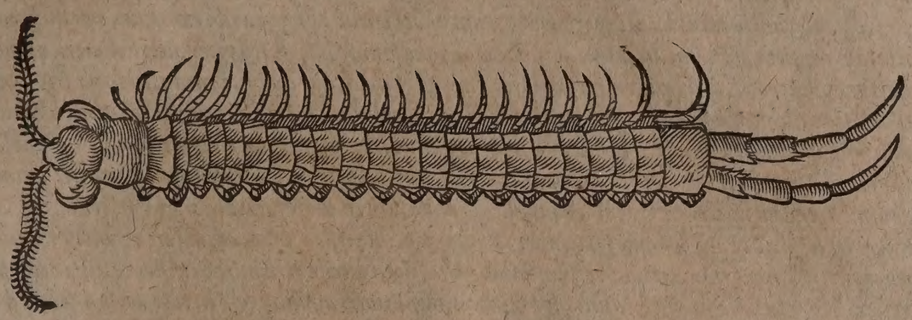
Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

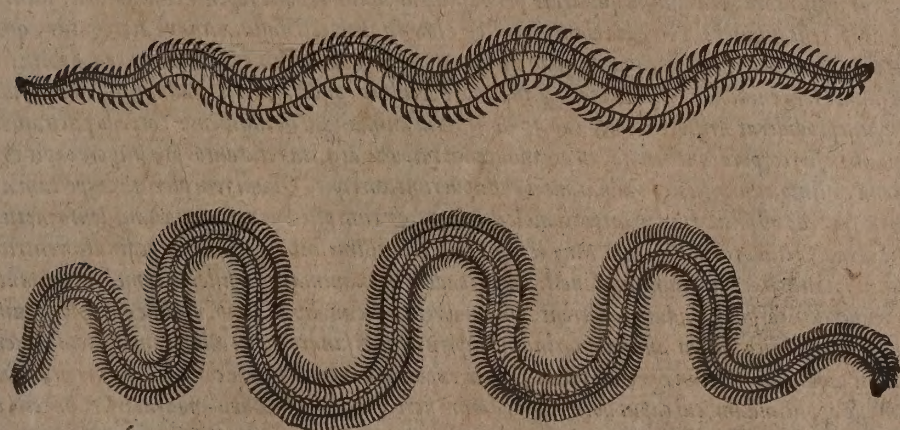
Scolopendræ consideratio.

SColopendra marina animal est non magnum. Scribit de ea Aristoteles lib. secundo cap. 14. sic inquiens. Marinæ Scolopendræ terrenis similes sunt, magnitudine tamen paulo inferiores: gignuntur in saxosis locis: colore magis rubro, pedum numero terrestres superant, sed cruribus sunt gracilioribus. Serpentum more non altis gurgitibus nascuntur. Hæc ille. Quibus haud parum adstipulari videntur, quæ à Rondeletio in suo de piscibus libro pinguntur: ac etiam à nobis quoq; ex illius codice huc translatæ sunt, vermium terrestrium figura, & numerosis, tenuibusq; vtrinq; pedibus stipatæ. Verùm ab his longè differt marina Scolopendra, quam mihi dono dedit Constantinopoli allatam Clarißimus Augerius de Busbecke, qui superioribus annis apud Turcarum Imperatorem pro Cæsare Ferdinando oratorem egit. Hanc ego legitimam esse marinam Scolopendram censeo, ideoq; eam hic excudi volui, vt aliorum quoq; sit iudicium. Aristoteles lib. nono cap. trigesimo septimo de historia animal. Quæ autem, inquit, centipeda appellatur, vbi hamum deuorauerit, euomit foras sua interiora, donec hamum reijciat, non recipit intrò. Id quod etiam scribit Plinius libro nono cap. quadragesimo tertio. Sed hæc fie-

SCOLOPENDRA.

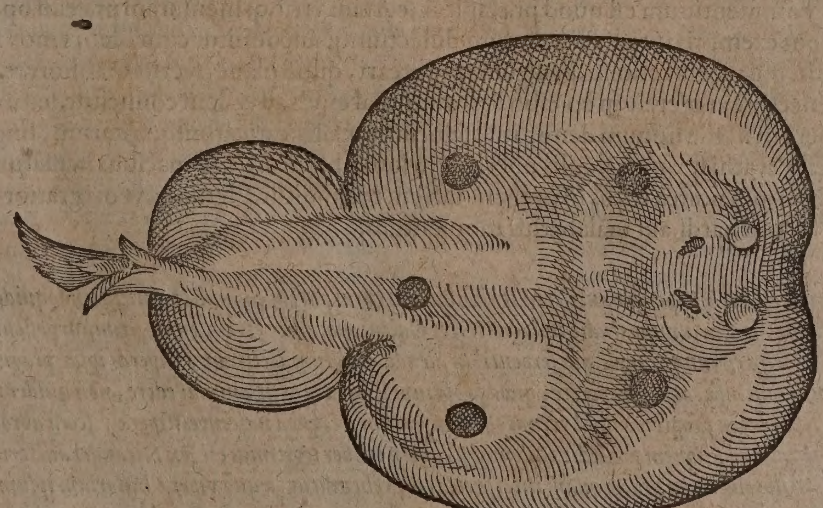
SCOLOPENDRA MARINA, RONDELETII.

ri in tam exiguo animali, quod pro marina Scolopendra pingit Rondeletius, vix credibile videtur, cum tam exiguo ſit ore, & anguſto, vt hamum quantumuis tenuem deglutire nequeat. Quo ſit, vt omnino adducar ad credendum, noſtram hanc legitimam veramq́; eſſe Scolopendram: id enim adeò manifeſtum facit vniuerſa eius effigies, vt omni prorſus iudicio eum carere putem, qui aliter ſenſerit.

Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MArina Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus vehementiam mulcet: eadem appoſita euerſam ſedem, prociduamq; coercet.

Torpedinis consideratio.

TOrpedo in cartilagineorum planorumq; piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, læuiraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Corporis facies, si caudam abscideris, orbicularis fuerit. Caput adeò inter scapulas contractum est, vt ipsius nullum vestigium appareat: Oculos tamen habet anterius, superiori parte, sed exiguos, & citra hos paulò foramina duo semicirculi effigie, quæ perpetuò reclusa spectantur. Os habet supina parte haud amplum, minutis intus dentibus. Lingua illi nulla, os præcedunt foramina duo, quæ olfactus gratia nata videntur. Eadem in parte, (vt author est Aristoteles libro secundo cap. decimotertio de hist. anim.) Branchias vtrinque quinas habet, sed exiguas & arcuatas. Excrementorum meatus ima corporis parte suum habet locum: prope caudæ exortum, quæ illi breuis est, sed carnosa, & in latam desinens pinnam. In caudæ dorso duas quoque pinnas habet, sed prior altera maior, quinetiam ad caudæ ipsius exortum binas gerit, vtrinque vnam, latiores semicircularesq;, de quibus tantum libro quarto, cap. decimotertio de partibus animalium, meminit Aristoteles, cæteris silentio præteritis. Atqui haud rectè eodem in loco eundem de Torpedinis cauda scripsisse iudico, cum Torpedini non secus ac Pastinacæ, cæterisq; cartilagineis, longam, spinosam, rigidamve caudam tribuat. Corpus totum molli ac læui cute contegit. Supina parte albicat, sed prona flauescit, vinoso ferè colore. Dorso non omnibus eadem facies: siquidem aliquibus quinque sunt in dorso maculæ nigræ orbicularesq;, oculorum ferè effigie, pentagoniq; figura dispositæ. Vnde illi nomen, Romanis occhiatella: Alijs eædem ferè visuntur maculæ, sed non vt in primo genere nigræ. Sunt enim circulis versicoloribus pictæ, nota quadam in medio existente, quæ oculi pupillam quadantenus refert. Nonnullis hæ maculæ desunt, sed minores, minutiores ac numerosæ in toto dorso dispersæ spectantur: quibusdam verò nullæ prorsus apparent, dorso tantum flauescente. Cæterùm, etsi præscriptis notis Torpedines diuerso esse genere videantur, non tamen in ijs variat torporis inducendi facultas: namque omnibus eadem est. Torpedo viuum parit animal ouis prius intra se genitis, vt cætera ferè cartilaginea, & adeo prolifica est, vt scripserit Aristoteles, Torpedinem visam esse grandem, qua intra se fœtus circiter octuaginta haberet.

Torpedinis mira facultas.

Tanta huic vis peculiaris inest, vt retibus capta, anteaquam manu attingatur, & manus & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis namque huius facultas per setas & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus lib. 6. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, vt si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius lib. 32. cap. 1. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo vel si hasta, virgave attingatur, quamuis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quamlibet ad cursus veloces alligat & retinet. Et lib. 9. cap. 42. ita scribit: Nouit torpedo vim suam: ipsa enim non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. 9. cap. 37. de historia animalium sic inquiens: Torpedo piscis, quos appetit, afficit ea ipsa, quam in suo corpore continet, facultate inducendi torporis, atq; ita retardatos præ stupore capit & vescitur. Abdit sese in arena & limo, tum pisces, qui adnatantes obstupuerunt, corripit. Quam rem pleriq; conspectam à se retulerunt. Est enim pigra Torpedo ob pinnarum in corporis mole defectum, & cum piscibus vescatur, cumq; lento motu eos capere nequeat, astu illos capit, cuius rei indicio sunt Mugiles, qui cum velocissimi sint, sæpius in torpedinum ventriculis reperiuntur. Cæterùm proprietas hæc viuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (veniunt enim frequēter in cibis) vniuersum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus lib. 11. simp. med. de ea ita scriptum reliquit:

Torpedinis vires ex Gal.

Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemq; euersam coercere, à quibusdam est proditum: verùm ego cùm vtrunq; essem expertus neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc viuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, vt hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi, putoq; eum, qui primus est vsus, tali quapiam motum ratione vti agressum: hæc Galenus. Non desunt authores, qui putent vim torpidam in Torpedine haud in toto corpore esse diffusam, sed in quibusdam tantum particularibus eius corporis membris, sed an hoc verum fabulosumve sit, haud facilè fuerit asserere: sunt tamen rationes, quæ illorum sententiæ non parum refragantur.

Nomina.

Venetijs piscis hic ab effectu, vulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani verò (me quidem latet, vnde id nomen traxere) eundem vulgari nomine Batti potta & Fotterigia dicere consueuerunt. Quæ Νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus Tead: Italis, Torpedine: Hispanis Hugia: Gallis, Turpilles.

Ἔχιδνα. VIPERA: CAP. XVI.

a μυθώδης. i. fabulosa. b ναρδοστάχυος ἢ μαλαβάθρου φύλλου βραχέος. i. spicæ nardi, & malabathri folii parum, ita habet antiquus manuscriptus codex.

VIperinæ carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum vitiis auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaq;, quoniam carne vacant, amputari debent: quippe a commentitium est quod præcipitur, certam vtrinq; mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis, elotum dissectumq; discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo & anetho. Aiunt iis, qui viperas esitent, pediculos procreari, quod planè à veritate abhorret. Adiiciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo vescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur, adiiciuntur salis, caricarumq; tritarum, singulatim quinque sextarii, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem reconditur. Plerunq;, vt ori gratior fiat, immiscetur b spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

Viperarum consideratio.

IAmpridem cœptum est veras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, vt Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circumforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, non quidem oua cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud verum esse compertum est, quòd nascentes Viperæ viscera abrodant, occisa parente, vt libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius lib. 10. cap. 62.

Plinii lapsus.

qui Aristotelis verba præterquam interpretari deprehenditur, à quo viperæ historiam ipsum accepisse liquido constat. Cuius sententiam non tantùm explodit, quod experimento compertum est; sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, viperinos fœtus parentis viscera, aut vterum abrodere, sed quod qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranā quandam, qua in matris vtero obuol-

VIPERA.

ro obuoluuntur, vt citius prodeant in lucem. Qua in re, vt hoc omnibus palàm sit, sic lib. 5. de historia animalium capite vltimo, sonant Aristotelis verba. Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ· ἐν αὐτῷ πρῶτον ὠοτοκήσας. τὸ δ᾽ ᾠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιρρήγνυνται τελαῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ᾽ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ᾽ ἕν, τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. Vipera è serpentibus animal edit, cùm intra se primùm oua pepererit. Ouum hoc vnius coloris, & molli cute contectum, vt piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas viperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, vt qui in vtero sunt, abrosis membranis prorumpãt. Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit quàm viginti: hæc Aristoteles. Cuius sententiam (vt dictum est) peruertens Plinius, vbi ei dicendum fuerat, quòd vltimæ viperulæ adhuc in matris vtero degentes, sua abrodant inuolucra, anteaquam prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur: nam in vita Apollonij Tyanei narrat, Apolloniũ ipsum viuam, ac incolumen vidisse Viperã, quæ suos catulos nouissimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentiũ domitores se prædicãt, quiq; falsò ex D. Pauli prosapia se originẽ duxisse gloriantur, Viperã Marasso vulgò appellant, vtq; maiorẽ cum spectatorib. ineant gratiã, sæpissimè viperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, cõditos (vt Plin. inquit lib. 11. c. 37.) gingiuis, atq; mẽbranula quadã circũdatos, lethali veneno referta. Quin & viperarũ nuper editos fœtus ostendunt, quos viperæ suis alunt in capsulis, quib. eas deferunt: nec tamen illi matris viscera scindunt. Cæterùm q; viperæ primùm intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoq; auctor est libro 7. cap. 14. contra eos, qui secus sentiunt. Viperæ (vt scribit Auicenna libro quarto, vbi de venenis agit) caput habent pressum, latumq; vbi ceruici annectitur quæ peculiariter illis tenuis est, nec corpore admodum sunt longo, vt pote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere vellet, quibus notis mares viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit: Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquam agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt vniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes, fœminæ verò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his versibus,

> Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται,
> Ἰὸν ἐρευγόμενοι. πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Hoc est soluta oratione,

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse lib. 8. cap. 15. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cauernas subeant terræ, viperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palam est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. 8. cap. 39. Viperam solam terra condi, cæteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminam scilicet in coitu mari caput abrodere voluptatis dulcedine. Sed vt iam viperis vires suas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de ijs lib. 2. simplicium medicamentorum, tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palam videre est excalfacientes & desiccantes, vbi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, discere tibi liceat vel ex ijs, quæ ego iuuenis etiamnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans, aliquousque cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeq; quidam nostrum morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat ac deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè vicum, in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantum victui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul metentibus vinum esset allatum in fictili sanè quàm fragans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè messores, abijt. Verùm vbi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, vt pro more impleto cratere, competente aqua vinum temperaret, in cratera vinum effundit, & vnà excidit vipera mortua. Quare attoniti messores, veriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterũ cum illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm viuere in ea miseria. At ille, vbi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est: nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracωn, tegmẽ decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum & locustarũ (carabos Græci vocant) vbi extima testa exciderit. Alterum quoq; eiusmodi non dissimili casu in Mysia, Asiæ, non procul ab vrbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascẽtium vsum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum: erat illi scortum ancilla iuuẽcula, sanè formosa, compluribus amatorib. ambita. Profectis igitur illis,

Viperarum partus ex Aristotele.

Viperarum facies, & sexus discrimẽ.

Plinii lapsus.

Viperinę carnis vires ex Galeno.

cùm aquis vteretur,in ædibus,quibus vicinus erat locus squalidus, & viperarum plenus,fortè fortuna ex illis vna in vrceum vini incidit negligentius positum,extinctaq; est. Ac scortum quidem in lucro id reputans quod sors euenisset,hero id vini propinat. Cæterùm ille,vbi ebibisset,ad eum modum,quo ille,qui degebat in tugurio,persanatus est: hæc Galenus. Qui etsi alia è viperis experimenta ibidem scripserit,vnde similiter alij incolumes euasere,vt eius firmior redderetur ratio,quòd scilicet viperarum esu elephantiaci sanentur,attamen breuitati consulentes,ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit,Viperas ambas,quarum meminit Galenus,se tam facilè immersisse vino: siquidem

Viperæ vino delectantur.

illis natura comparatum est,vt vino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles libr. 8.cap.4.de historia animalium,quod ideo viperas aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur,quia vini incontinentes sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de venenis,venenatisq; agens. Quinetiam viperæ (vt ad Pisonem scribit Galenus) buprestes & cantharides deuorant. Item Aristotelis testimonio libr.8. cap.29.de historia animalium,scorpium deuorari à vipera certum est: ob idq; (vt idem est auctor) eorum venenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus venenatis vescuntur: quod profectò faciunt viperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declarauit,sic inquiens:

Viperarũ venatio & earũ pastilli.

Viperas non vt aliqui faciunt,æstate media,neq; statim,vbi cauernas egressæ fuerint: æstate siquidem earum caro sitim excitat,statimq; ab egressu frigida est,sicca & extenuata. Optimum itaque tempus est,quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Bacho sacra faciunt, viperas dilacerare solent, vere quidem finiente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si ver ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet, aliarum verò caput, ac caudam abscindere: nam præterquàm quòd hæ particulæ virulentiores esse videantur, etiam duræ & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis viperis,id quod vtrinq; amputatur,quatuor digitos æquare. Totum verò reliquum corpus,intestinis exemptis,pelleq; detracta,aquis primo abluendum,atq; in vas fictile conijciendum est: deinde aqua pura superinfusa viridiq; anetho (tunc enim viget) ollæ prunas vt coquatur subijcere conuenit: vel arida ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα vocant: vel quod melius adhuc est,vitium sarmenta. Salis autem,siquidem suo tempore viperas ceperis,tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente,nihil. Porrò obseruandum est,ne illæ capiantur,quæ in maritimis locis,quæve in aliqua salsa aquarum lacuna degunt,antidotus enim quæ ex huiusmodi viperis confecta fuerit,sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere vellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere,vt nihil ex spinis simul auferatur: atq; his exquisitè contritis,panis ex purissima farina optimeq; confecti, qui præcipuè & bene fermentatus sit,& in furno,non sub clibano coctus,modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt,vt panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt: ego vero quandoq; quartam, quandoq; & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit,periculum est,ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est,panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm viperas & panem coniunxeris,diligenterq; adeò subegeris,vt nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit,pastillos ex ea massa conficito,qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter siccescere soleant,& carnem putrere,& panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoq; ante siccatum terere melius est,& non,quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, viperarum iure maceratum: id quod ipse quoq; diu feci,sed mihi postea melius esse visum est,panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius namq; pastilli siccantur,qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella,in qua pastillos siccabis in superiori domus parte ad meridiem conuersa, vel saltem ad septentrionem non respiciat,vt solis radios tota penè die admittat: tali enim in loco commodè siccescent. Statim vbi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, vt æqualiter vtraq; ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet,inferior autem humida diutius permanebit, periculumq; erit ne marcescant. Postea verò quàm exiccati fuerint,maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radijs, sæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum, post quod tempus donec theriacam conficere volueris,recondi debent in vase stanneo aut vitreo,aut etiam aureo. Vitrum siquidem,& aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur,quod vitare conueniet, non solum in hac,sed & in quibuscunq; alijs antidotis: quemadmodum & argentum,si purum non fuerit: vasa namq; ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purùm autem argentum,Romani candidum vocant. Cæterùm longè melius est,haud multo post,quam pastillos confeceris, ipsis vti: quanquam non multum detrimenti capiunt,etiamsi peracto anno,atq; etiam multo post,eis vtaris. Rectè namq; à principio siccati,ad tertium quartumq; annum integri perseuerant,dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam,qui ipsis obnasci cõsueuit,mundis linteis interdum abstergatur. Is namq; si diutius inhæreat,pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere,qui perforati fuerint,quemadmodum antequam hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit,vtiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos vipereos ratione, quò optimi & præstantissimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridi ridiculum videtur,quod qui viperas esitent,pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus lib.11.simplicium medicamentorum,vbi id certò ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius lib.30.ca.3.quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cùm incidisset in insanabilia

Viperarum vires aduersus tabem.

vlcera, viperas edendas dabat,miraq; celeritate persanabat. Quare non demirabor Cardanum viperarum carnes mirum in modum prætulisse ad eos persanandos,qui tabe afficiuntur,& pulmonum vlceribus laborant. Namq; quodam in consilio ad Ioannem Scotum Archiepiscopum S.Andreæ ita de eis scribit: Dicam tibi secretum maximum, liberans à tabe, elephantiasi,& morbo Indico, atq; præter omnium spem impinguat & sanat etiam deploratos. Sumito itaq; viperam illam rubram,crassam & breuem,quam Itali appellant Milort,& abscissis capite & cauda,detractoq; corio, & exemptis intestinis, & pinguedine per se asseruata, viperam ipsam dissecato plures in partes anguillarum modo: coquitoq; deinde in aqua cum belzoino & sale,additis etiam paulò post petroselini vulgaris folijs: cum autem excocta fuerit,ius linteolo percolato,ac ex eo gallinaceum pullum iuuenculum coquito, ac panem subinde ipso iure maceratum, cum pulli carnibus edendum præbeto: & interim cum asseruata pinguedine dorsi spinam,cæterorum membrorum articulos,& pulsantes manuum pedumq; arterias,quin & pectus ipsum inungito. Interim verò in vaporario calido maneat affectus, atq; id repetat diebus septem continuis. Hoc enim auxilio pulmonum vlcera ad extimam cutem expelluntur excitatis ibi tuberculis: interna verò vlcera sanantur, & ægri bellè reualescunt: hactenus Cardanus. Qui tamen non parum cæcutisse videtur in hac vipera describenda,namque plurimum à vipera serpentem distare scimus, quam Mediolanenses,ac cæteri Insubres Milort appellant. Siquidem hæc omnium innocentissima serpens est,& domibus plerunque familiaris: illa verò contra,cùm morsu facilè de-

cilè demorſos perimat. In Aegypto Aegyptios ipſos viperis, aliiſq́; ſerpentibus ſimiliter atq; anguillis victitare prodidit Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos veſci traditum eſt, qui occidentales, nouiterq́; repertas Indias incolunt, perinde ac iij, qui orientales inhabitant, vt libro 7. auctor eſt Plinius. Cinis ex viperea pelle factus, capiti aſſiduè aſperſus, alopeciæ fœditates aufert. Viperæ totius cinis, quæ viua in vas nouum fictile coniecta fuerit, additi ſucci fœniculi vnciis duabus, & thuris grumo, & deinde cooperculo argilla circumlito tecta, & in fornace combuſta oculorum hypochiſes & caligines potenter tollit, collyriis adhibitus aut per ſe tantum. Viperæ caput linteolo colligatum & collo ſuſpenſum, magnum ſanè amuletum eſt contra anginas, quippè non ſolùm iam factas ſanat, ſed ne fiant, prohibet. Vipera ita Latinis dicta Græcis ἔχιδνα vocatur: Arabibus Labane alfabay: Italis Vipera: Germanis **Brandtſchlangen**: *Hiſpanis Biuora & Bicha: Gallis Viperes.* Aegyptiis viperæ cibus.

Γῆρας ὄφεος. **SENECTA ANGVIVM. CAP. XVII.**

SEnectus anguium in vino decocta dolori aurium, infuſa; & dentium, collutione auxilio eſt. Addunt eam in medicamenta oculorum, ſed præcipuè viperinam.

SENECTA ANGVIVM.

NVllis non cognita anguium Senecta: quippe quæ ſæpe in campeſtribus inter ſaxa & ſtirpes inueniatur. De hac cùm differeret Ariſtoteles lib. 8. de hiſtoria animal. cap. 17. ſic inquit: Serpentes ſenectam exuunt tum vere cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam vere quàm autumno. Cùm ſerpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita vt obcæcari videatur iis, qui rem non intelligunt: tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequam reliquum corpus, apparet: atq; vna ferè nocte & die ſenectus tota exuitur à capite orſa ad caudam: & cute altera intus ſubnaſcente, ipſa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro ſecundarum, quo contentus prodierit, exuitur: ſic iſta ſenectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus lib. 11. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur. Marcellus tamen empiricus anguium ſenectam vulſis commendat, ſi iis licio alligetur. Eandem quoq; prætulit, ad cœliacos, in roſaceo prius decoctam in ſtanneo vaſe, & deinde ventri impoſitam. Γῆρας ὄφεος Græcè: Senecta anguium, Latinè vocatur: Alchalba & Selach albaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: **Schlangenbalck** Germanicè: Pelle de la culebra, Hiſpanicè. Senectæ anguium conſideratio. Nomina.

Λαγωὸς θαλάσσιος καὶ χερσαῖος. **LEPVS MARINVS ET TERRESTRIS. CAP. XVIII.**

LEpus marinus loligini paruæ ſimilis eſt: qui per ſeſe tritus, aut cum a vrtica marina illitus capillos euellit. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui valetudine contracti ſunt: affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtat: exuſtum caput, & cum adipe vrſino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum poſt triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partuſq; ſpem intercipere proditur: vuluæ & alui fluorem ſiſtit: comitiales iuuat: contra venena ex aceto bibitur, præſertim aduerſus concretum lac & viperarum morſus. Sanguis eius ſi calidus illinatur, vitia cutis in facie, vitiliginem lentigineſq; ſanat.

a ἀκαλύφης, cum vrtica ſimpliciter, non cū vrtica marina vt Ruellius, Marcellus & Cornarius vertūt. Ita enim habent omnia exemp.

MArinus Lepus (vt nonnulli memoriæ prodidere) ſic primùm appellari cœpit, quod terreſtris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur lib. 9. cap. 43. Lepus, inquit, qui Indico mari naſcitur, etiam tactu peſtilens, vomitum, diſſolutionemq́; ſtomachi protinus creat. In noſtro offa informis, colore tantùm lepori ſimilis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm, nec viuus ibi capitur: hæc Plinius. Ex quibus facilè conjici poteſt, Dioſcoridem potius de noſtratium marium Lepore intellexiſſe, quàm de iis, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini ſimilem marinum leporem reddiderit. At Aeliano marinus lepus cochleæ exenteratæ ſimilis habetur, cui ſane is, cuius imaginem hic primo in loco ex Rondeletio appinximus, illi haud parum ſimilis videtur. Huic color in dorſo eſt ex ruſo nigreſcens: caput habet deforme, cuius alterum cornu Libellæ, quam Græci ζυγαίναν vocant, ſimile cernitur: alterum Leporis marini conſid.

vero

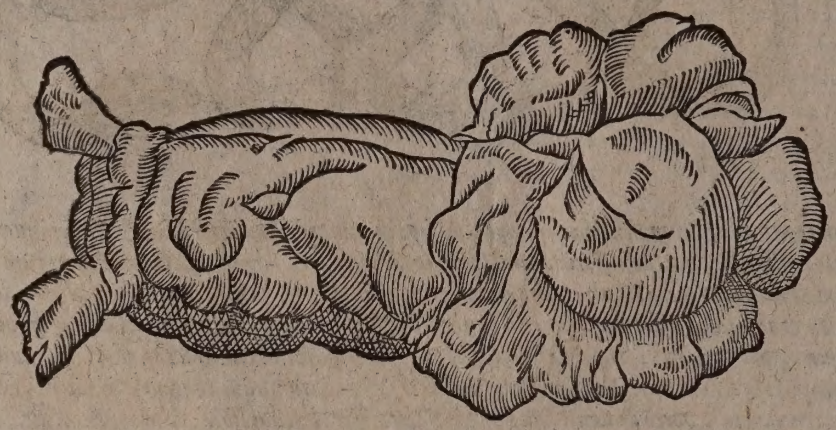
LEPVS MARINVS I.

verò mutilum eſt, foramine apparente, per quod proceſſum quẽdam carneum exerit ac retrahit adeò, vt linguæ ferè imaginem exprimat. In horum medio oris rima viſitur. Os habet in dorſo perinde ac Sepia, ſed tenuius ac tortuoſum. Exerit & cornicula duo mollia, cochlearum modo citra capitis ſedem, ſed breuiora & reſciſſa. Atramento refertus eſt, vt loligines, quibus quoq; internis viſceribus omnibus ſimilis habetur. Eſt & alterum genus grandius atq; exterius à præſcripto differens. Siquidem anteriore parte appendices duas habet latas carnoſasq;, ore in medio repoſito. Inferius paulò cornicula

Leporis marini alterum genus.

LEPVS MARINVS ALTER.

quoq; duo prominent, ſed breuiora quàm in altero & acutiora: oſſe hic in dorſo caret, cætera Sepiæ ſimilia ſunt, atq; viſceribus loliginem quoq; refert, quemadmodum atramento. Pernitioſum valde Lepus marinus animal eſt, lethaliq; veneno refertus, adeò vt deuoratus interimat, & conſpectus à prægnantibus abortum faciat, ingenti excitata prius nauſea. Ideoq; rectè Plinius ſcripſit lib. 32. cap. 1. Lepus marinus venenum eſt, alijs in potu, aut in cibo datus, alijs etiam viſus, ſiquidem grauidæ ſi omnino aſpexerint fœminam ab eo genere duntaxat, ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitium fatentur, & deinde abortum faciunt. Cæteræ moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus, incertiq; temporis veneficium id eſſe, autor eſt Lycinius Macer: hæc ille. Tetrum & piſculentum odorem ſpirat marinus Lepus, nec alibi degit quàm in limo & ſordibus. Albertus auctor eſt, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piſcium magnitudine, ſed capite lepori non abſimili, dorſo rufeſcente, eſculentum: tametſi à nonnullis explodatur, vtpote quod & concoctu contumax ſit, & elephantiaſim gignat. Dioſcoridi marinus lepus præſtat tantum illitus ad euellendos pilos. Plinio præſtat quoq; ad ſtrumas ſi imponatur, & celeriter amoueatur. Idem (vt Marcellus empiricus eſt author) aut eius ſanguis cum oleo tritus, euulſos pilos renaſci prohibet. Verùm ſi renaſcantur, adeò molles futuros dicit, vt ſi iterum euellantur, & poſthac illinatur locus, haudquaquam eos renaſcituros. Cæterùm TERRESTRIS Lepus notiſſimum animal eſt, & curſu velociſſimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ vtrinque dentata ſunt (vt ſcriptum reliquit Ariſtoteles libro tertio de partibus animalium, capite decimo quinto) & quæ vnicum tantum continent ventrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius libro 8. cap. 55. refert in alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in ſummis vallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur, eo præſertim tempore, quo ij niuibus altiſsimis veſtiuntur: qui tamen adeò magni non ſunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, vt qui in campeſtribus capiuntur. Cæterum candidi hyeme tantùm conſpiciuntur, nam liqueſcente niue ſubrubeſcunt, quemadmodum & cæteri. Cuius rei indicio ſunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim ſubrutili viſuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ ſua maxima timiditas eſt) alio quàm fuga ſe tutari ſciunt. Huic ſoli pilos in bucca intus, & ſub pedibus eſſe adnotauit Ariſtoteles lib. 3. de hiſtoria animalium, cap. 12. Archelaus auctor eſt, cui etiam ſententiæ plerique

Lepus marinus venenũ.

Leporis terreſtris conſideratio.

Vana opinio lepores æquè gignere.

riqne ſubſcribunt, Leporibus vtrunque ſexum, & vtramque gignendi vim ineſſe, & omnes lepores æquè gignere, ac ſi eſſent Hermaphroditi. Verùm inualuit falſa hæc opinio, quòd crediderint homines tumores binos in inguinibus vtriuſque ſexus prominẽtes, teſticulos eſſe. Atqui hi teſtes non ſunt (vt in Caſtore inferius dicemus) ſed folliculi glandulæ faciem referentes, qui meatum intus habent obliquum, è quo liquor quidam effluit, perinde ac è Caſtoris folliculis, quos omnis ſuperior ætas

LEPVS TERRESTRIS.

falsò teſticulos putauit. Hos quoque, quinimmo & vulgus vniuerſum, hac in opinione confirmauit, quòd viderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundiùs procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipſi pariant, ſed quia (teſte Ariſtotele libro 6. de hiſtoria animalium, cap. 33.) ſuperfœtant, dum adhuc vtero gerunt, ſimiliterque ſtatim à partu concipiunt, ita quòd ſingulis menſibus generant. Sed fœtus edunt non vniuerſos: interpoſitis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem: vnde tam innumera fœcunditas: nam etſi fœmina lac nuper natis præbeat, nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans gerensq; vtero, denuo concipiat fœtum. Mares (vt loco citato idem prodidit Ariſtoteles) auerſi coëunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum eſt, vt apparet, dum vrinam reddunt. Ex quo etiam multis perſuaſum eſt, mares fœtum concipere, ſiquidem cognitu perquàm difficile eſt, an mares, an fœminæ ſint, vt etiam cuniculis contingit: qui cum fœcundius etiam prolificent, quàm lepores, non ob id tamen mares vnquam parere viſi ſunt, quamuis quolibet menſe fœminæ pariant. Tradit Plinius lib. 11. cap. 37. bina iecinora Leporibus ineſſe circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneſo ad Propontidem: at translatis aliò alterum ſtatim abſumi. Id quod ante ipſum memoriæ prodiderat Ariſtoteles libro 2. de hiſtoria animalium, cap. 17. Item libro 3. de partibus animalium, cap. 7. vbi hoc Leporum genus pluribus in locis reperiri teſtatur, ſpeciatim verò in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca inſula (vt idem tradidit libro 8. de hiſtoria animalium, cap. 28.) Lepores ſi aliunde illati dimittantur, viuere nequeunt: ſed eodem reuerſi, vnde maris introierint inſulam, moriuntur. Leporinæ carnes in cibis eſitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, craſſum atrabilioſumque generant ſuccum. Veruntamen (vt inquit Raſis libr. de 60. de animalibus) dyſentericis conferunt, ſi aſſatæ ſumantur. Iecur verò areſactum, iecinoroſis vtiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impoſitus, in clibanoque igne ſuccenſo tamdiu dimiſſus, vt penitus exuratur, vrinæ vitijs mirificè opitulatur, adeò vt calculos eijciat, tam in renibus quàm in veſica genitos. Leporinum fel ſaccharo exceptum, oculorum argemas nubeculasq; delet. Leporinum ſtercus (vt aiunt) mulieribus geſtatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum eſt, quòd vuluis earum immiſſum, & menſium defluxiones cohibet, & humentem exiccat vterum. Renes crudi, præſertim adhuc calentes deuorati, auxiliantur mirificè calculoſis, quin etiam cocti idem præſtant. Pulmo autem frequenter adhibitus, attritos ex calciamentis pedes ſanat: eiuſdem teſticuli ijs ſalubriter manduntur, qui veſicæ moleſtijs laborant. Leporinus ſanguis adhuc calens, cum hordeacea farina decoctus ac deuoratus, dyſentericorum profluuium illico ſiſtit. Ad idem quoque valet Leporinus fimus potus. Idem atque pili, qui ſub ventre habentur (vt Marcellus eſt author) cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati, rupta inteſtina conglutinant, etiam ſi læſio in gracilioribus fuerit inteſtinis, verùm aſsiduè hoc medicamento vtendum eſt, donec periculum omne tollatur. Pili leporini vſti, ſanguinem vndequaq; fluentem ſiſtunt, peculiariter autem ad fluxum ſanguinis narium ij valent, qui è ventre viui Leporis euulſi fuerint, ſi in nares intromittantur. Sunt qui ſcribant, eos ventriculi doloribus affici nunquam, qui leporinum Talum ſecum portauerit: ſed hæc ſuperſtitioſa ſunt, quanquam non omnino reijcienda. Animal λαγώος θαλάσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis Lepre marino. Quod vero λαγώος χερσαῖος Græcè Lepus terreſtris Latinè dicitur: Arabicè Arneberri: Italicè Lepre terreſtre: Germanicè Haſe: Hiſpanicè Lieure: Gallicè item Lieure.

Leporibus bina iecora.

Nomina.

Τρυγὼν θαλάσια. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

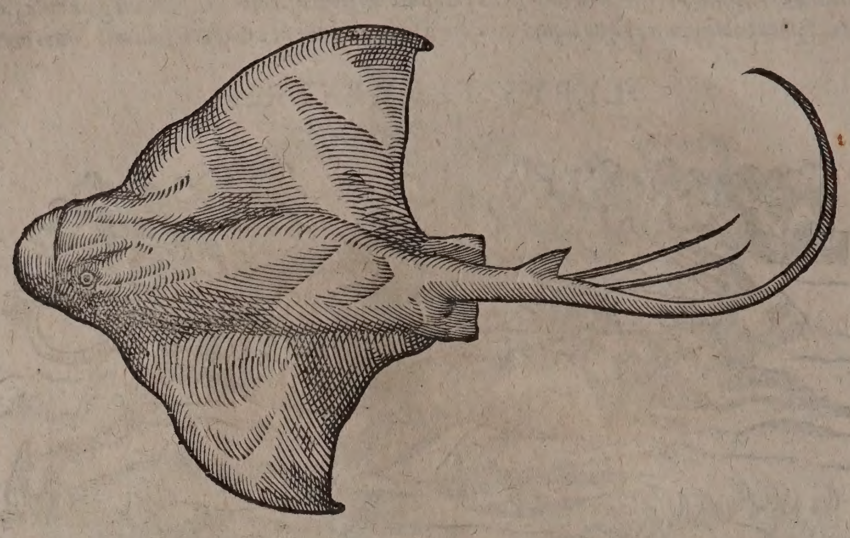
MArinæ Paſtinacæ radius, qui eius cauda enatus aduerſis ſquamis reflectitur, dentium dolorem mitigat, nam eos frangit & euocat.

PAſtinaca marina ſimiliter atq; Raia, & alia id genus, in piſcium planorum, & cartilagineorum genere collocatur. Hanc Veneti Peſce colombo, Romani Bruco appellant. Duo eius vidimus genera, aliarum, cuius vnus tantùm aculeus caudæ ineſt: alterum, cui duo. Poſtremam hanc aquilam quidam eſſe cenſent. Verùm cum Aquila vno tantum aculeo ſit munita, nec parum capitis figura, & caudæ longitudine à Paſtinaca differat, piſcatorũ ſententijs ego potius acceſſerim:

Paſtinacæ piſcis conſid.

quippe

PASTINACA MARINA.

quippe qui dum Iſtriæ litora perluſtrarem, Paſtinacas nonnullas mihi obtulerunt, quarum aliæ vnico, aliæ gemino aculeo armatæ ſpectabantur, has mares, illas fœminas appellantes. Sed mirum dictu, quàm acriter feriant Paſtinacæ. Aculeos enim robuſtos admodum habent, vtrinq; minutis dentibus, ipſiſq́; aduncis ſerræ in modum excißis, quorum venenato ictu piſcatores grauiter afficiuntur. Quam ob cauſam memoriæ prodidit Aëtius lib. 3. quòd qui à marina Paſtinaca percußi ſunt, his vulneris locus manifeſtè apparet: Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementißima vi in altum impulſo nerui ſauciantur: quapropter in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non abſq; forti ratione Plinius libr. 9. cap. 48. ita ſcriptum reliquit: Nullum vſquam execrabilius venenum, quàm radius ſuper caudam eminens trigonis, quam noſtri Paſtinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma vt telum perferat & ferri, & veneni malo. Latet piſcis hic (vt & idem auctor eſt libro citato, cap. 42.) latrocinatur ex occulto, tranſeuntes radio figens. Marcellus Vergilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua Paſtinacæ radio vti poſſet, dentium doloribus ſedandis, quippe quòd in ſilentio inuoluerit Dioſcorides, fatetur, etſi diligenter, vt conſentaneum eſt, inquiſiuerit, nunquam tamen apud antiquos ſcriptores eam ſe conſecutum fuiſſe. Qua in re apertè declarat, ſibi cum Plinio parum intercesſiſſe conſuetudinis: quandoquidem Plinius lib. 32. cap. 4. nos abundè docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus vti valeamus, ſic inquiens: Paſtinacæ quoq; radio ſcarificare gingiuas, & in dentium dolore vtilißimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes ſine vexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, ſi quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes abſq; ferreis inſtrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos perſanat, qui ſubcutaneis vermibus exeduntur, ſi eo vlcera ſcarificentur, purgenturq́;. Paſtinacæ iecur oleo incoctum, non modò hominum ſcabiem ſanat, ſed etiam brutorum. Piſcis tamen eſculentus eſt, ſi abſcißis in vniuerſum cauda & capite, decoquatur.

Marcelli ignoratio.

Paſtinacæ & eius radii vires.

Τρυγὼν θαλάσσια ita Græcis, vt Paſtinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

SEpiæ coctæ dum eſtur atramentum ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyriis è teſta factis conuenienter genarum ſcabritie perfricantur. Vſtum in ſua teſta, donec id, quod cruſtoſum eſt, abſcedat, poſtea tritum, expurgat vitiligines, furfures, dentes: & vitia cutis in facie: elotum in medicamenta oculorum addi ſolet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inſpiratur: pterygia oculorum abſumit, cum ſale tritum & iniectum.

Sepiarum conſideratio.

SEpiæ in omnibus Italiæ piſcarijs, proprium retinent nomen, venaleſq́; habentur, in ijs inquam, in quibus marini veneunt piſces. Hæ polypis ſimiles ſunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ verò maiore corporis mole. Eſt Sepijs in dorſo os candidum, ſuperiori parte durum ac læue: inferiori autem fungoſa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aſpera, & ligni modo frequentibus venis diſtincta viſitur. Expetuntur Sepiæ oſſa aurifabris: facilè enim in partem illam fungoſam annulorum, cæterarumq́; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri ſolent. Sepiæ ſuo etiam aſtu non vacant: vbi enim piſcantem ſenſere, effuſo atramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus voracioribus piſcibus. Pariunt (vt prodidit Plinius libr. 9. cap. 51.) omnibus menſibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut ſicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior eſt vita. Id quod de polypis retulit Ariſtoteles lib. 9. de hiſtoria animalium, cap. 37. Qua in re dixerim, quòd ſi hiſtoria, quam tradit Plinius libr. 9. cap. 30. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo oſtenſum fuiſſe narrat, dolij magnitudine amphorarum quindecim capax: atque pedes, quos vix vtroque brachio complecti eſſet, longitudine pedum triginta, vera perhibetur, nullum ſequetur abſurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis viuere poßint. Quod etiam tum ſepijs, tum loliginibus euenire poſſe non dubitauerim, præſertim cum eodem loco ſcripſerit Plinius, ſepias, loligineſq́; eiuſdem polypi magnitudine in Hiſpanico litore vndis expulſas eſſe repertas. Sepiæ atramento tantam vim eſſe Anaxilaus eſt auctor, vt eo in lucernis accenſis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumſtantes Aethiopes videantur. Hic an iure, vel iniuria me redarguat Geſnerus, doctis viris relinquo iudicandum, cum ego ſenſum, non verba Anaxilai referam. Sepiæ polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur, quam ob cauſam antea cædi verberibus ſolent, quam exco-

Polypi mira magnitudo.

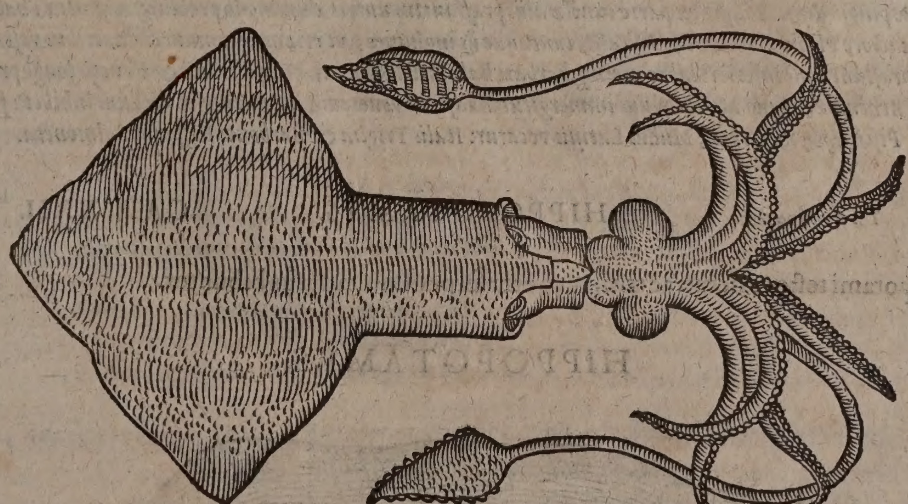
Geſnerus notatur.

SEPIA.

excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas ventriculo vtiles exiſtimauerit, dixeritq́ eas ſanguinem attenuare, atque hæmorrhoides ciere. Cæterùm (vt Galeno placet libr. 3. de alimentorum facultatibus) duræ ſunt carnis, ægrè conficiuntur, & ſucci crudi plurimum gignunt. Attamen ijs quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius teſta exuſta (vt libro 11. ſimplicium medicamentorum, idem ſcriptum reliquit) ad vitiligines, Sepiarum facultates.

LOLIGO SIVE CALAMARO.

lentes, & ſcabiem vſum vtilem præſtat: miſta præterea foſſili ſale, in oculis exiſtentes vngues eliquat, & antequam vratur frictione dentibus ſplendorem affert, & illitione vlcera deſiccat. Sepiæ oua in cibis ſumpta vrinam ciere Plinius commemorat, renumq́ lentorem diſijcere. Sepijs, nucibus & allio paratis quidam veſcuntur, vt ſalaciores in venerem prorumpant. Quæ Σηπία Græcis: Sepia item Latinis & Italis appellatur: Arabibus Sarathan & Sarthan: Germanis Blackfiſch: *Hiſpanis Siba: Gallis Seche.* Nomina.

Τρύγλαι.

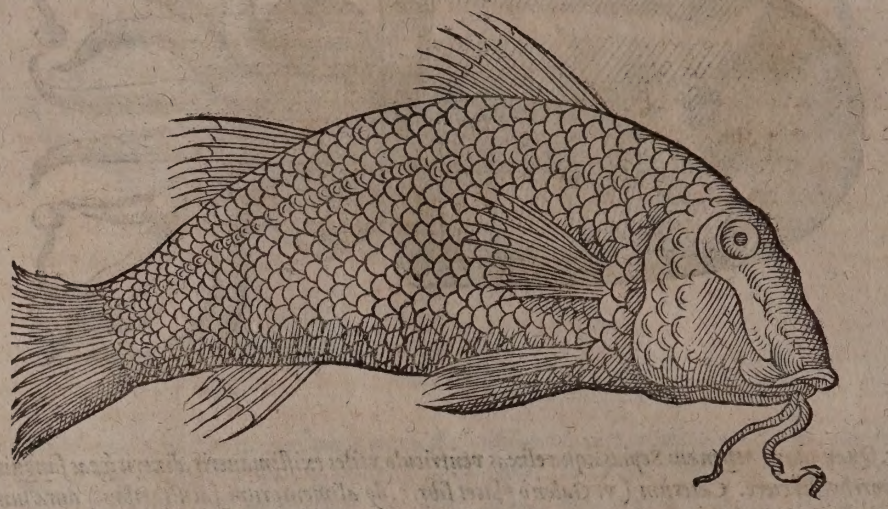
MVLLVS PISCIS. CAP. XXI.

MVllorum aſſiduo cibo aciem oculorum hebetari conſtat. Is marini draconis, aranei ac ſcorpionis morſibus medetur, ſi crudus atq; diſſectus admoueatur.

MVllus piſcis Latinis olim ſic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla, & Italicè Trigilia nominatur. Duo eius habentur genera (vt diligenter obſeruauit Saluianus) colore & magnitudine differentia. Maior qui pedali longitudine ſæpe viſitur, rubro veſtitur colore, aureis lineis à capite ad caudam ductis. Minor purpureus eſt, maculis quibuſdam flauis, liuentibusq́ apparentibus, nec palmarem longitudinem excedit. Ambo barbati ſunt, ideoque à Venetis appellantur Barboni. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cum ex fide dignis conſtet monumentis, Mullos ſæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra ſingulos vænijſſe, tanta cum eorum iecore, & capite gratia interceſſerat gulæ. Quamobrem Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à guloſis mirabilem in modum voluptatis nomine commendatur. Quidam verò ipſum ne per ſe quidem ſolùm edendum cenſent, ſed garelæo, quod vocant, in vaſe præparato, cum pauxillo vini viſcus in eo tantiſper diſterunt, dum ex vniuerſa eius ſubſtantia, & præparato liquamine vnus ac ſimilaris ſuccus, quantum ſenſu poſſis iudicare, factus eſſe videatur, in quo intincta mulli carne veſcuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ ſuauitatis viſum eſt, Mulli conſideratio. Mulli facultas ex Gal.

vt eum honorem mereatur, neq; tam insignem corpori vtilitatem conferre, vti nec ipsum caput: quanquam hoc quoq; laudant ganeones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandißimos mullos emptitent, cùm nec adeò suaui sint carne, vt minores: nec concoctu facili, vt quæ dura admodum est. Itaque cum aliquando

MVLLVS PISCIS.

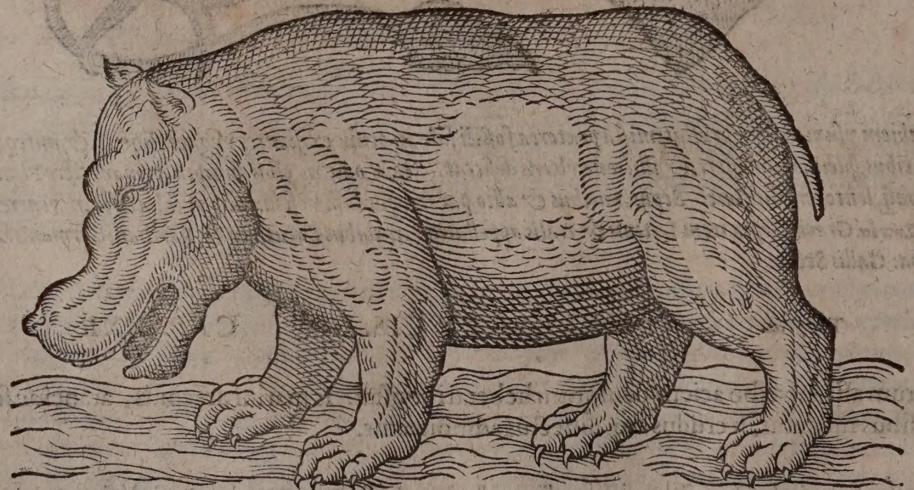
quendam ingenti pecunia prægrandes Mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopère expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durißimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris neque pinguedinis. Eaque ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur: hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant, tantaque ijs ingluuies, vt etiam hominum cadaueribus vescantur. Ii cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro vtrinq; barbati habentur. Romani, Neapolitanis & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo Mullus viuus immergitur, haustum venerem viris mirum in modum inhibet: fœminis verò conceptum. Nomina. *Piscis τρύγλα Græcis, Mullus Latinis vocatur: Italis Triglia & Barbone: Hispanis Salmoneta.*

Ἱπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS. CAP. XXII.

HIppopotami testes exiccati ac triti, [a] contra serpentium morsus bibuntur.

a Meũ & Catecuz. addunt μετὰ οἴνȣ. i. cum vino.

HIPPOPOTAMVS.

Hippopotami historia. H*Ippopotamus est (vt Plinius narrat libro 8. cap. 25. & 26.) belua, quæ in Nilo editur, crocodilo altitudine maior: vngulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm si humore madeat. At Aristoteles libr. 2. de historia animalium, cap. 7. à quo Plinius transscripsisse videtur, de fluuiatili equo ita scriptum reliquit: Os quibusdam animalibus rescissum, vt cani, leoni, denique omnibus, quibus dentes serrati, alijs paruum, vt homini, alijs mediocre, vt generi suum, equo fluuiatili, quem gignit Aegyptus, iuba equi, vngula qualis bubus, rostrum resimum. Talus etiam inest bisulcorum modo, dentes exerti, sed leniter, cauda apri, vox equi, magnitudo asini. Tergoris craßitudo tanta, vt ex eo venabula faciant. Interiora omnia equi, & asini similia: hæc ille. Cæterùm* Pausanias. *(si Pausaniæ credimus) Hippopotamus dentes in inferiori maxilla, vt aper exertos habet, eosq; adeò conspicuos ac grandes, vt in Arcadicis scribat is apud Proconne-*

connexos matris Dindymenæ simulachrum aureum extitisse, cuius facies, eboris vice è dentibus Hippopotamorum erat conformata. Sed longè admodum distare videtur ab Hippopotami historia animal, cuius hic imaginem damus, quanquam illud pro Hippopotamo primus Bellonius pinxit, & deinde eum sequutus Gesnerus. Siquidem huic boum modo pedes bisulci non sunt, nec talus bisulcorum similis, sed canum, luporumve similes, multifidi, vnguibus in digitorum extremitatibus emergentibus. Os non mediocre illi esse videtur, cum Bellonio, crocodilum in ore habeat. Dentes nulli visuntur exerti aprorum modo: iuba illi nulla, nullaq; equi aut asini facies: cauda elephanti potius quàm apri è posterioribus pendet: aures habet vrsinas, & rostrum porcinum, quod etsi resimum sit, absurdum tamen fuerit affirmare hoc animal hac tantum nota esse Hippopotamum: nam potius toto corpore, præterquam pedibus, porcum referre videtur. Nec me à mea deducit sententia statua illa lapidea Nili, quæ Romæ habetur, prope quam tale animal, quale hic pinximus, stare videtur, ore crocodilo apprenso atq; sublato: siquidem cum id nullis notis equum fluuiatilem referat, de quo Aristoteles, Plinius & cæteri antiqui scriptores meminere, mihi persuadere non possum, ibi hoc animal Hippopotamum repræsentare. Et præsertim cum nusquam legerim, Hippopotamum crocodilos venari, & eos dentibus mordicus retinere. Sed Bellonium potius miror, quippe qui scribat, se vidisse Constantinopoli Hippopotamum huic similem, qui absq; humore tribus annis in sicco vixerat, viuebatq; adhuc: cum scribat Aristoteles lib. octauo cap. secundo de historia animalium, quædam esse animalia, vt sunt, quæ marinæ testudines appellantur, Crocodili & equi fluuiatiles, quæ viuere quidem disclusa ab aqua natura non valeant, id quod ipsa naturæ ratio & experientia comprobant: quare dixerim ego, potius errasse Bellonium, quàm Aristotelem. Itaq; Bellonium hac in re vel cæcutisse crediderim, aut longè plura, maiorave narrasse, quàm ipse viderit vnquam. Quod autem ita sit, testantur quædam antiquissima Romanorum numismata quæ suis cum Hippopotamis ad viuum delineatis iam ante excusa, [hic tamen omissa sunt,] ope & auxilio Iacobi à Strada Mantuani, Cæsaris Ferdinandi & Maximiliani antiquitatum præfecti, qui ex suo promptuario illa numismata vt appingerentur concessit. Hippopotamus olim non solùm Nilo flumine alebatur, sed Bamborho quoque iuxta Athlantem Africæ & Indo Indiæ flumine, vt Strabo & Iulius Solinus narrant. Nusquam veri Hippopotami reperiuntur, inquit Ammianus Marcellinus, vt coniectantes regionum incolæ dicunt, insectantis multitudinis tædio ad Blemmas migrasse compulsi. Segetes Hippopotamus astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus vestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus eum viuum & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua namque satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus, atque vbi acutissimum videt stipitem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, venerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Quod Dioscorides Hippopotami testes contra serpentium morsus propinat, è Nicandri Theriacis, vt alia quàm plurima desumpsisse videtur, vbi hunc segetum Aegyptiarum depopulatorem nobis describit his versibus.

Hippopotamus Bellonii & Gesneri.

Bellonius arguitur.

Hippopotamus vbi alatur.

Hippopotami vires.

ὄρχιν
Ἵππου, τὸν νεῖλος ὑπὲρ σάιν αἰθαλόεσσαν
Βόσκει ἀρούρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην.
Ὅςτε καὶ ἐκποταμοῖο λιπὼν ζάλον εἰλυόεντα,
Χιλὸς ὅτε χλοάουσι νέον δ' ἀπεχεύατο ποίην
Τόσσον ἐπιστείβων λείπει βυθὸν ὅσσα τιόνπερ
Ἐκνέμεται γενύεσσι παλίσσυτον ὄγμον ἐλαύνων.

Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis Hippopotamo. Nomina.

Κάστωρ. FIBER. CAP. XXIII.

Fiber ancipitis vitæ animal, plerunque cum piscibus & cancris ex aqua victum capessit. Huius testes serpentium venenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in vniuersum varios obtinent vsus. Si-

CASTOREVM SIVE FIBER.

quidem menses ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus secundasque eiiciunt: contra inflationes, tormina, singultus, venena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos & vtcunque veterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem & rosaceo olfactu & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti prosunt tremulis, conuulsis & omnibus neruorum vitiis. In summa calfactoriam vim habent. Eligi debent testes, qui ex vno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, vt gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur) liquore intus veluti ceroso, odore graui, & virus redolente, gustu acri, mordente ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraude aliqui corrumpunt, coniicientes in follem gummi aut ammoniacum cum sanguine & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abiici, cum venatu vrgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, vt in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere & siccatum † potui dare.

Fibri histor.

QVemadmodum in superiore spectatur Germania, vbicunque Rhenus influit, quin & in Austria, atq; Pannonia, vbi Danubius, in aliisq; finitimis prouinciis, vbi Drauus & Sauus discurrunt, Fiber sanè, quem Græci κάστορα appellant, animal est (vt Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris & aquis vitã ducat: ibi namq; videtur modò in fluminib. natare, modò in litore vagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Caput huic est subrotundum, dentes & oculi murini, lingua suilla, leporinæq; maxillæ, rostro retuso, minimè prominente, longis quibusdam setis barbato, quemadmodum & supercilia. Dentes anteriores, qui vtrobiq; bini spectantur, illi sunt, longi latiq; incurui, acuti & intus concaui, flauo colore: molares autem in vtraq; parte octoni, sed inæquales & limæ instar asperi. auriculæ breues, subrotundæ, paruæ, pilosæ. Priores pedes digitis quinq; conspicuis constant muris montani aut sciuri modo, firmis vnguibus armati, non autem Simiæ similes, vt scribit vir quidam clarus: posteriores verò anserinos æmulantur, digitis pariter quinq;, cartilagine nigra comprehensis. Caudam habet latam, superiori parte squamosam, altera verò sede leuem & pilis, vt superior vacuam, qua vnà cum posterioribus pedibus ad natandum vtitur. Iecur habet magnum, subnigrum, lobis quinq; dissectum, vbi quoq; fel hæret inter minores. Renes longè maiores sunt, splen verò minor, quàm requirat corporis moles, vesica suillam refert. Testes illi sunt parui, substrictiq; & adhærentes spinæ, qui

Vana opinio.

adimi sine animalis vita non possunt. Id quod rectè apud Plinium animaduertit Sestius medicus. Idcirco manifesto fabulantur Solinus, Andromachus, Aelianus, Apuleius, Iuuenalis, Cicero & Plinius, quippe qui scripserint, Castorem sibi testes dentibus amputare conspecto venatore: sed miror Plinium in hac falsa perstitisse sententia, cùm legerit apud eundem

Castoreum nõ prouenire ex testibus.

Sestium (vt ipsemet scribit lib.32.ca.3.) id esse fabulosum & comprobatũ ab eo errorem cerneret. Cæterùm cùm Fibris testes sint manifestò spinæ cohærentes & gallorum Gallinaceorum testiculos non admodum magnitudine superent, castorea, quæ medicamentis vsurpamus, veri testes nõ sunt, sed folliculi quidã, qui tam in maribus, quàm in fœminis, vtrinq; in inguinibus, statim sub cute ouorum gallinaceorum magnitudine, & sæpe maiores conspiciuntur. Meatum vterq; habet, cuius orificium extra corpus circa pubem perspicuum est, parumq; alterum ab altero distat, ex vtroq; exudat fluitq; humor substantia oleosus, odore perquam graui, quem animal lingua lambit, & deinde seipsum inungit. Liquoris, quo folliculi iidem referti sunt, in viuis adhuc animalibus fluidus est, olei modo: deinde exemptus folliculis, & aliquandiu asseruatis, mellis spißitudinem coloremq; contrahit. Postremò ceræ in modum concrescit, vbi in fumo suspenduntur folliculi. Quòd autem hi tumores folliculi ve, testiculi non sint, ex hoc liquidò constat, quod tam in maribus, quàm in fœminis habeantur, quodq; nullus in iis sit meatus in penem, qui inter illos tamen situs est, quinetiam ipsorum folliculorum magnitudo eos non esse testiculos facilè cõuincit. Postremò cum testiculi intus spinæ cohærentes conspiciantur, ipsiq; parui, vt prædiximus, nulla consentit ratio, vt Castorea, testiculi esse poßint. Nos ergo id primũ à Rõdeletio edocti, rei nouitate excitati, Castores duos, marẽ

Rondeletii laus.

alterũ, alterũ fœminã, à Serenißimo Austriæ Archiduce Ferdinãdo nobis dono datos secuimus, vnà cum Claudio Richardo, Cæsaris Ferdinandi Chirurgo, collegis nostris clarißimis, Andrea Blauio, Ioanne Villebrochio, Georgio Handschio, & aliis nonnullis astantibus medicis, qui omnes non aliter rem se habere inuenimus, quàm ipse describat Rondeletius, cui sequutura posteritas huiusce secreti munus acceptum referre debet. Cum antiquitas vniuersa, & ad hæc vsq; tempora secuta ætas, in hoc versata sit errore, vt crediderit castorea veros Fibrorum esse testiculos. Fœmina vno tantùm meatu & parit & egerit & mingit, vteri & vesicæ ceruicibus illuc concurrentibus. Cauda vnà cum posterioribus pedibus estur, & quòd gustatu piscium carnes planè sapiat, iis etiam editur diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. Dentes Fibris anteriores (vt diximus) ferocißimi atq; acutißimi sunt, quibus arborum ramos, vt ferro, cædit, quos postea miro coaptat artificio, sibiq; domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, vbi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit. Cæterùm diligenter animaduer-

Castorei adulteratio.

tere oportet, ne ab impostoribus adulterata castorea emantur: namque pauca admodum habentur ex iis, quæ venalia Venetias importantur, quæ quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius verò asseruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidem sæpius contingit & videre & habere ex Austria, Stiria & Carniola Castorea, quæ omni prorsus adulterio vacant. Plinius libr.32. cap.3. eos Casto-

Straboni & Plinio quod Castoreum efficacissimũ.

ris testes efficacißimos putat, qui è Ponto afferuntur, id quod prius scripserat Strabo libro tertio suæ Geographiæ, his verbis. Producit Capreas Hispania, equosque syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni & eius generis aues plurimæ: similiter & otides aues. Fluuii quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet vim. Pontico enim proprium est, vim in medicamentis habere efficacißimam, vt in aliis permultis. Ideoque male vertit Strabonis interpres φαρμακῶδες venenosum, cum potius medicamentosum vertere debuisset, id est in medicamentis præstantius, vt alia permulta quæ ibi proueniunt, cuiusmodi est Absinthium, Phu, Acorum, Amomum & alia complura. Quod cum Damocratem non lateret, in Mithridatis antidoto Ponticum Castoreum addit. Horum meminit Galenus

Castorei vires ex Gal.

lib.11. simp. med. sic inquiens: Testiculos castoris nuncupant Castoreum, medicamentum & celebre, & multi vsus, adeò vt Archigenes de Castorei vsu totum conscripserit librum. Atq; ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos verò velut in aliis medicamentis fecimus, ita & in hoc quoq; generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaq; quòd excalfaciat, manifestum est: nam si voles ipsum ad vnguem læuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinere & infricare, euidenter illam incalescere percipies. Porrò calfacientia omnia, vbi contactæ

substan-

ſubſtantiæ quippiam digerunt, continuò etiam illam deſiccant, niſi quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atq; aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem aſſumpſerit, ſicut certè hæc ipſa igni, & ſoli æſtiuo admota. Itaq; cùm Caſtorei conſiſtentia quoq; ſit ſicca, & calefaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò deſiccat. Atq; hoc illi cum multis alijs medicamentis commune exiſtit. Porrò quoniam impensè ſubtilium eſt partium, ob id plus valet, quàm alia, quæ ſimiliter vt ipſum & calfaciunt, & deſiccant. Nam quæ tenuium ſunt partium medicamenta, ijs quæ ſunt craſſarum plus ſunt efficacia, etiamſi parem ſortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum ſubeant admotorum corporum, potiſsimum ſi ea denſa fuerint, velut neruacea. Palàm igitur talia ob cauſam poſitam magnificè iuuantur à caſtorio. Cæterùm falluntur medicorum pleriq; in vſu Caſtorei, cùm id modò conſiderant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut ſenſu motùue priuatam, aut ægrè ſentire: haud ſcientes id genus ſymptomata ad diſsimiles ſequi corporis affectus. At vt ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter & inanitione conuulſionem fieri, vbi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare conſilium eſt, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti caſtorium impone. Vbi verò ex ſiccitate nimia obuenerit conuulſio, ſcito hoc medicamen illic eſſe aduerſiſsimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, vtiliſsimum: aduerſiſsimum verò ijs, quibus huiuſmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, vbi ſingultus euenerit ſtomachi, perſcrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac diſcreto, ſiquidem à plenitudine ipſum ægroti perpetiantur, ad caſtorij uſum accedito: ſin autem à ſiccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morſu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè ſi odori, guſtuiq; aduertas animum, ſuſpicaberis humano corpori aduerſiſsimam habere ſubſtantiam: tametſi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere aſſolent. Siquidem alia ſtomachum vitiant, alia ventrem, alia caput, alia aliam quamuis partem lædunt. At hoc medicamen ſiue corpori humido applices reſiccationem poſcenti, ſive frigido excalfactionem, ſiue humido ſimul frigidoq; excalfactionem pariter & reſiccationem requirenti, magnam vtiq; oſtendit vtilitatem: nec vllam parti cuiquam noxam imprimit, potiſsimùm ſi febri vacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, ſed vt ſic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis ſanè Caſtoreum exhibuimus vnà cum pipere albo, vtrumq; menſura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quiſquam vllam ſenſit noxam. Sed & menſibus retentis, vbi per venam, quæ in talo eſt, modicè euacuaſſem, oblato caſtorio vnà cum pulegio & calamintha, ſemper medicamen hoc expertus ſum purgationem ciere, abſq; vt fæminam læderet. Præterea locos morantes eijcit, eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita venter flatu diſtenditur, vt ægrè curationem admittat, aut torminibus vexatur, atq; ſingultu, idq; ob frigidos, viſcoſosq; humores aut craſſos, flatulentoſq; ſpiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò ſumptum, ijs prodeſt quoq; cuti impoſitum cum ſicyonio, aut veteri oleo. Quæ verò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per ſeſe infricari debet. Iuuat etiam, ſi quis ſuffitum eius in prunis impoſiti inſpiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro conſiſtentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præſtat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare, ſed potius ex roſaceo capiti colloq; imponere: hactenus de caſtoreo Galenus. Caſtoreum ſuffitum, fumo naribus admoto, fæminas vteri ſtrangulatu collapſas reuocat. Præſtat idem, & quidem valentius ſemioboli pondere cum eadem aſſæ fœtidæ quantitate in catapotio deuoratum. Citat quoque aluum drachmæ pondere bibitum, & induratas educit feces, flatusq; ſurſum, deorſumq; pellit. Mirificum quoq; eſt auxilium, vbi diſcrimen adſit, ne colica, aut vteri doloribus laborantes, tremore, contractione, conuulſioneve afficiantur. Datur cum mulſa vtiliter reſolutis, & ſingultientibus. Iuuat & Iſchiadicos potum drachmæ pondere, cum tribus opoponacis obolis. Non deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant anteriores dentes ſanare regium morbum, ſi in poculo teneantur, è quo vinum biberit affectus. Cæterùm, vt Plinius eſt autor libro 32. cap. 3. Caſtoreum ſumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infuſum, à cuius parte doleant: Aurium doloribus melius, ſi cum meconio infundatur. Vrina quoq; Fibri reſiſtit venenis, & ob id in antidota additur. Aſſeruatur autem optimè in ſua veſica, vt aliqui exiſtimant. Animal, quod κάϛωρ Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè Inchiam algiden beduſter, Giendedeſtar, ſeu Gendibideſtar: Italicè Caſtoreo: Germanicè Biber: Hiſpanicè Biuaro & Biuerio: Gallicè Bieure..

Conuulſioni ex plenitudine prodeſt Caſtoreum.

Ad menſes mouendos.

Caſtorei ſuffitus.

Caſtorei vires ex Plin.

Nomina.

† Cùm impreſsis hoc loco legatur ποτίζειν, id eſt, potui dare: tamen in codice manu ſcripto, in quem Oribaſius (vt aliàs diximus) Dioſcoridis verba retulit, legitur ἐποτιθέσ id eſt, reponere: Quæ lectio ideo verior eſſe videtur, quòd caſtoreum (teſte Dioſcoride) non ſolùm potui detur, ſed etiam infundatur, & ſuffiatur.

Γαλῆ κατοικίδιος. MVSTELA VVLGARIS CAP. XXIIII.

MVſtela, quæ in domibus noſtris oberrat, ambuſta exenteratur, & inveterata ſale, in vmbra ſiccatur. Ea binis drachmis cum vino pota, aduerſus omnia ſerpentium venena præſentaneo eſt remedio: toxico, ſimili ſumpta modo, reſiſtit. Eius ventriculus coriandro farctus, inveteratuſq;, percuſſis à ſerpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ ſtrumæ iuuantur: comitialibus etiam prodeſt.

MVſtela vulgaris notitiæ in Italia, animal eſt miræ ſagacitatis, & quanquam corpore paruum, animo tamen inuicto conſtat, atq; feroci. Muſtelarum duo genera eſſe auctor eſt Plinius lib. 29. cap. 4. Alterum ſylueſtre, quod in agris & vepribus vitam agit. Alterum domeſticum, quod in domibus noſtris oberrat. Vtraq; adeò cupidè catulos ſuos diligunt, vt eos hinc aliò transferant, verentes, ne ſibi ij ſurripiantur. Quo factum eſt, quemadmodum memoriæ prodidit Ariſtoteles lib. 3 de generatione animalium, cap 6. vt cùm vidiſſent quidam, Muſtelas catulos ſuos, quos paruos admodum parit, ore ſuſceptos transferre, falsò opinati ſint, eas ore parere. Quorum opinionibus adſtipulatur Ouidius: cui tamen venia danda eſt, cùm poetis qualibet audendi ampliſsima ſit poteſtas. Non eſt ſimiliter in eo audiendus Chriſtophorus Encelius, vir alioquin eruditus, quòd lib. 3. cap. 54. de foſsilium natura, vulgi fortaſſe ſententiæ addictus magis quàm Ariſtotelis & aliorum probatiſsimorum auctorum, ſepias, loligines, locuſtas, & ſquillas ore coire ac parere, ridenda hiſtoria ſcriptum reliquerit: qui præterea coruos & ſylueſtres gallinas ore concipere magno errore tradidit. Cæterùm in muſtelarum genere recenſentur quæ MARTES *appellantur, quarum duæ in Italia habentur ſpecies. Vna namq; pilo veſtitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat: hanc nos vulgò dicimus* Faina. *Hoc animal oderunt rura, quòd ſæpè domos illorum ingrediatur, vbi non modò gallinas, quas inuenit, iugulat, ſanguine plerumque exucto, ſed etiam oua exhaurit & exorbet:*

Muſtelæ cõſideratio.

Vana quorundam opinio.

Martes & earum hiſt.

MVSTELA VVLGARIS.

quin & in turres aſcendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere poßit) earumq; pullos enecat. Altera ſyluas incolit, raroq; illas deſerit: hæc propriè Mars vocitatur. Differt ab illa, quòd corpore conſtet aliquantulùm longiore, gutture ſit luteo, & pilo contegatur clariore tactuq; molliore, vt vel his nominibus eius generis pelles, magnatibus expetantur, ad hyemales veſtes ſuffulciendas. Sunt qui putent, poſtremam hanc duorum eſſe generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, iligneisq; ſyluis verſatur: alterum verò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum
Zobellæ hiſt. aſpectu. Muſtelarum quoq; generi adſcribitur quod Germani ZOBELLAM, nos verò Zibellinum vocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à martes, quamuis paulò minor ſit. Totum corpus habet pilis fuluis veſtitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta eſt Moſcouia, & Lituania, atq; etiã ijs abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno prætio in locis etiam, vbi capiuntur: quo fit, vt vena-
Viuerra. tores quandoq; ditißimi fiant. Porrò & VIVERRA inter muſtelas annumeratur. Ea autem animal eſt ſciuri magnitudine, pilo ſubluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præſertim cuniculis, quos ſæpe gregatim ſuis ex antris pellit. Oblectatur ſanguine mirum in modum, adeò vt ſanguine potius, quàm carnibus victitet. Inueniuntur præterea (vt audio) in Germania, Polonia, & vicinis locis alia Muſtelarum genera: quæ quoniam hactenus ipſe non vidi, neq; explorata ſunt mihi, ideo quid de ijs ſcribam, non habeo. Verùm quòd nunc in Bohemia vitam agam, equidem futurum ſpero fauore atq; auxilio Sereniß. Ferdinandi, Archiducis Auſtriæ Principis, & domini mihi colendißimi, vt non ſolùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia videre & cognoſcere, quæ in hac boreali plaga proueniunt, ſed & multa rara conſequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam ſpectabunt. Muſtelæ ſerpentes acriter perſequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Baſiliſco muſtelæ virus exitio eſſe auctor eſt Plinius libro 8. cap. 21. adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis ſola tabe. Necant illi ſimul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Muſtelæ etiam oculis punctu erutis aiunt viſum reuerti, eademq;, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Muſtelæ
Muſtelæ natura, & vis. cuiuslibet fimus moſchum nonnihil reſipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœnigræci farina, ſtrumas, cæteroſq; pituitoſos tumores diſcutit. Muſtelarum felle cum ſucco fœniculi vtuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas: quin etiam idem lentigines, & alia huiuſmodi cutis vitia emaculare perhibent, ſi cum melle, & vitis albæ radicis, aut
Nomina. ari farina illinatur. Nec deſunt, qui putent Muſtelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem eſſe. Muſtelarum combuſtarum cinis aqua ſubactus illitu capitis dolores mulcet: oculis verò iniectus ſuffuſiones emendat. Hoc animal Γαλῆ Græcis dicitur: Latinis Muſtela: Italis Donnola.

Βάτραχοι. RANAE. CAP. XXV.

Contra omnium ſerpentium venena pro antidoto ſunt Ranæ, ſi ex ſale & oleo decoctæ edantur, iuſq; earum itidem ſorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis ſanguinis impetus ſiſtit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulſos genis pilos renaſci prohibet, in veſtigia euulſorum inſtillatus: decoctæ in aceto, & aqua dentium dolores collutione leniunt.

Ranarum conſideratio. RAnæ Italis, præſertimq; Inſubriæ populis frequentißimæ. Genere ſanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ namq; ex putredine gignuntur æſtiuis imbribus puluere madefacto, quibus ſic ortis breuis eſt vita, nullusq; earum vſus. Aliæ verò ritè, & ſecundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt
Rubetæ. & terreſtres, quæ in frutetis, & rubetis plerumq; victitant, ob idq; rubetæ Latinis dicuntur. Nec deſunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis vitam agant: Verùm vtræq; & venenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs, paludibus, & lacubus verſantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit vſus, colore viridi, aut
Ranarum partus. ſubrutilo, cinereòve, tametſi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ non tutò edi poſſunt, vt pote quæ à rubetis non multum pernicie diſtent. Pariunt Ranæ, vt Plinius tradit lib. 9. cap. 51. & experientia quotidie comprobari poteſt, minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantùm, & cauda inſignes: mox pede figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumq; ſemeſtri vita reſoluuntur in limum nullo cernente, & rurſus vernis aquis renaſcuntur, quæ fuere natæ, perinde

occultæ

RANAE.

occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat: hæc Plinius. Cui tamen ſententiæ prorſus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conſpicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantum quotannis in limum reſolui exiſtimaſſe, quæ ex ipſius aquæ & terræ putredine gignuntur. Carnem habent Ranæ albam, ijs ſanè vtilem, qui hectica febre aut phthiſi laborant, & præſertim Ranarum vis.

BVFO.

ſi è capi, aut gallinæ iure decoquantur. Vnguentis adduntur, vbi ſiccare aut diſcutere ſit opus. Decoctæ, quouſque diſsiliant & fiant veluti vnguentum, ſcabiem equorum ſanant illitæ. Ranas decoctas contra ſerpentium venena antidotum eſſe patet ex Nicandri Theriacis vbi ſic habet.

-- γερύνων καναχοὶ περὶ ἄλλα τοκῆες
Βάτραχοι ἐν χύτρῃσι καθεψηθέντες ἄειστοι.

Βάτραχοι *ſic Græcè, Ranæ Latinè vocantur: Arabicè Diſdaha: Italicè Rane: Germanicè Froſch: Hiſpanicè Ranas: Gallicè Grenouille & Raine.* Nomina.

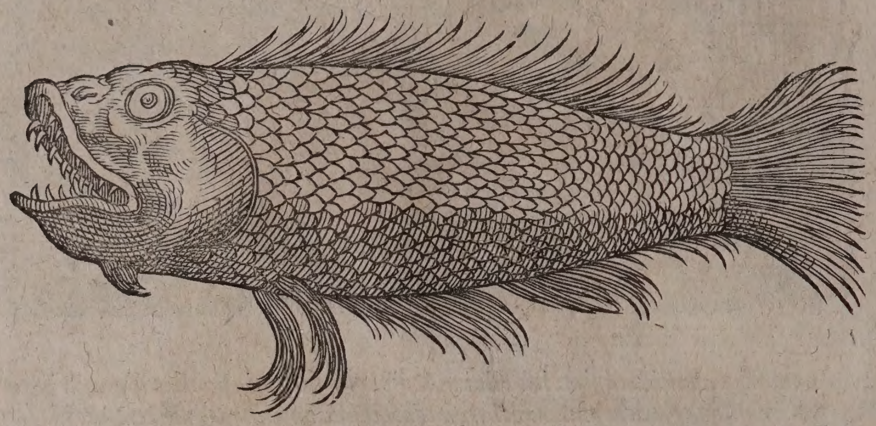
Σίλουρος SILVRVS. CAP. XXVI.

Silurus recens in cibo nutrit & facilem præbet aluum, ſale verò conditus, minimum ſuppeditat alimentum: arteriam expurgat & vocem expedit. Illita ſaliti caro, aculeos & infixa corpori ſpicula extrahit. Muria eius incipientibus dyſenteriis prodeſt, ſi in deſidentium fotus adiiciatur: fluxiones ſiquidem ad ſumma cutis elicit: iſchiadicis infuſa medetur.

Exiſtimat Paulus Iouius in libello de Romanis piſcibus, Silurum eum eſſe piſcem, quem vulgus Sturionem appellat. Veruntamen ſi Ariſtoteli & Plinio eſt adhibenda fides, liquidò conſtabit, aliud piſcis genus eſſe Silurum, aliud Sturionem. Namq; Ariſtoteles Siluro dentes aſsignat adeò firmos atq; acutos, vt ijs hamos etiam ferreos frangere valeat. Plinius item lib. 9. cap. 15. tradidit, Silurum vbicunque ſit, graſſari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes equos ſæpè demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Lisboum & in Danubio. At Sturiones etſi prægrandes ſint, edentuli Pauli Iouii opinio improbata.

penitus habentur. Ad hæc Silurus Aristoteli & Plinio fluuiatilis semper describitur piscis, cum tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum est, vt facilè deductus sim in sententiam clarissimi Manardi Ferrariensis: quippe quod pro certo crediderim, Silurum Italis haudquaquam esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus,

SILVRVS EX SECVNDA EDITIONE.

quanquam ingentibus, nunquam (quod sciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum vulgari sermone vocant Acchia: Rheni verò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich *appellant: siquidem is maximè grassatur, morsuq; petit omne animal, quod sibi obuiam fit. Is effigie Gobium refert, capite magno, ore amplo, & dentibus ferocissimis. Hac in sententia me quoq; Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio nasci auctor est.* Nomina. *Piscis qui* Σίλουρος *Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus Harbe: Italis Siluro: Germanis* Bolich vnd Balich.

Siluri consideratio. Theodori Gazæ error. Glanides.

MIrum sanè est Theodorum Gazam, Græcum hominem atq; doctissimum, adeò Plinianæ lectioni fuisse addictum, vt Plinij errores potius, in vertendo Theophrast. & Aristotele fuerit sequutus, quàm ipsorum Græcorum genuina cùm plantarum, tum animalium nomina. Id quod in Siluro ab eo factum esse, quis facilè cognoscet, qui Plinium cum Græco Aristotelis codice contulerit. Siquidem id omne, quod de Glanide scripsit is, Plinius errore magno, suo tribuit Siluro: quo

SILVRVS.

factum est vt Theodorus Glanidem in Aristotele Silurum verterit. Hæc itaque falsa interpretatio alijs errandi præbuit ansam, qui tantum Latinum Aristotelis codicem legerunt, vbi Glanidem Silurum vertit interpres. Id quod nobis quoque antea accidit, quippe qui Gazæ ipsius interpretationem sequuti, illius & Plinij erratum non agnoscentes, Pauli Iouij opinionem refutauimus, quòd Sturionem nullis armatum dentibus sciremus, Silurum verò Plinio valde dentatum esse, & rapina viuentem, adeo vt is natantes in fluminibus equos sæpe demergat. Verùm cùm posthac & Plinij & Gazæ ipsius errorem agnoscerem, non potui vtrumque non accusare, quòd me quoque in errorem vocauerint. Quare fit in præsentia, vt ego subscribam Saluiano, qui Pauli Iouij opinionem firmis defendit argumentis, contra Rondeletij & Gesneri sententiam, quòd hic Glanidem potius, quàm legitimum Silurum pingat: ille piscem quendam marinum potius, quàm fluuiatilem, dentibus armatum, quem à Gesnero sibi missum scribit, quanquam id manifestò neget Gesnerus. Rondeletii erratum. *Nec probo tamen friuola Rondeletij argumenta, quæ contra Iouij & Saluiani opinionem scribit, cum Saluianus ea omnino superauerit. Scribant itaq; illi, quicquid volunt, ego quidem nunquam à Iouio & Saluiano posthac dissentiam, nisi prius horum scripta vbiq; ab ijs confutata conspexero. Piscis qui Græcis* Σίλουρος*: Silurus Latinis appellatur, Arabibus Harbe: Italis Storione: Germanis* Stör oder Styrle*: Gallis Esturgeon: Hispanis Suillo.*

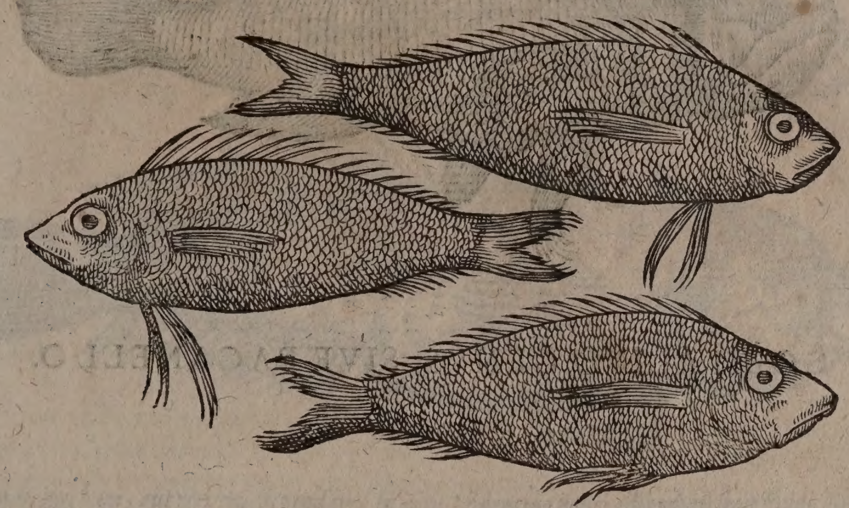
Σμαεί-

Σμαρίδες. SMARIDES. CAP. XXVII.

SMaridis piſcis ſaliti caput exuſtum, a excreſcentes vlcerum oras puluilloſq; reprimit, nomas cohibet, thymos clauoſq; abſumit. Caro b non ſecus atq; ſalſamentum prodeſt á ſcorpione percuſsis, aut à cane demorſis.

a Meum ἕλκη ςέλλει ὑπερσαρκοῦντα. i. viſcerum ſupercreſcentem carnem cohibet.
b Meum καθάπερ πᾶς τάριχος i. veluti omne ſalſamentũ.

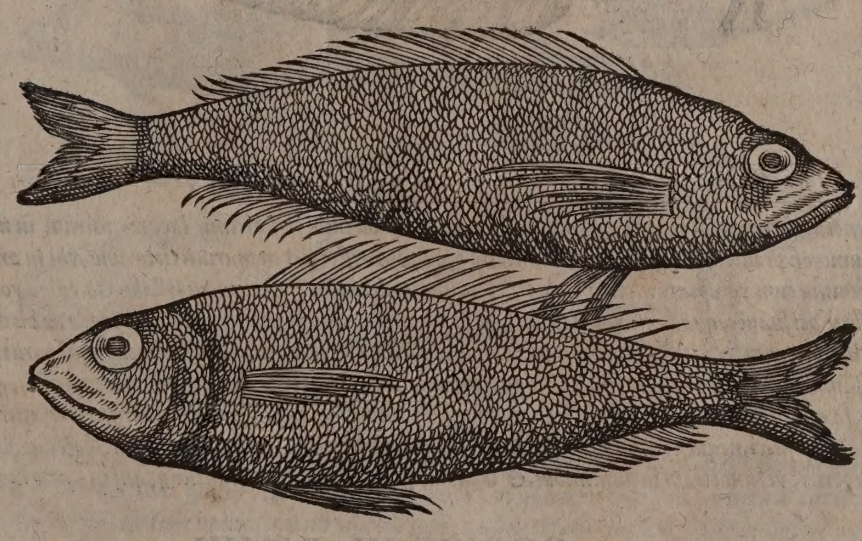
SMARIDES.

Μαινίδες. MAENAE. CAP. XXVIII.

MAenarum ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

MAENAE.

ETſi ſtudij, ac diligentiæ plurimum impenderim, vt quinàm piſcis ſit Smaris, certior fierem, nunquam tamen apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec deniq; veterum quenquam aliquid certi nactus ſum, ita vt planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem eſſe piſciculum, mænis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus ſum, vt eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos piſciculos dixerit, quos vulgo Veneti appellant Giroli: namq; hi præter id quod corpore minores ſunt, mænas notis omnibus repræſentant. Ceterùm cum Mænæ, quæ vulgò Menole dicuntur, ſint vulgaris notitiæ, non eſt, cur plura de eis diſſeram.

Smaridis cõſideratio.

Mænæ. Nomina.

Σμαρίδες ita Græcis, vt etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Abſamaris: Italis Smaridi. Quæ verò Græcè μαινίδες. Latinè: Mænæ dicuntur: Italicè Menole: Hiſpanicè, Pandelhas.

Κωβιός. GOBIVS. CAP. XXIX.

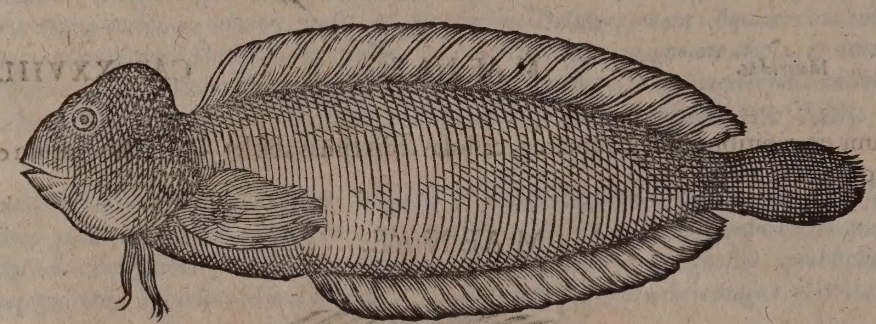
GObius recens in ſuillum ventrem coniectus, ſi conſuta rima in duodecim aquæ ſextarijs donec duo ſuperſint, decoquatur excolatus & ſub diuo refrigeratus potui detur, aluus ſine moleſtia deijcitur. Illitus contra ſerpentium, canumq; morſus auxilio eſt.

GOBI-

GOBIVS I.

GOBII ALIVD GENVS, SIVE PAGANELLO.

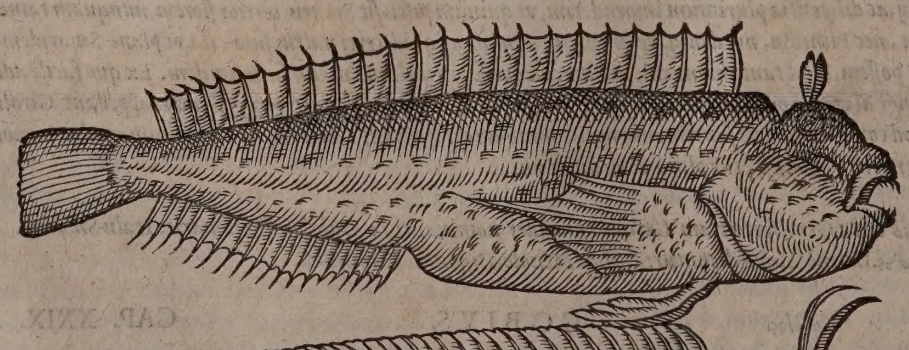
Gobiorũ cõsideratio.

Gobij facult. ex Gal.

Gobij fluuiatiles.

GObij in Venetis ichthyopolijs frequentiſsimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numeroſi proueniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis littoribus, vbi in profundum non labatur aqua, ſumma cum voluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go vulgo vocant. Capite ſunt amplo, guſtuq́ perſuaues, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his differens Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus, ſic inquit: Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præſtantiſsimus autem ad voluptatem, coctionem ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontorijs viuit. At qui in fluminum oſtijs, aut ſtagnis marinis verſatur, non æquè ſuauis eſt, neque probi ſucci, neque concoctu facilis. Cæterùm ſciendum eſt (vt etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri, verùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ij, qui in Lario lacu, itemq́ Ver-

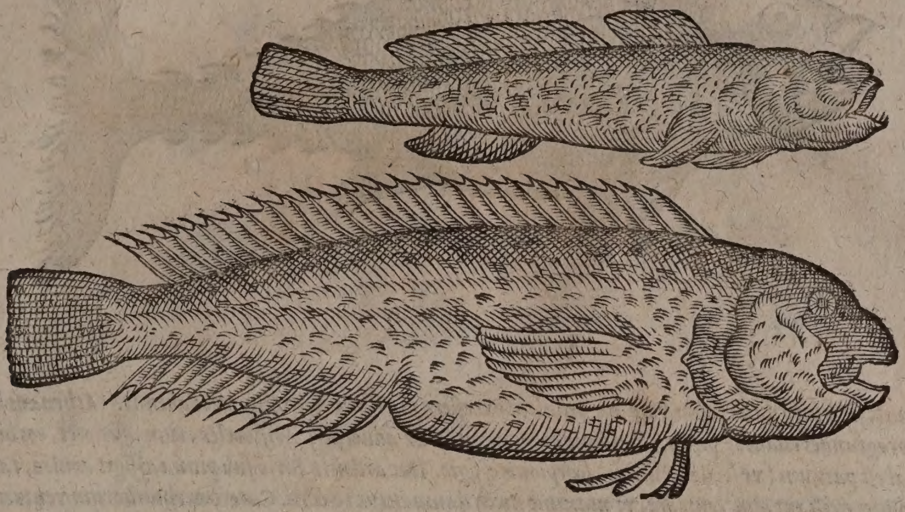
GOBIVS III. ET IIII.

bano

bano capiuntur, laudatiſſimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. Nam tametſi hi piſces, qui Italis dicuntur Bottatriſe, fluiatiles Gobij non ſint, de quibus meminit Auſonius, ſunt tamen omnibus ſuis partibus, pulpaquè adeo Gobijs ſimiles, vt mihi nihil verendum ſit, quin rectè in Gobiorum fluuiatilium, lacuſtriumque generi recenſeri poſſint: quemadmodum & ij, qui in fluuijs vniuerſim minores exiſtunt, quanquam ex ijs etiam Bottatriſe.

GOBIVS V. & VI.

nonnullos inuenias, qui duas, aut tres vncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij, qui Gobios non alant: namque & Atheſis & Noſius, & Lauiſius, & Sarca ijs refertiſſimi ſunt. Hos inibi quidam vulgò vocant Capitoni, quidã vero Marſoni: at in Hetruria, vbi tamen rariſſimi habentur, corrupto à Gobijs vocabulo, vulgò dicuntur Ghiozzi.

GOBIVS FLVVIATILIS.

Sunt hi piſciculi non modò concoctu facillimi, ſed & ori ſuauiſſimi, atque gratiſſimi, præſertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copioſa ſunt, guſtui verò ſuauiſſima. Quo fit, vt ſolertiſſimi piſcatores horum fœturas obſeruantes, non minus expiſcandis ouis operam nauent, quàm piſcibus ipſis. Κωβιὸς *Græcis, Latinis ſimiliter Gobius appellatur: Arabibus Kamen, Italis Gobio: Germanis* Goeb: *Hiſpanis Cadozes: Gallis Gouiones.* Gobii vis. Nomina.

Θύννος. THVNNVS. CAP. XXX.

CONditanei thunni caro, quam omotarichon vocant, ſumpta iis auxiliatur, quos vipera nomine præſter momorderit: ſed oportet vinum quàm plurimùm ſubinde cogantur haurire, ita vt vomitione reddatur. Contra acrimonias eſitatorum maximè valet: canum morſibus vtiliſsimè illinitur.

THunni piſces inter cetaceorum genera recenſentur. Ii multitudine ſua omnibus litoribus ſunt noti, præſertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum eſt captura. Irrumpunt Maio Menſe, ac Iunio in mare noſtrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc eſt, ſpathis piſcibus, qui enſe à roſtris prominente inſtructi, eos toto mari perſequuntur: ſunt enim xiphiæ immanes beluæ. Nam (vt Plinius inquit libro 32. cap. 2) mucronato noſtro tam validè naues perfodiunt, vt in oceano mergantur, præſertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta vocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piſcium ſimpliciſſimi timidiſſimiquè ſint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis: quam ob cauſam vel inanibus terriculamentis acti, facilè vadis atque litoribus intruduntur. Porrò ſumma ſpectantium voluptate Maio & Iunio menſibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piſcationem vniuerſus concurrit populus, maximo clamore tympanorũ ſonu, ac bellicis puluere & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidẽ ſtolidi cùm ſint, vocibus & ſtrepitu territi, concitantur ad vada, quo in loco poſtea gregatim retibus capiuntur, maximoque omnium plauſu trahuntur in litus. Thunni diuerſa ſortiuntur nomina: namque primus thunnorum fœtus ab ipſo ſtatim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autẽ adoleſcentibus Thunni conſideratio. Xiphia piſcis. Thunnorum captura.

THVNNVS.

Pelamides fiunt, ſic à luto dictæ: cùm verò hæ pedalem exceſſere menſuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu viuere ait, & in prægrandes euadere piſces. Sed huic opinioni videtur aduerſari Ariſtoteles, cùm aſſeueret, eos biennio vitam finire. Animal eſt paruum (vt ſcribit Plinius) ſcorpionis effigie. Hoc ardente Sirio ſub pinna affigit aculeo, tantoq́ infeſta Tunnorum in cibis facul. *dolore vt in naues exiliant, quo tempore, vt maximè noxij damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum ventres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis ventriculo nocent: contrà eorum carnes, quæ omni prorſus pinguedine carent, etſi non tantam cum palato ineant gratiam, minorem tamen ventriculo inferunt noxam. Quanquam huiuſcemodi piſces, qui in cetaceorum genere recenſentur (vt Galenus eſt author libro 3. de alimentorum facultatibus) dura carne ſunt præditi: quã ob cauſam & praui ſunt ſucci, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter ſale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipſis in corpus diſtribuatur: ob idq́ ſit coctioni, & ſanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum ſuccorum copiam in venis congerit.* Nomina. *Piſcis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus vocatur: Arabibus, Keſam & Aliena: Italis Tonno: Hiſpanis Atuni: Gallis Thun.*

Γάρρον. GARVM. CAP. XXXI.

GArum omne, quod ex piſcibus, carnibusq; ſale maceratis liquamen eſt, ſi ex eo fotus fiat depaſcentia vlcera ſiſtit. Morſis à cane medetur: dyſentericis, atque iſchiadicis infunditur: nonnullis, vt exulcerata adurat: aliis autem ad laceſſenda, quæ vlcera non ſenſerunt.

Ζωμὸς ἰχθύων. IVS PISCIVM. CAP. XXXII.

REcentium piſcium ius, modò per ſe, modò ex vino potum, aluum ſubducit, Priuatim ad hunc vſum conficitur è phycidibus, & ſcorpionibus, & iulide, percis, & recentibus aliis ſaxatilibus, nec virus reſipientibus, ſimpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Gari conſid. *GArum dictum eſſe à veteribus tradidit Plinius lib. 31. cap. 7. quòd olim conficeretur ex piſce, quem Græci Garon vocabant, inteſtinis illius ſale maceratis, ac eliquatis. Quod item poſtea è ſcombri extis confici cœptum eſt. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò vt nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præſtaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioſcorides, ſed generatim de omni piſcium, & carnium muria, qua hæc diutius aſſeruari ſolent. Cæterùm de piſcium iure non eſt cur pluribus agam, cùm ſatis ab ipſo auctore de eo proditum ſit.* Nomina. *Quod Græci γάρρον, Latini ſimiliter Garum dicunt: Arabes Muri ſiue Almuri: Itali Garo: & Salamuoia. Quòd verò Græcis ζωμὸς ἰχθύων, Latinis Ius piſcium dicitur: Italis Brodo de peſci.*

Κόρεις κλινικοί. CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

CImices, qui in cubilibus enaſcuntur, cauis fabarum incluſi, ſi ante febrium ſignificationes ſepteni deuorentur, quartanis auxilio ſunt: & citra fabas ſumpti, percuſsis ab aſpide proſunt: vuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum vino aut aceto adhærentes ſanguiſugas abigunt: triti & vrinariæ fiſtulæ impoſiti, vrinæ anguſtias leuant.

Cimicum conſideratio. *INter omnes nocturnos hoſtes, qui nobis dulcem ſomni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infeſtioresq́ habentur, quàm Cimices: quippe qui non ſolùm morſu dilacerent, quo & ſomnum interturbant, & ſanguinem nobis adimunt, ſed etiam fœtorem adeò deteſtabilem, abominandumq́ nobis ex ſe relinquunt, vt eo longè magis ſenſus, ſpiritusq́ lædantur, quàm vniuerſæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametſi infeſtiſsima, fœtidiſsimaq́ ſint animalia: noluit tamen eos genuiſſe natura omnium rerum parens, quin ſuum haberent in medicina vſum.* Cimicum vires. *Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam vrinam, viuis in penis organum immiſsis, non autem mortuis, & tritis, Dioſcoridis modo. Quod mihi magis conſentaneum eſſe videtur: ſiquidem in meatum vrinarium inditi, ingreſſu titillationem excitant, & vrinæ vim expultricem proritant.* Cimices ſilueſtres. *Sunt & ſylueſtres Cimices, qui ex herbis victum, & locum habent, lectularijs maiores, colore viridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullũ, quod ſciam, obtinent in medicina vſum.* Nomina. *Cimices ita Latinis κόρεις Græcis appellantur: Italis Cimici: Germanis* Wantzen: *Hiſpanis Chiſmes, Chimeſas, & Parauelhos: Gallis Puneſes.*

CIMICES LECTVLARII.

Ὄνοι. MILLEPEDAE. CAP. XXXIIII.

Millepedæ, quæ ſub aquario vaſe ſtabulantur, animalia ſunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex vino potæ difficili vrinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis vtiliter illinuntur tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito roſaceo, conuenienter inſtillantur.

Millepedæ, quas vulgo appellamus Porcelleti, animalia ſunt exigua, & omnibus vulgaria: proinde non operæpretium duxi, vt plura de eis in præſentia referam, quàm tradiderit Dioſcorides. Ceterùm animalcula hæc Galeno commendata ſunt lib. 2. de comp. med. ſecundum locos ad diuturnos capitis dolores, vbi ſic inquit: Maximè etiam proſunt ſub aquario vaſe naſcentes aſelli, millepedæ appellati, ſi oleo incoquantur. Quamobrem neſciuerim, cur dixerit Plinius lib. 29. cap. vltimo, Millepedam animal eſſe è vermibus terræ, piloſum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aſelli & Multipedæ vocantur: Arabicè, Harna: Italicè Millepedi: Germanicè Eſel: Hiſpanicè Gallmilha: Gallicè Cloporte.

Millepedarum conſid. — Millepedarum vſus. — Nomina.

Σίλφη. BLATTA. CAP. XXXV.

Blattæ eius, quæ in piſtrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores inſtillatū mitigant.

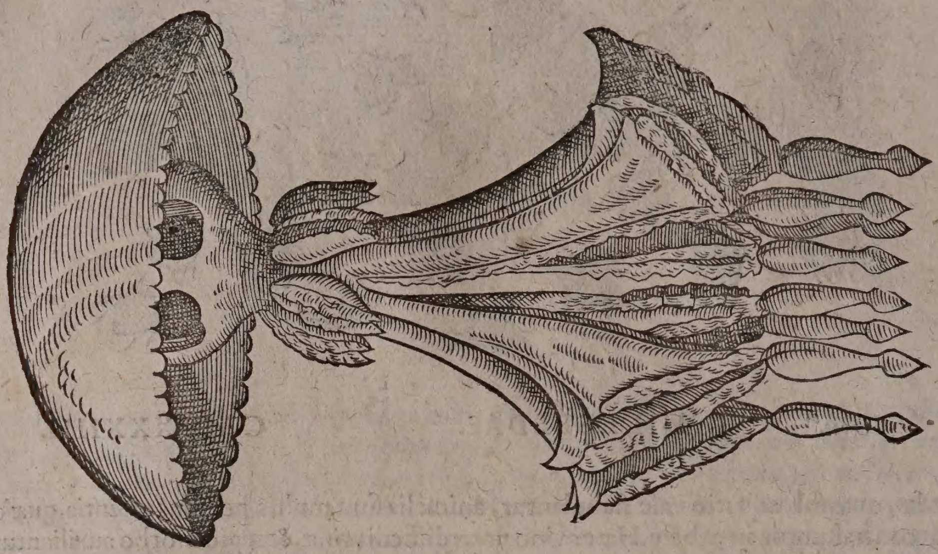
Blattarum plura eſſe genera, auctor eſt Plinius lib. 29. cap. vltimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens eſt multitudo, & quæ vulgò vocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis vinarijs apparentes, circa latrinarum ora, in piſtrinis, balneis, vliginoſisq́; ædium partibus, fœdiſsima quidem nauſeoſaq́; ſunt animalia. Gryllos hæ qui noctibus æſtate ſtrident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citiſsimæ. Lux iſtis aduerſiſsima; ita vt, ſi nocte lumen repentè inferatur, humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo curſu refugiant. De his igitur, vt pote quæ multùm in piſtrinis verſantur, intellexiſſe Dioſcoridem credendum eſt: non autem de illis vermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu ſale inueteratis enaſcuntur: quanquam & hæ blattæ nomen ſibi vendicauerint. Nobis hæ vocantur vulgo Barbeggie, alijs verò Carpe. Blattarum vires, quas pluribus Plinius conſcripſit, ſilentio inuoluimus, rati gratioribus, ſalubrioribusq́; remedijs morbos poſſe

Blattarum conſideratio.

Nomina. *ſanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis ſumuntur animalibus. Quæ Græcis σίλφη, Latinis pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis* **Grillen vnnd Heimichen**. *Hiſpanis, Rapa coua.*

Πνεύμων θαλάσσιος. PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

POdagras, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus & illitus.

Pulmonis marini conſi. *PVlmones marini animalium pulmonibus non abſimiles habentur. His (vt Plinius eſt auctor libro 9. cap. 47. eadem quæ frutici ineſt natura, perinde ac ſpongijs, vrticis, ſtellis, & olothyris. Conſpiciuntur marini pulmones plerumq; vndis ſupernatantes, futuram maris procellam præſagientes. Colore criſtalli in modum pellucido, cum cæruleo miſto, ſubſtantia tam fragili, vt vix è mari integer eximi queat. Mirum, quòd ſi ijs virgæ baculiq; perungantur, noctefacium accenſarum modo lucem edunt: admotus pruritum facit, & ruborem excitat, id quod ego in me ipſo expertus ſum.* Nomina. *πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis: Latinis verò Pulmo marinus appellatur. Italis Potta marina. Hiſpanis, Natura de uieya, Capacha de velha.*

Πνεύμονες. PVLMONES. CAP. XXXVII.

a Meum αὐτῆς i. ipſius. SVillus, & agninus, vrſinusq; pulmo impoſitus, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò ſi arefactus bibatur, ſulpirioſos adiuuat. Adeps a quoque liquefactus, infuſusq; aurium dolores finit.

MVlta præterea ſunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum diſſerit Dioſcorides, quæ medicamenti vim poßident, de quibus poſtea ſpeciatim ſuis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non ſint cognita, non opus eſſe exiſtimo, vt de ijs plura dicamus. Vana de vrſæ partu opinio. *Quanquam illud ſilentio non diſsimulandum, quòd ſcilicet Vrſarum partus non ſit plurimis membris indiſcretus, cruribus præſertim, & vndiq; rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat vrſinam, vt nonnulli ſcriptis commendarunt, & credit vulgus. Quandoquidem in valle Anania ſupra Tridentum vidimus nos prægrandem Vrſam prægnantem, ab ipſis venatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in vtero exiſtentes, omnibus ſuis membris diſtinctis, ac formatis reperti ſunt, non autem informes, vt plæriq; exiſtimant, magis fortaſſe Ariſtotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita eſſe memoriæ prodiderunt, quàm ſenſibus, & experientia.*

Nomina. *Πνεύμονες Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè Polmoni: Hiſpanicè, Leuianos: Gallicè, Polmon.*

Ἥπατα

Ἥπατα. IECINORA. CAP. XXXVIII.

ASini iecur inaſſatum eſu comitialibus prodeſt: veruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ verò inaſſati decidua ſanie, inungi luſcioſos prodeſt: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius vaporari: prodeſt in cibo toſtum ad eadem. Tradunt hircini iecinoris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens ſi arefactum teratur, ex vino potum, contra ſerpentium, † volucrumq; morſus auxilio eſt. Iecur canis, qui rabie exagitatur, toſtum, & in cibo ab emorſis ſumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur: hunc à cane, qui momordit, exemptum & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem ſale Mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, ſecundas pellit.

PRæter Aſini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis & Mergi iecur, eſt & Lupinum, quo vtuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in vniuerſa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iecinoroſis afficiuntur fluxionibus: ijsq; ſimiliter, qui aqua inter cutem laborant.

Iecinoris lupi conſid.

Quanquam id probare non videatur Galenus lib. 11. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud videlicet comparans, quod ſine ipſo componitur.

Lupini Iecinoris vires ex Galeno.

Secus autem Galenus de iecore lupino ſcripſit poſtea libr. & cap. 8. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, vbi iecinoris medicamenta recenſet, cùm ſic inquit. Cochlearum terreſtrium carnem valde probè terito, & affuſis vini nigri cyathis tribus calfacito ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundum vnam aut alteram qualitatem. Quale eſt & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt: teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma vna cum vino aliquo dulci, qualia ſunt theræum, Creticum, & ſcybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc ſunt viſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppoſitionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire videntur, vt quæ ex ſubſtantiæ proprietate cōmoditatem de ſe exhibet, & neq; calidas neq; frigidas intemperies lædunt: hactenus Galenus.

Canis rabidi iecur.

Cæterùm idem in ſimpliciū medicamentorū cenſu, libro paulò ante citato, Canis rabidi iecur non ijs præſtare viribus, quibus aliquorum fert opinio, ſcriptum reliquit his verbis: Iecur rabientis canis, ſi aſſum edatur, remedium exiſtere ijs, qui ab ipſo fuerint demorſi quibuſdam memoriæ eſt proditum. Ac ſcio certè quoſdam qui ipſum ſumpſere, manſiſſe ſuperſtites, verùm non illo ſolo: ſiquidem alijs præterea remedijs vſi ſunt, quorum fecimus periculū in rabioſorum morſibus. Audiui verò quoſdam, cùm illi ſoli fidem habuiſſent, poſtea mortuos.

Mergi iecur & venter.

De iecore Mergi in aqua degentis, tametſi Galenus nihil literis mandauerit, Paulus tamen id renum calculos eijcere tradidit. Dioſcorides verò ſecundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, vt Pauli codicem deprauatum eſſe crediderim. At ventris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem vt vanam explodens, qui ventriculo roborando ipſum exhibent. Eosq; idem deridet medicos, qui ad idem vſurpant internas ventriculorum gallinarum tunicas: ſiquidem ait, ſe vtrunq; expertum fuiſſe, nec inde quicquam conſecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cum ſeplaſiarijs ad ventriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe ſtomachi gallinarum, longè magis vulgum, quàm Galeni dogmata ſecuti: quanquam in hoc Galenus ſua experientia fretus, apertè Dioſcoridi refragetur.

Nomina.

Quod Græci ἧπαρ, Latini item hepar & iecur vocant: Mauritani Bedib: Itali Fegato: Germani Leber*: Hiſpani Figado.*

† Sunt qui hoc loco non πτηνῶν quod eſt volucrum, legant: ſed κτηνῶν id eſt, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapſus: tamen quæ ſit vera Dioſcoridis ſcriptura, non facilè intelligi poteſt, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXXIX.

GEnitale cerui tritum, & in vino potum, à vipera demorſis auxiliatur.

Genitalis cerui vires.

RHaſis auctor eſt, Genitale cerui, præter vim, quam ſibi natura comparauit contra viperarum morſus, vt etiam ſcribit Dioſcorides, auxilio eſſe remorantibus vrinis, ac coli cruciatibus affectis, ſi vbi aqua probè fuerit elotum, ipſa ſtatim ablu-

ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ venerem excitant, ea valentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est. Cerui genitale auxiliari serpentium morsibus autor est quoq; Nicander in Theriacis hoc carmine, à quo sumpsisse videtur Dioscorides:

Ἤε καὶ ἐξ ἐλάφοιο ταμὼν ποιεῖνα θοραίην.

Nomina. *Quod* αἰδοῖον ἐλάφου *Græci, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.*

Ὄνυχες ὄνου, καὶ αἰγός.

VNGVLÆ ASINI ET CAPRÆ. CAP. XL.

VNgularum asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare: eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur.

Vngularum vires. *NOn solum Asini & Caprarum vngulæ in medicum veniunt vsum, sed & Vaccarum, ex prioribus tantùm pedibus exutæ, vt auctor est Rhasis libello de 60. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat: Mularum verò mulieres infæcundas reddere. Quinetiam mures earum suffitu fugari, ipsis carbonibus impositis & accensis.* Nomina. *Earum nomen Græcum* ὄνυχες, *Latinum Vngues & Vngulæ: Arabicum Chafit, Stes & Dalef: Italicum Vngie: Hispanicum Vnhas de animal: Gallicum Ongle.*

Λειχῆνες ἵππων.

LICHENES EQVORVM. CAP. XLI.

LIchenes sunt in equorum genibus, & super vngulas indurati calli, qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

LICHENES EQVORVM.

Callorum equi vires. *DE Callis, qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro 28. cap. 10. & 15. ijsq; tritis, & per aurem cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusq; quadraginta ex vino aut mulso potis calculos expelli.*

Cæterum

Cæterùm Galenus, cui etiam ſubſcribit Paulus, addidit hos quibuſdam vſurpari ad quemlibet animalium morſum: Λειχῆνες ἵππων *ita Græcis, Latinis verò Lichenes equorum nominantur: Arabibus Zeide: Italis Calli de caualli: Hiſpanis Impigenes dellos cauallos: Gallis, Cal des iambes des cheuaux.*

Nomina.

Κατΐύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

VEteris corii cremati illitus cinis ambuſta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus ſanat.

Coria vetera, quæ videlicet veteramentorum ſunt, vſta (vt Galenus memoriæ prodidit libro 11. de ſimplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum ſcriptum à quibuſdam eſt, tanquam ſcilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quæ phlegmone obſidentur, haudquaquam iuuantur: verum vbi ſedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia reſiccantur: hæc Galenus. Cæterùm veteramenta prunis accenſo fumo naribus accepto, efficaciſſimum conſtat eſſe remedium ad vuluæ ſtrangulatus, vt mihi quoq; experientia comprobatum eſt: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis ſimiliter accenſis ſerpentes efficaciter fugari compertum eſt, neq; eos modò, qui in domibus noſtris oberrant: ſed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æſtatem alto ſomno oppreſſi, ore aperto in campeſtribus obdormiunt. Quod ſcriptis tradidit Marcus Gattinaria noſtræ ætatis medicus non contemnendus, accidiſſe ſuo tempore cuidam homini, cui cùm fruſtra adhibita eſſent innumera medicamenta, ipſaq́; alioquin efficaciſſima, illud tamen magnificè præſtitit veteramentorum fumus traiectorio in corpus hauſtus. Siquidem cum primùm immanis fera (erat enim vipera non parua) fumi nidorem præſenſit, viſa eſt à circumſtantibus egredi per anum, nō ſine magna omnium admiratione. Κατΐύματα *ſic Græci, quæ Latini Coria veteramentaria vocant: Arabes Geldalatiche: Itali Scarpe vecchie: Hiſpani Zepatos viegos.*

Veteramentorum vires ex Galeno.

Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Ἀλεκτορίδες καὶ ἀλεκτρύονες. GALLINÆ ET GALLI. CAP. XLIII.

DIſſectæ gallinæ, & adhuc calentes appoſitæ, ſerpentium morſibus auxiliantur: ſed identidem alias ſufficere oportet. Earum cerebellum in vino bibendum datur contra ſerpentium morſus: ſanguinem à cerebri membrana profluentem ſiſtit. Quæ interiore ventriculi galli ſinu reſidet membrana, ſecti in laminas cornus ſpecie ſimilis (ea verò inter coquendum abiici ſolet) ſiccatur, tritaque in vino conuenientiſſimè ſtomachicis datur in potu. † Ius è vetere gallinaceo aluum deiicit. Abiectis itaque interaneis ſalem coniici oportet, & conſuto ventre decoqui in viginti ſextariis aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum ſub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum aut filiculam. Crudos humores, craſſosq;, atram bilem, & ſtrigmenta elicit: prodeſt longis febribus, ſuſpiriis, articulariis morbis & inflationibus ſtomachi.

GALLINAE ET GALLI.

TAmetſi Gallinarum ius ſimplex (vt Galeno proditum eſt libro 11. ſimplicium medicamentorum) retinendi vim habeat: gallorum tamen veterum cum ſale diutius decoctorum, ſubducendi facultatem obtinet. Aduerſus ſerpentium morſus tam gallinis, quàm gallinaceis vtuntur medici, non tantùm ipſis diſſectis & appoſitis (vt docet Dioſcorides) ſed viuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq́; demorſis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in ſe venenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos viuos continuò apponere neceſſe eſt, donec iniectum virus penitus abſumatur. Vtuntur præterea gallinarum adoleſcentium iure, ad æquandos corporis humores: poſt febrium diſceſſum, cum ſaccharo, ſerapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coëuntium teſtes, deperditas in morbis vires mirificè reſtituunt: quam ob cauſam hecticis & maraſmo laborantibus, morborumq́; diuturnitate macrefactis vtiliter exhibentur. Inſuper gallinaceorum teſtes ſemen prolificum ſuppeditant, & venereas roborant vires. Plinius cùm de gallinis diſſereret lib. 29. cap. 4. hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens, ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt illud in ſe, ita hoc venenum auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo è ſarmentis addito collo, non canunt. In quibus illud quoq; ſibi à natura datum, non eſt non ſummopere admirandum, quòd noctis horas diſtinguant ſuo cantu: qua in re nunquam adeò ſomno capiun-

Gallorum & gallinarum vires ex Gal. & aliis.

 tur,

Nomina.

tur, quin statis horis cantent: etsi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant. Gallinæ sic Latinis, ἀλεκτορίδες Græcis vocantur: Arabibus, Degedi siue Giaziudiuch: Italis Galline:: Germanis Han vnd Hennen: *Hispanis Gallinas: Gallis Gellines & Coq.*

† *Codices Græci typis expreßi hoc in loco habent:* ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νέου ἀλεκτόρος μάλιστα δίδοται ἐπὶ κράσεως χάριν φαύλων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευαστεὶς. *hoc est ad sensum: Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores vitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, vel neglexit, vel illegitima iudicauit. Nos verò huc ea afferenda duximus, non solùm quòd in vulgatis codicibus ac antiquißimo (teste Marcello) legantur: sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere videtur verborum series & communis rei vsus.*

Ὠόν. OVVM. CAP. XLIIII.

OVum molliculum plus alit sorbili & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores vtile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco & rosaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum vua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla, in patinis frigitur, vt cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infusum lenit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertitq;: inflammationes oculorũ lana exceptum, addito rosaceo, melle & vino mitigat: vtiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest vesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabritiæ, reiectionibus sanguinis, destillationibus & thoracis rheumatismis.

Ouorum cõsideratio.

DE Gallinarum tantùm ouis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq́; sit tùm in cibis, tùm in medicinis præcipuus vsus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. 3. de facultatibus alimentorum, & Isâch Arabicus in suis diætis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, ori iucundiora, plusq́; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & vires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (vt Galenus inquit) recentia veteribus plurimum præstant, quippe optima sunt recentißima, peßima autem vetustißima. Secundum locum sibi vendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea viribus non excellant. Perdicum & Phasianorũ oua. *Deteriora verò sunt anatum, anserum, gruum & reliquarum aquatilium: aggrauant enim ventriculum: succum crassum gignunt, & ægrè concoquuntur, tametsi plurimum præbeant alimenti, vbi à validis, robustisq́; ventriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum vsum expetenda.* Pauonum oua pessima. *Pauonum autem ac struthiocamelorum peßima sunt, saporis horrendi, concoctu contumacia et humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi & concoctu minimè contumax: hoc verò frigidum est, pituitam gignit, ægreq́; concoquitur.* Ouorum coctura diuersa. *Oua varijs & diuersis modis decoquuntur: quo fit, vt etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos.* Oua tremula. *Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula vocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ vt velocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in ventriculo marcescunt: arenulas & calculos gignunt: coli & ventriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam: hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, vulgò Sperdute vocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq́; indurentur: siquidem vbi duritiem contraxerint, non secus atq́; alia diutius cocta, redduntur noxia.* Oua frixa. *Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, ventriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq́; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates.* Ouorum vires ex Gal. *Cæterùm quibus, quantisq́; oua in medicamentis polleant viribus, retulit Galenus lib. 11. de simp. med. facultatibus, sic inquiens: Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias vtimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaque vtendum est oui albumine non tantùm ad oculos, verùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, vt sunt omnia sedis ac pudendorum vlce-*

rama-

ra maligna. Miscetur quoque vtiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque astringunt. Sed & ad vlcera rebellia miscetur ijs, quæ absque morsu ea possunt desiccare; cuiusmodi est medicamen Pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus.

Ouorum partes.

Porrò & ipse vitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis videlicet aut elixis, aut assis. Verum id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, vt ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo verò ouo toto vtimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumquè phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quouis modo euenerint, aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idquè in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum si edatur fluxiones ventris desiccat. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dyssenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miscueris, atque in igne modico, fumiquè experte (qualis est, qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumquè ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima talē ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis adspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis coblearum integrarum vstarum. Apta quoque & vuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est vtile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum vitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut elixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: ijs verò, quæ crassa in pectore, pulmonequè incidunt, sorbile quod vocant: id quod in aqua eo vsque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate ea mitigat, sanatquè. Eadem ratione stomachi, ventris, intestinorum, ac vesicæ medetur asperitatibus: hæc Galenus. Ouum recentissimè exclusum, si crudum dum adhuc calet absorbeatur, præstat maximo sanè auxilio, cùm ad alba fœminarum profluuia, tum quoque ad gonorrhæam.

Oleum ex ouorum luteis.

Cæterùm oleum, quod è vitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & vtiligines emendat: rimas labiorum, manuum, sedisquè sanat. Quinetiam vlcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atque vlceribus: item ambustis vtiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, vt nos compluries magno cum honore periculum fecimus.

Animalia ex ouis orta.

Ex ouis præterea omnibus volucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquam phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terrestribus quædam, vt crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, vipera excepta. Verùm, vt Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex vitello nascitur, informaturq;, ex albumine verò alimentum, & augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. 6. cap. 3. de hist. animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subijciunt. Siquidem exempto quandoque fœtu, die vno, atq; duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli visceribus magnam vitelli partem inuenerunt in corpus assumptam.

Oua testudinum.

Testudinum oua, quanquam diutius elixantur: nunquam tamen eorum album concrescit, quamuis luteum admodum durescat. Præterea exprimento compertum habeo testudines statim oua non edere cùm testa obducuntur, quemadmodum volucres, sed postquàm omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: namq; mihi quandoq; contigit dissecuisse testudinem, quæ vtero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant.

Nomina.

Ouum quod Latini, ᾠὸν Græci vocant: Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein Ey: Hispanis, Hueuo, & ouo: Gallis Oeuf.

Τέττιγες. CICADAE. CAP. XLV.

Cicadæ, quæ inassatæ manduntur, vesicæ doloribus prosunt.

CICADAE.

Cicadarum conſideratio.

Cicadæ paſsim in Italia cognoſcuntur, atque adeò inibi vulgaris notitiæ ſunt, vt ſæpe æſtate aſsiduo cantu meſſores, agricolas, ac viatores in campeſtribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Ariſtoteles lib. 5. cap. 30. de hiſtoria animalium, & Plinius lib. 11. cap. 27. qui certè ea omnia Ariſtoteli accepta referre poteſt: Cicadarum duo ſunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouiſsimæ pereunt; aliæ maiores, quæ canunt, eædemq; nouiſsimæ prodeunt & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ ſiue minores, ſiue maiores ſunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ ſunt. Pariunt in aruis ceſſantibus, excauantes fœturæ locum aſperitate præacuta, quam parte habent poſteriore, quemadmodum & bruci. Quin etiam in arundinibus, quo adminiculo vites eriguntur, nidum fœturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Creſcit primò in terra vermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra vocatur parentis nomine, quo tempore guſtu ſuauiſsimæ ſunt, anteaquam cortex rumpatur. Poſtmodum circa ſolſtitia noctu exeunt, ſtatimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in vtroq; genere, fœminæ verò ſilent.

Cicada ſine ore eſt.

Vnum hoc animal, ex ijs quæ viuunt, ſine ore eſt. Pro eo quiddam aculeatum linguis ſimile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipſum fiſtuloſum, vnde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, vt minus vmbroſas, quanquam & cæteras non aſpernantur arbores: proinde vbi arbores deſint, naſci non poſſunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in vmbroſis nemoribus eſſe nequeunt, nec in frigidis etiamnum regionibus.

Alberti lapſ.

Quo factum eſt, vt crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu ſtrident, cicadas eſſe: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidiſsima regione ad Arcticum ſpectante, tametſi frequentes habeantur grylli æſtate in campeſtribus, hyeme verò ad hypocauſtorum fornaces plerunque ſtabulantes, cicadæ tamen deſunt. Parthi cicadis veſcuntur, quemadmodum & gentes ad Orientem. Idcirco mirum non eſt, quòd dixerit Ariſtoteles, eas eſſe guſtu ſuauiſsimas, anteaquam tettigometræ rumpatur cortex. Cæcinus fluuius (vt Pauſanias eſt autor) Locrenſem agrum, à Rhegino diuidens, cicadarum miraculo eſt memorabilis. Citerioris enim Locridis accolæ, atque aliæ omnes argutæ ſunt. At in Rheginorum finibus trans Cæcinum, nulla eſt omnino cicada vocalis.

Cicadarum vires ex Gal.

Cicadarum vires deſcripſit Galenus lib. 11. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Sed & cicadis ſiccis quidam vtuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq; aut tres, aut quinq;, aut ſeptem, per intermiſsionem videlicet, & ipſos etiam paroxyſmos. Porrò alij aſſas edendas offerunt, quibus affecta veſica eſt.

Nomina.

Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis Cigale: Hiſpanis, Ciguattregas: Gallis Sigale.

Ἀκρίδες.

LOCVSTÆ. CAP. XLVI.

Locuſtæ odoris ſuffitu vrinæ difficultates adiuuant, præſertim quæ fœminas malè habent: earum carnes nullo ſunt in vſu. Eſt & quoddam genus locuſtæ, quæ aſiracos, aut onos dicitur, ſine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem ſi ex vino bibatur, contra ſcorpionis morſus magnopere proderit. Hac abunde veſcuntur Aphri, qui Leptin, incolunt.

LOCVSTAE.

Locuſtarum conſideratio.

Locuſtæ omnibus notæ, varia pro morum & locorum diuerſitate ſortiuntur nomina. Verùm herbis & ſegetibus infeſtiſsimæ, quòd ſæpius quibuſdam in regionibus paucis admodum diebus vniuerſa terræ germina abſumant. Harum, quemadmodum tradidit Ariſtoteles lib. 5. cap. 28. de hiſtoria animalium, qui mares ſunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares vacant: ac vniuerſæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita vt quaſi fauus eſſe videatur. Hinc vermiculi, ſpeciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua diſiecta emergunt locuſtæ ac euolant. Tam mollis fœtura hæc eſt, vt ad tactum leuiſsimum dilabatur & pereat. Pariunt exitu veris, & ſtatim à partu moriuntur, vermiculis circa collum innaſcentibus tempore partus, qui eas ſtrangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locuſtæ non fiunt, ſed planis, rimoſiſq;: pariunt enim in rimis ſua oua. Tranſeunt Locuſtæ immenſa maria, immenſoſq; tractus permeant (vt Plinius inquit) äiraq; meſsibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morſu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infeſtant, tanta ſanè multitudine, vt ſolem obumbrent ſolicitè ſuſpectantibus populis, ne ſiſtentes ſuas operiant terras, quòd non modò vniuerſas cum ſegetes, tum herbas deuorent ad radicem vſque, ſed & radices ipſas regerminare prohibeant.

Locuſtarum agmina in Italia.

Huius rei teſtimonio fuere inaudita Locuſtarum agmina, quæ noſtro tempore voluente anno Domini M. D. XLII. *ex paludib. Mæotidibus profectæ, non ſolùm vniuerſam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem, ſed totam etiam Italiam occuparunt, non ſine magna omnium è terra naſcentiũ pernicie: ſiquidem omnẽ ſegetem, omnemq; virentem herbam radicitus deuorarunt.*

Locuſtæ in cibis.

Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrẽ admirandum non eſt, ſi ſacris literis mandatum ſit, vt Leuitici 11. capite legitur,

a Moſe

à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam ijs ex syluestri melle victitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui velint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij verò nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipsum nempe legis Mosaicæ sectatorem acerrimum, hisce Locustis animalibus victitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponens diui Pauli epist. ad Romanos. In Cyrenaica regione (vt Plinius est auctor) lex est ter anno debellandi Locustas, primò oua obterendo, deinde fœtum, postremò adultas, desertoris pœna in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus vagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis esse traduntur, adeò vt fœminarum crura serrarum vsum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες, Latinum, Locustæ: Italicum item Locustæ: Hispanicum, Lagostas de tierra, & Gafanthotes grandes: Gallicum, Locuste & Sauterelles. Locustæ debellantur. Nomina.

Φήνη. OSSIFRAGVS. CAP. XLVII.

OSSIFRAGVS.

VEnter eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

VAria admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli volucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probe hæc fœtificat & viuit. Pia & benigna est: non enim suos tantum nutricat pullos, sed & aquilæ. Cùm autem illa suos è nido eiecerit, anteaquam adolescant, quòd inter se cibi auiditate dimicent, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis valet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio lib. 10. cap. 3. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, isq; ab eodem proditur ex haliaëto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto præterea Ossifragus ea videtur auis, quam idem lib. 23. Arabica voce appellat Kirij, cùm sic inquit: Kirij auis est præda victitans, bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens, non solùm suos, sed & ab aquila abiectos tædio nutriendi: hæc ille. Qui vel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, vbi ita scribit: Quintum autem aquilæ genus est paruulum valde, & à quibusdam vocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, vt ex ijs confractis medullam sugat: hactenus Albertus. Verùm is ab Aristotele dissentire manifestè cognoscitur, quòd Aristoteli Ossifragus non sit genus aquilæ minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, vt in hac historia Albertum hallucinatum esse credam, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Namque marina illa clarissima aquila vocata (vt Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lachrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde ostendit hæc in re Plinium errasse, atque oscitanter fortasse Aristotelē legisse, quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint visus, nullam ij cum Ossifrago cognationem habere videntur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo ossifrago pro osina legebatur, iamdudū credidimus ossifragum apud Albertum eam auem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portum, & Orbetelli stagnum frequens visitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis vulgò vocatur Agrotto. Sed cùm postea animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atque aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non ossifraga, vt vitiosè in alio scriptum erat, cæpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, vt in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem. Ossifragi cōsideratio. Plinii opinio. Alberti sententia. Alberti & Plinii lapsus.

Auis, quæ Græcis Φήνη, Latinis ossifragus nominatur. Nomina.

Κορυδαλλός. GALERITA. CAP. XLVIII.

GAlerita auicula est parua, apicem in vertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

ALaudarum (vt memoriæ prodidit Aristoteles libro 9. cap. 25. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, verùm colore simile: quanquam magnitudine minus & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, vermiculis victitantes, decidentibusque seminibus. Mares suauiter canunt, primæque sunt aues, quæ æstatem cantu pronuncient. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expauescunt, vt sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo. Quæ auis Græcè κορυδαλλός: Latinè Galerita & Alauda vocatur: Arabicè Hanabroch seu Kanabroch: Italicè Lodola: Germanicè Waldlerch: Hispanicè Cucuyada: Gallicè Alouette. Alaudarum historia. Nomina.

GALERITA.

Χελιδών. HIRVNDO. CAP. XLIX.

DIssectis crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in ventre eorum lapillos offendes: è quibus duos, vnum colore varium, alterum purum eximes: ij priusquam terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle, brachio aut collo adalligati, comitalib. proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines vti ficedulæ, in cibo, aciei visus medicamentum præbent. Tam pullorum quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: vuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

Hirundinum historia. *HIrundinum tria habentur genera: vnum nostra tecta subit: alterum vetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium verò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (vt Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente vere ad nos aduolant, & Martio plerunque Mense nostras ingrediuntur ædes: ibique è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atque vbi vltimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore, in suas remigrant regiones.* Chelidonia. *Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, vnde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento ijs visum reddentes. Quinetiam experientia compertum esse quidam aiunt, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent: sed his refragatur Aristoteles, vt in maiori chelidonio inferius differemus. Hirundinum verò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.* Hirundinum vires ex Gal. *Cæterùm vires Hirundinum recensuit Galenus lib. 11. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens: Hirundinibus quoque vsi sunt multi, comburentes videlicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synãchicos inungentes, & in totum omnes quicunque in faucibus atque columella cum tumoribus consistunt affectus. Vtuntur & ad acuendum visum hoc cinere nonnulli. Alij verò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.* Nomina. *Auis χελιδών Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas aut Chataf: Italis Rondine: Germanis Schwalb: Hispanis Golandrina & Andorinha: Gallis Arondelles.*

Ἐλέφας. EBVR. CAP. L.

EBoris scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

Omnibus

ELEPHAS.

Elephantorũ hiſtoria.

Omnibus ſanè perſpicuum eſt, nil aliud Ebur eſſe, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus, tametſi Pauſanias libro quinto deſcriptionis veteris Græciæ, non dentium ſed cornuum materiem eſſe ebur deſcribat, his verbis. Quod ad ebur verò pertinet, ſi qui hominum ſannas illas eſſe è beluarum ore exertas, non cornua exiſtimant, ab Alce illi Gallica fera, & tauris Aethiopicis ſpecimen capiant. Alces enim qui mares ſunt, (nam fœminis nulla omnino prodeunt cornua) è ſuperciliјs, Aethiopicis tauri è naribus cornua omnino extrudunt. Quis igitur in magno ponat miraculo eſſe animal, cuius ex ore erumpant cornua? Argumento & illud eſſe facilè poteſt illam eboris molem cornua eſſe, ꝙ beſtiæ ſunt, quæ raro certoq; tempore cornua abijciant: rurſusq; illa quoties amiſerint rurſus reponant. Hoc ceruis, capreis, & item Elephantis accidit. Dens certè animali nullo iam adulto cum ſemel decidit renaſcitur. Quare ſi dentes eſſent, & non cornua, quæ naturæ vis, vt renaſcerentur efficere potuiſſet? Hæc & plura Pauſanias. Elephantorum meminit Plinius longa admodum hiſtoria, initio libri octaui pluribus capitibus: tametſi non omnia, quæ ſcribit, probanda putauerim.

Plinius de Elephanto.

Elephantos fert Aphrica vltra Syrticas ſolitudines, item Mauritania & Aethiopia: ſed maximos India mittit: Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Ariſtotelis tamen teſtimonio adeò cicurantur, vt omnium ferarum mitiſſimi & placidiſſimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino ſimili, vt is verum præbuit exemplum, quē Roma vidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etſi rariſſimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures verò vndiq; duum palmorum amplitudine: naſum, quem peculiariter in Elephanto promuſcidem appellant, longiſſimum habent, concauum, grandis tubæ inſtar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus vtuntur. Os gerunt pectori proximum, vt quod cum ſuillo ineat ſimilitudinem: è cuius ſuperna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi venales conſpiciuntur Venetijs in publico foro, vulgò Merceria dicto, ac in alijs Italiæ emporijs) qui proni cuſpide deorſum vergunt. Pedibus nituntur rotundis, diſci inſtar, latitudine duum triumve palmorum, quos calloſa materia obducit: vngulis quinq; circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine.

Ertor quorundam.

Crura ijs magna ac fortia, neq; (vt quidam imperiti exiſtimant) vno tantùm oſſe conſtant indiuiſa, ſed genua flectunt, vtpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (vt refert Aloiſius Cadamuſtus, qui claſſe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) vt eos, qui deferri volunt, ſuſcipiant, genua ſubmittunt, ſeſeq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rariſſimis ſetis referta. Quocirca haud facilè ſe tueri poſſunt à muſcarum iniuria, niſi aliam illis induſtriam natura tribuiſſet, qua ab ijs ſe vindicent: quandoquidem ferientibus muſcis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt, quo fit, vt arctatis in rugas repentè cancellis, muſcas comprehenſas enecent. Hominibus non niſi laceſſiti nocent. Veruntamē irritati homines promuſcide comprehenſos, adeò in ſublime iaciunt, vt priuſquam in terram decidant, ſuffocentur & pereant. Adhæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, ſed gradatim incedens. Id efficit vaſta animalis moles: quandoquidem ſui greſſus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neq; vlla tam ingens eſt arbos, quam ij promuſcide non proſternant, frangant ac dilacerent. Adoleſcunt ad ſexdecim palmorum altitudinem, quapropter qui eos conſcendere non aſſueuere, non ſecus faſtidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non aſſueti maria ſulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti ſunt, vt nullis habenis cohiberi poſſint, quo fit, vt liberi incedere dimittantur: verùm cùm maximè gubernantibus ſuarum regionum hominibus pareant, & eorum ſermonem intelligant, idcirco verbis facilè reguntur. Adeò conſpectum ignem expaueſcunt, vt eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorſo oppidulum conſtruxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater vxorem è Gallia duxit, in magno ſanè diſcrimine verſati ſunt: nam vbi bellica tormenta ignem eructantia conſpexiſſet, magnumq; ac terrificum ſonum ſenſiſſet, tantæ ſe fugæ dedit, vt nunquam cohiberi voluerit, donec vnà cum concluſis in oppidulo hominibus in Tyberim ſeſe commiſerit. Elephanti non coeunt neq; gignunt, niſi annum vigeſimum agant, vt auctor eſt Ariſtoteles lib. 6. cap. 27. de hiſtoria animalium.

Plinii lapſus.

Qua in re Plinij error manifeſtus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam vnius tantùm fœminæ coitu vtuntur, eamq; cùm vterum gerentem viderint, nõ amplius tangunt. Quantum verò temporis vnaquæq; fœmina vtero gerat, haudquaquam ſciri poteſt: quod Elephanti pudore nunquam niſi in abdito coeant. Idcirco alij eis annum & ſex menſes ſtatuerunt, alij biennium, alij deniq; triennium.

Elephantorũ partus.

Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui ſtatim cum natus eſt, cernit & ambulat. Viuere Elephantos (vt inquit Ariſtoteles) tradunt quidam annos ducentos: ſed florere ætate circa ſexageſimum vel ſeptuageſimum narrant. Iidem hyemis ac frigoris impatientes ſunt. Gaudent amnibus maximè, circaq; fluuios vagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio & intellectu hominibus proximi ſunt: ſiquidem patrios ſermones intelligunt, ſummam præſtant obedientiam, prudentiam ſeruant, & religionem præ ſe ferunt: ſolem namq; ac

lunam

lunam venerantur. Cuius rei auctores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendunt, ibiq; lauantur: mox purificati, genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos pollere, vt maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere voluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit verò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à venatoribus circumuentos, cùm sciant prædam solùm in dentibus suis ab illis expeti, dentibus vehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædaq; se redimere. Quod facilè crediderim vanum ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quod fiber viso venatore sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresq; sunt, mitescunt autem arte, vt pleraq; alia fera animalia. Item si parui & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame & verberibus: præsertim si alijs domitis, qui tumultuantem coerceant, admoueantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari poßint, quales in Senega (vt in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis venales spectari possunt in compluribus Italiæ vrbibus, veluti Romæ, Venetijs, Mediolani & Neapoli: è quibus non solùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quæ ad humanum vsum accommodantur. Hinc itaq; fit, vt nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè verum reperiri: atque illud quod vulgò eius vice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse: quòd in hoc erret euidentius est, quàm vt à nobis ostendatur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuißimum pulUerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ seminis cremore, aqua in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis Auorio: Germanis Helffantbeyn: *Hispanis Diente de elefante aut Marfil: Gallis Yuoire.*

Elephantorũ mira sagacitas.

Fuchsii opinio falsa.

Eboris vires.

Nomina.

Α᾽στράγαλος ὑός. SVILLVS TALVS. CAP. LI.

SVis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus & potus inflationibus coli, longisq; torminibus medetur.

TAlus in animalibus os illud vltimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀστράγαλος, vulgò autem os claUiculæ appellatur, de quo non operæ pretium est, vt plura dicamus. Nomina subijciam. Græcum est ἀστράγαλος ὑός, Latinum Talus Suillus: Italicum Talone del porco: Hispanicum Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum Talon de porceau.

Nomina.

Ε᾽λάφου κέρας. CERVINVM CORNV. CAP. LII.

CEruini cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cœliacis, a regio morbo & vesicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, vritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, vlceribus oculorum, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, feruefactum in aceto, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

a Antiquus codex. ὑστερικαῖς. i. vtero affectis.

CErui animalia sunt notißima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, vt candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Ceruis hic referam, quæ Aristoteles tum 6. & 9. de histo. animalium libris, tum 4. de partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaq; syluestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu velocissimi & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam Venere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæuiunt, vt insaniant, & maximo cum strepitu & clamore vagentur in syluis: quo fit, vt conualles & montium cauitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, vt sæpe inter coeundum fœminas declinent atq; prosternant in terram. Cum autem maris genitale vtpote durum, sustinere non poßint fœminæ, euntes & currentes coeunt & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant & hircorum modo, breui interposito tempore aliam atq; aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in vnam tantùm fœminam concurrant plures, imis cornuum adminiculis, statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem vsq;. Cum mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisq; solitarius scrobes fodit. Fœtent vt hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, vt hircorum.

Ceruorum historia.

CERVINVM CORNV.

corum. Degunt ita quouſq; imber accedat, tum paſcua repetunt. Hæc ideò Ceruo accidunt, quia ſalax animal ſuaptè natura eſt, atq; etiam quia pingui abundat: pingueſcunt enim æſtate ſupra modum. Quamobrem nec currere quidem poſſunt: ſed ſecundo aut tertio curſu capiuntur ab ijs, qui pedibus inſectantur. Quo fit vt vbi ſe præpingues ſenſere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus eſt ab arcturo, Menſe Auguſto & Septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo Menſes. Pariunt magna ex parte vnum: ſed nonnullis etiam geminos ceruam peperiſſe perſpectum eſt. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præſtare videtur, tum quia circa ſemitas pariat, quò ſcilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (vt nonnulli aſſerunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, deuorata à partu ſeſeli herba. Anniculis maribus nondum cornua naſcuntur, niſi quòd indicij gratia ſit initium quoddam protuberans, quod breue hirtumq́; eſt. Bimis cornua primùm oriuntur ſimplicia & recta, ad ſubularum ſimilitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos vocant: trimis bifida exeunt: quadrimis trifida, atq; deinceps ad hunc modum (vt Ariſtoteles inquit) procedit numerus vſq; ad annum ſextum. Ab hoc ſimilia ſemper prodeunt, ita ne ſit dignoſcere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (ſit tamen cum Ariſtotelis venia dictum) vſq; ad vndenarium numerum ramificant, quod & Albertus teſtatur ſe vidiſſe in Germania, quemadmodum & nos vidiſſe fatemur. Addam præterea, quod certò ſcimus, Gulielmum Bauariæ Ducem inter res ſuas pretioſas habuiſſe bina cerui cornua, quorum ſingula vnum & viginti ramos fundebant. Hæc admiranda cornua poſtea dono, vtpote raro ac ſingulari, data fuerunt Sereniſſimæ Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis ſorori. Vanum eſt credere Ceruorum ætatis annos dignoſci poſſe ramorum numero, quòd ſingulis annis vnum ſuperaddant: quippe cum longæui admodum ſint, ſi quotannis ramorũ numerus augeretur, profectò ijs, qui vltra centum annos vixiſſe narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuiſſent. Cæterùm (vt Ariſtoteles ſcribit) duplici indicio ſenes cognoſcimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, quæ imis cornibus prominent ante frontem: Nam ijs in pugna vtuntur iuniores, ſed in ſenibus non renaſcuntur, cum prælijs omnino ceſſerint. Cerui (vt etiam Theophraſtus inquit libro & capite primo de hiſtoria plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo ſub ipſa die quàm maximè inuia petunt. Latent amiſſis velut inermes, ſed & ipſi bono ſuo inuidentes. Fit hoc menſe Aprili, ſtatuto tempore: idq́; opacis faciunt locis, vt muſcarum tædio vacent: paſcuntur per id tempus noctu quaſi verecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inacceſſis locis, & quæ inueniri nequeant: vnde illud prouerbium ortum: qua cerui amittunt cornua. Quaſi enim ſua amiſerint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu ſiniſtrum compertum eſſe (inquit Ariſtoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etſi Plinius & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderunt. A phalangio demorſi, vel à quouis generis eiuſdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodeſſe putatur: ſed non carent faſtidio. Cerui ſibilo, & cantu venantium, paſtorumq; fiſtulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturq; ea voluptate, ita vt alter venantium cantet palàm, aut ſibilet, alter clàm feriat à tergo, vbi ſocius iam tempus eſſe ſignificauerit. Namq; animal ſimplex ceruus eſt, & omnium rerum miraculo ſtupens, intantum vt equo, aut bucula accedente, propius hominem iuxta venantem non cernat, aut ſi cernat, arcum ipſum ſagittasq́; miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè ſentit, nec latere inſidiæ poſſunt: ſin demiſſas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibusq́; ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec vident terras, ſed in odorem earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus naſcuntur, ſi cum per ætatem nondum cornua gerunt, caſtrentur: ſed ſi cornigeris teſtes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem ſeruantur. Ceruas tamen cornigeras, non ſine naturæ miraculo, quandoq; inuentas eſſe compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere poſſunt illa cornua ceruæ, quæ ſunt Auguſtæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobiliſſimum diuitem, in quorum ſingulo ſex rami conſpiciuntur. Atq; idipſum confirmari poteſt non diſſimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conſeruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò antè facta eſt mentio. Vita ceruis (vt Plinius memoria prodidit lib.8.cap.32.) in confeſſo longa: quandoquidem poſt centum annos quidam capti ſint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Cæterũ quòd vita tam longa ſint cerui, quanta eos eſſe ferunt, non videtur approbaſſe Ariſtoteles lib.6.de hiſtoria animalium, vbi ſic inquit: Vita eſſe quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, videmus: nec geſtatio aut incrementum hinnuli ita euenit, quaſi vita eſſet prælonga: hæc Ariſtoteles. Qui revera nihil certi nanciſci potuit ex his, qui centum annos poſt Alexandrum capti ſunt cum torquibus aureis. Nec etiamnum ex Cæſaris Auguſti cerua, quæ ſimiliter innumeris elapſis annis poſt eius imperium capta nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo, temporis diuturnitate cute quaſi contecto, in quo ſcripta legebantur verba hæc: Noli me tangere, quia Cæſaris ſum. Monte Aſiæ Elapho nomine apud Arginuſam, quo loco

Ariſtoteles arguitur.

Vulgaris opinio vana, ramorũ numero ætatem dignoſci.

Ceruis caſtratis cornua nõ naſcuntur.

Cerui vita.

Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes ſciſſa aure ſunt, qua nota vel alibi ſi loca mutauerint, dignoſcuntur. Miruæ quippe eſt dixiſſe Ariſtotelem lib. 8. cap. 28. de hiſtoria animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam ſubſcribit Plinius lib. 8. cap. 33. Cum tamen palàm omnibus ſit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi: niſi forſan poſteriori æuo aliunde eò fuerint illati.

Ariſtotelis & Plinii lapſus, dum in Aphrica ceruos eſſe negant.

Dictamnum herbam extrahendis ſagittis (vt Plinius eſt auctor lib. 8. ca. 27.) cerui monſtrauere percuſſi eo telo, paſtuq́; eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioſcorides capris attribuit telo in Creta vulneratis.

Cerui fel nõ habent.

Cerui manifeſtò fel in iecore non habent, quemadmodum equi, aſini, muli, cameli, damæ: & in natalitium genere delphinus & phoca: ſed id in venulis continent, quæ per inteſtina ſparguntur: quo fit, vt eorum viſcera non modo in cibis minime recipiantur, ſed nec à canibus quidem edantur, niſi præpinguia ſint: amareſcunt enim bile, qua ſuffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Ariſtotele. Eſt quod ibi contineri aiunt, colore quidem ſimile felli, ſed non ita vt fel humidum, lieni ſimile parte interiore. Hoc deguſtantibus atrociſſimum eſt venenum, adeò vt breui temporis ſpatio hominem è medio tollat.

Vermes in capite cerui.

Vermes cerui omnes continent in capite viuos, qui naſci ſolent ſub lingua in concauo circiter vertebram qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni vniuerſi atque contigui ſolent numero adeò circiter viginti.

Cerui vſus in medicina.

Ceruinus ſanguis (vt Raſis inquit libro ſexaginta animalibus dicato) clyſteribus infuſus inteſtinorum vlcera ſanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex vino verò ſumptus, venenatis ſagittis reſiſtit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem vſque exuſtum, ex melle hauſtum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginoſa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis conciſa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum impoſita, donec adeò areſcant, vt in puluerem facilè conteri poſſint, additis pipere & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Sordes etiam, eodem auctore, quæ in protenſis oculorum ceruorum angulis hærent ac coaleſcunt, tam hauſtæ quàm illitæ, præſtant mirificè ad venenatorum ſerpentium morſus. Ideoque à Siculis venatoribus diligenter colligi ſcribit, & quocunque portari cum ipſis in cingulo.

Veſalius arguitur.

Os præterea, quòd in ceruorum corde reperitur (tametſi Veſalius vir alioqui clariſſimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia venena mirificè præſtat, antidotisq́; admiſcetur, quæ peſtilentiæ aduerſantur. Sed cauendum eſt, ne huius loco ſeplaſiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compoſitionibus, vt facere conſueuerunt. De Tubere, ſeu Boleto ceruino vel fungo, quem è cerui ſemine oriri quidam aſſerunt, ſatis ſuperq́; à nobis dictum eſt in libro noſtrarum Epiſtolarum. Itaq; qui hæc non legerunt, ibi huiuſce fungi hiſtoriam & vires inuenient.

Nomina.

Quod Græci ἐλάφυ κέρας, id Latini Ceruinum cornu vocant: Itali Corno del ceruo*: Germani* Hirtzhorn*: Hiſpani Cuerno de cieruo, & Punta de cieruo: Galli Corne de Cerf.*

Κάμπαι. ERVCÆ. CAP. LIII.

ERucis, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à venenatis beſtijs feriri negantur.

Erucarum hiſtoria.

ERucæ, quibus Olitores maximè inimicantur, animalcula ſunt vulgaris notitiæ, ſed hortis admodum noxia, quòd quandoque adeò numeroſæ proueniant, vt inuitis olitoribus olera cuncta vna tantùm deuorent nocte. Gignuntur (vt memoriæ prodidit Ariſtoteles lib. 5. cap. 19. de hiſtoria animalium) ex virentibus herbarum folijs, maximeq́; ex braſſica. Primùm minus quid milio conſiſtit in folio: mox vermiculi inde contrahuntur & augentur: tum intra triduum erucculæ efformantur. Hæ tempore ſeneſcentes motu ceſſant, ſuaq́; forma immutantur, durioreq́; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq́; (vt Ariſtoteles prodidit & poſt ipſum Theophraſtus lib. 5. de cauſis plantarum) appellantur tantiſper chryſalides, quaſi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles ſunt, & palpitantes, meatibus araneoſis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conſpicuum ſit, poſſident. Longo poſt tempore putamine abrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones vocamus. Itaque primum dum Erucæ ſunt, cibo aluntur, atque excrementum emittunt: at verò cum in aurelias tranſierint, nihil vel guſtant vel excernunt. Harum, dum adhuc puer eſſem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò vt pueri omnes mirabili quadam oſtentatione numeroſas in plateis geſtarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, vt ex puro auri metallo factas quiſque credidiſſet, niſi deprehenſæ fuiſſent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, vt vniuerſas eroſerint herbas: quo poſtmodum factum eſt, vt vbique ſtirpium folia ac rami, ædificiorumq́; parietes, ijs veluti viuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quaſi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo faſcia obducti: id quod ſilentio diſſimilauit Ariſtoteles. Hæ quærentibus quotannis ſeſe offerunt circa vrbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præſertim, quibus adiacent horti ac viridaria: plerunque enim in ædificiorum cauis capite ad terram verſo reperiuntur appenſæ.

Erucarum generatio.

Cæterùm etſi dixerit Ariſtoteles, erucas ex herbarum, olerumq́; præſertim folijs ex ſeſe gigni, abſq; animalis ſemine, viſuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auerſis olerum folijs oua parere ſubalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, vt ſericino erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitandum videtur, an rem hanc diligenter perpenderit, vel exquiſitè tractauerit Ariſtoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per ſe erucæ naſci poſſint, quemadmodum & mures, angues, vermes, aliaq́; complura generantur.

Remedia cõtra erucas.

Plinius grana illa ex rore fieri putat, ſoleq́; addenſari, quod tamen naturæ ſpeculatores non ita facilè comprobant. Erucis olera non erodi auctor eſt Plinius, ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduerſus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt etiam qui ſanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia eſſe: hæc Plinius. Columella præterea lib. 11. de re ruſtica circa calcem, necandis prohibendisq́; erucis hæc in medium protulit: Vbi verò apricis regionibus poſt pluuias noxia inceſſerunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, ſi deciderint, non amplius ſuperiorem partem prorepunt. Id tamen ſuperuacuum eſt facere, ſi ante ſationem ſemina ſucco herbæ ſedi macerata ſunt: nihil enim ſic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inſcribitur ϖεὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipſas beſtiolas enecari, ſi mulier, quæ in menſtruis eſt, ſolutis crinibus, & nudo pede vnamquamq́; aream ter circumeat: poſt hoc enim decidere omnes vermiculos, & ita emori. Sed poſtrema hæc, quæ à Columella referuntur, ſuperſtitioſis ſunt relinquenda.

Nomina.

Κάμπαι ita Græcè, Latinè Erucæ vocantur: Arabicè Riapſa: Italicè Bruchi: Germanicè Rauppen oder Holtzwurm*: Hiſpanicè Bruchi: Gallicè Chenilles.*

Κάνθα-

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIIII.

E Frumentis congeſtę Cantharides ad recondendum idoneæ ſunt, quę fictili vaſe non picato conduntur, & raro mundoq; linteo obligato ore, & deorſum conuerſo ſuſpenduntur ſuper aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æſtu exanimentur: poſtea lino transfixæ reponuntur. a Potentiſſimæ omnes variæ, b luteis lineis, quas in pennis tranſuerſas habent, promiſſoq; corpore, craſſæ, ac blattarum modo præpingues: ſed inertes ac imbecillæ, quæ vnius ſunt coloris.

a Meum ἐνεργὲς, i. efficaces.
b Luteis, in meo non legitur, nec etiam in pennis.

Βουπρήστεις καὶ πιτυοκάμπαι. BVPRESTES ET PINORVM ERVCÆ. CAP. LV.

SImili modo reconduntur Bupreſtes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ, quæ ſupra cribrum ſuſpenſum feruenti cinere pauliſper intoſtæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, vlcerare, calorem elicere: qua de cauſa admiſcentur medicamentis, quæ lepras, feroſq; lichenas, & carcinomata ſanant: menſes ciunt peſſis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impoſitas, aquæ ſubter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd vrinam moueant. Alij pennas, pedeſq; contra potarum veneficia, remedio eſſe tradiderunt.

Cantharides vulgata ſunt animalia, nomine à cantharo, qui Latinè ſcarabeus eſt, deducto, ac ſi eas dixeris paruos ſcarabeos. Sunt in Italia frequentiſſimæ, calidioribus præſertim regionibus, vbi non modò in frumentis inueniuntur: ſed in fraxinis quoq; ſtabulantur. Præſtant quæ ſolidæ, recenteſq; ſunt, nam veteraſcentes facilè cariem ſentiunt, vnde inutiles fiunt in medicamentis. Bupreſtes autem (vt Plinius inquit libr. 30. cap. 3.) non perinde in Italia ſunt vulgares & frequentes: ſunt tamen ſcarabeis ſimiles, quanquam minores. At pinorum erucæ numeroſæ ſanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò vireant ſyluæ, Ananienſi præſertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufeſcentes, ac piloſæ miro artificio nidificant, quibuſdam tenuiſſimis velleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla eſt, vt nonnunquam concluſi vermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuiſſima ſerici velamina maximè æmulatur, tenuior tamen eſt. Hæc ſanguinis manationibus aptiſſima eſt, quare impoſita confeſtim fluorem ſiſtit. Sed de his hactenus. Cæterùm ſunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè ſequentes, qui quotieſcunq; Cantharidas medicamentis miſcent, præcipiunt capita, alas & pedes abijci, tanquam partes cæteris nocentiores: quod tamen Galeni ſententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. 11. ſimpl. medicamentorum integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipſe perpetuò fuerat vſus. Sed ſi reſponderint ij, illud nec eorum eſſe inſtitutum, nec Mauritanorum, ſed Hippocratis libr. 4. de victus ratione in morbis acutis, audiant quæſo quibus verbis eodem loco Hippocratis ſententiam declaret Galenus, cum inquit: Quidam dictionis huius mentem haudquaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cum à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaq; copioſa aqua, curatus eſſe viſus eſt: quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationem redacta ſit, veruntamen non multis poſt diebus obijt. Quam ob cauſam medico quidam crimen ingeſſit, perperam data eſſe cantharidum corpora inquiens: Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; eſſe quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto ſimiliter in femore abſceſſu ſectoq;, multis poſt diebus hominem mori contigit, quanquam vrinam prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum vſi ſint: hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoſcitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexiſſe. Quamobrem dicendum eſſe exiſtimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura ſunt prædita in proprij veneni remedium. Quod cum accuratè perpendiſſet Galenus, eas integras ſuis medicamentis ſemper admiſcuit: vt facilè atteſtantur quæ libro 11. de ſimplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, ſic inquiens: Veruntamen ſufficientem habemus de cantharidib. experientiam, quòd in vngues pſorodeis cum idoneis ceratis, aut emplaſtris impoſitæ, ſic illos educunt, vt toti cadant. Miſcuimus eas etiam facultatibus pſoris, & lepris congruentibus, necnon quibuſdam ſeptis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos vocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta vrinam cientia inijciebat. At quidam ſolas alas & pedes inijciunt, quæ aiunt eſſe alexiteria ijs, qui corpora ipſorum bibiſſent: alij contra: at nos totas indimus. Cæterùm aptiores ſunt ad ea, quæ expertum me dixi, ea

Cantharidũ conſideratio.
Bupreſtes.
Pinorum erucæ.
Error multorum, alas & alia abiicientium.
Cantharides integras vſurpandas.
Cantharidũ vires.

cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea transuersim in alis cingula obtinent, potißimum si inijciantur in vas fictile nouum, deinde ori vasis linteum obductum sit rarum, & vas ita teneas inuersum, vt linteum, quod cantharidibus subest, vaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de Buprestibus agens, ita subdit: Sic Buprestes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cantharidibus tum specie, tum viribus adsimile. Mox de pinorum erucis: Quin & erucæ (inquit) quæ in pinis nascuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius sunt facultatis. Κανθαρίδες *vt Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus Dherarie siue Carariha: Italis Cantarelle: Germanis* Goldt Keffer: *Hispanis pariter & Gallis Cantarides.* Βουπρήστεις *Græcè, item Latinè Buprestes nominantur: Arabicè Xofostis: Italicè Buprestì: Germanicè* Knölster: *Hispanicè Arebenta buei.* Πιτυοκάμπαι *Græcis, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini Italis: Pytoriapsa Arabibus:* Die Würm von Fichten *Germanis: Gausanos del pino Hispanis.*

Buprestes. Nomina.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SAlamandra lacertæ genus est, iners, varium, quod frustrà creditum est ignibus non vri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, vt cantharis, in medicamenta, quorum vis est exesse, a & lepras abolere: similiq; modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus & capite, in melle seruatur ad eundem vsum.

a Orib. addit καὶ ἑλκωτικαῖς δυνάμεσι. i. exulcerare.

SALAMANDRA.

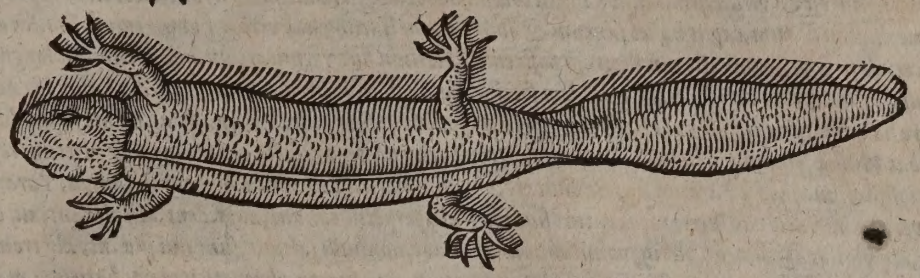
Salamandræ consideratio.

S*Alamandræ in agro Tridentino copiosæ inueniuntur, Ananiensi præsertim valle, iuxta semitas, & in opacis vliginosisq; locis. Incipiunt enim apparere verno tempore, atq; etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æstate ob solis feruores: itemq; hyeme ob vrgentißima frigora, suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto similis est, verùm capitis ac ventris craßitudine excellit, breuiore tamen constat cauda. Illa etsi altioribus nitatur cruribus, ad gressum tamen ignauior est, hic verò contrà agilis celerq; conspicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles atq; abominandæ sunt, ita vt facilè eorum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac differens Plinius lib. 10. cap. 67. sic inquit: Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus prouenit, & serenitate deficit. Huic tantus rigor, vt ignem tactu extinguat, non alio modo quàm glacies: quod quidem facit prunis superposita, non secus atq; cæteræ animalium carnes, quæ prunis assandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, vbi flamma valentius agit, vel in fornacem proiecta, statim comburitur. Vanum est ergo credere (vt etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eoq; victitare, vt chamæleon aëre: quandoquidem facto periculo, igne exustam breui Salamandram vidimus. Quo fit, vt scripserit Galenus lib. 3. de temperamentis, Salamandram ad certum vsq; temporis spatium ab igne nihil pati: vri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, vt explicare nesciam quo argumento, quave ratione prodiderit Aristoteles libr. 5. cap. 19. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per eum inambulantem, flammas & prunas extinguere: cum contrarium experientia facilè probari poßit. Illud præterea mihi dubium est, an idem eodem capite vera retulerit, cum asserit in Cypro insula ærarijs fornacibus, vbi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, in medio igne, exoriri pennatas bestiolas paulò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant atq; ambulent, amotoq; igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc vera essent, ea nunquam reticuisset Galenus, qui diligentißimè omnia Cypri metalla inuestigauit ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cum fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratißimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus vtranq; cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli, sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam videre licuit. Qua in re nesciuerim, quonam pacto Aristoteles seruari poßit: nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nil gignunt (vt Plinius tradit) neq; est in eis genus masculinum fœmininumve. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu venenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris saliua veneno inficiunt, maxima degustantium iactura: quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc veneno interiere. Est & Salamandræ aquaticum genus Vtinensibus frequentißimum, capite terrestribus breuiore rotundioreq;, cauda anguillarum modo, nigro vndiq; dorso, ventre autem rufescente, luteis*

Salamandra igne absumi. Arist. vanæ opiniones. Salamandræ generatio. Salamandra aquatica.

SALAMANDRA AQVATICA.

maculis reſperſo, horrendo aſpectu, æquè atq; terreſtre. Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα Latinis ſimiliter Salamandra nuncupatur: Arabibus Adhaya: Italis Salamandra: Germanis Olm oder Moll: *Hiſpanis Salamantegua: Gallis Salamandre.*

Ἀράχνη. ARANEVS. CAP. LVII.

ARaneus, quem holcum, alij lycon, id eſt lupum vocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatuſq; vtriſq; temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela eius impoſita ſanguinem ſiſtit, vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem denſamq; telam orditur, quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus, aurium doloribus auxiliatur.

ARaneorum & phalangiorum (vt lib.9.cap.39. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax quod in duo diſtinguitur, alterum ſimile ijs, quæ lupos appellant, eſt paruum, varium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum & lentè ambulans, nec viribus valens neq; ſaliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim maius, quod aſperam, paruamq; telam apud terram aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordijs intus poſitis obſeruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, vt capiat: partim varium eſt, quod paucam vilemq; telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientiſſimum lautiſſimumq; omnium eſt, noſtris ædificijs latiſſimas contexit telas. Huius vt equidem arbitror hic meminit Dioſcorides. Plinius araneos, qui ictu, vel morſu venenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam lib.29.cap.4. diffuſius enarrauit his verbis: Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum ſimile formicæ, ſed multò maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius, quàm veſpæ ictus. Viuit maximè circa furnos & molas. Aequè phalangion Græci vocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus, lanuginoſus, grandiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus vermiculi duo, qui ceruina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuiſſimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius, qualis à ſcorpione. Vrina ſimilis, araneis textis. Idem erat aſtertion, niſi diſtingueretur virgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior vtroq; eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & vomitus araneoſos: etiamnum deterior, à crabrone penna tantùm differens: hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus, veſparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſ-

Araneorum & phalangiorum genera.

Phalangiorũ genera ex Plinio.

transuersum altera, hic ori tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latißimè pandit. Hactenus de araneis & phalangijs Plinius. Cui subscribens Aëtius lib. 13. cap. 18. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quæ verò apud eos, qui de noxijs bestijs scripserunt, referuntur, vt plurimum sex numero existunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primum quidem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini vuæ nigræ similitudine, vnde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium ventrem habet, pedes verò ex vtraq; parte quàm breuißimos. Alterum verò lupus appellatum, muscas perdit eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum ac volubile, partes verò circa eius ceruicem incisæ sunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictum, quòd formicis maximè aßimiletur, colore est fuliginosum: corpus verò eius velut astris quibusdam insignitum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est & viride, stimulumq; iuxta collum habet, atq; si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum postremò scolecium siue vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aëtius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint visa, quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri.

Phalangiorũ genera ex Aëtio.

Tarantulæ consideratio.

Quin potius præter prædicta genera inibi & alterum reperitur omnium perniciosißimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, vbi innumeræ æstate tota vagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti verò ab his variè ac diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij vigilijs afficiuntur, pleriq; vomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infestantur, & alij alia patiuntur incommoda, fiuntq; phreneticis, lymphaticis ac maniacis similes. Quæ quidem symptomata tam varia, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quàm aut ex vario horum animalium veneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulæ venenum dietim, vel horatim immutari, fieriq; ob hoc, vt tam varijs symptomatibus vexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiamnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: veruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, qui huius insidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos vidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur.

Tarantulæ remedium musica.

Sed mirum certè, quàm facilè huiusce veneni vis musica mulceatur. Quandoquidem (vt equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, tamq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo vnquam tenerentur dolore. Quod si eueniat, vt tibicines tantillum conquiescant ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant atq; tripudient, donec veneni virus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, vt absq; vlla sonitus intermißione, tamdiu tripudient demorsi, quousq; penitus curati quiescant: cum tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quæ venenosorum morsibus aduersantur.

Solifugæ historia.

Constat quoq; esse ex mortifero araneorum genere quam Solifugam appellat Iulius Solinus, his verbis: Sardinia est quidem absq; serpentibus, sed quod alijs locis serpens est, hoc Solifuga Sardois agris animal perexiguum, simile araneis forma. Solifuga dicta, quòd diem fugiat. In metallis argentarijs plurima, nam solum illud argenti diues est: occultim reptat, & per imprudentiam supercedentibus pestem facit.

Nomina.

Nomen ἀράχνη Græcum est, vt Latinum Araneus: Arabicum Hamdebut seu Hanchebut: Italicum Ragno: Germanicum Spinn: Hispanicum Arana: Gallicum Areine.

Σαῦρα.

LACERTA. CAP. LVIII.

LAcertæ caput intritum & appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: varos, formicantes verrucas & pensiles, quas acrochordonas vocant, tollit. Iecur exesis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueatur, ictis á scorpione leuamentum præstat.

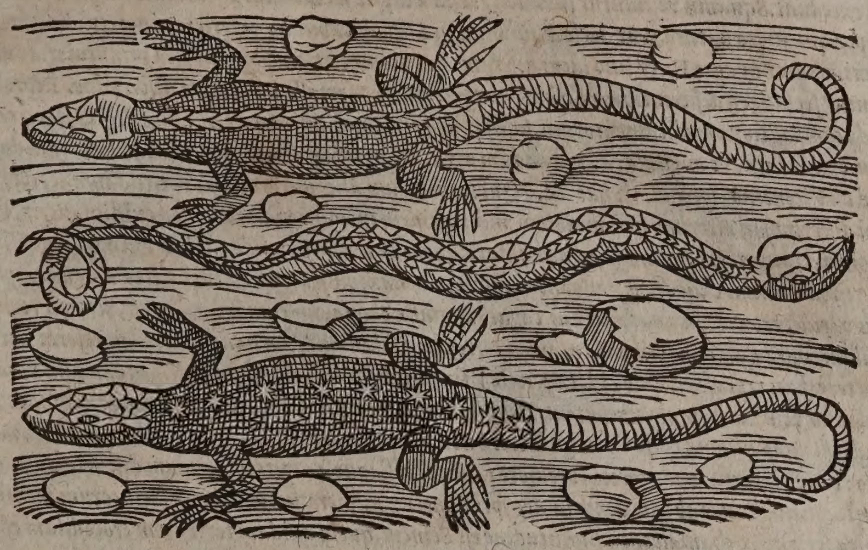
LACERTA.

SEPS.

Σὴψ. SEPS. CAP. LIX.

SEps, quam aliqui lacertam chalcididam vocarunt, in vino pota, morſus ſuos ſanat.

Lacertarum conſideratio.

Chalcidicarũ deſcriptio.

Seps inter mortiferos Aetio.

Terrantola.

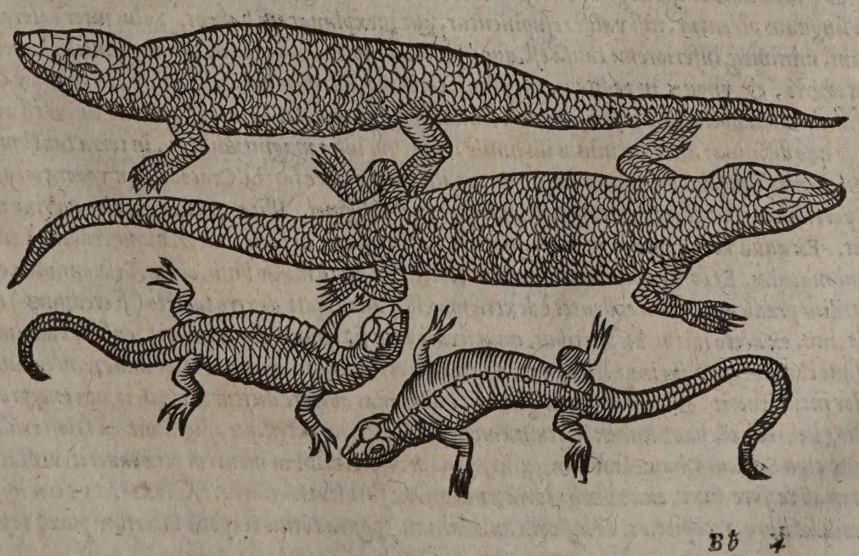
Nomina.

LAcertæ, quæ vbiq; vulgares oberrant, oua quemadmodum ſerpentes pariunt, & cochleis maximè inſidiantur. In Arabia (vt Plinius eſt auctor) cubitalem æquant menſuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India verò Niſa monte, ſi Plinio credimus, ad 24. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Eſt & Inſula Capraria lacertis maximis referta, vt referunt, qui ad fortunatas nauigarunt inſulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ vocantur, in Lybia, & Cypro copioſè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerumque in locis aridis, & inter ſaxa. Varia eſt harum hiſtoria, apud auctores: nam quidam noſtratibus lacertis ſimiles ipſas fecere, quidam verò inter ſerpentium genera recenſent. Nicander Dioſcoridi ſubſcribit: quippe qui in theriacis ſuis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis ſimilem. Veruntamen Aëtius lib. 13. Sepam inter mortiferos recolit angues, ſic inquiens: Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex craſſo autem in tenuem abit: recta verò, ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum, vniuerſum autẽ corpus multis albis notis reſperſum. Cæterùm ij, qui ab eo percuſsi ſunt intra tres, aut quatuor dies pereunt: hæc Aëtius. Pauſanias porrò aliter ſentire videtur: inquit enim Aegyptum Arcadiæ quondam regem in venatione occupatum, & imprudentem Seps oppreſsit. Viperæ ſimilis eſt minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo varius, lato capite, anguſta ceruice, aluo maiori, caudâ breui, obliquo inceſſu, quaſi cancer, quod & ceraſtæ ſerpenti proprium eſt. Quamobrem credendum putauerim, aut fabuloſam eſſe lacertæ Chalcidicæ hiſtoriam, aut pluribus hoc nomen conuenire ſerpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola vulgò dictum, quoniam ſub terra deliteſcat. Quæ cum homines morſu perimat, fecit, vt mecum quandoque cogitauerim, an ea fortaſsis Nicandro ac Dioſcoridi Chalcidica eſſet lacerta: aut Stellio, quòd ſtellis maculata, inſignitaq; cernatur. Sed hæc libro ſexto duce Deo, latius explicabimus, vbi de his, quæ morſu, vel ictu venenum emittunt, ſermonem faciemus. Quæ Græcis σαῦρα. Latinis Lacerta nominatur. Italis Lucertola: Germanis Heidex: Hiſpanis Gartixa. Quæ verò Σὴψ Græcè, Latinè Seps & Lacerta Chalcidica vocatur: Italicè Sepa.

Σκίγκος. SCINCVS. CAP. LX.

a Ori. le. ἀπολλωνίας. Apolonia.

SCincus aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quãuis inueniatur a in Lydia Mauritaniæ. Eſt autem terreſtris crocodilus, ſui generis, ſale inueteratus cum Naſturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id ſibi virium vendicaſſe, vt ſi drachmæ pondere bibantur, venerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut ſemine lactucæ cum aqua poto, veneris cupiditates inhibentur: additur in antidota.

Scinci conſi.

TAmetſi ſcribat Dioſcorides, Scincum eſſe terreſtrem Crocodilum, ſui generis: aquatile tamen animal eſt. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quamuis forma crocodilos referant, magnitudinem tamen longè minorem habent: namq; qui ad ſummum adoleuerunt, noſtrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis veſtiuntur ſubluteis, cæſia à capite ad caudam diſcurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura ſunt dorſo. Pauſanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: veruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, ſed minutulos, ac nigricantes, quibus ſæpius vtuntur ſeplaſiarij deficientibus marinis, non ſine magno fortaſſe hominum diſcrimine. Reprobat hos Fuchſius quoque lib. 1. de compoſitione medicamentorum, ſic inquiens: Scincus animal eſt in aquis degens, lacertæ magnæ ſimile, ſed ventricoſius: cauda lata, vt anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ ſubijciunt, cum duabus caudis, veri non ſunt, ſed ex Vicentino agro allati: hæc ille. Qui tamen dum aliorum errorem merito damnat, ipſe (pace viri alioquin clariſſimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidiſſe videtur, quòd exiſtimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchſij Scincus, quo Foroiulienſis ager, & quæ circa Vtinum ciuitatem ſtangantes ſunt aquæ, maximè ſcatent, & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus venter, ac maculis varius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorſum eſt, Scincus verus non eſt: ſed potius animal ſalamandræ generi adſcribendum, quod terreſtrem ſalamandram non paucioribus referat notis, quàm aquatiles teſtudines terreſtres repræſentant: ob id itaq; rectè Vtinenſes hoc animal Salamandrã aquaticam vocant, abhorrentq; maximè, quòd inter venenata omnino reputent. Huic ſanè cùm Aegyptio ſcinco nulla eſt cognatio: quippe Aegyptius capite conſtat longo, dorſo quadantenus elato: ventre lacerta non maiore: corio ſquamis ſubluteis, numeroſis, minimiſq; in vniuerſum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamen: cæſiaquè à capite ad caudam diſcurrente linea. Talis nimirum Scincus eſt, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numeroſus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro 28. cap. 8. vbi ita ſcribit. Ex chamæleontis ſimilitudine eſt Scincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt: candidiore autem, & tenuiori cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à Crocodilo aquatico ſquamarum ſeta à cauda ad caput verſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius, & pedes in vino albo poti, cupiditates veneris accendunt. Vtique cum ſatyrio, & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admiſtis, ita vt paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum venena, ante poſteaq; ſumptus. In antidota quoque nobilia additur: hæc Plinius. CROCODILVS (vt refert Ariſtoteles in libris de hiſtoria, & partibus animalium) animal eſt magnum,

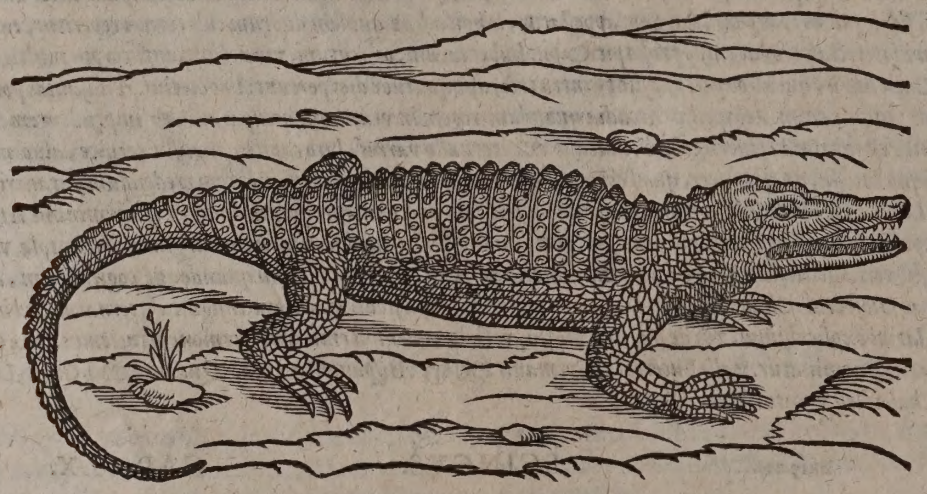
Scinci Vicentini.

Fuchſii error.

Scinci Aegyptii hiſtoria.

Crocodili hiſtoria.

CROCODILVS.

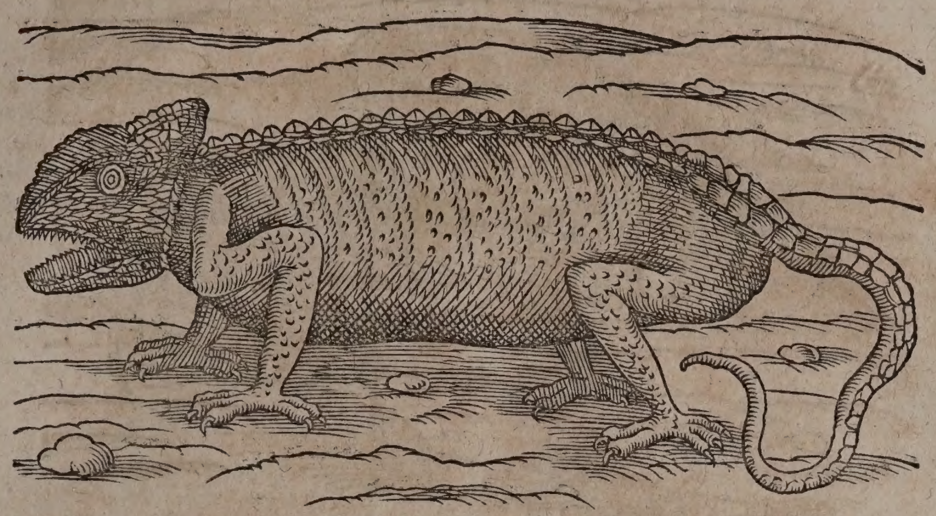
ad quindecim vſque cubita creſcens: quamuis ad duodeviginti ſcripſerit Plinius. Hic animal non parit, ſed ouum anſerini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimum ſexaginta, viuitquè diu, maximumquè animal minima hac origine euadit: namque fœtus ex ouo excluſus proportione reſpondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiſcretam habet, vt omnino ea carere videatur. Cuius rei cauſa eſt, quod idem & terreſtris, & aquatilis quodammodo eſt. Ergo vt terreſtris, locum obtinet linguæ, vt verò aquaticus elinguis. Piſces enim aut nullam habere linguam videntur, niſi valdè reſupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera ſuperiorem mouet mandibulam, minimeq; inferiorem: cauſa eſt, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo ſuilli, dentes exerti, & vngues in pedibus acutiſſimi, coriumq; duriſſimum, telis ac ſagittis minimè cedens. Interdiu plerunque terram incolit, noctu verò aquis ſe mergit, innatatq; flumine. Duo eius eſſe genera Plinius eſt auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterum minus illi ſimile, multum infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratiſſimisq; floribus viuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam vocant, oculorum vitijs vtiliſſimam, cum porri ſucco inunctam, & contra ſuffuſiones, vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcentes tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremquè reddit. Lentigines tollit, ac varos, omneſquè maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Felle inunctis oculis contra ſuffuſiones nihil vtilius prædicant. Maiores dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (ſi credimus) coitus ſtimulant. Corij vtriuſque cinis, ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert. Sanguis vtriuſque claritatem viſus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipſum excepto capite pedibuſq; elixum manditur iſchiadicis, hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius inteſtinis aſſignauit, ea Dioſcoridem ſimo tribuiſſe conſtat. Cæterùm cùm Scincus Chamelæontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, veniatq; & ipſe in medicum vſum, non ab re fore duxi, eius tum hiſtoriã, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (vt Ariſtoteles memoriæ prodidit libro. 2. capite. 11. de hiſtoria animalium) figura totius corporis lacertam planè repræſentat. Latera

Crocodili genera & vires.

Chamæleontis hiſtoria.

deorſum

CHAMAELEON.

deorſum ducta ventri iunguntur, vt piſcibus: & ſpina modo piſcium eminet. Roſtrum ſimiæ porcariæ ſimillimum: caudâ prælonga in tenue deſinens, & longis implicata in ſe orbibus. Elatior à terra eſt, quàm lacerta. Pedes ſinguli bipartitò ſecantur, parteſq; talem inter ſe habent ſitum, qualem pollex ad manus reliquam partem obiectam. Sed ipſæ etiam reliquæ partes paulotenus in digitos quoſdam finduntur, aduncis vnguiculis. Corpus aſperũ totum, vt crocodilo. Mutat ſuum colorem inflatus. Omnium ouiparorum tenuiſſimus eſt: quippe qui omnium maximè inopia ſanguinis rigeat. Cauſa ad mores animæ eius referenda eſt: præ nimio namque metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, vt teſtudinis: palleſcit cùm moritur, defunctuſq; colorem eundem ſeruat. Subit cauèrnas, & latitat more lacertarum. Caput eius, & guttur ſi quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concurſus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis vſtum. Dextro oculo, ſi viuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguã, ſi viuenti exempta ſit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextrã maxillam ad formidines, pauoreſq;, corpore vero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & ſuffuſiones corrigi. Chamæleontis vires. *Σκίγκος vt Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus Aſchancur, ſiue Scanchur: Italis Stinco & Scinco: Hiſpanis Stinco.* Nomina.

Γῆς ἔντερα. **TERRENI VERMES. CAP. LXI.**

TErreni vermes impoſiti, præciſos neruos glutinant: tertianas diſcutiunt. Decocti cum anſerino adipe, infuſi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, ſi in contrariam aurem inſtillentur, dentium doloribus præſtant auxilium. Triti in potu ex paſſo vrinam ciũt.

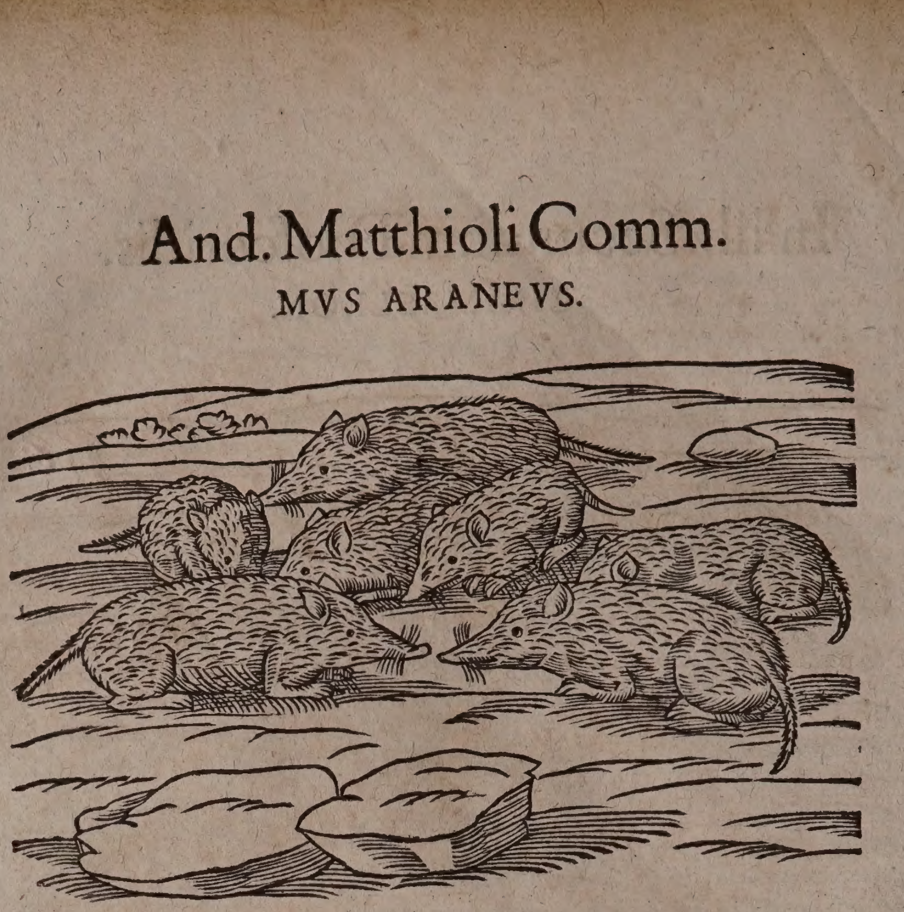
TErreni vermes etiam in medicum vſum veniunt, quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunque myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim vermiculos in æneum cacabum, & affuſo inde oleo igni ferueſaciunt: quo fit, vt paruo momento ij non modo inaſſentur, ſed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cum vaſe vitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: namque hoc modo eorum ſuccus elicitur, comburiq; nequeunt. Præſtat hoc oleum ita paratum, præſertim ſi vermes roſaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, & mox ſuperpoſitis vermibus in eo elixis, tuſis, admiſtiſq; cum æquali cerati pondere, quod tria pharmacum vocant ex argenti ſpuma, oleo & aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius libro 30. cap. 3. ipſorum vermium cinerem cum melle triduo emplaſtri more impoſitum. Quin & ipſos vermes in oleo veteri elixos, & ſuperpoſitos. Ad hæc terreſtres vermes prius vino albo eloti, ac per ſe abſque oleo vaſe vitreo excepti, operculato vaſis ore, ne quid expirare poſſit, in balneũm calentis aquæ immerguntur, tamdiuq; efferueſcere permittuntur, donec in liquorem oleo ſimilem vertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præſtet neruorum, & inteſtinorum vulneribus glutinandis. Quod longe efficacius efficit, ſi factitio balſamo, de quo libro primo diximus, fuerit admiſtum: aut oleo, quod vitreis organis è larigna, ſiue abiegna lacryma elicitur. Namque his additis vniuerſa corporis recentia vulnera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur vtiliter terreni vermiculi igne cremati, & in puluerem contriti felle ſuffuſis, ex marrubij, vel abſinthij decocto: adduntur q; in electuarijs ad idem paratis, vt Galenus docuit libro de theriaca ad Piſonem. Triti, ac roſaceo ſubacti (vt idem author eſt) podagricorum inflammationes extinguunt. Terrenorum vermiũ, & eorũ olei vires. *Γῆς ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis vermes terreni: Arabibus Charatin: Italis Vermi terreſtri, & Lombrichi: Germanis* Regenwürm *: Hiſpanis Lumbrices de tierra: Gallis Vers de terre.* Nomina.

Μυογαλῆ. **MVS ARANEVS. CAP. LXII.**

MVs araneus diſſectus & impoſitus, ſui morſus veneficia luit.

ARaneus mus (vt Aëtius inquit) colore quidem muſtelæ ſimilis eſt, magnitudine autem muri. Os verò ſublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplice ordine nati, in vtraq; maxilla: quo fit, vt quatuor dentium ordines habeat. Quibus vtiq; notis abunde reſpondent ij, à quibus picturam, quam hic damus, mutuati ſumus. Aranei muris conſid. *Meminit muris aranei Nicander, in ſuis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, ſi progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabuloſum poeticumquè cenſemus: tametſi non deſint, qui terra è plauſtrorum rotis excuſſa, huiuſce ſuccurrant morſibus. Scribit Plinius libro 8. capite 58. mures Araneos vltra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in vniuerſa reperiantur* Plin. arguitur.

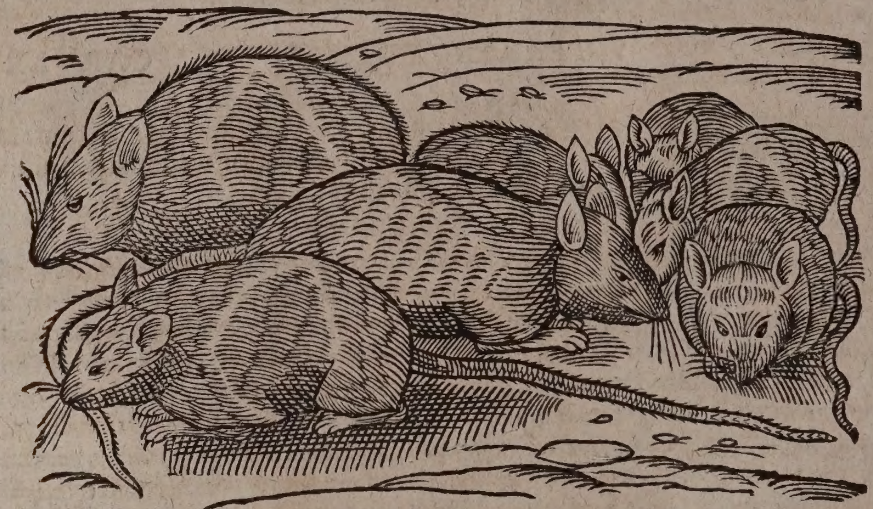
MVS ARANEVS.

Italia. In Ananiensibus montibus, Tridentino agro frequentes visuntur. Nibilominus incolæ inter venenata non habent: id quod fortaßis & cæli & solis temperamento euenit. Siquidem nec Scorpiones ibidem exorti ictu venenum relinquunt, vt in eorum mentione superius diximus. Nomina. Μυογάλη *Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè Topo ragno: Germanicè* Spitzmauß: *Hispanicè Murganho.*

Μῦες. **MVRES.** **CAP. XLIII.**

MVres, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis vtilißimè imponi, in confesso est. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt.

Muris consideratio. *MVres diuersorum sunt generum, siquidem domestici, syluestres, ac montani reperiuntur, sunt etiamnum aquatiles, marini. Verùm primùm de ijs differentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur, Aristotelis verba referam, qui libro 6. de historia animalium cap. vltimo sic habet: Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim fæmina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulo post reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, vt parum ex vniuerso frumenti relinquatur: tam cito absumitur, vt nonnulli mediocres agricolæ, cum pridie metendum statuerint, postridiè mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines vincere, vel suffiendo, vel sues, vt latibula effoderent, admittendo, non possent. Quin etiam vulpes eos venantur, & cati syluestres inprimis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omniũ vincit, nisi imbres: ijs enim quàm primùm intereunt. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina resçissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui vehementer confirment, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè vt erinaceis, pilus est.* Glirium consideratio. *Habentur in murium genere &* Glires. *Idcirco (vt Plinius auctor est lib. 36. cap. primò) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi vetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, si tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, vel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia ventriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; contumaces existant. Notatum non congregari glires, nisi populares eiusdem syluæ, & si misceantur alienigenæ, amne, vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim*

& hi

& hi cubant, rurſus æſtate iuueneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis ſyluis maxima eſt horum quandoq; fœtura. Quò fit, vt numeroſi à venatoribus capiantur, præſertim cùm faginâ glande abundant ſyluæ. Exeunt venatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſi eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò vt ijs repletis ſaccis domum plerumque redeant, quos poſtea excoriant; & impoſitos præ nimia copia cadis, ſale & muria aſſeruant, quemadmodum piſces. Horum caro ijs vtiliter eſtur, qui canina laborant fame: namque exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atque ita aſſeruatur, quod conſtet deplorata aurium vitia eo remedio ſanari. Georgius Agricola, vir alioqui doctiſſimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaſſe veros glires non viderit, neque cognouerit, non ſine magno errore putat in libello, quem ſubterraneis animalibus dicauit, Sciuros à villoſa cauda, qua ſe operiunt & inumbrant, ita vocatos, Glires eſſe. Sed quòd hæc duo animalia inter ſe maximè differant, omnibus notius eſſe arbitror, quàm vt pluribus exponi debeat. Porrò MONTANI *mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam*

Agricolæ error, Sciuros; Glires exiſtimantis.

Murium montanorũ conſideratio.

MVS MONTANVS.

nonnunquam ſuperant, cruribus non vſque adeò longis. Capite leporem referunt: verùm tam breuibus auribus ſunt, vt vix ſupra pilos appareant. Pilo veſtiuntur vario taßi modo, oblongo. Breuem habent caudam, & pedes acutis vnguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, & obeſi fiunt, ita vt aliquando monſtroſè intumeſcant. Hi Ananienſibus, Phœbeisquè montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, vocanturquè vulgò corrupto vocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius vrſi modo, anterioribus pedibus veluti manibus, cibum ori adminiſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atque acutiores, quibus ſæuiſſimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari poſſum) quòd ſi acutis forcipibus ſecentur, vna tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi iuuenes ſint, exuta quadantenus feritate miteſcunt, ſed vtenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & deſtruant. Hyeme deliteſcunt, fœno ac paleis in aceruum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum & glires. In montibus viuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterrefacti acutiſſimè vociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylueſtri & graui quodam odore adeò ſpirant, vt quibuſdam nauſeam moueant. Quo fit, vt ſale & muria aſſeruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantẽ humiditatẽ ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tã recentes, quàm ſale conditi concoctu admodum contumaces exiſtant, ventriculo laborem inferant, corpusq́; vniuerſũ excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quod contractos molliat & reſtituat neruos. Sunt verò & alia quoq; murium genera, nempe, Ponticum, Laßicũ, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouincijsq́; cognominata. Ponticus pilo eſt niuei candoris, ſed ſuperiore caudæ parte ſaturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit, corporis magnitudo illi vt ſciuro: inſectatur aues & mures. Hunc ſanè id eſſe cenſemus, quod Armellinum vocamus. Laßicus pilis veſtitur in

Murium alia genera.

SCIVRVS.

cinereo candidis, ventre tamen albicante: est Pontico paulò maior: hunc Varium appellamus. Noricus corporis mole do-
mesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus, breui constat cauda, caret auribus, non tamen foraminibus, quæ
habet aurium instar. Pannonicus, cui color subuiridis, mustelæ speciem refert, verùm magnitudine domesticos mures non
superat. Postremò Indicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamen compluribus intercursantibus pilis,
capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiusculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatem ad
imum prolixè defluente, cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hispidiore,

Sciuri consideratio.

præsertim si aduerso tractu mulceas. Atque hactenus de murium generibus. Cæterùm posset & S CIVRVS in murium
genere recenseri, nam præter caudam, quæ illi adeò villosa, amplaq; est, vt ea se totum inumbret & contegat, cætera Pon-
tico muri ferè similia sunt. Animal vulgò notum. Meminit Sciuri Plinius libro octauo cap. trigesimo octauo, his verbis:
Præuident tempestatem & Sciuri, obturatisq; quà spiraturus est ventus, cauernis, ex alia parte aperiunt fores. De cætero
ipsis villosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alijs prouisum pabulum, alijs pro cibo somnus. Hæc ille. Non desunt,
qui Sciuri carnes in cibum paratas commendent, & quòd vtile corpori præbeant alimentum, quodq; cum palato non vul-
garem ineant gratiam. Habet etiam eius pinguedo suum in medicamentis vsum vbi emollire, ac discutere opus sit. Cæte-
rùm murium stercus (vt in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus vtiliter illinitur.

Nomina.

Quinetiam per se potum, vesicæ lapidem comminuit. Μῦες ita Græcis, Latinis verò Mures appellantur: Italis Topi: Germa-
nis, Mauß: Hispanis Ratones: Gallis Sorice.

Γάλα. LAC. CAP. LXIIII.

LAc generatim omne boni succi est, corpus alit, aluum emollit: stomachum & intestina † inflatione
vexat. Vernum tamen dilutius æstiuo habetur, & è viridi pabulo aluum magis emollit. Probatur au-
tem candidum, æquali crassitudine, quod vngui instillatum cogitur. Aluũ minus tentat caprinum: quo-
niam pecus hoc adstringentibus pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & therebinto magna
ex parte vescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet. Ouillum autem dulce, crassum, &
præpingue: non autem vsque adeò vtile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, ventri ma-
gis idonea, sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, veratrum, clematidem, aut mercu-
rialem pascuntur, lac omne ventrem, & stomachum subuertit: a quale in Iustinis montibus esse, à nobis

a Meum. ὡς καὶ ἐν τοῖς Ἰουστίνοις ὄρεσιν ὑφ' ἡμῶν ἑώρηται. i. sicut in Iustinis montibus à nobis visum est.

proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euo-
munt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in vomitiones effundit. Ventrem adstringit
lac omne decoctum, præcipuèque candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxilia-
tur internis exulcerationibus, præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, vesicæ & renum: foris ve-
rò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & vitiatos corporis succos, recens cum melle crudo,
addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel feruefactum. Decoctum cum
calculis marinis ad dimidias, vlcerosas ventris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque serum continet im-
plicitum, quod vbi discessit à lacte, multó potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimo-
nia, volumus deiectionem moliri, vt melancholicis, comitialibus, lepris, elephantiis, & erumpentibus
toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo fer-
uet ramoquè ficulneo recenti mouetur, insparsis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi
cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concre-
uit. Sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere,
sextariumquè argenteum frigidæ aquæ plenum dimittere. Bibitur heminis per interualla singulis, vsque
ad quinas, ita vt intercedentibus spatiis, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosio-
nes, vstionesquè, ab exitialibus medicamentis factas: vti á cantharidibus, aut salamandra, buprefte, aut
pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè con-
fert, gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisq;. Asininum peculiariter collutos dentes, gingi-
uasquè stabilit. Fluxiones alui, si vlcera sentiantur, tenesmosquè, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum
marinis lapillis decoctum, sistit: per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut alicaceo cremore infusum
magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratæ vuluæ immittitur. Humanum lac dulcissimum
est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: contra haustum lepo-
rem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis vtile
est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertigino-
sis, & neruorum vitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis
gratia, vt ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lactæ perunctos narrant glabrescere: potum
contra venena antidoti vicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Τύρος. CASEVS. CAP. LXV.

CAseus recens sine sale sumptus alit, stomacho vtilis est, & facilè in membra delegatur: carnem facit,
aluum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, á quo conficitur. Decoctus
autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit: illitus, oculorum inflammationibus, & sugillatis pro-
dest. Qui verò recens salitus est, minus alimenti præbet: carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, ne-
gotium ventri, interaneisquè exhibet. Vetustiore sistitur aluus. Sero, quod à caseo manauit quám optimè
canes aluntur. Quod hippacen vocant, caseus est equinus: ea virus redolet, magnopere alit, bubuloq;
proportione respondet. Nec desunt, qui Hippacen equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον καὶ αὐτοῦ λίγνος. BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO. CAP. LXVI.

E Lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillũ est. Fit & ex caprino, agitato in vasis lacte do-
nec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: vnde largius epotum, ventrem re-
soluit;

reſoluit:prodeſt, vbi oleum non adfuerit, contra venena. Cum melle ſi infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris vlcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Contra inflammationes & duritias vuluæ, quod nec virus reſipit, nec vetuſtatem ſentit butyrum efficax eſt: dyſentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi ſolet, quæ pus mouent: vtile præſertim cum nerui, aut cerebri membranæ, veſicæ ceruix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat, ab aſpide percuſſis vtiliſſimè imponitur. Recens obſoniis additum olei vicem penſat, & adipis vice fungitur in bellariis. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc eſt. Butyrum in lucernam nouam ingeſtum accéditur, fictilique operculato, quòd supernè in ſiphũculi ſpeciem deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & ſubinde aliud in abſumpti locum ſufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere inſtitueris: penna pòſt deraditur ad vſus. Eius effectus eſt in medicamentis oculorum, exiccare, & adſtringere: fluxiones cohibet, & vlcera celeriter ad cicatricem perducit.

LAC, CASEVS, BVTYRVM.

LAc eſt benigni alimenti ſuperfluum in fœminarum mamillis ex bina ſanguinis coctione progenitum. Conſtat autem id tribus diuerſis eſſentiis: nimirum caſeoſa, butyroſa, ac ceroſa, quæ abinuicem ſeparatæ, variam conſequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorſus, de eo tantùm facultates diſſeram, cuius hac tempeſtate tam in cibis, quàm in medicamentis eſt vſus. Tale autem eſt humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & aſininum. Et quamuis veteres vſi fuerint tum camelino, tum etiam equino: cùm tamen in Italiæ, ac in aliis conterminis regionibus, quod ſciam, eorum nullus ſit vſus, hæc tanquam ſuperuacanea omnino reticenda cenſemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum ſit in omnibus ſuis partibus. Hoc ſequitur caprinum, etſi aliquantò ſiccius ſit. His craſſius eſt ouillum, minuſq; ſeroſum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum ſit craſſum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrẽ lib. 10. ſimp. med. dicebat Galenus: Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ouillo, & caprino butyrum confici referat. Ego namq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum eſſe butyrum exiſtimo: hæc Galenus. Porrò aſininum ſicut lac omne ſeri exuberantia ſuperat, ſic cæteris pinguedine cedit. Probatur in vniuerſum lac colore, odore, ſapore, ac ſubſtantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo viſitur, pellucidum, ac clarum, non viride, non luteum, non nigrum, nec aliquo liuore ſuffuſum: odore ſuaui, ſyncero, minimè graui, aut viroſo: ſapore quidem dulci, non amaro, acri, acido, aut ſalſo: ſubſtantia media inter craſſum, & tenue, ita vt eius gutta vngui inſtillata non defluat, ſed in ſua ſphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omnium ſanè præſtantiſſimum erit, & in cibis optimum. Contrà peſſimum præbet alimentum, ventriculum, ac totum corpus ſubuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq; ex morboſis animalibus emulſum fuerit, vel etiamnum ab iis, quæ reprobatas, venenoſaſq; plantas depaſcuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. 3. de facult. alim. quòd ſi capræ, aut alterius cuiuſpiam animalis ſcammoniam, aut tithymalum depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omnino aluus illi fluet. Optimum datur vtiliter ætate conſiſtentibus, ſenibus non naturaliter frigidis, biliosis, & maraſmo affectis, & deniq; vbi ventriculus excrementis vacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, reſolutis, conuulſis, fluxione tentatis, calculo oppreſſis, pituitoſis, adoleſcentibus, obſtructis, & iis præſertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt: tantoq; maior inde ſequitur noxa, quantò craſſius lac aſſumptum extiterit. Eaq; propter citato loco inquit Galenus: Lac, quod ſeri plurimum habet, etiamſi ſemper eo vtare, nullum prorſus periculum adfert. Quod verò huiuſcemodi humiditatis exiguùm habet, caſeoſæ autem craſſitudinis multum, omnibus qui ipſo frequentius vtuntur, eſt periculoſum. Cæterùm vt lac, quod bibendum eſt, proſit, hæc præterea adſint oportet: lac nimirum recẽter ſit mulſum, aliquid mellis, ſacchari, aut ſalis admiſtum ſit, ne in ventriculo concreſcat: tantumq; ex eo ſumatur, quãtum concoquere valeat ventriculus. A cibis etiam omnibus, & vino, poſtquàm aſſumptum fuerit, abſtinendum eſt, quouſque à ventriculo ſeceſſerit, minimeq; exercitio vtendum eſt. At quoniam lac dentes inficit (etſi Dioſcorides contrarium de aſinino ſcripſerit) eo ſtatim ebibito, vino, aut hydromelite os abluere oportet. Quod autem immiſto coagulo cõcreuit, quãquam verno, ac æſtiuo tempore, menſis frequentiſſimè expetatur, tamen anguſtiam parit, ventriculum opprimit, caput vaporibus replet, ægrè concoquitur & craſſum gignit ſuccum. Quamobrem ſi quandoque in cibũ veniat, primum omnium ingeratur: ſiquidem vltimo loco ſumptum (vt fieri adſolet) aut ſtatim putreſcit, aut ſubſidẽtem cibum ſecum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præſertim, cerebrum auget, corpus impinguat, ſiccam & aſperam tuſſim lenit, venerem roborat, vrinæ ardoribus ſubuenit, diſſoluta corpora reficit, probi multiq; eſt alimenti, bonam facit aluum, facilè in ſanguinem vertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabreſcere faciat, potum verò emortuos educat fœtus, vt nonnullis proditum eſſe ſcribit Dioſc. reprobat Galenus

Lactis conſideratio.

Lactis probatio.

Lactis facultates.

Lactis bibendi ratio.

Lactis coagulati vires.

Butyri vires ex Gal.

lib.10.simpl.med.Butyrum præterea (vt loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in mediis nimirum corporibus secundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæque partes complures illo prorsus solo oriuntur; nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, digerit & pariter concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus. Sed & in ventrem deuoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idque in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, verùm minus educit: plus verò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine

Caput lactis.

id, quod vulgò Romæ, ac in vniuersa ferè Italia Capo di latte appellant, mensis plurimum expetitum, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuerò ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd ventriculum relaxat, & cuncto supernatat cibo, nutrimentum eiicit, anteaquàm concoquatur, vapores in caput mittit, & crassum generat succum.

Casei consideratio, & facultates.

Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso indę sero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam ventriculo non inferat, concoquaturque facilius, quàm qui diutius asseruatur. Namque vetus, qui quòd linguam parumper vellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, vt plus damni ex eius succi prauitate, & feruenti qualitate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cùm neque ad concoctionem, neque ad mouendam vrinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neque ad succi probitatem. De hoc autem edisserens Galenus lib. 10. simplicium medicamentorum, sic inquit:

Casei bubuli antiqui vires ex Gal.

Itaque cùm mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse conijciebam, abieci, & iam à famulis absumptum putabam: verùm illi talia seruare soliti, longo pòst tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum vtiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, subiit mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo vnitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est: nam rupta sponte sua cute, absque incisione videlicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum vsus est inueterato: atque vbi tunc quoque idem percepit commodum, sæpius deinceps vti perseuerabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia: hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui verò nec recens, nec vetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers læsionis: minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouillus.

Caseus Hetruscus optimus.

Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro 3. de alimentorum facultatibus: ita nec mihi sanè vitio vertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis præferam, eum præsertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui vulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atque suauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim vniuersæ ferè Hetruriæ coaguli vicem præstant: quo fit, vt senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense Septembri, recensq; estur. Hunc vulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, aliisque primatibus summopere expetatur, quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus vbique nostrates referti sunt colles, iique præsertim, qui non longè distant ab vrbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorq; existat, est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus verò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus, inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cum statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis vinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Priuature vulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci vescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quòd substan-

Recoctæ vires.

tiam habeat admodum pinguem ac lentam. His accedit, quæ vulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus ventriculum vexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis defluxionibus obnoxiis, sitim sedat, somnum conciliat: veruntamen obest ventriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & fla-

Seri vires ex Gal.

tus procreat. Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (vt Galenus inquit lib. 10. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturque subducendi ventris gratia, ac per clysteres iniicitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis vlcera, quæ sanie infestantur acri, vice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo vtimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscen-

Ex Mesue.

tes. Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens: Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis victitantium, recenterq; fœtarum. Excalfacit hæc, atque siccat ordine primo completo, & vsque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deiicit: quo fit, vt mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur, nimirum aqua intercute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur vtiliter febrientibus ex bile, & viscerum, ac vasorum obstructionibus. Competit etiamnum vitiis in cute à bile, & perustis humoribus emergētibus. Quare lichenibus, vitiliginibus, alphis, psoris, leprisq; admodū conuenit: hæc Mesues. Optimi seri parandi rationem docuimus fusius nos, quodq; magis in medicina præ-

Lactis facult. ex Gal.

stet, in nostro Epistolarū medicinalium volumine. Lactis autē facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, vbi ita scribit: Lac vbi aliam quāpiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionū. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi iniiciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos vocant κάχληκας. Et lac eousque decoqui debet, dum pleraq; serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus, eandem aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tùm cum mollium collyriorum quopiam est vtile: præterea ad hypopia, & hyposphagmata.

Quinetiam

Quinetiam palpebris extrinſecus, vbi qui ophthalmia laborant, ſomno ſeſe dabunt, impoſitum ſimul cum roſaceo & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc eſto lac mulieris recens ex mamillis expreſſum. Infundimus ipſum & vtero vlcerato tum per ſeſe, tum iis medicamentis commiſcentes, quibus miſceri poteſt, vtique citra morſum curantibus, & vbi in ſede vlcera mitigamus præ ſaniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad vlcera pudendorum vtimur, & omnia quæ leniri poſtulant, ſiue ob inflammationem, ſiue morſum, ſiue ob malignitatem. Eaq; propter & cancroſis applicatur vlceribus, medicamentis anodynis commiſtum, qualia ſunt, quæ ex pompholyge conſtant. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum, gargarizatumq; vel maximè phlegmonas eius mitigat: Sed & tonſillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atque vt ſemel dicam, medicamentum eſt leniens, totam quidem ſubſtantiam habens mordacitatis expertem: ſed multò magis, vbi concoctione moderata potiſſima pars ſeroſi humoris abſumpta eſt. Sic mihi videntur etiam medici ad venena, quæ eroſione interimunt, lac dari ſuadere, velut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & ſunt, qui aconitum, & thapſiam ſumpſerint. Sed hæc ex ratione fecerunt. Quod Græci γάλα, Latini Lac dicunt, Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milch: Hiſpani, Leche: Galli, Laict. Caſeus verò ita Latinis: τυρὸς, Græcis vocatur: Arabibus, Lubon ſeu Gieben: Italis, Caſcio: Germanis, Keſe: Hiſpanis, Queſo: Gallis, Fromage. At Serum Latinè dictum, Græcè ὀῤῥὸς γάλακτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molcken: Hiſpanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser du laict. Quod denique Græci βούτυρον, Latini ſimiliter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter/& Ancken: Hiſpani, Mauteca: Galli, Beurre, & Buyre. Nomina.

† Illud hoc loco non prætereundum duxi, quòd in Græco codice manu ſcripto non φυσητικὸν, hoc eſt inflationem pariens, ſed φυσικὸν, id eſt, naturale legatur: quòd lac potius ſtomachum iuuet, quàm inflatione vexet: id enim innuit verbum naturale. Hanc lectionem ſecutus fuiſſe videtur Serapio: quippe qui ex Dioſcoride ita tranſcribat: Et lac confert ſtomacho. Quin & facilis potuit eſſe librariorum lapſus ob vocum ſimilitudinem.

Ἔρια, καὶ οἴσυπος. LANÆ, ET OESYPVS. CAP. LXVII.

SVccidæ lanæ molles è collo feminibuſque, laudatiſſimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percuſſis, deſquamatis, liuidis, oſſibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: ſiquidem facilè ſuccos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum ſordem (ſic enim œſypum vocant) emolliunt: capitis, ſtomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & roſaceo efficaciter imponuntur. Crematarum

LANA.

lanarum cinis cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more vruntur. Nec ſecus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo vrunt. Alii in fictili oris patuli, verucula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminataſque lanas, oleo ita ſuffuſas, vt ne ſtillare quidem poſſint, aſſulis tedæ ſubiectis, & eiſdem, laniſq; permutatim interſtratis, leuiter ſuccedunt, & vſtas tollunt. Quòd ſi è teda pix, pinguitudove vlla profluit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta: cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conſidere patiuntur: idque ſæpius, mutantes aquam, donec linguam adſtringat, nec mordeat. Oeſypum vocant Græci, ſuccidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc eſt. Succidæ molles, radicula non curatę, calida aqua lauantur, & quibuſcunq; ſordibus expreſſis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, vti reſpumet, agitatur, aut lignea rude validiuſculè conturbatur, quo largius ſordida ſpuma colligi poſſit, deinde marina reſpergitur: & conſidente pingui, quod ſupernatabat, collectoque in altero fictili vaſe, denuo aqua in labellum fuſa agitatur: ſpuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantiſper fieri ſolet, dum conſumpta pinguitudine, nihil prorſus ſpumæ extet. Collectum œſypum manibus emollitur, & ſi qua inſedit ſpurcitia, confeſtim demitur: excluſaque ſenſim omni aqua, recentiq; affuſa, manibus miſceatur, donec admotum linguæ œſypum adſtringat leuiter, nec mordeat, atq; pingue candidumq; ſpectetur: tum in fictili vaſe conditur: verum omnia feruido ſole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non ſecus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alii elotis lanis, & ſordibus quibuſcunq; exemptis, ac lento igni in æneo vaſe ex aqua decoctis, pingue, quod ſupernatat, collectum aqua, vt diximus, lauant: colatumq; in fictilem patellam, quę calidam aquam contineat, linteo operiunt, atq; ſoli mandant, donec candidum fiat,

& ſatis craſſum. Alii bidui ſpatio aquam effundunt, nouamq; adiiciunt. Melius eſt læue, radicula non cru-tatum, quod ſuccidarum virus oleat, & ſi manu in cõcha fricetur cũ aqua frigida, albeſcat, nihil in ſe du-ri, aut concreti habens: veluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oeſypum excalfacit, explet vlcera, & e-mollit, præſertim ſedis ac vuluæ, cum meliloto & butyro. In vellere appoſitum menſes, & partus euocat: vlcera non aurium modò ſanat, ſed & genitalium cum anſerino adipe: contra eroſos angulos oculorum, ſcabioſoſque, genas quæ occalluerũt, & ciliorum defluuia, efficax eſt. In teſta noua torretur, donec reda-ctum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, vti demonſtrauimus, quæ in ocu-lorum medicamenta commodè addi ſolet.

CVm Lanæ ſuccidæ, & earum ſordida pinguitudo, quàm Græci Oeſypum appellant, & officinarum vulgus Iſopum humidam vocat, pleniſſimè à Dioſcoride deſcripta ſint, nihil nobis hic relictum eſt, quod declarandum, vel adiiciendum eſſe putemus. Nomina. *Cæterùm ἔριον quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis,* Schmutzige Wollen: *Hiſpanis, Lana: Gallis, Laine. Quod verò Græcè οἴσυπος, Latinè itẽ Oeſypus nominatur: Arabicè, Senferatab: Italicè, Eſipo: Hiſpanicè, Iſopilho humido: Gallicè, Graiſſe de la laine ſorge.*

Πιτύα. COAGVLVM. CAP. LXVIII.

LEporis coagulum tribus obolis ex vino, venenatorum morſibus, cœliacis, dyſentericis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur, ſanguinem in grumos cõcretum diſcutit. Poſt menſtruas purgationes appoſitum vuluæ cum butyro, præſtat mulieribus, vt concipiant: potum verò partus enecat, & à puerperio, pariendi ſpem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, priuatim cœliacis, dyſentericiſq; conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubaliq; coagula ſimiles naturas ſortiuntur, contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto conuenienter aſſumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus ſpem intercipit. Vituli marini, caſtorei vires repræſentat: comitialibus, ſtrangulatis vuluis, potu conferre exiſtimatur. Sed ſi ſit vituli marini, hoc experimentum eſt: aqua inſpergitur, qua paulìſper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam ſi erit ſyncerum, ſtatim liqueſcit in aquam: ſin minus, conſimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare poſſunt. In ſumma coagulum omne diſſipata cogit, & coacta diſſoluit.

Coaguli conſideratio. *ANimalium coagulum (vt Ariſtoteles memoriæ prodidit lib. 3. c. 21. de hiſtoria animalium) lactis ſubſtantia eſt: quippe quod in eorum ventriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Eſt ergo coagulum lac ignem habens intra ſeſe, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caſeum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia: & inter dentata vtrinque lepus. Quo vetuſtius coagulum eſt, eò præſtantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè poteſt: atq; etiam quod leporis eſt. Sed laudatiſſimum hinnuli: hæc Ariſtoteles. Quòd autem leporinum coagulum ſanguinem reiicientibus conueniat, vt* Coaguli facult. ex Gal. *Dioſcorides ſcribit, minimè quidem probare videtur Gal. lib. 10. ſimpl. med. vbi ſic inquit: Coagulum omne acris, ac digerẽtis potentiæ eſt, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam neceſſariò id ſuperiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbũ, ſi cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre ſanare proditum eſt: ſed & lac in ventre coagulatum diſſoluere: quod certè & nos experti ſumus, non ſolùm in leporino, ſed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium eſt præſtantiſſimum. Sed & ſanguinem in ventre concretum ſimili modo epotum diſſoluit, ac efficacius fortaſſe cæteris leporinum: verùm non ſolùm, quod quibuſdam ſcriptum legitur, ſed & hoc commune eſt omni coagulo. Quidam autem ſanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum ſupprimere prodiderũt. Cæterùm nec alium quenquam eo vſum noui, nec ipſe ſum auſus acri vti remedio ad affectum adſtrictionem poſcentem. Porrò coagulum equinum ad dyſentericos, & cœliacos accommodari ſcripſerunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum eſſe quidam prædicant, tanquam vires obtineat caſtorij. Verùm quæcunque proditum eſt, quodq; coagulum ſecundum eſſentiæ totius præſtare proprietatem, non eſt nunc tempus exponere. Quam vim Dioſcorides contra venenatorum morſus hic tribuit coagulo leporis, capreæ, hinnuli, cerui, eandem quoque Nicander in Theriacis hiſce verſibus:*

Ἐν δὲ τίθει τάμισον σκίνακος νεαροῖο λαγωοῦ
Ἠ' προκὸς νεβροῖο πάροιθ' ἀπολύματα κόψας
Ἠ' ἐλάφου νηδύων, τὴν δὴ καλέουσιν ἐχῖνον.
Ἄλλοι δ' ἐγκατόεντα κεκρύφαλον ὧν ἀπερύσας
Δραχμάων ὅσσον τε δύω καταβάλεο μοίρας
Τέτρασιν ἐν κυάθοις μέθυος πολιοῦ ἀπομίξας.

Eius nomen Græcum πιτύα: Latinum, Coagulum: Arabicum, Anfea, Anfhae, ſeu Anfhaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lipp / Kimn lipp / & Käß lipp: *Hiſpanicum, Coalho: Gallicum, Preſure.*

Στέαρ. ADEPS. CAP. LXIX.

ADEPS anſerinus, aut gallinaceus recens, & ſine ſale conditus, ad vuluæ vitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis ſpatio acrimoniam concepit, vuluæ inimicus eſt. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demiſſus, quæ altero tanto capacior ſit, quantus ſit modus adipis, quem curare inſtitueris, obſtructo diligenter vaſe flagrantiſſimo ſoli exponitur: eliqueſcens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis abſumatur: mox loco vehementer frigido reconditur, & ad vſus digeritur. Alii fictile fulciunt ſuper aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ ſolis vicem penſet. Eſt & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectuſque in ollam eliquatur, adiecto minuti ſalis momento: mox lineo colo transfuſus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ laſſitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & vrſinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potiſſimùm detractus, in largiore aqua cæleſti, & quàm frigidiſſima, exemptiſque tunicis, diligentiſſimè manibus confricatur, & exprimendo ferme ſiccatur, ſubindeq; noua aqua abluitur: cæterũ fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & ſubditis leuibus prunis ſpatha mouetur, eliquatuſq;,

colo

colo transfunditur in aquam. Vbi verò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum virus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur: vbi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (vt in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conĳcito, & adiecta aqua, vt supereemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cumque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, vt in suilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem seuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm verò dissolutum fuerit, in fictilem ollam coniiciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante supereemineat, proluendum: decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Thyrrenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierunt sordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, vt ad candorem reducatur, & odoris virus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluēte amnis aqua abluito detractisque tunicis, fictili nouo, postquàm exiguum salem insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & vbi concrescere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum videatur. Rursus in olla cum pari modo vini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni vase, ibidem sinito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, vino odorato perfundatur: eadem quæ prius, fiant, dum omne virus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet, sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet, a Taurinum autem, & vitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elutum, & vino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactum, pernoctare sinitur: alterum id genus vinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adiiciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri voles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami & Cassiæ modis adduntur: & Xylobalsami, Aspalathi singulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi singulæ vnciæ: omnia exactius tunduntur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescunt, & semoto ab igni vase inibi pernoctant: postridie vinum effunditur, aliudque generis eiusdem adiicitur. Ter simili modo bene conferuescat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur, & abluto vase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur: postremò eliquatum pingue, & excolatum, ad vsus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm antè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum vires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum voles, cum vino ferueſacito, impositis vnà myrti ramulis, serpyllo, cypero, item aspalatho plenius tuso. Aliqui tamen ad hunc vsum, vno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, vti expositum est, imbuitur. Adipibus spissamenta sic fiunt (quemcunque acceperis, oportet vt recens tundatur.) Syncerus & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuso vino albo, vetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni ferueſcat, dum vernaculus odor aboleatur, planeque vinum redoleat. At vbi deposito vase refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo vini eiusdem sextarii, & seminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tusi minæ quatuor adiiciuntur: lento igni subinde miscendo decoquuntur: cumque odoris virus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, vna contusi aspalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & vetere vino subigitur. Nocte vna hæc odorem rapiunt, combibuntve: postridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis sextariis tribus vini, vnà feruescunt, quousque & vim, & odorem spissamentorum adeps ipse contraxerit, qui eliquescens colatur, & reponitur. Quod si maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguissimæ myrrhæ vino maceratæ, quod multos in annos asseruatum est, misceto. Gallinaceus, anserinusque sic odoribus imbui solent. Cuiusuis eorum percurati sextarii duo fictili olla excipiuntur: erysisceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè contusi, singulorum sescuncia admiscetur: vini Lesbii veteris cyathus vnus adiicitur: ea ter efferuescunt prunis, mox vase sublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: postridie liquata per linteum crassum mundum in vas excolantur: vbi verò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo densius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidem pinguia non coguntur. Nec desunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adiiciant, quò facilius in vnum corpus omnia coalescant. Eadem ratione suillus adeps & vrsinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm sampsuchi odorem adeps ipse repræsentabit hoc modo: Curati quàm optimè adipis, præsertim taurini, mina vna, tempestiuique sampsuchi exquisitè confracti sesquimina miscentur, & insperso largiore vino digeruntur in offas, quæ in vase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fictili olla leuiusculo igni, affusa aqua leuiter coquuntur: dumque suum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet: postero die detersa sorde, quæ pessum ierat, sampsuchi, vt dictum est, contusi iterum sesquimina priori pastillo adiicitur, eodemque modo in offas cogitur: aliis quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & siqua fundo hæsit spurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Siquis tamen incuratum adipem anserinum, gallinaceum, aut vitulinum à putredine tueri velit, ita faciundum est. Quemuis adipem diligenter elotum, & siccatum in vmbra super cribrum, per lintea munda manibus vehementer exprimat, linoque consutum vmbroso in loco suspendat, & post multos dies noua charta inuolutum, frigi-

Orib. legi. λοπάδα.

a Hæc omnia veluti subditia non describuntur ab Oribasio.

do loco recondat. Pinguia autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omnium est excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adstringunt. Earundem virium compos leoninus: nam resistere eum aiunt iis, qui insidias moliuntur. Ceruino, elephantinoq; perunctos, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoe, & caseo dysentericis datur, & cum ptisanę succo infunditur. Ius decocti phthisicis in sorbitionibus prodest, datur quoque vtiliter iis, qui cantharidum venena hauserunt. Hircinus, vt qui validissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cùm fimo capræ, & croco impositus: huic proportione respondet ouillus. Suillus verò contra vuluæ, & sedis vitia idoneus est: ambustis igni medetur. E sue vetustissimus quisque sale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodest cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizādam faciem, & contra aurium dolores. Vrsinum constat raptos vitia alopeciæ capillos restituere, pernionibus subuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piscium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquescāt, & melli admisceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo vetere: pilos alis euulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

TAmetsi de adipibus, seuis, & pinguibus, quæ in medicum vsum veniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides, vtpote qui non eorum modò facultates, & vires tradiderit: sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine vindicentur: tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copiosius etiam, & particularius differuerit Galenus, nec vanum, nec à nostro instituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipso memoria prodita sunt libro 11. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: Pinguedo, & adeps & hæc quoque communissima sunt inter animalium partes. Nam omnia quæ bene nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ verò macilenta sunt, maleq́; nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe verò adeò pauculum, idq́; siccum, vt ægrè vti possis. Porrò differt à pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus adeps prouenit, velut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquescit, nec facilè, vbi liquata fuerit, rursum concrescit, cogiturve. At adeps nec facilè funditur, liquescitúe, & fusus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoq́; apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, pastusve multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcūq́; id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si voles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem, adipem appellato, vt plerię; medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum. Nā hic omnium fermè aliorū est humidissimus, ac proinde actione sua vicinam oleo vim possidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui verò mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, iis potius caprinum adipem, quàm suillum iniicimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis vlcera curantibus, cuiusmodi est, quod vocant parygrum) sed quòd caprinus ob crassitiem citius concrescat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tenesmosis iniicimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, vbi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus: magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior semper ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cum sus omnibus prope quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit: proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisq́; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminisse perpetuò oportet in principiis huius operis dicti. At differentiæ, quæ sunt cuiusq́; singulatim, in maioris minorisq́; ratione sunt. Nam pinguedo suis, vt ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, vt oleum: verùm pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina esse tum calidiorem tum sicciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, velut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps vitulinus, taurino minus, tum calidus est, tum siccus: & hædorum, quàm caprarum, sed & caprarum minus, quàm hircorum: & rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit: nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuiū partium. Itaque si ipsum medicamentis ad vlcera, & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modo nihil adiuueris, verùm etiam læseris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci vocant) & in summa quæcunque scirrhosa sunt, iis aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab vtroq́; ex æquo distat, vt quantò calidior sicciorq́; suillo est, tanto superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, meritò vtriq́; medicamentorum miscetur generi, & iis scilicet quæ scirrhosis medentur, & iis, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetrapharmacum quod vocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue vitulinum, siue hircinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, in pueris & fœminis, & vt breuiter dicam, omnibus quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adieceris, fossoribus, & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione, ac forma vitæ, cōueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verùm id omnibus ferè inueterascentibus accidit, quæ quidem putrescere non anticipent. Nam vinum, mel, acetum, frumētum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinū, siue cicinum, siue raphaninū, siue ipsum quod ex oliuis conficitur, vetustate & calidiora, & tenuioris essentiæ efficiuntur, ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægreq́; solubiles affectus omnes

adhibentibus

Margin notes (left), beside the lines where they stand:
- Pinguedinis vires ex Gal. (at "dicio) copiosius etiam … Pinguedo")
- Pingued. & adipis differ. (at "verò adeò pauculum … tam naturam terrosiorem")
- Caprinus. (at "modantur, commisceri solet")
- Anserinus Gallinarum adeps. (at "subtilium partium est … anserinus")
- Suillus. (at "Igitur cum sus omnibus")
- Taurinus. (at "non æquè excalfacere")
- Vitulinus. (at "na mare humidior est")

adhibentibus potentius digerentia. Atque ego sanè gustantibus acriora videri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia vocant id genus omnia, adusque piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia vocant, rhoe & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi aduersissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cæpa, allio, & adarce: igitur si quemadmodum adstrictionis vocabulum de vtroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoque affectus vnam habere naturam existimant, quiduis aliud potius habendi sunt, quàm homines, vt qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringereque nostram fateantur substantiam: secernere verò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet coniectantem dicere, an in vocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in vocabulis potius falsos viros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Græcanicarum vocum non satis pernouit. Hic ergo cùm ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo, siquidem acriorem significare velit, per magis adstictorium, accipimus sermonem ceu verum. At si illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud verum esse sermonem dicemus.

Viperarum. Vrsorum.

Porrò quoniam viperarum adipem, vbi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, visum est mihi eius facere periculum esse satius: at vbi prout iubent, fecissem, mentitos comperi; sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm vrsorum adipem alopecias curare verè scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen vlpinum adipem dolores aurium sanare, absque vt explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est: Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcumque alium affectum nominare velint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluuiatilium: alij verò potius marinorum, quò videlicet aliquid plus scire videantur, quàm vulgus: hæc Galenus.

Adeps piscium. Tassi pinguedo.

Cæterùm de Tassi pinguedine, quæ (vt experimento manifesto constat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem vllam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis veteres pinguedinem imbuerent, & in vnguenti morem conficeret: quemadmodum hac nostra ætate vnguentarij illam parant, quam vulgò POMATA vocamus.

Pomatæ parandæ ratio, & vsus.

Ea autem hoc modo paratur: Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli verò recentis vncias sex, deinde exemptis membranis, vino albo lauant, exprimuntq; tamdiu, donec vinum omne exeat: post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, vitro, vel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, vel syluestribus semicontusis senis, vel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die vna: deinde lento igne tamdiu decoquunt vas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousq; vniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito vase mundo, aqua rosarum madente, dimittuntque concrescere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis vncijs sex, ceræ albæ vncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa, sinuntq; concrescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut alijs fragrantibus aquis tamdiu lauant rude miscentes, donec vnguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & vitreo vase recondunt, seruantque in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet vsum ad labiorũ, manuũ, & mamillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri succo factas. Vtuntur eo præterea ad desquamatã cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascantur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide læuigata admisceant, vt melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij verò cinnabarin addunt, vt flammeum referat colorem.

Adipis in cibis facultas.

Porrò (vt lib. 3. de facult. alim. scribit Gal. & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus ventriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones cõmouet, retentricem ventriculi facultatem imbecillem reddit: sensus & intellectum habetat, somnolentiam inducit, & in ventriculis facilè in bilem vertitur, & in vapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Menim, Vxaham, siue Saham: Italis, Grasso: Germanis, Feyst, Fettigkeit vnd Schmaltz. Hispanis, Gordua: Gallis, Gresse.

Μυελὸς. MEDVLLA. CAP. LXX.

LAudatissima est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cum alijs anni temporibus concrementum sanguinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, vlcera explent. Ceruina peruunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ resperſu subactæ, selectisq; ossibus tantisper elotæ, & in linteũ expressæ, donec aqua syncera emanet: & detersa sorde pinna, siqua innatet, liquatæ in duplicato vase in pilã exprimuntur: & vbi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili nouo reponuntur. Quòd si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstrauimus.

MEdulla, vt scriptum reliquit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, vim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam visceribus.

Medullæ vires ex Gal.

Optimam semper expertus sum ceruinam, deinde ipsorum iuniorum boum, quos vitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum vitulinam appellant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaque durities scirrhosas dissoluere nequit, siqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex vitulina igitur, & ceruina medulla peßi componuntur vteros emollientes. Et extrinsecus vteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, vim habentia emolliendi: Accipitur autem non solum medulla ex oßibus, quæ sanè reuera est medulla, sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem videlicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absque illa repono. Sed ea mihi vtriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaque in hyeme primum eas capio, velut & adipem, deinde in ædibus siccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, vt acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & austrino, medullas aut adipem voles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec hu-

mo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad aquilonem ouersum, paruas habens fenestras apertas, vt tam noctu, quam interdiu ab Arcto spirantes ventos accipiat: hactenus Galenus. In vsu verò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægre concoquitur, ventriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen ventriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta ventriculi appetentiam destruat, pituitamque gignat: si tamen probè conficiatur, valentissimè nutrit, magisq; ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus. Μυελὸς *Græcè: Medulla Latinè vocatur: Arabicè, Mochial halhadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè,* Marck*: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.*

Medullæ in cibis facultas

Nomina.

Χολὴ. FEL. CAP. LXXI.

FEl omne reponitur hoc modo: Recens præligato ore folliculi lino tamdiu demissum in feruentem aquam, dum quis spatium trium stadiorum percursaret, mox exemptum siccatur vmbroso loco, aspergine non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatum lino in vitreum vas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os vasis lini principio, & operto vase reconditur. Est autem omnis fellis vis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis viribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse videtur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & syluestris capræ, quod priuatim prodest cõtra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque vrsino, taurinum multó efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomentum aut fimbriam, sedi subijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis vlcera sanat, & ad cicatricem vsque perducit. Idē auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit vulnerarijs emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & vrsinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium vlcera, reliquaque omnia magno vsu assumitur.

QVamuis de fellis reponendi ratione, atque etiam de eius viribus abunde scripserit Dioscorides, *non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quæ à Galeno lib. 10. simpl. medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidissimum. Itaque sicuti sanguinem, & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia: eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quoque animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportione & hunc humorem illis inesse minus calidum, quantó scilicet & in alijs sunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerso animalium genere, quòd hæc magis, illa verò minus calida sint: verùm etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamēto, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, violenterq; diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim famemque & multum laborem perpessus fuerit; ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis lætus liberq;, vitam desidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac vexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, aut viridius, aut magis cæruleum, magisque ærugini simile: ob idq; etiam longè calidius erit quàm alterius, qui in pace, & otio degerit: Ideoque fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spissioribus & magis colore saturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius* Dioscoridem *& Galenum meminisse non reperio. Hic (vt plerique perhibēt auctores) potus vesicæ calculos comminuit. Naribus inditus visum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quātitate, & betæ succo commistus, & in errhinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex vino exhibeant potandum felle suffusis. Denique auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, si viri penis eo perungatur. Quod Græcis* χολὴ, *Latinis Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis,* Gall*: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.*

Fellis vires ex Gal.

Fellis bubuli lapis, & eius vires.

Nomina.

Αἷμα. SANGVIS. CAP. LXXII.

SAnguis anseris, anatis, & hœdi, vtilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnō perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit, in vino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita vt tepet illitus, vitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum vino & leporis coagulo, cuminoque contra serpentium morsus, & hausta rubetæ venena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamēta additur, quæ erodunt, septica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem viridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur, leuat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

Sanguinis cõſideratio.

DIfferens de ſanguine Galenus, ſtatim initio lib. 10. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, etſi minimè eat inficias, quin animalium ſanguini aliquid inſit, quod medicamentorum vſu rectè competat, vt Dioſcorides, & pleriq; alij qui de eius viribus ſcripſerunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de ſanguinis viribus à ſcriptoribus eſſe prodita, quæ facto periculo fabuloſa potius, & vana reperiuntur, quàm vera. Siquidẽ, vt idem refert Galenus, falſum ſanè eſſe omnibus in confeſſo eſt, quòd epotus noctuæ ſanguis difficulter ſpirantes ſanitati reſtituat. Veſpertilionum verò perunctis virginum mammis, eas extuberare non ſinat: piloſque renaſci inhibeat, ijs partibus illitus, vnde recenter ipſi euulſi fuerint. Falſum ſimiliter eſſe aſſerit, comitiales ebibito agni ſanguine curari: piloſque è palpebris euulſos naſci prohiberi viridiũ ranarum cruore. Quibus facilè conijcere poſſumus, hoc in loco Dioſcoridis codicem librariorum fortaſſe culpa mendoſum eſſe, quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum viridium ſanguine depilari, cùm potius Galeni teſtimonio (etſi ſententiam hanc non approbet) euulſi in palpebris pili harum ſanguine renaſci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum ſubeſſe videtur, quòd hic ea, quæ de admiſſariorũ equorum ſanguine prodidit Galenus, de equarum ſanguine, quæ admiſſuram expertæ ſunt, legantur. Niſi fortè interpretum vitium ſit, qui ſexum in Dioſcoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus: Tametſi non deſint, qui turturis, vel columbæ ſanguinem præferãt in perforata caluaria, vbi roſaceo melius inuenire nihil poſsis: nonnulli verò laudibus extollant gallorum, gallinarumque ſanguinem ad ſanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili verò terreſtris ad roborandam oculorum aciem: admiſſariorum equorum, quòd ſepticus ſit, ad exulcerandam vbique cutim: domeſticorumque murium ad ἀκροχορδόνας Græcis vocatas, id tamen nunquam experiri volui. Metuebam enim (inquit) ne curioſus, vel ſtolidus viderer, ſi tantis, tamq; probatis remedijs ſemel præteritis, conſiderem ſanguinem horum animalium illis plus poſſe præſtare. Quòd ſi quis hæc experiri volet, certò ſcio, damnabit non modò, qui talia ſcripſerunt, ſed & ſe deluſum facto periculo reperiet. Taurinus autem ſanguis epotus antea quam concreſcat, inter deleteria recenſetur medicamenta, quòd haurientem protinus ſtrangulet, vt ſexto volumine diffuſius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Blut: Hiſpanicum, Sangre: Gallicum, Sang.

Vana ſanguinis experimẽta.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Nomina.

Ἀπόπατος. FIMVM. CAP. LXXIII.

ARmentariæ bouis fimum, ſi recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat: folijs autem inuoluitur, & calefactum cinere feruenti ſuperponitur: coxendicis cruciatus fotu compeſcit: illitum ex aceto duritias, panos, & ſtrumas diſcutit. Priuatim ſuffitu fimi, quòd à maſculo boue redditum eſt, procidentes vuluæ reprimuntur: accenſi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum præſertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat: menſes cit cum odoramentis hauſtum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impoſitum lanis cum thure, fœminarum profluuia ſiſtit, cæteroſq; ſanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exuſtum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impoſitum, his qui podagra tentantur, auxilio eſt. Caprillum in aceto decoctum imponitur ſerpentium morſibus, vlceribus quæ ſerpunt, igni ſacro, & parotidibus. Vtilem iſchiadici vſtionem hunc in modum accipiunt. In eo interſtitio, vbi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna ſubſidet, in qua lana oleo imbuta ſubſternitur, deinde ſigillatim feruentes ſtercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam ſentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare: aduſtio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum ſanat epinyctidas, clauos, penſiles verrucas, thymos, & ambuſta igni, roſaceo cerato exceptum. Fimum ſuis ſylueſtris aridum, in aqua, aut vino potum, reiectiones ſanguinis ſiſtit, vetuſtum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulſa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato roſaceo medetur. Tam aſinorum, quàm equorum fimum, ſiue crudum, ſiue crematum, addito aceto, ſanguinis eruptiones cohibet. Armentarij, qui herba paſcitur, ſiccum fimum liquatum in vino, mox potum, cõtra ſcorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & vrit: cum hordacea farina miſtum, ſtrumas ex aceto diſcutit, carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini ſemine & oleo: ambuſtis igni medetur. Gallinaceum verò omnia eadem, ſed inefficacius præſtat: priuatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, ſi ex aqua hauriatur, comitialibus prodeſſe credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure & mulſo calculos expellit: ſubditæ infantibus muſcerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quòd flagrantiſsimo canis ſydere fuerit exceptum, cum vino, aut aqua potum, ſiſtit aluum. Humanum ſtercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumeſcere non patitur: ſed ea ſtatim glutinat: ſicca ex melle anginæ perungi commodiſsimè traduntur. Terreſtris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremq; ſeruat. Optima eſt candidiſsima, & friabilis, amyli modo, minime põderoſa, in humore ſtatim eliqueſcẽs: quæ cùm teritur, fermenti acorem quadantenus refert. Adulterant eam ſturnorum fimo, quos captos oryza paſcunt, ipſumque non diſsimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miſcent, & adſcito anchuſæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, vt ſe contrahat in vermiculorum ſpeciem: qui ſiccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum ſtercus, caninumque gutturi impoſitum, anginis auxiliari.

Stercoris vires ex Gal.

STercus, vt poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro 10. ſimplicium medicamentorum, vim habet vel maximè digerentem. Verum humanum ob fœtorem abominandum eſt. At bubulum, caprinum, crocodilorum terreſtrium & canum, vbi oſsibus duntaxat veſcuntur, neque grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis, ſed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum eſt. Siquidem Aſclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia omnia compoſita medicamenta collegit, vt multos impleret libros, & ſtercore ad multos ſæpe affectus vtitur, non modò medicamẽtis, quæ foris imponuntur commiſcens: ſed ijs quoque, quæ intrò in os ſumuntur. Cæterùm humani ſtercoris hoc habeo experimentum. Aſsiduè quidam à phlegmonis ad fauces exiſtentibus vexabatur, adeò vehementer, vt ſuffocationis ſubiret periculum, & ſanè ob hoc periculum venam ſecare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidiſſet, pollicitus eſt ſe præbiturum medicamenti experimentum, & ſe vocari, ſi quando rurſus aliqua in parte gutturis emicuiſſet phlegmone, ante ſanguinis miſsionem præcepit. Itaque vocatus, medicamento illito, ſtatim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipſo tantùm, ſed &

Humani ſtercoris experimentum.

in alijs

in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assiduo suffocari periclitabatur, data mercede, vt se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porrò vbi conuentum esset de pretio, is qui vendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam vtilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheian, vt qui curatur nesciat, vnde conficiatur. Iussit itaque alium daret, qui pro ipso disceret, quique iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam, priusquàm ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem, sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum volens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, vt ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis videlicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum vinum vetus: atque hæc omnia mediocri in quantitate, modò vt perfectè ea puer posset concoquere. Itaque cùm primo die eo victu esset vsus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoque die rursum eodem alebat victu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto vtebatur, similiter vt stercore canino, vt antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese verò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua aut tenui iure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atq; ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum: hæc Galenus.

Aqua, & oleũ ex humano stercore.

Cæterùm fit ex humano stercore vitreis organis aqua, præsertimque ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus vlceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus veró sumpta comitiales iuuat, lapidem in renibus, & vesica comminuit: aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt, sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ venenum eiaculantur. Porrò oleum, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaque vlcera, quæ Græcis cacoethe dicuntur, etiam valentius sanat.

Bubuli ster. vires ex Gal.

Bubulum deinde stercus (vt idem Gal. citato loco scriptũ reliquit) exiccantis attrahẽtisq; & ipsum est facultatis, vt palàm facit, dũ apum vesparumque morsus iuuat. Atque hæc vt à proprietate substantiæ totius iuuentur, fieri potest. Cæterùm humidum illud vere collectum, cum boues herbas depascũtur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò validum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur.

Caprini ster. vires ex Gal.

Caprinum præterea digerentis, & acris est facultatis, adeò vt induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant, sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo vsus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito videlicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cùm sic vsus esset, non tantùm in genu, sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nã acrius est medicamẽtũ, quàm vt mulieres vrbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos varie caprino stercore vtimur. Sed & vstum tenuiorum quidem partium, verùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, vt lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim vis eius cuiusque etiam vsti, abstersoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & vicis medicinam exercent, vtebatur eo ex aceto ad viperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoque medicus arquatis potandas ipsas σπυράθυς, hoc est, pilulas caprinas ex vino præbuit, & ad profluuium muliebre cum Thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet, cæterùm potiora eligere potissimum ad vrbanos, & honoratos, alicuiusque existimationis viros: in quibus equidem ego tali nunquã sum vsus medicamine, cùm multo meliorũ suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium vsus, aut in venatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos.

Canini stercoris vires.

Cæterùm è canibus ossa comedentibus stercus præterquam quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci ςόμωμα vocant. Quinetiam periodicas, circularesve fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex vino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis vlceribus inspersum, vel emplastris ad id facientibus commistum.

Lupini sterc. vires ex Gal.

Pollet etiam suis viribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens: Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in ipsis paroxysmis, sed etiam in intervallis, si quidem phlegmone vacarent. Quorum ego quosdam vidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale vbi ossa ederint, solent excernere: verùm illud etiam in eo mirabar, quod vel suspensum, euidenter sæpenumero iuuisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram, id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura quæ canum, vt suspenso altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiam loco ex terra. Itaque in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, vepribus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium deuorati animalis, quod vt effugit commansionem, ita & cõctionem: quod & ipsum contendens ac conterens, bibendùm præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis: aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex vino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim verò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspendi vinculo confecto ex lana, non cuiuslibet ouis, verùm multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, vnde quod ad hunc vsum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum videremus adiutos: cæterùm ad ollulã duas ceu aures affiximus, per quas lorũ transmitti posset.

Ciconiæ stercus.

Quòd autem ciconiæ fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, & murino, & crocodilino, cùm satis superque disseruit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repererim, quæ medicinæ magis competere possint, non est quid amplius addendùm existimem. Veruntamen animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & victus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minusue calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus.

Ibicis stercoris mira facultas.

Cæterùm non duxi prætermittendum, quod de Ibicis stercore scribit Marcellus em-

lus empiricus, ad iſchiadicos, & arthriticos, cũ certè admirabile ſit auxiliũ. Ille itaq; ſic habet: Incredibile & vnicũ remediũ iſchiadicis & arthriticis hoc eſt, quo & ipſe Auſonius medicus ſanatus eſt, & multos ita iacentes, vt mouere ſe ſine cruciatu nequirent, intra quinque dies ſtare, ambulare autem intra ſeptem dies facit. Conficitur ſic: Fimum Ibicum luna ſeptimadecima colliges, quanquàm & alia luna vetere collectum, ſimili efficacia proſit, dum modo medicamen ſeptimadecima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum vnius manus pugno pleno poteris comprehendere, dummodo impar ſit numerus pilularum, in mortarium mittes, atque adijcies piperis grana vigintiquinque, diligentiſſimè trita: tunc addes mellis optimi heminam, & vini veterrimi optimi ſextarios duos, & contritis prius pilulis vniuerſa miſcebis, & repones in vaſculo vitreo, vt cùm fuerit opus, paratum habeas medicamentũ ad ſubueniendum. Sed vt maior ſit medicaminis efficacia, luna ſeptimadecima illud facere debebis, & cùm daturus fueris, à die Iouis incipe, & per dies ſeptem continuos dato, ita, vt qui remediandus eſt, ſtans in ſcabello contra orientem bibat: quæ potio, ſi ita, vt ſcriptum eſt, data, & obſeruata fuerit, etiam ſi omnibus articulis, & coxa infirmus contractusque fuerit, & immobilis, ac deſperatus iacuerit, neceſſe eſt, vt ſeptima die ambulet. Hæc ille: qui etſi non dixerit, quantum huiuſce medicamenti quotide ſumere affectos oporteat, intelligendum tamen cenſeo, vt in ſeptẽ æquales partes diuidi debeat, & vna quotidie ſumi. Quod Græcè ἀπόπατος. Latine Stercus & fimũ vocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar, haiuã: Italicè, Sterco: Germanicè, Dreck: Hiſpanicè, Eſtiercol: Gallicè, Fiãte. Nomina.

Οὖρον. **VRINA** **CAP. LXXIIII.**

HVmanam vrinam ſuam cuique bibere, contra viperæ morſus ac venena, incipientemque aquam inter cutem proderit: ſcorpionis, viperæ marinorum, draconiſque morſus, ea conuenientiſsimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morſus idonea eſt: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus vlcera capitis manantia, furfures, pſoras, & feruidas eruptiones, multò magis abſtergit: nomas, & præcipue genitalium, cohibet: auribus infuſa manans pus ſupprimit: decoctaq; in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis reſorpta vrina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo vaſe cum melle emendat cicatrices, argema, caligineſque: ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in vrina ſubſidit illitu ignem ſacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, vuluæ dolores mulcet, ſtrangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina ſi cum myrrha inſtilletur, aurium dolores lenit. Aprina viribus eiſdem prædita eſt: priuatim comminuit veſicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem ſubijt, cum nardi ſpica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur: vrinamq; per aluum extrahit: aurium doloribus inſtillata medetur. Aſinina traditur renum vitijs mederi. Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, ſimulac excernitur, glaciari coireue in calculi duritiam, vulgò creditũ eſt: quare quod de ea proditum eſt, vanum eſſe cõuincitur. Eſt enim quod à nonnullis vocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad ſe alliciat. Id potum ex aqua, ſtomacho aluoq; fluxione laboranti conuenit.

VRinæ omnes quidem, vt ſcriptis tradidit Galenus lib. 10. ſimplicium medicamentorum, facultate ſunt calidæ: ſed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At vrina hominis omnium propè aliarum vrinarum eſt imbecillima, exceptis porcis domeſticis, quibus exempti ſunt teſtes. Nam illorum ſimilis eſt totius corporis temperatura temperiei hominum, & vrina ſimiliter debilis. Verùm montanorum aprorum valida eſt, vt etiam ex odore apparet, qui vtique acerrimus eſt. Hac vtuntur Hetruſci ad puerorum vermes, oleum ſuo in vtriculo vrinæ admiſcentes, & in fumo tandiu ſuſpendentes, donec craſſeſcat ad mellis ſpiſsitudinem: deinde illud diligenter aſſeruant, eoq; puerorum nares, tempora, & vmbilicũ inungunt magno ſanè ſucceſſu: nam & ego ſæpe periculum feci. Sed quamuis Dioſcorides complurium vrinarum vires deſcripſerit, vt quas varijs, ac diuerſis morbis vtiles eſſe exiſtimauerit, Galenus tamen vrinarum medicamenta paruipendiſſe videtur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de ſanguinibus differens inquit) cùm parata reperiantur valentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus vrinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curioſos ſuperſtitioſosque ſpectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauſeoſa, incertaque remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum vrina ægrè ſpirantibus conferat (vt Dioſcorides auctor eſt) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit: Vrinã pueri orthopnœæ vocatæ gratia ebibere neceſſarium non eſt, cùm ſint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibiſſet quidam, affectu liberatus non eſt; vt non eximium quid præter alia poſsideat. Chryſocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum vrina prodidit Dioſcorides: quamque ſeplaſiarij, & aurifices vulgò Borrace nominant, duobus in locis ſcriptam reliquit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi de ea ſpeciatim egit, & lib. 10. eorundem de vrinis differens. Et quamuis (vt libro quinto dicetur) legitima, probataq; chryſocolla foſsitia habeatur, fit tamen artificio ex pueri vrina in ardentiſsimis ſolis caloribus; æreo mortario, atq; etiam piſtillo æreo tamdiu circumacta, donec mellis ſpiſsitudinem aſſequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata ſit, ad contumacia vlcera ſanãnda, exedentiaque coercenda. Illud profecto vanum, ac fabuloſum eſſe manifeſtè deprehenditur (vt hic Dioſcorides ſcribit, & nos eum ſecuti ſuperiori libro in ſuccini mentione oſtendimus) quòd vrina lyncis, ſimulac excernitur, duretur, coeatue in lapidem illum, quem Lyncurium vocant. Quippe quòd is inter ſuccini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenſeatur: quòd ſuæ proprietate naturæ pennas ad ſe trahat, quemadmodum & cætera ſuccini genera paleas, feſtucas, ac leuiſſima quæq; alliciunt. Quantã verò à legitimo lyncurio vulgaris ille lapillus differat; qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius eſt vſus apud ſeplaſiarios, & medicos, qui ſimplicium medicamentorum ſcientiam negligunt, ij dijudicent, qui ſimplicium hiſtorias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloſo lapide lyncis venditant impoſtores, lyncurium ſuccini genus haudquaquam eſt, nec alius quiuis lapis ei viribus reſpondens, nec ſiquidem vrinam cieat, & renum, veſicæq; calculos comminuat, vt ſeplaſiariorum, & medicorum vulgus opinatur: qui parum Dioſcoridis, aliorumque in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterùm hinc ſatis conſtare arbitror, Chriſtophorum Encelium (pace viri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quod lib. 3. cap. 27. de re metallica, poetarum fortaſſe, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm veris probatiſſimorum auctorum teſtimonijs, probare contendat, Lyncurium ex vrina lyncis coaleſcere, atque ex maris vrina fuluum fieri, ex fœminæ verò vrina album. Hanc autem opinionem ſuam ex eo comprobare videtur, quòd aliquando in veſica apri, itemq; ſuis domeſtici lapillos inuenerit. Ex quo poſtea colligit, mirum non eſſe, quod lyncis quoq; vrina in lapillos concreſcat. Sed quàm leuis & infirma ſit hæc ratiocinatio, vt comprobet quod contendit, quamque vana ſit opinio hæc, eorum ſit iudicium, qui magnis laboribus,

Vrinarum facultas ex Gal.

Vrina apri.

Vrinæ medicinas contempſit Galenus.

Chryſocolla factitia.

Vana de lyncurio opinio.

Lapis lyncis vulgatus.

Encelij opinio vana de Lyncurii generatione.

multis

multis studijs, summaque diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hactenus de vrinis, & lyncurio. Restat modò, vt etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaque cum eius non meminerit his libris Dioscorides, possitque nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius viribus, & facultatibus hic referam, quæ à Galeno libro 10. simplicium medicamentorum memoriæ produntur his verbis: Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest. Verùm id sciendum est, vim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum vnoquoque sano, aut ægroto, ieiuno aut sitibundo, aut cibo potuque sumpto. Etenim vt vrina, & bilis, & sudor: sic etiam saliua sumpto quidem cibo imbecilla est: valida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio vtriusque est eorum qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potumve ingesserunt. Hac ergo saliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum videlicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt subinde tanto scilicet interuallo, dum saliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponũt. Nam celeriter eos & digerit, & cõcoquit: cùm si macerarent aqua, non æquè prodesset. Ex quo liquet saliuam ipsam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponũt ore commansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteraque ecchymomata, maximè vbi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substãtia vel maximè aduersa est saliua bestijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: vbi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac vbi tertiò dixisset, atque expuisset, mortuus est scorpius. At postea ego absque incantatione à sola saliua morientem vidi scorpium, idque celeriter passum à saliua esurientium, aut sitiẽtium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuque fuerant impleti: in alijs autem proportione. Quod οὖρον Græcis: Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, Orina. Quod verò σίελον, σίαλον, καὶ πτύελον, Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè vocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Ibab.

Saliuæ vires ex Galeno.

Nomina.

Μέλι. MEL. CAP. LXXV.

PRincipem locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipue ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, subflauum, nec humectum, graue & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumque resilit in digitos. Mel abstergendi vim habet: ora venarum aperit, humores euocat, qua ratione in sordida vlcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat, medetur impetigini coctũ cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circuncisione aperta non est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginæ, collutum gargarizatumve medetur: vrinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: aduersus venena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit: crudum tamen aluum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati vsus aptior est. Primatum tenet in mellis genere vernum, deinde æstiuum: hybernum veró, vtpote quod crassius constet, deterrimum reputatur, ceragini faciũdæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est: quoniam apes inibi absinthio vescantur: quo vitia cutis in facie, & maculæ aptissimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibusdam anni temporibus, propria quorundam florum dote mel conflatur: quod qui edère, mente alienantur, ac sudore diffluunt. Remedio sunt esitata ruta, & salsamenta, aut epotum mulsum: resumpta, quoties vomitione reijciuntur. Acre autem est, & olfactu sternutamẽta mouet. Quod cum costo illitum, fœminarum cutem emendat, & cum sale sugillationes rapit. Est & aliud concreti mellis genus, quod saccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur: salis modo coactum est, dentibus, vt sal, fragile: aluo idoneum, & stomacho vtile, si aqua dilutum bibatur: vexatæ vesicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

MEL.

Mellis consideratio.

MEL, quod apes colligunt, omnibusq; vulgarissimum est (auctore Galeno lib. 3. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum foliis: earumq; neque succus, neq; fructus, neq; pars, vllo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non tamen assiduè, nec copiose, vt ille, prouenit: repertumque est aliquando æstate super arborum, ac fruticum, herbarumque

que folia mel quàm plurimum, adeò vt agricolæ velut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius lib. 11. cap. 12. sic inquit: Mel ex aëre venit, & maximè siderum exortu, sitq; præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora arborum folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillumq; concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aëris succus: vtinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc verò è tanta cadens altitudine, multumq; dum venit sordescens, & obuio terræ halitu infectus: præterea à fronde, ac pabulis potus, & in vterculos congestus apum: ore enim vomunt, ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus, magnam tamen cœlestis naturæ voluptatē affert. Ibi optimus semper, vbi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verum enimuero (vt idem auctor est libro 11. cap. 14.) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eædem vsquam reperiuntur. Porrò venenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quoq; recensuit libro ante citato, ca. 13. subiunxitque & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quàm gignit, Mænomenon vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ.

Mel Heracleoticum.

Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, vt illud, quod ex anacardijs fluere Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro 15. ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mela tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, vt in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiamnum è vulgaribus siliquis, quæ Græcis κεράτια dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes viridesq; asseruant, ac etiamnum myrobalana omne genus. Quod facilè conijcitur ex ijs quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur.

Mellis genera non roscida.

Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputant, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt veteres, præsertim Dioscorides & Galenus, in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Sacchare dici possit. Et quamuis plerique reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis vsus saccharum, & quod ab antiquis describitur, vnum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta, tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus, concrescereque ad hanc diem vsque ex cœlesti rore, quemadmodum & id quod mannam vocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur.

Sacchari consideratio.

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Qua in re eos viros alioqui doctissimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, vt puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super arundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusqam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec veterum, vel recentiorum quenquam, concrescere saccharum in arundinum folijs, ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, vt mihi refellenda videatur eorum sententia. Nam si verùm illud esset vt ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriæq; mandauit, silentio præterijsse tam pulchrum & admirabile, scituq; dignum naturæ opus in sacchare conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. 3. de alimentorum facultatibus, aërei mellis historiam, quod nos manna vocamus, quodq; sua ætate in monte Libano, alijsq; locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis veritati consonum videtur, vt dicamus, nil aliud veteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacrhyma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius cōcreuerit.

Antiquorum Saccharum.

Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. 12. cap. 8. sic inquiens: Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine: hæc Plinius. Ex quibus facilè cognosci potest, quòd non ex rore, vt mānæ euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collachrymans, è quibus vulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummæq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (vt equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhæret folijs, paruo temporis interuallo in auram euanescit (vt libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id sacchare euenisset, si ex rore (vt ipsi contendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumq; facilè dissilijsset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoque magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è folijs arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro 15. Geographiæ, vbi apertè scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, vt quidam peruicax, ignarusque medicus mecum contendere, atque etiam, vt suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est veritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dētibus fragile, ex his coniectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehēditur, sed potius mandentibus tenax & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, vt & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quòd cum accuratissime perpendissent homines, liquorisque præstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt. Neque id incassum attentasse videntur, quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tādiu decoxerunt, donec vniuersus liquor absumpta igni aqua, diu efferuescens in sacharum salis modo in vasis fundo concreuerit.

Factitij sacchari inuētio.

Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus, non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ palustribus arundinem ita crassam progigni ait, vt fissis internodijs lembi vice vectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cānarum radicibus elicitur, saccharum nostri vsus fuisse existimant, proculdubio falluntur, quòd Indi non modò ex decoctis cannarum, sed aliarū quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cæli & soli clementia frequentissimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, vt Strabo testis est loco nuper citato, vbi sic inquit: Nullus annus in India inuenitur vtroque tempore sine pluuia, quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni arborumque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tam cælesti, quàm fluuiali: adeò quod ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos

Aliquorum lapsus.

concoctio est:quæ tantum ad dulcedinem operatur,quantum ea,quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoque suffragatur,illud explicans hoc carmine:

Quique bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quinetiam Marcus Varro,qui eodem ferè tempore claruit,his tribus versibus attestatur,dum inquit:

Indica non magna nimis arbore crescit arundo.
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Ex ijs palàm est,hos omnes de factitijs Indorum potionibus,quæ ijs vini loco sunt,fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharũ aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus;quin & è decoctis,pressisq; siliquis,sicut & alij è dactylis,dulces elicimus succos ad varij vsus potationes: quemadmodum & occidentales Indi, è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicẽdum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstent, esse mel,neque saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcissimum præbeant succum,non modò illæ magnæ,sed etiam quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadantenus ori dulces sentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro,cui non magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dissentit, cui arundines, quarum meminit,vastissimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodenda videtur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus,saccharum nostro similius factitasse Indos,quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus vini loco sibi conficiant. Sed vt suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, vtque lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam,ex rore fieri,libro 9.epist.5. Auicennam etiam admittit, quem tamen aliàs vbique reiecit,ac reprobauit,asserens,quòd cùm ipse huius fuerit sententiæ, vltimo capite libri secundi,antiquorum saccharum mannam vocauit,cùm inquit: Zuccharum albusar est manna cadens super albusar,& est sicut frusta salis. At nos,qui huic opinioni minimè adstipulamur,dicimus Albusar,siue Alhasser (vt Bellunensis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare,sed aliam Aegypti,& Arabiæ arborem,sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (vt testatur Serapio) arundinem Casab dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum alhasser apud Auicẽnam huiusce arboris esse mannam,vel gummi,non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam,quod eodem loco addidit Auicenna,sic inquiens: Et in zucchero quidem albusar est cum abstersione pauca, stipticitas,& amaritudo. Siquidem austeritatis,& amaritudinis,quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides,& Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni,& aquæ intercuti,vt paulò infrà voluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis,pariterque renum,& vesicæ vitijs auxiliari, non tamen ob hoc dici potest, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest,quòd antiquorũ saccharũ gummi modo collachrymãs in arundinibus concresceret,non autem ex rore. Quippe quòd is de zuccharo agens loco nuper citato,ibiq; antiquorum saccharum recensens,inquit: Assumptum sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum perinde ac gummi,ab interiori medulla exterius emanasse,ibique postmodum solis ardoribus concreuisse. Verùm enimuerò quód Alhasser apud Arabes sui generis arbor sit,& ab arundine maximè differat,& quòd eius zuccharũ,quamuis ab Auicenna manna dicatur,quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus,ex rore haud quaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de saccharo his verbis. Alhasser habet lata folia, & habet Zuccharum,quod egreditur ab oculis ramorum suorum,& à locis foliorum eius,& colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens,stipticæq; facultatis,ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue,crassum, rectum pulchrumq;: & ideo assimilauerint cantilenarij in cantilenis suis, brachia & crura dominarum ligno eius: hæc Serapio. Ex quibus facilè & Manardum & Fuchsium,viros alioqui doctissimos,hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchsius, vt probaret antiquorum saccharum è roscido cæli succo in calamis concrescere,vtq; illud à nostrate diuersum ostenderet,dicit,quòd cùm nostri vsus saccharum,perinde ac mel calidum reperiatur, sitimque facilè concitet, antiquorum saccharum esse non potest,eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus libro 7. simplicium medicamentorum de saccharo ita scribit: Sacchar,quod ex India,atq; felici Arabia cõuehitur,in calamis, vt aiunt, cõcrescit, & ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce,sed adsimiles ei vires obtinẽs,quod ad abstergendũ desiccandũ & digerendũ attinet. Porrò quatenus nec inimicũ stomacho est,ceu nostras,nec sitim afferẽs,eatẽus ab illo substãtia differt. Quibus Galeni verbis clarũ est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce,minus etiam calidum sit necesse est. Eaq; propter asserit Gale., saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, vti Fuchsius interpretari videtur. Quin etiam idem Galenus libro 8. cap. 4. methodi medendi, saccharum inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, vt certò crediderim, antiquorum saccharum ab ijsdem arundinibus emanare, à quibus vulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse, quòd à natura factum, sit nostrate factitio longè tenuius: Ideoque Auicenna: Zuccharũ (inquit) Tabarzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Auicenna, Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemque in acutissimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur: quanquam ego non ita pridem à viris fide dignis accepi, qui diui Thomæ insulam, itemque Mederam lustrarunt, adhuc ijs in locis saccharum inueniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dissimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, vt arundines sacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, veluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit vbertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit homines artem modumq;, quo saccharum concisis, decoctis, pressisque arundinibus copiosius elicerent, factum est, vt Indi quotannis vniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, vt nullis remanentibus, quæ saccharo plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditumque hac de causa sit antiquorum saccharum. Cuius vice eo recentiores vtuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis fossitij modo, dentibusq; fragile, vt antiquorum saccharum vndequaque referat. Competit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisq; asperitatibus. Verùm ad

Manardi ratio infirma.

Alhasser quid ex Serapione.

Fuch. opinio reprobata.

Sal Indum.

hæc id

hæc id præſtantius eſt, quod in fictilibus, vbi violaceum Iulapium aſſeruatur, æſtate concreuit: eo quòd violarum diluti facultate humectet, leniatque magis. Cæterum qui plura de ſaccharo legere deſiderant, quæ ſententiam noſtram longè magis probant, videant in Epiſtolarum noſtrarum volumine epiſtolam ad Iacobum Boſellum ſcriptam, ibi enim plura quàm hic à nobis comprobata inueniet. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Hael: ſeu Haſſel: Italis, Mele: Germanis, Honig: *Hiſpanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè: σάκχαρον Latinè quoque Saccharum dicitur. Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè,* Zucker: *Hiſpanicè, Azucar: Gallice, Succre.*

Κηρὸς. CERA. CAP. LXXVI.

CEra optima eſt ſubfulua, ſubpinguis, pura, odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & ſuapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, ſyncerumque, atque transfundunt in vas, quod ſatis habeat marinæ ex alto petitæ, inſperſoque nitri momento, decoquunt: cumque iterum, tertioue inferbuit, ſeparatum vas refrigerant, ac ceræ paſtillum eximunt, deterſa ſorde, ſiqua fortè adhæſit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, vti retulimus: & vaſe dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram ſummam ſuſpenſa manu intingunt, quò celerius concreſcat, & quàm minima portio extrahatur. Suſcepto primo ceræ orbiculo, iterum vaſis imum aqua refrigeratum, tantiſper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino conſuti, interuacante ſpatio ſuſpenduntur, & interdiu continuò ſub ſole, noctu ſub luna aſperguntur, vſque dum perfectè albeſcant. Verùm ſi eximius ille candor deſideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium eſt. Nec deſunt qui pro marina, in muria quàm acerrima ſemel, aut iterum excoquant, dein laguncula tenui, rotunda, anſam habente extrahunt: poſtea orbiculos ſubſtrato affatim ceſpite herboſo, inſolant, donec candorem ſummum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cùm ſol remiſſa vehementia humorem pariat, vt non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in ſorbitione dyſentericis, ac milij magnitudine decem grana ceræ hauſta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

CEra, vt Galenus ſcriptis mandauit libro 7. ſimplicium medicamentorum, mediũ quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & deſiccantium. Habet verò quiddam etiam craſſarum partium, atque emplaſticum, quamobrem non modò exiccare, ſed & per accidens humectare videri fortaſsis poterit, perſpirationes videlicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia eſt. Ipſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus aſſumpta, ſed foris impoſita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæque facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. Eius nomen Græcum κηρὸς: *Latinum, Cera: Arabicum, Hamaha. Italicum, Cera: Germanicum,* Wachs: *Hiſpanicum, Ciera: Gallicum, Cire.*

Ceræ vires ex Gal.

Nomina.

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

PRopolis eligi debet flaua, odorata, ſtyracem referens, in vehementi ariditate mollis & maſtiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in vetere tuſsi ſuffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in aluueariorum foribus, ceroſæ naturæ inuenitur.

Ori. leg. ςύρακος πνέυσαν. i. ſtyracem ſpirãs.

QVanquam, vt hic Dioſcorides inquit, & Marcus Varro li. tertio de re ruſtica, Propolis ea eſt ceroſa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, ſeu, vt apertius dicam, præ ſpiraculis, vbi intrandi, exeundique apibus patet aditus: tamen Plinius lib. 11. cap. 7. ita ſcriptum reliquit: Prima fundamenta comoſin vocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasque magni ad medicamina vſus. Comoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam venit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunque è mitiore gummi. Propolis craſsioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, ſed fauorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obſtruuntur: odore & ipſa etiamnum graui, vt qua plerique pro galbano vtantur. Huius etiam meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Propolis extergentis, non ita valentis eſt facultatis, cæterùm admodum valenter attrahentis: eſt enim eſſentia tenui. Porrò excalfacit receſſu ſecundo completo, aut certè tertio incipiente. Et vt idem quoque ſcribit libro 3. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera: Propolis valentius attrahit, quàm cuiuſuis generis reſina. Quamobrem illis in neruorum vulneribus medendis propolin admiſcet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic differuit Dioſcorides, medicamenta ſint omnia mire artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum hiſtoriam. APES igitur (vt Plinius auctor eſt) ſunt & ruſticæ ſylueſtresque, horridæ aſpectu, multò iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Sunt & vrbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues variæque, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus ſimilitudo veſparum, etiamnum deterrimæ ex ijs piloſæ. Apes odere fœdos odores, proculque fugiunt, ſed & infectos. Itaque vnguenta redolentes infeſtant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora diſrumpunt. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt. Index eorum triſtitia torpens: & cùm ante fores in teporem ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant: cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Reges habent, pluresque inchoantur, ne deſint. Poſtea ex his ſoboles cùm adulta eſſe cœpit, concordi ſuffragio deterrimos necant, ne diſtrahant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quàm niger, variusque. Omnibus forma ſemper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingreſſus celſior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore à vulgo differunt. Cùm rex procedit, vna eſt totum examen, circaque eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit, ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam, lictoresque aſsidui cuſtodes auctoritatis. Procedit foras non niſi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm proceſſere, ſe quæque proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſubleuant: validius fatigatum ex to-

Propolis cõſideratio.

Propolis vires ex Gal.

Apum conſideratio.

Apum rex, & regimen.

ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantque ad alios. Esse vtique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos conuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine: aliàs spectantem exanimem luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur.

Apes quibus gaudeant.

Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisque locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum auidissimæ sunt, atque etiam sinapis, quod miremur, cùm oliuæ flores ab his non attingi constet. Ideoque hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoque arborem caueri oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere ijs, vel vrinam hominum, vel boum, aut grana punici mali amineo vino conspersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, ijsque gratissimum.

Mira apum in opere suo industria.

Mira apum prudentia, earumque operis obseruatio, vt annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec vna excitet omnes gemino aut triplici bombo, vt buccino aliquo. Tunc vniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim ventos, imbresque, & tunc se continent tectis. Itaque temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasque lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæque onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa: aliæ struũt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibũ cõparant ex eo, ꝙ allatum est. Neq; enim separatim vescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumque vel vsque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, vt alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent vnà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoque auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi ponduscula lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta verò terram volant in aduerso flatu vepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæque inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, vnum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec vna circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans, & hoc castrorum more, tunc repentè omnes conticescunt. Cæterùm (vt Pausanias testatur) Himmetus mons pastiones habet apibus omnibus aptissimas, quæque solis cedunt Halisonum pascuis. Apud Halisones certè adeò mansuetæ sunt apes, vt cum hominibus vna pabulatum exeant, ac liberè vagentur, quippe quæ aluearibus nullis contineantur. Passim verò opus faciunt, illudque ita concretum, vt mel à cera nequeas seiungere. Fit prætera Mel sine fauo, vt Aristoteles est autor lib. quinto cap. vigesimo secundo, vbi sic habet: Ad Amisum vrbem conuehitur à locis superioribus mel candidum, crassumque maiorem in modum, quod apes faciunt arboribus sine fauo, quale etiam fieri in Ponto cognitum est. Sunt etiam apes, quæ fauos sub terra triplici ordine faciant, in quibus mel est, vermis nullus: sed nec faui omnes eiusmodi sunt, nec apes ita omnes confingunt.

Apum reparatio ex vitulo.

Si fortè fortuna apum vniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex bienni vitulo, vt lib. 4. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Exiguus primùm, atque ipsos contractus ad vsus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusque premunt arctis, & quatuor addunt
Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisque perempto
Tunsa per integram soluuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasque virentes.
Hoc geritur zephyris primum impellentibus vndas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat: & visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
Miscentur: tenuemque magis, magis aera carpunt:
Donec, vt æstiuis effusus nubibus imber,
Erupere: aut vt neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

Nomina.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina vsum habent: siquidem siccæ & in puluerem contritæ, ijs admistæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum restituunt. Πρόπολις vt Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, vel Iasach alcut: Italis, Propoli: Germanis Vorstoß: Hispanis, Betum de colmena. Gallis, Cire vierge.

Πυρός.

Πυρός. TRITICVM. CAP. LXXVIII.

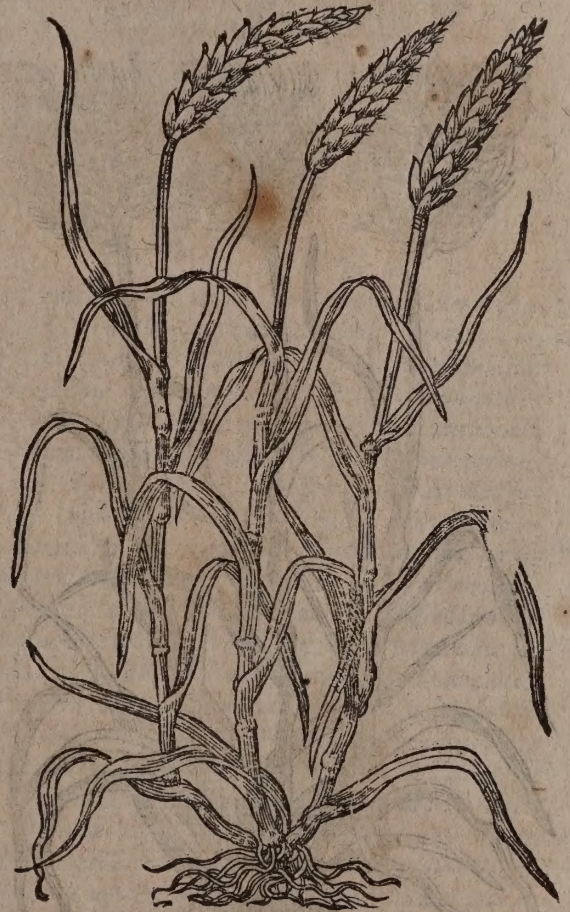
OPtima è tritici generibus ad secundæ valetudinis vsus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt: dein sequuntur trimestria, quæ nonnullis sitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & imposita. Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimestrium farina panis, leuiorem cibum præbet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: item contra interaneorum inflationes: lẽtigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique vim habet: [a] priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex sale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum deligantur, cruentis excreationibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cũ mentha & butyro decocta, efficax est. Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadantenus refrigeret: sed herbis, succisve huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis conuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

a Omnia exẽ. ἰδίως τὰ ἐν πέλμασι λεπτύνει καὶ τὰ ἄλλα φύματα. i. priuatim ea, quę in plantis pedum, & alia tubercula attenuat.

I. TRITICVM.

II. TRITICVM HYBERNUM aristis carens.

TRitici genera (vt Theophrastus auctor est libro 8. cap. 4. de plantarum historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, vt Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum: quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quædam vel aliunde cognomina sortiuntur pro suis virib. tum alijs, tum vel maximè quæ ad cibum pertineant, vt cachrydias, stlengys, alexandrinus, quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec verò ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies: & aliud præcox, aliud serum: & aliud auctu amplum multumque reddens, aliud ieiunum quoddam parumque ferens: & aliud spicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manẽs, aliud aptũ breui absolui, vt Aphricũ: & aliud culmo tenui constãs, aliud crasso, q etiã ipsũ Aphrico datum est: crasso tamẽ, & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis aliud multis vestitur, vt Thraciũ: & aliud vnicalamũ, aliud multicalamũ, & magis, minusq;. Adde etiã si quid aliud his, aut prædictis, ratione viriũ proximũ est: eiusmodi namq; differẽtiæ naturaliores profectò appareãt. Quibus & trimestriũ annumerari genus par est, & bimestriũ, & si quid intra pauciores dies valeat consummari, vt in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficique posse affirmant: idemque firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse volunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad consummationem, sed inuentu rarissimum est. Et bimestria verò quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achaiam aduecta sunt: sed hæc paucum reddunt, parumque fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Caristum. Trimestria verò permulta, & vbique habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, vnicalama sunt, atque in to=

Tritici genera ex Theophrasto.

tum infirma. Leuissimum igitur triticum, quo ad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex iis, quæ in Græciam aduehi solent, Siculum datur: sed eo ponderosius, quod Bœotia fert. Indicum asserunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos semisextarios vix possint consumere, cùm fuerint Athenis, facilè quina consumunt. Leue satis & quod in Laconino agro conficitur. Horum igitur causa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Asiæ vltra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, vt nucleis oliuæ sua æquiparent magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeò firmum nasci affirmant, vt si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Cæterùm Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit lib. 18. cap. 7. his verbis: Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante, cùm clarissima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, vt ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit: ad verbum translata sententia:

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti: hæc Plinius. Nec sanè mirum videri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit, quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omnique ornatu ad politicè (vt ita dicam) viuendum instituit, vt meritò etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procrearit. quemadmodum & alia multa, quibus Italia plerasque superat gentes. Triticum omne radicibus numerosis, ac prætenuibus nititur, folio vno, germinibus omnino multis, sed quæ in ramos brachiari non possint. Tota hyeme herbaceum est: remollito autem cœlo, cauliculus de medio assurgit, cuius tertio, aut 4. geniculo, spica geritur, nō prius euidens, quàm folliculo inclusa. Cōsumato eo, flos erumpit, quarto aut quinto post die, ac totidē ferè diebus perdurat: post florē granum crassescit, maturaturque intra quadragesimum diem, quanquam etiam citius in calidiori tractu. Seritur vbique locorum. Locis autem maritimis & tractu amæniore calidioreq; fragilius ac copiosius prouenit. In aliquibus Italiæ locis, ac præsertim in agro nostro Senensi, maritimis locis planta vna visa est 24. ferre spicas, tantaque reperitur ibi soli vbertas, vt quandoque modius vnus centum afferre sit visus. Quare rectè ita de eo scripsit Plinius: Tritico nihil est fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem, vtpote cùm è modio, si sit aptum solum, quale in Bizacio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddant. Misit ex eo loco Diuo Augusto procurator eius ex vno grano (vix credibile dictu) quadringēta, paucis minus, germina. Misit & Neroni similiter, trecentas & quadraginta stipulas ex vno grano: cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, alijsq;, & tota Bætica, & in primis Aegyptus. Triticum omne folio exit arundinaceo, angustius tamen quàm hordeum, culmis quoque læuius, nec perinde fragile. Notatur & in spicis differentia. Siquidem aliæ sine aristis, tonsæ proueniunt: vt in vniuersa visitur Bohemia: aliæ verò longis, asperisque rigent aristis, quod quidem genus altero melius est, & fœcundius. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terra ortum. Nam plerunque euenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) vt quod foris flauum densumque apparet tricicum, intus rarum, laxum, albumque conspiciatur, quod vtique plurimum furfuris habet. Quo fit, vt panes furfuracei inde confecti infirmum non modo præbeant alimentum, verùm etiam ventriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, non noua, non longi temporis, & crassi furfuris fuerit. Nam quæ superfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ verò iamdiu molita fuit, puluere, situ, carie, aut viroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ est associanda aquæ, eaque subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit, non palustris, neque cœnum aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Injciendum est & salis albi parum, vt panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinsitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquam abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet, ita vt quantitati panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas, in amplum clibanum missa, exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi sunt, qui plurimum fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc visu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum, quòd interne crudus sit, atque illaboratus: externè verò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio vndique æquabiliter præassatur, hic & probe in uentriculo concoquitur, atque ad actiones, quæ coctionem consequūtur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præsertim cum annus pluuius frigidusque aduenerit, vt in lolij mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calfacti compressis oleum, quod ad vlcerum sinus commendant. Sunt etiamnum, qui eo vtantur

Triticum spicis vigintiquatuor.

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

Panis quis optimus Gal.

Oleum è Tritico.

III. TRITICVM MVLTIplici Spica.

IV. FRVMENTVM INDICVM.

FRVMENTI INDICI SPICA.

ad pedum, & manuum rimas quas frigus excitauerit: item ad asperam cutim læuigandam. Meminit tritici Galenus lib. 8. simpl. med. sic inquiens: Triticum vt medicamentum foris impositum, primi est ordinis excalfacientium: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestò potest: habet verò etiam quiddam viscosum, & obstruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius est, tum siccius. Quod verò ex pane fit cataplasma, vim habet magis digerentem, quàm quòd ex tritico: nimirum cùm & salem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum vim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto resident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum assumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem ventriculo infert, & caput vaporibus tentat.

Tritici vires ex Gal.

Potest inter Tritici genera quoque recenseri illud frumenti genus, quod quidam perperam Turcicum appellant. Perperam, inquam, quòd INDICVM, non Turcicum, vocari debeat. Nam ex occidentalibus Indiis primò allatum est, non ex Turcia, & Asia, vt credidit Fuchsius. Huius quatuor vidimus genera, colore tantum cùm granorum, tùm spicarum differentia. Namq; & rufescentibus seminibus, & nigricantibus, & crocantibus, & subalbicantibus Indicum frumentum habetur. Calamum edit arundinaceum, quemadmodum & folia, crassum, rotundum, procerum, geniculatum, & alba farctum medulla, Sacchariferarum Arundinum modo, in cuius summitate paniculas fundit diuulsas, spicis pluribus inde emergentibus, mutilis tamen, & granis vacuis, nunc luteo, nunc candido, nunc purpureo colore, prout frugiferæ spicæ coloratæ sunt. Fructus, in quo grana vaginis foliaceis concluduntur, in ipso caule è lateribus prodeunt. Horum spica piceæ arboris conum tum longitudine, tum crassitudine æquat, circa quã totã omnino nuda coaceruantur grana, penitissimè sese stipantia, læuia, at subrotunda, pisi magnitudine, alba intus substantia, inq; octo aut decẽ versus, rectis lineis ordine digesta. E vaginarũ fastigio capillacea coma dependet, eo ipso colore, quo grana habentur. Radicibus nititur multis, duris, ac neruosis, sed minimè crassis.

Triticum Indicum.

Serunt Indi hoc semen, quod Malitz vocant, hoc modo. Descendunt in agrum aliquot simul, recta linea dispositi, æqualiterq; distãtes, & deinde acuto palo terrã perforant dextra manu, & statim quatuor quinqueve grana sinistra manu in vnũquodq; foramen coniiciunt, pede altero foramina occludentes, ne Psitaci semen depascantur: & ita seriatim passu suo distantias metientes, agrum totum semine replent retrocedentes. Verùm anteaquam semen terræ credant, biduo id aqua macerant, nec serunt, nisi prius terra pluuia maduerit. Nascitur infra paucos dies, & quarto in India demetitur mense. Est etiam huiusce frumenti peculiare genus, quod duobus tantùm mensibus, & seritur, & demetitur. Quinetiam aliud, quod quadraginta tantùm diebus à satione maturescit. Verùm minutum est & infirmius, nec aliam ob causam seritur, quàm quòd vbi futurã annonæ caritatem verentur. Eius temperamentum nostro tritico simile esse creditur, aut paulò calidius, id quod indicare videtur panis ipsius dulcedo. Farinam mittit candidã, è qua panes pinsunt, crassiore tamen substantia, ac magis viscida, quàm nostri, adeò vt eorũ alimentum crassius quoq; sit, & quod facilè obstruere possit. Quo fit vt eiusmodi frumenti farina iis in cataplasmatis sit vtilis, quibus mouendi pus insit facultas. Id quod valentius etiam præstat fermentum ex eadem farina paratum. Ex ea quoq; rura alpinis tractibus pultem, quam suo idiomate vocant Polenta, conficiunt, & addito butyro, & caseo auidissimè vorant. Est enim cibus non insuauis, sed crassum præbet alimentum. Nam suo lentore meatus obstruens, apostematibus maturandis peridonea existit.

Indici tritici historia.

Cæterùm facit Indicum frumentũ, vt de Saracenico, quod id mihi in mentem reuocauit, aliquid differã. Hoc primùm ex Aphrica allatũ dicũt, & ideo ab Italis appellatur multis in locis Saracino, hoc est SARACENICVM, quanquã non desint, qui illud quoq; vocent Formentone, quasi vile frumentũ. Crescit id in primis folio subrotũdo, quod deinde tractu tẽporis hederaceum euadit, verũ acutius & mollius. Caulẽ edit fragilẽ, rotundũ, inanẽ, bicubitalẽ & sæpe maiorẽ, rubẽtẽ, foliosumq;. Florẽ deinde fundit paruum, candidũ, racemosũ, è quo semẽ oritur triquetrũ, pullo colore, nigro exterius cortice, sed alba intus medulla. Seritur passim in aruis, perinde ac alia frumẽtacea Aprili, & metitur Iu-

Frumenti Saracenici historia.

V. FRVMENTVM SARACENICVM.

lio mense in calidioribus locis, adeò vt ibi bis in anno, in eodẽ agro proueniat: nempe vere & post messem, id quod in pluribus fit Italiæ locis. Itaque biferum est, calefacit & humectat, verum non multum à temperatis distat. Farina ex lacte decocta præstat illita ad biliosas inflammationes. Rustici ex eius farina nõ solùm panes conficiunt, sed pulmenta, quibus hyeme victitant. Pinsunt quoque idem in pila, & exutis granorum putaminibus ptisanam inde conficiunt, qua nonnulli vescuntur è carnium iure decocta, est enim cibus non ingratus, si rectè coquatur, nec adeò, vt grana dissiliant in pultem, sed integra permaneant. Rustici, qui circa Italiæ, & Germaniæ fines degunt, pultem, quam vulgari idiomate appellant Polẽta, conficiunt, & deinde forti stamine massam in tenues ac latas portiones secant, & caseo, & butyro subinde conspersas in cibum sumunt. Est enim (vt ego quoque testari possum) non ingratus, nec ventriculum grauat, perinde ac puls illa, quæ è milij farina paratur à syluanis. Quanquam autem flatus expers non est, haud tamen adeo inflat, vt faselus, & faba, atque pisum. Hallucinantur profectò, qui putant hoc frumenti genus illud esse pabulum, iumentis purgandis aptissimum, quod antiqui ocymum vocauere.

Tragi error.

Quo fit vt Tragus manifestò fuerit deceptus, non solùm quòd in hoc versetur errore, sed etiam quòd huic frumento omnes tribuerit vires, quæ ocymo odorato tribuunt autores: quod quidẽ non parũ ridendum videtur, ijsq; præsertim, qui rei plantariæ excolendæ inuigilant.

Nomina.

Triticum sic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, siue Hantha, Arabicè. Grano, siue Formento, Italicè: Korn / siue Weyʒen / Germanicè: Trigo, Hispanicè: Fourment, Gallicè. Frumẽtum Indicum, Indis Maiz: Italis, Grano, siue Formento Indiano: Germanis, Turckisch Korn: Bohemis, Turecken zijto. Frumentum Saracenicum: Italis, Fermentone, & Saracino: Germanis, Heydenkorn: Bohemis, Pohanka.

Posteaquam Dioscorides hoc libro secundo Animalia, à quibus non solùm alimenta, sed & remediorum copia desumuntur, exposuisset, ad Cerealia seu fruges accedit. Cùm verò Frugum duo sint summa genera, Frumenta, vt Triticum, hordeum &c: & Legumina, vt Faba, Cicer &c. à frumẽtaceis orditur. Frumentacea autem sunt, quæcunq; geniculato culmo & harundinaceis constant foliis, semenque panificio & pultibus aptum, in spicis aut Iubis producunt, ceu triticum, hordeum, milium, panicum, & quotquot his similia existunt. Ast Frumenti duo etiam prima sunt genera, per tempora satus diuisa. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum, seu Nouembrem sata terra, per hyemem nutriuntur, vt Triticum, Hordeũ: Æstiua, quæ ante æstatem Vergiliarum exortu, circa Maium seruntur, vt milium, panicum. Verùm in Græcia & Asia omnia Vergiliarum occasu seri testis est Plinius: quædam autem vtroque tempore in Italia: ex his quædam & tertio, Veris scilicet: aliqui enim verna appellãt, milium, panicum, siliginem. Sed ad Triticum accedamus. Etsi Triticum generaliter omne Frumentum, quod ex spicis tritum ac trituratione repurgatum est, significet, vt ex Varrone colligere est, posteriores tamen peculiari frumenti speciei Tritici nomen tribuunt. Cuius genera plura, quæ ex locis cognomina sortita sunt, Theophrastus 8. hist. 4. & ex eo Plinius lib. 18. ca. 7. recensuere: nunc verò septem præcipuè species habentur, de quibus in vniuersali nostra historia: est namque aliud, cuius spicæ aristis carent: hocque vel hybernum, vel æstiuum: aliud longioribus aristis armatum, hocque vel multiplici spica, vel simplici: hoc rursus quatuor generum in nostro phytopinace fecimus, qui tamen primum & secundum genus aristis donatũ idem censuerit, cum eo non contenderimus: quo loci etiam Triticũ amylæum malè irrepsit. Sic & granis color alius cãdidus, alius subruffus: alia rotundiora, alia oblongiora: grandiora quoq; & tenuiora. I. Triticum longioribus aristis C.B. Triticum, Matth. Lac. Lugd. Triticum tertium, Trag. Lon. Fuch. Tipha Dodonæi & Fuchsii, Lugd. Typha Cerealis, Dod. gal. Triticum Romanum Tragi, Dod. fol. quod Tritico Typhino non dissimile dicit: quare qui Triticum hoc cum Typhino Dodonæi & Tritico aristis circumuallato Lobel. idem contenderit, cum eo non disputarim. II. Triticum hybernum aristis carens C.B. Triticum, Brunf. Dod. gal. & fol. Cord. hist. Gesf. hor. Tab. Tritici primum genus, Trag. Fuch. Lon. Triticum spica mutica. Lugd. Siligo spica mutica, Lob. Triticum aristis carens, Cæsalp. III. Triticum multiplici spica. C.B. & Lob. Tritici quinta species, Anguill. Triticum spica ramosa, Cæsalp. Triticum Typhinum multiplici spica, Taber. IV. Panicum Indicum (quia primum ex India allatum) maius C.B. Turcicum Frumentum, Trag. Fuch. Dod. fol. Gesf. hor. Tab. cui & Asiaticum: Triticum Bactrianum siue Indicum, Cord. hist. Gesf. hor. Frumentum Indicum, Matth. Lonic. cui & Turcicum: Milium Indicum, Lac. Milium Indicum Plinianum vel Mais occidentalium, Lob. Maiz Indorum, Cæsalp. Cam. Distinxit Plinius lib. 18. ca. 17. colore candido, nigro, ruffo, etiam purpureo: variat namque floris colore qui modò purpureus, modo ruber, modo luteus, aliquando pro ratione fructus futuri. V. Frumentum Saracenicum, quia ex Africa primum semen allatum, cuius Theophrastus inter frumentacea nomine Erysimi alterius, meminisse videtur, C.B. Ocymum veterum, Trag. Ocymum Varronis, Anguil. Frumentum Sarracenicum, Matth. Cast. Lugd. Tragotrophon Fago triticum, Dod. gal. Fegopyron, Dod. fol. Frumenti genus folio hederaceo, Cord.

ceo, Cord. in Dioſc. Frumentum Vaccinum, Lon. Eryſimum Theoph. Lob. Ocymum Cereale, Cluſ. Pan. Tab. cui & Tragopyrum: Formentone vulgò Cæſalpino.

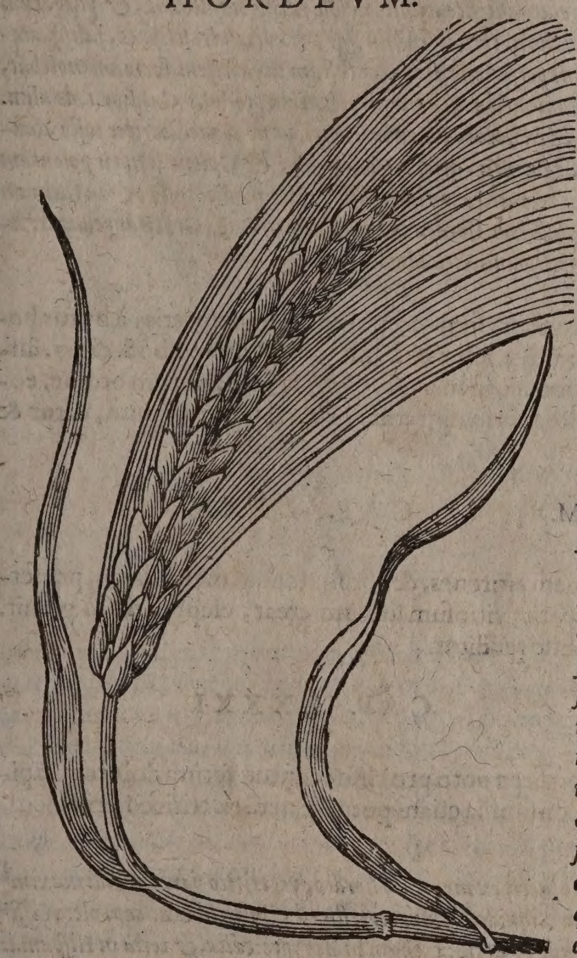
Κριθὴ. HORDEVM. CAP. LXXIX.

a HOrdeum eſt candidum, purumq́ue, id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta, contra acrimonias, atque gutturis ſcabritias, exulcerationeſque pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magiſque vrinam mouet. Lac abunde ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſtergit, vrinam ciet, inflationem parit, ſtomacho aduerſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, vt inflammationes, collectioneſque diſcutiat: duritias b cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciãt: aduerſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fæno græco, & ruta illini iuuat: ſtrumas cũ pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad cõcoctionẽ perducit: & cũ myrto, aut vino, aut malicorio, aut ſylueſtribus pyris, aut rubo, alui profluuia ſiſtit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo eſt, cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his aluum cohibet, inflammationeſque mitigat.

a Omnia exẽ. Κριθὴ ἡ ἀείστη λευκὴ, ϗ καθαρά. i. Hordeum optimum eſt, album & mundum.

b Omnia exẽ. μετὰ πίσσης ϗ ῥητίνης. i. cum pice, & reſina.

HORDEVM.

NOn minus Hordeũ in Italia vulgaris notitiæ eſt, quàm triticum. Eſt autem (vt Theop. lib. 8. c. 4. de plant. hiſt. memoriæ prodidit) in hordei genere differentia, quippe quòd aliud binis verſibus, aliud ternis, quaterniſq́ue, cumq́ue plurimũ ſenis: eſt enim vel eiuſmodi quoddam genus. Quod verò pluribus conſtruitur verſibus, hoc ſemper ferè ſpiſſius, poſituque arctius conſtat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum ſit brachiari, vt propoſui. Et ſpicæ verò aliis grandiores, varioreſq́ue conſtant: aliis minores, frequentioreſq́ue: & aliis diſtantiores à foliis, aliis proximiores, vt Achilleis cognomine. Et hordeorum ipſorum aliud rotundius, minuſq́ue: aliud oblongius, maiuſq́ue, atq; in ſpica rarius. Item aliud candidum, aliud accedẽs ad purpuram, quod & farinam reddere copioſius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cæli mutationes candido validius eſſe videtur: hactenus Theoph. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo caſtratum enaſcitur. Galli qui ſerunt, mundum vocant hordeum, quòd ſponte granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægrè deglubitur. Hordeum magis quàm triticum, rubiginem ſentit, minuſq́ue tolerat imbrium impetus. Siquidem infeſtis imbribus, aut vliginoſis locis, aut longiore pluuia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant. Exit Hordeum folio tritici latiore, aſperioreq́ue, quinetiam culmo fragiliore, ac minore, ſed octonis articulis geniculato, ſimplici in ſtipula, folio, & eo quidem ſcabro, latoque: grana ſimplici amiciuntur tunica, quæ tamen ſolide inhæreat, è cuius acumine ariſtæ prodeunt firmiores, longiores, mordacioreſq́ue, quàm in tritico. Nititur fibrata radice. Pinguiſſimo agro Hordeum committendum, quòd eius ſatu facilè macreſcat ſolum, nec ſeri poſtulat, niſi ſoluta, ſiccaq́ue terra. Præſtat, quod candidiſſimum eſt, farctum, ponderoſum, coctu facile, & quod ſitum non contraxit. Ruſum enim, vt contra cœli tempeſtatem, & hyemem validius, ſic medica vi infirmius. Hordei meminit Galenus lib. 7. ſimpl. medic. vbi ita ſcriptum reliquit: Hordeum primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abſterſionis. Paulò etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui non inſint cortices: cætera verò ſimilia ſunt foris vtentibus. In cibo autem hoc fabis præſtat, quòd flatuoſam naturam exuat: fabis, quantumcunque coxeris, flatuoſa natura remanet: ſunt enim craſſioris eſſentiæ, quàm hordeum, quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam vtrumque paulùm à medio receſſit, multo ſunt vſui. Nam talia medicamenta multis aliis miſcentur, ceu materiæ quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton verò, hoc eſt polenta, multò plus hordeo deſiccat. Et primo de fac. alim. ſic inquit: Hoc item ſemen in vſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc verò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calfacientium, & refrigerantiũ, vti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo vtare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanã coxeris, ſiue polẽtam paraueris, vim quandam refrigerandi habere cernitur. Diſſidet præterea ſucci ſpecie à tritici natura hordeum: nam ex ſuccis, quos vtrumq́ue ſemen gignere natum eſt, qui quidẽ è tritico in nobis prouenit, craſſus & viſcoſus eſt, qui ab hordeo tenuis, ac nõnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum vnquã calfacit: ſed variè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare: ptiſanam contra humectare, ſi quidem vt decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, poſtea igne lento per multũ otium in chylũ fuerit redacta: hæc Galenus. Hordei cõbuſti cinis, ambuſtis, & carnibus, quæ recedũt ab oſſibus, vtiliter inſpergitur. Hordei quoq; farina ex aceto, & melle ſubacta, vtiliter illinuntur lentigines. Cæterùm cùm recentiores medici Gal. ptiſanã non ritè, & ad vnguem parare nouerint, eius vice integrũ deglubitum hordeum accipiunt, & tãtiſper decoquunt, dum

Hordei conſideratio.

Hordei facul. ex Gal.

pultis

Ptisanæ cõfi.

pultis speciem referat: tunduntq́, deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Ptisana febrientibus & pleuriticis commodissimè datur: quinetiam tabidis, & hectica, aut marasmo laborantibus, & præsertim addito seminis melopeponis, cucurbitæ, cucumeris & papaueris cremore.

Manardi opinio.

Manardus verò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis minimè competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quòd, vt ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueuerint, quodq; nostri vsus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cuius tamen sententiæ, non vulgari ratione

Panis hordeaceus.

ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minimè adstipulantur. Porrò hordeaceus panis præter id, quòd ventriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; succos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cùm polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; sæpius à Dioscoride simplicibus medicamentis, vt omnibus palàm sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos: nõ alienum

Polentę consideratio.

duximus hic de ea disserere. Polentam veteres pluribus modis faciebant, vt Plinius est auctor lib. 18. cap. 7. Græci enim perfusum aqua hordeum nocte vna siccabant, ac postero die frigebant, deinde molis frangebant. Erant & qui vehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quam molerent. Alij verò virentibus spicis decussum hordeum recẽs purgabant, madidumq; tundebant in pila, atque in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunque autem genere præparato vicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali verò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebãt, iisdem additis, atque etiam milio: hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Gal. libr. 1. de alim. facult. vbi non ex aliis seminibus admistis, vt Plinius tradit, sed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter tosto, laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, iis medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & viridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam

Nomina.

redacto parari debeat: quòd de hac vtrunque intellexisse non dubitem. Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xahaer, aut Shair: Italis, Orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Ceuada: Gallis, Orge.

Hordeum, Κριθὴ, ἀπὸ τοῦ διακριθῆναι, quòd eo reperto & in vsum recepto, glandibus spretis, à brutis homines distincti sint. Hordei plures fuerunt Theophrasto 4. hist. 5. & 8. hist. 4. vt & Plinio lib. 18. cap. 7. differentiæ, recentioribus etiam cognitæ, in spicarum forma, in magnitudine, & in granorum ordine, eorundemque colore. Datur polystichum (quia in multos versus spicatur) hybernum & vernum, datur & distichon: figura polystichon exprimit.

Ζύθος. ZYTHVM. CAP. LXXX.

EX hordeo potus fit, cui Zytho nomen est: is vrinam cit: renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationes parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CVRMI. CAP. LXXXI.

FIt & ex hordeo potus, quem curmi nominant, eoq; sæpe poto pro vino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

Zythi, & curmi consid.

ZYthum, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, vel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius lib. 22. cap. vlt. vbi sic inquit: Et frugum quidem hæc sunt in vsu medico. Ex iisdem fiũt & potus: zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia aliisq; prouinciis: hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quod & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; vini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum,

Ceruisia.

& curmi fuisse antiquis, quàm Ceruisia, quam loco vini bibit hoc æuo vniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum vtrumque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio vno, vel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, vel minus cocturæ adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, vel tritico parentur, diuersa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ namq; dulces, grataq; gustui sunt: aliæ verò amaræ, austeræq; habentur: quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bohemia, Germaniaque hos potus suos conficiunt, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, vt in his locis non leui plectatur pœna, qui lupulos se-

Aqua vitæ ex ceruisia paratur.

cuerit, vel deperderit. Serunt enim lupulos, coluntq; hanc ob causam, vt nos vites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur, sed & vini speciem induunt: quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodum & vinum, perduratq; eius temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctuq; difficilior sit, quàm vinum: cui viribus quoq; tam similis est ceruisia, vt ex ea aquam vitæ conficiant perinde ac ex vino. Ζύθος sic Græcè, vt Zythum item Latinè, & Italicè, Zitho vocatur:

Nomina.

Germanicè, Bier: Bohemicè, Piua.

Ζειά. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEa duorum generum est: vna simplex, altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata, digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

Zeæ consid. Spelta.

NIsi Zea, de qua hoc in loco disserit auctor noster Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra vulgari lingua nominant, aliam certè frugis speciem prouenire in Italia equidem non facilè cre-

I. ZEA. *II. ZEA DICOCCOS.*

diderim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimuero quod zea Italica ſit Spelta facilè ex Dioſcoride coniectari poteſt, quòd ſcripſerit duplicem eſſe zeam, quarum vna ſimplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duum eſt generum: vna ſpicas profert ſimplicibus granorum verſibus: altera verò iis duplicibus conſtat. Zeam hanc quidam, vt Foroiulienſes, Pirra farra vulgò appellant, quòd ex ipſius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro 18. ca. 8. zeam eſſe Italiæ in Campania maximè, & ſemen vocari ait. Id quod manifeſtè oſtẽdit, cũ zea fuerit copioſa fruges in Italia: facilè in hũc vſq; diem eius perdurare prouentũ. Quòd cùm ita eſſe certò credam, nil aliud antiquorum Zea eſſe poteſt, quàm Spelta nobis vocata. Hãc Hetruſci antiquos quadantenus ſecuti, appellant vulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen Semen, omnibus ſeminibus eſt commune: ita biada, quæ idem eſt, quod ſeges, cunctis ſegetibus, & frugibus communiter aptari poteſt. Sunt & apud Inſubres, qui Speltam, algam, quaſi alicam vocent: quod facilè atteſtatur hanc eſſe zeam. Siquidem & veteres deglubitam zeam, halicam appellauere. Semen.

Zea itaq; quam nos ſpeltam vocamus, tritico haud abſimili folio prouenit, tenuiore tamen culmo firmioreq;: verùm ſpica, à tritico differt, quòd plana ſit, granis tantũ vtrinq; è lateribus ſimplicibus verſibus prodeuntibus, ariſtis logis, ac tenuibus. Duo eius ſunt genera. Dicoccos, maius, firmiore, grãdioreq; culmo, & ſpica grandiore prouenit, quæ duabus ſiliquulis ſimul coniunctis duo grana profert: alterum quod minus eſt, minore tum culmo, tum ſpica ſpectatur, in qua grana ſingula, ſingulis includuntur putaminibus. Seritur vbiq; locorum in agris, cæterorum frumentaceorum modo. Tunditur vtraq; in pilis, donec glumam exuat, & frangitur in particulas, ptiſſanæ hordaceæ modo, vt ſuo loco inferius dicetur. Leues efficit panes, concoctu faciles, haud ingrati guſtus. Zeæ hiſtoria.

Zeæ meminit Gal. lib. 6. ſimpl. med. ſic inquiens: Zea vniuerſa ſua facultate quodammodo in medio eſt tritici, & hordei: itaque ex illis cognoſcatur. Zeæ facult. ex Gal.

Eius nomen Græcum ζειά, Latinum, Zea: Arabicum, Hais: Italicum, Spelta, Biada, & Pirra: Germanicum, Speltz/ S Peters Korn/ Kinkorn/ & Dinckelkorn: Hiſpanicum, Spelta: Gallicum, Eſpeltra, & Eſpeautre. Nomina.

Zea duplex quidem Dioſcoridi, his tamen addere poſſumus eam quam oryzam Germanicam Tragus vocauit: & eam quam Zeopyron (quod Zeæ & tritici naturam habeat) Dod. & Lob. nominant. Duæ additæ icones. I. Zea prima & ſimplex Dioſcor. quod ſimplicis ſit grani, an Typha apud Gal. C.B. Spelta prima quoad iconem, ſecunda quoad deſcriptionem, Trag. Frumentum loculare, Ruell. Briza, Dod. gal. Lugd. Briza monococcos, Lob. Monococcon & Frumẽtum barbatum, Dod. fol. Zeæ alterũ genus Fuch. Zea, Matth. Lac. Caſt. Zea ſimplex, Cord. in Dioſc. Zea monococcos, Tab. Spelta vulgo, Cæſal. II. Zea altera quæ δίκοκκος Dioſcor. eò quòd in geminis putaminibus grana bina iuncta habeat. C.B. Zea, Brunſ. Cord. in Dioſc. Lon. Dod. gal. & fol. cui & Spelta & Semen Latinorum: Zeę primum genus, Fuchſ. Spelta prima, Trag. Far, Cæſ. Zea, Ador, Far adoreum Tabernæmõtano. Hæc & ariſtis armatur, vt expreſſit Zeæ alterius nomine Matth. Lac. Caſt. Zeæ maioris ſeu dicocci, Lugdunenſis hiſtoria.

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRimnon craſſior eſt ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit † ſed ægrè conficitur: aluum vehementius adſtringit, ſi zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimnum

Crimni consideratio. Nomina.

CRimnum crassior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam vtebantur: quaque loco panis diutius victitarunt, vt Plinius est auctor lib.18.cap.8. Κείμνον id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atorcolada, aut Rolum vocant.

† Neque Ruellium, neque communem, vulgatamq; Græcam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον, quod facilè conficiatur: sed ἀκατέργαστον, quòd ægrè concoquatur legendū putat.

Ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

EIdem zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyræ consideratio.

Marcelli lap.

OLyram zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo, tametsi hac ætate nō feratur in Italia: ideoq; Gal. iisdem Olyram pollere facultatib. ait, quibus & zea: is.n. vtramq; inter triticum, & hordeū medium tenere temperamentū asseruit. Adducitur aūt Marcellus, Dioscoridis interpres, vt ferè credat, Olyram à Secale vulgò vocato, è quo rustici Alpium cultores panē conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium alioqui sibi familiarē, haud accuratè legisse videtur, cùm non animaduerterit, seorsim ac differenter scripsisse illū de Olyra & Secale, quod speciatim Farraginē appellat. Nam lib.8.c.10. de olyra siue Arinca sic idē habet Plinius: Ex Arinca dulcissimus panis, ipsa spissior quàm far, & maior spica, eadem & ponderosior. Raro modius grani decem & septem libras implet. Exteritur in Græcia difficulter, ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc est, quam olyram vocant. Eadem in Aegypto fertilis, facilisq;. De Secale autem scribens libr.18. cap. 16. Id autem, inquit, quod Secale siue Farrago appellatur, occari tantum desiderat. Secale Taurini sub Alpibus Asiam vocant, deterrimum, & tantùm ad arcendam famem vtile. Fœcunda, sed gracili stipula, nigricia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur huic Far, vt mitiget amaritudinē eius, & tamen sic quoque ingratissimum ventri est: nascitur qualicunq; solo: hæc ille. Quibus non solùm liquidò constare non ambigo, Secalam quidē ab Olyra differre, sed quòd nullū aliud sit granum, quàm vulgaris Siligo nostra. Siquidē hæc, præter id, quod in Italia adhuc genuinum nomen retinet, vbi Secala vbiq; ferè appellatur, cæteris quoq; notis Plinianæ Secali correspondet. Est.n. fœcunda, stipula tritico graciliore, nigricans, tum ipsa, tum eius panis: quinetiam rustici farris loco, tritici aut Milij tertiam partē admiscent, vt panis amarorē amittat, qua seminum mistura olyra minimè indiget, cùm dulcissimum per se conficiat panē. Ad hæc plurimum differre Olyrā à Secala nostrate testatur grauissimus author Gal. lib.1. de alim fac. vbi sic habet, de Typha, Olyra, & Zea scribens: Typhæ semen extrinsecus corticem habet, veluti Olyra, & Hordeum, verùm decorticatū in panes congeritur: & paulò pòst inquit. Ex nobilissima autē Olyra, cùm vt decet, fuerit decorticata, nominatim Tragum conficiunt: id quod repetiit libro de attenuante victus ratione, sic inquiens: Cæterùm semen vt Hordeum, Olyra, & Auena, est mundandum, & cortice spoliādum: ideoq; dicebat Plinius, quòd in Græcia Olyra difficulter exteritur. Siquidē Secala vulgaris nostra decorticatione non indiget, quemadmodum nec Triticum, cùm ipsa tritura tantū nuda è folliculo prodeat. Præterea ex colore quoq; noscitur, Olyram non esse Secalā vocatā, vt Gal. lib.1. de alim. fac. testatur his verbis: Color in hordeis quidē & Olyris est albus, in triticis autē subflauus, id quod nusquā in Secala visitur. In eodē versatur errore Otto Brunfelsius, & Ianus Cornarius, quorum sententiis manifestò ea, quæ diximus, refragantur. Præter id non possum nō admirari Hermolaum, Manardū & Ruellium, alioqui doctissimos viros, quippe qui vno ore fateantur, quod tamen nusquā reperitur, Olyrā Plinio Siliginem nuncupari, cùm is non siliginem, sed Arincā Olyrā vocauerit, & speciatim de vtraq; tanquam de rebus inuicē discrepantibus scripserit lib.18.c.8.9. & 10. Is enim pro siligine intelligit quoddā præstantissimi frumenti genus, è cuius farinæ selectiore parte veteres panē conficiebāt omnium præstantissimum, leuissimumq;. Pro Olyra autem aliam frugis speciem, è qua dulcis fiebat panis. Plinij autē verba sunt hæc: E siligine laudatissimus panis, pistrinarumq; opera laudatissima. Præcellit in Italia, si Campana Pisis nata misceatur. Ruffior illa, at Pisana candidior, ponderosior verò Cretacea. Iustū est è grano Campanæ, quam vocāt castratā, è modio redire sextarios quatuor siliginis, vel è gregali sine castratura, sextarios quinq;. Præterea floris semodium, & cibarij, quod secundarium vocant, sextarios quatuor, furfuris sextarios totidem. E Pisana autem, siliginis sextarios quinq;, cætera paria sunt. Item eodem lib. c.10. Similago, inquit, ex tritico fit laudatissima, ex Aphrico iustum est, e modiis redire semodios, & pollinis sextarios quinq;. Ita.n. appellant in tritico, quod florē in siligine. Hoc ærariæ officinæ, chartariæq; vtuntur. Et cap.11. Panis summa laus, ait, Siliginis bonitate, & cribri tenuitate constat. Plinio quoq; videtur subscribere Gal. lib.1. de facult. alim. cap. de Tritico, de panibus scribens, vbi sic habet: Et apud Romanos quidem, vt etiam apud alios propemodum omnes, quibus ipsi imperant, panis quidem purissimus σιλιγνίτης id est Siligineus: qui autem huic est proximus σεμιδαλίτης, id est Semilaceus nuncupatur. Verum σεμίδαλις quidem Græcum nomen est, & antiquum: Σιλίγνις verò neq; Græcum est, neq; ipsam aliter possum exprimere. Inter panes igitur Siligineus plurimum alimenti præstat post ipsum autē Semilaceus, tertio loco Medius, qui & συγκομιστὸς & αὐτοπύρος dicitur: quartum post hunc sordidorum genus, in quibus furfuraceus est postremus. De olyra autē agens: Olyrini sanè panes, inquit, si ex bona Olyra fiant, post triticeos saltē sunt præstantissimi, secundi autem ab his sunt Typhini. Quod si olyrini ex vitioso semine sint facti, Typhini non erunt eis inferiores: hæc ille. Quibus sanè nulla dubitatione conuincitur, contra eorundem doctissimorum virorum sententiam, Olyram non esse Siliginem: quæ quantum differat à Secala nostrate, non solùm ex panis ipsius præstantia scire quis poterit, qui aliter sentiat, sed etiam ex eius historia apud Plin. lib.18. ca.10. vbi sic habet: Siligo nunquā maturescit pariter, nec vlla segetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, ijs, quæ maturuere protinus granum dimittentibus, sed minus quā cætera frumenta in stipula periclitatur, quoniam semper rectā habet spicam, nec rorem cōtinet, qui rubiginem faciat: hæc ille. Quæ sanè euidenter admodum distinguunt Secalæ vulgaris, & Siliginis antiquorum differentias. Sed mirum, quòd secuta à Romanis ætas adeo hoc præstantissimum semen neglexerit, vt non solùm in Italia, vbi frequētissimum habebatur, sed in tota Europa, nusquam hoc æuo reperiatur. SECALE folio prouenit tritici angustiore, stipula tenuiore, sed firmiore, ac proceriore, spica pendente, aristis infirmioribus, sed fœcundis granis: diu floret, adeo vt quadragesimo tantum die à flore maturescat. Seritur alpinis tractibus. Refrigerat & humectat ordine primo: emollit, abstersione non vacans, & pus mouet. Sordidos efficit (Plin. lib.18. ca.16.) efficit panes, agrestibus hominibus idoneos, amarulentos ac lentos, atq; facile permeabiles: minus alit quàm triticum & hordeum. Secalæ vulgaris farina, quod glutinosa emplasticaq; sit, vtiliter additur in emplastris pus mouentibus. Seminis decoctum tineas ventris pellit, præsertim addito coriandri semine. Ideoque Mulomedici Secalam decoctam dare solent iumentis, quæ tineis infestantur. Idonea est farina ad glutinum librariorum parandum, est enim cæteris tenacius. Culmorum cinis aquæ subactus & illitus, pedum, manuūq; rimas sanat. Culmi aquæ macerati vtiles sunt festucandis vitibus, iunci enim, aut genistæ vicem explent. Olyra Græcis Ὄλυρα. Siligo Latinis dicta, aliud

Secale.

Olyræ & Secalæ differētia.

Brunfelsii, & Cornarii et Hermolai Ruellii & Manardi lapsus.

Siligo antiquorum.

Siliginis descriptio ex Plinio.

Secalæ vulgaris vires.

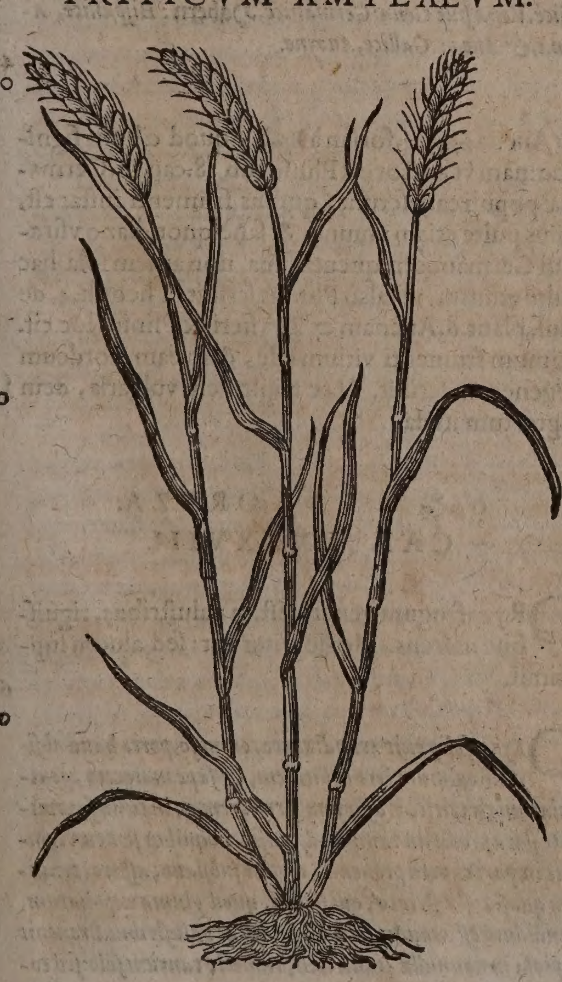
SECALE.

aliud apud alias nationes nomen non habet. Secala autem vulgaris Latinis Secale, ſiue farrago: Germanis, Korn: *Italis, Segala: Hiſpanis, Centeno blanquo: Gallis, Seigle blanche: Bohemis, Zito.* Nomina.

Secale ſiue Rogga duplex eſt, vnum enim autũno alterum vere ſeritur: hybernum maius, vernum minus eſt. Siligo, Brunſ. Lon. Siligo veterum & ſecale, Trago: Secale Fuch. Dodon. gal. Matth. Caſt. Lobel. Tab. Lugd. Olyra, Cord. in Dioſc. Rogga ſiue Secale, Dod. fol. Fit aliquando vt ob copioſius alimentum attractum grana ob corticem tenerum ruptum, longiora reddãtur, quę à feruore Solis forinſecus nigreſcunt, intus verò denſiore & candida materia conſtãt. Quod vitium aliqui matrem Secales, alii clauos Siliginis vocant. At Plinius lib. 18. cap. 17. hoc intellexit, dum inquit, inter vitia ſegetum & luxuriam eſſe, cum onerata fertilitate procumbunt: ſunt tamen, qui ſtatuant Plinium eo loci id voluiſſe exprimere, quod Theophraſtus 8. hiſt. 7. φυλλομανίαν, inſanam foliorum luxuriam vocauit. Huius figurã cum nemo expreſſerit, in noſtra hiſtoria proponetur.

TRITICVM AMYLAEVM.

Ἀθήρα. ATHERA. CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuiſſimè molita: eſt autem ſorbitio, quaſi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplaſmatis efficax.

CVm Dioſcorides ſatis ſuperq; declarauerit, quid ſit Athera, neceſſarium quidem non duximus, de ea plura ſcribere. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd nonnulli auctores ſunt, qui Atheram etiam fieri aſſerant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis vulgò Moſa nuncupatur, vtunturque ea plurimum non modò infantulorum lactantium cibis, quemadmodũ nos pane in aqua decocto, ſed & quotidianis menſis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, vt ij quidem norunt, qui diu in Germania verſati ſunt. Atheræ conſideratio.

Quæ ἀθήρα *Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè,* Muos: *Hiſpanicè, Papas.* Nomina.

Τράγος. TRAGOS. CAP. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit: multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

TRagos, quem aliqui halicam, nonnulli verò far notis referre aſſerunt, hac ætate, quod ego ſciam, non prouenit in Italia. At quoniam (vt Plinius inquit libro 18. c. 10.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, vnde noſtro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ, mirum quidem non eſt, ſi, tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit ſolum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, vt in aliis quàm plurimis eueniſſe comperimus. Tragi conſi.

Nomen eius Græcum τράγος, *Latinum quoque Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum,* Amelkorn: *Gallicum, Double turguet.* Nomina.

Cum Tragos Germanis Amelkorn dici auctor ſit Matthiolus, placuit figuram Frumenti ſeu tritici amylæi Germanorum adiicere.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

AVENA.

a Μεῦ ὥσπερ ἀκρεα δίκωλα i. veluti locuſtas bipedes. Cat. ἀκρίδια δίκωλα. i. locuſtulas bipedes. Auenæ conſi.

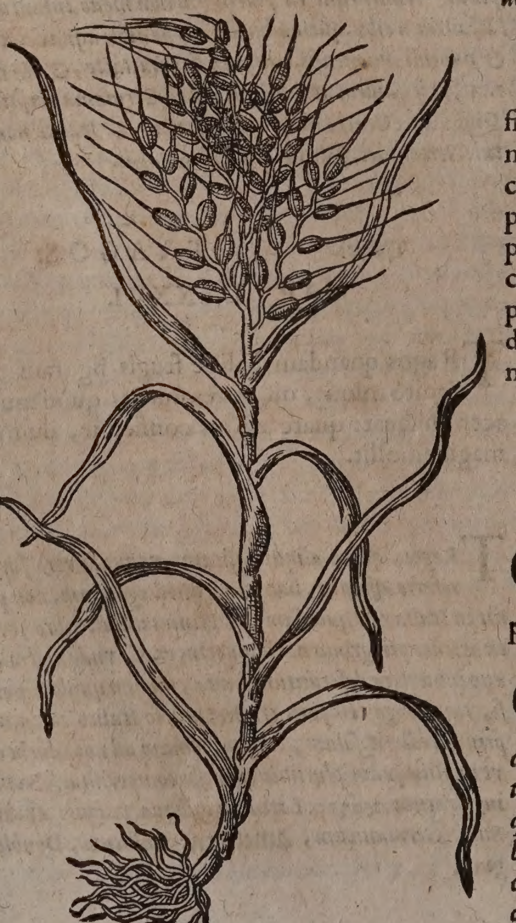
AVena genicula quædam habet: folio, & ſtipula triticum imitatur:&in cacuminibus dependentes paruulas veluti a locuſtas bipedes gerit, in quibus ſemen continetur, vtile ad cataplaſmata, vti hordeum. Pulte huius aluus ſiſtitur: prodeſt tuſſientibus in ſorbitione ſuccus.

Auenæ facultates ex Gal.

TAmetſi Auena, vulgaris notitiæ ſeges, ſeratur in campis gaudeatq́; frigido tractui, & edita ſit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum, in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis ſumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Sic enim parata cibus ſit haud ingratus, & præſertim vbi eſtur antequam diſsiliat. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò ſuperius retulimus. Bromos, id eſt, Auena (vt Galenus memoriæ prodidit lib. 6. ſimpl. medic.) vnum eſt ex leguminibus: verùm vt medicamentum ſimilem hordeo vim obtinet. Nam illitum deſiccat, & digerit mediocriter, & ſine morſu: temperiem autem habet paulò frigidiorem: nonnihil etiam adſtrictionis obtinet, vt ventris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc ſemen (inquit) in Aſia perfrequens eſt, & potiſsimum in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum, vbi & typhæ, & olyræ vberrimus eſt prouentus. Iumentorum autem eſt alimentum, non hominum: niſi vtique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque ſemine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua eſtur cum vino dulci, aut ſapa, aut mulſo. Eadem cum putamine calefacta, & in ſacculis adhibita, flatuoſos dolores tollit. Cæterùm Auenæ farina (vt Plinius adnotauit lib. 22. cap. 25.) decocta in aceto næuos tollit. Nomina. *Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè: Auena Latinè vocatur: Arabicè, Cartamum, ſiue Churtal: Italicè, Vena ſiue Gena: Germanicè,* Habern: *Hiſpanicè, Auena, & Auea: Gallicè, Auoyne.*

Auena βρῶμος, forſan à βρῶμα quod cibum ſignificat: nam vt auctor eſt Plinius lib. 18. cap. 17. Germaniæ populi eam ſerunt, quibus frumenti inſtar eſt, cuius pulte etiam viuunt: & ſanè quotidiano vſu apud Germanos frequentiſſima, non autem ſola hac pulte vtuntur, vt falsò Plinius ſcribit. Theoph. 4. de cauſ. plant. 6. Auenam ex Zea fieri: & Plinius loc. cit. primum frumenti vitium eſſe, & in eam hordeum degenerare, ſcribit. Hæc triplex eſt, vulgaris, dein nigra, tum nuda.

ORYZA.

Ὄρυζα ORYZA. CAP. LXXXVIII.

ORyza frugum generis eſt, in paluſtribus, riguiſque naſcens. Mediocriter alit: ſed aluum ſupprimit.

Oryza.

ORyza folio exit arundinaceo, carnoſo, porro haud abſimili: culmum fert cubitalem, & ſæpe maiorem, geniculatum & tritico craſsiorem, firmioremq́; in cuius ſummitate ſpica prodit, in ramulos diuulſa, in quibus ſemen vtrinque impari exortu prouenit, cortice ſubflauo, aſpero, tenuibus quaſi coſtis ſtriato, oui figura, quod gluma expoliatum, candidum eſt. Gaudet locis vliginoſis ac paluſtribus. Prouenit copioſa in nonnullis Italiæ locis, humecto tantùm ſolo: ſed copioſiſsi-

pioſiſſima in Aſia, Syria, & Aegypto. In cibis Oryza admodum eſt familiaris, concoctuq́; facilior euadit, & ori gratior, vbi ex lacte bubulo, aut amygdalarum cremore, aut carnium pingui iure decocta fuerit. Datur vtiliter in cibis, dyſentericis, cœliacis, & diarrhœa affectis, præſertim vbi prius torrefacta, in lacte, in quo igniti calculi fuerint extincti decoquatur. Sũt, qui oryzam quoque dicunt genitale augere ſemen, in bubulo lacte decoctam, additis ſaccharo, & cinnamomo. Orizæ decoctum vtiliter dyſentericis infunditur, ac etiam potandum datur. Farina bellè quidem cataplaſmatis admiſcetur repellentibus: mammarum incipientes inflammationes arcet cum roſis & anthemide decocta, & illita. Huius meminit Gal. qui lib. 8. de ſimpl. med. facultate, ſic de ea paucis ſcribit: Oryza habet adſtrictorium quippiam: quare mediocriter ventrem ſiſtit. Et lib. 1. de aliment. facultat. Semine hoc, inquit, omnes in ſiſtenda aluo vtuntur ipſum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quam halica conficitur, & minus alit, ceu vtique & in edendi ſuauitate ab ea quàm plurimum deficit. Vt ὄρυζα Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz ſeu Arzi: Italis, Riſo: Germanis, Reiß: Hiſpanis, Atroz: Gallis, Ris.

Nomina.

Oryza: ὄρυζον Theophraſto 4. hiſt. 5. ex qua Plinius lib. 18. cap. 7. Ptiſanam fieri ſcribit, quod aliqui de Oryza quæ vulgo cortice nudata venalis habetur, intelligendum volunt. Dicitur Oryza Italica, ad differentiam Germanicæ. C.B. Oryza peregrina, Trag. Oryza, Brunf. Cord. in Dioſc. Dodo. Matth. Lac. Lon. Lob. Caſt. Cæſalp. Lugd. Cam. Tab. cui & Hordeum galaticum.

Χόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

HAlica fit ex zea, quam dicoccõ appellauimus: plus alit, quàm oryza: aluum a magis cohibet, b ſtomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitaq; lepras tollit: vnguium ſcabritias extricat: incipientibus ægylopiis medetur. Decoctum dyſentericis, quos excruciat dolor, infuſum, idoneum eſt.

a Magis non legit Orib.
b Orib. εὐςόμαχος. i. ſtomacho vtilis.

HAlicam antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypſum admiſcentes. Huius rei auctor eſt Plinius lib. 18. cap. 11. ſic inquiens. Halica fit è zea, quam ſemen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notum eſt, pilo vinctorum pœnali opera. Primori ineſt pyxis ferrea, excuſſis inde tunicis. Iterum iiſdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac ſecundarium, grandiſſimum verò aphærema appellant. Nondum habent candorem ſuum, quo præcellunt, iam tamen Alexãdrinæ præferuntur: poſtea mirum dictu, admiſcetur creta, quæ tranſit in corpus, coloremq́;, & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores eius ſpicæ, nigrioreſq́;, & breui ſtipula, pinſunt cum arena, & ſic quoque difficulter deterunt vtriculos: poſteaq́; gypſi pars quarta inſpergitur, atque vt cohæſerit, farinario cribro ſubcernunt: hactenus Plinius. Ex quo non ſatis admirari poſſum, quod veteres & cretã, & gypſum in cibis ſimul cũ Halica citra noxam eſitaſſent, cùm proculdubio cõpertum ſit, gypſum in corpus aſſumptũ adeò ſpiritibus meatus obſtruere, vt facilè homines ſtrangulet. Niſi fortaſſe dixerimus, quod quanquam aliqui cretam, alij verò gypſum halicæ commiſcerent, vt candidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Namq́; & hoc tẽpore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, vt illas à carie, & teredine vindicẽt: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, vel medicamentorum miſturis eæ expetuntur. Hoc enim mihi viſus eſt innuiſſe Gal. lib. 1. de alim. fac. cùm ait: Cæterùm diligentiſſimè, dum ex halica elota ſorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad ſorbitiones parandas elui præcipiat, id ſanè facere videtur, vt repurgetur à creta, & gypſo, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non ſumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non eſſet purgata, oſtẽdit idem Gal. loco nuper citato, cùm inquit: Halica ex genere eſt tritici, quæ valenter nutrit, ſuccumq́; lentum habet, ſiue in aqua duntaxat coctam cum mulſo, aut dulci vino, aut etiam adſtringente ſumas, ſiue ex oleo, ſaleq́; conditam. Qui autem per ſanitatem ob vehementem ventris mordicationem, ſiue à biliosi humoris copia, ſiue aliunde profectam, ſorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flacciditatẽ adepta colliqueſcat, deinde conditam, & colatam, vt ptiſanæ colato cremori perſimilis ſit, ſorbendam exhibeto. Hæc Galenus, qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendaſſet, ſi creta, vel gypſo admiſtam aſſumpſiſſent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur, ſed etiam ex tritico, & aliis frumẽtaceis, vt ex Galeno, Paulo, Aetio, & aliis intelligi facilè poteſt. Fit & hoc tempore in vniuerſa Italia, quamuis eam non Halicam, ſed Far falsò appellitent. Namque far ab halica longè diuerſum putamus. Quòd autem Far à chondro, ſiue halica differat, ſitq́; per ſe frumenti, vel tritici proprium genus, antiquis Adoreum vocatum, è quo Far ipſum paratur, id ſanè ex plurium probatiſſimorum auctorum ſcriptis apertiſſimè conſtat. Siquidem id primùm declarat Plinius lib. 18. cap. 8. ſic inquiens: Frumenti genera non eadem vbiq́;, neque vbi eadem, ſunt iiſdem nominibus. Vulgariſſimum far, quod Adoreum veteres appellauere. Quin & eodem capite, vt fortaſſe palam faceret, aliud eſſe zeam, è qua fit halica, aliud verò far: Qui zea vtuntur, inquit, non habent far. Item cap. 7. eiuſdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumento trecentis annis vſum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ vſus, vt ipſe teſtatur Plinius lib. 22. cap. 25, cùm inquit: Halica res Romana eſt, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompeij magni ætate in vſu fuiſſe. His accedit Aſclepiadis, & Galeni auctoritas lib. 7. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos in quodam eclegmate ad cruenta ſputa, vbi ſic habet. Farris Cluſini appellati ſextarij dimidium, decocti marrubij viridis ſextarium vnum: hæc in vas vitreum coniecta, diem & noctem macerari ſinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palam eſt à farre differre halicam. Galeno deinde ſubſcribit Aetius lib. 9. cap. 45. vbi ex Archigene hæc habet. Quod verò Latinè in regionibus Romæ vicinis far appellant, hoc modo paratur: Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq́; extractum, ac in pilam cõiectum, veluti ptiſanam, à cortice repurgato, vbi verò corticem exuerit tollito, atq; in ſole ſiccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, craſſiſſimè molito, ita vt granum vnum in quatuor, aut quinque partes redigatur, & ſiccum aſſeruato. Vſus autem tempore halicæ modo coquitur, & à ſanis in cibo ſumitur. Pro ægris verò variè apparatur, & epithematis quoque admiſcetur. Quidam ſpicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipſiſq́; far concinnant, quo modo & ſuauius, & iucundius redditur: hactenus Aetius. Ex cuius, & ſupradictorum teſtimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica diſſideat, qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epiſtolis noſtris. Quod Græcis χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.

Halicæ conſideratio.
Parandi ratio ex Plinio.
Halica ex zea Aphricana.
Gingiberis rad. rubrica inficiuntur.
Halicæ vires ex Galeno.
Farris, & halicæ differẽtia.
Nomina.

Κέγχρος. MILIVM. CAP. XC.

Milium in panes coactum minus cæteris frugibus alit: ſiſtit pulte ſua aluum, vrinam cit. Torretur milium, feruenſque in ſacco ponitur, vt torminibus reliquiſq; doloribus, ſi foueatur, auxilio ſit.

Milii conſid. & hiſtoria.

MILIVM.

Milium, folia profert arundinacea, panico æqualia, calamum bicubitalem, craſſum, geniculatum, lanuginoſumq́; radicem multiplicem, ac duram, paniculis diuulſis è cacumine dependentibus. In quibus copioſum oritur granum, ſubrotundum, ſolidum, læue, ſubflauum, tenui tunica veſtitum. Seritur in agris, pingui & ſtercorato ſolo. Eius panis dum recens eſt, & arte quadam piſtoria rectè paratus, vt Veronæ fit, & ita calidus, vt ex furno excipitur, deuoratus, ſua quadam dulcedine placet, & à pluribus expetitur. Quare non deſunt, qui ipſum calidum per plateas circumferant, clamãtes, Pan di miglio caldo, caldo: at cum obduruit, ingratus ſanè eſt. Syluani, qui carbones, & arbores ſecant in Tridentino agro, ſola pulte Miliacea, quam vulgò appellant Polenta, ſe alunt, eam cum lacte edentes, nec alio dicunt ſe poſſe alimento perdurare. Quare anno toto hoc tantùm alimento viuunt, & fontanam aquam potant. Milium fomentum eſt optimum ad ſiccandum citra morſum, & ad flatus repellendos, præſertim vbi cum ſale admiſtum fuerit. Siquidem rectè ad tormina adhibetur, quæ à flatu excitantur, & ad lateris dolores quin etiam præſtantius eſt additis chamæmeli floribus. Medicamenta, quæ in milij aceruo ſepeliuntur, diutius à carie, & putredine præſeruantur: imò & ipſæ carnes recentes milio æſtate ſepultæ, pluribus diebus à putredine vindicantur.

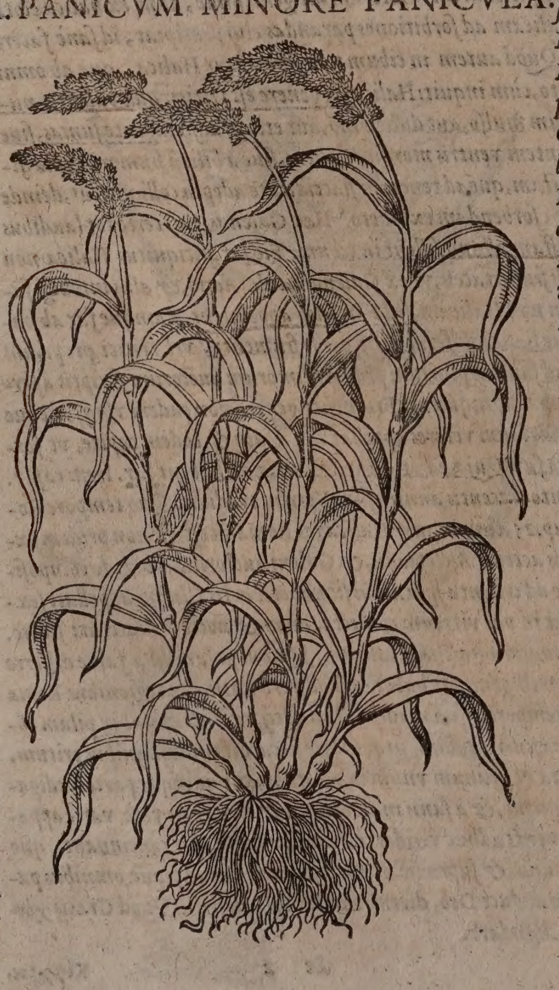
Milii vires ex Galeno.

Milium, vt libro 7. ſimplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat verò tertio exoluto, aut certè ſecundo intenſo: paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum conſiſtentia, tum temperatura inſtar quidem edulij comeſtum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti, ſed & ventrem deſiccat. Porrò foris impoſitum in ſacculis idoneum eſt fomentum ijs, quæ citra morſum exiccari poſtulant: & cataplaſmatis modo illitum exiccare poteſt, attamen admodum friabile eſt, proinde difficilis eſt eius in cataplaſmatis vſus. Quibus omnibus ea prorſus adſtipulantur, quæ idem de Milio tradidit lib. 1. de alimẽtorum facultatibus, cùm inquit: Milio item in pane nonnunquam vtuntur, vrgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui eſt alimenti, & refrigerãs. Conſtat inſuper præaridum, & inſtar arenæ, aut cineris friabilem eſſe: nihil enim in ſe habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem deſiccat. Agricolæ huius farina cocta, admiſto adipe ſuillo, & oleo veſcuntur.

Nomina.

Κέγχρος Græcè: Milium, Latinè dicitur: Arabicè, Ieuers, Geguers, ſiue Giaures: Italicè, Miglio ſiue Meglio: Germanicè, Hirß: Hiſpanicè, Millo, & miyo: Gallicè, Millet.

I. PANICVM MINORE PANICVLA.

Miliũ à milliari ſumma Feſto, quaſi milleſimũ granum ferat: κέγχρος Theophraſto 8. hiſt. 3. à minutis ficuum granis numeroſiſſimis, quæ κεγχραμίδες vocãtur: πασπάλη, Hippocrati: πάσπαλος, Galeno. Habetur ſemine luteo ac albo: alterum ſemine nigro, quod à vulgato differt, caule latiore & non hirſuto & latiore iuba. In Argouia nunc frequenter ſeritur nigrum, quod ex radice caules emittit non adeò vt in priori altos, foliis latioribus, iuba ſparſa & minore, ſemine aliquantum maiore & rotundiore, & ad pultes conficiendas altero longè vtiliore. De Indico dicetur ſequenti capite.

Ἔλυμος. PANICVM. CAP. XCI.

Panicum [a] frumentaceis ſeminibus annumeratur, milio ſimile, eodemque modo in panes ſubigitur. Eoſdem habet vſus: minus tamen & nutrit, & ſtringit.

[a] Meum. ἣν τινὲς μελίνην καλοῦσι. i. eam aliqui Melinem appellant.

Panicum

II. PANICVM DOMESTICVM. III. PANICVM SYLVESTRE.

PAnicum folio, radice, culmo, milio est per omnia simile, paniculis autem differt. Siquidem in Panico pedali longitudi- Panici consi. & historia.
ne panicula prouenit, ad terram versa, non vt in milio diuulsa, sed prædensis compacta racemis, granis numerosis, hir-
sutisq́;. Seritur in campis mense Maio, & quandoque statim post messem. Est & aliud genus, quod mammosas ferè pa- Panicum alterum.
niculas gerat, & pene semen racematim proferat, copiosiore prouentu. Color paniculis varius: namque in quibusdam
candicat; in aliis rufescit, in pluribus verò flauescit. Reperitur & S Y L V E S T R E, sed cibis inutile, & tantùm auicu- Panici sylu. consid.
lis idoneum, quibus paniculæ offeruntur. Hoc satiuo longè minus, gracili admodum stipula, geniculata tamen, cubitali
longitudine, aut maiori: foliis angustioribus, breuioribus, asperisque, paniculis in cacumine longis, subrubentibus, hir-
sutis & asperis, adeo, vt pertinaciter vestibus inhæreant, sed panico valde minoribus. Sponte per se prouenit in hortis
& viridarijs: quinetiam in campis, & vineis. Vis illi panico similis, sed longè magis adstringit, siccat, ac refrigerat: vt scri- Panici vires ex Gal.
ptum reliquit Galenus, lib. 6. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate
certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoque nonnihil ventris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si verò foris
illinatur, exiccat, atque refrigerat: hæc Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium volumine, Pa- Ruell. lapsus.
nicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: namque melica, quæ apud Insubres vulgò Melega
nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum vulgus in Hetruria Saggina vocat: alij verò in Italia populi Sorgo
appellant. Nec vsquam, quod sciam, in Italia panicum melica vocatur. M E L I C A autem (vt vtar hoc nomine) Melicæ consideratio.
frugis est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò vt campi, in quibus ad maturitatem vsque ad-
oleuerit, arundineta repræsentare videantur. Eius tamen calamus non vt vulgarium arundinum, inanis est; sed saccha-
riferarum arundinum modo, alba farctus medulla, Sambuci modo. Paniculæ quas ad Cybelis pomorum magnitudinem
summis proferunt culmis, magnas, crassasque, quædam cum maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam verò
nigredinem in vniuersum contrahunt, quædam subalbicant granis compluribus onustæ. Seritur in campis aratro cultis,
ac stercoratis. Refrigerat, siccat, cohibet & resoluit. Facultas ei haud milio dissimilis. Depectitur granum à rusticis, mo-
liturq́; in farinam, & inde in agrestem cogitur panem concoctu contumacem, & qui parum alat: aluum adstringit: etsi
in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumq́; feratur saginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro
18. cap. 7. Milium est I N D I C V M, quod tamen non animaduertit Ruellius, alioqui maximus Plinij sectator. Plinius Milium Indicum Plinii.
enim sic habet: Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundi-
neum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis, lobas vocant, omnium frugum fertilissimum.
Est & aliud Milij Indici genus, quod primum mihi Patauio missum est, à Iacobo Antonio Cortuso, Nobili Patauino & Milii Indici aliud genus.
rei plantariæ studiosissimo. Verùm hoc altero longè nobilius, præstantiusque habetur, nam glumam facilè exuit, & mi-
norem, pulchrioremque conficit panem: idem culmo, foliis, paniculisque alteri simile habetur. Sed hæc omnia in Bohe-
mia minora prouenerunt, aeris fortasse inclementia. Fit è milij Indici communis arundinum medulla medicamentum
ad strumas valde vtile, hoc modo: Sumuntur huiusce milij internodia decem, extrahiturque inde vniuersa medulla,
huic spongia noua integra, rubensque additur, & igni simul comburuntur: deinde in puluerem teruntur, additis piperis
nigri granis duodecim. Pulueri admiscetur triticeæ farinæ vncia, & postea exceptis omnibus ouo recenti, inde placentula
conficitur, & sub feruentibus cineribus coquitur. Demum in sex partes diuiditur, & Luna decrescente, pars vna alter-
nis diebus vesperi, strumoso dormitum ituro propinatur, nullo addito potu: fitque ita, quousque affectus senas illas vo-

IV. MILIVM INDICVM.

rauerit particulas: deinde altera, & tertia luna, idem repetitur. Hoc medicamento plures curati sunt. Flores, qui è rubris Milij Indici Paniculis excutiuntur, drachmæ pondere ex rubro vino hausti, rubra fœminarum profluuia sistunt, quemadmodum ex albis paniculis accepti albos quoque vteri fluores cohibent. Dantur pari iuuamento etiam dysentericis, & cæteris alui fluxionibus affectis. Idem præstat granorum putamen, oui vitello probè decocto exceptum, & à ieiunis illicò deuoratum.

Nomina.

Quod ἔλυμος *Græcis: Panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis,* Fenich: Heydelfenich/Fuchsschwantz: *Hispanis, Panico, & Paniso: Gallis, Paniz. Milium Indicum. Hetruscis, Sagina: Longobardis, Melega: Venetis, Sorgo. Panicum syluestre Græcis* ἔλυμος ἄγριος*: Italis, Panico saluatico, siue Panicastrella.*

Panicum à panniculis quibus semen inest, Plinio lib. 18. cap. 7. quod mel frugum Diocli dici, idem lib. 22. ca. 25. testatur, qua de re dictum plenius in nostro Phytopinace. Hoc quadruplex reperitur, minore, maiore & cærulea pannicula: & Indicum de quo supra. I. Quod & vulgatius, dicitur Panicum pannicula minore C.B. Milium exiguũ, Trag. Panicum, Fuchs. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Cęsalp. Taber. Cam. Hoc variat panniculis albis, flauis, purpureis, quare semine est albo, luteo, ruffescente. II. Panicum pannicula maiore C.B. Panicum domesticum, Matth. Panicum, Lacu. Cast. Panicum aliud Indicum pannicula villosa, Lob. Panicum Indicum, Dodo. fol. & Tab. cui & villosum & Hispanicum. III. Panicum syluestre est, quod quadruplex existit, primum quidẽ duplex, sine aristis & cum aristis: alterũ simplici spica molli: tertium spica aspera, & quartũ spica nigra. Figura adposita Panici est syluestris sine aristis, siquidem alterius eius speciei vtriculi in oblõgam aristam desinunt. C.B. dicitur Panicum palustre & syluestre, Dod. gal. Panicum syluestre Matth. Cast. Taber. Lugd. Cam. Panicum herbariorum syluestre, Lobel. Panicastrellæ similis alia, Cæsalpin. Gramen Mannæ alterum, Dodon. fol. & Lugd. Milium syluestre & supinum quod Ischæmon videtur, Clus. Hisp. an Schwaden, Cord. in Diosc. & Ges. hor. IV. Milium Indicum, quia Plinius lib. 18. cap. 7. ex India in Italiam inuectum scribit. C.B. Panicum, Trag. Milium Indicum, Matth. Fuch. (cui & Sarracenicum vel Sorgi) Cast. quo ad descriptionem Lugd. Cam. Sorghi, Dod. gal. Lon. Melica, Cæs. Dodo. fol. cui & Sorghum, Sorgo. Melica Italorum Lob. Sorgum, Ges. hor. Tab. Maizum, Gesn. hor. cui & Panicum Indicum, & Milium Indicum. Hoc variat seminis colore nigro, rubro, luteo, albo.

SESAMVM.

Σήσαμον. SESAMVM. CAP. XCII.

SEsamum stomacho inutilis cibus: halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in vino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusq; prodest. Ex ea fit oleum, quo Ægyptii vtuntur.

Sesami consideratio.

TAmetsi Sesami semen, à quo copiosum exprimitur oleũ, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas viderint vnquam, cùm nullum, vel rarissimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia.

Siquidem

Siquidem quod in myropoliis habetur, ex Græcia, & Peloponneſo ad nos conuehitur. Prouenit (vt Theophraſtus eſt auctor) caule milio ſimili, craßiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore viridi, herbaceo: ſemine vaſculis incluſo, papaueris modo. Seſamum, teſte Plinio, ab Indis primùm aduectum eſt. Ibi enim copioſißimum ſeritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum vſum, ſed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè ſcripſiſſe videtur Ruellius, nihil ita, vt Seſamum, emacrare ſolum, vtpote cui craßior, & multiplicior arũdo ſit, quàm milio, & radix quoque numeroſior. Siquidem id legimus Theophraſto proditum eſſe lib. 8. cap. 9. de plantarum hiſtoria, vbi ſic inquit: Omnium, quæ æſtiuis ſementibus ager recipit, Seſama terræ moleſtißima eſſe, plurimumq́; poſſe extenuare putatur, vtpote quæ multipliciori craßiorique calamo, & numeroſiore conſtet radice, quàm milium: hactenus Theophraſtus. Cæterùm plantam, quam hic pro Seſamo excudi curauimus, miſit ad me Piſis Lucas Ghinus præſtantißimus plantarum indagator. At ſi verum fateri debeam, non auſim ego affirmare hanc genuinum eſſe ſeſamum, quòd in primis culmum non gerat milio craßiorem, altiorem, numeroſioremque, nec radices longè plures, ſed ſcapum fabæ æmulum, in quo fabarum more ſiliquæ gradatim exeunt triquetræ, aut quadriquetræ, in quibus ſemen: Deinde quod eius folia non rubeſcant, nec flos herbaceo ſit colore. Dixi ſententiam meam, videant nunc alij, an hæc planta pro legitimo ſeſamo ſit recipienda. [Cæterùm duas diuerſas imagines pro Seſamo exhibuimus, quod varia quoque ſit hoc tempore herbariorum de eo ſententia: alij enim hanc plantam, illam alij pro legitimo Seſamo demonſtrant. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) neutra placet, quod vtraque hiſtoriæ refragetur, quam de Seſamo Theophraſtus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hic depingi curauimus, ea ſaltem ratione, vt illud lectores admonerem, quod ea, meo iudicio, notis veri Seſami non reſpondeant: quodque in manifeſto errore verſentur, qui ſecus opinantur.] Seſami meminit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamẽtorum, ita ſcribens: Seſamon non parum in ſe continet viſcoſum, & pingue: quare emplaſticum eſt, & emolliens, ac modicè calidum. Eiuſdem facultatis eſt, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum ſimilem vim obtinet. Et libro de alimentorum facultatibus: Seſami ſemen, inquit, pingue eſt, ideoq; repoſitum celerrimè ſit oleoſum: quamobrem & eos, qui ipſo veſcuntur, celeriter implet, & ſtomachum ſubuertit, tarde concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventris partibus vigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quodvis pingue. Eſt autem craßi ſucci, ideoq; non celeriter peruadit. Σήσαμον Græci, pariter & Latini Seſamum dicunt: Arabes, Semſem, aut Senſera: Itali, Seſamo: Hiſpani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugoline.

Seſami hiſt. ex Theoph. & Plin. — Ruellius. — Lucas Ghin. — An Seſamum hoc ſit genuinum. — Seſami vires ex Gal. — Nomina.

Seſamum: in ſecunda editione commentariorum duas habet icones, vt ex verbis ex ſecunda editione deſumptis & notis incluſis, huicq; editioni additis colligere eſt. Alteram Seſami quorundam nomine, quam figuram in alijs editionibus, capiti de Myagro adpoſuit, ſiquidem in ſecunda editione, capiti de Myagro, nullam figuram addiderit: alteram habet Seſami aliorum nomine, quam pro Seſamo alijs in editionibus reſeruauit, & rectè: quam Seſamum etiam vocant Cord in Dioſc. Dodo. fol. Lobel. Caſt. Tab. Seſamum verum, Geſ. hor. Lugd. Cam. Seſama, Cæſalp. Sempſem Alpinus.

Αἶρα. LOLIVM. CAP. XCIII.

Lolium, quod inter ſegetes naſcitur, molitum, nomas, putreſcentia vlcera, gangrænaſque compeſcit, cum raphanis, & ſale illitum: & ex aceto, & ſulphure viuo feros lichenas, & lepras ſanat: ſtrumas quoque diſcutit, cum fimo columbino, & lini ſemine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulſa vtiliſsimè iſchiadicis illinitur: ſi cum polenta, thure, myrrha, aut croco ſuffiatur, conceptionem adiuuat.

LOLIVM.

Lolium omnibus notißimum eſt. Naſcitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis vligine ſeminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, vt ſuperius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum eſt. Verùm etſi non deſint, qui Lolium vere tantùm exoriri putent, prouenit tamen (vt Theophraſtus memoriæ prodidit libro octauo capite ſeptimo de plantarum hiſtoria) hyeme ineunte, folio anguſto, piloſo, & pingui, eiusque peculiare pingitudo notatur. Cæterùm non ſolùm triticum, hordeumque in Lolium degenerat, ſed & ipſum quoque Lolium in Triticum mutatur. Id quod non ſolum affirmant Ruricolæ, ſed & Theoph. quoq; teſtatur libro quarto capite ſexto de plantarum cauſis, ſic inquiens: Sed de mutatione in formam alienigenam, ceu ex tritico in Lolium, & rurſus ex Lolio in triticum, & ex ſemine in auenam, mirandum ſanè eſt, &c. Quo fit vt potius exibilanda ſit noſtrorum antagoniſtarum opinio, quippe qui mutari plantas in melius negant, voluntque earundem mutationes perpetuò in deterius fieri. An non ipſe Theophraſtus libro ſecundo capite quinto de hiſtoria plantarum ſcribit Typham, & Zeiam tertio quoque anno mutari in Triticum? an non ſcribit idem, cupreſſum fœminam in marem mutari? Hippocrates grauißimus autor, ad calcem libri ſexti de morbis popularibus, ſcribit contra hos ſycophantas: Phaetuſam Piteæ vxorem, quæ antea fœcunda erat, in virum hirſutum barbatumq; eſſe mutatam: & Plinius teſtatur ſe vidiſſe in Africa mutatũ ex fœmina in marẽ ipſo nuptiarũ die Luciũ Coßicũ, ciuem Tiſdutanum: Naturam enim ſagacißimam qui negant in melius operari, ij ſanè amentia, aut furore agitantur: an nõ ex putri fimo lutove animalia gignũtur? an nõ ex putri iuuen-

Lolii conſid. — Triticum in Lolium: & Lolium in triticũ mutatur. Matthioli aduerſarii notãtur. — Fœminæ in viros mutatæ ex Hippoc. & Plinio.

iuuenci cadauere apes procreantur, quæ nobis ſuauiſsima fundunt mella? an non ex rudi vilique materia gignuntur in terræ viſceribus pretioſiſsima metalla, & gemmæ? Sileant ergo hi blaterones, naturæ monſtra, qui potius ad perdendas ſcientias, vitiandasque, quàm iuuandas nati ſunt. Sed hæc iam miſſa faciamus, & ad inſtitutum noſtrum redeamus.

Lolij hiſtoria

Eſt itaque Lolium, vt prædiximus, vitium frugum, & hyeme ſtatim prima è terra proſilit, folio longo, pingui, hirſuto, adultum culmo tritici graciliore, in cuius ſummitate ſpica habetur longa, aculeatis ſiliquulis impari exortu vtrinque referta, è quibus grana tria vel quatuor cumulatim apertè exeunt, cortice contumaci contecta. Matureſcit vnà cùm tritico.

Lolij vires.

Attenuat, reſoluit, & abſtergit. Panis qui Lolij multũ admiſit, inebriat, & caput maximè afficit, adeo, vt qui ederint, ſomno quodam graui opprimantur, & quaſi vertiginoſi fiant. Nocet oculis, & viſum obtenebrat. Ideoque Italia, apud quos plurimum inter ſegetes prouenit, cribris ad hoc paratis lolium à tritico magna diligentia ſecernunt, ſeruantque pro alendis gallinis, & capis. Namque non ſolùm ab eo nõ læduntur, ſed bellè ſaginantur.

Fuchſij error.

Credidit Leonhardus Fuchſius (vt declarauit in ſuis circa Lolium clariſsimus de ſtirpium hiſtoria commentarijs) Pſeudomelanthium, quod inter ſegetes frequens naſcitur, legitimum eſſe Lolium. Id quod (pace ſua dixerim) non modò communi doctiſsimorum virorum, qui in ſtirpium doctrina diu verſati ſunt, ſententiæ refragatur, ſed & veterum ſcriptis, qui Lolium in ſpica, non calyce, non capitulis Melanthij vel papaueris modo incluſum, ſemen proferre tradiderunt. Et quãuis Theophraſti auctoritate nitatur, vt ſui Lolij effigiem repræſentet, plura tamen ex eo reddidiſſe videtur, quàm ipſe uſquam in Theophraſto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occaſio, vt dixerim Fuchſium ideo in lolio tam manifeſtè lapſum fuiſſe, quòd fortè eo tempore, quo hæc ſcribebat, contigerit id loliũ in pane comediſſe. Quod autem id legitimũ ſit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè vulgò cognitum eſt, teſtis eſt Dioſcorides libro 4. cap. de phœnice, vbi phœnicem ſpicam lolio ſimilem proferre prodidit. Ex quo palam fit, lolium in ſpica, non autem in capitulis pſeudomelanthij, & papaueris modo ſemen ferre. Ex vulgata quoque Lolij facultate Fuchſii error deprehendi poteſt. Siquidem panis, (vt prædiximus) in quo lolium fuerit, ſtupiditatem quandam, & veluti temulentiam eſitantibus parit cum inexpugnabili ferè ſomno. Quamobrem vbiq; locorum incerniculis à tritico, alijſque cerealibus ipſum ſeparant, qui eius noxam ſenſere.

Lolij vires ex Galeno.

Lolium, vt ſcriptum reliquit Galenus lib. 6. ſimpl. med. deſiccat & excalfacit efficaciter, vt propinquum ſit acribus, magis quàm Iris: ſed non eſt perinde vt illa ſubtilis eſſentiæ, verùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipſum quiſpiam in principio tertij ordinis excalfacientium, ſecundi verò extremè exiccantium.

Nomina.

Eius nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilen, ſeu Zeued: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Twalch / Kuweyßen/vnd Lulch: *Hiſpanicum, Yoio: Gallicum, Iuayara, & Turaye.*

Lolij nomine multæ donantur à diuerſis plantæ, nos duas potiſsimum hoc nomine dignas cenſemus: alteram ſpica breuiore de qua infra: alteram ſpica longiore de qua nunc. Lolium ſpica longiore tritici peſtis, C.B. dicitur Lolium, Dodo. gal. (cui & Zizania Arabum) & fol. Matth. Cord in Dioſc. Lob. (cui & in iconibus Triticum temulentum) Caſt. Cæſalp. Lugd. & Taber. cui & Iureum: Lolium verum, Geſnero de hortis.

Ἄμυλον. AMYLVM. CAP. XCIIII.

Concluſa nõ leg. Orib. a Orib. addit. τὸ ἐκπλυνόμενον, καὶ βρεχόμενον, ἐν ὕδατι γλυκεῖ ἀποχεόμενον. i. quod fit ex tritico, purgato, loto & madefacto, aqua dulci affuſa.

AMylum [ex eo appellatum eſt, quòd ſine mola fiat.] Optimum a [ex trimeſtri, natione Creticum, aut Ægyptium. Ratio faciundi amyli hæc eſt. Purgatum trimeſtre triticum madeſcit] quinquies die, & ſi fieri poteſt, nocte: cúm emollitum fuerit, effunditur ſenſim ſine agitatione aqua, quó minus cremor vtilis vna excludatur: vbi molliſſimum eſſe videtur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rurſus infuſa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi, reliquumq; quallo ſportisq; ſiccatum tegulis nouis confeſtim torreatur flagrantiſſimo in ſole: namque ſi pauliſper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, puſtulas, cauaq; vlcera efficax eſt: ſanguinis reiectiones potu cohibet, exaſperatas fauces lenit: lacti, atque obſonijs admiſcetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur vno, aut altero die, & ſubactæ farinæ modo manibus ſubigitur: preſſáq; feruentiſsimo in ſole, vt antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina vſus, ad alia tamen conueniens.

Amyli conſi.

AMylum, quod vulgò Amidum officinis vocatur, omnibus quidem notum eſt: probatur autem, auctore Plinio libro 18. cap. 7. leuitate ac læuore, atque vt recens ſit, & candidum. Cæterùm etſi prætulerit Dioſcorides Amylum, quod è Creta aduehitur, Plinius tamen longè magis Chium, cui inſulæ (vt ipſe ſcribit) Amyli inuentio debetur, præſtare aſſerit.

Amyli vires ex Gal.

Amylum, vt memoriæ prodidit Gal. lib. 1. de alimen. facul. ex tritico conficitur, læuigandi exaſperatas partes vim obtinens, quæ communis eſt omnibus ſubſtantijs conſiſtentia ſiccis, quæ neque adſtrictionem, neque acrimoniam, neque aliam quamuis facultatem habent inſignem, quas ſubſtantias iure ἀποίους, id eſt, qualitatis, quæ ſenſu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas ſubſtantias eſt aqua. Cæterùm amylum ſimilem lotis panibus habet facultatem: nam, vt illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quod verò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem eſt, cùm palam id tum calfaciat, tum valenter nutriat, ſi coctum fuerit: id quod factu (vt diximus) eſt difficile. Porrò Amylon (vt Pli. tradit lib. 22. cap. 25.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item ſiſtit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & vlcera ſanat. Item puſtulas, & fluxiones ſanguinis: genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui ſanguinem reiecerint: in veſicæ verò dolore ſemuncia amyli cum ouo, & paſſis tribus, ſufferuefacta à balneo.

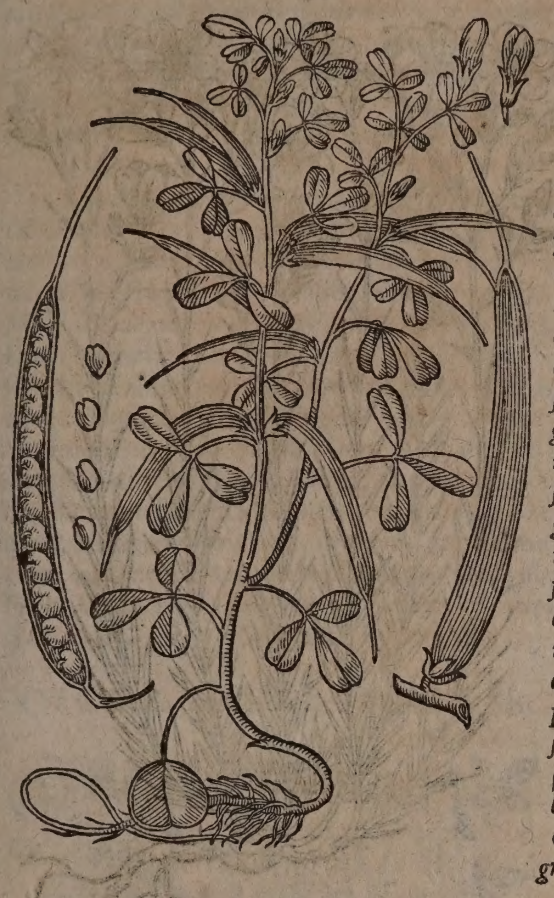
Nomina.

Quod Græci ἄμυλον, Latini ſimiliter Amylum vocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: *Hiſpani, Amydon: Galli, Amydum.*

Τῆλις. FOENVM GRÆCVM. CAP. XCV.

FOeni Græci farina vim habet emolliendi, diſcutiendique: in aqua mulſa decocta aduerſus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: liéem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis ſubuenit: & ſiue tumor, ſiue præcluſio ſit vuluæ, fouentur, & inſident. Fœni græci in aqua decocti cremor expreſſus, capillos, furfures, & manantia capitis vlcera purgat: locos dilatat, & emollit, ſi cum anſerino adipe peſsi vice ſubijciatur. Viride cum aceto vtiliſsimum imbecillibus locis

FOENVMGRAECVM.

locis, & vlcera ſentientibus. Decoctum eius prodeſt aduerſus teneſmos, fœtidamque dyſentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abſtergit.

Fœni Græci conſid. & hiſt.

Foeni Græci ſemen profert plantam trifolio ſimilē, folia habet per ambitum ſerrata, caules exiles, complures ab vna radice prodeuntes: flores candidos, paruos, è quibus cornicula prodeunt incurua, acuminataq́, in quibus ſemen concluditur ſubfuluum, pingue, odore graui. Radice nititur multiplici atq; tenui. Seritur pingui ſolo Februario, & Martio calidiori tractu. Fœni Græci vires Matth. *Digerit, reſoluit, emollit, pellit & abſtergit. Sicci ſeminis farina, cum ſulphure, & nitro lentigines delet. Medetur vlceroſæ ſcabiei, ſi cum quarta parte ſeminis naſturtij, excipiatur aceto, & ſubinde illinatur. Eadem in hydromelite decocta, addita axungia, auxiliatur genitalium tumoribus: quinetiam parotidas iuuat, chiragram, podagram, & articulorum luxationes. Ex vino ſubacta carcinomata purgat. Datur vtiliter potandum fœnogræci decoctum diuturna tuſſi laborantibus, & vbi pectus fuerit exulceratum. Seminis mucago, madefactis in eo linteolis, & fronti adhibitus, oculorum fluxiones auertit. Decoctum verò eius ex aqua oculorum inflammationes arcet inſtillatum.* Fœni Græci vires ex Gal. *Huius meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Fœnum Græcum calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat acerbatq́; quæ verò minus ſunt calidæ, & magis duræ, eas digerēdo curat,* Τῆλις, καὶ βούκερος *id Græcè dicitur, quòd Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, ſeu Hebbe: Italicè, Fieno greco: Germanicè* Fenigrec, *&* Bockshorn: *Hiſpanicè, Alfornas & Alloluas: Gallicè, Fenigrec, & Senegre.* Nomina.

Foenum græcum Plinio dictum, à ſiliquarum forma, βούκερος καὶ αἰγίκερος Græcis, & Siliqua Columellæ dicitur. Fœnumgræcum, Trag, Matth. Lac. Lob. Dodo. fol. Caſt. Cam. Cæſalp. Fœnogræcum, Fuch. Cor. in Dioſc. & hiſt. Dod. gal. Fœnumgræcum ſatiuū, Lug. Hoc enim duplex eſt, ſatiuum & ſylueſtre: hocq́ue duplex, alterum à Dodonæo & Lobelo, alterum ab Herbario Lugd. propoſitum: quod enim Tragus Fœnugræci ſylueſtris nomine propoſuit, in hanc claſſem non pertinet.

Λίνον. LINVM. CAP. XCVI.

I. LINVM.

Linum vulgò notum eſt: cuius ſemen eaſdem, quas fœnum græcum, vires habet. Diſcutit, & emollit omnem intus, foriſq; inflammationem, cum melle, oleo exiguaq; aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: vitia cutis in facie, varoſq; crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasq; diſcutit: vlcera, quæ ſerpunt, fauoſq; cum vino decoctum expurgat: vngues ſcabros eximit, cum pari modo naſturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, ſi ex melle in eclegmatis vicem ſubſtituatur: tuſſim lenit: ventrem ſtimulat, ſi farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adſumatur. Huius decoctum interaneorum, vuluæq; eroſionibus immittitur, alui excremēta euocat, ad vuluæ inflammationes in deſeſsionibus perquam vtile.

Lini conſid.

Linum caulem edit ſeſquicubitalem, teretem, rectum, obſequioſum, folia oblonga, anguſta molliaque: ramulos promit in ſummitate ternos, quaternoſve, in quibus cærulei emicant flores: Semen edit in orbiculatis folliculis in acutum deſinentibus, planum, læue, cordis figura. Radice nititur vnica, non tamen ſine fibris. Seritur paſsim in campis, attrito ac ſtercorato ſolo. Cum Linum, & eius ſemen ſint non modò medicis omnibus, ſed etiam cæteris, & præſertim agricolis, vulgò notiſsima, ſuperuacaneum quidem foret, pluribus eorum hiſtoriam perſequi, etſi ſeminis vſus, & vires minimè ſilentio ſint prætereundæ. Olei ex lini ſemine vires. *Exprimitur ex ſemine oleum, quod non ſolùm medicis, & ſeplaſiariis expetitur: ſed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præſtat & ad lucernarum vſum, quod diutius igni reſiſtat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medio*

autem

II. LINVM SYLVESTRE.

III. LINVM SYLVEstre angustifolium.

IV. XYLON SIVE GOSsipium.

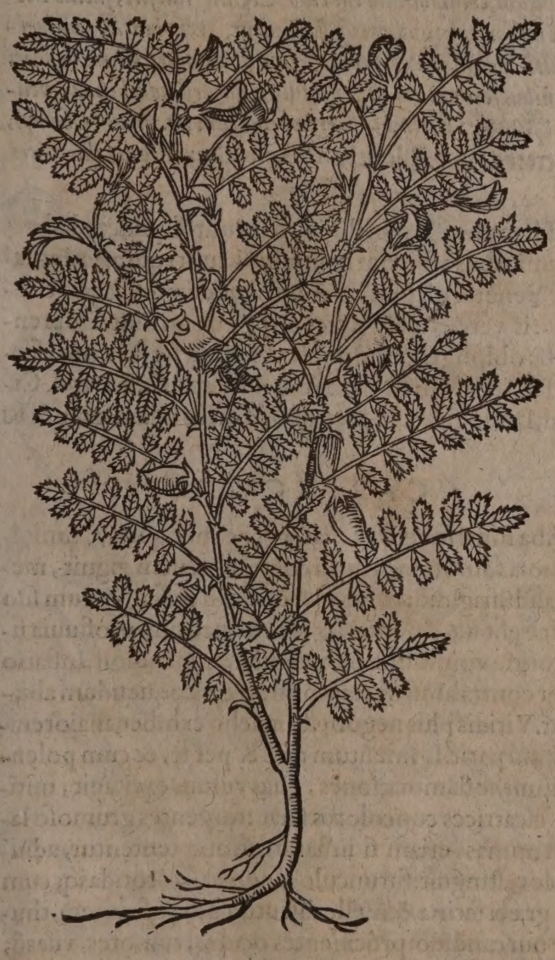
diutius igni resistat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico m vsu neruorum cõuulsionibus peridoneum est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad oßium compagines explicandas mirificè prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis ac doloribus: fœminarum induratos locos emollit: infunditur vtiliter coli dolore vexatis. Nymphææ, aut rosarum stillatitia aqua æblutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu ijs exhibeant, qui laterali dolore vexantur & nephriticis, verùm recens sit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit plusquàm par sit, sed & nauseam commouet. Xyli mentio & vires. Cæterùm quoniam (vt Plinius inquit libro 19. capite primo) XYLON, siue Goßipium, quod nos vulgari sermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, & cum eius, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, mihi sanè prætermittendum non fuit, quin de eo hic dißererem. Planta est Xylon non admodum magna, caule tamen ramis non paucis referto, folijs [vitigineis] triquetris [floribus luteis, vmbilicotenus purpurascentibus] fructu [exigui mali magnitudine] barbato, ponticæ nucis ferè modo in quo semen concluditur [pipere maius, in quo medulla est alba ac pinguis] vnà cum mollißima, ac cãdidißima lanugine, quæ maturo iam fructu eximitur, atq; netur ad multa vtilis. [Planta seritur, adolescitq; tribus, aut quatuor mẽsibus, ad arbusculæ proceritatem.] Excalfacit eadem & siccat. Vsta sistit sanguinis profluuia: & præsertim in vulneribus. Seminis medulla tußientibus & difficulter spirantibus mirificè auxiliatur: genituram quoq; auget. Oleũ è seminis medulla expressum lentigines, & cæteras cutis infectiones delet. Est & plãta lino similis, tũ folijs, tũ caule, tũ quoque florũ ipsorũ figura, quãquã aureo sint colore. Linum syluestre. Hãc à nobis inuenta LINVM syluestre vocare libuit, nõ solùm, quòd Linũ facie referat, sed quòd lini modo in stamina trahi poßit. Cõplures ab vna radice emittit caules, graciles, teretes, rectos, ac flexiles: folijs in caule vniuerso lini æmulis, sed breuioribus ac firmioribus. Flores in cacumine exeũt pusillis è ramulis, aurei lini florib. facie haud absimiles. Nascitur spõte in cõuallibus inculto solo. Lini vires ex Gal. Herba ipsa vnà cũ florib. decocta, & cũ recẽti butyro illita, tumores resoluit, & inflãmationes lenit, quinetiã induratos articulos emollit, addita altheæ radice & gallinaceo adipe, pãnosq; in inguinibus sanat. Lini seminu vires memoriæ

prodidit

*prodidit Gal.lib.7.fimpl.medic.fic rubens.Lini femen efum flatuofum eft,etiam fi frigatur,adeò fanè excrementia humiditate plenum eft.Eft verò etiam in primo ordine quodammodo calidum,ac humiditatis,& ficcitatis quodammodo in medio eft fitum.Quinetiam emollit,refoluit,concoquit & abftergit.Quod Græci λίνον,Latini item Linum appellant:Arabes,Bazarichichen,fiue Bezerchetan:Itali,Lino:Germani,*Lein vnd Flachß*:Hifpani.Lino:Galli, Lin. Linum fylueftre, Græcis, λίνον ἄγριον:Italis,Lino faluatico:At Goßipium,Græcis,Ξύλον,Βάμβαξ,fiue πάμβαξ,fiue ἐριοφόρον.Officinis & Barbaris,Cotum,Bambax,feu Bambafum:Italis,Bambagia,fiue Cotone:Germanis,*Baumwoll:Gallis Coton.* Nominã.

Linum in Lolium mutari auctor eft Theophraftus 3.de cauf.plant. 21. cuius genera ratione loci natalitij Plinius lib.19.ca.1.recenfuit:in Phytopinace noftro licet nouem propofuerimus genera: nunc tamen & decimum tenuifolium violaceum agnofcimus, de qtibus ex profeffo in vniuerfali noftra hiftoria,vbi defcriptionibus fidelifsimis etiam icones adponemus. Lini enim duplicis tantúm meminit Matthiolus,fatiui & eius quod flore luteo eft:adiecimus tamen & tenuifolium cúm vulgatifsimum fit. I. Linum fatiuum C.B.& Dodo.fol.Linum,Brunf.Fuch.Dod.gal.Cord in Diofc.Lac.Lonic. Lob. ob. Caft. Cæf.Lug.Linum Germanicum fiue Satiuum,Trag.Linum fatiuũ vulgare cæruleum,Lob.icon.II.Linum maritimum luteum.C.B.Linum fylueftre, Matth. Dod.fol.Caft.Cæfalp.Linum fylueftre primum,Lugd. Linum marinum luteum Narbonenfe,Lob.III.L inum fylueftre anguftifolium flore minore.C. B. Linariæ quarta fpecies Trago:linum fylueftre tenuifolium, Lob. Tab.Linum fylueftre tertium, Cluf. Pan. Lugd.Linum fylueftre cæruleo flore,Camer.ad Matth.Flore eft cæruleo,reperitur & albo.I V. Gofsipium duplex nouimus,alterum vulgatum,alterum arboreum, quod in horto, Doctoris Zuingeri vidimus cuius iconem hiftoria noftra exhibebit:fed de vulgato quod Coto & Bombax Serapioni dicitur, Xylon. Fuchf.Matth.Dodo.gal.Gef.hor.Lac.Lon.Gofsipium,Matth.Lob.Dodo.fol.Caft.Lugd. Cæfalp. Taber. Cam.δένδρον ἐριόφορον,Guilandinó.

CICER DOMESTICVM.

CICER SYLVESTRE.

Ἐρέβινθος. CICER. CAP. XCVII.

Cicer fatiuum aluo idoneum eft, vrinam ciet,inflátionem parit,colorem commendat,menfes ac partus expellit,lac auget.Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes teftium,verrucofas informicationes:ad fcabiem,vlcera capitis manãtia,impetiginesque,item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoethe vocantur,cum melle,& hordeo prodeft.Alterum genus arietinum nominatur. Vtrunque cit vrinas,dato cum roremarino hydropicis, aut regio morbo laborantibus,eorum decocto. Lædunt ea exulceratam veficam,& renes.In verrucarum formicantium,penfiliumque genere, prima luna fingulis granis fingulas tangunt, eaq; grana linteolo deligata abijci poft fe præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Sylueftre cicer,folijs fatiuo fimile eft,odore acri,fed femine difcrepat.Idem quod fatiuum præftat.

IN Cicerum genere habetur fatiuum & fylueftre.Satiuum trium eft generum,candidũ,quod Columbinũ vocatur,eft & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam venerem mirificè præftet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Ciceris confideratio. *Adolefcit ciceris planta cubitali altitudine,paulò proceriot,folijs oblongis, denticulatis, fubalbi-* Ciceris hift.

albicantibus, pilosis: caule lignoso, haud recto, ramis multis brachiato, floribus ſubpurpureis, è quibus ſiliquæ prodeunt breues, farctæ, hirſutæ, in mucronem acutum tenuem deſinentes, in quibus ad ſummum cicera duo concluduntur. Radice nititur lignoſa, fibroſaq́; altè deſcendens. Solum amat pingue. Seritur vere appetente & matureſcit æſtate, quo etiam tempore demetitur areſcentibus ſiliquis, nam ſi citius extirpetur, ſemen rugoſum euadit. Horũ meminit Gal. 1. de alim. fac inquiens:

Ciceris vires ex Gal.

Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, ſed valentius nutrit. Venerem ſtimulat, credituḿq; eſt etiam ſimul ſemen generare: cuius gratia admiſſarijs equis quidam ipſum exhibent. Ineſt præterea Ciceribus facultas abſtergendi maior, quàm fabis: adeò vt quædam ex ipſis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atq́; comminuant. Nigra autem ſunt ea, & exigua in Bithynia præcipue naſcentia, Arietinaq́; vocata. Huius ex aqua decoctum potare præſtiterit: Veſcuntur & virentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis: hactenus Galenus. Nigrum vocari Arietinum tradidit Plinius, quòd arietum capita ſua imagine repræſentet. Theophraſto quoque Cicerum plures ſunt differentiæ libro octauo capite quinto de hiſt. plan. vbi ſic habet: Cicer & magnitudine, & ſapore, & odore, & forma, pleraſq́; differentias oſtendit, vt arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præſtant.

Ciceris vires ex Aetio.

Ciceris facultates recenſuit etiamnum Aetius, ſic inquiens: Cicer flatuoſum legumen, ac alimentoſum, ventri accommodatum, vrinam ac menſes euocat, & lac, & ſperma copioſè generat. Huius decoctum, præſertimq́; nigri, calculos renum frangit. Alterùm verò genus, quod Orobiæum vocatur, attrahit, diſcutit, incidit, & abſtergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: ſcabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac teſticulorum durities diſcutit: affertq́; ad vlcera maligna præſidium non pœnitẽdum: hactenus Aetius.

Ciceris vires Matthiolo.

Cicerũ farina ex intubi ſtillatitia aqua decocta, & iocineri illita tumores illius reſoluit, & ſerpentiũ morſibus medetur, præſertim, ſi cũ Hyperici decocto miſceatur: columbinum aqua maceratũ, & deinde contuſum, & illitũ, putreſcentes gingiuas ſanat. Paratur è cicerum rubeorum ſeſquilibra, additis quibuſdam alijs, decoctum perquàm optimum ad vrinæ ardores, hoc modo: Sumito eorũ ſeſquilibrã, & in lib. 10. aquæ die vna macerato, & ad tertias decoquito. Deinde percolato decocto addito dulcis radicis vnciam, item maluæ, & eius radicis, graminis, & althææ, agrimoniæq́;, & cuſcutæ manipulum, Sebeſtẽa, & zizyphas decem, præterea ſeminis melopeponis delibrati binas vncias, baccarum Halicacabi, & hortenſis Solani, & lithoſpermi, ſingulorum drachmas quatuor, oſsium dactylorum contritorum drachmas tres: et permittito hæc omnia feruere ad tertias: propinato quotidie manè vncias quatuor. Errant maximè Germani, qui Piſorum ius, potandum exhibent ad abſtergendum ventriculum, ſibi perſuadentes Piſum, columbinum eſſe cicer. CICER ſylueſtre, ſatiuo ciceri ſimillimum habetur, ſed folia denticulata non ſunt & ſiliquæ minores, rotundioreſq́; ſpectantur. Eſt planta in vniuerſum hirſutior, atq́; aſperior. Naſcitur ſpontè in agris: & locis incultis. Excalfacit & ſiccat, & cum plus amaritudinis habeat,

Cicer ſylueſtre.

Nomina.

magis quam ſatiuum abſtergit & aperit. Cæterùm ſylueſtre omnibus ferè notum eſt, & ſi Plinio fides eſt adhibenda, ventrem ſubducit: ſed flatus, & inteſtinorum dolores gignit. Græcis ἐρέβινθος: Latinis, Cicer nominatur: Arabibus, Chemps, Hamos, ſeu Halhamos. Italis, Ceci: Germanis, Kichern / Kichererbs / vnd Ziſererbs*: Hiſpanis, Grauancos: Gallis, Cices. Cicer ſylueſtre, Græcis ἐρέβινθος ἄγριος: Italis, Ceci ſaluatichi.*

Cicer ſatiuum eſt & ſylueſtre. Satiui differentias Theophraſtus & Plinius referunt, ſiquidem habeamus floribus candidis, aut ex purpura rubeſcentibus, ſeminibus albis qui columbini, rubri qui arietini, alijs venerei: & nigri qui, vt Galenus voluit, arietini, alijs Venerei dicuntur. Aliud quoddam Ciceris orobæi Theophraſti nomine aduerſaria propoſuere. Ciceris verò ſylueſtris tres quoq; occurrunt differentiæ, alterum enim eſt folliculis rotũdis, alterum folliculis oblongis, quod duplex exiſtit. Hic de priori ſermo, quod dicitur Cicer ſylueſtre folliculis rotundis. C.B. Cicer ſylueſtre, Dodo. gal. Matth. Caſt. Lugd. Cicer ſylueſtre herbariorum Lob. Cicer ſylueſtre primum, Dodo. fol. & Taber: quod fructu etiam maiore & oblongiore reperitur monente D. Cam.

FABA. CAP. XCVIII.

I. Κύαμος.

a Omnia exẽ. κύαμος ἑλληνικὸς. i. faba græca.

FAba inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuoſa ſomnia facit, tuſsi confert, carnem gignit, media calidi, frigidiq; natura. Decocta in poſca, & cum ſuo cortice eſitata, dyſenterias, & cœliacorum profluuia ſiſtit: contra vomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, ſi aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij ſtomacho exhibet, maioremq́ue flatũ parit. Lomentum eius & per ſe, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoſo lacte mammas, etiam ſi inflammatione tententur, adiuuat: lac reſtinguit: furunculos, ſugillata, parotidaſq́; cum fœni græci farina, & melle diſcutit: cum roſa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, vuaſq́; reprimit: ſubactum vino, ſuffuſiones, & ictus oculorum recreat. Manducata ſine cortice faba, ad auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in vino teſtium collectiones ſanat: quò tardius pubes erumpat pueris, imo ventri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui poſt euulſionem renaſcuntur, graciſceſcunt & minus alimenti capeſſunt: cum polenta, ſciſſo alumine, & vetere oleo impoſiti cortices, ſtrumas diſcutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuiſa, in quas ſuapte natura ſcinditur, imponi ſolet ſanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: namq; eas ſupprimit, ſi ſemiſecta apprimatur.

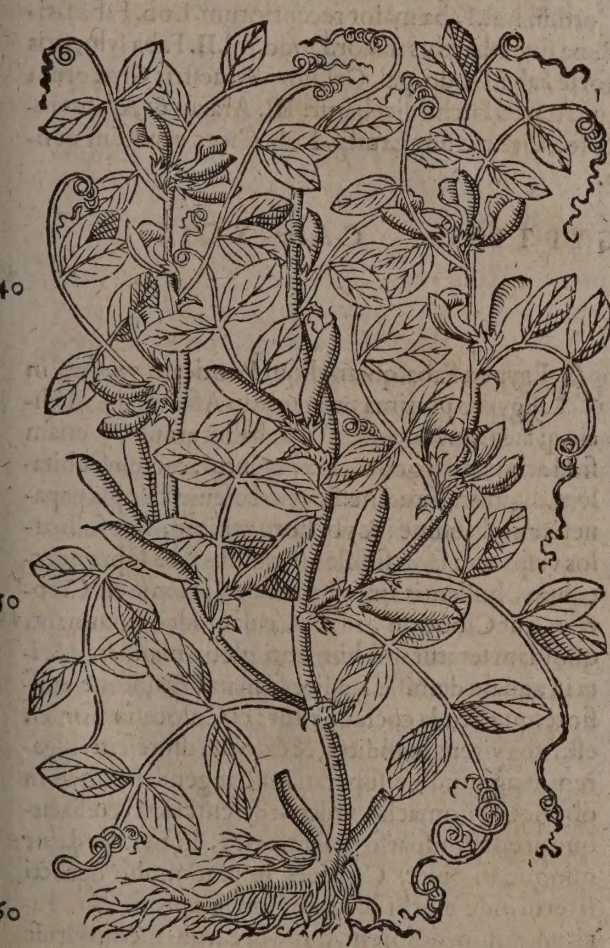
Fabarũ conſi. & hiſtoria.

FAba, caule exit quadrangulo, obliquo, geniculis interſepto, inani fragiliq́;, alijs multis, è quibus flores plures ex vno pediculo

culo racematim exeunt, nō quidem vtrinq; ſed vno tantùm latere ſeriatim appenſi, verſicolores, hirti, ac criſtati. Prodeunt è caule rami diſpari exortu, è quibus folia emergunt pinguia, vtrinq; quaterna: è ramuſculorum cacuminibus capreoli exeunt ſingulares, ſed adeo tenues, vt facilè perdantur. Siliquas primas edit ijs floribus, qui in inferiori caulis parte habentur, cæteris leguminibus maiores, craſsiores, carnoſioresq;, apice in acutum deſinente, quibus fabæ concluduntur, forma, colore & magnitudine differentes. Nam aliæ magnæ, aliæ paruæ, aliæ ſubrotundæ, aliæ compreſſæ, & aliæ quidem colore ſunt albicante, aliæ ſubrutilo, aliæ ſubnigro. Planta tota vnica nititur radice, tenuibus adnatis fibris. Seritur in agris cæterorum leguminum modo. Gaudet irrigari pluuia, dum floret, defloreſcens verò contra, tunc enim niſi exiguas deſiderat aquas. Seritur à nonnullis ſolùm ad arua impinguanda: namq; cum florere incipit, totaq; ſuccoſa eſt planta, illam arant agricolæ, quæ ſubinde ſepulta contabeſcens, lætiſsimum, pinguiſsimumq; agrum reddit. Fabalium caulium, & ſiliquarum cinis, ad coxēdices, & veterū neruorum dolores, cum vetere axūgia illitus, prodeſt. Fabæ, vt memoriæ prodidit Gal. li. 7. ſimpl. medic. in exiccando, & refrigerando ſecundū vtrumq; ad mediū temperamentū propinquiſsimè accedunt. Caro Fabæ paulū quid abſtergentis facultatis cōtinet, ſicut cortex nōnihil adſtringētis. Idcirco medicorū nonnulli totā fabam cū oxycrato decoctam dyſentericis, cœliacis, & vomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant, exhibuerunt. Porrò vt eduliū, flatulenta eſt, ac coctu difficilis, ſi quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea: vt medicamentum verò, foris impoſita, ſine moleſtia deſiccat. In podagricis ea ſæpenumero vſi ſumus ex aqua decocta, & deinde adipe ſuillo admiſta. Ad neruorum tum contuſiones, tum vulnerationes, farinam eius cum oxymelite impoſuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & teſtium, & mammarum aptum eſt cataplaſma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipſis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplaſmate extinguitur, ſicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, ſic inquit: Inflat is cibus quocunq; modo apparetur, nec per quamuis longam decoctionem id vitij poteſt amittere, quod ptiſanæ minimè negatum eſt, deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus ſingulos cibos ſequi natos, animaduertere, & mente conſequi volet, quandam totius corporis tenſionem, quaſi à flatulento ſpiritu perſentiſcet, maximèq; qui ad huiuſmodi eſculentum non fuerit aſſuefactus, aut ipſum minus rectè coctum aſſumpſerit. Habent autem fabæ non denſam, nec grauem, ſed fungoſam, leuemq; ſubſtantiam: quæ tamen ipſa nonnihil abſterſoriæ poſsidet facultatis, ſimiliter ptiſanæ. Etenim manifeſtè fabacea farina cutis ſordes detergere conſpicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac vtuntur, velut alij nitro atq; aphronitro, & in vniuerſum ijs, quæ abſtergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptiſana: nam quæ in ſumma cute eminent lentes, exterit, & maculas velut ex ſole contractas. Huius ergo facultatis nomine in alui quidem tranſitu diu cunctatur, ſicut quæ glutinoſa, & craſsi

Fabarum vires ex Gal.

II. FABA SYLVESTRIS.

ſucci ſunt ſine vlla abſtergendi facultate, qualia halicam, tragum, ſimilaginem, & amylum, eſſe perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex freſa faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus: quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs ſumunt) flatum deponit, ſed tum concoctu, perdifficilis, tardoq; deſcenſu incommodior redditur, & craſsi ſucci alimentum in corpus diffundit. Quod ſi viridis, immatura, nondumq; arefacta edatur, commune omniū fructuū, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum vim non tantùm in vijs inteſtinorum, ſed etiam per vniuerſum corporis habitum producet. Merito igitur minus quoq; nutriet, ſed promptius deijcietur. Plerique autem hominum non crudas ſolas fabas comedentes, vnà eas cum ſuilla carne decoquūt, veluti olera conſueuerunt, ruri verò etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cæpas admiſcent, cùm in ollis pulmentum ex illis ſtruunt: ſunt qui non ſimul elixatas, ſed cum pulmento cæpas ingerant crudas. In omnibus nāq; dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum eſt. Eſt etiam planta, cuius hic imaginem appingi curauimus, quam SYLVESTREM FABAM appellare libuit, quòd cum domeſtica non paruam habeat ſimilitudinē. Creſcit hæc in Apulia, vt quidā mihi retulerūt, paſſim in campeſtribus humi repens, caulibus quadrangulis ſeſe inuicem implicantibus, folio domeſticæ fabæ, floribus in purpura albicantibus, è quibus ſiliquæ oriuntur, lupinorum modo compreſſæ, fabarum longè minores, in quibus ſemen continetur rotundum, fabarum ſapore. Sunt qui dicant hanc eaſdem cum domeſtica habere vires. Sunt qui hanc plantam velint Galeno libro primo de alimentorum facultatibus ARACVM vocari domeſticum, qua in re fortaſſe non malè ſentiunt, nec volo ego quoq; horum ſententiæ contradicere: etſi ego ſylueſtrem fabam eam vocauerim, ob ſimilitudinem, & præſertim, cum alia ſit planta, cuius hic imaginem quoque expreſsimus, quæ Arachum ſecundo loco à Galeno deſcriptum per omnia referat. Dicant alij rei plantariæ ſtudioſi ſuam quoq; ſententiam, quam facilè ex Galeni verbis elicere poterunt, qui de Aracis ſiue Arachis ita ſcriptum reliquit: Poſtremam nominis Aracorum ſyllabam ſcriptam per, c, in Ariſtophanis Helcadibus inuenimus, vbi inquit: Aracos Triticum, ptiſſanam, alicam, zeam, lolium, ſimilaginem. Semen hoc cicerculæ ſemini eſt adſimile, fueruntq; nonnulli qui putarunt ipſum non eſſe generis à cicercula diuerſi, quandoquidem & vſus ipſius omnis, & facultas, cicerculæ facultati eſt adſimilis, niſi quòd Araci ſunt duriores, minusq; facilè elixantur: quæ cauſa etiam eſt, cur cicerculæ concoctu ſint difficiliores. Apud nos autem ſylueſtre quoddam, rotūdum, ac durum, eruoq; exilius, in fructi-

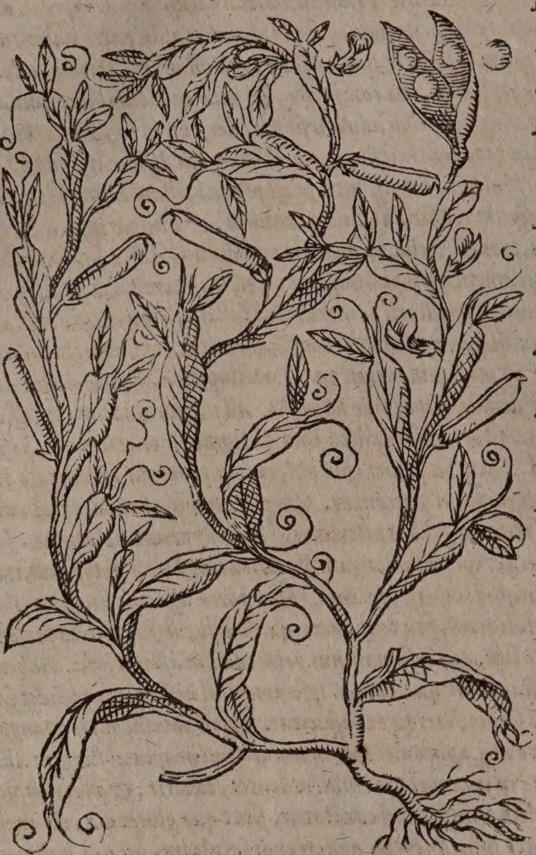
Fabæ ſylueſtris hiſtoria.

Araci hiſt.

Galenus de Araco.

Theophrast. de Arace.

III. ARACVS NIGER.

bus cerealium repertum, quod Arachum nominant, non per, c, sed per ch, vltimam syllabam proferentes: proijciunt ipsum, vti & semen securidacæ, seligentes. Hæc ille. Meminit quoque Araci Theophrastus lib. & cap. 8. de historia plant. sic inquiens: Nam & Auena magis in hordeo exire videtur, & in lente Aracus, res scabra, & dura. Id quod in planta, quam pro syluestri Aracho appinximus, quis facilè videre potest. ARACVS humi repit, caule anguloso, flexili, subaspero, cicerculæ haud absimile: folia illi sunt oblonga, caulem infernè ambientia, quæ summo cacumine clauiculas tenues fundunt: flores edit non magnos erui ferè modo, è quibus siliquæ oriuntur pisi minores, in quibus semen est asperum, rotundum, pullo colore. Nascitur inter segetes, campestribus locis. Abstergit, resoluit, desiccat & expurgat. Verùm in altera nullam video ego Cicerculæ cognationem, quo fit, vt eam fabam syluestrem appellauerim. Κύαμος *sic Græcis, Latinis verò Faba vocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, siue Bachale: Italis, Faua: Germanis,* Bonen: *Hispanis, Hauas: Gallis, Faue. Faba syluestris, Græcis,* κύαμος ἄγριος: *Italis, Faua saluatica. Aracus, Græcis* ἄρακος: *Italis, Araco.*

Nomina.

Faba κύαμος à feracitate dicta, & κύαμος ἑλληνικὸς ad differentiã Ægyptiacæ, semẽ est inter legumina maximũ & quo maius, eò magis in longitudinẽ depressum: minora autem rotundiora sunt, quę in siliquis cõtinentur vt plurimùm ternæ ad summum, & rarissimè quinæ, quæ vt plurimúm candidæ, sunt nigræ & ex rubicundo colore purpurascentes: & flores aut candidi lituris nigris conspicui (quas lugubres dicunt, ideoque ab eorum vsu aliqui abstinent) aut ex purpura nigrescentes. Est autem satiua & syluestris: est & purgatrix, quam alij ad Phaseolos referre malunt. Satiua est maior & minor. Faba satiua maior. C. B. Fabulum Gellio & Festo: Faba, Brunf. Fuch. Matth. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lac. Lon. Cast. Cæsalp. Tab. Faba vulgaris, Trago, Fuch. Cord. in hist. Faba maior recentiorum, Lob. Faba satiua, Lugd. Phaselus satiuus, Faba non est, Dodo. gal. Bωna siue Phaselus maior. Dodo. fol. II. Faba syluestris Matth. Cast. Lugd. Tab. Phaselus syluestris & niger, fortè Faba, Dodo. gal. Ges. hort. Syluestris Græcorum Faba, Lob. Bωna syluestris, Dodo. fol. Pisa nigra, Cam. Aracus Fuchs. dicebatur. III. Aracus & Aracus niger Matth. Cast. Cam. Eruilia syluestris, Dodo. gal. & fol. Ochrus siue Eruila, Lob. Cicer eruinum quorundam, Lugd. semen colore est subluteo, aut nigro.

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA ÆGYPTIA. CAP. XCIX.

I. FABA AEGYPTIA.

AEgyptia Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Ægypto plurima prouenit: in Asiæ etiam, Ciliciæq; lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crassitudine: florem roseum, dupla papaueris amplitudine: & vbi flore exuitur, fert folliculos vesparum fauis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam seratur ipsa humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur arundine crassiore, quæ cruda coctaue estur: ei Colocasiæ nomen est. Faba virens manditur, & exiccata nigrescit: vulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho vtilem: dysentericis, cœliacisque prodest, insparso polentæ vice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in vino mulso decocti si terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio viride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

Aegyptiæ fabæ consid.

SVnt qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. ostendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoq; plantas, & eas quidem raras, secum deferebat ex Syria & Aegypto.

Caterùm

Caterùm eos equidē in errore verſari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ Ari ſpeciem repræſentat, eſſe fabam Aegyptiam. Siquidem hæc, nec caulem, nec flores, nec fabas edit, nec radice nititur craßißima, arundinaceaq́; nec ſpinis ſubhorrens, vt Theophraſtus inquit. Cæterùm explodenda videtur Anguillarij ſententia, vbi probare contendit AEGYPTIVM ARVM legitimam eſſe Colocaſiam.

Anguillarij opinio eplodenda volētis Aegyptiũ Arũ eſſe Colocaſiam.

II. ARVM AEGYPTIVM.

Siquidem ipſe, non aliam ob cauſam Ari huiuſce plantam caule viduam perpetuò eſſe cenſet, quam quòd illarum regionum incolæ quotannis radices effodiant ad eſum, neç permittant eam ad ſuam peruenire frugem. Sed quàm friuolo nitatur argumento, ipſamet planta palam facit, cùm neque in Italia pluribus annis ad ſenectutem vſque in fictilibus, & viridarijs educata, vſquam caulem ediderit. Deinde quis crediderit vnquam effodi has plantas, ijs in regionibus adeò diligenter, vt alicubi quandoque aliqua non remanſerit? Abſurdum quidem hoc eſt, & minimè credendum. Ideoq́; cum ijs conſentiam, qui Ari ſpeciem eſſe putant, ſiquidem cum folio, tum radice Arum imitatur, vt ex eius imagine hic expreſſa, quam mihi dono dedit Augerius de Busbecke, vir ſanè clarus, ex Conſtantinopoli allatam, quis certior fieri poterit. Meminit huius Theophraſtus lib. 4. cap. 10. de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcribit: Faba Aegyptia in paludibus, ſtagnisq́; exit. Caulis eius, qui longißimus, quaterna cubita perficit: craßitudo digitalis eſt, ſimilis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinſecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, veſparum fauo non abſimile. Inque ſingulis cellis ſingulæ fabæ continentur, paulò ſuper id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roſeus, in plenum caput. Super aquam folia ad ſingulas fabas amplexa exeunt. Fabam quamq́; conterenti amarũ illud, ex quo pilula fit, inflexũ pateſcit: fructus ita ſe habet. Radix illi craßißima, arundine plenior, rimas ſimiliter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & aſſa: eoq́; cibo, qui incolunt paludes, vtuntur. Naſcitur itaq́; ſponte vel plurima: caterùm & ſeritur in limo paleis largè admiſtis, vt deſcendat, incorruptaq́; maneat, ſicque fabeta faciunt. Si autem ſemel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim valida eſt, nec procul arundinum ſtirpibus, verùm ſpinis ſubhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non videt. Naſcitur hæc etiam in Syria, Ciliciaque: hactenus Theophraſtus. Hanc ampliſſima emittere folia tradidit Plinius lib. 21. cap. 15. vbi ſic inquit: In Aegypto nobilißima eſt Colocaſia, quam cyamon vocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus eſt, araneoſo in mandendo: thyrſo autem, qui inter folia emicat, ſpectabilis: folijs latißimis, etiam ſi ad arbores comparentur, ad ſimilitudinem eorum, quæ perſonata in noſtris amnibus vocamus. Adeoque Nili ſui dotibus gaudent, vt implexis Colocaſiæ folijs, in variam ſpeciem vaſorum, potare gratißimum habeant. Seritur iam hæc in Italia: hæc Plinius.

Aegyptiæ fabæ hiſtor. ex Theopht.

Colocaſia ex Plinio.

Aegyptia faba (vt Galenus auctor eſt libro primo de alimen.) ſicuti noſtratē magnitudine lōgè præcellit, ita & naturā humidiorē, magisq́; excrementitiā ſortita eſt. Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur: Italicè, Faua d' Egytto: Hiſpanicè, Inhame, Haua de Egipto: Gallis, Faue d' Egypte. AEGYPTIVM Arum folia fundit bina, & fortaſſe plura, prægrandia, Ari noſtratis maiora lineis numeroſis exarata, ac longo, craſſo, canaliculatoq́; pediculo appenſa. In regionibus noſtris translatũ, neq́; caulem, neq́; florem, neq́; fructum gignit. Radice nititur bulboſa, rotũda, ima parte in caudam deſinente, agnatis circumquaq́; multis, ari noſtratis modo. Prouenit plurimum in Aegypto. Excalfacit & ſiccat, minus tamen quàm noſtrum: quin etiam abſtergit, incidit, aperit, attenuat, prouocat. Radix decocta & melle excepta, medetur cunctis pituitoſis pectoris morbis. Expectorat enim valenter admodum, quæ craſſa, lentaq́; ſunt, & pituitoſa: quare aſthmaticos maximè iuuat. Datur elixa vtiliter tußientibus, ex pituitoſis pectoris vitijs, ex amygdalino oleò. Idem præſtat lac bubulũ recenter mulſum, in quo radix ipſa incocta fuerit. Illinitur elixa epiphoris, ſuggillatis, inflammatisq́; tonſillis, fabacea farina addita & defruto ſubacta: præſtat quoq́; ex oleo illita ad tumētes hæmorrhoidas. Arum Aegyptium, Græcè ἄρον αἰγύπτιον: Italis, Aro ſiue Gigaro d' Egitto.

Galenus de Aegyptia faba.

Nomina.

† *Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id eſt, inſtar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio ſumpſit loco citato. Vbi verbis, quæ illa ſequuntur, rectius fortè hunc Dioſcoridis locum interpretari videtur.*

Fabam Aegyptiam & Arum Aegyptium, diuerſas fecit plantas Matthiolus, alij verò non diſtinguunt: Arum Aegyptium ſeu Colocaſiā, ſæpius vidimus, at Fabā Aegyptiā, ſi modò diuerſa ſit, nunquam vidimus, quàm vtinam aliquis ad nos mitteret pro vniuerſali hiſtoria noſtra, eius enim, vt par eſſet, honorifica fieret mentio. I. Faba Ægyptia Matth. Lacu. Lugd. Caſt. cui etiam Colocaſsia dicitur, Colocaſia Lon. II. Aron maximum Ægyptium, Aron cui folium cauum Theophraſti, & fortè faba Agyptia Dioſcoridis, cuius radicem Colocaſiam dici monet. C.B. Arum Ægyptium, Matth. Geſ. hor. Lob. in icon. Dod. fol. Caſt. Lugd. Cam. Aron magnum Colocaſia vulgo, Pampina Paradyſi Siciliæ incolis, Cæſalp. Faba Ægyptia, Cord. in Dioſc. Colocaſia Bellon. Geſ. hort. Cluſ. Hiſp. Lob. obſer. Lugd. Culcas, faba Ægyptia, Alpini. Hanc nec fructum nec florem ferre, ſcribit Bellonius, Lugdunenſis verò cum flore pingit, quem tamen hactenus videre non licuit.

Φακός. LENS. CAP. C.

LEns frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, ſtomachum malè habet, eumq́; & inteſtina inflat: ſed aluum cum cortice cocta ſiſtit. Præſtat in cibo, quæ facilimè coquitur, nihil atri in

maceratione reddens. Vim habet adstringendi, qua ex causa aluum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventrē resoluit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere cōtra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbisue, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abijciuntur: vel rhoe, quæ obsonijs inspargitur: verùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliás aluum conturbat. Contra subuersionem stomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: sinus cum melle glutinat, crustas rumpit, vlcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum sedisq;, addito rosaceo: sed in amplo sinu, vt inflammationibus sedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis adiecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænam euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quę serpunt, igni sacro, pernionibusq; vt antea dictum est: contra mammas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

LENS.

Lentium cōsideratio.

Lens legumen vbiq; cognitum, folio est viciæ minore, & flore haud longè dissimili, siliqua parua, compressa, molliterq; in latitudinem fusa, in qua semina terna, quaternàue concluduntur, rotunda, pressa, læuiq; cuticula contecta. Genera eius duo, album, quod minus est, & in cibis gratius, cinereo colore alterum, orbe paulò maiore. Huic flos est in purpura cādicās, alteri simpliciter albus. Seritur vbiq; in campis, cum cæteris leguminibus. Necatur strangulaturq; lens, adnata illi aparine herba. Semina quæ ante sationem bubulo fimo obruuntur, præstantiora proueniunt, & celerius demetuntur, si rei agrariæ indagatoribus credimus. Lentis decoctæ cremor ad oris, & genitalium exulcerationes vtiliter adhibetur. Sunt qui scribant, certoque affirment, e poto primo lentis iure, necari expellique citissimè puerorum vermes.

Lentium vires ex Gal.

Lentes quemadmodum libr. 8. simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galen. valenter adstringunt, in caliditate verò, & frigiditate medium tenent, desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit ventrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, vbi retentionis causa adhibentur: hactenus loco citato Galenus.

Galenus, Dioscoridi contrarius in Lentium viribus.

Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaque inter coquēdum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit: Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius vehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius: quocirca si elixæ in aqua iusculum sale, garo, oleoque conditum bibatur, aluum deijciet: At quod ex bis decocta lente ad eum modum, quem retulimus ferculum apparatur, contrariam succo vim obtinet. Nam quæ ventri obueniunt, fluxiones desiccat, os ventriculi, intestina, & totum denique ventrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens verò decorticata, vt illam adstringendi vehementiam, cumque hac alia videlicet omnia, quæ consequuntur amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, prauumque succum gignens, tardè commeans: alui tamen fluores haud desiccat, vti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam vocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaque cibaria facilè in melancholicos humores vertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus vitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo vtiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam visum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans: ei verò, qui contrario modo se habet, humidiori videlicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est, crassum enim, & tardifluū sanguinem facit: at muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cùm porrò lens, & ptisana cōtrariæ inter se sint facultatis, ex amborū cōmistione præstantissimū edulium cōponitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua vtriusque portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, vt quæ per decoctionem in cremorem late diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem asciscit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquam quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cum ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis cōditio, quam diuitū coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi vult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidētia. Cui verò sapa cōmiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius visceris, atq; vna lienis inflāmationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescentes visceris vtriusque affectus, quos scirrhos vocant, hoc epulo exacerbari. Quod si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehendes: ceu vtique quæ inter has media est, quam νεαλῆν id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit: nam hæ quoque sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neque istis affatim, sæpeque vti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris constitutionibus in vnoquoque edulio intelligere oportet.

Ac autum-

Ac autumno quidem melancholicis, ac ſiccantibus cibis abſtinendum: hyeme verò eis vtendum: vti ſanè in æſtate humectantibus, & refrigerantibus: in vere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Eſt porrò mediorum non vna, nec ſimplex ſpecies: quædam enim huiuſmodi ſunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum cõtrariorum æquo interuallo à medio diſtantium miſtione ſunt mediocritatem adepta: vt ſi quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptiſanam lenti commiſceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non ſanis modò, verùm etiam laborãtibus exhibebat, eſt enim & hoc ex pugnantibus compoſitũ edulium: quã obrem etiam tardius, quàm beta, citius verò, quàm lentes per aluum deſcendit. Eſt & illud perſpicuum, huius ſuccum in corpus diſpartitum, ex amborum virtute, lentis videlicet, ac betæ, eſſe permiſtum: hactenus Galenus. Ex cuius verbis facilè colligi poteſt. Lentes in frequenti ciborum vſu minimè eſſe recipiendas, præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, vt medicamenta potius, quàm vt cibus conueniant. φακὸς Græcis eſt, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, & Lente, Italis: Linſen: *Germanis: Lenteyas, Hiſpanis: Lentille, Gallis.*

Nomina.

Lentium genera duo habemus, maius quod album, minus verò, aliud cinereo, aliud ſubruffo colore, aliud colore ex luteo pallido. Lentis maioris figura adpoſita.

φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

PHaſioli inflant, ſpiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt, ad vomitiones idonei.

PHASIOLI.

PHaſioli ſunt in Italia vulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuerſa eorum habẽtur genera, varijs coloribus diſtincta, nam & candidi, & rubeſcentes, & melini, ac diuerſis reſperſi maculis reperiuntur. Quos ſuperiori quoq; ætati cognitos fuiſſe putauerim: etſi nonnulli eos nuper in Italiã veniſſe exiſtiment. Candidi, quibus granum cæteris minus eſt, cæterorum leguminum more, in aruis ſeruntur: at rubeſcentes, melini, ac varij ſeminantur in hortis alijsue locis, vbi vmbra æſtiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum ſuo tempore demetendum proferunt, ſuis etiam inuolucris, ac ſequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, teſtudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, ſcenas, ac tabernacula, è lignis cancellatim fabricata opacant, ac veluti topiario opere contexunt: ſolaresq; radios inhibent, non ſecus quàm vitis, lupus ſalictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & ſtirpium id genus, quæ arbores & ſepes ſcandunt, perreptant, implicant, ac conueſtiunt. Quo fit, vt crediderim ego, illos à veritate haudquaquam deſciſcere, qui dixerint, hoc Phaſeolorum genus hortenſem eſſe ſmilacem, hoc etiam libro à Dioſcoride deſcriptum: quippe quòd illi maximè reſpondeat, vt in ſequentibus dicetur. Quamobrem longè aberraſſe videtur Marcellus, in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit ſibi parum veriſimile videri ad eam altitudinem, & foliorum copiam poſſe legumen aliquod augeri, vt ſcenas, & tabernacula veſtiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioſcorides: ſed & ipſius ſmilacis numeroſus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac viridarijs longiſſimos ſcandunt palos, & cancellata tecta conueſtiunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo aſſeruerint, Phaſiolos ſupradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortenſi ſmilace differre exiſtimo, Dolichos eſſe, quorum meminit Theophraſtus lib. 8. cap. 3. de plantarum hiſtoria: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipſum ſecutus Paulus. Quippe quoniam Dolichi (vt adiuuante Deo infrà in ſmilacis hortenſis mentione dicemus) non ſunt illud piſorum genus, quod Auſonijs vulgo dicitur Rouiglione, Tridentinis verò Arabeia, vt Manardo Ferrarienſi placet. Quandoquidem hanc ſub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus deſcripſere, vt eo, quem modò citauimus loco patebit. Porrò in hoc præſenti capite Dioſcorides de candidis tantùm, ac vulgaribus phaſiolis diſſeruit, non de eruilia, Arabeia vulgò vocata: in ſequentibus verò capite de hortenſi ſmilace, eorum mentionem fecit, qui vel rubentes, vel lutei, vel verſicolores enaſcuntur. Albi itaq; & magis vulgares, qui ſeruntur paſſim in campis, menſe Maio & quandoque poſt meſſem ſine pedamento per ſe ſubſiſtunt, ſed in latum ſeſe pandunt, folijs hederaceis, maioribus tamen & mollioribus, venoſis, ternis ex vno pediculo prodeuntibus: flores emittit candidos piſo minores, è quibus palmaria cornula prodeunt, teretia, & in acutum deſinentia, primo quidem exortu viridia, & per maturitatem albicantia. In his ſemina plura, quæ phaſiolos appellamus, continentur, facie quadrupedum renibus ſimilia, alba, præter vmbilicum, qui tantum in ijs nigricat. Phaſioli excalfaciunt, & humectant ordine primo. In cibum ſumpti inflant, & ventriculo laborem faciunt, ſemen tamen generant, & venerem ſollicitant, præſertimq; vbi longo pipere, galanga, & ſaccharo aſperguntur: atqui id valentius præſtant, ſi lacte bubulo pingui decoquantur quouſq; rumpantur. Redduntur in cibis innocentiores, ſi cum ſinapi vel cari ſemine edantur. Tumultuoſa præterea ac terrifica faciunt ſomnia, perinde ac lentes. Cornicula dum tenerrima ſunt, elixantur, & in acetarijs deuorantur, addito pipere, guſtu non ingrato: Eadem prius elixa, & farina circumlita, & deinde in oleo feruenti aut butyro frixa, addito pipere, & vuæ acerbæ ſucco, Italis quoq; expetuntur in cibum. Præſtant peculiariter propria ſua ipſius facultate ad ſanandum equorum morſus, ſi dentibus attriti crudo vulneri illinantur. Parant quoq; è phaſiolis muliebrem fucum hoc modo: Sumunt phaſiolorum alborum, micæ panis triticei albiſſimi, ſingulorum libram, Cucurbitam longam, teneram, virentemq; vnam: diſſecta prius cucurbita macerãt ſimul omnia ex lacte caprino nocte vna, deinde addunt ſeminum melopeponũ vncias quinque, nucleorum perſicorum mundatorum vnc. 3. nucleorum pineorum delibratorum ſelibram: Conterunt per ſe omnia in

Phaſiolorũ conſid. Candidi, Rubeſcentes, Melini, Varij.

Marcelli error.

Rouiglione.

Phaſiolorum deſcriptio.

Phaſiolorũ vires.

Fucus ad mulierum ornatum.

in lapideo mortario, & deinde addunt pullum columbinum domesticum vna cum plumis in particulas dissectum, abiectis tantum intestinis, & omnibus simul mistis, ex vitreo organo, ad hoc parato, in vase feruentis aquæ collocato, aquam distillant, & subinde diligenter custodiunt. Siquidem huiusce aquæ lotione nitorem faciei conciliant, & cuti mollissimum addunt læuorem. Cæterùm cùm phasioli pisa mihi in mentem reuocauerint, & nihil de eis meminerit Diosc. prætermittere Pisorum hist. *quidem non potui, quin de eis quoq; differerem. PISVM itaq; caulib. exit fistulosis ramosisq;, capreoleis multis è ramorum summitatib. prodeuntibus, folio numeroso, longiusculo, crassiusculoq;, ac subpingui: siliqua cilindracea, rotundo, & candi-*

PISVM. MAIVS.

PISVM MINVS.

do semine albi ciceris magnitudine. Florem edit papilionis animalis figura, circa vmbilicum purpureum, quandoq; in vniuersum candidum: radice imbecilla: Grana in siliquis sese inuicem stipant, vt in vicia, & eruo. Seritur vere, & æstate demetitur. Pisorum genera duo. *Duo eius sunt genera, alterum maius, alterum minus. Maius pedamento gaudet, quo fit, vt Agricolæ arborum ramos illi adiungant. Facilem & solutam terram desiderat, & in apricis seri. Minus humi accumbit, gracilius omnibus suis partibus nec adeò in cibis gratum. Duum hoc est generum, album, & cinereum, quod Eruiliam vocat quidam: Ananienses,* Quorundam opi. refutata. *& cætera Tridentina rura, Arabeia vernaculo sermone appellant: alij Rouiglione. Seritur, vt maius, aprico loco, solo probe culto ac soluto, in qualitatibus omnibus nihil prorsus à maiori differt. Exiccant pisa fabarum modo, remissius tamen. Sunt qui scribant Pisorũ iure hausto purgari puerperas, & lactis copiã augeri, auriginosos sanari, & aquæ intercuti succurri, sed* Tragi error, Pisum cicer arietinum cẽsentis. *proculdubio decipiuntur, quòd hæc haud quaquam præstare possit medicamentum, quod refrigeret, & siccet. Verùm errandi ansam cæteris præbuit Tragus, quippe qui perperam putarit Pisum cicer esse Arietinum, cui ea inest facultas. At quantũ ab Arietino cicere distet Pisum, facilè quispiam conijcere poterit ex his, quæ superius in Cicere diximus. Cicer enim Arieti-* Pisorum vires ex Gal. *num nihil ab alijs ciceribus differt, nisi colore, cætera similia sunt. Ideoq; errorem hunc debent diligenter vitare Germani, qui suis puerperis pisorum ius propinant, quin etiam ijs qui sumpserunt purgatiuum medicamentum, extergendi ventriculi gratia. Nulla.n. pisis inest abstersoria facultas, vt Gal. inquit lib. 1. de alim. fac. his verbis: Pisa tota substantia cum fabis quandam habent similitudinem, eodemq; cum fabis modo sumuntur. His duabus tamen rebus ab eis discrepant, tum quod non æquè ac fabæ sunt flatulenta, tum etiam quod detergendi facultatem non habent, ideoq; segnius quàm illæ per aluum secedunt. Vbi faba non sit ad manus, pisum eius poterit esse succedaneum, præterquam ijs in morbis, qui abstersione opus ha-* Nomina. *bent. Ita φασίολοι Græcè, vt etiam Phasioli Latinè dicuntur: Italicè, Fagiuoli. Hispanicè, Fasiolos: Gallis, Fasiolis. Pisum, Græcis πισὸν, Italis Pisello & Piso. Germanis, Erbis, Pisum minus Græcis, πισὸν μικρὸν. Italis, Pisello minore. Gal. Poix.*

Pisa á Pisa loco, vbi olim copiosè nascebantur: quæ diuersorũ generũ sunt, maiora quæ hortensia, cuius fructus dum virides rotũdi, resiccati, angulosi fiunt: colore candido aliás sordido: hæcq; duplicia, vel sine folliculis comeduntur, vel simul cum folliculis & leptoloba dicuntur: sunt quadrata: sunt minora, quæ vel hortensia & ramis affixis in altum scandunt, & ramulare pisum dicitur: vel in agris seruntur, & humi serpunt, & sunt vel alba (quæ maiora & minora) vel virida, vel cærulea quæ rariora, vel ruffa, quæ nostris cinerea dicuntur. Est pisum proliferum, vbi plures siliquæ simul iunguntur: sunt pisa Americana rubra: sunt & syluestria, de quibus omnibus in historia.

Ὄροβος. ERVVM. CAP. CII.

Conclusa nõ leg. Orib. [ERuum paruus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in valuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi vsus conueniens. Eruum capiti onerosum est: aluum esu turbat: sangui-

ſanguinem per vrinam extrahit:elixo boues ſaginantur.] Parandæ farinæ ratio hæc eſt. Vberiora grana candidaque deliguntur, permiſcendoque aqua reſperguntur, donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur, vſque dum hians cortex diſrumpatur: molitaque, farinario cribro incernuntur: poſtremò farina reconditur. Hæc aluo vtilis eſt: vrinam ciet: meliorem colorem efficit: ſanguinem per veſicam, aut aluum cum torminibus elicit, ſi largius in cibo, aut potu aſſumatur: vlcera cum melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & maculas, totumq́; corpus emẽdat: nomas, gangrænas, duritiaſq́; ſerpere non patitur: mãmarum duritias emollit: atra vlcera, quæ theriomata vocãt, fauoſq́; emarginat: carbunculos rumpit: cum vino ſubacta illitu morſibus viperarum, canum, hominumq́ue medetur: vrinæ difficultates, teneſmoſq́; ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non ſentiunt, toſtum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, ſumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore ſanat fouendo.

I. OROBVS.

II. OROBVS CRETICVS.

Ervum officinæ, Græcorum more, Orobũ appellant: Planta itaque eſt eruum ſarmentoſa, folioſa, humi procumbens, caulibus ac ramis multis ſeſe implicantibus, foliis paruis, longiuſculis, lẽte minoribus, pluribus ex vno pediculo vtrinque pari exortu per interualla prodeuntib. vno in cacumine permanente. Flores edit paruos, ipſoſq́; ſubpurpuraſcentes, & aliquando candicantes: Siliquam gerit Piſi ferè ſimilem, ſed breuiorem, & graciliorem, in qua ſemen rotundum concluditur, preſſa, ſtrictaue inter granum & granum ſiliqua. Duum eſt generum, candidum, & rufum. Gal. tertium quoq; addidit, nempe pallidum, inter priora medium. Non diu eſt, quod legitimum habetur, & ſeritur iam vbiq; in Italia. Alterum quoque vidimus erui genus, quod Creticum vocant, noſtrati ferè ſimile, ſed minutiore ſemine, & ſiliquis gracilioribus. Porrò Braſauolus credidit Eruiliam, quæ Theophraſto, Galeno, ac Paulo, ochros appellatur, legitimum eſſe Eruum, nominis vicinitate fortaſſe deceptus. Qua in re Fuchſius quoque hallucinatus deprehenditur, quòd ſuo de plantarum hiſtoria volumine Cicercula vulgò vocatam, ſatiuum Eruum eſſe exiſtimauerit: etſi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, vt periculum facientibus clariſſimum eſt, haudquaquam eæ reperiũtur facultates, quibus pollere Eruum tradidit Dioſcorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorſus amaritudine vacat, largius eſitata nunquam ſanguinem per veſicam & aluum cum torminibus elicit, vt de orobo fatẽtur Dioſcorides, & Galenus: ex quo planè conſtat tam Braſauolum, quàm Fuchſium, vtriuſque pace, hac in re deceptos eſſe. Sed ignorandum non eſt, quòd etſi Eruum ab agricolis ſeratur, habetur tamen & inter ſponte naſcentia: namque & per ſe inter ſegetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoſcatur, illud inter viciæ ſpecies annumerãt. Animaduertendũ præterea eſt, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioſcorides candidius Erui ſemen: Gal. tamen lib. 1. de fac. alim. candidũ pallido, ac rufeſcente, longè minus præſtare ſcribit. Quapropter Braſauolus Galeni rationẽ minimè habuiſſe videtur, cùm ſibi ex Dioſcoridis tantùm ſententia perſuaſerit, album erui ſemen in medicamentorũ vſu tam rufum, quã pallidum viribus antecellere. Erui farina melle excepta ij recreantur, quorum pulmones craſſis excrementis redundant: expectorat .n. ex thorace id omne, quod inhæſerit. Lienẽ minuit Eruum, à ieiunis deuoratũ. Inguinũ bubones reſoluit, ex melle illitũ. Virides eius ſiliquæ priuſquàm indureſcant, cum ſuo caule foliiſq́; cõtritæ illitæq́;, nigros faciunt capillos. Eruina farina in Theriacam quoq; venit: nam ſine ea parari nequeunt Viperei paſtilli. Erui vires prodidit Gal. lib. 8. ſimp. med. ita inquiens. Orobus deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit verò primo. Porrò quatenus amaritudinis eſt particeps, eatenus incidit, extergit, atque obſtructiones expedit. Cæterùm ſi ſumatur copioſè, ſanguinem per vrinas euocat. Et libro 1. de alimentorum facultat. ait: Boues apud nos, vt apud alias pleraſque gentes, Eruo in aqua edulcato paſcuntur: hominum cibis

Erui conſi.

Eruũ duplex.

Eruum Creticum.

Braſauoli lapſus, Ochrũ, Eruum cenſentis.

Eruum ſpontè prouenit.

Erui farina.

Erui vires ex Galeno.

prorsus hoc semen damnatur, est enim & insuauissimum, & praui succi. Cæterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoque scripsit, necessitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini præparato ex melle vtimur, vt medicamentò crassos pulmonis, thoracisq; humores expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuauitatem certè deponit, sed vnà cum ea & abstergendi, & incidendi vim, vt sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum. Id Græcis ὄροβος quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, siue Kersene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen: *Hispanis Ieruos: Gallis, Ers.*

Nomina.

Orobus ὄροβος Græcis, quibusdam παρὰ τὸ ἐρέπτεσθαι ὑπὸ τῶν βοῶν, quòd eo boues vescantur & saginentur: Eruum Latinis: quod satiuum est & syluestre. Satiuum, vel maiore siliqua & semine, vel graciliore siliqua & semine: rursus qui maiore, semine candido est aut pallido, aut ruffo. Syluestre eruum, varium est. Hic tantùm de satiuo. I. Orobus satiuus maiore siliqua C.B. Orobus & Eruum Matth. Cord. in Diosc. Ges. hor. Cast. Lugd. Orobus receptus Herbariorum, Lob. Eruum verum siue Orobus, Cam. Tab. Cicer satiuum, Dod. gal. Mochus siue Cicer satiuum, Dod. fol. II. Orobus satiuus, minore siliqua. C.B. Orobus Creticus Matthiolo (in cuius editione postrema, & iconibus figura non habetur) & Lugdunensi.

Θέρμοι. LVPINI. CAP. CIII.

SAtiuus Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati eadẽ efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest: eodem vlcera tetra, quæ theriomata vocant, gãgrænas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, vlcera in capite manantia, vitiligines, maculasque fouere vtilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in vellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto a cocta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita vt tepente decocto abluantur. Cit vrinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidia detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini, b satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quæ satiui possunt.

a Drag. addi. μετὰ μέλιτος i. cum melle.
b Omnia exẽ. ἐμφερὴς τῷ ἡμέρῳ κατὰ πάντα, μικρότερος δέ. i. satiuo per omnia similis, minor autem.

I. LVPINVS.

II. LVPINVS SYLVESTR. luteus.

Lupinorum consideratio & historia.

LVpinus vulgaris planta vnico exit caule, haud infirmo, folio septifariam dissecto, piloso, molli, subcandicante, flore cãdido, siliquis compressis, per ambitum crenatis, albicantibusq;, fabarum modo longis, in quibus quina, senáve continentur grana, membranis districta: orbiculata, pressa, vmbilicotenus concaua, ex albo flauescentia, & insigniter amara. Radice nititur sublutea, in multas diuaricata partes. Nullis lupinus pestiferis strangulatur plantis, cùm ipse noxias

omnes

III. LVPINVS COERVLEO flore angustifolius.

omnes strangulet herbas, quæ illi adnascuntur. Floret inprimis circa medium caulem. Seritur in agris, sterili solo in Hetruria Lupini, non modò ad alimentorum vsum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ Maio mense Lupini sylue. *in campestribus visuntur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum sale. Excalfacit, & siccat manifestè, abstergit, aperit, digerit, resoluit & attenuat. Lupinus (vt scriptum reliquit Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus) multi vsus legumen cen-* Lupinorum *setur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi* facult. ex Gal. *ingenitam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, vel sine his etiam, sale modico cōditus: non velut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est: quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probè in venis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et lib. 6. simpl. medic. sic inquit: Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponēs: fitq; tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm vt medicamētum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerēdiq; vim obtinet. Interficit lumbricos tū illitus, tum addito melle linctus, tū ex posca epotus: quin & decoctum eius lumbricos eijcere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, vitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci vocant, psoras, gāgrænas, vlcera maligna, quæ cacoethe vocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccādoq;. Expurgat iecur & lienem, cum ruta & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositum. Porrò Lupinorum farina, sine mordicatio-* Lupin. farina. *ne digerit: nec enim liuida tantùm, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex vsu est eligendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere: digerit item quæ liuida sunt. Et quæcunque modò diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt verò etiam qui eam ischiadicis cataplasmatis modo illinunt. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia valentior domestico, eiusdem genere cum ipso fa-* Nomina. *cultatis. Lupinus satiuus sic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, seu Tormus: Italis, Lupino domestico: Germanis,* Wickbonen/ Feigbonen/ Wolffsbonen: *Hispanis, Entramuces, & Entramucos: Gallis, Lupins. Lupinus verò agrestis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino saluatico dicitur.*

Lupinus duplex, satiuus & syluestris: syluestris flore vel luteo, vel cæruleo minore fructu: hicque vel latifolius hirsutus, vel angustifolius. I. Lupinus satiuus albus C.B. Lupinus Brunf. Trag. Fuch. Matth. Lac. Lon. Cord. in Diosc. Cast: Cæsalp. Tab. Lupinus satiuus, Dod. gal: & fol. Cord. in hist. Lob. Lugd. Lupini communes, Ges. hor. Lupini albi, Fuchs. Cam. In hoc genere maximi, flore antequam aperiātur subcæruleo, intus verò albo. II. Lupinus luteo flore. C.B. Ex radice vnica fibrosa plures caules emittit virides, striatos, subhirsutos, sesquipalmares, circa quos folia priora quidem duo subrotunda & integra, reliqua verò lōgis pediculis donata, quorum inferiora in nouem, superiora in septem partes communiter diuisa sunt: flores obtinet luteos, spicatos, violæ luteæ colore & sanè odore: quibus succedunt siliquę satiuis minores, duriores & hirsutæ, quibus semina iis minora, plana, rotunda, maculis & lineis variegata, saporeq; amarissima includuntur. Hic vt & sequens, licet apud multos sponte oriatur, apud Germanos tamen, quibus hic violæ Turcicæ nomine donatur, hortēsis est. Dicitur Lupinus syluestris luteus, Dod. gal. & fol. Lupinus Hispanicus flore luteo Gesn. hor. Lupinus luteus Cam. ad Matth. Tab. De Lupino flore purpurascente, latifolio, hirsuto, seu syluestri Dioscoridis, dicitur in historia exhibita simul figura, prout sponte in laco Gramuntio prope Monspelium prouenit, qui prædicto altior & ramosior est. III. Lupinus cæruleo flore angustifolius C.B. Hic est foliis multò angustioribus & minoribus, vt figura ostēdit, communiter in septem partes diuisis: flosculis quàm in illa minoribus, cæruleis, aut subrubentibus, quibus siliquæ multò minores succedunt, vix conspicua lanugine hirsutæ, quibus semina minuta rotunda, colore sordido, variis maculis aspersa & amara reconduntur. Florent eodem tempore quo satiui, & quia satiuis amariores, idcirco iis valentiores: hiq; Lupini minores Tabernæmontano dicuntur.

Γογγύλη. RAPVM. CAP. CIIII.

DEcocta Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesq; fouentur: contritoq; rapo, atq; imposito iuuantur. Si excauatę radici rosaceum ceratū adigatur, & feruenti cinere eliquescat, [a] exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctę mānduntur, & vrinā ciunt. Semen antidotis, & theriacis, pręsertim quę sensū doloris auferūt,

a Cat. εἱλκωμένας διαθέσεις. i. exulceratas affectiones.

anodyna

I. RAPVM ROTVNDVM. II. RAPVM LONGVM.

III. RAPVM SYLVESTRE.

anodyna vocant, idoneum eſt: potum contra venena ſalutare: venerem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti ſufficit: ſed multò magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis naſcitur. †Frutex eſt in cubiti altitudinem aſſurgẽs, ramoſus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine aut maiora: & fructum in ſiliquis calyculatis: cumq́; eorum inuolucra aperiuntur, alia intus ſiliqua ſpectatur, quæ quandam capitis ſpeciem præbet: in qua ſemina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoq́ue corpore, vtimur: præſertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolii farina fieri ſolent.

Rapi consi. & genera.

RApum in Italia vulgò notiſſimũ eſt, vt ſuperuacaneum ſit eius formam deſcribere, præſertim apud Inſubres, vbi ſtatim poſt meſſem, vbi ſeges prius fuerat æſtate, Iunio, ac Iulio menſibus, in aruis ſecundò ſeritur: deinde menſe Octobri, cùm radix ad ſummũ extuberauit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recenſetur genere, ſeſſile, longum, & rotundum: tametſi literis mandauerit Plinius libro 18. cap. 13. longum erraticum eſſe. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine tribus penè menſibus gignitur tam magna radix, vt ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos ſæpius innumera rapa vidimus in Ananienſi agro, longa, & colore purpurea. Rapum & radix (vt Theophraſtus eſt auctor lib. 7. cap. 4. de plantarum hiſtoria) gaudent frigoribus, & ſic ea dulceſcere putant, ſimulq́; incrementum in radicem, non in folia verti. Auſtrinis, atq́; ſerenis temporibus celeriter cauleſcunt. Nurſinis Plinio palma, quòd eo fortaſſe ſolo magnitudine, & dulcedine cæteris præſtent. Alpinis, quibus rara ſeges, rapa vtilia admodum, ac neceſſaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum.

Rapum quo pacto ab erucis vindicetur.

Quæ æſtate ſeruntur, vindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunque tenella folia in vniuerſum erodunt, commiſta ſationis tempore ſemini fuligine, aut maioris ſedi ſucco per noctem macerato ſemine: ſiquidem Columella rem hanc ſibi experientia comprobatam aſſerit. R A P V M longum, forma tantum ab altero differt: cætera verò nihil diſſidet.

Rapum ſyluestre Matth.

S Y L V E S T R I S rapi plantam ob meam ab Hetruria vbi frequens naſcitur, abſentiam,

hactenus

IV. RAPVNCVLVS.

hactenus conſequi non potui, atqui volo etiam meipſum accuſare, quòd rem ipſam neglexerim apud amicos. Quare Rapi ſylueſtris imaginem, quam hic appingi curauimus, etſi ſylueſtre Dioſcoridis rapum non referat, refert tamen plurimùm domeſticum: quam ob cauſam, illud quoque excudi curauimus, tanquam Rapum ſylueſtre noſtrum. Non deſunt rei herbariæ ſtudioſi, qui velint Rapunculum vulgò vocatum, quo Itali in acetariis veſcuntur, vnà cum Fuchſio rapum eſſe ſylueſtre Dioſcoridis, quorum opinionibus refragari cogor: quippe quoniam Rapunculi capitula, in quibus ſemen concluditur, duplicia non ſunt, nec vlla in ipſo ſemine reperitur qualitas, quæ abſtergere poßit. Horum etiam ſententiæ repugnat Theophraſtus lib.7.cap.6. de plantarum hiſtoria, quippe qui ſylueſtre rapum radice conſtare longa raphani modo, breuiq; caule conſiſtere ſcribit. RAPVNCVLVS itaque planta eſt cubitalis, caulibus pluribus ab vna radice prodeuntibus, in cacumine ramoſis: antea quàm caulem edat, folia profert oblonga humi accubantia; ſed quæ in caule fere toto ſunt longiori facie, ſed breuiora, & anguſtiora ſpectantur. Flores fert in ramuſculorum cacumine purpuraſcentes, & ad cæruleum inclinantes, quatuor tantum foliis conformatos. Semen in ſimplici capitulo continet minutum, pullo colore. Radice nititur alba, trium digitorum quatuorve longitudine, craßiuſcula, extuberante media ipſius parte, alba, fragili, tenera, & ſubdulci quodam ſucco prædita. Id quod, meo quidem iudicio, non prætermiſiſſet Dioſcorides, ſi rapunculus noſter ſylueſtre illi fuiſſet Rapum. Naſcitur in aruis non cultis, in collibus amœnis, & in pratis, quin etiam in hortis iam ſeritur, vt grãdiores edat radices, quarum eſu plurimi delectantur. In caliditate & frigiditate radix non longè abeſt à temperatis, imò nec in aliis qualitatibus. Eduntur in acetariis eædem non ſolùm crudæ, ſed etiam coctæ, quod maximè guſtui placeat & appetentiam excitet. Cæterùm quid in medicum vſum Rapunculus præſtare poßit, nondum compertum habeo, etſi non deſint, qui putent lactis vbertatem in nutricibus facere, ſi coctus cum longo pipere edatur. Sed ad SYLVESTRE rapum noſtrum venio, quod frequens in Bohemia in agrorum marginibus & iuxta ſemitas naſcitur. Exit hoc folio, caule, flore, ſiliculis, ſemine, domeſtico ſimile, ſed agreſtioribus foliis, omnia agreſtiora, aſperiora, hirſutioraq; ſpectantur. Radix illi eſt raphani modo longa, craſſaq; ſed ſapore per omnia domeſticum refert: acriore tamen & amariore, quo factum eſt, vt ſylueſtre rapum hanc plantam vocauerim. Legitimum naſci copioſum in Hetruria diximus, non quòd ipſum vſquam à nobis viſum ſit, ſed quòd id ex aliorum relatione intelleximus. Noſtri ſemen, cum inſigniter amarum habeatur, & abſterſoria ſit facultate præditum, alterius loco ſecurius illini poterit, vbi cutem detergere fuerit opus: quin etiam necandis vermibus vtile quoque fuerit. Radix, quod acrior amariorq; ſit, excalfacit ordine ſecundo, & ſiccat in principio primi: atqui ſemen id longè valentius præſtat: præterea abſtergit, incidit, aperit, attenuat & prouocat magis quam domeſtici. Rapi domeſtici radix excalfacit & humectat. Semen verò calidum eſt & ſiccum: cum autem etiam ſit amarum, abſtergit, aperit, digerit, prouocat, flatus gignit. Rapi vires recenſuit Gal.lib.6.ſimpl.med.ita inquiens. Rapi ſemen venerem excitat, vtpote ſpiritum flatuoſum procreans. Sic & radix concoctu difficilis eſt, inflatq; & ſemen generat. Et lib.2.de alim.fac.inquit: Rapum ſiue γογγυλίδα, ſiue ϐουνιάδα appellare velis, quod eius extra terram eſt, oleraceum cenſetur. Radix, quæ terra cõtinetur, ante elixationem & dura eſt, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum ſi aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipſam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum vſui eſſe poßit. Succus ex ea in corpus digeſtus, temperato craßior eſt: ideoq;, ſi quis vltra modum eſitauerit, & maximè ſi perfectè conficere eam nequeat, crudum ſuccum in venis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potißimùm quando bene fuerit percocta, vt quæ longam elixationem requirat, optimaq; ſit bis decoctionem perpeſſa, ad eum modum videlicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, cõcoctu eſt difficilior ac flatulenta, ſtomachoq; noxia: nonnunquam autem & ventrem mordicat. Conſtat experimento, ſemen valere ad variolas & morbillos: nam potum ſemidrachmæ pondere, morbillos latentes ad cutim expellit. Γογγύλη id Græcè vocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgrem, ſiue Alſegrem: Italicè, Rapo: Germanicè, Rüben: Hiſpanicè, Nabo: Gallicè, Raue, ſeu Naueau blanc de Iardin. Rapum Sylueſtre Græcis γογγύλη ἀγρία: Italis, Rapo ſaluatico. Rapunculus Italis, Raponzolo. † Quod in Græco hic legitur θάμνος, Ruellius vertit fruticoſum. Quæ vox eſt potius ab eo ex Plin.li.20.cap.3.repoſita, quod etiam aliàs ſæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem vertimus, licet hac, vt aliis plerisq; vocibus, Dioſcoridem improprie vſum fuiſſe exiſtimemus.

Rapunculus non eſt Rapũ ſylu.

Rapunculi conſideratio.

Rapunculus ſeritur.

Rapi ſylueſtr. Matth. conſi.

Rapi vires ex Galeno.

Nomina.

Rapa quaſi ruapa, quod è terra eruantur Varroni: at veriſimilius etymõ à Greco ῥάπυς Athenæo li.9.c.2. γογγύλη Dioſc. à rotunda orbiculariue radicis figura. Theop.7.hiſt.4. marẽ & fœminã dicit, ambas tamẽ ex eodẽ ſemine naſci, ſic c.6.eiuſd.lib. & ſylueſtris meminit. Diuidimus in ſatiuam & ſylueſtrẽ: ſatiuam in longã ſeu fœminam, in rotundam ſeu marẽ, & in ſeſſilẽ. Sylueſtris alia radice non bulboſa, alia radice turbinata: his addimus Hetich Americũ ex Theueto, quod Rapũ Americanum vocamus & fortè apud Pliniũ lib.21.c.15. Oetũ eſt. I. Rapa ſatiua rotunda ſeu mas Theop. & Plin. C.B. Rapum, Trag. Lac. Lon. Caſt. Rapa, Brũf. Dod. gal. Geſ. hor. Cæſ. Rapũ ſatiuum, Fuch. Cord. in Dioſc. Rapũ vulgare, Dod. fol. Rapũ maius orbiculatũ, Lob. Rapum orbiculatum, Tab. Rapum ſatiuum orbiculatum. Lugd. Huius radix quoad formã cõmuniter tuberoſa eſt, raro globi inſtar orbiculata, frequentius in latitudinẽ effuſa: variat & paruitate & magnitudine: colore externo etiam vel viridi, vel candido, vel puniceo: habẽtur nunc, quæ foris & intus flaueſcunt: ſic & Bernæ, quę obſoletè nigræ, vt plurimum rotundæ, rarius oblongatæ, quę vulgatis dulciores ſunt. II. Rapa ſatiua oblonga ſeu fœmina Theophr. & Plinio C.B. Rapum longum Matth.

Caſt.Lon.Lugd.Rapum oblongum, TragoDodon.fol.Rapum tereti, rotunda oblongáque radice, Lob. Rapa radice in rotunditate oblonga, Cæſalp. Hæc magnitudine etiam variat. III. Rapa ſylueſtris non bulboſa. C.B. Rapum ſylueſtre, Matth. Lugd. Tab. Rapum ſylueſtre non bulboſum, Lob. Rapa ſylueſtris, Cæſalp. IV. Rapunculus eſculentus, fortè Rapum ſylueſtre Dioſcoridis & Plinii C.B. Raponeoli, Brunf. Rapunculum vulgare, Trag. Rapunculus, Matth, Lac. Dod. fol. Lon. Cæſalp. Caſt. Tab. Cam. Rapuntium paruum, & pes locuſtæ Auicennæ, Lob. Rapunculus minor, Lugd. Rapum ſylueſtre, Fuch. Geſ. hor. Rapum ſylu. minus, Dod. gal. Erinus Nicãdri & Dioſc. Colũnæ. Flore eſt cæruleo, aliquando purpureo, aliàs candicãte vel albo. Verũ Rapũculi vndecim ſpecies in Phytopinace propoſuim° eſculentum, ſpicatũ, triplicẽ, vmbellatũ triplicẽ, nemoroſum triplicem & alpinum ex Baldo: cuius iconem adiecimus.

V. RAPVNCVLVS ALPINVS ſpicato ſimilis.

V. Rapunculus alpinus ſpicato ſimilis, palmo maior, vnico caule ex fiſſuris rupium prodiens, folium vtrinque habet ſubrotundum Bellidis cæruleæ forma, quibus ſuccedũnt folia, quæ ex cauliculo ſtriato, oblongis pediculis inſident, ex rotunditate oblongata, ſatis lata, profundis rariſque inciſuris donata: & licet ea quaterna ſint, rarius plura, attamen in cauliculi ſummo folia, forma ſimilia quina vel ſena pene ſine pediculo, ſtellæ modo flori ſubiiciuntur: ſiquidem cauliculi ſummo apici inſideant: flores viginti & plures, quaſi ad exortum conglobati, latis, breuibus tamen, & ſtriatis pediculis inſidentes, qui oblongi ſunt tenues, infernè albicãtes quaſi inflati, qui ſenſim anguſtantur, cæruleo purpurei in extremitate crenati: ex ſingulorum medio, filamentum oblongum prodit, quod in ſummo bipartitum aliquando inſtar Capreolarum vitium contorquetur. Hunc in Baldo Auguſto mẽſe, inter ſaxa collectum, cum D. Guilandino horti Patauini præfecto anno 1578. Patauii oſtendiſſemus, Rapunculum montanum nominauit: at Nobiliſſ. Iacob. Antonius Cortuſus, nunc horti eiuſdem præfectus, Cantabricam alteram Anguillaræ ſtatuebat. Cum iam delineatus eſſet hic Rapunculus, eundem à Doctore Ioanne Neudorffero Norimbergenſi, rei herbariæ ſtudioſiſſimo & nobis amiciſſimo, accepimus, vnà cum radice quę tuberoſa eſt inæqualis, Rapunculo vulgato triplo maior. Ab eodem & duas alias Rapunculi ſpecies ex monte Sumano, necdum deſcriptas accepimus, vt & à Nobiliſſimo Cortuſo elegantem aliam Petramarulæ nomine, quarum omnium & deſcriptiones & figuras vniuerſalis hiſtoria noſtra, Deo cõcedente vitam, exhibebit.

NAPVS.

Βουνιάς. NAPVS. CAP. CV.

COcta Napi radix inflat, modicum alit: ſemen eius potum venenorum vires hebetat: antidotis admiſcetur. Conditur ſale radix.

Naporum conſideratio.

NApi in raporum genere recenſentur, & quanquam folio, & radice, raphanos magis referant, caule tamen, floribus, ſemineq́; rapum æmulantur. Plura Theophraſto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempeſtate duo tãtum repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametſi albos craßitudine ſuperent, magiſq́; colore placeant: ſunt tamẽ inſipidiores, & guſtui ob id minus grati. Omnes melius placent in pinguium carnium iure decocti, inflant tamen, & magis quam rapum ſaturant, & magis quoque venerem excitant, & præſertim addito pipere. Radix excalfacit ordine ſecundo, & humectat primo incipiente: atqui ſemen excalfacit & ſiccat, abſtergit, aperit, digerit, prouocat, & incidit.

Napi ſeminis vires Matth.

Semen additur in Theriaca, quod venenis potenter reſiſtat. Necat & interaneorum animalia, ex limonum, aut aurantiorum ſucco potum: ex Adianti autem, ſiue lentium decocto potum, morbillos & exãthemata ad cutim propellit. Duplici enim

enim nomine morbillis affectos iuuat, tum quòd à centro ad circumferentias corporis materiam morbiferam ducat, tum quoque quod propria ſui ipſius facultate morbi malignitatem ſuperet, ac compeſcat. Datur vtiliter cochlearis menſura ex vino addita lini ſeminis drachma ad ciendam vrinam. Ventriculi cruditates vomitione extrahit, vbi ex oxymelite, & tepenti aqua hauriatur. Datur quoque diebus pluribus quotidie drachmæ pondere, ex marrubij ſtillatitia aqua aut decocto, vtiliter Ictericis, & aquæ intercuti incipienti. Sed plura de eo in epiſtolis diximus. In Aegypto frequentius ſeritur, quòd inibi ex eius ſemine tuſo preſſoq́; copioſum exprimant oleum, ad omnia vtile ad quæ ſemen.

Βουνιὰς, *nomen Græcum eſt: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum,* Steckrüben: *Hiſpanicum, Nabicas: Gallicum, Nauet.* Nomina.

Napus, βουνιὰς Dioſcoridi, à tumenti figura deducta ſignificatione: γογγύλης ſpecies Galeno. Plinius li. 20. cap. 4. Naporum non plures quàm duas differentias propoſuit, alterum Bunion, alterum Buniada medicis Græcis vocatum: nec quenquam moueat locus Plinii lib. 19. cap. 5. vbi quinq; Naporum genera fecit, ſiquidẽ hæc de Raphano ſint intelligenda: quod probatur ex eo, quòd quæ Theop. 7. hiſt. 4. de quatuor generibus τῶν ῥαφανίδων retulit, ea Plinius de Napo recenſuit. Agnoſcimus Napum ſatiuam quæ bunium: & ſylueſtrem, quæ Bunias, quæ etiam ex non tranſplantatorum ſemine naſcitur. Napus ſatiua C.B. Rapum mas apud Theophraſtum cenſuit Athenæus. Napi, Brunf. Napus, Dod. fol. Matth. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lob. Caſt. Cæſalp. Cam. Napus hortenſis, Dod. gal. Napus bunias ſatiuus, Fuch. Napus ſatiuus, Lugd. Napus verus, Anguil. Bunias Napus, Aduer. Lob. icon. Rapum ſatiuum alterum & Napus veterum, Trago. Napus primus Lon. Hæc radice eſt colore aliis candido, aliis buxeo & croceo: radice etiam nigra in horto Illuſtriſſimi Ducis wirtembergici, quem Montembelgardi colit frater Ioh. Bauhinus, legimus.

Ῥαφανίς. RAPHANVS. CAP. CVI.

RAdix, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuauis eſt: ſed ſtomacho aduerſatur, ructus ciet, vrinam pellit, aluo aptior: ſummo tamen cibo ſumi debet, quò magis eius diſtributionem adiuuet: cum autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare vomituris commodiſſimè datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra veterem tuſſim, & pituitæ craſſitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius vomitiones mouet: hydropicis commodiſſimè illinitur: lienoſis vtilis: ſugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra viperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt: menſes cit. Semen, vomitiones facit, vrinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas validiſſimè emarginat: coctum cum aceto mulſo, anginis perquàm vtiliter gargarizatur: contra ceraſtis morſus, potum ex vino auxilio eſt. Sylueſtris raphani, quam Romani armoraciam vocant, folia ſatiuo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera, ſubacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, vrinam concitat, æſtuoſa eſt.

I. RAPHANVS I.

II. RAPHANVS II.

R*Aphanus Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria quod Latinum nomen imitentur, Radice vulgò vocant: quemadmodum & Romani ſuam antiquam Raphani ſylueſtris appellationem retinet, qui ipſum primæ literæ* Raphani conſideratio.

 metatheſi

Dioſco. locus ſuſpectus.

III. RAPHANVS RVSTICANVS ſiue vulgaris.

metatheſi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm ſylueſtris, ſatiua longè durior, acriorq́; deprehendatur, Dioſcoridis codex hic, vt in aliis plerisq́; locis, mendi ſuſpicione non vacat: vtpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemve, & ſubacrem. Folio prouenit Raphanus napo ſimili, & rapo anguſtiore, ſcabriore, ac magis hirto, caule tereti, flore albo, ſiliquis tumentibus, rapo quadruplo maioribus, in mucronem deſinentibus, in quibus ſemen concluditur rotundum, rufum, & ſapore acutum, rapi, napiq́; ſemine cum minus, tum etiam durius. Radix illi varia, nam nonnullis longa, alba, teres tenera, fragilis, nec admodum acris, quæ cæteris in Hetruria præſtantior habetur: aliquibus craſſa, napi pene figura, altera longè durior, acrior, & guſtui ingratior. Differunt quoque colore: namque & alba, & nigra, vbique ferè habetur, non ſolum ſatiua, ſed agreſtis quoque: ſed hæc altera minus frequens. Satiuus ſeritur in hortis & agris: Agreſtis ſponte prouenit in campeſtribus in agro Romano.

Raphani vires Matth.

Recens minutim inciſa radix, albo meraco inſperſa, & butyro in ſartagine calefacta, & pubi admota, remoratam vrinam pellit: idem præſtat eiuſdem ſuccus, duarum vnciarum pondere ex Cretico vino hauſtus. Vncia corticis cum tãtundem mercurialis, croci granis quatuor, caſiæ odoratæ pulueris drachma, & drachmis duabus ſucci ſabinæ, omnibus ſimul in mortario contuſis, & tenuiſſimo linteolo exceptis, & vteri ceruici adhibitis, ſubuenit præſentaneo auxilio ægrè parturientibus. Eiuſdem radicis ſuccus vnà cum oleo dulcium, aut amararum amygdalarum, & vini albi nonnihil feruefactus, addito colocynthidis momẽto, aurium ſonitus curat, ſi calidus inſtillabitur.

Fuch. error circa Armoraciam.

Leonhardus Fuchſius, Armoraciam eam eſſe ſtirpem putat, quam Raphanum ruſticum nonnulli vocauere, folijs oxylapatho maioribus, radice longa, pollicis craſſitudine ac etiam craſſiore, acerrimo guſtu, ſinapi haud abſimili: floribus in caulium ſummitatibus albis & puſillis, radicibus acerrimis,

Raphanus ruſticorum.

quibus vtitur vniuerſa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus, [& quanquam appetentiam faciat, reuera tamen & caput lædit & nidoroſas eructationes mouet. Naſcitur ſponte in pratis, viridariis, & ſecus itinera. Radix excalfacit, & ſiccat ordine tertio completo. Aperit, pellit, incidit, prouocat, attenuat, & abſtergit. Ea omnia poteſt, quæ domeſtica & agreſtis radix, ſed valentius operatur. Quinetiam Sinapi vires obtinet, vrinam, & arenam valentius pellit. Illinitur contrita radix ex vino albo, & recenti butyro calefacta, vtiliter pubi ad ciendam vrinam, ſiue ſit dolor ex renum calculis, ſiue ex craſſa lentaq́; pituita veſicæ ceruicem obſtruente. In quo caſu datur quoque non paruo auxilio potandum vinum, in quo inciſa radix fuerit macerata.] Qua in re eum alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortaſſe illius plantæ ſapore fretum. Quòd ſi is vel Romam vnquam profectus eſſet, vel cæteras notas accuratius perpendiſſet, nunquam (vt arbitror) in eum errorem incidiſſet. Rectius fortaſſe ſaperent, qui hanc plantam perperam Armoraciam faciunt, ſi Crateuæ Thlaſpin, de quo in Thlaſpi meminit Dioſcorides, eandem eſſe ſcriberent.

Raphanorũ Theoph. genera plura.

Raphani Theoph. lib. 7. ca. 4. de hiſt. plant. plura ſunt genera: nempe corinthium, cleonium, liothalaſſium, bœotium. Adoleſcit ampliſſimè Corinthium, quod vel radice conſtet detecta. Hoc enim ſurſum verſus protruditur, nõ vt cætera in terram ampliari ſolitum eſt. Liothalaſſium, quod Thracium vocant, validiſſimum aduerſus frigora traditur. Bœotium dulciſſimum eſt, & figura rotundum, nec vt Cleoneum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, ſuauioraque ſunt: quibus autem ſcabra, acriora. Genus præterea redditur, quòd foliis erucæ ſimile conſtat.

Raphani vires ex Gal.

Raphanus (vt lib. 8. ſimpl. med. ſcribit Gal.) excalfacit quidem exceſſu tertio, deſiccat verò ſecundo: agreſtis autem in vtroq́; efficacior eſt. Quin & ſemen ipſum planta efficacius eſt. Facultas ei ineſt digerendi, itaq́; ad ſugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda exiſtit. Aperit, prouocat, incidit, extenuat, rarefacit. Meminit item Galenus Raphani lib. 2. de alim. facult. ſic inquiens: Radiculam ſolam, crudamq́; vrbani homines vt plurimùm prima menſa ex garo ſumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiſcent. Ruſtici verò frequenter cum pane eſitant, non ſecus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obſonia, in quibus eſt origanum viride, naſturtium, thymum, ſatureia, pulegium, ſerpillum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia viridia, eduliorum ſunt obſonia, vnà cum illis ſumpta, ſuntq́; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoq́;, & folia nonnunquam eduntur, ſed neceſſitate magis, quàm ſponte. Radix in eorum numero eſt, quibus obſonij potius, quàm nutrimenti nomine aſſiduè veſcimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conſpicuè vnà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum aſſurgentem producere ſolet, ceu alia, quæ nata ſunt excauleſcere. Hic elixus eſtur ex oleo, garo, & aceto, vt rapæ caulis, ſinapiq́;, & lactucæ: nutritq́; magis caulis iſte, quàm cruda radicula, vt qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam ſanè & ipſe alendi poteſtatem habet. Quidam non ſolùm caulem, ſed vnà ipſas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari ſubit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia: ipſi quidem id ſe experientia abunde compertum habere dicunt, nullus tamen eos citra damnum potuit imitari.

Nomina.

Radix, quæ Græcis ῥαφανὶς Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, ſiue Fegiel: Italis, Rafano, & Radice: Germanis, Rettich: Hiſpanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis, Reffort. Raphanus longus: Italicè, Radice longa. Raphanus ruſticanus: Græcis Ῥαφανὶς ἀγριότερος: Italis, Rafano & Rauano: Germanis, Kren: Gallis, Rafan, ſiue Reffort ſauuage.

Raphanus veteribus ῥαφανὶς, quaſi radix perſpicua: poſterioribus ῥάφανος, παρὰ τὸ ῥαδίως φαίνεσθαι quia ſtatim à ſemine oriatur: Theophraſtus licet vtraque vſus ſit voce, attamen Raphanum ῥαφανίδα vocauit, at

ῥάφανον

ῥάφανον vbi habetur, Braſſicam intelligere oportet, quæ cauſſa erroris fuit Plinio ca.5. lib.19. vbi Raphani genera recenſet, quæ ex Theophraſto 7.hiſt.4.ſunt deſumpta, vbi de Braſſica egit: & quæ Theophraſtus Raphani genera propoſuit, Plinius lib.19.cap.5.pro Napi generibus recenſuit. Has licet nunc differẽtias obſeruare, vt ſit præcox alius, alius ſerotinus: hicq; albus, niger & rubeus: albus, oblongus & orbicularis: niger, communiter rotundus, rarius oblongus: ruber oblongus, qui & fibras rubentes per ſubſtantiam diſcurrentes obtinet: habetur & radice lutea: eſt ruſticanus: & deniq; ſylueſtris aquaticus. I. Raphanus maior orbicularis C.B. Raphanus, Brunf. Matth. Lac. Cord. in Dioſc. Caſt. Raphanus vulgaris, Trag. Geſ. hor. Raphanus ſatiuus, Fuch. Lugd. Raphanus magnus: Lob. Raphanus orbicularis, Tab. Raphanus rotundus, Lon. Raphanis ſiue Radicula ſatiua, Dod. fol. & gal. Radix & Radicula, Cæſalp. II. Raphanus oblongus C.B. Raphanus longus, Trag. Lonic. Raphanus prælongus, Geſ. hor. Raphanus ſecundus, Matth. Lugd. Raphanus minor purpureus, Lob. Radicula ſatiua minor, Dod. fol. colore radix variat, noſter albo eſt cortice: Italicus rubello. III. Raphanus ruſticanus ſeu Thlaſpi alterum Dioſcoridis C.B. Raphanus maior ſeu Armoracia, Brunf. Trag. Geſ. hor. Raphanus ſylueſtris Fuchſ. Raphanus magnus & montanus, Dodon. gal. Raphanis magna, Dod. fol. Raphanus ruſticanus, Matth. Lob. Raphanus ruſticus, Lug. Cam. Raphanus marinus, Tab. Armoracia Plin. Lac. Thlaſpi maius, Cord. in Dioſc. Lon. Cæſalpino.

Σίσαρον. SISER CAP. CVII.

SIſer vulgò cognitum, cuius radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho vtilis: vrinam ciet, & appetentiam inuitat.

I. SISER I.

II. SISER II.

Siſeris conſideratio.

ETſi antiquis omnibus Siſer adeò notum fuit, vt horum nullus habeatur, (quod ſciuerim viderimq;) qui eius ſcripſerit hiſtoriam, nobis tamen adeò obſcurum, ignotumq; eſt, vt hoc æuo difficillimum ſit, cùm nobis, tum cæteris, qui ante nos ſcripſerunt, verum ac legitimũ oſtendere Siſer. [*Non deſunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum vocatum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimum eſſe Siſer. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij teſtimonio ductus, qui libro 19. capite 5. hæc habet: Ineſt Siſeribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hiſce Carotarum radicibus haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum cõcludant, nec guſtui amaritudinem relinquant, ſed dulcedinẽ potius quandam præ ſe ferant. Quod præterea Siſer ſapore ſit ſubamaro, facilè ex Galeni ſententia comprobari poteſt lib.8. ſimplicium medicamentorum. Ex cuius verbis facilè colligi poteſt, Siſera ab hiſce carotis plurimum recedere. Sciendum igitur eſt, quod Siſer in Italia non ſeritur, tametſi in Germania, Rheni præſertim fluminis accolæ, ſuis in hortis Siſera frequentiſſima habeant, quæ & ſerunt, & colunt. Ideoq; Magũtiæ venalia abunde reperiuntur à Tincao agro illuc allata. Siſer folio eſt oluſatri, caule & vmbella paſtinacæ ſimili, radicibus dodrantalibus, neruoſam intus matricem continentibus, ſubamaris & colore ſubcroceo, & quæ guſtatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præſtantia allectus Tiberius Cæſar (vt citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi Siſera curauit ex Gelduba caſtello Rheno impoſito, vbi generoſitas præcipua.*] Ego ſuperiori

tempore, quorundam relatione persuasus, scripseram reperiri verum Siser in agro Maguntino circa Rhenum: sed postquam deinde cum aliis doctis viris regionis illius de re hac conferrem, affirmabāt id esse falsum: quippe quòd ea radix, quam priores illi Siser faciebant, eadem esset, quam nos hic appinximus, quamq; Germani Gelb Ruben, *&* Mören *vocant: quæ res in causa fuit, vt nunc aliter sentiam.*

Siseris legitimi planta.

Adducor itaq; vt putem si Siser nunc apud nos extat, id eam esse plantam, quæ folia promit hortensi pastinacæ similia, breuiora tamen, atque minora, caules etiam similes habet, striatos. Semen in vmbella prouenit, petroselini modo. Radicibus nititur numerosis asphodeli modo, teneris, fragilibus, dulci sapore & amariusculo, ori gratis, tenui intus matrice, cuius hic quoque imaginem expressimus. Hoc vt censeam, plura sunt, quæ me inducunt: primum, quòd Siser apud veteres, si cuncta ab eis de Sisere tractata obseruentur, pastinacæ congenere sit.

Siser apud Plinium.

Namq; Plinius, (vt cæteros omittam) libro 20. cap. 5. vbi de pastinaca egit, illico de Sisere, tanquam de congenere tractauit, quemadmodum & hoc nostrum esse videmus: præterea, quod eius radix (vt idem Plinius inquit) neruum siue matricem intus habeat, quæ eximitur, cùm cocta fuerit. Deinde quod seratur frequentius, auulsis à radice agnatis, vt Inula, Lilium, Arum, quàm semine, quod semine satum non nisi tertio anno esui idoneum proueniat, radice verò quotannis.

Marcel. & Ruel.

Id quod fecisse veteres in Siseris satione testatur Marcellus, Dioscoridis interpres, & Ruellius, qui quamuis non scribant, vbi id legerint, nec à quibus autoribus acceperint, ego tamen illis credendum esse censeo, quòd mihi certò persuadeam, hosce probos, doctosq; viros, haud quaquam scripsisse hæc, nisi id alicubi legissent apud antiquos autores.

Columella.

In qua sententia confirmat me Columella lib. 11. cap. 3. de re rustica, sic inquiens: Pastinaca & Siser, atque Inula, coalescunt altè pastinato, & stercorato loco, sed quàm rarissimè ponenda sunt, vt maiora capiant incrementa: quæ verba si diligenter expendantur, radice seri Siser, non semine facilè constabit: quinetiam quòd numerosa sit radice Asphodeli ferè modo, rarissimè idem poni oportere, vt latius radices fundātur, & incrementum suscipiant. Nam quò crassiores fiunt, eò gustui suauiores habentur. Ideoq; dicebat Plinius libro 19. cap. 5.

Siser Tiberio Cæs. gratissimum.

inter medica dicendum Siser, & ipsum Tiberius Princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum, Rheno impositum, vbi generositas præcipua: ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus, qui decoctis extrahitur: hæc ille. Quibus palam est, Germanicum Siser Tiberio fuisse gratum, quòd in frigidioribus regionibus generosius, & grandius proueniret. Ad hæc scribit Dioscorides, decoctā Siseris radicem, & ori gratam esse, & stomacho vtilem. Id quod in huius plantæ radicibus manifestò deprehenditur, vbi prius elixæ, & deinde butyro in patellis farina circumlitæ frigantur. Vnus tantùm mihi scrupulus reliquus est, quippe quòd in hoc nostrate Sisere nulla ferè percipiatur amaritudo, cùm tamen Galeno, & Plinio, Siser amarore non vacet. Verùm hoc à mea me non deducit sententia, quòd

Cæpa non acris.

haud me lateat, regiones sæpe plātis immutare saporē. Siquidem cæpa, quanquam sui natura acris admodum sit, in Caietano tamen agro, vbi omnium maxima prouenit, nulla prorsus acredine redundat: id quod multis in locis, in Raphano vidimus, & in Aro (vt Galenus inquit) quod in Cyrenaico agro prouenit. Dixi sententiam meam, non vt hanc plantam legitimum faciam Siser, sed vt noscant rei plantariæ studiosi, non leuibus rationibus me adductum esse ad credendum, eam

Siser syluestr.

ipsam esse Siser. Syluestre quoque extare Siser, perinde ac Pastinacam, testis est Plinius lib. 20. cap. 5. vbi inquit: Siser erraticum satiuo simile est, & effectu stomachum excitat, fastidium absterget, ex aceto Laserpitiato sumptum, aut ex pipere, vel mulso, vel garo. Vrinam ciet, vt Opion credidit, & venerem: in eadem sententia est & Diocles. Præterea cordi conuenire conualescentium, aut post multas vomitiones perquàm vtile. Heraclides contra argentum viuum dedit, Veneri subinde offensanti, ægrisq; sese recolligentibus. Satiui priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum: hæc Plinius. Siseris meminit Galenus lib. 8. de simpl. med. facult. his verbis: Sisari radix cocta stomacho grata est, & vrinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quandam, cum leuicula adstrictione. SISER ALTERVM, *folia, caules, vmbellas, flores & semen habet syluestris pastinacæ. Radix, napi effigiem repræsentat, colore albicante aut subflauescente, sapore subdulci, ac simul amariusculo. Seritur in hortis ac etiam in agris, in vniuersa Germania & Bohemia. Excalfacit & humectat, inflat, aperit, vrinas mouet. Valet radix ad ea omnia, ad quæ Siser primum valere diximus. Tametsi sub Siseris alterius nomine hæc planta posita sit, nihil tamen cum legitimo Sisere habet cognationis. Siser Græcis* σίσαρον *dicitur:*

Nomina.

Mauritanis, Culcas, Fisarum, siue Seisaron: Italis, Sisaro. Siser alterum: Italis, Carota bianca: Germanis, Gierlin, *siue* Girgelin: *Hispanis, Chiriuias: Gallis, Cheruy, siue Giroles, aut Carottes blanches.*

Sisarum, quod cum Elaphobosco Dioscoridis & Plinii multum conuenit, dicitur Siser Brunf. Cord. in Dios. Ges. hor. Lon. Cam. Sisarum, Dod. gal. & fol. Lob. & Tab. Siser satiuum, Fuch. Siser primum, Matth. Cast. Siser alterum, Lac. Siser Germanicū & Elaphoboscū Plinii, Cęsal. Sisarū maius, Lugd. Elaphoboscō Diosc. Columnæ. II. Quæ pro Sisero altero hic proponitur, Pastinacā tenuifoliam satiuā radice lutea, ad differentiam eius quæ radice alba, & eius quæ radice rubra est, vocamus: aliis Staphylinus primus, vt Trag. Staphylinus luteus, Dod. gal. Siser alterum, Matth. Tab. Siser Lac. Pastinaca satiua prima, Fuchs. Pastinaca satiua flaua, Lon. Pastinaca satiua Diosc. & Daucus Theop. Lob. Pastinaca tenuifolia satiua, Dod. fol. Pastinaca radicibus luteis, Ges. hor. Carota radice buxei coloris, & Daucus domesticus Galeni, Cæsal. Carota nostra lutea, Lugd. Carota altera radice ex albo flauescente Castori.

Λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX. CAP. CVIII.

a Cat. οὐκ ἀνόμοιον. i. non dissimile.

EX generibus rumicis, oxylapathum vocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens. Alius est satiuus, † illi a dissimilis. Tertium genus syluestre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alii oxalida, alii anaxirida, aut lapathon vocant. Folia eius syluestri, ac exiguo rumici similia: caule non magno: semine subacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, melicerides, rosaceo aut croco adiecto, discutiuntur. Syluestris, & oxylapathi, & eius quam oxalida nominant, semen ex aqua, aut vino vtiliter bibitur, contra dysenterias, & cœliacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionū ictus. Quòd si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos vngues persanant: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricandus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foueatur: aut in soliis balnearum confricetur. Coctæ in vino, & instillatæ, aurium dentiumque dolorem mulcent: strumas, parotidasque discutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicū gestamine vtuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotę

fœminarum

I. OXYLAPATHVM.

II. * LAPATHVM SANguineum. *

III. OXALIS SIVE ACETOSA.

fœminarum profluuia ſiſtunt: cum vino autem potæ regio morbo medentur, calculos veſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet vires, quas ſupradicta rumicis genera.

Rumicis conſideratio.

Tametſi Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non ſeratur, in iјs tamen ſponte frequens naſcitur, quinetiam incultis locis, foliis nigræ betæ proximis, ſed minoribus, plantagini proximis, humi accubantibus, caule cubitali, ſtriato, flore rubro, ſemine minuto, pellucido, ſubnigricante, radice longa, crocata amaraq́ue. Lapathum, quod in paludibus naſcitur, Dioſcoridi Oxylapathum vocatur, non quidem quòd guſtu acutum, ſeu acidum ſentiatur, vt oxalis, quam vulgus officinarum Acetoſam appellat, ſed quòd foliis proueniat in acutum deſinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò ſignificat acutum ſaporis reſpectu, modò mucronatum reſpectu formæ.

Oxylapathũ.

Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterq́ue Serapio, Lapathum omne nullo diſcrimine Acetoſam nominant, perperam id ad ſaporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioſcorides in primo lapathi genere. Plinius lib. 20. cap. 21. Oxylapathon non niſi in paluſtribus naſcens, ſatiuo ſimilius eſſe ſcribit, cùm tamen alterum alteri diſſimile faciat Dioſcorides.

Auicen. & Serapi. lapſus.

Oxylapathũ Plin.

Illud verò, quod ab acido ſucco ὀξαλὶς Græcis dicitur (etſi id ſilentio inuoluat Dioſcorides) duorum eſt generum, maius nimirum, & minus. Illi folia ſunt agreſtis rumicis adeò æmula, vt quandoq́ue oculos fallant, tanta eſt lineamentorum ſimilitudo, atqui herba deguſtata, illico cognoſcitur. Eſt tamen folio minore, paulo læuiore, anguſtioreq́ue, ſagittali fere ab ipſo exortu figura: Radicibus nititur pluribus vbiq́ue fibratis, ſed haud vt in Rumice crocantibus, acido guſtu, perinde ac folia & caules, caule cubitali, & ſtriato & ſuccoſo. Naſcitur ſponte in pratis, & ſeritur etiã à nonnullis in hortis. Alteri verò folia ſunt longè minora, lanceæ cuſpidis figura, mollia, læuia, quibuſdam veluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, foliiſq́ue maioris acidiora. Semen vtriq́ue idem ſubrubrum, paruum & acuminatũ, præterquàm quòd maiori maius, minori verò minus.

Oxalis duplex.

HIPPOLAPATHI duo obſeruauimus genera. Hortenſe alterum, alterum ſylueſtre.

Hippolapathum duplex.

IIII. OXALIS SIVE ACETOSA minor.

VI. HIPPOLAPATHVM.

VII. HIPPOLAPATHVM syluestre.

Quod in hortis seritur Rhabarbarum Monachorum vocant. Siquidem hoc folio, semine, radice, ac cæteris in vniuersum notis legitimum Hippolapathum refert. Planta est grandis, ac formosa, foliis, semine, radicibus, ac cæteris in vniuersum notis, minori lapatho similibus, sed omnia lõge maiora, nam folia grandia sunt, helenij ferè modo, radix pariter grandis, vegeta, fuluo colore. Seritur à pluribus spectaculi causa in hortis & viridarijs. Syluestre autem non solum in palustribus & vliginosis tractibus prouenire videmus, sed etiam in montibus, ijs præsertim in locis, vbi pecudes diutius stabulari solent, & vbi eorum fimo pinguescit solum, illi plantæ omnino respondens, quæ sub Rhabarbari nomenclatura, passim hodie in hortis ac viridariis plantatur. Folia gerit numerosa, magna, hortensis haud absimilia, sed viridiora & asperiora: caulibus bicubitalibus: floribus in ramusculorum cacumine numerosis, rufescentibusq;: semen profert in rubris folliculis inclusum, acuminatum & subrufescens. Radice nititur crocante, pollicis craßitudine, dura ac lignosa.

Lapathi vires ex Gal.

Lapathi meminit Gal. lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Lapathum moderatè digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum mistam: nam simul cum eo quòd digerit, nõnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifestam quandam etiam adstrictionem obtinet, adeò vt & dysenterias, & diarrhœas, siue profluuia sanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Rumicẽ, ait, vti antè diximus, syluestrem betam poßit quis appellare, cùm non gustu solùm, verùm etiam facultate hortensi betæ persimilis sit. Quoniam autem beta iucundior est rumice, idcirco eá magis homines vescuntur. Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice scribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia exposuerimus.

Oxylapathi vires ex Aetio.

Oxylapathum (Aetius auctor est) peculiariter præstat ad canũ rabiosorum morsus, si vulnus in primis eius decocto foueatur, & deinde herba ipsa illinatur, atque potanda vnà cũ radicib. præbeatur.

Lapathi vires Matthiolo.

Fit è lapathi acuti radicib. aqua per Alẽbicũ, quæ omnes cutis, & præsertim faciei, maculas ac pustulas tollit, nempe alphos, ionthos, vitiligines, lichenasq;. Sumuntur aquæ radicum oxylapathi, & melopeponis præmaturi singulorum

libræ

libræ duæ, oua hirundinum decem, ſalis nitri ſemuncia, Tartari albi vnciæ duæ: attritis terendis ponuntur ſimul cum aquis præſcriptis in vitreum Alembicum, & ſuccenſo igne extrahitur aqua: cum qua mane abluitur facies, & veſperi illinitur oleo de Tartaro, & Amygdalino ſimul miſtis. Vinum decoctionis oxylapathi diebus aliquot potum, auriginem pellit, & cutim ad priſtinum nitorem reſtituit. Credunt quidam lippire nunquam eos, qui Rumicis ſylueſtris radicem luna decreſcente effoſam, nitidiſſimè ſecum portauerit. Oxalis maior refrigerat & ſiccat exceſſu ſecundo digerit, aperit, & nonnihil incidit. Herba ipſa biliosis ac peſtilentibus febribus aduerſatur: præſtat & ad cordis affectus. Sitim ſedat, putredini reſiſtit: vermes necat, appetentiam excitat. At minor refrigerat, ac ſiccat perinde ac altera digerit, & incidit. Omnia belle poteſt, quæ maior, nec infirmioribus pollet viribus. Hippolapathi hortẽſis radicis ſuccus cum ſulphere illitus ſcabiem ſanat, cum lupinorum verò farina lentigines, alphos, & alias cutis infectiones exterit. Radicis dilutum, ex vino paratum, præſtat ad pellendos renum calculos. Vinum oxylap. *Idem facit ſiccæ radicis puluis, drachmæ pondere ex meraco potus: quinetiã ex Marrubij decocto hauſtus, auriginem curat. Hippolapatho ſylueſtri eædem inſunt qualitates & vires, quæ & cæteris Lapathi generibus. Planta quæ Græcis λάπαθον ἢ ὀξυλάπαθον: Latinis etiam Lapathum & Rumex, Officinis Lapatium acutum appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh ſeu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis* Ampffer: *Hiſpanis, Labara: Gallis, Lapais. Quæ verò Græcè ὀξαλὶς, Oxalis item Latinè & Officinis dicitur: Germanicè* Saur Ampffer: *Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Saliette. Oxalis minor, Græcis ὀξαλὶς μικρά: Italis, Acetoſella, Saecciola & Sannicciola. Hippolapathum,* Nomina. *Græcis ἱππολάπαθον: Officinis Rhabarbarum monachorum: Italis, Rombice maggiore. Germanis* Mönch Rhabarbaren: *Gallis, Reubarbe de marais: Hippolapathum ſylueſtre, Græcè, ἱππολάπαθον ἄγριον Italis, Rombice ſaluatica maggiore.*

† *Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. 11. ſimplicium, qui habet ὂν κατὰ πᾶν ὅμιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum vulgata lectio innuere videtur.*

Lapathum à λαπάζειν exinaniendo nominatur, ſiquidem foliorum decoctum aluum molliat: Latinis Rumex dicitur, quod non tantum ſatiuo competit, ſiquidem Plinius lib. 20. cap. 21. Oxalidi tribuat. Genera plura ſunt Theophraſto 7. hiſt. 4. Plinius loc. cit. quinque recenſuit genera, in noſtro Phytopinace oxalidis decem differentias, lapathi & hydrolapathi tredecim, & hippolapathi duas propoſuimus. I. Lapathũ folio acuto, quod Oxylapathum Dioſcoridi & Plinio C.B. Lapatium acutum & Sicla ſylueſtris Auicennę, Tra. Lapathum acutum & Oxylapathum, Lob. Lapathum ſylueſtre, Geſ. hor. Lapathum & Rumex, Lon. Caſt. Oxylapathũ. Fuch. Dod. gal. Matth. Lac. Lug. Rumex acutus Cor. in Dioſ. Hæc folijs eſt aliquãdo anguſtiſsimis, oblongis & criſpis. II. Lapathum rubens, quod cum oxylapatho plurimum conuenit: ex radice oblonga, mediocriter craſſa, fibroſa, lutea vt in vulgari, á qua ferè magnitudine tantúm differt, caules emittit oxylapatho breuiores, ramoſos: folijs eſt oblongis, aliquando rugoſis, ſaturato rubore nigricantibus, coſta media ac fibris dilutè rubentibus, quæ vna cum caule cruento ſucco turgent, vt ſi terantur manus inficiant: floribus & ſeminibus priori correſpondet. In hortos ſemel ſata, ſeipſam ſemine propagat. Viribus cum oxylapatho conuenit, nitroſiore tamen guſtu eſt, quare eius decoctum, aut ſuccus expreſſus aluum lubricat. Seminis etiam pulueriſati in aliquo decocto adſtringẽte exhibiti, in ſiſtendis ſanguineis fluxibus ſingularis efficacia. Dicitur ἐρυθρολάπαθον. Lapathum nigrum Dod. gal. Lapathum rubens, Dod. fol. Lapathum ſanguineum, Lob. & Cam. Lapathum rubrum Cæſalp. Cam. ad Matth. cui & Cretenſe: Lapathi ſyl. tertium genus, Lugd. Sanguis draconis herba, Geſ. hort. & Lonicero. III. Acetoſa pratenſis ſeu lapathum quartũ Dioſcoridis, & Lapathum ſyl. Plinij. C.B. Acetoſa & Lapathum acetoſum, Brunſ. Acetoſa, Lon. Oxalis, Trago. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Oxalis prima, Cæſal. Oxalis maior, Matth. in icon. Lugd. Lob. cui & Lapathum oxalida. Acetoſa maior, Caſt. Lapathum minimum, Geſ. hort. Rumicis ſeu Lapathi quarta ſpecies, Cord. in Dioſc. Huius folia aliquando criſpantur: aliquando media ipſorum pars per longitudinem candida reperitur: nonnunquam vtrinque ab exortu duplici ſagittali figura conſpiciuntur. Huius ſpecies in montibus reperitur, maioribus & rugoſioribus folijs, quàm ſunt ipſius pratenſis, in reliquis vix differens, quæ in montibus Helueticis & Sabaudicis reperitur: Eſt & alia tuberoſa radice: alia geniculis nodoſis: alia Calthæ folio: alia rotundifolia ſeu Romana, quæ maximis etiam folijs reperitur. IV. Oxalis aruenſis lanceolata. C.B. Oxalis minima, Trago. Dodo. fol. Oxalis minor, Matth. Geſn. hort. Lugd. Oxalis parua, Dodo. gal. Oxalis veruecina tenuifolia ſinuata. Lob. Oxalis ſpõte naſcẽs, Cæſ. Oxalis ouina, Tab. Acetoſa minor, Caſt. Acetoſella, Lon. Rumicis ſeu lapathi ſextum genus, Cord. in Dioſ. Hęc maior minorue, latioribus anguſtioribusq; folijs, pro ratione loci pinguioris aridioriſue reperitur. Eádem reperitur etiam non lanceolata. V. His addamus Acetoſam Creticam, ſemine aculeato, prius à nemine deſcriptam nec pictam. Hæc cauliculis eſt ſæpe plurimis dodrantalibus, humi reclinatis, in alios ramulos diuiſis, folijs paruis, oblongo pediculo donatis, oxalidis veruecinæ forma, ſed auriculis carentibus, ramulis floſculi iunguntur & adhærent multi exigui, quibus

V. ACETOSA CRETICA.

Semen ſuccedit, tenuibus membranis aculeatis incluſum, cuius nomine cum Tribuli terreſtris ſemine ſimilitudinis aliquid habet, minus tamen eſt, minusq; pungens, cui pediculus oblongus, incuruus, tenuis vt in Caltha additur. Iunio floruit & ſemen maturuit, in horto Illuſtriſs. Ducis Wirtenbergici, qui Montembelgardi colitur. VI. Hippolapathum latifolium, ſeu Hippolapathum Dioſcoridi, Galeno & Plinio C.B. Rhabarbarum, Brunf. Rhabarbarum Monachorum Trag. Geſ. hor. Rumicis alterum genus Fuch. Lapathum ſatiuum Dod. gal. Lapathum hortenſe Lac. Lapathum maximum Geſ. hor. Cæſalp. Lapathi vel Rumicis ſpecies Cord. in Dioſcoridem. Hippolapathum Dod. fol. Matthiol. Hippolapathum ſatiuum latifolium, Lob. Lugdunenſ. Hippolapathum hortenſe Matth. in icon. Lugd. Hippolapathum ſatiuum, Caſt. Tab. Bulapathum Scaligero, Patientia vulgi. Vtimur eo frequenter pro Rhabarbaro, ſed dupla doſi. Eſt & alterum rotundifolium. VII. Hydrolapathum folio cubitali. C.B. Rumex paluſtris vel ſeptimus Trago. Hippolapathum, Dodo. gal. Geſ. hor. Hippolapathum ſylueſtre, Matth. Caſt. Hydrolapathum maius, Lob. Lugd. Lapathum paluſtre, Taber. Rumicis ſeu Lapathi quintum genus, Cordo in Dioſcoridem.

Λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

Lampſana ſylueſtre olus eſt. Plus alit quàm rumex, & ſtomacho vtilius. Cuius folia, caulesq; coquuntur in cibo.

I. LAMPSANA.

II. RAPISTRVM MONOſpermon.

Lãpſanæ cõſideratio. *Qvamuis hic inter olera, quæ in alimentorum vſum venere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride, nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſſima haberetur: id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim vnà cùm Plinio lib.20.cap.9. inter ſylueſtres braſsicas lampſanam eſſe pedalis altitudinis, hirſutis folijs, napi ſimilimis, niſi candidior eſſet flore.* Lampſana Plinij. *Naſcitur hæc frequentiſſima in Hetruria, Apulia, ac pleriſq; Italiæ locis, ijs præſertim campis, qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan vrgente annonæ penuria, in alimentorum vſum recepta.* Lãpſanæ vires ex Gal. *Meminit huius Galenus lib.7. ſimplicium medicamentorum, his paucis verbis: Lampſana eſa ſuccos prauos procreat. Cæterùm illita abſtergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poſſidet.* Nomina. *Olus vt hoc Græcis λαμψάνη, ita Latinis, ſiue Braſsica ſylueſtris nominatur: Italis Cauolo ſaluatico & rapo falſo, & rapaſtrela.*

Quæ pro Lampſana à Mattthiolo pingitur, Rapiſtrum eſſe aruorum, ex eius epiſtolis ſatis liquet. Hoc Rapiſtrum à ſimilitudine cum folijs Rapæ dictum videtur: Eſt flore luteo, eſt albo, aliquando purpureo, eſt & monoſpermon. I. Rapiſtrum luteum C.B. Lampſana, Matth. Caſt. Lon. Lug. qui & alteram habet figuram, vt ſæpiſsimè ſolet, nomine Lampſanæ veræ. Lampſana flore melino, Taber. Lampſana, Geſ. hor. Rapiſtrum, Brunf. Geſ. hor. Dodo. fol. Rapiſtrum aruorum, Lob. Sinapi agreſte quartum, Trago. Irio Fuch. Eryſimum Theophraſti, Dod. gal. Rapa ſylueſtris altera, Cæſalp. II. Rapiſtrum monoſpermon à nemine prius pictum nec deſcriptum. Ex radice longiuſcula non craſſa exurgunt caules pedales & altiores, rotundi, tenues, ramoſi, eleganter virentes, leuiter hirſuti: folia per terram ſparſa Rapi folijs ſimilia, ad principium laciniata, dein ſubrotunda, leuiter ſinuata, craſſa leuiterque hirſuta, ſecundum cauliculos palmares, tenues, flores prodeunt, vulgari forma eleganter lutei, quibus ſiliquæ pulcherrimæ ſuccedunt, rotundæ quaſi geminatæ, ſibi inſidentes (vt in radice gladioli) ita tamen vt pars ſuperior, in

qua

qua ſemen vnicum continetur, ſit maior: hæ ſtrijs inſtar ſeminis Coriandri diuiduntur, & ſingulæ in oblongum filamentum abeunt. Huius ſemẽ Lampſanæ monoſpermi nomine Doctor Doldius Norinberga miſit, Maio menſe floruit, & ſemen in horto Doctoris Zuingeri hic Baſileæ maturuit.

I. BLITVM MAIVS.

II. BLITVM RVBEVM.

III. BLITVM ALBVM.

Βλῆτον. BLITVM. CAP. CX.

BLitum eſtur oleris modo, aluo vtile eſt: nullius in medicina vſus.

BLitum duorum eſt generum, rubrum nimirum, & album. Vtrumque notum, in hortis ſeritur ac etiam in ijs ſpontè & campis naſcens. Rubro caulis & folia adeò rubeſcunt, vt coccineo colore infecta videantur, etſi temporis tractu tandem purpuraſcant. Folia amaranthum referunt [minus tamen rubeſcentia] ſicut etiam caulis, qui purpuraſcens, ſtriatus, cubitaliſque: flores edit ſpicatos, ſiue in racemi modum, pariter purpureos. Quin & radix [multifida] ſanguineo ſucco madet. Eſt in hoc rubri genere alterum, quod nobis MAIVS BLITVM *vocare libuit, quòd creſcat arbuſculæ magnitudine, folijs, & caule altero longè maioribus: flore grãdi, numeroſis paniculis, ſiue ſpicis ſcatente, cacumine deorſum ſpectante, rubentibus amaranthi ferè modo, caule brachiali craßitudine, ſtriato, firmoque, lignoſo. Seritur in hortis & viridarijs, & habetur etiam fictilibus ad feneſtras opacandas. Auxiliantur peculiariter ad menſes remorantes prouocandos, molas, & ſecundas educendas, ſi fœminæ vapore decocti calidi ſuffiantur, adeò vt vapor ad vterum aſcendat.* ALBVM *prouenit ijſdem folijs, latioribus tamen, & colore ſubalbidis. Flores & ſemen racematim cohærentes, tenuibus inſident ramuſculis, ex alarum cauis prodeuntibus panicularum effigie, ſylueſtris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone vulgo appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id namq; aqua prius decoquunt, demum affuſo oleo, vel butyro in ſartagine frigunt, additis allio, & omphacio, vel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (vt ego ex viſu teſtari poſſum) vomitiones mouet, ventriculi, & inteſtinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaque propter Plinius lib. 20. cap. 22. ita de eo ſcriptum reliquit: Blitum iners videtur, ac ſine ſapore, aut acrimonia vlla: vnde conuitium fœminis apud*

Blitũ duplex.

Blitũ maius.

Blitum albũ.

apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt: ventrem adeò turbat, vt choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduerſus ſcorpiones potum, è vino prodeſſe, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat: hactenus Plinius. Bliti vires ex Galeno. *Bliti meminit Gal. 6. ſimpl. med. his verbis: Blitum olus eſt eſculentum, humidæ, frigidæq; temperaturæ, in ſecundo maximè exceſſu à temperatis. Item 2. de alim. facul. Qui porrò, inquit, atriplicis, blitiq; guſtabilem qualitatem intelligit, braſſicæq; ſaporis commeminit, lactucam in braſſicæ, ac horum olerum medio eſſe non diffitebitur: ſiquidem illa egregiè deſiccat, hæc contra planè humida, aquoſaq; ſunt. Quapropter non ex ſolo oleo, garoq; ſed addito aceto ſæpius, meliusq; aſſumuntur: aliàs namq; ſtomacho infeſta ſunt. Diximus autem iſtiuſmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè ſi cum humiditate glutinoſam lubricitatem ſortita ſint: hæc Galenus. Quo fit, vt mirari liceat, ſi Plinij, & Galeni ſcripta perpendamus: quòd dixerit Dioſcorides, Blitum aluo vtile eſſe, & nullius in medicina vſus.* Nomina. *Eius nomen Græcum eſt βλῆτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala iamenia, ſiue Bachale aliamanie: Italicum, Blito: Biedone & Bietolone: Germanicum, Mayer: Hiſpanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge, Blette. Blitum rubrum minus, Græcis βλῆτον μικρὸν: Italis, Blito, Biedone, aut Bietolone minore, & Geloſia. Blitum album, Græcis, βλῆτον λευκὸν: Italis, Biedone & Bietolone bianco.*

IV. BLITVM POLYSPERMUM.

Blitum Βλίτον, fortè ita dictum quaſi βλητὸν, id eſt, abijciendum, propter vilitatem, vel ab inſulſo fatuoue ſapore. Genera plura eſſe Theophraſtus 1. hiſt. 9. pronũciauit: quare aliud facimus maius, aliud minus: maius rubrum & album: minus quoq; album & rubrum, hoc verò vel caule tantúm, vel omnibus partibus rubet. I. Amaranthus maximus ſiue criſtatus, an Eryſimũ Theophraſti 8. hiſt. 1. & 3. vbi Gaza Trionum vertit, C. B. Blitum maius, Matth. Blitum rubrum maius, Caſt. & Lug. quod Polyanthes Dalechampius appellat: Bliti peregrini genus primum, Cæſalp. Blitum Indicum, Taber. Amaranthi ſpecies alia: arboreſcens cognominata, Geſ. de hort. Amaranthus purpureus tertius, Dodo. gal. Amaranthus maior floribus obſoleti coloris, Dodo. fol. Amaranthus maior floribus panniculoſis, ſpicatis purpureis, Lob. Amaranthus magnus, Cam. II. Blitum rubrum maius C.B Blitum rubrum, Matth. Lob. icon. Dodo. fol. Cam. Blitum rubrum minus, Matth. in icon. & Lugd. Blitum maius rubrum vel ſecundum, Dodo. gal. Blitum ſatiuum rubrum, Geſ. hor. Blitum primum vel rubrum, Cæſalp. Blitum, Lob. obſ. & Taber. III. Blitum maius album. C.B. Dod. gal. Lob. Lugd. Blitum album, Matth. Caſt. Blitum ſatiuum album, Geſ. hor. Blitum, Lac. Blitum maius, Dod. folio. IV. Blitum polyſpermum adiecimus, à ſeminis copia qua cauliculi onerantur dictum, quod ex radice alba gracili, plures caules ſeſquicubitales, etiam minores, ſtriatos emittit, folijs paucioribus, pediculis oblongis donatis, eos cingentibus, Solani vel etiam Bliti forma, modò latiores, modò anguſtiores, ex viridi nigricantes, ſummis tamen minoribus: ex caule prodeunt plures ramuli, floſculis racemoſis & muſcoſis, ex luteo viridibus onuſti, quibus ſemen copioſiſſimum Botryos inſtar nigrum & ſplendens ſuccedit. Prouenit in noſtris arenoſis ad Wieſam fluuium, ſed longè humilius: maius verò in pinguioribus locis vbi fimum reperitur, inter Blitum & Atriplicem. Hoc mirè capi piſces auctor eſt Caſſianus, cui Polyſpermon dicitur, vt & Lugd. cui & Anguillara experimẽto nixus ſubſcripſit: Polyſpermon, Lob. & Tab. Blitum ſylueſtre, Cam. ad Matt. quid ſi ad Blitũ tertiũ Tragi referatur?

Μαλάχη. MALVA. CAP. CXI.

MAlua ſatiua eſui longè aptior ſylueſtri: ſtomacho aduerſatur: aluum iuuat, ſed multò magis caules interaneis, & veſicæ vtilis. Cruda folia cum ſalis exiguo manducata, ægilopas ex melle ſanant: verùm cúm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra ſalem vtendum eſt. Contra aculeatos apum, veſparumque ictus, illita efficax eſt: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfureſq; cum vrina ſanat. Sacris ignibus, & ambuſtis decocta folia, tritaque vtiliſſimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas inſeſſione mollit: prodeſt eroſionibus veſicæ, & inteſtinorum, vuluæ, ſediſq; clyſtere infuſum. Ius decoctæ cum radice ſua contra omnia venena auxiliatur, ſi continuo á bibentibus reuomatur, contra phalangiorum morſus remedio eſt: lac euocat. Semen in vino potum, addito loti ſylueſtris ſemine, veſicæ cruciatus lenit.

Maluæ conſi. *MAlua vulgaris adeò notitiæ eſt, vt nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint: hæc olim antiquis de induſtria in hortis ſerebatur, in quibus nunc ſpontè frequentiſſima prouenit: ea enim tunc veſcebantur homines, cæterorum olerum modo. Plura eius genera: Vna hortenſis, altera agreſtis, & vtraque maior, & minor. Vulgaris adeò notitiæ Malua eſt vt eam calamo delineare opus non ſit, ſed ea, quæ aliquibus locis in Italia arboreſcit, nil aliud eſt, quàm ſatiua cultorum* Malua in arborẽ Theophraſti. *mangonio in tantam magnitudinem aſſurgens, vt lib. 1. de plant. hiſt. cap. 5. prodidit Theophraſtus, cùm inquit: Quædam etiam comperta ſunt ob culturam diuerſa effici, atque à ſua natura diſcedere, vt Malua in altum ſe attollens, atque in arborem tranſiens. Quippe ita fit neq; tempore longo, ſed menſibus ſenis, aut ſeptenis, ita vt longitudine, craſſitudineq; inſtar haſtæ*

I. MALVA.

II. MALVA MAIOR.

* III. MALVA ROSEA flore pleno.*

*haſtæ poſsit grandeſcere: quapropter cõmodè ad vſum baculi venit. Tempore verò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capeſsit: hactenus Theophraſtus. Plinio lib. 19. cap. 4. præter eam, quæ in Arabia ſeptimo menſe arboreſcit, & baculorum vſum præbet extemplò, eſt & Malua arbor in Mauritana Lixi oppidi æſtuario, vbi Heſperidum horti fuiſſe produntur. Ipſa altitudinis pedum viginti, craſsitudinis quam circumplecti nemo poſsit: in ſimili genere habetur & canabis. Maluã, quæ in arborẽ degenerauerat, vidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas, in quodã monachorũ cœnobio, vbi eorũ otio, & cultu tantã ſibi aſciuerat amplitudinẽ. Eſt & ea inter maluarũ genera recẽſenda, quæ in hortis ac viridarijs grandeſcit arbuſculæ inſtar, caudice ſimplici, magno, rotũdo, baculi faciẽ referẽte, folijs amplis, raris & quæ ad terrã ſunt, nõ vt in altera diuiſa ſpectãtur, ſed tantũ per ambitũ leuiter fimbriatis ſerratis: ijs verò, qui in caule ſunt, vulgaris maluæ modo diuiſis floribus vt in altera roſæ maioribus, & nõ vt in altera verſicolorib. ſed in quibuſdã ſimplici omnino foliorũ ordine, ſylueſtris roſæ modo, in alijs verò multiplici. Radice nititur firma, diuaricatáq; ſemine lupino maiore. At POLYCAVLON, folia gerit hortenſis maluæ grandiora, ſubhirſuta, per ambitum hortenſis maluæ modo diuiſa, longiśq; pediculis appenſa. Stolonibus pluribus ab vna radice prodeuntibus, tricubitalibus, & quandoque maioribus, ſubhirſutis, baculi effigiem referentibus: floribus, in toto ferè caule magnis roſarum effigiem referentibus, folioſis, colore vario: nam in quibuſdam plantis purpureus, inflammatus, in aliquibus candidus, in nonnullis, carnis colorem referens, viſitur, adeo vt forma ita etiam colore cum roſis certare videatur. Huius flores minus quàm roſæ fugaces ſunt, ſed inutiles & nullo prorſus odore prædití [*Nam ſi vt roſæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma ac coloris viuacitate alliciunt, nulli dubium eſt, quin de præſtantia ac pulchritudine cum roſis certare potuiſſent.*] At Roſa etſi fugacior ſit, hoc magnopere præcellit, quòd odore ſit gratiſsimo, tam recens, quàm ſiccatum quoque quod præclariſsimis ſit facultatibus prædita. Semen edit cæteris maluis ſimile, ſed maius. Radice nititur longa. Althææ modo flexili, ac lenta. Seritur in hortis, & viridarijs, ac etiam in fictilibus, ad opacandas in æſtate feneſtras. Hanc itaque, nihil eſt,*

Malua arbor Plinio.

Malua roſea.

quod

quod prohibeat, quin Maiorem maluam appellare poßimus: quanquàm non desint, qui arboream maluam ipsam appellent. Cùm tamen Gal. li.7. de simpl. medic. facultatibus, & li.14. nihil aliud sit αὐαδενδρομαλάχη quàm Althæa. Ea omnia facilè præstare potest, quæ & cætera maluarum genera.

Malua quarta.

Scripsit ad me superioribus annis Ioan. Iordanus Medicus, nasci arboreã maluã copiosam in Genuensi litore, sed hactenus non potui ab eo hanc plantã extorquere. Quartã quam hic quoq; expreßimus, nusquam antea à me conspectam, mihi dono misit Franciscus Calzolarius Pharmacopæus Veronensis, & rei

IV. MALVA MAIOR altera.

V. MALVA QVARTA.

plantariæ studiosus. Folia profert oblonga Hederæ helicis ferè modo, per ambitum sinuata, sed haud profundè diuisa: pediculis prælongis inhærentia, caulibus multis, lentis ac foliosis: floribus ac seminibus hortensis maluæ. Prouenit spontè in altis montibus. Magis digerit quàm domestica, minusq; humiditatis habet. Non differt viribus ab alijs Maluæ generibus.

Maluæ vires Matthiolo.

Maluæ radix sicca, die vna in aqua macerata, & deinde madida papyro circumuoluta, & sub cinere feruenti decocta, & iterum siccata, vtiliter vsurpatur ad dentifricia: mundat enim affricta dentes, & gypseam materiam soluit. Foliorum & radicum decoctum gargarizatu exasperatas fauces lenit, mucago verò acrimonias emẽdat: Feruefacta folia in cibum apposita raucedines expediunt, ex oleo autem, sale, & recenti butyro aluum citant. Fit è folijs cum salignis frondibus tritis præstantißimum emplastrum ad vulnerum, & alias quascunque inflammationes. Valent eadem cum porris & cæpis illita ad serpentium venenosorum morsus. Succus auribus instillatus dolorem sedat. Decocta vnà cum radice ad lentorem vsq; datur potanda ægrè parturientibus magno iuuamento: id quod etiam præstat succus selibræ pondere haustus. Semen ex vino rubro potum nauseam tollit. Cauliculi molles decocti delibratique comeduntur ex aceto, & oleo, & sale, asparagorum modo, prima statim mensa, ad citandam aluum: in summa, malua ad multa vtilis est.

Omnimorbia.

Ideoque non immeritò antiqui Maluam omnimorbiam appellauerunt. Datur vtiliter succus potandus melancholicis sex vnciarum pondere, at insanientibus vnciæ octo propinantur.

Maluæ vires ex Gal.

Maluæ meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis: Hortensis verò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò validior est, quantò & siccior. Porrò huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacißima comprehensarum in digerendo: appellatur etiam althæa. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua, ceu à lactuca est θριδακίνη, id est lactuca syluestris: Inter verò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiua humidiora. Permistum quoque est maluæ succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifestè abest, vt etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus vicißim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactißimum redacta sint. Tum namq; cognosces lactucam manifestò refrigerare, maluam verò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est, sed etiam quia glutinosum, præcipuè cùm oleũ garumq; affatim vna hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum succos inter se compares, tenuis & abstersorius betæ, maluæ craßior glutinosiorq;, lactucæ in vtriusq; medio statuetur.

Nomina.

Herba, quæ Μαλάχη Græcè, Malua Latinè vocatur: Arabicè, Chubeze, seu Chabazi: Italicè Malba & Malua: Germanicè, Pappel: Hispanicè, Maluas: Gallicè, Malue. Malua arborea, siue Malua maior: Græcis Δενδρομαλάχη: Italis, Malba siue Malua maggiore: Germanis, grosse Pappeln: Gallis, Malues de iardin. Malua maior vnicaulis Græcis Δενδρομαλάχη μονόκαυλος: Italis, Malua arborea, siue Malua maggiore d'un gambo solo. Malua hederacea, siue montana: Italis Malua saluatica montana.

Malua

Malua quòd aluum molliat, idcircò Græcis μαλάχη à μαλάσσω emolliendo ventre, propter naturalem lentorem ſuum, vt Paulus aſſerit: vnde Martiali Mollis dicitur. Nouem ſpecies in Phytopinace recenſuimus. I. Malua ſylueſtris folio rotundo, quam Theophraſtus 7. hiſt. 7. coqui, & cibo eſſe idoneam ſcribit. C.B. Malua, Brunf. Matth. Lac. Caſt. Malua vulgatiſsima & prima, Trago. Malua ſylueſtris pumila, Fuch. Dod. gal. & fol. Thal. Malua ſylueſtris repens pumila, Lob. Lug. Malua ſylueſtris ſupina, Cord. hiſt. Malua agreſtis minor, Geſ. hort. Malua minor, Lonic. Malua ſylueſtris minor, Tab. & vulgaris minor Cam. Malua flore candido, Cæſalpino II. Malua roſea folio ſubrotundo, flore ſimplici, quæ Malua ſatiua eſt apud antiquos, & quam cultu arboreſcere ſcribit Theophraſtus, Malope Plinio C.B. Malua hortulana Brunf. Malua hortenſis vel Romana, Trag. Cam. Malua Romana, quibuſdam Haſtula regia Apuleij, Geſ. hor. Malua hortenſis, Fuch. Dod. fol. Lac. Malua ſatiua, Dod. gal. Malua maior, Matth. Malua roſea fruticoſa, Lob. Malua arborea ſiue hortenſis. Tab. Malua roſea ſimpliciore flore, Lug. Floribus eſt candidis, rubentibus ſaturatis vel dilutis, ſiue ex rubro nigricantibus. III. Malua roſea folio ſubrotundo, flore pleno, C.B. Malua Romana multiplex, Trag. Geſ. hort. Malua roſea, Matth. (in minoribus figuris pingit ſimplici, in maioribus pleno flore) Malua roſea multiplex, Lob. Tab. Lug. cui & Roſa tranſmarina. Malua hortenſis multiplici flore, Dod. fol. Lon. Habetur candido, incarnato, rubro, puniceo, nigricante flore, eoq; maiore & minore. IV. Malua arborea Veneta dicta flore cæruleo. C. B. Malua maior altera, Matth. Lugd. Malua arboreſcens, Geſ. hor. Dod. fol. Cam. Malua arborea, Caſt. V. Malua montana hederaceo folio, C.B. Malua quarta, & Malua hederacea ſiue montana eidem in icon. & Caſt. Malua maior tertia Matthioli, Lugdunenſi.

Ἀτράφαξις. ATRIPLEX. CAP. CXII.

ATriplicem aliqui chryſolachanon vocant, cognitum olus eſt: duo eius genera, ſylueſtre, & ſatiuum. Coctum eſtur, vt olus: aluum mollit. Panos diſcutit, ſiue crudum, ſiue coctum illinatur. Semen cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

I. ATRIPLEX DOMEſtica.

II. SPINACIA.

Atriplicis cōſideratio.

ETſi in Hetruriæ hortis rara admodum ſit Atriplex, frequentiſſima tamen apud Inſubres ſeritur à ruricolis in hortis, & in campis, quòd ex ea præſertim rura ſibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo: Incidunt enim acutiſſimo cultello Atriplicis folia, & caſeo in ſcobem attrito, butyro, ac ouis commiſcent, & in ſartaginibus folioſa paſta ſubſtrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis vndique labijs. Hæc inter olera ocyſſimè aſſurgit: nam & ſeritur, & manditur decimo quinto à ſatu die. Trium eſt generum, hortenſe, ſylueſtre, marinum. Hortēſis ATRIPLEX folia promit [humotenus] cauletenus lata, in mucronem tamē deſinentia, ſagittarum inſtar, pinguia, ſucceſa, colore ex viridi in luteum langueſcente. Caulis, qui illi rubet, multis vndique adnatis ramis, ad quatuor cubitorum menſuram adoleſcit: ſemine ſpicato, preſſis, tenuibusq; folliculis concluſo. Præſtat Atriplex in cibis vere tantùm: ſiquidem vt ocyſſimè creſcit, ita & velociſſimè ſeneſcit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam vulgò dictam, eiuſdem eſſe generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertiſſimè: quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Italia olus eſt, & foliorum, & caulis,

Recētiorum quorundam opinio reprobata circa Spinachiam.

Hh & ſemi-

III. SPINACHIA SEMIne non spinoso.

IV. ATRIPLEX SYLuestris. I.

V. ATRIPLEX SYLVEstris. II.

VI. ATRIPLEX SYLuestris. III.

Spinachiæ descript.

& seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Namque suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam Chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrisolachanon enim Latinis aureum olus significat: quod tametsi Atriplici competere poßit, non tamen ob id Spinaciæ conuenire videtur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuò virescit. Seritur Augusto, quinetiam Martio. Nascitur

VII. ATRIPLEX ANGVsto Centinodiæ folio.

IX. ATRIPLEX MArina.

ſcitur ſeptem diebus à ſatu, folio primùm triangulari, deinde ſagittali, mox à pediculo intubi ſylueſtris modo laciniato: exigua nititur radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali, & ſæpe longiore, intus cauo. Flores gerit in vertice rotundos, paruos, herbaceo colore, racematim cohærentes: ſemen ſpinoſum, anguloſumque prouenit, in quocunque ſolo, quod ſtercoratum fuerit, & copioſa vbique creſcit in hortis: hyemes, & frigora ſpernit. Nam in Bohemia, hyeme tota, venalis in plateis reperitur, & frequentiſſima. In quo genere fœmina quoque habetur: hæc facilè noſcitur, quòd ſemen nuſquam proferat. Non deſunt, qui putent hoc olus ex Hiſpanijs primùm fuiſſe aduectum, ob idque volunt ſpanaceum, non ſpinaceum appellari debere, ſed reuera, à ſpinoſo ſemine ita denominari cœpit. Coquitur plerunque ſine aqua, nam cum multum humoris inter coquendum remittat, proprio contentum iure videtur. Refrigerat, & humectat ordine primo, nec omnino vacat nitroſa qualitate, aluum emollit, flatus parit. Bibitur eius ſuccus ad ſcorpionum, phalangiorum & araneorum ictus, ac etiam vulneri illinitur, quinetiam coctum lenit exaſperatas fauces.

Spinaciæ fac.

Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, vnum ſylueſtre, alterum maritimum. Sylueſtre aliquot habet ſpecies: nos hic tres excudi curauimus, foliorum diuerſitate diſsimiles. Primum genus folia edit hortenſi haud diſsimilia, minora tamen & quæ ad terram ſunt per ambitum laciniata, ſubalbicantiaque: caulem ſeſquicubitalem, ramoſum, ac etiam ſtriatum, ſemen racemoſum, & exile. Radicibus nititur numeroſis, ac tenuibus. Naſcitur ſponte cum in hortis, & vineis, tum ſecus itinera, & locis incultis & campeſtribus. Secundum folijs exit latioribus, quercus modo per ambitum inciſis, ſubalbicantibus: cætera cum altera paria ſunt. Naſcitur propè vrbium mœnia, & locis quoque alijs incultis. Eædem illi ſunt qualitates & vires, quæ priori. Tertium folia habet lata, viridia, carnoſa, per ambitum laciniata & in acutum deſinentia: ſemen racemoſum, cæteris minutius, caule ramoſo, firmo atque ſtriato. Naſcitur intra & extra vrbium, & oppidorum mœnia, & in areis. Viribus præſtat, quibus & præcedentes.

Atriplicis alia genera.

ATRIPLEX verò in maritimis naſcens, humi iacet, ſuos circumquaque caules ſpargens, in quibus folia ſunt ſubalbicantia, ſpinachij oleris figura, ſed minora, ſalſo ſapore. Semen profert in caulium ſummitatibus, baccis quibuſdam inæqualibus racematim cohærentibus Radice nititur diuaricata, multiplici. Vis illi, quæ cæteris atriplicibus, ſed propter ſalſedinem, qua referta eſt, magis quidem aluum citat, magisq́ abſtergit, ſi è carnium iure decocta edatur: digerit, incidit, attenuat, liquat, à putredine vindicat, aperit, & abradendo expurgat. Humentem ventriculum ſiccat, hydropicos iuuat, pingues extenuat. Huius nulla (quod equidem ſciam) facta eſt mentio à Dioſcoride & Galeno, ſed ijs facilè ſeſe offeret, qui non grauabuntur, vt hanc & alias maritimas herbas cognoſcant, maris litora peragrare. Eam nos copioſam inuenimus Tergeſti ad ſalinas in maris litore, nimirum diuerſam ab halimo olere maritimo, vt eius imago, quam hic damus, apertè declarat.

Atriplicis marinæ deſcriptio.

Inibi quoque plantam illam nobis contigit videre, quæ KALI Mauritanis appellatur, cuius cinere vtuntur fabri vitrarij ad vitrum conficiendum: ex decocto autem eiuſdem herbæ paratur ſal illud, quod Alkali iiſdem dicitur. Hæc cùm primum terra emergit, folio eſt tereti forma, minori ſedo non abſimile: atque deinde creſcens, caule erecto, geniculato, nō multo poſt tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm verò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac craſſa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi denique planta adulta ſeneſcit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraque conſpiciuntur, colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac paruæ: quibus exile ſemen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor vniuerſæ plantæ ſalſus, veluti crithmo. Itaque excalfacit, adſtringit, diſſoluit: attenuat, contrahit, & deſiccat citra apertam caliditatem aut ſiccitatem.

Kali Mauritanorū mentio.

Hanc quidam alteram Dioſcoridis Anthyllidem eſſe cenſent: ſed errant, meo quidem iudicio, vt latius dictum eſt in ſequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Luſitanum ſcripſimus.

Kali Anthyllis altera quibuſdam.

Atriplex, vt memoriæ prodidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie eſt, humida quidem ſecundi ordinis à medijs, frigida verò primi, quam vtique tepidam eſſe caliditatem

Atriplicis vires ex Gal.

X. KALI.

XI. KALI MAIUS COchleato semine.

posuimus, cuiusmodi rosis inest. non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluæ. Quin & ventrem celeriter permeat, vt illa, ob lubricitatem. Porrò paululum omnino eius est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malua, quàm agrestes, tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus gliscentibusq; & mollibus etiamnum, ac velut feruentibus hortenses: vigentibus autem & declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen eius abstergendi vim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatum vtile est: hæc Galenus. Scribit Serapio, Rasim vidisse hominem quendam, qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum vomitionibus, tum alui deiectionibus vexatus fuit, adeò vt ad extremam virium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis tantùm semen exhibebat: quod ijs non sine molestia magna aluum abundè ciebat, atque etiam simul crebros prouocabat vomitus: quæ tamen facultas paucis, vt puto, hactenus innotuit. Atriplex sic Latinis, Græcis ἀτράφαξις, καὶ χρυσολάχανον, vocatur: Arabibus, Cataf, seu Caraf: Italis, Atriplice: Reppice & Treppice: Germanis, Molten vnd Milten*: Hispanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes. Choux, Arroches, Bonne dames. Spanachium, Græcis Σπανάχιον: Italis Spinace: Germanis,* Spinat*: Arabibus, Spanach: Gallis Espinoches, siue Espinach. Atriplex syluestris, Græcis ἀτράφαξις ἀγρία: Italis, Reppie saluatico: Germanis* Wildmilten*: Gallis, Arroches sauuages. Atriplex marina, Græcis, ἀτράφαξις θαλασσία: Italis, Atriplice, siue Reppice marino. Kali ita marinis vocata, Italis, Soda.*

Atriplicis semē ex Serap. aluum mouet.

Atriplex ἀτράφαξις παρὰ τὸ ἀθρόως αὐξεῖν, vtpote quæ octauo à satu die prodeat, vt habet Theophrastus 7.histor.1. Duodecim genera nouimus, quare diuidimus in hortensem, syluestrem & maritimam. Illæ in plures species distrahuntur, folijs namque rubicundis, in luteum languescentibus & nigricantibus: sic & sinuatis & non sinuatis reperiuntur. I. Atriplex hortensis rubra, C.B.Lon. Atriplex satida folio rubicundo, Trag. Atriplex domestica, Matth. Atriplicis satiuæ species altera, Dodo.gal. Atriplex satiua ruffo folio, Cord.in Diosc. Atriplex satiua altera, Lugd. Atriplex satiua, Lob.obser. Atriplex satiua altera folio & flore purpurea liuens, Lob.icon. Atriplex hortensis, Dod.fol. Atriplex rubra, Tab. Atriplex purpurea grādis, Cam. Ab hac potissimum colore differt Atriplex hortensis alba. II. Lapathum hortense alterum seu Spinacia semine Spinoso, C.B. Spinachiam ob semina dura & spinosa coaceruata, at Σπανάχια recētioribus Græcis à raritate, quód raró illa medici vtantur. Hispanach Arabibus. Spinachia, Brunf. Fuch. Dodo. gal.& fol. Tab. Spinacia, Matth. Lob. Lug. Cæsalp. Spanachium, Matth. in icon. Cast. Spanachia, Lon. Spinaceum olus & Seutlolapathum, Ges.hort. Seutlomalache Ruellio. Olus Hispanicum, Trago: cuius tres sunt species, altera semine spinoso, quæ vulgatior, quæ mas quibusdam: altera semine non spinoso sed rotundo, quæ fœmina: & tertia sterilis. III. Lapathū hortense alterū semine non spinoso. C.B. Spinachiam manifestum habere sexū, rectè Scaliger, quare hic de nobili hactenus non depicta. Hæc ex radice oblōga, tenuibus fibris constans caulē emittit pedalem, teretē, striatum, cōcauum, infernè aliquando subrubentem, ramulis brachiatū. Folijs vestitur molliusculis, obscurè virētibus, succi plenis, quorū inferiora multò quàm in vulgari latiora, aliquando palmum æquantia, non acuta sed subrotunda & Boni heinrici instar laciniata: superiora verò acuminata & ob vnam vtrinq; laciniam quasi triangula. In alarū sinu flosculi racematim cohærēt, quibus semina rotunda, nequaquā spinosa, verrucarū instar cōglobata succedunt. Hæc

diligen-

diligentiſsimè coli deſiderat, quare in paucioribus hortis habetur, & quò ſæpius tenella ſuccidatur, eò ſurculoſior euadit. Dicitur Olus Hiſpanicum & Spinachia nobilis, Trago. Spinacia fœmina, Geſ. hor. Spinacia ſatiua mas, Lugd. & Camerario. IV. Atriplex ſylueſtris prima, Matth. Lugd. Atriplex ſylueſtris, Fuch. Dodo. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Atriplex ſylueſtris maior, Lonic. Cynocrambe prima, Cæſalpino. V. Atriplex ſylueſtris ſecunda, Matth. Lugd. Tab. Atriplex ſylu. Cord. in Dioſ. Cæſalp. Atriplex ſylueſtris ſinuata, Lob. Duæ hæ ſpecies tantùm foliorum amplitudine & exilitate differunt. VI. Atriplex ſylueſtris latifolia, C. B. Blitum quartum, Trago, Solanum quartum, eidem. Pes anſerinus, Fuch. Dod. gal. & fol. Lon. Lugd. Cam. Atriplex ſylueſtris tertia, Matth. Lugd. Atriplex ſylueſtris ſiue pes anſerinus latifolia laceris lacinijs, Lob. Chenopodium, pes anſerinus primus, Tab. Cynocrambe alterum genus, Cæſalpino. Huius & altera ſpecies eſt acutior & nigriore folio. VII. Atriplex anguſto Centinodiæ folio. C. B. Hæc ex radice parua fibroſa, caulem emittit ſupinum, læuem, ſtriatum, qui mox in ramos brachiatur, hique in alios quos folia cingunt Helxines aut Cētinodiæ maioris æmula, oblōga, acuminata, integra, obſcurè virētia, quorum inferiora aliquando ad exortum in duas alias laciniantur: ramulis inſident floſculi exigui coacervati, ſuccedente ſemine cæteris minore, foliaceo, tenui cute obducto, racematim cohærente. Naſcitur circa mœnia, in areis, locisq; fimetarijs. Dicitur Atriplex ſyl. prima, Matth. inter maiores figuras, inter minores enim non expreſsit. Atriplex ſylueſtris altera, Dod. gal. Atriplex ſylueſtris humilima, & quarta Dod. fol. Atriplex ſylue. Polygoni aut Helxines folijs, Lob. Cam. Atriplex ſyl. prima Matthioli polygoni folio Lugdunenſi. VIII. Atriplicem ſylueſtrem lappulas habentem à nobis primum deſcriptam exhibet. Hæc atriplici ſylueſtri ſecūdæ Matthioli aliquantum ſimilis: quæ ex radice parua, fibroſa, cauliculos plures emittit palmares & maiores, ſtriatos, leuiſsimè hiſpidos, longè à ſeinuicem diſcedētes, quos cingunt folia ſinuoſa alternatim diſpoſita, alijs minora, breuibus pediculis donata, ad quorum exortum lappulæ duræ adhærent, in quibus ſemen nigrum, paruum, compreſſum continetur. Monſpeſſuli prouenit: eandem Atriplicis ſylueſtris hiſpidæ paruæ, erectæ nomine, à Doctore Doldio Norinberga accepimus. IX. Atriplex maritima. C. B. Atriplex marina, Matth. Caſt. Dod. fol. Lugd. Cam. Atriplex marina repens, Lob. Cynocrambe tertium genus, Cæſalpino eſt rubro & herbaceo ſemine. X. Kali Mauritanorum nomen eſt, quod aliqui ad Anthillidem alteram Dioſcoridis: alij ad eiuſdem Tragum, minus rectè, ſapore acerbo, & defectu acinorum reclamantibus, referunt: videtur Plinius lib. 8. cap. 22. ad Halymum retuliſſe. Nouem ſpecies in Phytopinace propoſuimus, duas adponimus figuras, quia vna figura vtramq; ac ſi vna foret, Matthiolus

* VIII. ATRIPLEX SYLueſtris lappulas habens. *

Kali nomine propoſuit. Kali geniculatum, C. B. Aduer. Lugd. Cam. Taber. Salicornia, Dod. gal. & fol. cui & Kali articulatum. Salicornia ſiue Kali geniculatum vermiculatum, Lob. icon. Alcali aliud, Geſ. hor. Alkali, Lon. qui Matthiolum imitatur. Cali tertium: Salſicornia, Cam. ad Matth. qui quatuor habet differentias, quæ tamen parui ſunt momenti, (ipſomet monente) & autumni tempore rubent. Kalli primum, Kellu Aegyptijs, Alpin. Salſolæ genus aliud, Cæſalpino. Hoc habetur & rubrum & viride. XI. Kali maius cochleato ſemine, C. B. Kali magnum ſedi medij folio, ſemine cochleato, Aduerſ. Soda, Lob. icon. Kali magnum Lob. obſer. Penæ Lugd. cui & Kali Dalechampij. Salſolæ genus Iſgarum vulgo, Cæſal. Kali cochleatum maius Camerario.

Κράμβη. BRASSICA. CAP. CXIII.

BRaſsica ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter ferueſacta edatur: nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet, acrior eſt æſtiua. In Ægypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulā diſcutit, & vini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendū vrinam validior: ea condita ſtomacho inimica eſt, aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum vino quoque epotus, viperarum morſibus auxiliatur: cum fœnigræci farina, & aceto, podagris, & articulorum vitijs illinitur: prodeſt & ſordidis vlceribus, & vetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, lepraſque ſanant: carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia vlcera, gangrænaſque valent. Lienoſiſque ex aceto cruda proſunt. Manſa deuorato ſucco, retuſam vocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu vitiat. Semen eius, præſertim quæ in Ægypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

I. BRASSICA LAEVIS. II. BRASSICA CRISPA.

Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIV.

SYluestris Brassica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: satiuæ similis, sed candidior, hirsutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non insuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque discutiunt.

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA. CAP. CXV.

a Μεῦ λευκὸν ὀπὸν. i. album liquorem

b Cat. λιπαρὰ τὴν σύςασιν. i. pinguis consistētia, sed de herba nō de succo scribit Dioscorid.

MArina Brassica à satiua prorsus abhorret, quód folia ferat rotundæ aristolochiæ, longa, tenuia: singula á ramulis rubentibus exeunt, singulari, vt hedera, pediculo. a Albo succo prædita est, sed pauco, salso gustu, & aliquantum amaro, b pingui concretu. Herba in totum stomacho inimica, acris: vehementissimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

Brassicæ satiuæ genera.

SAtiua Brassica, Theophrasto, & Plinio auctoribus, in multiplici recensetur genere. Id quod & horti in Italia attestatur: nam in ijs multiplex, & varia crescit Brassica. Brassica læuis, folio exit grandi, ima parte vtrinque dissecto, per ambitum fimbriato, læui, pinguique: caule breui, firmo, subalbicante, alba intus medulla. Flores edit melinos, & semen rapi simile, ac similibus quoque siliquis inclusis, subrufo colore, & subamarum, seritur passim in hortis. Cato brassicæ tria fecit fastigia. Vnam grandibus, latisque folijs, caule magno, tonsilli cymarum luxuria. Alteram crispo folio, quam ab apij similitudine apianam vocant. Tertiam propriè vocatam cramben, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentosam. Verùm Plinius lib. 19. cap. 8. Brassicæ (vt diximus) complures enumerauit species. Inter quas eam Sabellicā appellari tradidit, quæ caule exit firmo, nodoso, latis & crispis admodum folijs, & quæ in medio sunt crispioribus, lactucæ modo in se concluditur, intus albicans: tenera, subdulcis, in cibis grata & quæ hac ætate omnium præstantissima habetur. Ait enim, Sabellicæ vsque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem extenuat, sed dulcissima perhibetur ex omnibus. Est & capitata conglomeratis vndique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato sic inquit: Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, vbi quondam fuit lacus turrisque, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri: alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus capitis vllis post tritianum, cui pedale aliquando conspicitur: & cyma nullis serior. Quæ omnia nostratibus brassicis capitatis, quæ vulgò Capucci dicuntur, pulchrè respondent. Folia fert primum ampla, subrotunda, à pedamento in gyrum sese fundentia, quæ deinde in orbem capitatum, ac solidum conglomerantur, qui in aliquibus rufescit, in quibusdam albicat, in nonnullis virescit. Seritur in Germania in campis: in Italia verò in hortis. Viribus ab alijs Brassicis non differt, nisi quod in cibis nocentior habeatur. Est insuper ex ijs, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurque subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminisse Plinium, nec eo vetustiores alios, qui de hortorum sationibus scripsere: sicuti nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimque intercisis assurgit. Pernicialia porrò Brassicis omnibus cum vitibus odia seruantur, vitemque viuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmāt, assitamque ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento vsus Androcides, Brassicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedet, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quod scilicet dulcem nimirum succum, abstergentemque contineat. Syluestris in maritimis nostris Senensibus Argētario promontorio, alijsque

Sabellica.

Capitata seu lacuturris.

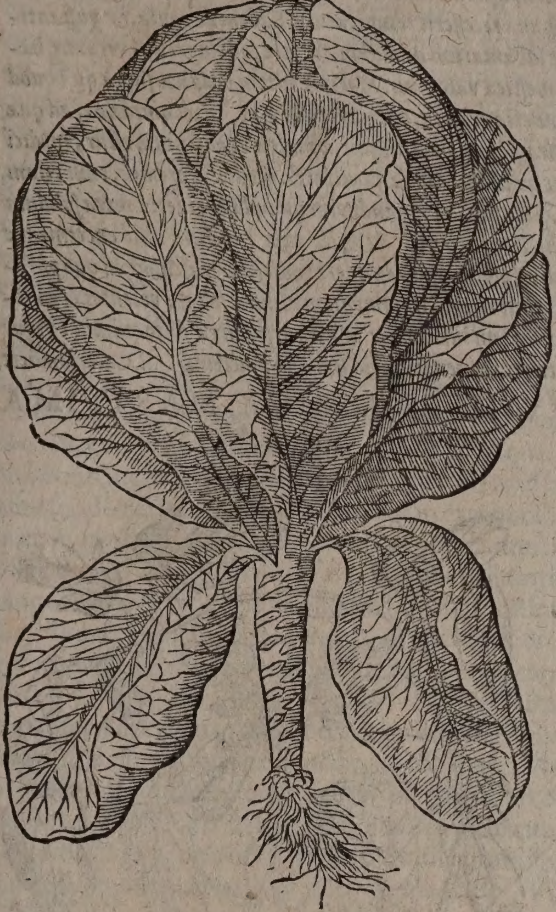
Caulorapū.

Brassica folijs laciniatis.

Brassicæ syluestris consi.

tum

III. BRASSICA CAPITATA. *IV. BRASSICA GONGYLODES.*

V. BRASSICA CAVLIFLORA.

tum Tyrrheni, tũ Adriatici litoribus frequens naſcitur. Hanc non longè à Terracina vrbe, via qua itur Neapolim, plurimam vidimus, foliis domeſticæ ſimilibus, ſed hyoſcyami modo hirſutis, amaro ac inſuaui guſtu. Ex ſemine Braſsicæ veteris (vt Plinius eſt auctor lib. 19. cap. 10.) rapæ fiunt, atque inuicem. Braſsicæ ſemen craſsiuſculè contuſum, & carnium iure Seminis vires. *feruefactum, potumq; vnà cum ipſo iure, colico dolore laborãtes præſentaneo remedio iuuat. Braſsica tormina diſcutit, ſi* Braſſicæ vires Matthiolo. *biſcocta edatur, addito cumini ſemine, ſale, & oleo, & hordeaceæ farinæ polline, præſertim ſi ſine pane deuoretur. Idem facit ius decoctæ cũ vetere gallo. Prodeſt idẽ ius iocinoroſis, lienoſis, & renũ calculo laborantibus. Prodeſt percocta tabidis, ſi frequẽter edatur. Succus ex melle coctus, viſum clarificat, angulis tantũ oculorũ illitus: datur ſuccus vtiliter potandus aduerſus fungorũ venena. Cocta, & longo pipere aſperſa, vnaq; cũ iure ſumpta, nutricibus lactis vbertatẽ præbet. Caulium medulla ex cremore amygdalino decocta, & cũ melle in eclegmate parata, datur lambenda magna vtilitate anheloſis: in ſũma, Braſsica eſt ad omnia vtilis, id quod antiquitus Chryſippus medicus teſtatus eſt, ſi quidem is de Braſsica integrum volumen ſcripſit, per ſingula membra hominis digeſtum. Quamobrem haud nobis mirum videri debet, ſi DC. annis antiquitus Romani, expulſis medicis, ſola Braſsica ſibi ad omnes morbos medicinam fecerunt. Braſsica ſatiua, & eſculenta,* Braſſicæ vires ex Gal. *vt memoriæ prodidit Gal. lib. 7. ſimpl. med. deſiccandi vim habet tum eſa, tum foris impoſita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & vlcera glutinat, & maligna vlcera ſanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægre ſolubiles, & id genus quoque eryſipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes ſanat. Habet quiddam etiam in ſe abſterſorium, quo lepras curat. Porrò ſemen eius potum lumbricos interficit, maximè braſsicæ Aegyptiæ, quanto ea ſcilicet temperatura ſiccior eſt. Sanè amaræ qualitatis particeps ſemen eſt, ſicut videlicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea ſunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunque alia modicam abſterſionem poſtulant, adiuuat. Caules braſsicæ combuſti, cineres efficiunt admodum deſiccantes, vt videlicet adurentem vim participẽt. Hac ratione ei veterem adipem commiſcentes, ad inueteratos laterum dolores, & ſi quid eius fuerit generis, adhibent: nam*

valenter digerens medicamentum efficitur. Braßica verò agreſtis quodammodo calidior, ſicciorq́ domeſtica eſt, ceu aliæ propemodum omnia agreſtia ſui generis, domeſticus ſecundum vtramque hanc facultatem valentiora ſunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam ſumitur, vt quæ longius ab humana receſſerit temperatura. Eadem de cauſa, & guſtantibus amarior eſt quàm domeſtica: quanquam domeſtica quoque ſubamarum quiddam & acre contineat: ſed vtramq́ habet agreſtis validam: quare etiam extergit, & digerit quàm domeſtica valentius. Marina autem braßica ſuprà quā quòd ventrem deiiciat, vtpote ſubſalſa, & ſubamara guſtu, fuerit ſanè etiam ad externos corporis vſus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. 2. de alim. fac. Braßica quoque, inquit, à multis vt obſonium eſtur, medici autem, vt deſiccante medicamento, ea vtuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatib. medic. ageremus, tum etiam in libro ſuperiore: quæ nunc ſummatim perſtringemus. Ergo braßicæ ſuccus purgandi vim quandā obtinet: contra ſolidum eius corpus ſiccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem poteſt. Proinde cum expellere alui excrementa propoſitum erit, aheno, in quo elixa vnà cum aqua fuit, propius admoto, ipſam eximere confeſtim, vaſculoq́ in quo paratur, oleum cum garo iniicere oportebit: ſi ſalem pro garo ſumas, nihil refert. At humentem aluum ſiccare volentes, cū mediocriter bulliiſſe videbitur, priore aqua effuſa, repentè aliam calentem iniicimus: ac ita rurſus in ea diſcoquimus, vſque dum tenera flaccidaque euaſerit: quod non facimus, cùm ventris ſubducendi gratia ſumitur: hactenus Gal. Cæterùm licet

VII. BRASSICA MARINA.

VIII. BRASSICA MARITIMA maior.

Braſſicæ marinæ conſid.

Dioſcorides prodiderit marinam braßicam folia ferre rotundæ ariſtolochiæ, longa, ac tenuia, ea tamen non ab re ab omnibus eſſe cēſetur, quam vulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis naſcatur, foliis lacteo ſucco madeat, ramulis conſtet rubentibus, è quibus prodeunt ipſa folia, hederæ modo, quæ guſtu ſalſa, & amara, & quadantenus acria ſentiuntur. Flores fert læuis ſmilacis vulgaris haud abſimiles, calathi effigiem referentes.

Locus Dioſc. ſuſpectus.

Quamobrem Dioſc. codicem hoc in loco, ſicut & in aliis permultis, mendi ſuſpicione non vacare putamus. Facilè enim eueniſſe crediderim librariorum incuria, vt folia μακρὰ, id eſt, longa, pro μικρὰ, id eſt, parua, hoc loco ſucceſſerint: & certè facilis fuit vnius literæ lapſus. Siquidem Soldanella vocata omnibus notis marinam braßicam repræſentat, exceptis foliis, quæ ſunt ariſtolochiæ rotundæ minora.

Ruellii error.

Ruellius vir doctißimus, etſi in hoc nobiſcum cæteriſq́ conſentiat, quod marina braßica hæc ſit herba, quæ vulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (vt inquit) reclamante nota: in eo tamen manifeſtè aberraſſe deprehenditur, quod Soldanæ folia ariſtolochiæ longæ, atque etiam prælonga reddiderit.

Syluatici error.

Errat præterea in hac planta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam eſſe. Cuius error apertè conuincitur ipſius Serapionis teſtimonio: quippe qui Chachile ſuum Vſneæ ſimile fecerit, folioq́ non ariſtolochiam, ſed naſturtium imitari tradiderit. Marinam braßicam in litoribus Venetis, Aquileienſibus, ac Tergeſtinis, vbi copioſa naſcitur, nos ſæpius vidimus, ac legimus. Præſtat eius decoctum, potum cum rhabarbaro, ad ducendas hydropicorum aquas: idem facit foliorum ſiccorum puluis, addito Rhabarbaro & cubebis, pluries ex vino potus.

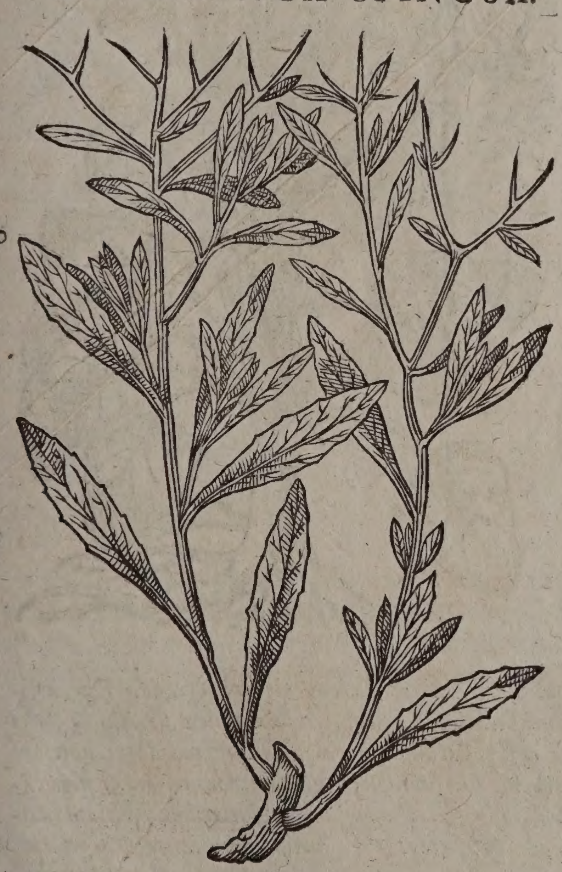
Nomina.

Κράμβη ita Græcis, Braßica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, ſiue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Kől: Hiſp. Colhes, & Coues: Gallis, Choulx. Braßica læuis, Græcis Κράμβη λεῖα: Italis, Cauolo liſcio, ſiue Verza liſcia: Germanis, Kől: Gallis, Choulx verds, aut Choils. Braßica criſpa, ſeu Sabellica, Græcis, κράμβη οὖλος: Italis, Cauolo creſpo, ſeu Verza creſpa. Braßica capitata, Græcis, Κράμβη κεφαλωτὴς: Italis, Cauolo capuccio: Germanis, Kapsfraut: Gallis, Choulx cabutz. Braßica marina, Græcis, Κράμβη θαλασσία: Italis & Officinis, Soldanella: Gallis, Choulx de mer.

Braſſica quæ ἀπὸ τοῦ βράζει à vorando dicta videtur: κράμβη quaſi κοράμβλη quòd pupillas oculorum lædat: Theoph. ῥάφανος. Cuius genera plura 7. hiſt. 4. & Plin. lib. 19. cap. 8. Cumanam, Aricinam, Pompeianam, Sabellicam,

Sabellicam, Lacuturrē recenſuit. At li.20.c.9.ex Grȩcorũ ſententia tres ſpecies enumerat, Criſpam, quæ Selinada à ſimilitudine foliorum Apii: alteram Leam latis foliis, quȩ caulodes: tertiam propriè Cramben appellatam. Plures agnoſcimus differentias & quidem pro foliorum colore, criſpitudine, denſitate, aliiſque qualitatibus. Aliis enim color viridis, aliis candicans, aliis purpuraſcens. Criſpitudo & læuitas tam in candida, quàm in viridi, quam nigram vocant, reperitur. Summa genera ſunt, ſatiua & ſylueſtris: ſatiua alba & rubra, horumque ſpecies vigintiſex in Phytopinace enumerauimus. I. Braſſica alba vel viridis Theophraſto, læuis & caulodis Plinio. C.B. Braſſica, Brunf. Braſſicæ ſatiuæ maioris ſpecies altera, Trago. Braſſica læuis, Matth. Caſt. Cæſ. Braſſica candida, Geſ.hor. Braſſica lata alba, Lon. Braſſica vulgaris ſatiua, Lob. Dod.fol. Braſſica alba vulgaris, Lob. Braſſica prima, Tab. II. Braſſica Criſpa, fortè Sabellica Plinii, C.B. Braſſica Criſpa, Matth. Geſn.hor. Lac. Braſſica alba criſpa, Lugd. Braſſica patula criſpa Sabauda ȩſtiua, Lob. Braſſica Sabauda, Dod. Braſſica Sabauda criſpa, Tab. In hac magnam colorum varietatem obſeruauimus, eſt niuea tota: eſt quæ candidiſſima, verùm circumferentia, quæ criſpitudinem efficit, viridi: eſt quæ roſea, quȩ purpurea, quoad neruos diſcurrentes per folium, at criſpitudine viridi: eſt & ſulphurei coloris magis minuſve intenſi. III. Braſſica capitata, hæc alba habetur & quidem capite vel globoſo, vel oblongo, non penitus clauſo: pluribus item capitibus conglobatis: habetur & rubra. IV. Braſſica GONGYLODES, Rapitius colis Catoni fortè: quæ ex albarum genere eſt. C. B. Hæc ſtatim à radice caulem emittit, qui proximè radicibus infra folia craſſeſcit, & ſtrumoſus factus in mediocris rapi magnitudinem modò rotundam, modò oblongam extuberat. Ex quo prodeunt caules, ſic & folia læui braſſicæ æmula, quæ aliquando profundis laciniis criſpantur: flores veluti aliæ profert, ſic & ſemina, quæ tamen apud nos raro ad frugem perueniunt, ſed ex calidioribus regionibus pro ſatione inferuntur. Amat ſolum pingue, benè ſtercoratum & ſubactum. Dicitur Braſſicȩ albæ quarta ſpecies & Rapocaulis, Dod.gal. Caulorapum, Scalig. Lob.obſ.appen. Cam.ad Matth. & Tab. Braſſica thyrſuta, Geſ.hor. Braſſica caule rapum gerens, Dod.fol. Rapa Braſſica peregrina, Lob.icon. Braſſica cuius caulis in caput extuberat. Cæſal. Braſſica rapoſa, Lugd. Braſſica rapicaulis, Cam. V. Braſſicam CAVLIFLORAM ſeu Pompeianam Plinii cum hortis inſtructioribus ſit communis, adiecimus. Hæc breuiſſimo eſt caule, foliis paucis, latis, laciniatis albam referentibus, ex quorum medio caules albidi, craſſi, molles, & pingues, aſparagorum inſtar cõpacti, exeunt, qui ſi rectè coquantur, ori gratiſſimi: & ſi hyemem ſuperârint, vernali tempore altiores facti, flores & ſemina inſtar vulgaris Braſſicȩ proferunt. Dicitur Braſſica Pompeiana, aut Cypria, Dodo.gal. Lugd. Braſſica florida botrytis, Lob. Braſſica cauliflora, Dod.fol. Cam.ad Matth. Braſſica prolifera florida, Tab. Braſſicæ capitatæ tertium genus, Cæſ. VI. Braſſica SPINOSA C.B. Ramum hunc adpictum

VI. BRASSICA SPINOSA. *IX. SOLDANELLA ALPINA.*

ex Bembiano horto Patauio accepimus, & totam plantam exſpectamus vniuerſali noſtræ hiſtoriæ cum deſcriptione addendam. VII. Braſſica maritima ſeu Soldanella officinarum, C.B. Braſſica marina, Matth. Dod.gal. Cord.in Dioſc. & hiſt. Geſ.hor. Lac. Caſt. Lug. Cam. Soldanella, Geſ.hor. Lob. Lon. Tab. Cæſalpino. VIII. Braſſica maritima maior C.B. Braſſicæ marinæ genus, Rauwolff. & ex eo Lugd.in append. Elegantem hancce Conuoluuli marini nomine, Neapoli à præſtanti Imperato accepimus, verum & virentem in horto D. Zuingeri vidimus: hæc cum folia quædam habeat laciniata, quædam parte ſuperiore ſinuata, quædam non, placuit eius figuram proponere: eius deſcriptionem vniuerſalis hiſtoria exhibebit. IX. Soldanellæ nomen inuitat & alteram alpinam ob elegantiam adponendam. Hæc ex radice craſſiuſcula oblonga, à qua multæ fibræ candicantes ex vno veluti capite dependent,

folium

folium emittit, sæpè vnum aut alterum, aliquando plura, rotunda, crassa, supernè viridia, infernè dilutè virentia, sapore subadstringente & amaro nonnihil, & ingrato: cauliculo dodrantali læui, nudo, gracili, subrubro à radice prodeunte (qui communiter vnicus, rarius geminus,) flores insident bini, terni, alioquin plures, cæruleo colore nunc saturatiore, nunc dilutiore (rarius niuei) insignes, deorsum propendentes, campanulæ formam repræsentantes, multipliciter dissecti: quibus singulis succedit capitulum oblõgum, durum, membraneum, in filamẽtum finiens, quod semen paruum durum cõtinet. In Alpibus Heluetiorum & Iuræ, Austriæ quin & Styriæ, Baldoq; monte prouenit, Iulio & Augusto florens. Cuius & aliud genus est folio minus rotundo, breuioreq; pediculo. Soldanellam putant dictam à similitudine cum Officinarum Soldanella, quid si ab effectu, cum polleat vi vulnera glutinandi, & ad cicatricem perducẽdi nomen habeat? Vocamus Soldanellam alpinam folio rotundo: Soldanella montana, Adu. Lob. Soldanella alpina, Clus. Pann. Cam. ad Matth. Lunaria alia minor cærulea, Dalechampii. Asclepias quibusdam Lugdunensi.

Τεῦτλον. BETA. CAP. CXVI.

Beta duorum generum est: è quibus nigra coquitur cum lenticula, vt ventrem sistat: quod magis radice eius præstatur. Candida aluo vtilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxii succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures lendesq; deterget: perniones fotu mitigat. Crudis foliis vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascentia vlcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisq; cocta medetur.

I BETA ALBA.

II. BETA NIGRA.

Betæ consid. & genera.

Beta tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentissima nascitur. Alba foliis prouenit cæteris grandioribus, atriplicis aut hortensis rumicis ferè similibus, per ambitum leuiter fimbriatis: caulem gerit bicubitalem, striatumq;: flores exiguos sublutei coloris: semen copiosum, inæqualiter rotundum, ac subasperum: radice alba, raphani modo lõga, ac etiam tenera. NIGRA, foliis, caule, floribus, semine, ac radicibus prouenit albæ similibus, paulò tamen minoribus & nigricãtibus foliis. In Germania tamen habetur & RVBRA, non modo foliis, cæteris angustioribus, durioribus, sed etiam radice, quæ illi raporum oblongorum magnitudinẽ extuberat: colore adeò rufescente, vt eius succus viuum sanguinem referat, adnatis circumquaq; prodeuntibus: caule verò, pariter rubente, semine cæteris simile. Nõ adeò multum differt suis in qualitatibus, ac viribus à cæteris generibus. Hanc Germani hyeme in aqua, aut cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, incidunt, & in acetariis asperso pipere concinnant ad esum, Carotæ vulgò vocatæ modo. Sed, & illis dulcior est, & gustui gratior: adhæc eas quoque parumper elixant, & deinde transuersim in particulas secant, & fictili vase cum aceto & sale recondunt, addito rusticano Raphano, quem illi Kren vocant, minutim conciso. His vescũtur deinde cum assis carnibus. Transferunt à satione omnia genera, cum folia quinque eruperint: verùm lætiora, ampliora, & grandiora euadunt, si radices recenti fimo bubulo liniantur, & deinde transferantur. Betæ facultates adnotauit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Beta nitrosæ facultatis particeps est, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatem omnem exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerẽtis. Porrò ad detergendum, digerendumq; validior

Beta rubra radice.

Betæ facult. ex Gal.

est beta

est beta alba: nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiam, & magis in radice, quàm in aliis partibus. Et lib. 2. de alim. facult. inquit: Betæ abstersorius inesse succus conspicitur, adeò vt aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam stomachum demordeat, præsertim iis, quibus natura sensu exactiore præditus est: ob idq; largius commansa, stomachum infestat. Huius, ceu aliorum olerũ, exigua est alimonia. Iecoris obstructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem vbi cũ sinapi estur, aut aceto. Lienosos item similiter manducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipsam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, vbi hoc modo manditur: hact. Gal. Inueniri syluestrẽ Betam tradidit Plin. lib. 20. c. 8. eamq; vocari Limoniũ, quod describitur à Diosc. lib. 4. à Gal. verò li. 7. simpl. med. Cuius sententiæ refragatur Gal. li. 2. de alim. fac. cùm inquit: Equidẽ non satiuam solùm maluam, sed agrestem quãdam etiam esse perhibuimus, quemadmodum & lactucam: at agrestis Beta nulla est, nisi vtique quis lapathum ita nominare velit. At Asinus quidam Galenum lacerare, non erubuit, vt Plinium seruasse videretur, qui aliorum fidem sequutus, in quàm pluribus deceptus est. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (vt ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excremẽta mirum in modum pollet, præsertimq; vbi lenientia clysmata nihil profecerint. Albæ radix derasa, & melle, saleq; illita, suppositaq; aluum exonerat. Nigræ autẽ in aqua decocta, & illita, pruritum extinguit. Succus ex ea expressus, valet tam potus, quàm illitus ad serpentium venenosorum morsus. Candida beta cocta, & cum allio crudo deuorata, ventris tineas abigit. Olus Græcè Τεῦλον, Latinè Beta vocatur: Arabicè, Decka, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Piessen: Hispanicè, Aselgas: Gallicè, Porrée. Beta alba, Græcis τεῦτλον λευκόν. Beta nigra, Græcis τεῦτλον μέλαινον: Italis, Bietola nera: Ger. Schwartz Mangold/& Piessen: Gallis, Ioatre, reparée siue porrée. Beta rubra, Græcis, τεῦτλον ἐρυθρέον: Italis, Bietola rossa: Ger. Rot Mangold.

Beta syluestr. Plinio.

Galenus à calumnia defenditur.

Betæ vires ex Plinio.

Nomina.

III. BETA RVBRA.

IV. BETA CRETICA.

Beta, quoniam figuram literæ β dum semine turget, referre videatur, nomen habet. Theop. 7. hist. 4. candidam habet & nigrã quæ Sicula dicatur (vnde Sicla practicis) & 6. hist. 3. & syluestris meminit. Quatuor præcipuas hortensis agnoscimus differentias: Prima vulgaris, quæ nigra, folio breuiore & viridiore: secunda, quæ alba, candicantibus foliis, iisq; multò longioribus & amplioribus: tertia quæ rubra, radice rubra & magna: quarta quę lutea, radice buxea, caulibus buxeis, foliis virentibus: quibus addimus & Creticam. I. Beta alba, Matth. Gesf. hor. Lon. Lob. icõ. Cast. Cam. Beta candida, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Lug. Beta altera, Cæs. Beta, Brunf. & Tab. II. Beta rubra vulgaris C.B. Beta rubra, Brunf. Trag. Dod. fol. Lon. Beta rubra vulgatior, Lob. & Lug. Beta nigra, Matth. Fuch. Dod. gal. Gesf. hor. Lac. Cast. Lugd. III. Beta rubra radice crassa C.B. Beta rubra, Matth. Lob. Cast. Lugd. Gesn. hor. cui & Seutlostaphilinum: Beta nigra Romana, Dod. gal. Beta rubra Romana, Dod. fol. Beta nigra Latinis, Cor. in Diosc. Rapũ satiuum rubrũ, Fuch. Rapa rubra Betæ species, Gesf. hor. IV. BETA CRETICA semine aculeato: elegans est hæc, & à nobis primò proposita: ex radice enim tereti, breui, plures prodeunt caules cubitales per terram sparsi, rotundi, striati, ad radicem hirsuti, cani, in ramulos effusi: foliis paucioribus, betæ nigræ similibus, sed minoribus: floribus ex flauo virescentibus: seminibus statim ad radicem multis, & hinc inde per caulem asperis extuberantiis donatis, in tres aculeos abeuntibus, in latera recuruatis, vel si mauis siliquam appelles, in sua enim cauitate granum vnum continet, ad formam seminis Adonidis, subrotundum, quod in apicem abit, duplici membrana tectũ, interiore rufescente, quæ proximè medullam albam farinaceam cingit: exteriore minus ruffa, non proximè granum cingente. Hanc florentẽ principio mensis Iulii, & Augusti fine semine prægnantem, iamq; aridam in horto Doct. Zwingeri legimus.

Beta Cretica.

Ἀνδράχνη.

Ἀνδράχνη. PORTVLACA. CAP. CXVII.

PORtulacæ vis adſtringit: capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæteriſque, cum polenta imponitur: ardoribus ſtomachi, ſacro igni, veſicæ doloribus, auxilio eſt: commanducata dentium ſtupores ſedat: ſtomachi, & inteſtinorum æſtuationem, fluxioneſque mulcet: renes, & veſicam adiuuat, etiam ſi eroſionem ſentiant: Veneris impetus exoluit. Succus epotus ſimili effectu prodeſt, in febribus valens. Contra teretes ventris tineas, cruentam excreationem, dyſenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia ſanguinis, percocta efficax eſt: item contra ſepis morſus. Ocularibus medicamentis vtiliſſimè commiſcetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum eroſionibus, infunditur: contra dolores, quos æſtus excitauit, caput ex roſaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in capite, cum vino emẽdat: vulneribus, quæ ad ſyderationem ſpectant, ex polenta illinitur.

I. PORTVLACA DOMEST. II. PORTVLACA SYLVESTR.

Portulacæ genera duo. *PОrtulaca omnibus vulgariſſima eſt. Duo eius habentur genera. Vnum ſatiuum, cui folia inſunt latiora, pinguia, fabariæ vulgò vocatæ modo craſſa, ſplendentia, & à tergo candicantia, guſtu inſipido, quadam cum auſtera aciditate: caulem edit craſſum, glabrum, erectum, ſubpuniceo colore, atque pinguem: ſemine nigro, exiguo, in herbaceis calyculis incluſo: radice multifida. Quæ autem ſponte naſcitur in hortis, vineis, campis, & aliis locis, prouenit caulibus rotundis, lentis, pinguibus, rufeſcentibus, humi ſeſe diffundentibus. Folia gerit alteri ſimilia, ſed multò minora, & oblongiora, numeroſioraque, cætera conſimilia ſunt. Manditur cruda ad oris vlcera, & commotos dentes. Folia linguæ ſubdita, bibendi deſiderium reſtinguunt. Alterum verò ſylueſtre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus foliis.*

Portulacæ vires ex Gal. *Portulacæ meminit Gal. lib. 6. ſimpl. med. vbi ita ſcribit: Portulaca frigida, & aquea temperamento eſt, paucæ cuiuſdam particeps auſteritatis, proinde fluxiones repellit, & maximè binioſas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit ſanè in refrigerandi quidem facultate tertij exceſſus à temperatis, ac mediis: in humectandi verò ſecundi. Hac ratione & æſtuantes, vt ſi quid aliud, adiuuat, tum ventris oſculo impoſita, tum totis hypochondriis, potiſſimum in febribus hecticis. Præterea dentium ſtuporem ſanat, nempe quæ ab acidorum ſuccorum contactu, aſperè exiccata fuerant, leniens, atq; replens, vtpote cùm viſcoſam habeat humiditatem: ſimiliter verò & ſuccus eius. Itaque non foris modò impoſitus, ſed epotus quoq; refrigerat. Hoc ſanè & toti herbæ comeſæ accidit. Quoniam autem ſubadſtringit, vtiliter dyſentericis editur, & muliebri profluuio, & ſanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò eſt, quàm herba, ſuccus ipſius efficacior. Et lib. 2. de alim. fac. Portulaca (inquit) quidam vt cibo vtuntur: ſed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinoſam. Vt medicamentum autem, dentium ſtupori medetur, ob lentorem ſuum morſus expertem: de ea diffuſius in opere de facilè parabilibus ſumus locuti.*

Plinius. *Hæc ipſa, vt tradidit Plinius libr. & cap. 20. emplaſtri modo imponitur vmbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle aut cimolia creta. Prodeſt in vniuerſum omnibus calidis affectibus. Portulaca ſylueſtris qualitate & viribus non differt à domeſtica, niſi quòd adſtringenti vi paulo ſit potentior, atque etiam nonnihil minus humectat. Ruricolæ integras plantas elixant, & deinde in ſole ſiccant, & ad hyemales cibos aſſeruant.*

Nomina. *Huius herbæ nomen Græcum eſt ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, ſeu Bachele albanica: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut/ & Portzelkraut: Hiſpanicum, Verdolagas, & Baldroegras: Gallicum, Pourcelaine, Pourpier, & Pourchaille. Portulaca ſylueſtris: Græcè, ἀνδράχνη ἀγρία: Italis, Prochachia, & Porcelana ſaluatica, & parimente graſſola.*

Portulacam cum Peplio herba diuerſiſſima Plin.lib.& cap.20. confundit, quin & vires ſylueſtris cum ſatiuæ viribus: quod ex eo factum, quòd aliqui Peplion agreſtem portulacam vocarint. I. Portulaca latifolia ſeu ſatiua. C.B. Portulaca hortenſis, Trag.Fuch.Dod.gal. Portulaca maior hortenſis, Geſn. hor. Portulaca domeſtica, Matth.Lob.Caſt.Tab. Portulaca ſatiua, Cord.hiſt.Dod.fol.Lugd. Portulaca, Cord. in Dioſc. Portulaca latioribus foliis, Cæſalp. Portulaca maior, Cam. II. Portulaca anguſtifolia ſeu ſylueſtris C.B. Portulaca, Lac. Portulaca ſylueſtris, Trag.Matth.Fuch.Dod.gal.& fol.Lob.Caſt Lugd. Portulaca ſponte naſcens, Cord.hiſt. Portulaca minor, Geſ.hor.Cam. Portulaca aruenſis, Tab. Portulaca anguſtioribus foliis, Cæſal. Cephæa herba, Cord.in Dioſc. Cepæa Lonic. quoad deſcriptionem.

Ἀσπάραγος. ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

Corruda, ſiue a ſylueſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, vrinam cient. Radicis decoctum contra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, vt aiunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſſis: quod, quantum equidem ſentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem aſparagus, multis ramis fruticat, foliis fœniculi, longis, numeroſis: radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in vino albo, renum dolores ſedant. Aſſus autem, coctuſve, vrinæ ſtillicidium, difficultatemque, ac dyſenterias mitigat. Radix cum vino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, ſumpta, regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus, ſtranguriamq; leuat. Alligata radix, aut hauſtum eius decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

a Catac. πετραῖος. i. petræus.

I. ASPARAGVS.

II. ASPARAGVS SYLVEST.

Asparagus duplex habetur, altilis, & ſpontè proueniens. Huius tria viſuntur genera, nempe Paluſtre Græcis ἕλειος *vocatum, montanum, & petræum, Corruda propriè dictum. Altilis paſſim in hortis ſeritur, cæteriſq; notior eſt, quàm vt debeat explicari. Thyrſum is primùm ſiue germen è radicibus mittit, tenerum, cacumine craſſiore, in acutum deſinente, Orobanchæ modo, qui tandem auctus in ramos ſeſe explicat, in quibus folia ſunt capillacea, fœniculo breuiora, tenuioraq;. Florem edit exiguum, quo flacceſcente, baccæ ſubſequuntur, primùm virides, & deinde rufeſcentes. Radice nititur circa caulem ſpongioſa, à qua numeroſæ oriuntur fibræ ellebori modo, albicantes, craſſioreſq;, vt in Ruſco. Mōtanus [qui in montibus] & Paluſtris [qui in paludibus prouenit] facie vix ab altili differunt. Horum omnium cauliculi, qui in cibis paſſim expetuntur prima germinatione, dulces ſunt, & guſtui grati. Corrudæ verò contrà, ſiquidem ij tenuiores & amariuſculi ſunt, & nullam ferè in cibis gratiam habent. Naſcitur Corruda ſiue petræus ſiccis & ſaxoſis locis, & præſertim in ſepibus, & frutetis, caule lignoſo poſtquam adoleuit flexiliq;, albicante, foliis exiguis, præduris, & aculeatis. Naſcentur altiles Aſparagi totius anni decurſu, ſi vbi fructum legeris, radices, quæ ſummo ceſpite vagantur, circumfoderis, ac aperueris. Seruntur etiā ad eſum, nā non ingratus ſunt cibus, ſiue in acetarijs, ſiue dum cauleſcūt, aſperſo modico ſale, recētiq; butyro, cum pipere deuorentur. Meminit horum Gal.lib.6.ſimpl. med. ſic inquiens: Aſparagus petræus, aut myacanthinus abſtergendi vim habet, idq; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatē. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ*

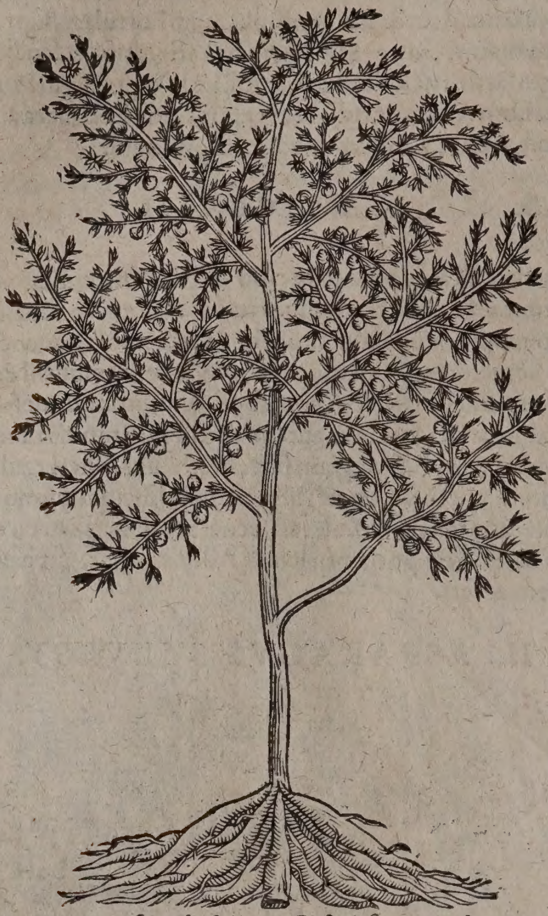
Aſparagi cōſideratio, & genera.

Montanus & paluſtris.

Corruda.

Aſparagorū facultates ex Gal.

III. ASPARAGVS SYLVEST. aculeatus.

ipſius radices,& ſemen. Quin & dentium dolores ſanat ſiccitatis nomine, quam vel maximè dentes requirunt. Et libr. 2. de alim. facult. Inſuper (inquit) aſparagorum alius regius in hortis naſcens, alius ἕλειος id eſt, paluſtris appellatur, ceu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem ſtomacho vtiles ſunt, vrinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum aſparagis magis alunt, nimirum quantò illis ſunt ſicciores: hæc Galenus.

Ex Plinio, & Auicenna.

Aſparagi in cibo ſumpti, vt ſcribit Plinius lib. 20. cap. 10. oculis claritatem afferunt: pectoris, & ſpinæ doloribus proſunt. Venerem ſtimulant, & ventrem leniter molliunt. Aſparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant: hactenus Plinius. Cæterũ, vt memoriæ prodidit Auicenna Fen vltima libri quarti, Aſparagi in cibis ſuaui odore corpus totum commendant: verùm vrinam fœtidam trahunt. Paluſtris & Mõtanus eadem omnia poſſunt, quæ altilis, nec imbecilliores, nec valentiores vires habent. Cæterùm Corruda, ob manifeſtam, quam poßidet amaritudinem, longè magis aperit, prouocat, & abſtergit, id quod manifeſtè patet ex fœtida quam ciet vrina.

Nomina.

Græcis ἀσπάραγος, Latinis Aſparagus nominatur: Mauritanis, Halion, ſiue Helium: Italis, Aſparago: Germanis, Spargen: *Hiſpanis, Eſparagos: Gallis, Eſparge. Aſparagus ſylueſtris, Græcis, ἀσπάραγος ἄγριος: Italis, Aſparago ſaluatico.*

† Licet in Græcis non planè conſtet, hic altilis, vel ſatiui aſparagi mentionem fieri: tamen non video, quomodo hæc ad ſylueſtrem quoque referri poßint, vt aliqui referenda cenſent. Cùm enim hunc notum eſſe antea dixiſſet Dioſcorides, non aliam, vt ſolet, eius ſubiecißet deſcriptionem. Quo fit, vt hæc potius ad ſatiuum referenda putemus, vel ſaltem mendum ſubeſſe ſuſpicemur.

I. Aſparagus, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Lon. Caſt. Aſparagus hortenſis, Dod. fol. Cam. Aſparagus ſatiuus, Lac. Lugd. Aſparagus altilis, Fuch. Tab. Aſparagus maior, Geſ. hor. Aſparagus domeſticus vulgaris, Lob. II. Aſparagus ſylu. tenuiſſimo folio C.B. Aſparagus ſylu. Matth. Caſt. Lugd. Aſparagus tertius ſatiuo ſimilis, Palatium leporis vulgo, Cæſ. His addere poſſumus Aſparagum marinum, ſeu Corrudam marinam Monſpeliacam. III. Aſparagus ſylu. aculeatus C.B. Aſparagus montanus ſeu Corruda, Matth. Aſparagus ſylueſtris, Geſ. hor. ap. Lac. Dod. fol. Corruda, Dod. gal. Cord. hiſt. Lugd. Corruda prior, Cluſ. Hiſp. Corruda Penæ, Lug. Lob. icon. Aſparagus petræus, Cæſalp. Tab. Huius tres ſpecies obſeruantur.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

a Orib. ſic habet. Ἀρνόγλωσσον, οἱ δὲ ἑπτάνευρον, οἱ δὲ πολύνευρον, διττόν ἐστι τὸ μὲν μικρὸν τὸ δὲ μέγα. i. Plantago, quam alii heptaneuron alii polyneurõ vocãt, duum eſt generum, aliud paruũ, aliud magnũ. b Ori. habet μακρότερα. i. longiora.

DVo [a] Plantaginis genera. Minor folia habet anguſtiora, [b] minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloſo, in terram inclinato: floribus pallidis: ſemine ſummis caulibus emicante. Altera maior, lætior virentiorq;, latis conſtans foliis, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, anguloſus, ſubruber, à medio ad verticem tenui ſemine circundatus: radicibus nititur teneris, hirſutis, candidis, digitum craſſitudine æquantibus. Naſcitur in lacunoſis, ſepibus, & locis humidis. Multò vtilior magna eſt. Vim habent folia exiccatoriam, conſtringentem: quare omnibus malignis vlceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, ſordidiſq; illita proſunt: profluuia ſanguinis, vlcera quæ ſerpũt, epinyctidas, carbunculos, nomaſq; cohibent: vetera vlcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia ſanãt: ſinus conglutinant: morſibus canis, ambuſtis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægylopiis, illita cum ſale proſunt. Coctum cum aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliaciſque ſumptum ſubuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt, datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic vt media antecedat: comitialibus, & ſuſpirioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris vlcera, purgat: cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus prodeſt: lippitudinibus, & aurium doloribus idẽ ſuccus inſtillatur: additur quoque in oculorum collyria: gingiuis cruore ſuffuſis, & ſanguinis reiectionibus, potu confert: clyſtere dyſentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduerſus ſtrangulationes vuluæ, in vellere ſubiicitur, etiam ſi vulua fluxione laboret. Semen ex vino potum alui fluxiones, & ſanguinis excreationes ſiſtit. Decocta radix, & mãducatu, & collutione, dentium dolores ſedat: eadem cum foliis, vlceribus renum, & veſicæ in paſſo datur. Ferunt tres radices, cum tribus vini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis geſtamine, diſcutiendis ſtrumis vtantur.

Plantaginis conſideratio & genera.

QVanquam à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, aliiſq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recẽſentur, maius nimirum, & minus, eam tamen, quam vulgus, quòd lanceæ cuſpidis formam referat, Lanceolam appellat, eſſe tertiam quandam plantaginis ſpeciem, nemo eſt qui ambigat. Hetruſcis plantago Centinerbia vulgo vocatur, corrupto à Quinqueneruia vocabulo. Maior eò quòd eius folia, quæ latiora ſunt, fibris ſeptem & quandoque pluribus tanquam neruis ſecundum longitudinem excurrentibus diſtinguuntur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius foliis quinque apparent coſtæ, Quinqueneruia dicitur. Folia habet anguſtiora, minora, molliora, læuiora & tenuiora: cauliculo eſt anguloſo, in terram inclinato, floribus ſpicatis, pallidis, piloſiſq;: ſemine ſummis caulibus emicante: radicibus multifidis,

tenuibus

I. PLANTAGO MAIOR. *II. PLANTAGO ROSEA.*

III. PLANTAGO MEDIA.

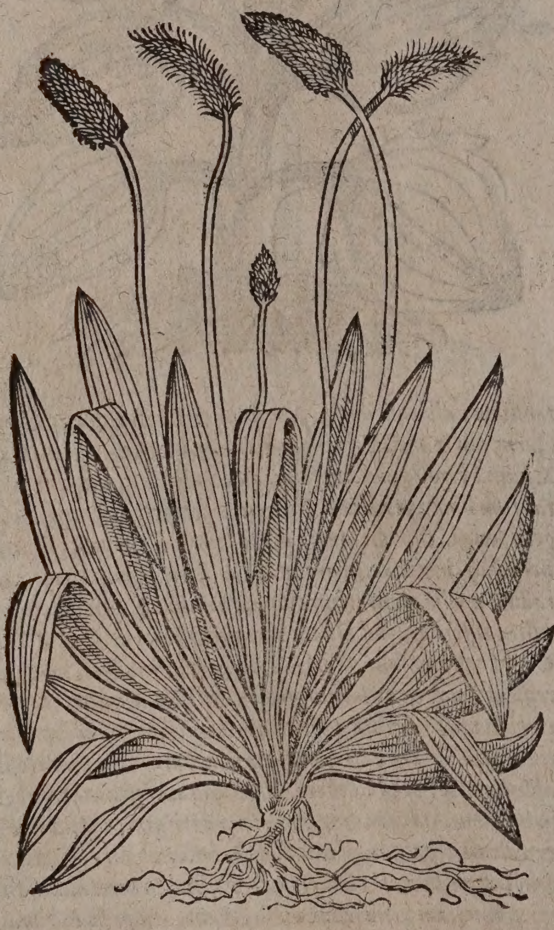

tenuibus, albicantibusq́;. Naſcitur & hæc perinde ac altera plurimum humectis & vliginoſis locis, in hortis, & ſecus vias. Minima verò, quòd eius folia, quæ leuiter hirſuta ſunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici poteſt. Longa, folia gerit longa, cuſpidis lanceæ modo, vnde illi nomen, ſtriata, neruoſaq́;, humi accubantia: caules, flores, ſemina, ac etiam radices mediæ plantaginis omnino ſimilia. Naſcitur locis incultis, ac ferè vbique. Quam vero recentiores A Q V A T I C A M *vocant, folio eſt cæteris craßiore, carnoſiore, robuſtioreq́;, ac læuiore, ex lata origine in acutum deſinente, lanceæ cuſpidis modo, caulem gerit cubito longiorem, ramoſum, floſculis candidis vbique refertum. Radicibus nititur numeroſis, albicantibus, vt in Elleboro. Naſcitur tantum in aquoſis, & paluſtribus.* Plantaginis aquaticæ mentio. *Maioris, & minoris ſemen tritum, ouoq́; exceptũ, & calenti tegula inaſſatum, dyſentericos iuuat, frequenter deuoratum. Recentia folia trita, & illita, lichenis auxiliantur: quinetiam vitia ſedis omnia curant, nempe ficus, rimas, condylomata, hæmorrhoidas, procidentiaſq́;. Illinuntur quoque vtiliter primo impetu rubenti podagræ. Medentur omnibus digitorum vitiis. Luxatis, cùm dolores, tum tumores tollunt folia tuſa, & ſale modico illita: contuſis, verberatis, & ab alto deuolutis, non ſolùm illita, ſed deuorata proſunt. Succus ex roſaceo fronti adhibitus, capitis dolores à calida cauſa prouenientes mulcet. Datur quoque magno iuuamento ad cruenta ſputa, addito Armenio bolo, aut hæmatite lapide. Idem cum millefolij ſucco miſtus, cruentam vrinam reddentibus mirificè medetur potus, & præſertim addita philonij perſici drachma. Illinitur quoque rectè eryſipelis, addito aceto, & ſolani, ſediq́; ſucco. Stillatitia plantaginis aqua, cum æquali acerrimi aceti portione, ſanguinem è naribus fluentem cohibet, ſi linteola in ea madefacta applicentur pedum plantis, manuum volis, & iocinori. Longa non differt facultatibus & viribus ab aliis generibus, niſi quod minus humidas qualitates habet. Quoad Aquaticam cum neminem antiquorum habeam, neque apud Græcos, neque apud Mauritanos, aut Latinos, qui huius plantæ meminerit, nec de eius viribus aliquid ſcriptum reliquerit, nihil ſanè habeo, quod de eius viribus tutò in medium afferre poßim. Non deſunt, qui hanc plantam Damaſonium, ſiue Aliſma eſſe autument: atqui pro-* Plantaginis facult. Matt.

Plantaginis vires ex Gal. *culdubio falluntur. Plantago (vt scriptum reliquit Gal. lib. 6. simpl. med.) mistæ est temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum, habet verò & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaque refrigerat simul, & desiccat, & in vtroque secundi excessus à mediis est. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quod refrigerant, vnà etiam sicca sunt, ea & ad vlcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profluuia sistunt, & si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoque glutinant, & alia vlcera recentia simul & vetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli secunda est plantago, idq; temperaturæ symmetria, & conuenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obstupefaciat. Semen eius, & radix similis sunt facultatis, nisi quòd siccioris, & minus frigidæ. Sed semẽ etiam subtilium est partium: radices verò crassiorum. Ipsa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus vtuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obstructiones, non has tantùm adhibent, sed folia quoque, & multò magis semina. Hæc enim quandã in se abstergendi facultatẽ obtinent: quã & in herba viridi inesse satis coniici potest, verùm ab humiditatis copia vinci.*

Nomina. *Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago vocatur: Arabibus, Lisen, aut Lesan alhamel: Italis, Piantagine: seu Centinerbia: Germanis, Wegerich: Hispanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis, Plantain. Plantago media siue minor, Græcis ἀρνόγλωσσον μικρὸν, siue μέσον: Italis, Piantagine minore. Plantago longa Græcis, ἀρνόγλωσσον μακρὸν: Italis, Piãtagine longa, siue Lanciola. Plantago aquatica recentioribus appellata, Græcis incognita: Officinis, Barba syluana, Italis, Piantagine aquatica.*

IIII. PLANTAGO LONGA.

V. PLANTAGO AQVATICA.

Plantago à planta ducto nomine, plures habet differentias, vt in Phytopinace monuimus. I. Plantago latifolia maxima sinuata. C.B. Plantago rubea, Brunf. Trag. Lon. Plantago maior, Matth. (figuræ enim trãspositæ in aliis editionibus) Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Tab. Cast. Cam. Plantago latifolia, Cor. in Diosc. Plantago vulgaris latifolia, Lob. & Lugd. Arnoglossa, Plantago latifolia læuis, Lob. icon. Plantago πολύνευρος maior seu rubra. Thal. Plantago & Centineruia, Cæsalp. II. Plantago ROSEA, quæ Plantaginis latifoliæ maximæ species est, cum ea foliorum forma & radice conuenit, at caule, seu spica variat, quæ multo breuior est: antequam enim penitus adolescat, multis foliolis conuestitur, ita vt foliorum & densitate & frequentia herbaceum florem multiplicis rosæ instar, forma non colore, ostendat. Vocatur Plantago rosea Aduers. Lob. icon. Lugd. & Cam. Plantago multiplex Tabernæmontano. III. Plantago latifolia maior incana. C.B. Plantago maior, Brunf. Matth. Lac. Lon. Lugd. Plantago maior incana, Lob. Plantago media, Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Thal. Plantago latifolia vel media, Trag. Plantago tertia, Cord. in Diosc. Plantago minor Dioscor. Tab. Cynoglossa quorundam, Lugd. Hæc etiam reperitur spica multiplici seu pannicula sparsa. In hoc genere & minor est. IIII. Plantago angustifolia maior. C.B. Plantago minor, Brunf. Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lac. Lon. Lugd. Plantago lanceolata, Trag. Tab. Plantago longa, Matth. Plantago angustis oblongisque foliis, Cord. in Diosc. Plantago quinqueneruia, Lobel. Plantago media, Cast. Lanceola vulgo, Cæsalp. Plantago πεντάνευρος minor, Thal. Hæc aliquando caulem palmarem emittit, in cuius summitate folia plura habentur, eo modo quo ad radicem disposita: spicis rotundis breuissimis, panniculis lanuginosis insidentibus. Habetur & altera angustissimo folio, quam in Phytopinace descripsimus. Addere oportet & angustifoliam minorem: & denique paruam quandam,

quandam, quæ ſpicarum loco globulos habet hirſutos, albos, quam à Doctore Io. Henrico Cherlero vnà cum aliis Nemauſo accepimus, cuius & iconem & deſcriptionem in vniuerſali noſtra hiſtoria exhibebimus. V. Plantago aquatica latifolia. C.B. Barba Syluana, Ianuenſi: Plantago aquatica, Brunf. Trag. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. (cui impropriè plantago) Lon. Caſt. Lugd. Thal. Cæſalp. qui vult plantaginem maiorem Dioſcoridis & Plinii, ab hac non abhorrere. Plantago paluſtris ſiue aquatica, Tab. Plantago aquatica foliis Betæ aut Plantaginis, flore Gallii albi, Lob. icon. qui in obſer. an Aliſma ſiue Damaſonium ſit dubitat. Reperitur huius ſpecies anguſtifolia, quæ & humilior eſt.

Σίον. SIVM, SEV LAVER. CAP. CXX.

SIon in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, foliis latis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis. Quę cruda, coctaque eſu, calculos rumpunt, atq; excernunt: vrinas cient: menſes, & partus extrahunt: dyſentericis in cibo auxiliantur. De Sio Crateuas tradit, a herbam eſſe fruticis ſpecie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & † ad erucam accedentia.

a Me. & Drà: πόα θαμνοειδὴς ὀλίγη ἔχουσα πολλὰ φύλλα περιφερῆ i. herba fruticoſa, exigua, habens multa folia rotunda.
†Orib. λιπαρὰ. i. pinguia.

I. SIVM VERVM.

II. SIVM VVLGARE.

SIum in ſcaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate verò frigeſcunt, plerumque naſcitur. Cæterùm fallũtur apertiſsimè, qui pro Sio herbam Creſcione vulgò vocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quàm acrem, ac ſubamaram, cui naſturtij ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis vſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbrium aquaticum ſequenti capite à Dioſcoride deſcriptum, non legitimum Sium, quod noſtratibus Senenſibus vulgò vocatur Gorgoleſtro. Hoc enim à Dioſcoridis Sio nullis prorſus diſsidet notis: quandoquidem pinguis eſt planta, caule exit recto: foliis latis, in ambitum ſerratis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: vmbellas profert in ſummis caulibus, floribus candidis: ſemine odorato, aniſo non diſsimili. Rari admodum ſunt fontium riuuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiam nõ habeãt. Sium V V L G A R E, caulem edit ſtriatum, ramoſum, inanem, tenerum, fragilemq́; folia gerit apij, non inſuauia, floſculos in ſummitate albos, ſemine corniculis incluſo, paruo, minutoq́;: radice ſuperuacua. Prouenit tantum in aquis decurrentibus, perinde ac Sium verum. Plin. lib. & ca. 22. Sium cum aquatico ſiſymbrio confudiſſe videtur: quòd Sio Siſymbrii aquatici vires aſsignauerit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam Dioſcoridis teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam vocant, nonnulli etiam Sium appellant. Vnde quòd fortè exiſtimauerit Plinius, Sium & Cardaminam vnam & eandem plantam eſſe, vni tantùm Sio vtriuſq́; facultates reddidit: etſi prius lib. 20. cap. 22. ſpeciatim de ſyluestri ſiſymbrio in riguis proueniente diſſeruerit. Serapio Sium Senation vocat: verùm Senecio Dioſcoridi alia eſt planta, vt lib. 4. in eius mentione explicabitur. Confert Sium in cibis ijs, qui oculorum hebetudine laborant, quinetiam ſpleneticis, & malo habitu laborantibus. Cruda folia coctave eſa, calculos rũpunt atque excernunt, vrinas cient, menſes & partus extrahunt, dyſentericis in cibo auxiliantur. Hepatis obſtructiones quoque expedit, vniuerſæ plantæ decoctum potum, auriginem tollit, hydropicos iuuat. Ventris tineas pellit, id quod valẽtius facit eius ſemen tritum, cochlearis menſura, ex vino auſtero potum. Succus illitus lentigines delet. Decoctum cum ſale, & nitro, equorum ſcabiem ſanat. Vtuntur etiam eo quidam in acetariis. Sium vulgare, excalfacientis eſt facultatis, quã tamen imbecillior

Sii conſid.
Plinii lapſus.
Senatio Serap.
Sii vſus.

 illi eſt,

Sii vires ex Galeno.

illi est, quàm legitimo Sio. Sij meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sium quantum gustû odoratum est, tantum etiam excalfacientis facultatis est particeps. Digerit autem, & vrinam mouet, & calculos renum frangit, & menses euocat.

Nomina.

Quod Græci σίον, Latini quoque Sium vocant: Mauritani, Rorcathalmi, & Inhamehanella, seu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgolestro: Germani, Wassermerck: *Hispani, Rabacas: Galli, Berle. Sium vulgare, Italis, Sio falso.*

Sium ἀπὸ τ̃ σείειν, quia in aquis vacillando succutiatur à præterlabentibus aquis: vel potius ab excutiendis calculis. Apium palustre foliis oblongis serratis. C.B. Sion odoratum, Trag. Sium verum, Matth. Lug. Thal. Sii primum genus quod Lauer vulgò dicitur, Fuch. Apium palustre, Fuch. Lon. Lug. Lauer & Sion Crateuę, Dod. gal. Sium, Cord. in Diosc. Ges. hor. Dod. fol. Sion siue Lauer Dioscoridis Olusatri folio, siue Pastinaca aquatica, Lob. icon. Sium Crateuæ maius, Lugd. Sium maius latifolium, Tab. Crescione vulgo, Elioselinum Diosc. Theoph. Plinio, & Sium Galeni Cæsalp. Hoc variat ratione latitudinis foliorum.
II. Sium vulgare, Matth. Lugd. Sium, Lac. Cast. Sion. Matthioli & Italorum, Lob. Vella Galeni, Anguillaræ.

Σισύμβριον SISYMBRIVM. CAP. CXXI.

a Orib. μέγαν. i. magnũ sed syluestre non legit. b εὐωδὲς. i. odoratum leg. Orib.

SIsymbrium (alii serpyllum a syluestre vocant) in solo inculto nascitur, menthæ hortensis similitudine, b odoratius, latiore folio. Inseritur coronis. Calfaciendi vim habet: contra stillicidia vrinæ, calculosq́; semen ex vino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. Item contra vesparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum sisymbrii genus, aliqui Cardaminam, alii Sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, quibus Siõ, prouenit: quę ideo nonnullis Cardamina nominatur, quòd gustu cardamum, id est nasturtium repręsentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, vrinas mouet: crudum estur. Purgat lentigines, cutisque vitia in facie, noctibus impositum matutinisque detractum.

I. SISYMBRIVM HORTENSE. II. SISYMBRIVM SYLVESTRE.

Sisymbrii cõsideratio.

TAmetsi prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theoph. tamen lib. 6. cap. 7. de plantarum historia, & lib. 5. cap. 8. de earum causis, satiuum etiamnum Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriæ commendauit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam nostrates officinæ Balsamitam, vulgus verò mentham Romanam, vel crispam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & vulgaris mẽthæ latiora rotundioraq́;, crispa tamen: caulem edit quadrangulum, rubentem virentemq́;, & flores spicatos: & odore, gustuq́; mentha longè acrior sentitur. Cuius rei illud etiam, præter assignatas notas, manifestum indicium facit, quòd Balsamita hæc facilè in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato, apertè testatur Theoph. his verbis: Sisymbrij mutatio in mentham, velut prædictis opposita scilicet est, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neque curam solitam adhibet, vt radices amplius deducantur, quàm in partem vi tota conuersa, debilior pars superna consistit, odorisq́; sui vehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine,

Sisymbrii in mentham mutatio.

atque odore ſimilitudo proueniat. Quippe acritudine exoleſcente, reliquus odor, quia mollis quidem remiſſusque eſt, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre ſæpenumero iubent, ne iſtud eueniat. Hæc Siſymbrij cauſa eſt: hactenus Theophraſtus. Sed equidem non putauerim Dioſcoridis Siſymbrium ſponte in incultis naſcens, cum Theophraſti Siſymbrio conuenire, quin potius alterũ ab altero longè diſsidere crediderim. Syluestre enim in Ananienſi agro in incultis natũ compluribus locis vidimus, ac legimus, nullis deficiẽtibus notis illi à Dioſc. tributis, caule quadrãgulari, radicibus lõgè vagãtib. tenuibus, villoſis, quod mihi quidẽ ſatiuo effigie planè reclamare viſum eſt. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari poteſt, ſyluestre Siſymbrium à ſatiuo plurimùm differre. Quandoquidem ſi idem eſſent, cum Siſymbrium culturæ negligentia in menthã degeneret, fieri quidem non poſſet, vt ſyluestre aliter vſquã inueniretur, quàm in menthã permutatũ, cùm nulla hominum cultura naſcatur: quo poſtmodum fieret, vt locus, in quo Siſymbrium primò adoleuiſſet, breui temporis tractu vbiq; mentha ſcateret, quod tamen nuſquam hactenus factum reperi. Cæterùm Braſauolus, cùm hæc fortaſſe non perpendiſſet, credidit Balſamitam, quam ipſe Florentinam mentham appellat, tam ſatiuum, quàm ſyluestre Siſymbrium indifferenter explere poſſe. Qui præterea fatetur ſe vidiſſe (quòd potius eum oculos fefelliſſe putauerim) Balſamitam deſciuiſſe in calaminthã, Plinium quidem, non Theophraſtum ſecutus: ſiquidem Theophraſtus in mentham, non in calaminthã Siſymbrium deſciſcere prodidit. Plinij verò codices nonnulli libro 19. c. 10 ſcriptum quidem habent, quòd Siſymbrium in calaminthã degeneret, quam lectionem accepit Braſauolus: ſed ea lectio deprauata cenſetur. Idcirco factum eſt, vt ij, qui Plinium caſtigarunt, eam reſtituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophraſto hiſtoriam ſumpſiſſe. Itaque iam eius loci vera, & legitima lectio eſt, vt in caſtigatis codicibus legitur, quòd Siſymbrium in mentham deſciſcat, non in calaminthã. Siſymbrium verò, quod (vt Dioſcorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum her-

Syluestre.

Braſauoli error.

Siſymbrium aquaticum.

III. SISYMBRIVM AQUATICUM.

IV. SISYMBRIVM AQVATICUM ALTERUM.

ba eſt, quam vulgò noſtri Creſcione appellant, acri ſapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium riuis diſcurrentibus comite Sio naſcitur, folijs primo exortu rotũdis: cùm verò adoleuerint, erucæ modo diſſectis: odore, ac ſapore ſatiuo naſturtio proximis. Meminit huius Plinius libro 20. cap. 22. quamuis libro 19. cap. 8. aliud Siſymbrij genus commemoret his verbis: Siſymbrium ſimili modo ſeritur: lætiſsimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, & ſtagna. Hinc quidam exiſtimarunt, Pliniũ de vulgari menthaſtro, quod in aquoſis paſsim prouenit, diſſeruiſſe. Siſymbrium tam hortenſe, quod tenuium eſt partium, excalfaciens, & exiccans in fine ſecundi ordinis, aut in principio tertij: attenuat, digerit, reſoluit, aperit, incidit, prouocat, quàm ſponte proueniens, & flatus, & lumbricos pellit, cùm herba ipſa in puluerem trita, tum eius decoctum potum: valet ad vteri inflationes, ſi vnà cum parthenio in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aſperſum, imo ventri applicetur: valentius quoque vterinis doloribus à partu ſubuenit, ſi vnà cum parthenio, artemiſia & anthemidis floribus, tenuiter conciſa, tribus, aut quatuor ouis excipiatur, & deinde in patella, cum oleo lilino ad ignem fiat placenta, & calida applicetur ventri, ſuper ipſo vmbilico. Illinitur tam recens, quàm ſiccum calefactum, & vino cretico aſperſum, cœliacis & ad ventriculi dolores à flatu prouenientes. Succus teſtibus illitus nocturnas pollutiones cohibet. Cæterùm aquaticum Siſymbrium cum raphano omni, & petroſelini radicibus, ſectum & ex albo meraco, & butyro calefactum, & calidum pubi adhibitum, vrinas remorantes educit ac trahit. Succus ex aceto illinitur ſyncipiti vtiliter veternoſis. Eſt & alterum eiuſdem generis, ſed folijs & caulibus longè minoribus, ramulis numeroſis, in cacumine tantùm comantibus, in quibus floſculi exeunt puſilli, tenues, albicantes. Hoc autem non ſolùm in aquoſis, & riguis prouenit, ſed in hortis & ſecus itinera, acuto ſapore. Imbecillius eſt altero, namq; minus excalfacit & ſiccat: vbi verò alterum non ſit ad manus, hoc vti præſtabit. Siſymbrij vtriuſq; mentionẽ fecit Gal. li. 8. de ſimplic. medicamen. fa-

Creſcione.

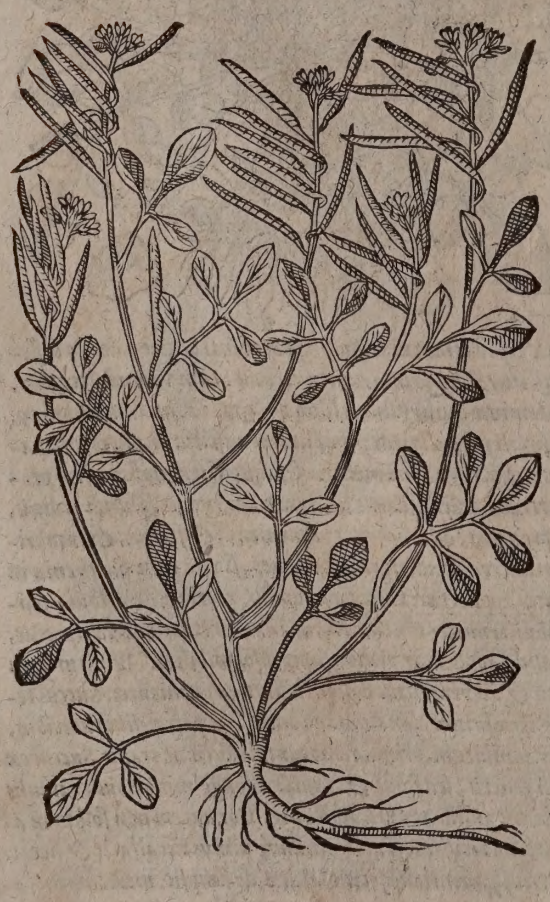
Siſymbrij vires Matth.

Siſymbrij vtriuſq; vires ex Galeno.

cultate, ſic inquiens: Siſymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis eſt, & temperatura in tertio ordine. Sed & ſemen eius tenuium partium eſt, & calidum. Quocirca ipſum quidam cum vino exhibent ſingultientibus, & tormina patientibus. Siſymbrium verò, quod quidam Cardaminam vocant, quandoquidem cardamo, hoc eſt, naſturtio ſimile quiddam guſtu præfert, cùm ſiccum eſt, tertij eſt ordinis excalfaciētium, & deſiccantium: cùm humidum, & viride, ſecundi. Nomina. *Vt Græci σισύμϐριον, ita etiam Latini Siſymbrium dicunt: Arabes, Siſnabarion, ſeu Siſnasbar: Siſymbrium ſatiuum, ſiue hortenſe, Græcis σισύμϐριον ἥμερος: Italis, Siſembro domeſtico, Balſamita, ſeu Mentha creſpa: Germanis* Katzenbalſam: *Quòd verò σισύμβριον ἕτερον Græcis, Siſymbrium alterum Latinis appellatur: Siſymbrium aquaticum: Officinis, & Barbaris Senetion. Italis Siſembro aquatico, & Creſcione: Germanis,* Brunnkreſſen / vnd Waſſerkreſſen: *Hiſpanis, Berroes, & Agriois: Gallis, Creſſon.*

Mentha rotundifolia, criſpa. ſpicata C.B. Siſymbrium hortenſe, Matth. Lac. Caſt. Lugd. Mentha hortenſis altera ſiue criſpa, Geſ. hor. Siſymbria mentha agreſtis, Lob. II. Mentha rotundifolia paluſtris, videtur Siſymbrium Dioſcoridis. C.B. Mentha rubea, Brunf. Balſamina agreſtis & Nepeta tertia, Trag. Siſymbrium Fuch. Dod. gal. & fol. Cam. Siſymbrium ſylueſtre, Matth. Lugd. Siſymbrij primi ſpecies prima, Cor. in Dioſ. Siſymbrium agreſte aquaticum, Geſ. hor. Mentha aquatica & ſylu. altera, Lonic. Mentha paluſtris, Cam. hort. Aquatica ſiue Siſymbria, mentha rubra folio & flore nigræ menthæ, Lob. Siſymbrium primum Thal. Mentha ſylueſtris prima & Siſymbrium terreſtre Dioſc. & Theoph. Cæſalp. Calamintha aquatica, Taber. Variat folijs aliquando maioribus, aliquando minoribus: aliquando tota rubet: habetur magis (vt pictura oſtendit) minuſque hirſuta. III. Naſturtium aquaticum primum. C. B. Naſturtium aquaticum, Trago. Lonicero Dodonęo fol. cui & Sion Crateuæ: Siſymbrium aquaticum, Matthiolo Caſt. Cæſalpino, Siſymbrium Cardamine, Fuchſio, Lugdunenſi. Cluſ. Pann. Siſymbrium alterum Dioſcoridis Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Thal. Siſymbrium tertium, Lacu. Siſymbrium aquaticum primum, Tab. Sion Crateuæ erucæfolium, Lob. Variat hęc prout humidioribus, aridioribuſue locis enaſcitur: illud folijs ferè Terebinthini magnitudine: hoc triplo minoribus quamuis viribus nō diſcrepent: ſic & tenuioribus folijs & ſimplicioribus cauliculis locis ſiccis reperitur. Alterum etiam eſt Naſturtium aquaticum quod amarum eſt, & vltra cubiti altitudinem aſſurgit, folijs magis acuminatis, de quo & Thalius in ſua Harcynia. IV. Naſturtium pratenſe vulgatius. C.B. Flos cuculi, Brunf. Dod. fol. Naſturtium pratenſe vel tertium, in quod aquaticum non raro degenerat Trag. Naſturtium agreſte & Hiberis, Fuch. Naſturtium ſyl. Lonic. Siſymbrium aquaticum alterum Matth. Tab. Siſymbrium Cardamine, Dod. gal. Lac. Siſymbrio aquatico non abſimilis, Cæſalp. Cardamine altera, ſiue Siſymbrium Cardamine ſecundum, Lob. Lepidium minus, Cord in Dioſc. Iberis & Naſturtium pratenſe, Geſ. hort. Siſymbrium Cardamine ſecundum Matthioli. Siſymbrium Cardamine tertium Dodonęi. Cardamine altera Lobelij, Lugd. qui huius tres icones proponit, licet vnius ſint plantæ. Iberis ſeu Cardamantice naſturtij folio, Thal. Flos aliquando totus albus, communiter leuiter purpuraſcit: rarius flore pleno reperitur. V. Naſturtium minimum ſiliqua longa. C.B. Hoc ex radice tenui, fibroſa, caules rarius palmares, ſed minores, tenues, ſtriatos emittit, circa quos folia oblongis pediculis donata, pleraque tripartitò diuiſa, quædam tamen in partes quinque

V. NASTVRTIVM Aquaticum minimum.

VI. COCHLEARIA FOlio ſubrotundo.

vel

vel Rheſedæ vulgaris modo diuiduntur. Flores obtinet albos, tenues, in ſummo comantes, quibus ſuccedũt ſiliquæ lõgæ, anguſtæ, exiguo & ſubacri ſemine refertæ. Variat ratione loci, in aquaticis namq; planis maius, in vinetis riguis Wilenſibus miliari Baſilea, lõge minus reperitur, cuiuſmodi & Patauij obſeruauimus. Prouenit etiam in alpibus locis humidis. Dicitur Cardamine quarta Dalechampio, Siſymbriũ aquaticum minus, Cam. apud Matth. VI. Cochlearia folio ſubrotundo, ſicá foliorũ forma dicta, quæ & forma & ſapore Naſturtijs & Thlaſpi affinis eſt. Cochlearia, Dod. gal. & fol. Lugd. Cam. ad Matth. Telephium, Lac Britannica Plinij, Cochlearia vulgo, Geſ. hor. Cochlearia Bataua, Lob. Ex radice tenui, fibroſa, alba & guſtu acri, folia pediculis oblongis inſidentia prodeunt complura, lata, craſſa, ſplendentia, concaua, inſtar cochlearis minimè profundi, quorum prima rotunda ſunt, reliqua oblongantur, & nonnunquam anguloſa exiſtunt. Ex horum medio caules terni, quaterni, dodrantales, paucis folijs, quæ caulem amplexantur cincti, qui in alios cauliculos brachiantur, quibus ſecundum longitudinem flores candidi quatuor foliolis conſtantes, quatuorque exiguis filamentis donati adnaſcuntur: quibus ſuccedunt capſulæ interſtitio membranoſo tenui, in apicem deſinente diuiſæ, vtrinque ſemen exiguum, ruffum, continentes. Hæc licet ſponte in maritimis Germaniæ inferioris, Holandiæ & Friſiæ, & circa Hamburgum locis paluſtribus proueniat, in ſuperiori tamen Germania tantum in hortis viſitur: altero à ſatione anno, Aprili & Maio florens, ſemen Iunio maturans. Calida & ſicca vt Naſturtium, cuius peculiaris in ſcorbuto vſus, vel in acetarijs, vel cocta cum lacte aut vino, & continuè bibita.

Κρίθμον. CRITHMVM. CAP. CXXII.

CRithmum, ſeu, vt aliqui, Crithamon, fruticoſa, & vndique folioſa herbula eſt, cubiti altitudinem fere petens. Naſcitur in maritimis, & petroſis: folijs pinguibus, numeroſis, albicantibus, veluti portulacæ, a latioribus, ſalſo guſtu: flores b candidi ſunt: & ſemen, ceu roſmarini, odoratum, molle, rotundum, quod ſiccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti craſsitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, ſemen, & folia incocta vino, potu vrinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menſes cient. Eſtur crudum, coctumue in olere: ſeruatur etiam in muria.

a Cat. παχυτέροις. i. craſſioribus.
b μηλινά. i. lutei. Orib.

CRITHMVM I.

CRITHMVM II.

QVatuor habentur genera, quorum tria Marina ſunt, & quartum Terreſtre. Naſcitur Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, ſcopulis, ac rupibus, præſertim Argentario monte in maritimis noſtris Senenſibus, & vniuerſo circum Italiam litore, ſed etiam in Adriatico ſinu, vbi ſcopuloſa, & prærupta ſuperſtant litora: quemadmodum nobis contigit videre eo tractu per quem à Timauo fonte Tergeſtum nauigatur: namq; inibi illa ſcopuloſa litora crithmo referta ſunt. Crithmum Romæ, & in vniuerſa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etſi in alijs quam plurimis Italiæ locis, vbi à maritimis in hortis, ac viridarijs translatum vireſcit, herbam ſancti Petri appellitet vulgus. Quo nominis argumento non deſunt, qui exiſtiment, plantam hanc legitimum eſſe Empetron libro 4. à Dioſcoride deſcriptum inter ſimplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defenſionibus Plinij contra Leonicenum, qui Empetron corrupto vocabulo Sanpetram herbam vocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius ſententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum quanquam abunde, copioſeq; ingeſtum

Crithmi conſideratio.

Fœniculum marinum.

Quorundam lapſus, Empetron cenſentium Herbam S. Petri.

ſtum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit; quemadmodum Empetro reddidit Dioſcorides: qui propterea illud inter ea, quæ aluum deijciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba ſancti Petri rectè dixerit, ſi empetron nullis alijs à Dioſcoride repræſentatur notis, quàm quòd naſcatur in montibus, & maritimis, ſalſo & amaro ſapore? Verùm enimuero non modò putandum, ſed etiam pro certo, meo quidem iudicio, affirmandum erit, herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs, caulibus, ac ſeminibus, & vniuerſæ deniq; plantæ tribuit Dioſcorides, Crithmum planè referat.

Crithami alia genera.

Cæterùm maritimi crithami duo alia habentur genera. Primum, à præclariſſimo viro Iacobo Antonio Cortuſo mihi miſſum, vulgari ferè ſimile eſt, niſi quòd folijs eſt anguſtioribus, & in cacumine mucronatis, atque pungentibus, ſalſo, amariuſculo & acuto ſapore: caulibus verò prægnantioribus, ſuccoſioribus, vegetioribusque, in quorum cacumine ramuli exeunt bini, terni quaterniuè, ſuas ſinguli vmbellas proferentes, albis floſculis refertas, è quibus ſemen oritur fœniculo quadantenus ſimile, cui radicem quoque ſimilem profert. Iisdem prouenit locis in maris litoribus.

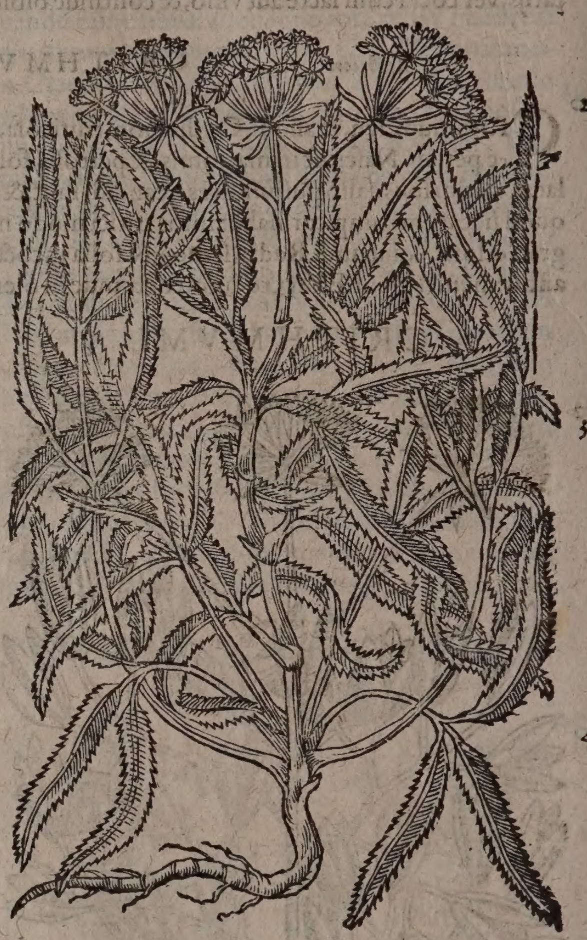
Crithmum alterum.

Alterum planta eſt fruticoſa, ab vna radice plures emittit caules rectos, circa quos totos folia habentur, per interualla tamen plura ex vna origine gregatim prodeuntia; longiuſcula, craſſa, & ſalſo etiam guſtu, ſub horum exortu peculiare quoddam erumpit folium, cæteris duplò longius, è quo prope caulis cauitatem pediculus exit, è quo ſex, ſeptemue folia breuiora produntur, vt ex appicta eius imagine quiſpiam videre poterit. Flores fert in cacumine orbiculatos, villoſoſq;, colore pallido: Radice nititur longa, tereti, non ſine alijs adnatis. Naſcitur in litore maris, locis planis non cliuoſis.

CRITHMVM. III.

CRITHMVM. IV.

Non deſunt quoq; qui hanc Empetron faciant, ſed ego ijs haud ſubſcribere auſim, cum plura ſint, quæ reclament. Hæc enim nuſquam in montibus oritur, nec pota ventrem exoluit.

Crithamum terreſtre.

Eſt & altera planta, quæ non ſolum odore, ſaporeq; guſtu ſalſuginoſo atq; amariuſculo Crithamum refert, ſed quadantenus ſua ipſius facie. Hanc nos terreſtre Crithamum, his de cauſis appellare voluimus. Naſcitur hæc in Bohemia copioſa, præſertim in agro Pragẽſi, non ſolum inter ſegetes, ſed in agrorum marginib. & ſecus vias, ac etiam alijs in regionibus folijs, longis, anguſtis, firmis, ternis ex vno pediculo, ipſoq; longo prodeuntibus vtrinq; denticulatis, falcis frumentariæ modo: cæterùm quæ in caulium ſummis partibus habentur, minora, breuioraque ſunt. Caulem gerit ramoſum, alis concauum geniculatumq;, in cuius ſummitate ramuli exeunt diuulſi, in quibus floridæ, albicanteſq; ſunt vmbellæ, in quib. poſtremò ſemen oritur paruum, oblongum, acre, & odoratum. Radice nititur ſylueſtri paſtinacæ haud abſimili, minore tamen: ſapore in primis dulci, ſed ſi diutius mandatur, acri, & odorato.

Crithmi vires ex Gal.

Crithami vires recenſuit Gal. lib. 6. ſimp. medic. his verbis: Crethmum guſtantibus ſalſum quodammodo eſt, cum paucula amaritate, quamobrem vis eius eſt exiccatoria, & abſterſoria: vtraq; tamen imbecillior in eo eſt, quàm in amaris. Crithmum ſecundum, ea omnia præſtare poteſt, quæ primum Crithmi genus, niſi quòd vim aliquam inciſiuam habere videtur. At tertium ea omnia poteſt, quibus pollere cætera genera diximus. Quartum aperit, digerit, excalfacit, ſiccat & mediocriter incidit.

Nomina.

Κρίθμον Græci, Crithmũ item & Crithamũ Latini vocant: Itali, Crithmo, Finocchio marino, & herba di ſan Pietro: Germani, Bacilen/vnd Meerfenchel: *Hiſpani, Perexil de la mar, & Vnhas de agnula yerua: Gallis, Baſſille, & Fenoil marin.*

Crithmum duplex in ſecunda editione propoſuit, at ſequẽtibus editionibus ſecũdum & quartum adiecit. I. Crithmum ſeu Fœniculum marinum C.B. Batis hortenſis, Plinio: Cretamum marinum, Creſcentio. Crithmum primum, Matth. Crithmum Matth. edit. 2. Dod. gal. Cord in Dioſc. Lac. Caſt. Lugd. Tab. Crethamum marinum. Cord. hiſt. Crithmus marinus, Creta vel Salſa marina, & Batis, Geſ. hort. Crithmũ marinum, Dodo. fol. Fœniculum marinum, Empetrum Rondeletio, ſeu Calcifraga, Lobelo Baticula, quaſi parua Batis vulgó, Cæſalpino Creta marina, Lonicero. II. Crithmum ſecundum, Matthiolo, Camerario. Crithmum ſpinoſum, Dodonęo folio Tab. Paſtinaca marina, Lobelo, Lugdunenſi: qui altera-

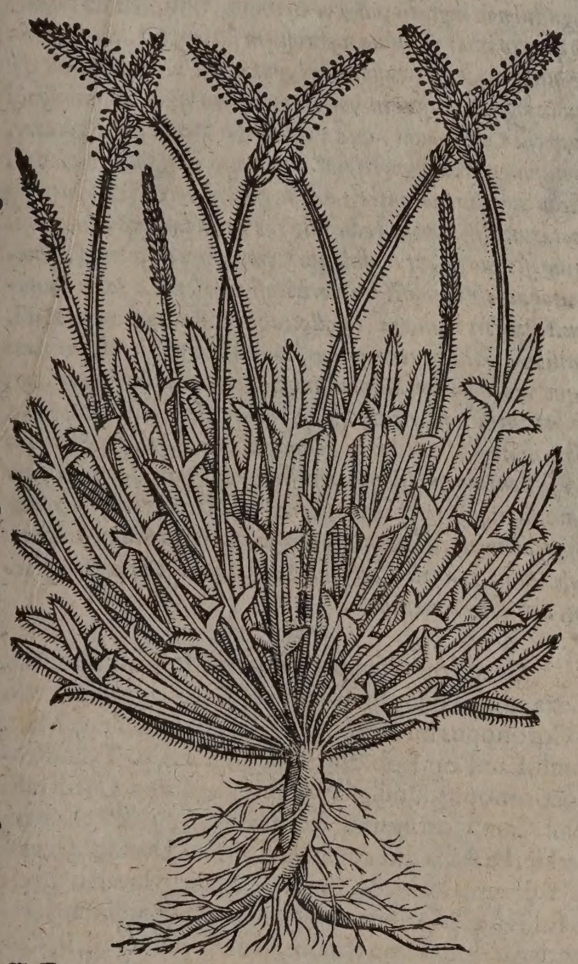
rara

ram habet figuram nomine Tribuli marini quorundam. III. Crithmum marinum Aſteris flore C.B. Crithmi marini ſpecies, Matth. editio. ſecunda. Crithmum tertium, Matth. Lugd. (qui & Matth. & Dodo. figuram habet) Cam. Crithmum Chryſanthemum, & Aſter atticus marinus quibuſdam, Dod. fol. Littoreum Chryſanthemum, Lob. Crythmus ſecundus, Tab. IV. Crythmum quartum, Matth. Caſtrenſ. Tab. Cam. qui an πριονῖτις ſit Tralliani dubitat: Crythamus agreſtis, Trago. Eryngium montanum recentiorum, alterum Lob. Eryngium quartum, Dod. fol. Ammi quorundam Dalechampij, Lugdunenſi.

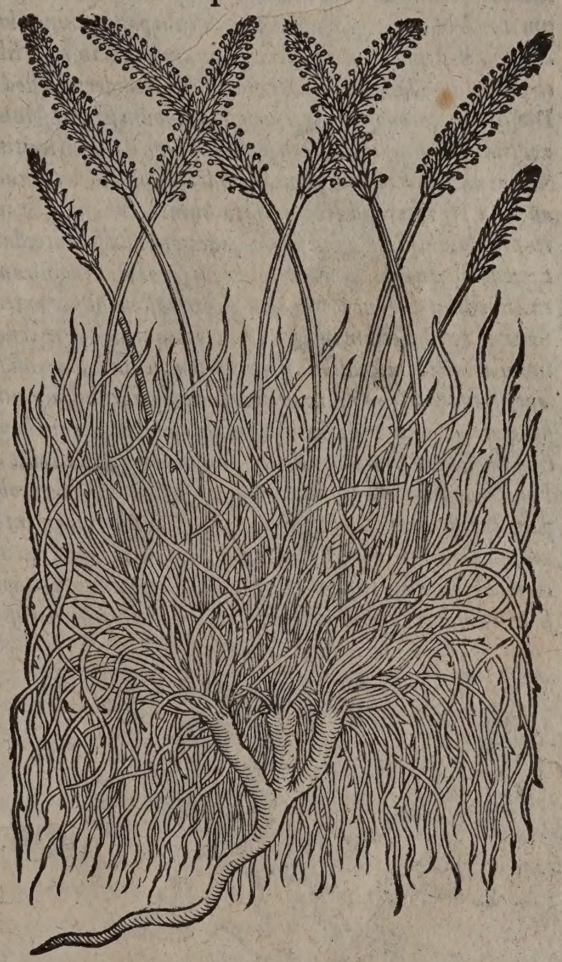
Κορωνόπους. CORONOPVS. CAP. CXXIII.

COronopus oblonga herbula eſt, per terram ſtrata, fiſsis folijs: coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adſtringentem, qui in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & ſecus vias.

I. CORONOPVS.

II. CORONOP. SIVE SERpentina.

VArias, ac diuerſas reperio eorum fuiſſe ſententias, qui non parum laboris, ac ſtudij impenderunt, vt plantarum hiſtoriam à mendis omnibus expurgatam, priſtinæ ac propriæ redderent integritati, in inueſtigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici poßit. Quorum vnus extitit Nicolaus Leonicenus, vir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa verborum ſerie hac de re ſcripſit, còncluſitque tandem, Coronopum eam herbam eſſe, quam ipſe vernacula ſua lingua Capriola, nos verò noſtra Sanguinella appellamus, quòd eam pueri æſtate naribus indant, vt inde ſanguinem eliciant. Verùm cùm eius ſententiam minimè probandam exiſtimauerit Manardus Ferrarienſis, hac in re magis Dioſcoridi addictus, quàm Pliny, ac Theophraſti placitis, qui Coronopum inter aculeata recenſent, his magis adſtipulandum eſſe iudicauit, qui volunt Coronopum Dioſcoridi eam eſſe herbam, quæ vulgò dicitur Herba ſtella, omnibus Italiæ hortis vulgaris, ac admodum frequens, ſponte etiam in aggeribus, locis incultis, & ſecus vias naſcens, quòd in acetarijs paßim vſurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, ſiue Sanguinellam dictam Coronopum eſſe cenſent. Quandoquidem hæc nuſquam, quod ſciam, in cibis ſumitur, ſed in brutorum tantùm venit pabulum. Nec deſunt præterea, qui firmiter aſſeuerent, quòd quæ inter plãtas vulgò nõnullis Pes coruinus vocatur, aliquibus verò Pes gallinaceus, qua vtũtur nonnunquã medici ad exulcerandas corporis particulas, vbi id expoſtulet neceßitas, legitimus ſit Coronopus. Inter quos non modò deprehenſi ſunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuiſſe conſtat, ſed & recentiorum quidam, præſertim ex eorum numero, qui de ſtirpium hiſtoria, & facultatibus ſcripſere commentarios: Namq; Ottho ille Germanus cognomine Brunfelſius, tametſi non ignoraret, eos à probatißimis viris refelli, qui in hanc venerunt ſententiam: tamen (quæ multorum eſt pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè ſentire. Quippe Pes coruinus vulgò vocatus (vt in ſequentibus ſuo loco diſſeremus) Coronopus non eſt, ſed proculdubio Ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius variæ Dioſcoridi produntur ſpecies: inter quas vulgaris Pes coruinus ſuam retinet ſedem. Quod autem Leoniceni Capriola Coronopus ſit Dioſcoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam etſi gerat hæc herba in ſui culmi faſtigio quinque veluti graciles ſpicas, quæ cùm manibus dilatãtur, cornicis, vel alterius volucris formam pedis repræſentant: cùm tamen (vt etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis inciſuris diſſecto, non ſeratur in hortis, & arida tanquam fœnum aſſurgat, nullo pacto aſſerendum cenſeo Capriolam eſſe Coronopum. Cæterùm ſi modó quis in eo Plinium ſequi velit, quòd dixerit libro vigeſimo primo cap. 16. (quod tamen ex Theophraſto ſumpſit) aculeatarum caules aliquarum per terram ſerpere, vt eius, quã Coronopum vocant, fruſtrà, meo quidem iudicio

Coronopi cõſideratio.

Capriola, Coronopus Leoniceno.

Herba ſtella.

Quorundam opinio damnata.

Brunfelſius taxatur.

Leoniceni opinio reprobata.

iudicio, probare contendet Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum, quòd eius caulis culmi modo geniculis intersectus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in morem spicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cuius meminit Plinius lib. 24. cap. 19. his verbis: Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Neque vsquam, quod equidem legerim, expreßit Plinius (vt Ruellius testari videtur) gramẽ hoc aculeatum esse coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neque eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ciborum vsum veniunt. Quamuis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata videntur, cùm tamen pungere non valeant, vt cum acanthinis fortasse lusit Dioscorides. Quare facilè adducor, vt credam, Coronopum tam Theophrasto, quàm Dioscoridi idem esse. Ideoque Plinius libro 21. Theophrastum secutus, Coronopum aculeatum facit: libro verò 22. Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed & illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntque in pilis, & milij, vel panici modo carnium iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeò vt Germani Himmeltaw *vocent, hoc est, cælestem mannam. Huius plantam (cuius inferius libro quarto inter gramina mentionem faciemus) Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, vt quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortasse doctus, putauerit hanc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, serique in hortis in ciborum vsum, eos nihil falli existimauerim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quæ vulgò nobis Herba stella vocatur.*

Gramen aculeatum Plinij.

Coronopi historia.

Nempe nullam hactenus plantam vidi, quæ perinde ac illa adamußim Coronopum referat. Coronopus itaq; folia fert longa, angusta, per interualla corniculata, humi accubantia, & in stellæ modum radiantia, caulem, spicam, florem, & semen gerit per omnia plantagini similia, adeò vt nulla ferè accedat notarum differentia, radice nititur vnica tantum, numerosis tamen adnatis capillamentis, foliorum sapor plantaginis omnino est: quo fit, vt crediderim Coronopum eiusdem esse generis.

Coronopi Syluestris mentio & vires.

Inuenitur quoque Coronopus sponte nascens diluto extenuatoque solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontij fluminis ripis, & alijs etiam in agris & in loco, qui dicitur in collibus. Folia fert tenuiora, capillaceaque, rariusculè corniculata, humi accubantia: caulibus, spicis, floribus, semine, hortensi similibus, sed longè tenuioribus. Eam inibi vulgò Serpentinam appellant, quòd eius radix in vino pota viperarum, aliorumque venenosorum animalium morsibus maximè aduersetur, sitque præcipuum remedium, ita vt ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorsos. Præferunt eam quoque ad hydropem, quam Anasarcam vocant, epoto apozemate pluribus diebus, in quo radix conferbuerit. Sunt, qui hanc Holostium esse censeant, quorum non possum non probare sententiam, vt libro quarto fusius differam.

Coronopi vires ex Gal. Nomina.

Coronopi vires paucis perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata. Eius nomen Græcum κορωνόπους, *item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & Herba stella: Germanicum,* Kråenfüß: *Hispanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole. Gallis, Corn de Cerf, siue Sanguinaire. Coronopus syluestris, Italis, Herba stella saluatica, at peculiariter Goritiensibus, Serpentina vocatur.*

I. SONCHVS ASPERA.

Coronopus seu pes cornicis à foliorum forma, Gaza apud Theophrastum 7. hist. 9. Silaginem vertit. I. Coronopus hortensis. C.B. Coronopus, Trag. Matt. Fuch. Lac. Lon. Lob. obser. Lugd. Cæsalp. Tab. Pseudocoronopus, Dod. gal. Coronopus satiua, Cord. hist. Cast. Cam. Coronopus vera, Ges. hor. cui & stella herba: Herba stella siue cornu Ceruinum. Dod. fol. Cornu Ceruinum, Lob. icon. Huius habetur syluestris species folijs hirsutioribus, & ad Erucæ similitudinem laciniatis. II. Holosteum strictissimo folio maius C.B. Coronopus syluestris, Matth. edit. secũda & in icon. Lob. icon. Cast. Lugd. Tab. Coronopus siue Serpentina, Matth. Coronopi syluestris species, Ges. hor. Serpentina, Matth. Ital. Lob. obser. Dod. fol. Coronopus montanus, Cæsalp. Plantago marina, Camerario.

Σόγχος. SONCHVS. CAP. CXXIV.

SOnchi duo genera. Syluestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla dissectis. Vtriusque vis refrigerat, modicè adstringit: vnde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti prosunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit: in vellere appositus, sedis, ac vuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quám radix illita, vibratis à scorpione ictibus subuenit. Alter Sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans folijs: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt, sed ad eadem pollet.

Sonchi cõsid. & genera duo.

SOnchus in Hetruria, vbi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita vulgò vocatur. Visuntur in hortis, campis, & vineis, agris incultis & secus itinera, duo sonchi genera, alterum asperum, alterum læue. Folia vtraque sonchus profert cichorij modo laciniata, quæ quidem in aspero crispa, aspera, & pungentia, subrubentiaque habentur: in læui verò læuia, & spinis nullis rigentia. Huius duo habentur genera, quæ tantũ folijs aliquatenus differunt, nempe eorum alterum læuioribus habe-

II. SONCHVS LAEVIS.

III. SONCHVS LAEVIS ALTERA.

* IV. SONCHVS LAEVIS cæruleus.*

habetur folijs, minus quoq; laciniatis, ac etiam magis extenſis. Omnibus caulis eſt cubitalis, intus vacuus, mollis, fragilis, lacte prægnans, & plerumq; rufeſcens. Flores gerit in caulium ſummitate melinos, ſenetioni haud abſimiles, qui deinde in pappos euaneſcunt. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis diſſeruit Dioſcorides, non ſolùm non inuenitur in Italia, vbi non recordor me hactenus vidiſſe plantam, quæ Sonchum arboreſcentem referat, ſed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophraſtus, & Plinius. Soncho noſtri Itali vtuntur hyeme in acetarijs, præſertimq; eius radicibus, quæ cùm teneræ ſint, manſuq; dulces, frequẽter menſis expetuntur. In vino decoctus ſtomachi fluxionibus medetur. Lacteus liquor à caule emanans, datur potandus ægrè ſpirantibus, & aſthmaticis. Idem auribus inſtillatus dolorem tollit, & præſertim in malicorio cum oleo decoctus. Stranguriam quoq; ſanat cyathi menſura vnciæ pondere potus. Commanducata folia oris graueolentiam tollunt. Sonchus læuis non differt à primo genere, ſiccis in facultatibus. Sonchi vires nobis deſcripſit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Sonchus vbi adoleuerit, ex ſpinoſis plantis eſt, cæterùm viridis etiamnum, & tener eſtur, perinde vt cætera olera ſylueſtria. Temperamentum eius quodammodo miſtum eſt: conſtat enim ex aquea, terreaq; eſſentia, vtraq; leuiter frigida. Nam & adſtrictionis cuiuſdam eſt particeps: & ſiue cataplaſmatis in morem illinatur, ſiue edatur, manifeſtò refrigerat: poſtea verò quàm planè reſiccatus fuerit, terreſtre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem. Σόγχος ſic Græcè, vt etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, Cicerbita ſeu Creſpine: Germanicè, Wilderhaſenkol/Genßdiſtel: *Hiſpanicè, Serraya, & Serallha: Galicè, Latteron, & Palais au lieure. Sonchus læuis, Italis, Cicerbita gentile.*

Sonchi vires Matthiolo.

Sonchi vires ex Gal.

Nomina.

† *Hæc dictio κενὸς, quæ vacuum, & inanem ſignificat, hîc non legitur in vulgatis Græcis. Sed tamen eam habent vetuſti codices, quibus etiam adſtipulatur Oribaſius. Ergo non erit, vt aliqui putant, ex Plinio duntaxat repoſita.*

Sonchus ἀπὸ τοῦ ζῶον χέειν, quod ſalubrem fundat ſuccum, qui roſiones ſtomachi lenit, caule nam-

que diſſecto, copioſus ſuccus lacteus defluit. Diuidimus in aſperum & læuem: vtrumq; in laciniatum, & non laciniatum. I. Sonchus aſper laciniofus. C.B. Sonchus aſpera, Matth. (ſed in iconibus figura trans-poſita) Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. Tab. cui & Cicerbita aſpera, Endiuia ſylueſtris, Lonicero. II. Sonchus læuis laciniofus primus. C. B. Intybus ſylueſtris ſeu erratica altera, Trag. Sonchus læuis, Matth. Geſ. hor. Caſt. Dod. fol. Thal. Sonchus non aſpera, Fuch. Sonchus tenerior non aſpera & lactuca leporina Apuleij Dod. gal. Sonchus læuis vulgaris, folijs laciniofis dentis leonis, Lob. Sōchus læuis laciniatis folijs, & Sonchus læuis & Andryala minor Dalechampii, Lugd. qui tres habet icones. Sonchus lenis aut læuis, Cord. hiſt. Sonchus in collibus vmbroſis, Cæſ. Sonchus læuis alter flore luteo, Tab. Flore eſt luteo: aliquando & niueo reperitur. III. Sonchus læuis alter vel lactuca murorum lutea. C. B. Intybus ſylueſtris tertius, Trago. Lactuca ſylueſtris luteo flore, Geſ. hor. cui & Sonchus arboreſcens Dioſcoridis & Sonchi genus læue dicitur. Lactuca ſylueſtris cuius Galenus meminit, Anguil. Lactuca montana, Cæſalp. Sonchus alter folio profundis laciniis ſinuato hederaceo. Lob. Sonchus ſyluaticus quartus, Tab. Videtur eſſe Sonchus læuis altera Matthioli, Caſtoris, & Lugdunenſis. IV. Sonchus læuis laciniatus cæruleus. C. B. Ex radice craſſa, oblonga & obliqua candicante, dura & veluti internodiis diſtincta, ob multas veterū caulium extuberantias, circumquaq; fibroſa, quibus tenacisſimè terræ adhæret, caules exurgunt cubitales & altiores, rubicundi, rotundi, hirſuti, ſtriati, fiſtuloſi: quos cingunt folia lata profundè laciniata, per ambitum dentata, in mucronē deſinentia, latiore pediculo caulē complectentia, ſubtus leuiter incana, lacteſcentia: in ſummo caule flores complures, purpuraſcentibus & ſubhirſutis pediculis inſidentes, Cichorei forma plurimis foliolis laciniatis, à cæruleo ad purpureum inclinantibus, aliquando elegantisſimè cæruleis, qui in pappos cum ſemine exiguo cinereo euaneſcunt. Hic in Alſatiæ montibus altisſimis, Iulio & Auguſto floret, ſemenq; profert. Dicitur Sonchus læuis flore ceruleo, Cluſ. Pan. Sonchus flore cæruleo & Sonchocichorium, Cam. ad Matth. Sonchus læuis quartus flore cæruleo, Tab. Intybus πλατύφυλλος Harcynica, Thalyo.

Σέρις. SERIS, SIVE INTYBVS. CAP. CXXV.

SEris duum generum eſt. Altera ſylueſtris, quæ picris & cichorion vocatur. Altera ſatiua, latioribus foliis conſtat, ſtomacho quàm hortenſis vtilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur, vna folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Vtraque refrigerat, & adſtringit ſtomacho vtilisſima: aluum ſiſtit cocta, ſi cum aceto adſumatur. Sylueſtres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas vexet, cibo leniunt. Cardiacis per ſe, aut cum polenta, vtiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita, percuſſis à ſcorpione ſubuenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum ceruſa, & aceto, valet ad illitus eorum, quæ refrigerationem deſiderant.

I. INTVBVS MAIOR.

II. INTVBVS MINOR.

Seridis siue Intybi con.

QVoniam in Græcis vulgatis codicibus initium istius capitis & in verbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atq; etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modò. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διττή, ἡ μὲν γὰρ πικρίς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται, ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομωτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος, ἡ μὲν γάρ ἐστι θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος, ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος: id est Seris syluestris, & hortensis. Syluestris quidē duplex: altera picris, quæ & cichoriū vocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis verò duplex genus: vna folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio, quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex vsu clarissimè patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Satiua quidem vbiq; ferè in Italia in hortis colitur. Maior prouenit folio erraticæ ampliore, læuioreq;, lactucæ simili, ab hortensi angustifolia Seride non longè dissimilis, caule bicubitali, brachiato: floribus cæruleis, Cichorei similibus, semine paruo, oblongoq;. Vnica nititur radice, ipsaq; villosa, quin & ori erratica gratior. At intubus minor, folia gerit alterius longiora, angustiora, humi accubantia: caulibus est tenuioribus: radice verò, floribus & semine maiori per omnia similibus, nihilq; differt suis in facultatibus à maiore. [Quinetiam syluestris duæ species, quarum alteram Scariolam minorem, siue Cichorium satiuum: alteram quidem syluestre Cichorium & picrin ab amaritudine vocant. Satiua folijs exit latioribus syluestri, minori satiuoq; Intubo minoribus, angustioribus tamen atq; breuioribus, minusq; per ambitum laciniatis, sed caule & flore similibus. Radicem habet pedali longitudine, alba intus pulpa, teneram & subamaram. Seritur passim in hortis. Syluestris verò Intubus] quæ sponte prouenit [in agris incultis, in pratis, & secus itinera] passim ferme virescit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, [sonchi asperæ modo incisis, & in summitate sagittæ instar acuminatis: rubea per medium excurrente costa, amaro sapore: caulis est illi durus atque lignosus, flores à cæteris generibus haud absimiles, quemadmodum & semen. Radice nititur domesticæ duriore, amarioreq;. Tiresia cæciores sunt, qui Hieracium, & syluestrem lactucam, Intubum syluestrem faciunt.] Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quod ità esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam vocant alteram domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, & gustu amarior. Sed animaduertendum est, Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm sciuerit is Scariolam corrupta à barbaris voce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimq; non aliud esse Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si paruam Serim dixeris, vocant: tametsi in syluestrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici possit, quæ passim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ non longè sit absimilis. Omnes itaq; in Italia vulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis frequentissimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra & sabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirùm in modum albescunt, & tenerrima euadunt, & in totam asseruantur hyemem, artem hanc à natura edocti, quod viderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, vel arena obrutum & tenerrimum, & candidissimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Est quoq; tertium INTYBI HORTENSIS genus, amplo, foliosoq; cespite proueniens, folijs magnis, sed vbiq; in ambitu crispis ac fimbriatis, caule cæteris maiore, crassiore tenerioreq;, in acetarijs expetitum: reliqua cum cæteris paria sunt. Seritur in hortis ab olitoribus, quod admodum in acetarijs in cœnis placeat. Verùm quamuis asserat Dioscorides syluestrem In-

Diosc. locus restitutus.

Scariola quæ sit.

Intubi crispæ mentio.

III. INTVBVS CRISPA.

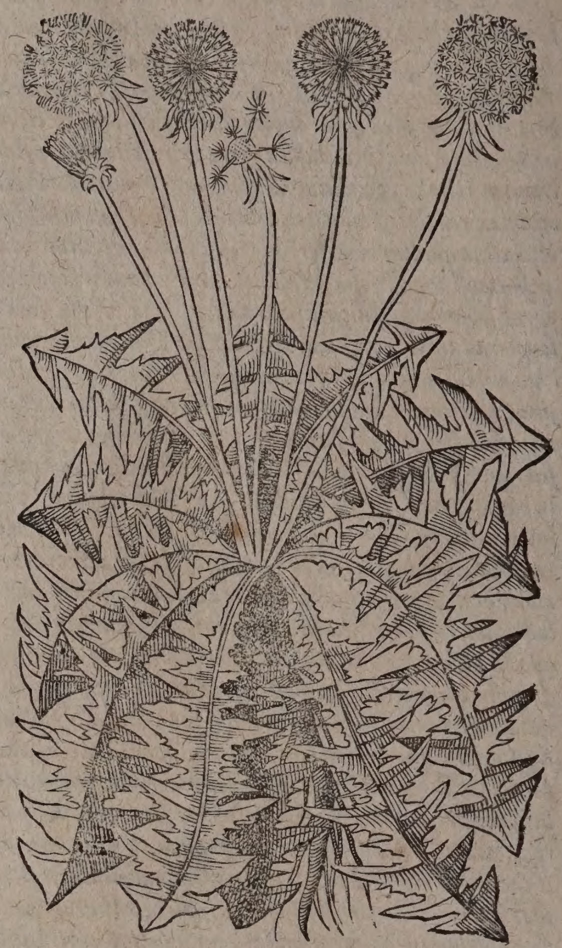
IV. CICHORIVM DOMESTICVM.

V. CICHORIVM SYLVESTRE.

VII. DENS LEONIS.

VIII. CICHORIVM CONſtantinop.

tybum, quemadmodum & ſatiuum duorum tantùm eſſe generum, Chondrillam tamen, cuius hiſtoriam ipſe ſub duplici ſpecie ſequenti capite deſcribit, inter Cichorij genera eſſe reponendam, nemo eſt qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophraſto lib. 7. cap. 11. de plantarum hiſtoria Aphaca vocatur. Hæc enim illi inguſtabilis, & amara eſt: feſtinanter hæc floret, ſed celeriter flos ſeneſcit, atq; in pappos euaneſcit: tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, vereq; toto vſq; ad æſtatem factitatur. Fos melini ſpeciem gerit: hæc ille.

Aphaca intubi ſylueſtris ſpecies.

Huic per omnia in vniuerſum reſpondet, quæ nonnullis DENS LEONIS, alijs Dens caninus, quibusdã Caput monachi, aliquibus Roſtrum porcinum, plerisq; verò Ambubeia vocatur. Tametſi Plinio Cichorium ipſum propriè Ambugia, vel Ambubeia dicatur. E terra prodit hæc herba, in ipſo ſtatim veris initio, folijs cichoraceis, frequenter laciniatis, in ſagittæ modum deſinentibus, humiq; accubantibus: caule palmari, rotundo, glabro, ſubrubente, intus concauo, lacteo ſucco prægnante. Flore luteo, folioſo, quo decidente ſubcreſcit papposum caput, & admirabile naturæ ludentis opus, quod tandem ſpirante vento efflatur in auras. Radicem habet Cichorio proximam, lacteo ſucco plenam, ſed longè amariorem. Prouenit in hortis, in campis, prope ſepes & in ruinoſis ædificiorum muris, quin etiam in vineis, pratis & viridarijs:

Dens Leonis ſeu Ambubeia.

adſtringit, roborat atq; abſtergit, magis quàm vtrumque Cichorium. Cocta ſtomachum diſſolutum adſtringit, cruda verò aluum ſiſtit: eadem dyſentericis auxiliatur, ſed magis cum lente decocta; ſuccus potus prodeſt quibus genitura effluit. In aceto decocta vrinæ tormina diſcutit. Vniuerſæ plantæ decoctum potum auxiliatur regio morbo laborantibus. Tradunt Magi ſucco totius cum oleo perunctis fauorem conciliari, eosq; facilius impetrare quæ volunt.

Ambubeiæ vires Matth.

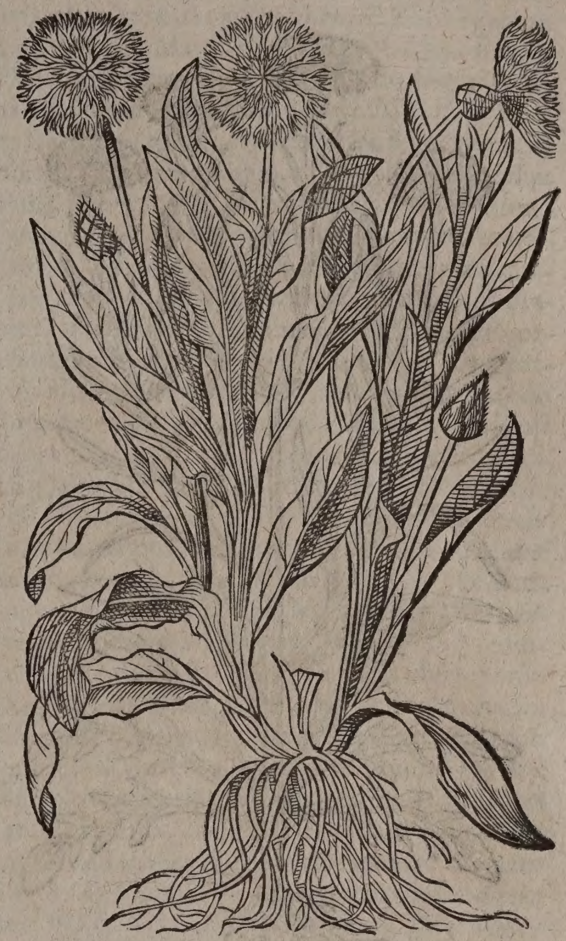
Sed profectò maxima eſt ſeplaſiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cum in hortis numeroſiſsimum, præſtantiſsimumq; habeant Intybum, & in campeſtribus Cichorium vbiq; frequentiſsimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò ſylueſtrem lactucam ſuo lacte refertam ſubijciunt, atq; ex ijs aquam quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, ſuis plumbeis eliciunt organis, quod maximè deteſtandum eſt: nam etſi hieracio ſylueſtrique lactucæ vis frigida inſit, tamen præterquàm quòd nullam cum iecinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potiſsimùm tempore turgent, quibuſdam ſuis partibus calorificum adeò eſt, vt linguam

Seplaſiariorũ negligentia Hieracium pro Endiuia ſumentium.

IX. ZACINTHA, SIVE CICH. Verruc.

X. CYANVS MAIOR.

CYANVS MINOR.

linguam exurat, ac vellicet: quibuſdam verò adeò ſomnificum, vt non deſint, teſte infrà Dioſcoride, qui illud meconio permiſceant. Eſt & alia Cichoracei generis planta, quā quidam Zacintham vocauere, nobis autem ab effectu CICHORIVM VERRVCARIVM *appellare libuit. Radice hæc nititur rapunculi figura, ſubnigricanti colore, adnatis circumquaq; capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, verùm paulo aſperiora ac minus laciniata. Caules edit cubitales, & quandoq; maiores, tenues, aſperiuſculoſq;, in quorum ſummitatibus flores oriuntur aurei, cichoracea ſpecie, quibus flaccescentibus ſemen remanet ſubnigrum, capituli inſtar, circumquaq; ſecundum longitudinem ſecti ſtriatiùe, melopeponis modo. Prouenit in campeſtribus, & à nonnullis quoq; ſeritur in hortis & fictilibus, in medicum vſum. Mira huius plantæ facultas eſt ad tollendas verrucas. Siquidem ſcimus nos nonnullos quorum manus verrucis admodum numeroſis ſcatebant, ſanatos eſſe, deuoratis in acetario ſemel tantùm huiuſce Cichoraceæ plantæ folijs. Idem præſtat eius ſemen, tribus diebus drachmæ pondere à cœna deuoratum, dum ſe cubitum recipiunt verrucoſi. Hoc velim acceptum referant rei plantariæ ſtudioſi Franciſco Calzolario Pharmacopæo Veronenſi, qui plantam ad me vnà cum facultatibus miſit. Cæterùm aliud* CICHORII *genus,* CONSTANTINOPOLI *allatum, miſit ad me Vienna, Clariſs. Augerius de Busbecke Flander: Folia per omnia cichorio ſylueſtri ſimilia ſunt: caules edit glabros, tenues, in quorū ſummitate flos emicat aureus, numeroſis folijs ſtipatus, qui tandē in pappos euaneſcit, radicibus numeroſis Aſphodeli modo dependentibus, ſiliquarum ferè raphani figura. Cuius imaginem, ob rei nouitatem, hîc appingi curauimus. Naſcitur, vt audio, in pratis & herboſis locis. Etſi hactenus huiuſce plantæ facultates nemo mihi aperuit, crediderim tamen à cæteris Cichoraceis, ſuis in facultatibus ipſā minime diſſentire. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbā adſcribant, quæ à flore cyaneo* CYANVS *Plinio dicitur aliquibus verò vulgò Battiſecula, vel Battiſuocere, nobis autem fior Campeſe, quòd in campis inter ſegetes, Maio & Iunio menſibus numeroſus proueniat, expetitur hîc maximè ruſticanis puellis, ſuis contexendis coronis, quibus per æſtatem ca-*

Cichorij verrucarii mentio & vires.

Verrucariæ facultas.

Cichor. Conſtantinop.

Cyani mentio ex Plin.

* CYANVS MINOR FLORE multiplici.*

Cianus duplex.

put & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibusuè rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam, non habeo. Duum est generum, maius; & minus. Hoc frequentius in campis habetur, folio longo, piloso, albicante, barbulis quibusdam dissecto. Caules edit plures, bicubitales, lanuginososq;, atq; folijs minoribus refertos, floribus in cacumine cæruleis, in ambitu crenatis, squaroso è calyce prodeuntib. Radice nititur vnica, sed fibrosa. Maius latioribus prouenit folijs, albioribus, pilosioribus, & nulla in parte diuisis, vt in lychnide. Vegetiores quoq; habet caules, albicantioresq;, breuiores tamen, & flores longe maiores & patentiores quam minor. Florum color cyaneus, cæruleusuè spectatur, foliosus, & in cristæ modum extremis oris laciniatus, calyculis, è quibus prodit squamosis ac subasperis. Nascitur in montibus frequentius, quam in campestribus. Huiusce vim nullus antiquorũ, quod sciuerim, scriptis mandauit: quanquam Platentinus, quòd affirmauerint aliqui cyanum pestilentibus morbis propria dote aduersari, suo de Cichorea serapio, quod ad Pestilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inseruit.

Cyani utriusque vires Matthiolo.

Maioris puluis datur vtiliter ab alto deuolutis & sanguinem reijcientibus, ex aqua plantaginis, aut portulacæ, aut maioris symphyti, aut equiseti: succus illitus recentia vulnera glutinat, & oris vlcera sanat. Minor ea omnia præstare potest etiam valentius, quæ de maiore dicta sunt: peculiariter tamen huiusce folia, siue semen, ex vino decocta, & hausta, auxiliantur à Scorpione, phalangioq; ictus: quin etiam omnibus venenis resistunt. Præstat quoq; tota planta ad pestilentiales & pernecabiles febres. Succus illitus oculorum inflammationes tollit.

Intybi & Cichorii vires ex Galeno.

Intybi & Cichorij vires recensuit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amaram, quidam nuncupant, quidam verò Cichorium appellant. Est autem ea siccæ, frigidæq; temperaturæ, vtrumq; secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quam agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multa admistio siccitatem extinguit: verùm vtraq; adstringentis qualitatis est particeps, velut & chondrilla: nã & ipsa est seridis, seu intybi species. Et libro 8. de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarij generis existunt: apud nos namq; rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum subfrigida est & submara, ac moderatè adstringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim, quod moderatè refrigerant, amplius & robur visceri addunt per adstictoriam facultatem: insuperq; commissuras osculorum venarum in sima visceris parte ad eas, quæ in gibba sunt, extergent. Neque verò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodùm quæ frigidam humiditatem absque adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Iuuare etiam viscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosorum, aut aliorum humorum vitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunq; complexu: ex mistura enim mellis humiditatem per vrinam educunt. Quapropter etiam si siccatu tusa, quis potioni inspergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si verò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam sit circa viscus, magnopere auxiliantur ex vino albo tenui potata, cum his quæ vrinam ciunt. Vtilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exiccatus, sed & ipsa olera exiccata, tusaq;, ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Cichorium domesticum, eadem omnia potest, quæ domestica intubus, ea tamen siccior est, & magis extergens. Syluestre ijsdem pollet viribus, quibus cætera genera pollere diximus. Verum cum plus amaritudinis habeat, magis quoq; abstergit.

Nomina.

Planta, quæ σέρις Græcis, Intybus satiuus Latinis dicitur: Mauritianis, Dumbebe, Aundebe, seu Endeba: Italis Endiuia: Germanis **Endivien**: *Hispanis Endiuia: Gallis Endiuie. Intubus minor, Græcis, Σέρις μικρὰ: Italis Endiuia minore: Officinis Scariola domestica, Intubus crispa. Italis, Endiuia Crespa. Quæ verò Σέρις ἀγρία ἥμερος Græcis, Intubus syluestris & Cichorium domesticum Latinè: Hetruscis, Torna sole: Italis cæteris, Cichoria domestica: Germanis* **Wegweis** *&* **Wegwurtz**: *Hispanis Almerones & Cichoria: Gallis Cichoree. Officinis, Scariola minor. Syluestris intubus, Græcis Κιχόριον ἀγρία: Italis Cichoria saluatica: Germanis* **Wild Wegwurtz**. *Dens leonis, Græcis præsertimq; Theophrasto Ἀφάκη: Italis Dente di Cane & Piscia al letto: Germanis* **Pfaffenblat** *&* **Münchskopff**: *Officinis, Taraxecon, & Caput monachi, ac nonnullis rostrum porcinum & Ambubeia. Cyanus maior, Græcis Κύανος: Italis fior Campese, fior Aliso, & Battisuocera: Germanis* **Kornblum**: *Officina Batisecula.*

I. Endiuia vulgaris latifolia. C. B. Seris domestica latifolia Dioscoridis: Intubum & Seris hyberna Plinij: an Hypochœris apud Theophrastum, quam vocem Gaza Porcelliam redddidit. Intubus maior, Matth. Intybum satiuum latifolium, Fuch. Dod. gal. Lob. ob. Lugd. Intybum satiuum, Cord. in Diosc. Dod. fol. Intybum latifolium Italicum, Cichorium satiuum, Endiuia, Seris. Ges. hor. Intybus hortensis, Lac. Intybus satiua maior, Cast. Tab. cui & Cichorium domesticum. Seris siue intybum satiuum latifolium. Endiuia & Scariola, Lob. icon. Endiuia vulgo Cæsalp. Endiuia hortensis. Cam. Floribus est cæruleis, rarius candidis. II. Endiuia angustifolia C. B. Intubus minor Matth. Intybum satiuum angustifolium, Fuch. Dod. gal. Lugd. qui iconem habet & Matthioli & Fuchsij. Intybus hortensis alter, Lacu. Intybum angustifoliũ quod Scariola aliquibus. Ges. hor. Intybum minus album. Tab. Cichorium satiuum, Cord. hist. Cichoriũ angustifoliũ. Lonic. Floribus est cœruleis, aliquando albis. III. Endiuia crispa. C B. Intubus crispa Matth. Tab. Intubũ crispũ, Lacu. Endiuia Romana crispa, Cam. IV. Cichoriũ satiuũ C.B. Lob. icon

Tab.

Tab.Cichoria ſatiua, Trag.Cichoriũ domeſticũ, Matt.Caſt.Cichoriũ ſatiuũ latifoliũ, Lon. Cichoriũ hedipnois Lac.Cichorium latioris folii, Dod.fol.Seris ſatiua, Lob.ob. Intubũ ſylueſtre latifoliũ, Lug.Flore albo & cœruleo variat. V. Cichoriũ officinarum ſeu Picris, ob inſignem amaritudinem.C.B.Solſequium, Brunf. & Cichorea. Cichorea cœrulea, Trag. Cichorium ſylueſtre, Matth. Caſt. Dod. fol. Cichorium agreſte, Lonic. Cichorium Lacu.Cord.hiſt.Tab. cui & Intybus erratica. Cicorium, Cæſalp. Intybum ſylueſtre, Fuch. Dod.gal. Cord.in Dioſc. cui & Ambubeia officinarum. Intybum agreſte, Geſ. hor. Intubum ſylueſtre anguſtifolium, Lugd.cui & Hypochœris Dalechampii, duas habet icones. Seris ſylueſtris, Lob.ob. Seris piris, Sylueſtre cichorium, Lob.icon. Flore eſt cœruleo, candido, roſeo: aliquando ipſius caulis quatuor digitorum latus eſt, quod etiam in Anchuſa, Echio & Beta obſeruauimus. VI. Cichorium SPINOSVM, planta eſt ſeſquipalmum non ſuperans: ex radice enim oblonga, albida, mediocriter craſſa, caulem emittit durum, lignoſum, qui mox in multos ramos latè ſe diffundentes, virides, ſtriatos brachiatur, qui omnes in oblongas quaſi ſpinas ſeu cornua finiunt: folia plura circa radicem per terram ſparguntur, eleganter virentia, & Cichorii vulgaris modo in plures lacinias, ſed ſubrotundas diuiſa; in caulibus verò rara obſeruantur, eaq; oblonga, anguſta, nec laciniata, quæ amara quidem ſunt, ſed non lacteſcunt, & citò etiam pereunt, etiam reliquis plantæ partibus eleganter virentibus. Flores plures ſparſim proueniunt in ramorum maximè alis, foliolis herbaceis ſuſtentati, qui vulgaribus forma ſimiles, ſed longè minores, cœrulei coloris, ex ſenis ſeptenisve laciniatis foliis compoſiti, in quorum medio apices aliquot obſeruantur: his ſuccedit ſemen, vulgari ſimile, ſimiliq; techæ incluſum. Iulio & Auguſto floret. Hoc Chondrillæ ſpinoſæ primum, dein Cichorii ſpinoſi nomine Doctor Doldius Noriberga miſit: verùm in horto D.Zuingeri hoc anno legimus, & cum hactenus à nemine fuerit deſcripta, eius iconem etiam, vt Dominus Saltzmannus Medicinæ Candidatus eleganter expreſſit, addere placuit. VII. Dens Leonis latiore folio. C.B. Dens leonis, Brunf. Matth. Dod.fol. Taber. cui & Roſtrum porcinum. Dens Leonis vulgi: officinis Taraxacon, Corona & Caput monachi, Lob. Hieracium maius, Trago; Hieracium paruum, Cord. in Dioſc. Hieracium minus, Geſ. hor. Hedypnois maior, Fuchſ. Hedypnois Dalechampii, Lug. Chondrilla altera, Dod.gal. Chondrilla Galeni, Anguill. Taraxacon minus, Lonic. Aphaca, Cæſalp. Habetur maior, media & minor. VIII. Dens Leonis bulboſus C.B. Cichorium Conſtantinopolitanum, Matth. Caſt. Lugd. Dens Leonis Monſpelienſium, Lob.ob. Dod.fol. Dens leonis altera, Tab. Chondrilla altera Dioſcoridis, Lob. icon. IX. Chondrilla verrucaria C. B. Zacintha ſiue Cichorium verrucarium Matth. Caſt. Lug. Cichorium verrucarium Matth. Ital. Cam. Verrucaria, Seridis ſpecies, Geſ. hor. Chondrillæ ſpecies in ruderibus, Cæſalp. X. Cyanus montanus latifolius, vel Verbaſculũ Cyanoides C.B. Verbaſculum, Trago. Cyanus maior, Matth. Dod.gal.& fol. Lob. Caſt. Lugd. Came. Cyanus flore grandi, Cæſalp. Cyanus ſylueſtris, Lonic. Cyanus montanus, Geſ. hor. (cui & ſyluaticus) Tab. Flore eſt cœruleo, aliquando vmbilico purpureo: rarius flore albo inuenias. XI. Cyanus ſegetum cœruleus. C. B. Lychnis agria & flos frumenti, Brunf. Leucoion cœruleum Dioſcoridis, Hermolao: Baptiſecula, Trago; Cyanus minor, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Cyanus, Fuchſ. Dod.gal. Lonic. Cæſalp. Cyanus ſylueſtris, Fuchſ. icon. Cyanus vulgaris, Lob. Cyanus flos, Dod.fol. Cyanus cœruleus aruenſis, Tab. Thal. Papauer heracleum Dioſcoridis & Theophraſti, Columnæ. Flos communiter cœruleus, rariùs albus: ſi verò in hortos transferatur & colatur, non ſolum erit cœruleus, ſed purpureus, remiſſo vel intenſo colore, violaceus item & varius: & rurſus flos ſimplex vel plenus.

* CICHORIVM SPINOSVM. *

Χονδρίλλη. CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

CHondrilla, quam aliqui cichorion, alii Serin appellant, caulem, flores & folia habet cichorio ſimilia: qua ex cauſa nonnulli ſylueſtris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, verùm tenuior tota eſt. In cuius ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inueniri ſolet: quod cum myrrha tritum & linteo appoſitum, inſtar oliuæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in paſtillos: qui nitro admiſti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoueatur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ in vino, aut per ſeſe potus, aluum ſiſtit. Aliud habetur Chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulem ſucco madentem lacteo: radice tenui [a] rotunda, læui, vegeta, flaueſcente, ſuccoſa. Cuius & caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis & cultis.

a Ori. ἐπ' ἄκρυ κορυφὴν ἔχουσα. i. in ſummo verticẽ habens.

Chondrillæ vtriuſq; conſideratio.

NImirum ſylueſtris Cichorij ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus ac ſemine. Frequentiſſima hæc non modò in Hetruria, ſed etiam in vniuerſa Italia incultis locis, ſcrobium aggeribus & ſecus vias, atque etiam

I. CHONDRILLA.

II. CHONDRILLA.

in pratis virescere, ac suo tempore florescere conspicitur: quæ radice nititur Cichorio breuiore, & lacteo succo prægnante: nec minus etiam, quàm cichorium in acetarijs recipitur, quamuis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dissimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem desinentibus. Hæc à lactis vbertate, quo in omni parte, præsertimq; radice redundat, à nostris vulgò Lattaiuola vocatur. Rura eam suis acetarijs pro cichorio indifferenter admiscent. Chondrillæ vires ex Gal. *Chondrillæ vires scripsit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, vbi simul de intybo & cichorio disseruit, nihilq; ei peculiare reddidit, præterquam quòd intybi sit species. Veruntamen libro 2. de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit.* Nomina. *Huic nomen Græcum* χονδρίλλη*: Latinum pariter & Italicum, Chondrilla, & Terracrepola: Arabicum Candarel, Cadaron seu Amiron: Hispanicum Leitugas & Lechugas dentre los planos: Gallicum Lettron.*

I. CVCVRBITA OBLONGA.

Chondrilla, quibusdam propter formam, seridis agrestis species, an fortè apud Theophrastum 7. hist. 9. & 11. ἀπάτη, Fraus vt Gaza vertit. I. Chondrilla prior, Matth. Cast. Lugd. Chondrilla altera, Lacu. II. Chondrylla cœrulea latifolia C.B. Chondrilla secunda, Matth. Cast. Condrilla prima, Lacu. Chondrylla latifolia cœrulea, Tabernæmontano.

Κολόκυνθα. CVCVRBITA. CAP. CXXVII.

CVcurbita esui apta. Cruda, trita illitu tumores & abscessus mitigat. Ramenta eius infantibus, contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in syncipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrasq; refrigerant. Succus è ramentis tusis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ & expressæ succus, cum melle exiguo & nitro potus, aluum leniter resoluit. Vinum in cucurbitam recentē excauatam, infusum, si mistum sub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

Cucurbitæ consideratio, & genera tria. *CVcurbita satiua, quæ per æstatem in cibum frequentissimè vario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe*

II. CVCVRBITA LAGE-
naria.

III. CVCVRBITA MAIOR
ſeſſilis.

IV. CVCVRBITA INDICA.

nempè longa, rotunda & ſeßilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter ſe forma dißimiles habeantur, non tamen propterea viribus & natura ſibi inuicem repugnant. Siquidem (vt Columella tradit, & Plinius refert lib. 19. cap. 5.) forma varia in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè poteſt. Nam ſemina: quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed nõ comparandas ſupradictis, quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas, breuiores ac ſeßiles, aptißimas quidem ad recipiendum tum vinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, vrceorum, & cadorum vice. Si verò cordi ſit, vt fiant corpore vaſtiores, de media cucurbitæ parte ſemen inuerſo ſeratur cacumine. Sed diligenter cuſtodiendum eſt, ne eo mulieres accedant: namq; earum contactu facilè elangueſcunt incrementa virentiũ: tantoq; magis, ſi eis fluxerint menſes: tunc enim ſolo oculorũ intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad ſemina ſeruantur, è primo ſeligantur prouentu, pendeantq; in ſua vite ad hyemem vſq;: deinde ſublatæ inſolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus ſicceſcant: aliter facilè earum ſemina, aſcita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam ſi propè in patens vaſculum aqua ſubijciatur, à quinq; vel ſex digitorum interuallo, ante poſterum diem adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. Sine ſemine naſcentur, ſi per triduum antea, ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur. Hederaceis vireſcit cucurbita folijs, ſed amplis admodum & ſubcandicantibus: flagellis ſarmentoſis, anguloſis & humi repentibus. Verùm vbi adminiculum nacta fuerit, illud facile comprehendit clauiculis, quibus arbores & pergulas ſcandit, ijsq; ſeſe implicat. Flores illi albi grandioresq;, & in ſtellæ ferè modum diuiſi, verùm perpauci frugiferi. Noſcuntur hi facile, conceptũ ſub ipſis extuberante. Fructus edit magnos, qui quidem in vno genere longi, in altero rotundi, & in altero ſeßiles viſuntur: verum omnes in magnam extuberãt molem. Seruntur paſſim in hortis, & circa ſepimenta. Cucurbitæ hiſtoria.

Sunt & alia Cucurbitarum varia genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes aſſeruari poſſunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam veniſſe: vnde Indicæ à pluribus vocitantur. Sed iam diu Italico ſolo proueniunt. Harum varia habentur genera, magnitudine, facie & colore differentia, referunt tamen omnes Melopeponum effigiem. Sed aliæ magnæ, imò maximæ, ventricoſæq;, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aliæ oblongæ, aliæ rotundæ, vario colore, quæ quidem omnibus notiores ſunt, quàm à me deſcribi debeant. Creſcunt folijs noſtratibus longè Cucurbitę Indicæ mentio.

maiori-

maioribus, firmioribusq; asperis & rigenti pediculo adnexis, vitiginea facie. Sarmenta illi crassa, angulosa, aspera hirsutaq;. Ea humi repunt, longo admodum tractu, atq; etiam scandunt, & pergulas & attegias opacant. Flores magni, lilij ferè effigie, aureo colore. Fructus decerpuntur Autumno, & asseruantur hyeme tota in culinis. Semen in ventre condunt magnum, amygdalini nuclei figura, in quo nucleus concluditur dulcis & suauis. Sapor ijs subdulcis, non vt nostratibus vsq; adeò insipidus: verùm gustui insuaues sunt, nisi præcipuis condimentis saturentur.

Cucurbitæ vires Matth.

Vulgarium cucurbitarum folia recentia iumentis illita affrictaq; muscas abigunt. Eadem mammis puerperarum adhibita, lac siccant. Oleum quod è cucurbitarum floribus paratur, ijs in eo diutius insolatis, renum calores inunctum extinguit, & capitis dolorem ex calida causa ortum ducentem & præsertim febrientibus. Aridæ cinis ambusta, & pudendorum vlcera sanat. Estur passim æstate in cibis cum iusculis elixa, tum quoq; in oleo aut butyro frixa, farina prius circumlita & acerbæ vuæ succo aspersa. Cucurbitæ facultates scriptas reliquit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum his verbis:

Cucurbitæ facult. ex Gal.

Cucurbita humidæ frigidæq; temperaturæ est, vtraq; qualitate secundi ordinis. Quocirca ramentorum eius succus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum rosaceo vtentibus vtilis est. Sic tota quoq; illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autem humida est, & sitim propellens. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo insuauis est, stomacho perniciosa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò vt si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus cum algore ventriculo incumbere sit sensurus, stomachumq; euertet, & ad vomitum concitabit, quo solo ab vrgentibus symptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, aliaq; ex fugacibus complura, aut mox quam elixata est, aut frictam in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt. Cucurbita verò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoq; saporem nominare velit, qui neq; acris neq; salsus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifestè repræsentat, veluti nec ipsa aqua. At huiusmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id est, qualitatis expertia vocitare solent (Latini fatua aut insipida dicunt) quoquo modo nos quoq; clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm sit cucurbita, non immeritò varios apparandi modos admittit, vtpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob idq; ad quemuis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidum frigidumq; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum ratione: qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam accidere, cùm aut vitiosè fuerit præparata, aut prauos humores in ventriculo aceruatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoq; omnibus fugacibus, quæ humido sunt temperamento, euenire solet. Nam in ventriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & vt in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cum alicui vehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adsimilatur: vt si cum sinapi sumatur, succus ex vtroq; in membra diffusus, acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem ratione si cum salso quopiam esitetur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porrò sic apparata cibus longè suauissimus, si salsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd si cum malis cotoneis elixa, decenterq; condita fuerit, succum austerum in distributione habebit præpollentem. Assa autem, vel in sartagine frixa, vt propriæ permultum humiditatis deponit, ita reliqua eius pars nullam sibi valentem vim adsciscit, vti nec cum in iure simplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem sibi innatam, non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunq; enim talia sunt, acribus aut acidis, austerisve aut salsis permisceri saporibus postulant, si quis & cum voluptate ea sumere, & nauseam cupiat euitare. Cucurbitæ Indicæ cum subdulci sint sapore, crediderim primo excessu refrigerare, & humectare secundo.

Nomina.

Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολόκυνθα ἐδώδιμος, appellatur: Arabibus Haraha, Hara seu Carha: Italis Zucca: Germanis Kürbs: Hispanis Calabazza: Gallis Courge, Courle siue Causse. Cucurbita Indica, Italis Zucche Indiane, oltramarine.

Cucurbita à concuruatu dicta, quòd facilè, si quid obstiterit, quò minus extendatur, incuruescat. I. Cucurbita oblonga flore albo folio molli. C.B. Cucurbita fructu longo, Trag. Cucurbita oblonga, Fuch. Cucurbita anguina & oblonga, Dod. gal. Cucurbita longo fructu, Cord. in Diosc. Cucurbita cameraria, Cord. in hist. Cucurbita siue Zuccha omnium maxima anguina, Lob. Cucurbita longior, Dod. fol. Cucurbita longa, Tab. Cast. Cam. Cucurbita cameraria longa Lugd. Cucurbita satiua longa, Cæs. II. Cucurbita lagenaria flore albo, folio molli C.B. Cucurbita, Brunf. Cucurbita minor, Fuch. Dod. gal. Cucurbita plebeia, Cord. hist. Cucurbita lagenaria, Lob. Cast. Cucurbita lagenaria minor, Tab. Cucurbita prior, Dod. fol. Cucurbita cameraria minor, Lugd. III. Cucurbita maior sessilis flore albo C.B. Cucurbita cuius fructus in orbem collectus intumescit, Trag. Cucurbita maior, Fuch. Cucurbita cameraria maior, Dod. Gal. Lugd. Cucurbita lato & sessili fructu, Cord. in Diosc. Cucurbita latior, Dod. fol. Zuccha maior rotunda, Cord. hist. Cucurbita rotunda, Cast. Cæsalp. Cucurbita lagenaria maior, Taber. Matthiolus vna figura omnes expressit, Cucurbitæ titulo, in longam, rotundam & sessilem distinguēs, quem secutus est Lacuna & Cast. IV. Cucurbita maior rotunda, flore luteo, folioq; aspero. C.B. Cucurbita Indica, Matt. Cast. Tab. Cucurbita, Zucca marina Italis, Gef. hor. Cucurbita rotunda, Cæsal. Cucurbita Indica rotunda, Lug. Cucumis seu Zucco marinus, Trag. Cucumer marinus, Fuchs. Lon. Pepones rotundi, Dod. gal. Pepo rotundus minor, Dod. fol. Varia huius sunt genera, quæ magnitudine variant, earum namq; quoddam genus, quod vix vtrisq; vlnis complecti potest: colore etiam differunt, sunt croceo, luteo, citrino.

Σίκυς ἥμερος. CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SAtiuus Cucumis aluo & stomacho perquam vtilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè vrinam mouet: cum lacte aut passo, vesicæ exulcerationibus subuenit. Illita cum vino folia, morsus canum sanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis vrinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta eius contra adustionem infantium, quam syriasin vocant, syncipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum semine, adiecta farina siccatus in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant & nitorem afferunt. Radix sicca & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoq; illita cum melle, vlcera concreta in modum faui, quæ ceria vocant.

I. CVCV-

I. CVCVMERES. II. CVCVMERES LONGI.

QVanquam Græci (vt Galenus est auctor lib. 2. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum quàm Melopeponum genera Pepona nominant, peculiariter tamen σίκυος nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride & Galeno 2. libro de alimentorum facultatibus, statim post Pepones & Melopepones, id tantùm omnes ferè comprehendi volunt, quod Latinis Cucumis appellatur. Verùm non ob id plane decerni potest, an hic reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris vires, qui alijs Italiæ populis Anguria vulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Insubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruscis verò Citrulus, omnibus notissimus. Planta est sarmentosa, humi repens, folijs vitigineis, asperis scabrisq;, flagellis pariter scabris atq; rigentibus: flores edit melinos, fructu sub ipsis extuberante, qui tandem in longum protensus citrei mali modo viridi primum fit colore, & dum maturescit, flauo cortice verrucis scatente: seritur passim ab olitoribus in hortis. Siquidem non ex Dioscoride modò, sed nec ex alijs veteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυος appellatus, notis vllis repræsentet. Sed quòd Græci σίκυος vocabulo nostratem Citrulum & Insubrium Cucumerem significent, facilè conijci potest ex ipso Dioscoride: quippe qui lib. 4. Cucumerem syluestrem asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilem parit, à satiuo dissidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac sarmentis satiuum prorsus referat. Verùm cùm huic ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alij verò Cucumerem dicunt, non possum non liberè pronunciare, Dioscoridem hic Citruli nobis vocati, non autē Anguriæ vires descripsisse. Quamobrem hac in historia apertè hallucinari Brasauolū putamus, quòd procul dubio existimauerit, veteres Græcos, præsertimq; Dioscoridem, σίκυος appellatione Anguriam, vel Hetruscorum Cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. 19. cap. 5. Cucumeres, ait, in Italia virides, & quàm minimi: in prouincijs quàm maximi, & citrini aut nigri. Placent copiosissimi Aphricæ, grandissimi Mœsiæ. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis vocati, non autē anguriæ vulgò Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem: & cum aqueæ sint substantiæ ac prædulces, quæ maturitatem sensere, ingestæ facilè à ventriculo labuntur, quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non euenit. Nam cum glutinoso, frigidoq; succo referti sint, ob idq; concoctu perquam contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à ventriculo descendunt. Ad hæc (vt citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atq; ijdem in tantum odere oleum, vt si è vite pendentibus vas olei subijciatur, adeò refugiunt, vt in hamum curuentur: quod angurijs, quæ sphericam formam referunt, minimè euenire posse comperio. Vidémus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò vt in vite pendentes anguium modo contorti viderentur. Non enim differunt tota sua facie altero nisi in fructu, qui longus est, & serpentis modo curuus, strijs per longitudinem protensis. Seruntur in hortis & præsertim in Apulia. Seruantur Cucumeres, (vt Plinius auctor est) vsq; ad alios penè prouentus: & id quidem non solum muria fit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoq; sicco operto, ac deinde terra obrutos: ita .n. virides seruari tradunt. Hyemē odere omnes, & frigora: die sexto vel septimo à satione prodeunt. Tenerrimi autē ac iucundissimi fient, si semen ante sationē lacte fuerit maceratum. Qui verò præcoces habere volunt, confecta bruma, stercoratam terrā in cophinis habeant, ibiq; semen condant, & modicū præbeant humorem: deinde cùm enata semina fuerint, tepidis dieb. & insolatis, iuxta ædificia sub dio ponāt, & omni à vento protegāt. Cæterū frigorib. ac tempestatib. sub tectū referant, idq; tādiu faciāt, quousq; æquinoctiū vernū conficiatur, & nulla amplius reliqua sit pruinæ suspicio. Postea totos cophinos dimittant in terrā, sic.n. præcoces fructus habebūt. Recens cucumis in tenues particulas sectus & impositus, quascunq; inflāmationes sedat, quinetiā in ardentib. febrib. ariditatē linguæ aufert, si frequēter in ore retineatur. Quid aūt veterib. fuerint, quidve nobis sint Pepones ac Melopepones, nō equidē facilè ausim decernere: etsi nō desint, qui di-

Cucumeris consideratio.

An de Citrulo, an de Anguria, intelligen. Diosc.

Brasauolus reprehenditur.
Plinius de Cucume.

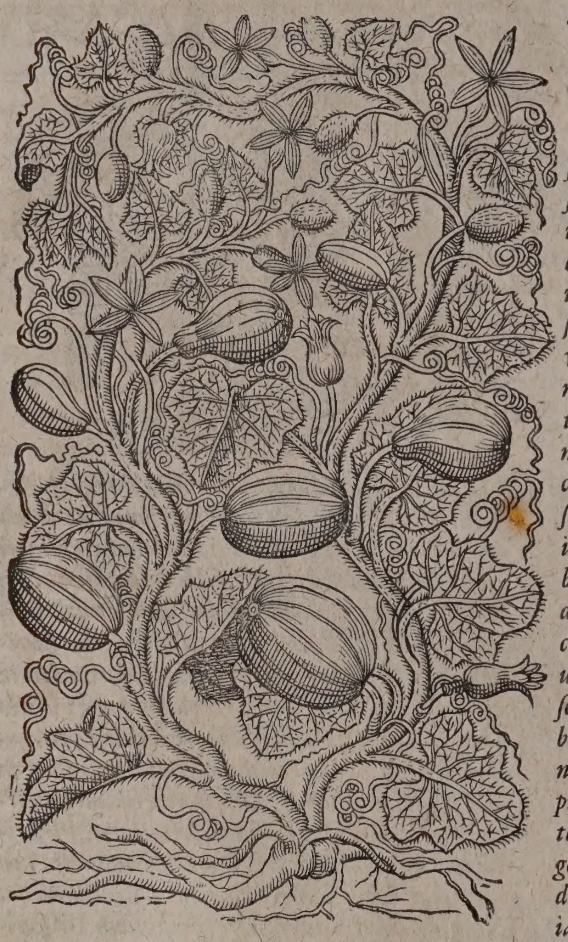
Cucumeris vires.

Peponum & Melopeponum conſid.

Melopepones Gale. an noſtri Melones.

qui dicant Melopepones Galeno lib. 2. de alimentorum facultatibus, communes noſtros Melones eſſe: Pepones verò, quos in eo genere Veneti corrupta inde voce vulgò Pipone vocant. Verùm enimuero cum aſſerat Galenus, quòd pars intima carnis ſemen incluſum tangens, cùm in Peponibus edendo non ſit, in Melopeponibus paßim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, vt aliquid in hac re certi ſtatuere nequeam, neq; inuenire poßim, quid Pepones & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam vtriuſq; generis, tam ſcilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars ſemen continens eſtur, & non eſtur, prout fructus ij plus, minuſve maturitatis fuerint adepti: nam vtriſq;, cum vltimam ſenſerint maturitatem, id ſupremæ carnis vnà cum ſeminibus in medium fructus concidit, quod cum euanidum, & inſuaue reperiatur, nuſquam comeditur. Quod tamen vtriuſq; minus maturis, non euenit: eaq; propter extractis prius ſeminibus eſtur tota eorum caro. Hæc igitur tametſi me (vt dixi) dubium reddant, inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum noſtrates Melones intellexiſſe, ſi modò ipſe eorum vnquam habuit notitiam. Dixi ſententiam meam, quam ijs ruminandam relinquo, qui Vipereo ore non ſunt. Siquidem nihil tam dulce, tam ſuaue, tam bonum, tamq; proficuum reperitur, quod venenatis labijs non amareſcat. Cæterùm quid per Pepones intellexerit, nihil prorſus (vt ingenue fatear) quod proferam, hactenus habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones eſſe exiſtimant. Minus adhuc illis aſſentior, qui Pepones Angurias eſſe dicunt. Namq; Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus & Melopeponibus diſſeruiſſet, dein peculiare de Anguria caput fecit, quàm Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis viribus nullum affert Græcorum teſtimonium, ſed tantùm ſuæ gentis auctoritatibus innititur.

III. MELOPEPONES.

Fuchſii error, Cucumer. Angurias credentis.

Hinc facilè adducor, vt credam Angurias veteribus Græcis penitus ignotas fuiſſe. Eas equidem nunquam vidiſſe, vel non cognouiſſe demonſtrat Fuchſius medicus clariſſimus, quippe qui ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs non ſine magno errore putat cucumeres, quos Citrulos Hetruſci nominant, angurias eſſe. Nam etſi Hetruria angurias vocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres vulgares vocat angurias, vt perperam, meo quidem iudicio, Fuchſius & intellexiſſe, & ſcriptis mandaſſe videtur.

Peponum hiſtoria.

Sed ad noſtros PEPONES *iam venio, qui tametſi notiores ſint, quàm à me explicari poßint, non ob id tamen eorum hiſtoriam mihi haud deſcribendã putaui. Serpit itaq; melopeponum, aut peponum planta (liceat nobis eos quouis modo appellare) longis ac viticuloſis ſarmentis cucumeris modo, folio vitigineo, minoribus tamen inciſuris, ſcabris hirſutiſq;, floribus luteis, fructu grandi, humani capitis inſtar, & ſæpe longè maiori, cortice cartilagineo. Non omnibus idem eſt color: Namq; alij herbaceo ſunt colore, alij pallido, nonnulli flauo, quidam albo, plerią; cinereo. Sunt qui tota cute textura quadam reticulari, magno naturæ artificio proueniant. Striati ferè ſunt omnes, prominentibus circumquaq; ſecundum longitudinem toris, in vertice & vmbilico coëuntibus. Interna pulpa guſtui ſuauis, verſicolor tamen: in altero enim genere rubet, in altero albicat, aut ex albo ruſeſcit. Qui præſtant (plurimi ſunt, qui nulla commendantur gratia) præter odoris iucunditatem, dulces & ſuaues ſunt: ſemen in vtero gerunt copioſum, oblongum, albo contectum putamine, in quo dulcis concluditur nucleus. Gaudent læto & aprico ſolo, ac etiam libertate, qua poßint vltro vagari. Seruntur in hortis & agris. Rigari volunt, vbi pluuiæ defecerint: vbi vero fructus cõcoqui cœperunt, pluuiæ ijs aduerſißimæ ſunt, ijs enim triſtantur, & ignaui, inſipidi & ingrati redduntur. Atqui mirum ſanè eſt, vt inter complures, qui ex eadem proueniunt planta, pauci præſtent, cæteris inſuauibus redditis. Bonitatis indicium præbent, qui odoratiores habentur, quibuſq; craßior fuerit pediculus, quin etiam ponderoſitas præſtantiæ argumentum eſt. Sunt qui roſarum, qui moſchi odorem ſpirent, olitorum mangonio, ſeminibus ea parte, qua germinant, parumper apertis, & in roſacea ſtillatitia aqua maceratis, quæ moſchum exceperit. Eſt & genus, quod tota ferè hyeme aſſeruatur, poſtquam decerptum eſt, flauo colore, hos Hetruſci Melle, ſaccharove condiunt, citriorum pomorum more.*

Fucus ex peponib. ad decorandas fœminas.

Vertere quoq; mulieres melopepones in ſuum vſum, formæ concinnandæ gratia. Iis itaq; in particulas ſectis, Ari & bryoniæ radices addunt, quinetiam limonium ſuccum, conijciuntq; in alembicum: deinde caprilli lactis id addunt, quod hæc omnia ſuperet, & in aqua feruentis balnei diſtillant, & aqua, quæ fluxerit, faciem concinnant.

Peponum vires.

Semen in medicamentis ſuum quoq; habet vſum. Cremor enim ipſius lacteus febrientibus vtiliter propinatur ex hordeacea ptiſana: ſiquidem non ſolùm refrigerat, ſitimq; extinguit, ſed oppilationes tum iocinoris, tum vaſorum expedit & vrinam prouocat. Datur item tußientibus, tabidis & maraſmo affectis, ac etiam in vrinæ ardoribus, additis veſicariæ paſtillis, aut dulcis radicis ſucco, mumiæ momento & gummi Arabici, & tragacanthæ nonnihil: valentius tamen proficit, ſi accedat ſeminum papaueris cremor, & baccarum Halicacabi, & maluæ decoctum. Sed de peponibus & melopeponibus noſtris hactenus. Reliquum nunc eſt, vt de Anguria quam Dullaha appellat Serapio, quoq; diſſeramus.

Anguriæ mẽtio & hiſt.

Eſt itaq; ANGVRIA *planta, folia ferens colocynthidis medicamentoſæ, maiora tamen, aſpera & per ambitum diuiſa: caulem ſarmentoſum, humi repentem, vt cucumis & pepo. Florem edit aureum, fructum magnitudine mirum in modum extuberantem, ponderoſum, ſubrotundumq;: Cortice læui, herbaceo colore, maculoſo tamen & ea parte, qua humi iacet, albicante, carne intus humida, aquoſa, in quibuſdam prædulci, in nonnullis autem ſubacida, inſipidave ſitiq; extinguendæ perquàm idonea. Semen concludit latum, peponum duplo maius, cucurbitæ paulo minus, cortice ſolidiori & nucleo grandiore. Eſt quoq; ſeminis in colore differentia, quòd vni nigrum, alteri rubrum innaſcatur. Seritur in hortis & viridarijs ac etiam in agris. Decerpitur fructus, & diu quoq; aſſeruatur in horreis. Tritici enim aceruis inſidens, non ſolùm à putredine tuetur, ſed coquitur, ſi immaturus decerpatur. Frigidus eſt, & humidus, ordine ſecundo, ſiti arcendæ aptißimus. Quo fit, vt Itali ardente*

IV. ANGVRIAE.

dente Syrio eius pulpa interna ſe refocillent. Confert adurentibus febribus, & linguæ ariditati quàm maximè. Acutos humores vincit, & ijs præſertim auxiliatur febrientibus, qui humorum malignitate magis, quàm abundãtia ſcatent. Siquidem Anguria (vt Serapioni placet) aluum in principio fortiter non citat: ideoq; illis conuenit, qui tenuis & imbecillis ſunt temperamenti, macri & exangues: etenim ijs alterantibus magis opus eſt, quàm ducentibus humores, verùm quamuis id effici poſsit acidis medicamentis, inſipida tamen, quæ nonnullam dulcedinem habent (vt Anguria) hiſce in caſibus longè magis conueniunt. Impoſsibile enim eſt, quin acida, & quæ cum ipſo aceto parantur medicamenta, incidant & attenuẽt. Id quod imbecillia corpora, macra & exanguia, haud quaquam ſuſtinere queunt, quod eiuſmodi acidæ potiones maciem augeant, & ventriculum lædant. Atqui etiam vbi quiſpiam acida adſtringentia propinauerit, impoſsibile quidem videtur, vt non obſtructiones augeantur, ſi eæ in iocinore & eius meatibus extiterint. Etenim acida & adſtringentia medicamenta exiccant, & nihil prorſus humectant. Porrò inſipida & quæ craſſæ ſunt ſubſtantiæ, quibus aliqua (vt in Anguria) dulcedo inſit, ſuo quidem temperamento humectant ac ſimul refrigerant, generantq; in ipſo iocinore ſanguinem aquoſum, qui flauæ bilis feruorem & malitiam coercet, tam in iocinore, quàm in venis. In calidis regionibus Anguria ſuauior prouenit, ideoq; circa Romam, in Campania, Apulia, Calabria & Sicilia, præſtantiores habentur, & mole vaſtiores. Cucumeris vires memoriæ prodidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Cucumis eſculentus maturus quidem tenuioris eſſentiæ eſt: qui verò immaturus eſt, craſsioris. Sed & abſtergendi & incidendi facultate participant: quare & vrinã mouent, & corpus ſplendidum reddunt: ac magis quoq; ſi quis ſemine arefacto, contuſoq; atq; cribrato, vice pulueris abſterſorij vtatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, ſed quaſi in ſecundo cenſetur ordine. Attamen ſi quis aut ſemen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, ſed iam deſiccantis, idq; in primo quodãmodo ordine, aut etiam in ſecundo incipiente. Eſt & in iſtis maior abſtergendi facultas, quàm in fructus ipſius carne. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita ſcribit: Vrinam quidem & ipſi, quemadmodum pepones, cient, ſed minus quàm illi, quòd ipſorum ſubſtantia minus eſt humida: ideoq; non facilè, vt illi, in ventriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum eſt, dum in hoc ſiſi, intrepide, affatimq; ijs ſe explent, longi temporis tractu, gelidũ & vtcunq; craſſum humorem in venis aceruari contingit, qui per eam, qua venæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum ſanguinem poteſt conuerti. Proinde omnibus praui ſucci edulijs, quãtumuis probè à nonnullis conficiantur, abſtinere in totum conſuluerim. Clam enim ſenſimq; poſt longum tempus prauus in venis ſuccus ex ipſis ſuggeritur atq; accumulatur: qui vel leuicula putredinis arrepta occaſione, febres ſæuiſsimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus ſcribens: Vniuerſa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate exiſtit: habent & quandam abſtergendi vim: ideoq; vrinam cient, & deorſum expeditius, quàm cucurbita & melopepones rapiuntur. Quod porrò abſtergant, diſcere licet ſordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore ſolis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in ſuperficie alphos extergere poſſunt. Sed ſemen, quod in eorum veluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò vt renibus etiam calculo infeſtatis ſit accommodatum. Gignit pepo in corpore vitioſum humorem, potiſsimum quando non probè concoctus fuerit. Tum verò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere conſueuit. Etenim priuſquam ad corruptionem peruenit, vomitioni quoq; idoneus eſt: largiuſq; ingeſtus, niſi quis aliquid eorum, quæ probi ſunt ſucci, ſupermandat, omnino vomitum concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones ſunt, nec adeò praui ſucci: minus item vrinam prouocant, tardiuſq; deorſum deſcendunt. Ad vomitum verò excitandum non eandem vim peponibus obtinent, ſicut nec celeriter adeo vt illi in ventriculo corrumpuntur, cum prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis cauſa ipſum prehenderit. Cæterùm tametſi in iuuando ſtomacho autumnalibus fructibus longè ſunt inferiores, haudquaquam tamen ei, vt pepones, officiunt. Hæc ille. Cæterùm prætermitendum mihi non duxi, quin legentes admoneam, eſſe impoſtorem, qui me redarguat, quòd ſcripſerim, hoc nomen σίκυος cucumerem tantùm deſignare, quòd reuera id generale ſit nomen omnium horariorum fructuum, videlicet peponum, melonum, cucumerum, anguriarum, & cæterorum generis eiuſdem. Vtq; hæc comprobare videatur, Galenum adducit libro ſecundo περὶ τροφῶν δυνάμεως, quippe qui ſcribat, negare medicos nonnullos, fructum, qui pepon dicitur, ſimpliciter appellandum πέπονα, ſed cum additione σικυοπέπονα, id eſt peponem cucumeralem, ac ſi πέπων ex genere τῶν σικύων eſſet. Id quod minimè Galenus affirmauit, ſed potius reprobauit his verbis: Medici quidam non ſimpliciter nominare voluerunt peponas, ſed totum id σικυοπέπονα nominare oportere contenderunt. Nos verò in præſenti ſermone de eiuſmodi non laboramus, vt quæ ad medicinam nihil conferant: multò enim ſatius eſt, rem dilucide interpretari, quàm huiuſmodi anxia diſquiſitione doctrinam obſcurare. Tum porrò clariſsimè explicabimus, cum vocabula vulgò maximè vſitata eligentes, ipſorum ſignificationem ſeruauerimus: hæc ille. Quibus palam eſt, nebulonis ipſius impoſturam, ſibi longè magis aduerſari quàm mihi: nunquam enim negaui, nomen σίκυος ad illa omnia generaliter referri poſſe, ſed dixi peculiariter Dioſcoridi vulgarem tantùm cucumerem deſignare, quemadmodum quoq; Galeno, apud quem nuſquam me legiſſe memini, nomen σίκυος aliud deſignare quàm cucumerem. Ideoq; de cucumeris alimento ſcripturus eodem libro, poſtquam de Peponibus & Melopeponibus egit, περὶ σικύου id eſt de cucumere, quos alio nomine appellare non potuit, peculiare caput inſtituit. Id quod etiam fecit lib. 8. de ſimp. medic. facultatibus vbi de domeſtico, & ſylueſtri cucumere egit. Σίκυος ἥμερος Græca voce, Cucumer ſatiuus Latina vocatur: Arabi-

Cucumeris vires ex Gal.

Peponum vires ex Gal.

Melopeponum facultas ex Galeno.

Nomina.

ca Caathe ſeu Chethete: Italica Cocomero, Hetruſcis Cedruolo: Germanica Cucumern: *Hiſpanica, Cogombro: Gallicæ Cocombre. Cucumis longus, Italis Cocomero ſerpentino: Hetruſcis, Cedruolo longo. At* πέπων *Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca ſeu Bathiecha: Italis Mellone, Hetruſcis, Pepone: Germanis* Pfeben vnd Melon: *Hiſpanis Melon: Gallis Melons. Anguria ita & Latinè nominatur: Arabicè Dullaha: Italicè Anguria: Hetruſcis Cocomero: Germanicè* Gurchen: *Hiſpanice Cogombro: Gallicè Cocombres.*

Cucumis, Varroni à curuore, quaſi Curuimer dicitur: cuius genera duo notauit Theophraſtus. 1. hiſt. 18. ſatiuum & ſylueſtre: huius verò tria, Laconicum, Scytalicum & Bœoticum: quem ſequitur Plinius lib. 19. cap. 5. I. Cucumis ſatiuus vulgaris. C.B. Fuch. Cucumis ſatiuus, Brunf. Matth. in icon. Dod. gal. (cui & Melopepon Galeni) Lon. Lugd. Caſt. Cucumis, Trag. Tab. Cucumis vulgaris, Dod. fol. Cucumeres, Matth. Lacu. Cucumer ſatiuus, Cord. in Dioſc. Cucumeres ſatiui & eſculenti, Lob. Citreolus vulgo, Cæſalp. Fructus maturus habetur ſubluteus, totus etiam albus: totus viridis. Variat magnitudine quoque & forma. II. Cucumis flexuoſus, C.B. Cucumeres longi, Matth. Cucumis anguinus, Lacu. Lugd. & Taber. Cucumis anguinus flexuoſus, Lob. Cucumis longus, Matth. 4. Lug. qui duas habet figuras. Cucumis oblongus, Dod. fol. Cucumis ſatiuus ſecundus, Caſt. Citreolus alter, Cæſalp. Huius ſpecies habetur fructu cubitali. III. Melo vulgaris C.B. Melo. Brunf. Trag. Matth. ital. & edit. 2. Tab. Dodo. fol. cui & Melopepo vulgi. Pepo, Matth. in icon. Caſto. Lugd. Pepones, Fuchſ. Melopepones, Matth. Geſ. hort. Lac. Lon. Lugd. Melocucumis veterum, Cord. hiſt. Cucumis Galeni & antiquorum, Dod. gal. Melo vulgi Lob. Cæſalp. Magna eſt fructus varietas, vt qui oblongus, modice rotundus vel depreſſus: quandoque maior, quandoque minor: cortex aſper, rugoſus, tuberoſus, aliis læuis: viridis, cinereus, pallidus, varius, pulpa aliis ruffa, candida virenſque, quibuſdam ſuauior, quibuſdam moſchi odore: ſunt æſtiui, hyberni: Americi Italis Zatte dicti: Neapolitani gymnoſpermi dicti: ſunt denique & piloſi. Sed genera hæc Cucumerum, Melonum, Melopeponum, Peponum & Anguriarum, ordine in Phytopinace recenſuimus, quæ omnia hic non repetimus, cum potiſſimum earum plantarum mentionem faciamus, quæ in Italia nunc obſeruari poſſunt, de Germanicis namque Galliciſque plantis plurimis, hactenus non deſcriptis, vt & de aliis, ex profeſſo in Hiſtoria acturi. IV. Anguriæ voce primus Aëtius vſus videtur, cum aliàs Citrullus à Citreo colore dicatur: & ad Peponem Dioſcoridis, Galeni & Plinii referri poſſit. Anguria Citrullus dicta C.B. Citrullus, Trago Geſ. hor. Lon. Taber. Anguria, Matth. Lac. Caſt. Dod. fol. Lugd. Cam. Cucumis Citrullus, Fuchſ. Geſ. hor. Dod. gal. & fol. Cucumer vulgo, Cæſalp. Citrullus officinarum, Lob. Variat fructus, colore corticis, pulpæ & ſeminis: rarius ſine ſemine reperitur.

Θεῖδαξ. LACTVCA. CAP. CXXIX.

LActucæ ſatiuæ, quibus natura refrigeratrix ineſt, ſtomacho gratæ habentur, ſomnum conciliant, aluum emolliunt, lac euocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas eſſe prodeſt. Epotum ſemen, aſſiduas libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, & veneri refragatur. Ipſæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus & ignibus ſacris opitulantur. Muria condiuntur. Cum in caulem exierunt, vim quandam nanciſcuntur ſucco, aut lacti ſylueſtris lactucæ ſimilem.

Θεῖδαξ ἀγρεία. LACTVCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

a Catac. κατὰ πᾶσαν ſcilicet δύναμιν. i. ſecundum omnem facultatem. Meũ & Drag. καλὰ πᾶσαν. i. ſecundum omnem.

SYlueſtris lactuca ſatiuæ ſimilis eſt, ſed longior caulis & candidiora folia, graciliora & aſperiora. Amaro guſtu eſt & viribus a aliquantum papaueri ſimilis: vnde lacteum eius ſuccum aliqui meconio permiſcuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulſo ſuccus ad duos obulos: argema, caliginemque repurgat: contra aduſtiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In ſumma ſomnum allicit, doloris leuamentum præſtat, menſes trahit: contra ſcorpionum & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm ſatiuæ libidinum imaginationes in ſomno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, ſed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in aliis liquaminibus moris eſt, inſolatum.

Lactucę conſideratio.

LActuca ſatiua herbarum ferè omnium vulgò notiſſima eſt. Cuius etſi plura ac diuerſa in Italia reperiantur genera, vt in hortis & olitorijs foris æſtate tota conſpici poteſt, non ob id tamen exiſtimandum eſt, quòd ea viribus & facultatibus inter ſe differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præſtare. Eam ſiquidem, quæ conglobatus in orbem folijs criſpa, teneraq; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm quæ dura, patula ac lacteſcens habetur? Eſt etiam quam à lato caule laticaulem, & à rotundo rotundicaulem, & quam ſeſſilem, quòd humi procumbat, appellauerint Græci. Nos verò in capitatam, rotundam & criſpam diuidimus. Differunt etiam foliorum colore, nam alia ſaturatè viridis eſt, alia ſubuiridis, alia ſubcandicans, & quæ cruentis maculis ſit reſperſa, quam è Cypro allatam ferunt. Criſpa folijs exit criſpis, Intybo maiori ſimilibus & per ambitum laciniatis. Rotunda in orbem ſpargitur, rotundioribus folijs, tenerioribusq; vnà ſeſe ſtipantibus. At capitata ſeu ſeſſilis, folijs parum à rotunda differt, ſed in globum folia circumuoluuntur, & extuberant braſſicæ capitatæ modo. Eſt & quartum quoddam genus, cui in cibis prima laus, Romanum vulgò vocatum, folijs maioribus, pinguiorib. viridioribusq;: id in ouatum caput extuberat, vbi in cacumine ligetur, & cæteris tenerius albiusq; euadit, & præſertim ſi terra circumducatur ad cacumen vſq;. Tenereſcit enim hoc mangonio mirum in modum, & candidius & palato gratius redditur. Caulem edunt omnes albicantem, lacte prægnantem, & in ſummo brachiatum, folijs plenum, in acutum tendentibus, quæ ſeneſcentes amarorem contrahunt. Flores in ramuſculorum cacuminibus prodeunt lutei, qui tractu temporis papposi effecti, in auram reſoluuntur: ſemen omnibus oblongum in acutum deſinens, colore non ſolùm albo, ſed etiam nigro. Naſcitur quarto aut quinto die à ſatione, & adulta transpo-

Laticaulis & rotũdicaulis.

Lactucæ genera.

Lactuca Romana.

I. LACTVCA CRISPA.

II. LACTVCA CRISPA non capitata.

III. LACTVCA FLOreſcens.

IV. LACTVCA FOliis Endiuiæ.

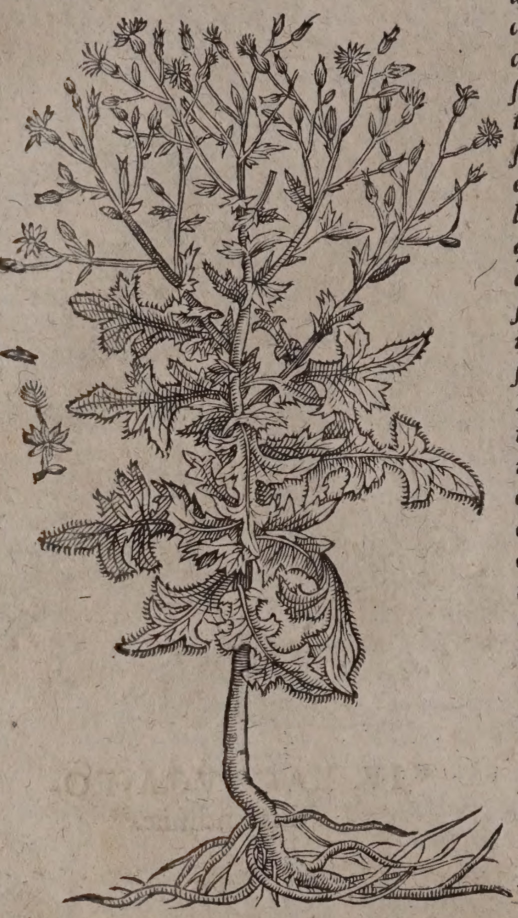
tranſponitur. Seritur paßim ab olitoribus & ab alijs quibuſcunq; in hortis. Lactucæ floreſcentis folia, quæ ad terram ſunt, exoleta pauciora q; ſpectantur, caulis illi brachiatus, paruis foliolis, ipſisq; acuminatis refertus: floribus melinis non magnis qui in pappos euaneſcunt. Scatent ea horti ferè vniuerſi in fine Aeſtatis. Olim lactuca vltimis apponebatur menſis, ideoq; inquit Martialis ille Epigrammaticus:

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?

Lactucæ vires Matth.

Lactucæ succus ex rosaceo fronti & temporibus illitus, non solùm febrientibus somnum conciliat, verum etiam capitis dolorem mulcet. Gargarizatur idem vtiliter ex punici mali succo, ad columellæ inflammationem. Testiculis illitus nocturnas pollutiones compescit, & seminis profluuium, & præsertim addito caphuræ momēto, sed Venerem restinguit. Idem præstat epotum semen, è papauerini seminis cremore haustum, nec minus vrinæ ardoribus opitulatur. Cauendus autem lactucarum vsus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosisq́; sed ijs maximè, qui procreandis liberis dant operam. Lactuca florescens, amaro percipitur gustu: quam ob causam abstergendi facultate non vacat, & præsertim lacteus eius succus. Lacteus caulium liquor oculorum argemas & maculas delet, & vitia cutis emendat.

LACTVCA SYLVESTRIS.

Lactuca sylvestris.

Syluestris in campestribus & incultis locis nascens, facilè dignoscitur, quòd caule, floribus, semine & folio satiuam iam flores, & semina proferentem æmuletur: verùm gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Folio exit oblongo, hieracij maioris modo per ambitum laciniato, candidiore, graciliore, asperioreq́; quàm domesticæ, quin etiam aculeato, postquam caulem ediderit, amaro gustu. Caulem mittit florescenti domesticæ quadantenus similem, & flores pariter similes. Abstergit eius lacteus succus, & somnum conciliat, soporiferus etiam est, prouocat & deijcit. Non desunt Pharmacopæi, qui è syluestri lactuca aquas per alembicum parant, quam deinde pro Intubi aqua vendunt, decepti superiorum myropolarum inscitia. Meminit huius Theophrastus libr. 7. cap. 6. de plant. hist. sic inquiens: Syluestris lactuca folio breuior quàm satiua est, idq́; consummatum aculeatur, & caule simili modo breuiore perficitur, succum acrem ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.

Lactucæ vires ex Galeno.

Satiua (vt memoriæ scriptum reliquit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq́; olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) verùm maximè secundum aquæ, vt sic dicam fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua & leuia erysipelata: non tamen maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinosis somnijs vexantur, datur. Sic & agrestis lactucæ semen. Cuius quoq́; colligitur succus, argema & caliginem expurgans: ad adustiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et lib. 2. de alimentorum facult: Plerique medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porrò nonnulli vitio verterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se re vera haberet, non modo nulli olerum, sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulijs esset secundum, nempe sanguinem aiunt lactucam generare: quidā non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametsi prudentius obijciant, longius tamen alijs à vero absunt: quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quòd meritò quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimum quidem sanguinis, aliorum verò succorum nullum producere sit comparatum. Si verò, quia permultum è lactuca sanguinis cōgeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest: quippe cùm vescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius vti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non rectè vituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò nouisse conuenit, omnibus alijs oleribus paucissimum sanguinem, & vitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec vitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidē cruda ipsa vescuntur. Aestate autem, cùm in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis obsonijsve, præsertim ijs, quæ caseo constant. Plerique etiam anteaquam excaulescat, in aqua elixa vtuntur: vti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus cùm olere hoc à longo tempore me vt familiari cibo vsum fuisse sciret, videretq́; post mandi à me citra magnam molestiam non posse, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduò os ventriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucis vtebar: cùm autem ad prouectam ætatem peruenissem, olus hoc contra quàm in iuuentute, somnum iam studio & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia vigilijs dedita opera me assuefeceram, declinante iam ætate, ipsa ex se insomni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus quod vnicum mihi præsentissimum remedium lactuca vespere commanducata semper fuit.

Nomina.

Lactuca sic Latinis: θρίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis Cherbas seu Chas: Italis Lattuca: Germanis Lattich*: Hispanis, Lechuga aut Alfalsa: Gallis Laictue. Lactuca florescens, Italis Lactuca fiorita. Lactuca syluestris, Græcis θρίδαξ ἀγρία: Italis Lactuca saluatica.*

Lactucam (quod copia lactis exuperet & lac augeat) sic dictā, diuidimus in satiuā & syluestrem. Satiuam in crispam, rotundā, capitatam, Romanā & Cypriam, quæ foliorum & forma & colore, vt & seminis candidi & nigri variant. I. Lactuca crispa, quæ capitata & non capitata est, illa est Lactuca crispa Matth. Lac. Lactuca satiua maior quæ in caput coit, Trago, Lactuca capitata Lob. ob. Dod. fol. Cast. Tab. Gesn. hor. Lactuca capitata, Cæsalp. Lactuca sessilis, Lonic. Lactuca satiua sessilis, Lob. icon. Lactuca 3. & laconica Plinii, Dodo. gal. Lactuca rotunda, Lugdun. Quæ verò non capitata. II. Dicitur Lactuca crispa, Trag. Dodo. gal. & fol. Lugdun. Cast. Taber. Lactuca satiua crispa, Fuchs. Lactuca crispa non capitata,

tata, Lob.icon. Lactuca folio criſpo, Cæſalpino. III. Lactuca ſatiua, Dod. gal. & fol. Lugd. Cord. in Dioſco. Lactuca floreſcens, Matth. Lacu. Lactuca ſatiua folio ſcariolæ, Lob. Lactuca, Geſ. hor. Cæſal. Cam. Taber. IV. Lactuca foliis Endiuiæ, C.B. Lactuca ſecunda, Trag. Lactucæ quartum genus, Matth. Lactuca Intybacea, Taber. Hæc etiam criſpatur. V. Lactuca ſylueſtris coſta ſpinoſa. C.B. Endiuia, Brunf. Lactuca ſylueſtris prior, Trag. Lactuca ſylueſtris, Matth. Fuchſ. Dod. gal. & fol. Lacu. Lon. Caſt. Cæſ. Thal. Lactuca agreſtis, falsò Endiuia, Italis Serriola, aliis Scariola, Cord. in Dioſc. & hiſt. Endiuia vulgatior officinarum, Lob. ob. Seris domeſtica, lactucina Dioſcoridis, Lob. icon.

Γιγγίδιον. GINGIDIVM. CAP. CXXXI.

Gingidium, aliqui lepidion, in Syria & Cilicia plurimum naſcitur. Herbula eſt ſylueſtri paſtinacæ ſimilis, tenuior & † amarior: a radice parua, candicante, ſubamara. Olus hoc crudum, coctum, conditumve eſtur, magna ſtomachi vtilitate: vrinam cit. Decoctum ex vino potum veſicæ prodeſt.

† Antiquus codex, μικρότερον.i. minor. a Meû & Dra. ῥίζαν πικράν.i. radicem amaram. Cat. ῥίζιον σμικρὸν.i. radicem paruam amaram.

Gingidii conſideratio. *Non potui vnquam eorum ſubſcribere opinionibus, qui plantam Cerofolium vulgò vocatam, Gingidium eſſe cenſent, vt in alijs commentarijs noſtris antea editis diſſeruimus.* Huiuſce ſententiæ eſſe comperiuntur Ruellius & Fuchſius, viri clariſſimi (licet ille non planè adſtipuletur) nec non recentiorum alij, qui ſtirpium cognitionem profitentur, in hoc conſentiunt, quod Gingidium ea ſit herba, quam nos vulgò Cerofolio vocamus, illi verò Chærefolium. Veruntamen cum hæc radice nitatur, quæ nihil amara ſentitur, ſed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia, idcirco eorum opinionem non equidem (vt dicam quod ſentio) probandam putauerim. Quinimo crediderim, vel Gingidium hactenus in Italia non eſſe repertum, vel inibi non facilè oriri: præſertim cum Dioſcorides & Plinius aſſerere videantur, peculiare olus eſſe Gingidium tam Syriæ quàm Ciliciæ hortis.* Quare & Fuchſii & Ruellij ſententiam improbauimus. Nunc autem certò primùm animaduerto, me hac in re haud eſſe hallucinatum, habita & inſpecta legitimi Gingidij planta, quam è Syria allatam mihi miſit Iacobus Antonius Cortuſus, Patritius Patauinus, vir vt omni humanitate clarus, ita rei plantariæ indagator accerrimus, vnà cum altera planta peregrina, quam ipſe Viſnaga vulgò vocari ſignificauit: cuius hic quoq; imaginem expreſſimus.* *Gingidii hiſt.* *Eſt itaq; GINGIDIVM paſtinacæ ſylueſtri haud abſimile, amarius tamen, caule ramoſo, rotundo, ſeſquipedali, ſtriato, ſubnigricante, geniculatoq;, vmbella in cacumine alba, minoribus circumquaq; comantibus folijs: ipſisq; laciniatis: è floribus ſemen prodit, quo matureſcente, vmbellæ in ſeſe contrahuntur, vt in Paſtinaca, & tactu glutinoſæ ſentiuntur. Radicem habet candicantem, palmari longitudine, ſubamaro ſapore. Copioſum in Syria prouenit, vnde in Italiam aduectum ſemen iam in hortis ſeritur.* *Viſnagæ mentio.* *Non deſunt, qui velint VISNAGAM, vel ipſum legitimum eſſe Gingi-*

I. GINGIDIVM.

II. VISNAGA.

dium, vel eius alterum genus, quòd folia quadantenus magis Paſtinacam referre videantur. Sed mihi non arridet eorum opinio, quòd planta ſit paſtinaca longè maior, & grandes robuſtasque faciat vmbellas, adeò vt feſtucæ ſiue pediculi, qui illam conficiunt, pro dentiſcalpijs iam multis in vſum venerint. Ego quidem ipſam potius maiorem paſtinacam vocarem ſylueſtrem, ſiquidem non ſolùm notis omnibus paſtinacam refert: nam caulium craſſitudine, longitudineq;: quin etiam vmbellæ magnitudine, vulgarem ſylueſtrem paſtinacam ſuperat, ſed etiam viribus. *Paſtinaca maior ſylueſtris.* *Naſcitur copioſa in Syria: etiam nunc ſeritur in hortis in Italia. Cæterùm vt de planta, quam vulgò Cerofolio vocant, aliquid dicamus, cum & ipſa in ci-*

III. CEROFOLIVM.

borum vſum veniat, & ſuas quoq; habeat in medicina vires, itaq; hic de ea diſſeremus. Eſt CEROFOLIVM *planta nemini non nota, paßim in hortis naſcens, fragilis ac tenera, ſenis ab vno pediculo emergentibus folijs, vulgaris petroſelini modo, per ambitum inciſis: caulibus ſeſquicubitalibus, pinguibus, ſubrufeſcentibus, inanibus, geniculatis: vmbellam in ſummo caule gerit albis floſculis ornatam, è quibus tenuia rectaq; oriuntur cornicula, in racemi ferè modum, plura ex vno pediculo prodeuntia, piloſa, rufeſcentiaq;, & in cacumine aculeata, in quibus ſemen longiuſculum concluditur, pullo colore. Radix illi breuis, in plures diuaricata fibras. Tota planta dulcis eſt & odorata, acriuſculo quodam accedente ſapore, vix ferè ſenſibili: quo fit, vt alijs oleribus addita, ea guſtui gratiora reddat. Eſtur cruda in acetarijs, vnà cum alijs plantis ad hoc idoneis, ac etiam cocta cum beta, alijsq; oleribus. Qui hanc Myrrhim eſſe autumant, non diligenter eius notas expenderunt.*

Cherephylli Pliniani mentio.

Cerephylli meminit Plinius lib. 19. cap. 8. ſic inquiens: Rurſus alio comitatu æquinoctio Autumni ſeruntur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cerephyllon, quod pæderota Græci vocant: & acerrimum ſapore, ignei effectus, ſaluberrimum corpori. Verùm Plinij cerephyllon cerofolium noſtrum eſſe non poteſt, quòd hoc noſtris hortis familiare, tam vehementi acredine non ſit præditum. Nec crediderim illud idem eſſe eidem Plinio ſecundum Acanthi genus, quòd is lib. & cap. 22. pariter Pæderotam vocari ſcribit, cùm Acanthus omni prorſus acredine vacet: niſi fortaſſe ſit planta,

Pœderos Pauſaniæ.

Pauſaniæ libro ſecundo veteris Græciæ Pœderos appellata his verbis: Naſcitur Pœderos herba intra ſeptum aprico loco, neq; alibi vſpiam prouenit, ne in ipſa quidem Sycionia: folia ei minora fagi, ilicis maiora. Forma eadem ferè cùm quercus folio, altera pars ſubnigra, alba altera, neq; omnino diſſimilis color ei, qui in albæ populi folijs cernitur. Atqui vix credam hanc plantam, ob magnam eius raritatem, eſſe Plinij cherophilliũ, quod paßim in hortis habebatur.

Gingidii vires ex Gal.

Meminit Gingidij Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum his verbis: Gingidium ſicut guſtu amaritudinem & adſtrictionem præfert, ſic temperamento quoq; ipſo caliditatem & frigiditatem. Secundum verò vtramq; qualitatem deſiccatorium eſt. Sed enim ſtomacho amicum, vtpote non paruam obtinens adſtrictionem. Quamobrem non admodum conſpicuam caliditatem poßidet: ſecundo autem receſſu deſiccat. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus ſic inquit: Plurimum in Syria Gingidium naſcitur: eſturq; ſimiliter ac Scandix apud nos. Stomacho mirè vtile ſiue crudum, ſiue elixum libeat ſumere: longioris autem decoctionis impatiens eſt. Nonnulli ipſum cum oleo & garo mandunt: alij vinum etiam, aut acetũ adijciunt, ac multò magis ita ſtomachum iuuat. Cum aceto ſumptum faſtidioſos ad cibum inuitat. Perſpicuum verò eſt, quòd hæc herba medicamentum potius eſt quàm alimentum: quippe quæ adſtrictionis & amaritudinis non obſcuræ nec exiguæ particeps eſt: hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari poteſt, Chærefolium non eſſe Gingidium, quòd in ipſo eæ amaroris & adſtrictionis qualitates guſtu haud manifeſtè deprehendantur.

Nomina.

Quod Græci γιγγίδιον, Latini ſimiliter Gingidium vocant: Itali Gingidio: At Cerofolium, χαιρέφυλλον: Italis Cereſoglio: Germanis Körffel vnd Kerbelkraut*: Gallis Cerſueil.*

Gingidium foliis Cherefolii. C.B. Gingidium, Matth. Caſt. Lugd. Gingidium Dioſcoridis primum, Taber. II. Gingidiũ vmbella oblonga. C.B. Viſnaga, Matt. Lob. Lug. (qui duas habet icones.) Caſt. cui & Paſtinaca ſylueſtris maior. Gingidiũ, Viſnaga, Dod. gal. Gingidiũ Anguil. Gingidium Syriacũ olus, Cord. hiſt. Gingidiũ alterum, Dod. fol. Gingidium ſiue Biſnaga, Cluſ. hiſp. Gingidium tertium, Taber. Cumini ſatiui alterum genus, Cæſalp. III. Chærophyllum Columellæ, an Anthriſcus Plinii & Enthuſicũ Theophraſti, C.B. Cherefolium, Brunſ. Dod. fol. Chærefolium ſatiuum, Trag. Cerofolium, Matth. Lugd. Cerefolium, Dod. gal. Lob. icon. Cæſalp. Lonic. Tab. Cam. Cerifolium, Geſ. hor. Gingidium Ruellio, Fuchſ. Lacu. Gingidii ſpecies, Lob. obſ. Oreoſelinum, Anguillaræ.

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCandix, ſylueſtre olus eſt, amarum, ſubacre: quod crudum coctumve manditur: ſtomacho & ventri vtile. Decoctum in potu, veſicæ, renibus & iecinori confert.

Scandicis conſideratio.

QVanquam Scandix antiquis rei herbariæ ſcriptoribus ſtirps fuit notißima, vt quæ ab ijs in frequenti ciborum vſu haberetur alijs admiſta oleribus: cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides ſit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, vel lineamentis deſcripſerit, neſciuerim profectò quonam pacto, quave ratione affirmari poßit, & in Italia Scandicem naſci, & pariter dignoſci à compluribus.

Hermolai laus.

Cæterùm ſcribit Hermolaus vir doctißimus, & in ſtirpium hiſtoria omnium ſuæ ætatis facilè primus, ſe vidiſſe Scandicem in exemplari Græco Dioſcoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis ſiue albis, corniculis caule ſummo emergentibus. Hanc ipſam nos quoque ſæpius vidimus Maio & Iunio menſibus inter ſegetes, præſertimq; in agrorum marginibus. Sed quamuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs aſſurgere: mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre videtur quàm fœniculum.

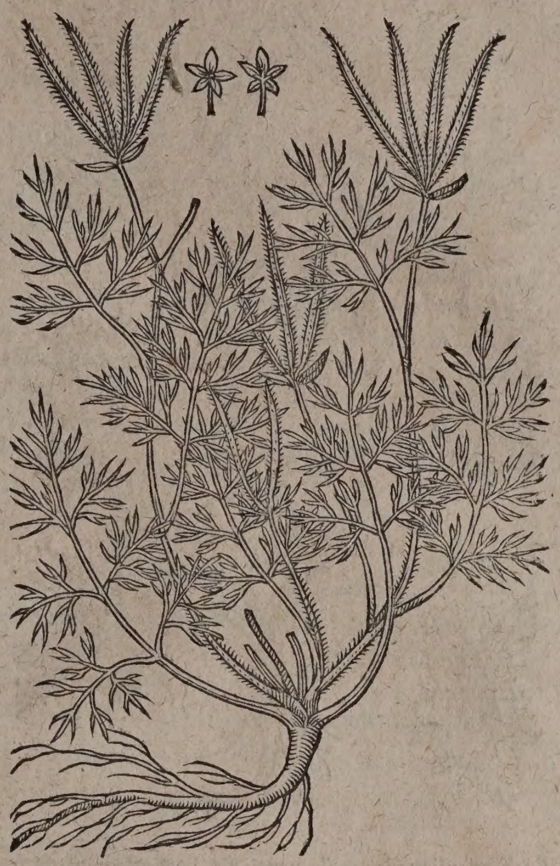
Scandicis hiſtoria.

Flores gerit hæc chærefolio proximos albicanteſq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuſcula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non diſſimilia, quemadmodum & in chærefolio viſuntur,

licet

I. PECTEN VENERIS. * II. SCANDIX ITALICA. *

licet huic longè tenuiora, & fragiliora innaſcantur. Quo fit vt rectè intuentibus ſpecie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum ſapor. Quamobrem qui chærefolium ſcripſerunt eſſe gingidium, id non ſine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc de qua in præſentia differimus, plantam legitimam eſſe Scandicē, facilè etiam hinc perſuaderi potuerunt, vt aſſererent chærefolium eſſe gingidium: quoniam Dioſcorides conſueuit ſtirpes per cognationes deſcribere. Quapropter in eorum ſanè irem ſententiam, ſi hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ & amaroris guſtantibus relinqueret, quantum in Scandice veteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obſcuras quidem qualitates, quas veteres veræ ſcandici aſſignant, in hac, vt ita dicam, noua Scandice nunquam egò repererim, ſicuti nec in chærefolio, quæ veteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum ſententiæ refragari, & ab ipſis diſſentire. Quapropter niſi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, vt hæ ſtirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, vt credam harum alteram gingidium, alteram verò ſcandicem eſſe. Neque ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quòd viderit is Scandicem hanc in Græco Dioſcoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ ſcriptores nullus, quod equidem ſciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem deſcripſerit, neſciuerim ego quanam hiſtoria, & ratione fretus aliquis vnquam illam pictura expreſſerit, niſi fortaſſe Dioſcorides ipſe manu propria eo in libro ipſam appinxerit. Plinius Scandicem anthriſco ſimilem reddidit. Plinii Scandix. *Sed cùm ignotum per ignotius deſcripſerit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus* Scandicis *lib. 8. ſimplicium medicamentorum his verbis: Scandix ex agreſtium olerum genere eſt, ſubacre, & amarum, adeò vt in* vires ex Gal. *ſiccando, & excalfaciendo ſecundi ſit ordinis intenſi. Vrinam valenter ciet, & viſcera obſtructione liberat, ex dictis qualitatibus conſtans: Hæc Galenus. Ex quibus manifeſtè colligi poteſt, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamquè pro eadem plerique recentium herbariorum hodie oſtendunt, nullo pacto legitimam eſſe Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem guſtui repræſentat, vt dici poſſit primum caliditatis & ſiccatis gradum excedere. Cæterùm ſi vlla eſt planta, cui hæc comparari poſſit, eam adamuſſim mihi quidem referre videtur, quam Plinius lib. 24. cap. 19. à pectinum ſimilitudine,* VENERIS *pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſemi-* Pecten Veneris & eius hi- *pede maioribus: folijs ſylueſtris paſtinacæ, vel ferè anthemidis proximis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus ſum-* ſtoria. *matim ab eodem capitello, compluribus acuminatis roſtellis inter ſe diſiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant, ſiue pectunt. Quæ certè omnia reperiuntur in hac vulgari Scandice. Huius radix cum malua tuſa, corpori infixa extrahit. Eadem cum herba, & floribus in patella calefacta ex albo meraco, & butyro, vna cum hortenſis Petroſelini folijs, pubique adhibita, remorantem vrinam, pueris præſertim prouocat. Quæ herba σκάνδιξ Græcè,* Nomina. *Latinè Scandix ſimiliter nominatur: Italicè Scandice, Pecten veneris, Italis, Pectine de Venere: Germanis* Wild Moren.

Scandicis licet differentias aliquot notauerimus, tamen hoc loco, ad Matthioli Scandicem, alias duas à nemine deſcriptas nec pictas, ex Phytopinace exhibemus. I. Scandix ſemine roſtrato vulgaris C. B. Pecten Veneris, Matth. Geſ. hor. Lugd. Cam. Caſt. Scandix Dod. gal. & fol. Lacu. Geſ. hor. Cord. in Dioſcoridem, (cui & Latinorum acicula) Tab. Cæſalp. Cam. Veneris pecten Plinij, Lob. Acus paſtoris vulgaris, Cluſio Pannonicarum. II. Scandix ſemine roſtrato Italica: palmaris eſt, radice parua, alba, fibroſa, ex qua cauliculi terni quaternique procumbentes prodeunt, circa quos folia Scandici vulgari ſimilia, ſed tenuiora: vmbellæ minores, floribus albis ſuccedunt ſemina oblonga acubus ſimilia, non tot vt in priori, vbi communiter octo obſeruantur, ſed bina, terna quaternaue, & illa hæc longitudine media ſuperant. Semen Neapoli Norinbergam vnde à Doctore Doldio

* III. SCANDIX CRETICA.*

accepimus, missum fuit. III. Scandix Cretica, ex radice vulgari simili, caulis cubitalis, angulosus, striatus, subhirsutus exurgit, qui in plures brachiatur, ad cuius exortum folia pediculis oblongis donata, subrotunda per ora obliquè dissecta, obscurè virentia, leuiter hirsuta, prodeunt quæ verò caulem cingunt, & superiora sunt, forma Scandicis vulgaris dissecta: vmbellæ paruæ sparsæ floribus albis, eorum autem foliolis, quàm in vulgari latioribus, quibus succedit semen rostratum, decem, duodecim & pluribus rostris simul iunctis, quorum cuilibet apices duo quasi aculei rigidi præfiguntur.

Καυκαλὶς. CAP.. CAVCALIS. CXXXIII.

a Cat. μαράθρῳ ὅμοια, λεπτοσχιδῆ i. fœniculo similia, cum tenuibus incisuris.

CAucalis, quam alii syluestre daucum vocant, cauliculo est dodrantali, aut maiore, subhirsuto: foliis apio similibus, a fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisq;: candida in cacumine vmbella, suauiter olente. Crudum, coctumve olerum modo estur: vrinam mouet.

Caucalidis consideratio.
VIsitur Caucalis in Hetruriæ campestribus, inculto præsertim solo, vt & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello saluatico vulgò appellant. Quippe quod folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadántenus effigie referant, quod vulgò Petrosello dicunt: etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum sint fœniculi modo capillamentis diuisa. Caulem mittit pastinacæ: in cuius cacumine vmbellam gerit floribus candicantē, odoratam, dauco non absimilem. Semen odoratum radice pastinacæ.

Caucalidis vires ex Gal.
Quapropter Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit: Caucalidem quidam daucum syluestrem nuncupant: est enim ei adsimili gustu simul ac viribus. Nam excalfacit vt ille, & desiccat, vrinam ciet, & muria ad repositionem conditur: Hæc ille. Aperit, prouocat, abstergit, attenuatq;.

Caucalidis vires Matth.
At nos dicimus, longè pluribus caucalim pollere viribus; siquidem cordi vtilis est. Epotus succus calculos, & arenas pellit, & iecinoris, lienis, renumq; pituitas extenuat. Semen potum oculorum aciem acuit, &

I. CAVCALIS.

*II. CAVCALIS NODOSO Echinato semine.

menſes fæminarum adiuuat. Datur viris contra ſeminis profluuia, vnà cum aſpleno, & viticis ſemine. Steriles prolificas facit aſſiduè ex vino potum: præſtat aduerſus Trigonis, Draconis, & ſcorpionis marinorum ictus, vulneri illitum. Herba tota ex aceto manſa, & vomitione reddita, ventrem purgat, appetitũ langueſcentem excitat, & nauſeæ faſtidia diſcutit, melancholicos iuuat, tum herba ipſa in cibis deuorata, tum ſuccus potus, tum ſemen quemadmodum totius plantæ decoctum, proinde datur vtiliter quartanarijs, & ſcabioſis, quinetiam morbo gallico affectis. Nomina. *Vt Græcis* καυκαλὶς, *ita etiam Latinis Caucalis, appellatur: Italis, Caucalide, Petroſello ſaluatico: Gallis Perſil ſauuage.*

Caucalidis diuerſas proponit Matthiolus figuras, aliam ſimilem ei, quam pro Viſnaga poſuit: aliam in maioribus iconibus, hanc nimirum quam caucalidem latifoliam alteram ſemine aſpero nominamus, eſtq; caucalis flore rubro, folio latiore Lob. Caucalis Matthioli Lugd. Caucalis ſecunda Taber. fortè Daucoides maius Cordi & Thalii. II. Caucalidem & alteram lubet addere quam nemo ante deſcripſit, (de reliquis ſpeciebus quinq; ſuo loco) Hæc ex radice oblonga, tenui, alba, caules emittit binos ternosuè, qui in alios brachiantur, rotundos, ſtriatos, aſperos: quorum alii ſemipalmares, incurui, alii bipalmares erecti prodeunt: hos folia paſtinacæ ſylueſtris æmula, at breuiora & pauciora, multoq; tenuius diuiſa, aſpera, ex virore nigricantia, ad ſingula penè internodia, oblongis pediculis donata cingunt: floſculi exigui ex quinque foliolis compoſiti ſubrubentes, vel pallidi, aliquando albi breuiſſimis pediculis inſident: quibus ſuccedunt parua capitula echinata & conglobata, in quorum ſingulo vnicum ſemen. Hanc Iulio menſe anno 1578, in horto Patauino collegimus, & Caucalidem ſemine ad caulium nodos echinato nominauimus: miſſa etiam ad nos fuit, Lappulæ caninæ Cortuſi nomine.

Ε'ύζωμον. ERVCA. CAP. CXXXIIII.

Cruda eruca venerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præſtat, vrinam cit. Concoctioni prodeſt, aluo per quàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur; quod, vti in longum tempus aſſeruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiamnum ſylueſtris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem ſpectat, cuius ſemine pro ſinapi incolæ vtuntur. Vrinam vehementius pellit, & multò ſatiua acrior.

I. ERVCA SATIVA.

II. ERVCA SYLVESTRIS.

Vulgaris admodum planta eſt Eruca tam ſatiua, quam ſponte naſcens, quòd frequentiſſimè in cœnis acetarijs inſeratur. Erucæ conſi. & genera. *Satiua folijs exit longis profundè, ſed rarioribus inciſuris, laciniatis, Siſymbrij aquatici modo, ſapore acri, & amariuſculo: caule ſeſquipedali, floribus in cacumine albicantibus, ſemine in tenuibus corniculis concluſo, vt in Irione. Radix illi eſt alba, tenuis, acri ſapore. Seritur paſſim copioſa in hortis. Erratica arido ſolo gaudet, adeò vt in muris quoque naſcatur, folijs domeſticæ anguſtioribus, ac frequentius laciniatis, guſtu acriori, ſapidiorīq;, caulibus numeroſis, floribus luteis, corniculis in vniuerſa ferè planta copioſis, ſurſum ſpectantibus, ſemine ſinapi ſimile, acri & amariuſculo.* Erucæ vires Matthiolo. *Cocta Eruca infantium tuſſi medetur, addito ſaccharo. Tradidere quidam (ſuperſtitioſum tamen mihi eſt) tria ſylueſtris erucæ folia ſiniſtra manu decerpta illicoq; deuorata, Ictericos ſanare. Sylueſtris magis excalfacit, ſiccat, attenuat, aperit, incidit, extrahit,*

trabit, extergit, prouocat, quàm satiua. Excalfacit olus (vt testatur Galenus libro 2. de alimentorum facultatibus) per- quàm manifestè, adeò vt non facilè solum absq; iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admistum excessum temperat. Quinetiam genitale semen augere creditur, & in venerem stimulos addere: Caput etiam magis dolo- re afficiet, si solum edatur. Semen (vt scribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morsibus medetur: ventris tineas ene- cat, lienemq; extenuat: tritum, & cum felle bubulo mistum, nigras vlcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle verò perunctum, vitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis εὔζωμον, Latinis Eruca vocatur:

Nomina. *Mauritanis, Iergir, Ergit, seu Gargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis, Weiß Senff: Hispanis Oruga & Aruga: Gal- lis, Roquette. Eruca syluestris, Græcis εὔζωμον ἄγριον: Italis Rochetta gentile, & Rucola saluatica: Germanis Wild Weiß Senff: Gallis petite Roquette & Roquette sauuage.*

Eruca quòd vellicando linguam quasi erodat, Græcis εὔζωμον, ob suauitatem, quæ ei in condiendis ob- sonijs inest, vt habetur apud Plinium lib. 20. cap. 13. I. Eruca latifolia alba seu satiua Dioscoridis C. B. E- ruca Brunf. Cord. in Diosc. Ges. hor. Cast. Eruca siue Rucula marina maior, Trag. Eruca satiua. Matth. Lac. Lob. Dod. fol. Lugd. Eruca sylu. Lon. Fuch. cui & Sinapis alterum genus. Erucula maior, Cord. in hist. Sinapi syluestre, Dod. gal. Eruca folio latiore, Cæsalp. Eruca maior, Cam. II. Eruca maior syluestris C. B. Eru- ca syluestris, Matth. Lob. Dod. fol. Cast. Taber. III. Ervca Palvstris cærulea, ex radice oblonga, tenui, leuiter fibrosa, ex ruffo albicante, caules plures palma- res, sesquipalmares aliquando, striatos, hirsutos emit- tit, ad quorum exortum folia per terram sparsa, quæ E- rucæ vulgaris modo sinuosa sunt & quasi circumrosa, hirsuta, aspera, sed longè breuiora, multoq; angustiora: in caule verò qui ramulis aliquot brachiatur, folia pau- ciora, minus sinuata, & inferioribus aliquando latiora sed breuiora, quædam etiam angusta & integra: ramu- lorum extremis flosculi eleganter cærulei, interdum di- lutè cærulei, ex quatuor foliolis constantes insident, paruis ex iis filamẽtis prodeuntibus: his succedunt sili- quæ oblongæ, tenues & breues, quibus semen subruf- fum, minutum & acre includitur. Toto ferè anno flo- ret. Prouenit apud nos locis arenosis & quidem iis quæ Birsa alluit: quibusdam etiam locis in muris prouenit: non longe á Bar in monte S. Otiliæ prouenire Doctor Nicolaus Agerius retulit, vbi violam petræam voci- tent. De syluestri minore & palustri lutea, vt & ea quæ echinata est siliqua, & denique marina dicetur suo loco.

* III. ERVCA CAERVLEA. *

Ὤκιμον. OCIMVM. CAP. CXXXV.

OCimum vulgò cognitum. Id copiosiore cibo ocu- lorum aciem hebetat, aluum mollit, spiritum mo- uet, vrinam pellit, lac euocat, ægrè tamen conficitur. Il- litum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilo est. Draconis mari- ni, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus visus caliginem abstergit: destillationes exiccat. Semen potum conuenit [a] atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, infla- tisquè: naribus haustum, subinde mouet sternutamenta, quod idem herba efficit: sed oculos premi necessum est, cùm sternutamentum vrget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant, quandoquidem man- ducatum, & in sole positum vermiculos creat. Aphri autem adiiciunt, si feriantur à scorpione, qui oci- mum ederint, nullo conflictari dolore.

[a] Meum μελαγχολῶσι i. insanientibus.

Ocimi consi. *OCimum quemadmodum odoratißimum, ita & omnibus notißimum est. Namque perraræ sunt vbique ædium fe- nestræ, perraraq; cœnacula, ac viridaria, quæ Ocimo non redoleant, vtpote quod frequens seratur, & foueatur in fi- gulinis vasis.* Ocimi genera tria. *In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum quod maius vocant, folijs assurgit amaran- tho longè maioribus, latis, longis, ac craßis, citreæ malo similibus, floribus spicatis, albo colore, è quibus semen gignitur sub- nigricans. Tota planta suauiter spirat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto similibus sed duplo longè minoribus, cuius duæ habentur species, odore tantum differentes, alterum odore plebeij ocimi, alterum citrei mali adeo simile, vt ferè nulla sit odoris differentia.* Ocimum citratum. *Proinde hoc citratum vocauere Arabes, quo modo ipsum quoq; Mesues nominat. Tertium, quòd folijs constet minutis atque angustis, sitq; cæteris odore fragrantius, Italis vulgò apellatur Basilico gentile, Mauritanis Ocimum garyophyllatum nuncupatur. Horum omnium meminit Serapio, vocauitq; medium hic à Dioscoride descriptum, Oci- mum non garyophyllatum: Garyophyllatum verò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur.* Monachorũ iactantia circa ocimum garyophil. *Demum Citratum à Citreo odore alterum, vt omnibus palam fiet, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco videant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure quaue rati- one in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cùm hoc Serapioni fo- lijs*

I. OCIMVM MAIVS.

II. OCIMVM MEDIVM.

III. OCIMVM GARYOphyllatum.

lijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis verò folijs melissophyllo maioribus, per ambitum serratis, & caule minimè anguloso, Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delitijs habito, de quo diximus. Nam cum cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius viribus cæteris sit longè aptius, atq; etiam præstantius, vt quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus: ideoq; datur vtiliter odorandum ex aceto, in animi deliquio. Scribit Brasauolus suo de simplicium examine Romæ primùm excuso libro, tantam de Ocimi viribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controuersiã, vt alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à Scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà verò Plinius, qui libro 20. capite 12. si eo die, inquit, feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegisset, cognouisset vtiq; quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, ijsq; respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit: Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, vrinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos, & iecinoris vitia. Ideoq; capras id aspernari, hominibus quoq; fugiendum censet. Adijciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum vermes afferre. Aphri verò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex vino: stomacho quoq; esse vtile: hæc Plinius. Ex quibus clarissime patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoq; ocimum in serpyllum, vt auctor est Theophrastus libro 5. capite 8. de plantarum causis, vbi sic inquit: Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia vehementer siccatur. Folio namq; minus, odoreq; vehementius redditur; quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ sicca sunt. Sed huiusmodi mutationes ita euenire putandum, vt aliquid similitudinis faciant, non vt omnino speciem exprimant alienam: hactenus Theophrastus. Cæterùm Auicenna libro de viribus cordis à Dioscoride dissentire videtur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in venis. Nec aliter videtur sensisse Galenus, qui libro 8. simpli-

Brasauoli lapsus in prima editione.

Ocimi degeneratio in serpyllum.

Ocimi vires ex Auic. & Gal.

8. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit: Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum & concoquendum vtile est. Idem libro 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Ocimo etiam pleriq; vt obsonio vtuntur, ex oleo, & garo esitantes: vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies Scorpiones gignere, præsertim vbi quis quotidie ollam ad solem calfecerit: sed hoc sanè à vero abest. Id porrò verè de eo dixeris, olus esse praui succi, stomacho noxium, & concoctu difficile.

Ocymi ab Ocimo differentia.

Sed illud in ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus, dictum vel quòd citò proueniret: vel primum inter cætera pabuli ge[ner]a è terra erumperet: vel quòd iumentis citaret aluum, sic appellatum ab Græca voce ὠκὺς, quæ Latinis valet citò. Ocimum verò herba est illa odorata, de qua suprà disputauimus, sic nominatum ab ὄζω verbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius fortè per ζ quàm per c scribendum esset.

Ocymum antiquorum quid.

Cæterum ocymum antiquis quibusdam boum pabulum erat ex secta viridi segete, priusquàm indurescerent culmi: vel ex seminibus pluribus simul in agro satis, nempe è fabarum modijs decem, viciæ duobus, & eruiliæ tantundem vnà in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è vicia, fœno græco, faba, eruoq; in vnum commistis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, vt putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, viridemq; fuisse segetem, è pluribus seminibus vnà in agro satis in primum iumentorum pabulum; sed etiam ex vno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, vicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo verno tempore, non modò alantur boues, ac etiam equi, sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, eruo & vicia.

Ocymum non est planta.

Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, vt arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprij generis, quòd è veteribus nullum hactenus inuenerim (quantum equidem vidi & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriæq; mandauerit: sed comperi quidem, quòd vocabulum hoc non magis vni, quàm alteri conueniat: quandoquidem vnicuiq; pabuli generi, quod primo statim vere citò proueniat, accommodari potest.

Loniceri & Tragi error circa Ocymũ.

Quare planè explodenda videtur Adami Loniceri opinio, & Tragi, quod non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, vt alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura vulgò appellant Formentone, & Foroiuliensia à pullo seminis colore Saracino, ocymum esse firmiter existiment. Quin etiam ij turpiter aberrasse deprehenduntur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocymi facultates reddiderint. Nec alia ratione moti frumentum Saracenicum ocymum esse censent, quàm quòd satum tertia à satu die erumpat. Verum ocymum non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus vere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum vocari debeat.

Nomina.

Quod ὤκιμον (vt antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Basilico: Germani **Basilien vnd Basilgram:** *Hispani, Albahaca: Galli Basilich. Ocimum alterum siue medicum, Græcis ὤκιμον ἕτερον: Italis Basilico mezzano. Ocimum minus siue tertium, Græcis ὤκιμον μικρότατον: Italis Basilico gentile.*

IV. OCIMVM LATIFOLIVM Crispum.

Ocymum quod à celeritate proueniendi dictum censetur, βασιλικὸν, id est, regale recentioribus Græcis: varia habet genera, magnitudine, odore & colore variantia. I. Ocymum gariophyllatum maius C. B. Basilica maior, Trago, Basilicum maius, Lon. Ocimum maius, Matth. Fuchs. Dod. gal. Cast. Cam. Ocimum nigrum, Cord. hist. Ocimum maximum citratum, Ges. hor. Ocymum maximum caryophyllatum & Citratũ Lob. Ocimum tertium maximum, Dod. fol. Ocimum citratum, Cæsalp. Ocimum magnum, Tab. II. Ocimum vulgatius. C. B. Ocimum, Bruns. Dod. fol. Basilica minor & Baccharis germanica, Trag. Ocimum medium, Matth. Cast. Lugd. Cam. Ocimum mediocre Fuch. Ocimum medium vulgatius, Lob. Ocimum tertium & medium, Cæsalp. III. Ocimum minimum C. B. Ocimum gariophyllatum, Matth. Cord. hist. Lugd. qui duas habet icones, Ocimum minus, Matth. in icon. Dod. fol. Cord. in Diosc. cui & garyophyllatum & Tab. Ocimum paruum, Lac. Ges. hor. Ocimum minimum garyophyllatũ Lob. Basilicum minus, Cast. Ocimum alterum tenuifolium, Cæsalp. IV. Ocimum latifolium, maculatum vel crispum, elegantissimum hoc Ocimum à nemine pictum adijcere placuit, quod ex radice parua eaq; fibrosa, caulem emittit cubito minorem, subrubentem, striatum, raris pilis ijsq; breuibus vestitum, qui ad quodlibet ferè internodium in breues ramulos brachiatur. Folia obtinet duorum digitorum lata, & amplius, oblonga, læuia, rotunda, quorum quædam modicè serrata, quædam profundè secta in lacinias quæ crispantur, maculata ex rubro nigricantia, vel subcærulea & maculata, longis pediculis rubentibus donata. Flores aliorum similes & ex candido rubescentes obtinet, semenq; pauló maius, nigrum ex rotunditate oblongatum, foliaceis capsulis inclusum. Tota planta odore est Ocimi vulgaris, Augusto & citius florens in olla aluimus. Ex India in Hispaniam, & inde in Italiam & Germaniam semen transmissum. Dicitur ocimum latifolium Cæsalpino: Basilicum Indicum, vel potius Hispanicum Camerario in suo horto: Ocimum S. Mauritianum, Iohanni Bauhino, in libello de plantis à diuis denominatis.

OROBAN-

Ὀροβάγχη. OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

ORobanche a cauliculus eſt ſeſquipedalis, & interdum maior, ſubruber, hirſutus, tener, ſine folio, pinguis: flore ſubalbido, aut in luteum vergente: radice digiti craſſitudine, & cum ariditate flacceſcit caulis, fiſtuloſa. Hanc inter quædam legumina naſci conſtat, & ea ſtrangulare: vnde orobanche ſibi cognomentum vſurpauit. Eſtur, vt olus, cruda, & in patinis, aſparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

a Omnia exempla. καυλίον ἐστὶν ὑπέρυθρον ὡς διαπιθαμιαῖον, ἐνίοτε δὲ καὶ μείζων, φύλλοις ὑπολίπαρον, ἐνδασυ, τρυφερόν. i. Cauliculus eſt ſubruber, ad duos dodrantes altus, aliquando etiam maior, foliis ſubpinguibus hirſutus, tener.

Orobanches conſideratio.

ORobanchen, quæ omnibus notis legitimæ Dioſcoridis reſpondet, vidimus primùm in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ac deinde vbique ferè in Italia naſci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, ſed & inter ſegetes cannabim, linum, in pratis & in vijs ſecus agrorum ſepes. Cæterùm etſi ſcriptis mandauerit Theophraſtus lib. 8. de hiſtoria, & 5. de cauſis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq́ ſuo; ea tamen, quæ hîc à Dioſcoride repræſentatur, & à Plinio lib. 22. cap. vltimo, nullo ſanè complexu, ſed ſua tantùm præſentia, legumina, ſegetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipſam oriuntur. Quam ob cauſam Ananienſes, quòd vicinas ſtrangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa vulgò orobanchen appellant. Proſilit hæc (vt inquit Dioſcorides) nullis vnquam folijs, ſed vno tantùm aſſurgit cauliculo, aſparagi inſtar, colore ſubrubro, hirſuto, molli, pinguiq́, & qui ſeſquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibuſdam pateſcit globulis in cacumine congeſtis, ſubalbidus. Radix digitali viſitur craſſitudine, fungoſa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam vulgò Coda di leone appellatur, alijs verò Herba tora vocatur, quòd vaccæ ea deguſtata (vt paſtores factó periculo teſtantur) ſtatim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato ſcribit Plinius) Cynomorion eã appellent, à ſimilitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum exiſtimauerim, vel Theophraſtum (pace ſua) hac in re deceptum eſſe, vel aliam à Dioſcoride, & Plinio orobanchem concepiſſe. Orobanche vt Galenus eſt auctor libro 8. de facultate ſimplicium medicamentorum, eſt ſiccæ, frigidæq́ temperaturæ in primo ordine. Huius plantæ nomen Græcum eſt, ὀροβάγχη, quemadmodum & Latinum Orobanche, nec non Erui angina: Italicum, Orobanche. Officinis Cauda Leonis.

Orobanche Theoph. alia. Herba lupa. Herba Tora. Orobanches facul. ex Gal. Nomina.

Orobanche non ramoſa elatior C.B. Orobanche, Matth. Cord. in Dioſc. Lac. Lon. Caſt. Cæſal. Orobanche maior, Cluſ. Pan. Limodorum ſiue Orobanche, Dod. fol. Orobanche vera, Geſ. hor. Orobanche ſecunda, Tabernæmontano.

Τραγοπώγον BARBVLA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BArbula hirci, quæ ab aliis Come vocatur, breui eſt caule: foliis croci: radice longa, dulci: magno ſuper caulem calyce: è cuius ſummo ſemen nigrum dependet, vnde nomen inditum eſt. Herba eſui apta eſt.

Barbulę hirci conſideratio.

HIrci Barbula, quam Hetruria vulgò appellat Saſſefrica, vulgaris admodum eſt notitiæ. Radix, quòd guſtu dulcis iucundaq́ ſit, eſtur hyeme frequenter in acetarijs. Duum eſt generum, alterum flore aureo, alterum purpuraſcente. Primum genus, folijs exit croci, latioribus tamen ac longioribus: flore aureo, roſtro porcino vocato non abſimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is ſereno cælo fathiſcit, nubiloſo verò contrahitur, occluditurq́ calyce, quemadmodũ & chamæleonis echinus. E concluſo calycis vertice barba dependet incana, prolixaq́, vnde nomen accepit, vt Theophraſtus prodidit lib. & cap. 7. de plantarum hiſtoria. E floribus pappoſum oritur caput, in quo ſemen continetur oblongum. Radice nititur longa, alba, dulci iucundaq́. Prouenit copioſa in pratis, ac etiam ſaxoſis locis. Sed certè neſciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophraſto, & Dioſcoridi legitimam Hirci barbulam eſſe, cùm illa pulchrè, huius notis reſpondeat. Radix excalfacit, ac etiam primo ordine humectat. Glutinat hæc recentia vulnera, ſi foliorum ſuccus, vel eius ſtillatitia aqua ſplenijs, & attritis linteolis ſuperponatur. Aliud quoq́ Tragopogoni habetur genus, quod à foliorum colore, purpureum vocant. Prodit hoc folijs alteri ſimilibus, ſed à radice numeroſioribus, viridioribus, latioribus, robuſtioribus, caule quoq́ ſimili, geniculato, conſpicuis propè genicula alis, è quibus rami prodeunt. Flores edit in cacumine purpureos, ſed altero minores, radiantibus circumquaq́ calycis apicibus, in ſtellæ ferè modum. Radice nititur quoq́ grandiore, longioreq́, quinetiam robuſtiore, duriore, & lacteo ſucco referta, non quidem vt in altera, dulci, ſed adſtringente & amariuſculo. Radicis lacteus ſuccus adſtringit, cohibet, firmat, & modicè abſtergit: eſui tamen inidonea eſt. Tragopogono congener videtur quoq́ planta SCVRZONERA ſiue SCORZONERA Hiſpanis vocata, quòd à Vipera demorſis, quam ij Scurzo vocant, præſentaneo remedio auxilietur. Hæc noua eſt planta, nec puto eſſe quenquam, qui de ea ante nos ſcripſerit. Inuenta eſt primùm Sorzonera in Catalonia Hiſpaniæ, à quodam ſeruo Aphro, à Ceruero Leridano Viro nobili, pretio empto. Nam cum quidam meſſores in agro à viperis demorderentur, hic qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiuſdem radicis ſucco, incolumes ſeruabat omnes, quotquot demorſi fuerant, ſed nemini plantam oſtendebat, ne lucro defraudaretur. Quo poſtea factum eſt, vt vafriores quidam obſeruantes à longinquo tra-

Hermolai error. Tragopogõ purpurei mentio. Scurzoneræ mentio.

I. TRAGOPOGON SIVE Barba Hirci.

II. TRAGOPOGON ALterum.

IV. SCORZONERA HIspanica.

V. SCORZONERA BOhemica.

*ctum, à quo Aferille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint, inuentis rescissæ nuper herbæ reliquijs. Ea itaque effossa, factoquè ipsius periculo, diuulgata res est, & S*CVRZONERAM *id est* VIPERINAM *eam appellauerunt. Hanc primum misit ad me siccam Clarissimus Reginæ Romanorũ medicus, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. At paulò post viridẽ, viuentemq; eandem vidimus, ad Cæsarem Ferdi. ex Hispanijs allatam, ob rei raritatẽ.*

Cæterùm

Cæterùm non multò poſt tempore, copioſam quoq; in Bohemia naſci compertum eſt, clariſsimi Doctoris Riberæ, eiuſdem Cæſaris medici diligentia in monte quodam ſyluoſo, vliginoſoq; non longè à Poggebrot, dum Cæſarem ſequeretur ad venationes. Folia fundit hæc planta ſpithamæ longitudine, ſucciſæ vocatæ æmula, ſed longiora, Tragopogono longè latiora & quæ ſolo propinquiora ſunt, fibrata, longo preſſoq; pediculo à radice prodeuntia, humiq; accubantia, quorum nonnulla per ambitū leniter ſinuata ſpectantur. Caulem edit ſeſquidodrantalem, & ſæpe maiorem, rotundum, geniculatum, in quo folia anguſtiora, breuioraq; ſpectantur. Flores profert aureos, Tragopogono adeò æmulos, cui & tota planta (vt prædiximus) congener eſſe videtur, vt alterum ab altero, paucis admodum notis dignoſci poſsit. Hi flacceſcentes in pappoſum mutantur orbem, in quo ſemen continetur album, longum, Tragopogono ſimile. Radix illi ſubeſt ſeſquidodrantalis, pollicari craßitudine, raris adnatis fibris, cortice ſubnigricante, vegeta, tenera, fractu facilis, ſuccoſa, alba intus pulpa, lacteo ſucco prægnans, dulcis, & guſtatu iucunda. Naſcitur in ſyluis, & vliginoſis locis, ac etiam alibi. Floret æſtate vnà cum Tragopogono. Nos hîc eius imagines appingi curauimus, quarum quæ radice breuior, craßiorq; habetur, & folijs eſt amplioribus ex Hiſpania allata eſt, altera verò in Bohemia prouenit. Foliorum aut radicum ſuccus datur præſentaneo remedio potandus, aduerſus viperarum, cæterorumq; venenatorum animaliū ictus, quin etiam ad quoſcunque peſtiferos morbos. Deuorata radix recens, ſicca, aut ſacharo condita quotidie, peſtilentialia contagia arcet, & venenis quibuscunque reſiſtit. Datur eadem, aut eius ſuccus, vtiliter quoq; comitialibus: item cardiacis, vertiginoſis, & animi deliquijs, cordis pulſu, tremoreve obnoxijs. Enimuero commanducata per ſe radix, triſtitiam diſcutit, hilaritatemq; conciliat. Quin etiam lacteus radicis ſuccus oculorum aciem acuit, nubeculas delet. In ſumma, tota planta magni eſt ad omnia vſus. Scorzoneræ vires Matth.

Τραγοπώγον ita Græcis, Latinis verò Barbula hirci voatur: Italis, Barba di becco & Hetruſcis Saſſefrica: Germanis **Bocksbart vnd Gauchbrot:** *Hiſpanis, Barbe de cabron: Gallis Barbe de bouc. Barbula hirci altera, Græcis Τραγοπώγον ἕτερον: Italis Barba di becco porporea. Scorzonera, ſiue Scarzonera, ſeu Viperina: Italis Scorzonera.* Nomina.

Tragopogon pratenſe luteum. C. B. Barbula hirci, Trago, Matth. in icon. Lacu. Caſt. Tragopogon, Matth. Geſ. hor. Dod. fol. Fuch. Lonic. Cæſalp. Tragopogon luteum, Lob. Tab. Thal. Barba hirci, Dod. gal. Lugd. Cam. Hirci barba, Cord. in Dioſc. & hiſt. II. Tragopogon cæruleum, C. B. Tragopogon alterum, Matth. Lugd. Tragopogon puniceo flore, Geſ. hor. Tragopogon ſylu. flore purpureo, Cæſalp. Tragopogon, Dod. fol. Lob. Barbula hirci altera, Matth. in icon. Caſt. Barbula hirci purpurocærulæa, Tab. Barba hirci flore purpureo, Cam. Eſt flore cæruleo, purpurocæruleo: rarius albo. III. Tragopogon Laciniatvm luteum, C. B. Ex radice longa tereti, digitum craſſa, foris nigricante, intus alba & lacteſcente, folia prodeunt plura per terram ſparſa viridia, læuia, inferne albicantia: quorum prima graminea ſunt, ſubſequentia verò inſtar Coronopi laciniata exiſtunt, & horum aliqua licet laciniata ſint, Crocii tamen foliis neutiquam latiora, aliqua verò lata exiſtunt. Caulem obtinet ſeſquipedalem & altiorem, aſperum, ſtriatum, & cauum, in paucos ramos diuiſum, qui calyces ſuſtinent ſtriatos, quibus flores lutei manè patentes, dein ſe claudentes inſiti: his ſuccedunt ſemina minora quàm in vulgari, ſtriata, non autem aſpera: quæ recluſa ſimul ſphæricam formam oſtendentes, vento ſpirante in pappos auolant. Maio menſe & Iunio floret. Prouenit in hortis quibuſdam ſemine ex Italia allato: in Patauinis & Bononienſibus montibus, vt auctor eſt Anguillara (cui Acorus Theophraſti dicitur) reperitur: in Apulia frequens quoq;, vt Fabius Columna refert, qui Tragopogon laciniatis foliis nominat. IV. Scorzonera latifolia Hiſpanica. C. B. Scorzonera Hiſpanica, Matth. Caſt. Cluſ. pan. Tab. Lugd. Scorſonera ſiue Viperaria, Lob. Scorzonera Lonic. Dod. fol. Cæſal. Thal. Cam. Tragopogon peregrinus vel Hiſpanicus, Geſ. hor. Hæc floribus eſt ſimplicibus & plenis. V. Scorzonera latifolia Germanica. C. B. Scorzonera Bohemica, Matth. Lob. Lugd. Scorſonera maior vel Pannonica prima, Cluſ. Pan. Scorzonera Germanica prima, Tab. Variæ ſunt Scorzoneræ ſpecies, ratione florum, foliorum, & ſaporis variantes: eſt latifolia & anguſtifolia: latifolia flore eſt luteo, ſed radice vel ſubdulci, vel amara. Anguſtifolia etiam duplex, altera lutea, radice dulciuſcula aut amara: altera flore ex rubro ſubcæſio, foliis anguſtioribus, radice amariuſcula.

* III. TRAGOPOGON LAciniatum. *

Ὀρνιθόγαλος. ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

ORnithogalum cauliculus eſt tener, candicans, tenuis, ſeſquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes ſe pandunt, lactei viſuntur: inter quos diſſectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, vt melanthium. Radix bulboſa, cruda, & cocta manditur.

ORnithogalum adeò inter ſegetes frequens oritur, vt ſi Maio menſe in aruis requiratur, perpenſis prius notis illi à Dioſcoride attributis, facile ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copioſum naſci ſcribit, pueris non Ornithogali conſideratio.

I. ORNITHOGALVM I.

II. ORNITHOGALVM II.

IIII. · TRASI.

incognitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, Ornithogali radices vomere erutas colligũt: & cùm sint castaneis suauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur, odore iucundißimo os mirum in modum commendante. Radices in orbem fere collectæ sunt: cortice pullo: candidißima intus carne, perquàm odorata: vere, vel æstate cũ fronde virent, hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur. Diu seruari possunt, & vbi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem & ieiunia, castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; vellendas aduolant. Duas ORNITHOGALI plantas expreßimus, quòd duo eius genera censeamus. Ornithogalum alterum, caulem promit tenuem, folia croci æmula, quæ ab imo ad summum caulem circumuestiunt. Flores in summitate albicantes in quinque diuisos apices, qui dum patescunt, stellæ faciem referunt. Radice regitur bulbosa, alba, alteri ferè per omnia similis. Cæterum cùm ornithogali radices suauitatis suæ præstantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, vbi tantùm, neque alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, vulgò vocantur TRASI, saporis dulcedine, castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eædẽ expetantur, eas hîc recensere nõ ab re fore duximus.

Trasi historia.

Sunt igitur TRASI bulbosæ radiculæ, fabarũ magnitudine, oblongæ; & cum siccantur, rugosæ. Harũ planta quæ vere & æstate germinat, folio exit longo, in mucronẽ exeũte, Cyperi modo, quẽ quidẽ planta tota plurimum æmulatur. Caules enim edit cubitales, et angulosos, in quorũ cacumine folia exiliora stellarũ modo radiant, inter quæ flores exeunt spicati, subfuluescentesq;. Radices habet numerosas, tenues, à quibus globuli dependẽt bulbosi, oblongi, fabarum quantitate, ac etiam grandiores, colore subrufescente, alba dulciq; intus medulla, castanearum sapore, scabro putamine. Harum plantam misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Siquidem Trasi (quòd sciam) non proueniunt sponte in Italia, nisi in agro Veronensi.

Trasorum vires Matth.

Harum cremore pectoris, & laterũ vitia expurgant, quo fit, vt tußientibus opẽ non modicã præstent: tunduntur enim radices macerantúrq;,

carnium

carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor: quem etiam venereis potionibus miſcent recentiorum nonnulli. Præſtat idem cremor bibitus ad vrinæ ardores, & præſertim ſi Melopeponum, cucurbitarũ & cucumerum ſemen addatur: valet item potus ad dyſentericos, ſiquidem humorum acrimoniam retundit, & præſertim vbi ex aqua paretur in qua candens ferrum extinctum fuerit. Veronenſes pro bellarijs vtuntur. Manduntur vnà cum cortice, qui, quòd ſit aſper ac ſiccus, expuitur, exucto cremore. Sunt radices hæ, vt experientia compertum eſt, & ex dulcedine conijci poteſt, in calfacientium, & humectantium genere, ſed flatus quodammodo gignunt (læniunt, læuigant, emolliunt.) Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali Ornithogalo, Galli Churles. Ornithogalum alterum, Græcis Ορνιθόγαλον ἕτερον: Italis Ornithogalo ſecundo. Traſi ita Veronenſibus appellati, Venetis Dolzolmi & Traſi dicuntur.

Ornithogalum propter lacteum florum colorem, ſimilem ei, qui in ouis gallinarum eſt, quod aliqui Bulbinam Theophraſti 7. hiſt. 13. & Athenæi cenſent. I. Ornithogalum primum, Matth. Lacun. Lonic. Lugd. II. Ornithogalum album minus C. B. Ornithogalum 2. Matth. Caſt. Lugd. Ornithogalum, Dod. gal. Geſ. hor. Cæſ. Lob. icon. Lugd. Ornithogalum candidum vulgare, Lob. obſ. Ornithogalum candido flore, Cord. in Dioſc. Ornithogalum alterum minus, Cam. Bulbus leucanthemus minor. Dod. fol. Lugd. Bulbus ſolſequius, Taber. III. Ornithogalum maius SPICATVM, ex radice bulboſa, oblonga, cæpæ ſimili, magna ſatis & candida, cui ſæpè plures bulbi iunguntur, caulis vnus, rotundus, cubitalis, & aliquando altior, nudus exſurgit: folia enim ſtrata infimã eius partem cingunt ſena vel octona, etiam pauciora, cubitali longitudine & digiti latitudine, modó anguſtiora, modò latiora (vt Lugdunenſis hiſtoria duabus figuris oſtendit) tenuia: caulis etiam à medio in ſummum vſque pluribus floribus ornatur, qui veluti ſpicam conſtituunt, hi oblongis pediculis inſident ex ſex foliolis compoſiti, foris herbacei, intus lactei coloris, Phalangii flores referentes, in quorũ medio lutei apices conſpiciuntur: quibus ſuccedunt ſiliquæ triangulares, ſemina nigra phalangii inſtar continentes. In Gallia Narbonenſi circa Monſpeliũ in agris frumentaceis prouenit: ſed & in aſperis & petroſis aliqui notarunt. Sunt qui Ornithogalum Dioſcoridis cenſeant: alii an Scilla Epimenidia apud Theophraſtum 7. hiſt. 11. de qua Plinius lib. 19. cap. 5. Epimenidii nomine, ſit dubitant. Moly deſcriptio apud Dioſcoridem conuenire videtur. Dicitur Ornithogalum ſpicatum, Lob. Ornithogalum Narbonenſe, Dod. fol. & Lugd. cui & Ornithogalum magnum Myconii. Ornithogalum maius Monſpeliacum, Clus. Pan. Ornithogalum alterum, Camer. apud Matth. Bulbus ornithogalo ſimilis, Cæſalpino. IV. Cyperus eſculenta radice rotunda: Theophraſtus 6. de cauſis plantarum 16. Cyperi meminit, cuius radices ſunt dulces, & cibo idoneæ, quod huic noſtræ conuenit aliis videtur eiuſdem 4. hiſt. 10. Malinathalla, & Plinii lib. 21. cap. 15. & 29. Anthalium: Auctori libri de Plantis Ariſtotelis lib. 1. cap. 5. Margaritæ Aegyptiæ, Traſi, Matth. Caſt. Cæſ. Lugd. Traſi Veronenſium, vel eſculenti Cyperi, Lob. Dulcichinum. Geſ. hor. (cui & Schænocaryon) Dod. fol. Cyperus dulcis Tab. Cam. cui & Granum azelon Arabum: Malinathalle Theophraſti, Columnæ.

* III. ORNITHOGALVM maius Spicatum. *

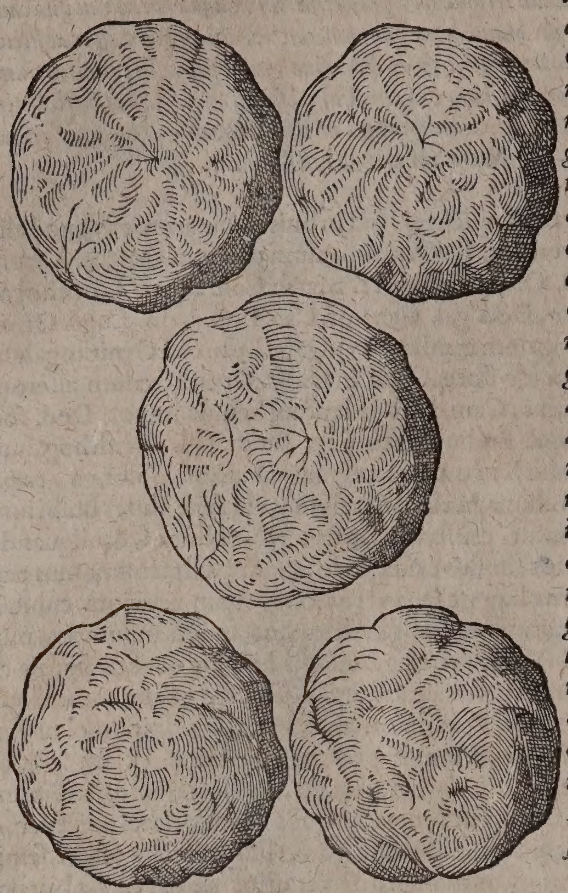

Ὕδνα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

TVbera rotundæ radices ſunt, ſine caule, ſine foliis, flaueſcentes, vere fodiuntur. Cruda & cocta eduntur.

TVbera, quæ occulta quadam facultate terra in ſe parit, & conglobat, numeroſa in Hetruria à ruſticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera: quorum alteri candida, pulla verò alteri pulpa ſubeſt. Rimoſus vtriuſque cortex, ac niger. Eſt & tertium genus in Ananienſi, & Tridentino tractu proueniens, læui cortice, colore ſubrufo, cæteris longe minus, inſipidum, & guſtu iniucundo. Tuberum conſideratio. *Tuberum meminit Plinius lib. 19. cap. 2. ſic inquiens: Et quoniam à miraculis rerum cæpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum eſt aliquid naſci, aut viuere ſine vlla radice.* Plinius de Tuber. *Tubera vocantur hæc, vndique terra circumdata, nulliſq; fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec vtique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas vrgente, neque ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, vt planè nec terram eſſe poſſimus dicere, neque aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè & ſabuloſis locis, frutetoſiſq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera, arenoſa dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguũtur & colore rufo nigroq; & intus candido. Laudatiſſima quæ Aphricæ creſcunt. An ne vitium id terræ? neque enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt, & viuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio communis eſt ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio viro iura reddenti in Hiſpania Carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti* Hiſtoria ex Plinio.

TVBERA.

tuber, vt deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & seri non possunt. Et lib. eodem cap.3. De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec vltra annum durare, tenerrima autem verno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mytilenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris: est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de Tuberibus Plinius.

Tuberum vires ex Gal.

Tubera (vt memoriæ prodidit Gal. lib.2. de alim. fac.) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, vt quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his vtuntur, ad excipienda condimenta, tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, vt alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio.

Ex Auicenna. Nomina.

Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cum inquit: Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, vt frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & ventriculum aggrauant. Quæ Græcè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè Tartuffi: & Tartufole Germanicè Hirtzbrunst: Hispanicè Turmas de tierra: Gallicè Truffles siue Truffes.

Σμίλαξ κηπαία. SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

Hortensis Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen, tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumvolutos: qui tantum adolescunt, vt topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœnigræci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte [a] fuluescunt. Siliqua concocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somna facit.

a Orib. ὑποπόρφυρα. i. subpurpureus.

Smilacis hortensis cõsideratio. Manardi error.

Hortensis Smilax (vt suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, varijs coloribus depicta, quæ vulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidē præter id, quod (candidi) rubentes, (nonnulli melini, pleriq; diuersis, varijsq; maculis infecti) versicolores, & (vt Dioscorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores smilacis asperæ modo scandunt, ac vinciunt: sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Horum planta tota ferè facie vulgaribus Phasiolis persimilis visitur, peculiariter autem differt in siliquarum & seminum magnitudine, quæ omnia in hortensibus maiora, latioraq; spectantur, differunt etiam caule. Seritur passim in hortis & viridarijs.

Dolichos Galeni.

Hos Galenus lib. 1. de alim. fac. ex auctoritate Theophrasti Dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, vitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie visitur, in hoc Phasiolorum genere: quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ ac rubigine depereunt. At vbi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen vsq; illi se circumuoluunt.

Manardi error, Dolichos Eruiliam esse volentis.

Quo fit, vt longè aberrasse Manardum existimē, quòd asserat libro primo epist. 3. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis vulgò appellatur Rouiglione, alijs verò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus, Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quòd Eruilia (vt ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quodq; huiusce tantùm leguminis siliquæ vnà cum semine comedantur, vt Gal. lib.2. de alim. facul. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborū rami apponantur, vt illos implicent, nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quod ea minimè illos scandere valeat, versicolorum Phasiolorum modo. Adhæc Eruilia quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, vt Tridentinus ager vbique testare potest, quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (vt ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quamuis decocta vnà cum siliquis mensis apponatur, nunquam tamen aliquem me vidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod viderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt.

Phaseolorum coctura.

Secus autem cum huiusmodi Phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquam consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus assumuntur in cibum, sed butyro vel oleo frixa addito gingibere, & omphacio iucundissimè deuorantur. Aluum emolliunt & pectus dilatant, semina in cibum sumpta magis inflant, & ventriculo laborem faciunt, quàm vulgaris Phasioli, copiosiusq; semen generant, & venerem stimulant, præsertim quæ cum longo pipere, galanga, & saccharo asperguntur, quod quidem longè valentius præstant,

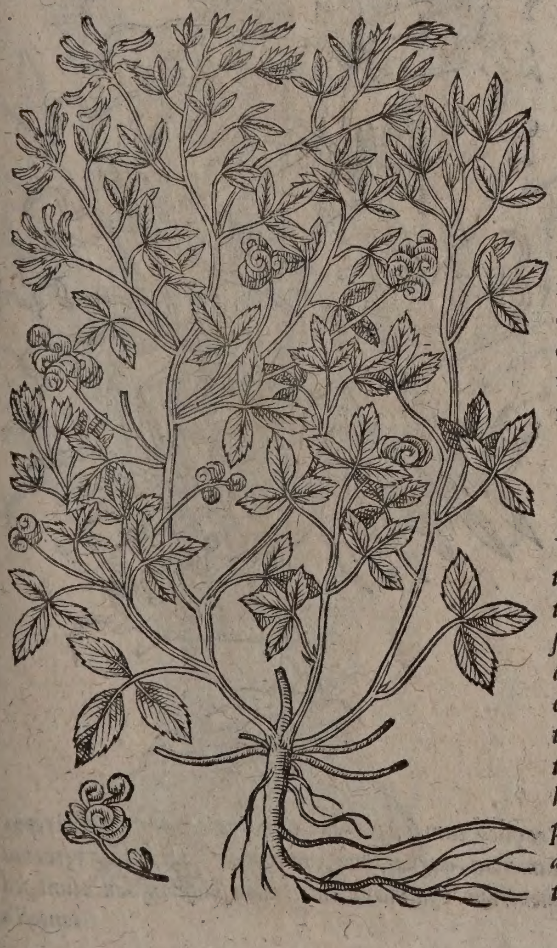
SMILAX HORTENSIS.

stant, si ex lacte bubulo pingui elixentur. Hinc itaque fit, vt certò potius credam, hoc phasiolorum genus dolichos esse, quàm eruiliam Manardo vocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides Phaseolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes ac triuiales, sed Eruiliam significauerit: Smilacis verò hortensis nomine, de qua hic sermo, vulgares illos phaseolos repræsentauerit. Qui (vt suam tueatur sententiam) consentaneum minimè videri inquit, quòd duobus diuersis capitibus eodem libro de Phaseolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione & veritate eum alienum existimarem, qui responderit, primùm tractasse Dioscoridem de vulgaribus & candidis Phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, vbi de omni segete, & leguminibus disseruit. Deinde verò de versicoloribus, qui in hortis & viridarijs ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis & viridarijs coluntur. Quamobrem vt hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, eum hic de hortensibus, illic verò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atq; eos ita seiunxisse. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum, medicum alioquin ingenio & doctrina insignem, quod tam facilè adductus esset, vt asseueraret dolichos esse eruiliam, cùm eum legisse existimandum sit, Galeno & Paulo eruiliam ochrum vocari. Planta, quæ σμίλαξ κηπαία Græcis: Smilax hortensis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagiuolo Turchesco: Germanis Welsch Bonen: *Hispanis Feyones: Gallis, Faseolos de Turquie & Faies peinctes.* Nomina.

Smilax hortensis, quod Smilacis modo arbores conscendat, δολιχὸς Hippocrati, aliis λόβοι, aliis φασίολοι. Smilax hortensis, Brunf. Trag. Fuch. Matt. Cord. in Diosc. Gesn. hor. Lacu. Cast. Lug. Tab. Cam. Phaselus Brunf. Cæsal. Phaseolus, Dod. gal. Cord. in hist. Gesn. hor. Clus. Pann. Phaseolus vulgaris, Lob. Dolichos, Anguillaræ, Dod. fol. Lacu. Plurima nunc habentur Phaseolorum genera: est namque vulgaris, sunt Brasiliani, Indici, Americani, & horum omnium plurimæ differentiæ: etenim in vulgari obseruare licet diuersitatem in floris colore, qui vel niueus, vel flauescens, vel purpureus siue amethistinus: in fructu maior coloris varietas, sunt niuei, flaui, ex flauo obsoleti, purpurei, rubri, latericei ferè coloris, amethistini, cœrulei, nigri: vel albi nigris venis & lituris distincti, sic & carnei & etiam cinerei similibus venis notati. Sed de his & aliis suo loco plenius.

MEDICA DIOSCORIDIS.

Μηδική. MEDICA.
CAP. CXLI.

MEdica, cum recenter prodiit, foliis & caule trifolio pratensi similis est: procedens verò folia contrahit, caules edens trifolii, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, iucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

MEdicam inde nominationem inuenisse certum est, quòd primùm, Plinio lib. 18. cap. 16. auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etsi hæc quondam in vniuersa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognosceretur, iam tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam viderint, ne dum serant: quanquam non desunt, qui eam se consecutos existiment. Non defuerunt, qui mihi varias plantas pro Medica ostenderent. At quoniam pauci admodum notis medicam referebant, non libuit vllam Medicæ imaginem hic exprimere. * *Et cum ab amicis hoc anno semen accepissem, illudque magna cum diligentia terræ mandassem, accidit solo forsitan repugnante, vt nulla exorta sit planta.* * *Hæc (vt Plinius tradit loco citato, & antiquo-* Medicæ consideratio.

rum pleriq; testantur) vno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (vt quidam referunt) abundat Hispania, vbi magna admodum cura colitur ad iumentorum & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa vocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (vt lib. 2. cap. de Cot inquit Auicenna) vocatur etiamnum Aphris Alfasafat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur. Medica sic Latinis & Italis, vt Græcis μηδικὴ nominatur: Mauritanis (vt modò dictum est) Cot & Alfasafat: Hispanis Alfalse, Eruaye & Alfalfa: Gallis saint Foin vel grand Treffle.

Nomina.

Medicæ nunc apud Italos & Gallos vsitatæ figuram (cùm Matthiolus non habeat) addere voluimus, hæcq; dicitur Medica, Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. Ges.hor. Lacu. Cast. Cam. Cæsal. Medica satiua, Lugd. Fœnum Burgundiacum, Lob. cuius hæc esto descriptio, cum Medica Dioscoridis conueniens. Ex radice longa, tenui, lignosa, complures cauliculi cubitales, rotūdi, virentes, infirmi, vt plurimum procumbentes prodeunt, circa quos folia trifoliorum forma, initio latiora, dein minora, oblonga, per ambitum serrata: flores Trifoliorum forma in foliorum alis quasi in spicam exeunt, colore cœrulei: quibus succedunt siliquæ cochlearum similitudine, sed angustiores, vt cornu arietis intortæ, in duas tresve spiras contractæ, quæ semen minutum, oblongum & flauescens continent. Variat floribus cœruleis, violaceis, ex cœruleo purpureis, subnigris, mixtis & etiam luteis in Hispaniæ syluestribus, vt & Galliæ Narbonensis reperitur. Apud Hispanos fœni gratia in agris seritur, & singulis æstiuis mensibus demeti solet, siquidem multos annos radice viuat.

Ἀφάκη. APHACA. CAP. CXLII.

a Me. θάμνος ἐστὶ. i. frutex est.

APhaca a in aruis nascitur, altior lente, tenuibus foliis: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternave semina nigra lente minora, continentur, quæ adstringendi vim habent: quare torrefacta, stomachi, aluiq; fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

Aphacæ consideratio.

NOn solùm in vniuersis Italiæ locis Aphaca sponte nascitur inter segetes, sed & à multis in campis seritur leguminum & erui modo, ad columbarum saginam. Folio germinat viciæ maiore, crassioreq;, quadrangulari caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, breuioribus tamen, sed lenticulæ maioribus, in quibus includitur semen, viciæ quadantenus maius. Goritiensi agro frequentissima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, vt maximè aberrent, qui censent Aphacam nihil à Vicia differre, quæ inter segetes vbiq; copiosè prouenit, & seritur quoq; ad columbarum, aliarumq; volucrum saginam. Quippe quòd hæc minori sit folio, Aphacæ angustiori, in acutum desinente: tenuiori caule: bicubitali, qui clauiculis è ramusculorum summitatibus prodeuntibus, segetibus sese implicat, flore in purpuram rubescente, siliquis longioribus, gracilioribus ac rotundioribus, nigro semine stipatis, Orobi magnitudine. Eaq; propter de Aphaca & Vicia differens Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus, ita scribit: Aphacæ & Viciæ seminum figura non rotunda

Quorundam lapsus, Aphacam cum Vicia confundentium.

Galenus de Aphaca & Vicia.

I. APHACA.

II. VICIA.

est, veluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoq; cum sua planta, & valuulis integra rustici reponunt, vt brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam noui, qui hæc quoq; comederint, potissimùm vere cùm etiamnum virent, quemadmodum fabas, & cicera esitare consueuerunt. Semina autem hæc non solùm insuauia sunt, sed

concocta

concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perſpicuum ergo eſt, cùm huiuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoq;, quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi craſsiq; ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem: hactenus Galenus. Aphacæ ſemen, viciæ modo amarum eſt, & terrenæ eſſentiæ, ideoq; abſterſoriæ eſt facultatis, adſtringendi quoq; vim habet. Vicia excalfacit, & ſiccat, mundat, abſtergit & adſtringit. Viribus non differt ab Aphaca. Sed non deſunt, qui ſcribant, Aphacæ & Viciæ farinam, vrinas ciere, tabidosq; iuuare, vbi ex ptiſana frequenter ſumatur. Illinitur quoq; vtiliter vino ſubacta, ad ſerpentium, hominum, canum, cæterorumq; quadrupedum morſus: melle excepta, & illita lentigines, varos & cætera cutis vitia delet. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd Theophraſtus lib. 7. cap. 7. & 11. de plantarum hiſtoria Aphacam inter intybacea, vel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non eſt, ſi etiam in alijs quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria variaſſe: nam lib. 27. cap. 5. Dioſcoridis Aphacam ad verbum retulit: libro verò 21. Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit. Quæ Græcis ἀφάκη: Latinis item Aphaca & Aphace nuncupatur: Arabibus Apaki, Afaki ſiue Albikia: Italis Aphaca: Germanis Wilde Wicken vnd Vogels Wicken: *Gallis Veſſe ſauuage. Vicia Græcis βίκιον: Italis Veccia: Germanis* Wicken: *Gallis Veſſe.*

Aphacæ vires.

Aphaca intybi genus.

Nomina.

Vicia à vinciendo Varroni, quòd capreolis ſe vincire ſoleat: hæc ſatiua eſt & ſylueſtris, vel anguſtiore vel latiore folio: & horum rurſus differentiæ. I. Vicia latiore folio. C.B. Aphaca, Matth. Aphace, Fuch. Vicia maior ſylu: Trag. Vicia, Dod. gal. & fol. Lacu. Geſ. hor. Lob. Vicia ſylu. Lon. Vicia vera, Lug. Cracca maior, Tab. II. Vicia anguſtiore folio C.B. Eruum, Brunf. Vicia maior & Orobus, Trag. Vicia, Matth. Cord. in Dioſc. Fuchſ. Lon. Vicia vulgaris ſatiua, Cluſ. Pan. Aphaca vera, Lugd. Arachus Dod. gal. Craccæ primum genus, Dod. folio.

Πράσον κεφαλωτόν. PORRVM CAPITATVM. CAP. CXLIII.

Capitatum porrum inflationem facit, noxium ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam veſicam reneſq;: cum ptiſana verò coctum, eſu pectoris vitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in deſeſſionibus ad præcluſiones vuluæ, & duritias, vtilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulceſcit & multò minus inflat. Semen acrius eſt, & quandam adſtrictoriam vim habet: quare ſuccus cum aceto, addito thure aut manna, ſanguinis profluuia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: contra omnia thoracis vitia, a tabemq; pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſſiduè eſtur, viſus obſcuritatem inducit: ſtomacho aduerſatur. Succus ex melle potus aut illitus, contra beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoq; cum aceto aut thuris polline, lacte aut roſaceo, vtiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoe, qua ad obſonia vtuntur: epynictidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis reiectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

a Omnia exẽ. καὶ πρὸς τὰ ἐν θώρακι πάντα σὺν μέλιτι ἀντὶ ἐκλεικτοῦ. ποιεῖ καὶ πρὸς φθίσεις βρωθὲν, καθαίρει δὲ καὶ τὴν ἀρτηρίαν. i. & ad omnia thoracis vitia cum melle pro eclegmate vſurpatur. Facit etiã ad phthiſim comeſtum, ſed & arteriam purgat.

PORRVM SECTILE.

PORRVM COMMVNE.

Porrum

Porri consid.

PORRUM, quod copiosum quadragesimalis nostri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs vnà cum oleribus venale copiosumq; reperitur, omnibus notissimum est. Cæterùm etsi magnopere laborent hortorum cultores, vt eorum porri, longi, crassi, candidi ac teneri euadant, nesciunt tamen eos capitatos efficere: quamuis ij apud veteres in frequentissimo vsu fuissent, quòd longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiores, gustuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectiuis genere differrent, è quibus mangonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullam folijs, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite considedeat: vel sarculo conuelluntur radices, vt delumbatæ alant, neq; distrahant, vt scriptum reliquit Plinius lib. 19. cap. 6. Quæ quidem Columellæ accepta referre debemus: Quippe qui lib. 11. de re rustica cap. vltimo: Porrum, inquit, si sectiuum facere velis, densius satum præceperunt priores relinqui, & ita cum increuerit, secari: sed nos docuit vsus longè melius fieri, si differas, & eodem more quo capitatum modicis spatijs, id est, inter quaternos digitos depangas, & cum conualuerit deseces. In eo autem quod magni capitis efficere voles, seruandum sit, vt antequam translatum deponas omnes radiculas amputes, & fibrarum summas partes intondeas: tum testulæ vel conchulæ quasi sedes, in singulis subiectæ seminibus adobruuntur, vt fiant capita latioris incrementi. Cultus autem porri capitati assidua sarritio, & stercoratio est, nec alius tamen sectiui, nisi quòd toties rigari & stercorari, sarririq; debent, quoties demetitur: hæc ille. Est Porrum capitatum, folijs allio similibus, latioribus tamen, ac longioribus, carinatis, & in acumen desinentibus. Ceruix illi longa bulbosaq;, candicans, crassiori summitate: radicibus multis ijsq; tenuibus capillata, & numerosis tunicis circumpacta: binum in caulem prosilit, cæpæ modo, longum cauumq;, floribus in cacumine in orbem conglomeratis: semine nigro, cæpaceo non absimili. Seritur in hortis.

Capitatum porrum.

Sectiuũ porrum ex Columella vt faciendum.

Porri descrip.

Porri facult. Matthiolo.

Illinuntur decocta folia ad tumentes, dolorificasq; hæmorrhoidas, magno sanè auxilio. Folia melle subacta illinuntur vtiliter ad phalangiorum & cæterorum venenosorum ictus: caput cum ceruice coctum, & ex melle delinctum, præstat ad omnia tracheæ arteriæ, & pectoris vitia. Sumitur sub cineribus tostum, ad fungorũ venena. Crapulam & ebrietates discutit. Semen ex passo potum, vrinæ difficultates soluit. Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus, in oleo decoctum ad tertias, contumacia aurium vlcera sanat, si quotidie oleũ in aures infundatur.

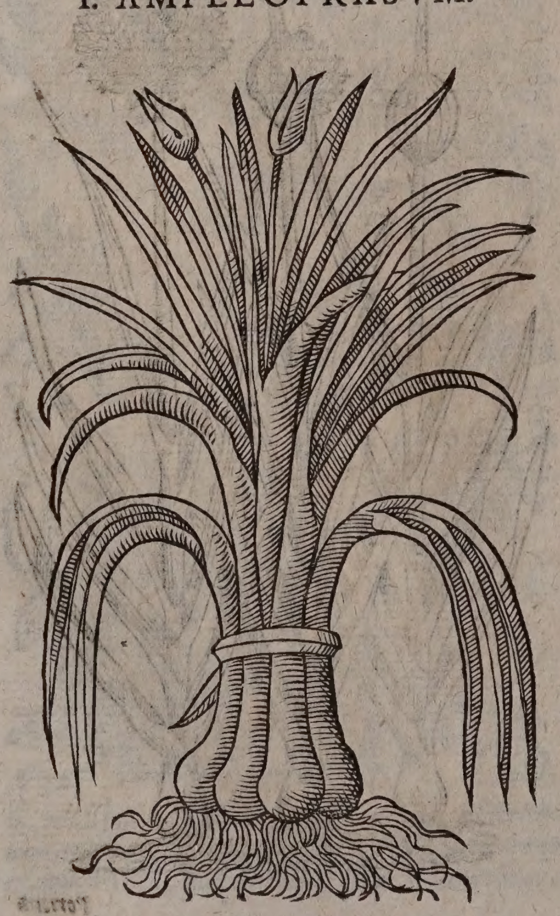
Porri facult. ex Galeno.

Porri facultates recensuit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, vbi simul etiam de allio, & cæpis agens, sic inquit: Harum plantarum radicibus percrebrò vescuntur homines, rarius caule folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur, quanquam ne sic quidem vim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Cæterùm allium non modò vt obsonium, verùm etiam vt medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere & discutere possit, vsurpatur. Aliquantisper elixum, vsq; dum acritudinem abijciat, viribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cæpæ, cùm bis fuerint decocta. Porrum SECTILE non differt à capitato, nisi quod capite sit tenuiore ac etiam ceruice. Ea omnia præstare valet, quibus capitatum pollere diximus. Πράσον κεφαλωτὸν id vocant Græci, quod Latini Porrum capitatum: Arabes Curat seu Kurat: Itali Porro Capitato: Germani Lauch: Hispani Puerro: Galli Porreau. Porrum sectile, Græcis πράσον τμητὸν, Itali Porro minore.

Ἀμπελόπρασον. AMPELOPRASVM. CAP. CXLIIII.

AMpeloprasum stomacho magis quàm porrum aduersatur: plus autem excalfacit, vrinam & menses vehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

I. AMPELOPRASVM.

* II. AMPELOPRASVM proliferum. *

PRouenit agreſte porrum plerunq; in vineis, vnde à natalibus ἀμπελόπρασον quaſi vineale porrum, Græcis appellatur. Naſcitur hoc in vniuerſa Hetruria non ſolum in vinetis, ſed etiam frequens admodum ſecus ſepes in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura noſtra ipſum vulgari ſermone appellant Porrandello. Porri faciem repræſentat, ſed folijs, ceruice capiteq; longè minoribus, & ad mandendum durius acriusq;. Eſtur à ruſticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij vice: quanquam manſu durius ſit, guſtu acrius, & concoctu difficilius. Eſt præterea Ampeloprasum (vt lib. 6. ſimplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius & ſiccius domeſtico, ſicut agreſtia omnia reliqua domeſticis: ac proinde ſtomacho, quàm illud nocentius: ſed & craſſos, ac lentos humores potentius incidit, valentiusq; infarcta organa obſtructione liberat. Hac quoq; ratione vrinas, & menſes ſæpe prouocauit, vbi à craſſis & lentis retinebantur humoribus. Adeò vero eſt calidum, vt illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum eſt autem antè, quod quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis: hactenus Galenus. Cæterùm illud ſilentio haud diſſimulandum puto, quod Galenus minus fortaſſe recte id tribuerit Ampeloprafo, quod nominis ſignificationi reclamat, & potius ſcorodopraſo competere videtur, cum loco citato inquit: Si inter allium & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi inueneris. Quandoquidem ſcorodopraſum, teſte infra Dioſcoride, vt allij & porri vires, ita & nomen ſibi vendicauit: ampelopraſum verò dictum eſt, quod in vinetis naſcatur. Id quod ipſemet Galenus confirmat libro 8. ſimplicium medicamentorum his verbis. Scorodopraſon ſicut guſtu, & odore mediam allij & porri qualitatem poſſidet, ita et vires. Et lib. 2: de alimentorum facultatibus: Ampelopraſi (inquit) à porro tanta eſt differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter ſylueſtria & ſatiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum ſequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cæpas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus ſucco obnoxium efficitur. Quod ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreſte, & Ampelopraſum dicunt: Mauritani Nabati: Itali Porro ſaluatico & Porrandello: Germani Wildlauch: *Hiſpani Ayos & Puerros de las vinhas: Galli Porree de chien, ſiue Porreau ſauuage.*

Agreſtis porri conſid.

Ampelopraſi vires ex Gal.

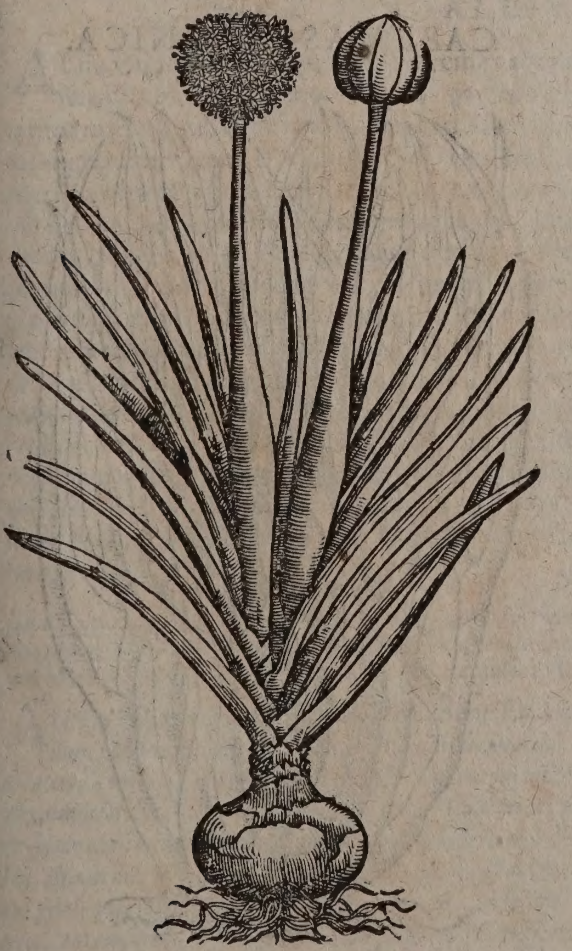
Nomina.

Ampelopraſum PROLIFERVM, ex radice rotũda candicante oblongis fibris capillata, caulis exſurgit cubito minor, viridis, rotundus, læuis baccis, in quo quaterna plerunq; folia oblonga, anguſta: caulis ſummitati caput inſidet, duabus membranis laxis in oblongam caudam ambeuntibus obuolutum, quibus apertis in medio quaſi bulbi ſimul congeſti conſpiciuntur, vnde flores purpuraſcentes, ex oblongis pediculis dependentes prodeunt: quibus ſuccedunt quaſi cornicula ſemen nigrum continentia. Huius plures differentiæ, de quibus in hiſtoria noſtra. Hoc Ampelopraſi Matthioli nomine Camerarius in ſua editione exhibuit, & Ampelopraſum proliferum Lobelo dicitur: cui ſimile Allium, ſiue Moly montanum ſecundum gramineo folio, Cluſ. Pan. & Bulbi ſylueſtris ſpecies prima apud Cæſalpinum.

Κρόμμυον. CAEPA. CAP. CXLV.

CÆpa longa acrior eſt, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & ſicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut ſale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, ſitim mouent & extenuant, faſtidium pariunt & expurgant, aluo vtiles ſunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquoſque excretionum exitus reſerant, ſubditæ pro balanis. Succus cum

CAEPA CAPITATA.

CAEPA SECTILIS.

melle

melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus ſuffuſionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: ſuppreſſos menſes pellit: caput purgat, naribus infuſus: canis morſibus cum aceto, ruta & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in ſole vitiligines ſanat: & cum pari ſpodio, ſcabras lippitudines ſedat, varos cum ſale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe vtilis eſt: citæ aluo prodeſt: in auribus ſonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earum ſucco perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat. a Largiore cibo cæpa capitis dolores ciet, coctaq; vehementius vrinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus aduerſis, ea etiam cocta, plus æquo veſcantur: elixa & cum paſſis vuis & fico illita, tubercula concoquit & celerrimè rumpit.

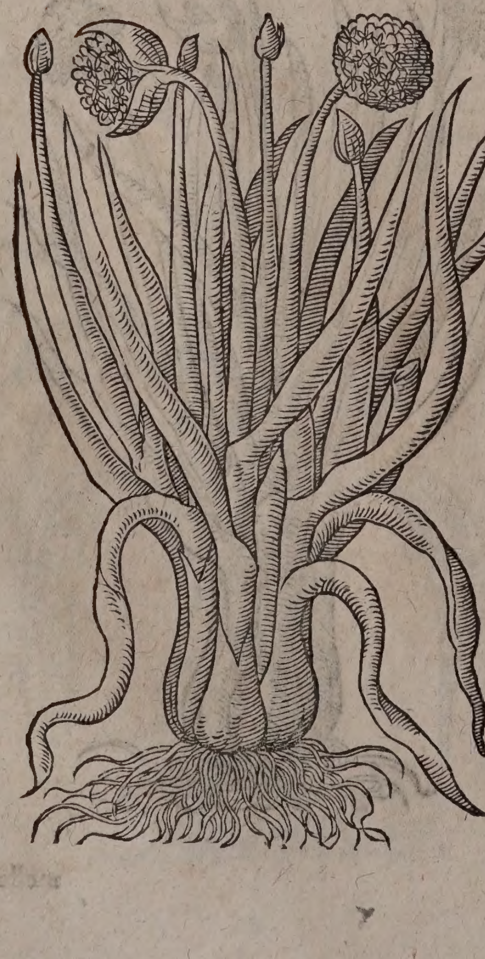
a Meũ & Dra. ἔστι δὲ καὶ κεφαλαλγὲς, πλεονασθέντα δ' ἐν νόσοις ληθάργους ποιεῖ, ἑψηθέντα δὲ οὐρητικώτερον γίνεται. i. capitis dolorem inducit, ſi verò vberius edatur in morbis, lethargos facit, cocta verò magis diuretica euadit. Cat. verò ſic ἔστι δὲ κεφαλαλγὲς πλεῖον βρωθέν, ἑψηθὲν δὲ οὐρητικώτερον γίνεται, πλέον δ' ἐσθιόμενον ἐν νόσοις ληθαργικοὺς ποιεῖ. i. capitis dolorem inducit largius comeſta. Cocta verò magis vrinam mouet. Vberius verò comeſta in morbis lethargicos facit.

Cæparum hiſtor. ex Theophraſto.

CAeparum plura diuerſaq; Theophraſto notantur genera lib. 7. cap. 4. de plantarum hiſtoria, vbi ſic habet: Differunt & cæpæ & allia genere. Sed Cæparum genera plura, vt quæ à locis nomina accepere: Sardiæ, Cnidiæ, Samothraciæ: item Setaniæ & Fiſsiles, & Aſcaloniæ. Ex his Setaniæ minimæ, ſed largè dulces. Fiſsiles verò & aſcaloniæ, tum cultu, tum natura inter ſe differunt. Fiſsilem etenim hyeme ſua cum coma, inertem relinquũt, vere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, ſimulq; inferius finditur, vnde fiſsiles appellatæ ſunt. Quidam vel omnibus detrahenda folia cenſent, vt vim ſuam imo contineant, neq; effuſæ ſemineſcant. Aſcaloniarum peculiaris quædam natura notata eſt: etenim ſolæ fiſsiles, & quaſi ſteriles, ab radice conſiſtunt, nec ea parte creſcere ac proficere poſſunt. Quamobrem non eas deponunt, ſed ſemine ſerunt: deinde circa ver, cum germinatum ſit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, vt cum cæteris, aut etiam prius euelli poſsint. Plus temporis dimiſſæ in terra, putreſcunt. Plantatæ caulem edunt, ſemenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur atq; inareſcunt. Harum igitur talis natura eſt. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Iſum cætera quidem candidis ſimiles conſtant, ſed colore candidæ admodum proueniunt, Sardinianiſq; ſimiliter ferre affirmant. Cretenſium peculiaris maximè natura notatur, ſed Aſcalonijs quodammodo proxima, ni forte vel eadem dici debeat. Eſt enim in Creta genus quoddam, quod ſemine quidem ſatum in radice craſſatur: depoſitum verò, in caulem ſemenq; totum funditur: ſine capite, ſaporeq; dulce eſt. Id enim quaſi è contrario cæteris habet: omnes namq; depoſitæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes poſt arcturum proueniunt, tepido adhuc ſolo, vt depoſitas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circumciſo, ſed germinationes haud ſimiles fieri ſolent. Parte namq; inferiore cæpæ naſcuntur, ſuperiore herba tantùm erumpit: ſectæ verò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum ſine capite eſt, & quaſi longa ceruice conſiſtens: ob id germinatio tota in fronde, ſæpiusq; retondetur, vt porrum: qua de cauſa ſemine ſeritur id, nec deponitur. Cæpas hiſce ferè differentijs diſcernere licet: hactenus Theophraſtus. Naſcuntur Cæpæ in vniuerſa Italia frequentiſsimæ, quæ etiam inibi multiplici ſignantur genere, vt refert Plinius lib. 19. cap. 6. & vt nos quotidie videmus. Cæpæ folijs proueniunt longis, fiſtulatis, teretibus & acuminatis. Caule verò cubitali maioriq; tubæ faciem præ ſe ferente, inani ac fragili, in cuius ſummitate flores exeunt in globum ſeſe ſtipantes, è quibus ſemen oritur nigrum, porraceo ſimile. Radice nititur bulboſa, ſeſsili, rapi rotundi inſtar, & inferiori parte fibrata: ſed etiam in his notantur differentiæ.

Gethyum.

CAEPA FISSILIS.

CAEPA ASCALONICA.

Quando-

Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam vero sessiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & subrubentes aliæ, quædam virides, & candidæ nonnullæ. Quin & sapore vel acerrimæ, vel mediocri acrimonia prædita sunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ sunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametsi ad summum rubescant, ac crassioribus tunicis compactæ sint, leuiuscula tamen acrimonia pollent, mansuque tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent: contra vero albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob causam ad medicamenta potius, quàm ad cibos seruantur: quanquam secus fortasse in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores esse memoret Dioscorides. Cæpa SECTILIS, *folijs exit, caule, floribus & semine, vulgaris cæpæ similibus, sed longè minoribus, tenuioribusq;. Bulbis vero ac ceruice, oblongis, tenuibus & minimè capitatis: ob idq; germinatio tota in folijs, sæpiusq; retondetur, vt porrum. Seritur in hortis ad obsonia, & condimenta paranda. Iisdem pollet facultatibus, quibus vulgaris cæpa dotatur. Cæpa* FISSILIS, *facie tota Ascaloniam refert, nisi quòd omnibus suis partibus maior spectatur. Bulbi plures ab vna tantum radicum coma oriuntur, longa tenuiq; ceruice nitentes, Ascaloniæ modo, sed acredine differentes. Habentur passim in hortis, in Hetruria. Ea omnia possunt, quæ & cætera genera. Connumerantur etiamnum inter cæparum genera (vt locis supra citatis Theophrastus & Plinius testantur) quæ* ASCALONIÆ *ab Ascalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his similes sunt Theophrasto sectiles nominatæ, nobis verò in Hetruria vulgò Cipolle maligie.* ASCALONIA, *folijs prouenit tenuibus, longis, teretibus, fistulosis, in acutum desinentibus, ceruice pariter tenui, bulbis numerosis, ab imo radicum cespite prodeuntib. paulò nucis auellanæ maioribus, parui fici faciem repræsentantibus, sapore admodum acri, haud tamen ingrato. Seruntur Ascaloniæ cæpæ in hortis ad ciborum condimenta. Excalfaciunt & siccant: incidunt, aperiunt, prouocant, deijciunt. Non solum ea omnia præstare possunt, quæ cætera cæparum genera, sed cibi appetentiam faciunt: vermes intestinorum necant, & caput non adeò lædunt. Datur Cæpa vtiliter deuoranda, elixa, aut sub prunis tosta, cum saccharo, anhelosis, asthmaticis, & tussientibus, addito butyri momento. Excauatur alba ea parte, qua sunt radices, & præstanti repletur Theriaca, citrei mali succo subacta: & deinde occluso foramine, sub calidis cineribus coquitur, donec probè fuerit macerata: deinde premitur & excipitur cremor, ijs sanè perutilis, qui pestilentia laborant, sed illico sudare oportet affectos. Excauatur item, & cumini puluere repleta coquitur, & exprimitur eodem modo, instillaturq; vtiliter succus ad aurium surditatem. Crassior Cæpæ squama sub feruenti cinere tosta, antiquum capitis dolorem sedat, vbi frustulum eius calidum in dolentis lateris aurem introducatur, super asperso rosaceo & laurino oleo, succidaq; addita lana, quæ totam operiat aurem. Cæpæ succus cum acerrimo aceto mistus, sanguinem è naribus manantem sistit, ijs immissus. Cæpa (vt memoriæ prodidit Gal. libr. 7. simp. med.) ex quarto est ordine excalfacientium: essentia autem eius potius crassarum est partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto inuncta. In sole alphos abstergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius restituit. Porrò si succum eius exprimas, quod reliquum est, admodum terreæ substantiæ est, eiusq; calidæ: at succus aqueæ, aëreæq; caliditatis. Hic igitur ijs, qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ crassitudine humorum obtinent, inunctus prodest. Ex huius temperatura tota cæpa flatuosa est manducata. Itaq; quæ temperatura sunt sicciore, minus flatuum generant: hæc Galenus. Quod autem Cæpæ corporibus præbeant alimentum, suprà in porri mentione retulimus ex ipso Galeno, qui de ijs simul disseruit. lib. 2. de alim facult.* Κρόμμυον *Græcè, Cæpa & Cæpe Latine vocatur: Arabicè Basil seu Bassal: Italicè Cipolla. Germanicè* Zwibel: *Hispanicè Cebolha: Gallicè Fiboule & Oignons. Cæpa sectilis, Græcis* κρόμμυον τμητόν: *Italis Cipolle settiuole. Cæpa fissilis, Græcis* κρόμμυον σχιστόν: *Hetruscis Cipolle malige. Cæpa Ascalonia, Græcis* κρόμμυον ἀσκαλώνιον: *Italis Scalogna.*

Cæparum variæ species.

Ascaloniæ.

Cæparum vires Matth.

Cæparum vires ex Gal.

Nomina.

Σκόροδον. ALLIVM. CAP. CXLVI.

ALlium quoddam satiuum atq; hortense habetur, quod in Ægypto, singulari vt porrum capite constat, [dulce, in purpureum vergens, paruum: reliqua verò magna & candida,] ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id est spicas, Græci nominant. Aliud est syluestre, quod ophioscorodon: id est anguinum, vocant. Vis allii acris est: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, stomachum exiccat, sitim gignit, flatum permouet, summam corporis cutim exulcerat: aciem oculornm esu hebetat. a [Eosdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoscorodon dicitur] latas ventris tineas in cibo sumptum abigit, vrinas detrahit: contra viperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodest, ita vt non aliud magis, si cum vino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabiosorum morsus, & illitu & cibo valet. Magnæ & allio vtilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tussim crudum coctumve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos & lentes enecat: cremati cinis illitus sugillationibus cum melle, & alopeciis cum nardino vnguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo & sale sanat: vitiligines, lichenas, lentigines, vlcera capitis manantia, lepras & furfures, cum melle eximit: cum thure & teda decoctum dentium dolorem leuat, si in ore contineatur: contra venenatos muris aranei morsus, cum ficulneis frondibus & cumino illinitur. Feruefactæ comæ eius, fœminarum desessionibus additum, menses & secundos partus extrahit. Allium eiusdem gratia suffitur. Factum ex eo & nigra oliua intritum, quod myttoton vocant, esu cit vrinam, ora venarum patefacit, hydropicis vtile.

Conclusa ita legit Oriba.

λευκὸν καὶ λεπτὸν. i. cădido ac tenui.

a Catacuz. Ἐλαφοσκόροδον οἱ δὲ ἀγελοσκόροδον. Ῥωμαῖοι ἄλλιουμ κερβίνουμ, φύεται ἐν ὀρεινοῖς καὶ τραχέσι χωρίοις ἐμφερὲς τῷ ὀφιοσκορόδῳ, δύναμιν δὲ ἔχει δριμεῖαν, θερμαντικὴν, δηκτικὴν, φυσώδη, κοιλίας ταρακτικὴν ξηραντικὴν στομάχου, καὶ ποιητικὴν δίψους. .i. Elaphoscorodon, quod & syluestre scorodum. Romanis allium ceruinum. Nascitur in montanis & asperis collibus. Simile est ophioscorodo. Vim autem habet acrem, excalfacientem, mordacem, flatuosam, aluum turbandi, stomachum siccandi & sitim faciendi.

ALlium vulgaris est notitiæ. Duum est generum: Satiuum & syluestre. Huius plura sunt genera, nempe Ophioscorodon, Elaphoscorodon: vrsinum & Anguinum alterum. SATIVVM, folijs prouenit porro similibus, minoribus tamen, ceruice longa, capite bulboso, quod pluribus coagmentatur nucleis siue spicis, sapore acri, sed ori non ingrato. In hortis & campis seritur. Cæterum quanquam scribit Dioscorides Allium, quod non cohærentibus nucleis siue spicis, sed singulari & solido capite constat, in Aegypto nasci: eiusmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophrastus lib. 7. cap. 4. de plant. histor. sic inquiens: Allium ante solstitia, aut paulo post solstitia seritur nucleatim diuisum. Discrimen eorum, quod aliud præcox: aliud serotinum: est enim genus quoddam eiusmodi, vt sexaginta diebus persici possit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium vocatum ma-

Allii consideratio.

Allii descriptio ex Theophrasto.

I. ELAPHOSCOR. OPHIOSC. & Allium domeſticum.

II. ALLIVM ANGVINVM.

III. ALLIVM VRSINVM.

xime tale eſt, quod non decoquunt, ſed in myttotis vtuntur: & cum tunditur, mirũ quàm ſpuma increſcat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor & craßitudo, eorumq; cauſa, tempore, cultuq; penè videntur contingere, vt etiam aliorum. Perfici etiam ſemine poteſt, ſed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, ſequente diſcerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, ſed etiam quidam vel depoſito melius id exiſtimant. Radicis autem Allij, aut cæpæ haud ſimilis ortus fieri ſolet: allij namq; cum nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rurſus diſcernitur, atq; ex vno plura efficiuntur, dum caput conſummatur. At Cæpe continuo ab radice aliud, atq; aliud obducit, vt & bulbus, & Scylla, & eiuſmodi omnia. Etenim allia & cæpæ, ſi non euellantur, plura indies fiunt. Super fiſtula quoq;, & allium capitari poſſe, & cæpæ affirmant: hactenus Theophraſtus de allio domeſtico. SYLVESTRE verò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, id eſt, anguinum allium vocant, vbiq;, in montib. præſertim, & collibus naſcitur, ſingulari capite conſtat, nullis diuiſum nucleis, ſatiuo longè minus, ſed odore & ſapore illi perſimile: folijs anguſtioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpuraſcens, à quo nigrum gignitur ſemẽ. Simile huic habetur, quod ἐλαφοσκόροδον (Græci vocant, id eſt, ceruinum Allium) appellatur. Quare vtrumq; vnà cum domeſtico, quod medium locum tenet, hic appingi curauimus.

Allium ſylueſtre.

Atqui cum ophioſcorodon aliquando in montibus legerem vnà cum alijs herbarijs, nobis occaſionem præbuit loquendi de errore deteſtando, in quo turpiter verſati ſunt Arabes, & eos ſecuti: quòd pro ſcordio herba, quæ triſſaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium ſylueſtre in paſtillos theriacos addiderint, & in illius locum ſuffecerint, non minus vocabulorum vicinitate, quam imperitia decepti, vt ſequenti libro in ſcordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus.

Arabũ lapſus.

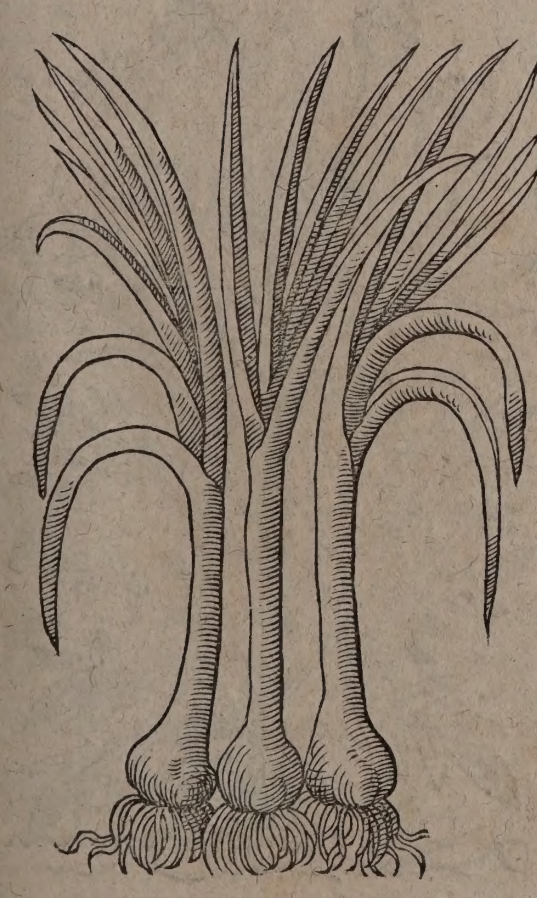
Brafauoli error.

Porrò illud hic ſilentio non diſsimulandum duxi, ne fortè ſeplaſiarijs imponat, quòd Braſauolus apertè falli deprehenditur libro ſuo de ſimpliciũ examine Romæ prius excuſo, vbi ſylueſtre allium ampelopraſon ſiue ſcorodopraſon à rei medicæ auctoribus appellari ſcribit. Qua in re non vno tantum, meo quidem iudicio, ſed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primum quòd exiſtimauerit, allium ſylueſtre ſcorodopraſum vel ampelopraſum eſſe. Deinde quòd certò crediderit, am-

rit, ampelopraſum, & ſcorodopraſum vnam & eandem plantam eſſe. Hi Braſauoli errores manifeſtè redarguuntur Dioſcoridis auctoritate. Siquidem is non ſolùm eas plantas nominibus, ſed etiam capitibus & facultatibus diſtinxit: quem etiam ſecutus eſt Galenus, licèt, vt in ampelopraſo diximus, huic tribuerit, quod ſcorodopraſo tribuendum erat. In his igitur Galenus. *palàm ſit, allium ſylueſtre ophioſcorodum appellari: ſylueſtre porrum, quòd in vineis proueniat, ampelopraſon: tertium verò, quod promiſcuus allij, & porri facultates obtineat, ſcorodopraſum. Quare mirari ſubit Braſauolum virum alioqui doctiſſimum, quomodò is, qui ſimplicium medicamentorum examen conſcripſit, hæc in Dioſcoride & Galeno non viderit, vel non animaduerterit. Cæterùm plantam, quam hic nouam expreſſimus,* ANGVINVM *quoque allium appellare libuit,* Allium Anguinum. *quòd radix non ſolùm genuino allij ſapore, odoreq́ ſit prædita, verùm etiam, quòd folia nigris ſint maculis conſperſa. Folia profert Lilio conuallio ferè ſimilia, anguſtiora tamen, & nigris maculis reſperſa: quinetiam caulis iiſdem inficitur notis, Dracunculi maioris modo, quo factum eſt, vt à nobis allium Anguinum fuerit appellatum. Ceruice nititur longa: radice bulboſa, inuolucris, vt in croco circumtecta, numeroſis inferna parte fibris, vulgaris allij odore, ſaporeq́ prædita. Excalfacit & ſiccat perinde ac Allium agreſte, & ſuis in facultatibus illi per omnia ſimile exiſtit. Nunc primùm à me inuentum eſt, dum ſuperiori anno* M. D. LXIII. *montes qui Bohemiam à Sileſia diſterminant, in quibus Albis fluuius originem ducit, perluſtrarem. Addidimus &* VRSINI *allij quoq́ imaginem, ſed cùm de viribus hactenus nihil certi exploratiq́ habeamus, non eſt vt latius de eo ſermonem faciamus.* Allii Vrſini mentio. *Folijs exit latis, minoris plantaginis ferè æqualibus, frequenter ſtriatis, caulibus anguloſis, in quorum ſummitate flores ſunt in vmbellæ ferè modum ſe diffundentes. Radice nititur bulboſa, ſpicataq́ lilij albi modo, dependentibus ima ſede capillamentis. Naſcitur in collibus, in ſyluis, & aliquando inter ſegetes. Ea omnia præſtare poſſe creditur, quæ cæteris agreſtium alliorum generibus aſſignantur. Allium (vt Galenus inquit libr. 8. de ſimplicium medicamentorum facultatibus:) deſiccat & excalfacit exceſſu quarto, quin etiam digerit, obſtructiones aperit.* Allii ex Gal. facultas. *Σκόροδον Græci, Latini Allium dicunt: Arabes Chaum, Cairin & Thum: Itali Aglio: Germani* Knoblauch: *Hiſpani Ayos: Galli Ail & Aux. Allium anguinum: Italis Aglio ſerpentino. Allium vrſinum: Italis Aglio de gli Orſi: Germanis* Bär vnd Hunds Knoblauch. Nomina.

Allium, ab halante graui odore, ab Ægyptiis vnà cum Cepis, pro numine habitũ, Plinio lib. 19. cap. 6. authore, & Plutarcho, qui 4. in Heſiodum commentario, cur coluerint oſtendit: cuius nouendecim ſpecies in Phytopinace noſtro recenſuimus: hac prima figura tres proponũtur, Elaphoſcorodon, Ophioſcorodon & Allium domeſticum, cuius genus quoddam capitibus ingentibus ex Africa adfertur: eſt & quoddam Amphicarpum, quod & radicum nucleis ſeritur, & ſeminibus, quæ nucleos ſimilitudine referunt. Quod vero Elaphoſcorodon appellatur, dicitur Allium Caninum, Trago, Allium ſylueſtre, Fuchſ. Geſ. hor. Thal. Cæſalp. Caſt. Allium ſylueſtre tenuifolium, Lob. & Dodo. fol. Ampelopraſſon, Cord. in Dioſc. Loni. Allium tenuifolium, Cam. Ipſius vero Matthioli Ophioſcorodon, Allium bicorne vocamus: Allium caninum alterum, Trag. Allium ſylueſtre alterum Fuch. Allium ſylueſtre maius, Dodo. gal. Scorodopraſon Lonic. II. Allium anguinum Matth. Lug. Allium ſerpentinum, Caſt. Lob. cui & ophioſcorodon. Allium alpinum, Geſ. hor. Tab. Cam. Victorialis longa, Geſ. hor. Cluſ. Pan. Hoc foliis eſt oblongis, anguſtioribus: eſt rotundis latioribus: illud fœmina, hoc mas cenſetur. III. Allium vrſinũ Matt. Fuch. Dod. gal. Lob. obſ. Caſt. Cluſ. Pan. Cæſalp. Thal. Cam. Lugd. Allium vrſinum latifolium, Lob. icon Lugd. Allium ſylueſtre, Brunf. Trag. Cord. in Dioſ. Allium ſylueſtre bifolium, Arctoſcorodon, Geſ. hor. Allium ſylu. latioris folii, Dod. folio.

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASVM. CAP. CXLVII.

SCorodopraſum magnitudine porrum æquat, qualitatum porri & allii particeps. Vnde promiſcuas ſibi vires ex vtroq; vendicauit, effectus allii & porri præbens: inefficacius tamen coctum, porri modo, dulceſcit, & in olerum vicem tranſit.

QVoniam antiquorum nullus, præter Dioſcoridem, Galenum & Paulum, Scorodopraſi meminit, propterea Scorodopraſi conſid. *exiſtimat Marcellus arte & cultorum mangonio ex, allio & porro in vnum ſub terra colligatis, non autem natura, ſcorodopraſum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace ſua dixerim,* Marcelli err. *cæcutiſſe illud manifeſto indicio eſt, quòd compertum ſit, legitimum Scorodopraſum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis ſponte ſua naſci, in pratorum agrorumque marginibus, & propter ſepes: ac inde poſtea translatum, in hortis & viridarijs depoſitum vireſcere, ita vt intuentibus legitimum ſe oſtendat, & Marcelli errorem prodat. Creſcit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium & porrum ſimul reſipiunt, vt illorum etiam effectus præbeant, quemadmodum rectè prodidit Dioſcorides, & Galenus atteſtatur libro octauo ſimplicium medicamentorum, his paucis: Scorodopraſum ſicut guſtu & odore mediam allij &* Scorodopraſi vires ex Gal. *porri qualitatem poſſidet, ita & vires. Id Græcè Σκοροδόπρασον, Latine ſimiliter Scorodopraſum appellatur: Italicè Scorodopraſo: Germanice,* Aber Knoblauch: *Gallicè Ail porreau.* Nomina.

Σίνηπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

a Meū & Cat. ἐκλέγου μὴ κὴ κατάξηρον, κὴ καταπύῤῥον. i. elige quod non obaridū est & fuluum.

SInapi hortense, aliqui napi vocant. a Eligi debet adultum, valde rufum, non magnopere siccum; sed quod fractum internè virescat, & veluti quodam succo madeat, cæsium colore: siquidem recens id genus, tempestiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac veterem callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum & naribus admotum: comitialibus quoq; auxiliatur: fœminas vuluę strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes & omne genus doloris confert, cum permutandæ valetudinis causa ex alto vitia extrahenda sunt: alopeciis illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemque extenuantibus vtiliter admisceri solet: tritum grauitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna vtilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur.

SINAPI. I.

Siuapi consi. ex Plinio.

SInapi, Plinio libr. 19. cap. 8. auctore, trium est generum. Quorum vnum gracili assurgit folio: alterum rapitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obseruantur in Italia: illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Folia habet tenuiora, plura ex vno ramusculo prodeuntia, caulem rectum, firmum, asperum, scabrum, hirsutumq́;, à medio ramosum: corniculis numerosis atque hirsutis. Nascitur locis incultis, in campestribus, & inter rudera. Ea omnia præstare potest semen, quæ satiuo sinapi aßignantur. Quod verò rapi fronde constat, cæteris maius, hortense est, caulem mittit vegetum, subhirsutum, à quo ramusculi superiori parte crescunt, in quibus semen subrufum in corniculis prouenit, acer-

SINAPI. II.

SINAPI. III.

rimo

rimo ſapore, ac etiam olfactu infeſtum. Seritur in hortis paſſim ab olitoribus, eiusq; in officinis vſus. Tertium deinde & ipſum ſatiuum eſt, ſemine albo, minusq; acri. Folijs exit ſylueſtri erucæ ſimilibus, frequenter laciniatis, ramis tenuibus, in caulis ſummitate exeuntibus, in quibus vtrinque ſiliquulæ ſpectantur, albo intus ſemine, non adeò, vt in alijs generibus acri: quare non adeò vt illa excalfacit & ſiccat. Itaq; etſi ad omnia vtile habeatur, ad quæ cætera genera, imbecillius tamen eſt. Tritum hoc, muſtoq; recenti commiſtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atq; eam deficere prohibet, quod ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam muſtum comportant, hoc Sinapis genere cadis impoſito, dulcedinem muſti conſeruant. Seminis farina illinitur aceto ſubacta, ad ſerpentium & ſcorpionum ictus, pota autem ſuccurrit fungorum venenis. Manditur ſemen contra dentium dolores: datur quoq; vtiliter ſuſpirioſis & aſthmaticis: ſenſus purgat: menſtrua & vrinam ciet. Illinitur etiam hydropicis ex pueri impubis vrina. Sordities corporis omnes expurgat: & cuti natiuum conciliat nitorem, ſi cum ea aqua ſubacta fricentur eæ corporis partes, quæ extergendæ ſunt. Fit ex ea intinctus, quem Sinapiſmum vocant, quo velut irritamento langueſcens ventriculus ad appetendum cibum excitatur. Eo enim velut igniculo, moroſius palatum titillante, vorandi conciliatur auiditas, ſed huius vis confeſtim in ſublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat. Sinapis temperamentum tantummodo expreſſit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Sinapi calfacit, & deſiccat quarto ordine. Huic nomen Græcum σίνηπι & Νᾶπι: Latinum quoq; Sinapi & Sinapis: Arabicum, Cardel aut Chardel: Italicum Senape: Germanicum Senff: Hiſpanicum Moſtaza: Gallicum Seneue. Sinapi alterum, Græcis σίνηπι ἕτερον: Italis Senape ſiue Senauro ſaluatico. Sinapi tertium, Italis Senape bianca ſiue Rocchetta: Gallis Moſtarde blanche & douce.

Sinapis vires ex Matth.

Sinapiſmus.

Sinapis vires ex Gal.

Nomina.

Sinapi παρὰ τὸ σίνεσθαι τοὺς ὦπας, oculos enim lædit, cuius ſeptem ſpecies in Phytopinace propoſuimus. I. Sinapi rapi folio, luteo ſemine, & Sinapi alterum Plinii. C. B. Sinapi primum, Matth. Lacu. Cæſalp. Sinapi, Matth. in icon. Geſ. hor. Caſt. Sinapi ſecunda ſpecies, Dod. gal. Sinapi ſatiuum prius, Dod. fol. Sinapi hortenſe luteum, Lonic. Sinapi hortenſe, Cord. in Dioſc. Lugdun. Sinapi ſatiuum Erucæ aut rapi folio, Lob. II. Sinapi apii folio, & Sinapi gracile Plinio. C. B. Sinapi, Brunf. Sinapi luteum ſatiuum alterum, Trago. Sinapi alterum, Matth. Lacu. Cæſalp. Sinapi primum, Caſt. Sinapi hortenſe, Fuchſ. Dodo. gal. Sinapi ſatiuum, Lugd. Sinapi ſatiuum alterum, Dodo. fol. Sinapi ſyl. luteum, Lonic. Sinapi agreſte apii aut potius laueris folio, Lob. Hoc ſemine eſt vel ſubruffo, vel albo. III. Sinapi Erucæ folio. C. B. Eruca ſiue Rucula marina minor, & Sinapi nouum, Trag. Sinapi tertium, Matth. Caſt. Cæſ. Sinapi ſylueſtre, Dod. fol. Lugd. Sinapi ſylueſtre minus, Burſæ paſtoris folio, Lob. Eruca, Dodo. gal. Eruca ſatiua, Fuch. Eruca ſylu. Geſ. hor. Eruca aquatica, Lonic. Luteo & albo flore eſt. Elegans eſt etiam Sinapi paruum, ſiliqua aſpera, cuius deſcriptionem in Phytopinace dedimus.

Κάρδαμον. NASTVRTIVM. CAP. CXLIX.

NAſturtium optimum conſtat eſſe Babylonicum. Omnium ſemen eſt acre: excalfacit, ſtomacho aduerſatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menſes cit, venerem ſti-

I. NASTVRTIVM.

* II. NASTVRTIVM CRIſpum latifolium. *

mulat, sinapis & erucæ simile intelligitur: lepras & impetigines abstergit. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum vitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium venenis potum resistit, atq; eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesq; discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

* III. NASTVR. CRISPVM Angustifolium. *

Nasturtii cõsideratio.

NAsturtium hortis familiaris & frequens herba est, tenuis, folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis ac pressis contento, thlaspi modo, acri sapore. Seritur passim in hortis, & vsurpatur ad ciborum condimenta & intinctus, & venit quoq; alijs cum herbis in acetarijs.

Plinius notatur.

Plinius author est libro 20. cap. 13. album & nigrum reperiri. Verùm cum Nasturtium Venerem inhibere scribit, vel codicem eo in loco deprauatum, vel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet.

Nasturtii vires Matth.

Excalfacit, attenuat, mundat, aperit, vrit, extrahit, resoluit & incidit. Animum exacuere vescentibus traditur, vnde animi torpore affectos ad nasturtium deuorandum adhortatur adagium. Succus dentium dolorem mulcet, si calidus in aure dolentis lateris fuerit instillatus. Semen denariorum decem pondo ex aqua potum bilem subducit, capitis vitia purgat, visumq; clarificat.

Nasturtii vires ex Gal.

Nasturtij semen (vt libr. 7. de simplicium medicamentorum facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atq; adeò quodcunq; aliud rubrificationem postulat, eo perinde atq; sinapi excalfaciunt. Miscetur quoq; remedijs, quæ exhibetur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos valenter incidere valeat: velut & sinapi. Nam omnia ei simile est. Porrò & herba arefacta similem semini vim possidet. Humida verò adhuc, & viridis propter aqueæ humiditatis admistionem, multò semine inferior est: adeoq; sic mordacitas eius moderata est, vt cum pane ea vti liceat, ceu obsonio.

Nomina.

Κάρδαμον Græcis: Nasturtium Latinis vocatur: Mauritanis Norf alchef seu Narf: Italis Nasturtio & Agretto: Germanis Kressen vnd Gartenkreß: *Hispanis Nasturcyo & Malpica: Gallis Cresson de iardin & Nasitort.*

* IV. NASTVRTIVM LAtifolium. *

Nasturtium à narium tormento Plinio libr. 19. cap. 8. quod diuidimus in hortense, pratense, aquaticum & montanum: hic de hortensi, quod triplex, latifolium, commune & minus. I. Nasturtium hortense commune, seu Nasturtium album Plinii. C.B. Nasturtium, Brunf. Matth. Anguill. Cord. in Diosc. Lon. Lac. Dod. gal. Lob. obs. Cæs. Cast. Taber. Cam. Nasturtium hortense, Trago, Fuchs. Dodo. fol. Lob. icon. Lugd. Nasturtium maius album, Ges. hor. Variat, aliud enim est foliis simplicibus, quod læue & albius: vel subhirsutum, minusque album: aliud foliis valdè diuisis, hocque maius & minus: illud crispum & non crispum. Quod crispum est, vel II. latifolium est, vel III. angustifolium, vt ex figuris adpositis colligere est, nec alia descriptione indiget. Vtrumq; copiose vidimus in horto Abbatiæ S. Fridolini in Seckingen, cum Reuerendiss. Princip. D. Iacobeæ à Sultzbach eius cænobii Abatissæ, valetudinis causa adessemus, & quidem semine ex Turgauia allato. IV. Nasturtium hortense LATIFOLIVM ex radice oblonga, tenui, leuiter fibrosa, caulem emittit cubitalem, rotundum, qui in alios brachiatur: folia ad radicem plura, longis pediculis donata, quæ nec diuisa, nec laciniata, sed longa, integra, obscurè serrata: quæ verò in caule obseruantur quemadmodum & flores & techæ, vulgari Nasturtio respondent: sic & color & sapor idem. A fratre D. Iohanne Bauhino, Ill. Ducis VVirtenbergici Archiatro, primò accepimus.

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

THlaspi herbula est angustis foliis, digitali longitudine, in terram versis, subpinguibus, incacumine diuisis, binum dodrantū cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtii, incluso vasis lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur, vn-

I. THLASPI. I.

* II. THLASPI VVLGATVM serrato folio. *

III. THLASPI. II.

IV. THLASPI III.

a Me. ἐπὶ θριγχῶν, καὶ τειχῶν. i. in sepibus & parietibus. Dra. τριγχοῖς, καὶ τάφοις i. in sepibus, & sepulchris.

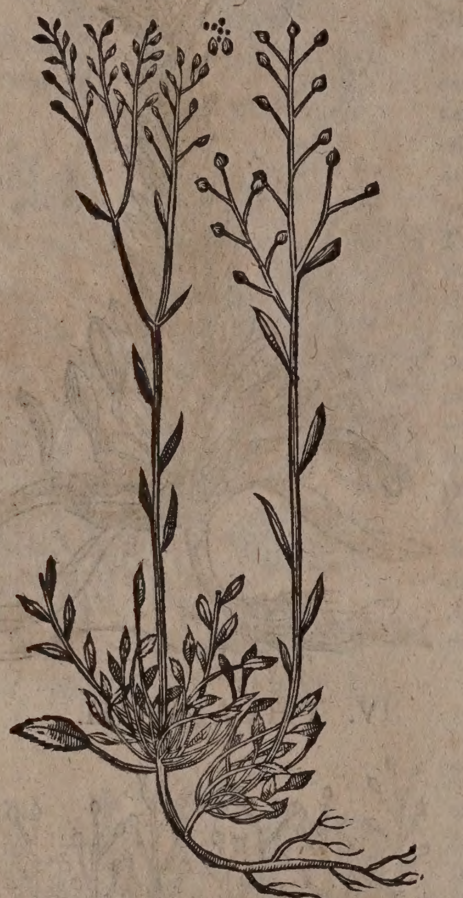
de nomen accepit, flos albicat. Nascitur in semitis, a & sepibus, fossisque. Semen asperi gustus excalfaciens: bilem vtrinque extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi vocant, latis foliis, radicibus magnis: vtile ischiadicorum infusioni.

Thlaspi consideratio.

Tametsi Thlaspi, cuius hic imaginem habemus, caule iam edito, folijs non sit in cacumine diuisis, cùm tamen cæteras habeat notas, quas suo Thlaspi inscripsit Dioscorides, nihil impedit, quin credam id esse legitimum, & præsertim cùm iam obseruauerim, antea quam caulescat, ipso ineunte Vere, hoc Thlaspi folia fundere, humi accubantia, quæ vtrinque circa cacumen diuisa sunt, sed hæc adeò fugacia sunt, vt paulò post conflaccescant, & pereant. Quæ autem in caule habentur, sunt quidem, vt Dioscorides inquit, angusta, subpinguia, & digitali longitudine: caule deinde est tenui, duorum dodrantum longitudine, non sine adnatis ramulis, in quibus fructus circa ipsos totos spectantur, nempe folliculi compressi, lenti, aut disco similes, in quibus semen concluditur, nasturtio simile, acuto sapore. Nascitur in semitis, sepibus & fossis, quin etiam inter rudera, & in vetustis ædificiorum muris & tectis. Ideoq; manifestò hallucinatur nouus quidam stirpium censor, qui hoc Thlaspi Crateuæ, non Dioscoridis esse contendit. Error patet quòd Dioscorides Crateuæ Thlaspim scri-

Cuiusdam error.

* V. THLASPI SAXATILE minori folio. *

VI. THLASPI IIII.

bat folijs esse latis, & radicibus magnis, quibus qui non videt carere hoc nostrum, is prorsus cæcutire dici potest. Atqui si planta est, quæ nobis nota sit, quæq; Crateuæ Thlaspim referre poßit, eam ipsam ego putarem esse, quam superius statim post raphanum appinximus, & Vulgarem Raphanum & Rusticanum appellauimus. Siquidem hæc lata folia habet, & radices magnas, & ad Ischiadicos herba vtilis est. Cæterùm planta quam THLASPI ALTERVM *vocauimus, quòd eius semen Thlaspis haud absimile videatur, folijs exit alteri maioribus, latioribusq; prope caulem diuisis, & per ambitum serratis: caule firmo ramosoq;: siliquis latioribus in cacumine diuisis preßisq;, in quibus semen minutum continetur, aureo colore. Nascitur in agrorum marginibus & inter segetes. At* TERTIVM *folijs prouenit à radice numerosis, oblongis, subalbicantibusque, minime gustatu acutis, caulibus & ramis tenuibus, tenuibusq; folliculis circumquaque stipatis, in quibus semen Thlaspi simile, acerrimi gustus: nascitur in agro Pragensi, locis saxosis & asperis. Floret medio Vere, & Iunio mense fert semen, acuto sapore.* QVARTVM *folia profert longa, angusta, raraq;: caulem ramosum, & folliculos in vmbellis congestos, in quibus semen. Nascitur in incultis locis & in collibus. Verùm non desunt, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris vulgò dictam, vnam & eandem esse plantam, cùm tamen huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitum sinuatim laciniata visuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniãt, eorum sententia prorsus explodenda videtur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundat, & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentißimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulæ effigie, superna parte preßis, vt Dioscorides inquit. Semen Thlaspi excalfacit, exiccat, attenuat, vrit, extrahit, prouocat, expurgat & incidit, perinde ac Nasturtij semen. Alterius semen minus mordet, minusq; longè calfacit & siccat, atq; etiam cætera minus præstat, quàm alterius. Tertium id quod alia genera præstat, sed non adeò vehementer. Quarti semen cùm acerrimo habeatur sapore, pariter calfacit, & siccat, & ea omnia præstare potest, quæ primi generis Thlaspi adscribuntur. Meminit Thlaspi Galenus lib. 6. simpliciũ medicamẽtorũ, sic inquiens: Thlaspi semen habet, & ipsũ facultatẽ acrẽ, adeò vt internos abscessus potũ disrumpat. Menses ciet, & fœtus enecat, per sedẽ infusũ Sanguinolentia euacuans, ischiadib. prodest. Est enim alioqui tũ supernè, tũ infernè biliosorũ humorũ euacuatoriũ, acetabuli mensura*

Thlaspi alterum.

Thlaspi vires ex Gal.

potum

VIII. BVRSA PASTORIS.

potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaſpi (inquit) quod è Creta affertur, quodq; vbique naſcitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeò vt multoties grano milij cedat. Melius eſt autem è Cappadocia comportatum thlaſpi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, & antedictum magnitudine permultùm ſuperat, atque ab vno latere paruam quandam, veluti compreſsionem præ ſe fert, vnde & nomen obtinuit. Prouenit autem vt hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq; non abſolutè quod inde adſportatur, optimum cenſendum eſt, ſed quod peculiariter in Sauro naſcitur, nec Cretico, nec paſsim naſcenti ſimile: hæc de Thlaſpi Galenus. Ex quibus ſatis conſtat, Italicum thlaſpi illi, quod Cappadocia profert, non eſſe viribus comparandum. *Reliquum eſt, vt de* BVRSA PASTORIS, *cuius ſuperius meminimus, aliquid in medium afferamus. Caules edit teretes, ſeſquidodrantales ramis tenuibus in ſummitate emergentibus, folia eius prima verbenacæ proxima ſpectantur, ſed quæ in caule ſunt Thlaſpi æmula ſunt: radicem habet tenuem candidamque: flores edit in ſummis ramulis albos, è quibus preſſæ oriuntur ſiliquæ, cordis ferè imaginem referentes, ſemine intus paruo ac minuto. Naſcitur fere vbique, præſertimque ſecus vias, in antiquis ædificiorum parietibus, in hortis & vineis, & inter rudera. Sed cùm veteres nihil de hac poſteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recenſebo, quæ à recentoribus de eius viribus adnotata inuenio, cùm planta ipſa omnibus vulgò notiſsima ſit. Eſt igitur Burſa paſtoris ex refrigerantium, exiccantium, & adſtringentium genere.* Burſæ ris vir thioli. *Quapropter prodeſt attrita, & emplaſtri more impoſita inflammationibus, & ſacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cum plantagine, & Armenio luto, bibiturq; eius decoctum ad inteſtinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ ſuccus recentia vulnera glutinat, & auribus purulentis infuſus medetur. Siſtit menſium abundantiam, ſi eius, & perſicariæ decocto inſideant mulieres, eſturq; ad idem, & contra denique omnes ſanguinis fluxiones efficax eſt, tam deuorata quàm admota, tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa, additur in emplaſtris, quæ ad capitis vulnera componuntur, & in vnguentis compluribus. In calceos coniecta, & nudis pedibus preſſa, auriginem tollit. Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaſpi quoq; Latinis dicitur: Barbaris Naſturtium tectorum: Italis Thlaſpi: Germanis* Beſenkraut: *Hiſpanis, Paniqueſo de florblanquo. Gallis, Seneue Sauuage. Thlaſpi ſecundum ſiue alterum, Græcis Θλάσπι ἕτερον: Italis Thlaſpi maggiore. Burſa paſtoris, Italis & officinis eodem nomine appellatur, quin etiam Sanguinaria aliquibus, nonnullis Herba cancri, & aliis Criſpula quoque vocatur: Germanis* Seckelkraut vnd Teſchelkraut: *Gallis Bourſe à paſteur.* Nomina.

† Hoc loco Ruellius legiſſe videtur φακοειδὲς, quòd verterit lenticulæ effigie: nec temere, quòd Thlaſpi ſemen illi pulchrè reſpondeat. Verùm vulgati Græci codices habent δισκοειδὲς, hoc eſt, diſci figura.

Thlaſpi à fructus forma nomen accepit, qui velut infractus & contuſus eſt, cuius genera viginti nouem in Phytopinace recenſuimus. I. Thlaſpi folio acuto C. B. Thlaſpi primum, Matth. Lugd. Thlaſpi vulgariſsimum Vaccariæ folio, Lob. Thlaſpi alterum, Dod. fol. II. Thlaſpi vulgatum ſerrato folio: hoc nobis vulgare eſt & dicitur Thlaſpi, & vulgare Thlaſpidion, Trag. Thlaſpi latifolium, Fuch. Thlaſpi minus latifolium. Lonic. Thlaſpi alterum, Dod. gal. Thlaſpi ſecundum, Tab. vtrum hanc exprimere voluerit Matth. & Lob. ſubdubitamus, ſiquidem ſimilem primæ nec dum videre licuit. III. Thlaſpi ſiliquis latis C. B. Naſturtium quartum, Trag. Thlaſpi ſecundum, Matth. Lugd. Thlaſpi primum, Dod. gal. Lugd. Thlaſpi Drabæ folio, Lob. obſ. Thlaſpi Dioſcoridis Drabæ & Chamelinæ folio, Lob. icon. Thlaſpi latius, Dod. fol. Thlaſpi maius, Tab. Thlaſpi platycarpon, Cam. hor. Thlaſpi Cæſal. IIII. Thlaſpi ſaxatile, C. B. Thlaſpi tertium Matthioli, Lugd. Thalio: vt in noſtris montoſis prouenit, delineari curauimus. V. Thlaſpi ſaxatile minori folio, à radice craſſa è rupium fiſſuris prodeunte, caules exſurgunt ſeſquipalmares, etiam breuiores, tenues, qui aliquando in ſummo in ramulos brachiantur: folia ad radicem plura, breuia, oblonga, acuta & leuiter crenata, quæ in caule pauca ſunt & anguſtiora: in ramorum ſummitate floſculi albicantes, quibus ſuccedunt folliculi copioſi, oblongis pedicellis inſidentes, tenues, ex rotunditate oblongi, membranoſo ſepto diſtincti, ſemen minutum, flauum, acre continentes. Prouenit in noſtro monte Waſſerfall: Sic & in Heluetiorum & Rhætorum alpibus. Dicitur Thlaſpi tertium Saxatile, Camerario in editione ſui Matthioli. VI. Thlaſpi vmbellatum Creticum, C. B. Thlaſpi quartum, Matth. Lugd. Arabis ſiue Draba, Dod. gal. Geſ. hor. Lugd. Draba ſiue Arabis, Dod. fol. Thlaſpi Creticum, Geſ. hor. Tab. Cam. Cluſ. Pan. Cæſ. Thlaſpi Candiæ vmbellatum Iberidis folio, Lob. In hac figura folia inferiora Iberidi ſimilia, ſunt à pictore omiſſa: flore eſt communiter purpureo, aliquando albo, luteo nondum vidimus. VII. Thlaſpi villoſum: Ex radice tenui oblonga albicante, caulis pedalis, vnicus rotundus, villoſus ſeu hirſutus exit, ad cuius exortum folia octo vel decem humi ſtrata, longis pediculis donata, cuſpide orbiculata, hirſuta: quæ verò caulem cingunt, longè breuiora ſunt, pediculis carentia, latioreq; baſi ipſum amplectentia, horumq; quædam leuiter crenata: flores obtinet albos quatuor foliolis compoſitos, quibus ſuccedunt ſiliquæ ſatis magnæ, hirſutæ, compreſſæ, ſuperiore parte fiſſæ, ex quarum medio apex prodit: vtriculis duobus donantur, in quibus granula aliquot ruffeſcentia, acri ſapore prædita continentur. Hoc anno 1577. legimus (licet & Monſpeſſuli ſponte proueniat) in Patauino horto

* VII. THLASPI VILLOSVM.*

Thlaſpi piloſi nomine: verùm cum hirſutie caneſcat villoſum appellare lubet. Huius ſemine olim in Italia pro veri Thlaſpeos ſemine vſus fuit, ſic dictante Nobiliſs. Iacobo Antonio Cortuſo, Patr. Patauino, hortiq; Medici ibidem nunc præfecto. VIII. Burſa Paſtoris maior, folio ſinuato C. B. Burſa paſtoris maior Brunf. Trag. Geſ. hor. (cui & Thlaſpi fatuum) Taber. Burſa paſtoris, Matth. Cord. in Dioſc. Lac. Lob. Cæſ. Thal. Caſt. Lugd. Paſtoria Burſa, Fuch. Dod. gal. & folio. Sunt & Burſæ aliquot ſpecies, vt in Phytopinace monuimus.

Ἀραβὶς ἢ Δράβη. DRABA. ARABIS, SIVE CAP. CLI.

DRaba herba ad cubiti altitudinem aſſurgit, tenues ſpargens ramos, & ex vtroque latere folia, ceu lepidii, ſed molliora, & candidiora. In cacumine verò ſambuci vmbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum ptiſana coquitur in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obſoniis admiſcetur.

Drabæ conſideratio.

Draba Dioſc. adulterina.

DRabæ caput multis ſanè argumentis conſpicuum eſt, eſſe Dioſcoridi adulterinum. Nam ſi primùm plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facilè conijciemus, (vt Marcellus rectè animaduertit) nec Græcam eſſe, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, Oribaſium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos authores, quicquam de Arabi, Drabaúe ſcriptum reperiatur, hinc facilè conijci poteſt, Drabam Dioſcoridi eſſe adulterinam. Ad hæc illud quoq; rem ſic ſe habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioſcoridi additam eſſe Drabam, quod bis in Græco exemplari manu ſcripto in ſecundo hoc libro habeatur, tum vt hîc ſtatim poſt Thlaſpi, tum etiam poſt Glaſtum, ad libri calcem intruſa: ſed iſtic Arabis appellatur, & aliâs iſtic de ipſa traditur, etiam iiſdem verbis, vt nec de nomine, nec de re ſatis conſtet, maximè cùm apud nullum alium ſcriptorem, neque Drabæ, neque Arabis mentio fiat. Cæterùm quocunque modo res ſe habeat, mihi dubitandum haud quaquam fuerit, quin planta, cuius hîc imaginem expreſſimus, legitima genuinaq; ſit Draba hoc in loco addita. Drabam Serapio Naſturtij generibus adiecit, & eam Naſturtium

Draba Serapioni.

I. ARABIS, SIVE DRABA.

II. DRABA LVTEA.

Orien-

orientale nominat, quod inſignis eius acrimonia indicium eſt: & quoniam in noſtrate leuiuſcula ſentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia naſcitur, Serapionis ſaltem ſit Draba, ego profectò affirmare non auſim: niſi fortè id Drabæ accidat pro regionum diuerſitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.

Herba, quæ ἀραβὶς & δράβη Græcè: Arabis item, & Draba Latinè pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Naſturtium Orientale: Gallicè Draue. Nomina.

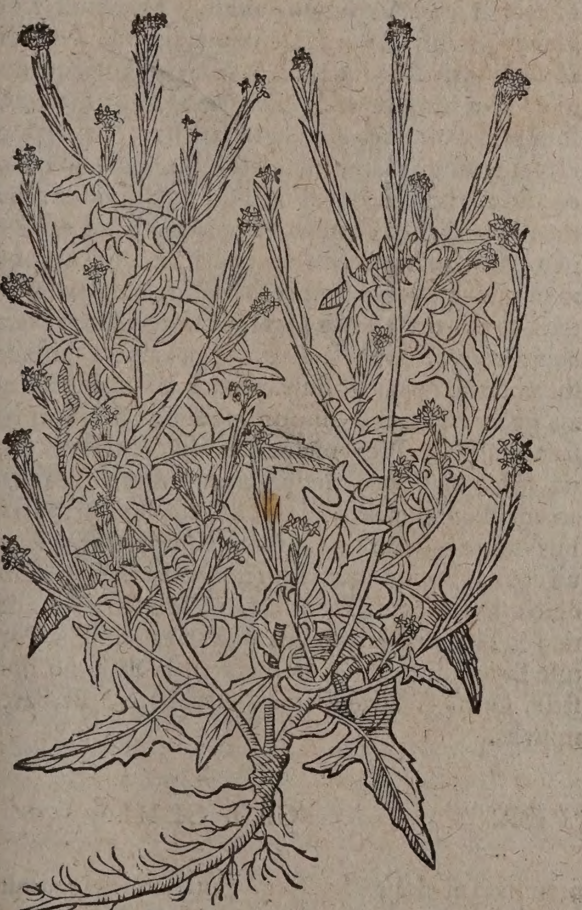
Draba prima vmbellata C. B. Arabis ſiue Draba. Matth. Lob. (cui & Naſturtium Babylonicum) Lugd. Arabis, Lacu. Lon. Arabis verior, Cam. Draba Dioſc. Cæſ. Caſt. Draba vulgaris prima, Cluſ. Pan. II. Draba lutea longiſsimis ſiliquis C. B. Ex radice longa, dura, albida, acri, caules bicubitales & altiores, graciles, rotundi, ſtriati exurgunt, qui ſupra medium in plures ramulos, leuiter villoſos brachiantur, quorum ſummitatibus floſculi ſine ordine, nec in vmbella, copioſi, lutei, ex quatuor foliolis compoſiti inſident, quibus ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, ſtrictiſsimæ, ſemen tenue, flaueſcens & acre continentes. Folia verò oblonga, breuibus pediculis donata, acuminata, per oras crenata, rarius laciniata, & leuiſsimè villoſa ſunt. Hanc Tubingæ collegimus ad Necarim, quamuis & Heidelbergæ reperiatur, & Burnii in Rhætia ſponte proueniat: Cl. Camerarius primus in ſuo Matthiolo, Arabis quorundam nomine pinxit.

Ἐρύσιμον. IRIO. CAP. CLII.

ERyſimon, Latini Irionem vocant, iuxta vrbes, rudera, hortoſq; naſcitur: foliis erucæ ſylueſtris: cauliculis in lori modum lentis, & obſequioſis: floribus luteis: ſiliquis in cacumine gracilibus, vt fœno græco corniculatis: ſemine naſturtii, exiguo, vrentis guſtus. Contra thoracis fluxiones efficax eſt, & ſi a purulenta extuſsiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodeſt: contra venena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua aut melle vtiliter b cæcis carcinomatis, parotidibus, c duritiis mammarum, & teſtium inflammationib. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clyſteres fiet, ſi aqua madeſcat, atque torreatur, vel linteo illigatum, d pinſita farina oblitum peraſſetur.

a Drag. ἐμπύυς, βήχαι id eſt, ſuppuratis, tuſſi. Meum ἴκτερον, ἰσχιάδας, ἐκλειχόμενον σὺν μέλιτι. πίνεται καὶ πρὸς τὰ θανάσιμα φάρμακα. i. ictерum, coxendicum dolores delincta cum melle. Bibuntur etiam aduerſus lethalia medicamenta.
b. Drag. μικρὰ. id eſt parua.
c Meum. κρυπτὰ. id eſt, Cæca.
d. Catacuz. διδύμων καὶ μαστῶν φλεγμόνας. i. teſtium & mamarum inflammationes.
c. Meum. στέατος. i. farina ſubacta.

I. IRIO.

II. IRIO ALTERA.

QVanquam Theophraſtus, & antiquorum alii Eryſimon inter cerealia commemorant, & ſeſamo ſimile faciant: quod tamen à Dioſcoride repræſentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum diſsimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, vbi de ſeſamo diſſeruit, ab eo repoſitum eſt. Eaq; propter facilè dici poteſt, Eryſimon aliud deſignare Theophraſto, aliud verò Dioſcoridi: Ideoq; Plinius vtriſq; in Eryſimi hiſtoria adſtipulari videtur. Namq; lib. 18. c. 7. ac 10. Theophraſtum ſecutus, ipſum frugibus adſcribit, ſeſamoq; ſimile facit. Et lib. 22. cap. 25. Dioſcoridem imitatus, folijs erucæ paulò anguſtioribus, & ſemine Naſturtij Eryſimum eſſe prodidit. Hoc idem palàm eſt feciſſe Galenũ: quippe qui lib.

Eryſimi, ſeu Irionis conſi. Eryſimum Theoph. aliud à Dioſc.

lib.6. simplicium medicamentorum Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, vti nasturtium & sinapi. Et libr.1. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum veniunt, vnà cum sesamo, sic inquiens: Vt porrò milio panicũ adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & Sesamo Erysimũ corporis substantia non nihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeò quod in omnibus illo deterius existit. Ruellii & Hermolai lapsus. *Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & Sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis virentibus nullum animal vesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod vulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foroiulienses verò, quòd pullo sit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis respondeat hoc Erysimo, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidim, quod vulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq́; pecude respuitur, sed ab omnibus auidißimè depascitur, nec vlla ex parte Sesamum æmulatur. Porrò sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, vt credit Hermolaus, itemq́; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem ab ea diuersam.* Irionis genera duo. IRIONIS *itaque duo videntur genera, foliorum magnitudine differentia vt ex iconibus videre est. Illud autẽ magis Dioscoridi genuinũ esse censeo, cuius folia minora, & cornicula paulò vegetiora spectantur.* IRIO ALTER, *folia mittit hortensis Erucæ, caules lentes, flexilesq́; ramis in summitate tenuibus, rotundis, acutis, tenuibusq́; corniculis vndique stipatis sursum spectantibus, in quibus semen concluditur minutum, flauo colore. Prouenit vt alter iuxta urbes, rudera, hortosque. Idem præstat eius semen, quod alteri quoque adscribitur, peculiariter autem sesquidrachmæ pondere, ex ouo sorbili deuoratum tribus continuis diebus, seminis profluuium cohibet, & ex vino renum calculos pellit. Verùm non ob id negauerim, aliud quoque Irionis esse genus, cùm omnibus Irionis ferè notis sit præditum: etsi scio non defuturos canes, qui me allatrabunt.* Nomina. *Id Græcis* ἐρύσιμον *dicitur, quod Latinis similiter Erysimum & Irio: Italis Erisimo & Irione: Germanis* Hederich/vnd Wilder Senff: *Hispanis Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle. Irio alter vulgaris, Italis Irio, ouero Erisimo commune.*

Irionis nomine, Matthiolum Rapistrum proponere, sunt qui statuant, verùm ex verbis, quæ ex secunda commentariorum editione adiecimus, colligere est eum intellexisse eam, quam vocamus I. Erysimum siue Irio vulgatum. Hierobotane fœmina Brunf. Verbena fæmina, Trag. Verbena recta siue mas Fuch. Lugd. Sinapi alterum genus syluestre, Fuch. icon. Cleome, Anguil. Erysimon Dioscoridis, Dod. gal. Ges. hor. Tab. Irio Dioscoridis, Cord. in Diosc. Irio, Lacu. Cast. Lugd. Lonic. cui & Verbena fæmina: Irio siue Erysimum Dioscoridis, Dod. fol. Lob. Cæsalp. II. Erysimum plurimis corniculis iunctis C. B. Irio altera, Matth. Lugd. Cam. Irio alter vulgaris, Matth. in icon. Erysimum alterum Matthioli, Lob. Pseudobunium, Anguil. Dentilaria alia, Ges. hor. Videtur historia Lugdunensis, Saxifragiæ Romanæ nomine hanc proponere. III. Erysimo similis hirsuta C. B. Ex radice oblonga, alba, lignosa & fibrosa caulis modò vnus, modò plures cubitales, subrubentes aliquando, striati, hirsuti, qui aliquando in summo in minimos brachiantur, quibus secundum longitudinem plures flores albi, quadrifolii, pedicellis insidentes, qui in siliquas oblongas strictas abeunt, quæ semen minutum continent. Folia plura ad radicem humi strata, communiter sine pediculis oblonga, aspera, hispida, subalbicantia, per ambitum crenata, aliquando laciniata, quæ verò in caule, sine ordine disposita, latiore basi eum cingunt. Provenit locis saxosis, ruderibus, muris, vt hic Basileæ ad mœnia (primo vere florens) ad arcem Münchenstein copiosè, Monspessuli in ruderibus vmbrosis, vbi minor omnibus sui partibus. Patauii etiam, vbi cum ante annos nouendecim D. Guilandino ostendissemus, Driophanon Plinii, Drabam alteram & Thlapsi speciem, nominabat: at Nobiliss. Cortuso Erysimum tertium dicebatur. Ioh. Bauhino Illustriss. Ducis VVirtenbergici Archiatro, Barbarea muralis.

* III. ERYSIMO SIMILIS Hirsuta. *

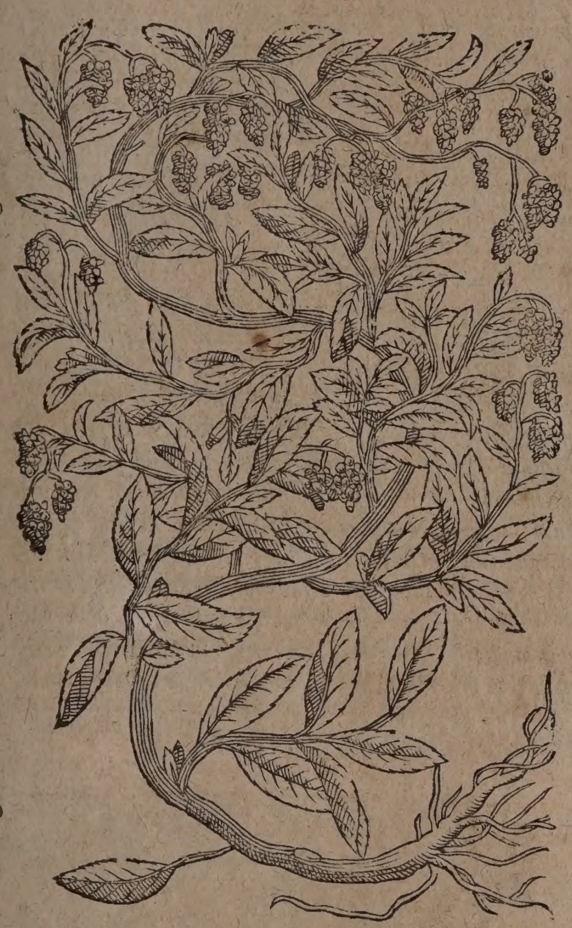
Πέπερι. PIPER. CAP. CLIII.

Quæ in piperis capite cõclusa sunt non habet Oribasius.

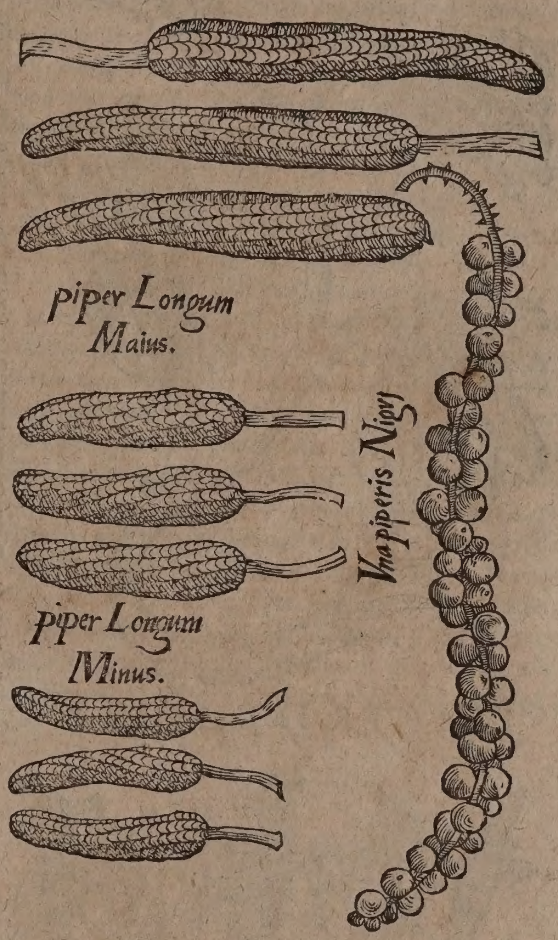
PIper [in India nasci, breui arbore traditur: quæ] inter initia prælongũ fructum, veluti siliquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensq́; sese, racemos emittit, grana ferentes, qualia videmus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remediis, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur. [theriaca vocant. Longum verò vehementius mordet: & quoniam priusquàm ematurescat, decerptum est, & subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum.] Nigrum verò, vtpote quod tempestiua maturitate collectum sit, odoratum esse constat, candido suauius, acrius, [& ori gratius, nec non ad condimenta vtilius] sed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antedictis infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè furfurosum. Inueniuntur etiamnum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimiq́; ponderis

ponderis, quod vocant braſma. Vis omnium excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, diſcutit, abſtergit caliginem, quæ oculis obuerſatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, ſiue potu, ſiue illitu ſubuenit: ſerpentium morſibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, ſtatim à concubitu ſuppoſitum: tuſsi, omnibusq; pectoris vitiis, ſiue eclegmate, ſiue potu ſuccurrit: anginæ eo & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri foliis, tormina diſcutit: cum vua paſſa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat, ad intinctus eſculentorum additum: ſtrumas cum pice diſcutit, vitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, †vt aiunt, motum torretur. Non eſt huius arboris radix gingiber, vt aliqui exiſtimauere, ſicuti paulò poſt oſtendemus. Namque piperis radix coſto ſimilis eſt, ora guſtantiũ accendit, ſaliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum ſemine pedicularis herbæ, quam ſtaphidem agriam vocant.

I. PIPER.

* II. MACROPIPER.*

*L*Vſitani nauigationibus ſuis hoc æuo confectis per Oceanum Atlanticum verſus auſtrum primò, & hinc deinde in Orientem ad Calecut, Taprobanam aliasq; Indici pelagi inſulas: item Hiſpani liburnicis vecti ad occidentales Indias, Peru, atq; alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & huiuſmodi odoratis ſimplicibus vniuerſam repleuerunt Europam, ſed & ſtirpium hiſtorias, à quibus oriuntur, poſteritatis memoriæ prodiderunt.* Piperis & plantæ eius hiſt. *Quod poſtea fecit, vt nobis planè ignoraſſe videantur Theophraſtus, Dioſcorides & Plinius, aut ob regionum diſtantiam (indigenam potius in hoc fidem ſecuti, quàm quòd fortè ea viderint, quæ de pipere ſcriptis tradiderunt) aut ob aliam quamuis cauſam plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quonam modo piperis planta ſuum edat fructum, an ſcilicet racematim, an corymborum modo, an in ſiliquis incluſum, an bacciferarum arborum more.* Plinii lapſus. *Siquidem Plinius libro 12. cap. 7. ita ſcribit: Arbores quæ paſſim piper gignunt, iuniperis noſtris ſunt ſimiles, quanquam in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à Iunipero diſtant paruulis ſiliquis, quales in Phaſeolis videmus. Hæ priuſquàm dehiſcant, decerptæ, toſtæq; ſole, faciunt, quod vocatur piper longum: paulatim verò dehiſcentes per maturitatem oſtendunt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus, colore rugisq; mutatur: hæc Plinius. Quibus à Dioſcoride non longè diſsidere videretur, niſi piperis plantam ſimilem iunipero redidiſſet: namque Dioſcorides nullis eam notis repræſentauit, neq; alicui ſimilem fecit. Theophraſtus præterea quanquam ſcriptum reliquit lib. 9. cap. 22. de plant. hiſtor. Piperis duo eſſe genera, vnum rotundum, alterum oblongum, eius tamen arboris effigiem ſilentio præterijt.* Piperis duo genera Theophraſt. *At hi, qui ſuis liburnicis immenſa traiecerunt maria, propriasq; perluſtrarunt regiones, vbi piperis vtriuſque plantæ innumeræ vireſcunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis viticulis vicinas arbores altiore complexu ſcandentibus, ad faſtigium vſque, acutæ clematidi non diſsimilibus, folio tamen malum Aſſyrium æmulantibus, ſed minori, guſtu aliquantulum acri, quin & racematim proferri vuarum labruſcæ modo, ſed minorem, confertius tamen perpetuò virentem, donec ſiccetur, & plenam maturitatem conſequatur, deinde menſe Octobri per maturitatem decerpi, & ſub feruenti ſole tegetibus palmeis expanſum torreri, quouſque nigreſcat, & rugoſum euadat: quod tridui ſpatio plerunque fit: radice nititur puſilla. Huic nigri piperis plantæ perſimilis omnino eſt, quæ piper album gignit. Piperis prouentus maximus habetur in Malauar locis maritimis, quæ à Comorin ad Cananor vſque pertingunt: quinetiam in Malache maritimis, & in inſulis, quæ circa Iauam ſunt: vnde per mare Erythronæum ad nos comportatur. Longum autem, vt ijdem teſtantur, aliæ ferunt arbores, eſtq; velut nucamentum quoddam, exilibus granulis ſquamatim compactum, quod velut iulus in pontica* Piperis hiſt.

Oo nuce,

nuce, cui pulchrè adstipulatur, vermiculosa facie dependet: piperato gustu: nunquam tamen in album, vel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Sed delusi sunt, siquidem alia valdè diuersa planta Piper longum mittit, quòd in Begala nascitur. Piperis fruticem vidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni maximè respondere visus est, quòd viticuloso caule esset, clematidis acutæ modo.

Piperis plantæ in Italia.

III. PIPER AETHIOPIVM.

Sed & aliam arbusculam vidi Venetijs, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam vulgus Ribem appellat, cuius baccæ, quæ quoque racematim cohærent, ita bellè piper imitantur, vt si acriores sese declarassent, ego quidem à pipere genuino nihil distare putassem. Viret hæc in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna visuntur. Quo fit, vt mirum non sit, si in piperis historia variant auctores. Quandoquidem cùm variæ in Italia piperiferæ habeantur arbusculæ, facilè credendum est, varietatis longè maioris eas in India reperiri. Cæterùm piperis planta, cuius hîc imaginem appinximus, nusquam viua, aut sicca à me visa est, sed ita Pragæ Bohemorum eam mihi delineabat Lusitanus quidam miles, qui Indicas perlustrauerat oras. Verùm integros nigri piperis racemos Verona ad me misit Franciscus Calzolarius Pharmacopæus haud indoctus. Porrò & aliud piperis genus habetur, quod AETHIOPICVM, *siue piper nigrorum vocat Serapio. Hoc in siliquis nigris racematim prouenit, pisorum, aut phaseolorum modo, granis pipere nogro paulò minoribus, & pertinaciter siliquis inhærentibus: vtuntur hoc Aethiopes ad dentium dolores. Nascitur in Aethiopia, vnde nomen inuenit apud Arabes. Affertur ex Alexandria Aegypti cum alijs aromatis. Excalfacit, & esiccat vehementer, attenuat, incidit, prouocat, aperit, digerit, resoluit. Non desunt, qui huius historiã ignorantes, quam describit Serapio cap: 337. de grano Zelin, illud perperam Carpesium esse putent: quorum opinionem haud probandam conuicimus in nostrarum epistolarum volumine, ad Ioannem Hessum, medicum Norinbergensem scribentes. Addunt quoque piperis generibus corniculatum illud piper, quod vulgò* INDICVM *appellant, aut vt alij volunt Siliquastrum, quòd acerrimi sit gustus. Ea planta itaq; prouenit folijs hortensis solani maioribus longioribusq;, caule cubitali, ac etiã lõgiore, viridi, ramis compluribus brachiato, geniculatoq;: floribus candicantibus,*

Piperis Aethiopici mentio.

Quorundam op. explosa. Piperis corniculati mẽtio.

IV. PIPER INDICVM.

* V. PIPERIS INDICI VARIETAS.

è quibus

è quibus vaginæ oriuntur corniculorum speciem referentes, herbaceo primùm colore, & deinde coralliorũ modo rubescente, ac pellucido: gustu acerrimo, adeò vt piper omne sua superet acredine. In his semen concluditur minutum, colore subalbicante, eiusdem protinus gustus. Seritur in hortis & fictilibus. Huius plura habentur genera: Nam aliud pumilius tota planta provenit, & corniculis longè minoribus, aliud verò rotundis ferè siliquis. Sed omnibus eadem est acredinis vehementia. Excalfaciunt & siccant omnia excessu quarto. Ideoq́; valenter vrunt, & exulcerant corpus. Recentia cornicula tusa & illita Ischiadicos iuuant, siquidem locum exurunt. Non desunt doctissimi viri, qui hoc piperis genus Cardamomum faciant, manifesto tamen errore. Piperis meminit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Piperis radix vires costo similes potissimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est: humiditatis eius indicium est, quòd facilè repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post paulò incipiat, verùm plusculum duret. Porrò fructus, qui velut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superassatum est, & superexiccatum. Verùm vtrunque valenter tum excalfacit, tum desiccat. Integra grana quinque numero quotidie deuorata, ijs auxiliantur, qui ventriculi dolore, tum ex flatu, tum cruditatibus exorto, laborant. Cæterùm quoniam Dioscorides inter simplicia de CARYOPHYLLIS, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eisdem afferantur regionibus, sintq́; in præcipuo medicorum vsu, adeò præstantissimum, odoratissimumq́; medicamentum silentio non dissimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi Insulis, non longè à Badan. Huius caudex buxo simillimus est, eademq́; materies. Folia verò cinnami vulgaris instar habet, sed rotundiora: fructu est paruo, ex atro rufescente, in claui modum capitato, exertis in aduersum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alueoli sinu medio vmbilicatim prodeunte. Arbor quæ Caryophyllos profert, lauri faciem refert, folijs tamen angustioribus, salicis, aut persicæ mali similibus, sensim per ambitum sinuatis, multis prædita ramis, floribus numerosis inprimis candidis, deinde virescentibus, postremò verò ruffescentibus, vsque adeò odoratis, vt reliquos flores odoris suauitate superent: è quibus Caryophylli proueniunt, qui nil aliud sunt, quàm rudimentum fructus. Flores enim qui quaternis foliolis constant, huic fructus rudimento insidet, fibris numerosis refertus, perinde ferè ac Myrti flores. Proueniunt Caryophylli in extremis ramulis, Myrti modo. Adhæc pediculi quibus Caryophylli nituntur ij sunt, qui officinis vulgari idomate appellantur Fusti. Nascitur autẽ arbor ipsa sponte ex decidentibus Caryophyllis. Adolescit intra octennium, perduratq́; in centesimum annum vsque. Nascitur magno prouentu tantum in Moluccis insulis. Nam quamuis in Zeilan & nonnullis alijs Indiæ locis proueniat arbor, nusquam tamen fructum edit, præterquam in Moluccis. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circumquaque tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius libro 12. cap. 7. his verbis: Est etiamnum in India piperis grani simile, quod vocant Caryophyllon, & grandius, fragiliusq́;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nusquam inuenio mentionem fecisse Galenum: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum volumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis disseruit, periisse, aut Pauli potius, quàm Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus ijsdem, quibus postea Serapio, verbis tractauit, lib. 7. vbi hæc habet: Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætẽditur, sed ex India veluti flores cuiusdã arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis vsus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, vt scribit Serapio, iocinori, stomacho, & cordi auxiliantur: Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, venereas vires adauget.

Piperis vires ex Galeno.

Caryophyllorum hist.

Caryophyl. Plinii.

Caryophyllorum vires ex Paulo.

VI. CARYOPHYLLI AROMATICI.

Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum visum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atque hactenus de
historia & viribus Caryophylli seminis Aromatici. CARYOPHYLLORVM *plantæ ramusculum, Caryophyllis onu-*
Caryophyllorum vires Matth. *stum, cuius hic imaginem damus, misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Excalfaciunt, siccant Caryophylli, &*
extenuant ordine tertio, odorati, acres, subamari, non sine leuicula adstrictione. Itaque roborant, & aperiunt simul, at-
tenuant, digerunt, incidintq;. In cibis deuorati, ventriculi, iocinoris, cordis, & capitis affectibus auxiliantur. In pulue-
rem hausti ex vino, aut malorum cydoniorum succo, vomitiones cohibent, cœliacos iuuant, nauseam remouent, & cibi ap-
petentiam reuocant, roborantq; cùm ventriculum, tum etiam caput. Afferunt & iocinori præsidium: namque vbi refrige-
ratum fuerit bellè excalfaciunt. Ideoque hydropicis, & præsertim anasarca affectis, vtiliter propinantur. Olfactu reuocant
animi deliquijs laborantes, mansiq; anhelitum commendant. Conferunt comitialibus, resolutis, conuulsis, stupidis, &
veternosis: concoctiones adiuuant, & alui fluores torrefacti cohibent: illinuntur quoque per quàm vtiliter cum mastiche,
Rhoe, corallis, & punici floribus, ad ventriculi morbos, & præsertim hos, quibus adstrictione opus est. Hausti quatuor drach-
marum pondere ex bubulo, caprilloue lacte, venerem excitant. Exacuunt præterea oculorum aciem, & caligines tollunt,
quin etiam nubeculas, & argemas, in tenuissimum puluerem triti, & oculis inditi. Iidem tam deuorati, quàm suffiti, va-
lent, aduersus pestilentem contagionem: suffiuntur vtiliter capitis fluxione obnoxij, & qui narium obstructione laborant,
fumo naribus excepto. Adduntur in Antidotis, & in succis, qui ventriculo, & capiti roborando parantur. Cæterùm quo-
niam in Caryophylli nomen incidimus, hic non prorsus intactos relinquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYO-
Caryophylli flores, & eius mentio. PHYLLI, *& Garofoli vulgò vocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à veteribus cogniti, etsi nobis hodie sint*
adeò celebres, vulgares æquè ac iucundi, vt nullus iam sit hortus, nullæ ædium ferè fenestræ, quæ hisce floribus non ornentur.

VII. CARYOPHYLLI DOmestici.

VIII. CARYOPHYLLI SYLuestres.

Seruntur à mulieribus, coluntur q; in fictilibus, aut capsulis ligneis transpositi, sæpiusq; irrigati. Horum plantam recenti-
ores nonnulli Vetonicum Coronarium appellant. sed quo authore, hactenus compertum non habeo. Verùm ne videar eo-
Vetonicorũ florum descriptio. *rum inuenta negligere, liceat etiam mihi eadem vti nomenclatione.* VETONICVM *itaq; coronarium, quod caryophyllum*
appellamus, folijs est longis, Tragopogoni modo, breuioribus tamen, carnosioribus, ac pinguioribus, incuruis, & in acutum
desinentibus. Cauliculos edit numerosos, rotundos, geniculatos, læues, cubitales, tribus, quatuorúe in summitate adnatis,
in quorum cacumine teres, longiusculusq; calyx spectatur, superiore parte serræ modo denticulatus, è quo flos speciosissi-
mus oritur, Caryophyllorum odoratu, vnde illi nomen. Varia sunt horum florum genera, colore & foliorum stipatu diffe-
rentia. Alij enim maiores sunt, alij minores. Variat in floribus color: quandoquidem alii coccineo colore rutilant, alij sa-
turata purpura nitent, alij candido, alij carneo colore gaudent. Sunt & versicolores nonnulli, albo rubroq; colore mistim
respersi, sed mangonio parati, seminibus diuersorum generum simul constrictis. Stipantur ferè omnes in omni genere, nu-
merosa foliorum serie, perinde ac rosæ, cum quibus de pulchritudine, odoris præstantia, & colorum varietate ad victoriam
vsque certant. Ideoq; mirum, nullam apud antiquos horum extare memoriam. Habetur eadem planta etiam sponte na-
Caryophylli syluest. *scens [locis incultis & aridis atque saxosis. Folijs, caulibus, floribusq; exeunt altilibus similibus, sed longè minoribus tenui-*
oribusq;] altera floribus rutilis, altera candidis, vtraque tamen gracilior, flore paruo, haud folioso, & nullo caryophyllo-
rum odore. Nascuntur locis incultis, & aridis. Calida, siccaq; pollere facultate altile Vetonicum inditio esse potest odoris
fragrantia, & saporis amarulentia quædam. Flores, & præsertim purpureorum, præstant ad omnes cordis affectus, nempe
Vetonicorũ florum vires Matthiolo. *ad animi deliquia, & cordis ipsius tremorẽ: præstant item ad vertigines, apoplexiã, epilepsiã, paralysim, & conuulsiones ex*
Betonicæ, aut amaraci decocto poti. Asseruantur saccharo, perinde ac rosæ, vtiles admodùm nõ solùm ad prædicta omnia, sed
ad cuncta venena, et venenosorũ animaliũ ictus. Dantur ad intestinorũ animalia necãda, et aduersus pestilentiæ contagia.

Valen-

Valentius tamen id facit succus ex vniuersa planta expressus. Namque is haustus, quatuor vnciarum pondere, vbi morbus inuaserit, liberat. Syluestrium radices, trium drachmarum pondere haustæ ex meraco, à vipera demorsos sanant. Fit ex altilium floribus acetum, iis in eo insolatis, quo naribus illito reuocantur animi deliquio consternati. Idem quoq; vtile est pestilenti auræ arcendæ, vbi eo quotidie nares, arteriæ, & manus irrorentur. Syluestres præstant quoque ad ea omnia, ad quæ altiles præstare diximus, verùm longe remissius operantur.

Nomina.

Quod Græci πέπερι, id Piper Latini vocant: Mauritani, Fulfel, seu Fulful: Itali Pepe & Peuero: Germani Pfeffer: *Hispani Pimienta: Galli Poyure. Piper Aethiopicum, siue nigrorum, Italis Pepe de Ethiopia. Indicum Piper siue Siliquastrum, Italis Pepe cornuto, aut Pepe de India: Germanis* Indianisch Pfeffer: *Gallis Poyure de Inde. Quod verò Græcis καρυόφυλλον, Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Persis, Turcis, Indis, Calafur, Carunfel seu Charunful: Barbaris Gariofilus: Italis Garofono: Germanis* Någelin: *Hispanis clauos de è specia, siue Clauellos: Gallis Girophles. Caryophylli flores domestici, nonnullis Vetonicum. Italis Garofoni & Garofoli: Germanis* Grasblum, *siue* Någlinblum: *Gallis Oeilletz siue Giros fleurs. Caryophylli syluestres, Italis Garofani & Garofoli saluatichi: Germanis* Donder Någlin: *Gallis Armoiries & Oeilletz sauuage.*

† Ex Græcis vulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent ὡς φάσιν, quod sonat, vt dicunt: alij verò ὡς φακὴ, id est, vt lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius verò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare posit.

Piperis descriptio.

Piper veteribus triplex, longum, album & nigrum, quæ tria genera adhuc in Officinis nomine Macropiperis, Leucopiperis, & Melanopiperis habentur. Seritur autem Piper ad radices arboris, quò sese conuoluendo scandere possit, foliis raris, mali Assyrii effigie, sed minoribus, acutis, virentibus, gustu calidis. Fructus vuarum modo racematim cohæret, semper virens donec maturitatem consequatur & siccetur, quod circa medium Ianuarii in Malauar euenit: radix pusilla. Est autem inter eam plantam quæ nigrum fert, & quæ candidum, tam exigua differentia, vt à nemine, quàm ab incolis dignosci possit: eo modo quo vitis, quæ vuam fert nigram, ab ea quæ albam. Sunt autem candidi plantæ rariores in certis Malauar & Malucæ locis nascentes, vbi eo magnates, quemadmodum nos sale, vtuntur.

Longum Piper.

Quæ verò longum Piper profert, longè alia est planta, nil cum his similitudinis habens, in Bengala proueniens plus quàm quingentarum leucarum spatio à Malauar, vbi candidum & nigrum prouenit, distans: quàm rectè ergo longum nigro, aut albo substituitur? His generibus adduntur Aethiopicum, Caudatum, Canarinum: habet & Alpinus peculiare piper longum, quod Feluel tauil nominat, herba iunci foliis crassioribus, è quibus sectis succus flauus, acris, magis quàm piper exurens, emanat. I. Piper Matth. Lugd. Lon. non nouimus. II. Piper longum, Cord. in Diosc. & hist. Cast. (cui aliud Orientale ex Bengala, aliud Occidentale, in Cartagena & nouo orbe) Piper, Clus. ad Monar. Piper longum Monardi Lob. Piper longum Americum, Lugd. Piperis longi genus in India Occidentali, Cæsal. Additur huic figuræ & vna piperis rotundi. III. Piper Aethiopicum, Matth. Lob. (cui & Amomum officinarum quarundam) Cast. Lugd. Tab. Carpesium, Cord. hist. IV. Capsicum, fortè quod semen comestum mordeat, καψικὸν Actuario dicitur: Zinziber Caninum Auicennæ: Siliquastrum Plinio lib. 19. ca. 12. cuius aliquot differentiæ in fructu, ratione formæ & coloris: color is aliis in initio niger, aliis viridis, in maturitate autem aut croceus, aut rubicundus. Figura aliis longa, eaq; vel crassa, vel gracilis & incuruata: aliis breuis, eaq; lata cordata: vel rotũda cerasi forma: denique & piloso caule. Binæ figuræ adpositæ, altera Capsici siliquis oblongis, quod dicitur Piper Indicum, Matth. Cast. Cæsalp. Cam. Piperitis, Cord. in Diosc. Siliquastrum longis siliquis, Trag. Capsicum oblongius, Fuch. Dod. gal. & fol. Lugd. Siliquastrum, Fuch. Lacu. Lon. Tab. Capsicum Actuarii, Lob. V. Altera figura oblongum recuruis siliquis, latum, cordatum & rotundum exprimit. VI. Caryophyllorum aromaticorum, cum diuersa sit historia, duas figuras adposuimus, alteram quæ Matthioli, est foliis Cinnamomi rotundioribus: alteram laurinis foliis: siquidem arbor sit lauri forma & magnitudine, foliis laurinis, sed angustioribus, Salicis aut Persicæ folio similibus, oblongioribus tamen pediculis donatis, multis ramis prædita, copioso flore, quaternis foliolis constante, fibroso, Myrti floris instar, extremis ramulis insidente odoratissimo, candido, dein virescente, postremùm rufescente: qui induratus est Caryophyllum ipsum, (vel potius Caryophyllum, rudimentum est fructus, quemadmodum in malis, pyris, atque punicis videre est) clauum vocant, quòd in modum claui sit capitatus, exertis in aduersum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus. Caryophylli à septembri ad Februarium vsque decussi, biduum aut triduum siccantur, dein asseruantur: qui verò in arbore remanent, crassiores fiunt, neque ab aliis, nisi vetustate differunt, sub quorum cortice semen continetur: ex decidentibus arbor ipsa sponte in Maluccis (vbi solùm fructifera gignitur) prouenit. An Carpesium Quinto medico? Arbor ipsa Caryophyllon Aeginetæ & Sethi, Charumfal Arabibus dicitur. Fructus qui adfertur, cum immaturus sit & minor, quàm in arbore remanente, idcirco Caryophyllus immaturus aut minor, Cord. in hist. Florem Caryophyllorum Clusius in Corol. ad Dodonæũ gallicæ editionis vocauit, aliis Caryophylli & Caryophylli aromatici. Maiores verò, qui secundæ figuræ adpicti, Nicolao Anthophylli dicuntur, vt & Lob. Lon. Cæsal. Tab. sed impropriè, contrarium enim dicere deberent, cum hic maturus sit fructus, quare Caryophyllum maturum seu maiorem, Cordus in sua historia nominauit. Meminit Garzias in insula, cui D. Laurentio nomen, fructum esse Auellanæ magnitudine cum suo putamine, qui Caryophyllos redoleat. VII. Caryophyllus flos à Caryophyllorum aromaticorum odore nomen habet, licet sint alii odoratiores mangonio, alii minus, alii etiam inodori: sic in Chinarum regione, licet etiam nascantur, nequaquam tamen odoris suauitate commendantur, vt ii, qui apud nos habentur. Veteribus florem hunc indictum plerique credunt: quid si dicamus Betonicam alteram esse, quæ inter notha apud Dioscoridem reperitur: etsi sint qui minus rectè Iphium Theophrasti, cuius 6. historiæ 2. & 7. hist. 12. meminir, censeant: aliis Herba tunica est: aliis Cantabrica Plinii lib. 25. cap. 8. Summa genera duo facimus; flores sunt altiles & syluestres. Altilis species multæ, magnitudine, colore & foliorum numero differentes. Flores namque aut maiores: & vel maioribus, vel minoribus foliolis constantes. Sunt colore aut niuei, aut diluta purpura candicantes, aut croceo rutilantes, aut versicolo-

res: vt candidi & crocei, candidi & rubei, candidi rubris punctulis aspersi. Rubentes, aut violaceo admixto purpurei, aut rubei lacteis notis aspersis, sicq; guttati, aut rosæ syluestris colore. Sic ex vno caule duo florum genera, partim candidi, rubrisq; maculis aspersi, partim crocei, sæpè etiam vno pediculo diuersi coloris flores videas: aliquando vnus ex alio medius excrescere videtur: sic in vna planta flores trium generum: in summa, mangonio & arte varietas magna fit in his floribus. Syluestrium quoque magna varietas existit, & in magnitudine, & coloris & floris figura, & calycis varietate, plerique tamen simplici sunt flore: quæ ratio vt supra quadraginta species in Phytopinace nostro recensuerimus. Verùm Caryophyllus altilis, dicitur Garyophyllea, Trag. Caryophylli domestici, Matth. Cam. Flos garyophyllorum, Lonic. Flos garyofilus, quem alii Violam Damascenam vocant, Cæsal. Caryophylleus flos maior, Dod. fol. Caryophyllus multiplex, Lob. Tab. Betonica, Gesf. hor. Betonica altilis, Fuch. Vetonica altilis, Dod. gal. Betonica coronaria, Lac. Cantabrica Turnero. VIII. Caryophyllum syluestrem videtur Galenus agnouisse, & 5. de tuenda sanit. Sarxiphagon appellasse: nam & syluestris nostra calculum frangit & educit, quod Galenus de Cestri seu Betonica in Gallia proueniente testatur. Fortè & Theophrastus 6. hist. 1. & 6. per Iouis florem inter coronarios suffrutices minutis conditum foliis, cuius flos, sine odore, tantùm in coronarum vsu, syluestrem caryophylleum intellexit. Hoc verò loco quæ proponitur, Caryophyllus syluestris est vulgaris flore simplici, qui licet communiter sit inodorus, aliquando tamen odorus est, flore purpureo frequenter, rarius albo: Tonitruum flos, Brunf. Garyophyllea syluestris, Trago. Caryophylli syluestres Matth. Cast. Lugd. Cam. Betonica syluestris prima, Fuch. Vetonica, Dod. gal. Armerius flos primus, Dod. fol. Armeria siue Caryophyllus minor syluestris, Lob. Lugd. Flos Caryofilus, syluestris, Cæsal. Tunica syluestris, Lon. Caroyphyllus montanus, Tab. Caryophyllea syluestris, Thalyo.

Ζιγγίβερ. GINGIBER. CAP. CLIIII.

GIngiber sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua virente ad multa, perinde atque nos ruta, vtuntur, & primis potibus, & eduliis admiscent. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant: & fictilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conueniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam vim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho vtilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundunt: in antidota addi solet: In summa piperis viribus respondet.

*I. ZINGIBER ET EIVS siliqua.

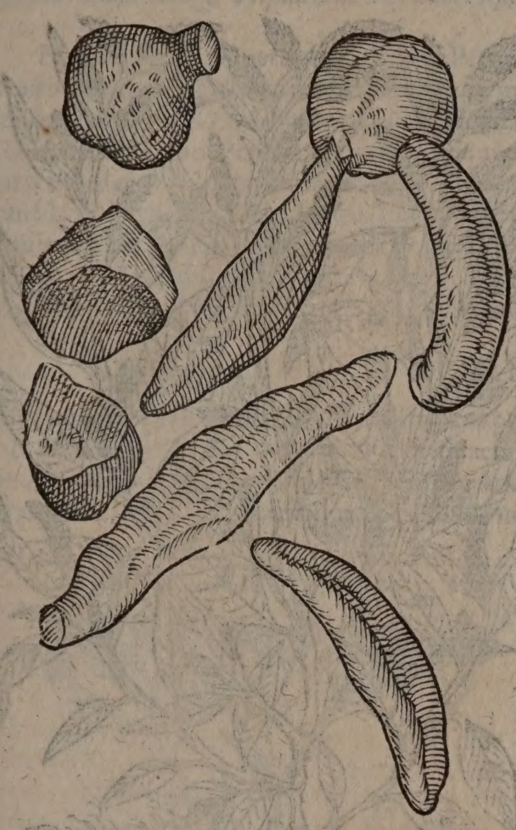
GIngiber (vt referunt Lusitani, qui plurimum se vidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodijs, folijs arundinaceis, quæ bis terúe in anno reuiuiscunt, ac reuirescunt, sed quæ in cacumine fastigiantur, graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil subesse discriminis in sapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxiũ est, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo, sed nõ omnibus eadem est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternosuè palmos. Cum eruitur, radicis internodium in scrobe fossores relinquunt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno eruturi fructum, id est, regerminatas radices. Aduehitur Gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non solùm tractu temporis exiccatum, sed & saccharo recentißimum asseruatum, vel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cùm hoc officinarũ mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernoq; cinere parato: modò muria, modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur ac euanescit, sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud verò cùm statim è terra effossum nullo ferè maceratione condiatur, vires & facultates non exuit, sed eas seruat. Quanquam Brasauolus non rectè, meo quidem iudicio, velle videatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentißimum in India siliquarum melle, aut saccharo conditum asseruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à veritate & ratione dissonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs versati, rem omninò exploratam habent. Gingiberis vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Gingiberis radix vtilis est, quam vtique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, velut piper: vnde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper, existimandum: siquidem in tenues solueretur partes, & celerrimè actu, vt illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & craßior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, vt facilè perforetur, cum scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic vitio obnoxia sunt. Idem vsu venit piperi longo. Atque hinc est, quòd diutius perseuerat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nã sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accẽditur, et vndequaq; dispergitur

Brasauoli error.

Gingiberis vires ex Gal.

tur:eundem in modum,quæ à ſiccis poteſtate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus,ceu ligna ſunt viridia,& tardius accenditur & durat diutius. Ex quo fit,vt vtriuſq; medicamenti diuerſus ſit vſus. Siquidē vbi totū corpus celeriter excalfacere conſiliū eſt, ea tunc exhibenda ſunt, quæ & celeriter à caloris noſtri contactu incaleſcant,& celeriter quocunq; ferantur. Verùm vbi partem quamuis refrigeratam recalfacere ſtudemus,contrà agendum, nimirum quæ tardè caleſcentia plurimo tempore perdurent,ea offeruntur. Cæterùm licèt gingiber,& piper album hac ratione à nigro pipere differant:non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napi, thapſia & agreſtium columbarum ſtercus,maiori tempore perfectè accenduntur,& plurimo tempore perdurant:hactenus Galenus. Faciem Gingiberis repræſentat radix illa,

* II. ZEDOARIA LONGA & rotunda. *

quam Mauritani,& officinæ ZEDOARIAM *appellant,odoratior tamen, amariuſcula, neq; adeò vt gingiber acris. Huius nuſquam,quod ſciam,meminere veteres Græci, etſi recentiores ab Arabicis edocti,nempe Aëtius & Actuarius,eam ſuis medicamentorum compoſitionibus admiſceant. Zedoaria (vt cap.172. teſtis eſt Serapio) conuehitur è Sinarum regione,vltra extremas Indiæ oras. Et ſunt radices rotundæ,cum facie,tum magnitudine Ariſtolochiæ rotundæ ſimiles,colore autem, & ſapore Zingiber æmulantur. Excalfacit Zedoaria, & ſiccat ordine ſecundo, flatus diſcutit, & propria quadam facultate impinguat. Poſt ſumpta graue virus animæ, quod allium, cæpa vel vinum excitauit,abigit. Venenoſorum animalium morſibus opitulatur,alui fluxiones ſiſtit, vteri abſceſſus reſoluit, vomitiones reprimit & coli cruciatus tollit: hæc Serapio. Cuius quidam authoritate freti,cum Zedoariam,quæ paſſim in myropolijs habetur,radices eſſe longas inſpiciant,minimè conſentiunt legitimam has Serapionis eſſe Zedoariam,ſed genuinum eſſe Coſtum affirmant. Verùm ſi rotundas Zedoariæ radices inſpicerent,quæ apud me ſunt à Franciſco Calzolario Veronenſi mihi dono datæ, Ariſtolochiæ faciem referentes, & ſoliditate pares, nihil mihi verendum eſt, quin illi ſuam immutarent ſententiam, ſiquidem viderent rotundam Zedoariam eiuſdem eſſe ſaporis,coloris odoriſq;, quibus longa referta eſt,& nihil niſi forma ab ea differre aſſerere cogerentur. Quinetiam proculdubio faterentur (vt ego quoq; exiſtimo,imò potius non dubito) duo haberi Zedoariæ genera,perinde ac Ariſtolochiæ, nempe rotundum alterum, alterum longum. Atqui revera, non parua oritur mihi ſuſpicio an Auicennæ, & Serapionis Zedoaria eædem ſint radices,cum ſcribat Auicenna præſtantiorem Zedoariam apud Napellum naſci, & ipſius eſſe Theriacam. Id quod me adducit ad credendum eam eſſe Auicennæ Zedoariam,quam quidam Antoram (ego Antitoram) appellant,quod hæc,omnium conſenſu,vnà cum Napello naſcatur,& eius ſit antidotum. Toram enim vulgus Napellum appellat: & Antitoram vel Antoram Auicennæ Zedoariam,quòd contra Toram præſentaneum ſit auxilium. Deinde opinionem auget, quòd videam Auicennam Serapionis Zedoariam,& eiuſdem vires deſcribere ſub capite & nomine Zurumbeti, vt latius in Epiſtolis noſtris ſcripſimus ad Gulielmum Quacelbenum. Non deſunt,qui crediderint,quòd* ARNABO*, de quo ſcribit Paulus, & Mauritanorum Zedoaria vnum & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis teſtimonio cap.271. Arnabo apud Græcos nihil aliud deſignat,quàm Zurumbet apud Arabes:quippe quòd hoc loco de Zurumbet eadem ſcribat Serapio,quæ de Arnabo ante ipſum adnotauit Paulus. Eſt autem Arnabo, vt ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Iſach, arbor procera, in oriente proueniens:folijs longis,colore viridi,in luteum langueſcente, ſalicis modo,ſicuti & ramorum cortex. Infrugifera eſt, citreum odorem ſpirans. Quibus facilè patet, Arnabo non modò Zedoariam non eſſe:ſed nec in Europam ad nos aduehi. Quo fit,vt Cordus aberraſſe deprehendatur:quippe qui Zurumbet Zedoariæ genus exiſtimet. Hunc fortaſſe ſecutus Fuchſius medicus doctiſſimus,in libro de compoſitione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit,non ſine magno errore putat Zurumbet & Zedoariam idem eſſe. Qui non minus in Arnabo quoq; erraſſe cognoſcitur,quòd velit Doronicum orientale id eſſe,quod Paulo Arnabo: atqui res hæc aliter ſe habet,vt ex antè dictis ſatis colligi poteſt. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelſius: quòd is ſcripſerit ſuo de medicis vocabulis Onomaſtico,quòd Arnabo vnguentum eſt odoriferum. Verùm eius lapſus non aliam cauſam fuiſſe arbitror, quàm quòd oſcitanter Paulum legerit:nam Paulus apertiſſimè aſſerit, Arnabo vnguentis expeti,quòd ſuauiter oleat,non autem vnguentum eſſe,vt Brunfelſius ſomniaſſe videtur. Id ζιγγίβερ, ζιγγίβερις καὶ γιγγίβερις Græcè, quod item Latinè Zingiber & Gingiber nominatur: Arabicè Lengibel ſeu Zingibel: Italicè Gengeuo: Germanicè Jngber: Hiſpanicè Gengiure: Gallicè Gingambre. Quod verò ζέδωαρ, ζάδουρ καὶ ζάδερα poſterioribus Græcis, Zadura & Zedoaria Latinis pariter & Italis appellatur: Germanis Zittwen: Gallis Cretonart.*

Zedoariæ hiſtor. & vires.

Serapio.

Zedoariæ rotundę mētio.

Zedoaria Auicēnæ quæ.

Arnabo & Zurumbet hiſt.

Cordi, Fuchſii & Brunfelſii error.

Nomina.

Zingiber & Zimpiber Plinii, Officinis Gingiber dicitur,quod alii harundinis,alii Iridis folia habere referunt: alii Cypero cognatum volunt:cuius radices colore variant, ſunt albæ, ſunt rubræ: illæ ſæpius creta,hæ verò rubrica exterius infectæ ſunt,vt magis à teredinibus præſeruentur,cui candidiores & molliores magis obnoxiæ:quamuis Ludouicus Romanus teſtetur in terra omnifariam rubra naſci. II. Zedoaria quæ in Calecut Gingiber Syluestre dicitur, á quibuſdam veterum Arnabo & Arabum Zurumbet cenſetur: at Garzias ſcribit Arnabo Pauli arborem eſſe proceram, ſuauem odorem ſpirantem: Zerumba verò,graminaceam eſſe plantam. Verum ad Coſtum Syriacum Dioſcoridis referendam cenſemus. Hæc longa & rotunda inuenitur, communiter tamen in Officinis longa habetur: alii vnam tantùm radicem, alii differentes ſtatuunt, illam longam, hanc rotundam, vel tuberoſam nominantes. Sic & hæc quæ tuberoſa eſt, foris nigricans reperitur, & Zerumbet Serapionis cenſetur Cluſio in notis ad Garziam.

Ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. CAP. CLV.

† Solidũ non leg. Orib. † δριμύτερα i. acriora, Or.

HYdropiper apud aquas naſcitur, quæ ſtagnant, aut pigro lapſu repunt. Caulem edit geniculatũ, † ſolidum, multis alis concauum: folia menthæ, maiora, molliora, candidioraq́; † guſtu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: fructum acrem, in ſurculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cum ſemine illita, tumores vetereſq; duritias diſcutiunt, ſugillata delent: quæ poſtquam inaruerunt tuſa pro pipere in obſoniis admiſcentur. Radix parua, nullius in medicina vſus.

I. HYDROPIPER SIVE Perſicaria.

II. PERSICARIA ALtera.

Hydropiperis conſid.

TAmetſi pro virili parte contendat Ruellius, vt non minus doctis, quàm elegantiſsimis verbis comprobet, eam non ſpernendam ſtirpem, quam vulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum eſſe Hydropiper: is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quamuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, ſed & Latinis & Græcis literis apprimè doctus. Siquidem Dioſcoridi Hydropiper folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq́; guſtu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: non autem amaro ſapore, vt Ruellius ait, Dioſcoridis verba peruertens, quò facilius ſuam aſtruat ſententiam. Vulgare verò Eupatorium folijs creſcit cãnabinis, duris, hirſutis, amaro guſtu, non quidem acri, vt piperis: quinetiam adeò odoratis, vt hac de cauſa herbam eſſe viribus inſignem, quãuis ab antiquis ſilentio prætermiſſam, ſemper exiſtimauerim, cum tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioſcorides. Præterea hydropiperi caulis ineſt geniculatus, ſolidus, à foliorum & adnatorum exortu alis plurimis concauum: ſemine etiamnum acri, in ramuſculis prope folia racematim cohærente: Pſeudoeupatorio verò caulis eſt procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret ſemen: ſed in cacumine flores gerit ſubrubentes, qui diuiſi muſcarij facie, ſylueſtris origani modo, per maturitatem in pappos euaneſcunt: è quibus ſemen prodit amarum totius plantæ ſapore: quanquam eſſe hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius aſſeueret. Qui quoniam vulgare Eupatorium plerunq; in aquoſis oriri conſpexerit, id omnino legitimum eſſe Hydropiper pro certo aſſerere non dubitauit, nulla prorſus habita ratione, an aliæ inter ſe reſponderent notæ. Quamobrem, vt ex dictis rationibus clariſsimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi videtur ſenſiſſe, vt eius clara doctrina, ingenijq; præſtantia expoſcere videbatur. Quandoquidem cum vulgare hoc Eupatorium primo ſtatim occurſu guſtui amarorem relinquat haudquaquam obſcurum, facilè hinc indicium conſequi potuiſſet, hoc non eſſe hydropiper, quo vnà cum ſale in ciborum cõdimentis piperis vice priſca ætas vtebatur: nam quæ amara ſunt, præterquã quòd piperis vicem explere minimè valent in cibis addita, ab omnibus reſpuuntur tanquam naturæ inimica. Hydropiper duum eſt generum, alterum minus, alterum maius: item alterum acri admodum ſapore, alterum verò omnis acredinis expers, & aſpero tantum adſtringentiq; guſtu præditum. Cæterùm ſi in Italia Hydropiper naſcitur, illa meo quidem iudicio eſt perſicariæ (vt vocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed folio tantùm viridi adoleſcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus ac candidioribus: caule admodum geniculato duroq;, alis concauo: è cuius adnatis ruſum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita vt linguam vehementer vellicet. Illud inſuper hanc opinionem corroborat, quòd propè ſtagnãtes aquas hæc planta plerunq; vireſcat, vbi eam Dioſcorides naſci teſtatur. Manebo itaq; hac in ſententia, etiam latrantibus Sycophantis, quouſq; nouus quiſpiam appareat Dioſcorides, qui aliud afferat nobis Hydropiper, quod ſua è ſede hinc abigat perſicariam. Sternitur commodè hæc recens, viridisq; in thalamis, pulicib. necandis, & poſtera die eijcitur. Suillæ carnes ſalſæ, circumducta herba præſeruantur à tarmis & vermibus. Ideoq; præſtat ſuccus ad vermiculoſas aures. Cæterùm altera, quæ eadem eſt facie, niſi

Ruell. lapſus, Pſeudoeupatorium Hydropiper ſtatuentis.

Quæ Perſicaria ſit Hydropiper.

Perſicariæ vires Matth.

quod

quod maioribus eſt, maculoſis prouenit folijs, caule vegetiore, humi accubante & racemis grandioribus: viribus eſt longè imbecillioribus, nam cum guſtantibus nihil prorſus acredinis reſipiat, ſed aſpero, & adſtringenti ſapore prædita ſit, excalfacere perinde ac altera haudquaquam poteſt, ſed potius refrigerare ac ſiccare. Naſcitur hæc non ſolum humecto ſolo, ſed etiam in ſicco, in agrorum marginibus, & ſecus itinera. Meminit Hydropiperis Gal. lib. 8. ſimp. med. ſic inquiens: Hydropiper à locis, in quibus naſcitur, & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, vt piper. Attamen herba ipſa etiamnum viridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι Latinis ſimiliter Hydropiper vocatur: Italis, Hidropepe & Pepe acquatico, & Perſicaria: Germanis Waſſerpfeffer vnd Muckenkraut: *Hiſpanicè Hierua pexiguera ſeu Manchas: Gallis Curage. Perſicaria altera, Italis Perſicaria maggiore.*

Hydropiperis vires ex Galeno.

Nomina.

Hydropiper ſeu Piper aquaticum, vel Perſicaria à forma foliorum. Eſt autem Perſicaria alia acris, alia mitis: & quæ mitis eſt, alia maculoſa, alia non maculoſa. I. Perſicaria vrens ſeu Hydropiper. C.B. Pulicaria maſcula, Brunf. Hydropiper, Matth. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſ. Lac. Caſt. Lug. Cæſ. Hydropiperi, Dod. fol. Lob. icon. Perſicariæ primum genus, Trago: Perſicaria mas, Lon. Perſicaria vrens, Lob. Perſicaria mordax, Thal. Perſicaria, Tab. II. Perſicaria mitis maculoſa. C.B. Lob. icon. Perſicaria fœmina, Brunf. Lon. Perſicaria altera, Matth. Trag. Perſicaria, Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lug. Caſt. Perſicaria maculata, Thal. Cratæogonum, Lacu. Perſicaria prima Cæſ. Hæc quibuſdam Lappathum quoddam: aliis Plumbago Plinii: aliis eiuſdem lib. 25. cap. 3. Britannica, & apud Dioſcoridem Brittannica ſeu Bretanica, quæ & Betonica, quod caput á recentioribus, tanquam ſpurium eſt deletum.

Πταρμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

PTarmica exiguus frutex eſt, ſurculos habens paruos, multos, † & rotundos, abrotono non diſſimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, vti anthemidis, paruum, rotundum, quod ſuo acri odore ſternutamentum excitat: vnde nomen accepit. Folia cum floribus illita, ſugillationes rapiunt. Flores ſternutamenta efficaciſſimè mouent. Naſcitur in montibus & petroſis.

† Or. λεπτοὺς .i. tenues.

I. PTARMICA.

II. PTARMICA ALTERA.

PTarmica in Bohemia paſſim in hortis ſeritur, è montib. in quibus naſcitur, illuc translata. Hanc, quòd acri ſit ſapore, quidam Pyrethrum vocant. Surculos habet tenues, ſeſquidodrantales, rotundos, & circa eos folia oblonga, oleaginea, copioſaq́; & per ambitum ſerrata, flores in cacumine Anthemidis figura, minores tamen, ſed dilutiore vmbilico, qui ſuo acri odore ſternutamenta mouet, vnde illi nomen. Naſcitur ſua ſponte in montibus, ſaxoſis locis. Aperit Ptarmica, diſcutit, prouocat, attenuat & incidit. Siccæ puluis naribus inditus ſternutamenta mouet. Manſa radix dentiũ dolores mulcet, & pituitã detrahit. Folia cum florib. illita, ſuggillationes rapiunt. Eſt quoq; alia PLANTA, *quã Ptarmicã appellare libuit, quòd caulib. tenuibus proueniat, folijs oleæ, & florib. & capitulis, quæ narib. immiſſa, ſternutamẽta cieant.* * *Ptarmica in Hetruria frequẽtiſſima prouenit: naſcitur & in Tridẽtino agro, præſertim Ananienſi tractu, ſurculis frequentib. paruis, rotundis, abrotano nõ diſſimilibus: è quib. plurima prodeũt folia incana, oleæ modo oblõga: vnde & Oliuella multis vulgò nominatur. Gerit in ſurculorũ cacuminib. capitulũ, Chamæmeli deflorẽtis modo: cui quemadmodũ & herbæ, vis quædã adeò acris ineſt, vt olfactu ſtatim ſternutamẽta excitet. Rura noſtra ex Ptarmica ſcopas, quib. pauimẽta verruntur, conficiunt,*

Ptarmicæ hiſtoria.

nec in

Ptarmicæ vires ex Gal. Nomina.

nec in alium colligunt vſum. * *Verum hæc Dioſcoridis Ptarmica non eſt. Huiuſce meminit Galenus lib. 8. ſimpl. med. his verbis: Ptarmicæ flores ciendæ ſternutationis vim obtinent: eſt enim temperies eius calida & ſicca, viridis etiamnum ordine ſecundo, ſiccatæ tertio. Eius nomen Græcum πταρμικὴ, Latinum item Ptarmica & Sternutamentaria: Italicũ Ptarmica.*

Dracunculus aquaticus ſerrato folio. C.B. Pyrethrum, Brunf. quoad iconem. Tanacetum album acutum, Trag. Tab. Pyrethrum ſylueſtre, Dod.gal. Cord.in Dioſc. Ptarmice, Fuch. Lon. Ptarmica, Matt. Geſ.hor. Lob.icon. Caſt. Lug. Cam. Ptarmica ſylueſtris germanica, Thal. Ptarmica folio Taraconis, Lob. obſ. Ptarmica quibuſdam putata, Cæſ. Draco ſylu. Dod.fol. Geſ.hor. cui & Tarchon aquaticum. II. Iacea oleæ folio altera. C.B. Ptarmica altera, Matth. Lugd. Ptarmica, Lac. Ptarmica Auſtriaca, Cluſ. Pan. Lob. Cam. Matthiolus editione ſecunda hanc, & non priorem proponit, quare verba eius aſteriſcis incluſa inſerere lubuit.

RADICVLA SEV LANARIA HERBA. CAP. CLVII.

Στρούθιον.

STruthium herba vulgò nota: qua purgandis lanis vtuntur, qui eas eluunt. Huius radix eſt acris, vrinam ciet: prodeſt tuſſi, iocineroſis, orthopnœæ ex melle ſumpta, cochlearis menſura: aluum ſoluit. Eadem cum panace & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiem lienis abſumit: menſes impoſita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula diſcutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miſcetur & malagmatis, & ocularibus colliriis, claritatis cauſa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infuſa.

I. PSEVDOSTRVTHIVM.

* II. SAPONARIA. *

Struthii conſideratio.

STruthion ſeu Radicula, adeò olim vulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea vterentur, vt Dioſcorides eam notis vllis repræſentare ſuperuacaneum duxerit. Sed cum tractu temporis huius exoleuerit vſus, eius quoq; notitia ſimul abolita videtur. Quo fit, vt arduum ſit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici poſſit. Mauritanis & officinis Condiſi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiſcent, quibus naribus inditis ſternutamenta cient. Nec propterea vſquam in officinis reperitur, quamuis medicorum compoſitionibus ſæpius inſeratur. Quamobrem aſſerere non auſim, an Struthion naſcatur in Italia: quippe quòd hactenus ipſum non modò non viderim, ſed neminem, qui illud cognoſceret & oſtenderet, adinuenerim. Theophraſtus inter folio aculeatas ſtruthium habet lib. 6. ca. 3. de plantarum hiſtoria. Plinius verò lib. 19. cap. 3. his verbis ſtruthium deſcribit: At quæ vocatur Radicula, lauandis demum lanis ſuccum habet: mirum quantum conferens candori mollitiæq;. Aeque naſcitur ſatiua vbiq;, ſed ſponte præcipua in Aſia, Syriaq; ſaxoſis, & aſperis locis. Trans Euphratem tamen laudatiſſima, caule ferulaceo, tenui, & ipſo cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid ſit, cum quo decoquatur: folio oleæ, ſtruthion Græci vocant. Floret æſtate, grata aſpectu, verùm ſine odore, ſpinoſa & caule lanuginoſo. Semen ei nullum: radix magna, quæ conciditur ad quem dictum eſt, vſum. Non deſunt, qui ſtruthium plantam eſſe velint, cuius hic quoq; imaginem dedimus, eamq; pſeudoſtruthium appellauimus. ſed cum aculeata planta non ſit, ferulaceum caulem non gerat, nec lanuginoſum, nec ſemen ſpicatum proferat, neq; admodum craſſa nitatur radice, nec adeò ſit acris, vt excalfacere & ſiccare poſſit ordine quarto, ijs qui hac ducuntur opinione, haud ſubſcribere poſ-

Struthium Plinii.

Pſeudoſtruthii conſid.

re poſſum. Pſeudoſtruthium folia profert longa, ſubpinguia, caules multiplices folioſosq́, in quorum ſummitate ſpicati prodeunt flores. Radice nititur candida, longa, digitali craßitudine & raphani modo acri. Naſcitur incultis locis, ſecus itinera, & in agrorum marginibus. Radix excalfacit & ſiccat ordine tertio. Incidit, attenuat, reſoluit, aperit, digerit. Sunt etiam, qui eam præferant contra venenoſorum animalium ictus, non modo vulneri admotam, ſed etiã in potu ſumptam. Quinetiam aduerſus peſtilentiæ contagia. Struthij vires adnotauit Gal. lib 8. ſimp. med. ſic inquiens: Struthij radice potiſſimum vtimur, vtpote guſtu acri, & calida ſiccaq́ temperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abſtergit & irritat: proinde quoq́ ſternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida ſunt temperie & guſtu acria. Ex his omnibus palàm ſit Fuchſium virum alioqui doctißimum, in hoc erraſſe, quòd in ſuis de ſtirpium hiſtoria clarißimis commentarijs, plantam vulgò Saponariam vocatam legitimum Struthium eſſe cenſeat, eamq́ pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ: læui non aculeato: caule geniculato, non lanuginoſo: guſtu potius inſipido eſt, quàm adeò acri, vt quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba ϛρύθιον Græcè: Struthium, Radicula & herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè Condes, Chundes ſeu Kunder, Barbarè Condiſi: Italicè Radicetta & Herba lanaria: Gallis Herbe aux foullons. Pſeudoſtruthium, quidam Theriacariam vocant.

Struthii vires ex Gal.
Fuch. lapſus, Saponariam Struthiũ ſtatuentis.
Nomina.

I. Quam pro Pſeudoſtruthio propoſuit, Plinius lib. 33. cap. 5. Luteam: Vitruuius 7. Architecturæ 14. Luteum: Virgilius Egloga 4. Lutum appellat: ſunt qui Reſedam Plinii: alii Myagron, ſeu Melampyron Dioſcoridis velint, Luteola herba C.B. Anthirrinum, Trag. Lugd. Pſeudoſtruthium, Matth. Caſt. Struthium, Lac. Lugd. Herba lutea, Dod. gal. Lugd. qui tres habet figuras. Lutea vel Luteum, Geſ. hor. Cam. Luteola, Lob. Lutum herba, Dod. fol. Guadarella vulgo, Cæſ. Catanance, Lonic. Tab. II. Saponaria læuis, quòd ſaponis vicem præbeat ad purgandos pannos: Saponaria, Trago, Matth. Geſ. hor. Lac. Lob. Dod. fol. Cæſ. Tab. Cam. Saponaria maior, Lugd. Struthium, Fuch. Lonic. Lugd. qui duas habet icones, Thalio. Flore eſt dilutè purpureo, aliquando roſeo, nonnunquam candido.

Κυκλάμινος. CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

CYclaminus folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus ſupra infraq; albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, roſarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, vt rapum videri poſſit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamq; detrahit: menſes potu, appoſituve ciet. Tradunt, ſi prægnãs radicem tranſgrediatur, abortum fieri, partum appenſa accelerat: contra venena, præſertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra ſerpentium ictus remedio eſt: immiſta vino inebriat: regium morbum diſcutit, tribus drachmis pota, cum paſſo, aut diluto mulſo. Sed oportet eum qui ebibit, multis veſtibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem ſudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deiicienda quoq; alui excrementa, in vellere ſedi ſubiicitur: illito vmbilico, & a imo ventre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: ſuffuſionibus, & retuſæ oculorum aciei, oblitus cum melle ſuccus prodeſt: medicamentis abortum inferentib. admiſcetur. Succus cum aceto illitus, prociduã ſedem reſtituit. Exprimitur tuſa radice ſuccus, & ad mellis craſſitudinem decoquitur. Radix cutẽ purgat, eruptiones papularũ reprimit: vulneribus ex aceto per ſe, aut cum melle medetur, lienẽm b abſumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras & capitis vlcuſcula, pernionesq; foueri congruũ eſt: ipſaq; in oleo vetere ferueſacta, illito oleo vlcera ad cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, vt ſtrigmenti craſſitudinem vnguentum contrahat, cumprimis vtile pernionibus. Radix, ſcillæ modo, conciſa reponitur, Narrãt ad amatoria aſſumi cõtuſam, & in paſtillos diuiſam. Naſcitur in vmbroſis, maximè ſub arboribus.

a Meum ὑπογαϛρίε. i. imo vẽtre. Cat. ἐπιγαϛρίε. i. circa vmbilicum.
b Meum & Cat. addunt καταπλασσομένη. i. impoſita.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

EST & altera cyclaminus, quam ciſſanthemon, aut ciſſophyllon vocant: foliis hederæ, ſed minoribus: geniculatis caulibus, craſſisq;, circa vicinas arbores, capreolorum modo ſe voluentibus: flore candido, odorato: a acinis hederæ mollibus, lenti guſtus, aliquantulum acris: radice ſuperuacua. Naſcitur in aſperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum vini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum abſumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

a Meũ & Cat. καρπὸς δὲ ὡς ῥᾶγες ϛαφυλῆς ὅμοιος κισσῷ i. Fructus eſt velut vuæ acini, ſimilis hederę.

TAmetſi Cyclaminus prima, quæ vulgò Panis porcinus dicitur, planta ſit vulgaris notitiæ, ſecundam tamen hucuſque mihi videre non licuit in Italia: quanquam aſſerit Ruellius, hanc illam eſſe ſtirpem, quam herbariorum & officinarum vulgus Sigillum ſanctæ Mariæ vocat. Et cum plures ſint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum ſcilicet, Serapionis ſecacul, & tertia, quæ hydropiperi ſimilis eſt: harum Ruellius nullam eſſe Cyclaminum putat, ſed aliam ab his longè diuerſam, cuius facies, vt ipſe delineat, nil aliud repræſentare videtur, quàm vitem nigram à Dioſcoride lib. 4. deſcriptam, quam nos in Hetruria vulgò vocamus Tamaro. Hanc ſcribit ipſe Sigilli ſanctæ Mariæ nomen ſibi aſciuiſſe, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Non defuerunt, qui varias ad nos cyclamini alterius plantas miſerint cenſendas: ſed cum pluribus cyclaminis ipſius deſtituerẽtur notis, eas omnes me neglexiſſe, ingenuè fateor. Cyclamini primi generis duæ (vt Meſues auctor eſt) reperiuntur ſpecies, maior & minor. Hæc radice prouenit parua nucis auellanæ, ciserumq́ magnitudine. Illa verò magna conſtat radice, ſeßili aliquantum, lata, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (vt diximus) vulgaris admodum eſt, & paßim in ſyluis & vmbroſis naſcens, maximè ſub arborib & in frutetis, ſecus itinera. Minorẽ vidi ego in agro ſolùm Tridentino in vallis Ananiæ montib. vbi copioſa naſcitur. Cyclaminus (vt idẽ Meſues memoriæ prodidit) tam hauſta quã clyſtere infuſa, pituitã viſcoſam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excremẽtis. Succus in errhinis additur ad expurgãdum cerebrũ, quo diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq́ cõueniat hemicranijs. Itẽ reſolutis opitulatur, ac omnib. cerebri, et neruorũ affectib. à frigiditate prouenientib. Aqua diſtillata è cyclamini radicib. ſi narib. ſurſũ trahatur, fluentẽ inde ſanguinẽ mirũ in modũ ſiſtit. Eadẽ pota ſex vnciarũ põdere, addita ſelectiß. ſacchari ũcia, manãtẽ è pectore, aut vẽtriculo aut iocinore ſangui-

Cyclamini conſid.
Ruell. lapſus.
Sigillum S. Mariæ.
Bothomariẽ Mauritan.
Cyclamini genera ex Meſ.
Cyclamini vires ex Meſ.
Cyclamini vires Matth.

I. CYCLAMINVS.

ſanguinem mirificè cohibet: & fracta ibi vaſa conglutinat, id quod nos atteſtamur. Succus cum oxymelite ſumptus duarum drachmarum pondere, aluum exoluit, & iecoris lieniſq; obſtructiones aperit, quo fit, vt hydropicos & ictericos iuuet. Sed is propinandus non eſt, niſi addita Maſtiche, aut myriſtica nuce, aut Rhabarbari ſcrupulo: namq; hæc eius vehementiam minuunt. Contuſæ radices recentes illinuntur vtiliter ſcyrrhoſis, duriſq; tumoribus & ſtrumis. Additur quoq; vtiliter ſuccus in vnguentis, quæ ad ſplenis tumorem, duritiemq; parantur: plures enim lienoſi hoc medicamento ſanati ſunt, qui pluribus antea vſi, ſanari nequiuerunt. Idem magno quoque auxilio additur in clyſteria iis, qui coli dolore, & cæteris inteſtinorum torminibus vexantur. Affricta recens radix, aut ſuccus ex lana impoſitus, hæmorrhoidas eiicit. Sanant radices aurium ſonos, & ſurditatem, ſi conciſæ, in roſaceo, amygdalino, chamæmaliq; oleo, & vini modico conferueant, & deinde oleum guttatim in aures fundatur, & excoctæ radices calidæ auribus applicentur, veſperi cum ſe cubitum recipiunt affecti: verùm hoc pluries repetendum eſt, radicibus mane ſublatis, auribusq; calido vino ablutis. Idem quoq; præſtant, ſi cum perſicorum, amararumq; amygdalarum aliquot contundantur, & deinde in aqua vitæ macerentur diebus tribus, ſiquidem expreſſus inde cremor, auribus inditus, mirificè auxiliatur, ſi vna, aut altera eiuſdem gutta inſtilletur eodem tempore: Succus abdomini illitus, ventrem ſubducit. Illita radix ſerpentum ictibus medetur. Succus cum æquali mellis portione, in ore detentus, linguæ, gingiuarum, cæterarumq; circumſtantium partium vitia ſanat, & dentium dolores mulcet. Gargarizatur ſuccus, addita plantaginis aqua, ad omnes faucium morbos.

Cyclamini vires ex Gal.

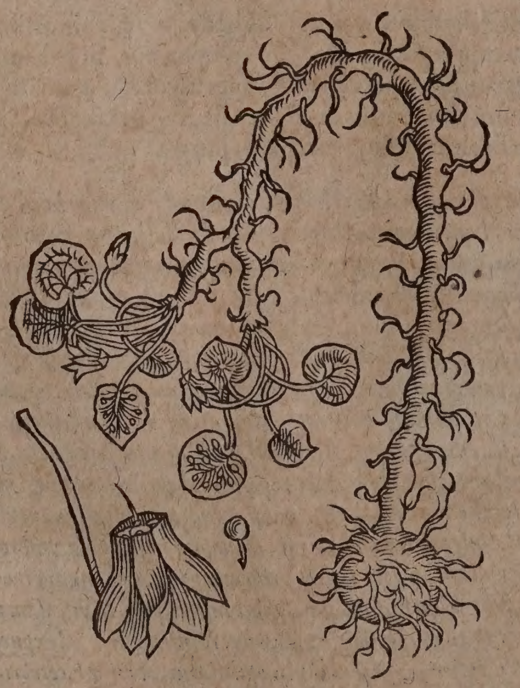
Cyclamini meminit Gal. lib. 7. ſimp. medic. vbi ita ſcribit: Cyclaminus varias vires obtinet: nam & abſtergit, & incidit, & ora venarum aperit, & attrahit & digerit. Clarum verò id eſt ex particularibus operibus. Adeò vehemens eius facultas eſt, vt abdomine illito, ventrem ſubducat, & fœtum interimat.

Nomina.

Κυκλάμινος herba ſic Græcis, Latinis quoq; Cyclaminus, & Rapum terræ vocatur: Mauritanis Buchormarien, Buthermarien ſeu Bothormarie: Barbaris officinis Cyclamen, Panis porcinus, & Arthanita: Italis Ciclamino & Pan Porcino: Germanis Schweinbrodt/Erdapffel. Hiſpanis Pan de puerco: Gallis Cyclamen ſeu pain de pourceau.

Cyclaminis differentias octo agnoſcimus, hic verò duas proponimus. I. Cyclamen orbiculato folio, infernè purpuraſcente. C.B. Cyclaminus minor & Vmbilicus terræ, Trag. Cyclaminus, Matth. Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Lacu. Lon. Cæſ. Caſt. Cyclaminus rotunda, Fuch. Cyclamen folio hederaceo rotundiore, Lob. obſ. Cyclamen vulgare, Lob. icon. Cyclaminus orbicularis rotundifolius, Dod. fol. Cyclaminus æſtiuus vulgaris, Cam. Cyclamen, Tab. Flore eſt nunc dilutius, nunc ſaturatius purpuraſcente: rarius albo: rariſſimè luteo. II. Cyclamen radice oblonga C.B. Figura hæc vitæ Geſneri á Doctore Caſparo VVolphio ad calcem addita, cui titulus Cyclaminus μακρόῤῥιζος: meminit in hortis Germaniæ nomine Cyclamini radice oblonga, malo in fine adnixo, & Camerarius ſuo Matthiolo, nomine Cyclamini longius radicati adiecit. Hæc enim inferna quidem radicis parte mali inſtar rotunda eſt, vnde plures fibroſæ radices hinc inde ſparguntur, ſed mox in cubitalem longitudinem prolongatur, digitalem craſſitiem non ſuperante: ſubinde tamen in nodos, ex quibus vtrinque fibræ prodeunt, extuberat, foliis eſt ſubrotundis vt in vulgari, maculoſis: floribus ſimilibus coloſſinis, quibus decidentibus capitulum ſubſequitur oblongum, in mucronem deſinens, quod ſe cum pediculo in ſpiras conuoluit, in quo ſemen mediocris magnitudinis continetur.

* II. CYCLAMEN RADICE OBLONGA. *

Δρακοντία μεγάλη.

DRACVNCVLVS MAIOR. CAP. CLX.

DRacunculus maior in vmbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duum cubitorum, baculi craſſitudine, verſicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, ſibi inuicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primum cineracei, mox per maturitatem in crocum & purpuram vergentis:

gentis:radicem prægrandem,rotundam,candidam,cortice tenui vestitam. Colligitur, dum maturescit, & succus exprimitur siccaturq; in vmbra. Radix quoq; messibus effoditur, elotaq; particulatim conciditur,& funiculo transfixa siccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam,coctamve cum melle delingi prodest contra orthopnœas,rupta,conuulsa, tussim & destillationes: pota cum vino venerem stimulat:vlcera,quæ cacoëthe vocantur,atq; phagedænica expurgat, præsertim cum vite alba:ex ea,& melle collyria ad fistulas,& partus euocandos componuntur:ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur:polypos & carcinomata absumit. Succus ad oculorum medicamenta,item contra nubeculas,caliginem,albuginesq; effectum præbet.Herbæ,radicisq; odor teneros conceptus abortu vitiat:item si triginta grana eius in posca bibantur.Sunt,qui eius succum cum oleo,aurium dolorib. infudere: quinetiam folia,vtpote quæ adstringant,vulneribus recentibus imposuere,& cocta in vino pernionibus.Qui folia manibus affricuerit,aut radicem exemerit,posse à vipera feriri inficiantur.

Δρακοντία μικρά. DRACVNCVLVS MINOR. CAP. CLXI.

Dracunculus minor folio constat hederaceo, magno, candidis notis insigni:caule recto, bicubitali, versicolore,maculis resperso purpureis,ita vt anguē planè referat, baculi crassitudine: fructus summo caule racematim cohæret,colore primùm herbaceo,& cum ematuruit,croceo, gustu feruens, mordaxq;: radice aliquantulum rotunda, bulbosa,aro non absimili, tenui obducta cortice. a Nascitur in sepibus vmbrosis. Seminis succus cum oleo instillatus,aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impositus,polypum absumit: carcinomata illitu sistit: triginta eius grana,si in posca bibantur, abortus inferunt.Odorem aiunt,postea quàm flaccidi flores emarcuerunt,conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit:orthopnœis,ruptis,vulsis,tussi,destillationib.auxiliatur:humores pectoris excreatu faciles reddit,siue cocta tostaq; cum melle, aut per sese edatur,siue farina eius ex melle delingatur: vrinā pellit, venerem excitat,cum vino pota:phagedænas vlcerum,& quæ cacoëthe vocantur,trita cum melle,& bryonia alba expurgat,& ad cicatricem perducit:collyria ex ipsa ad fistulas,& eiiciendos partus fieri solent:qui radice sua manus perfricuerunt,á viperis feriri negantur:illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum vice,conuenienter imponuntur:decocta in vino pernionibus apposuisse prodest. Caseus foliis inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas,albugines & oculorum caligines conuenit.Radix cocta,crudave ad sanorum vsus,pro olere recipitur. In Gymnesiis insulis,quæ Baleares vocātur,coctā radicem cum melle multo,in cōuiuiis placentarū loco offerunt. Radix messibus effoditur,lotaq; frustatim conciditur,& lino traiecta,siccatur in vmbra,& ita reconditur.

a Meum φύεται ἐν συσκίοις περὶ φραγμοὺς καὶ αἱμασιάς. i. Nascitur in vmbrosis circa sepes & macerias.

I. DRACVNCVLVS maior.

II. DRACVNCVLVS minor.

Licet in vetustis quibusdam Dioscoridis codicibus maioris minorisq; Dracunculi historia speciatim diuisis capitibus adnotata reperiatur: attamen cum altera ab altera parum dissidere videatur,cumq; etiam Galenus,Paulus & Serapio, qui in simplicium materia Dioscoridem ad vnguem secuti sunt, eiusq; dicta bona fide retulerunt, vnius tantum Dracunculi meminerint: non ab re credidere recentiorum nonnulli,horū alterum ex alterius auctoris officina prodiisse, & alicuius curiosi-

Dracunculorum consid.

III. DRACVNCVLVS AQVATICUS.

Dracunculus maior.

Dracunculus alter.

Dracunculi species ex Plinio.

curiositate hic historiæ Dioscoridis accreuisse. Quamobrem ego quoq; cogor eisdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam: quanquam ingenuè fateri possum, me vtrumq; Dracunculum Tridenti ac Venetijs vidisse. Alterum quidẽ, qui maior est, Ari siue Rumicis folijs, sibi inuicem implicitis, caule bicubitali, baculi craßitudine, versicolore, maculis in purpuram nigricantibus resperso, adeò vt angui similis videatur: alterum verò, qui & minor, & omnibus vulgaris est, folijs hederaceis, albis quibusdam maculis conspersis: caule ac fructu maiori similibus. Quippe quòd longam ex se vaginam emittat externa parte herbaceam, interna verò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum prosilit purpurascens, à quo demũ racemosum oritur semen (vt Dioscorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem verò aureo rufescente, feruenti ac mordaci gustu. Radice nititur rotunda, bulbosa, acri, tenui libro obducta. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi historia nihil ferè differre conspicitur. Quapropter etsi prædictæ recentiorũ sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis euidentibus nitatur, & doctißimorum consensu confirmetur: cum tamen sæpius maiorem & minorem Dracunculum viderim, nõ prorsus alienum esse mecũ quandoq; cogitaui, si quis suspicetur duo, vt sunt Dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoq; illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species lib. 24. ca. 16. sic inquiens: Id autem quod Græci Dracontion vocant, triplici effigie mihi demonstratum est, folijs betæ, nõ sine thyrso, flore purpureo: hoc est simile Aro. Alij radice longa, veluti signata, articulosaq; monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (vt affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti verò generis meminit ipse in sequentibus lib. 25. cap. 2. cum inquit: Eadem Lusitaniæ prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum Dracunculum appellatum, caule pollicari craßitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remediũ. Alij sunt, quos in priori volumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas serpentium vernationes bipedali ferè altitudine, rursusq; cum ijsdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens: hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui lib. 7. cap. 11. de plant. hist. Secundum Dracunculi genus inter Ari genera constituit, his verbis: Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam Ari Dracunculũ appellent, quòd eius caulis varietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij verbis perspicuum omnibus fieri puto, plura esse Dracontij siue Dracunculi genera, vt etiam Venetijs oculata fide cõprobari potest in horto Clarißimi medici Maphei à Mapheo, vbi præter Arum duo virent æstate Dracunculi genera.

Theophrastus de Dracunculo.

Dracunculi vires Matth.

Radicis farina duarum drachmarũ pondere ex melle sumpta, pituitam tam crassam, quàm tenuem, per inferna ducit, & renes expedit, & præsertim ex vuarũ passarum cremore, & mastiches momento sumpta. Recens radix feruenti cinere tosta & illita, dolorificas & tumentes hæmorrhoides curat. Resoluit illita scirrhosos tumores, strumas & chæradas; & lienis duritiem emollit. Eadem absterguntur cutis maculæ quæcunq;. Cum melle & caprino fimo illinitur vtiliter podagricis, neruorumq; contusionib. Supposita menses remorantes trahit.

Dracunculi vires ex Gal.

Dracunculus, vt Galenus testatum reliquit lib. 6. simpl. medic. quiddam Aro persimile obtinet, tum folijs, tum radice: cæterùm illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet & amara, coniuncta est, medicamentum factum est vtiq; maximè efficax. Nam radix viscera omnia expurgat, crassos potißimum, & lentos succos extenuans: optimumq; remedium est contumacium vlcerum, quæ κακοήθη nuncupant: hæc Galenus.

Mesues.

Cæterùm de Dracunculo differens Mesues inter cætera simplicia medicamenta, quæ deiectoria vi pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd vbi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis viscera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet, & vasa detergat.

Dracunculus tertius Plinii.

Est & aliud DRACVNCVLI genus, quod quidem tertium apud Plinium, cum Fuchsio viro doctißimo esse putamus. Siquidem illi folia sunt Corni arboris ferè similia, & radix arundinacea, geniculata, longa & Ari modo feruens. Insuper ex geniculis ipsis multiplices oriuntur fibræ, quibus pertinaciter humi inhæret. A radice folia prodeunt oblonga, Arisari alterius æmula, è quorum exortu alia exurgunt folia, longis pediculis nitentia, quæ vt diximus, Corni arboris folia referũt, sed ijs grandiora, tenuioraq; habentur, è quorũ nonnullis, quæ conclusa sunt, vt eius in imagine videri apertißimè potest, fructus racematim enascitur, baccis per maturitatẽ rufescentibus, in quib. semen est nigrum, paruum & oblongum, crasso quodã succo circundatam. Nascitur montanis locis, sed humectis & vliginosis. Hanc in Morauia primùm legimus, dum illac iter faceremus.

Qualitas.

Degustata radix primo statim occursu insipida deprehẽditur, at paulò pòst linguam, faucesq; adeò vellicat, vt omnes illæ partes tenuißimis pungi aculeis videantur. Itaq; valenter excalfacit & siccat: quin etiã adurit vlceratq;. Ideoq; rarefacit & incidit quæ in corpore crassa, lentaq; sunt excremẽta, perinde ac Dracunculi alij & Arum, quare ab ijs viribus non differt, sed facultate imbecilliore habetur.

Dracunculus hortensis.

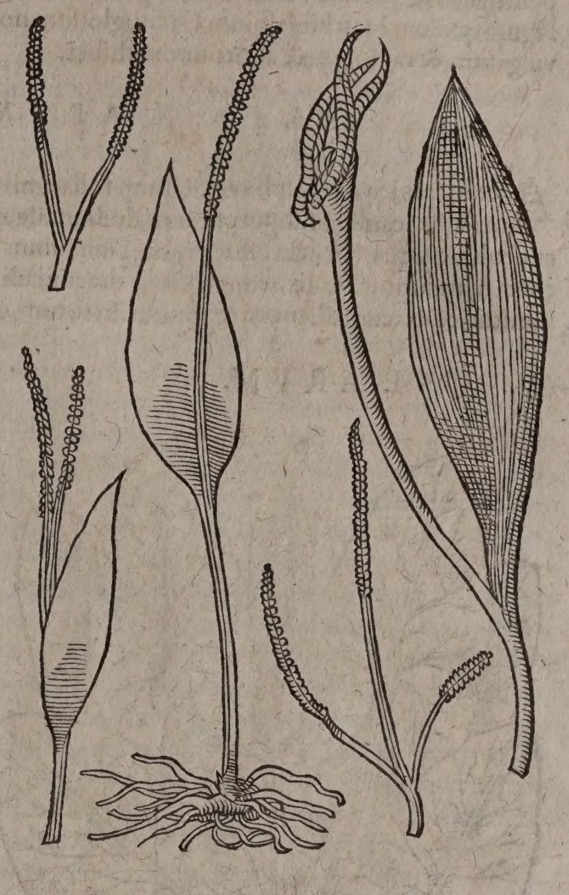
Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetarijs vescimur, vtimurq; ad intinctus acerrimo gustu: Caules fundit numerosos, tenues, in quib. folia oblõga [lini modo] radicibus [cohæret] humi repentib. graminis modo. florib. pusillis, albicãtib. racemosis, semine superuacuo. Seritur in hortis ferè omnib. Sunt qui asserãt hanc plantã cultorũ mangonio factitiã esse, & nõ sui natura prouenire, eam siquidẽ nasci putãt lini semine excauatis cæpis imposito, ac deinde terra recõdito: sed hos falli credide-

IV. DRACONCELLVS.

V. OPHIOGLOSSON.

* Ophio. abortus. *

crediderim, quod facto periculo, operam quidã perdiderint. Huius nec Græci, nec etiã Mauritani, q̃ ſciam, meminere. Verùm perpenſa eius acrimonia, qua maximè linguã vellicat, eorũ eſſe medicamẽtorum, quæ valentiſsimè excalfaciunt atq; ſiccant, facilè coniÿci poteſt. Incidit, digerit, aperit & prouocat: manſa pituitam ciet: dentium dolores mulcet: concoctionem adiuuat & vrinas mouet. Eſtur paſsim in acetarÿs vnà cum lactucis, aliÿsq; oleribus. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi ſpecies quidam recenſent, quòd LINGVA *Serpentina nonnullis dicatur, etſi non deſint, qui Lucciolam & Argentinam ipſam appellitent. Naſcitur hæc in pratis, ſed ocyſsimè deperditur. Proſilit enim menſe Maio, ſed cùm tenerrima ſit, pauco poſt tempore euanida flacceſcit, ac ſubinde nuſquam apparet. Mittit vnum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ vocatæ haud diſsimile, nulla per medium excurrente coſta, è cuius inferiore ſinu cauliculus exit, pallidam ſerpentis lingulam in cacumine gerens: vnde Græcorum voce Ophiogloſsi nomen inuenit. Exiccat citra inſignem caliditatem. Præſtat hæc maximè ad recentia vulnera glutinanda: quo fit, vt eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo diutius inſolato vtuntur chirurgi ad prædicta felici (vt aiunt) ſucceſſu. Datur potanda ex aqua Equiſeti, ad inteſtinorum, & thoracis vulnera, & cæterarum intrinſecarum corporis partium. Ideoq; auxiliatur ſanguinem reÿcientibus: bibitur aduerſus alba fœminarum profluuia, ex aqua foliorum quercus. Vinum auſterum, in quo tota planta incocta fuerit, ſi cum eo oculi abluantur, lachrymas cohibet: illinitur recens, ſiccaue ad vulnerum inflammationes, ex gallinaceo adipe. Omphacinum oleum, in quo copioſa folia diu fuerint macerata inſolataq;, addita lachryma abiegna, aptiſsimum fit medicamentum vulneribus recentibus glutinandis.* Δρακόντιον *quod Græci vocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus Luf & Alluff: Italis Dragontea: Germanis* Natterwurtz: *Hiſpanis Taragontia: Gallis Serpentine. Dracunculus minor, Græcis* Δρακοντία μικρά: *Italis Dragontea & Serpentaria minore: Germanis* Klein Natterwurtz: *Gallis Petite Serpentaire. Dracũculus aquaticus, Italis Serpentaria acquatica: Germanis* Waſſer Natterwurtz. *Dracunculus hortenſis, Italis Dragoncello & Dragone: Gallis Targon. Ophiogloſſum, Græcis* ὀφιόγλωσσον: *Italis Lingua ſerpentina, Argentina ſiue herba Lucciola: Germanis* Natterzünglin: *Gallis Herbe ſans chouſture, ſiue Langue de ſerpent.*

Lingua Serpentina ſiue Ophiogloſſon.

Ophiogloſſi vires.

Nomina.

Dracunculus triplex proponitur. I. Dracunculus biſtortæ folio. C. B. Dracunculus maior, Matth. Caſt. Dracunculus Matth. Dod. Gal. Dracunculus maior Matth. Dod. fol. Serpentaria maior Matth. Lug. Dracuntium maius, Tab. Hoc an in rerum natura ſit, Dodonæus dubitat: Aduerſaria inueniri negant: hactenus eum non vidimus, quare nil aſtruere licet, at omnes rei herbariȩ ſtudioſos publici boni cauſſa rogamus, vt ſi eum vel habeant vel inueniant, nobis eius copiam faciant. II. Dracunculus polyphyllos, qui Dioſcoridis maior videtur & Plinii. C.B. Dracuntium maius, Brunf. Dod. fol. Dracunculus maior, Trag. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſ. Lacu. Lon. Cam. Dracunculus minor, Matt. Caſt. Dracunculus polyphyllos & Luph criſpum, Cord. hiſt. Dracunculus, Geſ. hor. Cæſ. Anguina Dracontia & Serpentina Colubrina, Lob. Dracũculus ſiue Serpẽtaria maior, & Serpentaria minor, Matt. Lug. qui duas habet figuras. III. Dracunculus paluſtris arundinacea radice C.B. Hydropiper rubrum, Fuch. & Dracunculus Plinii tertius, eidem in icon. Aron paluſtre, Geſ. hor. Dracunculus paluſtris, Dod. gal. Cord. hiſt. Lug. Dracunculus paluſtris minor, Lon. Dracuntium paluſtre, Tab. Dracunculus aquaticus, Matt. Caſt. Dod. fol. Cam. Aquatica anguina ſiue Dracunculus, Lob. Dracontii genus apud Plinium, Cæſ. IV. Dracunculus hortenſis integro folio C.B. Draco à Ruellio primò deſcriptus, Dod. gal. Dragoncellus, Matth. Dracunculus hortenſis eidẽ in icon. Caſt. Tab. Draco hortenſis, Geſ. hor. Lug. (cui & Chryſocome Dioſcoridis Dalechampio) Cam. Draco, aut potius Tarchon Simeoni Sethi, Lob. Tarchon Auicennæ & Sethi, Geſ. hor. Dragone vulgò,

Cæſalpino. V. Serpentaria ſecunda, Brunf. Ophiogloſſum, Trag. Fuchſ. Matth. Dod. fol. & gal. Lon. Caſt. Lug. (cui & Ceratia Plinii & Dracunculi ſpecies) Tab. Cam. Thal. Lob. cui & Eneaphyllum, Lingua ſerpentina, Matth. Italico. Caſt. Cæſ. Lingua vulneraria Cord. hiſt. Lancea Chriſti & aliis Luceola, Geſ. hor. Figura quidem Matthioli ſolum Ophiogloſſum non ramoſum exprimit, hæc verò & non ramoſum ſeu vulgatum, & ramoſum & abortiuum exhibet.

Ἄρον. ARVM. CAP. CLXII.

a Oia exem. μικρότερα ȝ ϰ̀ ἀσπιλότερα. i. minora tamen & minus maculoſa. Ca. ἀσπιλότα. i. immaculata.

ARon, apud Syros Lupha vocitatum, folia emittit Dracunculi, ſed a longiora, & paucioribus diſtincta maculis: caulem ſubpurpureum, dodrantalem, piſtilli ſpecie, à quo croceum ſemen exit: radice dracunculi alba: quæ decocta eſtur, vtpote cùm minus acris ſit. Folia ad eſum condiuntur, & arida per ſe, decocta manduntur. Radix, ſemen & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur, & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

I. ARVM.

II. ARVM MINVS.

Ari conſid.

ARum in Hetruria, item in agro Goritienſi, frequentiſſimum prouenit, in campeſtribus, in vineis, in ſcrobium marginibus, & paſſim in ſemitis propter ſepes, præſertimq́; in maritimis noſtris Senenſibus, vbi vulgò ipſum vocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto vocabulo appellari ſolet.

Ari deſcript.

Arum folia habet Hederacea, cordis ferè effigie, Dracunculi maiora, minimè diſſecta, & albis reſperſa maculis, quæ hyeme virent, & æſtate ſiccantur. Caulem edit palmarem, è cuius faſtigio erumpit inuolucrum ſpithamæ ferè longitudine, in acutum deſinens, quod fructũ complectitur, & fouet. Eo deinde fatiſcente, ſolida piſtilli facies aureo colore emergit, & anfractu penitus patete, crocea ſemina ſpectantur, quæ in coronæ modum concinnè contexta, infimam eius ſedem ambiunt. Hæc non longo temporis tractu viridia fiunt, & per maturitatẽ rufa, baccarũ ſpeciem præ ſe ferentia, vinoſaq́;, ambiũt ipſa caulem, ſeſe inuicẽ ſtipantia, frumẽti Indici modo. Radice nititur alba, bulboſa, oblonga, permultis ſtipata fibris, ellebori modo, guſtu perquã acri. Naſcitur in cãpeſtrib. in vineis, & ſecus itinera & ſepes. In Bohemia quoq; in montibus quibuſdam copioſum admodum prouenit, ſed Italico longè minus, folijsq́; tenuioribus, & minori quoq; radice, adeò vt ego hoc Arum minus appellare conſueuerim.

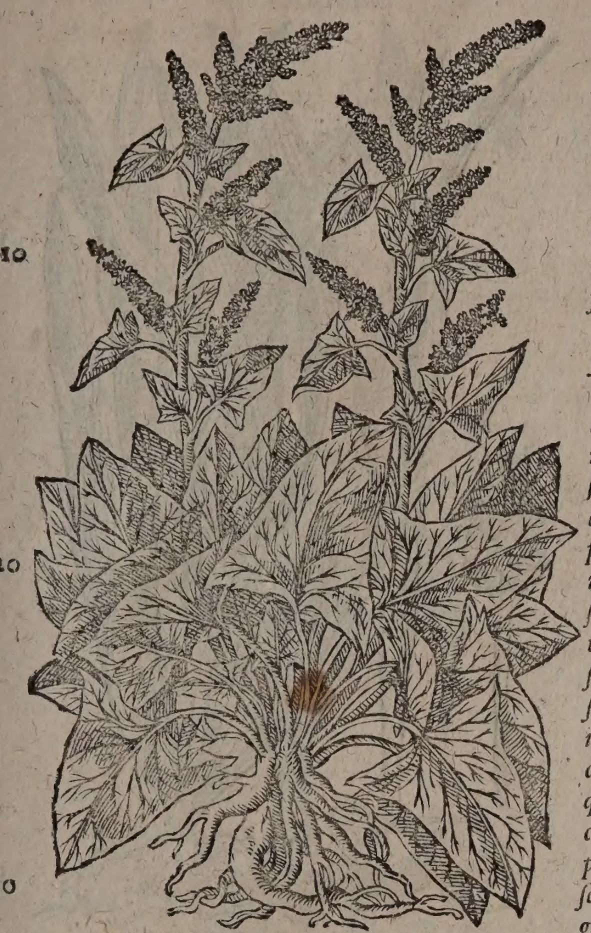
Ari ſpecies altera.

Cæterùm ARI alteram ſpeciem, cuius hic imaginẽ expreſſimus, miſit ad me Franciſcus Calzolarius pharmacopæus Veronenſis, rei plantariæ indagator, è monte Baldo allatum. Huic folia inſunt ſagittæ ſpeciem repræſentantia, & caulis rectus, glaber, dodrantalis, valde perſpicuus, rubentium baccarum botrum in cacumine habens, confertum, & in acutum deſinentem. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, circumquaq; ſe diffundentibus, è quibus bulboſi quidam globuli, fabarũ quantitate dependent, alba intus pulpa, & perquam acerrimi guſtus. Excalfacit & ſiccat ordine quarto. Ideoq; vrit, attenuat, incidit & abſtergit. His nõ deſunt, qui vtantur ad arcendos à ſuis menſis paraſitos, & voraces lurcones, earum puluerẽ delicatis epulis admiſcentes: nam vbi fauces occupauerit, tã fixo & contumaci ardore afficit, ne poſthac quicquã vorare queant, niſi bubulo caprillove lacte diutius gargarizato, aut recẽti butyro sẽſim deglutito.

Ari vires Matth.

Abſtergit Arũ, attenuat, aperit, incidit & prouocat. Decocta radix melle excepta, medetur pectoris morbis omnib. pituitoſis: expectorat. n. valentiſſimè craſſas lentasq́; excreationes: ideoq; aſthmaticos maximè iuuat. Datur elixa, vel feruentib. cinerib. toſta, vtiliter tuſſiẽtibus, ex amygdalino oleo. Id quoque bellè quoq; præſtat lac potũ, in quo radix ipſa fuerit incocta. Illinitur eadẽ, aqua prius elixa, epiphoris, ſugillatis, inflãmatisq́; tonſillis, fabacea farina addita, & defruto ſubacta. Subigitur quoq; oleo, & tumentib. hæmorrhoidibus commodè illinitur.

III. BONVS HENRICVS.

illinitur:Radicis ſuccus exedentia & contumacia vlcera curat, quemadmodũ & narium polypum folia ambuſta ſanant. Im- Semen tritum vel baccarum ſuccus roſaceo commiſtus,aurium ponuntur eadem vtiliter podagricis, calenti ſimo bubulo illita. doloribus auxiliatur. Dantur vtiliter ſeminis drachmæ duæ ad menſes educendos,& ſecundas pellendas ex vino.Cæterùm cum Arum in mentem mihi iam reuocet plantam, à quibuſdam Serpentariam, Colubrinamq́; vocatam, quamque Germani BONVM HENRICVM *appellant,libuit eius hiſtoriam,& vires huic orationi attexere,quòd folijs Arum quadantenus referat,quæ longis pediculis nitentia profert. Hæc caules plures edit,ipſosq́; folioſos,in quorum faſtigijs herbacei, racemoſiq́; viſuntur flores,& deinde ſemen. Planta candicat tota ,perinde ac ſi tenuiſsimo farinæ polline conſperſa eſſet: quin etiam adeò læuis tactu habetur, vt vnguine aliquo illita videatur, vnde illi nomẽ apud Germanos* Schmerbel.*Radice nititur vegeta,craſſa,in plures diuaricata partes, croceo colore, acuti lapathi modo,cuius ſpeciem eſſe cenſemus. Naſcitur ferè vbiq; in pagorum plateis,in ruderibus & areis.Planta eſt calidi & ſicci temperamenti,aperit,abſtergit,reſoluit & digerit.Radicis ſuccus illitus ſcabiem tollit,& cutis maculas extergit, præſertim ſi cum aceto miſceatur. Quidam eam quoq; præferunt aduerſus venenoſorum animalium morſus. Noſtrates mulieres ex Ari radicibus ſtillatitias aquas ad fucum parant,quas ad faciem erugandam illuſtrandamq́; magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præſtat inſolatus radicum ſuccus,ceruſſæ ſpeciem referens, quem Gerſa vulgò nominant, is ſiquidem mirum in modum carni ſplendorem, & candorem conciliat. Ari vires memoriæ prodidit Galenus libr.11.ſimplicium medicamentorum,vbi ita ſcribit: Arum terrena eſſentia conſtat,ſed calida:proinde extergendi vim poſsidet,verùm nõ valentem,ſicut Dracontium. Eſt itaq; in exiccando,& calefaciẽdo primi ordinis.Radices eius maximè ſunt vtiles:ſiquidem comeſæ craſsitiem humorũ mediocriter incidunt,adeò vt & excreationib.ex pectore idoneæ ſint,ſed magis tamen aptũ eſt Dracontium. Neſcio ſanè qua ratione ſcripſerit Galenus, Arum,quo deguſtato os totum exuritur, & acerrimum ſentitur, calidum ſiccumq́; ordine tantum primo haberi.Et lib.2.de alimentorum facult.ſic inquit: Ari radix rapi modo manditur. In quibuſdam autem regionibus acrior quodammodo naſcitur,vt Dracontio ferè ſimilis ſit.Dum rectè parare voles,prioris decoctionis aqua effuſa,repente in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contra, quàm in noſtra regione, Arum ſe habet: nam illic minimum medicamentoſi,minimumq; acrimoniæ poſsidet,adeò vt vel rapis ſit vtilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportant, vt quæ abſq; vt putreſcat aut regerminet,longo tempore perdurare poſsit. Herba,quam Græci ἄρον, & Latini ſimiliter Arum dicunt,Mauritanis Iarus & Sara:Syris Lupha vocatur: Barbaris, Aron,Barba Aaron, Dragontea minor, & Serpentaria minor:Italis Aro & Gigaro: Germanis* Klein Natterwurtz: *Hiſpanis Yaro: Gallis Vid de chien. Arum minus, Græcis ἄρον μικρὸν:Italis Gigaro minore.Bonus Henricus,Italis Herba infarinata:German.* Schmerbel oder Gut Henrich.

Boni Henrici hiſtor.

BoniHenrici vires Matth.

Ari vires ex Gal.

Nomina.

Arum Plinius lib.19.cap.5. inter bulbi genera recenſet: at lib. 24. cap.16. maris & fœminæ meminit:& à quibuſdam radicem Aron,caulem verò Dracuntium appellari monet. Aliquot differentias notauimus,aliud folio maiore & acutiore,aliud rotundiore,aliud duriore per totam æſtatem virente. Sic eius quod maximo eſt folio,venæ omnes albicant,apud Italos frequens: aliquando maculis albis eſt conſperſum. Reperitur in Helueticis montibus quod nigricantibus lituris, aliquando purpureis ſignatur: quod verò apud nos vulgatiſſimum,nullis maculis notatur. Sic & piſtillus alteri purpureus, alteri ex albo luteus. III. Lapathum vnctuoſum C.B. Bonus Henricus, Brunf. Trag. Matth. Tab. Rumicis tertium genus, Fuch. Rumicis ſecundum genus, Turnero: Tota bona, Dodo.gal. & fol.(cui & Chryſolachanon)Lob. Thal. Lapathi ſylueſtris ſecundum genus, Lugd. Atriplex canina, Lonicero.

Ἀείσαρον. ARISARVM. CAP. CLXIII.

ARiſarum exigua herbula eſt: cuius radix oleæ magnitudinem implet,longè maioris quàm Aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas ſiſtit. Fiunt collyria ex ea,ad fiſtulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuſcunq; in perniciem agitur.

ARiſaron,Plinio lib.24.cap.16.auctore,in Aegypto naſcitur,ſimilis Aro, minor tamen, minoribusq; folijs,& vtiq; radice,quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs oſtenduntur genera: quorum poſtremum ad me primùm miſit Aloiſius Anguillarius Romanus,horti Patauini præfectus, diligentiſsimus rei herbariæ inquiſitor, qui præterea teſtatus eſt, Ariſarum plurimum naſci in agro Romano, non longè ab vrbe: Cui folia Aro ſimilia ſunt, à Luca Ghino viro optimo accepimus. Vtriuſq; picturam exhibere libuit, non quod vtrumq; probemus (alterum enim non verum putamus) ſed vt de ijs aliorum etiam ſit iudicium. Primum folijs prouenit Ari, longè tamen minoribus: cauliculum edit tenuem, in cuius ſummitate vaginula quædam oritur, altera parte diuiſa, è qua ligula tenuis, exigui germinis modo ſeſe exerit,pallido colore. Radix illi oliuæ inſtar magna, oblonga, candicans, adnatis pluribus vbiq; emergentibus. Naſcitur in collibus & campeſtribus. ALTERVM *folia mittit longa, anguſta, longis pediculis nitentia: radicem bulboſam,iuglandis magnitudine,numeroſis vbiq; adnatis fibris,guſtu etiã acri. Excalfacit radix,ſiccat,incidit, abſtergit,digerit & aperit. Meminit Ariſari Galenus libro 6.ſimplicium medicamentorum his paucis: Ariſarum multò*

Ariſari hiſtoria.

Ariſari vires ex Galeno.

I. ARISARVM.

II. ARISARVM ALTERVM.

Nomina. *minus est Aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Vt Græcis* ἀρίσαρον, *ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur. Arisarum alterum, siue Pseudoarisarum: Italis Arisaro falso.*

I. Arisarum Matth. Dod.gal.Ges.hor. Arisarum primum, Lonic. Lug. Dracunculus minor, Ges.app. Lacu. Dracunculus alter seu henicophyllos, Cord. histo. Arum maius Veronense perperam Arisarum, Lob. Arisarum latifolium Matthioli, Tab. II. Arisarum angustifolium (quod Dioscoridis esse videtur) C.B. Dod.fol. Clus.hisp. Tab.Lob. Arisarum tenuifolium, Cam. Arisarum alterum, Matth.Dod.gal.Lug. Lonic. Arisarum, Ges.hor.Lacu.Cæs. Pseudoarisarum, Castori.

Ἀσφόδελος. HASTVLA REGIA. CAP. CLXIIII.

HAstula regia vulgaris notitię est: foliis maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem, quē anthericon appellant: radices subiàcent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: vrinas & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus drachmæ pondere potę ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpente demorsis datur aptissimè trium drachmarum pondere, verùm foliis, floribus & radice ex vino morsus illinire oportet: item vlcera sordida & depascentia: mammarum quoq;, & testium inflammationes, tubercula, furunculosq; : decoctis in fæce vini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto vetere vino dulci, myrrha & croco decoquitur, fitq; perquā vtile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit: oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresq; in vino poti, scolopendræ & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

Asphodeli historia. *HAstula regia, quæ Græcis dicitur* Ἀσφόδελος, *planta est à radicibus foliosa, folijs porraceis longioribus, angustioribusq;, carina adeò perminente, vt triquetra videantur. Caulem edit cubitalem, & quandoq; maiorem, insigni læ-*
Asphodeli melino flore. *uitate: Flores in cacumine albicantes; (est etiam quæ melinos faciat) numerosos, in stellæ modum sese pandentes, è quibus baccæ proueniunt subrotūdæ, herbacei coloris, in quib. triquetrū cōcluditur semen nigro colore. Particulatim floret, vt Scilla, ab imo incipiens, verbasci quoq; modo. Radicibus nititur numerosis, nigricantib. bulbosis, oblōgis, subuirescēte intus pulpa indicis longitudine, & inferna sede crassiorib. prominēte infima parte tenui cauda, succosis, acri & amaro gustu. Nascitur in montib. pingui solo. Plāta est spectatu iucunda, cū integra effoditur, ob ingentē bulborū numerū, qui sæpe centenariū excedunt, quanquā citato loco dicit Plinius, Asphodeli radicē alijs numerosiorē esse, vt quæ octuaginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur. Atqui Gal. 2. de alim. facul. vna tantū bulbosa radice magnitudine, figura, amarore scillæ radici quodā-*
Anthericum, flos Asphodeli. *modo simili, Asphodelum constare legitur. Huius caulem (vt Plinius est auctor lib. 21. cap. 17. Theoph. & ferè Græci omnes) cubitalē, & sæpe duum cubitorū, anthericū vocauere: radicem verò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autē illud albucū, & asphodelum hastulam regiam dixere. Cæterùm Asphodeli florē rectè Dioscorides è Nicandro poëta Medico vetustissimo ap-*

pellari

I. HASTVLA REG. SIVE Asphod.

* II. ASPHODELVS luteus. *

pellari ἀνθέρικον scribit contra Theophrastum, Plinium, & alios Græcos, qui caulem ita nominari volunt. Verba autem è Theriacis Nicandri hæc sunt, quib. & caulem & semen describit dum plantã ad serpentiũ, & scorpionẽ ictus valere dicit:

Ἄγρει δ' ἀσφοδέλοιο διανθέος ἄλλοτε ῥίζαν,
Ἄλλοτε καὶ καυλεῖον, ὑπέρτερον ἀνθερίκοιο.
Πολλάκι δ' αὖ καὶ σπέρμα ὅτε λοβὸς ἀμφὶς ἀέξει.

Vermes Albucum creat (vt Theophr. ait) qui in volucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cùm flaccescens inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tam bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quin etiam cum ficis, mira voluptate. Illinuntur vtiliter asphodeli radices, ex aceto decoctæ, lichenosis, scabiosisq́ue. Eædem cum hyoscyamo feruefactæ, & pice liquida exceptæ, alarum virus, tædiaue emendant. Crispantur quoq́ue capilli, deraso capiti affricta sæpe radice. Ea epota, scripsere quidam excitari venereos impetus. Iuuat eadem felle suffusos, quin etiam aqua intercute affectos, ex vino pota. Decocta & illita parotidas sanat. Eximuntur renum lapilli, si eiusdem ex vino decoctum sumatur in potu. Sanat illita iumentorum scabiem, & vlcera ad pilum reducit. Meminit earum quoq́ue Gal. lib. 6. simp. med. sic inquiens: Asphodeli radix vtilis est, sicut ari, asari, & dracontij, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, Asphodeli vires ex Gal. *subtiliorq́ue, ac digerere potẽtior efficitur, ac proinde & alopecias sanat: hæc Galenus. Cæterùm asphodeli radix mirificè commendatur Aetio lib. 1. ad ciendos menses, his verbis: Asphodeli radix in vino albo vetere decocta, & vino calido meraco* Nomina. *cyathi mensura hausto, menses suppressos celerrimè ciet. Planta quæ ἀσφόδελος Græcè, Hastula regia Latinè vocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Biruach, Abg seu Arxeras: Italicè Asphodelo, Amphodillo & Hastula regia: Germanicè* Goldwurtz vnd Heidnisch: *Hispanicè Gamones, Gamonites: Gallicè Afrodiles.*

Asphodelus siue hastula regia, quòd dum floret, effigiem sceptri regii referat: meminit Matthiolus ferre flores albicantes, esse, quæ & melinos faciat, quare duæ figuræ adpositæ, cúm non solùm floris ratione differant, sed totius plantæ magnitudine, cum albæ, radices sint crassiores, folia latiora: luteæ verò, & radices, quæ tenuiores luteæ sunt vt & flores, folia angustiora, qua de re suo loco. I. Asphodelus albus non ramosus, C. B. Hastula regia, Matth. Ges. hor. Lac. Lugd. Asphodelus Lonic. Cast. Ges. Cæs. Asphodelus mas, Dod. gal. Asphodelus albus, Ges. hor. Dod. fol. Clus. Hisp. Tab. Cam. Asphodelus maior albus, Lob. II. Asphodelus luteo flore & radice, C. B. & Camer. Hastula regia apud Tragum: Hastula regia minor, Cast. Asphodelus luteus Ges. hor. Tab. Cæs. Dod. fol. Lugd. Asphodelus luteus minor, Lob. Lugd. (qui duas habet figuras) Tab. Iphyon Theophrasti, Anguillaræ.

Βολβὸς ἐδώδιμος.

BVLBVS ESCVLENTVS. CAP. CLXV.

ESculentus bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo vtilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus verò, & scilinus stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem stimulant, linguam tonsillasq; exasperant, multũ alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt: luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per sese hydropicorum tumores, & canum

morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & vlcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt: sugillata varosq; per se, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, vel aceto emendant: fractis auriculis, vnguibusq; ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati verò, & cùm alcyonio misti, vitia cutis in facie, atrasq; cicatrices, in sole illiti emaculant: faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

Βολβὸς ἐμετικός. BVLBVS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

a Cat. φλοιὸς μέγας. i. cortice magno.

BVlbus, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice a nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum vesicæ malis medetur: vomitiones mouet.

Bulborum consideratio.

BVLBVS VOMITORIVS.

BVlborum genera, esculentum & vomitorium, antiquis vulgò notißima fuisse ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentauerit Dioscorides. Nobis verò Bulbi eam ob causam, vel quòd iamdiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, vt neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonstret: Legitimos inquam, quod non desint, qui vt inter cæteros Aesculapij videantur, BVLBOS *quosdã ostentant, quos vomitorios, & esculentos faciunt, sua tantum opinione freti. Verùm ego non ita facilè adduci possum ad credendum, nisi collatis plantarum notis. At cùm Dioscorides hosce bulbos nullis descripserit lineamentis, non potui illorum acquiescere suasionibus, & si non desint Sycophantæ, qui me inscitiæ accusarint, quòd has dixerim me non cognoscere plantas, quorum qui volunt doctrinam sequi, consultius fortasse fecerint, si hosce labores nostros haud quaquam legere decreuerint. Siquidem ego candidis lectoribus, non autem nasutis, hæc paraui monumenta. Veteribus autẽ fuerunt in frequentissimo ciborum vsu: his præsertim admisti, quæ veneris conciliandæ gratia parabantur, vtpote qui venerem stimulent. Quod autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in xenijs suis, dum cecinit:*

Cùm sit anus coniunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorum error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cepe, aut fißile illud cæparum genus, quod Hetruscis vulgo vocatur Cepolla maligia. Sed horũ error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fißileq; cæpe inter cæparum genera lib. 7. cap. 4. de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disseruit lib. 7. cap. 13.

Bulborum vires ex Gal.

Bulborum meminit Gal. lib. 6. simpl. medicamentorum sic scribens: Bulbus esculentus frigidior, & craßior est, lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & venerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem simul & adstrictionem, abstergit simul & glutinat, & nimirum exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem verò in glutinantibus. At siccitas vtramque consequitur. Bulbus autem vomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus Bulbus. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit: Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in vere interdum ipse etiam coliculu. Amaram austeramq; vim, euidenter Bulbi in se habent: quamobrẽ elanguescentis stomachi aliquatenus excitant auiditatem. At verò neq; ijs aduersantur, quibus è thorace atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam craßiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaritudo craßitudini reluctatur, lenta, crassaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi vberius quidem alent, sed excreare volentibus aduersabuntur, vt pote omni amaritudine exuti. Tum verò ex aceto, oleo, garoq; mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur.

Nomina.

Βολβὸς *quæ Græcis* ἐδώδιμος *Latinis Bulbus esculentus cognominatur: Mauritanis Basar Alzer: Italis Bulbo che si mangia. Qui verò Græcis* Βολβὸς ἐμετικὸς *Latinis Bulbus vomitorius dicitur: Mauritanis Zir: Italis Bulbo vomitorio, Cipollo canina.*

Hyacinthus racemosus moschatus C. B. Bulbus vomitorius, Matth. Cast. Lugd. Muscari, Clus. hist. Hisp. & Pann. Dipcadi Chalcedonicum, Lob. Lugd. (duas enim habet figuras) Hyacinthus spurius recentiorum alter. Dod. fol. Hyacinthus botryoides Chalcedonicus moschatus, Tab. Flos interdum initio purpurascens, aut viridis: dein ex purpura virens, aut ex virore albicans, vel nigricans, dein pallidus: est & luteo odoratissimo flore.

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCilla vim acrem atque feruentem habet: afflatam ad multa vtiliorem esse constat. Polline ad crustam, subacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta sufficien-

ficienter intoſta fuerit: qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem quæ prius, fiunt: nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt; torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur, ſumi etiam ſolet quod maximè eſt medium, direptis viuotenus tunicis, quod fruſtatim conſectum coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaq; lino fruſta ſiccantur in vmbra, ita vt ne vlla quidem parte ſe contingant. His ſcillæ ſegminibus ad oleum, vinum, aut acetum ſcillinum vtimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ Scillæ in oleo ferueſacta, aut cùm reſina liquefacta, imponitur: decocta in aceto demorſis à vipera cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adiectis octonis toſti ſalis, cochlear unum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinam ciere volumus, hydropicisq;, & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſsi vetere, ſuſpirioſis, & ore reiicientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cùm melle, & eſtur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet, ſtrigmenta per aluum extrahit. Cocta & ſimili ſumpta modo, eoſdem præbet effectus: ſed cauendus Scillæ vſus his, qui inteſtinum ſentiunt vlcus: ad penſiles verrucas, & perniones, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet.

Παγκράτιον. PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

PAncratium, quod aliqui Scillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrufo colore, aut ſubpurpureo guſtu amaro ac feruente: foliis lilii, ſed longioribus. Scillæ vires, & præparationem habet, eodemq; pondere in morbis efficaciter aſſumitur: cui tamen mitior, quàm Scillæ facultas ineſt. Radicis ſuccus cum erui farina digeritur in paſtillos, qui hydropicis, ſplenicisq; cũ hydromelite, commodiſsimè dantur.

I. SCILLA.

* II. SCILLA HISPANICA.

SVperioribus annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus, tum medicis, tum ſeplaſiariis communis eſt vſus legitimas eſſe: in hanc autem opinionem veneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueneram lib. 19. cap. 5. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinem reddidiſſe: quare cum ſæpe vidiſſem ex iis Scillis, quibus paſsim vtimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuiſſe, vt ferè caput hominis æquarent, non poteram non exiſtimare illas eſſe veras. Deinde legeram apud Theoph. lib: 7. c. 12. de plant. hiſtoria, Scillã prius caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in noſtratibus cùm manifeſtè deprehendatur, mihi quidem non videbatur eſſe diſcedendũ à vulgari opinione. Adde quòd ſæpenumero quaſdam Scillas vidi paruas, pyro paulò maiores, has equidẽ putabã Pancratium eſſe: illas verò communis vſus, Scillas, idq; eo magis, quòd Dioſcorides tribuit Pancratio radicẽ magno bulbo ſimilẽ: horũ autẽ radix mediocris potius, quàm eximiæ craſsitudinis cenſetur. Verùm cùm poſtea aliquantò accuratius harum plantarũ hiſtoriã expendiſſẽ, inueni Aloes folium, Dioſcoridis & Plinii teſtimonio, Scillæ ſimilitudinẽ habere. Quod nimirũ refragatur Scillæ communis vſus, vt quæ folia ferat non aloe, ſed lilio proxima: inter quæ non parua quidẽ intercedit differentia. Quin etiã legi in Theoph. & Plin. quod Scilla floret ter in anno: hoc item (quantũ videre potui) non euenit noſtris vulgaribus Scillis. Sed ne veritati fortaſſe detrahã, omnino id affirmare non auſim. Hinc itaq; iure quondã factũ eſt, vt de Scilla non vlterius vulgarem illam tenuerim, ſed in dubiam venerim ſententiam, an ſcilicet Scillæ communis vſus legitimæ ſint, & dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ folijs aloe ſimilibus proueniant. Cæterùm dum adhuc in re dubia verſarer, à quibuſdam medicis Hiſpanis accepi in Hiſpaniæ maritimis Scillas innumeras oriri noſtratibus duplò maiores, folijs aloen æmulantibus, ſed minus craſsis: quæ amaritudine, acrimonia, ac virium præſtantia communes noſtras Scillas longè vincunt.

Scillæ, & Pãcratii conſid.

Scilla Hiſpanica.

* SCILLA MAIOR RADICE rubra.*

vincunt. Scilla bulbo nititur ingenti, subrubro, radicibus inferna sede numerosis, squamis crassis, lento succo prægnantibus, acri & amaro, folia mittit aloes similia, caulem sesquicubitalem, læuem, & flores in summitate subpurpureos. Iam ergo non dubitauerim, (si vera ij retulerunt) asserere prædictas Hispaniæ Scillas veras esse, nostrates verò legitimum esse Pancratium Dioscoridis: huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilij sunt, verùm longiora. Nec obstat, meo quidem iudicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo similem: namq; bulbus hoc loco genus, non speciem denotat. Atque adeò hinc fortasse fit, vt Scillæ quarum est communis vsus, non ea præstent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (vt Dioscorides testatur) mitior, quàm Scillæ facultas insit. Dixi sententiam meam, quamuis sciam non deesse nasutos, qui nostram hanc impugnant sententiam. Atqui mihi magis expedit, Dioscoridis & Plinij nitidißimis niti testimoniis, quàm horum fucatis acquiescere nugis.

Scillæ præparatio.

Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in vas vitreum coniiciunt, insolantq; per æstatem, ardente præsertim sirio: demum percolato melle vtuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos vsus scillæ parandæ ratio. Quippe qui conscissam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandam, sed vt ab ea succum sole colliquatum in diebus canicularibus eximeret in fictile, vel vitreum vas, in quo primùm mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radijs ipsa liquesceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, vt qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris vice. Scillinum quoque acetum admirabilis est ad multa facultatis: si quis enim quotidiè parum ebiberit, illi quidem faucium orisq; partes nunquam malè valebunt: os ventriculi benè valebit: facilè spiritũ ducet: oculi acutißimè cernent: flatus nullus in ventre excitabitur, & benè spirans, beneq; coloratus deget: hoc aceto qui vtitur, cibum bellè conficiet, etiamsi licentiosius edat: nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non cruditas, non stercus, non vrina, aluus lubrica omninò erit. Morbo comitiali diuturno efficaciter proficit, incipientem verò ac nouum perfectè discutit: ad podagras præterea, & cæteros articularios morbos, & ad iecoris, lienisq; duritas efficaciter facit.

Scillæ vires ex Galeno.

Scilla (vt memoriæ scriptum reliquit Galenus libro octauo simp: med.) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim virium eius vehementia exoluitur.

Nomina.

Nomen illi Græcum est σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Haspel, Hausel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Scilla: Germanicum Meer Zwibel: *Hispanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire & Oignon marin.*

Scillæ tria genera apud Plinium lib. 19. cap. 5. mascula albis foliis, fæmina nigris: & tertium cibis gratum Epimenidium: figuram addimus duplicem, primam Matthioli: alteram Clusii, partim quia Matthiolus Hispanicæ meminit, partim quia Clusius author est, hactenus neminem veram figuram dedisse: his adiecimus Pancratii figuram, cum Dioscorides de Pancratio distinctim à Scilla egerit. I. Scilla maior radice alba. C. B. Squilla, Brunf. Scilla seu Cepa maris, Trag. Scilla, Matth. Fuch. Cord. in Diosc. Gesl. hor. Lugd. Scilla communis, Dod. gal. Scilla maior, Castori. II. Scilla Hispanica, Clus. Hisp. Cast. Lugd. Scylla, Lonic. Cæs. Scilla siue Cæpa marina, Lob. Scilla, Dod. fol. Hæc ex radice crassa, alba, multis tunicis, lento humore intercedente, munita, multisque fibris capillata, caulis cubitalis, rectus, foliis nudus, floribus plurimis, Ornithogalo spicato similibus, candidis & stellatis ornatus: quibus succedunt siliquæ triangulares compressæ, semen nigrum planumquè continentes. Folia verò ex radice ad caulis exortum prodeunt vtrinque quina aut sena, lata, virida, densa in humum reclinata & carinata. Floret Augusto & Septembri: Octobri semen maturescit: folia, caule exsiccato Nouembri & Decembri, prodeunt apud Hispanos & Lusitanos, apud quos copiosè prouenit: III. Scilla maior radice rubra. C. B. Hæc radice est maiore, extimis tunicis rubentibus, foliis latioribus, longioribus & carinatis: quod copiosè in mediterraneis Hispaniæ, Clusius obseruauit, vbi pro præsentaneo veneno habetur. Pancratium, Clus. Hisp. Dod. fol. Lugd. Taber, Scilla rubentibus radicis tunicis, folio aloes carinato, Lobelo.

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

Capparis aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui cùm dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices lignosas spargit, grandes numerosasquè. Tenui plerunq; solo, asperisquè locis, in insulis, & iuxta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur: aluum turbat, stomacho aduersatur, sitim gignit: cocta tamen stomacho, quàm cruda vtilior est. Fructus drachmis duabus in vino potus, quadraginta diebus, lienem absumit, & vrinam cruen-

cruentumq; excrementum emittit: bibitur vtilissime in coxarum doloribus, & neruorum resolutione, item ruptis & conuulsis: menses ciet, caput purgat. Dentium dolorem sedat semen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & sordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita vitiligines albas absterget. Radix foliaq; intrita, strumas, ac duritias discutiunt. Aurium vermiculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit: & quæ à Lybico, & quæ rubro mari, defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingiuasq; osse tenus exest, quare in cibis non ab re damnatur.

I. CAPPARIS.

* II. CAPPARIS ACVMINATO folio.

Capparis frutex est in Italia vulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria asseruatis frequentissimè in cibis vtimur. Ex ijs suauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, sunt recentes acerrimo asseruati aceto, quod plerique faciunt in Hetruria. Præstantissimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Est & in Apulia Capparum prouentus, vnde etiam plurimæ deferuntur, verùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones Cappares haud quaquam cient, vt Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint præditæ, dum recentes, ac virides comeduntur, anteaquam muriam experiantur, & deinde elixentur. Proueniunt etiam Romæ in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibusquè, præsertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis saporis præstantia minimè cedunt. In cultis nasci Cappares negat Theophrastus lib. 6. cap. 5. de plantarum historia. Seruntur tamen hac ætate, coluntúrq; perinde ac segetes, & legumina, quemadmodum & Plinii tempore, qui serendi rationem lib. 19. cap. 8. his verbis explicauit: Quippe cùm Capparis quoque seratur, siccis maximè, area in defossu cauata, ripisq; vndique circumstructis lapide, aliàs euagatur per agros, & cogit solum sterilescere. Floret æstate, viret vsq; ad Vergiliarum occasum. Sabulosis familiarissimum. Capparis vires reddidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Capparis radicis cortex vincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuersis pugnantibusq; constet facultatibus, quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, densare, constringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, si quid aliud, hoc medicamentum iuuare valet, tum foris idoneis illinendis remedijs admistum, tum intro in corpus assumptum: siue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, siue aridum contusum, illisq; permistum. Quippe cùm apertè crassos, lentosq; humores hoc pacto sumptū euacuet, nec eos tantùm per vrinas, sed & per ventrē: sæpe etiā sanguinolentos defert, vnde & lienes adiuti sunt, & coxarū dolores. Quinetiā mēses promouet, & ex capite purgat, detrahitq;, auxiliaturq; ruptis, atq; conuulsis. Cæterùm cuinā ipsum potioni, in quoque affectuum misceri conueniat, non est præsentis instituti persequi. Porrò radicis eius cortex vlceribus malignis cataplasmatis modo impositus, non malum est remedium, vt qui illa extergere valeat, nec segniter desiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum vino, sæpe etiam solus dentibus mansus, ac morsus. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines siquidem cum aceto detrahit, et chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis mistus. Radicis cortici, fructus proportione virium respondet, nisi quòd ad omnia sit imbecillior. Imò & folia, & caules eius, similem vim obtinent: meminiquè me folijs quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum virium obtundat vehementiam. Nec mirum est, quòd aurium vermes succus amaritate occidat sua. Porrò Capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, vt quam fert Arabia, multò est nostrate acrior, adeò vt plurimum etiam habeat facultatis adurentis. Et lib. 2. de alim.

Capparum consideratio.

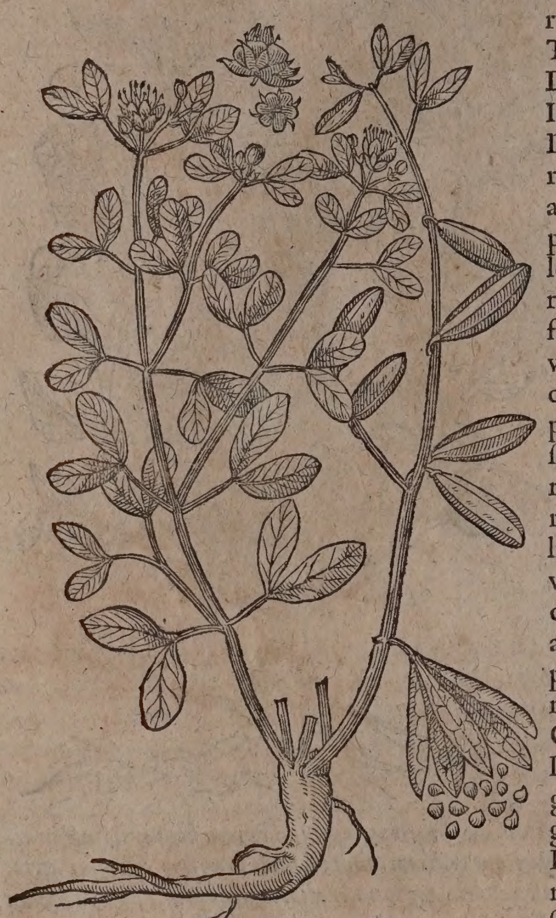
Capparum satio.

Capparis vires ex Gal.

de alim. fac. ſic de Cappare *ſcribit : In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum eſt partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipſa veſcuntur, diſtribuit: quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus conſtant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, vt medicamento, quàm vt alimento. Importatur ad nos etiam ſale conſperſus, quia ſolus aſſeruatus putreſcit. Clarum ergo eſt, quòd capparis adhuc viridis, antequàm ſale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex ſalitura permultũ eius amittit, niſi ſal abluatur, prorſus haud quicquam nutriet: aluum tamen ſubducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem ſalis naturam exuat, vt minimi ſanè alimenti cibus eſt, ita obſonium, & medicamentum, cùm ad excitandum proſtratum appetitum, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam ventri adhæreſcentem accommodatum erit, ac denique ad lienis, iecoriſq; amoliendas obſtructiones. Verùm in hos vſus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes ſumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, vt terebinthi turionibus, veſcuntur: cùmq; adhuc virent, in oxalme, & aceto, non ſecus atque hos reponunt. Planta, quæ κάππαρις Græcè, Capparis ſimiliter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè Capparo: Germanicè* Kappern: *Hiſpanicè Alcaparras: Gallicè Caprez.*

Nomina.

* III. CAPPARIS LEGVMINOSA.*

Capparis duplex eſt, rotundo & acuminato folio, vt ex vtraque figura clarum fit: verùm eam, quæ rotundo folio eſt Matthiolus expreſsit. I. Capparis, Trag. Matth. Cord. in Dioſc. Dod. gal. Geſ. hor. Lon. Lac. Caſt. Lugd. Capparis retuſo folio, Lob. Capparis Italica, Cæſal. Capparis ſecunda, Tab. II. Capparis, Dod. fol. Capparis folio acuto, Lob. Lugd. Capparis aliud genus, Cæſ. Capparis prima, Tab. III. His adiecimus Capparim leguminoſam, plantam aſpectu pulchram & eleganter virentem, quæ ex radice oblonga, lignoſa, ramos emittit cubitales & altiores, teretes, læues, ſtriatos, qui in alios brachiãtur, circa quos folia lata oblonga, craſsiuſcula, capparis æmula, ab vno pediculo ſtriato ſemper bina, vt in Faba, ſaturato colore virentia. Flores ſummis cauliculis inſident, qui priuſquam dehiſcant, rudimentorum capparis florum ſimilitudinem referunt, foris herbidi, expanſi verò foris candidi, intus rubei, è quorum medio ſtamina plura, oblonga, crocea, educuntur: quibus ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, anguloſæ, ſeſaminis ſimiles, quatuor veluti ex thecis compoſitæ, in quibus ſingulis ſemina continentur plura, lata, compreſſa, ex rotunditate in acumen deſinentia. In horto Petri Quith Pharmacopæi Lutetiani, ante annos octodecim collegimus: in ruderibus tamen Romanis ſponte prouenit. Vocatur Capparis leguminoſa ſiue Fabago Belgarũ & Peplios Petri Quith, Lob. Capparis Fabago, Dodonæo: Fabago Belgarũ Lugdunenſi: Capparis ſylueſtris ſiue Fabaginea, Camer. ad Matthiolum, Morgſani Syrorum, Rauwolffio & Lugdun. in appendice. Apud Auicen. nam eſſe Ardifrigi & Andiriam apud Rhaſin, ex deſcriptione & facultatibus ſuſpicantur: vſus enim ipſius apud Syrios contra vermes, cum tota planta ſit amara, grauiſq; odoris.

Λεπίδιον. LEPIDIVM. CAP. CLXX.

LEpidium, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota, muria cũ lacte ſeruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans, quapropter iſchiadicis trita, præſentiſsimum eſt auxilium, ſi cum helenii radice, quarta parte horæ, illinatur: lienoſis ſimili modo prodeſt, lepras eximit. Radix appenſa collo, dolore dentium liberare exiſtimatur.

Lepidii conſideratio.

CVm ſatis ſuperq; à nobis oſtenſum ſit in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, ſuperuacaneum eſſet, hîc ea repetere, quæ ad Lepidij hiſtoriam explicandam loco citato diffuſius adduximus. Siquidem eo quiſq; facilè accedere poteſt, qui ea, quæ ibi diximus, ſcire deſiderat. Folia gerit Naſturtij, vere virentiora: caulem cubitalem, aut minorem, florem album tenuemq;, ſemen circum ſummos tenueſq; cauliculos in ſiliquis Naſturtij æmulis, ſed minoribus, minuto intus ſemine. Radicem albam, acri ſapore. Naſcitur locis incultis, ſaxoſis: in templorum areis atq; Sepulchris (Damocrati) ſecus itinera in ruderibus & agrorum extremitatibus. Excalfacit & ſiccat magis quàm naſturtium, extrahit, attrahit, incidit, attenuat, aperit, digerit & vrit. Veruntamen haud ſilentio inuoluendum duxi, quod Plinius in Lepidij hiſtoria prorſus à Dioſcoride diſſentire deprehenditur. Quippe qui ſcripſerit lib. 19. c. 8. Lepidium cubitali longitudine aſſurgere, folijs laurinis, non autem Naſturtij, vt Dioſcorides inquit. Quod ſanè nobis inſinuare videtur, Plinij Lepidium eam eſſe Iberidis ſpeciem, quam ſcribit Paulus lib. 3. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (vt libro ſuperiore diximus) ea facilè fuerit, quam vulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quod acerrimo guſtu, linguam mirum in modum vellicet. Cæterum non poſſum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos ſecutus, Lepidium eam plantam eſſe, quæ vulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cum hæc folijs ſit helenio paulò minoribus & verbaſco maioribus, nullo pacto Dioſcoridis Lepidium referre poteſt, vt quod tenuis admodum ſit herba. Nec item Plinio adſtipulari videntur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: niſi fortaſſe ij Clariſsimi viri noſtratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum vocauerint. Lepidivm *Pauli, caulibus cubitalibus fruticat, ſubalbicantibus: folijs lauri, folijs*

Lepidium Plinii.

Lapſus Hermolai, Manardi & Ruellii.

I. IBERIS, SIVE LEPIDIUM.

II. LEPIDIVM, PIPETITIS.

RANVNCVLVS I.

maioribus tamen, robuſtis, floribus in cacumine ſpicatis, tenuibus ac albicantibus. Radice alba acerrimi guſtus, perinde ac folia, quæ dentibus attrita os vniuerſum accendunt. Seritur in hortis, ac etiam quibuſdam in locis ſponte naſcitur. Excalfacit & ſiccat vehementer, ac ea omnia poteſt quæ Lepidium primum: cæterùm longè valentius operatur. Quòd λεπίδιον *Græci, Lepidium quoque Latini vocant: Mauritani, Seitaragi, Hauſaub, Aſceitaragi ſeu Scitharegi: Itali, Lepidio: Germani,* Gauchblum vnd Wilderkreſs: *Galli, Paſſeraige ſauuage, & Naſitort ſauuage: Hiſp. Naſturtio monteſino. Lepidium Paulo Aegineta, & Plinio: poſterioribus Græcis* λεπίδιον: *Italis, Piperite & Peperella: Gallis Paſſerage, ſiue Poyuree: Germanis,* Pfefferkraut. Nomina.

I. Iberis folio Naſturtij C. B. Iberidis figura bis à Matthiolo poſita, primùm quidem ad calcem libri primi, dein hoc loco: verúm cúm diuerſas icones habeat, aliã inter minores, qualis eſt ea quam li. I. inuenies: aliam folijs Naſturtij inter maiores icones, idcircò talem in hunc locũ reiecimus. II. Lepidiũ latifoliũ, quòd λεπίδας ſeu ſquammas & maculas faciei deleat. C. B. Piperitis, Brunf. Dod. gal. Lon. Lepidiũ ſiue Piperitis Trag. Matt. Cam. Lepidium Æginetę & Plinij, Matth. in icon. Lug. Lepidium maius, Cor. in Dioſc. Lepidium ſiue Hiberis maior, Cord. hiſt. Lepidium magnum, Fuch. icon. Lepidium Plinij, Cam. Dod. fol. Lepidium Æginetæ, Geſ. hort. Tab. Raphanus ſylueſtris officinarum, Lobelo.

Βατράχιον.

RANVNCVLVS. CAP. CLXXI.

COmplura Ranunculi genera, vis tamen omnibus vna acris, & vehementer exulcerans. Nam vnum coriandri folijs conſtat, latioribus, ſubalbidis, pinguibus, flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata: naſcitur in a limitibus humidis. † Alterũ lanuginoſius, longiori caule, pluribus foliorũ inciſuris, plurimum in

a Meũ. παρὰ ῥείθροις. i. iuxta fluenta.

† Ori. γονατωδέστερον. i. geniculoſius.

Sardinia prouenięns, quàm acerrimum, quod sylueſtre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic ſimile, flore b lacteo. Folia, flores & cauliculi recentes illitu exulcerant, & cruſtas non ſine dolore gignunt: quare vngues ſcabros extricant, ſcabiem eximunt, ſtigmata delent: formicantes verrucas, & penſiles, alopeciasq; paulisper illita tollunt. Tepente decocta perniones fouentur. Sicca radix tritaq;, ſternutamenta ciet, naribus admota: dentiū doloré appenſa leuat, ipſos tamē frangit.

b Cât. χλωρόστερον. i. viridius.

RANVNCVLVS II.

RANVNCVLVS III.

RANVNCVL. IV.

RANVNCVL. IV. FLORE PLENO.

Ranunculum

RANVNCVLVS V.

RANVNCVLVS VI.

Ranunculi conſideratio.

Ranunculus quintus.

Quorundam error.

Ranunculi vires ex Gal.

Nomina.

RAnunculũ, qui Græcis βατράχιον *dicitur, vulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quamuis perperam, vocant, vt ſuperius quoque in coronopi mentione diximus. Planta eſt vulgò nota, pluribus tamen, & diuerſis generibus diſtincta. [TERTIVS minoribus prouenit folijs, floribus melinis: ſed tota planta grauem ſpirat odorem. QVARTVS non eſt abſimilis tertio, folia tamen magis diuiſa ſunt: florem edit lactei candoris: radices numeroſas fibroſasq́.] Et quamuis quatuor tantùm generum meminerit Dioſcorides, vnum genus eſt, quod nobis QVINTO loco aſſignabitur, quod quidem folia mittit ſecundo ferè ſimilia [atque etiam hirtiora] ſed cui inter complures, quibus nititur, [ellebori modo] radices albas, tuberoſa quædam pendeat, veluti ex funiculo, radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen & exulcerans, qua per hyemem, areſcentibus iam folijs, vtuntur quidam, vbi exulcerandi ſit opus. Naſcitur locis incultis & ſecus itinera. Excalfacit & ſiccat ordine quarto, vlcerat, extrahit, incidit, digerit. Radix recens tuſa & admota, veſicas excitat: quare Iſchiadicis vtiliter illinitur. SEXTVS folia mittit Anemonis primi ſimilia: caules cubitales, ſtriatos, flores in ſummitate magnos, aureo colore: radices numeroſas, fibroſasq́. Naſcitur in riguis, & humectis locis. Cæteris minus eſt acris, quare minus excalfacit & ſiccat. Illud porrò genus lanuginoſius, vel, vt Plinius ait, folioſius, copioſiſſimum in Sardinia naſcens pluribus foliorum inciſuris, altiore caule, acerrimo guſtu, plerią; ideo Apium riſus nominant, quòd quibuſdam memoriæ proditum ſit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipſum comederint. Sed rem ſe aliter habere crediderim, & alijs potius aſtipulandum eſſe. Siquidem Pauſanias auctor eſt, herbam hanc, ſi edulio fuerit veſcentibus neruos contrahere, rictuq́; ora diducere, ita vt qui mortem oppetunt, velut ridentium facie intereant. Quod & Saluſtius confirmat, qui huius venenatæ herbæ meminit, ſic inquiens: In Sardinia quædam herba naſcitur, quæ Sardoa dicitur, agreſti apio ſimilis. Hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit. Ideoq́; Dioſcorides libro 6. Sardoniam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ veſcentibus mentem adimat, & quadam neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat, ita vt imaginem ridentium præbeat: ob id Sardonius riſus in adagium ceſſit. Cæterum quàm magno in errore verſentur, qui exiſtimant Ranunculum eſſe Coronopum, ſuperius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Gal. lib. 6 ſimpl. medic. vbi ita ſcriptum reliquit: Batrachium, id eſt, Ranunculus, quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia verò vehementer acrem facultatem poſſident, adeó vt cum dolore exulcerent. Hac itaque ratione, ſi moderatè vtare, pſoras & lepras excoriant, & vngues leproſos diuellunt, & ſtigmata diſcutiũt & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota: nam ſi diutius inhæreant, non excoriatur ſolùm ipſa cutis, ſed & in cruſtam vritur. Atque igitur hæc omnia caulis & foliorum ſunt opera, ſi imponas virentia. Porrò radix arefacta ſternutatorium eſt medicamentum, ſimiliter alijs omnibus quæ valenter deſiccant. Sed & dẽtium dolores iuuat, vt & frangat eos valenti ſcilicet exiccatione: & vt ſemel dicam, calida & ſicca valde eſt tum radix, tum vniuerſa adeò herba.* βατράχιον *ita Græcis, Latinis verò Ranunculus appellatur: Italis, Ranunculo, & Pie coruino: Germanis,* Hanenfuß: *Hiſpanis, Hierua belida: Gallis Bacins. At Ranunculus quintus, Italis, Pie di Gallo: Germanis,* Drůßwurtz: *Gallis, Pie pou.*

Ranunculus, quòd limitibus humidis, opacisq; marginibus ranarum more lætetur: aut quia inter eius frutices ranæ frequenter inueniantur. Huius quadraginta quatuor ſpecies Phytopinax exhibet. I. Ranunculus paluſtris rotundifolius, læuis. C.B. Apium aquaticum, Trag. Apiaſtrum, Cor. in Dioſc. Ranunculus primus, Matth. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. Ranunculus tertius, Lonic. Ranunculus aquaticus, Fuch. in icon. Ranunculus paluſtris, Dod. gal. Cord. hiſt. Lugd. Tab. Thal. Ranunculus paluſtris rotundiore folio, Lob. Ranunculus paluſtris folio Apij Cam. II. Ranunculus paluſtris lanuginoſus C. B. Ranunculus ſecundus, Matth. Lugd. Ranunculi altera ſpecies, Sardinia Herba, Cord. hiſt. Ranunculus lanuginoſus alter, Cæſ.

differt à primo quòd lanuginoſus ſit. IV. Ranunculus montanus albus, ſimplici flore. C.B. Ranunculus quartus, Matth. Lacu. Geſ. hort. Ranunculus albus maior, Geſ. hor. Ranunculus albus flore ſimplici, Lob. Aconitum batrachoides, Aduerſ. & Lob. icon. Ranunculus flore albo, Dod. fol. Ranunculus albus, Tab. Ranunculus montanus albus & Ranunculus externus quartus, Lugd. Ranunculus montanus tertius, Cæſal. Ranunculus leucanthemos folio Aconiti, Cam. In hortis habetur flore pleno. V. Ranunculus bulboſus radice rotunda. C.B. Crus galli & Coronopus paruus, Brunf. Ranunculus exiguus & ſceleratiſsimus, Trag. Ranuncul: quintus, Lac. Matth. Lug. Batrachion Apuleij, Dod. gal. Ranunculus minor, Fuch. Cord. hiſt. Tab. Ranunculus bulboſus. Lob. Thal. Ranunculus tuberoſus, Dod. fol. Lugd. qui duas habet figuras: Ranunculus lanuginoſus primus, Cæſ. Ranunculus flammula dictus, Verticillum Apuleij, Geſ. hor. Ranunculus radice bulboſa flore ſimplici, Camer. In ſyluestribus enim flore eſt ſimplici, in hortos translatus, non modò flores multiplicat, ſed ex vno & alterum promit. Reperitur etiam locis arenoſis & ſaxoſis ita paruus, vt vix trium vnciarum ſit. VI. Ranunculus montanus globoſo flore. C.B. Ranunculus ſextus, Matth. Lugd. Aconitum tertium eidem, Anemone montana quædam, Geſ. hort. Trollius flos, Geſ. in fracto. Cluſ. Panno. Ranunculus montanus alpinus glomeratus, Lob. Ranunculus flore globoſo, Dod. fol. Lugd. qui duas habet icones. Ranunculus montanus alter, Cæſ. Ranunculus globoſus ſiue montanus, Cam. Ranunculus alpinus luteus Tabernæmontano.

Ἀνεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

DVo Anemones genera, vnum ſylueſtre, alterum in cultis naſcens. Cuius multæ ſpecies: vna phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro ſimilia a cæterúm ſciſſa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginoſi, tenues, in quibus flores, vt papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandeſcit, ac veluti geniculis quibuſdã cingitur. Sylueſtri amplitudo prorſus maior, latioraq; folia, & duriora: oblõgius caput, flore puniceo: tenuibus, & b multis radicũ capillamẽtis. Acrior eſt, quæ nigra habet folia. Vis vtriuſq; acris: ea de cauſa ſuccus naribus infuſus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit: decocta in paſſo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: ſordida vlcera abſtergit. Folia & caules, ſi cum ptiſana decocti edantur, copiam lactis præbent: menſtrua ciunt, vellere appoſita: illita quoq; lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à ſylueſtri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) c propter colorum cognationem in floribus diſtinguere non poſſunt. Verùm papauer, & argemone colore minus ſaturato ſpectantur, & vtraq; tardius floret. Quinetiam argemone croceum ſuccum, guſtu admodum acrem, reddit: rhœas veró candidiorem & acrem. Inſuper anemoni, & rhœadi capitula ſylueſtris papaueris ſimilia inſunt, ſed in anemone ſupernè craſsiuſculum, in rhœade ſubanguſtius. Anemones genera ſuccum remittunt, nec calyces habent, ſed quaſi aſparagi cacumen. In aruis illa ſæpius enaſcuntur.

a Meũ, & Ca. λεπτοσχιδέστερα δὲ πρὸς τῇ γῇ. i. tenuioribus inciſuris ad terram.

b Omnia exempl. vnico verbo. i. καὶ πλείω. i. & pluribus.

c Omnia exempl. διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχρων φοινικῶν. id eſt ob florũ purpureum ſimilem colorem

ANEMONE I.

ANEMONE II.

Anemonis conſid.

ANemonis nos quinq; obſeruauimus genera: Primũ folio prouenit coriandro ſimili, ſed frequentioribus inciſuris, caulib. lanuginoſis, tenuib. ſtriatis, in quib. tenuiora per interualla ſunt folia: florib. ſylueſtris papaueris magnitudine, ſenis

circum

ANEMONE III.

ANEMONE IV.

ANEMONE V.

circùm diſtinctis folijs purpuraſcentibus, capitulo vmbilicotenus emergente, nigro colore, nigriſq; capillamentis ſtipato, perinde ac in papauere. Radix illi oleæ magnitudine, ſubrotũda, fibrataque, & ſapore acri (oritur in aruis & alijs cultis locis.)

Secundum.

SECVNDVM folijs aſſurgit maioribus, & frequentius laciniatis, cynoctoni Aconiti modo, caulib. alteri ſimilibus, ſed aliquãto craßioribus, inanibus, & in rectum ſpectantibus, quibus flores inſunt, in ſummitate dilutiore purpura niteſcẽtes, capitulo circumquaque comato, perinde ac alterum. Radicẽ habet breuem, rapunculi ferè figura, fibris adnatis multis: acri etiam guſtu. Naſcitur locis cultis, & præſertim in aruis. Nihil ſuis in facultatibus à priore differt.

Tertium.

TERTIVM folijs creſcit Ranunculo primo æmulis, caulibus tenuibus, ſeſquipalmaribus, rotundis, in quorum cacumine flores exeunt albi, quinque tantùm foliis diſtincti, roſarum magnitudine, & nonnunquam tenui quadam purpura reſperſi, inferiore præſertim ſede: radicem habet fibratam ac tenuem: naſcuntur in collibus. Tota planta cæteris mitior eſt quare minus excalfacit & ſiccat. Habentur quoque Anemonis genera alia duo, quorum hic quoq; imagines damus, folijs laciniatis, & floribus in altero purpureis, in altero aureis.

Quartum & quintum.

QVARTA, folia profert frequenter laciniata, caulẽ ramoſũ, flores in ſummitate purpureos, radicẽ globoſã & paruam, fibris numeroſis ſtipatã, prouenit cultis locis. QVINTA, parum differt à quarta, minoribus tamẽ eſt folijs, tenuioribusque: floribus aureis, radice parua, fabæ magnitudine. Oritur cultis locis & in aruis. Omnia genera Maio menſe florent. Non deſunt tamen, qui credant, Anemonem, & ſylueſtre papauer idem eſſe: ſin minus, ſaltem eiuſdem eſſe generis. Sed ij, mea quidem ſententia, falluntur, & prorſus aberrant à Dioſcoridis propoſito. Quandoquidẽ ſi hoc idem ſenſiſſet Dioſcorides, alterum ab altero diuerſis capitibus non diſtinxiſſet, neq; vt legitur in huius capitis calce, differre Anemonem à ſylueſtri papauere tradidiſſet.

Braſauoli error.

Tametſi exiſtimet Braſauolus, Dioſcoridis Anemonem id omnino eſſe ſylueſtris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè aduertens, quod ſi huius cauliculi frangantur, ſtatim lac ipſum diſtillant. Quin nec illud quidem animaduertiſſe videtur, quòd hoc longa conſtet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat

VI. ANEMONES FLORES varii.

VII. PVLSATILLA.

VIII. PVLSA. RVBRA. IX. PVL. LVTEA.

Fuch. lapsus.

papaueris, non aſparagorum cacuminibus ſimile. Fuchſius præterea in eo libello, in quo tantùm ſtirpium imagines expreſſit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ pleriſque

Pulſatillæ hiſtoria.

PVLSATILLA cognominatur, etſi nullam, quantum equidem ſentio, habeat cum Anemone cognationem: illa namq; cùm primùm erumpit, folia mittit incana & admodum hirſuta, minutimq; laciniata, quæ ſapore ſunt perquàm acri, adeò vt non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula vulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, ineunte vere dehiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cuius medio quidam aurei floſculi emicant, eos admodum æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum vmbilico floccus quidã purpureus viſitur, ſericinum referens opus. Exteriori verò parte in ipſius caulis rotundi, tenuis atq; incani cacumine, circa floris baſim, villoſus alter circumquaque ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia ac læuore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, iuglãdis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pedali longitudine, exeſa, nigri chamæleonis modo: cui ſapor quidem ſubdulcis, non autem acris, veluti folijs, & caulibus. Prouenit locis incultis, aridis, & ſaxoſis.

Pulſatillæ vires Matth.

Folia caules, & flores cum acerrimo ſint guſtu, excalfaciunt & ſiccant ordine quarto: incidunt, attenuãt, attrahunt, digerunt, expurgant & exulcerant. Radix verò cùm ſubdulcis ſit, non longè aberit à temperatis. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra peſtilentiam & ad hauſta venena, itemq; contra omnium venenoſorum tum morſus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur.

Ruell. lapſus.

Scribit Ruellius Anemonẽ in Gallia copioſam naſci, eamque eſſe plantam, quam herbarij Herbam venti vocant: verùm ſi herba venti Helxine fuerit, vel Solidago minor, vt Simon Ianuẽſis interpretatur, aberraſſe Ruellius manifeſtè deprehẽditur: ſin aliter, quid dicam neſcio, cùm me omninò lateat, quid Ruellius per Herbam venti intelligere voluerit. Meminit Anemones Gal. lib. 6. ſimpl. medic. vbi ita ſcribit: Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora vaſorum reſerandi facultatem obtinẽt. Itaq; radix commanſa pituitam euocat: & ſuccus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida vlcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſesq; appoſitæ eliciunt, & lac trahunt.

Nomina.

Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis pariter & Italis, Anemone vocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, ſeu Sak[illegible]k anheamen, ſeu Mamira: Gallis Paſſefleur: Pulſatilla, Italis Pulſatilla: Germanis Küchenſchell oder Hoctenkraut.

Anemo-

Anemone dicta à vento, quòd flos nunquam ſe aperiat, niſi vento flante, Plinio lib. 21. cap. 23. vnde & Herba venti quibuſdam, cuius plures ſpecies: Matthiolus quinq; propoſuit, cuius figuras mutare noluimus. I. Anemone prima, Matth. & Lugd. II. Anemone ſecunda, Matth. & Lugd. III. Anemone alba radice fibroſa. C.B. Anemone tertia, Matth. Caſt. Lugd. Anemone alpina, Geſ. in fracto, Anemone tertia Matth. flore albo, Lob. Anemone Pann. Dod. fol. Anemone ſylu. prima Ranunculi folio, Cluſ. Pan. Anemone maior alba, Tab. Anemone flore candido, Thal. Aconito cognata videtur, Geſ. hor. Ranunculi vndecima ſpecies, Cord. hiſt. IV. Anemone prima Matth. edit. ſecũda. Anemone quarta eidem in aliis edit. Caſt. Lugd. Anemone, Lac. Anemone ramoſa purpurea Tab. V. Anemone altera Matth. edit. ſecunda: Anemone quinta eidẽ in aliis edi. Caſt. Lug. Anemone altera, Lac. Anemone hortenſis, Trag. Anemone ramoſa lutea, Tab. VI. Figura hæc Anemones diuerſos flores exprimit: 1. enim flore eſt purpureo, venis ſubrubris variegato: 2. colore eſt cæruleo: 3. coccineo colore: 4. flore eſt pleno dilutè purpuraſcente: 5. aureus eſt: & deniq; 6. candido medio, luteo & elegantiſſimo flore eſt. VII. Pulſatilla dicitur quod ſeminum tremuli pappi leuiſſimo flatu huc atq; illuc agitetur: Anemone eſt altera Plinii, quæ Limonia dicitur li. 21. c. 11. Kuchenſchell, Brunf. Herba venti, Trag. Lon. Anemone ſylu. Fuch. Herba Sardoa, Dod. gal. Ranũculi decima ſpecies vel leptophyllon comatum, Cord. hiſt. Pulſatilla, Matt. Dod. fol. Caſt. Cæſ. Lug. Cam. Pulſatilla vulgaris, Lob. Cluſ. Pan. Anemone videri poteſt Pulſatilla dicta, Geſn. hor. & Anemone montana, & Ranunculi Dioſc. ſecunda ſpecies, eidem: Pulſatilla prima Tab. Samolus Plinii Dalechãpio: plures huius ſunt differentiæ & in colore floris & foliorum forma. VIII. Pulſatilla rubra, non adeò altè excreſcit, folioq; eſt minutius inciſo: flore minore ex longioribus & anguſtioribus foliis, iiſq; rubris cõpoſito: aliquando & niueo flore reperitur. Hæc Pulſatilla rubra Lob. & Lugd. dicitur. IX. Pulſatilla lutea, vulgari ſimilis, foliis tamen minus laciniatis: flores ſummis cauliculis inſident lutei, Maii medio florẽtes, quibus ſuccedunt capitula, pappoſum, barbatumq; ſemen continentia. In monte Heluetiorum Gothardo, & in montibus Taurinenſium prouenit. Dicitur Pulſatilla flore luteo, Geſ. hor. Dod. fol. Lugd. & Pulſatilla lutea Camerario in editione Matthioli.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARgemone in totum ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Folia habet anemones, diuiſa: florem puniceum, caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & ſummis partibus latum: radicem rotũdam: ſuccum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compeſcunt.

EXtant nonnulli Dioſcoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuerſis capitibus leguntur, nonnulli verò hoc tantùm habent, quod nos legitimum eſſe credimus, non diſſentientes à compluribus doctiſſimis viris, qui alterum huc illegitimè acceſſiſſe cenſent: præſertim cùm Galenus, & Paulus illius nuſquam meminerint. Veruntamen, vt ſatisfactum omnibus ſit, alterius quoq; Argemones hiſtoriam hic adiiciendam duximus, quæ ſic habet. Argemone altera foliis ſylueſtri papaueri ſimilis eſt. Vis ei ineſt, ſi recens trita imponatur, interciſiones ſanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua, dyſentericis auxiliatur, vulnera conglutinat, & inflammationibus vtilis eſt. Conuulſis, & vellicantibus impoſita medetur: contra ſerpentium morſus vtiliter cum vino bibitur. Prouenit argemone frequentiſſima in Hetruria, præſertim in agro noſtro Senenſi, ſicut & in quibuſdam locis vallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioſcoridis deſcriptioni refragatur. Legitimam argemonem etſi antea in valle Anania naſci putabamus, fit tamen nunc, vt notis ipſius diligentius conſideratis, plura in ea planta deſiderari animaduertam, quæ legitimæ argemonæ inſunt. Quare eius imaginem hic ponere non libuit. Genuinam ego hactenus conſequi non potui. Sed Pli. lib. 25. c. 8. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Quamobrem in maximo errore fuiſſe deprehenduntur veteres noſtri tum medici, tum ſeplaſiarij, quòd Eupatorium Argemones vice acceperint, ſub Agrimoniæ nomine, de qua lib. 4. ſuo loco, Deo duce, latius diſſeremus. Argemones vires ſanè quàm paucis perſtrinxit Gal. lib. 6. ſimp. med. ſic inquiens: Et huius herbæ facultas abſterſoria eſt, & digerens. Ea quæ Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latinè, atque Italicè dicitur.

Argemones conſid. Caput ſecundũ Argemones adulterinum. Veterum noſtrorũ error. Argemones vires ex Gal. Nomina.

Ἀναγαλλίς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DVo ſunt Anagallidis genera, quæ tantum flore diſtant: nam quæ cæruleo flore eſt, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices ſunt parui, in terra iacentes: foliis in quadrangulo caule puſillis, ſubrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: ſemine rotundo. Vtraque mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infuſus, dolorem dẽtium lenit, ſi in aduerſam narem iniiciatur: argema cum melle Attico emendat: retuſæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morſus, iecinoris, & renum vitia, ſi ex vino bibatur, prodeſt. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduam ſedem reprimere: quæ verò phœniceum, illitu euocare. † a

† a Addit Cat. καὶ κρατεύας ῥιζότομος εἰς τὸ αὐτὸ αὐτὰ φησὶν ἀπαραλλάκτως. i. Et Crateuas herbarius eadẽ de eius natura prodidit.

ANagallis tam mas, quàm fœmina, quæ officinis vulgò Morſus gallinæ dicitur, notiſſima eſt. Naſcitur cultis & incultis locis: & ſæpè in hortis, ac læto ſolo. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam eſſe plantam putant, quæ in Hetruria vernaculo nomine Centone vocatur, Inſubribus verò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum & caulem rotundum: Anagallidum verò alteri flos eſt cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus vtriſque caulis. Anagallidum vires recenſuit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Anagallis vtraque tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis ſunt facultatis. Habent verò quendam etiam calorem attractorium, ita vt & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de cauſa. In ſumma autem deſiccandi vim habent citra mordicationem: quamobrem & vulnera glutinant, & putrida adiuuant: hæc Galenus. Verùm cùm Morſus gallinæ eam ſtirpem in mentem mihi reuocauerit; quam vulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succiſam appellant, cumque putem me quàm plurimis

Anagallidis conſid. Centone. Anagallidum vires ex Gal. Morſus diaboli hiſtoria, & vires.

I. ANAGALLIS MAS.

II. ANAGALLIS FOEMINA.

V. SVCCISA, SIVE MORSVS diaboli.

fortasse rem gratam facturum, si his nostris commentariis ipsam quoque inseram, hic locus visus est, vbi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proueniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs constat plantagini angustifoliæ, quam vulgò lãceolam vocant, similibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binûm cubitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiora, angustiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ vocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, ellebori modo succisas, & circumrosas: vnde superstitiosum nomen inuenit.

Opinio superstitiosa.

Siquidem scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum vulgus sequitur, cacodæmona tantæ efficaciæ radicem inuidere hominibus; atque hac de causa, vbi succreuerit, statim eam vndiquaq; dentibus succidere, & circumrodere: tanta est hominum superstitio.

Succisæ vires.

Herba hæc si viridis cruda, tritaque carbunculis pestiferis imponatur, præsentaneo remedio (vt aiunt) eos sanat, aut si vinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per se estur, aut eius decocti vinum vtiliter bibitur, non modò ad vteri dolores m ulcendos: sed etiam ad pestilentem auram arcẽdam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse potest eam esse calidæ & siccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent pleriq; ad alui tineas necandas, ac eadem sugillata illitu emendant.

Nomina.

Herba, quæ ἀναγαλλὶς, Græcè, Anagallis quoque Latinè vocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: *Hispanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mourõ. Succisa, officinis, Morsus diaboli: Italis, Morso di diauolo: Germanis,* **Teuffels abbiß.**

Anagallidem diuidimus in aruensem & aquaticam: aruensis phænicea est, cærulea, lutea: aquaticæ etiam aliquot differentiæ occurrunt. I. Anagallis phæniceo flore C.B. & Cam. Anagallis mas, Brunf. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Matth. Lac. (cui & Corallium Pauli) Lon. Cast. Lug. Anagallis phænicea mas, Lob. Anagallis punicea, Cæs. Anagallis, Cord. in Diosc. Ges. hor. Anagallis terrestris mas, Thal. Anagallis phœnicea, Tab. Corcorus Theophrasti, Anguil. II. Anagallis cæruleo flore C. B. & Cam. Anagallis fœmina,

fœmina, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Cast. Lugd. Anagallis fœmina cærulea, Lob. Anagallis cærulea, Cæs. Tab. Anagallis terrestris fœmina, Thal. III. Anagallis aquatica: ea à nobis addita, quæ maximè vulgata. Hæc ex radice cādida, longa, repente, à qua plures tenues fibræ deorsum mittuntur, caules complures rotundi, pingues, & in alas diuisi attolluntur, quos folia crassa, læuia, lata, subnigra, leuiter per ambitum serrata, cingunt: è quorum sinubus cauliculi exurgunt, circa quorum summa flores cœrulei quadrifolii Anagallidis fœminæ floribus minores obseruātur: his succedunt capsulæ paruæ, quibus semen minutum inclusum est. Hæc maiore & minore est folio, rursus quælibet folio vel subrotundo, vel oblongo. In palustribus, circa fontes, ac riuorum margines reperiuntur. Dicitur Sion Brūf. Sion non odoratum, Trag. Gesf. hor. Sii alterum genus, Fuch. Cepæa & Beccabūga, Dod. gal. Sium maius, Lon. Anagallis aquatica Lob. Dod. fol. Cæs. Cam. Lugd. Tab. Thal. Calida est planta Nasturtio aquatico ferè similis, quæ vt illud editur, & ipsius contra Scorbutum vsus, minus tamen Nasturtio potens; vrinam mouet, calculos frangit, menses promouet, & fœtus mortuos propellit: Tumoribus etiam cum butyro tosta & aceto imposita, prodest. IV. Anagallis aquatica folio rotundo non crenato: Hæc cum circa

III. ANAGALLIS AQVATICA.

IV. ANAGALLIS AQVAtica folio rotundo.

thermas Aponitanas frequens sit, eius & descriptionem & iconem adiecimus, ex radice parua, multis fibris compacta, cauliculus palmaris & sesquipalmaris, angulosus, læuis, viridis, in summo diuisus exurgit: folia ad radicem plura oblonga, subrotunda, quæ caulem alternatim posita, saturato colore virentia, cingunt: flosculi albi singuli singulis pedicellis insidentes, ex pericarpiis virentibus prodeunt, quibus succedunt exigui folliculi pericarpiis iisdem conclusi, in quibus copiosum minutissimū nigrumq; semen continetur. Prouenit locis vdis humidisq; (sed rarior inuentu) circa scaturiginem Thermarum Aponensium, & etiam Monspelii obseruauimus: reperitur etiam circa Antuerpiam. Dicitur Anagallis aquatica altera Lob. in suis obseruationibus (quem sequitur hist. Lugd.) in icon. verò est tertia. Modò Alismatis, modo Cochleariæ speciem, Guilandinus nobis nominauit, quibusdam Samolus Plinii videtur. V. Succisa seu morsus Diaboli, Matt. Dod. fol. Iacea nigra, Brunf. Morsus diaboli, eidem, Trag. Dod. gal. Lon. Lob. Lug. Tab. Cam. Succisa, Fuch. Cast. Scabiosa folio integro, Cæs. Pycnocomon, Columnæ. Hæc communiter glabra est, alia est hirsuta: glabra, alia maior, alia minor: maior alia & communiter foliis integris, alia foliis dissectis. Flos cæruleus, aliquando purpureus, incarnatus, rariùs albus.

Κισσός. HEDERA. CAP. CLXXV.

Hedera differētias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam candida est, altera nigra, tertia helix. Cādida fructum fert candidum: nigra nigrū, aut croci æmulum, quam vulgus Dionysiā vocat. Helix fructum nō gignit, a sed tenues habet viticulas, & folia parua, angulosa, & † rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens, neruos tentat. Flos trium digitorū carptu, facit ad dysentericos, in vino bis die potus: ambustis cū cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cū irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & cōtra veteres capitis dolores, caput eo cū aceto, & rosaceo perfundi vtile est: purulētis aurib. aut do-

a Meum καὶ λευκὰ ἔχει τὰ κλήματα. i. & alba habet stramenta.

aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigrę hederæ ſuccus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largiùs ſumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum roſaceo, ſi inſtillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcerum generi, etiam ſi cacoethe ſint: vitia cutis in facie, & ambuſta ſanant, vti antea diximus, decocta. Mouent menſes triti, & ſubditi corymbi: iidem poti, poſt purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi ſpem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menſtrua, & partus extrahit. Inſtillatus ſuccus putrida tædia narium, graueolentiaque emendat, & ſanitati reſtituit. Lachryma hederæ pſilothrum eſt: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodeſt.

I. HEDERA ARBOREA.

II. HEDERA HELIX.

Hederæ conſideratio, & genera.

Hedera, cuius hic tria tantùm ſumma genera fecit Dioſcorides, etſi plures eius in ſpecie differentias eſſe teſtetur, planta eſt vulgaris notitiæ. Verùm ſi quis Hederæ plura genera noſſe deſiderat, non fortaſſe Plinio contentus, licet de ipſis abundè diſſeruerit lib.16.cap.34. legat Theoph. lib.3.cap.18. de plant. hiſtoria, vbi hederæ ſigillatim ſpecies diligentiſſimè perſequitur, & de ijs copioſiſſimè pertractat: vel potius ipſum audiat, nam hæc, quæ ſequuntur, ipſi ad verbum accepta referimus, qui loco citato ſic habet: Hedera quoque multigena eſt: quædam enim humi repens, quædam ſe in excelſum attollens: & excelſarum genera plura, ſed trina ſumma pateſcunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id eſt clauicula. Horum item ſpecies plures: quippe alia fructu tantùm candida, alia etiam foliis: rurſus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiuſculum, denſum, & velut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam vocarunt, Athenienſes acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, ſparſioremq;, modo nigræ. Habet nigra differentias, ſed non hunc in modum conſpicuas. Sed helix differentiis maximis diſcernitur: etenim foliis plurimùm diſtat, cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq; ſint: cùm hedera rotundiora, ſimplicioraq; habeat. Diſtant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam ſterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, vt quidam volunt: at verò ſi omnes hedereſcant, vt aliis placet, ætatis certè, diſpoſitioniſq;, non generis erit diſcrimen, quemadmodum pyri ad pyraſtrum. Tamen eius quoque folium multum ab hedera diſtat: verùm id rarum, & in paucis euenit, vt vetuſtate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, ſed quæ conſpectiora, ſummaq; occurrant, tria ſunt. Herbacea, quæ plurima eſt: ſecunda candida: tertia verſicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; diſtare videtur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam denſiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in verſicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuerſa: pari modo & magnitudine, coloreq; diſtant. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum venit. Manifeſtam eſſe quæ hedereſcat, affirmant, non tantùm foliis, quæ maiora, latioraq; habet, verùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbaceæ verò craſſiora, breuioraq;. Ac hedera, vt ſemen proferre incepit, germen ſublime, rectumq; edit. Eſt quidem vniuerſa hedera radice numeroſa, denſa, flexuoſa, craſſa, ſurculoſa, nec nimis alta, ſed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ aſperrima, immitiſſimaq; habetur, quamobrē eius amplexus arbores omnes infeſtat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Craſſatur hæc maiorem in modum, atque arboreſcit in tantum, vt per ſe ipſa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte ſemper ſuper aliud vitam degere ſolet, atque (vt ita dixerim) amplexicaulis eſt, ita pro ſua natura, vel quiddam eiuſmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas aſſiduè inter folia mittit, quibus arboribus, muriſq; obrepit, quaſi de induſtria à

Helix.

Helicis plura genera.

natura

natura exhibitis: atque ita humorem auferens, exhaurienſq́; areſacit. Et ſi inferius ſuccidatur, nihilominus viuere, durareq́; poteſt. Habet vel aliud diſcrimen non mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius vehementer amarus, tam in candida, quam in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt: hedera ita ſe habet. Hactenus Theophraſtus de hederæ generibus. Cæterùm tametſi tot Hederæ genera Theophraſto deſcribantur, duæ tamen Hederæ ſunt nobis præcipuæ, nempe maior, & minor. MAIOR *itaq́; quam arboream vocamus, non ſolùm in ſyluis excelſas arbores ſcandit, ſtrangulatq́; ſuo arcto brachiorum complexu, ſed etiam antiqua ædificia, vrbium mœnia, ſepulchraq́; adeò occupat, vt tãdem ea omnia diruat, & vnà cum iis collabatur. Eadem in primis folio prouenit pyri modo, oblongo, quod tamen tractu temporis triquetrum efficitur. Id quoque læue, craſſumq́; eſt, & longo nixum pediculo, ſapore miſto, nam & acredinis, & amaritudinis, & acerbitatis eſt particeps. Florere incipit ad finem Autumni, floribus muſcoſis, colore pallido, è quibus hyeme racemoſi eduntur corymbi, baccis liguſtrinis grandiores, quæ ante maturitatem vireſcunt, & deinde nigrum colorem contrahunt, menſe Ianuario.* MINOR *ſterilis eſt, Helix vocata. Hæc rarò arbores ſcandit, ſed aut humi repit, aut ſaxa, macerias, ſepes, & aggeres occupat, folio ſemper triquetro, ac maculoſo: ſarmentis albicantibus, lignoſis, fructu nullo neque flore: vtraq́; perpetua fronde virent. Serpentibus gratiſsima eſt Hedera, quòd in ea hyeme deliteſcant, eius ſeſe calore foueantes. Foliorum ſuccus ex vino auſtero potus lienoſos ſanat, Decoquuntur ex oleo, & aceto ſeptem hederæ folia, totidemque oſsium perſicorum nuclei, à cortice delibrati, teruntur q́; deinde, & temporibus, & fronti illinuntur, contra capitis dolores, à cerebro prouenientes. Qui ſcrobiculas cauterio paratas gerunt in cruribus, aliiſve corporis partibus (fontanellas vulgò vocant) folia hederæ ſuperponunt, magna ſanè vtilitate, non ſolùm, quòd illuc fluentem humorem alliciant, extrahantq́;, ſed quòd etiam roborent. Mulieres conſutis hederæ foliis pileos parant, & papuloſis infantium capitibus imponũt, ſic enim curant illos, virus extrahentes. Lachryma, quæ ex caudice diſtillat, illita lendes, & pediculos necat. Minor poteſt ea omnia, quæ maior, ſed inefficacior tamen eſt. Eſt & herba, quam vulgus* HEDERAM TERRESTREM *vocat.*

Maior.

Minor.

Hederæ vires Matthiolo.

Hederæ terreſtris mentio.

III. HEDERA TERRESTRIS.

IV. HEDERA TERRESTRIS montana.

Hæc itaque longo reptatu humotenus ſeſe diffundit, quadratis funiculis, è quibus folia emergunt rotunda, criſpa, & per ambitum ſerrata, floribus ſubpurpureis, puſillis, in caulibus è foliorum exortu, Aprili menſe prodeuntibus. Radicibus nititur tenuibus, quæ è caulium geniculis prodeunt, & eos humi reptantes connectunt. Naſcitur in opacis, circa ſemitas, vrbiũ muros, & etiam in hortis. Amaro guſtu tota planta eſt, ideoq́; abſtergere, attenuare, aperireq́; facilè poterit. Vulneratis viſceribus auxiliari in potionibus pleriq́; cenſent, id propriæ facultati aſcribentes. Huic ij addere ſolent Rubiæ, & albi Dictami radices, quinetiam Betonicam, Piloſellam, Pimpinellam, Sanguiſorbam, Pentaphyllum, Biſtortam, Stellariam, Equiſetum, Virgam auream, Tormentillam, & Braſsicam rubram, & ex his omnibus in albo vino decoctis potiones parant, aduntq́; rhodomellis, quod ſufficit, ad potum dulcedine conciliandum. Huiuſce medicamenti, internè vulneratis exhibere ſolent quotidie ternas vncias, magno quandoq́; auxilio. Succus cum ærugine miſtus, inſtillatur vtiliter cuniculoſis vlceribus. Fit è terreſtri hedera oleum, foliis recentibus in eo maceratis, diuque æſtate inſolatis, admirabilis ſanè facultatis ad colicos affectus, & cæteros inteſtinorum cruciatus, cum potum, tum clyſmate infuſum. Hedera (vt auctor eſt Galenus libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum) ex contrariis compoſita eſt facultatibus: habet enim quiddam adſtringentis ſubſtantiæ, quam terrenam, & frigidam eſſe oſtendimus: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam eſſe vel guſtus comprobat. Nec deeſt tertia: aqueam namque ſubſtantiam quandam tepidam obtinet; certè ſi viridis ſit. Siquidem dum areſcit, hæc prima exhalet neceſſe eſt, manetque quæ terrea eſt, & frigida, adſtringens, & ea quæ calida,

Hed. terreſt. vires.

Oleum è terreſtri hedera.

Hederę facultates ex Gal.

Nomina. *quæ calida, & acris. Hedera, quæ ita Latinis, Græci* κισσὸς *nominatur: Mauritanis, Cussus: Italis, Hedera seu Lella: Germanis,* Mawer/ *siue* Ephewbaum/ Ephew/ *siue* Epich: *Hispanis, Edera, Era: Gallis, Lierre. Hedera minor, Græcis* κισσὸς ἕλιξ *Italis, Hedera minore. Hedera terrestris, Græcis,* κισσὸς χερσαῖος: *Italis, Hedera terrestris.*

† *Non ab re quidem suspicandum est (vt doctissimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quòd non* ἐρυθρὰ, *hoc est, rubra, vt habent vulgati codices, legendum sit, sed* ἐρυθυμότερα, *id est concinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theoph. qui libr. 3. cap. 18. de plantarum historia eo nomine hederæ helicis folia depingit.*

Hedera triplex hic proponitur. I. Hedera arborea, Matth. Gesſ. hor. Lugd. Tab. Hedera. Brũf. Trag. Cord. in Diosc. Dod. fol. Cast. Cæs. Hedera nigra, Fuch. Dod. gal. Lac. Lon. Hedera corymbosa, Lob. Tab. Hederę species secunda seu nigra, siue Dionysia, aut corymbifera, Thal. Huius folia quò magis arborescit eò magis rotundantur, exceptis iis, quæ in summo sunt, baccas nigras habet & luteas. II. Hedera maior sterilis C.B. Hedera helix, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Cæs. Lon. Tab. Cam. Helix siue prouoluta sterilis hedera, Lob. Hederæ arboreæ syluestre genus, Gesſ. hor. Hederę species tertia helix vocata, Thal. Hedera minor, Cast. Hæc an diuersa sit ab arborea ambigit Theoph. Plinius concedit: alii non concedunt, cùm fieri possit vt alicubi non arborescat, ob imperfectionem, non speciei, sed indiuidui. III. Hedera terrestris vulgaris, hæc Chamæcissus Diosc. fortè, si in descriptione pro μακροτέρα legatur μικροτέρα: apud Plinium Hedera se non attollens à terra. Elatine, Brunf. Hedera terrestris eidem, Matth. Cast. Dod. fol. Tab. Thal. Lug. cui & Malcocissus: Chamæcissus, Fuch. Dod. gal. Lon. Cam. Chamæclema, Cord. hist. Humilis hedera, Lob. Maior est, est & minor elegantior cauliculis erectioribus, breuioribus, vt & foliis, floribus magis cæruleis, quæ locis humidioribus circa arbores antiquas reperitur. IV. Hedera terrestris montana, quæ priore viticulos breuiores habet, sed hirsutiores, foliis maioribus, floribus item, qui purpurascunt, quæ in montosis Thuringiæ prouenit, & valentior ea, quæ in planis colligitur, vt D. Camerarius in suo Matthiolo monet, Hederæ terrestris speciem montanam vocitans.

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIVM MAIVS. CAP. CLXXVI.

a Omnia exemplaria ὑπόγλαυκα. i. subglauca.

CHelidonium maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliolis: foliis ranunculi, mollioribus tamen, & colore a cæsiis: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa, in qua semen papauere maius recluditur. Succus in æreo vase, cum melle pruni decoctus, oculis claritatem adfert. Foliis, caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate, & siccatus in vmbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & vino albo pota, medetur regio morbo, & vlceribus quæ serpunt: imposita cum vino, aut manducata,

I. CHELIDONIVM MAIVS.

II. CHELIDONIVM MAIVS alterum.

cata,

cata, dentium dolorē ſedat. Hoc nomen ſibi videtur vendicaſſe, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & diſceſſu emarceſcat. Sunt qui narrant, hirũdines matres excæcatis pullis, admota herba, viſum reſtituere.

Chelidonii maioris conſideratio. Vanitas chymiſtarum.

CHelidonium, quod maius cognominatur, vulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præſertim chymiſtæ, quæ multorum ſtultitia eſt, quòd Græci nominis vim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam ſignificat, ſed Cæli donum appellitant. Qua poſtea falſa nominis præſtãtia freti, ex hac herba quandã quintam eſſentiam fieri prædicant, non modò ſuis vanis alchymicis imaginationibus accommodiſſimam: ſed ad tuẽdam etiam hominum ſanitatem, morboſq; quàm plurimos profligandos vtilem. Prouenit Chelidonium vbique in Italia propter ſepes, in ſcrobium ripis, ſecus vias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, ſeu parietinis. Sunt qui narrant (inquit Dioſc. in huiuſce capitis calce) hirundines matres excæcatis pullis admota herba viſum reſtituere. Atqui Ariſt. lib. 4. de gen. anim. cap. 6. id quidem fieri naturaliter ſcribit his verbis: Aues etiam nõnullæ imperfectos, & cæcos pariunt pullos, videlicet, quæ cum paruæ corpore ſint, multos progenerant, vt cornix, pica, paſſer, hirundo. Quamobrem ſi quis hirundinum nouellarum adhuc oculos præpungat, rurſus incolumes redduntur. Cùm enim ſunt non facti, non corrumpuntur. Itaq; denuo oriuntur, ac pullulant. Et lib. 6. de hiſt. anim. Pullorum hirundinis, inquit, adhuc recentium oculi, ſiquis ſtimulo eos vexarit, renaſcuntur, & cernendi vim poſtea planè recipiunt. Herbam in calceis delatam, ſi nudis pedibus attingatur, Ictericos ſanare creditur: eadem mammis mulierum admota, menſium abundantiã ſiſtit. Tuſa herba vnà cum radice, & oleo chamæmelino ferueſacta, & vmbilico illita, tormina ventris, & vteri dolores tollit. Totius plantæ puluis vulnera, vlceraq; ſanat. Succus ad oculorum maculas, argemas, nubeculas, & cicatrices plurimùm præſtat, verùm cum acerrimus ſit, adhibendus non eſt, niſi ijs additis, quæ eius acrimoniam retundunt, cuiuſmodi eſt lac muliebre. Idem cauis dentibus inditus, eos frangit, & eijcit. Cadunt quoque verrucæ & areſcunt, ſi frequenter eo illinantur. Sunt qui Chelidonium maius vocent herbam quam

III. AQVILINA.

AQVILINA FLO. PLENO.

aliqui AQVILINAM, alij Aquilegiam nominant: Ea in montibus prouenit ſyluoſis locis & ſeritur in hortis. Planta eſt fruticoſa, folio Chelidonij maioris æmulo, ſubalbicante, per ambitum laciniato, coriandri ferè modo, cauleſcit menſe Iunio numeroſa caulium ſobole, gracili tamen, ac tenui. Flores in caulium cacuminibus emicant, in aliis purpurei, in quibuſdam albi, & in nonnullis aurei, tanta eſt in floribus colorandis naturæ delectatio. Ii in ſtellæ modum radiantur, quatuor fundẽtes inferiore parte cornicula concaua & ſurſum reflexa: E quibus capitula oblonga naſcuntur, Melanthij æmula, in quibus pellucidum ſemen concluditur pullo colore. Semen (vt ſcribunt quidam rei herbariæ authores) drachmæ pondere potum ex Cretico vino, addito croci momento, icteritiam ſanat: ſed ægros in lecto ſubinde ſudare oportet. Chelidonij maioris meminit Gal. lib. 8. ſimp. med. vbi hæc ſcribit: Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis eſt. Sed & ſuccus eius ad acuendum viſum commodus eſt, vtique in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione, atq; diſcuſſione indigens. Vſi ſunt quidam radice eius ad morbumregium à iecoris obſtructione proficiſcentem, in vino albo eam potui exhibentes cum aniſo. Pari modo manſa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιον μέγα Græci, quod Latini Chelidonium maius, vocant: Mauritani, Kauroch, Challidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia maggiore: Germ. Schellwurtz/ & Schellkraut: Hiſp. Celiduenha, & yeruas de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Eſclere. Aquilina, ſiue Aquilegia: Italis, Aquileia, Celidonia maggiore, ſeu Celidonia ſaluatica: Germanis, Ackeley: Gallis, Ancholies.

Aquilina, & eius vires.

Seminis Aquil. vires.

Chelidonii maioris vires ex Gal.

Nomina.

Chelidonium ſeu Hirundinaria, quòd Hirundines eam monſtrarint: vexatis pullorum oculis ea medentes

dentes. I.Chelidonium maius, Trag.Matth.Fuch.Dod.gal.& fol.Cord.in Diosc.Gesſ.hor.Lac.Lob.Caſt. Lugd.Cæſ.Lon.Tab.Chelidonia,Brunf. II.Alterum hoc Chelidonium maius, quernis foliis eſt, quod foliis potiſſimum à priori diſtat,quæ ſi perpendas,tenera quercus folia dixeris,in hac enim argutius inciſa ſunt,ſupernè ex virore nigricantia,infernè pallida, leuiſſimè,vt & caules,hirſuta:flos luteus,cuius folia diſſecta ſunt & veluti fimbriata,in reliquis priori ſimilis. Ex horto Sprengeri pharmacopæi Heidelbergenſis primùm habuimus,dein in horto Illuſtr.Ducis wirtembergici Montembelgardi legimus:quòd ſi in parietinis ſeratur formam retinet,lætiore verò in ſolo aliquando degenerat. III. Aquilegia quaſi Aquilina ob florum mucrones aduncos,inſtar vnguium aquilinorum : cenſetur Pothon veterũ , Coſtæo: Iaſione Theoph.Cæſ.Iouis flos Athenæi,Dalechampio:Iſopyron Dioſc. Columnæ. Dicitur Aquilegia, Trag. Fuch.Dod.gal.Lon.Lug.(cui & Columbina)Cam.Aquileia,Dod.fol.Thal.Aquilina,Matth.Lob. (& Chelidonia ſylueſtris)Caſt.(cui & Chelidonia media) Tab.Variat flos magnitudine , colore & foliorum numero : eſt ſimplex , eſt plenus : cæruleus, candidus, flauus, incarnatus,ruber,varius ex cæruleo & purpureo:ſic eſt candidus,nonnullis veluti lituris cæruleis aſperſis.Interdum flore inuerſo albo,incarnato,candido cæruleo permixto:interdum inuerſo & degenere vireſcente.

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIVM MINVS. CAP. CLXXVII.

CHelidonium minus,quod triticum ſylueſtre aliqui nuncuparunt , herbula pediculis ab radice pendens,ſine caule:foliis hederæ,multò rotundioribus,& minoribus,teneris,& ſubpinguibus , radices habet ex eodem callo complures,puſillas,in granorum tritici modum aceruatim cõgeſtas : quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt.Iuxta aquas,& lacus naſcitur. Vis ei acris, & anemones modo ſummam cutem exulcerat:pſoras,& ſcabros vngues eximit.Succus radicibus expreſſus ad purgandum caput, naribus infunditur.Decoctum eius ex melle gargarizatum,magnificè id præſtat : & omnia pectoris vitia extrahit.

Chelidonii minoris conſideratio.

CHELIDONIVM MINVS.

PLanta,quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant,omnibus Italiæ locis,verno duntaxat tẽpore,frequens gignitur,vliginoſo præſertim ſolo,& in ſcrobiũ, foſſarumq́ marginibus,foliis hederæ minoribus,rotũdioribus, teneris , ac ſubpinguibus humi accubantibus , ſine caule:flore luteo,etſi eius non meminerit Dioſcorides,tenui pediculo appenſo.Radicibus nititur complùribus,ex eodem callo prodeũtibus,puſillis,in granorum tritici modum aceruatim cõgeſtis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur tempore: quippe quæ vere & naſcatur,& areſcat.

Scrophularia minor.

Sunt qui hanc Scrophulariam minorẽ appellent,à radicum ſimilitudine,vt quæ multis granorũ tritici grumulis,veluti ſtrumis,quæ Græca imitatione ſcrophulæ vocantur,coaluiſſe videantur : quanquam alij ex hoc potius ſic dictã putãt, quòd ſtrumis,ſiue ſcrophulis (vt quidã aſſerunt) impoſita medeatur.Noſtris eam in Hetruria vulgò vocari Fauoſcello putauerim,quod fabarũ modo folia ſubpinguia proferat.Nec ea aliunde ſibi Chelidonij nomen vendicaſſe exiſtimatur,auctore Theoph.lib.7.c.14. de plant.hiſt. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet,quemadmodum & chelidonium maius.

Chelidoniũ minus hoc an ſit veterũ

Verùm an hæc ſit Chelidonium minus,cuius meminere Dioſcor. & Gal. non parua videtur eſſe dubitatio: quòd nullam prorſus nec foliis,nec radicibus præ ſe ferat acrimoniã,cùm tamen acerrima,& mordax eſſe deberet, longeq́ magis quàm chelidonium maius:quandoquidẽ, Galeno teſte, Chelidonium minus cutem exulcerat , & excalfacit ordine quarto.Id quod ſatis manifeſtè oſtendere poſſet, hanc non eſſe Chelidonium minus:niſi quis in hoc illud dixerit,quod de Aro ſcriptum reliquit Gal.lib.2.de alim.fac. Nam facilè cõtingere poteſt,quòd quemadmodum Arum Cyrenis minimũ medicamentoſi,minimumq́ acrimoniæ poßidet , adeò vt in cibis vel rapis vtilius habeatur:in Italia verò,ac minori Aſia contrà adeò acre,vt medicamentis dũtaxat expetatur:ita & Chelidonium minus,quod in Italia naſcitur,minimum acrimoniæ ſortiatur : quod verò in Græcia prouenit , acre admodum ſentiatur.Siquidem excepta acrimonia tantùm,noſtrati nihil præterea deeſſe videtur,quin legitimum Chelidonium minus dici queat.Ex quo facilè adductus ſum , vt credam,quòd quamuis in Italico deſideretur acrimonia , non tamen id eſſe Chelidonium minus diffitendum eſt:tametſi inficias ire nõ liceat,noſtrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ ſit expers,ijs morbis haudquaquã cõuenire poſſe, quibus illud conferre,quod in Græcia gignitur, tradiderũt Dioſc. & Gal. Nã hac deficiente qualitate,neceſſe quidẽ eſt,vt & vires,quæ illã conſequuntur,deficiant,& pereant.

Fuchſius arguitur.

Hinc igitur fit,vt nõ poßim ego ſubſcribere iudicio Fuch.qui in lib.de cõp.med.quem auctũ ſecundo excudit , Chelidoniũ minus cenſet alteram Malacociſſi ſpeciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda videtur,quòd planta illa nullis ferè notis aliquã mollẽ hederam referat.Ea quidem foliis hederã quodãmodo æmulatur,ſed quod magis attendendũ erat,viticulas nõ profert,quibus humi repat:id quod hederæ cuiq́ natura tributũ eſt.

Nugatoris cuiuſdam opin. exploſa.

Sed longè magis alius quidã nugator accuſandus eſt,quippe qui eo dementiæ deuenerit,vt contendere nobiſcũ non erubuerit,hanc plantam minus non eſſe Chelidonium,ſed Vergilij Amellum.Verùm nihil eſt quod magis homines deliros efficiat,quã ambitioſa temeritas.Minoris chelidonij vires memoriæ prodidit Gal.li.8.

simplicium

ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Chelidonium minus, cùm acrius ſit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, vngueſq; ſcabros eijcit. Succus eius per nares purgat, vtpote admodum acer. Itaque hæc herba quarti ordinis fuerit abſoluti iam, idq; tum in calfaciendo, tum in ſiccando. Herba hæc Græcis χελιδόνιον μικρὸν *dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memicen, & Chilodomon. Italis, Celidonia minore, & Fauoſcello: Germanis,* Feigwartzen / Blatter Kraut / Pfaffenhödlin / & Meyenkraut: *Hiſpanis, Scrofularia menor: Gallis, Couillons de preſtres, & petite Eſclere.* Nomina.

I. GARYOPHYLLVS INDICVS maior.

Chelidonium minus noſtrum, cum Dioſcoridis per omnia conuenit, excepta vi acri, an fortè ratione ſoli hoc contingat? Strumen Plinio lib. 25. cap. 13. Chelidonia rotundifolia C. B. Ficaria & Scrophularia minor, Brunf. Chelidonium minus, Trag. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in hiſt. & Dioſcor. (cui & Amellus Vergilii) Geſ. hor. Lac. Lon. Caſt. Tha. Lug. Tab. Malacociſſus minor, Fuch. in icon. Fauagello vulgò, Ceſal. Teſticulus Sacerdotis, Syluatico. Huius folia aliquando purpurea macula notantur: flore eſt ſimplici, rarius pleno.

Ὀθόννα. OTHONNA. CAP. CLXXVIII.

Othonnam aliqui maioris chelidoniæ ſuccum eſſe aiunt: quidam glaucii: alii ſuccum floribus corniculati papaueris expreſſum. Alii permiſtos cæruleæ anagallidis, hyoſcyami, & papaueris ſuccos eſſe contendunt. Alii Troglodyticæ cuiuſdam herbæ ſuccum, quę Othonna vocatur: naſcique eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Ægyptum ſpectat. Othonna foliis erucæ, a perforatis cribri modo, & veluti à tinea deroſis, ſqualore obſitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidã Anemones ſpeciem eſſe putauerunt. Extractus ſuccus oculorum medicamentis adiicitur, vbi expurgare eſt opus: mordet enim & abſterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elutos, ſemotis calculis, in paſtillos ad eadem di-

a Omnia ex. πολύτρητα ὥσπερ σητόκοπα, ψαφαρὰ, ὀλιγόφυλλα. i. multis foraminibus, veluti à vermibus perforata, friabilia & pauca. Sed Ca. habet. ὀλιγόχυλα. i. pauci ſucci.

II. GARYOPHYLLVS INDIcus minor.

*III. GARYOPHYLLVS INdicus minor flore ſimplici.

geritur.

geritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Ægyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & adstrictione, mordaci.

OThonnam Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia aliis accepta referat, ex quorum tantum opinione famaque hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoque ætate Othonna minimè cognoscatur. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui eam plantam Othonnam esse censeant, quam Indicos Caryophyllos vocat vulgus: quibus ego quoque subscriberem, si hæc planta erucæ foliis cresceret, iisque paucis, cribri modo perforatis, & friabilibus. Verùm cùm foliosa sit planta, & non paucis foliis referta, quæ Tanacetum potius, quàm Erucam referunt, eaq; cribri modo perforata, aut tanquam à vermibus erosa non sint, nec friabilia, non video sanè, cur in horum sententiam concedere queam. Nihil enim me mouet ad probandam horum opinionem floris color, & latifolia imago, aliis reclamantibus notis, cum numerosa sint plantarum genera, quæ croceis, & latis proueniunt floribus. Ego quidem, si mihi decernendi facultas daretur, in Chrysanthemi genere hanc plantam reponerem, quod tamen aliis, me peritioribus, decernendum relinquo. Cæterùm vt omnibus satisfactum esse intelligam, duas huiusce Indicæ plantæ imagines hic addi curaui. Est itaq; hæc planta fruticosa, caulibus bicubitalibus, & quandoque maioribus, striatis, rectis, subrufescentibus, è quibus multifida prodeunt folia, & numerosa, Tanaceti æmula, sed maiora, & magis diuisa: radix illi est breuis, sed numerosa, nec altè descendens. Tria huiusce plantæ obseruauimus genera, floribus tantùm differētia. Namq; genus est cæteris procerius, quod flores profert aureos, magnos, numerosis admodum stipatos foliis, odore minus quàm in altero graueolenti. ALIVD floribus spectatur minoribus, bino, ternoq; eorundem ordine concinnatis, floridis in medio capillamentis, vt in Rosa: huius flores colore quidem & facie differunt. Ii enim ex aureo in purpureum colorem inclinant, subnigricantq; foliis craßiusculis, nitentibusq;, aspectu admodum iucundo, adeò vt ex holoserico, quod Vellutum vocamus, à natura facti videantur, sed odore sunt graui, & qui caput feriat. Postremum autem, quod prædictis est minus, nihil à præscripto differt, nisi quòd non tam altè adolescit, & flores habet simplici tantùm foliorum coronamento, sed cæteris minores. Cætera similia sunt. Prodeunt omnes è calyce oblongo, torosoq;, Lychnidis coronariæ ferè simili, longis pediculis nitentes. Semen inde fit oblongum, tenue, ac nigrum. Seruntur in hortis, visuntur paßim super fenestras in fictilibus & arculis, spectaculi gratia. Excalfacit & siccat, quo fit, vt ea quoq; in medicum vsum trahi poßit, vbi abstergere, & aperire sit opus, minor tamen valentius quàm maior. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidonii succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, vt refert Dioscorides. Eius nomen Græcum ὀθόννα Latinum item, & Italum Othonna. Caryophyllus Indicus, Italis, Garofano Indiano.

Nomina.

Caryophyllos Indicos Matthioli, aliqui Othonnam Dioscoridis, & Plinii, alii Argemonem Diosc. alii Lycopersicum Gal. alii Caltham Plinii, quam grauis odoris dicit: alii Petilium florem eiusdem cēsent. Hi variant magnitudine, florendi tempore: flore item simplici, rarius multiplici: colore rubri, crocei, mellei & albi. Tunetanum vel Africanum dicitur, eò quòd primùm hic flos in Germaniam fuerit illatus, quādo Carolus V. Imperator, apud Tunetum victoria potitus est. I. Tanacetum Africanum maius flore pleno. C.B. Garyophyllus Indicus maior, Matth. Lugd. Caltha Africana fruticosa flore multiplici, Gesn. hor. Flos Africanus maior, Dod. gal. & fol. Tab. Othonna maior polyanthos, Lobel. Flos Indicus maior flore pleno, Cam. Flos seu Caryophyllus Indicus, Cast. Flos Indię, Cęs. II. Tanacerum Africanum minus flore simplici. C.B. Garyophylli Indici, Trag. Tagetos Indica, Fuch. & Lugd. Flos Indianus seu Viola flammea, Fuch. in ico. Flos Africanus minor, Dod. gal. Flos Africanus, Dod. fol. Lob. Flos Indianus, Lon. Caltha Africana minor flore simplici, Gesf. hor. Caryophyllus Indicus minor Matth. Cast. Lugd. Othonna, Lac. Tanacetū Peruuianū, Cord. hist. & Rosæ Indianæ aliis. Flos Indiæ alter minor, Cæsal. Flos Africanus minor flore simplici, Tab. Flos Indicus minor flore simplici, Cam. Sunt qui primum, Othonnam Dios. & Plinii: hoc verò Argemonem Dioscor. & Argemona Plinii statuant. III. Tanacetū Africanū minus flore pleno. C.B. Matthiolus vna figura minorem vtrumq; expressit. Hic dicitur flos Africanus minor multiflorus, Tab. Flos Indicus minor flore pleno, Camerario.

I. AVRICVLA MVRIS.

Μυὸς ὦτα. AVRICVLA MVRIS.

CAP. CLXXIX.

MVris auricula, quam myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: foliis angustis, [a] oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assiduè geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali craßitudine, multis capillamētis fibrata. [b] Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui Alsinem, muris auriculam vocitant.

a Meum, add. λεπτὰ μικρά. i. tenuia parua.

b Meum add. καθόλου δ᾽ ἐστὶ ὁμοία τῇ σκολοπενδρίῳ λειοτέρα δ᾽ καὶ ἐλάσσων. i. in vniuersum similis est scolopendrio, sed læuior, & minor.

Auriculę muris consid.

REperiuntur quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis volumine in hunc locum ipsam transtulere, vbi sui generis,

generis, vel potius nominis alteram repræſentauit Dioſc. Sed quoniam ipſa Dioſcor. ſcribendi ſeries clariſſimè demonſtrat, Alſinem ſtatim poſt helxinem ſequi debere, quòd ei adeò ſimilis ſit, vt tradat Dioſc. eandem fuiſſe cum helxine, niſi humilior eſſet, idcirco lib. 4. de ea nobis dicendum erit, quòd inibi eius legitimam ſedem eſſe exiſtimemus. Cæterùm hæc, de qua hic mentio eſt, paſſim menſe Maio floribus ornata viſitur, nimirũ in pratis, in cãpis, in hortis, ſecus vias, & vbiq; ferè locorum. Huiuſce vires paucis perſtrinxit Gal. li. 7. ſimpl. med. ſic inquiens: Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: cæterũ nullã euidẽtem caliditatem poſſidet. Ea Græcè μυὸς ὠτίον *vocatur: Latinè Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germ.* Waldt Mangolt mit blawen Bluomen: *Hiſpan. Oreya de raton yerua: Gallicè, Oreille de ratte.* Nomina.

II. ECHIVM SCORPIOIDES paluſtre.

I. Auricula muris, Matth. Dod. gal. Lac. Caſt. Lug. niſi ſit Myoſotis ſcorpioides (cuius figurã adiũxim⁹) Lob. minus rectè expreſſa, quid ſit ignoramus. II. Echium SCORPIOIDES paluſtre, ex radice repente fibroſa, caules exſurgũt, aliquando reclinati, aliquãdo erecti, rotũdi, leuiter hirſuti, etiam glabri, ſeſquipalmares, etiam minores, & ad ripas aliquando bicubitales, qui in ſummo in duos treſve interdũ ramulos, nudos, recuruos brachiantur: folia cingunt oblonga, ſubrotunda & pinguiuſcula: ſummis ramulis flores inſidẽt ex quinq; foliolis compoſiti, communiter dilutè cærulei, aliquando cãdidi, quibus paruæ ſuccedunt techæ, pedicellis tenuiſſimis inſidentes, quibus ſemen minutum albicans incluſum. Aquoſis tantum locis naſcitur: tota æſtate floret, aliis ab radice cauliculis ſubinde enaſcẽtibus Dicitur Cynogloſſa minor, Brunf. Euphraſia cerulea, Trag. Tab. Echiũ paluſtre Cord. Thal. Scorpioides cæruleũ vel paluſtre, Geſ. hor. Leontopodium Lon. & Lugd. Myoſotis Scorpioides partim repens, partim erecta, Lobel. Heliotropium minus primum, Cæſ. Huius duæ ſpecies: altera paluſtris maiore flore & penè glabra: altera in agris minore flore & hirſuta.

Ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SAtiuum Glaſtum, quo infectores lanarum vtuntur, folium habet plantagini ſimile, verùm pin-

I. ISATIS DOMESTICA.

II. ISATIS SYLVESTRIS.

guius,nigriusque:cuius caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt,cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluuia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia vlcera,& quæ serpunt, sanant. Syluestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora,lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadantenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes:in quibus semen flore tenui,luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat:potu,& illitu lienosis auxiliatur.

Isatidis, seu Glasti consi. *Isatis satiua,quam in Hetruria vulgò Guado appellamus,tingendis lanis, fullonibus & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus,quibus cum admiscetur,firmet,& nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentus in Vmbria circa Noceram, vbi oppidum est Guadum ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur. Syluestris nascitur in campestribus,incultis locis,& in pascuis.* Lactuca syl. Plin. *Glastum syluestre,Plinio inter syluestres lactucas recensetur libro 20.cap.7.quippe quòd illi non sit absimile.Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus,quem Indicum vocant,* Isatidum vires ex Gal. *de quo diffusius lib.5.suo loco differemus.Meminit vtriusq; Isatidis Gal.lib.6.simpl.med.sic inquiens: Isatis satiua, qua vtuntur tinctores,facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tum gustu,tum actione præfert.Proinde quàm satiua valentius desiccans, valentius etiam humida putredinibus obsistit.* Nomina. *Planta Græcis Ἰσάτις ἥμερος,Latinis,Glastum satiuum nominatur:Italis, Guado domestico.Quæ verò Græcis ἰσάτις ἀγρία,Latinis Glastum syluestre,& Italis,Guado saluatico : Germanis,* Wildt Weid *: Gallis,Pastel sauuage appellatur.Vtrumque Glastum vocant Mauritani, Dili, Dileg, Vesme, Chate, Chatis,seu Alchat,Adlen,aut Adhlen,& Nil:Germani,* Weid*:Hispani,Pastel:Galli,Gueda,seu Pastel de Languedoc.*

Isatis duplex:satiua,quę Lactucę quartum genus Plinio:Syluestris,Lactucę tertium genus eidem,cùm enim animaduertisset Diosc.Isatidis syluestris folia lactucacea dixisse,cum Lactucis miscuit.I.Isatis satiua, Trag.Fuch.Dod.gal.& fol.Cord.in Diosc.(cui & Luteum Vitruuii)Ges.hor.Lac.Lon.Lugd.Isatis domestica,Matth.Cast.Glastum satiuum,Lob:Cam.Glastum,Cæsal. II. Isatis syluestris,Trag.Matth.Fuch. Dod.gal.& fol.Lac.Lon.Ges.hor.Cast.Tab.Lugd.Isatis agrestis,Cord.in Diosc.Glastum siue Isatis syluestris,Lob.Cam.Habetur & Isatis Indica,Anil & Nil Garziæ (vbi Clusius in notis addit cum Isatide conuenire) à Costæ,Cam.qui ex hoc Indicum in Ægypto fieri scribit.

Τηλέφιον. TELEPHIVM. CAP. CLXXXI.

† Meum στενὰ λεπ7ὰ. i. angusti, tenues.

TElephium herba portulacæ similis,& caule,& foliis: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit:ramuli à radice † seni,septenive prodeunt,foliis referti cæruleis, crassis,lentis,carnosis:flore lu-

I. FABARIA.

II. TELEPHIVM PVRPVREVM.

teo,aut candido.Nascitur in cultis,& maximè inter vites tempore verno.Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant:sed postea hordeacea farina illini debet. Perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt:sed vbi inaruerunt,absterguntur.

Telephij cõſideratio.

Telephij vires ex Gal.

Fabaria. Nomina.

QVanquam non deſunt rei herbariæ periti, qui exiſtiment, Telephium eam eſſe ſtirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem ſeu craſſam, quidam verò Fabam inuerſam appellant, cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abſterſoriæ, ſiccantisq́ facultatis particeps dici poßit, vt Galenus Telephium eſſe teſtatur, foliaque proferat portulacæ longè maiora, eorum ſanè ſententiæ plane adſtipulari non auſim: tametſi ea compluribus notis Telephium referre videatur. Telephij vires memoriæ prodidit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, vt ita ſcribit: Telephium exiccandi, & detergendi facultate eſt, non tamen inſigniter calida: verùm in hoc forſan quiſpiam ipſum primi eſſe ordinis cenſeat. Deſiccat tamen ſecundo ordine intenſo, aut certè principio tertij: proinde ad putrida vlcera conuenit, & leucas & alphos cum aceto ſanat: hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria noſtrate, etſi hæc (vt paulò antè diximus) notis pluribus proximè Telephij hiſtoriam accedat, vt eius pictura, quam hic damus, apertè ſatis demonſtrat. At ſi facultates tantùm obſtant, quò minus ea planta Telephium eſſe, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura eſt, qua ſuperius oſtendimus, verum Chelidonium minus herbam illam eſſe, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam ſi Arum, teſte Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum eſt, nil mirum videri debet, quód & aliæ plantæ cum ſolo vires mutauerint ſuas, vt illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè eueniſſe ſuſpicandum eſt. Velim tamen in his, vt in alijs quoque dubijs plantis, ſuum cuique eſſe iudicium. Herba, quæ τηλέφιον Græcè, Telephium item Latinè dicitur. Italis: Faua graſſa: Gallis, Repriſe, Ioubarbe des vignes: Germanis: Wundtkraut.

Telephium hoc cenſetur (quod tamen minimè eſt, deficientibus foliorum alis, ſed Scorpioides Matthioli, Telephium Dioſcoridis eſt) vulgò Fabaria, à foliorum cum faba ſimilitudine: dicitur Scrophularia media, Brunf. Fabaria, Matth. Lugd. Telephium ſiue fabaria, Matth. in iconibus, Caſt. Telephium album, Fuch. Acetabulum alterum album, Fuch. in icon. Acetabulum alterum, Cord. in Dioſc. Craſſula maior, Dod. gal. Cæſalp. (qui Cotyledon alterum Dioſcoridis cenſet) Thal. Anacampſeros, Geſ. hort. Faba inuerſa, Geſ. hort. Lob. icon. Telephium, Geſ. hort. Lob. obſ. Tab. Cam. II. Addidimus & Telephium purpureum, quòd parum à primo diſcrepat, cauliculis tenerioribus, magisq; rubentibus, folijs magis crenatis, floribus purpureis, radice minore: quæ frequens eſt ad Rheni littora hic Baſileę. Dicitur Scrophularia ſeu Portulaca maior, Trag. Telephium purpuraſcens. Fuch. Lugd. qui duas habet figuras. Telephium purpureum Tab. Cam. Acetabulum alterum purpureum, Fuch. icon. Fabaria, Lonic. Craſſula montana, Cæſalp. Telephium vel Craſſula purpureo flore Camerario ad Matthiolum.

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus, chariſſime Aree, commentariis, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lachrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quæ vernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quæq; pluribus ſcatent remediis, proſequemur.

Ἀγαρικὸν. AGARICVM. CAP. I.

AGaricum radix fertur laſerpitij ſimilis,[a] ſed facie ſumma ſolutior, & rariore fungoſoq; tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus venarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & vndique compactior. Vtrique guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. [Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicẽ eſſe plãtę affirmẽt: alij vt fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine.] Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia[b] in Cedris, ſed friabile, & infirmum. Adſtringendi, calfaciendiq; naturam habet, efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in vino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis verò in aqua mulſa: arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dyſentericis. Item ſi vrina ægrè reddatur, ſi vuluæ ſtrangulatus vrgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma vna dari ſolet: ſi tabes infeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita vt cibi tenax non ſit, manditur, & ſine vlla humoris ſorbitione deuoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur: ſanguinis reiectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorũ dolores, & cõitiales morbos, ſi cũ aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ vexat, vtiliter æquali modo datur: horrores ſoluit, datũ ante febriũ acceſſiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: venenorum antidotum eſt denarij inſtar, cum[c] diluta potione ſumptum: ſi ſerpentes ictum vibrarunt, morſumque ſubfixerunt, tribus obolis ex vino potum,[d] mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnibus vitijs conuenit, pro viribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: ijs ex aceto mulſo, alijs ex aqua mulſa.

AGaricũ cuius duo habentur genera: mas alterũ alterum fœmina, fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus li. 1. in laricis arboris hiſtoria. Præſtantiſſimũ habetur in Tridentinis montibus, vbi ſæpiſſimè proprijs manibus illud diuulſimus, adacta ſecuricula. Cæterùm tametſi Plinius libro 16. cap. 8. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat, in Tridentinis tamen ſyluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem viderim, ſoli tantùm larici innaſcitur. In Cedro Agaricum gigni, tum in Aſiæ Galatia, tum in Cilicia ſcribit Dioſcorides, nulla eius mentione facta, quòd in larice ipſa aut glandiferis (vt Plinius inquit) arboribus proueniat. Fuchſius in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia, & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias: eo fortaſſe argumento ductus, quòd Dioſcorides auctor ſit agaricum naſci in Sarmatiæ regione, in Galatia Aſiæ, & Cilicia. Verùm iampridem deſijt ex illis locis importari, vt teſtantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricum, quod Venetijs venditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus ſunt ſyluæ laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & alijs finitimis Rhetorum Vindelicorumq; locis, partim ex Norico tractu: neque certè vnquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, vt putem, Fuchſium in hoc planè deceptum eſſe: Agarici meminit Galenus ſub quodam radicis genere libro 6. de ſimplicium medicamentorum facultate, vbi ſic inquit: Agarici radix, hoc eſt, quæ trunco innaſcitur, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulò poſt ſubamara apparet, & acrimoniæ quandam ſpeciem temporis ſpatio inducit, leuiculæq; adſtrictionis eſt, & conſiſtentia laxa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem quæ ſuperioribus commentarijs dicta ſunt meminerimus, quòd medicamentum hoc compoſitum eſt ex ſubſtantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet ſubſtantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi vim habet, & craſſitudinem incidendi, tum infarctus viſcerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes ſanat, eos vtique, qui ſic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali

a Μεῦ οὐ πυκνὸν τὴν ἐπιφάνειαν ὥσπερ τὸ σίλφιον, ἀραιὰ δέ ἐστι ὅλη. i. nõ ita denſa ſuperficie, ſicuti ſilphium, nam tota rara eſt. Cõcluſa non legit Orib.

b Meũ & Cat. ἐπὶ δένδρων. i. ſuper arboribus. Idem leg. Oribaſius.

c Meum μετὰ κρόμματος. i. cũ diluta vini potione.

d Meum non legit, mirè.

Agarici conſideratio.

Fuch. lapſus.

Agarici vires ex Gal.

AGARICVM.

comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex craßis, aut viſcoſis humoribus natos ſanat. Iuuat & morſos à beſtijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impoſitum, tum intrò in corpus ſumptum pondere drachmæ vnius cum vino diluto. Eſt & purgatorium. Et li. primo de antidotis idem Galenus inquit: Agaricum fraudem nullam admittit: optimum eſt læuißimum: denſum verò, & graue, & lignoſum deterrimum: quod autem inter hæc medium eſt, quantum ſignis, tantùm & viribus ab vtriſque diſtabit: hactenus Galenus. De viribus Agarici Meſues quoque ſcripſit, ſic inquiens: Agaricum deijcit vtranque bilem, ac etiam pituitam ipſam: craſſos, lentos, putreſcenteſq́; humores expellit. Eius propria facultas eſt cerebrum, omniumq́; ſenſuum organa, ac muſculos expurgare: excrementa, quæ ſpinali medullæ pariter & neruis inhæſerint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis ac putreſcentibus humoribus detergere: ac deinde ventriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus vterum mundare. Præter hæc ſoluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum videtur, vocaſſe Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poßidet vires ad pleroſque tum capitis, tum cerebri, tum eiuſdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, vertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Eſt etiam morborum omnium, quorum cauſa fuit obſtructio, medicina admodum ſingularis: quo fit, vt regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene vexatis leuamentum præſtet. Vrinam quoque pellit, ac menſes commodè ciet. Coloris nitorem Agarici vſus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres diſcutit. Non deſunt quoque, qui Agarico pro ſapone vtantur, dum caput lauant, eum conferre putantes ad frigidos capitis morbos. Quod Græci ἀγαρικὸν Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, ſeu Garicum: Itali, Agarico & Fongo di Larice: Germani, Dannenſchwam: Hiſpani, Agarico: Galli, Agaric: Bohemi: Agaryka: Poloni Modrzeuuiouua.

Ex Meſue.

Nomina.

AGARICVS inter fungos referendus eſt: verùm alius arboreus, alius ſaxatilis dicitur: de ſaxatili, qui Fungus petræus, & Lac Lunæ dicitur, cuius in lactantibus ad lactis auctionem vſus eſt, hic non agitur. Sed de Arboreo, qui duplex, & ratione ſexus, mas & fæmina: & ratione coloris, candidus & niger. Probatur quod candidiſsimum & leue: quod verò graue, nigricans, pernicioſum fugiendum: quin & quod corroſum & quod prope caudicem eſt. Iuſtum pondus infuſi eſt à drachmis duabus, ad drachmas quinq́;: in puluerem redacti, à drachma vna ad duas.

Ῥᾶ, ῥῆον. RHAPONTICVM. CAP. II.

RHa, aliqui rheum, Latini rhaponticum vocant, prouenit in ijs, quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno ſimilis, ſed minor, a & rufior, fungoſa, aliquãtum læuis, ſine odore. Optimum habetur, quod teredines non ſenſit, ſi guſtatu b cum remiſſa adſtrictione lenteſcat, manducatumq́; colorẽ reddat pallidum, aut ad crocũ inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulſa, rupta: lienoſos, hepaticos, tormina, & renum, veſicæ, & pectoris vitia, aduerſus intenta præcordia, & vuluæ mala, coxendicum dolores, ſanguinis excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morſus. Datur in ſingulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur, ex paſſo: ſi lienis exercet, in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi, id eſt, cum cibi tenax non eſt, manditur, & ſine ſorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenaſq́; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitũ diſsipat. Summa eius vis adſtringens, cum aliquanto calore.

a Μεῦ, ἐνερευθέστερα. i. rubicũdior, Sed Cat. ἐπυρευθέστερα. i. rutilantior.
b Orib. habet μάλιςα. i. maximè.

RHaponticum officinæ Rheuponticum vocant. Quod nomen ſibi aſciuiſſe videtur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numeroſum naſcitur. Cuius rei teſtis eſt Ammianus Marcellinus lib. 12. ſuarum hiſtoriarum vbi ſic ſcribit: Tanais, qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circumflexus, Aſiamq́; ab Europa diſterminans, in ſtagnis Mæoticis deliteſcit. Huic Rha vicinus eſt amnis, in cuius ſupercilijs vegetabilis quædam eiuſdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum vſus proficiens: hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo antea tempore Rhapontici vice maioris centaurij radix in medicinæ vſum irrepſerat. Qua etiam noſtra ætate non deſunt, qui Rhapontici loco vtantur, recentiorum inuenta reſpuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq́; nouerint, neq́; viderint: tanta eſt quorundam pertinacia. Credidere ad hæc peritißimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioſcoridis nullo diſcrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non viderat. Quod cùm paucos poſt annos ad nos eſſet allatum, non defuere qui priorem reuocauerint ſententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrarienſis in ſuis epiſtolis. Quandoquidem is libro quinto epiſtola 2. firma hac, & ſtabili ducebatur opinione, vulgare noſtri vſus Rhabarbarum, &

Rhapontici conſid.

Quorundam error Cętaurij maioris radice pro Rhapont. vtentium.

Rhabarbarũ an idem cum Rhapontico. Monardi opinio.

I. *RHAPONTICVM FOLIO Helenij incano.*

II. *RHA DIOSCORIDIS.*

rum, & Dioscoridis Rhaponticum & idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cùm postea legitimum conspexisset Rhaponticum è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, vltima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primùm vidi ego Venetijs in officina ad medici insignium, è Constantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum, quod nullis reclamantibus notis, verũ antiquorũ Rhaponticum refert.

Vana Auerrois calumnia contra Gal.

Inuehitur Auerroes li. 5. suarum collectanearũ, tum in Galenũ tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adstringenti pollere, quod purgatoriam, quæ illi inest, facultatẽ minimè compererint: cùm tamẽ Auerroes ipse sit maximopere carpendus, quod neq; Gal. neq; cæteri seniores Rhabarbari nostri vsus vsquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico à Dioscor. descripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inueniri potest.

Rhapontici sub Rhabarbaro meminere Serapio & Auicen.

Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (vt ferè suspicor) sit lapsus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna: quandoquidem non plures suo Rhabarbaro aßignauere facultates, quàm qui eos præcesserunt, Rhapontico aßignauerint. Quippe quod eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod verum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, vt non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium.

Aegineta Rhabarbarũ agnouit.

Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit libr. 7. cap. 11. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt Diacorallion, compositio Agapeti, & compositio Atactos. Verùm non præterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctoris fidem manifestam facit lib. 1. cap. 43. vbi scribit, quòd deuorata terebinthina resina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quòd fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam, quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercesßisset differentia, vbi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de vtrorumq; facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiã.

Rhapontici, & Rhabarbari discrimen nõ esse statuit Ruellius malè.

Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticũ, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dißidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, vbi gignitur, diuersitate, clementia, vel inclementia cæli. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non vsque adeò sit frigida, vt Ruellij sententia admitti debeat, sed vt potius tanquam inanis reprobanda videatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in Oriente, quàm in Meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga, & in ipsa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quamuis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, sint odore ac cæteris qualitatibus imbecilliores, non ob id tamen harum qualitatũ adeò expertes deprehenduntur, vt discerni nequeant: quin & in quemlibet vsum, vbi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò vt sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iam pridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ,

& Styriæ

& Styriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, vel quinque totius anni menſibus, nix colliquata labitur. itemq; acori radix, quæ noſtro æuo ex Sarmatia Europæ, glacie, & niuib. maiore anni parte ſemper obducta, aduehitur in calami odorati vſum, odore tam valido, nareſq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Iſtria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur, nõ tamen ob hoc euenit vnquam, quin ſuis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, vt infirma admodum, quantum equidem conijcio, ſit Ruellij ſententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non eſſe, aeris, ſoli, & regionis algore, ſed quòd alia à Rhabarbarico vel Indico ſit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm diſtare purgatoria vis, quam natura ipſa Rhabarbaro largita eſt, odor nares feriens, compacta ſimul ſubſtantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ guſtu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adſtringat: non eſt amarum, ſed ſubacre: non aridum, ſed lentum: non compactum, ſed rarum: non ponderoſum, ſed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temerè aſſerendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuiſſe, præſertimq; cùm dicat, nullo alio diſcrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm.

Ruellij, & aliquorũ error.

Vanum quippe videtur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum vnam & eandem eſſe radicem, quòd forma, colore, ac ſpecie nihil inter ſe diſtare oculorum ſenſibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter ſe differant. In ſimili errore verſantur etiam ij (ſunt enim qui ita ſentiant) qui ſibi falsò perſuadent, abietis lachrymam à larigna nihil diſsidere, & vnam ac eandem lachrymam eſſe, eo quòd in colore, in ſubſtantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices ſunt, adeò perſimiles videantur, vt viſibili facultate altera ab altera diſcerni non poſsit. Verùm ſi quis rem cæteris ſenſibus experiri aggrediatur, diſcriminis certior fiet: namque olfactu odoris fragrantiam haud inſuauẽ, guſtu verò amarorem in abietis lachryma comperiet, quibus larigna caret. Et quiſnam iuniperi reſinam à lentiſcina ſecerneret, niſi rei ipſius incorruptus iudex fuerit guſtus. Quis à Strobilina reſina, & à quibuſdam gummi globulis thus ipſum agnoſceret, niſi adulterium tum igne, tum guſtu deprehẽderetur: Tanta præterea intercedit ſimilitudo inter piſtacium, & vnguentariam glandem, vt niſi hæc amaritudinem guſtui relinqueret, illud verò dulcedinem, difficillimum ſanè fuerit alterum ab altera diſtinguere. Quid porrò inter ſe ſimilius reperitur, quàm caſsia, & cinnamomum, etſi hæc omnino ſpecie non conueniant? Hinc facilè adductus ſum, vt nullius momenti eorum argumenta ſemper exiſtimauerim, qui res ſecundum quaſdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam ſæpe decipiuntur, vt ij, qui hac leui ratione ducti Rhabarbarum, & Rhaponticum idem eſſe contendunt.

Rhapontici vires ex Gal.

Meminit Rhapontici Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita ſcriptum reliquit: Rheum, quidam ipſum Rha nuncupant, miſtam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terreſtre frigidum, ceu indicio eſt adſtrictio, & adiuncta eſt quædam illi caliditas: ſiquidem ſi pluſculum mandatur, ſubacre conſpicitur. Quinetiam aereæ cuiuſdam ſubſtantiæ ſubtilis eſt particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: verùm non minimè & opera. Ob id enim licet adſtringens, tamen non tantùm conuulſis, ſed & ruptis, & orthopnœæ prodeſt. Sic quoque liuentia, & lichenas ſanat cum aceto illitum. Porrò quod adſtrictionis opera haud inſtrenua ſunt, hinc diſcere liceat, quòd ſanguinem expuentibus, cœliacis, & dyſentericis conferat: nec enim reluctatur terreſtri frigido tenue aereum, imo eò quòd deducat, & in altum perducat valentioris effectus cauſa exiſtit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis naſcitur, ſimulatque euulſum eſt, ipſum elixant, quò ſuccum remittant, ac tam ſuccum, vt ſyncerum, & aquæ impermiſtum, quàm Rheum exiccatum, vt non elixum ad nos poſtea mittunt. Idcirco ſcire oportet adulteratum dignoſcere, quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum ſua ſponte naſcens viderunt: hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (vt paulò poſt dicturi ſumus) de Rhabarbaro tradidit Meſues.

Rhei tria genera Meſue.

Cui tria Rhei conſtituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum vocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, vel in quibus proueniunt.

Rhei Turcici nomẽclatio.

Quippe Turcicum nil aliud illi deſignatur, quàm Ponticum, vel quòd è Ponto ad Turcas vicinos deferatur, vel quòd ab ijs ſaltuoſis conuallibus, in quibus vltra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij teſtimonio, venationibus ferè vixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè diſtat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum poſteri vocauere, probatiſsimorum auctorum teſtimonio, oriri certò ſcimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, vt hac in re non dubitauerim erraſſe etiam Meſuem: quippe qui inter Rhei genera aluum ducentia Ponticum admiſcuerit à cæteris tum ſpecie, tum facultate diuerſum, quamuis fortaſſe rectius id Turcicum appellauerit quàm Ponticum.

Rhei Indici nominatio.

Porrò Indicum ab India dictum, vbi frequentiſsimum prouenit, nemo eſt qui ambigat. Sed quànam ratione Sceniticum, & Indicum idem eſſe dixerit Meſues, hactenus compertum non habeo: niſi fortaſſe Sinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (vt arbitror) deferatur, cùm plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifeſtè idem declarat Meſues: quippe qui Scenicum, vel Sceniticum Indum eſſe affirmat. Scenitæ enim (vt infrà dicemus) Indiæ populi non ſunt, ſed potius Sini, à quibus Sinicum vt vulgata habet lectio; mea quidem ſententia, vocari debet. Sunt tamen qui velint Scenicum, nec Indicum eſſe, nec à Sinarum regione oriundum, quòd à Mauritanis non Sinicum, ſed Scenicum dicatur.

Ada. Lonicerus reprehenditur.

Quamobrem eorum quidam, vt Adamus Lonicerus, in Arabia hoc naſci cenſet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, ſiue Sceniticum vocari putat. Fuchſius verò Meſuis opinionem ſecutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam: quippe qui ſcripſerit libro primo de compoſitione medicamentorum, Rheum Indicum eſſe vocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, vt auctor eſt Stephanus de vrbibus Perſidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ deſertæ Arabiæ populi omni aromatum genere ſint deſtituti, cumq; aſſerat Meſues Sceniticum rheum, & Indicum idem eſſe, cadit, peritq; Loniceri opinio.

Fuchſij opin. non accepta.

Velim tamen ſi poſſem Fuchsij ſententiam probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi ſint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ mõtes incolentes, diſtentque ab Indiæ finibus milliaribus pluſquam mille & quingentis, neſcio profectò, quonam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici poſsit: quo fit vt etiam Fuchsij opinionem longius ſuſtinere nequeam.

Rhei barbarici nomenclatura.

Ad hæc de Barbarici nomenclatura varia admodum eſt recentiorum medicorum ſententia. Quandoquidem ſunt qui velint ſic dictũ à Barbaria Aphricæ prouincia, ſic vulgariter appellata, vbi olim Carthago clariſsima habuit ſedem. Horum opinionem ſequitur Fuchſius, quòd ſcripſerit lib. 1. de compoſitione medicamentorum, id verum fuiſſe Rha barbaricum, quod ſuperioribus annis ſecum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetum expugnauere. Alij Barbaricum vocari credunt, quòd à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces eſt ſita, deuehi cenſent, rati Indicum, & Barbaricum idem eſſe. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi inſula, ſic appellatum exiſtimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum ſuæ mercis, ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum ſinum, traiecto prius anguſto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter ſe habet opinio noſtra: quippe quòd

Rhabarbarũ ex Troglodytica regione deferri probatur.

ſemper exiſtimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, & ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inueni Galenum ſcripſiſſe tum lib. 6. de ſimplicium medicamentorum facultat. tum lib. 4. cap. 6. de tuenda ſanitate, Gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioſcorides ſuperiore libro, & Plinius libr. 12. cap. 7. à Troglodytis deferri, & in eorum regione naſci tradunt. Quinetiam reperio, glandem vnguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri ſcribit, Dioſcoridem libro ſequenti in Aethiopia, vbi eſt Troglodytica regio, & Plinium libro 12. cap. 21. Troglodytis naſci poſteritatis memoriæ prodidiſſe. Ex quibus ſanè liquidò conſtare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis vnam & eandem fuiſſe. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. 19. vbi raritatis cinnamomi cauſam reddit, id accidiſſe ſcribit, incenſis ſyluis Barbarorum ira. Nam cùm ipſo inibi teſte, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permiſta, non alias vtiq; gentes Barbaras appellaſſe credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. 16. eiuſdem voluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari ſpeciatim dicuntur, cùm ſcripſerit Pomponius Mela grauiſſimus auctor libro primo de ſitu orbis, eos magis ſtridere, quàm loqui, ſpecus tantùm ſubire, & ali ſerpentium carnibus. Quæ ſanè omnia ita in mea me firmant opinione, vt certò credam, Rheum illud verè eſſe Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam noſtram magis adhuc confirmare videtur Strabo, quòd libro 15. ſuæ Geographiæ apertè teſtetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India auſtrali proueniunt, quòd hæ regiones ſolæ perſimiles ſunt. Non placet igitur, vt dicam liberè quod ſentio, Fuchsij opinio ob prædictas tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum vſquam legerim ex ea Aphricæ parte, quæ vulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum ſententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ

III. RHABARBARVM.

IV. RHABARBARI RAdix.

ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi inſula aduehitur, rectè Barbarum dici poteſt, cùm ex India vtrunque petatur, & quod nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum ſcribat ſuam duxiſſe originem. Quare illud legitimum eſſe Rhabarbarum mea demum firma ſententia eſt, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod facilè fortaſſe Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, ſeligere poſſent ab Indico: quod certò ſciam, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, ex felici Arabia per Carouanas (vt vocant) comportari. Porrò non ſolùm in præſcriptis locis Rha barbaricum prouenit, ſed etiam copioſiſſimum habetur in locis quibuſdam, magno Regi Chan, Catayj Domino, ſubiectis. Regionis (vt illi vocant) Succuir, ſi Perſis negociatoribus, qui illuc vadunt, eſt adhibenda fides. Dicunt enim prouinciam hanc adeò Rhabarbaro abundare, vt inde per vniuerſum deferatur orbem.

Rhabarbari hiſtoria.

Optimum naſci aiunt non lõgè ab huiuſce regionis Metropoli, , quæ SVCCVIR, quemadmodum plaga tota appellatur, quibuſdam in montibus, ipſiſq; eminentibus ac ſaxoſis, vbi plurimi ſcaturiunt fontes, & ſyluæ habentur diuerſarũ arborum generibus refertæ. Terram aiunt ibi eſſe rubram, lutoſamq;, tum propter pluuias multas, tum etiam propter fontium riuulos, qui locum irrigant, & madefaciunt. In his itaq; montibus Rhabarbarũ prouenit (vt illi narrãt) caule ab radice breui, ſed craſſo, haud ſpithama lõgiore, è quo circũquaq; folia copioſa proueniunt, binũ dodrantũ longitudine, ex anguſta origine in latũ deſinentia, & deorſum ſpectãtia, vt ex appicta hic imagine apparet. Serrata illi folia nõ ſunt, ſed lanugine quadã piloſa circũquaq; obducta. Hæc dũ adoleſcũt, viridia ſunt, atqui cõſeneſcẽtia lutea fiunt, & in humũ concidunt: è medio foliorũ ſtipatu cauliculus ſiue germen

germē ex craſſiori caule prodit, in cuius ſummitate flores exeūt purpureis violis haud valde diſsimiles, colore cæruleo ſubalbicāte, odore acuto ſimul & graui, adeò, vt olfactu diſpliceat. Radices bipalmarē longitudinē ſuperāt, colore exterius ex ruſo nigricante, verùm non omnibus plantis æqualis habetur radicis craſsitudo. Nā aliæ craſsiores, aliæ tenuiores, vt in cæteris etiam plantis plerunq; fit. Veruntamen, quæ ad ſummam craſsitudinem adoleuerunt, humani cruris molem æquare ſolent: fibris vbique radix referta eſt, quibus in humum defixis, alimentum capeſsit. Interna pulpa aureo colore nitet, rubris quamplurimis intercurſantibus venis. Succo madet copioſo tum croceo, tum purpureo, qui ſuo lentore facilè manus implicat, & colore inficit, dum radices repurgantur, & ſecantur in partes: nam ſimulac fuerint effoſſæ, rizotomi eas repurgant, & ſecant. Cæterùm haud ſtatim à ſectione traiectas filo ſuſpendunt, ne ſuccus guttatim ſtillans deperdatur. Quare ſeriatim particulas ſuper aſſeribus collocant, vertuntq;, ac inuertunt, quotidie pluries: hoc enim modo incraſſatus ſuccus non deperditur, ſed in ſua ſeruatur radice. Quatriduo deinde tranſacto, particulas funiculo traijciunt, & ſuſpendunt in vmbra, locis apertis, quò tamē ſolis radij accedere nequeant. Siccantur enim hoc modo ventorū flatibus, in libero aere, duorū menſium ſpatio, & deinde negotiatoribus venduntur. Effodiuntur radices ineunte vere, in ipſa prima foliorum germinatione. Vbi autem Aeſtate radices erutæ fuerint, folioſa exiſtente planta, tanquam euanidæ croceo illo ſucco carent, quo fit, vt viribus infirmiores habeantur. Recentes veneunt vili admodum pretio: ſiquidem plenus currus tribus, aut quatuor argenti drachmis emitur. Quamobrem, niſi plurimi accederent negotiatores, qui Rhabarbarum peterent, illud haud vnquam incolæ effoderent in proprium medicamentorum vſum. Sunt qui putent nuſquam, præterquam in hac regione, naſci Rhabarbarum, quòd Indi, & qui Chinam inhabitant Regionem, eò illud emptum accedant. Sed an id verum ſit, cur comprobem non habeo, præſertim cum Rhabarbarum, quod Alexandriam Aegypti comportatur, non ſolùm ex India, ſed ex Aethiopia, & alia fortaſſe Aphricæ plaga deferatur. Cæterùm ijs in locis, qui circa Cataium ſunt, haud vnquam Rhabarbaro in medicamentis vtuntur, ſed tantùm ad ſua ſuffienda Idola, ſuis thymiamatis admiſcent. Recens adeò amarum eſſe aiunt, vt vix deguſtari poſsit.

Opinio falſa eorum qui Rhabarbarū violētum dicunt.

Cæterùm antequàm de Rhabarbari viribus agamus, illud in primis ignorandum non eſt, quòd falſa, ac vana ſit vulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui ſibi firmiter perſuadent, Rhabarbarum violentum admodum eſſe medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, niſi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (vt inferius clariſsimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & vtero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi poteſt. Atqui in eiuſmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapſis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere vendebatur) vt ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dediſſent medici, niſi vbi morbos vel mortis periculo, vel diuturnis languoribus non vacare, certis ſignis conieciſſent. Quo factum fuit, vt paſsim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis valentiſsimum, imò violentiſsimum omnium medicamentorum eſſet Rhabarbarum.

Rhabarbari vires ex Meſ.

Huius vires cæteris diligentius, latiusq; deſcripſit Meſues ſic inquiens: Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens eſt medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens ſit, colore ſubnigro ruſeſcente, ponderoſum, quamuis ſua ſubſtantia rarum, & quòd cum frangitur, ruſo, & glauco colore alternante ſpectatur: item quod manſum croceo inficit colore.

Adulteratum Rhabarbarū noſcendum.

Adulteratur autem, quod omnino tè animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impoſtores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde ſiccant, ſubtractaq; vi, & quaſi anima vendunt. Aquam verò, qua maduit, igne, vel ſole ſimiliter ſiccant, & in paſtillos conformant ad regales vſus. Fraus cognoſcitur, quòd ſyncerum non vehementer adſtringat, ſubſtantia rarius ſit, & colore croceo inficiat. Adulteratum verò contrà ſe habet. Nam coloris interni varietatem amiſit, & ſubnigricat. Calefacit, ac ſiccat ſecundo ordine, etſi nonnulli primo tantùm dicant. Conſtat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adſtringentem ei facultatem tribuunt, & eius ſubſtantiam conſeruant. Eſt & aereis raritatem ſubſtantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers eſt, à quibus amaritudinem, concurrētibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipſa terreſtris qualitas in imo deliteſcit: ignea verò in ſublime fertur: quo fit, vt eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut vino perfunditur. Operatur autem in obſtructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis verò, vbi adſtrictione ſit opus. Omni penitus noxa vacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò vt pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi poſsit.

Vires Rhabar vt augendæ.

Auget Rhabarbari vires caprinum ſerum, vel ſi maceretur intubi, vel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat quin ſemper Indicæ nardi tantillum ipſi commiſceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam ſemper erit vini albi odorati modicum, præſertimq; vbi ad obſtructiones reſerandas paratur: illud præterea memoriæ retinendum eſt, quòd ſcilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expreſsio probè conuenit, vbi tantùm abſterſione, ac infarctus liberatione ſit opus. Quòd ſi poſt haſce functiones, viſcera adſtrictione roborante eguerint, ipſum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud quod igne torreſcit, vehementer operatur, ac vehementius comburitur. Purum, ſelectum, ac ſubſtantia compactum, abſque iactura in tenuem puluerem conteri poteſt. Rarum verò, ac laxum minimè, quoniam ex vehementi, ac longiori contritione facilè euaneſcit, ac deperditur. Reſoluitur item eius vis, cùm aqua, vel vino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, ſed etiam pituitam ipſam. Eiq; propria facultas ineſt cùm abſtergendi, tum etiam roborandi tam ventriculum, quàm iecur, & eorum compūctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum ſanguinem, obſtructiones aperit, ac omnes pariter affectus ſanat, quos generant obſtructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis craſsitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus, qualitate ac facultate ſubſtantiæ prodeſt. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præſertimq; ſi vino auſtero drachmæ pondere commiſceatur, addito ſynceræ mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dyſenteriam cohibet, præſertim quod igne ſit torrefactum, addito tamen adſtringente vino, & plantaginis ſucco. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, vel quatuor. Verùm ſi cera oblinatur, vel in melle reponatur, vel pſyllij ſemine, vel milio ſepeliatur, diutius integrum, & ſyncerum ſeruari poterit.

Pſeudorhabarbarum.

Eſt & aliud Rhabarbarum, imò potius pſeudo Rhabarbarum, quod quidam Monachorum Rhabarbarum vocant. Verùm huic genuini Rhabarbari vires non ſunt. Eſt enim (vt mea fert opinio) genuinum Dioſc. Hippolapathum, vt ſuperius ſuo loco latius explicauimus. Non deſunt tamen qui huius decoctum, aut dilutum ad exoluendum aluum propinent, ſed quo id fiat ſucceſſu ipſi dicant. Præſtat tamen radix contrita ex vino albo meraco pota ad expediendos obſtructos renes, & ad calculum pellendum: quin etiam diebus quadraginta pota contra canis rabidi morſum, ac etiam ſimul vulneri illita.

Nomina.

Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον Græcis: Raponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, ſeu Rauend: Italis, Rhapontico. At Rhabarbarum, Italis Reobarbaro.

Rha ſiue Rheum antiquorum, quod Rhaponticum Latini vocant, ex Rumicis ſeu Lapathi genere eſſe volunt, eò quod Heſiodi commentator Lapathi radicem Rheum appellari ſcribat. Cum quo aliqui

idem statuunt ipsum Rhabarbarum, secuti Arabes: vt qui Rhapontico vim purgatricem tribuant, quæ & Rhabarbaro inest: hoc si sit, tum officinarum Rhaponticum, tanquam facultate hac carens, adulterinum erit: quare non desunt, qui Centaurij maioris radicem, quæ crassior, multoq; maior est, pro Rhapontico, quæ minor & tenuior, exhibeât. Sic Cordus Rhabarbarum nostrum idem genere cum Dioscoridis Rhapontico voluit, quod tantúm loco differat. Alij verò Rhabarbarum à Rhapontico diuersum statuunt: & sanè videtur Dioscorides suo Rha non Rhabarbarum officinarum, cuius Mesues meminit, sed Rhaponticam, cuius iconem adiecimus, intelligere. Ast de his in historia. I. Rhaponticum folio Helenij incano, C.B. Rha, Rhecoma, & Rhacoma Plinij, Dodo.gal. Rhaponticum (nil aliud quàm Rhabarbari species) Lacu. Cast. Rha, Dodo.fol. Rha capitatum folio Enulæ centaurei maioris facie, Lob. Rha capitatum Helenij folio, Lugd. Rheum antiquis appellatum, ex Lapathi genere videtur, Cæsal. Rhaponticum quartum, Taber. II. Rha & Rheum Dioscoridis, C. B. Ponticum Rha antiquorum, Aduer. Rhaponticum antiquorum, Lob.icon. Rhaponticum verum officinarum Taber. III. Rhabarbarum à Matthiolo pictum quem imitatus est Tabernæmontanus, hactenus non vidimus: meminit & Alpinus libro de plantis Ægyptiacis, Rhabarbari quod folijs sit Rumicis latioribus, crassioribus, lanugine alba obsitis. IV. Adiecimus figurã radicis cuius vsus est, quod Rhabar. nomine Lob. in icon. suis & sub Rhabarbaro 3. Tab. proposuit.

Γεντιανὴ. GENTIANA. CAP. III.

GEntianæ inuentio prima assignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginiue similibus, subrubris: partim á medio caule, & præsertim iuxta cacumen, paulum dissectis, caule cauo, & læui, digiti crassitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binûm cubitorum altitudine: semine in calicibus lato, leui, glumoso, satis ad sphondilij semẽ accedente: radice longę aristolochiæ, longa, crassã, amara. Nascitur in sublimibus montiũ iugis, vmbrosis locis, aquosisq;. Vis radicis excalfactoria, & adstringens: cõtra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cũ aqua subuenit radix collyrij modo subdita, partus eijcit: imposita, vt lycium: vulneraria est, & vlcerum cuniculatim depascentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodest: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiscetur. Radix vitiliginem absterget. Succi extrahendi ratio hæc est. Contusa radix quinq; diebus aqua maceratur: postea in eadem tantisper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox discoquitur, dum mellis crassitudo fiat, fictiliq; reconditur.

I. GENTIANA MAIOR.

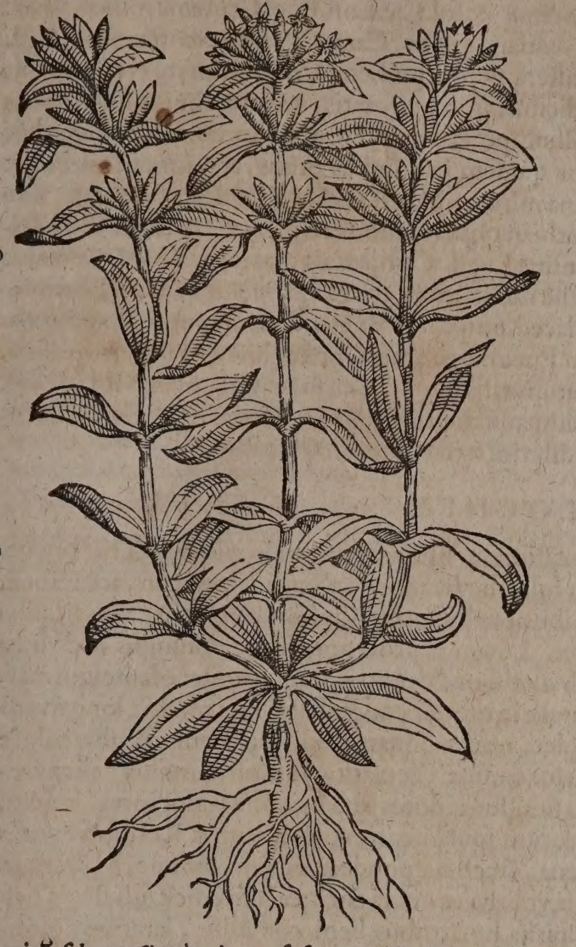
II. *GENTIANA MAIOR, Purpurea.*

Gentianę cõsideratio. GEntiana planta est vulgaris notitiæ, trium est generum: maior, minor, minima. Maior frequentissima excelsis Tridentinis montibus prouenit, præsertimq; in Ananys, eorundem montium pratis ac pascuis, in quorum cacuminibus sæpius eius effodi radices brachiali craßitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, vnde illi nomẽ, non modò Diosc. sed aliorũ etiam veterũ monumenta testantur. Plinio li. 25. ca. 7. ea est omniũ præstantißima, quæ in Illyrico nascitur, vbi fortasse primùm inuẽta est. Gentianæ vires paucis admodũ perstrinxit Gal. li. 6. simpl. medic. sic inquiens: Herbæ Gentianæ radix valde efficax est, vbi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit: nec mirùm,

Gentianę vires ex Gal.

III. GENTIANA MINOR. IV. GENTIANA MINIMA.

mirũ, ſi hæc poßit, cùm impenſe ſit amara. Hæc (vt Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, ſiccatq́ ſecundo: Vrinam, & menſes ciet, & aduerſus ſcorpionum ictus cæteris antidotis præſtat. Eius aqua, præſertim quæ vaſe duplici balnei vapore vitreis organis elicitur, febres (vt ego ſæpius expertus ſum) ab infarctu tum viſcerum, tum vaſorum excitatas, mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq́ in facie qualeſcunque detergit, ſi ea frequentius maculæ abluantur. Eſt præterea quædam vulgaris etiam planta, aliquibus CRVCIATA *dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere videtur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm reſpondeat. Vnde eos non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis naſcitur, ſecus itinera in montibus, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine ruſeſcente, paribus ferè interuallis ab imo ad ſummum geniculis interſecto: è quorum ſingulis alis bina prodeunt folia ſubpinguia, longa, vulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in ſummitate erumpentibus ſimilia. Flores, qui purpureo colore nitent, in ſummo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amariſsimo guſtu, locis pluribus ab vtroque latere crucis inſtar perforata: vnde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: ſed minor radicibus prouenit numeroſis, tenuibus, albicantibus, perquam amaris, caulibus lentis, humi plerunq́ accubantibus: floribus ex cæruleo purpuraſcentibus, cruciatæ maioribus: & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra peſtilentiam, & venenoſorum animalium ictus in antidotis addita. Cæterum ego quidem illud experientia compertum habeo, quód radice tuſa, & ventri emplaſtri modo impoſita, vermes teretes qui in inteſtinis fuerint, proculdubio necantur: & vlceratæ ſtrumæ ſanantur, ſi ijs eodẽ modo contuſa, quæ nuper effoſſa ſit, vel ſicca, & in puluerem contrita adhibeatur: cum melle autem illitus, cutis vitia quæcunq́, & maculas abſtergit. In ſumma non deſunt, qui aſſerant, has ea omnia præſtare poſſe, quæ Gentiana, quod ex prædictis facilè probari poteſt. Ananienſa rura hoc genus vltimum vulgò vocant* PETTIMBORSA. *Ex quo quis conijciat, ſi lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica voce Metti in borſa, ideo Pettimborſæ nominari, quòd tot viribus commendetur, vt perinde ac gemma, crumenis aſſeruari mereatur: aut quòd tantùm viribus excellat, vt medici ea vtentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis ſint repoſituri. Naſcitur in collibus, locis incultis, & in campeſtribus.* Γεντιανὴ *planta ſic Græcis, Gentiana ſimiliter Latinis vocatur: Mauritanis, Gentiana, Genthiana baſilica, ſeu Baſateca: Italis Gentiana: Germanis,* Entzianwurtz: *Hiſpanis, Gentiana: Gallis, Gentiane, Bohemis Horec: Polonis Gonyczka. Gentiana minor, Græcis* Γεντιανὴ μικρὰ *ſiue* σαυρότιπος: *Italis Gentiana minore: Officinis, Cruciata, Germanis,* Creutzwurtz/Sperenſtich/oder Madelgeer. *Gentiana minima, Italis Gentianella & Pettimborſa, Germanis* Lungenblum.

Aquæ gẽtianæ facultas Matthiolo.

Cruciatæ cõſideratio.

Cruciatæ vires Matth.

Pettimborſa. Metti in borſa.

Nomina.

Gentiana duplex eſt, alia radice perenni, alia fugaci: vtraq; plures differentias obtinet. Illa licet ſingulis annis flores ſeminaq; proferat, non tamen interit, ſed ſubſequenti anno ex eadem radice germina protrudit: hæc verò ſemine diſperſo hyeme interit, & ex ſemine renaſcitur. Etſi octodecim differentias notauerimus, hic tamẽ de quinq; differentijs erit ſermo. I. Gentiana maior lutea. C.B. Gentiana, Brunf. Cor. in Dioſc. & hiſt. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lonic. Cæſal. Lugd. Gentiana maior, Matth. Geſ. hor. app. Lob. Caſt. Gentiana maior flore luteo, Cam. Gentianæ prima ſpecies: Trago. Aloë gallica, Apuleio. Hæc communiter flore eſt luteo: eſt & pallido punctis diſtincto: ſic & cæruleo flore. II. Gentiana maior purpurea, C.B. Ex radice duos pedes longa, aliquando brachiali craſsitudine, in ſummo diuiſa caules, aliquando terni, quaterni, quini, & etiam ſeni prodeunt, quos cingunt folia vulgaribus æmula, ſed acuminatiora, flores gerit puniceos ſeu purpureos, rarius albos: in reliquis cum priori conuenit, vt & loco natali: vehementius tamen priore purgare creditur. Dicitur Gentiana punicea, Geſ. in Fracto. Gentiana maior flore purpureo & prima, Cluſ. hiſt. Pann. Gentiana purpureis floribus, Lob. in obſ. Gentiana maior alia, Cam.

ad Matth. III. Gentiana cruciata, C.B.& Geſ.hor.Herba fullonum, Brunf.Cruciata, Trag. Fuch. (cui & Gentianæ ſpecies) Geſ.hor.Dod.gal.(cui & Chiliodynamis)& fol.Lac.Lon.Lug. Gentiana minor, Matt. Caſt. Lob. Taber. Gentiana tertia, Cluſ.hiſt. Pann. Gentiana media, Cam. Cruciata Gentianella, Thal. Vincetoxicum alterum, Cæſalp. Variat hæc quòd altera ſit procumbens & minor: altera erecta & maior: flores alterius magis cærulei: & illarum altera radicibus non perforatis, ita vt tres huius differentias conſtituere liceat. Subiungit huic Matthiolus duas adhuc ſpecies: maiorem & minorem, illam pingit, hãc v.deſcribit, vtraque eodem tempore reperitur, maior quidem in humidis pratis, at minor in ericetis & montoſis locis. IV. Gentiana paluſtris, C.B. Gentiana minima, Matth.Caſt. quoad deſcriptionem, non iconem. Calathiana viola in pratis vdis, Dod.gal. Calathiana viola autumnalis prima, Geſ. hor. Viola Calathiana ſecunda, Thal. Cruciata ſiue Gentiana minima Lugd. Campanula pratenſis eidem. Gentiana anguſtifolia vel quarta, Cluſ.hiſt.Pann. Pneumonanthe humentibus ericetis proueniens, Lob. Pneumonanthe, Taber. Hæc variat colore floris cæruleo, violaceo, purpureo. V. Gentiana anguſtifolia autumnalis, C.B. Gentiana minor, Matt. quoad deſcriptionem. Pneumonanthe, Cord. in hiſt. quoad deſcriptionẽ, Lob. Pulmonis floſculi, Geſ.hort. Calathiana viola autumnalis minor, Geſ. hort. Calathiana viola, Dod. in 8.Lug. Viola Calathiana ſiue autumnalis, Thal. Campanula autumnalis, Dodonæo folio. Gentiana anguſtifolia ſecunda, Cluſ.hiſt.Pann. Flore eſt cæruleo dilutiore: eſt & nigro, rarius albo.

Ἀριστολόχια. ARISTOLOCHIA. CAP. IV.

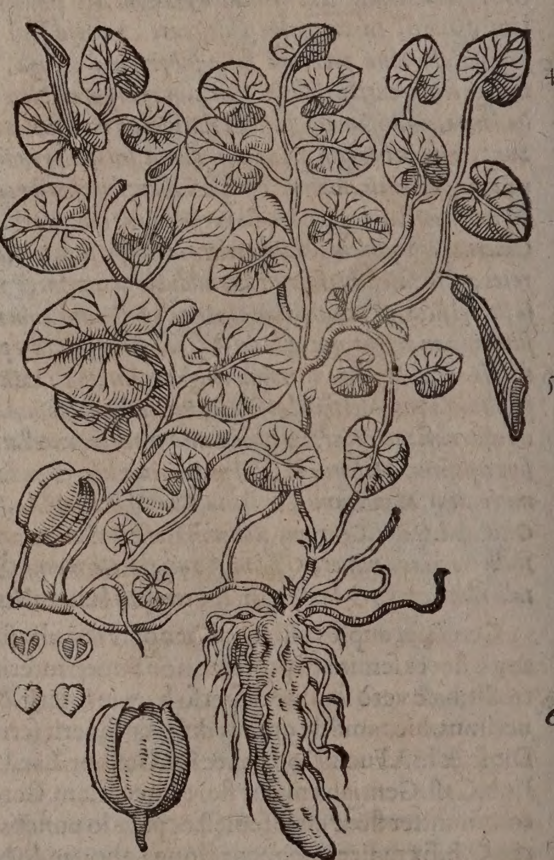
ARiſtolochia nomen ex eo ſibi adoptauit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, folijs hederaceis, præſtanti odore cum acrimonia, mollibus, ſubrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisq; palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, grauiter olet. Longa maſcula appellatur, nonnullis dactylitis: longiora quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti craſsitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. [a] Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui. Eſt etiamnũ tertia longa, quæ Clematitis vocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices [b] longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoq; veſtitas, priuatim vnguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis reſiſtit. Longa verò aduerſus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menſes, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit ſubdita in peſſo. Rotunda ad eadem pollet: inſuper ſingultibus, ſuſpirijs, horroribus, lieni, conuulſis, laterum doloribus, pota cum aqua, ſingulariter auxiliatur. Aculeos & ſpicula extrahit: oſsium ſquamas illitu adimit: vlcera putrida exeſt, & ſordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior eſt.

a Cat. & Meũ ἀμφότερα δὲ τὰ πολλὰ πυξοειδῆς ἔνδοθεν. i. ambæ autẽ plerunq; buxeo intus ſunt colore.
b Orib. μακροτάτας. i. longiſsimas.

I. ARISTOLOCHIA LONGA.

II. *ARISTOLOCHIA longa vera.*

Ariſtolochiæ conſid.

ARiſtolochiæ, quam officinæ Ariſtologiam vocant, tria ſtatuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ verò omnibus ferè rei herbariæ ſtudioſis notiſſimæ. Quæ rotunda vocatur, etſi non vbiq; in Italia proueniat, tamẽ in Apulia mõte Gargano & agro Goritienſi plurima, pulcherrimaq; naſcitur præſtãti odore.

Longa

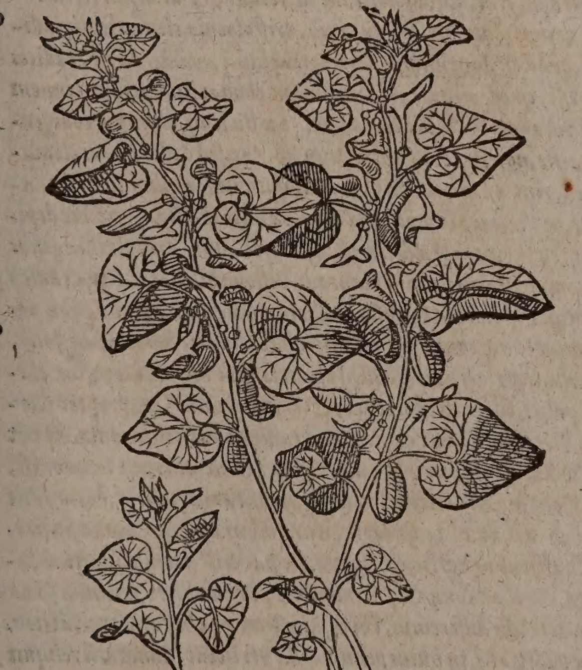
Longa vera prouenit in Italia: ſed tantum in Apulia & Calabria. Vtraque flores edit in toto ferè caule, oblongos, & ex paruo capitulo in auriculæ modum deſinentes, graueolentes, ſubluteo colore, & internè quadantenus ex atro purpuraſcentes, è quibus oriuntur fructus, qui in longa pyri imaginem referunt, ſuntq́; iuglandibus longè maiores: in rotunda verò rotundiores, pauloq́; minores ſpectātur. Qua in re nō potui non maximè Pliniū admirari, quòd lib. 25. c. 8. vtrāq́; ferre baccu las paruas veluti cappares tradiderit, niſi quis illud dixerit quòd Plinio cōtigerit Ariſtolochiæ vtriuſq́; fructus vidiſſe, priuſquā ad ſummū adoleuiſſent. Sed certè is eodē in loco excuſari, meo iudicio, nō poteſt, quin manifeſtè hallucinatus, & Græci ſermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Ariſtolochiæ nomen dediſſe grauidas tradat. Quandoquidem non ab vtero gerentibus mulieribus, ſed à puerperis Ariſtolochia (vt Dioſcorides ſcribit) id nominis ſibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipſum ἀριστολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (vt Plinius inquit) grauidis: ſed etiam ipſius facultas, quæ ad remorantes à partu ſecundas, menſesq́; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus proculdubio exitiale potius, quàm ſalubre medicamentum, cùm ea ſanè omnia, quæ ſecundas, & menſes educunt, fœtum etiam trahant, & quandoque interficiant, præſertim cùm fuerint amara Ariſtolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum virum alioqui noſtræ ætatis doctiſſimum, ſatis admirari poſſum, quòd dum nimio fortaſſe aliorum errata corrigendi ſtudio, vel auiditate ductus, de cyclamino, & Ariſtolochijs Plinium accuſat, in eandem, in qua Plinius foueam ceciderit, aſſerens cum Plinio Ariſtolochiam à prægnantibus ſibi nomen adinueniſſe. Quod ne ſine auctore pronunciaſſe videretur, Dioſcoridem quidem adducit, ſed eius hiſtoriam, quantum equidem ſentio, corrumpit, ac peruertit. Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Meſuem commentaria edidere, qui ſibi certò perſuadent, eam eſſe Dioſcoridi Ariſtolochiam clematitim, quæ officinis omnibus paſſim longa cognominatur: argumento, quòd hæc radices proferat admodum longas: & ſarmentorum modo prætenues. Quin & vt ſuam tueantur, ac magis roborent ſententiam, hoc in loco Dioſcoridis codicem omnino deprauatum eſſe contendunt: & vbi vulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτὰ, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώου μικροῦ ἐοικόσι, hoc eſt ad verbum, ramulos habens tenues, folijs ſubrotundis, ſemperviuo paruo ſimilibus: non ἀειζώου μικροῦ, ſed ἀσάρου μικροῦ, quòd aſaro paruo ſimilia ſint folia, legendum eſſe cenſent. Horum ſanè ſententiam nunquam probare potui, neque probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus: quandoquidem Oribaſij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioſcoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifeſtè oſtendit, hoc in loco Dioſcoridi nullam ſubeſſe mendam. Adde, quòd cùm vnum tantùm Dioſcoridi ſit aſarum, nec minori aſari is vſquam, quod legatur, meminerit, abſurdum ſanè videretur, quòd minori aſaro Ariſtolochiam clematitim comparaſſet. Accedit & alia ratio, quòd cùm vulgaris Ariſtolochia longa rutæ flores non edat, & folia Aſari longè maiora, clematitis eſſe non poteſt. Præterea ſi Dioſcoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud eſſe videtur longa officinarum, quàm longa Dioſcoridis: aut fortaſſe eius ſpecies, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta ſit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq́; quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis non ſcribit Dioſcorides: nec folia longa, lataq́; vulgaris habet Ariſtolochia, ſed ſubrotunda, & minori ſemperuiuo ſimilia. At ſi contra dixerit quiſpiam, longam vulgarem Dioſcoridis longam non eſſe, quoniam flos illi purpureus non ſit, ſed melinus, & radix non palmaris, nec digiti craſſitudine, ſed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè reſponderi poterit, id locorum regionumq́; varietate euenire poſſe, & quòd natura cum florum coloribus in quàmplurimis ludat: quòdq́; vidimus etiam nos Ariſtolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (vt in theriacis ſcribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari craſſitudine: cui folia erant, quæ à noſtrate longa nullo diſcrimine differebant. At hæc Clamatidis radix Dioſcoridi, & Plinio craſſo contegitur

Plinij & Leoniceni lapſus.

Leonicenus arguitur circa nomen Ariſtol.

Opinio quorundā reprobata.

III. ARISTOLOCHIA longa.

IV. ARISTO. PISTOlochia,

cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq́; non visitur, cùm tenui cortice perpetuò vestiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, vt crederem, Aristolochiam longam, cuius hic effigiem appinximus, esse clematitim. Sed potius eo deductus sum, vt suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio vocatam, quòd

Pistolochia.

& ipsa puerperis commendetur. Nam præterquàm quód hæc illi quarto Aristolochiæ generi aßignetur, tenuior est, quàm clematitis, densis radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quòd viderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & craßitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeò persimilis, vt nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, &

Alia opinio refutata.

periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochiæ longæ præter clematitim duo habeãtur genera: quarum altera sit radice (vt Dioscorides inquit) digiti craßitudine, & dodrantis longitudine: altera verò tenui ac longiore, quæ (vt aiunt) ab Andromacho & Gal. lib. 1. de antidotis ἀριστολοχία λεπτὴ, hoc est Aristolochia tenuis appellatur: quin & hanc affirmant eam longam esse, cuius hic imaginem exhibuimus, cuiusq́; paßim est vsus. Quo fit, vt pro certo existiment hanc esse eam Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, & Damocratis testimonio innixi, quòd ij in theriaces compositione huiusce tenuis tantùm meminerint. Id quod (vt dicunt) præ se ferre videtur, alterum etiamnum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse præter clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatum fuisse putant à Galeno lib. ante citato, vbi docens quomodo nonnulla, quæ ab Andromacho seniori obscurè tradita sunt, explicari debeant, ita scribit: Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè sit ab Andromacho seniori elegiacis versibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius folio soluta oratione descriptam. Quod enim ille Cecropium mel obscurius appellat, id Atticum apertè nominat. Cẽtaurium ille nulla adhibita distinctione in carmine pronunciat, hic verò in prosa tenue apponit, eò quòd aliud quoq; centaurium extet crassum appellatum. Idem & in aristolo-

Aristolochia triplex Gal.

chia fecit, cùm præter tenuem aristolochiam, alia quoq́; reperiatur, quæ crassam radicem habeat, & rursus tertia, quæ rotundam: hactenus Galenus. Quibus nimirum verbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed ego quidem aliter sen-

Aristolochia tenuis est clematitis.

tio, vt qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuisse, quàm clematitim cognominatam. Etenim vt omittam, quòd Dioscorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Aristolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim: clematitis priuatim à Dioscoride Aristolochiæ longæ subscribitur, & quodammodo eius species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolochiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quòd si ad omnium qualitates, & facultates spectes, sanè clematitis dignior est, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioscoride teste, cortice odorato vestitam, vnguentorum spissamentis conuenientem. Plinius deinde lib. 25. cap. 8. clematitim cæteris prætulit ijs verbis: Tertium longißimæ tenuitatis, vitis nouellæ, cui sit præcipua vis, quæ clematitis vocatur, ab alijs Cretica. Et paulò post idem ait: Odor omnium medicatus, sed oblonga radice tenuioriq; gratior: hæc ille. Quibus vtiq; adstipulari videtur etiam Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi de Aristolochiarum viribus disseruit, vt infra patebit in earum commentatione. Quare non est, meo quidem iudicio, asserendum, quod Aristolochia

Aristolochia tenuis Galeni quartum genus non est.

λεπτὴ Andromacho & Galeno sit aliquod quartum Aristolochiæ genus ita vocatum: quandoquidem λεπτὴ hic nullum facit per se genus: neq; solùm tenuem indicat, sed etiam minorem: atq; certè in longarum genere huiusmodi est clematitis. Cæterùm si Aristolochia Græcis λεπτὴ nominata, esset aliud genus per se, necessariò statuendum foret esse tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν vocatur. Sed hoc dupliciter falsum esse conuincitur. Primò quòd apud Dioscoridem, Galenum, aliosq; antiquiores, qui de plantarum historia ac viribus scripserunt, nusquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera scripta reperiantur, scilicet maius & minus. Secundò quòd constet, Plinio lib. 25. cap. 6. centaurium cognomine leptum nullum per se genus esse, sed ea appellatione illud tantùm centaurium describi, quod à Dioscoride & Galeno minus appellatur: quinetiam idem de huius cẽtaurij viribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot verbis opus erat, quibus nostram tueremur, & aliorum refelleremus sententiam? cùm huic difficultati satis ferè facere poßint verba ipsius Dioscoridis, quib. Aristolochiæ clematitidis radices expreßit in hunc modum: ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod est, longißimas legit Oribasius) λεπτάς. id est, radices longiores, tenues. Vt vel ex his intelligi poßit, haud absurdum esse, quòd aliquis Aristolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho seniori, & iuniori vocatam fuisse existimamus. Ex his itaq; omnibus colligendum esse arbritror, quòd Aristolochia tenuis dicta ab Andromacho, non sit genus distinctum ab alijs, sed eadem cum clematitide & q; sub Aristolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Androma. & Gal.. Erit igitur, mea quidẽ sentẽtia, Aristolochia clematitis, vtpote tenuior, odoratior, & præstãtior, in theriacæ compos. addẽda: non autẽ illa lõga, quã hic depictã dedimus. Quæ tamẽ à nobis, fortè rectius, Plinij Pistolochia cẽsetur, vt supra dictũ est: aut certè aliud Aristolochiæ genus

Fuch. opinio reiecta in Pistolochia.

veteribus incognitum. Veruntamen Fuchsi. suis de plan. hist. commentarijs, aliam plantam Pistolochiã putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsio mollis in vniuersum planta, quæ vere primo vnà cum Chelidonio exoritur, & Maio, vel ad summum Iunio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisq; folijs, coriandro, vel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte seßili, superiori verò monticuli instar elata, intus vbiq; concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore Aristolochiæ, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd vera Aristolochia rotunda sint destituti, eius vicem infeliciter explet. Non tamen ob id censendum est hãc esse Pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Siquidẽ hæc illi tuberosa, & inani radice non cõstat: sed clematitide tenuior est, densis (vt dictum est) radicis capillamentis, iunci plenioris craßitudine. Sed rectius, veriusq; quantum equidem sentio, dici

Fumaria altera Plinij.

posset, hanc plantam esse Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo li. 25. ca. 13. ijs depingitur verbis: Alia est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo: nascitur in hortis, & segetib. De hac etiã Aetium locutum fuisse existimauerim lib. 10. cap. 11. in curatione obstructi iecinoris, vbi chelidonij Capni meminit, eo quòd (vt diximus) vnà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, vt li. 4. latius differemus, vbi cõsulto fumariæ historia tractabitur. Porrò q; huius plãtæ radix Aristolochiæ rotundæ vicẽ supplere poßit, atq; in huius penuria illa vti liceat, adnotatũ reliquit Fuch. in li. de cõpon. medic. quẽ nuper locupletatũ edidit, in theriaca diatessarõ. Attamẽ si Gal. sequi volumus, pro Aristolochia rotunda longã substituemus. Aristolochiæ genera memoriæ prodidit Gal. li. 6. simp. med. vbi eorũ vires explicauit ijs ver-

Aristolochiæ vires ex Gal.

bis: Aristolochiæ radix ad medicationes vtilißima est amara & subacris. Sed ex illis omniũ subtilißima est rotũda, ad omnia efficacior. Aliarũ verò duarũ, quæ Clematitis appellatur, fragrãtior est. Itaq; ea ad vnguẽta vtũtur vnguẽtarii: sed ad sanationes infirmior. At lõga minus quidẽ tenuitatis obtinet, quàm rotũda, sed nec ipsa inefficax est: verũ abstergẽdi, atq; excalfaciẽdi potentiã poßidet, minus quidẽ quàm rotũda abstergit, ac digerit, sed nõ minus calfacit, imò forsan plus quoq;. Itaq; in quibus vsus est modicæ abstersionis, cõmodior est longa, puta in carniũ exulcerationib. & fomẽtationib. vteri. At in quibus

cras-

craſſum humorem validius extenuare oportet, illic vſus eſt rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut craßitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & ſpicula extrahit, & putredines ſanat, & ſordida vlcera repurgat, ac dentes, gingiuaſq; candidas efficit. Auxilio eſt & aſthmaticis, ſingultientibus, comitialibus, podagricis, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, vt ſi quod aliud medicamentum, idonea eſt: hactenus Gal. Ariſtolochiæ vim purgatoriam ineſſe (quod tamen ſilentio præterierunt Dioſc. & Gal.) author eſt Meſues, qui ita ſcribit: Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atque etiam, vt nonnulli aſſerunt, bilioſos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat: cuius rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adferat iuuamentum.

Vires ex Meſue.

Quæ Græcè ἀριστολοχία: Ariſtolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Maſmocra, ſeu Zaraued: Italicè, Ariſtologia: Germanicè, Oſterluzey: Hiſpanicè, Aſtronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Saraſine: Bohemicè, Podrazec: Polonicè, Kokornak dł ûgÿ. Ariſtolochia longa. Græcis ἀριστολοχία στρογγύλις: Italis, Ariſtologia longa.

Nomina.

Ariſtolochiam à muliere inuentam ſcripſiſſe Ariſt. Nicandri ſcholiaſtes tradit, ſiquidẽ partus dolorib. opituletur. Hæc rotunda eſt, longa, clematitis, & piſtolochia. I. Ariſtolochia rotunda flore ex purpureo nigro. C.B. Ariſtolochia rotũda, Matt. Dod. gal. (cui & fœmina) & fol. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lob. Caſt. Cluſ. hiſt. Hiſp. Lugd. Ariſtol. rotunda vera, Trag. Lon. Cam. Ariſtol. prima, Cæſ. Ariſtol. fœmina ſiue rotũda, Lugd. Hæc flore eſt ex purpureo nigro: habetur & altera flore ex albo purpuraſcente, ſed & foliis & fructu à priori differens, cuius plures ſpecies inueniri auctor eſt Anguillara opin. duodecima. II. Ariſtol. longa vera, C.B. & Cam. Ariſtol. longa, Matth. quoad deſcriptionem, non iconẽ. Geſ. hor. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Aduer. Lob. Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. in Matth. Lugd. Ariſtol. altera radice pollicis craſſitudine, Cæſ. Huius duas ſpecies Cluſ. hiſt. Hiſp. propoſuit. III. Ariſtol. clematitis prima, C.B. & Cluſ. hiſt. Hiſ. Ariſtol. Brũſ. Ariſtol. longa, Trag. Matth. quoad icon. Fuch. Lon. Caſt. (cui & mas & dactylites) Lug. offic. Ariſtol. longa vulgaris vel maior, Cam. in Matth. Ariſtol. longa altera, quæ clematitis veteribus. Cord. in Dioſc. Ariſtol. clematitis, Dod. gal. Geſ. hor. Lob. Tab. Ariſtol. Sarracenica, Dod. fol. Lugd. Ariſtol. altera radice tenui, Cęſ. Hæc ex radice longiuſcula, mediocris craſſitudinis, flaua buxei coloris, odorata, amara, ſerpente & multipliciter ſeſe propagante, caules emittit cubitales & altiores, & nonnunquã rectè aſſurgentes, circa quos folia ampla, venoſa, hederæ aut aſari forma, lõgioribus pediculis quã in reliquis ſpeciebus donata: flores ſunt oblõgi cõcaui, vna parte prominentes, ſublutei, quib. ſuccedunt fructus turbinati pyrorũ inſtar, qui ſemina triangularia lata mẽbranis interſepta cõtinent. Paſſim in Germania, vt in vineis Alſatiæ, Belgio, nec nõ & in Italia & alibi reperitur: in hortos ſemel tranſlata, vix extirpari poteſt, cum ex quantulacunq; radiculę parte germen emittat. Inſigniter amara & calida nõ minus quàm lõga, cuius ſuccedaneũ abſq; errore eſſe poteſt: & potentia reliquis ſimilis. Hæc quoq; duplex monente Cluſ. aliiſque. IV. Ariſtol. piſtolochia dicta, C.B. Hæc ex radicibus copioſis tenuibus, iunci plenioris craſſitudine, buxei coloris tã in obliquũ quã rectũ ſparſis, cauliculos emittit pedales, anguloſos, ſtriatos, ramoſos, quib. folia lata hederacea nigra, rugoſa, & aliquãtulum in ambitu ſinuoſa, partim nullis, partim breuiſſimis petiolis annectuntur: flos rotundæ ſimilis, minor tamẽ & nigrior, interdũ ex herbido luteus: fructus ſuccedũt rotũdis ſimiles, ac minores, qui dũ maturuere ea parte qua pediculo adhærent, dehiſcunt, quibus ſemen fuſcũ incluſum. Prouenit ſpõte in Narbonenſis Galliæ oliuetis, & petroſis Hiſpanię. Excalfacit & ſiccat, minus tamen cæteris intenſè. Plinius cõmendat in conuulſis, cõtuſis ex alto præcipitatis, ſi radix ex aqua bibatur. Semen etiam in pleuriticis cõmendatur. Dicitur Plinio Piſtolochia, quã πολύῤῥιζον à numeroſis radicis capillamẽtis cognominari li. 25. c. 8. ſcribit. Piſtoloc. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. ad Matth. Lugd. Caſt. Ariſtolochia Polyrrhizon, Aduer. Lob. Ariſtol. altera quæ plures ſpargit radices. Cæſ.

Γλυκύῤῥιζα. DVLCIS RADIX. CAP. V.

DVlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt, ramis binûm cubitorum altitudine aſſurgentibus: foliis lentiſci, denſis, pinguibus, tactuq; gummoſis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, aſperiore, qui ſiliquas lentium modo habet a rufas, & paruas: radicibus longis, vt gentianæ, b coloris buxei, ſubacerbis, & dulcibus: quæ denſantur in ſuccum, lycii exemplo. Is in arteriæ ſcabritia efficax habetur: verùm oportet, vt linguæ ſubditus eliqueſcat: c æſtuanti ſtomacho, thoraci, ac iocinori conuenit: ſanat veſicæ ſcabiem, & renum dolores, cum paſſo potus: idem eliquatus ſitim ſedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus ſtomacho prodeſt. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiuſdem farina pterygiis commodiſſimè inſpargitur.

a Meum πυῤῥὰς μακρὰς. i. fuluas, lõgas.

b Ca. πυῤῥοειδῆς. i. fuluo colore.

c Meum add. μέσον δ' θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. medium autem inter caliditatem.

DVlcis radix quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, vel potius Barbaros ſecutæ, Liquiritiam vocant, & Hetruſci vulgo Regolitia, planta eſt paucis non cognita. Sed reuera duûm eſt generum. Namque altera frugifera eſt, altera ſterilis. Abundat hac Apulia, præſertim Gargano monte, vnde quotannis ſuccus in paſtillos condenſatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Viſitur etiamnum in viridariis pluribus locis in Italia, non modò ad ſpectaculum ſata: ſed & ad medicamentorum vſum. Siquidem radix recenter effoſſa, ſicca longè magis præſtat & ori gratior in medicamentis habetur. Cæterùm frugifera, quam hic deſcribit Dioſcorides, copioſa in Germania naſcitur in Bambergico agro, non longè à Norimberga, ac etiam (vt audio) nonnullis aliis quibuſdam locis. Hæc itaq; fructum profert (vt Dioſcorides inquit) pilularum platani magnitudine, & quandoque maiorem, aſperioremq;, hirſutum, valuulis lentium modo puſillis vbique ſtipatum ipſiſq; hirſutis, & tenuibus obductis aculeis, colore in atrum flaueſcente. Hãc primùm ad me miſit Ioannes Heſſus, Medicus Norimbergenſis, vir quidem rei plantariæ haud imperitus: nam antea nuſquam à me viſa eſt. Sed non poſſum non valde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. 22. c. 9. ſic inquiens: Glycyrrhiza ſine dubio inter aculeatas eſt, foliis echinatis, pinguibus, tactuq; gummoſis. Et libro 21. cap. 15. dum catalogo quodam aculeatas commemorat ſtirpes: Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio, nullum enim folium habet. Quædam ſpinoſa foliata, vt carduus, eryngion, glycyrrhiza, & vrtica. Iis enim omnibus foliis ineſt aculeata mordacitas: hæc ille. Quo fit, vt ſine controuerſia dici poßit, Plin. Glycyrrhizam minimè nouiſſe, cùm certè nuſquam gentiũ, quod equidem ſciam, aculeatis foliis proueniat, ſed (vt Dioſc. ſcribit) lentiſci æmulis, denſis, pinguibus, tactuq; gummoſis. Cuius erroris cauſa illud facilè eſſe potuit, quòd ſui potius Græci codicis fidem ſecutus fuerit, quàm rei veritatẽ, in quo fortaſſe facili, lubricoq; librariorũ non aduertentiũ lapſu ἐχίνοις pro σχίνοις ſcriptum legebatur, vel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus vocabulorũ, vocumq; ſimilitudine deceptus (vt alibi quandoq; demonſtrauimus) Plinius

Dulcis radicis conſid.

Plinii lapſus aculeatam dicentis Glycyrrhizam.

I. GLYCYRRHIZA.

II. GLYCYRRHIZA ALTERA.

in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter veritati cohæret, vt facilè ij quoq; deprehendi possint à veritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur.

Scythica Theoph. Glycyrrhizæ vires Matth.

Dulcis hæc radix à Theoph. lib. 11. c. 13. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absq; alio aliment. præsidio decem, duodecimq; dies degant. Nam (vt idem testatur) circa Mæotim paludem plurima nascitur. Abstergit, mundat, læuigat, mulcetq; dulcis radix humorum acrimoniam: quare ardoribus vrinæ mirificè auxiliatur. Mansa radix, & præsertim quæ recenter fuerit effossa, non solùm sitim, sed etiam famem sedat, seruatq; vires diebus pluribus, idem facit concretus succus, in ore retentus, quousq; eliquescat. Pectus & pulmones iuuat, ideoq; datur vtiliter suspiriosis, phthisicis, tussientibus, & pleuriticis.

Glycyrrhizæ vires ex Gal.

Glycyrrhizæ meminit Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Huius fruticis radicum succus in primus vtilis est, similiter vt eius radices dulcis, cum leui quadā adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria, verùm etiam vesica scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cùm adstrictio quædam adiuncta sit, vniuersum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potissimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad symmetrum, siue temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum est, quod modicè dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modicè humidum simul & humana natura frigidius. Refert Diosc. radicem siccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium.

Nomina.

Γλυκύρριζα sic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckritz, siue Suesholtz: Hispanis, Regaliza: Gallis, Reclisse, seu Reygalisse: Bohemis, Lekorice: Polonis, Lachrijcya.

Glycyrrhiza duplex habetur & quidem vtraq; fructifera, altera quidem fructu aspero, ex plurimis siliquis cōglobatis, vt auctor est Diosc. quæ Italica est: altera siliquosa quæ vulgatior est. I. Glycyrrhiza siliquis echinatis, C.B. Dulcis radix, Matth. in cōpen. Glycyrrhiza, Matth. in magnis figuris. Lac. Cęs. Glycyrrhiza cum fructu, Matth. edit. penul. Glycyrrhiza vera Diosc. Dod. gal. & fol. Glycyrrhiza Italica, Ges. hor. Glycyrrhiza echinata Diosc. Lob. Lug. (qui duas habet figuras, alterā subrotundis, alterā oblongis foliis) Tab. II. Glycyrrhiza siliquosa, C.B. & Lob. Liquiricia, Brunf. Dulcis radix, Trag. Ges. hor. Glycyrrhiza, Brunf. in 4. Fuch. Cordo in Dios. & hist. Ges. hor. Lon. Glycyrrhiza Germanica, Dod. gal. Glycyrrhiza vulgaris, Dod. fol. Cam. in Matth. Glycyrrhiza lęuis, Lac. Glycyrrhiza altera, Matth. edit. pen. Glycyrrhiza nō echinata, Lugd. Glycyrrhiza nostras, Cam. cuius cum non detur à Matth. descriptio, talis esto: Hæc suffruticem æmulatur, & ex radicibus sarmentosis prælōgis, tenuibus, foris nigricantibus intus buxei coloris, sub terra latè per trāsuersum, & obliquū repētibus, dulci succo præditis, virgæ exsurgunt bicubitales & altiores, lignosæ, teneriores tamen quā in præcedenti, rotundæ, striatæ, circa quas folia oblōga alata, ex multis sibi inuicē oppositis collecta, glutinosa, maiora & virentia quā in priore: flores in summitate velut in spicā, vt in Vicia, digesti, exigui, purpurascentes: quibus succedunt siliquæ nō in orbiculū collectæ, nec asperæ aut hirsutæ, sed singulæ singulis pediculis adhærentes, aliquanto spacio à se inuicē distantes, læues & Lentiū siliquis similes, quibus semina parua inclusa. Hæc cū rarius floreat, idcircò sterilis quibusdā, sed malè censetur. Copiosa hæc in agro Bampergensi, in hortis etiam Germaniæ & Belgii colitur. Tēperatè calida & humida est, magis tamen recens, quàm arida humectat: cortex cū amarus sit, idcircò abraditur. Quæ Diosc. & Gal. suæ tribuunt, hęc etiam pręstat & efficacius. Ad omnes thoracis morbos vtilis est, leniendo, maturando, expectorando: in vniuersum omnibus malis ab acribus, salsis, & mordacibus humoribus enatis, occurrit.

Κενταύρειον μέγα. CENTAVRIVM MAGNVM. CAP. VI.

CEntaurium magnum folia habet iuglandis, oblonga, viridi braſſicarum colore, ſerrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: ſemẽ cnico ſimile, ceu laneis quibuſdam inuolutum. Radix craſſa, grauis, ſolida, tripedalis, ſucco prægnans, cum adſtrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubeſcens. a Amat ſolum pingue, & apricum, ac ſyluas, & colles. Copioſiſſima eſt in Lycia, & Peloponneſo, in Arcadia, Helide, & Meſſenia, pluribuſq; locis circa Pholoen, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulſis, pleuriticis, ſpirandi difficultati, veteri tuſſi: ſanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, ſi febris ſit, in aqua, cæteris in vino: item ad tormina, & vuluæ dolores. Ramenta eius in collyrii formam vuluæ ſubdita, menſes, atque partus extrahunt. Succus eadem præſtat. Vulneribus prodeſt: nam recens tuſa, aut arida ante madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coaleſcunt, ſi tuſa ſimul decoquatur. In Lycia ſuccum exprimunt, quo pro lycio vtuntur.

a Addit Cat. ὁμοίως ᾗ κᾳὶ ὁ χυλὸς ἐρυθρός. i. ſimiliter autem & ſuccus rubẽs. Et idem habet Meum.

CENTAVRIVM MAGNVM.

CEntaurium magnum (vt in Rhapontico ſuperius diximus) nil aliud, mea quidem ſententia eſt, quàm illa inſignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhapõticum eſſe credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis ſuperioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus vera cognoſcere ſimpl. med. Cæterùm contendat licet Muſa Ferrarienſis medicus clariſsimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ vtuntur, Centaurij magni radicẽ non eſſe, is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeſtè deprehenditur, cùm ea radix, quæ vulgaribus Rhapontici vicem explet, omnibus ſanè notis Centaurium magnum repræſentet. Quippe quòd craſſa ſit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo ſucco prægnãs qui guſtui non modò quadantenus ſit acris, ſed etiam cum aliqua adſtrictione dulcis, quinetiam (vt nos quoque obſeruauimus) ſtriata, & funiculi modo contorta. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & ſemina illi prorſus ſint eadem, quibus conſtare Centaurium magnum Dioſc. & Gal. memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclariſsimo Apuliæ monte numeroſa naſcitur: quin & in aliis Italiæ locis, nempe in Veronenſi agro, Baldo monte, quem Benaci alluit vnda, ſed infirma radice, ſi ad Apulam compares.

Centaurii magni cõſid.

Braſauoli lapſus Rhapõticum offici. Centaurium magnum eſſe negantis.

Non deſunt præterea hac tempeſtate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibuſdam ſeplaſiariis perſuadere conẽtur, eam plantam eſſe Centaurium magnum, quæ in áquoſis prouenit, caule quadrato, bicubitali: foliis ſalicis modo longis: flore rubenti, ſpicato, quam quidam pro Lyſimachia accipiũt. Neque alio, quod ſciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore ſit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum iſti hallucinẽtur, quantaq; in erroris caligine verſentur, ij quidem iudicẽt, qui in ſtirpium hiſtoria multum ſtudij, & temporis conſumpſerunt. Porrò vtriuſque Centaurij vno tantùm capite mentionem facit Meſues: ſed adeò alterum cum altero miſcet, ac confundit, vt mirandum non ſit, ſi à nonnullis ætatis noſtræ diligentiſsimis rei herbariæ inquiſitoribus acriter fuerit accuſatus, etſi nouus quidam Meſuis ipſius commentator friuolis ſatis argumentis, horum doctiſsimorum virorum cenſuris reſragari nitatur, in tam aperto illius errore. Quin etiam Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum vtriſq; Serapio. Siquidem is ſcripſit ex auctoritate Aben Meſuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam ſimul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari: quæ tamen facultates Centaurij maioris non ſunt, ſed minoris, vt ſequenti capite explicabimus. Cæterum neque Plinius ab errore vindicari poteſt, qui tametſi in Centaurij magni hiſtoria lib. 25. cap. 6. in omnibus ferè Dioſcoridi ſubſcribat, in facultatibus tamen erraſſe videtur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in maiori, ſed in minori tantùm deprehendatur. Datur Centaurij magni radix vtiliter Hydropicis, Ictericis, & Iocinoroſis, tum vino macerata, tum in puluerem pota. Radicis recentis ſuccus vnciæ pondere hauſtus, ac etiam vulneri illitus, auxiliatur à ſerpente demorſis. Centaurij magni meminit Galenus libro 7. ſimpl. medic. de eius viribus ijs differens verbis: Centaurij magni radix ſicut guſtu contrarias qualitates, ita in vſu contrarios effectus demonſtrat. Guſtu itaque acris ſimul adſtringenſq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera oſtentat, menſes prouocans, & fœtum mortuum euellens, vinumque corrumpens, atque eijciens. Adſtrictio verò, opera craſſæ, terrenæque frigiditatis, cùm vulnera glutinet, & ſanguinem reiicientibus proſit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri verò liberis cum vino. Porrò ſecundum omnium ſimul qualitatum actionem, ruptis, conuulſis, dyſpnœæ, ſiue ſpirandi difficultati, tum inueteratæ tuſſi conuenit. Nec enim in talibus euacuare ſolùm quod præter naturam eſt, oportet, ſed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda eſt acrimonia, vtique cùm non ſola ſit, ac pura, ſed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorſum amaritudini: ſiquidem vehementiam tunc, atq; violentiam, miſta illi temperata quadam ſubſtantia, cuiuſmodi eſt dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata ſunt, roboranda, contrahendaq;, adſtrictione eſt opus. Eadem quæ radix, & ſuccus ipſius efficit: vtun-

Quorundam hallucinatio Lyſimachiã Centaurium magnum ſtatuentium.

Arabum lapſus dum vtrumq; Centaurium confundunt.

Plinii error.

Cẽtaurii magni vires Matth.

Centaurii magni vires ex Gal.

Nomina. *cit: vtunturq́; eo medicamento quidam vice lycij. Græci κενταύϱειον μέγα id vocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chanturion kibir, Sacurion habre, seu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontick: vt etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.*

Centaurium duplex est: maius & minus: Maius, de quo nunc, triplex, vel est folio in plures partes diuiso rigidoq́;, flore ex cæruleo purpurascente: vel laciniato nec rigido, luteoq́; flore: vel denique folio non dissecto, floreq́; cæruleo. I. Cētaurium maius folio in plures partes diuiso, quod communiter officinis est Rhaponticum, C.B. Rhapontica quæ hodie, Centaurea maior censetur, Trag. Cent. magnum, Matth. Dod. gal. & fol. Cast. Cent. maius Cor. in Diosc. & hist. Lac. Lon. Lob. Lug. Tab. Cam. cui & Rhapōticum vulgare. Centaurium vulgare maius, Clus. hist. Hisp. Cent. maius alterum, Ges. hor. Cent. maior, Cæsalp.

Κενταύϱειον μικϱόν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

Conclusa nō legit Meum.

a Meū. & Ca. ἀφεψηθεῖσα δ' ἐπινομένη i. decocta verò & pota.

b Cat. nō habet conclusa. Meum autē habet tantū ὀμφάκη.

CEntaurium minus, limnesion aliqui vocauere, [quoniam rigua amet loca.] Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmam excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram vergente, foliis rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: vetera vlcera purgat, & cicatrice obducit. Bilē, crassosq́; humores per aluum exigit, a si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm vtilis: siquidem cum melle caliginē oculorum expurgat: in vellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum vitiis succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans, & diebus quinq; madefacta, decoquitur, donec superemineat aquæ: mox vbi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, vsq; dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamq́; contundunt, atq; succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant, quòd si quid concretum faucibus vasis adhærescat, deradunt, reliquoq́; humori permiscent, noctu diligenter operiunt: namq; ros nocturnus liquores coalescere nō finit: Quę autem siccis radicibus aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (vt in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quę ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, vti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisq; similibus succus: b [sic ex acerbis vuis melligo elicitur.] Lycium tamen, & absinthium, hypocistis, & consimilia decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

I. CENTAVRIVM MINVS.

II. CENTAVRIVM MINVS spicatum.

Centaurii minoris consid.

Fel terræ.

Vires Matth.

Febrifuga.

CEntaurium minus nullis ferè non cognitum, in pratis, pascuis & campestribus nascens: in Hetruria vulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq́; mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, verum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, vt arbitror, exploratius est, quā vt à nobis ostēdi debeat: quippe quòd nullis in vniuersum notis Centaurij minoris historiæ refragetur. Amara admodū est, nō radice solùm, sed etiā tota sui ipsius plāta, adeò vt quidā Fel terræ eā appellauerint. Gal. ob ingentes, mirasq́; eius facultates, de ipsius viribus integrū librū conscripsit, Papiæq́; dicauit. Detrahit hoc bilē, & pituitam, qua sanè facultate Centauriū maius planè carere deprehenditur. Datur foliorū & florū eius decoctum vtiliter potādum tertianariis, quòd bilem per inferna deijciat, quo factum est, vt quidam hanc febrifugam vocauerint. Idem, ac pariter succus, iocinoris, ac lienis obstructiones, & durities tollit. Alui tineas pellit, ex melle drachmæ pondere potus, tum vmbilico illitus. Herbæ comæque decoctum, Lentigines,

varos,

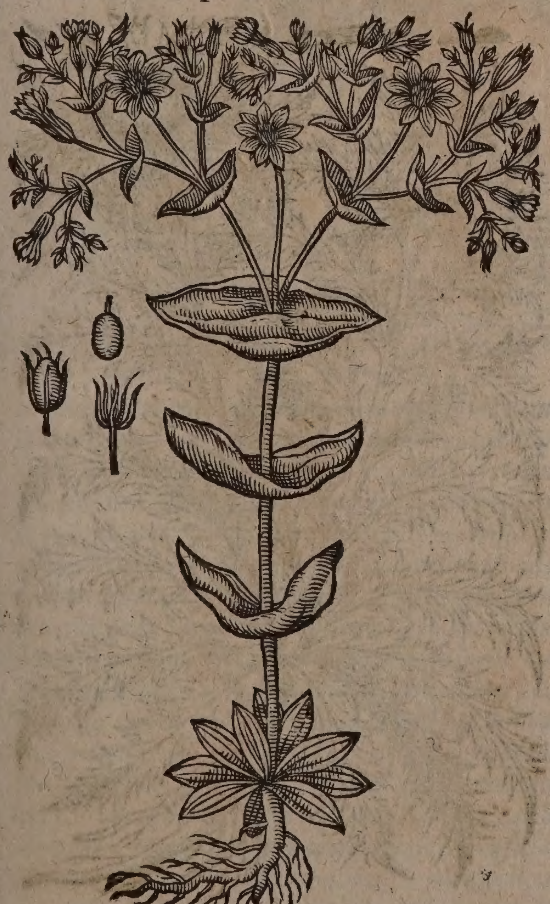
varos, alphos, & cæteras cutis infectiones exterit, infectis particulis adhibitũ. Instillatur succus vermiculosis auribus, quinetiam illinitur contra papulas, & manantia capitis vlcera. Quo fit, vt non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris vires cum maiori turpiter confuderint. Gal. præter ea, quæ de Cẽtaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoq; meminit lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Cẽtaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimum folia, quæ illi inhærent, & flores, vtilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paululũ habens & adstrictionis, atque ob eiusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia vtiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tẽpestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur: & vetusta, quæq; ægrè ad cicatricem perduci queunt vlcera, cicatrice eodem modo vtẽtibus obducuntur. Arefacta verò glutinatoriis, & desiccatorijs miscetur facultatibus, iis videlicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt natæ, veteresq; duritias emollire, tum vlcerum maligna, quæ cacoëthe vocantur, sanare. Miscetur etiam iis, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ vehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullã habent mordacitatem. Decoctũ herbæ quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat: quanquam cùm adeò vehementer operabitur, vt cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò eius, cũ adsimilis sit facultatis, hoc est exsiccatoriæ & abstersoriæ, cætera iam dicta pulchrè efficere potest: & cum melle oculis illinitur, mensesq;, & fœtũ appositus euocat. Sunt qui ipsum præbeant & ijs, quibus nerui affecti sunt, vt qui euacuet, & desiccet innoxiè quæ impleta sunt. Quippe cùm iecinoris quoque obstructiones optimè expediat, bonũq; sit lieni indurato remedium, foris impositũ, nec secius, si quis bibere sustineat. Κενταύρειον μικρὸν *sic Græcè, Latinè verò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion sege, & segir, seu Katarion sages: Ital. Centaurea minore: Germ.* Tausent gulden kraut Fieber kraut/ Erdtgall *seu* Biber kraut: *Hisp. Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre, Centauree poulet: Bohemicè, Zemezluc menssy: Polonicè, Centurzya: Ruthenicè, Nerycynik.*

Cētaurii minoris vires ex Gal.

Nomina.

Centaurium minus, Theoph. 9. hist. 4. Panax λεπτόφυλλον seu tenuifolium, & Plin. li. 25. c. 6. Cẽtaurium alterũ cognomine λεπτὸν, quod aliqui Libadion vocant, quoniã secũdum fontes nascatur: Gallis Exacon ἀπὸ τοῦ ἀκεῖσθαι à medendo, dicitur. Hoc triplex est, vel vmbellatum, hocq; vel colore puniceo, vel albo: vel spicatũ: vel perfoliatũ luteũ, hocq; vel ramosum vel nõ ramosũ. I. Cent. minus, C.B. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Cast. Cam. Lug. Tab. Thal. Cent. minus, Lon. Cent. paruum, Lob. Cẽtauria & Centaurea minor, Brũf. Centaurea vulgò & Biondella vulgò, quia ad capillum ruffo colore tingendum mulieres vtuntur, Cæs. Hoc ratione soli variat, vt & Theophr. 4. hist. 5. meminit: si namq; in humidis proueniat, altius excrescit, & quidem aliquando in bicubitalem altitudinẽ: si in aridis, vix duos aut tres transuersos digitos adæquat. Flore est communiter in purpura rubente: aliquando albo, rarius ferrugineo. II. Centaurium minus spicatum album, C.B. Ex radice parua fibrosa, caulis exurgit vnicus, qui mox in duos palmares & sesquipalmares, striatos, hiq; in alios brachiantur: folia parua pediculis carentia, quorum prima lata, subrotunda, superiora angusta, acuminata: flores ab imo sursum per caulẽ sparsi, singuli ex vna vt plurimum caulis parte sibi inuicem succedentes, qui ex calyculis foliosis prodeunt oblõgi, albi, ea forma qua non patentes in figura exprimũtur, siquidem patentes sculptor non rectè expresserit: quibus succedunt siliquæ, vt in vulgari, semen minutũ continentes. In Italiæ montibus Euganeis, & etiam in Gallia Narbonensi circa Monspelium prouenit. III. Centaureum luteum perfoliatũ, C.B. Herba est centaurii minoris magnitudine, quæ ex radice candida & tenui caulem rotundum emittit, rectum,

III. CENTAVRIVM LVTEVM perfoliatum.

IV. CENTAVRIVM LVTEVM non perfoliatum.

pedalem

pedalem, geniculatũ, qui mox in alios brachiatur, quem ex ſingulis nodis cingũt folia, Centaurii minoris latiora, bina ſemper inter ſe oppoſita, & per longa interualla cohærentia, vt caulis per ipſum mediũ tranſire videatur, colore ex viridi & cæruleo albicãte: quæ verò per terram ſparſa ſunt, ſaponariæ foliis æmula ſunt, ſed minora & candicantia: ramulorũ ſummis flores Hyperico ſimiles, quorũ ſinguli cõmuniter octo foliis cõſtant, aliquando pallidè, aliquando intensè lutei & planè aurei, vel crocei inſident: quibus vaſcula rotunda centaureæ vulgaris maiora ſuccedunt, minuta ſemina nigra cõtinentia. Duplex eſt, alterũ anguſtioribus & nõ perfoliatis, alterũ latiorib. multò, & caulẽ ambientib. foliis, in ſummo tantùm ramoſum: ſic quod nõ ramoſum eſt à præcedẽti in eo differt, quod in ſummo faſtigio florẽ ſingularẽ chryſanthemo ſimilẽ ſuſtineat, vt apud Lugd. ſub centaureo luteo altero habetur. Prouenit apud nos in pratis humidioribus Michelfeldenſibus autumno florens, in aſcenſu montis ad S. Chriſtianã, ſic in collibus circa Tigurum, in agro etiã Bononienſi & Mõſpelienſi, in pratis vdis verſus Latte & Lupum mõtem obſeruauimus; notarunt & alii in Hiſpania & Anglia. Minus amara, quã vulgaris ſiet, quare caloris nõnihil poſſidet & ad vulnera cõmendatur: at efficacius purgationes moliri creditur. Hoc quibuſdam cenſetur Achilleon vera apud Plin. li. 25. c. 5. cuius ſub Centaureo floribus citreis pallidis Meſues 2. purgantiũ 10. meminit. Dicitur perfoliata Achillea, Geſ. hor. Centaurium luteum, Aduer. Cluſ. hiſt. Hiſp. Centaurium florib. luteis ſiue citreis pallidis Meſuei, Lob. Centauriũ luteum perfoliatum vel diaphyllon, Cam. ad Matth. Centaurium luteũ prius Lug. Achilleos, Cẽtaurea maior vulgo, Cæſ. Cent. minus luteo flore perfoliatũ, Tab. cuius figura nõ reſpõdet, perfoliatum montanum luteum quibuſdam. IV. Centaureum luteum nõ perfoliatũ.

Χαμαιλέων λευκός. CHAMÆLEON ALBVS. CAP. VIII.

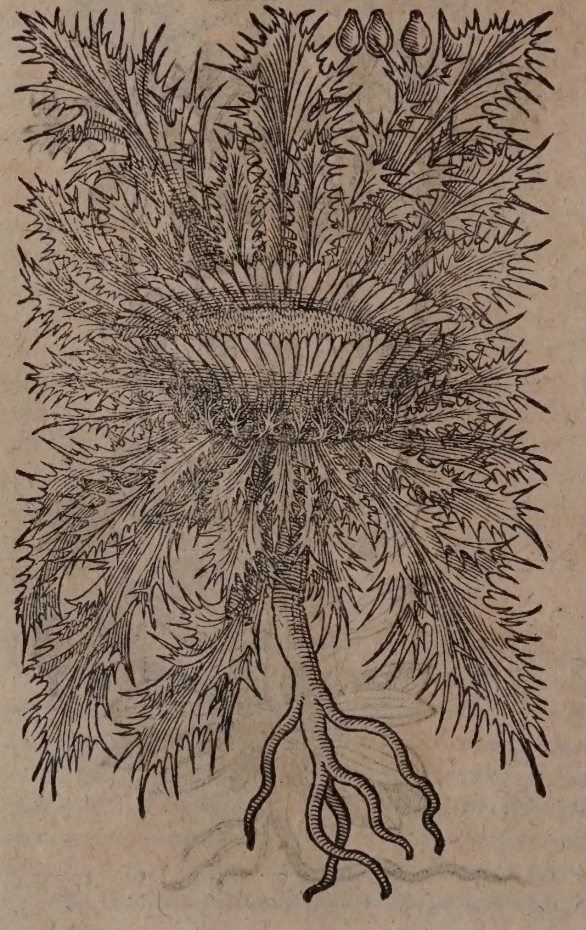
CHamæleon albus, Ixia ideo aliquibus vocatur, quòd quibuſdam in locis viſcum circa radices eius inueniatur: quo pro maſtiche vtũtur mulieres. Folia habet Silybo, aut Scolymo ſimilia, aſperiora, acutiora, nigroq; chamæleone validiora. Caulem non promit, verùm ex medio ſpinas, echini marini, aut cinaræ modo erigit. Flores purpureos, veluti papporum lanugines emittit: ſemen cnico ſimile: radicem in lætis collibus craſſam, in montoſis verò graciliorem, in profundo albam, aliquatenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quę pota acetabuli mẽſura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in vino auſtero cum origani feruefacti ſucco. Hydropicis commodiſſimè drachma in vino datur, etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinę decoctum propinatur. Hauſta in vino, ſerpentium venenis reſiſtit: occidit canes, & ſues: mures item necat, ſubacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

Χαμαιλέων μέλας. CHAMÆLEON NIGER. CAP. IX.

a Orib. ὄν ἔνιοι ὑλοφὸν ἢ ἰξίαν ἢ κυνόμαχον, ἢ κειμονδ'ες ἐκάλεσαν. i. quẽ aliqui vlophon, ſiue Ixiam, ſiue cynomachum appellant.

CHamæleon niger a foliis Scolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraq;, ac rubro diſtincta viderẽtur. Caulem emittit dodrantalem, craſſitudine digitali, ſubrubrum: & in vmbella flores ſpinoſos, tenues hyacinthi æmulos, verſicolores: radice craſſa, nigra, denſa, interdum exeſa, quæ diſſecta flaueſcit, & commanducata mordet: prouenit in campeſtribus, ſiccis, & cliuoſis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti ſutorii exiguo, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigit: eadem, cùm ſibi ſulphur, & bitumen aſciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines abſterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat: cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice conciſa, & in aceto decocta, dẽtes fouentur: eos quoque frangit, ſi ſcriptorio ſtylo feruens admoueatur: vitia cutis in facie vitiligineſq;

I. CHAMAELEON ALBVS.

II. CHAMAELEON NIGER.

cum

cum sulphure emendat, erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas tetraque vlcera illitu sanat. Quare chamæleon vocetur, à varietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hic viridia, b illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnunquam rubra inueniuntur.

b Orib. add. ἢ πυρρὰ. i. siue fulua.

Chamæleontis vtriusque consideratio.

CHamæleon albus tam ab Hetruscis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis vulgò Carlina vocatur, quòd credat vulgus (vt facilè solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti vulgares quàm plurimi, ad arcendam pestilentiam huiusce plantæ radices miris magnisq; laudibus commendant, si quotidie drachma deuoretur. Nec quidem ab re: quando enim pota radix (vt Dioscorides & Gal. testantur) latas interaneorum tineas interimat, & serpẽtium venenis resistat, mirum vtique non fuerit, quòd eadem in pestilentia opem ferre valeat. Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pternici non absimilem (nostri eam Carciofo vulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli vice Hetruria vtitur, album esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleonis albi descriptionem, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace viri alioqui eruditissimi dixerim) vidisse existimauerim: quòd libro suo de plantarum historia primùm scribat, nullum hunc edere caulem, subinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouisse videtur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, respondeat. Nascitur niger in Tridentino agro, Ananiensibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, cùm certò sibi persuadeant, Carlinam (vt eorum vtar distinctione) caulem proferentem, eiusdem esse spinam albam, quam Græci ἄκανθα λευκὴν dicunt, Mauritani verò Bedeguar: itẽ Carlinam alteram caule viduam, esse spinam Arabicã, ab Aphris Suchaa vocatam. Quippe cùm spina alba (vt Diosc. est author) bicubitali sit caule, ipsoq; albicante, vnde fortasse nomen traxit, & inani, flore verò

Quorundam error.

Monachorũ opin. explosa, quæ fuit Carlinam esse Acantaleuce.

III. CHAMÆLEON NIGER ALTER.

purpureo nitescat: Carlina verò hæc caule sit dodrante paulò maiore, pleno, non inani: subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis: nulla ratione dici posse putauerim, Carlinã hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cùm nec similiter monachi vnquam probare possint, Carlinam alterã caule vacantẽ Arabicam esse spinam: quòd nusquã Diosc. scripsisse inuenerim, spinã Arab. caule vacare, sed spinæ albæ potius esse persimilẽ. Ex quo rectè (vt arbitror) cõcludi potest, quòd cùm spina alba procul dubio caulem edat, eũdẽ quoq; Arabica promat. Sũt etiã qui velint, Carlinã caulẽ gerentẽ nihil differre ab altera quæ caulẽ nõ fert, nisi sexu, nempe quòd altera mas, altera verò fœmina fortasse fuerit: negãtq; omnino has plãtas esse Chamæleones, illamq; præsertim nigrũ Chamæleonẽ esse nolunt, quæ caulẽ rufum gerit. Hocq; argumẽto nitũtur, quòd scripserit Gal. lib. 8. simpl. med. Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob causam in extrinsecis tãtùm venire medicamentis. Sed cùm raphani vice à compluribus copiosè cum acetariis edatur, nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec eius speciem probãt. Quibus facilè responderi potest, quòd in Græcia, fortasse in Ponto, aliisq; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix sit venenosa, & in Italia salubris, exuta ob cæli huius clemẽtiam lethali facultate, quemadmodũ & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera, Aegyptiis tamen innocua facta est, soli & cæli bonitate. Arum præterea Cyrenis adeò mite est, vt rapi modo in ciborum vsum veniat, cùm tamen in Græcia & Italia adeò acerrimum sit, vt nec coctum, nec crudum edi possit. Quin & scorpiones in aliquibus terrarum orbis partibus ictos interficiunt: in aliquibus verò, vt in Tridentino tractu, nullum ictu venenum relinquunt: quo etiam in loco nigrũ veratrum nulla deiectoria vi pollet. Id quod in Colchico Ephemero quoque videmus, quòd eo pro Hermodactylo innocuè (quanquam temerè) vtantur Medici. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fũndentem esse CHAMAELEONEM NIGRVM, *quòd hæc planta omnibus in vniuersum notis nigrum Chamæleonẽ referat. Quandoquidẽ foliis constat scolymo minorib. tenuioribusq;, subrubra per mediũ excurrente costa: caule itẽ dodrantali, crassitudine digitali, subrubro, floribus, in vmbella spinosis, tenuibus, hyacinthino colore versicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquando corrosa, quæ fracta intus flauescit, & commanducata mordet: fateor tamen hanc vmbellam non ferre, (vt Diosco. inquit) sed echinatum capitulum, perinde ac album Chamæleonem. Verùm hoc non me omnino à mea dimouet opinione, quòd Dioscoridem videam in quàmplurimis locis impropriis vti vocabulis. *In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamussim conueniunt, vt nemo, nisi sensibus, & ingenio obtusus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum esse non videat, & perspicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorem inquisitionem factus, hoc tempore asserere non dubitaui, licet aliàs aliter senserim. Hacq; in sententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligẽtissimus æquè & doctissimus indagator, alios à Carlinis Chamæleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Diosco. historiam repræsentent: tunc enim in hoc, vt in aliis quoque, non grauabor mutare sententiam.* Addimus tamen aliam* CHAMAELEONIS NIGRI *imaginem, quæ mihi à Doctissimo viro Bartholomeo Maranta, Neapoli transmissa est: quæ tametsi vmbellas Hyacinthinis floribus scatentes proferat, cùm tamen folia rubris maculis varia non sint, in caule nulla prorsus rubedo spectetur, mansa Radix acredinis tantillum haud resipiat, exesa non sit, non flauescat, nec caules digitali crassitudine videantur, cur legitimum Chamæl. nigrum hanc plantam esse affirmẽ non habeo. Sed de his diffusius li. 4. nostrarum Epistolarum disseruimus, ad Marantam respondentes. Dixi sententiam meam, quam iis censendam relinquo, qui rei plantariæ maio-*

Quorundam opinio reprobata.

Chamæleonis nigri descriptio.

Chamæleon niger alter.

*rem, quàm ego, peritiam habent. Cæterùm hic non reſpondebo ſycophantæ cuiuſdam calumniis, in Chamæleonte aduerſum
me promulgatis, cùm libro 6. id mihi faciendum propoſuerim, vbi de Ixia inter venena ſcribit Dioſcorides. Ibi enim huiuſ-
ce ſophiſtæ, & rei plantariæ pſeudoindagatoris malitiam, vecordiam, & apertam temeritatem fuſius aperiam. Exploden-
di ſunt Arabicæ factionis ſcriptores, vt qui non ſine deteſtando errore, Græcorum vocabulorum vicinitate decepti, Chamæ-*
Arabum turpis error dum Chamæleam cum Chamæleonte confundunt.
*leam, quam ſua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio differens libro &
tractatu 2. cap. 464. circa finem, ſuum errorem prodidit iis verbis: Mezerion bibitur cum vino ad morſum vermium vene-
noſorum, & eſt propriè nigrum, venenum mortiferum. Et quando miſcetur cum Sauic, & coniungitur cum aqua & oleo,
interficit mures, & canes, & porcos: hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit vires, quas
albo Chamæleoni reddidit Dioſcorides: deinde quòd nigrum, non vtique album eæ præſtare crediderit contra Dioſcoridis*
Chamæleonũ hiſt. ex Theophraſto.
*ſententiam. Meminit vtriuſque Chamæleonis Theophraſtus lib. 9. cap. 13. de plantarum hiſtoria, vbi ſic habet. Chamæleo-
num, vnus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter ſe diſtant, & ipſæ etiam radices ſpecie differunt. Candidi enim
candida eſt, & dulcis, & craſſa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cũ confecta orbiculatim modo raphani deco-
ctum eſt, iunco transfixa in ſeriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm paſſa vua comeſa acetabuli menſura è
vino bibitur auſtero. Occidit & canes, & ſues: canes in farina hordeacea ſubacta cum aqua, & oleo: ſues cum braßica. Et ſi
hominem ægreſcentem experiri volueris, an viuere poßit, lauandum ea radice triduo iubent. Hoc enim ſi tolerauerit, mori-
turum nequaquam exiſtimant. Naſcitur æquè omnibus locis folio ſcolymo ſimili, verùm ampliori, & terræ proximo: capi-
te magno, acano ſimili: vnde quidam acanum eum vocarunt. Niger folio conſtat adſimili, præterquàm quòd minori, le-
uioriq;. Tota autem herba vmbraculi ſpeciem repræſentat: radice craſſa, & nigra extrinſecus, ſubflaua intrinſecus nititur.
Loca gelida, humidaq; amat. Leprã, & vitiligine abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere poteſt:
hactenus Theophraſtus. Illud inſuper non ignorandum eſt, viſcum ſcilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi ra-
dice naſcens, venenum eſſe mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate ſumptum ſomnolentos vigilantes reddat.
Quamobrem Cretenſes mulieres ſuarum lucubrationum gratia, ne ſomnum ineant in opere, ex eo tãtillum, aut modicum
à cœna nullo incommodo aſſumunt. Huius pleriſq; locis meminit Plinius, & de eo nuſquam non intellexit, vbi contra ſum-*
Nomina.
*ptum viſcum aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς ſic Græcè: Latinè verò Chamæleon albus appellatur: Mauri-
tanis, Chemeleon leute, ſeu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hiſpanis, Cardo pinto: Gallis, Carline, ſiue
Chameleon blanc: Bohemis, Pupauua byla. At planta quæ Χαμαιλέων μέλας Græcis, Chamæleon niger Latinis vocatur:
Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis, Eberwurtz: Hiſpanis, Cardo pinto: Gallis, Chardo-
nette: Bohemis, Pupauua cerna.*

Chamæleõ à foliorũ varietate dicitur, vt ex Plinio colligere eſt, qui monet cũ terra colores mutare, hic
niger, illic viridis, alibi cyaneus, alibi croceus, atque aliis coloribus videtur. Huius differẽtiæ ſunt aliquot
ratione magnitudinis, colore floris, itẽ ratione caulis, quo aliæ carent, aliæ habent. Dioſc. album & nigrũ;
Matth. verò hũc etiam duplicẽ proponit. I. Chamæleon albus acaulis, C.B. Ixia & Chamæl. albus Theo-
phraſti (Vernilaginem Gaza vertit) & Plinij. Chamæleon albus, Matth. Cor. in Dioſ. Lac. Lob. Caſt. Lug.
Spina Arabica, Dod. gal. Carlina humilis, Dod. 8. Carlina altera, Dod. fol. Carlina minor, Cluſ. hiſt. Pann.
Carlina herbariorum, Lob. obſ. Carlino vulgi, Cæſ. Carlina ſeſſili flore ἄκαυλος, Cam. Cardopatium flore
albo caule nullo, Geſ. hor. Silybus, vulgò Carlina, Geſ. Fracto. Helxine Pliniana, Anguill. Variat hæc quod
altera ſit flore albo amplo, interdum ſine caule, nonnunquam caule pedali: altera minor, flore purpura-
ſcente & ſine caule. II. Chamæleon albus caule donatus, C.B. Eberwurtz, id eſt, Apri radix & Cardoparis,
Brunf. Chamæl. niger vulgaris, Trag. Chamæl. niger alter, Matth. Lugd. Chamæl. niger, Lac. Chamæl. al-
bus, Fuch. Lob. Chamæl. Lon. Leucacantha, Dod. gal. Carlina ſeu Leucacantha, Dod. fol. Carlina alia cau-
le cubitali, Cam. Cardopatium flore albo caulem habens, Geſ. hor. Carlina maior, Cluſ. hiſt. Pan. Croco-
dilium, Lugd. flore eſt albicante, rariſſimè rubente. Hæc non videtur à præcedẽte differre, niſi quod cau-
lem proferat. Hanc ex ſecunda & tertia Matth. edit. vbi tantùm hæ duæ habentur, in ſuum reſtituimus lo-
cum, vt cuius figura in quinque poſtremis edit. vt & ſuo in Comp. ſub Chamæleone nigro altero Chalco-
graphorum iniuria, ſit poſita. III. Chamæleon niger alter, Matth. Chamæleon niger Dioſcoridis Ma-
ranthæ, Lob. Cam. Chamæleon niger Cortuſi, Dod. fol. Chamæleon niger Dioſcoridis, Anguill. & Caſt.
Chamæleon niger verus Dalechampij, Lugd. Crocodilium, Tabernæmontano.

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM. CAP. X.

a πλυνομβὺν. ita Meum, i. lota. at Cat. πινομβὺν. i. pota.

CRocodilion chamæleontis nigri figuram habet. Naſcitur in ſyluoſis, radice lõga, leui, aliquantulum
lata, odore, vt naſturtij acuto. Feruefacta in aqua, & a pota radix, ſanguinem copioſum per nares pel-
lit: datur lienoſis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum ineſt, duplex vti ſcutum: quod ſuapte vi v-
rinam ciet.

Crocodilij conſideratio. Opi. exploſa.

*SVnt qui velint, Carlinam vulgò vocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum eſſe Crocodilium. Sed eorum
opinio mihi quidem nullo modo ſatisfacere poteſt. Siquidem (vt præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem e-
mittit, adeò omnibus in vniuerſum notis chamæleonem nigrum repræſentat, vt vix vnquam perſuaderi poßim eam eſſe
Crocodilium: præſertim cùm facto periculo iis ſanè viribus careat, quibus Crocodilium præſtare ſcribunt, nempe quòd ra-
dicis decoctum potum ſanguinem per nares copioſum trahat. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa, leuis, aliquantulum
lata, & odore, vt naſturtij, acuto. Illi verò Carlinæ generi craſſa, nigra, denſa, exeſaq;: non autem lata, nec leuis, nec naſtur-*
Eryngium marinum nõ eſſe Crocodilium.
*tij odorem ſpirans. Non deſunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium exiſtiment. Verùm cùm illud in litoribus maris
naſcatur, chamæleoni nigro ſit abſimile, nec ſanguinẽ è naribus eliciat: Crocodilium verò proueniat in ſyluoſis, compluri-
bus aliis reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquam adſtipulari poſſum. O quàm magni facerent Medici Crocodilium, ſi
in Italia naſceretur, vbi tamen hactenus ipſum videre non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta ſit facultate præditum,*
Plin. de Crocod.
*vt potu tantùm ſanguinem copioſum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius lib. 27. cap. 8. non tamen plura tradidit,
quàm Dioſcorides à quo illa omnia accepiſſe videtur: quanquam in hoc ab eo diſſentit, quòd Crocodilium in ſabuletis na-
ſci prodiderit, cùm tamen in ſyluoſis naſci ſcribat Dioſcorides. Huius facultates li. 7. ſimplicium medicamentorum memo-*
Crocodilij vires ex Gal.
*riæ prodidit Gal. ſic inquiens. Crocodilij ſemen acre eſt, atque odoratum, vrinam, menſeſq; ciens. Itaq; facultatẽ habuerit
calidam,*

calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum ſeminis, vt quæ ſimilis ſint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus valenter conducit, minus quidem quàm ſemen acris, non tamen minus amara. Trahit verò etiam per nares ſanguinem. Quod κροκοδείλιον *Græci, Latini quoque Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.* Nomina.

Δίψακος. DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

I. LABRVM VENERIS.

DIpſacus aculeatarum generis eſt. Caulem habet altum, ſpinis horridum: foliis lactucæ, ſpinoſis, binis, genicula ſingula complectentibus, prælongis, ceu quaſdam bullas intus & extra aculeatas, in dorſi medio habentibus, concauo alarum ſinu, in quo imber, aut ros aſſeruetur: vnde dipſaci, quaſi ſitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, ſingulâ ſurculis capitula inſunt, oblõga, a echinata ſpinis: quæ areſacta, candida ſpectantur, diſſectaq́; medulla tenus, vermiculos oſtendunt. Sanat rimas ſedis fiſtulaſque, ſi tuſa, & decocta in vino radix, vſq; dum ſit craſſitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondẽdum. Aiunt formicationibus, verruciſq; penſilibus remedio eſſe. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati, collo aut brachio appenſi, produntur quartanis febribus remedio eſſe.

a Meum ἐοικεῖα ἐχίνῳ ὑπομήκης ἀκανθώδεις. i. ſimilia erinaceo ſublonga ſpinoſa.

Dipſaci conſideratio.

D*Ipſacus, quem Latini Labrum Veneris vocant, in Italia vulgaris eſt plãta, iis præcipuè locis, vbi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractiſq́; floccis concinnant. In Hetruria Dipſacum vulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienſes verò Garzo. Seritur is hodie in campis in compluribus Italiæ locis, præſertimq́; in agro Bononienſi, ſingulari à cultoribus adhibita diligentia: quinetiam ſpontè naſcitur nonnullis in regionibus. Sed & ſylueſtris quoque ſponte in campeſtribus, in agrorum, & ſcrobium aggeribus, in viis iuxta ſepes frequentiſsimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis quas illi reddidit Dioſcorides. Facie à priori parum admodum differt, ſylueſtrius tamen eſt & ſpinis lõgè horridius: Echinata capitula ſetis quoq; compluribus ſcatent, aculeis non adeò firmis, atq; aduncis, vt in altero genere. Non differt ſuis omnibus in facultatibus ab altero. Inuenitur*

II. LABRVM VENERIS ALTERVM.

III. VIRGA PASTORIS.

autumni tempore (vt experientia quemq; docere potest) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq; dissecto vermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio esse produnt, piscatoribus hamo affigendus maximè expetitus: etsi Marcellus Diosc. interpres, & commentator, vermiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat. Dipsacus officinis, & herbariorum vulgo Virga Pastoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam ostendunt: quãquam non adeò striato caule, ac spinis horrido cõstet, foliis item infirmioribus sit, & capitibus multò minoribus, vt quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita vt sericis viridi colore infectis floccis similia videantur. Prouenit vmbrosis & vliginosis locis. Non crediderim ego hanc plantam à veneris labro admodum distare, imbecillioris tamen esse facultatis haud negauerim. Cæterùm animaduertendum est, neutrum Dipsaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem iis, quantum ex eorum scriptis colligere potui, Pastoris virgam nil aliud esse putauerim, quàm polygonum, cuius tã fœminæ, quàm maris historiam lib. 4. tradidit Diosc. Quapropter illud mihi semper persuasum velim, quòd non à Mauritanis Dipsaco Virgæ pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiariis ijs, qui suis potius pandectis, quàm cæteris castigatißimis, & probatißimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueuerunt. Namque Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapsus, Dipsacum ipsum cum polygono turpiter confundit, vtpote qui illud assequi non potuerit, quòd Arabum Pastoris virga, esset Dioscoridis polygonum, non autem Dipsacus: qui quidem tantùm à polygono differt, quantum lepores ab vrsis. Dipsaci meminit Gal. lib. 6. simpl. med. his paucis: Dipsaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, habetq; nõnihil abstersorium. Planta quæ Græcis δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibsacos: Italis, Cardo da panni, & Dissaco: Germanis, Kartendistel/ Karten Kraut/ Buebenstrel/ & Weber Karten: *Hispanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardõ à carder, & Verge à bergier: Bohemis, Stietk: Polonis, SsZotki. Labrum veneris alterum iisdem appellatur nominibus, quibus primum appellari diximus. At Virga pastoris: Italis, Virga di pastore, & Dissaco minore.*

Virga pastoris duplex.

Syluatici hallucinatio.

Dipsaci vires ex Galeno.

Nomina.

Dipsacus nomen à contrario inuenit, quoniam concauo alarum sinu, rorẽ vel imbrẽ recipiat, quo velut ad abigendas sitis iniurias abutitur. Hic satiuus est & syluestris: est & folio in lacinias diuiso: in quã classem referenda & Virga pastoris. I. Dipsacus satiuus albo flore, C.B. Carduus fullonius satiuus, Trag. Labrũ Veneris, Matth. Cord. in Diosc. Cast. Cæs. Dipsacus albus, Fuch. Dipsacus satiuus, Dod. gal. & fol. Cor. in hist. Ges. hor. Dipsacus, Lug. Card. fullonũ, Lob. Galedragon Xenocratis, Anguillaræ. II. Dipsacus sylu. purpureo flore. C.B. Carduus fullonũ, Brũf. Carduus fullonis erraticus, Trag. Labrũ Veneris alterũ Matt. Labrũ Veneris syluest. Cast. Labrũ Veneris, Cor. in Dios. Lob. Labrũ Veneris flosculis purpureis Cæs. Dipsacus, Brunf. Lac. Lon. Tab. Dipsacus purpureus, Fuch. Dipsacus sylu. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Gesn. hor. Thal. Dipsacus sat. alter & Dipsacus sylu. maior, Lugd. Molybdęna Plinii, Dalechãpio in Plin. III. Dipsacus sylu. minor, C.B. Cardui fullonii tertium genus, Trag. Virga pastoris, Matth. Lob. Cam. cui & Dipsacus fatuus: Dipsacus tertius, Dod. gal. & fol. cui & Galedragon Plinii. Dipsaci species minor, Gesn. hor. Dipsacus syluestris minor & Plumbago Plinii quibusdam, Lugd. Dipsacus minor, Thalyo.

Ἄκανθα λευκή.

SPINA ALBA. CAP. XII.

SPina alba nascitur in montibus, & syluosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquãtum hispida, & aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, albi-

I. SPINA ALBA.

II. SPINA ALBA ALTERA.

cantem,

cantem, intus cauum: in cacumine capitulum ineſt ſpinoſum, echini marini æmulum, ſed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus ſemen, ceu cnicum, ſed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, ſtomachicis, & iis, qui cruenta extuſſiunt, efficax eſt: vrinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodeſt. Epotum ſemen conuulſis infantibus, & à ſerpente demorſis auxiliatur. Geſtatum pro amuleto ſerpentes abigere traditur.

Spinæ albæ conſid.

SPinam albam ſeplaſiarij Arabas (vt plerunque ſolent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adſtipulantibus, appellari poßit. Verùm etſi tantam litem tranſigere nequeant, interim tamen pro Spina alba alij alias herbas oſtentant, & quiſque ſuam veram exiſtimat. Quandoquidem ſunt eorum complures, qui ſibi certò perſuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam eſſe, quam aliqui Carduum benedictum vocant, alij verò vulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam vocatam, id eſt album chamæleonem, Spinam albam eſſe contendant. Inter quos inuenio Monachos qui in Meſuem ſcripſerunt, quorum ſententiam, ſuperius in chamæleontis vtriuſque mentione, vt falſam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam eſſe velint echinatum Carduum illum, & ſpinis rigentem, qui Hetruſcis in lacte cogendo coaguli vicem explet. Non deſunt inſuper qui vnam, vel alteram ſylueſtrem, ac ſpinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo diſcrimine accipiant. Quo fit, vt omnes ij nullo veritatis lumine ducti, in huiuſmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchſius: quippe qui vltimo ſuorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in vniuerſum aculeatarum plãtarum generum ampliſsimis cõſtat foliis, latè humi ſe ſpargentibus, ac crebris, albiſq; ſeu lacteis tota conſperſa maculis. Vnde apud quoſdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etſi à quàmplurimis, præſertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquã, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc foliis albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campeſtri planitie naſci, vt noſtra teſtatur Hetruria, vbi paßim ferè frequens naſcitur, non autem in montibus, ac ſyluis, vbi Spina alba Dioſcoridis teſtimonio prouenit. Legitimam Spinam albam, cuius hic primo loco imaginem expreßimus, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus, rei plantariæ admodum ſtudioſus, quæ notis omnibus genuinam repræſentat. Siquidem foliis eſt albo chamæleoni ſimilibus, anguſtioribus tamen, ac candidioribus, ſubhirſutis, ſpinis rigentibus: caule verò bicubitali, pollicari, vel ampliore craßitudine, ſubalbo, & inani: in cuius cacumine echinus ſubalbidus inſidet, ſed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & ſemine cnico ſimili. Huic planè deſcriptioni, quæ etiam Dioſcoridis eſt, adſtipulantur frequentißimæ plantæ quæ ſuis echinis, ac ſpinis rigentes, in excelſioribus Ananiæ vallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis ſyluis refertis, Iulio menſe viſuntur. Quapropter, vt quæ ad eos pertinent, rectè agant ſeplaſiarij, videant, ſciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, ſed in montibus: quorum ſi quandoq; tum cacumina, tum ſyluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipſam nanciſcentur. Hæc enim non modò ſeplaſiarijs maximè cõducet, vt legitimam Spinam albam ſuis comp. med. immiſceant: verùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius verſatur) qui ſibi perſuadent, Spinam albam illud eſſe cardui genus, quòd à Tuſcis, eò quòd (vt paulò ante diximus) coaguli vicem præſtet, vulgò vocatur Preſura, quodq; nos Scolimum eſſe putamus. Eſt & ALTERA ACVLEATA plãta, cuius hic quoque imago ſecundo loco viſitur, quam quidam Spinam albam eſſe cenſent, ſed plura in hac deſiderantur. Error autem iis facilè deprehendetur, ſi illud adnotare voluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis paßim ſeratur, foliis albo chamæleõti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiſcuit Meſues ſpinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram ſuo idiomate Bedeguar, alteram verò Succhaa appellauit, ſyrupo de eupatorio vocato, quẽ miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præſertim, quibus naturalia viſcera, nempe vẽtriculus & iecur imbecillia ſint reddita, & vbi à ſua naturali temperie receſſerint. Cuius tamen ſententiæ non parum refragatur Muſa Ferrarienſis: quippe qui longo ſermone contendat, nec Arabicam, nec albam ſpinam huic ſyrupo admiſcendam eſſe, quòd vtraq; adſtrictoria vi polleat, quæ (vt ipſe ait) ſyrupi huius intentionibus admodũ repugnat, cùm ad diuturnas obſtructiones tantùm reſerandas, ſemper huius apud medicos fuerit vſus. Qua in re non ſolùm oſtendit Muſa auctoris mentẽ non percepiſſe, ſed nec etiam in hoc (pace viri alioqui clarißimi dixerim) exactam curãdorum morborum rationem calluiſſe. Nam cùm Meſues ſyrupum hunc compoſuiſſet ad illas curandas febres, quibus naturalia viſcera imbecillia ſunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inſeruit, vtpote quæ adſtrictoria vi, qua pollent, languida illa ac infirma membra, plurimùm roborarent: quibus incommodis ſolent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore, fragrantia, adſtrictoria facultate commendantur. Hinc itaq; facilè intelligi poſſe crediderim, quàm abſurda, explodendaq; ſit hæc Muſæ ſententia. Quin nec illud conſilium eius ſeplaſiariis accipiendum putauerim, quòd ſpinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac ſabinæ folia huic ſyrupo ſubſtituere poßint, & debeant, vt magis atque magis tum vaſa, tum viſcera laxet. Quippe quòd ſi tantũ laxandi, ac reſerãdi facultate hoc medicamentum debuiſſet eſſe præditum, non modò harum ſpinarum radicibus carere debebat, ſed etiam roſis, lentiſcina reſina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non ſine methodo, vt quæ robur his viſceribus allatura ſint, ab ipſo Meſue huic ſyrupo fuerint admiſta, ne ſcilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reſerantibus medicamentis vexata, totam humorum molem alui profluuio, ob contentricis facultatis amiſſum robur, tanquam viribus omnibus deſtituta, ad mortem vſque demitteret. Meminit Spinæ albæ Gal. lib. 6. ſimpl. medic. ſic inquiens: Spinæ albæ radix deſiccatoria eſt, & modicè adſtringens. Quamobrem & cœliacos, & ſtomachicos iuuat, & ſanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodeſt, ſi decocto eius colluantur. Semen tenuis eſſentiæ & calidæ facultatis eſt. Itaque potum iis, qui conuelluntur, conuenit. Quæ planta Ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Monachorũ error.

Fuch. lapſus circa Spinam albam.

Carduus D. Mariæ.

Spina alba legitima.

Quorundam error.

Spina alba altera.

Braſauoli calumnia contra Meſuem depulſa.

Spinæ albæ vires ex Gal.

Nomina.

Circa Spinam albam non leuis cõtrouerſia, alibi tractanda. I. quę hic primo loco poſita in primis non habetur editionibus, at in duabus, vbi maiores figuræ, Spina alba altera dicitur: in Italica edit. titulus eſt, Spina alba & nigra: in compendio prætermiſſa, quare nomine Spinæ albæ alterius Matth. Lugd. hiſtoria pinxit, Spinam albam Penæ, pronunciando. II. Quæ verò Spina alba altera Matthiolo nominatur, in primis editionibus, vt & compendio, pro Spina alba pingitur: editione verò Italica, Spina alba quorundã nominatur: dicitur Chamæleõ verus, Trag. Chamæleon niger, Fuch. fol. Spina incognita, eidem in icon. Spina peregrina, Dod. gal. Carduus Sphærocephalus, Cord. hiſt. Dodo. fol. Tab. Crocodilium, Lac. an & Cord. in Dioſc. Echinopus aliquibus, Spina alba, Geſ. hor. Spina alba putata, Camer. ad Matth. Chalceios Theop. & Plinii, Lug. Tetralix ſpinoſa, eidẽ. Crocodilium Fuch. & Cordi, Lob. in obſer. Ritro ſeu Rutro

Theoph.Lob.icon.Huius & alteram ſpeciem Cam.addit ſuo Matthiolo, quæ à præcedenti potiſſimum floris colore, qui cæruleus eſt differt, & quod illo humilior, foliaque candidiora & anguſtiora habeat.

Α῎κανθα ἀραβικὴ. SPINA ARABICA. CAP. XIII.

a ϖρὸς ῥοῦν γυναικεῖον.

ARabicam ſpinam natura albæ ſpinę ſimilē eſſe conſtat. Ipſa ſiquidem ſtringit. Ad ſanguinis reiectiones, a menſium abundantiam, cæteraſq; fluxiones radix etiamnum valet. Prouenit in aſperis.

* SPINA ARABICA. *

Spinam Arabicā non eſſe Acaciam.

ERraſſe eos nimirum crediderim, qui ſibi perſuaſerunt, Arabicam ſpinam, cuius hic meminit Dioſc. eam aculeatam Arabiæ eſſe arborem, quam Acaciam vocant. Cuius erroris illud in primis indicium eſt, quòd nuſquā cōſueuerit Dioſcorides alicuius ſtirpis hiſtoriam diuerſis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiſcere. Nam cùm lōga hiſtoria Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia ſpina vocatur, primo libro inter arbores deſcripſerit, abſurdū quidem videretur, ſi eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd ſi ſeorſum harum plantarum hiſtoriam tradidit Dioſc. diuerſas quoque plantas eſſe neceſſe eſt.

Ruellii hallucinatio.

Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in ſua huiuſce Arabicæ ſpinæ mentione, Dioſcor. hoc loco aculeatam quandā Arabicam herbam, albæ ſpinæ in vniuerſum æmulam intellexiſſe, non autem (vt ipſe putat) Acaciam nuncupatam. Qua in re non ſatis virum hunc admirari poſſum, quippe qui nō modò & Græcis & Latinis literis ſit habitus peritiſſimus, ac inter eos, qui hac noſtra ætate de ſtirpium hiſtoria ſcripſere, facilè princeps, ſed qui etiā Plinij hiſtoriæ fuerit ſtudioſiſſimus: quem tamē ſi accuratius perlegiſſet, ac ſequi voluiſſet, nunquam arbitror in eum errorem incidiſſet.

Plinius de Spina Arabica.

Quandoquidem Plin. lib. 24. ca. 12. alteram ab altera ſeparauit, & primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, ſic inquit: Spinæ Arabicæ laudes, in odorum loco diximus: & ipſa ſtillat, ſtringitq; diſtillationes omnes, & ſanguinis excreationes, menſiūq; abundantiam, etiamnum radice valentior. Quæ à Dioſcoride verbotenus tranſtuliſſe perſpicuum eſt. Mox meminit Arabicæ alterius ſpinæ, quæ in arborem aſſurgit, his verbis: Eſt & Acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item viridi, ſed longè melior eſt prioribus. Eiuſdem meminit etiam lib. 13. ca. 9. poſtquàm Perſeæ arboris materiem miris laudibus commēdauit, vbi hæc habet: Nec minus Aegyptia ſpina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam pn aquis durat: candida verò facilè putreſcit. Quibus ex locis valàm eſt, non crediddiſſe Plinium, vnam tantùm Arabicam, iel Aegyptiam eſſe ſpinam, quamuis Ruellius non ita rem acceperit.

Spinę Arabicæ vires ex Galeno.

Qui item Gal. ſententiam hac in re non animaduertiſſe videtur: ſiquidem Gal. lib. 6. ſimpl. med. ita ſcribit: Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunque, quibus auxilio eſt quæ apud nos naſcitur ſpina: ſed efficacius tamen omnia iuuāt tum radix, tum fructus ipſius. Hic verò & columellæ prodeſt, & iis, quæ in ſede inflata ſunt: tū vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non moleſtam adſtrictionem: hæc Galenus. Qui vt has plantas diuerſas habuit, ita etiam ſeorſum de earum viribus diſſeruit.

Nomina.

Plāta ἄκανθα ἀραβικὴ Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaha.

I. CARDVVS ACVLEATVS.

Quam pro ſpina Arabica figuram adiecimus, Spinam Arabicam Dioſc. & Plinii cenſet Cæſ. at Aduerſaria & Lob. Carduum tomentoſum nominant: Suchaha Arabum, Guilandino dicebatur, de qua in hiſtoria.

Σκόλιμος. CARDVVS. CAP. XIIII.

† Orib. μεταξὺ χαμαιλέοντος καὶ τῆς λευκῆς ἀκάνθης. i. inter chamęleonē, & albam ſpinam.

a Cat. μικρὸν. i. paruum, ſed mendosè vt puto.

b Cat. λευκὴ. i. alba.

CArduus, Græci ſcolymon vocant, † folia chamæleonis habet, & albæ ſpinæ, nigriora, & craſſiora: caulem a longum edit, folioſum, capite ſpinoſo: radice b nigra, & craſſa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiuſq; corporis emendat: item ſi decocta in vino bibatur: copioſam autem vrinam, fœtidamq; expellit. Herba cùm recens tenereſcit, in olera, aſparagi modo, tranſit.

Etſi

Etsi vnius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides, Theophrasto tamen, Plinio, ac alijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm vt primùm de his, qui natura cultrice sponte proueniunt, sermo fiat, scire sanè conuenit, quòd eorum diuersa sunt genera: quorum tamen nomina propria, quòd sciam, non habentur. Atqui Plinio lib. 20. ca. 23. duo tantum eorum genera produntur: vnum fruticosius statim à terra: alterum verò vnicaule, & crassius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris seruntur, multiplex est genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruscis vulgò vocantur Cardoni. Namque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albique euadunt, vt magno quidem apparatu, secundis cœnis pro bellarijs cum sale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his verba fecisse Theophrastum libro 6. cap. 4. de plantarum historia, cùm ita scribit: Quæ autem Cactus nuncupata est, in Sicilia tantùm nascitur, Græciæ nusquam habetur sui generis planta: hæc enim statim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atque spinoso: caules hos Cactos appellant, desquamati cibo idonei sunt, paulò amaricantes: & reseruare hos aqua salsa conditos consueuerunt: hæc Theophrastus. Nostrates, quibus vbique nunc Hetruria scatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim verò (vt audio) ex Sicilia. Quapropter nostri cum hoc Theophrasti genere maximè conuenire videntur, quòd scripserit, Cactum Siciliæ peculiarem esse plantam. Carduus ACVLEATVS folia gerit non aculeato magis diuisa, magisq; laciniata, tenuibus circumdata spinis, caulem quoq; alteri similem, striatum, subalbicantem, in cuius summitate echinatum, aculeatumq; extuberat caput, flore hyacinthino: semine Cnici minore. Radice nititur crassa, firma, non insuaui. Colitur in hortis ad mensarum bellaria. Idem præstare potest, quod alter. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruscum vulgus appellat Carcioffi, alijs verò inibi Archiocchi dicuntur, quorum item meminit Theophrastus eodem loco, cùm subdit: alium verò caulem erectum producit, quem pternicem vocant. Is quoque cibis aptus excrescit, sed reseruari non patitur: fructus in quo semen, echinata specie est. Verùm exemptis lanuginosis seminibus, is quoque vescendus relinquitur, & cerebro palmæ similis est: hactenus Theophrastus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta voce Neapolitanis, & Siculis vulgo vocatur Cefaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abundè disseruimus. Carduorum autem, quos vulgò Carcioffi vocari diximus, nobis plura sunt genera, varia capitis forma distincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, sed aliqui spinis sursum respicientibus constãt, alij verò ad terram versis, nonnulli etiam tam in folijs, quàm in fructu aculeis vacant, ob idque cæteris in cibis præstant. Sunt præterea in hoc postremo genere, quibus echini in longum fastigientur, quibus verò in globum extuberent, dehiscentibus in altero squamatim spicis, in altero ijsdem squamis, veluti corticosis vnguibus in vnum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Spinis carebunt, vt hortorum cultores testantur, Carduorum capitula, si priusquàm seratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascentur, si delibratis lactucæ radicibus, & dissectis semina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum esse, vt ij, qui aculeis non rigent, humano culto mitiores euaserint, cùm natura Carduorum omne genus spinis vacare nequeat. Carduus

Carduorum cõsideratio, & genera.

Cardoni.

Cactos Theophrasti.

Cardui carcioffi.

Palmæ Cerebrum quid.

Carcioffi genera.

II. CARDVVS NON ACVLEATVS.

III. CARDVVS VVLGA.

qui ACVLEIS caret, folia promit grandia per ambitum laciniata, auersa parte subalbicantia, numerosaque: caulem edit longum, foliosum, capite echinato, sine aculeis tamen: & quadantenus pini cono simile. Seritur passim in hortis & viridarijs. Radicum decoctum potum hydropicos, & ictericos sanat. Echini nondum florescentis pulpa, è carnium iure decoctã, pro bellarijs vtimur, vna cùm sale & pipere, & qui veneri indulgent, galangam quoque addunt. Itali rarò decoquunt, sed echinata capita cruda cum sale vorant. Cardui meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius viribus tradidit, quàm fecerit Diosc. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundũ ordinẽ completum, aut tertium incipientem, siccitatis verò secundum assignauit. Et libro 2. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram ap-

Cardui vires ex Gal.

 pellauit,

Nomina.

pellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet. Σκόλυμος ea planta est Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, siue Sacolomas: Italis, Cardo, Carcioffò: & Archichiocco: Germanis, Strobildorn: *Hispanis, Cardo de comer, seu Cardos: Gallis, Artichault, & Carciophe. Carduus aculeatus, Græcis Σκόλυμος ἀκανθώδης: Italis, Cardo & Carciofo Spinoso.*

Scolymus satiuus est & syluestris: Satiuus duplex, aculeatus & non aculeatus, & rursus capitis figura nunc oblonga, nunc rotunda, hæcq; maximum, mediocre & paruum, cuius squamæ in aculeum desinunt breuem, nunc robustum, nunc infirmum, nunc propè nullum: quorum color nunc subrubens, nunc viridis. Dicitur Carduus Plinio, Cinara Galeno & Columellæ. I. Scolymus aculeatus, C.B. Tab. Scolymus, Trag. Fuch. Cord. in Diosc. & hist. (cui & Carduus satiuus) Lob. (cui & Cactos Theophrasti) Cam. Carduus aculeatus, Matth. Carduus Lacu. Carduus hortensis spinosus, Gesf. hor. Cast. Carduus Scolymus, Lon. Carduus altilis, Lug. Cactus, Matthioli eidem. Cynaræ aliud genus, Dod. gal. Cinara, Dod. fol. à Cinere, vt habet Columella, quo stercorari amat. Cardones Cæsalpino. II. Scolymus non aculeatus, C.B. Tab. Cardui alterum genus sine aculeis, Trag. Carduus non aculeatus, Matth. Carduus aut Scolymus non aculeatus, Lonic. Carduus hortensis non spinosus, Cast. Carduus hortensis, Scolymus Cactus, vel Cinara vulgo Artischau, folijs sine spinis, Gesf. hort. Carduus satiuus, Cæsal. Cinara, Dod. gal. Lac. Cinara non aculeata, Lug. sæpè ex vno semine vtraq; prouenit, vt speciatim aculeata ex semine non aculeati: quamuis & maiore & minore habeatur semine. III. Carduus vulgaris Matth. quem in compendio omisit Lugd. Carduus vulgatissimus viarum, & Onopyxos Guilandino, Lob. Carduus syluestris alter, Dod. fol. cui & Scolymus Plinij, Scolymus syluestris, Cam. ad Matth. Heracantha Tabernæmontano.

Ποτήριον. POTERIVM. CAP. XV.

a Μεῦ θαμνίσκος ἐστὶ μέγας. ita habet meum. Sed Catac. θάμνος μέγας.
b Orib. ἀμμώδεσι. i. arenosis.

Poterij consi.

POterium, Iones neurada vocant, a large fruticat, cortice obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthę proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: semine nullius vsus, sed gustu acuto, & odorato. Nascitur in b aquosis, & collibus. Radices demittit binum ternûmue cubitorum, neruosas, & firmas: quæ proximè terram recisæ, dant succum gummi similem. Tusæ, præcisis neruis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodest.

POTERIVM.

Cornarij opinio falsa Prunum syluestrē Poteriū credentis.
Poterij vires ex Gal.

POterium adeò Tragacanthæ proximum habetur, vt illi omnibus suis notis congener esse videatur. Peculiariter autem supremos ramos habet in vertice extuberantes, & tenui lanugine obductos, quod in Tragacantha non visitur. Plantam itaque quam hic pro Poterio appinximus, misit ad me Constantinopoli Clarissimus Augerius de Busbecke Cæsaris Ferdinandi Orator apud Solimanum Turcarum imperatorem. Sed hic nobis admodum mirari subit Ianum Cornarium, virum alioqui ætatis nostræ insignem, quòd prunum syluestrem Poterium esse crediderit. Quæ certè sententia, vt est meo iudicio absurda, ita non immeritò à Fuchsio medico clarissimo refellitur. De Poterio scripsit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, his verbis: Neuras, quidam Poterium vocat. Desiccandi absque morsu facultatem possidet, adeò vt & neruos incisos glutinare credatur. Radices eius potissimum sunt eiusmodi: quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti sunt nerui. id Græci ποτήριον, quod item Poterium Latini vocant Itali, Poterio.

Nomina.

Poterium Matth. Cast. Lugd. Tab. videtur eadem cum ea quam Clusius historia Hisp. pro Tragacantha altera proposuit, & an Poterium sit dubitat, quem sequutus Lob. & Lugd. Tragacantham alteram, siue Poterium Clusij nominant, & Tragacanthæ secundæ nomine Tabernæmontanus exhibet, sub quo nomine & Bellonius lib. 1. obser. 17. referre videtur.

Ἀκάνθιον. ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACanthium albæ spinæ simile, folijs aculeatis per extremitates, † & lanugine araneosa obductis, ex qua collecta, & neta, vestes bombicinis similes texũt. Folia, vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

Acanthii cōsideratio.

SI planta in Italia nascitur, quæ legitimum Acanthium repræsentet, hæc profectò, cuius hic imaginem expressimus, Acanthium mihi rectè repræsentare videtur. Siquidē folijs est & albæ spinæ per extremitates aculeatis, & araneosa lanugine obductis. Id quod non nobis tantùm opinionem auxit, sed alijs quoq; rei plantariæ studiosis. Nascitur in montibus & locis in-

ACANTHIVM.

cis incultis. Verſantur magno in errore qui pro Acanthio quandã Cardui mõtani ſpeciem, echino lanugine quadam obducto, demonſtrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine velata, nullo pacto quæ echinatum capitulũ circũueſtit, depecti, vel neri poteſt, vtpote quæ tenuiſsima ſit, ſine villis, fragilis, ac omnis lentoris expers.

Quod Græci ἀκάνθιον, Latini ſimiliter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt. Nomina.

† *Verba illa de lanugine non leguntur in vulgatis Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hic deſiderari oſtendit abruptus auctoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, vt puto, auctoritate freti. Nos verò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſsimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur,* κὰθ ἃ ἀραχνοειδὴς ἐςὶ χνοῦς, *quæ ad verbum ſonant: circa quæ araneoſa eſt lanugo. Id quod meum quoque exemplar manu ſcriptum habet, vt ex appoſita in margine patet.*

Spina alba ſylueſtris, C.B. Fuch. Lon. Spina alba tertia, Trag. Spina alba, Cornaro. Acanthium Matth. Dogal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Cam. cui & Onopordon alterum. Acanthium vulgare, Taber. Silybum ſiue Leucacantha Loniceri, eidem. Carduus ſylueſtris, polyacantha Theophraſti, Cæſal. an Onopordon Athenæi, Anguillaræ. Flore albo & purpureo variat.

I. ACANTHVS.

Ἄκανθος. ACANTHVS. CAP. XVII.

ACanthus, † Romani pæderotam vocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucę diuiſura, nigricantia a pinguia, læuia, caulem binûm cubitorum, digitali craſsitudine, læuem, prope verticem ex interuallis circundatum foliolis, b ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, ſpinoſis, è quibus flos prodit albus: ſemen oblongum, luteum: caput thyrſi ſpecie: radicibus nititur longis, mucoſis, rubris, & glutinoſis. Quæ vſtis igni, & luxatis artubus illitæ ſubueniunt: potæ vrinam ciunt, ſed aluum cohibent: ruptis, cõuulſis, tabem ſentientibus, mirè proſunt. Naſcitur & ſylueſtris Acanthus ſcolymo ſimilis, aculeatus, breuior quàm ſatiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ ſuperior efficax.

† Ori. ἢ μελάμφυλλος ἢ παιδέρως. i. vel melaphyllos, vel pæderos.

a Meum λιπαρὰ, λεῖα. i. pinguia lęuia ſed Ca. λιπαρὰ λίαν. i. pinguia valde.

b Meũ, & Ca. οἱονεὶ κιτ[τ]αρίοις ὑπομήκεσιν, ὑακινθώδεσιν ἐξ ὧν τὸ ἄνθος. i. velut pileolis oblõgis, hyacinthinis, ex quibus flos.

Acanthi cõſi.

CRedunt omnes ferè huiuſce temporis rei herbariæ ſtudioſi, Acanthum eam eſſe plantam, quæ nobis vulgò vocatur Branca orſina: quorum ſententiæ nec prorſus refragari, nec planè adſtipulari poſſum. Nam etſi in eorũ opinionem multis adducar rationibus, non ſolùm quòd ij magnæ ſint apud me auctoritatis, ſed etiam quòd ipſe viderim hanc, quæ Branca vrſina dicitur, folijs lactucæ latioribus, longioribusq́, erucæ modo laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari craſsitudine, per interualla ſub ipſum vſque verticem foliolis quibuſdam oblongis, veluti nucamentis, circumdato: è quibus flos prodit candidus, & inde ſemen oblongum luteumque: atque etiam radice eadem conſtet, qua Acanthus: aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca vrſina legitimus ſit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti inſtar illius caulem cingunt, nullis ſpinis horrida conſpiciantur, plantaque ipſa videatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (vt Plinius libro & cap. 22. auctor eſt) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & veluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum viridarijs ſeratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus ſit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neque illud ſuſpicionem noſtram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibuſdam Italiæ locis marmoreis columnis, præſertimq́ Corinthias imitantibus, inſculpta reperiuntur, nulla prorſus linea à Brancæ

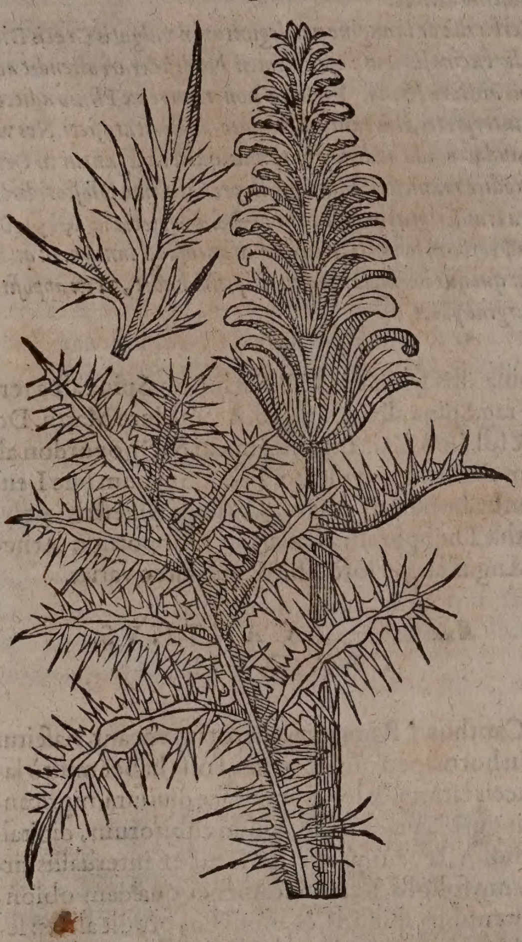
Branca vrſina an legitimus Acanthus.

vrſinæ

vrsinæ folijs differre. Siquidem contra ijs quispiam facilè respondere posset, quòd etsi vtraq; eandem retineant formam, non ob id tamen necessariò vnam, & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam vrsinam ab Acantho non differre: ita idem negare vitium esse videtur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud non parum, meo iudicio, facit, quòd ijsdem facultatibus Branca vrsina prædita sit quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud insuper addiderim, quòd etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope verticem vsque ex interuallis circumuestito, potest tamen intelligi, quòd non re vera foliola illa aculeis horreant, sed quòd adeò acuminata erumpant, vt sanè spinis persimilia videantur. Quinetiam cùm Plinius duo Acanthi genera faciat, libro & capite vigesimo secundo, alterum crispum aculeatumq;, alterum læue, quod aliqui pæderotam vocant, alij melamphyllum, mirum non esse debet, si acanthus, quæ in nostris habetur viridarijs, nullis rigeat aculeis. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrsina Acantho à Dioscoride repræsentato adamussim respondeat. Neque impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentumq; puluinorum toros vestire. Quamuis enim necti haud facilè ex se valeat, tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, vt vimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari possint. His itaque rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam vrsinam, vnam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & syluestris Acanthus, carduo (vt Dioscorides inquit.) similis, spinosus, folijs tamē domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoque duo Acanthi genera constituit. Cæterùm quoniam scribit Dioscorides Acanthum Romanis pæderotam vocari, prætermittere sanè non potui quin lectorem admonerem apud Græcos pæderotam aliam quoque esse plantam, vt testatur Pausanias libro secundo descriptionis veteris Græciæ, vbi sic habet: Nascitur Pæderos herba intra septum Veneris, aprico loco, neque alibi vspiam prouenit, ne in ipsa quidem Sycionia. Folia ei minora fagi, ilicis maiora, forma eadem ferè cum quercus folio, altera pars subnigra, alba altera, neque omnino dissimilis color ei, qui in albæ populi folijs cernitur. Acanthi meminit Galenus libro. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij verò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est, & leuiter incisoria, & tenuium partium. Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè similiter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orsina: Germanicè, Bärenklaw: Hispanicè Yerua giguante, & Branqua vrsina: Gallicè, Branque vrsine. Quæ verò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus syluestris vocatur: Italis, Acantho saluatico.

Acanthi duo genera Plini.

II. *ACANTHVS SYLVESTRIS SPINOSUS.*

Acanthus syl. Spinosus.

Pæderos Pausan.

Acanthi facultas ex Gal.

Nomina.

Acanthus siue Acantha, Branca vrsina officinis dicitur, à similitudine, quam eius folia cum anterioribus vrsorum pedibus habeat. Hæc duplex, folio non spinoso & spinoso. I. Acanthus satiua læuis, C.B. Acantha inter herbas Theophrasto, vbi Spinam Gaza vertit: Acanthus mollis, Virgilio. Acanthus verus, seu Branca vrsina Italica vera, Trago. Acanthus, Matth. Cord. in Diosc. Lacu. Anguil. Lon. Cast. Cæsal. Acanthus vera, Fuch. Cam. Acanthus satiuus, Dod. gal. & fol. Gesl. hort. Lob. Lugd. Taber. II. Acanthus syluestris spinosus, C.B. cuius obiter hoc loci Matthiolus meminit, Acanthus syluestris Scolymo similis aculeatus Dioscoridis, Lob. obs. Acanthus syluestris, Dod. fol. (cui propriè ἄκανθα Spina dici poteſt) an & Anguil.? Branca vrsina aculeata Lugd. Chamæleonta Monspeliensium, Lob. in iconibus. Hic caule floribus, & colore & forma, tum & semine satiuum refert, nisi quód sit humilior: folia ampla quidem sed satiuis angustiora, multis incisuris laciniata, frequentius duris spinis circa margines horrentia. Circa Monspelium obseruauimus: sunt qui in quibusdam maritimis Italiæ prouenire testentur.

† Lēticulæ nō leg. Orib. a ἀ'ποώδη Ca. i. subolētibus.

Ἀνωνὶς, ἢ ὀνωνὶς. ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. XVIII.

† Ori. ἀηδῆ. i. iniucundis

† Ori. add. ςερεὰν. i. solidam.

b Meū. non habet neque Cat.

c Meum. non habet neque Cat.

ANonis, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs † lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis, a odoratis, non † iniucundè olentibus. Muria conditur, antequám spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acutioribus spinis, & veluti spiculis firmioribus horrent. Radicē mittit † candidam, quæ excalfacit, b & extenuat: huius cortex ex vino potus vrinam ciet, calculos comminuit, margines vlcerum erodit. Radix cum decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. c Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

Anonidis cōsideratio.

Resta bouis.

NAscitur Anonis in pratis, cultis, atque etiam incultis locis, arido præsertim solo: folijs tenuibus lentis modo, pusillis, quæ ad rutæ, vel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notissima est, quòd non modò suo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum sulcis sæpius remoretur, vnde Resta bouis compluribus nominatur: sed quòd etiam messoribus, & fœnisecis spinis suis acutis admodum

I. ONONIS.

* II. ANONIS NON SPINOSA PVRpurea. *

admodum ſit infeſta. Nam etſi prædura, calloſaq; ſit eorum cutis, eam tamen ſuis perforat aculeis, quibus quaſi ſpiculis, cùm maturuerit, horrida conſpicitur. Inſubres hanc vulgò Bonaga vocant. Cæterùm quamuis floris eius nihil meminerit Dioſcorides: conſtat tamen flore plerunq; purpureo ſubalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibuſdam in locis aculeis vacat flore melino, quanquam in aculeata purpureus flos perpetuò ſpectetur. Eandem floribus albis vidimus nos parumper extra Pragam, via qua itur ad Diuam Margaritam. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophraſtus li. 6. ca. 5. de plantarum hiſtoria, ſic ſcribens: Ononis ramis aculeigera eſt, anno tantùm perdurans, folio rutæ ſimilis, ſed per totum caulem appoſito, vt veluti coronam ex interuallis tota ſpecies repræſentet. Florem minutulum, & in ſiliqua non vndiq; ſeptum edit. Naſcitur glutinoſo lætoq; ſolo, & præcipuè in ſegetibus, atq; cultis, qua de cauſa agricolis inimica exit. Viuax admodum eſt: cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus ſua infima pellit: & ſingulis annis, ſurculis in latus emiſſis, rurſus poſtero anno deorſum verſus pellere ſolita eſt. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus eſt. Incipit germinare æſtate, perficiturq; autumno: hactenus Theophraſtus. Huius quoq; mentionem fecit Plinius li. 27. cap. 4. vbi ſic inquit: Anonim, quidam ononida malunt vocare, ramoſam ſimilem fœno Græco, niſi fruticoſior, hirſutiorq; eſſet, odore iucundo: poſt ver ſpinoſa: hæc Plinius. Qui tamen hac in re erraſſe deprehenditur: ſiquidem non poſt ver Anonis ſpinoſa redditur, ſed (vt Theophraſtus author eſt) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix vim maximam præſtat ad renum calculos comminuendos, expellendoſq;, obſtructis præſertim vrinæ meatibus: quod multorum teſtimonio compertum eſt, qui calculo affecti, vbi tantùm radicis corticum puluerem ex vino diutius bibiſſent, priſtinam ſanitatem recuperarunt. Noui ego quendã, qui huiuſce radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto, carnoſum ramicẽ abſumpſit & ſanatus eſt: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm ſola ſectione vſtioneq; hunc curari poſſe antea ſtatutum eſſet. Eroduntur radicis puluere calloſi ac indurati vlcerum margines. Decoquitur eadem ex poſca vtiliter ad dentium dolores, mulcet enim hos, vbi iure os colluatur, & præſertim vbi pituita redũdet. Sunt qui putent ſanari hæmorrhoidas epoto tantùm radicum decocto. Cæterùm id, vt mihi compertum eſt, præſtat potum ſummopere ad Iocinoris, & vaſorum infarctus. Fit è radicibus aqua, quæ pota non ſolùm calculoſos expedit renes: & vrinam prouocat, ſed etiam veſicam, & eius ceruicem glutinoſis excrementis obſeſſam expedit. Sumuntur Corticum recentium radicum libræ quatuor: hæ minutim conciſæ, in vini Cretici libris octo macerantur, deinde vitreo alembico in aqua calentis balnei collocato, elicitur aqua, quæ in præſcriptis affectibus plurimũ præſtat, pota ſemilibræ pondere. Anonidis vires deſcripſit Gal. li. 8 ſimpl. med. ſic inquiens: Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè eſt vtilis, habens quippiam & abſterſorium, & inciſorium. Proinde non tantùm vrinas prouocat, ſed & lapides cõfringit. Eadẽ facultate & cruſtas citò detrahit. Vtũtur porrò ea quoq; & ad dentiũ dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes. Huic plantæ nomen Græcum eſt ἀνωνὶς, & ὀνωνὶς, Latinum item Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicum, Hauwhechell vnd Stallkraut: Hiſpanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, & Burgrundes: Bohemicum Gebhice: Polonicum Tglica, ſiue liſiogon.

Bonaga.

Anonidis hiſtor. ex Theophraſt.

Plinij lapſus.

Anonidis vires Matth.

Aquæ Anonidis vires.

Anonidis vires ex Gal.

Nomina.

Anonis Dioſcoridi & Plinio á non iuuando, ſiquidem aratoribus impedimento ſit, vnde Remora aratri, at Theophraſto & Galeno Ononis, quòd aſinos ad illam ſeſe terentes iuuet. Hanc diſtinguimus in ſpinoſam & non ſpinoſam: ſpinoſam in purpuream, eamque maiorem & minorem, luteam, albam: non ſpinoſam verò in purpuream & luteam. I. Anonis ſpinoſa purpurea, C.B. Reſta bouis, Trag. Lonic. Anonis ſiue Ononis, Matth. Lac. Tab. Anonis, Fuchſ. Dod. gal. & fol. Caſt. Ononis, Geſ. hor. Cord. in Dioſ. Anguil. Lob. Cæſal. Thal. Lugd. Ægipyros Crateuæ, Anguillaræ. II. Anonis non ſpinoſa purpurea, C.B. Tab. Ononis perpetuò læuis, Geſ. hor. Anonis non ſpinoſa ſiue mitior prima, Cluſ. Pann. cui & trifolium

fœti-

fœtidum. Anonis siue Ononis sine spinis, Camerario.

* ANONIS NON SPINOsa lutea.*

III. Anonis non spinosa lutea, C. B. Hæc ex radice parua, lignosa & fibrosa, caules emittit pedales & altiores, ramosos, geniculatos, hispidos, vnctuosos, quos folia multa lata basi alternatim amplectuntur, plerumque quina, interdum etiam terna ex eodem pediculo prodeuntia, quæ molliora & lõgiora, quàm vulgaris, in summo obtusa & crenata, salsuginosa. Flores in summis cauliculis breuiore spica nascuntur, luteopallidi, leguminum specie quibus succedunt siliquæ oblongæ hirsutæ in capreolum finientes, quibus semẽ pullo colore includitur. Tota planta lento & vnctuoso humore obsita est, non tamen adeò grauiter odorato, ita vt attrectanti quasi manus visco retineantur, & vbi spontè nascitur candidior, quàm si in hortis colatur. Hanc passim circa Monspelium ad agrorum margines, & inter segetes obseruauimus: in Hispania & Lusitania quoque reperitur. Dicitur Natrix Plinij herbariorum, Lobel. cui & Melilotus syluestris pinguis Pennæi. Ononis lutea montana, Cam. ad Matth. Ononis lutea non spinosa, Lugd. Anonis mitior flore luteo, Clus. hist. Pann. qui Hispanis Ciceris genus existimari scribit.

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA. CAP. XIX.

LEucacantha, prædita est radice cyperi, [a] valida, & amara. Quę manducata dolorem dentium sedat: veteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex vino poto. Eadem ruptis, & conuulsis medetur. Radicis epotus succus eosdem præbet effectus.

a Meum πικρὰν ἰσχυρῶς. i. amaram valde.

Leucacanthæ consideratio.

IN manifesto errore versantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est albam spinam, de cuius historia, & viribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius disseruimus, nullo pacto differre. Qua in sententia, vel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cuius titulo spinam albam quoque adiunxerat, quam tamen albam nominasse rectius fortè erat, eiusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præterijt. Nam cùm existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, earum historiã in Alba spina repetere, quam antea in spinæ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore vindicari non potest: quippe quoniam postquam spinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis spinam subdidit: quæ cùm in arbustum vndiq; aculeis armatum assurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commẽdatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quàm vt pluribus refelli postulet. Quòd autem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facilè princeps ostẽdit: sed Galenus etiam, & Paulus, qui præterquàm quòd alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderũt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce differens lib. 24. ca. 12. sic inquit: Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed vires longè alias ab his Leucacãthæ idem retulit li. 22. c. 16. vbi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat: Item laterum, & lumborum (vt Hicesius tradit) semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisq; medetur: hæc Plinius. Quæ quidem vidisse debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo viro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoq; capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita vt in omnibus illud suum fecisse videatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacãtha, tum alias sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, vt ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, vt falsò, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam suprà libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, vt puto complexus est. Cæterùm cum nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficilè quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, vnam secernere, quæ verè Leucacantham repræsentet: tametsi damnandus vsquequaque non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acanthaleuce diximus, cuius folia albis quibusdam maculis depinguntur, vnde illi nomen apud Italos est lacteus carduus, & apud alias nationes Mariæ carduus. Nam præterquã quòd coniectura quadã dici posset, eã à maculis illis albicantibus sibi Leucacanthæ nomen adinuenisse, radicis etiã ipsius tũ durities, tũ amaritudo, etsi forma cyperinas nõ æmuletur, cõsentire vidẽtur. Sed hoc potius disputandi, quã asserendi gratia proponimus: cùm adhuc haud vlla nobis comperta sit plãta, quæ legitimã Leucacantham repræsentet. Cæterùm cũ hæc CARDVVM, quem quidã Diuæ Mariæ, alij Lactariũ ab albis maculis vocant, in mentẽ reuocauerit, non ab re sanè esse iudicauimus, si eius historiã, & vires hic explicabimus. Est itaq; Carduus hic, quẽ ego potius Asininũ vocarem quòd

Ruel. lapsus, dum Leucacantham idẽ cum Acãthaleuce statuit.

Leucacanthę vires ex Plin. Ruellius Hermolao sua surripuit.

Brasauoli error.

Carduus Mariæ.

Carduus diuę Mariæ describitur.

CARDVVS LACTEVS.

quòd eius pabulo Aſini delectentur, planta folia fundens magna, pinguia, per ambitū laciniata, & acutis tenuibusq́; aculeis circumquaque ſtipata; quin etiam lacteis plurimis reſperſa maculis. Caulem profert bicubitalem, tricubitalemque, rotundum, ſpinis horrentem, brachiatumque, echinatis aculeatisq́; in ſummitate capitulis, quæ Aeſtate media florent cinaræ modo, floribus purpureis ac capillaceis, ſemine cardui ſimili cnici minore, papposa lanugine ſcatente. Radice nititur valida altè deſcendente, amaro ſapore. Naſcitur ſpontè in campeſtribus, incultis locis ſecus itinera, agrorum marginibus, & à quibuſdam quoque in hortis ſeritur. Radix excalfacit, abſtergit, aperit, prouocat, & attenuat. Radicis decoctum datur vtiliter potandum ad Iocinoris, & vaſorum obſtructiones & remorantes vrinas: quare confert hydropicis, ictericis, ac nephriticis. Idem ducit menſes, tam potum, quàm in deſeſſionibus adhibitum. Sunt qui radicis ſiccæ puluerem addito fœniculi ſemine, & longi piperis momento, ex ptiſana propinent nutricibus, lacti augendo. Stillatitia foliorum aqua vtuntur nonnulli ad lateris dolores, cui alij vt valentius agat, ſeminis ſemidrachmam adijciunt. Leucacanthæ vires paucis perſtrinxit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij iſchiada nuncupāt. Huius amara radix eſt, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo eſt ordine. Λευκάκανθα quæ Græcis, Alba ſpina Latinis appellatur: Italis: Bianca ſpina. Carduus verò Mariæ, & Carduus lactarius, Italis appellatur Scardaccio del latte, & Scardaccio bianco: Cardo del latte. Germanis Mariendiſtel: vnſer Frawendiſtel: *Gallis, Cardon de noſtre Dame. Bohemis, Oſtropes: Polonis, Oſtiropeſt.*

Cardui lactei vires Matth.

Leucacanthę vires ex Gal.

Nomina.

Carduus Mariæ, aliquibus Silybum veterum, alijs Leucacantha, alijs Leucographis Plinij, alijs Carduus Galaxias, eiuſdem. Videtur Theophraſtus Acani nomine intellexiſſe, vnde reliqua Carduorum genera Acanacea dicta videntur. Dicitur Carduus albus, Brunf. Chamæleion, eidem in 4. Carduus Mariæ, Trag. Fuch. in icon. Geſ. hor. Caſt. Lon. Cam. Carduus Marianus, Cord in Dioſc. Tabe. Carduus lacteus, Matth. Lugd. Leucographys Plinij, eidem. Carduus leucographus, Dod. fol. Cardui ſylueſtris aliud genus, Cæſal. Spina alba hortenſis, Fuch. fol. Spina alba, Dod. gal. Lac. Leucacantha, eidem & Cornaro. Silybum, Lob. ſic & Anguillara ſuſpicatur. Huius eſt & altera ſpecies ex Syria allata à Rauvvolffio, & á Camerario, Carduus lacteus Syriacus dictus.

TRAGACANTHA.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA. CAP. XX.

Tragacanthæ radix lata, & lignoſa, ſummo ceſpite nititur: vnde ſurculos humiles, † robuſtos, latiſsimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ ſub ſe ſpinas albas, rectas, & firmas occulunt. Eſt etiamnum tragacantha lachryma, quæ vulnerata radice manans, concreuit. Præſtat pellucens, gracilis, a læuis, ſyncera, & ſubdulcis. Cutis ſpiracula, vt gummi, obſtruit. Huius increbuit vſus ad oculorum medicamenta: ad tuſsim, exaſperatas fauces, retuſas voces, cæteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: ſubdita quoque linguæ liqueſcit. In paſſo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & veſicæ roſiones, miſto cornu cerui vſto, & eloto, aut ſciſsi aluminis momēto.

† Ori. addi. πυκνοὶ. i. frequentes.

a Cat. λευκὴ. i. alba.

Tragacanthæ plantam, à qua effigiem, quam hic exhibemus, deprompſimus, iampridem ad nos miſit quidam rei herbariæ ſtudioſus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè eſt, quæ nullis prorſus notis à Dioſcoridis hiſtoria diſſentiat, vt ex eius pictura omnibus liquidò conſtare poteſt. Cæterùm lachryma è vulnerata radice manans, quam ſeplaſiarij vulgò vocant Gomma draganti, paſſim in officinis concreta viſitur, è Creta, Aſia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (vt Dioſcorides inquit) è vulnerata prius radice manat, ſed etiam ſponte (vt Theophraſtus eſt author) ab ea ſciſſo in latere cortice diſtillat. Sed hanc, qua vtimur, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, veram eſſe

Tragacanthę conſid.

Monachorū erratum.

Tragacanthæ lachrymam negant, quòd legitima linguæ ſubdita facilè, Dioſcoridis teſtimonio, colliqueſcat: hæc verò nunquam, cum linguæ ſuppoſita adeò lenta, tenaxq; euadat, admiſta ſaliua, vt nullo ferè temporis tractu diſſolui liquariq; poſſit. Qua quidẽ in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, vt qui Dioſcoridis ſententiam perperã acceperint. Siquidem Dioſcorides non de ſola lachryma linguæ ſubdita, ſed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri ſcribit, cùm inquit: Vſus eius ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas voces, cæteraſq; deſtillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; ſubiecta linguæ: hæc Dioſcorides. Ex quibus palam eſt voluiſſe Dioſcoridem Tragacanthæ lachrymam non ſolam, & per ſe tantùm, ſed in eclegmate cum melle paratam linguæ eſſe ſubijciendam, vt clariſſimorum medicorum institutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiſcis, quibus ipſa commiſcetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aſpera arteria, pulmo, ac pectus vniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ ſubdita, ſenſim leniterq; liqueſcere, vt commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit hic Dioſcorides eclegmatis vſum recta methodo deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, ſed in ventriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd ſi intellexiſſet Dioſcorides lachrymam per ſe tantùm linguæ ſubmitendam, ſubiunxiſſet quidem, vt ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet: quandoquidem planè abſurdum videretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguæ ſubijciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde ſilentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt voluiſſe Dioſcoridem eclegma, quòd Tragacanthæ lachrymam acceperit, linguæ ſubijciendum eſſe, non ipſam tantùm lachrymam, ſed etiam Monachos in hoc, vt aliàs ſæpe deceptos eſſe.

Tragacãthæ vires Matth.

In collyrijs oculorum addita Tragacãthæ lachryma non ſolùm humorum acrimoniam in oculos defluentium retundit, ſed oculos quoque roborat, & lõgè magis adſtringit, quàm ſarcocolla. Quinetiam lacte macerata, & illita, oculorum vngues, & palpebrarum puſtulas, pruritum, & ſcabiem ſanat. Valet ad pulmonum, pectoris & tracheæ arteriæ morbos, & medetur eorum vlceribus. In ſumma præſtat Tragacanthæ lachryma ad defluxiones omnes, in fauces, guttur, & pectus permeantes, & tuſſim excitantes, & præſertim in confectionibus addita, quæ linguæ ſubijciuntur. Datur vtiliter exulceratis renibus. Auxiliatur quoque dyſentericis, quæ toſta fuerit, tum ex vino cydoniorum pota, tum clyſmate infuſa. In ſumma vbi læuigare, obtundere, & reprimere opus eſt, præſtantiſſimum ſemper fuerit medicamentum.

Tragacãthæ vires ex Gal.

Tragacanthæ vires ſcriptas reliquit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, his paucis verbis: Tragacantha ſimilem gummi vim obtinet, emplaſticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et ſanè ſimiliter illi deſiccat.

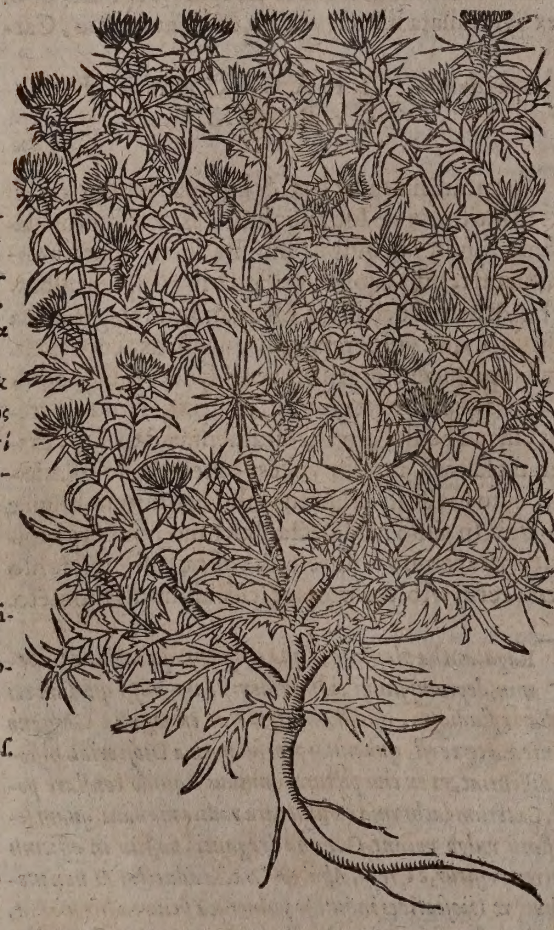
Nomina.

Τραγάκανθα ſic Græcè, vt etiam Latinè, & Italicè Tragacãtha vocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chatech, Alcuted, ſeu Alchathad: German. Dragant: Hiſpanicè, Alquetira.

Tragacanthæ vocem Gaza apud Theophraſtum Hirci ſpinam reddidit: ipſa planta nominatur Tragacantha, Matth. Geſ. hort. Cluſ. in Cord. ad Dod. gallicum, Dod. fol. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Cæſal. Tragacanthum, Cord. in hiſt. Lon. Tragacantha prima, Tabernæmontano. Ex radicibus colligitur lachryma ſeu gummi, officinis gummi Dragaganthi nominatum, glutinoſum, quod per cribrum aut rarum linteum exprimitur, candidum, pellucidum, nitidum, licet & flaueſcens, ſubruffum reperiatur. Subſtantia eſt glutinoſa quæ difficulter teritur, & aquam qua diſſoluitur, in denſam mucilaginem inſtar glutinis conuertit. Eligendum candidiſſimum, parum translucens & cuius minima portio maximam aquæ copiam coagulet. Ex Aſia adfertur.

I. CARDVVS STELLATVS.

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

ERyngion aculeatarum generis, cuius folia inprincipio ſale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem ſunt, & extremo ambitu aſpera, guſtu aromatica: ſed vbi adoleuerunt, circa complures caulium eminẽtias in ſpinas aculeantur: in quorum ſummitatibus globoſa capitula, durarũ, acutiſsimarumq; ſpinarũ ambitu a ſtellatim circumuallantur, quorum colos aliás viridis aliàs albus, interdũ cœruleus inuenitur. b Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis craſſitudine, odorata. Naſcitur in aſperis, & campeſtribus. Vim habet calfactoriam. Pota menſes, & vrinas pellit: tormina, inflationesq; diſcutit: contra iocinerum vitia, ſerpentium morſus, & hauſta venena, cum vino prodeſt: bibitur aduerſus plurima, cum ſeminis paſtinacæ drachma vna: appenſa, illitaue, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opiſthotonicis, & comitialibus medetur.

a ὥσπερ ἀςὴρ. i. inſtar ſtellæ ita meum. ſed Cat. add. σφόδρα i. valde.
b Meum, & Cat. εὐώδης καὶ ἀρωματίζουσα. i. odorata, & aromatica.

Eryngij cõſideratio. Cacatreppola.

LOngè quidem aberrant ſeplaſiarij Seneſes in Eryngij cognitione, vtpote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices, quam Cacatreppola vulgò vocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio reſpondeat.

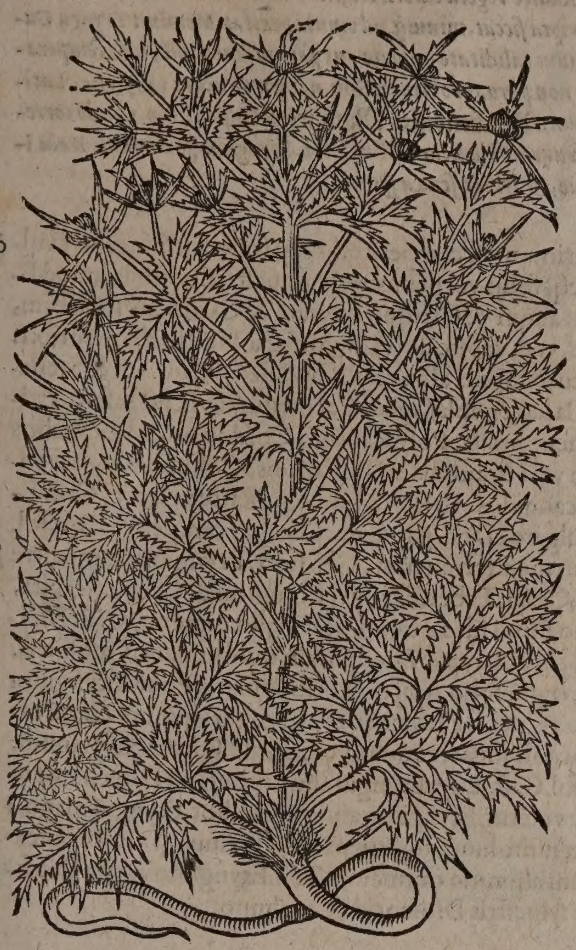
Eryng. Dioſ.

Legitimum Eryngium: quod, meo iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, & cuius hic imaginem appinximus; frequens inuenitur in compluribus Italiæ locis, nullis reclamãtibus notis.

Eryngium marinum.

Eſt & Eryngiũ marinum, quo Veneta litora vndiq; referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu ſpinoſis: & cæſio reſperſis colore. Caulem carnoſiorem, craſſiorem atq; ſtriatum habent: capitulis cæruleis maioribuſq;, radicibus longioribus tenerioribus mollioribuſq;, digitali craſſitudine, ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Radix minus ſiccat quàm altera, ſed eaſdem poſſidet vires. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides, Plinius tamen lib. 22. cap. 7 vtriuſq; hiſtoriam tradidit. Quo ſit, vt eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryn-

II. ERYNGIVM MONTANVM.

III. ERYNGIVM MARInum.

IV. ERYNGIVM PLANVM.

Quorundam error.

Secacul hiſt. Matth.

qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, vt in crocodilij mentione ſuperius diximus. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoq; hallucinantur. Nam cum Serapio in capite de Secacul, neque Dioſcoridem, neque Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſsimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno virium & notarum diſcrimine. Re autem vera Secacul radix eſt Indica. Hoc enim teſtatur Auicenna lib. quinto, vbi ſic habet: Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, cùm ſunt recentes, conditum in loco ſuo: apud nos autem humectantur inprimis in aqua calida. Quæ etiam ad vnguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, vbi de pluribus ſaccharo, & melle aſſeruandis egit. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tum melle aſſeruatas venereis infeliciter commiſcent auxilijs, vt qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum eſt Serapionē Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cum eryngio confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, qua cæruleo colore ſe inuicem æmulantur: etſi quæ Bubonio inſunt, nullis aculeis horreant. Eryngij radicum decoctum expedit Iocinoris, & lienis infarctus, ideoq; ictericos, & hydropicos iuuat. Epota radix valet aduerſus rubetas, toxica, & aconita, ex ranarum comeſtibilium iure pota, vel ex anſerino, vbi ranæ non ſint ad manus: eadem datur vtiliter potanda contra cordis affectus, ex bugloſsi, aut meliſſophylli decocto. Præſtat quoque ad ſtranguriam, obſtructos renes, & vuluarum præcluſiones. Illita ex melle infixa corpori extrahit. Quinetiam ſtrumas, parotidas, & panos diſcutit. Præſumpta crapulam arcet, & aluum ſiſtit. Fit è teneris Eryngij folijs ſtillatitia aqua, ijs quám maximè vtilis, qui morbo gallico affecti vlceribus affliguntur, ſi quotidie ea vtantur in potu, nam mirificè Iecur iuuat. Valet eadem ad expugnandas quotidianas, & quartanas

Eryngij vires ex Gal.

febres. Eryngium planum siue læue folijs exit latis, oblongis, minimè laciniatis, in ambitu tamen serratis, caulibus compluribus, ramosis: paruis in summitate capitulis, ipsisq́; subasperis. Radice vegeta cæteris crassiore. Prouenit in Austria in Viennensi agro, campestribus locis. Radix minus quàm cætera præscripta siccat, minusq́; ad omnia præstat. Meminit Eryngij Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem verò in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἠρύγγιον, Latinum item Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel/Mannstrew: *Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault: Bohemicum, Mancha, aut Muzska vuijra: Polonicum, Mikolarek. Eryngium marinum, Italis Iringio marino. Eryngium planum, siue læue: Italis, Iringio liscio, & Iringo senza spine.*

Nomina.

Eryngij differentiæ plures notantur: est enim marinum: est campestre, hocq; folio vel spinoso, vt vulgatum & pumilum, vel plano & læui: est alpinum, hocq; folijs vel planis, vel campestri similibus, quod Eryngium est capitulis cæruleis Dioscoridi: his addunt aliqui & Crithmi speciem & Carduum stellatum, cuius figurã adiecimus, cum ipsius in principio capitis, vt & capite de Tribulo, fiat à Matthiolo mentio. I. Carduus stellatus, C.B. Dod. gal. & fo. Gesf. hor. Lob. (cui & Spina alba vera Rondeletij) Cam. cui & Stellaria Augenij. Eryngium, Brunf. Eryngiũ 2. Trag. Lon. Cacatreppola (quasi Cacotribulus, id est infestus tribulus) vulgò, Matth. Cæsal. cui Stæbe & Phleus Theophrasti. Polyacantha, Cord. in hist. Myacanthos Theophrasti, Lugd. Spina stella, Tab. Hippophæstum vel Hippophaës Dioscoridis, Columnæ. Variat colore florum, fert communiter subrubentes, habet & candidos. II. Eryngium campestre vulgare, C. B. Eryngium primũ, Trag. Lon. Eryngiũ, Fuc. Eryngiũ vulgare, Dod. gal. Cam. Eryngiũ campestre Dod. fol. Cast. Eryngium montanum, Matth. Lugd. Eryngium mediterraneum, Gesf. hort. Eryngium campestre mediterraneum, Lob. Eryngium, Cord. in Diosf. Lacu. Cæsal. Taber. Erynge, Eryngion & Centum capita, Plinio. III. Eryngium maritimum quod cum Acano Plinij lib. 22. cap. 9. non malè conuenit, C. B. Dicitur Eryngium marinum, Matth. Dod. gal. & fol. Lob. (cui & Drypis Theophrasti quorundam) Cast. Cæsa. (cui & Crocodiliũ Diosf. & Plinij) Cam. Lug. cui & Eryngiũ folio Apij in litoribus maris Plinij. Eryngium maritimũ, Gesf. hor. Glycyrrhiza spinosa & Glycyrrhiza Crateuæ Lacunæ. IV. Eryngiũ alpinum planũ capite dipsaci, quem Carduũ nobilem Bernenses, in quorũ alpibus frequens, vocitant. C.B. Eryngiũ planum, Matth. (in cuius figura capita Dipsaci requiro) Dod. fol. Cast. Lug. Eryngiũ aliud montanũ Dalechampij, eidem, quã & sub Spina alba, sed figura vitiosa, posuisse videtur. Eryngium alpinũ, Gesf. hor. Eryngiũ magnis latisq; capitulis, Eidem in ap. Eryngium montanum tenuifolium, ambitu profundè sinuatũ, Lob. obser. Alpinum cæruleum Geneuense, Lob. icon. Eryngium alpinum cæruleum, Tab. Eryngium capite Dipsaci, Cam. Herba peregrina folijs acanthi, & Acanthus syluestris Dioscoridi, Cæsalpino.

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

a Meũ, & Ca. παρ' ἑκάτερα δ' τὰ μέρη ἐχει ἐκ πλαγίων ἀκάνθια ἀραιῶς ἐξέχοντα, κολοβά. i. ab vtraq; parte hẽt ex obliquo spinas rarius emicãtes, mutilas.
b Meum, & Cat. interponunt καί.
c Meũ. καθαρωτέρας. i. purioris.
d Deest in meo & Cat.
e Cat. addit. λιπαρά. i. pinguis.
f Cat. δυσκάθακτον. i. recẽtu difficilis.
g Deest in Ca.
h Meũ σὺν γλυκεῖ οἴνῳ. i. cum dulci vino.
i Meũ ὑπώπια. i. suggillata.
k Meũ μίγνυται. i. miscetur.

ALoes folium scillæ similitudinem habet, crassum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorsus pandum: folia gerit curta, a quæ vtrinque ex obliquo longioribus interuallis striantur, & in spinulas desinunt. Caulis emittitur non dissimilis antherico: flos albus: fructus hastulæ regiæ cognatus: graui tota est odore, & gustu amarissima: radice vna, ceu palo, in terram depacta. Plurima præpinguisq; in India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiam in Asia, & Arabia b in locis quibusdam maritimis: & in insulis (vt in Andro) non valde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè quàm vtilis, si detrita illinatur. Duo succi genera: quoddam arenosum, quod sedimentum c purissimæ esse videtur: alterum ad iecinoris imaginem vergit. Eligi debet d boni odoris, e syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liquescens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & f fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur gustu, amaritudine, & valido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima vsque frusta resoluitur: nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare, g somnum allicere, & corpora densare, aluum resoluere. Stomachum repurgat binûm cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis reiectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum resina, aut cum aqua, vel melle cocto sumpta, aluum soluit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur: alijs purgatorijs medicaminibus admista, præstat vt minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: vlcera ad cicatricem perducit, cohibetq;. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum præputia iungit, condylomata, rimasque sedis h ex passo sanat, hæmorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pterygia ad cicatricem ducit: liuores, & i insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorẽ capitis sedat, tẽporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo capillũ fluentẽ continet cũ vino: tonsillis, gingiuis, & omnibus oris vlceribus, cum melle & vino proficit. Oculorum medicamentis k torretur in munda, & candenti testa, pennaque subinde versatur, vt possit æqualiter torreri. Lauatur, vt quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læue, ac pinguissimum assumatur.

Aloes consi.

NOn dubium est quin ea legitima sit Aloe, qua passim officinæ vtuntur. Nam electissima ac purissima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum vires, quæ syncerissimæ à Dioscoride assignantur. Aloe, ætate nostra in quam plurimis Italiæ locis virescere cõspicitur, præsertim Romæ & Neapoli, vbi super ædium fenestris, ac atrijs in fictilibus vasis terra plenis alitur ac fouetur, ad spectaculum potius, quàm ad medicum vsum. Floribus non modò albicantibus, vt Dioscorides inquit, sed etiam purpurascentibus. Inuehuntur acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariensis, & Fuchs. ipsũ secutus, quòd affirmauerit ille, Aloen per os sumptam venarũ oscula adeò reserare, vt inde postea sanguis facilè exiliat, cùm id (vt ipsi aiunt,) tum Diosc. tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum sit, à veritate desciuerint, non multo quidẽ labore demonstrare possem, ni præter institutũ nostrum id esse censerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, responsum fuisse à Iaco. Syluio clarissimo ætatis nostræ medico in Mesuem

Mesues à calumnia vindicatus.

I. ALOE MVCRONATO FOLIO.

II. ALOE.

ſuem ſcribentem, & à Gratianopolitano quodam, qui tam probatiſsimis rationibus Meſuem tuentur, vt non amplius Manardo, ac Fuchſio hic eum lacerandi locum relictum eſſe putem. Aloes meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic habet: Hæc herba non admodum apud nos prouenit, & quæ naſcitur in magna Syria, aquoſior eſt, & facultatis imbecillioris: attamen vſque adeò deſiccare poteſt, vt vulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis eſt Cæleſyria, & Arabia, multò eſt melior. Optima autem Indica, cuius liquor eſt, id quod ad nos importatur, medicamentum Aloe cognominatum, ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem, vtile. Eſt autem non ſimplicis naturæ, ſed vt indicio eſt guſtus, adſtringit ſimul, & amara eſt: adſtringit quidem mediocriter, ſed vehementer amara eſt. Subducit & ventrem, vtputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo ſtercore vocant ἐκκοπρωτικά. Itaque ex dictis patet (ſiquidem memoria tenemus, quæ in quarto lib. ſunt demonſtrata) quòd tertij ſit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intenſi, aut ſecundi exoluti. Sed & ipſius facultatis miſturam atteſtantur particularia eius opera: nam & vtile ſtomacho medicamen eſt, vt ſi quid aliud: & ſinus glutinat. Sanat & vlcera, quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè, quæ in ano ſunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua ſubacta, & vulnera eundem ad modum glutinat. Congruit ſimiliter vtenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In ſumma, repellere, & digerere ſimul poteſt, cum hoc, vt paulùm extergat, quantum videlicet vlceribus puris non ſit moleſtum. Præterea idem Galenus lib. 8. de compoſitione medicament. ſecund. loc. in hieræ mentione, de Aloe ita ſcriptum reliquit: Atqui ipſam aloen Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam ſic, aliqui verò illotam adijciunt. Verùm iam noſſe operæpretium eſt, ad ventris ſubductionē illotam aloen aptiorem eſſe, multum verò de medicamentaria vi deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, ſi nō vehemens, ſed valde debilis ſit febris. Quidam verò etiam ex illota aloe pharmacum multis ſic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifeſtè læſiſſent, in alijs rurſus maximum experti ſunt nocumentum. Infeſtiſsima eſt enim aloe, etiam lota, his qui citra vitiatos humores ex intemperie calida & ſicca affliguntur. Proximam ab his læſionem percipiunt, qui ſiccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate coniunctam, & in vniuerſum qui ex ſola qualitate particulam aliquam læſam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipſas euacuantibus egent: quæ verò abſque his conſiſtunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloe conſtantis vſu. Itaque vbi humiditas vitiata tunicas ventris exporrigat, aloe picra vtilis eſt, expurgans humiditatem. Omnino autem ſic affectis acceſsio nauſeæ plus aut minus adeſt. Euacuatio igitur affligentis humoris per ſolam aloen contingit, quæ purgatoriam vim non fortem habet, ſed vt ea, quæ circa aluum ſunt, quæ etiam contingit, purgare poſsit. Et ſi aliquando ampliori pondere exhibeatur, vſque ad locos circa hepar conſcendit, non tamē totius corporis purgatoria aloe exiſtit. Cæterùm ex his quæ ei admiſcentur, maſtiche vt ſtomacho commoda & odora, & quæ medicamētariam aloes vim frangere queat, admiſcetur. Cinnamomum verò eadem gratia, & præterea quòd tenuiſsimarum partium eſt, vt aperire ventris meatus poſsit, extergereq́; ac attenuare, ſi quid viſcoſum aut craſſum in humoribus feratur. Craſſos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloe trahere non poteſt. Quapropter bilioſarum ventris affectionum optimum pharmacum eſt, adeò vt in vno die ſæpe multos ſtomachicos creditos perſanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex vitiatis humoribus ortos, cinnamomum admiſtum, vtpote quod alterantem habet facultatem vitioſarum qualitatum in id quod ſecundum naturam habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis. Deijcit Aloe (vt Meſues auctor eſt) non modò bilem, ſed & pituitam ipſam. Caput ventriculumq́; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè ſuccurrit. Inflammato, æſtuantiq́; bilis redundantia ventriculo auxilio eſt. Quotidianus eius vſus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò vi-

Aloes vires ex Gal.

Ex Meſue.

uentiũ,ſed etiam defunctorũ corpora. Cum draconis ſanguine, & myrrha vlcera cõtumacia ſanat, quòd ſine morſu aliquo exiccare poſsit. Senſus omnes, intellectumq́; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris ſedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius aſſumptione abſtinendum eſt, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur: hæc Meſues. Cæterùm necat Aloe ventris ex lacte, vel melle ſumpta: aut ymbilicotenus appoſita, bubalo felle, & aceto ſubacta.

Nomina, *Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloe vocatur: Mauritanis, Saber, Paber, ſiue Sabar: Italis, Aloe: Germanis,* Alepatic oder bitter Aloes: *Hiſpanis, Hierua baboſa: Aloes, ſeu Perroquet: Bohemis, Aloe.*

Aloë triplex habetur, eſt mucronato folio, ſucco dulci, quæ cùm iam vulgata ſit, ipſius iconem adiecimus: eſt altera ſucco amaro: eſt tertia paluſtris. I. Aloë mucronato folio, C.B. Lob. Aloë, Acoſtæ. Aloë, ex America, Dod. fol. Aloë Ameriacana, Cluſ. hiſt. Hiſpan. Caſt. Lugd. Aloë America, Cam. ad Matth. Tab. Aloë ſpinoſa, Cam. Aloë alterum genus, Cæſal. Valentinis Fil y agulla, id eſt filum & acus. II. Aloë ſucco amaro, C.B. Aloë, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. (cui & Sedum amarum Columellæ) Geſ. hort. Anguil. Lon. Lac. Caſt. Lugd. Lob. Cæſalp. Aloë ſemperuiua Indica quibuſdam, Cord. in Dioſc. Aloë, amphibion etiam dicitur, Cord hiſt. Aloë communis ex Hiſpania, Cam. Semperuiuum marinum in inſulis Stæchadibus, Quiquerano. Huius denſatus Succus Aloë etiam dicitur: cuius tres habentur differentiæ ex eadem planta. Optima ſuccocitrina, quæ puriſſima, fulua aut ruffa, aut pellucida: amara, adſtringens aromatica, odore graui & aromatico. Altera Hepatica quod hepatis modo ſit concreta, ſubruffa minus pellucida, illa denſior & aridior, amarior, magis adſtringens, grauiorisque odoris. Tertia Caballina, ponderoſiſſima, denſiſſima, nigra, terra areniſq; plena: amariſſima & guſtu horribili viruſq; olés, veterinarijs relinquenda. Eligenda pinguiſſima, puriſſima, hyeme friabilis, æſtate molliuſcula, in manibus lenteſcens, ſordibus carens, aromaticam amaritudinem reſipiens, odore ſomnum concilians. Affertur pellibus infuſum ex India atq; Arabia, per Syriam & Ægyptum: verum etiam in maritimis Apuliæ & Hiſpaniæ, ſed faciendo ſucco inutilis, prouenit. Aſt nunc Americana quæ ex Mexico adfertur, in Germaniæ hortis vulgatior eſt.

ἀψίνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

ABſinthium, aliqui bathypicron, herba vulgò cognita. Præſtantius in Ponto, a & Cappadocia, in monte Tauro naſcitur. Vim habet calfaciendi, & adſtringendi. Bilem expurgat, quæ & ſtomacho, & ventri inhæſit: vrinam cit, & crapulam præſumptam arcet, ad inflationes ventris, & ſtomachi dolores prodeſt, cum ſeſeli, b & nardo Gallico potum: faſtidia diſcutit, & arquatos ſanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis hauſtum: menſes cit potum, aut cum melle appoſitum. Contra fungornm ſtrangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduerſatur ixiæ venenis cum vino: item cicutæ, & muris aranei morſibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua.

a Cat. addit. καὶ γαλατία

b ἤ, ita Meũ & Cat.

I. ABSINTHIVM.

*II. ABSIN. PONTICVM Montanum. *

Ad ſugillata,& oculorum caligines,ex melle illinitur:item auribus,ſi manat ſanies.Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis ſuffitu compeſcit.Decoctum in paſſo dolentibus oculis oblinitur: item præcordiis,& iecinori,tritum cum cerato cyprino:ſtomacho quoque longa valetudine laboranti cum roſaceo:cum ficis autem,aceto,&loliacea farina,aquę inter cutem,lienoſiſq; ſubuenit. Vinum ex eo fit,quod abſinthiten vocant,præſertim in Propontide,& Thracia,quo ad antè dicta vtuntur, cum febri carent: alioquin in æſtate propinãt,& acceptam huic vino incolumitatem referunt. Inſparſum arcis abſinthium, veſtes ab erodentium iniuria vindicat:culices ex oleo perunctum abigit,& à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum,literas à murium eroſione tuetur.Exiſtimatur liquamentum eoſdem præſtare effectus:attamen potionibus improbatur,quoniam ſtomachum malè habet, & capitis ciet dolorem.Sunt qui cocta amurca,liquamentum adulterant.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIV.

†[ABſinthium marinum,quod aliqui Seriphium vocant,]copioſiſſimum in Tauro mõte, iuxta Cappadociã,& in Taphoriſi Ægypti gignitur:quo Iſiaci pro oliuę ramo vtuntur.Herba eſt tenuis,abrotoni parui ſimilitudine,referta minutulis ſeminib⁹, ſubamara,ſtomacho inimica.Ea grauiter olet,&cũ quadam calfactione adſtringit.Per ſeſe,aut cum oryza cocta,interaneorum a animalia, tereteſq; tineas, adiecto melle enecat:aluum b læuigat:cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præſtare poteſt. Pecora maximè pingueſcunt hoc pabulo.c Tertium genus abſinthio aſſignatur, quo Gallia alpibus finitima ſcatet:id patrio nomine Santonicum vocant,regionis,in qua naſcitur,cognomento, abſinthio non diſſimile:verùm ſubamarum eſt,non adeò ſeminis fœcundum:eadem quæ Seriphium poteſt.

† Orib.legit tantum. Σερίφως.
a Meum ἀσκαρίδας καὶ ἕλμινθας στρογγύλας.i. aſcaridas & lumbricos rotundos.
b Meũ add. κούφως.i.leuiter.
c Cat. addit. ἐν καππαδοκίᾳ.

III. ABSINTHIVM PONTICVM. IV. ABSINTHIVM MARINVM.

ABſinthij genera tria hic à Dioſcoride traduntur, nempe vulgare noſtrum, marinum, quod Seriphium vocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Vulgare caule exit ramoſo,folius incanis,multipliciter ſectis, Artemiſiæ modo,floribus aureis,paruis:ſemine rotundo,racematim cohærente.Radicem habet diuulſam, ſed firmam, & lignoſam. Atqui Abſinthium,quod in Ponto naſcitur, cæteris præſtare ad iecinoris, & ventriculi inflammationes libro 11. capite 16. Methodi medendi prodidit Galenus,ſic ſcribens: Cùm autem duplex in omni Abſinthio facultas,& qualitas ſit, veluti in libris de medicamentis eſt traditum, vtiq; in Pontico adſtringendi qualitas non parua eſt. In reliquis omnibus amara quidem qualitas eſt vehementiſsima,adſtrictio verò (quam ſaltem guſtu agnoſcas) aut planè obſcura, aut prorſus nulla ſentitur.Proinde Ponticum ad iecinoris,& ventris phlegmonas eligi præſtat. Porrò id eſt tum folio, tum flore longè quàm cætera abſinthia minore.Odor quoque huic non modò non inſuauis, verùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnib. eſt fœdus. Quare hæc fugere cõueniet, & Põtico ſemper vti: hæc Gal. Abſinthium autẽ huiuſmodi, quod cæteris præſtantius ſit, non ſolũ in Ponto naſcitur, verũ etiam in Hungaria, Tranſyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cũ eo conuenit, quod Gal. delineauit. Etenim id folio, caule, flore, ac ſemine conſtat longè, quã cõmune noſtrũ Abſinthium, minoribus. Saporẽ habet amariuſculũ, cui non parua adſtringendi vis coniuncta eſt. Odorẽ etiam ſpirat (vt Gal. teſtatur)

Abſinthii genera tria.

V. ABSINT. MARITIMVM foliis laciniatis.

Mesues Ponticum Romanum vocat.

non insuauem, ita vt odorati non parum resipiat. Mesues, vt Syluius doctissimè adnotauit, nescio tamen qua ratione ductus, Pōticum, Romanum appellat. Monachi verò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesuei Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in vniuersa Italia prouenit.

Plinii error.

Plinius li. 27. ca. 7. Ponticum scribit multò Italico amarius esse: in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat.

Pontici vires.

Ponticum absinthium efficacē vim obtinet ad aquam intercutem, vt mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum eius, quæ saccharo adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito florescentium iam comarum recentium absinthij Pontici libram vnam: sacchari albissimi libras tres. Comas illas demptis caulibus, & pediculis tundito in mortario lapideo: deinde iis optimè tusis saccharum in puluerem tritum adijcito: rursus omnia simul tantisper tundito, donec in vnum corpus redigantur: mox ad vsum recondito. Ex absinthio ita parato, affecto prius purgato, datur quotidie semuncia tribus horis ante cibum.

Semen sanctum Absin. marini nō est.

Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinæ SANCTVM cognominant, quodq́; saccharo circundatum contectumq́; necandis interaneorum vermibus præbent, Absinthij marini esse semē, sed ij planè decipiuntur. Siquidem legitimam seminis huiusce plantam integram misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus, quæ à marino absinthio longè distat, vt ex eius imagine patet. Planta est admodum fruticosa, caulibus & ramis numerosis referta, semine minuto, oblongoq́; racematim prodeunte, amariusculo gustu, odoreq́; non insuaui. Affertur ex Alexādria Aegypti, ac aliis meridionalibus locis.

Canabel Serapionis mētio.

Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo persimilis: quæ (vt ipse ait) vnà cum pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas: verùm & ad fictilia fracta cōglutinanda increbuit vsus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàmplurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimq́; Aquileiensibus, & Tergestinis.

Fuchsius notatur.

Sed Fuchsium suspicor illud non cognouisse: siquidem quòd in suis clarissimis commentarijs magno volumini appictum spectatur, absinthium marinum nō est. Quod cùm fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese vindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperam, meo iudicio, depinxerit.

VI. ABSINTHIVM SERIPHIVM, siue Seriphium Ægypt.

Marini absinthii historia.

MARINVM itaq; absinthiū cùm primùm è terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq́; præsertim quæ vbiq; caulem ambiunt, abrotonū æmulatur, non tamen foliis est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumq́;, abrotoni modo inter folia erumpens, atque in summitate caulis ferè racemosum, vt hæc pictura eius demonstrat, amari, & adstringentis gustus.

Seriphium Aegyptium.

Aliam Absinthij marini plantam à nostrate longè diuersam ex Aegypto allatam, quam AEGYPTIVM SERIPHIVM vocari libuit, & cuius imaginem hic expressimus, nunc primum consecutus sum à Iacobo Antonio Cortuso præscripto: pumila est planta, in Aegypto proueniens: folijs minutis, abrotoni fœminæ ferè similibus: surculis compluribus gracilibus, breuibus ac foliosis, minuto semine, gustu amaro, non tamen vehementer. Iis omnibus præditum est facultatibus, quibus & Italicum, è qua colligi quoque SEMEN SANCTVM quidam volunt, etsi quid certi de re hac affirmem non habeam: quidam abrotonum marē esse volunt, sed fortasse melius fœminam appellassent.

Aqua Absin. cur dulcis.

Volunt patres illi reuerendi, qui in Mesuem commētati sunt, tantùm superficietenus Absinthium vulgare amarescere, imis verò partibus dulcescere, ob idq́; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium vi distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur: nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quod Absinthium

ipsum

VII. SEMEN SANCTVM, ſiue Semenzina.

ipſum conſtet extima parte amarum, medullitus verò dulce, ſed quoniam cum exteriores illæ partes, quibus amaror ineſt, admodum ſint tenues, ac in vaporem facilè reſolubiles, ignis calore tenuiores factæ, nō magno quidem labore reſoluuntur: euenitq́; ob hoc, vt ſtillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis ſit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipſa inuenitur, non ab intimis Abſinthij partibus emanat, ſed eam tantùm à plumbeis inſtrumentis, quibus conficitur (vt diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipſius dulcedinis qualitas non modò in Abſinthij ſtillatitia aqua ſentitur, ſed etiam in quauis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum inſtrumentum huiuſcemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam ſubſtantia ſuperficietenus inficiatur, quæ actutum in dulciſsimam veluti ceruſſam conuertitur, non mirum quidem videtur, ſi aquæ inde manantes aſcititia dulcedine imbutæ, guſtu dulces percipiantur. Quod quidem iis non euenit abſinthij ſtillatitiis aquis, quæ duplici vaſe vitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur: nam hæ ſufficienter amareſcere cognoſcuntur, nec tantillū quidem dulcedinis guſtantibus præbent. Euenit ſanè hoc, quoniam balneum ſuæ ipſius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conſeruat, ac cohibet. Quo fit, vt nō adeò in vaporem vertātur, quemadmodum cum illis fieri ſolet, quæ carbonum, & lignorum violento igne in auram euaneſcere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à vitreis organis quibus eliciuntur, nullam aſcititiam qualitatem recipiant. Quare ſatius, mea quidem ſententia, eſſet, vt otium, quod ſupereſt, conſumerent monachi in re chriſtiana, & medici in re medica, & ſinguli de arte ſua bene mereri diſcerent: vel ſaltem quiſque quam rectè inſtituit, vitam ſequeretur. Abſinthij meminit Galenus lib. 6. ſimpl. medicamentorum ſic inquiens: Abſinthii vires ex Gal. *Abſinthium adſtrictoriam, & amaram, & acrem ſimul qualitatem poſsidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & deſiccans. Proinde bilioſos ventris humores per egeſtionem infernam propellit, ac per vrinas euacuat. Magis autem quod in venis eſt bilioſum, per vrinas expurgat. Ob hæc contentam in vētre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neq; ſi in*

IIX. ABSINTHIVM SERIphium Gallicum.

IX. ABSINTHIVM SERIphium latifolium.

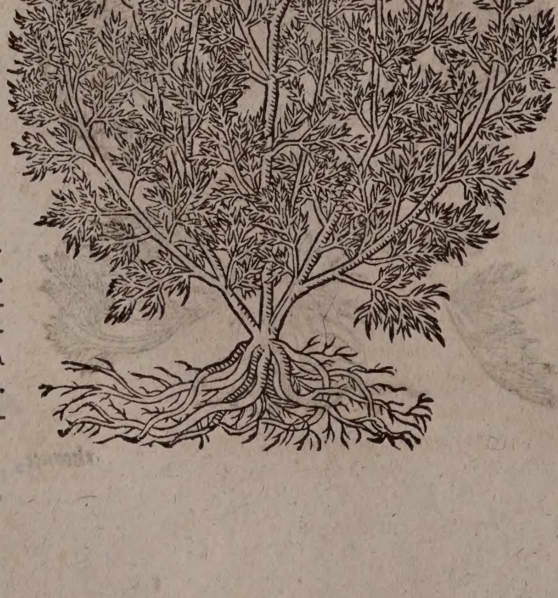

thorace,

thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, valentior est. Porrò quòd insit quoque acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundùm primas circumscribere facultates (etsi anomœomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cùm de absinthio marino, siue Seripho ageret lib. 8. simp. med. Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Diosc. cùm tradiderit magis cum Abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata. Nomina. *Herba, quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis itē Absinthium appellatur: Arabibus, Affinthium: Italis, Assenzo: Germanis,* Wermut/Elß: *Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absince: Bohemis, Pelymenk: Polonis, Pyolijn. Absinthium Ponticum, Græcis, Αψίνθιον πόντικον: Italis, Assenzo Pontico. Absinthium marinum, siue Seriphium: Græcis, Αψίνθιον θαλάσσιον, Italis, Assenzo marino: Aquileiensibus, Santonio. Semen sanctum: Italis, Seme santo & semenzina.*

Absinthium quasi ἀπίνθιον Comicis, quasi impotabile, propter insignem amarorem, ὅ οὐκ ἄν τις πίῃ διὰ πικρότητα. Etsi Theoph. tantùm Absinthii in Ponto prouenientis 9. hist. 18. meminerit, eius tamē viginti differentias in Phytopinace recensuimus, de quibus in historia: in præsens tantùm de iis, quas Matth. & Cam. in sua edit. exhibuere. I. Absinthium Ponticum, seu Romanū officinarum, seu Diosc. C.B. Absinthium, Brunf. Trag. Matth. Cor. in Diosc. & hist. Lon. Cæs. Absint. vulgare, Fuch. Gesapp. Lac. Lob. Lug. Cast. Tab. Absinthium commune Ges. hor. (cui & Romanum) Cam. Absinth. Santonicum, Dod. gal. Rocardi. Absinth. Ponticum Ruellii & Trincauellæ, Absinth. latifolium Dod. fol. Absinth. nostrū rusticum, Thalyo. Absinth. rusticum, Apuleio. Absinth. maius & vulgare, Clus. hist. Pan. Absinth. commune latifolium amarissimum. Ioh. Bauhino. II. Absinthium ponticum montanū, C.B. Absinth. commune minus, Ges. hor. Absinth. montanum, Cam. ad Matth. Absinth. mōtanum seu Romanū, Tabernęmontano. Hoc vulgari simile, nisi quòd exiliora omnia, & amaritudo sapore & odore gratior, in altis montibus prouenicns. III. Absinth. ponticum tenuifolium incanum, C.B. Abrotanum minus, Trag. Abrotanū fœmina, Fuch. fol. Lugd. Ges. hor. cui Absinthii potius genus, Abrotanū albū, Cord. in Diosc. Absinth. Ponticum, Fuch. in icon. Matth. Dod. gal. Lac. Lugd. Tab. Absinth. ponticum vulgare, Clus. hist. Pan. Absinth. Santonicum, Ruellio & Cæs. Absinth. Galatium Sardonium Diosc. Lob. Absinth. tenuifolium, Dod. fol. Absinth. Romanum Mesue, Turnero. Absinth. Romanum vulgo, Thalyo. Hoc duum est generum, alterum incanum, alterum cauliculis purpurascentibus, foliis supina parte viridioribus: mediæ inter Absinth. & Abrotanum naturæ videtur. IV. Absinthium maritimū lauendulæ folio, C.B. Absinth. marinum, Matt. Cæsal. Lugd. Absinth. Seriphium, Lac. Absinth. angustifolium, Dod. fol. Lugd. Absinth. latifolium marinum, Cam. Artemisia marina, Lob. Tab. V. Absinth. maritimum foliis laciniatis, C.B. Artemisiæ marinę folia incisa, Lob. Absinthii angustifolii ramulus foliis scissis, Dod. fol. Absinth. marinū Patauinum, Clus. hist. Pan. Artemisia marina Lob. Lugd. Hoc à priore tantùm foliis in lacinias diuisis variat, quod potissimùm contingit, si ex maritimis locis in hortos transferatur, quemadmodum in horto Medico Patauino notauimus. VI. Absinth. capilli veneris folio, C.B. Absinth. Seriphium Ægyptium, Matth. Lug. Absinthium peregrinum siue Ægyptium Aduers. Lob. Absinthium Ægyptium Lob. Tab. VII. Absinthium Seriphium Alexandrinum, C.B. Semen sanctum, Matth. Lob. Lug. Sementina, Dod. fol. Tab. Santonicū Lon. Absinthium marinum & seriphiū, pharmacopæis Alexandrinum semen, quibusdam sanctum semen & Zinę semen, Cord. in Diosc. & hist. semē Zedoariæ, Aduers. Abrotanum mas, Anguillaræ, seminis huius contra lumbricos vsus, eligēdum magnum non puluerulentum & odoratissimum: ex Ægypto ad nos adfertur. VIII. Absinth. Seriphium Gallicum, C.B. Absinthio pontico simile est, at foliis maioribus, lanugine albis: flosculis croceo rubore variegatis, quibus semen minutum, amarum, acre, succedit. Planta amara est, odorata, in maritimis Massiliensibus proueniens quod etiam in litore Veneto notauimus. Seriphium vulgare, perperā Diosc. Lob. in icon. at Camer. in suo Matth. Absinth. Seriphium vulgò dictum nominat. IX. Absinth. Seriphium latifolium, C.B. Santonici species maiuscula & longiusculis foliis, Cam. in Matth. & Lob. in suis obseruationibus, Absinth. Xantonicum vulgare.

I. ABROTONVM MAS.

a Meū & Ca. λεπτόκαρπον. i. gracili semine. sed Orib. λεπτόφυλλον legit. i. tenuibus foliis.

Ἀβρότονον. ABROTONVM. CAP. XXV.

ABrotonum duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, circū ramulos foliis seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. Quod per æstatem prodiit, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas vocatur, sarmentosum, a gracilibus ramulis vti absinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atque in Syriæ Hierapoli. Vtriusque semen crudum tritum,

tritum, & feruefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulſis, ruptis, coxẽdicibus, vrinæ anguſtiis, menſibus ſuppreſſis, aut remorantibus. In vino potum exitialium venenorum antidotũ eſt: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & ſubſtratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum vino potum prodeſt, priuatim efficax contra ſcorpionum, & phalangiorum venena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula diſcutit. Irini compoſitionibus admiſcetur.

Abrotonum duplex.

ABrotonum mas planta eſt vulgaris notitiæ. Cuius duo obſeruauimus genera, hortenſe, & per ſe in campeſtribus naſcens, tenuioribus folijs, & minutiore ſemine. Mas ſarmentoſa eſt planta, caulibus gracilibus veluti abſinthium. Folia habet tenuia, numeroſa, longiuſculaq́, odore graui, ſed medicato. Flores mittit exiguos, ſemẽ minutum, rotundum, copioſumq́, ramulos ferè totos comprehendens. Quod verò fœmineo generi adſcribitur, non omnibus notum eſt: non ideò, quòd & ipſum frequentiſſimum non ſeratur in hortis, ſed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoſcatur. Quandoquidem id alij Cypreſſum, alij Santolinam vulgò appellant, alij verò marinum eſſe abſinthium exiſtimant. Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina vulgò vocata, nil ſanè aliud eſt, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (vt Dioſcor. inquit) arboris ſpeciem quandam repræſentet, vnde & à quamplurimis Cypreſſus vulgò dicta eſt. Deinde quòd candicantibus conſtet foliis, circum ramulos minutim inciſis, floribus aureis, orbiculatis, caulem ſummum, æſtatis & autumni tempore, corymborum modo comãtibus. Poſtremò quòd in vniuerſum ſuauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Ex hac equidem delineatione adducor, vt decernere non dubitem, hanc plantam, quam vulgus Cypreſſum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminã. Hinc itaq́; Fuchſium alioqui rei herbariæ gnarum, erraſſe crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit, non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorũ, vt arbitror, vulgum ſecutus, eam Chamæcypariſſum, hoc eſt, pumilam cupreſſum nuncupauit, eiuſq́; nullam à Græcis factam fuiſſe mentionem falſò credidit. Cæterùm quòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem venit, quæ recentiorum quibuſdam VERONICA *vocatur, magnis (vt aiunt) inſignita viribus. Hæc duûm eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrantali aut minore, rubeſcente, lanuginoſoq́;: foliis oblongis, nigricantibus, hirſutis, & in ambitu ſerratis. Flores edit purpureos circa ſummum caulem emicantes, & ſemen in ſiliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Naſcitur locis incultis. Fœmina caule exit lanuginoſo, foliis rotundioribus, minimè laciniatis, ſubpinguibus. Flores profert in luteo purpuraſcentes: ſemẽ in vaſculis rotundis incluſum: radicẽ verò maris æmulam. Naſcitur in locis aſperis & incultis: floret Iunio menſe. Guſtu quidẽ adſtringens, & amara eſt: vnde conijcere licet, eã eſſe tũ excalfaciendi, tũ ſiccãdi vi præditã.* VERONICA MAS *ad omnia efficacior eſt. Medetur cruentis vulneribus, ac diuturnis vlceribus. Sunt, qui*

Abrot. fœminæ deſcript.

Fuchſii error.

Chamæcypariſſus.

Veronica.

Veronica duplex.

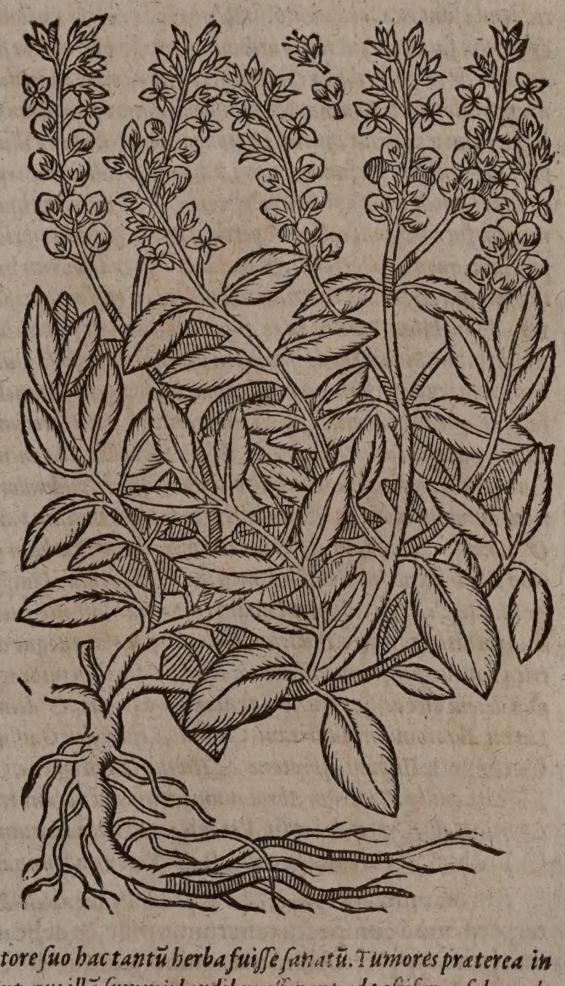
Fœmina.

Veronicæ vires.

II. ABROTONVM FOEMINA.

III. VERONICA MAS.

dicant quendã Francorũ regẽ elephantiaſi laborantem, à venatore ſuo hac tantũ herba fuiſſe ſanatũ. Tumores præterea in vniuerſum diſcutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec deſunt, qui illã ſummis laudibus efferant ad peſtiferas febres, & ad peſtilentia affectos, quibus propinari præcipiunt ſiccæ puluerem, drachmarũ duarum pondere, vna cum theriacæ drachma, ex vino meraco: cum hoc tamen, vt illico ſudent affecti. Eadem datur potanda ex ſua ipſius ſtillatitia aqua vtiliter contra tuſſim, & vitia omnia tum pectoris, tum pulmonis, nam & tabidos, & ſuppuratos iuuat. Aperit quoque iocinoris, & lienis oppilationes, vterum, renes & veſicã expurgat. Sed vt noſtrum ſequamur inſtitutũ, iam Abrotono medicinæ

reddendæ

IV. VERONICA MAS supina.

V. VERONICA FOEMINA.

Abrotoni vires ex Gal. *reddendæ ſunt ex Gal. qui li. 6. ſimpl. med. ita de eius viribus poſteritatis memoriæ ſcriptum reliquit: Abrotonum calidum, & ſiccum facultate, in tertio ordine ſeu receſſu poſt media ſitum eſt. Inueniemus autem eius temperamentum nõ minimè quidem & ex guſtu ducta cõiectura, vtpote cùm ſit admodum amarum. Porrò ſaporem eiuſmodi, cùm terrenæ ſit eſſentiæ, à largo calore extenuatum oſtendimus. Itaque non inſtrenuè & excalfacit, & deſiccat. Nam ſiue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis eſt) contuſam vlceri puro illinas, mordax, & irritans videbitur: ſiue eo in oleo macerato, caput, aut ventrem perfundere voles, admodum calefacere reperies. Quin & ſi qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuaſionem rigorum hoc voles confricare, minus vtique rigore concutientur: imò & ſenſus quidem protinus vbi admotum fuerit, ipſum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par eſt, nimirùm cùm ſit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam vim habeat: ſed & quòd magis quàm Abſinthio id ipſi neceſſariò inſit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex guſtu: pauciſſimæ ſiquidem acerbitatis particeps Abrotonum eſt, non paucæ verò Abſinthium. Deinde ex eo quòd inimicum ſit ſtomacho Abrotonum, velut etiam Seriphium: gratum verò & amicum Abſinthium. Siquidem de iſtis ſuprà oſtenſum eſt, quòd amarum ipſum per ſe omnifariam infenſum ſit ſtomacho: auſterum verò, aut acerbum, aut in ſumma adſtringens ſtomacho vtile & amicum. Porrò vbi qualitates hæ inuicem permiſtæ fuerint, quæ vehementior fuerit, ea vtique vicerit. Cæterùm Abrotonum vſtum, calidum & ſiccum facultate eſt, magis adhuc quàm cucurbita ſicca vſta, & anethi radix. Illa enim vlceribus humidis ſimul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè vlceribus, quæ in pudendorum præputiis ſunt, competere videntur. At cinis Abrotoni vlceribus omnibus mordax eſt: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino ſcilicet, aut raphanino, aut ſicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoq; ſegnius tardiuſq; enaſcentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: ſed nec minus illis, lentiſcino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium eſt partium, rarefaciendi vim obtinet, & mordax eſt, & calidum: quas vtique maximè eius facultates nouiſſe oportet, nec quicquam præterea particulare in*
Abrot. fœm. vires. *hoc tractatu requirere. Hactenus Gal. Atqui nobis quoque dicendum eſt, quòd Abrotoni fœminæ folia ſicca, & in puluerem trita dantur perquàm vtiliter ex aqua partheniÿ ſemidrachmæ pondere ad ſiſtenda alba fœminarum profluuia, ſi conti-*
Nomina. *nuis decem diebus, aut pluribus ſumantur à ieiunis: & deinde interpolatis diebus. Id Græci* ἀβρότονον *dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catſum, Keſum, ſeu Gaiſſum: Itali, Abrotono: Germani,* Stabwortz, Schoßwortz / & Gertwurtz: *Hiſpani, Abrotono, & Hierua lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe: Bohemi, Brotan: Poloni, Bozedrzeuuko. Cæterùm Abrotonum fœminam vocant Itali Santolina: Germani,* Cypreſſen: *Bohemi, Cipreſſen: Poloni Cypriis: Galli, Cypres de iardin. Veronica ita Germanorum officinis vocata, Italis, Veronica: Germanis,* Ehrenpreiß, *aut* Grundheyl. *At Veronica fœmina: Italis, Veronica femina: Germanis,* Ehrenpreiß Weiblein.

Abrotanum διὰ τὸ πρὸς ὄψιν ἁβρὸν, καὶ ἁπαλὸν φαίνεσθαι: ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ δυσπνοῦν εἶναι, vt Nicandri teſtatur interpres, quòd conſpectu tenerum, molle, & delicatum appareat: aut quòd grauem acremque & difficilem halitum ſpiret. Aliud mas, cuius quinque differentias: aliud fœmina, cuius octo differentias notauimus. I. Abrotanum mas anguſtifolium maius, C.B. Abrotanum mas, Brunf. Matth. Lac. Lobel. Dodon. gal. & fol. Lugd. Taber. Cam. Cæſalp. Caſt. Abrotanum nigrum ſeu mas, Cord. in Dioſc. & hiſtoria. II. Abrotanum fœmina Dioſcoridis, C.B. Abrotanum fœmina, Brunf. Matt. Lob. Caſt. Lug. Cam. Tab. Chamæcypariſſus & nobilis Chamæpytis, Trag. Chamæcypariſſus, Fuch. Dod. gal. Ericio Cord. Lon. Cor. in Dioſc. Geſ. hor. Centonia, eidem, Cupreſſus herba, Cord. in Dioſc. Santolina, Anguil. Sãtonicũ minus,

Cord.

Cord. hiſt. Santolina altera, Dod. fol. Sanctolina, Cæſal. cui Abrotanum Theophraſti, & Abrotanum campeſtre Plinii. Criſpula Alexandrina, Herba Cancri, Syluatico. Hæc variat foliis magis minusvè denticulatis, craſsioribus, tenuioribus: candidioribus, viridioribus: flore maiore & minore: odore iucundiore, minus iucundo & vnctuoſo, quare quinque differentias Dodonæus propoſuit. III. Veronica mas erecta C. B. Veronica mas. Matt. Caſt. Lug. Veronica recta mas, Lob. Veronica vulgaris recta maior, Cluſ. hiſt. Pan. Veronica aſſurgens, Dod. fol. Hæc duplex, maior, quæ latiore folio & longiore ſpica: minor, quæ anguſtiore folio & breuiore ſpica. IV. Veronica mas ſupina, C. B. Teucrium, Trago. Veronica mas, Fuch. Lon. Tha. Lugd. Veronica vulgò dicta, Geſ. hor. Betonica Pauli, Dod. gal. Veronica maior ſeptentrionalium, Lob. obſ. Veronica vera & maior, Lob. icon. Veronica mas ſerpens, Dod. fol. Veronica maior, Cam. Veronica, Tab. Auricula muris tertia, ad Myoſotidem Dioſcoridis referenda, Cæſalpino. Cum hæc officinis Germaniæ ſit vulgaris, & viribus illa præferenda ſit, eius iconem adiicere lubuit. V. Elatine folio ſubrotundo, C. B Veronica fæmina, Fuch. Matth. Geſ. hor. (cui toto genere à Veronica differre videtur) Lonic. Caſt. Lugd. Cæſal. Dod. fol. Cam. Elatine Dioſcoridis, Lob. Elatine prima, Taber. Elatine altera folio rotundo, Thalyo. Verbaſculum quorundam, Lugdunenſi.

Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYſſopum, herba nulli non cognita, duum generum eſt, montanum, & hortenſe. Optimum eſt Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua melle & ruta, potumq; peripneumonicis, diuturnæ tuſsi, ſuſpirioſis, deſtillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, ſi cum melle delingatur, craſſum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulſo epotum. Ad ſubducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusq; addita iri, cardamomo, aut irione, deiicit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroq;, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impoſitum ſugillata diſcutit: cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione ſedat: inflationes auricularum vaporis ſuffitu diſcutit.

I. HYSSOPVM.

* II. HYS. CAERVLEA folio diſſecto. * * III. HYS. ALBO vel rubro flore. *

NOn modò ſunt, qui dubitent, an vulgare Hyſſopum legitimum appellari poßit; ſed & qui certò credant, id ipſum cum Dioſcoridis Hyſſopo nullam habere cognationē. Horum opinionem ſequuntur monachi illi, qui in Meuſem commentarios ediderunt, argumento quòd ſcripſerit Dioſcorides (vt Marcellus interpretatur) Origanum Heracleoticum folio eſſe hyſſopi, non tamen habere vmbellam hyſſopi modo rotæ figura in orbem circumactam, ſed multifidam, & veluti diuiſam. Quæ quidem nota non viſitur in noſtrate Hyſſopo, vt quod flores ſpicatos proferat, non autem digeſtos in vmbellam rotæ modò circumactam. Quo fit, vt non ab re illi dubitauerint, an vulgare Hyſſopum legitimum ſit: hi verò crediderint, eo omnino nos eſſe deſtitutos. Cæterùm mihi iam compertum eſſe puto, hos omnes in dubio, & errore verſari, peruerſa Marcelli interpretatione deceptos, quandoquidem ſe aliter habet vulgata Dioſcoridis lectio (cui etiam Oribaſius, & vetuſti quidam Græci codices adſtipulantur) quàm verterit Marcellus: ita enim Græcè legitur: Ὀρίγανος ἡρακλεωτικὴ, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδὲς ἀλλ᾽ ὥσπερ διῃρημένον *id eſt. Origanum Hera-* Hyſſopi conſideratio. Opinio reprobata.

 cleoti-

Hyssopum vulgatum esse legitimũ.

cleoticum, quod alij Cunilam vocant, folium habet hyssopo simile: vmbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam: hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus vt perperam Marcellus vertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano vmbellam esse non in rotæ modum orbiculatam, sed veluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides lib. 4 in Chrysocomes capite prodidit, cum inquit: Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis verba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim vtimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur, sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam venustate plantam totam, vel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius lib. 12. c. 25. balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. 4. Georgicorum perpulchrè cecinit.

Coma in plãtis quid.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in vniuersum scatet. Quamobrem hîc nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum communis vsus, verum legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat Symphytum petræum à me (vt spero) proximis annis repertum, quòd folia, vulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum verò folia habere hyssopi clarissimum præbet argumentum, quòd hyssopum, quo passim vtimur, sit verum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum & hortense, & vtrunq; genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modo opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum, sed omnem quoq; litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, vel similes plantas seriatim coniunctéq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (vt experientia comprobat) ijs omnibus polleat viribus, quas illi reddidit Dioscorides. Postremò cum idem scribat Dioscorides, Hyssopum nulli non cognitum esse, miror, sanè, cur quidam, qui vulgare nostrum illegitimum faciunt, legitimum non afferant in medium, & præsertim cùm non solùm in hortis Dioscoridi habeatur, sed etiam in montibus. Dixi sententiam meam, à qua ne minimo quidem vngue recedam, quousq;, qui nobis refragantur, vtrunq; afferant Hyssopum, quibus vmbellæ insint. Hyssopum montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, (nisi quod hirsutius syluestriusq; apparet) rudioribus folijs & asperioribus, & gustu amarioribus, nec vsq; adeò acribus. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura. Itaq; dicimus nos Hyssopum plantam vulgaris esse notitiæ, haberiq; vbiq; ferè ad manus, non solum hortense, sed etiam montanum. Item fruticem esse surculis pluribus ab vna radice prodeuntibus; lignosis, sesquipedalibus: folijs in vniuerso caule oblongis, circumquaq; per interualla prodeuntibus, duriusculis, odoratis, & gustatu feruidis, amariusculisq;. Flores illi sunt in caulium summitatibus spicatis, cærulei coloris. Radix multifida & lignosa. Tenuium est partium, ideoq; incidit, attenuat, aperit, & abstergit. Aduersatur serpentium ictibus, si cum sale, & cumino tritum ex melle vulneri illinatur: ex oleo inunctum pediculos necat, & capitis pruriginem tollit. Iuuat comitiales, quoquo modo ijs præbeatur, sed valentius id efficit, in catapotijs hoc modo paratis. Sumuntur hyssopi, marrubij, & Castorei, singulorum semidrachma, radicis Pæoniæ drachmæ duæ, assæ fœtidæ scrupulus: teruntur deinde omnia, & cum succo eiusdem hyssopi formantur catapotia septem; è quorum numero vna tantùm datur quolibet vesperi, cùm se dormitum recipit affectus. Hyssopi paucis meminit, Gal. lib. 8. s.m. medicam. sic inquiens:

Hyssopum montanum.

Hyssopi hist. Matth.

Hyssopi vires Matth.

IV. GRATIOLA.

Hyssopi vires ex Galeno, & Mesue.

Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque vires, descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quamuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit Hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò mundet, sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, vt asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi vsus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & vrinam ciet, & febrium humores excutit: visum acuit. Melle commistum interaneorũ tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum quod tum folijs, tum floribus paratur neruos, algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum atq; etiam hæc omnia efficacius præstat: hactenus Mesues.

Gratiolæ hist. & vires.

Cæterùm nonnulli crediderunt herbam illã, quæ vulgo ab aliquibus GRATIOLA vocatur, ab alijs Gratia dei, à quibusdam etiã, vt à Foroiuliensibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopũ illud montanũ, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omniũ ferè iudicio, euidentius hallucinati sunt, quàm vt pluribus demonstrare sit opus. Quoniam verò in Gratiolæ herbæ sic dictæ sermonem incidimus, hic locus postulat, vt de ea aliquid dicamus. Nascitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis vliginosis, prouenit etiam in palustribus. Herba est, quæ dodrantalẽ altitudinẽ excedit, caule quadrangulari, folijs hyssopi latioribus, et lõgioribus, florẽ fert in purpura albicantẽ, inter folia erumpentẽ quæ caulẽ ambiunt. Gustu herba hæc amarissima est, quo etiã quadãtenus adstringẽs sentitur. Excalfacit, siccat, incidit, attenuat, aperit, deijcit, abstergit, vulnera glutinat, aluum vehementer purgat,

tam

tam recens quàm ſicca ſumpta, bilem pituitamq́; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & ſuperpoſita. Qui hanc plantam Meſues Eupatorium eſſe contendunt, omnino cæcutiunt. Herba ὕσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyſſopum appellatur: Arabibus, Cyſe, Iuſa, ſeu Iabes: Italis Hyſſopo: Germanis Kirchen Hyſop vnd Kloſter Hyſop: *Hiſpanis, Hyſſopo bierua, & Hiſſopilho hierua: Gallis, Hiſſope: Bohemis Hyſſopo: Polonis Izop.*

Hyſſopum Græcorum, ſi caput Dioſcoridis de Origano Heracleotico & Oniti, caput item de Chryſocome conſulamus, longè diuerſum eſſe ab Officinarum Hyſſopo, clarum cuilibet fiet, vt in hiſtoria noſtra exponemus: etenim Officinarum Hyſſopus ad Symphytum petræum Dioſcoridis referendus videtur: cuius aliquot notauimus differentias. I. Hyſſopus vulgaris cærulea, C. B. Hyſſopus, Brunf. Trag. Lacu. Lonic. Cord. in Dioſc. Taber. Cam. Hyſſopum, Matth. Caſt. Hyſſopus hortenſis, Fuch. Hyſſopus communis, Dod. gal. Hyſſopus vulgaris, Geſ. hor. Dod. fol. Hyſſopum vulgò dictus, Cæſal. Hyſſopus ſatiua, Cord. in hiſt. Hyſſopus ſatiuus vulgaris, Lugd. Hyſſopus Arabum, Meſue & officinarum, Lob. Communiter ex vna parte floret, aliquando vtrinque florifera: aliquando ſpica breui & rotunda: habetur quæ odore moſchi à vulgata differt. II. Hyſſopus cærulea folio diſſecto, aliàs à vulgari non diſcrepans, quare tantum ramum exprimi voluimus. III. Hyſſopus albo vel rubro flore, C. B. Cam. Hyſſopus albis floribus & Arabum flore rubro. Lob. Lug. Hyſſopus Arabum, Taber. Rubra flores vno tantum ordine ſæpius digeſtos habet, aliquando & vtrinque. IV. Gratiola centauroides, C. B. Gratiola Matth. Dod. gal. (cui Centaurii minoris ſpecies videtur) & fol. Lob. Caſt. Lugd. Gratia Dei, Lacu. Anguil. cuius ſemen vult Arabibus Gilbenech dici: Gratia Dei altera, Cæſal. Limneſion ſeu Centauroides, Cord. in hiſt. Papauer ſpumeum Dioſcoridis eſſe, ſuſpicatur Anguillara. Eupatorium Meſue, ex Cordi ſententia. Geſn. de hortis. Variat flore, qui purpuraſcens, albus, rarius luteus: aliquando integris foliis, aliquãdo & frequentius crenatis. V. Gratiola minor, ex radice aliquando craſſiore, aliquando tenuiore ac fibroſa albida, caules exurgunt erecti, aliquando plures, vt fruticoſa ſit, aliquando vnicus ſubruffus, rotundus, ſtriatus, cubitalis, quem cingunt folia Polygoni maſculæ (aliis Hyſſopi) æmula, alternatim diſpoſita, pallidè virentia, pediculis carentia: ex quorum alis ſinguli flores ex oblongis calyculis prodeunt quadrifolii, eleganter cærulei, quibus ſuccedunt vaſcula oblonga, ſemina minuta ſubfuſca continentia. Hæc omnis odoris expers eſt, & penè inſipida, licet aliqui nitroſum, alii ſubdulcẽ in ea ſaporem notarint. Hæc variat foliis, eſt enim altera latioribus, quæ altius exſurgit, altera anguſtioribus & oblongis, quæ vix palmaris. Iunio Menſe florent. Naſcitur locis humidis, aliquando & vliginoſis, quam legimus primùm in Patauinis paludibus, vbi latioribus eſt foliis, & ad portam S. Iuſtinæ: dein circa Monſpelium in riuulis, vbi Angallidem aquaticam uocant: tum in Alſatia non longe Mulhuſio, locis vdis: quæ verò anguſtioribus eſt foliis Monſpeſſuli etiam prouenit ad Gramuntium lucum. In Haſsia ſunt qui notarint, & Halimum aquaticum vocant: ſic & in Franconia Camerarius, cui Hyſſopoides: Ioh. Bauhino, Hyſſopifolia: Geſn. in libello de collect. ſtirpium Gratiola minor: Cordo in obſer. Graſe Poley dicitur.

* V. GRATIOLA MINOR. *

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

STœchas, iuxta Galliam in inſulis eiuſdem nominis è regione Maſsiliæ gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus ſurculis, coma thymi, longiore folio, ſubamara guſtu, & a aliquantùm acris: cuius decoctum, hyſſopi modo, ad pectoris vitia efficax eſt. Antidotis vtiliter miſcetur. b [Viſcera omnia, & vniuerſum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obſtructionibus & farctu liberat].

a Meum. ποσῶς ὑπόπικρος i. quodã modo ſubamara.

b Concluſa in meo exemplari, & Catacuzeni deſunt.

STœchadem officinarum vulgus Sticados appellat. Naſcitur hæc non modò in Gallia (vt Dioſcorides ſcribit) ex aduerſo Maſsiliæ in inſulis, quas Stœchadas vocant; ſed & in Arabia, vnde cum aliis mercimoniјs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à ſeplaſiarijs, indito ab Arabia cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etſi Maſsilienſis pelagi ſtœchas plerunq́; Arabicæ vicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, verùm ea cæteris in Italia præſtat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur: quanquam omnium probatiſſima eſt peregrina, quæ ex Arabia defertur, hanc deinde ſequitur, quæ in Sthœchadibus inſulis naſcitur, à quibus primùm nomen adinuenit. Eſt itaq́; ſtœchas lauendulæ nõ abſimilis, folijs oblongis, craſſis incaniſq́; aceruatim in vniuerſo caule exeuntibus caulibus pluribus ab vna radice prodeuntibus, lignoſis: Flores edit Thymi modo ſubcæruleis in ſpicatis, oblongisq́; capitulis, in quibus ſemen oritur melyſſophylli non abſimile. Radix eſt illi lignoſa, ac multifida. De Stœchade vires ſcripſit Galenus lib. 8. ſimp. med. vbi ſic inquit: Stœchadis guſtu quidem qualitas amara eſt, & mediocriter ſubadſtringens. Cæterùm temperies compoſita, nempe ex terrena eſſentia frigida exigua, vnde ſanè adſtringit: & ex attenuata altera terrena copioſiore, à qua vtiq́; amara eſt. Ob vtrorumq́; verò conuenientiam & coitum, obſtructione liberare, extenuare, extergere, roborareq́; tum viſcera omnia, tum totius corporis habitum eſt nata. Supra namq́; oſtenſum eſt, quod quæ ex eiuſmodi eſ-

Stœchadis conſideratio.

Stœch. deſcriptio.

Stœchadis vires ex Gal.

Mesu. de Stœch.

STOECHAS.

sentijs constant medicamina, dictos effectus reddere possint. Huius quoq; meminit Mesues, ita de eius viribus disserens. Stœchas deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac sensuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodest contra frigidos morbos qualescunq; sint, ideoq; comitialibus conueniens remedium habetur, addita scilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipsius tum decocto, tum vapore fiunt, occlusos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginũ cruciatus mitigant: ac interna viscera frigido humore affecta roborant. Abstinendum tamen ab ea biliosis est, præsertim si eorum ventriculus sit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauseam commouet, sitim accendit, & calore quodam molestissimo vniuersum afficit corpus. Nomina. *Quæ planta Græcè* στοιχὰς, *Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè Astochodos, Astuhorados siue Astuchudes: Italicè Stechade, seu Steca: Germanicè* Stichas Kraut: *Hispanicè Cantueſſo: Gallicè Stechados: Bohemice Stechas.*

Stœchas duplex est Officinis, Arabica, de qua nunc, & Citrina. Arabica ea est, quam Dioscorides hic proposuit, quæ à loco natali Stœchas dicitur: sunt qui rectius stachyn, quasi spicam dici velint. Hæc habetur foliis integris, quæ vulgaris est, altera serratis & crispis, est & tertia cuius cauliculi foliis nudi sunt. Dicitur Stœchas purpurea. C. B. Stœchas, Trag. Matth. Lac. Dod. fol. Lon. Lob. Cast. Lugd. Stichas, Fuch. Dod. gal. Stichas Arabica, Cord. in Diosc. & hist. Stœchas vel Stychas, Gesf. hor. Stœchas prima, Clus. hist. Hisp. Stœchas Arabica, Cam. Spica Italica sylueſtris, Cæsalp. Quæ ex Arabia adfertur, densioribus est ramulis, quàm sit Gallica vel Italica.

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

a Cat. τριχοειδής.

ORiganum Heracleoticum, quod & cunilam vocant, folium habet hyssopo non dissimile: a vmbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam: semine in summis virgis haud quaquam denso. Excalfacit: vnde decoctum cum vino potum demorsis à serpente conuenit: qui autem cicutam, aut meconion hauserunt, iis ex passo: si verò gypsum, aut ephemeron, ex aceto mulso propinatur: ruptis, conuulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa, atros humores per aluum extrahit: menses ciet, & tussi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, psoras, regiumquè morbum, decocti ius in balneis prodest. Succus virentis, tonsillas, vuam, & oris vlcera sanat, & per nares ex oleo irino infusum trahit: aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo & cæpis, & rhoe, quo ad obsonia vtuntur, vomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo vase per dies bis vicenos insolatis, dum caniculæ sydus flagrat. Herbæ autem substratu serpentes fugantur. Quæ Onitis appellatur candidiore est folio, & hyssopo similior. Semen veluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Syluestre origanũ, aliqui Panaces Heraclion, alii Cunilam vocant, ex quibus est Nicander Colophonius. Foliis est origani: ramulis tenuibus, b dodrantem altis: in quibus c[vmbellæ anethi insunt] flores candidi, radix tenuis, superuacua. Peculiariter percussis à serpente folia, & flores ex vino poti auxiliantur.

b Cat. θαμνοειδῆ i. fruticantibus.
c Deest in meo & Cat.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

a Meum θαμνίσκος i. exiguus frutex. sed Ca. habet θάμνος simpliciter.

TRagoriganum a tenuis frutex est, syluestri serpillo aut origano similis, folio, & ramulis. Quibusdam in locis lætius, virentiusquè inuenitur, & latioribus foliis, satis glutinosum. Alterum exilibus surculis ac tenuibus foliis, quod aliqui prasium vocauere. Optimum est Cilicium, & Cretense, & Smyrnæum, & in Chio, Cooquè prouenïens. Omnia excalfaciunt, vrinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deiiciunt, lienosis ex aceto bibere prodest: contra pota ixiæ venena in vino bibuntur: menses trahunt: peripneumonicis, tussientibus ex melle, in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio est: quare cibum fastidientibus, & stomacho acida ructanti, imbecilloquè præbetur: item si à maritima iactatione nausea, & æstus præcordiorum excitetur. Tumores verò cum polenta illita discutiunt. *

* ποιεῖ δὲ τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ ἡ ὀρίγανος, καὶ ταύτης γὰρ αἱ ῥίζαι πινόμεναι, καὶ εἰς ἐγκάθισμα κατεψόμεναι ποιοῦσι πρὸς χρονίαν ἐμμύνων κατοχὴν, καὶ πρὸς θηριοδήκτους, καὶ πρὸς δηλητήριον, καὶ πρὸς βῆχα χρονίαν, καὶ κνησμὸν καὶ ψώραν. i. faciunt hæc eadem quæ & Origanus. Nam radices ipsius decoctæ pro potu, aut insessionibus faciunt ad diuturnum soporem, & ad morsus viperarum & venena, & ad tussim antiquam, & pruritum & scabiem.

Origani historia varia.

VAria ac confusa est apud antiquos rei herbariæ authores Origani historia. Quandoquidem Theophrastus lib. 6. c. 2. de plantarum historia duo tantum constituit Origani genera, nigrum sterile, & candidum fructuosum. Plinius verò lib. 20. c. 17. post Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum subiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnũ nigrius, latioribus folijs, glutinosũ. Alterum exilioribus, mollibusq; sampsucho non dissimile, quod aliqui prasion vocauere. Tertium inter hæc mediũ, minus quàm cætera efficax. In quibus verbis Plinius deprehenditur, non sine errore

Tragori-

Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quod Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragorigani ſpecies, quæ à Dioſcoride redduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licet tertium quoq; addiderit ex alio fortè authore, niſi dixerimus, quod & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſſis alio-

Plinii lapſus, Tragoriganũ cum Origano confundentis.

I. ORIGANVM HERACLEOTICUM.

II. ORIGANVM onitis.

* III. ORIGANVM ONItis folio ſubrotundo.*

* IV. ORIGANVM VVLgare. *

V. TRAGORIGANVM.

Brasauoli opinio reiecta.

rum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem, & auctorem proposuimus, duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quam Onitim appellatum Origanum, aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod sciam, à nemine fuisse repertum. Etsi Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarißimus asserere videatur, Heracleoticum illud herbæ genus esse, quod in Italia paßim nascitur, quodq́ perperàm Origanum vulgò ab omnibus vocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam syluestris Origani genus esse semper existimaui, quòd sua sponte in campestribus, asperis, cliuosisq́ locis & montibus proueniat, quod folia mittit amaraci maiora, subhirsutaq́, caules complures pilosos, flores in summitate purpureos in vmbellæ multifidæ modum, radice summa tellure vagante, purpurascenti admodum vmbella. Nam quamuis à Dioscoride vna tantùm syluestris origani species describatur, floribus candidis, nil tamen obstat, quin in alijs quoq; à Græcia regionibus vna, vel altera eius species floribus differens gigni poßit. Atqui si qui tam pertinaces sint, vt nolint illud syluestre appellare, poterunt, si velint, item pseudoriganum nuncupare.

Origanum ex Creta.

Siccum origanum, quod Venetias è Creta, vbi prouenit, vt & in Cypro & alijs Aegæi maris insulis (quemadmodum & Onitis) aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq́ odore. Quo fit, vt hoc esse putem syluestre Dioscoridis origanum, (quanquam apud plerosq́ Heracléotici, vel alterius nomen sibi falsò vendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus, sed etiam quòd gustatu linguam admodum vellicet. Siquidem hinc facilè conijci potest, syluestre origanum cæteris (vt Galenus testatur) esse valentius. Heracleoticum origanum, itemq́ Onitim misit ad me primùm clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ, sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) vtrumq́ è Creta (vt ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hîc pictura exprimenda duximus.

Tragoriganum.

Tragoriganum verò (ita hanc plantam mihi appellandam proposui) cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, folijs serpilli æmulis, sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides.

Origani vires ex Gal.

De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere differens Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquit: Origanus Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quam quidam Panaces Heraclium, alij Conylã cognominant, valentior vtraq́ est. Omnes verò incidendi, extenuandi, excalfaciendiq́ facultatem poßident: hæcq́ tertio excessu obtinet. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, assumsit etiam adstrictionis quippiam: hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inserunt. Origanum vulgare, excalfacit quidem, quod gustu subacris sentiatur, & siccat quoq́ similiter, sed haud strenuè. Aperit, digerit, incidit & resoluit, sed longè mitius quàm præscripta Origani genera.

Nomina.

Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum vocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis Origano: Germanis Wolgemut/ Rote Dosten vnnd Costentz: *Hispanis Oreganos: Gallis Origan, aut Mariolaine bastarde: Bohemis Dobramisl: Polonis Czyruuonal ebeothkà. Origanum vulgare vel potius Pseudoriganum: Italis Origano nostrano. Germanis* Wolgemut.

Origanum dicitur διὰ τὸ χαίρειν ὄρεσιν, vt Eustachius habet, aliis παρὰ τὸ ὁρᾶν ϗ γανῦν, quia visus claritati conducit. I. Origanum Heracleoticum, C. B. Matth. Dod. gal. & fol. Lac. Ges. hor. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cam. Origanum peregrinum primum, vel Origanum sextum, Trag. Origanum alterum, Cæsalp. cui & Cunila Gallicana Plinii. II. Origanum Onitis, Matth. Lac. Lonic. Ges. hor. Cast. Lugd. III. Origanum Onitis folio subrotundo, C. B. Hoc caule purpurascente, & foliis subrotundis hirsutis cum Origano vulgari conuenit, at spicis suis oblongis & elegantissimis Onitidi simile, quæ purpureæ sunt, semen pusillum, ruffum, vt reliqua Origani genera continentes. Hoc Monspelio vbi prouenit, à Doctore Ioh. Henrico Cherlero accepimus, cuius figuram primus Camerarius in suo Matthiolo, Origani Monspeliensis nomine exhibuit. IV. Origanum syluestre, C. B. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacu. Ges. hor. Cast. Taber. Cam. qui ad Heracleoticum Diosc. refert: Origanus syluestris, Cord. in Diosc. Origanum, Brunf. Origanum vulgare, Trag. Matt. Lon. Ges. hor. Thal. Origanum vulgare syluestre, Lugd. Agrioriganum siue Onitis maior, Lob. Origanum Italicum, Cæsal. cui & Tragoriganum Dioscoridis, Cunila est bubula Plinio. V. Tragoriganum Matth. Lac. Cast. Lugd. Tragoriganum primum, Tabernæmontano.

Γλήχων. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVlegium herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eiicit. Pulmonis vitia ex melle, & aloe potum extrahit, & conuulsis auxiliatur: nauseas, stomachique erosiones ex posca permulcet: atram bilem per aluum exigit. Bibitur in vino vtilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere, corroborat. Illitum cum pollenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositum vsque dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuersas vuluas corrigit: contra inflationes, duritiasque vuluæ in desessio-

ſeſſiones conuenienter adiicitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret guſtatum à pecoribus, balatum concitat. a

a χλωρὰ δὲ τριβομένη ποία, καὶ μετ' ὄξους καταπλαττομένη, θερμαίνει καὶ ἐρυθραίνει, καὶ τὰ ἕλκη ῥυπαρὰ ἀνακαθαίρει, καὶ μὴν πέττει. ἡ αὐτὴ τὰ ὑπώπια ἐξαλείφει, ὅτι αἷμα ἀνακαλεῖται. Ὀσφραίνεται ἀντὶ τὰς ἐκλύσεις καὶ λιποθυμίας, τὴν ἐφήλην αἴρει κοπτομένη καὶ ἐντετριμμένη. πραΰνει ὀδόντων ἄλγημα, μετὰ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἁλῶν πεφωγμένη, ἢ μετὰ οἴνου καὶ μέλιτος μόνου, ἢ μετὰ οἴνου καὶ ἁλῶν ἴσων ἐν κεραμείῳ ἀγγείῳ θερμαινομένη, πίνεται κατὰ πρὸς τὸν λαγωὸν θαλάσσιον, καὶ ἄλλα δηλητήρια. Ψώραν ἀποσμήχει πινομένη καὶ προστριβομένη. Κονιορτὸς τῆς ξηρᾶς ἐπιπάσσεται μετὰ τὸ βαλανεῖον πρὸς ψυχρὰ τῶν ἄρθρων ἄλγεα, χρὴ δὲ στενοῦ σπαργάνου συστέλλειν, ἐφ' ᾧ τῇ δέρμῃ συμφύεται, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἄλγεα πραΰνει, ἀλλὰ καὶ ψυχρὸν μέρος θερμαίνει: Id eſt, viridis autem contrita herba, & ex aceto impoſita, & calefacit, & ruborem excitat, & tetra expurgat vlcera, quinetiam & concoquit. Eadem ſugillata emaculat, quòd ſanguinem ad cutim trahat. Datur olfacienda contra animi diſſolutiones, & lipothymias: maculas quoq; à ſole contractas delet contrita & illita. Præſtat eadem ad dentium dolores ex vino, melle, & ſale decocta, ſiue ex vino & melle ſolo, ſiue ex vino, & pari ſale in fictili feruefacta. Præbetur vtiliter quoq; potanda & aduerſus marinum leporem, & ad alia quoq; venena. Lepras tum pota, tum affricta exterit. Siccæ farina inſpergitur à balneo ad frigidos articulorum cruciatus, ſed arcta faſcia liganda eſt, vt cuti perbellè hæreat. Siquidem hoc modo non ſolùm dolores ſedat, ſed etiam refrigeratam particulam excalfacit. Hæc omnia addit Catacuzeni exemplar.

Pulegium herba eſt humi repens, ſerpylli modo, caulibus dodrantalibus, gracilibus: folijs amaraci æmulis, paulò tamen maioribus. Flores in toto caule per interualla, propè foliorum exortum enaſcuntur colore in purpuram langueſcente. Radix illi gracilis, & capilloſa, quæq; humi ſerpat. Naſcitur humecto, & vliginoſo ſolo. Tota planta odorata eſt, & guſtu acris, non ſine quadam amaritudine. Verùm etſi dubitauerint recentiorum quidam, an vulgare Pulegium legitimum ſit,

Pulegii conſideratio.

I. PVLEGIVM.

* II. PVLEGIVM ANGVſtifolium. *

quòd ob eius vulgarem notitiam, nullis foliorum, florumq; notis eius faciem deſcripſerit Dioſcorides, non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui velint Pulegium vulgaris vſus, Dioſcoridis aliorumq; antiquorum eſſe Pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum ſit, vulgare Pulegium omnibus ijs viribus eſſe præditum, quas ſuo tribuit Dioſcorides: ſed quòd etiam Plinianæ hiſtoriæ maximè reſpondeat. Plinio ſiquidem libro 20. cap. 14. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum vtrunq; fert ſolum Italicum, vtrunq; in Hetruria præſtantiſſimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis vſus vnam, vel alteram calaminthæ ſpeciem eſſe contendunt. Quippe quòd certò putem (vt infrà ſuo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioſcorides, à nobis iamdiu fuiſſe reperta. Quin & illud Pulegium noſtrum legitimum eſſe oſtendit, quòd folio ſit Cretenſi dictamno ſimile, cui folia pulegio ſimilia reddidit Theophraſtus, item Dioſcorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis ſerunt, ac etiam in figulinis vaſis fouent diligenti admodum cultura, ſuis affectibus eo conſulentes. Vbi lætius tota coma conſpicitur, & ſecundo calaminthæ generi (hanc enim illi aſſimilauit Dioſcorides) folio ſimile, accerrimo guſtu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, de Pulegio diſſerens, ita ſcriptum reliquit: Pulegium cum acre, & ſubamarum ſit, valde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abunde magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat, & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoq;. Quòd verò extenuet ſatis indicat, cùm humida, craſſa & lenta ex thorace & pulmone

Pulegii duò genera Plin.

Quorundam error.

Pulegii vires ex Gal.

excrea-

excreatu facilia faciat, mensesq́; moueat. Hæc Gal. quibus addimus nos, pulegij decoctum vrinas ciere, fœtum & secundas trahere, ictericos, hydropicosq́; iuuare, omnibus capitis & neruorum affectibus, à frigiditate prognatis succurrere, visum acuere. Γλήχων *herba sic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis Alnam, Alnegem seu Aluegen: Italis Pulegio: Germanis* Poley vnd Hertz Poley: *Hispanis Poleo: Gallis Pulege & Pouliot: Bohemis Poleg: Polonis Poley.*

Nomina.

Pulegium duplex est, latifolium & angustifolium. I. Pulegium latifolium, C. B. Pulegium, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cast. Cæs. Cam. Pulegium fœmina, Fuch. in icon. Pulegium aquaticum, Ges. hor. Pulegium regium, Lug. Pulegium regium vulgatum, Lob. II. Pulegium angustifolium, C. B. Pulegium ceruinum Ges. hor. Cam. Lugd. Pulegium alterum foliis oblongis, Dod. fol. Pulegium angustifolium siue Ceruinum Monspeliensium odoratius, Aduers. & Lob. Pulegium Massilioticum, Tabernæmontano.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

DIctamnum, aliquibus syluestre pulegium vocatur. Cretensis herba est acris, [a] leuis, pulegio similis, sed maioribus foliis, quæ tomento quodam, spissaq; lanugine pubescunt. Florem nullum, aut semen profert. Præstat omnia, quæ satiuum pulegium, sed efficacius multò: nam non potum modò, sed appositum quoq; aut suffitum, defunctos partus eiicit. Produnt in Creta capras sagittis percussas, huius herbæ pastu eas excutere. Purgandi vim habet succus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedib. reliquove corpori aculeos, illitu refigit: ad lienis dolorem efficax habetur: siquidem ipsum imminuit. Metunt æstate & autumno. Radix eius gustu calfacit: partus accelerat. Succus cum vino potus, contra serpentium morsus præsidio est. Tanta herbæ facultas est, vt olfacta abigat bestias, quæ venenato ictu sæuiant, appensaq; contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & venenatis morsibus infusus succus, præsentaneo est remedio, si etiam ab instillatione statim in potu assumatur.

a Cat. addit. δηκτικὴν. id est mordax.

Ψευδοδίκταμνος. PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

QVod Pseudodictamnum vocant, multis in terris nascitur, antè dicto simile: sed minus, quàm illud acre. Eosdem effectus præbet, sed inefficacius multò.

Δίκταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

DEfertur à Creta alterum dictamni genus, foliis sisymbrii, ramis maioribus: in quibus flores syluestris [a] origani, nigri, molles. Odor foliorum inter sisymbrium & saluiam, iucundissimus. Efficax ad eadem, sed minus nares ferit. Miscetur emplastris & medicaminibus, quæ aduersus serpentium iniurias confinguntur, theriaca vocant.

a Ca. ὀρμίνῳ ἀγρίῳ. i. syluestri Hormino.

I. DICTAMNVM CRETENSE.

II. PSEVDODICTAMNVM.

Dictamnum

Dictamnici & hiſtor. ex Theoph.

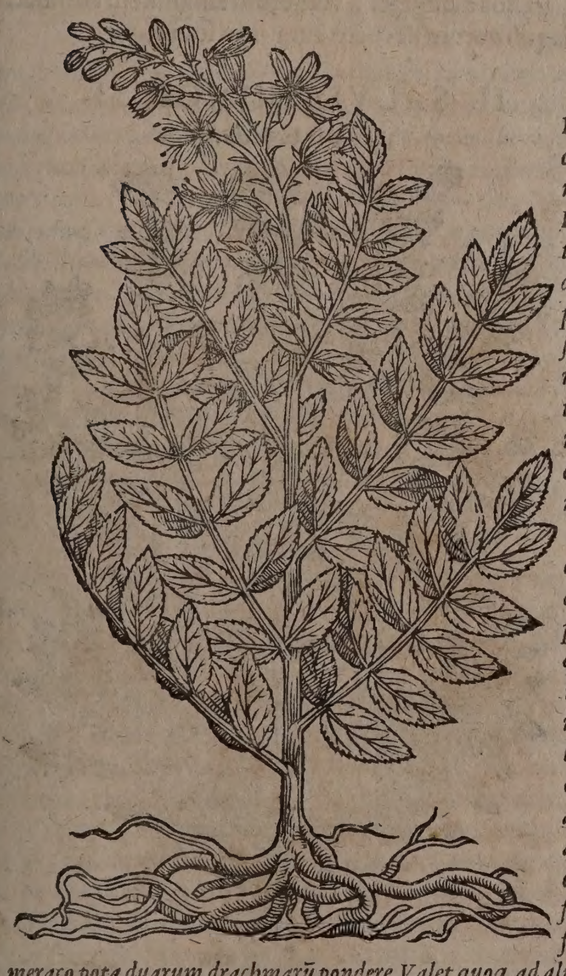
DIctamnum legitimum ac probatiſſimum in Creta inſula tantùm gignitur: neq; tamen inibi paſſim, ſed in anguſto loco duntaxat prouenit, vt author eſt Theophraſtus, qui lib. 9. cap. 26. de plantarum hiſtoria Dictamnum poſteritatis memoriæ prodidit, his verbis: Dictamnum Cretæ inſulæ proprium eſt, vi mirabile, & ad plura perutile, ſed ad partum mulierum potiſſimùm pollet. Folio pulegio ſimili conſtat, nec ſapore abſimile eſt: ramulis tenuioribus conditur. Vſus foliorum, non ramorum, nec fructus eſt: valent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, vt dictũ eſt: aut enim facile poſſe parere faciunt, aut certè dolores penitus ſedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodum eſt, eumq; capræ depaſcunt capeſſendæ cauſa voluptatis. Quod etiã de telis fertur, verum eſſe affirmant: capras enim ſagitta transfixas Dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnum tale eſt, viresq; eiuſmodi poſſidet. Falſum Dictamnum folio quidem ſimili conſtat, ſed ramulis minus, & viribus longè inferius: quanquã enim eiſdem in rebus proſit, tamen multò deterius, atq; debilius. Vis Dictamni in ore percipi continuò poteſt: excalfacit enim paulò vehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere ſolent, ne expiret: eſt enim imbecillius, cum expirauerit. Non deſunt, qui naturam Dictamni, & falſi Dictamni eandem eſſe exiſtiment, ſed quòd locis lætioribus exeat, degenerare, falſumq; cognominari, ſicuti etiam alijs pluribus euenit, vt viribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim aſperum ſolum vehementer amare inquiunt. Eſt etiam aliud Dictamnum veluti æquiuocè appellatum: nec enim ſpeciẽ, nec vim habet eandem: quippe quod folio ſimili Siſymbrio conſtet, & ramis condatur maioribus. Vſus item & vis nõ eiſdem conueniunt. Hoc igitur (vt dictum eſt) mirum, ſimulq; proprium Cretæ inſulæ dicitur: hæc Theophraſtus: Cæterùm ætati quoq; noſtræ Dictamni rationem aliquam reddamus, vt in omnibus ferè plantis facere conſueuimus, nõ diu quidem eſt, quod ex Creta inſula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum eſt. Siquidem Manardus Ferrarienſis, vir non ſolùm ingenio & doctrina celebris, ſed etiam ſimplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. 6. epiſt. 3. inquit: Dictamno, niſi eam rurſus Venus ab Ida ſylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (vt ingenuè fatear) neſcio, qua auctoritate vel ratione ſcripſerit Dioſcorides, Cretenſe Dictamnum nec florem, nec ſemen proferre, cum id, quod è Creta ad nos aduehitur, vnà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur: niſi dicamus hunc locum deprauatum eſſe, vt fermè ſuſpicor. Quòd autem fructum ferat Cretenſe Dictamnum, & ex conſequenti etiam florem, videtur ſupra declaraſſe Theophraſtus, cum dixit: Vſus eſt foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipſum non obſcurè à Damocrate explicatum eſt, vt in Gal. legitur lib. 5. de comp. med. per genera, cap. 10. in emplaſtro ex Dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum Dictamno Cretico florem aſſignauit in illis Græcis verſibus, quos ſolutis verbis ſic vertimus. His quoq; omnibus addito Dictamni herbæ læuis ſiccæ florem habentis drachmas viginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expreſſiſſe lib. 12. ſuæ Aeneidos, vbi ita cecinit:

Falſum Dictamnum.

Dictamnum alterum.

Dictamnum fert flores.

III. DICTAMNVM ALBVM.

Hic Venus indigno nati concuſſa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæſere ſagittæ.

Plinius notatur.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret, ſed etiam caule, quod tamen experientia, & antè dictorũ teſtimonio planè falſum eſſe deprehenditur. Naſcitur in Creta exoluto ſolo. Pſeudodictamnũ porrò hodie paucis (vt arbitror) notũ. Piſis hoc tempore ad me miſit clariſſimus Medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoſo, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina ſubrotunda, Dictamni tomento pubeſcentia: è quorum omniũ exortu flores purpurei prodeũt, marrubij vel melyſſophylli modo verticillati, ſapore pulegij, minus tamen acri. Vulgare autẽ Dictamnũ ALBVM vulgò cognominatũ, nullã cum Cretenſi cognationẽ habet. Siquidẽ planta eſt inſignis, & gratiſſimo ſanè aſpectu, ſpectatæq; pulchritudinis, folijs fraxino adeò ſimilibus vt à quibuſdã χαμαιμελία, id eſt infima fraxinus, ſit appellata. Caulẽ gerit bicubitalẽ, rotũdum, in cuius cacumine flores ſunt Citrei mali nõ abſimiles, odore quadã cum graueolentia acuto, non tamen iniucundo, ex purpura albicantes, vt in malua. Radice nititur diuaricata, & quandoq; ſingulari, albicante, craſſa pulpæ ſubſtantia, & tenui intus matrice, amara, & dum recens eſt, hircum olente, minimi digiti craſſitudine. Flores in quinquetras ſiliquas abeũt, ſcabro exterius cortice, in quib. ſemen. Naſcitur in collib. cliuoſis, & ſaxoſis, excalfacit & ſiccat. Radix, cuius eſt vſus, attenuat, aperit, prouocat & abſtergit. Additur vtiliter in antidotis, quæ aduerſus venena, & venenoſorũ animaliũ ictus parantur. Necat interaneorũ vermes, drachmæ põdere hauſta. Datur contra frigidos vteri morbos. Nam & menſes, & ſecundas, & emortuũ fœtũ educit, tum ſuppoſita, aut cũ pulegio ſuffita, tum ex vino meraco pota duarum drachmarũ pondere. Valet quoq; ad alui torſiones, & ad eijciendos renũ calculos, eodem pondere. Additur vtiliter in potionib. internorũ vulnerum. Quidam ea vſi ſunt ẽt ad Gallicũ morbum, drachmã quotidie præbentes ex Guaiaci ligni decocto, nõ ſine magno ægrotantiũ commodo: datur quoq; comitialib. & in alijs frigidis cerebri affectib. Præſtat contra peſtilentiæ contagia, quocunq; modo ſumatur: in ſumma ad multa vtilis eſt radix. Siliquæ & flores tactu pruritum faciunt: & in calidiorib. regionibus cutẽ exulcerant. Dictamni, ac falſi Dictamni vires tradidit Galenus lib. 6. ſimp. med. ſic inquiens: Dictamnum tenuiore eſſentia conſtat, quàm pulegium: cætera illi ſimile. At quod vocant Pſeudodictamnum ad omnia imbecillius Dictamno eſt. Quæ herba Græcè δίκταμνος, Latinè quoq; Dictamnũ appellatur: Arabicè Meſcatremſir, Anegẽ Araba ſiue Bari: Italicè Dittamo di Candia: Germanicè Wilder Poley: Hiſpanicè Ditamo & Ditamo real: Bohemicè Diptã anebo Treuudauua. Quod verò Græci ψευδοδίκταμνον, Latini itẽ Pſeudodictamnũ, & falſum Dictamnũ dicunt:

Pſeudodictamnum.

Vulgare dictamnum, & eius hiſtoria Matthiolo.

Vires.

Dictamni vires ex Gal.

Nomina.

dicunt: Itali Falſo Dittamo. Cæterùm vulgare dictamnum appellant Itali, Dittamo bianco: Germani Gemeiner Diptam: *Galli Diptam baſtard: Bohemi Treuudauua faleſſna: Poloni Dyptam trzomdanla. Qui album Dictamnum, Dioſcoridis Tragium eſſe contendunt, delirio procul dubio afficiuntur.*

† Hic locus illi prorſus eſt ſimilis, qui in vulgatis Dioſcoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani, idcirco in hoc ſimiliter, atq; in illo adnotauimus, mendum ſubeſſe arbitramur. Ergo communis quoq; erit vtriuſq; loci ratio, qua vterq; ſuæ, vt ſpero, integritati reſtituatur. Et quoniam ſuperuacuum eſſet ea referre, quæ alibi à nobis dicta ſunt, nunc dicam tantùm quomodo hic legendum cenſeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam ſecuti ſunt interpretes, habet οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. *At illa, quam nos veram putamus, erit* οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμφέρει, *quæ verba ita Latinè reddemus: Neq; verò flos, neq; ſemen confert. Ex hac caſtigatione illud facilè fiet, quòd Dioſcorides auctor grauiſſimus non ſolùm erroris ſuſpicione non condemnabitur, ſed etiam maximè commendabitur, quòd ea ſcriptis tradiderit, quæ cum alijs veteribus conueniunt.*

Dictamnum, ἀπὸ τοῦ τίκτειν, eò quòd vt Dioſcorides, ὀξυτόκον ἐστί. I. Dictamnus Creticus ſeu Cretenſis, C.B. Trag. Dod. gal. Lon. Cam. Cæſal. Dictamnum Cretenſe, Matth. Dictamnus, Brunf. Lacu. Dictamnum, Lob. Dictamnum verum, Dod. fol. Lug. Dictamnus vera, Cord. in Dioſc. Geſ. hor. II. Pſeudodictamnus verticillatus, C.B. Pſeudodictamnum, Matth. Dod. gal. & fol. Lacu. Caſt. Lug. Cam. cui καλλιμοθεία hodie in Græcia. Pſeudodictamnum floribus verticillatis,, Lob. Pro Pſeudodictamno ex Creta allata, Cæſ. Hic duplex, inodorus & odoratus. III. Dictamnum album, Matt. Cæſal. Caſt. Cam. Dictamnus putatus, Brunf. Dictamnus noſtra, Cord. in Dioſc. Dictamnus vulgaris, Trag. Geſ. hor. Pœonia maſcula, eidem. Dictamnus officinarum, Lon. Tragium, Dodo. gal. Geſ. hor. Chamæmelia, id eſt Pumila fraxinus, eidem. Fraxinella, Cord. hiſt. Lob. Cluſ. hiſt. Pan. Lug. Taber. Huius duo genera aliud humilius, breuiore ſpica, floribus & foliis dilutioribus: aliud elatius, oblongiore ſpica & ſaturatiore, foliis nigrioribus.

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

SAluia ſiue Eleliſphacon, frutex eſt ramoſus, longus, virgas habẽs quadrangulas, & canas, folia malicotonei effigie, a ſed longiora, aſperiora, craſſiora, & quæ ſenſim attritarum quaſi veſtium ſcabritiem referant, hirſuta, ſubalbida, b perquam iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſylueſtri hormino ſimile gerit. In aſperis naſcitur. Menſes cit, & vrinas decoctum foliorũ, ramorumq; potum, & partus extrahit, & paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, c vulnerum ſanguinem cohibet, tetra vlcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliaq;, ſi eorum decocto cum vino foueantur.

a Meum ἐπιμηκέστερα δὲ καὶ σμικρότερα καὶ τραχέα λεληθότως ὥσπερ τὰ ἀνατρίπτα τῶν ἱματίων. id eſt, longiora autem & minora, & aſpera, tactũ fallentia, vt veſtium (vt ita dicam) attritiones.

b Catac. εὐώδη ὠμόβρομα τῇ γεύσει.

c Catac. τραυματικὴ καὶ ἴσχαιμος. i. vulneribus conducit, & ſanguinem ſiſtit.

I. SALVIA MAIOR.

II. SALVIA MINOR SIue Sphacelus.

Saluia hortẽſis & ſylu.

ADeò eſt vulgaris notitiæ Saluia hortenſis, vt nulli prorſus reperiantur horti, in quibus hodie frequens paſſim non ſpectetur. Eſt etiam præter hanc Saluia ſylueſtris, quæ in campeſtribus, aſperis, incultis, & montibus prouenit, folijs domeſticæ ſimilibus, candidioribus tamen, & hirſutioribus. Quo fit, vt longè aberrent, qui pro ſylueſtri Saluia, agreſtem Horminum vſurpant, quam ſeplaſiarij Centrũ galli, & Gallitricũ etiã appellant. Verùm animaduertẽdum eſt, quod illa, quam

ſylue

* III. SALVIA BACCIFERA. *

ſyluestrem appello, ea ſanè non eſt, quæ in Hiſpaniæ campeſtribus, & aſperis locis, ac in Maßilienſi agro vnà cum noſtrate nardo, & lauendula frequentiſsima naſcitur. Quandoquidem hæc non ſylueſtris Saluia eſt, ſed ea ipſa, quam domeſticam vocant: nam quæ in hortis habetur alia non eſt, quàm campeſtris in hortos translata. Ideoq; non ſcribit Dioſcorides, Saluiam in hortis naſci, ſed in aſperis tantùm locis. Cæterùm Theophraſto duæ Saluiæ produntur genera lib. 6. cap. 2. de plantarum hiſtoria vbi ſic inquit: Sphacelus & Saluia inter ſeſe diſtant, quaſi alterum vrbanum, alterum genus ſylueſtre dixeris. Sphacelo folium læuius, contractius, minusq; ſqualens: Saluiæ ſcabrius: hæc ille. Porro genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto redduntur, in Italia quoq; in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq; ſum ſententia, vt exiſtimem ſphacelum marem eſſe, Saluiam verò fœminam. Sphacelo id peculiare quoq; natura dedit, vt auriculatis, poſtrema parte, conſtaret folijs, id quod nuſquam in Saluia mihi videre licuit. In Creta, ac etiam in quibuſdam Apuliæ & Calabriæ locis, Saluia in cacumine gignit tubercula quædam gallarum inſtar, ſubalbida: quorum alias mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſt. Senatus Veneti Secretarius, vir moribus ac doctrina præclarus: is enim (quæ ſua eſt humanitas) cum ea ex Creta ſibi allata eſſent, mihi videnda tradidit. Saluiam Græci Eleliſphacon vocant. Vnde factum eſſe puto, vt Plinius libro 22. cap. 25. vocabulorum cognatione deceptus, quòd Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore Eleliſphacon lentis ſpeciem eſſe. Præſtat Saluia mirum in modum ad omnes capitis affectus frigidos ac pituitoſos, & omnibus articulorum doloribus, tam in potionibus, quàm in fomentis. Quamobrem comitiales, veternoſos, ſtupidos reſolutosq; iuuat: quinetiam valet ad pituitoſas defluxiones, & ad pectoris vitia. Suffita arida Saluiæ folia vteri profluuia ſiſtunt. Commodè ab vtero gerentibus deuoratur Saluia, quæ abortire ex leui cauſa ſolet, conceptū enim continet & viuificat. Valent ad omnia prædicta Saluiæ flores ſaccharo aſſeruati. In ſumma vbi excalfacere, ſiccare & adſtringere opus ſit, fuerit ſemper Saluia commodum admodum medicamentum. Saluia, Galeno lib. 6. ſimplicium medicamentorum teſte, temperamento eſt euidenter excalfaciente, ac leuiter adſtringente. De eius viribus copioſius diſſeruit Aëtius, ſic ſcribens: Saluia manifeſtè calefacit, & leniter adſtringit. Tradunt quidam, ſuffitam ſaluiam menſes immoderatè fluentes, & omninò muliebre profluuium compeſcere. Agrippa ſacram herbam vocauit, quam prægnantes mulieres, ſi fluidæ laxæq; fuerint, vtiliſsimè comedere prodidit: continet enim conceptum, vitalemq; reddit. Ac ſi ſucci huius heminam cum modico ſale, quarto à ſecubitu die mulier potauerit, deinde viro miſceatur, proculdubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias, ab his qui ſuperfuerunt, ad eum ſuccum bibendum mulieres coactas fuiſſe, plurimosq; inde productos fœtus. Dato inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus ſucci Saluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & ſanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito ſpicæ nardi, gingiberis, ſing. drachmas duas: ſeminis Saluiæ aſſati, triti & cribrati drachmas octo: piperis longi drach. duodecim, & cum ſucco Saluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam vnam exhibeto, eodemq; modo in veſpere, ac poſtea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Gæcis Ἐλελίσφακος nominatur: Mauritanis Aeliſfacos: Italis Saluia: Germanis Salbey: Hiſpanis Saluia & Salua: Gallis Saulges: Bohemis Sſaluuieg: Polonis Szal vuea. Saluia minor, Græcis Σφάκελος: Italis Saluia minore.

Saluiæ hiſt. ex Theophr.

Saluia ex Creta.

Plinii lapſus.

Saluiæ vires Matth.

Galenus.

Ex Aetio.

Sacra herba.

Pilul. pro tabidis.

Nomina.

Saluiæ vnius meminit Dioſcorides, at recentioribus plures ſunt differentiæ, de quibus ſuo loco. I. Saluia maior, C.B. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacu. Lob. Tab. Lug. Saluia latifolia, Brunf. Trag. Geſ. hor. Lon. Cam. Saluia domeſtica, Caſt. Cæſ. cui & Lentis ſylueſtris alterū genus foliis cotonei mali ſed minoribus, Plinii. Hæc foliis vel albis, vel ipſorū pediculis ac neruis rubentibus: florib. eſt cœruleis, rarius candidis. Saluia minor, C.B. Matth. Fuch. Dodo. gal. & fol. Lacu. Lob. Tab. Saluia minoribus foliis, Cord. in Dioſc. Saluia Brunf. Saluia anguſtifolia, Trag. Saluia nobilis cognominata ſiue aurita, Geſ. hor. Saluia tenuifolia auriculata, Cam. Saluia acuta: Lon. Sphacelus verus Theophraſti, Lug. Saluiæ alterū genus, Cæſ. cui Lentis ſylueſtris ſpecies folio minore Plinii. Saluia ſylueſtris, quæ Sphacelus, Caſtori, foliis eſt aliquando pinnatis, aliquando non, floribus aliquandò albis, rarius luteis. III. Saluia baccifera, C.B. Huius etiā Matthiolus meminit. Hæc multò cæteris lanuginoſior & candidior, foliis craſſioribus modò integris, modò pinnatis, cuius ramis globuli adnaſcuntur Gallarum magnitudine & forma, quibus Cretenſes cum pane veſci ſolent. Saluia baccifera ſiue baccata Cretenſis, Adu. Saluia Baccifera Cretenſis, Lob. Lug. Cam. ad Matth. Saluia in Creta, Dod. fol. & Tabernæmontano.

Ἡδύοσμος. MENTHA. CAP. XXXV.

MEntha cognita herba eſt. Calfaciendi, adſtringendi atq; exiccandi vim habet. Siſtit ſanguinem, poto ex aceto ſucco: tineas in ventre teretes enecat: venerem ſtimulat. Singultus, vomitiones, cholerasq; ſedant terni ramuli cum acidi granati ſucco poti. Suppurationes diſcutit, ſi cum polenta illinatur. Impoſita fronti capitis dolores mulcet: mammas ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcit: cum ſale canum morſibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulſa ſubuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni reſiſtit: linguæ ſcabritiem confricta læuigat. Lac coire, denſariq; in caſeum

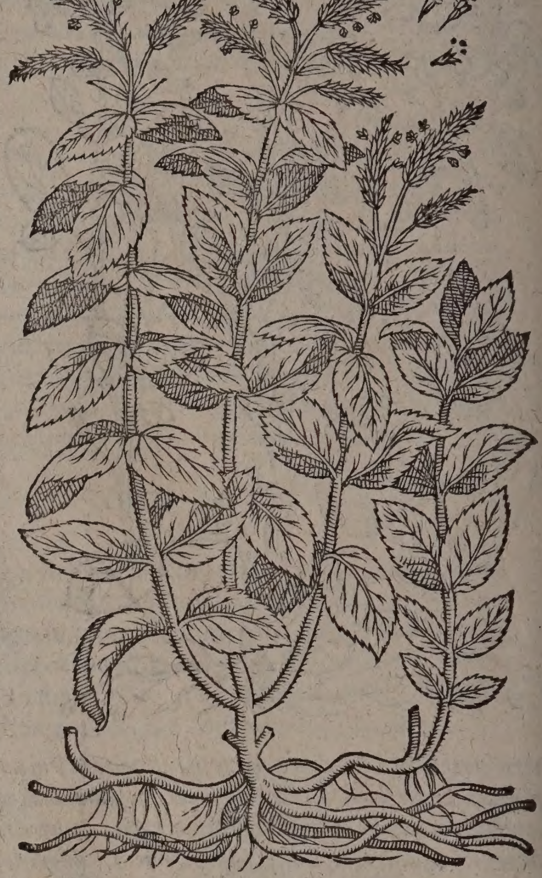
non patitur, si a folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho vtilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthastrum vocant, hirsutiore est folio, & prorsus maiore, quàm sisymbrii, grauiore odore, quare minus ad sanorum vsus expetitur.

a Meum κλωνζεια. i. ramuli.

I. MENTHA. I.

II. MENTHA ALTERA.

* III. MENTHA CRISPA verticillata. *

Menthæ cõsideratio.

MEntha cùm hortensis, tum etiam syluestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes vulgò Menthastro appellant, adeò omnibus vulgaris, notaq; est, vt sine vitio eius delineationem silentio prætermitti posse putauerim. Et quamuis plures, quã hic scribat Dioscorides, in hortis sint Menthæ species (vna enim breuioribus & crispioribus constat folijs, alia rubenti caule & flore, alia verò albicante) huiusmodi tamen specierum differentiæ non sunt, meo iudicio plurimi faciendæ. Mentha satiua duum generum est, alterum maius, alterum minus. Maior planta est odorata, folijs saluiæ minoribus, per ambitum denticulatis, caulibus numerosis, floribus in summitate spicatis, subpurpureis pilosisq;. Altera folijs exit breuioribus angustioribusq;: caulibus rubentibus, floribus quoq; rubentioribus, eximio odore. Viuax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantùm sata, tam restibili fertilitate durat, vt vix in posterum extirpari posit, quin renascatur:

Menthæ vires Matth.

Aqua stillatitia & tota Menthæ planta, puerperarum mammis cum linteolis admota, illita recens, lactis concretionẽ inhibet: animum olfactu excitat: cum amylo & aqua pota, cœliacos iuuat: vlcera manantia infantium capitibus mirè sanat. Singultus & vomitiones sistit, è mali punici vino pota. Illinitur temporibus, in frigido capitis dolore. Impetigines illita prohibet. Aqua stillatitia è tota Menthæ planta vitreo alembico in feruentis aquæ balneo parata, si vnciarum quatuor pondere ebibatur, sistit sanguinem (quod mirum fortasse multis videbitur) è naribus profluentem. Venereis voluptatibus Mentha commendata est: etsi Plinius non sine errore lib. 20. cap. 14. planè contrarium scriptis tradiderit.

Menthæ vires ex Gal.

Huius Menthæ facultatis causam scitè reddidit Galenus lib. 6. simp. med. vbi de ea ijs differit verbis: Hediosmos, alij verò Minthen odoratam nuncupant. Est enim & alia quædam Minthe non odorata, quam Calaminthen vocant. Vtraq; gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excalfacientium.

Infra-

Infirmior tamen eſt mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in vniuerſum dicam, hæc ceu ſylueſtris quædam eſt, illa ceu domeſtica. Quamobrem ſanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad venerem excitat. Id quod omnibus commune eſt, quæ humiditatem ſemicoctam, & flatuoſam continent. Ob talem ipſius herbæ temperaturam in abſceßibus ea quidem cum polenta miſta vtuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd valentius cùm excalfaciat, tum deſiccet, quàm id genus poſcant. Habet verò etiam quiddam amarum in ſe, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit: acerbitate verò ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit. Subſtantia eſt, vt ſi qua alia herba, tenuium partium: hæc Galenus. Verùm animaduertendum eſt, hoc loco Galenum per ſylueſtrem Mentham non intellexiſſe legitimam Calaminthâm, quòd is de odorata Calamintha (vt ſequenti capite dicturi ſumus) initio ſeptimi libri de ſimplicium medicamentorum facultatibus copioſè tractauerit. Ex quo facilè cõijcere licet, Galenum in hoc non ſuam, & veram appellationem retuliſſe, ſed aliorum, & fortè Græci vulgi, qui ſylueſtrem Mentham Calaminthæ nomine appellare conſueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare videtur.

Mentha ſyl. Galeni quid.

MENTHASTRVM *folia profert Menthæ longè maiora, hirſutiora ac candidiora: caules cubitales & flores ſpicatos, colore ſubpurpureo, tenuibus vndequaq; pilis: bene quoq; olet. Naſcitur plerunq; vliginoſo loco, & prope riuos aquarum. Excalfacit, attenuat, adſtringit, incidit, aperit & ſuas quoq; peculiares vires obtinet. Siquidem potum fœminas à partu purgat. Datur eius decoctum vtiliter potandum anheloſis, & ægrè ſpirantibus, quin etiam mulcendis torminibus, quæ à flatu oriuntur. Subſtratum vel accenſum ſerpentes fugat. Inſtillatur ſuccus verminoſis auribus. Idem tum potus tum teſtibus illitus, nocturnas pollutiones prohibet: auxiliatur potus, morbo regio affectis. Strumoſos illitu iuuat, ventris tineas pellit ex aceto potus. Folia tam pota, quàm illita præſtant aduerſus venenoſorum animalium ictus.*

Menthaſtri vires.

Cæterùm eſt & herba paßim in hortis creſcens, folio ſaluiæ longiore, latioreq;, betonicæ æmulo, circumquaq; ſerrato, in viridi albicãte: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in vniuerſum amara eſt, non tamen vehementer ſubadſtringens, & grauiter odorata. Goritienſibus hæc vulgò vocatur MENTHA *græca: in Hetruria verò Saluia romana, quòd potius folijs ſaluiam referat, quàm Mentham: quin & herbam diuæ Mariæ*

Menthę Græcæ hiſtoria.

Saluia romana.

IV. MENTHASTRVM.

V. MENTHA GRAECA.

nominant. Sunt etiam, qui Laſſulatam appellent: ſed vnde apud hos id ſibi nomen aſciuerit, neſcio: ipſi dicant. Porrò Valerius Cordus in ſuo diſpenſatorio, in vnguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe criſpam & Saracenicam: pro Saracenica autem Menthã hanc, de qua præſens mentio, imponendam eſſe cenſet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate vel ratione, eius quidẽ ſententiæ adſtipulari non tutum eſſe arbitror: præſertim cum Nicolaus nuper à Fuchſio Latinus factus, nullam huiuſce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, ſed rubeæ & agreſtis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, vt liberè dicamus, Cordi diſpenſatorium quàm plurimis ſcatere mendis, quippe quòd non omnes medicamentorum deſcriptiones ex bonorum authorũ fonte hauſerit. Plantam hanc (vt ipſe ſcribit) Germani vocant vnſer Frawen Müntz, *id eſt, Mentham ſanctæ Mariæ. Verùm Fuchſius aliam eodem nomine ab hac longè diuerſam oſtendit. Qui verò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt: quanquam ſi Hetruſcis Germanica, vel Germanicis Hetruſca nomina reſpondent, Cordo potius (quantum ad vocabulum ſpectat) quàm Fuchſio acceſſerim, quòd vt modò diximus, herbam diuæ Mariæ eam vocent in Hetruria.*

Val. Cordus arguitur.

Tota planta excalfacit, ſiccat, aperit, attenuat, roborat, abſtergit & prouocat, auxiliatur vterinis affectibus. Medetur hydropicis, & præſertim anaſarca laborantibus. Siquidem frigefactum iecur excalfacit, & vaſorum obſtructiones aperit. Illinitur ex oleo Irino aut Nardino lienoſis, & ex vino feruefacto vrinam ægrè reddentibus. Lentigines, alphos, & alia cutis vitia emaculat; illitus noctibus ſuccus. Folia adduntur in placentis, & ita eduntur à mulieribus, vteri affectibus obnoxijs. Sunt etiam qui eadem tenui pulticula illita frigant in patellis in oleo aut butyro, & in cibis ijs vtantur. Huius epotus ſuccus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido vtero ſubuenit. Ventriculum

Menthæ grecæ vires Matthiolo.

Nomina.

roborat, tam hauſtus, quàm illitus, & vomitiones compeſcit. Tota planta tam ſubſtratu, quàm ſuffitu ſerpentes fugat, & eorum venenis reſiſtit: quin & infarctus expedit, & capiti robur addit. Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis pariter & Italis Mentha vocatur: Arabibus Nahanaha: Germanis Müntz*: Hiſpanis Hierua buena & Ortelana: Gallis Mente: Bohemis Muta: Polonis Mietka. Mentha verò Græca: Italis vocatur Mentha Græca, Saluia Romana, & herba Santa Maria, nonnullis Aſſulata: Germanis* Unſer Frawen Müntz*: Bohemis Kzecka Mata: Polonis Marzea Mietka: Gallis Grand Coq. Menthaſtrum autem ſiue Mentha ſylueſtris Græcis ἡδύοσμος ἄγριος, Italis Mentaſtro: Germanis* Wild Müntz*: Bohemis Plana Mata: Gallis Mente Cheualine: Polonis Kobyla Mietka.*

Mentha, veteribus μίνθη Plinio auctore dicebatur, at ob odoris ſuauitatem poſtmodum ἡδύοσμος dicta: verùm recentiores & Menthæ & Menthaſtri multas veteribus indictas nouerunt differentias, vt in Phytopinace monuimus, propoſitis Menthæ ſeptendecim & Calaminthæ ſex differentiis. I. Mentha anguſtifolia ſpicata, C.B. Mentha, Brunf. Mentha prima, Matth. Mentha hortenſis prima, Geſ.hor. Mentha ſatiua tertia, Fuch.Dod.gal. Mentha tertia, Dod.fol. Mentha Romana officinarum ſiue præſtantior anguſtifolia, Lob. Mentha hortenſis oblongo folio, Cæſ. Mentha ſatiua, Caſt.Lug. Mentha odorata anguſtifolia, Cam. Mentha acuta, Tab. Hæc aliquando anguſtiſſimo & acutiſſimo reperitur folio. II. Mentha altera, Matth. Mentha ſatiua 2. Lacu. Mentha minor, Caſtori. III. Mentha criſpa verticillata, C.B. Mentha ſatiua prima, Fuch.Dod.gal. Lacu. Mentha prima, Dod. fol. Mentha vulgata ſerpens rotundiore folio, Pulegii flore coronato. Lob. obſ. Cruciata Mentha, Lob.icon. Mentha ſatiua criſpa. Lugdu. IV. Mentha ſylueſtris longiore folio, C.B. Mentha equina, Brunf. Menthaſtrum, Trag.Matt.Fuch. Dod.gal. & fol.Cord.hiſt.Lacu.Lob.Caſt. Menthaſtrum vulgare, Lugd. Mentha ſylueſtris, Geſ.hor.Lon. Mentha ſylueſtris altera, Cæſ. cui Calamintha Galeni. Variat foliis longioribus & nigrioribus, minuſve incanis. V. Mentha corymbifera, C.B. Balſamita, Brunf. Aliſma, Trag. Balſamita maior, Dod.gal. & fol.Lac. Mentha Græca, Matth.Geſ.hor. Mentha corymbifera maior, Cord.in hiſto. Mentha Romana, Lacu. Mentha Sarracenica, Erico Cordo, Val.Cordo in Dioſc.(qui Chryſocome cognatam ſtatuit) Lonic.Cam. Coſtus hortenſis, Geſ.hor.Lug. Cam. Coſtus hortorum, Lob. Herba.S. Mariæ, Cæſalp. cui Melilotus Dioſcoridis, Plinii & Auicennæ.

Καλαμίνθη. CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

EX Calaminthæ generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: ſurculos & caules anguloſos, purpureum florem. Altera pulegio ſimilis eſt, ſed maior: quam ſylueſtre pulegium ideo appellarunt, quòd odore ipſum æmuletur: Nepetã Latini vocitant. Tertia menthaſtro cognata eſt foliis oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm ſuperiora, ſed viribus inefficacior. Omnium folia guſtu impensè feruentia & acria: radix ſuperuacua. Naſcitur in campeſtrib. aſperis & aquoſis. Potu aut illitu demorſis à ſerpente opitulatur. Decoctum potu menſes, & vrinas expellit: ruptis, conuulſis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusq; auxiliatur: regium morbum expurgat. Præſumpta in vino venenis reſiſtit: tineas, cæteraq; interaneorum animalia cum ſale, & melle pota, enecat: nec ſecus cocta, crudave, ſi teratur. Elephanticos eſitata adiuuat, ſi poſtea ſerum lactis ebibatur. Folia detrita, ſi in vellere ſubiiciantur, menſes extrahunt, & partus enecant: accenſa, aut ſubſtrata, ſerpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in vino cocta & illita: ſugillata tollunt. Calamintha iſchiadis imponitur, vt ex alto humores euocet, ſummam cutem exurens. Vermes necat ſuccus auribus inſtillatus.

I. CALAMINTHA.

Calaminthæ conſideratio.

CAlamintha officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt vſus, quæ Latinis Nepeta vocitatur, ſecũdo loco hic à Dioſcoride tradita. Nomen hæc apud Hetruſcos in hunc vſq; diem retinet: ſiquidẽ noſtrates eam, corrupto tamen nomine, vulgò appellant Nipotella.

Nipotella.

Naſcitur hæc in inculto ſolo in apricis ſecus itinera, & ſepes, quin etiã in collibus, folijs [pulegio maioribus] ſubrotũdis, hirſutis, & per ambitum [leuiter ſerratis] laciniatis: caulib. cubitalibus, anguloſis, [folioſisq;] & hirſutis. Flores edit paruos, purpuraſcentes, qui à medio caule vſq; ad ſummum verticillatim erumpunt, vt in pulegio, at in cacumine copioſiores habentur: radices tenues, & numeroſas multifidasq;.

Braſauoli error.

Cæterùm hac in re Braſauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo exiſtimet Calamintham ſecundo loco à Dioſcoride deſcriptam illam herbam eſſe, quam, eò quòd catti magna eius capiantur voluptate, Gattariam quidam vulgò nominant.

Gattariæ mentio.

Error hinc manifeſtè proditur, quod GATTARIA, cuius hic imaginem damus, ſit herba folijs vrticæ, aut apiaſtro ſimilibus, quæ quantum à pulegij folijs diſsideat, non modò cæteris notis, verùm etiam odore, in quo Braſauolus nititur, ij dijudicent, qui has differẽtias rectius norunt. Sunt tamen è vulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortaſſe ſecutus Braſauolus, quàm plantæ ipſius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioſcoridi nil aliud vnquam, mea opinione, fuerit, quàm vulgaris Calamintha, qua officinæ vtuntur, quamq; nos vul-

* II. CALAMINTHA MA-gno flore. *

III. CALAMINTHA MON-tana.

IV. CALAMINTHA A-quatica.

nos vulgò vocamus Nipotella: quandoquidem vulgaris vſus Calamintha, non modo folijs pulegium æmulatur, ſed etiam ſapore, & odoris fragrantia. Quo ſit, vt mirum non ſit, ſi Dioſcoridis teſtimonio, a quibuſdam ſylueſtre pulegium vocata fuerit: non enim odore tantùm (vt Braſauolus velle videtur) Nepeta pulegium imitatur, ſed & folijs & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto exiſtimandum eſſe, Gattariam herbam eſſe Nepetam ſecundam Calaminthæ ſpeciem. Neq; etiam putandum, eandem tertiam eſſe, quemadmodum falsò credidit Ruellius.

Ruell. erratũ.

Quippe quoniam fecerit hanc Dioſcorides Menthaſtro ſimilem, nõ autem melyſſophyllo, aut vrticæ, quas (vt paulò antè diximus) Gattaria repræſentat. Quapropter non modò ea de cauſa eius ſententiam explodendam putauerim, ſed etiam quòd ſæpius ipſe in locis aquoſis, campeſtribus & aſperis repererim tertiam Calaminthæ ſpeciem, menthaſtri æmulam, ſubalbidioribus tamen, oblongioribus hirſutisq; folijs, caule & ramis maioribus, quàm ſuperior, ac guſtu acriori.

Calamintha aquatica & montana.

Non ſecus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelſis vallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimi ſimilibus, ſurculo & caule anguloſo quadrangulo, & flore in purpura ruſeſcente. Quanquam in hoc errore, mea quidem ſententia, verſantur Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, vt aſſerere non dubitent, montanam hanc Calamintham legitimam eſſe Nepetam.

Monachorũ lapſus.

Sed ad GATTARIAM *venio. Ea enim planta eſt vulgaris notitiæ. Folia fert melyſſophylli, aut vrticæ, ſed minora & ſubcandicantia. Caulem edit bicubitalem, quadratum, numeroſis ramis, quadrangulis & incanis. Flores edit albos, orbiculatim emergentes, ſed qui in ſummis caulibus habentur, ſpicæ figuram referunt. Radices habet multifidas & fibroſas. Odor vniuerſæ plantæ acutus, caput feriens, quinetiam feruidus ſapor cum amaritudine haud obſcura. Naſcitur in campeſtribus agrorum aggeribus, ſecus vias, & vliginoſo ſolo.*

Gattariæ hiſtor.

Excalfacit & ſiccat, Calaminthæ modo, adeò, vt ea vti poſſint medici Calaminthæ vice, vbi illa non ſit ad manus. Peculiariter autem valet Gattaria ad omnes capitis, pectoris, ventriculi, & vteri morbos, à pituitoſis excrementis, aut flatu genitos. Ideò auxiliatur diuturno capitis dolore affectis, vertiginoſis, veternoſis, ſtupidis, reſolutis, conuulſis, comitialibusq;, quinetiam anheloſis, aſthmaticis & ſuſpirioſis. Medetur item

Gattariæ vires Matth.

V. HERBA GATTARIA.

ventriculi torsionibus, à flatu prouenientibus. Tota planta menses elicit, tam pota, quàm in desessionibus addita. Herbæ vsus steriles prolificas facit, vbi sterilitas à frigida, humidaq; causa proueniat, namq; valenter vterum calefacit. Succus naribus infusus pituitam valenter eijcit, & visum acuit. In summa vbi valenter excalfacere opus sit, Gattaria plurimum præstat.

Calaminthæ vires ex Gal.

Calaminthæ meminit Galenus libr. 7. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus differens: Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine vtraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palàm calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem valde excalfacit & mordicat, cutemq; laniat, postremò etiam vlcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuè calfacit, & sudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intrò verò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obscurè adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eò tantùm quòd strenuè tenues humores digerat, verùm etiam quia extenuet, & incidat valenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreat. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in vino coctam cataplasmatis modo imponere viridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta vehementior redditur, & ad vrendū promptior. Porrò talis cùm sit, ad venenatarum bestiarum morsus assumitur, velut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, planè exigua est: verùm ad quædam ita efficaciter agit, vt quæ valentissima est, nimirum, cùm coniuncta sit vehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium vermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit & eijcit. Igitur incidendi quidem ei vis adest, propter calorem eius, tenuitatem & amaritudinem: abstergendi verò propter vnicam amaritudinem. Itaq; asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis verò, siue regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, vtpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana.

Nomina.

Καλαμίνθη herba sic Græcè, vt etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè Calamentum: Italicè Calaminta & Calamento: Germanicè Wilder Poley*: Hispanicè la Neuada: Gallicè Poulliot sauuage: Bohemicè Marulka Polnij. Calamintha montana, Græcis* Καλαμίνθη ὀρεινὴ*: Italis Calamento siue Nipotella montana: Officinis, Calamenthum montanum. At Calamintha aquatica: Græcis* καλαμίνθη ἔνυδρος*: Italis Calamento aquatico. Quam verò Gattariam vocant: Italis herba Gatta: Germanis* Katzennept*: Bohemis Kocurnijk: Gallicè herbe de Chat.*

I. Calamintha (quasi bona & vtilis mentha) vulgaris officinarum, C.B. Calamintha, Matth. Dod. gal. Cast. Calamintha altera, Lacu. Calamintha montana, Gesf. hor. Dod. fol. Lug. Calamintha montana vulgaris, Lob. Tab. Calamintha vulgaris, Cam. Nepeta montana, Cord. in Diosc. II. Calamintha magno flore, an prima Dioscoridis? C.B. Calamintha montana præstantior, Lob. Lug. Tab. Calamintha montana, Cam. Calamenthum montanum, Cæsalpino. Hæc ex radice caules emittit cubitales quadratos, quos ambiunt folia vulgari latiora, profundius crenata, hirsuta: flores quauis Calamintha maiores, forma respondentes, purpureos, semen paruum: gratior est totius plantæ quàm aliarum odor, gustu & olfactu suauiter acri. In montibus Patauinis legimus, in agri etiam Narbonensis saxosis & vmbrosis reperitur. III. Calamintha pulegii odore, fortè secunda Dioscoridis, C.B. Calamintha montana, Matth. Lacu. Calamintha Italica pulegii odore, Gesf. hor. Calamintha secunda Dioscoridis, Lugd. & Cam. cui & Nepetella. Calamintha altera odore graui Pulegii, foliis maculosis, Lob. cui Nepeta Dioscoridis & Lugd. Calamenthum quod vulgò Nepita, Cæsalp. Calamentha aruensis secunda, Taber. Pulegium syluestre siue Calamintha altera, Dod. fol. Nepeta agrestis, Cord. in Diosf. IV. Calamintha aruensis verticillata, hirsuta, C.B. Menthastrum, Brunf. Nepeta agrestis vel quarta, Trag. Mentha aquatica exigua, eidem. Nepeta, Lon. Calaminthæ alterum genus, Fuch. Dod. gal. Calamintha aquatica, Matth. Lob. Lugd. Polycnemum, eidem. Calamintha aruensis, Gesf. hor. Tab. V. Mentha Cataria, quòd ea feles delectentur, C.B. Nepeta vulgaris, Trag. Herba Gattaria, Matth. Cast. Gattaria vulgò appellata, Cæsalp. Gattaria herba, Dod. fol. Herba felis, Lugd. Calaminthæ species, Gesf. hor. Calaminthæ primum genus, Fuch. Calaminthæ tertium genus, Dod. gal. Calamintha montana, Lon. Calamintha 3. Thal. Balsamita maior, Lac. Nepeta agrestis fruticosa, Cord. in Diosf. Nepeta Germanica, Cam. Mētha Cataria, Lob. Mentha felina, Tab. Sunt qui Calamintham tertiam Dioscoridis velint: alii Nepetam veterum: alii Melissæ speciem: alii inter Calamintham & Melissam mediam faciunt.

Θύμος.

Θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

THymum ab omnibus cognoſcitur, ſurculoſus frutex, exilibus foliis, multis, & anguſtis circumdatus, capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo, & petroſo a prouenit. Vim habet hanc, vt cum ſale, & aceto potum, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodeſt orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas ventris exigit: menſes, partus, & ſecundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores diſcutit, cum aceto illitum: concretum ſanguinem diſſoluit: verrucas thymi colorem reddentes, penſileſq; tollit. Iſchiadicis cum vino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm vtile pro condimento, duntaxat ad vſus eorum, qui recte valent.

a Meũ addit. μάλιςα. i. maximè.

I. THYMVM.

* II. THYMVM VVLGAre tenuiore folio.*

THymum duorum generum eſſe teſtatum reliquit Theophraſtus lib 6. cap. 2. de plantarum hiſtoria, vbi de eo diſſeruit his verbis: Quin & Thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æſtiuum ſolſtitiũ incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij conſtare affirmãt, an probè melletur, nec ne. Etenim ſi aliter deflo-ruerit, mellatio minus probè ſuccedit. Deſtruitur, peritq; flos, ſi imber inceſſerit. Semen fœcundum ſatureiæ, atq; etiã magis origani manifeſtò ſentitur: thymi verò nullũ oſtendi poteſt, ſed floribus quodã permiſcetur modo. Flores etenim ſerunt, itaq; oritur thymum: Hactenus Theoph. Cæterum nunc Thymum in Italia notiſsimum eſt. Præſtat autem quod ex Apulia fertur: quanquã laudatiſsimũ eſt, ꝙ è Creta inſula, aliiſq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantùm thymi, minoris videlicet, meminit hic Dioſcorides. Verùm cum is lib. 4. in epithymi hiſtoria, Epithymum florẽ eſſe ſcribat è thymo duriore, ſatureiæ ſimili, haud dubiè oſtendit ſe non ſecus ac Theophraſtum, duo thymi genera obſeruaſſe. Vnum quod mittit ſurculos complures exilibus folijs, anguſtis & numeroſis circumdatos; in quorum cacumine ſunt capitula flore purpureo referta. Alterum verò lignoſius, fruticoſius, ac durius, ſatureiæ ſimile. Thymo hoc duriore paſsim ferè ſcatet Goritienſis ager, eius præcipuè colles: in eoq; (vt libro quarto ſuo loco dicetur) legitimũ Epithymũ oritur. Manat ex eo oleum aurei coloris, quod vnà cum aqua elicitur, dum per calentis aquæ balneum herba recens viridiſq; diſtillatur. Hoc Citreum malum reſipit, & guſtu acutiſsimum eſt, & ad ea omnia vtile, quæ vehementer excalfieri poſtulant. Thymi meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita ſcribit: Thymum incidit, & calfacit manifeſtè: ob id & vrinam & menſes ciet, fœtum euellit, & viſcera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in excalfaciendo, & exſiccando in tertio ordine ſtatuendum eſt. Præter has autem à Galeno deſcriptas, alias quoque Thymo vires reddidit Aëtius ſermone primo, ſic inquiens: Hæc verò experimentis de Thymo comperta ſunt: dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutiſsimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquoſq; humores, atque acrem ſaniem euacuat: facit & ad veſicæ affectus. Ventre autem inflato, vbi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam vnam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ. At lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduerſus lippitudinem, & vehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram,

Thymi hiſt. ex Theoph.

Thymum ex Creta.

Thymi genera duo.

Thymum durius.

Thymi vires ex Galeno & Aetio.

gram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum vino vtilißimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verùm ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album illum habet. Planta, quæ Græcis θύμος, *Latinis item thymus, & thymum appellatur: Mauritanis, Hasce: Italis, Thymo: Germanis* Römischer Quendel vnd Welscher Quendel: *Hispanis Tomilho salsero: Gallis Thym, seu Mariolaine d' Angleterre: Bohemis Thym: Polonis Dziecielina.*

Nomina.

Thymum ἀπὸ τῆς θυῆς, quòd eo veteres primum vsi sint in sacris, quæ accenso igne fiebant. Quatuor agnoscuntur differentiæ, siquidem vulgaris thymus duplex habeatur, tenuiore & latiore folio, tertium capitatum, & denique latifoliū quoddam Lobelus in editione Belgica proponit, quod nec dum vidimus. I. Thymus capitatus, qui Dioscoridis, C. B. Cord. hist. Thymum, Matth. Lac. Lob. Thymum Creticum, Dod. gal. Cord. in Diosc. Cæs. Lugd. Thymum cephaloton, Dod. fol. Thymum legitimum, Clus. hist. Hisp. Thymus verus capitatus, Cam. Thymus secundus, Alpino. II. Thymus vulgaris tenuiore folio, C. B. Thymus, Brunf. Trag. Fuch. Lon. Cord. in Diosc. Thymum durius, Dod. gal. Thymus vulgaris, Ges. hor. Pepolina Cæsalpino.

θύμβρα. SATVREIA. CAP. XXXVIII.

Satureia triuialis notitiæ est. Gignitur in asperis locis, & tenui solo, thymo similis, minor tamen, & tenerior: defert spicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem potest quæ thymum, si modo consimili sumptitetur. Aptus sanis vsus. Est etiamnum quædam satiua, syluestri prorsus minor, quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta est.

I. SATVREIA DIOSCOR.

II. SATVREIA ALTERA.

Thymi consideratio.

Thymbra duum est generum. Ea autem, quæ à Dioscoride describitur, thymo similis est, minor tamen, & tenerior. Spicam defert florum plenam, coloris herbacei. Gignitur in asperis locis, & tenui solo. His notis maximè ea adstipulatur, cuius hic imaginem appinximus. Siquidem hæc folijs, ac cauliculis thymum adeò repræsentat, vt non desint, qui eam pro thymo recipiant. Præterea thymo gracilior, longeq; tenuior est, verùm capitula thymi modo non profert. Siquidem cauliculi in spicatos processus desinunt, in quibus flores emicant parui, subpurpureo colore. Quinetiam (vt Dioscorides inquit) non solùm sponte nascens habetur, sed etiam domestica, satiuaquè. Altera (si THYMBRA *tamen, aut Satureia rectè appellari poßit) maior fruticosiorq; prouenit, & in hortis frequentior, ramis multis in orbem circumquaq; se diffundentibus, rotundis, atque lignosis. Folia profert Thymo maiora, subaspera, dvrioraq;, quæ circa surculos plura simul per interualla erumpunt, è quorum exortu spicati quidam processus, foliolis quibusdam cæteris longè minoribus stipati prodeunt: in quibus flores nascuntur parui, ex purpura albicantes. Radice nititur lignosa, multipliciq;. Hæc non solùm seritur in hortis sed etiam, vt altera sponte prouenit, in apricis collibus, & in torrentium alueis, fruticosior tamen, durior ac asperior. Thymo suis in qualitatibus similis est, proinde excalfacit, attenuat, incidit, digerit & aperit, viribus ab altera non differt, Thymi enim facultatibus omnibus referta est. Hanc eam ego esse censeo, cuius post Thymbram meminit Columella libro nono capite quarto de re Rustica, de apibus agens his verbis: Eadem regio fæcunda sit fruticis exigui, & maximè thymi, aut origani, tum etiam Thymbræ, vel nostratis cunilæ, quam satureiam Rustici vocant.*

Satureiæ hist.

Satureia Columellæ.

Siquidem

Siquidem nos in Hetruria corrupta à Cunila appellatione, eandem appellamus Coniella: in alijs tamen plerisq; Italiæ locis, quòd à Satureia vocem corrumpere maluerint, appellatur vulgò Sauoreggia. Non desunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo gustu repræsentat, eam vulgò Peuerella, quasi Piperellam nominent. Piperella. *Cæterùm quòd in simplicium censu vsquam Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus verò eius mentionem fecit libr. 7. vbi de vtraq; specie ijs paucis differit. Thymbra syluestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum vsum gratior & accommodatior.* Thymbræ vires ex Paulo. *Quæ herba θύμβρα Græcè, Thymbra, Cunila & Satureia Latinè vocatur: Arabicè Sabater seu Sabatar: Italicè Thimbra, Coniella, Sauoreggia & Peuerella: Germanicè* Kunel / Zwibel. Hysop vnd Saturey: *Hispanicè Segurelha: Gallicè Sauoreie, Sarriette & Satrea: Bohemicè Saturege: Polonicè Combr.* Nomina.

Satureia (quæ θύμβρον Theophrasto fortè ἀπὸ τοῦ θύειν ob fragrantiam) quibusdam à saturando dicta, quod cibis loco condimenti addatur. I. Satureia Dioscoridis, Matth. Cast. Lug. qui vult notas omnes Dioscorideas huic plantæ conuenire, licèt Aduersaria Polium fœminam recentiorum Matthioli figura exprimi velint. II. Satureia hortensis, Cunila satiua Plinio, C.B. Hyssopus agrestis, Brunf. Satureia, Trago (cui & hortensis Hyssopus) Cord. in hist. (cui & Thymbra satiua) Lac. Lon. Lob. Dod. fol. Cæsal. Tab. Cam. Satureia satiua, Fuch. Satureia hortensis, Gesh. hor. Lob. in icon. Satureia vulgaris, Dod. gal. Satureia altera, Matth. Satureia syluestris altera, Cast. Satureia vulgaris hortensis, Lugd. Thymbra vera, Ges. hort: Thymbra satiua Satureia, Cord. in Dioscoridem. Caule & folijs aliquando cœruleis reperitur.

Ἕρπυλλος. SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

SErpyllum duorum generum est. Hortense odore sampsuchum imitatur, atque in coronas addi solet, cui à serpendo nomen inditum est: quoniam si qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia & ramulos origani habet, sed candidiores, in macerijs multò procerius assurgit. Syluestre, zigis appellatum, [non serpit, sed in altitudinem increscit,] ramulos edens tenues, surculosos, folijs refertos longioribus, quàm rutæ & durioribus, a angustis. Conclusa nō legit Orib. Flores iucundè olent, gustanti acres. b Radicis nullus vsus. a Me. & Cat. ὑπόστενα. i. subangusta. Nascitur in petris, satiuo efficacius, atq; magis excalfaciens, & ad medendi vsum aptius. Menses trahit, & vrinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulsis & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduersus serpentes potu, illituve prodest: capitis dolores mulcet coctum, adiecto rosaceo & madefactum in aceto: maximè verò phreneticis & lethargicis conuenit. Cruentos vomitus sedat succus, drachmis quatuor ex aceto potus. b Cat. addit δήκτον. i. mordacem.

I. SERPYLLVM.

II. SERPYLLVM ALterum.

SErpyllum hortense in Hetruria haud negligitur, sed in hortis seritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (vt Dioscorides inquit) in coronamenta additur. Serpylli consideratio. *Syluestre duorum est generum: vnum flore candido, odore citrei mali: quod latius prouenit, humi repens, læuioribus folijs in gyrum sese vnà cum ramusculis diffundentibus: alterum verò flore purpureo, gustu perquàm acri, satureiæ simili. Vtrunque copiosissimè nascitur apud Goritienses Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nusquam videre contigit, nec item odoratius. Serpyllum à Theophrasto, cui hortense nihil aliud esse censeo, quàm syluestre in hortis satum; describitur libro sexto, capitulo septimo, de plantarum histo-* Serpylli hist. ex Theophr.

historia, vbi de eo disserit ijs verbis. Serpylli *syluestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus serunt, vt apud Sycionem fieri solet, atq; etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum in quantumuis longitudinis procedere valeat, nactum scilicet adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum. Genera vrbana reddere non est, vt retulimus: ferocia esse affirmant. Hoc enim in montibus, tum satureiatum quoddam, atq; vehementissimum: tum gratum odore, molliusq; comperiri. Tempus serendi plurimum autumnus: hoc enim primum serere nimirum properant: hactenus Theophrastus. Ex cuius etiam verbis satis perspicuè colligi potest, duo esse syluestris Serpylli genera. Quare etsi palàm vnius tantùm generis mentionem fecerit*

Dioscorides duorum meminit.

Dioscorides, duorum tamen obscurè meminisse potuit, cum inquit: Syluestre, zigis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si vnum tantùm syluestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, ei sanè necessarium non erat addere zigis cognomen differentiæ causa. Satiuum radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum syluestris altera species, quæ malum citreum olet. Proinde scitè Plinius lib. 20. cap. 22. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à serpendo putant dictum, quod in syluestri euenit, in petris maximè. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit.

Serpylli vires ex Gal.

Serpylli vires paucis perstrinxit Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Serpyllum vsq; adeò excalfacit, vt & menses, & vrinas moueat: est autem & gustu admodum acre. Excalfacit, exsiccat, digerit, incidit & aperit; omnia genera paribus pollent facultatibus, verùm tamen syluestre ad omnia valentius habetur.

Nomina.

Eius nomen Græcum ἕρπυλος, Latinum Serpyllum: Arabicum Hemen: Italicum Serpillo: Germanicum Quendel vnd Hüner Köl: *Hispanicum Serpollio & Serpam: Gallicum Serpoulet: Bohemis Materij dausska. Serpyllum alterum & Serpyllum syluestre: Græcis ἕρπυλος ἄγριος: Italis Serpollo seu Serpillo saluatico.*

Serpyllum differentias varias, & ratione odoris, qui pro diuersitate locorum & cœli odorem mutat: & ratione coloris florum, foliorum item glabritiem & hirsutiem, eorundem rotunditatem & angustiam, obtinet, hic de duabus tantum. I. Serpyllum satiuum, C.B. Serpyllum Matth. II. Serpyllum vulgare minus, C.B. Serpyllum Brunf. Trag. Fuch. Lon. Lob. Cæs. Thal. Serpyllum alterum, Matth. Serpyllum vulgare, Dod. gal. & fol. Serpyllum syluestre, Cordo in Dioscoridem Matth. in compen. Serpyllum syluestre alterum, Cast. Serpyllum minus, Tabernæmontano.

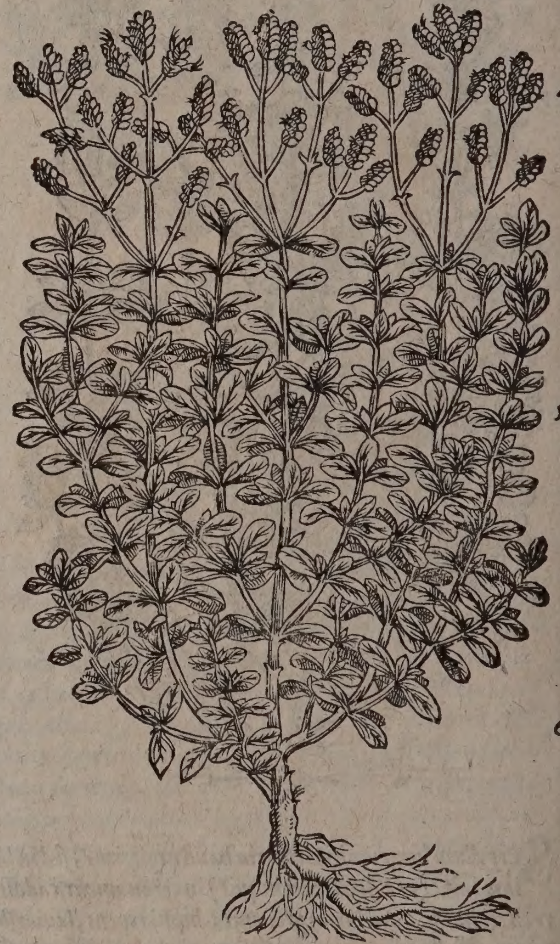
Σάμψυχον. SAMPSVCHVM. CAP. XL.

Sampsucum in Cypro & Cyziceno laudatissimum. Secundum sibi locum vendicauit Ægyptium, Amaracum gens Sicula & Cyzicena appellat. Herba est ramosa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio constat, hirsutis & rotundis, suauissimum odorem spirat: ideo coronis inseritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientib. hydropicis, & ijs quos vrinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia sugillata tollunt: menses subdita in pesso trahunt: cōtra scorpionis ictum ex aceto & sale illinuntur: luxatis, tumoribusq; cerato excepta, imponuntur: aduersus oculorū inflāmationes, cum polline polētæ illini prodest. Acopis, malagmatisq; calfaciēdi gratia cōmiscetur.

I. AMARACVS.

II. AMARACVS SIVE MAIORANA tenuifolia.

Sampsuchi consideratio.

Cvm superius libro primo in Sampsuchini vnguenti commentatione, Sampsuchum & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere superuacaneum

vacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre poßint ij, qui rem hanc se aliter fortasse habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetruscis vulgò appellatur Persa; quòd fortè illis è Persia fuerit allatum: cæteris verò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam sui odoris iucunditate, vt nullæ ferè reperiantur, quæ suis in hortis, aut fictilibus vasis Amaracum non serant, vel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, vt putauerim ego, ex eo Maioranæ sibi nomē adinuenisse, quòd maiori cura, ac diligentia seratur, colaturq́; quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea solùm ratione, quòd, vt paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur, sed quòd etiam perpetua vireat coma. Duum est generum, maius quod vulgò cognitum est: & minus, quod tenuifolium cognominatur. Est itaq; herba AMARACVS *ramosa, surculis tenuibus, obsequiosis, folijs oblongis, incanis, pilosisq́; quæ cauliculos circumquaq; ambiunt. Flores edit in summis caulibus numerosos, spicatos herbaceo colore, compactili squamarum congerie oblongos, origani æmulos, è quibus paruum oritur semen. Radicem habet lignosam, multiplicem & superuacuam. Seritur semine, surculo, ac etiam viui radice. Planta est odorata tota, & in medicamentis admodum vtilis. Digerit, attenuat, aperit, & roborat. Præstat ad omnes frigidos capitis, & neruorum affectus, tam illita, quàm pota: quinetiam ad aurium dolores, grauedines & sonitus, vbi herbæ succus fuerit instillatus. Idem naribus infusus pituitam à capite trahit, & cerebrum abstergit, & roborat: colluitur ex eo vtiliter os in linguæ resolutione, addito pyrethri, & longi piperis decocto, aut acori, aut origani. Valet herba aut eius decoctum ad omnia pectoris vitia, quæ anhelandi difficultatem impediunt. Stomacho vtilis est tam exterius illita, quàm interius sumpta. Eadem iocinorosos & lienosos iuuat. Namq; non solum eorum infarctus expedit, sed etiam viscera ipsa roborat ac firmat. Confert ad frigidos vteri affectus omnes, & ad flatus. Habetur aliud quoq;* AMARACI *genus* TENVIFOLIVM, *quod nos vulgò vocamus Persa gentile. Id enim folijs floribus, cauliculisq; altero longè tenuius est, & odore præstantius. Hoc non desunt, qui putent legitimum esse marum. Colitur à mulieribus Italis in fictilibus, & in hortis. Ea omnia præstare potest, de quibus in altero diximus genere. Sampsuchi meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Sampsuchum tenuiū partium, & digerentis est facultatis: desiccat enim, & excalfacit ordine tertio. Id Græcis σάμψυχον, & ἀμαράκον, Latinis quoq; Sampsuchum, Amaracus, & Maiorana vocatur: Arabibus Merzenius seu Morsangius: Italis & officinis Maiorana: Hetruscis Persa: Germanis* Meyeron / Maioran / vnd Meyram *: Hispanis Moiorana: Gallis Marone & Mariolaine: Bohemis Maiorana: Polonis Meieram. Amaracus tenuifolia, Græcis Σάμψυχον καὶ ἀμάρακον λεπτόφυλλον: Italis Maiorana gentile: Hetruscis, Persa gentile.*

Amaraci hist. — Amaraci vires. — Amaracus tenuifolia. — Sampsuchi vires ex Gal. — Nomina.

Maioranam à Græco Μάρον deduci volunt ii, qui Maioranam nostram ad Marum veterum reducunt. I. Maiorana vulgaris, C. B. Maiorana, Brunf. Dod. gal. & fol. (cui & Marum) Cæsalp. Maiorana sylu. Loni. Maiorana maior, Tab. Amaracus, Matth. Fuch. Lugd. Amaracus maior, Cast. Amaracus vulgatior, Lob. in icon. Sampsuchus siue Amaracus, Latinis Maiorana, Cord. in Diosc. & hist. Sampsuchus, Lac. Lob. obs. II. Maiorana nobilis, C. B. Maiorana satiua, Trag. Lon. Maiorana tenuior, Dod. fol. Maiorana tenuifolia, Taber. Amaracus siue Maiorana tenui folia, Matth. Cast. Lugd. Amaracus tenuior, Lob. Amaracus tenuifolia vrbana, Cam. Amaracus & Sampsuchum, Gesn. hor.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

SErtula campana, laudatißima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color vicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nolam, a colore in luteum languescente, odore infirmo.

a Meū habet, πηλίζων. Sed Ca. μηλίζων

I. MELILOTVS, SIVE SERtula Campana.

* II. MELILOTVS ITALICA folliculis rotundis. *

Vim habet adstrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præsertim, quæ in oculis, vulua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut fœnigræci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybove. Recentes meliceridas per se cum aqua, & vlcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti consideratio. *Probatissima, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis, sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, vt iam cognouerint medici vulgaris vsus Melilotum illegitimam esse.* Plinius de Meliloto. *Meliloti meminit Plinius lib. 21. cap. 9. vbi ita scriptum reliquit: Ergo in coronamenta folio venere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam vocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica & Cretica, vbicunque verò asperis & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco vicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis, atq; pinguissimis.* Meliloti hist. *Est itaq; legitima Melilotus planta cubitali altitudine, statim à radice fruticosa, ramis exilibus, folijs trifolio proximis, ex angusta origine in latum se diffundentibus, & longo appensis pediculo, floribus melinis, paruis, siliquis repandis, numerosis, pluribus ex vno ramusculo dependentibus, in quibus semen concluditur minutum subrufum, odoris non ingrati, cuius est vsus. Radix illi inutilis, & superuacua: Excalfacit ordine primo, adeò vt parum absit à temperamento. Ideoq; leniter resoluit, digerit, atq; mollit, & dolores quoscunq; sedat.* Melil. vires ex Galeno. *Melilotum, vt Galenus memoriæ prodidit lib. 6. simplicium medicamentorum, mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quàm frigida: hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ meliloti pars in vsum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut semen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præsertim Serapio, qui ex auctoritate Isaac Eben amaram de Meliloto scribit in hunc sensum:* Serapionis descriptio. *Melilotus herba est, quæ folia fert rotunda, viridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in siliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra sinapis magnitudinem. Porrò in meliloto vsum sibi vendicarunt siliquæ & semina, quæ in eis continentur. Quibus facilè quispiam conijciet, haud esse mirum, si emplastrum, quod de meliloto appellant, sæpe medicos fallat, cum in id legitimi meliloti seminis farina nunquam veniat. Cum veræ legitimæq; Meliloti semen cuius vsus esse debet, ad nos non deferatur: nonnulli syluestris loti flores, quidam cuiusdam aurei trifolij ipsius vice vsurpant, sed neuter tamen Meliloti vim possidet.* Nomina. Μελίλωτος *ita Græcè dicitur, vt Latinè Melilotus & Sertula campana: Arabicè Alchil elmelih: Italicè Meliloto: Hispanicè Corona de rei.*

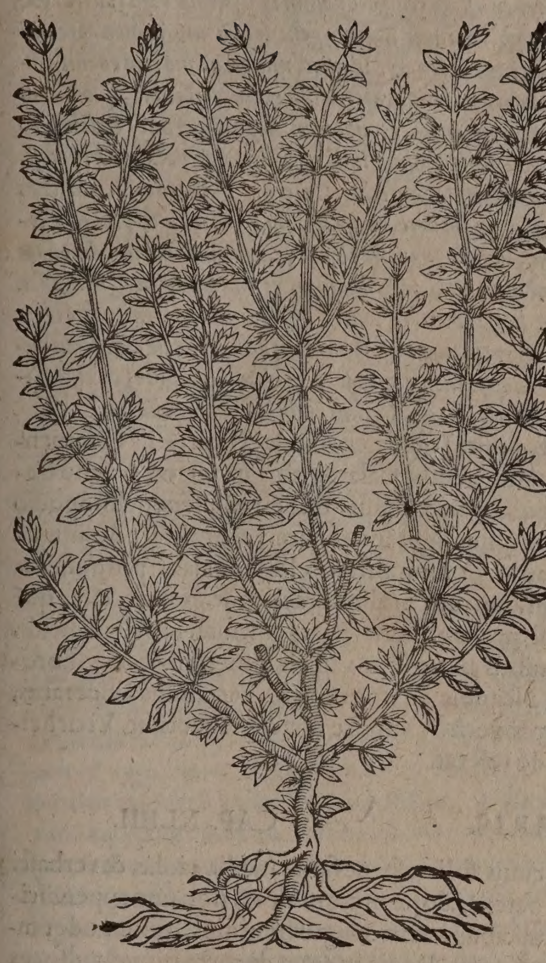
Melilotum hanc, Trifolium odoratum corniculis reflexis nominamus. Melilotus, Sertula campana & Corona regia, Lob. obs. Melilotus Syriaca odora, Lob. in icon. Sertula Campana, Castori. II. Huic adiecimus & alteram speciem, quæ frequenter in hortis colitur, & Trifolium Italicum folliculis rotundis nobis, at Camerario, qui primus eam proposuit, Melilotus Italica dicitur. Hæc ex radice fibrosa caules emittit plures, cubitales, striatos, qui in alios brachiantur, circa quos folia tripartita, subrotunda, leuiter crenata, in breue filamentū abeuntia, longis pediculis donata: in summis cauliculis flores meliloti copiosi, quasi in spica alternatim dispositi, lutei: quibus succedunt folliculi, vel vascula rotunda, rugosa cute obducta, in quorum aliquibus bina, in plerisq; vnicum granum continetur. Hoc primum Loti vesicariæ nomine, à Doctore Oswaldo Northusa accepimus, dein in hortis plurimis obseruauimus, quod in Marsis ad lacum propè oppidum Celanum (monente D. Camerario) crescit, vbi incolæ Malatro corrupto nomine, & in agro Romano ad antiquorum imitationem, Coronellam appellant.

Μάρον. MARVM. CAP. XLII.

a Orib. εὐώδες. odorato. MArum herba cognita vulgò surculosa, flore origani, foliis multò candidioribus, flore a odoratiore. Vim habet sisymbrio consimilem: substringit enim, & modicè calfacit. Qua de causa illitu serpentia vlcera sistit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magnesiam, & Tralleis copiosissima gignitur.

Mari mentio ex Galeno. *ETsi Galenus inter simplicia medicamenta nusquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit, libro tamen primo de Antidotis in Hedychroi compositione eius mentionem fecit, cum ita scribit: Aliæ Hedychroi descriptiones reperiuntur, quæ neque Amaracum, neq; Marum prorsus habent: quædam alterutrum tantum continent. Neq; enim duo hæc omnes noscunt vnguentarij, eò quod herbas solùm è Creta aduectas emant, vnà cum seminibus atq; succis. Ego verò & easdem herbas scio in Asia nasci, ac in alijs quidem regionibus raras esse, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq;, vt & alias quasdam herbas, ita & Amaracum vidi, quæ odore multum à Maro superatur. Marum enim valdè redolet, putaretq; aliquis sola nominis appellatione ductus, vnguentum Amaracinum, quod in Cyzico faciunt, Amaraci plurimum capere, sicq; forsitan ab antiquis vnguentum conficiebatur, sed nunc solùm Marum imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipse degustassem, ac eam amaram quidem plurimum, acrem verò parum deprehendissem, hortatus sum quendam eorum, qui Amaracinum conficere solent, vt Amaraci tantum compositioni immitterent, quantum & Mari. Ac mihi visum est id vnguentum minus quidem odoratum, nihil autem viribus inferius. hæc Galeni verba. Ex quibus palàm est, Marum ab Amaraco viribus & facie parum admodum dissidere, etsi tum amarius sit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum sententiam explodendam putarem, qui Marum Amaracum illam esse arbitrantur, quæ maiorem spirat odorem, maioremq; amaritudinem, gustu præfert: quæq; folijs viret minusculis, candidioribus, & tenuioribus: vnde non immeritò à nostris in Hetruria vulgò cognominatur Persa gentile. Sampsuchum enim, siue Amaracum, inibi Persa vulgò vocari superius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs constat pinguioribus, latioribus, viridioribus, gustuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus esse censetur. Illorum inquam sententiæ fermè adstipularer, nisi eidem aduersari Galenus inueniretur: quippe qui hoc loco citato testatus sit, se in Italia Amaracum vidisse, nulla quòd inibi Marum viderit, facta mentione, sed tantùm quòd hoc in alijs ab Asia regionibus rarum oriatur.*

MARVM.

oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, vt exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionē Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarum inuentu, & Italiæ peregrinum: quare ipſum collocauit libro 12. capite 24. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur; ſic inquiens: In Aegypto naſcitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac varijs: illa breuia, ac minuta, & odorata, hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd vnguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri iuſsit, etſi minus quidem odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Cæterùm plantam, quam hic excudi curauimus, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus, vir quidem rei plantariæ admodum ſtudioſus, & iudicio, & animi integritate præditus. Nam cum legitimum marum ea mihi repræſentare omnibus ané notis videatur. Marum ipſam mihi propoſui appellandam, ſiquidem folijs eſt origano candidioribus, odoratis, & guſtu acutis amariuſculisq;, ramis tenuibus, lignoſis, & floribus ſubpurpureis, odore eximio fragrantibus. Planta eſt peregrina, quæ in Italia non prouenit, niſi aliunde tranſlata. Quod Græci μάρον, id Latini pariter Marum nominant: Itali Maro. Marū Italiæ peregrinum.

Marum propoſitum, Tragoriganum latifolium nominamus, ad differentiam anguſtifolii, cuius triplex differentia. Marum dicitur, Matth. Lugd. Tab. Marum Cortuſi, Caſt. Tragoriganum alterum, Dod. Gal. Geſ. hor. Lob. Tragoriganum, Dod. fol. Lugdun. Helenium Crateuæ Anguillara nominabat.

Ἄκινος. ACINVS. CAP. XLIII.

ACinos, aut aconos á Græcis dicitur, tenui, ſiccoq; ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur, à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos ignemq; ſacrum ſanat.

I. ACINVS.

* II. ACINVS COLVMNAE. *

Quam-

De Acino opinio quorundam explosa. *QVanquam sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus constat folijs, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atq; etiam vmbræ gratia virentus æstiuo tempore passim in figulinis vasis fouetur extra fenestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem vulgò vocamus Basilico gentile: horum tamen opinioni apertissimè refragatur Plinius lib. 21. cap. 15. vbi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit lib. 21. cap. 27. cùm ait: Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegyptij serunt, eademq; erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset & admodum odorata. Ex his Plinij verbis abundè palàm fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat.* Manardi opinio non accepta. *Cæterùm Manardus Ferrariensis vir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quàm herbam quandam, quæ incultis prouenit locis, sed præcipuè in agrorum, & viarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens: quæ quòd ocimum admodum* Ocimum syl. *æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, vt Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cùm postea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, vt de hac, & de alijs rebus dubijs quandoq; certiora proferantur. Atqui obstantibus his, volui tamen plantam quam Manardus Acinum esse existimauit, hic etiam appingi, vt aliorum possit esse iudicium.* Nomina. *Herba quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.*

I. Acini loco adpicta (& in historia Lugdunensi proposita) quid sit controuertitur, aliis Calamenthum inodorũ viarum vbique frequens existimantibus: aliis videtur Calaminthæ montanæ magno flore respondere: quòd si verba diligentius consideres, Ocimastrum Fuchsii, quòd sub pseudoclinopodio infra posuit, illũ exprimere voluisse facilè percipies, quare ipsius figuram mutare, vel omittere noluimus. II. Adiecimus & alterã Neapolitanis frequentem, & à Fabio Columna in suo Phytobasano propositam. Hæc ex radice fibrosa, caulem hirsutum & asperiusculum, qui mox in alios brachiatur, emittit, circa quẽ folia Ocimo maiori similia, sed tenuiora oblongioraquè, per ambitum serrata, hirsuta, longis pediculis donata: flores copiosi purpurascentes, ocimi forma, quibus succedunt vascula semen nigricans subrotundum continentia. Hanc siccam vnà cum seminibus Neapole ad nos misit D. Ferrandus Imperatus, præstantissimus Pharmacopæus, quam quotannis olitores verno tempore apud ipsos serunt, Vrtichellam appellantes, eo quod Vrticæ hirsutiem quodammodo referat.

Βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BAccharis herba fruticosa, quæ in coronas additur, cuius folia aspera sunt, media violæ, & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: [a] radicibus veratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum [b] squalidumq; solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, vulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & vrinæ difficili, menses pellit: contra serpentium morsus vtilissimè datur in vino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in defessionibus prodest. In diapasmata vtiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, vt pote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopiis incipientibus, ignibusq; sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

[a] Meũ addit λιπαρά. i. pingui.
[b] Meum, & Cat. ἔνικμα. i. humectum.

BACCHARIS.

Bacchari consideratio. *DVm eã de Bachari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus veram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam vidisse: accidit interea temporis, vt eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cuius literas hic referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atq; etiam rei fidem addant.* And. Lacunæ literæ. *Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem nauemus assiduam operam, ob idq; nobis ex vsu hanc ad rem extorquere, facultates alienas potius, quàm dissipare nostras: volumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare veram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad viuam formam expressam, in vsum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (vt fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaq; chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis vt in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media violæ & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper: radices nigro veratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitissimum cynnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei visuntur: ita vt huius stirpis esse duæ species videantur, vel si meminerit vnius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ vires, & facultates sunt omnino eædem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides.*

Hic amicus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accessit, quod eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarumq; studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbarios Italiæ non vulgaris, vt qui sit varijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim repræsentare. Nam præterquàm quòd constaret, vt illa, folijs asperis, magnitudinem inter violam & verbascum referentibus, caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantulum aspero, habebat etiam in caule sua adnata folia non colicolos. Hinc obiter suspicor legendum esse παραφυλλάδας, *non* παραφυάδας, *vt vulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasij manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant veratro nigro similes, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ ad amussim historiæ Dioscoridis respondet, vt eius quoq; effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facilè adducor, vt affirmare non dubitem, hanc esse veram & legitimam baccharim. Cæterùm Leonicenus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli verò Matrisaluiam appellant. Sed cùm huius radices non sint veratro nigro similes, neque minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda videtur: præsertim quòd veram Baccharim eam esse censeamus, de qua superius disseruimus.*

Leoniceni & Brasauoli opinio reprobata.

Sed non desunt recentiores, qui contendunt Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputq; hoc adulterinum esse, vt noui aliquid afferre videantur. Siquidē inter hos Anguillarius non paucis contendit argumentis, Baccharis caput haud esse Dioscoridis legitimum; sed ea omnia quæ de Bacchari in eo authore scripta sunt, ex capite de Asaro esse deprompta. Quod vt in primis probare videatur, Baccharem inquit, Græcum non esse nomen, sed Latinum, cùm nemo extet inter Græcos authores, qui vel ante Dioscoridem, vel eius tempore vel paulo post claruerunt, qui Baccharis vsquam meminerit, vt videre est apud Galenum & Aëtium. Nec his deinde obstare inquit, quòd Athenæus inter vnguenta Baccharis mentionem fecerit, quippe quod illi Baccharis vnguentum designet, non plantam: sed quàm magno ducatur errore Anguillarius, quamq; diligenter legerit autores, aut rectè eorum scripta intellexerit, ille iam audiet. Siquidem non desunt Græci authores, ipsiq; antiquissimi, qui ante Dioscoridem Baccharis meminere.

Anguillarii opinio reprobata.

Baccharis antiquissimi meminere.

Plinius enim testis est lib. 21. cap. 6. de Bacchari scripsisse Aristophanem priscæ Comœdiæ autorem, ob idq; falsò quibusdam Baccharim Barbaricam appellari, quòd à Græcis sibi nomen inuenerit. Deinde negligenter satis Anguillarium legisse Athenæum, ex hoc clarissimè patet, quòd is non solùm Baccharis vnguenti, sed Baccharis quoq; plantæ vel eius radicis meminerit his verbis. Est vnguentum quod Baccharis à comicis nominatur. Ac nonnunquam Baccharis non est vnguentum. Aeschylus. n. in Amymone separatè & distinctè: Ego, inquit, Bacchares tuas & vnguenta: & Symonides vnguentis vnctus sum, ac Bacchari. Aristophanes in Cerealia celebrantibus, O Iupiter (inquit) venerande, quo pacto nepharium scrinium continuo lotum, vnguenti ac Baccharis odorem emisit? Quibus palam est, non solùm eo vnguento ad odoramenta vsos esse antiquos Græcos, sed etiam ipsa quoque Bacchare, & eius radicibus.

Baccharis & herba & vnguentum apud Athenæum.

Sed concedamus Anguillario nusquam de Bacchari herba locutum esse Athenæum, ne tam citò erubescat. Vnde tandem dicet denominatum vnguentum illud? An negabit à Bacchare, cuius radices exceperat? Neget vel affirmet, comprehensus est. Etenim vbi negarit, Plinius eius retundet arrogantiam, quippe qui Aristophanis testimonio scribit ex Baccharis radicibus vnguenta fieri solita apud antiquos. Si verò affirmarit, iam suam ipsius fassus fuerit ignorantiam. Baccharis vnguentum à Bachare antiquis denominari testatur Fauorinus his verbis. Βάκκαρις μύρον ποιὸν ἀπὸ βοτάνης ὁμώνυμον, ἔστι δὲ καὶ ξηρὸν διάπασμα τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης. *Quibus non modò palam est Baccharim antiquis vnguentum designare, sed etiam puluerem ex Baccharis radicibus paratum corpori inspergendum, de quo apud Athenæum scripsere Aeschylus, Symonides & Aristophanes: vsa enim antiquitas Diapasmatibus, idest, puluerum siccis asperginibus, non solùm ad odoramenta, sed etiam corporibus fouendis, siccandis, laxandis, adstringendis, molliendis, ac durandis, varijs è plantis paratis pro vtentium ratione. Præterea ad ea, quæ dicit, vt autorum testimonia effugiat, quæ illi mentem interturbant, quòd in Oribasii, & Pauli libris Baccharis caput sit additum à quibusdam, eo argumento, quòd Paulus tantùm scribat de ijs simplicibus medicamentis, de quibus scribit Galenus, qui nusquam de Bacchare meminit: & idem fecerit Oribasius: illi respondendum est, quòd negligenter satis legerit de plantis apud Paulū. Quippe quòd is non solùm ex Galeno, sed ex Dioscoride transcribat. Agallochi enim Narcaphthi, Cancami, Fraxini, Othonnæ, Acanthij, Botryos, Geranij, Aethiopidis, Epipactidis, Apios, Alypi, Cinocrambæ, Heliotropij, & aliorum quorundam non meminit vsquam Galenus, quorum tamen omnium ex Dioscoride meminit Paulus, quemadmodum & Baccharis: quo fit, vt infirmum admodum sit Anguillarij argumentum tam de Paulo quàm de Oribasio, qui plantarum historias non ex Gal. sed ex Dioscoride transcribant. Ad hæc quantum valeat in censendis Asaro & Bacchare Anguillarij iudicium, conijciet facilè quispiam, qui eius annotauerit verba, dum vltimo loco vt probet Baccharis caput ab Asaro esse rescissum, dicit id facilè deprehendi posse, vbi quispiam Baccharis & Asari caput simul contulerit. Sed faciamus periculum: Asarum folio est hederæ minore, læuioreq;: Baccharis verò inter Violam & Verbascum medio, & tactu aspero. Flores Asaro sunt Cytini aut Hyoscyami figura, ac purpurei: Bacchari in purpura albicantes: Cauliculos habet Asarum plures, asperos, ac lentos, quibus singulis folia appensa sunt: Baccharis verò vnum tantùm caulem edit cubitalem, angulosum, aliquantulum asperum, non sine adnatis multis. Item radices Asaro insunt geniculatæ, tenues, obliquæ, gramini non dissimiles, longè tamen graciliores odoratæ, & vt Plinius inquit, & experientia comprobat, Nardum redolentes: Bacchari autem radices insunt nigro Veratro similes, quibus odor inest gratissimus, Cinnamomo proximus. Postremò Asarum in vmbrosis montibus prouenit: Baccharis in asperis & siccis. Quibus palam est nil minus hasce plantas sibi repugnare, quàm sibi ipsi repugnet Anguillarius, dum illud Crateuæ fragmentum in medium affert, quo probare contendit Baccharis caput in Dioscoride ex Asari capite esse rescissum. Siquidem cùm in eo legatur.* Βοτάνη εὐώδης, στεφανοματικὴ, καυλία γωνιοειδῆ. φύλλα δασέα ἄνθη δὲ πορφυρᾶ, εὐώδης ῥίζα, ὁμοία τῇ τοῦ ἐλλεβόρου, ἐοικεῖα τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ: *id est: Herba odorata, cauliculi geniculis intercepti, flores autem purpurei, odorata radix, similis radici Ellebori nigri, odore Cinnamomo accedens. Tyresia cæcior fuerit, qui non viderit fragmentum esse Baccharis, non Asari, vt sibi persuadet Anguillarius. Quippe quòd Asarum Plinii testimonio, ita vocatum est; quòd in coronis non veniat, quodq; eius cauliculi geniculati non sint, sed tantùm radices, quæ graminis sunt non Ellebori, nec Cinnamomi odore refertæ, sed Nardi, & ideo Nardum rusticum nonnullis appellatum: quodq; non in siccis & asperis nascatur locis, sed in vmbrosis ac opacis montibus. Hæc si diligentius perpendisset Anguillarius, non ita fortasse inconsideratè contra sui ipsius sententiam fragmentum illud Crateuæ attulisset in medium, vt potius fortasse videretur tam preciosa habere fragmenta, quàm quòd curæ illi fuerit, solidè de Medica materia disserere. Probatur præterea, Baccharis caput Asari non esse membrum, non solùm ex Oribasio, qui perquàm fideliter ex Dioscoride transcribit, sed etiam ex Serapione. Siquidem ij in Asaro ne verbum quidem habent, quòd in Baccharis capite reperiri possit, sed id tantùm, quod passim legitur, in Ruellij ac Cornarij Dioscoride, qui*

cum hæc animaduertißent, quæ in Asari capite adulterina inuenerunt, non sine ratione amputarunt. Quibus patet non modò Asari caput integrum haberi, sed quòd hæc verba πόα ἐυώδης στεφανοματικὴ Dioscoridi sint adulterina, quemadmodum alia quam plura quæ in capitum fere omnium principio olim habebantur. Postremò dicimus eandem plantam esse Baccharim, apud Græcos, quam apud Latinos. Nam si quispiam conferat vires, quas fragmentum Crateuæ illud, & ipse Dioscorides Bacchari tribuerunt, cum ijs quarum de sua Bacchari meminit Plinius, is sanè illico deprehendet, quam apertè cæcutiat Anguillarius. Baccharem similem Combreto idem reddidit Plinius, vbi inquit: Simillimum ei Combretum appellatum foliorum exilitate vsq; in fila attenuata, & procerius quàm Bacchar. Quæ verba haud rectè intellexerunt, qui pro Combreto quandam ostendunt plantam, folijs stamineis, veluti filamenta quædam duum triumve spithamarum longitudine protensa. Siquidem Plinii verba eiusmodi foliorum faciem haudquaquam describunt, sed quod sua substantia Combreti folia adeò sint exilia, id est, tenuia, vt texturæ filamenta omnino appareant. Nam exilia plenis opponit Plinius in Epistolis, & Cicero secundo de diuinatione: quo fit, vt nil aliud in ea comparatione sibi velit Plinius, quã quòd Baccharis folia sint Combreto solidiora, pleniora ac robustiora: illa verò vt diximus, non quidem in stamineis filis protensa, sed Baccharis modo lata: quamuis adeò tenuia vt omnis ferè earum appareat textura duntaxat.

Combreti Pliniani mentio.

Baccharim quam à Lacuna acceptam proponit, sunt qui Verbascum odoratum, cui interdum flores lutei, interdum purpurei, censeant: & sanè cum Verbasco, quod pro tertio posuit, multum conuenit: verùm existimamus eam figuram competere Conyzæ maiori à Matthiolo propositæ. Matthiolum imitati Lacuna, Lon. Cast. & Tabernæmontanus, eandem figuram pro Bacchari exhibent.

Πήγανον. RVTA. CAP. XLV.

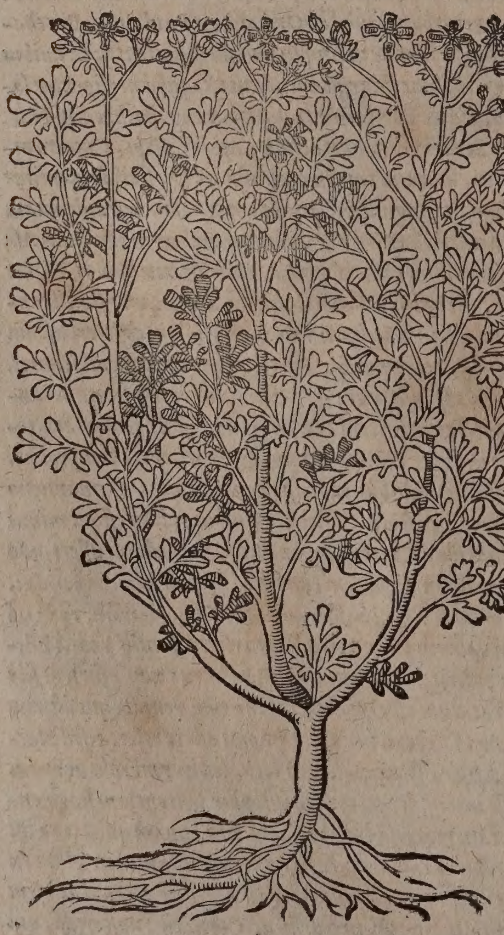
Conclusa nõ legit Orib.
† Orib non habet.

RVta montana, [syluestrisq; satiua,] & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiua verò quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque vrit, calfacit, exulcerat, vrinam ciet, menstrua pellit, † [aluum sistit] potu, ciboue. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex vino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisq; ficis, inefficaces venenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Genituram cibo, potuue extinguit, cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumq; dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumq; cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, vt antè dictum est. Item ad inflationes coli, vuluæ, rectiq; intestini cum oleo decocta & infusa. † [Fœminas vuluæ strangulatu liberat, si à genitali sedetenus cum melle subiiciatur.] Feruefacta ex oleo, & pota, ventris tineas excutit: articulariis doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in vino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaq; cibo, visus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum rosaceo & aceto illita auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit trita & indita. Testium inflammationibus cum laureis foliis imposita, & eruptionibus papularum cum a myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, vino, & nitro affricta, albi vitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & verrucas, quæ thymi florem repræsentant: contra impetigines cum alumine, & melle vtilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, dolori aurium efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus opitulatur. Ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, aut in capite manant,

† Orib. non legit.

a Méum σὺν μυρσίνῃ κηρωτῇ. i. cum Myrteo cerato.

I. RVTA.

II. RVTA SYLVESTRIS.

cum

cum aceto roſaceo,& ceruſſa illitus perſanat: manſa alliorum,cæparumq; acrimoniam domat. Montana ſi copioſius eſtur,interficit. Dum florem promit,& ad murias colligitur,cutem inflat,& rubore quodam inficit,cum pruritu ac vehementi inflammatione: oportet itaq; eam vnctis antea manibus & facie colligere. Tradunt ſuccum gallinaceis pullis inſparſum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montoſus autem is locus, b viperis ſcatet. Semen eius potum contra inteſtina vitia efficax eſt. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam vrinæ toſtum ſemen ſeptenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly vocatur. Sylueſtris ruta ſatiuæ ſimilis eſt. Prodeſt comitialibus & coxendicum doloribus: menſtrua mouet: partus enecat. Acrior eſt viribus, quàm hortenſis & validior. Sylueſtris, vtpote noxia, cibis abdicatur.

b Oribaſius ὄφεων πλεῖστων.i. pluribus ſerpentibus.

* III. RVTA SYLVESTRIS tenuifolia. *

R Vta vtraq; planta eſt vulgaris notitiæ, tam ſatiua inquam, quàm ſylueſtris. Non tamen velim de illa ſylueſtri intelligas, de qua capite proximo differendum eſt, ſed de ea tantùm, cuius meminit Dioſcorides in præſenti capite, quamq; in eius calce ſatiuæ ſimilem fecit: ſiquidem hæc ab illa plurimum differt. Naſcitur hæc ſylueſtris Ruta in Goritienſi agro copioſiſſima, adeò vt qui circumſtant montes, ea vbiq; ſcateant, præſertimq; Saluatinus mons, qui eadem fermè veſtitur. Facie hæc hortenſi perquàm ſimilis eſt, folijs, caulibus, ramis, floribus & capitulis, graciliori tamen folio, caudice verò craſſiori, lignoſo ac firmo, & guſtu acriori amarioriq;. Id quod Monachorum in Meſuem ſcribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorſus refragatur: quippe qui aſſerant nullam ferè eſſe differentiam inter hanc, & androſæmũ ſiue hypericum, vt quæ in alterius locum ſubſtitui poſſint. Qua in re manifeſtè deprehenditur magna eorum inſcitia: quandoquidem hi (vt equidem arbitror) in triplici verſantur errore. Primùm quòd exiſtimauerint, turpi nimirum lapſu, ſylueſtrem Rutam ab androſæmo & hyperico non diſſidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androſæmum, & hypericum vnum & idem eſſe, cum tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea ſententia, deteſtãdus, quòd prodiderint, hanc ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride deſcriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius ſomniaſſe, quàm libero ſenſuum iudicio ſcripſiſſe videntur Monachi, cum non huius Rutæ caput ſit illud, in cuius fronte in quibuſdam codicibus, ijſq; non probatis, illa legantur, quæ doctiſſimorum teſtimonio hic aſcititia, hyperici autem propria cenſentur: ſed quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij Moly, alij HARMALAM, *alij verò Beſaſan appellant, tractatur hiſtoria. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortaſſe horum patrum ſcripta ſequuntur, ne vnà cæcutientes ſæpe ducantur in varios errorum labyrinthos.* RVTA *planta eſt perpetuò virens folijs craſſiuſculis, ſubpinguibus, pluribus ab vno pediculo exeuntibus, & ex anguſto exortu in latũ ſe diffundentibus, colore ſaturatè viridi. Ramos mittit copioſos ſurculoſosq;, & flores in ſummitate luteos, Hyperici haud abſimiles, è quibus capitula oriuntur, quadruplici apice diuiſa, in quibus puſillum continetur ſemen nigro colore: radix illi lignoſa, multiplexq;, acris eſt & amara, ſed acrior & amarior montana. Seritur in hortis, apricis gaudet & ſiccis, terraq; maximè lateritia. Attenuat Ruta, incidit, digerit, reſoluit, prouocat & flatus potenter pellit. Seritur Ruta (vt author eſt Plinius lib.19. cap.8.) fauonio & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem & humorem, ac fimum. Apricis gaudet & ſiccis, terraq; maximè lateritia: cinere vult nutriri, hic & ſemini miſcetur, vt careat erucis. Sub fici vmbra libentius acquieſcit: cuius rei cauſam ſuis in problematis reddidit Ariſtoteles. Muſtela cum ſerpente dimicatura, in murium venatu Rutam prius edendo ſe munit, gnara hanc contra venena pollere. Vtuntur & ipſa hoc noſtro tempore ad cacodæmones depellendos, fortaſſe quòd contra faſcinationes eam commendauerit Ariſtoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis viſa eſt (Flauio Ioſepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitiſſimum Iudææ oppidum. Is enim lib.7. cap. 25. de bello Iudaico ita ſcriptum reliquit. Erat autem in ipſa regia Ruta mirabilis magnitudinis, à nulla enim ficu vel celſitudine, vel magnitudine vincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perſeueraſſe: manſiſſetq; vlterius profectò, ſed à Iudæis, qui locum ceperunt, exciſa eſt. Rutæ ſylueſtris & ſatiuæ, meminit Galenus lib.8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Ruta agreſtis ex quarto eſt ordine excalfacientium: domeſtica verò ex tertio. Eſt autem non ſolùm guſtu acri, ſed & amaro. Ex quo etiam ſanè digerere, atq; incidere craſſos, lentosq; humores poteſt. Ob eandem vim & vrinas mouet. Quin & tenuium eſt partium, flatusq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac veneris appetitum cohibet, digeritq; atq; exiccat ſtrenuè. Eſt enim eorum ex numero medicamentorum, quæ valenter deſiccant. Porrò quod ſuperius Moly & Beſaſan nominari diximus, & ipſum vtiq; fuerit ruta ſylueſtris.* Πήγανον *Græcis herba eſt, quæ Latinis pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis Sadeb ſeu Sedab: Germanis* Raut vnd Weinraut*: Hiſpanis Arruda: Gallis Rue: Bohemis Rauta: Polonis Ruta. Ruta ſylueſtris, Græcis* πήγανον ἄγριον*: Italis Ruta ſaluatica.*

Rutæ conſid.

Monachorũ hallucinatio.

Rutæ hiſt.

Rutæ vires Matthiolo.

Ioſephus de Ruta.

Rutæ vires ex Galeno.

Nomina.

Ruta ſatiua eſt vel latifolia vel tenuifolia: eſt ſylueſtris, hæcq; vel ſatiuæ ſimilis, quæ rurſus aut maioribus aut minoribus eſt folijs, aut diſſimilis, de qua capite ſequenti. I. Ruta hortenſis altera, C. B. Ruta hortenſis minor, Trag. Ruta, Matth. Anguil. Lac. Caſt. Ruta ſatiua tenuifolia, Cord. in hiſt. Ruta hortenſis nobilitate præſtans, Geſ. hor. Ruta tenuifolia, Tab. Quæ verò ab alijs pro Ruta proponitur, Ruta eſt horten-

hortensis latifolia. Cultura tres, imò & quatuor cubitos superat, & arbusculæ similem, in Illustriss. Ducis VVirtenbergici horto Stutgardiæ vidimus. II. Ruta syluestris latifolia, C.B. Ruta syluestris, Math. Dod. gal. Lonic. Aduers. Ruta syluestris prima, Lac. Cast. Ruta syluestris maioribus folijs, Ges. hor. Ruta syluestris montana, Lob. Ruta montana. Tab. III. Ruta syluestris tenuifolia, C. B. Cam. Lugd. Ruta syluestris minoribus folijs, Ges. hor. Ruta syluestris Lob. Ruta syluestris minima, Dod. fol. Ruta syluestris minor, Tab. Ruta montana, Clus. hist. Hisp. cui fortè Ruta mas Pythagoræ apud Plinium. Peganion Narbonensium, siue Rutula, Aduersarijs.

Πήγανον ἄγριον. RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

† Orib. addit γενόμενον. i. nascitur.

a Cat. addit. ἱκανῶς. i. potenter.

VOcant etiamnum syluestrem Rutam, quod † in Cappadocia & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab vna radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus tenerioribusq́; odore graui, flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm satiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu a amarum recluditur, cuius est vsus. Semen autumno maturescit, quod cum melle, vino, croco & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam vocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly seruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus & læto solo prouenit.

Rutæ syluestris, alterius consideratio.

RVTA SYLVESTRIS HARmala.

INueniuntur ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad vnguem secutis, qui vel maximo librariorum lapsu, vel potius eorum temeritate, qui nimis scioli videri volunt, plura de hac altera syluestri Ruta in capitis fronte scripta ostendunt, quæ doctißimorum quorumq; consensu adiectitia sunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam, rerum literarumq́; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes syluestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atq; Dioscoridis lectio restituta à peritißimis viris, qui rei discrimen exactißimè nouerunt, & vetustißima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt: quemadmodum neq; id sese offert lectitandum in Oribasii codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridi acceptas referente. Quo fit, vt nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea ascititia sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hic perperam repetita. Sed hæc iam missa faciamus & constituamus duplicem esse syluestris Rutæ speciem: vnam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram verò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam vocant. Hanc (vt ingenuè fatear) in Italia sponte natam non vidi. Verùm eius imaginem, quam hic appingi curauimus, misit ad me Constantinopoli Guilielmus Quacelbenus Cæsaris Ferdinandi Oratoris medicus.

Harmalæ historia.

Est itaq; HARMALA *frutex, qui ab radice plures emittit caules: folijs multò quàm alterius Rutæ longioribus tenuioribusq́;, odore graui, floribus candidis, è quibus capitula in caulium summitate oriuntur satiuæ rutæ maiora, tenuibus quibusdam foliolis & acutis circumquaq; stipata, in quibus triangulum occluditur semen, subrufo colore & amaro gustu, cuius est vsus. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt.*

Seplasiariorũ grauis error, circa Cicutã.

Verùm enimuero grauißimo errore ducuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ siue Harmel loco, fœtidis & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsq; compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quod non solùm suis tum qualitatibus, tùm facultatibus Harmalæ omnino repugnat, sed etiam venenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is vbi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid sit Harmel explanare contendit, ait Syluatici Pandectarum auctoris testimonio, quòd quotiescunq; reperitur Harmel cum aspiratione, nil aliud apud Arabes designat, quàm semen cicutæ: sine verò afflatu, Rutæ syluestris semen. Quod euidens ac execrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quàm nudè scriptum Mauritanis perpetuò agrestem Rutam significat, vt Serapionis & Auicennæ auctoritate facilè probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, & facultates posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Cæterùm Auicenna ipsius Harmel etiam meminit lib. quarto sui Canonis, vbi viperarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta syluestris (& non est alharmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus viperarum: hæc ille.

Fuchsii lapsus & Auicennæ defensio.

Sed ne forte quis Auicennam non rectè intelligens, in his verbis decipiatur, vt suis in Parodoxis Fuchsium, in Auicennam acriter agentem, deceptum fuisse deprehendimus, vt qui illum, vt puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipsum repetere non alienum erit) quòd non eiusdem vtiq; generis est syluestris Ruta, de qua vnà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani verò Harmel siue Alharmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Auicennam haudquaquam errasse, vt errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cum inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est alharmel, secundùm quòd existimauerunt quidam, imò est species Rutæ ipsius)

ipſius) confert morſibus viperarum, ijs verbis declarat ſe illam hic ſylueſtrem Rutam intelligere, quæ domeſticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco differit Dioſcorides, quamq; ſuæ Arabicæ familiæ auctores Harmel, ſiue Alharmel vocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, ſic inquiens: Et alharmel eſt de medicinis liberantibus. Vbi per Alharmel eam ſanè Rutam ſylueſtrem intelligit, de qua præſens ſermo eſt: ob cuius differentiam, poſtea alterius rutæ ſylueſtris mentionem faciens, ſubiungit illa verba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, ſe non modò de alio ſylueſtris Rutæ genere intellexiſſe, ſed etiam occurriſſe, ne quis, ſi ſine diſtinctione locutus eſſet, ſe idem fruſtrà repetijſſe calumnietur. Porrò non deſunt qui ſuſtinere contendant, Harmel eſſe Cicutam, Auerroëm in medium adducentes, quem libro quinto ſuarum collectanearum ita ſcriptum reliquiſſe volunt. Harmel, id eſt Cicuta, calida eſt, & ſicca in tertiò gradu, incidit craſſos humores, & prouocat vrinam & menſes, & valet dolori ſcapularum, & purgat phlegma. Hac iſti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè reſponderi poteſt, quòd cum Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifeſtè deprehenditur Auerrois codex librariorum incuria fuiſſe deprauatus. Neque difficilis lapſus fuit, quòd ij vocum ſimilitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint ac ſcripſerint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abeſt, vt Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam aſsignat deprauata Auerrois lectio, vt ne primum quidem attingat, cum Dioſcoridis, & Galeni teſtimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale venenum eſſe affirment. Quapropter quàm peſsimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum ſemen iis compoſitis medicamentis addunt, quorum vſus eſt ad deijciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui veritatis ſtudio dediti huiuſmodi cauillationes, quæ ſæpe hominibus perniciem pariunt, tollerare non poſſunt. Rutæ huiuſce ſemen datur ad purgandum bilem atram magno auxilio, paraturq; potandum hoc modo. Conijciuntur in mortarium ſeminis grana 15. prius clariſsima aqua ablutis, & deinde ligneo piſtillo teruntur, affunduntúrq; aquæ fontanæ vnciæ quatuor, eodemq; piſtillo aliquantiſper miſcentur: demum linteolo percolatur cremor, cui adduntur mellis optimi vnciæ tres, & olei Seſamini, aut amygdalini vnciæ duæ, & id omne propinatur Melancholicis. Facit enim copioſas vomitiones. Nec eſt hoc medicamento aliud valentius ad Comitiales. Scribunt Arabes huius rutæ ſemine inebriari homines, adeò vt ſubinde diutius dormiant. Id quod maximè confert in eo Melancholiæ genere, quod ij heros appellant. Rutam hanc ſylueſtrem appellat Galenus Moly, libro 7. ſimplicium medicamentorum, vbi de ea differit his verbis: Moly, hoc quidam vocant peganon agrion, hoc eſt, Rutam ſylueſtrem, nonnulli harmolam, Syri beſaſan, ſicut Cappadoces moly, quia radicem habet nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium eſt partium, & calida tertio abſceſſu: vnde craſſos humores ſecat, ac digerit, & vrinam mouet: hæc Galenus de altero Rutæ ſylueſtris genere. Cui conſtat & primũ ſylueſtri Rutæ genus perpulchrè reſpondere. Ex quo crediderim, quòd ſine vllo errore ſeplaſiarij alteram alterius loco ſubijcere poſsint, quoties Arabum harmel in ſuis compoſitis medicamentis admiſcendum reperiunt. Eſt & alia Rutæ ſpecies, quæ recentioribus quibuſdam CAPRARIA cognominatur, quibuſdam verò Galega dicitur, noſtrates eam vulgò appellant Lauaneſe. Paſsim hæc ſecus itinera in ſcrobium aggeribus, humentibusq; locis & læto ſolo prouenit, caule ſeſquicubitali, & aliquando maiore, ramoſo, in quo folia vtrinque emergunt ab vno pediculo dena aut vndena, oblonga, ac ſubpinguia. Flores in ſummitate profert ex candido purpuraſcentes, è quibus ſiliquæ oriuntur, ſemen continentes. Vis illi maxima contra peſtilentiam, namque plurimos huiuſce plantæ vſu præſeruatos ſcimus. Quidam ad hoc quotidie crudam in acetarijs vorant, alij olerum modo coctam ex carnium iure ſumunt, nonnulli ſuccum extrahunt, & ex vino hauriunt. Quinetiam valet non ſolùm aduerſus lethalia medicamenta, verùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus aut aculeo venenum emittunt, tum morſus, tum ictus: in quem vſum herbam vel eius ſuccum bibendum præbent, ac etiam emplaſtri modo vulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui ſuccum ſeſquiunciæ pondere hauſtum pueris comitiali morbo vexatis. Epotus recentis herbæ ſuccus datur vtiliter cochlearis menſura ad necandos inteſtinorum vermes. Idem præſtat herba ipſa in patella calefacta ex oleo amygdalarum amararum, & è lini ſemine, ventri adalligata. Eiuſdem ſuccus datur in principio peſtilentiæ affectis, aut eius decoctum ex aceto factum, addita Theriaca, & Armenio bolo. Verùm à potu ſubinde ſudare affectum oportet. Idem præſtat ad peſtilentes febres, in quibus exanthemata, ſiue maculæ cutaneæ quas petechias vocant, emerſerint, & præſertim epoto herbæ decocto ex aqua vnà cum Tormentillæ radice, Cardui benedicti foliis & Armenio bolo. Quas quidem facultates illi ineſſe cenſeo, ſua ipſius ſpeciali dote. Cæterùm apertiſsimè falluntur, qui putant Rutam hanc Caprariam dictam Polemoniam eſſe, vt latius lib. 4. ſuo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον, καὶ ἅρμολα Græcè: Ruta ſylueſtris altera Latinè dicitur: Arabicè Harmel: Italicè Ruta ſaluatica ſeconda. At Galega ſiue Ruta Capraria, Hetruſcis Lauaneſe.

Quorundam error, & locus Auerrois reſtitutus.

Rutæ ſylueſtris alterius vires ex Gal.

Rutæ caprariæ mentio, & vires.

Nomina.

Ruta ſylueſtris magno flore, C. B. Ruta ſylueſtris Harmola, Matth. Ruta ſylueſtris altera, Caſt. Cam. Ruta harmola, Lugd. Ruta ſylueſtris, Cord in Dioſc. Anguil. Geſ. hor. Harmel, Geſ. hor. Harmel Conſtantinopolitanum, Cæſal. Harmala, Dod. fol. Cluſ. hiſt. Hiſp. Tab. cui & Moly Galeni. Harmala Syriaca, Lobelo. De Galega ſeu Ruta capraria, vide cap. 136. libri quarti.

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

MOly folia habet graminis, latiora, humi ſparſa: florem albæ violæ ſimilem, ſed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorum: in cuius cacumine ineſt aliquid, quod allii ſpeciem referat. Radix parua, bulboſa, quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, ſi trita cum irino vnguento, in peſſo ſubiiciatur.

Moly hiſt ex Theoph. & Plin.

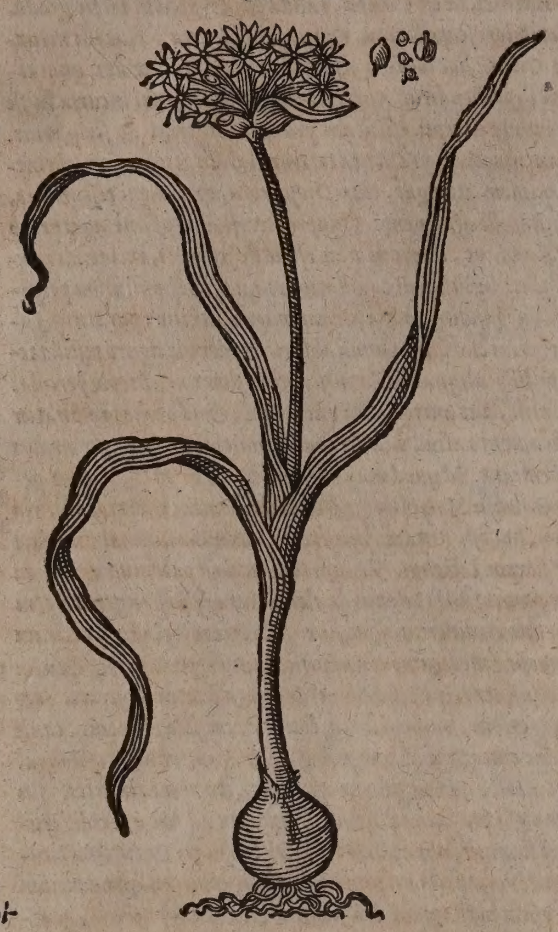
MOly, vt ſcriptum reliquit Theophraſtus lib. 9. cap. 15. de plantarum hiſtoria, apud Pheneum exit, atque apud Cyllenam eſſe (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non abſimili cæpæ, folio ſcillæ. Vſum eius contra veneficia ſumma, non tamen effodi difficulter, vt ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. 25. cap. 4. ita ſcribens. Laudatiſsima herbarum eſt, Homero teſte, quam vocari à dijs putant Moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſsignat, contraq; ſumma veneficia demonſtrat. Naſci eam hodie circa Pheneum, & in Cillene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica radice rotunda nigraq;, magnitudine cæpæ, folio ſcillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cum Homerus candidum ſcripſerit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia naſci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne ſic quidẽ ſolidæ, ſed abruptæ: hæc Plinius. Ex cuius ſanè verbis facilè cognoſci poteſt, Moly ab eo ſecundo loco redditum, quod in Cam-

pania effossum, & sibi allatum scribit, ab illo plurimùm dißidere, quod Homerus & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly cui Dioscoridis delineatio respondeat, misit ad me Patauio vir optimus, & omni humanitate præditus, Iacobus Antonius Cortusus, cuius imaginem hic appingi curauimus.

Moly vires ex Galeno.

Cæterùm herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Gal. lib. 7. simplicium medicamentorum Myle vocatur, cùm inquit: Myles radix paruo bulbo similis est, facultatis contrahentis: nam cum farina ærina, (hoc est lolÿ) apposita, apertam vuluam sanare scribit Dioscorides. His verbis Galenus non solùm quidem Mylen suam Dioscoridis Moly acceptam refert, sed etiam nos commonet mendi cuiusdam, quod hucusque latuit in codicibus Græcis Dioscoridis.

MOLY.

Dioscoridis locus castigatus.

Quippe quòd vbi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, *quod est, cum irino vnguento, Galeni testimonio, legendũ sit* μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, *id est, cum farina loliacea. Et certè in id vitium facilè librarÿ quadam scripturarum vicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua vulgaris lectio deprauata manifestè deprehendetur. Nam si vnguentum irinum efficaciter aperit, non video quid Moly radix cum eo præstare poßit* πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, *hoc est, ad vuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas vuluas, vt verterunt Marcellus & Ruellius, qui tamen secus facere non poterant, si vnguenti irini rationem habere volebant. Id* μῶλυ *Græci dicunt, quod Latini item Moly.*

Nomina.

Moly ἀπὸ τοῦ μωλύειν τὰς νόσους, ab amoliendis morbis dictum. Vnius licet meminerit Dioscorides, plures tamen posteriores agnouere differentias, de quibus in historia. Moly minus, C. B. Moly Matth. Lon. Cast. Lugd. Moly Dioscorideum putatum, Lob. Moly Dioscoridis, Clus. hist. Hisp. Cam. Moly angustifolium, Dod. fol Allium vrsinum alterum, Cæsalpino.

Πάναξ ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

I. PANACES HERACLEVM.

a Meum, & Cat. ἐν Ψωφίδι. i. & in Psophide.
b Meum λεπτὸν. i. tenui. Idē legit Orib.

PAnaces nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in a Phocide Arcadiæ nascitur: ibiq; compendii, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Foliis est asperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multum ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuisis: caule, vt ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam b incanescit, foliis etiam minutioribus obsitus: muscariis, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteq;. Radices habet multas ab origine vna, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libyæ & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succum excipiunt, foliis excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule messibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæq;, siccæ, quæ cariẽ non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab vsu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genere probatur, c quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluatur, & lactescat. Ex calfacit, mollit, extenuat: horroribus febriũ, circuitibusq;, vulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicido vrinæ conuenit. Contra vesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut vino bibitur: menses trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ vuluam malè habent, duritiasq;, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur

c Orib. πικρότερος. i. amarior.

acopis,

acopis, & capitis medicaminibus admiſcetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum vua paſſa illitus ſubuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplaſtrum contra beſtiarum morſus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conſciſſa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax eſt: nudata oſſa corpore operit, ſi trita cum melle illinatur. Semen cum abſinthio ſumptum, menſes pellit: cùm ariſtolochia prodeſt aduerſus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra vuluæ ſtrangulatus in vino bibitur.

Πάνακες ἀσκλήπιον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PAnaces † Aſclepij caulem à ſolo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo ſimilia, maiora tamen & hirſutiora, † odorata: in cacumine vmbella, vbi flores emicant aurei, acris guſtus & odorati: radix ᵃ parua eſt & tenuis. Auxiliarem vim habent ᵇ flores & ſemina, contra vlcera, phagedænas & tubercula, ſi trita cum melle imponantur: aduerſus ſerpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces ſylueſtre origanum vocant, alij cunilam de qua in origani mentione diximus.

† Ori. Ἀσκλήπιον καὶ χειρώνειον. i. Aſclepium & Chironium.
† Or. δυσώδη. i. male olentia.

a Meum πικρὰ. id eſt, amara. b Meum ἐπίθετον τὸ ἀνωθεν. i. auxiliarem deſuper.

Πάνακες χειρώνιον. PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PAnaces ᵃ Chironium in Pelio monte maximè prouenit, folium eius amaraco ſimile: flos aureus radix ᵇ parua, quæ non altè demittitur, guſtu acris. Pota radix ſerpentium veneno reſiſtit. Illita coma, eadem præſtat.

a Ca. λεπτὸν οἱ δὲ χειρώνιον i. exile, quod & Chironiū.
b Me. & Cat. λεπτὴν. i. tenuis.

PAnaces Heracleum in Apulia frequens naſcitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in noſtris maritimis Senenſibus. Habetur & in quàmplurimis Italiæ viridarijs, vbi ſumma diligentia colitur ab his, qui ſimplicium medicamentorum ſtudioſi, ad ſuum aliorumq; commodum innumera plantarum genera ſuis in hortis ac viridarijs ſerunt ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lachrymam, quam officinæ Opopanacum vocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs venalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima nō deſit, etſi adulteratæ frequētior ſit vſus apud eos, qui ex quauis herba manipulos colligunt. In Panacis hiſtoria apertiſſimè aberrauit Meſues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibꝰ iam notius eſt, quā vt à nobis oſtendi debeat. Panaces ASCLEPIVM

Panacis conſideratio.

Meſuelapſus.

II. PANACES ASCLEPIVM.

* III. PANACES ASCLEPIUM alterum. *

nunquam vidimus, eiusq; effigiem hic damus. Panaces verò CHIRONIVM *non prouenit, quod ſciam, in Italia. Quanquā nō deſunt, qui pro Chironio panace oſtendant plantā, quæ foliū habet oblongum, hyſſopi fere modo, cōcomitantib. minoribus foliolis cumulatim prodeuntib. florem pentaphylli, ſed maiorem, aureo tamen colore: ſurculos mittit ab radice numeroſos, tenues lignoſosq; radice item lignoſa, amara, rufeſcente, guſtu adſtringente minimè acrem. Hæc quibuſdam recentioribus herbarijs Flos ſolis appellatur. Verùm quod Dioſcorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco ſimilia, Aſclepij vires habeat & excalfaciat, & radicem guſtu acrem, non video quomodo ingenue poſſim eorū ſententiæ ſubſcribere.* FLOS *itaq;* SOLIS *mihi* Flos Solis mentio.

qui-

IV. FLOS SOLIS, SEV PAnaces chironium.

* V. PANACES CHIRONium minus. *

quidem omnino è ſymphytorum genere eſſe videtur, quum facilè vulnera glutinet & ſanguinem manantem ſiſtat. Verùm non hæc ſolùm præſtat, ſed oris & pudendorum vlcera ſanat, vbi in vino decoquatur, & eo ſubinde vlcera abluantur. Datur quoq; potandus ad cruenta ſputa, & ad dyſenteriam vnà cum radicibus contritus; quinetiam ad menſium abundantiam. In ſumma vbi agglutinare, cohibere & roborare opus ſit, ea omnia perinde præſtat, ac cætera ſymphytorum genera. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt, nempe Aſclepium ab Aeſculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à pleriſq; eſt appellatum, cuius tantũ lachryma hoc tempore officinæ vtuntur. Semen enim ac radix, etſi in pluribus valeant affectibus, ad nos tamen, quod viderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata oſſa carne explere volunt, radicum ſegmenta, quæ lachrymæ compacta reperiuntur, quæve illa ſint, non paruo labore ſeligunt, & ad hunc vſum in puluerem redigunt. Panacis vires deſcripſit Gal. lib. 8. ſimp. medic. his verbis: Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit vocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipſe longè eſt ad plurimos vſus aptiſsimus, vtpote excalfaciens, emolliens & digerens: ponatq; ipſum quiſpiam in calfaciendo tertij ordinis, in deſiccando verò ſecundi. Cortex radicis exiccatorium ſimul, & excalfactorium eſt medicamentum: ſed minus quàm ſuccus: quin & nonnullam habet abſtergendi facultatem. Quare eo quoq; vtimur & ad oſſa denudata, & ad vlcera maligna & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, ſcilicet abſtergendo ſimul, & deſiccando, nec ita magnopere excalfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam neceſſaria ſunt, velut in libris de curandi ratione oſtendimus. Fructus calidus & ipſe eſt, ac menſibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm neſcio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, ſed panaca herbam hanc vocitent. Panaces autem Aſclepium minus eſt calidum ſupradicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & ſemine melli miſtis ad vlcera, phymata, & phagedænas vtuntur. Panaces verò Chironium & ipſum ſimilem prædicto facultatem poſsidet: hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lachryma (vt author eſt Meſues) à remotis corporis partibus, præſertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, craſſam, contumacemq; pituitam. Cerebrum & neruos expurgat, præcipuè cum frigidis torquentur morbis. Πανάκες ἡράκλειον *ſic Græcis, vt etiam Latinis Panaces Heracleum nominatur: Arabibus Steuſir, Ieuſir ſiue Giauſir: Italis Panace Heracleo. Huius gummi Græcis* ὀποπάναξ *dicitur: Latinis item Opopanax: Officinis Opopanacum: Italis Opopanaco: Hiſpanis Opopanaque.* Πανάκες *verò* ἀσκλήπειον *ſic Græcè vocatur, vt Latinè ſimiliter Panaces Aſclepium: Arabicè Panax Aſchilibet: Italicè Panace Aſclepio.* Πανάκες *denique* χειρώνιον *ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur. Mauritanis Panax caromon: Italis Panace Chironio.*

Opopanax.

Panacis vires ex Gal.

Panacis vires ex Meſue.

Nomina.

Panax, quaſi πᾶσιν ἄκος, omnibus remedium adferens, quaſi omnia ſanans: cuius genera quatuor Theophraſto 9. hiſt. 10. Syrium, Chironium, folio ſimile Rumici: Æſculapium folio Thapſiæ. Herculanũ folio magno & amplo, vt quoquo verſus tres palmos perficiat. I. Panax Sphondilij folio quod Heracleũ, C. B. Panaces Heracleũ, Matt. Lac. Geſ. hor. Cluſ. in Corollario ad Dod. edit. Gallicã. Dod. fol. cui & Sphondyliũ alterum. Panax Heracleũ, Lob. Lug. Cam. Panax Herculeũ, Cord. in Dioſ. Geſ. hor. ap. Cæſ. Tab. qui primũ facit. Huius plantæ dẽſata lachryma ſeu liquor, Opopanax ſiue Opopanacũ dicitur, qui guttis piſo maiorib. ęqualibuſve cõglomeratur in maſſas foris croceos, vel in puniceo colore ruffas, intus cãdidas aũt flaueſcẽtes. Subſtãtia eſt pingui, ſapore amaro, tenui liguſtico vehemẽtiori: odore graui: Eligendũ ꝙ foris croceũ, intus candidũ, pingue, odoratiſſimũ, maioribus grumis cõſtans, purum. Purgantur aũt à ſurculis hoc pacto, mediocriter contritum linteo includitur, in fictili ſuſpenditur, ſuperinfunditur quantum ſatis fuerit.

fuerit vini, aceti, aut aquæ: dein paulatim ſupra fornacem calefiat: in linteo liquatum exprimito ſicque ſurculi in linteolo remanebunt: Alia ratione etiam purgatur, cùm nodus ita ſuſpenditur, vt humorem non tangat, ſed vt feruentis tantum humoris vapor per linteum penetrans liquorem emolliat, donec exprimi queat, quod calente adhuc eo fieri neceſſe eſt. Affertur ex Africa, Aegypto & minori Aſia, monente Cordo. II. Panaces Aſclepium Matth. & Lugdunenſi, hanc enim à ſequenti differentem facimus, cùm vtramque in horto Patauino collegerimus, & inter noſtras reſeruemus. III. Libanotis ferulæ folio ſemine plano, C.B. Panax Aſclepium, Aduer. Lob. Cæſal. Panaces Aſclepium, Cam. in ſuo Matth. Caſt. Tab. Panaces Aſclepium vt exiſtimatur, Dod. fol. Libanotis altera ſemine lato, Camerario. IV. Panaces Chironium, Matth. Caſt. Lugd. Hyſſopus campeſtris, Trag. Hyſſopus montanus ſiue ſylueſtris, Lon. Helianthemum, Cord. in hiſt. Lob. Thal. Helianthemum vulgo dictum, Cluſ. hiſt. Hiſp. Helianthemum Plinii, Cluſ. hiſt. Pan. Helianthemum Germanicum, Tab. Flos ſolis, Dod. fol. Lob. Cam. Caſt. Gratia Dei, Geſ. hor. Chironia, Cæſal. Alii ad Panacem, alii ad Symphytum, alii ad Ciſtum, & rectius referunt. Hoc variat cultura, magnitudine, foliis item latioribus, anguſtioribus, floribus maioribus, minoribus, albis, pallidis, aureis. V. Panax Chironium minus Camer. in ſuo Matth. Ciſtus humilis ſecundus, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lob. Helianthemum peregrinum anguſtifolium, Tabernæmontano, magnitudine ſola & foliorum anguſtia à priori diſtat.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

Liguſticum, [quod alii panaceam, alii panaces vocant,] plurimum in Liguria naſcitur, [in monte Apennino Alpibus contermino: vnde nomen traxit.] Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci ſimile ſit, & viribus eiſdem præditum. Gignitur in altiſsimis, aſperiſq; montibus, ac vmbroſis, maximè [a] iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia Sertulæ campanæ, molliora, odorata, prope verticem graciliora, & longè magis diuiſa: in cacumine muſcarium, in quo ſemen dependet nigrum, ſolidum, & oblongum, fœniculo proximum guſtanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis ſimilis, odorata. Radicis ſeminiſq; vis excalfactoria, concoquens. Prodeſt ad inteſtinos dolores, tumores, concoctiones: itē ad inflationes, præſertim quibus ſtomachus turgeat: & contra ſerpentium ictus: vrinas, & menſes potu trahit. Eoſdem præſtat effectus appoſita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiſcetur: [b] ori per quam vtile, quare pro pipere vtuntur eo indigenæ ad obſonia. Adulteratur ſemine quodam ſimili: quod facilè guſtu diſcernitur [c] amarū enim eſt. Alii ſemen fœniculi, aut ſeſelis admiſcentes, liguſticum dolo vitiant.

Concluſa nō legit Orib.

[a] Meum παρὰ τοῖς διώρυξι. i. circa ſcrobes.

[b] Cat. εὐστόμαχον. i. gratum ſtomacho.

[c] Orib. πικρότατον. i. amariſſimū.

I. LIGVSTICVM. II. LIGVSTICVM ALTERVM.

Falluntur apertè, vt mea quidem fert opinio, qui herbam vulgò hodie Leuiſticum nominatam, quam legitimum Hipposelinum cenſemus, putant eſſe Liguſticum hic à Dioſcoride repræſentatum, quod Galenus vnius literæ mutatione Libyſticum appellauit. Siquidē hoc caule aſſurgit tenui, & folijs Sertulæ campanæ ſimilibus. Illud verò caulē profert altū, craſſum, concauū, & geniculatum: folia apii paluſtris æmula, maiora tamen, ac ēt craſsiora. Cæterùm quamuis legitimū,

Liguſtici conſideratio.

at ve-

ac verum Ligusticum in Liguria, cuius Genua Metropolis est, vnde etiam nomen inuenit, frequentissimum proueniat, sitq; inibi adeò vulgaris notitiæ, vt eius semine passim vtantur incolæ in ciborum condimentis, non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod sciam, deferri cœpit. Plantas autem has duas, quarum hic imagines appingi curauimus, miserunt ad me amici qui rem herbariam iam profitentur. Verùm prior Ligusticum magis quàm postrema referre videtur: sed velim, vt sit quoque aliorum iudicium, quamobrem ambas excudi curaui. Ligusticum alterum, caule exit ferulaceo, alis frequentibus, è quibus rami disparibus exeunt interuallis: folijs quinq; ex vno petiolo prodeuntibus, per ambitum serratis: muscarijs fœniculi similibus: semine quoque simili, sed longiore crassioreq;. Radice nititur vegetiore, exterius subnigra, Libystici vires ex Gal. *acuto simul & subamaro gustu, odoris non iniucundi. Gignitur in altis montibus, apricis tractibus. Galenus de Libystico differens libro 7. simplicium medicamentorum, sic breuiter inquit. Libystici radix, & semen ex genere excalfacientium* Nomina. *sunt, adeò vt menses cieant, & vrinas prouocent, flatusq; discutiant. Quod Græci λιγυστικὸν Latini similiter Ligusticum, & Libysticum dicunt: Itali Ligustico.*

Ligusticum primo loco positum, Siler montanum vocamus cum Trago. Lob. Dod. fol. Ligusticum verum, Dod. gal. Ges. hor. Taber. Ligusticum, Matth. Lac. Cast. Lugd. Seseli Massiliense, Cord. in Diosc. Seseli Italicum, Cast. Ser montanum, Cæsalp. Hoc quibusdam videtur apud Dioscoridem Ligusticum, aliis Seseli Massiliense, aliis eiusdem Peloponense: quod semine variat. II. Ligusticum alterum Matth. & Castori. Libanotis Theophrasti maior, Lugd. Angelicæ alicuius syluestris figuram proponi censemus: alii Libanotidem Theophrasti maiorem statuunt.

Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII.

PAstinaca syluestris folia gingidii habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: vmbellam similem anethi: in qua flores insunt candidi, & in medio purpureum quiddam, fermè croceum, radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, vel impositum, menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subiit: serpentium morsibus, ictibusq; prodest, præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix vrinam pellit, venerem stimulat, partus apposita eiicit. Folia trita & cum melle imposita, phagedænas vlcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen & cibo aptior.

I. PASTINACA DOMEstica.

II. PASTINACA SYLuestris.

Pastinacæ consideratio. *VVlgares admodum sunt in Italia tam satiuæ, quàm syluestris Pastinacæ radices, vt quæ passim quadragesimalis ieiunii tempore non ingratè in ciborum vsum recipiantur. Cæterùm quoniam fortassis in Gallia non seruntur in hortis, Ruellius manifesto errore putauit Carotas nobis vulgò vocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme vsurpamus in acetarijs, satiuas esse pastinacas. Vt hinc maximè admirari subeat Ruellium, virum alioqui doctissimum, siquidem* Ruell. erratū.

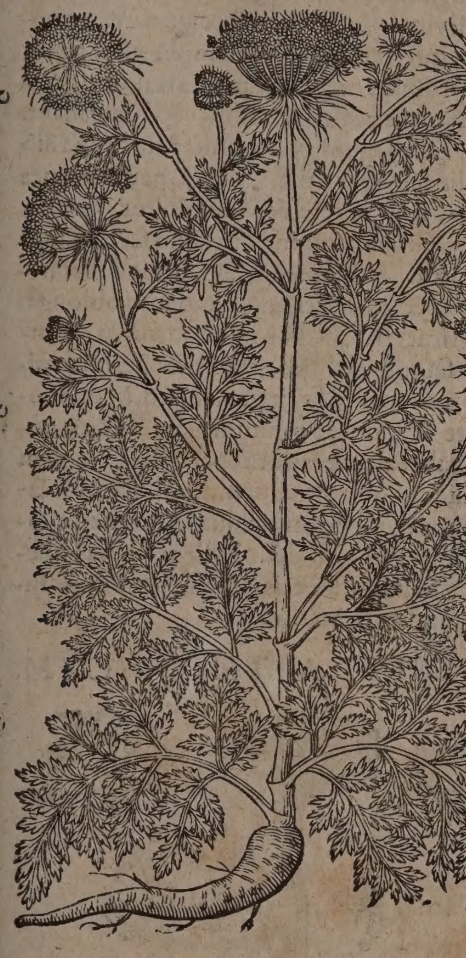
hactenus

hactenus neminem inueni è rei herbariæ scriptoribus tam Græcæ quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam satiuam radice niti adeò rufa, vt sanguineo succo madeat, qualis Carotæ dictæ inesse deprehenditur. Satiua in Italia frequentissima seritur ab olitoribus in hortis. Caule exit crasso, striato, folijs Elaphobosci maioribus, pluribus vtrinq; ex vno pediculo prodeuntibus terebinthi modo, subasperis, & per ambitum denticulatis, vmbellas magnas in summitate gerit, floribus melinis, semine fœniculi maiore, acuto & amariusculo gustu odoratuq;. Radicem habet crassam, teneram, albam odoratamq;, non sine adnatis. Erratica verò nonnunquam in campis ac incultis, & collibus amœnis, sua sponte nascitur. Past. erratica.

Vtraq; albicantibus constat radicibus, quæ in locis quam plurimis coctæ manduntur: namq; eæ in quadragesimo præsertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita sæpe, vbi desunt pisces, eorum vicem supplent: licet pro ieiunantium instituto, essent potius eorum cibis abdicandæ: Venerem enim non obscurè stimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cuius florentis vmbellæ medio exiguum quid purpurei emicat, cuius semen pilosum, acre & odoratum. Quorundam error.

Aliud enim est à Pastinaca erratica Daucus, vt paulò inferius suo loco dicetur, vbi eius tres species à Dioscoride redduntur. Nam quamuis tam ex illius, quàm Galeni sententia libris tum de simplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à syluestri Pastinaca parum, vel potius nihil viribus differat, ob idq; alterum alterius vice in medicinæ vsu capi possit, non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pastinacam. Atqui cum pastinaca Carotam, ita vulgò appellatam, in mentem mihi redegerit, prætermittere sanè non potui, quin de eius historia, & facultatibus verba facerem. Carotæ hist.

III. CAROTA.

Quam ob rem dicimus CAROTÆ *duas passim haberi species. Alteram quidem cui radices insunt sanguinis modo purpureæ ac cruentæ, crassitudine hortensis pastinacæ, alteram verò quæ suas profert subflauo colore, alba, napi ferè similis, sapore subdulci, odore non insuaui. Vtraq; autem folia, caules, vmbellas, flores & semen profert syluestris pastinacæ per omnia similia. Seruntur ab olitoribus passim in hortis in ciborum vsum. Purpureæ radices prius elixæ, in ciborum vsum venere in acetarijs tãtum. At quidem subflauæ ex iure pinguium carnium rapi modo elixæ. Matricem intus non habent, sed in vniuersum carnosæ sunt, perinde ac rapum & napus. Vtriusq; radices in cibis placent, quòd cum subdulci sapore nonnihil amariusculi habeant ita suauiter contemperatum, vt non paruam cum palato ineant gratiam. Cæterùm (quantum mea fert opinio) carotæ in pastinacæ genere recenseri possunt, quamuis cum nulla sint acredine præditæ, nõ ita valenter aperiunt, nec adeò sunt odoratæ. Ob id eas in principio secundi ordinis excalfacere crediderim: at in siccitate & humiditate à symmetria minimè recedere. Minus nutriunt, quàm rapum, nec ita facilè concoquuntur, cum sint substantia duriore. Quo fit, vt mirum non sit, si gignant & ipsæ flatus in ventriculo, & in intestinis, & mali sint succi, quanquàm non vt probati succi cibus, sed potius vt medicamentũ vrinam ducant. Porrò volunt nonnulli recentiores materiæ medicæ professores, vt aliquid fortasse noui in mediũ attulisse videantur, purpuream Carotam legitimum Mauritanorum esse Behen rubrum, & albam seu subflauam, album.* Carota purpurea, Behen rubrum quibusdam.

Verùm dum Serapionis, Auicennæq; verba de Behen differentium diligenter mihi examinanda propono, nõ possum vllo pacto in eorũ concedere sententiam. Namq; scribit Serapio, Behen radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas, & in Armenia nasci. Et Auicenna lib. 2. radicum lignosa frusta Behen esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta, quibus vis insit excalfaciendi & siccandi ordine secundo. Et libro de viribus cordis: Behen (inquit) radices sunt habentes rugas, & lineationes cum lubricitate, tenuitate & apertione. Serapio de Behen.

Cæterùm ego quidem in primis non video Carotas nostrates radices esse tenues, perinde ac syluestris, vel minoris pastinacæ: nec mansu lentas, nec cõtortas, nec insigniter odoratas. Quin etiam nec ex Armenia ad nos comportari, sed passim nostris in hortis seri ac venales haberi. Deinde eorum sententiæ apertissimè refragatur Auicenna, quippe quòd carotæ radix nec rugosa, nec striata, nec contracta, nec lignosa, nec adstringens habeatur. Quanquã enim radix hæc longo siccatur tempore, non insignem duritiẽ contrahit: præterea cum parum alimenti præbeant carotæ radices, non video quomodo homines ipsis vescentes, pingues reddere possint, & in ijs, per consequens semen gignere copiosum, vt de Behen scribunt Mauritani. Hæc itaq; cum eorũ opinioni repugnent, non permittam eorum Carotas meo plantari in viridario, præsertimq; cum Behen albi radicem ad manus habeam, Constantinopoli à Guilielmo Quaccelbeno eruditissimo Medico mihi missam, quæ notis omnibus cum Arabum descriptionibus conuenit.

Pastinacæ meminit Galen. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Pastinaca satiua imbecillior: Agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mouet, & menses prouocat cum herba quidem tota, tum maximè semen ac radix. Habet porrò etiam abstersorium in se quippiam, quamobrẽ vlcera phagedænica quidam folijs eius viridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt. Pastinacæ vires ex Gal.

Planta quæ Græcè σαφυλῖνος, Latinè pariter & Italicè Pastinaca domestica vocatur: Arabicè Iezar, Gezar seu Giezar: Germanicè Pastenen vnd Pastinachen: *Hispanicè Canaoria blanqua: Gallicè Pastenades: Bohemicè Passtnark, & ita quoq; Polonicè. Pastinaca syluestris Græcis σαφυλῖνος ἄγριος: Ital. Pastinaca saluatica. Carota Ital. Carota & Carotola.* Nomina.

Pastinaca à pascendo dicta, duplex est, latifolia & tenuifolia, vtraq; & satiua & syluestris. I. Pastinaca satiua latifolia, C.B. Dodo. fol. Pastinaca satiua, Trag. Lacu. quoad iconem. Cam. Pastinaca satiua vulgi, Lugd. Pastinaca domestica, Matth. Cast. Pastinaca domestica vulgi, Lobel. Pastinaca vulgi, Dodo. gal. Gesn. hor. Cæs. Sisarum satiuum magnum, Fuchs. Siser Dioscoridis, Columnæ. Elaphoboscum satiuum, Tab. Hanc alij ad Diosc. Siser, alij ad Pastinacam, alij ad Elaphoboscum eiusdem, & Daucum Theophrasti

refe-

referunt. II. Paſtinaca tenuifolia ſylueſtris, C.B. & Dod. fol. Paſtinaca ſylueſtris, Matth. Lac. Lon. Caſt. Paſti naca erratica, Fuchſ. Cord. in Dioſc. Tab. Germanica ſylueſtris Paſtinaca Dioſcoridis, Lob. in icon. Paſtinaca quarta Plinij, Cam. Staphylinus ſylueſtris, Trag. Dod. gal. Cæſal. Dauci tertium genus, Dodo. gal. Daucus officinarum. III. Paſtinaca tenuifolia ſatiua, radice atrorubente, C. B. Staphylinus tertius, Trag. Staphylinus niger, Dodo. gal. Paſtinaca ſatiua altera, Fuchſ. Paſtinaca ſatiua atrorubens, Lob. cui & Daucus niger Theophraſti, Paſtinaca ſatiua rubens, Dod. fol. Tab. Paſtinaca radicib. purpureis, Geſ. hor. Carota, Matth. Cæſal. Caſt. Cam. Carota Matthioli altera, Lugd. Ben rubrum, Anguillaræ.

I. SESELI MASSILIENSE.

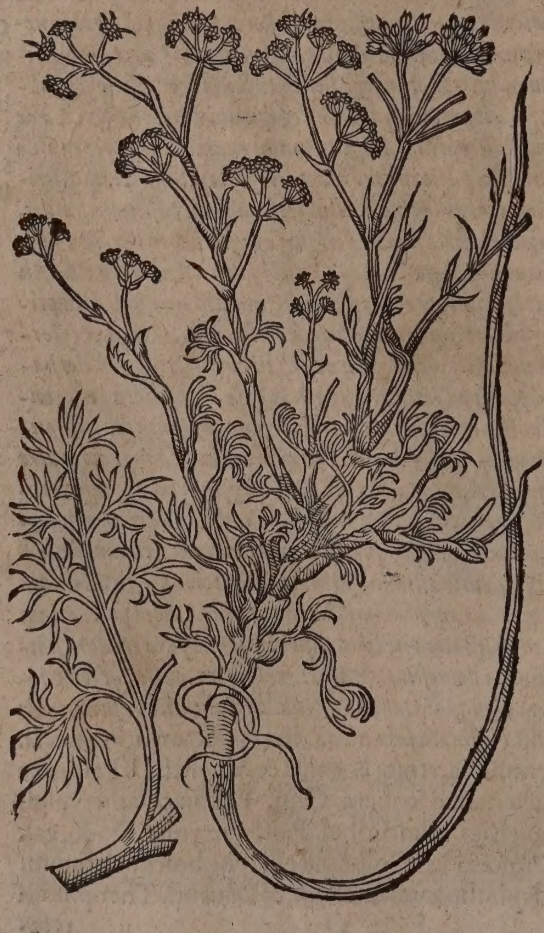
† Statim non legit Cat.

a Meũ & Cat. θάμνος δὲ μέγας. i. frutex verò magnus eſt.
b Meum σπιθαμιαῖοι. i. ſpithamæ longitudine.
c Me. φύεται καὶ ἐν τῇ ἴδῃ. i. naſcitur in Ida.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

SEſeli Maſſilienſe folia fœniculi habet, craſſiora: caulem vegetiorem: vmbellam anethi, in qua ſemen oblongum, anguloſum, deguſtanti † ſtatim acre: radix longa eſt, iucundi odoris. Semen & radix excalfaciendi vim habent. Potu ſtranguriæ & orthopnœæ medentur: ſuffocationibus mulierum, comitialibuſque proſunt: menſes & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tuſſim veterem ſanant. Semen cum vino potum, concoquit, & tormina diſcutit: epialis febribus vtile: contra perfrictiones in itineribus, cum pipere & vino bibitur. Capris, cæterisq; pecudibus datur in potu, quó facilius ſuos fœtus enitantur. Æthiopicum ſeſeli, folia habet hederæ, minora & ad periclymeni modum oblonga: frutex a nigricat, palmitibus in bina cubita extenſis: ramis b ſeſquipedalibus: capitulo anethi: ſemine in tritici morem denſo, nigro, amaro, Maſſilienſi odoratiore & acriore, multum ſuaui. Peloponnenſe folia habet cicutæ latiora & craſſiora: caulem ſupra Maſſilienſis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine vmbellam, in qua ſemen latius, odoratum & carnoſius pendet. Eiſdem viribus præditum eſt. Naſcitur in aſperis, riguis & collibus c inuenitur etiamnum in inſulis.

* II. SESELI MASSILIENSE nonnullorum. *

III. SESELI AETHIOPICVM.

Τοπδυ-

IV. SESELI AETHIOPICVM alterum.

V. SESELI PELOPONNENſe.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

TOrdylium, quod aliqui Creticum Seſeli vocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa: ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra vrinæ difficultatem

* VI. SESELI CRETICVM maius. *

* VII. SESELI CRETIcum minus. *

bibitur:potu cit menſes. Succo ſeminis, cauliſq; virentis, ternis obolis ex paſſo decem diebus hauſto, renes ſanantur. Efficax eſt radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

Seſelis conſi. *SEſeli Arabibus Siſaleos dicitur. Officinæ verò id Siler montanum appellant. Legitimum Seſeli Maßilienſe in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum eſt, quod quanquam in quibuſdam Italiæ pharmacopolijs verum ſit reperire Seſeli: in quam plurimis tamen quoddam ſemen Seſelis vicem explens venditur, quod nulli prorſus Seſeli à Dioſcoride deſcripto reſpondet: quippe quod amaritudine tantùm ſit præditū, & olfactui cimicū fœtorem repræ-* Seſel. Aethio. *ſentet. Porrò Seſeli Aethiopici duas hic imagines damus: vtraq; enim verū repræſentare videtur, quemadmodū & Peloponnenſe legitimū refert. Cæterùm aliquando credidimus, Tordyliū ſiue Creticum Seſeli in quodā noſtro hortulo natū eſſe, quod eius ſemen (ita.n.aiebant) è Patauino ſimpliciū viridario allatum, terræ cōmiſiſſem. Verùm cùm poſtea accuratius eius faciem contēplatus eſſem, itemq; ſaporem examinaſſem, id à legitimo longè admodū diſſidere cognoui. Seſelis monſtratio prima aßignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Ariſtot. lib. 8. ca. 5. de hiſt. animal. ceruas ſtatim à partu Seſelim herbā petere, & cum eam ederint, ad prolē redire.* Seſelis vires ex Galeno. *Seſeli omne genus in vniuerſum memoriæ prodidit Galen. lib. 8. ſimp. med. vbi ita ſcribit: Seſeli & radix, atq; ēt ſemen vſq; adeò excalfacit, vt admodum vrinam mouere queat. Sed & medicamentum eſt tenuiū partium, vt & comitiali morbo, & orthopnœæ competat.* Nomina. *Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis vt etiā Italis Seſeli nuncupatur: Arabib. Siſalios: Bar. Siſileos: Officinis Siler montanum: Germ.* Steinbrech: *Gallis Ser montain: Polon. Oteſſnek.*

Seſeli plures differentias habet, hoc tamen loco ſeptem figuras adpoſuimus. I. Seſeli Maſſilienſe ferulæ facie, C.B. & Lob. in obſ. Seſeli Maſſilienſe, Matt. Lac. Geſ. hor. Lon. Caſt. Lug. Seſeli Maſſilioticum, Tab. Seſeli Maſſilienſe nuperorum, Lob. in iconibus. Sunt qui velint Matth. figurā Siler montanū officinarum exprimere, quibus non aſſentimur. II. Adiecit Camerarius ſuo Matthiolo alterū Seſeli Maſſilienſe nōnullorum nomine, plantā ſanè ſubcandidam, ramoſam, palmarem, aliquando ſeſquipalmarem, quæ ex radice alba, fœniculi effigie, longiſſ. digitali etiam craſſitie, nonnunquā ſatis aromatica, altè humi depacta, caulem emittit ferulaceum ſtriatum, qui mox in alios reflexos & rigidos brachiatur. Foliis eſt paucis, cinereis, firmis, exilibus, minutim inciſis. Vmbellas habet copioſas, albas, rariùs ſubpurpuraſcētes, cuius flores ſinguli quinis foliolis componūtur: ſuccedit his ſemen oblongū, apii forma, acre, calidum. Hoc in agro Narbonenſi, & in aſperis agri Monſpelienſis legimus. Maſſilia quoq; accepimus, vbi in vſum Seſelios in Theriaces confectione ceſſit, ſunt qui propè colles oppidi Montisfiaſcon inter Senam & Romā obſeruarint. Dicitur Seſeli Maſſilienſe folio fœniculi craſſiore, Aduerſ. Lob. Seſeli Maſſilienſe fortè, Clu. hiſt. Hiſp. Seſeli Maſſilienſe, Dod. fol. Lug. Cæſ. Fœniculū tortuoſum, Lug. ita. n. à Gallis herbariis vocatur. III. Libanotis latifolia altera, C.B. Seſeli Æthiopicū, Matt. Fuch. Geſ. hor. Lac. Lon. Cluſ. Pan. Lug. Cam. Seſeli primum, Trag. Seſeli Æthiopicū herba, Dod. fol. Dauci alterū genus Fuch. in fol. & Lug. Libanotis Theophraſti, Dod. gal. Lob. Thal. Libanotis alba Dod. Geſ. hor. Libanotis tertia Dodo. Lugd. Libanotis Theoph. alba ſecunda, Tab. Huius habetur & altera ſpecies in Baldo latiorib. nigrioribus magiſq; inciſis foliis. IV. Seſeli Æthiopicū alterum, Matt. Geſ. hor. Dod. in iconibus. Seſeli Æthiopicum, Lob. Caſt. Tab. Seſeli Æthiopicū verum, Lug. Cam. Herba quæ pro Seſeli Æthiopico oſtenditur, Cæſ. V. Cicutaria latifolia, C.B. & Lob. Cicutaria, Caſt. Cicutaria altera latifolia fœtidiſſima, Lug. Cicutaria fœtida, Taber. Seſeli Pelopōnenſe, Matt. Geſ. hor. Lac. Lug. Lon. Caſt. VI. Cum cōmentator Tordylii meminerit, deſcriptionē cum Icone adiicere placuit. Hoc ex radice fibroſa, caules emittit cubitales & altiores, hirſutos, rigidos, aſperos, qui in alios brachiātur: foliis ad paſtinacā accedentibus, acuminatis, ſerratis, ad pediculū reflexis, hirſutis, aſperis, quæ in cacumine tenuius diuiduntur: vmbellas fert candidas, ſubpurpureas, quib. ſuccedunt ſemina copioſa, compreſſa, rotunda circulo candido, aut denticulato inſtar clypeoli, ornata, ac geminis valuulis vt Ferulæ conflata. Hoc in Euganeis montibus propè Patauium, in ruderibus & ſepibus Romanis, in pratis Latrenſibus Monſpelienſis agri reperitur. Vocamus Seſeli Creticum maius, cum Lobelo in iconibus & Camerario: Tordylium ſiue Seſeli Creticum maius, Lob. Lugd. Seſeli Creticū ſecundum, Tab. Pimpinellæ Romanæ alterum genus, Cæſ. VII. Ex radice tenui & inutili, caules cubito breuiores, tenues, hirſuti prodeunt: foliis Cerefolii in pediculo paucis, rotundis, ambitu crenatis, candicantibus, hirſutis: flores & ſemina, quæ odorata ac nonnihil acria, Myrrhidis guſtu, ſuperiori ſimilia, odoris infirmi, ſaporis non ingrati: quare ipſius inter olera apud Romanos vſus, in quorum ſuburbiis copioſe naſcitur, vt & inter ſegetes & ſecus vias, paſſim in Gallia Narbonenſi. Dicitur nobis cum Camerario, Seſeli Creticum minus: Tordylium, Dod. gal. Geſ. hor. Lob. obſ. Lug. Seſeli Creticum, Lacu. Lob. icon. Dod. fol. Caſt. Taber. Seſeli Cretici ſpecies Elaphoboſco ſimilis, Anguill. cui & Ordilion Nicandri. Pimpinella Romana vulgo, Cæſalp. Caucalis Bellonii in iconibus, cui & Cāſcaliſtra Turcarum, & Geſnero de hortis Germaniæ.

* SISON. *

Σίσων. SISON. CAP. LV.

SIſon exiguum ſemen eſt, in Syria natum, apio ſimile, oblōgum, nigrū, feruentis naturæ. Contra lienis

vitia

vitia bibitur: vrinæ difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ vtuntur. In cacumine granula multa gerit.

SIſon, vt hic Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria proueniens, nobiſq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud vllum authorem ſuis notis deſcriptam non inuenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, vbi eius notitia, & ſeminis vſus. Nam præterquam quòd difficile ſit, etiam periculoſum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam. Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoq; Siſon.

Siſon ſemen incognitum.

ANISVM.

Siſon à Dioſcoride propoſitum hac figura exhiberi credimus, cum notæ propoſitæ correſpondeāt, cuius ſeminis in Officinis noſtris pro Amomo vſus eſt: quare dicitur Amomum Germanicum, Trago, Petroſelinum Macedonicum, Fuch. Lon. Dod. gal. & fol. Ammi paruum, Geſ. hor. Siſon. Lug. Cam. Tab.

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

ANiſum in ſumma excalfacit, exiccat. a oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentū pręſtat. Vrinam ciet, diſcutiendi vim habet, hydropicis potū ſitim extinguit. Animalium venenis aduerſatur: valet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia ſiſtit: lac ad mām̄as elicit: venerē ſtimulat: dolores capitis leuat, ſuffitū naribus: cū roſaceo tritū, inſtillatumq; fractis aurib. medetur. Melius ſemper recens, plenum, nō furfuroſum, odore præſtans. Inter prima laudatum eſt Creticum, proximo loco Ægyptium.

a Meum εὔπνυς. i. facilem ſpirationem reddens.

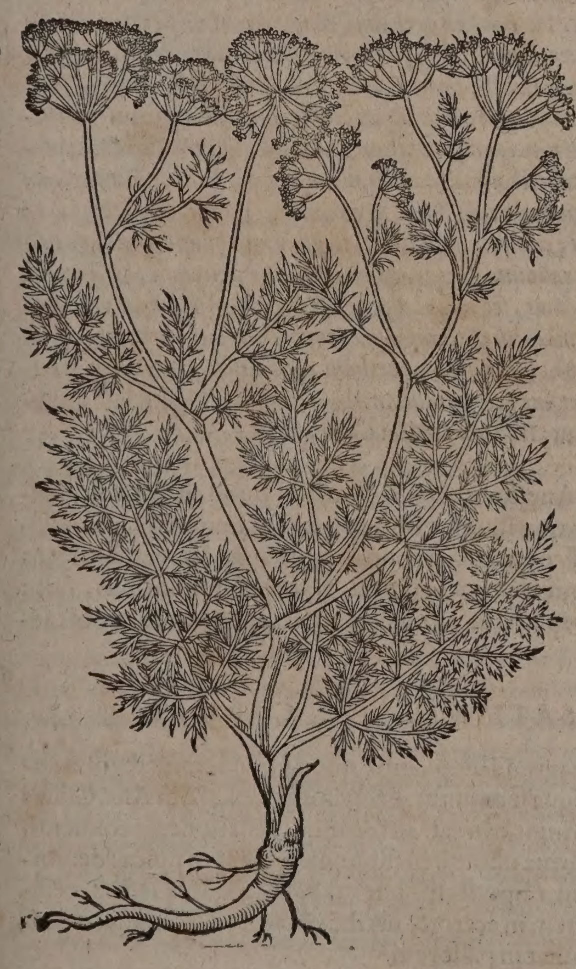
ANiſum vulgaris omnibus ferè notitiæ planta eſt, ſeritur enim in campis, hortis & viridarijs, folijs ferè Apij, minus tamen diuiſis, præter ea quæ in caulium ſummitatibus habentur. Caulem edit rotundum, cubitalem, multis brachiatum ramis: vmbellam candidam, mellis odore: ſemen oblongum, iucundi odoris, ſapore ſanè miſto ex dulci acriq;, ac etiam amariuſculo, ad multa vtile. Siquidem, aperit, concoquit, digerit, incidit, prouocat, & flatus pellit. Oris anhelitū commendat. Inſpergitur panibus odoris ſaporiſq; gratia. Datur toſtum cum mentha ad cæliacos affectus. Singultum ſedat tam hauſtum, quàm olfactum. Somnum cōciliat, & calculos pellit. Cæterùm vt noſtrū ſequamur inſtitutum, nō ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de eius viribus ſcriptis tradidit Gal. lib. 6. ſimp. medic. vbi ſic inquit: Aniſi ſemen maximè vtile eſt, acre, ſubamarum, vt propè ad vrentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertij ordinis, ſicut & in calfaciendo. Proinde & vrinam ciet & digerit, atq; etiam ventris inflationes ſedat. Planta, quæ Græcis ἄνισον Latinis item Aniſum appellatur: Mauritanis Aneiſum ſeu Anexiſſum Italis Aniſo: Germanis Aniß vnd Eniß: *Hiſpanis Matahalua & Terua dulce: Gallis Anis.*

Aniſi conſideratio, & vires ex Gal.

Nomina.

Aniſum quod aliis Anicetum, id eſt omnibus aliis medicamentis præcellens, ab herbariis cōmuni cōſenſu Aniſum dicitur, ſolo Euſtachio Rœſelin Abſinthium dulce nominatur.

CARVM.

Κάρος. CARVM. CAP. LVII.

CArum, ſemen eſt vulgaris notitiæ. Excalfacit: vrinam concitat, ſtomacho vtilis, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miſcetur antidotis & oxyporis: aniſi vicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

CArum officinis vulgò Carui dicitur, ſemen omnibus notiſſimum. Planta naſcitur in pratis & collibus, præſer-

Cari conſid.

tim in montibus & conuallibus, Pastinacæ syluestris non absimilis, caulibus ab vna radice pluribus, quadrangulis, cubitalibus: vmbella floribus candidis referta, semine aniso longiore, anguloso, subnigricante. Radice longa, sapore amariusculo simul & acri. Semen præcipuum habet in medicina vsum. Id enim aperit, incidit, digerit, concoquit, prouocat & dissoluit. Auxiliatur frigidis vteri affectibus, confert ad omnes frigidos capitis morbos, visum acuit. Herba pro olere comeditur. Estur radix cocta perinde ac Pastinaca. Seminis farina admiscetur cataplasmatis, quæ ad sugillata parantur, magno iuuamento. Integrum semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos anisum & fœniculum. Monachorũ error Carui semen Carotarũ statuẽt. *Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carũ semen esse rubentis illius radicis, quæ vulgò Carota vocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeò acre non est, vt tertio calfacientiũ ac exiccãtium ordini adscribi possit. Quod tamen de Caro testatur Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic scribens:* Cari vires ex Galeno. *Cari semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem possidens. Itaq; & flatus extinguit, & vrinas ciet, non semen tantùm, sed & planta.* Nomina. *Cuius nomen Græcum est κάρος: Latinum Carum: Arabicum Caruia, Karauia seu Karui: Italicum Caro & Caruo: Germanicum* Mattkümich vnd Kimm: *Hispanicum Alcarauea: Gallicum Carui.*

Cuminum pratense seu Carum, á Caria regione in qua laudatissimum nascitur, κάρεον Aëtio: καρβάδιον, Simeoni Sethi libello de Alimentis. Caros, Brunf. Trag. Dod. gal. Carus, Ges. hor. Carum, Lacu. Cord. in Diosc. & hist. Dod. fol. Lob. Cast. Lug. Tab. Cam. Careum Fuch. qui secutus est Plinium. Carui, Lon. Cæs. Thal. Huius inter Staphilinos Athæneus meminisse videtur: hoc cultura vegetius & foliis & semine redditur.

Ἄνηθον. ANETHVM. CAP. LVIII.

ARidi Anethi comæ, seminisq; decoctum, potu lac euocat: inflationes & tormina sedat: aluum, vomitionesq; sistit: vrinas ciet, singultus lenit: oculorum aciem hebetat, genituram restinguit, assiduè potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad desessiones vtile. Condylomata illitus seminis cremati cinis tollit.

ANETHVM.

Anethi consideratio. *ANethum hortis omnibus frequentissimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, vt sæpius colligentes fallat, nisi gustum consulant: consurgit enim caulibus sesquicubitalibus ramosis, folijs capillorum speciẽ referentibus, floribus luteis, semine, & vmbella fœniculi, radice neq; adeò longa, neq; multis subnixa fibris: seritur in hortis in condimentorum & in medicum quoq; vsum.* Anethi vires ex Galeno. *Cæterùm Anethum, vt author est Galenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, vt habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi. Exiccantium verò ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua sit temperies pus mouentibus, & concoquentibus vocatis medicamentis: nisi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium est, ac proinde digerendi facultate præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium sit: & propterea vlcerib. nimis humidis, mollibusq; prodest, potissimũ ijs, quæ in pudendis consistunt. At quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm viride humidius est, & minus calidum: itaq; magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi videntur veteres in conuiuijs vsi esse coronis ex eo concinnatis.* Nomina. *Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis Xebet, Iebet siue Sebet: Italis Anetho: Germanis* Dyllen vnd Hochkraut: *Hispanis Eneldo: Gallis Anet.*

Anethum παρὰ τὸ ἄνευ θεῖν, quod citó crescat, dicitur, quo nomine omnes herbarii donarunt, cuius syluestre quoddam genus, quod grandius satiuo, foliis fœniculi, odore Anethi, vmbellis amplioribus, flore luteo, semine exiguo, fermè vt Ammios subacri, radice parua & lignosa, in Sicilia proueniens, nobis adhuc ignotum, Cæsalpinus refert.

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

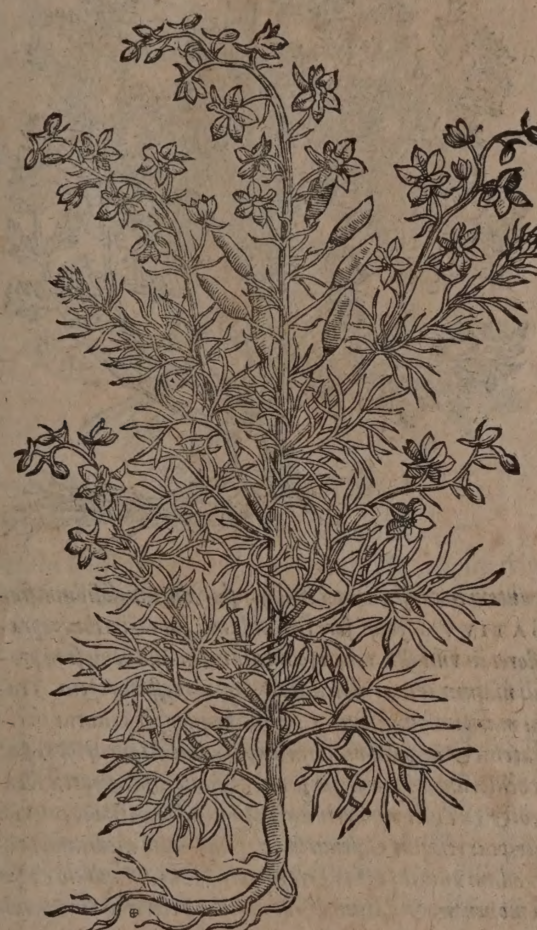
CVminum satiuum † ori gratum est, sed multò magis Æthiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Ægyptium, reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia & Terentia, & plerisq; aliis tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat: ad tormina, inflationesq; conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut a cum hordeacea farina illitum: orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in vino: testium collectionibus auxiliatur, impositum cum vua passa, aut lolii farina, ceratove: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, sanguinis profluuia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

† Ori. εὐστόμαχον. i. stomacho vtile.
a Meũ σὺν ὠμηλύσει. i. cum cruda hordeacea farina.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE. CAP. LX.

SYlueftre Cuminum, plurimum, efficaciusq; in Lycia & Galatia Afiæ, atq; Carthagine Hifpaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule ac tenui: quaternis aut quinis foliis, tenuibus, veluti ferratis, & gingidii diuifura. In cacumine capitula quina, aut fena habet, mollia, rotunda: in quibus eft femen acerofum guftu fatiuo acriore: nafcitur in collibus. Bibitur femen ex aqua, aduerfus tormina, inflationesq;: item contra venenatas beftias ex vino. Singultus ex aceto fedat: ftomacho vtile, quem humor vexat. Sugillata tollit, fi manducatum cum melle, & vua paffa illinatur: teftium inflammationibus, adiectis eifdem, illitum medetur. Eft & aliud fylueftris Cumini genus, fatiuo non diffimile, quod à fingulis floribus elata promit cornicula, in quibus femen eft melanthio fimile. Quod potum omnium ferpentium morfibus præfidio eft. Calculofis & iis, qui vrinæ ftillicidio vexantur, aut concretum fanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur: fed apii femen feruefactum poftea bibendum eft.

I. CONSOLIDA REGALIS.

III. CVMINVM SATIVVM.

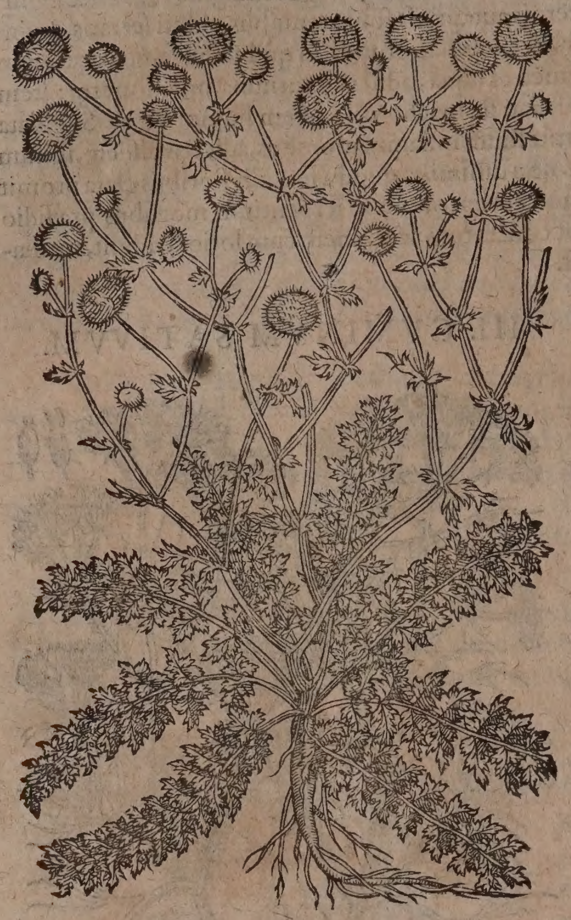

Satiuum Cuminum omnibus notum eſt. Quamobrem longiori ſermone eius hiſtoriam proſequi non operæ pretium duximus. SYLVESTRE *verò quod tam primo, quàm ſecundo generi à Dioſcoride aßignatur, etſi antehac me illud nuſquam vidiſſe ſcripſerim, factum eſt tamen, opera & liberalitate Iacobi Antonij Cortuſi, rei herbariæ indagatoris acerrimi, vt in noſtro hoc hortulo id nunc primum vireſcat & floreat, in ſtudioſorum omnium vſum, quorum iuuandorum gratia hos labores inſumpſimus. Nihil enim in hac planta deſiderari poteſt, quod Dioſcoridis deſcriptioni non reſpondeat. Quo fit, vt etiam fateri poßim, me vtrunq; cognoſcere, cum vtriuſq; planta legitimum notis omnibus referat.* * *Quod verò ſecundo adſcribitur generi, ſi in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio & Geſnero, viris doctißimis, eam plantam eſſe putauerim, quam Germani vulgò* Ritterſporen, *hoc eſt, Equitis calcar, & Conſolidam regalem vocant.* * *Itaq; affirmabo poſthac nunquam Conſolidam Regalem vulgò vocatam, Cuminum eſſe ſylueſtre alterum, vt mihi antea perſuadebam. Cæterùm cùm de hac planta hic mentio facta ſit, mihi quidem haud prætermittendum putaui, quin hoc in loco eius hiſtoriam, & vires deſcriberem. Oritur ergo illa in agris inter ſegetes. Caulem profert ſimplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuiſis, ſylueſtris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ violæ æmulos, ex quorũ altera parte prodeunt cornicula ſurſum ſpectantia, quæ veterum calcaris formam exprimere videntur: vnde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio ſimile, in paruis corniculis ſiliquiſve concluſum. Vt ex hac deſcriptione exiſtimem, vix aliam reperiri poſſe plantam, quæ magis, quàm hæc, poſtremum Cumini genus referat. Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem ſcripſere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam vocant, primum ſylueſtris Cumini genus eſſe contendunt. Sed ij, mea quidem ſententia, in magno & aperto errore verſantur. Nam, vt vnuſquiſq; ſanæ mentis per ſe cognoſcere poteſt, Nigella citrina ſic ſeplaſiarijs vocata, nil aliud vnquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm ſit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter ſe ſpecie differre, quàm in ſeminis colore: cætera namq; in forma, magnitudine, ſapore, ac omni deniq; facultate illis maximè conſentiunt. Sed quid multa? nonne hoc idem in papauerum ſemine quotidie comperimus? in quibus tamen varius ſeminis color non prohibet, quin omnia ſint papauera. Id quod etiam perſpicuum eſt in hyoſcyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum ſemina etſi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus conſtituunt. Hinc fit, vt in huiuſce ſylueſtris Cumini hiſtoria patres illi, & qui eos ſequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis ſylueſtris Cumini ſemen in capitulis mollibus, ac rotundis acero-*

Cumini conſideratio.

Conſolidæ Regalis mentio.

Monachorũ error, Melanthium flauũ Cuminũ ſyl. ſtatuentium.

IV. CVMINVM SYLVEstre. I.	V. CVMINVM SYLVEstre. II.
	

sum gignitur, fortasse (vt opinor) vulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella vulgò vocata non visitur. Cum. sat. hist. S ATIVVM *folijs ferè fœniculum, sed rarioribus repræsentat: vnico, aut altero exit caule, pluribus adnatis ramusculis: floret in vmbella, veluti fœniculum, in qua copiosum profert semen subflauum: cum grauedine quadã odoratum, fœniculi maius: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido & putrescibili: quamobrem frequentißimum in maritimis nascitur.* Cumini vires *Cumino frequenter vtuntur in cibis, & eo sæpe suffiuntur, qui facies suas exterminant, vt sanctitatem, & corporis macerationem admentiantur. Præstat tamen ad fœminarum conceptum, si vuluis indatur. Auxiliatur oculorum epiphoris, per se recens admotum, & eorundem tumoribus cum melle. Datur quoq; ictericis vtiliter illico à balneo, & ex dulci vino vrinæ ardoribus laborantibus, calculos eijcit, vulnera recentia glutinat, & vlcera sanat.* Cumini vires ex Galeno. *Cymini vires scriptas reliquit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum sic inquiens: Cymini semine potißimùm vtimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum vnumquodq;, tum vrinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium.* Nomina. Κύμινον ἥμερον *quod Græcis, Cyminum & Cuminum satiuum Latinis dicitur: Italis Cumino domestico: Arabibus Camum seu Kemum: Germanis* Kimmel: *Hispanis Comino: Gallis Comin. Quod verò Græci* κύμινον ἄγριον, *Latini Cuminum syluestre nominant: Italis Comino seu Cimino saluatico. Consolida regalis: Italis Consolida reale, seu Sperone da caualiere: Germanis* Rittersporen: *Gallis Pie d' Allouette seu consolide royalle.*

Capite hoc de Cumino, Consolidæ etiam regalis historia proponitur, siquidem censuerit secunda editione suorum Commentariorum, esse Cuminum syluestre secundum, quam opinionē licet penultima editione improbarit, in Felicis tamen Valgrisii editione, quæ anno 1583. Venetiis prodiit, rursus verba secundæ editionis (quod in ea editione frequenter fit) repetuntur, cuius nomine & ea verba textui addere voluimus. Veteres sub Hyacintho Consolidam regalem recensuisse videntur (quod Cæsalpinus astruit) siquidem Plinius lib. 21. cap. 11. discurrentes notas, figuras. A. I. Græcorum exprimentes inesse dicat: quod in Consolidæ hortensis floribus conspicitur, in quibus folium quoddam implicatum in albo characteres habens occultatos, ex virgulis cœruleis duas literas. A. I. aut tres A. I. A. exprimentes. Huius Dioscorides infra cap. 70. meminisse videtur: ita vt Consolida regalis hortensis δελφίνειον sit Dioscoridis, si modò vox δελφινοειδῆ ad flores referatur. Consolida verò regalis segetum, eiusdem alterum Delphinium seu Romanorum buccinum. Variat floris colore albo, incarnato, purpureo, cœruleo, variegato ex albo & cœruleo: item magnitudine & foliorum textura, habetur namq; non tantum simplici, sed & pleno flore. I. Cuminum syluestre alterum Matth. editione secunda & vltima, Lac. Lugd. Consolida regalis Matth. Consolida regia siue Calcaris flos, Lob. Consolida regalis flore cœruleo maiore, Cam. Consolida regalis satiua, Tab. Delphinium, Dod. gal. Delphinium quartum & maius, Ges. hor. Flos regius, Dod. fol. Flos quidam vulgo Fior capuccio, Cæsal. cui Hyacinthus poëtarum est. Quæ verò in syluestribus prouenit, dicitur Consolida regalis, Brunf. Ges. hor. Lac. Lon. Cast. Thal. Consolida regia, Trag. Fuch. in iconibus, Consolida regalis aruensis, Tab. Consolida regalis flore cœruleo minore, Cam. Segetum Consolida regia strigosior tota, Lob. Buccinum & Delphinium alterum, Dodo. gal. Delphinium syluestre, Ges. hor. Flos regius secundus vel syluestris, Dod. fol. Chamæmelum eranthemum, Fuch. in folio. Anthemis Eranthemos,

* II. CONSOLIDA REGA-lis peregrina, paruo flore.*

themos, Lugd. II. Conſolida regalis peregrina paruo flore, C. B. Ex radice fibroſa caulis exſurgit cubitalis, rotundus, ſtriatus, leuiſsima hirſutie albicans, qui in ramos brachiatur: folia cingunt tripartito primum diuiſa, quæ rurſus ad formam foliorum Ranunculi aruenſis echinati diuiduntur; ac in ſummo caule pauciora, quarum quædam tripartita, quædam integra. Flores ſunt ſubcœrulei, corniculo donati, Conſolidæ regalis ſegetum ſimiles, aut minores: quibus ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, paruæ, ſemen paruum continentes. Hanc Delphinii Dioſcoridis nomine ab Imperato Ferrando, Neapolitano Pharmacopæo inſigni accepimus, quam etiam virentem in horto D. Zuingeri Philoſophi & Medici noſtratis, legimus. III. Cuminum fœniculi folio, C. B. Cuminum ſatiuum, Brunf. Trag. Matth. Cord. in hiſt. Lac. Caſt. Lugd. Cuminum, Lon. Cuminum Dioſcoridis, Lob. Cyminum ſatiuum, Tab. Cam. Cyminum Romanum, Cord. in Dioſc. Cuminum vulgò, quod Cyminum ſylueſtre primum eſt apud Dioſcoridem, Cæſalpino. Cumini genera duo è Melita afferuntur, alterum acrimoniæ vehementioris, ſubnigrum, quod Cuminum acre vocant: alterum candicans, guſtus lenioris, ſubdulce, quod Cuminum dulce appellant, & ab Hippocrate regium vocatur, ea diuerſitate, quæ in fœniculo dulci ſatiuo & acri ſylueſtri ſpectatur. IV. Cuminum ſylueſtre capitulis globoſis, C. B. Cuminum ſylueſtre primum, Matth. Caſt. Lugd. Cuminum ſylueſtre, Lob. Dod. fol. Cyminum ſylueſtre ſiue erraticum, Tab. Cyminum ſylueſtre globoſum, Camerario. V. Hypecoum, C. B. Geſ. hor. Cluſ. hiſt. Hiſp. Dod. fol. Cuminum ſylueſtre alterum Matth. Caſt. Lugd. Tab. Cam. Cuminum ſylueſtre alterum Dioſcoridis Italorum, Lob. Cuminum ſylueſtre alterum ſiliquoſum, Lob. in icon. Hoc cum Cumino nil ſimilitudinis, quare Papaueri corniculato ſubiiciendum cenſemus.

a Me. & Cat. ἔνιοι καὶ τοῦτο αἰθιοπικὸν, οἱ δὲ βασιλικὸν καλοῦσι, ἔνιοι δὲ ἑτέρας φύσεως τὸ αἰθιοπικὸν ἔφασαν εἶναι, καὶ ἑτέρας τὸ ἄμμι. i. quidam Aethiopicũ quidam Regium vocãt. Alii alterius naturæ Aethiopicum eſſe dixerũt & alterius Ammi.

Ἄμμι. AMMI. CAP. LXI.

Ammi a Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuerſum eſſe ab illo exiſtimant. Vulgò notum eſt, ſemen exile, multò minus cumino, origanum reſipiens. Eligendum eſt purum, minimè furfuroſum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, vrinæ difficultatem, ſerpentium ictus, cum vino potum: menſtrua ciet. Miſcetur de rodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria vocant, vt inde exortis vrinæ difficultatibus reſiſtat. Sugillata cum melle tollit: colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum vua paſſa, aut reſina vuluas purgat.

Ammios cõſideratio.

Qvanquam varia, ac diuerſa ſemina viderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur, nullum tamen ex iis hactenus mihi ſeſe obtulit, quod animum ad credendum alliceret, verum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis paſsim habetur, cùm probatiſsimum, Plinio teſte, cumino ſit candidius, id nigricat, adeoq; vulgaris petroſelini ſemen æmulatur, vt viſu ab eo dignoſci minimè poſsit, ſed in hoc guſtum conſulere oportet. Nam cùm haud leuiter ſit acre, facultatis diſcrimen guſtu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origanum ſaporem guſtui repræſentet, quem tamen referre verum Ammi Dioſcorides eſt auctor, adhuc clarius fit, id non eſſe legitimum. Veruntamen contrarium ſenſiſſe videtur Ruellius: quippe qui minus fortaſſe accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis teſtimonio, ſcriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiariſsimus, lib. 20. cap. 15. cùm inquit: Eſt cumino ſimillimum quod Græci vocant Ammi, quidam verò Aethiopicum Cuminum id eſſe exiſtimant. Hippocrates regium appellat, videlicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Pleriq; alterius naturæ in totum putant, quoniam ſit exilius, & candidius. Similis autem & huic vſus: nam & panibus Alexandrinis ſubigit, & cum alimentis interponitur: hæc Plinius. Cæterum non equidem negauerim, Ammi in Italia naſci, etſi in officinis hactenus verũ non reperiatur. Siquidẽ Aloiſius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu verſatus, ex Patauio, vbi horti publici curam gerit, nuper ad me miſit legitimum Ammi, nulla prorſus reclamante nota. Caulem emittit fœniculaceum, foliis agreſtis paſtinacæ, ſemine in vmbellis exili & cumino minutiore, Origanum reſipiente, odoratum & acutum. Naſcitur in monte Gargano, quod Italum eſt: quod verò peregrinum ex Alexandria apportatur, Arabicum eſt. Verùm enimuero huic ſanè illud non adſtipulari certum eſt, quo magno, vt arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, ſe vſos fuiſſe aſſeuerant: nam præter rationes error ſatis ex ſuis ſcriptis exploditur, vt pote qui ſuum Ammi nullo origani ſapore commendari fateantur. Ammi legitimi ſemen, quod ex Alexandria affertur, mirificè præſtat ad mulierum ſterilitatem. Nam compertum eſt huius tantum ſeminis auxilio, plures polificas effectas. Siquidem ſi propinetur manè drachmæ pondere ex vino meraco, aut carnium iure in tenuem puluerem contritũ, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem, ſed oportet maritum cum vxorem habere iis tantum diebus in quibus illa ſemen non ebiberit. Quod tamen diutius ſumi non debet, quàm quatuor, aut quinq; diebus, eſt enim ad ſterilitatem præſtantiſsimum auxilium, & pluries expertũ. Herba quam vocant Ammi, ſemen, vt Galenus teſtatum reliquit lib. 6. ſimplicium medicamentorum, maximè eſt vtile. Facultatis eſt excalfactoriæ, &

Ruel. lapſus.

Monachorũ error.

Ammios vires ex Gal.

I. AMMI.

* AMMI PARVVM FOLIis fœniculi.*

Nomina. *deſiccatoriæ, tenuiumq́ partium: ſed & guſtu ſubamarum eſt, & acre. Et clarum eſt, quod & digerat & vrinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, deſiccandoq́ ex ordine tertio intenſo. Planta, quæ Græcè ἄμμι, Latinè item Ammi vocatur: Arabicè Nanochach, Anazue, Nanachua ſeu Nanachue: Italicè Ammi, vt etiam Hiſpanicè: Germanicè* Amey.

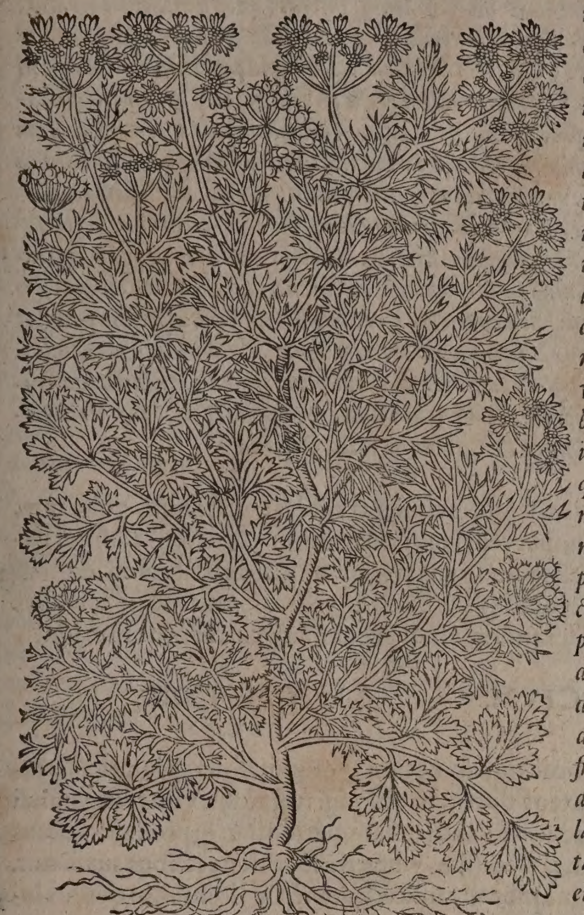
Ammi triplex habetur, maius, alterum ſemine apii, & tertium foliis fœniculi. I. Ammi ſemine apii, C. B. Ammi, Matth. Anguil. Lac. Caſt. Cam. Lugd. Ammi maioribus & ſerratis foliis, Geſ. hor. Ammi Creticum aromaticum, Lob. Ammium tertium Creticum, Tab. Cuminum ſatiuum, Cæſalpini fortè. II. Ammi paruum foliis fœniculi, C. B. Ammi paruum, Dod. gal. Ammi verum, Geſ. hor. Ammi perpuſillum, Lob. & Lugd. Ammi alterum paruum, vel tenuifolium minus, Dod. fol. Ammiũ primum Alexandrinum, Tab. Ammi, Cæſal. Ammi ſimile Anguillaræ. Herba eſt exigua, ex radice parua aliquot cauliculos tenues breuesq; emittens: circa quos folia Nigellæ oblonga, tenuiſsima, capillorum inſtar diſſecta & ſenſim magis attenuata: vmbellas habet paruas, cãdidas, exiguis floſculis quadrifoliis, quibus ſuccedit ſemen minutiſsimum, acre & ſuaue. Ex Alexandria Ægypti in Italiam allatum, nunc in hortis & Italiæ (apud quos & in Ilua prouenit) & Germaniæ facilè prouenit, quod pro Siſone aliqui habent.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRVM. CAP. LVII.

Coriandrum, aut Coriannũ vulgaris eſt notitiæ: vim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus ſacris, & vlceribus, quæ ſerpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, vel vua paſſa, teſtium inflammationes, carbunculosq; ſanat: cum faba freſa, ſtrumas, & tubercula diſcutit. Tineas interaneorum expellit ſemen, cum paſſo modicè potum, & genituram adauget: largiús tamen ſumptum, mentem non ſine periculo mouet: quare continuo, & copioſore vſu abſtinendum. Succus cum ceruſſa, ſpumáve argenti, nec non aceto, & roſaceo illitus, ardentes ſummæ cutis inflammationes emendat.

Coriandr. cõſideratio. *Coriandrum omnibus notiſſimum, exili prouenit caule, ſeſquicubitali longitudine, ramis numeroſis, folijs infernè Adiantho [Parthenio] proximis, ſed quæ in caulibus habentur, & tenuiora ſunt, & magis diuiſa: flores in caulium ſummitatibus albicant, è quibus racematim ſemen oritur rotundum ac ſtriatum. Tota planta vireſcens grauiter ſpirat, cimicum odore, at ſemen ſiccum, exuta graueolentia, odoratum euadit, & ad multa vtile. Naſcitur ſponte in campis, & inter ſegetes, ſeriturq́ in campis & hortis. Cæterùm in Coriandri facultate indaganda adeò Galenus productus eſt, ut longum ſermonem faceret contra Dioſcoridis ſententiam lib. 7. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcribit:* Coriandri facult. ex Galẽ. *Coriannon, ſiue Corion, aut vtcunque vocare lubet. Vetuſtiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, ſicut & Dioſcorides, refrigeratoriam eſſe herbam dictitans, ſed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens eſſentiæ amaræ, quam oſtendimus eſſe tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis eſt facultatis: habet autem & adſtrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus variè quidem agit ea quæ ſcribit Dioſcorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusq́ particulatim actionis cauſam enarrabo, tametſi propoſitum fuerat, mei vnius duntaxat hoc in libro ſententiam expromere. Sed fortè nihil obſtabit:*

CORIANDRVM.

bit: imò si verum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hic repetere. Primùm ergò non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum, indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoque tempestate non paucos inuenias medicos vel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicameta, ceu antea, sed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiamnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia verò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam vocari debet, posteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neque quæ facultate sunt frigida, neque quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est: sed velut si vel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quauis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectũ existimabis, & quæ digerant excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alia appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, vt talis affectio etiam erysipelas vocetur: sed eam etiam calidam dicere, vbi iam refrigerata est, id verò neutiquam concedendum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod vt ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod vtique inflammatum est, & flauum, haud vnquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus voluminibus, cùm determinata ac definita experientia, cuiusque medicamenti facultatem explorandam censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicissimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici, neque quod vel plurimi morborũ protinus ab initio compositi inuadant, norunt, neque quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius verò is, qui vocatur ab omnibus nobis vsitatè, vt à veteribus quoque, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, vt sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam vbi neutrum vincat, sed ad vnguem paria sint. Quinetiam nonnunquam œdematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud schirrhodes, vt compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cùm alibi disseruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quòd exactũ erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari possit. Voco autem exactum, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione absit Coriandrum, vel ex ijs, quæ ipse scribit Dioscorides, discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissoluit. Quod verò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissoluendis strumis, vel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamenta strumas sanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porrò verò hac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipsum apertè inuehitur lib. 2. cap. 144. sic inquiens: Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, vt ego conijcio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absq; dubio frigida, non quidem tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate velociter in auram euanescat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & vsq; ad principium secundi, & siccum in secundo: quanquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo vergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, vt in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quonam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quod reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare possit, frigida substantia exterius relicta, sed cùm bibitur caliditas illa resoluitur: quo fit, vt sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac veritatis habere videantur, tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas tum facultates inuestigauerit, partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, & coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundissimæ philosophiæ coniuncta, operæpertium est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium. Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium volumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum. Cæterùm quòd hoc in capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quòdq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdẽ succũ potum, interimere, ideo factum est, vt multi, quorum ego sententiã antehac secutus sum, coriandri vsum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi videtur iniustè factum. Siquidẽ Coriandrũ mentẽ non commouet, nisi largius & im-

Coriandri facultas ex Auicenna.

Brasauoli error.

Coriandri seminis vsus.

& immoderatè ſumatur. Quid quæſo mirum erit de coriandro copioſius ſumpto, ſi vinum etiam, cuius tamen eſt vſus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, ſtrangulatus, & mortem deniq; inferat? quod ſi moderatè bibatur, præter alias vtilitates, quas humano corpori præbet, ventriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementoſa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, ſpiritus claros reddit & viuificat. Quare non equidem video, quid obſtet, quò minus ſimili ratione credamus, tantum abeſſe, vt Coriandri ſemen noceat, vt etiam maximè proſit, ſi tamen parcè & modicè ſumatur. Quippe ab eius vſu moderato non abhorruiſſe Galenum puto: nam lib. 8. cap. 4. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij menſura exhibendum eſſe. Galeno autem apertiſſimè adſtipulatur è recentioribus Græcus Symeon Sethi, vt pote qui in coriandri mentione ſcribat, id ſtomacho bonum eſſe, & eundem corroborare: cibum in ventriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorem hunc de temperato coriandri vſu tradidiſſe, nulli dubium eſt. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non ſit admittenda, ſed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui Coriandri vſum omnino fugiendum eſſe cenſent: nos enim iam non omnem eius vſum, ſed immoderatum tantum vitandum eſſe exiſtimamus. Semen tritum & recentibus carnibus aſperſum prohibet ne putreſcant tam citò, quàm ſolent, æſtatis tempore. Ex aqua autem potum cœliacos iuuat, & alui fluxiones cohibet. Attamen ſemen in ciborum, aut medicamentorum vſum nunquam admitti debet, niſi prius triduo aceto fuerit maceratum. Id Græcis κόριον & κορίαννον appellatur: Latinis Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzibara: Italis Coriandro: Germanis Coriander vnd Coliander: *Hiſpanis Culantro & Ciliandro. Gallis Coriandre.*

Sethi de Coriandro.

Nomina.

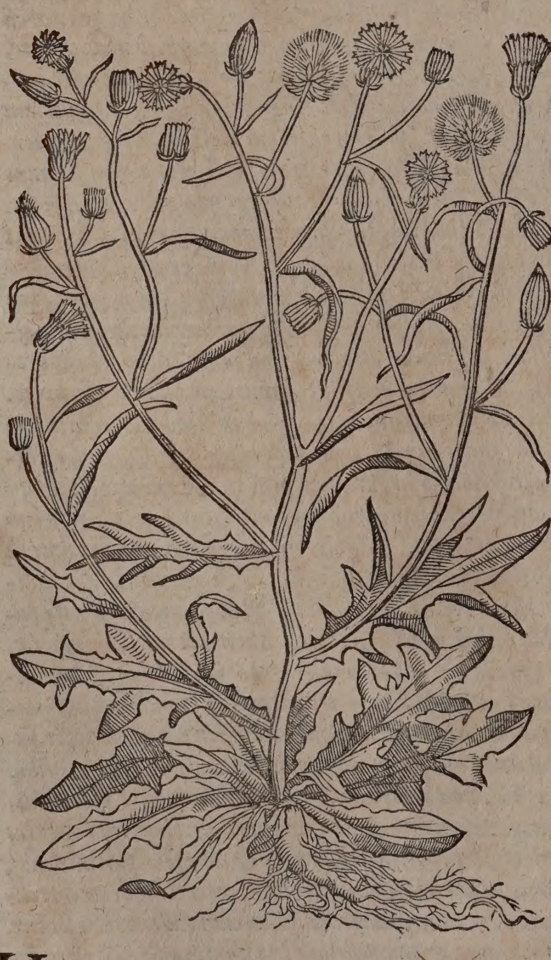
Coriandrum dictum aliqui putant, quod folia eius & caules cimices redoleant: eſt maius vulgatum, eſt minus teſticulatum, eſt & ſylueſtre, in Hiſpania nuper repertum, licet Plinius lib. 20. c. 20. inter ſylueſtria non inueniri ſcribat, attamẽ Nicandri ſcholiaſtes duo genera propoſuit, alterũ ſatiuum, alterum ſylueſtre. Coriandrum maius, C. B. Coriandrum ab omnibus herbariis appellatur, cui ſanè in calidioribus regionibus ſemina maiora ſunt, & in viridariis Alexandriæ vbiq; prouenit & Cusbara nominant.

Ἱεράκιον. HIERACIVM. CAP. LXIII.

a Meum ὑπόκενον i. ſubcauum.

Hieracium magnum caulem emittit aſperum, ſubrubrum ſpinoſum, a cauum: folia ex interuallis rariuſculè diuiſa, ſimilia ſoncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè ſubſtringendi: vnde illitum, ſtomacho æſtuanti, inflammationibusq; prodeſt. Succus eroſionem ſtomachi ſorbitione mitigat. Herba cum radice illita, vibratis à ſcorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex intervallis habet, diuiſa in ambitu: cauliculos teneros virentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim ſuam ad eam, ad quæ ſuperior impendit.

I. HIERACIVM MAIVS.

II. HIERACIVM MINVS.

Hieracii cõſideratio, & vires ex Plinio.

Hieracium maius, frequentiſſimum vbiq; in Italia, in campeſtribus & collibus incultis locis, & aliquando inter ſegetes naſcitur, Soncho aut ſylueſtri lactucæ non admodum diſſimile. Minus autem cichorium ferè refert, ſed aſperiora ei folia ſunt, cauliculi tenues, virentes, ſubaſperi: in quorum cacumine flores vtriq; aurei, cichoreæ figura. qui tandem papposi effecti in auram euolant. Maius radice nititur vnica, recta, lactucæ, aut ſonchi modo. Minus verò multiplici, tenuiq;

vtrique

vtrique ſuccus lacteus, ſapore amaro acriq́; cum cauleſcunt. Horum autẽ non reperio Galenum mentionem feciſſe, nec etiam Paulum, in libris de ſimp. medicamen. facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. 20. cap. 7. inter lactucarum agreſtium genera, ſic inquiens: Sunt, qui herbam Hieraciam vocent, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoq́; oculos tingendo, obſcuritatem cùm ſenſere, diſcutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoq; papaueri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, aduſtionesq́; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cùm lana contra epiphoras. Idem ſuccus aluum purgat, in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia toſta, thirſiq́; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra ſcorpionum ictus. Verùm contra phalangia commiſto vino ex aceto. Alijs quoq; venenis reſiſtunt, exceptis quæ ſtrangulando necant, aut ijs quæ veſicæ nocent, item pſimmythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle, atq; aceto ad detrahenda vitia alui. Vrinæ difficultates ſuccus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho vini dare iubet. Peculiares earum vires partim iam dictæ ſunt, ſomnum faciendi veneremq́; inhibendi, æſtum refrigerandi, ſtomachum purgandi, ſanguinem augendi. Nunc non paucæ reſtant, quoniam inflationes diſcutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipſæ nequaquam faciunt. Nec vlla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq́;: eadẽ in cauſa alter vtrinq; modus eſt: Sic & aluum copioſiores ſoluunt, modicæ ſiſtunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq;, vt aliqui tradiderunt, ſenſus purgant. Stomachi diſſoluti vtiliſſimè adiuuantur, in eo vſu, & oxypori obolis aſperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit, ſcillite, aut vino abſinthite: ſi & tuſſis ſentiatur, hyſſopite admiſto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores, & ad veſicæ vitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoque proſunt recentibus, priuſquàm puſtulæ fiant cum ſale illitæ. Vlcera etiam quæ ſerpunt, coercent, initio, cum aphronitro: mox in vino tritæ igni ſacro illinuntur. Conuulſa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularũ ex vino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod vtiliſſimæ, quàm maximè caule, ſed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti ij caules & ſtomacho vtiliſſimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm ſylueſtribus lactucis vires contribuit. Quod Græci ἱεράκιον, Latini ſimiliter Hieracium vocant: Itali Hieracio. Nomina.

* III. HIERACIVM SILIQVA falcata. *

Hieracium magnum & paruum propoſuit Dioſcorides, adiecimus & falcatum, cum apud Italos frequens ſit, licet viginti duas Hieracii differentias in Phytopinace propoſuerimus, plures tamẽ in hiſtoria noſtra vniuerſali exhibituri. I. Hieracium maius, Matth. Fuch. Dod. gal. Lac. Lob. Caſt. Tab. Hieracium magnum, Cæſalp. Hieracium minus Dalechampii, Lugd. Taraxacon maius, Lonicero. II. Hieracium minus, Matth. Trag. Fuch. Lac. Geſ. hor. Tab. cui & Lactuca leporina. Hieracium minus alterum, Dod. gal. Hieracium minus præmorſa radice, Lob. Hieracium quartum, Dod. fol. Hieracium quintum eidem. Morſus Diaboli; Trag. Lagopus eidem. Picris Dalechampii, Lugd. Apargia Dalechampii, eidem. Sonchus Lonicero. III. Hieracium ſiliqua falcata, C. B. Hieracium Narbonenſe falcata ſiliqua, Lob. obſ. & Lugd. Hieracium Monſpeliacum & Narbonenſe, Tab. an Ragadiolus alter, Cæſalp. Ex radice tenui fibroſa caules plures exurgunt, ſtriati, ad radicem nonnihil aſperi in multos cauliculos diuiſi, foliis oblongis parum laciniatis, hirſutie leui aſperis: floribus luteis Lampſanæ ſimilibus: quibus ſuccedũt ſiliquæ falcatæ calendulæ forma, ſæpius octo, in morem pedis alaudæ, aut alicuius ſtellæ diſpoſitæ, quibus ſemen includitur. Hoc in Agro Patauino prope Arque, vbi Petrarcha ſepultus, primum legimus, dein in Monſpelienſi agro inter ſegetes, & ad margines agrorum Boutonetto finitimis copioſè vidimus.

Σέλινον. APIVM. CAP. LXIIII.

HOrtenſis apii herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut a polenta illinitur: æſtuantem ſtomachũ mulcet: mammarum b duritiam ex lacte concreto contractam reprimit. Vrinam ciet, ſiue crudum, ſiue coctum edatur. Decoctum eius radicisq; potum, venenorum noxæ reſiſtit, cùm vomitiones excitet: aluum cohibet. Semen vehementius vrinam pellit: contra ſerpentium venena, aut epotam argenti ſpumam auxiliatur: inflationes diſcutit. Admiſcetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præſtant, theriacis quoq;, ac tuſſi remediis. Eleoſelinum in c humidis naſcitur, ſatiuo d grandius, & ad eadem efficax. Oreoſelinũ caule eſt dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: ſemine cumini oblongo, acri & odorato, tenui. Naſcitur in petroſis & montibus. Vrinã ciet, ſemine ac radice in vino potis: mẽſes trahit, antidotis, nec nõ medicamẽtis vrinã cientibus, & excalfactoriis inſeritur. Nec hallucinari nos oportet exiſtimãtes oreoſelinũ eſſe, quod in ſaxis prouenit: aliud enim eſt petroſelinũ. Petroſelinũ in Macedonia

a Meum παιπάλης ἀλφίτου. i. cum pollentæ polline. b. Meum μαςοὺς χονδριῶντας. i. mammas grumeſcentes. c. ἐφύδροις. i. aquoſis. d. Orib. add. ὀλίγῳ. i. paulò.

donia prouenit, in præruptis locis, ſemine ammii odoratiore, ſapore acri, aroma olente. Vrinam ciet, ac menſtrua: contra ſtomachi, & coli inflationes, & tormina prodeſt. Laterum, renum, & veſicæ doloribus in potu ſubuenit. Admiſcetur Antidotis vrinam cientibus. Hippoſelinum Latini oluſatrum appellant, aliqui Smyrnion, quamuis aliud ſit, quod propriè Smyrnion dicitur, vt paulò pòſt referemus. Eſt autem maius, & ſatiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente veluti lineas: foliis latioribus, in puniceum vergentibus: coma roriſmarini, florū plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorefcat. Ea ſemine turget nigro, oblongo, acri, ſolido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, e quæ os commendat. In vmbroſis, & paluſtribus enaſcitur: olerum generis, vt apium. Radix cruda, coctaue eſtur. Folia cum caulibus decocta manduntur, & per ſe aut cum piſcibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, vt poto ſemine ex mulſo vino menſes cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: vrinæ ſtillicidio auxiliantur. Radix eoſdem præſtat effectus.

e Cat. ἐυςό-μαχος. i. ſtomachograta.

I. APIVM HORTENSE.

* II. APIVM CRISPVM. *

Apii hortenſis conſid.

PVtant dubio procul omnes ferè ætatis noſtræ medici, ijq; præſertim, qui diu verſati ſunt in ſimplicium medicamentorum inquiſitione, quiq; multum laboris ac ſtudij impenderunt, vt hanc medicinæ partem penè abolitam reſtituerent, nil aliud apud antiquos ſatiuum fuiſſe apium, quàm vulgare noſtrum Petroſelinum, hodie hortis omnibus frequentiſſimum. [Exit folijs Coriandri æmulis, compluribus ex vno ramulo prodeuntibus, per ambitum frequenter laciniatis, ſed quæ in caule ſunt mutata forma, longa anguſtaq; ſpectantur. Flores habet exiguos candicantes, & ſemen Aniſo ſimile. Radice nititur digitali, dodrantali longitudine, albicante, dura intus matrice, raro diuaricata, quæ carnium iuribus paſſim incoquitur. Folia conciſa, & cum vino & oleo de ſcorpionibus in patella feruefacta, pubiq; calida admota, remorantem vrinam cient] Quorum equidem ſententiam nunquam auſim improbare, cùm noſtrum hoc notis omnibus ſit præditum, quibus conſtare Apium veteres tradidere. Plinius ſiquidem lib. 20. cap. 11. naturalis hiſtoriæ ita ſcribit: Apio gratia vulgò eſt: namq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiamnum confirmare videtur Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Apium inter cætera familiariſſimum eſt, & ori ſtomachoq; gratiſſimum. Quæ ſanè omnia in vulgari noſtro Petroſelino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiariſſimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quamuis id varios noſtrarum menſarum cibos frequentiſſimè commendet, ſcripſere tamen tum Chryſippus, tum etiam Dionyſius (vt Plinius author eſt) Apium ad cibos non admittendū, imò omnino nefas, nam id defunctorū epulis feralibus dicatū. Ipſius quoq; viſus claritati inimicum. Caule fœminæ vermiculos gigni: ideoq; eos, qui ederint, ſterileſcere mares, fœminaſq;. In puerperijs verò ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt: innocentiorem tamen eſſe marem. Eaq; cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur: hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, ſi recentiores quoq; Apio comitialibus interdixerunt. Cum igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis prætereа ſuffragantibus, conſtet vulgare Petroſelinum legitimum eſſe apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus ſatiui Apij vicem explet, nil aliud eſſe, quàm Paludapium, ſiue Apium paluſtre, Eleoſelinum Dioſcoridi vocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, paluſtribus, & vliginoſis locis naſcitur, ſeritur quoq; in hortis. Folia gerit hortenſis maiora ſolidioraq;, caulem quoq; vegetiorem, odore etiam acutiore, gratioreuè, & qui caput feriat. Radice tamen, floribus & ſemine ferè ſimilibus, caule, & folijs ſatiuo maioribus, rarioribusq;

Plinius de Apio.

Eleoſelini conſideratio.

busq; : eaq; propter Theophraſtus lib. 7. cap. 6. de plantarum hiſtoria, de eo diſſerit his verbis: Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirſuto conſiſtit, ſed ſimile quodammodo Apio eſt, odore, ſapore, figuraq;. Hoc Columellæ lib. 11. cap. 3. de re Ruſtica non aquaticum apium, ſed apium ſimpliciter appellatur: vbi ſic legitur.

Apium Columellæ.

IIII. APIVM PALVSTRE.

Apium quoq; plantis ſerere, nec minus ſemine, ſed præcipuè aqua lætatur, & ideò ſecundum fontem commodiſſimè ponitur, quod ſi quis id velit latifolij facere, quantum ſeminis poſſint tres digiti comprehendere, raro linteolo inliget, & ita in areolas diſpoſitum religet: vel ſi criſpæ frondis, ſemen eius inditum pilæ, & ſaligno palo pinſitum expoliatumq; ſimiliter in linteolis ligatum obruet. Poteſt etiã circa hanc operam fieri criſpum, ſi cum eſt natum incrementum eius ſuperuoluto cylindro coerceatur, hæc ille. A quo nonnulli hortorum cultores edocti, aquaticum apium criſpum hoc quoq; tempore faciunt, habentq; ſpectaculi gratia in hortis. Cæterùm Ruellio haud mihi ſubſcribendum eſt, quippe qui plantam nobis Italis Macerone vulgò appellatam, Paludapium eſſe putat. Quippe (vt paulò pòſt, atq; etiam in proxima Smirnij commentatione dicetur) non parua ſanè inter vocatum Maceronem, Eleoſelinum, & Hippoſelinum intercedit differentia. Apij porrò in montibus naſcentis, quod ideo Græcis Oreoſelinum dicitur, nulla à Dioſcoride redditur foliorum delineatio, niſi in eo ſcriptura fuerit deprauãta, vt fermè ſuſpicor. Verùm Theophraſtus, & Plinius Oreoſelinum deſcripſerunt folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine vnus, alter verò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum eſt, vt nonnulli crediderint Theophraſtum hoc in loco daprauatum eſſe, & quòd vbi in Græcis codicibus legitur ϰ̀ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id eſt, folia habet cicutæ ſimilia, legendum ſit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc eſt, capitula habet papaueri ſimilia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxiſſe vulgata Græca Dioſcoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio eſt. Veruntamen ego potius (vt modò dixi) Dioſcoridis lectionem vitiatam putauerim, quàm Theophraſti, licet contrà ſenſerit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophraſto ſuſcribat Plinius, eſt Oribaſij codex, in quo non μηκωνείῳ, ſed κωνείῳ legitur. Præterea ipſe ſæpenumero vidi Apiũ in montibus naſcens, quod à Theophraſti & Plinij pictura nullis prorſus notis diſſidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine in vmbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adſtipulantur. Illud inſuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium eſt folijs conſurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, ſemine in vmbella anethi inſtar, quàm capitulis papaueri ſimilibus incluſo.

Apium aquat. criſpũ: Ruellii opin. non accepta.

Oreoſelini conſid.

V. PETROSELINVM MACEdonicum.

MACEDONICVM autem PETROSELINVM, etſi antehac in Italia haud cognitum fuit, factum eſt tamen quorundam diligentia, vt petito è Macedonio ſemine, iam quibuſdam noſtris habeatur in hortis. Huius copiã primùm mihi fecit Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, cuius liberalitate complures cùm peregrinas, tũ raras ſum conſequutus plantas. Exit itaq; Macedonicum petroſelinum, folijs vulgari, ſiue aquatico apio ſimilibus, ſed minoribus, caule craſſo, ramoſo, frequentibus alarum cauitatibus, floribus albis, ſemine hortenſi petroſelino [ammi] haud abſimile, odorato, ſapore acri & amareſcente, aroma olente. Quamobrem aberrant toto cælo, qui vulgare noſtrum petroſelinum, nihil à Macedonio differre contendunt, ſua tantum authoritate, ne dicam temeritate nixi. Quod verò Hippoſelinum vocatur, ſi quod LEVISTICVM vulgo vocant, non eſt, plantam ſanè non habeo, quæ legitimum referat. Si enim foliorum, caulium ramorum cæterarumq; partium magnitudinem, proceritatemq; reſpicimus, etſi Dioſcoridi Hippoſelinum legitimum non ſit, quòd coma, & ſemine illi non reſpondeat, cùm tamen cæteris ſelinis grandius ſit, & tota facie ſimile, nemo nobis ſuccenſere debet, ſi hanc plantam Hipposelinum appellauimus. Caulibus exit craſſis, bicubitalibus fruticoſisq;, ramis multis, multisq; alarum cauitatibus, folijs paluſtris apij, ſed longè maioribus, muſcarijs in cacumine grandioribus, albis refertis floribus, ſemine oblongo fœniculi maiore, tota planta grauiter olet. Seritur in hortis. Excalfacit & ſiccat ordine tertio, quo fit vt aperire, incidere, digerere & prouocare valenter poſſit: perinde ac cætera ſelinorũ genera. Ea omnia

Petroſelinũ Macedon.

Hippoſelinũ Leuiſticum.

V LEVISTICVM VVLGARE.

Libanotis fructifera. Theoph. Marcelli, & Brasa. lapsus.

praestare valet, quae de palustri apio dicta sunt: sed eo imbecillius est: verùm ne mordicus opinionem hanc retinere videar, libenter in eorum concedam sententiam, qui aliter censent, ea exceptione tamen, vt interim haec planta mihi tantùm Hipposelini vicem praestet. Sunt qui hanc Laserpitium, quiq; fructiferam Theophrasti libanotidem esse contendant, sed plures sunt notae, (quantum video) quae horum opinionibus refragantur. Brasauolus Ferrariensis herbam Maceronem vulgò vocatam falsò Hypposelinum existimat, à peruersa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui praeter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris verò nigram reddidit, cùm tamen in Graecis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur, praesertim cùm haec coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinum folijs paludapio proximus: caule magno, ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra, nigroq; etiam semine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortasse authoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci potest, quòd Dioscorides, itemq; Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non separent. Quibus verbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoq; ab illis comprehensum fuisse. Caeterùm hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leuisticum vulgò vocatum, smyrnij loco in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs depinxerit. Idem praeterea errasse deprehenditur in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etsi primum rectè scribat, illud quo officinae hodie pro apio hortensi vtuntur, non esse nisi eleoselinum, id est apium palustre, tamen postea perperàm (meo quidem iudicio) scriptis tradidit, petroselini semen seplasijs apij semen vocari, atq; in eius locum vsurpari. Etenim Eleoselini semine, non petroselini, apij seminis loco vtuntur omnes ferè pharmacopaei, idq; etiam apij semen nuncupant.

Fuch. error Leuisticum Smyrnium censent.

Apii generũ vires ex Gal.

Apij meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorium, sic inquiens: Apium vsq; adeò calidum est, vt & vrinas, & menses cieat. Flatus quoq; discutit, & magis semen, quàm herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis vis est: verùm hipposelinon imbecillius est, oreoselinum valentius. Eodem quoq; libro superius tamen, de Petroselino disseruit his verbis: Petroselini semen maximè vsui est, cùm tota etiam herba vnà cum radice similem, sed imbecilliorem facultatem sortiatur. Est autem vt gustu acri cum amaritudine, sic & in operibus calidum, vnà cum incidendi effectu. Hinc menses, & vrinas largè prouocat: flatus quoq; discutit. Fuerit itaq; & ipsum tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius differens libro primo de antidotis, ita scribit: Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguum est prorsus, quod ibi prouenit, cùm & praeruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & vino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, vt mel Atticum, vinum Falernum, sic Petroselinum Macedonicum aduehunt, cum tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atque vt mel ex insulis Athenas affertur: sic petroselinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq;, & propè totum in Thessalonicam: inde verò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in vino Falerno contingit: nam cùm in exiguo quodam Italiae agro Falernum proueniat, complura alia vina in Falerni speciem à vini magistris concinnantur, quae perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi verò si petroselinum Estreaticum quandoq; deerit, ne peiorem existimes theriacam futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis venenis, si venenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, vt torminibus, ventriculo debili, aquae inter cutem, & id genus alijs, segnius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Adhaec Estreaticum petroselinum theriacam planè amariorem facit, praesertim cùm recens adhuc imponitur: differt enim ab alijs petroselinis, quòd vt acerrimum, ita quoq; amarissimum est.

Nomina.

Σέλινον κηπαῖον id Graeci, quod Latini Apium hortense, nominant: Mauritani, Charfs, Charfi seu Chares: Itali, Apio domestico, & Petrosello & Petrosemolo: Germani Peterſilien vnd Peterlin: *Hispani Perexil: Galli Persil de iardin. Id verò ἐλεοσέλινον Graeci dicunt, quod Latini Apium palustre, & Paludapium: Mauritani, Assilis: Itali Apio palustre, Apio aquatico: Germani* Epffich vnd Eppich: *Hispani Perexil dagoa, & Apio: Galli Persil del eau. Quod autem ὀρεοσέλινον Graeci, Apium montanum Latini vocant: Mauritani, Acraselinum: Itali Apio montano: Hispani Perexil montesino: Galli, Persil des montaignes. Πετροσέλινον deinde id Graecis dicitur, quod item Latinis Petroselinum, & Italis, Petroselino. Postremò ἱπποσέλινον id Graecè vocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè Hipposelino: Germanicè* Liebſtöckel: *Gallicè Ache, & Ache large.*

I. Apium hortense seu Petroselinum vulgi, C.B. Petroselinum, Brunf. (cui & Apium hortulanum) Trag. Cord. in Diosc. Petroselinũ syluestre siue apium montanum, Fuch. in icon. Oreoselinum, eidem in fol. Petroselinum vulgare, Anguil. Lon. Apium hortense, Matt. Lac. Dod. gal. & fol. Lob. Cast. Lug. Apium commune vel mas Plinii, Ges. hor. Apiũ domesticũ, Caesalp. Apium satiuũ, Taber. II. Apiũ Crispũ, quod à superiore

* III. APIVM HORTENSE maximum. *

à ſuperiore foliorũ criſpatis oris & minutioribus inciſuris diſtat. III. Apium hortenſe maximum, C. B. Ex radice oblonga albida, & pro magnitudine plantæ, tenui, folia prodeunt pediculis palmaribus & ſeſquipalmaribus, ſtriatis, pallidè virentibus, tripartitò primum diuiſa, quorum quodlibet rurſus tripartitur; ipſæq; particulæ triplo quadruploue quàm in Petroſelino vulgò dicto maiores per ambitum inciſæ, pallidè virentes: inter hæc caulis exſurgit cubitalis & ſeſquicubitalis, tenuis, ſtriatus, in cuius ſummitate folia oblonga, anguſta, minimè inciſa. Vmbellam habet paruam, albam, exiguis floſculis refertam, quibus ſuccedunt ſemina Petroſelini forma, ſed duplo triploue maiora, guſtu nonnihil aromatico donata. Nomine Apii Anglicani primum apud nos ſatum. An fortè de hoc Anguillara, opinione ſeptima, dum de Selino agit, quod in vniuerſa Græcia, potiſsimum in Chio & Creta, pro Selino habeatur, intelligendus? IV. Apium paluſtre, C. B. Matt. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Caſt. Lugd. Apium, Brunf. Fuch. in folio. Lon. Apium vulgare, Trag. Apium agreſte, Cord in hiſt. Eleoſelinum, Fuch. in icon. Dod gal. & fol. Lob. Tab. Apii aliud genus, Cæſalp. cui apium latiore folio, caule verſicolore Theophraſti. V. Petroſelinum Macedonicum, C. B. Matth. Lob. Dod. fol. Caſt. Lugd. Tab. Cam. Apii alterum genus peregrinum, vel Apium Latifolium, Cæſalp. VI. Leuiſticum vulgare (an Libanotis fertilis Theophraſti?) C. B. Matth. Dod. fol. Cæſalp. Leuiſticus, Brunf. Liguſticum eidem. Geſ. hor. Lon. Tab. Liguſticum ſatiuum, Trag. Cord. in hiſt. Libyſticum vulgare, Fuch. in Icon. Liguſticum vulgare, Dod gal. Cam. Leuiſticum & Germanicum Laſerpitium, Lob. Smyrnium, Fuch. in fol. Lac. Hippoſelinum, Matth. Lugd. Leuiſtici loco habita herba Anguillaræ.

Σμύρνιον. SMYRNIVM. CAP. LXV.

SMyrnion, quod in Cilicia petroſelinum vocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apii & ſtolones multos: falia latiora, ſubpinguia, ad terram infracta, robuſta a odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum langueſcente: capitibus caulium orbiculatis vt anethi: ſemine braſsicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ ſapore, ita vt alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, guſtu acri, fauces mordet, b ſuccoſa, mollis. Cortex eius foris niger, intus viridis aut ſubalbidus. Naſcitur in ſaxoſis, & collibus, c atq; ſqualidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & ſeminis excalfacere. Foliis muria maceratis ad obſonia vtuntur: aluum ſiſtunt. Radicem contra ſerpentium ictus bibere conuenit: tuſſes, & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasq; diſcutit, vulnera ad cicatricem perducit; partus abortu vitiat, ſi feruefacta ſubiiciatur. Semen lienis, renum, & veſicæ vitiis prodeſt: menſes, & ſecundas pellit: commodè datur iſchiadicis in vino: inflationes ſtomachi lenit: ſudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

a Drag. εὐώδη σὺν δριμύτητι, φαρμακώδη τὲ καὶ ὑπομηλίζοντα. i. odorata cum acrimonia, medicataq; & colore ſubmelino.

b Meum πολύχυλα. i. multi ſucci.

c Me. & Dra. καὶ ἐνίκμοις, καὶ γωνίαις χερσεύουσαις. i. humectis, & angulis incultis.

SI Smyrnij ſingulæ notæ, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur, rectè diligenterq; expendantur, facilè quidem perſpici poterit, Smyrnium ei herbæ ſimillimum eſſe quæ à noſtris in Hetruria vulgò vocatur Macerone. Siquidem hanc naſci clarum eſt caule apij, ſtolonibus multis referto: folijs latioribus, ſuppinguibus, robuſtis, ad terram verſis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum langueſcente. Præterea in caulium cacuminibus vmbellam gerit anethi modo: ſemine braſsicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice denique nititur odorata, acri, fauces mordente, ſuccoſa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore verò parte ex albo vireſcit. Quas quidem notas ferè omnes conſtat Smyrnio Dioſcoridem reddidiſſe. Verùm quiſpiam, cui fortè hæc noſtra ſententia minus arrideat, obtrudet nobis ſemen, vt quod Maceroni noſtro non inſit rotundum, braſsicæ modo. Huic illud reſponſum volumus, quòd cum cætera in vniuerſum notæ illi reſpondeant, facilè in ſeminis delineatione mendum ſubeſſe poteſt. Vel quòd non in rotunditate, ſed in alio vni cum altero ſemine intercedat ſimilitudo. Porrò quamuis memoriæ non prodiderit Dioſcorides, quòd Smyrnium feratur in hortis, in quibus hodie noſtrum illud ſeritur, ſed quod ſponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus incultis, ac ſaxoſis locis, Plinij tamen ætate paſsim in hortis ſerebatur. Id quod ipſe Plinius manifeſtè demonſtrat lib. 19. cap. vltimo, vbi Smyrnium inter hortenſia referens, inquit: Et Smyrnium olus iiſdem locis ſeritur, myrrh amq; radice reſipit. Idem quoq; teſtatur Galenus, quòd ipſum inter olera connumeret lib. 2. de alim. facultatibus, & de eo ſcribat in hunc modum: Smyrnium non eſt inſuaue: ideoq; Romæ plurimum venit. Multò autem acrius eſt & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius vrinam ciet, quàm apium, hippoſelinum, & ſion: & mulieribus menſes mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo eſt, haud aliter quàm folia, quæ ſola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, ſicut neque tum apium habet. Poſtea verò caule accedente, tota planta iucundior redditur, ſiue quis crudam ipſam, ſiue coctam mandat, ſiue ex oleo, & garo, ſiue vinum, ſiue acetum velit adijcere. Nonnulli cum aceto, & garo tantùm edunt, veluti apium: alij verò paulum olei iis adijciunt: hæc Galenus. Ex cuius ſanè verbis liquidò apparet, Smyrnium veteribus etiam inter olera fuiſſe receptum. Galeno nimirum adſtipulantur ea,

Smyrnii conſideratio.

Plinii Smyrnium.

Galenus.

quæ

quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi: namq; ij affirmant, plantam Maceronem appellatam passim coli in suis hortis, atque eam veris tempore (vt etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimum emittere, qui non solùm edendo sit, sed gratiam quoq; ineat cum ore, præsertim si cum sale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaq; fortasse, vel etiam validioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, vir quidem ingenio & doctrina celebris, Smyrniũ esse nostrum dictum Maceronem, constanter asseruit. Quo fit vt minus dubitem, Ruellij opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (vt proxima commentatione diximus) Maceronem esse paludapium: Smyrniũ verò eam esse stirpem certò putet, quam in Gallijs vocant vulgò Leuecchia. Est & alia planta, quã in CRETA SMYRNIVM *vocari dicunt. Fert hæc folia nostrate Smyrnio cras-*

Ruell. opinio improbanda.

Smyrnii Cretici historia.

I. SMYRNIVM.

II. SMYRNIVM CRETICVM.

siora, quina ab vno pediculo dependentia, & per ambitum serrata, quin etiam in altera parte ab exortu mutila. Longè autẽ diuersa spectantur, quæ in caule sunt. Ea enim rotunda spectantur, & caule & ramis, in quibus nascuntur, perfoliatæ vocatæ modo transfiguntur, nullis ab ambitu denticulis. Caulem edit firmum, striatum, & subter folia geniculatum, è quo in latere, vbi folia perforantur, ramuli exeunt è singulo foliorum sinu, strijs in longum protensis. Vmbellam in caulium ramorumq; summitatibus gerit racematim dissectã, floribus albicantibus, semine haud brassicæ simili, sed rotundo, anguloso, & in acutum desinente. Colore ex flauo nigricante, sapore acuto & amariusculo, pediculis longis striatisq;. Radicem recentem videre non licuit, sed qui plantam miserunt, eam Smyrnio nostro ferè similem faciunt, non modò facie, sed etiam sapore, odore ac viribus. Nascitur in Creta insula, & seritur nunc in Italia. Verùm enimuero (quantum ego iudicare possum) Smyrnium nostrum magis admodum ad Smyrnij historiã accedit, quæ à Dioscoride describitur. Smyrnij tum historiam tum facultates descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Smyrnium quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritq; apio quidem validius, petroselino autem imbecillius. Menses itaque, & vrinas mouet, calidum siccumq; tertio ordinè. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem, & ipsum Smyrnium, minus verò petroselino & Smyrnio acre, proinde & vlceribus imponi potest, quia videlicet sine molestia desiccat, sed & digerere, quæ indurata sunt, valet. Reliqua vis eius apio, & petroselino similis est. Quocirca & semine eius vtimur ad menses, vrinas, & asthmata, siue anhelationes: hactenus Gal. Cæterùm non desunt ex recentioribus, qui contendant, plantam Imperatoriam vulgò vocatam legitimum esse Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigricent, interius verò virescant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quod non animaduerterint an hæ plantæ cæteris inter se notis conueniant. Sed posteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, viriumq; præstantiam, prætereundum sanè non duximus, quin hic eius tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA *in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, folijs sphondylio minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cuius cacumine vmbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosaq;, quæ foris nigra est, intus verò subviridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, vel quarto inchoante: siccare verò secundo. Incidit, trahit, aperit, digerit, attenuat, prouocat, resoluit, venena dissipat, Zedoariæq; facultatibus pollet. Discutit hæc mirificè tum ventriculi, tum intestinorum, tum etiam vteri flatus. Quapropter coli cruciatibus, ac ventriculi torminibus maximè vtilis est. Cit item menses, atque vrinam. Fouentur eius decocto vtiliter in dolore dentes, præsertim si in vino austero radix decoquatur. Eadem ex vino pota vteri strangulationibus prodest: conceptum adiu-*

Smyrnii vires ex Gal.

Quorundam hallucinatio.

Imperatoriæ plantæ descriptio, & vires.

III. IMPERATORIA.

* IV. IMPERATORIA Alpina. *

adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commanſa eſt veluti præſtantiſsimus apophlegmatiſmus, vt quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, vinoq́ʒ ex ſaluiæ decocto ſubinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem reſolutis, comitialibus, veternoſis, conuulſis, auxilio eſt. Aiunt nonnulli quartana eos ſanari, qui pulueris cochlearij dimidium, hora vna ante acceſsionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat ſenſus. Epidemijs morbis, venenis ferè omnibus, ac venenoſorum animalium, tum morſibus, tum ictibus opem præſtat. Aſthmaticos, ſeu anheloſos iuuat, obſtructiones aperit, aqua intercute laborantes ſanat, itemq́ʒ liene affectos. In ſumma excalfacit vniuerſas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò ſibi Imperatoriæ nomē aſciuiſſe, cùm tot tantisq́ʒ viribus prædita ſit. Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Oluſatrum, nominant: Mauritani, Seniruion: Itali Smirnio & Macerone: Hiſpani Apio Macedonico. Galli Maceron. At Imperatoria, Italis quoqʒ: Germanis, Meiſterwurtz *: Officinis Germanorum, Magiſtrantia. Gallis Otruche, ſeu Imperatoire.*

I. Hippoſelinum vel Smyrnium vulgatum, C.B. Petroſelinum Alexandrinum, Trag. Hippoſelinum, Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Cord. in hiſt. Lob. Tab. Smirnium. Matth. Geſ. hor. Caſt. Cam. Olus atrum, Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lon. Cæſ. Hippoſelinum Theophraſti, Macerone aut Alexandrinum vulgo, Anguillaræ. II. Smyrnium verum peregrinum, C.B. Smyrnium Creticum, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Smyrnium Dod: gal. Geſ. ap. Lob. Tab. Smyrnium verum, Geſ. hor. Lugd. Smyrnium Amani montis, Dod. fol. Oluſatri alterum genus peregrinum, Cæſalpino. III. Imperatoria, quæ mediæ naturæ inter Laſerpitium & Panaces eſt, dicitur Aſtrantia, Brunf. Geſ. hor. Dod. fol Magiſtrantia, Cam. Imperatoria, Matth. Lac. Geſ. hor. Lob. Caſt. Lugd. Tab. Smyrnium hortenſe, Trago. Laſerpitium germanicum. Fuch. Oſtrutium, Dod gal. Lon. Struthion, Cord. in hiſt. Herba Rena, Cæſalp. Liguſticum, Anguillaræ. IV. Imperatoriam hanc alpinam D. Camerario acceptam referimus, de qua hæc habet in ſuo Matthiolo. Minor eſt quàm præcedens omnibus ſuis partibus, nam & anguſtiora folia & pedicellos teneriores profert, ex radice non abſimili noſtræ Imperatoriæ & æquali etiam, guſtu acriori & magis vrente. Prouenit in alpibus apud Heluetios. Calida eſt & ſicca, vt vulgaris Imperatoria, qua ſuperior eſſe facultatibus omnibus videtur, & ad agendum promptior. Vtuntur hac planta ad quartanas, partus eruendos, & cerebrum expurgandum, flatus diſcutiendos, colicosq; dolores ſedandos, id quod vulgaris noſtra quoque præſtare poteſt.

Ἐλαφοβόσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

ELaphoboſco fœniculaceus caulis eſt, aut rorimarino ſimilis, geniculatus, foliis duum digitorum latitudine, vt terebinthi, prælongis, aliquantū aſperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia vmbellas anethi ſimiles, & ſemina eiuſdem: florem ſubluteum, radice ternûm digitorum longitudinis, & a craſsitudinis vnius, candida, dulci, eſui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra ſerpentium ictus datur ſemen in vino. Fama autem eſt, hoc pabulo ceruas ſerpentium morſibus reſiſtere.

a Meum πάχος δὲ ἢ πλάτος i. craſsitudine verò ſeu latitudine.

QVanquam aliqui profitentur, ſe Elaphoboſcum in Italia inueniſſe, atque etiam quibuſdam in hortis oſtendere: herba tamen, quam pro eo demonſtrant, folia profert inciſuris multis diuiſa, læuiaq́ʒ. Adeò vt hinc perſpicuè intelligi poſsit, eam legitimo Elaphoboſco plurimum diſsidere, ſi Dioſcoridi magis, quàm Plinio fides eſt adhibenda. Plinius ſiquidem libro, & cap. 22. Elaphoboſcum folijs ſmyrnij, & ſemine corymbaceo depinxit his verbis:. Elaphoboſcum ferulaceum eſt, geniculatum, digiti craſsitudine: ſemine corymbis dependentibus ſimili effigie, ſed non amaris: foliis oluſatri; & hoc laudatum Elaphoboſci conſid:

ELAPHOBOSCVM.

Ruellii opin. suspecta.

Gratia Dei.

in cibis: hæc Plinius. In quibus verbis, quòd ea planè à Dioscoride dissentiant, Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboscum legitimum paucis hodie cognosci, etsi frequens vbiq; reperiatur, illudq; esse censet, quod vulgò officinis simul & herbarijs Gratia Dei nominatur, è qua sui nominis vnguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij sententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, si per GratiamDei eam plantam intelligit, de qua nos superius disseruimus in hyssopi commentatione, & qua Officinæ vtuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyssopo sit persimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantã esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandam sæpius vidi, tum in Tridentino, tum in Goritiensi agro, cuius etiam hîc picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet, vt non poterit animus non inclinari ad credendum, hanc aut legitimum esse Elaphoboscum, aut plantam illi similem. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Elaphoboscus facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ, secundo maximè excessuum ordine. Eius nomen Græcum est ἐλαφοβόσκον Latinum similiter Elaphoboscum, & cerui ocellum: Italicum Elaphobosco.

Elaphobosci facul. ex Gal.

Nomina.

Elaphoboscum hoc, & Lacuna & Castor proposuere: cuius & Tabernæmontanus nomine Elaphobosci Matthioli meminit: Pastinacam erraticam, quæ Baucia dicitur, esse suspicantur.

Μάραθρον. FOENICVLVM CAP. LXVII.

FOENICVLVM.

Foeniculum, si herba edatur, aut semen cum ptissana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippe quod vrinam excitet: contra serpentium ictus in vino conuenienter bibitur: menses ciet: in febribus nauseam, & stomachi feruoré ex aqua frigida potum sedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur. Succus caule, & foliis exprimitur, & in sole siccatus, in medicamenta adiicitur, quæ ad excitandam oculorum aciẽ commodè temperantur. Extrahitur succus ad eadem valens, etiam semine viridi, [a] ramulisq; & radicibus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem medium, dum herba floret, rustici demetunt, igniq; admouent, quo facilius vi caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta oculorum.

a Meũ. & Cat ϰὴ φύλλοις. i. & foliis.

Ἱππομάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

Est & syluestre fœniculum, magnum: fert autem semen cachryi simile. Cuius radix iucundè olet, pota q; stranguriæ medetur: menses imposita ciet. Ventrem sistit, radice, aut semine poto: contra serpentium morsus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum haustum fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & viribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi cõsideratio.

Foeniculum tam erraticum, quàm satiuum omnibus in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februario mense vere ineunte, locis apricis, & modicè saxosis: quippe quod non minus in ciborum condimentis gustui acuta quadam dulcedine placeat, quàm vtilè sit in medicamentis. Caulem edit anethi, sed crassiorem, nec prolixiorem, striatum, geniculatumq; què, folijs numerosis, capillaceis, cauis alarum multis. Vmbellis cacumina occupantibus, anethi æmulis, melinis floribus, & semine oblongo, gustu acuto, quadam cum leuiuscula amaritudine, odorato. In quodam verò genere hortis

Italicis familiare, ſemen dulce percipitur, & craſſiori quoq; mole ſpectatur. Radice nititur longa, digitali craſſitudine, acuto ac amariuſculo ſapore, cum dulcedine quadam. Fœniculi meminit Plin. lib. 20. cap. 23. ſic inquiens: Fœniculum nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc eſt: laudatiſſimum tamen in Iberia è lachrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij Hippomarathron, alij Myrſineum vocant. folijs maioribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida: naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo & anguſto folio, ſemine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioſcoride mutuatus eſſe videtur. Porrò alterum ſylueſtris Fœniculi genus, cuius ſemen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod ſciam, in Italia cognoſcitur & oſtenditur. Agreſtis fœniculi radicem ſerpentium morſus ſanare ſcribit Dioſcorides à Nicandro edoctus, quippe qui in Theriacis vbi hanc plantam ἱππεῖον μάραθρον vocat, ita habet: Plinius. Fœnic. ſyl.

Ἠὲ καὶ ἱππείου μαράθρου πολυαυρέα ῥίζαν.

Fœniculum, vt memoriæ prodidit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, tam valenter excalfacit, vt ex tertio ordine excalfacientium cenſeri poſſit. Deſiccat verò non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit, proinde lac procreat: quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè generaret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur. Vrinas menſesq; ciet. Eſt & alterum Fœniculum ſylueſtre, quod præ magnitudine Hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac ſemen amplius quàm domeſtici, deſiccandi vim obtinet, quocirca ventrem quoq; eo nomine ſiſtere videtur. Nec ſanè manifeſta illis ineſt adſtrictio. Huius non radix modò, ſed & multò magis ſemen cachryi adſimile eſt: poteſtq; & calculos frangere, & auriginoſos ſanare, menſesq; mouere, & vrinam excitare: non tamen lac congerere, ſicut illud ſuperius. Aliud eſt Hippomarathrum, cuius ſeme rotundum eſt & acre, ſimile ſemini coriandri, facultate quidem Hippomarathro ſimile, ſed debilius. Planta Græcis μάραθρον, Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus Raienigi: Italis Finocchio: Germanis Fenchel: Hiſpanis Hinoio & Funcho: Gallis Fenoil. Fœniculi vires ex Gal. Nomina.

Fœniculum, quod ſatum cum magno fœnore ſemen reddat, ſatiuum eſt & ſylueſtre: Satiuum variat quòd aliud magis (caule breuiore, ſemine maiore albido, verumq; fœniculum creditur) aliud minus (vt vulgatum noſtrum, quibuſdam Hippomarathrum) dulceſcit: ſæpius tamen hortenſe ſecundo anno in ſylueſtre tranſit, quod in incultis montoſis ſemine exiliori, radice craſſiore naſcitur. Satiuum, Fœniculi nomen apud Herbarios retinuit.

Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

DAucum aliqui Daucium vocant. Creticum foliis fœniculo ſimile, minoribus & tenuioribus: caule dodrantali, vmbella coriandri, flore albo: ſemine acri, candido, hirſuto, a ſuauiſſimi odoris in mandendo. Radix digitali craſſitudine, & dodrantis longitudine adoleſcit. In ſaxoſis naſcitur, & locis ſole illuſtratis. Aliud eius genus, ſylueſtri apio ſimile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis guſtus. Probatiſſimum Creticum. Tertium aſſignatur genus foliis coriandri, floribus albis, b capite & ſemine

a Meū. ἐν τῷ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης. i. in mandūcando, odoratum. at Ca. δριμὺς ἐν τῷ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης. i. acre in manducando & odoratum.

b Meum σπέρμα καὶ κεφαλὴν ὁμοίαν ἀνήθῳ ἐφ' ᾗ σκιάδιον. i. ſemen & caput anetho ſimile, in quo ſit vmbella.

I. DAVCVM. I.

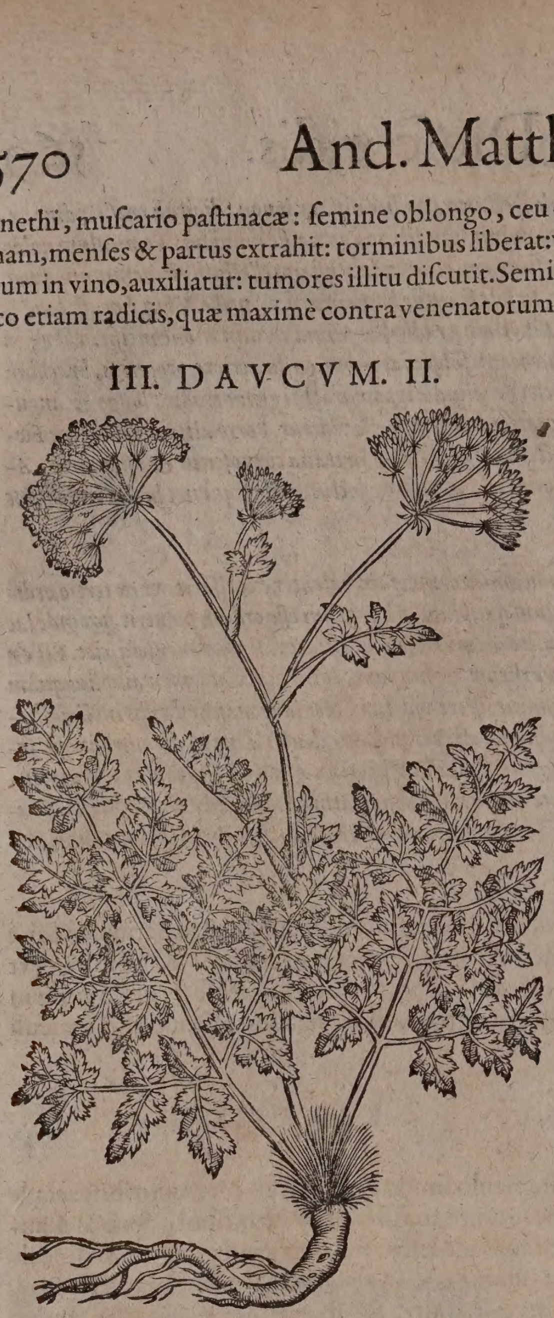

* II. DAVCVS SECVNDVS Dioſcoridis. *

anethi, muſcario paſtinacæ: ſemine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium ſemen excalfacit: potum vrinam, menſes & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tuſſim mitigat: phalangiorum morſibus potum in vino, auxiliatur: tumores illitu diſcutit. Seminis duntaxat in aliis generibus inualuit vſus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra venenatorum iniuriam in vino bibitur.

III. DAVCVM. II.

Dauci conſideratio.

Tametſi nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica paſtinaca nihil prorſus differre contendant, affirmantes, hoc idem ſenſiſſe Galenum, & poſt ipſum Paulum, ij tamen, quantum equidem ſentio, manifeſtè falli deprehenduntur. Nam etſi rectè dici poſſit, Daucum eſſe ſylueſtris paſtinacæ genus: non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit vnquam ſylueſtris paſtinaca, cuius paulò ſuperius meminit Dioſcorides.

Daucus & Paſtinaca agreſtis non idem eſſe oſtenditur.

Quandoquidem ſi vnam & eandem plantam eſſe Daucum, & agreſtem paſtinacam crediſſet Dioſcorides, de ijs ſanè ſeorſum non differuiſſet, neq; alterum ab altera proprijs capitibus diſiunxiſſet. Cæterùm cùm non deſint, quibus videatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, videndum eſt, an ita ſe res habeat. Mihi quidem inter eas diſcrimen fieri voluiſſe Galenum, illud maximum argumentum eſt, quòd Dioſcoridem ſecutus, & ipſe varias vtriſq; tribuerit vires, eaſq; diuerſis locis deſcripſerit. Dauci ſiquidem lib. 6 Paſtinacæ verò libr. 8. mentionem fecit in ſimplicium cenſu. Hinc itaq; fit vt apertè conijciam, Galenum inter illa diſcrimen nouiſſe: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium ſecuti, contrarium aſſerunt. Quorum præterea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus vtriuſq; vires ſpeciatim tractauerit, ſed quia libr. 6. ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clariſſimè oſtẽdit, cùm inquit: Daucus, quem quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè verbis Galenus perſpicuè ſatis declarare videtur, Daucum non ſibi, ſed alijs paſtinacam agreſtem appellari.

Dauci tria genera.

Quamobrem cum Dioſcoride non modò dixerim, ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri, quorum illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacam æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentiſſimum naſcitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis nõ tantum Italiæ locis ſed etiã Germaniæ Bohemiæq; reperitur. Huius planta in herbario noſtro Germanico chalcographorũ negligentia, dum ego Praga, graſſante Peſtilentia abeſſem, ſecundum Peucedani genus repræſentat: quod omnino præter meam ſententiam accidit.

Dauci vires ex Galeno.

Dauci vires tradidit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamẽtorum ſuprà citato, vbi ita ſcribit: Daucus, quem quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus vehementior. At domeſticus comeſtibilis quidem, ſed imbecillior. Acrem & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac venereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad venerem ſtimulandi potentiam poſſidet. Agreſtis verò planè flatu caret, quod ἄφυσον vocant: ac proinde vrinam menſeſq; ciet. Atq; hactenus de facultatibus Dauci Galenus. Qui ſubinde de ſemine eiuſdem ſcripſit, eiq; ſeorſum vires ſuas reddidit his verbis: Dauci herbæ ſemen excalfaciendi vehementer facultatem habet, vt inter prima efficax ſit tum vrinæ mouendæ medicamen, tum menſibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum poteſt, foris impoſitum. Ipſa verò herba ſimilem quidem vim obtinet, tamen ſemine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis miſturam: quanquam vtiq; & ipſa calida ſit temperie.

Nomina.

Δαῦκος ita Græcis, vt etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis Ducu, Gezar ſeu Ciezar: Italis Dauco: Germanis Berwurtz: Hiſpanis Dauco Cretico: Gallis Carote ſauuages. Daucum alterum Græcis δαῦκον ἕτερον: Italis Dauco d' altra ſpecie.

Dauci differentias nouem in Phytopinace propoſuimus, de quibus in hiſtoria. I. Daucus folio fœniculi, C.B. Daucum primum, Matth. Lug. Daucus Creticus, Caſt. Tab. Cæſ. Daucus Cretenſis verus Dioſcoridis, Lob. II. Aduerſaria non ſolùm ex Creta legitimum adferri ſtatuunt, ſed & alpes Germaniæ, Genuenſium colles, & Geneuenſium circa Iuram rupes, hoc Cretico abundare, vnde Lugd. & ad alia emporia deferatur, placuit tamen Dauci huius, quem non ſolùm in alpibus Heluetiorum, ſed & in Baldo legimus, figuram, etiam á Camerario propoſitam, adiicere, quem Daucum montanum vmbella candida nominamus, & Daucum ſecundũ Dioſcoridis cenſemus: Daucus Creticus, Geſ. hor. Cam. in ſuo Matt. Cluſ. hiſt. Pan. Daucum montanum, Cæſalpino dicitur. III. Daucus montanus apii folio maior, C.B. Daucum alterum, Matth. Lug. Daucus ſecundus Selinoides, Lob. Dauci tertium genus, Fuch. fol. Dauci ſecundum genus, Trag. Seſeli ſecundum, eidem. Seſeli Peloponeſiacum, Fuch. in icon. Geſ. hor. Cam. Seſeli Pannonicum ſecundum, Cluſ. hiſt. Pan. Libanotidis alterũ genus, Dod. gal. Lug. Libanotis nigra, Geſ. hor. Thal. Libanotis Theophraſti nigra, Tab. Elaphoboſcum nigrum, Lon. an Polychreſton Cordo in hiſtoria?

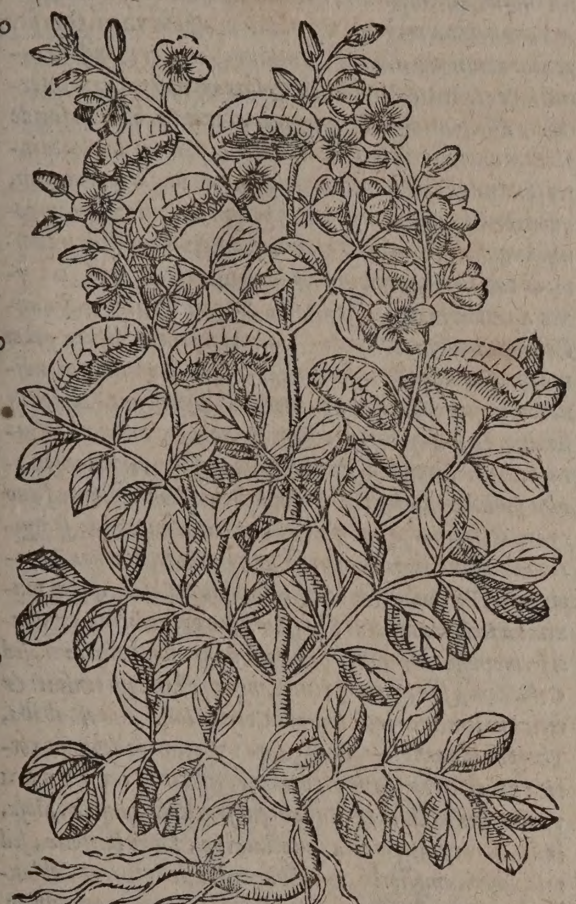
Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

DElphinium ſurculos emittit à radice vna ſeſquipedales aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentant: vnde tractum nomen eſt. Flos violæ albæ

læ albæ non diſſimilis, purpureus: & ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud vtilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſſis. Aiunt enim obiecta herba ſcorpiones reſolui, atq; a ignauos torpeſcere: ſemota verò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis & apricis. Alterum eſt Delphinium, quod Romani buccinum vocant, ſuperiori ſimile, ſed foliis & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

a Meum ἀπρακτεῖς τε καὶ ναρκώδεις γίνεσθαι. i. inefficaces, & ſtupidos fieri.

I. SENA.

* II. SENA ACVTIORIBVS foliis ſeu Alexandrina. *

QVanquam ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullum adhuc nomen impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet: in Italia tamen nemo hactenus, quòd ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt vt putauerim vnquam, illud Ruellij verum ac legitimum fuiſſe Delphinium, vt etiam ſim plerunq; ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititium eſſe. Nec temerè, vt arbitror: nam ſuſpicio inde ortum ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidem legerim, deſcribatur à Galeno & Paulo. Cæterùm non deſunt qui velint, eam plantã Delphinium eſſe, quam Germani vulgò vocant Ritterſporn, *id eſt, Equitis calcar: herbariorum verò vulgus Conſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini genera ſuperius retulimus. Verùm cùm hæc folia non ferat Delphinorum effigie, nec flores albæ violæ æmulos, horum ſententiam cur probem, non habeo. Fuchſius ætatis noſtræ medicus præſtanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem ſequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione. Sed ipſe quoq; (ſi rectè ſentio) vnà cum illis in errore verſatur: quandoquidem non ſolùm (vt diximus) nuſquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerunt illi præſtantiſſimi medicinæ authores, quos nominaui, qui tamen ſimplicia ex Dioſcoride tranſſcribunt, & mutuantur: ſed neq; etiam eius caput legitur in antiquiſſimo Dioſcoridis codice Longobardis literis ſcripto, cuius ſæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, vt mihi licuit videre in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clariſſ. Iuriſconſ. Ioannes Albertus Vuidmanſtadius Auſtriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifeſto ſatis argumento eſſe poteſt, Delphinij hiſtoriam planè fabuloſam eſſe, vel ſaltem Dioſcoridi adſcriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis vocatam, ſiliquarum conuexitate freti, Delphinium eſſe crediderint. Quorum grauis error ita euidens eſt, vt iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum eſſe) folia, non ſiliquæ quæ delphinorum formam repræſentent, requirantur: foliaq; ſint tenuia, longa, diuiſa: flores verò purpurei & tota deniq; Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, vt mox patebit. Nam quoniam Delphinij occaſione in Senæ ſermonem incidimus, cum huius nuſquam, quod inuenerim, meminerit Dioſcorides, Galenus, Paulus, & veterum Græcorum alij, ſitq; in repurgandis humoribus non modò innoxium, ſed etiam ſummè vtile medicamentum, hunc locum nõ tranſeundum duximus, quin de Sena diſſeramus, eiuſq; hiſtoriam, & vires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum eſt, deſcribamus. Conſtat itaq;* SENA, *Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ proximis, craſſis, ſuppinguibus, fabarum recentium ſapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, veluti braſſicæ, purpureis intercurſantibus venulis: quibus ſuccedunt folliculi falcati, adeoq; natura compreſſi, vt ſuperior membrana inferiori cohæreat: in quibus ſemen continetur in nigro ſubuireſcens, vuarum vinaceis vſq; adeò ſimile, vt non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero diſcernatur. Folliculi è ramuſculis prominent, tenui pediculo appenſi: quo fit, vt matureſcentes, paruo ventorum flatu facilè diſcutiantur. Planta eſt frigoris impatiens, ob idq; ſeri vult Maio, nec vltra autumnum perdurat. Siquidem (vt pluries expertus ſum) prius ſata, facilè frigore deperditur, ſerius verò hyemem ſimiliter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in ſuo de ſimplicium medicamentorum volumine, vbi ſic habet*

Delphinii conſideratio.

Conſolida regalis non eſt Delphinium.

Senam non eſſe Delphinium.

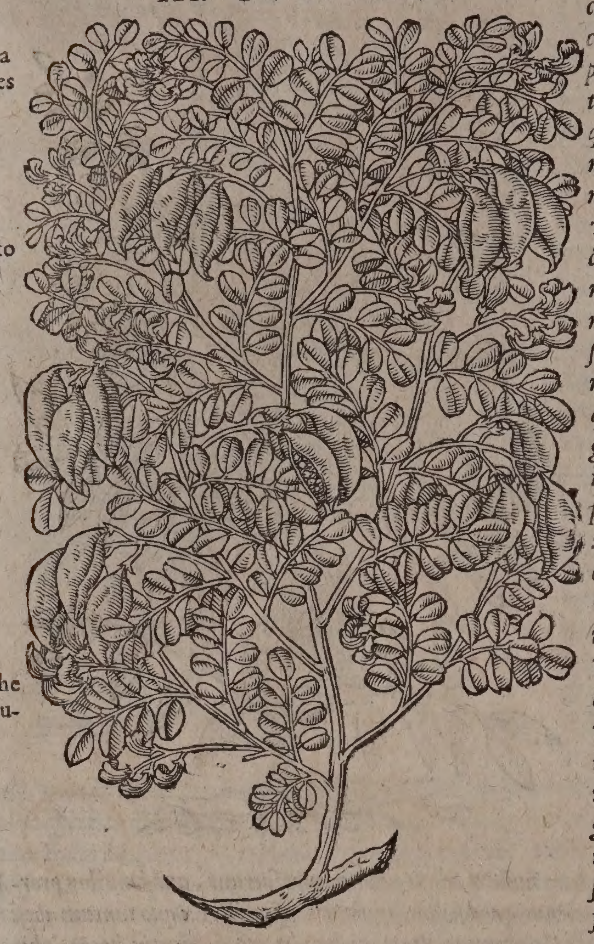
Senæ delineatio.

Serapio de Sena.

habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas profert, in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent, ob idq; facilè ventorum impetu deturbantur: caducas opiliones colligunt: hæc Serapio. Cuius postremis verbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quam Theophrastus libr. 3. cap. 17. de plantarum historia Coluteam appellat: quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, vbi passim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam vocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm vergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena verò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur vinaceorum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena verò non nisi paucis mensibus viuat. Quo fit, vt iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam.

Ruellii hallucinatio Coluteam Senam censentis.

III. COLVTEA.

Et quamuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minimè differre: eũ tamen in errore versari putauerim, quòd certò sciam Coluteæ semen potum non minus, quàm genistæ vomitiones ciere: & aluum quoq; citat, non sine incommodo tamen, quanquam pecudibus nil tale efficiat. COLVTEA, vt de ea quoq; hic aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò ante citato, Liparæ propria traditur, arbos magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pinguescunt. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile fœno græco. Germinat primò vnicaulis triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit: hæc Theophrastus. Ex quibus sanè verbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore vindicans, appellandam censuit: & rectè quidem, meo iudicio: nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato: vbi eam ijs depingit verbis: Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM vocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, ampliorique, vt vel vlmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoq;: cortice non læui, sed quasi vitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, verùm vibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq; carere putatur. Ex his Theophrasti verbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ pecularis fuerit, hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam vidimus præsertimq; in Tridentino agro apud Ananios, vbi ego primùm eam quàm plurimis ostendi. Sed vt eò vnde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs longè præstantiores esse. Huic verò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis vir doctissimus, sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri videtur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duum esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus euanidum: alterum verò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in vmbra siccatur, sed hoc venundatur rarum: cui sanè, vt iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria vis inest, quàm folijs. Primum verò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi vim habet, sed propè nullam: vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hic non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, vt arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm vtuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoq; quandoq; fui, verùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, vt folliculos decerptos virentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis vti voluerint, Senam serant, vt folliculos optimos habeant, vel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus, folijs tutius, & efficacius vtantur. Obest Sena (vt idem Mesues inquit) nonnihil ventriculo: quamobrem vt hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & ventriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atq; etiam tantillum amaritudinis perceperint, quæ omnia potius Senam roborare ventriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoq; pedibus eo, nam etsi quibusdam, præsertimq; mulieribus, quandoq; contingat, vt epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus vexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, vt in eis non paruam extensionem faciant, dum viam ad exitũ quærunt. Neq; tamen me vnquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, ventriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ vires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitã deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere coëgit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) vt suam potius tueretur sententiam, quàm veritatem, pharmacum quoddã improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atq; agarico conflatũ, quod

Fuchsii circa Coluteę vires error.

Coluteæ ex Theophrasto historia.

Colytea Theophr. à Colutea differt.

Mesuis & Brasauoli lapsus.

Senæ folliculi virentes purgant.

Senæ dilutũ cur tormina sequantur.

cuidam Illustriß. ac Reuerendiß. Cardinalis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarißimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumq́; excipiebat, argumẽto quòd hæc duo (vt ipse asserebat) maximè ventriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstãtiæ, ac virium agarico tribuerint in febrib. diuturnis finiendis, à pituitæ præsertim infarctu exortis, Dioscorides Galenus & Mesues, quantisq́; laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterùm è Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, vel ex Syria affertur, quamuis è nostrate adhuc in agro virente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim, qui tutò largeq́; omnes purgat humores. Daturq́; commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunq́; ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius vnciæ quinq́; vel sex aluum modestißimè, & sine molestia soluunt. Quod tutò dari poßit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentũ hoc in deijcienda aluo præstantius, atq́; valentius, si caßiæ nigræ aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuum vocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantißimum dilutũ hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electißimæ Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma vna, florum buglośi drachmæ duæ: miscenturq́; omnia, & fictili vitro circumlito, siue stanneo vase angusti orificij excipiuntur, & affusis feruentis aquæ, aut seri caprini vncijs decem, vasis osculum adeò occluditur, vt nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto, igniq́; calefacto vas inuoluitur, reponiturq́; in arca, vbi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnem facultatem in se recipit. Sunt præterea, qui vindemiæ tempore Senæ folia in mustum conijciant, vinum inde conficientes, quod alui deiectoriam vim obtinet ad multa vtile. Est enim domesticum valde medicamentum. Educit Sena per inferna (vt Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (vt Actuarius ait) non bilem tantùm, sed ẽt pituitam: quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonẽ & omnes corporis sensus, confertq́; omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumq́; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus vtiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorũ aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in vniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen ijs potißimum commisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, veluti viola.

Senæ & eius diluti vires.

Diluti præparatio.

Senæ vires ex Mes. & Sera.

Planta, quæ Græcis δελφίνιον, Latinis quoq́; Delphinium appellatur: Italis Delfinio. Quæ verò posterioribus Græcis σένα, Latinis item Sena vocatur: Arabibus Sene: Italis Sena: Germanis Senet: *Hispanis Sen de Alexandria: Gallis Sene de Leuant. At Collutea Græcis κολλουτέα: Italis Collutea.* Nomina.

* IV. COLVTEA SILIquosa. *

Cum Delphinio magnam esse similitudinem Consolidæ regali, capite de Cumino ostensum, nunc de Sena, quæ veteribus Grę cis indicta videtur, cuius inventio Arabibus debetur, quam Mesues satiuam & syluestrem fecit. Duplex habetur: altera, acutioribus angustioribusq; foliis quæ ex Alexandria Ægypti adfertur: altera, quæ latioribus rotundioribusque est foliis, in Italia frequens, quæ vilior est & Orientali longè inefficacior. I. Sena rotundifolia, C.B. Sena, Matth. Lac. Dod. quoad iconem, Fuch. Cord. in hist. Lon. Lob. Cast. Sena cõmunis & vilior, Gesf. hor. Sena herba nostras, Cæsal. Sena Italica, Cam. Tab. II. Sena acutioribus foliis, C.B. Sena Alexandrina, Tra. Gesf. hor. Cam. Sena Orientalis, Cæs. Cam. Sena, Do. quoad descriptionem. III. Colutea Corniculata, C. B. Colutea Theophrasti, Trag. Dod. gal. (cui & Cytisus Latinorum) Gesf. hor. Lob. Colutea, Matth. Fuch. Lac. Lon. Dod. fol. Cast. Tab. Colutea vesicaria, Lug. (cui & Liparea Theophrasti) Cam. Emeri alterum genus, Cæs. IV. Coluteæ siliquosæ, licet quatuor sint species, de vulgatiore hoc loco. Frutex hic ex radice buxea lõgè lateq; dispersa, saporis amarodulcis, caules plures bicubitales, cortice modò subalbido, modó viridi tectos, graciles, lignosos, in plures ramos diuisos emittit, circa quos folia in vno pediculo septem aut nouem coniugatim disposita, virentia, læuia, subrotunda, gustus ingrati & amari: flores lutei Genistæ figura, longis pediculis propendentes, quibus succedunt siliquæ oblongæ, tenues, articulatæ scorpioidi similes, semina oblonga, ruffa, singula in singulis articulis continentes. In montibus nostris vt Muteto obseruauimus: apud Gallos locis nemorosis inter buxos, sic & in Valena sylua agri Monpeliensis & cis Lanum prope fluminum crepitudines. Dicitur Colutea scorpioides, Aduers. Lob. Cam. in Matthiolum Lugd. Colutea scorpioides prima, Clus. hist. Pan. Tab. Emerus Cæsalpino.

Πύρεθρον. PYRETHRVM. CAP. LXXI.

PYrethrum Romani saliuarem vocant. Folia, caulemq; emittit, vt daucum syluestre, & fœniculum: vmbellamq; Anethi, circinatæ rotunditatis, radix longa est, pollicis craßitudine, gustu feruidißimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto colluto inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit.

trahit. Sudores ciet, perunćto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax: contra perfrićtiones membrorum, resolutionesq; eximiè conducit.

I. PYRETHRVM VERVM. II. PYRETHRVM ALTERVM.

Pyrethri considerato.

PYrethri radix officinis omnibus nota, in frequentiq; vsu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. Eius autem planta non omnibus nota est, quòd rara fortasse apud nos proueniat. Nos plantam cuius hic imaginem expreßimus, non sine labore consequuti sumus. Atqui aliud etiam est Pyrethrum, vulgaris notitiæ planta, quod vmbellas non gerit, sed flores Anthemidis maiores: Folia fert Libanotidis seu Anthemidis craßiora, caulem ramosum, foliosumq;, florem maioris Bellis grandiorem, colore intus aureo & per ambitum candido: radicem pollice craßiorem, multifidamq; & acutam, alterius ferè Pyrethri modo, adeò vt iam mihi persuasum habeam, plura Pyrethri genera haberi: non desunt etiam rei herbariæ indagatores, qui nouum quoddam Pyrethrum ostendant, paßim ferè in pratis, ac incultis nascens, folijs hortensi pastinacæ proximis. Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentiatur, postea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces sua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe, qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur. Quòd autem secundo loco appinximus, primùm vidimus in Bausano Tyrolensium Emporio, in hortulo quodam Blasij Sbaicher Medici, & rei herbariæ studiosißimi. Cæterùm copiosißimum deinde in Bohemia reperimus, vbi non solùm in hortis paßim seritur, sed spontè quoq; in montibus prouenit. Pyrethri meminit Galenus lib. 8. simpl. med. vbi eius vires ijs descripsit verbis: Pyrethri radice potißimè vtimur, causticam, vrentemve facultatem obtinente: qua vtiq; etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoq;, quos ναρκώδεις vocant, & resolutos adiuuat. Alterius radix vrentis est facultatis, quadam cum leuicula amaritudine. Ideoq; fuerit ex quarto excalfacientium ordine. Etsi viribus videatur altero infirmioribus, potest tamen eius vicem commodè explere. Πύρεθρον sic Græcè, Latinè verò Pyrethrum & Saliuaris herba vocatur: Arabicè Macharcaraba seu Hacharcharba: Italicè Piretro: Germanicè Bertram: Hispanicè Pelitre: Gallicè Pyrethre. Pyrethrum alterum, seu Pseudopyrethrum: Italis Piretro secundo, siue Piretro falso.

Pyrethrum in pratis.

Pyrethri vires ex Galeno.

Nomina.

Pyrethrum, ab igne nomen habet, ob radicis eius feruorem igneum. I. Pyrethrum vmbella candida, C.B. Pyrethrum verum Matth. Lugd. Pyrethrum alterum, Lob. Cast. Pyrethrum Dioscoridis primum Cam. Pyrethrum fortè Cæs. Pyrethrum primum, Taber. II. Pyrethrum flore Bellidis, C.B. Pyrethrum, Brunf. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lac. Pyrethrum alterum, Matt. Lug. Tab. Cæs. Cam. Pyrethrum officinarum, Lob. Pyrethrum maius, Lonicero.

Λιβανωτίς. ROSMARINVM. CAP. LXXII.

a Meũ κάγχρυς. i. canchrys.

DVo Rosmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumq;, cuius semen a cachrys vocatur. Folia fœniculi habet, craßiora & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine vmbellam, in qua semen copiosum, candidum, sphondylio simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit: radix-

thus

thus redolet, candida, prægrandis. Eſt & alterum omnino conſimile, ſemen ferens latum, nigrum, vti ſphondylion, odoratum, minimè exurens: radice foris nigra, intus ſi frangatur, alba. Verùm id quod ſterile dicitur, illorum planè ſimilitudinem refert: ſed neq; caulem, neq; florem, neq; ſemen promit. Naſcitur in ſaxoſis & aſperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit ſtrumas & abſceſſus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle vlcera purgant: torminibus medentur cum vino potæ, b & contra ſerpentium morſus conueniunt: menſes & vrinas cient: veteres tumores illitu diſcutiunt. Tam radicis, quàm herbæ ſuccus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum ſemen ad eadem pollet: ſi comitiale malum ſentiatur, aut vetus pectoris vitium, auxilio eſt: regio morbo laborantibus cum vino, & pipere datur: ſudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis & conuulſis prodeſt: podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat vitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus vtendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud ſua acrimonia arteriam exaſperat. Roſmarinum cum erica naſci, foliis lactucæ ſylueſtris amaræ aſperiorib. candidioribuſq;, radice breui, Theophraſtus author eſt: potuq; idipſum alterutra parte purgare. Cachrys vim habet excalfaciendi, & vehementer exiccandi: quare abſtergentibus medicamentis inſeritur: contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita vt tertio die ſoluatur.

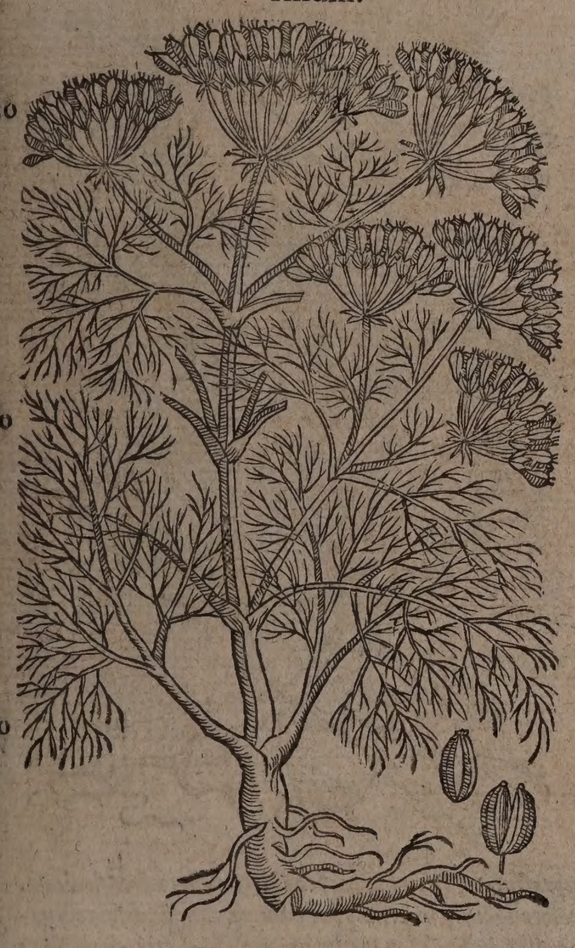
b Me. καὶ θηριοδήκτοις ἀρμόζει σὺν οἴνῳ πινόμεναι i. & cõmorſis à beſtiis venenatis proſunt cũ vino potæ.

Λιβανωτὶς ςεφανωματικὴ. ROSMARINVM CORONARIVM. CAP. LXXIII.

ROſmarinum, quo coronarii vtuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia a [minuta, denſa] longa, exilia, ſubter incana, ſupernè virentia, grauiter odorata. Excalfactoria vi præditum eſt. Regium ſanat morbum, ſi decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & vbi laborans exercitationi ſe crediderit, in balnea deſcendat, & merum potet. Acopis, gleucinoq; vnguento admiſceri ſolet.

a Me. λεπτὰ i. tenuia Ori. aũt nõ legit, minuta dẽſa.

I. LIBANOTIS SEV ROSMARINUM.

II. ROSMARINVM CORONARIUM.

PRimum ac ſummum Libanotidis ſiue Roſmarini genus, quod mas appellant, ſub duplici differentia à Dioſcoride repræſentatum, aliquoties vidi Venetijs in horto amœniſſimo Maphœi medici excellentiſſimi, nullis ſanè deficientibus notis, quas illi Dioſcorides aſſignauit. Idem quoq; frequens ſatis naſcitur in agro Goritienſi ſupra Salicanum in monte Gargaro, in via qua ad ædem diuæ Virgini ſacram aſcenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nuſquam mihi videre licuit, tametſi id inibi naſci non negauerim. Sed certè Cordum in ſuo diſpenſatorio hallucinatum crediderim: quippe qui exiſtimauerit ſylueſtrem Angelicam eſſe Libanotim. Cæterum variat, mea quidẽ ſententia, in Roriſmarini deſcriptione Theophraſtus, qui lib. 9. cap. 12. de plantarum hiſtoria, de Roſmarinis hæc poſteritatis memoriæ prodidit. Roſmarini genera, inquit duo, alterum ſterile, alterum fertile: & alterũ tam fructu, quàm folio vtile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys vocatur. Fertile folium habet paluſtri apio ſimile, ſed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, craſſam, candidam, & veluti thus redolentem: fructum candidum, ſcabrum, oblongum. Naſcitur potiſſimùm ſolo ſqualido atq; ſaxoſo. Radix medicamento vlcerum vtilis, & menſibus pota in vino nigro auſtero. Fructus ad vrinæ ſtillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, &

Roſmarinorum conſid.

Cordus notatur.

Roſmarini hiſt. ex Theophraſto.

lactis vbertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabriori candidiorique, radice breui. Nascitur id quoque prædicto solo (aliàs, vt Hermolaus legendum censet, & hic à Dioscoride commonemur, vbi erica) lætissimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen versus consistit, superius purgat: quod terram versus, inferius. Prohibet & vestibus interposita vermiculos noxios. Colligitur per messem tritici: hæc Theophrastus. Porrò Coronarium Rosmarinum, nostrum nimirum vulgare est, quod in hortis & vineis passim habetur. Id in frequentiori vsu est, siquidem non solùm in medicamentis est vtile, sed etiam in culinis ad ciborum condimenta concinnanda. In Prouincia Narbonensis Galliæ, adeò copiosum spontè prouenit, vt illud perinde, ac alia ligna vrant. Tantæ enim crassitudinis caudice prouenit, vt ex eo cum citharæ, tum mensæ parentur. Apud Italos hortorum parietes ornat, & eorundem areas circumuestit. Floret non solùm vere sed etiam Autumno, floribus odoratis, in purpura albicantibus. Hallucinantur recentiores quidam, qui Cneoron, Rosmarinum Coronariũ esse contendunt. Excalfacit, attenuat, digerit, resoluit, aperit, roborat, incidit, abstergit. Præstat ad frigidos ventriculi affectus, ad cœliacas passiones, & vomitum cibi, si cum pane deuoretur, aut bibatur in puluerem contritum ex meraco. Prodest & lienosis & iocinorosis, nam non solùm excalfacit, extenuat, & obstructiones reserat, sed sua adstringendi vi, etiam roborat. Valet ad capitis fluxiones, & ad eius frigidos morbos omnes, nempe ad comitiales, stupidos, veternosos resolutosque. Additur vtiliter in capitis lotionibus, quinetiam in articulorum fomentis. Cohibet alba vteri profluuia, si diutius quotidie sumatur. Visum acuit, si toto tempore, quo floret, quispiam ieiunus, flores vnà cum circumstantibus folijs cum pane & sale quotidie vorauerit. Mansum oris halitum commendat. Sistit dentium, & gingiuarum fluxiones in aceto, & vino austero feruefactum, vbi hoc decocto calido os colluatur. Sicci farina, recentia vulnera glutinat, verum operæpretium est ea prius vino in quo ipsum fuerit coctum, abluere, & deinde farinam inspergere. Parantur è virgis dentiscalpia, & carbones ad picturas delineandas. Flores saccharo asseruati valent ad omnia prædicta, peculiariter autem ad frigidos cordis affectus, ad pectoris vitia, & ad arcenda pestilentiæ contagia. Præstat etiam admodum in obsoniorum vsu. Nascitur in Bohemia & Polonia vliginosis locis, planta, quàm SYLVESTRE ROSMARINVM ap-

Rosmarinũ coronarium.

Rosmarinũ non esse Cneoron.

Rosmarini vires Matth.

Rosmarinũ syluestre.

III. ROSMARINVM SYLuestre.

* IV. ROSMARINVM SYLVEstre minus. *

pellare libuit, quod Rosmarini coronarij faciem quadantenus repræsentet. Crescit hæc planta cubitali altitudine, fruticosa, virgis tenuibus, lignosis, materie fragili, rufescentib. minij ferè colore. Folia in his erumpunt numerosa, Rosmarini coronarij æmula, prona parte viridia, transuersis vtrinque lineis dispari ordine ductis obsignata, supina verò rubescẽtia, & rubro appensa pediculo. In surculorũ summitatib. corymbacea coma visitur rubro colore, è qua flores pandũtur sublutei. Radice nititur infirma & superuacua. Planta est odorata, siquidem folia, & flores citreũ malum olent, quinetiã gustu aromatis nõnihil resipiunt, adstrictione quadã relicta. Præfertur hæc planta Bohemis cõtra tineas & blattas, quæ vestes lacerãt, quare ijs eam interponũt. Atqui mea quidẽ sententia, ad ea omnia efficax est, ad quæ Rosmarinũ Coronariũ præstare diximus, præterquã ad ciborũ condimenta. Sunt, qui hanc plantã Dioscoridis Ericam esse contendunt, sed hallucinantur, cum nullã cum Myrica cognationẽ habeat. Libanotidis siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galen. lib. 7. simp. med. sic inquiens: Libanotides tres sunt, vna sterilis, duæ fructum ferentes: omnes verò eiusdem facultatis, emollientis & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, mistus melli, obtusam oculorũ aciem ab humorũ crassitudine curat. Porrò eius Libanotidis, quæ ad coronas est vtilis, quã Romani Rosmarinũ nuncupant, decoctũ, regio morbo laborãtes potũ adiuuat. Omnes. n. Libanotides abstergẽtis, & incidentis facultatis participes sunt, hæc Galen. Cæterũ Cachrys nõ modò Rosmarini semen significat, sed etiam quorundam arborũ nucamenta, vel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici possint: quæ tamen ante fructus erumpunt & decidunt, qualia visuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce ac quercu.

Rosmarini vires ex Gal.

Cachrys quid.

Nisi

Nifi inter hæc veteres Græcos auctores aliquam nouiffe differentiam fit iudicandum, quòd apud plerofq; non cachrys fed canchrys, pro Rofmarini femine fcriptum reperiatur, quas tamen voces hactenus à recentioribus confundi inuenio. Planta, quæ λιβανωτὶς Græcis: Libanotis & Rofmarinum Latinis dicitur: Mauritanis Xaier almeriem, Alpinalfach & Cachola: Italis Rofmarino. Quæ verò λιβανωτὶς στεφανωματική Græcè, Rofmarinum coronarium Latinè vocatur: Arabicè Elkialgeber: Italicè Rofmarino coronario: Hetrufcis Ramerino: Germanicè Roßmarin: *Hifpanicè Romero: Gallicè Rofmarin.* Nominâ.

Libanotis ab odore thuris nomen habet. I. Libanotis ferulæ folio femine craffo, C.B. Libanotis feu Rofmarinum, Matth. Lac. Rofmarinum primum, Caft. Libanotis prima, Dodo. fol. Libanotis candida, Cæfalp. Libanotis prior vel Cachryfera, Cam. Cachrys verior, Libanotis Galeni, Lob. Lugd. II. Rofmarinus hortenfis, C.B. Rofmarinus, Brunf. Trag. Fuch. Lon. Rofmarinum coronarium, Matt. Dod. gal. Lac. Lob. Caft. Lug. Cæf. Cam. Rofmarinus Coronaria, Dod. fol. Rofmarinus minor feu tenuifolius, Cord. in hift. Libanotis coronaria, Cor. in Diof. Gef. hor. Cneoron nigrum Theophrafti, Anguillaræ. Hic & latiore (qui in fylueftribus Galliæ, vt Monfpelii prouenit) & anguftiore folio, qui in hortis colitur. III. Rofmarinum fylueftre, Matth. Caft. Lug. Chamæpeuce, Cord. in Diofc. & hift. Cam. Lug. Ledũ Silefiacum, Cluf. hift. Pan. Tab. Ledum foliis Rofmarini alterum, Lob. IV. Rofmarinum fylueftre minus, Camerarius fuo Matthiolo iunxit, qui priori multò minor & tenerior, lignofis tenuibufq; virgis, palmi altitudinẽ vix fuperans: foliis eft acuminatioribus, infernè cæfiis: furculorum fummitatibus flofculi infident rubelli, quibus femen priori fimile fuccedit. Hoc in Borufflæ fyluis vmbrofis, vliginofo folo prope priorem prouenire, Camerarius teftatur.

Σφονδύλιον. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

SPhondylium folia quadantenus Platani, & Panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius affurgentes: in quorum cacumine femen duplex, fefeli fimile, fed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nafcitur in paluftribus & aquofis. Potum femen a pituitam per aluum extrahit: medetur iocineris vitiis, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum ftrangulationi: veternofos fuffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, ferpentia vlcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iocineris vitia: circumrafa eadem, & iniecta callos fiftularum derodit. Recentis floris fuccus exulceratis auribus purulentifq; accommodatur, qui cæterorum fuccorum more exprimi, dein recondi folet.

a Meum φλεγματώδες. i. pituitam educens.

SPHONDYLIVM.

R*Ara admodum funt prata, vligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylij plantas non habeant: eaq; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie virent. In his fanè Sphondylium copiofum nafcitur, folio platani, aut panacis, caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine vmbella infidet, albis floribus referta: è quibus femen prodit, fefeli non abfimile, latius tamen ac fquamofum, fapore iniucundo, vt quod cimices fermè refipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, guftu non ingrato. Huius femine vtuntur quidam fefelis vice, quòd alterum alterius effectus præftare exiftiment. Succus incidit, digerit & aperit: idem capiti inunctus, crifpos capillos facit. Porrò Fuchfius non videtur fatis Sphondylium nouiffe, quod ipfum vnà cum Acantho depingat, vocetq; Acanthum Germanicam. Cui facilè impofuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum fimilitudine deceptæ, pro Branca vrfina Sphondylium vfurpant. Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 8. fimplicium medicamentorum, fic inquiens: Sphondylij fructus acris, & fecantis eft facultatis. Itaque ad afthma, & comitialem morbum aptum eft medicamentum: prodeft & regio morbo. Et radix nimirum adfimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & infuper fiftularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumrafam. Porrò floris etiam fuccus ad diuturniora aurium vlcera conueniens reponitur. Quod Græci σφονδύλιον Latini fimiliter Sphondylium vocant: Itali Sfondilio.*

Sphondylii confid. — Fuch. error, Acanthum vocantis. — Sphondylii vires ex Gal. — Nomina.

Sphondilium duplex habetur, hirfutum hoc loco pofitũ, & glabrum, de quo in hiftoria vniuerfali noftra. Sphondiliũ hirfutum, C.B. Branca vrfina, Brunf. Trag. Cord. in Diofc. (cui & Bupleuron Nicandri) Thal. Branca vrfina Germanica, Dod. gal. Acanthus Germanica, Fuch. fol. Sphondylium, Matth. Lon. Lac. Gef. hor. Caft. Tab. Cæf. Spondylium, Lob. Dod. fol. Lugdunenfi.

Νάρθηξ. FERVLA. CAP. LXXV.

E Viridi Ferula medulla pota vtilis eft ad cruentas excreationes, cœliacosq;: contra viperarum morfus in vino datur: erumpentem naribus fanguinem indita fiftit. Semen potum torminofis auxiliatur:

sudores ciet, vncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaq; caulem profert ternûm sæpe cubitorum: folia fœniculi, longè asperiora & latiora, quia ab imo caule vulnerata sagapenum efficitur.

Ferulæ hist.

FERVLA.

FErula æstuosis nascitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præsertim apud Centumcellas, & in vniuersis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam pastores eximunt, oui luteum induratum referens, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere & sale conspersum, non modò gustui gratissimus est cibus, sed etiam ad excitandam venerem valentissimus. De ferulis latius disseruit Theophrastus lib. 6. cap. 2. de plant. hist. vbi ita scribit: Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primùm de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula atq; Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm, seu etiam alterum sit, vt nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conspici possit, consimilis certè sentitur, præterquam ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis, sed vnicaules ambæ, & geniculatæ sunt. Folia & cauliculi quidam geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quod deflexæ hæc magis, mollitiæ magnitudinisq; causa. Folium enim grande, molle, multifidum, vt capillamenti modo ferè inspectetur: maxima, quæ terræ proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed maius. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenq; insidet, nec flore fructuve laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in vere primùm foliorum, tum caulis, vt etiam in cæteris fieri solet. Radice altè descendit, eademq; singulari innititur: talis Ferula est: hæc Theophrastus.

Ferulæ histo. ex Theoph.

Ferulago.

Mira Ferularum natura.

Porrò Ferulæ (vt Plinius est author lib. 24. cap. 1.) asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris verò iumentis præsentaneo veneno: qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (vt idem Plinius lib. 20. cap. 23. testatur) murænis infestissima est: tactæ siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum vice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem vtuntur. Quòd Dioscorides scribit è viridi ferula medullam viperarum morsibus opitulari ex vino potam, à Nicandro deprompsit. Is enim ita in Theriacis habet:

Καὶ χλοερῆ νάρθηκος ἀπαίμεσον ἢ ὀλόφας.

Ferulæ vires ex Gal.

Ferulæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ferulæ semen excalfacit & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam vocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & cœliacis conuenit.

Nomina.

Νάρθηξ Græcis ea planta vocatur, quæ Latinis Ferula: Italis Ferola: Hispanis Cananheia.

Ferula fœmina Plinii, C.B. Ferula, Matth. Lac. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lon. Lob. Dod. fol. Cast. Lug. Tab. Cam. Ferula mas, Cæs. Libanotis prima Dioscoridis ferulacea, Ges. hortis.

Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

PEucedanum caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamq;: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa: gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensq; è plaga succus vmbræ mandatur: in sole siquidem confestim euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & vertigo sentiatur. † Assatione radix inutilis fit. a Tam lac quàm succus, radice & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: verùm inefficacior succo lacryma habetur, & velocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris similitudine, caulibus radicibusq; adhærens. Præfertur succus è Sardinia & Samothrace colore b rufo, odore graui, feruens gustu. Ex aceto & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, vertiginosis, comitialibus & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis: omnibus in vniuersum vitiis neruorum, ex oleo & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant vuluæ strangulatus, & veternosi reuocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rosaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem: contra tussim efficacissimè ex ouo assumitur: suspiriis, torminibus & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad vesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem vtilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, sordida vlcera purgat, & vetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

† Orib. ὀπισθεῖσα. i. succatione (vt ita dicã.)

a Me. ὀπίζονται δὲ οἱ καυλοὶ καὶ χυλίζεται ἡ ῥίζα ὡς μανδραγόρας, ἧττον δὲ ἐνεργεῖ τοῦ χυλοῦ ὁ ὀπὸς καὶ τάχιον ἐκπνεῖ. i. colligitur item succus, & liquor è caulibus, & radice sicut ex mandragora expressus, & hoc expresso succo minus efficax est ille, qui ex incisa radice manat, & citius expirat.

b Meum ἔγκιρρος. i. fuluus.

Quoniam

PEVCEDANVM.

QVoniam nullis prorſus foliorum, ac ſeminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræſentauit Dioſcorides, vtpote plantam, quæ omnibus fortaſſe ſuo tempore notior erat, quàm vt longiorem deſcriptionem poſtularet: idcirco nobis quidem perdifficile eſſe iudico, decernere quodnam genus herbæ hodie in medium afferri poßit, quæ legitimum Peucedanum referat: præſertim cum Theophraſtus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui ſimplicium hiſtorias deſcripſerunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cum ſcribat Dioſcorides, Peucedanum naſci coma, ſtatim à terra copioſa ac ſpiſſa, hinc planè coniectandum videtur, Dioſcoridem ipſum innuere, quòd Peucedanum conſtet multis folijs, capillaribus, tenuibus ac longis, fœniculi aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud ẽt accedit, ꝙ cum Peucedanũ, Dioſc. teſtimonio, florẽ proferat melinũ ſiue luteum, non temerè credendũ arbitror, hunc non in alio, quã in vmbella ſuſtineri, cum omnes ferulaceæ ſtirpes, et quæ fœniculo & anetho ſimiles habẽtur, cuiuſmodi ſunt quæ hoc in loco à Dioſc. recẽſentur, vmbellas in cauliũ cacuminib. gignere conſpiciantur, è quibus ſemen prodit fœniculi modo. Quod ſi ita ſe res habet (vt equidẽ exiſtimo) aſſerere nõ dubitauerim, me ſæpenumero Peucedanũ vidiſſe in Ananienſibus montib. vbi huiuſmodi plantæ frequẽtißimæ proueniunt, quæ non ſolum prædictis notis Peucedano adſtipulantur, ſed ẽt radice, quam habent nigram, craſſam, ſucci plenam grauiterq; olentem. In hac itaq; ſententia perſiſtam, vt hanc herbam, quam etiam pictam damus, verum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. — Peucedani conſideratio.

Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus vulgò officinæ vtuntur, legitimas ementiuntur: nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate ſunt præditæ. Cuius verò plantæ hæ ſint radices, ego quidem proferre non poſſum: eas ſiquidem hactenus non niſi ſiccas, & ſine caule, ac folijs mihi videre licuit. Prætulit Dioſcorides Sardonium Peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi poſſet, cum frequens, nec longa ſit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde ſeplaſiarij, ſi rerum legitimarum ſtudio caperentur, facile Peucedani radices conueherentur. — Peucedanum officinarum adulterinũ.

Peucedani meminit Galenus lib. 8. ſimp. med. vbi de eius viribus diſſerit in hunc modum: Peucedani radice quidem maximè, ſed tamen etiam ſucco, & liquore vtimur. Sunt autem hæc omnia eiuſdem ſpecie facultatis: ſed valentior ſuccus, admodum excalfaciens & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos conſiſtentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex craßitudine & viſcoſitate humorum prouenientibus. Atq; intrò quidem in corpus ſumptus, ſed tamen etiam olfactu prodeſt. Porrò quòd incidat & extenuet, ſæpè etiam dentium perforatorum dolores cauitati impoſitus protinus ſedauit, quia videlicet tenuium eſt partiũ & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo atq; extenuando craſſos humores. Sed & radice ad hæc vti licebit, quæ & ſquamas celerrimè ab oßibus detrahit, quia videlicet validè deſiccat, minus tamen quàm ſuccus excalfaciens. Et vlceribus malignis remedium eſt optimum arida illita: ipſa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine ſecundo iam completo: deſiccat verò tertio iam incipiente. — Peucedani vires ex Gal.

Planta, quæ πευκέδανος Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè Harbatum: Italicè Peucedano. — Nomina.

Peucedanum à pinu nomen habere videtur, ſiquidem folia cum pini foliis ſimilitudinem quandam habeant, vnde & Pinaſtellum aliqui vocant. Habetur Italicum quod maius, latioribus longioribuſque foliis: habetur Germanicum, anguſtioribus foliis: hocq; maius & minus. Peucedanum maius Italicum, C.B. Lob, Lugd. Peucedanum, Matth. Lac. Caſt. Lugd. Cæſ. Peucedanum Italicum, Tab. Peucedanum foliis longioribus, Dod. in folio.

Μελάνθιον. GITH SEV MELANTHIVM. CAP. LXXVIII.

GIth a exilibus ſurculis fruticat, ſæpe binos dodrantes excedens: foliis, vt Senecionis minutis, ſed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurſantibus intus membranis: quibus ſemen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inſpargitur. Capitis doloribus illitum fronti, ſubuenit: diſcutit recentes oculorum ſuffuſiones, tritum ex irino, & infuſum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias tumoreſq; vetuſtos, cum aceto illitum: circumſcarificatos clauos excutit, cum vetere b vrina impoſitum. Dentium doloribus, cum aceto & teda decoctum, & collutum prodeſt: teretes ventris tineas expellit, perunctο ex aqua vmbilico: deſtillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo & olfactum. Vrinam & menſtrua ciet, multis diebus ſumptum, & lac extrahit: difficultatem ſpirandi cum vino potum, leuat: phalangiorum morſibus ex aqua, drachmæ pondere hauſtum auxiliatur. Incenſo ſerpentes fugantur. Tradunt largius epotum enecare.

a Μεῦ θαμνίσκος ἐστὶ, λεπτόκαρπος διασπίθαμος ἢ καὶ μείζων. i. frutex paruus eſt, exilib. ramulis duorũ palmorũ altudinis, aut etiam maior.

b Μεῦ οἴνῳ. i. cum vino.

GIth, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella vocatur. Duum Melanthium eſt generum, ſatiuum & ſpontè naſcens. Satiuum exilibus ſurculis exit, cubitalibus, folio ſenecionis æmulo, magis tamen diuiſo, floribus in cacumine cæruleis, & in ſtellæ modum radiantibus, è quibus capitula oriuntur parua, oblonga, pluribus coronata apicibus, in- — Melanthii conſid.

I. MELANTHIVM SAtiuum.

II. MELANTHIVM SYLueſtre.

III. MELANTHIVM SYLueſtre. II.

ternam capitis partem reſpicientibus, intercurſantibus intus membranis vt in papaueris capitibus. Semen in his continetur paruum, nigrum, & quandoq; ſubflauum, odore eximio, ac amariuſculo ſapore, ſimul & acuto. Seritur in hortis. SYLVESTRE *duum eſt generum, vtrumq; folijs ſatiuo tenuioribus, multifidis & capillaceis, quinetiam caulibus ferè ſimilibus, quemadmodum & floribus. Verùm capitulis differunt: ſiquidē alterū capitula gerit ſatiuo maiora et facie haud longè diſsimilia: ſemine intus nigro, acuto, amariuſculo & odorato. Alterum verò longiora in quinq; ſexve diuaricata cornibus. Naſcitur vtraq; in campeſtribus, in incultis præſertim agris. Semen excalfacit, incidit, aperit, attenuat, extergit. Ad omnia efficax habetur perinde ac ſatiuum. Itaq; errant toto cælo, qui inter Melanthij ſylueſtris genera, Gittonem vulgò vocatum annumerant. Quod cum ante nos probe animaduertiſſent Hermolaus & Ruellius, aſſeruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam ſtirpem legitimum Melanthium eſſe, quæ inter ſegetes in aruis paſsim naſcitur, folijs ferè porri: [Caulem edit bicubitalem, piloſum, in quo vtrinq; per interualla bina exeunt folia oblonga hirſutaq;: in cacumine flores exeunt purpurei roſeiq;: ſemen in calycibus oblongis concluditur, nigrum Melanthio ſimile, ſed amarum, nulloq; odore præditum]. Et rectè, mea quidem ſentētia, iudicarunt: ſiquidem herba illa cum Dioſcoridis hiſtoria quàm maximè pugnat, vtpote quæ folijs, caule ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, ſicuti neq; etiam ſemine: quod etſi nigrum Melanthij modo gignatur, non tamen guſtui aliud repræſentat, quàm amaritudinem ſimul & aſperitatē. Hinc itaq; perſpicuum eſſe pōt, Braſauolum, alioqui medicū clariſsimum, in ſuo ſimplicium volumine Romæ excuſo, manifeſtè cæcutiuiſſe: quippe qui affirmare non dubitauerit, illud verum legitimumq; eſſe Melanthium, quod in ſegetibus paſsim ſua ſponte naſci ſuperius diximus, quodq; vulgò Gittone à Ferrarienſibus appellari ſcribit. Cuius error non ſolùm prædictis rationibus, ſed ea quoque herbæ appellatione facilè deprehenditur, quod etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum eſſe Melanthium exiſtiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare videatur, quàm ſpurium Gith, quòd ideò Githago, & Pſeudomelanthium vocari poteſt: quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formen-*

Melan. ſylueſtre duplex.

Error credere Gittonē eſſe Melanthium ſylueſt.

Pſeudomelāthii deſcript.

Braſauoli erratum Gittone legitimū eſſe Melant.

Githago.

formentone, nil aliud ſignificat,, quam ſpuriam tritici ſpeciem. Quod cum poſtea ipſe Braſauolus animaduerteret, noſtris fortaſſe, aut aliorum commentarijs admonitus, ſuam reuocauit ſententiam: quare poſthac Braſauoli quoq; ſententia ij damnandi erunt, qui in hac perſiſtunt opinione. Iam igitur conſtituamus licet domeſticum verumq; Gith in hortis, & viridarijs ſatum prouenire, in quibus frequentiſſimum ſeritur in Germania. Syluestre verò in campeſtribus incultis locis. Ex quo quidem planè colligere poſſumus, PSEVDOMELANTHIVM, *ſponte inter ſegetes naſcens, quod vocant vulgò Gittone, cuius hic effigiem damus, nullo modo ſylueſtre Melanthium eſſe. Non deſunt quoq;, qui velint hanc plantam ſylueſtrem lychnidem coronariã eſſe, quibus, cùm ego vtramq; nouerim, ſubſcribere nequeo. Sed longè minus id fuerit Lolium, vt apertiſſimè hallucinatus credidit Fuchſius, cuius error à nobis exploſus eſt lib. ſecundo in lolij mentione. Porrò & illud ſemen odoratum, ſubrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm vſurpant, ſeplaſiarijs Nigella citrina vocatum, Melanthij genus eſt: quippe ipſa ſeminis forma, odor, ac ſapor nihil prorſus à Melanthio diſcrepant. Verùm ſi modò in aliquo diſsident, color eſt, qui in altero niger, in altero verò ſubflauus conſpicitur. Quo fit (quod etiam ſuperius de Cumino differentes diximus) vt magno in errore verſentur Monachi illi, qui in Meſuem commentarios edidere, quòd præter rationẽ aſſerere ſint auſi, Nigellã ſubflauã, nil aliud eſſe quã Cuminum ſylueſtre primo generi à Dioſcoride aſsignatum. Porrò [Pſeudomelanthium excalfacit, attenuat, aperit, abſtergit & reſoluit] ſemen in farinam tritum, & ex melle illitum, lentigines, alphos & maculas cutis quaſcunque delet, & ventris animalia pellit, tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto ventri illitum. Vrinam ciet & menſes. Melanthij meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Melanthium excalfacit, atq; deſiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium eſſe partium: vnde etiam deſtillationes ſanat, calidum in linteo admotum, atq; aſsiduò olfactum. Quin etiam ſi intrò in corpus ſumatur, vel maximè flatus extinguit. Hinc conſtat eſſentiæ ipſum eſſe ſubtilis, & ad vnguem à caliditate elaboratæ, propterea ſanè etiam amarum eſt. Oſtenſum verò in quarto horum voluminum eſt, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit ſubſtantia, amara proueniat qualitas. Itaque mirũ non eſt, ſi lumbricos interimat non eſum modò, ſed etiam foris ventri impoſitum. Siquidem & id præſtare poſſe ſaporem amarum monſtratum eſt. Neq; ſanè etiam mirandum, ſi lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præſertim, qui in ſuperioribus libris comprehenſorum haud eſt immemor. Sic verò etiam orthopnæam iuuat, et menſes prouocat, qui vtique ob craſsitiem, aut viſcoſitatẽ humorum retenti fuerint. In ſumma, vbi inciſione, extersione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtantiſsimum id remedium eſt.*

Pſeudomelanthium. Fuch. error Pſeudom. Lolium ſtatuentis. Cardamomi minoris nominis vſurp. Monachorũ error. Melanthii vires ex Gal.

V. PSEVDOMELANTHIVM

* IV. NIGELLA CRE-tica. *

Μελάνθιον *ſic Græci, Melanthium quoq; & Gith Latini dicunt: Mauritani Xamin, Sunis, ſeu Sunici: Itali Melanthio: ſeu Niella: Germani* Schwartz Römiſch/ vnd Schwartz Coriander: *Hiſpani Neguilla & Alipiure: Galli Barbue poyurette, Pourelle, & Nielle.* Nomina.

Melanthium, quod Melanſpermum Hippocrati, à nigro ſeminis colore, Latinis Nigella: alia ſatiua eſt, alia ſylueſtris: ſatiua vel ſimplici & quidem magno, vel paruo flore, vel pleno flore: ſemine item nigro, ſubflauo, luteo. I. Nigella flore minore ſimplici, C.B. Nigella hortenſis, Trago. Nigella ſatiua, Lon. Nigella, Cord. in hiſt. Geſ. hor. Nigella altera, Cæſalp. Melanthium ſatiuum, Matth. Dod. gal. Lac. Caſt. Tab. Lugd. Melanthium primum, Fuch. icon. Melanthium, Dod. fol. Lob. cui & Nigella Romana odora: Gith Anguillaræ. Hoc ſemine eſt nigro, pallidè flaueſcente, luteo, rarius candido. II. Nigella flore maiore ſimplici, C.B. Nigella Damaſcena, Trag. Cord. in hiſt. Geſ. hor. Nigella hortenſis altera, Fuch. in fol. Nigella ſatiua ſecunda, Lon. Nigella, Cord. in Dioſc. Melanthium ſylueſtre, Matth. Lac. Lob. Lug. Melanthium alterum Damaſcenum, Fuch in. icon. Melanthium Damaſcenum, Dod. gal. & fol. Cam. Melanthium agreſte Tabernæmontano. III. Nigella aruenſis, C.B. Nigella ſylueſtris, Trago, Lonic. Geſnero. hor. Camerario Nigella Cornuta, Cordo in hiſtoria. Nigella.

vulgò dicta, Cæſ. Melanthium ſylueſtre alterum, Matth. Lugd. Melanthium ſylueſtre, Fuch. in folio. Dod.galli.& fol.Caſt. Melanthium ſylueſtre alterum, capitulis reflexis Aquilegiæ, Lob. Melanthium agreſte alterum, Tab. Cuminum ſylueſtre alterum, Fuch: in icon.Cord. in Dioſc.IV. Nigella Cretica C. B. Hæc ex radice tenui, longiuſcula, parum fibroſa, caulem emittit cubito minorem, ſtriatum, viridem, glabrum, procumbentem, in alios brachiatum: folia circa radicem per terram ſparſa, alterius nigellæ modo in lacinias diuiſa, quæ verò in caulis ſummo, oblonga, tripartito diuiſa vt in Naſturtio, latiora & longiora reliquis Nigellis, ex virore nigricantia: flos vnicus cuilibet cauliculo inſidet, ſubcæruleus, ex quinque foliolis compoſitus, forma Nigellæ aruenſi, quo tamen multò minor, reſpondens: cornicula ſuccedunt quina ſena ſimul iuncta, quæ in longa cornicula inſtar cornuum hirci intorta finiunt: ſemen minutum nigricans. Huius ſemen ex Creta primò allatum, & à Doctore Leonhardo Doldio vnà cum planta tranſmiſſum. V. Lychnis ſegetum maior. C.B. Nigella, Brunſ. Githago, Trag. Pſeudomelanthium, Matth. Lac. Lon. Lob. Caſt: Lugd. Thal. Lolium recentiorum, Fuch. Cord in Dioſc. Anthemon, Dod. gal. Anthemum folioſum Theophraſti, Ruell. Nigellaſtrum Dod.fol.Lychnis alia inter triticum, Cæſ.Lychnis aruenſis Tabernæmontano.

† Orib. μαστέρον.
† Orib.add. φυλλῶδες καλεῖται μαγύδαρις. i. folioſo quod magydaris vocatur.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

a Meum βάμματα. i. intinctus.
b Meum ὑπέρυθρος. i. ſubrufum.
c Me. & Dra. λυσσοδήκτων δὲ ὠφελεῖ ἐπιτιθέμενος τοῖς τραύμασι. i. in rabidi canis morſu iuuat vulneribus impoſitus.
d Meum. προκαταχεθέντων. i. prius ſcarificatis.
e. Meum. σαρκώματα. i. excreſcentem carnem.
f. Meũ addit. ἐπὶ ἡμέρας τινάς. i. per aliquot dies.
g. ἢ μέλιτι ἢ ὕδατι. i. aut melle, aut aqua.

LAſerpitium in Syria, Armenia, Media & Lybia naſcitur: caule ferulaceo, quem † maſpetum vocant: foliis apio ſimilibus, lato ſemine. † Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, veſicæ noxia. Sugillatis illita cum a oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato medetur: iſchiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat, a cibis, aut ſali permiſta. Laſer è radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem b rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore valens, ſuaui guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtauerit, humorem toto corpore ciet: blandiſsimo odore, adeò vt ne os quidem guſtanti niſi paululum ſpiret. Medicum, & Syriacum minus viribus valent, & magis viroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomento, quod maleficium deprehenditur, guſtu, odore, viſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicem magudarin, & folia maſpeton vocauere. Efficaciſsimum laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrem vim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & vino alopecias ſanat: oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſsipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur: iis prodeſt, quos c beſtia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immiſſum. Valet aduerſus venena telorum, & animalia omnia, quæ virus eiaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur: gangrænis d præcoercitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, vel per ſe carbunculis. Clauos, calloſq; prius circumraſos vellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & e excreſcentia in carne, polyposq;, ſi aliquot diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur: f extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium ſcabritiis opitulatur: grauem, ſubitoq; irrauceſcenté vocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: vuam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa vtiliſsimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſsi commodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum vino, pipere, & thure potum: neruorum contractionibus, opiſthotonicisq; datur oboli pondere deuorandum: hærentes gulæ hirudines gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino vuæ ſumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulſis, ruptisq; prodeſt, ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. g Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediendam arteriam, maximè cum vox retunditur. Eo cum lactucis vtuntur, exitq; in vicem erucæ. Fertur & altera Magudaris in Lybia naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Eiuſdem cum laſerpitio facultatis.

Laſerpitium ſeu Laſer non eſſe Belzoinum.

CRedidimus iamdudum Laſerpitij lacrymam nihil aliud eſſe, quàm illud iucundi ac ſuauis odoris gummi, quod pharmacopœis atq; vnguentarijs Belzoinum nominatur. Neq; certè hactenus præter rationem in ea perſtitimus opinione: nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albeſceret, non poteram non adduci, vt crederem hoc eſſe legitimum Laſer. Huc illud quoq; accedebat, quòd complures erant viri docti & rei medicæ ſtudioſi, qui idem mecum ſentiebant. Verùm cùm poſtea cœpiſſem Laſerpitij ac Laſeris hiſtoriam diligentius examinare, atq; plura ex Strabone, Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, & Plinio collegiſſem, quæ priori noſtræ opinioni apertè aduerſari videbantur, facilè in aliam deductus ſum ſententiam: etenim ſic animum induxi meum, vt malim veritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falſa tueri. Strabo de Silphio. *Strabo itaq; libro vltimo Geographiæ teſtatur, Silphium ſuo vſq; tempore Cyrenis defeciſſe his verbis. Cyrenis finitima eſt regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum ſuccum, quem Silphium poſterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruiſſent, ac radices eius penè omnes eruiſſent: Fuerunt hi Nomades viri: hæc ille.* Cyrenaicus ſuccus Plini. *At Plinius Cyrenaici ſucci defectum non in barbaros vt Strabo, ſed in publicanos quoſdam refert lib. 19. cap. 3. vbi de eo ita ſcribit: Ab his proximum dicetur auctoritate clariſsimum Laſerpitium, quod Græci ſilphion vocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius ſuccum vocant Laſer, magnificum in vſu, medicamentisq;, & ad pondus argentei denarij penſum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis noſtra repertus memoria, Neroni principi miſſus eſt: hactenus Plinius. Huic verò cum Theophraſto fermè conuenit, quòd hic ſcribat pecus ſilphio purgari, pingueſcereq; vehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij teſtimonio conſtet, Silphium Cyrenis eorum vſq; ætate defeciſſe, neq; ibi inueniri, nil mirum videri debet, ſi noſtra etiam tempeſtate defecerit, atq; nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici poſsit. Quare id gummi, quod ſeplaſiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, verum ſilphij liquorem mentietur potius quàm ſit. Sed his illud quoq; addamus,*

mus, quod Strabò auctor est, Silphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, vt inde aliò deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus qui vinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit: quin & tanti factum fuisse à Cæsare, vt illud inter aurum argentumq; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentũ sumi potest, quod Belzoinum nostrũ non sit Silphij liquor, quandoquidẽ id quotidie copiosum importatur non solùm in Italiam, sed in vniuersam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo vim acrem tribuat, atq; Galenus eundem & calidissimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem video, quomodo vulgare Belzoinum possit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea validi cortices, qui plerunq; Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmauit: vbi tamen Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem, quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciet aliquis, quòd Laserpitium non modo in Cyrenensium agro quondam prouenerit, sed etiam (vt scribunt Theophrastus, Dioscorides & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quòd ob id ad nos aduehi possit. Nos huic ita facilè respondebimus, quod Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, virosiq; odoris: atq; eum esse dixerim, quem officinæ medicorum assam fœtidam vocant. Namq; Laser (vt Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus viribus valet, & magis virosum reddit odorem: quin etiam, eodem teste, Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento, id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem videtur non temerè colligendum esse, quòd præstantissimum Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Cæterùm quid veteribus fuerit gummi illud elegantissimum, quod Belzoinũ apellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certè re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatissimam myrrham. Hæc siquidem [Belzoinum non esse Myrrham.] quæ optima sit (vt Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet vndiq; concolor, quæ confracta venas vnguium modo candidas & læues ostendat, minutis glebis, amara & acris, quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi vndiq; maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm vnguium quorumuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò vt Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditum est, myrrham in Cypro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (vt perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit: quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non iniucundam, quamuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus libro 6. cap. 3. de plantarum historia, ideo eius verba hîc subijciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq;: caulis quantus ferulæ, & crassitudine ferè proximus: folium, quod maspetum vocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, [Laserpitii histor. ex Theophrasto.] sicut ferulæ. Ergo vere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq; vehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq;: corpora eo quoq; purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium vocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq; detrahere solent. Sunt veluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim deuiè, neq; plus constituto cædere licet, corrumpitur enim, putrescitq; si diu mansit. Præparant id, conficiuntq; in Pyreæum portum aduectum hoc modo. Cum in vasis coniecerint, farinamq; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capessit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuraq; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur: quamobrem, si colatur mitescatq; solum, deuiat, atq; omnino degenerat, vtpote natura culturæ aspernans, ferocitatisq; constans vernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi vrbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant verò annos maximè trecentos vsq; ad Simonidæ Athenis magistratum: illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem: hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, vt ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atq; ita Laserpitiũ nascitur, eodemq; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoq; idem tribuitur, ni dixeris, quod discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supra dictisq; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq; totũ proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicẽ reddi existimant: defossa autẽ fieri meliora, scilicet solo subacto, beneq; gluto. Sed huius contrarium illi volunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoq; radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & vere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc, sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calfactoriam sortiri planè videntur, & purgare quidem nequaquam valere: exiccare autem & concoquere vnicè posse. Quod si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur vtro tandem sint modo, quærendum. Quod verò Magydarim vocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusq; vehemens, & sine Lasere est, nec non & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoq;, modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisq; rationem, & si quam vllo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet: hæc Theophrastus. Meminit Galenus Laserpitij lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: [Laserpitii vires ex Gal.] Laserpitij succus calidissimus est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, & omnium potissimùm succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi vim quandam, propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens: Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit: quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aereæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quauis namque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum,

ac len-

ac lentum effluit, ſuccus eſt. Cæterùm ſpecialius, & velut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum. Nomina. *Planta quæ Græcis* σίλφιον, *Latinis Laſerpitium appellatur: Mauritanis Sylſion: Italis Laſerpitio. Eius caulis* μάσπετον *Græcis dicitur: Arabibus Maſcaſtes. Folia verò quandoq;* μάσπετα *Græcè dicuntur: Arabicè, Anuiden & Maſcaſten. Liquor ſeu Lacryma Græcis* λάσερος, *Latinis Laſer nominatur. Radix* μαγύδαρις *Græcis vocatur.*

* LASERPITIVM GALLICVM. *

Laſerpitium ferulaceæ herbæ denſatus liquor eſt, & multis Aſſa, detorto ex Laſere vocabulo, cenſetur: & quidem aliis Aſſa dulcis officinarum, quæ & Benzoinum dicitur: aliis verò Aſſa fœtida cenſetur: Alii verò Benzoinum arboris lachrymam, quod trium ſit generum cenſent, quæ & Græcis & Arabibus fuerit indicta: alii Benzoinum Myrrham volunt, ſed de his in noſtris in Dioſcoridem prælectionibus. Nunc de Laſerpitio, quam Maſsilia habemus, cuiusquè figuram adiecimus. Ex radice magna Ferulam ſuperante, cortice cinereo tecta, ſubſtantia alba, ſucco prægnante, pingui & odora, caules ferulæ craſsitie & altitudine exurgunt, circa quos folia Apii paluſtris æmula, ſed craſsiora, rigidiora, nigrioraq;, aliquando profundius laciniata, vt ex adiecto ramulo (quem ex noſtra depingi curauimus) colligere eſt: Vmbellæ magnæ Anethi latitudine: ſemen latum foliaceũ, odoratum, buxei coloris. Hæc è regione Maſsiliæ ad inſulas ſtæchadas peruenit, vt Aduerſaria teſtantur. Appellamus Laſerpitium gallicum: Laſerpitium, Silphium, Aduerſ. Lob. Lugd. Laſerpitium Maſſilioticum, Tabernæmontano.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

SAgapenũ ferulaceæ herbæ ſuccus eſt. Quæ in Media naſcitur. Optimum eſt translucens, fuluo forinſecus colore, & intus albo, neſcio quid inter laſer, & galbanum redolens: guſtu acri. Prodeſt laterum, & pectoris doloribus, tuſsibus vetuſtis, conuuulſis & ruptis: a craſſam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opiſthotonicis, lienoſis: item contra neruorum reſolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In vnguenta probè admittitur: menſes pellit, ſed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodeſt ex vino hauſtum, ſerpentium ictibus: olfactum ex aceto vuluarum ſtrangulatus excitat: oculorum cicatrices, offuſam caliginem, hebetudines, ſuffuſionesq; detergit. Reſoluitur vt Laſer, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

a παχὺ τὰ ἐν πνεύμονι. i. craſſa in pulmone hærentia.

Sagapeni cõſideratio. *SAgapenum officinæ interpolato vocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etſi eius adulterati frequentior, & communis ferè ſit vſus: tamen Venetijs præſtantiſsimũ quoq; venditur, idq; illi præcipuè comparant Seplaſiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus ſagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia naſci auctor eſt Muſa Ferrarienſis: id quod equidem hactenus compertum non habeo.* Sagap. in Apulia. *Ex orientalibus ſiquidem regionibus allatum, vt conſtat, cæteris præſtat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis ſilentio prætermiſſa eſt.* Sagapeni vires ex Meſue. *Sagapenum itaq; (vt Meſues tradit) craſſos, lentosq; humores deijcit, craſſamq; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, craſſaq; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, vertigini, paralyſi, orisq; diſtentioni. Pectus valentiſsimè expurgat, eiusq; ac etiam lateris dolores tollit, præſertim ſi bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplaſtri modo impoſitum, aut intus aſſumptum tuſsi diuturna vexatis, ac difficulter ſpirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus ſingulare remedium eſt, ſi tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Diſcutit compaginum duritiam, emplaſtri modo impoſitum, addito aceto, & capparum ſucco. Rutæ ſucco, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines diſijcit, aquamq; in eo defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos vocatos ſanat, ſi cum aceto ſuperponatur. Articulorum compaginibus quomodo libet admotum, dolores eorum mirificè ſedat: quippe quoniam valentiſsimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam ſi in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij deliteſcant. Potum, aut clyſteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menſes cit, ſed fœtum interficit, tam hauſtum, quàm ſuppoſitum: contra vteri dolores, ſtrangulatusq; prodeſt. Ventriculo tamen officit, verùm noxa corrigitur lentiſcina reſina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus diſſerit ijs verbis:* Sagapeni vires ex Gal. *Sagapenum liquor eſt calidus, & tenuium partium, ſicut & alij liquores. Sed & abſterſionem quandam poſsidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atq; extenuat. Quin & ſuffuſionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt craſsitiem, non malum eſt medicamentum. Porrò planta ipſa, ex qua prouenit, ferulæ aſsimilis, imbecilla & inutilis eſt. Sane ipſa primùm Sagapenum apellatur: at liquor eius abuſiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoq; multa ex nominis defectu per abuſum nuncupamus. Perfectius namq; foret ipſum cognominare non Sagapenum, ſed Sagapeni ſuccum. Sagapeni plantam, etſi viderim appictam, & quodam in libro impreſſam, non libuit tamen eam hic excudere, quod neſciam an Mercator ille Perſa, cui acceptam illam referunt, vera vel fabuloſa*

fabuloſa narrauerit. σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus Sachabenigi ſiue Sechbenegi: Seplaſiarijs, pariter & Hiſpanis Serapino: Italis Sagapeno. Nomina.

Sagapenum commendatur, quod pellucidum, foris ruffum, intus cum frangitur candicantibus aut flauis guttis compactum, inter digitos ſi tractetur lenteſcit, medium inter Aſſam fœtidam & Galbanum odorem emittens: quod ad liquida medicamenta aqua aut aceto, aut vino ſupra prunas incoctum, vt Aſſa reſoluitur.

Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

EVphorbium Lybica arbor eſt, ferulæ ſpeciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo ſucco turget. Cuius eximium feruorem expaueſcentes incolæ, ouillos ventres elutos arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confeſtimq; è plaga, perinde atque vaſe quodam in ventriculos copioſus lactis humor effluit, præter id quod humi ſparſum, vulnus eiaculatur. Duo ſucci genera: vnum orobi magnitudine, ſarcocollæ modo emicat: alterum in ventriculis concreſcit, atq; vitreum ſpectatur. Eligendum eſt translucens, & acre. Euphorbium adulteratur ſarcocollæ, & glutini miſtione. Sed difficile quidem exprimentum: quippe cùm leui guſtu, os accenſum diu detineat, adeò vt quicquid ori obiiciatur, planè Euphorbium reſipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libiæ cognita extitit. Succus illitu ſuffuſiones diſcutit: potus, tota die exurit: quare melle collyriiſq; pro acrimoniæ ratione admiſceri debet. Coxarum doloribus prodeſt in odorifera potione hauſtus, ſquamas oſsium eadem die eximit: verùm eo vtentes, neceſſe eſt linamentis, aut ceratis communire corpus, quo oſſa conueſtiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percuſſos à ſerpente nihil moleſtiæ paſſuros, ſi inciſa oſſetenus capitis cute, intritus ſuccus infundatur, vulnusq; poſtea conſuatur.

* EVPHORBII TENELLA planta. *

* ANTEVPHORBIVM. *

NOn equidem dubitandum cenſeo, quin illud legitimum ſit Euphorbium, quo paſsim officinæ vtuntur, cum tam guſtu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius violentiſsimam acrimoniam nunquam, niſi inuito animo, à ſeplaſiarijs tunditur. Quandoquidem tametſi ſibi nares, & os omni prorſus ingenio, goßipio, & linteis aqua roſarum madefactis muniant, tanta tamen eſt acrimoniæ vis tenuiſsima, vt omnibus vnà cum aere penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, vbi moleſtiſsimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus ſuccurratur. Quo fit, vt ſolertiſsimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs victum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò ſciunt, non abſque conuicijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi poſſe. Quamobrem mirum ſanè non fuerit, ſi qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expaueſcentes, è longinquo corticē feriant. Hanc plantā (vt Plinius quoq; teſtis eſt) adinuenit primùm Iuba Lybiæ Rex in monte Atlante vltra Herculis colūnas, apellauitq; Euphorbiū medici ſui nomine, & fratris Muſæ, à quo diuus Auguſtus fuit conſeruatus. Euphorbij plantā nunquā mihi videre licuit, ſunt tamē qui illā pingant, & à Saraceno acceptā ſcribāt: cui crederem fortaſſe, ſi plantā viuā oſtenderet, in qua Euphorbij nonnihil ineſſet. Euphorbio deiectoria ineſt facultas, cuius nuſquam, quod equidem inueneri m, meminere Dioſcorides, & Galenus: tametſi eam minimè ſilentio inuoluerint Aëtius, & Actuari-

Euphorbii conſideratio.

Euphorbii inuentio & nomen.

Euphorbii vires ex Aetio & Actuario.

Ex Paulo.

Ex Meſue.

Actuarius, qui concordes de eo his verbis diſſeruerunt: Euphorbium non modò pituitam trahit, ſed etiam aquam, hancq;
validius educit. Eſt autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentiſſimumq;: propterea colicis, & ventrem frigidio-
rem habentibus datur, cæteros vehementer conturbat: ſitim maximè ciet: Nonnihil ex odoratis ſeminib. ei eſt commiſcen-
dum. Modus triobolaris, ex aqua mulſa. Præſtat tamen cum melle cocto ipſum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus
annotauit libro ſeptimo, vbi inter ea Euphorbium recenſuit, quæ aquam & pituitam deijciunt. Verùm in ſimplicium cen-
ſu Dioſcoridem Galenumq; ſecutus, de hac deiectoria facultate ipſe quoq; nihil memoriæ prodidit. Cæterùm inter Arabes
Meſues fuſius Euphorbij vires tradidit in ſoluentium medicinarum mentione, vbi ita, ad ſenſum ſaltem ſcribit. Euphorbi-
um gummi eſt, quod vſqueadeò excalfacit extenuatq;, vt in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine
quarto: quo fit, vt exulceret, ruborem inflammationemq; inferat, penetret, & violenter abſtergat: Euphorbium noxium
admodum eſt medicamentum, ita vt non ſine labore, animi defectu, ac ſudore frigido aluum deijciat. Iocinori ob id, ven-
triculoq; ſua ingenti acrimonia magnam infert noxam. Quapropter exhiberi minimè debet, niſi prius ijs commiſceatur
medicamentis, quæ acerrimam eius vim retundere valeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum craſſam,
tum lentam pituitam, mundatq; compaginum cauitates à craſſis contumacibusve excrementis, qua in re omnium valen-
tiſſimum eſt medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iamdiu humoribus. Proficit ad hæc reſolutis, conuulſis, ſtupidis,
tremulis, oriſq; diſtentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, ſi ex leucoij oleo læuigatum exterius inunga-
tur. Iocineri lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta valentiſſimè
cit. Occipiti autem confricatum, veternoſos obliuioſoſq; iuuat. Aquam inter cutem facillimè extrahit duorum obolorum
pondere potum. Sed drachmarum trium pondere hauſtum, (vt Serapio & Auicenna ſcriptum reliquerunt) potantem
interficit, trium dierum ſpatio eroſis ab eo inteſtinis, & ventriculo. Euphorbium, teſte Meſue, quatuor edurat annis: ne-

Euphor. quãdo vtendum.

Ex Galeno.

que eo prius vtendum eſt, quàm annum integrum conſenuerit, namq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Ser-
uatur commodè milio aut fabis, aut lentibus ſepultum. Euphorbij facultates paucis perſtrinxit Galenus libro 7. ſimpli-
cium medicamentorum, ſic inquiens: Euphorbium cauſticæ ſiue vrentis, & tenuium partium facultatis eſt, alijs ſuccis ſi-
militer. Et lib. 2. de compoſitione medicamentorum localium, cap. 3. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita
ſcribit: Porrò de Euphorbij facultate iam mihi relatum eſt, quòd citò exoluatur, quare in eiuſmodi pharmaca non vetus
conijcere oportet. Dictum etiam recens albidius eſſe: quod verò inueteratum eſt, flauioris aut pallidioris coloris reddi. Plan-

Nomina.

ta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum ſuccus eius: Mauritanis Euforbion ſeu
Farbium. Italis Euforbio: Hiſpanis Alforuiam, Alforſion & Euforuio: Gallis Euphorbe.

Euphorbii tenellam plantam ex Dodonæo effigiatam adiecimus: folia illi ſunt oblonga, craſſa, virentia, rotunda, ac tereti figura, anguloſa Cucumerem referentia, quæ angulis & eminentiorib. & albicãtibus ſpinis duplici ferè ordine donantur: ex quibus vulneratis, liquor acris & mordax, facileq; concreſcens effluit: fructum parit in trifido folliculo, ternis vtriculis coniunctum: ſemina vtriculis ſingula clauduntur, colore foris flaua, intus candida ac pinguia, guſtu liquorem æmulantia, Cordo monente. Folium terræ commiſſum, inſtar Opontiæ, ſeu Ficus Indicæ, in plura multiplicatur, & radicẽ in obliquos ramulos diuaricatam demittit. Huius figuram Euphorbii nomine, Dod. fol. Lob. Lug. Tab. & Lonicerus propoſuere. Eligere oportet grumos puros pellucidos, candidos aut flauos: quibus verò plantæ aculei permixti, reprobantur. Adfertur ex Africa ſyncerum, rariſſimè adulteratum, gummi aut Sarcocolla, aut Tithymallorum liquore. Aduerſus Euphorbii acrimoniam remedio fertur eſſe herba, quæ ex radice craſſa, multis propaginibus donata, cauliculos complures emittit, rotundos, virentes, circa quos folia portulacæ, quæ ſucco lento & refrigerante turgent, Euphorbii ardorem retundente, quare ab effectu & contrariis facultatibus Anteuphorbii nomen accepit, vt videre eſt apud Dod. fol. Lob. Lug. & Tabernæmontanum: malè enim apud Caſtorem Durantem pro Euphorbio poſitum.

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GAlbanum ſuccus eſt naſcentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium vocant. Maximè laudatur cartilaginoſum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignoſum, retinens nonnihil adiecti ſeminis & ferulæ, graui odore, neq; valde humidum, neq; nimis aridum. Adulteratur faba freſa, reſina & ammoniaco. Galbanum excalfacit, vrit, extrahit, diſcutit: menſes ac partus trahit appoſitu vel ſuffitu. Lentigines aceto & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tuſſim veterem, difficultatem ſpirandi, ſuſpiria, rupta, conuulſa. Aduerſatur toxicis, potum cum vino & myrrha: ſimili modo ſumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus & furunculis: comitiales & vuluæ ſtrangulatus, & vertiginoſos olfactu ſuſcitat. Si vratur, fugat nidore ſerpentes, & perunctos feriri non patitur. a Serpentes cum oleo, & ſphondylio circumpoſitum necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat: vrinæ difficili prodeſſe exiſtimatur. Reſoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua aut ruta, aut calido pane, mulſave: aliàs meconio, ære vſto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum voles, in feruentem aquam demittito: namq; cùm liquefactum fuerit, eius ſordes fluitabunt: quas hoc modo facilè ſeparabis. Mundo linteo, raroq; alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, vt imum vaſis ne tangat, opertoq; vaſe in feruidam aquam demittito: ſic enim ſyncerum, veluti per colum eliqueſcet, & lignoſum in linteo remanebit.

a Meum τὰ ἑρπετὰ. i. ſerpentia.

Galbani conſideratio.

QVamuis legitimum optimumq́; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præſertimq́; Venetijs venale reperiatur, id tamen quo paſſim officinæ vtuntur, nihil, vel ſanè parum Galbanum refert, quod in laudatiſſimi genere à Dioſcoride repræſentatur. Siquidem illud non modò ab impoſtoribus adulteratum eſt, ſed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus ac alijs compluribus recrementis vitiatum. Quærant itaq; probi ſeplaſiarij, quod optimum eſt: alij verò, qui parſimoniæ, ne dicam auaritiæ ſtudent magis, quàm honori, vt qui probatiſſimum vix vunquam aſſequi poſſint, id ſaltem, quod impurum eſt, purgare deberent à Dioſcoride edocti: quippe quòd ea ratione facilè ab aduentitijs ſordibus expurgari poſſit. Galbani vires tradidit Galenus libr. 8. ſimpl. medic. ſic inquiens: Galbanum ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi & dige-

Galbani vires ex Gal.

rendi

rendivi. Fueritq́ſanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut ſecundo completo: in deſiccando verò ex ſecundo incipiente. Id Græcè γαλβάνη. Latinè Chalbanum & Galbanum appellatur: Arabicè Chene & Bezard: Italicè pariter & Hiſpanicè Galbano. Nomina.

Galbanum liquor eſt, grumis flauis aut candicantibus compactus, ſubſtantia molli, pingui, digitis adhærente, ſapore amariuſculo, odore graui. Eligendum purum, pingue, cum accenditur flammam nutriens, mediocriter viſcoſum, colore flauum, tale enim recens eſt.

Ἀμμωνιακὸν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMmoniacum ferulæ ſuccus eſt, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agaſyllim vocant. Probatur bene coloratum, ligni, & calculorum expers, ᵃ thuris ſimilitudine, minutis glebis, denſum, ſyncerum, nulla ſorde ſpurcatum, caſtoreum odore imitans, guſtu amarum. Hoc genus thrauſam, id eſt friaturam appellant, quod verò terram, & calculos collegit, ᵇ phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, ſuccum ſtillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit, tubercula, duritiasq́; diſcutit, potum aluum ſoluit, partus extrahit: lienem conſumit, drachmæ pondere hauſtum: articulorum, coxendicumq́; doloribus liberat. Auxilio eſt anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, ſi cum melle delingatur, aut cum ptiſſanæ ſucco ſorbeatur. Cruentam vrinam pellit, albugines oculorum abſtergit, genarum ſcabritiam abſumit: tritum autem cum aceto & impoſitum, iocineris lienisq́; duritias ſedat: diſcutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Laſsitudines, & coxendicum dolores eo perungi vtile eſt, cum nitro, & cyprino oleo, vice acopi.

a Meum λιβανωτίζον τοῖς χόνδροις καὶ ἄλιθες. i. granum thuris referens non lapidoſum.
b Meum φύραμα. i. mixturam.

AMmoniaci lacrymam officinæ, mutata vna litera, Armoniacum vocant: cuius tamen ſynceriſsimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rariſsimum Ammoniacum viſitur, quod ſuis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ vtuntur, piceæ reſinæ modo in maſſam compactum cernitur, impurum, ac quam plurimis impoſtorum adulterijs vitiatum. Vt hinc facilè dici poſſe putauerim, hoc vel illegitimum, vel ſaltem deterius eſſe, idq́ fortaſſe, quod Dioſcoridi phryama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib.12. cap.23. vbi de Ammoniaco ita ſcribit. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymā ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion vocant, reſinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & reſinoſum, quod phryama appellant: hæc Plinius. Cæterum Ammoniaco vſi ſunt antiqui (vt Paulus eſt author) in ſacrificiorum odoramentis, ac ſuffimentis. In quem ſanè vſum illud ab iis receptum fuiſſe conijciendum eſt, quod electiſsimum, & thuri perſimile extitit. Huius rei illud maximo eſt argumento, quod ab ipſo Paulo, itemq́; Aëtio in ſuis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc eſt, ſuffimentum cognominatur, quaſi Ammoniacum præſtantiſsimum ita intelligere voluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Ammoniacum liquor eſt ferulæ cuiuſdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenſam, adeò vt & articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas diſcutiat. Quod Græci ἀμμωνιακὸν, Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani Raxach, ſiue Aſſach: Itali Ammoniaco & Armoniaco: Hiſpani Aguaxaque, & Armoniaque.

Ammoniaci conſideratio. Ex Plinio. Ammoniaci vires ex Gal. Nomina.

Ammoniacū ſeu gutta Hammoniaca, denſis ſolidisq́; grumis in maſſas, Thuris non diſsimilibus, compactum eſt, coloris ruſſi, aut in fuſco flaui, intus candidi, nitidum, ſplendens, Galbanum odore referens, amarum. Eligendum ſyncerum, purum, maioribus grumis, foris flauis intus candidis, & manu tractatum cum lentore molleſcens, accenſum in plures ſplendidas micas diſsiliens.

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP LXXXIII.

SArcocolla lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis, ᵃ pollini thuris ſimilis, ᵇ rufa, guſtu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet: emplaſtris inſeritur. Adulteratur admiſto gummi.

a ὀλιβάνῳ τῷ μικρῷ. i. thuri paruo.
b Meum ὑπόκιρρα. i. ſubrufa.

LAcrymam hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam ſicuti glutinum lignum, ita hæc ſauciatam, exulceratamue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima eſt: quippe quòd ea plerunque (vt de alijs quoque pluribus lacrymis, reſinis, & liquoribus fieri ſuperius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verum fraus guſtu facilè deprehenditur: quandoquidem quæ amara non eſt, adulterium ſenſit. Plin. lib. 13. cap. 11. albam cæteris prætulit, ſic inquiens: Fit & ex Sarcocolla (ita vocatur arbor) gummi vtiliſsimum pictoribus, ac medicis, ſimile pollini thuris: & ideo candidum, quam rufum melius. Et lib. 24. cap. 14. idem ita ſcribit. Sunt qui & Sarcocollam ſpinæ lacrymam putent, pollini thuris ſimilem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum vino tuſa ſiſtit fluxiones, illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maximè nigreſcit: melior quò candidior: hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ hiſtoria à Dioſcoride, & Galeno maximè diſſentit, cùm hi Sarcocollam guſtantibus amaritudinem relinquere aſſerant, ille verò contra dulcedinem. Vidi Sarcocollæ arboris imaginem ab Andrea Marino medico inſigni appictam in eo Meſuis libello, qui de aluum ducentibus medicamentis inſcribitur. Eam cur probem, aut improbem ſanè non habeo, cùm mihi non abs re ſit ambigendum an Mercator ille Perſa hiſtoriam aut fabulam attulerit. Sarcocolla Mauritanis pituitoſas cruditates, ac craſſos, & glutinoſos deijcit humores, præſertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus deliteſcunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tuſsientibus, & difficulter ſpirantibus auxiliatur. Eſt etiam ex medicamentis, quæ ſenes iuuant, præcipuè pituitoſos. Caleſcunt tamen, qui frequentius ea vtuntur. Præſtat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, ſi in cratere vitreo aſinino lacte maceretur quinque diebus, interea tamen nouum lac quotidie eſt infundendum, priore effuſo. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis vtiliter im-

Sarcocollæ conſid. Ex Plinio. Sarcocollę vires ex Arabibus.

liter imponuntur. Cruentis vulneribus, ac diuturnis vlceribus mirificè medetur, quippe quæ proprio ſuo munere ea à ſordibus mundet, carne repleat, cicatriceq́ obducat. Aluum tardè deijcit, perturbatq́ eos, quorum ventriculus bile redundat, quare cauendum eſt, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompſimus, quæ ſanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, vtpote qui ea nuſquam, quod equidem legerim, ſcriptis tradiderunt. Sarcocollæ vires retulit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit. Sarcocolla lacryma eſt arboris perſicæ, miſtam vim habet ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amara. Itaque citra morſum deſiccat, ac proinde glutinare vulnera valet. Lacryma quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus Anſarot, Anazaron, ſeu Auzurut: Hiſpanis Lancarotes: Gallis Sarcocolle.

Ex Galeno.

Nomina.

Sarcocolla lachryma eſt ruffa aut candicans, minutis veluti friatis grumis conſtans, amara, acris, nauſeam, cum deglutitur prouocans, glutinoſa, in aqueo humore diſſolubilis. Eligendum rarum veluti ſpumoſum, candidum (ruffum enim inueteraſcentis indicium eſt) amariſsimum, glutinoſum.

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLaucium ſuccus eſt herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur, foliis ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram ſparſis, odoris tetri, guſtus amari: tota croceo ſucco madet. Folia in olla fictili, ſemifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, vſq; dum flacceſcant: deinde contuſis ſuccum exprimunt. Cuius eſt vſus ad oculorum medicamenta, vtpote cum inter initia refrigeret.

Glaucii conſideratio.

GLaucium medicorum, & officinarum vulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina vſurpare ſolet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo paſsim ſeplaſiarij vtuntur, meo quidem iudicio, verum ſynceruḿq́ Glaucium eſt: quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo reſpondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum vitijs opitulatur, forinſecus rufeſcit, intus verò croceo colore ſpectatur, & guſtu amaro ſentitur cum quadam graueolentia: tametſi pharmacopolas nonnullos quandoque deprehenderim, qui è maioris chelidonij ſucco Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum eſt, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioſcoridis eſt Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (niſi fortaſſe interpretis fuerit lapſus) Chelidonium minus vocari Memithe. Quòd in Serapione vel interpretis, vel alterius culpa, mendum ſubſit, inde mihi quidem orta eſt ſuſpicio maxima, quòd Dioſcorides, cuius verba ad vnguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum eſt, vt illi Seplaſiarii deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorē inciderint: quod non ſolùm ex chelidonijs ſuum Glaucium eliciant, ſed etiam maius chelidonium minoris loco ſumant, quandoquidem illud ſuccum croceum mittat Glaucio ſimilem. Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 6. ſimp. med. ſic inquiens: Glaucium adſtringit cum quodam faſtidio. Tum adeò manifeſtè refrigerat, vt ſolùm ſæpe eryſipelata, vtique ſi valentia non fuerint, curare poſſit. Miſtura eius compoſita eſt ex aquea terreaq́ ſubſtantia, vtraque ſanè frigida, verùm non ſummè, ſed ceu aqua fontana. Γλαύκιον ſic Græcè, vt etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè Memithe.

Memithe.

Glaucium ex Chelidonia.

Glaucii vires ex Galeno.

Nomina.

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLutinum, quod xylocollam, alii taurocollam vocant, præſtantiſsimum Rhodiacum, quod ex bubulis coriis conficitur. Id candidum eſt, & translucens. Nigrum verò minus probatur. Reſolutum in aceto impetigines, lepraſq; cutis delet: ambuſtis igni ex aqua calida dilutum, illitumque puſtulas erumpere non patitur. Vulneribus prodeſt melle, cum aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα. PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

PIſcium gluten, venter eſt piſcis cetacei. Præſtat candicans, natione Ponticum, ſubaſperum, minimè ſcabrum, & quod celerrimè liqueſcit. Vtile emplaſtris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini conſideratio.

NEmo eſt, qui taurinum, & piſcium Glutinum non cognoſcat: quare hac in re, non pluribus verbis opus eſt. Verùm ſciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur, ſed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius neque alterius non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium cenſu: quanquam inibi lib. 7. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, ſic ſcribens: Gluten, quod ad libros præparant ex ſimilagine, & garo, emplaſticæ concoctoriæq́ facultatis eſt, quibuſcunq́ ipſum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piſcibus fit, inter cætera ſimplicia Paulus quidē retulit, ſed ea tantùm ferè de eo ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt. Id græci κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα vocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis Colla di carniccio: Hiſpanis Colla & Grudel. Quæ verò Græcè ἰχθυόκολλα Piſcium Glutinum Latinè dicitur: Italicè quemadmodum & Hiſpanicè, Colla di peſce. Arabicè vtrumque gluten Zire, ſeu Gara nominatur: Germanicè Leim: Gallicè Colla.

Gluten librariorum.

Nomina.

Ἰξός. VISCVM. CAP. LXXXVII.

VIſcum optimum recens, intus porraceum, extra [a] fuluum, quod aſperi nihil, aut furfuroſi conceperit. Fit † acinis in quercu naſcentibus, buxeo fruticis folio. Contuſum acinum lauant, & poſtea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipſum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & pleriſq; aliis arboribus: quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, diſcutit, extrahit, parotidas, tubercula, cæteraſq; collectiones ad maturitatem perducit, cum reſina & pari cera miſtum: epinyctidas in ſplenio ſanat: vetera vlcera, abſceſſuſq; quos cacoethes vocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Aſio lapide coctum, & impoſitum abſumit: cum ſandaracha, aut auripigmento illitum, vngues extrahit: miſtum cum calce, & vini fæce, [b] ſuam vim intendit.

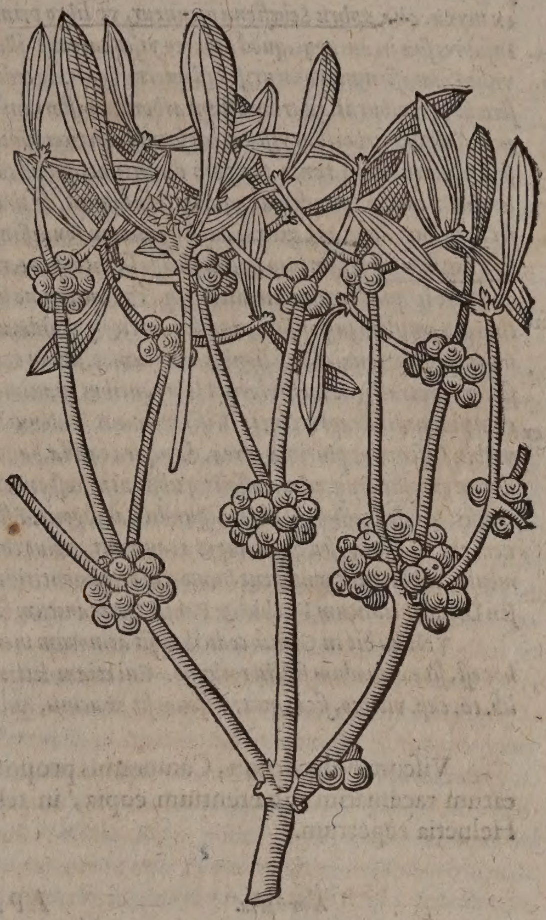
a Meum ὑπόξανθος. i. ſubflauum.
b Meum ἐπιτείνει τὴν δύναμιν αὐτῶν. i. vires ipſorū intendit. Idē habet.

Viſcum

VISCVM.

* VISCVM POLYCOCcon Camerarii. *

VIſcum planta eſt breuis, ramuſculis in crucis modum prodeuntibus, folijs binis in ramuſculorum ſummitatibus vtrinq; emergentibus, oblongis linguarum inſtar, craſsis, ſolidisq;, colore ſubmelino. Baccas fert copioſas, piſorum magnitudine, albicantes, tenui tunica obductas, ſubſtantia intus tenaci, glutinoſaq; ac molli, in qua ſemen eſt paruum. Viſcum fit pluribus ac diuerſis modis: verùm omnium præſtantiſsimum eſt, quod è granis in quercu naſcentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, malisq; naſcitur, ingens in Hetruia prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatiſsimum prouenit, ſed etiam in cerro, ilice, & caſtanea, in noſtris præſertim maritimis Senenſibus, vbi vaſtiſsimè aſſurgunt ſyluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui viſcum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immenſas, non ſine magno vitæ ſuo periculo, ſæpiusq; funibus adalligati id muneris in äere pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec diſrumpantur: poſtea contundunt, & tamdiu lauant in aqua, quouſq; furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, naſci Viſcum in quercu tantùm, robore, ilice, ſylueſtri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in caſtanea, quod optimum eſt, malo, ac pyro, non tantùm ſylueſtri, ſed etiam domeſtica, quamuis penitus inutile. Viſci maxima Hetruſcis vtilitas eſt: nam præter eius vſum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in ſyluis quibuſdam ex iuniperis arte conſtructis, eo capiuntur, id etiam in primis vtile eſt vitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia ſcatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ viſco vites omnes circumdant, quo poſtea erodentes vermiculi, qui tam præſtantiſsimo latici inſidiantur, è terra ſurſum petentes, meritò implicantur. Quòd cum perſpexiſſet natura omnium rerum parens, viſci multum Hetruriæ largita eſt, ne hanc ob peſtem vino deſtitueretur. Viſci fructu veſcuntur turdi, præcipuè magni, quos noſtri vulgò turdellas appellant. Quorum ſtercore viſci ſemine pleno inficiuntur & feruntur arbores, in quibus pernoctant, & victitant: è quo tandem ſemine naſcitur planta, quæ viſcum creat. Vnde ſcitè à Plauto dictum eſt: Turdus exitium ſibi cacat. Cæterùm per ſe non eſt arbor, ſed in arboribus viuit, fronde plerumque perpetua. Id quod etiam teſtatur Virgilius lib. 6. Aenidis cùm inquit.

Viſci conſid.

Viſci confectio.

Viſci vtilitas in Hetruria.

Viſci generatio.

Viſcum arbor non eſt.

Quale ſolet ſyluis brumali frigore Viſcum
Fronde virere noua, quod non ſua ſeminat arbos.

Proinde Plinius lib. 16. ca. vltimo ita ſcriptum reliquit: Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Namq; cùm ſuam ſedem non habeant, in aliena viuunt, ſicut Viſcum. Omnino enim ſatum nullo modo naſcitur, nec niſi per aluum auium redditum, maximè palumbis & turdis. Hæc eſt natura, vt niſi maturatum in ventre auiũ non proueniat: hæc Plinius. Quæ ante ipſum memoriæ prodidit Theophraſtus lib. 2. cap. 23. de plantarum cauſis, vnde illa mutuatus eſt Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete naſcitur, quod (vt Plinius inquit) Stelin Eubœa dicit, Hiphear Arcadia, frequentiſsimum in Tridentino agro in vallis Ananiæ ſyluis conſpicitur, vbi ingens turdellarum copia victitat. Sed hoc ad aucupia prorſus inutile eſt: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde viret. Id verò contra, quod quercui, robori & caſtaneæ innaſcitur, vt pote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei cauſam reddere tentauit Theophraſtus loco paulò ante citato, cùm ita ſcribit: Viſcum aliud folio eſſe perpetuo, aliud deciduo, haud quaquam abſurdum eſt. Siquidem aliud virentibus ſemper arboribus, aliud frondem amittentibus inſidet: fit enim, vt his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde ſit. Cauſa enim perpetuæ, deciduæve frondis hæc eſt, quemadmodum diximus: hactenus Theophraſtus. Verùm enimuero hæc

Ex Plinio.

Theophraſti ſententia nõ accepta.

Viſcum Damaſcenum. Viſcum ex radicibus. Viſci querni vires. Quorundam error. Viſci pyri ſylueſtris vires. Viſci vires ex Galeno. Nomina.

Theophr. ſententia non omni ex parte probanda videtur: quippe quoniã vniuersũ Viſcũ, quod in Amygdalo, pyro, maloq́; in Italia prouenit, tam æſtate, quàm hyeme fronde perpetua viret, cùm tamẽ hæ arbores hyeme frondibus deſtituantur. Quo fit, vt aliunde huius rei cauſam petendã exiſtimem. Fit præterea Viſcũ auiculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebeſtena dicuntur, vt libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Inſubres ſuis in aucupijs, quòd arboreo viſco careant, illudq́; è Venetijs deferunt, quo primùm ex Damaſco Syriæ aduehitur, vnde Damaſcenum vocatur: ſed id querno bonitate cedit. Fit quoq; Viſcum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præſertim, & viburni, quarum etiam arborum hiſtoriam libro primo paliuri & rhois commentarijs inſeruimus. Qui autem ex huiuſmodi arboribus viſcum conficiunt, cortices radicum ſumunt, effoſſaq; ſcrobe inter ſuarum arborum frondes humido ſolo ſepeliunt, ibiq́; tanto tempore dimittunt, quoad computreſcant: mox eximunt, & tamdiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiſcent. Hac etiam ratione quibuſdam in locis fit ex ibiſci radicibus. Sunt qui querni viſci lignum in tenuiſſimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant: quo tantùm medicamento multos fuiſſe ſanatos pro certo affirmant. Atqui operæpretium eſt, vt eo ita vtantur comitiales quotidie in quadrageſimum diem vſq;, & caueant ne lignum ab arbore reſciſſum terram contingat. Idem collo, aut brachio pro amuleto ſuſpenſum, cum ſuo cortice, grauidarum concẽ[?]ttũ adiuuat. Sed noui ego complures, morbi & medicamenti prorſus ignaros, qui ligni loco viſcum ipſum in catapotijs deuorandum dederunt. Viſcum quod in Pyro ſylueſtri naſcitur, contractione membrorum laborantibus maximo eſſe auxilio ſcimus: contunditur id vnà cum folijs & ramis, & cum pinguedine capi recenti. Viſci meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus differit ijs verbis: Viſcum ex plurima aerea, & aquea calida, pauciſſima terrena ſubſtantia conſtat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaq; etiam affectus ſubſtantiæ reſpondent. Siquidem valenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, ſed & craſſiores, eosq́; diffundit, ac digerit. Eſt autem ex eorum genere, quæ non protinus poſt primam appoſitionem excalfaciunt, ſed quæ tempus requirunt, velut thapſia. Sed & ſuprà commonuimus, ineſſe calidis facultate medicamentis, vbi largum continent humorem recrementitium. Nomen illi Græcum, ἰξὸς, Latinum Viſcum: Arabicum Dabach, ſeu Dibach: Italicum Viſchio & Pania: Germanicum Vogelleim oder Miſtel: *Hiſpanicum Viſco: Gallicum Guy.*

†Nulla hîc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, ſed hæc tantùm leguntur: γίνεται ἐκ τινὸς καρποῦ περιφεροῦς. hoc eſt, fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adſtipulatur Serapio. Sed interpres videtur ſecutus Plinium qui lib. 16. cap. vltimo, ſic inquit: Viſcum fit ex acinis, qui colliguntur meſſium tempore immaturi.

Viſcum polycoccon, Camerarius propoſuit in ſua editione Matthioli, quod à vulgari differt baccarum racematim cohærentium copia, in reliquis cum vulgari Viſco conueniens: quod rarum & in Heluetia repertum.

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

a ἐκ μέσου ὡς ὀμφαλός. i. è medio velut vmbilicus, ita Meum. b Meum μετὰ οἴνου i. cum vino. Aparines conſideratio. Speronella.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, aſperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, vt in rubia: flos albus: ſemen durum, rotundum, concauum, a album, vmbilici figura, aſperitate veſtium tenaci. Ea paſtores coli vice vtuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis cauliũ, ac foliorũ ſuccus, potu b contra viperarum, phalangiorumquè morſus auxiliatur: infuſu aurium dolori medetur. Herba cùm axungia trita, ſtrumas diſcutit.

APARINE.

APARINE nuſquam non prouenit, ſed præſertim (vt Theophraſtus inquit) inter lentes, in agris, ſecus itinera & propè ſepes. Itali hanc vulgò vocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium ſtimuli modum, aſteriſci inſtar proferat. Tactu hæc aſperrima eſt, quapropter cùm adoleuerit, attingentium veſtibus pertinaciter hæret. Huius ſuccum magnifaciunt quidam ad recentia vulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Stillatitia eius aqua datur vtiliter potanda dyſentericis. Siccæ farina vulnera glutinat, & vlcera ſanat. Aparines meminit Galenus lib. 6. ſimp. med. vbi ſic breuiter inquit: Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit & deſiccat: habetq; nonnihil ſubtilium partium. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη vocatur: Latinis ſimiliter, Aparine: Italis Aparine & Speronella: Germanis Klebkraut: *Hiſpanis Preſera: Gallis Grateron.*

Aparine vires ex Gal. Nomina.

Aparine quomodo primò prodeat, figura noſtra expreſſimus, floribus tamen variat, etſi namq; ſit albis ex Baldo, tamen purpuraſcentibus habemus. Dicitur φιλανθρώπιον Hippocrati: aſpera Lappago ſiue Aſperugo (ab aſperioribus foliis) Plinio: Lappa Gaza apud Theophraſtum vertit: Aparine, Brunſ. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & Cord. in Dioſc. Lon. Anguil. Lac. Lob. Caſt: Lugd. Cæſ. Aparine aſpera, Thalyo.

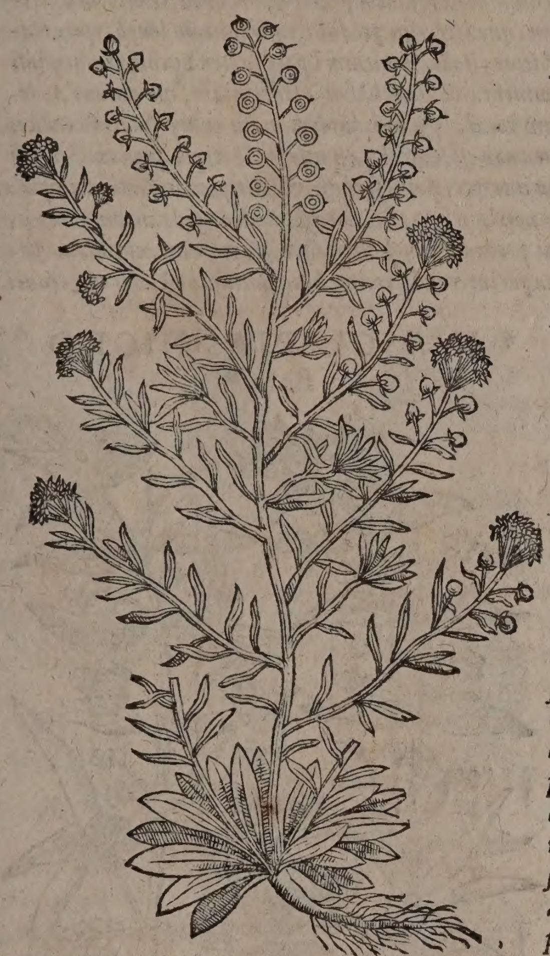
Ἄλυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex eſt, vnicaulis, ſubaſper, rotundis foliis: fructũ dupliciũ ſcutorum effigie, in quo eſt ſemẽ quadantenus latũ. In montibus, & aſperis

locis

locis emicat. Eius decoctum singultus, sine febri, potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur: cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur: domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

ALYSSVM.

Alyssi consi.

Alysson Plinii est Rubia minor.

ALyssi varia est apud authores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem vocamus, quæ quidem, præterquam quod folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis constat. Quòd autem Plinio hæc Alysson sit, eius verba declarant lib. 24. cap. 11. vbi de erythrodano ita scribit: Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesq; perficiuntur, in medicina vrinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita vt bibentes lauentur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm. Distat ab eo, qui Alysson vocatur, folijs tantùm & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq;: hactenus Plinius. Quem facilè quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quòd is statim post Aparinem, quam rubiæ similem fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridi, alyssum folijs est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum: in montibus, & asperis locis nascitur: quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quòd præterea Dioscoridi, vt Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo apertè cognoscitur, quòd is infra de maiori, & minori Rubia eodem capite tractauerit, id quod minimè quidem fecisset, si nullam iudicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare vel Plinium hac in re hallucinatum, vel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porrò magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi videntur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cùm inquit: Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heracleam sideritim vocant, quæ propter vias vbiq; nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His verbis Aëtius non solùm non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur, sed neque etiam satis exprimere, quam sideritim pro Alysso intelligat. Nam cum tres sint siderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & vltima, heracleæ vocantur, non equidem scire possum, an primam, vel vltimam in suum Alyssum receperit Aëtius. Huic postremò, vt alijs quoq;, non consentiunt quæ de Alysso retulit Galenus lib. 2. de antidotis, vbi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio adsimilis, asperior tamen & magis aculeata circa orbiculos, florem ad cæruleum vergentem profert. Hanc sub caniculæ æstu colligere oportet: exiccata contundi, cribari, & seruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni verbis palàm est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam, quàm vltimam sideritim referre. Cùm igitur varia admodum sit de Alysso authorum sententia, cumq; eius historia tam varia, incertaq; habeatur, difficile quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitimè vocari possit. Non desunt sanè nobis aliquot plantæ, quæ pro Alysso ad nos à rei herbariæ peritis transmissæ sunt, verùm cùm earum nulla legitimum mihi Alyssum referat, eas potius supprimendas, quàm hîc appingendas existimaui. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (vt ipse ait) syluestrem cannabim vocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, vel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere videar, ijs diiudicandum relinquo, qui in simplicium ēt historia mediocriter versati, hæc & maiora diiudicare possunt. Cæterùm Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatū, in Italia prouenire non equidē inficior, neq; illud similiter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in vsu medico probandum, vel reprobandum sit, non facilè decernere ausim, quanquam à Galeno nunquam discedendum putauerim. Qui præterea Alyssi facultates tradidit lib. 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Nuncupata est hæc herba Alysson, quod mirificè iuuet demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, sæpe in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methodo. Quod si quis ad multa experiatur cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc, vt abstersorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & vitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσσον, Græcè Alyssum quoque Latinè dicitur: Italicè Alisso.

Alyssum Aetii est Sideritis.

Alyssum Galeni.

Alyssum Ruellii est Cannabis syl.

Alyssi vires ex Gal.

Nomina.

Alysson à Matthiolo & Anguillara propositum, Thlaspios generibus adnumerandum, quare Thlaspi Græcum propinquius fortè Dioscoridis, polygonati folio, aut Oleæ, Lentis semine, Lobelo dicitur, ac Tabernæmontano Thlaspi Græcum polygonati folio. Verùm cum hoc neutiquam confundendum Thlaspi Narbonense centunculi folio apud Lobelum.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

ASclepias, ramos emittit longos: folia hederæ, a longa, radices numerosas, tenues, odoratas: floris vi-

a Longa, Oribasii. non leg.

rus graue, ſemen ſecuridacæ: naſcitur in montibus. Radices ex vino potæ torminibus auxiliantur, & contra ſerpentium ictus. Folia aduerſus vuluæ, mammarumq; vlcera, quæ cacoethe vocant, illinuntur.

Hedera terreſtris non eſt Aſclepias.

Falluntur, mea quidem ſententia, qui Aſclepiadis vice, quam in montibus naſci tradidit Dioſcorides, nec non etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam vulgares quidam chirurgici Hederam terreſtrem nominant: quæ plerunque ſecus vias naſcitur, & perpetuò humi ſerpit folijs rotundis, aſperis, per ambitum quadantenus ſerratis, longo tenuiq; funiculo appenſis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuiſsimis. Siquidem præterquam quòd Dioſcorides ſcriptum non reliquit Aſclepiada in vijs publicis naſci, nuſquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, vt equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchsij eruditiſsimi Vincetoxicum Aſclep. cenſentis, dixerim, quem conſtat ex ſuis commentarijs hanc habuiſſe ſententiam) qui putant Aſclepiada eam eſſe plantam, quam vulgus herbariorum Vincetoxicum vocat.

Fuch. error.

Quandoquidem huius cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores virus aliquod non redolent: ſemen non eſt ſecuridacæ ſimile. Adde etiam quod ex Oribaſij lectione Aſclepias non profert folia longa: cui ſubſcripſit Marcellus interpres, fretus fortaſſe, vt ſolet, probatiſsimis exemplaribus. Præterea antiquiſsimus codex manu ſcriptus, de radicibus non legit πολλὰς, hoc eſt, multas, ſed tantùm λεπτὰς, εὐώδεις: id eſt, tenues, odoratas.

Vincetoſsici hiſt. Matth.

Cæterùm VINCETOSSICVM *prouenit folijs laurinis, ſed in cacumine acutioribus, firmis ac læuibus, caulibus pluribus, lētis, viridibusq;, circa quos folia per interualla vtrinq; bina ſpectantur. Flores edit tenues*

I. VINCETOXICVM.

* II. ASCLEPIAS NIGRO flore.*

ex pallido albeſcētes, è quibus acutæ tenueſq; proueniunt ſiliquæ, candida intus lanugine, & ſemine, vt in Nerio. Radicibus nititur numeroſis, in girum ſe circumquaq; fundentibus, tenuibus, longis, albicantibus, haud odoratis, & manſu ſubdulcibus, quadam cum leuicula acredine, quarum eſt vſus. Naſcitur in incultis locis, ſecus itinera, in montibus, collibus, & ſaxoſis, & aridis locis. Radices excalfaciunt, & ſiccant ordine primo, digerunt, aperiunt, & reſoluunt.

Vincetoſsici vires Matth.

Vis eis magna ex totius ſimilitudine ſubſtantiæ aduerſus omnia venena, vnde illi nomen. Quare dantur magno auxilio potandæ ad venenoſorum animalium ictus. Demorſis quoque à ſerpentibus & cane rabido vtiliter præbentur diebus 40. continuis ſeſquidrachmæ pondere, ex cardui benedicti decocto. Bibuntur quoq; quotidie ex vino aduerſus peſtilentiæ cōtagia. Dantur eædem vtiliter ex oxalidis, aut bugloſsi aqua ad omnes cordis affectus drachmæ pondere, vnà cum citrei mali ſemine. Eædem ex vino meraco potæ, tormina mulcent. Earundem ex vino albo decoctum ſelibræ pondere potum diebus pluribus, hydropicos iuuat: verùm ſtatim à potu ſudor prouocandus eſt. Auxiliatur idem ictericis, namq; cutis nitorem præſtat, vrinam prouocat, & tuſsi, & pectoris vitijs opitulatur. Dantur tritæ radices vnà cum Pæoniæ ſemine comitialibus, & Melancholicis cum ocimi ſemine, aut cum citri cortice, aut cum margaritis. Præſtant potæ additis dictamni albi radicibus ad interaneorum vermes. Adduntur vtiliter in deſeſsionibus, quæ fiunt ad mulcendos vteri dolores, & ad menſes ciendos. Non deſunt, qui Vincetoſſici radices laudibus efferant ad fractos, & ab alto deuolutos, vbi dentur potandæ ex vino aut Symphyti maioris decocto. Sunt & qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præſertim ad thoracis, & inteſtinorum vulnera: quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & ſuccum eius in vnguentis admiſcent: namq; vulneraria eſt, & glutinatoria. Præterea oleum quod infuſis maceratiſq; in eo folijs, ac diutius inſolatis paratur, præſtat plurimum potum ad colicos dolores: namq; præſentaneo auxilio eos iuuat qui hoc morbo laborant. Aſclepiadis meminit quidem Galenus lib 6. ſimplicium medicamentorum, ſed nihil de eius viribus differens, ſic tantùm inquit: In tertio

Dioſc.

Dioſcorides de hac herba conſcripſit: at nos eius nondum periculum fecimus. Ea Græcè ἀσκληπιὰς, vt etiam Latinè Aſclepias nominatur: Italicè, Aſclepiade. Nomina.

Aſclepias noſtrum, Apocyno cognata herba videtur, & *vincetoxicon* ſeu Vincetoxicum vulgó dicitur, quod duplex, albo (quod vulgatum) nigroq; flore. I. Aſclepias albo flore, CB. Hirundinaria, Brunf. Trag. Geſ.hor. Lon. Vincetoxicum, Matt. Dod.fol. Lug. Caſt. Hederalis, Ruellio, Aſclepias, Fuch. Dod.gal. Cor. in Dioſ. & hiſt. Geſ.hor. Lacun. Lob. Cæſ. Taber. Cam. II. Aſclepias nigro flore, C.B. Vincetoxici altera ſpecies, Dod.fol. Aſclepias altera flore nigro, Lob. Aſclepias nigra, Cluſ.hiſt. Hiſp. Lugd. Aſclepias tertia flore nigro, Tab. Apocynum, Columnæ: alii tamen Periplocam minorem vocitant.

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATractylis, † ſpina eſt cnico ſimilis, folia multò a longiora ferens in ſummis virgis, magna parte nuda, [aſperaq;] qua fœminæ pro fuſis vtuntur, b capitula in cacumine ſpinis horrent, flos luteus, quibuſdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, ſuperuacua. Coma, ſemen & folia cum pipere & vino teruntur vtiliſſimè contra ſcorpionum ictus. Percuſſos tradunt, quamdiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipſumq; depoſita ſtatim recrudeſcere.

† Orib. ἀ[...] ἢ κνίκον ἄγριον. i. vel Cnycus ſyl. a Orib. μικρότερα. i. minora Cōcl. non habet exemp. b Or. κόμβοι i coma.

I. ATRACTYLIS.

ERrant haud dubiè, vt mea quidem fert opinio, Ruellius & Hermolaus: quippe qui exiſtimauerint Atractylida eſſe Cnicum ſylueſtrem, cuius primo loco meminit Theophraſtus lib. 6. cap. 4. de plantarum hiſtoria. Siquidem magnam ego inter ſylueſtrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophraſtum eſſe differentiam. Quod vt omnib. perſpicuum eſſe poßit, ijs præſertim, qui aliter ſentiunt, hic Theophraſti verba de Cnico, Acarna & Atractylide ſubijciam. Cnicum, inquit: ſylueſtri vrbanoq; diſcernitur. Sylueſtris genera duo notantur: alterum vrbano admodum ſimile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priſcarum nonnullæ pro colu vtebantur: fructum nigrum, maiuſculum amarumq; parit. Alterum genus denſum conſtat, cauleſq; ſoncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arua: fructum amarum, frequentem, barbæq; modo hirſutum gignit. Sunt ambo ſeminoſa, verùm ſylueſtre copioſius fert. Eius peculiare præ alijs ſylueſtribus eſt, quòd illa duriora ſpinoſioraq; vrbanis proueniunt: hoc autem mollius ac læuius conſtat. Acarna quoad ſimplici ratione exprimi licet, aſpectu Cnico vrbano ſimilis eſt, colore flauicans, ſucco pinguis. Fuſus agreſtis (ſic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior eſt: habetq; peculiare, quod in folijs euenit: decerpta enim, carniq; allata, ſuccum ſanguineum effundunt: qua de cauſa φόνος, id eſt cruor à quibuſdam ſpina hæc eſt nominata: grauis etiam odore, cruoremq; repræſentans. Serò perficit fructum, autumno enim & quidem in totum (vt ſummatim proponam) vniuerſa ſpinaceorum natura fructus ſerotina exiſtit: hæc Theophraſtus. Ex quibus verbis facilè cognoſci poteſt, in Atractylidis hiſtoria apertè aberraſſe Ruellium, cùm in tertio ſuo de natura ſtirpiū libro aſſerit, Fuſum agreſtem, hoc eſt Atractylida, nil aliud eſſe Theophraſto, quàm primum Cnici ſylueſtris genus, vtpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophraſto alia eſt, à Cnico ſylueſtri planta, quanquam illi fortaſſe non abſimilis, & cui ea tantùm inſit proprietas, vt è folijs ſuccum ſanguineum fundat, id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occaſionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quod lib. 21. cap. 15. ſylueſtrem Cnicum à quibuſdam Atractylida vocari tradiderit. Vbi poſtquam commemoraſſet nonnullas ſpinoſas plantas, quibus Aegyptij in cibis vtuntur, de Cnico tandem in hunc modum diſſeruit. Multas præterea, inquit: ignobiles habent plantas. Sed maxime celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex ſemine eius. Differentia prima ſylueſtris & ſatiuæ. Sylueſtrium duæ ſpecies, vna mitior eſt, ſimili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquæ mulieres vtebantur, quā quidam Atractylida vocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirſutior, toroſiore caule, & qui penè humi ſerpat, minuto ſemine: hæc Plinij verba: Quæ etſi quidem certam fidem faciant, primum ſylueſtris Cnici genus à quibuſdam Atractylida fuiſſe vocatum, non tamen propterea affirmant, Atractylim eſſe Cnicum ſylueſtrem. Atractylidis deinceps ſpeciatim meminit ipſe Plinius cap. 16. eiuſdem libri, cum inquit: Acarna colore tantùm rufo (à ſcolymo ſcilicet) diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Atractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet: qua de cauſa phonos vocatur à quibuſdam. Odore etiam grauis, ſerò matureſcente ſemine, nec ante autumnum, quanquam id de omnibus ſpinoſis dici poßit: hactenus Plinius. Ex ijs igitur omnibus meritò colligendum eſſe putauerim, legitimam Atractylidem nullum eſſe ſylueſtris Cnici genus, ſed aliam per ſe plantam, nempe illam, qua pro fuſis priſcæ vtebantur mulieres. Quod ſane animaduertens Theodorus ſui Græci idiomatis peritiſsimus, in Theophraſti verſione, Atractylida fuſum agreſtem interpretatur, non autem colum, vt primum agreſtis Cnici genus vertendo, ex antiquo ad colos vſu, id Colum agreſtē rectè cognominari poſſe mōſtrauit. Qua in re is planè declaraſſe videtur, priſcas mulieres agreſti Cnico coli vice fuiſſe vſas, fuſorum verò loco ipſa tantùm Atractyli. Cæterùm ſunt, qui plantam cuius hic nos imaginem expreßimus, Atractylem eſſe exiſtiment, quorum ego probarem opinionem, ſi folia ſanguineum ſuccū funderent, & caules rectiores eſſent: ſit itaq; de ea aliorum quoq; iudicium. Credidit Ruellius alteram Cnici ſylueſtris ſpeciem eam nimirum eſſe ſtirpem, quā herbariorum vulgus Carduum benedictum, vel ſanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquā improbandā puto,

Atractylidis conſid. Ruell. & Hermolai error, Atracty. Cnicum ſyl. eſſe credentium. Cnicus Theophraſt. Acarna Theophraſt. Atractylis Theoph. Cnicus Plin. Atractylis Plinii. Colus agreſtis. Cnici ſyl. altera ſpecies, Card. bened.

quandoquidem Carduus benedictus vocatus solo procumbit, densa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur:
quinetiam fructum gignit amarum, barbaeq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex iis notis accu-
ratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici syluestris genere, nil mirum si cogar mutare
sententiam, & hoc quod alias negaueram, nunc planè asserere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quòd tam fa-
cilè asseruerit Carduum benedictum vocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego millies periculum fecerim, nunquam
Ruell. lapsus. tamen euulso folio, vel ramulo sanguinem è vulnere profluere comperi. Praeterea si concedamus, quòd Ruellius vera referat,
id maximè ipsius repugnabit sententiae, cùm tam Theophrasto, quàm Plinio nullũ Cnici genus sanguinẽ fundat, quoniam
id Atractylidis est proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctißimum, turpiter confudisse Atractyli-
dis historiam. Quippe si, vt suam tueretur sentẽtiam, asserere voluisset Atractylida esse primum syluestris Cnici genus, illud
quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neq;
Fuchsii opin. reprobata. etiam mihi, vt liberè liceat quod quisq; sentit dicere, placet Fuchsij opinio, qui libro primo de compositione medicamentorũ
& in suis de plantarũ historia commentarijs, Carduum benedictum vulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse ex-
istimat: hirsutiorem dixi, quoniam is duas esse cõstituit Atractylidis species, nempe mitiorẽ alteram, alteram hirsutiorem:
tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis vnum duntaxat sit genus, quod, quantũ reor, Carduus benedictus non
est. Siquidẽ hic nec sanguineũ succum fundit, nec in imis virgis vnquã visitur nudus: quinimò virgas non profert, sed cau-
les lentos, quibus humi ferè reptat, vel potius solo procumbit. Sed postquam in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum sylue-

II. CARDVVS BENEDICTVS.

strium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non
ab re hic de miris eius atq; excellentibus dotib. nobis differen-
dum est. Est igitur CARDVVS benedictus ita vulgò nun-
Cardui benedicti descrip. cupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Caulibus est
rotundis, flexilibus, lentis, pilosis, humi accubantibus, folijs
longis, vtrinq; laciniatis, hirsutis, & cum adoleuerint per am-
bitum aculeatis. Capitula habet in caulium summis partib.
longis, ac pungentibus aculeis rigentia, & folijs circumquaq;
stipata. E quibus melinus flos emicat, papposo intus semine
cinarae simili & albicante. Radice nititur alba multifidaq;.
Tota planta vehementer amara est, ideoq; excalfacit, siccat,
aperit, abstergit & digerit, sed ad multa vtilis. Seritur paßim
in hortis, sapore admodum amaro, quòd terreis constet parti-
bus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnaeq; ex-
Vires. istimationis planta est non modò apud Italos, sed etiam apud
exteras nationes, praesertim contra pestilentiam: item aduer-
sus venena lethalia, tam interius sumpta, quàm venenosorũ
animalium ictibus, aut morsib. imposita. Sanantur hac her-
ba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum
acceßiones cum frigore adueniunt. Id enim praestatur hausto
eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota.
Praestant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita.
Herbae decoctum ex vino sumptum ilium, & renum dolores
mulcet, & caetera ventris tormina sedat: sudorem cit, alui
tineas necat, & vteri vitijs auxiliatur. Herba ipsa tam recens
quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia vlcera,
& quae cacoëthe vocantur, sanat, cuteq; obducit: quamobrem
Nomina. decoctis miscetur, quae è ligno Guaiaco, ex vino & aqua ijs
parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quae Graecis ἀ-
τρακτυλις, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appella-
tur: Italis Atrattile, & Cartamo saluatico. Carduus benedi-
ctus: Italis Cardo benedetto, Cardo santo, siue herba Turca.

Atractylis flore est luteo, quandoq; purpureo, vtramq; caulibus rectis, non reflexis, assurgere obseruauimus. I. Atractylis lutea, C.B. Atractylis Matt. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Cast. Lug. Tab. Cam. II. Carduus benedictus, Brunf. Trag. Matth. Lacu. Gesn. hor. Lob. Dod. fol. Cast. Lugd. Tab. Cam. Atractylis hirsutior, Fuch. Dod. gal. Acanthion, Cord. in Diosc. (cui & Cnicus syluestris alter Theophrasti) Lon. Cnicus supinus, Cord. in hist. Carduus sanctus Caesalpino.

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

a Or. καρπὸν i. semine. POlycnemon, frutex est surculosus, foliis origani: a caule, vt pulegii, geniculis multis intercepto, sine vmbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet: ad vrinae stillicidia, ruptaque cum vino bibitur.

Polycnemi consid. POlycnemum hactenus, quòd ego quidem ipsum cognouerim, non reperi, neq; vidi in Italia. Caeterùm etsi inibi nonnullae inueniantur, atq; etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantae, quae aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre videntur, cùm tamen plura etiam ijs desint, quae in Polycnemo requiruntur, quàm vt pro vero probari poßint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse dixerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi vires ex Galeno quoq; scire desiderat, is lib. 8. simp. med.
Vires ex Gal. illas ita paucis retulit: Polycnemon desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaq; & ob id vulnera glutinat. Huic plantae
Nomina. nomen Graecum πολύκνημον: Latinum similiter Polycnemum: Italicum Policnemo.

Κλινο-

Κλινοπόδιον. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

CLinopodion frutex eſt foliis ſerpyllo ſimilis, ſurculoſus, duum dodrantum altitudine. Naſcitur in a petroſis. Flores, marrubii modo, ex interuallis diſtincti ſpeciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & ſucci eius decoctum, ad conuulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: menſes & partus pellit: & penſiles verrucas, quas acrochordonas vocant, eiicit, aliquot diebus potum. Aluum ſiſtit decoctum ad tertias potumq;, ſi febrim ſentiunt, ex aqua, alioquin ex vino.

a Meum ἐν πέτραις. I. in petroſis.

I. CLINOPODIVM VVLGARE. I. PSEVDOCLINOPODIVM.

DVæ ſunt plantæ, quæ à quibuſdam rei herbariæ indagatoribus, pro Clinopodio oſtenduntur. Prima folijs exit ſerpyllo haud abſimilibus, latioribus tamen, caulibus quadrangulis, tenuibus & hirſutis: floribus purpureis: caules verticillatim ambientes. Altera folijs eſt ſerpylli modo oblongis, in cacumine mucronatis, & in ambitu ſerratis, floribus inter folia ſubpurpureis, balauſtij effigie, caulibus exilibus, anguloſis, è quibus folia per interualla exeũt vtrinq; bina, ſapor illi acutus. Naſcitur in campeſtribus inculto ſolo, & ſaxoſis locis. At illa longè magis, quàm hæc (quantum mea fert opinio) Clinopodium refert, tum quòd folia magis ſerpyllum referant, tum quòd flores, qui in ſummis caulib. ſunt, lecticæ pedis baſim quadantenus referre videantur. Id quod maximè me adduxit ad credendum, hanc plantam legitimum eſſe clinopodium, verùm deguſtata tractu temporis herba, non quidem ab re mihi à ſententia recedendum fuit. Siquidem cum à Galeno ſcriptum eſſe animaduerterim, Clinopodium adeò tenuium eſſe partium, vt ex tertio excalfacientiũ ſiccantiumq; ordine habeatur, ac operæpretium eſſe haud me lateat, vt quæ in huius cenſu ſunt plantæ, aut guſtu acres, aut admodum amaræ percipiantur, cumq; neutra qualitas in hac, aut illa planta cuius imagines dedimus, reperiatur, non auſim primam, nec alteram legitimum facere Clinopodium, ſed potius alteram ſtatim ſequentẽ, cui præter acredinem & odoris fragrantiam, cæteræ adſtipulantur notæ. Cum non dubitem, quin hæc planta legitimi Clinopodij faciem referat, fateri ac affirmare cogor eã ijs viribus eſſe præditam, de quibus diximus de Clinopodij virib. Nec tamen ob id prætermittere volui, quin in ſtudioſorum gratiam eæ hic excuderentur. Huius meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, ſed nondũ adurendi: eſt verò etiã eſſentia tenuiũ partium: ponatq; ipſum quiſpiam in tertio ordine tum excalfacientiũ, tum reſiccantiũ. Κλινοπόδιον *ſic Græcè, vt Lat. pariter Clinopodiũ vocatur: Italicè Clinopodio.*

Clinopodii conſideratio.

Clinopodii facultates ex Galeno.

Nomina.

Clinopodium ſic dictum, quòd orbiculato florum ambitu ſpeciem pedum lecti præbeat. I. Clinopodium Origano ſimile, C.B. Origanum quartum, Trag. Origanum verticillatum, Tha. Clinopodiũ vulgare, Matt. Clinopodiũ, Lac. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Caſt. Cluſ. hiſt. Pan. Tab. Clinopodiũ maius, Cam. Clinopodium prius, Lugd. Pulegium montanũ & Origanum ſylueſtre, Lonic. Acinos & Betonica Pauli quorundam, Lob. Acinos ſiue Clinopodiũ ſylueſtre, Lug. Herba Origano vulgari ſimilis, Cæſ. Alterum eſt altius maiore folio, alterum humilius minore folio, floribus purpuraſcentibus, rarius albis. II. Clinopodium ſiue Ocimum ſylueſtre, C.B. Baſilicum tertium, Trag. Pſeudoclinopodium, Matth. cui & Clinopodium alterum in Iconibus, & Lugd. Clinopodium Anguill. Clinopodiũ vulgare, Lob. Clinopodium ſecundũ, Tab. Clinopodium Dioſc. & Plinii Cæſ. Clinopodium maius & minus Thal. Ocimaſtrũ Fuchſ. fol. & Lugd. Acinos Fuch. in Iconi. Dodo. gal. Lac. Ocimum ſylueſtre, Dod. fol. Ocimum paruum, Lon.

Cala-

Calamenthum montanum, Trag.edit.Lat.Pulegium petræum, Geſ.hor.Calamintha quædam Ocimi ferè foliis, Cord.inDioſc. Variat foliis latioribus, anguſtioribus, iiſq; hirſutiſſimis, aliquando penè læuibus, quæ res facit, vt Clinopodium alterum Matthioli diſſimile videatur: floribus etiam albis reperitur.

Λεοντοπέταλον. LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.

LEONTOPETALVM.

a Cat. non habet.
b Μεῦ. καθάπερ κονδύλως τινάς.i. velut nodos quoſdam.

LEontopetalon caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine ſemina parua duo, aut tria, in ſiliquis, ciceris modo: flores anemonæ ſimiles, punicei coloris: folia braſſicæ, ſed papaueris diuiſura: radicibus nigris, a rapæ ſimilibus, b ſtrumoſis. Naſcitur in aruis & ſegetibus. Radix auxiliatur ſerpentium ictibus, ex vino pota, nec alia res celerius dolorem finit: miſcetur iſchiadicorum clyſteribus.

Leontopetali conſid.

LEeontopetalum, eiusq́; nigram extuberantemq́; radicem, rapi inſtar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibuſdam hortis vidimus, verùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq́; Italiæ locis. Naſcitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius lib. 27. cap. 11. vbi ipſum ijs depingit verbis: Leontopetalon, alij Rhapeion vocāt, folio braſſicæ, caule ſemipedali, alæ multæ, ſemen in cacumine in ſiliquis ciceris modo, radix rapæ ſimilis, grandis, nigra: naſcitur in aruis. Leontopetali facultates paucis perſtrinxit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit: Leontopetali radice maximè vtimur. Digerendi facultatem, & exiccandi excalfaciendiq́; in tertio ordine poßidet. Λεοντοπέταλον quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt: Leontopetalo Itali.

Ex Plinio.

Leõtopetali vires ex Gal.

Nomina.

Leontopetalon, id eſt leoninum folium, floribus puniceis dixit Dioſcorides, luteis ſolùm obſeruauimus, quod Anemonem olim vocatũ fuiſſe, teſtis eſt Geſnerus, libro de hortis Germaniæ. Leontopetalon Matth. Geſ.hor. Lac. Anguil. Lon. Lob. Dod. fol. Caſt. Lugd. Cæſ. & Camerario.

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

I. TEVCRIVM.

a Orib. λυκία.i. Lycia.

TEucrion, ſiue, vt aliis placet, Teucris, herba eſt virgæ referens effigiem, triſſaginis ſimilitudine, tenuifolio, non multùm à cicere alieno. Hæc in a Cilicia iuxta Gẽtiadem, Ciſſademq; vbertim prouenit. Recens cum poſca, aut aridæ feruefactæ eius potu lienem potenter abſumit. Lienoſis cum aceto, & ficis illinitur: itẽ ſerpentiũ morſib. ex aceto ſolo ſine ficis.

Teucrii conſideratio.

HErba quædam naſcitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, ſed caule, & facie triſſagini adeò ſimilis, vt ſæpe extempore viſa oculos decipiat. Hanc eſſe verum Teucrium mecum ſemper exiſtimaui, (ſi Teucrium noſtris in regionibus naſcitur) quòd ea mihi planè notis reſpondere videatur, quas Dioſcorides Teucrio reddidit. Qui tametſi ſcribat vbertim naſci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem & Ciſſadem, id tamen nihil impedit, quin etiam alibi prouenire queat. Siquidem folijs exit ciceri non abſimilibus, tenuibus & caulibus & facie Triſſaginis ſpectatur. Plinio duo Teucrij produntur genera lib. 25. cap. 5. vbi ita ſcriptum reliquit: Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidã hermion vocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua aſperis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem, neq; ſemen gignit. Medetur lienibus, conſtatq́; ſic inuentam. Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni, eumq́; exinaniſſe: ob id à quibuſdam ſplenion vocatur. Narrant ſues, qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi plantam, ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Piſidiæ montibus laudant: hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam eſſe plantam, quæ Italis vulgari ſermone vocatur Faua graſſa, quan-

Teucriũ duplex Plinio.

Splenion.

II. TEVCRIVM ALTERVM.

ſa, quanquam hanc alij falsò, vt opinor, Telephium eſſe contendunt. Teucrij vires deſcripſit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis eſt: quare lienes ſanat. Ponatq́; ipſum quiſpiam in tertio exiccantium, ſecundo verò excalfacientium ordine. Hanc herbam Græci τεύκριον, Latini item Teucrium nominant: Itali Teucrio. Teucrii vires ex Gal. Nomina.

I. Teucrium, Matthiolo (verùm in penultima editione figura poſita ſub Teucrio altero, vt & ap. Lug.) Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Lac. Lon. Lob. Cæſal. Caſt. Teucrium verum, Geſ. hor. Teucrium vulgare, Cam. Teucrium primum, Tab. Chamædrys altera ſiue aſſurgens, Dod. fol. II. Chamædrys ſpuria maior, C.B. Chamædrys altera, Trag. Chamædrys vulgaris mas, Fuch. & Lugd. Chamædrys ſylueſtris, Dodo. fol. Pſeudochamedrys, Geſ. hor. Teucrium alterū, Matt. Tab. Teucriū primum, Lugd. Hierabotane fœmina, Dod. gal. & Lug. Veronica ſupina facie Teucrij pratenſis, Lob. Auricula muris quinta, Cæſalpino.

Χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHamædrys Græcis, alijs Chamædrops, Latinis triſſago dicitur. Sunt qui eam Teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio ſeruat ſimilitudinem. Naſcitur in petroſis & aſperis. Frutex eſt dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuiſura quercus: flore paruo, a penè purpureo. Capitur ſemine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tuſſibus, b indurato lieni, vrinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menſes, partus extrahit: lienem ex aceto pota conſumit: aduerſus ſerpentium venena ex vino, potu illituq; efficaciſſima. Trita digeritur in paſtillos, ad ſupradicta: purgat vetera vlcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum diſcutit: natura eius eſt calfacere.

a Ori. ὑπόπυῤῥον. i. ſubrufum.
b Meū addit. σπάσμασι. i. conuulſionibus.

I. TRISSAGO SIVE CHAmædrys.

II. CHAMAEDRYS ALTERA.

CHamædrys herba eſt vulgaris notitiæ. In Hetruria, Senenſibus præſertim, vulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Græcos imitati videntur, quib. nil aliud per Chamædryn ſignificatur, quàm humilis & terreſtris quercus. Inſubribus Chamædryos conſideratio.

Febrifuga.

vulgò Calamandrina vocatur. Alijs herba febrium, vel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget & finiat. Magnifaciunt Chamædryn Hetrusci, quòd (vt affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt)

Chamædrys vires Matth.

ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, nō minus quàm scordium planta ei cognata. Præstat quoq; Chamædrys ad frigidos omnes cerebri morbos, nempe ad diuturnos capitis dolores, ad comitiales, veternosos melancholicos, stupidos, conuulsos ac resolutos. Semen drachmæ pondere potum bilem per vrinas ducit, ideoq; conuenienter datur potandum ictericis: instillatur foliorum succus ad vermiculosas aures. Datur idem aduersus intestinorum vermes: id quod etiam vinum præstat bibitum, in quo florescens herba die & nocte fuerit macerata. Cæterùm quamuis Dioscorides, aliiq; veteres vnius tantùm, quod extet, Chamædryos meminerint, tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit.

Chamædrys quadruplex Fuchs.

Triffago Theophr.

De Chamædry siue Trissagine disseruit Theophrastus lib. 9. cap. 10. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit: Trissaginis folia ad rupta & vulnera, in oleo trita valent, & ad depascentia vlcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoq; beneficium est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura vix palmum excedit: & odorata atq; suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem vtiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis verò eiusdem partem vnam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, vt thapsiæ & ischiadis, quam alij Apion appellant: hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophrasto authore, bilem deijcit.

Chamædrys altera, & eius hist. Matth.

Est & altera CHAMÆDRYS, *folijs quercus effigie, sed magis quàm in præscripta laciniatis tenuibusq;, subnigricantibus, numerosioribus & densioribus. Caules edit quadrangulos, tenues, lignosos, sesquidodrantales, ramis, surculisq; plurimis refertos, in quibus flosculi purpurei per interualla, inter folia rutilant, & caules ipsos ambiunt, alterius Chamædrys modo: Radicem habet multifidam albicantemq;. Est autem planta aspectu iucundo & eleganti: Amara tamen est, sed odore non iniucundo, resinam olente.*

Tragus notatur.

Quo factum esse puto, vt Tragus Dioscoridis Chamæpitym hanc plantam esse existimauerit, sed an rectè senserit notabunt rei plantariæ periti. Mihi autem Chamædrys altera perpetuò fuerit, cum folia quercus, non pini gerat: & cum altera Chamedry cognationem habeat, non solum folijs, caulibus & floribus, sed sapore quoq; & facultatibus. Cum adeò amara non sit vt altera, ea quidem minus calida, siccaq; fuerit, itaq; ad omnia munia imbecillior, non tamen multò. Trissaginis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens:

Chamedryos vires ex Gal.

Chamædrys vincentem habet qualitatem amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & vrinas ac menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & viscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium & desiccantium: plus tamen desiccat quàm calfacit.

Nomina.

Hæc planta χαμαίδρυς Græcè vocatur: Latinè Chamædrys & Trissago: Arabicè Damederios, Chamadrius seu Kemadrius: Hetruscis Chamedrio & Querciuola: Italis cæteris Calamandrina: Germanicè Gamanderle vnd Bathengel: *Hispanicè Chamedreos: Gallicè Germandree. Chamædrys altera, Italis Calamandrina seconda, & Querciuola seconda.*

* III. CHAMAEDRYS SPInosa. *

Chamædryos differentias duodecim in Phytopinace recensuimus, quam veró hic primo loco posuimus, Chamædrym maiorem repentem cum Dodonæo, vocamus: Chamædrys vera, Trag. Triffago siue Chamædrys, Matt. Triffago, Lac. Cast. Chamædrys maior, Clus. hist. Pan. Chamædrys, Angui. Lug. Lob. cui & Quercula minor, & Tab. II. Botrys Chamædryoides, C.B. Chamęcyparissus agrestis, Trag. cui & Sideritis Crateuæ: Chamædrys altera, Matth. Casto. Thal. Lug. Chamædrys vera fœmina, Fuch. Chamædrys fœmina quibusdam, Dod. gal. Lugd. Cam. Chamædrys laciniatis folijs, Lobel. Chamæpitys altera, Dod. fol. Chamæpitys altera fortè Dioscoridis, Cæs. Chamæpitys tertia, Clu. hist. Pan. Trixago vera, Lon. Iua muscata Tab. III. Chamædrys spinosa: Planta est palmaris & sesquipalmaris, hirsuta, cauliculis quadratis, lanuginosis, multis geniculis donatis, virgultis hincinde sparsis, folijs oblongis, subrotundis leuiter serratis, summis tamen integris: flores Chamædryos ex flauo ruffescentes, singulis ferè geniculis iuxta folia adponūtur, calyculis lanuginosis donati, quibus aculei bini, aliquando plures, modò breuiores, modò longiores iunguntur: aliquando ex geniculis vnicum virgultū prodit, cuius summitati spina insidet: semen rotundum, subnigrum, calyculis inclusum. Ex horto Bembiano, Patauio accepimus.

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

LEucas montana, latioribus, quàm vrbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato: efficacior, tamen quàm satiua habetur. Vtraq; ex vino contra animalium venena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis consideratio.

TAmetsi Hermolaus & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in vinetis nascentem, mercuriali congenerē, esse Leucada: ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cum nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quā fecerit Dioscorides: qui certè, quantū extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare videtur ipsius Dioscoridis sermo: nam cum statim ab ipso capitis initio montanam Leucada vrbanæ comparauerit, nimirū ostendit, à se prius vrbanā fuisse descriptam.

Neq;

Neque hac de cauſa tantùm adducor, vt Marcello adſtipuler, ſed quia etiam ſe habuiſſe teſtatur Latinum Dioſcoridis codicem vetuſtiſſimum, in quo initium huius capitis ita legebatur: Leucæ duo ſunt genera, vna eſt montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm ſatiua folio eſt, &c. Quæ omnia maximo ſunt argumento, quod hoc in loco Dioſcoridis codices ſint deprauati, quodq́; in ijs plura adhuc deſiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ hiſtoriam. Λευκάς, *herba ſic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.*

Leucas duplex.

Nomina.

Λυχνὶς. LYCHNIS. CAP. XCVIII.

LYchnis coronaria, flore eſt albæ violæ ſimili, ſed purpureo, quo corollæ factitantur. a [Contra ſcorpionum ictus ſemen in vino potum auxiliatur.] Lychnis ſylueſtris, omnia vrbanæ ſimilis. Bilem per aluum detrahit, ſemine duabus drachmis poto: ictis à ſcorpione ſubuenit. Aiunt huius herbæ appoſitu ſcorpiones torpeſcere, & inertes prorſus reddi.

a Concluſa meum non habet.

LYCHNIS.

QVanquam non facilè eſt hac ætate plantas in Italia oſtendere, quæ legitimè referant vtranq́; Lychnidē, hortenſem ſcilicet, & ſylueſtrem, cùm earum folia, & caules tā à Dioſcoride, quàm ab aliis rei herbariæ ſcriptoribus, quod inuenerim, nullis prorſus repræſentētur notis, vtpote plantarum, quæ fortaſſe olim omnibus erant notiſſimæ ob frequentem earum vſum, tum ad lucernarū lumina, tum etiam ad coronas contexendas: attamen in Tridentino, & Goritienſi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus ſeritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidē flore exit purpureo, albæ violæ ſimili: foliis lōgis, tomentoſis, albicātibuſq́: caule lanuginoſo, incano, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, vt dixi, purpureus, inodorus tamē. Quòd præterea plāta hæc vera ſit Lychnis coronaria, illud mihi fidē auget, facitq́;, vt in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiuſdem generis frequentiſſimam apud Ananienſes ſylueſtrem repererim, illi ſatiuæ adeò per omnia ſimilem, vt cùm natalis duntaxat diſcrimen intercedat, hæc meritò Lychnis ſylueſtris appellari queat. Sunt qui Pſeudomelanthium in ſegetibus naſcens, ſylueſtrem Lychnidem faciant. Atqui cum Dioſcorides agreſtem Lychnidem vrbanæ per omnia ſimilem eſſe ſcribat, eamq́; ſæpius viderim in inculto ſolo, non poſſum horum placitis ſubſcribere. His accedunt tomentoſa earum folia, quæ ad lucernarum vſum pro ellychnio commodè vſurpari poſſunt: vnde apud veteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit: quippe lucerna Græcis λύχνον *dicitur, quemadmodum &* ἐλλύχνιον *funiculus, qui è goſſipio nobis hoc æuo paratur, lucerniſq́; inſeritur ad lumen edendum, flammamque nutriendam. Quare cùm goſſipio, vt puto, carerent antiqui, tomētoſis herbarum quarundam foliis ad hoc munus obeundum vtebantur, nempe lychnidis, verbaſci, aliarumq́; nonnullis. Illud deniq́; addiderim, vt noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides eſſe opinor, mirum in modum ruralibus, vrbaniſq́; virginibus expetitur ad coronas factitādas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius lib. 21. cap. 4. Lychnidem inter roſas retulit, ſic inquiens: Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis verò Lychnis, non niſi in humidis locis prouenieñs, nec vnquam excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo. Lichnidis coronariæ ſemen, vt Galenus eſt author lib. 7. ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: ſiccum ſanè eodem quoq; modo. Quæ herba Græcis* Λυχνὶς: *Lychnis quoque Latinis dicitur: Italis, Lychnide coronaria.*

Lychnidis conſideratio.

Lychnis ſylu.

Roſa græca Plinii.

Lychnidis vires ex Gal.

Nomina.

Lychnis (cuius triginta tres ſpecies in Phytopinace recenſuimus) dicitur quaſi Lucernula, hæcque Lychnis eſt coronaria Dioſcoridis, & Theoph. Pliniiq; Lychnis, non autem Iouis flos Theophraſti, neque Verbaſci ſpecies. Dicitur Roſa mariana ſatiua, Trag. Lychnis, Matt. Lac. Lychnis ſatiua, Dod. gal. Geſ. hor. Lychnis coronaria, Lon. Lob. Dod. fol. Lugd. Cæſ. Flos Iouis noſter, Geſ. hor. Flamma vel flammula Iouis quibuſdam, eidem. Verbaſcum coronarium, Cordo in Dioſc. Hæc flore eſt ſimplici & pleno: illa intensè vel dilutè rubro, albo: hæc verò rubro.

Κρίνον. LILIVM. CAP. XCIX.

LIlia coronamentis ſe dedunt, Liria à quibuſdam vocata. E quibus vnguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alii ſuſinum appellant, neruos, & priuatim vuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambuſtis proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vaſe coquitur a conuenienti medicamento vetuſtati vlcerum, & ad recentia vulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, vuluam emollit, menſes ciet, vlcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præciſis, luxatiſq; medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: vlceraq; in capite manantia expurgat: abſtergit faciem, & erugat: teritur in aceto cum hyoſcyami foliis, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium

a ὑγρὸν γίνεται φάρμακον. i. liquidū fit medicamentum, ita meum.

aduersatur. Ignibus sacris semen, & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia. In Syria autem, & Psidia Pamphiliæ efficacissima vnguenti nascuntur.

I. LILIVM. | II. MARTAGON.

Liliorũ consideratio.

Lilium omnibus notum, folia fert longa, nunquam non virentia, læuia, pingula, Pancratio similia. Caulẽ profert bicubitalem, rotundum, rectum, læuem, pinguem, firmum, foliis ab imo ad summum circumuestitum: è cuius cacumine terni, quaternive ramuli exeunt, è quibus oblonga prodeunt capitula, herbaceo colore, quæ tractu temporis lilia fiunt eximij candoris, calathi figura, extrinsecus striata, resupinis per ambitum labris. Luteis aliquot, ex calathi fundo vt in croco sursum spectantibus apicibus, puluerulentis, & linguæ effigiem imitantibus, alterius quàm flos odoris, è quorum medio lõgum producitur germẽ, rotundo in cacumine capitulo, herbacei coloris. Radice nititur bulbosa, albicante, compactili squãmarum serie sursum spectantium. Huius squammatiles bulbi crassiusculi sunt, & lento succo prægnantes. Seruntur lilia dissectis bulbis Martio mense passim in hortis & viridariis. Florent æstate circa solstitia. Alba lilia vt purpurea fiant docuit

Liliorum historia ex Pli.

Plinius lib. 25. c. 5. his verbis: Lilium rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione vnguenti oleiq́; quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet; medio prouentu earum incipiens. Nec vlli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, foliis foris striatis, & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq́; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq́; duplex, vt alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In vnguenti verò, oleiq́; vsu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulum vocant; nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lachryma sua, vt hipposelinum: nihilq́; est fœcundius, vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon vocant. Alij florẽ eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisq́; bulbi, sed vnius. Narcissum vocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à liliis est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ mõtibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus: omnes serotini: post arcturum enim florẽt, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur namq́; mense Iulio scapi arescentes, liliaq́; suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in fæcẽ nigri vini vel Græci mense Martio m..cerãtur, vt colorem accipiant, atqui ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq́; ita tingi aliquid, vt nascatur infectum: hæc Plinius.

Lilia vt totũ annũvireant.

Lilia (vt Anatolius testatum reliquit) totum annum viridia durabũt, si cùm occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur: sic enim clausa perpetuum annum vegeta manebunt. Sed vt intermedio tempore ad vsum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint eius calorem, aperta panduntur. Porrò vt vicissim, & variis temporibus flores pariant lilia, bulbi ita seruntur, vt aliqui duodecim digitorum altitudine obruant, alij octo tantùm, alij quatuor dũtaxat profunditate mergãtur: sic diuersis diebus dabunt lilia, quod & in aliis floribus fieri pollicetur. Cæterũ & illud inter lilia meritò annumerari

Martagon, & eius delineatio.

potest, quod MARTAGON chymistæ appellãt. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido nõ dissidet, sicuti nec caule. Foliis vulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, vel rosæ modum intercedẽte spatio orbiculariter caulem

ambiunt

ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus resperſa, & ipsi odorati sunt, aspectuq; iucundi. Prouenit in montibus & cliuosis locis. Radix ad ea omnia commoda est, ad quæ Lilij. Lilij genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius asphodelum fœminam putauerat esse, pro eoq; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutauit sententiam, nõ est cur iam nos eam pluribus refellamus. Cæterùm, vt de liliorum facultatibus nos quoq; differamus, hæc quæ sequuntur, habeto. Elixa radix vetere axungia excepta, & illita, pedum clauos euellit, sed ante triduum remoueri non debet. Eadem ex adipe, & oleo adhibita, defluxos pilos replicat, cum mulso autem pota sanguinem extra vasa concretum per aluum eijcit, suppurationes molitur, & concoquit, & duritias quascunq; emollit. Stillatitia florum aqua datur vtiliter potanda ægrè parturientibus, & ad pellendas secũdas, additis croco, & casia odorata. Oleum quod è floribus paratur, vteri duritias commodissimè emollit, valet ad omnes frigidos neruorum morbos, nempe ad conuulsiones, & resolutiones. Præstat item ad emollienda articulorum impedimenta: & scirrhosos quoscunque tumores. Illinitur quoq; maximo iuuamento puerperis vteri dolore languentibus, addito oleo è lini semine, & præsertim vbi succida lana ijs calidis imbuta, ventri superponatur. Additur in clismatibus, vbi induratas fæces emollire sit opus: Lilia quæ diu in oleo macerata fuerint, illita, prius calefacta, calida apostemata citra dolorem maturant, ac digerunt, & peculiariter ea, quæ in articulis fiunt. Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simp. med. sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua vtiq; in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaque temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & vnguentum, citra morsum digerendi, simulq; emolliendi facultatem obtinet: vnde fit, vt vteri duritiebus sit aptissimum. Porrò radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoque moderatè desiccantem, extergentemque facultatẽ postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt: quippe cùm alioqui & aliorum vlcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam vteros emollit, mensesq; prouocat. Folia verò præcoquentes, & ipsa ad obductam vsq; cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat, sed aliis quoque vulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad vulnera suo tempore vtantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in foliis: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus, nam primi ordinis abstergẽtium est medicaminum. Itaq; cùm aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum validius extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia vniuersa, quæ valenter exiccari postulant, absq; morsu. Imposuimus verò etiam quandoque & foliorum succum cum aceto, & melle coctũ. Quintuplus autem erat succus ad vtrunq;: atque insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulãt absq; morsu, ceu vulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunq; vlcera humida flaccidáue, & diuturna sunt, quæq; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor: cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero vt attingam adigit, celeriter verò relinquenda sunt, atque ad propositum reuertendum. Planta, quam Græci κρίνον, & λείριον dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen/& Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis. Martagum chymistis, Italis, Martagon & Giglio saluatico.

Liliorum facultates Matthiolo.

Liliorum vires ex Gal.

Nomina.

Lilium bulbosum est & non bulbosum: bulbosum vel vno bulbo, vt Lilium album, Martagon &c. vel pluribus Asphodeli bulbis, vt Lilium luteum, & rubrum. Non bulbosum, vt lilium cõuallium. I. Lilium album vulgare, quod Diosc. Theoph. & Plinii Lilium, C.B. Lilium, Brunf. Matth. Dod. gal. Cord. in Diosc. Lac. Cæs. Cast. Lilium album, Trag. Fuch. Gesn. hor. Anguill. Tab. Cam. Lilium cãdidum, Lob. Dod. fol. Lilium siue rosa Iunonis, Apuleio. II. Lilium montanũ minus, C.B. Affodillus, Brunf. Hyacinthus poëtarum, Trag. Martagon, Matth. Lac. Lugd. Cast. Asphodelus fœmina, Fuch. fol. Lilium purpureum, Eidem in icon. Gesn. hor. Lilium sylu. Cord. in Diosc. Dod. fol. Clus. hist. Pan. Lilium syluestre purpureum, Cæs. Thal. Lilium montanum, Lob. Hemerocallis, Dod. gal. Cord. in Diosc. Gesn. hor. Lonicero.

BALLOTE.

Βαλλωτή. BALLOTE. CAP. C.

BAlloten, nomine alio nigrum marrubium vocãt. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsutos, complures ex vna radice: a foliis maioribus, quàm marrubii, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis, † graueolentibus, apiastro proximis: vnde aliqui apiastrum eam vocauerunt: candidi flores vniuersi verticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, foliis ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, vt condylomata reprimãt: purgant & sordida vlcera cum melle.

a Me. φύλλα δὲ πρασίῳ ὅμοια μείζονα δὲ καὶ στρογγυλότερα. i. folia marrubio similia, sed maiora & rotundiora.

BAllote, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus vias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua gra-

Ballotes consideratio.

Eee 2 ueolentia

ueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq́; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi vires eius silentio prætererit Galenus) libro 7. sic inquiens: Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον: *Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum: Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum,* Schwartz Andorn: *Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir.*

Ballotes vires ex Paulo.

Nomina.

† *In Oribasii codice manu scripto hic interiectum legitur verbum* μέλανα, *quod folia quoque Ballote nigra reddit. Nec temerè fortassis illud quis adiiciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat: quodq́; ipsius meminerit Plinius libro 27. cap. 8. cùm inquit: Ballote foliis est marrubij maioribus, & nigrioribus.*

Marrubium nigrum duplex est, vulgare & peregrinum: hocq; vel rotundifolium, vel longifolium. Marrubium nigrum fœtidum, C.B. Ballote, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Cordo in Diosc. Lob. Lug. Cæs. Cast. Marrubium maius, Trag. Marrubium nigrum, Ges. hor. Lon. Thal. Marrubiastrum Tabern.

Μελισσόφυλλον. APIASTRVM. CAP. CI.

MElissophyllon, siue melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen vsurpauit, quoniam apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent, nisi maiora, tenuioraque, nec ita hirsuta spectarentur: citreum malum olent. Folia cum vino pota, aut illita prosunt contra ictus phalangiorum scorpionumq́;, item aduersus canis morsum. Decocto eorundem gratia, foueri prodest: desessionibus fœminarum ad ciendos menses conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur: dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum sale strumas discutiunt, vlcera purgant, articularios dolores illita sedant.

I. APIASTRVM, SIVE Melissa.

II. MELISSA CONSTANTinopolitana.

Apiastri consideratio.

MElissophyllon, quod Latinis Apiastrum, & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri vulgò vocant Cedronella, itemq́; Melissa, sicut etiam Insubres. At permulta profectò Dioscorides à Nicandro poeta descripsit: vt etiam hic in Melissophyllo palam est, in ipsius capitis principio. Nicander enim eadem habet in Theriacis, his versibus.

Τὴν ἤτοι μελίφυλλον ἐπικλείουσι βοτῆρες
Οἱ δὲ μελίκταιναν· τῆς γὰρ περὶ φύλλα μέλισσαι
Ὀδμῇ θελγόμεναι μέλιτος ῥοιζηδὸν ἵενται.

Idem paulò post hanc plantam μελισσοβότον *vocat, dum ricini corticem cum ea temperari iubet.*

Λάζεο δ' ἔγχλοα φλοιὸν ἐλαιήεντα κρότωνος
Συμμίγδην πετάλοισι μελισσοβότοιο δασείης.

Herba est vulgaris æquè notitiæ Melissophyllũ atq; odorata. Seritur passim in hortis, ac etiam sponte per se nascitur in collibus &

bus & montibus. Duo eius habentur genera, vnum ſatiuum, alterum ſylueſtre. Fuchſius tamẽ Meliſſophyllum in tria genera digeßit lib. illo de comp. med. quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera, quæ (vt ſcribit) grauiter odorata ſunt, & cimices verius quàm citrum redolent, inter meliſſophylli genera connumerauerit, ego neſcio, ipſe dicat. Mihi quidem (vt dicam ingenuè quod ſentio) planè abſurdum videtur, quod meliſſophyllum odore ſuo aliud referat, quàm citreum malum, cuius tantùm odorem ſpirare Dioſc. memoriæ prodidit. Meliſſophyllum, ad cuius facultates iam noſtra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt, tametſi id Græci, quod extet, ſilentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit: Meliſſopylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido ventriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq́; præſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennæ quoq; teſtimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo ſcribit: Meliſſophyllum excalfacit, ſiccatq́; ordine ſecundo. Cor exhilarat, vitaleſq; facultates roborat, odoris fragrantia, ſaporis auſteritate, partiumq́; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam viſceribus competit. Vires deiectorias poßi-

Meliſſophylli duo genera.

Apiaſtri vires ex Arabibus.

Auicenna de Meliſſoph.

*III. MELISSA MOLVCANA foetida.

IV. MELISSA MOLDAVICA.

det, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios vapores à ſpiritibus, & à ſanguine, qui cordi, & arteriis ineſt, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Cæterùm ſuperioribus annis plantam conſpeximus Pragæ, in horto Inuictißimi Cæſaris Ferdinandi, è Conſtantinopoli allatam, quam Melyſſophyllum Cõſtãtinopolitanum appellare libuit, quòd folia Meliſſophyllo ſimilia proferat: verùm haud quaquam citreum pomum olẽtia. Eſt etiam amara tota, & magnæ (vt aiunt) facultatis aduerſus venena, & ad cordis affectus. Hanc folijs admodum aculeatis, miſit nuper ad me Clarißimus Medicus Alphonſus Pantius Ferrarienſis, quam antea nuſquam videram. Sunt qui hanc plãtam Molucham appellent, quod à Moluchis Inſulis allatam putent. Vtraq́; folio eſt Meliſſophylli quadantenus ſimili, breuiore tamen, & minus denticulato, ſed in altero genere circũquaq́; aculeato, amaro ſapore, nec vllo citrei mali odore: profert calyces quoſdam tintinnabuli effigie herbaceo colore, in quibus ſemen oritur. Aperit, attenuat, excalfacit, abſtergit, venenis reſiſtit, & animalium venenoſorum ictibus mirificè auxiliatur, tum pota, tũ quoque illita. Ictericos iuuat, interaneorum animalia necat. Datur vtiliter ſuccus peſtilentibus febribus affectis. Eſt & Meliſſophyllum alterum quod caules edit bicubitales, quadrangulos, ſubrufeſcentes, ramoſoſq́;: folia in ramis ipſis vrticæ figura: ſed longè minora: flores in ſummitate purpureos, ſaluiæ æmulos, verticillatimq́; inter folia emergentes. Tota planta citrei mali odore quàm belle ſpirat. Radice nititur vnica, ſed fibrata. Seritur in hortis. Sed cuius hic imaginem damus ex Moldauia mihi allata, vbi ſponte per ſe prouenit. quæ iiſdem viribus pollet quibus & vulgare noſtrum meliſſophyllum. Excalfacit, ſiccatq́; ordine ſecundo, aperit, attenuat & incidit. Meliſſophylli meminit Gal. lib. 7. ſimpl. med. his verbis: Meliſſophyllum marrubio ſimile eſt facultate, ſed plurimum ab eo vincitur: quamobrem nec vtitur eo quiſpiam. Superuacaneum ſiquidem foret præſente marrubio, cuius tantus eſt vbique terrarum prouentus, velle vti meliſſophyllo. Cæterùm ſi cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo vti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit: hæc Gal. Apiaſtrũ, Plinio lib. 20. c. 11. authore in confeſſa damnatione eſt venenatum in Sardinia. Sed vereor, ne Plinius hic, vt in aliis nonnullis, deceptus ſit, & ne Sardoniam herbam, quam quidam apium riſus vocant, pro Apiaſtro acceperit. Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Meliſſophyllum, ſiue meliterna, aut Apiaſtrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Cederenzegum, Turungen, ſeu

Meliſſophyllum Cõſtãtinop.

Molucha.

Meliſſophyllum alternm.

Ex Galeno.

Nomina.

Trungian, & Marmacor: Italis, Melissa, & Cedronella, & Aranciata: Germanis, Melissen/ & Binenkraut: *Hispanis, Torongil, & Hierua cidrera: Gallis, Melisse, & Pom cirade. Moluca, Melissa moluca, siue Constantinopolitana. Italis Melissa Constantinopolitana. Melissa Moldauica: Italis, Cedronella di Moldauia.*

Melissa, ab apibus, quæ μελίσσαι dicuntur, nomen habet, & quod ea delectentur apes Apiastrum dicitur. I. Melissa hortensis, C.B. Lon. Apiastrum, Matth. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Melissa, Brunf. Dod. fol. Anguil. Cęs. Cam. Melissa domestica, Trag. Melissa vulgaris, Dod. gal. Ges. hor. Clus. hist. Pan. Melissophyllum, Brunf. Matth. Cast. Lug. Tab. Melissoph. vulgare vel adulterinum, Fuch. Citrago, Ges. hor. II. Melissa Moluccana odorata, C.B. Melissa Constantinopolitana, Matth. Molucca eidem in compen. Cam. Lug. cui & Melissa Turcica: Molucca Syriaca, Aduers. Molucca læuis, Dod. fol. Moluccha prima, Cast. Cæsal. Melissophyllum Constantinopolitanum, Lug. Cardiaca Syriaca, Tab. Cardiaca melica siue Moluca Syriaca minus aspera, Lob. Hæc dicitur minus aspera respectu sequentis, neutra enim aculeis caret. III. Melissa Molucana fœtida, C.B. Moluca aspera, Aduers. Lob. (cui & Maseluc Turcarũ) Cam. Melica siue Moluca asperior Syriaca, Lob. in icon. Molucca spinosa, Dod. fol. & Lugd. Moluca vel Melissa Constantinopolitana secunda, Cast. Moluccha altera Alysso Galeni congener, Cæsal. Cardiaca Syriaca aspera, Tabernæmontano. IV. Melissa peregrina Moldauica, C.B. Melissa Moldauica, Matth. Cast. Lugd. Melissa, vel Cedronella, id est Citrago Turcica, Ges. hor. Melissa Turcica, Cam. Tab. Lug. Melissophyllon Turcicum Lob. Melissæ genus peregrinum ex Oriente, Cæsal. Variat magnitudine & paruitate, flore cæruleo, purpurocæruleo, & albo.

Πράσιον. MARRVBIVM. CAP. CII.

MArrubium, frutex est ab a radice ramosus, candicans, subhirsutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, subrotundum, hispidum, rugosum, gustu amaro: semen in caulibus, & ex interuallis: flores verticillato ambitu, asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera. b Huius folia sicca cum semine decocta in aqua, aut viridium succus datur cum melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis. Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri eiicit: mulieribus à partu non purgatis datur, vt menstrua, & secundas extrahat: item in difficili partu, & his qui venena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt: vesicam, renesq; lædit. Folia cum melle illinuntur sordidis vlceribus purgandis: pterygia, nomasque sistunt: laterum dolores mitigant: Succus foliis contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet: cum vino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat: aurium doloribus conuenienter instillatur per se, aut cum rosaceo.

a Meum. ἀπὸ μιᾶς ῥίζης. i. ab vna radice.
b Meum. φύεται περὶ τὰ οἰκόπεδα, καὶ ἐρείπια. i. Nascitur circa areas domorũ, & rudera.

MARRVBIVM.

Marrubii cõsideratio.

Theophrasto duo genera.

MArrubium vulgaris est planta, notiorque omnibus, quàm vt pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theoph. lib. 6. cap. 2. de plant. hist. vbi ita scribit: Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratiori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo vnguentarij vti, ad nonnulla consueuere. Alterum rotundius, squalensq; vehementer, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum: hæc Theoph. Ex quibus vtiq; constare potest, Theop. alterum marrubium non aliud esse, quàm Dioscor. Balloten.

Marrubii vires Matth.

Marrubij decoctum datur commodè iocinorosis, & aqua intercute laborãtibus: eo quoque, aut foliorum puluere, necantur interaneorum vermes. Recentia folia cum veteri axungia trita & illita, canum morsus persanant, & mammarum tumores resoluunt. Lichenas purgant, sanantq; ex aceto illita. Decoquuntur Marrubij binæ vnciæ, vnà cum buglossi, helenij, & eupatorij radicum sesquidrachma, Rhabarbari drachma, & agallochi pari pondere, ex vini albi generosi libris tribus, ad tertias vsque, fitq; hoc modo medicamentum præstantissimum ad ictericitiam, à vasorum obstructione prouenientem, vbi diebus decem continuis huiusce medicamenti binas vncias in diluculo potauerint affecti, admisto tantillo sacchari, quod dulcorem addat: verùm si febris adsit, ea omnia aquæ incoquendæ sunt. Quod aũt marrubij virides rami in vino decocti ijs dari possint, qui à serpentibus demorsi sunt, testatur etiam Nicãder in Theriacis, & admirandum effectum etiam alium ei subijcit, à nemine hactenus animaduersum, dum prasium mammas pecoris ἀστόργου lacte replere ait, his versibus.

Ἠ μὴν καὶ πρασίοιο χλοανθέος ἔρνεα κόψας
Χραισμήσαις ὀφίεσσι πιὼν ἀργῆτι σὺν οἴνῳ
Ἤ πε καὶ ἀστόργοιο κατείρυσεν οὔθατα μόσχον
Πρωτογόνου, στέρκει δὲ πεισφαρασεῦσα γαλάκτι.

Marrubii vires ex Gal.

Marrubij vires tradidit Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens: Marrubium vt gustu amarum est, ita si quis vtatur, consentientem huic sapori actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatque ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate verò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad visus acumen vtuntur. Quinetiam & per nares

morbum

morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus ſanè obſtructiones diſÿcere, meatumq́, ipſum, & ramos membranarum expurgare eſt vſus. Id Græci πράσιον, quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Faraſio ſiue Faraſium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, vnd Lungenkraut: *Hiſpani, Maruuio: Galli, Marrubin.* Nomina.

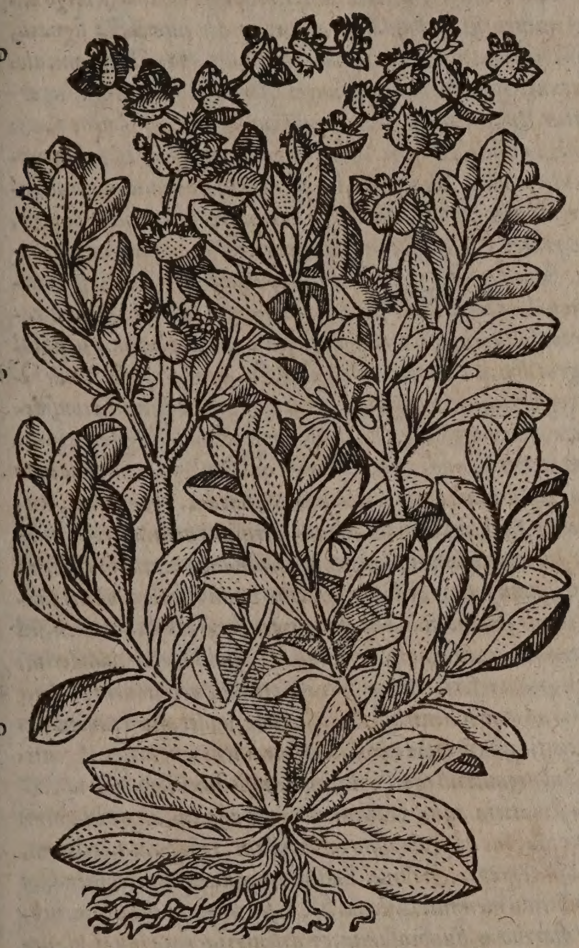
Marrubium album duplex eſt, vulgare & peregrinum: hocq́; vel latifolium, vel anguſtifolium. Marrubium album vulgare, C.B. Marrubium, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacun. Cord. in Dioſcor. Lon. Caſt. Cæſ. Marrubium fæmina, Brunf. Marrubium candidum, Trag. Marrubium album, Geſ. hort. Lob. Lugd. Marrubium ſiue Praſium album, Taber. Praſium Anguillarę.

Σταχὺς STACHYS. CAP. CIII.

STachys, frutex eſt marrubio ſimilis, ſed longior, folia ferens numeroſa, hirſuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures virgas ab vna radice exeuntes, marrubio candidiores. Naſcitur in montibus, & aſperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem.[a] Foliorum decoctum potu pellit menſtrua, & ſecundas.

[a] Meum interſerit hic ὅθεν, vnde.

I. STACHYS. II. PSEVDOSTACHYS.

NIhil mihi verendum eſt, quin planta, cuius hic imaginem appinximus, legitima, genuinaq́; ſit ſtachys. Eſt enim frutex Marrubio non abſimilis, ſed longioribus folÿs, numeroſis, hirſutis, raris, incanis, præduris, & odoris non iniucundi: quinetiam complures ex vna radice caules Marrubio candidiores profert. Flores ſpicatos, ſubpurpureosq́;, quo factum eſt vt plantam, quam antea Stachym legitimam eſſe putabam, Pſeudoſtachym nunc appellauerim, quæ frequentiſſima in Italia naſcitur: aſſurgit virgis compluribus, anguloſis, ab vna tantum radice exeuntibus, hirſutis, oblongis, præduris, odorisque iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla verticillato ambitu caulem circumdant marrubÿ modo. Siquidem non video quomodo Sphacelus eſſe poſſit, vt quidam ſomniauit impudens ArchiriZotomus. Nam (vt Theophraſtus eſt author) ſphacelus, quam ego minorem ſaluiam appello, folium gerit vrbana ſaluia contractius, minusq́; ſqualens: ſed contrario modo ſe habent Pſeudoſtachyos folia, cum ſaluiæ ſint duplo, triploue latiora, ac etiam longiora, quinetiam multò ſquallidiora. Plinius libro 24. cap. 15. Stachyn porri ſimilitudinem habere tradidit, Græcarum vocum affinitate deceptus, praſon pro praſion legens. Siquidem πράσον porrum ſignificat, πράσιον verò marrubium, cui Stachys eſt ſimilis. Stachyos meminit Gal. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens: Stachys frutex eſt marrubio ſimilis, guſtu acri, & amaro: tertÿ eſt ordinis excalfacientium. Quamobrē rationabiliter non ſolùm menſes mouet, ſed & abortum aſſert, & ſecundas eÿcit. Στάχυς vt Græcè, ita etiam Stachys Latinè vocatur: Italicè, Stachi: Gallicè, Sauge molle.

Stachyos cōſideratio. Plinii lapſus. Stachyos vires ex Gal. Nomina.

Stachys habetur Germanica, Italica, Luſitanica, Cretica & paluſtris fœtida. I. Stachys minor Italica, C.B. Stachys, Matth. Geſ. hort. Dod. fol. Lugd. Tab. Stachys minor, Cam. Stachys ſpuria Flandrorum, Lob. in obſ. Stachys Lychnitis, Lob. in icon. ſaluia ſylueſtris tertia, Cæſalpino. II. Stachys maior Germanica, C.B. Marrubium agreſte & Gallitricum agreſte, Trag. Marrubium montanum alterū, Thal. Pſeudoſtachys, Matth. Lugd. Stachys, Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. Lac. Lon. Caſt. Lugd. Tab. Stachys Germanica, Geſ. hor. ap. Stachys Dioſcoridis, Lob. Stachys maior, Cam. Saluia ſylueſtris, Cæſalpino.

†Ori.le. ἐντὸς.i. interiore.

a Meũ φύεται ἐν παλισκίαις καὶ παραδείσοις.i. nascitur in vmbrosis locis & hortis.

Φυλλῖτις. PHYLLITIS. CAP. CIV.

PHyllitis folia promit rumici similia, longiora, & viridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte† anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi vermiculos tenues ostendunt.a In vmbrosis, & opacis hortorum locis emicat: gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in vino pota serpentium morsibus aduersantur: quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

PHYLLITIS.

Phyllitidis consideratio. Scolopendrium quid.

QVi notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuũtur, diligentissimè expendere voluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli verò Scolopendriam perperam appellant: Perperam dico, quòd legitimum Scolopendrium (vt infrà suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis Asplenos, Mauritanis verò Ceterach dicitur. Quod autẽ ita se res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quòd vmbrosis, opacis, humentibusque locis proueniat: quodq; folijs sit rumice maioribus, longioribus, ac viridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibusdam transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (vt Dioscorides inquit) pensiles vermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, quòd caule, flore, & semine vacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis vermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quòd huius herbæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis auctoritatem, vel quinquaginta emittant folia. Quippe (vt experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab vna tantùm radice tot folia erumpere visa sunt, sed à quam plurimis se simul tangentibus, ita tamen vt vna ab altera separari posset. Vnde facilè cognoui, quòd si singulæ radices abinuicem distinctæ considerentur, non pluribus, quàm senis, aut septenis folijs refertæ inuenientur. His itaque rationibus, mea quidem sententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis viri, quòd tam facilè crediderint, Linguam ceruinam vocatam Phyllitim nequaquam referre, sed Hemionitim. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine vidua sit, non tamen folijs constat rumicis, sed dracunculi, curuis, nouæ lunæ instar. Illud insuper addiderim, quòd iam reperta sit Hemionitis, quæ omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed ijs fortasse errandi occasionem præbuit vulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus assumere suadet, quod tamen Hemionitidis est proprium. Cuius forte vulgi opinionem ij potius secuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapsum inciderunt. Atqui non ob id negauerim ego, Phyllitim lienosis auxiliari, cum id vulgari experimento constet. Non desunt quoque, qui Phyllitidis stillatitia aqua vtantur ad cordis affectus, atque in animi deliquijs & contra singultum. Eandem gargarizandam quoque præbent ad prolapsam columellam, refrigeratq; iocinoris, & ventriculi ardores siccorum foliorum farina, ex earundem aqua excepta, & illita. Eadem quoque aqua os abluendum præcipiunt ad palati desquamationes, & cruentas gingiuas. Phillitidis meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Phyllitis cùm qualitatis sit acerbæ, nõ absurdè diarrhœas, siue profluuia, & dysenterias pota iuuat. Planta quæ φυλλῖτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Lengua ceruina ac pariter Phillite: Officinis falsò Scolopendria. Germanis, Hirßzungen: Hispanis, Lengoa ceruina: Gallis, Lang de cerf.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapsus.

Phyllitidis vires.

Phyllitidis vires ex Gal.

Nomina.

Lingua ceruina officinarum, C.B. Phyllitis (quasi foliosam dicas) Matth. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. (qui idem cum Hemonitide dicit) & hist. Angu. Ges. hor. Lac. Lob. Lug. Cast. Tha. Phyllitis vulgaris, Cam. Scolopendria, Brunf. Scolopendria vulgaris, Trag. Hemionitis, Fuch. Lingua ceruina, Lon. Cæsalpino. Habetur latifolia & angustifolia, sæpè namque in fontibus exigua reperitur: Latifolia rursus vel integro vel multifido laciniatoue folio, sed rarius reperitur.

Φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

a Meum hic addit. ὕστερον γὰρ συνέλκεται. i. postea enim cõtrahitur.

PHalangium, à quibusdam phalangites, ab alijs leucacantha vocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, pluresue, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio similis, multas incisuras habens: semine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multó tenuiore, radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur.a prouenit in collibus. Huius folia, semen, flos cum vino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque discutiunt.

Phalangij cõsideratio.

EAdem ferè, quæ hic de Phalangio posteritatis memoriæ prodidit Dioscorides, retulit Plinius libro vigesimoseptimo, capite duodecimo, vbi ita scribit: Phalangites à quibusdam phalangion vocatur, ab alijs leucanthemon, vel, vt in quibusdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes. Flos candidus,

lilio

I. PHALANGIVM.

II. PHALANGIVM RAmoſum maius.

lilio rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, vel flore, vel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumque, & ſerpentium ictus: item contra tormina: Hæc Plinius: quæ omnia ferè, ſi conferantur, Dioſcoridi accepta referri poterunt. Folliculi in quibus ſemen concluditur, phalangij formam referunt, vnde illi nomen. Prouenit in montibus. Phalangij vires tradidit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Phalangites ſic appellata eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt etiam facultatis tenuium partium, deſiccantis: quamobrem & tormina patientibus ſuccurrit. Quod φαλάγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio, Itali.

Phalangij vires ex Gal.

Nomina.

† *Si quis Græca Dioſcoridis exemplaria conſulat, hic non πλατὺ, hoc eſt latum, ſed παχὺ quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in vertendo ſecutum fuiſſe Plinium, ex eoq; vocem illam reddidiſſe.*

Phalangium aliud ramoſum eſt, aliud non ramoſum: illud vel maius, vel minus. Non ramoſum, aliud magno, aliud paruo flore eſt. I. Phalangium magno flore, C.B. Phalangium, Matth. Caſt. Taber. Lugd. Phalangium Dalechampij, eidem. Phalangium maius, Geſ. hort. Sunt qui Lilia parua vocitent. II. Phalangium ramoſum maius, C.B. Moly Plinij, Dod. gal. Geſ. hor. Phalangium ramoſum, Lob. Dod. fo. Lug. Tab. Phalangium, Cæſ. Camer. apud Matth. Phalangium Cord. in Dioſc. Geſ. hor.

Τρίφυλλον. TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRifolium, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, vocant. Frutex † ſupra cubiti altitudinem attollitur, virgas habens tenues, iunceas, & nigras, vnde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia: ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, vbi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum, a ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerẽs: radix tenuis, longa, b valida. Semẽ, & folia in aqua pota pleuriticis, vrinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoque vuluæ vitijs opportunis, auxiliantur: menſes ciunt: ternæ drachmæ è ſemine dari debent, è folijs verò quaternæ. Contra ſerpẽtium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint: qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum vino potui dedere, & in quartanis quaterna, vt quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

† Ori. leg. πήχεως ἢ καὶ μείζον. i. cubiti altitudinis vel etiam maioris.

a Meũ. ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχον. i. ex altera extremitate velut corniculum habens.

b Catac. pro iſto habet. ἰσχυρὰ στερεὰ i. robuſta, ſolida, idem Ie. Orib.

TAmetſi plura in Italia paſſim in pratis, ac viridarijs Trifolij inueniantur genera, omnibus planè nota: non tamen de his tradidit hoc capite Dioſcorides, ſed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Aſphaltitis dicitur, de quo etiam ſcribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus Dioſcoridi fuiſſe ignotum:*

Trifolij conſideratio.

ſiquidem

I. TRIFOLIVM ASPHALtite.

Lotus sylu.

Trifoliũ triplex Plinij.

Trifoliũ acucutum Scribonij.

siquidem eius meminit libro quarto in syluestris loti capite, dum ita scribit: Syluestris lotus plurimũ in Lybia gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratensis. Ex quibus vtique Dioscoridis verbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratense esse lotum syluestrem, vel vrbanam. Plinius libro vigesimoprimo capite nono, de tribus trifolij generibus disseruit in hunc modum: Folio coronat & trifolium. Tria eius genera: menyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutissimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita scriptum reliquit: Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, nascitur in Sicilia plurimum: nam in Italiæ regionibus nusquam eam vidi herbam, nisi in Lunæ portu, cùm in Britanniam peterem cum Claudio Cæsare. Est autẽ folijs, & specie communi trifolio similis, nisi quod pleniora sunt folia, & quasi lanuginem quandam super se habent, & in extrema parte velut eminentem aculeum. Sed frutex huius duum pedum, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium inuenitur: hæc ille. Vt autem Scribonius Largus ætate Galeno superior, hæc prodidit, ita quoque Nicander medicus & poëta, tum Scribonio, tum ipso Dioscoride vetustior, elegantissimo Carmine Trifolium celebrauit asphaltium. Idque μινυανθὲς, neque, vt vulgatum habet Dioscoridis, & Plinij exemplar μηνυανθὲς appellari ait, comam alere loto arbori similem, cui rutæ (ῥυτῆς alias πηγάνε Græcis vocatæ) odor insit, atque vbi adoleuerit, grauem bituminis odorem mittere. Versus Nicandri & ob summam antiquitatem, & propter admirandam vetustatem suspiciendi, sunt eiusmodi.

Ναὶ μὴν καὶ τριόφυλλον ὀπάζεο κνώψιν ἀρωγὴν
Ἠ᾿ έπου ἐν τρήχοντι πάγῳ ἢ ἀποσφαγι βύσσει.
Τὴν ἤτοι μινυανθὲς, οἱ δ᾿ ἐ τριπέτηλον ἐνίσπει.
Καὶ τὴν μὲν λωτῷ ῥυτῇ γε μὲν εἴκελον ὀδμὴν
Ἤτοι ὅτ᾿ ἄνθεα πάντα καὶ ἐκπτίλα ποικίλα τεύχη
Οἷον τ᾿ ἀσφάλτον ἀπερεύγεται ἔνθα κολούσας
Σπέρμαθ᾿ ὅσον κύμβοιο τραπεζήεντος ἑλέσθαι
Καρδόπῳ ἐντρίψας πιέειν ὀφίεσσιν ἀρωγὴν.

II. TRIFOLIVM ACEtosum.

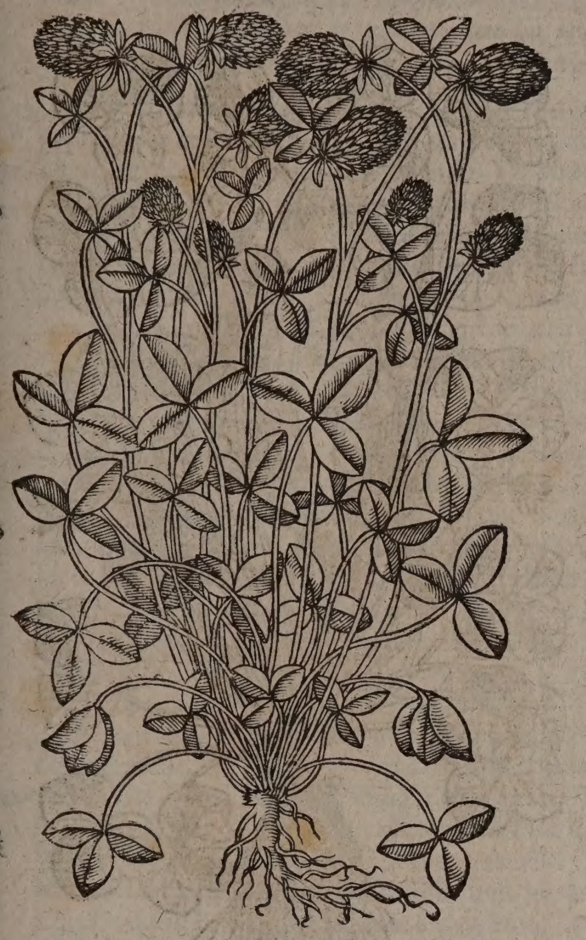

III. TRIFOLIVM ACEtosum Luteum.

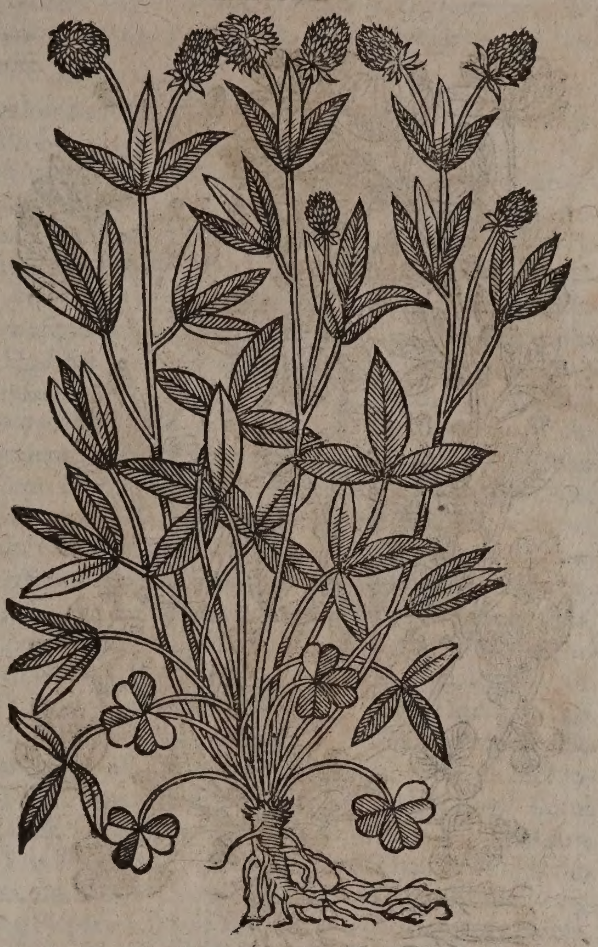

Est &

IV. TRIFOLIVM PRATENSE.

V. TRIFOLIVM PRATENSE ALTERVM.

Eſt & aliud trifolij genus ſapore acetoſo, quod quibuſdam Panis cuculis, nonnullis verò Alleluya vocatur. Nos autem cum Plinio Oxyn appellandum cenſemus, ſiue trifolium acetoſum. Opacis plurimum prouenit locis, propter ſepes & itinera. Cauliculis exit pluribus ab vna radice ſurgentibus, puſillis, rotundis ac tenuibus, quorum ſingulis terna in ſummitate ſunt folia cordis figura, & in pediculum fungi modo plerunque reflexa, mollia, acido guſtu, flores edit albicantes, in quinque diuiſos apices, ſtellæ figura: Atqui ij peculiares cauliculos habent, ſinguliq; ſingulo cauliculo nituntur. Radicem habet ſubruſam, ſquammis contectam, quæ nucamenti ſpeciem referunt. Tota planta refrigerat oxalidis modo, proinde deuorata ſitim extinguit, & ventriculi ardores extinguit. Iecur refrigerat & cor corroborat. Stillatitia eius aqua datur vtiliter potanda acuta peſtilentique febre laborantibus: atqui longè magis præſtat ſuccus ex ſaccharo potus. Illinitur idem per ſe Eryſipelatis, & inflammatis locus, colluiturq; ex eo os, vbi lingua, palatum faucesue calida fluxione laborent. In ſumma ad ea omnia cenſetur vtilis Oxys, quibus oxalis auxiliari queat. Plinius (vt quidam putant) hoc oxyn nominat lib. 27. cap. 12. vbi ſic inquit: Oxys folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius. Cæterùm Trifolium pratenſe in Italia trium eſt generum, foliorum & florum diuerſitate differentium. Primum folijs exit ſubrotundis, & amplis: maculoſis, longo pediculo nitentibus, obſequioſo, flexilique: floribus in capitulis ſubpurpureis, aut albicantibus, in cauliculorum ſummitatibus emicantibus. Naſcitur in pratis & herboſo ſolo. Sunt qui Trifolij pratenſis ſuccum miris laudibus efferant ad oculorum nubeculas, vulnera & cicatrices. Vniuerſæ florentis plantæ decoctum potum, alba vteri profluuia cohibet. Semen & flores ex aqua decocti, & ex oleo admoti, duros emolliunt abſceſſus. Secundum cauliculis aſſurgit lentis, obſequioſiſq;, folijs in vnoquoq; pediculo ternis, varia tamen facie perinde ac bituminoſum: námq; quædam quæ ad radicem ſunt Acetoſi trifolij modo quod Oxym vocatur, trina ex vnico pediculo emergunt, cordis faciem quadantenus imitantur, cætera verò longa ſunt & in cacumine acuminata, vt in Aſphaltite: flores in capitulis ſunt illi purpurei in flocci modum. Prouenit ſpontè in pratis & viridarijs & herboſis locis. Idem præſtare poteſt quod alterum. Tertium vt primum circinatis, ſed breuioribus. Diſtant & florum colore, quòd in vno flores albicent, in altero rubeſcant, in tertio lutei ſpectentur. Pratenſe trifolium tempeſtates prænunciat. nam (vt Plin. eſt author) inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſubrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera differendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiſo: vnde etiam apud quoſdam herbarios ſibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaq; herba TRINITAS *vulgò vocata, in locis prouenit vliginoſis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, hederæ minoris magnitudine, longis pediculis appenſa, quæ auerſa parte cyclamini modo ſubpurpuraſcunt, ſuperiore verò albis quibuſdam maculis reſperguntur. Caules habet tenues, in cacumine primo ſtatim vere flos emicat cæruleus in ſtellæ modum, è quo capitulum oritur echinata quadantenus ſpecie, in quo ſemen oblongum ſubcæruleo colore. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, ſubrubentibusq;. Sunt qui hanc plantam Hepaticam vocant, quòd (vt illi putãt) iocinoroſos iuuet. Huiuſce meminiſſe Græcos; nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad vulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius ſumpta, quinetiam & ad enterocelas mirificè præſtat: in quem vſum puluerem dimidij cochlearis menſura ex vino auſtero diebus pluribus continuis propinant. Tota planta decoquitur in vino auſtero, ad columellæ, fauciumq; inflammationes. Sed vt ad trifoliũ noſtra redeat oratio, eos in apertiſſimo errore verſari exiſtimauerim, qui Andacocã Aphris vocatã, ad quamuis trifolij ſpeciem referunt. Quandoquidẽ Andacoca (vt teſtatur Serapio) nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis Aegyptia lotus. E cuius ſemine, quod papauerum modo capitibus quibuſdam includitur, Arabes ſibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præſertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant.*

Trifoliũ acetoſum.

Trifolij acetoſi vires Matthiolo.

Oxys Plin.

Trifolii pratenſis genera tria.

Trinitatis herbæ mẽtio.

Hepatica quorundam.

Andacoca quid.

VI. TRIFOLIVM PRAT. Luteum.

VII. TRINITAS.

pellant. Id enim non desunt, qui credant è vulgaris trifolij semine fieri: sed quàm apertè decipiantur, vel ipsi videant, vel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Triphyllum, quidã asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium vocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio vnde. Vis plantæ est calida, & sicca vt bitumen, cui odore est similis vtrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & vrinam mensesq; prouocat: hæc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, vbi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum vere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, vel viperæ quoque ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circundederis, similem sensum, similesque dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Vt re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere: hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis verba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (vt Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius fotu quispiam à ferarùm morsibus liber euaserit, si eo alterius locus vlcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis verba declarant, cùm inquit: Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus qui fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à serpēte demorsus. Ex ijs Dioscoridis verbis clarũ fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm trifolij ipsius decoctum, quo demorsi fouentur, venenum à vulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubiè id venenosum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, vbi perfusæ partes aliquo vlcere laborauerint, veneno per vlceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscēte, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur: idem enim venenũ cùm sit, eosdem quoq; præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd virus à Trifolij decocto euocatum, nõ autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quod autem venenũ exuctum á ferarum morsibus, vlceratis particulis contactum necem afferre posit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantissimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat: quoniã si venenum illud vlcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaquè sunt, quæ me maximè mouent, vt credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam si licet dicere, cæcutiuisse. Cæterùm non desunt, qui velint, vt Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitentur, quiq; eius volumina diutius euoluerunt. Ego certè, vt dicam quod sentio, non possum illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus venit, Iulius Alexandrinus Tridentinus, vir quidem singularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Cæsarem Ferdinandum Rom. Imp. Huius ergo viri iudicium, vt quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Cæterùm, cum scribat Dioscorides trifolium asphaltites folia ferre loto arbori similia, non desunt, qui putent arborem lotum folia ferre ordine, & numero ternario, sed procul dubio hallucinãtur, cùm nullus extet author, qui lotum arborem scribat terna simul edere folia, siquidem cùm Theophrastus, tum

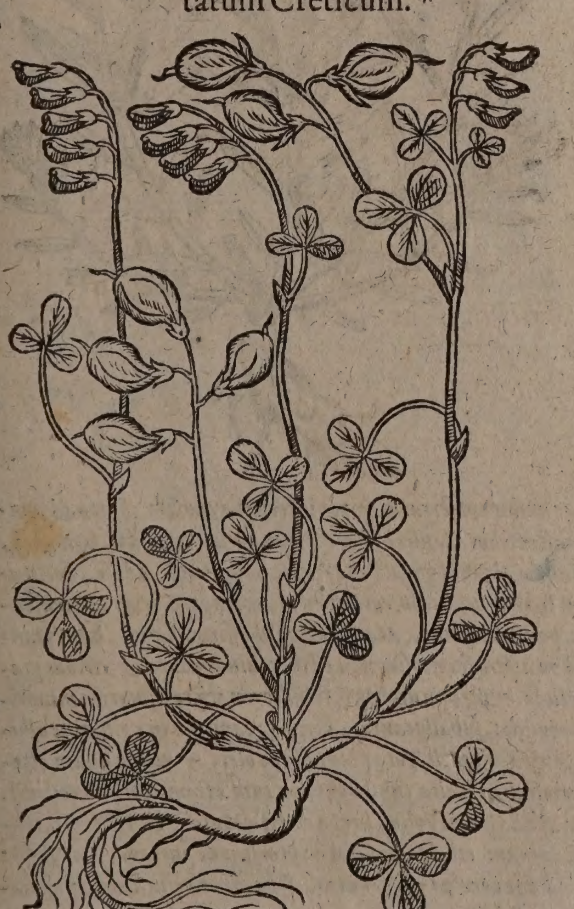
Galeni sentẽtia damnata.

Galeni lib. ad Pisonem spurius.

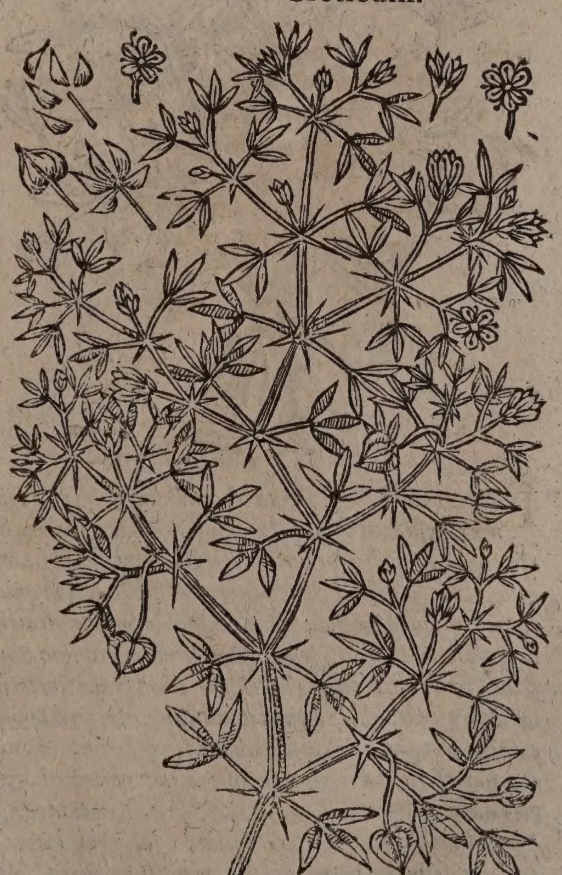
ſtus, tum Plinius folia illi ineſſe Ilicis haud diſsimilia ſcribunt. Quare cenſendum eſt Dioſcoridem trifolij huiuſce folia loti arboris comparaſſe folijs, non quòd terna folia loto, perinde ac trifolio, ex vno pediculo exeant, ſed quòd vnumquodq; per ſe trifolij aſphaltitis folium, loti arboris folium referat. Τρίφυλλον *Græci vocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio bituminoſo. Trifolium pratenſe: Italis, Trifoglio. Germani,* Wyſſenklee *: Hiſpani, Treuol. Trifolium pratenſe alterum, Italis Trifoglio indifferenter dicitur. At Trifolium acetoſum, Græcis:* Τρίφυλλον ὄξις *: Barbaris, Alleluia, ſiue Luiola, ſiue Panis cuculi: Italis, Trifoglio acetoſo: Trinitas, Italis, Herba trinitá.* Nomina.

Trifolium ſic dictum, quòd ſingulis germinationibus terna exeant folia, cuius differentias vltra ſeptuaginta in vniuerſali noſtra hiſtoria vnà cum iconibus proponemus, hoc loco nouem tantùm ſpecies ob oculos ponuntur, quorum. I. Primum Trifolium eſt bitumen redolens, quod Trifolium Aſphaltite, Matth. Lac. Lugd. Trifolium aſphaltęum, Lob. Trifolium, Dod. gal. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lon. Trifolium bituminoſum, Dod. fol. Caſt. Cæſal. Tab. Cam. Oxytriphyllum, Geſ. hor. Folia quę ante caules prodeunt, rotũda ſunt, vt figuræ Matthioli minores oſtendunt, cum verò cauleſcit & adulta eſt, acuminata redduntur, quare neutiquã binæ figuræ proponendæ, vt fecit herbarij Lugdunenſis auctor, alterum rotundis, alterum longioribus folijs nominans, idcirco vna figura exprimere voluimus. II. Trifolium acetoſum vulgare. C.B. Trifolium acetoſum, Brunf. Matth. Dod. fol. Caſt. Lugd. Thal. Oxytriphyllon, Trag. Lac. Oxys, Fuch. Dod. gal. Cord. in hiſt. Tab. Oxys Pliniana, Geſ. hor. Lob. Oxys flore lacteo, Cam. Aleluia, Lac. Lon. Panis cuculi, Brunfelſio. Hæc flore habetur albo, nonnunquam venis purpuraſcentibus diſtincto & fæmina cẽſetur: eſt & toto purpureo, rarior inuentu, mas exiſtimatur. III. Trifolium acetoſum corniculatum, C.B. Oxys, flore luteo, Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. Tab. Oxys lutea Corniculata, Lob. Lugd. Oxys, Cæſal. Oxys ſiue trifolium acetoſum floribus luteis, Dod. fol. Trifolium acetoſum flore luteo, Caſtori. Hæc differt à priori quòd ſerpat, folijs ſit hirſutioribus breuiori pediculo annexis, floſculis flauis, quibus ſuccedunt cornicula ſeu ſiliquę, ſurſum ſpectantes, oblongæ, craſſiuſculæ, folioſæ ex quinque loculis conſtitutæ, quæ vbi ad maturitatem peruenere læuiſsimo, attactu ſemina flaua & aſpera è lateribus exſpuunt, oſculis quàm primum conniuentibus, vt non appareat ſiliquas diſſilijſſe. IIII. Trifolium pratenſe purpureum, C.B. Trag. Fuch. Trifolium pratenſe, Matth. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Tab. Cam. Cæſal. Trifolium pratenſe vulgare, Thal. V. Trifolium pratenſe album, C. B. Fuch. Dod. gal. Tab. Trifolium album, Brunf. Trifolium pratenſe alterum, Matth. Trag. Lac. Lugd. Trifolium vulgare albo flore, Geſ. hor. Trifolium acutum, Lon. VI. Trifolium pratenſe luteum capitulo breuiore, C. B. Melilotum minus, Brunf. Meliloti exiguæ ſpecies prima, Trag. Lotus ſylueſtris minor, Dod. gal. & Lugd. Lotus ſylueſtris, Lon. Trifolium pratenſe tertium, Matth. Caſt. Trifolium pratenſe luteum, Fuch. & Lugd. Cam. Trifolium agrarium, Dod. fol. Trifolium aruenſe, Tab. Trifolium luteum primum, Thal. Trifolij genus Medicæ ſimile, Geſ. de hortis. VII. Trifolium hepaticum, C. B. & Cam. Trifolium aureum, Brunſchvvig. Lon. Dod. fol. Trifolium magnum ſeu aureum, Trag. Hepatica, Brunf. Dod. gal. Hepatica aurea, eidem, Geſ. hort. Thal. Tab. Hepaticum trifolium, Lob. Trinitas, Matth. Geſ. hort. Caſt. (cui & Trifolium aureum magnum) Cæſal. Herba Trinitatis, Lugd. Epimedium, Cordo. in Dioſc. & hiſt. Folijs aliquando maioribus, magis minuſve hirſutis, aliquando maculatis: floribus eſt cæruleis, violaceis, purpureis, rubris, albis: rarius flore pleno. VIII. Trifolium peltatum Creticum, C.B. Ex radice tenui, oblonga, fibroſa, cauliculi

VIII. TRIFOLIVM PELTATUM Creticum.

IX. TRIFOLIVM SPINOSUM Creticum.

exſurgunt palmo minores, nudi, folia parua ttipartito diuiſa, parum crenata, oblongis pediculis donata: cauliculorum ſummis floſculi quaterni, quiniue, ordine ſuccedentes, forma ornithopodij, luteopallidi, inſident: quibus ſuccedunt ſiliquę latæ, planæ, membraneæ, quaſi ſemicirculares in filamẽtum abeũtes, vnum vel alterum paruum compreſſum ſemen continentes: quæ dum molles ſunt, dulciſsimæ, eſui aptæ, at vbi induruerint amariſsimæ. Hoc ruſticis Cretenſibus μαστιγίαν dici auctor eſt D. Honorius Belli Vicentinus, qui aliquot nunc annis in Creta medicinam exercet, qui Trifolij Cretici odorati nomine tranſmiſit. IX. Trifolium ſpinoſum Creticum, C. B. Ex radice parua caules ſeſquipalmares anguloſi, inclinati, in alios brachiati, prodeunt: ramulos cingunt folia pediculis inhærentia, quorum quodlibet conſtat tribus foliolis oblongis, acuminatis, in minimam ſpinam abeuntibus: ad ramulorum diuiſionem ſupra infraq; ſpinæ paruæ aduncæ: vnde flos campanulæ aruenſi ſimilis pediculo breui inſidẽs, prodit, ex quinq; foliolis cæruleis compoſitus, quos foliola viridia excipiunt, in florum medio apices aliquot lutei: ſuccedunt ſiliquæ triangulares compreſſæ, ſemen ruffum compreſſum continentes. Iulij principio floruit, apud Iohannem Bauhinum fratrem Montembelgardi, cui ſemen Orbilochorto nomine miſſum prius acceperamus à Laurentio Roſenavv nomine Trifolij ſpinoſi ſemper virentis Ciſti flore.

Πόλιον. POLIVM. CAP CVII.

† Orib. leg. λεπτόφυλλον. i. tenuifolio. Me. πολιὰν τρίχα. i. cano capillo.

DVo genera polij. Montãnum, cui teuthrio nomen eſt, & cuius eſt vſus: † tenuis frutex eſt, candidus dodrantalis, ſemine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum ſpeciem præ ſe ferente, paruo, a cano hominis capillo ſimili, grauiter olente, non ſine quadam ſuauitate. Alterum fruticoſius, non vſque adeó valens odore, & viribus infirmius. Potum ferueſacti ius auxiliatur ſerpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienoſis ex aceto: ſtomachum male habet, caput doloribus afficit: aluum, & menſes ciet: ſubſtratum, ſuffitumve ſerpentes abigit: illitum vulnera conglutinat.

I. POLIVM.

II. POLIVM ALTERVM.

Polij cõſideratio.

POlium Montanum planta eſt candicans, folijs oblongis, per ambitum ſerratis, & per interualla caulem ab imo ad ſummum veſtientibus, pluribus minoribus inter maiora ſubnaſcentibus. Caules habet copioſos, rectos, rotundos, lignoſosq́, albicantes, & qui in cacumine capitula edunt, florida, candicantia, thymi figura. Tota planta odorata eſt, odore tamen acuto, & ſubgraui.

Polium alterum & eius hiſtoria.

Eſt & alterum quod herbariorum quidam Iuam muſcatam vocant. Id ego inter polij genera recenſendum volui, quod capitulis, folijs, caulibus, odore, facultateque, polium referat. Atqui non ob id aſſirmauerim, hanc plantam eſſe ſecundum polij genus à Dioſcoride deſcriptum. Siquidem altero fruticoſius non eſt, nec minus odore, & viribus præſtans. Prouenit hæc planta in collibus, aridis præſertim locis, folioſa, humi procumbens, folijs coronarij roriſmarini minoribus, duriuſculis, auerſa parte incanis: cauliculos gerit tenues, rotundos, ſubalbicantes, flexiles: capitulis in cacumine albicantibus, alterius polij capitulis haud longè diſsimilibus. Radice nititur ſimili. Tota planta bene olet, & minus quàm alterius, nares ferit. Cæterùm vtrunque polium notum eſt, & copioſum in Italia cùm montibus tum etiam collibus prouenit.

Poliũ Plinij.

Polij meminit Plinius libro 21. cap. 7. vbi ita ſcriptum reliquit: Apud Græcos Polion herba inclyta Muſæi, & Heſiodi laudibus, ad omnia vtilem prædicantium, ſuperque cætera ad famam etiam dignitatis: prorſusque miram, ſi modo (vt tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Duo genera eius, campeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt: quidam teuthrion vocant: folia canis hominis ſimilia, à radice protinus, nunquam palmo altiora

altiora:hæc Plinius,quorum plura à Theophraſto mutuatus eſt.Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit,cuius hiſtoriam libro quarto pertractat Dioſcorides. Siquidem Tripolij proprium eſt,non autem Polij,teſte Dioſcoride, vt colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioſcoride, vt à Plinio,folijs,ſed floribus adſcribitur.Præterea capitulum Polio ineſſe cano hominis capillo ſimile ſcribit Dioſcorides,non autem folia, vt ipſe Plinius tradit. Cæterùm polio vis ineſt reſerandi,incidendi,attenuandi & abſtergendi. Adalligatur fronti contra oculorum ſuffuſiones,protinus vbi inuentum ſit,nec alia herba magis conuenit. Polij vires memoriæ prodidit Gal. lib. 8. ſimplic. med. vbi ſic inquit: Polium amarum eſt guſtantibus,& modicè acre. Itaque viſcera omnia obſtructione liberat: vrinamq́ue, & menſes ciet. Ac viride etiamnum magna vulnera glutinat, maxime ſpecies eius fruticoſa. Aridum cùm fuerit maligna vlcera ſanat illitum, & magis hoc præſtat quod minus eſt. Polium minus quo etiam vtimur ad antidota, & acrius,& amarius eſt quàm maius,adeò vt ex tertio ſit ordine deſiccantium,ex ſecūdo autem completo excalfacientum. Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cahade, Iahade, ſeu Giade: Italis, Polio. Gallis, Iue muſcate. At Polium alterum, Græcis πόλιον ἕτερον: Italis, Polio ſecondo: Herbarijs nonnullis Iua muſcata.

Plinij lapſus.

Polij vires ex Galeno.

Nomina.

Polium dictum propter canitiem,quæ in folijs ſecundum Plinium,in capitulis ſecundū Dioſcoridem apparet. I. Polium maritimum erectum, C.B. Polium primum, Matth.(in maioribus figuris, in minoribus enim tranſpoſitæ ſunt figuræ & pro altero poſitum)Dod.fol. Cluſ.hiſt. Hiſp. Polium, Lac. Lugd. Cam. Polium montanum, Lonicero. Hoc diſtinguimus in rectum, quod in littore Mediterranei maris Mõſpeſſuli, in quo & Epipolium obſeruauimus:& in ſupinum, quod in littore Adriatici maris apud Venetos legimus. II. Polium Lauendulæ folio, C.B. Polium alterum, Matth. (in maioribus,non autem minoribus figuris)Lacu. Lugd. Polium alterum Lauendulæ folio, Cam. Polium recentiorum fæmina. Lauendulæ folio, Lob. Polium Germanicum, Geſ.hor.ap. Polium campeſtre, Lon. Tabernæmontano.

Σκόρδιον. SCORDIVM. CAP. CVIII.

SCordium in montibus,& paluſtribus naſcitur,folijs triſſaginis,maioribus, nō ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus,guſtu amaris, & adſtringentibus, quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba vim excalfactoriam habet:vrinam cit. Cocta recens, aridaue cum vino, [a] aduerſus venenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam,& vrinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite, craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad veterem tuſſim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, vulnera conglutinat, vetera vlcera purgat,& ex melle ad cicatricem perducit. Sicca [b] excreſcentias in carne cohibet. [c] Succus ad eadem vitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

a Meū πρὸς ἑρπετῶν δήγματα καὶ θανάσιμα. i. cōtra ſerpentiū morſus, & læthalia.

b Cat. ὑπερσαρκώματα. ſupercreſcentem carnem.

c Meū χύλισμα. i. ſuccus expreſſus.

I. SCORDIVM.

II. ALLIARIA.

SCordium non ita pridem inueniri,& cognoſci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum ſeplaſiarij Mauritanorum monumentis decepti, ſylueſtri tantùm allio, quod à Dioſcoride ophioſcorodon vocatur, pro legitimo Scordio vtebantur. Neque ijs ſolùm rerum imperitia, ſed etiam vocabulorum vicinitas impoſuerat, vt qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium ſignificat, diſtinguere neſciuerint, pro vnoque acceperint. Sed illis potiſſimum errandi occaſionem dederat Auicenna, vel eius interpres, quod in alteram theriacæ compoſitionem Scordium, in alteram verò ſylue-

Scordij conſideratio.

Errores interpretis Auicennæ.

ſtre allium addiderit. Quod cùm vidiſſent ſuperioris ætatis medici nonnulli, rei & prioris vocis ignari, hanc ex altera expoſuerunt, & Auicennam in hac re ſui ipſius interpretem fecerunt. Vnde adducti ſunt, vt certò crediderint, ſylueſtre allium & Scordium nihil inter ſe differre, atque vnam, & eandem plantam eſſe. Quo poſtmodum factum eſt, quod ſylueſtre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè ſucceſſerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortaſſe incidiſſent errorem, ſi Dioſcoridis & Galeni ſcripta diligenter perlegiſſent. Porrò verum legitimumque Scordium, triſſagini adeò ſimile, vt Triſſago paluſtris meritò dici queat, humentibus ac paluſtribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm vt ſit à nobis longiori hiſtoria repræſentandum. Prætulit Galenus lib. 1. de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur ijs verbis: Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non ſit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem eſt, à quibuſdam viris grauiſſimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunque ſupra Scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte qua herbam contigerant. Ob quam rem ſanè omnibus perſuaſum eſt, tam putrefacientibus animalium venenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduerſari. Præterea Scordij meminit idem Gal. li. 8. ſimpl. medic. vbi de eius viribus ita ſcribit: Scordium ex multiformibus id tum ſaporibus, tum facultatibus conſtat: nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè ſcorodo, hoc eſt, allio adſimilis eius eſt acrimonia: vnde ſanè, mea ſententia, nomenclaturam ſortitum eſt. Expurgat igitur, ſimulq; excalfacit viſcera, tum menſes, vrinamq; mouet. Præterea conuulſa, ruptaq; & laterum dolores ab obſtructione & frigore natos, ſanat epotum. Denique viride quidem illitum magna vulnera conglutinat: ſed ſordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum: hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam iuxta ſepes, & in agrorum marginibus naſcitur, quæ & odore, & ſapore ita abundè allium refert, vt non temerè vulgò ALLIARIS ſiue Alliaria vocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda ſpectantur violæ ſimilitudine: poſtquàm verò adoleuerint, per ambitum in ſerræ modum laciniata viſuntur, vt quadantenus melyſſophylli effigiem repræſentent, læuiora tamen ſunt, nec adeò rugoſa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu guſtatuq; allij odorem, & ſaporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & ſemen nigrum, minutumq;, irionis modo tenuibus ſiliquis incluſum. Radix, quæ longuſcula eſt, eundem cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria & deſiccatoria, verùm non adeò vehemens eſt, vt in allio: aperit, incidit, digerit, prouocat. Attamen hinc certò colligi poteſt, quòd ea craſſos humores extenuare, & lentos incidere valeat. Semen emplaſtri modo impoſitum, vuluæque admotum, mulieres vteri ſtrangulatu oppreſſas liberat, & excitat. Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium ſimiliter, & Triſſago paluſtris Latinè vocatur: Arabicè, Scordeon, ſeu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè Waſſerbattenig vnd Knoblauchskraut: *Hiſpanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz. Alliaria, Italis Alliaria: Germanis,* Knoblochskraut: *Gallis, Alliaire.*

Triſſago paluſtris.

Scordiũ Creticũ optimũ.

Scordii vires ex Gal.

Alliariæ herbæ mentio.

Scordium quòd aliquantum Allium redoleat Dioſcoridi: at Galeno propter acrimoniam Allio adſimilem, nomen habere videtur: quibuſdam, Crateua autore μιθριδάτιον ab inuentore dicitur. Præfert Dioſcorides cùm Galeno Creticum, quod ſanè à communi (circa Montembelgardum frequens) variat, non ſolùm magnitudine, ſed maximè lanugine frequenti. I. Scordium Trago. Matth. (cui & Triſſago paluſtris) Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſ. Lac. Lob. Caſt. Lon. Tab. Cæſ. Lugd. Cam. Scordium verum, Geſ. hor. Scordium primum, Anguillaræ. II. Alliaria, dicta quód folia digitis comminuta Allium, ſeu porrum ſectiuum cum naſturtio redoleant: quod quibuſdam Thlaſpidium ſecundum Crateuæ cenſetur: alijs Alectorolophos Plinij libro 25. cap. 5. Alliaria, Trag. (cui & Thlaſpidium cornutum) Matth. Fuchſ. Dod. gal. & fol. (cui & pes aſininus) Lac. Lo. Lob. Caſt. Lugd. Cæſalp. Tab. Thal. Cam. Alliaſtrum vel Alliaris, Geſ. hor. Rima maria, Anguillaræ.

I. TVSSILAGO.

a Meũ ὠχρὸν i. pallidus.
b Meũ, & Catacuz. φύεται περὶ λιβάδας καὶ ἐνύδρους τόπους. i. naſcitur circa riuos, & aquoſos, locos.
c Meũ ὑποξηρᾶς. i. ſubſicca tuſſi.

Tuſſilaginis conſid.

Plinius Tuſſil. ſine flore ſcribit.

Βήχιον. TVSSILAGO.
CAP. CIX.

TVſſilagini folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, ſex aut ſeptem á radice, ſubalbida à terra, ſupernè virentia; in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos a luteus, vere prodit, quo vná cum caule confeſtim exuitur: inde nonnulli his vacare exiſtimarunt. Radix tenuis eſt, † & ſuperuacua: b naſcitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni ſacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida ſuffitu, ita vt fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos ſanant qui c ſicca tuſſi, atque orthopnœa infeſtantur: pectoris vomicas rumpũt. Eundem effectũ prębet ſuffita radix: decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

TRia Bechij numerantur genera, quamuis Dioſcoridi vnum tantum ſit genus. Tuſſilago Hetruſcis vulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortaſſe deducto: hanc enim ab ijs Farfariam vocatam fuiſſe teſtantur nomina Dioſcoridi falsò adſcripta. Officinæ hos vel illos ſecutæ eam Farfaram appellant, nec non etiam Vngulam caballinam. Herba eſt vulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugaciſſimis, vt Plinius, qui eorum tam ſubitam iacturam non animaduerterat, deceptus, Tuſſilaginem ſine caule, & ſine flore naſci memoriæ prodiderit: cum tamen ea vere primo & caulem, & florem proferat, ſed qui enati breui admodum tempore durent:

quo

quo non niſi etiam à peritis, vel ab ijs, qui tunc ſeſe fortè fortuna tulerint obuiam, conſpici poßint, eoq; magis, quòd ijdem caulis, & flos prodeant, priuſquam folia emicent. Quare ſcitè ſcripſit Dioſcorides, Tußilaginem confeſtim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos his vacare exiſtimaſſe. Sed certè vel hæc non legit, vel illa nõ obſeruauit Plinius, quòd Tuſſilaginem aperto errore & caule, & flore viduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur lib. 26. cap. 6. vbi ipſe de Tußilagine diſſerit ijs verbis: Tußim ſedat Bechion quæ & Tußilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris vbi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula, quàm hederæ, quinq; aut ſeptem, ſubalbida à terra, supernè pallida: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice tenui. Quidam eandem eſſe bechion, quam alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus, aut deuoratus, veterem tußim ſanare dicitur: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera à quibuſdam ſaluia appellatur, ſimilis verbaſco: hæc Plinius. Verùm altera Tußilago, cuius nulla ſit mentio à Dioſcoride, vtpote qui vno tantum eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta eſt: niſi ea fortaſſe ſit, quam aliqui herbariorum Centrum galli vocant. Porrò naſcitur in Tußilaginis radice quædam ſubalbida lanugo, quæ à radicum ſegmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito ſalis nitri aliquantulo, ac demum ſole ſiccata, omnium optimus eſt fomes ad ignem è ſilice excuſſum excipiendum. Quippe adeò ignis eſt rapax, vt ſtatim primo tantùm chalybis concuſſu accendatur. Cæterùm ego plantam, quam omnes ferè, qui herbaria ſcripſerunt, perperam Petaſitem vocant, MAIOREM eſſe TVSSILAGINEM non ambigo. Namque creſcit hæc humectis, & vliginoſis locis, & præſertim propè riuos aquarum, perinde ac altera Tußilago, Caulem edit quoque, antequàm folia emergant, in ipſo Veris principio, concauum, dodrantalem, pinguem, purpuraſcentem, paruis oblongisque circundatum folijs, in cuius cacumine flores exeunt ſpicati, ex purpura albicantes, qui vnà cum caule paulò poſt flacceſcentes

Plinio Tuſsilago duplex.

Fomes ignis ex tuſsilag.

Tuſsilaginis maioris hiſt.

II. TVSSILAGO MAIOR.

III. PETASITES FLORE candido.

contabeſcunt, & in pappos diſiliunt. Eodem ferè tempore folia è terra emergunt altera parte incana, quæ anteaquàm adoleſcant, Tußilagini anteſcriptæ ſimilia ſpectantur: atqui poſt hac in tantam creſcunt amplitudinẽ, vt perſonatæ folia amplitudine ſuperent. Horũ ſingula pediculo nituntur purpureo, alba lanugine obducto, qui à radice prouenit. Radicẽ edit longam brachij quandoq; humani craßitudine, intus candidã, materie fungoſa, amara, atq; odorata. Hanc plantã, qui putant Petaſitẽ eſſe, proculdubio hallucinantur, quòd Petaſites pediculũ proferat cubito maiorẽ, craßitudine pollicis, à quo prægrãde foliũ ceu fungus è ſuo medio pediculo dependeat, id quod in maiori Tußilagine haudquaquã viſitur, cùm eius foliũ non in medio, vt fungus pediculũ habeat, ſed perinde ac Tußilago in folij latere, quod ad radicem ſpectat. Ad hæc alia quoq; habetur planta, quæ nõ ab re inter Tußilagines annumerari poteſt. Hæc folijs exit nigræ populi amplioribus ad tußilaginis figurã inclinantibus, ſed non tot prominentibus in circuitu angulis, nec à terra tam ſaturatè albicantibus. Caulem edit ſeſquidodrantalem, à quo plures oriuntur rami, in quorum ſummitate flores exeunt aurei, magni, roſarum figura. Radicem habet albam, & ſubamaram. Floret vere, Aprili præſertim menſe & Maio quoque. Naſcitur circa riuos aquarum, in conuallibus & pratis vliginoſis. Non deſunt qui hanc Caltham eſſe contendunt, quorum ſententiam non probamus. Verùm qui cenſent hanc Plinij eſſe chamaleucen, Faranum, FARFVGIVM ve cuius ipſe meminit libro 24. cap. 15. eos haud quaquam hallucinari putauerim, & huius eundem meminiſſe quoque crediderim loco ſuperius citato, vbi de Tußilagine diſſeruit. Nam cum inquit, poſtquam de Tußilagine egit: Quidam eandem eſſe Bechion, & alio nomine chamæleucem putant: ijs ſanè verbis facilè quiſpiam coniectari poterit, non defuiſſe Plinij tempore, qui hanc plantam inter tußilaginis genera reponerent,

Petaſites quid.

Tuſsilago tertia, & eius hiſtor.

Chamæleuce ſeu Farfugiũ Plinii.

IV. TVSSILAGO SIVE Farfugium.

V. CALTHA PALVSTRIS flore pleno.

rent, quòd ambas viribus pares noſcerent. Nam Plinio Chamæleuce, ſiue Farfugium veterem tuſsim perbellè curat, ſi radicis cupreſſi carbonibus impoſitæ fumus per infundibulum imbibatur. Vbi vulgaris, ac vera Tuſsilago non fuerit ad manus, Farfugium eius loco bellè ſubſtitui poteſt: nam ijs ferè viribus præſtat.

Tuſsilag. maioris vires.

Maioris tuſsilaginis radix excalfacit, & attenuat, incidit, quinetiam abſtergit, vt eius euidens indicat amaritudo. Conſtat autem multorum quoque experimentis, præſtare hanc contra peſtilentiam, & peſtilentes febres, vbi in puluerem contrita radix duarum drachmarum pondere ex vino propinetur, & deinde ſudare cogantur ægri: quamobrem Germanis peſtilentiæ radix appellatur. Præſtat eadem ad vteri præfocationes, & cruciatus, eodem modo ſumpta. Propinatur item veterinarijs, & paſtoribus, contra quadrupedum vermes, ſed peculiariter equis qui anhelandi difficultate laborant. Reliqua cum Tuſsilagine communia habet.

Tuſsilaginis vires ex Gal.

Tuſsilaginis facultates poſteritatis memoriæ tradidit Galenus li. 6. ſimpl. medic. ſic inquiens: Bechium ideo ſic nuncupatum eſt, quod βήχας, hoc eſt, tuſſes, & orthopnœas iuuare creditum ſit, ſi quis videlicet folia arida ſumens, aut radicem in prunis accendens, aſcendentem inde fumum inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, vt ſine moleſtia noxave omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. Sanè folia virentia partes cruda inflammatione obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admiſtionem: qua omnia viridia, teneraq; participant, alia plus, alia minus. Nam ſicca Bechij folia acriora ſunt, quàm vt partibus inflammatione laborantibus conueniant.

Nomina.

Quæ planta βήχιον Græcis, Tuſsilago Latinis vocatur: Officinis, Farfara, & Vngula caballina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Roßhueb/ vnd Brandtlattich: *Hiſpanis, Vnha de aſno, Gallis, Pas de aſne, ſiue Tacconnet. Tuſsilago maior Græcis βήχιον μέγα: Italis, Farfara maggiore. Germanis,* Peſtilentzwurtz. *At Tuſsilago altera, ſiue Farfugium, aut Farranum, aut Chameleuce: Italis, Farfagio.*

† Nulli dubium eſt, quin hoc loco in Dioſcoride mendum ſubſit. Quomodo enim radicem Tuſsilaginis ἄχριστον hoc eſt, inutilem rectè vocauerit Dioſcorides, ſi paulò poſt ei nonnullos vſus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod ſciam animaduerſum, vidit Manardus, vidit item Fuchſius, ſed vterque tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, vt dicam quod ſentio, verbum illud vt adſcititium delẽdum eſſe puto, Oribaſij teſtimonio nixus, in cuius codice manu ſcripto illa dictio non legitur.

Tuſsilago, quòd tuſsi medatúr. I. Tuſsilago vulgaris, C.B. Cluſ. hiſt. Pann. Cam. Vngula Caballina (cui & Perſonatia) Brunf. Trag. Tuſsilago, Matth. Fuch. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lac. Anguill. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Cæſal. (cui & Chameleuce Plinij) Thal. Bechion, Dod. gal. & fol. Cord. in hiſt. Nenufarum terreſtre Arabum. Rarius reperias folia cum floribus, communiter enim flores cum caulibus, anteaquã folia prodeant, pereunt. II. Petaſites à forma folij, quod πετασώδες galeri modo amplum, Petaſitidem Dioſcoridis, & Chamæleucen Plinij exiſtimamus. Petaſites flore punicante, C.B. & Thalyo, Petaſites (cui & Coſti genus, & Galerita) Trago. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Ang. Lon. Lacu. Lob. Cluſ. hiſt. Pan. Lugd. Tab. Cæſ. Cam. Tuſſilago maior, Matth. & Caſtori: Perſolata Plinij, Dalechampio. Diſtinguuntur floris colore & odore, quæ punicante & odorato mas, quæ candido & inodoro, fæmina creditur: verúm Lugdunenſis candidi quoque odorati mẽminit. III. Petaſites flore candido, C.B. & Thalyo, non ſolúm colore differt à ſuperiore, ſed folijs maioribus, Tuſſilagini æmulis, floribus item minoribus: Petaſites: flore albo, Cam. in ſuo Matth. Petaſites fœmina flore candido, Eidem in horto

in horto. IV. Caltha paluſtris ſimplici flore, C.B. Caltha Vergilii, Trag. Caltha paluſtris, Dod. in icon. & fol. Geſ. hor. Lob. Lugd. Tuſſilago altera, ſiue farfugium, Matth. Farfugium, Caſt. Chamæleuce, Anguill. Chelidonia paluſtris, Cord. in hiſt. Dotterblumen, Dod. gal. Epimedium, Dod. in octauo. Chryſanthemũ, Lon. Malacociſſus maior dicebatur Fuchſio. Amellus Vergilii ſeu Butomon Conſtantini, Thalyo: Populago, Tab. Flore ſimplici in ſylueſtribus, pleno in hortis Germaniæ habetur: in Anglia verò & plenis & odoratis ſponte prouenire volunt. V. Caltha paluſtris flore pleno, C.B. & Cam. Caltha paluſtris floribus denſis, Geſ. hor. Populago multiflora Tabernæmontano.

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA. CAP. CX.

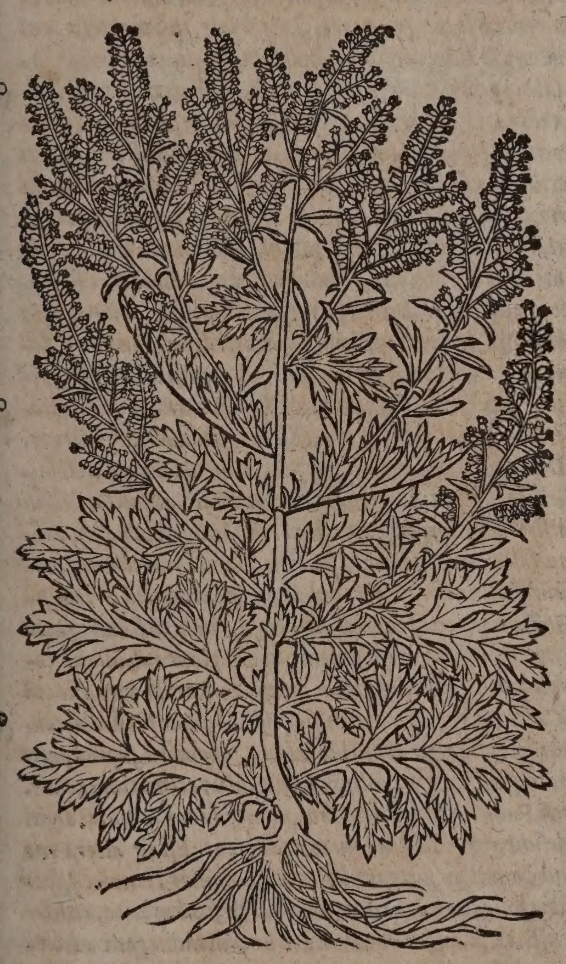
ARtemiſia magna ex parte in maritimis naſcitur a abſinthii modo fruticoſa, maioribus, & pinguioribus foliis, b ramiſq;. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiuſq́ue, foliis, virgiſq; latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente: æſtate floret. Sunt qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent c tenuem herbulam, ſimplici caule, & d minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore: hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat: feruefactæ conuenienter in muliebres deſeſſus adiiciuntur, ad detrahendos menſes, partus ſecundaſq;: item ad præcluſiones vuluæ & eiuſdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam vrinam cient: menſes pellunt pubi illitæ. Succus vuluę inditus ex myrrha eadem, quę inſeſſio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

a Me. πόα θαμνοειδὴς παρόμοιος ἀψινθίῳ. i. herba fruticoſa, adſimilis abſinthio.
b Deeſt in meo exempl.
c Me. λεπτόκαρφον. i. tenui ſemine.
d Me. σφόδρα μικρὸν. i. valde paruum.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARtemiſia tenuifolia in ſepibus, & cultis iuxta aquarum ductus naſcitur. Eius flores, & folia contrita ſampſuchi odorem reddunt. Si quis ſtomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene cõtundat in malagmatis lentorem, & ſtomacho imponat, ſanitati reſtituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, ſi ſuccum eius cum oleo roſacco miſcens illinat, ſanatur.

ARTEMISIA.

TRia à Dioſcoride recenſentur Artemiſiæ genera. Verùm priora nullis inter ſe notis certant, niſi quòd in vniuerſum altera maior eſt: altera verò minor, quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi aſcribitur, herbula eſt ſimplici, tenuiq́; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. 25. cap. 7. ſic inquiens: Artemiſia abſinthij modo fruticoſa eſt, maioribus foliis pinguibuſq́;. Ipſius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenuioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam ſimplici caule, minimis folijs: flores copioſi erumpentes, cùm vua matureſcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambroſiam vocant. Talis in Cappadocia naſcitur: hæc Plinius. Qui tametſi in prioribus Artemiſiæ generibus, nihil à Dioſcoride diſſentiat, diſsidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambroſiam ſequẽti capite ab ipſo Dioſcoride deſcriptam ſubiecerit, crediderítq́; deceptus hic ambroſiam, & tertium Artemiſiæ genus, vnam & eandem eſſe plantam. Cæterùm prima duo Artemiſiæ genera Hetruſcis frequentiſsima ſunt, neque in alio inter ſe diſtant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores ſpectẽtur, in minori verò minores: aliâs facie, & forma ſimilia conſtãt, quinetiam idem ſapor, & odor, eademq́; facultas vtriq́; ineſt. Quare equidem neſcio, qua ratione ductus Braſauolus Ferrarienſis in ſuo ſimplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem eſſe Artemiſiam, quæ in Hetruriæ officinis Matricaria, & vulgò mulieribus Amarella vocatur. Sed eò magis virum hunc alioqui celebrem admirari ſubit, quòd ſcriptis tradiderit duas alias eſſe Ferrariæ Artemiſiæ ſpecies, nullis prorſus notis diſtinctas, præterquàm quòd alteri vnus tantùm ſit ramus, alteri verò plures. Eius verba ſubijcere lubet. Non dubito, inquit, vt nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto vocabulo Arcemiſe dicitur, ac ſi Artemiſia dictum ſit, veram Artemiſiam eſſe, quæ folia abſinthio ſimilia habet, vt Dioſcorides inquit, & eius duo genera facit, Monoclonon, & Polyclonon, id eſt vnum ramum, & plures ramos habentem. Ambas ſpecies Ferrarienſe vulgus nouit, ſi aptè diſtinguere ſciret, quoniam & ipſis indiſcriminatim vtitur. Quam nos Matricariam, & Marellam vocamus, Artemiſiæ ſpecies eſt, illa ſcilicet, quæ malè olet. Nec obſtat, quòd Ferrariæ duæ ſpecies Artemiſiæ ſint per vnum, & plures ramos diſtinctæ, quoniam & hæc in ſpecie eſt, quæ plures habet ramos: hæc Braſauolus. In quibus ſanè verbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud eſt, quòd non ſcripſerit Dioſcorides, alteram primi generis Artemiſiam multiplici conſtare caule: alteram verò ſimplici tantùm conſurgere, vt Braſauolus ſuo modo interpretari videtur. Sed author is duntaxat tradidit (vt etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent tenuem herbulam, ſimplici caule, & minuto, floribus ſcatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemiſiæ generi aſsignantur, nõ autem ſecundo, vel primo, vt Braſauolus exiſtimat. Altero deinde errore notatur, quòd aſſerat Matricariam, ſiue Marellam, quam legitimum Dioſcoridis

Artemiſiæ conſideratio.

Artem. duo genera Plin.

Plinii lapſus.

Braſauolus arguitur.

Plura Braſauoli errata.

parthenium censemus, esse graueolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum, Matricariæ vel Amarellæ modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire videatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimilia habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (vt legitur in suo vltimo volumine Venetiis impresso) dum longa oratione contendit, Amarellam seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam verò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo vulgò vocatam, esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, vt nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum vnciarum quatuor pondere haustum, vtramque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea vis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus, contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suum Brusaculum.

Ruellii hallucinatio Tanacetum Artemisiam statuentis.

Ruellius præterea quamuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat, in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab vna tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis: folius longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in cauliũ cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, vno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (vt ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neque ab aliquo inuentam vidi. Quin potius eam inuẽtu difficillimam duxerim: quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum videtur, sed vix etiam fieri posse putauerim, vt quis vnquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neque tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (vt suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquam quòd rationi consentaneum non est, quod Dioscorides duobus tam propinquis capitibus vnius & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam, huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquam respondere.

Monachorũ & Fuchsii error, Matricariam Artemisiam statuentium.

Ad hæc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, versantur errore Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentati sunt, quippe qui & hunc & illũ secuti, duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam vulgò vocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum verò eam, quæ vnicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, vel potius erroribus, ipse quoque Fuchsius implicatur, vir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò vt etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia cõmentariis, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum verò tertium: qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli vnquam labori pepercerunt, vt hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram, nostræ illustrem redderent, tertium Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse, quòd in huius capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur: quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex vetustorum exemplarium manuscriptorum Dioscoridis, & Oribasii collatione excerptas collegimus: quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi, medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut verbis respondere possim. Cùm itaque (vt eò redeam, vnde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum videri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neque item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent.

Artemisia tenuifolia Dioscoridi adulterina.

Non desunt insuper doctissimi viri, & in plantarum historia diutius versati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atque adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius & Serapio: qui tamen (vt paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem, cùm tamen vulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoque adijciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant.

S. Iohannis herba.

Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atque inibi vulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, vt hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio viro alioqui fide digno, in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit.

Artemisiæ historia.

Cæterùm vulgaris Artemisia passim vbique prouenit, caulibus pluribus, rectis, sesquicubitalibus, rubentibus, rotundis, striatisq;. Folia gerit absinthio latiora, pinguiora, supina parte candicantia, sed quæ in caule sunt longè minora spectantur. Flores copiosissimi in caulium ramusculis racematim exeunt, parui, pilosi, odorati, albicantesq;, è quibus minutum oritur semen. Radicem habet lignosam, multifidamq;, minimi digiti crassitudine. Tota planta odore spirat haud ingrato. Ideoq; non desunt, qui placentis eam commisceant.

Artemisia altera.

Est & altera vno tantùm caule constans, alteri per omnia similis, præterquàm quòd omnibus suis partibus priori humilior, tenuiorq; spectatur, quam minorem Artemisiam appellamus.

Artem. vires.

Vtriusque recentia folia cum oleo Irino, myrrha, & ficubus trita, vtiliter mulieribus supponuntur ad vterinas affectiones: siquidem & menses, & secundas euocant. Earundem radix pota adeò vterum expurgat, vt enectos quoque partus extrahat. Illinitur cum axungia strumis, quæ circa ceruicem, & gulam oriuntur. Quinetiam ad ceruicis dolores efficax est: atqui valentius id præstat, si cum belli herba in pratis nascente imponatur. Bibitur utiliter foliorum succus, aut ipsa herba recens aduersus epotum opium. Aridorũ foliorum farina trium drachmarum pondere ex vino pota, medicamentum est optimum ad coxendicum dolorem: Adalligatam Artemisiam (vt quidam putant) qui defert viator, negant idem lassitudinem sentire. Suspensam autem super limine domus veneficas prohibere incantationes.

Artemisiæ vires ex Gal.

Duûm tantùm generum Artemisiam fecit, eorumq; vires reddidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraq; excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd verò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes vteri.

Nomina.

Herba, quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germ. Beyfueß / & Sant Johanns Gurtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.

Artemisia

Artemisia, ab Artemisia Mausoli Cariæ Regis vxore dicta, cum antea παρθένις, id est, virginalis diceretur, quare Apuleio etiam παρθένιον, quę colore caulis & floris variat: in altera enim caulis cum flore rubét, quæ etiam præfertur: in altera, caulis viridis, aut subpallés, flore flauo, cuius nomine aliqui inutiliter duas figuras proponunt. Dicitur Artemisia vulgaris maior, C.B. Artemisia & Parthenii octaua species, Brunf. Artemisia, Trag. (alia purpureo, alia viridi caule) Matth. Lac. Lob. (cui & Mater herbarum) Cast. (qui secutus Matthiolum maiorem facit & minorem, quæ vnum caulem proferat, in reliquis cum maiore, nisi quòd omnia sint minora, conueniat) Cam. Artemisia latifolia, Fuch. & Lon. qui eam quæ caule est albo, tenuifoliam nominat: Artemisia latioris folii, Dod. fol. Artemisia communis rubra & alba, Dod. gal. Artemisia rubente & candicante caule, Cor. in Diosc. Artemisia maior caulibus purpureis & spadiceis, Cor. in hist. Artemisia frutice candido, alia rubicundo, Ges. hor. Artemisia prima vulgaris, Lugd. Artemisia rubra & alba, Tab. Artemisia vulgaris candida & rubra, Thalyo. Sub Artemisiæ radice pridie festi S. Iohannis in ipsa meridie, sunt qui carbones colligant (quos vidimus) verùm prius & posterius multos aut minutissimos reperiri aiunt, quos Epilepsiæ amuletum faciunt.

Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

AMbrosia pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: foliis rutę, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore vinoso, suaui: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitæ adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

I. AMBROSIA.

II. AMBROSIA ALTERA.

ETsi planta, quam hic primo statim loco appinximus, genuinam referat ambrosiam, adeò vt nihil in ea desiderari possit, non dicam tamen alteram, quam antea pro Ambrosia ostendimus, Ambrosiam, aut plantam illi congenerem non esse, cùm & ipsa notis ferè omnibus Ambrosiam referat. Quamobrem, haud fortasse aberraret, qui dixerit, alteram marem esse, alteram fœminam: aut omnino congeneres esse plantas. Illam misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus rei plantariæ acerrimus indagator. Prouenit in montibus & collibus, amœnis locis. Hanc ego mihi comparaui. Etsi in nostris illis commentariis, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos edideram, ingenuè confessus essem, me nunquam vidisse Ambrosiam in Italia, postea tamen ea variis in locis se mihi obtulit inspiciendam, præsertimque secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter viginti millia passuum) inter durißimos lapides orta. Cui cùm inibi extempore obuiam factus essem, eamque conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, vt certò ducerem hanc esse Ambrosiam. Ea quamuis à Dioscoride, & Galeno non aliis repræsentetur viribus, quàm vt reprimere, repellere, & illitu adstringere valeat humores, qui in aliquam partem decumbunt, dixere tamen non poetæ solùm, sed plantarum quoque scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantißimam hanc plantam à veteribus Ambrosiam fuisse vocatam, quàm quòd suo in cibis vsu longæuos faciat homines, quemadmodum ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosque conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro 27. capit. 4. vbi eam iis verbis depinxit: Ambrosia vagino-

Ambrosiæ consideratio.

Ambrosia altera.

Ex Plinio.

gi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem vnum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est vuis dependentibus, odore vinoso, qua de causa botrys à quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea, quæ discuti opus sit: hæc Plinius. Ambrosiæ quoque facultates, sed quàm breuissimè, tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ambrosia cataplasmate imposita vim habet adstringentem, ac repellentem. Ea vt Græcè Ἀμβροσία, *ita etiam Latinè, & Italicè, Ambrosia nominatur.*

Ambrosiæ vires ex Gal.

Nomina.

Ambrosia veteribus Græcis τὸ τῶν θεῶν βρῶμα, id est Deorum cibus, dicitur. I. Ambrosia syluestris, C. B. Ambrosia, Matth. Ambrosia spontanea strigosior, Lob. Ambrosia prima, Lug. Pseudoambrosia Cam. ad Matth. cui & Nasturtium verrucarium: Coronopus Ruellii, Dod. gal. Ges. hor. Lugd. Coronopus repens Ruellii, Lob. Lac. Coronopus repens, Lugd. Tab. Cornu cerui alterum repens, Dod. fol. Caraca Cæsalpino. II. Quæ pro Ambrosia altera hoc loci ponitur, in secunda editione Matthioli pro Ambrosia ponitur: vocamus Abrotanum campestre tenuifolium. Ambrosia altera, Matth. Lugd. Cam. Ambrosia, Lac. Lon. Cast. Ambrosia tenuifolia, Lob. Abrotanum campestre, Trag. (cui & syluestre) Tab. Artemisia leptophyllos Gesn. hor. Artemisia tenuifolia Dod. fol. Thal. Artemisia tenuifolia 2. Clus. hist. Hisp. Artemisia tertia Dioscoridis leptophyllos, Aduers. Lob. Artemisia tertia leptophyllos, Lugd. Hæc variat cauliculis albicantibus & rubentibus.

Βότρυς. **BOTRYS.** **CAP. CXIII.**

BOtrys fruticosa herba est, lutea tota, & a in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia: tota suauem odorē spirat, quare vestimentis interponitur. b Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota c orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces Ambrosiam vocant, alii Artemisiam.

a Meū. διακεχυμένη, πολλὰς ἔχουσα μασχάλας. i. diffusa, multas habēs alas.

b φύεται δὲ μάλιστα περὶ χαράδρας καὶ χιμάρρους. i. Nascitur vt plurimum circa fossas, & torrentes.

c Meum add. σὺν οἴνῳ. i. cum vino.

Botryos consideratio.

LEgitima, & vera Botrys sabulosis & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentissima nascitur secus Fersinam, & Lanisium rapidissimos torrentes, & in aliis quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam vteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisque quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoq; refertis. Planta tota rufescit & succo quodam resinoso madet, adeò vt comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares graueolentia quodāmodo feriat, sed tamen is suauitatē retinet. Plinius videtur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. 27. cap. 8. vbi eam in hunc modum descripsit: Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen circa totam nascitur, folia cichorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis: hactenus Plinius. Botrys itaque excalfacit, & siccat, attenuat, incidit, abstergit, expurgat, & aperit, & crassa excrementa expectorat. Præstat eadem ad omnes pectoris, & thoracis affectus pituitosos, quinimmo & suppuratos adiuuat, quinetiam asthmaticos, & suspiriosos, tum herba ipsa ex decocto dulcis radicis pota, tum ipsius herbæ tātùm decoctum pluribus diebus haustum, addito violaceo melle, aut saccharo. Purulenta expuentibus mirificè auxiliatur: id quod ego attestari possum. Herba ipsa recens facit quoque ad vteri dolores, si in calenti tegula Cretico vino irrorata calefiat, & ventri imponatur. Ideoq; eadem vnà cum parthenio, & anthemidis floribus puerperarum à partu cruciatibus auxiliatur, vbi simul omnia concisa in oleo lilino in patella parumper coquantur, & deinde ouis gallinaceis excipiantur, & simul misceantur, coquanturq; quousq; placentæ formam referant, & calida ventri superponantur. Est enim hoc præsentaneum auxilium. Suffiuntur eiusdem herbæ vapore vtiliter fœminæ ad mēses ciendos, & emortuos fœtus eijciendos. Herba ipsa arida vestibus interposita non solùm eas à tineis & blattis tuetur, sed odoratas quoque reddit. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Eius tamen facultates ex Dioscoride retulit Plinius lib. 7. vbi sic inquit: Botrys, quam aliqui Ambrosiam, alij Artemisiam vocant, plāta est admodum odorata. Hæc cum vino pota nō nisi recta ceruice spirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur. Ea Græcis βότρυς, *Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis,* Trauben kraut/ & Krotten kraut: *Gallis, Pijment, Migraine, Millegraine, seu Patience.*

Botryos vires Matth.

Botryos vires ex Paulo.

Nomina.

Botrys, quod racematim semen ramulis adnascatur: quam cum Artemisia lib. 25. cap. 7. Plinius confundit. Botrys ambrosioides, C. B. Botrys, Trago, Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Cord. hist. Ges. hor. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Tab. Cam. Botrys altera Ambrosiæ species, cuius semen Amomum Officinarum quibusdam, Cordo in Dioscoridem.

Γεράνιον

GERANIVM. CAP. CXIIII.

GEranium foliis anemones, diuiſuris longioribus: radice a ſubrotũda, cum eſtur dulci. Quæ drachmæ pondere in vino pota vuluæ inflationes diſcutit.[b] Geranium alterum caulibus [c] minutis, & piloſis, ſeſquipedalibus: foliis maluæ, in ſummis alis ſurſum ſpectantia gruum capitula inſunt, cum ſuis roſtris, aut canini dentes. Nullius in medicina vſus.

a Me. & Ori. στρογγύλη. i. rotunda.

b Meũ καλεῖται δ' ὑπ' ἐνίων καὶ ἕτερον γεράνιον. i. appellatur & alterum Geranium.

c Meũ λεπτά. i. tenuia.

I. GERANIVM PRIMVM.

SEx Geranij genera nobis reperta ſunt, vt inferius patebit. Duo tantùm genera à Dioſcoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere videntur, quòd alterum quidem eorum à Græcorum deſcriptione differat. Id quod ipſe Plinius apertè teſtatur lib. 26. cap. 11. vbi de Geraniis diſſerit ijs verbis: Geranion aliqui myrrhim, alij mirthida appellant. Similis eſt cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, ſaporis, & odoris iucundi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci foliis candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, piloſis, ramoſam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuiſuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci: hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi poteſt, tria eſſe Geranij genera, Romanis vnum, Græcis verò duo: quæ omnia paſsim ferè viſuntur in campeſtribus, ſecus vias, & iuxta ſepes. Porrò non deſunt, qui putent eam herbam, quam ſcribit Plinius Geranium à Latinis vocari, à Dioſcoridis myrrhide non differre. Ipſe tamen non dubitandum exiſtimo, quin hæc illa ſit herba, quam quidam Roſtrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam verò Acum muſcatam, eo quòd (vt Plinius inquit) odorem iucundum ſpiret. Namque aſſurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuiſuris: caule breui, acrotundo: ſemine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum eſt. Cæterùm Geranium, quod Dioſcoridi ſecundo loco proditur, caulibus minutis, piloſis, ſeſquipedalibus, folijs maluæ, in ſummis alis gruum capitula gerens ſurſum ſpectantia cum ſuis roſtris, nunquam du-

Geranii conſideratio ex Plinio.

Geranium Plinii ſeu Acus muſcata.

II. GERANIVM TVBEROſum maius.

III. GERANIVM II.

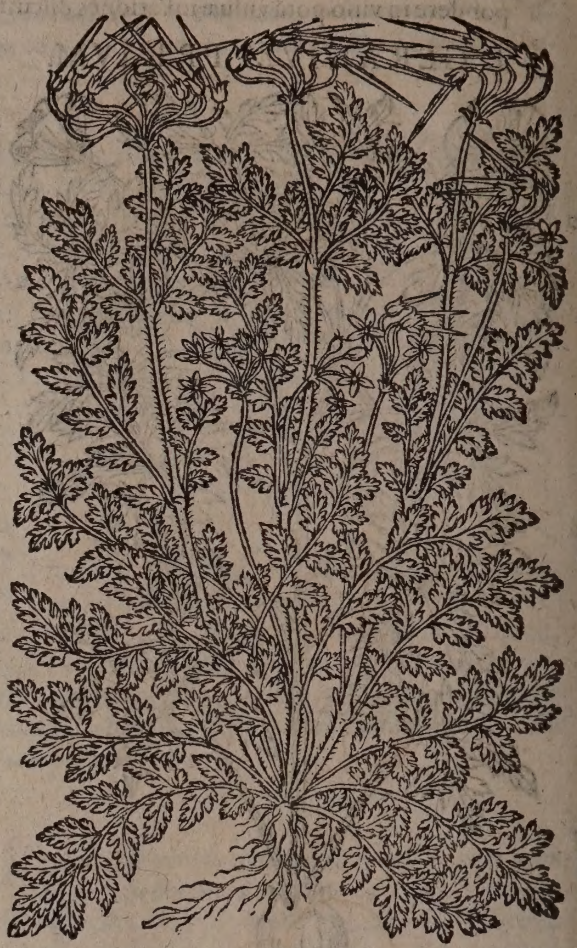

bitauerim

IV. GERANIVM III.

V. GERANIVM CICVTÆ folio.

VI. GERANIVM CICVTÆ folio supinum.

Geranium alterum.

Ruellii erratum.

Ruberta.

bitauerim eam esse herbam, quæ Pes columbinus vulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum verò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ vallis agro, & vbique ferè locorum paßim prouenit, folijs anemones modo laciniatis: floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictã, quam ipse herbariis etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs visitur Anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinij testimonio, Latini Geranium vocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus videtur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, vt dicam quod sentio, eam quidem illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorũ Geraniorum more. Verùm hanc non ita myrrhidem referre cõperio, vt Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim foliis admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim foliis est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuaui: at his omnibus Ruberta caret, vt libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, vindicari non potest, quòd scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi Myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco supra citato Latinis vocatum Geranium à quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit, quanquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit lib. 24. cap. 16. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus vocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, vt videre est in ijs Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusque capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo ijs esse adstipulandum, qui Pedem columbinum vocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium foliis exeat maioribus anemones incisuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignorasse videtur, quòd secundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioscoride aßignatum, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioscoride,

Hermolai lapsus, Geraniũ Myrrhim censentis.

Brasauoli error negantis Pedem Columbinũ esse Geranium.

quòd tunc

quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam vidimus in pluribus hortis, ac viridariis satam, foliis rotundis, secundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc Herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam, alij Momordica.
eodem nomine vocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna vulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, vt quæ folius ad maluam propius accedat: quare & hanc magis eandem esse cũ illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primum itaque Geranium Dioscoridi descriptum, folia gerit anemones, longioribus tamen di- Geranii primi Diosc. historia.
uisuris, in vnoquoque folio senis. Caulem mittit ab ipsa radice rectum, tenuem, geniculatumq;. Flores è geniculis in caule prodeunt punicei vnà cum foliis, rosarum syluestrium ferè figura, sed longè minores, & quinque tãtùm foliis referti: è quibus rostelli oriuntur inferna parte lunati. Radice nititur rotunda, nuce pontica maiore, subnigricante, & dulci sapore prædita. Nascitur in incultis locis: copiosum in Dalmatia prouenit, nam inde allatam plantam ad me misit Vlyxes Aldrouãdus Medicus apprimè eruditus & Medicæ materiæ indagator non postremus. Secundum foliis est maluæ minoribus: pedicu- Geranii secũdi histor.
lis tenuibus, longis, & subrubentibus appensis: caulibus gracilibus, flexilibus ac rotundis: floribus puniceis, è quibus acuminati apices oriuntur, gruinis capitibus similes. Radicem habet tenuem, palmarem & fibrosam. Nascitur secus itinera, locis incultis, & etiam in hortis. Tertium cuius meminit Plinius, foliis viret Cicutæ minoribus, seu Myrrhidis proximis, minus Geranium tertium.
tamen laciniatis, humi accubantibus, quæ senescentia rubescunt. Caules habet breues, rotũdos, pilosos, rubentesq;: in quorũ summitatibus flores spectãtur purpurei, punicei, parui, stellæ figura, è quibus acuti oriũtur apices gruinis rostris similes sursum spectantibus capitulis balaustij effigie. Radice nititur candida tereti ac dulci, vegetiori quàm altera. Nascitur in ruderibus, circa sepes, secus itinera, & saxoso & extenuato solo. Cæterùm præter hæc alia tria sunt quoque Geranij genera, Geranium quartum.
quorum primum quod copiosum in pratis in Germania & Bohemia prouenit, foliis habetur cæteris grandioribus, ranunculi æmulis, octonis circumquaq; diuisuris, numerosis, humi accubantibus, prælongis ac firmioribus pediculis nitẽtibus: caules edit pinguiusculos, & articulatos, ramis copiosis, in quorum cacuminibus flores emicant cæterorum maiores, in gyrum sese pandentes rosarum modo, colore cæruleo ad purpuram violaceam inclinante. Quibus decidentibus, gruina, vt in cæteris, prodeunt capita, maiora quàm in cæteris generibus, prono in summitate rostro, triplici apice, in coronæ modum rescisso. Radicem quoque cæteris longiorem habet, crassiorem, robustioremq;, multifidam, colore rufescente, & lignosa intus matrice. Vulneraria est herba, & præsertim radix tam in potionibus addita, quàm exterius admota. Secundum folia gerit pen- Geranium quintum.
taphylli modo diuisa, magis tamen per ambitum laciniata, subhirsuta, & prælongis pediculis, ipsisq; pilosis nitentia. Caules habet palmares, tenues, lanuginosos. Flores ex purpura rufescentes, è quibus paruæ acutæq; oriuntur siliquulæ, hirsutæ ac subasperæ, in quibus semen cõcluditur. Radicem habet palmarem, sed tenuem. Nascitur arido solo. Germanorum medici Geraninm sextum.
hanc tritam recentemq; peculiariter commendant ad Erysipelas, ad inflammationes mammillarum, & oris, & pudendorum vlcera. Tertium, quod ad me Verona misit Franciscus Calzolarius, folia profert Althææ proxima: caules plures lentos, geniculatos, hirsutos: flores paruos rubentes, balaustij siue Cytini figura: è quibus gruina prodeunt capita, rostro vt in cæte-

VII. GERANIVM IV.

VIII. GERANIVM V.

ris acuminato. Radix illi est sesquidodrantalis, digiti crassitudine, quæ humotenus rubescit. Nascitur in montibus, & præsertim in Baldo monte in agro Veronensi. Viribus præstat vulnerariis, & ijs omnibus, quibus & cætera genera. Primi Gera- Geranii vires ex Plin.
nij radix (vt Plinius est author) reficientibus se ab imbecillitate vtilissima est. Radix drachmæ pondere in vino pota, vuluæ inflationes discutit. Bibitur contra phthisim drachma in vini cyathis tribus, bis die: item contra inflationes: quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum auxiliatur.

IX. GERANIVM VI.

liatur. Secũdum verò Geranium etsi nullius esse in medicinæ vsus scriptis tradiderit Diosc. non desunt tamen hodie herbarij, [chirurgi] qui in internis vulneribus glutinãdis, & fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum mirificè cõmendent: quinetiam radicibus & foliis ad recentia vulnera & vlcera sananda vtantur. Fotu quoque vsurpantur ad articulorum dolores. Sed equidem vereor, ne hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit: quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum vulneribus mederi. Tertium ijsdem cum secũdo genere viribus pollet. Geranij non reperio meminisse Galenum in simpl. med. libris. Eius quidem meminit Paulus, sed ea tantùm de Geranijs posteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Nomina. *Quod Græci γεράνιον, Latini similiter Geranium vocant: Itali, Geranio: Germani,* Storcken schnabel: *Hispani, Pico de cinguenha: Galli, Bec de cigoigne, bec de Grue, aut Herbe Robert.*

Geranium à gruini capitis imagine in summo eius cacumine visenda, nomen habet: recentioribus à Ciconiæ rostri effigie, Rostrũ Ciconiæ, dicitur. Prima & secũda figura est Geranii bulbosi, sed prima id proponit, vt Matthiolus, Castor, Lug. Geranii primi & Taber. Geranii bulbosi nomine expressere: altera verior est. II. Geranium tuberosum maius, C.B. & Cam. Geranium subrotunda radice Diosc. Gesf. hor. Geranium bulbosum, Lob. Geranium tuberosum, Dod. fol. Lug. Tab. III. Geranium folio maluæ seu alterum Dioscor. C.B. Geranium secundum, Brunf. Matt. in posterioribus edit. in prioribus tertium est, Lon. Cast. Thal. Geranium alterũ, Trag. Fuch. Dod. gal. Lac. Lug. Geranii species vulgaris, Gesf. hor. Pes colũbinus, Lob. Cæs. Geranium columbinũ, Tab. Geranium maluaceum siue Balsaminũ, Cam. Hoc maius est, foliis mollioribus: est minus, foliis asperioribus fissuris modò profundioribus modò breuioribus. IV. Geranium Robertianum primũ, C.B. Geranium tertium, Brunf. Matth. Fuch. Lac. Lon. Geranium Robertianum, Lob. Dod. fol. Tab. Cam. Geranium secundum Dioscoridis, Lugd. Herba Roberti, eidem. Rubertiana vulgo, Cæs. Sideritis tertia, Dod. gal. Gesf. hor. cui & Gratia Dei. V. Geranium Cicutæ folio, C.B. Geranium tertium, Matth. in maioribus figuris, at in prima secundaq; editione, pro primo ponitur. Geranium primũ & maius, Lac. Geranium supinum maius: Cord. hist. Geranium primum, Fuch. & Dod. gal. Geranium supinum, Dod. fol. Geranium myrrhinum, Tab. Geranium tertium Plinii, Lugd. Geranium σκανδικόφυλλον Thal. Myrrhida Plinii, rostrum Ciconiæ, Lob. Acus muscata vulgò, Cæs. Hoc enim habetur inodorum & odorum. VI. Geranium Cicutę folio supinum, C.B. Huius iconem adposuimus, quia pro Geranio tertio Cam. in suo Matthiolo posuit: Geranium 4. Brũf. Geranium minus, Trag. Tab. cui & aruense. Geranium septimum siue gruinum, Dod. fol. Geranium supinum paruum, Cam. Myrrhida Plinii & Rostrum Ciconiæ inodorum, vulgatum, Lob. icon. Matthiolus in magnis figuris videtur proposuisse. VII. Geranium Batrachiodes, C.B. Geranium quartum, Matth. Trag. Cast. Lugd. Geranium quintum, Fuch. Lac. Lon. Geranium batrachioides, Dodo. gal. & fol. Lob. Lug. Thal. Cam. Geranium sanguinarium, Tab. Balsamina vulgo, Geranium Balsaminum, Cæsalpino. VIII. Geranium Robertianum secundum, C.B. Geranium quintum Matthiol. Geranium quartum Fuchs. Lacun. Geranium gruinale, Dodo. gal. Geranii Robertiani alia species, Aduers. Gruinalis, Lug. Geranium Violaceum, Tabernæmontano. IX. Geranium folio altheæ, C.B. Geranium sextum Matth. Cast. Lugd. Geranium malacoides, Lob. Geranium althæodes, Cam. Geranium Monspelianum, Tab. Geranium à Calceolario Matthiolo missum, Dod. fol. Pes columbinus tertius, Cæsalpin. Hoc ad secundum Dioscoridis referendum, de quo Plinius sub Geranio foliis candidioribus maluæ.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNaphalii foliis albis, mollibusque aliqui pro tomento vtuntur. Bibuntur efficaciter folia in vino austero ad dysenteriam.

Gnaphalii consideratio. Ex Plinio. *GNaphalij historiam adeò paucis perstrinxit Dioscorides, vt nobis non modò difficilè, sed etiam impoßibile videatur, vt quisquam coniicere, ac decernere poßit, quænam planta sit, quæ verum Gnaphalium repræsentet: præsertim cum antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadem, qua Dioscorides, breuitate vsus, Gnaphalij notas reddidit libr. 27. capit. 10. Gnaphalium planta est incana tota, tomentosaq; caulibus compluribus fruticans, circa quos totos folia insunt craßiuscula, oblonga, lanuginosa, ac mollia: quæ verò in caulium summitate spectantur, in rosæ modum orbiculata sunt. Radicem habet multifidam ac lignosam. Prouenit raris in locis in Italia, & gaudet apricis & siticulosis. Ad diarrhœam & cœliacas paßiones folia bibuntur. Prosunt quoque enterocelis in puluerem hausta. Fuchsius tamen in suis de stirpium historia commentariis herbam quandam*

bam quandam pro Gnaphalio oſtendit, quam ideo fortaſſe Gnaphalium exiſtimauit, quòd incana, tomentoſaq́; conſpiciatur. Sed mihi planè eam Fuchſius pro Gnaphalio depinxiſſe videtur, quam Plinius lib. 24. cap. 19. Herbam impiam vocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinij dici poſſet, quòd eius è veteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipſum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam ijs notis, & viribus deſcripſit. Herba impia vocatur incana, roriſmarini aſpectu, thyrſi modo veſtita, atque capitata. Inde alij ramuli aſſurgunt, ſua capitella gerentes. Ob id impiam appellauere, quoniam liberi ſuper parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduerſus anginas ſucco, lacte & vino admiſto. Mirumq́; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui guſtauerint. Itaq; & ſuibus dari, quiq́; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inſeri aliquid ex ea putent, atque ita nõ ſtrangulari pullos auidius deuorãtes: hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidiſſimum vellus, quod vulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini verò XYLON, & Goßipium, mihi in mentem redegit, à veteribus Græcis nuſquam,

Impia herba Plinii.

Xyli hiſtoria, & vires.

I. GNAPHALIVM. *II. GNAPHALIVM VVLGARE.*

quod ſciam, deſcriptum: niſi aſſerere velimus ἐριοφόρὸν de qua Theophraſtus agit libro 4. cap. 9. eſſe Xylon: ideo hic de eius hiſtoria, ac viribus latius differendum duxi, quàm fecerim in lini mentione, vbi eius quoque memini. De hoc itaq́; Plin. li. 19. ca. 1. ſic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui Goßipion vocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt, ſimilemq́; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec vlla ſunt ei in candore, mollitiáve præferenda. Veſtes inde ſacerdotibus Aegypti gratiſſimæ: hæc Plinius. Hac ætate Xylon ſeritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia inſulis, vbi copioſiſſimum prouenit: quin & in Apulia, aliiſq́; regionibus calidioribus naſcitur. Huius lanugo manifeſtè excalfacit, ac ſiccat: quæ ſi comburatur, mirum in modum manantem è vulneribus ſanguinem ſiſtit: eadem accenſa, & naribus ſuffita, vteri ſtrangulatus auertit. Seminis medulla quæ excalfacit & humectat, tuſſi & difficulter ſpirantibus auxiliatur: genitale ſemẽ procreat, proinde venerem ſtimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, alphi tum etiam cæteræ cutis maculæ in facie optimè delentur, & palpebrarum aſperitates leniuntur. Sed vt iam Gnaphalio ſuas ex Galeno reddamus vires, eas ipſe libro 6. ſimpl. med. his verbis retulit: Gnaphalium ideò ſic nominatum eſt, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc eſt, pro tomentis vtantur. Sunt autem candida, & mediocriter adſtringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex auſterorum vinorum quopiam, dyſentericis. Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur: Italis, Gnafalio.

Ex Plinio.

Xyli vires Matth.

Gnaphalii vires ex Gal.

Nomina.

Gnaphalium dictum, quòd foliis ἀντὶ γναφάλυ pro tomento, vtantur. I. Gnaphalium maritimum, C.B. Gnaphalium, Matth. Lug. Gnaphalium marinum, Geſ. hor. Aduer. (cui & Cotonaria vulgi, ſiue Bõbax humilis) Lob. Dod. fol. Tab. Cam. Gnaphalium marinum tomentoſum, Lugd. Meminit Matth. Gnaphalii Fuchſii, quare & figuram eius adiecimus. Nec hoc, nec ſubſequens Matth. in prima ſecundaq; edit. habet: at in maioribus figuris vtramq; expreſſit, in poſtrema ab ipſo data edit. & in ſuo cõpendio: vulgaris figuram non habet. II. Gnaphalium vulgare, C.B. Matth. in maioribus figuris, Lob. Lugd. Tab. Thal. Impia herba Plinii, Matth. in Commentariis, Geſ. hor. Gnaphalium Fuch. Geſ. hor. Lac. Caſt. Heliochryſos ſylueſtr. Trag. Filago, Dod. gal. & fol. Tomentum, Cor. in hiſt. (cui & Centunculus) Lon. Herba impia vocatur Incana, Cæſ. III. Gnaphalium latifolium peregrinum, C.B. Ex radice prodeunt caules plures, verſus terrã primũ reflexi, cubitales, etiã breuiores, ſtriati, lanugine obducti (quod ſculptor & in caule & foliis omiſit) circa quos folia oblõga anguſta ſalicis forma, ſupernè exviridi nigricãtia, prona parte incana

III. GNAPHALIVM LATIfolium peregrinum.

in circumferentia lanuginosa: ramuli singuli in summo brachiantur, & veluti comam florum gestãt: flores globosi, ex singulis pediculis dependent, qui ex pluribus foliolis argenteis sibi inuicem incumbentibus constant, quæ cõmuniter ita reflectuntur, vt in medio staminula plura subflauescentia, lanugine intermixta instar pappi contenta, quæ facilè in auras auolant, conspiciãtur, vt figura exprimitur, in qua tamen staminula sculptor non expressit. Ex nouo orbe delatum scribit Clusius, cui Gnaphalium Americanum & Ἀργυροκόμη dicitur: quod in horto Illustrissimi Ducis wirtembergici, quẽ ipsius Archiater Ioh. Bauhinus frater meus, Montembelgardi colit, legimus. Xyli figura in editionibus plerisq; & libro 2. ca. de Lino & hoc loco habetur: verùm sufficiat semel posuisse, supra capite de Lino.

Τύφη. TYPHA. CAP. CXVI.

Typha folium edit cyperidi simile: caulẽ album, læuem, æquabilem: florem in cacumine ambiẽtem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

Typhæ consideratio.

Typha planta est in Italia vulgaris, notiorq; omnibus quàm vt eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentißima prouenit, ita vt raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in læuißimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda vulgò dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum vice ad grabatos farciendos.

TYPHA.

Typhæ vsus.

Foliorum verò vsus ad conuestienda vitrea vasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ foliis, & gladioli, ac hippoglosi radicibus, omnibus in puluerem tenuißimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, vtũtur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ põdere triginta dierum spatio: eoq; non modo pueros, adolescentesq; sanari pollicentur, sed etiam iuuenes iam ætate consistẽtes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur.

Typha Theophrast.

Typhæ meminisse Galenum in simp. med. censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theoph. lib. 1. ca. 13. de plant. hist. vbi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit.

Nomina.

Ei nomen Græcum est τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Mosskolben / & Narrenkolben: Hispanicum, Bohordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, & Masse de ionc.

Typha duplex, aquatica & cerealis: aquatica, maior, media, & minor. Typha palustris maior, C.B. Typha, Matth. Fuch. Lac. Lon. Lob. Cast. Typha aquatica, Trag. Lug. Typha palustris, Dod. gal. & fol. Cor. in Diosc. Cæs. Tabernæmontano.

Κιρκαία. CIRCÆA. CAP. CXVII.

Circæa, quam & Dircæam aliqui vocant, foliis est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milii, nascente in quibusdam veluti corniculis: a dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, b odorata, excalfaciente. Nascitur in apricis, c saxis, & vento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextariis tribus vini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduo vuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

a Meũ. ῥίζας σπιθαμιαίας γ΄ ἢ δ΄. i. radices palmi lõgitudine tres aut quatuor.
b Deest in meo exempl.
c μάλιστα δ' ἐν πετρώδεσι. i. maximè in petrosis.

Circææ consideratio.

Haud equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inueniri poßit in Italia: quãuis ea antiquis fortasse notißima fuerit. Siquidem nulla hactenus se mihi obtulit planta, neque alijs, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Ceterũ credidere

didere nonnulli hanc ſibi Circææ nomen comparaſſe, quòd Circe venefica in ſuis ea vteretur veneficiis, vel quòd fortaſsis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etſi nonnullis veriſimile putetur: cùm tamen à nemine Circæam his pollere viribus proditum ſit, aliunde potius id nominis ſibi vendicaſſe exiſtimandum. Meminit Circææ Plinius lib. 27. ca. 8. vbi eam his notis, ac viribus depinxit. Circæa ſtrichno (hoc eſt, ſolano) ſatiuo ſimilis eſt: flore nigro, puſillo: paruo ſemine, vt milij, naſcente in quibuſdam corniculis: radice ſemipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in vino, bibiturq́; ad dolorem vuluæ, & vitia. Macerari oportet in ſextariis tribus quadrantem radicis tuſæ per noctem, & diem. Trahit eadem potio ſecundas. Semine lac minuit in vino, aut mulſa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipſo Dioſcoride mutuatus eſt. Etſi ab eo in hoc magno, vt puto, errore diſſentiat, quod Circææ ſemen in vino, aut mulſa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teſte Dioſcoride, ipſum eliciat. Qua in re Plinius non modo Dioſcoridi refragatur, ſed ipſi quoque Galeno: qui de Circææ viribus diſſerens libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit: Circææ herbæ radicem ſcribit Dioſcorides ex vino dulci potam ſecundas expurgare. Eſt enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Quæ Græcè κιρκαία, Latinè ſimiliter Circæa, & Italicè, Circea vocatur.

Plinii Circæa.

Plinii lapſus.

Circææ vires ex Galeno.

Nomina.

I. FILIPENDVLA.

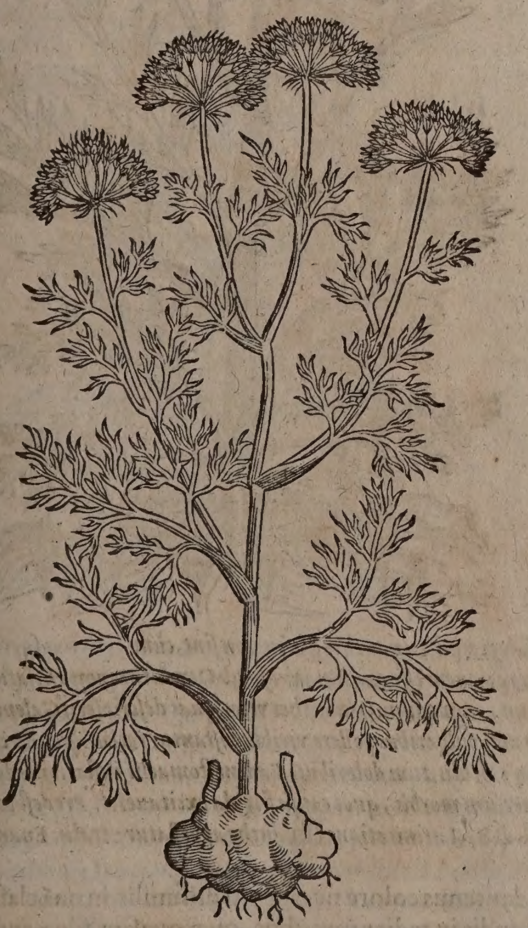
Οἰνάνθη. OENANTHE.
CAP. CXVIII.

OEnanthe folia habet paſtinacæ: florem candidum: caulem craſſum, palmi altitudine: ſemen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem: naſcitur in petris. Huius ſemen, caulis, & folia cum mulſo vino pota, ſecundas eiiciunt. Radix è vino vrinæ ſtillicidio conuenit.

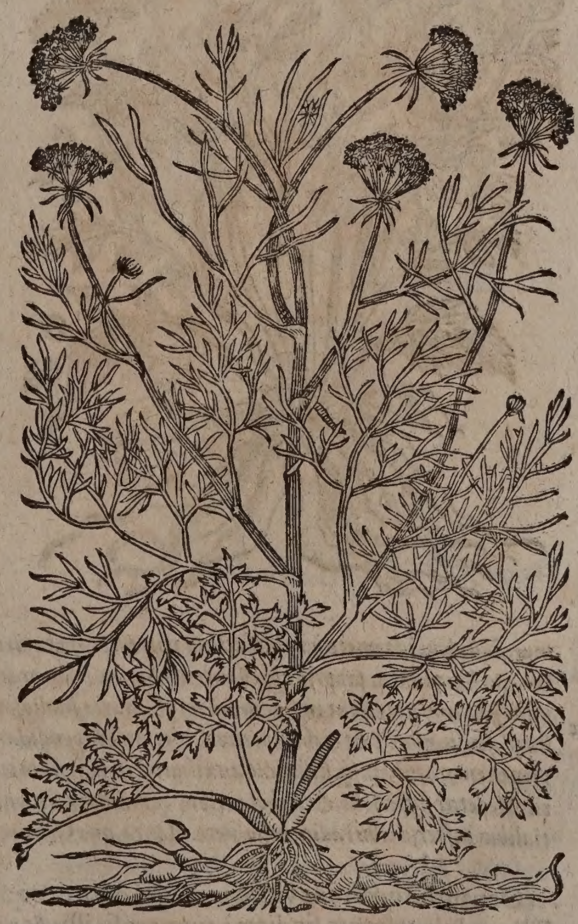
OEnanthem, cuius hic Dioſcorides meminit, Theoph. lib. 6. cap. 7. de plant. hiſt. & Plin. libro 21. cap. 24. putant, Fuchſius, & recentiorum herbariorũ plerique, eam eſſe herbam,

Oenanthes conſideratio.

II. OENANTHE I.

III. OENANTHE II.

Filipendula.

quæ hodie passim FILIPENDVLA *vocatur. Foliis est numerosis ab vno pediculo vtrinq; seriatim dependentibus, pimpinellæ siue sanguisorbæ modo, magis tamen sese stipantibus, oblongis & per ambitum denticulatis, caulibus sesquicubitalibus: in quorum fastigiis flores sunt albi, in vmbellæ ferè speciem cohærentes, atque odorati. Radices habet multifidas, funiculi modo exiles, sed globulis numerosis refertas, perinde ac in pæonia fœmina, sed longè minoribus, oblongis & rariusculis. Nascitur in pratis & herbosis locis. Radix pota vrinæ remoratui, eiusq; stillicidio auxiliatur: item renũ tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis & ægrè spirantibus, omnibusq; in vniuersum morbis, quos pituita excitauerit. Radicum siccarum puluis, vtiliter inspergitur comitialium cibis. Quorum certè sententiæ quamuis virorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere, quòd Filipendula hæc magna nusquam, quòd inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, sed in pratis, & læto vbique solo proueniat. Quibus sanè rationibus non potui non adduci, vt apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen semper esse crediderim.*

Oenanthes tria genera à Cortuso.

Cæterùm tria Oenanthes genera, quæ post Filipendulam hic expreßimus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus Patricius Patauinus, vir vt rei plantariæ admodum peritus, ita ingenua liberalitate præditus. Quorum secundum foliis est pyrethri aut pastinacæ syluestris non absimilibus, caule fœniculaceo, qui vmbellas in summitate gerat, è ramis dependentes. Radicibus per omnia filipendulæ similibus. Prouenit in collibus, & locis à Sole illustratis. Creditur iisdem esse viribus, quibus filipendulam præstare diximus. Oenanthe tertium, folia promit Gingidij, caulem fœniculatum, striatumq;, è cuius ramis vmbellæ oriuntur candidæ. Radicibus numerosis filipendulæ similibus sed vegetioribus globulis. Nascitur in amœnis tractibus, & in montibus. Nihil differt suis in viribus à præscriptis. Oenanthe quartum, herba est humi serpens, foliis tertij ferè similibus, exilioribus tamen, & magis laciniatis, caule sinuoso, striatoq;. Capitulis in summitate hirsutis, in quibus semen. Radices mittit plures, rapunculi ferè effigie, non solùm in vna caulis parte, sed etiam in ramis, qui humi serpentes, radices quoque faciunt. Nascitur in incultis locis. Etsi nihil certi de eius viribus nobis constet, putamus tamen à cæteris Filipendulis nõ multum differre.

Oenanthe quarta à Triuesano.

Vltimum hoc accepi à Clarißimo Medico Bernardino Teruisano, qui nunc simplicium medicamentorum facultatem, & vniuersam materiam medicam, magna cum laude, in famosißima Patauina Academia publicè profitetur. Quod autem tuberosa est radice, pluribus sanè notis genuinam Dioscoridis Oenanthem referre videtur: quod si huic caules inessent craßi, assererem profectò legitimum esse Oenanthem. Cætera verò cum radicibus nituntur Filipendulæ similibus, quinetiam vmbellis, non paruam cum ea habere cognationem ostendunt. Nec interim alicui mirum esse debet, quòd cunctas has species sub Oenanthes nomine appingi curauimus,

IV. OENANTHE III.

V. OENANTHE IIII.

siquidem id temere à nobis factum non est. Nam tametsi legitimi Oenanthes species non sint, cùm hactenus fuerit nemo, qui has plantas proprio appellauerit nomine: non præter rationem esse existimaui, si sub Oenanthes nomenclatione, nunc primum prodirent in lucem, ad rei plantariæ studiosorum commodum. Oenanthes vires, quas descripserit Galenus in simpl. censu, non licuit mihi reperire.

Filipendulæ vires.

Cæterùm Filipendulam non vulgaribus pollere viribus testantur recentiores. Ea enim vrinæ remoratui, eiusq; stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in vniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitialibus inspersò cibis radicum puluere.

Nomina.

Planta, quæ Græcis Οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthe.

Oenanthe quasi flos vinosus, quòd odore & quadantenus colore non sit viti dissimilis, in quã classem Filipendula refertur, sic dicta à numerosis illis & rotundis in radice capitibus, quæ quasi ex filo pendere videntur.

videntur. I. Filipendula vulgaris, C.B. Filipendula.Matth. Trag.Dod. gal. & fol.Cord.in hiſt.Geſ.hort. Lon.Caſt. Thal.Tab.(cui & Saxifraga rubra)Cæſal.Lugd.Oenanthe. Fuch. Cord. in Dioſc. Lac. Lob. II. Bulbocaſtanum (quod figura radicis bulbos, ſapore guſtuq; Caſtaneas ſcitè exprimat)apij folio, C.B. Oenanthe primum, Matth.Caſt.Lugd.Bunium, Dod.gal.Lac.Geſ.hort. Bulbocaſtanum, Geſ. hor. Dod. fol. Taber. Caſt.Cam.Bulbocaſtanum mas Tralliani, Lug.Bulbocaſtanum grandius, Eidem.Nucula terreſtris ſeptentrionalium, Lob.Ornithogali ſpecies, Lon. Pancaſeolus vulgo, Cæſal. III. Oenanthe apij folio, C.B.Oenanthe ſecundum, Matth. Lugd. Oenanthe anguſtifolia, Lob. Filipendula, Caſt. Filipendula tenuifolia, Tab.IV.Oenanthe Chærephylli folijs, C.B.Oenanthe tertium, Matth.Lugd.Oenanthe Cicutæ facie, Lob.Oenanthe alia Penę Lugd.Filipendulæ altera ſpecies, Geſ.hort.Filipendula tertia & Oenanthe Selinophyllos, Tab. V. Oenanthe aquatica, C.B. Oenanthe quartum, Matth. Lugd. Oenanthe aquatica, Lob.Filipendula aquatica, Tab.Lauer minus, Dod. gal. Iuncus odoratus aquatilis, Dod. fol. Sium, ſiue Lauer minus Dodonæi, Lugd. Siſer paluſtre eidem.an Petroſelinum ſylueſtre, Cæſalpino? Hæc in hortis adoleſcit & folia terræ proxima Chærefolio ſimilia acquirit, vt figura Matthioli exprimit.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

Conyzæ duo genera: quæ parua vocatur, odore præſtantior eſt: maior verò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriuſque folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia: in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat: flos fragilis, lutei coloris, a qui in pappum abit: radices ſuperuacuæ. Suffitu, ſubſtratuque frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum vino ad menſes, partusque eijciendos bibuntur: item contra vrinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in deſeſsionibus medetur vuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita ſanat. Eſt & tertiũ Conyzæ genus, caule craſsiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, ſed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

a Meũ addit. ὑπόπικρον. i. ſubamarus.

I. CONYZA MAIOR.

II. CONYZA MINOR.

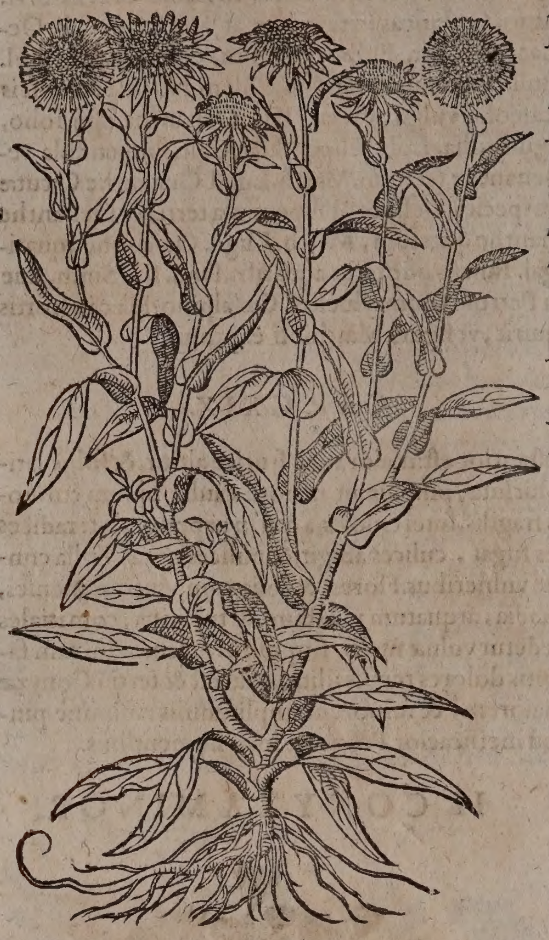

Conyzæ conſideratio.

Conyza omne genus non in Hetruria ſolùm, ſed alibi quoque paſsim ferè prouenit, nullis prorſus reclamantibus notis, quæ earum ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Conyza maior vulgò Pulicaria dicitur, quia ſubſtrata (vt Dioſcorides inquit) pulices necat. Qua fortaſſe ratione adductus Theodorus in Theophraſto, Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autem Conyzæ Theoph. lib. 6. cap. 2. de plant. hiſt. vbi de eius generibus diſſerit his verbis: Conyza maſcula, & fœmina conſtat. Diſtant quemadmodum cætera, quæ ſic diſcerni deſiderant. Fœmina enim tenuiori veſtitur folio, & compreſſior eſt, atque in totum minor. Mas amplior, craſsiorиq; caule, atque ramoſior, & folium amplius pinguiusq; habens, necnon & flore ſplẽdidior eſt. Ambo fructifera ſunt, in totum ſerotina germine, floreq; conſtant: quippe cùm circa arcturum, & poſt arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; contra beſtiarum morſus commodior eſt: hæc Theophraſtus de duplici tantùm Conyzæ genere. Conyza maior naſcitur in campeſtribus, in collibus & amænis locis. Conyza minor folijs prouenit alterius anguſtioribus, frutice breuiore, pedali longitudine & odore quidem præſtantiori:

Conyza duplex Theophraſto.

III. CONYZA MEDIA.

cætera verò maiori ſimilia habet. Prouenit ſecus itinera, in campeſtribus, & in amœnis. Cæterùm tertia eius ſpecies, cuius à Dioſcoride ſit mentio, inter marem & fœminam media eſt. Naſcitur hæc in Ananiæ vallis agro, & in Goritienſi comitatu copioſiſsima, quinetiam in Bohemia, Germaniaque humentibus præſertim locis, & ſecus vias, vbi ex agrorum marginibus aqueus humor ſtillicidio quodam in proximos defluit canales. Hæc autem peculiariter dyſentericos iuuat, ſi ſiccæ farina drach. [duæ] pondere quotidie ſumatur ex vino rubro auſtero.

Conyzæ vires ex Gal.

Conyzæ vires poſteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. 7. ſimpl. medic. ſic inquiens: Conyza & maior, & minor adſimilis ſunt tum temperaturæ, tum facultatis: guſtui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq́ admodum luculenter, ſiue quis folia læuigata cum teneris ramulis (eſt enim fruticoſa planta) parti cuipiam illinat, ſiue vbi in oleo coxerit, eo vtatur. Siquidem concuſsiones, ſiue rigores per circuitum redeuntes, tale ſanare oleum videtur. Flores quoque eorum adſimilis ſunt facultatis. Itaque quidam, & ipſos cum folijs tritos in vino bibendos exhibent ad menſes fortiter ducendos, ciendumq́ fœtum. Eſt & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, vtriſq́ illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij ſunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando.

Nomina.

Κονύζα ſic Græcè, vt etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè Conyza, & Pulicaria: Germanicè, Geele Müntz vnd Dürrwurtz: *Hiſpanicè, Attadegua: Gallis, Herba aux puces.*

Conyza, fortè dicta, quod κώνωπας ſeu Culices, ſuo lentore capiat, Gaza Pulicariam vertit. I. Conyza maior vulg. C.B. Conyza maior, Matt. Tra. Do. ga. Geſ. hor. La. Lõ. Clu. hiſt. Hiſp. Caſt. Lug. Conyza helenitis, Cord. in hiſt. Tha. Conyza maior altera, Do. fo. Baccharis Lõ. Ta. Baccharis Mõſpelienſiũ, Geſ. hor. Lob. Lug. Cam. Hanc cenſemus prius à Matthiolo pro Bacchari exhibitam. II. Conyza minor flore globoſo, C.B. Conyza minor, Trago, Matth Dod. gal. Lac. Lon. (cui Conyza fœmina) Caſt. Lugd. Tab. Conyza minima; Lob. Dod. fol. Lugd. Thal. Pſyllij nomine poſita apud Cordum in ſua hiſtoria, vbi tamen Pſyllium deſcribit. III. Conyza media aſteris flore, ſeu Cunilæ tertium genus, Cunilago, C. B. Conyza media, Matth. Dod. gal. & fo. Lacu. Lon. Lob. Lugd. Conyza tertia, Caſt. Cluſ. hiſt. Pann. Conyza Cord. in Dioſc. Tab. Conyzæ ſpecies tertia aquatica, Geſ. hort. Conyza aquatica, Thal. Calaminthæ tertium genus, Fuch. Mentha lutea, Lon. Aſteractico ſimilis iuxta ſcrobes, Cæſa. Hæc duplex, altera folijs latioribus & integris: altera ſtrictioribus & in ambitu crenatis.

I. HEMEROCALLIS.

Ἡμεροκαλλὶς. HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

HEmerocallis folium & caulem habet lilij, herbacei coloris vt porrum: flores in caule per ſingulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuiſura, quoties dehiſcere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna eſt, atque bulboſa. Quæ pota, aut cum melle & lana in peſſo appoſita, aquam educit, & ſanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumq́; collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambuſtis vtiliſsimè illinuntur.

Hemerocallis conſid.

HEmerocallis nuſquam non prouenit in Italia, quandoquidem circa meſſem in aruis inter ſegetes, in campeſtribus, inter vepres in pratis, in montibus, & in vallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium ſylueſtre nominat. Radice nititur bulboſa, hortenſi Lilio perſimili, ſed colore diuerſa. Flores, cùm ſuo tempore dehiſcunt, colore perquàm pallido (vt Dioſcorides ait) conſpiciuntur, adeò vt fulgentis auri modo rutilent.

Hemerocallis alterũ genus.

Hemerocallis genus & illud eſſe non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ: id namque facie alterum æmulatur, ſed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam ſortitos diuiſuram, Martagi modo repandos, prioris Hemerocallis colore, vt eius effigies, quam hic adiecimus, apertè demonſtrat. Eadem præſtare poſſunt, tum radix, tum folia, quæ prior. Hinc itaque eorum error, vt arbitror, euidentiſsimè depre-

II. HEMEROCALLIS altera.

III. LILIVM CONVAL-lium.

mè deprehenditur, qui Lilium conuallium vulgò dictum Hemerocallim eſſe exiſtimant. Namque illud folijs conſtat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, leuioribus minusq́; ſtriatis: cauliculis iunceis, triangulis, tenuibus, ac mollibus, obſequioſisq́; in quibus cacumen verſus plures prodeunt flores albicantes, balauſtij, aut arbuti effigie, odore eximio & perquàm iucundo, è quibus baccæ enaſcuntur virides, quæ per maturitatem Iunio, & Iulio menſe rubræ. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisque refertas, nullis adiacentibus bulbis. Naſcitur in montibus & in eorum conuallibus. Hemerocallis verò, Dioſcoride teſte, folia & caulem profert lilio ſimilia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulboſamque. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, manifeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium Hemerocallim eſſe contendunt. Lilij Conuallij magnus apud Germanos in medicamentis eſt vſus (abundat enim eo maximè Germania) ad varios corporis morbos. Flores excalfaciunt, attenuant, digerunt, prouocant. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuulſis, vertiginoſis, veternoſisque, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à venenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus ſtillatitiam florum aquam vtiliter potandam cenſent: oculorumq́; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis vinum vindemiarum tempore, ipſos calcatis vuis admiſcentes, quo poſtea vtuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores vetere vino macerent, & in vitreo vaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ vocatæ & roris marini floribus, additisq́; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo vitreis organis eliciunt, eamq́; aureis argenteisq́; vaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant, qua vtuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in vita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm vana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoq́; irritum comperiatur, ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes authoritas, vt plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, vir alioqui doctiſſimus, putat Lilium conuallium eſſe Ephemerum, de quo Dioſcorides agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus: qui Ephemerum alterum faciunt ijs mens ſana non eſt. Hemerocallis meminit Gal. lib. 6. ſimp. medic ſic inquiens: Hemerocalles radicem habet lilij radici ſimilem, non figura tantùm, ſed & viribus. Prodeſt non ſecus atque illa, igni ambuſtis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulſorium quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoque Hemerocallis, & Lilium ſylueſtre vocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio ſaluatico: Germanis, Heydniſch Lilien: Hiſpanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis iaulne. Hemerocallis altera, Italis, Giglio ſaluatico ſecondo. Lilium conuallium, Italis, Lilio conuallio: Germanis, Meyenblumlin: Gallis, Muguet.

Lilij conuallii deſcrip.

Non eſt Hemerocallis.

Lilij cōuallij vires.

Aqua aurea.

Hemerocallis vires ex Galeno.

Nomina.

I. Lilium Croceum maius, rubens Plinij, fortè Hemerocallis Dioſcoridis, C.B. Lilium rubens, Brunf. Fuch. in icon. Geſ. hor. Lilium ruſum, Trag. Dod. gal. (cui & Hyacinthus Ouidij) Lilium croceum, Fuch. fol Lon. Lilium croceum maius, Tab. Lilium purpureum maius, Lob. (cui & Bulbus cruentus Hippocratis) Dod. fol Lug. Cam. Lilium ſylueſtre croceo flore, Cæſal. Lilium purpureum ſiue rubrum maius non bulbiferum, Cluſ. hiſt. Pann. Hemerocallis, Matth. Lacu. Geſ. hor. Caſt. Lugd. Martagon Chymiſtarum, Lob. in icon. Martagon, Geſ. hort. Caſt. II. Martagon purpuroſanguineum polyanthos, C.B. Hemerocallis altera, Matth. Lugd. Hemerocallis Chalcedonica purpuroſanguinea polyanthos, Lob. Lilium rubens

vel cro-

vel croceum montanum, Gef.hor. Lilium fylueftre alterum, Dod.fol. Hemerocallis Chalcedonica, Cam. Lilium rubrum Zufiniare polyanthon Cluf.hift. Pannonica. III. Lilium conuallium à natali folo nomen habet, Oenantha videtur apud Theophraftum, hoc flore eft albo, vel rubente: illud maiore vel minore, quod frequentifsimum. Lilium conuallis vel fylueftre Lilium, Brunf. Lilium conuallium, Trag. Matth. Lac. Gef.hor. Dod.fol. Lob. Caft. Gef. Lugd. Tab. Cam. Ephemerum non lethale, Fuch. Lilium vernum Theophrafti, Dod.gal. & Lob. Callionymus & Chamæcitimus, Gef.hor. Cacalia, Lonicero.

Λευκόϊον.

LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEucoion vulgaris eft notitiæ, fed in floribus differentia quædã: namq; aut cærulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteũ verò præcipui in medicina vfus. Huius aridi flores feruefacti in defefsionibus, valent contra vuluæ inflammationes, & menftrua expellunt: fanant oris vlcera, cũ melle: cum cerato, rimas fedis. Semen duum drachmarum pondere ex vino potum, aut cum melle inditum, menfes, fecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.[a]

[a] Catucuz.

Nomina.

λευκόϊον θαλάσσιον, οἱ δὲ ἴον θαλάσσιον, ῥομαίοις βιόλα μαρίνα. δύναμιν ἔχει καὶ αὐτὸ τὴν αὐτὴν τῷ πρὸ αὐτοῦ λευκοΐῳ.

i. Leucoium marinũ, alii violam marinã. Romanis viola marina vim habet eãdem etiã ipfum cũ priore leucoio.

I. LEVCOIVM ALBVM, & Purpureum.

II. LEVCOIVM AVREVM.

Leucoii confideratio.

LEucoion etfi Latinis albam tantum violam ipfo nomine fignificat: tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris violarum generibus, luteo fcilicet, purpureo, cæruleoq; colore diftinctis, fæpe vfurpari folet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum factionem fequuntur, horum voce Cheiri *nuncupantur.* (Cheiri.) *Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac viridarijs, in ædium feneftris, parietibusque frequentifsimum vifitur: vbi illud in figulinis, ac ligneis vafis mulieres ftudiosè colunt, ac fouent. Namque eius flores cùm coloris varietate, tum odoris fuauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, vt in coronamenta frequentifsimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia nafci modò diximus: quandoquidem cæruleum inibi, quod fciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Diofcoridis interpreti fubfcribendum puto, qui Leucoium cæruleum hoc loco accreuiffe fufpicatur, vetuftifsimi Latini Diofcoridis, Longobardis literis fcripti, teftimonio nixus, in quo nullum planè de cæruleo Leucoij colore verbum legebatur. Sufpicionem hanc augent, itaq; effe comprobant Oribafius, & Serapio, quos item id verbum hoc loco non habere comperio in fimplicium cenfu, cùm alioquin reliqua Diofcoridis referant.*

Diofcoridis locus fufpectus.

Leucoij hift.

Profiliunt omnia genera cubitali altitudine ramofa, caule brafsicæ exiliore, fed foliorum facie variant. Siquidem tametfi omnibus folia fint oblonga, id tamen, quod luteis exit floribus, folijs eft longioribus numerofioribus, viridioribus, & magis in acutum definentibus: cætera verò, nempe album & purpureum, folia gerunt breuiora, latiora, & non vt in luteo mucronata: quinetiam fupernè inferneq; canefcentia. Cæterùm ex Leucoio, fiue ex albis violæ floribus, vtpote qui cæteros odore præcellant, Perfæ odoratum illud vnguentum parant: quod Iafminum appellant, vt primo libro in ipfius Iafmini vnguenti mentione oftendimus, vbi eorum fententiam refutauimus, qui è floribus Gelfimini vulgò vocati id fieri contendunt.

Leucoij vires ex Gal.

Leucoij vires tradidit Galenus libro feptimo fimplicium medicamentorum, fic inquiens: Leucoij frutex vniuerfus extergentem facultatem pofsidet, ac tenuium partium eft: plus tamen flores, & inter hos qui funt ficciores, magis etiam quàm virides, adeò vt & oculorum cicatrices craffas extenuent. Tum menfes quoq; decoctum eorum mouet, & fecundas fœtumq; emortuum elicit: & fi bibatur, fœtum viuum perimens, & abigens eft medicamentum.

mentum: eſt enim id, vt ſi quod aliud, amarum. Quòd ſi quis virium eius vehementiam multa aqua admiſta retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius ſi non merum fuerit, vteri phlegmonas identidem perfuſum ſanat, potiſſimum quæ diutino tempore ad ſcirrhi modum induruere. Sic cum cerato vlcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt verò etiam, qui cum melle ad oris vlcera adhibeant. Semen cùm eiuſdem ſit facultatis, aptiſſimum eſt duarum drachmarum menſura potum: tum menſibus ciendis appoſitum cum melle, conuenire creditur, fœtumque viuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices ſimilis quoque facultatis, niſi quatenus craſſioris ſunt eſſentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos ſanant. Nonnulli verò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant. Leucoium aureum præſtat ea omnia, quæ cætera genera, ſed longè valentius. Ideoque præcipui eſt in medicina vſus. **Nomina.** *Id* Λευκόϊον *Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream violam comprehēdunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, ſiue Alcheiri: Italis, Viola bianca: gialla & pauonazza: Germanis,* Gelb Violen/ vnd Weiß Veil: *Hiſpanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees. Violiers rouges, blancq, iaulnes.*

Leucoium, id eſt, viola alba, potius foliorum, quám florum ratione: aliud enim eſt folijs candidioribus & mollioribus, quod Candidū a foliorū colore dicitur, habetur enim maius & minus & quidē floribus candidis, cinereis, puniceis, variegatis: aliud folio planè viridi, quale eſt luteum dictum, quod ſimplici eòque maiore, vel minore eſt flore: aut pleno eſt. I. Leucoium folio incano maius, C. B. Viola purpurea, cærulea, roſea, candida Trag. Viola matronalis alba, purpurea, punicea, Fuch. qui tres diſtinctas figuras habet. Viola alba & purpurea, Lob. icon. Leucoion, Dod. gal. Leucoium album & purpureum, Matth. Lugd. Leucoium album, purpureum, violaceum, Tab. Leucoium candidum maius, Dod. fol. Leucoia propriè dicta, Geſ. hor. Leucoium album hortenſe, Cam. Viola alba, quæ & matronalis, Cæſalpino. Folijs eſt integris, aliquādo etiam ſinuatis: ſic & floris folia, aliquādo in lacinias diuidūtur. II. Leucoiū luteū folijs viridibus, C. B. Leucoium, Brunf. Lacu. Cord. in Dioſ. Caſt. Leucoium aureum, Matth. Lugd. Leucoium luteum, Fuch. in icon. Dod. fol. Lob. Viola lutea, Trag. Fuch. in fol. Dod. gal. Cæſal. Keiri, Geſ. hor. Cheiri, Lon. Viola petræa lutea, Tabernæmontano.

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

CRatæogonum, ſiue, vt alijs placet, cratæonon, folijs melampyro ſimile eſt, multis calamis ex vna radice emicantibus, multorumq; geniculorum: ſemine milij. Naſcitur in opacis, & frutetoſis parte plurima: ſummopere acre. Traditum eſt à quibuſdam, hoc ſi bibat ieiuno ore, ter die poſt menſes purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptū quadraginta diebus: & vir modo conſimili, totidem diebus ante coitum hauriat, virilis ſexus partum futurum.

QVamuis putent nonnulli Cratæogonum eſſe quandam Perſicariæ vocatæ ſpeciem, ego tamen eorum ſententiæ non auſim ſubſcribere, quòd Perſicariæ nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi videatur. **Cratæogoni conſid.** *Neq; verò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræſentaret, hactenus reperi, aut repertam vidi in Italia, vbi tamen ipſū naſci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile ſuſpicor, quoniam eius deſcriptio, quemadmodum & ſequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus, obſcura ſatis & confuſa traditur.* Κραταιόγονον *ſic Græcè, vt Cratæogonum item Latinè vocatur:* **Nomina.** *Crateogono, Italicè.*

Φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

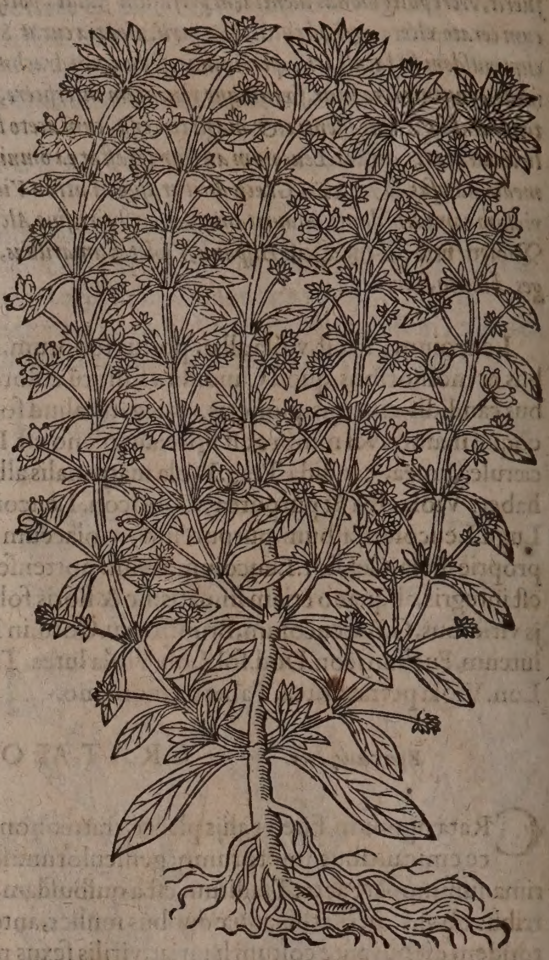
PHyllum, quod elæophyllon vocatur, in ſaxoſis naſcitur: duum generum eſt. Quod autem thelygonum appellant, prouenit muſci modo, folio oleæ, ſed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili: florem album profert: ſemen papaueris, maiuſculum. Sed arrhenogonū cætera huic ſimile, ſolo fructu diſtat: habet enim racemoſum quiddam deflorentibus oleis non diſsimile. Arrhenogonon potu, maſculi ſexus facere partus, vt thelygonon fœminei, proditur: horum Crateuas author eſt. Sed huiuſmodi hiſtoriatenus mihi produxiſſe viſum eſt.

ALiter ſanè mihi perſuadere non poſſum, (vt etiam ſibi perſuadet Marcellus Vergilius) quàm in hoc Phylli capite ſubeſſe mendam, peruerſamq; eſſe lectionem ſcriptorum (ni fallor) negligentia, præſertimq; in his verbis. **Phylli conſideratio.** τὸ μὲν θηλυγόνον λεγόμενον ὥσπερεὶ βρύον ἔχον χλωρότερον ἐλαίας τὸ φύλλον. *Siquidem* ὥσπερεὶ βρύον *nulla ratione hoc in loco cōuenire videtur, cùm olearum folia, nullam cum muſci capillamentis conformitatem habeant. Videtur præterea nobis non parum aſtipulari Theophraſtus: quippe qui de Phyllo ſcribens libr. 9. capite 19. de plant. hiſtor. ita ſcriptum reliquit. Theligoni fructus ſimilis eſt muſcoſis oleæ floribus, pallidior tamen.* **Phyllō Theophraſt.** *Quo fit, vt mihi perſuadeam in Dioſcoride eſſe legendum:* φύλλον οἱ δὲ ἐλαιόφυλλον καλοῦσι, φύεται ἐν πέτραις, τὸ μὲν θηλυγόνον οὗ δὲ καρπὸς καθάπερ ἐλαίας βρύου ἄνθει ὠχρότερος δὲ, ἔχον χλωρότερον ἐλαίας τὸ φύλλον. *Hoc eſt Phyllum quod Elæophyllum vocant, naſcitur ſaxoſis locis. Thelygonum fructum edit olearum floribus ſimilem, pallidiorem tamen: folia verò olearum viridiora. Quod verò Phyllo folia inſint olearum ſimilia, videtur dubio procul affirmare Dioſcorides cùm inquit:* φύλλον οἱ δὲ ἐλαιόφυλλον καλοῦσι. *Quo fit, vt aſſerere iam non verear plantam, cuius hic appicta eſt imago, à nobiliſſimo Iacobo Antonio Cortuſo, materiæ medicæ peritiſſimo mihi miſſam, legitimum eſſe phyllum Thelygonum, omnibus aſtipulantibus notis. Ruellius legitimum phyllum eam putat eſſe plantam, quam maiorem Perſicariam vulgò vocant, ſed mea quidem ſententia fallitur.* **Phyllon Ruellij eſt Perſicaria.** *Cùm Perſicaria locis humentibus, vliginoſiſque proueniat: Phyllum verò ſiccis, aridis, & petroſis vt Dioſcorides teſtatur. Qui tamen, ſi eius verba accuratè expendun- tur, nullam huius herbæ cognitionem habuiſſe deprehenditur, niſi eam quam ex Crateuæ herbarij hiſtoria habere potuit, vnde fortè ea omnia ſumpſit. Quo fit, vt mirari non liceat ſi nobis quoque Phyllum cognitu ſit difficile, quin & flores minimè reſpondent. Phylli (quod viderim legerimque) non meminit Galenus, nec Paulus, nec Oribaſius. Quod quidem ſanè arguit, aut quòd in eorum Dioſcoridis exemplaribus hoc phylli caput non legeretur, aut quòd fortaſſe putarunt phyllum eſſe Dioſcoridi adulterinum, imò ipſis fuiſſe incognitum. Cæterum non deſunt qui velint*

Phyllum

I. PHYLLVM TESTICVLATVM. II. PHYLLVM.

Phyllum à Linozosti, hoc est Mercuriali, non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondeant. Verùm quod cum ijs non poßim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum non album: quòd præterea Mercurialis nascatur paßim in hortis & vineis, non in saxosis tantum: quòd de his denique seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides & Plinius, vtpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali craßiore, breuiore, aliquantulum in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus vtique notis ea mihi visa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an verum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim: quo factum est, vt hic imaginem pingendam neglexerim. Phylli meminit Theophrastus lib. 9. cap. 19. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit: Quædam ad procreandum marem aut fœminam valere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonum, hoc est, marificum, tum thelygonō, id est fœminificum vocāt. Ambo inter se similia sunt & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, verùm pallidiori, arrhenogoni verò sicut oliua, cum primum ex muscoso flore emergit, geminus modo testiculi hominis: hæc Theophrastus. Ex cuius nimirum verbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco deprauatum esse: quandoquidem Theophrasto theligonum non nascitur musci modo, neque folium habet oleæ viridius, vt in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè thelygoni notarum diuersitas facit, vt planè suspicer in Dioscoridis potius, quàm in Theophrasti verbis mendum aliquod subesse. Atque adeò fit, vt quasi non dubitem asserere eam plantam, quam ego reperi (vt ante dixi) in Saluatino monte, verum Arrhenogonum esse: non solùm quòd descriptioni pulchrè respondeat, sed etiam quòd in notis ferè non dissentiant auctores illi grauißimi.

Nomina. *Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.*

Phyllon, aliud mas, aliud fœmina: at Matthiolus sua figura fœminam exprimere videtur, quare vtriusque figuram adposuimus. I. Phyllon testiculatum, C.B. Phyllon Arrhenogonon, Aduers. Lob. icon. Lugd. Phyllon marificum Clus. hist. Hisp. Tab. Phyllum mas, Lob. & Dod. fol. Cast. II. Phyllon spicatum, C.B. Phyllon, Matth. Ges. hor. Phyllon theligonon, Adu. Lob. Dod. fol. Lugd. Phyllum fęminificum, Clus. hist. Hisp. Tab. Phyllum fœmina Castori.

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIV.

TEsticulus, quem Græci cynosorchin vocant, folijs circa caulem, & ima eius parte in terra stratis, oleæ molli similibus, longioribus, angustioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulbosa, oblonga, oliuæ modo angusta, duplici ordine: superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior, ac rugosior. Eduntur radices coctæ, vt bulbi. Ex quibus si maiorem edant viri, mares generari dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Addunt, in Thessalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulandos coitus: aridam verò ad inhibendos, & alterum alterius potu resolui. Nascitur in petrosis, & sabuletis.

Ὄρχις ἕτερος

I. TESTICVLVS I.

II. TESTICVLVS II.

III. TESTICVLVS III.

IV. TESTIC. IV. IN maioribus figuris.

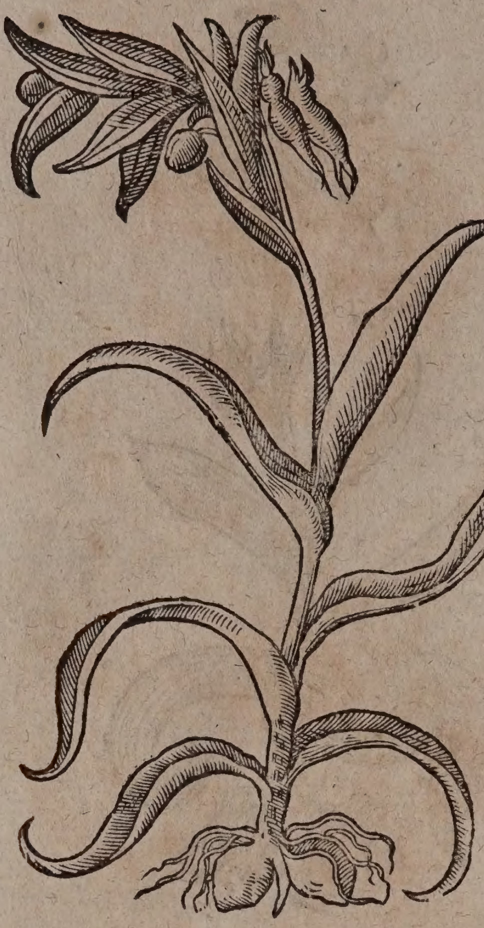

Ὄρχις ἕτερος. TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

Teſticulus alter a alio nomine Serapias, Andrea authore vocatur: quoniam radix ad multa vtilis ſit. Folijs eſt porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpu-

a ὃν καὶ σεραπίδα καλοῦσιν ἔνιοι ὡς καὶ Ἀνδρέας. i. quem & Serapidem vocant alij, velut etiam Andreas, ita habet meum.

V. TESTICVLVS V. IN maioribus figuris.

VI. TESTICVLVS IV.

VII. TESTICVLVS V.

purpureis: radice testiculis simili. Quæ illita tumores discutit, vlcera purgat, & serpere eadem non patitur: abolet fistulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: sanantque putredines, & oris vlcera cacoethe: aluum sistunt è vino potæ. De hac, eadem quæ de testiculo canis, produntur.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

† Ori. add. ὡς τὸ πολὺ. i. vt plurimum a Pro ista periodo meũ tãtũ habet. καὶ συνουσίαν φασὶ παρορμᾶν. i. & coitũ dicũt incitare.

SAtyrium aliqui trifolium vocant, quoniam tria † fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulbosam, mali magnitudine, fuluam, intus vt ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in vino nigro austero bibere cõuenit, contra opisthotonum. a Vtẽdum ea dum concumbendi incessit cupiditas: siquidem ea proniores ad venerem fieri affirmant.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

a ῥωμαλέον. i robusto, ita C at.
b Orib. leg. πυκνός. i. dẽso.

EST & alterum Satyrium erythronium, siue erythraicon, id est rubrum, semine lini, maiore, a duro, leui, splendente: quod fertur non secus atque scincus libidinem excitare. Cortice radicis gracili, b rufo, intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apricis enascitur. Venerem, vt produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoque magis, si bibatur in vino.

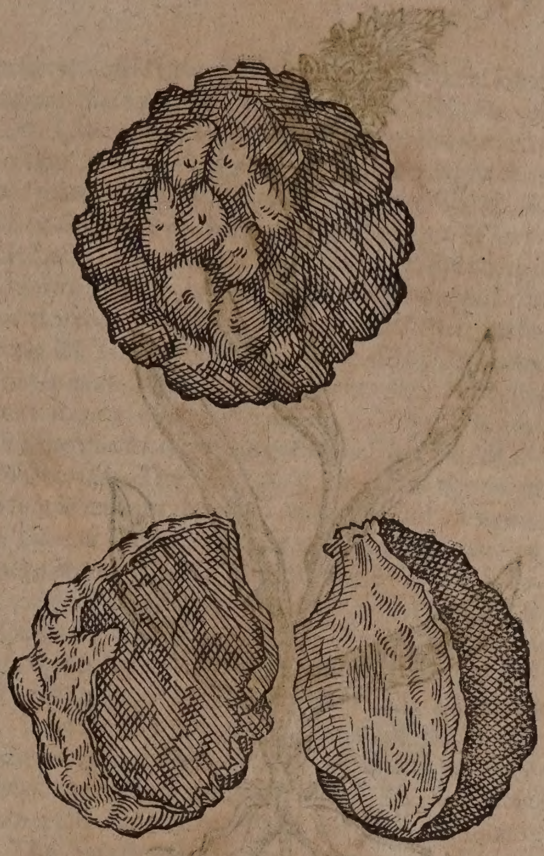
Satyrij, & Testiculi consi. Multorum error.

ERrant, mea quidem sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplasiarij: quippe quòd Canis testiculis legitimi Satyrij vice passim in medicamentis vtantur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maximè inter se distant, quamuis viribus, & facultate non longè dissimiles. Testiculorum enim radices, præter id quod animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ vtrinque pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior altera, quæ mollior, & rugosior.

VIII. SATYRIVM PRIMVM.

IX. SATYR. ERYTHRONIVM.

X. PALMA CHRISTI maiori.

rugosior. Satyrij verò radix bulbosa; maliq; modo extuberans describitur, colore exterius fulua, interius vt ouum candida; gustanti dulcis, & ori non ingrata: cui per omnia ferè similis est alterius Satyrij radix, quod Erythronium appellatur. Cæterùm verum Satyrium, vt ingenuè fatear, hactenus in Italia videre mihi non licuit. Atqui Erythronij vocati radicem mali effigie, cortice tenui, & rufo, candida intus pulpa, sapore dulci, oriq; non ingrato, Damasco Syriæ misit ad me Cechinus Martinellus Rauennas, Pharmacopœus præstantissimus, & rei herbariæ admodum studiosus: in montosis & apricis nascitur, cuius imaginem hic excudi curauimus, vt discant, qui Orchim Satyrium esse contendunt, quantum à scopo aberrauerint. Satyrium Erythronium. *Testiculorum itaque plura habentur genera folijs & floribus differentia, vt ex appictis hic imaginibus, quis facilè discernere poterit: quæ in pratis montium collibus, & herbosis pascuis nascuntur. Vires vniformes habent. Testiculi species quinta, folia gerit plantagini proxima, supernè striata, caulem dodrantalem, glabrum leuemque: flores spicatos, tum candidos, tum quandoque purpureos: radices (vt cæteri) duas oleæ magnitudine. Prouenit in montibus herboso solo. Ea omnia potest, quæ cætera genera. Quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI appellat.* Palmæ Christi consid. *Auicenna hasce radices Digitos citrinos nuncupat, etsi eos digitos citrinos esse perperam, nullaq;, quod in libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt. Huius duo in Ananiæ vallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia allio latiora, nigris respersa maculis, caulem rotundum, læuem: florem spicatum, varium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere viderentur. Alterum minus, quod folijs constat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranthi æmulus, saturatiori tamen purpura splendens, qui recens odorem quàm suauissimum reddit. Huius exiccati floris puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (vt perhibent ij, qui ita esse experimento comprobarunt, dysentericis maximè prodest. Idem aquam præstare aiunt, quæ per vitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic similes, sed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt vtræque (vt author est A-*

XI. SATYRIVM BASILI-cum pratense maculatum.

XII. PALMA CHRISTI minor.

uicenna) siccantq; secundo recessu, crassa corporis excrementa pellunt, faciemq; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex vino potus, comitialibus subuenit. Item radicis decoctum vino diutius commistum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices Nicolai Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is namque earum tantùm vsu Biliotum quendam curatum retulit.

Fuch. errata.

Fuchsius Palmam Christi non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat repræsentanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse videtur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atque canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit contra Dioscoridis delineationem, qui vnam tantùm radicem Satyrio mali magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus.

Monachorũ lapsus.

Hallucinantur præterea vnà cum Mesue Patres illi reuerēdi, qui in eius antidotarium commentati sunt: quippe qui malè sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verùm ij Dioscoridem consulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occasionem potuit dedisse Plin. quem lib. 26. cap. 10. Orchin, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ ac medici eius vice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolem gignendam testiculi radices prætulerit Dioscorides, quòd maior à viro deuorata masculum gignat, minor verò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad stimulandam venerem, arida verò ad inbibendam, non tamen ob id vnquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad venerem fuisse excitatum, quàm esset priusquàm eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd vtrasque simul radices ederint medicorum imperitia, quo factum sit, vt altera alterius vim destruxerit, cùm alteri vis insit, vt venerem stimulet, alteri verò vt eandem inhibeat. Id quòd fortasse ijs non eueniret, si legitimum haberemus Satyrium: vel si herba inueniri posset, quæ homines salacissimos reddit, cuius Theophrastus meminit libro 9. ca. 22. de plantarum historia, vbi ita scribit:

Herbæ venereæ Theoph. mentio.

Ad rem autem veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm genitalibus vim dixere vehementem adeò fieri, vt quoties vellent, coire valerent. Et quidem qui vsi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui vel magno atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentem licuit audire: verùm emissionem seminis guttatim fuisse, demumque in sanguinem deuenisse. Mulieribus verò vehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine vsæ fuerint, dicebatur: hactenus Theophrastus.

Canis testiculi vires ex Galeno.

Canini testiculi vires posteritatis memoriæ mandauit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Orchis nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ ac geminæ, vis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam videtur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota venerem excitat. Altera verò, minor videlicet, contrà admodum elaborata est, ita vt eius temperamentum ad calidius, & siccius vergat. Vnde hæc radix non modò non stimulat ad coitum, sed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis verò, quem & Serapiada nuncupant, sicciorem facultatem obtinet, quàm vt primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad venerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & vlcera sordida purgat, & herpetes sanat. Siccatus multò etiam magis desiccat, adeò vt & putrescentia, contumaciaq; vlcera sanet. Habet etiam quippiam subadstringens, ac proinde ventrem ex vino potus sistit.

Satyrij vires ex Gal.

Meminit item Satyrij Gal. eodē libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est: quamobrem gustu quoq; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuosam humiditatem possidet: quocirca ad venerem incitat. Hæc verò & herbæ ipsius radix præstare potest. Porrò, vt quidam scribunt, ex vino nigro austero potum sanat opisthotonon.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις & ἀῤῥενόγονον, Latinis Testiculus, & Testiculus

can[is]

canis nominatur: Arabibus, Chaſi alkeb: ſeu Chaſi alchelb: Italis, Teſticulo di cane: Officinis, Teſticuli vulpis, Germanis, Knabenkraut: *Hiſpanis, Coyon de perro: Gallis, Coullion de chien. Quæ verò planta* σατύριον *Græcè Satyrium quoque Latinè dicitur: Arabicè, Gaſi alchaleb, Chaſi altraleb, ſiue Tatarich: Italicè, Satirio, & Satirione: Germanicè,* Stendel-Wurtz: *Hiſpanicè, Satyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion. Palma Chriſti maior: Italis, Palma di Chriſto maggiore. Palma Chriſti minore: Italis, Palma di Chriſto minore.*

Magna eſt Orchidum & Satyriorum ſylua, in hiſtoria explicanda, monuiſſe in præſens ſufficiat hanc eſſe poſteriorum inter ea diſtinctionem (licet contra veterum placita) vt Orchidis, ſeu Cynoſorchidis, vel Teſticuli nomen, tribuant ijs, quę radices habent rotundas, Teſticulorum inſtar geminas, rarius enim ternas iunctas videas: Satyrion is verò, vel Palmæ, quæ radices habēt manus effigies aliquo modo exprimentes. I. Teſticulus primus, Matth. ſed in eius Compendio quartus: Cynoſorchis maior primus, Taber. II. Orchis apem referens, C.B. Teſticulus ſecundus, Matth. Lac. Lugd. Satyrium, Brunf. Orchis ſexta & Satyrium alterum Dioſcoridis, Trag. Triorchis fœmina, Fuch. Lon. Tab. Orchis ſerapias fœmina, Dodo. gal. Orchis ſerapias ſecundus minor, Dod. fol. Lugd. Orchis melittias ſiue apis cadauerulum exprimens, Lob. Orchis melittias, Lugd. Tab. Orchis ſiue teſticulus minor violaceis floribus, Cord. in hiſto. Teſticulus figura & colore apem flori inſidentem æmulante Cæſalpino. III. Teſticulus morionis fœmina, C.B. Dodo. fol. Lugd. Teſticulus tertius, Matth. in minoribus figuris, at in maioribus hunc cum præcedenti ſub teſticuli ſecunda ſpecie poſuit: Cynoſorchis, Brunf. Cynoſorchis morio fœmina, Lob. Lug. Cynoſorchis morio alter, Tab. Teſticulo alteri adiungit Lacuna, an Orchis fæmina maior vel anguſtifolia, Fuchſio & Orcheos tertium genus, Dod. gal. Satyriumque primum Dioſcoridis, Trago. IV. & V. Has duas figuras in maioribus iconibus Matthiolus habet, quibus Teſticuli ſpeciē tertiam inſcripſit, quem ſequitur Lugdunenſis hiſtoria. Verum. IV. dicitur Triorchis maior mas, Tabe. & Triorchis maior mas, Tab. & Triorchis Trifolia, Eidem: at V. Teſticulus eſt decimustertius Tabernæmontano. VI. Teſticulus morionis mas folijs maculatis, C.B. Teſticulus quartus, Matthiolo: at in Compendio ſub primo poſitus, vt & á Lacuna & Caſtore, Satyrion mas. Brunf. Cynoſorchis mas noſtra Trag. Orchis mas anguſtifolia, Fuch. Orchios ſecundum genus, Dod. gal. Thal. Cynoſorchis morio, Lobe. Teſticulus morionis mas, Dod. fol. Lugdu. Orchis mas minor, Lon. Cynoſorchis morio mas, Tab. VII. Teſticulus quintus Matthiolo. IIX. Satyrium primum, Matth. Lugd. Satyrium trifolium, Caſtori. IX. Satyrium Erythronium, Matth. Lugd. Caſtori: de vtroque quid ſit ambigitur, nec in prima, ſecundaue editione proponuntur: ſic & in maioribus figuris primò excuſis Satyrium Erythronium non habetur. X. Satyrium baſilicum anguſtifolium, C. B. Palma Chriſti maior, Matth. Palma Chriſti alia, Cord. in hiſt. Palma Chriſti fæmina, Taber. Satyrium baſilicum mas, Lon. Satyrium baſilicum mas tenuifolium maius, Thal. Satyrium baſilicum maius, Lugd. Verum Matthiolus figurâ quidem hanc expreſſit, at deſcriptio conuenit ſequenti figuræ vndecimæ, quam eius nomine adpoſuimus. XI. Satyrium baſilicum pratenſe maculoſum, C.B. Orchis fæmina altera, Trag. Satyrion baſilicum fœmina, Dod. gal. & fol. Lonic. Satyrium baſilicum mas alterum, Fuch. Satyrium baſilicum, Lac. Serapias fæmina pratenſis Lob. Lugd. Palma Chriſti, Cord. in hiſto. Cæſalp. Palma Chriſti minor, Caſt. quoad iconem. Palma Chriſti maculata, Taber. Satyrium fœmina, Thalyo. XII. Satyrium Baſilicum anguſtifolium alpinum, C. B. Palma Chriſti minor, Matth. Lugd. Caſt. quoad deſcriptionem: Satyrium baſilicum alpinum, Geſ. hor. Orchis ſerapias minima alpina, Cam Satyrium baſilicum mas tenuifolium minus, Thalyo. Satyriũ baſilicũ minus, Dod. fol. Palma Chriſti minor fæmina, Tabernæmontano.

Ὅρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

Horminum ſatiuum herba eſt folijs marrubio ſimilis: caule ſemicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus diuerſum ſemen recluditur. Siquidem in ſylueſtri rotundum, fuſcumq; inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius eſt vſus. Ad venerem ſtimulandam, cum vino bibi volunt. Purgat cum melle argemas, albugineſque: illitum ex aqua tumores diſcutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus eſt illitæ herbæ. Sylueſtre magis viribus pollet: quare vnguentis, præſertim gleucino, permiſcetur.

Hormini cōſideratio. — *Ruel. & Fuchſij opi. reprobata.*

Ruellius, & hunc, vt arbitror, ſecutus Fuchſius, in ſuis quiſque de ſtirpium hiſtoria commentarijs, certò credunt Horminum ſatiuum eam perquàm odoratam herbam eſſe, quæ vulgò aliquibus Sclarea, quibuſdam Matriſaluia, & nonnullis Herba ſancti Ioannis appellatur. Sed certè horum, licet doctiſſimorum virorum, ſententiam vt minus probem, multa mihi occurrunt. Primum quòd contra Hormini deſcriptionem illæ plantæ conſtent caule plerunque bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus ſemen recluditur, ſurſum ſpectantibus. Deinde quòd in Sclarea ipſa rotundum ſemen inueniatur, non autem oblongum. Illud præterea addiderim, quòd Dioſcorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermiſiſſet, ſi ei Sclarea dicta Horminum ſatiuum fuiſſet, vt illi exiſtimant: ea enim adeò odorata eſt, vt eius odor inſignis ſine vitio præteriri non poſſit. Huc denique illud accedat, & eos planè, vt puto, refellet, qui ſecus opinantur, quòd plantam, cuius hic effigiem damus, Piſis ad me Miſit Lucas Ghinus medicus clariſſimus, & rei herbariæ peritiſſimus, quæ ad amuſſim Horminum ſatiuum repræſentat, vt pictura affabrè demonſtrat. Ea enim folijs eſt Marrubio ſimilibus, ſed maioribus, & aſperiuſculis: caulibus ſemicubitalibus, quadrangulis: floribus in caule ſecundum folia per interualla prodeuntibus purpureo colore: quibus decidentibus, eminentiæ, ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant. Flores edit in caule ſecundum folia per interualla prodeuntes, purpureo colore, in quibus nigrum, & oblongum recluditur ſemen. Cæterùm SYLVESTRE folio eſt ſaluiæ ferè ſimili, caule ſeſquipedali, aſpero, quadrangulo, leuiter hirſuto, ſtriatoq́; flore ſaluiæ, colore purpuraſcente, ſiliquulis pluribus in humum reflexis, in quibus ſemen rotundum, fuſco colore, Gallitrico paſſim vocato haud longè abſimile. Prouenit in campeſtribus, in pratis, ſecus itinera & herboſis locis. Eadem omnia præſtat, quæ de domeſtico ſcribuntur. Sclarea autem folijs exit Hormino quadruplo maioribus, ac latioribus, ſubaſperis, criſpis, humi accubantibus: caule ſeſquicubitali, & quandoque maiore, hirſuto, firmo, quadranguloq́; à cuius medio plures oriuntur rami, in quibus ſpicati exeunt flores ex purpura albicantes, odore eximio præditi & quadam cum grauitate iucundo: ex his receptacula

Hormini ſatiui deſcriptio. — *Hormini ſylueſtris hiſtoria Matth.* — *Sclareæ hiſt. Matth.*

I. HORMINVM DOMESTICVM.

II. HORMINVM SYLVE.

IV. SCLAREA.

oriuntur, in quibus nigrum, pellucidum, ac rotundum includitur semen. Radicibus nititur multifidis, subnigricantibusq́.

Sclareæ vires Matth.

Seritur in hortis, & viridarijs. Excalfacit, attenuat, discutit, aperit, resoluit. Hanc etsi Dioscoridis Horminum non sit, ego tamen Horminum maius, aut odoratum Horminum appellauerim. Huius folia ex aceto imposita, panos per se, vel cum melle discutiunt: item furunculos priusquàm caput faciant, vel acuminētur. Italæ mulieres odorati Hormini seminis granum oculis caligantibus imponunt, nec ex oculo auferunt, nisi caligine soluta.

Horminum Plinij.

Hormini vtriusque meminit Plinius lib. 22. cap. vltimo vbi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachy eundem incidisse superius ostendimus. Nam vbi Horminum folijs marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum vicinitate deceptus: πράσιον *enim marrubium significat,* πράσον *verò porrum, quod Plinius legisse videtur.*

Horminum frugis genus.

Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (vt Galenus author est libro 1. de alimentorum facultatibus) inter erysimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Ceterùm Hormini, de quo hic nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio: quamuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.

Nomina.

Græci eam plantam ὅρμινον *vocant, vt etiam Horminum Latini: Itali, Hormino. Horminium syluestre, Græcis* Ορμινον ἄγριον*: Italis, Horminio saluatico. At Sclarea, Italis, Sclarea, Scarleggia, seu herba di san Giouanni: Quibusdam Matrisaluia: Germanis,* Scharlach*: Gallis, Oruod, seu Toutebonne.*

Horminum, quòd impetu in Venerem agat, seu stimulet, cuius plures sunt differentiæ: hic de satiuo, syluestri & Syriaco. I. Horminum satiuum, C.B. Dod. gal. Cam. Cæs. Horminum domesticum, Matth. Horminum, Lacu. Lob. Dod. fol. Lugd. Cast. Tab. Orminum verum quorundam, Ges. hor. Orminum minus, Lonicero. II. Horminum syluestre saluifolium, C.B. Horminum syluestre, Matth. Cast. Lugd. Cæs. Hormini syluestris tertij altera species, Clus. hist. Pann. Oruala altera, Dod. fol. Verbascum saluifolium, Lob. in iconibus. III. Horminum Syriacum. Planta est Sclareæ forma, caulibus cubito altioribus, angulosis, lanuginosè hirsutis, in alas diuisis, folijs inferioribus palmū longis, latis, subasperis, sinuosis: superioribus angustis, oblongis leuioribus: flores, forma florum Sclareæ, albi

III. HORMINVM SYRIACVM.

albi: ſemen paruum & compreſſum rubris coſtis donatum, cinereum, nigris lineis ſine ordine conſperſum, inodorũ, quod ſub lingua vt Ocymi ſemen lenteſcit, in vaſculis concluditur. Huius ſemen Biſarmar nomine, D. Bernhardus Paludanus, dum Patauium ex Syria rediiſſet, exhibuit. Sunt qui Aman vocitẽt, at Cam. in ſuo horto Biſermas nominat. IV. Horminum Sclarea dictum, fortè Tuſſilago altera Plinij, & ſi ſeminis formam vſumq; perpẽdas, Alectorolophos Plinij ſtatuere poteris, C.B. Sclarea, Matt. Caſt. Cam. Taber. Cæſalp. cui & Scopa regia Plinij & Baccharis Dioſco. Scarlea, Lobel. (cui & Centrum galli) Cluſ. hiſt. Pan. Gallitricũ ſatiuum, Trag. Gallitricum, Dod. gal. Lugd. Horminum, Geſner. hor. Orminum ſatiuum, Fuch. Cord. in Dioſc. Orminum maius, Geſ. hor. ap. Lon. Oruala, Dodo. fol. Caſt. Scordium alterum Plinij, Dalechampio in Plinium.

Ἡδύσαρον. HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEdyſaron, quòd vnguentarij pelecinum, id eſt, ſecuridacam vocant, frutex eſt, foliis ciceris: ſemen rufum in ſiliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitem ſecurim æmulatur, vnde nomen accepit: amarum guſtu. Stomacho vtile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum ſubditum, concipiendi ſpem adimit. Naſcitur in ſegetibus, & hordeis.

QVanquam Securidaca inter triticum & hordeum quandoque proueniat, frequentior tamen inter aphacam naſci cernitur. Id quod etiam teſtatur Theophr. lib. & cap. 8. de plant. hiſt. vbi Securidacam in aphacis gigni, eaq́; aphacen necari prodidit Plinius ſimilitudine vocabulorum deceptus lib. 18. c. 17. Securidaca lentem complexu ſtrangulari ſcribit. In eo autẽ error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & verterit: nam Græcis lens φακὸς *vocatur, non* ἀφάκη *quæ viciæ genus eſt. Sed re quoque Plinio refragatur Theophraſtus, qui loco citato aracum, nõ autem ſecuridacam lenti innaſci, & inimicari tradidit. Duo Hedyſari ſiue Pelecini habentur genera, etſi Dioſcorides vnius tantùm meminit, alterum, quod maius, alterum, quod minus appellauerim. Maius foliis exit ciceri proximis, vndecim ex vno proceſſu erumpentibus.* Hedyſari conſideratio. Plinij lapſus. Securidacæ maioris hiſt.

I. SECVRIDACA MAIOR.

II. SECVRIDACA MINOR.

Cauliculos edit tenues lentosq́; floribus diluto purpuræ colore rufescentibus, vt in piso, sed minoribus. Siliquas habet corniculatas, quadantenus falcatas, pressas, adunco cacumine, in quibus rufum concluditur semen ancipitis securis effigie, vnde illi nomen, amari saporis. Radice nititur vnica, albaq́; non sine adnatis fibris.

Securid. minoris descrip.

Minus maiori ferè simile est, nisi quòd folia minora spectantur, numerosiora, & in cacumine retusa. Quinetiam, & caules, & rami, & cæteræ quotquot sunt partes minores habentur. Flores edit alteri haud absimiles, sed pusillos, ex quibus cornicula oriuntur rotunda, incurua, & acuminato cacumine, quæ per maturitatem rufescunt, in quibus semen continetur alteri simile, sed minus, ac tenuius. Radice nititur gracili, alba, longa, & altè descendente. Nascitur & ipsa inter segetes in agris. Ea omnia, quæ maiori adscribũtur, ea quoque in minori reperiuntur.

Securidacæ vires Matth.

Bibitur vtriusq́; semen contra venenosorum animalium morsum. Eiusdem farina, vulnera & putrida vlcera abstergit, quemadmodum & lentigines, & alphos, & cutis maculas omnes, vbi frequenter melle optimo excepta illinatur. Pectus quoque expurgat à crassis, pituitosisq́; excrementis ex melle, aut defruto delincta. Necat eadem intestinorum vermes ex dulci lixiuio pota, aut ex vino, aut ex humano lacte, addito croci momento.

Hedysari vires ex Gal.

Hedysari meminit Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens. Hedysarum, aut pelecinum. Huius fruticis semen colore rufum est, vtrinque anceps, vti secures. Amarum, & subacerbum apparet: quamobrem potum gratum est stomacho, & viscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.

Nomina.

Planta quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedisarum, & Securidaca nominatur: Vnguentariis, Pelecinum: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca.

I. Securidaca siliqua oblonga, C.B. Securidaca maior, Matth. Cast. Cam. Securidaca secunda, Dod. gal. Securidaca, Gesſ. hor. Hedysarum, Gesſ. hor. Lac. Lob. Lon. Cæs. Hedysarum maius, Lug. Cam. Hedysarum primum, Dod. fol. Lugd. Hedysarum legitimum, Clus. hist. Pan. Pelecinus, Gesſ. hor. II. Securidaca siliqua falcata, C.B. Securidaca minor, Matth. Lob. Cast. Cam. Hedysarum alterum, Dod. gal. & fol. Lugd. Hedysarum minus, Lugd. Cam. an Securidacæ similis Cæsalpino?

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONosma oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & vnius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescente: gignitur in asperis. Folia in vino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

ONOSMA.

Onosmatis consideratio.

PLanta quædam ex collibus, quos variis herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices verò eius ita rubescunt, vt quasi rubiæ videantur. Ex iis notis, quæ quidem pulchrè Onosmati respondent, non potui non adduci, vt eam verum Onosma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, vt de ea aliorum quoque sit iudicium. Sed certè, vt verum fatear, mihi adhuc incompertum est, an hæc caulem, flores & semen proferat: siquidem eam hactenus non nisi caule, & reliquis viduam videre mihi licuit.

Onosmatis vires ex Gal.

Onosmatis vires tradidit Galenus lib. 8. simp. med. sic inquiens. Onosma, vel osmas, vel phlonitis, vel ononis, ex acri, & amara constat substantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eiicere, foliis eius in vino potis.

Nomina.

Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onosma vocatur.

Onosma Matthioli, cuius & figura & nomen reseruarunt Lacuna, Castor, Lonicerus, Lugdunensis historia, & Tabernæmontanus: esse autem Lycopsi cognatam & in Anchusis habendam, ex figura colligi posse credimus.

Νυμφαία. NYMPHÆA. CAP. CXXXI.

NYmphæa nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, foliis fabæ Ægyptiæ, minoribus, & lõgioribus, aliis in summa aqua, aliis demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente: cùm defloruerit, vt rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: a nigro semine denso, & lato, lenti gustus. Caulis est læuis, niger, minimè crassus, Ægyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, b scabra, clauæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum vino pota cœliacis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac vesicæ doloribus illinitur: vitiligines ex aqua emendat: imposita cum pice, alopeciis medetur: eadem contra veneris insomnia bibitur: siquidem ea prorsus adimit: pota assiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem semen potum efficit. Nymphææ nomen sibi vendicasse videtur, quoniam aquosa amet. Plurima inuenitur in c Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

a Cat. leg. πικρὸς. i. amaro.

b Orib. leg. παχεῖα. i. crassa.

c Ori. leg. κιλίκια. i. Cilicia.

Νυμφαία ἑτέρα. NYMPHÆA ALTERA. CAP. CXXXII.

EST & altera nymphæa, [cuius flos blephara dicitur,] foliis antedictæ: radice alba, scabra: flore luteo nitente, rosæ simili. Huius semen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex vino nigro bibuntur. Nascitur in Thessalia, amne Peneo.

Meum nõ legit conclusa.

a Meum exẽplar ad capitis calcẽ add. Νυμφαία ἄλλη, οἱ δὲ νυμφῶνα καλοῦσι, ἧς τὸ ἄνθος νοῦφαρ λέγεται. .i. Nymphæa quam Nymphonam vocãt, cuius flos Nuphar dicitur.

I. NYMPHÆA ALBA.

II. NYMPHÆA LVTEA.

NYmphæa vtraque seplasiariis Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur vbique frequentissima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Vnde non mirum, si ea sit vulgaris admodum planta, & omnibus notior, quam vt indicari deceat. Veruntamen Fuchsius in libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, vt eius verba, quæ hic subiiciam, apertè satis declarant. Nymphææ, inquit, seplasiis Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioscorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaque sententia semine potius, & radice medicis vtendum erit, quæ, vt iidem testantur, refrigerandi & exiccandi potestatem obtinent. Arabes contrà floribus esse vtendum præcipiunt, illisq́; refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi vim tribuunt. Atque hos quidem flores quarta species Nenupharis producit: quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recensent. Vt hinc constet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie esse omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant nostri temporis medici, quòd suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam facultatem assignant, ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam esse & tenuium partium scribit. Adeò nihil est in vniuersa Arabum doctrina certum, ac solidum: hactenus Fuchsius. Huius equidem viri alioqui eruditi iudicio tantũ abest vt hac in re subscribere velim, vt potius cogar ipsum refellere, atque Arabum doctrinam tueri: vtpote qui Græcorum scripta bona fide referant, atque iis etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod vel hic fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt. Quòd igitur Arabum nymphææ, etsi eas humectare tradant, vbi de earum floribus mentionem faciunt, eædem sint cum nymphæis Græcorum, qui vim illam intactam reliquerunt, facilè probari potest Serapionis, ac Auicennæ testimonio. Hi namque, vt omittam quòd omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solùm vtuntur floribus, vbi humectandum sit, sed etiam semine & radice, vbi adstringere & refrigerare sit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes suis Nymphæis frigidum & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, vt etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Paratur enim è floribus oleum ipsis in eo insolatis, quo vtuntur medici vbi refrigerare ac humectare sit opus. Soporiferi enim quidpiam illi inest, folia recentia renibus admota, seminis profluuia sistunt. Atque adeò hoc mihi non videtur Græcorum sententiæ aduersari: quippe Græci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi vim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes verò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores sortitos esse volunt, vt clarissimè scribit Auicenna. Illud addam, quod nihil prorsus sit alienum à ratione, vt vna eademque planta suum variet temperamentũ, pro diuersa vniuscuiusq́; partis natura. Huius rei Gal. testis esse potest in mãdragoræ mẽtione, vbi scriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare, fructu verò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod videtur facere Fuchsius) exprobrãdi: vt qui non sine magna mortalium vtilitate Nymphææ flores in vsum medicũ asseruerint: quod à veteribus Græcis, quãtũ nobis constat, prætermissum est. Porrò verisimile nõ est, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nã si Auicẽna

Nymphææ consideratio.

Fuch. opinio reprobata, dũ alias Græcorum, alias Arabũ Nymphęas statuit.

III. NYMPHÆA PARVA.

existimasset earum semen & radicem eiusdem esse cum floribus temperamenti, illis vtique non fuisset vsus ad dysentericos, ad veneris insomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida siccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, vt contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albasaris inter nymphæas recenseat plantã, quæ tenuium partium est, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus, neque hoc nobis ita vt Fuchsio, mirum videtur. Vt autem nõ miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui vis insit calida, facit tertij semperuiui exemplum in Dioscoride: etenim is tertium sedi genus depinxit, eiq; vim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametsi reliqua duo Sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atq; iisdem Galenus tertiam refrigerandi sedem aßignet. Cæterùm in quibusdam Bohemiæ lacubus NYMPHAEA PARVA *nascitur, folio quidem nymphææ, sed braßicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, vt in cappari: semine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi videre, quàm in Bohemia; nec in aqua, sed in lacubus & paludibus circa eorum litora. Imbecillioribus longè viribus est quàm cætera de quibus diximus. Nymphææ facultates retulit Gal. lib. 8. simpl. med. his verbis: Nymphææ tùm radix, tum semen desiccandi vim habet citra morsum. Itaque ventris profluuia cohibet, semenq; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris est facultatis, vt & muliebri profluuio medeatur. Verũ & hæc, & ea quoq;, quæ atrã habet radicẽ, ex vino nigro austero bibitur. Porrò nonnullam etiam abstergendi vim obtinent, ita vt & alphos sanent, & alopecias. Ad alphos verò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba.* Νυμφαία *Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofan, seu Nilufar: Barbaris, Nenufar: Italis, Nimphea: Germ.* Weiß Seebluemen / & Haarwurtz: *Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc d'eau, Lunet d'eau, & Lis d'estang. Nymphæa altera, Græcis,* Νυμφαία ἑτέρα: *Italis, Nimphea gialla. At Nymphæa parua, Græcis,* Νυμφαία μικρά: *Italis, Nimphea piccola.*

Nymphæa minor & eius hist. Matth.

Vires ex Gal.

Nomina.

Nymphæa maior est, eaq; albo, vel luteo flore: est & minor, eaq; luteo, eoq; vel magno, vel paruo flore: aut albo quæ triplex, cùm & morsum ranæ Nymphæam minorem faciamus. I. Nymphæa alba flore maiore, C.B. Nenuphar album, Brunf. Nymphæa, eidem Cor. in Diosc. Nymphæa alba, Matt. Anguil. Cor. hist. Lac. Lob. Lon. Tab. Thal. Dod. gal. & fol. Nymphæa candida, Trag. Fuch. Cæs. Nymphæa maior alba, Lugd. Cast. Lotus Ægyptia, Alpino. II. Nymphæa lutea maior, C.B. Lug. Nenuphar luteum, Brũf. Nymphæa lutea, Matt. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. Lon. Tab. Thal. Nymphæa Citrina, Cord. in hist. Nymphæa altera, Cord. in Diosc. Cæs. Nymphæa flore luteo, Anguil. Cast. III. Nymphæa alba minor, C.B. & Tab. Nymphæa parua, Matth. Lugdunensis Matthioli figuram habet, sed Nymphæam alteram luteam minorem vocat.

Ἀνδρόσακες. ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

† Me exemp. ita legit. Ἀνδρόσακες φύεται ἐν Συρίᾳ ἐν τοῖς παραλίοις τόποις, πόα ἐστὶ λευκὴ λεπτόκαρφος, πικρά, ἄφυλλος θυλλάκιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα. i. Androsaces nascitur in Syria in maritimis locis. Est autem herba alba, tenuib. virgultis, amara, sine foliis, folliculũ in capite habens.

Androsaces herba est amara, † tenues spargens iuncos, sine foliis, folliculos in capitulis habẽs, in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in vino pota, copiosam hydropicis vrinam ciet. Idem effectus est semini poto, & herbæ decocto: podagris vtiliter illinitur.

Androsaces consideratio.

Androsace altera.

Androsacis vires ex Gal.

Nomina.

Androsaces ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriæ maritimis, cuius hic picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdã Androsaces existimetur. Idipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Ghinus medicus clarißimus, & rei herbariæ peritißimus: à quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentiendum esset, quòd præter alias notas hæc planta (vt Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Cæterùm aliam quoque plantam ex Syriæ maritimis allatam ab hac longè diuersam, misit ad me sub Androsaces nomine Iacobus Antonius Cortusius patritius Patauinus, cuius quoque hic imaginem excudi curauimus, vt de ea quoque aliorum sit iudicium. Sunt qui putent hanc plantam Androsacem legitimam esse: verum cum folia in summitate gerat, non possum ego facilè eorum subscribere placitis. Androsacis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Androsaces humida, & acris herba est. Potest autem resiccata, exhibitaq; tum ipsa, tum fructus eius magnopere vrinam mouere, & nimirum discutere, & desiccare. Hæc planta vt Græcis ἀνδρόσακες, *ita Latinis Androsaces dicitur: Italis, Androsace.*

† *In vulgatis exemplaribus hoc loco scriptum reperitur* λεπτὴ, *hoc est tenuis: quam vocem, vt superuacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio verò* λευκὴ, *id est, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice vertit Marcellus. Cæterùm non desunt, qui, vbi paulò post* ἄφυλλος, *hoc est, sine foliis legitur,* ἔμφυλλος, *hoc est, cum foliis legendum putent.*

Androsace

I. ANDROSACES. II. ANDROSACES ALTERA.

Androſace duplex eſt, alia foliis carens folliculos habẽs, quæ vel petræ innaſcitur, vt nobis ante viginti annos Cl. Vlyſſes Aldroãdus Bononiæ exhibuit: vel Chamæconchæ, vt ante annos nouemdecim, cùm Monſpelio Frontignanum naui veheremur, ad montem Cetium ſtudioſos herbarum inquirendarum cauſſa deducturi, ſtagnis innatantem copioſè vidimus & legimus. Dicitur Androſaces, Matth. Lac. Caſt. Lon. Lugd. Androſaces Cotyledon folioſum marinum, Aduerſ. Lob. Androſace Matth. primum. Taber. Fungus marinus minimus, Cæſ. Vmbilicus marinus Monſpelienſibus. II. Androſaces altera, Matth. Lugd. Cluſ. hiſt. Pan. Tab. Cam. Morſus gallinæ vel Alſines ſpecies, non ex Syria, ſed quadam antiqua macerie, Aduerſariis: verùm Aduerſaria falluntur, cùm hanc elegantem plantulam ante vigintiduos annos in horto noſtro coluerimus, cuius elegans apud Cluſium deſcriptio & apud Camerarium figura, cùm in hac folia minus rectè ſint expreſſa, quæ plantagini anguſtifoliæ æmula, & in ambitu dentata ſunt: qua de re plenius in hiſtoria.

Ἄσπληνον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASplenum aliqui ſcolopendrion vocant, alii ſplenion, alij hemionium: foliis eſt multis, ſcolopendræ animali ſimilibus, ab radice vna prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxiſque ſiliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, ſubter flaueſcentia hirſutaque, supernè viridia. Vim hanc habent folia in aceto feruefacta, vt per dies quadraginta pota lienem abſumãt: quibus etiam contritis lienem ex vino illini oportet: ſtrãguriæ, & regio morbo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in veſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſilente luna, huius rei gratia effodiendam.

ASplenum, ſiue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Cetrach barbara voce vocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea vniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim; quam etiam vulgò Linguam ceruinam appellant, ſuis immiſcebant medicamẽtis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum eſt, vt nullus amplius dubitandi locus relinquatur: adhuc tamẽ inueniuntur è veteribus noſtris ſeplaſiariis, qui vt ſuam potius pertinaciam, quàm veritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe volunt, phyllitim non eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd ſui maiores phyllitim Scolopendram appellauerint, quodq́; eam ſpleni ſemper maximè profuiſſe experimento cognouerint. Qua tamen in re prorſus aberrant, vt ex Aſpleni notis facilè ab omnibus intelligi poteſt: ex quibus apertiſsimè cognoſcitur, nil aliud eſſe Aſplenum, quàm ipſum Cetrach vocatum. Nec deſunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non eſſe Aſplenum, quòd ſcripſerit Dioſcorides naſci Aſplenum folijs polypodij, ſiue filiculæ, quibus tamen ipſius Cetrach folia non vndequaque reſpondere videntur. Verùm ſi ij, qui ita obijciunt, eam vidiſſent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, foliis anguſtioribus, & admodum virentibus, iis in poſterum, quantum equidem reor, omnis dubitãdi occaſio ſublata eſſet. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm ſimili, quanquam paulò ampliore. Tantaq́; eſt ſimilitudo, vt mihi primùm hanc herbam inſpicienti ea fermè viſa ſit verum Aſplenum: quæ tamen effoſſa radice ſtatim pro filicula agnoſcitur. Præſtãtiſsimum aſplenum in Creta naſcitur, vbi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas vrbes Gnoſon, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam ſpectat, pecoribus ſine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera verò parte, quæ ad Gnoſon eſt, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Cæterùm aureus puluis, qui in Aſpleno auerſa foliorum parte inuenitur, drachmæ pondere vnà cum albi ſuccini farinæ ſemidrachma, ex ſucco portulacæ potus, aut plantaginis, gonorrhæa laborantes mirificè iuuat. Herbæ autem totius decoctum datur vtiliter potandum ad omnes melancholicos affectus, & ad eos præſertim, qui Gallica lue affecti ſunt. Aſpleni vires paucis perſtrinxit Galenus libro ſexto ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Aſplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba eſt. Hac vtique ratione & lapides frangit, & lienes liquat: hæc Galenus. Cæterùm ſunt qui exiſtiment Aſplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, ſed diuerſas omnino plantas repræſentare, Galeni authoritate freti. Quippe qui libro quinto cap. 7. ſimplicium

Aſpleni conſideratio. Ceterach.

Ceterach nõ eſt Aſplenum quib.

Aureus puluis Aſplenii & vires.

Aſpleni vires ex Gal.

Aſplenum & Scolopen. quibus diuerſa.

ASPLENVM.

plicium medicamentorum de his differens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè videatur, cùm inquit: Maiores lienis obstructiones vehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ id ipsum nomine repræsentat, asplenos appellata. Hæc certè verba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco præter Galeni sententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo sit scriptura vel librariorum incuria, vel nimia alicuius scioli diligentia: quòd in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorũ cognitionem habuit, facultatibus sigillatim differit Galenus, nusquam, quod inuenerim, Scolopẽdrij meminerit, sed tantùm Aspleni, cuius etiam vires (vt supra retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopẽdrium, vel per Asplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus: quandoquidem hemionitis (vt ipse Galenus scribit lib. 9. c. 2. de comp. medic. secundum locos, vbi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset, quæ epota splenicis siue lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab alijs Scolopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide: præsertim quòd hæc herba quoq; eam vim sortita est, qua lienem absumere potest. Nomina. *Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, Latinis quoque Asplenum, & Scolopendrium appellatur: Mauritanis, Scolofendrion, seu Sculufendrium: Officinis, Cetrach: Italis, Aspleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.*

Asplenon, quod splenem iuuet, dicitur: Scolopẽdria vera, Trag. Lon. Asplenum, Matth. Dodo. gal. & fol. Lac. Lobel. Cast. Lugd. Cam. Asplenion Cord. in Diosc. Asplenus, Gesf. hor. Scolopendrium, Cord. in hist. Anguil. Ceterach, Gesf. hor. Cæsalpino.

Ἡμιωνῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

Hemionitis quam aliqui splenion vocãt, folium emittit Dracũculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neq; semen, neq; caulem gignit: in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

Hemionitidis consid.

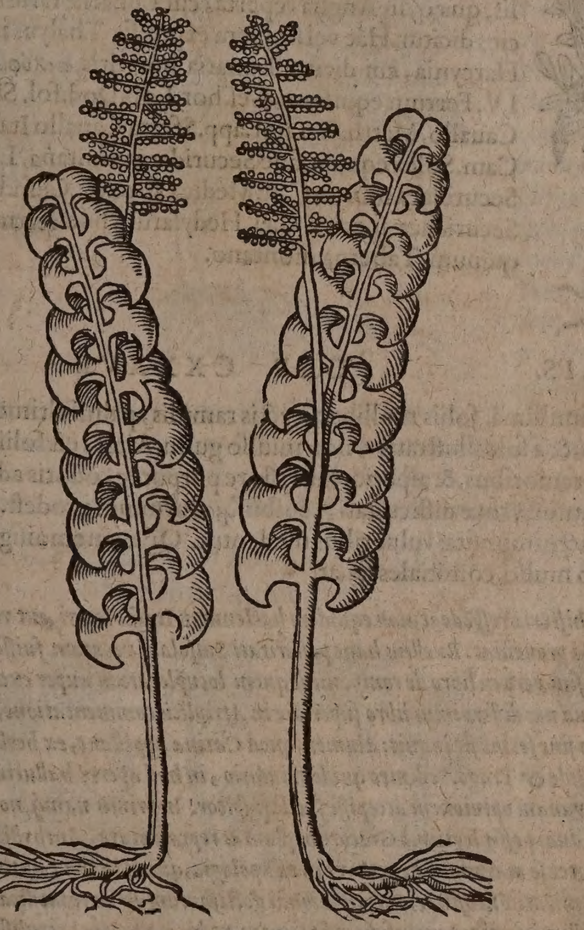
Falluntur procul dubio (vt in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuáserint, Hemionitida eam esse plãtam, quam seplasiariorum vulgus Linguam ceruinam, perperamq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos viros alioqui doctissimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare, euidentissimis, vt puto, argumentis ostendimus: idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra viros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum est veram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumque ruinis prope magnum Amphitheatrum, vnde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos: sed nos quoq; hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum vnà cum Hermolao, & Ruellio Teucrium, & hemionitim vnã tantùm Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. 25. c. 5. ita scriptum habebant: Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion vocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, nõ hemionion legendũ fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, vt omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere Teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrio nullis notis differre. Hemionium & Asplenum Plinio idem. *Cæterùm inter hemionium, & Asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit lib. 27. cap. 5. Asplenum sunt, qui he-*

qui hemionium vocant. Sed equidem vereor, ne & ipse in errore versetur: quandoquidem Dioscorides non modò vtriusq; historiam diuersis capitibus descripsit, sed etiam asplenum nusquam, quod sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contrà Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam vocari tradiderit. Sed posteaquam Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymistis LVNARIA *minor, & ab aliis ob semen racemosum Lunaria botrytis cognominatur, cùm & ipsa miris in medicamentis polleat viribus, nõ prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid differerem. Hæc itaque breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, dodrantali, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramusculus, costæ effigie, cui folia sunt vtrinque septem aut plura annexa, lunata, crassa firmaq;, brassicæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine rufo, rotundo, minutoque, in vuæ modum racematim cohærente. Nascitur in altis montibus herboso loco. Vis totius plantæ mirè efficax vulneribus recentibus glutinandis, itemq; pota intrinsecis, atque illita extrinsecis corporis fracturis sanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocelas. Datur vtiliter commodeq; dysentericis, planta tota in puluerem contrita ex vino austero pota. Albas vteri fluxiones supprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depascuntur, vbi hæc copiosa prouenit, auulsis ab ea clauis, suos ferreos calceatus amittere, & ob id vulgò à nonnullis Sferracauallo, appellari. Sed perperam, meo quidem iudicio, quòd alia sit planta, quæ vel ab ipso effectu legitimè sic fuerit appellata, vel quòd semen proferat ferreis equorum calceis simile. Verùm, cùm à chymicis hæc planta inter Lunariæ genera recenseatur, adeò, vt quidam eam ipsam Lunariam maiorem appellent: præterire quidem non potui, quin de ea quoque hic verba facerem. Est itaque planta, quam nos* SFERRA CAVALLO *appellamus, herba in altis montibus proueniens, fo-*

Lunariæ minoris descriptio, & vires.

Sferra cauallo.

II. LVNARIA MINOR.

III. LVNARIA MINOR RAMOSA.

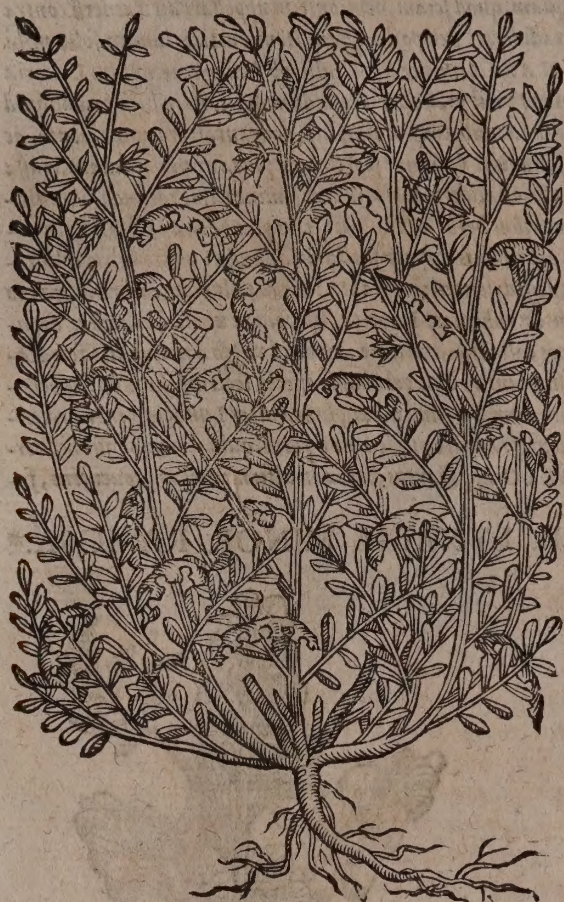
liis minori Securidacæ proximis, pusillis, cordisq; faciem referentibus, incurua secundum longitudinem excurrente linea, pluribus vtrinque è longo pediculo emergentibus siliquis, oblongis, pressis, numerosis, altera parte incuruis incisuris diuisis & foraminum rotundorum speciem referentibus, prominente vtrinque foraminum orificio, adeò vt non parum opificij in hisce fabricandis natura adhibuisse videatur: caules habet angulosos, striatosq;, ramulis compluribus refertos, sed flores hactenus mihi videre non licuit. Semen è siliquis prodit lunatum, bicorne, vnde illi Lunariæ nomen apud chymistas, qui eam magnis efferunt præconiis ad argentum conficiendum, hac tantum ex argento viuo argentum purum fieri fabulantur, sed quàm suis opinionibus deludantur ij, sæpe suo magno dãno experiuntur. Radice nititur gracili quatuor digitorum longitudine. Hanc ego plantam Securidacam montanam appello, cum non paruam videatur habere cum minori securidaca cognationem, cum facie, tum viribus. Quod autem equi, qui diu hanc plantam virentẽ calcauerint, ferreis calceatibus protinus exuantur, quid certi afferam non habeo. Verùm cũ scribat Plinius lib. 10. c. 18. Picum martium adactos cauernis eorum cuneos à pastoribus, admota quadam herba extrahere: & Trebius antiquissimus author illi subscribat, cogor quidem ijs haud omnino refragari, qui huic plantæ id virium tribuunt. Nullum quod sciam habet in medicina vsum, quamuis non desint herbarij, qui eam potionibus vulnerum addãt. Est & alia herba, quam aliqui similiter Lunariam minorem nominant, quæ in scrobium ripis, & aggeribus vligine madentibus, secus vias plerunq; nascitur. Serpit hæc humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi similibus, quæ Vinca peruinca vulgò vocatur, in quibus à radice ad summum ex vtroque latere breuibus interstitiis folia exeunt crassiuscula, rotunda, paruorum nummorum speciem referentia: vnde à nonnullis Nummularia dicta est. Sunt qui existiment, hãc esse Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia pilosa non sunt, sed læuia: quia præterea non nascitur in segetibus & cultis, sed in scrobium aggeribus & vliginosis locis, ideò ijs non possum adstipulari. Hæc quoque glutinandi, & cohibendi facultate prædita est. Sed iam, vt nostri moris est, Hemionitidi suæ reddantur vires ex Gal. qui eas retulit lib. 6. simplicium medicamentorum, his paucis verbis: Hemionitis simul & ad-

Lunaria minor alia.

Hemionitidis vires ex Gal.

Nomina.

IV. SFERRA CAVALLO.

ſtrictionem & amaritudinem poßidet: quamobrē cum acetō pota lienoſis auxilio eſt. Ea vt Græcis ἡμιωνῖτις, ita etiam Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis vocatur. Lunaria minor, ſiue Lunaria Botrytis: Italis, Lunaria del grappolo.

I. Hemionitis, Matth. Anguil. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Geſ. hor. Cæſ. Hemionitis ſiue ſterilis, Lob. Hemionios Theoph. vbi Gaza Mulam vertit. Sunt qui dubitant, an hæc à Lingua ceruina vulgò dicta ſpecie differat, ſiquidem ei valdè ſimilis ſit. II. Lunaria minor racemoſa, quę Lunaria dicitur à foliorum forma ſubrotunda & lunata, quæ totidem cenſentur, quot Lunæ dies, quæq; cum Luna augeantur & decreſcãt: Lunaria, Trag: Dod. fol. Lunaria minor, Matt. Fuchſ. Dod. gal. Geſ. hor. Lon. Lugd. Cluſ. hiſt. Pan. Cæſ. Lunaria racemoſa, Lob. Lunaria minor botryitis, Thal. Lunaria petræa, Geſner. de Lunariis. Lunaria maior, Caſt. Epimedium Dioſc. Fabio Columnæ. III. Lunaria minor ramoſa, C.B. Hanc D. Cam. in ſuo Matt. propoſuit, quæ pluribus eſt foliis, pluribus racemulis, quæq; in Anglia reperta, cui Lunariæ rarior ſpecies dicitur. Hãc vel ſimilem expreſſit Thalyus in ſua Harcynia, cui dicitur Lunaria botryitis πολύφυλλος. IV. Ferrum equinum, Geſ. hor. Lob. Dod. fol. Sferra Cauallo, Matth. Geſ. hor. app. Sferra Cauallo Italicũ, Cam. Solea equina, ſiue Securidaca montana, Lugd. Securidaca minor, Caſt. Medicæ ſpecies, Geſn. hort. Securidacæ ſpecies, Cæſ. Hedyſarum ſiue ferrum equinum, Tabernæmontano.

Ἀνθυλλίς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

a ὕφαλμος. i. ſubſalſus. ita meum. Orib. non legit concluſa.

ANthyllis duplex eſt: quædam enim lenti ſimillima, foliis mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Naſcitur in ſalſis terris, & à ſole illuſtratis [a], non inſulſo guſtu. Altera eſt foliis, ramuliſq; aiugæ ſimilis, hirſutioribus tamen, [breuioribus, & aſperioribus] flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, vrinæ difficultati, renibuſq; plurimùm prodeſt. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum roſaceo, & lacte impoſitæ vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ ſimilitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulſo, comitiales ſanat.

Anthyllidis conſideratio.

Fuchſii opin. damnata, dũ Kali Anthyllidem cenſet.

PRimam, aut alteram Anthyllida, quæ Dioſcoridis hiſtoriæ reſpõdeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam vidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc poſteritati Salſolam vocatam fuiſſe tradit, quòd ex ea ſalem fieri memoriæ proditum ſit. Fuchſius verò in libro de comp. med. quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos diſſeruimus libro ſuperiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem eſſe: nam vbi Aluminum genera expendit, in fine fermè ſic inquit: Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba cõbuſta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchſius vnà cum Amato Luſitano, à quo illum hanc vanam opinionem accepiſſe facilè ſuſpicor. In primis namq; non video ego, quomodo fieri poßit, vt Cali Mauritanorum duas poßit legitimè Græcorum plantas repræſentare, Anthyllida & Tragum, quæ quidem genere, forma, notis ac viribus inter ſe maximè differunt, vt in ea Apologia, quam in illũ Luſitanum ſcripſimus, latius oſtẽdimus. Deinde nobis planè ſubit mirari Fuchſium, virum alioqui doctißimum & in re medica adeò clarum, vt primas ferat in Germania, quod Luſitani illius ineptias tam religioſè ſit ſecutus, vt hic contentus protuliſſe Anthyllidem eſſe herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioſcoridi duo ſunt, expendere: atque genus explicare, quod Cali eſſe putabat. At reuera Cali (quantum ego ſentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc ſine foliis naſcitur, ſed eorum vicem explent aculei, adeò vt tota planta ſpinis horrida ſpectetur. Illa verò Anthyllis, quam primo generi adſcribit Dioſc. lenti ſimillima eſt. Porrò alterum eius genus (teſte Dioſc.) foliis ramuliſq; aiugam æmulatur, hirſutioribus tamen, breuioribus & aſperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, guſtanti ſalſa prorſus deſiderantur. Vtriuſque Anthyllidis meminit Gal. lib. 6. ſimpl. medic. ſic inquiens. Anthyllis duplex eſt, ſed vtraque modicè deſiccat, vt & vlcera glutinat. Cæterùm altera, ea ſcilicet quæ Chamæpityi adſimilis eſt, quadantenus ſubtiliorum eſt partium, quàm altera, adeò vt & comitialibus competat. Quin & ipſa magis quàm altera extergere poteſt. Quæ herba Græcè ἀνθυλλίς, Anthyllis itẽ Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.

Anthyllidis vires ex Gal.

Nomina.

† Orib. legit. τρίπηχον. i. tricubitali. Meum excẽp. ἔνδοθεν μὲν λευκὸν καὶ χρυσίζον ἄνθύλλιον ἔχοντα, ἔξωθεν δὲ περὶ κεῖται κυκλοτερῶς λευκὰ, ἢ πόρφυρα. i. intrinſecus quidem albũ, & aurei coloris florem habet, extrinſecus verò per ambitũ albos aut melinos, aut purpureos.

Ἄνθεμις. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

ANthemidis genera tria tantùm flore diſtantia: rami dodrantales, fruticoſi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numeroſis, rotundis capitulis: † floribus in medio aureis, forinſecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Naſcitur in aſperis & iuxta ſemitas: colligitur vere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & inſeſſione, pellunt menſtrua, partus, vrinam, calculoſque: aduerſus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem ſuffuſam expurgant: iocinerum vitia ſanant. Decocto earum veſicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficaciſſima eſt, quæ florem purpureum habet [a], cuius amplitudo maiuſcula eſt. Hanc propriè heranthemon vocant. Ea cui leucanthemo nomẽ eſt, itẽ quæ chryſanthemon dicitur, vehemen-

a Meum. ὅπερ τοῖς ὅλοις ἐστὶ μεῖζον, i. quod & per omnia maius eſt.

tius

I. ANTHEMIS, SIVE CHAMÆM.

tius vrinam ciunt. Ægylopiis illitæ medentur: commanducatæ vlcerum eruptiones in ore ſanant. Nonnulli in clyſteribus ex oleo vtuntur, teruntuŕq; in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tuſa, in paſtillos digeri: radix quoque ſiccari, duḿq; ingruit neceſſitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars vna, modò contra floris partes duæ, & herbę vna, permutatim duplicato pondere, alternis diebus, bibere autem oportet in vino mulſo diluto.

Anthemidis conſideratio.

ANthemis, quæ & Chamæmelō ab odore mali Græcis dicta eſt, officinis, & vulgò corrupta voce Chamomilla vocatur. Verùm quamuis tres Anthemidis ſpecies florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioſcorides, eamq́; cæteris ad calculos præſtare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum verò purpurei bubonij modò inſunt: pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat ſibi comparant, quæ floribus conſtat intus aureis, foris foliis albicantibus circùmſeptis: quòd hæc cæteris frequentior, copioſiorq́; inter ſegetes in campis proueniat, oleatq́; ſuauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis ſanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. unt qui putent plantam, quam quidam Vergilij ADONIDEM eſſe cenſent, purpureum Dioſcoridis eſſe Anthemidem, ſed re vera hallucinantur, quòd huiuſce Anthemidis genus, Dioſco. teſte, flores proferat in medio aureos, & forinſecus orbiculato ambitu purpureos, vt in [Amello] Belli quadam videmus, à quibus maximè differunt vulgaris Adonidis flores, qui papauerorum ſylueſtrium flores æmulantur. Cæterùm Anthemis cuius vulgaris eſt vſus, caules edit cubitales, foliis eſt paruis, capillaribus, tenuibus, ac numeroſis: flores fert in caulium, ramorumq́; ſummitatibus Parthenio, quod Matricariam vocāt, ſimiles. Radicibus nititur tenuibus, nec altè deſcendentibus. Tanta eſt Anthemidis cum COTVLA fœtida ſimilitudo, vt nullo ferè oculorum intuitu, ſed olfactu tantùm altera ab altera dignoſci queat. Namq; altera, nēpe Anthemis perquā bellè ac ſuauiter olet, altera verò fœtet, & adeò acris eſt, vt cutim exulceret adalligata. Quo fit vt qui in campis aluum exonerant, & deinde hac herba ſedem abſtergunt, paulò poſt intolerabili vexentur ardore. Cæterùm Anthemidis decoctum potum lateris dolores ſanat. Idem præſtat

Adonidis mentio.

Cotula fœtida.

Anthemidis vires.

II. CHAMÆMELVM NOBILE flore multiplici.

III. CHAMÆMELVM FOEtidum, ſeu Cotula.

IV. ADONIS.

aqua è floribus distillata. Anthemidis flores absque foliis decerpti, tusiq́; in mortario, & ex oleo in pastillos conformati, si ex eodem oleo dissoluantur iisq́; febrientes à vertice capitis vsque ad pedes illinantur, moxq́; stragulis, vt sudent, integantur, quascunque febres sanant, si sudor copiosius fluxerit. Ita enim scriptum reliquit Nichessor Aegyptius.

Anthemidis vires ex Gal.

Anthemidis meminit Gal. li. 3. simp. med. sic scribens. Chamæmelũ tenuitate quidem rosæ persimile est, calore verò ad olei facultates magis accedens, animali tũ familiares, tum tẽperatas. Quapropter lassitudinib. vt si quid aliud cõfert, doloresq́; sedat, mitigatq́;. Præterea tẽsa remittit, & laxat, quæq́; mediocriter dura sunt emollit, quæque constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra visceris alicuius inflãmationes infestant, discutit, ac dissoluit, ac præsertim quæ ex humorib. biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum sapientibus Soli cõsecratũ est, febriumq́; omnium remedium putatur. Verùm hæc quidem in re à veritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq́; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex viscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium Chamæmelum vel strenuissimum est, vbi iam concoctis adhibetur: quapropter, & hypochondriis, vt si quid aliud, gratum existit. Meminit etiamnum libro 6. eorundem simpl. med. sic inquiens. Dictum quidem in 3. libro de hac herba copiosius est, diceturq́; nunc summatim, quod calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet.

Nomina.

Plãta, quæ Græcis ἀνθεμὶς, & χαμαίμηλον, Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: *Hispanis Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.*

Chamæmelum aliud odoratũ, quod vel gratum, idq́; flore simplici, quod vulgatum, vel peregrinũ: aut flore pleno est: vel ingratum spirat odorẽ. Aliud inodorũ Cotula, & quidẽ aruense, marinum, & alpinum. I. Chamęmelũ vulgare, quod Leucanthemũ Diosc. C.B. Chamæmelũ tertia Parthenij species Brunf. Anthemis siue Chamæmilla, Matth. Cor. in Diosc. Chamæm. Lac. Cast. Cæs. Tab. Thal. Chamomilla tertia, Trag. Chamæm. leucanthemum, Fuch. Ges. hor. Chamæm. sylu. Dod. gal. Lugd. Chamæm. vulgare, Dod. fol. Ges. hor. ap. Chamomilla vulgaris, Lon. Chamæmalũ verũ, Ges. hor. Chamæm. aruense, Cam. Anthemis vulgatior, Lob. II. Chamæm. nobile flore multiplici, C. B. Anglorũ niueum Leucanthemum flore multiplici, Aduers. Lob. Anthemis leucanthemos niuea Anglorũ flore multiplici, Lugd. Chamæm. leucanthemum odoratũ multiplex, Dod fol. Chamæm. Romanũ flore multiplici, Cam. in Matth. Tab. Chamæm. flore pleno, Cam. Hoc tenerioribus est cauliculis humi sparsis, foliolis breuioribus, florib. ex plurimis foliolis densè cõpactis: tota plãta cæteris suauius olet, quare & facultatibus superat: sunt qui ex plãtę succo, floribus & vino albo, Syrupum ad icterũ & hydropẽ splenis vitio causatum, conficiant. Circa Aurelias Galliarum spontè quidẽ prouenit, alibi in hortis cultioribus reperitur. III. Chamæm. fœtidũ, C.B. Cotula fœtida, quarta species Parthenij, Brunf. Camomilla secunda & sylu. Trag. Cotula fœtida, Matth. Dod. gal. Ges. hor. Lob. Lac. Lon. Cast. Lug. (cui & Parthenium leptophyllon Hippocratis) Cam. Parthenium, Fuch. Cotula alba, Dod. fol. Cotula, Tab. Cota vulgo in Hetruria, Cæs. cui & Buphthalmon Diosc. Gal. & Plinij, Buphthalmum minus, Cord. in Diosc. Chamæm. album seu fœtidum, Thalyo. IV. Adonis hortensis est & sylu. hæc flore vel maiore vel minore, hæcq́; rursus rubro, pallido, luteo, in medio nigricante, rarius albo. Adonis flore minore, C.B. Anemone agrestis, Trag. Anemone, Cor. in Dios. Anemone tenuifolia, Cord. in hist. Adonis, Matth. Lugd. Flos Adonis, Lob. Adonidis flos, Cam. Chamæmelum Eranthemum, Dod. gal. Ges. hor. Eranthemum, Dod. gal. & fol. Chamæmelum rubrum, Gesn. hor. Anthemis Eranthemos, Lug. Chamæmelum cuius folia florem cingentia sunt purpurei coloris, Cast. Chamæmelum purpureum, Tab. Aculeata, Lon. Ranunculus aruensis floribus rubicundis, Cæsalpino.

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PArthenium, aliqui amaracon vocant, foliis est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna vtilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

Parthenij consideratio.

SEritur Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in iis satum, sed in aliis quoque locis sponte prouenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam vocant.

Matricariam non esse Artemisiam cõtra Brasau. Fuch. & Monach.

Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Parthenij historia Brasauolus, & Fuchsius, viri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordes sibi persuaserint (vt superius in Artemisiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus, Matricariam, siue Amarellam vulgò vocatam, esse illud Artemisiæ genus, quod secundo loco à Dioscoride repræsentatur: vtpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam

verum

I. PARTHENIVM, SEV MATRIC.

II. TANACETVM.

verum referre Parthenium, quam herbariorum vulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm isti clarißimi medici magno in errore versentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriādri: neque sapore vsqueadeò amaro, vt in Parthenio requiritur, sed acutißimo, & exulcerandi vi prædito, id quod nusquā Parthenio tribuit Dioscorides, neque Galenus. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoque Parthenium vocauere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis vitreis vasis aptißima, vt Galenus ipse testatur lib. 6. simpl. med. & Plin. lib. 22. cap. 17. naturalis historiæ. Nec desunt etiam, qui velint mas Parthenium appellare Athanasiā, quam & TANACETVM vocant seplasiarij, cuius etiam superius de Artemisia differentes mentionem fecimus, & hic modò effigiem damus. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui tertium Artemisiæ genus Tanacetum esse contendunt. Foliis est maioris millefolij æmulis, aliquantò tamen maioribus, amaro sapore, & odore graui, caulibus bicubitalibus, floribus melinis, aureis globulis similibus, vmbellatim quadantenus micantibus. Radice nititur vnica compluribus adnatis fibris. Prouenit in hortis, ac etiam alibi sponte per se nascitur. Excalfacit, exiccat, abstergit, aperit, flatus pellit. Vtuntur Tanaceto recentiores ad ventriculi, vteri & alui flatus discutiendos, item ad lumbricos ex ventre pellendos. Vtuntur & ad frangendos renum calculos, & ad ciendam vrinam & menses: obstructiones viscerum aperit. Sed id viris magis, quàm mulieribus commendant: contrà verò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in simpl. med. censu Galenum meminisse non reperio. Excalfacit, siccat, aperit, abstergit, prouocat, resoluit, flatus pellit. Epotus succus drachmæ pōdere cum saccharo ventris tineas perimit: illitus impetigines, alphos, & lentigines emaculat. Peculiariter autem auxiliatur omnibus vteri affectibus, quos flatus, aut pituitosus humor excitauerit: menses ciet, & secundas: calefit recens super tegula, & irrorata vino veteri illinitur cōtra vteri dolores. Eius nomē Græcum est παρθένιον, Latinum similiter Parthenium: Officinis, Matricaria: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, siue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Mutter Kraut/ & Mettram: Gallicum, Matricaire. Tanacetum siue Athanasia: Italis, Tanaceto siue Daneda.

Helxine, Parthenium.

Tanacetum, & eius medicinæ.

Nomina.

Parthenium quasi virginalis, quòd morbis mulierū vterinis medeatur, vnde vulgò Matricaria dicitur. Hęc foliis est latioribus, & angustioribus: illa vel odorata, vel inodora: odora vel simplici, vel pleno flore: inodora, peregrina est & altera alpina. I. Matricaria vulgaris, C.B. Cam. Matricaria, prima Parthenij species, Brunf. Parthenium, Matth. Cord. in Diosc. & hist. Dod. gal. Ges. hor. Lac. Cast. Thal. Amaracus Galeni, Ericio Cord. Matricaria, Trag. Dod. fol. Lon. Cæs. Lugd. Matricaria nostras, Lob. Artemisia tenuifolia Fuch. fol. Tab. Artemisiæ ramosæ altera species, Fuch. in icon. II. Tanacetum fortè à Tannaco, quo nomine Partheniū appellatum fuisse testatur Plinius. Hoc odorum est, vel inodorū: odorū, aut maius, quod foliis est vel planis, floreq; aut luteo, aut albo, vel crispis: aut minus, hocq; vel cāpestre, vel alpinum: inodorum, flore minore, vel maiore. Tanacetum vulgare, quod Parthenium microphyllon Hippocratis videtur, C.B. Tanacetum, Brunf. Matth. Cord. in hist. Ges. hor. Lon. Dod. fol. Lob. in obs. Cast. Cæs. Tanacetum vulgare luteum, Trag. Tanacetum maius, Dod. gal. Tanacetum citrinum, Thal. Tanacetum millefolij foliis, Lob. in icon. Athanasia, Lugd. Athanasia vulgaris, Lac. Artemisia tenuifolia, Fuch. in icon. Artemisia monoclonos, eidem in fol. Artemisia Dioscoridis, Tabernæmontano.

Βούφθαλμον. BVPHTHALMVM. CAP. CXXXIX.

BVphthalmon, quidam cachlam vocant, caules emittit tenues, mollesque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, vnde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & in campe-

ſtribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiaſque diſcutiunt. Aiunt epotam poſt exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

I. BVPHTHALMVM. *II. BVPHTHALMVM ALTERVM.*

Buphthalmi conſideratio.

Non parum profectò inter ſe variant de Buphthalmo recentiorum ſententiæ, vt herbam, quæ ipſum legitimè repræſentet decernant, & oſtendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus naſcentem, quæ (vt equidem opinor) Bellis maior eſt, folio nonnihil in ambitu ſerrato, flore intus melino, extrà verò candidiſſimis foliolis vndique circundato, anthemide maiore, eſſe legitimum Buphthalmum.

Cotula non fœtida nõ eſt Buphthalmum.

Alij verò, quibus adſtipulatur Fuchſius, aliam ab hac herbam verum Buphthalmum eſſe contendunt, vulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam vocant. Sed cur horum ſententias comprobem, ſanè non habeo: quippe quamuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat, flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioſcoridis picturæ non vtique reſpondent. Quemadmodum & hinc perſpicuum eſt alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non eſſe Buphthalmum. Siquidem cùm diligentiſſimè ſcripſerit Dioſcorides vulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum verò candido, dubitandum quidem non eſt, quin & eadem fuerit vſus diligentia in deſcribendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in vniuerſum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in vulgari parthenio conſpicitur. Cùm itaque Buphthalmum luteo planè flore præditum eſſe debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut ſimiles plãtas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus; iuuenis ſpectatæ in philoſophia ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius chariſſimus, quod in nullis prorſus notis à Dioſcoridis deſcriptione diſſidet, vt eius effigies, quam hic damus, abundè demonſtrat.

Buphthalmi vires ex Gal.

Buphthalmi vires retulit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum iis verbis: Buphthalmum, inquit, ſic appellatum eſt à floribus, qui figura quidem boum oculis videatur adſimiles, colore autem anthemidis floribus ſimillimi ſunt, ſed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & vehementius diſcutiunt, adeò vt duritias ſanent cerato miſti: hæc Galenus. Vbi ne quid nobis obſtet, animaduertendum eſt, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus ſimillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.

Bellidis hiſtoria.

Sed quoniam de Buphthalmi flore differenti mihi BELLIS *ſic à Plinio vocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum eſſe duxi, hoc in loco eius hiſtoriam, & vires recenſere. Bellis igitur quanquam plura ſunt genera, tria tamen communiter numerantur, nempe maius, medium, & minus.*

Maior.

Maius folia gerit ex anguſta origine in latum ambitum finientia, ſubrotũda, craſſiuſcula, & circumquaq; quercus modo ſerrata, humi circa radicẽ in rotæ modũ accubantia. Quæ autem in caulibus habentur anguſtiora, oblonga magis ſunt ſenecionis modo, caules emittit ab vna radice plures, cubitales, teretes, robuſtoſq; è quorum ſummis partibus flores exeunt Anthemide, aut Parthenio maiores, qui æſtate ferè tota perdurant, colore intus aureo, & per ambitum candido. Radix illi eſt multifida, haud valdè deſcendens. Naſcitur in paſcuis, pratis, ſecus itinera, & in agrorum marginibus.

Media.

Alterum autem, quod medium appellamus, plerumque in pratis & paſcuis prouenit, foliis alterius minoribus, nec adeò per ambitum inciſis, minimè ſinuatis, in terra iacentibus. Cauliculos edit tenues, flexiles, rotundos, palmari longitudine: radicem altero tenuiorem, ſed multifidam: flores mittit maiori per omnia ſimiles, ſed longè minores.

Minor.

Minus quod in hortis & fictilibus ſeritur, variis ſpectatur generibus, quæ florum varietate dignoſcuntur. Nam tametſi folia in omni ferè genere habeantur longiuſcula,

in cacu-

III. BELLIS MAIOR.

IV. BELLIS ALPINA.

V. BELLIS MEDIA.

in cacumine ſubrotunda, craßiuſcula, ſolo procumbentia, & in rotæ modum radiantia; atque per ambitum ſenſim ſerrata. flores tamen coloribus, & foliorum numero inter ſe variant. Siquidem in vno genere centrotenus aurei, & per ambitum rubentibus foliolis ſtipati cernuntur: in altero verò ex candido ruſeſcentibus; aut verſicoloribus numeroſioribusq́. Sunt etiam qui intus rubri ſint, & in ambitu albi, quinetiam qui vbiq́ foliolis exilibus admodum verſicoloribus adeò ſtipati habeantur, vt ſericinos floccos penè referant. Omnes hoc tempore in coronamenta venere. Nam ob cauliculorum mollitiem, & colorum præſtantiam, texendis coronis aptißimi ſunt. Florent anno ferè toto ſi cultorum diligentia non deſit. Facultas omnibus eadem: nam (vt recentiores perhibent) valent flores in ſtrumis, & capitis fracturis: quinetiam in vulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem vſq́ penetrarunt, in quem vſum Bellim potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis omnia genera laudent ad iſchiada, & paralyſin. Sanant commanſa folia cùm oris, tum linguæ exulceratas puſtulas: eadem tuſa genitalium inflammationes extinguunt, ac etiam reſoluunt. Herba ipſa recens in acetarijs ex oleo & aceto deuorata, aluum adſtrictam lenit: id quod etiam præſtat ex iure pinguium carnium decocta & vnà cum iure ſumpta. **Bellidis vires.** Βούφθαλμον *ſic Græcè* **Nomina.** *Latinè verò Bupthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue: Germanis,* Rindsaug: *Gallis, Oiel de Beuf. Bellis maior, Italis primo fiore maggiore, & fior di primauera, nonnullis Primula veris maior, dicitur. Bellis minor, Italis primo fiore minore, fior di prima vera: Germanis,* Maßlieben: *Gallis Marguerites, ſeu Paſquette. Bellis minima, Italis, Margarite: & fiori di prima vera gentili.*

Buphthalmum, quòd flore ſimilis ſit boum oculis. I. Buphthalmum Dioſcoridis, C. B. Buphthalmum, Matth. Trag. Lac. Geſner. hort. Lobel. Lugd. Caſt. Tab. Buphthalmum vulgare, Cluſ. hiſto. Pan. Chamæmelum Chryſanthemum, Fuchſ. Cotula lutea, Dodo. gal. & fol. Cotula non fœtida; Lonicero Chryſanthemum, Cordo in Dioſcorid. Geſner. hort. After atticus, Cord. in hiſto. quo ad iconem, quam tamen ipſe non appoſuit. II. Buphthalmi nomine hoc videtur Camerarius in ſuo Matthiolo propoſuiſſe.

VI. BELLIS MINOR.

VII. BELLIS MINIMA.

VIII. BELLIS MINIMA.

poſuiſſe. Buphthalmi altera ſpecies, Geſ.hor. Buphthalmum alterum folio & facie Cotulę fœtidæ, Aduerſ.Lob. Buphthalmum alterũ Penæ, Lug. Buphthalmum Narbonenſe, Cluſ.hiſt.Pan. Buphthalmũ verum, Tab. Chryſanthemum primum Cæſa. Nunc de Bellide. Bellidem licet aliqui velint apud Theophraſtũ eſſe Anthemidis foliacei ſpeciem, cẽſemus tamen Græcis indictam, & á Plinio primum propoſitam, quæ ſylueſtris eſt & ſatiua: illa maior, media, & minor: maior alba, vel lutea: alba pratenſis, ſimplici, rariſs. pleno flore, & alpina, hæcque maior vel minor: lutea, folijs vel profundè inciſis, eaque maior & minor, vel ſubrotundis. Sylueſtris minor alba, vel mixta, vel cœrulęa, hocq; vel fruteſcẽs vel nõ: hæcq; caule nudo vel folioſo. Satiua veró minor eſt pleno flore, eoq; maiore vel minore, albo, rubro niueo: huius generis eſt & prolifera ſuaue rubẽs, rarius viridis. III. Bellis ſylu. caule folioſo maior, C.B. Oculus bouis vel vaccinus, Brũf. Bellis maior, Matt. Trag. Fuch. in fol. Dod. gal. & fol. Lacu. Lob. (cui & Conſolida media vulnerariorum.) Caſt. Lugd. Cæſal. Cam. Bellis maior ſylueſtris, Fuchſ. in icon. Geſ. hor. Bellium maius Tab. Buphthalmum maius, Lonicero. IV. Bellis alpina maior, C. B. Hæc ex radice ſerpente, lignoſa, nigricante, & ab vna parte fibras ſpargẽte, caulem emittit vnicum, cubitalem altitudinem excedentem, rotundum, ſtriatum, ad radicẽ leuiter hirſutum, circa quem folia pediculis carentia, quinque vel ſex tranſuerſorum digitorum longa, anguſta, rigida, ex rotunditate acuminata, per circumferentiam crenata, nullo ordine diſpoſita: in caulis ſummo, flos vnicus, medio luteus, quem plurima folia alba cingunt, totusq; flos priori multò maior eſt. Hæc in Baldo, monte Veronenſi prouenit: à qua diuerſa quæ in Euganeis prouenit. V. Bellis ſylueſtris media caule carens, C. B. Bellis media, Matth. Cluſ.hiſt. Pan. Lugd. Tab. Cam. Bellis ſylueſtris media, Geſ.hort. Dod. fol. Bellis maior ſylueſtris, Lob. Bellis minor, Caſt. VI. Bellis ſylueſtris minor, C.B. Geſ.hort. Lugd. Solidago, Brunf. Primula veris, eidem. Cæſal. Bellis minor, Matth. Bellis minor ſylueſtris, Fuch. Dod. gal. & Tab. VII. Bellis hortenſis flore pleno C. B. Pri-

C.B.Primula Veris Trag.Gesf.hort.Cæs.Bellis minor, Matth.Cam.Lugd. Bellis minima Matth. in Compendio.Cast.Bellis minor hortensis Fuch.Dod.gal.Lac.Gesf.hort.Taber.Bellis hortensis Dodo.fol.Bellis hortensis multiplici flore, Lob.VIII.Hanc etiam sub Bellide minima habet Matthiolus, quam Bellidem minorem hortensem Tabernæmontanus nominat.

γλυκυσίδη. PÆONIA. CAP. CXL.

PÆonia, siue glycyside, Græcis aliquibus pĕtorobon dicitur, sunt qui Idæos dactylos radicem pœoniam vocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina verò smyrnij more diuiduntur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cúm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba: fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, vt in hastula regia. Fæminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: sic ventris doloribus cum vino pota auxiliatur: valet contra regium morbum, & renum, ac vesicæ dolores: decocta in vino a aluum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem vel duodecim pota in vino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: á pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur suppressionibus nocturnis, vuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut vino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

[Side note: a Catecuz. addit. καὶ πινομένη.i.& pota.]

I. PAEONIA MAS.

II. PAEONIA FOEMINA.

PAeonia fœmina planta est vulgaris notitiæ: mas verò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus: sed & eam antea è Germania allatam vidimus Pæoniæ historiam, & vires descripsit Plinius lib. 27. cap. 10. his verbis. Glycyside, quam aliqui Pæoniam aut pentorobon vocant, caulem habet duum cubitorum comitantibus duobus, aut tribus, subrutilum, cute lauri, folia qualia Isatis pinguiora, rotundioraq́, ac minora. Semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine candidaq́, ea gustu adstringit. Fæminæ folia Myrrham redolent, & densiora sunt: nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico martio impetu in oculis faciente, interdiu periculosum sit. Radix verò cum effodiatur, periculum esse, ne sedes procidant. Magna id vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Hæc Plin. in quibus à Dioscoride dissentit, quòd mari plures scripserit esse radices quám fæminæ, quo fit vt suspicer Plinij lectionē vitio haud carere. Pæoniæ vires posteritatis memoriæ tradidit Gal. li. 6. simpl. med. vbi ita scriptū reliquit. Glycysida, quã pentorobon, & pæoniã nuncupant, radicē habet leuiter adstringentē cum quadã dulcedine: etsi plusculũ dentib. mandas, acrimoniã item quampiã subamarã subesse percipies. Proinde mēses ciet ex melicrato amygdalæ pota quãtitate. Sanè tũdere eã oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiã iecur obstructũ, & renes. Sed hæc efficere nata est, quæ acris, subamara est: quæ verò quiddã etiã adstrictoriũ obtinet, ventris fluxiones sistere potest. Verùm eã tunc in austerorũ vinorũ quopiã decoctã bibere cõuenit. Est autē facultate omnino resiccatoria vehementer, ita vt nõ desperauerim eam etiã adalligatã ꝙ meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidē vidi puellum quandoq́ octo totis mēsibus morbo comitiali liberum, ex eo quo gestabat radicem tēpore: vbi verò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, pro-

[Side notes: Pæoniæ consideratio. Ex Plinio. — Pæoniæ vires ex Gal. — Galeni histo.]

* III. PAEONIA FOEMINA flore pleno. *

ſet, protinus morbo correptus eſt: rurſusq́; ſuſpenſo in locum illius alio, inculpatè poſtea ſe habuit. Porrò viſum eſt mihi ſatius eſſe denuò id collo detrahere, certioris experientiæ gratia. Id cùm feciſſem, ac puer iterū eſſet cōuulſus, magnam recentis radicis partem ex collo eius ſuſpendimus: ac deinceps prorſum ſanus effectus eſt puer, nec poſtea conuulſus eſt. Rationabile itaque erat, aut partes quaſpiam à radice defluentes, ac deinde per inſpirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice aßiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto ſuccus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm deſtillationes & grauedines deſiccat, ſi quis id in calidum linteum rarum liget, aßidueq́; calorem ex eo per inſpirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam ſi compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo viperæ iniectis, illis viperam præfoces, eaque poſtea cuiuſpiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonſillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conſcribam. Nunc verò ſciendum eſt Pæoniæ temperamentum tenuium eſſe partium & exiccatorium, haud tamen inſigniter calidum, ſed aut ſymmetrum aut paulò calidius. Hæc Galenus. Quibus patet pæoniæ radicem collo ſuſpenſam, non quidem deuoratam, puerorum epilepſiam curare, quanquam plurimi ſint medici, qui eam ad comitiales potandam præbeant. Cæterùm hoc æuo Galeni de ſuſpenſa pæonia teſtimonium plurimos fefellit medicos: quo fit vt mihi dubitandum ſit an Pæonia vulgaris ea ſit, de qua ſcribit Galenus.

Pæoniæ vires Matthiolo.

Præſtat Pæoniæ noſtræ ſemen ad amiſſam loquelam, ſi eius triginta grana à cortice repurgata, & in puluerem contrita ex vino propinentur. Valent eadem, ac pariter radices ad ſerpentiū morſus, nō ſolùm pota ſed etiam impoſita. Nō deſunt mulierculæ, quæ, perforata pæoniæ ſemina, & filo traiecta coralliorum modo ſuis infantibus & pueris collo circumligent, quòd putent hoc amuleto Epilepſiam arceri.

Nomina.

Hæc planta Græcis γλυκυσσίδη, & παιονία, Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hiſpanis, Roſa del monte, & Roſa albardeira: Gallis, Penoeſne, & Pinoine.

Pæonia authoris nomen retinet, quæ á Pæone medico inuenta creditur, quæ in marem & fæminam diuiditur: mas folio eſt nigricante, ſplendido: fæmina variat, eſt folio vtrinque virente & glabro, calyce hirſuto, flore vel ſimplici eoq; purpureo, vel nigricante, vel pleno: altera folijs infernè albicantibus, nonnihil hirſutis, calyce hirſuto, flore vel purpuraſcente, vel albo, vel pallido: alia folijs ſupernè virentibus, glabris, infernè nonnihil virentibus, calyce glabro: alia folijs infernè albicantibus, hirſutis, calyce glabro: eſt denique pumila folijs in lacinias diſſectis pluribus, floreque minore. I. Pæonia folio nigricante ſplendido, ſiue mas, C.B. Pæonia nobilior, Trag. Pæonia mas, Matth. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. appe. Lob. Dod. fol. Caſt. Cæſal. Taber. Lugdun. Pæonia mas folio nucis, Geſ. hort. II. Pæonia fæmina. Matth. Lacun. Caſt. Cam. Pæonia fæmina prior, Dodo. fol. Lugdun. Pæonia promiſcua ſeu neutra, Lobel. Pæonia altera vel fæmina Dioſcoridis, Cæſalpino. III. Pæonia fæmina flore pleno, C. B. Pæonia fæmina multiplici flore, Geſ. hort. Dod. fol. Pæonia fæmina Polyanthos, Lob. Lugd. Tab. Pæonia flore pleno, Lonic. Pæonia πολυφυλλάνθης Cluſ. hiſt. Pann. Pæonia Polyanthos, Camerario.

λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

Lithoſpermon à ſeminis duritia nomen accepit. Folijs eſt oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, craſsitudine acuti iunci, lignoſis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibent: folijs longis, inter quæ paruum ſemen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Naſcitur in aſperis, & editis locis. Vim hanc habet, vt ſemine cum vino albo poto calculos frangat, pellatque vrinam.

Lithoſpermi conſid.

Lithoſpermon hodie ſeplaſiarij, & omnes ferè medici Barbaros ſecuti Milium ſolis nominant. Licet rectius fortaſſe Mauritanorum quoque imitatione ab illis Milium Soler vocaretur. Quandoquidem hæc plāta (vt ſcribit Serapio teſtimonio Aben Iuliel) frequens naſcitur in montibus Soler: vnde illi aptius fortè à loco, quàm à ſole cognomentum imponeretur.

Genera duo.

Huius milij, vtcunque cognominetur, duo oſtenduntur genera: maius, quod legitimum eſt Lithoſpermon, quoue Hetruria ſatis referta eſt: prouenit exoluto ſolo, & propè ſepes. Minus, quod longè frequentius vbiq́; in Italia gignitur arido & ſabuloſo loco. Hoc humi minimè repit, ſed arbuſculæ ferè inſtar ſurſum caules plures mittit brachiatos rotundosq́;, lignoſos, firmos, ſeſquipedales, in quibus folia ſunt vt in maiori oblōga, minora, & firmiora, è quorū exitu ſemē oritur candidū, pellucidū margaritarū modo, oblongū tamen, & facie, & quantitate milio ſimile, quo factum eſt, vt Milium Soler appellari cœperit: ſed lapidea ferè duritia. Radices habes tenues, numeroſasque.

Fuchſ. error.

Cæterùm Fuchſium, Lithoſpermum Dioſcoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouiſſe arbitror, quòd in ſuis clariſsimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs pro vero Lithoſpermo, illud quod officinis Milium ſolis minus appellatur, depinxerit. Idē nihil minus deinde mihi quidem videtur erraſſe in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: vbi ſcriptis tradidit Lithoſpermi genus eſſe plantam illam harundinaceā, ex cuius ſeminibus quæ nos Lachrymas vocamus, fiunt orbiculi quib. filo traiectis vtūtur mulieres ad

Lithoſper. harundinaceū.

ſuas pre-

I. LITHOSPERMVM MAIVS. II. LITHOSPER. MINVS.

* III. LITHOSPER. HArundinaceum. *

ſuas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutauimus in Apologia, quam aduerſus Amatum Luſitanum, quem fortè ſecutus eſt Fuchſius, ſcripſimus, hic vt ſatis alibi exploſam relinquimus. Lithoſpermon, vt herbam ſumma admiratione dignam, eleganter deſcripſit Plinius lib. 27. ca. 11. Lithoſpermi hiſt. ex Plin. *cuius hic verba ſubijciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui egonychon vocant, alij dioſpyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craßitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur & in Italia, ſed laudatißimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conſpexi. Tantus eſt decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis. Iacere atque humi ſerpere authores tradunt. Ego vulſam, non hærentem vidi: hactenus Plinius.* Lithoſp. vires *Datur vtriuſque ſemen potandam vtiliter diebus pluribus ſeſquidrachmæ pondere, addita aſpleni ſemidrachma, & ſuccini ſcrupulis duobus, ex ſucco plantaginis, aut portulacæ, aut lactucæ ad gonorrhæã cohibendum. Dantur quoque magno ſanè auxilio minoris lithoſpermi ſeminis drachmæ duæ, ex lacte muliebri potandæ ægrè parturientibus fœminis. Namque hoc tantùm medicamento quàm plures in partu laborantes adiutæ ſunt. Lithoſpermum in ſimplicium medicamentorum libris Galenum meminiſſe non inuenio. Quod Græci λιθόσπερμον, Latini quoq; Lithoſpermum* Nomina. *vocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, ſeu Calab: Itali, Lithoſpermo, & Milium ſolis: Germani,* Meerhirß / vnnd Steinſamen: *Galli, Gremil, & Herbe aux perles. Lithoſpermũ minus, officinis, Milium ſolis: Græcis λιθόσπερμον μικρὸν: Italis, Litoſpermo minore, Miglio ſaluatico, ſeu Milium ſolis: Germanis,* Klein Meerhirſchen oder Steinſamen.

Lithoſpermum maius eſt, minus, & minimum: illud, vel folijs oleæ, vel arundinaceis: minus vel latifolium, vel anguſtifolium: minimum paſſerina dictum, quod vel Germanicum, vel Monſpeliacum. I. Lithoſpermum maius Matth. Lacun. Caſt. Lugdunenſi. II. Lithoſpermum maius erectum, C.B. Milium ſolis ſatiuum, Trag. Lithoſpermum minus, Matth. Dodonæo gal. Geſnero de hort. Lacun.

Lob.

Lob.Castor.Lugd.Lithospermum,Fuchs.fol.Cord.in Dios.& hist.Lonic.Lugd. Lithospermum satiuum Fuchs.icon.Lithospermum legitimum, Clus. histo. Pann. Lithospermum alterum fruticosum, Thal. Lithospermum aruense, Tab. Lithospermum vulgare minus, Cam.Saxifraga tertia,Brunf. III. Lithospermum harundinaceum, C.B. (an Dioscoridis & Plinij)Lugd.Lithospermum maius, Trag.Ges.hor.Arundo lithospermos, & Lachryma Christi, Trag. Ges. hort. Lithospermum fruticosum, Eidem.Lachryma, Matth.Cæsal.Lachryma Iobi,Clus.hist.Hisp. Dod. fol. Lob. Cast. Cam. Lachryma Iodoci, Ges.hort.app.

* IV. LITHOSPERMVM frutescens angustifolium.*

* V. LITHOSPER. ARVENSE radice rubra.*

IV. Lithospermum frutescens angusto folio, C. B. Hoc radice est crassa, lignosa repente, ruffo & rugoso cortice tecta, à qua statim rami palmares, rarius sesquipalmares, lignosi, crasi, qui mox in alios lignosos brachiantur, qui rigidi, fragiles, & hirsutie asperi: quos folia dura hispida, oblonga, angusta inordinatè disposita cingunt, per quæ neruus medius elatus fertur: flores ramulorum summis insident, aliquando inter folia & cauliculos, ex pediculis hirsutis prodeunt, oblongi, angusti, eleganter cœrulei, albi, aliquando rubentes: quibus succedunt semina, communiter bina iuncta, oblonga, acuminata, alba& dura: Monspessuli prouenit. V. Lithospermum aruense radice rubra, C. B. Lithospermum syluestre, Trag.Fuchs.Dodo. gal.Cam in Matthiolo.Lithospermum tertium, Dod.fol.Lithospermum nigrum, Lugd. Anchusa degener facie milij solis, Lob. Anchusa tertia Lithospermo similis, Cæsal. Anchusa aruensis minor facie milij solis, Tab. Hoc ex radice rubente succosa, caules cubitales asperos emittit, qui in alios tenues & asperos brachiantur: folia habet subnigra Milij solis, sed minora, nec ita dura, at aspera, inordinatè disposita: flores ramulorum summis albi, parui, milij solis forma, quinquefolij, insident: quibus succedunt semina nigra, terna vel quaterna in pericarpio iuncta, forma seminum Echij aut Buglossę. In agris inter segetes frequẽs.

Conclusa nõ legit Orib. a Orib. legit. ἰσχυρότερα.i validiores. b Orib. addit τῇ γεύσει, καὶ τὰ φύλλα δὲ ὅμοια τοῖς τῆς ζέας.i.gustu, & folia etiam fert zeæ similia.

Φάλαρις. PHALARIS. CAP. CXLII.

PHalaris cauliculos emittit zeæ culmis similes, á minutis, ac nullius vsus radicibus, multos, [duûm palmorum]geniculis cinctos a graciliores tamen, ac dulces b: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur & in aqua aut vino succus ad vesicæ cruciatus vtilissime bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

Phalaridis cõsideratio. Phalaridis vires ex Gal. Ex Plinio.

PHalarim genuinam referre hanc plantam, cuius hic imaginem excudi curauimus, quin credam nihil est quod prohibeat. Siquidem calamos emittit zeæ semen in spicatis capitibus ijsque oblongis, candidum oblongum milio simile. Quin etiam radicibus nititur minutis, & superuacuis. Phalaridis meminit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus his verbis. Phalaridis herbæ tum semen, tum succus, tum folia potu auxiliari creduntur vesicæ doloribus ceu in se habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Scripsit de eadem & Plinius libro 27.cap.12.sic inquiens: Phalaris thyrsum habet longum, tenuem ceu calamum, in summo florem inclinatum, semẽ simile sesamæ: Et hoc calculos frangit, potum ex vino, vel aceto, & melle, & lacte. Idem & vitia vesicæ sanat. Hæc ille. Phalaris, Græcis, Φάλαρις Italis Falari.

Nomina.

Phalaris, Matth.Dod.gal.& fol.Cord.in Dioscorid.& hist.Ges.hort.Lac.Lonic.Lobel. Cast.Lugdu. Cæs.Tab.(cui & Gramen Canariense) Camerario.

PHALARIS.

Ε᾿ρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

ERythrodanum radix rubra eſt, qua tinguntur lanæ. Vna ſpõtè prouenit:altera ſeritur,vt in [Thebana Galliæ,]& Rauenna Italiæ: [in Caria] inter oleas,& in aruis, ſolo creditur. Hanc non ſine quæſtu ſerunt: namque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules,& quadranguli,longi, aparinæ non diſſimiles, robuſtiores, & multò prorſus maiores: folijs per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia viride, mox rubrum, poſtea cum ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa,rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis.Craſſam, copioſamque vrinam pellit, nonnunquam & ſanguinem:bibentes tamen quotidie lauari oportet,[& excrementorum quæ redduntur differentiam ſpectare.] Aduerſus ſerpentium morſus,ramulos cum folijs vino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum,lienem abſumit. Impoſita radix trahit partus,menſes,ſecundasque, albæ vitiligini illita ex aceto medetur.

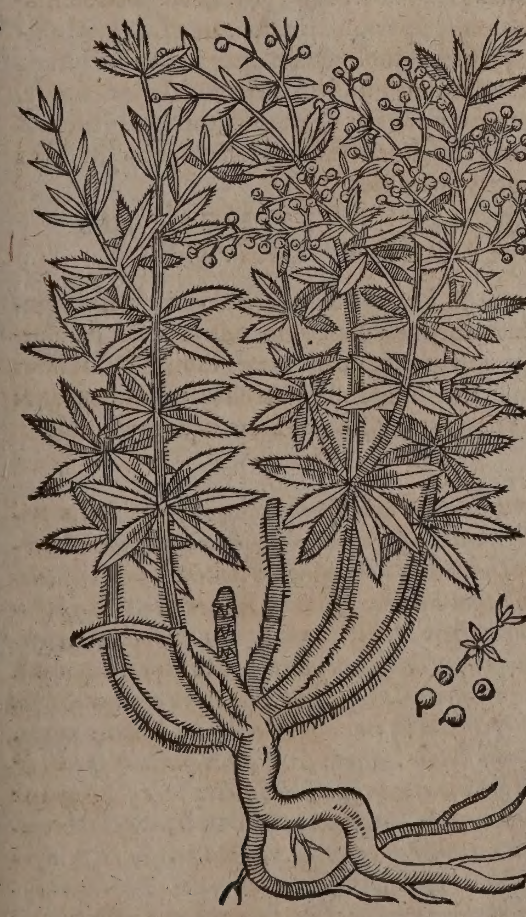
Meum nõ legit concluſa.

Concluſa in meo exẽplari deſunt.

Rubia duplex

R Vbia, quam Græci Erythrodanum dicunt, duum eſt generum, alterum Agreſte, & ſpontè naſcens: ſylueſtribus locis, ſecus itinera, in frutetis & propter ſepes. Caules & folia minora longè ſpectantur quàm domeſticæ & minus quoque aſpera. Radix etiam illi eſt non adeò rufa, multifida tenuisque. Eius vires longè imbecilliores ſunt quàm domeſticæ. Alterum domeſticum folijs maioribus, & longioribus, craſſioribusque caulibus. Hetruſcis Rubia nullis non cognita: vbi domeſtica etiam ſpontè naſcitur circa itinera, ſepes & fruteta. Seritur quibuſdam in locis in campis, neque medicis ſolùm, ac ſeplaſiarijs cognoſcitur: ſed etiam mulierculis, ac ruſticis, ijs præſertim, qui in locis habitant, vbi lanificio opera impenditur: quandoquidem inficiendis tingendisque lanis aptiſſima eſt. Quapropter ruſtici, & agreſtes mulieres, quòd lanarum infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius

I. RVBIA SATIVA.

II. RVBIA SYLVESTRIS.

radices effodiunt, & vendunt, vndè tantùm quæstus faciunt, vt sibi suisq; victum suppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quod asperrima sint, ad stannea vasa detergenda: siquidem mirum dictu quàm pulcherrimè nitescant, quæ Rubiam fuerint experta. De ea autem differens Plinius li.19.ca.3. Rubia Plinii. *In primis, inquit, Rubia tingendis lanis, & corijs necessaria. Laudatißima Italica, & maximè suburbana, & omnes penè prouinciæ scatent ea. Spontè prouenit, seriturq; similitudine eruiliæ: Verùm spinosus ei caulis, geniculatusq; hic est, quinis circa articulos in orbe folijs. Semen eius rubrum est. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm.* Rubiæ vires ex Galeno. *Rubiæ meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, vbi sic scribit: Est autem Rubia tinctorum radix acerba, & gustu amara. Itaque quæcunq; agere dictum est superiore libro, vbi in vnum eiusmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & vrinas crassas, multasq;, ac nonnunquam etiam sanguinolentas vacuet. Quin & mẽses ciet, ac mediocriter quæ extersionem postulant, extergit: proinde vitiligines albas cum aceto illita iuuat: sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant.* Nomina. *Id ἐρυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latinè: Paue, Fue alfabagin, Arabicè: Erythrodano, & Robia, Italicè:* Ferberrôt/ *Germanicè: Ruina, Hispanicè: Garance, Gallicè. Rubia syluestris, Græcis ἐρυθρόδανον ἄγριον: Italis, Robia saluatica.*

Rubia alia satiua est, alia syluestris: hæcq; maior, vel minor: maior, vel campestris, vel maritima: hæcque vel spicata, vel non spicata: minor, vel montana, vel aruensis. I. Rubia satiua, Brunf. Matth. Trag. Fuc. Dod. gal. Ges. hort. Lac. Lon. Cast. Lugd. Rubia & Rubea tinctorum. Cord. in Diosc. Cæsal. Rubia maior: Lob. Erythrodanum, Ges. hor. Cam. Thapsia Asclepiadis, Anguillarę. II. Rubia syluestris, Brunf. Matth. Fuchs. Dod. gal. Ges. hor. Lac. Lob. Lon. Cast. Tab. Lugd. Cam. Rubia erratica, Trag. Mollugo prima, Dodo. fol. Lappago Plinij & Aparine læuis Cæsalpino. III. Rubia maritima, C. B. Rubia marina Narbonensium, Aduers. Lob. Rubia marina, Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Tab. Erythrodanum marinum, Lugd. Crucialis maritima, Cæsalpino. Ex radice pedem longa, crassa, dura, arida, rubra, Anchusæ colore, caules quadranguli palmares, geniculati, lignosi, inclinati prodeunt, ad quorum genicula folia vt plurimum quaterna, albicãtia, mucronata, rigidiuscula, stellę modo adnascuntur, quorum medio minora folia conglomerata insident, ex quorum medio flosculi oblongi, ex herbido lutei, aut pallidi prodeunt. In litore Veneto, & ad litus maris Mediterranei, non longè Monspelio, collegimus.

* III. RVBIA MARITIMA. *

Cõclusa Cat. exemplar nõ habet, sed meũ habet, & pro sitiẽtibus leg. ἐνίκμοις i. humectis.

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

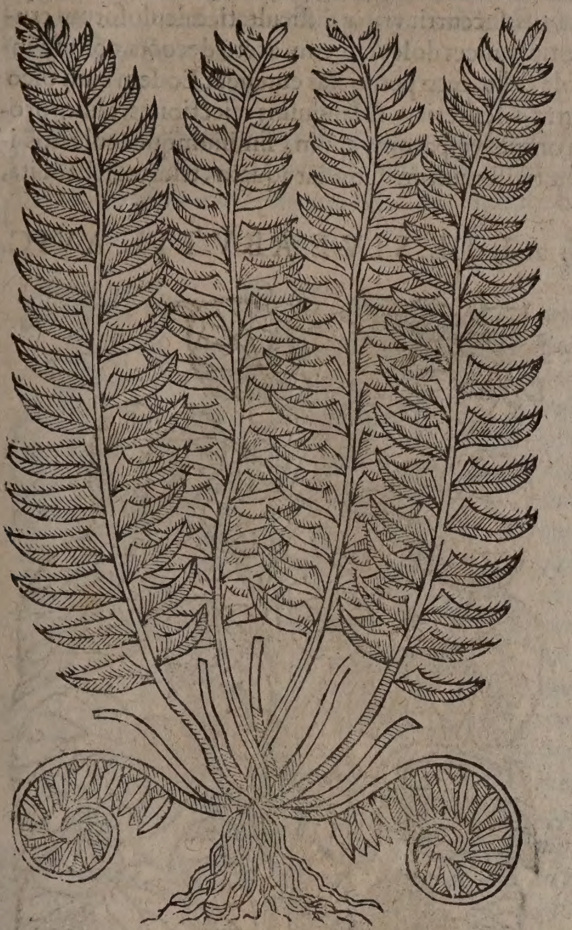
LOnchitis folia habet porri, latiora rubẽtia, plurima, ad radicẽ circũfracta, veluti in terrã procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes velut linguam, quæ ad labrum inferius spectet: semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: vnde sibi cognomentum arrogauit: radix dauci. [Nascitur in sitientibus & asperis.] Radix ex vino pota vrinam ciet.

Λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALtera est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrij emittit, sed asperiora, maioraque ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisq; inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit.

Lonchitis cõsideratio. *ETsi in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsque asperis, & aridis locis, diu multumque perquisiuerim primum Lonchitidis genus, ipsum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neque etiam ab alijs inuentum videre.* Lonch. aspera maior. *Cæterùm aspera lonchitis, de qua cum Bartholomæo à Maranta Venusino iam dudum mihi longa fuit contentio, folio est Scolopendrij proximo, longiore tamẽ, ac magis diuiso, & ad polypodij faciẽ potius accedente, spithamæ longitudine, vtrinq; disparibus incisuris dissecto, tenuibus, aculeatisq; denticulis serrato & vbique aspero, vnde illi nomen. Caulem nullum profert, neque flores, neque semen, quemadmodum polypodium & asplenum, quorum imaginem refert. Radice nititur multiplici, tenui, subrubicante perinde ac in Phylliti. In Italia quibusdam tantùm nascitur locis ijsq; humectis, opacis ac vliginosis: sed alibi nusquam à me visa est.* Lonchit. duo genera. *Duo eius vidimus genera. Maius quod ad me primũ misit vir clarißimus Lucas Ghinus: & minus, quod mitiora, tenuiora, angustioraque folia promit, & magis Polypodio similia, hirsuta & aspera. Nascitur in opacis, & frutetis, vliginoso solo, quod à Iacobo Antonio Cortuso Patauino sum consequutus, in quo nihil desiderari potest.* Pseudolonchitis. *Est quoque altera planta, quam Maranta asperam Lonchitim esse legitimam contendebat, quam nos PSEVDOLONCHITIM vocamus, cùm iam Marantæ ipsius sententia opinioue à nobis adeò firmis rationibus sit explosa, vt nihil prorsus illi sit argumenti reliquum, quo se tueri poßit. Qui rem omnem audire cupiunt legant Epistolas nostras medicinales.* Lonchi. Plin. *De prima Lonchitide disseruit Plinius libro 25. cap. 11. vbi sic inquit: Lonchitis non, vt pleriq; existimarunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasga-*

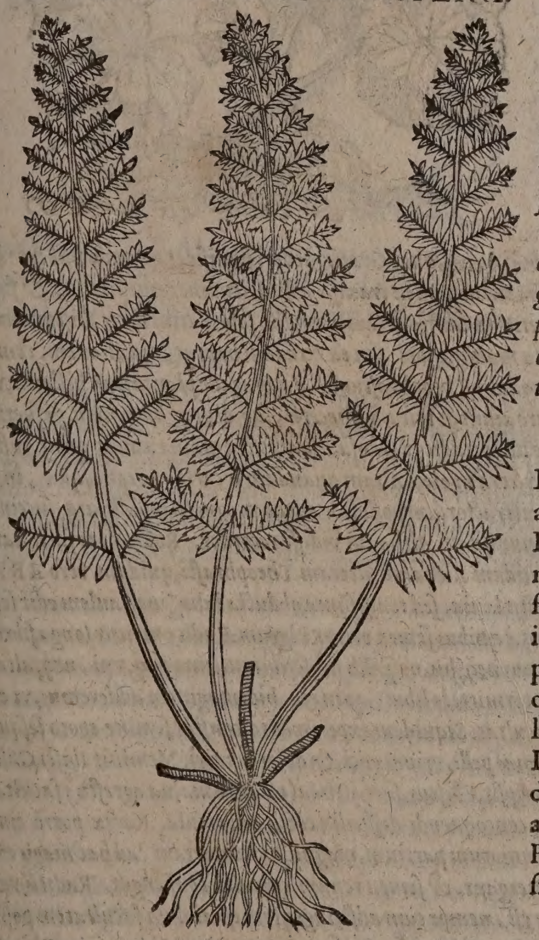
I. LONCHI. ASPERA MAIOR.

II. LONCHI. ASPERA MINOR.

III. PSEVDOLONCH. ASPERA.

phaſganion, quanquam cuſpidi ſimilis ſemine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula perſonis comicis ſimilia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis: naſcitur in ſitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioſcoride mutuatus eſt. Lonchitidis vtriuſque meminit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, vbi de earum viribus ita ſcribit: Lonchitis, eius videlicet, quæ ſemen habet triangulare, figura lanceæ ſimile, radix potiſſimum quodammodo ſimilis eſt radici dauci: proinde vrinam ciet. Porrò eius, quæ ſcolopendriæ ſimilia habet folia, ea ad glutinanda vulnera idonea ſunt viridia: ſed ſicca cum aceto pota, lienes induratos ſanant. Λογχῖτις τραχεῖα vt Græcis, ita etiam Lonchitis aſpera Latinis, & Lonchite aſpera Italis vocatur. Pſeudolonchitis aſpera, Italis, Lonchite aſpera falſa.

Lonchitidis vires ex Gal.

I. Lonchitis aſpera maior, Matth. Cam. Ludgun. Lonchitis altera, Cord. in Dioſcorid. Geſnerus hort. appen. Lacun. Lon. Caſt. Lonchitis altera mas, Tab. II. Lonchitis aſpera minor, Matth. Lugdun. Cam. Aſplenum ſylueſtre, Trag. Lug. Lonchitis aſpera Dod. gal. & fol. Lugd. Thal. Lonchitis altera Dioſcoridis, Geſner. in Fracto, Lob. Lonchitis altera fæmina, Tabe. Scolopendrium maius Lonic. Struthiopteris, Cord. in hiſt. quo ad iconem additam, vbi tamen Cordus longè aliam intelligit. III. Pſeudolonchitis aſpera, Matt. Lug. Lonchitis Maranthæ & Ceterach ramoſum quorundam, Lob. Lonchitis aſpera Iluenſis, Lugd. Lonchitis adulterina, Tab. Ceterach genus in Ilua naſcens. Cæſ. Filiculæ genus quæ Lonchitis altera Maranthæ, Cluſio hiſt. Pannonica.

Ἀλθαία. ALTHÆA. CAP. CXLVI.

ALthæa, quam alij Ibiſcum vocant, in ſylueſtrium maluarũ genere eſt, cui folia vt cyclamino rotunda, lanugine caneſcunt: flore roſaceo † bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas ſit vtilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in vino aut aqua mulſa, & per ſe cũ imponitur tuſa, efficax eſt cõtra vulnera: itẽ ad ſtrumas, parotidas, abſceſſus, mammarũ inflãmationes, fracta ſedis, inflationes, neruorũ rigores: ſiquidẽ diſcutit, & excoquit: rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, vt dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthinaue, vt malagmatis lentor fiat, facit ad vuluę in flamma-

Meum verò exemplar leg. πιχαῖνον, i. cubitalem.

flammationes,præclusionesq;,in pessis subdita.Decoctum eodem fungitur munere:onera vuluæ,reliquiasq; à partu extrahit.Decoctæ radicis succus ex vino potus,succurrit vrinæ difficultati, calculosorum cruditatibus,dysentericis,ischiadicis,tremulis,ruptis:dentiũ mulcet dolorem,cum aceto decocta,colluto inde ore. Viride semen siccumq; tritum vitiligines in sole cum aceto perunctas emendat.Eodem cum oleo & aceto peruncti,à venenatis nõ feriuntur: valet contra dysenteriam & sanguinis reiectiones, aluiq; profluuium.In posca aut vino decoctum, bibitur contra omnes vesparum, apum, similiumque aculeatos ictus.Folia cum olei momento,morsibus,& igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub diuo addensari.

I. ALTHAEA. II. ALTH. ALTE. SIVE ABVTIL. AVIC.

Althææ consideratio. *ALthæa à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymon habere videtur. Quocirca meritò scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti eius vsu. Ea vulgaris herba est, nullisq; non cognita. Nascitur in campestribus, humecto solo. Latini hanc Ibiscum nominant. Italis verò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malua, quòd cum ea quãdam habeat cognationem, composito nomine Maluauisco vulgò vocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus lib.9.cap.19.de plantarum historia, v-*

Maluauiscũ. Ex Theophr. *bi de ea differit ijs verbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Constat Ibiscus folio maluæ maiori, pilosiorique: caule molli: flore luteo: radice neruosa, alba: fructu maluæ: caulis quoq; gustu maluam reddit: Vsus eius ad rupta, & tusses è vino dulci, & ad vlcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac veluti cõglutinare posse affirmant: alias vim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atq; succini: hæc in inanimatis: hactenus Theophrastus. At ego flore luteo me nunquam Althæam vidisse recordor. Roseo flore facit eam Dioscorides, verum coloris non meminit. Est & planta, quam quidam Althæam alteram Theophrasti, quidam verò ABV-*

Abutilon mentio. *TILON Auicẽnæ esse censent. Folia habet cucurbitæ, minora, tactu læuia, sed tenuissima obducta lanugine, caulem edit sesquicubitalem, & aliquando maiorem: flores in toto caule aureos, è quibus semen oritur nigrum. Radice nititur longa fibrosaq;. Nascitur in campestribus, ac etiam spontè in hortis. Atqui nos neq; his, neq; illis subscribimus, cum neq; vni, neq; alteri (quantum mea fert opinio) correspondeat. Verùm non ob id prætermittere libuit, quin eius hic imaginem adderemus, vt etiam aliorum iudicium esse possit, & vt eius quoq; innotescat facultas. Siquidem experimento constat semine epoto sesquidrachmæ pondere ex vino, calculos in renibus frangi educiq;, arenas pelli, vrinas eÿci, & dolores finiri. Meminit Ibisci Gale-*

Althææ vires ex Galeno. *nus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi eius vires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autẽ malua agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & semen cætera quidem similiter agunt, vt herba viridis, sed tenuiorum partium, magisq; exiccatoriam, ad hæc magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt, vt & vitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò*

Nomina. *decoctum dysenteriæ, alui profluuio, & sanguinis reiectini vtile est, nempe cùm adstringentem quandam facultatem possideat. Planta quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος & εὐβίσκος, Latinis Althæa, Ibiscus, seu Ebiscus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, siue Chathmie, & Rosa zaueni: Italis, Maluauisco. Germanis, Ibisch vnnd Heylwurtz: Hispanis, Hierua cannamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues. Althæa altera, quibusdam Abutilon vocatur: Italis, Maluauischo bastardo.*

I. Althæa, Matth. Brunf. Trag. Fuch. Dodo. gal. & fol. Cord. in Dios. Ges. hort. (cui & Ibiscus) Lacun. Lon. Lob. (cui & Anadendromalache Galeni) Cast. Lug. Tab. cui & Bismalua. Althęa seu Malua palustris, Cor. in hist. Althæa vulgaris, Clu. hist. Pan. Thal. Cam. Maluæ agrestis genus, Ges. hor. Malua syl. prima, & Vismalua, quasi malua viscida, Cæsalp. II. Althæa Theophrasti flore luteo, C.B. Althæa altera, Matthi. Lugd.

Lugdu. Ibiſcus Theophraſti, Dod. gal. Althæa luteis floribus, Lob. Albutilon Auicennæ, Geſ. hort. Abutilon, Anguil. Dod. fol. Cam. Abutilum, Caſt. Malua Theophraſti, Geſ. hort. Tab. Althæa Theophraſti, Geſ. hor. Cæſal. Lugdunenſi.

Ἀλκέα. **ALCEA.** CAP. CXLVII.

ALcea ſylueſtrium maluarum generi aſsignatur: folia habet diuiſa, verbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino veſtitos, florem roſæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut ſex cúm plurimúm cubitales. Quæ cum vino, aut aqua potæ, dyſentericis, ruptisque medentur.

ALCEA.

ALceam hodie paſsim ferè in Italia aliqui Biſmaluam, alij Maluam ſylueſtrem, nonnulli etiam Maluauiſcum agreſte nominant. Herba eſt caule, floribus, ac ſemine hortenſi [ſylueſtri] maluæ perquàm ſimilis, ſed folijs longiori inciſura laciniatis, ranunculi modo. Caules edit tres, aut quatuor, cannabino cortice veſtitos: flores maluæ, tum facie, tum colore ſimiles, pauloq́; maiores, quemadmodum & ſemen. Radicem longam, latam, albam ac multifidam, maluæ ſimilem, ſed lignoſa intus matrice. Naſcitur in incultis, campeſtribus, & agrorum ſcrobiumq́; marginibus, iuxta ſepes, vias, ac ſemitas. Alceæ radicibus non deſunt, qui althææ loco vtantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum ſoluendos, tum emolliendos. Alceæ conſideratio.

Alceæ hiſtoriam ſcribit Plinius libro 27. cap. 4. in qua adeò cùm Dioſcoride concordat, vt ex eo hiſtoriam totam tranſcripſiſſe videatur: Peculiariter autem Alceam prætulit ad ſpaſticos, tremulos, & Opiſthotonos, vbi eius radix ex mulſa propinetur: quinetiam impoſitam ad collectiones diſcutiendas commendauit. Porrò Alceæ peculiari capite meminiſſe Galenum non reperio, niſi hanc ſylueſtrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates lib. 7. ſimplicium medicamentorum deſcribit, his verbis. Malua ſylueſtris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis verò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior. Fructus eius tantò validior eſt, quantò & ſiccior: hæc Galenus. Ex Plinio.

Cæterùm Paulus ſeorſum Alceam retulit lib. 7. vbi ſic inquit. Alcea ſylueſtris maluæ genus eſt. In vino pota dyſenteriæ, & eroſionibus medetur, potiſsimum eius radix. Alceę vires ex Paulo.

Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Barbaris, Biſmalua: Italicum, Biſmalua, Malua ſaluatica, Maluauiſco ſaluatico, & Buon viſcho: Germanicum, Sigmarß Kraut: Hiſpanicum, Malua de Vngria, & Malua monteſina: Gallicum Bimauue. Nomina.

Alcea fortè dicta ab auxilio, vel remedio: Alcea vulgaris maior, C.B. Alcea, Brunf. (cui & herba Simeonis) Matth. Trag. Fuch. (cui & Maluæ roſeæ ſylueſtre genus) Dod. gal. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lac. Lon. Caſt. Lugd. Cæſal. Tab. Alcea vulgaris, Lob. Dodo. fol. Lugd. Cam. Maluæ agreſtis genus, Geſ. de hortis.

Κάνναβις. **CANNABIS.** CAP. CXLVIII.

CAnnabis ſatiua, planta magni in vita vſus, ad robuſtiſsimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: ſemine rotundo: quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus inſtillatur. Sylueſtris cannabis, virgas fert altheæ ſimiles, minores, nigriores, & aſperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio ſatiuæ, nigriore, & aſperiore: flore lychnidis, ſubrubro: ſemine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores diſcutit, tofos articulorum diſsipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

CAnnabis ſatiua planta eſt adeò vulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, vt omnino ſuperuacuum ſit eius faciem verbis repræſentare. Quæ etſi vulgaris admodum ſit planta, eſt tamen magni in hominum vita vſus, non ſolùm ad robuſtiſsimos funes parandos, quibus in fabricis magnis ad ſuſtinenda, trahendaq́; ingentia pondera, & nauigia regenda vtimur, ſed etiam ad lintea conflanda, è quibus infima plebecula indumenta, aliaque multa ſibi parat. Inuiſa tamen furibus & latronibus, quod cannabis tanta aduerſus eos ſit facultas, vt non ſolùm huic plantæ adalligati ſua ipſorum malefacta detegant, & ore proprio pateſaciant, ſed quòd etiam ſubinde ſinanche cannabina affecti, ſuffocentur penduli. Cannabis cõſideratio.

Ea ſimplici adoleſcit caule, ſed in marem & fœminam diſtinguitur. Mas plures è caule fundit ramos, arbuſculæ ſpeciem referens, adeò vt non deſint, qui è ſtipite carbones faciant, ad bombardarum puluerem parandum. Fœmina longè tenuiores caules edit, nullis ramis brachiatos, nulloque ſemine prolificat: folia vtriſque fraxini, ſed minora, & graciliora, ſenſimque ſerrata, atque in mari maiora ſpectantur, & nigriora, quina, ſenaue ex vno pediculo prodeuntia. Radice nititur vnica ſed multifida & fibroſa. Semen tantùm in mari gignitur, rotundum, cinereo colore, cuius medulla dulcis eſt, & alba. Sylueſtrem autem, quanquam à multis in Italia prouenire dicatur, paucos tamen eſſe puto, qui legitimam oſtendant. Mihi certè hactenus legitimam videre non licuit. Cannabis mas & fæmina.

Cæterùm ſatiuæ ſemen in cibis ſumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: ſiquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit, gallinas verò ouiferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris ſæuitia raró oua parere ſolent, Cannabis ſemine veſcuntur, numeroſiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu ſuo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cãnabis recentis decoctũ, expreſſa deinde fortiter herba, terreſtrium lumbricorũ cauernulis inſperſum, ſtatim eos euocat. Quod piſcatoribus acceptum referendum eſt, qui hoc ingenio vermiculos capiunt ſuis hamis infigẽdos. Ve- Cannabis vires ex Matth.

CANNABIS.

rùm non modò terrenos vermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus, sed etiam (vt Plinius lib.20.cap.23. author est) vermiculos, & quodcunq; animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaq; quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum vermes haud imbecillem fore. Cannabis decoctum auxiliatur soluta iumentorum aluo, quòd coagulandi vim habeat. Quinimo non desunt, qui foliorum puluerem dysentericis propinent. Radix in aqua decocta & illita, contractos articulos emollit, item podagras & similes articulorum impetus. Ambustis quoq; recens vtiliter illinitur, sed sæpius amouenda, & iterum admouenda est, ne exiccetur. Id præstabit commodius, si recens in mortario tundatur cum recenti butyro, & subinde applicetur. Equorum tineas, quæ intra sedem hærent, succus, aut decoctum infusum eijcit.

Cannabis vires ex Gal.

Cannabis meminit Galenus lib.7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cannabis semen flatus discutit, adeoq; desiccat, vt si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo viridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, vt mihi videtur, natos vtantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis vitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet vt quod concoctu est difficile, stomachoq; ac capiti noceat, prauiq; sit succi. Sunt tamē qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus vescantur.

Tragema quid.

Tragemata autem voco ea, quæ post cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum: hæc Galenus.

Mulierum error.

Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, & præsertim in Germania, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent, quo tantùm abest, vt morbum curent, vt etiam eius augendi occasionem præbeant.

Nomina.

Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer Hanff: *Hispanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.*

Cannabis satiua est & syluestris: satiua, mas, & fæmina. Cannabis, Brunf. Matth. Lacun. Lon. Lob. Cast. Cæsal. Tab. Cannabis maior, Trag. Cannabis satiua, Fuchs. Cord. in Diosc. Cannabis mas, Dodo. gal. Lugd. Cannabis secunda, Dod. in folio.

Ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANagyris frutex est arboris instar, perquàm grauis odore: folijs viticis, virgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non breuibus gignit, subrotundum, firmum, versicolori facie, simile renibus, quod durescit vua maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hęreat & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in vino: difficulter parientibus adalligantur, ita vt á partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones vehementer ciet.

Anagyris consideratio.

QVamuis veteres vnius tantùm Anagyris meminerint, duo tamen in Italia visuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, & eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs vitici proximis, flore brassicæ racemoso: fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen & breuioribus pauló, siliquis incluso, colore purpurascente, vsque adeò duro, vt aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat.

Eghelo.

Minus, quod rura Tridentina vulgò vocant Eghelo, Maio & Iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Folia prodeunt ex vno pediculo terna, oblonga, in cacumine mucronata, viridia, læuiaq; trifolij latiora. Micat aureo flore, alteri omnino simili, racematim dependente, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula: in quibus semen continetur eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari pastores, veluti legumina, crebris adeò vomitionibus afficiuntur, vt nonnunquam viderim ego quosdam, qui sanguinem vsque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius verò nigra. Incorrupta diu durat: proinde vinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis vitibus aptissimos, hosque cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea validissimos arcus conficiunt. Hæc planta oritur in syluis montium, scatet vallis Anania, ac vniuersus Tridentinus ager.

Gesneri opinio reprobata.

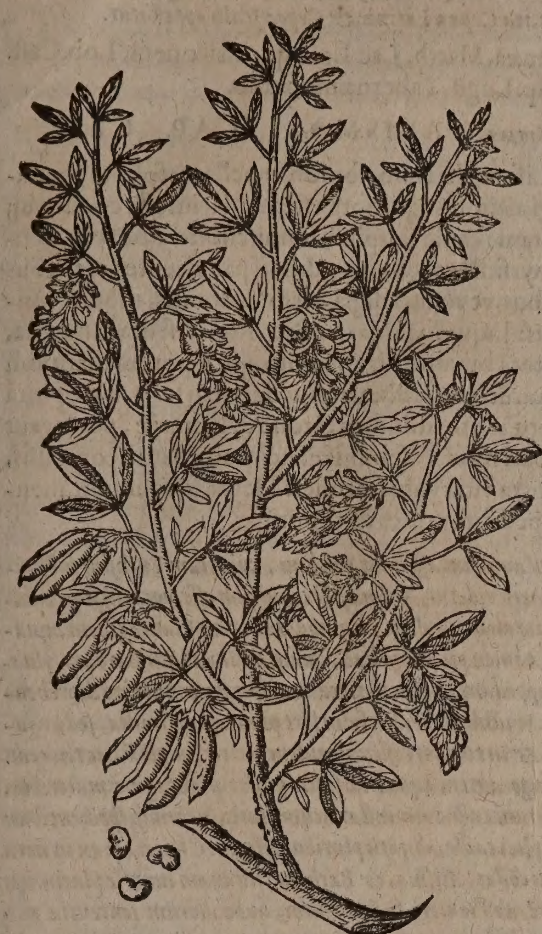
Cæterùm non desunt è recentioribus herbarijs haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus vir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridētinis vulgari sermone Eghelo appellari supra diximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plin. libro 16. capite 18. Laburnum vocat, vbi ita scribit.

Laburni mentio.

Aquas odere cupressi, iuglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij verbis abundè, ni fallor, cognoscitur, quòd vt falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contrà medullitus nigra, corticetenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli vocatæ materies planè cernitur. Præterea Eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in syluis reperiatur: non ea quidem vulgò incognita, vt de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium afferat Gesnerus)

quod a-

I. ANAGYRIS. II. ANAGYRIS ALTERA.

quòd Apes Egheli flores attingunt, nec eos aſpernantur. Hæc nimirum ſunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Geſnero, tum omnibus iis, qui cum eo hac in re ſentiunt: quinetiam oſtendunt, quàm magna ſit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantã idem Geſnerus montani cytiſi genus eſſe cenſet, argumento quòd folia ferat terna veluti cytiſus, quodq́; cytiſi modo ſit apibus ingrata. Sed is (pace viri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehẽditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij teſtimonio: vt qui inter cætera ſeri iubeant iuxta aluearia cytiſum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc ſimiliter teſtatur Galenus lib. 1. de antidotis, vbi cytiſi hiſtoriam & vires deſcribit. Et miror certè, Geſnerum illa non vidiſſe, quæ tamen debuerat, ſi omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, vt perlegiſſe coniicitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non poſſum non in ea perſtare ſententia, quam iampridẽ habui de planta Eghelo vocata, cùm nulla ſit firma ratio, quæ me cogat illorũ ſubſcribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij eſſe exiſtimant. Quantũ igitur ego ſentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, ſi ita nobis liceat eam nominare. Namque non ſolùm foliis, floribus, corniculis, ſemine & omnibus denique notis Anagyrim prorſus æmulatur, vt eius effigies, quam hic damus, pulchrè demonſtrat: ſed etiam viribus & odore, vtpote qui in tota planta teter & grauis admodum ſentiatur. Anagyris vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. ſimpl. med. his verbis. Anagyrus frutex eſt grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientiſq́; facultatis. Sed folia etiamnum virentia, cùm propter humiditatis admiſtionẽ minus ſint acria, idcirco tumentia reprimunt. At ſiccata incidentis ſunt exiccantiſq́; valenter facultatis. Similem ferè facultatẽ habet radicis eius cortex. Semen autem magis ſubtilium eſt partium: ſed & vomitum prouocat. Planta quæ ἀνάγυρις Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, & Faua inuerſa, Italis. Anagyris altera ſiue minor, Græcis ἀνάγυρις ἑτέρα: Italis, Anagyri minore.

Geſnerus arguitur.

Anagyris minor.

Anagyris vires ex Gal.

Nomina.

I. Anagyris folio fœtido, C.B. Geſ.hor. Anagyris prima, Matth. Tab. Cam. Anagyris maior, eid. edit. Italica. Anagyris, Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. Lon. Cæſ. Lugd. cui & Nautea Plauti propter fœtidũ odorẽ. Anagyris vera, Cluſ. hiſt. Hiſp. Anagyris fœtida arboreſcẽs, Lob. II. Anagyris altera, Matt. Lac. Tab. Cam. Anagyris minor Matt. edit. Italica: Anagyris, Geſ. hor. Faba inuerſa, Trag. Lon. Laburnũ, Dod. gal. Cæſal. cui & Alpina arbor quæ aquas odit Plinij. Laburnum alterum, Lugd. Eghelo, Dod. fol. Anagyris minus fœtens, vel Laburnum, Lob. Aburnium Plinij, Anguillaræ.

Κηπαία. CEPÆA. CAP. CL.

CEpæa portulacæ ſimilis eſt, ſed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in vino pota vrinæ ſtillicidio, & veſicæ ſcabie laborantibus opitulantur: maximè id præſtat, ſi cum decocto radicum aſparagi eius, quem myacanthon, hoc eſt, corrudam vocant, bibatur.

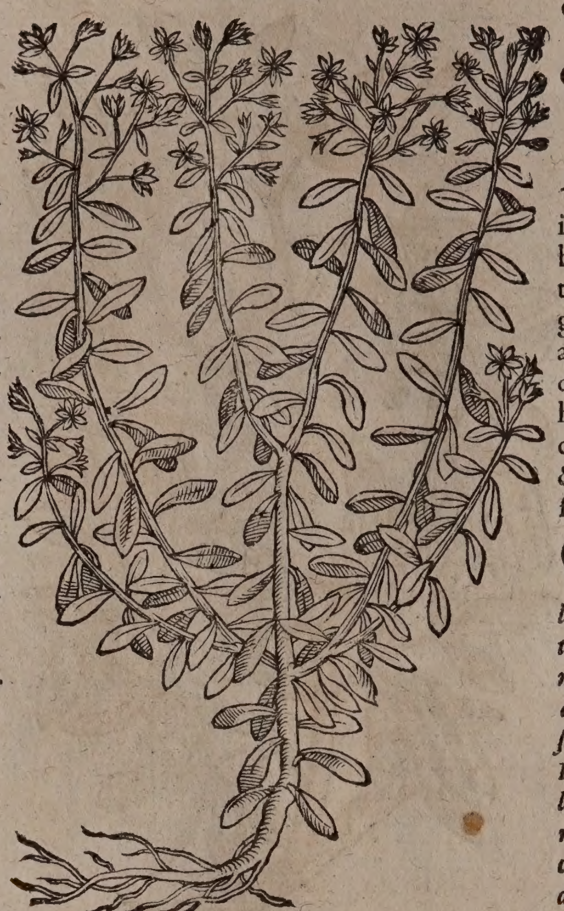
CEpæam, quam antea in noſtris commentariis Italica lingua conſcriptis, ingenuè confeſſus eram me nondũ comperiſſe, aut ab aliis compertam vidiſſe, hoc tempore Venetiis ad me miſit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate ſua non imperitus, reiq́; herbariæ non ignarus, mei adeò ſtudioſus, vt ſi aliud non eſſet, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus ſit, atque etiam in filium habendus. Naſcitur in incultis locis. Ad Cepæam hanc redeo. Ea ſanè mihi viſa eſt ita ad amuſſim Dioſc. deſcriptioni reſpondere (id quod eius pictura, quam hic damus, graphicè oſtendit) vt non dubitandum putem, quin hæc ſit vera ac legitima Cepæa. Huius quod equidem legerim, Gal. non meminit in ſimpl. cenſu. Veruntamen Paulus eius mentionem fecit li. 7. inter ſimplicia, vbi eam retulit his verbis. Cepæa portulacæ ſimilis eſt. Folia ipſius cõtra veſicæ ſcabies vtiliter bibuntur. Radix cum aſparago, quem myacanthinum, hoc eſt, Corrudã appellant, pota,

Cepææ conſideratio.

Cepææ vires ex Paulo

Nomina.

CEPÆA.

vrinæ ſtillicidia, quæ ex obſtructione fiunt, abigit. Κηπαία *Vt Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.*

Cepæa, Matth. Lac. Lon. quoad iconem, Lob. Caſt. Cæſalp. Lugd. Tabernæmontano.

Ἄλισμα. ALISMA. CAP. CLI.

ALiſma, alij Damaſonion appellant: folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, † lacinioſa, conuexaq; in terram: caule ſimplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrſi: flore tenui, candido, [palleſcente: radicibus tenuibus, vt veratri nigri, acrib⁹, odoratis, modicè pinguibus:] aquoſos amat tractus. Radix, ſi drachma vna, aut altera bibatur, his cõuenit a, qui leporem marinum deuorarũt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt, aut opium hauſerunt: torminibus, atque dyſenteriæ, per ſe, aut cum pari modo b ſeminis dauci, potui datur, conuulſis, & contra vitia vuluæ prodeſt. Herba ſiſtit aluum, menſtrua pellit, tumores illita mitigat.

Coclusa meũ exemplar nõ habet, nec Oriba. legit.

a πρὸς τοῖς λαγῶον βεβρωκόσι καὶ τοῖς φρύνο. i. his qui leporem vorarunt, vel ranam rubetam.

b Meũ. σὺν ἴσῳ δαύκῳ. i. cum pari dauco.

Aliſmatis conſideratio.

Plantago aquatica.

QVanquam affirmat Ruellius, cui etiam Fuchſius ſubſcribere videtur, Aliſma ſibi cognitum eſſe, vocariq; à nonnullis Paſtoralem fiſtulam, à quibuſdam verò Plantaginem aquaticam, tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam ſyluanam appellant, nullis notis cum Aliſmate conuenire deprehenditur. Siquidem Aliſma folia fert plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, & in terram reflexa: caulem mittit ſimplicẽ, ac tenuem. Plantago autem aquatica foliis prodit plantagine maioribus, lancearum cuſpidum inſtar acuminatis, ſurſumq; ſpectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaq; ex iis notis collatis cõſtet, Aliſma, & Barbam ſyluanam inter ſe plurimùm differre, non temerè facere videor, quòd illorum ſententiæ non auſim adſtipulari. Porrò plantam, quam hic pro Aliſmate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ oſtendit Adamus Leonorus, iuuenis ſpectatæ doctrinæ, & rei herbariæ ſtudioſus. Quòd enim hæc pluribus, ni fallor, notis Aliſma repræſentet, meritò fit, vt iam non dubitem affirmare eam eſſe legitimum Aliſma aut genus Aliſmatis: quare non piguit eius effigiem exhibere, vt aliorum quoque de ea ſit iudicium: præſtat ea ad omnia, ad quæ valere Aliſma tradidit Dioſcor. quo fit vt hæc planta Aliſma mihi perpetuò expleat, quouſq; alia mihi ſeſe offerat, quæ certioribus notis Damaſonium (ita enim quibuſdam Aliſma vocatur) referat. Cæterùm duo Aliſmatis genera Plinius conſtituit li. 25. c. 10. vbi de vtroq; differit his verbis. Aliſma inquit, alij damaſonion, alij lyron appellant: folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis lacinioſa, conuexaq; in terram, alias etiam venoſa ſimiliter: caule ſimplici, & tenui, cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus: naſcitur in aquoſis. Alterum genus eiuſdem in ſyluis, nigrius, maioribus foliis: hæc Plinius. Aliſma memoriæ prodidit Gal. libro 6. ſimpl. med. ſic de eius viribus differẽs. Damaſonium, aut Aliſma. De hac herba in 3. lib. tradidit Dioſco. quòd radix eius epota dyſenterias ſanet, & aluum ſiſtat, atq; œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non ſumus. Quòd autem conſtitutos in renibus calculos, aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, caſu experti ſumus. Ex quo liquet, quòd abſterſoriam quandam facultatem obtinet. Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα*: Latinum pariter & Italicum, Aliſma.*

† Hæc vox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribaſio refertur, neque etiam à Marcello vertitur. Vnde planè ſuſpicor, quod Ruellius ita verbum hoc ex Plinio adiecit, vt reliqua etiam ex eodem reddidit.

ALISMA.

Aliſma duplex Plinij.

Aliſmatis vires ex Gal.

Nomina.

Aliſmatis hæc figura à Matthioli diſcrepat ſolum fibris foliorum, quas ipſius ſculptor omiſit, vt qui vnam tantum medium folium percurrentem pinxerit: noſtra foliis & caule eſt hirſutis (quod in hac figura ſculptor neglexit) foliaque plurimis neruis donantur, flores item lutei ſunt. Variæ huius figuræ apud authores, etenim hiſtoriæ Lugd. author, quatuor figuras vnius Aliſmatis propoſuit ſub diuerſis nominibus (ſuo more) puta Damaſonij Matth. Ptarmicæ montanæ, Nardi Celtici alterius Penæ & Chryſanthemi latifolij. Dicitur hoc Aliſma folio hirſuto, C.B. Aliſma, Mat. Caſt. Cam. Aliſma alpinũ, Geſ. hor. Thal. Caltha alpina Geſ. hor. Tab. Nardus Celtica altera & Plantago Alpina, Lob. Chryſanthemum latifolium, Dod. fol.

Ὀνοβρυχίς.

Ὀνοβρυχίς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

ONobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum; radicem paruam: naſcitur in vliginoſis, & incultis. Herba ſuapte vi, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum vino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores mouet.

NAſcitur Onobrychis, Plinio lib. 23. c. 16. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin velint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam vocant: nos verò vulgò Lauaneſe. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam reſpondere deprehenditur: quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè videatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poſſit, aut debeat adſtipulari. Onobrychidis vires tradidit Gal. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendique vim obtinet: proinde folia eius viridia etiamnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: arefacta verò, ſi cum vino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè vocatur.

Onobrychis conſideratio. Onobrychis vires ex Gal. Nomina.

Ὑπερικόν. HYPERICVM. CAP. CLIII.

HYpericum alij androſęmon, alij corion, alij chamępityn appellant, quoniam ſemen odore a reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrantali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili (qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur:) ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblõga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris: gignitur in locis incultis, & aſperis. Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitum, tertianis, quartaniſque cum vino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

a Me. exemp. πιτυΐνῃ ῥητίνῃ .i. pineæ reſinæ. Oribaſius nõ legit cõcluſa.

Ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

AScyron, ſiue aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, maiores habens ramos, ſurculoſiores, rubenteſque: folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hyperico nõ abſimilem cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon vocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam bilioſa recrementa ampliſſimè detrahit: ſed aſſiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον. ANDROSÆMON. CAP. CLV.

ANdroſæmon ab hyperico, aſcyroque differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: † rubentibus virgis, & foliis rutæ, triplo (aut quadruplo) maioribus, quæ trita vinoſo ſucco manant: complures alas habet in cacumine, vtrinque expanſas, pinnataſque: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaueris nigri, inſigne lineis. Huius comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, bilioſa alui excremẽta pellit: iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

† πεφοινιγμένοις τοῖς ῥαβδίοις i. virgis punicei coloris. ita leg. meũ. Meum concluſa non habet.

I. HYPERICVM.

II. ASCYRVM.

Κόρις. CORIS. CAP. CLVI.

COris, quod aliqui hypericon vocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodran-

a εὔςομος. i. ori gratus: ita meum.

b Hæc omnia in meo exemplari non habentur.

dodrante a, ſuauis, odoratus, acris. Potum ſemen menſes trahit, & vrinas: contra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex vino potum auxilio eſt: horroribus ex pipere, ſed opiſthotonicis ex oleo aptiſſimè illinitur b. [Radix vino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex qua re priſtinam agilitatem recuperabit.]

Hyperici, & congenerum conſideratio.

Coris.

Hypericum.

Plinij lapſus.

Hypericum, Aſcyrum, & Androſæmum, eiuſdem planè generis plantæ (vt Dioſcorides inquit) eſſe videntur. Verùm in earum caulibus, & foliis aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa viridiora, vni maiora inſunt, alteri minora. Similis diſcriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus vulgò cognoſcuntur: eæ namque Iunio, & Iulio menſibus, diuerſis in locis aureis floribus ornatæ conſpiciuntur, iis ad amuſſim diſtinctæ ac præditæ notis, quæ ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris vocatur, nō ita Hypericum refert: quemadmodum Androſæmum, & Aſcyrum: quippe quæ non altior dodrantali altitudine aſſurgat: foliis ericæ, minoribus tamen, & ſubpinguibus: caulibus rufeſcentibus, odore ſuaui, ac grato. Flores habet hyperici æmulos, luteo colore, ſed minores. Hæc ad me pluries allata eſt à noſtris herbariis: naſcitur frequentiſſima in Italia, arido ſolo in collibus atque montibus. Aperit, excalfacit, extenuat, digerit, expurgat. Hypericum à perforatis foliis à noſtris vulgò Perforata vocatur: folia enim innumeris ſcatent foraminibus, iiſque adeò minutis, vt viſum effugiant, niſi ipſa folia ſole obiecta inſpiciātur: id quod ſilentio videtur inuoluiſſe Dioſcorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentiſſimus indagator. Qui tamen hac in hiſtoria haud dubiè falli deprehenditur, quod ſcripſerit libro 26. cap. 8. Hypericum naſci ſemine in ſiliqua, nigro, matureſcente cum hordeo. Siquidem Dioſcorides non tradit Hypericum cum hordeo matureſcere, ſed contineri eius nigrum ſemen ſiliqua ſubhirſuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Conſtat præterea annua experientia matureſcere hordeum plerumque abeunte Maio: verū Hyperici ſemen non perficitur, niſi Iulio, & Auguſto menſibus.

Braſauoli error, hyperico album florē tribuentis.

Monachorū hallucinatio.

Hyperici vires.

In hac quoque Hyperici hiſtoria errat Braſauolus Medicus licet clariſſimus, quòd velit Hypericum ex Dioſcoridis auctoritate florem album habere: eamque ob cauſam, id quod circumfertur, cùm flore ſit melino, illegitimum eſſe putat: imò non aliud, quàm Rutam ſylueſtrem, pro qua pharmacopolam ſecum colloquentem, id ipſum aſſeruare admonet. Neque in his vno tantùm, ſed, quantum ſentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, ſed luteum florem ferre ſcribat Dioſcorides contra Braſauoli ſententiam, cùm ſic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον *hoc eſt, florem habens luteum: non autem album inquit, vt perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortaſſe falſa interpretatione Braſauolus ſeductus eſt. Deinde quòd legitimum Hypericum pro ſylueſtri ruta ſeruandum cenſuerit, cùm tamen in calce ferè ſui voluminis prioris ſententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi ſeniori myropolæ rationem explicat, communis vſus Hypericum Aſcyrum eſſe declarat. Nec ſecus quàm Braſauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo ſentiant, Hypericum, quo vtimur, primum eſſe ſylueſtris rutæ genus. Quorum ſententia cùm fuerit à nobis ſuperius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abundè exploſa, & improbata, ſuperuacuum eſſet idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoſcere volet. Hyperico vis ineſt reſerandi, reſoluendi, agglutinandi, atque etiam cohibendi. Epotum ſemen ex vino calculos eiicit, & venenis aduerſatur: quinetiam venenoſorum morſibus reſiſtit, tum idem potum tum herba ipſa deuorata, hauſtave, tum morſibus illita. Aqua ſtillatitia floreſcentis iam herbæ, maximè quibuſdam præfertur, ſi potetur, comitialibus, & reſolutis. Datur ſeminis farina commodè ex polygoni ſucco ad ſanguinis reiectiones. Idem aluum exonerat. Ineſt floribus, & ſemini mira facultas ad vulnera omnia ſananda, præter ea quæ in capite ſunt. Ideoq; oleum, in quo diu flores atque ſemine prægnan-*

III. ANDROSÆMVM.

IV. ANDROSÆMVM FOETIDVM.

tes ſili-

V. CORIS.

tes ſiliquæ maceratæ fuerint, diuq́; inſolatæ, mirificè recentia vulnera ſanat. Sed per quàm bellè id efficit, ſi cum laricea, aut abiegna lachrymæ oleo miſceatur. Idem per ſe ventri illitum, dyſentericos iuuat: potum verò cochlearis menſura lumbricos necat. Scripſere quidam Hypericum adeò odiſſe dæmones, vt eius ſuffitu ſtatim auolent: quare quibuſdam fuga dæmonum vocari cœpit. Hyperici vires memoriæ prodidit Gal. li. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Hypericum calefacit, & deſiccat, tenuiſque ſubſtantiæ eſt, adeò vt & menſes, & vrinas prouocet. Sed ad hæc totus ſumendus eſt fructus, non tantùm ſemen. Porrò cùm folijs illitus viridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambuſta. Cæterùm ſi ſicca contuſa inſpergas, ſanabis humida & putredinoſa vlcera. Sunt & qui iſchiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. 6. de Androſæmo ita ſcribit. Androſæmum planta fruticoſa, natura duplex: vnum enim Aſcyron, & Aſcyroides nuncupatum eſt, ſpecies hyperici. Alterùm verò à quibuſdam Dionyſias appellatur. Eſt autem ſemen eorum purgatorium. Foliorum verò facultas modicè extergens & deſiccās, vt & ambuſta ſanare credantur. Cæterùm in vino auſtero decocta, vinum ipſum magnorum vulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quod de Cori mentionem fecerit Galenus in ſimp. medic. cenſu, mihi incompertum eſt. Planta, quæ Græcis ὑπερεικόν, Latinis ſimiliter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reioſricon, ſeu Reioſaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: ſeu Herba di S. Giouanni: Germanis, Sant Johanns Kraut: *Hiſpanis, Coraioncillo: Gallis, Millepertuis, & Trucheran. Quam verò Græci ἄσκυρον, Latini quoque Aſcyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Aſciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androſæmon item Latinis appellatur: Arabibus, Androſeman, Androſion, ſiue Andreſagian: Italis, Androſemo. Quæ denique κόρις Græcè, Coris etiā Latinè & Cori Ital. vocatur.*

Hyperici vires ex Gal.

Nomina.

† Quoniam hoc loco in vulgatis exemplaribus Græcis nulla ſit albæ violæ mentio, idcirco ſunt qui illorum teſtimonio freti, verbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum ſit, non video: ſiquidem in Oribaſio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc eſt, florem habens luteum leucoio ſimilem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamuſſim floris colore luteum violam repræſentat, vt nihil melius. Nos autem vſi ſumus voce Græca, ne ex albo, quòd fortè Marcello impoſuit, aliqua poſſit oriri difficultas. † Quæ hic ſequuntur, in Græcis codicibus impreſſis non hoc loco, ſed in fine inter notha, & Dioſcoridi falsò adſcripta leguntur, vt quæ adſcititia ſint habita. Nos verò illa huc admiſimus Ruellij, vt facimus, interpretationem ſecuti: nec non etiam fidem codicis manuſcripti.

I. Hypericum vulgare, C.B. Hypericum, Matth. Brunſ. Fuch. Lac. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Cæſ. Tab. (cui & fuga dæmonū) Cam. Herba perforata, Trag. Aſcyrum, Dod. gal. Cord. in Dioſc. II. Hypericum Aſcyrum dictum trifolium, C.B. Aſcyrum Matth. (ſed in compendio & penult. edit. Androſæmon, quia figuræ tranſpoſitæ) Fuch. Lac. Lon. Lob. Dod. fol. Caſt. Lugd. Cæſ. Cam. Aſcyroides, Geſ. hor. Hypericum, Dod. gal. Hypericum in dumetis naſcens ſecundum, Trag. III. Hypericum Androſæmum dictum, C.B. Androſæmum, Matth. (in compendio & penult. edit. Aſcyrum, figuræ enim tranſpoſitæ) Fuch. Cord. in Dioſc. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Thal. Androſæmum quibuſdam, Geſ. hor. Hypericum in dumetis primum, Trag. Ruta ſylueſtris Hypericoides, Dod. fol. an Aſcyri ſpecies ramoſa, Cæſ. IV. Androſæmum fœtidum, C.B. Tragium Creticum, Bellonij Androſæmum minus ſiue anguſtifolium, & Androſemum fruticoſum ex Ilua, Camer. V. Coris lutea maior, C.B. Coris Matth. Geſ. hor. Lac. Lon. Lob. Caſt. Lug. Cæſ. Tab. Camerario.

Χαμαιπίτυς. AIVGA. CAP. CLVII.

Aiuga herba in terra repens, ſubcurua: foliis ſemperuiui minoris, multò tenuioribus, hirſutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenuj, luteo, vel candido, radicibus cichorij. Folia ſeptem diebus in vino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter vrinæ difficultatibus, iecinoris, & renum vitiis. torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitū vtuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deiicit: appoſita ex melle, vuluæ vitia extrahit: mămarum duritias diſcutit: vulnera glutinat: vlcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incuruatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro: hęc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, foliis exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas; reſipit & hęc pinum. Hę duę vim ſuperioris obtinent, ſed non vſqueadeò efficacem.

Aiugæ conſideratio.

Aiugam quam Græci Chamæpityn vocant, quoniam foliis, & odore pinum refert, herbariorum vulgus Iuam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & aliis articulorū doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitiæ Aiuga, quæ primo generi adſcribitur. Siquidem planta eſt per terram repens, foliis oblōgis, anguſtis, roſmarino coronario proximis, minoribus tamen, mollioribus, & hirſuta canitie ſubalbicantibus, circa ramulos totos, qui tenues, & obſequioſi ſpectantur, ſeſe ſtipantibus, odore pinum, quemadmodum & facie referentibus, vnde illi Pinus infimæ nomen. Flores edit aureo colore fulgētes in vniuerſo ferè caule, ſed tenues, & exiguos. Radicibus nititur palmaribus, pluribus adnatis fibris. Naſcitur tenui, ac arenoſo ſolo, incultis præſertim locis, & in aruis nulla ſatione virentibus: ſapore eſt amaro, non ſine acredine quadam, quæ tamen ab amaritudine ſuperatur. Ideoq; excalfacit, incidit, extenuat, abſtergit, & expurgat. Verùm poſtrema, quam ſæpius etiam vidimus, non adeò omnibus eſt nota: quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem videre non licuit. Cæterū in aperto errore verſabatur Germanus ille pharmacopola, qui Braſauolum docuit Aiugā Germanica lingua vocari Vergiſs mein nicht. *Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iamdiu verſanti notiſſima eſt: quæ tamen nulla prorſus ex parte quamuis Aiugam repræſentat. Herba tota vnà cum floribus, & radicibus in puluerē contrita, ſi diebus 40. ſumatur & reſinæ terebinthinæ, ſiue laricea quaternis drachmis, iſchiadicos ſanat. Eadē recēs in aceto decocta,*

Cuiuſdā Germani error.

Chamępityos vires.

& pota

I. CHAMÆPITYS.

II. AIVGA, SIVE CHAMÆ. ALT.

III. CHAMÆPITYS MONSpeliaca foliis ferratis.

& pota emortuos fœtus extrahit, vniuersæ plantæ decoctũ facit ad omnes cerebri, neruorũ, & articulorum affectus à pituita prouenientes, si plurib. propinetur diebus ex Rhodomelle, & oxymelite. Nã & comitiales, & resolutos, & podagricos iuuat. Fit è floribus & saccharo medic. (officinæ conseruam vocant) ad paralyticos, quo qui vtũtur cũ vesperi se dormitũ recipiunt, reualescũt. Atqui ad hoc sumuntur quotidie huiusce medicamenti drachmæ duæ ex acori radicibus decoctæ, & florum saluiæ binis scrupulis.

Pilulæ è Chamæpityde.

Parantur è chamæpity catapotia ad idem perquàm vtilia, hoc modo. Sumito chamæpitys, Betonicæ, Stœchadis, florũ rorismarini, cuiusq; drachmã: turpeti sesquidrachmam, agarici drachmas duas, Colocynthidis semidrachmã, Zingiberis, salis fossilis, cuiusque grana decẽ: Rhabarbarici sesquidrachmã, spicæ Indicæ grana septẽ, pulueris hieræ simp. semunciã, diacridij drachmam vnam: Excipe chamæpitys succo omnia in mortario, & in massam redigito, è qua catapotia conformato: ex qualibet drachma noue: è quibus si quotidie tria sumuntur à paralyticis cũ se dormitũ recipiunt, præsentaneũ ferè sentient auxiliũ.

Chamępityos vires ex Gal.

Chamæpityos meminit Gal. lib. 8. simpl. med. vbi de eius viribus ita scriptũ reliquit. Chamæpitys gustu quidẽ amarũ saporẽ acri validiorẽ obtinet. Effectu verò expurgat, abstergitq; viscera plus quã calefacit. Proinde regio morbo laborãtibus, & omnino quibus facilè iecur obstruitur, bonũ est medicamentũ. Quin & mẽses ducit tũ pota, tũ apposita cũ melle. Sed & vrinæ mouẽdæ aptũ est medicamen. Sunt aũt qui etiam eã exhibent decoctã in melicrato iis, qui coxẽdicis dolorib. torquentur. Herba porrò ipsa viridis vulnera magna cõglutinat & vlcera putrescentia sanat. Præterea mãmarum

Nomina.

durities discutit. Est.n. in siccando ordinis tertij, in calfaciendo verò secundi. Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis Chamæpitys. Aiuga, & Abiga nuncupatur: Maurit, Hamesitheos, seu Chamasithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Ger. Je lẽger je lieber: *Hisp. Pinilho, & Yua artetica: Gal. Iue muscate, aut arthetique. Chamæp. siue Aiuga altera: Italis, Iua saluacica.*

I. Chamæpitys prima, Matth. Lac. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Lugd. Chamæpitys altera, Lon. Chamæp. tertia, Trago Fuch. Chamæp. vera, Cord. in Diosc Chamæp. Gesſ. hor. Cæs. Chamæp. maior, Abiga & Iua arthritica, Tab. Aiuga, Cast. Aiuga siue Chamæ. mas Diosc. Lob. Iua, Ges. hor II. Aiuga siue Chamæp. altera Matt. Chamæp. tertia eid in Ital. cõment. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Chamæp. prima, Fuch. Lon. Lob. Alij hirsutis, alij glabris foliis pingunt, quare nostra vtrũq; exprimit: nisi sit Anthylloides, Thal. quid sit ignoramus. III. Chamæp. Mõspel. foliis serratis, C. B. Chamęp species Monspelio, Ges. hor. Anthyllis Chamępityides minor, Aduer. Lob. Anthyllis altera, Clus. hist. Hisp. Cast. Anthyllis secunda herbariorũ, Lug. Chamæp. spuria prior, Dod. fol. Chamæp altera, & maior, Cæs. Iua Moschata Monspel. Tab. Ex radice lignosa, crassa, subalbida, amara, plures prodeunt caules tenues, sarmẽtosi, duri, humi procũbentes, incani, hirsuti, quos cingũt folia copiosa, oblonga, hirsuta, externo ambitu serrata, gustu feruente, odore graui: flores purpurei Chamæpitydis forma in singulis alis, quibus succedunt in singulis calyculis quaterna semina simul iuncta, oblongiuscula, cinerea. Nascitur circa Mõspelium in ruderibus, ad Castelneuf collegimus, sic & in oliuetis, & aridis agrorũ marginibus Narbonæ ac Gallo prouinciæ, fruticat.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

PRioribus antè libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia frumenta, olera, radices, succos, herbas seminaq́;. In hoc autem quarto differemus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον. BETONICA. CAP. I.

CESTRON psychotrophon vocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, veluti satureiæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad vsus. Radicibus nititur, vt veratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitosam vomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulsis, mulieribus vuluæ malo opportunis, & ad laxandos vteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in vini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna vtilitate illatis à serpente vulneribus illinitur: aduersus etiam venena drachma ex vino pota conuenit: præsumpta ea, si venenum hauriatur, nihil nocebit: vrinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisque vitijs drachmæ pondere a in aceto mulso: concoctionem adiuuat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto deuorauerit, modo consimili acida ructantib. propinatur: stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum vinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti vini cyatho: ischiadicis, renum & vesicæ doloribus ex aqua: aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitãt, sin aliter ex b mulso: regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum vino pota: aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis: facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili vase reconduntur.

a μετὰ ὄξεος καὶ μέλιτος. i. cum aceto, & melle, ita meum. Catecuz. autem legit vt Ruellius.

b Μεῦ οἰνομέλιτι. i. vino mulso.

Betonicæ cõsideratio.

Vires ex Antonio Musa.

BEtonica herba est nullis non cognita, nascens in pratis, & montibus, & in pascuis & innumeris prædita viribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere volunt, vulgari prouerbio dicunt: Tu hai piu virtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es virtutibus, quàm Betonica. Scripsit de Betonicæ viribus proprium libellum Antonius Musa, clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à visibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique res sancta est. Cestron vocatur, & psychotrophon, siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet vniuersa planta dotibus ferè innumeris, quandoquidem tusa capitisque vulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertia quoque die iterum, atque iterum imponatur. Aiunt præterea tam valentioris esse facultatis, vt ossa quoque fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur: quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à folijs per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamen addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachmæ pondere haustus in aquæ calidæ cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit: quo fit, vt etiam visum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq́; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonicæ decoctum ex vetere vino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota, suspiriosis & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præsertim qui purulenta extussiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, ventriculi dolores mulcet: ie-

I. BETONICA.

II. BETONICA FLORE ALBO.

III. SERRATVLA.

tinoris verò, si ex calida hauriatur. Ex vino decocta lienis vitijs medetur. Sanat & renum vitia ex mulso bibita, duarum drachmarum pondere: ex vino autem veteri trium drachmarum pōdere, additis piperis granis septem & viginti, ad lateris lumborumq; dolores vtilissimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis sumpta, alui & intestinorum tormina remouet, si tamen à crudis non fiant succis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulsæ cyathis octo epotis, commodè citatur aluus: sanāturq; ijs ex vino sumptis coli inflāmatione vexati. Betonica in eclegmate ex melle sumpta nouem diebus, tussim sedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in accessionibus tantùm fieri debet. Idem præstat etiam in tertianis, si cum pari pulegio assumatur. Sanat ipso quoque ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hausta, trium drachmarum pondere: addita mellis vncia, calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, vteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, si ex calida aqua, aut mulso duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præcisos glutinant neruos, & resolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte sumpta tribus diebus, sanguinem ore reiectum cohibent, & ex pari vini veteris mensura, medentur ruptis, & ab alto deuolutis. Præsumpta ebrietatem arcet. Ex vino frequenter hausta, ictericos sanat: & suillo adipe admista, carbunculos curat. Potu ex aceto mulso vnius drachmæ pondere, viatoribus longo itinere defatigatis vires mirificè reficit. Fastidia abstergit, & stomachicos recreat. Aduersatur venenis, & serpentum, & venenosorum rabidorumq; quorumcunque animalium morsibus, non modò intus sumpta, sed etiam extrà emplastri modo imposita. Cuniculosa, sinuosaq; sanat vlcera cum sale indita. Ex vino hausta menses ciet. Potu dolores podagricos lenit, præsertim radicum decoctum potum: idemq; præstant contrita folia imposita. Cæterùm sunt qui Betonicam à serratis circumquaq; folijs serratulam vocant. Sed

Serratula. SERRATVLA cuius hic imaginem appinximus, quæque copiosa in Bohemia nascitur in syluis, & pratis longè alia habetur.

Serratulæ vires.

Betonicæ vires ex Gal.

betur. Siquidem hæc caule conſtat purpuraſcente, tenui, & in multos ramulos diuiſo: Folia gerit anteaquam cauleſcat Betonicæ ſimilia, toto ambitu tenuiter ſerrata, ſed vbi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exortis profundioribus inciſuris, maioris Phu ſimilia ferè redduntur: quæ verò in caule ſunt, minora multò, & breuiora ſpectantur. Flores edit in ramuſculorum ſummis partibus, è capitulis quibuſdam, purpureos. Radice nititur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba eſt infectoria, pannis colorandis expetita. Datur vtiliter potanda ex albo meraco conuulſis, ruptis & ab alto deuolutis: diſſoluit enim potenter ſanguinem, qui extra vaſa concreuit. In vino decocta, ac deinde illita, vlcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hæmorrhoidum quoque dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix ſimul contuſa, & emplaſtri modo impoſita, enterocelas ſanare creduntur. Betonicæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Ceſtron, aut Pſychotrophon, Romanè verò Betonica, vim habet incidendi, vt guſtus indicat. Amarior enim eſt, & ſubacris ipſa herba: id quod & particulatim edita actio oſtendit. Nam conſiſtentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat abſtergitq́ue, menſes quoque ciet, & comitialibus prodeſt, tum rupta, conuulſaq́ue curat, & omnibus beſtiarum morſibus vlceri illita auxiliatur. Poſtremò acidum ructantibus, & iſchiadicis bibita, auxilio eſt. Planta, quæ κέστρον, & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chaſtara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hiſpanis, Bretonica: Gallis, Betoeſne: & Betoine. Serratula, Italis Serratola.

Nomina.

BETONICA, quæ Græcis κέστρον à remediorum copia & varietate dicitur, Plinio Vettonica, quam in Italia Serratulam vocari auctor eſt, duplex eſt, altera purpureo flore, quæ vulgatior eſt, altera candidis floribus, quæ rarior & non ſolum floris colore ab altera variat, ſed & multò altera hiſpidior, minoribusq́; folijs, vt ex adiecta figura colligere eſt. Purpurea duum quoque generum, altera breuiore ſpica, altera longiore & molliore, quæ altius excreſcit & ſerius floret, vtraque tamen eodem loco prouenit. I. Betonica purpurea, Trag. Fuch. Betonica, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lacu. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Cæſal. Thal. Tab. Betonica purpureo flore, Cluſ. hiſt. Pan. Vetonica, Cord in Dioſ. & hiſt. II. Betonica alba Brunf. Taber. Betonica candida, Trag. Betonica floribus candidis. Lob. obſer. Betonica flore albo; Dod. gal. & fol. Cluſ. hiſt. Pann. Cam. Vetonica alba; Cordo in hiſtoria. III. Serratula, á folijs minutim circumquaque ſerratis, nomen habet: dicitur Serratula; Matth. Dod. fol. Lob. Caſt. Lugd. Cam. Serratula tinctoria, Taber. Tinctorius flos ſecundus, Trago, vt Kyberus vertit; Tragus namq́; Schartam nominat Cerretta, Cæſal. Centauroides, aut Centaurium maius ſylueſtre Germanicum; Thalyo: an Solidago Saracenica quarta, Lonicero. Huius ratione foliorum quatuor differentiæ: prima folijs omnibus per circumferentiam ſerratis, inciſura carentibus: altera folijs ad radicem quidem tantum ſerratis, at reliquis profundè inciſis ceu in lacinias diuiſis: tertia folia habet vtrinque diuiſa: quarta, primum folium ad radicem per circumferentiam ſerratum habet, reliqua veró omnia diſſecta.

Βρεταννική. BRITANICA. CAP. II.

BRitanica, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſillarum vlceribus accommodatam: Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

Britanicæ cõſideratio.

Ex Plinio cõtra ſtomacacen.

Biſtortæ mentio.

QVanquam tradit Ruellius Britanicam eſſe plantam Italiæ cognitam, atque ibi vulgò appellari Piatamano, mihi tamen hactenus non ſolùm nomen illud incompertum eſt, ſed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam oſtenderet. Hanc autem ſcriptis celebrauit Plinius libro 25. cap. 3. hiſce verbis: In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compageſq́ue in genibus ſoluerentur. Stomacacem medici vocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ vocatur Britanica, non neruis modò & oris malis ſalutaris: ſed contra anginas quoque & ſerpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (vt certò proditur) collectus priuſquàm tonitrua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit homines. Friſij, quà caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam: hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui Britanicam cenſeant eam eſſe ſtirpem, quam herbariorum vulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur, ſed eorum planè error facilè deprehenditur. Quandoquidem etſi Biſtorta rumicis conſtet folijs, non tamen ea nigra ſunt, neque piloſa quinimo læuia apparent, ſupernè rufeſcentia, & à terra quadantenus cæſia. Ad hæc Britanicæ radix ſubeſt tenuis, breuiſq́ue: Biſtortæ verò craſſa, ſerpentis iacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm vt Biſtortæ integram enarrem hiſtoriam, naſcitur hæc in altis montibus, folijs primo ſtatim exortu in acutum deſinentibus, colore ſubrufo, quæ vbi adoleuerint, rumicis folia referunt, ſed læuia ſunt, inferna parte ſubpurpurea & per ambitum ſinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora ſpectantur. Flos in caulis ſummitate prodit ſpicatus, ruber aut ſubpurpureus, è quo ſemen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinacea facie, ſed ſuccoſa, ſerpentis modo contorta, cortice obducta ſubrubra intus pulpa, adſtringentis ſaporis. Copioſiſſima oritur in altis montibus & paſcuis prouenit in Bohemia, ijs præſertim montibus, qui regionem hanc, à Sileſia diuidunt, & ex quibus Albis fluuius ſuam ducit originem. Sed præterea non deſunt etiam qui Tormentillam ſic officinis, & vulgò vocatam, Biſtortæ generi adſcribant, quòd non facie, ſed fortaſſe viribus illi reſpondeat: quæ quoniam hic nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideó hic locus expoſcere viſus eſt, vt de ea aliquid diſſeramus. Eſt itaque TORMENTILLA folio pentaphylli minore, ſeptenis inciſuris diuiſo: radice breui, nodoſa, cõpacta, rubeo colore, ſapore adſtringẽti: cauliculis tenuibus, ſubrubẽtibus: flore melino, adeò vt in pẽtaphylli genere ſit reponenda. Sunt qui à ſeptenis foliorum diuiſuris Heptaphyllon hanc vocent. Herbarij compertum habent, hanc ijſdem pollere facultatibus, quibus Biſtorta prædita eſt. Quamobrem vtræque refrigerant, exſiccant, cohibent, roborant, abortum prohibent bibitæ, ac ventri pubi renibusque ex aceto illitæ: vrinæ incontinentiam ſupprimunt, cum ſucco plantaginis potæ: ſiſtunt menſes, ſi in earum decocto ad vmbilicum vſque conſederint fœminæ. Idem præſtant (de radicibus tamen intellige) ſi tritæ, & ex melle atque ſpica ſubactæ, ventri ac pubi illinantur. Sanguinem è vulneribus manantem cohibent, ſuperaſper-

Tormentillę hiſtoria.

Tormentillę & Biſtortæ vires.

I. BISTORTA.

II. *BISTORTA MINOR.*

III. TORMENTILLA.

ſo earum puluere. Qui item ex punicorum malorum vino potus bilioſas coercet vomitiones, & ſi ouorum albo exceptus ſuper ſictili tegula inaſſetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, ſiue è radicibus decoctum, venenis omnibus remedio eſt. Ex quo tantùm apud nonnullos Tormentillæ inualuit vſus, vt ex eius radicibus etiam medicamẽta componant aduerſus peſtilentiam, & ad peſtilentes febres, & præſertim vbi exanthematũ notæ emerſerint. Datur quoq; earundem radicum tũ puluis, tum decoctũ vtiliter potandum pueris, qui vermibus laborant. Vtræque tum cæteras alui fluxiones, tum dyſenteriam ſanant, & vulnera glutinant, præſertim quæ inteſtinis, & viſceribus fuerint illata, non modò ipſis vulneribus illitæ, ſed & in potionibus hauſtæ. Rebellia contumaciaq; vlcera curant & ea ſiſtunt, quæ ſerpendo corpora erodunt. Radicum puluis ſanguinis reiectiones prohibet. Idem ex ſymphyti maioris aqua potus, iuuat confractos, & ab alto deuolutos: ſiquidem non ſolùm intrinſecas fracturas ſanat, ſed etiam ſanguinem extra vaſa concretum diſcutit. Cauis dentium inditus cum aluminis, & pyrethri momẽto, non modò dolorem ſedat, ſed fluxiones eò decurrentes cohibet. Peculiariter autem valent Biſtortæ radices ad omnes venenoſorũ ſerpentium ictus & morſus, è vino ſumptæ vnde Colubrina quibuſdam dicta eſt.

Britanicæ vires ex Gal.

Sed vt iam ad Britanicæ vires redeamus, eas ſcriptis tradidit Gal. li. 6. ſim. med. vbi ſic inquit: Britanicæ herbæ folia adſtringentia ſunt, & vulnerum glutinatoria, ſimilia folijs ſylueſtrium lapathorum, niſi quatenus atriora ſunt, magisq; hirta. Sed & expreſſus ex illis ſuccus perinde natus eſt adſtringere: itaq; coctum quidam reponunt, tanquam inter ſtomatica medicamenta efficaciſſimum. Videtur enim ſanare iam etiam putreſcentia: hactenus Gal. Cæterùm non eſt ſilentio prætereundum, quòd Dioſcoridis codices inueniuntur, in quibus poſt Britanicã alterũ per ſe de Betonica caput legitur. Quod, quoniã pluribus indicijs in Dioſcoride aſcititium eſſe conſtat, atq; in hunc authorem ex libello Antonij Muſæ Auguſti Cæſaris medici fuiſſe translatum, idcirco nos illud abdicauimus, neque alia commentatione idem dignum cenſuimus.

Nomina.

Quæ planta Græcè βρεταννική, Britanica Latinè pariter & Italicè appellatur. Biſtorta ſeu Colubrina, Italis Biſtorta: Germanis, Natterwurtz. At Tormentilla, Italis, Tormentilla: Græcis, Επτάφυλλον: Germanis Tormentill: Gallis, Tormentille.

Biſtorta

Biſtorta quòd radice in ſe contorta conſtet, cuius Plinius inter Dracontia meminiſſe videtur, eiuſdemque fortè Molybdæna: duplex eſt, maior & minor: illa radice magis minusue intorta, folijs in altera rugoſioribus & maioribus, in altera leuibus & minoribus: minor ſimiliter duplex. I. Biſtorta mas, Brunf. Biſtorta minor, Dod. gal. Lacu. Tab. Biſtorta, Lonic. Colubrina minor, Brunf. Trag. Serpentaria mas, Fuchſio. II. Biſtorta minor, Camerario in ſuo Matthiolo & Thalyo: Limonij ſpecies minor, Geſ. de hortis. Hæc priore multò minor eſt, cuius folia ſubrotunda per marginem veluti ſerrata & punctis diſtincta: quæ in altioribus tantum Heluetiorum montibus & Iura prouenit. III. Tormentilla, quod tormentum dentium ſedet, quam alij Pētaphyllis, alij Biſtortis, alij Chryſogono Dioſcoridis, adnumerant: duplex eſt, altera communis, quæ aliquando quina, non ſeptem folia obtinent: alia alpina, radice vulgari maiore, rubicundiore & odoratiore. Tormentilla, Matth. Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. (cui & Pentaphyllum rectum) Lacu. Lon. Lob. Caſto. Cæſal. Lug. Thalio, Taber. cui & Conſolida rubra, Heptaphyllum, Fuchſio, Geſ. de hortis libro.

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP. III.

Lyſimachia, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresue, fruticoſos, tenues: prodeuntibus geniculatim folijs tenuibus, ſalicis figura, guſtu adſtringentibus a flore rufo, aut aureo, gignitur b in aquoſis, & paluſtribus. Foliorum ſuccus adſtringente ſua vi, ſanguinis reiectionem ſupprimit: dyſentericis potui datur, aut infunditur: menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo: ſanguinis profluuio ſubuenit, ſi nares ea herba obturentur: c vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem ſuffita reddit: qua de cauſa ſerpentes fugat, & muſcas interficit.

a πυῤῥὸν. i. fuluus.
b παρὰ τὰ ὕδατα. i. iuxta aquas.
c ἔστι δὲ καὶ τραυματικὴ καὶ ἴσχαιμος. i. eſt & vulneraria, & ſanguinē ſiſtens.

I. LYSIMACHIA.

II. LYSIMACHIA ALTERA.

Lyſimachia á Lyſimacho rege inuentore nomen accepit, vt Plinius eſt author libro 25. cap. 7. vbi de ea ita ſcriptum reliquit: Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis, viridia: florem purpureum: fruticoſa eſt, ramulis erectis, odore graui: gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, vt iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat: hæc Plinius. Ruellius Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt vſus apud infectores ad inficiendos viridi colore pannos: vbi enim hos glaſto tinxere, eam ſuperinducentes viridem colorem efficiunt. Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, vulgò appellant Cerretta, ſiue Braglia: Foroiulienſes verò Coſaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſticis Corneolam vocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ effigie incluſum: naſcitur in pratis, nullaq; eſt, quod guſtu perceperim, adſtrictione prædita. Non deſunt præterea alij, qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant, quæ quadrato, recto, bicubitaliq; exit caule, folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente ſpicato: Naſcitur prope fluentes aquarum riuos & vliginoſis locis. Adſtringit, refrigerat, cohibet, & omnia poteſt quæ & altera, quæ etſi Dioſcoridis Lyſimachiam non referat, eam tamen Lyſimachiam alteram appellare libuit. Lyſimachiam legitimam, ni fallor, Romæ ad me Goritiam miſit Vincentius Cantonus conciuis meus, medicus eruditus, & rei herbariæ ſtudioſus: quæ mihi planè ſingulis notis, quas Dioſcorides Lyſimachiæ tribuit, videtur adſtipulari. Sed eādem poſthac inuenimus nos in Bohemia copioſam, & circa Pragam, prope Multauiam fluuium, & in alijs quoq; locis. Cæterùm quamuis Ruellius in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit

Lyſimachiæ conſid.

Ruellij erratum.

Lyſimachia altera.

Vincentius Cantonus.

Ruellij alius lapſus.

(vt ſupra diximus) Corneolam eſſe veram Lyſimachiam, in fine tamen eiuſdem capitis quandam aliam herbam à ruſticis ſibi demonſtratam fuiſſe teſtatur, ad fugandã peſtilentiam efficaciſſimam, buboni tantùm adalligatam, quam etiam pro Lyſimachia aſſeruit. Ex quo palàm eſt, Ruellium duas pro Lyſimachia plantas deſignaſſe, ea fortaſſe ratione adductus, quòd Dioſcorides flore rufo, aut aureo conſtare Lyſimachiam memoriæ tradiderit. Lyſimachiæ meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum diſſeruit. Lyſimachios ſuperantem habet qualitatem adſtrictoriam, per quam & vulnera glutinat, erumpentemq́; ex naribus ſanguinem emplaſtri modo illita compeſcit: quin & reliquas ſanguinis eruptiones ſiſtere poteſt cùm ipſa, tùm ſuccus eius multò magis. Pota dyſenterias, ſanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium ſanat. Huic herbæ nomen Græcum eſt λυσιμάχιον, Latinum, & Italicum Lyſimachia. Germanis Weiderich.

Lyſimachiæ vires ex Gal.

Nomina.

Lyſimachiæ, quæ & Salicaria à foliorum ſimilitudine dicitur, quatuordecim differentias notauimus: alia eſt ſpicata, & quidem purpurea, vel cærulea: alia ſiliquoſa, hæcq́; hirſuta, vel glabra, illa vel magno, vel paruo flore: at glabra maior, minor, & anguſtifolia: eſt non ſiliquoſa rubra, lutea, maior & minor, & etiam floribus globoſis: quibus addimus Chamænerion latifolium & anguſtifolium, hocq́; vel in planis vel alpibus proueniens. I. Lyſimachia lutea maior vel Dioſcoridis, C. B. Lyſimachia, Matth. Trago, Lacu. Lon. Cæſal. Lugd. Lyſimachia lutea, Fuch. Turn. Lob. Taber. Lyſimachium luteum, Geſ. hor. Thal. Lyſimachia flore luteo, Anguil. Lyſimachia flore luteo minore, Cam. Lyſimachia vera, Cord. in Dioſc. Lyſimachia falſa, Caſtori: Lyſimachium verum, Dod. gal. ſeu legitimum, Dod. fol. Salicaria, Geſ. hort. cui & Virga aurea quorundam. Variat folijs nunc ternis, nunc quaternis, & etiam binis ex ſingulis nodis prodeuntibus. II. Lyſimachia ſpicata purpurea, C. B. Lyſimachia altera, Matth. (ſed in hac figura folia plus iuſto longa) Lacu. Lugd. Lyſimachium purpureum, Geſ. hor. Lyſimachium purpureum alterum, Dod. gal. Lyſimachia purpurea, Lob. Tab. Caſt. Lyſimachia flore purpureo, Anguil. Cæſal. Cam. Lyſimachia tertia, Turn. Pſeudolyſimachium purpureum alterum, Dod. fol. Solidaginis Sarracenicæ alia ſpecies, Trago.

Πολύγονον. SANGVINARIA. CAP. IV.

POlygonum mas ramos habet teneros, & exiles, copioſos, geniculis cinctos, qui per terram, vt gramen repunt, folia rutæ, ſed † molliora, longioraq́;: ſemine ſub omnibus folijs turgeſcente: vnde marem appellari volunt: flos ei candidus, aut puniceus a. Vis epoti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare: prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & vrinę ſtillicidio: nam vrinam apertè ciet. Cum vino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur b: datur in febribus per horam ante ſignificationes: fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, ijsdemque purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium vlcera, cum vino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, vlceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus vulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina c fruticat vno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & in ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ ſimiles: radicis nullus vſus: naſcitur in riguis. Huic quoque ſpiſſandi, refrigerandique natura ad eadem valens, ſed inefficacior.

a Μεῦ Δύναμιν δὲ ἔχει συπτικὴν καὶ ψυκτικήν· ὁ δὲ χυλὸς πινόμενος ἁρμόζει αἱμοπτοϊκοῖς. i. vim adſtringentē habet, & refrigerantē: ſuccus verò potus auxiliatur ſanguinem ſpuentibus. Catec. autem cum Ruellio concordat.

b καὶ πρὸ περιόδου πρὸ μιᾶς ὥρας τῆς ἐπισημασίας λαμβανόμενος. i. & contra periodos vna hora ante acceſsionē ſumptus: ita Meu & Cat.

c θαμνίον ἐστὶ μονόκλωνον, τρυφερόν, μαλακῶδες. i. Frutex eſt paruus, vnicaulis, tener, ſubmollis, ita Meum.

I. POLYGONVM MAS. II. POLYGONVM FOEMINA.

III. POLYGONVM MINVS.

Polygoni cōsideratio.

Polygonon mas, quod ab Italis vulgò vocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & viis publicis frequens vbique nascitur. Fœmina verò, quæ non adeò frequens est, & copiosa, in riguis humentibusq́; locis inuenitur. Mari polygono Proserpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Est & planta, quam POLYGONON *minus appellare libuit. Ea enim ramulos edit humi repentes, tenues, geniculatosq́;, foliis exiguis, oblongis, semine pumilo, rotundo, minuto, albicante, racemosoq́;, ac adeò copioso, vt vniuersa planta semine referta conspiciatur: quo fit vt à quibusdam mille grana vocitetur. Nascitur arido solo & in siccis torrētium alueis. Sunt etiam qui ab effectu hanc ipsam Herniolam vocant, quod ad enterocelas præstantissimum sit auxilium in potionibus sumpta. Audio à viris fide dignis cū hac tantùm herba, à Gabriele Falloppio Mutinense, plures intestinorum ramice laborantes esse sanatos. Vis illi est conglutinādi, siccandi, refrigerandi. Vniuersæ plantæ puluis ex vino haustus, non solùm suppressam cit vrinam, sed & renum calculos comminuit, ac pellit, vbi diutius sumatur. Quinetiam, vt quidam affirmant, vesicæ quoq́; lapides atterit, & paulatim eijcit: vbi diutius quotidie eius puluerem è vino bibant affecti drachmæ vnius pondere. Nascitur locis aridis, sabulosis, & incultis. Polygoni meminit Galenus libro 8. simplicium medic. vbi eius vires reddidit his verbis: Polygonum, inquit, vti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè vincit in eo aqueum frigidum, vt videlicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde sanè quibus stomachus feruet æstu, foris frigidum illitum prodest: velut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione videtur esse exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum vlcerum, aliorumq́; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum vulnerum glutinatorium. Sed & aurium vlceribus prodest: & si vel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccat. Easdem ob facultates & profluuium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis reiectiones, & vndecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & vrinam prouocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis: non tamen affectum exactè discriminat, in quo ipsum dari expediat.*

Proserpinaca. Polygonon minus, & eius hist. & vires.

Millegrana. Herniola.

Polygoni vires ex Gal.

Nomina.

Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, validioris est effectus. Herba, quæ Græcis πολύγονον ἄῤῥεν, *Latinis Polygonum mas vocatur: Arabibus, Basialrabagi: Italis, Polygono maschio, & Coreggiola: Germanis,* Weggraß: *Hispanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quæ verò Græcè* πολύγονον θῆλυ, *Latinè, Polygonum fœmina dicitur: Italis, Poligono & Coreggiola fœmina: Germanis,* Kanten kraut: *Gallis, Pin aquatic. Polygonum minus, Græcis* Πολύγονον μικρὸν *nonnullis Millegrana, quibusdam Herniola: Italis, Corregiola minore.*

IV. POLYGONVM MARITIMUM latifolium.

V. POLYGONVM POLONICUM cocciferum.

† *Impreßi codices Græci tum Venetiis, tum Basileæ hic malè habent ἐπιεικέστερα, hoc est, mitiora, cùm legẽdum sit ἐπιμηκέστερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti videntur interpretes.*

Polygonum, quod à multitudine seminis, aut dẽsitate fruticis dictum vult Plinius, sed potius à copiosis geniculis, & à Scribonio Calligonon nominatum, duplex est, maius & minus: illud vel vulgare, quod latifolium candidis aut rubentibus floribus varians, & angustifolium: hocq; aut repens, quod vel oblongo, vel breui folio, aut fruticãs, vel maritimũ, quod latifolium & angustifolium: vel cocciferũ. Minor etiã suas differẽtias habet, est vulgatũ, vel repens, vel erectũ: est peregrinũ, foliolis vel maioris, vel serpylli, vel deniq; minimis, Herniaria dicta, cuius differentia in hirsutie & foliorum glabritie. I. Polygonum latifolium vel mas Diosc. & Plinii, C.B. Centũnodia, Brunf. Polygonũ mas, Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Anguil. Ges. hor. Cast. Lugd. Thal. Polygonum masculũ, Trag. Lac. Polygonum, Lob. Cæs. Polygonum primum, Turn. Polygonum mas vulgare & Sanguinaria, Lob. in ico. Polygonum maius. Lõ. Tab. cui & Corrigiola: Polygonũ vulgare Cam. II. Equisetum aquaticũ breuioribus setis, C.B. Polygonũ fœmina, Matt. Dod. gal. & fol. Anguil. Ges. hor. Cast. Lugd. Tab. Polygonũ fœmina semine vidua, Lob. in icon. Polygonũ fœmina Thal. Sanguinalis fœmina, Cordo in Diosc. an Limnopeuce, Cordo in sua hist. III. Polygonũ minus seu Millegrana maior, C.B. Polygonũ minus, Matth. Cast. Polygoni genus herniaria vulgo, Clus. hist. Pan. Empetron, Trag. Lon. Millegrana, Cord. in hist. Herba Cancri minor, eius scholiasti: Epipactis, Anguil. Herba Turca, Aduers. Lob. Cæs. Herniaria, Ges. hor. Lug. Thal. Tab. Cam. Huius aliquot species notauimus, aliã foliis subrotundis, glabris, aliam hirsutis, aliam foliis angustissimis, albicãtibus, viticulis copiosis repentibus. IV. Polyg. maritimũ latifoliũ. Hoc vulgo breuius, crassius, totũ candidũ & humi stratũ ex cuius radice nigra, crassa, palmari, cõtorta & lignosa, viticuli subrubẽtes prodeũt, internodiis distincti, squammulis tenuissimis albidis donati, folia habet dẽsa viridia, quibus foliola cãdida, glabra, lucida secũdum nodos adponuntur: flosculi ruffescentes, aliquando albi, quadrifolii, quibus succedit semẽ nigrum triangulum, thecis foliaceis candidis inclusum. Hoc in Adriatici maris littore circa Venetias legimus: verùm longe maius & speciosius toto maris Mediterranei tractu in Gallia Narbonensi, ad Cetium mõtem obseruauimus. Salso & adstringente gustu est. Dicitur Polygonum marinum maximum. Aduers. & Lob. in icõ. Polygonum marinum, Lob. Cam. in Matth. Polygonum marinum prius Dalechãpii, Lug. Polygonum tertium in maritimis nascens, Cæs. V. Polygonum Polonicum cocciferum. Hoc ex radice minore, cauliculos emittit breuiores, nodosos, albentes, circa quos folia tenuissima, mucronata: flosculi candidi, inter squammas virescentes in cauliculorum summis. Ad huius radices, Coccum elegantissimo rubore commendatum nascitur, quod in arenosis Poloniç locis reperitur: de quo primus, D. Camerarius in suo Matt. Polygoni Cocciferi nomine, quod Polonis Kosmaczek dicatur.

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

POlygonatum nascitur in montibus, frutice cubito altiore, foliis lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit candidos, foliis numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam a, densam, graueolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ vulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

a Meum. δασέαν. i. hirsutam.

Polygonati consideratio, & hist.

POlygonatum Hetruscis vulgò Fraßinella nominatur. Alij verò Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginochietto vulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Est itaque Polygonatum planta caule cubitali, & quandoq; maiore, rotundo, ac læui: circa quem folia exeunt lauri effigie, sed latiora, numerosis secundum longitudinem venis, firma, dispari exortu prodeuntia, sapore quadantenus adstringente. Flores edit candidos à quacunque foliorum cauitate in vniuerso caule emergentes, & ternos ex vno pediculo dependentes. Floribus excußis, baccæ exoriuntur pisi magnitudine, ex nigro subvirescentes, & quandoque rufescentes. Radice nititur candida, arundinacea, tenera, summa tellure vagante, longa, crebris geniculis articulata, digiti craßitudine, densa, & odore quadantenus graui. Nascitur in montibus, & collibus. Mulieres è polygonati radicibus aquam stillatitiam studiosè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq; pro fuco vtuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis vocitent: verùm ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, veluti Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describũt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: siquidem Pisi folia, vt Secacul Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes violæ maiores, albicantesq;. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis craßitudine, & indicis longitudine. Contrà

Aq. Polygonati.

Sigillum Salomonis.

Manardi erratum Polygon. Secacul statuentis.

verò

verò Polygonatum, quòd multò longioribus sit radicibus. Adhæc (vt testatur Mesues, ac etiam Serapio, vbi de Secacul saccharo, vel melle asseruando scribunt) eius radices cinereo exterius sunt colore, solida intus matrice, atque neruosa, quæ omnia in Polygonati radice desiderantur: quippe candida hæc est, & nulla intus matrice. Re autem vera Secacul radix est Indica. Hoc enim apertissimè testatur Auicenna libro 5. vbi sic habet: Secacul sunt radices Zingiberi similes, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis cum sunt recentes conditum in loco suo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Id quod etiam scribit Serapio, vbi de pluribus saccharo, aut melle asseruandis egit. Nec vsquam Polygonatum, & Secacul eisdem viribus pollere constat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad vulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis vbertatem, & ad venerem conciliandam. Qua in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos inuenerunt, qui Polygonati radices saccharo conditas ad venerem excitandam auidissimè deuorarunt, nullo tamen rei successu: Atqui conferunt tamen, (vt quidam volunt) & experientia comprobat, ad albas vteri fluxiones, si diu ijs vtantur fœminæ eo morbo laborantes. De Polygonati viribus differuit Galenus lib. 8. simpl. med. hunc in modum: Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiusdam insuauitatis. Quocirca nec admodum est vsui, sed tantùm quòd radicem eius quidam vulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq; in facie illo detergũt. Hæc planta vt Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Frassinella, & Ginochietto: Germanicè, Weißwurtz: Hispanicè, Frassinella: Gallicè, Genijculiere.

Secacul quid.

Polygonati vires ex Gal.

Nomina.

Polygonatum à radice geniculata dictum, vulgò Sigillum Salomonis à vestigiis sigilli impressionem in radice referentibus, duplex est, latifolium & angustifolium: illud & longioribus, & breuioribus, & latioribus, & angustioribus foliis, flore maiore, minore, odoro & inodoro: floribus singulis, vel pluribus: baccis maioribus, minoribus, rubentibus, purpureis, nigris: est deniq; & ramosum. Sic & angustifolium duplex est, non ramosum, quod vulgatius, & ramosum. Polygonatũ latifolium vulgare, C.B. Polygonatum, Matth. Anguil. Lac. Lob. Cordo in Diosc. & historia (eius Scholiasti Polygonatum curuũ dicitur) Turn. Ges. hor. Dod. fol. Cast. Polygonatum latifolium, Fuch. Dod. gal. Tab. Polygonatum maius, Lonic. Lugd. Thalyo: Polygonatum vulgare, Clus. hist. Pann. Cam. Sigillum Salomonis, Brunf. Ges. hor. Sigillum Salomonis latifolium, Trag. Secacul Arabum, Manardo: Frassinella vulgo, Cæs. Vulgares herbarii Germanici cum Dictamno & Elleboro albo confundunt.

Κληματίς. CLEMATIS. CAP. VI.

Clematis humi serpit: læto, pinguiq; solo prouenit, viticulas spargens a crassitudine iunci, exiguas: b folia lauri figura & colore, sed multò minora. Ea cum caulibus in vino pota alui profluuia, & dysenterias sedant: subdita in pesso cum lacte, & rosaceo, aut cyprino, cruciatibus vuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit: imposita serpentium morsibus iuuamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

a Catecuz. ἐλασχοίνε. i. instar iunci.
b φύλλον μικρὸν δάφνη ἐμφερές. i. folium paruum lauro simile: ita Mcum.

I. CLEMATIS PRIMA.

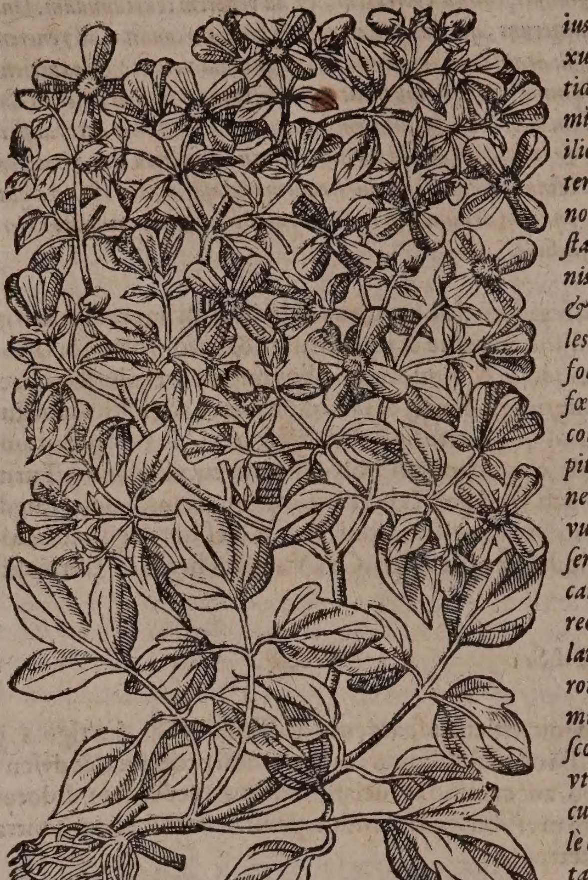
II. CLEMATIS DAPHNOIdes flore pleno.

Κληματὶς ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

EST & altera Clematis, quæ viticulosum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre ac exulcerans: repit per arbores, vt Smilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

III. CLEMATIS ALTERA.

Clematis prima.

CLematis, quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis vulgò appellatur Prouenca, cuius fronde mulieres pueris ac puellis, virginibus, funestas texunt corollas. In hac enim nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare videatur. Siquidem viticulas mittit iunci modo tenues, lentas, flexilesq;, iunco tamen exiliores, læues, & quæ humi iaceant: in his folia exeunt per interualla pari vtrinque exortu, oliuæ modo oblonga, lauri minora, robusta, colore saturatè viridi, è quorum origine primo statim vere flores emicant cærulei, aspectu pulcherrimo, quinis distincti foliis, ex oblongo viridiq; calyculo sese pandentes, & longis nitentes pediculis. Radices habet numerosas, graciles, albicantes, humiq; repentes. Viret perpetuò & nunquam folijs exuta spectatur. Clematidis vires Matth. *Refrigerat, siccat, roborat, cohibet. Hæc fœmoribus adalligata [viridia folia], mensiumabundantiam cohibent, & abortum prohibent, & conceptus adiuuant: Capiti recens superposita, & collo, gulæq; circumducta, sanguinem è naribus manantem sistunt. Additur quoque vtiliter vulnerariis emplastris, & potionibus.* Quorundam error Vincam Chamædaphnem stat. *Quamobrem eorum sententiam explodendam putauerim, qui nostratem Peruincam chamædaphnem esse sibi persuadent, quam vulgò Laureolam appellamus. Nam hæc virgas emittit cubitales, singulari stipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læuesq;: semen rotundum, rubens, inter folia residens, quæ facie laurina æmulantur.* Clematis altera. *Porrò Clematis, quam secundo loco reddidit Dioscorides, nimirùm à prima quàm maximè dissidet. Illa enim vt diximus, frigida, siccaq; existit, & adstringẽtis omnino facultatis: hæc verò adeò calida acrisq; habetur, vt admota facilè exulceret. Ipsa itaq; ab radice viticulas emittit prælõgas, lẽtas, rubescẽtes, quibus lupuli vocati modo, aut hortẽsis smilacis, sepes, & arbores scandat, & clauiculis vinciat. E viticulis*

IV. CLEMATIS TERTIA.

V. FLAMMVLA.

folia

folia prodeunt hederacea, è lateribus vna plerunq;, aut quãdoq; duobus inciſuris diſſecta. Flores edit purpureos, alterius lõgè maiores, ſed quatuor tantũ foliis conſtantes, in crucismodum protenſis, è quibus ſemen naſcitur acerrimum, & feruentiſſimi guſtus. Radicem habet craſſam, quæ paulo poſt in numeroſas diuaricatur fibras, ſapore pariter acri. Oritur in ſyluis, & in frutetis, dumetiſq;. Eſt & alterum huius genus, quod nos VITALBAM vocamus in Hetruria. Quandoquidem Vitalba hæc viticulis exit rubentibus, ac lentis, folijs alteri quadantenus ſimilibus, etſi per ambitum magis laciniatis, acri guſtu, & exulcerandi facultate præditis, ſed floribus longè diuerſis. Siquidem hæc flores profert in racemi modum, albos, odoratos, & Myrti adeò ſimiles, vt differentiæ ferè nihil agnoſcas. Quibus decidentibus capillacea, incanaq; oritur coma, quæ tãdem ventorum flatibus excuſſa, nudum relinquit fructum, triangulari ferè figura, ſimulq; compactum, ſubnigro colore, acerrimi omnino ſaporis. Naſcitur paſſim in ſepibus, & in ſyluis arboribus ſe circumuoluens, & per eas repens: viribus iiſdẽ præſtat, quibus & ſuperior. Quo fit, vt mihi haud dubitandum ſit quin vitalba nobis vocata alterius clematidis ſit ſpecies, vel potius ipſa eadem clematis. Fuchſius tamen medicus doctiſſimus noſtratem Vitalbam, vitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, vt infrà ſuo loco dicemus. Cæterùm herba, quam quidam FLAMMVLAM dicunt, foliis, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu. Attamen neque ſepibus circumuoluitur, neque arbores ſcandit, cùm recticaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, vnde Flammulæ ſibi nomen aſciuit. Naſcitur in campis, collibus & frutetis. Ex hac ego ſæpius aquam elicui, demiſſo vitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſſimam eſſe in morbis frigidiſſimis. Flammula (vt Platearius eſt author) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd ſemicontuſa impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendam parum ante acceſſionem præbeant, magno (vt ferunt) iuuamento. Iſchiadicos iuuat impoſita. Alij eius oleum commendant iſchiadicis, articulorum iliumq; doloribus, vrinæ anguſtijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clyſteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuiſſimè conciſa in roſaceum imponunt, quod vitreum vas exceperit, ac inde per æſtatem inſolãt obturato vaſe. Datur etiam in cibis hiſce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed vt iam ad Clematidum vires reuertamur, ea de his ſubijciam, quæ Galenus libro 7. ſimpl. med. adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem ſiue cauſticam facultatem obtinent, adeò vt & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrſinoides, alij polygonoides appellitãt. Cæterùm id nec exulceratorium eſt, nec acre, ſicut quod antè dictum eſt, immò profluuijs, & dyſentericis cum vino potum prodeſt, dentiumque dolores manſum mitigat: tum vteri quoque doloribus in peſſo admotum, vſui eſt, tantùm abeſt, vt perinde vrat, ac vlceret, ceu illud ſuperius. Sed ſummè nobis ſuſpiciendus Pamphilus ille, ſicuti in reliquis nugatur de iis, quæ nunquam vidit, literis ea mandans, ſic hæc ambo in vnum confudit. At Dioſcorides vtriuſq; in quarto meminit, & eius quæ ſimpliciter vocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, ſed in principio. Quamobrem neceſſe non eſt, me etiam deſcribere ſpecies ambas, ſicut nec in aliis feci: hæc Galenus de vtraque Clematide. Ex quibus palàm eſt exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioſo ex huius quarti libri calce, vbi commodè inter aluum deijcientia medicamenta ſibi locum adinuenerat, exemptum fuiſſe, & hic alteri Clematidi adiunctum, ob eam quam inuicem habent nominis conuenientiam. Prima Clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδὴς appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hiſpanis, Peruinqua: Gallis, Lyſeron. Secunda verò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè vocatur. Italis, Vitalba porporea, At Clematis tertia, Italis, Vitalba. Flammula, nonnullis Flammula Iouis: Italis, Flammola.

Clematis tertia quæ Vitalba.

Fuch. error.

Flammulę hiſtor. & vires.

Clematidum vires ex Gal.

Nomina.

Clematis quaſi Sarmentaria, quòd flagella vitigineis flagellis ſimilia emittat, arboreſq; ſcandat, quod nomen plurimis tribui poteſt. Verùm alia humi ſerpit, alia arbores ſcandit, eſt denique mediæ naturæ: de quibus omnibus in noſtra hiſtoria vniuerſali. I. Clematis daphnoides minor, fortè Ægyptiaca Plinio C. B. Clematis prima, Matth. Clematis prima Dioſcoridis, Anguilla. Clematis prima minor, Caſt. Clematis, Cord. in Dioſc. Lac. Turn. Clematis daphnoides, Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. (qui an Centunculus Plinii ſit dubitat) Thal. Tab. Cam. Clematis Ægyptia ſylueſt. Geſ. hor. Vinca pervinca, Brunf. Geſ. hor. Lon. Lugd. Peruinca, Trago: Prouinca vulgo, Cæſ. Chamædaphne altera, Brunf. edit. germanica. Floribus eſt cæruleis, candidis, rubris. II. Clematis daphnoides flore pleno: à præcedenti tantùm flore differt, qui duplicata foliorũ textura peramœna conſtat, & coloris eſt purpurorubentis, ex ſarmentis terra coopertis propagatur, cum ſemine careat. In Germanię hortis habetur ex Auſtria. Dicitur Daphnoides polyflora, Lob. Clematis flore multiplici, Cam. in Matth. Clematis maior flore duplicato, Lugd. Clematis purpurea Auſtriaca flore pleno, Cam. in ſuo horto. III. Clematis cærulea repens, C.B. Clematis altera, Matt. (in cuius compendio figura tranſpoſita, & ſub clematide tertia habetur) Dod. fol. Cam. Clematidis alterius altera ſpecies, Dodo. gal. Clematis ſecunda flore purpureo, Caſt. Clematis peregrina cærulea & purpurea, Lob. Tab. Pothos cæruleus, Lugd. Flammula, Cæſal. Variat flore ſimplici, & pleno: colore eſt non ſolùm cæruleo, ſed etiam purpureo. IV. Clematis ſylueſtris latifolia ad Atragene Theop. referenda, C.B. Clematis tertia, Matth. Caſt. Thal. Clematis altera, Lac. Clematis altera prima, Cord. in Dioſc. Clematis ſiue vitis ſylueſtris, Cluſ. hiſt. Panno. Vitis ſylueſtris, Trag. Vitis ſylueſtris cauſtica, Geſn. hor. cui & Viburnum quorundam: Vitis nigra, Fuch. Turn. Lon. Vitis nigra ſecunda, Tab. Vitalba, Dod. gal. & fol. Cæſ. Viorna, Ruellio & Lobelo. V. Flammula erecta, C.B. & Cam. Flammula, Matth. Cluſ. hiſt. Pann. Lugd. Flammula altera, Dod. fol. Flammula frutex, Cordo in Dioſcor. Flammula altera ſurrecta, Lob. Flammula Iouis, Tab. Clematis altera, Turnero.

Πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

POlemonia, alii philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, vtrinque pinnatis: foliis paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut ſanguinariæ proximis: quibus in ſummis velut corymbi dependent, nigro ſemine: radice cubitali, albicante, radiculæ ſimili: naſcitur in montoſis, & aſperis. Bibitur in vino radix contra ſerpentes, & dyſenteriam: & ex aqua aduerſus vrinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus: datur ex aceto drachmæ pondere lienoſis. Eadem ſcorpionis plagæ alligatur.

alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustauerit, à scorpione non feriri: eumq;, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemoniæ consid.

*QVanquam ego plantam pluries vidi in altioribus, asperioribusq; vallis Ananiæ montibus, *tenui & quadrangulari caule, vtrinque pinnato: foliis effigie Nepetæ, corymbis quadantenus depẽdentibus, nigro semine refertis, radice prælonga, albicante, * quæ Polemoniam quadantenus præ se ferebat, cùm tamen corymborum notæ & alia quædã Polemoniæ non essent, eius hic imaginem apponere non libuit. Cæterùm Brasauolus Ferrariensis eã censet esse Polemoniã, quam nostrum Hetruriæ vulgus appellat Lauanese: alij verò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunq; in scrobium marginibus, aliisq; vliginosis locis: non autem in montibus asperis, vbi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides. Verùm Fuchsius libro 1. de comp. med. eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album vocant. Sed ab eo planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit vtrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, vel calycem ocimoidis modo: quod denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed vbique, præsertim in pratis. De Polemonio differens Gal. lib. 8. de simpl. medic. facult. sic inquit: Polemonium quidam philetærium, quidam (velut Cappadoces) chiliodinamon: tenuium partium est, & desiccandi vim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum vino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potui exhibet.*

Fuchsii opin. Ben albũ esse Polemoniũ.

Polemonii vires ex Gal.

Nomina.

πολεμώνιον sic Græcis, vt etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.

Σύμφυτον. SYMPHYTVM. CAP. IX.

SYmphyton petræon nascitur in petris a, ramis tenuibus, paruis, origano similibus: capitulis, & † foliis thymi: lignosum totum, odoratum, gustu dulce, † saliuam ciens: longa radice b, subrufa, digitali crassitudine. Decoctum in aqua mulsa & potum, pulmonis vitia purgat: sanguinẽ reiicientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dysenteriam, rubraq; fœminarum profluuia in vino decoctũ: ad conuulsa verò & rupta, ex aceto mulso bibitur. Quin & commanducatum sitim sedat, faucibus asperis subuenit, vulnera recẽtia, enterocelasq; conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum symphyto decoctæ coalescunt. Est & alterum symphyton, quod aliqui pecton vocant: id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem c, crassum, leuem, angulosum, vt sonchi inanem: circa quem breui interuacante spatio, folia exeunt angusta, buglosso proxima, oblonga, hirsuta: d caule secundum angulos quosdam striato, foliis tenuibus, ex alarũ sinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem velut verbasci semina emicant. Tam caulis, quàm folia aspera lanugine horrent, tactuq; pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, viscosæ: quarum est vsus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisq; proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant: carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis foliis, vtiliter illinuntur.

a Me. κλωνία δ' ἔχει ἐμφερῆ, λεπτόφυλλα, κεφάλιον δ' ὡς θύμου. i. Ramulos verò habet origano similes, tenuia folia, & capitulũ velut thymus. sed Cat. cum Ruellio concordat.

b Meũ. ὑπόπορφυρον. i. subpurpureã.

c Meũ. addit. δασὺν. i. dẽsum.

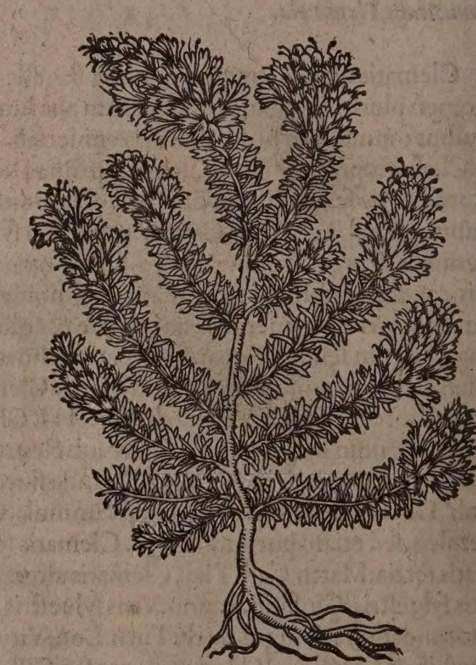
d Meũ. & Cat. ἔχει δ' παρὰ τὰς γωνίας ὁ καυλὸς ἐξοχάς τινας παρατεταμένας. i. habet verò & caulis eminentias quasdam iuxta angulos adhærentes.

I. SYMPHYTVM PETRÆVM.

Symphytum petræum.

*II. CORIS CÆRVLEA maritima. *

QVamuis in nostris commentariis, quos multò antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè cõfessus essem me non antea adinuenisse symphytum primi generis petræon cognominatum: id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter viginti millia passuum, in latere magni mõtis Vipaci, paulò supra arcem, ac deinde in aliis ipsius montis partibus, aliisq; Iapidiæ locis, præsertim eo tractu, qui vulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem vocant S ancti Vrbani, nullis prorsus deficientibus notis quæ illi à Diosc. tribuũtur.

Est pro-

Eſt profectò planta, præſertim vbi floruerit, viſu iucundiſsima, ita vt maxima cum voluptate ad ſe videndum viatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam viribus polleat inſignibus. Porrò Symphytum alterum, quod ſecundo loco reddidit Dioſc. nulli dubium eſt, quin ea ſit herba, quæ hodie paſsim CONSOLIDA MAIOR *nominatur, quã etiam nonnulli herbariorũ Aliũ falsò appellant. Quippe quòd eius notæ ſingulæ Dioſc. hiſtoriæ ad vnguem hærere deprehẽdantur.* Symphytum alterum.

III. SYMPH. MAIVS, SIVE Conſolida maior.

IV. SYMPH. MAIVS TVBEroſa radice.

V. CONSOLIDA MEDIA.

VI. CONSOLIDA MEDIA cærulea alpina.

Hæc frequentißima nascitur in pratis, floribus non modò luteis, vt Diosc. inquit, sed & candidis & purpureis, eadem sanè facie, ac forma. Quorundam errores. *Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam esse plantam nullis non cognitam, quam officinæ* CONSOLIDAM, *& Solidaginem minorem vocant. Siquidem eam nihil prorsus Symphyti petræi notis respondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius est, quàm vt à me indicari debeat. Neque etiam statuendum censeo idem Symphytum esse eam aliam herbam, cuius folia auersa parte purpurascunt, quæ ab herbariis vulgò* CONSOLIDA *media nuncupatur, ab aliquibus verò Laurentina, & à Senensibus Morandola.* Solidaginis minoris, & mediæ vires. *Verùm posteaquàm in harum plantarum sermonem incidimus, earum quoque hic attexere historias voluimus.* Consolida minor. SOLIDAGO *itaque minor, quam Germani Prunellam vocant, caulibus exit quadrangulis, hirsutis, spithamæ longitudine: foliis menthæ proximis, ac etiam subasperis. Flores gerit in caulium, ramusculorumq́ue fastigiis spicatos, purpurascentes, & quandoque candidos. Radix illi inest multifidè capillata, vt in plantagine. Prouenit in montibus, collibus, & ferè vbique.* Consol. med. Prunella. *Cæterùm quæ media* SOLIDAGO *à Rizotomis appellatur, rectius fortasse Prunella à Germanis dici potuisset à foliorũ colore. Siquidem folia, quæ minori latiora & molliora sunt, auersa parte cyclaminis modo purpurea spectantur. Caulem edit pedali longitudine, pilosum, quadrangulum, inanemq́ue. Flores mittit cæruleos, qui partim inter folia, quæ caulem ambiunt, partim in cacumine spicata congerie prodeunt. Radix illi est vt alteri multifida, haud altè descendens. Nascitur in hortis, & vineis, aliisq́ue in locis. Harum modò dictarum stirpium, etsi nusquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani, eæ tamen mirũ in modũ prodesse existimantur disruptis, fractisq́ue internis & externis corporis partibus. Idcirco vtiliter dãtur foliorũ succi potandi ab alto deuolutis, ac etiã iis, qui interna, intestinave vulnera acceperint: nãq́ue illa, sint vel exterius, vel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui rerũ experimenta profitentur, Consolidã mediam vocatã potu sanguinis grumos in ventriculo, vel in alia corporis parte concretos disiicere, & dissoluere. Illita verò folia, vel eorũ succũ efficax medicamentũ esse prædicant vlceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq́ue, ac etiam testiũ, pudẽdorũq́ue virilium, & muliebriũ. His omnibus facultatibus ea quoq; prædita est, quã Solidaginẽ minorẽ vocant, vt quidam existimant. Etenim vbi vulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorẽ vsurpãt, quam etiã altera longè præstantiorẽ esse sæpenumero cõpertum est.* Saniculę vnũ genus. *Recensetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædã ipsis vulgaris herba, quam* SANICVLAM *appellant. Exit hæc foliis pentaphylli maioribus: radice candida, tã miro naturæ ipsius artificio nodulis, ac laciniis quibusdam elaborata, vt non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligẽter intuentur, atq; examinãt.* Saniculæ vires Matthio. *Nascitur in mõtibus, syluosis locis. Radix glutinat, cohibet, roborat. His vtuntur in potionibus ad enterocelas, quotidie drachmæ põdere ex vino austero diebus 40. continuis: præstat quoque & ad interna vulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cauitatẽ penetrauerint, tũ etiã intestinorũ, ex aqua equiseti eodẽ pondere sũpta.* Dentaria minor. *Hanc quidã Dentariã minorem vocãt quòd radices dentiũ speciẽ quandã repræsentent.* Dentaria maior. *Cæterũ alia quoq; planta est, quæ quibusdã* DENTARIA MAIOR *appellatur, nonnullis verò ἀφυλλος, quòd sine foliis proueniat. Nascitur hæc in opacis syluis, aut altis vmbrosis locis. Germinat primo statim vere. Quippe caules profert dodrãtales, teneros, fragiles, succosos, Orobãchæ æmulos, in quo à medio ad sũmũ flores exeunt in purpura albicãtes, & hirsuti, foliolis eiusdẽ ferè coloris in latere cõcomitantib. è florib. calyculi oriuntur, in quibus paruũ cõcluditur semen, papaueris modo. Radice nititur albicãte, magna, succosa, fragili, cõpactili squamarũ cõgerie, miro sanè naturæ artificio elaborata: gustu est acerbo, amaritudine quadã concomitante. Adstringit, refrigerat, & abstergit: deuorata verò soporẽ facit.* Saniculæ aliud genus. Auricula vrsi. *Plura insuper Saniculæ ostendũtur genera, quorũ vnum, quod aliquibus herbariis* AVRICVLA *vrsi nominatur, folia fert plãtaginis magnitudine, sed craßiora, veluti fabariæ vulgò vocatæ, laciniis circùm magno artificio factis à natura, colore in albũ flauescẽte, caulẽ edit & flores primulæ veris vocatæ per omnia similes, odoris eximii.* Saniculæ alterius vires. *Radice nititur multifida, albicãte, Ellebori modo fibrata. Nascitur in altis & saxosis montibus, inter ingẽtia saxa.*

VII. CONSOLIDA MINOR.

VIII. DENTARIA MINOR.

Id genus copioſè naſcitur in agro Goritienſi monte Saluatino. Refrigerat, ſiccat, glutinat, cohibet. Potam herbam cum radicibus cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis vulnera, ſi quotidie in potu ſumatur: quin & ad alia vulnera, tam intus ſumptum in potionibus, tum herba ipſa deuorata, quàm exterius illitum. Folia recentia vnà cum radice tuſa, atque ſuppoſita, non ſolum menſium abundantiam cohibent, ſed vuluam mirum in modum concludunt. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam vulgus medicorum Conſolidam regalem, & ipſi ſua vulgari lingua Ritterſporn *vocant, quod ſonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic ſunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine violæ: è quorum baſi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, vnde illi à Germanis inditum eſt nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua roſacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tuſſi, inflammationibus, venenis, vomitionibus, bilioſis affectibus, ſuppreſſæ vrinæ, calculoſis, iſchiadicisq;: quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum ſylueſtre, quod à Dioſcoride ſecundo loco deſcribitur, repræſentat, quàm aliam quamuis plantam, vt ſuperius in Cumini commẽtatione diximus. Meminit vtriusq; Symphyti Gal. lib. 8. de ſimpl. med. facult. vbi ita ſcriptum reliquit: Symphytum petræum ex contrarijs conſtat viribus: habet enim incidendi vim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare poteſt. Habet etiam quãdam contrahendi vim, qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur: & tertia ad eas ineſt humiditas quædã nõ immodicè calida, per quam guſtantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatũ ſitim extinguit, & arteriæ aſperitates ſanat.*

Solidago regalis.

Solidaginis regalis vires Matthiolo.

Symphyti vtriusque vires ex Gal.

IX. DENTARIA MAIOR.

X. SANICVLA SIVE AVRIcula vrſi.

Porrò ſecundum omnium dictarum virium miſtionem, ſimul digerere abundè poteſt, ſimulq; corpora contrahere, & conſtringere: proinde enterocelis imponitur, & ad cõuulſa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipſum in vino decoctum ad dyſenteriam, & rubrum profluuium exhibent, vtuntur tanquam deſiccante, & contrahente. Qui verò ad nephritin renumve dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum verò alterum, puta magnum, ſimilem dicto vim habet: non tamen guſtantibus dulce eſt, nec odorantibus odoratum, ſed his ſanè à modò ſcripto diuerſum eſt. Cæterùm quatenus viſcoſitatem quandam, & mordacitatem obtinet, Scillæ ſimile eſt. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto: oſſiũ fracturas ſanant radices, ſi contritæ imponantur, & ſtricta faſcia ligentur. Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytũ petræum, & Itali Simphito petreo vocant. Quod verò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellãt: Ital. Cõſolida maggiore: Ger. Wallwurtz, *ſiue* Schwartzwurtz: *Hiſp. Suelda maiore, & cõſuelda maior: Galli, Oreille d'aſne. Cõſolida minor: Italis, Conſolida minore: Ger.* Brunellen. *Conſolida media, Hetruſcis, Morandola, ſeu vt aliis, Conſolida Mezzana, ſiue Herba Laurentiana. At Dentaria minor, ſiue Sannicula quinquefolia, Italis, Dẽtaria minore: Germanis,* Berg Sanickel. *Dentaria maior, Græcis Ἄφυλλος, quod ſine foliis proueniat. Auricula vrſi, ſiue Sannicula altera. Italis, Orecchia de Orſo. † Ne quis commoueatur, quòd nos hic folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc eſt, folia habetur. Tum verò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam verùm Symphytum petræum cenſemus.*

† Illud præterea hoc in loco adnotandum eſt, quòd vbi communis lectio habet πτύελον προκλητικόν, hoc eſt ſaliuam prouocans, in Oribaſio legitur στυπτικόν, quod eſt adſtringens, quam lectionem magis probamus.

Symphytum à glutinandi facultate dictum, vnde & Conſolida, duũ generũ Dioſc. I. Symphytum petræum à Matth. propoſitum, etiam nomine & icone propoſuere Lac. Lon. Lug. & Tab. quod non agnouimus priusquã Doctor Nicolaus Agerius Argentinẽſis, in ſtudio hoc inſigniter verſatus, apud Goritiẽſes collectam à ſe moneret: quare minimè cum Coride cærulea maritima confundendum, quod dubitãter in noſtro Phytopinace ſuſpicati ſumus: manifeſta tamen, vt monuimus, obueniente differentia in ſa-

pore,ſiquidem Coris amara ſit & non adſtringens:Symphytũ verò hoc dulce & adſtringens eſſe, guſtus teſtatur. II. Coris cærulea maritima,herba eſt fruticoſa,ex radice pro magnitudine plantæ craſſa,longa, palmari,rubra,ſucco purpureo,quo aliquando panni infici ſolent,ſcatẽte:ramulos plures palmares,partim erectos,partim repẽtes,firmos,rotundos emittit,quos folia ericæ maioris craſſiuſcula, amariuſcula, plerũq; inordinata,dẽsè cingũt: in ramulorũ ſũmis quaſi ſpicæ calyculis quinq; partitis, ſingulis maculis nigris notatis,plenę:è quibus flores quatuor foliolis bifidis,quorũ duo ſuperiora maiuſcula ſunt,cõſtantes,prodeunt,purpurocærulei,rarius purpurei,amariſſimi & elegãtiſſimi & quaſi perpetui coloris, vt in planta etiã ante 20.annos ſiccata,vegetus color appareat.Succedũt in calyliculis nõnihil aculeatis,ſemina rotunda,pulla,tenuiſſimis glumis inuoluta.Hanc florentẽ,Maio menſe frequentẽ circa Monſpeliũ,&ad radices mõtis Cetii,& in maritimis,ramulis in arena latitantibus,legimus:& Martio menſe Cluſ.in Hiſp. obſeruauit.Coridis à Dioſc.& Plinio propoſiti notas plures habet.Coris Monſpeliaca, Aduer.Lob.Tab. Cam.Coris quorundã,Cluſ.hiſt.Hiſp. III. Symph.ſeu Cõſolida maior,C.B.Symph.maius, Matth.Cord. in hiſt.Caſt.Tab.Cam.Symph.magnũ,Fuch.Dod.gal.& fol.Lugd.Symphyt. alterum,Lac. Cor. in Dioſc. Symph.Lon.Turn.Symph.Alum ſeu Alus,Lob.Conſ.maior,Brunf.Trag. Cam.Thal. Conſolida vulgo, Cæſ. IV. Symph.maius tuberoſa radice,C.B.Foliis & caule prædictæ ſimilis,ſed minoribus,flore luteo, radice ſerpente & nodis quibuſdã extuberãtibus inæqualibus:in hortis Martio florens ſpõte prouenit:in hac figura hirſuties neglecta eſt.Symph.tuberoſum,Lob.Dod.fol.Cluſ.hiſt.Pann.Lug.Symph.radice tuberoſa,Cam.in Matth.Symph.maius flore ſubluteo tuberoſa radice,Eidem in horto.Conſ.altera minor, Cæſ.Conſ.tuberoſa vel nodoſa,Cam. V. Conſolida media cærulea pratenſis, fortè Chamæciſſos ſpicata Plinii,C.B.Conſ. media,Matth.Brunf.Fuch.Caſt.Thal.Cam.Tab.Bugula,Dod.gal.& fol.Lob.Cluſ.hiſt. Pann.Lugd.Prunella cærulea vel prior, Trag.Prunella,Lon.& Symph. mediũ. Chamæciſſus quorũdam, Lug.Chamæciſſi alterũ genus,Cæſ.Artetica Pãdect.Anguillaræ. VI. Conſ.media cærulea alpina. Ex radice fibroſa caulis cubitalis,quadratus,ſtriatus,leuiter hirſutus,inanis exurgit,quẽ folia oblõgis pediculis donata,anguſta,trium vnciarũ longa,per ambitũ inciſa,leuiter hirſuta,cingũt:flores galericulati,cęrulei, è quorũ medio filamenta quædã prodeunt,in cacumine quaſi ſpica congeſti ſunt. In mõte Baldo prouenit. VII. Brunella(quòd malo caſtrenſi die Breune medeatur)maior folio nõ diſſecto,C.B.Conſ.minor, Matth.Caſt.Conſ.minima,Cam.Brunella,Brunf.Dod.gal.& fol.Lob.Prunella vulgaris, Trag.Thal.Prunella,Fuch.Lugd.Cæſ.Tab.Cam.Symph. petræum,Lob.in icon. VIII. Dentaria Pentaphyllos,eſt enim & heptaphyllos,& triphyllos,&baccifera,C.B.Dentaria minor,Matth.Lug.Dentaria Matth.Pentaphyllos,Cluſ.hiſt.Pann.Dent.altera,Tab.cui & Dent.corallina altera.Dentellaria rubra, Lugd. Dent. minor altera forte,Cæſ.Viola Dentaria prima,Dod.fol.Coralloides,Cord.in hiſt. Thal. cui & Rhizocoralium. Saxifraga mõtana quinis foliis,Geſ.hor.Sanicula alba,eidẽ,& Pulmonaria quorundã: Nemoralis alpina herbariorũ Alabaſtrites,Lob.in icon. IX. Dentaria ſquámata, C.B.Dent. maior, Matth.Lob.Lug. Cam. Dentaria Matth.Tab.cui & Crocodilea.Dent.abſq; foliis,Caſt.Dent. ἄφυλλος prima, Cluſ.hiſt. Pan. Anblatũ,Cord.in hiſt.Dod.fol.Thal.Squãmatia,Lon.Arachnida,Cæſ. X.Sanicula (à ſanandis vulneribus) alpina lutea, C.B. Sanicula ſiue Auricula vrſi, Matthiol.Auricula vrſi ſiue Sanicula altera,eidem in compendio & Caſtor.Auricula vrſi Dodon.fol.Auricula vrſi prima,Cluſ.hiſtor.Pannonic. Auricula vrſi ſeu Lupi,Cæſ.Auricula vrſi floribus luteis, Tab.Cam.Lunaria arthritica, Geſ.de Lunariis,in fracto & horto. Arthriticæ genus alpinum,eidem & Primula veris quorundam, Paralytica alpina Sanicula,Lob.qui Britannicam Anguillaræ ſtatuit:Aliſma ſeu Damaſonium Dioſcoridis,Columnæ.

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOloſtion quadrantalis herba eſt,puſilla,tribus quatuorve digitis ſupereminens extra terram:foliis, viticuliſq; coronopo,aut gramini proximis,guſtu adſtringentibus: radice alba, prætenui vſq; in capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum: naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad rupta in vino pota:nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

Holoſtij conſideratio.

*TAmetſi, cùm antea legitimum holoſtium nuſquam vidiſſem,inclinabat animus ad credendum, holoſtium eam eſſe plantam Serpentinam Goritienſibus appellatam,de qua ſuperius lib.2.in Coronopi mẽtione meminimus,*quod mirũ in modũ ſerpentium morſibus opituletur.Hæc ſiquidẽ herba eſt exigua,humi procũbens,quæ folijs, cauliculiſq; coronopi modo exit,guſtu adſtringentibus:radice tenui,lignoſaq;.Naſcitur ipſa quoq; in collibus,ac etiam ſabuloſis locis.Ex his vtique quiſpiam facilè poſſet hanc herbulã pro Holoſtio habere:quamuis hoc ego pro certo affirmare non auſim*,attamen verũ holoſtium,cuius hic imaginem expreſſimus,miſit hoc anno mihi videndum excellentiſſ.medicus Alphonſus Pantius Ferrarienſis,quo poſtea factum eſt,vt à priori deſiſterem ſententia.*

Quorundam error.

Recenſetur Holoſtium inter Symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè qui credũt eam herbã eſſe Holoſtium quam PILOSELLAM vocãt.

Piloſellæ deſcriptio,& vires Matthio.

Siquidẽ tametſi hæc frequẽs naſcatur in collibus,facie tamen à Coronopo & notis omnibus diſtat.Humi hæc perpetuò decumbit,radiantibus circumquaque folijs,iiſq;,oblõgis,incanis vbiq; pilis obductis.Caules quibus humi repit,funiculi faciem repræſentant. Sunt enim flexiles,tenues,teretes,& vbique hirſuta canitie ſcatentes. Ii dum humi repunt, radices ex ſe mittunt, è quibus nouellæ propagantur plantæ.Flores illi ſunt aurei,ſtipato foliorum ordine,qui matureſcentes in papposam lanuginem euolant:Radicibus nititur numeroſis,tenuibus,ſed humi pertinaciter inhærentibus.Naſcitur extenuato, & arido ſolo, & præſertim in collibus.Amarũ lac ſecta planta mittit:id quod extenuãtis atq; abſtergentis indiciũ eſt facultatis. Tota Piloſella plãta vehemẽter adſtringit,glutinat,cohibet,refrigerat,ſiccat:quapropter huius rei non ignari paſtores maximè cauent, ne ouium greges in illis paſcuis immorentur, vbi huiuſce plurimũ gignitur:quandoquidẽ depaſcentes oues tanta alui adſtrictione afficiuntur,vt inde facilè emoriantur.Hinc didicerunt medici,eã mederi dyſentericis,& vteri profluuijs:quin & ex vino auſtero potã vulnera glutinare,tã ſcilicet exterius,quàm interius,illatã,cœliaciſq; magno eſſe auxilio,& bilioſis vomitionibus:cruentis itẽ ſputis,enterocelis, & omnibus in vniuerſum fracturis opẽ ferre, ſed præcipuè caluariæ. Non deſunt etiam è recentioribus qui eam maximè commendent ad Iocinoris & ſplenis affectus,nẽpe ad regium morbũ,incipientem hydropem, & lienis tumores,quòd viſcera hæc roboret. Additur quoq; vtiliter in potionibus intrinſecorũ vulnerum, & in vulnerariis emplaſtris,atq; vnguentis:foliorũ ſuccus non ſolũ recentia vulnera glutinat,ſed vlcera quoq; contumacia,phagædenaſque ſanat: & præſertim oris,& pudendorũ.Cæterũ vt ad Holoſtium noſtra redeat oratio,ingenuè fateor,nullã hactenus plan-

tam ſe

I. HOLOSTIVM.

II. HOLOSTIVM HIRSVTVM albicans maius.

tam ſe mihi obtuliſſe, quæ magis Holeſtium referat, quàm ea, quæ Serpẽtina, vt diximus, à Goritienſibus vulgò vocatur. Holeſtium (vt author eſt Gal. lib. 7. ſimpl. med.) deſiccandi vim habet cum adſtrictione: quamobrem ipſum ad rupta potui exhibent. Quod Græci Ὀλέςιον, *Latini item Holeſtiũ & Holoſtium dicũt: Itali, Holeſtio. Piloſella, Italis, Peloſella: Ger.* Meußohr: *Gallis, Piloſelle, ſeu Oreille de Rat.*

Holoſtii vires ex Gal.

Nomina.

Holoſteum ſine duritie eſt herba ex aduerſo à Græcis appellata, Plinio auctore: cuius plures differentias ſuo loco exhibebimus: quod hoc loco à Matth. proponitur, Graminei eſt generis, quod aliquando ramis eſt in terram reclinatis, aliquando verò erectis: quod Gramen ἐπιγονοτόκαυλον vocamus: Holoſtium Matt. Lob. Lug. Gramen iunceum, bufonium, Tab. II. Adiecimus & Holoſtei figuram cùm in edit. Cam. Holoſtii quorundam nomine ſimile habeatur. Poſſet ad Plantagines referri. Ex radice longa, tenui, lignoſa,

III. PILOSELLA.

IV. PILOSELLA MAIOR REpens, minus hirſuta.

quaterni, quini, caules nudi palmares exeunt, circa quos folia crebra per terrã sparsa, angusta, plantaginis angustifoliç minora, trium quatuorve vnciarũ longa, incana, lanuginosa, subadstringentis gustus: flosculi quadrifolii (ex quorũ medio filamenta aliquot prodeunt) ex herbaceo candicãtes coronopo similes, sese mutuò contingentes, quasi in spica summitatẽ cauliculorum ornantes: quibus succedunt theculę semen plantaginis simile continentes. Hoc in aridis collibus Salmanticæ vicinis Maio florens Clus. legit: quod enim Monspessuli legimus, minus est prędicto. Vocatur Holosteũ hirsutũ albicãs maius, C.B. Holosteum Salmanticũ prius, Clus. hist. Hisp. Lob. cui maius dicitur: Holostiũ Salmãticense, Lugd. Cam. Holosteum maius, Tab. Plãtago angustifolia albida, Dod. in fol. III. Pilosella à copiosis quibus vestitur pilis, nomen sortita est: est maior & minor, quæ ad Gnaphaliũ refertur: maior repens est & erecta: illa hirsuta, vel penè glabra: erecta, vel vulgaris vix hirsuta, vel Syriaca hirsutissimis foliis. Pilosella maior repens hirsuta, C.B. Pilosella, Matt. Lac. Lob. Cast. Tab. Pilosella maior, Fuch. Dod. gal. & fol. Lug. Pilosella media, Thal. Auricula muris, Brũf. Auricula muris minor, Trag. Lon. Auricula muris alia, Intybi minima species est, Cor. in Diosc. Pilosella vulgo, Cæsal. IV. Pilosella maior repens minus hirsuta, C.B. Huius folia & supernè & infernè læuia, glabra & virentia sunt, ad quarum latera lenissimi pili, cauliculus vnus aut alter rectus, palmaris, nudus, aut nullis, aut raris pilis donatus: modò vnũ maiorem, modò binos ternosve minores flores luteos sustinens: cæteri cauliculi vt in præcedẽti repũt, à radice ruffescẽte fibrosa prodeuntes. In herbosis aggeribus prouenit. Dicitur Auricula muris minor secunda, Trag. Pilosella maior, Cam. in Matthiolo.

Στοιϐὴ. STOEBE. CAP. XI.

STœbe vulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt: quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis prosunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent.

I. SCABIOSA MAIOR.

II. SCABIOSA MINOR.

Stœbes consideratio.

STœben Dioscoridis tẽpore omnibus vulgò cognitam fuisse, illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis repræsentauerit. Hinc certè nobis facessitur negotium, quò minus scire possumus quænam sit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facult. ignorantur. Plin. lib. 21. c. 15. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theoph. li. 6. c. 4. de plãt. hist. mutuatus est) sic inquiens: Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, vt phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem lib. 22. c. 11. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino præcipuè auribus purulẽtis medetur: itẽ oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoq;, & dysenteriæ infusa: hæc Plin. Ex quibus equidem verbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placẽtaceo, & molli, colore rubido, author est Theoph. lib. 4. c. 11. de plant. hist. Hinc itaque Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur,

Matthæi Syluatici error.

qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam vulgus Scabiosam nominat: cuius, quod sciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non desunt, qui Scabiosam eam esse cõtendant, quæ ab Aëtio vocatur Psora: quam tamen is nomine tantùm expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterùm Scabiosam vocatã non esse Stœben manifestò demõstrant, quæ statim ex eius descriptione sequẽtur notæ.

Scabiosa.

SCABIOSA itaq; duas habet species, nempe Maiorẽ, & minorẽ, cuius plurimus est vsus.

Scab. minoris descript.

Crescit hæc folijs circa radicem per ambitũ laciniatis, humi accubantibus, subalbicantibusq;, oblõgis & subhirsutis: verũ, quæ in caule sunt, frequentioribus, tenuioribusq; incisuris diuiduntur: caulem mittit tenuem, rectũ, teretemq;, in quo rami oriuntur: flores habet foliosos, cærulei coloris, aut pallidos, qui tractu temporis deflorescentes, capitulum relinquunt subuiride, rotundis ocellis refertum, colore pauonum pennas imitante, tanto sanè natura

tura artificio, vt diligenter rem intuentes in admirationem trahat. Radix eſt illi palmaris, ac fibroſa ſubcandicansq́;. Naſcitur in agris non cultis, ſecus itinera, & in collibus terrenis, ſapore eſt amaro.

Scabioſæ maioris deſcrip.

Cæterùm quam maiorem nos Scabioſam vocamus, primo ſtatim exortu folia profert longa, nullis in ambitu lacinijs, atqui quæ his ſuccedunt Phu minoris modo diſſecta cernuntur, quæ verò in caule, & ramis ſunt, longè minora habentur, & magis laciniata. Caules gerit æſtate ſeſquicubitales, teretes, ſtriatos, incanosque, qui circa cacumen ſuos fundunt ramos, in quorum faſtigijs capitula oriuntur in acutum deſinentia, compactili ſquamarum ordine contecta cyani modo, è quibus flores prodeunt ferè etiam ſimiles ſed [ex purpura ſubrubentes] rufeſcentes. Hos denique ſequitur ſemen paruum, & ſubnigrum, lychnidis coronariæ ſimile. Radice nititur pollicari craßitudine & ſæpe maiore, brachiataq́;, ſapore ſubdulci, paſtinacæ proximo. Naſcitur inter fruges, & in campis non cultis, argilloſo præſertim ſolo. Quæ quidem notæ maximè arguunt magnam inter Scabioſam, & Stœben intercedere differentiam. Siquidem Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, ſtagnis, paludibus, alijsq́; locis aquoſis naſcitur. Vnde Ariſtophanes comicus rectè in comœdia ranas inter ſe loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam conſumpſiſſent diem inter cyperum & phleum ſaltantes.

Scabioſæ vires.

Cæterùm vt de Scabioſæ quoque viribus agamus, ſciendum eſt, quòd vtraque excalfacit, extenuat, abſtergit, aperit, digerit. Ideoque præſtant ad expediendos pulmones & pectus á craßis, & pituitoſis excrementis, cum ipſa herba in puluere pota, tum ſuccus cum melle delinctus, tum eius decoctum diebus pluribus hauſtum. Valet quoque mirum in modum aduerſus ſcabiem, vnde illi nomen: in quem vſum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt, ſed & herbæ ipſius ſucco, per ſe aut in vnguentis addito, ſcabioſa corpora illinunt. Prodeſt omnibus pectoris vitijs, & reſpirationi inſeruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas diſijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Folia cruda contuſa, Anthracibus, ſiue Carbunculis peſtiferis vtiliter illinũtur: adeò vt illita hos lethales abſceſſus trium horarum ſpatio prorſus abolere exiſtimetur. Datur vtiliter Scabioſæ ſuccus quatuor vnciarum pondere, cum theriacæ drachma, peſtilentia affectis, prima ſtatim die, verùm ſubinde ſudorem in lecto prouocare oportet, & iterum, atq́; iterum medicamentum repetere. Id quod & præſtat plurimum ad venenoſorum ſerpentium morſus, quemadmodum & herba ipſa contuſa, recẽsq́; impoſita. Illitus Scabioſæ ſuccus cum chriſocollæ farina, & caphuræ momento, lentigines, varos & cæteras cutis infectiones abſtergit, & oculorum albugines per ſe, & cum ſucco fœniculi tollit.

Scabioſæ maioris vires.

Peculiariter autem valent maioris Scabioſæ radices ad lichenoſos, etiamſi morbus à Gallica lue prouenerit. Siquidem earum decoctum ſex vnciarum pondere quadraginta diebus potum, vt ego mihi teſtis eſſe poſſum, præſtantiſſimum expertiſſimumq́; eſt ad hoc medicamentum. Idem præſtat earundem radicum puluis quotidie drachmæ pondere ex ſero hauſtus.

Stœbes vires ex Gal.

Sed iam ad Stœbes vires redeamus, de quibus Galenus li. 7 ſimp. med. diſſeruit his verbis: Stœbes fructus, & folia maximo ſunt vſui, adſtringendi vim habentia mordacitatis expertem. Sed & deſiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dyſentericis inijcitur, & auribus pure fluentibus, tum vulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præſtat cum vino atro auſtero: valenter enim deſiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia viridia, ſi illinantur, vim habent erumpentis ſanguinis ſupprimendi: denique & oculorum ex ictu ſuffuſiones illita iuuant.

Nomina.

Quæ planta ςοιβὴ Græcis, ſimiliter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur. Scabioſa, Italis, Scabbioſa: Germanis, Apoſtemenkraut. *Gallis Scabieuſe. At Scabioſa minor, Græcis Ψώρα: Italis, Scabioſa minore: Germanis,* Apoſtemenkraut.

III. SCABIOSA OFFICInarum.

IV. SCABIOSA ARGENtea anguſtifolia.

Scabioſa, alijs à ſcabro herbæ habitu, quod vulgatæ conuenit: alijs quòd ſcabiei medeatur, vltra viginti differentias obtinet, de quibus in hiſtoria: hic quinq; proponuntur. I. Scabioſa maior ſquammatis capitulis, C.B. Scabioſa maior, Matth. Lug. Cam. Scabioſa quinta, Trago. Scabioſa montana calidarum regionũ, Lob. & Lug. Scabioſa maior flore purpureo, Tab. Cyanus ſylueſtris maior aruẽſis Thalyo. II. Scabioſa

V. IACEA INCANA Laciniata.

capitulo globoſo maior, C. B. Scabioſa minor, Matth. Lob. (cui & Columbaria) Caſt. Lugd. Scabioſa minor læuis, Geſ. hor. Scabioſa quinta & ſexta, Trago. Scabioſa media, Dodo. Scabioſa folijs bellidis ſylueſtris maioris, maior Thalyo: Scabioſa vigeſima quæ pro fœmina habetur, Tabernæmontano. Phyteuma Dioſcoridis, Columnæ. III. Scabioſa officinarum, quæ hirſutiſſima eſt, cum adeo ſit vulgata & notiſſima, omnibus in pratis & etiam inter ſegetes proueniens, iconem addere placuit, quam folijs modò tenuius, modò profundius laciniatis, floris etiam colore variat. Dicitur Scabioſæ primum genus, Trago: Scabioſa vulgaris Fuch. Scabioſa communis, Dodo. gal. Scabioſa, Lacu. quoad deſcriptionem, Lonic. Scabioſa maior, Caſt. Taber. Scabioſa altera campeſtris, ſiue ſegetum & ſatorum, Lobe. in ico. Scabioſa aruenſis ſiue ſegetalis, Taber. Scabioſa folio ſciſſo, Cæſalpino. IV. Scabioſa argentea anguſtifolia. Ex radice lignoſa, caules bini, terni, ſeſquipalmares, rotundi, parum reflexi, prodeunt: circa radicem folia quatuor & quinque vnciarum longa, anguſta, graminea, albicantia, inordinatè diſpoſita, in ſuperna caulis parte nulla: caulis vnicum diſcum orbiculatum planum ſuſtinet, qui plures floſculos cæruleos vel pallidos ſimulq; farctos, vnà cum ſtaminibus ex membraneis calyculis prodeuntes continet. In monte Sumano prope Vincentiam prouenit. V. Iacea incana laciniata, C. B. Hæc ex radice craſſa, lignoſa, caulem profert palmarem anguloſum, incanum, nudum: folia habet multa ad radicem per terram ſparſa, lata, Stæbes inſtar laciniata, molli lanugine incana: flos vnus vel alter, Iaceæ vulgari ſimilis, ex capitulo ſquarroſo prodiens, caulis ſummitate inſidet. In montibus propè Capuam prouenit.

Κλύμενον. CLYMENVM. CAP. XII.

a ἐοικότα ἴριδι καὶ πολύποδος πλεκτάναις. i. ſimilibus iridi & polypodũ cirris, ita Meũ & Catec.

CLymenum caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis ſupra caulem ſeſe inflexis, a vt in polyporum cirris. Probatiſsimum eſt è montibus. E frutice toto cum radice ſuccus exprimitur: qui ad ſanguinis reiectiones, in potu efficax eſt: cœliacos, rubraq; fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: ſanguinem naribus erumpentem ſupprimit. Trita folia, aut ſiliquæ recentibus vulneribus impoſitæ, ea ad cicatricem perducunt.

CLYMENVM.

Clymeni conſideratio.

Ruellij, & Plinij lapſus.

SI caules itemq; folliculi herbæ, quæ Saponaria vulgò vocatur, Clymeni delineationi reſponderent, quemadmodum folia illi quadrare videntur, quippe quæ plantaginis prorſus referant imaginem, cum Ruellio vtique ſentirem, fatererq; Saponariam legitimum eſſe Clymenon. At certè neq; caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adſtipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non ſatis compertum habeo. Verùm his non obſtantibus plantam hic addere volui, alijs quoque contemplandam: nam cum caulem habeat fabæ non abſimilem, folia plantaginis æmula, & folliculos ſupra caulem in ſeſe inflexos, incuruosq;, belle ſatis Clymenum imitari videtur. Hanc mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortuſus, nobilis Patauinus, cui id acceptũ referre debent omnes rei herbariæ ſtudioſi. Hanc (vt Plinius memoriæ prodidit libro 25. cap. 7.) inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperam illa omnia reddidit, quæ Dioſcorides periclymeno aſsignauit. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Galenus, ſicut nec poſt ipſum Paulus. Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur: Italis, Climeno.

Nomina.

Clymenum Matthioli Caſtori, quo ad deſcriptionem, & Cluſ. hiſt. Pann. Lathyrum maiorem flore purpureo, ſeu Cicerculam Latinorum vocamus. Lathyrus ſylueſtris ſiue Cicercula, Dod. fol. Lathyrus ſatiuus latifolius

folius

ſolius, Lugd. Lathyrus ſylueſtris latifolius, Camer. Lathyrus ſylueſtris maior, Thal. Lathyris latiore folio, Lobel. Cicercula, Cæſalpino.

Περικλύμενον. PERICLYMENON. CAP. XIII.

PEriclymenon ſimplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederacea: inter folia ſurculi exeunt, in quibus baccæ hederæ ſimiles: flos fabæ, candidus, aliquantum rotundus & quaſi in folium procumbens, ſemen durum & quod difficilè euellatur: radice rotunda, craſſa. Naſcitur in aruis ac ſepibus, conuoluens ſe adminiculis propter aſsidentibus. Semen eius poſtquàm ematuruit collectum, & in vmbra ſiccatum, ſi drachmæ pondere detur in vino, quadragenis diebus, lienem abſumit, laſsitudinem diſcutit: ſed vrinam ciet, ſtatim à ſexto die cruentam: orthopnœæ, & ſingultui prodeſt: partũ accelerat. Folia ſunt eiſdem viribus prædita: quæ tricẽis ſeptenis diebus epota, ſterilitatẽ facere produntur: perunctis ex oleo, febriũ algores abigunt.

I. PERICLYMENVM.

II. *PERICLYMENVM Germanicum.*

Periclymeni conſid.

SVnt qui Periclymenum perperam Caprifolium appellent: officinæ Matriſyluam vocant: nos verò quod propinquas vinciat plantas, vulgò appellamus Vincibóſco. Cæterùm id potiſsimum nos ad credendum impellit, vulgatam Matriſyluam eſſe Periclymenon, quòd non ſolùm omnes huiuſce ætatis rei herbariæ peritiſsimos in hanc ſententiam deueniſſe compererim, ſed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioſcorides, ita eſſe cognouerim. Quandoquidem Matriſylua vnico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipſum amplectentia, ſubcandida, hederaceaq́. Flos ei fabæ non diſsimilis, candidus cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in ſurculis quibuſdam connexum, qui inter folia erumpunt. Conſtat præterea eius caulem, qui ab radice ſimplex aſſurgit, arbuſculis & fruticibus mirè ſeſe conuoluere, vbi in ſæpibus, & frutetis naſcitur, adeò vt ſæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetque adminicula, vt in ea manifeſtum imprimat veſtigium: vnde à nobis meritò Vincibóſco dicitur. Porrò planè, mea quidẽ ſententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matriſyluam ſeu Periclymenum idem eſſe exiſtimant: in quorum numero eſſe deprehenduntur Ruellius, & Fuchſius. In hunc autem lapſum hos fortaſſe deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is ſuum Caprifolium Matriſyluam nominat, cùm tamen, vt ſubinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioſcoridi pyxacantha, ſeu lycium, non autem periclymenum, de quo ſeorſum ſub titulo Matriſyluæ Syluaticus ipſe diſſeruit. Quod fortè non animaduertẽtes ij, Caprifolium, & Periclymenũ idem eſſe putarunt. Cæterùm Matriſylua in eorum vnguentorum vſum venit, quæ ad capitis vulnera parantur: namq́ hac in re efficaciſsimum eſt medicamentũ: quãuis è veteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea vi pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioan. de Vigo clariſs. chirurgus, ad crurum vlcera, quòd eam ad hoc (vt ipſe inquit) vtilẽ eſſe tradiderit Gal. lib. 8. ſimp. medic. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita ſcriptum reliquit: Periclymeni tum fructus vtilis eſt, tum folia, adeò vehementer incidentis, ſimul & excalfacientis facultatis, vt ſi pluſculum bibantur, vrinam ſanguinolentam efficiant: principio quidem vrinam tantùm mouent, porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes. Competens potionis menſura eſt, drachmæ vnius pondus cum vino. Porrò deſiccat quoq́ ſemen. Et quidam aiunt, ſi copioſius bibatur, ſterilitatem omninò bibentibus afferre. Sed & ſunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, vt Dioſcorides, qui ſeptem & triginta eos tradi refert. Hic etiam vrinam cruentam reddi à ſexto die memorat. Planta, quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoq́ Periclymenum dicitur: Italis, Matriſelua: Germanis, Geißblatt: Hiſpanis, Madreſylua: Gallis Vinciboſſe.

Caprifolium & Periclymenũ differunt.

Periclymeni vires ex Gal.

Nomina.

Periclyme-

Periclymenum, quod ſe adminiculis conuoluat, triplex eſt: perfoliatum, non perfoliatum, & humile. I. Periclymenum perfoliatū, C.B. Lugd. Tab. Cam. cui & Italicum. Periclimenū, Matt. Lac. Caſt. Periclymenum alterum, Dod. gal. Periclymenum perfoliatū calidarum regionum, Lob. Caprifolium Italicum, Dod. fol. Vinciboſcum vulgo, Cyclaminus altera Dioſc. Cæſ. II. Periclymenum Germanicum adpoſuimus, cùm ipſius apud eos vſus ſit. Caprifolium, Brunf. Geſ. hor. Lon. Caprifolium Germanicum, Dod. fol. Periclymenos vel Periclymenum, Trag. Fuch. Dod. gal. (cui & Lilium inter ſpinas & Mater ſylua) Cordo in Dioſc. (cuius Scholiaſtes addit Cyclaminum alterum, Vitim ſylueſtrem & Periclymenum apud Dioſc. idem eſſe) Turn. Geſ. hor. Thal. Cam. Tab. Periclymenon non perfoliatum, Lob. Lugdunenſi.

Τρίβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

TRibuli genus vnum terreſtre, foliis ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra ſtratis, ſpinis ſecundum folia rigidis, præduris: iuxta amnes, & rudera naſcitur. Eſt & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: foliis latis, & pediculo longo, caule parte ſumma, quàm ima craſſiori: adſunt ei & capillamenta quędam ſpicacea: ſemen durum, ab altero nō abhorrens. Vterq; refrigerantis, & inſpiſſantis eſt naturæ: ideo inflammationes omnes cataplaſmate adiuuat: vlcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonſillaſq; perſanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculoſis iuuamentum affert. Drachma terreſtris tribuli pota, illitave, ictos à vipera recreat: contra venena cum vino aptiſſimè bibitur: decoctum eius ſparſum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos ſaginant: & è dulci ſemine, & eſculento panem, quo veſcuntur, faciunt.

I. TRIBVLVS TERRESTRIS. II. TRIBVLVS AQVATICVS.

Tribuli conſideratio.

ETſi vnum duntaxat Tribuli terreſtris genus deſcripſerit Dioſc. duo tamen genera à Theoph. redduntur lib. 6. ca. 5. de plant. hiſtor. his verbis: Tribulo peculiare eſt, vt fructum gerat aculeatum. Eius duo ſunt genera: vni folium eſt ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terreſtre, & ſurculoſum: ſerius germinat, cui in foliis ſunt aculei, magiſq; hoc apud ſepta villarum erumpit. Semen præcoci ſeſamæ figura cernitur: alteri, hoc eſt ſerotino, rotūdum, nigrum, ſiliquis incluſum. Hæc duo terreſtris genera Theoph. [Tribulus ter.] *Tribulum, cui folia portulacæ Dioſcorides aſsignauit, memini me vidiſſe Venetiis in maris litore prope diui Nicolai ſacellum. At hunc, cuius hic figuram exprompſimus, Piſis miſit ad me Lucas Ghinus Forocornelienſis, medicus rei herbariæ peritiſsimus.* [Ruell. error, Cacatreppolam Tribulum faciētis.] *Ruellius Tribulum aculeatum Theophraſti eam plantam eſſe arbitratur, quam Hetruſci vulgò vocant Cacatreppola, ea fortaſſe ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cum lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophr. illi tribulo non redditur, atque etiam conſtet hanc plantam ſurculos non mittere, neq; ſiliquam ferre, in qua intus claudatur ſemē, cogor omnino à Ruellio diſſentire. Noſtrates ſeplaſiarij huius radices melle, & ſaccharo condiunt, eryngij eas eſſe exiſtimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, vt ſuperiori libro in eryngio oſtendimus.* [Tribuli aquatici hiſtoria Matthiolo.] *Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in pleriſq; Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præſertim in agro Mantuano, & Ferrarienſi: neque ſolùm in dulcibus aquis gignitur, ſed etiam in mari. Hos tribulos Venetiis in foro vendunt, quos marinos appellant, vt qui in lacunis illis vicinis enati inueniantur. Foliis hic prouenit latis, ſubrotūdis, craſsis, & auerſa parte maculoſis, neruoſiſq;, & per ambitum ſerratis, prælongis, & craſsis pediculis nitētibus: caulem edit craſſum pinguemq;, ſed in ſummitate longè vegetiorem, quàm ab radice. Radix illi longa, comantibus ſpicaceis capillamētis. Fructum profert nigrum caſtaneæ magnitudine, triplici armatum mucrone, vnde illi nomen, cortice membranoſo, &*

alba

alba intus medulla, guſtu caſtaneis haud abſimili, vulgus aquaticas caſtaneas vocat, & non ſecus ac caſtaneis eo in cibis vtitur. Quinetiam quibuſdam in locis, è ſiccis tribulis in farinam redactis, per annonæ inopiam agreſtis plebecula panes parare ſolet, perinde ac ex caſtaneis parantur ab alijs. Sunt etiam qui eoſdem tribulos ſub cineribus aſſatos, pro bellarijs edant. Ex his porrò qui peregrè proficiſcuntur, verticillos faciunt, quibus ſuas preces enumerant, colloq́; geſtant, vt maiorem præ ſe ferant religionem, ne dicam hypocriſim. Tribuli vtriusque facultates perſtrinxit Galenus lib. 7. ſimplicium medicam. vbi ſic inquit: Tribulus ex humida eſſentia modicè frigida, & ſicca non mediocriter & ipſa frigida componitur. In terreſtri tamen ſuperat terreum frigidum, quod & adſtringens oſtendimus: in aquatico verò aqueum. Propter vtrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terreſtris fructus cùm tenuium ſit partium, potus lapides in renibus comminuit. Τρίβολος χερσαῖος ſic Græcis, Tribulus terreſtris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terreſtre: Germanis, Waldkletlein: Gallis, Saligotz terreſtres. Τρίβολος ἔνυδρος Græcè, Tribulus aquaticus Latinè vocatur: Italicè, Tribolo aquatico: Germanicè Waſſernuß: Arabicè ſimpliciter tribulus Haſach, ſeu Haſerk appellatur: Hiſpanicè, Abroyos, & Abrolhos: Gallicè, Caſtaignes d'Eau, Eſcarbotz. Tribuli vires ex Gal. Nomina.

† *Hoc in loco ita equidem legunt vulgata Græca exemplaria, ſed Orib. lib. 12. itemq; vetuſtus Dioſc. codex habent μακρὰ, qua voce Tribulum terreſtrem viticulis longis repræſentant. Id quod etiam ſatis plantæ pictura demonſtrat.*

Tribulus, à triplici cuſpide in fructu, aquaticæ maximè conſpicuo, alius terreſtris, alius aquaticus. I. Tribulus terreſtris folio Ciceris Theophraſti, C.B. Tribulus terreſtris, Matth. Lacu. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lobel. Turn. Cluſ. hiſto. Hiſpa. Dod. fol. Caſtor. Lugd. Cæſal. Camerario II. Tribulus aquaticus maior, C.B. & Cluſ. hiſt. Panno. Tribulus aquaticus, Matth. Trag. Turn. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lob. Lonic. Caſtor. Lugd. Cæſal. Tribulus aquatilis Dod. fol. Tribulus Lacuſtris, Cord. in hiſtoria.

Σαρξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

SAxiphragon aliqui ſarxiphragon, alij empetron, Romani ſaxifragam vocãt: frutex eſt ſurculoſus, in petris, & aſperis locis naſcens, epithymo ſimilis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: ſtranguriæ prodeſt, ſingultum ſedat, calculos veſicæ frangit, & vrinam ciet.

I. SAXIFR. VERA DIOS.

II. SAXIFR. ALTERIVS SPECIEI.

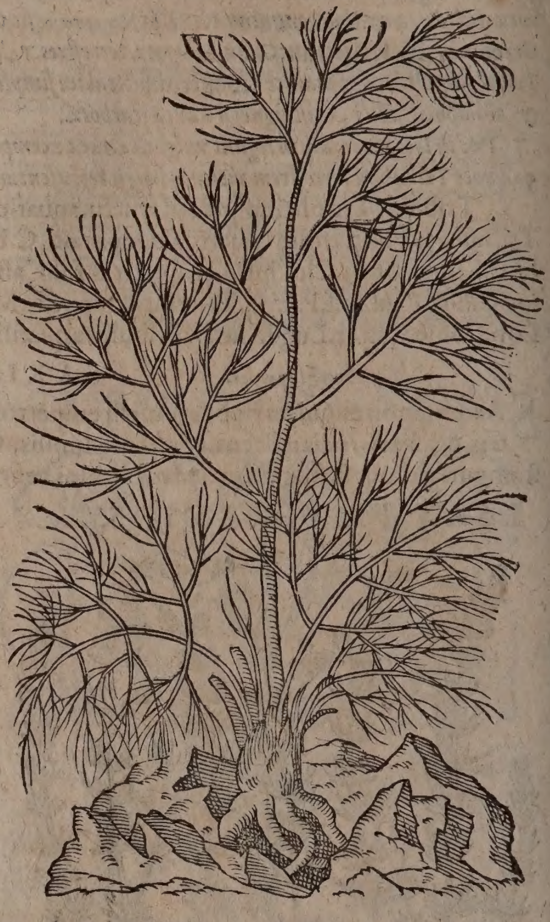
LIcet omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis ſatis ſuperq; perſuaſum eſſe non ignorem, hoc Saxifragiæ caput Dioſcoridi illegitimum eſſe, quòd Latina nomenclatura contra ſcriptoris morẽ Græcè proferatur: tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, nihil ſanè vetat, quin & nos credamus hoc Saxifragiæ caput Dioſc. eſſe legitimum. Sed fecit deprauata huiuſce loci lectio, vt non ſolùm ego, ſed alij quoq; dubitarint quænam planta legitimum Dioſcoridis Sarxiphragon rectè referre poſſit, quæ epithymi faciem imitaretur. Verùm cum poſtea reperti ſint antiqui Dioſcoridis codices, qui non τῷ ἐπιθύμῳ, ſed τῷ θύμῳ inſcriptum habent, non magno ſanè labore Saxifraga reperta eſt, cuius hic primo loco imaginem damus. Ea enim frutex eſt ſurculoſus, in petris & aſperis locis proueniẽs, adeò thymo ſimilis, vt niſi guſtatu ferè ab eo dignoſci nequeat. Habetur & aliud genus quod folia in cauliculis per interualla gerit, parua, longiuſcula, anguſtaq; vtrinq; ſingula cunilæ æmula, concomitatibus alijs longè minoribus, quæ cateruatim eadem ex origine prodeunt: in cacumine tamen numeroſiora ſunt, & anguſtioribus interuallis diſtincta. Flores edit in ſummis caulibus purpureos, odoris non iniucundi. Hanc dum Romæ iuuenis agerem, memini me legiſſe ſub capitolino monte, non longè à Templo D. Mariæ virginis, quod Itali appellant La cõſolatione, ſuper lapidibus quibuſdam magnis, qui è regione habentur. Duxerat me ad hunc locũ Medicus quidam, qui Saxifragam hanc amico cuidam meo iam ſeneſcenti aduerſus renum calculum commẽdauerat, vt vbi ille hac herba vti vellet, locum ipſum ſcirem, vbi reperiri poſſit. Sed ego tum temporis nihil de materia medica fueram ſollicitus. Eſt tamen poſthac ſuperiori anno ad me tranſmiſſa à Franciſco Partino Roboretano, Cæſaris Maximiliani ſecundi Archiatro: quin Saxifragæ cõſideratio. Saxifraga altera:

tro:quinetiam ab alijs quoque amicis. Cit vrinam, calculos in renibus frangit & eijcit, visum acuit, si edatur. Huius meminit Galenus libro, & cap. 5. de sanitate tuenda sic inquiens: Iis verò, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & Cestri, quod in Gallis nascitur, est admiscendum. Vocant autem herbam eam Saxifragon. Hæc ille: a quo suam quoque Betonicam Saxifragam desumpsit Paulus. Atqui præter hanc tria alia Saxifragæ genera nouimus, quæ frangendis, educendisq; renum calculis, plurimum præstare videntur. Primum illud est, quod nos antea Dioscoridis Saxifragam esse suspicaba-

III. *SATVREIA MONTANA.*

IV. SAXIFRAGIA III.

V. SAXIFRAGIA IV.

VI. SAXIFRAGIA MAGNA.

mur. Na-

mur. Naſcitur hæc in magnis, ac duriſsimis lapidib. in Hetruria plurib. locis, aut ſicco, & admodũ extẽuato ſolo, folijs capillaceis [epithymo nõ diſsimilibus, præſertim Argẽtario promõtorio in maritimis noſtris. Inuenitur quinetiã in agro Goritiẽſi, quibuſdã ſaxis enaſcens, iuxta Sontij fluminis ripã, qua Salicano rure itur Canalũ. Sed aliquis fortaſſe obijciet hanc plantam nõ eſſe legitimũ Saxiphragon hoc loco deſcriptũ: quòd ea nullis ferè notis epithymum repræſentet. Neque id quidem temerè obijcietur: etenim nõ video ego, quomodo Saxiphragon rectè epithymo aſsimilari poſsit, quòd illud frutex ſit ſurculoſus, hoc autem tantum abſit à frutice ſurculoſo, vt videatur potius eſſe quoddam capillamentum. Idcirco facilè adductus ſum, vt ſuſpicer codicem hoc in loco deprauatum eſſe: aut Saxiphragon frutex erit, qui folijs duntaxat epithymum æmuletur, vt illa folia ſatis oſtendunt, quæ in hac planta, cuius imaginem hic expreſsimus, capillorum inſtar tenuiſsima conſpiciuntur] fœniculi modo, ſed longioribus, tenuioribus, & rarioribus. Caule pariter prodit fœniculaceo, ſed tenui, ac pumilo, vmbella in ſummitate emergente: ſemine vulgaris petroſelini æmulo, ſed longiuſculo, & odorato. Radice albicante, paſtinacæ ſapore. Tota planta ſubacris eſt, & ſubdulcis. Excalfacit, attenuat, aperit, prouocat, abſtergit. Tota planta ſubacris eſt & ſubdulcis. Radix vrinam ciet, & menſes quouis modo ſumpta: viſum acuit & obſtructiones iecoris reſerat. Saxifraga quarta. *Secundum genus folijs eſt vulgaris terreſtris hederæ, minoribus tamen, & circumquaq; laciniatis, humi accubantibus. Caulem profert tenuem, rotundum, rectum, piloſum, cubito minorem, à quo rari oriuntur ramuli, in quorum ſummis partibus flores panduntur candidi, ocimoidis æmuli: hi paulò poſt flacceſcentes, nullum poſt ſe relinquunt ſemen. Radix illi eſt tenuis, in pluribus diuaricata capillamentis: inter quas granula quædam rotunda, coriandri ſeminis magnitudine habentur, & ipſa quidem amara, albicantia & purpuraſcentia. Hæc non deſunt, qui credant huiuſce plantæ eſſe ſemen, tum quòd planta nullum in caulibus ſemen gerat, tum quòd ſata radicum grana perinde ac ſemen naſcantur. Mira ſanè plantæ natura, quòd ſemen in radicibus gerat.* Sax. 4. vires. *Excalfacit, extenuat, aperit, abſtergit, & expellit. Herbæ, & radicis decoctum ex vino albo meraco paratum, renum calculos frangit, & educit, veſicam abſtergit, & vrinam prouocat: efficacius tamen ſi ex eodem decocto radicis granoſæ farina drachmæ pondere propinetur. Quinetiam datur eadem farina per ſe ex vino duarum drachmarum menſura. Atqui felicius hæc potio ſumitur, dum affecti in labro balneo ſe fouent. Reperitur hæc herba deſinente iam vere, aut æſtate inchoante, & præſertim menſe Maio, arido, & exoluto ſolo inter ſaxa, aut ſabuloſo tractu.* Saxifraga maior. *Tertium autem, quod ego cum à forma, tum ab effectu SAXIFRAGVM maius appello, mihi miſſum eſt Verona à Franciſco Calzolario Pharmacopæo, & rei herbariæ ſtudioſiſsimo. Id in Monte, quem Baldum vocant, naſci, & ex viuo, ac duriſsimo lapide prodire ſcribit, & antiquis vrbium mœnijs. Frutex eſt caule lignoſo, contorto, digiti craſsitudine, duris, denſis, ac rimoſis ſurculis, ipſisq; tenuibus ſtipato, ſubalbicante exterius libro: folia fert exigua, oblonga, in acutum deſinentia: floſculos edit albos, & calyculos pallidos, ocimoidis modo, ore circumquaq; ſerrato, in coronæ modum, ſed admodum puſillos, in quibus ſemen continetur rubrum, pauerino minus. Radix in petris adeò pertinaciter concluditur, vt euelli nequeat niſi mucronatis ferramentis. Mirificè tota planta calculos comminuit & expellit.* Saxifragæ maioris vires. *Miris laudibus hanc plantam mihi commendauit Calzolarius ad calculos renum educendos, & vt re ipſa id mihi quoque conſtaret, miſit is ad me numeroſos calculos, quorum plures fabæ magnitudinem ſuperabant, qui huiuſce plantæ potu eiecti ſunt ex vno tantùm ciue Veronenſe, Hieronymo de Tortis nomine, quos adhuc apud me ad ſpectaculum ſeruo. Cæterùm id magis me in admirationem ducit, quòd aliquot inter hos ſpectentur, qui è veſica potius, quàm è renibus expulſi videantur. Herba ipſa iam apud me copioſa eſt: verùm hactenus nullum eius periculum feci.* Plantæ Saxifragæ dictæ. *Cæterùm ſunt & alia herbarum genera, quæ ſub Saxifragæ nomenclatione vulgaribus demonſtrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Aſplenum, Filipẽdula, Maſsilienſe ſeſeli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine inſigniuntur, quòd omnes vrinam cieant, & calculos frangant pellantq;. Planta quæ Græcis σαρξιφαγον, & σαρξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Saſsifragia nominatur. Germanis, Steinbrech: Gallis, Perce pierre.* Nomina. *† Qui poſtremò impreſsi ſunt Græci Dioſcoridis codices, non hic, ſed in fine ſeparatim ſcriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adſcititia cenſentur. Hoc dictum ſit, vt omnibus conſtet, illud non ſolùm Latinè, ſed etiam Græcè ſcriptum reperiri.*

Saxifragiæ nomen diuerſis plantis ab effectu conuenit, hoc loco quinque ſpecies Matthiolus propoſuit. I. Satureia ſpicata, quæ duplex eſt in Italia, foliorum latitudine ſolúm differens: Iuliana etenim, quæ primo loco pro Saxifragia poſita, anguſtiſsimis eſt folijs: altera verò quæ Romæ & Neapoli in tectis & parietibus prouenit, latioribus eſt folijs: quam forſan pro ſecunda propoſuit Matthiolus, cui Camerarius in ſuo Matthiolo Satureiam duriorem ſubſtituit. Dicitur prima, Saxifragia vera Dioſcoridis, Matthiolo & Lugd. quo ad iconem. Saxifragia prima, Caſtori. Thymbra S. Iuliani, ſiue Satureia vera, Aduer. Lob. Thymbra vera, Lugd. Taber. II. Saxifragia alterius ſpeciei, Matth. Saxifragia altera, Caſtor. Lugdunenſ. Saxifragia Matthioli, Tabernæ. III. Satureia montana, C. B. Thymbra Dodonæo gallico & folio Cord. in Dioſc. & hiſt. (cui & ſylueſtris Satureia) Taber. Lugd. Thymbra agreſtis, Geſ. hor. Satureia ſiue Thymbra altera, Lob. in icon. Satureia altera, Lacu. Satureia durior, Lugd. Satureia hortenſis, Lob. Cæſal. Saxifraga ſecunda, Camerario in ſuo Matthiolo. Hæc à radice lignoſa plurimos ramos tenues folioſos emittit, folia duriora quám Satureiæ vulgaris & minora, aliquando tamen latiora, aliquando anguſtiora, pro ratione loci natalitij, flores habet albos Satureiæ: totaq; plãta Satureia viridior. Prouenit in montibus Italiæ, non longè etiam Monſpelio: Hyſſopum verum Guilandinus nominabat in horto Patauino natam. IV. Peucedanum minus. C. B. Saxifragia tertia, Matth. Lugd. Caſtor. Saxifragum, Lacu. Peucedanum Pannonicum, Cluſ. hiſt. Pann. V. Saxifraga rotundifolia alba, C. B. Saxifragia quarta, Matth. Caſtor. Saxifragia maior, Brunfel. (& Saxifragia) Fuchſ. Lacu. Saxifraga alba, Trag. Fuchſ. in icon. Dodo. gal. & fol. Geſ. hort. Lugd. Thal. Tab. Cam. Saxifraga alba Chelidonides, Lobel. Saxifraga, Lonic. Thelygono affinis herba, Cæſalpino. Hæc præter granula quæ ad radicem plurima, quibus propagatur, etiam ſemen minutum copioſum in vaſculis oblongis continet. VI. Caryophyllus Saxifragus, C. B. Saxifragia magna, Matth. Lobel. Lugd. Camer. Saxifragia quinta, Caſtori.

Λειμώνιον. LIMONIVM. CAP. XVI.

LImonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & ſæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, ſeminibus rubris ſcatentem, quæ guſtata adſtringunt. Semen tritum, & ex vino acetabuli menſura potum, dyſentericis, cæliacisque prodeſt: rubra fæminarum profluuia ſiſtit. Naſcitur in pratis, & paluſtribus.

I. LIMONIVM.

II. LIMONIVM ALTERVM.

Limonij consideratio. Behen rubrũ offic.

III. PYROLA.

PRouenit Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, cũ innumeris ferè plãtis, in paludibus quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergestino tractu. Hãc autem plantam seplasiæ falsò Behen rubrum appellant, quam si quis diligenter expenderit, eam ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adstipulari: vnde cogetur fateri, aut hanc verum Limonium esse, aut saltem eius genus: Siquidem herba est (vt imagines duæ, quas hic damus, apertè demonstrãt) folijs betæ tenuioribus & longioribus, decem, & sæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit: Radix est illi vegeta, rubraque. Præterea in pratis, præsertim vliginosis, & palustribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum est, Behen hoc adulterinum præditum esse facultatibus & viribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putaui, si pro vero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quòd mihi iam persuasum sit (vt in glandis vnguentariæ commentatione dicetur) eas planè Behen illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro 20. cap. 8. Limonium syluestrem betam vocari tradit. Sed huic, vt in Beta notauimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, vbi se nullam vnquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atque adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ cui tametsi caulis notæ, quæ in Ben rubro vulgari habentur, non omnino astipulentur, cùm tamen cætera Limonio bellè correspondeãt, & vires eædem sint, manebo ego in sententia, quousq; nouus aliquis appareat rei plantariæ indagator, qui aliam nobis plantam demonstret, quæ legitimum Limonium Dioscoridis notis omnibus magis præ se ferat. Interim autem

Pyrolæ histo. Matthiolo.

in eorum sententiam haud concedam, qui PYROLAM herbam, quam Germani vocant Wintergrün/ *Limonium genuinum faciunt. Quippe folia pyri modo subrotunda, vnde illi nomen, paruaque, & natale solum non concedunt Pyrolam esse Limonium: Siquidem oritur hæc haud humectis, aut palustribus locis, sed in montibus, vmbrosis, & in syluis, folio pyri minore, robusto, & perpetuò virescente, caule spithamæ longitudine, tenui teretique, in quo per interualla flores spectantur candidi, stellæ figura, capillamentis numerosis è medio emergentibus, vt in rosa. Radi-*

ceni-

ce nititur ſubalbicante, haud altè deſcendente. Vis illi eſt exiccare, adſtringere, & agglutinare: quo fit, vt ad vulnera glutinanda plurimum præſtet vſum apud Germanos. Namque nō ſolum illita folia, aut eorum ſuccus vnguentis vulnerarijs additus, aut per ſeſe recentia vulnera ſanant, ſed etiam eorum decoctum ex vino potum, ea quoque curat, quæ in thoracis cauitatem, in viſcera, aut inteſtina penetrarint, quare additur commodiſsimè vulnerarijs potionibus. Mira ſanè vis eſt in huiuſmodi potionibus. Parantur enim non ex hac ſola planta, ſed ex multis alijs ex vino, & aqua ſimul decoctis, nempe ex Pyrola ipſa, Alchimilla, Betonica, Fragaria, Equiſeto, Agrimonia, Caryophyllata, Tormentilla, Vinca peruinca, Pimpinella, quam Sanguiſorbam vocant, Piloſella, Virga aurea, & Symphyti maioris & Rubiæ radicibus. Eiuſmodi enim potionibus vidi ego cùm Thoracis, tum inteſtinorum vulnera ſanari, quæ lethalia, & nullo prorſus auxilio curari poſſe cenſebātur: quo fit vt hæc chirurgis grata eſſe debeant. Limonij vires memoriæ prodidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Limonij ſemen vtpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum vino exhibent. Iuuat & ad profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura. Quod Græci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio: Officinæ falsò Behen rubrum. At Pyrola, Italis, Pirola, Germanis Wintergrün.

Pyrolæ vires Matthiolo.

Vulneraria potio mirifica.

Limonij vires ex Gal.

Nomina.

Limonium, quod ἐν λειμῶσι in pratis proueniat, eſt maius, minus & laciniato folio. I. Limonium maius, C.B. Limonium, Matth. Lacu. (cui & Been rubrum) Caſtor. (cui & Caprinella) Lugd. Cæſal. Limonium primum, Taber. Camer. Been rubrum, Limonio ſeu Biſtortæ cognata, Geſ. hor. Valerianæ rubræ ſimilis, Dod. fol. II. Limonium alterum Matthioli quid ſit ignoramus, eum ſequuntur Lugdun. & Tabernæmontanus & nomen & figuram reſeruantes. III. Pyrola vulgata rotundifolia, C.B. Pyrola, Matth. Brunſ. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. (cui & Beta ſylueſtris) Geſ. hort. Lon. Lobel. Caſtor. Lugd. Cæſalp. Tab. Pyrola vulgaris, Cluſ. hiſt. Pann. Pyrola minor, Thal. Limonium ſylueſtre, Trago, Limonium, Fuchſ. Turn. Lonicero. Altera eſt amplo & molli, altera minore & duriore folio.

Λαγώπους. LAGOPVS. CAP. XVII.

LAgopus herba ſiſtit aluum in vino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in † ſegetibus.

† Meū & Ca ἐν πρασιαῖς i. in areolis.

SAnè tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides, vtpote qui ne vllam quidem eius imaginis notam deſignauit, vt arduum æquè atq; difficilè ſit aſſerere, quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum vulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in vijs iuxta ſepta, quòd mirùm in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac veteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum á Plinio deſcriptum lib. 26. cap. 7. cui radiculas reddidit tenues, nigras, & benè olentes. Porrò CARYOPHYLLATA planta non eſt vulgaris, neq; viribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtū caryophylli ſpirent odorem: vnde illi nomē. Ea folia fundit ſubaſpera, hirſuta, tripartita, duobus etiam longè minoribus eodem in pediculo auricularum inſtar poſteriori parte adnatis, omnibus tamen per ambitum laciniatis: caule eſt ramoſo, rotūdo, haud craſſo, ſeſquicubitali, geniculato, ſubaſperoq;: floribus aureis pentaphylli æmulis, villoſis ſuccedentibus inde capitulis, in quibus ſemen continetur. Radicibus nititur copioſis, tenuibus, ſubrufis, Caryophyllorum odorem ſpirantibus. Naſcitur ſecus vias circa agrorum, & hortorum ſepimenta, & opacis potius lòcis, quàm à ſole illuſtratis. Radix, cuius eſt vſus, excalfacit &

Lagopi conſideratio.

Syluatici opinio exploſa.

I. CARYOPHYLLATA.

II. CARYOPHYL. MONTANA.

Caryophyllatæ vires.

Caryophyllata montana.

ficcat, aperit, & roborat. Est & alterum CARYOPHYLLATAE genus montanum, quod à me repertum est in Bohemia in monte quodam Bohemis Corconos appellato, ex quo Albis fluuius suam ducit originem. Folia hoc gerit alterius crasiora, crispiora, hirsutioraq́; plura ab vna radice prodeuntia, longisq́; pediculis inhærentia, tactu subaspera, & circumquaq; laciniata, & humi procumbentia. Caules edit tenues, haud vt in communi brachiatos, in quibus parua, sed rara folia spectantur. In caulium summitatibus vnicus tantùm flos emicat, visu iucundus, & triplo ferè maior quàm in vulgari: aureus illi color est, qui tandem flaccescens, pinnatum efficit orbem, magno naturæ opificio. Radice nititur spithamæ longitudine, & minimi digiti crassitudine, sed haud in altera fibrata, rufo colore, odore Caryophyllorum, & gustu adstringenti. Præstat hæc longè valentioribus facultatibus, quàm vulgaris. Sed de Caryophyllatis hactenus. Quarum gratissimus odor aliam mihi plantam reuocauit in mentem, non minoribus fortasse viribus insignitam, CORTVSAM hanc appellare libuit, quòd à

Cortusa herba.

III. CARYOPHY. AQVATICA.

IV. CORTVSA.

CORTVSO viro optimo primùm hæc planta reperta sit. Prouenit hæc folijs ferè vitigineis, sed longè minoribus, subrotundis atq́; subasperis, adstringenti quadantenus sapore, & longis nitentibus pediculis. Caules edit tenues, rectos, glabrosq́; folijs nullis refertos, sed qui in cacumine magno naturæ artificio flores gerant, extima parte purpureos, intima verò aureo fulgore splendentes, aureisq́; staminibus intus refertis: radicibus nititur numerosis, tenuibus, ac prolixis. Est etiam quæ violaceos, & quæ candidos flores gerat, sed prima frequentior. Nascitur locis vmbrosis nunquam á sole illustratis, cretaceo, & albicante solo. Nusquam hæc planta ab eius inuentore CORTVSO visa est, præter quàm in agro Vicentino, in eo tantùm tractu, quem vulgò appellant Valle stagna. Tota planta dum recens est gratißimo spirat odore, melleis fauis ferè simili, sed longè admodum gratiori, ac vehemẽtiori: sed in sicca odor, qui subtilium est partium, euanescit.

Cortusæ vires.

Expertũ est valere hanc plantam ad mulcendum neruorum & articulorum cruciatus à quacunq́; causa exortos. Nam ipsius floribus in Amygdalino oleo recenter presso, & rosaceo, quod completum vocant, pari pondere commistis, diu insolatis, fit ad hoc medicamentum præstantissimum, vbi egelidum illinatur. Nec ambigo quin tota cuiusque Caryophyllatæ (vt ad eas redeat oratio) planta adstringere ac roborare, & vulnera, vlceraq́; sanare valeat. Ea recentiores vtuntur pota ad thoracis interna vulnera. Quin & eius succum admista ærugine, cuniculosis, contumacibusq́; vlceribus vtiliter inijciunt. Eadem olfactu vitales spiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Earundem puluis epotus prodest cœliacis, dysentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus sumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio est. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, vt manifesto sunt indicio eius radices: quippe quæ gustu odoratæ, adstringentesq́; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, discutere, & adstringere valent, sed etiam roborare.

Lagopi histo. & vires.

Sed, vt ad nostrum institutum reuertamur, Germanorum vulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio similia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirsutumq́; semen in paniculis paruis muscosis, lanuginosisq́; & tactu mollibus, perinde ac leporini pedes, cui non obscura adstringendi vis inest. Nascitur hæc quidem in segetibus, verùm an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem repræsentauit. Dantur Lagopi huiusce folia, quinetiam paniculæ, & semen in farinam trita, contra dysenteriam, & cæteras alui fluxiones, contra biliosas reiectiones & cœliacos affectus ex vino austero, aut succo Punici mali. Vniuersæ plantæ decoctum, additis maluæ folijs è dulci vino paratum, datur vtiliter ad vesicæ morbos, & præsertim ad vrinæ ardores. Semen auxiliatur cruenta expuentibus, panicularum cinis illitus hæmorrhoidas fluentes sistit. Sunt qui lagopi paniculis vtantur ad abstergendam dysentericorum sedem, putantes inde fluxionem cohiberi.

Lagopi vires ex Gal.

Lagopi vires scriptas reliquit Galenus lib. 7. simplic. medic. his paucißimis verbis: Lagopus facultatis est desiccantis, adeò vt fluxus alui probè exiccet.

Nomina.

Huius plantæ nomen Græcum λαγώπυς, pariter & Latinum Lagopus, siue Pes Leporinus: Italis, Lagopo, seu Pie di Lepre. Caryophyllata, Italis, Garofanata: Germanis, Benedicten Wurtz: Gallis, Benoiste, Galliot, seu Resite. At Caryophyllata montana, Italis Garofonata saluatica.

V. LAGOPVS SIVE PES Leporis.

Caryophyllata ab odore radicis, quem Vernali tempore ſpirat. I. Caryophyllata vulgaris, Geum Plinij fortè & Argemonia thus redolens, C.B. Caryophyllata, Matth. Fuch. Dod. fol. Geſ. hor. Lacu. (cui & Chryſogonum) Caſtor. Lugd. Thal. Taber. Caryophyllata vulgaris, Lobel. Cluſ. hiſt. Pann. Camer. Caryophyllata, Brunfel. (cui & herba benedicta) Trag. (cui & Nardus ruſtica & Sanamunda) Dod. gal. Lonic. Benedicta, Geſ. hort. cui & Geum vrbanum: Geum, Turn. Gariofilato vulgo, Cæſalpino. II. Caryophyllata alpina lutea, C.B. Caryophyllata mõtana, Matth. Dodo. fol. Lugd. Taber. Caryophyllata montana ſecunda, Cluſ. hiſt. Pann. Caryophyllata maior rotundifolia Lobel. Caryophyllata alpina, Cam. Gariofilatæ alterum genus montanum, Cæſ. Geum alpinum & quartum, Geſ. de hortis. III. Caryophyllata aquatica, C. B. & Camer. in ſuo Matthiolo. Caryophyllata montana tertia, vel Geum aquaticum Geſneri, Cluſio hiſtô. Pannonica. Hæc radicem habet dodrantalem, fibroſam, digiti craſsitudine, purpuraſcentem, amariuſculam, vix odoram: caules ſeſquipalmares, leuiter hirſutos: circa quos folia vulgaris Caryophyllatæ: flores in ſummo caule ex pediculis dependentes reflexi, campanæ figura, pallidi, ſubpurpurei, qui aliquando foliorum textura multiplici elegantes, magis rubentes, aliquando ſanguinei, quibus quina aut ſena folia herbacea, ſubijciũtur: his ſuccedũt capitula, villoſo quàm in vulgari maiora, ſemen continentia. Locis humidis prouenit. IV. Sanicula montana Cortuſa dicta, quod nomen propter authorem, qui etiam ad nos plantam miſit, reſeruare placuit, C.B. Cortuſa, Matth. Caſtor. Lugd. Camer. Caryophyllata Veronenſium flore Saniculæ vrſinæ, Lobel. Sanicula montana altera, Cluſ. hiſt. Pann. Sanicula alpina, Taber. V. Trifolium ſpicatum humile, Lagopyron Hippocrati, C. B. Lagopus (ſiue pes leporis) Matth. Trag. (cui & Lotus campeſtris) Fuc. Turn. Dod. gal. (& Trifolium humile) & fol. Lacu. (cui & Trinitas) Lon. Lobel. Lagopus maior, Cæſ. Lagopus minor, Camer. Lagopus vulgaris, Lug. Thal. Lagopodium, Taber. Leporinus pes, trifolij ſpecies Cordo in Dioſcoridem.

MEDIVM SIVE VIOLA Mariana.

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

MEdion a in ſaxis, & opacis naſcitur, folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum; ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſsitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in vino potum, menſtrua pellit.

a Vtrunquẽ exem. ἐν πετρώδεσι. in petroſis.

Medij conſideratio.

MEdion in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt: quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proueniret in Italia. Sunt qui eius folia intubo ſimilia faciant, non autem iridi, vt communis habet lectio, quibus etiam Oribaſius adſtipulatur. Et certè facilis potuit eſſe librariorum lapſus, vt qui vocabulorum affinitate decepti ἴριδι *pro* σέριδι *in Dioſcoride ſcripſerint. Hac itaque Oribaſij authoritate fretus, plantæ imaginem hic appingi curaui, quæ bellè ſatis MEDIVM repræſentare videtur. Siquidem non ſolùm aridis, ſaxoſis, & opacis naſcitur locis (vt vir optimus Iacobus Antonius Cortuſus teſtatur, qui ad me hanc plantam miſit) ſed folio eſt intubi, caule procero, floribus grandibus, & ſemine paruo, Cnici haud abſimili. Medij facultates tradidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Medij radicem contra atque ſemen ipſum, temperatam eſſe contingit: nam illa quidem auſtera eſt, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod vocant. At ſemẽ tantùm abeſt, vt tale quid efficiat, vt etiã menſes cieat, vtpote quod tenuium partium, & incidentis eſt facultatis. Vt Græci hanc plantam* μήδιον, *ita etiam Latini Medium vocant: Italis, Medio, nonnullis Viola mariana.*

Dioſ. locus rẽſtitutus.

Medij vires ex Gal.

Nomina.

Viola mariana, C.B. Medium ſiue Viola mariana, Matth. Viola mariana, Dod. gal. & fol. Caſtor. (cui & Rapum ſylueſtre Dioſcoridis) Geſ.hort. Lobel. Taber. Rapi ſylueſtris genus maximum, Geſ.hort. cui & Medion. Rapunculi alterum genus grandius, Cæſalpino. Flore eſt albo, cæruleo: habetur & pleno: eſt & laciniatis folijs peregrina.

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

EPimedium, caulis non eſt magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neq; fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, guſtu fatuo: naſcitur in humidis. Folia cum oleo trita, impoſito cataplaſmate, mammas increſcere non ſinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, poſt menſtruas purgationes, quinque diebus in vino pota, præſtant mulieribus, ne concipiant.

Epimedij cõſideratio. Trinitas non eſt Epimedium.

QVi Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoſcat, demonſtretq́, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: vel ſi fortaſſe naſcatur in Italia, nondum ad noſtram perueniſſe cognitionem. Non tamen nos fugit medicum eſſe in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet ſilentio diſsimulare, qui Epimedium eam plantam eſſe cenſet, quæ à triquetra foliorum figura quibuſdam recentioribus Trinitas appellatur, idq́ illis conſtanter affirmat, & perſuadet, qui maiorem forſan ei fidem præſtant, quam ipſi Dioſcoridi. Sed quòd is aperte hallucinetur, etſi vnicuique mediocriter etiam in re herbaria verſato perſpectum eſſe poſsit, pro alijs tamen iam nobis oſtendendum eſt. Quod facilè conſtabit, ſi expendatur vtriuſq́ plantæ deſcriptio: ſiquidem Epimedium, Dioſcoridis teſtimonio, caulis eſt non magnus: folia habet hederæ ſimilia, dena aut duodena. Trinitas verò nullo conſtat caule, ſed folijs tantùm modò vicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribusq́ à radice cylamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo ſtatim vere florem edit cæruleum, mox ſemen. Epimedium verò, Dioſcoride authore, neque florem, neq́ ſemen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & ſapore adſtringente. Radix verò Epimedij tenuis deſcribitur, graui odore, & inſipido ac fatuo guſtu: ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum diſcrimen luce clariùs oſtenditur, & medici illius opinio vana apertiſsimè exploditur. Cæterùm Plinius libro 27. cap. 9.

Epimedij vires ex Gal.

Epimedij hiſtoriam ad verbum fermè à Dioſcoride mutuatus eſt: cui item Galenus ſuam acceptam referre poteſt lib. 6. ſimplicium medicamentorum vbi ita ſcribit: Epimedij vis eſt moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate: quare nullam habet inſignem qualitatem. Mammas cataplaſmate impoſitum rectas ſeruare poteſt. Aiunt verò epotum concipiendi ſpem adimere.

Nomina.

Planta, quam Græci ἐπιμήδιον, Latinis ſimiliter Epimedium appellatur.

* EPIMEDIVM. *

Epimedij nomine oſtendunt alij Trifolium aureũ, alij Lunariam racemoſam: Patauini eam cuius figuram adpoſuimus, pro Epimedio exhibent, notis omnibus apud Dioſcoridem conuenientibus, licet florem & fructum ferre neget, quod etiã de Dictamno & alijs pronunciauit, in quibus contrarium obſeruatur. Hoc radice ruffeſcente, fibroſa, multas propagines in obliquum ſpargẽte, grauis odoris, ex quo communiter caulis vnicus, teres, dodrantalis exurgit, qui vt plurimum, in ternos pediculos teretes, tenues, albidos, diuiditur: ſingulis ſectionibus in ſummis quaſi alis, in terna, rarius quatuor folia deſinentibus, quæ Hederę figura, lata, acuminata, in ambitu quaſi aculeis exornata, leuia, dilutè virentia, auerſa parte albicantia, duriuſcula, odore ingrato, ſapore fatuo & ſubadſtringente. Floſculos habet perelegantes, quadrifolios & quadrangulos, ſingulos ſingulis pedicellis inſidentes, marginibus rubentibus, interioribus luteis, medijs apicibus virentibus: at auerſa parte rubent, & ſtrijs candidis rectis diſcurrentibus variegantur: his ſuccedunt techæ teneræ, ſiliquis ſimiles, ſemen continentes oblongum quaſi ſemilunatum & ſubruffum. At flores vná cum ſeminibus (communiter) folijs prodeuntibus vel ijs auctis, decidũt: ſicvt ne veſtigium eorum appareat. In Euganeis montibus circa Patauiũ, circa Bononiam, & in horto Patauino legimus: circa Vincentiam, locis vmbroſis vdis (vbi Lunaria nominatur) in Liguriæ montibus & in Illyria obſeruatur. Epimedium primus nominauit Anguillara, quem imitati ſunt Aduerſaria (quę an Epimetrõ Plinij ſit dubitant) Lob. Dod. fol. Lug. Taber. Camerarius. In montibus Liguriæ planta proueniens, dicitur Cæſalpino.

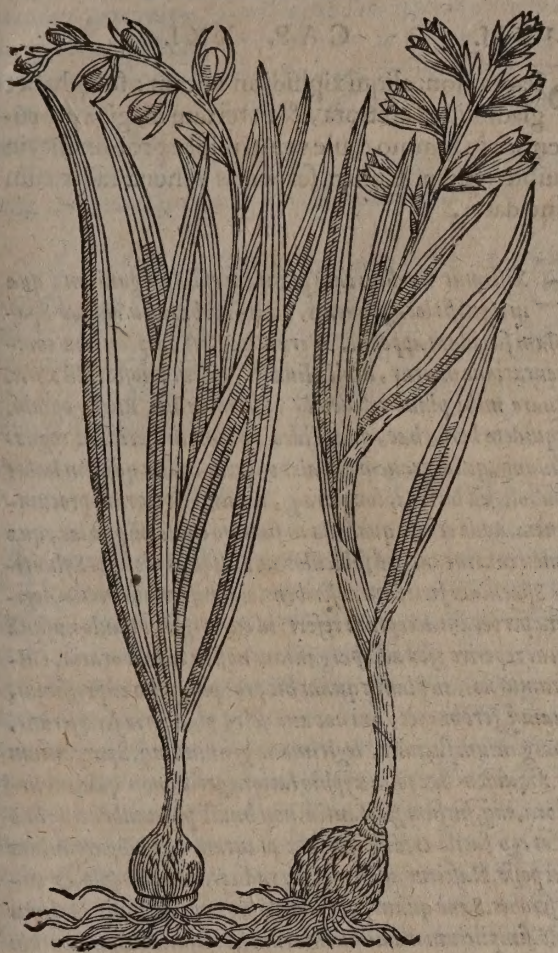
Ξίφιον. GLADIOLVS. CAP. XX.

XIphion, alij phaſganon, alij machæronion, Romani Gladiolum vocãt: nomen inde accepit, quod folium gladij præbeat ſpeciem. Iridi ſimile erat, niſi minus, & anguſtius videretur, & gladij modo mucronatum, neruoſumque. In caulem exit cubitalem † in quo purpurei flores, in ordinem digeſti, inter ſe diſtant: rotundo ſemine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo; ſuper alteram inſidente, quarum inferior gracilis eſt, ſuperna vberior: naſcitur in aruis. Superior cum thure illita, admiſto vino, ſpicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum Lolij farina, & hydromelite diſcutit: qua de re huiuſmodi em-

† Ori. add. ὀποῦ μεςὸν. i. ſucco plenũ.

di emplaſtris inſeri ſolet: menſes impoſita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem ſtimulari, & inferiore ſumpta ſterileſcere tradunt. Superiorem quoque vtiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

I. GLADIOLVS.

II. ARVNDO IND. LATIFOLIA.

NAſcitur Gladiolus, quem Græci xiphion vocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritienſi in pratis, & in aruis inter ſegetes: vnde Segetalis pleriſq; dicitur: huius flores noſtri vulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & anguſtiora, lineis neruorum modo ſtriata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, læui, ſucco ſo: in quo flores emicant purpurei, paribus inter ſe ſpatijs diſtantes, qui etiam iridis flores forma effigieq; plurimùm æmulātur, quanquam Gladiolo minores ſunt, & vno tantùm colore conſtant: prodit ex his ſemen (vt Dioſcorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, bulboſis, rotundis preſſiſq; verticillorum modo, vna ſuper alteram inſidente, albicantibus, bulboſiſq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpuraſcente, veluti croci radices. Cæterùm quamuis tradiderit Dioſcorides, quòd ſuperior radix magnitudine inferiorem ſuperet, plerunque tamen contrarium viſitur. Plinius porrò hac in hiſtoria à Dioſcoride diſſentit: ſiquidē Gladiolum, quem in aruis naſci ſcribit Dioſcorides, in paluſtribus is & aquoſis inueniri exiſtimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum vocari Gladiolum, quem paſſim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus li.8. ſimpl. med. vbi ſic inquit: Xiphij radix, & maximè altera, quæ ſuperior eſt, attrahentem, digerentem, & exiccantem ſcilicet facultatem etiam poſſidet. Hæc planta ξίφιον Græcè vocatur: Latinè Gladiolus: Arabicè, Kaſiflon: Italicè, Gladiolo: Senenſibus, Monacuccie: Germanicè, Schwertel: Gallicè, Glais, & Glayeul. Gladioli hiſtoria. Plinius à Dioſcoride diſſentiens. Gladioli vires ex Gal. Nomina.

Gladiolus duplex eſt, alter vtrinq; floridus, Italicus: qui alibi procerior, alibi breuior: alter ab vna parte caulis flores digeſtos habet, qui Gallicus & Germanicus: vterq; flore variat rubro, incarnato, rarius albo. I. Gladiolus vtrinq; floridus, C.B. Gladiolus, Matth. Dod. gal. (cui & Lingua ceruina Apuleii) Lac. Caſt. Lugd. Cæſ. Gladiolus Italicus binis florum ordinibus cinctus, Lob. Gladiolus vtrinq; floriferus, Dod. fol. Gladiolus Italicus, Tab. Gladiolus verus, Geſ. hor. cui & Victorialis rotunda: Xyphium, Geſ. hor. Cam. II. Arundo Indica latifolia. Ex radice nodoſa in capita rotunda protuberante, & craſſioribus fibris ſtipata, caulis primum vnus, deinde plures prodeunt, digiti minoris craſſitie, recti, arūdinacei, læues, herbacei, nodoſi: circa quos multa folia Hellebori albi modo ampla, neruoſa & firma, tenuia tamen in mucronem collecta & ex herbaceo pallida, circa caulem conuoluta, quæ cum primò erumpunt, chartacea cornicula referunt, quod & in Elleboro albo conſpicitur: ſapore primùm herbaceo, dein nonnihil acri: extremo cauli flores minij colore nitentes, ſinguli capitulo hirſuto inſident, Gladioli figura, ex pluribus oblongis foliis compoſiti, qui nondū aperti cancrorum forpiculas & forma & colore (vnde quibuſdā Flos cancri) referunt: quibus delapſis capitula augentur, & quaſi triangula redduntur, aſpera, parui cucumeris figura, ſemen piſorum magnitudine & forma, nigrum, macula fuſca notatum, continētia. Ex India Occidua ſeu America ſemen primum in Luſitaniam (in quorum monaſteriis frequens ſub ſtillicidiis ad muros ſeritur) delatum, inde in alias regiones, ita vt apud Germanos, Gallos, Italos & Anglos paſſim ab rei herbariæ ſtudioſis elegantiæ gratia in penſilibus Adonidis hortis colatur. Apud nos non ſemper floret, nec ad frugem peruenit, niſi hortulanorum diligentia in fictilibus hyeme aſſeruetur, ſerò enim germinat. Dicitur Canna vel Arundo, quia caulis veluti arundineus eſt. Canna Indica, Geſnero de hortis German. Cluſ. hiſtor. Hiſpan. Camerar. cui & Xyphium Indicum. Canna Indiæ, Cæſalp. Arundo

Indica florida, Aduer.Lob.cui & Cannacorus,quorundam. Arundo Indica latifolia siue florida, Tab.Papyrus,Castori:Gladiolus Indicus Cam.in suo Matthiolo.Huius foliis Gummi Elemmi inuolutum adfertur:ex semine,Hispani & Lusitani sphærulas precatorias conficiunt,quare à numerando, Cuentas dicũt. Germanis Jndianisch Bluomenrohr dici poterit.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

a Meum ἐπικλινέςερα. i. magis inclinata.

SParganion, aliqui xiphidion vocant: folia habet gladioli,sed arctiora, & in terram magis a procũbentia: in summo caule veluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis venena radix cum vino datur.

Sparganii consideratio.

Ruellius malè Spatulam, Sparganium credit.

Syluatici erratum.

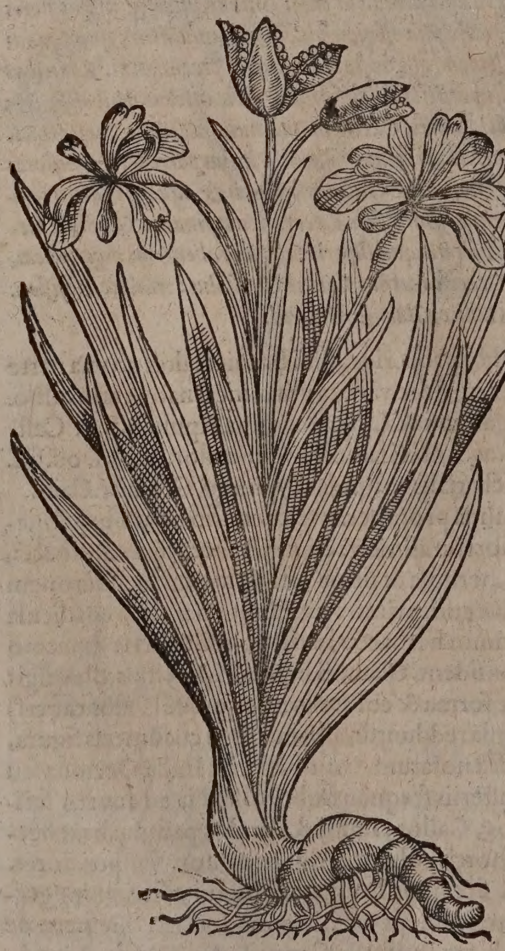
Sparganii facult.ex Gal.

Nomina.

EXistimat Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis prouenit, quam herbariorũ vulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, vt in proxima commentatione dicetur, nihil aliud est, quàm Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda videtur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli, sed latiora, longioraq́, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in summo caule nõ pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam describens, eius historiam Paulo Aeginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquã potui reperire: sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hic pro Sparganio expreßimus, quamq́ ferè omnes, qui hoc æuo de re plantaria scripserunt, Sparganium faciunt, legitimum genuinumq́ Sparganium sit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaq́ sursum spectantia, non humi procumbentia: quo fit vt ego facilè crediderim vix plantam hanc Sparganium dici posse. Nascitur ad montium radices, humecto solo, & circa scrobes. Sanè quàm paucis de Sparganio disseruit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc Σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarberamon: Italicum, Sparganio.

Sparganium, quasi fasciola, quod foliis eius pro fasciis vterentur, duplex est, ramosum, & non ramosum. Sparganium ramosum, C.B. Sparganium, Matt. Trag. Cordo in Dioscor. Lacu. Turn. Lobel. Castor. Taber. Camer. Cæsal. Butomon, Dodo. gal. Platanaria, Dod. fol. Thal. Carex, Loni. Phleos fœmina, herbario Lugdunensi.

XYRIS.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

XYris folia habet iridis, latiora & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, satis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: semen in folliculis, simile † fabis, rotũdum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis vulnera, fractaq; efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurii, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, strangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, vrinam vehementius impellit: & cum aceto, lienem absumit.

† Orib. ὀρόβοις. i. eruis.

Xyridis consideratio.

XYris pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria, in aquosis & humectis locis. Nam etsi non desint, qui plantam quæ hic nobis Xyridem exprimit, legitimam esse negent, quòd radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida, graciliq́, nos tamen non ob id, cũ cæteris notis cum

Dioscoridis

Dioſcoridis Xyride conueniat, eam legitimam faciemus, ſiquidem variare radices in plantis facilè ſcimus pro diuerſo ſoli ac regionum ſtatu. Auxit quoque quibuſdam ſuſpitionem ipſum quoque ſemen, quod rotundum cùm ſit, fabis haud ſimile eſt. Sed ſuſpitionem hanc abſtulit Oribaſius, qui ὀρόβοις legit, id eſt orobis ſimile. Quo argumento fretus, cùm xyridis ſemen, (vt cuique olfacienti palam ſit) odore fabaceo habeatur, Dioſcoridi legendum eſſe puto: Semen in folliculis eſt fabarum odore. Eam vulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, ſi manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiuſce ſucco vtantur ad ſcabiem, vitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita diſſerit: Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam deſiccandi eſt facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt.

Locus Dioſc. reſtitutus ex Oribaſio.

Xyris vires ex Gal.

Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoque Xyris dicitur: Arabibus, Caſoras: vulgò, Spatula fætida: Germanis, Wandtleuß kraut*: Hiſpanis, Lirio ſpadanal: Gallis, Glaieul ſauuage.*

Nomina.

Xyris, ob folii ſimilitudinem, quaſi raſorium cultrum diceres, duplex eſt: alia vulgaris, alia maritima. Xyris dicitur Matthiolo, Dodo. gal. Cordo in Dioſcor. & hiſtor. Turn. Lacun. Geſner. hor. Lobel. (cui & Iris agria Theophraſti) Caſtor. Lugdun. Camer. Spatula fœtida, Trag. (cui & Gladiolus Italicus) Fuchſ. Spatula fœtida, Geſn. hor. Dodon. fol. Cluſ. hiſt. Hiſpan. Lonic. Taber. Camer. Cæſalpino. Huius radices pro ratione ætatis variant, dum enim adhuc iuuenca eſt, radicem habet fibroſam: adultior reddita, craſſam, vt noſtra figura exprimit.

Ἄγχουσα. ANCHVSA. CAP. XXIII.

ANchuſa, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, a in acumen faſtigiata, hirſuta, aſpera, nigra, multa, ab radice quoquouerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radici craſſitudo digitalis, quæ æſtate prouenit, & manus inficit ſanguineo colore: læto ſolo naſcitur. Radix adſtringit: ad ambuſta, & vetera vlcera, b ex oleo & cera efficax eſt: igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & vitiliginibus illinitur, ex aceto: partus extrahit, vuluæ indita. Eius decoctum renum vitiis, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in vino pota. Radice pigmentarii vtuntur ad vnguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus c in puniceũ vergens conſpicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ meſſibus ſanguineum ſuccum fundunt: d in ſabuloſis naſcitur. Vis ei foliiſque ineſt, quæ contra virus cùm reliquorum ſerpentium, tum maximè viperarum auxilietur, ſiue cibo, ſiue potu, ſiue alligatu: nam ſi quiſquam mandẽs, in ſerpentis os inſpuat, eum necabit. Eſt & alia huic haud diſſimilis, ſemine puniceo, minore. Cuius ſemen manducatum, ſi in ſerpentis fauces inſpuatur, eum interficiet. Radix acetabuli menſura cum hyſſopo, & naſturtio pota, latas ventris tineas excutit.

a Me. & Cat. τῇ ὀξυφύλλῳ παραπλήσια i. acutifoliæ ſimilia.

b ἐναφεψομένη κηρῷ καὶ ἐλαίῳ. i. cocta cum cera, & oleo, ita habet Meum.

c Orib. ἢ φοινικὸν. i. vel puniceum.

d Orib. ἀνεμώδεσι. i. ventoſis.

ANCHVSA I.

ANCHVSA II.

Tria

Anchusarum consid.

TRia sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio libr. 22. cap. 20. quartum quoque genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem vidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inuenisse me certò sciam. Anchusæ omne genus, in toto ferè caule purpureos explicat flores à vulgari buglosso non longè dissimiles, quamuis Anchusis magis subrubentes, magisq; expansi spectētur. Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset lib. 6. simpl. medic. vbi ita scriptum reliquit: Anchusæ quadruplex species est. Quarum Onoclea quidē radicem habet admodum refrigerantem, & desiccantem, tum adstringentem, & subamaram, tum quæ sufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq; condensandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamē & ipsa, & desiccāt. Porrò Lycopsis cognominata refrigerat, & desiccat, magisq; radix eius, quā Onocleæ adstringit. At Onochelos calidior est, & magis medicata: nam plusculum habet & gustu ipso protinus acrimoniæ. Hæc verò etiam calidior est parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata est. Anchusæ non omnes easdem vires obtinent. Nam Onoclea quam vocāt, radicem habet simul adstringentem, & subamaram, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergēdis quoq;, & abluendis biliosis, & salsis succis: dictum enim suprà est, quòd qualitas acerba mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est vtilis. Sed & refrigerare idonea est: & sanè cum poleta illita iuuat erysipelata, & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde vitiligines, & lepras sanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herbæ radice quidē sunt imbecilliora non tamen aliena sunt à resiccatione, & adstrictione. Itaque etiam profluuium sanant pota cum vino. Et quæ Lycopsis nominatur eodem modo erysipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adstringentem. At Onochili, & Alcibiadij cognominatæ vis magis est medicata. Nam & gustu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à viperis morsi sunt, admodum iuuat tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua verò, nempe quarta, quæ parua est, & ferè nomine caret ex illis sola, Alcibiadio quidem persimilis est: verùm & amarior, & magis medicamentosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota.

Anchusarum vires ex Gal.

ANCHVSA III.

Nomina.

Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa vocatur: Germanicè, Rot Ochsenzung: Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.

Anchusa à florido radicis colore dicta, eius enim succo sanguineo manus inficiūtur, quo sanè ab Echio Buglosso & Lycopside distinguuntur. I. Anchusa prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Buglossa rubra, Lon. II. Anchusa puniceis floribus, C.B. Anchusa secunda, Matth. Lac. Lugd. Buglossa rubea secunda, Lon. videtur Anchusa parua Aduersariorum, & Lobeli. III. Anchusa maior lutea, C.B. Anchusa tertia, Matth. Lac. Lugd. Cam. Anchusa, Ges. hor. Anchusæ prima species, fortè Cordo in Diosc. Anchusa lutea, Aduer. Lob. Lug. Buglossa rubra tertia, Lon. Anchusa quarta siue Pseudoanchusa, Dod. fol. Anchusa flore ex albido, Clus. hist. Pannonica. Floris enim color modò luteus, modò albus, modò ex albo pallescens.

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Conclusa nō legit Orib.

LYcopsis, quæ & anchusa à nonnullis vocatur, foliis est lactucæ, longioribus, asperioribus, [latioribusque,] crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore in iis paruo, purpurascente: radice rubra, & adstringente; nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: sudores peruncta mouet, adiecto oleo.

Lycopsis consideratio.

Opinio reprobata.

EGo quoque vnà cum Ruellio, & Fuchsio viris doctissimis, crederem Lycopsin eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi vice passim vsurpant, vocantq; Cynoglossam, si tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: si foliis viresceret asperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si denique Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium videam libro 27. cap. 11. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere priuatim scripsisse lib. 25. ca. 8. cogor omnino, vt ingenuè dicam, ab illis dissentire. Potius enim adducor, vt credam, Lycopsin herbam esse anchusæ non absimilem: quam ideò non temerè Galenus, & Aëtius eum secutus in anchusarum genere retulerunt, vt superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, vidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq; locis enatam, anchusæ adeò similem, vt vix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progressu, Deo iuuante, nobis de Cynoglosso differendum est suo proprio capite, idcirco disputatio quodnam verum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ vulgò vtuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopsis, vt Plinius est author loco citato, foliis est longioribus, quàm lactuca, crassiori-

craßioribuſque: caule longo, hirſutis adnatis multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo: naſcitur in campeſtribus. Hæc herba Græcis λύκοψις, Latinis item Lycopſis, & Italis Lycopſide appellatur. Nomina.

Ἔχιον. ECHIVM. CAP. XXV.

ECHION folia habet prælonga, aſpera, aliquantulum tenuia, Anchuſę proxima, minora tamen, ſubrubra, & pinguia, ſpinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numeroſos: minutaque vtroque latere folia, expanſa, pinnataq́; nigra, in ſummo caule proportione minora: flores ſecundum folia purpureos, in quibus ſemina capiti viperarum ſimilia inſunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percuſſis modò à ſerpentibus ex vino prodeſt: ſed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia & ſemen idem præſtant munus. Lumborum dolores ſedat: in vino, aut ſorbitione ſumpta, † lac extrahit.

† Me. & Cat. ἢ ῥοφήματος ληφθεῖσα. tãtum habent.

I. ECHIVM.

II. EHCIVM FLORE ALBO.

ECHION *à viperis omninò nomen adinuenit (vipera enim Græcis ἔχις dicitur) vel quòd ſemen proferat capitibus viperinis ſimile, vel quòd viperarum morſibus præſtantiſsimum ſit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuiſſe inuentam author eſt Nicander in theriacis, & proinde à poſteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum ſecus aream dormiret, à vipera in extremo inguine ictus eſt: excitatuſq́; à ſomno, ex hac herba ſuccum commanducando palato & dentibus expreſsit, hauſitq́; in corpus. Manſæ verò herbæ reliquum vulneri ſuperimpoſuit contra dolorem, quo medicamento liber euaſit. Vnde poſtea Echio nomen inditum eſt Alcibion, ab eo qui primus oſtenderat, quantum viribus polleret contra viperarum ictus. Numenius ſcriptor grauiſsimus duo Echij genera inueniri ſcriptum reliquit, quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quod folia ocimo ſimilia habeat, alterum verò, quod folio eſt ſpinis horrido, priuatim Echion nominari. Id ſanè quod in theriacis ante ipſum ſcripſerat Nicander. Quibus videtur etiam Dioſcorides adſtipulari, quippe qui Echio ſtatim ſubiecerit Ocimaſtrum. His quoque ſubſcribit Plinius libro 25. cap. 9. ſic inquiens: Echios duûm eſt generum: altera folijs coronata, pulegio ſimilis: altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula viperæ ſimilia ſunt. Sed tamen ignoraſſe Plinium Alcibion, & Echium idem eſſe, ſatis manifeſtum eſt: ſiquidem is libr. 27. cap. 5. Alcibios, inquit, qualis eſſet herba, apud authores non comperi. Ex cuius verbis illud facilè colligi poteſt, quòd ſcilicet Plinius non ſatis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentiſsimæ naturæ perſpexerit, nempe quod ipſum genuit viperinis capitulis, vt ita apud homines, quorum potiſsimùm curam gerit, teſtatum relinqueret, eam herbam præſtantiſsimam eſſe ad huiuſcemodi lethalium ferarum morſus. Echium, quòd vbique ferè proueniat, ſecus itinera, in agrorum marginibus, & ſicco, inculto & exoluto ſolo, aridis præſertim locis, ſæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritienſi vidimus, ſemenq́; eius viperinum decerpſimus ad antidota. Herba eſt anchuſæ, quæ ſecundo loco Dioſcoridi redditur, non abſimilis. Vocant quidam ſylueſtre Bugloſſum. Flores profert hæc in rubeum purpuraſcentes inter minuta folia à medio caule ad ſummum: è quibus ſemen prodit nigrum, hirſutis, ſpinoſiſq́; inuolucris incluſum, viperarum capitibus ſimile. Non inuenio Galenum vllam Echij mētionem feciſſe in libris, quos de ſimplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius vires deſcribit Dioſcoridem ſecutus lib. 7. vbi hæc refert: Echion, alij Doriada, nonnulli Alcibiadion vocant. Spinoſa herba eſt, quæ non modò à ſerpente commorſis cum vino pota auxiliatur, ſed præſumentes quoque ex ictu nihil moleſtum pati ſinit.*

Echii conſid. — Plinii lapſus. — Echii deſcri. — Echii vires ex Paulo.

Quod

Nomina. *Quod ἔχιον Græci, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani,* Wild Ochsenzung: *Hispani, Yerua della biuora: Galli, Buglosse sauuage, vel, Langue de Bouc.*

Echii aliquot sunt differentię, hic de vulgari. I. Echium vulgare, C.B. Echium, Matth. Ges.hor. Lac. Dod.fol. Cast. Lugd. Echium siue Alcibiacum, Dod.gal. Echium floribus purpurantibus rubellis, Lobel. Lycopsis, Cor.in Diosc. Buglossum syluestre, Lon. Anchusa sylu. Thal. Anchusa maior, Cæs. II. Echium flore albo Cam. in suo Matthiolo proponit, quod præcedente maius est & asperius, & in multos ramos brachiatum: in montosis arenosis Germaniæ, & in horto Patauino legimus.

Ω'κιμοειδὲς. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

OCimoides, Latini Ocimastrum vocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyoscyamo similes, semine, vt Gith, nigro prægnātes. Vim habet semen in vino potum, qua viperarum, cæterorumq; serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, vino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & superuacua.

I. OCIMASTRVM, SIVE Ocimoides.

II. LYCHNIS SYL. alba multiflora.

Ocimastri consideratio. *OCimastrum, siue syluestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, paßim copiosè nascitur in Italia, præsertim inter segetes, prope septa, & in agrorum marginibus, foliis sanè satiuo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantali, vel cubitali longitudine: in quorum summo flores emicant candidi, quandoq; verò purpurei, id quod silentio præteriit Dioscorides: è quibus vascula erumpunt hyoscyami figura, capaci ventre, arctis faucibus, per ambitum denticulatis, viperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melāthio ferme simile. Hæc vascula ita à natura facta pueri nostrates colligunt, vbi exaruerint: siquidem cum semen exciderit, ij intus sufflantes acutißima edant sibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, sic inquiens: Echij genera duo: alterum spinoso folio, anchusæ simile: alterū minoribus foliis, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis viperarum figura.* Ocimastri vires ex Gal. *Ocimastri vires tradidit Galenus in calce libri 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est.* Nomina. *Herba Græcis ὠκιμοειδὲς, Latinis, Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico saluatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauuage.*

I. Lychnis syluestris alba, quæ Saponaria hirsuta Italis, C.B. Ocimastrum siue Ocimoides, Matth. Lon. Taber. Ocimoides, Ges.hor. Lac. Cast. Cam. Ocimoides maius, Lugd. Cæsa. Rosæ marianæ similis quinta, Trag. Lychnis syluestris alba, Dod.gal. Ges.hor. Cam. Basilicum syluestre, Castori. II. Lychnis syluest. alba multiflora, C.B. Lychnis syluestris flore multiplici, Dod.fol. Lychnis albus syluestris, Lob.in icon. Ocimastrum multiflorum, Tab. ab altera non differt præterquam floribus, qui multiplici foliorum textura constant.

ERINVS.

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

ERinus naſcitur apud fontes & fluuios, folijs ocimi, ſed minoribus, parte ſuperna diuiſis: ſurculis quinis, ſeniſve, dodrantalibus: flore candido: ſemine nigro & acerbo: folia & caules a lacteo ſucco turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum ſulphure, & nitro inſtillatus, aurium dolores ſedat.

a Catecuz. ὅπε μαςὸς ἐςὶ ὁ καυλὸς ϰ̀ τὰ πέταλα. i. caulis & folia ſucco referta ſunt.

ERINVS.

ETſi nonnulli Dioſcoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo ſucco turgere, non deſunt tamen & in quibus planè oppoſitum ſcriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda videtur non infirmis, vt arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos viderim, legerimq́; lacteo ſucco manantem, adeò vt eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, ſeu lacte madens libr. 23. cap. 7. vbi de ea hæc memoriæ prodidit: Herba inquit, quam Græci Erinon vocant, reddenda eſt in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta eſt, cauliculis quinis, ferè ocimi ſimilitudine, flos candidus: ſemen nigrum, paruum, quod tritũ cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo & dulci. Herba perquam vtilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt venenis: hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduerſus venena non meminit Dioſcorides, quanquam Nicandro, vt quæ ad id præſtet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, ſed Echinon appellat: neq; id ſanè mirum eſt, quandoquidem in vetuſtis aliquot Dioſcoridis codicibus Echinos legitur. De qua differens ipſe Galenus libr. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit: Echini herbæ ſemen acerbum eſt: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Quæ herba Græcè ἔρινος, Latinè Erinum & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè Erino: Hiſpanicè Baſilgo delhagoa.

Erini conſid. — Erinus Plinii. — Erini vires ex Galeno. — Nomina.

Erinus ſeu Ocimum aquaticum Matthioli, quem ſecutus Lacuna, Caſtor, Lonicerus & Lugdunenſis: quid ſit ignoramus: cum Guilandinum in eam rem conſuleremus, oſtendit nobis eam quam Hieracij Sabaudi nomine Lobelus propoſuit, ſed multò latioribus folijs erat.

I. GRAMEN.

Ἄγρωςις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

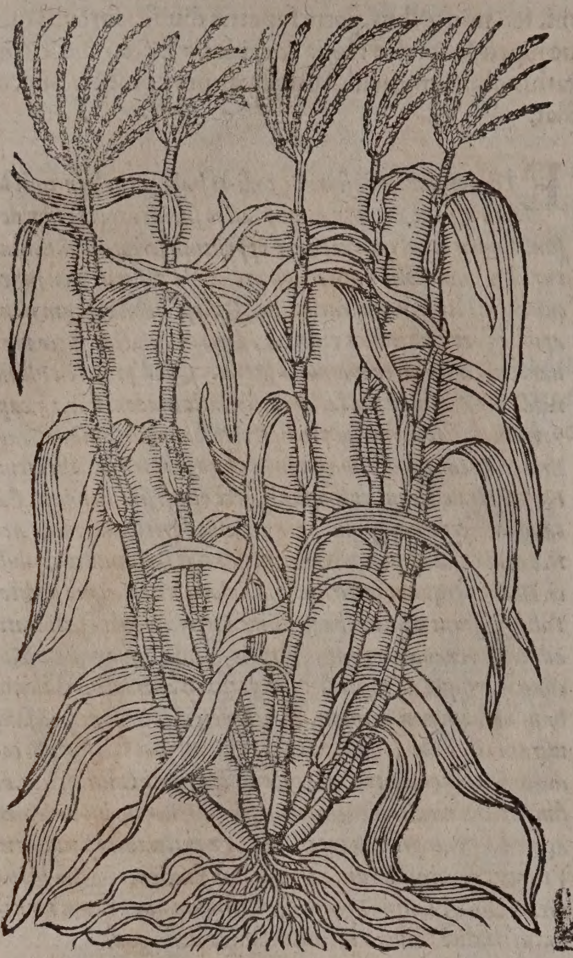
GRamen geniculatis ſerpit ramulis, à quibus radices ſpargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & vt arundinis paruæ lata, eaq; iumenta & boues paſcunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & vrinę difficultatibus: calculoſa etiam veſicæ excrementa comminuit. Eſt & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præſertim in Babylone: idq; iuxta vias naſcitur. Quod in Parnaſo monte gignitur, denſius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: ſemine paruo, non inutili: radicibus quinis aut ſenis, digitali craſſitudine, candidis, mollibus, & a admodum dulcibus. Succus ſi in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijcianturq; piperis, & thuris tertiæ portiones, probatiſſimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctũ radicis idem, quod herba præſtat. Semen vehementius vrinam impellit: aluum vomitioneſq; ſiſtit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat b ſi eo virenti ſæpe paſcantur.

a Meũ. γλυκείας ἰσχυρας i. dulces, validas. b ὑγρὰ βρωθεῖσα ἐμπίπρησι τὰς βόας. i. humidũ in pabulo ſumptũ inflammat boues.

PLura ac varia ſunt Graminis genera: ſiquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioſcorides, alia quoq; tria aculeati generis Plinio redduntur lib. 24. cap. 19. naturalis hiſtoriæ, his verbis: Gramen ipſum, inquit, eſt inter herbas vulgatiſſimũ: geniculatis ſerpit internodijs, crebroq́; ab ijs, & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In Parnaſo tantùm hederacea ſpecie

Graminis hiſtoria ex Plin.

II. GRAMEN MANNAE.

III. GRAMEN ALTERVM.

* IV. CARYOPHYLLO ARVENSI Glabro similis, sed minor. *

Graminis vires ex Plin.

densius, quàm vsquam fruticante: flore odorato, candidoq́ȝ. Iumentis herba non alia gratior siue viridis, siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoqȝ eius in Parnaso excipi tradunt propter vbertatem: dulcis enim hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita, tueturq́ȝ, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris, & piperis myrrhæq́ȝ, tertiæ portiones: rursusq́ȝ coquitur in æreo vase, ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus, vlceribus vesicæ: calculos frangit. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, vomitionesq́ȝ sistit, priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumen aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq́ȝ sanguinis ciendi gratia. Altero quod est Aizoo simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cum caro vnguibus excreuerit, vtuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus & tegulis. Huic caustica vis est. Sistit vlcera, quæ serpunt. Gramen capiti circundatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit: hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen, quod in Babylone, non gigni in Italia: quanquã illud primum ac vulgatũ genus nobis paßim in campis & incultis locis frequentißimum nascatur. Neqȝ illud quoqȝ omnibus non cognitum & vulgare est, quod folijs ac radicibus exit alterius tenuioribus, caule geniculato, prælongo, cui in cacumine caulium quini sunt aculei, veluti digiti, quos pueri narib. inserunt extrahuntq́ȝ, vt sanguinem eliciant. Hanc herbam Hetrusci ab effectu vulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, vbi Leoniceni, & Ruellij sententiã reprobauimus, qui hanc & Coronopum Diosc. vnam & eandẽ herbã esse asseruerunt. Verùm de Coronopo separatim disseruit Plinius lib. 22. cap. 19. suæ naturalis historiæ. Postremã hanc in aliquib. Germaniæ locis seri ac coli in campis audio, nõ minori cura, quàm cætera frugũ & leguminũ genera. Siquidẽ eius semine quod MANNAM *appellant, frequen-*

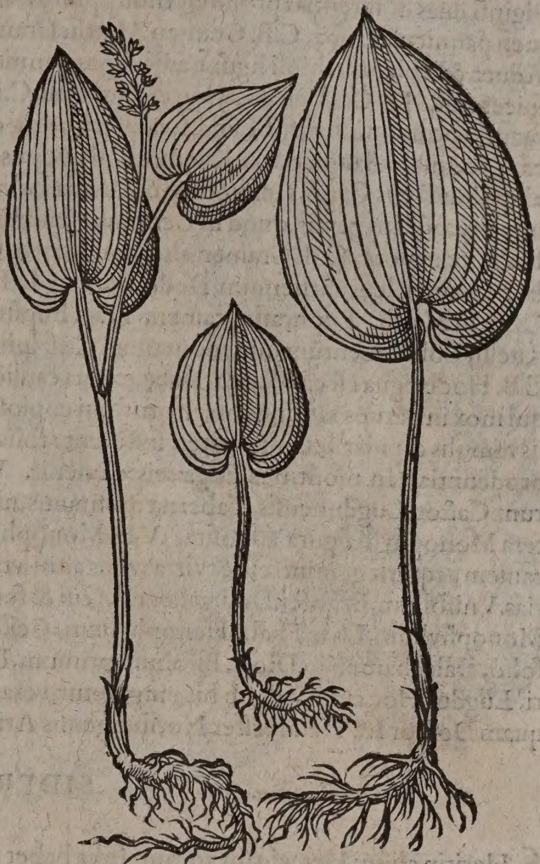
Sanguinella.

Manna graminis.

V. GRAMEN PARNASI.

* VI. MONOPHYLLON. *

VII. GRAMEN ACVLEATVM.

frequenter veſcuntur in cibis, quòd in iure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quàm oriza, cui ego facilè præpoſuerim: eſt enim ſemen panico, milioq́ longè minus, album orizæ ferè modo: ſed in pila ipſum quoq́ tundere oportet, vt à ſuo reſiliat putamine. Semen oryzæ qualitates habet, quare mediocriter vētrem adſtringit. Semen ex pingui iure decoctum & illitum, mammarum duritias reſoluit. In cibis mediocriter alit. Eſt & alterum Gramen, quod floridum appellari poteſt, folijs & caulibus cæteris ſimilibus: floribus in ſummitatibus ſtellarum inſtar radiātibus candidisq́. Radice tenui minimè geniculata. Cæterùm GRAMEN *quod in Parnaſo prouenit, ego Iacobo Antonio Cortuſo viro optimo acceptum refero, nam antea à me viſum non eſt. Gramen aculeatum folia, caules, radices primi graminis modo profert: in caulibus tamen ſingulis è folijs aculei peculiariter exeunt, triplici apice conſtantes, ac ſuis nixi pediculis, tribulorum terreſtrium inſtar. Prouenit inter rudera & in muris vetuſtate collapſis. Vires eaſdem habet, quibus pollet primum graminis genus. Sed iam Graminibus ſuas reddamus vires ex Galeno, qui de ijs agens lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ita ſcriptum reliquit: Graminis radix mediocriter frigida eſt & ſicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipſa primo quidem exceſſu refrigerat, in humiditate verò, & ſiccitate moderata. Porrò ſemen alibi quidem imbecillum eſt, in Parnaſo verò deſiccatorium & tenuium partium & ſubacerbum. Gramen eſculentam habet radicem, vbi mollis fuerit, dulcem quidem inſtar aquæ, ſed acre quiddam exiguum, & ſubacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea guſtantibus eſt. Ex quibus apertum eſt, radicem modicè eſſe tum frigidam, tum ſiccam: ac proinde cruenta vlcera glutinare. At ipſa herba illita, non vehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis & ſiccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici ineſt, exigua eſt quidem, ſed interdum tamen lapides frangere aſſolet, ſi quis eam decoctam ebibat. At ſemen alterius quidem imbecillum eſt, eius verò quæ in Parnaſo naſcitur, vrinam ciet: & fluxus ventris & ſtomachi reſiccat: vis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur:* Nomina.

Graminis vires ex Gal.

Arabibus Vagem, Negen seu Negien, Thel, Kel & Negil: Italis Gramigna: Germanis Graß: *Hispanis Grama & Gramenha: Gallis Dent de chien.*

Gramen à gradiendo dictum, infinitas differentias obtinet: in Phytopinace nostro, etsi centum & viginti duas differentias proposuerimus, plures tamen adhuc vniuersalis historia nostra exhibebit. I. Gramen pannicula crispa, C.B. Gramen, Matth. Gramen vulgare, Lug. Gramen minimum Xerampelinum, Aducr.& Lob. Matthioli figuræ adiecimus panniculam adultam, quo glumorum crispitudo rectius conspiceretur. II. Gramen dactylon esculentum, C.B. Gramen mannæ, Matth. Cast. Tab. Camer. Gramen mannæ primum, Dod. fol. Lugd. Gramen mannæ esculentum, Lob. Sanguinella, Matth. editione Italica. Capriola ac Sanguinaria, Ruellio. Coronopus Dioscoridis, Lonicero. Gramen album seu hirsutum aliquibus Dens Canis, Ges. hor. cui & Manna Polonorum: Gramen aculeatum Plinij primum, Thal. Graminis quoddam genus, quod in Germania seminis gratia seritur, Cæsalp. III. Caryophyllus aruensis glaber flore maiore, C.B. Gramen alterum, Matth. Gramen, Fuchs. Lac. Gramen à Fuchsio exhibitum, Ges. hor. Gramen leucanthemum, Dodo. fol. Lugd. Thal. Gramen floridum maius, Tab. Gramen floridum, Cam. in Matth. Euphrasia gramen, Trag. Euphrasia maior, Lonic. Crateogonum, Dod. gal. Holostium Ruellij Lobel. Centunculus montanus, Cæsalpino. IV. Caryophyllo aruensi glabro similis, sed minor, C.B. Hoc exigua est capillacea radice, ex qua cauliculus vnus vel alter tenuis, plus minus palmaris prodit qui mox in paruos ramulos brachiatur, qui copiosissimos & minutissimos flosculos albos, singulos singulis ramulis capillaribus insidentes, sustinent: folia habet pauca, oblonga, angusta, alternatim ex geniculo prodeuntia. In montibus Euganeis prouenit. V. Gramen Parnasi Matthioli, cuius figuram reseruarunt Castor, Lugdunensis, Tabernæmontanus, nil aliud est quàm Monophyllum malè pictum, quare altera Monophylli figura adposita. VI. Monophyllon, eò quod cum primo prodit vnico sit folio, cum caulem acquirit gemino est, & vltra vnius anni ætatem, vt & cum baccas profert: rarius ternis folijs reperias. Vnifolium, Brunfel. Dod. gal. & fol. (cui & fortè Cyclaminos tertia Plinij) Lugd. Cast. Camer. Tab. Monophyllum, Lob. Thal. Henophyllum, Ges. de hor. Cotyledon syluestre, Trag. Cyclaminum vnico folio, Dalechampij in Diosc. Bifolium primum, Lonicero. VII. Gramen aculeatum Matthioli, Castori, Lugdu. Hoc cum malè ab his pingeretur, veram eius figuram proponere voluimus, ex integra planta, quam Doctor Io. Neudorffer Noribergensis Arimini collectam, vnà cum alijs obtulit.

ἀ ἐν ὑποπέτροις χωρίοις. i. in subpetrosis locis, ita omnia exemplaria.

a Meum φύλλα δ' ἐπὶ μόσχων μακρῶν, ὅμοια τοῖς τῆς πτέρίδος, ἀκροσχιδῆ πολλὰ ἑκατέρωθεν. i. folia in pediculis lōgis, similia folijs filicis, in sūmo vtrinq; incisuris diuisa.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

Sideritin aliqui Heracleam vocant: folia habet marrubij, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut saluiæ accedentia, minora tamen & aspera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi gustus, aliquantumq; subadstringentis: in quibus per interstitia orbiculatæ vertebræ, vt in marrubio spectantur: & semen in eis nigrum: nascitur in a petrosis. Illita folia, suapte vi vulnera sine inflammationis periculo iungunt.

a Me. τείχοις. i. parietibus.

† Or. μικρά. i. paruis.

b Vtrunque exēp. καὶ ταύτης ἡ δύναμις ἐπιτιθεμένη, κολλητικὴ ἐναίμων καὶ νεοτρώτων. i. & huius vis est, vt imposita, glutinet vulnera recētia & cruēta.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

Altera Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus a folio filicis, numeroso, vtrinq; per oras diuiso, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quám betæ rotundius aliquantò ac durius. Huius vis foliorumq; ad vulnera præcipua est.

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Sideritin aliam esse tradunt, quam Crateuas Heracleam vocat, in a macerijs & vineis nascentem: foliis, ab vna radice multis, coriandro similibus, † circa coliculos dodrantales, læues, teneros, subcandidos atq; subrubicundos: flore puniceo paruo, gustanti amaro & lento. b Huius ea vis est, vt quamuis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Sideritis consideratio & genera.

Tria Sideritis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hic à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentarijs me nunquam inuenisse ac vidisse tradiderim, eam tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir rei medicæ peritissimus. Reliqua verò genera iamdiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum sit, quòd tam variæ effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, vt qui ea modò marrubij, modò quercus, modò saluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluiæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficietenus, ac subalbidus color tum eidem saluiæ, tum marrubio: quercui postremò, quæ in ambitu est diuisura. Talis profectò mihi esse videtur, quam nos primo statim loco expressimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, nec aliud quidpiam obstare videtur, quàm quod ea frequentius nascatur humidis quàm siccis locis, quanquam sæpe eandem virentem in locis quoq; siccis inuenimus. Id itaq; tantùm in causa est, vt hanc non ausim omnino legitimam facere Sideritim, & præsertim cum aliam nunc repererim plantam in Viennensi agro, ac in alijs Austriæ locis, arido in solo, quæ Sideritim primam perbellè refert.

Siderit. secundæ descript.

Exit enim hæc quadrato caule, ipsoq; dodrantali aut maiori, ramosoq;: folijs Marrubio longioribus, & ad saluiæ faciem accedentibus, crispis & albicantibus, & per ambitum laciniatis: sapore haud ingrato: Floribus verticillatim in caule & ramis prodeuntibus, Marrubij modo, vt ex appicta hic imagine, quis certior fieri poterit. Eædem illi sunt vires quas primo Sideritis generi tribuit Dioscorides & Galenus. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari videtur, cuius imaginem expressit Fuchsius in suo de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quod eius

Fuchsii Sideritis.

pictura

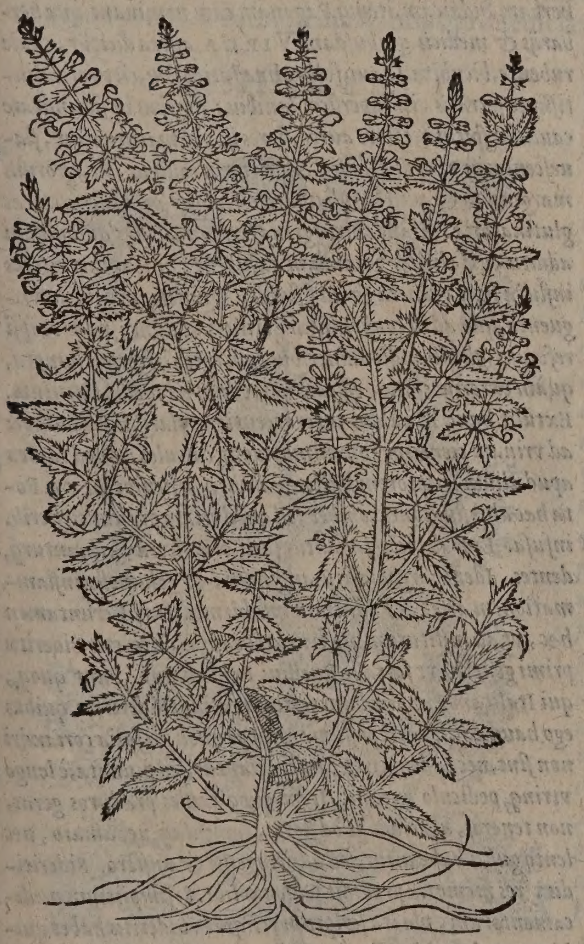
I. SIDERITIS I. HERACLEA.

II. SIDERITIS. II.

* III. SIDERITIS VVLGAris hirſuta. *

IV. SIDERITIS. III.

pictura non ſolùm non præ ſe fert folia, & caules, quæ Sideritim veram referant: ſed etiam flores eius ſpicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè veræ Sideriti refragari conſpiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm ſi is Iudaicam illam intelligit, cuius lib. 2. meminit Auicenna, nullo modo er- Herba Iudaica.

do er-

V. SIDERITIS IIII.

VI. VIRGA AVREA.

* VII. VIRGA AVREA LATIfolia ſerrata. *

Auicen. herba Iudaica.

do erroris culpa vacare poteſt. Nam Auicennæ Iudaica herba nil ſanè aliud deſignat, quàm eruum. Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq́; Paganam eam nominant, quæ herbarijs & medicis quibuſdam VIRGA *aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui, folijs oliuæ laticribus, circum minutiſſimè ſerratis, in ſuperficie læuibus: floribus in ſummitate caulium ſpicatis, colore aureo, flores ij, vbi maturuerint, flaueſcentes in pappos abeunt. Naſcitur in collibus, in agrorum marginibus & vineis. Subamara eſt, abſterſoriæ facultatis ac glutinatoriæ. Hanc chirurgi in Germania, alijs quibuſdam additis, ijs fæliciter potandam exhibent, quibus intrinſecus inflicta ſunt vulnera & ad fiſtulas. Quinetiam eam in vnguenta, quæ ad id conficiuntur, vtiliter addunt: nam vt ipſi referunt, glutinandis vulneribus tam intrò in corpus ſumpta, quàm exterius illita, efficax admodum eſt medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clariſſimus author: ad vrinam ciendam comminuendosq́; calculos: quod tamen apud alium ſcriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet, id quod etiam præſtat clyſterib. infuſa. Eius decocto ſanantur fotu oris vlcera, firmanturq́; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, vt ad inſtitutum noſtrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, vt fortaſſe Ruellius exiſtimauit. Sunt quoq́;, qui Italicam Pimpinellam tertiam faciant Sideritim, quibus ego haud adſtipulari poſſum: quippe quòd illi folia coriandri non ſint, nec eadem circa caules oriantur, ſed pinnata, è longo vtrinq́; pediculo exeant. Item quod caules præduros gerat, non teneros, ac etiam quòd flores, capitulaq́; nec amaro, nec lento guſtu habeantur, ſed adſtringenti & auſtero. Sideritidis vires memoriæ prodidit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit: Sideritis habet quidem etiam abſtergendi quandam facultatem: ſed plurima eius pars humida eſt, & mediocriter frigida: paucula verò ineſt adſtrictio: quare phlegmonem ſedat & glutinat. Hæc Galenus, de vna tantùm Sideritide ſcribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile eſt decernere.* Σιδηρῖτις *ſic Græcè, vt etiam Sideritis Latinè vocatur: Arabicè Sidrichis: Italicè Siderite.*

Virgæ aureæ facies & vires.

Pimpinel. Italica.

Sideritidis vires ex Gal.

Nomina.

Sideri-

Sideritis (à ferro dicta ob vim vulnera glutinantem) triplex Dioſcoridi. Plinius ſub Achillea ſex ſpecies recenſuit: plures agnoſcimus differentias. I. Marrubium paluſtre, C. B. Sideritis prima, Matth. Lac. Caſt. Lugdun. Cam. Sideritis prima ſecundum Matthiolum, Geſ. hor. cui & Lancea Chriſti aliquorum: Sideritis ſecunda, Lonic. Marrubium aquaticum Trago, Dod. fol. Lob. Lugd. Thal. Marrubium paluſtre, Dod. gal. Lon. Verbenæ alterum genus, Cæſalp. Hoc in paluſtribus prouenit, at Dioſcorides ſuam ſideritidem in petroſis naſci docet. Huius in Auſtria altera eſt ſpecies, quæ altius multò exſurgit, folia habet magis inciſa & aſpera, hirſutiora, ac odoratiora, quam à Doctore Nicolao Agerio Argentinenſe, materiæ Medicæ ſtudioſiſsimo & doctiſsimo, vná cum aliis accepimus, vt plenius in noſtra hiſtoria. II. Sideritis ſecunda Matthioli & Caſtori, videtur ex Cannabinis ſpuriis eſſe: verùm cum Sideritide, aruenſi glabra flore pallido tantum ſimilitudinis habet, ita vt eam eſſe alicui facile conceſſerim. III. Sideritis vulgaris hirſuta, C.B. hanc adiecimus cum eam Camerarius in ſuo Matthiolo ſecundam cenſeat, & eſt Sideritis prima, Fuch. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Turn. Lug. Heraclea, Cord. in hiſt. Sideritis quarta, Lon. Sideritis ſiue Ferruminatrix, Aduer. & Lob. Sideritis vulgaris, Cam. Tetrahit & Herba Iudaica, Lugdunenſi. IV. Sideritis tertia, Matthioli Camer. Lugdu. Caſtor. Sideritis altera, Lac. Taber. Sideritis prima, Lonicero. Videri poſſet propter folia inferiora Tanacetum inodorum eſſe, at Ruta canina Lobeli hac figura proponitur, ſed pictoris incuria minus rectè expreſſa, quæ licet apud nos proueniat, nuper tamen à Nobiliſsimo Cortuſo Sideritidis tertiæ nomine accepimus: dicitur Galeopſis tertia, Dod. gal. Ruta canina, Lugd. Taber. Scrofulariæ ſimilis planta maior, & Sideritis ſecunda Dioſcoridis, Cæſalpino. V. Sideritis quarta, Matth. Lugd. Sideritis tertia, Caſt. Taber. Hac figura videtur voluiſſe Geranium aliquod exprimere quoad folia, maximè cum Geranium Ropertianũ Sideritidis nominè donetur: at flores non Geranio ſed Alchimillæ conueniunt. VI. Virga aurea, quæ & Solidago, ſeu Conſolida à viribus nominatur, alia eſt latifolia, alia anguſtifolia, ſerrata & non ſerrata, Matthiolus ſuam foliis dicit ſerratis, at pingit non ſerratis, quare vtramque adpoſuimus. Virga aurea non ſerrata, C. B. Virga aurea, Matth. (quo ad iconem) Dod. gal. & fol. Lon. Caſt. Lugd. Virga aurea foliis non ſerratis, Cam. in Matth. Aurea virga Villanouani, Lob. Virgæ aureæ alterum genus, Cæſal. Virga aurea Broccenburgenſis Thal. Symphytum petræum tertium, Taber. Leucographis Plinii, Anguillaræ. VII. Virga aurea latifolia ſerrata, C. B. Virga aurea, Matth. quod ad deſcriptionem. Cam. in Matth. Cæſal. Thal. Virga aurea altera ſerrato folio, Lobel. Virga aurea margine crenato, Dod. fol. Virga aurea ſerratis foliis Taber. Virga aurea altera, Lugdunenſi.

a Meum ἀτακτοειδῆ i. inordinatos.

† Orib. addit. ὑπόπυρρα. i. ſubamaris.

b Cat. add. καὶ κρατεύας εἰς τὸ αὐτὸ προειρημένα πάντα, καὶ ὅλη κοπεῖσα μετὰ ἀξυγγίου παλαιοῦ τὰ παλαιὰ ἑλκῶν, καὶ δυσεπούλωτα θεραπεύει ξηρὰ δὲ κοπεῖσα καὶ μέλιτι μιγνεῖσα ἐστὶν ἀνακαθαρτικὴ. i. Et Crateuas affirmat hæc omnia, quodq; tota contuſa cum axungia veteri, antiqua vlcera, quæ difficulter cicatricem admittunt, ſanat, quodq; arida contuſa, & cum melle miſta vlcera purgat.

Ἀχίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

Achillea, quibuſdam Achillea ſideritis, dodrantales, aut maiores gerit ſcapos a, fuſorum effigie minutulis foliis circundatos, ex obliquo crebras inciſuras habentibus, coriandri ſimilitudine, † ſubfuluo colore, lentis odore multo, non inſuaui, verùm medicato: vmbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus: prouenit læto ſolo. Trita coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem ſanguinem inhibet, & cruenta vuluæ profluuia in vellere. Decocto quoque inſident fœminæ fluxione vuluæ laborantes: ad dyſenteriam bibitur. b

ACHILLEA.

Achilleæ cõſideratio.

Qvi vulgaris vſus Millefolium Achilleam eſſe exiſtimant, haud dubiè, mea quidem ſententia, decipiuntur. Siquidem id (vt infrà latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo ſectionibus, coriandri ſimilitudine, ſed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametſi conſtet, Millefolium vmbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea, non tamen propterea colligendum eſt Millefolium, & Achilleam vnam & eandem herbam eſſe. Quandoquidem non putauerim ego fuiſſe Dioſcoridis inſtitutum (vt Ruellio placet) quòd hæc Achillea vmbellam ferat candidam, illa verò purpuream, alia denique auream: ſed quòd omnibus in vniuerſum Achilleæ plantis eadem inſit vmbella, quæ tantùm prædictis coloribus diſtincta ſpectetur. Naſcitur in Hetruria planta, naſcitur in Goritienſi agro, ſcapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: vmbella in cacumine rotunda, amplaquè, colore in purpura candicante, punctis quibuſdam aureis depicta, quam ſemper putaui eſſe legitimam Achilleam. Atque in hac perſiſtam ſententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioſcoridis repræſentare videatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, vt crederent noſtrum millefolium eſſe Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. 25. capite 5. Achilleam Latinis millefolium vocari tradidit. Veruntamen is, quantum videre eſt, eo in loco non Achilleam hanc deſcribit, ſed eam omnino plantam, quam Dioſcorides myriophyl-

Multorum error.

lum appellat. Quare paulò pòst hæc verba subiunxit. Sed alij inquit, fatentur veram Achilleam esse scapo cæruleo, pedali sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter vestitam. Ex quibus verbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, vt nihil in eo perpetuum statui posit. Sanguis draconis. *Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (vt ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem Draconis appellat: sed fortasse hic interpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neq; etiam (vt omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem Draconis appellant, herbæ succus est; sed Arabicæ cuiusdam magnæ arboris gummi, vel, vt aliqui volunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cuius loco illi-us plurimum vendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quauis, sorbis siccis, alijsq; nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant.* Achilleæ vires ex Gal. *Achilleæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens. Quidam etiam vocant Achilleam sideritim, quæ propositæ quidem, quod ad iam dicta attinet, viribus non est dissimilibus: cæterùm adstrictione exuperat: quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuium congruit.* Nomina. *Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea vocatur: Arabibus Sichritis & Egilos: eius verò succus Demalochotten.*

Achillea, Matth. Cord. in Diosc. & hist. Lacu. Taber. Thal. Castor. Cæsal. Achillea sideritis, Lugd. Millefolium nobile & stratiotes vera, Tra. Ges. hor. cui & Stratiotes: Tanacetum minus, Dod. gal. & fol. Lob. Lugd. Stratiotes millefolium Matthiolo in tertia & etiam postrema editione. Scopa regia Plinii, Dalechampio in Plinium.

Βάτος. RVBVS. CAP. XXXIII.

I. RVBVS.

RVbus notitiæ vulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum sistit, & fœminarum profluuia: præsteris morsui accommodatissimum. Gingiuas firmant, & oris vitiis medentur folia commanducata: cohibent vlcera quæ serpunt: vlceribus in capite manantibus, oculisq; procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur: cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum foliis tunduntur, exprimiturq; succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis, quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit. Sistitur aluus a præmaturi cibo, nec non flore in vino poto.

a Meum μέσος πέπειρος. i. media maturitate.

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CAP. XXXIIII.

IDæus Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ supra dictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur: ignem sacrum extinguit, stomachicisq; ex aqua bibendus datur.

Ruborum consideratio. *RVbi vulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera: quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro 3. cap. 18. de plantarum historia. Alius namq; arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius deniq; alijs modis in syluis, & montibus vagatur. Cæterùm qui passim in sepibus, dumetis & frutetis nascitur rubus, virgas edit quadrangulas, subrubentes, obsequiosas, aduncis, minantibusq; aculeis vbique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragariæ herbæ haud dissimilia: prominente altera parte dorso, aduncis & minoribus spinis armato: flores profert in ramusculorum summis partibus racemosos, albicantesq;, è quibus mora oriuntur. Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis* Rubus Idæus. *modo. At* IDAEVS RVBVS, *etsi ab Ida monte denominari cœperit, quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in alijs etiam montibus. Nam in Bohemia non solùm habetur in montibus vbi sponte eum frequentissimum adeo reperies, vt montes quidam eo solo syluescant, sed etiam in hortis translatum videas. Est itaq; altero longè clementior.* Rubi Idæi histo. Matthio. *Siquidem latiora, mollioraq; profert folia, virgas rotundas, fragiles: spinis nullis, aut omnino raris. Flores edit albos vulgaris rubi æmulos, quemadmodum & fructus, qui facie rubi mora imitatur: intercedente tamen coloris ac saporis differentia. Quippe is tenerior est: sapore subdulci pariter ac subadstringenti, & quadam cum insipiditate iucundus. Color* Ampomelæ. *quoq; illi est perpetuò rubicundus, nunquam nigrescens, & in superficie subalbicans, ac si esset rore frigido perfusus. Ananienses, & Tridentini hos fructus Ampomele vulgò vocant, ijsquè fragorum vice vescuntur. His autem fructibus Vrsi maximè delectantur, qui hac de causa, eo potissimum tempore, quo maturescunt, à venatoribus captantur. Sunt & pastorum cibus, qui in montibus ouium caprarumq; greges custodiunt. Fuchsius rubi mora (vt libro primo in ligustri mentione diximus) vaccinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet vaccinia flores, non fructus esse existimem. Rubi vires descripsit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Rubi folia, germina flos,*

II. RVBVS IDAEVS.

floſ,fructus, & radix qualitate adſtringente participant, eaq; non obſcura. Sed hoc inter ſe differunt, quòd folia, mollia potiſsimùm & recens nata, plurimum in ſe habent ſubſtantiæ aqueæ, parum verò adſtrictionis: eadem ratione & germina. Itaque ſi mandantur, aphthas, & alia oris vlcera ſanant: quin & alia vulnera glutinare valent. Eſt enim eorum temperies, & ex terrea frigida eſſentia, & aquea tepida. At fructus ſi quidem maturus fuerit, non parum habet ſucci calidi temperati, qui dulcis eſt, vti monſtrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adſtrictionem, eſui non inſuauis eſt, at immaturus à frigida ſubſtantia terrea vincitur & propterea acerbus eſt; & valde exiccatorius. Et ſane vterq; ſiccatus reconditur, validius quàm recens deſiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem poſsidet: vtraque ad dyſenterias, & ventris profluuium, tum robur deperditum, & ſanguinis expuitiones idonea remedia. Porrò radix præter adſtrictionem non paucam in ſe habet ſubſtantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος *appellatur: Latinis Rubus: Mauritanis Buleich, ſeu Haleich: Italis Rouo: Germanis* Bramen oder Kratz*: Hiſpanis Craza: Gallis Ronce. Eius verò fructus Græcè* βάτινα *&* βατινία *dicuntur: Latinè Mora rubi: Italicè More di rouo: Germanicè* Brambeer vnd Kratzbeer*: Rubus Idæus: Græcis* βάτος ἰδαία*: Italis Rouo montano.* Nomina.

Rubi variæ ſunt ſpecies, aliæ enim in altum creſcũt, aliæ humiles ſunt, aliæ ſe arboribus circumuoluunt, aliæ per terram repunt. I. Rubus vulgaris, C. B. Geſ. hor. Thal. Rubus, Matth. Brunſ. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Anguil. Lon. Caſt. Lugd. Cæſal. Rubus grandis, Trag. Rubus primus, Cordo in Dioſc. Rubus aruenſis, Tab. II. Rubus Idæus, Spinoſus eſt & non ſpinoſus, fructu item rubro & candido. Rubus Idæus ſpinoſus, C. B. Lugd. Rubus Idæus, Matt. Trag. Cor. in Dioſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Lob. Tur. Lon. Rubus Idæus maior, Lacunæ, quoad deſcriptionem. Rubus tertius Cæſalpino.

HELXINE CISSAMPELOS.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

Helxine cognomento ciſſampelos, foliis eſt hederæ: minoribus: ramulis [a] exilibus, quibus cõplectitur quodcunque contigerit adminiculum. Naſcitur in ſepibus, vinetis, & ſegetibus. Foliorum ſuccus potu deiicit aluum.

[a] Meum μακρὰ. i. longa atque eodem modo habet Catecuz. ſub nomine ἰυξίνη.

Nulli certè dubium eſſe putauerim, quin Helxine cognomine Ciſſampelos, quaſi hederaceam vitem dixeris ſpecies ſit Conuolului. Sed quæ ea ſit, non facilè explicari poteſt. Verum cum eam reddiderit Dioſcorides, folijs hederæ ſimilibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit, complectatur: Flores edens albos, leui tamen purpura perfuſos, calathi figura, è quibus ſemen oritur nigrum, naſcaturq; in ſepibus, vineis & ſegetibus, ſatis mihi declaraſſe videtur, eam eſſe Helxinen, quæ quidem in aruis tum ſegetes ipſas, tum linum, tum legumina omnia irretit ac vincit, & in vinetis, palis & vitibus circumuoluitur. Hanc Hetruſcum vulgus ſuo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis verò Minutola dicitur. Helxinis conſideratio. *Quanquam non deſunt, qui putent Helxinem eam eſſe herbam, quæ crebra reuolutione ſepta, & vicinos implicat frutices, flores illos candidos æſtate oſtentans, quos noſtri vulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulũ vocat lib. 21. cap. 5. vbi eam his verbis depingit. Eſt, inquit, flos non diſsimilis lilio in herba, quem conuoluulum vocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiſcentis. Sunt qui aberrantes, hanc herbam, & eius florem liguſtrum vocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem exploſimus libro primo, vbi veri Liguſtri mentionem fecimus.* Quorundam opinio. *Helxinen perpaucis perſtrinxit Galenus libro ſexto ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Helxine, quæ & Ciſſampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græco nomi-* Helxinis vires ex Gal.

Nomina. *co nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico Vilucchio minore: Germanico* Mittelwind: *Hispanico Campanela yerua.*

Conuoluulus minor aruensis, C. B. Helxine Cissampelos, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cam. Helxine hederacea, Lac. Helxine species altera, Gesn. de hor. Helxine in segetibus, Cord. in Diosc. Smilax læuis alba minor, Dod. gal. Smilax læuis minor, Dod. fol. Volubilis minor, Trag. Lon. Thal. Volubilis aruensis, Tab. Conuoluulus, Turn. Conuoluulus maior, Gesn. de hor. Cæs. Conuoluulus minor purpureus, Lob. Scammonium primum Plinii, Anguil. Cammerario.

Ἐλατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

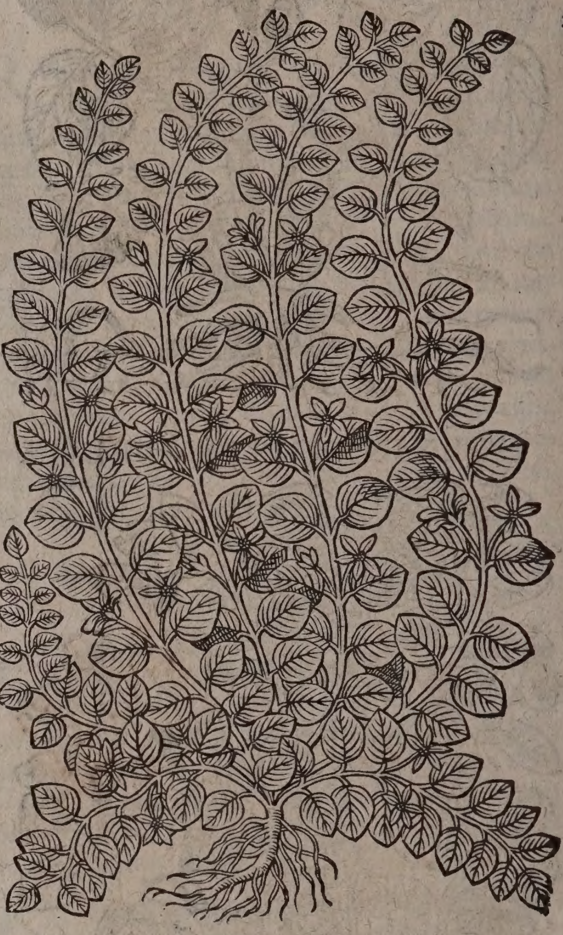
ELatine folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senisve, à radice foliosis, gustu adstringentibus: nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, foliis cum polenta tritis & impositis. Eadem cocta sorbitionis vsu a dysenteriam sistit.

a Meum κοιλίαν κ. i. ventrem, &

I. ELATINE.

II. NVMMVLARIA.

Elatines consideratio. *SVnt qui velint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Nummulariam vocant. Alij verò non hanc volunt, sed eam quam nos vulgò vocamus Sorbastrella, Officinæ Pimpinellam, & alij quidem Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, vt dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem nummularia inprimis non fert folia pilosa, neque in segetibus, neque incultis prouenit, sed plerumque in scrobium marginibus, præsertim vligine madentibus. Deinde Pimpinella vocata ramulis exit longè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, & folia habet vndique in ambitu laciniata, asterisci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia vulgò Rapistrum vocari ait, eoq; vt rapo syluestri in vernis acetarijs rura vti.* Rapistrum. *Verùm si rapistrum id Hetruscis est, quod Gallis, certò scio, Elatinen esse non posse. Quæ tamen quod nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cum hactenus plantam non viderim, quæ illam legitimè referat. Atqui veram elatinen, cuius hic imaginem damus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus, cui nihil deest quod desiderari possit.* Elatines vires ex Gal. *Galenus de Elatine quàm breuissimè disseruit libro 6. simplic. medic. sic inquiens: Elatine modicè tum refrigerat tum adstringit.* NVMMVLARIA, *serpit humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, in quibus à radice ad summum breuibus interstitijs vtrinque folia exeunt crassiuscula, rotunda paruorum nummorum instar, vnde illi nomen: flores fert aureos ac speciosos. Nascitur in scrobium ripis, & vliginosis aggeribus secus vias. Glutinandi, cohibendiq; facultate prædita est. Herba ipsa illita, recentia vulnera glutinat. Idem præstat eorum succus. Præcipua autem vis eius est, ad puerorum enterocelas, cum illita, tum in puluerem hausta.* Nomina. *Numularia siue Lunaria minor: Italis Lunaria minore. Huic nomen Græcum est ἐλατίνη: Latinum similiter Elatine: Arabicum Athin.*

Elatine duplex est, rotundo, & acuminato, de quo nunc, folio, hæcque in agris hirsutior, in hortis glabrior. I. Elatine, Matth. Cast. Lug. Thal. Cam. Elatine altera, Dod. fol. Lob. in icon. Tab. II. Nummularia duplex est, vulgaris, quæ luteo flore est & ratione loci, maiori vel minori est folio: altera veró

parua

parua, purpureo flore, de qua in Hiſtoria vniuerſali. Dicitur Nummularia, Matthiolo (cui & Lunaria minor) Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Lobel. Caſt. Lugd. Cam. Cæſal. Thal. Serpentaria tertia, Brunfel. Centimorbia, Geſ. hor. Hirundinaria minor, Tab. cui & Nummularia minor.

Ε᾽υπατώριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVpatorium fruticoſa herba eſt, vnicum efferens caulem, lignoſum, nigricantem, rectum, tenuem, hirſutum, cubitalem, interdum ampliorem: foliis per interualla quinquefolii, aut cannabis potius ſimilibus, quinquepartitò, aut amplius diuiſis, nigricantibus & ipſis per ambitum ſerratis: ſemen medio caule erumpit, piloſum deorſum ſpectans, quod ſiccatum veſtibus inhæret. Contrita huius folia, & cum ſuillo adipe impoſita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut ſemen in vino potum, dyſenteria, iecinoris vitiis, & ſerpentium ictibus liberat. Nec deſunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia ſit, vti expoſuimus.

I. EVPATORIVM.

II. EVPATORIVM VVLgare.

SVmunt nonnulli, immo vniuerſa ferè ſeplaſtariorum turba, legitimi Eupatorij vice quandã aſpectu inſignem plantam, quæ plerunq; in vliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu, & odore medicato, haud inſuaui, caule ſubrubeo, rotundo. Huic flores in ſummitatibus in vmbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani vulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliusq; in medicinia vſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ vulgò Agrimonia vocatur, eorum fortè immitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm Argemonem appellabant: cùm tamen animis imbibitos iamdiu errores reijcere nequeant, vel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, vt vulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorum excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij vſum damnemus. Palàm etenim eſt, vt ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi poteſt, id & obſtructiones aperire, & craſſos, lentosq; humores mirificè incidere poſſe: quinetiam alia plura auxilia præſtare, vt paulò inferius explicabimus. Veruntamen nunquam eò deueniam, vt aſſeuerem hoc apud Gæcos legitimi Eupatorij nomen ſibi aſciuiſſe: tantum illud abeſt, vt etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, veterum ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus, in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, vulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper eſſe, à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus, quàm vt quicquam ſuperſit addendum. EVPATORIVM *à Dioſcoride deſcriptum, flores gerit ſpicatos, aureos, radicem lignoſam, ſubrufam pentaphylli modo. Naſcitur ſecus ſepes itineraq;, in agrorum marginibus, & incultis locis. Cæterùm Meſues quoque habet ſuum peculiare Eupatorium, quod vt ex eius deſcriptione apparet à prædictis longè diuerſum eſt. Id namque plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio ſimilibus: per ambitum laciniatis: floribus aureis, in vmbellam cohærentibus; helichryſi modo. Hoc noſtratibus Senenſibus vulgò*

Eupatorii conſideratio.

Agrimonia eſt Eupatorium.

Hydropiper.

Eupatorium Meſues.

vocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem vino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandum præ-
bent dimidij cyathi mensura ad necandos vermes admirabili successu. Nascitur hæc in campestribus: atq;, vt mea fert opi-
nio, ea est planta, quæ Dioscoridi Ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat, etsi non desint qui à no-
bis dissentiant: quorum vnus est Andreas Marinus, qui in Mesuis libellum de simplicibus medicamentis aluum exoluenti-
bus quasdam nouas edidit annotationes. Verùm an is rectè Ageratum examinauerit, inferius suo loco narrandum relin-
quimus, vbi de Agerato differemus. Atqui interim admonendi sunt lectores, vt imaginem quam is pro Mesuis Eupatorio ex
commentarijs nostris in suum transplantauit Mesuem, diligenter intueantur, quod si fecerint illico sanè agnoscent, quàm
ipse in simplicium medicamentorum censu se exercuerit: siquidem is non Mesuis Eupatorium illuc ex Dioscoride nostro
transtulit, quod nos in Agerato primo loco appinximus, quodq; herbam Iuliam à nostris appellari diximus: sed alteram
quandam plantam facie, sapore, odoreq; ab ipsa Iulia herba, siue Mesuis Eupatorio valde diuersam, quam nos Ageratum
alterum nominauimus. Itaque sæpe fit, vt dum alios erroris arguere nitimur, nos ipsos longè magis redarguendos in medi-
um offeramus. Hinc itaque addiscant Mauritanorum sequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medica-
mentis à Mesue relictis suum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs suo item vti: & in Græcorum compositiones
Cordi & Fuchsii error. Agrimoniam vulgò vocatam addere. Sed animaduertant velim, ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium sequantur, quòd
perperàm, meo quidem iudicio, scribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eupatorio, pro ipsi-
us Mesuis Eupatorio admiscendam esse Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat,
nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur. Nempe sua deiectoria vi, qua magno
cum impetu ventrem soluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum secutus videtur Fuchsius, in libro de com-
positione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, vbi in antidoto è Lacca magna, illud Eupatorium vsurpan-
dum esse tradit, quod à Mesue describitur, & Græcis Ageratum, Italis verò Gratia Dei nominatur. Qua in re illud de ijs
duobus viris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi prouerbio: Cæcus cæcum ducit & ambo in foueam
cadunt. Cæterùm, vt ad vulgare Eupatorium redeam, viribus sanè pollet id non negligendis. Namque excalfacit, siccat,
Vulgaris Eupatorii vires. extenuat, abstergit, incidit, & aperit, & subtilium est partium. Eximitur è contusis recentibus folijs succus, & insolatus
cogitur in pastillos, quorum in medicamentis est vsus. Præstat foliorum Eupatorij vulgaris decoctum, aut epotus succus ieci-
noris doloribus, & cæteris eiusdem affectibus ab obstructione prouenientibus, quo fit, vt perquam commodè propinetur hy-
dropicis, malo habitu, ictero, & vasorum infarctu laborantibus: quinetiam contra splenis tumores, & obstructiones. Da-
tur quoque succus ad ventriculi apostemata, à frigiditate prognata: in quo casu conuenit etiam herba exterius illita. Foli-
orum decoctum auxiliatur diuturnis, & præsertim pituitosis febribus, ab obstructione prouenientibus. Idem vrinas, &
menses pellit, & scabiem, & pruritum sanat si cum fumaria fuerit decoctum è caprino sero, sed succus fortior est. Is enim
potus incipienti Elephantiasi medetur. Flores illiti vulnera recentia, & vlcera sanant. Fugantur venenata animalia
herbæ siccæ suffitu. Dicunt obseruatum esse à venatoribus, Ceruos telis vulneratos, deuorata hac planta procul dubio sana-

III. POTENTILLA.

ri. Datur eadem vtiliter pecoribus tussientibus, & anhelosis
equis, quorum etiam dolores finit. Succus binûm obolorum
pondere in catapotijs deuoratus intestinorum vermes necat.
Idem recenter expressus illinitur commodè ex aceto, & sale
aduersus scabiem. Eupatorij meminit Galenus lib. 6. simpli-
Eupatorii vires ex Gal. cium medicamentorum, vbi ita scribit: Eupatorium herba
tenuium partium, incidendi extergendiq; facultatem citra
manifestam caliditatem obtinet: quocirca obstructiones ie-
cinoris expurgat. Inest ei & adstrictio modica, propter quã
robur visceri addit: hactenus Galenus: Ex vino albo deco-
ctum paratum, cum saccharo sex vnciarũ pondere tribus die-
bus potum, mirificè stranguriam sanat, & vrinas pellit.
Additur herba in potionibus, quæ ad intrinseca parantur
vulnera. Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nonnul-
lis POTENTILLA vocatur, tametsi hirsutioribus sit fo-
lijs, supernè virentibus, infernè verò albicantibus. Caulicu-
Potentillę descriptio & vires. los profert, qui humi repunt, Pilosellæ vocatæ modo: aureis
floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo
hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, inte-
rius verò candicante, austero gustu & adstringenti. Nascitur
in vliginosis locis, & propter semitas. Vniuersa hæc planta re-
frigerat, adstrictoria & exiccatoria facultate pollet, repellit,
roborat. Idcirco mulierum profluuia, dysenterias cohibet, &
cæteras alui fluxiones. Id quod & præstare dicitur si recens in
calceis, nudis pedibus supponatur. Datur quoque vtiliter po-
tanda sanguinem reijcientibus. Herbæ decoctum ex vino pa-
ratum, præstat potum ad intestinorum tormina, & dorsi do-
lores. Siccæ farina, ex sua ipsius aqua stillatitia pota, albas
vteri fluxiones cohibet, sed valentius addito Corallio, & e-
boris ramentis. Sunt qui eam ad enterocelas & bubonocelas
præferant, tum in cibis, tum in potionibus. Namque bellè
vulnera conglutinat, & vlcera sanat, & præsertim quæ pudenda inuasere, & oris partes erodunt. Firmat commotos dẽ-
tes, & laxas cohibet gingiuas, vbi in aceto decoquatur, & eo os sæpe colluatur: item dentium dolores mulcet. Prolapsam co-
lumellam restituit, addito alumnis momento. Mirum dictu, quòd pedum plantis, manuumq; volis admota febrium qua-
rumcunq; calores remittit: Herba, quæ Græcis εὐπατώριον & ἡπατώριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium ap-
pellatur: Arabibus Cafat, Cisit, seu Gafet: Italis & Officinis Agrimonia: Germanis Odermeng: Hispanis Agramonia:
Nomina. Gallis Aigremoine. Eupatorium vulgare, & Officinis, Eupatorium Auicennæ: Italis Eupatorio: Germanis Kunigundt-
kraut: At Potentilla quibusdam Anserina: Italis Potentilla: Germanis Grensing: Gallis Agrimoine sauuage.

Eupatorium quibufdam ab Eupatore rege, aliis ἡπατώριον feu ἡπατῖτις Oribafio, quód Hepati medeatur. I. Eupatorium veterum Agrimonia dicta, quod inodorum eft & odoratum. C. B. Eupatorium, Matth. Brunfel. Fuchf. Turn. Dod. gal. Cord. in Diofc. & hift. Gef. hor. Lacu. Taber. Thal. Caftor. Eupatorium vulgare, Trag. Eupatorium Græcorum, Lob. Eupatorium verum, Lugdu. Eupatorium Auicennæ, Anguil. Agrimonia, Brunf. Dodo. fol. Cæfal. Lonicero. II. Eupatorium cannabinum, C. B. Eupatorium vulgare, Matth. Turn. Caftor. Lugdu. Eupatorium Auicennæ, Lacu. Lonic. Camer. Cæfal. Eupatorium adulterinum feu aquaticum, Fuchf. Pfeudohepatorium mas, Dod. gal. Thal. Vulgare Hepatorium. Dodo. fol. Herba S. Kunigundis, Trag. Taber. Trifolium ceruinum aquaticũ, Gef. hor. Terzola Sardi, Cannabina aquatica feu Eupatorium mas, Lobelo. III. Potentilla, ab eximiis viribus dicta, aliis Argentina, à foliorum fplendore argenteo. Potentilla, Matth. Brunf. (cui & Tanacetum agrefte) Fuchf. (& Agrimonia fylueftris quibufdam) Lon. Caftor. Lugd. Thal. Cæfal. Anferina: Trag. Taber. Argentina, Dodo. gal. & fol. Lobel. Argemone altera, Fuchf. in icon. Gef. hortis.

Πεντάφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

QVinquefolium ramulos fert feftucarum fimilitudine, tenues, dodrantales, in quibus femen: folia menthæ, quina fingulis pediculis, raró plura, in ambitu ferrata: florem ex candido pallefcentem: auri æmulum. Nafcitur in riguis, & aquariis ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, veratro nigro crafsiorem: plurimis pollet remediis. Ius radicis decoctæ ad tertias, fi in ore contineatur dentium dolores fedat: putrida oris vlcera, collutione fiftit: arteriæ fcabritias gargarizatu lævigat: contra alui profluuia, & dyfenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumq; cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, ferpentia vlcera cohibet: ftrumas, tumores, duritias, abfceffus a, & collectiones difcutit: ignes facros, b reduuias, condylomata, pforasq; fanat. Teneræ radicis fuccus, contra iecinoris, pulmonumq; vitia prodeft: item aduerfum venena. Cum hydromelite autem, vel diluto vino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus, in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana verò, ternûm: in quotidiana, vnius. Ea quoq; folia tricenis pota diebus, comitialibus profunt. Foliorum fuccus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & fale, tam vulneribus, quàm fiftulis remedio funt: enterocelicis auxilium præftant. Quinquefolium fanguinis profluuia & potu, & illitu fiftit. Ad expiationes, caftimonias, & incantamenta inciditur.

a Me. & Cat. ἀνευρύσματα i. arteriarum apertiones.

b Cat. ἀποσύρματα καὶ πτερύγια τὰ ἐνδακτύλοις i. defquamationes, & pterygia in digitis.

I. QVINQVEFOLIVM.

II. PENTAPHYLLVM album.

TAmetfi vnius tantùm Pentaphylli, fiue Quinquefolij meminerit Diofcorides, nos tamen quatuor eius genera vidimus in Italia. Quorum vtiq; primum à Diofcoridis hiftoria nihil prorfus diffentit. Secundum à primo differt, quod folijs fit albicantibus, hirfutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, fubalbido, per terram repit. Vltimum verò folia fert vitiginea, in partes quinque diuifa, quod aliqui DIAPENSIAM, *alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum qui rotundi, graciles, obfequiofi, fummitatibus, & adnatorum faftigiis, capitula prodeunt fubalbida, facie fragis fimilia. Radicibus conftat numerofis gracilibusq;. Nafcitur in montibus & fyluofis collibus. Primum prouenit in riguis, & fcrobi-*

Quinquefolii genera.

Diapenfiæ defcriptio, & vires.

 um mar-

* III. QVINQVEFOLIVM erectum, incanum. *

* IV. QVINQVEF. PALVstre rubrum. *

V. DIAPENSIA.

um marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quamuis negat Brasauolus, id tamen alijs, vt mihi eam effodienti, verum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro craßiores. SECVNDVM *seu album, folijs est incanis, hirsutis, per ambitum sensim denticulatis, quinis ex vnoquoq; pediculo dependentibus cauliculis mollibus, obsequiosisq; flore candido, radice squamosa, agnatis ex obliquo prodeuntibus. Nascitur in saxis ingentibus, & saxosis locis. Hinc autem mirari subit Manardum Ferrariensem virum alioqui huius nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facilè sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ verò herbariorumq; vulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex vno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum verò quinque, vnde & illi nomen. Hoc radices elleboro similes habet, craßiores tamen, oblongas: illa verò admodum breues, strumosas, simulq; in vnum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, siticulosisq; locis, in altis præsertim montibus: illud verò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuisse. Cæterùm non possum non mirari scripsisse Plinium lib. 15. capite 9. Quinquefolium nulli esse ignotum cùm etiam fraga gignendo commendetur: Quippe id perpetuò esse falsum, ipsamet quinquefolij planta apertißimè testatur: etsi asserat Brasauolus, cui nos minimè subscribimus, in Veronensi agro nasci Fragariam, cui quinque vnicuique pediculo insunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratißima, puteté de hac intellexisse Plinium, quòd à Verona, vt ipse inquit, fuerit oriundus, verùm non ob hoc ambos arguere desinam, donec offeratur mihi pentaphylli planta, quæ fraga proferat. Cæterùm de quarta Quinquefolij specie, quā Diapensiam vocari diximus. Refrigerat & siccat, cohibet, reprimit, glutinat & roborat. Germaniæ chirurgi maximè vtuntur ad intrinseca vulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, vel*

Manardi erratum.

Diapensiæ vsus.

decoctum

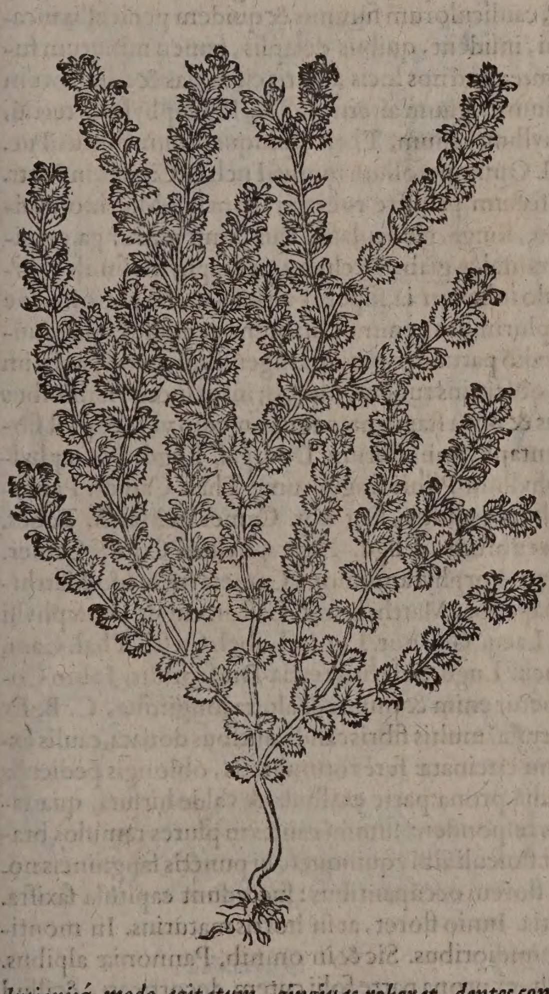
VII. FRAGARIA.

* VIII. FRAGARIA FRVctu albo. *

IX. EVPHRAGIA.

decoctum vniuersæ plantæ potui exhibentes. Idem quoq; præstat foliorum & radicum farina. Quinetiam ad morbos omnes, vbi adstringenti, solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens. Quinquefolij vires retulit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Pentaphylli radix, inquit, desiccat vehementer, minimùm verò acris est. Quare in multo est vsu, velut alia quoq; omnia, quæ cum sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis: hæc Galenus. Quinquefolium album adstringit, siccat, roborat, repellit: radix subtilium est partiũ. Ea omnia præstare potest quæ alterum, quo tamen adstringentior est. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideò & res, & locus mihi expetere videtur, vt hîc tum plantæ, tum fructus eius vires perstringamus. FRAGARIA *itaq; planta est nemini ferè non cognita, adeò vt hoc nomine superuacuum putem, eius faciem repræsentare. Planta est humi repens, foliis pentaphylli maioribus, ternis ex vno pediculo prodeuntibus, & per ambitum serratis: floribus candidis, rubi æmulis, è quibus fraga oriuntur: cauliculos habet tenues, hirsutos, obsequiososq;: radices habet numerosas & tenues, adstringentis gustus. Proueniunt in montibus, collibus, syluis, secus itinera, & prope sepes. Refrigerat ordine primo, siccatq; secundo. Folia, & radix vulnera, & vlcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, vrinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & vesicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quod gustui æstate in cibis arrideant, bilosis æstuantibusq; ventriculis prosunt, siticulosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, vlcusculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; varos, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit. Neq; etiam hîc silentio dissimulanda videtur* EVPHRAGIA, *quam nobis Fraga nunc ob vocabulorum vicinitatem ad memoriam reuocarunt, cum & ipsa miris ad oculorum morbos viribus predita sit: etsi à*

Quinquefolii vires ex Gal.

Fragariæ & fragorum vires.

Euphragiæ delineatio & vires.

veteribus Græcis nuſquam, quòd legerim, deſcripta reperiatur. Eſt itaq; Euphragia tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem aſſurgit: folijs minutis, criſpis, per ambitum ſerratis, guſtu adſtringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq;: flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æſtate: naſcitur in pratis & in ſyluis. Præſtat hæc quocunque modo ſumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, vel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præſertim cum in cibis aut potu diutius ſumitur.

Vinum Euphragiatum.

Fit ex ea vinum vindemiarum tempore, vuis & muſto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum diſſeruit: Euphragiæ vinum, inquit, fit ad oculos, ponendo herbam in muſto donec fiat vinum. Cuius vſu oculi ſenum reiuueneſcunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum viſus in quocunq; cuiuſvis ætatis homine, præſertim vbi pinguedo, & pituita redundent. Et eſt qui permanſit nihil videns per longum tempus, & infra annum eius vſu reſtitutus eſt ad viſum. Ipſa enim herba calida eſt, & ſicca magis, abſtergit & cohibet: & habet hoc à proprietate, quod quandò puluis eius comeditur cum ouorum vitellis, idem mirificè præſtat, vel quando puluis idem recipitur cum vino. Et ſuperſunt teſtes fide digni, qui fecerunt in ſe ipſis, & qui non poterant legere ſine ocularijs, & legerunt poſtmodum abſque ipſis, etiam literam ſubtiliorem. Et vſus vini Euphragiati non habet par in proficiendo viſui. Si autem vinum eſſet nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & ſi opus eſt, addatur zuccharum neceſſarium. Hæc Arnaldus in libro de vinis.

Nomina.

Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefolium Latinè dicitur: Italicè Cinquefoglio: Germanicè Weis fünff Finger kraut: *Hiſpanicè Cinco en rama: Gallicè Quintefueille. Quinquefolium album, Græcis πεντάφυλλον λευκὸν: Italis Cinquefoglio bianco. At Diapenſia ſiue Sanicula, Italis, Cinquefoglio maggiore: ſic Fragaria, Italis Fragolaria. Fraga verò, Italis Fragole & Frage: Germanis* Erdtbeer. *Sic Euſragia, Italis Euſragia: Germanis* Augentroſt: *Gallis Euſraiſe.*

Quinquefolium, quòd quina ſint ſingulis pediculis folia: quindecim ſpecies nouimus, hic quatuor proponuntur. I. Quinquefolium maius repens, C. B. Quinquefolium, Matth. Cord in Dioſc. Lacu. Cæſal. Pentaphyllon minus, Brunf. Geſ. hor. Pentaphyllon vulgare, Trag. Pentaphyllon luteum maius, Dod. gal. Pentaphyllon primũ, Lon. Pentaphyllon Dioſc. Tab. Pentaphyllon maius flore ſubluteo, Lob. Pentaphyllon fragariæ cognata, Geſ. hor. Pentaphyllũ repens, Cam. Quinquefolium luteũ maius, Fuchſ. Lug. Quinquefoliũ ſecundum, Turnero. II. Quinquefolium albũ maius, C. B. Pentaphyllũ album, Matt. Dod. gal. Pentaphyllon verũ ac nobile, Trag. Pentaphyllũ, Geſ. hor. Pentaphyllon maius flore albo, Lob. in icon. Pentaphyllon albo flore, Camer. Quinquefolium maius candidum, Fuchſ. Quinquefolium primum, Turn. Cluſ. hiſt. Panno. Quinquefolium album, Matth. in comp. Lugd. Quinquefolium ſyluaticum, Taber. III. Quinquefolium erectum incanum, C. B. Hoc à Matthiolo inter figuras maiores nomine Pentaphylli albi, ſed ſine deſcriptione, proponitur. Quod ex radice obſcurè rubra, oblonga, altè deſcendente, adſtringente, vnum alterumvè caulem ſeſquipalmarem erectum, rotundũ, infernè ruſo cortice tectũ, ſupernè albicantem, in alios brachiatum profert, quem folia anguſtiora, minora, profundioribus inciſuris diuiſa, ſupernè ex virore nigricantia, auerſa parte incana, cingunt: flores quinquefolii, quorum medium aliquot ſtamina lutea occupant, cauliculorum ſummis & quidem pedicellis incanis, ſinguli ex ſingulis calycibus prodeuntes, lutei, parui, inſident, quibus delapſis, ſemen minutum fuſcum, in fragi rudimentum congeſtum, ſuccedit. Spontè apud nos locis aſperis circa vias & ad agrorum ſcrobes, locisq; arenoſis prouenit. Dicitur Pentaphyllum exiguum alterum, Tra. Pentaphyllum tertiũ, Lonic. Pentaphyllum rectum minus, Camer. Pentaphyllum canum, Thal. Quinquefolium minus, Fuc. in icon. & Turn. Quinquefolium luteum minus, Lugd. Quinquefolium minus, Fuch & Camer. in Matt. Quinquefolium petræum maius, Taber. IV. Quinquefolium paluſtre rubrum, cum ſuo Matthiolo addiderit Camerarius, de eo paucis. Hoc radice eſt nigricãte, longa, geniculata, à qua ſarmenta longa, gracilia, ſtriata, per terram ſparguntur, in quibus ramuli dodrantales, glabri, reclinati, pentaphyllo ſimiles: folia oblongis pediculis donata quina, ſeptena vni pediculo inhærentia, ſupernè viridia, auerſa parte in cinereo candicantia: flores profert in caulium faſtigio, vt plurimum geminos, in quinque aut ſex folia diuiſos, obſcurè rubentes, eiuſdem coloris ſtaminibus in medio paruum capitulũ cingentibus, quod paulatim augetur, donec in capitulum durum frago ſimile, ſed obſcurius rubens, nulloq; intus ſucco, ſeminibus farctum, excreſcit. Naſcitur vliginoſis locis, in ſcrobibus & iuxta ſtagnantes aquas, medio vere & poſt florens. Tota planta aſtringentis eſt facultatis. Dicitur Pentaphyllon rubrum, Dod. gal. Lugd. Pentaphyllum paluſtre, Cord in hiſt. (& eius Scholiaſti Heptaphyllum Plinii fragiferum) Thal. Camer. Pentaphyllum rubrum paluſtre, Lobel. in icon. Quinquefolium paluſtre, Geſ. hor. Camer. in Matth. Taber. Quinquefolium quartum, Dod. fol. Quinquefolium rubrum, Lugd. Heptaphyllon Cordi Camer. Quinquefolium paluſtre fragiferum vel Heptaphyllum Porphyrantemon, Camerario in ſuo Matthiolo. V. Sanicula á ſanandis vulneribus dicta, dicitur Diapenſia, Matth. Brunf. Caſtor. cui & pentaphylli quarta ſpecies, Sanicula, Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Lacu. Geſ. hor. Lonic. Lobel. Cæſal. Thal. Cam. Taber. cui & Conſolida quinquefolia. Sanicula mas, Fuch. Lugd. Sideritis tertia Dioſcoridis, Fabio Columnæ. VI. Sanicula montana rotundifolia maior, habetur enim & minor & altera longifolia, C. B. Ex radice craſsiuſcula, minimum digitum ſæpè longa, ſubruffa, multis fibris candicantibus donata, caulis exurgit pedalis & altior, viridis, hirſutus, cui folia ſubſunt circinatæ ferè rotunditatis, oblongis pediculis piloſis inhærentia, per ambitum crenata, ſupernè viridia, prona parte exalbida & valde hirſuta, quæ tamen cultura penè euaneſcit: quæ in caule ſuperioribus reſpondent: ſummi caules in plures ramulos brachiantur, ſingulisq; ramulis terni aut quaterni inſident floſculi albi, quinquefolii punctis ſanguineis notati, Oxyacanthæ odore, ſtaminibus pluribus medium florem occupantibus: ſuccedunt capitula ſaxifragiæ albæ ſimilia, ſemen minutum & nigrum continentia. Iunio floret, at in hortis maturius. In montibus Rheticis legimus, & in Fracto locis vmbroſis & humidioribus. Sic & in omnib. Pannoniæ alpibus. Adſtringit & ferè inſipida. Monet Camer. in ſuo Matth. ex prona parte folii cutem decorticari, & illud vulneribus imponi: elici etiam aquã ex planta minutim conciſa ad vulnera glutinanda, aut flores in puluerem redigi: itemq; folia & vlceribus vulneribuſq; inſpergi. Dicitur Sanicula alpina alia, Geſ. hor. Sanicula montana prima, Cluſ. hiſt. Panno. Sanicula alpina ſiue guttata quibuſdam. Italis vmbilicus Veneris. Septentrionalium aliis Hepatica montana: Valeſiis l'herbe ſante Condria, vel ſans Contura: Germa-

* VI. SANICVLA MONTANA rotundifolia minor. *

PHOENIX.

Germanis 𝔚𝔦𝔩𝔡 𝔖𝔠𝔥𝔢𝔩𝔨𝔯𝔞𝔲𝔱 / 𝔬𝔡𝔢𝔯 𝔚𝔢𝔦𝔰𝔰 𝔖𝔞𝔫𝔦𝔠𝔨𝔢𝔩 / Camerario in ſuo Matthiolo. Garyophillata ſiue Geum alpinum recentiorum folio hederaceo, Adu. Lob. in icon. Caryophyllata ſiue Geum Alpinum, Lugd. Cotyledon tertium Dalechampii, eidem, VII. Fragaria, ab odore fragrante, quem mora ipſius ſpirant: mora terreſtria dicta Seruio. Dicitur Fragaria, Matth. Brunf. Trag. Fuchſ. Turn. Dod. gal. & fol. Lonic. Lobel. Caſtor. Lugd. Cæſal. Thal. Fragula, Cord. in hiſt. Fragum & Trifolium fragiferũ, Tab. Sunt ſylueſtria, hortenſia: variant fructu maiore & minore, rotundiore, longiore: colore rubra, alba, media, ſanguinei coloris. VIII. Fragaria fructu albo, C. B. Priori minor eſt planta, magisq; cana, fructu aliquando toto candido, minus granoſo, dulci, aliquando parte ſuperiore rubicundiore. Hanc in hortis tantùm notauimus. Dicitur Fraga candida, Trag. Fraga alba, Camer. in Matth. Fragum album, Tabernæmon. IX. Euphraſia εὐφρωσύνη dicta, eò quòd oculos eorum caliginem diſcutiendo, delectet. Euphraſia Officinarum, C. B. Euphragia, Matt. Caſtor. Thal. Euphragia alba, Brunf. Eufragia vulgo, Cæſal. Euphraſia Auguſtinenſium, Trag. Euphraſia, Fuch. Lacu. Lonic. Lobel. cui & Euphroſyne & Ocularis. Euphraſia. Dod. gal. & fol. Lugd. Taber. Alia ramoſa, alia non: flore ex luteo albido, aliquando ex cæruleo purpuraſcente.

Φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHœnix folia habet hordei, ſed breuiora, & anguſtiora: ſpicam lolio ſimilem: calamos digitorum ſenum, radici aduolutos: ſeptenas octonasve ſpicas. In aruis, tectisq; recenter illitis naſcitur. Harum virium compos, vt in vino auſtero pota alui profluuium, & emanantem vulua ſanguinem ſiſtat, vrinæ impetus infrenet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & ſuſpenſam ſanguinem ſupprimere prodant.

PHœnix Hetruſcis ſylueſtre Lolium dicitur, quod ſpicas proferat lolio ſimiles. Naſcitur frequens in vicis ſecus vias in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorſus repugnante nota Dioſcoridis deſcriptioni adſtipulari deprehenditur. Plinius lib. 22. cap. 25. Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum vocari ait, quod fortaſſe mures derodent ſpicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentiſſima viſitur Goritiæ in cœmiterio diui Franciſci, & Venetijs in litore maris prope ſacellum diui Nicolai. In ſumma eius vber vbiq; prouentus. Huic herbæ nomen Græcum φόινιξ, Latinum ſimiliter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum Giglio ſaluatico: Germanis 𝔚𝔞𝔩𝔡𝔱 𝔕𝔬𝔥𝔯 / 𝔬𝔡𝔢𝔯 𝔅𝔦𝔫𝔱𝔷𝔢𝔫𝔥𝔢𝔩𝔪𝔢𝔯: *Gallis Yaraye ſauuage.*

Phœnicis conſideratio. Nomina.

Phœnix (à phœniceo colore) Dioſcoridis, ſeu Lolium ſpica breuiore, Herba Phænicea Græcis, & Hordeum murinum Plinii, C. B. Phœnix, Matth. Turn. Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioſc. Lac. Lon. Lob. Caſtor. Lugd. Thal. Cæſal. Lolii quartum genus, Trago: Hordeum murinum, Lobel. in icon. (cui & Lolium rubrum) Taber. & Lolium ſylueſtre.

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDææ radici folia ſunt ea, quæ ruſco: adhærent iis veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix ſpiſſandi naturam habet, his conueniens, quibus adſtrictione opus eſt. Pota, citam aluum, menſesq;, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit.

Idææ radicis consideratio.
Idææ radicis vires ex Gal.
Nomina.

IDæa radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, vbi hæc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari videatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: vel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, vt etiam Idæo rubo euenire superius dictum est. Huius vires tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si operæ periculum facias, eandem vim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Eæ vt Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix vocatur: Italis, Radice Idæa.

ῥοδία ῥίζα RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIgnitur Rhodia radix in Macedonia, costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosaceo momento imponatur.

Rhodiæ radicis consid.
Rhodiæ rad. descriptio.

RHodia radix planta est non omnibus planè vulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ viret, iamdiu eam Gratzio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm videndam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter viginti millia passuum à Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, vt ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hîc diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circumquaque folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut minoris sedi instar pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine vmbellam profert, viridem tithymali cyparissij modo, sed quæ, vbi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis pseudocosto, quod ex Gargano Monte aduehitur, læui cortice obducta quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ verò sicca est, læuis percipitur, intus substantia rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: vnde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum viuacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, vbi vix tantum terræ circùm habet, vt illi inhærere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, vbi calidus sit affectus: aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq; (vt diximus) omni capitis dolori, vtpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet.

Rhodiæ radicis vires ex Galeno.
Nomina.

Rhodiæ radicis meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens: Rhodia radix ea videlicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calfaciendo verò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè Rosenwurtz.

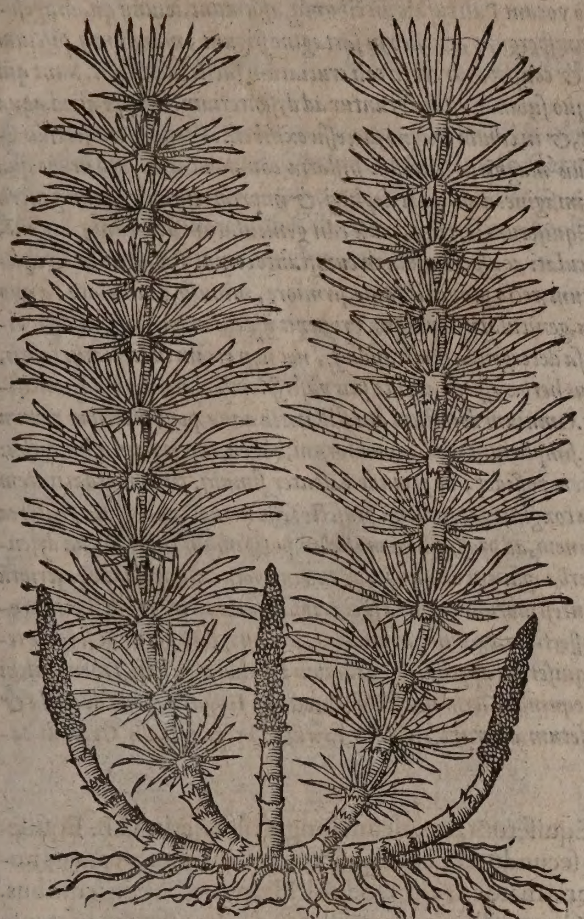
Rhodia radix, Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord in hist. Lacu. Ges. hor. Lobel. Clus. hist. Panno. Lugd. Camer. Radix Rhodia, Castor. Ges. hor. appen. Rosea radix, Fuchs. in icon. Lonic. Tab. Verùm non solùm radix contrita rosas spirat, sed & flores odorati, qui rubentes quadrifolii, singulis in acumen desinentibus, intusq; pallidi sunt.

Ἵππουρις. EQVISETVM. CAP. XLII.

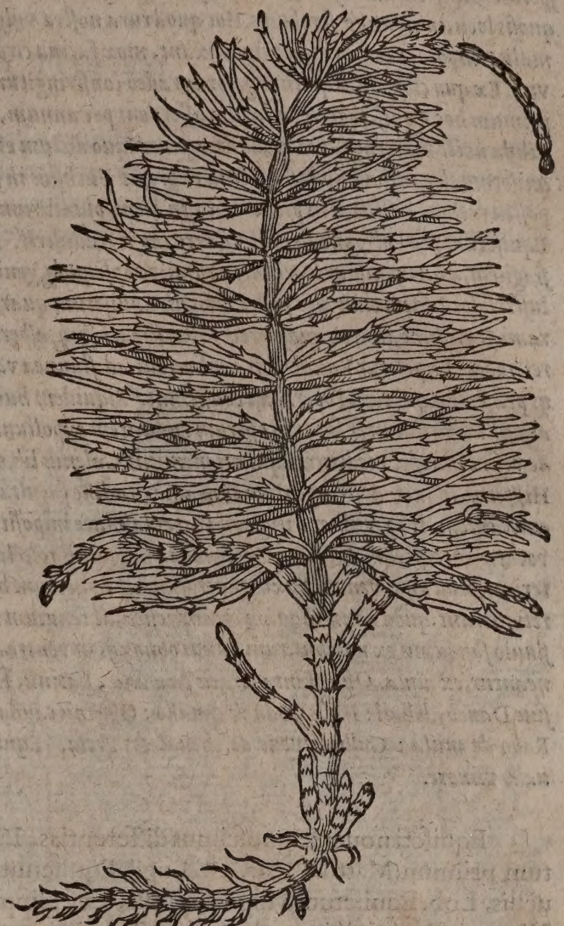
EQuisetum in riguis, & scrobibus nascitur [a] cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri [b] & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborum caudices scandens, obuolutumq; dependet, comis multis, nigris, vt equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare, quare sanguinem naribus erumpentē succus ipse sistit: prodest dysentericis in vino potus: vrinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis foliis, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaquè adiuuat. Foliis in aqua potis, dissectiones vesicæ, & intestinorum, enterocelæq; in vnum coalescere, cogiq; feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademq; fungitur facultate.

[a] Cat. καυλοί. i. caules. At meum cum Ruellio concordat.
[b] Vtrunque exemplar στερεά i. solidos.

I. EQVISETVM I.

II. EQVISETVM II.

III. EQVISETVM III.

IIII. EQVISETVM IV.

Equiſeti conſideratio.

EQuiſetum, officinis & herbarijs pleriſq; verbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Cuius tametſi Dioſcoridi duo tantùm deſcribantur genera, nos tamen quatuor hactenus obſeruauimus, quarum omnium hic expreſsimus imagines. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorũ caudas referat, vnde & Græcis Hippuris dicta eſt. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen oblongum, iuglandium iulo non abſimile.

abſimile, ſubnigricanti colore: & deinde caules inanes geniculati, ſubrubeſcentes, leniter ſcabri: iuncea circa eos coma, aſpera, exilis, ſetarum inſtar, adeò vt equorum inſtar caudæ appareat. Radicem lignoſam, duram. Naſcitur humectis & aquoſis locis, in riguis & ſcrobibus. Hoc quod rura noſtra vulgò vocant Paltrufalo, in cibumq; aſſumunt, ieiunij quadrageſimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumſpergunt, & oleo in ſartagine frigunt, manduntq; piſcium vice. Ex quo cibo aluus quandoq; eorum adeò conſtringitur & conſtipatur, vt in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiſeti germen ſiccum aſſeruent per annum, quo ſubinde æſtate vtantur ad dyſenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunq; Dioſcoridis E-

Fuchſ. lapſus. *quiſetum eleganti admodum pictura expreſſit Fuchſius in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus, is in primo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equiſetum pro Polygono fœmina aperto lapſu reddiderit. Equiſetum tertium caulẽ edit geniculatum ſtriatumq;, inanẽ, fragilem, à quo complures oriuntur rami: & ipſi quoq; geniculati ac aſperi, nulla circumſtante coma. Prouenit & hoc paluſtri ſolo. Iiſdem cum alijs pollet viribus. Equiſetum quartum, recto prouenit caule, firmiore, minuſq; geniculato, à quo rami procedunt, iunceis quaſi proceſſibus ſtipati, ijſq; aſperis, geniculatis, tenuibus. Prouenit ijſdem in locis, & eaſdem vi-*

Equiſeti vires Matth. *res habet. Expetitur Equiſetum mulieribus ad ſtannea vaſa detergenda illuſtrandaq;, nec non etiam materiarijs fabris, ijs præſertim qui torno opera ſua conficiunt. Siquidem huius herbæ aſperitate illæ ſuis vaſis ſplendorem nitoremq; concilíant, iſti verò ſimiliter ſuorum operum ruditatem expoliunt. Omnium decoctum aut ſtillatitia aqua, pota vlceribus renum ac veſicæ mirificè medetur. Equiſeti meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis:*

Equiſeti vires ex Gal. *Hippuris, inquit: adſtringentem cum amaritudine facultatem poſſidet, ac proinde valenter ſimulq; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; vulnera maxima cataplaſmate impoſita conglutinat, etiamſi præſectos eſſe neruos contingat: præterea vocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad ſanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potiſſimùm rubrum, ad dyſenterias, & ad alios ventris fluxus generoſum eſt remedium herba ipſa aut ex aqua, aut ex vino pota. Sunt qui de ea ſcriptũ reliquerunt, quòd nonnunquam etiam veſicæ, ac tenuium inteſtinorum vulnera ſuccus ipſius ſanauerit. Prodeſt etiã profluuio ſanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in ventre affectibus, ex auſterorum vinorum quopiam potus: ac ſi febre teneantur, ex aqua. Quæ planta Græcis* ἵππουρις, *Latinis, Equiſetum appellatur: Arabibus Dhenben alchail, Dhenib alchi*

Nomina. *ſiue Daneb alchail: Italis Coda di cauallo: Officinis cauda equina: Germanis* Roßſchwantz: *Hiſpanis Coda de mula & Rabo de mula: Gallis Queue de cheual & Prela. Equiſetum alterum, Græcis* ἵππουρις ἑτέρα: *Italis Coda di cauallo minore.*

Equiſeti nouem agnoſcimus differentias. I. Equiſetum aquaticum longioribus ſetis, C.B. Equiſetum primum, Matth. Lacu. Caſt. Lugd. Equiſetum ſecundum, Tab. Equiſetum maius cum aſparagis nouellis, Lob. Equiſetum, vulgo Aſprella, Cæſ. Hippuris maior Brunf. Dod. fol. Hippuris. Lob. in iconibus. Hippuris Dioſcoridis, cauda equina, Tab. in icon. Caucon Plinii, Anguillaræ. II. Equiſetum pratenſe longiſſimis ſetis, C.B. Equiſetum ſecundum, Matth. Lac. Equiſetum longius, Fuchſ. Equiſetum, Cordo in Dioſc. Equiſetum minus, Dod. gal. Equiſetum alterum, Lugd. Cæſ. Equiſetum paluſtre maius, Tab. Cauda equina, Brunf. Hippuris maior altera, Trag. Hippuris maior vel prima Lonic. Hippuris fontalis, Lob. Hippuris minor, Dod. fol. Thal. Polygonum fœmina, Fuch. in iconibus. III. Equiſetum iunceum ramoſum, foliis nudum, C.B. Equiſetum tertium, Matth. Lugd. Hippuris minor, Lob. Dod. in folio, qui cum præcedenti iungit: cum equiſeto iunceo Tragi quod ramoſum non eſt, idem eſſe nequit. IV. Equiſetum quartum, Matth. Lugd. Videtur Matthiolus voluiſſe Vuam marinam Monſpelienſium exprimere, cuius geminam figuram adpoſuimus. V. Vua marina maior, aut Tragum Dioſcoridis. Radice eſt, aliquot pedes longa, latè ſerpente, dura, lignoſa: ramulis ab eadem radice prodeuntibus, frequẽtibus, ſarmentoſis, gracilibus, iuncum referẽtibus, pedalibus & nigricantibus, cuius virgulæ in iunceas cuſpides abeuntes, multis internodiis diſtinguuntur: quibus dum adhuc tenellæ ſunt, ad quodlibet internodium duo foliola puſilla, quæ in adulta planta non obſeruantur, adpoſita: flores pallidi, herbidi, minuti, conferti inſtar florum corni, ſecundum internodia ſiti, quibus ſuccedunt copioſi fructus rubentes, ex granulis ternis aut quaternis, tritico paribus, exigui mari effigie, ſurculenti, acidi, eſui grati, vrinam multum cientes: hi granum vnum aut alterum duriuſculum triquetrum, vtrinq; acuminatum, foris nigrum, intus album medulloſum & perquàm adſtringens, cõtinent. Maio floret & Auguſto fructus matureſcit Monſpeſſuli inter ſtagnum Volcarum, & mare mediterraneum, & ad montis Cetii radices copioſiſſimè, vbi piſcatoribus Raſins de mar, hoc eſt, Vua marina vocatur. Hanc alii Bellonium ſecuti ad Androſacen: alii ad Croton Nicandri: alii ad Polygonum quartum Plinii, vel eiuſdem Ephedram referunt. Dicitur Croton Nicandri, Anguillaræ. Racemoſa Equiſeti facie planta, Aduerſariis. Vua marina Monſpelienſium, Lobelo in iconibus: Polygonum quartum minus, Cluſio, hiſtoria Hiſpanica: Polygonum mari-

* V. VVA MARINA MINOR.

marinum ſecundum, Tabernæmontano: Tragus ſiue Scorpio maritimus, Lugdunenſi. Tragos, Cæſalpino libro ſexto & Camerario in horto.

Κόκκος βαφική. COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.

COccum, quo infectores vtuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia & Armenia: deinde Aſia & Cilicia: vltimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: vulneribus, neruisq; præciſis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Naſcitur quoq; in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

I. COCCVM INFECTOrium.

II. ILEX COCCIFERA.

ETſi Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiarijs, & infectoribus notiſſimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant, neſcio tamen an eius arbuſcula in Italia proueniat. Frutex eſt ſurculoſus, folijs oblongis per ambitũ aculeatis aquifolij modo, ſed longè minoribus, baccis rotundis, inanibus, puniceo colore. Nos autem eam, cuius picturam damus, vidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis vſus, conſtat rotunda inaniq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, vt Dioſcorides aſſerit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuerſorum eſſe generum, noſtrumq; facilè illud eſſe, quod Plinius in Attica & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideò vocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur vermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter vtuntur mulieres Italicæ ad fœtum roborandum & prohibendum aborſum, ipſum grauidis in ouo ſorbili propinantes, pauco addito thure, vel maſtiche. Quod in quercubus naſcitur coccum (vt Dioſcorides in Cilicia naſci ſcribit) copioſum quoq; in Bohemia prouenit. Primum quod à me viſum eſt, truncum ferè totum occupabat non infimæ quercus, non longè à Poggibrot in Leporario quod Parcum ferarum vocant Cæſaris Ferdinandi, ac deinde in alijs etiam locis, ſed cum ab incolis non agnoſcatur, quotannis perditur. Atqui in Polonia vbi etiam copioſum prouenit, non deſunt, qui illud diligenter legant. Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, aliud eſſe Coccum, aliud verò Chermeſinum vulgò vocatum, quo ſerica ſtamina roſeo colore inficiuntur. Etenim aſſerunt ij legitimum chermeſinum è quibuſdam fieri granulis, quæ vt plurimum vulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, vocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc iſti deinde colligunt, minimè credendum eſſe, quòd Græcorum Coccum vulgò grana tinctorum nuncupatum, ſit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermeſinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentiſſimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ ſectæ inuenerim, qui eorum adſtipuletur ſententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm Coccum tinctorium à Græcis appellatum, cum de Chermes agens ea ſanè omnia in eius hiſtoriam referat, quæ Dioſcorides ſuo Cocco tribuit. Quapropter ſcirem libentiſſimè qua ratione, quave authoritate nixi ij reuerendi Monachi in hanc vanam, & erroneã deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego noſtrum Chermeſinum à Cocco minimè differre, quòd certò ſciam, aliud eſſe Coccum, aliud Chermeſinũ, vnde & infectores differentiæ cauſa Coccum Granam nuncupant, Chermeſinum verò, quod è pimpinellæ radicib. decerpitur: ſed negauerim quidem Mauritanorum chermes noſtri vſus chermeſinũ eſſe, quòd nil aliud Chermes eſſe putem, quàm

Cocci infectorii conſid.

Cocci infectorii vires Matthiolo.

Coccum in Quercu.

Monachorũ opi. exploſa.

Coccum infectorium a chermeſino differre.

quàm Coccum, cuius hic meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispanijs ab occidentali India importatum, quod cum copiosissimum afferatur, Chermesina stamina nunc vilescere cæperunt. Cocci seu Grani infectorij vires descripsit Galenus lib.7. simplicium medicamentorum, his verbis: Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem possidet: vtraq; sine morsu desiccat, proinde ad ingentia vulnera congruit, præsertimq; neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite. Quæ κόκκος βαφικὴ *Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè Charmen, Kermes seu Chermes: Italicè Grana de tintori: Germanicè* Scharlachbeer: *Hispanicè Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè Vermillon.*

Grani tinctorii vires ex Gal.
Nomina.

Cocci infectoriæ duæ figuræ adpositæ, quarum prima ad imitationem Matthioli & Lacunæ exsculpta: altera verò præter veram foliorum formam, & glandes & baccas exhibet, siquidem ferat glandes Iliginis similes, capulis asperiorib. quæ in autumno proueniunt. Et quemadmodum Gallæ in Quercubus, sic & in Ilicis huius & foliis & ad ramos notantur grana rubra, modò rotunda, modó oblonga, Pisorum communium quantitate, intus alba, gustus subacidi, in quibus tandem vermiculi nascuntur. Aliquando & aliud excrementum vt in Ilice maiore sic & in hac obseruatur, leuiter ramis adhærescens, rotundum, nigrum, splendens, durum, liquorem album cum vermibus continens, quod tandem exsiccatur. Hæc arbuscula dicitur Ilex foliis aculeatis, Trag. Ilicis genus in qua Coccus baphica, Bellonio. Ilex Coccigera, Clus. hist. Hisp. Ilex minor Coccigera, Dod. fol. Ilex aquifolia Plinii, Lug. Ilex Coccifera, Cam. in Matth. Tab. Ilex Plinii, Cæsal. Coccus infectoria, Lob. Coccus tinctoria, Tab. Granum tinctorium, Lonic. quod baccis tribuendum, non arbusculæ: quæ grana Quisquilia Plinius nominauit, Coccus baphica & Grana infectoria, Matth. edit. Italica: Coccus infectorius & Kermes Arabum, Cordo in Diosc. Granum & Coccus baphica, Anguil. Granum tinctorium, Lon. Cæsalpino.

Τράγιον. TRAGIVM. CAP. XLIIII.

Conclusa nō legit Meum, neq; Catec.

TRagium nascitur in Creta tantùm insula, lentisco femine, folio & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei [lacteus,] gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaq; illitu spicula è corpore eiiciunt: omnia quoq; corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos vesicæ frangunt, menses trahunt: modus in sumptione est, drachma vna. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIVM ALTERVM. CAP. XLV.

EST & alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrii habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno hirci virus olent: exinde sibi tragii nomen adoptauit. Prouenit in montibus & præcipitiis.

Tragii consideratio.

TRagium, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodq; in vniuersum lentisco simile facit, Plinius lib.13.ca. 21. ipsum fruticem terebintho similem redäidit, & lib.27. cap. vltimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum: & quod tantum id de eo memoriæ prodiderit, quod ab alijs authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam in Italiam, quo fit, vt id mihi hactenus, sicut & cæteris herbarum studiosis, vt ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quamobrem minimè audiendi sunt impostores quidam, qui cōtendunt Dictamnum album ita vocatum, vulgaris notitiæ plantam, non in Creta tantùm, sed vbiq; ferè nascens, legitimum esse Tragium, de qua re nouus quidam Pseudorizotomos contra me scribere, & erroris me arguere non erubuit. Verùm mihi sat esse crediderim ad huius expugnandam temeritatem, testes habere Dioscoridem, Galenum, Oribasium, Paulum, Plinium, quippe qui vno simul consensu scribant, nusquam nasci Tragium præterquam in Creta. Sed proh hominis stupiditatem atq; amentiam! Ipse enim cum stupidus sit totus, hos grauissimos autores stupidos sibi similes fuisse censet. Sed an quis tam excors fuerit, qui putet, si his clarissimis scriptoribus Dictamnum album, quo scatet vniuersa ferè tellus & vulgaris vbiq; est planta, fuisset Tragium, scripsisse vnquam eos non nasci id nisi in Creta? nemo profecto, præter hunc, & qui eum subduxit sycophantam. Atqui cum videat Dioscoridis lectionem sibi repugnare, quod habeat τὰ φύλλα σχίνῳ ὅμοια, καὶ τὰς ῥάβδους καὶ τὸν καρπὸν, μικρότερα δὲ πάντα: *id est folia, & virgas & fructum lentisco similia habet, sed minora omnia: videatq; Dictamnū album folia gerere lentisco longè maiora, mendum Dioscoridi subesse admonet, & vult legendum esse* μακρότερα *non* μικρότερα: *ac vt stolidam suam fulciat opinionem, perditissimum seductorem suum in testimonium citat, quippe qui Constantinopoli Dioscoridis exemplar antiquissimum legisse se testatur, apud Hammonem quendam Iudæum (miror sane cur non dixerit apud Hammonis oraculum) in quo* μακρότερα *legitur. O stultissima euasio, & prorsus exibilanda. An non suo ipsius se iugulauit gladio? Nunquid non videt miser, quod vbi* μακρότερα δὲ πάντα *legerit, Dictamnum album sesquipedalem herbam non folijs solùm sed virgis seu ramis, & fructu quoq; lentisco arbore non infima, maiorem facit? Id quod falsissimum esse non solùm perpetuò testabuntur rei plantariæ studiosi, sed etiam rudes quicunq; rustici, qui ambas hasce nouerint plantas. An non distat tantum Dictamnum hoc à lentisco, quantum chamædrys à quercu, quantum chamæpitys à pinu? quo ergo pacto virgarum, ramorumq; magnitudine lentiscum superabit? O diuinum ingenium ad insidias parandas. Cæterùm quid de fructu vobis videbitur, qui rem plantariam excolitis? Nunquid vidistis, obsecro, in Italia, in Chio, in Creta, aut alicubi terrarum, lentiscum perinde ac Dictamnum album quinquetras proferre siliquas, & semen in illis cōclusum, an botros racemosve baccis rufescentibus stipatos, è quibus Lentiscinum oleum premitur? Nunquid (inquam) differunt apud vos botry racemive à siliquis? Forfice hic opus est, ne in posterum tam insidiosis linguis medica corrumpatur materia. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda quàm cocta in cibum veniat, sitq; syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret folijs scolopendrio similibus, quæ hirci virus oleant. Ex quo adducor, vt ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragiū hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam verò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt,*

Dictamnum album non' esse Tragiū.
Forfice opus esse ad impostorum linguas.
Tragium 2. Dioscor.
Pimpinella nō est Tragiū

nuliusq;

I. PIMPINELLA SAXI-fraga.

* II. PIMPINELLA MI-nor. *

III. PIMPINELLA SIVE SAN-guiſorba maior.

nullusq́; eius ad dyſentericos vſus, tametſi ad ciendam vrinam, expediendosq́; viſcerum infarctus plurimùm præſtet. Huius PIMPINELLÆ *duo habentur genera, maius & minus. Maior radice nititur longa: folijs, quæ ad radicem ſunt circumquaque ſolo procumbentibus (pluribus ex vno pediculo vtrinque emergentibus) diſſectis, per ambitumque ſerratis: caule quadrangulari: floribus, in vmbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusque. (Radix illi longa, digitali craßitudine, acri ſapore)* MINOR *caule exit rubenti: folijs minoribus, minus diſſectis, minutiusq́; ſerratis, (ac tenuiore etiã radice, ſaporis eiuſdem) vtraq́; tamen hircum redolet. (Naſcitur in montibus, collibus & incultis locis.) Radix in qua vis tota conſiſtit, excalfacit ſiccatq́; ordine ſecundo completo, aut ſanè tertio incipiente. (Aperit, prouocat, attenuat, digerit, incidit. Sed maior acrior eſt atq́; valentior. Vtriuſq́; radix) præſtat ad renum & veſicæ morbos, quorum calculus eſt cauſa. Ob id enim calculos in renib. genitos frangit & eijcit, & vrinam romoratam pellit. Prodeſt expreſſus è radicibus ſuccus ex vino hauſtus, deleterijs medicamentis & venenoſorum animalium morſibus. Qua ratione non deſunt, qui ad peſtilentiam radicem hanc miris laudibus efferant. Eſt & alia* PIMPINELLA, *quæ à noſtris vulgò* SOLBASTRELLA *nominatur. (Duum eſt generũ: minor & maior. Minor folijs prouenit ab vna radice numeroſis, compluribus ab vno tenui pediculo vtrinq́; prodeuntibus, ſubrotundis, puſillis, vbique in ambitu crenatis, firmis, humi in orbem accubantibus, adſtringente guſtu: cauliculos edit plures, tenues, ſubrubentes, rotundos, dodrantales atque maiores: in quorum ſummitatibus capitula exeunt ſquamoſa, ſubpuniceo colore: in quibus ſemen. Radice nititur lignoſa ſubrufeſcente, adſtringentis guſtus. Naſcitur in agris non cultis, in collibus, & ſeritur in hortis,) nullis non cognita, vtpote quæ acetarÿs frequentiſſimè inſeratur. Verum hæc ab antedictis longè diſtat viribus, etſi foliorum facie ſatis inter ſe conueniant. Siquidem vltima hæc guſtata*

Pimpinellæ genera & vires.

Pimpinellæ vulgaris quæ Solbaſtrella confid.

non

IV. PIMPINELLA SIVE SANguisorba minor.

Pimpinel. vulg. non est Elatine.

Tragi vires ex Gal.

Nomina.

non leuiter adstringens percipitur, & mansa lentoris copiam præbet, glutinat, siccat, resoluit & cohibet. Vnde facilè conijcitur, eam esse adstrictoriæ facultatis. Hinc itaq; fit, vt pota muliebre profluuium, rubrum albumq; efficacißimè sistat: dysenteriam, & cæteros alui fluxus cohibeat: quin & biliosas vomitiões reprimat, [sanguinis reiectiones sistit]. Herba ipsa vulnera, & vlcera sanat: miscetúrq; vnguentis, quæ tum ad capitis vulnera, tum ad carcinomata parantur. Natat sæpè in poculis vino repletis, quòd gratiam quandam, iucunditatemq; potantibus afferat. Hanc Matthæus Curtius clarißimus ætatis nostræ medicus, contagiosis, pestilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, vt supra etiam in sua mentione docuimus. Cæterùm duûm Pimpinella hæc est generum. Maior in Bohemia in pratis, pascuis & inculto solo plurima nascitur, folijs, ramis, caulibus, capitulis & radicibus alterius longè maioribus, folia longiora latioráq; profert: caules proceriores, & capitula craßiora oblongioráq;. Sed eadem vtriq; facultas. Tragij meminit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, vbi hæc de eius viribus tradit. Tragi, inquit: folia, semen & lachryma, trahentis digerentisq; sunt facultatis. Est verò & tenuiũ partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopẽdrio similia sunt, visitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, vt & ad fluxionum affectus conueniat. Vtraq; planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur. Pimpinella seu Saxifraga hircina: Italis Saßifragia di becco: Germanis Bibernel. *At Pimpinella Sanguisorba: Italis Pimpinella seu Sorbastrella: Germanis* Herrgotts Bärtlin: *Gallis Pimpenelle. Pimpinella seu Sanguisorba maior, Italis Pimpinella seu Sorbastrella maggiore.*

I. Pimpinella maior vmbella candida, C.B. Pimpinella saxifraga, Matth. Pimpinella saxifraga maior, Lugd. Camer. Pimpinella Brunf. Sardo, Lonic. Cordo in Diosc. cui & Daucus veterum & Pastinaca Gallica Plinii. Pimpinella maior, Trag. Fuchs. Turn. Ges. hor. Lobel. Pimpinella nostras communis maior, Thal. Bipennula, Lacu. Petrafindula, Ianuensi. Saxifraga maior, Dod. gal. Saxifraga magna, Dod. fol. Saxifraga vulgaris maior, Clus. histo. Pan. Saxifraga hircina maior, Ges. hor. Cast. Cam. Saxifragia prima, Cæs. Tragoselinum maius, Taber. Variat in foliorum colore & laciniis: ad huius radices in quibusdam locis grana notantur, quorum medulla in colorem rubeum mutatur, cuius vsus ad tincturam Carmesini Lacuna monente, in quibus & vermiculi Costæo auctore, nascuntur, quare Coccus radicum dici poterit. II. Pimpinella minor, C.B. & Cam. in Matth. Hæc radice tenuiore, prolixiore, acriore á maiori differt: caule, foliis & florib. magnitudine tantùm ab illa recedit, aliquando varia est foliorum diuisio, sic interdum Carui instar minutissimè laciniantur: flosculi quandoq; rubescunt vt & cauliculi cum neruis, semen Ammi minus refert. Frequens apud nos ad vrbis mœnia, locis enim arenosis & petrosis gaudet. Dicitur Daucus Selinoides, Cordo in histo. Dauci tertium genus, Lugd. Saxifraga hircina minor, Ges. hor. Camer. Saxifraga minor, Dodo. gal. Saxifraga prima, Dodo. fol. Saxifraga secunda, Cæsal. Saxifraga vulgaris minor, Clus. hist. Pan. Bipinella, Lob. Pimpinella saxifraga minor, Lugd. Cam. Pimpinella nostras communis, minor, Thal. Tragoselinum minus, Tab. Tragium, Columnæ. III. Pimpinella seu Sanguisorba maior, Matth. Lugd. Cast. Cam. Pimpinella maior, Dod. gal. Pimpinellæ Italicæ secundum genus, Trag. Pimpinella Italica maior, Thal. Pimpinella syluestris, Dod. fol. Sanguisorba maior, Fuchs. Tab. Sanguisorba altera maior, Lob. IV. Pimpinella siue Sanguisorba minor, Matth. Cast. Pimpinella minor, Dodo. gal. Lug. Pimpinellæ Italicæ primum genus, Trag. Pimpinella Italica, Lonic. Pimpinella Italica minor, Thal. Pimpinella minor syluestris, Ges. hor. Pimpinella sanguisorba, Dod. fol. Pimpinella, Lob. Cæsal. Sanguisorba minor, Fuchs. Cord. in hist. Tab. cui & Sorbaria minor: Sideritis secunda, Anguillaræ. Hæc hirsuta est, at hortensis glabra, quod cultu euenire potest.

Τράγος. TRAGVM. CAP. XLVI.

a Meũ & Cat. θαμνίσκος κειμένος ὀπὶ γῆς ὀπιμήκης ȣ̉ μέγας σπιθαμῆς ἤ μείζων. φύλλα δὲ ȣ̉κ ἔχει. i. Frutex paruus, hærens humi, oblongus, non magnus: spithamæ altitudine, aut maior; folia verò non habet.

b Vtrumque exẽp. τȣ̃τȣ ὁ καρπὸς ὡς ῥάγες δέκα. i. ipsius fructus nempe baccę decem.

Tragi consi.

EST etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon vocant: maximè in maritimis nascens, [a] palmum alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine foliis: pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente. [b] Racemorum acini decem ex vino poti, cœliacis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxiliátur. Tunduntur á plerisq;, & in pastillos digesti asseruantur: quibus vtuntur, cum opus est.

TRagum aliquibus Scorpion vocari non modò tradidit Dioscorides, sed etiam Plinius libr. 27. cap. vltimo, his verbis: Est & herba Tragos quam aliqui Scorpion vocant, semipede alta, fruticosa, sine folijs: pusillis racemis; rubentibus,

grano

TRAGVM.

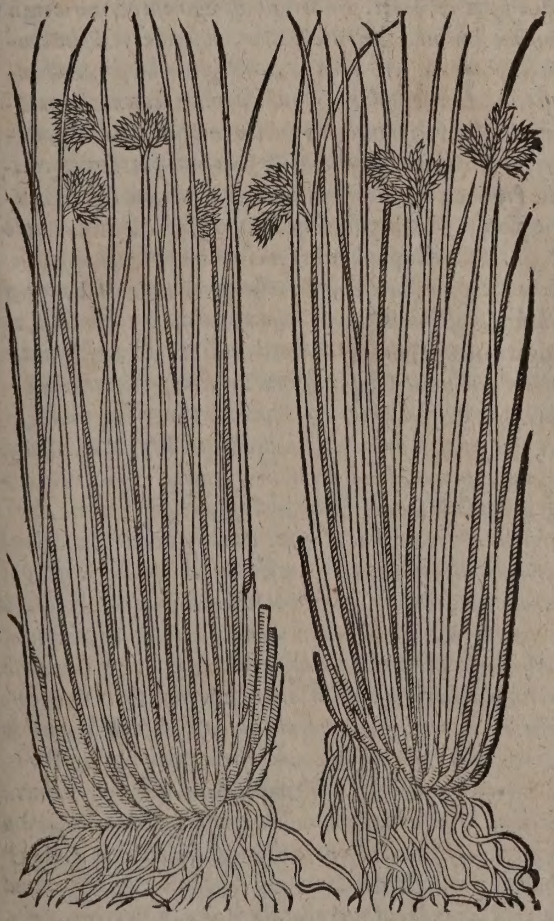
grano tritici, acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens. Et lib. 21. ca. 15. Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipſum poſteritatis memoriæ prodiderat Theophraſtus lib. 6. cap. 1. de hiſtoria plantarum, cum inquit: Aculeatorũ alia ex toto aculei ſunt, ceu corruda, & ſcorpius; hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abundè conſtare arbitror, herbam, cuius hic effigiem damus, legitimum eſſe Tragum: etſi non deſint, qui aliter ſentiant, quos omnino nihili facio, quòd ſciam hos eſſe longè magis addictos euertendæ, quàm reſtituendæ veritati. Siquidem in hac planta nihil deſiderari poteſt quod Trago non conueniat. Eſt enim frutex paruus, humi procumbens, ſpithamæ altitudine, in maritimis naſcens, ſine folijs, puſillis circa ramos acinis, rufis, multis, acuto cacumine, vel potius vt Plinius inquit, ac etiam Theophr. planta eſt ſpinoſa tota. Ea ſiquidem in Tergeſtino littore prouenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria, nulla prorſus reclamante nota ex ijs, quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius tamen nuſquam, quod inuenerim, meminit Galen. in ſimpl. med. cenſu. Herba hæc τράγος καὶ σκόρπιος Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio: Italis Trago. Nomina.

Quæ pro Trago proponitur á Matthiolo, Kali ſpinoſum nobis dicitur: at in figura folia minus rectè expreſſa: hæc quidem foliis eſt aliquando longioribus (vt figura Lobeli & Lugdunenſis, Tragi Matthioli nomine, exprimit) aliquando breuiorib. latioribus item & anguſtioribus variat, quemadmodum in littore Veneto obſeruauimus: Drypis nomine, & quidem alia figura, expreſſit Tabernæmontanus. Tragum Dioſcoridis ſupra tertio ab hoc capite poſuimus.

Σχοῖνος. IVNCVS. CAP. XLVII.

IVnci duo genera: vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſſignantur genera: Vnum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſſiore conſtat cala-

I. IVNCVS.

II. IVNCVS FLORIDVS.

mo,carnosioreq;. Tertius est iuncus, qui vocatur Oloschœnos,prioribus carnosior asperiorq;: is simi- lem supradicto fructum in cacumine parit.Semen vtriusq; tostum,ex diluto vino potum, sistit aluum, & rubra fœminarum profluuia: vrinam cit,capitisq; dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduersus phalangiorum morsus. Æthiopici iunci semine somnus allicitur: sed modus in potione seruandus est,ne sopor fiat.

Iunci consideratio, & vires ex Gal.

IVncus caule est læui,viridi,in cacumine aculeato,alba intus medulla. Semen gerit in superiore caulis parte,è latere pro- diens racemosum,subrubrum,adstringentis gustus. Alter consimilis est. Sed sine semine prouenit; & tenuioribus cala- mis. Omne genus vulgaris est notitiæ, quandoquidem propter stagnantes aquas,cum in mari,tum in fluminibus, lacubus, paludibus,ac cæteris aquosis locis,omnes eius reperiuntur species. Nascitur in Bohemia iuncus circa aquas,qui folijs exit ab vno cespite numerosis cyperi similibus,sursum spectantibus,caulibus pluribus, læuibus, iunci modo glabris, in quorum ca- cumine flores emicant speciosi,subpurpurei,è quibus semen gignitur,quem à floribus speciosis,quos edit, nos floridum iun- cum vocare voluimus,eiusdem cum alijs facultatis. Creditur ea omnia præstare posse,quæ cætera præstant genera. Iunci ge- nerum meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum,vbi de ijs ita scriptum reliquit: Schœnos leia, hoc est, Iuncus læuis,quædam oxyschœnos,alia oligoschœnos,nuncupatur. Gracilior duriorq; oxyschœnos, craßior laxiorq; oligoschœnos. Fructus oligoschœni somnum affert. At oxyschœni duæ sunt species: altera sterilis,cuius quidem in medicina nullus vsus est, altera verò semen fert,cuius etiam semen somnum conciliat, sed minus quàm oligoschœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrumq; si frictum cum vino bibatur,ventris fluxus desiccat,& muliebre profluuium rubrum sistit. Ex quibus cla- rum est,quòd composita eorum temperies est ex terrena videlicet essentia leuiter frigida,& aquea leuiter calida: vt & in- ferna desiccare poßint,& sensim frigidos ad caput vapores submittere,quibus somnolentos efficiant.

Nomina.

Σχοῖνος sic Græcis, Iun- cus verò Latinis vocatur: Arabibus Dis: Italis Giunco: Germanis Binzenschmelen: *Hispanis Iunco: Gallis Ionc. Iuncus floridus, Italis Giunco florido.*

Iuncus alius odoratus, qui aliquando ramosus reperitur, de quo libro primo, alius inodorus, hicq; acutus vel læuis: vtriusq; rursus generis habentur differentiæ. Figura primo loco posita, Iuncum acutum duplicem exhibet, pannicula sparsa & non sparsa. II. Iuncus floridus Matth. Castor. Lugd. Calamogro- stis altera, Trag: Sparganium, Dod. gal. Gladiolus, Cord. in Diosc. Gladiolus palustris, Cordo in hist. cuius Scholiasti Gladiolus Theophrasti videtur: Gladiolus aquatilis, Dod. fol. Iuncus Cyperoides floridus pa- ludosus, Lob. Iuncus Cyperinus floridus, Tab. Butomus Theophrasti Cæsalpino.

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

LIchen, qui saxis est familiaris, aliquibus Bryon appellatur, asperginosis petris adhæret, vt muscus. Is il- litus sanguinis profluuia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo corre- ptos, cum melle illitus: oris & linguæ defluxiones inhibet.

Lichenis cōsideratio.

I. LICHEN.

LIchen procul dubio ea est planta, quam officinæ, & her- barij hodie Hepaticam vocant. Hanc autem Græci Li- chena appellarunt, quòd Lichenas serpentis morbi genus, im- posita sistat & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio con- stat suppingui, aspero, robusto, cartilagineo, prope radicē an- gusto, in latum se pandente, nullis adnixis pediculis, in cacu- mine triplici vel quadruplici lacinio intersecti, radicibus nu- merosis perquàm exiguis aduersa foliorum parte emergenti- bus. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula in- sunt parua, floribus paruis, stellarum effigie.

Lichenis genera ex Plin.

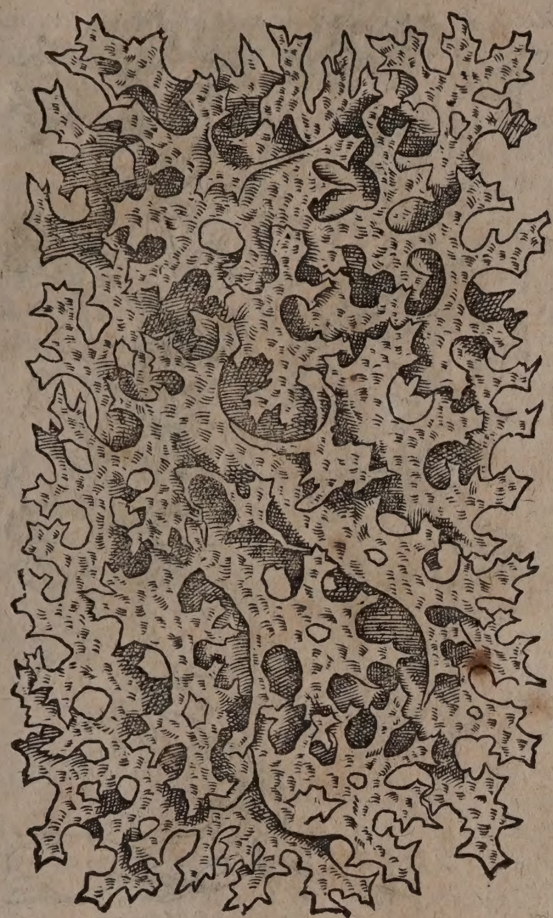
Lichenis Plinio lib. 26. cap. 4. duo produntur genera, quæ his verbis depingit: Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur: vnde nomen inuenit. Nascitur in saxosis, folio vno ab radice lato: caule v- no, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantùm ad- hærens, vt muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem si- stit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbū quoq; regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curan- tur, aqua salsa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hor- tensibus abstinere: hæc Plinius.

Pulmonariæ depictio & vires.

Cæterùm est herba Licheni non longè dißimilis, quæ in quercuum aliarumq; syluestrium annosarum arborum caudicibus nascitur, in densis & opacis præsertim syluis: hæc tamen maiora latioraq; fundit folia, varijs modis per ambitum laciniata, ac si à vermibus erosa fuerint, aridior, & ambitu latior, superiore parte virescens, inferiore verò pallescens, maculis quibusdam subalbicantibus referta, adeò vt formā pulmonis referat: vnde plerisq; PVLMONARIA *dicta est. Adstringit, siccat, abstergit, vulnera glutinat. Vtuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis viribus freti, ad tabem, pectoris & pulmonum vlcera & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad vulnera sananda, ad pudendorum vlcera, & ad vtrumq; mu-*

liebre

II. PVLMONARIA. III. PVLMONARIA ALTERA.

liebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dyſentericis exhibent, &illioſa euomentibus. Sunt quoq; qui ea vtãtur ad ſuſpirioſos, anhelatores & Aſthmaticos, cum glycyrrhizæ ſucco, hyſſopo, elenij radice, & ſcillino oxymelle: valet eadem ad ouium, & cæterorum quadrupedum tuſsim & reſpirandi difficultatem. Quamobrem paſtores eam in primis tundentes, mane morboſis ouibus cum ſale propinant. Eſt & alia herba, quæ etiam Pulmonaria vulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis locis prouenients, prope vliginoſas ſepes, folio bugloſsi, Boraginis quadãtenus æmulo, non tamen criſpo, nec hiſpido, oblongo, aſpero, hirſuto, albis maculis (ſuperna parte) circumſperſo (Boraginis ſapore) Caulem gerit hæc ineunte vere (anguloſum atq; tenerum) in cuius (adnatorum) cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in vulgari Cynogloſſo. Cohibet, conſolidat, ſiccat, abſtergit. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas vires tribuunt, ad pulmonis vlcera ſananda, tum cæteras infectiones. Qua in re, itemq; in ſanguinis reiectione mirabili ſucceſſu ſe eam exhibuiſſe mihi ſæpius retulit Iulianus à Maroſtica Teruiſienſis medicus peritiſsimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito ſaccharo: vel ſuccus ex folijs expreſſus ſerapij modo cum ſaccharo paratus, maiori ſucceſſu præſtat. Præſtant hæc omnia herba ipſa, & flores, quoquo modo à tabe affectis ſumantur decocta. Lichenis meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Lichen, qui in petris naſcitur, eſt velut muſcus quidem, ſed rectè ex plantarum genere cenſeri poteſt. Sic autem nominatus videtur, quòd lichenas ſeu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, vtranq; verò reſiccántem. Abſtergentem quidem, atq; exiccantem à petra obtinet, refrigerantem verò ab humore aqueo: naſcitur enim in humidis, & grauiter olentibus ſaxis. Porrò quod ex talibus ſubſtantijs componitur, aduerſum eſſe inflammationi nihil mirum eſt. Cæterùm an ſanguinis profluuia ſiſtat, vt refert Dioſcorides, id neutiquam dicere queo. Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus ArZezalſacher: Italis Lichene ſeu Epatica: Officinis Hepatica: Germanis Stein Leberkraut vnd Brunnen Leberkraut: *Hiſpanis Epatica & Figadella: Gallis Hepatique & Porcorau. At pulmonaria, Italis Polmonaria: Germanis* Lungenkraut: *Gallis Herbe aux pulmons.*

Pulmonaria alia.

Lichenis vires ex Gal.

Nomina.

I. Lichen, Matth. Fuchſ. Turn. Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioſcor. Lacun. Lobel. Thal. Cæſal. Hepatica, Brunf. Lonic. Hepatica prima, Taber. Iecoraria ſeu Hepatica fontana, Trago. II. Pulmonaria Matth. Trag. Fuchſ. Dodo. gal. & fol. Lacu. Geſ. hor. Lonic. Taber. Thal. Pulmonaria prima, Caſtor. Muſcus pulmonarius, Lobel. Pulmonaria fungoſa, Lugdun. Lichenis genus, Cæſalpino. III. Pulmonaria latifolia maculoſa, C. B. Pulmonaria altera, Matth. Caſtor. Pulmonaria, Dodo. gal. Thal. Cæſalp. cui & Callæ alterum genus Plinii. Pulmonaria maculoſa, Lobel. Taber. Camer. Pulmonaria maior, Lugdun. Pulmonaria Plinii, Geſ. hor. Symphytum maculoſum Dodonæo hiſtoria Latina in folio.

Παρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PAronychia exiguus frutex, in petris naſcens, peplo ſimilis, minor longitudine, maioribus foliis. Illita paronychiis, atq; fauis remedio eſt.

PARONYCHIA. | PARONYCHIA ALTERA.

Paronychiæ consid.

PAronychia, cuius hic primo loco imaginem damus, non modò in ſaxis gignitur: ſed etiam in veterum ædificiorum parietibus, folijs adeò rutæ ſimilibus, vt non deſint qui eandem parietariam, ſiue muralem rutam appellent: verùm cùm Dioſcorides Pepli folijs naſci paronychiam ſcribat, non deſunt naſuti, qui ſententiam hanc noſtram impugnent. Atqui ego horum vitilitigatorum calumnias ridere ſoleo, quòd ſciam Peplum Dioſcoridis teſtimonio, folijs rutæ paulò latioribus prouenire. Itaq; potius ijdem accuſandi ſunt, qui hanc plantam alterum Theophraſti Adiantum faciunt, nempe quod album ipſe appellauit. [Adiantum album Theop. non eſt Paronychia.] *Siquidem is nullam inter nigrum, & album Adiantum interponit differentiam niſi coloris tantùm, qui in huius caule niger, in illius verò albus apparet. Folia in Adianto coriandrina eſſe debent, & quæ in aqua nunquam madeſcant. At Paronychiæ noſtræ folia ſunt rutæ, nec aquam reſpuunt. Præterea cauliculi ſunt illi virides, non albicantes, nec ſetis ſuillis ſimiles, quinetiam nec pellucidi. Nec vnquam locis humidis aſperginoſisq; prouenit, in quibus Adiantum maximè naſcitur, Theophraſti ipſius teſtimonio: ſed in aridis & ſiccis, cuiuſmodi ſaxa ſunt, & parietes: quo fit vt hallucinentur, qui hac ducuntur opinione, & dum me erroris coarguunt, ipſi longè magis ſeſe damnandos offerunt. Quanquam non deſunt, qui hanc plantam vnà mecum Paronychiam faciunt, quum tamen ſint qui reclament, ne diſſenſio vlterius protrahatur, non Dioſcoridis, ſed noſtram Paronychiam eam eſſe volumus. Naſcitur frequens in Italia, quam Paronychiam nobis appellare libuit, ſed copioſiſſimam vidimus in ingenti ſylua, qua iter ijs eſt, qui Goritia diſcedentes Labacum Carniolæ metropolim petunt, vbi in ingentibus ſaxis, ſpretis algoribus, perpetuò vireſcit.* [Paronychiæ vires.] *Cæterùm hæc vrinam ciet, & arenulas, & renum calculos pellit, vnde inter ſaxifragorum genera quibuſdam reponitur. Peculiariter autem præſtare hanc compertum eſt ad puerorum enterocelas. Scimus enim nonnullos eſſe ſanatos, hauſto tantum huiuſce plantæ puluere, continuis quadraginta diebus, quibus manifeſtè collapſa inteſtina in ſcrotum cernebantur.* [Paronychia altera.] *Eſt & ALIA planta cuius quoq; nos hic imaginem appinximus, quam quidam legitimam Dioſcoridis Paronychiam faciunt. Horum ego ſententiam nec probare, nec improbare auſim: ſit itaq; de ea aliorum quoq; iudicium. Habet hæc folia Peplo longiora, flores paruos, copioſos, racematim cohærentes, albo colore. Sed qui Paronychiam florere ſcribant hactenus non legimus: quinetiam mihi incompertum eſt an in petris oriatur.* [Paronychiæ vires ex Gal.] *Meminit Paronychiæ Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, ita de ea ſcribens: Paronychia ab effectu nominata eſt: ſanat enim paronychias, & vt refert Dioſcorides, fauos quoq;. Vis eius eſt tenuium partium, & exiccatoria morſu vacans: talia enim ſint oportet, quæ Paronychias ſanant. Porrò ſatis conſtat tale eſſe idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri poſtulant. Siquidem eiuſmodi ſunt, quæ cùm ex tertio ſint ordine excalfacientium, & deſiccantium, velut & hoc, eſſentiæ inſuper tenuium partium ſunt.* [Nomina.] *Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.*

I. Paronychia, Matth. Lacun. Capillus Veneris, Brunf. Trag. Saxifraga minor ſecunda, Brunf. edit. poſtr. Saxifragum ſeu Empetrum, Fuchſ. in icon. Ruta muraria, Dodo. gal. & fol. Geſn. hort. Adiantum candidum, Cordo in Dioſcor. & hiſtor. Thal. Adiantum album, Lonic. Tabernæmon. Camer. Adiantum nigrum, Geſn. hort. Cæſalpino. Saluia vita, Lobel. & Lugdunenſi. II. Anthyllis maritima Alſinefolia, C. B. Paronychia altera, Matthiol. Lugdunen. Paronychia Matthioli, Taber. Paronychia Dioſcoridis, Anguil. Gramen ſecundum Plinii, eidem. Marina incana Alſinefolia Narbonenſis, Aduerſ. Anthyllis marina incana Alſinefolia, Lobelo in icon. Lugdun. Centumgrana vulgò, Cæſalpino.

Χρυσο-

Χρυσοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

CHryſocome palmi altitudine fruticat: coma ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili: radice hirſuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: guſtu non iniucundo, ex dulci auſtero: in petroſis, opacisq; naſcitur. Radix excalfacit & adſtringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet: contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite aſſumitur.

QVi Chryſocomen in Italia mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ viridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in ſui ipſius vſum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, ſuis etiam languoribus mederi nequeat, eam & vireſcere, & floreſcere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in cõmunem quoq; cognitionem, & vſum prodere contingat. Interim tamen, vt noſtrum inſtitutũ ſequamur, vires eius ex Galeno ſubijciam: quas ipſe lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ijs verbis deſcripſit: Chryſocome vocatur & chryſites. Radix vincentes acrem ſimul, & adſtringentem qualitates habet: quare neq; multi vſus eſt. Vſui tamen eſt decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menſtruæ purgationis prouocandæ vim quandam obtinet. Χρυσοκόμη ſic Græcè, vt etiam Chryſocome Latinè dicitur.

Chryſocomes conſid. — Chryſocomes vires ex Gal. — Nomina.

Χρυσόγονον. CHRYSOGONVM. CAP. LI.

CHryſogonum densè fruticat, quernis foliis, flore coronarii verbaſci: radix vt rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atq; impoſita, muris aranei morſibus auxiliatur.

CHryſogonum, niſi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoſcuntur, & ipſum perpetuò recenſendum eſſe putauerim: vel nobis in abditiſſimis naturæ hortis, vbi deliteſcit, inueſtigandum erit. Siquidem hactenus mihi neq; inuenire, neq; ab alijs compertũ videre licuit in Italia. Quod χρυσόγονον Græci, Latini quoq; Chryſogonũ dicunt. Nomina.

Ἑλίχρυσον. HELICHRYSVM. CAP. LII.

HElichryſon, quidam Chryſanthemon, nonnulli & id Amaranthon vocant, quo deorum ſimulacra coronant. Ramulum habet candidum, virentem, rectum, firmum: folia intercedentibus ſpatiis anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, veluti ſiccis corymbis dependentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium a alueis. Contra ſerpentium ictus, coxendicum dolores, vrinæ ſtillicidia, ruptaq;, coma è vino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem concretum ventris ac veſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis, trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes, data in vino albo diluto. Veſtibus inſeritur, vt eas ab erodentium iniuriis tueatur.

a Meũ & Cat. χαραδρώδεσι τόποις. i. torrentium locis.

I. HELICHRYSVM.

II. HELICHRYSVM ITAlicum.

III. HELICHRYSUM CRETICUM.

IV. STOECHAS CITRINA.

* V. HELICHRYSON ORIENTALE. *

Helichrysi consideratio.

HElichryson copiosè prouenit in Hetruria in pratis, gracili solo, incultisq; locis, siticulosis collibus, nec non etiam in fluminum alueis. Caule constat recto, æquali ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem vmbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, veluti myriophylli, vel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ siccum Helichrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amaranthum purpureum, quod nostris Hetruscis vulgò dicitur Fior velluto. Helichrysum depinxit Fuchsius in suis de stirpium historia commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipsum deceptum suspicor, quòd ea Helichryso minimè respondere deprehendatur.

Fuch. error.

Helichrysi meminit Plinius lib. 21. cap. 25. vbi de eo disseruit his verbis: Heliochrysum, inquit, quod alij Chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt: qua de causa deos coronant illo. Quod diligētissimè obseruauit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in frutetis.

Helichrysum alterum.

Est & alia planta, in Italia quoq; nascens, quam nobis HELICHRYSVM alterum Italicum vocare libuit, quòd plurimum in Italia proueniat, quòd folia illi quoq; sint angusta, & aurei in summitate flores, & iisdem sit facultatibus præditum quibus & præcedens. At HELICHRYSVM CRETICVM planta est exilis, folijs longis, angustis, hirsutis striatisq;, caulibus angulosis, vmbella in summitate aurea, diuulsaq;, radice tenui ac superuacua. Nascitur in Creta insula. Ea omnia hoc quoq;, quæ supradicta, præstare posse creditur. Sed hallucinantur, qui plantam, quam quidam STOECHADA CITRINAM vocant, legitimū Dioscoridis Helichrysum esse censent.

Stœchadis citrinæ vocatæ descriptio.

Siquidem folia illi tenuia Abrotani modo non sunt, sed longa, albicantia & hirsuta. Caules palmares, aut maiores, lanuginosi & incani, in quorum summitatibus flores sunt aureo colore fulgentes, globosi, odorati, in vmbellæ diuulsæ modum sese pandentes. Radice nititur breui & subnigra. Nascitur locis incultis, & in pascuis: excalfacit & siccat, aperit & abstergit, vt amariusculus indicat sapor; quinetiam nec adstringenti facultate vacat. Decocti flores, aut ex vino macerati, iocinoris obstru-

obstructiones aperiunt: proinde datur vtiliter eorum decoctum, aut dilutum regio morbo, aut malo habitu affectis. Idem potum interaneorum vermes necat. Medetur tota planta omnibus cerebri morbis à frigido prouenientibus, nempe pituitosis fluxionibus, diuturnis doloribus, comitialibus; resolutis, & id genus alijs, siue eius decoctum sumatur in potu, siue herba ipsa in puluerem trita ex rhodomelle bibatur, aut oxymelite. In lixiuio addita non solum præscriptis morbis fert auxilium, vbi eo caput abluatur, sed furfures quoq; abstergit, & pediculos necat. Datur cùm herba ipsa, tum eius decoctum, ad vrinæ suppressiones, siquidem renes expurgat, & vrinam pellit. Adduntur flores in fomenta, quæ ad vteri morbos frigidos, & obstructiones parantur. Helichrysi sub Amaranthi nomine mentionem fecit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Amaranthum facultatis est incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menses cum vino pota educit: & grumos sanguinis liquare creditur, non solùm in ventre, sed & in vesica: sed tunc potius cum mulso bibenda: Et omnes simpliciter fluxiones pota desiccat, stomacho infesta: hæc Galenus. Cæterùm cùm Helichrysum tam Dioscoridi, quàm Galeno Amaranthum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, vt hîc AMARANTHI *purpurei, quod, vt paulò antè di-*

Stœchad. cit. vires.

Helichrysi vires ex Gal.

Amaranthi purpurei consideratio.

VI. AMARANTHVS.

* VII. AMARANTHVS panniculaincurua. *

ximus, à nostris vulgò vocatur Fior velluto, historiam, & vires tradamus, præsertim quòd puellis gratissimum sit hyeme in suis texendis corollis, vtpote quod tam recens, quàm siccum, purpureum ac flammeum colorem diutius conseruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem crassum, pinguem, subrubentẽ, striatum: florem spicatum, admodum purpureum: qui quanquam diu siccatus (vt suprà dictum est) asseruatur, haud quaquam tamen suum deperdit colorem. Amaranthum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius lib. 21 cap. 8. cùm sic inquit: Amarantho non dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, verius quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit Augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est appellato, quoniam non marcescit: hactenus de Amarantho Plinius. Huic facultas inest (vt recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca, repellit, cohibet: proinde flos eius potus cœliacos, & dysentericos iuuat. Mensium abundantiam cohibet, & albas vteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodest, præsertim si in pulmone, vel pectore, vas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis ἑλίχρυσον & ἑλιόχρυσον, Latinis pariter Helichrysum & Heliochrysum appellatur: Italis, Helichriso. Stœchas citrina, Italis, Amarantho giallo. At Amaranthus, Græcis Ἀμάρανθος: Italis Amarantho, seu fior velluto: Germanis Sammet Blum: *Gallis Passe velours.*

Amar. purp. vires.

Nomina.

Helichryson quasi aureum colorem habens, quare Gaza apud Theophrastum Aureliam reddidit. I. Elichryson foliis Abrotani, C. B. Helichrysum, Matt. Castor. Helichrysum Creticum. Matth. in compendio, sed figura transposita est. Helichrysus verus, Ges. hor. Helichrysum secundum, Taber. Elichryson, Lacu. Clus. hist. Hispa. Dod. fol. Lugd. Camer. Elichryson siue aureus flos, Lobel. Millefolium luteum tomentosum vocamus id quod dicitur Helichrysum Italicum, Matthiolo & Lugdunensi, Cam. Stratiotes millefolia, Dod. gal. Stratiotes lutea, Clus. hist. Hispa. Lug. Millefolium luteo flore, Ges. hor. Cam. Millefolium luteum, Lobelo, Tabernæ. Helyochrysum secundum, eidem. Millefolium minus siue Stratiotes Chilliophyllus, Dodo. folio. Ad Achilleam Dioscoridis, quam flore luteo esse dicit, fortè referri posset. III. Elichryson foliis Stæchadis citrinæ angustioribus, C. B. Helichrysum Creticum, Matthiolo & Lugdunensi. IIII. Elichryson seu Stœchas citrina angustifolia, C.B. Stœchas

citrina, Matth. Geſ. hor. Dod. fol. Lacu. Caſtor. Lugdu. Amaranthus & Heliochryſis prima, Trag. Tinearia lutea, eidem. Amaranthus luteus, Fuch. Lacu. Lonic. Amaranthus citrinus, Turn. Helichryſum, Cord. in Dioſc. Cæſal. Ageratum, Dod. gal. Chryſocome, Lobel. Taber. Coma aurea, Lob. in icon. V. Elichryſon orientale: Caule eſt prædicto lanuginoſiore (in vtraque ſculptor lanuginem omiſit) foliis craſsioribus, in caulis ſummitate quaſi in vmbella, octo & nouem cauliculi, vnciales incani, quibus ſingulis flos vnicus, rotundus, rarius oblongus, quaſi ex plurimis ſquamis compoſitus, quintuplo priori maior, flauus, ſplendensq;. An hæc ſit Chryſocome Dioſcoridis & Plinii, cui & Chryſitis: noſtræ enim corymbi fulgore auri ſplendent. VI. Amaranthus (eò quod huius flos non marceſcat) pannicula ſparſa, C. B. Amaranthus purpureus, Cord. in Dioſc. Lac. Lonic. Dod. fol. Lobel. Amaranthus primus, Caſtori. Amaranthus Plinii maior, Geſ. hor. Amaranthus, Cæſalp. Amaranthus purpureus maior, Taber. Amaranthus ſaturatiùs purpureus, Camerario. VII. Amaranthus pannicula incurua, C. B. Huius panniculæ in ſummo latiores, compreſſæ, hilariore aſpectu, reticulares, criſtas imitantes: folia quàm priori longiora, maculis rubentibus ſæpe aſperſis: ſemen puſillum atrorubens & ſplendens. Amaranthus purpureus ſecundus, Dod. gal. Amaranthus holoſericeis, ſanguineis, reticulàtis floribus, Lobel. Amaranthus holoſericeus, Lugdunenſis. Amaranthus Criſtatus, Germanis Hanen Kamm Camerario in ſuo Matthiolo.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

CHryſanthemon aut caltha, nonnullis buphthalmos, herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbem oculi imitantes, vnde buphthalmi nomen traxit: propter oppida naſcitur: cuius caules oleris vice manduntur. Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei vſu, poſt exitum ebibantur.

CHRYSANTHEMVM.

QVanquam non deſunt, qui crediderint Buphthalmum, & Chryſanthemum vnam & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare videantur: tamen ſi particulares quædam notæ in vtriſq; diligenter expendantur, facilè inter has plantas diſcrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cùm optimè ſciret Dioſcorides, diuerſis libris, diuerſiſq; capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod vtique minimè feciſſet, ſi compertum habuiſſet, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognoſci poteſt, primùm quòd Buphthalmo folia inſint fœniculo ſimilia, quæ planè capillaria conſtant: Chryſanthemo verò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chryſanthemi caules in cibis mandi aliorum olerum modo, ſcribit Dioſcorides: id quod de Buphthalmo agens ſilentio præterijt. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi ſimiles: Chryſanthemo verò luteos, & vehementer ſplendentes. Cæterùm de horum viribus diſſerens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiaſq; diſcutere tradidit in vniuerſum, & affirmatiuè locutus. Verùm poſtea de Chryſanthemo ſcribens, huius flores, inquit, ſteatomata diſcutere produntur, particulariter & dubiè locutus. Hæc ſanè harum plantarum manifeſta diſcrimina faciunt, vt credam, quòd aliquis antiquorum curioſus, nimiſq; ſciolus, Buphthalmum & Chryſanthemum vnam tantū referre plantam fortè exiſtimans, omnia in Chryſanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioſcorides: quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Aſaro & Bacchari ab alijs factum eſſe in præcedentibus oſtendimus.

Chryſanthemi caput reſtitutum.

Hoc itaq; argumento fretus, crediderim ego hoc modo Chryſanthemi caput eſſe legendum. Chryſanthemon herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum ſplendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti ſteatomata diſcutere produntur. Hinc itaque, ſic Chryſanthemi capite reſtituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij qui Chryſanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chryſanthemon, cui nulla prorſus ex modò traditis reclamet nota, frequentiſsimum prouenit in Senenſi agro, prope Montem nigrum, oppidum ita appellatum. Quin etiam copioſiſsimū in Bohemia, Morauia & Auſtria in campis prouenit: cuius folijs infima plebecula in Hetruria pro olere veſcitur. Buphthalmum verò etſi antea à me non viſum, in noſtris commentarijs Italica lingua conſcriptis confeſſus eſſem, ad nos tamen hoc anno verum Patauio allatum eſſe ſuperius in ſua mentione indicauimus: quod etiam poſtea accepimus Piſis à Luca Ghino medico clariſsimo, & rei herbariæ peritiſsimo, omnibus prorſus adſtipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum eſt, vt certius auſim affirmare Chryſanthemi hiſtoriam auctam, deprauatamq; eſſe in Dioſcoride.

Fuch. error circa Chryſanth.

Credidit Leonardus Fuchſius in ſuo de plantarum hiſtoria commentario, Chryſanthemum illud eſſe Ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum naſcitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus eſſe puto, quàm vt à nobis oſtendi debeat. Chryſanthemi meminiſſe Galenum in libris de

simplici-

simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Eius nomen Græcum est χρυσάνθεμον: Latinum item Chrysanthemum: Italicum Chrysanthemo. Nomina.

* II. BELLIS LVTEA maior.*

* III. BELLIS LVTEA minor.*

Chrysanthemum (seu aureus flos) foliis matricariæ, C. B. Chrysanthemum Matthioli, Lac. Lug. Taber. Huius elegans species in hortis nostris, floribus partim candidis, partim luteis, nulloq; alio discrimine, cuius Gesnerus libro de hortis nomine Buphthalmi alterius meminit. II. Bellis lutea foliis profundè incisis maior, C. B. Bellis maior lutea, Trago. Chrysanthemum, Dod. gal. & fol. Castor. Chrysanthemum segetum, Lob. Chrysanthemum aruense, Taber. Chrysanthemi species quarta, Cæsalp. Hoc adiecimus eò quod herbarii Lugdunensis auctor eandem cum Matthioli Chrysanthemo statuat, qua in re lapsus, cum non parua inter vtramque differentia intercedat. Hæc enim radice est fibrosa, ex qua caules aliquot sesquicubitales, teneri, glabri, virentes, rotundi & ramosi prodeunt: circa quos folia oblonga semunciam lata, in plures partes laciniata & scissa, pallida & tenera: in summo flores, Belli syluestri maiori similes, non modò disco lutei, sed & folia quæ orbiculatim circumposita & crenata sunt, auri fulgore splendent, odore non insuaui: semen in disci medio continetur, oblongum, flauescens, carinatum. Variat folio: in altera magis virente & plus diuiso: in altera folio magis cæruleo & minus dissecto. Est & altera foliis subrotundis tantum à præcedenti varians, de qua in historia nostra. In Germaniæ quibusdam locis inter auenam & triticum prouenit, in Italiæ hortis notauimus. III. Bellis lutea minor à præcedenti magnitudine potissimum differt, cuius semen amarissimum, licet in flore & folio nulla, aut minima sit amaritudo; monente Do. Camerario in suo Matthiolo, cui Chrysanthemum minus, & Germanorum Klein Goldblum dicitur.

Ἀγήρατον. AGERATVM. CAP. LIIII.

AGeraton a fruticosa herba est b, palmari longitudine assurgens, simplex, humilis, Origano maximè similis: vmbellam gerit, in qua c flos bullis aureis emicat, helichryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conseruetur. Vis decocti feruens, huius vstæ nidor vrinam cit, & vuluæ duritias emollit.

a Meum & Drag. θάμνος i. Frutex. b. Orib. διασπίθαμος. i. duum palmorum. c ἄνθος πομφολυγῶδες χρυσοειδές. i. flos bullis aureis similis.

NAscitur Ageratum passim in vniuersa Hetruria, in inculto solo & in pascuis, folijs origano proximis: floribus aureis, in vmbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, vt superius in Eupatorij commentatione abundè diximus. Ea à nostris Senensibus vulgò appellatur herba Giulia. Sententiæ huic nostræ refragatur Andreas Marinus Medicus ætatis nostræ non postremus, in suis in Mesuem annotationibus, his verbis, vbi in Eupatorij caput commentatus est. Cæterùm hanc ipsam herbam (Eupatorium scilicet, aut Iuliam intelligens) Dioscoridis Ageratum esse vix adducor vt credã. Nam insignẽ amaritudinẽ, quæ cuiuis vel imperito herbario, prima occurrit, nullo modo Dioscorides, alioqui diligentissimus, tacuisset, quæ tamẽ in hac planta adeò insignis est, vt ob hanc ipsam maximè, præ cæteris notis, ad Eupatoriũ Mesue sit referẽda. Folia præterea nõ sunt origano, sed centaurio potius minori similia, quæ folia quantũ inter se differant, omnes norunt. Ad hæc vrinã ciere, vuluæq; duritias mollire Ageraton, Dioscorides est autor, quorũ effectuum ne meminit

Agerati consideratio.

Andreæ Marini opinio.

I. AGERATVM.

II. AGERATVM ALTERVM.

meminit quidem Mesues, qui ab eodem Dioscoride multa diligenter sumpsit. Huc accedit, quòd Ageraton, Galeno authore, vim habet digerendi, & quadantenus Phlegmone liberandi, quod tamen Mesues non scripsit: adde, si placet, quòd nullum caloris, aut siccitatis gradum ei Galenus adscribit, cùm Mesues calidum in primo, siccum in secundo constituat. Quæ res tanti fuere apud me momenti, vt ab eruditissimi Matthioli sententiâ, quamuis inuitum, me recedere coegerint: Interim dum ab eo meliora super eo capite, vt spero edentur, quod vt facilius facere possit, aliam herbam hîc pingi iussimus, quam Petrus Antonius Michaelius Patritius Venetus, harum rerum diligentissimus indagator, pro agerato habet: cuius profecto opinioni non possum non assentiri, cùm videam notas omnes Agerati huic plantæ mirum in modum conuenire. Siquid tamen vel Matthiolus ipse, vel alij præstantes in re herbaria viri, aduersus eam opinionem habuerint, lubens eorum iudicium, & censuram subibo. Hæc ille. Quibus an rectè Ageratum examinauerit, & an eius Argumenta, quibus contra me vtitur, firma ne an infirma habeantur, ex his quæ nunc dicturus sum, ij facilè intelligent, qui materiam Medicam tenent. *Marini opinio refutatur.* Quod itaq; Dioscorides amaritudinis in Agerato non meminerit, cùm ea tàm euidens in hac planta gustantibus sese offerat, id ne tantillũ quidẽ me à mea dimouet opinione, cùm illi plurimæ describantur plantæ, quæ insigniter amaræ degustantur, & nihil tamen in ijs describendis, amaritudinis meminit. Amara sanè sunt Scylla, Cyclaminus, esculentus Bulbus, Absinthium, Ruta, Harmala, Hieracium, Senecio, Fumaria, Conyza, Bryonia, Eruum, Capparis planta, Hedera, Marum, Polium, Chamæpitys, Verbenaca, Betonica, Papaueris cum folia, tum capita, Opium, & alia quidem nonnulla, de quarum tamen amaritudine nihil memoriæ prodidit Dioscorides: quo fit, vt nihil prorsus Marini argumento dimouear, si etiam in Agerato amaritudinis notam silentio inuoluit. Folia præterea, inquit ille, non sunt Origano, sed Centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant, omnes norunt. Hæc si quis cribrauerit verba, facilè hîc Marinum haud diligenter duas hasce plantas examinasse, aut inspexisse iudicabit. Minoris enim Centaurij folia, & onitis origani, parum admodum facie inter se differunt. Itaq; rectè dixisset is differentiam hanc nouisse omnes, si se excepisset. Deinde quòd suum Eupatorium vrinam ciere non scripserit Mesues, id ab eo fortasse prætermissum censemus, quod hanc plantam ignorauerit esse Dioscoridis Ageratum. Verùm cum Eupatorium scribat calidum esse in primo gradu, & siccum in secundo, quinetiam compositũ ex substantia calida, subtili, quis vnquã medicorũ negabit Eupatoriũ hoc haud vrinam ciere? & idem quoque muliebrium locorũ duritias emollire? Nam & Iris, & Agrestis cucumis, quæ quoq; calidiora sunt, & sicciora, id efficaciter præstant. Ad hæc quòd Mesues suo Eupatorio vim digerendi, & quadantenus Phlegmone liberandi non reddiderit, cùm tamen Galenus Ageratum hiscefacultatibus refertum esse scribat, repeto Dioscoridis Ageratum haud vnquam nouisse Mesuem, suum esse Eupatorium. Siquidem nihil vetat quin id Eupatorium præstare possit, cùm ipse asserat Mesues, quod subtiliatiuum est & resolutiuum, conueniens sine attractione. Postremo quòd Galenus Agerato nullum caloris aut siccitatis gradum adscripserit, vt Eupatorio adscribit Mesues, nihil prorsus momenti hoc argumento habet. Galenus enim non semper simplicium medicamentorum qualitates (plures Galeni possem adducere locos) per gradus explicat, & præsertim vbi breuitati studet. Sed quis adeò Medicæ materiæ tam rudis, tamq; ignarus fuerit, qui non putet nouisse Galenum, caloris & siccitatis haud expers esse Ageratum, cùm scribat esse illi digerendi potestatem? Siquidem facultas hæc fieri nequit nisi à calidis & siccis temperamentis. Id quod Dioscorides non prætermisit, cum ait Δύναμιν δὲ ἔχει ἀφέψημα αὐτοῦ πυρωτικήν. id est vim habet decoctum ipsius feruidam. Hæc itaq; cùm Marini argumenta infirma admodum reddant, manebo ego in sententia: & præsertim cum Iuliam herbam videam cum folia tum *Herba Iulia.* caules edere origano haud dissimiles, quin etiam vmbellam aureis bullis micantem Helichrysi modo, cuius aureus color, in

sicca

ſicca quoq; planta diutiſsimè conſeruatur, vnde (vt rectè Dioſcorides inquit) Agerati ſibi nomen adinuenit. Nam hac tantùm nota quiſpiam iam certior fieri poterit, vnam & eandem eſſe plantam Ageratum & Meſuis Eupatorium. Cæterùm non poſſum non mirari Marini ingeniū, qui, vt facilius (vt ipſe inquit) meliora ſuper Agerati capite ſcribere poſsim, plantā à ſe pictam mihi offert, quam à Petro Antonio Michælio Patritio Veneto pro Agerato haberi ait, cùm ea Agerato adeò habeatur diſsimilis, vt nihil diſsimilius eſſe poſsit. Siquidē hæc origani nullas omnino notas habet, & vmbellas quoq; nullas, ſed floſculos racematim cohærentes balauſtiorum effigie. In ſumma vbi plantam totam expenderis, nihil prorſus reperies, quod minimam Agerati particulam referat. Ago tamen Marino gratias, quòd eum non dubitem hanc mihi obtuliſſe plantam, quòd putauerit eam legitimum eſſe Ageratum, magis fortaſſe (vt video) aliorum opinioni addictus, quàm explorandis Agerati notis. Verùm ego ingeneroſum mihi eſſe putarem, ex commentario tantùm fieri Nauclerus, vt rectè Galenus admonet libro primo de alimentorum facultatibus in ipſius præfationis calce. At ſanè hæc inuitus admodum ſcripſi, quòd tanta ſit plantæ illius cum Agerato diſparitas, vt in ea cenſenda opus mihi non fuiſſet tantam facere temporis iacturam. Atqui Marini verba hucuſque me protraxerunt, quippe qui ſcribat, ſi quid contra eius opinionem habuero, ſe lubens iudicium & cenſuram meam ſubiturum. Quæ verba (vt ſua eſt humanitas) ad reſpondendum me impulerunt. Medicam materiam non aſſequuntur, qui negant Eupatorium Meſuis, non eſſe Dioſcoridis Ageratum. Agerati vires paucis perſtrinxit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit. Florum dilutum ex albo meraco paratum puerorum vermes necat duarum vnciarum pondere potum. Excalfacit ordine primo, & ſiccat ſecundo, bilem & pituitam facilè purgat, tenuat, incidit, terget, expurgat, putredinem prohibet: reſoluit ſine attractione, obſtructiones reſerat, & earum affectus ſanat, diuturnis febribus mirificè medetur. Adſtringit, quare ventriculum, iecur & cætera viſcera roborat: cum ſero lactis efficacius purgat. Quæ herba ἀγήρατον Græcè, Ageratum quoq; Latinè dicitur: Italicè Herba Giulia.

Agerati vires ex Gal.

Nomina.

Ageratum (quaſi ſenectutis expers) foliis ſerratis, C. B. Ageratum, Matth. Lacu. Caſtor. Lugdu. Taber. Camer. Ageratum ſeptentrionalium, Lobel. Eupatorium Meſuæ, Trag. Geſ. hor. Lonic. Balſamita minor, Dod. gal. & fol. Mentha Corymbifera minor, Cord. in hiſt. Camphorata, Cæſalpino. II. Ageratum alterum Matthiolus in maioribus figuris duplex propoſuit, vt figura hac exprimitur: aſt in minoribus, ſolùm id quod foliis eſt non ſerratis: in ſuo compendio neutrum poſuit. Sic Lobelus vtrumque habet, quod ſerratis eſt foliis, Agerati floribus candidis nomine (quod Ageratum tertium minus Taber.) alterum veró Ageratum minus nominat: Tabernæmontanus, Ageratum ſecundum candidum: ſic Lugdunenſi, ſecundum & tertium. At Camerarius in ſuo Matthiolo, Ageratum minus propoſuit, quod ſponte in Hetruria prouenit, multò priore minus, foliiſq; minus crenatis eſt, quod diſtinguit ab ea agerati ſpecie, quæ prorſus candidas vmbellas gerit & cæteris eſt rarior.

Περιςερεών. VERBENACA. CAP. LV.

PEriſtereon, ſiue verbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe videtur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter verſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit. Folia è caule prodeunt inciſa, & ſubalbida: ea ſingulari ramo, radiceq; ſola conſtare ſæpius invenitur. Folia cum ſuilla adipe recenti, aut roſaceo impoſita, vuluarum dolores finire putantur: ignem ſacrum illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: vulnera glutinant, veteraq; ex melle ad cicatricem perducunt.

Ἱερὰ βοτάνη. †SACRA HERBA. CAP. LVI.

SAcra herba, quæ & periſtereon [a] nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiuſculos, anguloſos: in quibus ex interuallis folia quercus, ſed minora, anguſtioraq;, eiſdem diuiſuris, in ambitu, colore aliquatenus cæſio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitave adverſus ſerpentes pollent: eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: ſordida vlcera purgant. Tota in vino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum foliis circumdantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multum ad amuleta [b], expiationesque commendetur.

† Antiquus manuſcriptus codex περὶ ὑπτίας περιςερεῶνος i. De ſupina Verbenaca.
a Idem ὕπτιον. i. ſupina.
b Meum. περιάμματα. i. luſtrationes.

VErbenacæ duæ habentur ſpecies, recta, & quam ſupinam vocant. Hanc eam eſſe volunt, quæ Ἱερὰ βοτάνη, illam quæ περιςερεών Dioſcoridi dicitur. Recta hæc dicta eſt, quòd ſingulari caule, ipſoq; dodrantali ſine ramis aſſurgat. Supina altera, quòd caules, & ramos non ita rectos erigat, ſed circumquaq; diffundat, cuiuſmodi eſt vulgaris Verbenaca, quæ legitima Ἱερὰ βοτάνη mihi perpetuò fuerit. Cæterùm quam περιςερεὼν nuncupant, vnico tantùm caule, & vnica radice conſtantem (ſi vera fateri debeo) ea à me nuſquam viſa eſt, quæ notis omnibus legitimam referat, etſi non deſint qui velint verbenacam hanc eam eſſe plantam, quam nos de Siderite ſuperius agentes, primo ibi loco pinximus. Verùm cum videam hanc plantam ab vna radice plures edere caules, ipſoſq; non dodrantales, ſed ſeſquicubitales, folia haud ſubalbicantia, & flores in caule verticillatim prodeuntes, vt in Marrubio, ac nulla in parte aliquid gerere, quod cum vulgari Verbenaca cognationem præ ſe ferat, ego quidem ad credendum adduci nequeo, hanc herbam eſſe Verbenacam, περιςερεὼν dictam; obſeruaui ego ſæpe, vbi vulgaris Verbenacæ plurimum prouenit, eſſe quaſdam ipſius plantas, quæ caules rectos edant, quaſdam verò quæ humi ferè procumbant: quo factum eſt, vt ſuſpicarer, hinc fortaſſe harum differentiam ſumpſiſſe eos, qui rectam Verbenacā, & ſupinam faciunt. Mouit me ad hoc Plinius, qui paruā inter has intercedere differentiā ſcribit: Verùm id mihi nunquam certum ſtatuere volui. Videant & examinent quoq; alij differentiam hanc, & eorum ſit quoq; iudiciū. Hinc fit, vt in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit invenire: quemadmodum neque

Verbenacæ conſideratio.

Sideritis prima malè quibuſd. Verbenaca.

Fuch. error in Verbenaca.

I. VERBENACA.

Plin. de verbenaca.

neq; in Plinio, qui vtramq; Verbenacæ speciem lib. 25. cap. 9. his verbis descripsit: Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui peristereon, nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa verritur, domus purgantur, lustranturq;. Genera eius duo sunt: foliosa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramuli vtriusq; plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quàm quercus, angustioraq; diuisuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Nascitur vbiq; in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed vnum omnino genus faciunt, quoniam vtraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur Galli, & præcinunt responsa. Sed magi vtique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint existimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita vt ne luna, aut sol conspiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in vmbra separatim, folia, caulem, radicem: hæc Plinius. Ex quibus verbis vt arbitror, facilè deprehendi potest error Fuchsij, Brunfelsium fortè secuti, quòd in suis de plantarum historia commentarijs primò editis, pro Verbenaca femina eam plantam depinxerit, quæ à Dioscoride, cæterisq; antiquis scriptoribus Erigeron siue Senecio nuncupatur, tametsi mutata sententia libro primo de compositione medicamentorum in vltima methodo, rectam verbenacam perperàm, meo iudicio, alteram sinapi speciem esse contendat. Nascitur secus vias in ciuitatibus, & oppidis, & in plateis. Insigniter est amara: quare excalfacit & siccat: abstergit, aperit.

Brunfelsius male Erigeron pro verbena ponit.

Cæterùm haud nescius Galenus nullum, vel paruum inter vtrasq; verbenacas discrimen esse, breuiter de earum viribus, sub vna tantùm specie disseruit libro. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Verbenaca ideo peristereon appellata est, quòd in ea peristeræ, hoc est, columbæ versentur. Vim habet adeò desiccantem, vt vulnera conglutinet. Et libro secundo de compositione pharmacorum secundum locos, de antiquo capitis dolore scribens, sic inquit: Omnium porrò longè maximè discutit, & perfectè corroborat verbenaca recta, maximè viridis: imò & arida cum radicibus, & simul cum serpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se verbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis.

Verbenacæ vires ex Gal.

Nomina.

Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν, & περιστερεὼν ὀρθὸς vocatur: Latinis Verbenaca recta. Alterum verò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur: Latinis verbenaca supina. In vniuersum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis Eisen Kraut.

* II. VERBENA NODIflora. *

Verbenam duplicem proposuimus, vulgatam & nodifloram, á nemine prius descriptam. I. Verbena communis, C. B. Verbenaca, Matth. Lacu. Cast. Verbenaca vulgaris, Lug. Hierobotane mas, Brunf. Sacra herba, Turn. Verbena mascula, Brunf. Verbena recta, Trag. Verbenaca recta, Dod. gal. & fol. Lug. Taber. Verbenaca supina, Fuch. Cordo in Dioscor. Verbena fæmina, Cæsalp. Camer. Verbena, Ges. hor. Lon. II. Verbena nodiflora. Ex radice tenui, fibrosa, caulis sesquipalmaris, tenuis, quadratus exsurgit, & folia obtinet vngue non multum longiora, quæ in ramulis breuiora, oblonga, per extremum crenata, per geniculos bina, inter quæ pediculi, duos tresvè transuersos digitos longi, nudi, quibus singulis singula capitula subrotunda, ad formam capitulorum Ranunculi insident, ex quibus flosculi vulgaris Verbenæ similes, prodeunt. Ea sicca ad nos ab Imperato insigni Pharmacopæo Neapolitano Italiæ missa, quam descripsimus & delineari curauimus.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

ASTragalus paruus est à terra frutex, foliis, & ramis ciceri similis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, a præduras, veluti cornua

inter

inter ſe implicatas, guſtu adſtringentes. Naſcitur in ventoſis, opacis, & in niualibus. Eo b Memphis Arcadiæ ſcatet. Aluum ſiſtit radix in vino pota: vrinam mouet: vetuſtis vlceribus ſicca efficaciter inſpargitur: ſanguinem ſupprimit: ægrè propter duritiam tunditur.

b φαινέω. i. Phœneas. ita Oribaſius.

*ASTRAGALVS *frequens naſcitur in agro Tridentino, in vallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, præduris, inter ſe implicatis, & guſtu adſtringentibus.** *Aſtragali planta, quã in commentarijs noſtris antea editis appingi curauimus, cùm diligentius à nobis inſpecta ſit, & quædam in ea deſiderari videantur, quæ Aſtragali propria ſunt, non libuit hîc eam recudere. Aſtragalus aliter à Plinio, quàm à Dioſcoride deſcribitur. Plinius ſiquidem libro 26. cap. 8. Aſtragalum his notis repræſentauit: Aſtragalus, inquit, folia habet longa, inciſuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices villoſas, implicatas, rubras, præduras. Naſcitur in petroſis, apricis, & iiſdem niualibus, ſicut Pheneo Arcadiæ. Meminit Aſtragali Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit: Aſtragalus frutex eſt exiguus, radices habens adſtrictorias, quamobrem etiam in numero eſt non inſtrenuè exiccantium. Nam vlcera vetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam ſiſtit, ſi quis in vino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus eſt in Pheneo Arcadiæ. Is Græco nomine ἀστράγαλος dicitur: Latino ſimiliter Aſtragalus: Italico Aſtragalo.*

Aſtragali cõſideratio.

Aſtragali vires ex Gal.

ASTRAGALVS.

Aſtragali figuram ex ſecunda Commentariorum editione adiecimus, ſiquidem & Lugdunenſis hiſtoria eam exhibeat, ſed qualis ſit planta ignorare nos fatemur, etſi non deſint qui eiuſdem Pſeudo apios eſſe cenſeant.

Ὑάκινθος. HYACINTHVS. CAP. LVIII.

HYacinthus folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, vt creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere: ſiſtit aluum pota, & vrinam impellit: phalangiorum morſibus auxiliatur. Semen adſtringentius eſt, theriacis expetitum: regium morbum emendat cum vino potum.

HYACINTHVS.

HYACINTHVS ORIENtalis.

Hyacinthi consid.

HYACINTHVS ORIENTALIS ALTER.

Hyacinthus orientalis.

Hyacinthi vires ex Gal.

HYacinthus in vniuersum in campestribus ferè vbiq; inter segetes, & in syluis prouenit. Nobis duo obseruata sunt genera, vulgare alterũ, alterũ Orientale: quod duplex est: folijs, & radicibus bulbaceis, caule dodrantali, viridi, tenui, leuiq;: floret cum violis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipso caulis medio vsq; ad summum purpureis circumdatum floribus, qui maturescentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu, anteaquàm contabescant. Hetruscis nostris Hyacinthi vulgò vocantur Cypolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam. Aliud HYACINTHI *genus, quod* ORIENTALE *appellare placuit, misit ad me Iacobus Antonius Cortusus, rei herbariæ studiosissimus, quod sibi missum ex Orientalibus regionibus fatebatur: vnde nos illi Orientalis nomenclationem addidimus. Folijs exit lilij, minoribus, angustioribus, sursum spectantibus, pinguioribus, & in acutum desinentibus: caule crasso, in quo flores exeunt cærulei, lilij figura, sed parui. Radix illi bulbosa, squamosaq;. Seritur in hortis, & colitur in fictilibus vasis. Est & alter folijs latioribus, pinguioribus, & in summitate retusis: cætera cæteris perquam similia sunt. Hyacinthi vires memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Hyacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in desiccando: secundi verò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutissimè seruare impuberes illita cum vino creditur. Semen leuiter extergit, & adstringit: quamobrem & ipsum regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis Hiacintho: Germanis* Mertzen Blumen: *Hispanis Mayos flores: Gallis Vaciet. Hyacinthus orientalis, Italis Hiacintho orientale.*

IV. HYACINTHVS TRIPOLITANUS.

Hyacinthi species viginti octo in Phytopinace nostro exhibuimus, hoc loco tria proposuit Matthiolus. I. Hyacinthus racemosus maior, fortè Bulbine Plinii, C. B. Hyacinthus, Matth. Lacu. Hyacinthus quartus & maior, Trag. Hyacinthus cæruleus maior mas, Fuch. Hyacinthus maximus, Tur. Hyacinthus magnus, Lonic. Hyacinthus syluestris, Cord. in hist. Hyacinthus comosus spurius tertius, Dod. fol. Hyacinthus comosus maior, Lobel. Lugd. Clus. histo. Panno. Cam. Hyacinthus maior. Lugd. Tab. Hyacinthus nostras, Castor. Bulbi esculenti genus, Dod. gal. Lugd. Bulbus syluestris, Cæsalpino. Pancratium, Ges. hortis. II. Hyacinthus caule Serpentariæ instar maculoso, C. B. Hyacinthus orientalis, Matth. Ges. hor. Castor. Hyacinthus orientalis Græcus, Lob. Lugd. Hyacinthus orientalis minor, Dod. fol. Hyacinthus orientalis cæruleus, Taber. Hyacinthus Constantinopolitanus, Camer. Hyacinthus Cæsal. III. Hyacinthus orientalis maximus, C. B. Hyacinthus orientalis alter, Matth. (sed figuræ transpositæ erant figuraq; mutila) Lugd. Hyacinthus orientalis maior, Dod. fol. Hyacinthus orientalis maior polyanthos, Lob. Lugd. Tab. IV. A Camerario in suo Matthiolo primo fuit Hyacinthi Tripolitani nomine propositus, qui ex radice bulbosa mediocri caulem profert gracilem, oblongis angustissimisq; foliis, flore cæruleo, phalangiiq; forma, ex sex foliolis composito, è quorum medio staminula aliquot prodeunt.

Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

PApauer erraticum, quod Rhœada vocant, vere quidem in aruis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, diuisa, scabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper: flos syluestris anemo-

anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, ſed quàm anemones minus: ſemen rufum: radix longa, ſubalbida, minoris digiti craſsitudine, guſtu amara. Huius capita quinque, aut ſex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus ſomnus accerſendus eſt. Semina acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciariis libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.

E Satiui papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in vſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama vtuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet a longum, & ſemen candidum. Syluestre verò caput habet inſidens, demiſſumq;, & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium incommune natura refrigeratrix: quare ſi capita ipſa, & folia de coquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in paſtillos, qui ſiccati ad vſum reconduntur. Capita quoque per ſe in aqua coquuntur ad dimidias, iterumq; adiecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tuſsi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet: efficacius tamen redditur, addito hipociſtidis ſucco, & acacia. Papaueris nigri ſemen tritum cum vino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia: in peruigiliis fronti, temporibusq; illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inſpiſſat, ſiccatq;. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & ſomnum allicit: tuſsi, atque cœliacorum valetudini auxiliatur: verùm ſi copioſius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum roſaceo perfuſum, efficax eſt: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco inſtillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni ſacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco: ſomnum accerſit ſubditum ſedi pro balano. Optimum habetur graue, & denſum, guſtu amarũ, odoratu ſoporiferum, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque aſperum, neq; grumoſum, quod inter colandum non vt cera coeat, & in ſole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris vim conſeruet. Sed opion glaucio, gummi, aut ſylueſtris lactucæ ſucco adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo ſucco fictum, exiliter ſpirat, & aſperius ſpectatur: gummi vitiatum ſplendeſcit, & infirmum eſt. Nec deſunt, qui eò dementiæ deuenerint, vt adipem ei admiſcerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, vt Eraſiſtratus autor eſt, vſum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium vitiis infundi vetans, quoniam viſus aciem hebetaret, & ſoporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo pro-

a Meum. ἐπιμηκὲς. i. oblongum.

Opium.

I. PAPAVER ERRATICVM.

II. PAPAVER SATIVVM.

 tinus ex-

tinus excæcari, ſi non adulteraretur. Mneſidemus vſum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum ſomnũ conueniret: alioqui nobis vt noxio interdicit. Quæ commentitia eſſe exprimento deprehenduntur: ſiquidem effectus, virium huiuſce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit ſcriptis mandare, quonã modo is excipiatur ſuccus. Aliqui capita ipſa, & folia tundũt, & prelo exprimunt, terenteſq́; in mortario digerunt in paſtillos: id meconiũ vocatur, multùm opio ignauius. Porrò opii faciundi ratio hæc eſt. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decuſſatim in ſtellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum ſummam cutem incidere oportet, lacrymã exeuntem digito in concham abſtergere: nec multò pòſt redire, vt concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut poſtero die etiam offenditur, in vetere pila teri debet, & in paſtillos cogi: cùm tamen inciditur, retrocedendum eſt, ne veſtibus ſuccus deradatur.

* III. PAPAVER POLYanthos. *

Papaueris erratici conſid.

SPectantur Maio menſe Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campeſtribus locis, inter ſegetes adeò numeroſa, vt deceptis oculis, campi videantur coccineis velaminibus veſtiti. Horum flores non deſunt qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem vſum eos ſiccatos in puluerem redigunt, & in potu ex aqua dulci exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipſorum florum recentium ſucco ter, aut quater iterato diluto, ſerapiũ conficiunt: quo poſtmodum magno, ac proſpero ſucceſſu in pleuriticis vtuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima ſtatim germinatione olerum modo decoquunt, ſumuntq́; in cibum, caſeo & butyro admiſtis. Nec mirum ſanè, cùm etiam Theophraſti ætate (vt ipſe ſcriptum reliquit lib. 9. cap. 13. de plantarum hiſtoria) eadem ſumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo ſcribit Theophraſtus: Papauer erraticum vocatum non abſimile intubo erratico conſtat: quare in vſum venit cibarium. Naſcitur in aruis potiſſimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris vnguis magnitudine. Legitur ante hordei meſſem, atque viridius etiam: purgat inferius: hæc Theophraſtus.

Papaueris satiui conſid.

Sed iam de papauere ſatiuo, ſiue domeſtico nobis differendum eſt. Videtur Dioſcorides cum ſatiuo duo ſylueſtris Papaueris genera tradidiſſe, & hoc nomine hæc ab illo diſtinxiſſe. Qua in re animaduertendum eſt, ne aliquis fortaſſe decipiatur, quòd omnes hæ papauerum ſpecies ab agricolis ſeruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem ſententia, hortenſe appellauit Dioſcorides, quod albo conſtat ſemine, quoniam hoc frequentius in viridarijs, & hortis prope ædes ſeritur. Cætera verò ſylueſtria nominauit, non quòd ſponte, & per ſe naſcuntur (ſeruntur enim omnia) ſed quòd aſperiora, hirſutioraq́; proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, aſperumq́; proferant ſemen: quòd denique ſerantur in campeſtribus, ſegetum & leguminum modo.

Papaueris ſatiui tria genera Plinio.

Rem autem ſe ita habere teſtari videtur Plinius lib. 19. cap. 8. cùm ſic inquit: Papaueris ſatiui tria genera. Candidum, cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur adfuſo ouo inhærens, vbi inferiorem cruſtam apio gitq́; cereali ſapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus Rhœam vocant Græci, id noſtri erraticum dicunt. Sponte quidem, ſed in aruis cum hordeo maximè naſcitur: hactenus Plinius. Papauere candido paſſim abundat Hetruria. Vtriſq́; verò nigris ſcatet vniuerſa Inſubrium tellus, ſed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt valles, vbi Papauera hæc copioſè ſeruntur in campis, & inter legumina, præſertim inter fabas. Ibi ſiquidem eius ſemine veſcuntur homines, immiſto placentulis, quas ex paſta folioſa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidẽ haſce placentas ad ſaturitatem vſque: non ob id tamen vnquam (quod mirum alicui fortaſſe videbitur) diuturniore ſomno capiuntur, neque veternoſi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, ſuperioremq́; Auſtriam incolunt, in veternum incurrunt: etſi oleum è nigri Papaueris ſemine expreſſum in cibis continuè aſſumant, oliuarum olei vice. Ea demum experientia fecit, vt intrepidè quandoque auſus ſim Papaueris ſeminis cremorem hordei decocto expreſſum in ardentiſſimis febribus ad ſitim extinguendam ſomnumq́; conciliandum etiam largius exhibere. Hinc præterea factum eſt, vt eum metum excuſſerim, & depoſuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones incuſſerant, & ingeſſerant.

Papaueris ſucci ſiue Opii facultas.

Cæterùm ex inciſis Papauerum capitibus opos, ſiue ſuccus manat, qui in Opium vocatum addenſatur, vt ſcitè docuit Dioſcorides. Et quamuis Opium quarto exceſſu frigidum ſtatuatur, tamen ſi ex ſapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoſcuntur, opium noſtri vſus (quantum equidem deprehendere potui) non modò guſtu amarum percipitur, ſed etiam acre, adeò vt paulum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi poſſe putauerim, calidiſſimas illi ineſſe qualitates. Cuius rei fidem augere poteſt, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen ſubeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum ſententiam deſtruere velim, eorum iudicio rem hanc æſtimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentiſſimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraq́; facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi ſæpius admiſcent, vt Dioſcorides adnotauit. Illudq́; argumento eſſe poteſt, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non eſt illud verum & legitimum è lacryma, quæ ex inciſo papaueris capite exierit, concretum, ſed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum ſucco confectum eſt: idq́; meconium vocatum erit, opio longè deterius. Papauerum vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quod

tur, quòd ſcilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domeſticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ ſunt præter has ſpecies ſylueſtris papaueris: alterum velut incidentem calycem ſuſtinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac ſqualidius. Ab hoc ſuccus defluit, atque hinc eſt, quod hanc ſpeciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria eſt. Cæterùm ſatiui ſemen, quod & thylacite cognominant, mediocriter ſomnum conciliat, viſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recenſuimus, cuius florem celeriter decidere poſuimus, validius ſemen refrigerat, ita vt nequaquam eo quis innoxiè ſolo vti poßit, ſicut ſatiuo ſiue domeſtico melli admiſcens. Admodum verò, ſi ita ſumptum ſit, ſomnum conciliat. Cæterùm puſillum eius inſpergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq́. Porrò tertio loco dicti ſemen atrum etiam medicamentoſum eſt, admodum refrigerans. At quod quarto loco poſitum eſt, omniũ eſt medicatißimum, tum in ſemine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in ſucco. Validè enim refrigerat, ad ſtuporem vſque, & mortem perducens: quare medici quò probè eo vtantur medicamentis miſcentes, frigiditatis vehementiam retundunt. Eſt enim ex quarto, & vltimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo miſtionem facere oporteat, non eſt præſentis tractationis proprium. Et libro 2. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de dolore capitis agens citra manifeſtas cauſas oborto, ita de opio differit. Rarò, inquit, cogimur pharmacis ex opio vti, cùm videlicet præ doloris vehementia homo de vita periclitatur. Quanquam & tunc ſolidæ partes ex eius vſu offendantur, adeò vt poſt hac correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò vt debilem oculum reddiderint, & viſus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: velut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad vehementem aurium dolorem ex papaueris ſucco ſunt compoſita. Idem Galenus lib. 3. eiuſdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, ſic inquit: Pharmaca ex papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciunt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis vti vbi nullum aliud mitigatiuũ opem tulit: hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè aut inconſultè ad vſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq́ ſit, ex ipſo Galeno colligi poteſt, libro 8. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, vbi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſunt, cùm illa ipſa per ſe tardi tranſitus exiſtant. Hæc igitur, vbi quis inaudiuerit, quantitatem conſideret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poßit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si namque refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi verò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum, innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet, corpora viuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum vſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aßiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum ſic Latinis, μήκων ῥοιάς Græcis appellatur: Italis Papauero ſaluatico: Germanis Klapperroſen: Hiſpanis Amapollia, & Papoulla: Gallis Coquelourdeis, Pauot ſauuage, ſiue Confanons. Papauer verò ſatiuum Latinè dictũ, μήκων ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè Thaxthax, Thaytha, ſeu Chaſchas: Italicè Papauero domeſtico: Germanicè Magſamen: Hiſpanicè Dormidera: Gallicè Pauot blanc, ſeu Pauot priuè. Quod denique Græci ὄπιον & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali Opio.

Opium vt adminiſtrandum.

Nomina.

Papauer ſatiuum eſt & ſylueſtre: floris & ſeminis colore, & florum textura multiplices differentiæ. I. Papauer erraticum maius, C. B. Papauer erraticum, Matth. Brunf. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lon. Caſt. Thal. Cæſalp. Taber. cui & rubeum & floridum: Papauer erraticum primum, Fuch. Lugd. Papauer Rhœas alterum, Dod. gal. Papauer rubrum, Brunf. Papauer Rhæas, Lobel. Cam. Argemone vulgaris Trago. Rarius pleno flore, item & albo inter ſegetes apud nos Doctor Iacobus Cargillus Scotus lectum, exhibuit. II. Papauer hortenſe flore & ſemine albo, quod ſatiuum Dioſcoridi & album Plinio, C. B. Papauer ſatiuum, Matth. Dod. gal. Lugd. Taber. Papauer, Brunf. Lon. Papauer album, Trag. Dod. fol. Papauer ſatiuum, Dod. gal. Papauer album ſatiuum, Geſ. hor. Lob. Caſt. Papauer ſatiuum thylacite, Cord. in Dioſc. Papauer candidum, Cæſalp. Papauer pithitis, Lacunæ. III. Papauer Polyanthos, C. B. Papauer multiplici flore, Cam. in ſuo Matthiolo. Papauer album & nigrum Polyanthum, Lob. á vulgari ſolùm multiplici textura foliorum in flore variat: Variorũ item colorum, purpurei, ſaturatè rubri, violacei, albi mixti: ſic & folia in floribus aliquando fimbriata, quædam integra obſeruantur.

Μήκων κερατίτης. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PApauer ceratites, id eſt, corniculatum, folia habet candida, hirſuta, verbaſco ſimilia, in ambitu ſylueſtris papaueris more ſerrata: caule non diſsimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, vnde nomen mutuatur: ſemine papaueris, puſillo, nigroq́;: radice per ſumma ceſpitum, nigra, craſſa: naſcitur in maritimis, & aſperis. Radici ea vis ineſt, vt in aqua decocta ad dimidias, coxendicum, & iecinoris affectus potu ſanet: prodeſt his, qui craſſa quædam, & arenoſa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat ſemen, acetabulo in aqua mulſa poto. Cruſtas emarginant, illita ex oleo folia floresq́;: argema in nubeculas iumentorum, peruñctas abſtergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari exiſtimarunt, falſi quodam foliorum cognatione.

a Meum. ῥίζα δὲ λεπτῇ. i. radice, tenui. ita Meum.
b Meum, & Orib. καὶ ξηρανθὲς ἀποτίθεται. i. & exiccatum reponitur.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPVMEVM. CAP. LXII.

ALiud Papaueris genus aphrodes, id eſt, ſpumeum vocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali: foliis admodum paruis, radiculæ ſimilibus: fructu inter ea candido: nam herbula alba eſt, & ſpumea tota [a]: radice in ſummo ceſpite. Legitur æſtate ſemen, cùm integrè adoleuit [b], deciditq; exiccatum. Datum acetabuli menſura in aqua mulſa, vomitione expurgat: priuatim huiuſmodi purgatio, comitialibus prodeſt.

PApauer Corniculatum in maritimis noſtris Senenſibus Craſſetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq́ in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergeſto ſaxoſo litoris tractu, vbi

Papaueris corniculati conſideratio.

I. PAPAVER CORNICVLATUM.

ſæpius ipſum legimus frequentißimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis naſcitur, ſed quod potißimum in hortis, & viridarijs ad publicum omnium commodum, & ſpectaculum fuerit ſatum. Quod in præſcriptis locis naſcitur florem aureum profert, ſiue (vt Dioſcorides inquit) pallidum.

Papauer corniculatum rubrum.

Sed alterum quoque habetur genus, folijs minus aſperis, atq; minoribus, quod florem rubeum edit. Hoc in Morauia & Bohemia, in campeſtribus copioſum vidimus. Corniculati papaueris meminit Theophraſtus lib. 9. cap. 14. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens: Papaueris quoq; ſylueſtris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum eſt, folio conſtans verbaſci nigri, ſed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per ſummaque ceſpitum: fructus inflexi, vt cornicula figurantur. Legitur circa meſſes. Aluum purgare poteſt: folium albuginem ouibus aufert: naſcitur iuxta mare, ſaxoſis locis: hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe vocatur, fieri è corniculati Papaueris ſucco. Verùm ij (vt Dioſcorides eſt author) procul dubio decipiuntur.

Papauer ſpumeum.

Cæterùm Papauer ſpumeum, quod aliqui heracleum vocant, nondum mihi compertum eſt, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum oſtenderet. Quo fit, vt ipſum quoque inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, vt quidam faciunt.

Plinii lapſus.

Veruntamen non mihi videtur ſilentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapſus, in Papaueris ſpumei mentione lib. 20. cap. 19. Quippe qui huius papaueris folia ſpeciem paſſerum auium repræſentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiuſdē nominis Græci ſignificatione: στρούθιον enim Græcis non modò paſſerem auiculam ſignificat, ſed & plantam eam, quā Latini radiculam, ſiue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioſcorides, non autē auiculis, quas paſſeres Latini dicūt, Papaueris ſpumei folia ſimilia reddidit. Quemadmodum & Theophraſtus, qui de eo loco citato ita ſcriptum reliquit. Papauer heracleon nuncupatum folio conſtat ſtruthij, hoc eſt radiculæ, qua linteis candorem conciliant, radice candida, in ſumma terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare ſuperius nata eſt. Non deſunt, qui contra comitiales ea vtuntur in vino mulſo. hæc Theophraſtus.

Papaueris corniculati vires ex Gal.

Papaueris corniculati meminit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, de eius viribus in hunc modum diſſerens. Papauer corniculatum nominatū quidem eſt à ſemine leuem inuerſionem habente, veluti & fænum græcum, vt bouis cornu videatur eſſe ſimile. Vocatur porrò à quibuſdam paralium, quandoquidem vt plurimum iuxta mare naſcitur. Vim habet incidendi, & abſtergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta, ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores ſordida admodum, & maligna vlcera iuuant. Sed ab his abſtinere oportet, vlceribus iam expurgatis: adeò enim abſtergere valent, vt & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc virium robore non ſordem duntaxat, ſed & cruſtam vlceribus detrahit. Papauer verò Herculeum, quod & aphrodes, hoc eſt, ſpumeum vocatur, eo quòd totum ſit candidum, & ſpumoſum, exile eſt. Semen habet pituitam expurgans.

II. PAPAVER SPINOSVM.

Nomina.

Μήκων κερατίτης id Græcis vocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus Almacharam: Italis Papauero cornuto: Germanis Gelb Oelmagen Mön vnd Gelb Oelmagſamen: *Hiſpanis Dormidera marina: Gallis Pauot Cornu. Id verò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, quod Latinè Papauer ſpumeum: Arabicè Dabre, & Zebeolij: Italicè Papauero ſpumeo.*

I. Papauer Corniculatum luteū, habetur enim violaceum, item phæniceum, hirſuto, vel glabro folio. Papauer Corniculatum, Matt. Lac. Caſt. Cæſal. Papauer ſylueſtre corniculatum, Trag. Papauer corniculatum luteum, Fuch. Turn. Papauer corniculatum maius, Dod. fol. Papauer cornutum, Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Lon. Lug. Tab. Cam. II. Papauer ſpinoſum elegantiſsimum: hoc papauer, cum nemo eius meminiſſet, in Phytopinace ante ſeſquiannum deſcripſimus, iam cum ipſius genuina effigie addere placuit. Ex radice tenui, oblonga, fibroſa, caulis ſeſquipalmaris, rotundus, ſtriatus, minimis aculeis armatus, mollis, alba medulla plenus exſurgit,

qui in ſummo in alas brachiatur, Foliis eſt glaucis, papaueris Corniculati inſtar laciniatis, non hirſutis, ſed mollibus & nitidis, trium quatuorve vnciarum longis, per margines flaueſcentibus aculeis armatis, aliquibus etiam ipſi neruo parte auerſa, minoribus tamen, adpoſitis: parte ſuperna nerui quaſi leui puluere obſiti albicant: hæc ex leui vulnere ſubcroceum ſuccum fundunt. Flos in caulis ſummitate quinquefolius luteus, cui ſuccedit capitulum oblongum, quinquangulum ſpinis flauis horridum, ſemina plura nigra ſextuplo aliorum maiora, rotunda in apicem deſinentia elegantiſſimè ſtriata, continens. Ex Anglia primùm ſemen allatum, quod vná cum planta, Figo del inferno, id eſt, Fici infernalis nomine, Doctor Doldius Norinberga primùm miſit: quo nomine ante paucos dies etiam Nobiliſs. Cortuſus Patauio tranſmiſit: in hortis noſtris habuimus. Notæ aliquot à Dioſcoride Glauio tributæ, huic etiam conueniunt.

Ὑπήκοον. HYPECOVM. CAP. LXIII.

HYpecoon, aliqui Hypopheon vocant: naſcitur in ſegetibus aruiſq;, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris ſucco.

HYPECOVM.

HYpecoum ijs facilè ſeſe offeret, qui inter ſegetes, & legumina ipſum perquirere non grauabuntur. Hoc pro ſylueſtri ruta olim Petrus Spezzalancia Cleſij vallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi oſtendere ſolebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus, ſi ſingulatim expendantur: caulibus exiguis, mollibus, hirſutis: in quibus ſunt flores, qui in luteum palleſcunt, etſi prope calycem purpurei ſpectentur: in horum medio flocculus erumpit colore aurum æmulans, viſu iucundus. Floribus ſuccedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus ſemen clauditur nigrum, tactu aſperum, pſeudomelanthio proximum. Cæterùm ſcio non deeſſe naſutos, qui iam diu plantam hanc noſtram impugnant, dicuntq́, folia illi non eſſe rutæ, ſed potius Alceæ. Atqui ſi ſingulatim examinentur, ij facilè cognoſcent, à ruta parum admodum diſtare. Adhæc ſi vires expendantur, nihil ſanè obſtabit, quin ea in hac planta reperiantur, quæ in ipſo quoq; ſunt papauere. Quo fit, vt horum ſuſurronum bombo nihil à priori mea ſententia dimouear, quouſq; aliam plantam, quæ magis facie & viribus Hypecoon referat, in medium afferant. Nullam hactenus plantam mihi videre licuit quæ magis Hypecoum referat: tametſi id mihi per omnia nō ſatisfacit. Meminit huius Galen. lib. 8. ſimplicium medicamentorum, his paucis verbis: Hypecoon, inquit, refrigerandi vim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò vt parum abſit à papauere. Quod Græci ὑπήκοον, Latini quoq; Hypecoum vocant: Itali Hipecoo.

Hypecoi cōſideratio. Hypecoi vires ex Gal. Nomina.

Alcea veſicaria, C.B. Hypecoum, Matt. Lac. Caſt. Lugd. Cæſal. Hypecoum alterum ſpurium, Geſ. hor. Alcea Veneta, Trag. Dod. gal. Lugd. Alcea peregrina Geſ. hor. Taber. Alcea Bononienſis, Geſ. hort. appen. Alcea peregrina, ſoliſequia, Lobel. Alcea veſicaria, Dodo. fol. Malua Veneta, Geſ. hort. Lonic. Herba Vngarica, eidem.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

HYoſcyamus frutex eſt caules emittens a craſſos: folia lata, oblonga, diuiſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, vt papaueris. Tres eius differentiæ. Vna ſemine nigro, floribus penè purpureis, ſmilacis folijs, cytinis præduris & ſpinoſis. Alterius ſemen ſubflauum vt irionis: flores lutei, folia & ſiliquæ b ſimpliciores, ambo inſaniam gignunt, & ſoporem, ideò in communi vſu damnantur. Tertium genus, vt quod mitiſſimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminiſq;, in maritimis ruderibuſq; naſcens: c cuius occaſio ſi non adſit, rufum vſurpari oportet: niger, vt deterrimus, improbatur. Recenti ſemine, caulibus folijsq; tuſis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, vſus ad annum vſq; prorogatur: nam facilè corruptionem ſentit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recens, addita d trimeſtri farina, digeritur in paſtillos & reconditur. Liquamentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quæ doloris ſenſum auferunt, commodiſſimè inſeri ſolent: contra acutas calidaſq; fluxiones, dolores aurium: atque vuluæ mala proſunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum cæterarumq; partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tuſſi, deſtillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra menſium abundantiam, & erumpentem aliunde ſanguinem, oboli pondere cum papaueris ſemine, & aqua mulſa bibitur: podagris ſubuenit: teſtibus inflatis, mammiſq; tumentibus à partu, tritum ex vino illinitur. Alijs quoq; cataplaſmatis, quæ doloris leuamentum præſtant, admiſceri ſolet. Folia omnibus medicamentis dolorem ſedantibus, per ſeſe, & ex polenta vtiliſſimè imponuntur: recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum vino terna, quaternave pota ſanant

a Orib. addit, πόλλους. i. multos. Et ita quoque meum.
b Orib. ἁπαλωτέρους. i. teneriores.
c Orib. addit: χρυστέον οὖν τῷ λευκῷ. i. cādido itaq; vtendum eſt.
d Meum σιτανίῳ ἀλεύρῳ καὶ πηγάνῳ i. cum frumēti horni farina & ruta.

ſanant algidas febres, quas epialos vocant. Cocta olerum modo folia, ſi acetabuli menſura manduntur, mediocrem inſaniam gignunt: idem efficere tradunt, ſi colo vlcus ſentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

I. HYOSCYAMVS.

II. HYOSCYAMVS ALBVS.

IV. HYOSCYAMVS TERTIUS.

Hyoſcyami conſid.

Hyoſcyamus (*vt Dioſcoridi placet*) *tres habet differentias. Prima, nigrum fert ſemen: ſecunda, ſubflauum: tertia album, quæ omnia vt ſemine differunt, ita & floribus. Siquidem in prima purpurei, in altera lutei, in poſtrema verò candidi ſpectantur. At hyoſcyamum purpureo flore refertum nuſquam hactenus videre licuit. Cætera verò genera & vidimus, & ſæpè legimus.*

Hyoſcyami lutei deſcriptio.

Qua flore luteo, & ſubflauo ſemine prouenit, vbiq; ferè locorum naſcitur, locis incultis, ſecus itinera, & in agrorum limitibus, folio braſsicæ, lato, venoſo, pingui, nigricante, oblongo, in acutum deſinente & ſecto, Acanthi modo, circumquaq; ambitu hirſuto, ſed tactu molli. Caules habet teneros, teretes, piloſos, pingues, ſubalbicantes, è quibus à medio rami prodeunt numeroſi, in quibus flores in altera tantùm parte è latere prodeunt. Hos calyces quidam ſequuntur Punicorum Cytinis ſimiles, ſerrato, ac pungenti cacumine ocimoidis ferè modo, in quibus ſemen concluditur, rotundis quibuſdam ſcutulis, caliculos occludentibus. Nam ijs maturitate excluſis, protinus ſemen decidit. Radice nititur ſpithamæ longitudine, alba, molli, ſuccoſaq;. Tota planta grauiter olet, adeò vt olfactu mentem afficiat.

Hyoſcyami albi delineatio.

Quæ autē alba vocatur, folijs creſcit alterius ferè ſimilibus, ſed ſubrotundis, pinguiorib. mollioribus, hirſutiorib. rarioribus & albicantib. Flores profert alteri ſimiles, ſed candidos, aut ſubpallidos, ſubluteos, è quib. eodē ordine quo in cæteris Cytini oriuntur, ſed rariores & clementiores, in quibus albū concluditur ſemen. Naſcitur ſpontè & ſeritur in hortis.

Hyoſcyamus tertius.

Non deſunt qui nouā quandam in Italiam attulerunt plantam, ſpectatu ſanè pulcherrimam, quam inter Hyoſcyami genera connumerant. Caules edit hæc ſeſquicubitales, rotundos, tenui obductos lanugine ramoſoſque, folijs amplis, pinguibus, tenui pilo refertis, mollibus, ſolani ſoporiferi ſpeciem quadantenus referentibus, odore etiam graui. Flores edit pallidos, luteos

Hyoſcya-

Hyoſcyami æmulos, è quibus capitula ſubrotunda oriuntur, quæ nonnullam Hyoſcyami ſpeciem præ ſe ferunt. Nam & ſimilibus ferè ſcutulis concluduntur, coronato circumquaq; orificio, & ſemine intus ſubflauo colore. Radice nititur alba, ſpithamæ longitudine, numeroſis vbiq; fibris, & digiti craſſitudine. Hanc iam pridem ex Italia ad me tranſmiſit in Bohemiam, Iacobus Antonius Cortuſus: ſeritur in hortis. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens: Altercum, quod Græcis Hyoſcyamus vocatur, qui biberint, capitis grauitate, & venarum diſtentione laborant, menteq; abalienantur cum quadam verborum altercatione: vnde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem teſtari poſſum, quòd viderim in Ananiæ vallis montibus pueros, qui Hyoſcyami ſemen comederant, adeò deſipientes factos, vt parentes, & vicini eos crederent à cacodæmonibus vexatos eſſe. Hinc eſt, quòd eius regionis incolæ Hyoſcyamum vulgari ſermone appellant Diſturbio, vt quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ ſemen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo poſt tempore pereunt, quemadmodum & piſces. Hyoſcyamus videtur Græcis dicta, quaſi faba ſuilla: propterea quòd (vt Helianus inquit) huius herbæ paſtu reſoluantur, & conuellantur apri. Sed remediũ nouere: aquas enim ſtatim adeunt, & cancros venantur, atq; ita protinus ſaluti reſtituuntur. Hyoſcyami vires recenſuit Galenus lib. 8. ſimp. med. his verbis: Hyoſcyamus, cui ſemen atrum eſt, inſaniam, ac ſoporem affert. Huic autem is, cui ſemen mediocriter flauum eſt, propinquam facultatem obtinet. Verùm vtriq; fugiendi ſunt vt inutiles, & venenoſi ſeu deleterij. Cæterùm cuius ſemen, ac flos candidus eſt, ad ſanationes vel maximè idoneus eſt, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui ſemen eſt nigrum, mediocriter purpureus eſt: eius verò, cui eſt ſubflauum, leuiter mali colorem refert. hæc Galenus. Hyoſcyamus tertius, refrigerat ordine tertio completo: ſoporem inducit, adeò vt ea ſit ei natura, quæ cæteris Hyoſcyamis. Cæterùm, vt ad Hyoſcyami hiſtoriam noſtra reuertatur oratio, mihi quidem non videtur prætermittenda ſuſpicio, quæ eſt, quòd in huius capitis initio, vbi de floribus fit mentio, mendum aliquod ſubſit. Ea namq; inibi floribus tribuuntur, quæ ſiliquis legitimè debentur. Etenim ſiliquæ ſunt, quæ ſcutulis conteguntur, atq; ſemen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis ſuſpicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoſcyami Dioſcoridi acceptum referat, quod hic de floribus ſcriptum legitur. Quare non temerè, meo iudicio, conijcere poſſumus, hunc locum in Dioſcoride deprauatum, aut mutilatum eſſe. Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoſcyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus Bengi: Italis Iuſquiamo: Germanis Billſomen vnd Bilſen: Hiſpanis Velenho: Gallis Iuſquiame & Hanebane. At Hyoſcyamus albus Græcis ὑοσκύαμος λευκὸς: Italis Iuſquiamo bianco. Sic Hyoſcyamus tertius, ſeu potius quartus, Italis Iuſquiamo nuouo ſeu Iuſquiamo maggiore.

Hyoſcyamus cur altercũ dicatur.

Hyoſcyami vires ex Gal.

Nomina.

Hyoſcyamus, id eſt, faba ſuilla, quòd eius paſtu reſoluantur apri, vt Aelianus prodidit, præſenti mortis periculo, niſi copioſa aqua ſtatim ſe foris & intus polluerint. I. Hyoſcyamus vulgaris, vel niger, C.B. Hyoſcyamus, Matth. Brunf. Turn. Lac. Lug. Cæſ. Hyoſcyamus ſecundus Galeni, Trago: Hyoſcyamus flauus Fuch. Hyoſcyamus niger, Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Caſt. Hyoſcyamus vulgaris, Geſ. hor. Thal. Hyoſcyamus primus, Tab. Appollinaris, Altercum, Symphoniaca, Cord. in Dioſ. II. Hyoſcyamus albus maior, (habetur enim & minor) vel tertius Dioſcoridis, & quartus Plinii, C.B. Hyoſcyamus albus, Matth. Turn. Dod. gal. & fol. Geſ. hort. Lon Lob. Caſt. Cam. Hyoſcyamus candidus, Trag. Hyoſcyamus ſecundus, Tab. Apollinaris tertia, Cord. in Dioſcor. III. Hyoſcyamus Creticus luteus. C.B. planta eſt pulcherrima, folia

* III. HYOSCYAMVS CREticus luteus. *

* V. NICOTIANA MAIOR latifolia. *

habens

habens lata, ſubrotunda, ſinuata & circumroſa, non vt in vulgari laciniata, ſed hyoſcyami albi minoris foliis multum ſimilia, hirſuta, longis pediculis hirſutis, ex caule robuſto, rotundo, hirſuto prodeũtia. Flores habet in ſummitate ex calyce hirſuto prodeuntes, oblongos, Lamii meliſſophylli ſeu Nicotianæ forma luteos, ex quorum medio ſtamina quædam prodeunt, quibus delapſis ipſorum calyces oblongi hirſuti in quinq; apices abeuntes indurantur, ſemenq; minutum ſubruffum continent. I V. Nicotiana minor ſeu Hyoſcyamus luteus, C.B. Hyoſcyamus tertius, Matth. Lugd. Hyoſcyamus niger, eidem in Ital. Caſtor. Lugd. Hyoſcyamus luteus, Dod. gal. & fol. Lonic. Geſ. hor. Cam. Hyoſcyamus dubius luteolus Solanifolius, Lob. Hyoſcyamus Peruuianus, Taber. Priapæia, Geſ. hort. Tarnabone congener, Cæſalp. V. Nicotiana maior latifolia (habetur enim & anguſtifolia & etiam minima) ex radicibus albis in multos ramos fiſſis, caulis exurgit ad trium & plurium cubitorum altitudinem, viridis, villoſus, ramis brachiatus: folia habet ampla, nonnunquã ſinuata, latiore baſi caulem amplectentia (rarius exiguo è pediculo prominentia) ſenſim in mucronem ſe colligentia, pinguia, dilutè virentia, molli lanugine pubeſcentia: flores in ſummo caule oblongi, concaui, patentes, pentagoni, dilutiore purpura rubentes & ad marginem albicantes: quibus ſuccedunt vaſcula oblonga acuminata, interſtitio diuiſa, minutiſſimo pullo ſemine referta. Huius ſemen ex Occidentali India, apud quos locis humidis & vmbroſis leuiq; ſolo prouenit, primum in Europam allatum, vbi in hortis autumno ſatum feliciter ſequenti anno adoleſcit. Americanis Petum, vt habet Theuetus: Picielt, Monardi: Petebecenus, Ouiedo: Tabacum, ab eius nominis Inſula dicitur. Hyoſcyami tertia ſpecies, Geſ. hor. Hyoſcyamus Peruuianus, Dodo. fol. Camer. in Matth. Tabacum, Monardi, Tabacum latifolium, Cam. cui & vulgò Vulneraria planta Indica, Sana ſancta Indorũ, Aduerſariis & Lob. Nicociana & Herba Reginæ, Lugd. Nicotiana maior, Tab. Nicoſiana, Lon. Tornabona, Cæſalp. Herba S. Crucis, Caſtori, Hiſpanis Petun & Tabaco: Gallis Herbe de la Roine mere, Germanis Indianiſch Wundtkraut. Diuerſis facultatibus prædita eſt, calidam eſſe foliorum acrimonia oſtendit, quæ & ſaliuam elicit: narcoticam autem & ſtupefacientem vim ei ineſſe, mentis perturbatio, quæ ex fumo attracto cauſatur, declarat: foliorum item applicatio podagricorum cruciatibus medendo, matricis tormina diſcutiendo, ſucci deniq; collutio diros dentium dolores tollendo etiam declarat. Ad infinitos morbos commendatur, cuius nomine peculiarem de hac planta libellum Ægidius Euerardus, Herbam Panaceam nominans, ſcripſit: plurima de eius viribus etiam Carolus Stephanus in ſuo de Agricultura libro. Sunt qui Syrupum ex hac tuſſientibus & Aſthmaticis vtilem conficiant. Vnguentum paratur ad vlcera, ſcabiem & ſcrophulas præſtantiſſimum: Exemplum ℞. Foliorum Nicotianæ libram vnam, Axungiæ porci recentis libram ſemis. Herba trita in vino rubro per noctem maceretur: manè lento igne cum axungia ad vini conſumptionem bulliat: cola exprimendo: colato adde ſucci Nicotianæ quartarium vnum, Reſinæ abiegnæ vncias duas: coquantur ad ſucci conſumptionẽ, addendo circa finem radicis Ariſtolochiæ rotundæ pulueriſatæ vnciam vnam, ceræ nouæ quantum ſufficit, fiat vnguentum.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

a Meum χορτώδης. i. fœni modo ſurculoſa.

PSyllion foliis eſt coronopo non diſſimilibus, hirſutis, longioribus: a ſarmentoſa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribusve conuolutis in cacumine capitulis: in his ſemine duro, nigro, pulicum ſimili, vnde & nomen: in aruis & incultis naſcitur. Vis ei ad refrigerandum, inſpiſſandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum roſaceo, aqua aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti vmbilico, illitum ex aceto medetur: teritur acetabuli menſura, & in aquæ ſextario madefactum, vbi concreuit aqua, illinitur: ſiquidem vehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit: contra ignes ſacros efficax eſt. Fama eſt, ſi virens domum importetur, non ſinere in ea pulices gigni. Cum adipe tuſum ſordida vlcera, & quæ cacoethe vocantur, expurgat. Succus vermiculoſis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodeſt.

Pſyllii conſi. & genera.

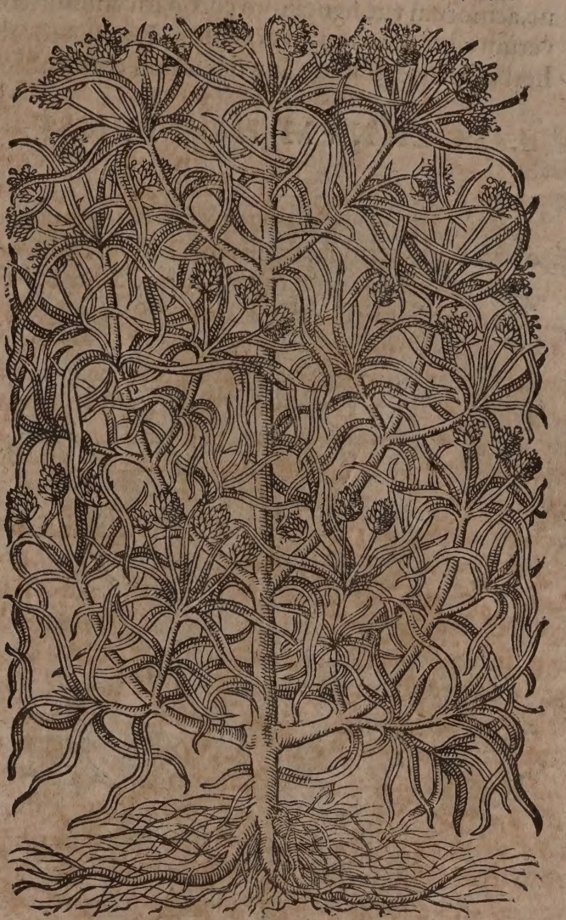
PSyllium, quod & Pulicariã herbam nuncupant, duplici recenſetur genere, foliorũ capitulorumq; differentia. Alterũ foliis eſt incanis, longis, hirſutis, coronopo æmulis, nõ tamẽ corniculatis. Ramos gerit numeroſos, dodrãtales, rotũdos, graciles & folioſos, humotenus potius quã in altum ſeſe diffundentes, in quorũ cacuminib. capitula oriuntur, compactili ſquamarũ cõgerie à natura fabricata, vt in ſcabioſa, & longis pediculis nitentia. Floſculos edit puſillos, prætenues, lanuginoſos, pilorũ ſpeciẽ referentes, albo colore, plantaginis anguſtifoliæ modo. Semen puſillum quod nigrum, pellucidumq; habetur, pulicũ effigie, in ipſis capitulis continetur. Radice nititur ſubalbicante, dodrantali, numeroſis ſtipata fibris. Naſcitur locis incultis, & à multis quoq; ſeritur. Alterum longè ſarmentoſius eſt, & numeroſioribus refertum foliis, longioribus, anguſtioribus denſioribusq;, piloſis pariter, atq; incanis, & inter ſe complicatis: capitula illi ſunt alteri ſimilia, ſed minora paulò, & numeroſiora, in quibus ſemen progignitur alteri ſimile. Radicem habet multifidam, & numeroſis ſcatentem fibris. Naſcitur in campeſtribus, ſed in maritimis frequentius. Seplaſiæ ſemen recondunt ad glutinoſos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis defluxionibus, & ad extinguendam ſitim, læuigandamq; linguam, & faucium ſcabritiem, in ardentiſſimis febribus vtuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Pſyllii vires retulit Meſues inter ea medicamenta, quæ deiectoria vi pollent, vbi hæc ad ſenſum ſaltem habet. Pſyllium de his eſt, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius ſeminis tria habentur genera, candicans, ſubflauum, & ad purpuram vergens. Præſtantius perfectè maturum, ponderoſum, & quod in aquam demiſſum ſtatim imum petit. Contrariis conſtat cum viribus, tum ſubſtantiis: ea ſiquidem, quæ in medulla continetur, calida eſt, & ſicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, ſepticæ, & deleteriæ facultatis. Quæ verò in cortice reſidet, teſte Rufo, infrigidat, humectatq; tertio exceſſu. Infunditur Pſyllii ſemen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tamdiu, quouſq; aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à ſeminibus, & admiſcetur oleo, aut ſyrupo violaceo: hoc enim modo Pſyllium potu aluum mirificè emollit, & deiicit. Verùm ſi frixum prius ſemen roſaceo admiſtum eodem modo agitetur,

Pſyllii vires ex Meſue.

tunc

I. PSYLLIVM. II. PSYLLIVM ALTERVM.

tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alui fluoribus, præſertimq́; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hauſto ſuperueniunt, ſed præcipuè acri, quale eſt ſcammonium. Cæterùm maximè animaduertendum eſt, ne Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari ſubſtantia, ventriculum, & inteſtina exulcerat: iecur & ſanguinem inflammat, & omnia deniq; viſcera lædit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum, bilem deijcit: eaq́; propter ardentiſſimis febribus, intolerabili ſiti, inflammatis valdè ſpiritibus, & faucium & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodeſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſi tamen dolor à cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus. Pſyllij vires paucis perſtrinxit Galenus Pſyllii vires ex Gal. *lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Pſyllij ſemen admodum vtile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando verò & humectando medium quodammodo eſt, & ſymmetrum. Herba* ψύλλιον, *Pſyllium item Latinè dicitur:* Nomina. *Arabicè Bazara chathona, ſeu Bezer cothume: Italicè Pſillio: Germanicè* Pſillienkraut: *Hiſpanicè Zargatona: Gallicè Herbe à pulces.*

Pſyllium duplex eſt, maius quod duplex (alterum enim, ramoſius) & minus Gotne dictum in Phytopinace (cum nemo prius propoſuerit) deſcriptum & pictum. I. Pſyllium alterum, C.B. Pſyllium, Matt. Trag. Fuchſ. Turn. Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioſc. & hiſto. Geſ. hort. Lob. Caſtor. Lugd. Tab. Pſyllium minus, Cæſal. Cynops Theophraſti, Geſ. hort. Pulicaris herba, Lob. in Iconibus. II. Pſyllium maius, C.B. & Cæſalpino. Pſyllium alterum, Matth. Caſtor. Lugd. Taber. Pſyllium Plinianum fortè radice perenni ſupinum Lobelo.

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

HOrtenſe Solanum frutex eſt cibis idoneus, exilis, puſillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, viridi, qui poſt maturitatem nigricat aut fulueſcit: herba innocentis guſtus. Natura ei refrigerãdi: quare folia vlceribus quæ ſerpunt, & ignibus ſacris conuenienter cum polline polentæ illinuntur: ægilopia, capitiſq; dolores, trita & impoſita per ſe ſanant: æſtuanti ſtomacho auxiliantur: parotidas cum ſale detrita illitu diſcutiunt. Valet ſuccus eius aduerſus ignem ſacrum atq; vlcera quæ ſerpunt, cum ceruſſa, roſaceo & argenti ſpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduſtioni, quam ſyriaſin vocant, cum roſaceo perfuſus proficit: in collyriis, aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori inſtillatus prodeſt: menſium abundantiam ſiſtit in vellere ſubditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo ſubactus, & linteo appoſitus, ægilopiis præſentaneo eſt remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

ESt & aliud Solanum, quod peculiari nomine Halicacabon aut Phyſalida, id eſt veſicariam vocant, foliis antedicto ſimilibus, verùm latioribus: cuius caules, poſteaquam adoleuerunt, prona terram ſpe-

râm ſpectant:folliculis orbiculatis,veſiculis ſimilibus:in quibus ſemen continet fuluum, rotundum,læue,acinorum vuę figura:quo coronarii vtuntur,corollis intexentes. Vim vſumq; hortenſis Solani habet: verùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & vrinam pellit. Ex vtraq; herba ſuccus extrahitur,qui ſiccatus in vmbra reconditur,ad eadem valens.

I. SOLANVM HORTENSE.

II. SOLANVM HALICAcabum.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

SOlanum ſomniferum,aliqui etiam Halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæq; mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato:radice grandi,ſubrubro cortice veſtita:naſcitur in ſaxis,non procul á mari. Radicis cortex in vino drachmæ pondere potus, ſomnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer vrinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adiiciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa,potui data. † Succus paſtillis inſeritur, & medicamentis,quæ doloris leuamentum præbent: decoctus in vino, ſi in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

† Me. φλοιός i. cortex.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

SOlanum manicon,aliqui perſion,alii thryon appellauere. Huic folium erucæ ſimile, maius aliquantó, ſatis acantho, quam pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, vlnæ altitudine adoleſcentes: caput in cacumine oliuæ figura, ſed vt platani pilulæ hirſutius, verùm maius latiusq;: florem nigrum: poſtquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis conſtans, ſimilibus hederæ corymbis, vt vuæ mollibus: radice firmatur candida, craſſa, caua, cubitali: gignitur in montibus vento perflatis & plataneatis. Radix drachmæ vnius pondere pota ex vino, facit ſpecies vanas, imaginationesq; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres vſq; dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſiùs pota, & vomitione reiecta.

Solani generum conſid.

E Quatuor Solani generibus, quæ hic à Dioſcoride deſcribuntur, etſi in commentarijs, quos antea Italico ſermone conſcripſi, me duo tantùm genera nouiſſe prodiderim, hortenſe ſcilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Veſicariam vocant: hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Piſis ad nos miſit vir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocornelienſis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo reſpondere videtur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non vidiſſe fateor. HORTENSE *apud veteres conceſſit in ciborum vſum, & pro olere habitum eſt: folijs exit Ocimo maioribus, Veſicariæ æmulis, ſed anguſtioribus nigrioribusq;, mollioribus & oblongis. Plures circumquaq; fundit ramos, non ſine alarum cauitatibus, floribus albis, & in medio luteis, ſtellæ figura. Baccas edit rotundas, racematim dependentes, vinoſo ſucco prægnantes, iuniperinis haud minores, orobi quantitate, in quibus album minutumq; ſemen continetur. Variat in ijs color: ſiquidem in hac planta nigræ, in illa luteæ, in altera ſubuirides habentur.*

Hortenſis Solani deſcriptio.

Radix

III. VESICARIA REPENS.

IV. SOLANVM SOMNIferum.

V. SOLANVM SOMNIferum.

Radix illi eſt alba, pluribus diuaricata fibris. Naſcitur in hortis & viridarijs, ſecus publica itinera, & præſertim propter ſepes, & ædificiorum muros. Præſtat cùm foliorum, tum baccarum ſuccus addito roſaceo, & aceti momento, aduerſus capitis dolores à caliditate exortos: quinetiam phreniticos iuuat, vbi illitis in eo linteolis ex aceto & roſaceo ſyncipiti ſuperponatur. Illinitur fronti eodem modo ad calidas oculorum fluxiones. Gargarizatur quoq; vtiliter cum aceto ad faucium, & columellæ inflammationes, & additur conuenienter in vnguentis & emplaſtris, quorum ad vlcera contumacia eſt vſus: cibis idoneum eſt. In ſumma vbi refrigerare, exiccare, cohiberéq; opus eſt, hortenſe Solanum mirificè conuenit. Hortenſis Solani vires Matthiolo.

Quod autem HALICACABVM *ſiue Veſicariam vocant, quodq; Arabes & officinæ Alkekengi nuncupant, folijs eſt hortenſi ſimilibus, ſed latioribus firmioribusq;, ſubaſperis, nec adeò, vt in illo nigricantibus. Caulibus lentis, qui vbi adoleuerint, facilè ſeſe in humum proſternunt. Flores illi ſunt candidi, hortenſis modo: è quibus veſicæ oriuntur iuglandium magnitudine, & quandoq; maiores, turbinata facie. Hæ octonis compaginantur coſtis, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtantibus. Recenter editæ virides ſunt, ſed per maturitatem rufeſcunt, baccis intus vinoſis, quæ ſingulæ, ſingulis inhærent ima folliculi parte, rubicũdæ vuæ acino [ruſci baccis] ſimilis, ſapore auſtero ſimul & amaro, ac numeroſo, minutoq; intus ſemine, ipſoq; albicante. Naſcitur propter vliginoſas ſepes & locis vmbroſis.* Solani Halicacabi delineatio.

Baccarum vis eſt præſtantiſsima non ſolùm ad renum vitia & ad ciendam vrinam, ſed ad eius quoq; ardorem mulcendum. Siquidem earum ſuccus ex papaueris albi cremore, aut ſeminum melopeponum, aut cucurbitæ cucumerisve, aut ex maluæ decocto, aut hordeacea ptiſſana potus mirificè vrinæ ardoribus auxiliatur. Aſpidibus adeò aduerſiſsimum eſt Halicacabum, vt admota propius eius radice, ſopore inexpugnabili ij necentur. Baccæ muſto dilutæ imponuntur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis. Calcantur eædem in tina vnà cum maturis vuis, & diebus aliquot ſimul efferueſcere ſinuntur, fitq; inde vinum calculoſis admodum vtile. Siquidem arenas mirificè pellit, & renes mundat vnciarum quatuor pondere potum. Solani Halicacabi vires.

Eſt & aliud VESICARIÆ *genus, ab hoc tamen valdè diuerſum, quod hac tempeſtate ſeritur in hortis ac fictilibus, ſcenas, attegias, pergulas, & feneſtras in-* Veſicariæ repẽtis deſcrip.

stras inumbrat, & topiario opere contexit & opacat. Constat hæc folijs oblongis per ambitum laciniatis: floribus ex candido lutescentibus, aut simpliciter candidis, è quibus vesicæ prodeunt virides, subrotundæ, senis secundum longitudinem diuisuris, semine intus pullo erui magnitudine, aut paulò maiore, in cuius latere veluti humani cordis effigies visitur, obsignata albo colore, nec sine causa id à natura factum credimus, quòd fortasse huiusce nota nos doceat, ad cordis affectus hoc semen præstare, quemadmodum & in Echio herba contra viperarum morsus celeberrima, semen viperinis capitibus simile procreauit.

Soporiferi Solani historia.

Cæterùm SOMNIFICVM, siue Soporiferum Solanum numerosis fruticat ramis, densis, surculosisq;, fractu contumacibus: folijs multis, subpinguibus, cotoneæ mali haud absimilibus: floribus subrubentibus: caules per interualla verticilli in modum ambientibus, fructu crocato baccæ figura, in folliculis hirsutis delitescente. Radice nititur longa vegetaq;, brachiali quandoq; craßitudine, cortice subrubenti circumuestita. Nascitur maritimo tractu, locis plerunq; saxosis: adeò vt mihi dubitandum non sit, quin planta, quæ hic soporiferum Solanum repræsentat, legitima dici posit, cùm omnibus sanè notis hoc Solani genus referat: etsi non desint nasuti, & qui aliorum laboribus inuident, ac insidiantur, qui friuolis, inanibusq; argumentis eam oppugnent, quorum latratibus iam aures nostræ obsurdescunt.

Solani somnifici alterum genus.

Est & alia SOMNIFICI Solani species cuius hic quoq; imaginem expreßimus: folijs angustioribus, venosis, in humum spectantibus, caule angulaso: floribus tintinnabuli figura, subpurpurascentibus, & in ambitu denticulatis, & è longo pediculo dependentibus: ex quibus baccæ proueniunt nigræ, aut ex nigro purpurascentes, vinosæ, minuto semine refertæ, quemadmodum & reliquæ Solanorum baccæ: hæc viridi quodam tegumento ad medium vsq; occultatur, cuius orificium in coronæ modum denticulatum desinit. Radicem habet grandem, strumosam, teneram, albicantem: Maio floret, & Iunio fert fructum. Nascitur in agro Goritiensi Saluatino monte inter saxa, vnde aliquot nobiscum tulimus plantas. Vires alteri similes habet, sed proculdubio imbecilliores.

Herba Bella donna siue Solanũ maius.

Fuchs. error circa Solanũ maius.

Cæterùm errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum vulgus Solatrum maius nominat, Veneti verò vulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi eius baccæ largiùs sumptæ interficiant. Vnde quamuis hæ plantæ viribus conuenire poßint, facie tamen inter se maximè distant. Horum sententiæ adstipulatus est Fuchsius, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciem voluit esse, quam Dioscorides Morion vocari tradit, lapsus, ni fallor, de vno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomine Morion, folia fert Mandragoræ mari similia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule viduam esse, quemadmodum cætera Mandragoræ genera: nam pediculi, quibus Mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaq; fit, vt plantam hanc, quæ vulgò Bella donna vocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cum hæc folia emittat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimmo crediderim ego, hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scriptoribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, varia ac diuersa Solani reperiuntur genera.

Solani maioris delineatio

Prouenit hæc planta, quam ego Solanum maius appello, in montium syluis, saxosis, & seritur in hortis, folijs hortensi Solano maioribus: caudice bicubitali tricubitaliq;, & quandoq; maiore, subrutilo colore, ramis numerosis, alis multis concauis, in quibus flores oriuntur longi, luteæ digitali vocatæ æmuli, prolixo pediculo & campanulæ instar concaui, colore ex pallido purpurascente, capillaceis intus staminibus. His flaccescentibus, baccæ suboriuntur singulatim è suo pediculo dependentes, dissecto breuiq; calyculo superiori parte comprehensæ. Hæ maturescentes nigricant, acini vuæ magnitudine, pellucida exterius cute. Eædem vinoso succo refertæ sunt, ac pariter numeroso atq; minuto semine. Radicem fundit lõgam, crassamq;, albicantem, & succi plenam. Plantata semel, Vere appetente, quotannis ex eadem radice repullulat, semperq; auctior prouenit viribus.

VI. SOLANVM MAIVS SIVE herba Bella donna.

Solani maioris vires.

Refrigerat ordine tertio, & siccat secundo. Manico correspondet Solano, sed facie ab eodem plurimum differt. Nam baccæ quatuor aut sex ipsæ deuoratæ sumentes dementant, & in furorem agunt, adeò vt dæmoniaci facti videantur. Inducunt tamen plures sumentes quandoque in veternum: nam & pueros quosdam ex harum baccarum esu mortuos scimus, qui discriminis ignari eas vuæ vice deuorarunt.

Solanũ maius non esse Mandragorã Theophr.

Non desunt quoq; qui hanc plantam Theophrasti Mandragoram esse velint. Verùm & ipsi hallucinantur, quòd is eius historiam minimè describat, sed tantùm de fructu meminerit, qui non solùm in hac planta ῥαγώδης καὶ οἰνώδης reperitur, sed in alijs quàm pluribus. Sed hi (quantùm video) ex vnguibus leonem describere volunt, cùm & Vrsi, & Tigres exungues non habeantur. Sunt qui hanc plantam iam in vsum medicum (vt audio) trahant. Siquidem, vt quidam promittunt experimentatores, aqua à tota planta distillata, pota duorum, aut ad summum trium cochleariorum mensura, internas viscerum inflammationes extinguit, nullo corporis incommodo, sed (vt illi aiunt) à copiosiore potu abstinendum. Idem præstat exterius admota ad erysipelas, sacros ignes, & alios calidos affectus. Contusa folia & illita, oculorum palpebrarumque phlegmonas leniunt. Siccæ radicis mira vis: nam si semidrachmæ pondere craßiusculè trita ea maceretur in vino horis ad summum septem, ac inde percolatum vinum quis degustauerit ieiunus, fiet vt is nullo pacto edere posit, nisi epoto paulò post aceto. Hoc enim Antidoto fucus statim excluditur, re-

ditq;

ditq; qui ſumpſit ad cibum. Iocus eſt magnus, vbi quis guloſis paraſitis hoc appoſuerit vinum, cum menſis optimis cibis refertis aſsidentes, nihil prorſus cibi ingerere queant. Id quod Franciſco Calceolario Veronenſi acceptum refero, vtpote qui primus hoc huiuſce plantæ ſecretum propalauit.

Solani Somnifici Maniciq; hiſt. ex Theophraſt.

Somnifici & manici Solani meminit Theophraſtus lib. 9. cap. 12. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens: Solanorum genera duo. Alterum ſomnificum, radice rubra, ſanguinis modo, ſed candida cum ſicceſcit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo ſimili, aut malo dulci, ſed piloſo, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in vino meraculo madefacientes dant, atq; ita dormire faciunt. Naſcitur in rupibus & faucibus, atq; ſepulchris. Alterum genus inſanire facit: id alij Bryoron vocant, alij Periſſon. Conſtat radice candida, & longa ad cubitum atq; caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, ſi vt quis ludat, ſeq; pulcherrimum putet, placuerit: at ſi magis inſaniat vis, drachmis duabus opus eſt: ſin autem nunquam inſania ſolui malueris, tres dabis: & quatuor ſi interimendum ſit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, ſed maius atq; piloſius, nec fructui platani abſimile conſtat.

Solanorum vires ex Gal.

Solani ſingulis generibus vires reddidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit: Solanum eſculentum, quod in hortis naſcitur, notum eſt omnibus, vtunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adſtringi poſtulant: poteſt enim hæc duo ordine ſecundo. Cæterorum verò non eſculentorum vnum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino vuæ tum figura, tum magnitudine adſimilem: quo etiam ad coronas vtuntur. Alterum autem fruticoſum ὑπνωτικόν, hoc eſt ſomnificum: & tertium eſt præter hæc, quod μανικόν, id eſt, furioſum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortenſi ſolano ſimile eſt, fructum habens ciendæ vrinæ idoneum: proinde multis compoſitis facultatibus, quæ ad iecur, ad veſicam, & renes accommodantur, miſcetur. Solani verò ſomnifici cortex radicis, ſi cum vino bibatur, ſomnum accerſit drachmæ pondere ſumptus. Sed & ad cætera quoq; papaueris ſucco perſimilis eſt: niſi quòd eouſq; imbecillior eſt, vt ipſe tertij habeatur ordinis refrigerantium, cum hic in quarto ſit conſtitutus. Huius Solani ſemen vrinam ciendi vim habet. Verùm ſi plus duodecim corymbis hauſeris, dementiam furiamve adſciſcet. Porrò quod reliquum eſt ex dictis Solanis ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile eſt. Nam ſi quatuor eius drachmæ ſumptæ fuerint, mortem inferent: ſi pauciores inſaniam. Vna certè innoxiè ſumitur: cæterùm nec ipſa vtile quid obtinet. Verùm ſi foris corpori emplaſtri modo illinatur, vlcera maligna, & depaſcentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus eſt, deſiccans ſecundo ordine iam completo, & tertio incipiente: refrigerans verò ſecundo incipiente.

Nomina.

Illud Solani genus, quod Græcis στρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortenſe nominatur: Arabibus Hamebathanaleb, Hameb alchabaich ſiue Hanab althaleb: Italis Solatro hortolano, ſeu Herba morella: Germanis Nachtſchadt*: Hiſpanis Yerua mora: Gallis Morelle. Quod verò Solanum Græcè ἁλικάκαβος καὶ φυσαλίς: Latinè Halicacabus & Veſicaria appellatur: Arabicè Kekengi, Alkekengi ſiue Kekenegi: Italicè Alcachengi, Halicacabo: Germanicè* Judenkirſchen*: Hiſpanicè Bexiga de perro: Gallicè Beguenaudes. At Veſicaria ſiue Halicacabum repens, Italis Vilucchio foreſtiero. Quod deinde Græcis στρύχνος ὑπνωτικός, Latinis Solanum ſomniferum dicitur: Italis Solatro ſonnifero. Quod deniq; Græcè στρύχνος μανικός, Latinè Solanum furioſum vocatur: Italicè Solatro furioſo. Sic Solanum ſomniferum alterum: Italis Solatro ſonnifero minore. Verum Solanum maius dicitur Italis Solatro maggiore, ſiue Herba bella donna.*

Solani viginti differentiæ habentur, de quibus in hiſtoria Vniuerſali. I. Solanum officinarum, C.B. Solanum hortenſe, Matth. Fuchſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lacu. Lob. Caſt. Lugd. Thal. Cam. Solanum, Brunf. Lon. Solatrum vulgare, Trag. Solanum nigrum & puniceum, Cordo in hiſto. Solanum quod edendo eſt, Cordo. in Dioſc. Solanum ſatiuum, Tab. Solanum hortenſe circeæ aut phaſeoli folio, Lobelo in icon. Solatrum minus, Cæſalpino. Variat foliis magis minuſq; laciniatis, acinis fuſcis, puniceis, luteis. II. Solanum Veſicarium, C.B. Geſ. hor. Solanum halicacabum, Matth. Trag. Lacu. Lob. Lugd. Saxifraga rubra, Brunf. Halicacabum vulgare, Fuchſ. Turn. Halicacabus, Cordo in hiſto. Geſ. hort. Caſtor. Camer. Veſicaria, Cordo in hiſto. Geſ. hort. Cæſal. Veſicaria vulgaris, Dodo. gal. Alkakengi, Lonicero. III. Veſicaria repens, Matth. Veſicaria nigra, Trag. Veſicaria peregrina, Dodo. gal. Veſicaria altera, Caſtor. Halicacabum peregrinum, Fuchſ. Geſ. hort. Dodo. fol. Lonic. Lugdun. Taber. Camer. Dorycnium, Cordo in Dioſc. & hiſto. Geſ. hort. Caput monachi, eidem. Solanum peregrinum, Lacu. Piſum Cordatum, Lob. Faba inuerſa, Cæſalpino. IV. Solanum ſomniferum verticillatum, C. B. Solanum ſomniferum, Matth. Geſ. hor. Lacu. Cluſ. hiſt. Hiſpa. Dod. fol. Caſt. Cæſ. Lug. Cam. Solanum ſomniferum Hyoſcyami lutei foliis Lobelo in iconibus. V. Solanum ſomniferum alterum, Matth. Geſ. hort. Caſtor. Lugd. Solanum ſomniferum, Lonic. Solani lethalis aliud genus, Dod. folio. An non idem cum ſequenti? VI. Solanum maius ſiue herba bella donna, Matth. Solanum hortenſe nigrum, Trag. Solanum ſomniferum, Fuch. Turn. Lob. Lug. Solanum lethale, Dod. fol. Solani genus ſyluaticum, Geſ. hort. Solanũ maius, Cam. Caſt. Solanum ſylueſtre, Thal. Solatrum maius, Cæſal. Mandragora morion, Fuch. in icon. Mandragoras Theophraſti, Dod. gal. Anguillaræ, Mandragoræ genus, Geſ. hor. Mandragoræ tertia ſpecies, Cord. in Dioſ. Morion, Lon. Bella donna, Cluſio hiſt. Pannonica. VII. Solanum tuberoſum eſculentum, hactenus á nemine propoſitum, in Phytopinace ante ſeſquiannum exhibuimus, cuius hic figuram damus. Stirps eſt caule ſeſquicubitali, aliquando bicubitali, ſubrotundo, ſtriato, aliquantum foliato, leuiter hirſuto, viridi, ſucci pleno, brachiato, nonnunquam in viri altitudinem exurgente & valdè ramoſo: foliis primis ad radicem prodeuntibus Barbareæ ſimilibus, cæteris palmum longis, pallidè virentibus, ſubhirſutis, in ſex, octo, plures & pauciores partes, ex vna coſta dependentibus (quibus vnum ſemper numerum claudens additur) diuiſis, ex rotunditate oblongis integris, quibus duo ſextuplo minora interijciuntur. Flores ramulorum ſummis inſident, alii clauſi, terni quaternive aperti, Malorum inſanorum forma magni, ex cœruleo purpuraſcentes, calathi inſtar diuiſi, quinquanguli, lineis ſubflauis per longum diſcurrentibus, ex quorum medio ſtaminula communiter quatuor ruffeſcentia prodeunt. Hos excipiunt fructus rotundi, plures ſimùl quaſi ex racemo dependentes, longis pediculis vt in Solano vulgari donatis, quorum aliqui nucis magnitudine, alij auellanæ, alij minores, immaturi atrovirentes, maturi atrorubentes, rarius ſtriati: medulla intus albicans, ſeminibus paruis, planis, rotundis, Solani ſomniferi ſecundi forma fuſcis, conferta. Radix eſt tuberoſa, aliquando pugni magnitudine, aliquando palmum longa, aliquando minima ſucculenta, cute fuſca aut atrorubente tecta, cuius medulla albicat: ad caulis exortum prodeunt radices fibroſæ plures, oblongæ, albicantes, quæ per terram ſparguntur, ex quibus primo vere alij caules exurgunt, aliæque tuberoſæ radices adnaſcuntur: quemadmodum ele-

S ſſ 2 ganter

* VII. SOLANVM TVBEROSUM esculentum. *

* SOLANI TVBEROSI RADIX & fructus. *

ganter hac figura noua germina exprimuntur: antèquam notior esset, hyberno tempore radices eximebantur, ne putrescerent, vernaliq; tempore rursus terræ committebantur, ast nunc non item, siquidem tot se tuberibus propaget, ita vt ad vnam plantam hyberno tempore erutam vltra quadraginta tubera notarim, quamuis etiam ex ramis reclinatis terra tectis, Burgundi propagare soleant, quò plura tubera acquirant, cum apud ipsos, vt & Gallos, in cibos veniant: aliquando enim Tuberum modo sub cineribus assant, & cum pipere (aliàs palato, meo enim fatuus videtur gustus, vix arrideret) comedunt: alij verò assata in taleolos dissecant, & ius pingue cum pipere affundunt, ad Venerem excitandam, semenq; augendum commendantes: alii & tabidis vtiles volunt. Italis Tartuffoli (quo nomine & tubera nominare solent) Germanis Grübling Baum, id est Tuberum arbor dicitur. Solanum vocamus propter formam aliquam foliorum, cum Malis aureis: florum cum Malis insanis: fructuum, cum baccis Solani vulgaris: seminum, cum Solanis penè omnibus: deniq; propter totius plantæ odorem, quem cum Solanis communem habet. Vulgò Pappar Hispanorum, vel Indorum dicitur. Nobilissimus Iacobus Antonius Cortusus patricius Patauinus, Pycnocomen Dioscoridis censet, motus exemplari Dioscorideo manuscripto, cui similis figura adpicta, quod Clarissimus Pinellus nobilis Vincentinus, Pataui in sua Bibliotheca habet: & sanè foliorum & radicum Pycnocomi Dioscoridis notæ, huic Solano conueniunt, floris verò & seminis non item. Ex Insula Verginea primum allata in Angliam, inde in Galliam, aliasque regiones.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. LXX.

DOrycnion Crateuas Halicacabon, aut Caleam vocat: frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: foliis oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus, præter modum scabris: flore candido, a siliquis in cacumine ceu ciceris, densis, rotundis: quinis intus aut senis seminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, versicoloribus, radix ad digiti crassitudinem, & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria expeti.

a Meũ ἐπ' ἄκρυ δὲ πυκνὰ θυλάκια ὥσπερ ἐρεβίνθυ, ἐν οἷς σπέρματα στρογγύλα. i. in summitate verò habet densos folliculos, velut ciceris, in quibus semina rotunda.

Dorycnii cõsideratio.

DOrycnium, Crateuæ testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, folijs cum forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipsum inuenire, aut inuentum videre: quamuis in eo quoque inquirendo multum laboris insumpserim. Non defuerunt tamen amici qui plantas mihi miserunt, quas ij Dorycnium faciebant: Verùm cum eæ non satis mihi fecerint, hic illas appingere non libuit. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam, quæ semine est rotundo, albo, macula cordis effigie insignito: cuius historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur.

Dorycnii vires ex Gal.

Dorycnij meminit Galenus lib.6.simp.med. vbi de eius viribus ita scribit. Dorycnium temperamento papaueri simile est, & Mandragoræ, & ijs quæ sic refrigerandi vim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem soporem conciliat: largius verò sumptum interimit.

Nomina.

Id δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoq; Latini vocant.

Μανδρα-

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

MAndragoram,aliqui Antimelum,alii Circæam vocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera: niger, quæ fœmina exiſtimatur,tridacias appellatus,anguſtioribus folijs ac minoribus quàm lactucæ,viroſis ac graueolentibus,in terra ſparſis: mala gerit ª ſorbis ſimilia, pallida odorata,in quibus ſemen veluti pyrorum: radicibus inhæret benè magnis, binis,ternisve, inter ſe conuolutis, nigris foris,intus albis,craſſo cortice veſtitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur nonnullis Morion vocitatur: huius folia magna, alba,lata,læuia vt betæ: mala quàm alterius duplo maiora, colore in crocum inclinante,iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones ſoporantur: radix alterius ſimilis, maior & candidior,orbata,& hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuſo,& prelis ſubiecto: qui inſolatus, vbi concreuerit,fictili reconditur. Malis quoq; ſuccus depromitur, ſed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad vſum ſuſpenditur. Aliqui radices in vino ad tertias coquunt, & defœcatum ius ſeruant, cyathoq; vno vtuntur in peruigilijs & doloribus,& ante ſectiones vſtioneſque, ne ſentiantur. Succus duobus obolis ex mulſo potus, vt veratrum, per vomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, peſſis quoque emollientibus, admiſcetur: ſemioboli pondere inditus, per ſe menſes, & partus expellit: ſubditus ſedi pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur quæ ſenis horis cum eo decocta ſit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam, ipſum facile præſtat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus,quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes,ſuppurationes, ſtrumas & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent, ſi quinis ſenisve diebus ſenſim perfricentur: folia ſeruantur in murijs eoſdem ad vſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle,aut oleo medetur: ſtrumas atque tubercula cum aqua diſſipat: articulorum cruciatus,cum polenta ſedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui ſecari, aut amburi debent, vt antè dictum eſt:ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore, ſed veterno quodam preſſi torpeſcunt. Mala ſoporem afferunt olfactu, & etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus,nimio tamen odore percuſſi, obmuteſcunt. Semen malorum potum vuluas purgat: appoſitumq; cum ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Scarificata, punctiſq; multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vaſe recipitur. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt,ſed non vbiq;, vt experientia docet, radices lacteum ſuccum delacrymant. Alium tradunt eſſe mandragoram,nomine Morion, in opacis iuxta ſpecus enatum: foliis albi mandragoræ minoribus, albis,dodrantalibus,radicem ambientibus: quæ mollis eſt, & cãdida,paulò maior palmo,pollicemq; craſſitudine æquat. Tradunt eam in pane,offa,obſoniove drachmæ pondere deuoratam,vſum rationis intercipere: obdormiſcit enim homo, eo ferè quo comederit habitu,ſenſus impos,ternis quaterniſve,ex quo data eſt,horis. Hac medici vtuntur cum ſcindendi,vrendive neceſſitas adeſt. Antidotum eſſe volunt radicem, cum manico ſolano potum.

a Orib. ὠοῖς. i.ouis.

I. MANDRAGORA MAS & Fœmina.

MAndragoræ vtrumq; genus frequens naſcitur in compluribus Italiæ locis, præſertim in Apulia Gargano monte, vnde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in viridarijs ſpectaculi gratia: etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs vtramq; Mandragoram in hortis & vaſis fictilibus ſatam vidimus. Sed profectò vanum ac fabuloſum eſt, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræſentent, vt ignarum vulgus, & ſimplices mulierculæ certò credũt & affirmant. Quibus ẽt perſuaſum eſt, eas effodi haudquaquã poſſe, niſi cum magno vitæ periculo, cane qui effodiat, radicib. adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita voce periclitentur pereantq; foſſores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impoſtores ac nebulones quidam venales circumferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ ſunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc virentibus tam virorum, quàm mulierum formas, infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, vbi pilos exoriri volunt: deinde facta ſcrobe tamdiu tenui ſabulo obruunt, quouſq; grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad ſummum dierum ſpatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutiſsimo cultello ſcindunt, aptantq; ita vt capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius ſanè rei certam fidem facere poſſum, quòd cum Romæ eſſem, impoſtorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras impoſturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias ſibi comparabat Mandragoras, quarum complures mihi demonſtrauit, aſſerens vnam tantùm interdum diuitibus vendidiſſe quinq; & viginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium vtilitati &

Mandragorę vtriuſq; conſideratio.

Mandragorę humana forma, factitiæ. Quorundam impoſtura.

ſaluti quantum poſſumus conſulimus, hæc ſilentio haudquaquam inuoluenda duximus, vt palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & vitæ ſæpè diſcrimine, homines ab his impoſtoribus & nebulonibus decipiantur. Qui vt antiquorum quoq; authoritate ſuas impoſturas adſtruant, prædicant Pythagoram vocaſſe Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere voluerit.

Anthropomorphon Pythagoræ.

Verùm ſciendum eſt, non ſine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuiſſe: quippe quòd in vniuerſum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò vt crura hominum modo habere videantur. Quapropter ſi eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mali inſtar ſuper folia ad terram procumbentia breui pediculo appenſus, parum à radice diſtat, hominis, cui brachia deſint, effigiem quadantenus repræſentant. Hanc quidem rem nulli, quod ſciam, vel pauci ſunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerię; huius ſententiæ ignari adducti ſunt, vt Pythagoræ, & Columellæ id maximè vitio verterint, vt qui eos de Mandragora fabulatos eſſe crediderint. Sed vt ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere volentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem deſumpta videtur à Flauio Ioſepho: qui etſi de alio radicis genere ſcribat, ea tamen potuerunt facilè ab impoſtoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod vt omnes clariùs intelligant, hic Ioſephi verba ſubijciam, quæ lib. 7. cap. 25. de bello Iudaico ita ſcripta ſunt:

Baaras admirabilis facultatis planta.

Vallis, inquit, qua ciuitas à parte Septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, vbi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adſimilis eſt colore, circa veſperam verò veluti iubar fulgurans. Accedentibus eamq; euellere cupientibus facilis non eſt, ſed tamdiu refugit, nec prius manet, quàm ſi quis vrinam muliebrem, vel menſtruum ſanguinem ſuper eam fuderit. Quinetiam tunc ſi quis eam tetigerit, mors certa eſt, niſi fortè illam ipſam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoq; modo ſine periculo, qui talis eſt. Totam eam circumfodiunt, ita vt minimum ex radice terra ſit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; ſequi eum à quo religatus eſt cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis verò continuò moritur, tanquam eius vice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim poſtea accipientibus metus eſt. Tantis autem periculis propter vnam vim capi eam operæpretium eſt. Nam quæ vocantur dæmonia, peßimorum hominum ſpiritus, viuis immerſa eoſq; necantia, quibus ſubuentum non fuerit, hæc citò, etiamſi tantummodo admoueatur ægrotantibus, abigit: hactenus Ioſephus. Ex cuius vtiq; verbis omnibus perſpicuum eſſe poteſt, quòd hinc impoſtores occaſionem acceperint, qua poſtea vanam ac falſam de Mandragoræ radicibus commenti ſunt hiſtoriam.

Mandragora Morion vocata.

Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioſcorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta ſpecus proueniens, qui mihi oſtenderet in Italia hactenus reperi neminem.

Hermolai tutela.

Braſauolus itemq; Fuchſius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnant, quòd virum hunc in ea ſententia fuiſſe velint, vt putauerit mala illa, quæ Inſubribus MELONGENA *vulgò vocantur, noſtris verò Hetruſcis Petranciani, eſſe huius tertiæ Mandragoræ fructus.*

Mala vulgò Melongena.

II. MELONGENA.

Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai ſententia, eius verba abundè teſtari poterunt, quæ in ſuis corollarijs de Morio ita ſcripta inuenio. De Morio, inquit, Mandragora nihil habeo quod addi poßit ijs, quæ à Dioſcoride notantur. Sed quoniam mala terreſtria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem ſubeunt, quæ vulgò Melongena vocitamus, hoc eſt, vt ipſe puto, mala inſana: de quibus nihil veterib. ſcriptum fuiſſe iam deſino mirari, quòd multa huiuſmodi reperio, ſicut herclè multa quondam fuere, quæ modò vel ignorantur, vel certè non habentur. Mala ergo inſana è frutice vulgari ſunt, paßim naſcente, vt melones & cucurbitæ: pari quoq; cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur vulgò pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad verbum Hermolaus.

Hermolaus Barbarus defenditur.

Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperam tum Braſauolus, tum Fuchſius hac in re Barbarum inſimulauerint.

Mal. inſan. deſcriptio.

Cæterùm nos Mala inſana è planta oriri obſeruauimus, cui folia inſunt ſtramoniæ, aut maioris Solani, haud abſimilia, ſubaſpera tamen, hirſuta & per ambitum ſenſim ſinuata: caule vnico, ſemicubitali, ramoſo, tereti, firmo, ſubpurpureo, & perinde ac folia hirſuto. Flores edit albicantes aut ſubpurpureos, in ſtellæ modum radiantes, è quibus oblongi oriuntur fructus cucumeris magnitudine, colore in candido purpuraſcente, virentesve, & læuißimo contecti cortice, ſuccoſa albicanteq; intus pulpa: ſemine numeroſo, paruo, ſiliquaſtri æmulo. Radice nititur multifida, haud altè deſcendente: ſeritur in hortis & viridarijs, & vaſis fictilibus primo ſtatim appetente vere: floret Aeſtate, & Autumno fert fructum. Planta eſt frigoris, & algoris impatiens, quo fit vt in Germania & Bohemia vbi Aeſtas frigidiuſcula fuerit, raró fructum ad maturitatem perducat. In Italia, vbi Mala inſana copioſa proueniunt, frequenter in cibum veniunt. Elixa enim à cortice mundant, & in particulas diſſecant, & deinde farina aſperſa, in oleo aut butyro feruenti in patellis frigunt, & menſis apponunt, ſale & pipere condientes: ſunt enim guſtui non ingrata.

Malorum inſanorũ vires.

Sunt è noſtratibus, qui Malis inſanis veſcantur ad venerem excitandam: quod fortè ideò præſtant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia exiſtunt. Verùm cum frequentius manduntur (vt teſtis eſt Auicenna) bilioſos generant humores. Quinetiam pariunt viſcerum obſtructiones, carcinomata, elephantiaſin, capitis dolores, triſtitiam, & iecinoris & lienis infarctus: vnde poſtea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaq; fit, vt Auerroem mirari ſubeat, quòd libro 5. collectaneorum, mala inſana commendauerit ſuo quodam modo parata. Iam & aliud horum genus importari cœpit, preſſum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more ſectum, colore primum viridi, deinde vbi maturitatem ſenſerit, in quibuſdam plantis aureum, in quibuſdam verò rubeum viſitur, ideoq; vulgò appellantur

Mala aurea.

POMI *d'oro, hoc eſt, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa, ſed nauſeam & vomitum ſæpè mouent. Man-*

dragoræ

*III. SOLANVM POMIFERum, fructu rotundo, molli. *

goræ vires deſcripſit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò, vt tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis: proinde ſoporem conciliandi vim ea habent. Radicis cortex, cum ſit valentiſſimus, non tantum refrigerat, ſed & deſiccat: reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit. Hæc planta quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, ſeu Yabrohach: Italis Mandragora: Germanis Alraun: *Hiſpanis Mandracola: Gallis Mandragore, & Mandegloyre. At Melogena, ſeu Mala inſana, Italis Petranciani ſeu Melanzane.* Mandragorę vires ex Gal. Nomina.

Mandragora duplex eſt, alia flore minore & quidẽ mas & fæmina: alia maiore cærulæo, cuius figurá in hiſtoria noſtra dabimus. I. Mandragora fructu rotundo mas & candida, quæ verò fructu Pyri, fæmina & nigra herbariis dicitur. II. Solanum pomiferum fructu oblongo, C. B. Melongena, Matth. Cordo. in hiſt. Camer. Caſtor. Lugd. Melangena vel Melantzana, Lobel. Mala inſana, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lacu. Lonic. Tabernæ. Pomum amoris aliquibus, Geſ. hor. Solanum pomiferum, eidem. Solanum hortenſe & Pyra inſana, Cæſalpino. Variat floris colore, fructus item colore & figura. III. Solanum pomiferum fructu rotundo molli, C. B. Poma amoris, Dod. gal. Lob. Lugd. Cam. in Matth. Taber. Pomum aureum, Geſ. hor. Aurea mala, Dod. fol. Caſt. Mala inſana, Cæſalpino. Solani pomiferi genus aliud, Geſ. hor. Lycoperſicum Galeni & Poma Peruuiana, Anguil. aliis Glaucium Dioſcoridis: fructus aureus, ruber, rarius albus.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

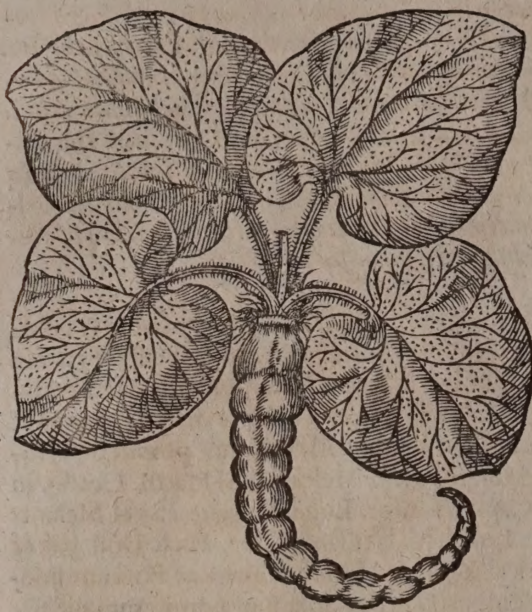
AConitũ aliqui pardalianches, alii cammoron, alii thelyphonon, alii myoctonon, alii theriophonon vocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & † ſubhirſuta: caulem palmo altum: radix ſcorpii caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, vt fama eſt, ſcorpiones admota radice, ſtupentq;: qui rurſum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adiicitur. Enecat pantheras, ſues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum. † Meum ὑποτραχέα, i. ſubaſpera.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

EST & alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alii lycoctonon appellant. Huius genera ſunt tria: vnum, quo vtuntur venatores: alia duo in vſum ſuum vertere medici: è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iuſtinis exilit, à priore diſtans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuiſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad venationem Luporum vtuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

DVo Dioſcoridi produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quod Pardos enecet, Pardalianchen: alterum verò, quod canes, luposq; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq; vocari ait. Hoc (vt diximus) in tria genera diſtribuit: veruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & vires ſilentio præterijt. Quo fit, vt Hermolai, & Marcelli ſententiam probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria, & quonam pacto tum medici, tum venatores ijs antiquitus vterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum: ex quo quis fortè conijcere poteſt, in cæteris quoq; eum quicquam non prætermiſiſſe. Tertium hoc genus paſſim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis faciei ſimilibus: è quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus iiſdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non diſſimilibus, longè tamen maioribus, adeò vt ſylueſtres roſas hic æquet amplitudine. Quanquam Geſnerus in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem is mihi quidem videtur, vt multa vera doctè, ita non pauca etiam falſa ac vana ineptè congeſſiſſe) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: vt qui ſibi fortaſſe perſuaſerit Aconiti genera, & conſid. Dioſcoridis lectio diminuta. Dioſcoridis locus ſuſpectus. Geſnerus deceptus reprehenditur.

I. ACONITVM PARDAL.
Diosc.

Luparia. Vulparia.

Thelyphoni historia.

Medici clari qui Aconitũ pardaliãches apud Matthiolũ viderunt.

omnia naturæ opera se nouisse & vidisse. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: siquidẽ plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere scateant, nos hîc vera scripsisse, Gesnerum contrà veritati refragari, posteris omnibus testatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam vocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copiosè prouenit, ipsum passim vulpariam nominant, vtpote quod præter lupos, vulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles & mures, & omnia denique animalia, quæ suo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo venatores pantheras, & pardos interficiunt, vidimus legimusq; nos tantùm in Ananiensibus montibus, in Tridentino agro, locis ferè inaccessis, & præruptis. Planta est admodum rara, & à paucis alijs fortasse visa, quàm ab ijs quibus à me eius videndi copia facta est. Nam plurimi sunt rei plantariæ studiosi, & clarissimi viri, qui eam viderunt, & palpauerunt, quiq; hoc perpetuò testabuntur: è quorum numero sunt Cæsaris Ferdinandi, & Romanorum Regis Maximiliani Medici omnes, nempe vir Clarissimus Iulius Alexandrinus Tridentinus, Stephanus Laureus Belga, Doctor Ribera Hispanus, Ioannes Crato Vratislauiensis, Franciscus Parthinus Roboretanus, & Ioannes Odoricus Melchorius Tridentinus, & alij quàm plures Medicinæ Doctores rei herbariæ haud ignari, non Itali solùm, sed Bohemi, Poloni, Ger-

II. ACONITVM PARDAL.
Plinii.

III. ACONITVM PARD.
Theophr.

mani, Borussi, Vngari, Galli & Hispani, & quotquot ferè sequuntur Cæsaream aulam, Regum, & principum oratores, ac multi quoq; peregrini, rei plantariæ, & bonarum artium studiosi, qui hâc per Bohemiam iter facientes, me (quæ eorum est humanitas) inuisere solent. Quibus omnibus dicere soleo. Palpate, & videte, quoniam Matthiolus fabulas non describit. Hanc plantam ego thesauri loco iam mihi asseruo aduersus vitilitigatorum calumnias, & omnibus, & singulis demonstrandam, tam amicis, quàm inimicis: his quidem, vt inspecta veritate ad mentem redeant: illis, vt de Matthioli integritate vbiq; testari possint. Est itaq; ACONITVM PARDALIANCHES, cuius hîc primo loco imaginem expressimus, planta in nudis, & arduis montium summitatibus cautibusq; proueniens, vmbrosis tantùm locis: folijs cucumeri proximis, sed maioribus, ad summum quatuor ijsq; subhirsutis: caulem edit, quem ego caducum vidi, palmarem, pariter hirsutum, quemadmodũ & foliorũ pediculos. Florem videre non licuit, verùm (si me mea non fallit opinio) Doronici æmulum illum esse existimo [Chrysanthemi similibus, sed minoribus.] Radicem edit alabastri modo splendentem, dum recens est, digitali crassitudine, ex lata origine in acutum desinentem, incuruam, geniculatam, & tota facie scorpij caudam æmulantem, vt ex hac imagine quam ex viua planta pinxit Vvolfgangus Meierpeck, è Friburga Misniæ oriundus,

Aconiti pardalianches delineatio.

quispiam

quiſpiam certior fieri poterit. Refert enim hæc omnibus ſuis notis adamuſsim Dioſcoridis Aconitum pardalianches. Eſt & alterum Aconiti huiuſce genus, radice ferè ſimili, ſed ſuperiori parte vtrinq; brachiata, alba, ſplendente, geniculata, & ima parte Scorpionum caudam referente, minimè tamen incurua: folijs præſcripto ſimilibus, ſed paulò rotundioribus, & minus hirſutis, caule & floribus Doronico ſimilibus. Naſcitur in altiſsimis montium præruptis, & ferè inacceſsibilibus locis. Pares ſunt ei qualitates & vires cum præſcripto. Hoc genus PLINII ACONITVM eſſe cenſeo. Quippe, is marino Cammaro ſui Aconiti radicem ſimilem reddidit, cuius effigiem hæc haud parum imitatur. Huic tertium accedit, quod omnino Theophraſti THELIPHONVM facio. Siquidem hoc non ſolùm habet radicem ſcorpionem integrum præſefe-

Plinii aconitum pardalianches

Thelyphon. Theophr.

IV. ACONITVM PARDALIAN. minus, quod falſò Doronicum vocant.

V. ACONITVM II.

rentem, ſed folia Cyclamini haud diſsimilia, radicis fibras geniculatas, graminis modo, & eiuſdem quoq; more ſeſe propaginantes, & alios quoq; ſcorpiones effigiantes, è quibus poſtea & folia & germina erumpunt. At caules & flores nihil ferè ab altero differre videntur, ſunt enim aurei omnes, chryſanthemi modo. Naſcitur in altiſsimis montibus, præſcriptis locis. Ea omnia poteſt, quæ de cæteris ſcripta ſunt. Duo hæc Aconiti genera miſit ad me ex ſuo viridario vir inſignis Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, acerrimus plantarum indagator, vnà cum Doronicorum vulgarium planta: illéq; me primùm admonuit, Doronicũ inter Aconita eſſe recenſendum, quod certò ſciret, facto à ſe pluries periculo, extingui facilè canes, qui horum radices deuorârunt. Vix ego id credere poteram, ſed interim datis cuidam meo cani vulgarium Doronicorum quaternis drachmis, crudis carnibus occultatis, is poſt ſeptimam horam obijt. Sed id mirum profectò mihi fuit, quod ipſemet canis toto illo tempore, quo ſuperuixit, alacer, lætus, ac hilaris ſe ſemper habuit, nihilq; ſymptomatis paſſus eſt: immò, quod maius dici poteſt, quadam cum domeſtica canicula pluries Venerem exercuit, & cænantibus nobis auidiſsimè comedit. Quo factum eſt, vt ego profectò crederem, me hoc facto periculo fruſtratum iri. Atqui paulò poſt præter omnium noſtrûm ſententiam, is repente admodum, ac ſi morbo comitiali percuſſus eſſet, totus in terram cecidit, vbi horrendo ſpaſmo correptus, ſpumanti ore paulò poſt conuulſus interijt. CORTVSO itaq; nobiliſsimo, hoc ampliſsimum munus futura poſteritas acceptum referat, ipſumq; nouum vitæ noſtræ cuſtodem appellitet. Huic Nymphæ violas, & lilia fundant: hunc ſuauiſsimis veſtiant roſis, & bacchare cingant. Ac interim deſinant Medici, quibus hominum vita cordi eſt, exitioſo & pernecabili Doronico vti. Expellant & illum Pharmacopæi ſuis è Myropolijs, & interdicant pij, & optimi principes, qui Rempublicam gubernant, ne poſthac venenum hoc præſentiſsimum væneat. O quàm miſera fuit eorum conditio, qui ſuperiori ætate nos præceſſerunt, quorum ferè nemo ſimplicia medicamenta rectè nouit, quiq; ſæpe venenoſis auxilijs vſi ſunt, vbi ſaluberrimis antidotis vti putarant, vt quàm pluribus in locis horum noſtrorum commentariorum docuimus. Erit itaque Doronicum poſthac Dæmonicum, non Doronicum appellandum, quod Diabolus in huius locum thelyphoni genus hoc intruſerit. Hinc autem fit, vt ego errorem quoque meum iam agnoſcam, quòd noluerim Marantæ concedere, Doronicum vulgaris vſus eſſe Aconitũ pardalianchen, cùm viderẽ id innocuè ſumi in medicamentis ab hominibus: verùm non ob id fieri puto, quòd canibus ſit venenũ, homini verò ſalubre medicamẽtũ, vt quidã mihi reſpondent, quibus cùm de huiuſce Doronici exitiali facultate ſum locutus, ſed quòd non tanta quantitas propinetur à Medicis quæ homines necare valeat, aut quod raro exhiberi ſoleat abſq; alijs antidotis, quæ venenoſã eius vim diſsipant, & extinguunt. Qui enim aliter ſibi perſuadẽt, rẽ ita eſſe intelligẽt, vbi à nobiliſsimo Cortuſo impetrare poterunt, vt is quaſdã Geſneri literas ſibi legẽdas concedat: ſiquidẽ ijs apertiſsimè fatetur, cũ hæc fabuloſa putaret, et Doronicos voraſſet in ſe ipſo facto periculo, incidiſſet profectò in magnũ vitæ diſcrimẽ, niſi ſudatorijs Lacõicis, et antidotis nõnullis ſibi opẽ tuliſſet. Nã quæ canes occidũt et lupos, facilè adducor

Doronicum vulgare de genere aconitorum. Hiſtoria.

vt cre-

VI. ACONITVM III.

VII. ACONITVM VNIfolium.

VIII. ACONITVM IIII.

vt credam, eadem homines quoq; necare, vel (si non necent) plurimùm lædere, vt de vomica nuce ego fateri possum: quippe qui sciam hac tantùm mulierem iam senescentem esse extinctam, quæ caseum è quo sibi cibum parauerat, super instrumento ferreo ad hoc parato attriuerat, super quo eius filius superioribus diebus nuces vomicas aliquot in particulas confecerat, quibusdam necandis canibus, qui eum nocte oblatrabant. At Aconitum Pardalianches minus, quod officinis falsò Doronicum, folia, caules & flores gerit, cæterorum generum similes, radicem quæ graminis modo serpit, & quæ hinc inde numerosa edit tubercula scorpionum effigiem præ se ferentia, candida, tenera ac dulcia. Nascitur & hoc in altißimis montibus, vbi syluestres capreæ inhabitãt.

Aconiti species sex.

Cæterùm sunt nobis sex aliæ Aconiti species, de quibus qui meminerit, habeo neminem. Harum imagines, quas hîc appingi curauimus, misit ad me Hieronymus Donzellinus medicus insignis, qui tamen Dominico Montesoro Veronensi Medico præclarißimo has acceptas referebat, atq; etiam Francisco Calceolario qui primus eas in Monte Baldo in Veronensi agro adinuenit. Horum historias hîc describere operæpretium non duximus, quòd appictæ hîc imagines, eas ad viuum repræsentent. De floribus tantùm dicam, qui in quarto, & nono aurei sunt, in reliquis verò purpurei.

Thelyphoni historia ex Theophr.

Primi generis Aconiti, quod thelyphonum vocant, meminit Theophrastus libro 9. cap. 19. de plantarum historia, vbi ita scribit: Thelyphonum, quod alij scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiscere posse, si elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad summum omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus folium, vel radicula imponatur. Proficit potum contra scorpionum ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, vt dictum est, scorpionis effigie. Nascitur graminis modo, & geniculis constat: loca amat vmbrosa. Quòd si vera sint, quæ de scorpione narrantur, iam & reliqua eiusmodi haud quaquam incredibilia, & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono, qui alterius quoq; Aconiti mentionem fecit cap. 16. eiusdem voluminis, sic inquiens: Aconitum nascitur in Creta, atq; Zazintho, sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio intuba.

IX. ACONITVM V.

X. ACONITVM VI.

XI. ACONITVM VII.

intubaceo, radice tum specie, tum colore nuci proxima: vim illam mortiferam in hac esse, folium, & fructum nihil nocere affirmãt. Fructus herbæ est non humilis materiæ: herba ea breuis est, & nihil superuacui habens, sed frumento similis: semen non spiceum. Nascitur vbique, & non in Aconis solùm, à quibus habet appellationem, is autem vicus est Periandinorum. Amat autem loca potissimùm saxosa. Pascitur eo neq; pecus, neq; vllum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nosse quenquam: quamobrem Medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio vti. Hæc ille de secundo Aconiti genere, quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (vt ipse inquit) in vsum suum vertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cum eodem loco paulò pòst hæc verba subdit: Aliud quoq; venenum vim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse namque radiculam quandam, quæ eodem die possit occidere: folium hanc habere Ellebori, notamq; omnibus esse: hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quod huic Aconito, quod tertium suspicor, veratri folia tribuerit: nam & Dioscorides nigro veratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Scripsit de Aconito pardalianche diligentissimè etiam Plinius libro vigesimo septimo, capite secundo, sic inquiens: Sed antiquorum curam diligentiamq; quis possit satis venerari, cum constet omnium venenorum ocyssimum esse Aconitum, & tactis quoq; genitalibus fæminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes à Calphurno Bestia vxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Fabulæ narrauere è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoquè apud Heracleam Ponticam, vbi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in vsus humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus aduersari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura, vt hominem occidat, nisi inuenerit, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, cùm venenum in visceribus reperit: mirumquè exitialia per se ambo cùm sint, duo venena in homine commoriuntur,

Aconiti pardalianches consideratio ex Plinio.

vt homo

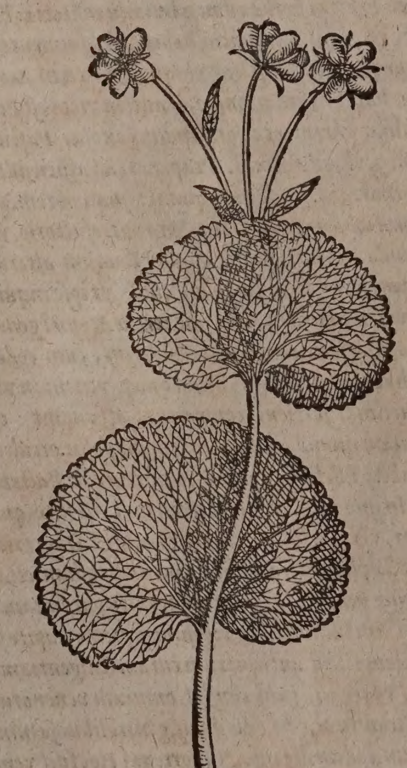
XII. ACONITVM VIII.

XIII. ACONITVM IX.

XIV. PSEVDOACONITVM pardalianches.

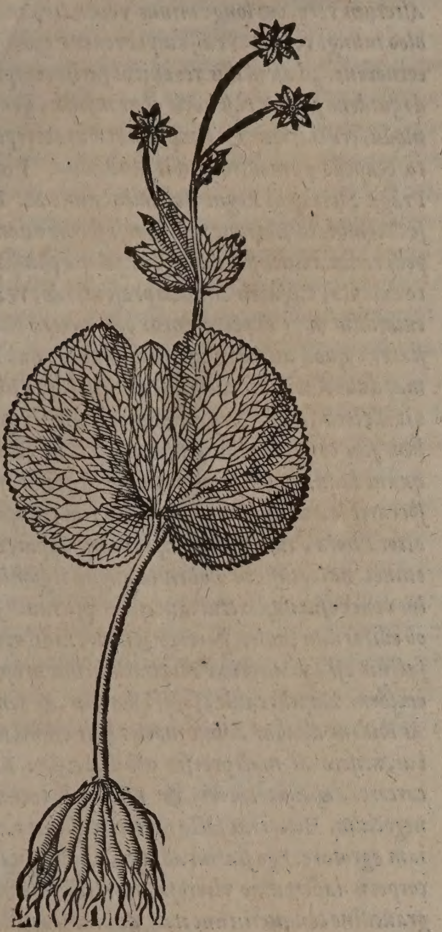
Pſeudoaconitum pardalianches.

vt homo ſuperſit. Immo verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo venenata quoque ipſa ſanarentur. Torpeſcunt ſcorpiones Aconiti tactu, ſtupentq́; pallentes, & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis elleborum album tactu reſoluente, ceditq́; Aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quod ſi quis illa fortè ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq́; guſtatu pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorum hominis guſtatu, demonſtratum. Quod certè caſu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc, vt nouum naſci, quoniam feris ratio, & vſus inter ſe tradi non poßit. Folia habet Cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirſuta. Radicem modicam Cammaro ſimilem marino. Quare quidam Cammaron appellauere, alij Thelyphonon, ex qua diximus cauſa. Radix incuruatur paulùm ſcorpionum modo, quare & ſcorpion aliqui appellauere: nec defuere, qui Myoctonon appellare vellent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus, quas Aconas nominant, & ideo Aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem nutriente. Alij quoniam vis eadem in morte eſſet, quæ cotis ad ferri aciem deterendam, ſtatimq́; admota velociter ſentiretur. Hæc de Aconito pardalianche Plinius. Hallucinantur itaq;, qui putant plantam quandam, binis tantùm folijs, ipſisq; rotundis, firmis, & per ambitum crenatis, à medio caule exortis; floribus melinis in caulium ſummitatibus, & radicibus aſphodeli modo numeroſis, ſed quam longè minoribus, guſtu acerrimis ac lethiferis refertã, quàm nos hîc etiam appingi curauimus aliorum quoq; iudicio expendendã, Aconitum eſſe Pardalianchen, quam nos Pſeudoaconitum Pardalianchen appellamus. Siquidem quanto in errore ij verſentur in Aconiti huiuſce cenſura, ipſimet iam agnoſcere potuerunt, cùm tot illius imagines hic à nobis editas pacatis oculis inſpexerint. Nec in minori verſari errore Fuchſium deprehendimus: quippe qui in ſuis de plantarum hiſtoria Commentarijs, Aconitum pardalianchen eam plantam eſſe cenſet, quam herbariorum vulgus HERBAM PARIS, *appellat:*

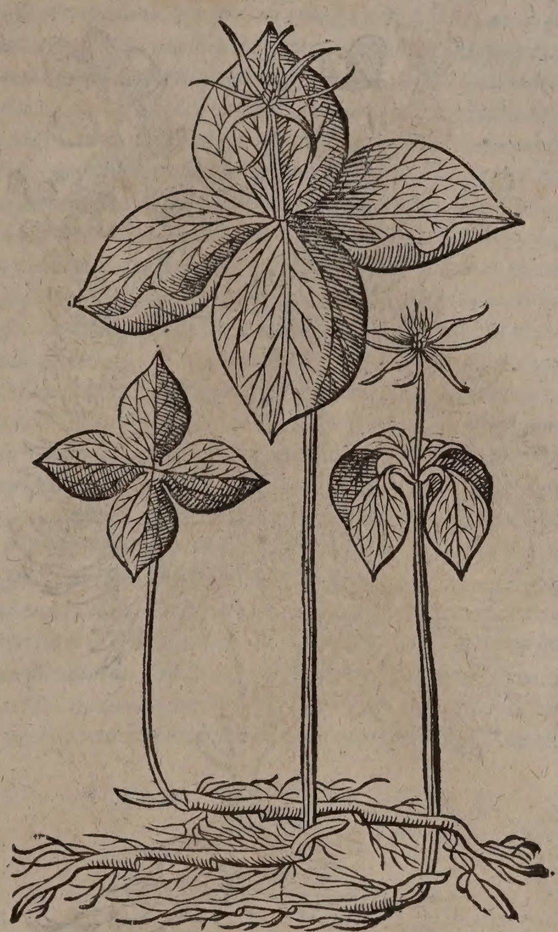
Fuch. error.

appellat:

* XV. THORA MINOR. *

XVI. HERBA PARIS.

Herbæ Paris delineatio.

appellat: siquidem hæc vno tantùm constat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ virgæ similima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt, prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, acuta & longiuscula: in quorum medio purpureus, vinosusq; extat globulus vnicus, acino vuæ similis, in quo semen concluditur album, minutum, copiosumq;, halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares ferè particulas dissecta, pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastri modo aliqua ex parte nitet, vt primum Aconiti genus à Dioscoride repræsentatur: cuius folia (vt etiam Plinius lib. 27. cap. 4. est author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod viderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, à rei herbariæ scriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria vis inest, sed etiam contra veneficia præstantissimum est medicamentum. Noui enim ego quosdam, inquit ille qui pandectas auctas edidit, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij verò veneficijs semistulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ semine ad vigesimum vsque diem in puluerem hausto drachmæ pondere, pristinæ sanitati omnino restitutos esse: id quod ego quoq; fateri possum. Baccæ antidotis admiscentur, quæ contra deleteria pharmaca parantur. Herba recens tusa & illita, genitalium tumores & inflammationes sanat, ac pariter oculorũ phlegmõas: paronychijs quoq; medetur. Herba cũ baccis refrigerat & siccat. Prouenit in montibus, in conuallibus, & frutetis. Porrò idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis, & præsertim Auicennæ, quàm Napellum. Qua in re rursus, meo quidem iudicio, fallitur: quippe tametsi non negauerim, Napellũ esse è genere Aconitorum, quorum numerosæ sunt species, vt ex appictis hîc imaginibus videri potest; reperio tamen Auicennam de vtroq; Aconiti genere scriptitasse, & alterũ appellasse strangulatorẽ Adib, alterũ verò strangulorẽ leopardi, quæ nomina eadẽ sunt, quæ apud Græcos lycoctonos, et pardaliãches: atq; eundẽ prius magna differẽtia speciatim de Napello egisse constat. Cæterùm cum nobis de Napello nunc sermo sit, eius etiã hîc historiam, & vires attexere voluimus. Est itaque

Napelli delineatio.

NAPELLVS *planta folijs quinis ex vnius pediculi apice prodeuntibus, pentaphylli modo, ijsq; anteriori parte diuisis, & auersa subalbicantibus: caulem edit bicubitalem, subrubentem, fragilem, striatumq;, in cuius fastigio flores exeunt spicati, colore purpureo, hormini sylvestris modo, qui anteaquam dehiscãt mortui ferè hominis caluariam repræsentant: at iam patefacti lamij flores æmulantur. Hos sequuntur corniculatæ siliquulæ, sursum spectantes, ternæ ex vno tantùm pediculo exorientes, in quibus semen concluditur nigrum, ac minutum. Radice nititur turbinata, vulgaris rapunculi modo, subnigricanteq;, à qua numerosæ oriuntur fibræ adeò inuicem contextæ, vt retis speciem referant. Nascitur in montibus, & in conuallibus. Excalfacit & siccat ordine quarto ipsi Auicennæ. Tota planta pernecabilis admodum est. Sed radix cæteris partibus atrocior, adeò vt manu aliquandiu retenta, quousq; concalescat, tenentem perimat. Quinetiam pastores necatos scimus, qui assandis auiculis, Napelli caule pro veru temerè vsi sunt. Napelli vis in necandis hominibus adeò immanis, sæuaq; existit, vt nullis ferè antidotis occurri possit, nisi quàm primùm, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non euenit.*

Vires.

Historia.

Huius immanitatem vidimus nos Romæ anno à Christo nato 1 5 2 4. mense Nouembri in Capitolio, Clementis 7. Pont. max. anno primo. Nam cum decreuisset experiri olei cuiusdam præstantissimi vires, quod Gregorius Carauita Bononiensis Chirurgus tunc præceptor meus, contra deleteria medicamenta, & venenosorum animalium quorumcunque morsus parauerat, iussit Pontifex venenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quo suorum facinorum pœnas luerent, laqueo vitam finire, vt in ijs olei huius experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli sumpserat, dulciarijs panibus commistum, pontificij medici statim oleo inungendum præbent, qui post terti-

XVII. NAPELLVS.

um diem ſæpius oleo perunctus euaſit incolumis: quanquam non ſine magna formidabilium ſymptomatum acceßione. Alterum verò, cui longè minus venenati panis exhibuerant, oleo inungi vetant, vt aſſumpti veneni effectum, ſæuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòſt horis obijt infelix, ijs omnibus incommodis, cruciatibus, & ſymptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire ſcribit Auicenna. Vidimus id etiam Pragæ Metropoli Regni Bohemiæ, anno M. D. LXI. Menſe decembri in Latrone quodam ſuſpendio damnato, cui Napelli radix à carnifice data eſt drachmæ pondere rhodoſacharo excepta, Cæſareis Medicis præſentibus, vt antidoti famoſi cuiuſdam vires explorarentur, an contra Napellum id præſtaret, quod antea in altero damnato, qui Arſenici drachmas duas ebibit, efficaciſsimè præſtiterat. Lubens itaq; vorauit ille lethiferum Napelli pharmacum, vtpote qui non ſolùm ſibi conducibilius cenſebat, veneno in carcere necari, quàm laqueo publicè in patibulo ſuſpendi, ſed quod etiam ſperaret ſe à nobis ſeruari poſſe. Interim tranſacta iam ſeſquialtera hora, cùm nihil ſymptomatis appareret, verebamur omnes, ne fortaſſe in Bohemia aligdæ regionis cauſa, Napellus venenoſus naſceretur, aut quòd ipſa radix ſucco deſtituta, ob editos iam caules, flores & ſemen, nihil operaretur. Quo factum eſt, vt alterum illi pharmacum propinatum ſit, ex eiuſdem Napelli caule, folijs, floribus, & ſemine paratum. At ibidem duabus adhuc horis nobis omnibus permanentibus, miſero illi mali prorſus nihil acceßit. Reducitur ille ad carceres, abeunt cæteri, & mihi ſoli totum committitur negotium. Hora tranſacta carceris cuſtos me admonet, illum iam ægrotare. Ego ſtatim adſum, audioq; ipſum de vniuerſi corporis laßitudine vlceroſa, imbecillitate magna, & cordis grauedine conqueri: tunc itaq; quamuis audacter ſatis loqueretur, nullo ſanè mentis incommodo, & viuidis me intueretur oculis, cùm tamen frontem inſpicerem frigido ſudore madentem, & arterias iam ferè obdormiſcere, antidotum propinari iubeo, quo epoto illico inuerſis oculis, atq; ore in latus diſtracto, capiteq; in ſcapulas rigente, ingenti admodum animi deliquio correptus eſt. Itaq; totus collapſus decidiſſet in terram, niſi à carceris cuſtode retentus eſſet. Iubeo interim cum vino irrorari faciem, & anterioribus capillis excuti. Quo ingenio ſtatim reuixit, emißis interim per ſedem excrementis. Poſthac iubeo illum iacere ſuper ſtraminibus ibi ad hoc paratis, vt quid inde ſequeretur, animaduerterem. Ille verò de frigore conquerens, paulò poſt putrida, bilioſa, & liuida quædam vomitione reiecit, qua ſe non parum adiutum fatebatur. Interim ſe ad ſiniſtrum conuertit latus, ac ſi dormire vellet. Prohibeo ne dormiat. Dum hæc aguntur, nullo alio exorto ſymptomate, tandem obmutuit, & obijt ſimul, liuida facta facie ac ſi laqueo ſuſpenſus.

Hiſtoria altera.

Hiſtoria tertia.

Cæterùm longè aliter ſe habuerunt ſymptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiuſdem Napelli drachma, vt de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiuſce veneni immanitatem expugnare poſſet. Agebat latro annum circiter 27. qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino ſaporem illi ineſſe dicebat. Hora ſubinde peracta, cum vomere cæpiſſet, lapidis illius grana ſeptem ex albo meraco data ſunt. Verùm ab ebibito antidoto, varijs, & acerlißimis ſymptomatibus exagitatus eſt. Euomuit enim frequenter bilioſa, porraceo colore. Quendam quoque ueluti globum, circa vmbilicum ſe ſentire dicebat, qui inde ſuperna petens, in ſupremam & poſtremam capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Acceßit paulò poſt ſtupor quidam paralyſi haud abſimilis, qui ſiniſtri lateris brachium, & crus occupauit, adeò vt vix ſummam manum mouere potuerit, motu iam in cæteris partibus extincto. Interim non multo poſt tempore hæc morbi vis ſiniſtra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente ſe contulit, eandemq; ſimili modo occupauit. Vagum profectò ſymptoma hoc fuit, nam cùm dextrum brachiũ is atollere potuit, ſiniſtrum non potuit, & econtra. Tandem vtrumque eleuauit. Aiebat quoq; vniuerſas corporis venas frigeſcere. Non defuerunt vertigines, quas ſequutæ ſunt cerebri commotiones adeò feruentes, vt aquæ in caldario bullienti ſimiles eſſe diceret. Acceßit quoq; oris, & oculorum conuulſio, atque acutißimus mandibularum dolor. Quare ſæpe manibus affectas illas partes perſtringebat, veritus ne exciderent. Forinſecus turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur, quinetiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis. Varia admodum extitit arteriarum pulſatio, & varia quoq; mentis perturbatio, pro ſymptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorſus de vita deſperare, mox in ſpem ſe erigere videbatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti ſimilis. Aquam frigidam dari ſibi potandam tantopere appetebat, vt ea ſubito ſe liberatum iri confideret. Toto hoc tempore ſe ter excæcatum, terq; in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò conſtitit, nullo vnquam ſymptomate affecta, ſiquidem nunquàm intumuit, nunquàm is balbutire auditus eſt. Cæterùm ſeptima poſt ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab Antidoto extincta, omnia euanuere ſymptomata: arteriæ ad rectam rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoq; virium conſtitit robur. Atque in hunc modum miſer ille, magno conflictu, atque certamine periculum ſuperauit.

Auicenna defenditur à Fuchſii calũnia.

Id quod manifeſtò fatetur, de Napelli immanitate Auicennã non ſcripſiſſe fabulas, quem tamen inſectans Fuchſius loco ſuperius citato, Leoniceni teſtimonio nixus, in eum acerrimè inuehitur, nec ſanè eum, vt noſtri recentiores, principem, ſed tyrannũ, & homicidam nuncupat, eoſq; pariter deteſtatur, qui eius ſectantur doctrinam: quippe quòd Auicenna ſcripſerit (vt ipſe inquit) Napellum pernicioſum eſſe venenum: mox ſubdiderit, quòd linitum, & bibitum deleat albaras, cutanei morbi genus. Qua in re non poſſum non admirari Fuchſium, virum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum ſcriptorem paulò acrius & immodeſtius egerit.

Hominum

Hominum enim eruditorum partes eſſe ſemper exiſtimaui, etſi ego eas vſquequaque ſeruare non potuerim, vt non vanis contentionibus, neque convicijs aliorum ſcripta refellant, ſed rationibus, ijſq; probatiſſimis, præſertim cùm eos accuſant, qui multis antè ſeculis è vita deceſſerunt, nec amplius à calumnijs ſe tueri poſſunt. Qui præterea conſiderare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius ſit authoris lapſus, aut interpretis, aut librarij, antequàm vllum iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum ſectis, quarum vni magis quàm alteri addictus eſſe nolo, mihi quidē non videtur exiſtimandum, quòd Auicenna vir ſanè ſingulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus noſtris maximè commendatus, eodem in loco ſibi omnino contraria ſcripſerit in veneno tam ſæuo, cui exitiales formidandasq; vires tribuit. Cuius rei firmiſſimum præbet indicium ſcriptura Auicennæ ab Andrea Bellunenſi caſtigata, in qua nuſquam legitur Napellum bibitum albaras delere, ſed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu ſumpta. Verba enim Auicennæ ſecundum caſtigationem Bellunenſis ita ſonant. Napellus delet albaras linitum, ſicut & confectio eius dicta alberzacali in potu ſumpta. Ex quibus verbis plura mihi ſeſe offerunt conijcienda, vt tuear Auicennam, aut quod confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea quam recipit, adeò antidotis correcta ſit, vt non ſolùm necem non inferre poſſit, ſed ne tantillum quidem obeſſe. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè eſt, quem Auicenna appellat Napellum Moyſi, aliqui verò Antoram: quandoquidem hæc planta antidotum ſit admodum efficax contra Napelli venenum, præſertim quòd dicat Auicenna, ineſſe ſimiliter huic plantæ vim ad albaras, & lepras: aut in eadē confectione fortaſſe mus ille interponitur, qui Napelli radicibus victitat, à nobis pluries inuentus in Ananienſibus montibus, quòd etiam mus iſte Napellus Moyſi ab Auicenna dicatur, quoniam iiſdem contra Napelli venenum polleat viribus, quibus & eiuſdem nominis planta. Hæc fortaſſis fuſius, quàm decebat, perſecuti ſumus. Sed tamen eo conſilio id libenter fecimus, primùm vt quantum per nos fieri poſſet, Auicenna à calumnia vindicaretur. Deinde vt ingenuè dicerem quod de ijs omnibus ſentio, qui optimos etiam quoſque authores, præſertim Arabas, lacerant ac diſcerpunt, quorum pleriſque magna eſt habenda gratia: tantum abeſt vt eos odio perpetuo proſequi debeant. Verùm cur id faciant, non video, niſi quòd tutum ſit in mortuos inuehi, quando hodie pauci ſint, qui eos tueri velint. Cæterùm exiſtimarunt Manardus Ferrarienſis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis vocatum inter ſe non differant. Sed quantum & iſti viri grauiſſimi aberrauerint, inferius libro ſexto in toxici mentione latius oſtendemus. Sed de Napello hactenus, qui cùm Antoram quæ cum illo connaſcitur, in mentem mihi redegerit, non prætermittendum eſſe exiſtimaui, quin de ea hîc quoq; differerem. Eſt itaque planta, quam ANTORAM, *vel vt melius fortaſſe, Antitoram vocant, quæ (vt referunt rei plantariæ*

Napellus Moyſis.

Napellus & Toxicum differunt.

Antoræ mentio & vires.

XIIX. ANTORA.

XIX. ANTORAE RAdices variæ.

indagatores) vnà cum Napello creſcit, vel propè ipſius plantas prouenit, in Liguriæ, & Galliæ Ciſalpinæ montibus, vnde ad nos affertur, magnarum contra venena virium. Caulem edit ſeſquipalmarem, & quandoque cubitalem, rotundum, firmumq;, in quo multifida ac tenuia, diſparibus interuallis, oriuntur folia numeroſa, in latus ſeſe diffundantia. Flores edit ſummo caule numeroſos, purpureos, Napelli æmulos, ſed paulò minores. Radices duas ſolidas oblongas, turbinatas oliuæ quantitate, ac ſæpe maiores, cortice ſubnigricanti, ſed alba intus carne; Nardi montanæ modo. Hanc putauerim ego eſſe Auicennæ Zedoariam, quòd ſcribat hanc cum Napello creſcere, & quòd radices ſunt, ſiue portiones ſimiles Ariſtolochiæ. In quam ſententiam duxit me Gulielmus Quacelbenus Belga, medicus inſignis, & rei plantariæ ſtudioſus, qui ſuperioribus annis anteaquam moreretur, miſit ad me Conſtantinopoli Antoræ radices aliquot, quas mercatores à quibus emerat magno ſatis prætio, zedoariam appellabant. Quæ ſi non ſunt, alterius quidem plantæ radices eſſe non poterunt quàm eius,

Zedoaria Auicennæ.

Zedoaria & Napellus Moysi apud Auicen. idẽ.

de qua sub Napelli Moysi nomine meminit Auicenna, cum scribat is Napellum Moysi etiam cum Napello crescere, & eius maiorem esse theriacam. Ideoque haud eos malè sentire crediderim, qui Zedoariam, & Napellum Moysi, idem esse Auicennæ censent. Præstant Antoræ radices, non solùm ad epotum Napellum, sed & cætera quæcunque venena, quin etiam ad viperarum & reliquorum venenosorum morsum. Ligures (vt audio) Antoræ radicibus felicissimè vtuntur, ad intestinorum vermes. Propinãtur quoque commodissimè ad tormina, & cæteros intestinorum cruciatus. Dantur quoque vtiliter aduersus pestilentiam, & omnes internos dolores. Auxiliantur omnibus cordis affectibus, nec minus præstare dicuntur ijs in febribus pestilentibus, cum quibus exanthemata lentium figura exoriuntur. Et cum legitimo Doronico careamus, eius loco perquàm bellè supponi possunt. Aconitorum vires tradidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum vbi ita scriptum reliquit: Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaque in cibo potuque fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herbæ verò radix ad hæc vtilis est. Quod autem Lycoctonon vocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos interficere consueuit. Hactenus Galenus.

Aconiti vires ex Gal.

Nomina.

Aconiti primum genus Græcè vocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς ἢ θηλύφονον*: Latine, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito Pardalianche: Germanicè* Wolffsbeer vnnd Dollwurtz*: Hispanicè Centelha: Gallicè Herba de la tora. Alterum verò genus Græci* ἀκόνιτον κυνόκτονον *dicunt: Latini, Aconitum Cynoctonum & Lycoctonum: Itali Aconito cynoctono: Germani* Wolffswurtz*: Hispani Yerua mata louo, & Yerua de balhesteros: Galli Patelouine. Verùm Herba Paris, quibusdam vua versa, siue vua Lupina: Italis Herba Paris: Germanis* Wolffsbeer oder Sternkraut*: Gallis Raisin de Renard. At Napellus, Italis Napello: Chymistis Herba tora.*

APPENDIX.

Conradi Gesneri calumnia retunditur.

CONRADVS *Gesnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clarissimus medicus, suo quem de raris & admirandis herbis appellauit, libello, de primo Dioscoridis Aconito disserens, quod ipse vulgus sequutus Toram appellat, non solùm imaginem nostram in huius capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (vt arbitror) inuidorum potius quorundam suasionibus, quàm sui ipsius genio excitatus, eò immodestiæ iniuriæque peruenisse demonstrat, quò haud quaquam decere crediderim honestos quosque viros deflectere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerum, quem hactenus modestissimè de omnibus scripsisse constat, nunc primum longè aliter se gerere, præsertim cum certò sciat, se iam plura magna edidisse volumina, quæ censuris innumeris non vacabunt. Ecquid profectò turpius, detestabiliusque Gesnero euenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cuius autoritas, integritasque tanta iamdudum fuit apud ipsum, vt innumeris ferè locis in libris de animalium historia, alijsque voluminibus, non solum illum laudauerit, probauerit, ac etiam obseruauerit, sed illius scriptis inuentisque pro sui commodo vsus sit, ac multa illi accepta referre possit? Etenim non abest suspicio, quin eius sinceritatem vafer quispiam labefactauerit maleuolus (nam & alios synceros ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, vt dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse in medium afferat, quæ (pace eius dixerim) meritò damnari possit, quum plantam quam ipse pro primi generis Aconito pingit, de quo Dioscorides, & antiquorum alij meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat: adeò vt à genuino non minus differre videatur, quàm coruus à cygno. Nam vbi hirsuta folia? vbi Cucumeris aut Cyclaminis facies? vbi plura quàm vnum tantum folium? vbi radix caudæ scorpionis æmula? vbi (Dij boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparet vestigium. Quamobrem plurimum mirari subit, quod quasi fascinatus maluerit Gesnerus imperitissimi olitoris, cuius balistæ se telum effecit, contra nos probare sententiam, quàm Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quotquot sunt clarissimi nominis autores, admittere. Adhæc non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, vt non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet mnis artificiosa sit radix, & quòd absque vllis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omnino glabræ, artificio editæ longè maiori, vt in Dentaria vocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani vocant, cuius superius inter symphyta meminimus, videri potest. Sed dicat Gesnerus, obsecro, quotnam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? longum sanè esset recensere. Recensebo fortasse aliàs. Quippe nil minus ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui suæ reddere non possit.*

Gesneri lapsus.

Gesnerus notatur.

Sunt enim in promptu doctissimi viri, & in plantarum historia, ac facultate exercitatissimi, qui rerum veritatem optimè norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiant numerum, satius mihi fuerit ijs commendari labores nostros, quàm à cæteris improbari. Equidem Gesnero alioqui viro doctissimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me tæderet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non requirat, sed duorum aut trium eruditorum testimonia, hæc semper in promptu erunt.

Matthioli testimonium aduersus Gesnerum.

Viuit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineauit: Viuit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit: Viuit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum ierat: Viuo ego (Dij boni) qui adhuc fidei aliquid præstare possum, & montes viuunt & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd tam iam morosi sint homines, vt nil aliud extare terris, maribusque censeant, quàm quod ipsi tantum viderint. Verum enimverò non possum satis explorare Gesneri mentem, quippe qui hæc & alia nonnulla aduersum me prius scripserit, & nunc primùm nos honestè, benigneque defenderit, aduersus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, alijsquè nonnullis barbara quadam inuidia sauciatus citra causam omnem ac rationem, temulenti hominis instar, acrius, immodestiusque, quin etiam iniquius quàm par fuerat, in nos inuehitur. Sed licet etiam nobis, obsecro, parumper vnacum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati possit? Quis non modestiæ fines prætergrediatur, vbi tantum contumelijs, calumnijs & imposturis fuerit lacessitus? Nihil est, quod bono doctoquè viro grauius, molestiusquè contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitissimis hominibus rabidis morsibus carpi, & præter æquum impugnari. Id quod si aut nostro tantum æuo, aut mihi soli euenire perspectum haberem, dolerem quidem primùm horum temporum nequitiam, inde verò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuisse commune animaduertam, eamquè fuisse semper bonorum, doctorumquè virorum conditionem non ignorem, vt inuidorum tela euitare, rabiemquè effugere neutiquam possint,

Melchioris Guilandini explosa temeritas.

poßint, facilè æquo animo patior quorundam audaciam, infignemq́; temeritatem. Inter quos nulli mihi fecundus videtur Boruffus ille, quem potius (vt ita dicam) Maraffum vocauerim. Quid? Mihi blatero invidiam parere credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An nefcit rabula, non aliam ob caufam labores noftros in omnium ferè ftudioforum manibus florefcere, & legi, laudari, foueriq́; ab omnibus, quàm quòd ij de re herbaria benè meritum me iudicent? quin etiam ob id mihi tantas agant habeantq́; gratias, quantas mihi vix meritus effe videor. Atqui is, tametfi ftultißimus fit, in hoc tamen (me hercule) fapere videtur, quòd corium illud fuum tanti faciat, vt Matthioli pelli anteferendum iudicet, quod fibi aliquando ex vfu fore putat. Seruet ille fuum corium diligenter inunctum, & magno exiftimet pretio. Quippe nifi proprio fuerit adiutus corio, parum aberit, quin liuoris intumefcentia rumpatur medius. At videant candidi piiq́; lectores, qua hypocrifi inceperit in nos inuehi Guilandinus, quùm primùm inquit: Non is fum, qui cauillis, & impofturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nefcio, nec fi fcirem, velim, quùm tamen nil magis profiteatur, quàm calumnijs, maledictis, & impofturis fynceritatem, & modeftiam noftram impugnare, & id me fcripfiffe afferat, quod nufquam in noftris legitur commentarijs. Sed nefcio quomodo turpiora fint vitia, quàm quæ virtutum fpecie celantur. Porrò fi quandoque fortaffe nonnullas bonas horas malè confumpfero, vt huic impudentißimo conuiciatori refpondeam (id enim non hic expoftulat locus, ne huius futilitate, & friuolis ineptijs noftra defœdentur commentaria) rogatos velim ftudiofos omnes, ne id à me factum putent, vt aliquam mihi exinde laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu effe poteft, quam diu cum homine tam impudenti negotium eft, qui tanquam lutulentus fus cum quouis volutari cupit: fed fi quam ille maledicendo voluptatem accepit, eam malè audiendo amittat, cæterique eius fimillimi apertè omnes intelligant, plus effe bonis eruditifquè viris fe defendendo præfidij, quàm varijs obtrectatoribus in calumniando fraudis.

Aconitum duplex eft, aliud folio Cucumeris, quod Pardalianches, aliud foliis Platani inftar diuifis, quod Lycoctonum: vtriufq; plures funt differentiæ. I. Aconitum Pardalianches primo loco pofitum, multi, præfertim Gefnerus in Libello de Lunariis, falfum & commentitium exiftimant: at Lugdunenfis herbarii autor in appendice fuæ hiftoriæ, plantam integram à Treuirenfi feplafiario fe nactum teftatur, in cuius horto plantæ iam aliquot annis viuant, & in Allobrogibus nafci: qui figuram huic fimilem habet, fed ramulum floribus onuftum adpingit. Dicitur Aconitum pardalianches, Matth. Dodo. gal. Lugd. Taber. Aconitum primum, Lac. Caft. Aconitum Matthioli an in rerum natura dubitamus, Gefnero de hortis. Placuit ex fecunda Matthioli editione appendicem, quã capiti de Aconito fubiunxit, huic etiam editioni inferere, cum fuam contra Gefnerum conetur fententiam tueri. II. Aconitum Pardalianches Plinii, Matth. Dod. gal. Lugd. Taber. Aconitum pardalianches alterum, Dod. fol. Doronicum brachiata radice, Lob. Lugd. III. Aconitum Pardalianches Theophrafti, Matth. Lugd. Aconitum Pardalianches Matthioli, Taber. IV. Doronicum radice Scorpii, C. B. Aconitum Pardalianches minus, Matth. Lugd. Caft. Aconitum pardalianches primum, Dod. fol. Doronici tertii varietas, Lobel. Doronicum latifolium, Cluf. hift. Panno. Doronicum, Cord. in hift. Gef. hor. Lonic. Cæfalpinus. Doronicum primum, Taber. Doronicum minus, Cam. Doronicum Romanum, Gef. hor. Clufio in Corollario Dodonæi Gallicè á fe redditi Lugdu. Doronicum Scorpioides, Gefnero in libello de Aconitis. Triplicem hanc Aconiti Pardalianchis differentiam, triplicem effe Doronici varietatem, non fine caufa fufpicari licet: & quod fecundo loco pofitum, videtur effe Doronicum, quod apud Heluetios prouenit, & ipfius radices ante octodecim annos in Pharmacopolio Iohannis Haintzmanni, Graffoy nomine accepimus, ex cuius horto dum hoc fcriberemus, plantã cum floribus mutuauimus, de qua plenius in hiftoria noftra vniuerfali. V. Aconitum lycoctonum luteum, C. B. Thal. Camer. Aconitum fecundum, Matth. Cord. in Diofc. Lacu. Aconitum Lycoctonum, Fuch. Lonic. Aconitum Lycoctonum luteum maius, Dod. fol. Lugd. Lycoctonum ponticum, Dod. gal. Aconitum Lycoctonum fecundum, Lugd. Aconitum luteum, Gef. in fracto, Taber. Aconitum luteum ponticum, Lobel. Aconiti fecundi vel Lycoctoni fpecies prima, Gef. hor. Luparia, Trago. Napelli primum genus, Cæfalpino. Flores huic purpureos Matthiolus, at Camerarius in fua Matthioli epitome, luridos aut luteos pallefcentes, tribuit. VI. Aconitum tertium, Matthio. Lacun. Thal. Tabernæ. Aconitum Lycoctonum tertium, Lugdu. nil aliud eft, quám Ranunculi fpecies, quem fuprà fextum fecit. VII. Quod feptimo loco pofuimus, in Aconiti tertii locum Camerarius in fuo Matthiolo fubftituit, Aconitum etiam hyemale nominans, quod lubet Aconitum vnifolium luteum bulbofum nominare, quod fortè Theophrafti Aconitum eft. Hoc ex radice candida, ex pluribus tuberculis Anemones inftar compofita, & quafi geniculis articulata, quæ acris & feruens, nullos quidem cauliculos, fed plures pediculos palmares nudos & tenues emittit, quorum fummo foliũ rotundum, circumfcriptione quidem vnicum, fed in plures partes Geranii Columbini, aut Napelli figura, in profundiores, minufque profundas lacinias diuifum: foliorum fingulorum medio flos vnicus luteus, Ranunculi æmulus fex foliis compofitus, infidet, ex cuius medio apices plures finguli minutum capitulum fubflauum fuftinentes, emicant: quòd fi flos maior longiorue fit, obfcurè flauefcit, fi minor, faturatiùs flauet. Huic fuccedunt filiquæ quaternæ & etiam fenæ, pediculis infidentes, furfum erectæ, Hellebori nigri tenuiores, quibus femen rotundum, compreffum, ruffefcens, inclufum. Hoc alii in collibus agri Fæfulani, nos veró in Euganeis iuxta Patauium Aprili florens, & in noftris hortis Ianuarii fine, legimus. Dicitur Bulbofus vnifolius aut bifolius batrachioides, Elleboracea herbula, Aduerfariis. Aconitum hyemale Belgarum, & Ranunculus monophyllos, fiue Anemone Bononienfis, Lob. Camer. Aconitum Lycoctonum luteum minus, Dod. fol. Lug. Aconitum aliud Dalechampii, Lugd. Bulbus paruus vnifolius Penæ, Lugdunenfis hiftoriæ auctori, qui huius plantæ tres figuras propofuit, quod illi vfitatum, ita vt ex eo opere (ferè dixiffem farragine) & quidem fine ipfius damno vltra trecentas figuras, bis terue, & quidem fub diuerfis nominibus pofitas, auferre pofsis. Aconitum hyemale Cam. in fuo Matthiolo. Elleborina Cæfalpino. VIII. Aconitum quartum, Matth. Lacu. Lugd. an fortè Aconitum Lycoctonum flore Delphinii cæruleo (quod Lobelus & Dodonæus propofuere) exprimere voluit? Floribus aureis magnis Matthiolus, cæruleis caudatis Camerarius in Epitome Matthioli dicit.

IX. Aconitum quintum, Matth. & Lugd. cui ex Matthioli ſententia, flores inſunt purpurei, at Camerario in Epitome crocei, addens folia vitigineis aut ficulneis accedere magnitudine ac figura ſeu diuiſione, quæ maculis albis & liueſcentibus venis deformentur, radice nigricante, cuius magna copia in monte Baldo inueniatur. Videtur Ranunculus montanus albus, ſimplici flore, quem idem Matthiolus pro quarto Ranunculo poſuit, exprimi. X. Aconitum ſextum, Matth. Lugd. Taber. quod floribus ſplendet purpureis Matthiolo: verum Camerarii in Matthio. hæc ſunt: Napello ſimili folio ſed multò maiore conſpicitur, & albis quibuſdam ſeu pallidis liueſcente venulis, floris figura ad Lupariam noſtram accedit, colore palleſcente luteovè. XI. Aconitum ſeptimum, Matth. & Lugd. An Aconitum Lycoctonum quartum, Cluſii hiſtoria Pannonica? XII. Aconitum octauum, Matth. Lugdu. hoc floribus nitet purpuraſcentibus Matthiolo: at Camerario in Matthiolum, floribus prouenit ruſeſcentibus, folio ferè vitigineo, radice quadruplici ab vno capite craſſo. Quid ſi Matthiolus, id quod á Lobelo, Dodonæo & Lugdunenſi pro Aconito Lycoctono cæruleo paruo, & á Cluſio hiſt. Panno. & Camerario Thoræ Italicæ nomine exprimitur, intellexiſſet? XIII. Aconitum nonum Matthiolo & Lugdunenſi: floribus aureis Matthiolo, Luteis Camerario in Matth. qui hæc addit: radice duplici diuaricata ſuſtinetur, minora & graciliora, quàm alii Napelli folia & magis diſſecta promit: quod Antoram fortè aliquis non malè exiſtimaret, niſi maior & longior, vt videtur, hæc eſſet. XIV. Thora maior, C. B. Pſeudoaconitum Pardalianches, Matth. Aconitum primum Dioſcoridis, Geſ. hor. Cyclaminus tertia Plinii & Limeum eiuſdem, Geſ. Libello de Aconitis. Phthora Valdenſium, Aduer. Lobel. in icon. Thora Valdenſis, Dod. fol. Lugd. Cluſ. hiſto. Pan. Camer. Tab. Tora maior & Toxicum Valdenſium, Cam. in ſuo Matthiolo. XV. Thora minor, quæ minoribus foliis conſtat circinatis, aſperis, non hirſutis, per ambitum crenatis, ad plurimum tribus, ſæpius verò ſingulari folio: floribus luteis ſed minoribus forma vt & ſeminibus, Ranunculo ſimilibus: radicibus pluribus coniunctis aſphodeli inſtar ex vno capite prodeuntibus, albis, quibus ſæpe appendix longiuſcula ſcorpii caudæ æmula, qua ſe forſan propagare ſolet, additur. Aconitum primum minus, Geſ. hor. Tora minor, Geſ. Lobel. de Aconitis, Camer. in Matth. Thora montis Baldi & Thora Sabaudica, Tabernæmontano. XVI. Solanum quadrifolium bacciferum, C. B. Herba Paris, Matth. Dod. gal. & fol. Lugdu. Caſt. Thal. Cæſal. Paris herba, Lonic. Camer. Αςὴρ ſed non Atticus & Vua lupina, Trag. Aconitum Pardalianches, Fuch. Taber. Aconitum ſeu pardalianches monococcum, Cordo. in hiſt. Aconitum pardalianches thelyphonon, myophonon Theophraſti, Cord. in Dioſc. Aconitum ſalutiferum, Taber. Solanum tetraphyllum, Geſ. hor. Lobel. Solanum ſyluaticum, Geſ. hor. appen. Foliis communiter quatuor, vno aliquando, & etiam tribus cum primum prodit, quinque & ſex reperitur. XVII. Aconitum cæruleum ſeu Napellus, C. B. Napellus, Matth. Geſ. hor. Lonic. Caſtor. (cui & herba Tora) Dod. fol. (cui & Toxicum) Lug. Camer. Napellus verus cæruleus, Lobel. Napellus maior, Taber. Napellus reticulatus & Napellus Auicennæ, Cæſal. Eiſenhütlin / Brunſ. Trag. Lycoctonum cæruleum, Cucubus ſiue Cappa monachi, Dod. gal. Lycoctonum ſatiuum tricarpum, Cord. in hiſt. Aconiti ſecundi vel Lycoctoni ſpecies altera, Geſ. hort. Aconitum cæruleum, Thalyo. Flore communiter cæruleo, rarius roſeo, rariſsimè albo reperitur. XVIII. Aconitum ſalutiferum ſeu Anthora, quaſi ἀντιφθορά, quod Thoræ alexipharmacum ſit, C. B. Zedoaria & Napellus Moyſis Auicennæ, cui & Algieduar: Antora, Matth. Geſ. hor. Caſto. Cæſalp. Cam. Anthora, Dodo. fol. Lobel. Lon. Taber. Lugdu. quam herbam Colicis doloribus vtilem indigenæ Allobrogum vocant: Aconitum ſalutiferum & Antitora, Geſnero de hortis Germaniæ. XIX. Hoc cum ludat radicum forma, earum varietatem, D. Camerarium imitati, figura expreſsimus: aliæ enim ſingularem & quaſi bulboſam radicem obtinent: aliæ geminis, vel oblongis, vel turbinatis, cohærent: nonnunquam ſcorpionem aliquantum referunt: ſed & triplices inueniuntur.

CICVTA.

Κώνειον. CICVTA. CAP. LXXIIII.

Cicuta caulem edit geniculatum, vt fœniculi, grandem: folia ferulæ, anguſtiora, graui odoratu: rami, mox vmbellæ in ſummo prodeunt: flores quoque albicantes, & ſemen aniſo candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale venenum ineſt, ſuaquè vi refrigeratoria necat. Remedio eſt vini meraculi potus. Succus exprimitur contuſis cacuminibus, priuſquàm ſemina, & comæ ſicceſcant, qui ſole denſatur in paſtillos. Multus ad medendi rationem vſus eſt aridi: commodè miſcetur collyriis, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes ſacros, & vlcera quæ ſerpunt, illitu reſtinguit. Herba cum coma trita, & teſtibus circumlita, libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, ſed genitale reſoluit: lac puerpurarum mammis appoſita extinguit:

extinguit: in virginitate mammas coercet, & increſcere non patitur, pueris præſtat, vt eorum teſticuli cibum non ſentientes intabeſcant. a Efficaciſſima vis Creticæ, Megarenſi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia naſcenti.

a Catecuz. ἐνεργέστατον δὲ ἐστὶ τὸ κρητικὸν καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσίᾳ γενόμενον, καὶ τὸ μεγαρικὸν, καὶ τὸ Ἀττικὸν καὶ τὸ ... i. efficaciſſima eſt Cretenſis, & quæ in Aſia naſcitur, & Megarica, Attica & Choa.

Cicuta vulgaris notitiæ eſt planta, vtpote quæ plerunq; prope vrbium, & oppidorum mœnia, & ſecus itinera proueniat, ferulæ adſimilis, odore tamen admodum graui. Maxima vis Cicutæ, vt Plinius refert, quæ naſcitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Aſiaticæ. In Græcia verò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia conſtat Cicutam non adeò exitialem eſſe. Eam in Hetruria ſi aſini depaſcantur, profundiſſimo ſomno, & torpore capiuntur, ita vt non tantùm ſtupidi, ſed planè mortui videantur. Id quod aliquando ruſticos huius rei ignaros fefellit: nam dum aſinis, quos mortuos credebant, pellem ad vſum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis aſini experrecti ſunt, non ſine magno excoriantium terrore, atq; ingenti ſpectantium riſu. Cicutæ breuiter meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, vbi tantùm omnibus notum eſſe ſcribit, quòd ea extremè refrigerantis ſit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipſa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit videre, vt latius libro ſexto explicabimus, in quibuſdam, qui imprudenter Cicutæ radices paſtinacæ vice decoctas comederant. Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atq; etiam Italis Cicuta vocatur: Arabibus Sucaram: Germanis Ziegerkraut/Schirling vnd Wüterich: *Hiſpanis Ceguda: Gallis Cigue, Cocue & Segue.*

Cicutę cõſid.
Cicutæ vires ex Gal.
Nomina.

Cicuta maior, cuius caulem viridem à pleriſq; edi, ſcribit Plinius lib. 25. cap. 13. verùm qui ſapiunt ab huius eſu, Socrateo exemplo edocti, abſtineant. C. B. Cicuta, Matth. Trag. Fuchſ. Turn. Cordo in Dioſcor. Dodo. gal. & fol. Lacu. Lon. Lob. Caſtor. Lugdun. Cæſalp. Taber. Cicuta maior, Cordo in hiſto. Cam. Cicuta vera, Geſ. hort. Thal.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. LXXV.

Smilax à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiuſdem figura, in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina naſcens. Auiculæ quæ Italicæ Taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint eaſdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præſentis eſt veneni, vt ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius vmbra ſubſideant: lædantur, & ſæpenumero moriantur: quare de Taxo hæc traduntur, vt ab ea caueamus.

TAXVS.

* TAXVS GLANDIFERA. *

Naſcitur Taxus frequens in Ananiæ vallis montibus, ſaxoſis ac præruptis locis, inter abietes & piceas, quibus folio, ac forma non longè diſſimilis viſitur: quanquam hæc illarum proceritatem non niſi rariſſimè æquet. Baccas fert rubentes, aquifolij modo, dulces vinoſasq;: quas quandoq; mandentes tum paſtores, tum qui in ſyluis arbores cedunt, ſtatim in febres incidunt, & dyſenterici fiunt, ſanguine & ſpiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufeſcat quàm plurimis intercurſantibus venis, incorruptaq; ſit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præſertim concinnandis menſis & haſtis, arcubus teliſq; conficiendis. Quamobrẽ Germani huius arboris aſſeres ad ſua conſtruenda hypo- Taxi conſid.

caussa non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus lib. 3. cap. 10. de plantarum historia, sic inquiens: Taxus quoq; genere simplex, procera, auctu insignis similisq; abieti, nisi quòd non pariter excelsa, magisq; alis sinuata est: folio quoq; Abieti similis, sed pinguior molliorq; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro simili: propter quod vendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum venundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summaq; cespitum: rara hæc circa Idam. At in Macedonia Arcadiaq;, vel fructum abundè proferre, rotundum, faba paulò maiorem: colore rufum tactuq; mollem. Aiunt, quòd si iumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suauisq; est, atq; innoxius: hactenus Theophrastus. Cuius sententiæ illud obstare videtur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, vt ipse ait, sed noxium, vt suprà diximus. Taxi Plinius quoq; meminit lib.16. cap. 10. vbi de ea ita scribit: Abieti & piceæ similis etiamnum aspectu est Taxus, minus virens gracilisq; & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis vocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis veneni, vt si qui dormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur: hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Boues foliorum pastu necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, vbi de noxijs medicamentis pertractat, quò cum peruentum fuerit, de ijs diffusis nobis differendum erit. Taxi vires quàm paucis reddidit Galenus lib.8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Smilax, aut Taxus arbor est venenosæ facultatis. Huic arbori nomen Græcum est σμίλαξ Latinum Taxus: Italicum Tasso seu Nasso: Germanicum Eiben Baum*: Hispanicum Texo: Gallicum If.*

Taxi historia ex Theophr.

Ex Plinio.

Taxi vires ex Gal.

Nomina.

Taxi figuram Matthiolus proposuit, quæ solùm baccas cum foliis exprimit: at Lobelus & flores adpinxit, eo modo quo figura nostra prima ostendet. Verùm lubuit & alteram figuram addere, quæ & flores & glandes exhiberet vnà cum nucamentis. Elapso etenim anno Nobilissimus Iacobus Antonius Cortusus, Taxi ramum glandibus onustum transmisit: qui scribit se præcedentis anni Octobri & Nouembri mensibus in montibus circa Vincentiam qui Tridentum spectant, legisse: quod sanè dignum obseruatu, cùm nec ab antiquis, nec á recentioribus, quod quidem legerimus, quicquam de Taxo glandifera memoriæ sit proditum, meritó ergo hæc de glandibus obseruatio Nobilissimo Cortuso debetur. Dicitur Smilax Dioscoridi & Galeno: Milos, Theophrasto: Smilos, Nicandro: Taxus, Plinio & Matt. Dod. gal. & fol. Turn. Cordo in Dioscor. Ges. hort. Lacu. Lon. Lob. Cast. Lug. Thal. Cam. Cæsal. Milax arbor, Cordo in Dioscoridem.

Α'πόκυνον. APOCYNVM. CAP. LXXVI.

APocynon siue Cynocrambe, Brassica canina, frutex est longis viticulis constans, malè olentibus, lentis, vitiliumq; modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremũ acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. a Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti lon-

a Meum καρπος δ' ὡς λοβὸς κυάμου. i. fructus verò velut siliqua, fabæ.

I. APOCYNVM.

II. APOCYNVM REPENS.

gitudine

gitudine protenduntur: ſemine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes & pantheras enecant in cibo data, & protinus eorum coxendices reſoluunt.

APocynum, quod & Braßicam caninam appellant, etſi iamdiu mihi quidem incognita fuerit, adeò vt inter alias incompertas ſtirpes in ampliſsimo naturæ viridario poſteris reliquerim explorandam, hoc tamen anno è Piſis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocornelienſis duas ad me miſit plantas, quarum vna per omnia Dioſcoridis Apocynon repræſentat. Scribit enim vir ille, duas à quodam nobili amico ſiliquas dono accepiſſe è Syria allatas, quarum alteri inſcriptum erat Periploca repens: alteri verò Periploca non repens, fortaſſe quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has ſiliquas rhododendri ſiliquis admodum fuiſſe ſimiles: inter quas tamē hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ ſiliqua ea ſanè longitudine conſtabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius verò breuior. E longiori ſata plantam proueniſſe ait, quæ non modò humi repit, ſed & arbores quantumuis proceras ſcandit: è breuiori verò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq; porrò non minus lacte turget, vt ſcribit, quàm tithymali omne genus: verùm id repenti omnino album ineſſe: non repenti verò ſubcroceum. Eſt & in ſiliquis differentia. Siquidem etſi hæ in vtraq; rhododendri perquàm ſimiles ſunt, in non repenti tamen ſimplices, acutiores, ac rectæ ex vno pediculo proueniunt: in repenti verò, quæ folia promit alterius longiora, caules, ſeu potius viticulas obſequioſas & fractu contumaces, lentasq; binæ, ex vno pediculo in origine coniunctæ prodeunt, & in ſeſe inuicem inflexæ, nec adeò, vt illæ in acutum deſinentes. Prouenit repens in Apulia & Calabria copioſè. Creditur iiſdem pollere viribus, quibus & alterum. Dioſcorides Apocyno ſiliquas facit fabæ ſimiles, quod in his quæ hic imaginem expreßimus, maximè repugnare videtur. Nam inter harum, & fabarum ſiliquas non parua intercedit differentia. Verùm cum ſcribat Plinius Apocynum ſemen (ſiliquam intelligo) ferre acutum, & videam ſtatim poſt Apocyni caput de Rhododendro, illi ſiliquis ſimili, ſcripſiſſe Dioſcoridem, non poſſum mihi non perſuadere, haſce plantas legitimum eſſe Apocynum. Itaq; in hac mea perſiſtam opinione, donec aliam videro plantam quæ clarioribus notis Apocynum referat. Interim ſiquis in cenſendis plantis tam moroſus reperiatur, vt has Apocynos facere nolit, poterit is id tamen condonare, vt liceat nobis (vt Ghinus ille optimus faciebat) eaſdem Periplocas appellare. Apocyni vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Apocynum aut Cynocrambe: Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, ſicut Lycoctonon lupos. Eſt autem hominibus venenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida eſt non inſtrenuè, non tamen proportione deſiccat. Itaq; illita admodum digerentis eſt facultatis. Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Braßica canina Latinè dicitur: Italicè Apocino ſiue Periploca. At Apocynum repens, Italis Apocino ſerpeggiante.

Apocyni cōſideratio.

Apocynum duplex.

Apocyni vires ex Gal.

Nomina.

I. Apocynum folio ſubrotundo, C.B. Apocynum, Matt. Anguil. Lac. Caſt. Lug. Apocynum primum, Cluſ. hiſt. Hiſp. Apocynum ſiue Periploca Græca, foliis latioribus hederacis, Lob. Amphocynum hodie in Græcia, Geſ. hor. Cynocrambe, Lon. Periploca non repens, Cæſ. II. Apocynum repens purpuraſcēte flore (quoddam enim albo flore folioq; anguſtiſſimo Alpinus proponit) C.B. Apocynum repens, Matth. Lug. Cam. Apocynum ſecundum, Cluſ. hiſt. Hiſpa. Periploca Nerei folio, Anguil. Periploca altera, Dod. folio. Periploca ſerpens anguſtiore folio, Lobel. Periploca, Cæſalpino.

Νήειον ἢ Ῥοδόδενδρον. NERIVM SIVE RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

NERIVM SIVE RHODOdendrum.

NErion aliqui Rhododaphnen, alii Rhododendron vocant: frutex eſt vulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala foliis craſſioribuſq;: flore in roſam conformato: a fructu amygdalæ ſimili, corniculato, qui patefactus quandam lanoſam naturam oſtendit, b ſpinarum pappos repræſentantem: radice longa, acuta, lignoſa, guſtanti ſalſa: naſcitur in amœnis, maritimis, & ſecus amnes. Flores & folia mulis, canibus, aſinis & quadrupedum plurimis venena ſunt: hominibus verò contra ſerpentiū morſus præſidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, vt pecus & capræ, ſi aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

a Catecuz. καρπὸν δὲ φέρει κεράτια. i. fructū fert vel cornu.

b Meum ἀκανθίνοις παπποις. i. Acanthinis pappis.

NErium, quod flores roſarum effigie proferat, lauriniſq; folijs conſtet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant: Italis Oleandro vulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis noſtris. Planta eſt lauri facie, ſpectabilis, & viſu non iniucunda, præſertim cum roſeis emicat floribus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum paſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cum procul vidiſſet Nerium ſuis floribus refertum, ratus eos eſſe veras roſas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, vt parum defuerit, quin eas primo occurſu imprudens deuorarit. Verùm is, vt qui in plantarum hiſtoria, & viribus earum indagandis diligentiſsimus author extitit, non immemor Nerij flores depaſtos aſinis venenum præſentaneum eſſe, ita deceptus labra ſubmouit, demiſsiſq; ad terram aurib. abijt. Nerij vires deſcripſit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum,

Nerii conſid.

Nerii vires ex Gal.

torum, sic inquiens: Nerium, vt Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus, discutiendi vim obtinet. Intrò autem in corpus assumptus, perniciosus ac venenosus non tantùm hominibus est, sed plerisq; etiam pecudibus: hæc Galenus. Quæ maximè repugnant Dioscoridis & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra serpentium venenosorum morsus. Nisi dicere velimus, quòd Nerium sumptum secundum Galenum sit hominibus non demorsis perniciosum: secundum verò Dioscoridem idem ijs remedio sit, quos serpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (vt inquit Auicenna) à cane rabido demorsis medentur, & euphorbium à scorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta alijs item venenis aduersantur, vt inferius libro sexto latius dicetur. Siquidem mihi non videtur verisimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioscorides, in simplicium materia omnium facilè princeps. Νήριον ῥοδοδάφνη καὶ ῥοδόδενδρον *sic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne & Rhododendrum: Italis Oleandro: Germanis* Oleander*: Hispanis Adelfa & Eloendro: Gallis Rosagine seu Rosage, Oleandre.*

Conciliatio Dioscoridis cum Gal.

Nomina.

Nerium Matth. Trag. Fuchs. Turn. Dodo. gal. Cordo in Diosc. Ges. hort. Lacun. Lon. Lob. Lugd. Castor. Camer. Taber. Neris, Nicandro: Oleander, Anguil. Lob. icon. cui & Laurus rosea: Rhododendron, Ges. hort. Dodo. fol. Rhododaphne, Ges. hort. Cæsalp. Rosa laurea, Apuleio. Vulgò flore est rubescente, habetur & albo.

† Orib. habet tantum βλαπτικοὺς. i. noxios.

† Orib. conclusa vno tãtum verbo explicauit. ἐδώδιμοι. i. esculenti.

a Meum καὶ χολέραν ἐπάγοντες. i. & cholerã sursum ac deorsum ducunt.

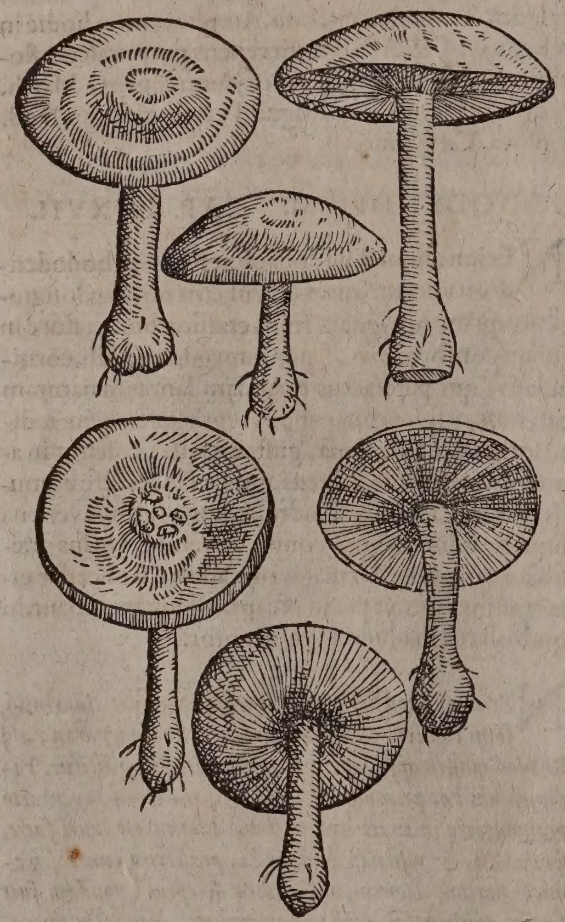
† Or. ἐλαίῳ. i. olei.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. LXXVIII.

FVngorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales sunt. Multis de causis venenosi gignuntur, vbi videlicet clauus ferreus, in quo sit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut si iuxta serpentis cauernam, arboresve, † quę priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales sunt, nescio quod strigmentum concretamq; pituitam, terraq; eruti, quàm celerrimè computrescunt, atque marcore vitiantur. † [Sed qui veneno imbuti non sunt], suauem in iuribus gratiam habent, largius tamen sumpti nocent, & ægrius concocti strangulant, a aut choleram morbum citant. Remedio est † nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ satureiæ, aut origani iusculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiusdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, sed ægrè dissoluuntur, cum magna ex parte integri ipsi cum recrementis alui deijciantur.

Fungorũ genera & cõsid.

FVNGI.

TAmetsi duo tantùm Fungorum genera hic videatur recensere Dioscorides, ad Fungos duntaxat innoxios, & perniciales respiciens: tamẽ, vt omnib. palàm est, plura ac diuersa eorũ, quæ in cibis expetũtur, discrimina notantur. Horũ inter omnes Italiæ regiões feracißima est Hetruria, vbi illi Fungi cæteros antecellunt, qui vulgò dicuntur Prignoli, ij siquidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque solùm odorem eximium spirant, gustuiq; gratißimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum verò locum apud nostros Hetruscos tenent ij, qui vulgò Porcini, hoc est, suilli, nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo vel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere perniciosi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculosi ac malefici à peritis & oculatis viris facilè dignoscuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntur q; decoquẽdi. Nam cultello dissecti illico (vt Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus subinde aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit Auicenna lib. 4. fen 6. eos nocentiores esse, qui nigri, vel virides, vel in nigro purpurascentes visuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes viderit, & non cognouerit his notis eorum virus patefieri. Sed accidit plerunq;, vt illos potißimũ Fungi interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut prunis calentibusq; cineribus assatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cum in taleolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, vt ij qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt Fungi, quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius, quàm par sit, ingerantur. Quandoquidem cum lenti admodum, craßißimiq; succi existant, arteriarum oscula vsq; adeò obstruunt, vt conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cum probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarißimè Fungos mandunt, nisi allio & pipere adiectis. Asseruantur Fungi muria, præsertim qui vulgò Porcini dicuntur: namq; hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia Fungorum genera apud nos inueniuntur, vt ij qui nobis vulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigioli, Vescie di lupo, & complura alia, quæ, cum nihil vel parum ad rem faciant, silentio inuoluenda duximus, vt enim varia spectantur facie, ac colore, ita hominibus maximè noti sunt fungi, plurimi tamen galeri modo formantur, palmari ac etiam minori pediculo nitentes, vario superius, inferiusq; colore. Nascuntur quidam in pratis, plериq; in pascuis, nonnulli in syluis, quidam in frutetis. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, sed & in arborum caudicib. qui omniferè periculo vacant (dummodo non sint arbores noxiæ)

Fungi malefici vt dignoscendi.

Fungorum alia genera.

quòd

quòd è cortice proſiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec ſerpentis cadauer ſubeſſe poteſt. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innaſcuntur in Ananienſibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum A diſſecti, in cibis gratiſſimi, nullo amarore præditi, licèt agaricus ab eadem arbore productus ſit amariſſimus. Hic certè mirari ſubit, quòd tanta hominibus inſeritur gulæ libido, luxus & incontinentia, vt adeò inconſultò, auideq; Fungis veſcantur, in quibus ſæpius immatura mors deliteſcit. Tanta hodie interceſſit gratia Fungis cum menſis in Italia, vbi eorum frequentiſſimus eſt vſus, vt Neapoli inuenti ſint lapides, qui defoſſi, & in cellis vinarijs translati, terra aliquantulum operti, & ſubinde tepida aqua inſperſi, intra quatriduum Fungos non ingratos procreant. Hos & Romæ & Neapoli vidimus, vbi magna ſeruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore Fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præſertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui Fungi faciem repræſentans, in ellychnij extremitate concreſcit, & flammæ lumen obumbrat. Neq; enim in hoc ſubſcribam Cornario, viro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compoſitione medicamentorum ſecundum locos edidit, cenſet Fungum illum eſſe ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (vt ipſe inquit) marinas æmulatur ſpongias. Siquidem apud veteres nuſquam me legiſſe memini, è fungis ellychnia fieri: cum tamen legerim apud Virgilium & Plinium, cum fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ eſſe præſagium. Namq; Virgilius libro primo Georgicorum, vbi futuræ pluuiæ ſigna recenſet, id apertiſſimè teſtatur, ijs carminibus:

Fungus triginta librarum.
Fungi arte vt fiant.
Fungi lucernarum.
Cornarii opinio exploſa.

> Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce:
> Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
> Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
> Neſciuere hyemem, teſta cum ardente viderent
> Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.

Eorum porrò generationis cauſam ſcitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hiſce verbis: Nam (vt inquit Plinius) cum aer humidus eſſe cœperit, fauilla, quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita aeris craſſitate in lucernis reſidet, & quaſdam velut fungorum imitatur imagines: hæc ille. Sed præterea ipſe Plinius Virgilio, & nobis quoq; adſtipulatur libr. 18. cap. vltimo, cum ita ſcribit: Palladi namq; ignes, murmuranteſq; tempeſtatum nuncij ſentiuntur: pluuiæ etiam, ſi in lucernis fungi: hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuiſſe. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. 3. de morbis vulgaribus, ſunt excreſcentiæ, quæ quandoq; in palpebris, quandoq; in pudendis enaſcuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno libro primo de locis affectis, adnaſcentiæ capitis, vbi hoc fracto, menynx, quæ eſt membrana cerebrum cuſtodiens, fuerit affecta. Nec alia ſanè de cauſa hos affectus μύκητας, id eſt fungos, vocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ij qui in lucernis concreſcunt. Fungorum vires memoriæ prodidit Galenus libro octauo ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Fungus frigida humidaque admodum planta eſt: quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantemve facultatem accedit: & ſanè inter eos ſunt qui interficiant, potiſſimùm qui ex natura miſtam habent qualitatem putredinoſam. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita diſſerit: Inter fungos Boleti, ſi bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos. Non tamen ſic ſolis ipſis vulgò vtuntur, ſed adparant variè & condiunt, vt alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prædita. Alimentum autem ex ipſis eſt pituitoſum, & frigidum videlicet, prauiq; eſt ſucci, ſi quis ipſis largius vtatur. Omnium igitur fungorum ij minimum ſunt noxij. Secundi autem poſt hos ſunt Amanitæ. Reliquos verò tutius eſt omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipſorum eſu interierunt. Equidem noui quendam, cui poſt Boletorum non ſatis elixorum (qui innocentiſſimi eſſe putantur) vſum largiorem, os ventriculi preſſum ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit reſpirationem, & in animi deliquium incidit, ſudoremq; frigidum ſudauit, ac demum ſeruari ægrè, ſumptis ijs quæ humores craſſos incidunt, potuit: cuius generis eſt oxymeli ipſum per ſe, & cum hyſſopo, & origano ipſi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc ſumpſit, tum nitri ſpumam ipſis inſperſam: poſt quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodammodo in ſuccum pituitoſum frigidumq;, admodum ac craſſum erant mutati. Μυκῆτες qui Græcis, Fungi Latinis appellantur: Arabibus Hatar ſeu Father: Italis Fonghi: Germanis Pfifferling vnd Reyßken: Hiſpanis Hongos, Cogomelos & Cylherquas: Gallis Campignon, & Potyron & Moucerons.

Fungi corporis affectus.
Fungorum vires ex Gal.
Nomina.

Fungorum differentiæ plurimę ſunt, in vniuerſali noſtra hiſtoria explicandæ, hoc loco vulgatiſſimi & qui eſculenti ſunt, proponuntur, qui dicuntur Fungi, Matth. Lacu. Lonic. Caſtor. Dodo. fol. Lugdun. Cæſalp. Fungi vulgatiſſimi eſculenti, Lob. in icon. Amanitæ vel Boleti, vel Fungus ſecundus, Trago: Fungi primi, Cordo in Dioſc. Fungi boliti, Tabernæmontano.

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

COlchicon, aliqui Ephemeron, ſunt qui agreſtem bulbum vocant. Autumni exitu florem edit croci, a candicantem: b ab eo tempore folia bulbi, ſed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem ruſum ſemen: radicem foris è nigra rufeſcentem, quæ delibrata, candida & mollis ſpectatur, lacteo ſucco madet, atq; guſtatu dulcis inuenitur: bulbus eius c mediam habet rimam fiſſuramq;, qua flos erumpit: plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne á quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum ſaporis voluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur: itaq; cum adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

a Meum ὑπόλευκον. i. ſubalbicantē.
b Meum ὕστερον δ᾽ ἐ. i. poſtea verò.
c Meū διαφυσιν μέσην. i. diſcrimen in medio.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. LXXX.

EPhemeron, aliqui ſylueſtrem irin appellant. Folia habet lilii, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem vnam, digitali craſſitudine, longam, adſtringentem, odoratam: naſcitur in ſyluis & opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluantur. Folia in vino cocta, diſcutiunt tumores & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Epheme-

I. COLCHICVM.

II. COLCHICVM ALTERVM Orientale.

III. HERMODACTYLVS verus.

Colchici & Ephemeri consideratio.

EPhemeri duo genera constituisse videtur Dioscorides: vnum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin syluestrem cognominant. Quod primo loco describitur, vsq; adeò perniciosum affirmant, vt vno die sumptum interficiat: vnde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi vice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis voluptate imperitos alliciat. Verùm cum hoc diuinum Dioscoridis institutum non animaduerterint, vel fortè neglexerint Mauritani, & eos secuti medici superioribus nostræ ætatis, non modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt, sed & cæteris omnibus errandi ansam facilè præbuerunt.

Mauritanorũ & sequacium error.

Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si eius notæ diligentißimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræsentare deprehendetur quàm candidum illum bulbum, quem vulgò officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandus sit error is, & abolenda praua ac perniciosa hæc consuetudo, quantumve discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc immineat, æstimabunt ij, qui rectè diligenterq; ea perpenderint, quæ non solùm Dioscorides & Galenus, sed & Paulus & Nicander, & Plinius de Colchico Ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt: quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifestè præstari non constet experimento in his, qui ipsum in medicamentis assumunt, id tamen non alia de causa fieri putauerim, quàm quòd fortasse in Italia, vt in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ sumitur quantitas, exigua sit, neq; ad perdendum sufficiens. Sed non propterea dubitandum est, quin hoc sumentibus grauia & periculosa incommoda inferre valeat.

Serapionis lapsus.

Erroris occasionem dedisse videtur Serapio, vtpote qui confusè vno tantùm capite de vtroq; Ephemero, & de Hermodactylo scripserit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inscripto, immemor, vel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus est, eas plantas inter se maximè differre. Quod autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifestam facit Paulus Aegineta, qui lib. 7. de Ephemeris, & de Hermodactylo separatim, tanquam de diuersis disseruit: & primùm de

mùm de Hermodactylo, ſic inquiens: Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum vim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cum humores defluũt, exhibetur: verùm ſtomacho nimis quàm aduerſatur. Mox paulò inferiùs, ſex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita ſcribit: Ephemeron non venenum illud, ſed quod Iris ſyluatica nominatur, miſtæ poteſtatis eſt, & repellentis & diſcutientis per halitum: hactenus Paulus. Ex quibus ſanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem, ſed etiam hac in re planè hallucinatum fuiſſe Serapionem, quem ſecuti cæteri Mauritani, qui poſt ipſum libros conſcripſerunt, atq; etiam ex noſtris plerią;, qui ſuperiore ætate claruerunt, vt cæci cæcos ſequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & poſteros hucuſq; in hunc peſſimum & deteſtandum vſum pertraxerunt. Iam itaq; reſipiſcant tum medici, tum ſeplaſiarij, qui Colchicum ſuis medicamentis & catapotijs inſerunt, & ipſum iam non ſecus ac ſcopulum euitent, vtpote quod, omnium probatiſſimorum authorum teſtimonio, mortiferum ſit medicamentum. Colchicum alterum orientale, minoribus exit folijs, anguſtioribus & magis acuminatis, caule rotundo, flore grandiori, radice bulboſa euidenter ſciſſa, & lacteo ſucco prægnante. Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poſſit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ ſcriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis vllis eius tradiderit hiſtoriam. Veruntamen ſi ex vocabuli etymo conijcere licet, nil aliud ſignificare videtur, quàm digitum Hermi aut Hermetis. Vnde factum eſt, vt aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamq; vulgò Chriſti palmam appellant, ad Hermodactylum accedere poſſet, quòd bulbacea ſit, quemadmodum & Colchicum, quodq; ſumpta non modò vomitiones, ſed & aluum cieat, vt teſtis eſt Nicolaus Florentinus, qui hac radice pluribus factis vomitionibus, Biliotum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita eſſe certò aſſerere auſim, ſed vt rei herbariæ ſtudioſis res hæc melius æſtimanda proponeretur.* Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici poſſit, etſi in commentarijs noſtris antea editis, decernere nequiuimus, nunc tamen veram Hermodactyli plantam, cuius hic imaginem expreſſimus, & vidimus, & conſequuti ſumus, eximia admodum liberalitate clariſſimi viri Augerij de Busbeke Flandri, qui illam Conſtantinopoli ſecum attulit, vbi continuo ſeptennio apud Solimanum Turcarum Imperatorem, Ferdinandi Cæſaris Oratorem egit. Illi itaq; hanc plantam acceptam refero, quemadmodum & alias peregrinas complures, raras, nouas, pretioſas, & viſu pulcherrimas, quæ quinquagenarium numerum exceſſerunt. Quod autem credam hanc ſtirpem legitimum eſſe Hermodactylum, duo potiſſimum mihi ſe offerunt argumenta: quòd intelligam Conſtantinopoli eandem Hermodactylum appellari, quodq; radices digiti ſpeciem referant, in quibus vnguium quoq; imago ſpectari poteſt. Folia profert prælonga, binûm dodrantum longitudine, & fortaſſe longiora, porri aut haſtulæ regiæ quadantenus ſimilia, ſed longè anguſtiora. Breuiora verò ſunt, quæ circa radicem diffunduntur. Radices habet quatuor ex vna & eadem baſi emergentes, digitorum (vt diximus) figura, colore ex pallido rufeſcente, albis in ſummitate vnguibus, nullis circa ſe fibris. Nam quæ ſpectantur fibræ, circa radicum præſcriptarum originem ſuperiori parte capillaceæ ſeſe fundunt. Caulis è medio proſilit tenuis, herbacea tunica circumueſtitus, in cuius ſummitate oblongum prominet capitulum (florem videre non licuit) pyri figura, Ephemeri Colchici ferè modo, minus tamen. Quo factum eſſe puto, vt Colchicum in Hermodactyli locum ſucceſſerit impoſtorum dolis. Oritur in Orientalibus regionibus, & in Arabia. Differt ab hac quam quidam in Italia Hermodactylum eſſe cenſent, quamq; nos Pſeudohermodactylum appellamus. Folia habet aquaticæ plantaginis, minora tamen infirmioraq;, longo pediculo nitentia: caulem tenuem, ſingularem, in cuius ſummo flos*

Hermodacty li coniectura.

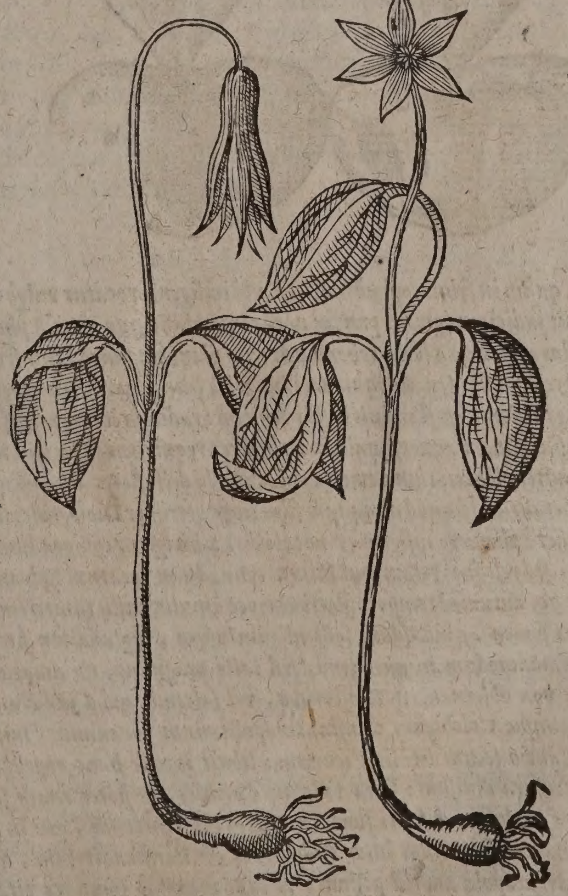
Hermodacty li veri deſcrip.

Pſeudohermodactylus.

IV. PSEVDOHERMODActylus.

* V. DENS CANIS PRImus. *

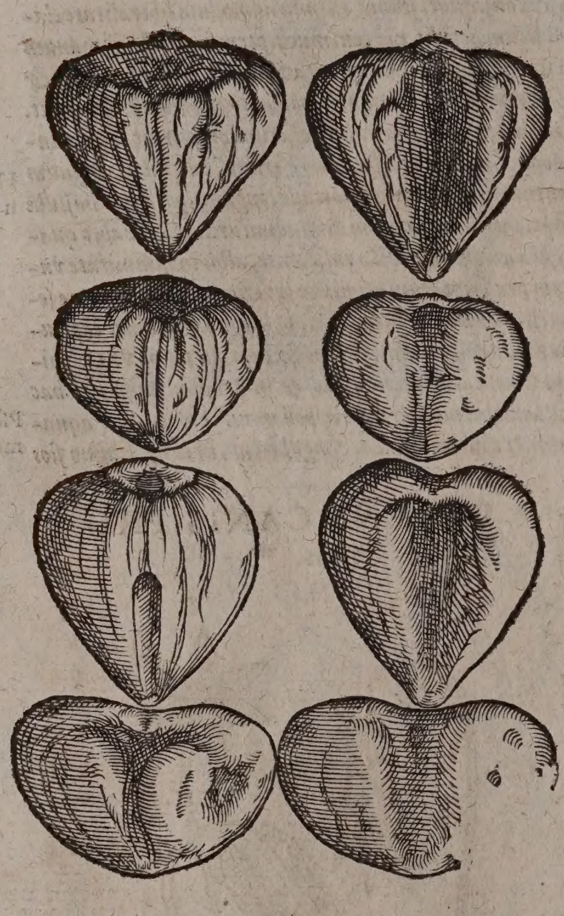

emicat albus, stellæ figura. Radices habet binas, bulbosas, candidas, teneras. Prouenit in frutetis, & propter semitas & sepes. Sunt, qui radices probent ad ea omnia, ad quæ legitimus Hermodactylus conferre potest. Nos verò horum sententiam nec probamus, nec improbamus, cum nullam certam de eo habeamus experientiam. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario & Nicolao Myrepsico, qui albi & rubri Hermodactyli meminere; nil aliud repræsentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum & Diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, Hermodactylum Pauli & Serapionis idem cum illis esse: his namq; alterius generis radix est, quæ vim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam.

Fuchsius deceptus.

Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, Hermodactylum Pauli describens, inquit: Vnus habet radicem albam, crassam ac modicè duram: atq; is est, qui in hodiernum diem nomen Hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoq; Hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum verbis Fuchsius sibi persuasisse videtur, Hermodactylum communis vsus eundem esse cum Pauli Hermodactylo: cum tamen omnib. ferè constet, illum non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit: nisi seplasiæ Tubingenses pro Hermodactylo aliam vsurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs vsurpari vidimus. Cæterùm Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pra-

* VI. HERMODACTYLI Officinarum radices. *

VII. EPHEMERVM.

tis, quàm in syluis copiosè nascitur, vbi indigenis vocatur vulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaq; fit, vt in hoc Fuchsius apertè errasse deprehendatur, qui plantam vulgò Lilium conuallium vocatam, Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit.

Fuch. erratũ, lilium conuallium Ephemerum vocantis.

Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dissimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, vt digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cum tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, vt eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauissimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore versari, sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium vocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis folijs, nisi appetente vere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, vel saltem, quòd indictum id omiserit. Plantam, quam hic excudi curauimus, quamque Colchicum Constantinopolitanum vocauimus, misit ad me vir clarissimus Augerius de Busbeke, qui eam Bizantio secum detulit Viennam: libuit itaque hanc appellari Colchicum, quòd bulbosam radicem habeat manifestè scissura diuisam: folia vulgaris Colchici, & flores etiam ferè similes.

Monachorũ hallucinatio, qui Colchicũ & Hermoda. idẽ faciunt.

Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & Patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum & Hermodactylum, idque apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate fieri pharmacopolæ adduci possunt, vt cum maximo humanæ vitæ detrimento Colchicum catapotijs immisceant. Quare

caueant

caueant meo conſilio ſeplaſiarij, neq; facilè fidant iis, quos magis decet libros ſacros, quàm medicos euoluere, vt animabus potius, quàm corporibus mederi ſciant. Cæterùm Colchici floribus, vt audio, vtuntur Turcæ, cùm inebriari volunt: eos enim vino macerant, eoq; poto adeò ſtupidi redduntur, vt in ecſtaſin abeant. Vtriuſq; Ephemeri meminit Galenus libr. 6. ſimp. med. ſic inquiens: Ephemerum non illud lethale ſeu deleterium, quod & Colchicon vocant, ſed alterum, quod & Irin agreſtem cognominant, folia, & caulem lilio ſimilem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu Colchicum, digiti potiſſimum craſſitudine: eſt autem adſtringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd miſtæ ſit facultatis, temperaturæq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Teſtificantur verò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum vigori congruunt. Oportet autem ea in vino decocta, priuſquam pus moueas, illinere. Planta, quæ Græcis κολχικὸν, *Latinis Colchicum ſiue Ephemerum, & Bulbus agreſtis vocatur: Officinis falsò Hermodactylus: Arabibus Surugen: Italis Colchico & Zaffarano ſaluatico: Germanis* Zeitloſz vnd Wildſaffranblum: *Gallis Mort au chin, chien & chiennee. Quam verò Græci* ἐφήμερον, *Latini item Ephemerum dicunt, & aliqui ſylueſtrem Irim appellant: Itali Ephemero, Giglio matto: Gallis Flambe blanche ſauuage. At quæ recentioribus Græcis* ἑρμοδάκτυλος, *Latinis quoq; Hermodactylus appellatur: Italis Hermodattilo: Mauritanis, Surugen vel Surengiam, ita tamen vt hanc cum colchico apertè confundant.*

Ephemeri vires ex Gal.

Nomina.

Colchicum à loco natali dictum, plurium eſt ſpecierum, vt ſuo oſtendetur loco. I. Colchicum commune, C.B. Colchicum Matth. Trag. Fuchſ. Turn. Dodo. gal. & fol. Lacu. Geſ. hort. (cui & Hermodactylus Arabum) Cordo in Dioſc. (cui & officinarum Hermodactylus) Lon. Caſtor. Thal. Colchicum ſiue Strangulatorium & Ephemerum Crocifolium, Lob. Colchicum maſculinum & fœmininum, Tab. Colchicum nigrum, Cord. in hiſt. Primula veris, Brunfel. Ephemerum, Geſ. hort. Caſtor. quoad iconem. Hermodactylus vulgò ſeu Hermodactylus rotundus niger Meſuei, Cæſalpino. Flore eſt purpureo, rarius albo, radix ſiccata alteri nigra, alteri inalbicans, alteri candidiſſima, alteri ſubrubens: Sic ei quod flore albo eſt radix ſiccata alteri inalbicat, alteri candidiſſima videtur, nulla alia differentia obueniente. II. Colchicum Alexandrinum, C.B. Colchicum alterum Orientale, Matth. Lugdu. Colchicum Syriacum Alexandrinum, Lob. Colchicum Syriacum Alexandrinum Orientale, Tabernæmontano. III. Iris radice ex multis tuberculis compoſita, C.B. Hermodactylus verus, Matth. Lugd. Taber. Hermodactylus, Matt. in Compen. Camer. Iris tuberoſa, Dod. fol. Lugd. Lob. cui & Lonchitis prima Dioſcoridis ſecundum Aldroandum. Lonchitis maior, Caſt. Satyrium, Cæſalpino. IV. Pſeudohermodactylus, Matt. hunc imitati ſunt Lugdunenſis & Tabernæmontanus: at videntur nil aliud exprimere, quàm Dentem caninũ, cuius figuram adpoſuimus: etſi enim binæ iungantur radices, hactenus tamen ſingulas in ſingulis plantis notauimus. Dens caninus primus, C.B. Hermodactylus Meſue, Geſ. hort. Satyrium erythronium, Lob. Tab. Satyrium rubrum, Lugd. Satyrium trifolium ſiue album, eidem. Satyrium Dalechampii, eidem. Dens Caninus, Dod. fol. Cæſal. (cui & Mithridation primum Crateuæ apud Plinium) Cam. Dentale primum, Cluſio hiſto. Pannonica. Variat colore floris candido, purpuraſcente, aut vtroq; colore mixto: folia aliquando maculata, communiter bina, nonnunquam terna: Italicus ſpecioſiora habet folia quàm Sabaudicus. VI. Hermodactyli officinarum radices, C.B. Hermodactyli non venenati officinarum, Lob. in icon. Hermodactylus officinarum, Taber. Hermodactylus orientalis, Cæſalpino. Hæ radices albæ, ruffæ & nigræ reperiuntur, ſed eligendæ, quæ foris & intus veræ albæ ſint, craſſæ modiceq; duræ: de quibus Meſues Hermodactyli candidi, craſſi & pleni nomine: at Serapio ſub Hermodactylo albo, & Paulus Ægineta ſub Hermodactylo, explicarunt. VII. Ephemerum, Matth. Lacu. Taber. Ephemerum non lethale, Lugdunenſi: Lobelus plantam quandam proponit Ephemeri Matthioli nomine, minimè Matthioli figuræ conuenientem: vtramq; necdum vidimus.

HELXINE.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

HElxine naſcitur in parietinis, ſepibus & maceriis: folia ei mercurialis inſunt, hirſuta: cauliculi ſubrubentes, & circa eos veluti ſemina aſpera, adhærentia veſtibus. Folia refrigerandi, ſpiſſandiq; naturam habent: qua ex cauſa ſanant illitu ſacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationeſq;. Succus eius cum ceruſſa, ignibus ſacris & vlceribus quæ ſerpunt, commodè illinitur: imponiturque podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: veterem tuſſim emendat, inſtar cyathi hauſtus: tonſillis inflammationem ſentientibus vtiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum roſaceo, inſtillatus leuat.

HElxinen, quæ hic à Dioſcoride deſcribitur, officinarum vulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus, ſepibus & maceriis, arido ſolo naſcatur. Alij, quòd detergẽdis vitreis poculis ſit aptiſſima, Vitreolam nominant.

Helxines conſideratio.

Helxine Plinii.

Hæc planta omnibus notissima est, quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diuersa est Helxine, quam Plinius lib.21.cap.16. inter aculeata retulit, & depinxit his verbis: Helxine rara visu est, neq; in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius vertex summus lachrymam continet, iucundi saporis, acanthicen masticben appellatam: hæc Plinius.

Helxines vires Matth.

Helxinæ vis est magna ad vulnera recentia sananda. Siquidem si recens semicontusa vulneri adalligetur, & tertia die soluatur, non erit opus alio vti medicamento. Eiusdem succus defecatus potus trium vnciarum pondere cum saccharo, remorantem suppressamq; vrinam mirum in modum prouocat, adeò, vt miraculum videatur, & renes abstergit. Eadem super tegula ignita calefacta, vinoq; cretico irrorata, & pubi illita, calculosis, & vrinæ malo affectis mirificè auxiliatur. Additur in clysteribus vtiliter, qui ad ventris & vteri dolores parantur. Succus in ore detentus dentium dolores mulcet. Stillatitia eius aqua, faciem abstergit, & claritatẽ addit.

Helxines vires ex Gal.

Helxines vires tradidit Galen. lib.6. simp. med. sic inquiens: Helxinem aliqui Perdiciũ nominant, alij Partheniũ, alij Sideritin, sunt qui Heracleã appellitent. Cæterum vis ei inest abstergendi & leuiter constringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrẽ phlegmonas omnes in initio & augmento sanat vsq; ad statum, & maximè si calidæ fuerint. Quinetiã incipientib. phygethlis cataplasmatis ritu illinitur. Succus quoq; eius cum rosaceo ad auriũ dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt verò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tussi vexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet, & in vasis vitreis.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἑλξίνη καὶ περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac vulgo Parietaria & Vitriola: Germanis Tag vnd Nacht: *Hispanis Yerua del muro: Gallis Paritoire vel Parietaire.*

Parietaria, ἑλξίνη ab aspero semine dicitur. Helxine, Matt. Brunf. Anguil. Fuchs. Dod. gal. Ges. hor. Lacu. Lob. Castor. Lugdu. Cæsalp. Camer. Helxine altera & muralium, Cordo in Dioscor. Parietaria, Brunf. (cui & septima Parthenii species) Trag. Turn. Cordo in histo. Dodo. fol. Taber. Herba muralis, Celso. Helxine & Perdicium Galeno & Plinio. Huius maior & minor species est: cui fluuiatilem maiorem & minorem Thalyus addit.

Ἀλσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

† Orib. ita legit conclusa. ἔχει παρομοία ἑλξίνη φύλλα ἀπειπονότερα δὲ καὶ μικρότερα. i. habet adsimilia helxine folia, humiliora tamen & longiora.

ALsinem, aliqui Anthyllion, nonnulli myos ota vocant, quoniam musculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisq; gaudet, vnde Alsine dicta est. † [Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & foliis longioribus], nec hirsuta: cum teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi adstringendiq; obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur: quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

I. ALSINE.

* II. ALSINE ALTISSIMA. *

Alsines consideratio.

ALsine ea nimirum herba est molliuscula, quæ Hetruscis Centone, alijs verò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centouice vulgò appellatur. Et quamuis Dioscorides vnam tantùm Alsinem repræsentauerit, plura tamen eius reperiuntur genera, quæ in maiora & minora diuidi possunt. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionẽ. Sed nos, vt eo in loco latius diximus, hanc suã veram ac germa-

germanam ſedem eſſe cenſemus: ex oleo chamæmelino ferueſacta illinitur vtiliter ventri contra tormina, & vteri dolores. *Alſines meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ita de eius viribus ſcribens: Alſine aut Myos ota ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem & humectantem: eſt enim eſſentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit.* Alſines vires ex Gal. *Hæc* ἀλσίνη *Græcè, vt etiam Alſine Latinè dicitur: Italicè Centone & Pauarina: Germanicè* Hünerdarm vnd Vogelkraut: *Gallicè Mouron.* Nomina.

Alſines vnius licet Dioſcorides & Plinius meminerit, attamen differentias viginti quatuor in noſtrò Phytopinace propoſuimus. I. Alſine media, C.B. & Dod. gal. Tab. Alſine Matth. Lac. Geſ.hort. (cui & morſus gallinæ fœmina, læuis & alba) Lon. Lob. Caſtor. Lugdu. Alſine maior, Fuchſ. Alſines primum genus, eidem in iconibus. Alſine minor, Dod. fol. Alſine minor recentiorum, Lob. in icon. Morſus gallinæ primum genus, Trag. Hippia minor, Cord. in hiſtoria. II. Alſine altiſſima, C.B. Ex fibroſa radice plures caules bicubitales, ſæpe etiam humanam altitudinem æquantes, ſi ſuſtentacula quibus niti queant, conſequantur, exurgunt: quos folia ampliora longioraq; quàm in præcedenti, cingunt: flores candidi ſtellati, ex quorum medio ſtamina ruffa emergunt, oblongis cauliculis inſident: quibus vaſcula oblonga, ſemen minutum luteum continentia, ſuccedunt, frequens eſt in frutetis, locis humidioribus. Dicitur Alſine maior, Dodo. gal. & fol. Lugd. Camer. in ſuo Matthiolo, Taber. Alſine maxima, Lobelo in iconibus. Alſine media, dici poterit aquatica, Thal. Morſus gallinæ maius, Brunf. Morſus Gallinæ ſecundum genus, Trago. Centunculus viticulis cubitalibus, Cæſalpino. An Alſine genuina Dioſcoridis, & Centunculus Plinii?

Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALVSTRIS. CAP. LXXXIII.

LEns paluſtris inuenitur in aqua non fluente, muſcus lenticulæ ſimilis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni ſacro, & podagris illinitur per ſe, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

I. LENS PALVSTRIS.

II. LENS PALVSTRIS altera.

PAluſtris lens, quam officinæ, & herbariorum vulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus eſt, quàm vt pluribus deſcribi mereatur. Ea plerunq; ſtagnantibus aquis innatat, iiſq; præſertim, quæ vrbes & oppida cingunt. Folio creſcit rotundo minuto, lenticulæ ſimili, paruo ac tenui inhærens capillamento. Lentis paluſtris conſid. *Hæc ſi, vt quandoq; fieri ſolet, aquarum inundationibus è reſidentibus aquis in fluentes transferatur, ſimul ac littoribus inhæſerit, mirum in modum propagatur. Nam ſubnatis quibuſdam capillamentis, quæ radicis vices præſtare videntur, ſeſe terræ committit, & ſubinde adoleſcens, tandem creſcit in plantam aquatico ſiſymbrio haud abſimilem. Id quod naturæ operum indagatores non ſine admiratione obſeruarunt.* Lentis paluſtris transſmutatio. *Magnifaciunt quidam pumilæ huiuſce plantulæ ſtillatitiam aquam, ad internas viſcerum inflammationes, & ad peſtilentes febres. Quinetiam eandem præferunt ad oculorum ruborem, & palpebrarum phlegmonas, & ad mammarum, & teſticulorum collectiones, anteaquam augeantur: namq; illita non obſcurè fluentes humores repellit. Herba ipſa recens ex aquis allata & fronti adhibita, capitis dolores mulcet, vbi à calore prouenerint. Veſcũtur ea anſeres & anates magna* Lentis paluſtris vires.

Lens palustris altera.

voluptate, ac pariter gallinæ, vbi ex aquis exempta, furfuribus admisceatur. Est & ALIA planta in palustribus, lacubus & cæteris stagnantibus aquis quoq; nascens, quam palustrem quoq; lentem appellare libuit, à seminis figura. Hæc caulem gerit aquæ repentem, angulosum, à quo per interualla plura cateruatim oriuntur folia, longis ac tenuibus pediculis nitentia, quæ quaterna, crucis in modum sese pandunt, rotundo cacumine. Semen profert in racemi modum in ipso caule, intra foliorum pediculos, lentium ferè effigie, non tamen adeò, vt in lente compressum, subnigrum & longiusculis pediculis appensum, densum durumq;. Ego hanc plantam acceptam refero Iacobo Antonio Cortuso. Nihil habeo, de qualitatibus & viribus, quod probare possim, non tamen ambigo, quin sit frigidæ humidæq; temperaturæ. Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Lenticula palustris humidæ frigidæq; temperaturæ est, vtrinq; ex secundo quodammodo ordine. Quæ lens palustris Latinis: φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis vocatur: Arabibus Tabaleb seu Thaleb: Italis Lente de paludi: Lente acquatica & Lenticularia: Germanis Wasser Linsen: Hispanis Lenteya dellagoa: Gallis Lentille de mer. At lens palustris altera, Italis Lente palustre del seme.

Facultas ex Galeno.

Nomina.

* III. LENS PALVSTRIS tertia. *

Lentem palustrem triplicem exhibemus. I. Lens palustris, Matth. Anguil. Dod. gal. Turn. Lacu. Cordo in Diosc. Lonic. Lobel. Castor. Lugdun. Lens lacustris, Dodo. fol. Lenticula aquæ, Brunf. Lenticula aquatica, Thal. Lenticula palustris, Trago. Tabern. Cæsalpino. II. Lens palustris quadrifolia (quamuis sex foliis in Suntgouiæ stagno reperimus) C. B. Lens palustris altera, Matth. Lugdu. Lens palustris, Castor. Lenticulæ alterum genus, Cæsalp. Lenticula palustris secunda, Tabern. Lemma Theophrasti, Lugdunensi. III. Lens palustris tertia, cum in Italiæ fossis frequens sit, & à nemine picta, ipsius hic iconem (meliorem ea quam in Phytopinace exhibuimus) cum descriptione addere placuit. Hæc foliis est copiosis subrotundis, cõiugatim in ramulis digestis, eleganter virentibus, punctis minutissimis supernè notatis, quibus infernè copiosæ lenticulæ adhærent, quæ aliquando singulæ, aliquando ternæ & quaternæ, rugoso & tenui cortice donatæ, quæ semen copiosissimum minutissimum & flauescens continent: ab ipsis ramulis filamenta radices constituentia, deorsum spectant: sapore est aqueo. Aquis supernatat vt in fossis Patauinis videre est: meminit Cæsalpinus hanc fluitare & cum aqua incidere Pisis in Auxeri fluuio, qui aquas thermales ex monte Sancti Iuliani recipit, qui Stratiotem aquaticam esse apud Dioscoridem, censet.

Ἀείζωον μέγα. SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

a Meum legit tantum. ἐπὶ λῶν ὀφθαλμιώντων. i. in oculorum lippitudine vt Catecuz. ὀφθαλμῶν ὑφαίμων. i. oculorũ suffusione. Neuter autem legit sanguinis vitio conceptis.

SEmperuiuum magnum ideo nominatur, quoniam perpetuo folia vireant: cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, crassitudine pollicari, virentes, characiæ tithymali modo insecti: folia pinguia, carnosa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ similia, alia in terram conuexa, alia in capite stantia inuicem, ita vt ambitu effigiem imitentur oculi: nascitur in montibus, & testaceis: supra domicilia etiam seritur. Eius vis refrigerare & adstringere. Medentur igni sacro, nomis, vlceribus quæ serpunt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut rosaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dysenteriam aluique profluuia: teretes tineas potus in vino excutit: subditus in vellere, mulierum abundantiam sistit. Succus a oculorum lippitudinibus: sanguinis vitio conceptis, inungitur.

Ἀείζωον μικρόν. SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

a Cat. addit. ἐν τάφοις. i. in sepulchris. b Cat. legit. μακρά. i. longa. c Or. πολλά i. multos.

SEmperuiuum paruum in petris, parietinis & maceriis, necnon a scrobibus opacis nascitur, caulibus ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus foliis, b rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidosq; flores, c & tenues gerente. Folia eisdem cum priore viribus prædita sunt.

Ἀειζώου εἶδος τρίτον. SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TErtium videtur Semperuiui genus, quam aliqui Andrachnen agriam, aut Telephion vocauerunt, Romani illecebram, pusillis crassioribusq; foliis, hirsutis, portulacæ proximis: nascitur in saxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans: illita cum axungia strumas discutit.

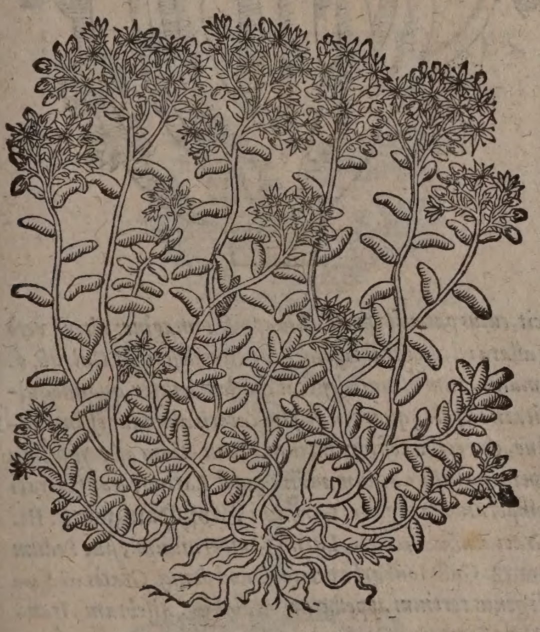
Sedi genera & consid.

EX tribus Sedi, siue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioscoride pinguntur, primum & alterum omnibus nota sunt. Vtrunq; officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris & minoris differentia: quamuis non desint, qui minus Ver-

I. SEMPERVIVVM maius.

II. SEMPERVIVVM MInus fœmina.

III. SEMPERVIVVM minus, mas.

IV. SEMPERVIVVM MInimum.

nus Vermicularem, Craſſulamq́; herbam vocent. Minoris duo viſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, folijs craßioribus, longioribus, rarioribusq́;, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus; vnde quibuſdam vulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq́;: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, vmbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus, anguſtioribus copioſioribusq́;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam exiſtimant. At tertium, quod mihi iamdiu incompertum extitit, cùm vſq; adeò excalfaciat, vt carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus dißidet. Huius varia in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpurium, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò vt linguam exulceret, ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritißimus, qui illi plantæ hæc verba ſubiecerat, quæ hîc referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit, in viridario Illuſt. Ducis Florentiæ quoddã tenuißimi Sedi genus, guſtu nihilò minus acri, quàm ranũculi omne genus quod etiam in antiquis ædificiorũ parietibus, & ſaxorũ rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertiũ eſt Sedũ. Sed cùm

Sedum acerrimum.

Dioſcoridis verba hoc loco obſcura ſanè, & intellectu difficilia habeantur, iamdiu vnà cum alijs pleriſq;, qui hac ſimplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, vt tertium Sedum conſequi poſſem, cui folia ineſſent hirſuta, & facie portulacæ ſimilia. Cæterùm cum poſtea attentius, diligentiusq; Dioſcoridis verba perpenderem, ſic Latinè ſonare videntur: Eſt & tertium ſedi genus, quod portulacæ reſpectu, folia edit pinguioria, denſioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim ſenſum, qui, mea ſententia, propriam Dioſcoridis mentem explicat, tertium hoc ſedum facilè mihi ſe ſe obtulit cognoſcendum, vt omnibus quoq; id ipſum euenire haud quaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem δασέα denſa, non hirſuta expoſuerint, interpretatiq; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam huiuſce tertij ſedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs denſiora, craßioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè ſententiæ non poſſum non adſtipulari, quippe quæ doctißimis rationibus nitatur, & ipſe ſit apud me grauis teſtis. Semperuiui mentionem fecit Theophraſtus lib. 17. cap. 9. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Semperuiuo datum à natura eſt, quòd humidum, virideq; ſemper durare valeat. Folio carnoſo, læui atq; oblongo id conſtat. Planis parietinis naſcitur, nec non & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum eſt: hæc Theophraſtus. Cæterùm duas ARBORESCENTIS SEMPERVIVI *plantas, quarum imagines hîc appingi curauimus, alteram, quæ maior & fruticoſior eſt, Clarißimo viro*

V. SEMPERVIVVM ARBOreſcens.

VI. SEMP. ARBOREſcens alterum.

Augerio de Busbeke Flandro, qui eam Conſtantinopoli ſecũ adduxit, cuius patet forma, ex hic appicta imagine: alterã verò Iacobo Antonio Cortuſo, viro optimo atq; doctißimo, cui Corcyra allata eſt, acceptas refero.

Sedi vires ex Galeno. *Sedi vires deſcripſit Gal. lib. 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Aeizoon vtrunq;, tum maius, tum minus, deſiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adſtringit, omnis alterius vehementis qualitatis expers, quare in eo plus cæteris abundat eſſentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: eſt enim ex tertio ordine, & receſſu refrigerantium. Hinc etiam ad eryſipelata & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur.*

Nomina. *Semperuiuum ſiue Sedum maius quod Latini vocant, Græci ἀείζωον μέγα: Mauritani, Beiahalalen, ſeu Hai alhalez: Itali Semperuiuo maggiore: Germani* Groß Hauſzwurtz: *Hiſpani Semperuiua & yerua puntera: Galli Ioubarbe. Quod verò Græci ἀείζωον μικρὸν, Latini Semperuiuum, ſiue Sedum minus dicunt: Itali Semperuiuo minore: Germani* Klein Hauſzwurtz: *Galli Ioubarbe petite. Quod deniq; Græcis ἀειζώου εἶδος τρίτον Latinis Semperuiuum minimum Semperuiui ſiue ſedi genus tertium appellatur: Arabibus, Alſebram, Handrachabara & Tilafon: Italis, Semperuiuo terzo: Herba graſſella ſiue Semperuiuo minuto. At ſemperuiuum arboreſcens: Italis Semperuiuo arboreo.*

Etſi Semperuiui ſpecies viginti quinque in Phytopinace recenſuerimus, plures tamen in hiſtoria vniuerſali noſtra enarrabimus. I. Semperuiuum maius vulgare, C. B. Semperuiuum maius, Matt. Brunf. Dod. gal. Cæſ. Lob. in icon. cui & Sedum maius crenatum Myrtifolium. Semperuiuum, Geſ. hor. Lon. Caſtor. Semperuiuum maius alterum ſiue Iouis barba, Dod. fol. Aizoon ſiue Semperuiuum maius, Lob. Camerar. Thal. Aizoon ſeu Sedum floſculis purpureis, Trago. Aizoon maius, Lugdu. Sedum maius Fuch. Turn. Cordo. in Dioſcor. (cui & Vitalis maior) Lacu. Taber. Sedum ſeu Superuiuum vulgare maius, Geſ. hort. Vmbilicus Veneris alter, Anguil cui & Onobletum Hippocratis. Hoc quidam Cotyledonis ſpeciem faciunt: at Aeizoon magnum Dioſcoridis, & Aizoon Theophraſti & Plinii, & Ζωόφθαλμον Apuleii cenſemus. II. Sedum minus teretifolium album, C. B. Semperuiuum minus fæmina, Matthioli. Semperuium fæmina, Brunfelſio: Semperuiuum minus album, eidem. Semperuiuum minus

alterum

alterum, Dodonæo folio, Semperuiuum minus, Anguillaræ, Caſtori. Semperuiuum quartum, Lonicero. Sedum minus primum, Trago. Sedum minus fæmina, Fuchſio. Sedum minus Lacunæ. Sedum minus alterum, Geſ. hor. Sedum fæmina, Turnero. Craſſula minor, Dodonæo gal. Vermicularis ſiue Illecebra maior, Lob. Lugd. Vermicularis flore albo, Camer. Aizoon minus fæmina, Lug. Tragus herba, Cor. in Dioſcoridem. III. Sedum minus acuto folio, flore luteo ſeu Sedum minus Dioſcoridis, C. B. Semperuiuum minus mas, Matth. in Commentariis non addita figura. Semperuiuum minus, Dod. gal. Seperuiuum minus primum, Dod. fol. Sedum minus mas, Fuch. Sedum minus, Turn. Sedum minus hæmatoides, Taber. Aizoum hæmatoides, Lob in icon. Aizoon minus, Lugdunenſi. IV. Sedum minimum acre, ſeu Sedi tertium genus Dioſcoridis, C. B. Semperuiuum minimum, Matth. Lob. Caſt. Cæſal. Semperuiuum minus flore luteo, Brunf. cui & mas. Semperuiuum ſecundum, Lonic. Sedi minoris tertia ſpecies & Vermicularis, Trago. Sedi tertium genus, Fuch. Lacu. Turn. Sedum tertium Dioſcoridis ſucco acri & erodente, Geſ. hor. cui & Telephium dictum. Sedum minimum, Taber. Aizoi minoris ſpecies altera, Cord. in Dioſcoridē. Aizoon minus acre, eidem in hiſto. Aizoum minus alterum feruidi guſtus. Thal. Aizoon minimum repens, Lugd. Illecebra, Dod. gal. & fol. Gramen tertium Plinii Anguillaræ, cui & Semperuiuum tertium. Hoc duplex habetur, aliud guſtatum paulò poſt fauces exurit: aliud verò penè inſipidum eſt. V. Semperuiuum arboreſcens, Matth. Caſtor. Semperuiuum maius, Anguil. Semperuiuum ſiue Sedum arboreſcens maius, Dod. fol. Semperuiui maioris alterum genus, Cæſal. Sedum maius verum, Geſ. hor. Sedum maius, Cluſ. hiſto. Hiſpa. Sedum arboreſcens maius Græcum, Lobel. Aizoon arboreſcens, Lugd. Camerario. VI. Semperuiuum arboreſcens alterum, Matth. Caſtor. & Lugd. hoc an à priori diuerſum ſit dubitamus.

Κοτυληδών. VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

Cotyledon, ſiue Vmbilicus Veneris, foliò eſt in acetabuli formam tornato, a ineuidenter concauo, breui [in medio] cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice oliuæ modo rotunda. b Succus cum vino circumlitus inſtillatusve, contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, vrinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba vtuntur ad amatoria.

a λεληθότως i. latenter cauum. Concluſa nō legit Orib.

b ταύτης καὶ τῶν φύλλων ὁ χυλὸς. i. huius & foliorū ſuccus.

Κοτυληδὼν ἕτερος. VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

Est & alterum Vmbilici Veneris genus, cymbalion aliqui vocant, pinguibus foliis, latioribus, ligularum modo, denſis circa radicem, medium oculi ambitum deſcribentibus, vt in maiore ſemperuiuo, adſtringentis guſtus: cauliculo tenui, in quo flores, & ſemina hyperici: radice maiuſcula. Facit eadem, quæ Semperuiuum.

I. VMBILICVS VENERIS.

II. VMBILICVS VENERIS alter.

Vmbili-

Vmbilici Veneris vtriusq; consideratio.

VMbilicus veneris, quem primo generi assignant, frequens nascitur in vniuersa ferè Hetruria, saxis, & vetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quod fictilium operculis similia sint, vulgò Senenses appellant Copertoiuole. Alterum verò eius genus à quibusdam Cymbalion vocatum, vidimus primùm in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellentissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis & petris inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri vmbilico Veneris tribuuntur.

Officinarum error.

Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue vmbilici Veneris loco herbam quandam in antiquis, vliginosisq; ædificiorum parietinis, & macerijs & saxis nascentem vsurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet cauliculis numerosis, tenuibus, funiculi instar prælongis, lentis, è quibus folia prodeunt hederacea, pinguia, longis tenuibusq; pediculis nitentia, flosculis paruis, lutescentibus, qui è tenuissimis quoq; pediculis emergentes, clauicularum modo se se implicant. Facultatis est humidæ, frigidæq;, cum adstrictione quadam.

Cymbalariæ mentio.

Hanc fortè quòd CYMBALARIA *vulgò vo-*

III. VMBILICVS VENERIS alter.

IV. CYMBALARIA.

cetur, putant à Cymbalio corruptè nomen traxisse, & ideo verum Veneris vmbilicum esse. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui ijs pollere facultatibus hanc herbam velint, quibus & Cotyledonem, quorum opinioni ego haud refragabor. Atqui valere eam ad alba vteri profluuia certò scimus, vbi herba ipsa recens pluries in acetarijs deuoretur, (vt Itali solent) in ipsius cænæ principio.

Fuchsii hallucinatio.

Fuchsius quoque in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expressit, pro vtroq; Vmbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis vulgò Fabariæ, & Fabæ crassæ appellantur: quas tamen prius in suo de stirpium historia commentario pro Telephio ostenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, vt dicam quod sentio, mihi plane reprobanda videtur. Quemadmodum & tertia eiusdem de eadem sententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchsius, Acetabulum alterum, siue alterum Vmbilici Veneris genus, esse Fabariam, quam vulgus & seplasiæ Crassulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno versetur errore, manifestum fit satis ex Dioscoride. Quippe qui Cymbalio, seu alteri Veneris Vmbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, vt in maiore semperuiuo: cauliculum verò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula maiore desiderantur. Siquidem hæc folijs constat hortensis portulacæ maioribus, quæ cum semperuiuo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmum: radicibus deniq; nititur pluribus, asphodeli proximis.

Vmbilici Veneris vires ex Gal.

Vmbilici Veneris meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ subfrigidæ, & cuiusdam obscurè adstringentis, & cum ea leuiter amaræ: vnde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaq; phlegmonas erysipelatodes, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum vtile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & vrinam mouere.

Nomina.

Κοτυληδὼν sic Græcè, Latinè verò Acetabulum, & Vmbilicus Veneris nominatur. Italicè Ombilico di venere: Hispanicè Scudetes: Gallicè Escudes. Quæ verò Κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Vmbilicus Veneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.

Cotyledon à figura folii nomen accepit. I. Cotyledon maior, C. B. Vmbilicus Veneris, Matth. Lac. Turn. Lob. in icon. Cast. Tab. Cæsal. Lug. Vmbilicus Veneris maior Lonic. Vmbilici Veneris prima species, Anguil. Cotyledon vera, Dod. gal. Cotyledon, Lob. Dod. fol. Clus. hist. Hisp. Herba Coxendicum

dicum nonnullis, Scatum cæli, Manlio. II. Cotyledon media foliis ſubrotundis, C. B. Vmbilicus Veneris alter, Matth. in prima editione, & iis quæ minores figuras habent, Lacu. Cotyledon altera Dodo. Gallico & folio quo ad iconem, tertia quoad deſcriptionem. Cotyledon altera Matthioli, Cluſ. hiſto. Panno. Lugdu. III. Cotyledon media foliis oblongis ſerratis, C. B. Vmbilicus Veneris alter, Matthiolo in maioribus iconibus quo ad folia, caules enim & flores adpoſiti, ſunt præcedentis plantæ, Vmbilicus Veneris minor, Lon. Taber. cui & Palmaria. Cotyledon minus Sedi folio, Lob. Cotyledon minus montanum Sedi folio, eidem in icon. Aizoum ſerratum. Cord. in hiſt. & Thal. cui & Craſſula ſerrata: Phyllum theligonum Dalechampii, Lugd. Phyllon primum, Cæſalpino. IV. Cymbalaria, Matt. Caſt. Lugd. Cam. Cæſal. Cymbalaria vulgaris, Lac. Cymbalaria Italica folio hederaceo, Lob. Capnos prima Plinii, Hermolao: Vmbilicus Veneris officinarum, Lon.

Ἀκαλύφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

DVo vrticæ genera. Altera ſylueſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusq; foliis: ſemine lini, ſed minore. Altera non æquè aſpera, a minuto ſemine: Folia vtriuſq; illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata, ſordida vlcera, & quæ cacoethe vocantur, item luxata, panos, tubercula, parotidas, ſuppurationesq; ſanant: lienoſis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciunt eadem detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes vuluas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo venerem ſtimulat, & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ lateris, & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat: erodentibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes diſcutiunt: decocta cum ptiſana, vitia pectoris extrahunt: mulierum menſes euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus ſuccus reprimit.

a Meum. λεπτόκαρπος i. tenuiore ſemine.

I. VRTICA. I.

II. VRTICA. II.

VRtica adeò vulgaris notitiæ eſt, vt non modò interdiu, ſed etiam noctu in tenebris ſolo tactu ab omnibus facillimè cognoſcatur. Proinde operæpretium non eſt, vt hic pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non eſt, quòd etſi duo Dioſcoridi tantùm Vrticæ aßignentur genera, tria tamen in Italia reperiuntur. Prima aſperior, altera non æquè aſpera, & tertia omnium minima. Prima caule eſt rotundo, aſpero, hiſpidoq;, ac pungenti: pilulas in caule gerit hirſutas, ac vrentes, in quibus ſemen gignitur. Prouenit calidis tractibus, aridis & incultis locis. Altera folijs prouenit, alterius ſimilibus, verùm non æquè aſperis: ſemen profert racemoſum ac minutum: caulem quadrangulum, aſperumq;, tactu acuto, ac pungente. Naſcitur vbiq;. Iiſdem cum altera eſt facultatibus: atqui peculiariter ſeminis puluis, ſanguinem è cerebri membranis manantem ſupprimit. Siquidem præter Vrticas à Dioſcoride traditas, alia eſt, quam aliqui ſylueſtrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folia profert cæteris ſimilia, ſed longè minora, acutiora, vrentioraq;: caule dodrantali, hiſpidiore, ac vrente, denſioribus folijs, & in ambitu ſerratis. Naſcitur ſecus ædificiorum muros, in hortis, ac ferè vbiq;, omnibus eſt hæc nota. Vrticæ vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. ſimp. med. vbi ſic inquit: Vrtica, & huius herbæ tum ſemen, tũ folia (nã hæc potißimũm in vsũ veniunt) digerentis ſunt facultatis, adeò vt et phymata, et parotidas ſanent.

Vrticæ conſi.

Vrticæ vires ex Gal.

Sed &

III. VRTICA. III.

IV. CARDIACA.

Sed & quiddam flatuoſum obtinent, quo & Venerem extimulant, & maximè vbi cum muſto ſemen bibitur. Porrò quòd non vehementer calfaciat, ſed admodum tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorum, viſcoſorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit pruriant. Cæterùm flatuoſum eius, cuius particeps eſſe dicta eſt, dum concoquitur, naſcitur: non enim actu flatuoſa eſt, ſed poteſtate. Ventrem autem modicè ſubducit duntaxat abſtergendo, ac veluti titillando, non purgando. Et gangrænoſa, & cancroſa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter ſanat: nimirum cùm ſubtilium ſit partium, & temperaturæ ſiccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, vt iam mordicet. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, idem de vrtica ita ſcribit: Vrtica, herbarum agreſtium vna etiam hæc eſt, tenuium vim partium obtinens. Iure itaq; nemo ipſa vt alimento vtitur, niſi maxima prematur fame. Vtile autem eſt obſonium ac medicamentum, quod aluum deijcit: hactenus de vrtica Galenus. Cardiacę hiſtoria, & vires *Sed quoniam herba illa quam hodie herbarij* CARDIACAM *nominant, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere videtur, mihi in mentem venit, ideo non alienū puto, quòd hîc de ea quoq; aliquid diſſeramus. Hæc itaq; vrticæ proxima eſt, tametſi folijs, quæ prope terram prodeunt, rotundioribus conſtet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis eſt quadrangulus, ramis copioſis pariter quadratis, in quo bina vtrinque folia paribus interuallis, ab imo ad ſummum exeunt, oblonga, vrticæ ſimilia, ſed minora, & per ambitum ſerratiora. Flores, qui in purpura albicant, vrticæ fœtidæ, de qua ſequenti capite dicturi ſumus, non diſsimiles profert, minores tamen: qui verticillato ambitu marrubij modo caulem circumdant in ipſo foliorum exortu. Radix in rubro palleſcit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit vbiq; in ruderibus iuxta ſemitas, circa ſepes, & poſt vrbium mœnia. Guſtu vſque adeò amareſcit, vt facilè exiſtimari poſsit ad ſecundum excalfacientium ordinem, & ad tertium ſiccantium accedere. Præſtat hæc, vt recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, vnde etiam apud vulgares nomen accepit. Medetur item conuulſis, ac reſolutis. Obſtructiones aperit, quas cauſa frigida induxerit: vrinam ciet, & menſes. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem folia contrita, & domeſtici cochlearis menſura ex vino hauſta, difficilè parientibus mirum in modum opitulantur.* Nomina. *Vrtica ſic Latinis dicta ἀκαλύφη Græcis nominatur: Arabibus, Huniure, Vraithlatum & Angiara: Italis, Ortica: Germanis* Neſſel: *Hiſpanis Ortiga: Gallis Ortie. Vrtica altera, Græcis* Ακαλύφη ἑτέρα: *Italis Ortica vulgare. At Vrtica tertia, Græcis* ἀκαλύφη τρίτη: *Italis Ortica minore. Sic Cardiaca, Germanis* Hertzgeſpann: *Gallis Gripaume, ſeu Cheneuſe.*

Vrtica ab vrendo dicta, quòd pruritum & puſtulas igni ſimiles acutiſsimis ſuis aculeis pungendo excitet. Sunt autem duplices, pungentes & non pungentes: pungens maior, minor, & tertia pilulas habens: non pungens alia fœtida, alia non fœtida: & hæ aut maculatæ, vel punctis aſperſis, vel lineis folium diuidentibus: aut non maculatæ, flore albo, luteo, purpureo. Vrtica pilulas rotundas ferens, vel prima Dioſcoridis, C. B. Vrtica prima, Matth. Lac. Caſt. Lugd. Cæſal. Vrtica Romana, Trago. Fuch. Turn. Lonic. Lob. (cui & Vrtica ſylueſtris ſemine Lini, in Iconibus) Cam. Taber. Vrtica vera, Fuch. in icon. Vrtica ſylueſtris, Dod. gal. Vrtica maſcula vel Romana, Geſ. hor. Vrtica vrens prior, Dod. fol. II. Vrtica vrens maxima, vel ſecunda Dioſcoridis, C. B. Vrtica ſecunda, Matt. Lac. Lug. Caſt. Cæſal. Vrtica maior, Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Vrtica fæmina & communis) Lonic. Thal. Taber. Vrtica ſylueſtris aſperior, Lobel. Vrtica ſyl. maior, Geſ. hor. Vrtica vulgaris vrens, Trag. Vrtica vrens altera, Dod. fol. Vrtica Cordo in Dioſcoridem. III. Vrtica vrens minor, Cania fortè Plinii, C. B. Vrtica tertia Matth.

Matth. Lac. Lugd. Caſt. Vrtica maior, Trag. Vrtica minor, Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. Cord. in hiſto. Lon. Taber. Vrtica minor acrior, Lob. Vrtica vrens minima, Dod: fol. Vrtica exigua, Cæſalpino. IV. Marrubium Cardiaca dictum, fortè primum Theophraſti, C. B. Cardiaca, Matth. Fuch. (cui & Lycopſis) Dod. gal. (cui & Sideritis prima) & fol. Lac. Lon. Lob. Caſt. Lug. Cæſ. (cui & Alyſſum Galeni & Aëtii) Thal. Tab. Marrubium mas, Brunf.

Γαλίοψις. GALIOPSIS. CAP. XC.

GAliopſis, frutex in totum caulem, & folia habet vrticæ, læuiora, & a quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui: naſcitur circa ſepes, ædificiorum areas, & ſemitas vbique. Folia, caules, ſemen, ſuccusq́; duritias, & carcinomata diſsipant: ſtrumas, panos, & parotidas diſcutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplaſma imponere, & eius decocto fouere: ad putreſcentia, gangrænas, & nomas, cum ſale efficaciter illinuntur.

a Méum ἰκανῶς δασέα. i. vehementer denſa.

I. GALIOPSIS. II. SCROPHVLARIA.

GAliopſin, eam equidem plantam crediderim eſſe, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ vbique ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta ſemitas, & circa hortorum ſepes, odore ingrato: vnde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule conſtat vrticæ ſimilibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq́. Hinc itaque fit, vt ij, mea quidem ſententia, in errore verſentur, qui putant Galiopſin eſſe herbam illam vulgarem, quæ officinis, & herbariorum vulgo Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Caſtrangula dicitur: hoc fortaſſe argumento nixi, quòd ea flores edat, quæ galeæ ſimilitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, vt arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat vrticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita ſentiantur. Adde quòd huic radix ſubſit magna, alba, vndique ſtrumoſa, vnde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, vt non videatur veriſimile, quod eius faciem non depictam relinquiſſet Dioſcorides, quando ſenſiſſet hanc herbam eſſe Galiopſin. Caules ab vna radice Scrofularia mittit plures, ſeſquicubitales, anguloſos, ſubrufeſcentes, in quibus folia inſunt nigricantia, robuſta, ad vrticæ faciem accedentia, per ambitum leuiter denticulata. Flores mittit in caulium ramorumq́; ſummitatibus puſillos, purpureosq́; galeæ faciem referentes, & ſemen in capitulo, vt in lino, & lactaria herba, rotundo, acuto ſumma parte apice. Radicem habet magnam, albicantem, ſtrumoſam. Huc etiam illud accedit, quòd illa vt plurimùm in ſcrobium marginibus, & riguis, & vliginoſis locis naſcitur, non autem (vt Dioſcorides inquit) circa ſepes, & in ædificiorum areis. In hac ſententia fuiſſe inuenio Fuchſium, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræſentant, hanc ſibi nomen aſciuiſſe exiſtimat. Id quod mihi planè non videtur eſſe rationi conſentaneum, quòd non ſit ex more Græcorum, veterum præſertim, apud quos nulla verborum inopia fuit, vt ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: Galeam enim Græcum nomen non eſſe conſtat. Ex his igitur adducor, vt in hoc neque Fuchſio, neque alijs adſtipulari poſſim, quorum potius ſententiam ex ſuprà dictis reprobandam eſſe cenſeo. Cæcutiunt ad ſummum vſque, qui Scrofulariam, Dioſcoridis Ocimaſtrum faciunt. Eſt præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non abſimilis, quæ à lacteis maculis ſingula folia in longum procurrentibus Vrtica lactea à noſtris Senenſibus vulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopſin dixerit, ſi à γάλα, quod vocabulum Græcis lac

Galiopſis conſideratio.

Scrophularia maior non eſt Galiopſis.

Scrophulariæ deſcriptio.

Fuch. erratū.

Vrtica lactea.

significat Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset, nam quod statim post Galiopsin Galion descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli vicem expleat, videtur innuisse, inter vtrumque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaq; legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius lib. 22. cap. 14. eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extulisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & foliorum reliquum cum vniuersa planta, addita mica salis, ad contusa, incussaq;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras & vulnera. Quibus sanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidam diximus, esse Galiopsin: alteram verò Plinij Lamium. Sed si sustinere velimus hanc secundam esse veram Galiopsin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouisse Galiopsin: neque id fortasse temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidenter errasse deprehendatur.

Lamium Plinii.

Scrophulariæ vires.

Cæterùm quamuis ex rationibus superius adductis perspicuum ni fallor, factum sit, SCROPHVLARIAM *non esse Galiopsin, ea tamen viribus pollet non contemnendis. Desiccat, extenuat, discutit, abstergit: est enim gustu amara & subtilium est partium: eius radix recens, strumas, & hæmorrhoidas sanat: in quem vsum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in vliginoso loco reponitur, vbi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum asseruatur, quo prædicti morbi vtilissimè illinuntur. Idem illitum scabiem sanat: Aqua è radicibus destillata, faciei ruborem illita tollit. Siccæ radicis puluis impositus hæmorrhoidas siccat. Idem drachmæ pondere potus, lumbricos ventris pellit.*

Nomina.

Planta, quæ Græcis γαλίοψις, *Latinè item Galiopsis, Vrtica labeo & Vrtica fœtida nominatur: Italicè Ortica fetida: seu Ortica morta Hispanicè Ortiga Muerta: Germanicè* Welsch Nessel. *At Scrofularia, Millemorbia, Ferraria siue Castrangula: Italis Scrofolaria: Germanis* Braunwurtz: *Gallis Grande Scrofaire.*

Lamium purpureum fœtidum, seu Galiopsis Dioscoridis, C. B. Galiopsis, Matth. Trag. Lac. Lugd. Thal. Vrtica labeo, Brunf. Vrtica iners, Dod. fol. Lac. Fuch. Turn. Dod. gal. Lamium siue Archangelica, Lob. Meminit Matthiolus Vrticæ lacteæ, quam Lamium maculatum vocamus, quam Mizatellam (id est, Lienarem, quia lienosis egregie opituletur) vocat Cæsalpinus, & Leucos à Dioscoride dici suspicatur: Vrtica fatua λευκός-ικτος Thalyo dicitur: at Solinandro, Lienaria. II. Scrophularia nodosa fœtida, C. B. Scrophularia, Matth. Lac. Dod. fol. Cast. Scrophularia maior, Brunf. Ges. hor. Turn. Lob. Lon. Lugd. (cui & Chrysippea Plinii quorundam) Thal. Cam. Cæsalpino. Taber. cui & Castrangula Ocimastrum alterum, Trago. Galeopsis, Fuch. Dod. gal. Galeopsis minor, Fuch. in icon. Clymenum mas, Ges. hor. III. Scrophularia palustris: hæc radicibus est fibrosis (apud nos tuberculis caret) ex qua caulis ex-

* III. SCROPHVLARIA palustris. *

* IV. SCROPHVLARIA flore luteo. *

urgit à priori magnitudine discrepans & colore, qui caule & foliis prorsus viridis est: foliis, floribus & semine, priori similis. In nostris palustribus, sed minimè fœtens, prouenit. Meminit Dodonæus editione Gallica & Latina, Scrophulariæ alterius, quæ radice sit fibrosa. Dicitur Scrophularia fæmina, & Germanis Weisse Nachtschat, Camerario in suo Matthiolo, quam dicit vlcera curare & contusa, si manè & serò continuis diebus in foco calefacta & contrita imponatur: idem orum succum, si cum melle decoquatur, melius præstare. IV. Scrophularia flore luteo. Hæc ex radice fibrosa scrophulis carēte, caules plures emittit cubito altiores, quadrangulos, subrubentes, leuiter hirsutos, vacuos: folia habet viridia, hirsuta,

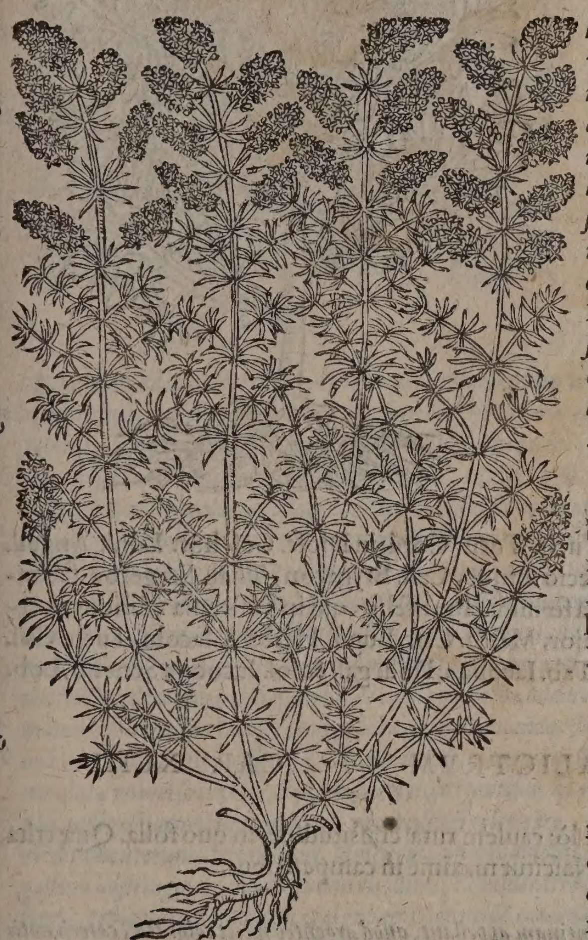
lata

lata, ſubrotunda, per margines crenata, longiſsimis pediculis donata, duplo quàm in vulgari latiora: ad quemlibet geniculum, ad foliorum pediculos, ab imo ferè ad ſummum pediculi oblongi nudi prodeunt, copioſos flores quaſi conglobatos, luteos, forma vulgari ſimiles ſuſtinentes, quibus ſuccedunt capitula ſubrotunda, quàm in vulgari maiora, acuminata, cuius acumini filamentum inſtar capreoli inſidet, quibus ſemen nigrum includitur. Hanc à nemine deſcriptam à Doctore Doldio Norinberga primum ſiccam accepimus, dein in horto Doctoris Zuingeri obſeruauimus ſæpius.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

GAlion nomen ex eo traxit, quód in contrahendo lacte, coaguli vicem impleat: ramulum, foliumq́; habet aparinæ ſimilimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, denſum, copioſum, odoratum. Flos igni ambuſtis illinitur, & ſanguinis profluuia ſiſtit. Cerato roſaceo galion admiſcetur, inſolatum vſque dum albeſcat, & ſic laſsitudines reficit. Radix venerem concitat. Naſcitur in paluſtribus.

GALION.

GAlium vbique copioſè naſcitur prope ſepes, & ſecus vias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, ſpicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota eſt vis, quam coagulandi lactis habet: nam ſi ea paſtoribus innotuiſſet, non minus apud eos huius herbæ inualuiſſet vſus, quàm cinaræ apud Hetruſcos: qui eius flore, vt dulcior ſuauiorq́; caſeus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac ſpiſſant. Galii conſid. *Galio vires reddidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galium inde adeò nomen ſortitum eſt ſuum, quòd lac coagulet. Adſimile autem eſt aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & ſubacrem. Flos eius ſanguinis profluuijs competere videtur, & combuſtis mederi. Eſt autem boni odoris & caloris lutei.* Galii vires ex Galeno. *Huius herbæ nomen Græcum Γάλιον: Latinum Galium: Italicum Galio: Germanicum* Vnſer Frawen Wegſtro/ Megerkraut: *Hiſpanicum Coaia leche yerua: Gallicum Petit muguet.* Nomina.

Galium aliud aruenſe, quod vel luteum vel album: aliud paluſtre: nunc flore rubro & tenuiſsimo folio habetur. Vulgatum dicitur Gallium Matth. Lac. Caſt. Gallium, Fuch. Dod. gal. & fol. Lon. Galii primum genus, Trag. Lon. Galium luteum, Lob. Lugd. Thal. Galion luteo flore, Cord. in Dioſ. Cæſ.

Ἠριγέρων. SENECIO. CAP. XCII.

SEnecio cauliculo eſt cubitali, ſubrubro: foliis a continuis, per extremitates erucæ modo diuiſis, ſed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter diſſecti vaneſcunt in pappos. Nomen verò ſibi vendicauit, quoniam flores capillorum ritu caneſcant: radice ſuperuacua. Naſcitur maximè in b maceriis, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum vini modico, vel per ſeſe, teſtium & ſedis inflammationes ſanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis vulneribus, tum iis quæ nerui acceperunt. Illiti per ſe cum aceto pappi, idem munus præſtant: verùm recentes epoti, ſtrangulant. Totus caulis, ſi coctus in paſſo potui detur, ſtomachi dolores à bili contractos perſanat.

a Meum ἡσυχῆ. i. ſenſim. b Cat. ἐπὶ τοιχῶν. i. in parietibus.

SEnecio, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus vulgò Cardoncello, alijs verò ſpellicciosa vocatur. Planta eſt vulgaris notitiæ. Cauliculis exit (vt Dioſcorides inquit) ſubrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & aſperioribus: floribus luteis, qui dehiſcentes in pappos abeunt. Naſcitur paſſim, adeò vt etiam ſuper vrbium mœnia, & in parietinis proueniat: vireſcit anno toto, & quolibet ferè menſe floret. Ideoq́; non deſunt, qui hanc quoque vocent noſtro Idiomate, Fiore d'ogni meſe. Senecionis conſideratio. *Hanc herbam Otho Brunfelſius eſſe Verbenacam ſupinam, magno & aperto errore exiſtimauit.* Brunfelſii error. *Videtur etiam Senecionis eſſe genus herba, quam Germani* DIVI IACOBI FLOREM *appellant. Namque & ipſa folia fert Erucæ ſylueſtris æmula, per ambitum laciniata, nigricantia, amaro ſapore, quæ anteaquam caulem edant humi procumbunt: caulis illi eſt ſeſquicubitalis Artemiſiæ ſimilis, à medio ramoſus ſurculoſusq́;. Flos in ſummitate aureus Buphthalmo minor, qui tandem flacceſcens in pappoſam euolat lanuginem. Radice nititur breui & fibrata. Floret Iulio & Auguſto. Naſcitur in campeſtribus inculto ſolo.* Floris Diui Iacobi mētio. *Sunt qui ſcribant Senecionem præſtare plurimū ad alba vteri profluuia, ſi in acetarijs deuoretur, at nos his haud facilè ſubſcribimus, cum ſciamus hanc herbam remoratos ciere mēſes, epoto foliorum ſucco totius plantæ decocto: cum enim euidenter ſit amara, abſtergat, aperiatq́; neceſſe eſt. Sic & Senecio maior excalfacit, ſiccat, aperit, abſtergit, digerit, & reliquas Senecionis minoris vires obtinet. Senecionis quam breuem mentionem fecit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his verbis: Erigeron, ſiue Senecio facultatem miſtam obtinet, ſimul refrigeratoriam, & modicè digerentem.* Senecionis facultas ex Gal. *Herba hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis Erigerum & Senecio: Italis Cardoncello ſeu Spellicciosa: Germanis* Creutz Wurtz: *Hiſpanis Bon varon: Gallis Seneſſon. At Senecio maior, Italis Cardoncello ſeu Spellicciosa maggiore: Germanorum officinis, Flos S. Iacobi: vulgari verò ſermone* S. Jacobs Blum. Nomina.

I. SENECIO.

II. SENECIO MA. SIVE Flos S. Iacobi.

Senecio minor. C. B. Senecio, Matth. Lac. Fuch. Turn. Cord. in Diosc. Gesſ. hor. Loni. Anguil. Lob. Cæſ. Lugd. Tab. Senetio vulgaris, Trag. Senecio minor, Caſt. Erygeron, Thal. Erygeron ſecundum. Dod. gal. Erygeron minus, Dod. fol. Verbena fœmina, Brunfelſo, qui in poſtrema editione ſe errasse fatetur. II. Iacobea vulgaris, C. B. Senecio maior, Matth. Caſt. Lugd. Herba S. Iacobi, Fuch. Cæſ. Flos S. Iacobi, Brunf. Trag. Lon. Herba Iacobæa, Tab. Iacobæa, Dod. gal. & fol. Iacobæa Senetio, Lob. Artemiſia polyclonos, ſeu Flos Iacobæus, Thal.

Θάλικτρον. THALICTRVM CAP. XCIII.

THalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ craſsitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua vlcera ad cicatricem perducunt. Naſcitur maximè in campeſtribus.

Thalictri cōſideratio. *THalictron, ſi Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adſtipulantibus. Hæc (vt ipſe ſcribit) inuenitur vbique, ſæpe in campeſtribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam videre, idcirco Ruellij ſententiam non auſim probare, neque etiam refellere.* Thalictri vires ex Gal. *Thalictron Thalietron nominat Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum differit. Thalietrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craſsitudine rutæ. Vis ei ineſt exiccatoria citra morſum: itaq; vlcera inueterata ad cicatricem perducit.* Nomina. *Quod Græci θάλικτρον, Latini item Thalictrum & Thalietrum appellant.*

Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

MArinus muſcus naſcitur in ſcopulis teſtaceiſq;, haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei ſpiſſandi vis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus ſit.

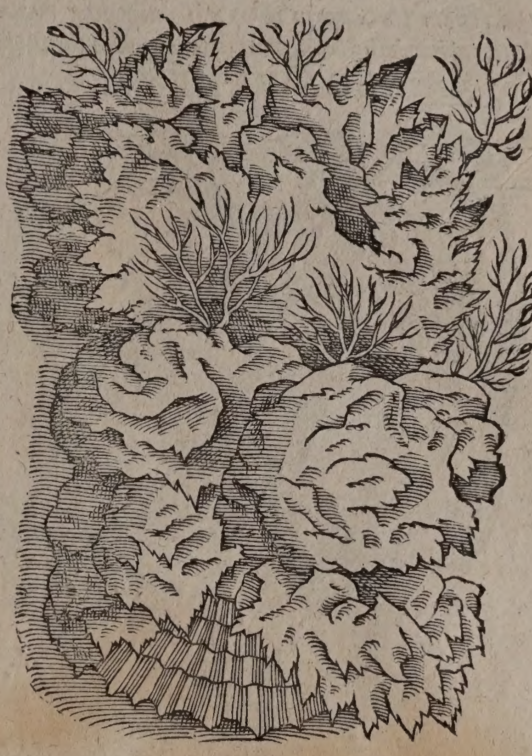
Muſci marini conſideratio. Corallia. *MVſcus marinus duum eſt generum: Dioſcoridis alterum, alterum verò Plinii. Non poſſum eorum non probare ſententiam, qui dicunt Muſcum marinum eam capillaceam eſſe plantam, quam officinæ corallinam appellant. Muſcus hic gracilis capillaceuſquè prouenit, caulis expers, colore cum ſiccatur ſubrufeſcente, ſalſo ſapore, odore concharum marinarum ſimili. Hanc circumforanei in puluerem contritam in plateis venditant ad puerorum vermes necandos, miriſquè laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præſtat medicamentis: ſiquidem non modò interficit lumbricos, ſed eos quoque eadem die expellit, magna ſæpe cum aſtantium admiratione, quòd quandoque viſus ſit puer, qui ex aſſumpta huius pulueris drachma centum vermes excreuerit, potiſſimum ſi detur ex paſſo, aut cum Aegyptiæ ſiliquæ pulpa. Crediderim itaque Corallinam hanc eſſe muſcum marinum, quòd certò ſciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiſcantur, corallijs, ſicuti et ſcopulis, & piſcium teſtis inhærentē, eo ſanè modo, quo arboreus muſcus arboribus ipſis innaſcitur. Is vtiq; cæteris præfertur, qui corallijs adnaſcitur, vnde ei nomen. Probatur ſecundo loco, qui ſaxis adhæret, colore rubicundo: cinereus verò improbatur. Sed marinum muſcum hac pollere facultate non nouere veteres: quandoquidē*

nuſquam

I. MVSCVS MARI. SIVE Corallina.

II. MVSCVS MARINVS alter vel Plinii.

nuſquam apud ipſos legerim marino muſco interaneorum vermes necari. Muſci marini hiſtoriam (longè tamen ab ea diuerſam, quam paucis perſtrinxit Dioſcorides) proſecutus eſt Plinius libro 27. cap. 8. his verbis: Bryon marina herba ſine dubitatione lactucæ folijs ſimilis, rugoſa veluti contracta, ſine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtisquè terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit: hæc Plinius. Cuius Muſci imaginem hanc omnino eſſe cenſemus, quam hic excudi curauimus; nam omnibus notis illi perbellè reſpondet. Viuam plantam conchæ cuiuſdam teſtæ inhærentem, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus. Cæterùm Marinus muſcus iam mihi in mentem redegit plantam (ſi tamen plantam appellare licet) muſco haud multò abſimilem, in fluminibus, & alijs dulcibus aquis naſcentem, viridi colore, & ſerici ſtaminis ferè modo villoſam, quæ Plinio lib. 27. cap. 8. circa finem conferua appellatur: nobis verò in Hetruria vulgò Lima. Hæc cum Plinii teſtimonio ad oßium fracturas præſtantißimum ſit medicamentum, prætermittere quidem non potui quin hic de ea Plinii verba adderem. Ille enim ita de Conferua meminit. Peculiari eſt alpinis maximè fluminibus Conferua appellata à ferruminando, ſpongia aquarum dulcium verius, quàm muſcus aut herba villoſæ denſitatis, atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oßibus confractis, prolapſum ex arbore albo putatorem, circumdata vniuerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus quoties inareſceret, faroq; nec niſi deficientem herbam mutationis cauſa reſoluentibus conualuiſſe vix credibili celeritate. Cæterùm Muſci marini meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, vtraq; frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibusvis illitus, ea euidenter refrigerat & adiuuat. Poſſe quidē marinum muſcum, qui recens fuerit, refrigerare, facilè cum Galeno & Dioſcoride concedam: quòd verò ſiccus id efficere poßit, quod guſtu ſalſo ſentiatur, non ita facilè mihi concedendum videtur. Id Græcis Βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muſcus marinus vocatur: Tahaleb ſiue Thabel Arabibus, quibus tamen muſcus is cum lente paluſtri, confunditur: Italis ac Officinis, Corallina: Germanis Meermieß oder Meermöß: *Hiſpanis Malhorquiana yerua: Gallis Coralline.*

Muſcus marinus Plinii.

Conferuæ mentio & vires ex Plinio.

Muſci marini vires ex Gal.

Nomina.

Muſci marini plures differentiæ proponuntur in hiſtoria noſtra, hic de duobus. I. Muſcus Marinus ſiue Corallina, Matth. Dod. gal. Lac. Cord. in Dioſc. Lugd. Tab. Muſcus marinus primus, Dod. fol. Muſcus marinus herbaceus mollior, Cæſal. Corallina, Lon. Lob. Lemnio. Fucus Capillaceus, Lugd. II. Lactuca maritima, C.B. Muſcus marinus alter, Matth. Caſt. Muſcus marinus Theophraſti, Dod. gal. Muſcus marinus Plinii, Lugd. Fucus marinus prior, Dod. fol. Fucus ſiue Alga Intybacea, Lugd. Bryon Thalaßion, Turn. Bryon lactucæ foliis Plinii, Lob. Bryon Theophraſti, Cæſalpino.

Φύκος θαλάσσιος. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

EPhuci marini generibus, quoddam latum, & alterum [a] ſublongius, & rubens: tertium [b] candidum, naſcens in Creta, floridum valdè quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia vim habent refrigeratoriam non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter vtilem: verùm iis vti humidis conuenit priuſquam exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula eiuſdem nominis, qua ſe ſe fucant.

a Orib. ἐπιμηκὲς. i. oblongum. b Orib. οὖλος. i. criſpum. c Orib. ϛυπτικὸν. i. adſtringentem.

DE fuco marino locutus eſt Plinius libro 13. cap. 23. vbi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices arboresq; minores in noſtro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Et lib. 26. cap. 10.

Fuci marini hiſt. ex Plin.

Tria inquit, Phyci thalassij, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta vestes tinguntur: hactenus Plinius. Cæterum cum Fuci genera mihi planè incomperta sint, qu d de ijs dicam non habeo. Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus, si Alga non est, in eius saltem genere recenseri possit & debeat: nam Theodorus in Theophrasto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm Algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum, Algam maris aliquando vocauit, vt etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc existimauerim, Fucum marinum eam vulgarem esse Algam, in qua Veneti vasa vitrea recondunt, ne inter vehendum collidantur & confringantur.

Alga Veneta.

* ALGA VENETA. *

Quod præterea Fucus marinus Alga esse possit, illud argumento sit, quòd nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen inuenerit.

Vlua.

Algæ species est quæ & vlua dicitur, hoc tantùm inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluuiatilisq; sit: illa verò tantùm in mari proueniat. Quod discrimen illo vulgari versiculo indicatur.

Alga venit pelago, sed nascitur vlua palude.

Vnde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, vatemq; virumq;
Informi limo, glaucaq; exponit in vlua,

Et libro secundo eiusdem.

Limosoq; lacu per noctem obscurus in vlua
Delitui.

Fuci marini vires ex Gal.

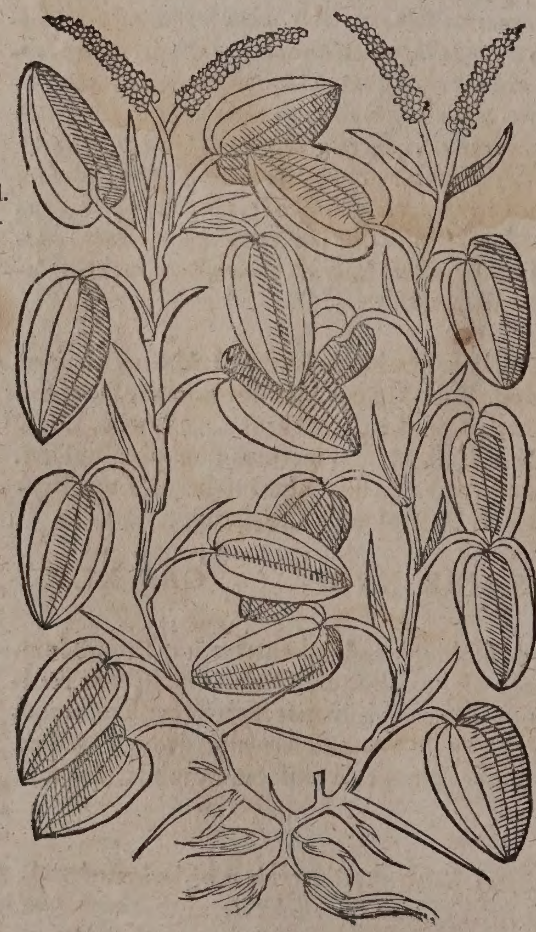
Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Phycos humens etiamnum, & vires ex mari exemptus desiccat, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum.

Nomina.

Nominatur Græcis φύκος θαλάσσιος: Latinis Phucus seu Fucus marinus: Italis Phuco marino.

Algæ Venetæ cum mentio fiat in Commentariis, idcirco eius figuram addere placuit, quam Algam marinam, Lobelus: Fucum marinum, Lacuna: Fucum marinum alterum, Dod. historia Latina, Fucum siue Algam marinā gramineam, Lugdunensis: & Algam, Cæsalpinus, Monspeliensium vulgus paleam marinam, vocat. Videtur apud Dioscoridem sub Fuco secundo, apud Theophrastum sub primo exprimi.

I. POTAMOGETON.

Ποταμόγειτον. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

POtamogeton, folium fert betæ simile, hirsutum, paululum supereminens extra aquam. Refrigerat & inspissat: pruriginibus vtile, & contra veterum vlcerum nomas. Nomen ex eo inditum est, quòd palustribus & aquosis enascatur.

Potamogetonis consid. Sagittæ vtriusq; consid.

POtamogeton lacubus & paludibus innasci amat, vbi folijs betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos sæpe vidimus & legimus, priuatim in lacubus quibusdam in Ananiensiū agro, quam ibi vnà cum nymphæa aquis supernatantem deprehendimus. Facit Potamogeti mentio vt Sagittam quoque ob foliorum formam Plinio vocatam, in mentem redegerim, quòd ipsa in fluminibus nascatur, & stagnātibus quoq; aquis. Hæc ita duum est generum. Maior & Minor. Huius folium sagittæ cuspidis figuram ad amussim refert, supernè in vnum apicem, infernè in duos desinens. Pediculo nititur triquetro, spongioso, intus cauo, sesquicubitali & quandoque maiore, aut minore, pro aquarum profunditate, in quibus viuit. Caulem gerit rectum, læuem, rotundum, vacuum, superius in ramulos diuisum, in quibus flores exeunt albi, singuli tribus foliolis constantes, hærentq; in pedunculis pari exortu à caule prodeuntibus. Ex his tandem capitula nascuntur subpurpurea hirsuta, nucis Ponticæ magnitudine, in quibus minutū concluditur semen, rotundo intus globulo inhærens. Radicem habet albam, multifidam, & fibrosam Plantagini aquaticæ similem, cuius cognationis ego sagittam facio. Maior minori per omnia respondet, sed omnia maiora in ea spectantur. Folia quoq; non adeò in acuminatum fastigium desinunt. Nascitur vtraq; in aquis cùm stagnantibus, tum decurrentibus copiosa

in Bo-

II. SAGITTA MAIOR.

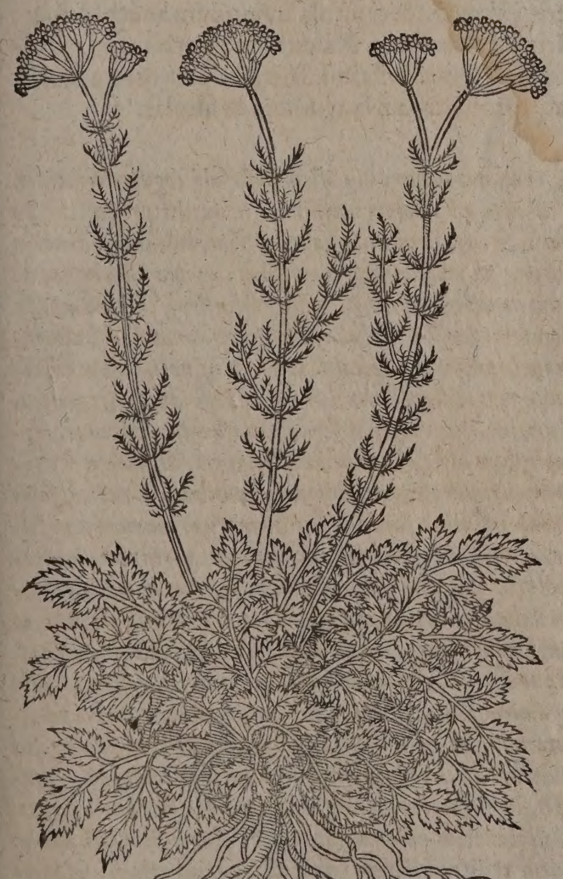

III. SAGITTA MINOR.

in Bohemia, cum in Muldaua flumine, tum in alijs pleriſq; locis. Temperamento ambæ ſunt frigido & humido: & iiſdē cùm plantagine aquatica viribus pollent. Potamogeton, vt teſtatur Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, adſtringit & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior quàm polygonon eſt. Huic herbæ nomen Græcum ποταμόγειτον, Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis Potamogeto: Germanis Seehalten Kraut/vnd Sam Kraut: *Gallis Herbe des eſtagnes. At Sagitta, Græcis πιστάνα: Italis Saetta.* Potamogetō vires ex Gal. Nomina.

MILLEFOLIVM AQVAticum.

Potamogeton latifolium aliud, aliud tenuifolium: latifolium aliud rotundis, aliud oblongis folijs eſt, hocq; vel craſſis ſalignis, vel tenuibus & ſplendentibus, & hoc vel planis vel criſpis. I. Hic proponitur Potamogeton rotundifoliū, quod Dioſcoridis eſt: & dicitur Potamogeton, Matth. Trag. Fuchſ. Lac. Dod. gal. Lonic. Caſtor. Taber. Potamogetoni ſimilis rotundiore folio, Cordo in Dioſcoridem. II. Sagitta aquatica maior, C.B. Sagitta maior, Matth. Dodo. fol. Caſtor. Tab. Piſtana Magonis, ſiue Sagittaria aquatica Plinij. Lob. Phleos mas latifolia, Lugdun. Barba ſyluana recentioribus medicis, Cæſal. III. Sagitta aquatica minor, C.B. Sagitta minor, Matth. Dod. fol. Caſt. Lob. Lug. Tab. Sagittaria minor, Lob. in icon. Sagitta & Sagittalis, Cordo in hiſtoria.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

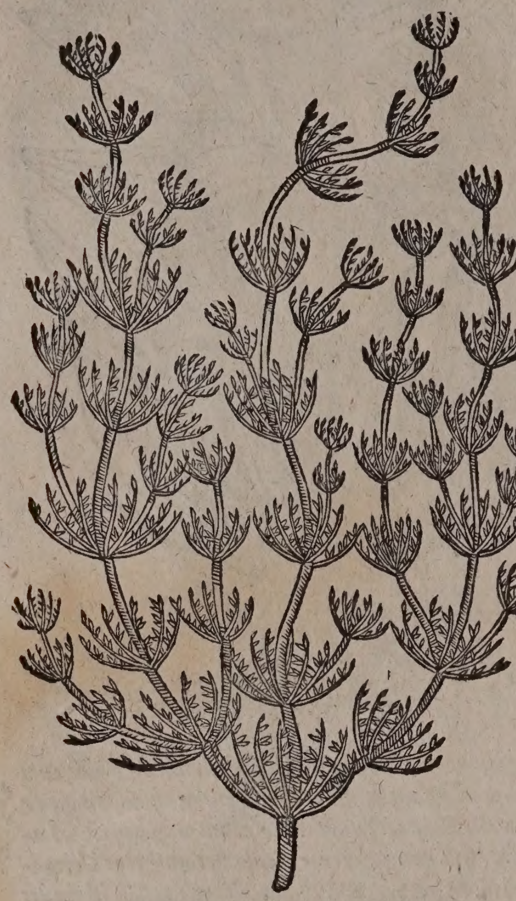
Stratiotes in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice viuit: vnde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

Non eſt profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, vt lib. 24. cap. 18. Pli-

nius testatum reliquit, est in Aegypto tantùm, & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Cæterùm plantam quandam misit ad me Pisis Lucas Ghinus Medicus clarissimus in aquis nascentem, quam ille aquaticum Millefolium appellabat. Hanc ego aquaticæ Stratiotes genus aliquod esse puto. Esto tamen aliorum quoq; iudicium ex imagine, quam hic appingi curauimus. Folijs est coriandri, sed tenuioribus, caulibus tribus aut quatuor, angulosis, in quibus per interualla pusilla habentur folia, auicularum pennis similia: in cacumine singulis caulibus binæ exeunt vmbellæ, subpurpurascentibus floribus. Vocatur Græcis στρατιώτης ἔνυδρος: Latinis Stratiotes aquaticus. Millefolium aquaticum: Italis Millefoglio aquatico.

Nomina.

* II. EQVISETVM OLIdum. *

I. Millefolium aquaticum à Matthiolo propositum, & á Lugdunensis herbarij auctore, sub Stratiote millefolio aquatico Matthioli enarratum, hactenus non vidimus. Ast ne duæ diuersæ vna figura iunctæ ad Commentatorem sint missæ, veremur: Siquidem caules optimè respódeant (si vmbellas adimas) Equiseti speciei, cuius iconē adiunximus. II. Quod albicat omnibus sui partibus, odoris sulphurei & lutosi, caulib. pluribus, longis, rotundis, obliquè striatis fragilibus, qui in plures cauliculos brachiantur, folijs aliquot simùl ad geniculum iunctis, breuibus aliquot apicibus tanquam particulis donatis: quæ si sicca sint leuissimo digitorum contritu in puluerem comminuuntur. Nascitur in aquis, præcipuè cœnosis, communiter in ijs demersum, rarius erectum: quod in fossis Thermarum Aponensium notauimus, & non longè Lucerna Heluetiorum. An floreat ignoramus: nec de ea quicquam hactenus apud auctores legimus, quod propter grauem odorem, Equisetum olidum vocamus.

Conclusa in meo desunt.

I. MILLEFOLIVM MAIVS.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος.

STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

STratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum dissectoq; foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, [atq; scabritia] breuiora paulò: densiore vmbella & pleniora. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij vsus ad vlcera vetera recentiaq;, profluentem sanguinem & fistulas.

Stratiotæ millefoliæ consideratio.

STratiotes in hunc vsq; diem Millefolij cognomen retinet. Planta est officinis notissima, in incultis proueniens, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante maioribus pluribus ab vna radice prodeuntibus, quibus folia insunt auium nouellarum pennis similia, syluestriq; cumino æmula. Flores eius densiore vmbella sustinentur, candidi, etsi nōnunquam in purpura rubescant. Ex his vtiq; notis palàm est, cōmunis vsus Millefolium nil aliud dici posse, quàm Stratioten, de quo hic agitur: non autem, vt Brasauolus existimat, Myriophyllum infra à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, vnica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, fœniculo similibus. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertissimè ostendunt, Brasauolum hac in re hallucinatum esse. Millefolij genus quoddam nascitur in Goritiensi agro Saluatino monte prope sacellum diuæ Mariæ virginis, eo tantùm saxoso tractu, quo ad Sontium fluuium descenditur. Id quoniam aliud præstat magnitudine, vt eius effigies, quam hic damus, apertè ostendit, ideò nobis iure liceat ipsum nominare Millefolium maius. Folia profert minoris similia, sed maiora, Tanaceto quadantenus proxima, caules quoq; maiores, subhirsutos atq; grandiores vmbellas: floribus in purpura albicantibus, odore medicato. Præstat eadem quæ minus. Datur vtiliter millefolij succus ad sanguinis reiectiones. Idem præstat sicci farina ex Symphyti maioris, aut plantaginis a-

Brasauoli opinio non est accepta.

Millefolium maius.

II. MILLEFOLIVM MINVS.

qua pota. Eadem naribus indita, fluentem inde ſanguinem compeſcit. Dyſentericis vtiliter infunditur, vnà cum ſui ipſius ſucco. Herba recens tuſa & ſuppoſita, pubiq; illita, menſibus profluuia compeſcit. Millefolium cui candida ineſt vmbella, vna cum floribus tuſa, & cum ſua ipſius aqua, aut caprino lacte pota, gonorrhæam in viris, in fœminis alba vteri excrementa tollit. Atqui id valentius præſtat, vbi cum corallio, ſuccino albo, & eboris ſcobe propinetur. Præſtat mirum in modum Millefolij, & foliorum & florum farina ad ſanguinis mictum, vbi vnciæ pondere vnà cum Armeniæ terræ drachma, ex vaccino lacte propinetur ieiunis diebus tribus continuis. Commanducata folia, & præſertim recentia, dentium dolores mulcent. Idem facit commanducata radix, & diu ſub dente dolente retenta. Datur herbæ decoctum cum labruſcæ floribus vtiliter potandum contra vomitum. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, vbi de vtriuſq; viribus ita differit. Stratiotes aquaticus quidem humida & frigida facultate eſt: terreſtris verò nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè & vlcera glutinare poteſt, & vlceribus eſſe vtilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones vtantur, & ad fiſtulas. Stratiotæ vires ex Gal. *Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος, Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis Stratiote millefoglio: Germanis* Garben: *Hiſpanis Milhoyas yerua: Gallis Mille fueille.* * *Cumin vel Anet ſauuage.* * *At Millefolium maius Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος μέγα: Italis Millefoglio maggiore.* Nomina.

I. Millefolium vulgare album, C.B. Millefolium maius, Matth. Millefolium album, Brunf. Camer. Millefolium vulgare, Trago, Geſ. hort. Millefolium Stratiotes, Cord. in Dioſ. Millefolium terreſtre maius, Tab. Millefolium terreſtre vulgare, Lob. in icon. Millefolium ſiue Achillea. Dodo. fol. Millefolium maius, Cæſalpino. Stratiotes millefolium, Fuchſ. Lac. Caſt. Stratiotes millefolia maior, Lugd. Militaris, Lob. Achillea, Dod. gal. Lonicero. II. Millefolium vulgare purpureum minus, C.B. Millefolium minus, Matth. Millefolium vulgare, Trag. Millefolium, Lonic. Millefolium purpurei floris, Dodo. fol. Millefolium terreſtre purpureis floribus, Lob. Millefolium purpureum, Taber. Millefolium paruum, Cæſal. Stratiotes terreſtris minor, Cordo in hiſt. Stratiotes millefolia minor, Lugdunenſi.

Φλόμος. VERBASCVM. CAP. XCIX.

VErbaſcum differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ, piloſiora multò & latiora, [a] candida: caulis albus, cubitalis aut amplior, ſubhirſutus: flores albi, aut [b] ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti: naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore latioreq; conſtaret folio. Syluestre [folia] fert [ſaluiæ]: altas virgas & lignoſas [c], & circa eas ramulos [d] quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis aut quaternis, vel paulò pluribus, hirſutis, craſſis, pinguibuſq;: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, conuulſis, fractis, antiquæ tuſſi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia aduerſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis vlceribus ex vino & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Syluestris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

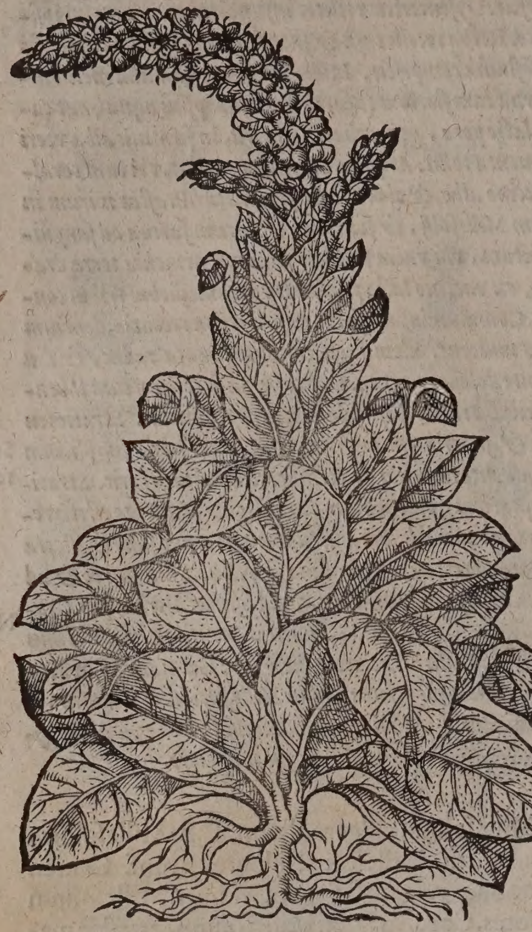
a Orib. λευκώτερα. i. candidiora.
b Orib. ὑπόχλωρα. i. ſubuiridia.
Orib. non legit concluſa.
c Or. φύλλα ἐλελισφάκῳ ὅμοια ἔχει δὲ κύκλῳ. i. folia ſaluiæ ſimilia in orbē.
d Or. ὥσπερ. i. quemadmodum.

PLura Verbaſci numerantur genera, vt ex appictis iconibus palàm fiet. Prima verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verbaſci genera & confi. *Verbaſcum mas ſiue ſecundum, oblongius eſt, albis folijs, anguſtioribuſq;: tenuiore caule. Floribus in cacumine minoribus, pallido collore. Radice minori minuſq; carnoſa. Naſcitur in campeſtribus, exoluto ſolo. Iiſdem viribus præditum eſt, quibus & fœmina. At Verbaſcum tertium, folia profert nigriora, oblongiora, ſaluiæ ferè modo aſpera, ſed latiora: caulibus rotundis, robuſtis, tenuioribus floribus in cacumine ſpicatis, aureo colore. Prouenit & hoc quoq; in campeſtribus: eaſdem cum alijs habens vires. Verùm ſylueſtre, quod folijs ſaluiæ ſimilibus, aureiſq; floribus prouenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patauij in nobiliſſimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorū commodum Illuſtriſſimus Venetorū Senatus conſtrui curauit. Naſcitur in campeſtribus & apricis montibus. Quin nec fortaſſe Lichnitim, cuius etiam figuram hic damus, nouere multi, quæ folijs eſt hirſutis, craſſis, tomentoſis pinguibuſq; atq; idoneis ad lucernarū lumina: florib. numeroſis & ramuſculis eminentioribus, prodeuntib. aureo colore. Eſt Verbaſci quoq; genus, cuius folia corniculati pauperis faciē exprimūt, per ambitū ſinuata. Ideoq; nil mirū ſi Dioſc. eiuſmodi papaueris folia Verbaſci folijs cōparauerit. Reliqua verò, qui mihi demōſtrauerit in Italia, hactenus reperi neminē. Et quāuis ſint, qui putent, vt Ruel. Fuch. & recentiorū alijs placet, eas vulgaris notitiæ plantas, quæ quibuſdā Brachæ cuculi, officinis Primulæ veris, Germ. claues S. Petri, nōnullis verò herbæ paralyſis appellātur, eſſe Dioſ. Phlomides, quæ hirſutis rotūdiſq; folijs, humiles proſiliunt. eorū*

Ruellii & Fuchſii opin reprobata.
Herba paralyſis.

tamen

I. VERBASCVM I.

II. VERBASCVM II.

III. VERBASCVM III.

IV. VERBASCVM IIII. SIue ſylueſtre.

tamen ſententiæ, licet eruditorum virorum, haudquaquam adſtipulari poſſum. Siquidem plantis ijs folia non inſunt hirſuta, nec etiam rotunda, ſed alteri læuia, alteri verò criſpa, lactucæ aut dipſaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nuſquam, quod ſciam, meminit Dioſcorides, neq; è veteribus alius, qui Verbaſci genera recenſeat.

Id quod

V. VERBASCVM LYCHNITE.

VI. VERBASCVM ALIVD.

VII. PRIMVLA VERIS.

* VIII. VERBASCVLVM HORtense multiplex. *

Id quod in herba paralysi, meo quidem iudicio, silentio inuoluendum non fuerat, cum hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, ver'q; nouum pronunciet: vnde illi officinæ nomẽ imposuerunt. Duum est generũ, alterum odoratum, alterũ inodoratũ. Prima folia profert lactucæ quadantenus similia, oblonga, rugosa, Labri veneris ferè modo humi iacentia, è quorũ

medio

medio cauliculus exit dodrantalis atq; incanus, è cuius fastigijs flores exeunt complures lutei, per ambitum fimbriati odoratiq;, vt in vrsi auricula, quam & radice quoq; imitatur. Prouenit secus vias, propter sepes, & in pratis. Altera folia profert latiora, & in cacumine rotundiora, humi pariter accubantia, crispa rugosaq;, ac magis tenera: caule verò floribus ac radicibus, ab altera non differt. Nascitur ijsdem in locis, & frequenter in syluis herbosis. Easdem, quas prior possidet vires, imbecilliores tamen. His recentiores vim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & vesicæ calculos commendant. Succum quoq; tum potum, tum exterius illitum, fractis luxatisq; ossibus vtilem esse tradunt. Cæterùm præstat earundem decoctum additis saluia & amaraco, aduersus frigidos neruorum, & cerebri morbos. Quare commodissimè datur potandum resolutis, ac ijs, qui membrorum tremore, stuporevè laborant. •Stillatitia florentis iam herbæ aqua datur vtiliter potanda in animi deliquijs, & vbi corpus imbecillitate virium affectum sit. Nam (vt inquiunt experimentatores) mirificè cor confortat ac roborat. Flores illinuntur vtiliter aduersus scorpionum, & phalangiorum ictus. Siquidem facilè tumores dissoluunt. Herba ipsa, aut flores, aut radices tusæ & illitæ, vulnera sanant. Stillatitia aqua, quæ à tota fluxerit planta, fronti illita, capitis dolores mulcet. Mulieres, quæ fuco delectantur, flores in albo meraco macerantes, vnà cum polygonati radicibus, stillatitiam ad alembicum conficiunt aquam, qua deinde à lecto resurgentes faciem lauant, eiq; nitorem conciliant: vbi autem rugas tollere student, stillatitiam limonum aquam admiscent. Sed ad legitima verbasci genera redeamus. Hæc omnia in vniuersum, sed fœmina magis, vt plurimis factis periculis constat, omnibus ferè sedis morbis mirificè subueniunt: adstringunt enim & exiccant. Quamobrem seminis & florum puluis, additis chamæmeli floribus, & laricis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasmum, præcipuè dysentericis, tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa vngui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadat. Radicis eiusdem succus, anteaquam caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico vino haustus, in ipsa accessionis hora (vt Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus aut quatuor iteratis vicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis verrucis illitus, eas facilè delet, etsi læuibus nihil proficiat. Idem facit siccæ radicis farina confricata. Dantur flores commodissimè in puluerem triti, contra tormina ventris, & colicam. Gargarizatur vtiliter radicum decoctum contra tonsillarum inflammationes. Folia tusa & cineribus calefacta, sanant panos, quos bubones vocant, emplastri modo imposita. Tanta vis verbasco inest, vt iumentis non tussientibus modò, sed ilia quoq; trahentibus, auxilietur potu. Semen ex vino decoctum & contusum impositumq;, luxatis medetur, dolorem & tumorem auferens. Folia conferunt strumosis, si ex aceto imponantur. Semine ac folijs in vino decoctis, at subinde tritis & impositis, omnia infixa corpori extrahunt. Folia & summitates in aqua decoctæ, & illitæ podagricis auxiliantur, sed eius Verbasci ea esse oportet, quod minoribus crescit folijs. Stillatitia florum aqua oculis iniecta, distillationes cohibet: aufert eadem illita faciei ruborem, quam Mauritani Guttam rosaceam vocant, & præsertim addito caphuræ momento. Illinitur eadem ad Erysipelas, & ignis combustiones, serpigines, vitiligines, impetigines & cæteras cutis infectiones. Verbasci flores vnà cum oui vitello, & mica panis, & porri folijs illiti, perbellè præstant ad cohibendas tumentes, dolorificasq; hæmorrhoidas. Idem præstant eiusdem folia suffita, ex molari lapide accenso. Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur lib. 25. cap. 9. vbi eam ijs verbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ Blattariam vocant: hæc Plinius. Eundem verò effectum Dioscorides illi Verbasci generi assignauit, quod floribus aureis descripsit. Quæ certè res facit, vt credam, quòd non aberrarent ij, qui sibi animum inducerent, blatta-

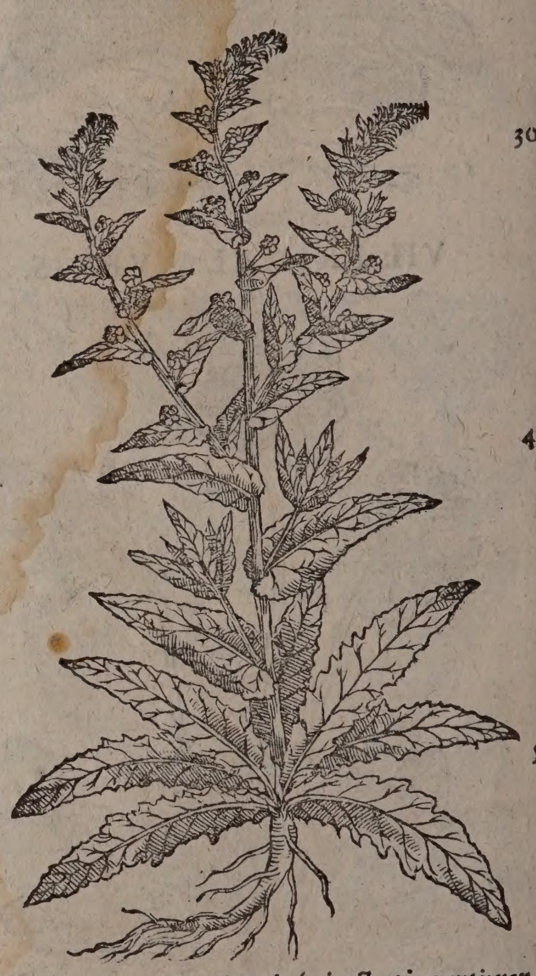
Herbæ paralysis vires Matthiolo.

Verbasci vires Matth.

IX. PRIMVLA VERIS altera.

X. BLATTARIA.

Gutta rosacea.

Blattariæ histor. & vires.

Blattariam Plinij, & Verbaſcum illud Dioſcoridis, cui flores inſunt aurei, vnam & eandem plantam eſſe. Porrò Blattaria paßim ferè naſcitur in campeſtribus: folijs oblongis, per ambitum ſerratis: floribus tertium Verbaſci genus maximè æmulantibus, quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini inſtar, duriores tamen, ac læuiores, in quibus ſemen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates nō produntur. Sed cum ea guſtu amara deprehēdatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem excalfaciens ſit & ſiccās, & aperire & abſtergere poßit. Verbaſci genera, & vires memoriæ tradidit Galenus libro octauo, ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcribit: Verbaſcum, quoddam folijs album eſt, quoddam verò nigrum. Et albi aliud quidem mas eſt, cuius folia anguſtiora, aliud fœmina, cuius maiora. Eſt præterea aliud Verbaſcum ſylueſtre cognominatum, quod floribus conſtat aureis, & luteis. Sed & præter has ſpecies alia eſt, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaque duarum radix guſtu acerba eſt, & fluxionis affectibus prodeſt: ſed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi vim habent: ſic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: quæ etiam capillos rufant. Omniū enim folia deſiccandi, & digerendi moderatè vim poßident. Quæ planta Græcè φλόμος, Verbaſcum Latinè dicitur: Officinis, Taſſus barbatus, Italis, Verbaſco, & vulgò Taſſo barbaſſo: Germ. Wullkraut: *Hiſpanis, Verbaſco: Gallis, Bouillon. At Verbaſcum mas ſiue ſecundum, Græcis φλόμος ἄῤῥην λευκὸς: Italis, Taſſo barbaſſo maſchio. Sic Verbaſcum tertium, Græcis, φλόμος ἄῤῥην μέλανα: Italis, Taſſo barbaſſo minore. Verùm Verbaſcum ſylueſtre, Græcis φλόμος ἀγρία: Italis, Taſſo barbaſſo ſaluatico. Sic Primula veris, nonnullis Brache cuculi: quibuſdam Herba paralyſis: Italis, Fior di prima vera: Germanis,* Schluſſel Blumen: *Gallis, Primeuere, ſeu Brayes de Cocu. Iiſdem nominibus appellatur & altera. Tandem Blattaria, Dioſcoridi, Verbaſcum aurei floris: Italis, Blattaria.*

Verbaſci genera, & vires ex Gal.

Nomina.

Verbaſcum, φλόμος dictum, à φλέγω vro, quaſi φλόγος flamma, quia hac herba pro ellychniis vtuntur. Sic Verbaſcula ſeu Primulæ veris φλομίδες Dioſcoridis cenſentur, alii Dodecatheon Plinii volunt. Fabius Columna, Aliſmatis ſecundum genus apud Plinium facit: cuius vt & Verbaſci plurimæ differentiæ.

I. Verbaſcum mas latifolium luteo flore, C.B. Verbaſcum primum, Matthiol. Cæſalpin. Lugdunenſi. Verbaſcum candidum mas, Lacun. Lonice. Verbaſcum, Cordo in Dioſc. Caſtor. Verbaſcum mas, Lobel. Taber. Verbaſcum aut phlomos vulgaris mas Dioſcoridis, Thapſus barbatus officinarum, Lob. in icon. Verbaſcum latius, Dod. fol. Verbaſcum album mas ſeu Candela regia, Thalyo. II. Verbaſcum mas anguſtioribus foliis, floribus pallidis, C.B. Verbaſcum ſecundum, Matth. Lacun. Caſtor. Lugdunen. Verbaſcum mas, Matth. in Epit. Verbaſcum ſylueſtre maius, Lonicero. III. Verbaſcum nigrum flore ex luteo purpuraſcente, C.B. Verbaſcum tertium, Matth. Lac. Caſt. Lugdu. Verbaſcum nigrum, Trag. Dod. gal. & fol. Tab. Verbaſcum nigrum Dioſcoridis, Lobel. in icon. Verbaſcum nigrum ſalui folium purpureo flore, Lobel. Verbaſcum ſylueſtre, Fuchſ. Turn. Geſner. hor. Verbaſcum ſylueſtre minus, Lonic. Verbaſcum nigrum latifolium, Thalyo. IV. Verbaſcum latis ſaluiæ foliis, C.B. Verbaſcum quartum ſiue ſylueſtre, Matth. Lugd. Verbaſcum ſylu. Matthiolo in epit. Lac. Geſ. hor. Cluſ. hiſt. Hiſp. Caſt. Verbaſcum ſylu. alterum, Dod. fol. Verbaſcum ſaluifolium fruticoſum luteo flore, Lobel. Verbaſcum ſylueſtre foliis Saluiæ, Cam. Verbaſcum quartum Matthioli, Lob. in icon. Verbaſcum ſeptimum, Cæſalpino. V. Verbaſcum Lychnites flore albo paruo, C.B. Verbaſcum Lychnite, Matth. Lacu. Tab. Verbaſcum primum, Brunf. Verbaſcum candidum fœmina, Fuch. Geſ. hor. Verbaſcum album fœmina albo flore, Dodon. gal. Lugd. Verbaſcum fœmina, Lob. Lugd. Verbaſci tertii altera ſpecies, Caſt. Verbaſcum quartum, Cæſalp. Phlomos mas alter, Lob. in icon. Phlomis Lychnitis, Lugdunenſi. VI. Verbaſcum folio papaueris corniculati, C.B. Verbaſcum aliud, Matth. Verbaſcum ſylu. tertium, Dod. fol. Verbaſcum laciniatum, Lugdun. Verbaſcum intubaceum, Tab. Verbaſcum foliis papaueris cornuti, Camerario. VII. Verbaſculum pratenſe odoratum, C.B. Primula veris, Matth. Loni. Tab. Primula veris prior, Lugdun. Primula pratenſis, Lob. Primula veris hortenſis, Thal. Herba Paralyſis, Brunf. Trag. Caſt. Cluſ. hiſt. Panno. Herba Paralyſis altera, Cæſalpin. Verbaſcum odoratum, Fuchſ. Dod. gal. Verbaſculum quorundam, Geſn. hort. Arthritica eidem. Arthritica ſimplici luteo flore, Camerar. Alyſma pratorum, Columnæ. IIX. Verbaſculum hortenſe multiplex, C.B. Arthriticæ genus daſypodium ſeu Denſifolium, Geſn. hort. Arthritica pleno flore, Cam. Primula hortenſis Anglica, Lob. Lugdun. Primulæ veris flos multiplex, Dodon. fol. Primula veris multiflora, Tabernæmontano. IX. Verbaſculum pratenſe inodorum, C.B. Primula veris altera, Matth. Lugd. Primula veris ſylueſtris, Thal. Primula ſylu. tertia, Tabern. Herba Paralyſis alba, Brunf. Herba Paralyſis ſylu. Trago: Verbaſculum non odoratum Fuchſio: Verbaſculum album, Dod. gal. Arthritica ſimplici pallido flore, Camerario. X. Blattaria lutea (eſt enim & alba, viridis purpurea, & maximo flore.) folio laciniato, C.B. Blattaria Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Blattaria flore citrino, Geſ. hor. Blattaria lutea, Cam. Verbaſcum Leptophyllum, Cordo in hiſtor. Verbaſcum nonum, Cæſalpino.

Αἰθιοπὶς. ÆTHIOPIS. CAP. C.

AEthiopis folia habet verbaſco ſimilia a, perquàm hirſuta, denſaque, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † ſcabrum, ſimilem apiaſtro, aut arctio, multis concauum alis: ſemen erui magnitudine, geminum, in vno conceptaculo: radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, b plenas, glutinoſas guſtu: quæ ſiccæ nigreſcunt, duranturque, vt cornua poſſint videri. Plurima naſcitur in Ida c monte Troadis, & in Meſſenia. Auxiliatur [purulentis excreationibus,] iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritiis, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis vicem præbet.

a Meum. δασέα κὴ λεῖα. i. hirſuta, denſa

b Meum, & Cat. παχείας i. craſſas.

c Meum & Cat. nō legit monte Troadis.

Me. pro concluſis αἵματος πτύσει. i. ſanguinis ſputo, vt Cat. legit αἱμοπτοϊκοῖς. i. ſanguinem excreantibus.

TAmetſi iampridem exiſtimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm naſci, quòd eam inibi plurimam gigni teſtentur Dioſcorides, & Plinius: hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata eſt Patauio ab erudito iuuene medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorſus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, vt eius pictura, quam hic damus, pulchrè demonſtrat. Aethiopidis non reperio meminiſſe Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu: quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. 7. vbi non plures de hac herba vires tradit, quàm quæ Dioſcoridi acceptæ referri poſſunt, cùm ita ſcribat: Aethiopis ſimilia verbaſco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur iſchiadicis, pleuriticis, & ſanguinem reijcientibus: arteriæ etiam aſperitates cum melle lenit.

Aethiopidis conſideratio.

Aethiopidis vires ex Paul.

ÆTHIOPIS.

Nomina.

Vt Græcis hæc planta αἰθιοπίς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Etiope & Etiopide.

†Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus legitur παχύν, hoc est, crassum. Quam vocem interpres Plinium fortè, vt solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Orib. quem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.

Æthiopidem foliis sinuosis, & in profundas lacinias diuisis (cuius figura in vniuersali historia) obseruauimus. Dicitur Æthiopis, Matth. Ges. hor. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cæsalp. Æthiopis phlomitis, Lob. in iconibus.

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

ARction, aliqui potius Arcturon vocant, similis est verbasco foliis, nisi quòd hirsutiora, & rotúdiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, partio: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in vino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, pernionesq; fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è vino.

Arctii cõsid. Ruelli erro.

CRedidit Ruellius, Arction eam esse plantã, quæ & secus vias, & in scrobiũ marginibus nascitur, quamq; officinarum vulgus Lappã minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neque audiendus est. Siquidem, vt diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm Xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio verbasci, eoq; hirsutiore non visitur: neque caulem profert longum, & mollem: qui nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentissimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac vidi, quæ Arctium legitimè referat.

Arctii vires ex Gal.

Huius meminit Galenus libro 6. simplic. medic. vbi de eo ita scriptum reliquit: Arction illud, quod verbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisq;, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen eius cocta cum vino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt. Quod ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio.

I. PERSONATA, SIVE Lappa maior.

Ἀρκεῖον. PERSONATA. CAP. CII.

Nomina.

PErsonata folia habet cucurbitæ, maiora tamen, a hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum vidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hęc drachmę vnius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à cõtorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia vtiliter antiquis vlceribus illinuntur.

a Mes. & Cat. δασεῖα. i. hirsuta.

Personatæ consideratio

TAmetsi de vna tantùm Personata meminerit Dioscorides, nos tamen duo in Bohemia obseruauimus genera, Echinatorum tantùm capitum facie differentia. Siquidem in altero maiora, duriora, & rigidioribus asperioribusq; aculeis spectantur: in altero verò minora, molliora, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circumquaque obductis extant. Maior folia habet cucurbitæ maiora, nigriora, hirsutiora, crassioraque: caulem crassum angulosum, albicantem, sesquicubitalem, atque ramosum: fructu copioso, echinato, non magno, aculeis repandis, vestibus pertinaciter sese innecientibus ac inhærentibus. Floribus purpureis, semine cnici minore. Radice longa, vegeta, intus candida, foris nigra. Nascitur passim in agrorum marginibus, secus itinera

& ferè

& ferè vbique. ALTERA folijs exit minoribus paulò, caule ramoſo: capitulis pariter echinatis, ſed minoribus, alba lanugine obductis: mitioribus aculeis: flore capillaceo, purpuraſcente: ſemine alteri ſimile. Naſcitur vbi & prior: & eadem cum illa præſtat. Hanc eam ſanè eſſe crediderim quam Plinius libro 25. cap. 9. non Perſonatam, ſed Perſolatam vocat his verbis: Perſolatam, quam nemo ignorat, Græci verò Arcion vocant, folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirſutiora, nigrioraque, & craßiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius. Ex cuius notis facilè cognoſci poteſt, Plinium hic ſecundum Perſonatæ genus deſcripſiſſe. Nam de altera Perſonata ſcripſerat quoque eodem capite & libro, ſic inquiens: Perſonatam quidam Arcion vocant, cuius folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij verbis planum fit, illi perſonatam deſignare, quæ maioribus cum folijs, tum lappis, ſiue Echinis habetur. Perſolatam verò quæ minoribus eſt lappis ſiue echinatis capitulis. Quo fit, vt maximè redarguendum putem Leonicenum, vtpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, aſſerens non niſi vnum Perſonatæ genus reperiri. (Plinii tutela.) Cæterùm Braſauolus in ſuo ſimplicium examine, Lappam credidit eſſe Dioſcoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm vt eius error explodi debeat, vt etiam ij diiudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter verſati fuerint. (Braſauoli hallucinatio.) Cæterùm cum Perſolata in mentem mihi redegerit plantam, quam quidam Perfoliatam vocant, prætermittere quidem non potui, quin de ea hic mentionem facerem. Eſt itaque PERFOLIATA plāta, quæ folia profert pinguia, ſubrotunda, ſed in acutū deſinētia, piſi fere modo, venis pluribus craßiuſ- (Perfoliatæ mentio & vires.)

II. PERSON. SIVE LAPPA MAI. ALT.

III. PERFOLIATA.

culis ſecundum lōgitudinem protenſis. Hæc priuſquam caulem edat, humi procumbit. Caulis ſubinde erumpit gracilis, glaber, rotundus, atque etiam ramoſus. Folia quæ in caule ſunt, & in ramis, ab ijs magno naturæ artificio vmbilicotenus perforata ſunt. Quo fit vt ego Perforatam potius, quàm perfoliatam appellandam hanc plantam eſſe cenſeam. Flores gerit aureos, è capitulis quibuſdam prodeuntes, & in ſtellæ modum radiantes, folioſos, odore non ingrato: ſemen nigrum, pellucidum, pſyllij ſemine maius. Radice nititur vnica, ſed fibroſa. Naſcitur in vineis, aruis, inter ſegetes, in pratis, & agrorum limitibus. Floret æſtate. Guſtu eſt ſubamaro, & adſtringenti. Datur herba ipſa in vino decocta, aut in puluerem trita ad internas affectiones & ad rupta. Ideoq; bibitur vtiliter ad vmbilici eminentiam, & ad Enterocelas. Strumas etiam reſoluit, & curat, ſi emplaſtri modo imponatur. Illinitur quoque vtiliter ad omnes inflammationes. De Perſonata ſub alterius Arctij nomine diſſeruit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Alterum verò Arctium, quod Proſopida vocant, cuiuſq; folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum maiora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. (Perſonatæ vires ex Gal.) Quamobrem folia eius veteribus vlceribus mederi poſſunt. Semē potum calculoſis auxiliatur: idem facit radicis decoctum infuſum. Quæ planta Græcis ἄρκτειον, Latinis Perſonata vocatur: officinis, Bardana: Italis, Lappola maggiore: Germanis, Groß Kletten: Hiſpanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron, & Bardana. (Nomina.) At Perſonata altera: Plinio, Perſolata: Italis, Lappola. Sic Perfoliata: Italis, Perfogliata: Germanis, Durchwachs.

Arction ab Arcio Dioſcorides diſtinguit, illud Lappa maior eſt montana, hoc Lappa maior vulgata. I. Lappa maior vulgata, Arcion Dioſcoridis, C.B. Perſonata ſeu Lappa maior, Matth. Lugd. Lob. Perſonata, Lac. (cui & Bardana maior) Lon. Caſt. Perſonatia Fuch. Lappa maior, Brunf. Trag. Turn. Cæſal. Arcium, Dod. gal. Cord. in Dioſcor. Arctium, Thalyo. II. Lappa maior montana, Arction Dioſcoridis, quæ eadem cum ea quam Lappam maiorem lanuginoſis capitulis in Phytopinace nominauimus, C.B. Perſonata ſiue Lappa maior altera, Matth. Lugd. Arction montanum & Lappa minor Galeni, Lob. Arctium, Cæſalp. Bardana ſiue Lappa maior, Dod. hiſt. latina in folio. III. Perfoliatæ, quam aliqui Cotyledonem Dioſc. ſuſpicantur, ſeptem ſpecies in Phytopinace fecimus: hæc quæ vulgaris eſt, dicitur Per-

a Meũ. ἐφ᾽ ὃ φύλλον πετασῶδες μέγας προσκείμϑον ὥσπερ μύκης. i. in quo folium instar galeri magnum, incumbens velluti fungus.

foliata, Matth. Brunf. Cord. in hist. Ges. hort. Dod. fol. Lon. Cast. Lugd. Tab. Perfoliatum Fuch. Dodo. gal. Perfoliata maior, Trag. Cam. Perfoliata vera, Thal. Perfoliatum vulgatius flore luteo, folio vmbilicato, Lob. Cacalia, Lac. Seseli Æthiopicum Dioscoridis, Cæsalpino.

Πετασίτες. PETASITES. CAP. CIII.

PEtasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis a à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Cõtra phagedænas, & vlcera quę cacoethe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis consideratio. Ruellii, & Fuchsii opinio.

QVanquam scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia, non tamen video, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere possit ac debeat. Quandoquidem maiorem Tussilaginem, de qua libro tertio disseruimus, pro Petasite sumpsisse videtur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus dependet: cui folium huius Tussilaginis minimè respondere deprehenditur, hinc fit, vt horum alioqui doctissimorum virorum sententiam improbandam existimem, vt libro tertio nostrarum Epistolarum ad Hieronymum Heroldum Norimbergensem Medicum scribentes, fusius declarauimus. Nobis hactenus veram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tamdiu nunquam latere potuisset. Petasitis vires paucis reddidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoethe vocantur, & phagedænica vlcera, ea vtuntur. Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πεταςίτης, nominatur.

Petasitis vires ex Gal.

Nomina.

Ε᾽πιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

a Meũ. ταμνίσκος μικρὸς. i. frutex paruus.

EPipactis ab aliis elleborine, a parua herba, exiguis foliis. Iocineris vitiis vtilis, & contra venena pota.

I. EPIPACTIS.

II. ELLEBORINE.

Epipactidis consideratio.

EPipactida adeò paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac cæteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserũt, vt difficilè admodum sit decernere, quænam planta sit hæc in Italia, vbi fortasse ea non prouenit. Nam, vt Plinius lib. 13. ca. 20. commemorat, Epipactis in Asia, & Græcia nascitur. Verùm enimuero si Epipactis Elleborine ex eo dicta est, quòd cum Elleboro nigro similitudinem habeat, ea quidem nobis Epipactis erit, quæ nascitur in Goritiensi agro, quamq; Epipactida appellare libuit, non quod ipsam Dioscoridis Elleborinem esse censeamus, sed quod Elleborum nigrum quadantenus repræsentet folijs, floribus, atque etiam radicibus. Epipactidis inter simplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioscorides, de eius viribus tradidit. Hæc ἐπιπακτὶς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.

Nomina.

I. Helleborine Saniculæ facie, C.B. Epipactis Matt. Lac. Elleb. Matt. in Epito. Lugd. Tab. Alpina Elleborine Saniculæ, & Ellebori nigri facie, Lob. Hæc nobis nondũ cõspecta. D. Cam. eius loco Elleb. vulgò dictã substituit: ex cuius radice fibrosa & albicante, caulis penè cubitalis exurgit, quę complectũtur folia

Ellebori

Ellebori albi ſimilia, lata, acuminata, venis ſtriata: caulis ſummo flores ordine digeſti foliacei, Orchidum forma, oblõgo calcari donati, albicantes, medio prominente ſubluteo, ex quorum ternis foliolis oriuntur oblongæ & ſtriatæ ſiliquę, ſemine minutiſſimo inſtar ſcrobis refertæ. Prouenit locis vmbroſis, montoſis: ſic & paludoſis. Plures differentias & ratione foliorum, & ratione tam formę quàm coloris florum, notauimus. Dicitur Helleborine & Epipactis, Dod. gal. & fol. Lob. Helleborine prima, Tab. Elleborine recentiorum prima, Cluſ. hiſt. Pann. Elleborine, Lugd. Cam. in ſuo Matth. Satyrium octauum, Trag. Damaſonium tenuifolium, Cordo in hiſto. Sigillum S. Mariæ primum, Cæſalpino.

Καπνός. FVMARIA. CAP. CV.

FVmaria fruticoſa a herbula eſt b, prætenera, coriandro ſimilis, foliis candidioribus, vndique numeroſis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius ſuccus acris eſt: claritatem facit oculis, delacrymationemque: vnde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulſas palpebras renaſci prohibet. Commanducata herba bilioſam vrinam trahit.

a Meum. βοτάνη. i. herba.
b Meũ. addit. ὁ ἐν ταῖς κριθαῖς φυόμενος. i. in hordeo naſcens.

I. FVMARIA.

II. FVMARIA ALTERA.

Fumariæ cõſideratio.

FVmaria, herba vulgaris admodum notitiæ, quæ in hortis, vineis & cãpis naſcitur, officinis paſſim vocatur Fumus terræ. Fumariæ verò nomen ſibi aſciuit, quòd eius ſucco oculis immiſſo, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus cõmendauerint viribus, nec eis quidem contemnendis, vt Serapionem, Auicennam, & Meſuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera lib. 25. cap. 13. vbi ita ſcriptum reliquit: Capnos prima, quã pedes gallinaceos vocant, naſcens in parietinis, & ſepibus, ramis tenuiſſimis, ſparſiſq́, flore purpureo, viridis, ſucco caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inũctis oculis, delacrymationemq́, ceu fumus, vnde nomen accepit: eadem euulſas palpebras renaſci prohibet: hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos, quæ etiam ab Aëtio deſcribitur, ſuperius lib. 3. de Ariſtolochia, & Piſtolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere ſcire deſiderant. Hic ſatis nobis ſit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inſcriptam, atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem fruſtrà repetere videamur. Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimpl. nomenclaturis, reperio Capnou quibuſdam Corydalion appellari. Vnde factum eſt, vt crediderim de Capno intellexiſſe Gal. lib. 11. ſimp. med. vbi de Galerita ſcribẽs, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, ſic inquiens: Adieci hæc ſermoni, quòd vellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifeſtare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus ſum eius aduerſus colicos vtilitatem, velimq́ qui ipſum nõ norunt, ijs bene mõſtratum. Nam & ipſa CORYDALIS appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoq; tibi obiter ſit notatum: hactenus Gal. Verùm an de vulgari capno intellexerit is, an de aliqua altera eius ſpecie, ego quidem haud decernere auſim. Nam de Capno ſcribens lib. 7. de ſimpl. med. fac. nullam prorſus aduerſus colicos affectus illi facultatem tribuit. Quo fit, vt non parua mihi oriatur ſuſpicio aliam capni ſpeciem Gal. CORYDALIM deſignare. Quare nõ mihi diſplicet quorundam opinio, qui plantam, quam hic ſub Corydalis nomenclatione appingi curauimus, quamq́ Split nonnulli vocant, quòd maiori Capno hanc congenerem eſſe videam: quodq́ eandem colicos iuuare ſciam, legitimam Galeni Corydalim faciunt. His accedit floſculorum facies, quæ Corydali auiculæ ferè ſimilis eſt. Creſcit hæc planta folijs coriandri æmulis, ſed minoribus tenuioribuſq́, caulibus exilibus, ramoſis, folioſiſq́: floribus in ſummitate auicularum ſpeciem referentibus: radicibus numeroſis, te-

Fumariæ genera ex Plin.

Corydalis deſcrip. Split.

III. FUMARIA CORYDALIS.

Fumariæ vires ex Mesue.

nuibus, prælongis, ac subalbicãtibus. Prouenit in collibus cultis & agris. Præstat vniuersa planta ad colicos dolores, siue recens deuoretur, siue sicca in puluere sumatur ex vino pluribus diebus. Sed iam ad Fumariæ vires redeamus, quas primũ ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq́; recensetur medicamenta, quibus deiectoria vis inest: verùm nimia huius herbæ copia facit, vt eius quoque auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit, sed & viscera roborat, contrahitq́; distentos eorum villos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, vt haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit valentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut vuis passis. Præstat quæ virentior, foliis extensis, non sanè crispis, & quæ violaceo sit flore. Colligi debet verno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in vniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiũtur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & adustos humores. Eius vis non modò ad hepar, sed & ad venas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq́; incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est, lichenas, & alia cutis vitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex viscerum infarctu originem ducũt. Roborat Fumaria vẽtriculum iecur, & cætera interna viscera, biliosasq́; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex vasorum obstructione excitantur.

Fumariæ vires ex Gal.

Fumariæ meminit Galenus lib. 7. simpl. medic. vbi de eius viribus differit his verbis: Capnos, hoc est Fumaria, acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem vrinam biliosam multam prouocat, sanatq́; iecinoris obstructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lachrymarum, velut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea vti solebat ad stomachum roborandum, vnaq́; ventrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porrò cum vti volebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare volens stomachum, vino nimirum diluto. Fumariæ alterius radix amara est, & ea omnia potest vnà cum herba, quæ altera Fumaria. Radix ex vino pota, venenis, & pestilentiæ medetur: sudorem & vrinam ciet, & ictericos iuuat: semen bibitur ad diuturna alui profluuia. Radicis farina, manantia quælibet vlcera exiccat & mundat.

Nomina.

Herba, quæ Græcis καπνὸς, Latinis quoque Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, siue Sabeteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre. At Fumaria altera, Græcis, καπνὸς ἑτέρα: Italis, Fumosterno maggiore: Germanis, Holwurtz. Sic Corydalis, Græcis, κορύδαλις: quibusdam Split: Italis, Coridala.

Fumaria non bulbosa & bulbosa proponitur. I. Fumaria officinarum & Diosc. C.B. Fumaria Matt. Trag. Fuch. Lac. Cordo in Diosc. Ges. hor. Lon. Dod. fol. Lug. Cæs. Tab. Fumaria maior, Cast. Fumus terræ, Brunf. Cam. Thal. Capnos, Turn. Dod. gal. Anguil. Lob. II. Fumaria bulbosa maior radice caua, C.B. Fumaria altera, Matth. Cast. Fumaria bulbosa, Lug. Tab. Capnos phragmitis, Turn. Capnos Chelidonia, Lon. Chelidonia phragmitis altera, Cor. in hist. Chelidonia Capnitis quorundam, Thal. Aristol. rotũda, Brunf. Aristol. rotunda vulgaris, Trag. (cui & Hyacynthus tertius) Fuch. in ico. Ges. hor. Cam. Pistolochia Fuch. Radix caua maior, Dod. gal. & fol. Cast. Radix caua herbariorum, Lob. Clus. hist. Pan. Leontopetalõ alterum, Cæs. Hæc duplex est, altera radice caua, altera solida, nunquam eodem loco reperias: notanda etiam differentia manifesta in foliis: folia etenim, quæ flores intercedunt, in ea quæ radice caua est, integra sunt, at in altera quæ radice solida verticillata, diuisa sunt: nil dicimus de diuersitate colorũ in floribus radicis cauæ, hæc fusissimè in vniuersali hist. pertractaturi. III. Fumaria lutea (rarius enim alba) C.B. Fumaria corydalis, Matth. Fumaria mõtana, Ges. hor. Tab. Fumaria phragmitis altera, Ges. hor. Fum. lutea mõtana, Lob. (cui & Chelidonium capnites Aëtij) Lugd. Corydalis, Cast. Cam. Split vulgo, Cam. Cæsalpino.

Λωτὸς ἥμερος. LOTUS URBANA. CAP. CVI.

Lotum vrbanam alij trifolium vocant: nascitur in hortis. Extractus succus addito melle, oculorum argema, nubeculas, ^a cæterasq; caligines discutit.

a Meum. καὶ λευκώματα. i. & albugines.

Λωτὸς ἄγριος. LOTUS SYLUESTRIS. CAP. CVII.

Syluestris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Lybia gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis: foliis trifolij pratensis: semine fœni græci, multò minora, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum maluæ semine, in vino aut passo, bibitur aptissimè contra dolores, qui vesicam malè habent.

Nulla

I. LOTVS VRBANA. II. LOTVS SYLVESTRIS.

NVlla certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poßit, hæc eſt vera ac legitima Lotus ſatiua. Cæterùm non deſunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Geſnerus vir doctißimus, in ſuo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum ſatiuam eſſe Trifolium illud, quod in pratis paßim atque alibi etiam prouenit: eo fortaſſe argumento adducti, quòd Dioſcorides ſcripſerit, Lotum tam vrbanam, quàm ſylueſtrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quod errent ij, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd á Dioſcoride Loto ſylueſtri folia trifolij pratenſis tribuantur. Nam ſi Dioſcoridi Lotus ſatiua fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis: atque ſatis illi fuiſſet Lotum ſylueſtrẽ ſatiuæ ſimilẽ reddere, omiſſa trifolij pratenſis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotũ eſſe plantam aliam à Trifolio: eosque in errore verſari, qui ſecus opinantur. Sunt porrò alij, qui exiſtimant, eam plantam eſſe Lotum vrbanam, quam vulgares herbarij, & officinæ Melilotũ falsò appellãt, vtpote quæ folij conſtet trifolij effigie, naſcaturque non in pratis tantùm, ſed etiam in viridarijs ac hortis. Verùm horum ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti videantur. Ego verò Vrbanam lotum eam trifolij odoratam plantam eſſe cenſeo, quam antea Cytiſum faciebamus, quæque Romæ vulgò Tribolo dicitur, & alibi in Italia Trifoglio cauallino, quòd eius pabulo maximè delectentur equi. Siquidem hæc omnino Trifolij genus eſt, odore ſanè eximio ac ſuaui. Quo fit, vt vnguentarij, & qui odoratis aquis conficiendis dant operam, ex hac quoque planta ſtillatitiam conficiant aquam. Atqui non ſolùm adducor ad credẽdum, hanc herbam eſſe Lotum vrbanam, quòd folia gerat trifolij adeò ſimilia, vt Trifolium quoque dicatur, ſed quòd ſciam, eius ſucco oculorum nubeculas deleri. Lotus vrbana caules edit bicubitales, ac etiam maiores, rectos, firmos, ramoſos, & in his folia trifolij pratẽſis æmula, leuiter per ambitum denticulata, beneq; olentia: flores edit racemoſos, tenues paruosq;, luteo colore, aut albo, odoratosq;. Naſcitur in hortis, pratis, agris & vbique ferè locorum. Germani huiuſce flores colligunt, & pro meliloto paßim vtuntur, quemadmodũ & Bohemi conſultius fortaſſe, quam Itali. SYLVESTRIS verò Lotus, quam copioſam in Lybia gigni tradidit Dioſcorides, an naſcatur in Italia, non auſim affirmare, quòd non meminerim ibi eam me vſquam vidiſſe. Verùm in Bohemia copioſa admodum prouenit, folijs Trifolij pratenſis: caule cubitali & ſæpè maiori, ramoſo, alis multis: floribus in capitulis cœruleis: ſemine fœnogræci: ſed paruo, & odorato. Loti vtriuſque vires reddidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Lotus domeſtica, quam quidam triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, vt mediocriter concoquendi vim poßidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione media quodammodo eſt, & temperata. Lotus autem agreſtis plurima in Lybia prouenit. Semen eius ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abſterſorium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus vrbana cognominatur: Italicè, Loto domeſtico. Tribolo, ſeu Trifoglio cauallino. Quæ verò λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus ſylueſtris Latinis vocatur: Italis, Loto ſaluatico. Arabes vtrunque cum Aegyptio etiam indifferenter vocant Handachocha, Garch, & Thuſf.

Loti vtriuſq; conſid. Geſneri, & aliorum opin. reprobata.

Melilotus Germanorũ. Lotus ſyl.

Loti vtriuſq; vires ex Gal.

I. Trifolium odoratum ſeu Melilotus officinarum, C.B. Lotus vrbana, Matth. Lotus ſatiua Caſtor. Camer. Lotus ſatiua altera, Lugd. Lotus ſylueſtris, Fuchſ. in icon. Cæſalpino Taber. Loti ſiue Trifolij ſpecies, Cordo in Dioſcorid. Melilotum, Lacu. cui & Saxifraga altera. Melilotum maius, Brunf. Melilotus maior vulgaris, Trag. Melilotus vera, Geſ. hort. Taber. Melilotus Germanica, Dod gal. Lob. Camer. Melilotus vulgaris, Lugd. Melilotus alba & lutea, Loni. Trifolium odoratum, Dod. fol. Thal. Saxifraga lutea, Fuch. II. Trifolium odoratum alterum, vel Lotus hortenſis, C. B. Lotus ſylueſtris, Matthiolo Caſtori.

Lotus ſatiua, Fuchſ. in icon. Cord. in Dioſc. & hiſto. (cui & Andacocha Arabum) Dod. gal. Geſ. hort. Cam. Lotus vrbana, Turn. Lacu. Lotus ſylueſtris altera, Lugd. Lotus hortorum odora, Lobel. Trifolium Dioſc. Trago: Trifolium odoratum, Fuchſio, Turn. Lonic. Trifolium odoratum alterum, Dod. fol. Lugd. Trifolium Caballinum Geſnero de hortis Germaniæ.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYtiſus frutex eſt albus in totum, vt rhamnus, ramos ſpargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorſo medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, guſtataq; cicer recens ſapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia diſcutiunt, ſi cum pane trita illinantur: decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia ſerunt.

Cytiſi conſideratio.

CRedidimus iamdudum Cytiſum, ſi tamen is in Italia proueniret, non aliam eſſe plantam, quàm eam Trifolij odorati ſpeciem, quæ Romanis vulgò appellatur Tribolo, alijs verò Trifoglio cauallino, hoc eſt, Trifolium equinum, eo quòd equis gratiſsimum ſit pabulum, cùm nulla ſanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytiſum præ ſe ferre videretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd ſcripſerit, iumenta deguſtato Cytiſo hordeum ſpernere. Nam cùm certò ſcirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos eſſe, vt eo magis delectentur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus, idcirco videbar non temerè adduci, vt crederem, hanc ſtirpem legitimum eſſe Cytiſum, præſertim cum pluribus conſtet notis, quæ Cytiſo reſpondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioſcoridem viderem de Cytiſo inter herbas, non autem inter frutices, & arbores diſſerere, non aliud quidem mihi perſuadere poteram, quàm quòd Cytiſus eſſet herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm ſit, iumenta herbas, & fœnum potius depaſci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta & pecora alebat ac ſaginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexeram inueſtigare) adductus eram, vt exiſtimarem, illud Trifolij genus odoratum, quod poſtea Lotum eſſe vrbanam agnouimus, omnino eſſe Cytiſum. Verùm enimuero cùm poſtea rem hanc accuratius rectiusque expendiſſem, me in errore verſari deprehendi. Proinde in præſentia non grauabor priorem mutare ſententiam, conſtanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytiſum eſſe: nec eam quidem herbam, ſed fruticem, qui cultura arboreſcat. Non enim is ſum, qui opinionis alicuius ſuſtinendæ gratia adeò pertinax eſſe velim, vt falſum magis, quàm verum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deueniſſe ſententiam, facit inprimis Galenus libro primo de antidotis, vbi Cytiſum fruticem eſſe myrti magnitudine ſcribit, his verbis: In Myſia quoque, qua parte noſtræ prouinciæ finitima eſt, tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico perſimile magna cum admiratione conſpexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, ſaxeus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiſo plenus. Apes plurimum mellis ex Cytiſi floribus excerpere ſcriptores vno ore tradunt. Fruticoſa verò planta Cytiſus eſt, eàm altitudinem attingens, ad quam myrti creſcunt: hæc Galenus. Eſt deinde Plinius, quem Galeno ſubſcripſiſſe inuenio libro 12. cà. 3. cùm inquit: Alterum eſt ebeni genus fruticoſum, Cytiſi modo & tota India diſperſum. Et libro 16. cap. 38. vbi inter arbores Cytiſum enumerat, ſcribens: Tota oſſea eſt, ilex, cornus, robur, Cytiſus, morus, ebenus, lotus, & quæ ſine medulla eſſe diximus. Sed hæc prius á Theophraſto ſcripta ſunt lib. 5. cap. 4. de plantarum hiſtoria, his verbis: Ergo grauiſsima, ſpiſsiſsimaq; Buxus tota. Ebenus ſua tantùm medulla, in qua & coloris nigredo conſtat. Neutra in aquis fluitat. Ex reliquis celti primatus indubiè datur. Spiſſa & roboris medulla, quod atrum cognominant, atq; etiam magis Cytiſi: quippe cùm hæc proxima ad Ebenum accedere videatur. Conſtat præter id Cytiſum eſſe arborem Strabonis teſtimonie. Ipſe enim de Balſamo ſcribens lib. 16. ſuæ Geographiæ: Balſamum inquit, arbor eſt odorata, & fruticoſa, Cytiſo, & Terebintho ſimilis. Accedit his etiam Columella, qui idem teſtari videtur in calce libri 5. vbi cùm longius de Cytiſo diſſeruiſſet, demum inquit Hactenus de arboribus præcepiſſe abundè eſt. Horum itaque probatorum authorum teſtimonio planum fieri arbitror, Cytiſum arboreſcentem eſſe fruticem myrti modo, vt Galenus ſcriptum reliquit. Porrò Cytiſi plantam cuius imaginem hic excudi curauimus, miſit mihi dono Iacobus Antonius Cortuſus, patritius Patauinus. Eam quidem legitimam referre Cytiſum omnibus ſuis notis conſpicuum eſt. Nam non ſolùm ipſius folia, & totius plantæ color Cytiſum referunt, ſed & ipſa ligni materies, quæ nigra eſt, & Ebeni modo firmiſsima. Naſcitur (vt audio) copioſa in Regno Neapolitano, ac etiam fortaſſe alibi in Italia, quanquam à me nuſquam viſa ſit antea. Cæterùm non deſunt, qui ſibi perſuadeant, atq; etiam ſcriptis tradant (vt Geſnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) ſe Cytiſum vidiſſe, legiſſeque in Italia in ſyluis, alijsque ſylueſtribus locis, qui per ſe tãtùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne & ipſi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum ſcriptis colligi poteſt, Coluteam ſic Theophraſto vocatam ſumunt pro Cytiſo. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytiſum ſua ſponte nõ prouenire, cùm teſte Columella li. 9. ca. 4. de re ruſtica, duplex ſit Cytiſus, vna ſatiua, & altera ſuæ ſpontis: ſed quod ſcribat Plinius, raram eſſe in Italia. De ſatiua autem Cytiſo diligentiſsimè ſcripſit idem Columella li. 5. de re ruſtica, capite vltimo, cuius hic verba ſubijciam. Cytiſum, inquit, in agro eſſe quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoque, & omni generi pecudum vtiliſsimus eſt, quòd ex eo citò pingueſcit, & lactis plurimum præbet

Cytiſus frutex eſt, non herba.

Cytiſus arbor Straboni.

Cytiſi hiſtor. ex Col.

præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus viridi eo pabulo vti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quamuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atque ita potandum dari: sic & ipsæ valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi, vel autumno circa idus Octobris, vel vere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibique velut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde vere disponito, ita vt inter se quoque versus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum vere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abunde est viridis pondo 15. bubus pondo vicena, cæterisque pecoribus proportione virium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam vires maiores habet, priusque aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere voles, circa mensem Septembrem, vbi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisque horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in vmbra exiccato, & ita incondito: hactenus Columella. Plinius quoque Cytisi historiam copiose prosequitur libro 13. cap. 24. vbi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus verò etiam suum: spondetque iugero eius annua H-S. M. M. vel mediocri solo redditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita vt iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni vsu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum vino dari iubet, & firmiores celsioresque infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut vere semine vt porrum, vel caule autumno ante brumam. Si semine madidum, & si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur verno æquinoctio, cùm florere desijt, vel pueri, vel anus vilißima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper, hyeme verò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterque inter ordines allium & cæpe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in vrbes Græcas magno casei prouentu. Propter quod maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit: hæc Plinius. Ex quibus hic certè subit nobis mirari Gesnerum, virum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, vbi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum vocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex authoritate Democriti Cytisum apibus aduersari. Qua in re is mihi quidem videtur (pace eius dixerim) non fuisse memor illorum verborum, quibus paulò antè asseruerat eiusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, Cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoque ex Plinio paulò suprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atq; etiam Fuchs. libro 3. in Trifolijs mentionem fecimus, neque Dioscorides, neq; Galenus, quod sciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non desunt, qui Trifolium odoratum quod omnino vrbanum lotum repræsentat, velint esse Theophrasto plantam Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset lib. 7. cap. 14. de plantarum historia, vbi sic inquit: Quædam enim formis pluribus constant, quanquam nomen vnum sortiantur, vt ita fermè æquiuoca sint, ceu lotus: Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; discreta. Inter quæ vel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuersum tum viribus in vsu cibario, tum quòd non eadem loca desideret: hæc Theophrastus. Quæ sanè illorum sententiam mihi probare non videntur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis veniat, & ijsdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus virescere conspicitur. Atqui Plinio lib. 22. cap. vltimo, nil aliud est Mel frugum, Dioclis testimonio, quàm Panicum. Cytisi vires Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, reddidit his paucis verbis: Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ mistam, sicut & maluæ folia. Planta vt Græcè κύτισος, ita etiam Cytisus Latinè, & Citiso Italicè dicitur.

Cytisi hist. ex Plinio.

Gesneri lapsus.

Cytisi vires ex Gal.

Nomina.

Cytisus à Cithno insula, in qua inuentus, auctore Plinio dicitur: qui hic proponitur quibusdam Cytisus censetur, alij Medicæ speciem faciunt. Dicitur Cytisus, Matth. Lugdu. Cytisus Italicus, Gesn. hort. Cytisus Maranthæ & Matthioli, Lob. Cytisus vt existimatur, Dodo. fol. Cytisus in agro Neapolitano, Cæsal. Cytisus tertius cornutus, Taber. Cytisus Galeni, Camer. Verùm Cytisi nomine plures ostenduntur plantæ, de quibus in secunda parte nostræ vniuersalis historiæ, Deo iuuante, dicturi sumus.

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

EST & in Ægypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum vespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine, quæ cruda coctaq; manditur: decoctaq; lutei oui qualitatem exhibet.

LOngam satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus libro 4. cap. 10. de plantarum historia, cuius hic verba referam. Qui Lotus, inquit, vocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ, & fructus eodem modo, verùm minores, gracilioresq;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum angustia proximus: multi ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris nō alio modo, quàm papauer: nisi quod in his fructus frequentior habetur, qui milio nō absimilis est. In Euphrate caput floresq; mergi refert, atq; descendere vsq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, vt ne demissa quidē manu capere sit, diluculo deinde redire, & ad diē magis: sole oriēte iam extra vndas emergere, floreq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, vt planè ab aqua absit altè. Aegyptij capita ipsa aceruis putrefaciūt, cūq; tegumēta putruerint, in flumine lauādo separant fructū, & siccantes, pinsentesq;, panē faciunt, eoq; cibo vtun-

Loti Aegyptiæ histo. ex Theophrast.

bo vtũtur. Radix loti Corsiõ appellata, rotũda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internũ candidũ: elixum, assumq́; in specimen albuminis vertitur, gratũ cibis: manditur etiã crudũ, sed gratius decoctũ seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Caterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius semine oleum exprimitur, Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachocha oleum ex vulgaris trifolij semine, vt quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Graci vocant. Loti Aegyptia breuiter meminit Galenus inter alias lotos lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Loti Aegyptia semen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγύπτιος Gracè, Lotus Aegyptia, Latinè: Handachocha, Arabicè: & Loto d' Egitto Italicè appellatur.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal.

Nomina.

Μυριοφύλλον. MYRIOPHYLLVM CAP. CX.

a Meũ. καυλίσκος. i. cauliculus.

b Meũ δασύπυκνος. i. densus.

MYriophyllum, siue millefolium, [a] caulis est tener, singularis, vnica nixus radice: plurimis folijs, læuibus, fœniculo similibus, vnde nomen accepit. Caulis flauescit, [b] varius, ac veluti ex industria deliniatus: nascitur in palustribus. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & sale datur.

I. MYRIOPHYLLON. II. MYRIOPHYL. ALTERVM.

Myriophylli consid.

ETsi nõ desunt, qui velint Myriophyllum, vt superius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, esse vulgare Millefolium, quo omnes passim vtuntur in Italia, tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat, folijs constet à fœniculo diuersis, nascaturq́; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore versari. Equidem legitimum Myriophyllum me inuenisse, & sæpe vidisse crediderim in vallis Ananiæ palustribus, vnico tantùm caule, tenero, vnica nixo radice, innumeris foliolis læuibus referto, capilliceis fœniculi modo, odore non ingrato, caulis flauescit varius, ac veluti ex industria deliniatus. Huius plantæ hic picturam damus, aliamq́; appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo viro Luca Ghino. Si quis hanc Myriophylli plantam nouerit, is facile Myriophyllum Dioscoridis esse consentiet: & præsertim cum in palustribus nascatur. Myriophylli vires paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Myriophyllum vsque adeò desiccatoriæ est facultatis, vt vulnera glutinet. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum, ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua & sale datur. Quod Græci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum vocant: Itali, Myriophyllo.

Myriophylli vires ex Gal.

Nomina.

I. Millefolium aquaticum vmbellatum, C.B. Myriophyllum, Matth. Lacu. Castor. Myriophyllum aut Maratriphyllum palustre, Lobel. Myriophyllum prius, Lugdu. Millefolium, Cord. in Diosc. Lonic. Millefolium aquatile, Dodo. fol. Fœniculum aquaticum primum, Tabernæmontano. II. Millefolium aquaticum, seu Viola aquatica latiore folio, C.B. Myriophyllum alterum, Matth. Lugd. Myriophyllum aliud, Lacu. Stratiotes fluuiatilis, Ges. hor. Viola aquatilis, Dod. gal. & fol. Fœniculum aquaticum secundum Tabernæmontano. Ilis addamus duas adhuc species hactenus à nemine depictas. III. Millefolium aquaticum pennatum spicatum vocamus, quod ex radicibus fibrosis, tenuibus, ramos emittit plures cubitales, cauos striatos & ramosos, aquæ innatantes: ex quolibet geniculo folia terna vel quaterna, adeò tenuiter incisa vt pennam & forma & tenuitate æmulentur, colore ex viridi fusco prodeunt. Cauliculorum summitates

* III. MILLEFOLIVM AQVAticum pennatum, ſpicatum.*

IV. MILLEFOLIVM AQVAticum cornutum.

tates ſemipalmares, aliquando palmares ex aqua recti extollũtur Iunio & Iulio menſib. ſpicã purpuraſcẽtẽ ſuſtinentes, quæ expanditur in floſculos copioſos vltra viginti ſimul iunctos, Anethi ſemen nõ magnitudine ſed forma referẽtes, pallidè luteos, quib. ſuccedũt capitula quædã nigra & prædura, ac plerũq; quaterna aut quina, etiã plura, rotatim cauliculorũ faſtigia quæ ſuper aquã eminent, ambientia, quibus ſingulis exigua cauitas ſemẽ cõtinens ineſt. Hoc in piſcinis prouenit, quod in foſſa arcis Weckẽthal in Alſatia, Nobiliſsimi D. Wolffgangi Waldneri à Freundſtein, primũ obſeruauimus. Hoc videtur Tragus Algę tertiæ vel Algæ Vergilij nomine exprimere voluiſſe. IV. Millefolium aquaticum cornutum. Hoc vt prius aquis innatat caulibus cubitalibus, tenuibus admodum, ramoſis, fragilibus, densè geniculatis, quos folia ambiunt tenuia, capillata, quorum inferiora, cornua ceruina æmulantur & exſiccata rigeſcunt, ſuperiora verò tenuiora, tenuiusq; diuiſa: ex ipſis geniculis pediculi trium quatuorue vnciarum prodeunt, ſinguli ſingulos flores paruos albicantes quadrifolios ſuſtinentes: quibus ſuccedit capitulum paruum, Ranunculi forma, ex quinis ſenisue granulis virentibus compoſitum. In riuulis circa Hiltelingam non longè Baſilea obſeruauimus primùm: dein in foſsis horti Montembelgardiaci.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

MYrrhis ſimillima eſt cicutæ, caule, folijsque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non inſuauis. Quæ pota in vino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit menſtrua a & partus ſecundos, purgatque à puerperio fœminas: ſubuenit & phthiſicis cocta in ſorbitione. Aiunt quoque eandem bis die terue potam ex vino, in peſtilentia ſalutarem eſſe, & ne morbi contagia ſentiantur, obſtare.

a Meũ λόχεια. i. quæ à partu ſequi debent.

GIgnitur in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræſentans, minor tamen, minimeque graueolens, Cicutaria nonnullis vocata, quam quidam cenſent legitimam eſſe Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam vulgò appellatam accipiant. Alij verò, vt Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium vocant. Verũtamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, cum caulis Cicutæ non ſit, nec radicis vſus ſed foliorum, ſicuti nec illa: tametſi huius radix à recentioribus in peſtilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non ſit Myrrhis, ex eo euidentiſsimum eſſe arbitror, quòd ei folia ſint ſatiuæ paſtinacæ ſimilia, nõ quidem multifida, veluti cicutæ. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia prouenit, nulla ſanè mihi hactenus ſeſe obtulit planta, quæ magis illi reſpondeat, quàm hæc, cuius hic effigiem pictam exhibemus, quæ quidẽ longè ab Angelica differt. Sed quoniã ANGELICAE mentio incidit, ne tam præſtantiſsimã plantã ſilentio prætereamus, hic fuſius de ea nobis differendũ eſt. Hæc itaq; planta cubitalẽ excedit altitudinẽ, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrũ vireſcentia: flores albos, in vmbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentium modo compreſſum. Radix ei ſubeſt craſſa raphani modo,

Myrrhidis cõſideratio.

Angelicæ hiſtor. & vires.

quæ in

I. MYRRHIS.

quæ in plures diuaricatur ramos, gustu acris, & suauiter odorata. Huius plura sunt genera. Namque alia satiua, alia domestica, alia syluestris, alia in aquosis prouenien. Satiua passim seritur in Misnia & Saxonia & alijs fortasse Germaniæ locis, in campis, coliturque diligenter, quod inde non mediocrem recipiant prouentum. Eruitur tertio à satu anno. Radices habet nigras, atque fibratas, odore adeò eximio, vt meritò Angelicæ nomen sibi comparauerit. Domestica ita vocata, sponte per se nascitur ijsdem in montibus, in quibus syluestris. Sed folijs, caule, vmbella semine & radice longè grandioribus. Radix illi est succosa, subalbicans, acris, & suauiter odorata.

Angelica syluestris.

SYLVESTRIS autem pumilior est omnibus suis partibus, sed viribus omnium præstantissima. Radice nititur pollicis crassitudine, & sæpe maiore, succo flauescente referta, gustu acerrimo, & qui lachrymas ciet, & odore præstanti. Nascitur plurima in altissimis montibus, in pratis & pascuis, amœnis locis. AQVATICA cæteris grandior est, sed viribus longè imbecillioribus.

Angelicæ vires Matth.

Excalfacit, pariterque desiccat ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit, penetrat, incidit & flatus pellit. Veneni mirificè aduersatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos, lentosque humores digerit & cruditate concoquit. Idem præstat & radicis decoctum, quod etiam celerius ex frigore tussientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam lentamque pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut vino interna viscerum vlcera, concretusque sanguis dissoluitur, & roboratur ventriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem vnicè præstat. Valet ad rabiosorum, & venenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, vt recentiores quidam magna opinione hanc suis inserant antidotis. Datur radicis semidrachma vnà cum Theriacæ drachma è sua ipsius aqua, ijs qui peste laborant, & deinde sudare coguntur, repetiturque eodem modo post septem horas. Aliqui enim hoc tãtùm antidoto sanati sunt. Mansa radix, & dentium cauis imposita, eorum dolorem sedat, quinetiam anhelitum adeò commendat, vt præsumpti allij odorem occultare facilè possit. At syluestris cum acerrimi sit gustus, longè valẽtius, quàm domestica excalfacit, & siccat. Quare ad quarti ordinis principium accedit. Omnia præstare potest, quæ domestica, sed longè valentius: cæterùm non adeò copiosius ea vti præstabit, quòd nimis corpus accendat: mansa enim os, linguam, & fauces maximè vrit, atq; inflammat.

Myrrhidis vires ex Gal.

Myrrhidi iam suas reddamus vires ex Galeno, qui eas lib. 7. simp. medic. his verbis descripsit. Myrrhis, quidam myrrham no-

II. ANGELICA SATIVA.

III. ANGELICA SYLVESTRIS.

minant

minant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menses mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaque ex secundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate. Μύῤῥις *ita Græcis, Myrrhis quoque Latinis dicitur: Italis, Mirrhide. At Angelica, Italis, Angelica: Germanis:* Angelick: *Gallis Angelique. Sic Angelica syluestris Italis, Angelica saluatica: Germanis,* Wilde Angelick: *Gallis, Angelique sauuage.* Nomina.

I. Myrrhis maior, C.B. Myrrhis, Matth. Cord. in Diosc. Gesn. hort. Lac. Dod. fol. Lob. Castor. Lugd. Myrrhis vera, Aduers. Cerefolium Hispanicum, Tab. An Seseli Pelopenense, Anguil. II. Angelica (ab immensa contra venena facultate) satiua, Matth. Brunf. Lacu. Gesn. hort. Lob. Castor. Taber. Angelica satiua, Trago Fuch. Dod. gal. Lon. Lugd. Cæsal. Angelica maior, Dod. fol. Angelica odorata, Camer. Laserpitium, Lacu. Laserpitium gallicum, Gesn. hort. Smyrnium, Cord. in Dioscoridem. Huius pro Costo in Theriacæ confectione vsus esse potest, si Angelicæ radicis duplum sumatur. Nostra crassiore est radice, quare facile, in ea genitis vermibus corrumpitur: at Bohemica radice est minore & nigricante, quare diutius reseruari potest. III. Angelica syluestris maior, C.B. Angelica syluestris, Matth. Trag. Fuchs. Dod. gal. & fol. Lob. Lonic. Lugd. Thal. Taber. Angelica syluestris montana, Camerario. Angelicam in libris Galeno attributis vtriq; conuenire posse, censet Anguillara.

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

MYagron, aliqui melampyron vocant, herba est surculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: semen a oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrēt, perunctisque virgis ad lucernarum lumina vtuntur. Hoc pingui, scabritias corporis læuigari, atque expoliri constat.

a Meum λίπαρον. i. pingue.

* I. MYAGRVM SATIVVM. * II. PSEVDOMYAGRVM.

Myagri consideratio.

SCribit Ruellius Myagrum frequentissimum nasci in Gallia, eiusq; semine agros bene subactos perinde quasi napis seri: quin & suæ spontis inter segetes inueniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum, sed ad ciborum quoque condimenta pauperes vtuntur. Addit id à suis Cameliam, aut Camaminam vocari. Sed ipse non equidem Ruellio ausim subscribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non vidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat. Cæterùm eos haud dubie falli crediderim, qui putant, vulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli verò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, sed syluestrem erucam, vt quæ laciniata spectentur: nec semen profert fœno græco simile, sed papaueris modo exile. Non desunt præterea, qui plantam, quam Pseudomyagrum appellauimus, legitimum esse contendunt. Caulem edit cubitalem, ramosum: & folia quæ in eis sunt, glasti, aut thlaspi quadantenus similia: floribus in summitate albis tenuibusque: semine paruo, dulci. Verùm cùm & hæc rubiæ folia non gerat, sed glasti potius, & semen illi sit nasturtij, non fœnogræci, non possum in eorum ire sententiam. Nascitur hæc passim in campis inter linum, & segetes, cuius semen auidissimè auiculis expetitur, est enim dulce, & gustui admodum gratum. Modicè excalfacit, atq; humectat. Accedit omnino ad Sesami vires semen: paratur pariter ex eo oleum, assimilis facultatis. Myagri semen, vt testatum reliquit Galenus lib. 7. simplic. medicamentorum, pingue est. Quare si tundatur, oleosum, quid effundit, quod emplasticam vim obtinet. Herba, quæ Græcis Μύαγρος, *Latinis pariter Myagrū appellatur: Italis, Miagro. At Pseudomyagrum, Italis, Miagro falso.*

Quorundam error. Dorella. Pseudomyagrum. Myagri vires ex Gal. Nomina.

Cum hoc capite Matthiolus meminerit Dorellæ, quæ folijs sit Erucæ, & Pseudomyagri, quod folijs

* III. MYAGRVM MONOſpermon. *

eſt Glaſti, vtramque figuram adponere viſum eſt. I. Myagrum ſatiuum, C. B. Dorella, Matth. in Commentarijs, Cæſal. Myagrum, Dodo.gal.Lob.Lugdu. Myagrum Dioſcoridis, Anguil. Myagrum primum, Taber. Cameline Myagrum Lobel. in icon. Camelina ſiue Myagrion, Dodo. fol. Pſeudomyagrum, Camerario in ſuo Matthiolo. II. Myagrum ſylueſtre Glaſti folio, C.B. Pſeudomyagrum, Matth. Lugd. Seſamum Lacu. Lonic. Seſama Trago. Linaria quinta, Eidē. Sunt qui ſatu tantúm à ſuperiore differre velint verúm cúm illud folijs ſit ſinuatis & aliquando laciniatis, hoc verò integris glaſti folijs, differentes facimus. His addere lubet III. Myagrum quoddam hactenus à nemine deſcriptum, quod monoſpermon appellamus. Caule eſt cubitali altiore etiam, recto rotundo, ſtriato, cauo, variè & inęqualiter brachiato: folijs vulgari viridioribus, latioribus (quorum prima Cichorij ſatiui modo laciniata) linea alba diuiſis, minus Myagri hortenſis acuminatis, latiori baſi caulem amplexantibus: floribus luteis quibus accedunt vtriculi duri, oblongi, peræ ſimiles, ſuperne in duas extuberantias deſinentes, quorum medio apex durus inſidet: in cuius vtriculi medio cauitas vnica, ſemen vnicum (vnde nomen) ruffum, oblongum continens. Hoc primum in horto Illuſtriſs. Principis D. Friderici Ducis Wirtenbergici &c. Domini noſtri Clementiſſimi, quem Iohannes Bauhinus eius Celſitudinis Archiater colit, Bricourrues nomine legimus. Ex Euganeis etiam accepimus.

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

a Meū, & Ca. μικρὰ i. parua.

b Meū θηριώδη. i. maligna.

ONagra, ſiue œnothera, aut onuris frutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſsimili: flore roſaceo, magno a radice candida, longa cum ſiccata eſt vinum olente: naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit: illitu quoque b tetra vlcera mulcet.

Onagrę conſideratio.

ONAGRA.

TAmetſi memoriæ prodiderit Theophraſtus libro 9. capit. 21. de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è vino potam mitiores mores conciliare, nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit reperire, quamuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, eſſet optimum vtiliſſimumq́; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, ſæpius ex Apenino in viridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibusq́; ſiliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte Onagram referre videtur, etſi ipſe quoque pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca vinum redoleat, mitigetque feras aqua, in qua maduerit, pota, vt Dioſcorides teſtatur.

Onagræ vires ex Gal.

Onagræ meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta vinoſum quiddam redolet: ſed & vinì maximè facultatis eſt.

Nomina.

Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, ſiue Onagra Latinè dicitur.

Etſi huius figuram Matthiolus non exhibuerit, attamen cúm eam ex Ghini ſententia deſcribat, Iconem proponere conſultū duximus, quam ad Lyſimachias referendam cenſemus. Dicitur Lyſimachia. Chamænerion dicta latifolia, C. B. Onagra Ghini, vt habet Matthiolus, Lugd. Cæſal. Chamænerion & Epilobium, Geſ. ad Cordum, Thal. Antoniana ſiue S. Antonij herba maxima, Geſ. hort. Lyſimachia vulgo altera, Camerario. Hæc latiore eſt folio, flore cæruleo, rarius albo: eſt & anguſtiore, & quidem vel in arenoſis proueniens, vel in alpibus.

Κίρσιον

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIV.

CIrſium,ᵃ caulis eſt tener, duorum cubitorũ, ᵇ triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia, anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſi ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores varicum ſedare Andreas ſcripſit.

a Meũ. καυλίον. i. cauliculus.
b Meum & Ca. τρίγονος. i. triãgularis.

CRedidere recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium quàm vulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda videtur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotũdus: quòd ab imo foliola per ambitũ aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd denique Bugloſſo flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit, Clariſsimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic figuram damus. Naſcitur, vt ipſe ſcribit, in vliginoſis locis. Ea meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nuſquã, quod legerim, in ſimpli. meminerũt cenſu Gal. & Paulus. Id æquè κίρσιον Græca voce, atque Latina Cirſium appellatur. Italis Cirſio.

Cirſij conſid.

Nomina.

Cirſium, Matth. Lobel. Lacu. Geſ. hor. Caſt. Lug. Cirſium ſecundum, Dod. fol. Cirſium agri Piſani, Cæſ. quod Cirſis montani ſecundi nomine Cluſius hiſtoria Pannonica deſcribere videtur.

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

ASter Atticus ᵃ cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteumue, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, prociduæ ſedi, ac ᵇ inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt ᶜ purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

a Ori. οἱ βουβόνιον. i. aliquibus bubonium.
b Meũ καὶ βουβῶνας. i. inguinũ tumores.
c τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους. ita habẽt Meum & Cat. i. purpureum in flore.

I. ASTER ATTICVS ſiue Amellus.

ASter Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion verò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd Bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Cæterùm, non deſunt, qui noſtram ſententiam impugnent, quòd crediderim ego Aſterem Atticum eam eſſe plãtam, floribus vmbilicotenus melinis, & in ambitu purpureis, quamq; etiã Vergilianum Amellum eſſe cenſemus. Atqui nos non ita facilè à noſtra diſcedimus opinione, quòd & meum, & Catecuzeni exemplar legant, τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους i. purpureum in flore: quæ verba manifeſtò arguunt in Aſteris Attici flore duplicem haberi colorem: quo fit, vt putem in capitis principio, vbi flos deſcribitur, non ἢ μήλινον, ſed καὶ μήλινον. i. ἄνθος πορφωριοῦ καὶ μήλινον, hoc eſt florem purpureum & melinum. Sed eſto etiam aliorum iudicium. Verùm non ob id tam mordicus meam tenebo opinionem, quin velim etiam aliam hic plantam oſtendere, quam quidam rei plantariæ ſtudioſi Aſterem Atticum faciunt, ſed examinent quoque ipſi antiquam, quam nos addimus, lectionem. Huius plantam miſit ad me primùm Ioannes

Aſteris Attici conſid.

Amellus Vergilij.

Aſter Atticũs alter.

II. ASTER ATTICVS CAERuleus alpinus.

III. ASTER ATTICVS alter.

Crato Vratislauiensis, Ferdinandi Cæsaris Medicus, & vir quidem singulari doctrina præditus, quæ quoniam florem stellæ modo radiantem, licet tantùm melinum, profert, meritò quidem Asteris nomen illi imponendum est. Visitur facies, ex icone suæ ipsius plantæ: nos tamen eam delineandam esse duximus, vt etiam aliorum poßit esse iudicium: cæterùm nos priorem omnino probamus, et præsertim cum in huius flore nihil purpurei habeatur. Hanc Serapio (vt libro tertio in Eryngij mentione prodidimus) cum Eryngio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in vtraque planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm supra sint reddita: quæ quoniam à doctißimis viris Dioscoridi accreuisse comperta sunt, ideo nos quoque ea, vtpote adiectitia omisimus. Quod autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etsi reliqua, vt solent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum historia & viribus scripto, nonnulla habentur capite de Astere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse videantur, huc adiecta sunt: sic enim verba illa sonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se videre putant. Reperitur à pastoribus pecudum. De Amello autem, quem nos Asterem Atticum appellabamus, & non temerè quidem, ob nonnullas notas, quæ illi cum Attica Stella communes sunt, cecinit Vergilius libro quarto Georgicorum his luculentißimis carminibus:

Serapionis erratum Asterem cum Eryngio confundentis.

Amellus Virgilij.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Namque vno ingentem tollit de cespite syluam.
Aureus ipse, sed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in vallibus illum
Pastores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Chelidon. minus non esse Amellum.

Verùm non possum non mirari stupidum cuiusdam blateronis ingenium, qui Vergilij Amellum eam plantam esse censet, quam omnibus in confesso est esse Chelidonium minus. Ita enim sæpe fit, vt qui alios suggillare satagunt, ij præ inuidia adeò cæcutitant, vt non solùm in tenebris oberrent, sed excordes quoque fiant. Vergilius enim Amelli florem descripturus inquit: Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello Fecere agricolæ: & deinde subiunxit: Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circum Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ. De folijs intelligens ipsius floris, quæ ipsum ambiunt, quæque colore nigram imitantur violam & rectè quidem, sublucet inquit Vergilius purpura, quòd color ille purpureus, qui in illis spectatur foliolis, non ita splendidus sit, vt in ipsa cernitur viola, sed longè dilutior: quo fit vt is omnino cæcutiat, qui de plantæ ipsius folijs Vergilium intellexisse censeat. Sed purpureus color in chelidonij minoris flore omnino desideratur. Præterea chelidonium minus humi perpetuò repit, nec se vnquam in altum extollit: atqui aliter quidem se habet Amellus. Namque is, vno ingentem tollit de cespite syluam. Adde quod Chelidonium illud Verno tantùm tēpore prouenit, & deperit. Amelli verò flos Vergilio, in fine æstatis, aut sub Autumni principium apparet: cum dicat: tonsis in vallibus illum Pastores & curua legunt prope flumina Mellæ. Id est, legunt Pastores Amelli florem in vallibus & pratis iam falce detonsis. Itaque fit vt iam ex Medico fiam Vergilij interpres. Est itaque Amellus herba, quæ caules ab radice mittit rectos, solidos, ac lignosos, colore fusco lutescente. E quibus circa cacumen ramuli oriuntur tenues, in quorum summitate flores spectantur in stellæ modum radiantes, vt

Amelli histo. Matthiolo.

in An-

IV. ASTER LVTEO FLORE. V. STELLARIA.

in Anthemide, aut Belli, ſed in medio lutei, comantibus circumquaque foliolis diluta purpura nitentibus. Folia profert oblonga, acuminata oliuæ figura, minora tamen, aſpera, hirſuta, nigricantia, aſpero ac ſubamaro ſapore: quæ autem caulem circumueſtiunt, longè minora ſpectantur. Radicem habet multifidam, odore non ingrato, & caryophyllorum quid reſipiens. Floret in principio Autumni, aut in æſtatis calce, Auguſto, & Septembri. Flores tandem flacceſcunt, & in pappos diſſiliunt: ſemine paruo, oblongo, Intubo haud longè abſimili. Naſcitur in aſperis, incultis, collibus & conuallibus. Aſteris Attici recens herba (vt Crateuas tradit) cũ axungiæ ſenio tuſa rabioſi canis morſibus vtiliter imponitur. Turgentia guttura diſcutit, & incenſa ſerpentes fugat. Huius meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis. Aſter Atticus, alij bubonium vocant, non ob id tantùm quòd illitum, ſed etiam quòd ſuſpenſum bubonas ſanare creditur. Habet quiddã etiam digerens, habet verò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò vt miſtæ ſit facultatis, vti roſa: verùm id non adſtringit: hactenus Galenus. Sed quoniam Attica ſtella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus vulgò vocatam, cùm & ipſa viribus non vulgaribus ſit prædita, eam minimè ſilentio diſſimulandam duximus.

Aſteris Attici vires ex Gal.

Eſt igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam vocant, planta, quæ vt plurimùm in montibus prouenit, præſertim in pratis & paſcuis: folijs maluæ fermè ſimilibus, durioribus tamen, & criſpioribus, angulis octo diſtinctis, prominentioribus, & per ambitum ſerratis, adeò vt latius aperta ſtellæ formam referant. Caulis ei tenuis, ſemicubitalis, lanuginoſus, à quo plures exeunt ramuli, in quorum ſummo flores emicant ſubpallidi, tenues, ſtellarum effigie. Radice nititur quæ craſſitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit, ſapore adſtringenti. Erumpit hæc Maio menſe, Iunio veró floret. Exiccat, cohibet, atq; conglutinat. Efficax eſt pota ſanandis non ſolùm internis viſcerum vulneribus, ſed & ſinuoſis vlceribus: quinetiam extrinſeca vulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgis, miriſq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici ſucceſſu vulnerarijs potionibus admiſceant. Aridæ puluis in ſui ipſius decocto, aut cum aqua eius ſtillatitia ſumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex vino, aut iure cochlearis menſura, quindecim aut viginti diebus, mulieribus, quibus adempta ſit concipiendi facultas à nimia vteri humiditate, quæ iniectum ſemen contineri prohibet & ſteriles fœcundas reddit. Stillatitia eius aqua pota, tum etiam in vuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè ſiſtit: adeò vt eius quoque diutina iniectione, corruptæ ab incorruptis vix dignoſci poſſint, reſtrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præſtatur, ſi in eius decocto inſideant. Quin & laxas procidentesque mulierum mammas contrahit, & duras ſolidasque efficit, ſi lintea in eius decocto, aut ſtillatitia aqua intincta mammis ſæpius imponantur, diutiusque importentur, præſertim hypociſtide, equiſeto, ſtypteria, ſiccisque roſis admiſtis. Planta, quæ Græcis ἀςὴρ ἀττικὸς: Latinis item Aſter Atticus ſiue Bubonium nominatur: Arabibus, Aſtaraticon: Italis, Aſter Attico: Germanis, Sternkraut: Gallis, Aſpergoutte mineur. Petite eſpargoutte, ſeu petit Mugue. Virgilio, Amellus. At Stellaria, ſiue Pes leonis, ſiue Alchimilla: Italis, Stellaria: Germanis, Synnauw: Gallis, Pie de Lyon.

Stellariæ hiſtoria.

Stellariæ vires Matth.

Nomina.

I. Aſter cœruleus vulgaris, C.B. Aſter Atticus ſiue Amellus, Matth. Lacu. Caſtor. Lugd. Aſter Atticus, Fuchſ. Dodo. gal. Cord. in Dioſc. & hiſto. Geſ. hort. Lonic. Lugdu. Aſter Atticus purpureus, Fuchſ. in icon. Aſter Atticus flore cœruleo, Camer. Thal. Aſter atticus primus, Dodo. fol. Aſter Atticus Fuchſij latifolius, Cluſ. hiſt. Pann. Tinctorius flos primus, Trag. Quædam in montibus, ad Anthyllidem ſecundam referenda, Cæſalpino. II. Aſterem hunc Atticum cœruleum alpinum, Cam. in ſuo Matthiolo habet, qui priore minor eſt & floribus cœruleis, folijs item non diſſimilibus, qui licet radice ſe propaget, papposa

tamen semina quoque gignit, & interdum ad radicem globuli tumentes villosi, foliolis adnascuntur. III. After luteus foliolis ad florem rigidis, C.B. After Atticus alter, Matth. Lugdun. After Atticus verus, Gesf. hort. After Atticus seu Bubonium, id est, Inguinaria, Lobel. After Atticus flore luteo, Clus. histo. Hispa. After Atticus luteus latifolius, Camer. After atticus Massilioticus, Taber. After Atticus, Cæsalpino. After luteus alter, Lugd. Oculus Christi, Eidem. IV. After luteo flore, alijs Conyzæ species, Camerario in Matthiolũ, cuius hæc est descriptio. Caules profert mediocres per quædam interualla radicis repentis & se propagantis, ab inferiore parte demissis fibris rectis, quæ aliquantulum odoratæ sunt, sapore aromatico modicè ad cinnamomi saporem accedente, subacri. In summis caulibus duos vel tres ramulos habet, quibus flores lutei disco in medio apicibus conferto insident, qui tandem in pappos abeunt. Folia per caules alterna hirsuta, nullo pediculo duabus quasi alis easdem amplectuntur. Nascitur in saltibus. Hactenus Camerarius: Sed de hoc in historia nostra plenius. V. Pes leonis, à foliorum forma, vulgò Alchimilla, quod Alchimistarum præconijs sit celebrata: (in hac figura sculptor hirsutiẽ neglexit.) C.B. Stellaria, Matth. Castor. Lugd. Stella herba Italis quibusdam, Gesf. hort. Pes leonis, Brunf. (cui & Leontopodium) Fuchs. Lon. Alchimilla, Trag. Lon. Dod. gal. & fol. Lob. Cæs. Tabe. Alchimilla vulgaris, Cam. Drosera seu Drosium, Cord. in Dioscoridem. VI. Heptaphyllum alpinum sericeum, quod Stellarię argenteę nomine Camerarius suo Matthiolo adiecit. Ex radice dodrantali, crassiuscula, nigricante, ramuli bini aut terni, teretes, firmi, pedales, geniculati exeunt, ex quibus folia, maximè ex radice, longissimis pediculis donata, prodeunt: vt plurimúm in septem (interdum quinque & nouem) partes ad pediculum diuisa, stellæ modo disposita, supernè viridia, & auersa parte argenteis pilis nitentia, extrema foliorum parte (quod sculptor omisit) crenata: flores ramulorum extremis numerosi, muscarij ritu conglomerati, parui, stellati & cãdidi, insident: quibus semen minutum, ex luteo viridi vaginulis inclusum succedit. In Heluetiorum (vt monte Fracto) Allobrogum, & Rhætorum alpibus, locis herbidis & pratis prouenit. Astringentis est saporis, Pedi leonis & sapore & viribus simile: quare Alpini huius radicẽ tritam & potam ad vndecunq; manantem sanguinem commendant, imò de collo suspensam narium hæmorrhagiam cohibere narrant. Sic & siccatam radicem tusam iusculis dysentericorum inspergunt. Dicitur Argentaria, Herba stella, siue Pedis leonis species, Gesf. in Fracto. Argentaria petręa. Eidem lib. de hor. Argẽtea heptaphyllos montana, Camerario Heptaphyllon, Clus. hist. Hisp. Pentaphyllũ alpinum petrosum & minimum, Lob. in ico. Quinq; folium alpinum, Tab. Alchimillæ alterum genus, Cæs. Tormentilla candida, Lugd. Germanis, Berg Synnauw/ Stein Synnauw.

* VI. HEPTAPHYLLON alpinum sericeum. *

ISOPYRVM.

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

ISopyron aliqui phasiolon ob similitudinẽ vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia plena seminis, melanthij gustum imitantis. Contra tussim, & cętera pectoris vitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus vtile.

Nomina.

ETsi aliàs scripsi haud mihi contigisse antea verum Isopyrum inuenire, postea tamen factum est, vt eius plantam cuius hic imaginem damus, ab amicis optimis sim consecutus. Nascitur in campis, & apricis collibus. Ea enim Isopyrum (meo quidem iudicio) per omnia refert. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Isopyrum vocant.

Isopyrum quid sit, ambigitur. Fabius etenim Columna Aquilegiam esse statuit: trifolium palustre, censuit

cenſuit Dod. hiſt. Gallica. At quam Matth. hoc loco expreſſit, non videtur aliud eſſe quàm Melanthium ſyluestris nomine ſuperius propoſitum: ab eo tantùm foliis inferioribus Aniſum referentibus, differens. Hunc imitati ſunt, Caſtor, Durantes, herbarij Lugdunenſis author, & Tabernæmontanus.

ἴον πορφυροῦν. VIOLA PVRPVREA. CAP. CXVII.

Viola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò diſſimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo floſculus ſuauiſſimè olens, purpureus: opacis, & aſperis naſcitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per ſe, & ex polenta illinuntur aptiſſimè ſtomacho æſtuanti, & oculorum inflammationibus, ſedique procidenti.

Svnt in Violarum genere non modò purpureæ, ſed etiam candidæ, frigidis & vliginoſis locis naſcentes, prorſus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioſcorides. Hæ numeroſæ proueniunt in Ananienſi agro ſupra Tridentum, vbi menſe Aprili adeò copiosè florent, vt ſi longè proſpiciantur, oculos fallant, & extenſa lintea videantur. Sunt & aliæ, quæ aureo ſunt colore, adeò in colorandis floribus occupatur natura. Eſt & genus, Oeniponti primùm mihi viſum, cuius purpurei flores numeroſis ſtipantur foliolis, odore omnium iucundiſſimo. ARBORESCENTEM *autem* VIOLAM *è Baldo monte in agro Veronenſi allatam, odore perquàm iucundo, mihi dono miſit Franciſcus Calzolarius pharmacopœus Veronenſis, cuius flores illis perſimiles ferè habentur, qui in Regali conſolida viſuntur. Creſcit hæc duorum cubitorum altitudine, pluribus ab vna radice ſublatis caulibus, in quibus folia violæ purpureæ anguſtiora, per ambitum denticulata, atque paribus interuallis diſtincta: flores edit purpureos. Alij præterea flores per æſtatem Maio, & Iunio menſibus viſuntur tribus referti coloribus, ſupernè purpurei, in medio candidi, inferius verò lutei, forma purpureas violas referentes, aſpectu gratiſſimo, cùm tamen nullo & ipſi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia inſunt rotunda, per ambitum ſerrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem deſciſcunt. Conſtat hæc caulibus triangularibus, quadantenus ſtriatis, & intus concauis, quibus paribus inter-*

Violæ purpureæ conſideratio.

Viol. purpur. multipl.

Violæ arboreſcentis mētio.

II. VIOLA MARTIA MVLTIplici flore.

III. VIOLA ARBORESCENS.

IV. IACEA SIVE FLOS TRINIT.

V. IACEA ALTERA.

Iacea.

vallis genicula supereminent, è quorum concauo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Nascitur in campis, & passim seritur in hortis, & viridariis. Vocant hanc nonnulli IACEAM, alij verò HERBAM TRINITATIS à triplici florum colore. Verùm an hæc illa sit Iacea, quam ad intestinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam nõ desunt, qui affirment, hanc esse de qua modò sermo est, eamq; symphyti facultatibus pollere: quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia delere.

Iacea altera.

Huius duo obseruauimus genera, alterum maius, alterũ minus. Atqui [crescit hæc minoribus ac breuioribus foliis:] in minore flores & minores habentur, & duobus tantùm coloribus micantes, nempe cæruleo, ac candido, aut luteo & albicante. Nascitur pariter iisdem in locis, & seritur in hortis. Præferuntur ambæ ad puerorum tormina, & præsertim stillatitia earum aqua pota. Herba tota illita, aut in pabulo data, sanat sues angina laborantes.

Violarum vires ex Mesue.

Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia soluentia, vnde hæc decerpsimus. Violæ temperatum, conueniensque sunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorum soluitur. Præferuntur quæ primo vere florent, solis ardorem, qui vim resoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior est vis. Quapropter siccata humiditate, quæ in superficie continetur, gustu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, vt exiccatæ magis calidæ, minusq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ superflua recentibus inest, aluum emolliendo ciet: verùm arefactæ, deiectoriæ sunt facultatis, nõ quòd emolliant, sed quod dissoluant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & soluunt. Earum succus, & syrupus ex eo factus ventrem leniunt. Macerãtur in aceto, quòd valentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex violis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præstat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt, medenturque anginis & columellæ vitiis: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: sitimq; arcent. At quæ siccæ sunt, iecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de Violis Mesues.

Syrupus violaceus.

Parant hac ætate violarum recentium diluto, quo pluries violæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex rosis rosaceum, quo deiiciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide vtuntur, vncias quaternas, vel quinas exhibentes.

Violarum vires ex Gal.

Violarum vires tradidit Galenus libro 6. simplic. medicamentorum, sic inquiens: Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori ventriculi æstuanti, & oculis: hæc Galenus. Ex quibus abundè palàm est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros veteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas esse.

Nomina.

Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν vocatur: Arabib. Seneffigi, Sonofrigis siue Benefefegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Ger. Mertzen Violen: *Hispanis, Violeta: Gallis, Violettes, Violes de Mars, & Caresme. At Viola arborescens: Italis, Viola arborea. Sic Iaccea seu Herba Trinitatis: Italis, Iaccea, seu Minuti pensieri: Germanis,* Freissamkraut: *Gallis, Pensées, aut Menues pensees. At Iaccea, siue herba Trinitatis altera: Italis, Iaccea, seu Minuti pensieri minori.*

Viola, quasi vitula, Græcis ἴον, ab Io Puella in vaccam à Ioue conuersam, dicta censetur: genera plura sunt, quæ non solùm odore florum, sed & forma & florum textura differunt. I. Viola Martia purpurea, odora, simplex, C.B. Viola purpurea, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cæs. Viola satiua, Brunf. Viola nigra, Dod. gal. & fol. Cor. in Diosc. Viola Martia odorata nigra, Trag. Viola Martia purpurea Tab. Viola, Gesn. hort.

hor.Lon.Viola martia præcox purpurea,Lobel.in icon. II. Viola martia multiplici flore: hæc floribus numerosis foliolis constantibus à priori differt,quæ mangonio maiore etiam redditur flore: quare Costæus in Mesuem meminit dictæ quę Byzantii colitur martiæ similis, sed flore infinitis foliolis constructo,& Rosam Damascenam æquante,magnitudine & odore etiam nostrates superante.Et nostra colore variat.Viola nigra flore pleno,Dod.gal.Viola dasypodion,rectius dasyphyllum,Ges.hor.Viola purpurea flore pleno,Cast.Viola flore multiplici,Dod.fol.Viola martia purpurea,flore multiplici,Lob.Tab.Viola cærulea floribus numerosis foliis constantibus,Cæs. III. Viola Martia erecta,C.B.Viola arborescẽs, Matth.Cast.Cam.Viola fruticosa,Ges.hor.Mater violarũ Dalechampii, Lug. Viola martia elatior, Clus. hist.Pann. IV. Viola tricolor hortensis.φλὸξ Theop.C.B.Iacea siue flos Trinitatis, Matth. Iaccea maior,Cast.Herba Trinitatis,Brunf.Trag.Fuchs.Dod.gal.Lõn.Ges.hort.Viola tricolor,Dod.fol. Violæ nigræ persimilis flos,Ges.hor.Viola flammea,eidem.(& Antora quorundam) Cæsal.Lugd.Viola flammea colorea,Lob.Viola Trinitatis,Tab.Viola multicolor,Cã.Viola tricolor seu septicolor,Thal.Flos & magnitudine & colore variat. V. Viola bicolor arvensis,C.B.Iacea altera,Matth.Iacea minor,Cast.Herba Trinitatis syluestris,Trag.Violæ nigræ persimilis aruensis minor,Ges.hor.Viola syluestris,Lob. in icon.Viola flammea minor,Lugd.Viola trinitatis minor,Tabernæmontano.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CAcalia,quæ leontice vocatur,folia fert magna,alba:è quibus medius caulis emicat,rectus,albus:florem ferens robori,aut oleę similem:nascitur in montibus.Radix in vino madefacta,vt tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita,faciem erugant,& cutem extendunt.

* CACALIA.*

CAcalia, Plinio lib.25. capit.11.authore,vocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia,in montibus ferè:ita Plinius.Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia,etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries vidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus,rei herbariæ diligentissimus inquisitor,folio tussilaginis,maiore tamen,auersa parte candidiore,minusq; per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine,recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes,muscosi,oliuæ instar.Hanc ipse Cacaliam suspicatur.Equidem huius viri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter versatus sit,atque inter Italos in ea maximè præstet. Cacaliæ consideratio. *Cacaliam cancanon vocauit Galenus lib.7.simplicium medicamentorum,* Cacaliæ vires ex Gal. *vbi eius vires reddidit his verbis: Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata vino, sicut tragacantha, & lincta, arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ,similiter vt glycyrrhiza.* Κακαλία *ita Græcè, vt etiam Cacalia Latinè dicitur.* Nomina.

Cacalia duplex est, hirsuta & glabra: hirsuta alia tomentosa,alia solùm leuiter hirsuta: huius cùm descriptio sit proposita,eius etiam figurã adposuimus, quæ Cacalia Ghini dicitur, & à Matthiolo & à Ioh. du Choul in descriptione Pilati Lugdunensis.Cacalia prima & Cacalia vulgaris incano folio, Clus.hist. Panno.Cacalia,Cæsalpino.

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

BVnion caulem edit quadrãgulum,procerum,digiti crassitudine:in quo ramuli minutis foliis, ac floribus scatent:folia proximè radicem,apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi:semen odoratum,hyoscyamo minus.Vrinam ciet,excalfacit,secundas euocat:lieni,vesicæ,renibus vtile. Tam humidi,quàm sicci,expressiq; succi caulibus,foliis,radicibusq;,vsus inualuit ex aqua mulsa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

PSeudobunion palmi altitudine fruticat in Creta,folia,ramulosq; napi ferens,acri gustu. Tormina,atque stranguriam,laterumq; dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua:illiti quoq; cum sale,&vino tepentes,strumas discutiunt.

BVnium,quod nostri Napum syluestrem vocant,Plinius videtur posteritatis memoriæ prodidisse lib.20.c.4.vbi de napis ita scriptum reliquit.Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant.Angulosis foliorũ caulib.florentis, Bunii consid

& quod

& quod Bunion vocant, purgationibus fœminarum, & vesicæ, & vrinæ vtile decoctum, potum ex aqua mulsa, vel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq́; in aqua calida è cyathis quatuor: sed vrinam inhibet, si non lini semen vnà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra venena: ob id & in antidotis vtuntur illo: hæc Plinius. Ex cuius sanè verbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum sylvestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci vocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum videri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, vt Dioscorides testatur, videtur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, vt Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Vtriusque vires sanè paucis tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, vt & vrinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est. Quod Græci βύνιον, Latini similiter Bunium vocant: Itali, Nauone saluatico. Quod verò illi ψευδοβύνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.

Bunii vires ex Gal.

Nomina.

Χαμαίκισσος. CHAMÆCISSVS. CAP. CXXI.

CHamæcissos folio est hederæ, tenuiore, longiore, ramulis à radice quinis senísve, dodrantalibus, foliosis: flore violæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili: nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenísve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consideratio.

CRedidit Leonardus Fuchsius, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea vulgaris notitiæ planta, quam vt superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum vulgus Hederã terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem vulgaris hedera terrestris folio constat rotundo quadantenus serrato: caulibus, vel potius funiculis vitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus verò Dioscoridi folius est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senísve, dodrantalibus, foliosisq́;. Adde quòd Chamæcissi flores violæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hederæ florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus vtique rationibus ducor, vt putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib. 24. cap. 15.) spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba viola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hic repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, vt ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare. De viribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Chamæcissi flos, cum sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant. Hæc planta vt Græcis χαμαίκισσος, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.

Chamæcissi vires ex Gal.

Nomina.

Χαμαιλεύκη. CHAMÆLEVCE. CAP. CXXII.

CHamæleuce lumborum doloribus propitia est: herba virens, incuruis foliis surculisque: flore rosaceo.

Chamæleuces consid.

SAnè quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides, quare difficillimè quidem decerni potest, quænam in vniuerso plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hic silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (vt Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαιλεύκη, sed χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium lib. 24. ca. 15. vbi eam Farranum siue Farfugium vocari tradidit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, vt qui vnius tantum literæ mutatione χαμαιλεύκη, pro χαμαιπεύκη scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis similem reddidit: mihi tamen ea videtur potius piceæ foliis assimilanda, si in composito plantæ nomine volumus rectè posterioris vocis significatum spectare: nam picea πεύκη, larix verò λάριξ item Græcè dicitur. Chamæleuce, vt author est Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, calidæ est facultatis tertio quodammodo ordine, siccæ primo. Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce vocatur.

Chamæleuces vires ex Gal.

Nomina.

Βούγλωσσον. BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA. CAP. CXXIII.

BVglossum nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam potamque, contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in vino decoquitur. Herbam abscessibus vtilem esse volunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, a asperum, bubulas imitans linguas. Quod in vinum deiectum, animi voluptates auget.

a Cat. τραχύτερον, καὶ ἀκανθῶδες καὶ μικρότερον. i. asperius, & spinosum, & minus.

Buglossi consideratio.

QVi diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem vulgò vocatam, in hortis, aliisq́; locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa vulgò nominatur, cuius in officinis communis est vsus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere, siquidem Borrago dicta folijs est in vniuersum verbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò vendicauit, folia habet longa, echio similia, nõ vsqueadeò lata, vt bubulas referant linguas, minusq́; humi depressa, quæ potius è toto fermè cespite sursum aspiciunt,

ciunt, nec aliqua ex parte verbaſcum, aut ſymphytum alterum repræſentant. Non ob id tamen negare auſim, quin vulgare Bugloſſum in campeſtribus naſcens, iiſdem cum Borragine polleat viribus: quandoquidem eadem vtriuſque aſperitas, idemq́; ſapor guſtui manifeſtum præbent eiuſdem facultatis indicium. Atque facie non multum diſsidere ea inuenias, ſi illud genus ſpectes, quod hodie in hortis ſeritur ex Hiſpaniis allatum: hoc enim etſi verbaſcum adeò adamuſsim non repræſentet, quemadmodum Borrago, foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc ſe res habeat, concedam facilè Borraginem, & vulgarem Bugloſſum & ſpecie & forma inter ſe differre: attamen crediderim alterius vires proximè accedere, & ſi non eædem vtriſque, ſimillimas tamen ineſſe. Cæterùm non deſunt, qui his rationibus neglectis aſſerant vulgare Bugloſſum Echij omnino genus eſſe, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij verò ſunt, qui idem Bugloſſum Cirſium exiſtimant. Verùm nos aliud à vulgari Bugloſſo & Echium & Cirſium eſſe cenſemus, vt abundè

Bugloſ. Hiſpanicum.

I. BVGLOS. SIVE BORRAGO. II. BVGLOSSVM VVLGARE.

ſuis locis docuimus. Quòd inſuper Borrago facilè ſit legitimum Bugloſſum, Auicennæ teſtimonio comprobari poteſt, qui libro ſecundo ſui canonis ita ſcribit. Lingua bouis eſt herba lata, habens folia ſicut almara, & ad tactum aſpera, & rami eius aſperi, ſicut pedes locuſtarum. Oportet autẽ, vt illa adminiſtretur, quæ eſt in Coraſceni, craſſa habens folia, ſuper quorum faciem ſunt puncta, quæ ſunt radices ſpinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter noſtram Borraginem expreſsit Auicenna, vt nemo non intelligat, hanc eſſe Linguam bubulam. Eam præter morem deſcripſit Auicenna, quòd ſuo quoque tempore non deeſſent, qui veri Bugloſsi loco aliam quandam ſubſtituerent plantam, vt apertè eius verba declarant, dum ſubdit: Quæ autem in hac terra reperitur, & qua vtuntur Medici, plurimum eius eſt genus almara, & non eſt lingua bouis, & neque confert, vt iuuamentum illius eſt: hactenus Auicenna. His omnibus illud denique accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inſcribitur, inuenio Bugloſſum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ ſanè omnia, ni fallor, clariſsimè oſtendunt, Borraginem eſſe verum ac legitimum Bugloſſum. Prouenit itaque Borrago foliis latis, atq; oblongis, aſperis: eminentibus vbique bullis, tenuiſsimis armatis aculeis, qui totam plantam hirſutam, ac rigidam reddunt aculeato vndecunque ambitu: caule exit cubitali, & quandoque maiore, pingui, concauo, aculeis vbique ſcatente, & ramis multis brachiato: floribus in ſtellæ modum radiantibus, cæruleo colore, & quandoque candido: nigro è medio prominente apice. Semine nigro, ſtriatoq́;. Hæc planta plurimum per ſeſe in hortis naſcitur, adeò vt inde haud facilè extirpari poſsit. Radicem habet albam, teneram, pollicari craſsitudine, guſtu ſubdulci ac lento. Cæterùm vulgare bugloſſum folio eſt Borragine longiore, ſymphyti maioris modo, hirſuto, aſpero, hiſpidoq́; minutiſsimis aculeis ſcatente: caule ſeſquicubitali, rotundo, robuſtoq́;, hiſpidoq́;, ac pungente, è quo rami exeunt complures ſurſum ſpectantes. Flores edit purpureos Borragine minores, è quibus nigrũ oritur ſemẽ. Radix illi eſt Borragini per omnia ferè ſimilis, craſsior & carnoſior, lẽtore quodã prædita, ſed craſſiori pinguioriq́; libro. Huius tria obſeruauimus genera. Hortẽſe latioribus ac lõgiorib. folijs, [quod maius & minus eſt. Minor folia oblõga profert, ſed longè anguſtiora, breuioraq́; hirſuta, ſed aculeis vacãtia, cætera ſimilia ſunt. Serũtur paſsim in hortis,] ac ſylueſtris duplex genus. Cuius alterũ folijs altero latioribus, & florib. purpureis ſpectatur: alterũ verò anguſtioribus, & floribus nigricãtibus. Foliis creſcit breuioribus, incanis, minimè aculeatis, caule craſſo, piloſoq́; ac ſubaſpero: florib. cæteris generib. ſimilibus, ſed nigris. Radice digitali craſsitudine, lenta ac dulci. Extat & aliud ſylueſtris genus hortenſi minori per omnia ſimile, ſed in omnibus agreſtius. Naſcũtur in cãpeſtribus. Viribus iiſdẽ pollent, quib. ambæ hortenſiũ ſpecies.

Bugloſſi deſcriptio Auic.

Corrago Apuleio.

Borraginis deſcrip.

Bugloſſi vulgaris deſcrip. & genera.

Bugloſſum ſylue.

Borragini

Borag. & Bugloſſ. vires.

III. BVGLOSSVM ALTERVM flore nigro.

Borragini atq; etiam vulgari Bugloſſo herbæ & radici vis ſanè magna ineſt, quinetiã & floribus ad animi deliquium, & cæteros cordis affectus, & melancholicos morbos: & præſertim earundem decoctum ex vino, ac etiam ex aqua paratum. Trita vulgaris Bugloßi radix ex aceto illita tribus diebus cõtinuis ſcabioſos iuuat. Præſtat vtriuſque plantæ ſuccus hauſtus ad epota venena, & venenoſorum animalium morſum. Stillatitia earum aqua deliriis, quæ cum febre fiunt, mirificè auxiliatur, quinetiam oculorum inflammationes mulcet tam interius, quàm exterius impoſita.

Bugloſſi vires ex Gal.

De cuius viribus diſſerens Galenus libro 7. ſimplicium medicamẽtorum, ſic inquit: Bugloſſum, humidæ calidæq; temperiei eſt. Itaque vinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis cauſa eſſe creditum eſt. Sed & ijs, qui ob faucium aſperitatem tußiunt, coctum in melicrato conuenit.

Nomina.

Herba, quæ Græcis Βούγλωσσον, *Latinis item Bugloſſum ſiue Borrago & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Liſen althaur, ſeu Leſan althaur: Italis, Borragine: Germanis,* Burretſch: *Hiſpanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache. At Bugloſſum vulgare, Italis, Bugloſſa: Germanis,* Ochſenzung: *Gallis, Bugloſe. Sic Bugloſſum alterum ſylueſtre flore nigro: Italis, Bugloſſa ſaluatica del fior negro.*

Bugloſſum aliud ſatiuum, aliud ſylueſtre: ſatiuum aliud latifolium, hocq; vel vulgatum, cæruleo, albo, roſeo flore: vel peregrinum, quod vel ſemper virente folio, vel luteo flore: & aliud anguſtifolium, quod ſinuato eſt folio, vel non ſinuato, hocque maius & minus. At ſylueſtre maius & minus eſt, hocq; duplex I. Bugloſſa latifolia, Borrago dicta, C.B. Bugloſſum ſiue Borrago, Matth. Lacun. Caſt. Bugloſſum, Fuchſ. Turn. Bugloſſum verum, Dod. gal. Cordo in Dioſcorid. Bugloſſa vrbana, Cordo in hiſtor. Bugloſſum latifolium, Lobel. Borrago, Brunf. Trago. Fuchſ. in icon. Geſ. hor. Lon. Dodo. fol. Lugd. Cæſalp. Taber. Camerario. II. Bugloſſum anguſtifolium maius, C.B. Bugloſſum vulgare, Matth. Lac. Caſtor. Lugdun. Bugloſſum anguſtifolium, Lobel. Bugloſſa, Brunf. Cæſalp. Bugloſſa Italica, Trago, Lonic. Bugloſſa latifolia, Cordo in hiſto. Bugloſſa vulgaris, Dod. fol. Tab. Bugloſſus Italica vel Gallica maior, Geſ. hor. Echium, Cordo in Dioſc. Echium Italicum ſpinoſum, Fuch. in iconibus. Cirſium Italicum, eidem. Anchuſa, Turnero. III. Bugloſſum ſylueſtre maius nigrum, C.B. Bugloſſum alterum flore nigro, Matthiol. Bugloſſum ſylueſtre maius, Caſtor. Bugloſſum ſylueſtre, Lugd. Bugloſſa ſylueſtris nigra, Thalyo.

I. CYNOGLOSSVM.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM.
CAP. CXXIIII.

CYnogloſſum folia latifoliæ plãtaginis habet, arctiora, minora, lanuginoſa: caule vacat, & humi ſternitur: prouenit in ſabuletis. Folia cum ſuillo adipe vetere, medentur morſibus canum, alopeciis, & ambuſtis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex vino potum.

Cynogloſſi conſideratio.

LEgitimum Cynogloſſum, quod, Dioſcoride teſte, neque caulem, neque flores, neque ſemen gignit, pluries non modo vidimus, ſed etiam legimus Romæ poſt Adriani molem in ſabuloſis quibuſdam locis enatum.

Cynogloſſ. vulg.

Hoc à vulgari Cynogloſſo, quo paßim officinæ vtuntur, perquàm longè diſtat: quippe quòd in radiantis ſolis morem folia fert, ſubpinguia, tenui lanugine albicantia, humi ſtrata, & caule perpetuo viduum eſt. Illa verò planta, quæ Cynogloßi vſum omnibus præſtat, folia edit lata longaque hortenſis ac maioris Bugloßi modo, numeroſa ab vna radice prodeuntia tactu ſubaſpera ac piloſa, plurimos emittit caules, cubito ſæpius longiores, teretes, robuſtos ac pariter ſubaſperos & à medio ramoſos, adnatis in cacumine ramis: quibus flores inſunt purpurei, echio ſimiles, è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, aculeo quodam à medio prominente non ſine magno naturæ artificio factæ, quæ maturaſcentes contactu veſtibus pertinaciter adhærent. Naſcitur paßim, ferè vbique, ſecus vias, & in agrorum marginibus. Meminit Cynogloßi Plinius lib. 25. cap. 8. his verbis. Iungitur & Cynogloſſos caninas imitans linguas, topiariis operibus gratißima.

Aiuntq;

Aiuntq́; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas: hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quòd neutrum Cynoglossi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respondet. Siquidem primum Plinio caules vel thyrsos edit adeò flexiles vt ij topiarijs operibus maximè conueniant. Dioscoridi verò planta est sine caule, quæ humi sternitur: vt hinc apertißimè constet, hãc operi topiario, vt aliquid cõuestiat vel contexat, prorsus ineptam esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopeciis, & ambustis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur, vt superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Buglossi historiam & vires, cum Cynoglosso turpiter confudisse Plinium. Cuius certè lapsum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiam probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quod autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm vulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, vt omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium viros alioqui doctißimos: quippe qui crediderint, vulgarem Cynoglossam esse Lycopsin, vt etiam supra suo loco monuimus: neque enim hos animaduertisse video de hac cum alio Cynoglosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. 27. cap. 11. Vulgare Cynoglossum manifestò refrigerat, & siccat: folia recentia illita vulnerum inflãmationes, ac etiam alias quascunq; mirum in modum sanãt, & arcẽt. Cynoglossi in libris de simpl. med. facul. nusquam reperio meminisse Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynoglossum & Lingua canina vocatur: Italis Cinoglossa & Lengua di cane: Germanis, Hundß zung.

Plinii lapsus.

Ruel. & Fuch. error Cynoglossum vulgare, Lycopsin statuentium.

Nomina.

II. CYNOGLO. VVLGARE FLORID.

Cynoglossum aliud est semper virens, aliud incanum: aliud medium, quod montanum est, maius & minus: incanum maximum, maius, medium, minus & repens. I. Cynoglossum, Matth. Lugd. Cynoglossa vera, eidem editione Italica: quod anne à sequenti differt? II. Cynoglossum maius syluestre, C.B. Cynoglossum vulgare, Matth. Lob. Cast. Lugd. Thal. Cynoglossus vulgaris, Ges. hor. Cynoglossum Lon. Dod. fol. Tab. Cynoglossa, Cęs. Cynoglossa maior, Brunf. Cordo in Diosc. Lycopsis, Lacunæ.

PHYTEVMA.

φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHyteuma folia habet Struthij, minora: copiosum semen, perforatum: radicem paruam, tenuẽ, per summa terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

CVm sit vsus Phyteumatis ad amatoria dũtaxat, exemplo Plinij ductus, plura hic de eo referre superuacuum habeo. Mihi quidẽ hactenus herba hæc incomperta est. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipsa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ charißimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare poßit. Verùm non ob id prætermittam commemorare, non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, cuius hic imaginem damus, PHYTEVMA esse censeant, quòd perforatum gerat capitulum & folia struthij modo oblonga: sed esto etiam aliorum iudicium. Nascitur in montibus & alijs quoque locis. Huius, tanquam superuacuæ & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter simplicia meminerunt. φύτευμα vt Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur: Italis, Phiteuma.

Phyteumatis consideratio.

Nomina.

Phyteumatis nomine alij Resedæ speciem, alij Antirrhini: Matthiolus, Campanulam proponit, in cuius figura flores desiderantur, & solùm Capitula, quæ floribus succedunt, pinguntur. Hæc ergo Phyteuma dicitur Matthiol. Cæsalpin. hoc nomine, & Lugdunensis pinxit. Campanula cærulea satiua,

Dod.gal.Campanula cærulea siue hortensis, Lugd. Campana cærulea, Gesſ.hor. Campanula media, Dod. fol. Campanula persici folia nostras, Lob. Campanula angustifolia, Taber. Campanulæ genus Phyteuma Matthiolo dictum, Cluſ.hiſt.Pann. Rapunculus campanulatus Nerij folius, Thalyo.

Λεοντοπόδιον. LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

LEontopodium duûm digitorum herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternûm, quaternumve digitorum hirsuta, quæ iuxta radicem lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen vsqueadeò spissa lanugine inuolutum est, vt sæpe fallat: radice parua cohæret, quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere.

I. LEONTOPODIVM VERVM. II. PSEVDOLEONTOPODIVM.

Leontopodii consideratio.

NOn dubito quin plantam, cuius hic imaginem damus, legitimum sit Leontopodium. Siquidem herbula est duûm, ternumve digitorum: folijs angustis, trium quoque digitorum mensura, hirsutis, auersa parte canescentibus, & præsertim quæ circa radicem sunt. Capitulis in summo caule quasi foraminibus distinctis: floribus nigricantibus, & semine densa admodum lanugine implicato. Radice parua, tenuique. Hanc è Baldo monte allatam misit ad me Verona Franciscus Calzolarius Pharmacopœus insignis ad auream campanam.

Pseudoleontopodium.

Est & alia planta, cuius quoque imaginem expreſsimus, & paſsim in Bohemia nascitur, quæ tametsi longiori sit caule, quàm deceat, omnes tamen Leontopodij notas habet. Ideoq; eam Leontopodium alterum appellare libuit.

Brunfelsij erratum.

Cæterùm hic non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam vulgò vocatam, in suo Onomastico Leontopodium esse scribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus.

Nomina.

Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, vt Latini quoque Leontopodium: Itali, Leontopodio.

I. Gnaphalium alpinum magno flore, C.B. Leontopodium verum, Matt. Leontopodion, Caſt. Tab. Lugd. Leontopodium Matth. & Pilosella minor, Dod.fol. Gnaphalium alpinum, Cluſ.hiſt.Pann. Ab hoc differt Leontopodium à Lob. propositum, vt in Historia docebitur. II. Gnaphalium maximum virgatum, C.B. Pseudoleontopodium, Matth. Lugd. Leontopodium alterum vulgare, Cam. Heliochrysos syluestris, Trag. Chrysocome Germanica, Lob. Chrysocome lanuginosa, Lugd. Gnaphalium Anglicum folio longiore, Aduer. Lob. in icon. Gnaphalium maius, Tab. Herba Impia in montibus, Cæsalpino.

Ἱπποσγλωσσον. HIPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

a Meum θάμνισκος. i. paruus frutex.

HIppogloſſon, a frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas è foliis exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit: malagmatis radix, succusque admiscetur.

Hippoglossi consideratio.

HIppoglossum frutex est folijs rusci maioribus, polygonati similibus, secundum longitudinem frequenter striatis, è quorum medio ligulæ quædam foliosæ assurgunt, sub quibus rubentes exoriuntur baccæ, vt in rusco. Radicem habet albam, geniculatam, ac duram. Quòd in folijs veluti prominētes linguas proferat, Bislinguam vocat Hetruria, alij verò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentiſsima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibusdam syluosis montibus non longè à

Goritiensi

HIPPOGLOSSVM.

Goritienſi comitatu, quà iter eſt in Hydriam ad argenti viui fodinas. Veruntamen nõ eſt hæc Laurus Alexandrina, aut Idea, de qua infrà ſuo loco diſſeremus, vt in ſuo inſigni de plant. hiſt. commẽtario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexãdrina è foliorum vmbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appenſum profert. Hippogloſſum recẽtiores longè pluribus commendant viribus, quàm fecerint antiqui ſcriptores: nam, vt illi tradunt, in vteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, vt ſtrangulatu vuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis menſura, ex vino, vel iure hauſtus, præſentaneo remedio opem ferat. Eſt & ad puerorum enterocelas præſtantiſſimum medicamentũ, ſi diutius diluculo hauriatur puluis idem ſeſquidrachmæ põdere ex maioris ſymphyti decocto. Verùm id ſumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulſare percipiant, vt inteſtina foras prolabi velle videantur: quare ſubcingulis, faſciis, & fibulis reprimentibus, roborantibuſq; primis diebus vti opus eſt. Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis ſimiliter Hippogloſſum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflin Kraut: Hiſpanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana, Bislingua.

Hippoglos. non eſt Laur. Alex.

Hippogloſſi vires Matth.

Nomina.

Hippogloſſum duplex eſt, alterum in quo fructus pediculo, alterũ in quo folio, inſidet. Hippogloſſum fructu pediculo inſidente, C.B. Hippogloſſ. Matth. Lac. Dod. gal. & fol. Turn. Geſ. hor. Lob. Caſt. Cam. Hippoglotton, Cor. in Dioſc. Vuularia, Brunf. Lon. Vuularia mas, Tab. Laurus Alexãdrina, Trag. Fuch. Geſ. hor. Bonifacio, Anguil. Laurus taxa Plinii, Lug. Biſlingua, Cluſ. hiſt. Pann. Ruſco affinis prima, Cæſ. Radix Idæa Dioſcoridis, Columnæ.

Ἀντίρρινον. ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

ANtirrhinon, alij anarrhinon, vocant herbam caule, & foliis anagallidi ſimilem: florem albæ violæ purpureo, minore tamen, ideoque ſylueſtris a anagallis nominata eſt: ſemine vituli narium ſimili.

ANTIRRHINVM I.

ANTIRRHINVM II.

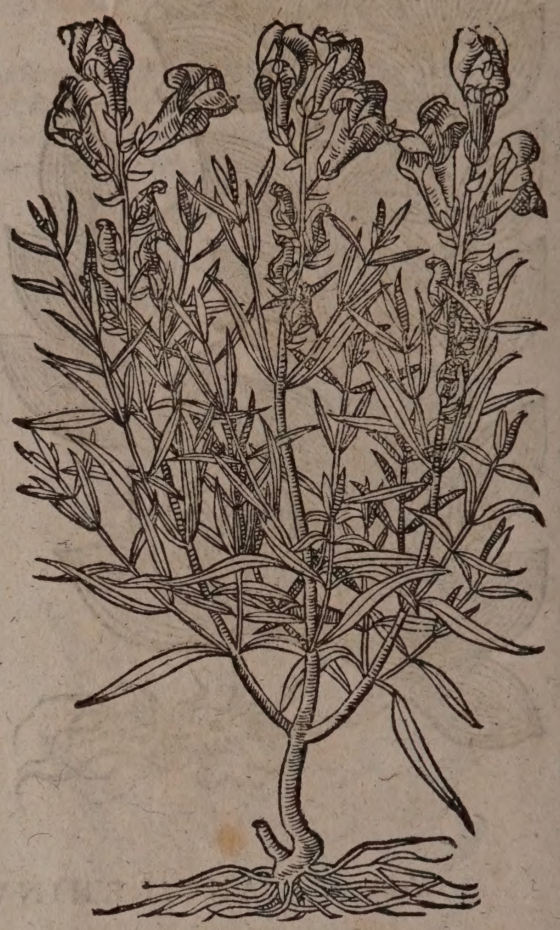

Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, venustiores fieri: nec vllo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

ANTIRRHINVM III.

ANTIRRHINVM IIII.

Antirrhini consideratio.

Variat admodum Antirrhini apud veteres historia. Siquidem Dioscorides Antirrhinum herbam foliis, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus verò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen nos qui quatuor Antirrhini genera obseruauimus, nullum hactenus vidimus, quod foliis anagallidis, aut Aparinæ viresceret, vt ex hic appictis imaginibus apparet. Plinius lib. 25. c. 10. rectius fortasse, Antirrhinum lino simile nasci scribit. Vnde facilè suspicor, Dioscoridis & Theoph. exemplaria hoc in loco deprauata esse, atque in aliqua parte vitium latere. Foliis omnes sunt oblongis, in altero latioribus, in altero verò angustioribus, caulibus ramosis. Cæterùm vt in plantis variat facies, ita quoque in floribus variat color. Antirrhini differ. *Siquidem in vna purpureus, in altera subpurpureus, & in cæteris candidus flos emicat. Atqui ex omnibus capita nascuntur, in quibus semen minutum, nigrumq; continetur, vitulinis admodum similia, quæ non nisi magnitudine differunt. Nascitur in aruis, & in collibus. Illinuntur Antirrhini folia, quinetiam flores, & semen, cum rosaceo, & melle ad vteri præfocationes, & mensium difficultates. Herba scorpionibus adeò contraria est, vt illico ea visa torpescant. Eadem fronti adalligata, præstat ad delendas oculorum albugines. Quinetiam principum gratiam sibi conciliari posse putant hoc tantum amuleto.* Antirrhini vires ex Gal. *Antirrhini meminit Gal. lib. 6. simpl. med. vbi de eius viribus ita scribit: Antirrhinum, aut anarinum semen habet vituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito.* Nomina. *Hoc vt Græci* Ἀντίρρινον, *ita etiam Latini Antirrhinum vocant: Itali, Antirrhino vocant: Germani,* Orant/ Sterck Kraut, *seu* Streich Kraut. *Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron violet.*

Antirrhinum, quod fructu fit narium vituli simili, quod & Lychnis agria Plinij dicitur: Plures habet differentias. I. Antirrhinum aruense maius, C.B. Antirrhinum primum, Matth. Antirrhinum, Turn. Cordo in Diosc. (cui & Cynocephalæa & Bucranion) Lac. Lon. Antirrhinum syluestre, Phyteuma, Dod. fol. Antirrhinum minus, Ges. hor. Tab. Antirrhinum minimum, Lob. Antirrhinum paruum, Lugd. (cui & caput simiæ.) Antirrhinum medium, Cam. Antirrhinum rubrum aruense, Thal. Orontium, Dod. gal. Os leonis alterum, Cæsalpino. Hoc pro Antirrhino quarto Camerarius in suo Matthiolo posuit, & Orontium Archigenis quibusdam dici, quasi Aurantium, quod Auriginem morbum siue Icterum leuet. II. Antirrhinum maius folio longiore, C.B. Antirrhinum secundum, Matth. Lugd. Antirrhinum magnum, Dod. gal. Lugd. Antirrhinum maius, Cam. Antirrhinum, Gesne. hor. Anguil. Dod. fol. Lob. (cui & vulgo Caput canis & Caput vituli Apuleij) Taber. Os leonis vulgo, Cæsalpi. Hoc floribus est ex purpura albicantibus seu incarnatis, rictu luteo leonini oris, cæruleo. III. Antirrhinum aruense minus, C.B. Antirrhinum tertium, Matth. Lugd. Antirrhinum syluestre, Castor. Antirrhinum alterum minimum repens, Lob. in icon. Antirrhinum minimum, Thal. Cam. Os leonis in vineis, Cæsalpino. Hoc rarissimè cubitum æquat, omnibus sui partibus reliquis minus, flosculis albis, pusillis, capitulo minuto: in aruis, vineis, & etiam tectis prouenienes. IV. Antirrhinum quartum à Matthiolo & Lugdunensi propositum, sunt qui velint illud esse, quod primo loco posuimus: at censemus esse Antirrhinum album, parum à secundo varians.

Κατανάγκη. CATANANCE. CAP. CXXIX.

EX eo genere vna, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula ſena ſeptenave, in quibus erui ſemen ineſt. Areſcens in terram flectitur, & ſe cõtrahit ad ſpeciem vnguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine, foliis quoq; oliuæ colore, & figura, mollibus, diuiſis, humi inclinatis: ſemen vt cicer, minutum, in virgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertuſum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Theſſalicæ mulieres his vti traduntur.

Catanances conſideratio.

NEutrum equidem Catanances genus hactenus me comperiſſe fateor, neque aliquem ſcio in Italia, qui alterum ſaltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror, quippe quòd ea rebus venereis tantùm conueniant, & amatorijs naſcantur. Proinde mulieribus Theſſalicis relinquenda ſunt, quibus olim fuit vſus: præſertim cùm hac ætate homines in venerem admodum procliues ſint, atque etiam multi nimis calleant amatoria: tantùm abeſt, vt etiam huiuſcemodi herbarum, ſi cognoſcerentur, auxilia ijs indicari debuiſſent. Cæterùm exiſtimat Ruellius, in hoc ſubſcribens Hermolao, ſecundi generis Catanancen rectè eam herbam dici poſſe, quam herbariorum vulgus Biſtortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Biſtorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij craßitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, velut altera Catanance. Nomen eius Græcum κατανάγκη Latinum item Catanance.

Ruellii error.

Nomina.

Τειπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

TRipolion in marinis naſcitur locis, quæ allidit vnda, recedenſque dimittit, neque in mari, neque in ſicco: folio glaſti craſſiore: palmeo caule, in mucrone diuiſo. Eius, vt tradunt, flores colorem ter die mutant, manè candidi, meridie purpurei, ſerò punicei conſpiciuntur. Radice alba, odorata, calidi guſtus. Quæ drachmis duabus in vino pota, aquam, vrinamq́ue per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ venena arcent.

* TVRPETVM OFFICINARVM. *

Tripolii conſideratio.

TRipolium Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit vulgò vocatũ Dioſcoridis eſſe Tripolium, præſertim quòd ipſum & album, & deiectoriæ facultatis eſſe deprehenderent. Veruntamen rem aliter ſe habere illud argumento eſt, quòd communis vſus Turpetum nullo commendetur odore, nec guſtui acredinem relinquat, ſed tantùm ſalſedinis, & aſperitatis quidpiam. Ex quibus ſanè notis aſſerere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neque aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo differuit Auicẽna, quem etiam Dioſcoridis Tripolium intellexiſſe reor. Cæterùm ab his longè differre videtur TVRBIT, quod à Meſue deſcribitur, noſtrati Turpeto omnibus prorſus notis reſpondens. Ait enim Turbit radicem eſſe herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicíq; notari differentia, nempe alba, ſubcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in noſtri vſus Turpeto diligenter intuentibus facilè ſeſe offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos eſſe tantùm ex ipſius plantæ natura, ſed quòd ob vetuſtatem, & aduentitij aeris humorem radices hæ corrumpantur & nigreſcant, illoſq; ſibi aſciſcant colores. Cuius rei in cauſa etiam eſſe poteſt maris, per quod conuehitur, exorta procella, vndis triremes ſuperantibus, quibus madefactæ radices facilè ſitum, vel nigredinem contrahunt. Præterea cùm aſſerat Actuarius, nil aliud eſſe album Turpetum, quàm Alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Meſuem erraſſe exiſtimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem eſſe, quæ folia ferret ferulacea: quandoquidem alypum, ſiue alypia, vt in ſequentibus docebit Dioſcorides, folijs tenuibus proſilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, vt arbitror, abundè liquet, Turpetum tam Meſui, quàm Actuario alypiæ eſſe radicem. Eſt & aliud Turpetum, quod potius pſeudoturpetum dixerim, craßius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam vnum è thapſiæ, alterum è pityuſæ radicibus concinnant impoſtores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaque ab re ſcripſit Actuarius, nigrum Turpetum radicem eſſe pityuſæ. Verùm hoc (vt mea fert opinio) Meſuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipſius Turpetum nil aliud eſſe exiſtimem, vt paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Braſauolus, nulla tamen, quod equidem ſciam, ratione vel authoritate nixus, apud Meſuem Turpetum omnino tithymali myrſinitis radicem eſſe. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui neſciunt, rei herbariæ peritos conſulant. Fuchſius porrò libro de compoſitione med. turpetum, de quo Meſues egit, è Thapſiæ radicibus exemptum exiſtimat. Sed ipſius quoque ſententia mihi planè, vt liberè dicam, reprobanda videtur: nam è veteribus nullum hactenus reperi, qui Thapſiam lacteo ſucco turgere ſcribat: cùm tamen Meſui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præſtat in Turpeti genere album ex Orientali plaga allatum, reſinoſum, minimè carioſum. Deijcit hoc pituitam, craſſos lentoſq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioreſq; corporis partes.

Turpeti conſideratio.

Turpetum albũ, Alypiæ radix.

Pſeudoturpetum Garganicum.

Braſauoli erratum.

Fuch. opinio reiecta.

Turpeti vires

Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa: detergit item & pectus à pituita lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exustis humoribus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in vniuersum vbi pituita redundat: verùm qui sumunt cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iã ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium lib. 21. cã. 7. vbi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò vt asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tũ antiquorum reliqui. Tripolij quàm breuißimè meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ita scribens: Tripolii radix gustãti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τρίπόλιον, Latini quoq; Tripoliũ dicunt: Itali, Tripolio.

Plinii lapsus.
Tripolii vires ex Gal.
Nomina.

Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

ADianton, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, qui-bus exoriuntur, a nigro colore nitent, pretenues, palmum alti: radice superuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & vrinæ difficili: calculos frangit, aluum sistit, serpentiũ morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in vino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis reiectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis vlcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, vinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & vino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia vtilitatis pecorum circa ouilia. Vmbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

a Meum. μέλαινα, ἰσχυρὰ λεπτά. i. nigri validi, tenues.

I. ADIANTVM. *II. ADIANTVM SYRIACVM.*

Τειχομανές. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

TRichomanes nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed a exilius: foliis lenticulæ, tenuibus, in ordinem vtrinque digestis, aduersis in se, ramulis tenuibus, acerbis, b fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adianton præstare posse constat.

a Meum μικρὸν λίαν. i. valde paruũ.
b Meũ, ὑπομέλαινα. i. subnigra.

ADiantum officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophrastus aßignauit libro 7. capit. 13. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit: Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: vnde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum vtilia, oleo trita. Nascuntur maximè locis humidis: hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius: licet confusè satis, libro 22. capit. 21. dum sic inquit: Aliud Adianto miraculum, æstate viret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum mersumue sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, vnde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, vtrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusque. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes vocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, foliis filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia

Adianti, & Trichomanis consid.

III. TRICHOMANES.

omnia autem contrarijs pediculis denſa inter ſe ex aduerſo: radix nulla. Vmbroſas petras, parietumq; aſpergines, ac fontium maximè ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia: quod miremur, cùm aquas non ſentiat: ita Plinius. In quibus nimirum verbis manifeſtè deprehenditur ipſe Plinius Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in ſecundi Adiāti locum retuliſſe, quippe qui perperam fortaſſe acceperit Theophraſti ſententiam, à quo illa mutuatus eſt. Nam Theophraſtus vbi de vtroq; Adiāti genere diſſeruiſſet, eodem loco citato ſtatim de Trichomane hæc verba ſubiunxit: Trichomanes vel ad diſtillationes vrinæ vnicè facit, vt aliqui exiſtimant. Caulem hæc adianto nigro ſimilem gerit, folia admodum parua, denſa, aduerſa, inter ſeſe condita: radicem minimam. Loca amat opaca: hactenus Theophraſtus. Ex quibus liquidò apparet, Theophraſto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro vertitur, nullum Adianti genus eſſe, ſed per ſe ſuiq; generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto ſimilem, clariſsimè oſtendit, candidum Adiātum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculā referat, nobis legitimum eſſe, id ſanè intelligens, quòd Capillum Veneris paſſim nominant. Candidum verò eam plantam eſſe aliquando putaui, quæ vnà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium aſperginibus, ſpecubus, & humentibus locis naſcitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auerſa parte habentibus: caule viridi, gracili, flexilique: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioſcoridis eſſe opinor, vt etiam ſuperius in ſua mentione monuimus. Cæterùm Fuchſius, hanc herbam pro Saxifraga Dioſcoridis depinxit in ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Verùm quòd hæc folio conſtet rutæ, illa verò thymi, cur planè eius ſententiam comprobem, non habeo.*

Plinij lapſus.

Adianti, & Trichomanis vires ex Gal.

Adianti meminit Galenus lib. 6. ſimpl. medic. ſic de eius viribus ſcribens: Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate ſymmetrum eſt, verùm deſiccat, & extenuat, & diſcutit. Etenim alopecias capillis veſtit, & ſtrumas & abſceſſus digerit, lapidesq; frangit epotum. Viſcoſorum, craſſorumq; è pectore pulmoneq; excreationibus non mediocriter confert, & ventris profluuium ſiſtit: non tamen vllam manifeſtam caliditatem affert, ſicut nec frigiditatem. Verùm poſuerit ipſum quiſpiam ſecundum hanc oppoſitionem, & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit lib. 8 eorundem ſimpl. medic. vbi ſubſcribens Dioſcoridi, hæc tantùm retulit: Trichomanes eadem præſtat, quæ adiantum: hactenus Galenus.

Adianti vires ex Meſue.

Porrò Adiantum, vt Meſues inter ſua ſimplicia refert, aluum ſubducit, bilem, & pituitam deijcit, craſſaq; excrementa, quæ diu interioribus inhæſere. Pectus & pulmonem detergit, ſanguinem clarificat, bonum facit halitum, animam dilatat, & iecur & ventriculum purgat, præſertim ſi obſtructione laborent: tametſi ad eorum infarctus potentius ſit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex ciceru m nigrorum iure, aut caprino ſero. Sed ſi addatur ſaccharum, lateris inflammationes ſanat, & vrinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi ineſt. At adſtringente vi, qua etiamnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem ſanguinem ſiſtit, ventriculum roborat, & capillorum defluuium vſque adeò emendat, vt non modò eos cohibeat, ſed & renaſci faciat, præſertim emplaſtri modo impoſitum, myrtino oleo, ladano, & auſtero vino additis. Idem præſtat & combuſti cinis, quinetiam eius ex vino decoctum, furſures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia poteſt, & ægilopas curat. Ipſius diluti libra epota commodiſsimè aluus ſubducitur.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Officinis, Capillus veneris. Arabibus, Berſcegnaſcen, ſeu Berſauſan & Chulbare albir: Italis & alijs vulgò, Capel venere: Germanis, Frawenhaar: Hiſpanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil venere. Quæ verò τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & Officinis Politrico: Germanis, Steinbrech: Hiſpanis, Politrico: Gallis, Polytricen.

Adiantum duplex propoſuimus, Gallicum, quod Monſpelio vbi prouenit, Lugdunum (quare Lugdunenſe dictum) adfertur, & Orientale. I. Adiantum Matth. Fuchſ. Turn. Anguil. Lacu. Dodo. gal. & fo. Lobel. Caſtor. Lugdun. Adiantum magnum, Trag. Adiantum candidum, Fuchſ. in icon. Adiantum nigrum, Cordo in Dioſc. & hiſto. Adiantum nigrum verum, Taber. Capillus veneris vulgo & Meſuæo, Cæſalpino, Callitrichon Apuleij. II. Adianthum Syriacum Tabernæmontano. III. Trichomanes Matth. Trag. Fuchſ. Turn. Lacu. Dod. gal. & fol. Cordo in hiſto. & Dioſcor. (cui & Polytrichon pharmacopœorum) Geſ. hort. Anguil. Lob. Lugd. Cam. Trichomanes mas, Tab. Trichomanes nigrum, Thalyo. Adiantum rubrum, Lonic. Polytricum vulgo, Cæſal. Saxifraga minor prima, Brunfelſo.

Ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XAnthium naſcitur lęto, & pingui ſolo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloſo, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, inſecta, naſturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & vt Platani pilula, ſpinoſum, qui contactu veſtibus adhæreſcit. Is antè collectus quàm perfectè ſicceſcat, tunditur, & fictili vaſe reconditur. Flauos autem facit capillos, ſi acetabuli inſtar tepida aqua madeſcat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in vino tundunt, & ita aſſeruant. Semen aptiſſimè tumoribus imponitur.

Xanthij cõsideratio.

XANTHIVM.

Xanthium, quod vulgus Lappam minorem cognominant, omnibus vulgatißimum est: quandoquidem publicis vbique semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Huic meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur: nam præterquàm quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, vestibus pertinaciter adhæret. Xanthij vires ex Gal. *Paucis admodum huius herbæ vires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Xanthium vocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi vim obtinet.* Nomina. *Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoque Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis,* Bettlersleuß / vnd Spitzkletten: *Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grappellas.*

Xanthium: Matth. Fuch. Turn. Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. & histo. Lacu. (cui & Bardana minor) Ges. hort. Lonic. Lob. Cæsal. Castor. Thal. Lugd. Lappa minor, Brunf. Trag. Taber. Dicitur & Strumaria, vnde Aëtius Cheradolethron & Philanthropon nominari scribit.

Αἰγίλωψ. ÆGILOPS SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIV.

Aegilops herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina bina ternaue rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegilopis consid.

Nascitur frequens Aegilops inter segetes, sed frequentißima inter hordeum, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternaue rubra semina dependent, putamine ac etiam figura hordeũ referentia, breuiora tamen, tumentia,

I. AEGILOPS I.

II. AEGILOPS II.

striata-

ſtriataq́; Ex his numeroſæ prodeunt ariſtæ, tenues, prælongæ, & acutæ. Eſt & alia planta, quam antea legitimam cenſebam ægilopam, tum quòd obſeruatum ſit hordeum in hanc degenerare, tum quod terna quaternaue ſemina, ipſaq; rubra in vnaquaque ſpica ferat: tenuibus ariſtis inde prominentibus. Proinde errant ij, vt equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem eſſe contendunt, quandoquidem etſi primo ſtatim intuitu Aegilops auenæ faciem referre videatur, diligenter tamen ſingulas eius notas expendenti, facilè & diſcrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in ſtipulæ cacuminibus grana profert, longiuſculis appenſa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locuſtarum effigiem repræſentantibus. At Aegilops tenuiſſimas fert ſpicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus ariſtæ prodeunt capillorum inſtar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita ſe res habeat, manifeſtum præbet indicium ipſe Dioſcorides: vtpote qui de Auena libro ſecundo inter cerealia abundè ſcripſerit, neque bis ſeorſumq; eiuſdem plantæ hiſtoriam tractare ſoleat: ſuperuacaneum enim fuiſſet idem repetere, & inordinatum eidem inconſultò addere. Huc accedit, quòd ſi notæ, quæ vtrique plantæ à Dioſcoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tùm facie, tū viribus, longè differre cōperietur. Namq; Dioſcorides Auenā, quam Βρῶμον nō αἰγίλωπα vocauit, depinxit ſtipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis veluti locuſtis bipedibus, in quib. ſemen concluditur. Aegilopa verò in ſummo capite ſemina bina, aut terna rubra habentem, ariſtis capillaceis. Porrò cùm libro ſecundo de viribus Auenæ diſſereret, inquit: Huius ſemen non ſecus atque hordeum, vtile eſt ad cataplaſmata. Pulte eius aluus ſiſtitur: prodeſt tuſſientibus in ſorbitione ſuccus. Verùm hic de viribus Aegilopis ſcribens, herbam eius ad ſinuoſos oculorum abſceſſus, quos Græci ægilopas vocant, & ad duritias diſcutiendas commendauit: ſuccumque farinæ admiſtum ad idem valere prodidit. Quæ ſanè omnia ni fallor, apertiſſimè demonſtrant, ægilopem auenæ quàm maximè repugnare. Aegilopem ex hordei vitio fieri, ſicut lolium ex tritico nimia vligine, teſtis eſt Galenus libro primo, capite vltimo de alimentorum facultatibus: vbi ita ſcribit. In tritico quidem frequens loliū ſæpe inuenitur: in hordeis verò reperitur, ſed paucū: quam autē ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cum prima generatio, vel incrementum ipſis non rectè ſucceſſerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando ſeminauit, omnibus diuerſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certò cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriam hæc quoq; ſemina naturam haberent. Cùm autem fortè vnà cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, ſed magnam ægilopis vim enatam conſpiceret, in alijs quoque ſeminibus itidem experiri eſt aggreſſus. hactenus Galenus. Cæterùm ipſe quoq; teſtari poſſum, me ſæpenumero in Anania valle audiuiſſe agricolas conqueri, quòd hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſi Agilopem hanc ſecundam vocant. Aegilopis vires retulit Galenus li. 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Aegilops digerendi vim poſſidet, id quod ex guſtu patet: leuiter enim eſt acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat: hæc Galenus. Cuius etiam teſtimonio ſatis planum fieri poteſt, Auenam, & Aegilopem inter ſe diſſidere, quòd de ijs ſeorſum egerit, & ſingulis diuerſas vires reddiderit. Quæ Græcè αἰγίλωψ, Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dauſir, Daliſit, Doſana, Dauſer, ſiue Daſer: Italicè, Egilopa ſiue orzo ſaluatico. At Aegilops altera, Italis, Vena vana: Ananienſibus Squala.

Error quorū-dam.

Aegylopis ex hordeo generatio.

Squala.

Aegylopis vires ex Gal.

Nomina.

Feſtuca ſterilis, Vitium auenæ, C. B. Ægylops, Matth. in primis editionibus (hanc enim ſolum propoſuit) Lacu. Taber. Aegylops prima, Matth. in poſtremis editionibus. Aegylops altera, eidem in Compendio. Ægylops alia, Eidem in poſtremæ editionis commentarijs. Aegylops vera, Geſ. hor. Lolij primum genus, Trago quo ad deſcriptionem. Bromus & Auena herba, Dod. gal. Bromos herba, Dod. fol. Lugdu. Bromos ſterilis, Lobel. in icon. Bromos feſtucago Gazæ, Lobel. Feſtuca, Lonic. Auena Græca, Cæſalpino. II. Feſtuca ſiue Aegilops vera, C. B. Aegylops ſecunda, Matth. in poſtremis editio. Aegylops ſiue Feſtuca Eidem in compendio. Aegylops, Dod. fol. Lugd. Aegylops peregrina, Taber. Feſtuca, ſiue Aegylops Narbonenſis, Lobel. Frumentum ſylueſtre, Caſtor. Triticum ſylueſtre in Sicilia, Cæſalpino.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

BRomus [a] herba ægilopi ſimilis, exiccatoriam vim habēs. Decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias & iuri colato par modus mellis adijcitur: rurſus incoquitur, dum liquidi mellis craſsitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & [b] naribus inditum, [c] contra graueolentiam vlcerum efficax eſt. Aliqui tritam aloën addunt, & eo modo vtuntur. Cum ſiccis roſis cocta in vino, grauem oris halitum emendat.

a Meum addi. οἱ δὲ σιφωνιον, οἱ δὲ ἀκρόσπελος i. quē & ſiphonium & acroſpelū

b Meū ἐπὶ τῶν ὀζαινικῶν βρέχων. i. ad narium vlcera infuſum.

c Cat. στόματος δυσωδίαν i. oris graueolentiam.

TAmetſi non deſunt Dioſcoridis ſtudioſi, atque etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuiſſe quòd de ea quoque libro ſecundo idem Dioſcorides tractauerit, aliudque non ſit Bromos, quàm Auena: nos tamen longè aliter ſentimus. Mea ſiquidem ſententia eſt, eritque donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioſcorides, vbi ſecundo libro Bromum inter ſegetes, legumina, & alia frugum genera, quæ ſatione proueniūt, deſcripſit, de ſatiua Bromo tantùm intellexerit: hic verò, vbi de his, quæ ſpontè naſcuntur, differit, nobis ſylueſtrem Bromum reddat. Hæc vulgaris notitiæ eſt, domeſticæ auenæ in omnibus perſimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirſutioribusq;. Bromi huius mentionem feciſſe opinor Plinium libro 22. cap. 25. dum ſic inquit. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ: naſcitur inter vitia ſegetis auenæ Græcæ, genere, & folio, & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus depēdentes paruulas velut locuſtas habet. Semen vtile ad cataplaſmata, atque hordeum, & ſimilia. Βρῶμος ita Græcè, vt Latinè Bromus & Auena ſylueſtris nominatur: Italicè, Vena ſaluatica.

Nomina.

Γλαύξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

GLaux cytiſo, aut lenticulæ folijs ſimilis, quæ ſupernè virent, auerſaque candidiora ſpectantur: ramuli á terra exiliunt quini ſeniue, tenues ab radice: dodrantem alti: flores violæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen: naſcitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, ſale, & oleo in ſorbitione, ad reuocandam extincti lactis vbertatem.

QVanquam ſcribit Dioſcorides iuxta mare naſci Glaucem, eam tamen ipſe hactenus nuſquàm reperi, neque ab aliquo compertā audiui. Niſi Ruellio adſtipulari velimus, qui eā herbam Glaucem putat eſſe, quæ fruticat multis caulib.

Glaucis conſideratio.

folijs

GALEGA, SIVE RVTA capraria.

Galega.

Ruellij opin. explosa.

folijs oblongis, in ordinem vtrinque digestis, ciceris modo, subter cæsijs, supernè viridibus flore purpureo, paruo, siliqua terete, non in aduncum vt fœni græci corniculata. Hæc etsi Ruellio teste nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibusdam (vt superius libro tertio commentati sumus, eiusq; hic nunc imaginem damus, cum ibi sit prætermissa) GALEGA, ab alijs Ruta capraria: in Hetruria verò vulgò appellatur Lauanese, siue vt quidam alij Lauamani, quod prope riuos aquarum nascatur, vbi manus lauantes rustici, hac planta saponis vice sibi sordidum lutum abstergunt. Verùm cùm videamus huiusce plantæ flores, & caules, qui se quandoque ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræsentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride & Plinio authoribus, inuenitur iuxta mare: Galega verò in vliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & denique paßim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores aßignant vires non vulgares contra pestilentiam, & venenosorum animalium morsus: in quorum remedium herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem vsum eius succum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur, non equidem ausim asserere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his viribus præstare testetur. Glaucis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum de eius viribus disserens in hunc modum. Glaux herba, & ipsa lactis generandi vim obtinere videtur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaque fuerit temperamento. Ea æquè Græcis γλαὺξ, atque Latinis Glaux appellatur.

Glaucis vires ex Gal.

Nomina.

Galegam supra lib 3. cap. 48. descripsit: quæ dicitur Galega siue ruta Capraria. Matth. Lacu. Castor. Lugd. Camer. Galega, Dodo. gal. & fol. Gesner. hort. Lobel. Lonic. Ruta Capraria Ges. hort. Taber. & Fœnugræcum syluestre, Onobrychis, Ges. & Fracastorio. Caprago vulgo, Cæsalp.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POlygala palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

I. POLYGALA.

II. ASTRAGALVS ALPINVS.

Polyga-

Polygalæ cō-fideratio.

Polygala cuius hic imaginem appinximus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopœus insignis. Prouenit in collibus apricis, & incultis locis. Quæ an legitima sit, pro certo decernere non ausim, quòd tam paucæ eius traduntur notæ, tum à Diofcoride, tum etiam à Plinio, vt non facilè aliquid certi de ea determinari poßit. Verùm quoniam hæc planta palmarem longitudinem non excedit, & folia lenticulæ habet, & gustu est adstricto, facilè adducor ad credendum, eam legitimam esse polygalam: & præsertim cùm ipse Calzolarius scribat, multiplici sibi experimento constare, huius plantæ vsu lac in mulieribus copiosum prouenire: mihi planè incomperta est: neque id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius traduntur notæ tum à Diofcoride, tum etiam à Plinio, vt admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere poßit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur. Italis Poligala.

Nomina.

I. Quam Polygalam censuit Matthiolus, eandem Lugdunensis & Tabernæmontanus sub ipsius nomine posuere, verùm Castori Astragalus dicitur, & Lobelo Astragaloides herbariorum, Astragalus fortè Matthioli, vel iam demum Polygala eiusdem. II. Astragalus alpinus. D. Camerarius in locum Polygalæ Matthioli hanc substituit, quam, imitatus Gesnerum, Polygalam vocauit, quæ Astragali Monspeliensium nomine à Clus. hist. Hispanica proponi videtur, & in Lugdunensi historia Astragalus purpureus dicitur.

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

OSyris frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna quina, senaue, ceu lini, nigra initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum eius potum iuuat arquatos.

OSYRIS.

Osyridis confideratio.

OSyris, quòd folijs, & caule lini faciem repræsentet, officinis Linaria appellatur. Nascitur ferè vbique in campis, & agrorum aggeribus. Huius flores, quos tamen omisit Diofcorides, numerosi à medio vsque ad summum visuntur, syluestris cumini secundi generis modo, verùm in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui velint, Osyrim eam esse plantam, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quòd bellè densißimeq; fruticet, vireatq; per æstatem, non solùm in hortis, & viridarijs sata, sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui verò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat folijs lino similibus, sed quòd etiam nunc seratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum volunt in simplicium censu, vbi verbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem καλλωπίσματα, vt malè habent codices) non solùm medicamenta quæ faciem venustant: verùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aëtio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palam est, hanc plantam folijs linum referre, & ad scopas conficiendas aptißimam esse: tametsi Diofcoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia vocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod viderim, in rubrum mutētur, quodq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, vel sena. Vidi quoque alias plantas, quas, non deerant, qui legitimam facerent Osyrim: verùm cum etiam in his nonnulla desiderarentur osyridis notæ, non libuit eorum probare sententiam. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius lib. 27. cap. 12. vbi ita scriptum reliquit: Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens: hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ semen, quæ folijs reddidit Diofcorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus est. Tametsi hoc loco Linariæ herbæ vulgo vocatæ imaginem appinximus vulgum secuti, non ob id tamen ipsam legitimam Osyridem facimus. De viribus Osyridis Galenus libro 8. simpl. medic. disseruit ijs verbis: Osyridi, inquit, herbæ ex qua κορήματα (siue scopas, siue medicamenta, quæ cutē exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas: quare & in iecinore consistentes obstructiones adiuuat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis Harn Kraut: *Italis pariter & Hispanis, Linaria: Gallis Linaire.*

Plinij lapsus.

Osyridis vires ex Gal.

Linaria vulgaris lutea flore maiore hic proposita, an Osyris, imò an Antirrhinum Plinij sit meritò dubitatur: dicitur Osyris, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. Lacu. Cord. in Dios. Lob. Lugd. (cui & Vrinalis & Vrinaria) Castor. Osyris maior, Taber. Linaria, Brunf. Linaria prima, Lonic. Dodo. fol. Linaria vulgo, Ges. hort. Cæsal. Linaria vulgaris, Cam. Pseudolinum, Brunfelso.

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

SMilax aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se conuoluens eis, [a] fert racemos exiles, qui maturi rubescũt, gustum-

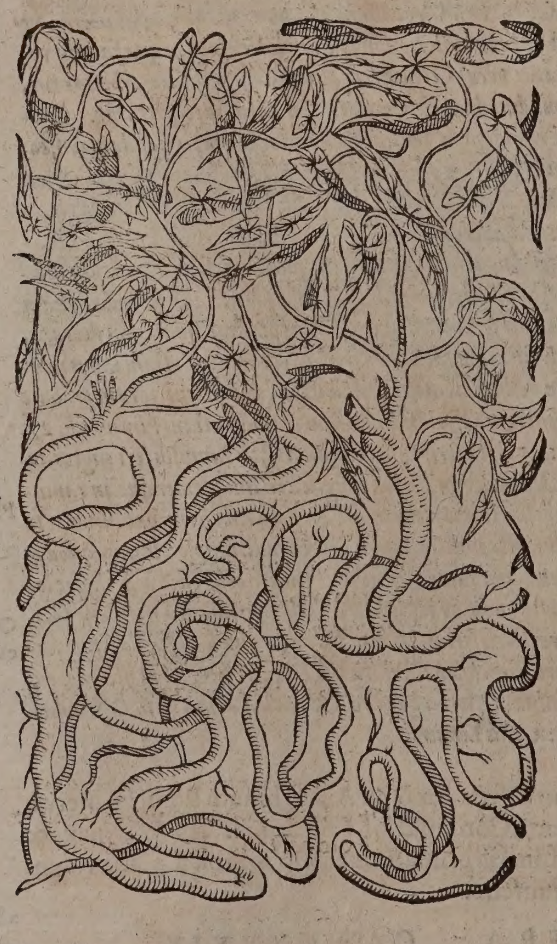
a Meū καρπὸν ἔχει βοτρυώδη. i. fructū habet racemosum.

I. SMILAX ASPERA.

> a Meũ &Cat. κατά πάσαν τὴν σμίλακα i. per totam ſmilacem.
> b Meũ τριώβολον ἀττικὸν ἑκατέρου i. vtrunq; triũ obolorum Atticorum.
> Smilacis aſperæ hiſtor. ex Theophr.

II. ZARZAPARILLA.

guſtumque leniter mordent. Naſcitur in paluſtribus, & aſperis: radice dura, craſſaque. Folia & acini, & antè, & poſt epoti, venenoſorum antidota ſunt. Tradunt, ſi infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla poſtmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id eſt, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

Σμίλαξ λεῖα. SMILAX LÆVIS. CAP. CXL.

LÆuis Smilacis folia hederæ ſimilitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius ſarmenta ſupradictæ ſimilia, nullis horrent ſpinis: conuoluitur arboribus, vt prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in a cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac Smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æſtus moleſtiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum Dorycnio poto, b ternis ſingulorum obolis, varia & tumultuoſa in ſomnis obſeruari traduntur.

SMilax aſpera Hetruſcis Hedera ſpinoſa, ſiue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentiſsimè perſecutus eſt Theophraſtus libro tertio capite vltimo de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcriptum reliquit: Smilax, id eſt, hedera Cilicia, amplexicaulis ipſa quoque aſſurgit, frutex aculeatus, & velut præhorridus: folium hederæ, paruum, ſine angulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui inſtar ſpinæ animantium ſecat, prætenuem habet, & interualla ſtaminea, non ex eo porrecta, vt cætera, ſed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem verò foliorum internodia conſummantem: iulus ab eiſdem pediculis atque folia, tenuis, ſeque conuoluens dependet. Flos candidus, ſuauiter olens, verno proueniens tempore, fructus proximus Solano, atque Melothro, & maximè vuæ labruſcæ vocitatæ. Racemi penſiles vt hederæ ſunt, verùm ad labruſcam potius accedunt, nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus eſt: nucleos in vniuerſum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus vnum. Nucleus durus admodum eſt, & colore forinſecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium ſepiunt, poſtremoque caulis racemus omnium maximus propendet, ſicut in rhamno, & rubo: vnde fit vt extremo fructifera, & latere largè fructifera iſta ſpectetur. Hactenus Theophraſti de Smilace aſpera ſententia.

> Zarza parilla.

Hanc eius radicis eſſe plãtam affirmant, quam Hiſpani Zarzam parillam vocant. De qua cum ſuperius primo libro vbi de ligno Guaiaco egimus, latius ſcriptum ſit, hic eadem repetere haud operæpretium eſſe cenſemus, ſiquidem eò ſe conferre poterunt lectores, qui Zarzæ parillæ hiſtoriam, & vires legere voluerint. Zarzæ parillæ plantam, cuius imaginem hic appingi curauimus, miſit ad me Cypro dum hæc commentaria prælis ſubeſſent, Bartholomeus Rhollæus medicus, & rei plantariæ peritus, atque etiam Conſtãtinus Syluestrius pharmacopæus Ariminẽſis: atque eam ob cauſam legitimam Zarzam parillam hanc plantam eſſe putamus, quòd omnibus ſuis notis alteram referat, quæ ex Hiſpanijs antea tranſmiſſa fuerat. Verùm tametſi folijs habeatur aſperæ ſmilacis, ijs tamen minora, & auerſa parte minimè aculeata ſpectantur: quin etiã nec viticulæ ſpinis rigent. Quo fit, vt iã fateri poſsim inter Smilacem aſperam, & Zarzam parillam nõnullam intercedere differentiam. Cæterùm ob id à mea non dimoueor opinione, nempe vt hæ plantæ genere, ita & viribus non differunt.

> Smilacis læuis hiſtor.

Quæ autem Smilax læuis appellatur, ſi ea non eſt, cuius hic iconem expreſsimus, alia ſanè in præſentia ad manus nõ eſt, quæ magis læuem ſmilacẽ referat quàm hæc, in qua nihil deſideratur, præterquã ſeminis facies, quæ nullã prorſus cũ lupino con-

formitatem

III. SMILAX LAEVIS.

IV. LVPVLVS

formitatem habet, non auſim tamen legitimam aſſirmare. Hæc itaque vbique ferè prouenit, ſed præſertim in Hetruria, vbi paßim frequentißima inuenitur. Incolæ eam vulgo vocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs aſperam quadantenus imitatur, nec ſecus ac illa arbores ſcandit, ſeq; conuoluit eis, proxima quæque vinciens: verùm ſarmentis, ſiue ramulis conſtat, non vt altera horridis, aculeatisque, ſed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus ſemen prodit atrum. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum vnum illud eſt, quod LVPVLVM appellant. Huius etſi apud medicos ætatis noſtræ frequentißimus ſit vſus, addaturque ab ijs in quàm plurima medicamenta, nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioſcorides, alijque veteres tam Græci, quàm Latini authores, poſteritatis memoriæ prodiderunt: quanquam non deſunt, qui velint, hunc Plinio eſſe Lupum ſalictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonſtratum libro 21. ca. 15. atque ibi inter eas herbas connumeratum, quæ ſpontè naſcuntur, quibusque pleræque gentium vtuntur in cibis. Lupulus itaque in Germania, Bohemia, Polonia, & in alijs Septentrionalibus regionibus magna ſanè cultura in campis alitur, ad cereuiſiam conficiendam. Nam abſque lupuli folliculis ea parari nequit. Duûm eſt generum, ſatiuum & ſpontè proueniens. Hoc in ſepibus, & frutetis prouenit, illud in campis ſeritur, adactis ſubinde palis, quibus ſe circũuoluit. At facie inter ſe nõ differunt, præterquam magnitudine & exilitate: quandoquidẽ ſatiuũ omnibus ſuis partib. adultius eſt. Planta eſt arbores ſcandens & contexendis pergulis aptißima: folijs vitigineis Bryoniæ modo, modò ternis, modò quinis diuiſuris circumſtantibus, aſperis, vt in cucumere. Sarmenta habet prælonga, aſpera, hirſuta & quadantenus aculeata. Flores edit ſubpallidos, racemoſosque, & folliculos numeroſos, exiles, compactili quadam ſerie dependentes, in quibus atrum, & amarum concluditur ſemen. Lupuli flores, folliculi & radices, excalfaciunt, ſiccant, aperiunt, extenuant, abſtergunt & expurgant, ſanguinem mundant. Atqui turiones, quibus elixis vtimur in acetarijs, cum plus humiditatis habeant, parum quidem, tum excalfaciunt, tum ſiccant. Sunt tamen ſumentibus & cibus, & medicamentum. Namq; ſanguinem mundant, ventrem ſoluunt, in cibum ſumpti vbi prius probè fuerint elixi, obſtructiones aperiunt, nec paruam cum palato ineunt gratiam. Florum, & folliculorum decoctum datur commodè potandum cõtra hauſta venena, ſcabiem, Gallicam luem, & cæteros quosque affectus, qui extimam cutim inficiunt, nempe lichenes, ſerpigines, impetigines, alphos & huiuſce generis alios. Datur & in febribus diuturnis, à iocinoris infarctu prouenientibus. Semen tritum, & potui datum ſemidrachmæ pondere, interaneorum animalia necat. Menſes prouocat, & vrinam pellit. Flores, & folliculi in deſeßionibus additi, præſtant ad induratos, & tumidos fœminarum locos: & ad eos, qui difficulter vrinam reddunt. Lupuli vocati latius meminit Meſues inter ſua deiectoriæ facultatis medicamenta, vbi hæc ad ſenſum habet. Eſt & aliud Volubilis genus quod LVPVLVS appellatur, folia habens aſpera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis ſquamatim compactos, racematimque dependentes, colore ſubcinereo. Hinc flauam bilem detrahit, ſanguinẽ ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, & exhibitus, paulò valentior redditur. Succus cum ſacchàro decoctus ſyrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum eſt, quòd eo noſtræ ætatis medici tam parcè raroque vtantur, cùm tamen præſtantißimum ſit medicamentum quandoquidem tum herba ipſa per ſe, tum etiam ſuccus polentæ admiſtus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & ventriculi æſtus mitigat. Syrupus ex ſaccharo, & eius ſucco paratus, vtilißimè exhibetur in febribus à bile, & ſanguine excitatis: hæc Meſues de Lupulo. Cæterùm ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Smilacis vtriuſque vires tradit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Milax (ſic enim Smilacem vocat Galenus) aſpera clauiculis plena eſt, ita vt variè ſurſum deorſumque arboribus circumuoluatur. Folia guſtata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui ſi illis vtaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ ſimilis eſt. Planta quæ Græcis σμῖλαξ τραχεῖα, Latinis Smi-

Villucchio magiore.

Volubilis offic.

Lupuli mētio

Lupuli vires.

Lupuli hiſt. & vires ex Meſ.

Smilacis vtriuſque vires ex Gal.

Nomina.

nis Smilax aſpera, & Hedera Ciliſſa vocatur: Italis, Hedera ſpinoſa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe Winden: *Gallis, Tan, ſiue Smilax aſpre. Quæ verò* σμίλαξ λεία *Græcè, Smilax læuis ſiue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Germanis* Winden oder Zaunglöcklein: *Hiſpanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liſet maior, ſeu Campanette. At Lupulus, Italis, Lupolo, Bruſcandolo, ſeu Foranceſo: Germanis,* Hopffen: *Gallis: Houblon.*

Smilax, aſpera eſt & læuis, vtriuſque & ſuæ differentiæ. I. Smilax aſpera fructu rubente, C. B. Smilax aſpera, Matth. Fuchſ. Turn. Dod. gal. & fol. Cordo in Dioſc. (cui & hedera ciliſſa) Geſ. hort. Lacu. Lob. Caſtor. Cæſa. Tab. Camer. Lugd. cui & Volubilis acuta vel pungens. Smilax aſpera vera, Trag. Smilax aſpera fructu rutilo, Cluſ. hiſto. Hiſpa. Volubilis aſpera, Lonicero. II. Smilax aſpera Peruuiana ſeu Salſa parilla, de qua ſupra lib. 1. cap. 110. III. Conuoluulus maior albus, C. B. Smilax læuis, Matth. Fuch. Geſ. hor. (cui & Conuoluulus Plinij) Lacu. Caſtor. Smilax læuis alba maior & Coniugulum Catoni, Dod. gal. Smilax læuis maior, Lob. Dod. fol. Volubilis, Brunf. Volubilis maior, Trag. Lonic. Thal. Taber. Helxine ciſſampelos, Cor. in Dioſcorid. Conuoluulus maior, Geſ. hor. Cæſal. Malacociſſus Democratis, Anguil. Iaſione Plinij, Dalechampio in notis in Plinium. IV. Lupulus mas, ſeu Volubilis folijs aſperis Meſues, C. B. Lupulus, Matth. Brunf. Turn. Lonic. Dod. fol. Caſtor. Cæſal. Lugd. Taber. Lupulus ſalictarius Fuchſ. Dod. gal. Geſ. hort. Lacu. Ab hoc differt Lupulus fœmina, folijs, quæ circa radicem non laciniata, ſed tantùm inciſuris ſerrata & rotũdiora ſunt: floſculis ſubpallidis, qui ſine fructu pereuntes in pollinem luteum abeunt. Vt prior in ſepibus naſcitur. Sunt qui Lupulum marem appellant, qui ſteriles habet flores: & fœminam, cui abſque flore folliculares fructus innaſcuntur, quod & alijs herbis, vt Spinachiæ, Cannabi, tribuunt.

Μυρσίνη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

SYlueſtris myrtus, aliquibus oxymyrſine, aut myrtacantha, Latinis ruſcum appellatur: folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum: baccæ per maturitatem rubeſcunt, rotundæ, à medio folio dependentes, oſſeo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, vitilium modo lenti, fractu contumaces, folioſi: radice graminis ſimili, acerba, & ſubamara. Folia & baccæ in vino potæ, vrinã cient: menſes pellunt, veſicæ calculos frangunt, ſtillicidio vrinæ medentur, dolores capitis ſanant, & regium morbum. In aſperis, & præcipitibus locis enaſcitur. Decoctum radicis in vino potum, eoſdem præbet effectus. Cauliculi recentes, aſparagorum vice in cibo ſumuntur: amari autem ſunt, ſed vrinam mouent.

Rusci consid.

RVſcum officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruſcum appellant. Nos vero, quòd arcendis muribus is aptiſſimus ſit, ſi ſalitis appenſis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetruſca lingua ditimus. Germinat hic vere aſparagi modo, turionibus tamen breuioribus, craſſioribus, hirſutiſq; qui elixi manduntur ex oleo, ſale, & aceto. Pungi topi. *Excalfacit radix, ſiccat, aperit, abſtergit, extenuat. Cæterùm, quòd non obſcurè amarorem guſtui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: ſunt enim ciendæ vrinæ, aperiendiſq; obſtructionibus perquam idonei.* Nomina. *Græcis, quòd folijs ſit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrſine, hoc eſt, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis* μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη *vocatur, Latinis, Ruſcus, & Myrtus ſylueſtris: Arabibus, qui Cubebas cum ruſco confundunt, Cubebe: Italis, Ruſco & Pongi topi: Germanis,* Bruſch: *Hiſpanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Bruſco. Brus.*

Ruſcus, Matth. Trag. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lacu. Lobel. Lugd. Cæſalp. Taber. Camer. Ruſcus verus, Lonic. Ruſcum Dodo. gal. & fol. Myrtus ſylueſtris. Turn. Myrtacantha & murina ſpina, Lob. in icon. Centromirini Theophraſti, & Oxymirſine, Anguillarę.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

a Meum. ἐν μέσοις. i. in mediis.

LAurus Alexandrina folio eſt ruſci maiore, molliore, & candidiore: ſemine a inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos ſpargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice ſylueſtri myrto ſimili, maiore, molliore, odorata: inuenitur in montoſis. Difficiles partus accelerat, radice pota ſex drachmarum pondere in vino dulci, & ſtillicidio vrinæ auxiliatur, ſed ſanguinem extrahit.

Lauri Alexãdrinæ conſid.

SI laurum Alexandrinam, & Hippogloſſum vnam & eandem plantam eſſe ſenſiſſet Dioſcorides, vt quidam exiſtimant, nulli quidem dubium eſt, quin ſuperuacuum erat, de ijſdem ſeorſum, diuerſis atque etiam proximis capitibus Dioſcoridem diſſerere: vel nulla in earum notis, & viribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas ſeorſum tanquam diuerſas retulit, diuerſaſque vtriſque notas aſſignauit, idcirco has plantas inter ſe differre dicatur, neceſſe eſt. Nam etſi vtrique

folia

I. LAVRVS ALEXANDRINA.

II. LAVRVS ALEXANDRINA altera.

folia ruſci reddiderit Dioſcorides, tamen Hippogloſſum ſtatuit aculeatam gerere comam, & in ſummo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitque comam ad dolorem capitis coronæ modo impoſitam, & radicem, ſuccumque malagmatis admiſceri ſcripſit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere ruſco ſimilia, ſed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram ſparſos: radicem ruſco ſimilem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui vires tribuit ad difficiles partus, ad vrinæ ſtillicidium, & ad ſanguinem extrahendum. His accedit, quòd (vt Dioſcorides teſtari videtur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, vt hippogloſſum, & ruſcus. Ex his itaque tum notis, tum viribus, quæ in hiſce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abundè conſtare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippogloſſum vnam & eandem eſſe plantam. Nos equidem hanc, cuius hic figuram damus, veram ac legitimam Laurum Alexandrinam eſſe cenſemus, quæ (vt pictura pulchrè demonſtrat) non parum ab hippogloſſo differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipſa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, ſi huic fructum in medijs folijs innaſci concedamus. Lauri Alexandrinæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter eſt calida, & guſtantibus acris ſimul & ſubamara eſt: potaq́; tum vrinam tum menſes prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξανδρεία, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Aleſſandrino. Gallis, Laurier Alexandrin. Lauri Alexandrinæ vires ex Gal. Nomina.

Polygonatum latifolium ramoſum, C.B. Laurus Alexandrina, Matth. Dod. gal. Cam. Hippogloſſum, Lugd. Polygonatum tertium, Cluſ. hiſt. Pann. Polygonatum quartum latifolium, Tabe. Ruſco affinis tertia Cæſalpino. II. Hippogloſſum fructu folio inſidenti, C. B. Laurus Alexandrina altera Matth. Laurus Alexandrina, Lac. Tab. Laurus Alexandrina vera, Lugd. Hippogloſſum, Loni. Ruſco affinis altera, Cæſal.

Δαφνοειδὲς. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

DAphnoides cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obſequioſiſque, multis, à medio ſurſum verſus folioſis: cortex ſupra modum viſcoſus ramos veſtit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cúm ematuruerit, nigra: radix inutilis: naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menſes ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum reſoluunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHamædaphne virgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læues: folia lauri ſimilitudine, læuiora multò, ac viridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino ſuccus menſes, & vrinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

I. DAPHNOIDES.

II. CHAMAEDAPHNE.

Daphnoidis, & Chamædaphnes consideratio.

Mezereum non est Daphnoides.

Vinca peruinca Chamædaphne.

Piper montanum.

Daphnoidis & Chamædaphnes vires.

Nomina.

Daphnoides, quam officinæ, & herbariorum vulgus Laureolã vocant, frutex est vulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in vallis Ananiæ montibus, Tridentino agro & vbiq; ferè locorum. Nam & in Germania, & in Bohemia, atq; alijs plerisq; in locis copiosa visitur, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit virgis, flexilibus, obsequiosisq; folijs numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est. Hinc itaque fit, vt eos errare toto cœlo deprehendatur, qui putent Mezereum Mauritanis vocatum esse Daphnoidem: quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco differemus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem pleriq; cognominãt, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: verùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chãædaphne singulari rectoq; caule constat, cui folia circumquaq; prominent, adeò vt in cacumine in orbem vmbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quod vocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam peruincam appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnẽ. Sed profectò ij falluntur: errorq; omnibus euidentior fiet, quàm vt pluribus explodi postulet, si modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincã peruincã descripsit Plin. li. 21. cap. 11. & quibus repræsentauit Chamædaphnen li. 24. ca. 15. Verùm Plinio, quòd clematidi folia sint lauri, videaturq; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum vocent, quamuis rusticis Ananiensibus nihil aliud sit piper montanum, quàm Dioscoridis granum Gnidium, vt infra suo loco dicemus. Daphnoidis recentia folia contusa illinuntur vtiliter ischiadicis tam diu quousque ruborem, aut vesicas excitent. Daphnoidis, & Chamædaphnes vno tantum capite meminit Galenus lib. 6. simplic. medicamentorum, sic inquiens: Chamædaphnes germina tenera edi quoq; assolent. Est autem persimilis viribus lauro Alexandrinæ: sicut sanè & quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Græcis δαφνοειδὴς, Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola: Gallis, Laureole. Quæ verò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamædaphnes: Italicè, Chamædaphne.

Laureola duplex est, alia folio teneriore & deciduo, alia folio crassiore & semper virente: I. Laureola Germanica folio teneriore, C. B. Daphnoides Matth. Turn. Fuch. Ges. hort. (cui & piper montanum Italorum) Lacu. Castor. cui & Laureola maior: Daphnoides aliorum Lon. Daphnoides flore purpureo, Tab. Chamelea seu Mezereon, Trag. Chamelæa Germanica Dod. gal. & fol. Cam. Thal. an Chamelæa altera, Cæsal. Mesereum Germanicum, Lob. Laurus pusilla, Eidem in iconibus. Laureola fœmina, Lugd. Chamædaphne, Clus. histo. Panno. Thymelæa, Cord. in Diosc. Piper montanum Anguillaræ. Glycyrrhizam montanam nominare solemus, vt rei herbariæ ignaros fallamus, quod hactenus in omnibus ferè herbationibus contigit. II. Chamædaphne, Matthiolo, Lacu. Loni. Castori, cui & Laureola minor, Daphnoides seu Laureola, Lugdunensi. Hanc figuram Matthiolus in maioribus iconibus exhibet: in minoribus etenim vnico caule expressit, de qua stirpe nonnulli dubitant tanquam de incognita: alij tamen ad Daphnoidem referunt: suspicantur, Matthiolum Laureolam officinarum exprimere voluisse.

Ἑλλέβορος λευκὸς. VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

Elleborum album Latini veratrum album vocant, fert folia plantaginis, aut betæ syluestris similia, sed breuiora, & nigriora, rubescentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat

abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus: naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſsibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec a tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo pulverem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum feruens, b neque ſaliuam ſubinde ciens: huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent. Vomitione autem varios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt: partus impoſitum necat, měſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Preparatio corporum, ac victus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, ſtatim veratrum offerunt, ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi valetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

a οὐκ ἀπόξυς, δὲ καὶ σχοινώδης. i. non acutum & iunceum, ita Meum & Ca.
b Meũ ἐδὲ ἀθρόως, σίελον ἐπισπώμενος. i. neque cumulatè ſaliuã attrahẽs.

Ἐλλέβορος μέλας. VERATRVM NIGRVM. CAP. CXLVI.

Elleborum nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei viridia, platani ſimilia: minora, folijs ſphondylij proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diuiſuris inciſa: caulis aſper, flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides vocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cæpæ ſimili confibratis, a quarum eſt vſus. In collibus, aſperis, & a ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex huiuſmodi petitur terris, vt ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſsimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, feruensque: cuiuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat ventrem, detrahit bilem pituitasque, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſiue drachma ſalis: decoquitur vel cum lente, & iuſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melancholicis, inſanientibus, articularijs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & b pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum ventri vtiliſſimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & vino, cataplaſma. Conſitum proximè radices viti-

a Meũ καταξήροις τόποις. i. ſiccis locis.
b Meũ ὀρρῷ πίττης. i. Lachryma pini.

I. ELLEBORVM ALBVM. II. ELLEBORVM NIGRVM.

um,vinum purga[ndi] facultate donat.Huius resparsu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiumque precantur, ac vitant aquilæ volatus: aduolare enim non sine periculo tradunt:namq; si auis effossionem ellebori cõspexerit, moriturũ qui succidit,augurium est.Celeriter effodiatur oportet,quoniam halitu caput aggrauat:quapropter ad id arcẽdum,fossuri allium præsumere,& vinum bibere consueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

Ellebori vtriusque consid.

III. ELLEBO. NIGRVM alterum.

Elleborum, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quamuis inibi vnum tãtùm Ellebori albi genus inueniatur, floribus in toto ferè caule spicatis, fuluo colore, nigri tamen tria nobis comperta sunt genera. Vnum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscorides: alterum verò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc vt flore distinguuntur, ita etiam viribus inuicem differũt: quandoquidem alterum, & tertium genus adeò viribus imbecillia sunt, vt ferè nihil ad aluum deijciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis vrgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius diutius materia, decoctis ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs nostris, quin ex vnica assumptione, vel saltem altera, Deo iuuãte, fuerint ad sanitatẽ restituti. Cæterùm albi quoque ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex causa euenisse putauerim, quam quòd in Tridentino agro, alijsque circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, vt non adeò perniciosis facultatibus scateat vtrunque elleborum, quemadmodũ illud, quod in calidioribus prouenit regionibus. tametsi non dubitauerim etiam vtriusque acerrimam vim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamentis. Parandi modum, ac etiam propinandi, descripsimus libro tertio nostrarum Epistolarum, ad Georgium Handschium Medicum scribentes. Visuntur nigri vniuersa genera Martio & Aprili mẽsibus, vno & eodem loco florere in amplissima sylua, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ vrbem proficiscuntur, vbi & nos præstantissimum sæpius legimus.

Ellebori dilutum.

Elleb. purpureo flore.

Prouenit quoque Elleborum flore purpureo copiosissimum in Austria superiori, non longè à Lintzio, prope vrbem quam Steir vocant, vnde quotannis ad me illud mittere solet excellens medicus Martinus Stoppius Flandrus. Purpurei radices nigriores, carnosioresque cæteris habentur: cùm aliorum generum radices vt plurimum subalbidæ spectentur. Atqui facies non omnibus eadem est. Purpureum enim florem gerenti, numerosa sunt folia, robusta, & saturatè virentia: ea septẽa simul ex apice robusti canaliculatiq; pediculi, qui quoq; plures in vniuersa planta habentur, prodeunt, atqui sex, quæ vtrinque terna exeunt, in exortu simul coniuncta spectãtur: quod verò medium est, per se solum sine comite consistit. Caulem gerit hæc planta cubito paulò breuiorem, rotundum, glabrum, ac solidum: flores rosarum figura, in purpura albicantes, è quorum medio inter alba quædam capillamenta octo exoriuntur siliquulæ inuicem coniunctæ corniculi figura, in quibus semen oblongum concluditur: radicibus nititur numerosis, longis, tenuibus, saturatè nigricantibus, tenui intus matrice, & à bulboso capitulo á quo caulis exit, prodeuntibus: amaro, acrique gustatu, & qui facilè stomachum moueat, odore insuaui, ac ingrato, & præsertim vbi exenteratæ radices siccescunt.

Elleb. flore albo. Pseudoelleborum.

Cæterùm genus alterum, quod florem candidum profert, nihil prorsus facie à præscripto differt, nisi florum colore. Tertium verò genus quod nos fœminam, aut Pseudoelleborum appellandum censemus, folia gerit digitis nouem ad pediculum vsque dissecta, aconiti Cynoctoni ferè modo: sed longioribus diuisuris, nigricantia, circumquaq; serrata, & è longo planoq; pediculo, caua per medium excurrente linea, ortum ducentia. Caulem edit vegetum, subasperumq;: flores cæteris similes, sed herbaceo colore subuirides, aut quadantenus subpallescentes quinq; aut plures, emergentibus è medio corniculis acuminatis & vtrinq; compressis, in quibus semen continetur. Radicibus cohæret numerosis, tenuibus, palmari longitudine ac etiam longioribus, colore nigricãte, & perinde ac in alijs à cæpaceo capitulo ortum ducentibus: odore pariter graui, & sapore amaro, acuto, ac nauseabundo. Nascitur in montibus, & conuallibus. Germinat omne genus Ianuario, & Februario, sed Martio floret, sæpeq; suo germinatu niues perforat.

Herophili sententia dãnata.

Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum inprimis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, vt quæ pluribus damnari, & explodi posit. Elleborus niger boues, equos, & sues necat: proinde id in pascuis cauent, quamuis albũ innoxiè depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in vulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quod ita eiaculatum reuocent venenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, vel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiamnum in hominibus fieri posse, quod si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori semen, Aristotele authore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarũt mensis quæ tamen hodie magnopere expetuntur. Porro non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis vsus Elleborum

cui flo-

cui flores herbacei inſunt, non elleborum, nec eius ſpeciem eſſe, ſed eam ſanè plantam, quam Columella, & Plinius Conſiliginem vocant, cuius ſententiæ eſt clariſſ. ac doctiſſ. Fracaſtorius, qui etiam eiuſdem Plinij Enneaphyllon eandem facit, quã que ad pecorum pulmonãriam curandã, peſtilentiamq; arcendam ſummis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumẽto freti, quòd ſcripſerint ij, ſi in morboſi quadrupedis auricula conſiliginis radix inſeratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi vim eò confluere, & per illud foramen peſtilens virus elici. Siquidem cùm paſtores huius ætatis obſeruauerint, id totum (vt nos quoq; paulò antè diximus) præſtari tantùm illius ellebori radicibus, exiſtimauerunt hoc veratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, vel (vt Dioſc. inquit) in purpura albicantes, ſed herbaceos, conſiliginem eſſe. Sed ij, mea quidem ſententia, falluntur: quippe Abſyrtus, & Hierocles idem præſtare nigrum veratrum affirmant. Quibus etiam ſubſcribit Plin. lib. 25. c. 5. his verbis: Nigrũ elleborum pecorum, & iumentorum pituitas ſanat, ſurculo per aurem traiecto, & poſtera die eadem hora exempto: hæc Plinius. Ex quibus vtique perſpicuum ſit, non modò conſiliginis, ſed etiam nigri veratri radicem hæc omnia efficere poſſe. Vanum profectò eſſet dicere, exẽpli gratia, ſabinam eſſe calaminthams, vel cõtrà, quòd vtraq; remoratos menſes eliciant: quaſi natura adeò fuerit auara, vt vnicuique morborum generi vnum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus ſit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, vno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Cõſiliginis hiſtoriam deſcribat, neq; vna quidem nota eius faciem repræſentet, non video, quomodo rectè ij aſſerere poſſint, veratrum noſtri vſus eſſe Conſiliginem. Sciant itaque velim, qui nigrũ herbacei floris Elleborum ideò Conſiliginem eſſe contẽdunt, quòd peſtilentibus pecorũ morbis præſens remedium ſit, ſi eius radix auriculis, & aliis corporis partibus inſeratur, id ſucceſſu longè meliori effici, ſi rubentis floris elleboro idẽ fiat, citiuſq; expurgari virus illud peſtilens, quòd huic vires inſint valentiores. Horũ quidem opinionem vt planè ſequitur Fuchſius vir doctiſſimus in libro de comp. med. quem poſtremò auctum edidit: ita etiam idem, meo iudicio, in manifeſto illorum errore verſatur. Nec Enneaphyllon eſſe putamus, ſiquidem Plinius nuſquã meminerit Enneaphyllon conſiliginem latinis vocari, eamq; vrentis facit facultatis, & lũborum, coxendicumq; doloribus vtilem. Cæterùm hic non eſt ſilentio diſſimulanda inepta ſatis, & vana, meo quidẽ iudicio, de nigro veratro opinio Vgonis Solerij, viri alioqui doctiſſimi, vt eius teſtantur ſcholia, quæ nuper in priores Aëtij libros edidit. Is enim in prædictis ſcholijs cẽſet, Elleborũ noſtri vſus tam illud, quod flores fert roſarum modo purpureos, quàm quod albos, eſſe lycoctoni, vel cynoctoni aconiti ſpecies: quod verò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Conſiliginem, aliorum iudicium ſecutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius verbis, quæ modò referam, cognoſci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expẽdat, nihil illas cum nigri veratri radicibus (quæ, teſte Dioſcoride, cæpæ modo bulboſæ ſunt, erumpentibus ab imo earũ bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm vt pluribus demonſtrari nũc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum velluntur, capitis dolorem ob vaporum halitum concitari, vt ipſe millies ſum expertus, id quod in nigri veratri euulſione teſtatur Dioſc. Ex his igitur conſtat, nullam harum trium plantarum ad nigrum veratrum ſatis aptè poſſe reduci: quin duas priores aconiti lycoctoni poſtremas ſpecies eſſe, poſtremam herbam ſui generis: hæc Solerius. Quibus verbis eum in me egiſſe, licet non apertè, meamq; oppugnaſſe ſententiam, ex hoc planè coniicio, quòd nullus, quod ſciam, ante nos ſcripſerit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri veratri genera. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri ſententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus, tum rationibus, tũ auctoritatibus fieri. Redeo ad Soleriũ, cuius ſanè hac in re argumenta me facilè diluere poſſe ſpero, vtpote quæ (pace eius dixerim) leuia ſatis ſint, & prorſus à veritate deſciſcant. Nam falſum eſſe, ac nimis fortaſſe temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum ſuperius meminimus, non mittant radices (vt Solerius aſſerit) tenues, nigras, à cæpaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis, ſed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis & tonſoribus, manifeſtum ſit, nigri veratri communis vſus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cæpæ modo bulboſas eſſe, & ab imo bulbo multas erumpere, vt ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, vt credam, ſi licet ingenuè dicere quod ſentimus, Solerium, aut Dioſcoridis lectionem luxaſſe, aut eam minus rectè percepiſſe, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum eſſe, vt qui fortè in ea re non multum laboris inſumpſerit. Quòd autẽ (vt idem ait) ex hoc noſtro Elleboro, dum effoditur, nullus ob vaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum eſſe non poſſit, nulla hæc eſt ratio apud me. Neq; enim mirum alicui eſſe debet, cur id non faciat: quoniam Dioſcorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, ſed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpuraſcit, tanquam cæteris acrius, apud nos ſæpius excitat, præſertim ſi ligone vulnerentur radices, & ventus aduerſa parte ſpiret. Id quod fortaſſe in Anticyra, Helicone, Parnaſo, & Aetolia valentius præſtat: quandoquidem, Dioſcoridis teſtimonio, ijs in locis acre guſtu, feruenſq;, & omnium probatiſſimum gignitur climatis illius ratione, quod in Gallia fortaſſe, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo conſtant, aconiti cynoctoni, vel lycoctoni ſint ſpecies (vt Solerius ſibi perperàm, mea quidem ſententia, perſuaſit) mihi planè abſurdius videtur, quàm vt ab aliquo approbari poſſit & debeat. Ea ſiquidem aconitorum genera iam omnibus clariſſimè innotuerunt, ſuntq; caule filicis ſimili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, vt ſquillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioſcorides. Quæ ſanè omnia in nigro veratro communis vſus nunquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimẽto compertum eſt, nigrum communis vſus veratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes ſanare morbos: fiſtulas callo induratas tribus diebus impoſitum emollire, & purgare: in aurem demiſſum auditus grauitatem auferre: ſcabiem, vitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in vlceribus excreſcentem abſumere. Quibus tamen viribus non Aconitum cynoctonon, ſed Elleborum prædictum eſſe, in confeſſo eſt. Ex his itaque omnibus abundè perſpicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorſus explodendam eſſe: etſi idem in alijs quoque non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Sed iam nos quoque de CONSILIGINE noſtram proferamus ſententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex ſcriptoribus tam veteribus, quàm recentioribus inuenerim (vt ſupra dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atque adeò hinc fit, vt non auſim ego aſſerere plantam illam, quam hic depingi curauimus, eſſe veram ac legitimam Conſiliginem: neque enim eſt, cuius authoritate fretus poſſim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut ſeminibus comprobare. Verùm quoniam huiuſce plantæ radices per auriculam perforatam inſertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, non parua mihi oritur ſuſpicio, an fortaſſe Columellæ & Plinij Conſiliginem præ ſe ferat: non tamen velim hoc affirmanter eſſe dictum, ideoq; pſeudoelleborum eam appellare libuit. Hanc verò plantam Hieronymus Tragus, cuius ſæpe teſtimonium adfert & probat Geſn. putat eſſe legitimũ Veratrum nigrũ. Sed is vt in hac euidentius errat, quàm vt mediocriter etiam in re herbaria verſatis oſtẽdi debeat: ita in multis alijs plãtis, quorũ numerũ referre longum eſſet, à peritis herbarũ facilè cognoſcitur vanũ atq; læue iudiciũ habuiſſe.

Elleb. nigrũ non eſſe Conſiliginem.

Vgonis Solerii opinio exploſa.

Elleb. nigrũ non eſſe Aconiti ſpeciem.

Conſiliginis conſideratio.

Veratrum nigrum Tragi. Tragus arguitur.

Planta itaque cuius hic imaginem exhibuimus, ad duum palmorum longitudinem aſſurgit, cauliculos emittit tenues ac molles, folia habet longiuſcula, tenuia, quadantenus abrotoni æmula: flores profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris ſimilia: radicibus nititur nigris, nigrum veratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima naſcitur in Bohemia, præſertim in agro Pragenſi. Ea vtuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: priuatim magno ſucceſſu ad pecorum morbos.

Ellebori vtriuſq; vires.

Reliquum autem eſt, vt de vtriuſque Ellebori viribus iam aliquid dicamus. Album, vt Meſues in ſuo de medicamentis deiectorijs cenſu prodidit, mortiferum eſt, quod facilè homines ſuffocare poſſit: idcirco omnino reiiciendum eſſe præcipit. Nigri tamen vſum probat, ſed in validiſſimis tantùm corporibus. Quod ſanè decretum nonnullos adeò perterruit, vt non modò ſuis medicamentis Elleborum admiſcere non audeant, ſed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure vſqueadeò elleboro refragari debeant. Siquidem ego teſtari poſſum, me ſexcentis fermè hominibus nigri ellebori dilutum exhibuiſſe nullo prorſus incommodo: atque etiam eiuſdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuiſſe medicos, qui, facto ſubinde periculo, effectum conſecuti ſunt, vnde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præſtat, quod euulſis ſtatim radicibus, interna repurgatur matrice, ſiccaturq; in vmbra. Harum puluis diluto longè fortior eſt:

Veratri nigri vires ex Actuario.

ob id enim non datur niſi robuſtis, & vbi occalluerit morbus. Proinde de eo ita ſcriptum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum: Veratrum nigrum, atram bilem flauamque è toto trahens corpore deorſum, nec tamen citra vllam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoque inſanientibus: altera caluariæ parte, & ſubter caput diutinè cruciatis commodiſſimum: præſertim viſceribus, vtero, & veſicæ deiectorium medicamen poſtulantibus. Maxima autem eius vis eſt peculiariter educere, quicquid ſanguini commiſtum, eum corrumpit. Ideo veteraſcentibus arquatis morbis vtile: & quibus in ſuperficie ſummatim aſperitudines emerſerunt, velut lepris, impetiginibus & horum ſimilibus: elephantia quoque laborantibus accommodatum eſt. Datur ſcrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minuſve. Fit è ſiccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: poſtea cortice detracto, & in vmbra ſiccato, proiectaq; tenui, quæ in ipſa ſubeſt medulla. Exhibetur autem ex paſſo, & aceto mulſo: verùm ſuauitatis gratia, quadā ex odoratis ſeminibus inſerenda. Si verò efficaciorem alui deiectionem moliri ſit in animo, ſcammonij pauxillum adijcito: hactenus Actuarius. Cæterùm antiqui Medici albi veratri puluerem propinabant comitialibus, melancholicis, vertiginoſis, inſanientibus, limphaticis, conuulſis, podagricis, reſolutis, hydropicis, & elephantia membrorumq; tremore affectis: ſed iam eius exoleuit vſus, quod in puluere non ſine periculo dari poſſit, etſi eius diluto quàm plurimi abſq; incommodo vtantur.

Veratri albi vires Matth.

In lixiuio decocta albi veratri radix, pediculos, & lendes necat. Decoquitur in lacte ad muſcas perimendas. Namque vbi deguſtauerint, paulò poſt emoriuntur. Mures quoque necat, & gallinas. Paratur è radicum albi veratri ſucco in Hiſpania arte quadam venenum præſentaneum, quo illinendis ſagittis quibuſdam in locis vtuntur venatores. Id, vt nos ſæpe in brutis animalibus, & gallis gallinaceis periculum fecimus, vbi ſanguinem contigerit, facto cum ſagitta vulnere, paulò

IV. PSEVDOELLEBORVM.

V. OPHRIS.

poſt vulneratum animal interficit. Verùm enimuero me in non paruam adduxit admirationem, quòd deuoratum, niſi magna fuerit quantitas, nihil ferè incommodi afferre ſoleat. Ideoq; eo ipſo veſci venatores adfirmant Hiſpani, cum purgationes moliri cupiunt. Ob idq; nihil mirum ſi ferinæ carnes hoc veneni genere infectæ, nihil prorſus comedentibus obſint: verùm vbi facto à iaculo vulnere ſanguini ſe immiſcuerit venenum, nullo alio antidoto ſeruari animal poteſt, niſi deuoratis cotoneis malis, aut eorundem ſucco bibito. Id quod à Cæſare Ferdinando primo, Domino meo clementiſſimo, pluries audiui.

Ellebori vtriuſque vires ex Gal.

Ophris deſcriptio, & vires.

Nomina.

audiui. Ellebori vtriuſq; vires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib 6. ſimpl. med. ſic inquiens: Elleborus vterque tum albus, tum niger, extergentis ſimul & excalfacientis eſt facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, ſcabies, lepraſque accommodi ſunt. Quinetiam niger, ſi in fiſtulam callo induratam demiſſus fuerit, duobus tribuſve diebus callum detrahit. Dentibus prodeſt cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium. Porrò niger guſtu calidior eſt, candidus ſubamarus. Hactenus de vtroque Elleboro Galenus. Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS *appellata, quæ foliis maximè album veratrum repræſentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit tenuis, capitulis quibuſdam oblongis paruiſq; in vniuerſum refertus balauſtiorum effigie: è quibus flores exeũt candidi, exiguis linguis ſimiles. Radice nititur gracili, non ſine multis appendicibus, alba, odore præſtanti. Naſcitur in mõtibus & conuallibus. Manſa radix glutinoſum lentorem reddit, ſubdulci ſapore: quare calida fuerit & humida. Præfertur vniuerſa planta ad denigrandos capillos, fracturas ſanandas, & vulnera glutinanda. Illa plãta quæ Græcis ἐλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus, & Veratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem, ſeu Charbechabaid: Italis, Elleboro bianco: Germanis,* Weiß Nießwurtz: *Hiſpan. Verde gãbre blanquo, & yerua de balleſte: Gallis, Viraire, Verarum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa verò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè, Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, ſeu Charbech aſued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè,* Chriſtwurtz: *Hiſpanicè, Verde gambre negro, & Elleboro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir. At Elleborum alterum, nobis Elleborum fœmina, ſeu Pſeudoelleborum, Græcis, ψευδοελλέβορος: Italis, Elleboro falſo. At Ophris, Italis, Elleboro bianco falſo: Germanis,* Zweiblatt.

Elleborus, παρὰ τὸ ἐλεῖν τῇ βορᾷ, quod eſu perimat, ſi maiori nimirum quàm par ſit, doſi ſumatur: duplex eſt, albus & niger: ille flore vel ſubuiridi, vel atrorubente. Niger, alius fœtidus: alius flore viridi, alius flore magno roſeo, alius Saniculę folio maior & minor, alius tenuifolius Buphthalmi flore. I. Elleborus albus flore ſubuiridi, C.B. Elleborum album, Matth. Lob. Dod. fol. Caſt. Cæſal. Helleborus albus, Brunf. Trag. Fuch. Cordo in hiſt. Geſn. hor. Lon. Ang. Lug. Cam. Helleb. albus fœmina, Tab. Veratrum album, Turn. Dod. gal. Lac. Cordo in Dioſc. II. Helleborus niger flore roſeo, C.B. Elleborum nigrum, Matth. Caſt. Lugd Helleborus niger, Lob. Cam. Elleborus niger verus, Geſ. hor. Elleborus niger ſecundus, Lug. Ellebori nigri alterum genus, Cæſ. Veratrum nigrum primum, Dodo. fol. Veratrum nigrum legitimum, Cluſ. hiſt. Pann. Veratrum nigrum Styriacum, Tab. Planta Leonis, Dod. edit. gallica. Flore eſt roſeo, eſt & albo. III. Helleborus niger flore viridi, C.B. Elleborum nigrum alterum, Matth. Elleborus niger adulterinus domeſticus, Trago, ſeu hortenſis, Fuch. Elleborus niger vulgaris, Geſ. hor. Cęſ. Helleborus niger, Brunf. Cordo in hiſt. Elleborus niger tertius, Lugd. cui & Conſiligo minor: Helleboraſtrum, Turn. Lob. Pſeudoelleborus niger, Dod. gal. Veratrum nigrum, Cor. in Dioſc. Veratrum nigrum ſecundũ, Dod. fol. Tab. Cluſ. hiſt. Pann. IV. Helleborus niger tenuifolius buphthalmi flore, C.B. Pſeudoelleborũ, Matt. Lugd. Elleborus niger verus, Trag. Elleborus niger, Lon. Helleborus niger ferulaceus Theoph. Lobelo: Helleborus Hippocratis, Tab. Elleboraſtrum nigrum, Geſ. hor. (cui & Ellebori nigri ſpecies quorundã) Cam. Helleborine tenuifolia, Cordo in hiſt. Seſamoides minus, Cordo in Dioſ. Geſ. hor. Buphthalmum, Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Cluſ. hiſt. Pann. Lugd. Cam. Etſi huius radicem venenum lethale dixerit, Caſtor Durantes, huius tamen radice pro Elleboro nigro frequenter & feliciter vtimur: rectè enim Geſ. dixit hanc eſſe radicibus Ellebori nigri, viribuſque. V. Ophris bifolia, C.B. Ophris, Matth. Fuch. Lacun. Caſt. Lugd. Thal. Cam. Tab. Cæſ. Perfoliata maſcula ſiue ſylueſtris mas, Brunf. Satyrium decimum, Trag. Bifolium, Trag. Dod. gal. Lob. Bifolium ſecundum, Lon. Pſeudoorchis, Dodo. fol. Aliſma, Geſ. de hort. Habetur folio obtuſo & acuto, gemino & terno.

I. SESAMOIDES PARVVM.

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SEſamoides magnum in Anticyra elleborum vocant, quoniam albo veratro in purgationibus miſceatur. Simile eſt Senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili ignaua: ſemen guſtu amaro, cætera ſeſamæ ſimile. Ventrem detrahit: datur tritum ad bilis, pituitæq; deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi ſeſquiobolo, ex aqua mulſa.

Σησαμοειδὲς μικρὸν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

SEſamoidi paruo cauliculi ſunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirſutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: ſemen ſeſamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitaſq; ſemen ex aqua mulſa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula diſcutit. Naſcitur in aſperis.

Seſamoidis conſideratio.

TAmetſi in Commentariis noſtris antea editis, ſcripſimus maioris, & minoris Seſamoidis nullam nos habere cogni-

II. SESAMOIDES PARVVM flore magis completo Camerario.

Nomina.

cognitionem, nec inueniſſe quenquam, qui vnum aut alterum genus oſtenderet, tractu tamen temporis factum eſt, vt minus à ſolertiſsimis rei plantariæ indagatoribus repertum ſit, notis omnibus perquàm bellè aſtipulantibus, vt ex hac imagine quiſpiam coniicere poterit. Hanc ego Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino refero acceptam: verùm an Maius ex Anticyra in Italiam hactenus allatum ſit, mihi ſanè incompertum eſt. Hoc Græcis Σησαμοειδὲς μέγα, Latinis, Seſamoides magnum dicitur. Illud verò quod Græcis Σησαμοειδὲς μικρὸν, Latinis Seſamoide paruum.

Hæc ad Seſamoides ab aliis, ab aliis ad Catanancē refertur, Chondrillis adnumeramus. I. Seſamoides primum, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Tab. Seſamoides parua Dioſcoridis, Aduer. & Lob. in icon. Chōdrillæ ſpecies tertia, Dod. fol. Catanance quorundam, Lug. II. Seſamoides paruum flore magis completo Camerario, qui ſuo Matthiolo adpoſuit: quam ad intubaceum potius referendum cenſet, cum radix lacte non pauco turgeat: flores cichorio figura reſpōdent, quorum alij ſimplici foliorum textura conſtant: alij denſius ſtipantur, colore cæruleo, ſtaminibus in medio luteis: ſemen ſubnigrum, angulosum, puſillum, ſquamatis capitulis incluſum, quod ſapore eſt dulci, nihil vel minimum amaritudinis obtinente.

Σίκυς ἄγριος. CVCVMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

CVcumis ſylueſtris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſſimilem: folia, atq; ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus: frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, veterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & vitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamque deiiciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra ſtomachi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in vini præſertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abundè deprimi cernatur. E fructu huiuſce

Elaterium. cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium vocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte vna: poſtridie impoſito ſupra craterem rariore cribro, vtriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum verſus aciem habente, finduntur, atque per cribrum humor in ſubiectum vas exprimitur: ſimulque carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur: quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in vicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abiiciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur, dumque ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc verò identidem fieri ſolet donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtillatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, & conterendo cogitur in paſtillos. Sunt qui ad hauriendam protinus ſucci abundantiam, cribratos cineres humi inſpargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum ſua humiditate diffundunt, ſiccatumque in pila, vt dictum eſt, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouiſſima lotione mulſam aquam reſpergunt. Elaterium optimum eſſe conſtat, læue, non ponderoſum, cum candore leniter humectum, guſtu amariſſimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen ſcabrumque, ſi turbidum ſpectetur, atque erui cineriſque plenum ſit, graue & vitioſum eſſe ſolet. Nec deſunt, qui cucumis ſucco amylum immiſceant, vt candorem ipſum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus vtile eſt. Integer modus obolus eſt, minimus ſemiobolus, pueris chalci duo, ſiquidem copioſius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam vtrauis parte extrahit: optima ſuſpirioſis eſt purgatio †: quòd ſi in animo ſit deiectionem moliri, adiecto ſalis duplo, & ſtibij quod colorare ſufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, poſtea cyathus vnus aquæ tepidæ ſorbeatur. Ad citandas tamen vomitiones aqua diluens elaterium, ſubiectas linguæ partes penitiſſimè penna oblinito: quòd ſi quiſquam difficilius euomat, oleo, aut vnguento irino reſoluito: ſomnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè vacuantur, continuè vinum, & oleum dare conuenit: etenim vomendo reſtituuntur. Quòd ſi vomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, poſca, poma, & quæ ſtomachum denſando corroborant, offerēda ſunt. Ciet elaterium menſes, & partus enecat, in peſſo ſubditum: morbo regio medetur, cum lacte naribus infuſum, & diuturnis capitis doloribus liberat: efficaciſſimè anginis illinitur, cum vetere oleo, melle, aut felle taurino.

Sylueſtris

CVCVMER SYLVESTRIS.

Cucumeris ſylueſtris cõſideratio.

SYlueſtris Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præſertim agro noſtro Seneſi in oppidorum plateis, & ſecus mœnia, & ſemitas, incultis & vliginoſis locis. Ex eius fructibus ſuccum exprimunt officinæ, atq; Elaterium vocatum parãt. Viticulas humi fundit bicubitales, ac adeò aſperas, vt contrectantes pungere videantur. Folia illi ſunt ſatiuo cucumeri ſimilia, ſed rudiora, hirſutiora aſperioraq́; & auerſa parte ſubalbicantia, numeroſis intercurſantibus venarum lineamentis, longis, craſſis aſperiſq́; pediculis nitẽtia. Flores ex alarum cauitatibus in toto caule prodeunt aurei, ſtellarum figura, ſatiui cucumeris modo, retrò extuberante fructu, qui tandem auctus & longus factus, glandis magnitudinem ſuperat, aut dactylos æquat. Is hiſpidus eſt, & quaſi aculeis horreſcit, qui menſe Auguſto maturus factus, candicat, & ſponte, aut leuius impulſus non ſine impetu à pediculo diſiungitur, & tormẽti inſtar, nigrum, maturumq́; ſemen vna cum ſucco in legentes eiaculatur, quaſi iniuriæ propulſator. Radice nititur dodrantali, & quandoq́; longiore, brachiali craſſitudine, cãdida, plena, ſuccoſa, & inſigniter amara, quemadmodum planta tota & fructus. Naſcitur locis incultis, in ſabuletis, ac ruderibus. Officinæ ex fructuum ſucco Elaterium parant.

Galen. à Cordi reprehenſ. defenditur.

Valerius Cordus nuper editus à Geſnero Galenum reprehendit, quòd dixerit in libro de ſimpl. med. facult. ſemina agreſtis cucumeris omnino eſſe amara: ſed pace mortui Cordi dixerim, falsò Galenum impugnat, cum nuſquam (quod viderim legerimq́;) id ſcripſerit Galenus. Is enim libro quarto de ſimpl. med. facul. cap. 7. quædam cucumerum ſemina amara eſſe dicit, quemadmodum & amygdala, ſed non explicauit, an in agreſti cucumere, vel in ſylueſtri id quandoque reperiatur: quanquam coniectura quadam aſſirmari poſſit, de ſatiui cucumeris tantùm ſemine Galenum eſſe locutum, vtpote qui legentes admonere voluit, huiuſcemodi ſeminum nucleos qui natura dulces ſunt, quandoq; etiam amareſcere, ſoli, in quo ſeruntur, vitio.

Elaterium omnium medicamentorum diuturniſſimum.

Cæterùm de Elaterio diſſerens Theophraſtus li. 9. c. 14. de hiſtoria plantarum, ita ſcribit: Sed omnium medicamentorum diuturniſſimum Elaterium eſt, optimumq́; quod vetuſtiſſimum. Itaq; medicus quidam, vir haud inſolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, virtute mirabili ſeruare apud ſe retulit, eo à quodam munere donatus. Cauſa, ob quam tam longo ſeruari tempore poſſit, humoris copia eſt: quamobrem vel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed vſque ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur vis peculiaris iſti tribuitur: hactenus Theophraſtus. A quo maximè diſſentire videtur Dioſcorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus vtile eſſe. Theophraſtus verò, idem ducentis annis mirabili virtute ſeruatum eſſe ait. Quin & in eo diſcordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in ſe continere Elaterium, vt vſq́; ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguat: Alter verò probatiſſimum illud eſſe Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret.

Plinius de Elaterio.

Theophraſto ſubſcribit Plinius lib. 20. cap. 1. vbi ſic inquit: Elaterium vſque ad quinquageſimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum eſt, ſi admotum prius quàm extinguat, ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat: hæc Plinius Theophraſtum ſecutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioſcoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum eſſe. Quippe præter Theophraſti, & Plinij ſententiam, cùm omne humidum, quod pingue non ſit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium eſt, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multũ exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: namq́; flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit: id quod nobis aliquando experimento cõpertum eſt.

Elaterii vires ex Meſue.

Elaterij vires deſcripſit Meſues inter ſua deijcientia medicamenta, vbi in hunc ſenſum inquit: Cucumis ſylueſtris, ſiue aſininus abradit & vaſorum oſcula aperit: proinde & inteſtinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia poſſunt, ſi addatur aut bdellium, aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulſa cum ſalis modico, aut ſi ex lacte bibatur. Roboratur elaterij vis, addito foſſitij ſalis momento, aut odorato puluere, quem officinæ ſpecies alephanginas vocãt: ijs enim admiſtum felicius quoque operatur. Purgat, vt quidam ferũt, ſcammonij modo. At revera magis pituitã deijcit, quàm bilem: quamuis & hanc quandoque detrahat, præſertim cùm deiectioni parata promptaq́; ſeſe offert. Mirificè præter hæc ſanguinis ſerum expurgat, ab iis potiſſimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi ſolent: quamobrem articulorum dolore vexatis opem non modicam præſtat. Radix in aqua elixa, tuſa, & oleo ſubacta cum abſinthio, diuturnam hemicraniam ſanat, ſincipiti & loco dolenti illita, ſi tamen prius eius decocto foueatur locus. Præſtat idem & ſuccus ex lacte naribus immiſſus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos reſoluit abſceſſus, quemadmodum & ſtrumas, præſertim addito melle, & caprino ſtercore. Radicis, & cucumis ipſius ſuccus aqua intercute laborantibus præſtantiſſimum eſt medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem valet & radicis decoctum. Prodeſt præterea arquatis, & iecoris, & lienis obſtructionibus. Item iſchiadicis, tum clyſteribus infuſum, tum etiam ſi decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, vulnerum cicatrices attenuat ex melle impoſitus: & ſugillata ex ictu delet. Eiuſdem ſuccus fabacea farina admiſtus, & linimẽti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem vitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum eſt, ne plus quàm par ſit hauriatur: quòd reſeratis vaſorum oſculis ſanguinem eliciat.

Cucumeris ſylueſtris vires ex Gal.

Cucumeris agreſtis vires reddidit Galenus lib. 8. ſimpl. med. his verbis: Cucumeris agreſtis, & fructus ipſius ſuccus, quem vocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus eſt. Elateriũ itaque menſes ciet, & fœtum interimit appoſitum: ceu alia omnia amara ſimul & ſubtilium partiũ, maximè ſi aliquã habeant caliditatẽ, veluti nimirum Elaterium. Summè ſiquidẽ amarum eſt, leuiter calidum, vt ex ſecundo ſit ordine excalfacientium.

facientium. Porrò tale protinus digerendi vim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo vetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam vsu dolores capitis sanat. Atque Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, vt & foliorum, licet elaterio similem vim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit namque, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat. Nomina. *Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Officinis, Cucumer Asininus: Arabibus, Chefe allimar, Kate alhenei, seu Chetha alhamar: Italis, Cocomero saluatico: Germ.* Wilder Cucumer / & Esels Cucumer: *Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis, Cocombre sauuage. Eius verò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter Elaterium vocant: Itali, Elaterio.* † *(Quod si in animo sit deiectionem moliri &c.) Duo hic sunt ab omnibus Dioscor. interpretibus neglecta, quæ facilè condonauerim Hermolao, Marcello, & Ruellio: illis quidem, quòd medici non fuerint, huic verò quòd in philologiam suam potissimum studia collocauerit. At in Cornario, Amatho Lusitano, & Lacuna maiorem intelligentiam requiro, cùm medicos physicos sese professi sint publicè, ac de medicina facienda, etiam posteris monumenta reliquerint. Vnum est, quod in omnibus ferè vetustis exemplaribus manuscriptis legitur non* στίμμεως, *sed* σινήπεος ὅσον χρῶσαι, *cuius vocis abbreuiatione, & cognata literarum similitudine decepti sunt omnes Latini interpretes, quòd verbum* στίμμεως, *nihil prorsus ad rem faciat. Nam quid stibio crudo cum Elaterio conueniat non video, cùm nulli medicamento purganti veteres vnquam stibium adiecerint, neque quicquam tale de eius facultatibus à nostris maioribus proditum sit. Sinapi verò additum puto ad vim elaterij roborandam, & malitiam corrigendam, vt Rhabarbaro spica, & alia alijs purgantibus adiuncta sunt, à primis medicinæ parentibus. Quòd autem* σινήπεως *loco* στίμμεως *legendum sit, patet ex ipsius Dioscoridis volumine de medicamentis facilè parabilibus, vbi de curandis difficilibus respirationibus, & asthmate disseruit. Namque ibi sic habet* ἢ ἐλατηρίου ∠.α. νίτρου ∠.α. ὁμοίως σινήπεως ∠.α. καταπότια ποιήσας δύο δίδου. *Patet quoque ex Aëtij verbis 2. Tetrab. Serm. 4. cap. 57. vbi Græcum exemplar ab Aldo excusum, cõtra Cornarium sic habet: Mirum in modum efficax est vomitorium ex elaterio, quo ad occultas anginas vtor, Elaterij obolum dimidium, nitri spumæ obolos tres, sinapis drachmam vnam. Hæc in aqua dissoluta redigo in octo catapotia, & mane duo, duoq; vesperi exhibeo: purgat enim citra molestiam supernè, & paroxysmum magna ex parte soluit, & affectum, siquis remanserit arcet. Postremò huiusce cathartici propè vt ab Aëtio descripti, meminit Galenus in calce lib. 7. de comp. med. secundum locos, inter Andromachi medicamenta. Alterum in quo doctiores desidero interpretes, est quod* ὅσον χρῶσαι, *Latinè conuerterint quantum ad colorem inferendum sit satis, cùm vox ambigua* χρῶσαι *tum ad colorem, seu tincturam, tum etiam ad compagem, & solidum pilularum corpus referri queat. Idcirco, vt orationis contextus rei medicæ peritos docere potuisset, & ex Hesychio interpretari licuisse,* χρῶσαι *significat etiam* προσάπτειν ἢ ψηλαφᾶν, *seu (vt Barbari loquuntur) incorporare.*

Cucumis syluestris asininus dictus, C.B. Cucumer syluestris, Matth. Fuch. Lac. Lobel. Cucumis syluestris, Trago, Dod. gal. & fol. Lon. Cæsal. Cam. Cucumis anguinus, Turn. Cord. in hist. Cucumis erraticus, Gesf. hor. Cucumer asininus, Tab. Cucumer agrestis, Brunf. Cord. in Diosc. Lugd. Ex fructibus decerptis vna nocte seruatis, postridie cultro supino fissis, succus deorsum labens in subiectum vas, interposito cribro colligitur & ramenta aqua dulci perfunduntur, & in subiectam peluim premuntur. Humor collectus in sole siccatus & in pastillos firmatus, Elaterium dicitur, Agitatorium apud Theophrastum Gaza vertit.

Σταφὶς ἀγρία. STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

STaphis agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos virides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per vomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: vlcera oris manantia cum melle sanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

Staphidis agriæ consid.

STaphis agria, quam officinæ Græca voce corrupta vulgò Staphusariam vocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima prouenit. Eius semen copiosum apud seplasiarios inuenitur: namque eo frequenter vtũtur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Sunt qui scribant, epotis Staphidis agriæ floribus, & illitis eiusdem folijs, sanari eos qui à serpentibus demorsi sunt. Staphidis agriæ vires ex Galeno. *Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide lib. 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Astaphis agria vehementer acrem obtinet facultatem, adeò vt ex capite pituitam purget, quod*

ἀποφλε-

ἀποφλεγματίζειν Græci dicunt, abſtergatq́; valenter. Itaque ad pſoram accommodata eſt. Sed & vrendi vim aliquam habet. Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία, & ἀσταφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua ſylueſtris, Herba pedicularis, & pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Mutbazagi, ſiue Miubezegi: Italis ac officinis, Staphuſaria: German. Bißmüntz: Hiſpanis, Fabaraz Paparraz: Gallis, Eſtaphiſagrie, & herbe aux poulx. Nomina.

Staphys agria quæ nunc in Græcia φθειρόκοκκον, & ψιρόκοκκον, granum pedicularium ab effectu dicitur. Staphisagria, Matth. Trag. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lon. Caſt. Lugd. Cæſ. Camer. Lob. cui & Vitifolia, in iconibus. Pedicularis ſiue Phthiroctonon, Cordo in Dioſcoridem.

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

THapſia nomen ideò accepit, quòd in Thapſo eiuſdem nominis inſula, primùm inuenta ſit. Tota verò natura ferulę ſimilis eſt: graciliore caule: foliis fæniculi: vmbella anethi in cacumine à ſingulis ſurculis erumpente: flore luteo: ſemen quale ferulæ: latiuſculum, ſed aliquãtò minus: radix foris nigra, intus candida, a lõga, acris, craſſiore libro veſtita. b Succi extrahẽdi ratio hæc eſt. Facto in ambitu ſcrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis ſpeciem in ſe excauata cooperitur, quò merus ſuccus confluat: oportet illuc ſequenti die ſe conferre, & congeſtum ſuccum extrahere. c Tunditur etiam radix in pila, & ſuccus organo per quallum expreſſus, fictili craſſo inſolatur. Aliqui folium vnà terunt: ſed inualidior huiuſcemodi ſuccus. Hoc autem intereſt, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è foliis autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam ſentit. Qui ſuccum colligit, ſtare debet non obuerſus vento: aut potius cùm dies apricus eſt, & à flatu ſilet: quoniam ob halitus acrimoniã facies vehementer intumeſcit, nudaque corpora inuadunt puſtulæ: ob id prius liquido cerato, & adſtringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tã cortex radicis, quàm ſuccus purgandi vim habent, & lacteus ſuccus in aqua mulſa potus: nam vtrinq; bilem extrahũt. Radicis modus, quaterni oboli cum tribus ſeminis anethi drachmis: ſucci terni oboli: lactis, obolus vn⁹: quod eo amplius aſſumitur, periculoſum eſt. Huiuſmodi purgatio conuenit ſuſpirioſis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibuſque: datur in cibis, aut obſonio, quibus difficile ſit vomere. Tam radix, quàm ſuccus omnium maximè, quæ pares cũ eis vires adepta ſunt, vim habent extractoriam ex alto, vbi ex imo aliquod euocandum eſt, aut meatuum laxitas aliò transferenda eſt: vnde ſuccus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, ſuccuſque cum æquis ceræ, thuriſque portionibus, ſugillata, liuoreſque tollunt: ſed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus ſuccus, lepras tollit: tubercula diſcutit, perũctus cum ſulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumq; valetudinibus vtiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem iis, qui natura, nõ circumciſione curti ſunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturã reſarcit.

a Me. & Cat. μεγάλη. i. magna.

b Meum, ὀπίζεται. i. ſuccus colligitur.

c Meũ. & Cat. χυλίζεται ἡ ῥίζα. i. exprimitur etiam ſuccus è radice.

THAPSIA.

DE thapſiæ viribus locutus eſt Theophraſtus libro 9. cap. 22. de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcribit: Thapſiæ radix vomitoria eſt, & ſi quis continuit, tam ſuperius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere poteſt: ſuppurationes tamen aliàs exalbidas facit. Succus eius validior eſt, & quidem tam ſuperius, quàm inferius purgat. Nullus ſeminis vſus. Naſcitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ verò depaſcunt: & aut aluus ſoluitur, aut intereunt: hactenus Theophraſtus. Thapſiam author eſt Plinius libro 13. capit. 22. à Nerone claritatem accepiſſe, eique magno vſui fuiſſe ſui imperij initio, quòd nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thapſia, thure, & cera, ſequenti die contra famam cutem ſynceram circumferret: etenim ea mirum in modum ſugillata delet. Thapſia plurima naſcitur in Apulia, præſertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in noſtris maritimis locis adeò ferulæ adſimilis, vt non facilè, niſi à rei herbariæ peritis, vna ab altera dignoſcatur. Viſitur etiam hodie in hortis ad ſpectaculum plantata, qua ratione iam fermè omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non deſunt impoſtores, qui Thapſiæ radicum cortices pro Turpeto venditent: quæ quidem à peritis ſeplaſiarijs in ea medicamenta iure optimo addi poſſunt, quæ Thapſiam expoſcunt: ſed in Turpeti locum non ſunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (vt ſuperius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchſio diſſentimus, qui Turpetum à Meſue deſcriptum, nil aliud eſſe cenſet, quàm Thapſiæ radices.. Thapſiæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Thapſia acrem habet, ac vehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto violenter extrahit, & ipſum quod extraxit, digerit. Verùm pluſculum ad ea efficienda tempus poſtulat, vt quæ largè excrementitia humiditate impleta eſt, ob quam celeriter corrumpitur. Et libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ſic inquit: Qui Thapſia vtitur, ſciat opus eſt, maximam differentiam eſſe recen-

Thapſię conſideratio.

Thapſiæ vires ex Gal.

tis ad vetustiorem. Vis enim huius pharmaci post annum multum exoluitur, atque amplius adhuc post duos annos, ausimque ferè dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam. Nomina. *Hæc vt Græcè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.*

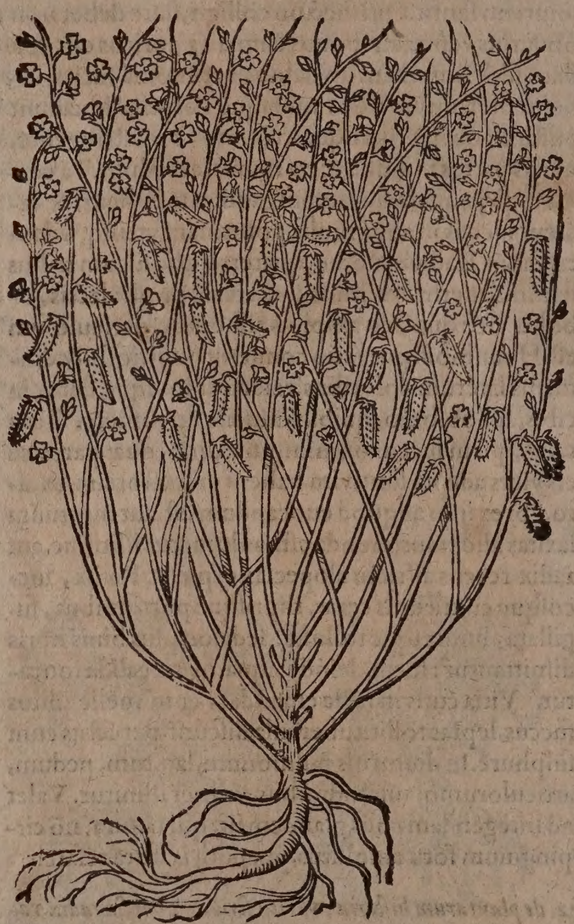
† Hoc loco Græci codices habent ὀπίζεται, quod verbum Ruellius verterat hic, lac extrahitur: licet alibi, vt in panace Heracleo, idem vertat, succus excipitur. Nos verò, quòd ὀπὸς, à quo verbum illud defluxit, succum, liquorē, & lachrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neque certè temerè, quòd non solùm nobis conueniat cum Marcello interprete: sed quod etiam arbitremur hanc esse germanam illius verbi significationem, atque melius rem exprimere, de qua sermo est. Huius tamen mutatæ à nobis versionis lectorem admonendum esse duximus.

Thapsia carotæ folio, C.B. Thapsia, Matth. Lac. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. cui & Thurbit album Mesues, Thapsia maior, Cordo in hist. Thapsia vera & Turbit montis Gargani, Ges. hor. Thapsia vulgaris & Turpetum griseum, Taber. Thapsia vulgaris Carotæ effigie, Lobelo.

Σπάρτιον. SPARTIVM. CAP. CLII.

SPartion frutex est longas ferens virgas, sine foliis, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur: semen lenticulæ in folliculis phasiolorum modo nascens: florem, vt albæ violæ, luteum. Purgant per superna vehementer ellebori vice, citra pediculum flores, & semina quinis obolis in aqua mulsa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tusis, extractus succus, ischiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere: strigmenta autem elicit cruenta.

I. SPARTIVM.

II. SPARTIVM HISPAN.

Spartii consideratio. *TAnta nimirum inter Spartium, siue Spartum, & Genistam intercedit similitudo tum facie, tum etiam viribus, vt eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino errasse eos, qui alterum ab altera secernerent: præsertim cùm hac in re deprehendissem Plinium dubitasse lib. 24. c. 9. vbi ita scriptum reliquit. Genista quoque vinculi vsum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designauerit Homerus, cùm dixit: Nauium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Aphricanum, vel Hispanum Spartum in vsu certum est: & cùm sutiles fierent naues, lino tamen, non sparto vnquam sutas: hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioscoridem perlegissem, hac de re prius admonitus à clariss. medico Petro Cannizero Hispano, Serenissimi Ferdinādi Romanorum Regis Protophysico, qui in Hispania aridis & siccis locis copiosissimum Spartum, numerosamq́; Genistam se vidisse testatus est, comperi planè inter has plantas discrimen esse.* Spartum & Genista differunt. *Quippe quòd Spartium Dioscoridi frutex sit folijs viduus: & floribus constet albæ violæ similibus. Genista verò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, ipsi modo lunatos. Hinc itaque factum est, vt nunc in eorum sententia consistam, qui Spartitum à Genista differre existimant. Non tamen quòd diuersi prorsus generis has plantas esse putem: nam tanta, vt dixi, vni cum altera cognatio est, vt etsi non eædem sint, tamen congeneres esse videantur.* Sparti vsus ex Plinio. *Sparti quidem vsus (vt Plinius est author libro 19. cap. 2.) multa post secula cœptus est, nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: iuncusq́; propriè aridi soli, vni terræ dato vitio. Namque id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Chartaginensis Hispaniæ citerioris*

portio

portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes facesq;, hinc calceamina: & pastorum vestes. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos vsus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: conuolutum osseis, ligneisq; conamentis. Vulsum fascibus in aceruo adunatum biduo, tertio resolutum, spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè, sed & dulci, si marina desit, siccatumq; sole iterum rigatur, si repentè vrgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, vt fiat vtile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In sicco præferunt è cannabi funes. At Spartum alitur etiam demersum, veluti natalium sitim pensans. Est quidem eius natura interpolis: rursusq; quàm libeat vetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui volet miraculum æstimare, quanto sit in vsu omnibus terris nauium armamẽtis, machinis ædificationum, aliisq; desideriis vitæ. Hactenus de Sparto Plinius. Cæterùm GENISTAE in Hetruria adeò frequentissimæ proueniunt, vt Maio, & Iunio mensi- Genistæ consideratio.

III. GENISTA.

IV. GENISTA ANGVLOSA.

bus magnum & iucundum spectaculum præbeant viatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & vestiuntur colles, vt procul aurei videantur. Gaudent earum floribus apes, vt Plinius inquit, proinde aluearijs circumferuntur. Genista nobis ligandis vitibus salicis vicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntque inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt. Expetitur Genistæ lignum etiam figulis qui in Italia id vasorum fictilium genus conficiunt, quod vulgò de maiolica vocant: quippe quòd (vt ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conseruetur in opere. Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia deiectoriæ facultatis, vbi hæc ad sensum scribit: Genista arbor est montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur virgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus vites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, interuallis distincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & ventriculo. Sed tollitur noxa (vt Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam vtrinque valentissimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, vrinam cit efficacissimè, & calculos disrumpit, tam in renibus quàm in vesica: nec in his materias figi & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorẽtur. Fit ex iis oxymel, cuius vsu indurati lienes resoluuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis calculosisq;, si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis verò à drachmis duabus ad quatuor: hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse videtur: quandoquidem id erui, vel viciæ faciem potius referat, quàm lentis. Sparti, vt iam ad eius vires redeamus, meminit Galenus lib. 8. simpl. med. his paucis verbis: Sparti, quo & vites apud nos alligant, tum semen, tum virgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis. Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium, & Spartum dicunt, Itali, Spartio: Germani, Pfrimmen: Hispanis, Spartio: Gallis, Genest d'Espaigne. Quæ verò Latinis Genista, Italis Genestra vocatur: Hispanis quoque Genestra, Giesta, & Giesteira: Germanis Ginst: Gallis, Geneste.

Genistæ descriptio, & vires ex Mesue.

Sparti vires ex Gal.

Nomina.

Spartij & Genistę figuras duas adposuimus, quarum prima & tertia est Matthioli, altera verò & quarta illarum loco à Camerario in suo Matthiolo posita. I. Spartium, Matth. Lac. Lon. Lugdun. Spartum, Turn. Fuch. Dod. gal. Spartium Hispanicum, Tab. II. Spartium Hisp. C.B. Spartium primum, Clus. hist. Hisp. Spartium Hispan. alterum flore luteo, Lob. Lugd. Spartium Hispanicum quartum, Taber. Spartum

frutex maius, Dod. in fol. Spartium, Camerario in ſuo Matthiolo. III. Geniſta iuncea longifolia, C.B. Geniſta, Matth. Turn. Caſt. Geniſta iuncea, Cordo in hiſto. Geſ. hor. Geniſta Italica, Dod. fol. Geniſta altera iunco rotundo, Cæſalp. Geniſta tranſalpina ſiue Hiſpanica arboreſcens, Camer. Spartium alterum, Lacun. Spartium vel Spartum Geſner. hor. Cluſ. hiſt. Hiſpanic. Spartium Dioſco. Lob. Anguill. Spartium Hiſpanicum ſecundum & tertium, Tab. Spartium, Geniſta peregrina ſiue Africana, vulgò Italica, Cam. IV. Geniſta anguloſa, C.B. Geniſta, Brunf. Fuch. Trag. Dod. gal. & fol. Cordo in Dioſc. Tab. Camer. ad Matth. Geniſta maior ſeu non aculeata, Lonic. Spartium, Turn. Spartium, Geniſta Scoparia vulgi, Lobel. Geniſta Scoparia, eidem in icon. Geniſta quadrato iunco, Cæſ. Geniſta anguloſa ſeu vulgaris, Lugdun.

Σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

SIlybon lata ſpina eſt, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum ſale oleoque cocta eſtur. Radicis ſuccus drachmæ pondere potus vomitiones ciet.

HActenus non ex noſtra tantùm, ſed neque ex aliorum quoque inquiſitione verum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quamuis inter tot alias plantas aculeatas inibi naſci, & eſſe poßit: tamen tam paucis eius Nomina. *notas explicauit Dioſcorides, vt difficilè admodum illud inuentu iudicem: neque enim ipſe, vt ingenuè fatear, quod ex illis ſit, auſim decernere. Vt Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.*

Βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

GLans vnguentaria fructus eſt arboris myricæ ſimilis, magnitudine auellanæ nucis: cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretioſa vnguenta pro oleo vtuntur. Naſcitur in Æthiopia, Ægypto, Arabia, & Petra oppido ſecus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem abſumit: cum lolij farina, & aqua mulſa podagricis illinitur. Pſoras, lepraſque, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, varos, & papulas in facie, & cutis vitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite reſoluit: ſtomacho aduerſatur. Oleum, quod ab ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adſtringit: verùm tuſæ, & expreſſæ ſuccus abſtergentibus medicamentis adiicitur, quæ aduerſus prurigines, & ſcabritias idonea ſunt.

I. LILAC.

Glandis vnguentariæ conſideratio. *GLans Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in quibuſdam Hiſpaniæ locis copioſa (vt audio) prouenit. Adfertur hodie copioſa in Italiam ex Alexandria Aegypti. Cæterùm de foliorum facie autores inter ſe differūt. Siquidem Dioſcoridi folijs eſt Myricæ, Theophraſto Myrti, & Plinio Heliotropij herbæ ſimilibus: atqui aut in Theophraſti aut Dioſcoridis codice mendum ſubeſſe vereor. Siquidem aut in Theophraſto μυρσίνης pro μυρίκης, aut in Dioſcoride μυρίκης pro μυρσίνης legitur. Nam in vtroque authore facilis, lubricuſq; eſſe potuit ſcriptorum lapſus, propter vocabulorum propinquitatem. Sed neſcio profectò, quorum autoritate ſcripſerit Plinius lib. 12. cap. 21. vnguentariæ glandis plantam folijs eſſe Heliotropij, cùm tamen in Theophraſti lectione vbique ſe verſatum oſtendat.* Andreæ Marini Glansvnguent. *Andreas Marinus, medicus nō vulgaris, in ſuis ſuper Meſuem annotationibus, plantā quandam pingit pro vnguentaria glande, à Clariſſimo Petro Antonio Michaelio patritio Veneto acceptam; quæ à præſcriptis omnibus tota facie differt: ſed an legitima ſit, cur probem, aut improbem, non habeo. Titulus eius mendax eſt, ſiquidem Ben album inſcriptum habet. Itaque vereor ne & ipſa quoque imago tituli ſequatur errorem. Hanc autem Plantam, cuius hic imaginem damus, Conſtantinopoli ſecum attulit Clariſſimus vir Augerius de Busbeke, qui continuis ſeptem annis Cæſaris Ferdinandi primi, apud Solimanum Turcarum Imperatorem, oratorem egit, ſub hoc nomine, LILAC. Eam cùm inſpexiſſem, & fructus eius agnoſcerem piſtaceorum faciem perquàm bellè referre, illico in ſuſpitionem veni an hæc fortaſſe Glans Vnguentaria dici poſſet: quapropter, vt aliorum quoque ſit iudicium, eam hic excudi voluimus. Viuam plantam videre non licuit, ſed affabrè, & diligentiſſimè pictam, tametſi hoc anno miſit ad me Patauio recentiſſimum huiuſce plantæ ramuſculum, floribus copioſiſſimis refertum, & alterum deinde cum fructibus, Iacobus Antonius Cortuſus materiæ medicæ peritiſſimus: quinetiam literis mihi ſignificauit hanc ſe credere eſſe plantam, quæ Theophraſto libro tertio, capite decimo, de plantarum hi-* Oſtryx Theo. *ſtoria OSTRYX appellatur. Hanc ex Aphrica, vbi frequentiſſima prouenit, ſibi miſſam fuiſſe ſcripſit, vbi vernaculo idiomate Scringa nuncupatur: quin etiam ſe plures in ſuo horto huiuſce arboris alere plantas, ob florum ſuaueolētiam. Vnguentarij, ac ſeplaſiarij Mauritanorum nomina ſecuti, eam Ben appellāt. Forma hæc piſtacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodū pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben vocant.*

Magnifa-

II. GLANS VNGVENTARIA.

Magnifaciunt id vnguentarij, quòd quamuis diu inueteratum, nunquam rancorem sentiat, vt etiam lib. 1. suo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (vt modò dictum est) vnguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit: Ben duorum est generũ. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus verò ciceri simile. Vtrique inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quòd noxa vacet: minus siquidẽ noxiũ est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoq́; Vetustũ recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris. n. non meminit, quemadmodum nec Theoph. neq; Plin.) præstãtius est recẽs, etsi contrariũ afferat Mesues. Oleũ ab vnguentarijs hoc tempore è nucleis tãtùm exprimitur, vt Dioscorides docuit, non autem, vt quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, vnguentarios putamine fructus contuso vti solere. Plinius, vt Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, vnguentarios prodidit è putaminibus, medicos verò è medulla oleum elicere, quòd hoc medicamentis, illud odoramentis vsum præbeat. Veruntamen hac ætate (vt diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim vnquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere possit, quamuis diligentissimè comprimãtur, & constringantur prælo etiam grauissimo: quoniam hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoque fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandi olei rationem silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam lib. primo, vbi tamen de oleis, & vnguentis conficiendis latius disseruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, vir alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, afferens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere, in alijs quibus tamen nec nucleorum nec putaminum vllam fieri mentionem. Verum etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus vti vnguentarios tradidit, aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter asseueret, Balaninum oleum vnguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum: quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri & veraces fuerint authores, à quibus fortassis vnguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei communis vsus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt vnguentarij, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam vetustate rancorem contrahat, id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima vnguenta (misturas vocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in delicijs, & lasciuia omnis est vsus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quouis oleo liquescerent in vnguentum, contracto inde non multo post tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò vniuersam odoris suauitatem exuerent, sed etiam putida, fœtidaq́; euaderent. Quo vtique experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex vnguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cæterùm de viribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed ventriculum subuertit, & viscera perturbat, ob excremẽtitiam, acremq́; humiditatem, quam possidet. Minoris autem vis longè vehementior, & magis periculosa: namque adeò perturbat, agitatq́; humores, vt sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores concitet. Proinde non in alios vsus is admittendus est, quàm in vnguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ vomitionem mouet, fitq́; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus, lentam crassamq́; pituitam vomitu, & deiectione purgat. Ideoq́; aptissimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim vbi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiamnum ex contritis ipsius nucleis, polenta & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq́; tumores admodum vtile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle: quo fit, vt conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq́;, si addita lupinorum farina & nardo, emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum vulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq́; cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat, sed & surditatem, & tinnitum curat. Glandis vnguentariæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Balanus myrepsice, hoc est, glans vnguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur vnguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, vnde expressus est succus terrestres scilicet, & duræ, vincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergẽtem simul, & incidentem, contrahentemq́;, & stipantem effectum possident. Itaque ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq́; indurescens. Quòd siquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaque cùm hoc medicamento vtimur, ad viscerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq́;, ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet verò vel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, vt & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, vitiligines, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum vlcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu

Ben.

Oleum Balaninum.

Manardi dubium solutũ.

Glandis vnguentariæ vires ex Mesue.

Glandis vnguentariæ vires ex Gal.

facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaque eo posit quis ad ea vti, ad quæ valida vsus est adstrictione: hactenus Galenus. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinque faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè veniant, nec eorum, quod extet, meminerint veteres Græci, ideo nunc de iis nobis differendum est: neque enim ob eorum v- Myrobalanorum genera. *sum silentio erant dißimulanda. Sunt itaque, vt diximus,* MYROBALANORVM *genera quinque: nempe Flaua,*

* MYROBALANI CHEBVL. *

* MYROBALANI INDI. *

Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, vt etiam viribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus: quanquam non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex vna & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula verò cùm vltimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorũ sententiam probare, aut refellere ausim. Flauorum, Chepulorum, atque Indicorum arborum imagines excudi curauit Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, sed eas non libuit in hosce commentarios nostros transferre, non quòd censeremus Marino id fortasse ingratum futurum, cùm is non paruum plantarum nostrarum numerum in suum illud opus transplantauerit: sed quoniam ignoramus, an eædem genuinæ sint, an adulterinæ, & præsertim, quum Mauritanorum nullus habeatur author, qui Myrobalanorum plantas descripserit. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria vi polleant, nulla tamen virium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam poßident, cor, iecur, & ventriculum roborant: quinetiam vniuersum corpus. Id tantũ illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & viscerũ infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborẽ inferunt: quo fit, vt vtiliter admisceãtur scammonio. In flauorum myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in viridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, craßi corticis, & quibus pumilum oßiculum inest. E Chepulis ea probãtur, quæ cæteris craßiora sunt, colore nigro purpurascente, cortice crasso, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citißimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in vnũ compacta cernũtur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in maiora, craßiora, densiora, ponderosioraq́ frusta diuiduntur, & quæ minus oßis, quã pulpæ habent. Bellericorum verò illa in suo genere præferuntur, quibus craßities, densitas, grauitasq́ nõ desit, & quibus crassus in vniuersum sit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq́ secundo. Empelica verò primo tantũ tum refrigerãt, tũ exiccant. Vim obstructoriã exuunt omnia genera, additis aperientibus, & vrinã cientibus medic. vel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo exhibeantur: vel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, vt contracta inde pinguedine, ventriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, vbi cũ cassiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione sit opus, eorũ tantum dilutum præbent: vbi autẽ adstrictione in puluerẽ conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ saccharo cõdiuntur, magis Myrobalanorum vires. *roborant, quàm deiiciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda siccataq́ reponuntur. Myrobalana omne genus (vt Mesues est autor) eorum senectutẽ remorantur, qui ipsis frequenter vtuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & ventriculum, cor, & iecur roborant, conferũt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem*

reprimunt:

MYROBALANI CItrini.

MYROBALANI BELLErici recentes & ſicci.

MYROBAL. EMBLICI.

reprimunt: ad quod flaua cæteris præſtant, vt quæ priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi ſunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum vuæ acerbæ, aut roſarum aqua, aut fœniculi ſucco, quòd oculorum inflammationes reprimant, lachrymas ſiſtant, defluxionesque cohibeant. Sanantur horum puluere vlcera, addita lentiſcina reſina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & viſum, præſertim ſaccharo aſſeruata: ventriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur vtiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra vtranque bilem trahunt, præſertim exuſtam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, ventriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgãt, ac etiam confirmant, ac ſitim extinguunt, vomitiones cohibent & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia poſſunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quod ſciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis ſcripta reliquit, à Mauritanis (vt ipſe quoque fateri videtur) mutuatus eſt. Sed profectò neſciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamẽta, quæ vomitum eliciunt, myrobalana repoſuerit, cùm omnia eorum genera planè vomitiones compeſcant. Porrò hodie ignorata videtur quæ χρυσοβάλανος Græcis vocatur, digerẽs, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, ventriculi ardores, & ſingultus à Galeno Aſclepiadis auctoritate commendata lib. 8. & 9. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos: quanquam non deſunt è recentioribus, qui ſibi perſuadeant Chryſobalanum eſſe nucem myriſticam: cùm tamen plura ſint, quæ eorum deſtruant ſententiam, nempe cinereus color, acutus ori ſapor, & quod myriſticæ nucis nuſquam meminerint veteres Græci. Nullam huiuſce quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris ſimplicium medicamentorum. Id quod argumento eſſe poteſt, Galenum ipſum non habuiſſe compertum, quid eſſet Chryſobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepſica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum vocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum eſſe duxi, quin de his quoque aliquid differerem, præſertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa poſteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum eſt, quòd communis vſus radices, quas vulgò Behen nuncupant, eæ quidem non ſunt, de quibus Mauritani ſcripſere: imò eas prorſus ementiuntur. Siquidem ſcribit Serapio, Behen radices proferre minoris paſtinacæ ſimiles, cõtortas, odoratas, & manſu lentas & in Armenia naſci. Auicenna autẽ radicum lignoſa fruſta Behen eſſe ait, in ſe contracta, & ſiccitate exoleta. At noſtrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris ſuauitate cõmendantur, quin & manſæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ paſtinacæ faciem repræſentant: cum tamen Arabicum Behen radicibus adeò paſtinacam referat, vt ſcripſerit Haliabbas clariſſimus Mauritanorum author, Behen & ſylueſtris paſtinacæ radices nullum inter ſe diſcrimen habere. Quo fit, vt nulla ſeſe offerat nobis ratio, qua probare poſſimus, Behen communis vſus eſſe Arabum legitimum: quamuis & ipſi inter ſe hac in hiſtoria non parum diſſentiant. Nicolaus Myrepſicus itemq; Actuarius Behen hermodactylum vocant, neſcio tamen qua ratione, cùm alia ſit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrum, paſſim in Italia proueniunt. Hoc enim plantæ radicem eſſe ſcimus, quam ſuperius libro tertio limonium fecimus, illud verò, alterius plantæ, cuius vires hactenus mihi prorſus incompertæ ſunt. Sed quibus polleant viribus, nondum mihi compertum eſſe ingenuè fateor. Βάλανος μυρεψικὴ ſic Græcis dicitur, Latinis verò Glans vnguentaria: Mauritanis, Habben, ſeu Ben: Italis, Ghianda vnguentaria: Hiſpanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.

Actuarius.

Chryſobalanus.

Behẽ album, & rubeum.

Behen Hermodactylus.

Nomina.

* BEHEN RVBRVM Officinarum. *

I. Lilac Matthiolo, cuius figurã non habet in compẽdio. Lillach, Dodo. fol. Syringa flore cæruleo, Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. Syringa cærulea Luſitanica, Lob. Syringa Luſitanica, Tab. Liguſtrum Orientale, Cæſalp. II. Glans vnguentaria, quam Matthiolus ex Alexandria adferri ſcribit: cuius folia in hiſtoria noſtra vniuerſali exhibebimus: dicitur Glans vnguentaria, Cor. in Dioſc. Cluſio in Coroll. ad Dodonæum gallicum. Lacu. Lobel. Cæſal. Lugd. Glans vnguentaria Catharctica ſiliquata, Aduer. & Lob. in icon. Balanus Myrepſica, Cordo in hiſt. Taber. Granum Ben, Lob. Ben paruum, Monardi. Myrobalanorum non videtur veteres Græci meminiſſe, niſi fortè ad Aſclepiadis Chryſobalanos referas: aliàs ex Palmarum genere eſſe videntur, quas fert Palma probatiſſima in Ægypto, quę oſſa non habent in Balanis, reliquarum modo. Genera quinque afferuntur arida, acerba, purgandi facultate prædita: quorum tria os continent ſolida pulpa & cruſtoſa incluſum, ſtriatum, velut tripartitum, duriſſimum, non tamen omni ex parte ſolidum, ſed in media cauitate medullam ſeminis continens. Et licet non deſint, qui velint Indas, Chebulas & Citrinas vnius arboris eſſe fructus, falluntur, ſiquidem Garzias referat diuerſorum generum arbores Pruni magnitudine & omnes ſylueſtres eſſe, quæ in regionibus ſexaginta aut centum Leucis inter ſe diſtantibus naſcuntur: quorum quædam in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul proueniant: in regno Cambayæ quatuor genera: Chebula verò in Biſnager & Bengala. Flaua ſeu Citrina, quæ Arare indigenis, Sorbi folia proferunt: Emblici Anuale indigenis, folia habent minutim inciſa palmæ magnitudine: Bellerici, Gotim incolis, folia Lauri habent, ſed pallidiora & ſubcinerea: Chebuli ſeu Aretca, magni ſunt, rotundi, oblongi, dum ad perfectã maturitatem peruenere, & anguloſi, folijs perſici ſimilibus. Figuras quarum Matthiolus meminit, cúm ad manus eſſent, addere libuit, non tam propter arbores, (quæ quàm veræ ſint aliorum eſto iudicium) quàm propter fructus tam recentes quàm exſiccatos rectè expreſſos, qua de re plenius ſuo loco. Addita etiam eſt figura ipſius Behen rubri Officinarum.

I. NARCISSVS I.

Νάρκισσος. NARCISSVS. CAP. CLX.

Orib cõcluſa non legit.

† Ori. add. ἐν πεδίοις καὶ ἀμμώδεσι. i. in campis & ſabuloſis.

NArciſſum [ſunt qui vt lilium, lirium appellarint.] folia profert porro ſimilia, [tenuia,] multò minora, & [anguſtiora:] caulis vacuus, & ſine folijs, ſupra dodrantem attollitur, flos albus, intus croceus, in quibuſdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulboſa: ſemen velut in tunica, nigrum, longum. Probatiſsimus naſcitur in montibus, ſuaui odore: cæteri † porrum imitantur, atque herbaceum virus olent. Radix cocta, ſiue eſtur, ſiue bibitur, vomitoria eſt: ambuſtis igni prodeſt cum exiguo melle trita, præciſos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturniſque articulorum doloribus trita ex melle, & impoſita ſubuenit. Vitia cutis in facie, vitiliginesque cum ſemine vrticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, vlcerum ſordes expurgat: abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes: infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

Narciſſi hiſtoria ex Theophraſto.

NArciſſus, inquit Theophraſtus libro & capite 6. de hiſtoria plantarum, vel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine vocant) folium albuci, terræ proximum gerit, ſed longè latius, lilij modo. Habet caulem ſine folio, herbaceum, florem ſuo ferentem cacumine, in membrana veluti vaſculo incluſum, largè amplum, coloreq́ nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ſerunt, quæ carnoſa, rotunda, amplaque conſtat. Serotinus admodum, poſt arcturum

II. NARCISSVS II.

III. NAR. CONSTANTINOpolitanus III.

IV. NARCISSVS IV.

V. NARCISSVS. V.

arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophrasti de Narcisso sententia. Porrò *Plinius libro 21. capite 19. duo Narcissi genera prodidit, quæ his verbis etiam depinxit: Narcissi duo genera in vsu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluos quoque soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero: hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dio-*

VI. NARCISSVS VI.

VII. NARCISSVS VII.

VIII. NARCISSVS VIII.

IX. NARCISSVS IX.

à Dioſcoride diſſentire, quòd neutrum Narciſſi genus flore albo deſcripſerit. quanquam idem Plinius cap. 5. eiuſdem libri inter lilij genera Narciſſum connumerans, hunc flore candido conſtare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum eſſe cenſeo, quòd ſciamus complures eſſe Narciſſorum ſpecies, vt ex imaginibus, quas hic excudi curauimus manifeſtò apparet. Hæ autem cùm ad viuum expreſſæ ſint, haud operæprecium eſſe iudicauimus, vt harum de-

rum delineationes deſcribamus. Narciſsi vires retulit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Narciſsi radix vſqueadeò exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera conglutinet, vel ad inciſiones vſque, quæ circa tendones accidunt. Habet verò quiddam abſterſorium, & attractorium. Planta quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narciſſus appellatur: Arabibus, Narces ſeu Nargies: Italis, Narciſſo: Germanis, Weltblumen / Hornungsblumen / Zeitloſen.

Narciſsi vires ex Gal.

Nomina.

Narciſſum á Narciſſo adoleſcente nimium ſeipſum amante, qui in hunc florem mutatus fuit, dictum poetæ volunt: alij à vi ſtupefaciendi, ſeu vt Plinius, à narce, quam vim Narciſſo ineſſe teſtatur libro 21. cap. 10. quare Plutarchus 3. ſympoſ. dictum cenſet, quaſi neruos hebetans, & torpidas grauitates efficiens. Differentias vigintinouem in Phytopinace propoſuimus: hic de differentijs à Matthiolo propoſitis tantúm. I. Narciſſus primus, Matth. Narciſſus quartus Matthioli, Lugd. Narciſſus nonus Matthioli, Taber. Narciſſus niueus ſerotinus eidem. Narciſſus mediocroceus ſerotinus polyanthos, Lobel. II. Narciſſus ſecundus, Matth. Lugd. Narciſſus decimus Matthioli, Taber. Cenſemus eſſe Leucoium bulboſum maius, quod Leuconarciſſolirion pratenſe vernum, Lob. Leucoium bulboſum polyanthemum, Dod. fol. Lugd. Came. Leucoium bulboſum multiflorum, Taber. Leucoium bulboſum ſerotinum maius, Cluſ. hiſt. Pan. III. Narciſſus Conſtantinopolitanus, Matthiolo in maioribus figuris, Taber. Narciſſus octauus, Matthiolo in compendio: Narciſſus tertius Conſtantinopolitanus Matthioli, Lugd. Exprimit ſcillam minorem, quam vocat Narciſſum marinum, Dodo. fol. Cæſalp. Hemerocallis, Geſ. hort. Hemerocallis Valentina, Cluſ. hiſto. Hiſp. Lob. Camer. Pancratium verum, Geſ. hor. Pancratium, Cord. in Dioſc. Lugd. Pancratium marinum, Lob. in iconibus. Lilium marinum album & luteum, Taber. IV. Narciſſus quartus Matth. Lugd. Taber. nil aliud eſt quàm Ornithogalum maximum: quod dicitur Ornithogalum maius, Dodo. fol. Ornithogalum Arabicum, Cluſ. hiſto. Pann. Ornithogalum maius Italicum, Camer. Lilionarciſſus polyanthos, Lobel. Lilium Alexandrinum, eidem in iconibus, & Camerario. Quædam peregrina barbaro nomine Dulipan, Cæſalpino. V. Narciſſus quintus, Matth. & Lugd. eſt Tulipa, cuius variæ ſunt ſpecies, maximè colore floris differentes, quæ tamen ad tria prima genera reduci poſſunt: Præcocius vnum, ſerotinum alterum, & tertia dubia, quæ medio tempore floret, ita vt quadraginta ſeptem ſpecies à Cluſio recenſeantur: vulgatiſſimi tamen ſunt flaui, albi & purpurei. Hactenus Byzantio miſſæ, præcoces, Cafe lale: Serotinæ Cafala lale nomine, à locis vnde primum Byzantium illatæ appellatione indita: Lalè enim florem ſignificat. Caffa vrbs eſt in Peninſula Gazaria dicta, quæ inter Propontidem & Euxinum pontem eſt. Tulipæ veró nomen à Pileo Dalmatico, vel amiculo capitis ab ipſis geſtari ſolito, propter floris ſimilitudinem, nomen habere dicitur. Et licet alij ad Anemonem, Limoniam Theophraſti, alij ad Crinorrhodon Plinij: alij ad Satyrium erythraicum referant, videtur tamen ad πυθιῶνα Theophraſti referenda. Dicitur Tulipa Turcarum, Geſ. ad Cordum, cui & Anemone limonia & Lilij rubentis genus, Tulipa, Cluſ. hiſto. Hiſp. Lonic. Caſtor. Tulipa præcox rubra, Cluſ. hiſto. Panno. Tulipa maior, Lugd. Lilionarciſſus purpureus, Lobelo. VI. Leucoium bulboſum minus, C. B. Narciſſus ſextus, Matth. Lug. Narciſſus octauus alter, Matth. Narciſſus tertius alter, Eidem in Compendio: Narciſſus ſecundus, Lacu. Narciſſus montanus & alter, Cæſal. Leucoium bulboſum triphyllon, Dodo. fol. Camer. Leucoium bulboſum pręcox minus, Cluſ. hiſto. Panno. Leucoium bulboſum ſecundum, Taber. Leuconarciſſolirion minimum, Lobe. Leuconarciſſolirion trifolium Camerario in Matthiolum. Ex radice parua bulboſa, multis albis tunicis conſtante, externa nonnihil nigricante, & ſeſsili parte tenuibus fibris donata, cauliculus palmaris,, viridis, nudus & concauus, primo vere inter gemina folia oblonga, anguſta, æruginoſo colore exurgit, cuius ſummo flos vnicus è vaginula prodiens pendulus, inſidet, qui inodorus, lacteus, paruus, ſex foliolis conſtans: quorum tria exteriora candida alarum modo ſe explicantia, tria verò interna duplo breuiora & anguſtiora, cordis formam referentia limbo viridi extremitatem ambiente, inter quæ ſtaminula ſex crocea cum ſtilo exili & candido: quibus ſuccedunt capitula oblonga, ſemen oblonguſculum & candidum continentia. Naſcitur in pratis Italiæ, apud nos in hortis colitur, vocatur á Germanis Schneetropffen, id eſt, niuea gutta, ab inſigni candore. VII. Leucoium bulboſum vulgare, C. B. Narciſſus ſeptimus, Matth. Lugd. Narciſſus martius, Brunf. Narciſſus, Turn. Narciſſus candidus, Cord. in Dioſc. Narciſſus aquaticus, Cæſal. Viola alba Theophraſti, Trag. Fuch. Turn. Viola alba bulboſa, Lug. Leucoion Theophraſti, Dodo. gal. Lonic. Leucoion bulboſum Theophraſti, Geſn. hort. Thal. Leucoion bulboſum hexaphyllon, Dodo. fol. Cam. Leucoium bulboſum præcox maius, Cluſ. hiſto. Panno. Leucoium bulboſum primum, Taber. Leuconarciſſolirion paucioribus floribus, Lobel. Leuconarciſſolirion vulgare, Camer. ad Matthiolum. Germanis Weiß Hornungsblum / Mertzenblum. Italis Latte di Gallina. VIII. Narciſſus luteus, calyce prælongo, C. B. Narciſſus octauus, Matth. Narciſſus tertius primus, Matth. in Compendio, qui inter maiores figuras non habetur. Narciſſus, Brunf. Lac. Lug. Narciſſus luteus, Trag. Lon. Narciſſus luteus ſyl. Dod. fo. Lug. Narciſſus totus luteus mõtanus, Theophraſti, Lob. cui & Bulbus Codiõ Theophr. Narciſſus calyce prælõgo anguloſo, Cæſ. Pſeudonarciſſus, Dod. gal. Cluſ. hiſt. Hiſp. Pſeudonarciſſus calyce prælõgo anguloſo, Cæſ. Pſeudonarciſſus, Dod. gal. Cluſ. hiſt. Hiſp. Pſeudonarciſſus luteus, Tab. Codianum vel Codiaminum flore Codij, id eſt, Campanulæ, Geſ. de hortis Germaniæ: Germanis, Gelbe Hornungsblum / Gelb Joſephsſtab. Gallis, Coqueturde, Hiſpanis, Campanella. IX. Narciſſus albus flore multiplici C. B. Narciſſus octauus, Matth. in maioribus iconibus, & Lugd. Narciſſus nonus, Matth. in Compendio: in penultima editione omiſſus. Narciſſus ſecundus, Camer. in Matth. Narciſſus multiplex Dod. fol. Narciſſus flore multiplici, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lugd. Narciſſus albus polyanthos ſiue Chalcedonicus, Lobe. Narciſſus polyanthos, Taber. Narciſſus quartus, Lonic. Habetur flore albo, ex luteo pallente, & medio purpureo.

Ἱπποφαὲς. HIPPOPHAES. CAP. CLVI.

HIppophaes, quo fullones veſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimiſque naſcitur, ſurculaceo frutice, vndique denſo, & [a] largo: folijs oleæ longioribus, mollioribuſque; inter quæ candicantes ſpinæ emi-

[a] Meũ ἀμφιλαφὴς. i. vndique amplo.

emicant,ſiccæ,anguloſæ,interſtitio quodam diſtantes:flores hederæ corymbis ſimiles, racematim cohæ-rēt, minuſculi,tamē,& molles,candidi ex parte rubeſcētes:radix lacteo ſucco madet,craſſa, mollis, amara guſtāti:ex qua perinde ac thapſia, ſuccus eximitur,qui per ſe,& cū erui farina ſubactus,ſiccatur & ad vſum recōditur.Syncerus pituitas,bilem,aquasque deijcit,oboli pondere:erui verò farina ſubactus, quatuor o-bolis,cum aqua mulſa.Frutex cum radicibus ſiccatus tunditur, & cum aquæ mulſæ dimidia hemina tri-tus datur.Radice, &herba liquamentum depromitur,vt in thapſia:huius in purgationibus modus eſt dra-chma.

Ἱππόφαιϛον. HIPPOPHÆSTVM. CAP. CLVII.

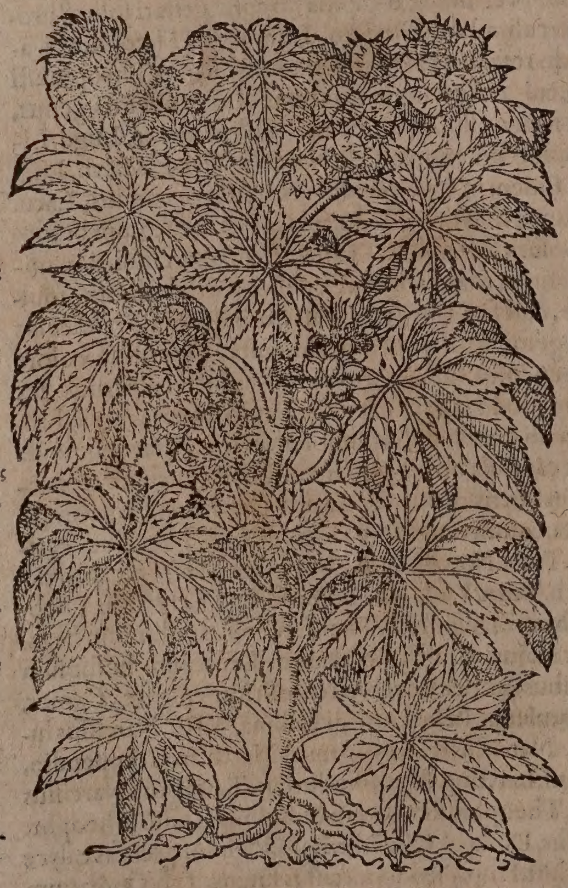
HIppophæſton,id quod aliqui hippophaes appellant,naſcitur eiſdem locis,quibus hippophaes, eſtq; ſpinæ fulloniæ genus, humilis herba,ſine cauliculo,ſine flore:inanibus tantùm capitulis: folijs par-uis,ſpinoſis:radiculas habēs molles,craſſas.Succus radice,folijs & capitulo exprimitur,& exiccatur.Datus cui voles,tribus obolis in aqua mulſa, aquam pituitasq; detrahit: priuatim comitialibus morbis,neruo-rum vitijs,& orthopnœæ conuenit huiuſcemodi purgatio.

Hippophais conſid.

ET ſi quandoque maritima,& ſabuloſa adierim loca,vt Hippophaem,& Hippophæſtum,vtpote plantas inibi naſcētes inquirerem,neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire.Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitergen-ſis,medicus ingenio,& eruditione clarus,ſe olim Venetijs plantam accepiſſe à Ioanne Baptiſta Zopiſſo Papienſi,clariſſimo medico,quæ non modò notis omnibus Dioſcoridis Hippophaem referebat:ſed etiam viribus,vt ſe experimento comperiſſe te-ſtatus eſt. Quare non prorſus deſperandum eſt,quin & nobis, & alijs quoque aliquando contingat Hippophaem conſequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæſti meminerit in ſuo ſimplicium medicamentorum cenſu. Hippo-phais tamen mentionem fecit Paulus libro 7.inter ſimplicia.Hippophæſti verò Plinius libro 27.cap.10.Illius nomen Græcum ἱπποφαὲς Latinum quoq; Hippophaes.Huius verò nomen Græcum ἱππόφαιϛον Latinum item Hippophæſtum.

Nomina.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

CIci, aut Croton,nomen accepit á ricini animalis ſimilitudine.Arbor prouenit paruæ ficus altitu-dine,folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ra-mis,caudicibusque cauis,in arundinis morem: ſemi-ne in vuis aſpers, quod corticibus exutum ricinum animal repræſentat: ex quo oleum nomine cicinum exprimitur,cibis fœdum, lucernis emplaſtrisque vti-le.Grana a triginta numero purgata, trita potu pitui-tas,bilem,aquamque per aluum extrahunt, vomitio-nesque mouent:ſed iniucunda admodum eſt, & mo-leſta purgatio, ſiquidem ſtomachum vehemēter ſub-uertit. Tuſa & impoſita,vitia cutis in facie, varosque expurgat.Folia cum polenta trita inflammationes o-culorum,tumoresq; leniunt, turgentes mammas co-hibent: eadem b ex aceto illita, ignes ſacros reſtin-guunt.

a Meum τρεῖς κόκκοι τὸν ἀριθμόν. i. grana tria numero.
b Meū & Cat καθ' ἑαυτὰ καὶ μετὰ ὄξους i. tum per ſe, tum cū aceto atqui aliud exemp legit ὀξυκράτου. i. expoſca.

Ricini conſi.

RIcinum vocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dici-tur, à ſimilitudine, quam eius ſemen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsque quadrupedibus adhæret:neq; prius decidit, quàm plenius ſan-guine ſaginatum rumpatur.In Hetruria planta hæc à quibuſ-dam vulgo vocatur Giraſole,aliquibus verò Fagiuolo Turche-ſco.Apud Inſubres autem pluribus in locis Miraſole: quanquā id nominis potius Heliotropio conuenit, de quo in huius libri calce differemus.Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametſi ab ipſo Meſue, cuius veſtigia pharmacopolæ maximè ſequuntur,Regium granum appellari conſtet: cùm maturita-tem ſenſerit,impetu quodam facto excidit. Ricinus copioſè ſeritur in hortis & in viridarijs,in Aegypto ſpontè naſcitur vbi ex eius ſemine plurimum olei exprimitur,cibis quidem fœdum(vt inquit Plinius)ſed lucernis vtile. Deijcit aluum perinde ac balanus myrepſica,tolliturque eius noxa iiſdem medicamentis.Quamobrem de eo ſic loquitur Meſues: Regium granum (hoc eſt ricini ſemen)pituitam tam per vomitum, quàm per aluum extrahit,ſed non ſine aſſumentium moleſtia.Siquidem ſtomachum vehemēter ſubuertit:quinetiam bilem,& aquam inter cutem deijcit:& ea ſanè omnia excremēta purgat,quæ ad articulorū compagines defluūt. Tollitur noxa,vbi igne torrefactum ſit prius & deinde admiſto fœniculi, & aniſi ſemi-ne.Ita enim paratum vomitiones minimè molitur.Confert item coli,& articulorum doloribus,nempe podagricis,& iſchi-adicis,ſi ex iure veteris galli decoctum hauriatur.Hydropicis verò decoquitur cum caprino ſero, aut emulſo recenter lacte: maceratum oleum quod à ſemine elicitur,colicos cruciatus lenit infuſum:tollitque inunctum cùm ſcabiem,tum capitis vl-cera ſanat.Auxiliatur quoque inflammationibus ſedis,& conuerſis,ac præcluſis fœminarum locis. Inungitur vtiliter inde-coris cicatricibus & aurium doloribus.Ricini vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7.ſimplicium medicamentorum ſic in-quiens:Ricini ſemen,quemadmodum expurgat, digerit,ac detergit:ſic quoque folium, ſed vndequaque debilius. Oleum.

Cherua maior offic.

Ricini vires ex Meſue.

Ricini vires ex Gal.

quod

quod ex ſemine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium eſt, quàm oleum commune, ac proinde etiam diſcutit. Suſpicor in Dioſcoridis exemplari ſubeſſe mendam. Grana enim triginta ſeminis non ſine periculo vitæ dari poſſunt. Quo fit vt cum Oribaſio legam tria Grana, non triginta. Planta quæ Græcis κίκι, ſiue κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Miraſole & Giraſole: Germanis, Wunderbaum vnd Creutzbaum: *Hiſpanis, Figueira delhinferno: Gallis, Paulme dieu, Palma Chriſti.*

Nomina.

Ricinus, Matth. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Pentadactylon) & fol. Lacu. Cord. in Dioſ. & hiſto. Anguil. Lon. Caſt. Lob. (cui & Cerua maior & Granum regium Meſues) Lugd. Cæſal. (& Giraſole) Taber. Cam. Ricinus vulgo, Trago, cui & Palma Chriſti, & Phaſelus Romanus Thuſcis, Marcello Virgilio. Cici, Geſ. hort. Cataputia maior, Ericio Cordo in ſuo Botanologico.

Τιθύμαλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

Tithymali genera ſeptẽ, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumque myrſinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſsias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa: a pendet in cacuminibus caulium coma iunci, ſub qua caueolæ foliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen continetur: naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemque binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa vomitiones mouet.† Appetente vindemiarum tempore, ſuccus, congeſtis ramulis mox diſſectis, & vaſe concluſis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in paſtillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternaſue guttas inſtillant, vt cum his inareſcant, quas ad vſus recondunt. Per ſe etiam tuſus in pila, & in paſtillos coactus reponitur. Porró cúm extrahitur lac, neque quò ventus aſpiret, ſtare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, ſed antequám colligas, corpus, præſertim faciem, b collum ſcrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exaſperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par eſt, & hoc modo dari: binas tamen ternaſue ficos purgationis gratia ſumpſiſſe, ſatis eſt. Recens lac ex oleo, perunctos in ſole capillos euellit, renaſcentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit: dentium cauernis incluſum, leuat dolores: ſed cera dentes oblinendi ne ſuo delapſu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, penſiles, & qui thymi florem repræſentant: valet adverſus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fiſtulasque. Legitur ſemen autumno, & ſiccatum ſole leuiter tunditur, ferueſactumque loco mundo reponitur. Folia item ſiccantur. Semen, & folia lactei ſucci effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inveterant, admiſto cum lacte lepidio, & caſeo contuſo. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit: decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fæmina, quam myrſinitem, aut caryiten vocant, ſimilis ſuapte natura daphnoidi: folijs myrti, ſed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, c nuci ſimilem, mordaci guſtu: naſcitur in aſperis. Succus, radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiuntur facultatem †: ſed ad citandas vomitiones d inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Naſcitur in maritimis, ramis ſubrubentibus, palmum altis e quinis ſenisue à radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in verſus quoſdam digeſtis: capite in cacumine orbiculato f in quo ſemen, vt eruum, vario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice g lacteo ſucco turget. Similes ad vſus reconditur. Helioſcopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribusque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copioſi plenis: capite anethi: ſemine velut in capitulis incluſo. Helioſcopij nomen accepit, quoniam comas cum ſole circumagat: circa oppida naſcitur, potiſsimúm in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, vt aliorum. Eædem, quæ ſuperioribus vires, non tamen vſqueadeó validæ. Cypariſsias in caulem exit dodrantalem, vel maiorem, ſubrubrum: ex quo folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, vnde nomen traxit. Candido ſucco madet, cui eadem vis, quæ ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur: ampliter opacat, in cacumine frondoſam ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimilique modo reconditur. Platyphyllos verbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſupra ſcribuntur, idem efficiunt.

a Meũ & Ca. ἐπάκρων δὲ τῶν καυλῶν κόμη σχοινοειδῶν ῥαυδίων i. in ſummis caulibus coma eſt, qualis iuncearũ virgarum.

† Ori. πᾶς τιθύμαλος περὶ τὸν πυραμητὸν. i. ex omni Tithymalo circa meſſem.

b Meũ ὄσχεον i. ſcrotum.

c Meũ & Ca. κρίνῳ. i. lilio.

† Ori. addi. καὶ ἀπόθεσιν i. & repoſitionem.

d Orib. ἐνεργητικώτερος. i. efficacior eſt.

e Ori. ὀρθὰς i. rectis.

f Orib. πυκνὴν. i. denſo.

g Ori. πολλῷ. i. multo.

Tithymalorum omne genus officinæ Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſunt tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confusè Mauritani tradiderunt: quo fit, vt apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & diſtinctè cognoſci poſsint: quæ tamen Græcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile videtur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræſentãtur, ea duo ſint, quæ à Meſue, & Auicenna Scebram, & Alſebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Braſauolus illud eſſe Meſui alſebram minus, & Auicennæ ſcebram, quod Dioſcoridi Paralius. Sed equidem ab eo diſſentio, quòd nuſquam in horum monumentis legerim, Alſebram minus, in maritimis naſci: quin nec ramos ferre ſubrubentes, nec lini folia, nec ſemen erui ſimile, capitulis concluſum: ſed tantùm repererim memoriæ prodidiſſe Meſuem, Alſebram eſſe plantam lacteo ſucco refertam, radicibus tenuibus: quarum hæ præferuntur, quæ ſubrubeant. Auicenna verò Scebram naſci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirſuto, folijs tarco ſimilibus. Quæ ſanè omnia Braſauoli ſententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec poſſum præterea cum eodem ſentire, quòd Alſebram maius apud Meſuem, & Mehezeheregi apud Auicennam idem ſunt Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos: quandoquidem in eorum ſcriptis

Tithymalorum conſid.

Braſauoli opinio exploſa.

Alſebra.

Scebra.

I. TITHYMALVS CHARACIAS. II. TITHYM. MYRSINITES.

III. TITHYMALVS PARAlius. IV. TITHYM. HELIOſcopius.

nuſquam reperi maioris generis Alſebram folia hederæ verbaſco ſimilia, nec quòd tuſum, & aquæ inſparſum piſces interficiat, ſed quòd rectius (vt inquit Auicenna) eius folia minori Scebram ſint ſimilia. Porrò ſi mihi hac in re coniectandum eſſet, putarem equidem nil aliud Mauritanis eſſe minoris generis alſebram, ſiue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Eſula minor vocitatur, quòd (vt inquit Auicenna) in hortis, & vbique proueniat. Hæc autem ni fallor, ea eſt, quàm vocat Dio-

V. TITHYMALVS CYPArissias.

VI. TITHYMALVS DENdroides.

VII. TITHYMALVS LEptophyllos.

cat Dioscorides Tithymalum cyparißiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorsus imitetur. Quinetiam censerem Alsebram maius, siue Mehezeheregi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur Pityusa, vtpote quæ tithymalo cyparißiæ folijs sit similis, quamuis magnitudine excellat: non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi esse simile Scebram, sed maius, & colore subcineritio. Mesues verò, quòd radicibus esset rotundis, craßis, crassoque cortice obductis, ponderosisque: quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides aßignauit. Ex his itaque perspicuum fieri arbitror, Pityusam Mauritanis Scebram maius appellari: minus verò id, quod Græcis Tithymalus cyparißias dicitur. Cæterùm Characiam vocatũ, postquàm multũ laboris in eo indagãdo frustra impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarißimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsinitem quoque hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum craßis, acutis, myrto similibus. Paralius verò in maritimis tantùm nascens, quem vulgaris vsus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in vniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentißimus inuenitur. Huic folio similis visitur quædam alia planta, quæ in Hetruria vulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo, quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus, etsi aliàs aliter sensimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia viderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo vniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus vulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc paßim prope vrbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & vbique tam culto, quàm inculto solo. Cyparißias deinde (vt suprà diximus) ea est planta, quam Esulam minorem vocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit vsus. Mihi profectò mirum videtur, quod Dioscorides hoc tithymali genus κυπαρισσίαν appella-

Alscebra est Pityusa.

Tithy. Characias.

Myrsinites. Paralius.

Herba mora.

Helioscopius

Cyparissias.

Dendroides. *pellauerit, cum pinum, non cyparissum referat. Quod nascitur ferè vbique circa oppida, & secus vias. Eadem illi vis, quæ superioribus. Dendroidem vidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam vrbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim versus, plantæ arborescentis effigie. Hunc dum contemplari cœpissem, superuenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes vna sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Cardinalem Tridentinum ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atque etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauo fonte, in saxosis quibusdā rupibus arborescens. Tithymali leptophylli facies patet ex hic appicta figura: Nascitur incultis locis & asperis. Facultatibus ijsdem pollet quibus & reliqua genera.*

Tithymalorum historia ex Theophr. *Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur lib. 9. cap. 12. de historia plantarum, vbi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum vertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaque magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm vua nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem vocitata oleæ folio cōstat & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm vindemia incipit, exprimunt, & præparato vtuntur: purgat inferius. Myrtaria verò cognominata, candida lactaria est folijs myrti condita, verùm aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur: demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita vt totum modo acetabuli sit: trahit pituitam per aluum. At verò si nucem ipsam placeat dare, trita dabitur ex vino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaque comedenda: hactenus Theophrastus.*

Tithymalorum vires ex Mesue. *Tithymali omnes, Mesue authore in suis simplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & ventriculo maximè officiunt, vasa disrumpunt, intestina abradunt, vniuersum excalfaciunt corpus, adeò vt inde febres facilè concitentur. Tollitur prima Tithymali noxa ijs admistis, quæ cor, iecur, & ventriculum roborant. Secunda verò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiusmodi sunt tragacanthæ lachryma, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi, aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris vsus Tithymalus pituitam vehementer deijcit, & atrum quem vocant succum, pariterque pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem validissimè extrahit: nihilo secius exiccat vniuersum corpus, & genituram extinguit. Vnde rusticorum medicamenti nomen sibi meritò asciuit.*

Tithymalorum vires ex Galeno. *Tithymali omnis generis vires commemorat Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Tithymali omnes vincentem habent acrem, calidamque facultatem, inest verò & amaritas. Validissimus itaque est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo: sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proueniunt. At liquores, vt qui valentiorem vim habeāt, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, adurunt, vlcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur: quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoque succus inunctus tollit. Porrò cùm vehementior sit oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ extirpantur, corpusq; depile redditur. Eadem facultate verrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum vngues, & thymos auferunt, detergentq; lichenas & psoras, quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea vlcerum phagædenica, anthrachode, & gangrænode, quia valenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè vtare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos vti assolent. Celerrimè namq; ab illis in vertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cum septem sint eorum genera, valentissimus est quem characiam nominant, quem vtique etiam quidam marem cognominant, & fœmina nūcupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui verbasco adsimilis est, & cyparissias: deinde paralius, siue marinus: denique helioscopius. Proportione verò comprehensæ illorum facultatis & cinis, & ex ipso lixiuium erit.*

Nomina. *In vniuersum planta Græcis τιθυμάλος, Latinis quoque Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauser, & Ethuba: Italis, Titymalo: & Tortumaglio. Germanis,* Wolffsmilch: *Hispanis, Leche tersna, & Leche tregna: Gallis, Herbe à laict.*

Tithymali vocem, Gaza secutus Plinium, Lactariam reddidit, at Columella Lactucam caprinam, Celsus marinam vocauit: Lactaria dicitur ob cōmune omnibus lac, quod ex leuiter secta, folioue abrupto effluit. Genera septem Dioscorides proposuit: at differentias viginti sex in Phytopinace proposuimus, de quibus plenius in historia. I. Tithymalus Characias, id est, vallaris peregrinus, C. B. Tithymalus Characias, Matth. Lacu. Lonic. Castor. Lugd. Taber. Tithymalus Characias alter, Dodo. fol. Cæsal. Tithymalus Characias legitimus primus, Clus. histo. Hisp. Characias Monspeliensis, Lobel. II. Tithymalus myrsinites, Matth. Dodo gal. (cui & Caryites & Myrtaria Gazæ) & fol. Lacu. Anguil. Ges. hort. appen. Lonic. Castor. Camer. Cæsalp. Lugd. Tithymalus myrsinites primus, Taber. Tithymalus myrtifolius. Lobel. III. Tithymalus maritimus, C. B. & Cæsalpino. Tithymalus Paralius, Matth. Lacu. Dodo. gal. & fol. Ges. hort. Anguil. Lonic. (cui & Esula marina) Lobel. Lugd. Taber. Camer. IV. Tithymalus helioscopius, Matth. Fuchs. Dod. gal. (cui & Lactaria solsequia) & fol. Turn. Cord. in Dioscorid. Ges. hort. Lacu. Anguil. Loni. Lob. (cui & Solisequius portulacifolius.) Castor. Lugd. Cæsal. Cam. Taber. Esula, Brunf. Esula vulgaris & tertia, Trag. Tithymalus Dendroides Dodonæi, Thalyo in sua Harcynia. V. Tithymalus Cyparissias maior, C. B. Tithymalus cyparissias, Matth. Trago (cui & Esula vulgaris maior & quinta) Fuch. Lacu. Ges. hor. Anguil. Castor. Lugd. Cam. Tithymalus Pinea, Lob. in icon. Tithymalus cupressinus secundus, Tab. Tithymalus Dendroides, Lonic. Esula maior, Cæsal. Esula minor, Dod. fol. & Lugd. Pityusa minor, Dod. gal. Thal. Pityusa siue Pinea & Turpetum nigrum Actuarij, Lob. in obser. Pityusa siue Esula minor, Lugdunensi. VI. Tithymalus arboreus folio myrti, C. B. Tithymalus Dendroides, Matth. Lacun. Ges. hort. Castor. Lugd. Lobel. Tithymalus arboreus Myrthifolius, Lobel. in iconibus. Tithymalus Characias tertius, Dodo. fol. & Lugdunensi. VII. Tithymalus leptophyllos, Matth. Lugdun. Thal. Cam. Tithymalus minimus, Tab. Esula exigua, Tragi (cui & Peplus Dioscoridis) Lobel. Esula minima, Lugdu. Peplis minor Dalechampij, Eidem. Papauer spumeum, Ges. de hortis Germaniæ.

Πιτύουσα.

Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

PItyuſam ſpecie à cypariſsia differre conſtat, etſi tithymalorum generi aſſignetur. Caulis ſupra cubiti altitudinem aſſurgit, geniculatus: folijs a piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo: ſemine inſtar lenticulæ lato: radice craſſa, candida, ſucco referta: quibuſdam in locis frutex hic b prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulſa: item ſeminis drachma: ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio datur: modus foliorum drachmæ tres.

a Meũ, & Cat. πίτυος. i. pini.
b σφόδρα ἐν μεγέθης. i. valde magnus.

PITYVSA.

PItyuſa, vt latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Eſulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte ſuccos, & alias radices ad nos comportant, magna impoſtura pro Turpeto venditant, quemadmodum & Thapſiæ radices pro eodem ſubijciunt, vt ſuperius in tripolij mentione diximus. Quod cùm ſua ætate non ignoraſſet Actuarius, album turpetum Alypiæ eſſe radicem prodidit, nigrum verò Pityuſæ. Nec his obſtat, quòd dixerit Dioſcorides, Pityuſæ radicem ſubeſſe candidam: nam is de interiore ſubſtantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ viridis rufeſcit, ſiccata nigreſcit. Porrò quòd Eſula maior ſit Mauritanis alſebram, vel ſebram, ſatis liquidò ex Serapione colligi poteſt, vtpote qui integrum de Pityuſa caput ex Dioſcoride ſumpſit, & in ſuum Scebram repoſuit. Quo fit, vt planè falli putem Braſauolum, quippe qui certò ſibi perſuadeat, Alſebram maius Mauritanis eſſe tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepſicus quibuſdam in antidotis, & catapotijs aluum ſoluentibus Eſulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchſius in ſuis doctiſsimis adnotationibus, nil aliud eſulam Nicolao referre ſcribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali ſpeciem. Qua in re Fuchſij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè ſatisfacit. Nam cùm plura ſint tithymalorum genera, quæ in vniuerſum Eſulæ nomine appellantur, de ea tantum intellexiſſe Nicolaum exiſtimo, quam Dioſcorides a foliorum forma Pityuſam vocat, eo quòd pini, vel piceæ arboris folio conſtet: quæ ob id eſula chamæpitys differentiæ cauſa Nicolao appellata eſt. Paruam enim pinum pityuſa repræſentat: quare non ab re eſula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityuſa in Italia paſsim ferè prouenit, facie minoris eſulæ, ſed longè in omnibus maior, adeò vt quibuſdam in regionibus, vt in Apulia, arbuſti ſpeciem referat. Viſitur copioſa in Veronenſi agro, ea immenſa planitie, per quam ad Benacum tranſitur. Sed quod aridiſsimum ibi ſit ſolum, non admodum adoleſcit. Hæc (vt Meſues eſt author) agreſtium hominum medicamentum eſt: multa enim ſumentibus adfert incommoda: proinde eius vſus apud medicos peritos prorſus exoleuit, quemadmodum & turpeti ex huiuſce radicibus parati, poſtquàm detecta eſt impoſtorum fraus: etſi non deſunt improbi pharmacopolæ, qui Pityuſæ radices legitimi Turpeti vice ſuis inſerant medicamentis: ſintq́; etiam circumforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent ruſticos, quàm ſanent. Adſcribunt quidam Pityuſam tithymalorum generibus, quoniam & ipſa ſimiliter lacteo ſucco madeat, purgetq́; eorum modo. Id quod Galenus apertè teſtatur lib. 8. ſimplicium medicamentorum, dum ſic inquit. Pityuſa, & hanc quidam ſpeciem putant eſſe tithymali, quòd ſuccum habeat, vt illi, quodque ſimiliter illis purget, cæteraq́; omnia viribus illis eſt adſimilis. Ea Græcè πιτύουσα Latinè item Pityuſa vocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: Officinis, Eſula maior: Italis, Pitiuſa, & Eſula maggiore. Gallis, Turbit noir.

Pityuſæ conſideratio quę Eſula maior eſt.
Turpetũ album & nigrum.
Alſebra eſt Eſula maior.
Eſula Chamæpitys Nicolai.
Fuchsij opin. reprobata.
Pityuſæ ma. ex Gal.

Pityuſa, Matthiolo, Lacu. Caſtor. Lugd. (cui & Eſula maior) Lonicero, cui & Turbith nigrum.

Λαθυρίς. LATHYRIS. CAP. CLXI.

LAthyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adſcribunt: caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſſitudine, inanem: gignuntur in cacumine aleæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia. a Nullus radicis vſus: totus frutex lacteo ſucco turget, vti tithymalus. b Grana ſex, aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda, trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

a Meũ, & Cat. ῥίζα λεπτὴ ἄχρηστος. i. Radix tenuis, inutilis.
b σπέρματα ὅσον ἑπτὰ ἢ ὀκτώ. i. ſeminis grana ſeptẽ aut octo. Ita habet vtrumque exemplar.

LAthyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt vulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentiſsima naſcitur paſsim in hortis, & ſecus itinera exoluto ſolo. Apud Inſubres, quòd aluum valẽter euacuet, vomitionesq́; eliciat, cacapuzza vulgò nominatur. Iiſdem pollet facultatibus, quibus & ricinus: ijſdem quoq́; medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in ſuo lib. de compoſitione medicamentorum, vbi ita ſcribit. Lathyris vehementer pituitam purgat. Dantur

Lathyris conſideratio.
Lathyris vires ex Actuario.

LATHYRIS.

grana eius maiora, quindecim: minora verò viginti. Iis, qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: ijs verò, qui deiectionem non deſiderant copioſam, iubendum eſt, vt integra deuorēt, præſertim ſi qui ſumit malo fuerit ſtomacho: hæc Actuarius. Decem, duodecimue ſeminis grana à putaminibus delibrata, tuſaque & in ouo ſorbili deuorata, vomitum potenter citant. Itaque ijs vtiliter propinantur, qui philtra deuorarunt, aut alia veneficia, ſiquidem hæc efficaciter expellunt. Præſtat præterea Lathyris ſemen ad ea omnia, ad quæ Ricini ſemen valere ſuperius diximus.

Lathyris vires ex Gal.

Lathyris vires deſcripſit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Lathyris, ſunt qui dicant & hanc eſſe tithymali ſpeciem, tum quòd ſimiliter illis ſuccum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totaq́ illis facultate ſimilis ſit, niſi quòd ſemen guſtantibus videatur dulce: quod ſanè etiam maximè purgatoriam vim obtinet.

Nomina.

Quæ planta λαθυρὶς Græcis, Lathyris item Latinis dicitur: Officinis, Cherua minor. Arabibus, Mendana, ſeu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Springkraut/ Springkörner/ vnnd Treibkörner: *Hiſpanis, Tartago: Gallis, Eſpurge.*

Lathyris maior, C.B. Lathyris, Matth. Brunf. Trag. Fuchſ. Turn. Cord. in Dioſc. Dodo. gal. & fol. Lacu. Anguil. Geſ. hort. Lonic. Caſtor. Lugd. Cataputia Brunf. Cæſal. Cataputia minor, Lob. Granum regium minus, Meſuæo.

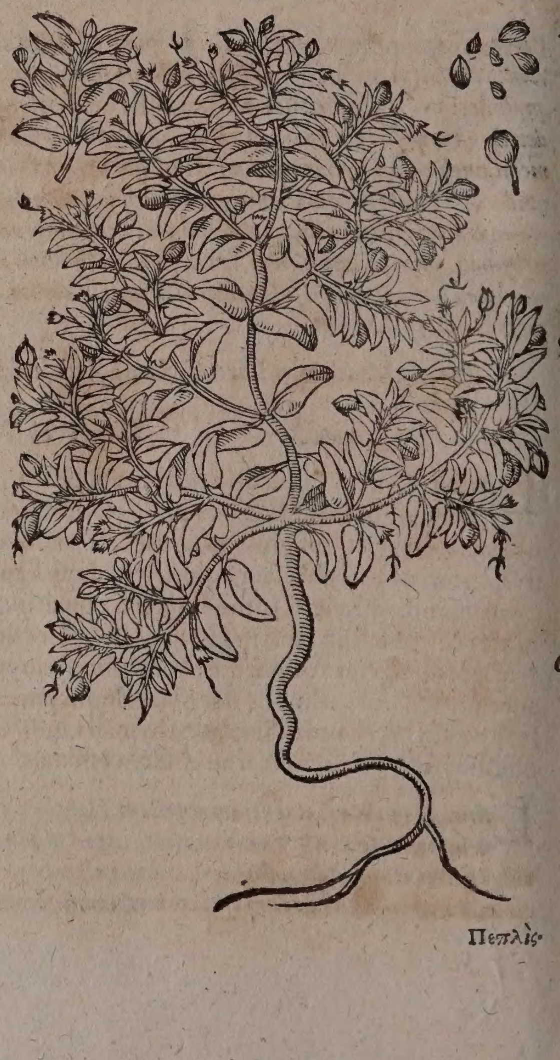
Πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

PEplos frutex eſt lactei ſucci plenus, folijs paruis vt rutæ, paulò rarioribus: rotũda coma, ferè dodrantali, humi reſperſa: ſemine ſub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris: pluribus ſcatet auxilijs. Vnicam radicem habet, ſuperuacuam, ex qua fruticat: naſcitur inter vites, & in hortis. Colligitur meſſibus, ſiccatur in vmbra, & continuè verſatur. Fructus tuſus, & feruefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obſonijs inſperſa conturbat aluum: muria conditur.

I. PEPLVS.

II. PEPLIS.

Πέπλις.

Πεπλὶς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEplis, quam aliqui ſylueſtrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè naſcitur, latè opaco frutice, candidi ſucci pleno: foliis ſatiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: ſemine ſub foliis rotundo, vti in peplo, feruente guſtu: radice ſingulari, ſuperuacua, tenui. Colligi & reponi, ac dari, vti peplos, & ſale condiri ſolet. Eaſdem habet vires.

PEplum herbariorum vulgus, quòd orbiculata conſtet coma, Eſulam rotundam vocat. Prouenit non modò in vinetis, ſed etiam in agris cultura deſtitutis, lacteo ſucco prægnans. Peplida verò, quæ Peplion dicitur, in maritimis naſcentem, non prius quàm hoc anno euulſam vidimus. Vtriuſque vires reddidit Galenus lib. 8. ſimpl. medic. vbi primum de Peplo ita ſcribit. Peplos, quidam verò papauer ſpumeum, & hic frutex paruus ſuccum habet ſimilem tithymalis, cùm in aliis, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc verba ſubiunxit: Peplium, & hic quoque frutex exiguus ſuccum obtinet, ſicut tithymali: naſciturq; plerunq; ad mare, radicem habens inutilem, vt & plepos: ſuccum verò validum, non tamen admodum vtilem. Sed ſemen vtile eſt, & flatuoſum, ſimiliter ſemini pepli purgans. Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè vocatur: Officinis & vulgo, Eſula rotunda: Italis, Pepla. Quæ verò πεπλὶς Græcè, Peplis quoque & Peplium Latinè dicitur: Italis, Peplo.

Pepli, & peplidis conſid.

Vtriuſque vires ex Gal.

Nomina.

I. Peplus Matthiolo in maioribus figuris & Compendio, Peplis, eidem in minoribus: Peplus, Fuchſ. Dod. gal. (cui & Eſula rotunda Officinarum.) & fol. (cui & vineale reuelium, Ruellij) Tur. Cor. in Dioſc. & hiſt. Anguil. Lob. Lon. Cæſal. Caſt. Cam. Thal. Tab. II. Peplis, Matth. in maioribus figuris & Compendio, Turn. Anguil. Lob. Cluſ. hiſt. Hiſp. Caſt. Lugd. Cam. Tab. cui & Peplus minor, Peplium, Cæſalp. Lug. quia & Hippocrati Peplion dicitur. Meminit Anguillara & alterius, quod locis montoſis in Samnitibus collegit, quod nuper ex iiſdem montibus accepimus.

Χαμαισύκη. CHAMÆSYCE. CAP. CLXIIII.

CHamæſycen aliqui ſycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, ſuccoſos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: ſemine ſub foliis rotundo, vt in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, ſuperuacanea. Rami ex vino triti vuluę dolores ſedant, in peſſo appoſiti: tollunt tumores, ac a verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus reſoluitur. Succus ſimili effectu prodeſt. Illitus contra ſcorpionis ictus auxiliatur: aduerſus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes ſuffuſiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In ſqualidis, petroſiſque naſcitur.

a Mc. ἀκροχορδῶνας, καὶ μυρμηκίας. i. penſiles & formicarias verrucas.

CHAMÆSYCE.

NAſcitur Chamæſyce, quemadmodum & Peplus, in vineis, petroſis, & ſqualidis monticulis. Hæc, vt ex totius plantæ deſcriptione colligi poteſt, in pepli genere enumeranda videtur: quippe, quæ ramulis exeat humi perpetuo ſparſis, lacteo ſucco refertis: foliolis, & coma peplo ſimilibus. Hinc itaq; quiſpiam fortè non aberraret, ſi cenſeret Chamæſycen eſſe minorem peplum: ego tamen id planè aſſerere non auſim. Chamæſyces vires tradidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Chamæſyce abſtergendi ſimul & acrem vim poſſidet. Itaque acrochordonas, myrmecias caules eius teneriores in modum cataplaſmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle verò craſſas oculorum cicatrices detergũt: ſed & hebetudinem viſus à craſſitie natam adiuuant, ſicut ſanè & ſuffuſionum principia. Χαμαισύκη ſic Græcè, vt Chamæſyce pariter Latinè vocatur.

Chamæſyces conſideratio.

Chamæſyces vires ex Gal.

Nomina.

Chamæſyces figuram, cùm Matthiolus non haberet, adpoſuimus: quo nomine donarunt, Geſ. hor. Aduer. Lob. Dod. fol. & Cluſ. hiſt. Hiſp. Cæſal. Cam. Taber. & Lugdunenſis hiſtoria, vbi duæ adpoſitæ figuræ.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCammonia ramos ab vna radice emittit a trium b cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil c craſſitudinis præ ſe ferant: foliis helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, [hirſutis,] & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice d prelonga, craſſitudine cubitali, candida, graui odore, ſucco grauida. Legitur ad hunc modum ſuccus. Capite exempto, radix in teſtudinis ſpeciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat ſuccus, qui conchis demum excipitur. Alij ſcrobes in terra concamerato ſinu fodiunt, in quos ſubiectis iuglandium foliis, profundunt ſuccum, ſiccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm ſimillimum taurino glutini, fungoſum, tenuibus fiſtulis, quale ex Myſia regione Aſiæ deportatur. Nec attendere ſolùm par eſt, ſi linguæ tactu albeſcat (hoc enim euenit adulterato, quod admiſto ſit tithymali lacte) ſed longè magis antea narratis: item ſi non vehementer linguam exurat, id quod miſti tithymali argumentum eſt.

a Ori. addit. τρεῖς ἢ τέσσαρας. i. tres, vel quatuor.

b Orib. ἢ τετραπήχεις. i. vel quatuor cubitorum.

c Orib. δασύτητος. i. denſitatis. Concluſa nullum exēplar habet, ſicuti etiam re ipſa apparet.

d Orib. ἐπιμήκη. i. oblõga.

Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, densa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura, vel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resoluendam aluum binos obolos cum sesama, aliove semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus veratri nigri, & aloes drachma vna. Fiunt purgatorij sales drachmis viginti succi scãmonię in senos salis cyathos adiectis. Horũ modus proportione virium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, vnum. Radicis drachma vna, aut altera purgat cum iis quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis vtili. Partus enecat succus, vuluæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus: decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto & rosaceo perfunduntur.

Scammoneę, eiusque succi consideratio.

I. SCAMMONEA.

Scammonium, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam aduehitur, præsertim Venetias quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur. Sed interim admonendi sunt Pharmacopœi, ne negligant, quin diligenter intueantur, an sincerum, aut adulterinũ sit Scammonium, quod ab ijs emendum est, & ne tantum confidant quòd linguæ tactu albescat, cùm id (vt rectè Dioscorides inquit) euenire quoque possit ex admisto tithymali lacte. Nam præter id quod albescat hoc facto periculo, expendendæ quoque sunt aliæ notæ, quibus præstantissimum dignosci solet. Ad hoc itaque munus obeundum, & Medici quidem tenentur, qui christianam religionem ac pietatem colunt, vt laudatissimum quærant, habeantq́; scammonium. Nam cùm hoc medicamentũ omnium ferè electariorum, catapotiorumq́; quorum passim est vsus ad humores in morbis deijciendos, sit basis, qui iis adulteratum immiscent, nulli dubium est, quin pessima, & plerunque exitiosa conficiant medicamenta: quo certè nihil detestabilius, nihilq́; execrabilius esse potest. Cæterùm nescio quo pacto fiat, vt deuoratis nostri Scammonij 12. aut ad summum 15. granis sumentium aluus pluries, sæpeq́; exoluatur, cùm Dioscoridi sinceri drachma id præstare vix possit. Siquidem is ibi efficaciorem purgationem moliri contendit, ternos Scammonij obolos, Ellebori nigri binos & aloes drachmam vnam simul propinari iubet. Quo fit, vt facilè adducar ad credendum, aut hoc in loco Dioscoridi mendam subesse, aut Scammonium quo nos vtimur, adulterio non vacare. Scammonij plantam, cuius hic imaginem damus, Constantinopoli ad me Viennam misit Clarissimus vir Augerius de Busbeke, qui tum temporis Cæsareum oratorem agebat. Eam curaui illico transplantari à Bono Baldino Myropola, quæ, soli humore restituta, paulò post viticulas, folia & flores emisit. Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, hanc ipsam plantam Georgio Liberali pictori, qui nostras pinxit imagines acceptam refert, quòd fortasse ignoraret, à Georgio illo eam è nostris hortis esse sublatam. Sed hæc obiter dicta sit, non quòd Marino viro optimo, aut Georgio succenseamus, sed ne fortasse Zoili, ac sycophantæ, qui nobis lacerandis inhiant, furti nos accusarent. Sed profectò mirari nobis subit, quòd Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij viribus meminerit, cùm tamen pleraq́; alia scriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atq; aliàs sæpius obiter Scãmonij mentionem fecerit in suis aliis monumentis.

Diosc. locus suspectus.

Scammonij læsiones, & vires ex Mesue.

Scammonium, authore Mesue in suis simplicibus deiectoriis, quinque corporibus læsiones inferre potest. Prima est, quòd flatus quosdam mordaces gignit, vsque adeò ventriculum lacessentes, vt sumentibus nauseam commoueat. Noxa hæc tollitur, si in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inassetur, pasta vndique circumlita, præsertim additis aut fœniculi, aut dauci, aut apij semine, aut galanga. Inflãmat deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, vt facile febres excitet, iis præcipuè, qui obstructionibus viscerum, & humoribus putrescentibus obnoxij sunt. Sed id nocumenti aufertur, admistis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiusmodi est psyllij seminis spissamentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & violarum succus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut violaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisto rhoe, aut factitio spodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: vasorum enim oscula plusquam par sit aperit. Hæc læsio adimitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusq́; nempe mastiche, cydoniis malis, succoq́; ab eis expresso, & myrobalanis, præsertim flauis. Abradit præterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus lentisq́; medicamentis: cuiusmodi sunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala post sumpta & calida aqua post bibita: vtpote quæ medicamentum ocyus à ventriculo, & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est quod prudentes medici, quò celerius Scammonium à ventriculo, & intestinis deijciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, iecori, ac ventriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, vẽtriculoq́; opem suam præstant. Deijcit scammonium valentissimè bilem, quam & à vasis, & à sanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud sanè aliis medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia.

Nomina.

Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia vocatur: Arabibus, Scammonea, siue Sachmunia: Italis, Scammonea.

I. Scammo-

II. SCAMMONEA MONSpeliaca.

I. Scammonia Syriaca, C.B. Scammonia, Matth. Dodo.gal. Lon.Cordo in Dioſc. Anguil.Caſt.Lugd. Cæſalp.Scammonium, Dod.fol.Lob.Scammonium Syriacum, Antiochenum Scammoneæ, Lob.in ico. Scammoniæ frutex, Geſ.hort. Scãmonea Antiochena, Cam. II. Scammonea Monſpeliaca. Hæc radice eſt ſurculoſa, fibroſa, digiti minoris craſſitie, fuſca, intus verò ſubflaua: friabilis cum aliqua dulcedine acris: per cuius medium neruus flauus fertur, qui fractus minimis foraminibus plenus eſt: caules primo ortu erecti cubitales, poſtea Volubilis inſtar ſarmentoſi quatuor etiam cubitorum, repunt, qui concaui, foliis cinereis orbiculatis, in mucronem deſinentibus & baſi falcatis pediculis reptãtibus: floribus ſtellatis cãdidis, quinquefoliis, ex alarum ſinu quaſi vmbellatim Iunio & Iulio prodeuntibus: ſemen anguloſum. Tota planta lacteo ſucco turget, cuius ſucco aliqui Scammonio carentes eius loco vtuntur, ſed maiore doſi & minori effectu. Calida vltra tertium gradum cenſetur. Hanc ante annos nouemdecim Monſpelij in littore inter Volcarũ ſtagnum & mare legimus. Dicitur Scammonia Monſpeliaca, Geſ.hor. Cam.ad Matth. & Periploca repens. Scammonium Monſpelienſe, Aduer.& Lob. Scãmonea Valentina & Monſpeliaca, Cluſ.hiſt.Hiſp. Scammonea maritima Monſpelienſis, Lug.Cam. cui & Coriziola Rhaſis. Volubilis marina, Tabernæmontano.

Χαμελαία. CHAMELÆA.
CAP. CLXVI.

CHamelæa ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemq; foliis præſertim in catapotio deuoratis: namque duæ abſinthij partes, adiecta chameleæ vna, [a] hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur: ea autem in ventre non liqueſcunt, ſiquidem quotquot fuere deuorata, reguntur. Foliis cum melle tritis, ſordida vlcera, & cruſtoſa repurgantur.

a Me. ὕδατι ἢ μέλιτι. i. aqua, aut melle.

I. CHAMELÆA. II. THYMELÆA.

Θυμελαία.

Θυμελαία. THYMELÆA. CAP. CLXVII.

THymelæa eſt, ex qua granum Gnidium, quod eſt ſemen ipſius, colligitur. Hoc Syri apolinum vocãt, quoniam ſatiui lini frutex ſuapte natura ſimilitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorũ: foliis chamelææ, anguſtioribus, & pinguioribus, viſcoſis, gummoſiſque, ſi mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo: qui inter initia viret, & tandem rubeſcit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquaſque detrahit, ſi viginti granorum pars interna bibatur: verùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in vuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè deſudant, trito ſemine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellarunt, per meſſes colligi debent, & ſiccata in vmbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta vini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina vuæ acerbæ ſucco excipitur, & in paſtillos diuiditur. Herba ſtomacho infeſta: partus impoſita necat. Naſcitur in montibus, & aſperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum eſſe chamelææ exiſtimant, decepti quadam foliorum ſimilitudine.

Chamelææ, & Thymelęę conſideratio.

CHamelæam, pariter & Thymelæam Arabes confusè ſatis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etſi duo faciant genera, vnum album, alterum nigrum, tamen iis etiam Daphnoidem admiſcent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, vt hac in re nihil certi, nihilq́ perpetui ac tuti ex eorum ſcriptis elici poßit. Illarum plantarum vis in exoluendo corporis humores, tam vehemens, violenta, ac furioſa exiſtit, vt niſi robuſtißimis hominibus tutò in medicamẽtum dari poßint: plerunque enim imbecilles confecerunt, abraſis viſceribus apertiſq́ vaſorum oſculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas viduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numeroſæ in vallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & vtræq́ (licet hoc in chamelæa prætererit Dioſcorides) fructum ferunt myrti baccis ſimilem, quamuis Chamelææ quadantenus longior ſit, & oliuæ formam repræſentet. Vtrique fructus initio ſui exortus vireſcit, mox per maturitatem rubeſcit, denique exiccatus niger conſpicitur. Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam ſiccata piperis faciem præ ſe ferat, acrimoniamq́ non obſcuram guſtantibus relinquat, rura Ananienſia, vna etiam cum Laureolæ ſemine, Piper montanum indifferenter nominant.

Piper montanum.

Nec ſanè mirum, quandoquidem & Theophraſtus libr. 9. cap. 22. de plãtarum hiſtoria, vbi de pipere diſſeruiſſet, ſtatim Cnidij grani meminit: vtpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Sumunt hoc piper (vt eorum nomine vtar) frequenter incolæ in ſuis purgationibus aduerſus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed ſæpe euenit, vt cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia eſt) non ſolùm ſeipſos decipiant, ſed etiam ſibi mortem conſciſcant. Et certè hoc teſtari poſſum, quòd ex montani illius piperis aſſumptione plures periiſſent, niſi antidotis noſtris ſuccurriſſem, eoſq́ in vita ſeruaſſem.

Plinij ſententia exploſa.

Ideoq́ non poſſum non admirari Plinium, quippe qui ſcribat lib. 27. cap. 9. Coccognidium quod Thymelææ eſt fructus, de quo nunc ſcribimus, aluum adſtringere, cùm adeò exoluat, vt in magnum ſæpe diſcrimen ſumentes ducat. Eſt enim (vt ipſe inquit Plinius) adeò vrentis guſtus, vt vorari non poßit niſi in pane. Proinde ſcite poſteritatis memoriæ prodidit Meſues, nemini Mezereon præbendum eſſe, niſi iſtis admiſtis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poßit, qua omnia corporis principalia membra corrumpit, ac deſtruit.

Pilulæ de Mezereo.

Habentur tamen paßim in pharmacopoliis catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando vtuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta ſimul receperint, quibus eorũ malitia reprimitur) niſi robuſtis, ac fortioribus hominibus.

III. CNEORVM THEOPHRASTI.

Cneorum Theoph.

Sunt qui contendant Theophr. Cneorum, quod duum apud illum eſt generum, alterum eſſe Chamelæam, alterum verò Thymelæam, id quod probare nituntur Dioſcoridis authoritate, vtpote qui ſcribat, Thymelææ folia, quæ peculiariter Cneorum appellantur, per meſſes colligi debere. Verùm ab horũ vitilitigatorum falſa opinione, longè admodum diſtat ſententia noſtra, vt lib. tertio noſtrarum Epiſtolarum ad Ioannem Cratonem Vratislauienſem medicum clarißimum ſcribentes diſſeruimus. Sed (Deo Opt. max. volẽte) rem hanc contra horum ſuſurronum temeritatem, in ſecundo earundem noſtrarum Epiſtolarum tomo, fuſius, copioſius, lucidiuſq́ poſteritatis memoriæ commendabimus. CNEORVM de quo meminit Theophraſtus lib. 6. cap. 2. de plantarum hiſtoria, nullis deficiẽtibus notis, miſit ad me Roma vir quidem nobilitate clarus Gerardus Cibò, cuius imaginem hic appingi curauimus, vt qui chamelæam, & Thymelæam Cneorum faciunt ad mentis ſanitatem redeant.

Chamelææ vires ex Gal.

Chamelæam tantùm quod ſciam, commemorauit Galenus in ſimpl. med. cenſu, de cuius viribus lib. 8. eorũdem ita ſcribit: Chamelæa vincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum ſordida vlcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt.

Nomina.

Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoque Chamelæa & oleaſtellum appellatur: Mauritanis, Mezereon, ſeu Alemezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zilandt: *Gallis, Boys gentil. Quæ verò Græcè θυμελαία, Latinè pariter Thymelæa vocatur: Italicè, Timelea.*

Inter Chamelæam & Thymelæam Dioſcorides differentiam fecit, at Serapio vtramque Chamelææ,

ſic Meſues

ſic Meſues Thymeleæ, & Arabes Mezerei nomine, expreſſere. I. Chamælea Dioſc. Chamælea latifolia vel alba, Serapionis: Thymelea foliis magnis & tenuibus, Meſues: Chamælea, Matt. Lac. Cordo in Dioſc. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lob. Lon. Caſt. Lugd. qui duas habet figuras, Chamælea prima, Cluſ. hiſt. Hiſp. Chamælea altera, Cæſalp. Chamælea vera, Cam. Chamęlea Arabum tricoccos, Tab. Mezereon Arabum Lob. in icon. II. Thymelæa, Dioſcoridi: Chamælea tenuifolia & nigra, Serapioni: Thymelæa foliis paruis, Meſues: Thymelæa, Matth. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Lon. Cluſ. hiſt. Hiſpa. Cæſal. Lugd. qui tribus figuris expreſſit, Caſt. Thymelæa vera, Geſner. hort. Thymelæa foliis lini, Cam. Thymelæa grani gnidij Lob. in icon. Thymelæa prima Tab. Chamælea Anguillaræ. III. Cneorum Theophraſti, Matthiolus duplex habet in hiſce Commentariis, aliud Capite de Cinamomo, de quo ſupra: aliud hoc in loco à ſuperiore penitus diuerſum. Hoc Cneorum candidum eidem dicitur in Compẽdio, cuius figuram aſſumpſit Lugdunenſis, Cneorum aliud Theophraſti, Matthioli nominans. Quod etſi nobis videatur nil aliud eſſe quàm Lychnis vel Ocymoides repens montanum, quod Ocymoides repens Polygonifolia dicitur Lob. & Lugd. cui & Saponaria minor, ſic Ocymoidis alterum genus paruum, Cæſalpino, & Ocymoides repens, Camerario, noluimus tamen, Matthioli figuram remouere, meliorem in hiſtoria exhibituri, cùm in Apennino legerimus.

Ἀκτῆ. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

SAmbuci duo genera. Vnum in arborem aſſurgit, ſurculos ſpargens arundinaceos, teretes, cauos, candicãtes, proceros: folia iuglãdis, [terna, quaternáve,] ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore, a minutim in ambitu ſecta: & in ramulorũ cacuminibus, cauliculiſq; circinatæ vmbellæ, quę florẽ cãdidũ pariunt: mox acinũ terebi[n]tho ſimilẽ, in nigredine ſubpurpureũ, racemoſum, ſucco madentẽ, vinoſũq;. Alterũ genus chamæacte vocatur, Romanis ebulum, longè humilius eſt, magiſque herbaceo generi aſſignandum: caule quadrangulo, geniculato, foliis amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expanſis, pinnatiſque, graueolentibus, in ambitu ſerratis: muſcario ſambuci flore, & acino eiuſdem: radice nititur longa, craſſitudine digitali. Eadem vtriuſq; vis, & vſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemque detrahendam. Caules teneri in patinis co-cti, eadem efficiunt. Radix in vino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt viperarum morſibus, eodem pota modo: vuluas emollit inſidentium, decocto: patefacit earum ſpiracula: & vitia corrigit. Acini in vino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, ſi prætenera ac mollia ex polentà illinantur, inflammationẽ mitigant: ambuſtis, & canum morſibus illitu proſunt: vlcera quæ dehiſcunt in fiſtulam, agglutinant: iis, qui podagra tentãtur, cum ſeuo taurino, aut hircino proſunt illita folia.

Concluſa nõ legit Orib. a Meum μικότερα. i. magis mala. ſed Orib. μακρότερα legit. i. lõgiora. Cat. verò μικρότερα. i. minora, & rectius meo iudicio.

I. SAMBVCVS

II. SAMBVCVS MONTANA.

SAmbucus, & Ebulus plantæ ſunt nullis non cognitæ. Prioris etſi vnum tantùm genus prodatur à Dioſcoride, nobis tamen duo eius obſeruata ſunt genera: alterum quidem montanum, & ſylueſtre: alterum verò vrbanum, plerumque in hortorum, & vinearum ſepibus proueniens. Hæc genera fructu inter ſe differunt: ſiquidem montano flores baccæ non in vmbella

Sambuci genera.

III. SAMBVCVS AQVATICA.

vmbella cohærent perinde ac in vrbano, nec maturescentes nigricant, sed in racemis vuæ modo dependentes, perpetuò rubescũt, vinosæ ac succi plenæ, virgis foliisq́; vrbano similis est: sed minori longè proceritate adolescit. Nascitur in mõtosis & algentibus locis. Vires vrbano imbecilliores habet. Illud etiam discrimen facit, quòd vrbanum in maiorem proceritatem adolescit, & læuiore constat materie. Sunt præterea, qui palustrem Sambucum ostendant, nempe arbusculam vliginoso & palustri solo enascentem, virgis sambuci domestici æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio vitigineo: flore albo sambuci modo, odore non prorsus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, vinoso ac amaro succo refertæ, quæ deuoratæ vomitiones cient. Succo vis est abstersoria.

Sambuci vires Matth.

Aqua è sambuci floribus, fronti & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerunt. Succus è radicis cortice expressus, vomitum valentissimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrẽtem extrahit.

Ebuli vires Matthiolo.

Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur vtiliter drachmæ pondere ex chamæpytios decocto, podagricis, ischiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria vi mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deiiciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciãt, insolentq́; subinde, & in pastillos digerãt, seruentq́; ad vsus. Hic clystere infusus tã intestinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiũtur ebuli decocto cõmodè ij, qui diuturna febre vexati ad malum deuenerunt habitum, si tamen ventriculus, & iecur interea roborẽtur odoratis adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis.

Vnguentum præstantissimum ad ambusta.

Paratur è Sambuco vnguentũ præstantissimũ ad ignis ambustiones hoc pacto: Sumito viridis Sambuci corticis, qui statim sub primo delitescit libro herbacei coloris libram, Olei pluries loti ex stillatitia florum Sãbuci aqua libras duas. Ferueant simul aliquãdiu, & deinde percolato, & exprimito, & addito ceræ nouæ odoratæ. succi surculorũ Sambuci, cuiusq́; vncias 4. Rursus vt ferueſcant finito, quousq́; succus euanescat: tollito tũc ab igne, & rudicula agitato, omniaq́; misceto, & ad finẽ addito vernicis liquidæ vncias duas: Thuris albi in te-

IV. SAMB. AQVAT. POLYANTHOS.

V. EBVLVS.

nuem

nuem pollinem contriti vncias quatuor: quinetiam duorum ouorum album, diu prius cochleari agitatum. Subinde miſceto diligenter omnia, & mundo vaſe aſſeruato. Fungi qui ad imam Sambuci caudicis ſedem oriuntur, in aqua roſacea prius macerati, capitis dolores, & inflammationes mulcent. Stillatitia cum Ebuli, tum ſambuci radicum aqua, hydrope tympanite laborantes mirificè iuuat, ſi huius quaternas vncias, illius verò binas, vtriſque ſimul miſtis hauriant affecti diebus triginta continuis. Illitus ebuli radicum ſuccus procidentem ſedem reprimit, & anginam tollit, vbi circa gulam calidum cum linteolis illinatur. Exuſta Sambuci folia, & in puluerem trita, emanantem è naribus ſanguinem ſiſtunt. Baccarum ſambuci ſuccus à recremento repurgatus & cum melle optimo coctus ad Iulapij ſpiſſitudinem, aurium dolores tollit, ſi calidus imponatur. Sambuci tenerrima folia, quæ primo ſtatim germinatu prodeunt, vnà cum pari pondere radicum plantaginis ſuillæq; axungiæ veteris contrita, ſubactaq;, podagricos dolores præſentaneo auxilio mulcent. Meminit Sambuci vtriuſq; Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Vtraque Sambucus tum magna illa, & arboreſcens, tum herbacea, quam & chamæacten vocant, deſiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Hæc Galenus. Cæterùm facit Sambuci, Ebuliq; facultas, quæ ad cutem ſubeuntes aquas pellendas non parua eſt, vt hîc Frangulæ quoq; arboris, in qua eadem vis non infima reperitur, hiſtoriam & facultatem deſcribam.

Ad hydropē.

Sambuci vtriuſq; vires ex Galeno.

Frangulæ mentio & eius vires.

VI. FRANGVLA.

FRANGVLA igitur ita vocata, quòd facilè frangatur, arbor eſt mediocris proceritatis, folio ferè Corni aut virgæ ſanguineæ, cortice Alni, exterius albis maculis reſperſo: interius verò adeò flaueſcente, vt ſi mandatur, croceo colore inficiat Rhabarbari modo. Flores edit albos, fructum paruum, Piſi magnitudine, per medium diuiſum, adeò vt duabus ſimul baccis conſtare videatur, quodam naturæ artificio ſimul coniunctis. Fructus primo exortu viret, deinde rufeſcit, poſtremò verò nigricat. Is duo inter ſe concludit oſſicula, lupinorum ferè figura, ſed lentibus paulò grandiora, in quibus nucleus habetur. Ligni materies omnino fragilis imbecillaq; eſt: vnde illi nomen. Naſcitur paſſim in Bohemia ſyluis & nemoribus. Cortici vis ineſt non modica, cùm exoluens, tum etiam adſtringens. Ideoquè Rhabarbari modo aluum deijcit, & viſcera roborat. Idem bilem, & pituitam expurgat, quinetiam hydropicorum aquas ducit. Decoquitur cortex cum Eupatorio communi, Pontico Abſinthio, Agrimonia, Cuſcuta, Lupulo, Cinnamomo, Fœniculi, Apij & vtriuſq; Intubi radicibus, ad hydropem, malum corporis habitum, & Icteritiam: daturq; potandus ita affectis quinque vnciarum pondere, magno ſanè auxilio. Atqui operæprecium eſt, vt prius excrementitij humores, qui in ventriculo, & primis Iocinoris venis decumbunt, expurgati fuerint. Soluit enim aluum ſine vllo incommodo, bellè iecur expurgans, ac roborans, adeò vt quidam, qui ſcyrrhoſo Iecoris, & lienis affectu laborant, hoc medicamento curati ſint. Aperit enim omnium viſcerum obſtructiones, & vaſa omnia à craſſorum excrementorum infarctu expedit. Extimo cortici facultas eſt adſtringens: intimo autem exoluens. Vterq; ſimul ab arbore delibrari debet, in ipſo ſtatim Veris principio, ac deinde in vmbra ſiccari. Siquidem viridis nullus debet eſſe vſus, quòd vomitiones moueat. Decoctum, quod hinc paratur, quieſcat prius oportet anteaquam propinetur, duobus aut tribus diebus, quouſque flauus color in nigrum vertatur, aliâs vomitiones mouere quandoque ſolet. Idem potum vbi aluum non exoluerit, appetitum prouocat, ob eam quam poſſidet adſtringendi facultatem. Arbor hæc hactenus mihi ignota fuit, nunc verò primùm nota, opera ac diligentia clariſſimi Doctoris Iohannis Villebrochi Dantiſcani, Sereniſſimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ, Medici, qui cum ſit rei plantariæ ſtudioſus, prætermittere noluit, quin etiam ſuo auxilio opus hoc noſtrum ornaretur. Planta quæ ἀκτὴ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Iafacti: Italis Sambuco: Germanis Holder oder Holler: Hiſpanis Sambugo & Caninero: Gallis Suſeau & Suyer. Sambucus montana: Græcis ἀκτὴ ὀρεινὴ: Italis Sambuco montano. At Sambucus aquatica, Italis Sambuco acquatico: Germanis Schwelcken. Sic Frangula, Italis Frangola. Quæ verò χαμαιάκτη Græcè Ebulus Latinè dicitur: Arabicè Kameactis: Italis Ebulo ſeu Nebbio: Germanicè Attich vnd Niderholder: Hiſpanicè Hiezguos & Sabugo pequenno: Gallicè Hyeble.

Nomina.

Sambucus, quod à Sambuca inſtrumento muſico dictum putant, eſt domeſtica, quæ foliis eſt vel non laciniatis, & quidem fructu vel nigro, vel albo: vel laciniatis: altera montana racemoſa, tertia aquatica flore ſimplici, vel pleno; hocq; colore vel albo, vel purpureo: quarta minor ſeu humilis, quæ Ebulus. I. Sambucus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Anguil. Lac. Geſ. hor. Lob. Lon. Cæſal. Lug. Taber. Sambucus vulgaris, Trag. Thal. Sambucus domeſtica, Caſt. Sambucus ſiue Sabucus Campeſtris, Cam. II. Sambucus montana, Matth. du Choul in Pilati Lugd. deſcriptione, Geſ. hor. Caſt. Cam. Sambucus montana racemoſa, Lob. Sābucus ſylueſtris. Trag. Lon. (quamuis & ſub Acere poſuerit) Lug. Sambuci genus aliud minus, Cord. in Dioſc. Sambuci alterum genus, Cæſal. Sambucus tertia, Turn. Sambucus quarta, Dod. fol. Sambucus ceruina, Tab. Sambucus montana ſeu ἐρυθρόσταφυλος aut φοινικόσταφυλος, Thal. III. Sambucus aquatica, Matt. Trag. Aduer. Lob. in icon. Lug. (cui & Traupalus Theophraſti) Tab. Thal. Sambucus ſylueſtris & ceruinus. Dod. gal. Sambucus paluſtris, vel aquatica ſylueſtris, Geſ. hor. Sambucus paluſtris, Dod. fol. Lon. Cæſ. Sambucus paluſtris fœmina, Cam. Lycoſtaphylon fæmina, Cord. in ſua hiſt. IV. Sambucus aquatica Polianthos: Hæc á præcedenti ſolùm flore differt, qui cultu & crebro ſatu denſiſsimus fit, ita vt flos albus ſphæræ inſtar rotūdus & glomeratus ſit, cuius nomine noſtrates (in quorum hortis frequens, in Galliis & Italiis non viſa) pilas niueas vocitant. Dicitur Lycoſtaphylus

 maſcula,

maſcula, Cord. in hiſt. Sambucus paluſtris, vel aquatica hortenſis, Geſ. hor. Sambucus aquatica Lugd. Sambucus aquatica polyanthos, Tab. Sābucus paluſtris ſecunda, Dod. fol. Sambucus paluſtris mas, Cam. V. Ebulus, Matt. Brunf. Trag. Fuch. Tur. Dod. gal. & fol. Ang. Cord. in Dioſ. (cui & parua Sambucus) Lac. Lob. Lon. (cui & Sambuci alterum genus.) Lug. Caſt. Tab. Cæſ. VI. Alnus nigra baccifera, C.B. Frangula, Matt. Dod. fol. Lug. Tab. Auornus, Creſcentio: Faulbaum Trag. Arbor fœtida, Lon. Alnus nigra quibuſdam, Dod. gal. Alnus nigra, Lob. Thal. Cam. cui & Siler Plinii. Alnus nigra baccifera, Lugdunenſi.

Πυκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

† Orib. πράσȣ. i. porri.

PYcnocomon conſtat erucæ foliis, acrioribus, ſcabris, & craſsis: caule quadrangulo: flore ocimi: ſemine † marrubii: radice nigra, aut pallida, rotunda exigui mali figura, terram redolente, inuenitur in ſaxoſis locis. Semen grauia ſomnia, & tumultuoſa facit, drachmæ inſtar potum: tumores diſcutit, illitum cum polenta: & ſpicula, adactosq́; corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosq́; diſcutiunt. Radix eius in aqua mulſa duum drachmarum pondere, aluum ſoluit, & bilem extrahit.

Pycnocomi conſideratio.

NVllam equidem vſquam plantam hactenus ſum conſecutus, quæ facie Pycnocomo reſponderet. Quare & hoc mihi, vt ingenuè fatear, referendum eſt inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas eſſe arbitror. Ita enim fiet, vt & poſteris, quos ſpero futuros rei herbariæ diligentiores inquiſitores, ſuus relinquatur ſcribendi locus. Nec ſanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis vel incognita, vel incerta ſunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem vtilitatem, in medium proferre.

Nomina.

Eam vt Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum vocant.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

Concluſa nō legit Orib. a Cat. addit. ἀγρίω. i. ſylueſtris. b Cat. non legit.

APios ramulos duos ſiue tres iunceos ſpargit, [rubros,] tenues, qui à terra [parum] attolluntur: foliis a rutæ, oblongioribus tamē, [& anguſtioribus,] b herbaceis, ſemine paruo: radice haſtulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, ſucci fœcunda, intus habet corpus candidum, extra cortices nigros. Superior pars eius vomitione bilem, pituitasq́; extrahit: inferior per aluum: tota vtrinque purgationes mouet. Succum ſi libet eximere, tuſa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod ſupernatat penna ſelectum exiccatur. Purgat vtraque parte is ſuccus, ſeſquiobolo potus.

I. APIOS.

II. PSEVDOAPIOS.

Apii ſiue Iſchadis conſideratio.

APios, quæ & Iſchas appellatur, naſcitur in Creta (quanquam non deſunt qui velint eam quoq; prouenire in Italia, præſertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, vel hyperico proximis, primo ſtatim vere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente, cauliculis iunceis ſubrubentibus, lacteo ſucco madentibus radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, vnde & nomen, ἄπιος enim Græcis nil aliud ſignificat, quàm Latinis pyrum. Theoph. lib. 9. c. 10. de plant. hiſt. Apion his notis repræſentauit.

Iſchadis deſcriptio ex Theoph.

Iſchas ſiue Apios folio conſtat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi proſtratis, radice, qua aſphodelus, verùm ſquamoſa. Naſcitur in montibus. Legitur vere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte ſuperius, altera inferius purget: hæc ex Theophraſto. Apion legitimam, quam primùm me vidiſſe recordor, ad me miſit Venetijs Nicolaus à Sancto Michaele Nouocomenſi, medicus ſingularis ingenij atque eruditionis, & rei herbariæ peritus. Cæterùm ſcribit Ruellius Apion frequentiſſimam in Gallia naſci, eiusquè radice ruri pauperes per inopiam frugū veſci.

Ruel. lapſus.

Sed Ruellij ſententiæ non eſſe ſubſcribendū iudico: Nam cū Apios per ſuperna, & inferna purgationē moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione, copioſè (vt ruſtici facere ſolent) eius radices ſumerent in cibis.

Fuchſii Tragi & Loniceri opin. exploſa.

Falluntur quoq; in Apio cenſendo Fuchſius, Tragus & Lonicerus, quippe qui putent plantā, quā nos Pſeudoapios vocamus, legitimū eſſe Apios.

Pſeudoapii delineatio.

Siquidē hæc multiplici creſcit caule, cubitali & quandoq; maiori, humi procumbente, viciæ fere modò, folijs oblongis, & ſubaſperis. Floret Iunio præſertim menſe, floribus puniceo colore micantibus, piſi æmulis, odoratis, racematim cohærētibus: quibus flacceſcentibus ſiliquulæ oriuntur, in quibus ſemē concluditur. Radices habet fici, aut pyri figura ternas, aut quaternas, è ſtaminibus depēdētes, Filipēdulæ modo, nigra exterius cute & alba intus pulpa: nulla purgatoria vi prædita. Hæc paſſim naſcitur ferè vbiq; in Bohe. in campis, & præſertim in vineis. Sed quātū hæc diſtet à Dioſc. plāta Apios appellata.

Nomina.

lata, ij iudicent, qui de plantaria facultate dicere & ratiocinari poſſunt. Apij huius nuſquam, quod inuenerim, mentionem fecit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hæc planta non ſecus Latinis & Italis Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur. At Pſeudoapios: Italis Apio falſo: Germanis Erdnüſz.

I. Tithymalus tuberoſa radice, C. B. Iſchias Theophraſti, Caricam Gaza vertit. Apios, Matth. Dod. gal. Lacu. Anguil. Lob. Caſt. Lugd. Taber. Apios vera, Lob. in icon. Tithymalus tuberoſus, Dod. fol. Lugd. qui & Matthioli & Dodonæi figuram exhibet. II. Pſeudoapios, Matth. Apios, Trag. Fuch. Apios Fuchſii, Lug. Cam. Chamæbalanus, Dod. gal. Taber. Aſtragalus, Turn. quo nomine & Matthiolum exhibuiſſe, in prima editione aliqui autumant, cuius figuram ſuo loco repoſuimus. Aſtragalus aruenſis, Thal. Terræ glandes, Lob. Dod. fol. Glandes terreſtres, Cluſ. hiſt. Panno. Ornithogalum purpureum, Cordo in Dioſcor. Panis porcinus, Lonicero.

Κολοκυνθὶς. COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

Colocynthis ſarmenta, foliaq; ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum: quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, ſi quatuor oboli cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitiis, vt quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam crurorem eliciant: fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi vna repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocq; iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub dio refrigeſcat, potu craſſum humorem, & ſtrigmenta alui detrahet: ſtomacho ſupra modum aduerſatur: ſubdita ex ea balano alui excrementa eiiciuntur. Virentis ſucco vtiliſsimè iſchiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS.

Colocynthidis conſid.

Colocynthis planta eſt tam medicis, quàm ſeplaſiarijs vulgaris notitiæ. Verùm etſi (vt Meſues eſt author) præſtantiſſimum ex eius fructu paretur medicamentum ad varia morborum genera, ea tamen cordi, iecinori, & ventriculo maximè aduerſatur: quin & vniuerſum perturbat corpus, faſtidium, & inteſtinorum tormina excitans. Abradit enim inteſtina & vaſorum oſcula aperit, adeò vt etiam cruenta ſæpe eliciat. Hinc meritò fit, vt eam dari prohibeant, niſi prius malefica eius vis prorſus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præſtant: cuiuſmodi ſunt illa, quæ ventriculum, iecur, & cor tum roborare tum tueri poſſunt, & quæ lentore ſuo glutinandi vim habent.

Colocynthidis vires.

Colocynthis trahit pituitoſa, craſſa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus deliteſcentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam muſculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob cauſam vertiginoſis, comitialibus, reſolutis, conuulſis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, aſthmaticis, & ægrè ſpirantibus vtiliter in catapotijs exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, & diutina tuſsi laborantes. Eſt præterea vis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præſertim podagricos, & iſchiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, ſed etiam clyſteribus infunditur: quibus ſanè nil præſtantius eſt ad coli cruciatus ex flatu & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per ſedem infuſa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, ſi exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti ſonitus diſcutiuntur: quinetiam oleo ipſo & felle bubulo interaneorũ vermes necantur, ſi ſimul miſcentur, & calida vmbilico illinantur.

Colocynthidis vires ex Gal.

Colocynthidis vires retulit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum his verbis: Colocynthis guſtu amara eſt, ſed quæ amariſſimo medicamento epoto adſunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam validam in ſe continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipſa per aluum excerni præuertens. Viridis ipſius ſuccus intritus iſchiadibus prodeſt.

Nomina.

Κολοκυνθὶς ſic Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita ſylueſtris appellatur Arabibus Chandel, Handel ſeu Handal: Italis & Hiſpanis Coloquintida: Germanis Coloquint vnd Wilder Kürbſz: *Gallis Coloquinte & Courle ſauuage.*

Colocynthidis varia habentur genera, alia minor fungoſa & leuis, quæ officinarum eſt: alia maior oblonga, vel flaua, vel candida: alia rotunda varia: alia ſeſsilis nigra maculata, magna inſtar Cucurbitæ: & alia minor: alia denique turbinata, ſeu pyriformis. Hic pingitur Colocynthis fructu rotundo maior: quæ Colocynthis, Matth. Fuch. Cord. in Dioſc. (cui & Cucurbita deſerti) Lac. Geſ. hor. Dod. fol. Lob. (cui & Cucurbita amara Catharctica in iconibus) Lon. Lugd. (cui & Arabum plantarum mors) Caſtor. Cam. Colocynthis vera, Trag. Colocynthis prima, Dod. gal. Colocynthis mas, Taber. Coloquintida, Turn. Anguil. Cucurbita agreſtis, Brunſ. Cucurbita ſylueſtris fructu rotundo, Cæſalpino.

Ἐπίθυμον. EPITHYMVM. CAP. CLXXII.

EPithymon flos eſt è thymo duriore ſatureiæ ſimili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quaſi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemquè atram per inferna. Priuatim prodeſt melancholicis, & inflatis, acetabuli menſura ad quatuor drachmas, cum melle, ſale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Epithymi conſideratio.

Epithymum Græcorum & Arabum an diuerſum.

Multorum opinio reprobata.

I. EPITHYMVM.

IN hac equidem opinione verſantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodum Braſauolus Ferrarienſis, vt credant Dioſcoridis, aliorumq́ Græcorum Epithymum magno diſcrimine ab eo diuerſum eſſe, de quo ſcripſerunt Mauritani, præſertimq́ ab illo, cuius meminit Meſues. Quippe qui aſſerant, nil aliud Arabicum epithymum eſſe, quàm capillaris caſſuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum verò idem eſſe volunt cum proprio flore durioris thymi ſatureiæ ſimilis. Suam autem ſententiam hoc argumento comprobare videntur, quòd ſi vulgaris vſus epithymum, Arabicum ſcilicet illud eſſet, de quo differit Dioſcorides, is non dixiſſet, Epithymũ florem eſſe durioris thymi, ſed alterius plantæ thymo adnaſcentis, eiq́ ſeſe conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, vt qui eorum opinioni ex eo maximè adſtipulari videatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit lib. 26. cap. 8. vbi ſic inquit: Epithymum eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differentia, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidã aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pallioli (rectius fortè pili legendum eſſet) rubens: hæc Plinius. Ex quibus vtique planum fit, duo eſſe Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita ſuam tuentur ſententiam. Horum certè iudicio ego quoq́ facilè ſubſcriberem, niſi quædam ſeſe nobis offerrent, quæ apertè reclamare videntur, atque etiam oſtendere, Plinium ipſum Dioſcoridis codicem, vnde illa mutuatus eſt, deprauatum habuiſſe, vel alium auctorem in hoc minus grauem ſecutum fuiſſe, vel ſe ipſum deceptum, vt in alijs compluribus illi eueniſſe adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, noſtri vſus, & Dioſcoridis epithymum, vnum & idem eſſe medicamentum, quæ de eo Aëtius, & Actuarius, Dioſcoridem, & Galenum ſecuti, concordes poſteritatis memoriæ prodiderunt, cum ita ſcribunt: Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tuſum, & cribro excuſſum, ſcrupulorum quatuor pondere, cum paſſo, vel oxymelite, & ſalis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui ſpirandi vexantur difficultate. Quod verò in ſtœbe naſcitur, aut in ſatureia proſilit, Epiſtœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum reſoluit: ſed vtrunque facultate cenſetur infirmius: hæc illi ambo. Quæ ſanè liquidò oſtendunt, quòd non ſecus Epithymbrum thymbræ, & Epiſtœbe ſtœbæ innaſcatur, atque Epithymum in thymo naſcitur, vel proſilit. Hoc idem præter Aëtium, & Actuarium longè antea teſtatus eſt grauiſſimus author Paulus, Dioſcoridis & Galeni ſectator acerrimus ijs verbis: Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præſtantiſſimum eſt remedium. Dantur ipſius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum verò, quòd thymbræ innaſcitur, epithymo ſimiliter euacuat, ſed imbecillius eſt: hactenus Paulus. Ex his itaque omnibus non dubitauerim aſſerere, vnum tantùm eſſe epithymum, non autem plura. Quandoquidem ſi Paulus, Aëtius, & Actuarius pro certo non habuiſſent, legitimum Epithymum eſſe illum thymi florem, de quo ſcribit Dioſcorides, putaſſentq́ duo eius genera reperiri, nulli dubium eſt, quin & ipſi explicaſſent duplex in thymo naſci Epithymum. Verùm cum compertum haberent, vnum & idem eſſe medicamentum capillamentumq́, quod in thymo, thymbro, & ſtœbe proſilit, ijsq́ nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, ſibi viſum eſt, quòd ſuo tempore Epithymum vulgaris notitiæ medicamentum eſſet, ſat fore declaraſſe non modò id in thymo gigni, ſed etiam ſtœbe, thymbra, & (vt nos ſæpe vidimus) in polio, & chamædry: vt hinc ſcirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, vel epiſtœbem ſubſtitui poſſe: quin etiam vt non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non eſſe partem, neque ſuam habere ſedem, ſed aſcititium quoddam eſſe exterius adueniens, & in ijs proſiliens, & viuens. His igitur rationibus adducor, vt non temerè exiſtimem, Dioſcoridis codicem, quem Plinius habuit, fuiſſe (vt diximus) deprauatum, & ob id ipſum Plinium deceptum eſſe: aut hũc aliunde accepiſſe occaſionem, vt duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioſcorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictũ putauerim, nam cùm is ſciret Epithymum thymo innaſci, nulla radice propria, ſed thymi adminiculo fultum, floresque per ſe albos ferre, qui cùm in thymo ſunt, huius plantæ proprij videntur, ideò non abſurdum fore duxit ſcribere, Epithymum eſſe florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declaraſſe videtur Dioſcorides, cum dicit: Capitula habet tenuia, leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non deſcripſit Dioſcorides thymi florem ſuperius libro tertio (vt Braſauolus aſſerit) ſed capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea coniicere licet Dioſcoridem epithymum thymi florem appellaſſe, quod à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipſum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perſpicuò apparet: quoniam de epithymi viribus libro 3. vbi de thymo & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob cauſam, quòd epithymum propriam thymi particulam non exiſtimauerit eſſe, ſed (vt ſuprà dictum eſt) aſcititium quoddam, vt in arboribus

Epithymi vires.

Epiſtœbe & Epithymbrũ.

muſcus

muscus, & viscum, quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed viribus & facultate diuersæ. His igitur rationibus, vt arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo verò, tanquam de re à thymo diuersa, disseruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus viscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem visco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare videtur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò sub, modò in significat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, vel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire poßit, non video: vt pote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo vulgaris vsus esse locutum. Quippe si Epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, vbicunq; thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum vbicunq; nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sepißimè legimus prope Goritiam, Saluatino & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè vestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantum tractu, qui ad meridiem spectat.

Epithymum vbi plurimũ.

Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, vbi herbæ enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentißimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinij auctoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem: idcirco illi ita responsum volo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum verborum partem sumpsisse videtur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit: Epithymum est flos è thymo Satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c.

Plinii lapsus.

Porrò verò idem Plinius in ijs verbis errasse deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori verò album reddiderit, cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascens. Hinc itaq; perspicuum sit, tam confusè & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, vt nihil certi in hac re ex eius verbis elici poßit.

Monachorum expositio vana.

Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis verba perperàm interpretati deprehendantur, etsi vt fortè alijs doctiores viderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs verbis. Certißimè à paucis verus sensus verborum Dioscoridis de epithymo percipitur: nam cum ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ: quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymum: hæc Patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia, quòd sensus verborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, vt mihi videtur, maiorem caliginem offundant. Quod enim Dioscoridis sententia hoc loco euidentior sit, quàm vt exponi debeat, quodq; apertè Monachis refragetur, eius verba testantur, quæ ita Græcè habent: Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος: hoc est ad verbum: Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè verbis liquet, quod Dioscorides non comparat Epithymum, quod florem thymi vocat, flori satureiæ, vt Monachi illi malè interpretantur, sed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantùm refert: ita vt thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi namq; duo habentur genera. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuißimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridem: quare ne quispiam fortasse putaret vtriq; thymo epithymum innasci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superq; de Epithymo disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius viribus agendum.

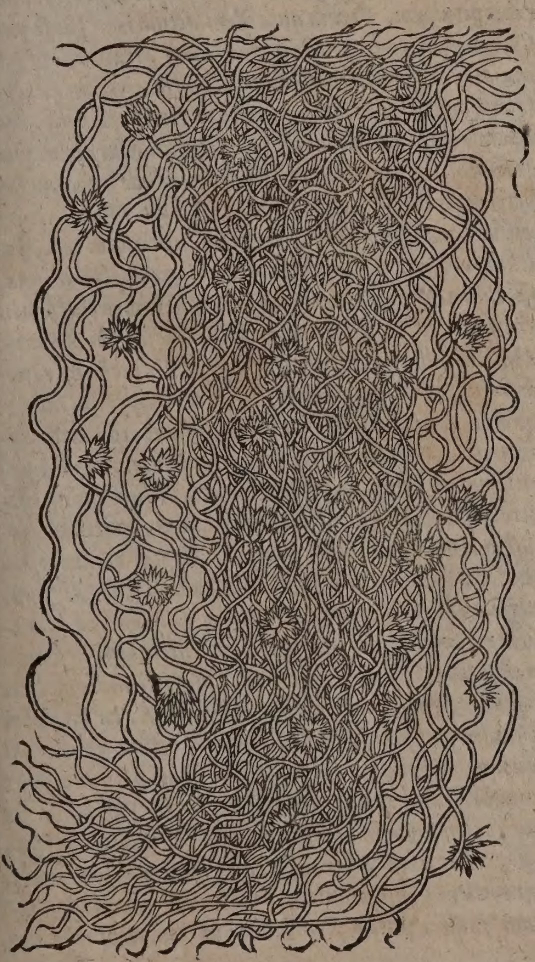
Epithymi vires ex Mesue, & Gal.

Illud sibi peculiare asciuit Epithymum (vt testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd valentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra vllam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum vitijs, & hypochondriaca melancholia vexatis. Frequens est epithymi vsus: datur enim vtilißimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & vlcera maligna, & atra: quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi vires breuißimè perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius: exiccat, & excalfacit, ordine tertio: hactenus Galenus.

Cassuthæ histo. & vires.

Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis vocatam, licet officinis, & herbariorum vulgo rectius Cuscuta nominetur. At cùm à veteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere videtur, vt de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur eius generis est, vt in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & viuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed velut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisuè longißimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis

II. CVSCVTA.

mulis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus his se circumuoluit, vt breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Foliis nullis vnquam vestita visitur. Flores tamen edit albos quàm plurimos, quibusdam in capitulis, à quibus semen tenue prodit, sed superuacuū. Cirri rufescunt, vitium capreolis crassitudine, & facie pares.

Casyta Plin.

Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassytam appellari, & proinde eam Cassutham nominant. Is verò libro 16. capite vltimo, ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ vocatur Cassytas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus Cadytas, non Cassytas legitur, quòdq; hæc arboribus tantùm, & spinis se circumuoluat, nostra verò Cuscuta duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur & irretiat, non ausim affirmare vulgarem Cuscutam esse Plinij Cassytam, præsertim cum in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea plerique Cuscutæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum vtique sententiam potius probandam, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum ijsdem, Galeni autoritate, polleat viribus, quibus & thymum.

Cuscutæ vires Matth.

Excalfacit Cuscuta ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis vitia expedit: venas pituitosis, atque biliosis exonerat humoribus: vrinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno vsu ventriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, si Anisi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præsertim absynthio admista. In quem vsum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sesquuncia.

Nomina.

Quod Græci ἐπίθυμον: Latini quoq; Epithymū dicunt: Mauritani Esitimo seu Esichemo: Itali Epithimo: Hispani Cabellos seu flores del thomilho: Galli Teigne de thyn. At Cuscuta, Italis Cuscuta: Germanis Flachsseiden: *Gallis couche in icy.*

Quemadmodum Thymo circumnascitur capillamentum Cuscutæ modo, sic & circa Polium maritimum, Thymbram, Rosmarinum Monspelii obseruauimus: aliquando & in Hyssopo notare est. Hoc Epithymum dicitur Matthiolo, Lac Cast. Lug. Cæsal. Taber. Epithymum Græcorum & Arabum, Lob. Lugd. Cassutha minor, Dodonæo historia latina in folio. II. Cuscuta duplex, vel albo vel ruffo colore, quæ passim herbis adnascitur, potissimùm Vrticæ maiori, lupulo, rubo, vepribus, lino: Sic Cytiso, Trifolio corniculato: dicitur Cuscuta, Matthiolo, Anguil. Lon. Clus. hist. Panno. Cast. Cæsal. & Orobanche Theophrasti: Cassuta, Fuch. Turn. Dod. fol. Lugd. Thal. Cassytha, Dod. gal. (cui & Podagra & Angina lini) Ges. hort. (& Linodesmon) Tab. Cassytha Plinii, Lobel. Androsaces, Trago.

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

Conclusa nō legit Orib.

ALypon surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus foliis: flore molli, leui, & copioso: radice [betæ, tenui,] referta acri succo: [semine epithymi.] Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deiicit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: verùm interanea leuiter exulcerat.

Alypi consideratio.

ALypum eiusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, Turbit Arabibus dictum, quod album vocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, vbi minoris parandæ Tripheræ rationem docet (si rectè vertit Ruellius) sic inquit: Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri instituis, alypum, id est, album turpetum addas.

ALYPVM.

Opinio quorundam refutata.

Idem post, vbi de simplicibus medicamentis vomitum cientibus tractauit, ita scribit: Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypiæ, glutinosam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò ante Alypum describens, prodidit eius semen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius seminis tantùm vires reddiderit. Sed ijs respondi potest, quòd cùm probè sciret Actuarius aliam vim inesse semini, aliam verò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, de semine sub Alypi nomine disseruit.

Plantæ diuersorum effectuum.

Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium semine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, menses sistit, cùm tamen eius semen contrarium efficiat.

Alypi vires ex Paulo.

Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis dissidere: nec modò his rationibus fretus, sed etiam Pauli authoritate: quippe qui libro 7. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs verbis: Alypi semen inferius atram purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale & aceto, dictum est: intestina verò, si fidem Dioscoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Est autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias vocatur: hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Sed hæc dicta sint ad Actuarij mentem, non quidem ad præfixam sententiam nostram, nam cùm tantùm radices solas, easq; in particulas dissectas, nec vsquàm viuam earum plantam viderim, ex vnguibus tantùm leonem non iudicabo. Ideoquè velim, vt aliorum sit quoque iudicium, & præsertim cùm parum referat ad morbos curandos, scire cuius plantæ Turpetum sit radix, cùm eius facultates optimè à medicis perspectæ sint. Cæterùm ad nos solam radicem deferri, neq; vllum hactenus qui plantam, vel semen ostenderit, me nactum fuisse, antea prodideram in commentarijs nostris Ita-

ſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus vir rei medicæ eruditiſſimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cuius hic picturam damus, quæ quidem deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hic de Turpeti viribus nobis differendũ eſſet, niſi ſuperius in Tripolij commentatione, eius hiſtoriam ac facultates latius proſecuti eſſemus, quàm vt adhuc plura dicenda, vel addenda ſuperſint. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italicè Alipo.

Nomina.

Alypum, vt Matthiolus expreſſit, etiam Lacuna & Lugdunenſis exhibent, & ſub Alypia Lonicerus: verùm perfectiorem adpoſuimus figuram. Dicitur Alypum montis Ceti, Aduer. & Lob. Alypum & Herba terribilis, Tab. Lugd. Hippogloſſum Valentinum, Cluſ. hiſt. Hiſp. & Tabernæmontano, qui duas propoſuit figuras. Empetrum phacoides in Lugdunenſi hiſtoria, vbi tres diuerſæ vnius plantæ figuræ exhibentur: non mirum ergo ſi magnum ſit volumen, quòd ſi ſemel atq; iterum hoc contigiſſet, excuſandus foret, cum nemo ſit tam ſolidè doctus, quem non aliquando ceſpitare & labi contingat.

Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

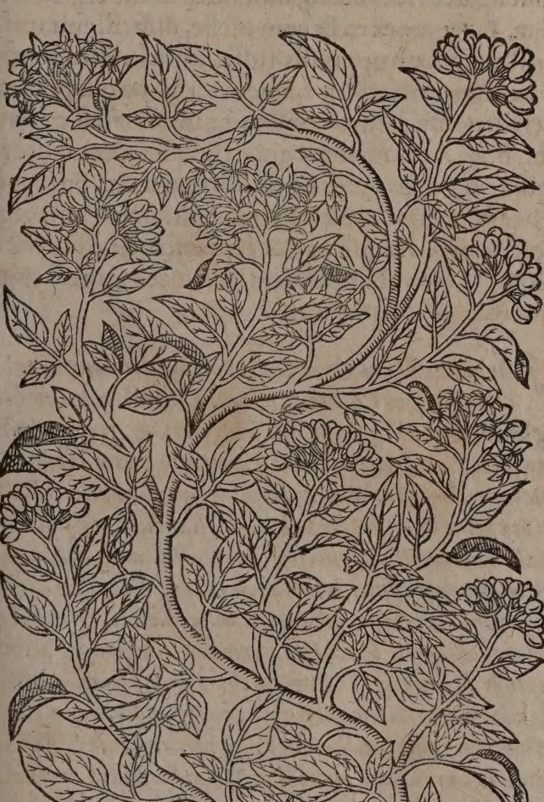
EMpetron aliqui Phacoides vocant, naſcitur in montibus & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quò propius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam & aquam, ſi bibatur in iure aliquo aut hydromelite.

Empetri cap. deeſt in meo exemplari.

EMpetri herbæ faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Vnde ſolo nomine nobis de hac herba potius diuinandum eſſet, quàm quòd aliquid certi ac perpetui ſtatui poſſit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciunt, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigmata audeant ſoluere. Hi ſiquidem Empetron eam plantam putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij vulgari ſermone herba di San Piero. Sed hanc nos ſuperius lib. ſecundo legitimum eſſe Crithmum, pluribus probauimus. Porrò & vbi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. 27. cap. 9. ita vt ea planè à Dioſcoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, quòd Empetron Saxifragam eſſe exiſtimauerit, vires, quas vtriq; ſeorſum tribuit Dioſcorides, ipſe vni Empetro aſſignauit, addens huic, quòd vrinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum differit: Empetron ad ſolas purgationes videtur eſſe commodum, bilem ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoq; vtaris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus: qui tamen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibuſdam vocari prodidit, alter verò praſoides dici ait: Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco ſit deprauatus. Non enim video, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poſſit, & lenti & porro, vt illa nomina demonſtrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini ſimiliter Empetrum & Calciſragam nominant: Itali Empetro.

Empetri cõſideratio. — Plinii error. — Empetri vires ex Gal. — Nomina.

Ἄμπελος ἀγρεία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

VItis ſylueſtris ſarmenta vitis a modo prælonga emittit, aſpera, lignoſa, [rimoſo cortice,] foliis hortenſis ſolani, longioribus ac latioribus, b muſcoſo flore & capillaceo: fructu exiguis vuis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius vitia cutis in facie & maculas omnes expurgant. Enaſcentes viticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

a Orib. addit. οἰνοφόρȣ. i. vitis viniferę. Orib. non legit, rimoſo cortice. b Orib. legit. βοτρυοειδεῖς i. racemoſo.

VItis ſylueſtris cuius imaginem hic appingi curauimus, ita nobis appellanda fuit, non quòd omnino Dioſcoridis ἄμπελον ἀγρείαν eam facere velimus: ſed quòd plures habeat notas, ac etiam facultates quæ illam repræſentant. Siquidem ſarmenta vitis modo emittit, folia habet hortẽſis Solani, fructum exiguis vuis ſimilem, poſt maturitatem rubentem, cuius acinorum facies rotunda eſt. Nam hæc omnia vitis ſylueſtris ſunt indicia. Repugnat tamen florum figura, quòd muſcoſi nõ ſint, nec capillacei, ſed racematim cohærentes. Verùm cum in Oribaſij codice, qui ex Dioſcoride tranſſcribit, legatur βοτρυώδεις non βρυώδεις, hoc loco, deprauatam eſſe Dioſcoridis lectionem, haud temerè cenſemus, & præſertim, quòd rationi magis conſentanea ſit Oribaſij lectio, quàm quæ Dioſcoridi (vt puto) deprauatè legitur. Siquidem nullam ſcio plantam, fructum vuæ modo proferentem, quæ flores racemoſos non fundat, adeò vt omninò ſtupidus dici poſſit, qui aliter contendat. Præterea nec illud nobis obſtare videtur, quòd hæc planta rimoſo cortice non ſit, cum etiam verbum illud φλοιόρραγῶδες in Oribaſio non legatur. Adde quoque, quòd hæc planta, omnibus ſuis facultatibus, agreſti viti bellè correſpondeat. Noſtræ enim mulieres in Hetru-

Vitis ſylueſtris conſid.

ria acinorum succo vtuntur ad faciei nitorem, & ad lentigines maculasq; delendas. Nec desunt, qui scriptis mandauerint, sarmentorum & radicum decocto, ex vino albo in operculato fictili parato, sanari hydropicos & Regio morbo affectos: quòd non solum aluum exoluat, sed vrinam quoq; moueat. Quibus rationibus & autoritatibus fretus (si vel non sit hæc planta Dioscoridis ἄμπελος ἀγρία) non ab re esse nobis visum est, syluestrem vitem hanc stirpem appellari posse, quousq; nouus appareat Dioscorides, qui aliam veriorem demonstret. Nascitur in dumetis, sepibus, syluis & montibus. Sed quàm miserè hallucinentur, qui Vitalbam nobis vulgò vocatam, quam alterius Clematidis genus esse statuimus, agrestem vitē faciunt, aliàs longiori commentatione (Deo permittente) differemus. Theophrastus vitem syluestrem Atragenam vocasse videtur, lib. 5. cap. vltimo de plantarum historia, vbi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalibem fortasse non experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo iudicio, syluestris vitis materies admodum apta fuit. Fuchsius, Tragus, & alij nonnulli, qui in Germania de Stirpium natura & facultatibus scripserunt, agrestem hanc nostram vitem Amaram dulcem appellauerunt, quòd mansus sarmentorum cortex primo statim occursu amarus, & deinde paulò post dulcis sentiatur, & præsertim si diutius ruminetur. De huius vitis syluestris viribus scripsit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum his verbis: Vitis agrestis racemi extergendi vim habent, vt epheleis & næuos, & id genus omnia in extima cute existentia curare poßint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condiri assolent. Quæ vitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Vitis syluestris Latinis vocatur: Vite saluatica Italis.

Vitalba non est vitis agr.

Atragene.

Amara dulcis.

Vitis syluestris vires ex Galeno.

Nomina.

Solanum scandens seu Dulcamara, à corticis sapore, C. B. Vitis syluestris, Matthiolo, Lacu. Castor. Cam. Dulcis amara, Trag. Dulcamara, Dod. gal. & fol. cui & Cyclaminus altera Dioscoridis. Dulciamara & Melothron Theophrasti, Lugd. Amara dulcis, Anguil. Ges. hort. Lonic. Lobel. (cui & Siliquastrum Plinii Guilandini & Solanum lignosum) Taber. Amarum dulce Solano somnifico cognatum, Cordo in Dioscor. Solanum fruticosum, Ges. hort. Solanum γλυκόπικρον Thal. Salicastrum Plinii, Cæsalp. Circæa Monspeliensium, Camerario. Vulgatum flore est cæruleo, reperitur aliquando & albo.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VItem albam aliqui bryoniam vocant. Foliis, viticulis, pampinisq; satiuam vitem imitatur, sed hirsutiora sunt omnia: ea, quos prope se nacta sit frutices, suis clauiculis complectitur: fructus rubens in vua dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, [qui prima germinatione exeunt,] decocti in cibo, aluum & vrinam cient. a Folia, fructus, radix, acrem vim sortiuntur: itaq; vlcerum phagedænis, gangrænis, chironiis, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & cutem erugat: vitia cutis in facie varosq;, lentigines & cicatrices nigras emendat, cum eruo, creta Chia, & fæno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, vsq; dum liquescat: sugillata tollit, & reduuias committit: inflammationes discutit illita ex vino: suppurationes rumpit: medicaméto aptè immiscetur, quod carnē exest: infracta ossa extrahit, trita & imposita. Datur comitialibus in potu drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & vertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra viperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita, partus secundasq; morantes trahit: cit vrinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, vulsis, ruptis & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, consumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoq; insessus decoquitur, siquidem vuluas purgat, sed abortum facit. Succus è radice vere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto sorbeatur.

Conclusa nō legit Orib.

a Dragom. ἡ ῥίζα λευκὴ καὶ παχεία, ὡς ἡ κύημα.

Radix candida & crassa, vt & germen.

VITIS ALBA.

VItis alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur: vulgò mulieribus Cucurbita syluestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd paßim secus vias, & propter sepes proueniat. Germinat hæc primo statim vere plures à radice emittens viticulas, teneras & hirsutas, quæ paulatim adolescentes per sepes & fruteta, arbusculas scandunt, & suis clauiculis, quibus refertæ sunt, sese cum illis vinciunt. Folia profert vitigineis proxima, minora tamen, angulosa, aspera scabraq;: flores racematim cohærentes, colore pallido, & in stellæ modum radiantes. Fructum racemosum vinosumq;, acinis hortensis solani magnitudine æqualibus, colore primum viridi, & per maturitatem rubro & quandoq; nigro, quem Dioscorides non vidit. Nos hunc in Vngaria, Germania & Bohemia copiosum vidimus: quibus in locis nulla visitur Bryonia, cuius fructus rubescat. Semen in acinis delitescit, glutinoso succo immersum, subrotundum ac paulo acuminatum. Radice nititur grandi vastaq;, perenni, carnosa, longitudine plerunq; cubitum excedente. Craßitudine humani femoris, capite multis ceu verrucis tuberoso, ima parte diuaricata, colore foris cinereo, & candida & succosa intus pulpa, amaro & subacri sapore, quinetiam fortiter adstringente, succo madet gluti-

Vitis albæ consideratio & vires.

Bryonia fructu nigro.

glutinoso, odore graui. Nascitur plurimum propter sepes, itinera & fruteta. Hanc inter sua deiectoria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis syluestris, quòd hausta, quemadmodum & Dracunculus, ventriculo, & iecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum puluere permista, aut addito mastiche, cydonijs malis, aut alijs adstringentibus roborantibusq; medicamentis. Succus è contritæ radice expressus pituitam eijcit, vrinam remorantem trahit, & cerebrum mundat: quinetiam pectus, & neruos à pituitosis putridisq; excrementis: viscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subuenit item vertiginosis comitialibusq;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum vino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & vniuersum purgat vterum, atque etiam fœtum expellit, si in eius decocto insideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & vulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum ciner ibusq; incoctum, sugillata delet: hactenus Mesues. Præterea mulieres vuluæ strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò vt eas à strangulatu liberet & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta, vt vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis vncia efferbuisset, dormitũ itura semel in hebdomade, cum hac medicina per annum vsa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, de eius viribus ita scribens: Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Psilothrum vocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in vere eduntur, vtpote edulium stomacho, eò quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & vrinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem & tenuium partium, ac moderatè calidam vim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciem præferens, ijs qui coria tingunt, vti lis est. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ καὶ βρυωνία *vocatur: Latinis Vitis alba: Mauritanis Fesire, Alfesire, Fessera siue Alfescera, Nezargiesan seu Nezarchasen: Italis Vite bianca & Zucca saluatica: Germanis* Stickwurtz vnd Teuffelskürbß: *Hispanis Nuexa & Anorca: Gallis Colubrine & Couluree, aut Feu ardent.*

Bryoniæ vires ex Mesue.

Bryoniæ facultates Matthiolo.

Vitis albæ vires ex Gal.

Nomina.

Bryonia seu Vitis alba triplex est: alia enim vulgatior, cuius baccæ maturæ rubræ sunt, radix ex albo flauescit: altera cuius baccæ nigricant & radix foris subnigra, interius verò eo pallet colore: tertia quam maculatam seu Creticam vocamus, quæ vulgari minor, cuius folia & punctis albis & striis notantur: fructu est maiore, rubro, aliquando vnico, aliquando plurimis, ex longo pediculo dependentibus, radix ampla rapæ modo, quæ forinsecus cum vulgari conuenit, verùm intrinsecus candida, nec circularibus lineis prædita: huius radices Doctor Doldius Noriberga etiam ad me misit. Bryonia baccis rubris, seu Vitis alba Dioscoridis, C. B. Vitis alba Matthiolo, Fuchs. Turn. Cordo in Diosc. Anguil. Lacu. Ges. hort. Lob. Castor. Bryonia, Trag. Ges. hort. Lonic. Cæsalp. (cui & Melothron Theophrasti) Lugd. Camer. Taber. Bryonia alba, Dodo. gal. & fol. Cordo in histò. Thal. Viticella, Syluatico. Quæ verò baccis nigris est, dicitur Bryonia nigra seu Vitis nigra Dioscoridis, quam propriè Bryoniam dici Galenus testatur, C. B. Vitis alba fructu nigro, Matthiolo, Castor. Vitis nigra, Cordo in Dioscor. Bryonia nigra, Dod. gal. & fol. Cordo in histo. Bryonia baccis nigris, Camerario.

Ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

Nigra vitis, quam aliqui nigram Bryoniam vocant, folia fert hederæ, smilaceis proxima, sed maiora: caules etiã cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia virent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur: menses pellunt, vrinas cient, lienem absumunt: vertiginosis, comitialibus, neruorum resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ vitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cum vino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

Vitis nigra Hetruscis vulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno vocabulo. Sunt enim qui hanc Tamnum, siue Tamum etiam vocent, vnde Latinis eius vua Taminia dicta est. Huius viticulæ, quæ vere primùm è terra erumpunt, quòd asparagis similes sint, eorum more decoctæ, hac etiam tempestate manduntur, quamuis non eam, quam asparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentissima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritiensi comitatu, vbi Martio & Aprili mensibus, eius cauliculi in fasciculos digesti in foro veneunt ad ciborum vsum. Huic tamen, quæ in Italia nascitur, illud tantùm obijci posse putauerim, quòd in vuarum colore ab illa dissidere inueniatur, quã Dioscorides repræsentauit, quòd huic vuæ post maturitatem nigrescant, nostræ verò perpetuò rubentes spectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter se maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neq; facit, vt mutare debeam sententiam, & credere hanc aliam esse à Vite nigra, quòd viderim in Vngaria & Bohemia (vt in præcedenti commentatione diximus) Bryoniam vniuersam fructum

Vitis nigræ consideratio.

ctum

ctum ferre omnino nigrum, cum tamen Dioscorides rubri tantùm meminerit: quinetiam hoc idem in Sambuco spectatur, ea enim quæ in montibus prouenit, rubicundum fructum edit: altera verò ex purpura nigricantem. Videtur quoq; Solanum hortense quibusdam in locis vuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere soleat, vt in vuis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs compluribus perspicuò cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes vuas proferat, alibi verò nigras, vt in Græcia, Asia, alijsq; calidioribus, quòd huiusmodi discrimina sæpenumero cœli ac soli diuersitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim asserere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, esse veram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur.

Fuchsii opin. reprobata.

Cæterùm credidit Leonardus Fuchsius, eam stirpem esse legitimam Vitē nigram, quæ nostris in Hetruria vulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius huius libri initio abundè ostendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace sua, planè reprobanda videtur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modum, sed simul compactum, nulla cum vuis similitudine. Adde, quòd eadem sua facultate exulcerat. Vitis verò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adstringentem vim, quam habet, vtilissimè imponitur. Martinus Guidottinus, Tridentinus Myropola & rei plantariæ studiosus, scripsit ad me superioribus diebus, nuper à quibusdam fortè fortuna obseruatum esse, Vitis nigræ radici vim inesse præstantissimam ad conciliandam venerem, si sub cineribus feruentibus decocta deuoretur: immo hoc quoq; addit, superare hanc cætera auxilia, quæ libidinis flammas accendunt, præter id quod haud ingratum sit edulium. Quibus nescio sanè an fides sit adhibenda. Vitis nigræ vires paucis perstrinxit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic inquiens: Vitis nigra,

Vitis nigræ vires ex Mes.

vocatur autem hæc propriè bryonia, viti albæ ad omnia similis, nisi quod imbecillior: hactenus Galenus de Vite nigra. Huius autem succo (vt est author Mesues) nihil valentius ad strumas sanandas, si cum vini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præstat ad idem radix quoq;, si tusa & melle excepta illinatur.

Viticellæ siue Balsaminæ historia.

Sed quoniam Vites tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus vulgò vocatur BALSAMINA, *alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cum veteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus quàm plurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ historia pertractetur. Est itaq;* VITICELLA, *siue Balsamina, planta, quæ prælongis tenuibusq; viticulis, vltro citroq; reptantibus, proximas tum herbas,*

II. BALSAMINA.

III. BALSAMINA ALTERA.

tum arbusculas comprehendit: folijs vitis albæ, aut viniferæ similibus, sed longè minoribus, magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus, quibus sese implicat appositis adminiculis. Florem promit cucumeri similem, paruum, colore subluteum: fructum vtrinq; turbinatum, qui oui gallinacei ferè faciem repræsentat, cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dissilit vltimam maturitatem adeptus. Semen includit Anguriæ vocatæ simile, minus tamen, contectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquam rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit ac maturat, quàm aduentante autumno, Augusto & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi in hortis & fictilibus plantatur & nascitur. Folia vulnera recentia glutinant.

Viticellæ vocatæ vires.

Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitq; inde oleum præstantissimum ad arcendas

vulnerum,

vulnerum, mamillarumq; inflammationes, doloresq; mulcendos. Valet idem ad exulceratos inflammatosq; vteros siphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem vsum macerantur fructus (vt diximus) oleo amygdalino dulci, aut è semine lini expresso, addita ad vnamquamq; olei libram, liquidæ vernicis vncia. Medetur hoc ambustis tàm igne quàm aqua. Punctis sauciatisq; neruis vtiliter illinitur: quin & vulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorsus delet, & vesparum ictus sanat. Scribunt recentiorum quidam, steriles mulieres fœcundas fieri, si à balneo medicamentis vtero conferentibus parato, hoc oleo vteri osculum sibi perunxerint, ac demum suis se iunxerint viris. Ramicosis pueris efficax remedium est, si eo locus sæpius perungatur. Foliorum puluis (vt ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearij mensura ex plantaginis, siue equiseti decocto intestinorum vulnera sanat. Nec desunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & intestinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non est, ne fortè huiusce plantæ nomina alicui imponant, quòd sunt qui Momordicam etiam appellent Geranij genus quoddam, illud scilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abundè disseruimus. Est & alia planta, quam Balsaminam quoq; vocant, sed à præscripta facie longè diuersa. Namq; caulis illi est crassus, sesquicubitalis, pinguis, & succo prægnans, in quo numerosi habentur rami abundè vegeti. Folia profert Salicis ferè modo longa & in vniuerso ambitu serrata: flores prægrandes purpureos, retrò inflexè caudatos, è quibus poma suboriuntur alterius Balsaminæ non admodum dißimilia, turbinata, hirsuta, & quæ colore sint primum viridi, & deinde per maturitatem lutescente. Dißiliunt hæc per sese, cum ad vltimam peruenerunt maturitatem abiecto semine, quod lenticulæ faciem exprimit. Radicibus nititur numerosis, craßis ac robustis, seritur in hortis & fictilibus. Putant quidam (id quod etiam scribunt) ijsdem esse cum altera viribus, verùm nos nullam eius experientiam habemus. Cæterùm faciunt hæ plantæ, quæ suo reptatu arbores scandunt, & tabernacula, attegias, sepes & fruteta circumuestiunt, vt hic quoq; plantam pariter arbores scandentem attexam, quam VESICARIAM *repentem, à fructuum facie recentiores vocant. Cuius historiam descripsimus superius de Solano Halicacabo differentes, vbi eius imaginem excudendam curauimus. Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus Fesire sentanim, Fesiresim, Alfesiresim siue Fasersin: Italis Vite nera & Tamaro: Hispanis Congorca. At Momordica seu Viticella: Italis Balsemina, Viticella, Momordica seu Pomo di Gierusalem: Germanis* Balsamkraut Männlein: *Gallis Marueilles. Verùm Balsamina altera: Italis Balsamina maggiore siue fœmina: Germanis* Balsamkraut Weiblein.

Momordica genus Geranii.

Balsamina altera.

Vesicaria repens.

Nomina.

I. Bryoniam syluestrem vocamus, ad imitationem Dioscoridis & Theophrasti, quam Vuam Taminiam Plinius nominauit, & Vitis nigra dicitur Matthiolo, Lacu. Anguil. Lugd. Castor. Taber. Vitis syluestris siue Tamus & Salicastrum Plinii, Dod. gal. & fol. Vitis nigra syluestris, Ges. hort. Vitis vel Bryonia syluestris & Sigillum beatæ Mariæ, Lob. Tanus & Tamus, Ges. hort. Tamarum vulgò, Cæsalp. Malacocissus Damocrati, Gesn. libro de hortis Germaniæ. II. Balsamina rotundifolia repens seu mas: Balsamina dicitur, quòd ex pomis ipsius maris immaturis oleo iniectis, insolatione paretur oleum seu Balsamum, vt vocant Chirurgi, ad vulnera consolidanda. Balsamina Matthiolo, Trag. (cui & pomum mirabile) Lacu. Ges. hort. appen. Cæsalp. Lugdun. cui & Cucurbita Somphos Plinii fortè: Balsamine prima, Fuchs. Balsamine Carantia dicta, Anguil. Balsamine alia Ges. hort. Balsamina Cucumerina punicea, Lob. Balsamina cucumerina, Taber. Balsamina mas, Camer. Charantia, Dod. gal. & fol. (& pomum mirabile vel Hierosolymitanum) Lacu. Cucumis puniceus, Cordo in histo. Momordica & Viticella Castori Durantes. III. Balsamina fœmina, C.B. Balsamina altera, Matth. Trag. Fuchs. Ges. de hort. Anguil. (cui & herba S. Catharinæ) Castor. Balsaminum, Dodo. gal. Lugd. Balsamina Dodo. fol. Lugdun. Lonic. cui & Charantia fœmina. Balsamella, Cordo in histo. Balsamina amygdaloides, Ges. ad Cordum: Balsamine vulgò dicta, Ges. de hort. Balsamina fœmina, Camer. Taber. Balsamina fœmina persici folia, Lob. Catanance, Cæsalpino.

Πτέρις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

Filici folia sine caule, sine fructu, sine flore, ex vno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus a pinnata, subgraui odore: radice per summa cespitum nigra, oblonga, filices multas fundente, subadstringēte gustu: nascitur in montibus & saxosis. Radix latas tineas excutit, sumpta drachmis quatuor ex aqua mulsa: melius si cum scammoniæ, aut veratri nigri totidem obolis detur: sed qui sumunt, allia prægustare debent: laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, vulneribus sagitta arundinea factis, est auxilio: cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum sata copiosior arundo coronet: & contra euanescens abibit arundo, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit.

a Meū & Cat. ἀνηπλωμένα ὡς πτέρυξ. i. expansa velut ala.

Θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

Filix fœmina a foliis est filicis, surculosis altioribusq;, & quæ non singulari, vt illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flauescunt: aliquæ etiamnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate sumpto: potæ cum vino drachmis tribus teretes tineas eiiciunt. Datæ fœminis sterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, si supergrediantur. Farina humidis vlceribus, & cicatrici repugnantibus inspargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, vt ventrem emolliant.

a Meū & Cat. τὰ μὲν φυλλὰ πτέρει δ' ὅμοια, οὐ μονόμασχα δὲ ὡς τὰ ἐκείνης ἀλλὰ πολλὰς ἔχοντα ἀποφύσει. i. folia quidem similia filici habet, sed non ex vno pediculo velut illa, verū multas propagines habent.

Filicis tam maris, quā fœminæ plantas, nemo est, qui non nouerit: Mas. n. nascitur in montib. & saxosis: quin etiā alibi vmbrosis locis Fœmina in syluis & in montib. & ferè vbiq;, maximè frigido solo. Mas etsi (vt Diosc. inquit) neq; caulem neq; florē, neq; semen profert: certò tamen cōpertum est à naturalium rerū indagatoribus, semen ferre filicem auersis folijs inha-

Filicis vtriusq; historia.

I. FILIX MAS. II. FILIX FOEMINA.

inhærens, ſed adeò minutum, vt viſum ferè fallat. Legitur abſciſsis prope radicem folijs, & in domo ſuſpenſis, ſubſtrato linteolo, aut papyro, ad finem Iunij, nam circa hoc tempus matureſcit. Atqui vulgus id colligi haud poſſe credit, niſi nocte feſtum diui Ioannis Baptiſtæ præcedente, ſuperſtitioſis quibuſdam admurmuratis verbis quibus Cacodæmones fugari cenſet, qui filicis ſemen cuſtodire creduntur. Sed hæc & fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Inter filicem marem & arundinem non

Filicis hiſt. & vires ex Theophraſto.

parua eſt inimicitia. Vtriuſq; filicis meminit Theophraſtus lib. 9. cap. 20. de plantarum hiſtoria, his verbis: Filix Fœmina vtilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in vino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris, ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula, quòd folium vnico artu porrectum hæc habeat, radicem verò craſſam, longam & nigram. Harum igitur vires ſterilitati addixiſſe natura putatur. Hactenus de filicibus Theophraſtus.

Filicis deſcriptio ex Plin.

De ijs etiam ſcripſit Plinius libr. 27. cap. 9. ſic inquiens: Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci vocant, alij blechnon, cuius ex vna radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alij nymphæam pterin. Eſt autem ſingularis, atq; non fruticoſa (fortè rectius non ſingularis atq; fruticoſa) breuior, molliorq; & denſior, folijs ad radicem canaliculatis. Vtriuſq; radice ſues pingueſcunt. Folia vtriuſq; lateribus pinnata, vnde nomen Græci impoſuere. Radices vtriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cum inaruere: ſiccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur vbiq;, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; poſtea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptænias cum melle, cæteras ex vino dulci triduo potæ. Vtraque ſtomacho inutiliſsima. Aluum ſoluit, primò bilem trahens, mox aquam: melius ptænias cum ſcammonij pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, poſt vnius diei abſtinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatiſmos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris verò ſterilitatem facit. Farina earum vlceribus tetris inſpargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant, ſerpentem non recipiunt. Et libr. 18. cap. 6. idem de Filice hæc ſcripta reliquit. Filix biennio moritur, ſi frondem agere non patiaris. Id efficaciſsimè contingit germinantis ramis baculo decuſsis: ſuccus enim ex ipſa defluens necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci, nec arundine ſectas, aut exaratas vomeri arundine impoſita.

Filicis vtriuſque vires ex Galeno.

Filicem vtramq; prodidit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, vbi de earum viribus in hunc modum diſſerit. Filix mas radicem habet maximè vtilem: latum enim lumbricum interficit, ſi quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulſa ſumpſerit. Ad eundem modum fœtum viuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non eſt: eſt enim amara, paulum habens adſtrictionis. Quamobrem vlceribus impoſita valenter deſiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax eſt. Similem ei vim habet Thelypteris nominata.

Nomina.

Planta Græcis πτέρις καὶ πτέριον, Latinis Filix appellatur: Arabibus Sarax ſeu Sarachs: Italis Felce: Germanis Waldfarn: Hiſpanis Helecho yerua: Gallis Oſmunda regale ſeu Fengiere masle. At Filix fœmina, Græcis θηλύπτερις: Italis Felce femina.

I. Filix mas dentata, C. B. Filix mas, Matthiolo, Fuchſ. Dodo. gal. & fol. Lonic. Lugd. Caſtor. Lob. Taber. Filix, Brunf. Turn. Filix maſcula, Cordo in Dioſcor. & hiſtor. Filix mas ſecunda, Thal. Filix fœmina aſpera, Geſ. hort. appen. Filix fœmina, Geſ. hort. Cæſalp. Filix ſylueſtris ſeu vulgaris, Trago. Quæ de ſemine dicuntur, nec commentitia ſunt, nec ſuperſtitioſa, in hiſtoria explicanda. II. Filix fœmina dentata, C. B. Filix fœmina, Matthioli, Fuchſ. Dodo. gal. & fol. Lacun. Caſtor. Lugdun. Filix fœmina ſecunda, Thal. Filicula petræa fœmina dentata, Taber. Pteridion maſculum, Cordo in hiſtoria.

Πολυπόδιον. FILICVLA. CAP. CLXXX.

Filicula naſcitur in muſcoſis petris, & vetuſtis a arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſſitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantum, & guſtu ſubdulcis. Purgandi vim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſperſa, detrahit bilem & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

a Meũ & Cat. δρυῶν. i. quercuum.

I. FILICVLA SEV POLYpodium.

II. POLYPODIVM ALterum.

Polypodium Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atq; etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum [palmari altitudine aſſurgit, filici ſimilis, ſubhirſutis, & robuſtioribus folijs, aduerſa parte fulueſcentibus maculis reſperſis: caulem, florem fructumq; nullum profert. Radicibus nititur per ſumma ceſpitum vagantibus, polyporum piſcium cirris ſimilibus, vnde illi nomen, fibris pilisq; propè innumeris refertis, colore exterius ſubfulueſcente, interius verò viridi, ſapore dulci, & auſtero ſimul] de quo hic Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd vbiq; locorum frequens proueniat, in muſcoſis petris, & vetuſtis arborum caudicibus, præſertim quercuum. Alterum verò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni quadantenus æmulo, ſed longiore, viridiore: magisq; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò: hoc plurimum naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum vidimus, legimusq; quibuſdam in montibus, per quos iter breue ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante incoctoq; humore maximè ventriculo ſit noxia, quodq; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubuertat. Id quod poſtea in vniuerſum de omni Filicula ſubiunxit, dicens: Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ vel maximè corpora exiccant & extenuant: ſubuerſionem & nauſeam facit. In quo tamen Meſui refragatur doctiſsimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd Polypodium, cum imbecilliter leuiterq; purget, corpora extenuare non poßit: addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes author eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius. Polypodii conſideratio.

Polypodium (vt teſtatum reliquit Actuarius in libro de compoſi. medic.) bilem, & præſertim atram & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis ſeni ſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter verò aluum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodii vires ex Actuario.

Polypodio facultatem duntaxat aßignauit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, ijs verbis: Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet vincentem qualitatem, vt facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen: hæc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quod Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt grauißimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poßit (vt inquit Meſues) non equidem video. Quare potius adducor, vt in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda videatur. Polypodii facult. ex Gal.

Πολυπόδιον quod Græcis, Latinis ſimiliter Polypodium & Filicula vocatur: Mauritanis Bisberg, Aibeig ſiue Beſſaigi: Italis Polipodio: Germanis Engelſüß / Baumfarn vnd Dropffwurtz: *Hiſpanis Filipodio & Polipopio: Gallis Polypode.* Nomina.

Polypodium etsi in ruderibus saxosis ad radices Fagorum, Corylorum, & aliarum proueniat, præfertur tamen quercinum: & quod in antiquis & cæduis salicibus reperitur gustu amarius & syluaticũ censetur. Filicula, Matthiolo: Polypodium, Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Lacu. Dodo.gal Cordo in hist. Ges. hort. Lob. Lonic. Thal. Cast. Camer. Cæsalp. & Fidicula Gazæ apud Theophrastum: Polypodium maius, Dod. fol. Polypodium primum & Felicula Catoni, Lugd. Polypodium secundum, Taber. Herba radioli, Apuleii. II. Polypodium alterum, Matthiolo, Lacu. Lugdun. Polypodium primum, Taber. Polypodium minus, Dodonæo historia Latina in folio.

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

a Meum μετὰ τοῦ ἱμάσαι τῶν χρῶτα i. postquã corpus exudauit.

DRyopteris nascitur in veterum quercuum musco, filici similis, multò minore foliorum incisura: radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem vergentibus. Psilothrũ est cum radicibus trita: illinitur enim primum a vsq; dum sudorem euocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

DRYOPTERIS.

Dryopteridis consideratio.

NOn aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis muscosisq́; (vt Dioscorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad vnguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter vepres, circa quercuum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui syluas ingentes frequentant, notißima est. Dantur Dryopteris radices in puluerem contritæ, & cum furfuribus mistæ, addito salis & sulphuris momento, equis deuorandæ aduersus intestinorum vermes. Namq; potenter illos expellunt & interimũt.

Dryopteridis facult. ex Gal.

Dryopteridis meminit Galenus libr. 6. simplicium medicamẽtorum, eius facultates referens, his verbis: Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice verò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit.

Nomina.

Quæ δρυοπτερίς Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur: Italis Felce quercina: Germanis Baumfarn *: Gallis Fuchiere des chesnes.*

Dryopteris Matthiolo in minoribus iconibus, Brunf. Cordo in Dios. Ges. hort. app. Lob. Lug. Dryopteris candida, Dodo. gal. & fol. Pteridion fœmina, Cordo in histo. Filicula petræa fœmina prima, Tab. Filicis genus paruum in montibus, Cæsalpino.

I. CNICVS.

Κνῆκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

a Me. παχέα i. crassis, & rectè quidem, cum nulla sit in foliis asperitas.

CNicus foliis constat oblongis, per ambitum diuisis, a asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine candido, alioqui rufo, longo, anguloso. Huius flore in obsoniis vtuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, vel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas vocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas vel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius vnus, aphronitri drachma vna, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

Cnici consid.

Cartamũ off.

SVnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura vtantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum vocent. Cnicus (vt author est Theophrastus lib. 6. ca. 4. de plantarum historia) duorum est generum, satiuum vnum, alterum syluestre, vt latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in vsum medicinæ semen tantùm venit.

Cnici delineatio Matt.

Qui nostris in agris & hortis seritur, singularem emittit caulem, sesquipedalem, & quandoq; maiorem, teretem, rectum ex cæsio albicantem striatumq́;, durum atq; lignosum: ramis à medio caule co-

le copioſis, dodrante longioribus rectiſq;. Folia illi ſunt oblonga, craßiuſcula, robuſta, glabra & venoſa; in mucronem deſi- Cnici delineatio Matth.
nentia, & circumquaq; infirmis etiam ſpinis circumuallata, & ſine pediculis è ramis prodeuntia. Spectantur in ramorum
ſummitatibus acanacea capitula, in latum turbinem faſtigiata, oblongis & aculeatis ſquammis compacta, radiantibus
circumquaq; ima parte foliolis, aculeis pariter rigentibus, & ſyderis faciem repræſentantibus. Flores è medijs capitulis e-
rumpunt circa canis exortum, capillacei & graciles, vt in cæteris acanaceis, aureo colore ad rubrum inclinante, copioſi, &
densè conſtipati, crocinis ſtaminibus æmuli. Semen eſt illi album, anguloſum, læui cortice ac duro, hordeo ferè ſimile, ſed
paulo maius, alba intus medulla. Radice nititur oblonga, gracili fibrataq;, ſed nullius in medicina vſus: ſeritur in hortis &
campis. Semen (vt Meſues inquit) pituitam, & aquas extrahit: quo fit, vt coli dolore affectis, & aqua inter cutem labo- Cnici vires ex Meſue.
rantibus, opem mirificè præſtet, non modò hauſtum, ſed & clyſteribus infuſum. Seminis medulla à putaminibus repurga-
ta, & ſaccharo eclegmatis modo excepta, pectus & pulmones abſtergit, vocem clarificat, prolificumq; ſemen auget. Hæc ille.
Excalfacit ſeminis medulla, extenuat, aperit, digerit & flatus pellit. Eadem lac cogit, coaguli modo. Pſitaci, quos vulgo vo-
camus Papagalli, auidißimè Cnici ſemine veſcuntur, nec tamen eorum aluus exoluitur. Cnici vires paucis perſtringit Ga- Cnici vires ex Gal.
lenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cnici ſemine duntaxat ad purgationes vtimur. Tertij eſt ordinis
excalfacientium, ſi quis foris eo vti volet. Eius planta κνίκος Græcis, Cnicus & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis Nomina.
Kartan ſiue Charthan: Italis Zaffarano Saracineſco: Officinis Cartamum: Germanis Wilder Saffran: *Hiſpanis Ala-*
cor & Semente de papagaios: Gallis Saffran baſtard, & Saffran ſauuage.

Cnicus ſeu Carthamus, ἀπὸ τοῦ καθαίρειν à purgando, flore eſt croceo, eſt cæruleo, eſt & albido: hic de Croceo. I. Cnicus flore luteo. C.B. Cnicus Matthiolo: Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioſc. Lacu. Caſtor. Cnecus, Turn. Geſ. hort. Cnicus ſatiuus, Cordo in hiſto. Cæſ. Cnicus ſatiuus Theophraſti, Lob. Cartamus, Brunf. Fuch. Lonic. Carthamus, Camerario. II. Helenium Indicum maximum, C.B. Metho-

* II. HELENIVM INDICVM maximum. *

* III. HELENIVM INDICVM ramoſum. *

dum Dioſcoridis, ratione facultatis & formæ imitantes, in hunc locum, Floris ſolis maximi figuram reiecimus, cuius effigiem à Nobiliſs. Iacobo Antonio Cortuſo patritio Patauino, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, & noſtri etiam amantiſſimo, Matthiolus vnà cum Epiſtola acceptam editioni Italicæ anno 1568. præfixit: verùm cum editione poſtrema 1583. Typographus certis de cauſis Epiſtolam Cortuſi omiſerit, & ſolùm huius figuram plantæ maximæ nomine præmiſerit, & eam (ijſdem rationibus moti) prætermittere voluimus: huius tamen deſcriptio neutiquam prętermittenda. Stirps eſt annua, hominis ſtaturam ſuperans, ita vt quindecim, octodecim, viginti & aliquando viginti quatuor pedes, vel duodecim & plures cubitos adæquet, ad quam altitudinem ſex vel ad ſummum ſeptem menſibus, ex quo terræ ipſius ſemen eſt mandatum, extollitur. Caulis brachialis craſſitiei, rectus, hirſutie aſper: folijs veſtitur magnis, latis, in mucronem collectis, crenatis, ex longis pediculis hirſutis pendentibus, carnoſis, atrovirentibus, ſimiliter aſperis: Caulis faſtigio capitulum Strobilo ſimile, ſed rotundius & latius inſidet, quod in florem explicatur prægrandem, ingentis patinæ amplitudine, quo maior non datur, cum medius eius diſcus pedem, nonnunquam ſeſquipedem latitudine excedat, quem folia oblonga aurei fulgoris, ceu radij ſolares orbiculariter cingunt, media planitie purpuraſcente. Succedit ſemen oblongum planumq;, quod in ipſius diſci alueolis ceu apum fauis, ordine diſpoſitum eſt, cortice nigro aut candido obductum, medulla dulci, cuius

tanta copia, vt aliquando vltra mille ſemina in vno diſco reperias. Radix ſumma tellure ſparſa, & pro ſtipitis magnitudine breuis, fibroſa (aliquando tuberoſa) idcircò ventorum iniurijs, niſi firmo iungatur adminiculo, expoſita. Ex India Occidentali, Americæ Prouincijs, maximè ex Peru, apud quos ſponte prouenit, in Europam illata. Calida in fine ſecundi & ſicca in principio eiuſdem gradus, cum tenui ſubſtantia, cenſetur. Odore eſt ſuaui & ſapore grato. Sunt qui teneros foliorum pediculos, pilis deraſis in craticula coctos, ſale, oleo & aromatibus conditos, palato ipſis Aſparagis & Carduis gratiores, ad ſtimulandam venerem commendent. Sunt etiam qui caput coctum in cibos aſſumant. Vniuerſæ plantæ vſus ad calculos expellendos, cum illi vis diuretica inſit. Lachryma pellucida, flaua, odorata, ſubacris, quæ caule inciſo exſtillat, ad renes á calculis expurgandos inſtar Terebinthinæ commendatur: menſtrua ducere, dentium, lateris & coli dolores mitigare, ſtatuunt: ad vulnera etiam glutinanda commendatur. Radix de collo ſuſpenſa Apoplexiam arcet, auctore Durante. Veteribus indicta creditur, ſed fortè Bellio Plinij cenſeri poſſet: ſiquidem Plinio lib. 21. cap. 8. Luteus Bellio paſtillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Solem Indianum nonnulli, alij florem Solis, quia non ſolum effigiem ſolarem præ ſe fert, ſed & cum eo modò in Orientem, modò in Occaſum conuertitur, & ad eius ortum quaſi præ reuerentia capite nutans, reclinatur, & cum ſurrexit conſiſtit ſolem ſemper reſpiciendo ad eius radios ſeſe plurimum pandens, donec Sol occidat. Matthiolo & Caſtori, planta maxima: Chryſanthemum Peruuianum, Dodonæo editione Latina & Lugdunenſi: Solis flos Peruuianus, Lobelo: Sol Indianus Lonicero: Helianthemum Peruuianum, Camerario in Matthiolo: Helenium Indicum, Cæſalpino: Corona ſolis, Tabernæmontano. Germanis **Groſʒ Sonnen Blum**: Belgis **Sonne Bloemen van Peru**: Italis Pianta maſſima, Sole Indiano, Corona regale, Coppa di Gioue, Tromba d'amore: Luſitanis Gigante, à ſtipitis magnitudine: Anglis, Sunne flouuer. II. Helenium Indicum ramoſum, C.B. Chryſanthemum Peruuianum alterum, Dodo. fol. Helianthemum Peruuianum proliferum, Camer. in Matthiolo. Hoc à priori florum magnitudine differt: florem enim in ſummo expanſum, numeroſa proles ambit, quod aliquando á natura luxuriante, interdum mangonio & arte fieri ſolet.

Λινόζωστις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

LInozoſtis, aliqui Parthenion, alij Hermû botanion appellant, folijs conſtat ocimi, helxinæ cognatis, ſed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis: fructu fœminæ, copioſo, quandam racemorum ſpeciem præbente: mari è foliorum ſinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis teſticulis vnà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraq; in oleribus manditur, ad aluum ciendam: cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Conſtat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, ſi á purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

I. MERCVRIALIS MAS.

II. MERCVRIALIS FOEMINA.

Mercurialis conſideratio, & hiſtoria ex Plinio.

MErcurialem, quæ Græcis Linozoſtis appellatur, duorum generum eſſe conſtat: vnum mas, alterum fœmina. Vtraque non modò medicis, ac ſeplaſiarijs vulgaris admodum eſt notitiæ, ſed etiam mulierculis, & ferè omnibus,

quòd

quòd in clyſteribus plerunq; imponatur. Naſcitur in hortis, vineis, vrbium plateis, & inter rudera. Fœmina, caule, ramis, folijs per omnia alteri ſimilibus prouenit: verùm fructu differt, quòd in hac racemoſum ſpectetur & ſemine copioſo: in illa verò ceu binis teſticulis vnà coeuntibus. Quare non eſt, cur de Mercuriali hic pluribus diſſeramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib.25. cap.5. his verbis: Linozoſtis, inquit, ſiue Parthenion, à Mercurio inuenta eſt, ideo apud Græcos ἑρμȣ̃ πόαν *multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo eius genera, maſculus & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus folijs, geniculis denſis, alarum cauis multis: ſemine in geniculis dependente, fœminæ copioſo, mari iuxta genicula ſtante, rariore ac breui, contortoq;, fœminæ ſoluto & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix ſuperuacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de vtroq; eorum genere proditur: vt mares gignantur hunc facere, vt fœminæ illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edanturve folia decocta ex oleo & ſale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum vſu prædicauit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas vuluæ cum melle, vel roſaceo, vel irino admouit. Item ad ciendos menſes ſecundaſq;, hoc idem præſtare potu fotuq; dixit. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq; cum vino vetere. Aluo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & veſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem ſoluendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias: bibitur ſale, & melle admiſto, necnon cum vngula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui vtramq; dandam, ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Hactenus de Mercuriali Plinius. Cæterùm obſeruatum quoq; eſt, tolli verrucas omne genus illius vtriuſq; folijs, vel eorum ſucco. Vtriuſq; ſemen cum abſinthio decoctum, ictericos mirificè iuuat. Malis item quæ ſerpunt, ſuccus cum aceto medetur. Eius quoq; vires deſcripſit Galenus lib.7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Mercuriali vtuntur omnes ad ventris purgationes duntaxat. Verùm enimuerò ſi quis eius facere periculum volet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur.* Λινόζωςις *ſic Græcè, Latinè verò Linozoſtis & Mercurialis vocatur: Italicè Mercorella: Germanicè* Bingelkraut: *Hiſpanicè Mercuriale & Vrtigua muerta: Gallicè Mercuriale. At Mercurialis fœmina, Græcis* λινόζωςις ϑῆλυς: *Italis Mercorella femina: Germanis* Bingelkraut Weiblein: *Gallis Mercuriale femelle.*

Hippocrates de Mercuriali.

Mercurialis vires Matth.

Mercurialis vires ex Gale.

Nomina.

Mercurialis (quaſi Mercurii inuentum) ſatiua eſt & montana: vtraq; mas ſeu teſticulata, & fœmina ſeu ſpicata. I. Mercurialis teſticulata, C. B. Mercurialis mas, Matth. Fuchſ. Dod.gal.& fol. Geſ.hor. Lob. Lacu. Lon. Caſtor. Taber. Camer. Lugd. Mercurialis maſcula, Turn. Cordo in Dioſ. Mercurialis teſticulata vel ſecunda, Trag. Mercurialis, ſexta Parthenii ſpecies, Brunf. Mercurialis fructum ferens, Cæſ. Phyllon arrhenogonon Cord. in Dioſcoridem. II. Mercurialis ſpicata, C.B. Mercurialis fœmina, Matt. Fuch. Turn. Dodo.gal.& fol. Lacu. Geſ.hort. Lob. Cordo in Dioſc. Caſtor. Taber. Camer. Lugdu. Mercurialis vulgaris & prima, Trag. Mercurialis florens, Cæſalp. Phyllon thelygonon Theophraſt. Cord. in Dioſc.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

CYnia, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitiis ſubalbida: ſemen foliis adhæret, paruum, rotun-

I. CYNOCRAMBE.

* II. CYNOCRA. FOEMINA. *

dum.

dum, Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti, & pituitam & bilem, aquamque detrahit.

Cynocrābes consideratio. *SI planta, cuius hic imaginem damus, Cynocrambe cynia non est, alia profectò, quæ magis illi respondeat, ad manus in præsentia non est. Hæc enim omnib. sanè notis Dioscoridis descriptioni similis esse videtur, præterquam semen, quòd folijs (vt ipse inquit) non adhæreat. Quo fit, vt affirmare nequeam, an hæc legitima Cynocrambe dici posit, ac debeat.* Ruellii error. *Videtur Ruellius existimasse Cynocrambem eandem herbam esse cum Atriplice syluestri. Qua in re (si ita esse credidit) apertè errasse deprehenditur, quòd Dioscorides de syluestri Atriplice libro secundo, hic verò de Cynocrambe ad finē quarti tanquam de diuersis plantis tractauerit.* Mercurialis spuria. *Hanc autem, quam nos Cynocrambem nunc appellamus, Itali Mercurialem spuriam vocant. Ea vbiq; ferè nascitur, & præsertim in campis, vineis, & in culto solo, & propter vrbium mœnia. Differt hæc ab agresti Atriplice non modò folijs & facie: sed etiam caulis proceritate. Siquidem Atriplex syluestris quandoq; ad duûm cubitorum altitudinem aßurgit. Cynocrambe verò binûm palmorum longitudine contenta est: huius nusquam quod inuenerim, meminit Galenus in lib. simp. med. nam ea Cynocrambe, cuius ipse Galenus, & alij rei herbariæ scriptores mentionem faciunt, sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hic agitur.* Nomina. *Quæ planta Græcis* κυνοκράμβη, *Latinis Cynocrambe & Braßica canina appellatur: Italis Mercorella bastarda: Germanis* Wild Bingelkraut: *Gallis Mercuriale sauuage.*

Cynocrambes nomine Matthiolus Mercurialem syluestrem & quidem tantum marem proponit, cum tamen & fœmina detur. I. Mercurialis montana testiculata, C.B. Cynocrambe, Matthiolo, Fuchs. Dodo. gal. & fol. Lacu. Lob. qui vtramq; vna figura proposuit. Cast. Camer. Cynocrambe mas, Fuchs. in iconibus, Camer. in Matth. Lugd. Mercurialis syluestris, Trag. Lonic. Mercurialis mas syluestris, Thal. Mercurialis mascula syluestris, Cordo in histo. Mercurialis species, Ges. hort. Mercurialis altera vel montana, Cæsalp. Canina brassica, Cynocrambe, Cordo in Dioscoridem. II. Mercurialis montana spicata, C.B. Mercurialis fœmina syluestris, Cordo in histo. Thal. Cynocrambe fœmina, Camerario in Matthiolum. III. Cynocrambe Dioscoridis. Ex radice tenui fibrosa, oblonga, plures viticuli palmares, etiam longiores, rotundi, striati, lenes & succulenti, virentes, aliquando parum rubescentes, reclinati prodeunt plurimis geniculis distincti, ex quorum singulis emergunt primum foliola duo parua Alsines forma subrotunda, mox alternatim ex vna parte eodemq; loco folium sextuplo maius, oblōgo pediculo donatum, oxalidis rotundæ folio oblongius, quadam veluti aspergine obsitum succedit, tandem ad idem geniculum alia decuplo minora, bina, terna etiam sena notantur: iuxta quæ ab ima radice, ad summa viticulorum internodia, flosculi bini, terni, quaterni, muscosi ex herbaceo albidi, plurimis filamentis donati: quibus succedunt fructus totidem geniculis inter folia hærentes, Mercurialis forma, sed minores, rotundi, duriusculi, primùm virides, postea ex nigro cinerei, medulla alba referti. Gustu est insipido & aqueo ipsa herba. Monspessuli locis vmbrosis sponte ortum legimus: mox Cynocrambæ nomine, & plantam & semen á Nobiliss. Iacobo Antonio Cortuso accepimus, quæ copiosè nobis prouenit, & fideliter ac ingeniosè, ex viua planta á Doctissimo Ioanne Rudolpho Saltzmanno Botanices studiosissimo, effigiata. Hanc videtur Fabius Columna in suo Phytobasano expressisse nomine Alsines facie planta noua, à quo etiam semen accepimus, quod (vt & tota planta) nostro minus est, & satum non creuit, ipsique ex Insula Capreis, vbi frequens sponte oriatur, allatum scribit, Alsinemque apud Dioscoridem esse suspicatur. Cynocramben Dioscoridis statuimus.

* III. CYNOCRAMBE DIOscoridis. *

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIVM MAIVS. CAP. CLXXXV.

HEliotropio magno flos est effigie scorpionis caudæ, vnde Scorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, Heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpè quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus aut subfuluus, incuruatus vt scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis: nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemq; per aluum extrahit: contra scorpionum ictus in vino potum, & illitum prodest: adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam vnam ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, pensilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas Syriaseis vocant, podagricis, luxatisque vtilissimè illinuntur: menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

I. HELIOTROPIVM MAIVS.

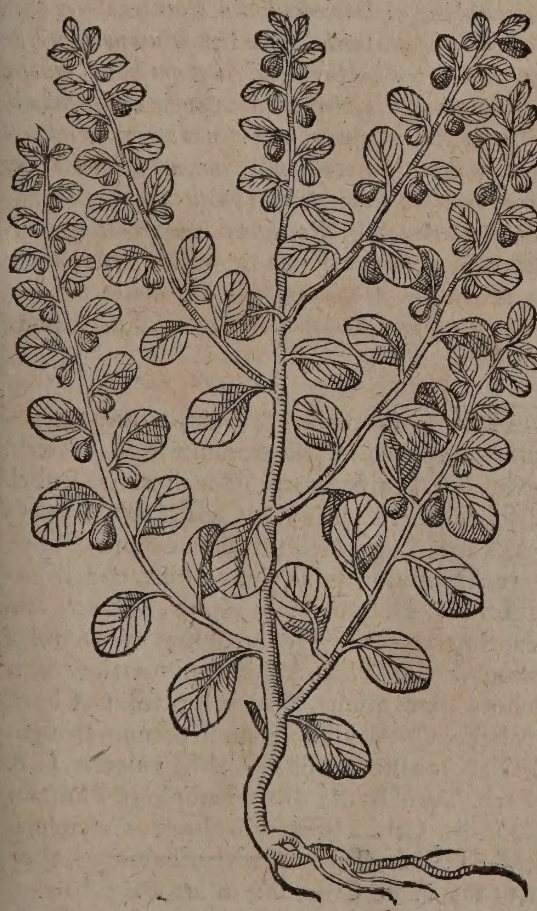
II. HELIOTROPIVM alterum.

Ἡλιοτρόπιον μικρὸν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HEliotropium paruum naſcitur in paluſtribus, iuxta lacus, foliis antedicto proximis, rotundioribus, ſemine acrochordonum verrucarum modo penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota,

III. HELIOTROPIVM minus.

* IV. HELIOTROPIVM tricoccon. *

adiecto nitro, hyſſopo, naſturtio, & aqua, latas tineas, tereteſq; excutit. Penſiles verrucas, quæ acrochordones vocantur, cum ſale illita tollit.

Heliotropii vtriuſq; conſideratio.

Heliotropion maius, licet in aſperis naſci Dioſcorides tantùm prodiderit, tamen in Hetruria, & in comitatu Gorizienſi, vbi frequentiſſimum viſitur, paſsim ferè prouenit, in campis, ſecus vias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & ſabuloſis locis.

Verrucaria.

Herba hæc apud Hetruſcos officinis Verrucaria appellatur, quòd verrucas, myrmecias, & thymos affricata valenter adimat. Quare mihi, vt Ruellio quoq; doctiſſimo, plurimùm errare videntur, qui cenſent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis caltha exiſtimatur, eſſe Heliotropium maius: namque omnes prorſus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neq; eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ ſemen quadantenus ſcorpionum caudiculas referat, quoniam Dioſcoridi Heliotropij flos, non ſemen Scorpionis caudæ effigiem repræſentat.

Herba cancri.

Porrò Ruellius heliotropium hoc vocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis aſtacus eſſe putatur) ſimilitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio aſsignata, mihi non planè ſatisfacit, quòd ſcorpionum & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficaciſſimum ſit aduerſus carcinomata, & vlcera gangrænoſa: ad quæ magno admodum

Heliotropii vires Matth.

ſucceſſu eo vtuntur chirurgi, qui plantam & eius vires compertas habent. Heliotropio herba formicæ maximè necantur, obturatis ea earum foraminibus. Si ſcorpionis cauernula (vt quidam memoriæ prodiderunt) heliotropij ſurculo circumſcribatur, nunquam is foras egredietur: impoſita verò herba protinus illum emori aiunt. Folia ex roſaceo illita capitis dolorem mulcent. Epotum foliorum decoctum vnà cum cumino renum calculos pellit & frangit, & inteſtinorum animalia necat. Cæterùm Heliotropium minus vidimus, ac ſæpe legimus in Tridentino agro, in paluſtribus quibuſdam locis, idquè compluribus oſtendimus, vt quod picturæ ſatis reſpondere mihi videretur. Quòd autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in ſimplicium medicamentorum cenſu. Paulus tamen vtriuſq; meminit, ſed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioſcoridi accepta referre poteſt. Heliotropium alterum, ſunt qui Heliotropij genus faciant, quod & hæc verrucas deleat.

Calthæ conſideratio & vires.

Sunt è recentioribus (vt ſuprà diximus) qui Calendulam vocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM *exiſtiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteoſúe proferat. Quorum equidem ſententiæ non auſim omnino ſubſcribere, aut refragari. Folijs exit oblongis minimè acuminatis, Leucoij quadantenus ſimilibus, latioribus tamen ac longioribus: caulē edit ſingularem, ſubpinguem, ſeſquidodrantalem, ramoſum. Flores in caulium ſummitatibus aureos ſpecioſoſq;, odore cum grauitate haud iniucundo: è quibus ſemen prouenit in capitulis apertis: quod ſi diducatur auicularum vnguibus quadantenus ſimile ſpectatur. Radice nititur alba, rectaq;. Ea in Hetruria à florum colore vulgò Fior rancio nominatur, vbi ſponte per ſe naſcitur, ſecus itinera. Atqui in compluribus Italiæ locis, & in Germania in hortis ad coronamenta ſeritur. Hanc ibi paſsim acetarijs adhibent. Excalfacit, attenuat, aperit, digerit, & prouocat, quamuis guſtatu adſtrictione non vacare deprehendatur. Cæterùm conſtat ſexcentis fœminarum factis periculis, eandem valere plurimum ad menſes ducendos, & præſertim epoto eius ſucco, aut herba ipſa recente diutius deuorata. Datur quoq; ſucci vncia, addita lumbricorum terreſtrium pulueris drachma, vtiliter regio morbo affectis. Sunt qui dicant, huiuſce herbæ vſu acui indies oculorum acies. Conſtat tamen ſtillatitiam floridæ plantæ aquam, oculorum ruborem, & inflammationem arcere, ſi in oculos inſtilletur, aut ſi linteola in ea macerata ſuperponantur. Siccatæ puluis cauis dentium immiſſus, dolorem leuat.*

Nomina.

Vt Græci ἡλιοτρόπιον, ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & vulgus, Verrucariam: Italis, Heliotropio. At Caltha, Italis Fior rancio, ſiue Fior d'ogni meſe: Officinis, Calendula: Germanis **Ringelblum**: *Gallis Souſsij.*

V. CALTHA.

Heliotropium maius & minus, vtrumq; vel erectum vel repens. I. Heliotropium maius, Matth. Lac. Geſ. hor. (cui & Scorpioides alterum) Lobel. Dod. fol. Caſtor. Lug. Camer. Cæſal. (& Verrucaria vulgò) Taber. Lugd. Heliotropium magnum, Dod. gal. Herba cancri maius, Lonicero. II. Heliotropium alterum Matthioli quid ſit ignoramus, eodem nomine & eadem figura in Herbario Lugdunenſi exprimitur. III. Heliotropium minus, Matth. Lacu. Caſtor. Lugdu. Herba cancri minor, Lonic. Videtur exprimere voluiſſe Heliotropium tricoccum (à fructu eius triquetro) cuius figuram. IV. loco adpoſuimus, dicitur Heliotropium minus tricoccum, Cluſ. hiſt. Hiſpan. Heliotropium tricoccum, Lugdu. Heliotropium minus, Dod. gal. & fol. Geſ. hort. (Verrucaria, eidem.) Camer. in Matth. & in horto, vbi & herba Clytiæ. Heliotropium paruum Dioſcoridis, Lobelo. Heliotropium tricoccum Plinii, Cæſal. Tabernæmontano. V. Caltha vulgaris, C.B. Caltha Matthiolo, Trag. (nonnullis Caput Monachi) Fuch. Turn. Lonic. Dalechampio in Plinium, qui vult eſſe Chryſanthemum & Buphthalmum Dioſcoridis. Caltha Poetarum, Lugd. Calendula, Brunf. Dod. Gal. & fol. Geſ. hort. Camer. Cæſalp. Calendula ſatiua, Taber. Chryſanthemum Lobel. qui Gromphænam Plinii ſuſpicatur: Clymenum Dioſcoridis Fabio Columnæ in ſuo Phytobaſano.

Varia

Varia eſt, flore ſimplici, pleno, minore, maiore: pallido, citrino ruffo: eſt prolifera: eſt floribus reflexis: eſt refloreſcens, quæ etiam fruticoſa euadit: eſt hortenſis & ſylueſtris: hæcquè maior, minor, & humilis.

Σκορπιοειδὲς. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCorpioides herbula eſt, foliis paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

SCORPIOIDES.

SCorpioidis ſpeciem Calendulam nominatam haud dubiè eſſe cenſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, ſcorpioidi reſponderent. Verùm cum hæc folijs paucis, illa verò multis longisq́ proſiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione verſantur. Equidem veram, vt arbitror, Scorpioidem vidi primùm ſuperioribus annis in Foroiulienſi agro in Ciuitate Auſtriæ, quodam in hortulo clariſsimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſienſis. Hæc eadem, cuius hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, vt ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarũ cognitionem habemus, pictura accederet, ab amico quodam, rei plantariæ perito, ad me tranſmiſſa eſt. Quam ſanè ſuis notis veram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt viri doctiſsimi, qui aliter ſentiunt, volentes, Nicandri ſcholiaſtis authoritate, hanc ipſam Telephium appellari debere. At ego horum ſententiam prorſus nihili facio, quòd nõ prohibeat nomenclatio illa apud ſcholiaſten quin rectius Dioſcoridi ſcorpioides appelletur. Scorpioidis conſideratio. *Scorpioidem breuiſsime perſtrinxit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat verò ſecundo.* Scorpioidis facul. ex Gal. *Ea non ſecus Latinis Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὲς appellatur: Italis Scorpioide.* Nomina.

Quam pro Scorpioide Matthiolus poſuit, Telephium Dioſcoridis eſſe cenſemus: Scorpioides, ob ſiliquas ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis reflexas, dici poteſt. Scorpioides, Matth. Lac. Lob. Lonic. Caſto. Scorpioides Matthioli, Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lugd. Cam. Lunaria buriſſa, Geſ. hor. Telephium, Anguil. Cæſalpino, cui & Herba amoris, quia puellæ in amore explorando foliis huius vtuntur: ſi enim folia cum ſaliua applicata, cutim tantum rubefaciant, amoris putant indicium; ſi puſtulas excitat odii. Hunc vſum antiqui poëtæ Telephio tradiderunt, vt apud Theocritum videre eſt, qui ob id philtrum quoque appellarunt.

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item de animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: nec non de omni radicum, herbarum, succorum seminumquè ratione. In hoc autem totius operis quinto differemus de vinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Varia de generatione lapidum sententia.

Aristotelis opinio.

QVONIAM *non difficile tantum, sed quasi etiam impossibile esset, vt cuiuscunq; scientiæ, aut facultatis principijs ac fundamentis vniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda veniunt: ideo non minus necessarium, quàm vtile fore existimaui, si hic in vniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentorum cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, vt quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem vsum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaque plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos vtique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de veritatis tramite parum deflectant: videntur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla conflantur, quo fit vt ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco vapore: liquescentes verò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex vapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, vnum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur, & omnes pariter lapides non liquescentes absque multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam vel puluerem transirent, si tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides namq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; videmus, id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm vapore eos nequaquam genitos esse. Quod si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aeris regione, vt quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aeris regio ex velocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ, quod tamen fieri non videmus. Et quamuis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoque lapides, vt Plinius, & alij quidam testantur, non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum ventorum vi in aerem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quod planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hoc ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur, quam quidem materiam facilè produxisse potuerint violentissimæ tempestates: vt pote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.*

Theophrasti opinio.

Theophrastus verò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodã siue percolatione sit effecta, alioue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamẽ ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quamuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, verùm alijs quoq; modis fit pura & æqualis materia, vt cũ succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, vt calor materiã ijs duobus modis genitã prius coquat, vt inde efficiat succũ, ex quo tandè lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verũ enimuero multò magis in hoc errasse Theo. deprehenditur, quod scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ

in terra

in terra conſiſtunt, alia aquea ſunt, alia verò terrena. Aquea quidem ſunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena verò lapis, & lapidum ſpecies precioſæ, ac etiam terrarum ſpecies omnes, quæ colore, vel læuore, vel ſpiſsitudine aliáue facultate ſunt inſignes. Quandoquidem ſi vera eſſet hæc Theophraſti ſententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ tranſluceret, cùm tamen variæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaque fit, vt citra iniuriam dici poſsit, non omnes precioſorum lapidum ſpecies eſſe terrenas, ſed aqueas, id eſt, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ inſit. Cæterùm Auicennæ opinio, quam ſequitur Albertus, multò magis veritati, ac rationi cohærere videtur, quàm aut Ariſtotelis, aut Theophraſti. Quippe quanquam non explicuerit ipſe, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum eſſe in primis lentum, & aquam non ſimplicem illam, ſed cum terra permiſtam. In qua permiſtione ſi plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur: ſin aquæ, ſuccus: nil enim aliud eſt lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec ſuccus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ ſorbuerit terram, vel abraſerit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus eſt, lentum, ac tenax eſſe oportet, cuiuſmodi illud eſt, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter ſeparatur, ac diſſoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, ſed puluis. Lutum verò tenax calor primùm exiccando conſpiſſat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, vel acrius, lapidem gignit. Quinetiam ſuccus craſſus, & lentus facilè conuertitur in lapidem: quod in animantibus eſt euidens, præſertimq; in nobis, cùm iamdudum veteribus Medicis, ac etiamnum recentioribus decretum ſit, tum renum, tum veſicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento craſſoq;, humore tēporis tractu à caloris noſtri facultate coacto. Ob id igitur traſlucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri conſtat: ſed ex puro liquidoq; ſucco, qui aquæ multum, terræ verò tantillum referat. Siquidem ſi ex aqua tantùm huiuſmodi lapides efficerentur, non vtiq; mergerentur in ea proiecti, ſed ea ſupernatarent, non ſecus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam cryſtallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræſentant, omnino videntur ex aqua conſtare, ſatis intelligimus, ex ſola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (vt in ſequentibus ſuo loco dicetur) planè explodenda venit Plinij, & aliorum quorundam ſententia, quibus certum eſt, cryſtallum glaciem eſſe, quæ niue in algidiſsimis montibus concreuerit, cùm aqua non ſupernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipſis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac ſubterraneorum fontium aquæ per ſaxa excurrentes, ab eorum ſuperficie aliquid lapidoſi abraſerint, quòd cum reſederit, ſolis calore ſiccatur, ac lapideſcit. Hoc enim euidentiſsimè apparet in canalibus, ac ſoli patentibus aquæ ductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam cruſtis obliniuntur, quæ cum tenuiſsimis ramentis compactæ ſint, cæteris molliores infirmioresq; habentur. Hoc idem apertiſsimè conſpicitur in quibuſdam balneis aquarum ſponte naſcentium, præſertimq; in balneo ſancti Philippi comitatus noſtri Senenſis. Quandoquidem ex huiuſce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, ſaccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ vſque adeò imitantur ſemina ſaccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis ſaccharo ſimiliter conteguntur, nempe aniſum, coriandrum, ac etiam plerunq; cinnamomum, vt ijs capſulæ à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, vt ſolatij cauſa aliquos ſacchari, eiusq; confecturarum auidiſsimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ ſtillicidio vtuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput ſubijcientes: ſiquidem lapidoſa illa materia, capillis circumciſis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coaleſcit, ab aniſo ſaccharo contecto nihil ferè diſsimilia, quæ non niſi tractu temporis inde ſe explicant, & diſſoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac ſpeluncis, quæ ex ſaxo potiſsimùm calcario conſtant: quippe aquarum ex ſaxorum commiſſuris ſtillicidio, lapidea concreſcit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm ſtiriæ hyberno gelu è domorum noſtrarum tectis prominent. Ex eodem etiam ſaxo calcario oritur gypſum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex ſucco, qui ex eodem ſaxo, & aqua contemperatur, lapis ſpecularis; & gypſum, quod raró tranſlucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & ſchiſtos: item in commiſſuris marmoris maculoſi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & conſimiles. Verùm enimuero ſuccus lapideſcens omnino differt ab aqua, quæ ſaxorum ramentis referta eſt, vel quòd plus habeat ſedimenti, vel quòd calor talem coquendo aquam, eam denſiorem effecerit, vel quòd aliquid is ſuccus contineat, quod vehementer adſtringat. Ex quo (vt opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Poſtremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos ſuccus lapideſcens imbibi poſsit, ſiue is à terra contineatur, ſiue cum aquis miſtus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, oſſa & alia in lapides vertuntur, vt Bohemi apertè teſtantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in ſubterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor eſt) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuerſæ, ſtantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipſe quoque ingenuè fateri poſſum, arboris ramum ex lacus cuiuſdam littore mihi allatum eſſe, qui altera parte lapideus, altera verò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod vulgò vocant il Fondaco de Todeſchi, equi teſticulum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fuggeris agens, iucundo omnium ſpectaculo, & admiratione oſtendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & oſsibus, tum etiam teſtaceis piſcium operimentis eueniſſe comperimus: namq; in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiuſmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuerſa. Quæ ſanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita ſe rem hanc habere, vti diximus. Sed vt ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perſtringamus, ea in primis eſt lutum, in quo multò plus ſit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde eſt ſuccus, qui vehementi frigore congelaſcit, in quo aqua ipſa terram ſuperat. Sunt præterea ramenta ſaxorum, quæ aquarum decurſus abradit. Quinetiam ſuccus lapideſcens, qui cum in aërem effluxit, in lapidem concreſcit. Omne denique, quod habet meatus, in quibus lapideſcens ſuccus facilè excipiatur. Nihilo ſecius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis diſſerendum eſt, authores inter ſe diſſentire inuenio. Alia etenim eſt philoſophorum, alia chymiſtarum, alia aſtrologorum ſententia: quibus etiam accedit opinio imperitiſsimi vulgi, quæ tantum ab alijs diſsidet, quantum à veritate, & ratione prorſus abhorret. Is namque certò credit, non modò ſaxa, ſed etiam metalla omnia, pretioſos lapides, & gemmas, ac terrarum varia genera, in ipſa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxiſſe, atque creaſſe, qualia nunc reperiuntur, nec medio temporis lapſu, vllam ex materijs ad id diſpoſitis eſſe natam, vel renatam, neque aliquam vim naturæ, ad eorum perennitatem ſummum rerum opificem tribuiſſe. Qui certè vulgus ita temerè pronuncians, non videt quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quieſcens, nil aliud agit, quàm ea ſemper regenerare, quæ aliâs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc vulgaris opinio prorſus explodenda, atq; exſibilanda eſt. Quam inſuper vt vanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis ſole clarius viſitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à foſſoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etſi prius longè, lateque patebat tranſitus, ita vt liberè,

& abſq;

Auicennæ opinio comprobata.

Plinii opinio exploſa.

Varia de metallorum ortu ſententia.

Vulgi opinio exploſa.

& absque vllo impedimento non modò fossores ipsi, sed vehicula, & curriculi per eas discurrerent: tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, vt fossoribus denuo ingredi volentibus, ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt, sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis versati sunt, verbis referunt: quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum atq; iterùm ferrea materia impleantur. Porrò Philosophi & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum verò nonnulli omnino asserunt, metalla in visceribus terræ gigni ex sulphure, & argento viuo, alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirum omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, vt firmis tum rationibus, tum argumentis probare non vererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactissimè discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ viri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, vt mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tantò perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore verò tum aëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coeant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ verò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem verò non auferat. Quin etiam mistura quò purior fuerit, eò prætiosius (vt diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuiq; humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium vnquam mente concipere potest, ne dum verbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt varij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & vis caloris agens in misturas, vt id genus succos gignat. Sed cum de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ visceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat: frigus verò quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac eam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda videtur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli namq; auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti viui, Ioui stanni, Veneris æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd sicut metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent: ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ pleriq; non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena ac finita, regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturna orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quam propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, vel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà verò qui calore ignis liquescunt, vt fluuiorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis vitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim eiquè opposita affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, vehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, vel niuem cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, vel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoque accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui vel solus, vel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idquè totum secum in lapidem vertit. Quòd si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in vrceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (vt suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per venas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis vertant. Verùm non est ignorandum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatque in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusquè quieuerit, frigore cogitur, & concrescit, mutatquè res illas, quibus continetur, in lapides, vt in quodam Gothiæ fonte euenire probatissimi autores testantur. Cuius guttæ solo persusæ, cùm moueri, aut agitari nequeant ab ambiente aëre, densantur & lapidescunt. Quòd si præterea verum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescant, id ideo fieri posse videtur, quòd aquas cum terra permistas vel solis calor paulatim concoquat, vel insignis propter calorem siccandi vis, quæ terræ insit, conspisset: vtroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam vim, quæ id ipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur vnus tantùm quandoque gignatur lapis, cur verò plures vno loco efficiantur. Fit igitur, vt arbitramur, vnus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem vndique in materiam conferens, vnum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materiæ quantitatem: quapropter plerumque singulares à frigore efficiuntur, cùm purissimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum vnum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides: sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materiæ diuersitate: quandoquidem calor partem vnius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis vnius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor vires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materiæ mole, magni aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea & silices fiunt: etsi ij sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt: nunc ad eorum differentias progredia.

Contra Chymistas.

Causa metallorũ efficiẽs.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Lapidum colores vnde varii.

grediamur. Colorum itaque diſcrimina, quæ in lapidibus ſpectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuerſitatem indicant: vnde vnus & idem lapis ſæpe varios colores conſequitur, quòd fiat ex diuerſi coloris materia. Deinde calor, cùm ipſorum lapidum ſit opifex, coloribus materiam inficit: nam obſcuros ipſius colores illuſtrare, illuſtres verò obſcuros reddere poteſt. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia vaſa pinguntur: namque colores omnes, qui ad vaſa fictilia pingenda, vel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm diſtant, qui in fictilibus ipſis igne torrefactis, poſtea viſuntur. Quandoquidem etſi fictilia æris ſquama ſuper porphyrite lapide læuigata, admiſta aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo appareant, ignem tamen fornacis experta, viridia efficiuntur: ſicut & color, qui ex ferri ſquama paratur, melinus efficitur. Lapis etiamnum, quem figuli noſtrates vulgò vocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore ſubnigro cruda adhuc fictilia tingit: ſed igne percoctus, in cæruleum præſtantiſſimum mutatur, vt nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem vulgò pictores vocant Smalto: is enim ex ipſo lapide zaffara nominato, cum vitro miſto in vitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias: quare lapides ab ipſo coacti colorem eundem ſeruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci poſſumus, vt non temerè credamus, quod plerique fluuiorum, ac torrentium ſilices coloribus in ſuperficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò ſolis calore ſiccentur. Solis enim calor, à quo ſilices ipſi æſtate Sirio ardente adeò incaleſcunt, vt vix tangi poſſint, ipſorum quidem colores (vt fictilium fornax) facilè immutare poteſt, licet id magis euenire conſtet in eorum ſuperficie, quàm in centro.

Lapis zaffara.

Metallorum differentiæ plures.

Differunt & metalla inter ſe colore, ſplendore, ſapore, odore, pondere & facultate. Color primùm varius in metallis conſpicitur, nam vnumquodque ſuum ſoritur colorem. Aurum ſiquidem inter metalla, ideo fului coloris eſt, quòd calor vel terram in flauedinem quandam ſynceram verterit, anteaquàm cũ aqua miſceretur, vel ſuccum ipſum mox futurum aurum. Aes verò ſuum colorem habet, & eum quidem ſubrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram aduſſerit calor. Ferrum autem ſubnigrum eſt, propter terram valde impuram, & aduſtam. Argentum porrò candidum eſt, quòd terra eius fuerit alba: eadem in cæteris ſingulis colores inueſtigandi ratio. Sequitur deinde eorum ſplendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (vt antè diximus) prouenit. Ex quo fit, vt quantò humor ipſe tenuior, denſior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius ac ſplendidius efficiatur: quam ob cauſam reliquis hac in parte præſtat aurum. Atque hinc etiam ſaporem odoremquè ſibi metalla aſciſcunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipſius ſynceritate, quæ optimè cum aqua commiſta eſt, fumum perexiguum, & vix ſenſibilem emittit, & dulcem, ac ſuauem magis, quàm fœtidum. Argentum verò contrà, quòd terram impuram, licet combuſtu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & ſubfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque vnà odor longè fœtidior, quòd ſcilicet aduſtam contineant terram. Plumbum denique ac ſtannum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec a[...]a de cauſa tum ærea, tum ferrea vaſa, qui rem hanc ſcitè cognouerunt, ab vſu coquinario abdicauere, quàm quòd aduſtæ terræ, quam poſſident, valde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuſcemodi vaſis vel coquuntur, vel parantur, vel aſportantur, vel reponuntur, facilè infici poſsint. Id quod non modo guſtum malè afficit, & exaſperat, ſed etiam in ventriculo nauſeam, & ſubuerſionem commouet.

Admonitio contra Cacabos æreos.

In hoc ergo admonitos ſeplaſiarios volumus, vt ab horum vaſorum vſu caueant: nam quandoque compertum eſt, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ vel ignauia, vel imperitia) decocta, ſæua ac periculoſa intulerunt ægris ſymptomata. Præterea metalla omnia ponderoſiſsima ſunt: cuius rei cauſa eſt denſitas ipſa, quæ ſequitur bonam terræ cum aqua permiſtionem. Hinc fit, vt grauiſsima quæque pondera metallis liquefactis ſupernatent, modò maior ſit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipſis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, ſi argentum viuum in aliquod vas infundatur, eiquè metallica pondera ſuperponantur, auro excepto, quod ſolum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim vivo ipſa pondera non aliter ſupernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipſo mergitur, non modò quòd ponderoſius ſit, ſed etiam quòd cognationem quandam, & quaſi conſenſum cum ipſo habere videatur. Metalla inſuper, quæ liqueſcunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent: nec eadem humectant, neque etiam labuntur, vt cæteri aquei liquores tam foſsitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: ſed eorum partes inuicem coguntur, ſimulq; cohærent. Idq; non alia ratione fieri conſtat, quàm quòd tam bona, firmaq; miſtio rei ſiccæ cum humida facta ſit, vt ſicca obſtet humidæ, ne adhæreſcat, & humectet: humida verò contrà impediat, ne ſicca prorſus conquieſcat. Quæ quidem miſtio quoniam in auro perfectiſsima reperiatur, ideo hoc igne nunquam abſumitur, nam cum eius puriſsima terra ſit optimè cum aqua permiſta, humorem ſtringit, & continet, ne vi ignis expiret: humor verò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, vt cætera faciunt metalla, quæ quandoquidem impuriorem ſortiantur terram, deterioremq; miſtionem, proinde ignis violentia, facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accenſa fuerit, humorem celeriter deperdit.

Metallum vnum altero citius cur cōburatur.

At tamen metallum vnum alio magis, & citius comburitur, pro vt hoc illo plus terræ, eamq; minus probè miſtam obtinet. Etenim ſi libeat experiri, inprimis ferrum deprehenditur igni conſumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & ſtannum, quòd ijs non ſatis firmum ſit cum terra temperamentum, quam ob cauſam poſtquàm humorem exhauſerit ignis, terram conſumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps ſit, quàm ferrum, etſi ea non ſatis exquiſitè miſta ſit cum aqua, diutius igni reſiſtit. Poſtremò argentum, quod quia puriore terra conſtat, ac melius aquæ commiſta, non niſi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac ſtannum non ob id igne tam facilè vincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, ſed ſolùm ob miſturæ vitium, quoniam in his imperfectior inuenitur.

Lapidum diverſa diſcrimina.

Sed ad lapides noſtra reuertatur oratio, de quorum quoq; luciditate, ſiue perſpicuitate, ac nitore, vel horum oppoſitis obſcuritate, ac ſqualore iam aliquid nobis diſſerendum eſt. Ex prædictis itaque omnibus clarum eſſe arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, ſed aqua cernitur eſſe perſpicua, ac pellucida, ideo ab ea tantùm perſpicuitatem, luciditatemq; in ijs aduenisse conſtat. Vnde ex ſuccis claris, & perlucidis conſtare lapides, qui translucent affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perſpicuitati oppoſitæ reperiuntur: hi enim ex claris ſuccis gigni nequeunt, ſed ex impuris, ac turbidis vel luto, vel nigrore infectis.

Cur lapides alii pellucidiores.

Quod verò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum eſt, quàm è ſuccorũ diuerſitate, cũ ſcilicet alij alijs clariores, ac lucidiores exiſtunt. Ex quo ſequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex ſucco, cui aquæ color inſit, atq; adeò cæteris clariores, ac illuſtriores appareant, vt cryſtallus, & iris gemma ſic ex argumento vocata: nam ſub tecto percuſſa ſole, ob angulos quos habet, colores ex opaco reddit, ſpeciesq; arcus cœleſtis in proximos (vt Plinij verbis vtar) eiaculatur parietes. At adamas ex ſucco minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm cryſtallo obſcurior eſt. Non diſsimili varietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, ſiue ortæ fuerint è ſuccis viridibus, vt ſmaragdi, ac praſij: ſiue è cœruleis, vt ſapphyri, cyanei, & iaſpidum quoddam genus: ſiue è rubris, vt car-

bunculi

bunculi: siue è purpureis, vt amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, vt chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, vt opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici possit.

Gemmæ cur niteant.

Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem læuorem, qui lucis continuitatem & densitatem parit. Quem quidem læuorem, aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur: iisdem de causis marmora quoque radiant. Porrò lapides & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut vitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut vmbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine vitiantur. Quæ sane omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem vmbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula verò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur: sal, quo opalus: plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diuersitatem partes inæqualiter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atque asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neque nitent, neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri.

Lapides cur leues aut graues.

Differunt præterea lapides spissitudine & raritate, leuitate & grauitate: itaque ponderosis, ac compactis lapidibus pauci & admodum occulti sunt meatus: raris verò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides vbi eorum humor cum terra non probè fuerit mistus, is siquidem à calore siccatus, locum in quo consederat, vacuum relinquit, vt in tophis & similibus conspicitur. Idem quoque euenit, cùm spontè flagrant montes, vt Aetna in Sicilia, & Vesuuius in Campania Plinii tempore, ac etiam hac nostra ætate: nam cùm in magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuũ pleni, cauernosi, & leuissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor vndique in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat.

Lapides cur duri vel molles.

Quod autem lapides duri, vel molles fiant, partim materia in causa est, partim verò ibi, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, vt ex ipsa humorem exhaurire queat, vehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Si lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram verò comburit: quo fit, vt lapis adeò mollis fiat, & friabilis, vt facilè in puluerem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, vtpote quod succum validissimè cogat & constringat. Atque ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt fluuntq;, ob conclusos humores. Qui verò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, vt eo terrenæ partes cohiberi possint.

Lapides cur ardeant.

Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij plerique Germaniæ inferioris populi passim lignorum vice, quorum inopiam habent, ad ignem vtuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium vis, vt adamantem vincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amianthus non modò non comburitur igni, sed ne quidem dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur, tamen humorem immistum obtinet, non aliter atq; metalla.

Lapides erodentes.

Porrò lapides, qui corpora erodunt, vt in Lycia inuenti, vel absumunt, vt Assius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, vnde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, vt in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit & exulcerat.

Lapides cur prægnantes.

Postremò nonnulli lapides sunt, qui veluti prægnantes lapillum, vel argillam, vel liquorem in vtero gerunt. Cuius rei causa est, & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, vel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, vt in Aetite visitur: si verò lutum non tenax, vertitur in terram plerunque argillaceam, vt cernere licet in Gæode: sin succus tenuis, vel aqua, liquor interdum remanet, vt in Enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, veluti in ouis liquor, vt inquit Plinius.

Conchylia in lapidibus.

Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere videtur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchilia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & viuant. Siquidem ego certò testari possum, me vidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, vbi maris alluit vnda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quæ Dactylos à forma, & colore vocant: sunt enim palmarum caryoti similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in Castro Goritiæ in opiparis mensis illustris ac clari comitis Francisci à Turri, nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Duini castro iisdem vesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, virum sanè nobilitate & moribus insignem.

Pisces lapidibus insculpti.

Neque me fugit, his nuper elapsis annis virum magnificum atque præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasdam tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (vt asserebat) delatas, quæ in longum scissæ varios intus pisces veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamuis minimis, in lapidem versos: tot tamq; admirabilia sunt opera naturæ.

Pisces fossiles.

Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur vltra pyrenæos montes, vt narrat Polybius libro 24. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter vrbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti: in ea enim est terra tenuis, vbi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum vel trium cubitorum per [illegible] aqua fluminum delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt: hæc Polybius. Quibus addit, quòd etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atq; in alijs plerisque Ponti locis, vt Theophrastus est auctor: quin & in Germania vltra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur.

Terrarũ breuis enarratio.

Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitque etiamnum de varijs terrarum generibus, quæ in medicum usum veniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoq; vniuersim aliquid disseramus.

Terra simplex quæ.

Terram itaq; aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda: quippe ob continuam elementorum mistionem vix vllam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, vel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiusuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit.

Terra composita.

Contrà compositam appellauerim, quæ vnum, vel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest.

Quis

Quis enim dubitet, quin ea ſit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipſa per ſe omnis exiccat, ſed varias ſortitur facultates pro varia eorum, quæ ei admiſcentur, qualitate. Nam illa, in qua ſit aquæ frigus, adſtringit: quæ ignem accepit, acris eſt: quæ aerem, glutinoſa, & leuis: quæ aerem & ignem, leuis & acris. Illa verò, quæ ſibi ſulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod vel foßilem ſuccum, facilè quidem guſtu, ac etiam olfactu cognoſci poteſt. Nec de his plura dicenda ſunt, quòd mihi planè perſuadeam huiuſmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, guſtu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, ſalſa ab inſipidis, acerba à maturis diſcernere ſciat. Terræ autem, quarum in medicina eſt vſus, ſua mutuantur nomina partim à locis, vbi effodiuntur, & aſportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno inſula deferatur. Samia, quòd ex Samo: Chia, quòd ex Chio: Cimolia, quòd ex Cimo: Eretria, quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate: & Pnigitis, quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt Rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate denique nomen accepit Ampelitis, quòd eius ſit vſus ad illinendas vites ſub germinationis tempus aduerſus erucarũ iniurias. Et vt aliorum quoque foßilium colores percurramus; colore albo conſtant, creta qua ſarcinatores vtuntur, gypſum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabaſtrites, cryſtallus, argentum, argentum viuum, ſtannum & ſyncerißimum marmor. Colore cinereo produntur Melia terra, & Eretria altera. Cæruleo verò colore ſpectantur ſapphyrus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent ſmaragdus, praßius, chryſocolla, & chalcanthum. Flauo luteoúe colore ſunt aurum, ochra, chryſopatius, chryſolitus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, ſandaracha, corallium hæmatites, ſciſßilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, vt hyacinthus, & amethyſtus. Alia cæruleo diluto viſuntur quemadmodum iaſpis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo vireſcente, vt ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufeſcente, vt aphrodiſiace. Quædam rufo candicante, vt xanthos. Quædam nigro rufeſcente, vt tertia batrachitis ſpecies. Aliqua atro purpuraſcente, vt alabandicus lapis. Alia aureo candicante, vt topatius. Sed plura ſeparatos colores habent, vt nigro, albo, & quouis verſicolore, vt achates. Apſicton verò nigram rubentes venæ diſtinguunt. Contrà naſomonites, cùm ſit ſanguinis colore, nigris venis decoratur. Venæ autem, quæ ſpeciem præ ſe ferunt ſanguinis intextæ, quodammodo ſunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo ſapphyro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam ſunt, quæ tres ſeparatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ venæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca verò nigrum, fuluum, viridem, candidum. Verſicolores poſtremò nonnullæ habentur, non aliter ac collum gallinæ Numidicæ vel pauonis, aut columbæ in ſole apricantis, vt eriſtalis, & pederotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Cæterùm ſciendum eſt, quòd ex foßilibus, quæ in medendi vſum recipiuntur, alia quidem corpora ſanant, alia verò eadem affligunt, in cibis vel potionibus data. At quæ remedia corpori ſunt, medentur ei partim proprietate totius ſubſtantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate valent, earum quædam reſiſtunt venenis, quædam morbos ſanant. Quibus natura dedit vires ſuperandi venena, eorum alia corpora, quæ peſtilentia ſunt affecta, curant, vt ſmaragdus, ſigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia ſingulari veneno medentur, ſicuti ſcorpionum ictibus ſapphyrus potus, ſulphur plagæ illitum: fungis ſtrangulantibus, nitrum potum, ac pariter atramentum ſutorium. Alia pluribus aduerſantur venenis, vt ſal, morſibus viperæ, ceraſtis, ac crocodili, his enim emplaſtri modo imponitur: ſed potum opio, & fungis præſidio eſt. Quibus verò foßilibus comparatum eſt, vt morbos proprietate fugent, eorum quædam ſanguinis profluuium ſiſtunt, vt hieracites: alia os ventriculi geſtatu & appoſitu roborant, velut iaſpis: alia ſiniſtro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, vt aetites: alia item ad femora prægnantis adalligata partum accelerant, vt idem aetites, & iaſpis. Sunt quæ craſſa è corporibus deijciunt, vt magnes: alia atram bilem, vt Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla vomitum faciunt, vt idem Armenius lapis, chryſocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, miſy, ſory, melanteria: refrigerant, terra Eretria, molybdoides, ſtibium, argenti ſpuma, ceruſſa. Quæ autem ſecundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura ſunt, vt gagates: quædam contra indurant quæ mollia ſunt, vt lapis plumbarius, & ſtimmi. Sunt & quæ inſenſibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, ſpuma nitri: claudit terra Samia, & in ſumma omnis terra glutinoſa. Alia quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos diſcutiunt, vt pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, vt chalcitis miſy, alumen, ſciſſum. Nonnulla carnem excreſcentem minuunt, vt aßij lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, miſy, calx viua, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla. Non deſunt etiam, quæ diuerſis viribus prædita ſint, vt cimolia, & ſal: cimolia enim reprimit, & diſcutit: ſal abſtergit, & adſtringit. Sunt denique quæ vires eaſdem habeant, ita vt deficiente vna, altera eius locum ſuppleat. Siquidem chryſocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & ſandaracha: hæmatites, & ſchiſtos: atque hæc quinque chalcanthum, miſy, chalcitis, ſory, melanteria inter ſe viribus conſentiunt. Veruntamen ex his chryſocolla vim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm ſandaracha: hæmatites, quàm ſchiſtos: chalcanthum, quàm reliqua ſibi cognata. Cæterum non pauca reperiuntur foßilia medicamenta (vt fuſius libro ſexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copioſius ſumpta, vel maximè ſumentes affligunt, vel ijs mortem inferunt. Idq́; efficiunt, vel quòd viſcera erodant, veluti ſandaracha & auripigmentum: vel quòd ſpirandi organa occludant, vt gypſum & ceruſſa. Sed hæc de foßilium facultatibus. Nam de concretis ſuccis, cuiuſmodi eſt ſal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, ſulphur, ſandaracha, auripigmentum, chryſocolla, & alia nonnulla, in huius libri proceſſu ſuis locis latius tractabimus.

Terræ medicinales vnde denominentur.

Foſsilium colores varii.

Foſſilium facultates.

Foſsilia mortem inferentia.

Ἄμπελος οἰνοφορὸς. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOlia vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant & inflammationem ſtomachi, ardoremq́; cum polenta. Folia etiam per ſe, ut quæ refrigerent, & adſtringant, imponi ſolent. Potus eorum ſuccus dyſentericis, ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma vitium, quæ veluti gummi in caudicibus concreſcit, ex vino pota calculos pellit: illita lichenas, & pſoras, leprasque, nitro prius perfrictas, ſanat: eadem cum oleo ſæpius pilis illitis, pſilothri effectum habet: maximeque ſanies, quam accenſa ſarmenta vitium viridia exudarunt: qua & perunctæ verrucarum informicationes extrahuntur. Cinis ſarmentorum, & vinaceorum, detractis in ſede condylomatis, & thymiis, illitus ex aceto medetur: prodeſt luxatis, & vipe-

VITIS VINIFERA.

rarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

LAbrusca duorum generum est. Alterius vua nõ maturescit, sed floretenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstrigens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, vim habent cultæ viti similem.

Σταφυλὴ. VVA. CAP. III.

VVæ recentes aluum turbant, & stomachum inflant: innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, vtilesq; fiunt stomacho, ægrisque, atq; cibi auiditatem excitant. In auinaceis, & ollis seruatæ, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed vesicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus vinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi vinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi vim obtinent: stomacho utiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis viniferæ, vuæq; consid.

VItium omnium genera, quæ non modò gratißimas, dulcißimasq́; vuas ad cibos proferunt, verùm etiam ex his vinum præcipuum humanæ vitæ bonum, suauißimumq́; potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiaresq́; reddidit, vt nullus tàm clarus quàm obscurus, tàm nobilis quàm ignobilis, tam denique vrbanus quàm rusticus inueniatur, qui de vitium generibus, earumq́; historia non poßit aptè, atque etiam distinctè loqui.

Vites quo pacto ab erucis vindicentur.

Vt autem & vites ipsæ, & vinum à quorundam vermiculorum erodentium vindicentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum non duximus: quòd si dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, vel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam vermiculis conuolui.

Brassica apud vites non serenda.

Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum iniuria vitibus infertur, atque vuis maximum detrimentum, si braßica seratur inter vites: siquidem perniciale vni cum altera odium intercedit. Quòd cùm animaduerterint rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braßica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (vt apud plerasq́; nationes in cœnæ initio capitatam braßicam minutim rescissam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam post sumpta crapulam discutit. Quo fit, vt Germaniæ populi vino admodum addicti, semper suis mensis braßicam interponant, vel recentem, vel muria asseruatam.

Vites perpetua fronde virentes.

Ad Elephantinem (vt Theophrastus est author) itemque circa Memphin, vites perpetua fronde virent: tametsi annuas tantùm proferant vuas. In Italia verò vites habentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant vuas. Vuas sine vinaceis quidã prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, vt medulla vtrinque eximatur, ac deinde coniunctis partibus, & vlmeo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur.

Vuarum facul. ex Gal.

Sed vt iam vuis suas reddamus facultates, Vuæ (vt Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumquè praui succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis vuarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes vno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac ventriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ: siquidem, & ventrem cohibent, parum nutriunt, ægreq́; concoquuntur. Acerbæ autem vitari prorsus debent, vtpote quæ ventriculo aduersentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturæ à vite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus ventriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt: hactenus Galenus. Vua recens probè matura præstat auxilio magno ad ambusta, si manibus pressa adeo vt vinum reddat, ambustis partibus illinatur. Namque non solum dolorem illico sedat, sed vesicas fieri prohibet.

Nomina.

Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis vinifera appellatur: Arabibus, Harin, seu Karm: Italis Vite vinifera: Germanis Weinreb: *Gallis, Vigne. Quæ verò ἄμπελος ἀγρία Græcè Labrusca Latinè dicitur: Italicè Lambrusca: Germanicè* Wildweinreb: *Gallicè Vigne sauuage. At Vua Latinis ac Italis σταφυλὴ Græcis vocatur: Arabibus Haineb: Germanis* Weinber: *Gallis Roisin.*

Σταφὶς

Σταφὶς. VVA PASSA. CAP. IIII.

VVa paſſa alba adſtringentior eſt. Prodeſt eſitata caro earum tuſsi, faucibus, renibus, ac veſicæ. Eſtur in dyſenteria per ſe cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admiſta milii, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiuſdem gratia cum pipere commanducatur. Teſtium inflammationes ſedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines & gangrænas, ſine nucleis trita, & cum ruta impoſita ſanat: podagræ conuenienter cum panacis ſucco illinitur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

* VVA PASSA. *

Vuæ paſſæ conſideratio.

VVas paſſas, quarum vbique vulgaris & frequens eſt vſus, omnibus notiſsimas eſſe arbitror. Veruntamen non eſt, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis paſsis mentionem faciunt Galenus & veteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibuſdam Aegæi inſulis ac Peloponneſo Venetias conuehuntur, & in quibuſdam etiam Italiæ locis inſolantur: ſiquidem Galenus nulla magnitudinis, vel paruitatis habita ratione, omnes in vniuerſum vuas ſolis calore ſiccatas, paſſas appellat. Id quod ipſe Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus ijs verbis declarat. Porrò quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum facultatem confert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtu ineſt, differentia poteſt omnia. Ex his nimirum Galeni verbis ſatis colligi poteſt, ipſum omnis generis vuas, quæ ſolis feruore flacceſcunt, nullo prorſus diſcrimine paſſas appellaſſe, nempe Damaſcenas cæteris grandiores (zibibum officinæ vocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (vt aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Zibibum off. *Præterea loco citato idem Galenus ita ſcribit: Nonnulli autem, & rectè ſanè, è dulcibus, grandibusq́ue, quales ſunt ſcybelitides, priuſquàm mandant, ſemina eximunt, quæ & ipſæ inueteratæ, cutim duram, craſſamq́ue habent, easq́ue prius in aqua coguntur macerare: nam & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quædam ſunt his contrariæ, ſolidæ & craſſæ, quæ nullum prorſus ſemen habent. Creſcunt hæ in Cilicia, colore ſubflauo: In Pamphylia autem ſcybeliticæ, & colore nigræ: quæ, vt dixi, ſunt maximæ: hæc ille.*

Vuæ paſſæ in facultatibus differentiæ.

Cæterùm ſciendum eſt, non omnes Vuas paſſas eiuſdem eſſe facultatis: alia namque facultas ineſt dulcibus, alia auſteris, alia vinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque vinaceis carent, vel quòd ita natura producantur, vel quòd ij arte fuerint exempti, ſi dulces ſint, adſtringente facultate vſque adeò priuantur, vt etiam mirificè leniant: quamobrem pectoris anguſtiæ, tuſsi, exaſperatis faucibus, & renum veſicæq́ue vitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro ſeptimo, & octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, vbi vuas paſſas ſine vinaceis leniendo pectori, ac iecinoroſis plurimum commendat. Contra verò facultate omnino adſtringente cenſentur, quæ cum ſuis vinaceis manduntur. Quod cùm non ignoraret Dioſcorides, Vuam paſſam cum nucleis in dyſenteria edendam eſſe tradidit.

Medicorum error.

Hinc itaque fit, vt maximo in errore verſari exiſtimem Medicos alioqui ætatis noſtræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam paſſam paruam vulgarem, quæ ex locis ſuprà dictis in Italiam defertur, ſimul cum vinaceis deuorandam exhibent: quippe cùm aluum fluidam facere in animo ſit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq́ue potiſsimùm, vbi vuæ paſſæ temporis tractu ſucci partem amiſerint. Quare perſpecta in hanc ſententiam deducor, vt ad aluum emolliendam aptiores cenſeam Damaſcenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti ſint, vel eæ ſumantur, quæ ſine nucleis naſcuntur) quàm quæ minutæ paſsim in officinis inueniuntur: quandoquidem hæ ſucci longè minus, quàm corticis, & vinaceorum continent, niſi ſint omnino recentes, & diligenter aſſeruatæ. Quapropter ſi hoc tenui vuarum paſſarum genere, vti quandoq́ue cogimur ad emolliendam aluũ, eas eligi præſtat, quæ ſine vinaceis proueniunt: vel ſi hæ deſint, ſuppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ: tametſi Damaſcenis & Creticis longè bonitate cedant: de quibus ſanè intellexiſſe Galenum, easq́ue ad pectoris vitia laudaſſe planè ſuſpicamur. In quorum genere hac etiam tempeſtate ſunt, quæ ſemine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum eſt, quòd, vbi quis aluum bonam facere contendit, non debet paſsis vtiquæ guſtui acerbitatem, vel auſteritatem relinquunt: ſunt enim tales frigidæ, ac terreſtres, quibus itaque facultatibus cohibent, adſtringunt, & roborant, præſertim ſi cum vinaceis nucleis comedantur. Vnde ſcitè Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit:

Vuæ paſſæ vires ex Gal.

Vuæ paſſæ cum alijs vuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim ſiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ verò ex dulci & auſtera qualitate ſunt miſtæ: quanquam dulces nonnihil quoque auſteræ qualitatis habent, & auſteræ dulcedinis. Cæterùm vt dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc auſteræ ſtomachum roborant, & ventrem conſtipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, vt quæ nec ſtomachum diſſoluant, nec aluum ſubducant. Dulcibus tamen, vt vis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infeſtant, obtundunt. Et libro 8. cap. 7. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, idem Galenus ſic inquit: Vua paſſa contemptilis videri poſsit, ob familiarem eius vſum. At verò hoc ipſum eam facit vtiliorem: nam cum familiaris nobis ſit, in tantum adſtringens eſt, quantum opus habet viſcus affectum. Habet autem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coercendi maligna, ſitq́ue ipſa haud facilè putredini obnoxia: & vltra hæc ſecundum totam ſub-

ſtantiam, viſceri ipſi, hoc eſt iecinori, familiaris eſt, & propria. Item libro de attenuante victus ratione, ſic habet: Vuæ paſſæ, ſi non ſint adſtringentes, lieni quidem, & epati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De vuis autem paſsis vt cibus ſunt, locutus eſt ipſe Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his verbis: Alimentum ex paſsis vuis, tali qualitate in corpus diſtribuitur, qualis ipſarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, auſterum ex auſteris, miſtum ex iis, quæ vtriuſq; qualitatis ſunt participes. Quantitate verò copioſius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex auſteris & macris. Quòd ſi paſſarum pinguiũ, dulcium, à quibus ſemina fuerint exempta, parem molem cum pari vuarum mole contuleris, paſſas valentius nutrire deprehendes. Huiuſmodi ſanè, vt minus quàm caricæ ſubducant, abſtergantq;, magis tamen quàm illæ ſtomachum iuuant. Hæc vua, quæ Græcis ςαφὶς, Vua paſſa Latinis pariter ac Italis vocatur: Arabibus Zibib: Germanis Weinbeerlen / Mertreubel vnd Roſin: *Hiſpanis paſſas: Gallis Roiſins en captz.*

Nomina.

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. V.

OEnanthe vocatur vitis ſylueſtris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque ſubſtrato linteo, in vmbra ſiccatur. Laudatiſsima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adſtrictoria, quare pota ſtomacho, ac ciundæ vrinæ vtilis: aluum ſiſtit, ac ſanguinis excreationes. Contra faſtidia, & acorem ſtomachi, ſicca & illita efficax eſt, capitis doloribus tam viridis, quàm ſicca ex aceto, & roſaceo perfunditur, ſanguinolenta vulnera cataplaſmate, & incipientes ægilopas, oris vlcera, & genitalium nomas trita cum melle, croco, myrrha, & roſaceo ab inflammatione vindicat. Peſsis miſcetur ad ſiſtendum ſanguinem: contra oculorum delacrymationem, & ſtomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in teſta candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abſcedentes gingiuas, cruentasq; cum melle ſanat.

Oenanthes conſideratio.

OEnanthen non illius labruſcæ modò florem eſſe, quæ vuas ad maturitatem non perducit, verùm etiam alterius, quæ fructum perficit, aſſerere non dubitamus. Nam etſi ſuperius ſcripſit Dioſcorides, labruſcam duorum generum eſſe, atque alterius vuam non matureſcere, ſed floretenus Oenanthen nominatã perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruſcæ florentis vua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud veteribus ſignificet Oenanthe, quàm vitis flos. Quod in præſenti capite ipſe Dioſcorides manifeſtè declarat: quippe qui tradat Oenanthen vocari vitis ſylueſtris fructum, cùm floret, nullius facta generis diſtinctione. Quin & idem in ſequentibus confirmat, vbi vini oenanthini meminit, è feracis ſylueſtris vitis floribus fieri ſcribens. Ex his itaque abundè conſtare arbitror, non tantùm infructiferæ, ſed etiam fructiferæ labruſcæ florem Oenanthen vocari poſſe. Adde quod id quoque apertè teſtatur Gal. lib. 8. cap. 1. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, his verbis: At verò quemadmodum omphacium, ſic etiam abſinthii ſuccum admiſceo, quandoque etiam ambo, & tertium inſuper hypociſtidis; & quartum oenanthes: ſic autem appello vitium ſylueſtrium germen vnà cum floribus ex quo ſuccedentibus diebus vua fit. Plinius lib. 12. cap. 28. Oenanthen vuam, non florem eſſe cenſet, ſic inquiens: Eodem & Oenanthe pertinet: eſt autem Vitis labruſcæ vua: colligitur cum flore, cùm optimè olet: hæc Plinius: in cuius vltimis verbis ſuſpicor mendum ſubeſſe; & fortè rectius legendum eſſe, cùm floret, non cum flore. Non enim video, quomodo quis vnquam vuam cum flore colligere poſsit. Cæterùm ne aliquis fortaſſe decipiatur, hic non ducimus ſilentio diſsimulandum eſſe lapſum Marcelli Vergilii, alioqui doctiſsimi interpretis, & commentatoris Dioſcoridis: is autem ex eius verbis, quæ nunc ſubiiciam, magis innoteſcet. Monemus, inquit, ſcribere in 6. ſuæ medicinæ, Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labruſca Oenanthes vſum eſſe, quoniam egregie adſtringit, ſtomachumq;, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem ſtatim ſubiicit: Dioſcorides autem aliam deſcribit Oenanthen contrarias huic vires habentem, ideoq; ſecundis, ſtillicidio veſicæ, & fellis ſuffuſionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in ſcriptore hoc alibi legiſſe me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ authoritas, & teſtimonium eſt, quem credere oportet vera, & quæ aliquando legiſſet, teſtari: hæc Marcellus. In quibus ſanè verbis euidentiſsimè deprehenditur hallucinatus, vel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba viribus huic contrariis prædita, memoriæ prodidit Dioſcorides libro tertio. Neque ſolum huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminiſſe videtur: ſed neque eorum quoq;, quæ ibidem in ſua commentatione doctè ſatis ſcripſit. Sed aliquando etiam bonus (vt aiunt) dormitat Homerus. Illud poſtremo addiderim, quòd etiam domeſticæ vitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia ſylueſtris vitis vi multò magis adſtrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis Oenanthe, & Labruſcæ flos: Italis Enanthe: Germanis Wildreben: *Gallis Grappe de vigne ſauuage.*

Marcelli Vergilii lapſus.

Nomina.

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

OMphacium ſuccus eſt acerbæ vuæ nondum matureſcentis, è Thaſia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expreſſam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, inſolare, vſque dum cogatur: ſemperquè quod ceruici vaſis concretum hæſit, reliquo humori permiſcere: noctu verò à ſubdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipſum concreſcere non ſinunt. Eligendum eſt flauum, friabile, vehementer adſtringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodeſt contra tonſillas, vuam, vlcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut paſſo: item ad fiſtulas, vetera vlcera, nomasq; ex aceto: dyſentericis & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clyſtere infunditur: oculorum claritati, & ſcabritiæ, & eroſionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem ſanguinis excreationem, etiam ſi rupta parte aliqua contingat: ſed pauco, & aquatiore eſt vtendum, valde ſiquidem exurit.

Omphacii conſideratio.

OMmphacium ex omni immaturarum vuarum genere parat Italia, cum Thaſiis, & Aminæis careat vuis, è quibus veteres ſuum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat vſum, id in ſole cogentes, vbi videlicet adſtrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorſus exoleuit. Sunt qui vt maiorem omphacio adſtrictionem comparent, è ſylueſtrium vitium vuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, ſed etiã ad ciborum condimenta. Verùm

ompha-

omphacium noſtrum ſole non cogitur, etſi pluribus diebus ipſum inſolari dimittamus ſuis cum vinaceis in cado, craſſo linteamine cooperto, donec excrementa ſubleuentur, fæx verò ſubſidat & inclareſcat ſuccus. Siquidem hac parandi ratione abſq; ſale per annum incorruptum aſſeruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum vſum. Omphacium (vt Galenus memoriæ prodidit lib. 4. ſimplicium medicamentorum) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi poteſt: quippe cum id omnino acidum ſit, perfectè etiam refrigerat, vniceq; ardorib. prodeſt, ſiue ori ventris impoſitum, ſiue totis hypochondrijs, ſiue cuilibet alij, quod refrigerare velimus. Atqui, etſi ſcribat Galenus Omphacium acidum eſſe, non tamen aceti modo in altum penetrare poteſt, quòd Omphacium calorem (vt ipſe inquit) non habeat, vt acetum, ac proinde neq; acrimoniam. Quare Ioannis Fernelij Medici clariſsimi ſententiam probare non poſſum. Siquidem is libro quinto methodi medendi, poſtquàm omphacium frigidum ordine ſecundo, ſiccum verò primo conſtituit, iecoris obſtructiones expedire, & ob id regium morbum fœdosq; colores abſtergere ſcribit: quin & dum hæc præſtat, leni ſimul adſtrictione ventriculum, iecurq; corroborare. Quibus (quantum video) cùm Galenus, tum ratio ipſa refragatur. Siquidem quòd Omphacium primo tantum ordine ſiccet, falſum ſanè eſſe conuincitur Galeni ipſius teſtimonio, quippe qui lib. 5. cap. vltimo de ſimp. med. facult. omphacium tertio ordine exiccare, ac vehementer adſtringere ſcribit: Id quod iterum repetijt libro quarto, cap. 1. de compoſitione medic. ſecundum locos: & libro & cap. 5. de medendi methodo. Quòd verò omphacium iecoris obſtructiones aperiat, nulla prorſus eſt ratio, quæ conſentiat. Nam cum ſcribat Galenus libr. 4. cap. 5. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, omnia adſtringentia contrahere ac denſare, quinetiam vincire, ac continere partium ſibi inuicem cohærentium ſubſtantiam, atq; minus magisq; hoc pro adſtrictionis vehementia, palàm fit Fernelij ſententiam haud eſſe probandam, & præſertim eo argumento, quo ipſe niti videtur, quòd ſcilicet omphacium auriginem & fœdos colores abſtergat. Siquidem tametſi omphacium cuti affrictum, auriginem, maculasq; cutis abſtergat, non tamen ob id ſequitur, vt potum iecoris obſtructiones aperiat, & præſertim cum ſtringendo & denſando, quæ adſtringentia ſunt, ſumma corporis, in altum penetrare ac permeare prohibeatur eorum virtus. Ob quam cauſam (inquit Galenus) pulchrè nonnulli medicorum alia tenuium partium, & acri poteſtate prædita videre cogitarunt, à quibus veluti ductæ adſtringentium vires, in profundum corpus proueniunt. Itaq; cum omphacium craſſarum admodum ſit partium, nec quicquam caloris cum natiui, tum aſcititij ſortiatur, quo in iecur vehi poſsit, atq; occluſos permeare meatus, non video quo pacto Fernelij opinioni acquieſcere queam. Poſtremò quod leni adſtrictione ventriculum iecurq; corroboret, non ſatis Fernelij authoritate mihi conſtat, cum omphacium Galeno (vt præmiſimus) vehementer, non leuiter adſtringens habeatur. Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali Agreſto: Germani Agreſt: Hiſpani Agraz. Galli Veriuſt.

Omphacii vires ex Gal.

Io. Fernelius reprehēditur.

Nomina.

Οἴνε φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

Vino vetere nerui læduntur, & reliqui ſenſus, quod tamen guſtu ſuauius eſt: quare cauendum ijs, qui [a inteſtinæ] alicuius partis imbecillitatem ſentiunt: attamen in ſecunda valetudine paucum aqua dilutum, innoxiè ſumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, inſomnia parit grauia, & vrinam ciet. Ætate medium vtraque vitia fugit: quare ad victus ſanorum, ægrorumq; vſurpatur. Album, tenue, ſtomacho vtile eſt, ac facilè in membra diſtribuitur. Nigrum verò craſſum eſt, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, vtpote quod medium eſt, medias inter vtrunq; vires habet. In ſecunda tamen & ſiniſtra valetudine, cumprimis laudatur album. Quin & vina ſapore diſtant: ſiquidem dulce craſſis partibus conſtat, & difficilius à corpore expirat: ſtomachum inflat, aluum & interanea vt muſtum turbat, ſed minus inebriat: renibus & veſicæ aptiſſimum. Auſterum per vrinam celerius tranſit: ſed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digeſtionem accommodatiſſimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minuſq; vrinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum ſtomacho aduerſatur, ſitim ſtimulat, neruos infeſtat, aluo aptum, à valetudine ſe recolligentibus inutile. Paſſum, quod vuis ſole ſiccatis in area, aut in ſarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut Pramnion, aut Protropon: & ſapa, quæ fit muſto igni decocto, Græcis ſirion, aut hepſema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur Melampſithia, craſſa ſunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias ſortiuntur vires. Omnia tamen adſtringunt, & pulſus reuocant: faciunt aduerſus venena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & vomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum & veſicæ pruritus, roſiones exulcerationeſque, inflat tamen, & ſtomacho aduerſatur. Priuatim, prodeſt melampſithium, ſi venter rheumatiſmum ſentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypſo conditum neruis officit, caput aggrauat & incendit, ac veſicæ aduerſatur: contra venena cæteris aptius. Picata aut reſinata excalfaciunt, concoquunt: ſanguinem excreantibus inimica. Quæ verò aparachyta vocant, vt quæ admiſtam ſapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, ſtomachum malè habent. Inter Italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquam facilè coquitur, pulſus exuſcitat, aluum adſtringit, ſtomacho vtile: ſed veſicæ nocet, atque ijs qui viſus hebetudinem ſentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana craſſioribus conſtant partibus: dulcia ſtomachum inflant, ventrem emolliunt, ſed concoctionem non æquè adiuuant, & neruoſa minus infeſtant, vetuſtate eadem auſterum ſaporem concipiunt. Cecubum, cum ſit dulce, eſt & Albano craſſius: corpus & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum valde auſterum eſt, quare inteſtinorum & ſtomachi fluxiones cohibet, & cum tenue ſit, caput minus tentat: inueteratum ſuauius redditur, & ſtomacho vtile. Adrianum & Mamertinum in Sicilia æquè craſſis partibus gignuntur: modicè adſtringunt, & ocyſſimè inueterantur, minuſque ob ſuam tenuitatem neruos tentant. Parætydianum, quod ex Adriatico ſinu defertur, odoratum ac tenuius eſt: quare liberaliter epotum fallit, diu ſeruat ebrietatem, & ſoporem adfert. Iſtricum Parætypiano ſimile eſt, ſed vrinam vehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui eſt, bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis vtile. Lesbium facilè membra ſubit, Chio leuius, & aluo idoneum. Epheſium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Aſianum è Tmolo monte, Meſogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum verò, & Clazomenium, quoniam multam ſibi maris aquã vendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt.

a Meum. Cōcluſa non legit.

Vinum omne (vt reliqua in commune dicantur) merum ac ſyncerum, & ſua natura auſterum, excalfacit, facilè in membra diſtribuitur, ſtomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: vires alit, ac robur auget: ſomnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio eſt contra aſſumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti ſpumam, taxum, aconita, fungoſve: contra ſerpentium morſus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut ſtomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, roſionesq; præcordiorum, ac diſtentiones, ſtomachi reſolutionem, & ſi venter, aut interanea rheumatiſmum ſentiant. Conueniunt ſudatoribus, & quibus corpus immodico ſudore digeritur, maximè alba, vetera & odorata. Quæ tamen vetuſtate dulceſcunt, renibus ac veſicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibuſq; in ſuccida lana imponuntur: tetra vlcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, auſtera & alba, ad ſanorum victus vſurpantur. In his præſtant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Paraetypianum ab Adriatico ſinu & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium & Phygelites ex Epheſo. Craſſa verò, & nigra ſtomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen & auſtera ſtomacho proſunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia & candida vehementius vrinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruoſque largius pota tentant. In media ætate, vt à ſeptimo anno, potui ſaluberrima ſunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & conſuetudine & qualitate vini definiatur. Non ſitire, & modicè cibos prolui, optimum eſt præceptum. Nocet ebrietas omnis & maximè aſſidua: ſiquidem obſeſſos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen vinolentia aliquot diebus, maximè poſt aquæ potus, vtilis: namq; modo quodam ex alto euocat, ſenſilesq; expurgat excretus, & per cæca corporis ducit ſpiracula. Sed aquam poſt vinolentiam bibere oportet: ſiquidem valetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates variæ pro modo vſus.

CVm profectò Vinum ſit liquor omnium ſuauiſſimus, præcipuum humanæ vitæ bonum ac præſtantiſſimum ſubſidium, vitalium ſpirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum inſtaurator optimus, cor lætificet tueaturq; ſummopere, nulli mirum eſſe debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo vinum exprimitur, Vitem, quaſi vitam, appellauerint veteres. Verùm non ob id gaudeant iubilentq; ij, qui vino nimis indulgent, quod ego ipſum tot laudibus extulerim: quippe cum omne extremũ (vt in communi prouerbio eſt) ſit vitioſum. Si vinũ immoderatè, & plus quã deceat, bibatur, periculoſos atq; horrendos (vt mox dicetur) procreat morbos. Aliàs ſi in eius vſu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficaciſſimum habetur, quandoquidem puriſſimum generat ſanguinem, ocyſſimè in alimentum vertitur, concoctionem in quauis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, ſpiritus viuificat, vrinam ciet, flatus diſcutit, innatum calorem auget, conualeſcentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, ſanguinem turbidum clarificat, obſtructiones aperit, alimentum in vniuerſum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementoſum deijcit. Sed ſi modus abſit, & ſine ratione, ac temperamento ſumatur ingurgiteturve (quod facere ſolent ebrioſi) ex accidenti totum refrigerat corpus: neq; enim ſecus nimio eius potu (vt Galenus inquit) innatus corporis calor ſuffocatur, atq; paruus ignis magna lignorum ſtrue extinguitur. Præterea cerebro, ſpinali medullæ, ac neruis inde exorientib. obeſt: hinc fit, vt principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, & pernicioſi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepſia, paralyſis, tremor, ſtupor, ephialtes, catalepſis, conuulſio, vertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, deſtillatio, ſurditas, cæcitas, & oris labiorumq; diſtentio. Quinetiam vinum intemperatè hauſtum, bonos corrumpit mores: nam quòd homines contentioſi, loquaces, effrenesq; fiant, quòd furiant, menteq; moueantur, quòd denique aleæ, libidini ac rei venereæ ſemper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli verius adſcribendum eſt, quàm vino immodicè ſumpto. Adde quòd memoriam diſſipat, ſenſus omnes perturbat, aſſiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne ſingula perſequar, quæ recenſere longum eſſet, & audire moleſtum ijs, qui nimium vino deditiſunt.

Vinum cui ætati conueniat.

Cæterùm Vinum magis ſenectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit: id ſiquidem frigidam ſenum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat ac mulcet. Verùm pueris, ac adoleſcentibus ad vigeſimum annum vſq; minimè concedi debet, ſi Galeni ſententiæ ſubſcribendum eſſe putamus, qui libro ſecundo de tuenda ſanitate, nil aliud aſſerit vinum eſſe pueris, & adoleſcentibus exhibitum, quàm ignem igni additum.

Vinum glacie vel niue refrigeratum malum.

Cauendum quoq; eſt, ne in ardoribus æſtatis vinum niue, aut glacie, aut gelidiſſima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, ventriculo, inteſtinis, ſpleni, iecinori, renibus, veſicæ, vtero, dentibusq; maximè noceat: Quare admirari non licet, ſi tempore vinum arte frigefactum bibentes coli, & ventriculi cruciatibus afficit, item conuulſionibus, reſolutionibus, apoplexia, ſpirandi difficultate, vrinæ ſuppreſſione, calculo, viſcerum obſtructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus & pernicialibus morbis. Proinde ſcitiſſimè Galenus libro de cibis boni & mali ſucci, hæc prodidit. Qui non exercentur ſumma æſtate, cum vehementi calore vrgentur, fontis aquam bibant, niuisq; & vini refrigerati vſum vitent. Hæc enim quamuis protinus nullam iuuenum corporibus ſenſibilem læſionem inferant, ſenſim tamen, occulteq; creſcente vitio, cum iam ætas progreſſu temporis inclinauerit, articulos neruosq; & viſcera ijs morbis vexat, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non poſſunt.

Vini optimi notæ.

Ad hæc in tuenda ſanitate diligenter procurandum eſt, vt vinum, quod in potu alimenti gratia quotidie ſumitur, ſit mundum, purum, clarum, odoratum, & ſapore iucundum: namq; corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & guſtu ingrato, non modò toti corpori noxam infert, ſed etiam ſanguinem corrumpit.

Generoſiſſima vina in Goritienſi agro.

Quapropter feliciſſimè ſuam tuentur ſanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima vina proueniunt: quemadmodum in Goritienſi comitatu, vbi ſanè generoſiſſima vina naſcuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modeſteque pota, ad tuendam ſanitatem mirificè conferunt. Id quod ipſe experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè teſtari poſſum: nam cum multis antè annis diuturnus ventriculi dolor malè me habuiſſet, quem totius corporis imbecillitas conſecuta erat, ex Pucini & Vipaci tantùm vſu, me priſtinam meam ſanitatem, & integrum robur adeptum eſſe certò ſcio.

Vinum Pucinum.

Ob id ergo mirandum non eſt, ſi Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libr. 14. cap. 6. vbi ita ſcriptum reliquit: Liuia Auguſta octuaginta duos annos vitæ Pucino retulit acceptos, non alio vſa. Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, ſaxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras: nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico ſinu: hæc Plinius. Cuius certè teſtimonio planè ſubſcribunt ruſtici Iapidiæ incolæ: quippe cum ij vinis Pucino cognatis in quotidiano po-

no po-

ho potu vtantur, rarissimè ægrotant, & longæuam admodum vitam traducunt, adeò vt plurimi reperiantur, qui nonagesimum & centesimum annum attingunt. Est autem vinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuq; gratissimum. Potum valenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in vniuersum permeat corpus. Quamobrem (vt libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura vinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris ventriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneū fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi potest, felicissimos esse eos, qui in regionibus, quæ vina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (vt fieri decet) eis vtantur. Cæterùm quæ vina in vniuersum quotidiano vsui magis conueniant, hic longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cum hoc à Dioscoride latius sit proditum, atque etiam de omnium vinorum viribus diligentius scriptum, quàm vt plura à nobis referri debeant. Fit è vino aqua per alembicum (vt vocant) quam ob eius admirandas vires Aquam vitæ appellauere sapientes. Nam si ex vino optimo à perito opifice parata sit, meritò hoc nomine appellari debet. Quemadmodum enim, quæ in eo macerantur ab omni corruptione præseruat, ita sumentium quoque vitam, sublata omni putredine, custodit, fouet, reparat, tuetur, auget & producit, cum non solùm natiuum calorem foueat, & in suo vigore conseruet, sed vitales quoq; spiritus regeneret & viuificet, ventriculum calefaciat, cerebrum & intellectum acuat, visum clarificet, & memoriam reparet, & præsertim si ab his sumatur, qui frigidiusculo sunt temperamento, quiq; cruditatibus ventriculi, flatibus, & alijs quibuscunque frigidis affectibus obnoxij sunt. Quare, his, qui ventriculi dolore à flatu, aut cruditate torquentur, vertiginosis, comitialibus, resolutis, melancholicis, veternosis, hypochondriacis, & cordis pulsu, aut tremore, & animi deliquio laborantibus, summum est auxilium, si quotidie sumatur cochlearis communis mensura. Atqui longè præstantius Antidotum euadit, vbi hoc modo paretur, quo ego mihi parare soleo. Sumito cinnamomi vnciam, gingiberis drach. quatuor, santalorum omnium singulorum drach. sex, caryophyllorum, galangæ, nucis myristicæ, sing. drach. duas & semis, macis, combebarum, sing. drachmam. Cardamomi vtriusq; sem. melanthij, sing. drach. tres, zedoariæ semunciam, sem. anisi, fœniculi dulcis, pastinacæ syluestris, ocimi, rad. angelicæ, caryophyllatæ, glycyrrhizæ, calami odorati, minoris phu, foliorum sclareæ, thymi, calaminthæ, pulegij, menthæ, serpylli, amaraci sing. drach. duas: rosarum rubearum, florum saluiæ, betonicæ, rorismarini, stœchadis, buglossi, borraginis sing. sesquidrachmam: corticum citri drach. tres: pulueris diambræ, aromatici rosati, Diamusci dulcis, Diamargariti, Diarhodonis abbatis, electuarij de gemmis sing. drach. tres: Terantur, quæ terenda sunt, & deinde in vitreo vase macerentur, ex libris duodecim aquæ vitæ præstantissimæ, è selectissimo vino paratæ, occluso subinde vasis osculo, diebus quindecim continuis. Ac deinde vitreo alembico vasi superposito, per aquæ feruentis balneum à perito artifice distillentur, osculis alembici adeo conclusis, vt nihil inde expirare possit. Aqua quæ inde fluxerit, in aliud subinde vas recondatur, additis santali odorati tessellatim concisi duabus drachmis, moschi, ambari, in tenui linteolo colligati sing. semiscrupulo, & iulapij rosati clarissimi libra. Demum concutiantur fortiter, quousq; iulapium cum aqua misceatur, claudaturq; deinde vas cera & membrana, & ita quiescat diebus quindecim continuis: & vltimò in aliud transferatur vitrum, ibiq; asseruetur. Est itaq; hæc aqua Antidotum præstantissimum, & præsentaneum auxilium ad omnia prædicta. Quippe non solum hausta, sed in faciem ex alterius ore proiecta, epilepticos, defectos animo, & fœminas vteri strangulatu decidentes reuocat, loquelam amissam restituit, & iamiam moribundos tam diu sustinet, vt quandoq; miraculi speciem afferat. Additur etiam in clysteribus colicorum vnciæ pondere præsentaneo auxilio, vbi à flatu aut frigiditate proueniat morbus: & præsertim additis theriacæ, aut mithridatis Antidoti binis drachmis: & vno verbo omnia ferè comprehendam, medicamentum est summum ad frigidos omnes affectus. Vinum sic Latine, οἶνος autem Græcè vocatur: Germanicè Wein: *Italicè pariter & Hispanicè Vino.*

Aqua vitæ & eius vires.

Aquæ siue Elixir vitæ Matthioli parandi ratio.

Vires mirabiles.

Nomina.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo siccata sole acri vua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur expressumq; vinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ & crudis: in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi vina non nisi post multos annos bibi possunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

LOra, quam Deuteriam, alij Potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoq; decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextariis, post hyemem transfunditur in vasa. Lora intra annum vtendum, etenim celeriter exolescit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti sæpe desideriis eorum obtemperare: item à longa valetudine se recolligentibus. Fit & vinum quod Adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quòd, vbi refrixerit, elutriatum picato vase reconditur. Alij marinæ, & cœlestis aquæ, mellis & musti pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus insolant, quò ad annum vtuntur ad omnia eadem.

LOra alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis parabatur. Ille siquidem Loram faciendi modum lib. 2. de alimentorum facultatibus, ijs verbis tradidit. Vinaceorum quoq; dilutum Græci τρύγα *vocitant: quod rursus ab Atticis* δευτερία, *à nostratibus* στεμφυλίτις, *id est, Lora appellatur. Coniectis namq; in parua dolia vinaceis, tantum aquæ super affundunt, quoad omnia permadeant. Quod vbi satis factum videtur, in dolij fundo foramen aperiunt, vt dilutum effluat, idq; pro vino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò videlicet neq; aquosa admodum, neq; meraca sit Lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt, sic vt hoc quoq; potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi proprie* δευτερίαν *dici volunt, non veluti prius illud. Vtraq; Lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos vna huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per vrinam reddatur: sed non pauca subest diuersitas ex varia vuarum specie, è quibus vinacei sunt relicti. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusq; per vrinas excernetur: sin*

Loræ parandæ ratio ex Gal.

Loræ facultates.

vero

vero acerbæ & acidæ fuerint, insuauior longè, ac minus ciens vrinas. Porrò dilutum hoc valentius vinosiusq́ue efficitur, cum vinaceus ad ver, aut æstatem fuerit asseruatus. Hyemis autem tempore si quis vtatur, vt caput minus tentat, ita & per vrinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. *Ea* δευτερία *Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.*

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. VINVM E LABRVSCA. CAP. X.

VInum è syluestri vua nigrum, adstringit: prodest alui & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione & contractione opus est.

Vinum ex Labruscæ vuis.

NOn desunt in Hetruria, qui vinum è Labruscæ vuis exprimant, colore admodum nigro, idq́ue giluo admiscent, vt rubicundius reddatur. Vtuntur eo rustici in alterius vini penuria, siquidem constat dulce simul, & austerum: verùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq́ue tunc gustui omnino insuaue, adeò vt tantùm medicamenti vicem expleat, vbi adstrictione sit opus.

Οἶνος μελιτίτης. VINVM MELITITES. CAP. XI.

MElitites datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt: nàmq; aluum leuiter emollit, vrinam ciet, stomachum expurgat: prodest articulario morbo, renum vitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abstemiis: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è vino vetere, austero & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinq; congios austeri musti, mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferuescendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperso sale, cumq; efferuere desierit, in alia vasa transfunditur.

Οἰνόμελι. MVLSVM. CAP. XII.

MVlsum è vetere vino austeroq;, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in vsum venit. Vetus, corpus alit: media ætate, aluo prodest, vrinam pellit: à summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alii vtilitatis gratia, ad sextarios sex musti feruentis vnum mellis adiiciunt: & vbi ferbuerit, vase recondunt: dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQVA MVLSA. CAP. XIII.

AQua mulsa easdem, quas mulsum vires possidet. Cruda vtimur cum moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microsphyctos, tussientibus, peripneumonicis, & ijs qui immodico sudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumq;, quod aliqui hydromeli proprie vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur, quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodest. Inueterati tamen vsus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed laboranti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribusve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis & insolatis. Alii fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent: quòd à melle elutis aqua fauis confici ac seruari soleat: sed meracius confieri conuenit: aliqui id coquunt. Ægrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

Aquæ mulsæ faciendæ ratio varia.

ALia sanè Aquæ mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à Dioscoride traditur. Inter Arabas namq́ue Mesues de ea ita scribit: Aqua mulsa, ex antiquorum sententia, magnis vtiq́ue viribus prædita est. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & neruorum & articulorum, auxiliatur. Loco vini potaq́ue humida extussientibus prodest: quin & pus, & lentam, crassamq́ue pituitam è pectore trahit. Intestina, viscera, vrinariosq́ue meatus purgat, terget ac lauat: quapropter subuenit coli doloribus, aluum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, non tamen veteris, colore pallido, odore iucundo, sapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in vase lapideo, vel fictili vitreato, lento igni decocta despumataq́ue, & demum linteo percolata. Verùm si aqua hæc paulò post bibenda erit, aquatior fiat, & statim à sublata spuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij consistentiam acquirit, diutius quidem seruari potest, sed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq́ue in bilem vertitur, ob suam exuperantem dulcedinem, vnde sitim accendit, nisi plurima affusa aqua dissoluatur, adeò vt aquæ ferè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diuersæ coctionis ratione, quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in ventriculo parit, aluum magis mouet & minus nutrit: quæ verò longiori coquitur tempore, flatus discutit, magis nutrit, minusq́ue aluum stimulat. Sunt qui mulsæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moschatam officinis vocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte vna mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs fœni græci) in his dissoluti vncijs tribus, & propriè ad centum mulsæ libras. Quæ deniq́ue omnia, musti modo efferuescenda in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad summum repletum, ne feruescens resiliat. Vbi verò deferbuerit obturato vase, asseruetur vini modo ad potandum, veruntamen non bibatur, nisi tertio mense transacto. Huic mulsæ aromata quoq́ue admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa: hæc Mesues. Cuius vltimam mulsæ parandæ rationem, Germani Medonem vocant, qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, sed ex vini musti recremento, & lupi salictarij floribus, quibus etiam vtuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruisiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græcis μελίκρατον *Latinis item Melicratum & Aqua mulsa vocatur: Italis Acqua melata.*

Aromata Mulsæ adduntur.

Nomina.

† Hoc

† *Hoc loco vulgata exemplaria Græca habent* χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ, *hoc eſt, Vtimur cocta. In quibus nimirum verbis vitium aliquod latere ſuſpicor: nam contextus verborum & res ipſa poſtulabant, vt prius Aquæ mulſæ crudæ; mox coctæ vſum traderet Dioſcorides; quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, vt ſit negatio omiſſa, vel verbum* ψημένῳ *alterius loco ſcriptum. Auget nobis ſuſpicionem Actuarius, qui in libro ſuo de compoſitione medicamẽtorum, vbi ea de Melicrato, id eſt Aqua mulſa ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, inquit primùm, Cruda vtuntur ij &c. deinde, cocta verò exhibetur, &c. Hunc ſecutus fortaſſe Ruellius vir doctiſſimus, vulgatam illam lectionem vt deprauatam reliquit, & alteram vt veriorem accepit. Addam inſuper, quòd ratio ex vſu Aquæ mulſæ ſumpta ſuadet, vt cruda magis quàm cocta aluum deijcere, aut vomitum ciere poſſit.*

Ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

DE aquis in vniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cælum & alia pleraq;, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur: ad hæc quæ & facili via fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè computreſcit.

PAuciſſimis quidem verbis de potabili in vniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamen vt nullam planè notam prætermiſerit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet ijs tantùm faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæpretium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hoſce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potiſſimùm gratiam condimus, ideo non ſolùm aquarum omnium, quæ in commu-nem tam cibi, quàm potus vſum veniunt, tum qualitates, tum facultates hic breuiter perſtringam, ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumq; foſſilium varias vendicant facultates. In primis itaq; illa aqua ad potandum laudatiſſima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorum, & ſaporum omnium expers leuiſq; reperitur: necnon quæ igni admota citò caleſit, remota verò ocyſſimè frigeſcit, guſtu iucundo: quæ deniq; celeriter præcordia pertranſit, & ſine vlla ventriculi moleſtia labitur & ſecedit. Talis autem ea eſſe ſolet, cuius fons ad Orientem ſolem erumpit currítq;, ſuper lapides, aut arenam, aut puriſſimam terram: quæq; æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantiſſima eſt pluuialis, eaq; præſertim, quæ æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodem tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſa propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris ac ventorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum & grandinis impetu, ex velociter concitatis nubibus cœlo demittitur (vt in commentario libri ſexti Epidemiorum ſcribit Galenus) in humanæ vitæ vſum admitti non debet. Porrò aqua ciſternarum non tot ſanè laudibus commendanda videtur, licet à quàm plurimis Medicis laudetur. Siquidem non modò noxia exiſtit, quòd miſcella quædam ſit diuerſarum aquarum, quæ in diuerſis anni temporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis, ſed etiam quòd aquæ omnes ſtationariæ putrefactioni facilè ſint obnoxiæ. Quo fit, vt aqua in ciſternis collecta (ſi rem rectè expendamus) ſynceræ pluuiali minimè ſit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam ſic aſſeruatam eò pluuiali ſyncera deteriorem eſſe, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commiſta. Quandoquidem (vt in libro de bonitate aquæ ſcribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliqueſcit, concoctionem impedit, vrinam cohibet, pectus, pulmonem, ac ventriculum malè habet, conuulſiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de cauſa non euenit, quàm quòd cum in glaciem, vel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem eſt, ægreq; conficitur, nec ſtatui quidem poteſt, quòd ſit putredinis omnis expers: veruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, vel ſi è ſubterraneo fonte ſcaturiat. Sequuntur lacuſtres & paluſtres, quæ omnino ſunt improbandæ, niſi coctæ, vel igne deſtillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur vel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa & vrbium ſordes ineſſe ſentiuntur, eæ ab alimentorum vſu abdicandæ ſunt, niſi longo temporis tractu magnis fictilibus aſſeruatæ ac defecatæ clareſcant, & prorſus expurgentur: vt Romani faciunt cum ſui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, vt clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ ſunt, quæ plurimam terræ miſtionem conſequuntur, quòd non modò viſcera obſtruant, ſed & calculos in renibus & veſica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt ſuccum, de quo ſatis diximus in prima huius libri commentatione, prorſus vitandæ ſunt, vt quæ potantes ſtrangulare poſſint, eo ſanè modo, quo epotum gypſum: quippe hæ arterias obſtruentes ſpirituum tranſitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiuſmodi aquæ potabiles non ſunt, neq; in ciborum coquendorum vſum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ ſanus probantur, quæ ſal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti ſucci continent, quanquam omnes in medicinæ vſum veniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ ſint, frigidis & humidis morbis laborantibus vtiliſſimè exhibentur: ijs verò noxiæ ſunt, qui à bilioſis vel acribus proueniunt humoribus. Salſæ, ſi bibantur, pituitam eijciunt, ſanguinem in ventriculo concretum diſſoluunt, aquam intercutem exiccant, & obeſa corpora extenuant: ſed his conſumptis potantes ſiticuloſos reddunt, ventriculum lædunt, inteſtina abradunt & ſcabiem, & pruritum excitant, vtpote quæ non obſcurè ſanguinem acuant, & ſua ſalſedine adurant. Clyſteribus infuſæ pituitam attenuant & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis, aquæ cutem ſubeuntes reſoluuntur, ſi nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; ventriculus frigiditati obnoxius, & humiditate langueſcens: quin & pituitoſa ſcabies curatur. Tollitur quoq;, vapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu verò frigidi tumores, & totius corporis ſugillata delentur. Nitroſæ, ſi bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & ſtrumas abſumunt. A ſalſis hæ facultatibus non diſſident, præterquam quòd in omnibus illis valentiores ſunt, non adeò tamen adſtringunt, ſed valenter abſtergunt: quare & ſcabioſos mundant, & aurium vlceribus medentur, incertoſq; earum ſonos, atq; tumores diſcutiunt. Aluminoſæ admodum adſtringunt: proinde mirum non eſt, ſi ventriculum roborent, qui crebris vomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præſertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunq; abortiri conſueuerunt: veſicæ vlceribus medentur: & oris gingiuarumq; inflammationibus, ſi ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò deſtillationes ad fauces inhibent, ſed etiam confluxos reſoluunt humores. Idem præſtat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, ijſque præſertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus ſubuenit, anum procidentem reprimit,

Aquarũ differentiæ & facultates.

Quę aqua ad potandũ laudatiſſima.

Aqua pluuialis omnium præſtãtiſſimã.

Aqua ciſternæ.

Aqua ex niue & glacie, omnium peſſima.

Aqua putealis.

Aqua lacuſtris & paluſtris.

Aqua fluuiatilis.

Aqua Tiberis Romæ.

Aquæ lapideſcentes.

Aquæ ſalſæ.

Aquæ nitroſæ.

Aquæ aluminoſæ.

reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui viscerum infarctu laborantes in
febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm o-
mnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: veruntamen hæ valentius suum obeunt munus, nempe
quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant, quamobrem serpentibus vlceribus, ac
Sulphurosæ. *phagedænis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt: proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stu-*
pidis contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant: nam vbi quispi-
am coxendicum dolore, aut podagra, vel chiragra vexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea
ad iecinoris, lienis ac vteri dolores, atq; tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: ventriculum tamen laxant & infirmant.
Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant
Bituminosæ. *ac excalfaciant, attamen caput replent, sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei*
lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistum habent, si bibantur, vomitiones concitant: ablutionibus verò pha-
gedænica vlcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis & suspi-
Aquæ Aereæ. *riosis prosunt, & omnibus frigidis in vniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aereæ oris &*
Aquæ ferreæ. *genitalium membrorum vlcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ*
sunt, ventriculi, lienisq; vitijs, seminis profluuio, & menstruis albis vtiliter adhibentur. Et vt rem hanc summatim com-
plectamur, aqua omnis, cui quoduis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admi-
scetur. Qua nimirum ratione ducor, vt superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, vt taceam id nimis longum futu-
Nomina. *rum. Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè Aqua.*

Ὕδωρ θαλάσσιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQua maris calida est & acris: stomacho aduersatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si ve-
rò calida ad fotus adhibeatur, elicit & discutit, neruorum vitiis, & pernionibus, ante vlcera prodest.
Miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad mouendas
deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida: psoras, pruritus, impetigines, lendes & mammas
rigentes, foueri vtile est: liuores fotu discutit: ad venenatos ictus, qui tremorem & refrigerationem ad-
ferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum aspidumq; etiam, si quis in calidam de-
scendat, auxiliatur: & malo habitu confectis iamdiu corporibus neruisq;, balneæ ex ea vtiles: hydropi-
cos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis vapor leuat. Syncera & sine potabilis aquæ mistione re-
posita virus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese
aut ex posca, aut cum vino aut melle: verùm post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad do-
mandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVod Thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus
maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alii ad binas ma-
rinæ coctæ singulas mellis adiiciunt, & vase condunt: huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACetum refrigerat & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem vndecunque
sanguinem, potu insessuve sistit: prodest alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis vulneribus in-
ditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, vul-
uæque, item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, vlcera quæ ser-
punt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedænas vlcerum, nomasque
fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle
illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis velleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam in-
ter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosque, feruentis vapor proficit, instillatum quoque auri-
um vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus per-
mulcet. Contra venenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: &
frigidum ijs, quæ exurens virus eiaculantur. Calidum potum, atque vomitionibus redditum, aduer-
sus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ven-
tre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam taxumque, cum sale: haustu voratas hirudines, si sor-
beatur, eijcit: tussim veterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnæa calidum commodè sorbe-
tur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit: contra dentium do-
lorem, calidum colluitur.

QVamuis Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet,
Aceti mistæ facultatis cōsideratio. *quàm caliditas: tamen Galenus qualitatē medicamentorū omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatib.*
calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœ-
omeres similareve, quemadmodum nec lac vniuersum. Id quod ipse Galenus libro 8. de eorundem facultatibus, apertissi-
mè confirmauit his verbis: Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigidæ pariter & cali-
dæ, eiusq; vtriusque tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi
facultatem obtinet, adeò vt sit tertij ordinis desiccantium iam completi, vtique cum validum extiterit. Et libro primo
de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit: Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, vltra
hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit & repellit: vtpote quod substantia
sua parum calidum est, plurimum verò frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro 4. simplicium medicamen-
torum,

torum, ita ſcribit: At frigiditas, quæ ab aceto proficiſcitur, tantò eſt validior, quantò & tenuior. Ineſt verò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen ſatis non ſit ad ſuperandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: verùm quæ tranſitus modo celeritatem promoueat: nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris ſuccus aptior eſt, qui ſenſibilium corporum meatus tranſeat, quàm acidus. Itaque ille, velut præcedens viam ſternit, hic verò haud ita tardè inſequitur: quo tempore ſenſus perficitur miſtus, & qui ægrè exponi queat, vtpote qui nec planè frigidum eſſe acetum denunciet, quippe cum in eo ignea quædam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente ſit acrimonia, calefactionem frigus ab inſequente aciditate occupans, obſcurat protinusq́; extinguit: quo fit, vt maior multò ex frigore percipiatur ſenſus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abundè liquet, quòd acetum etſi ex contrarijs qualitatibus conſtat, minus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps eſt. Quod cum rectè animaduertiſſet Dioſcorides, acetum ſimpliciter (vt ſupra diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò vetuſtius & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni ſententia, libr. 11. ſimplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetuſtate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri poteſt, vt reperiatur acetum adeò vetuſtate acerrimum, vt plus habeat caliditatis quàm frigiditatis. Acetum quod Latini vocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus Chal: Italis Aceto: Germanis Eſſig: Hiſpanis Vin agre: Gallis Vin aigre.

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

ACetum mulſum, quod Oxymel vocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinq;, ſalis marini pondo, mellis minas decem, aquæ ſextarios quinq; pariter coquito, decies efferueſcente cortina: atque vbi refrixerit, diffundito. Sumptum craſſos humores extrahere, & iſchiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodeſſe creditur. Contra morſum eius viperæ, quam ſepa vocant, hauſtum meconium, ixiamve auxilio eſt. Anginis vtiliter gargarizatur.

TRiplicem Oxymelitis componendi rationem poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. 4. de ſanitate tuenda: qui tamen ſal nulli commiſcuit, vt eius verba loco dicto apertè teſtantur, quæ ita ſequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta ſpuma ſit, duplum eſt miſcendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in vnum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua verò ſtatim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis: dein coques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam, quo etiam diutius coqui debebit. Optimum verò, vt breuiſſimo tempore coquitur, ita minimum ſpumæ euomit, vnde nec pari ei coctione eſt opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio eſt inditum, amittit: poſt verò dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatum omnino ſit vnitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio miſtis, ad hunc modum. Aceti vni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atq; hæc ad tertiam partem coquuntur, vel etiam quartam, ſpuma interim detracta. Quod ſi valentius id facere ſtudes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis: hactenus Galenus. Quem ſecutus Meſues, ipſe quoq; de oxymelite ſic ſcripſit: Oxymeli fit ex aqua, aceto & melle. Aqua verò miſcetur, vt longa coctione reſoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, vt etiam promptius deſpumetur, vt deniq; medicamenti huius facultas, aquæ miſtione tenuior facta, facilius in corpus diſtribuatur. Mel verò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle deniq; & aceto miſtis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum ineſt, tanta conſurgit, vt efficaciſſima ſit, atq; certiſſima ad attenuandum, incidendum, reſoluendumq́; craſſa, lentaq́; excrementa, quæ in ventriculo & iecore exiſtunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea namq; & incidit & coquit. Fit ex aceti parte vna, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel & aqua ſimul coquuntur, vbi deſpumata probè ſunt, addito aceto percoquuntur, ſemper quoque deſpumando. Datur ab vncia vna, ad vncias tres: hæc ille. Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum Acetum mulſum: Italicum Aceto melato.

Oxymelitis confectio triplex Gal.

Oxymelitis confectio ex Meſue.

Nomina.

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

ACida muria, quam Græci Oxalmen vocant, contra nomas fotu, putrida vlcera, canum morſus, & venenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones poſt exciſos calculos ſiſtit, ſi ſtatim calida in vulnus inijciatur: & prociduam ſedem reprimit: dyſentericis, ſi nomas ſentiant, infunditur: oportet autem ex lacte inſtillare. Hirudines ſorbitione, aut gargarizatu necat: furfures & manantia capitis vlcera exterget.

ACidæ muriæ, quæ Græcis Oxalme appellatur, vſus ætate noſtra prorſus exoleuit. Parabatur autem veteribus illis ex ſale & aceto: vel ex muria & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη vocatur. Nomina.

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THymoxalme veteres vtebantur, dabantq; laborantibus imbecillitate ſtomachi, ternos quaternoſve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Craſſos humores, atroſq; trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, ſalis idem modus, rutæ, pulegii, polentæ, ſingulorum exiguæ portiones in vas conijciuntur, aquæ terni ſextarii, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumpoſito linteo ſub dio madeſcunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCillinum acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaq; lino ſegmenta modicis interuallis, ne ſe contingant, ſiccatur in vmbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni ſextarios duodecim immergitur, & vaſe diligenter operto ſeptenis diebus in ſolo madeſcit: poſt

cum dierum numerum ſcilla eximitur, & expreſſa abijcitur: defœcatum acetum transfunditur & reponitur. Aliqui ſcillæ minam quinq; aceti ſextarijs miſcent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem menſuram adijciunt, & ſenis menſibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione ſtringit firmatq;, & motos dentes ſtabilit: putredines oris, & graues halitus tollit: durat fauces ſorbitione, & calloſas facit: vocem expedit, & lympidam canoramq; reddit. Datur ſtomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialib. vertiginoſis, mente captis: item vuluarum ſtrangulationibus, lienis incremento laborantibus iſchiadicíſq;. Imbecillos admodum recreat, corpus ſanum reddit, & bonum colorem præſtat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoq; aurium infuſione purgat. In ſumma ad omnia efficax. Cauendum tamen inteſtinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut † neruorum vitijs. Datur quotidie ieiunis ſorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum vſq;. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

† νεφριτικῶν. i. renū vitiis, ita hēt Drag. exemplar.

Scillini aceti vires mirabiles.

QVanquam ſatis ſuperq; de Scillino aceto à Dioſcoride dictum eſt, non tamen alienum fore exiſtimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus ſcripſit Galenus lib. 3. de medicinis paratu facilibus, ſic inquiens: Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora ſcribitur, quo omnes Imperatores vſi ſunt. Ab ipſius authore fertur, quicunq; hoc vtatur longæ vitæ fore, & eius extrema integra, vſq; ad finem permanſura. Et ipſe quidem Samius ſenex huiuſmodi extitit: quantum enim temporis vixerit, haud ignoras: de ipſo in libro traditum eſt, quòd cum ſuis conſanguineis hanc facultatem communicauit: cumq; hoc medicamento vti incepit, quinquageſimum annum natus erat, & vſq; ad centeſimū decimum ſeptimum vitam produxit integer, & nulla vnquam aduerſa valetudine tentatus. Hæc ſanè medicamenti author diſſeruit, quòd fortaſſe vir philoſophus erat, mentiri neſcius. Nos autem viri huius fidei periculum fecimus, ac firmam conſtantemq; huiuſce medicamenti facultatem eſſe teſtamur. Oportet igitur ſumere Scillam montanam libræ vnius ponderis, & dura circumcidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi ſextarios octo in vitreum vas mittere atq; obturare, ac per triginta dies Caniculæ caloribus, vt maceretur, permittere: deinde ſcillam extractam exprimere. Id genus aceti parum manè ſorbeto. Tibi autem hæc euenient, vt ne faucium oriſq; partes vnquam remolleſcant, os ventriculi benè valebit, facilè ſpiritum duces, vox rectè habebit, oculi acutiſſimè cernent, aures in officio manebunt, nulluſq; flatuoſus vapor in ventre vnquam excitabitur, nullum viſcus ſuſpenſum erit, & benè ſpirans, benè coloratus deges. Ad ciuilia negocia rectè affectus, non acidum, nō ſalſum ructabis, ſi aliquid aceti huius aſſumpſeris: & ieiunus vt aſſumas præcipio ſeptemq; poſtea ſtadia deambules, ita enim diſſoluetur. Hoc aceto qui vtitur, in victu quamuis licentioſus eſto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo vnquam offenſam patietur, neq; valde implebitur, ſed in melius proficere videbitur: nihil ſuperuacui in corpore reſidebit, non flatus, non bilis, nec ſtercus, nec vrina, ſed omnia facilè excernit atq; educit. Aluus lubrica omnino eſt, totiuſq; corporis purgatorium medicamentum, etiam ſi in oſſibus ſordes inhæreant. Item phthiſicos ab omnibus deploratos hoc medicamento ſanitati reſtitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, vt niſi poſt longa temporis interualla, non redierit: incipientem verò ac nouum perfectè diſcutit, neq; reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris lieniſq; duritias vehementer facit: & particulares quidem aceti ſcillini effectus hi ſunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti ſalutare hoc medicamentum, ſanitatis integritatiſq; cauſa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunq; fuerit, nam liber is inter nothos, & Galeno adſcriptos recenſetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant: Itali Aceto ſcillino.

Aceti ſcillini confectio.

Nomina.

Σκιλλητικὸς οἶνος. SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

SCillinum vinum fit hoc modo. Diſſectam, vti dictum eſt ſcillam, & ſole ſiccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in vicenos ſextarios muſti recentis ac boni demergito, vbi trimeſtri ſpatio maduerit, elutriatum vinum, obſtructo diligenter vaſe, recondito. Licet quoq; ſic humida ſcilla vti. In orbiculos, rapi modo, diſſectam duplicato pondere, quadraginta diebus inſolari oportet, & valde inueteraſcere. Alia parandi ratio. Scillæ diſſectæ, & repurgatæ tres minas in Italicā metretam muſti demittito, & ſenos menſes in vaſe obſtructo macerari finito: poſt id tempus defæcatum, & excolatum vinum recondito. Vtile eſt contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomūt cibum: & ſi pituita in ventre aut ſtomacho coierit. Prodeſt lienoſis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili vrinæ, torminoſis, inflationibus, reſolutioni neruorum, horroribus longis, vertiginoſis & vulſis: menſes pellit: minimè neruos infeſtat. Hoc vinum vetuſtate fit melius. Cauendus in febre vſus, aut ſi interanea vlcus ſentiant.

Scillini vini vires ex Gal.

SCillini vini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his verbis: Vinum hoc potui datum omnem ſanitatem adfert: humores enim attenuat, ſed maximè pituitam, neq; ipſam in ſtomacho, aut ventre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut oſſibus conſiſtere permittit, neq; alium id genus tenacem humorem obſtructiones facientem, ſed omnia diſſoluit, & ventrem lenit atq; ita ſubducit, & vrinam mouet, & per ipſam cauſas attenuat, excernitq;. Adeò verò caput purgat, vt nares humiditate vacent. Commodum eſt podagræ, articulari et comitiali morbo: deniq; omnis ſanitatis eſt author. Ex his conſtat. Scillam albam montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in vmbra refrigera: deinde ſcillæ laminas refrigeratas in vitreum vas mitte, & vini albi veteris ſextarios duodecim ſuperinfunde, & ſuſpenſum vas per quadraginta dies habeto: poſtea ſcillam exime & abijce, & vino ad antedicta vitia vtere, & eius vim percipies. Subinde ante cibum vini duas vncias exhibe, ſin à cibo vnciam mediam. Quòd ſi ipſum potui commodum efficere velis, vt magis delectet, mellis ſextarios duos, aut tres admiſceto. Quod Græcè οἶνος σκιλλητικὸς, Latinè Vinum ſcillinum appellatur: Italicè Vino ſcillino.

Vini ſcillini confectio.

Nomina.

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VIna ex marina aqua, variè factitantur. Aliqui enim ſtatim cum decerptæ ſunt vuæ, aquam maris admiſcent. Alij in area vuas ſole ſiccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij paſſas prius vuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt: id magis paſſi generibus adſcribitur. Quæ tamen

tamen auſteriore guſtu temperantur, contra febrium aduentantium indicia valent, ſi modò meliora non adſint: aluum ſubducunt: proſunt purulenta extuſſientibus, & ſi dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis vuis fiunt, caput tentant, ſtomacho aduerſantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur hiſtoria, ijs qui huius ſtudio tenentur, non inutile exiſtimamus varias vinorum compoſitiones adferre, non quòd frequens eorum, aut neceſſarius exiſtat vſus, ſed ne quid omiſiſſe videamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in vſus: vti quæ cotoneis malis, pyris, ſiliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYdonites, nomine alio Melites appellatur, & ita fieri conſueuit. Mala cotonea exemptis ſeminibus, fruſtatim rapi modo ſcinduntur, & duodecim minarum pondo, in muſti metretam, triginta diebus macerantur: poſtea defœcatum vinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad ſingulos mellis ſextarios denos ſucci cotoneorum tuſorum preſſorumq; adijcere & ita recondere. Vinum hoc adſtringit: prodeſt ſtomacho, dyſenteriæ, hepaticis, renum vitijs, & vrinæ difficultati. Melomeli, quod & Cydonomeli nominant, ſic fit. Cotonea mala ſeminibus ſuis caſtrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demerſa contegantur, conijciuntur: id poſt annum miteſcit, mulſo non diſſimile. Præſtat eadem, quæ ſuperior compoſitio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM. CAP. XXV.

FIt Hydromelon duabus menſuris aquæ coctæ, & ſub Caniculæ ſydus inſolatæ, additis ad vnam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem eſt.

Ὀμφακομέλι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMphacomelitis faciendi ratio hæc eſt. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus inſolatæ exprimuntur, & ad ternas ſucci partes, mellis optimi deſpumati ſingulæ partes adijciuntur: & inſolatur in vaſa transfuſum. Vim reprimendi ac refrigerandi habet: ſtomachicis cœliaciſque conuenit. Vſus poſt annum eſt.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIt & è pyris, perinde atq; cotoneis, vinum, apijtes nomine, ſed ita vt pyra nõ magnopere matureſcant. Ex ſiliquis etiam, meſpilis, ſorbis, ſimili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba ſunt, & adſtringunt: ſtomacho vtilia ſunt, atq; inteſtinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHINVM. CAP. XXVIII.

FIt è feraci vite ſylueſtri, quod vocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus muſti cado macerati, poſt triginta dies mutantur, mox colatum vinum reconditur. Facit aduerſus ſtomachi imbecillitatem, cibi faſtidia, cœliacos & dyſentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

FIt è punicis malis maturis, quod Rhœten nominant: ſucco expreſſo ab acinis eorum, quibus lignoſus nucleus abeſt, apyrena vocant, ac decocto ad tertias, & ita repoſito. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam, ſtomacho vtile, adſtringit aluum, & vrinam mouet.

VInum è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo ſtatim ſubijciunt, & expreſſum ſuccum vitreis amphoris recõdunt: ibiq; per ſe tamdiu efferueſcere ſinunt, quouſq; deferbuerit, & ſubſidat fæx: deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum ſuperinfundunt, ne euaneſcat & corrumpatur, vel aceſcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & vuarum modo pedibus calcant, donec vniuerſus exiliat ſuccus: deinde per ſe in ſole efferueſcere ſinunt, cado linteo ſpiſſiore cooperto, vſq; dum fæx vniuerſa reſidat, nuclei ſupernatent, & vinum defæcatum ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta ſunt, perforato paulò ſupra fæcem vaſe, vinum eximunt, & cadis ligneis aſſeruant. Huic oleum ſuperinfundere non opus eſt: ſeruatur enim ſic paratum per ſe, modò vaſis oſculum pice, vel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari menſura nigræ vuæ auſteriuſculi ſaporis commiſceant, calcent & per ſe efferueſcere ſinant, quod vinum claritatem conſequatur. Subinde in doliolis aſſeruant: ſiquidem hoc guſtui plurimum arridet. Quod è vinoſis exprimitur, ſi ex oxalidis aqua, vel hortenſis Intubi aut bugloſſi hauriatur, ardentibus, peſtilentibusq; febribus mirificè auxiliatur, & ſitim extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua aut portulacæ, aut roſarum, ſanguinis reiectiones cohibet, æſtuantemq; ſtomachum iuuat. Datur etiam magno iuuamento potandum in aqua, in qua pluries candens ferrum extinctum fuerit, cœliacis, dyſentericis, diarrhœa laborantibus, ac etiam mulieribus vteri profluuio affectis. Nauſeam ſedat, & bilem è iocinore in ventriculum permeantem cohibet, & vomitiones compeſcit. Idem cum Rhodomelle miſtum, facit perbellè ad oris, gingiuarum, & faucium exulcerationes ac defluxiones: quinetiam ad vrinam, & gingiuarum vlcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua roſarum illitum. Gargarizatur quoq; vtiliter ad columellæ affectus, cum à fluxionibus, tum ab inflammatione contractos. Cæterùm vbi omnino adſtringere opus ſit, longè magis præſtabit, quod ex acidis punicis exprimitur.

Vini è punicis varia confectio.

Vini è punicis malis vires.

Ῥοδίτης οἶνος. ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

RHodites sic fit. Rosarum siccarum, tusarumq; minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum vinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos & dysenterias. Fit quoq; ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli vocant: quod arteriæ scabritijs conuenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

MYrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem excesserint, tusis, & organo expressis. Aliqui ad tertias in coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aquæ heminas adijciunt, & vini veteris parem modum: postea exprimunt & seruant. Magnoperè adstringit: stomacho vtile: fluxionibus ventris ac stomachi prodest, & contra intestinas vlcerationes, & profluuia: denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

MYrsinites sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis & folijs tusi, decem minarum pondo, in tribus musti congijs feruescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium: id vinum colatum ad vsus reconditur. Contra furfures, vlcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonsillas & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχίνινος καὶ τερεμίνθινος οἶνος. LENTISCINVM ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.

LEntiscinum similiter vt myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum: namq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt vires: adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, vesicæ & stomachi, & sanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ ac sedis insessione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.

PAlmulas maturas, quas vocant chydeas in vrceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito: quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinq; congios infudisse satis est: post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito vinum crassum & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, sed capiti noxium: contra fluxiones propter adstrictoriam vim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto sextove faciunt, quod tandem acore vitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.

CAtorchites, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita vt palmeum: sed hoc interest: quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa vinacea maduerint. Caricæ quæ chelidoniæ aut phœniceæ appellantur, præsertim nigræ macerantur, vti diximus: & post decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua vinacea maduerint, infunditur: simili modo intercedente spatio, quarto aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor non secus acorem contrahit, & aceti vsum præbet. Id tenue est: flatus gignit, stomacho aduersatur, fastidium parit, aluo tamen prodest, vrinam ciet, menses trahit, lactis vbertatem facit, vitiosum sanguinem creat, & elephantiasin adfert, vt potio, quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram, quod non facile vitiatur, & aluo idoneum fore censent. Alij thymum & fœniculum imo subijciunt, & caricas superponunt: & ita vicissim, donec vas expleuerint. Fit & è sycomoris eodem modo vinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet vis eorum, vt fluentis liquoris dulcedinem retinere possit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

REsinatum vinum populatim factitari solet copiosum in Galatia, quoniam vinum illic coalescat, vua non maturescente, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui vbi efferbuit, excolant, separantes resinam: alij relinquunt. Hæc vina vetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & vertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant & vrinam cient: tussientibus ac destillatione vexatis conueniunt: item cœliacis, dysentericis & hydropicis, fœminis fluxione vuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STrobilites fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus fractisq;: præbetq; resinati effectus. Si quis madefactas nuces pini musto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Κέδρεινος καὶ ἐκ τινων δένδρων καὶ καρπῶν οἶνος.

CEDRINVM ET EX ALIQVOT ARBORIBVS AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

CEdrinum, iuniperinum, cupreſſinum, laurinum, pineum aut abiegnum, ſimili ratione fiunt. Diuiſos recenter ramos, cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, vti confudent, congioq; vini minam vnam permiſcere, & poſt duos menſes transfundere, & antequam recondantur, inſolare. Factitiorum vinorum vaſa impleri debent: namq; non plenis vaſis, vina in acorem corrumpuntur. Medicata autem vina rectè valentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, vrinam cient & ſubſtringunt. Laurinum tamen vehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris vinum, congio muſti, adiecta tuſarum baccarum ſelibra: diebus quadraginta inſolari debet, & defæcatum in vaſa transferri. Fit etiam vinũ è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem valens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt, & ita muſto replent. Hoc genus vini excalfacit, extenuat: tuſſi antiquæ vtile ſine febre, pectoris laterisq; doloribus, torminibus, ventris, & interaneorum vlceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vuluæ cauſarijs, hydropicisq;: facit aduerſus ventris tineas & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος.

PICATVM VINVM. CAP. XXXIX.

PIcatum ex liquida pice & muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo muſti vncia picis vna, aut altera adijcitur: vbi efferbuerit & conſtiterit, in vaſa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abſtergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, ſi ſine febre ſint, veteri rheumatiſmo, exulcerationibus in altum recedentibus, tuſſi, ſuſpirijs, concoctionibus tardis, inflationibus & luxatis, præſertim in ſuccida lana impoſitum.

Ἀψινθίτης οἶνος.

VINVM ABSINTHITES. CAP. XL.

ABſinthite faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta ſextarijs Italicarum amphorarum, admiſtam abſinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & vbi infuderint ſex aceti ſextarios, & abſinthij ſelibram, ac diligenter permiſcuerint, diffundunt in vas: dumq; conquieuerit, defæcant. Alij abſinthij minam in amphoram demittunt, tuſamq;, & raro linteo deligatam, in cado muſti macerant binis menſibus. Alij abſinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, caſſiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ palmarum ſingulos ſextantes inijciunt in metretam muſti, & tundentes prius pila, obſtructo vaſis ſpiraculo, binis ternisue menſibus dimittunt: poſtea defæcatum vinum transfundunt ad vſus. Alij addunt in muſti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & abſinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: poſt quadrageſimum diem elutriant. Alij in ſenos ſextarios muſti, abſinthij libram, & ſiccæ pini reſinæ ſextantem immittunt: & poſt decem dies excolant & recondunt. Vtile eſt ſtomacho, vrinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitijs auxiliatur: faſtidia diſcutit: ijs prodeſt, quibus ſtomachus negotium exhibet: valet contra longam præcordiorum diſtentionem & inflationes, teretesq; ventris tineas, & remoratos menſes: contra hauſta ixiæ venena quàm plurimum potum, & vomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος.

VINVM HYSSOPITES. CAP. XLI.

HYſſopites è Cilicio hyſſopo maximè laudatur. Fitq; ſimiliter, foliorum hyſſopi tuſorum libra in amphoram muſti coniecta: linteolo raro cum quibuſdam lapillis folia inuoluuntur, vt degrauatus ponduſculo faſciculus ſidat: vinum poſt quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tuſſim & ſuſpiria prodeſt: vrinam cit: torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, menſes mouet.

Οἶνος ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν.

VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

SImili modo chamædryites fieri ſolet. Excalfacit, diſcutit: conuulſis, regio morbo, vuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ intercutem ſubuenit. Inueteraſcens melius redditur. Stœchadites non ſecus temperatur. Congijs ſex ſtœchadis minam addere oportet. Craſſitiem, inflationes, laterum neruorumq; cruciatus, & perfrictiones diſcutit: comitialibus commodè datur cum pyrethro & ſagapeno. Fit ad eadem acetum è ſtœchade herba, vt paulò antè diximus, aceto macerata, quod eoſdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam ceſtron pſycotrophon appellant. Herbam ſemine maturo prægnantem, cum ſuis ramulis minæ pondo, congijs duobus vini macerant, & poſt ſeptimum menſem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipſe, pollet. Et vt in vniuerſum dicatur, factitia vina ſibi miſturarum vires adſciſcunt: quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam conſequi: veruntamen vinorum vſus febricitantibus abdicandus. Fit etiamnum è betonica acetum ad eadem vitia vtile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos muſti ſextarios coniectis, & poſt tertium menſem transfuſis. Prodeſt torminibus, vulſis, ruptis, laterum doloribus, ſpirituum diſcurſationi, ægris concoctionibus. E napis fit

vinum, nomine bunites, drachmis duabus tusi napi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis musti sextarijs. Facit aduersus stomachi fastidia: menses & purgamentum à partu subducit. Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc vinum pectoris vitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi & cribrati vncias centum linteolo colligatas, in amphoram musti adijcito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia vinum fit, quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoq; origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd vrinam moueant. Fit item è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINVM AROMATITES. CAP. XLIII.

AROmatites ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquàm contriueris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti deiectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinq;, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquàm vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris laterum & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis mensibus, atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit: pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum & vesicæ vitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIIII.

FIt & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres: omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex vini sextarios conijciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi vnius mensura. Fit quoq; nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinq; drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi & pectoris vitia: vrinam pellit. E Syriaca nardo & Celtica, malabathroq; vinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem: prodest stomachicis, atq; ijs quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut sextantem acori & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id vini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis ischiadicisq; conuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & tritæ, cribratæq; bessem in congium musti conijcito: duos menses quiescere sinito. Vtile est hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων πόων. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

RAdicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & vrinam: prodest tussi, ruptis, vulsisq;. Saluiæ vnciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Panacis vnciam in musti congium mittito & transfundito. Prodest ruptis, vulsis, contusis, orthopnœæ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses & partus extrahit: aquæ inter cutem & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum vncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati vnciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis & difficili vrinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes & stomachum infestat: quare neque in secunda neque aduersa valetudine prodest. Fit etiam vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices vitium sato: siquidem vites sibi illorum vires adsciscunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ ante vomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatumq; recondito. Aquosa purgat excrementa: & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses vinũ in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinũ simili modo fit, ad eadẽ conueniens: vrinã quoq; ciet. Librũ radicis mandragoræ conci-

concidito, ſegmenta lino traiicito, quod ſelibram æquat, in muſti cadum demittito; ibique eſſe ſinito ad menſes tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, paſſo in duplum addito. Aiunt heminam vini congio miſtam, potu ſoporē adferre: cyathus vnus cū ſextario vini potus enecat. Mediocris vſus eius doloris ſenſum aufert: fluxiones incraſſat: olfactu, potuq́;, & cùm inditur, idem præſtat. In congium muſti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumq́; efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, vbi pleniuſculè fregeris, iniicito: poſt aliquot dies colato, & vtitor. Dato cyathum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluum ſoluendam, iis qui euomuerunt á cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, ſpicæ Syriacæ vncias tredecim: cribratas, & linteo colligatas, in ſeptem vini Coi ſextarios, diebus quadraginta macerandas indito, poſtmodum colato: dabis in potu ſeſquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ ſextarios duodecim, veratri candidi libras ſex, in muſti amphora quadrageſimo die quàm madefeceris, colato, & vtitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in ſenis muſti ſextariis diebus quiniſdenis macerato, mox colato: & ſemeſtri exacto, vtitor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in ſole ſiccatas imponito in muſti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypſum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo reſidere ſinito: coniicito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami ſingulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi ſextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci ſingulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, poſtea colato, dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fætus extrahit: contra ſtrangulatus vuluæ efficax. Scammonites ſic fit. Radicis ſcammoniæ per menſes effoſſæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in muſti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum conſideratio.

Vina factitia parandi ratio diuerſa, quam ſuperius ab initio propè huius libri ad hunc vſque locum pluribus capitibus diffusè diligenterq́; tradidit Dioſcorides, nobis quidem clarior, & euidentior viſa eſt, quàm vt operæpretium eſſet ſingula eorum capita noſtris commentationibus proſequi, præſertim cùm omnium ferè iam vſus apud nos exoleuerit: quanquam non equidem dubitauerim, quin eſſent huiuſmodi vina, ſi eo modo parata in promptu eſſent ijs morbis profutura, quibus prodeſſe produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego vt arbitror (quod etiam libro 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco vinum confeci, & alijs quoque conficiendum eſſe ſcriptis tradidi. Cuius poſtea vſu innumeros Gallica lue correptos, nos & alij Medici ſanitati reſtituerunt. Videmus enim Euphraſiatum ad oculorum claritatem efficaciſsimum eſſe, Myricinum lienis morbos ſanare, & quod ex Sena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutenus exulcerantibus, nempe ſcabiei, lepris, vitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodiſsimum eſſe medicamentum. Quod cùm animaduertiſſet magnus philoſophus, & Medicus non ſpernendus Arnaldus de Villa noua, de factitijs vinis, quæ medicinæ vſui conueniunt ad varios corporis morbos, copioſiſsimum edidit libellum. In quo qui vinis medicamentoſis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipiſci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta commiſta in frequentiſsimo habentur vſu, quòd magis, quam nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

Vini è guaiaco Matth. primus inuētor.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

EX cadmiæ generibus optima eſt Cypria, botrytis nomine, denſa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemoſa facie, colore ſpodii, quæ fracta cinerulenta eſt, & æruginoſa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum diſcurſibus, onychitæ lapidi ſimilis, cuiuſmodi ſunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id eſt cruſtoſa dicitur, ſegmentis quibuſdam perinde quaſi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia oſtracitis nominatur, gracilis & magna ex parte nigra. Sed quæ teſtaceam faciem habet, terram amplexa eſt. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botrytis nomine, & onychytis, vtiles: reliquæ ad emplaſtra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inſparguntur. Ad eadem Cypria prodeſt. Ex Macedonia verò: Thracia, & Hiſpania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adſtringere, caua explere, ſordes expurgare, exiccare, † corporis meatus infarcire, excreſcentia in carne coercere, cruſtas creare, & vlcera quæ cacoethe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egeſta flatu, & lateribus, camerisq́; fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ ſunt rudes, ab officinis appellatæ aceſtides, per ſumma faſtigia connexæ, & concameratæ, vt quæ ab ære iactantur ſurſum corpuſcula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm ſpiſsius inſident, in corpus concreſcunt, & modò genus vnum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen eſt: in quo etiam monte quædam quaſi venæ chalcitis, myſios, ſoreos, melanteriæ, cœrulei, chriſocollæ, atramenti ſutorii, diphrygisquè inueniuntur. Nec deſunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falſi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam ſui vim oſtendens. Ii eo deprehenduntur, quòd ſunt cadmia leuiores nullumquè alienum mandentibus ſaporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, vt pote cùm cedat, eſum non reſpuit. Alio autem diſcerni poſſunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto ſubacta, atque in ſole ſiccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appoſitus lapis proſilit, & fumum igni ſimilem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo ſplendentem expuit, vario zonarum diſcurſu. Inſuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: ſed Cadmia nihil euariat; niſi quis eam multis diebus cremauerit.

†Cat. ἐξιπεῖ i exprimere.

Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed viribus nequaquam comparanda ærariæ: Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec translucida spectetur, & ferrei stercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psorarum medicamenta præparatur, aceto. Alii hoc modo exustam conterunt in vino, rursumque fictili crudo torrent, donec pumicosa videatur: iterumque tritam ex vino, tertiò vrunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens: hac spodii vicè vtuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmiæ consideratio.

Cadmiæ duo genera, altera factitia, altera fossilis. Hæc duplex est. Vna metalli expers. Altera aut æs, aut argentum continens. Factitia in fornacibus concrescit, vbi æs conficitur triplici appellata cognomine. Nam botrytem eam appellauere, quæ vuæ speciem refert. Ostracitem autem, quæ testis, & Placitem quæ crustis similis fuerit. Sunt etiam qui in hoc genere calamitem ostendant ab arundinum figura. Decutitur hæc à ferreis perticis quibus cum æs in fornacibus fusum agitari solet: obducuntur enim cadmia, quæ decussa scissi per medium calami faciem refert. Fossilis autem quæ metallum non continet, quamquè Germani lapidem calaminarem vocant, lapis est non admodum durus, sublutei coloris, qui accensus luteum fumum edit. Hac vtuntur ærarij fabri, qui ex ære Orichalcum parant. Siquidem sine ea id parari non potest. Quæ verò metallum continet, Germanis Kobelt *dicta, nigro colore, affertur in Bohemiam ex ducatu Brunsuicensi, à Goselarijs fodinis, vbi Chalcitis & Mysi copiosè fodiuntur. Hæc erodendi facultate adeò prædita est vt fossorum manus, & pedes exulceret. Nec sanè mirum, cum intus hausta animalia quæcunq; perimat. Bohemi hanc Ceruisiæ æstate admiscent, ad necandas muscas: nam vbi primum eam degustarunt, statim emoriuntur. Cadmiæ vtriusque meminit Galenus libro nono simplicium medicamentorum sic inquiens: Cadmia fit, vbi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente velut fuliginem quampiam, & fauillam, siue vtcumque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare velis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sane retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, siue generatione, aut quomodocunq; vocare voles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus vsto fit cadmia. Cæterum absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se vel maximum munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam vocet, cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botrytim, aliam placitin medici nuncupant. Botrytin quidem, quæ in æditioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt partibus colligitur, Placitim verò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botrytin esse tenuiorum partium, crassiorum verò placitin: vtramque autem vi desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentũ efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, vtile ad vlcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò vlcera magnopere humida ac putrescentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ valentius desiccant, requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cum dicimus medicamentum aut vlcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare: ad quam vtique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, absterstoriamquè cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur Plinius libro 34. capite 10. sic inquiens: Metalla æris multis modis instruunt Medicinam, vtpote cùm vlcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Namque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamquè nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, quo flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botrytis cognominata: ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores: deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumquè medicamentis vtilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta verius, quàm pumex, intus varia, ad psoras vtilior, & cicatrices trahẽdas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarum sordidissima: vulneribus maximè vtilis. Omnis autẽ cadmia in Cypri fornacibus optima: hæc Plinius, qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm necessariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus vidimus sæpe nos in pluribus Germaniæ locis, vbi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botrytin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, vbi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botrytis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ vrbe, clarissimus Medicus Iosephus Salandius Bergomensis: quæ adeò in racemi modum congesta est, vt planè vuæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperàm nominant. Quandoquidem tutia illis vocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botrytis aut placitis, aut ostracitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodij loco vterentur Medici. Metallicum, quod Græcis καδμεία Latinis item pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus Climia seu Chlimia: Germanis* Grawer Augstein.

Lapis calaminaris.

Historia ex Galeno.

Cadmia lapidosa.

Cadmiæ hist. ex Plin.

Cadmia in Germania.

Nomina.

Πομφόλυξ, σποδὸν, ἀντίσποδον.

POMPHOLYX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

Pompholyx specie sola, non genere à spodio distat. Siquidẽ spodos nigricat, & plerunque ponderosior est, palearum pilorumquè plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx verò pinguis est, & candida, vsq; adeò leuis, vt in auras euolare

euolare posit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad æris colorem vergens, subpingue: alterum magnopere candidum, summamq; leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære fabri præstantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius insperserint: namque tenuissima fauilla, quæ effertur in pompholygem coit. Cæterum pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili industria factitatur, sed ex cadmia quoque, ad gignendam ipsam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc est. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris fenestra, ad tabulatum à supernis partibus pateat: domicilii paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem vsque perforetur, ad excipiendam follis narem: ostium mediocre habeat, pro exitu ingressuq; artificis fabricatum: domuncula altera huic coniuncta sit, in qua & folles, & flator suo munere fungantur: deinde carbonibus in camino succensis, asidens artifex cadmiam particulatim fractam inspargit, á locis supra infurnibulum extructis: idem negotium obit infernè artificis minister, simulq; carbones adiicit, vsque dum indita cadmiæ copia prorsus absumatur. Itaque gesta suffitu tenuis pars, & leuis materiæ in summam domum euolat, & parietibus, tectis, fornaciq; adhærescit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarū bullis simile prodit, postea maius incrementum capessens, glomusculis vellerum simile redditur. Ponderosius autem in ima loca se recipit: sed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius existimandum est, ideo quod multum terræ collegerit, & spurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantùm piceo, sapore cœni horrido: & si fraudem non experta, flagranti carbone inferuescit, æreum colorem contrahit. Antedictis autē notis diligenter attendendum est. Siquidē à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis grosis, & quibusdam consimilibus: quod facile cognitu fuerit, quippe nihil in iis probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceq; raro, aut siccam, aut aqua resperfam in labellū demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc fasciculum deferens, immergito: ita enim limosa pars eius, ac vtilis effluet, & omne sedimentum in linteolo remanebit: postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundens, agitato, & effundito: mutata tantisper aqua, & colata, dum arenosi nihil sidat: demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alii quantum maximè fieri potest siccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vasis obtento, aut laxius illigato, colant, & quo facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox spumosum, quod traiectum est, & supernatat vasi, concha excipiunt, & fictili nouo ad vsus recondunt. Quod veró resedit, sensim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa sidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alii paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosq; suo ponduscúlo degrauatos, pessum ire: pilos autem, & paleas leuitate sua in sublime attolli. Cæterùm cinerem medium separant, & in pilam coniectum, vt cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos supra diximus: & ita redditur adstringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictiliq; nouo, subiectis leuibus prunis orbiculos continuo versabis, dum asiccati fuluescant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri spodium, verùm post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est ostendere, quæ simili virtute polleant, vt in spodii locum suffici possint, antispoda vocant: quoq; modo sumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, vrūntur fornacibus, donec figlinum percoquatur: iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod vbi perassatum fuerit, exempta lauantur ad vsus. Idem quoque fit è termite syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, satiuæ cum suis floribus, aut malis cotoneis dissectis, & detractis osibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, œnanthe, aut mollibus rubi foliis, vel è buxi coma, vel è pseudocypero cum flore. Alii ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alii taurinum gluten: alii succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodii vicem vsurpantur.

Pőpholygis consideratio.

Pompholygem officinæ Mauritanos secutæ Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verùm quam Seplasiarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cùm hæc lapidis modo crustosa, prædurаq; sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx namque, Dioscoride, & Galeno authoribus, ex æris, vel cadmiæ fauilla in glomusculos vellerum similes coit, & farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis insudauerint, quàm in inuestiganda fosilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarissimum, hàc in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulò nos admoneat, vt secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, Tutia potius vtamur, qua seplasiæ abundant, quàm Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, vulgarem officinarum Tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis sit vsus, quod (vt iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantum vtantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoridis & Galeni historia nullis disident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, vbi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas: sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cœrulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi vnquā, præter quàm apud eos, qui vel à me, vel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicū susceperūt vsū. Nunc verò amicos intelligo (quos tamē verius fratres amantissi-

Manardi erratum.

amantißimos appellare possem, vt qui & ætate & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctißimi sint) clarißimos medicos Tridento oriundos, Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iamdudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenißimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege, in sui & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq; pacto cadmia officinis pompholygis vicem explet: quibus etiam anti-

Antispodium ex quibus fiat.

spodia quædam ex arundinum radicibus, & boum oßibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum: nam Dioscoridis testimonio, vbi legitimum desideretur spodium, antispodijs vti sanè licebit: nempe quæ fieri poßint è myrti folijs, floribus, baccisq;: ex oliuæ frondibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, vt mihi planè immeritò à Manardo reprehensus videatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. Hic enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius vice Tutiam seu pompholygem imponere: licet hæc quoq; sit Brasauoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neque Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, vsquam, quod inuenerim memoriæ prodiderint, citra vitæ periculum, hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium ventriculo, & cæteris visceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuißima æris substantia vehementißima ignis vi

Brasauoli error, Pompholygem, Spodio substituentis.

conficiantur, & id ob deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisset Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, vt faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm, quod respondens non distinxerit, an hoc vel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoque commiscent, omnino hac in re concludere videtur, pompholyge indifferenter pro spodio vtendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde verò cùm pompholygem, siue (vt ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem versari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem versatum ostendimus. Quandoquidem si rectè nouisset Tutiam communis vsus legitimam non esse pompholygem, omnino (vt semper in cæteris tam adulterinis, quàm suppositititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem in ijs tantùm medicamentis id factitandum voluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij vel antispodij extitit vsus ad medicamenta, quæ in-

Fuch, opinio.

tus in corpus sumuntur, vt longo post tempore à Mauritanis factum esse reperio. Cæterum Fuchsius, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenset subterraneum seu foßile dictum, idq; in quatuor species, cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum eße scribit. Veruntamen Serapio vbi de pompholyge agit cap. 422. vbi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodij foßilis mentionem facit: quemadmodum neque Auicenna, neq; etiam alij Arabicæ familiæ authores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam spodij Galenus lib 9. simpli-

Pōpholygis, & spodii historia & vires ex Gal.

cium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, velut & cadmia: fitq; & dū in fornacibus cadmia vritur, vt in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atque inspectantibus nobis) pompholyga, videlicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, quæ ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab vsta cadmia fauillam excipiebat: quam vbi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infra in pauimentum recidebat, spodos est quam vocant, quæ plurima vbi æs in fornacibus vritur, colligi assolet. Quidam etiam Spodium neutro genere pronunciant: cui videtur similem habere facultatem, quod vocant Antispodium. At ego illo vsus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, vbi hæc adsit, spodio vti velit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum, propè omnium, qui citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantißimum, quamobrem ad vlcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaque inditur collyriis, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis vlcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem libro 4. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit: Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior est: atq; ob id ea vtimur ad acres, & tenues fluxiones, capite videlicet prius simulq; vniuerso corpore euacuato. At verò manifestum est quòd per venæsectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos verò caput à pituita vindicamus. Potest enim Pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atque amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum venis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis vtatur, vehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet.

Nomina.

Πομφόλυξ sic Græcis, vt etiam Pompholyx Latinis, & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis Pompholyge: Germanis Weisz Nicht. Σπόδιον & σπόδος, Græcè, Spodium similiter Latinè vocatur: Italicè Spodio: Germanicè, Graw Nicht.

Χαλκὸς κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

AES vstum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum verò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus vicißim inspersis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figulinū percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspergunt. Alii sine sulphure ac sale, fictili multos dies vrunt. Alii sulphure solo vtuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alii oblitos scissili alumine clauos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alii in ænea olla aceto respersos vrunt, & iterum ac tertiò idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet in Memphide combustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitumue. Lauatur vt cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Aeris recrementum, stercusue quam scoriam vocant, eodem modo lauatur: & eandem vim, sed imbecilliorem, habet.

Aeris vſti conſideratio. Vires ex Galeno. Nomina.

AEs vſtum, quod in officinis paßim habetur, pauci ſanè valoris eſſe exiſtimauerim, cùm nigrum ſit, & pluſquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quiſpiam huic malo mederi poterit ; ſi Dioſcoridem ſecutus, ipſum conficiendi laborem ſubierit. Quòd ſi ærei claui è nauigijs ſolutis exempti non adſint, æs aliud omne vetuſtate expurgatum, commodè aſſumi poterit. Vſti æris meminit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Aes vſtum habet & acrimoniam quandam, ſed & adſtrictionis eſt particeps. Proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamentum cicatrici vlceribus inducendæ: quanquam id ipſum præſtare, & antequàm lauetur, poßit, potißimum in carne duriore: alioquin in molliore commodius eſt, quod ablutum eſt. Quod Aes vſtum Latinis χαλκὸς κεκαυμένος, Græcis appellatur: Italis Rame abbruſciato.

Χαλκȣ̃ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

FLos æris, quem nonnulli clauorum veterum pſegma, quaſi reſegmen aut ſegmentum, nominarunt, optimus eſt friabilis, in attritu fulueſcens, milii effigie & numero, breuis, ponderoſus, modicè ſplendens, atque conſtringens, qui delimatam æris ſcobem non recepit, qua ſæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cum dentium illiſu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fuſum, in receptacula delabitur, per cola fiſtularum ad ea pertinentium : tum huic negocio addicti miniſtri, ſordes expurgantes, aquam clariſsimam infundunt, refrigerandi propoſito : itaque repentino concretu, ac addenſatione, velut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adſtringit, & excreſcentia coërcet: offuſã oculis caliginem emendat, ſed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, craſſum humorem extrahit: carnoſa narium, & ſedis vitia abſumit : eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fiſtulam flatu impellitur ; vuam, tonſillasq; reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris hiſtoria. Vires ex Gal. Nomina.

FLorem æris verum ac legitimum in fornacibus, vbi æs ipſum funditur, in Tridentino agro, ſæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquam omnino coiret in maſſam, frigidam ſuper ipſum adhuc ignitum infundebam : ſtatimquè vapor magnus excitabatur, ſub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, ſubijciebam, tamdiuq; tenebam, donec ceſſabat vapor. Itaq; demum æris flos, qui ſuper lamina illa ferrea deciderat, mihi ſeſe oſtendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, ſed colore rubicundo ſplendentibus. Quandoquidem tenuiſsima æris pars, quæ à vapore in ſublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in eiuſmodi exigua grana concreſcit. Is nuſquam, quod ſciam, in officinis reperitur, quapropter eius vice ærugine perpetuò vtuntur. Florem æris paucis perſtrinxit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, ſic de eius viribus diſſerens. Flos æris tenuiorum partium facultatis eſt, quàm aut æs vſtum, aut ſquama. Meritò itaque ex eo factis collyriis, extergunt, auferuntque ſuperciliorum magnas aſperitates, quas vocant ſycoſeis. Χαλκȣ̃ ἄνθος ita Græcis, Latinis verò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas ſiue Zer alnhas: Italis Fiore del rame.

Λεπὶς χαλκȣ̃. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQuama æris excuſſa ex Cypriis officinarum clauis, craſſa quidem ipſa præſtantior, quæ helitis, id eſt, clauaris nominatur: ſed ex vili promiſcuoq; ære, aut candido, vitioſa intelligitur: quam vt pote tenuẽ, & inualidam, damnamus, maximè approbantes craſſam, rufam, præſertim ſi aceti reſperſu æruginem con trahat. Vim habet adſtrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, vlcera ad cicatricem perducit: pota ex aqua mulſa, aquam trahit. Aliqui farina ſubactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum namque ſcabritiam abſumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris ſquamæ expurgatæ ſelibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quouſque peſſum ierit: abiicitur quod ſubſidit, & effuſa aqua, hemina cœleſtis imbris adiicitur, & diſtenta manu, ſquama, quaſi deſtringenda ſit, vehementer confricatur: dumq; lentorem emittere cœperit, aqua ſenſim ad ſex heminas vſq; ſuperinfunditur, terendo validè: ſquama ad latus mortarii colligitur, ibiquè apprimitur: quo facto, expreſſus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur: Hoc eſt enim velut flos ſquamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumq; quod ſupereſt, lauatur donec nullam prorſus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquieſcere ſinitur, effuſaq; extante aqua, vbi ſiccatum erit, reconditur pyxidicula. Alii vt cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς ςομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

SQuamæ ex acie, aut mucronibus decuſsæ, quam vocant ſtomoma eadem vis. Lauatur modo ſimili, & reconditur: ſed ad molliendam alui deiectionem inefficacior eſt.

Squamę æris & ſtomomatis conſid.

AEris ſquama malleis ex eo decuſſa, res ſanè vulgaris notitiæ eſt: tametſi ea præſtantior ſit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiunt, helitis propriè dicta. Siquidem cùm huiuſmodi æs rude impurumq; ſit, craßiorem, vegetioremq; ſquamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in varia vaſorum genera conformatur. Eius prætereà abluendæ ratio adeo Dioſcoridi clara diſtinctaq; traditur, vt nihil addendum ſuperſit. Squamæ omnis in vniuerſum meminit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit: Squama alia eſt æris, medicamen ad multa vtile: alia ferri, & ſtomomatis. Quidam verò nominant & helitin lepida, ſiue ſquamam. Omnes ſanè vehementer deſiccant. At inter ſe diuerſæ ſunt, tam quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia craßioris, alia tenuioris ſit eſſentiæ: quodq; plus, minusue adſtrictionis ſint participes. Helitis certè principem in deſiccando locum obtinet: nam & tenuiorum partium, quàm alia eſt, nimirum quæ & æruginis nonnihil aſſumpſerit. Maiorem obtinet adſtrictionem ſquama ferri, & hæc etiam maiorem ſtomomatis: quamobrem ad contumacia vlcera meliores ſunt, quàm ſquama æris. Detrahit & liquat carnem

potentius

potentius squama æris, & hac etiam valentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem vim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, vt superioribus libris ostendimus: hæc Galenus. Ex quibus vtique liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamã æris squamam omnium tenuissimam esse contendant, vt Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, vt Brasauolus: quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasauolus tamen, vt suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, vt puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri, sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri verò maiore adstringendi vi quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore & terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius verò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum videtur, stomomatis squamam esse, aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (vt dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neque ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomati squamam à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtij & probatissimi, & Græci authoris testimonio, quippe qui libro 9. cap. 48. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his verbis apertè declarauit: Deinde vinum purum vetus, quantum satis videbitur, in nouum vasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma vocant, non minorem libra in vino extinguito. Item lib. 10. cap. 9. vbi indurati lienis curam agit, sic inquit: Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus vtiliter exhibetur. Et lib. 14. cap. 24. idem ait: Squama ferri præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est: hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, vt omnes in vniuersum medici Aëtium & reliquos vetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum vinum, modò in lac extinguant, quod chalybs maiore adstringendi vi polleat, quàm ferrum. Hinc itaque omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse vetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamã, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, vel mucrones coaptant artifices: quin etiam dum alia fiunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoq; Actuarius abundè expressit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit: Multò reddetur vtilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, vbi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, vt tot clarissimorum virorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui lib. 4. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitissimè docuit ijs verbis: Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γάρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται, οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτό, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλήν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἔστι δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latinè redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita vt fluxum reddatur, & rursum concrescat, atque in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm verò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eò quod repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet: hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc vsque diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs vniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & viribus, id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ vim eandem esse, quæ æris squamæ, quanquam non adeò valenter aluum deijciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatũ, vt in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs veteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamã æris squamæ viribus esse similem: hæc namque aluum deijcit, illa verò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem vel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, vt illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaque haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græcis* στόμωμα *vocant, pariter chalybem stomoma vocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem vocabulum putauerim ego ortum esse à* στόμα, *quod Latinis os sonat. Acies enim, itemquè mucrones, gladijs, & telis, aliisquè ferreis instrumentis vsum nullum alium præbent, quàm oris: vnde Latinis quandoq; dici solet, eos quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladij perijsse. Plinius quoq; licet ignorauerit, quid Græcis significaret stomoma; chalybẽ tamen aciem, quæ Græcis* στόμωμα *dicitur, appellauit lib. 34. cap. 14. sic inquiens: Ex omnibus autẽ ferri generibus*

Serico

Plinii, & recentiorum quorundam error.

Brasauolus arguitur.

Stomoma esse chalybis squamam cõfirmatur authoritatibus.

Stomomatis conficiendi ratio ex Arist.

Plinii, Marcelli, & Brasauoli error.

Stomoma idem est quod chalybs.

Serico palma eſt. Seres hoc cum veſtibus ſuis, pellibuſq́; mittunt. Secunda Parthico, neque alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiſcetur: hæc Plinius. Ex quibus palàm eſt, id hoc loco Plinio aciem vocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq́; nos corrupto nomine ab acie, vel ab acuendo vulgò vocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hiſpani acciel ſuo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti, ςόμωμα potius à ςόμα, quàm à verbo ςομόω ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à ςομόω ςόμωμα dictum exiſtimant, non ſit omnino improbanda, quòd id verbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis deſignet. Sed neque illos quoque prorſus aberrare crediderim, qui ſcobem ab acie, & mucronibus, dum ſuper lapide rotante acuuntur arma, deraſam, ſtomomatis ſquamam eſſe cenſent: veruntamen hæc, quòd ſit lapidis illius ramentis admiſta, non perinde ac ſyncera probanda videtur. Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκοῦ, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupferſchlag: *Hiſpanis, Eſquama de cobre. Quæ verò Græcè λεπὶς ςομώματος: Latinè Squama ſtomomatis dicitur: Arabicè, Tubel, Batiture ſabartam, & Cortex aſtas: Italicè, Squama del ſtomoma: Hiſpanicè, Eſquama de azero.* Nomina.

Ἰὸν ξυςόν. ÆRVGO RASILIS. CAP. LI.

AErugo raſa fit iis modis. In cadum, aut aliud cor[illegible] ſimile vas, acetum quàm acerrimum infunditur: ſuperponitur inde inuerſum æneum vas, præſertim concameratum, ſin minus, planum: ſitque obſtructum, nullumque habeat ſpiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum poſt diem infidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis ſuper acetum ita ſuſpenditur, ne ipſum attingat, & totidem poſt dies raditur. Aut maſſula æris, aut lamina vna pluresve vinaceis non recentibus, ſed iam aceſcentibus conduntur, & ſimili modo verſantur. Quinetiam ex delimata æris ſcobe æruginem facere licet: nec non è laminis, quibus bracteæ auri concluſæ malleo ducuntur, ſi quis eas aceto reſpergat, & ter aut quater verſet, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cypriis metallis gigni, lapidibus quibuſdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo effloreſcit: adduntque per Caniculæ æſtus è quodam ſpecu manare: ſed illam paucam, & optimam eſſe: hanc ſpeluncis effluentem, copioſam quidem, & boni coloris, ſed vitioſam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant: aliqui pumice admiſto, alij marmore, alii atramento ſutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, † dum pollice ſiniſtræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: ſiquidem eam diffundi conſtat: marmoris autem, pumiciſq; partes coeunt non diſſipatæ: demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbeſcunt: quin & dentium appreſſu: ſiquidem ſincera cedit, læuis, & ſine aſperitate. Atramentum verò ſutorium igne coarguitur: namque ſi fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & feruenti cinere, aut carbonibus incaleſcat alterutrum, mutabitur, rubeſcetque id, quod atramentum ſutorium acceperit: quòd id vſtum ſuapte natura talem ſortitur colorem.

† Orib addit, καὶ τὰ ὅμοια. & ſimilia.

Ἰὸς σκώληξ. ÆRVGO SCOLECIA. CAP. LII.

AEruginis, quam vocant ſcoleciam, duo ſunt genera, quædam foſſilis eſt, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acriſque, piſtillo cupreo conterito, donec ſtrigmenti craſſitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam vnam, cum ſalis foſſitij tràslucentis, aut marini quàm albiſſimi, ſolidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in ſole æſtuoſiſſimis diebus, ſub ſydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu ſtrigmentoſum fiat: vbi autem ſe in vermiculorum Rhodiacis ſimilium ſpeciem coegerit, recondito. Efficax, & valde boni coloris redditur, ſi duas partes vrinæ veteris, cum vna aceti adieceris, & alia, quæ dicta ſunt peregeris. Sunt qui æruginem raſilem, quæ in apparatu non reſpondit, gummi miſto digerant in formas, & ita vendāt: quod genus, vt vitioſum improbatur. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & piſtillo Cyprij æris, cum vrina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum genera vſto æri omnino reſpondent, ſed magis effectu valent. Sciendum foſſilem ſcoleciam præſtantiſſimam eſſe: deraſam ſequi: poſtremo loco factitiam: mordaciſſima tamen eſt hæc, & magis adſtringens. Aurificum autem ærugo raſæ reſpōdet. Ærugines omnes adſtringunt, extenuant, excalfaciunt: oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas ſiſtunt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & ſordida vlcera purgant, cum melle coctæ: callum fiſtularum erodūt cum ammoniaco, collyrij modo in eas adactæ: ad gingiuarum autem excreſcentias, & extuberationem vtiles. Magnopere extenuant genarum craſſitiem, cum melle illitæ, verùm poſt illitionem ſpongia ex aqua calida locus fouendus eſt: reſina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quamcunque velis minutiſſimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis ſuperpoſita: verſaturq; donec ſe mutet, & colorem cinereum concipiat: poſtea refrigerata reponitur ad vſum. Sunt qui cruda olla eam vrant, vti dictum eſt: ſed non prorſus eundem colorem cremata reddit.

AEruginem, quòd colore ſit viridi, officinæ, ac medici in Italia æs viride nuncupant, & vulgari ſermone verderame. Verùm quamuis officinæ eo in vniuerſum abundent, ſynceri tamen parum oſtendunt. Scolecia ærugine, ac foßitia deſtituimur: quòd altera, quod ſciam, hoc tempore non paretur, altera verò ab ærarijs fodinis, vbi fortaſſe plurima reperitur, à foſſoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non ſit, ea tantùm vtimur, quæ ære in acetariis cadis demiſſo, aut vinaceis iam aceſcentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem vnam, & eandem rem eſſe, vt ſuperius de æris flore differentes latius oſtendimus. Aeruginum conſideratio. *Aeruginum vires reddidit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Aerugo guſtantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, ſed & duram carnem. Porrò ſuprà dictum eſt nonnullos eius generis medicamenta epulotica, hoc eſt, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm iis in tenuißimum pollinem tritis per ſpecilli cuſpidem contigerint, vlcera excreſcentia, ac poſtridie contracta reprimant: tametſi illos haud lateat, ſi paulò plus impoſitum foret, ſeſe vlcus non contractum, ſed eroſum inuenturos.* Aeruginum vires ex Gal.

Nomina.

uenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, conſtipent, conſtringant, & calli in morem illam indurent. Quin & guſtum mordicat ærugo, non tantùm ipſa vlcera: quod ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas, id quod ex ambobus miſtum eſt, citra morſum exterget. Dictum verò ſuprà eſt de talium medicamẽtorum natura, tum vt ſeſe quidam fallunt ex talibus compoſitionibus, aut ſarcoticam, aut epuloticam adſcribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: vtpote cum ipſa id præſtare nequeant, verùm ea, quæ ex ipſis compoſita ſunt. Quæ ærugo Ἰὸν ξυστὸν Græcis, Aerugo raſilis Latinis dicitur: Italis, Erugine raſile. Quæ verò Græcis Ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo ſcolecia nominatur: Italis, Erugine ſcolecia. Arabibus, Ziniar, ſeu Zengiar: Germanis, Spangruen: *Hiſpanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.*

Ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

RVbigo ferri reſtringit: ſiſtit fœminarum profluuia admota, potúque præſtat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus ſacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm vtilis ad ſcabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodeſt, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquave, in qua candens ferrum ſit reſtinctum, potu cœliacis, dyſentericis, lienoſis, cholera laborantibus & diſſolutis ſtomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

STercus ferri, quam ſcoriam vocant, eadem poteſt, quæ rubigo, ſed inefficacius. Aconito ex aceto mulſo potum, opitulatur.

Rubiginis, & ſcoriæ ferri conſideratio.

FErrugo, quæ eſt ferri rubigo, vulgaris notitiæ eſt. Eius ſimiliter ſcoria, quæ Latinis & ſtercus, & recrementum ferri & noſtris vulgò ſpiuma di ferro appellatur, omnibus notior eſt, quàm vt maiore indigeat declaratione: hæc namque prope ferrarias officinas paſſim in aceruum congeſta ſpectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortaſſe decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti ſcoria non eſt ſquama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrariis fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liqueſcit, & iterum in ferrum coit. Scoria verò, quòd inutile ſit ferri recrementum, manet, & ſpongiarum modo ſpumoſum, nunquam ferrum effici poteſt.

Scoriæ vires ex Gal.

Scoriæ meminit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Scoria omnis reſiccatorium admodum medicamentum eſt, potiſſimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaq́; decoquens ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea vtor, medicamento maximè exiccatorio, adeò vt mirentur, qui præparantem me vident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale poſſe ferre medicamentum. Porrò argenti ſcoriam propriè helcyſma appellant. Verùm emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur.

Oleum è ferro parãdi ratio & vires.

Paratur è ferro oleum (quidam ferri quintam eſſentiam vocant) hoc modo. Sumito ferri ſcobem lima deraſam, & ignium vi (vt chymiſtæ dicere ſolent) ad calcis ſpeciem redactam, aut huius vice rubiginis anchoræ, qua naues ſiſtuntur, quantum libet. Hæc in tenuem puluerem trita, in aceto acerrimo diſtillato, in aqua calentis balnei, non tamen feruentis, aut in equino fimo calente, in vaſe vitreo macerato, donec acetum rubicundum fiat. Præterea declinato vaſe acetum in aliud vas effundito, quouſque clarum effluxerit, & ſeruato diligenter, & iterum ſuper idem ferrum aliud acetum imponito, maceratoq́; in balneo, eodem modo ad rubedinem vſque, eademque ſeruata ratione extrahito, & iterum, atque iterum acetum addito, quouſque nihil amplius ruboris concipiat. Deinde acetum rubicundum factum in diſtillatorium vas vitreum coniicito, & in fornace collocato, cineribuſq́; obducito, & ſuccenſo igne ad deſtillandum ſinito, quouſque fluxerit acetum, aquæ ſtillatitiæ modo: & poſtea vaſe è fornace exempto, illud frangito, & ferream materiam in fundo reſidentem extrahito, terito, & in aliud vas reponito affuſa communi aqua, quæ prius diſtillata fuerit, & ſimul in balneo præſcripto macerari ſinito, duorum dierum ſpatio. Eximito deinde, & per filtrum (vt chymiſtæ dicunt) diſtillandum parato, & id omne, quod fluxerit, in vaſe aliquo aſſeruato, quouſque in ſal concreuerit. Id demum conterito, & in vitreum vas retorti colli, ita à chymiſtis appellatum, collocato, & valido igne oleum elicito, quod rubrum emanabit. Hoc ſeruato diligenter. Siquidem eximium, rarumq́; habebis medicamentum, ad omnes Iocinoris & ſplenis obſtructiones, vbi cæteris auxiliis morbus expugnari nequeat, ſed ſumentes prius medicamentis attenuantibus, & aluum ſubducentibus purgatos eſſe oportet. Datur Iocinoroſis drachmæ pondere ex aqua Intubi, aut cichorij, aut Agrimonij: lienoſis verò ex aqua aſpleni, aut adianthi, aut Tamariſci. Ac ad ea omnia mirificè præſtat, ad quæ Rubiginem & ſcoriam præſtare ſcribit Dioſcorides. Cæterùm vbi quis per ſe parare neſciat, Chymiſtas conſulat.

Nomina.

Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου, Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eyſen roſt: *Gallis, Rouilleure de fer: Quæ verò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis. Spiuma di ferro: Germanis,* Schlacken: *Hiſpanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.*

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

LOtura plumbi ſic fit: In mortarium plumbeum aquam iniiciens, piſtillo plumbeo terito, donec nigreſcat aqua, & limi modo craſſeſcat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam ſuperinfũdes, quò facilius quicquid eſt reſolutum incerni poſſit: hoc iterum facito vſque dum ſatis tibi habuiſſe videatur: vbi conſederit priori aqua effuſa, nouam adiiciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: poſtea in paſtillos cogens reponito. Quidam ſcobem mundi plumbi lima quæſitam, mortario piſtilloq́; lapideis terũt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigreſcat: mox vbi id peſſum ierit, effuſa aqua, colligunt in paſtillos: nam tritum vehementer, ceruſſæ ſimile redditur. Alij elimatæ ſcobi modicam plumbaginem adiiciunt, affirmantes ita elotum plumbum præſtantius eſſe. Poteſt refrigerare, adſtringere, inducere, mollire, explere caua, ſiſtere oculorũm fluxiones, & vlcerum excreſcentia. Sanguinem ſupprimit: prodeſt contra ſedis vlcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd non obducit cruſtas. Syncerum plumbum affrictu, marini ſcorpionis, draconiſque plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRitur plumbum ſic. Super quàm tenuiſſimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additiſq; aliis rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, vſquedum vas expleueris, ſuccendito: flagrãte autem plumbo, ferrea rude verſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilq; è plumbo non vſtum hæſerit, tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure vrito. Alii laminas in fictili crudo, vt dictum eſt, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili ſpiramento, vrũt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpergunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi vſtio, & ſi vehementius vratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vſtum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eoſdem effectus habet, quos plumbum elotum, ſed multò acriores.

Σκωρία μολίβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

REcrementum plumbi, quod ſcoriam vocant, optimum eſt, denſum, fractu contumax, ceruſſam planè repræſentans, nihil plumboſi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri ſplendorem imitatur. Eadem quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortariis infuſa aqua, & refuſa ſumma aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idq; ſæpius, dum recrementum abſumatur. Dein vbi conſederit craſſamentum, aqua effuſa, digeritur in paſtillos.

Μολυβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

MOlybdoides lapis à plumbi ſimilitudine dictus, reſpondentem recremento vim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plũbi conſideratio.

PLumbi abluendi, atque etiam comburendi ratio, adeò lucidè conſtat à Dioſcoride prodita, vt operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt, plumbi recrementum, quod Dioſcoridi ſcoria vocatur, non eſſe plumbaginem, quæ excrementi inſtar, vbi plumbum igne liqueſcit, ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit, quàm puriſſimum plumbum, quod ignis vſtione, cineris ſpeciem induit. Hæc enim in Plumbarijs officinis in puriſſimũ plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaque ſcoria fit tantùm in fornacibus; vbi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo, artifices plumbum, quod inde effluxit, in ſcrobiculam extra fornacem delabi ſinunt. Vbi verò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quouſque ſcoriam exuat: quæ (vt Dioſcorides inquit) denſa admodum eſt, & fractu contumax, colore in luteum vergente, & vitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures vidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolenſi, vbi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur: namque in iis locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quòd ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere, ſcoriæ huiuſce partem admiſcent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego ſæpius plumbi, argentiq; ſcoriam adeò verſicoloribus lineis interſectam pellucidamq;, vt id vitri genus, quod vulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo eſt, certam & exquiſitam harum rerum cognitionem aſſequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, non autem ea in pharmacopolijs quærere, vbi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria, & adulteriis vitiata reperiuntur. Cæterùm qui Lapidem plũbarium, ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtendat, habeo profectò neminem, ni forte foßilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam vulgò vocant Margheſita di ſtagno: quanquam hanc equidem molybdoidem eſſe non auſim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm ipſe fecerit Dioſcorides, qui tamen eius hiſtoriam tam paucis perſtrinxit, vt difficilè admodum ſit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræſentet. Etſi fortaſſe non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, veram eſſe molybdoidem, quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat.

Lapidis plum barii conſid.

De plumbo diffusè ſatis diſſeruit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit: Plumbum facultatis eſt refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet ſubſtantiam humidam à frigore congelatam: ſed & aëream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet eſſentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi eſto, quòd vbi admotum eſt igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd verò & aëreæ ſit particeps, hoc habeto ſignum, omnium, quæ nouimus, vnicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aerem habentibus turbidum, ita vt quæcunque illic ponantur, celeriter ſitum colligant. Tum etiam plumbea ſtatuarum vincula, quibus earum pedes annectuntur, ſæpenumero creuiſſe viſum eſt, & quædam adeò intumuiſſe, vt ex lapidibus dependerent cryſtalli modo. Atque hæ probabiles quidem ſunt humiditatis eius, frigiditatiſq; notæ, priuſquàm experimentum fiat: cæterùm ſcientificæ, & certæ per experientiam cognoſcuntur. Præparato igitur mortario, ſimulq; piſtillo, vtriſque ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, vt & piſtillus, & plumbeum mortarium ſuccum quendam reddant. Id quod ex vtroque conſtabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipſe fuerat. Licet autem & aquam, & vinum tenue aqueum, & oleum iniicere, aut quiduis eiuſmodi. At ſi etiam plus efficere ſuccum voles refrigeratorium, oleum omphacinum ſit, aut roſaceum, aut melinum aut myrtinum. Porrò ſi ſucco, qui proueniet, vti voles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in ſede cum vlcere, aut rugis & ad eas, quæ in pudendis, teſtibuſq;, & vberibus conſiſtunt: ſimiliter aduerſus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & vlceribus rebellibus vtile eſt. Nam & ad cancroſa eo vtens, virtutem medicamenti mirabere. Quòd ſi celeriter multum plumbei ſucci colligere voles, conare in ſole torrere, aut quocunque certè modo aere excalfacto. Ad multa autem vtile habebis medicamentum, ſi adfuſo refrigerantium ſuccorum quopiam teras, ceu ſemperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondrillæ, pſyllij, omphacis, portulacæ. Porrò ſi qua horum non facilè in ſuccum ſoluuntur, velut portulaca, miſceto illis aliorum ſuccorum quempiam, velut omphacis: quin & ipſe per ſeſe prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum.

Plumbi facultates ex Gal.

Quin & in laminam diductum plumbum absque alio vllo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, vbi venereis somnijs vexantur scilicet, nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc vel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cum ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad vlcera rebellia. Vbi verò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad vlcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ vocant vlceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoque die. Verùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusius, quàm pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi: hactenus Galenus.

Nomina.

Plumbum elotum sic Latinis Μόλιβδος πεπλυμένος *Græcè dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum verò vstum Latinè dictum,* Μόλιβδος κεκαυμένος *Græcè, Piombo abbrusciato Italicè vocatur. Quæ deinde* Σκωρία μολίβδου *Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique* Μολιβδοειδὴς *Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria.*

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

Stibium optimum, quod splendidissimum est, modoq́; nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perducere, sordes, & vlcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem: & vt in vniuersum dicatur, vis vsto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum, crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut vetere vino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur vt cadmia, & æs. Sunt qui vt plumbi recrementum eluant.

Stibii consideratio.

Stimmi, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiariis, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fusum, & in massas cōcretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq́; auribus gratum ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum vnà in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui vasa è stāno cōficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: iis præterea, qui chalcographis characteres & typos effingunt.

Brasauoli erratum, Stibiū vi ignis non liquari volentis.

Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium vi liquescat, stibium verò nunquam, sed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falsam esse deprehendit experimentum, quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus, dū oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu vtimur ad contumacia, sinuosaq́; vlcera sananda, ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, vt syncerius, puriusque reddatur. Cæterùm admonitos lectores volumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed vt ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè vanum videtur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphæricosq́; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (vt pro certo affirmant) id fluxum facerent.

Stimmi Plinij.

Stibij mentionem fecit Plinius lib. 33. cap. 6. vbi ita scribit: In iisdem argenti metallis inuenitur, vt propriè dicamus, spumæ lapis candidæ nitentisque, non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina: magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorque, & minus ponderosus, minusq́; radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisq́; non globis dehiscens: hactenus Plinius.

Stibij vires ex Gal.

Stibij vires retulit Galenus lib. 9: simplicium medicamentorum, his verbis. Stimmi ad facultatem desiccātem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis cōmiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ vocant, & siccis, quæ vtiq́; sicca collyria cognominant: hæc Galenus.

Stibij vis deiectoria.

Cæterùm stibium vim deiectoriam sortitur præstantissimā: quanquam antiquorum ac recētiorum nullus præter vnum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriaq́; mandauit, attamen inter antiquiores solus Dioscor. vno tantum loco de Stibij deiectoria facultate meminisse videtur, capite de agresti Cucumere: vbi sic habet de Elaterio differens: Elaterium bilē ac pituitam vtrauis parte extrahit, optima suspiriosis est purgatio, quod si in animo sit deiectionem moliri: adiecto salis duplo & Stibij quod colore sufficiat, ex aqua erui magnitudine catapotia dato, hæc ille.

Historia I.

Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hic cōmemorare de huius medicamenti viribus, quæ vidi, atque etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iamdudum honoratissimè medicinam fecit Sereniss. Ferdinando Archiduci Austriæ, Domino meo clementissi. ex multis vigiliis magnisq́; laboribus, quos in studia, & seruitium insumpserat, inciderat in malam valetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & ventriculi inflammationē: vnde vehemens admodū sitis consequebatur, quæ nullo quidē potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate vexabatur, vt vix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationē patiebatur adeò magnam, vt nocte repentè expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His deniq; malis accesserat capitis destillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant vires, quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atque ita vires instauraret, vel saltem conseruaret. Addā quòd os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant: quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atque in maximo versaretur discrimine, neq; vllum perciperet leuamentum

suarum

suarum ægritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium vocant, me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Handschio medico haud vulgari, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaque ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit: atq; paruo post temporis spatio sensit medicamentũ illud ventriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit vomitus, quo solùm quasdam cibi particulas reiecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulò pòst alius secutus est vomitus similis, cui successit bilis flauæ reiectio ad vnciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti, quòd statim omnis ventriculi labor sedatus est. Ex eo verò quòd hora pòst ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, vt ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus: qui præterea neque sitim molestam habuit, neque cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq́; vitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoque Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Handschius, cuius superius memini. Is enim cùm esset pestilentia correptus, ob idq́; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit: atq; post horæ dimidium vomitionibus reiecit magnam pituitæ, bilisq́; tum flauæ, tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex vomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine vlla ægrotantis molestia, post quam reliqua pestus symptomata prorsus euanuerunt, atque adeò breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam alijs contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt vsi in ea pestilentia quæ anno 62. & 63. in tota ferè Bohemia grassabatur: siquidem quàm plures seruati sunt pestilentia affecti, qui Antimonij hyacinthini nostri, grana tantùm quatuor ex antidoti liberantis drachma in morbi principio deuorarunt. Præterea Stibium opitulatur omnibus in vniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, iisque præsertim qui hypochondriacam obtinent inflationem. Equidem vidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq́; stultè loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò pòst copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admista (vt ego qui vidi, vocatus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta veluti carnis, quæ magnos varices in particulas dissectos præ se ferebant: namque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm vllum ex alijs humoribus. Hoc vtique illi tantam opem tulit, quòd postera die visus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto & animo forti, ideo nõ est mirum, si facilè & sine vllo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem, quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium vtilissimè diuturna febre consumptis, & ijs qui spirandi difficultate laborant, præcipuè asthmaticis. Prodest item conuulsis, comitialibus, veternosis, resolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Extant quoque apud me nonnullorum Medicorum Italorum Epistolæ, quæ (Deo optimo maximo duce) prodibunt in lucem, in quibus de Antimonio admiranda quædam leguntur. Extant & aliorum quoque testimonia, & præsertim Illustrissimi Comitis Octauiani Langoschi, & viri optimi, nec vnquam satis laudati Lucæ Contilis Senensis. Siquidem, hic sanitatem pluribus simul morbis impeditam, & quæ à peritissimis Medicis restitui nunquam potuit, Antimonio acceptam refert. Nam inter cætera miracula huiusce medicamenti scribit ipse quòd sumptis à se tantùm quatuor granis Stibij nostri, euomuit paulò post 12. terebinthinæ resinæ portiones, quas ante dies quindecim vorauerat: quin etiam ille constanter asseuerat, se quàm plures sanasse, qui ferè deplorati agebant. Quo fit vt non possim non mirari nonnullorum Medicorum ingenium, qui Stibium venenum mortiferum esse contendunt. Siquidem si medicos se esse profitentur, miror quidem eos hactenus non obseruasse, rara admodum, vel fortasse nulla reperiri medicamenta, aluum electiuè exoluentia, tam priscis, quàm recentioribus medicis vsurpata, quæ venenosam vim non sortiantur. Elleborum enim vtrunque, Tithymalorum omne genus, Pityusa, Elaterium, Colocynthis, Turpetum, Thapsia, Bryonia, Scammonium, Thymelæa, Chamelæa, Cyclaminus, & inter fossilia Armenius atque cæruleus lapis, quin etiam æris Squama, qua passim vsi sunt antiqui ad cutem subeuntes aquas, venenosa vi haud sunt expertia. Atqui quid dicent de Sandaraca atrocissimo veneno? An non eandem propinat cum melle, aut in catapotijs Dioscorides asthmaticis, & aliis in discrimine laborantibus? Non ne & Auicenna Arsenicum quoque propinat? Hoc mihi dixisse sat est vt illorum negligentiam, ne dicam inscitiam palàm faciam, qui suis opinionibus (profectò ridendis) inhærentes, non vident dum stibium vituperant, interim tamen à præscriptis medicamentis non abstinent, imò ijs quotidie vtuntur, quorum nonnulla longè magis sumentibus nocent quàm Stibium: Cuius vsus (vbi rectè in morbis conueniat) sæpe miraculi speciem affert, & præsertim vbi propinetur ex catapotiis ex Gal. hiera paratis. Quam obrẽ optimè ij dicunt ac intelligũt, qui in deploratis ferè morbis diuturnis, ipsisq́; pituitosis & melancholicis curandis Stibium Dei manum appellant. Cæterùm sunt qui asserunt, Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, instrumentaq́; metallica, quibus adiicitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, vt illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hic eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (vt Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq́; nitedularum emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile vas, quod amplum sit, coniicito: tum demum carbonibus succensis ad calcinãdum (vt chymistarum verbo vtar) sub dio exponito, atque interim cochleari ferreo, spatula ita Myropolis appellata, continuè moueto. Hoc verò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolẽs, qui si ore attrahatur, crebras interdum excitat vomitiones: quapropter qui versant, ventis terga opponant. Versare autem assiduè expedit, nam si paulisper cesses, vel comburitur Stibium, vel liquefit. Versato itaque diligenter, quousque in glebas concrescat: quas cum videris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atque eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq́; versato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoq; tamdiu versare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, vapor omnis cessauerit, fœtor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem contraxerit: perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilque prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam, chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem puluerem, mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo vtuntur aurifices, igni vehementi admoueto: vas super laterem aut testaceum aliquod, fictilis ollæ fundum prius collocatum, & fictili operculo contectum, carbonibus accensis circundato: Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quare tenacula ferrea sublato cooperculo, nonnunquam inspiciendum est an colliquescat. Nam vbi

Historia 2.

Historia 3.

Historia 4.

Stibij Hyacinthini parandi ratio.

colliquatum fuerit, illico vas ab igne eximito, & super inuersa pelui ex aurichalco fabricata, qua tonsores vtuntur, proÿcito. Quàm primùm enim ibi concrescet in laminas, quæ colore, & nitore chrysopatios, quos hyacinthos appellant, atque etiam nonnunquàm granatos referunt. Vbi autem lapillos paruos & rotundos parare sit animus, guttatim è fusorio vase super eadem pelui fusum antimonium effundito. Cæterùm chrysocollæ vicem feliciori successu mihi præstat sal fossile crystalli modo pellucidum, sufficitq; in tribus Antimonij vnciis semidrachmam addere. Verùm omnes admonitos velim, difficillimè à quoquam parari posse Hyacinthinum antimonium, etiam peritissimo chymicæ artis magistro, nisi prius ab altero parari diligenter inspexerit, quum non semper iis etiam succedat pellucidum, qui sæpe ac sæpius illud parauerunt. Ideoq; vbi eius laminæ semel proiectæ puluerulenta quadam cuticula obducuntur, quæ earum nitorem pelluciditatemq; obumbrant, oportet iterum easdem laminas conterere, atque nonnihil antimonij crudi insimul addere, atque etiam parum salis fossitij, & iterum igni admouere & fundi permittere atque inde proÿcere. Cùm autem hoc medicamento vti volueris, in puluerem redigito, datoq; trium vel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatum commodissimè admiscetur rhodosaccharo, cui etiam mastiches modicum adÿcitur. Atq; hactenus de Stibij nõ vulgari efficacia ac præparatione: quæ equidem omnia (vt ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo viro clarissimo, cuius suprà mentionem feci.

Nomina.

Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis vocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spieß glaß/ & Rauw Spieß glaß: Hispanis, Piedra de alcohol.

Μολύβδαινα. MOLYBDÆNA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOlybdæna optima est flaua, argenteę spumę æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aerem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quędam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & vlcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

Molybdænæ consideratio.

MOlybdæna, vt Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, vbi auri, & argenti metallum funditur: quandoquidem vbi auri, vel argenti vena; siue materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem moliendam satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium vi partim cum admistis metallis coit, partim verò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdænam vertitur. Hoc itaque cùm probè nouisset Plinius, libro 34. ca. 16. de hac Molybdæna disseruit iis verbis: Plumbi nigri origo duplex est: aut enim ex sua prouenit vena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisq; venis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita venæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur: hactenus Plinius.

Molybdæna, Lithargyrii species est.

Quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargyrij speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde nõ ab re dixisse videtur Galenus, quòd Molybdæna iisdem polleat viribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ visceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidem testari possum varia facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cœruleo, alius verò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro variis, ac diuersis terræ vaporibus, quæ in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib. 34. ca. 18. vbi sic in quit: Est & Molybdæna, quam alibi galenam vocauimus, plumbi, & argenti vena communis. Et libro 33. cap. 6. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam galenam vocant. hæc Plinius. Cæterùm palam est, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre.

Molybdænæ vires ex Gal.

Hoc non latuisse Galenum, eius verba declarant lib. 9. simplicium medicamentorum, dum ait: Molybdæna similem lithargyro vim possidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac non vt lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, vbi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, vt dixi, species est: ad eundem modum molybdænam multã, cum aliÿs proiectam lapidibus conspexi in via, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadiis distans à Pergamo.

Nomina.

Μολύβδαινα sic Græcè, vt etiam Molybdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

REcrementum argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdænæ vim habet: quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quę cicatricem obducunt, vtpote cùm adstringat, extrahatque.

Argẽti scoriæ consideratio.

COmplures argenti scoriæ acerui, quàm vulgò Loppa vocant artifices, extra fornacum domos visuntur in agro Tridẽtino prope Perzenum, & Lauisium, & in comitatu Tirolensi, vbi perpetuò argenti metallum in fornacibus vritur, vt in præcedentibus diximus de plumbi scoria differentes. Facie hæc vitrũ, quod Veneti ab inditis quibusdam vulgò Smalto dicunt, adeò refert, vt perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Variis hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (opinor) fossilium varietate: nigricat tamen cùm plurimùm; & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam viridibus. Nec deest etiam quæ viridi tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore.

Vires ex Gal.

Huic vires reddidit Galenus libr. 9. simplic. medicamentorum, his verbis: Argenti scoriam propriè helcysma appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur.

Nomina.

Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία vocatur: Italis, Scoria dell' argento.

Λιθάργυρος. SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

SPuma argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandeſcat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatiſſima eſt Attica: ſecunda Hiſpanienſis: has ſequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id eſt Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia: plurima enim hiſce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore ſplendet, chryſitis appellatur, omnium optimà: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adſtringere, mollire, explere caua, excreſcentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti ſpuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ ſuperpoſitis: ita accenſa follibus, vt conflagret, abſtergitur inſidens ſpurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino reſtinguentes, rurſus vrunt, & eadem proſecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, ſi deſideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum cõfracta, chœnicis Atticæ menſura, fictili nouo ſuperfuſa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, anſulis vaſis alligato, coquitur, donec hordeum fractum diſsiliat, deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, ſpuma argenti vehementer manibus affricando, infuſa aqua lauatur, aſsiccataque in Thebaico mortario teritur, affuſa feruente aqua, donec ſoluta fathiſcat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & veſperi infuſa calida aqua ſinitur: manè colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id ſeptem diebus fieri ſolet: poſtea additis ad ſingulas minas ſpumæ argenti, quinis ſalis foſſilis drachmis, infuſaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cúmque inalbuerit, calida infuſa, idem facito, dum nullam prorſus ſalſedinem reſipiat: demum ardentiſſimo ſole ſiccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina ſpumæ argyritidis diligenter teritur, addito ſale foſsili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita vt ſuperemineat: mouetur quotidie manè & veſperi, aquaque ſuperinfunditur, priore nequaquam effuſa: hoc fit triginta diebus: namque niſi moueatur, craſſeſcit vſque ad durititiem teſtæ. Poſt hæc effuſa leniter muria, in Thebaico mortario ſpuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata ſubinde aqua, donec nullum ſalſuginis indicium præbeat: deinde quod ex argenti ſpuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in paſtillos, plumbea pyxide conditur. Alij ſpumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre ſuillo crudo ex aqua coquunt, dum viſcus eliqueſcens contabeſcat, exemptamque cum ſale pari terunt, & vt ſupra dictum eſt lauant. Sunt qui ſalis libram vnam, & ſpumæ argenti tantundem, in ſole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantum vis argenti ſpumam: vbi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cúmque fabæ diſruptæ dehiſcent, lanaque non denigretur, exemptam argenti ſpumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & partem fabarum modum adijciens: eadem tertiò, quæ ſuprà facito: in ſumma tantiſper, dum lana iam non inficiatur. Inſuper transfundens in mortarium, ad ſingulas ſalis foſsitij libras, adijcito octogenas ſpumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albiſsimi cum aqua diluti drachmas quadraginta ſeptem indito: iterum terito, donec ſatis candoris cõtraxiſſe videatur. Ita autem fundẽs eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi conſidere deſierit, colato: tum nouam ſuperadijciens aquam, manibus probè verſatam, ſinito vt conſidat, ac rurſus per colum traijcito. Alternis eadem proſequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam ſalſedinem præ ſe ferat. Poſtremò in fictile nouum translatam, colato ſenſim omni humore, ſoli quadraginta diebus ſub Caniculæ ſydus exponito, & ſiccata vtitor. Elotam autem conſtat ad oculorum collyria prodeſſe, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugoſas facies, & cicatricoſas, laceratasque, & macularum plenas.

Fit plerunque Argenti ſpuma, quam Græci lithargyrum vocant, ea inquam, cuius hodie apud ſeplaſiarios eſt vſus, in metallorum fornacibus, vbi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admiſto. Siquidem cùm artifices argenti maſſam à ſua vena defluxam à commiſtis metallis, nempe plumbo, æreque repurgare volunt, in alueum è cinere ſuo more paratum plumbi multum conijciunt, adeò vt vi ſubditi ignis colliquatum, balnei ſpeciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (vt diximus) aut plumbum, aut æs habet admiſtum. Dum autem hæc perficiuntur, viſitur plumbum in liqueſcentium metallorum ſuperficie, ignium vi follium flatu continuè excitata, olei modo ſupernatans: quod tandem poſtquam æs, aut plumbum, quod prius argẽto fuerat admiſtum, in ſe contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm vident artifices, alueum in latus ſecant, labique ſinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum miſtione, ea forma concepta. Huic poſtquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat ſplendor. Quo factum eſt, vt hunc argenteum, illum aureum paſſim ſeplaſiarij ac medici dicant, omnino exiſtimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiuſce varietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, vel argenti ſpuma contrahit, ſed quòd plus minusue [ærei vaporis ab argento detracti intra ſe receperit. Siquidem (vt ego pluries experientia comperi, & ipſi quoque teſtantur artifices) argentum depurandum ſi plurimum fului æris contineat, huius & plumbi miſtione Lithargyrus aureus redditur. Sin minus, argenteus efficitur] excoctus fuerit ab igne, ſiquidem vbi intenſior ignis fuerit aureum colorem acquirit, vbi verò remiſsior, argenteum inducit. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud eſſe lithargyrum, quàm plumbum æris vel argenti vaporibus commiſtum. Non itaque temerè prodidit Dioſcorides fieri argenti ſpumam aut ex arena, quam molybditin vocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui ſubſcribit Plinius libro trigeſimo capite ſexto. Meminit argenti ſpumæ Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ſic de eius viribus ſcribens: Lithargyrus deſiccat quidem, velut alia omnia metallica, lapidea, terrenaque medicamenta, verùm omnium id efficit moderatiſsimè: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio eſt, neque manifeſtè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adſtringendi, abſtergendique facultas ei ineſt: quamobrem inferior eſt & ſarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia oſtendimus, & contrahentibus, atque adſtringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum vtilis medela & conueniens eſt: quandoquidem vtriuſque iam dictæ facultatis leuiter eſt particeps. Iure itaque medij ordinis in me-

Spumæ argẽti confid.

Lythargyrũ aliud ex auro aliud ex argẽto fieri falſum.

Lithargyri vires ex Gal.

tallicis habebitur. Proinde ea frequenter vtimur ceu materia ijs miſcentes, quæ valentem facultatem obtinent, ſiue mordicantem, ſiue adſtringentem, vel aliud quippiam efficientem, ſicut in liqueſcentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia ſcilicet & ipſa quodammodo medium tenet eorum, quæ valentem facultatem poßident.

Nomina. *Λιθάργυρος ſic Græcè, vt Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, ſiue Merdaſengi: Italicè, Spuma d' argento: Germanicè, Glett: Hiſpanicè, Almartaga, Litargirio, & Te ʒes de oro.*

Ψιμμίθιον. CERVSSA. CAP. LXIII.

CErufſa fit hoc modo: infuſo in vrceum oris lati, aut fictile labellum quám acerrimo aceto, laminam plumbeam ſupra fictilis ſpiraculum, ſubiecta prius arundinea tegete, firmato: ſuperiectiſque velaminibus, ne halitum expiret acetum, vbi reſoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad ſumma delatum colato, craſſamentumque transfundito: debet quoque ſiccari in ſole, mox truſatili mola teri, aut aliás tritum cribrari: poſtea quod ſupereſt duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque: viciſsim eadem tertiò, quartóque facienda. Melior, quæ primò cribrata eſt, & medicamentis oculorum aſſumenda. Secundum locum tenet ſequens, & reliquæ ſuo ordine. Nec deſunt, qui ligneas rudes in medio vaſe appendant: & deraſo ceu ſitu impoſito, ita vt acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Poſt dies decem laxato obturamento viſunt: cumque reſoluta materia fuerit, reliqua, vt ſupra diximus, exequuntur. Si autem quis in paſtillos velit digerere, aceto acri ſubacta, diuiditur in paſtillos, qui in ſole ſiccantur. Aeſtate tamen ſupra dictum opus obeundum eſt: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, vrceis ſupra furnos, balnea, aut fornaces impoſitis: aſcendens enim calor idem, quod ſol præſtat. Laudatiſsimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam ceruſſam imponito, & aſsiduè verſato: cumque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & vtitor. Eſt & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis ſupra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore ſimilis Sandarachæ fiat, extractaque ad vſus miniſtratur. Quæ verò ita parata eſt, Sandyx à quibuſdam dicitur. Lauatur ceruſſa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque inſuper excreſcentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miſcetur ceratis, & emplaſtris, quæ liparæ vocantur, paſtillisque. Eſt autem lethalis eius potus.

Ceruſſæ, & Sandycis conſideratio. *CEruſſa medicamentum eſt omnibus notum. Factitia tamen res eſt. Venetijs plurima conficitur, ſicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non ſolùm in medicamentorum vſus expetatur ſeplaſiarijs, ac medicis: ſed etiam pictoribus qui ea frequentiſsimè in ſuis operibus vtuntur. Paratur ex ceruſſa (vt Dioſcorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem ſecutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, vt libro de compoſitione medicamentorum*

Ceruſſæ vires ex Gal. *exiſtimat Fuchſius. Siquidem Sandaracha, vt ſuo loco dicetur, foßilis res eſt, non autem factitia. Ceruſſæ meminit Galenus libro 9. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens: Pſimmithium, id eſt Ceruſſa, & hoc medicamen teſtimonium præbet modò dictæ facultati. Nam ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neq; acre erit, neque mordax, neque diſcuſſorium, ſed emplaſticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini diſsimilimæ, tametſi & illa conficiatur aceto, æs diſſoluente. Porrò Ceruſſa aduſta in Sandyca, quam vocant, tranſit, medicamentum ſeipſo tenuius, nōdum tamen excalfaciens: hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & Sandaracham maximè inter ſe facultatibus pugnare: hæc namque Galeni, & Dioſcoridis teſtimonio arſenici modo carnem exurit, & cruſtas ſua vehementi vredine, ac caliditate, morſuq; violento excitat: illa verò nulla ſui parte excalfacit, ſed potius refrigerat. Id quod in vulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandicis meminiſſe videtur Vergilius in Bucolicis, dum his verſibus cecinit:*

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutauit vellera luto.
Sponte ſua Sandyx paſcentes veſtiet agnos.

Nomina. *hactenus Poeta. Ceruſſa, quæ ita Latinis, Ψιμμίθιον Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, ſeu Affidagi: Italis, Ceruſa: Germanis, Bleyweiß: Hiſpanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruſe. Quæ verò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè vocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, ſiue Serengi, Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.*

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIV.

CHryſocolla laudatiſsima Armeniaca, colorem porri quàm ſimillimè reddens. Secundum locum ſibi vendicat Macedonica: & proximū Cypria: quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc eſt. Tuſam infuſa aqua, mortario expaſſa manu ad pilam vehementer fricato: & ſtatim quàm cōſederit, colato. Alterā infundens aquā, rurſum terito: hæc viciſsim proſequere, donec pura, ſynceraq; ſpectetur: dein ſiccato in ſole, & ad vſus recondito. Quod ſi vrere volueris, ex ea terens quod ſatis eſſe videbitur, patinis ſupra carbones apponito: & alia facito, quæ ſupra diximus. Dos Chryſocollæ ad purgandas cicatrices: excreſcentem carnem coercet, adſtringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exeſt. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre poſſunt.

Chryſocollæ hiſtoria. *CHryſocolla, vt Plinius eſt author lib. 33. cap. 5. naturalis hiſtoriæ, humor eſt in puteis, per venam auri defluens, craſſeſcente limo rigoribus hybernis, vſque in duritiem pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum eſt. Inuenitur & in plumbarijs, vilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, & multum infra naturalem illam, immißis in venam aquis leuiter hyeme tota, vſque in Iunium menſem. Dein ſiccatis in Iunio, & Iulio: vt planè intelligatur nil aliud Chryſocolla, quàm vena putris. Natiua duritia maximè diſtat, luteam vocant, & tamen illa quoque herba, quam luteam vocant, tingitur. Natura eſt, quæ lino lanæue ad ſuccum bibendum. Tunditur in pila, cribro deinde tenui cernitur, poſtea molitur, ac deinde tenuius ſic cribratur. Quicquid non tranſmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis ſemper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, vt omnis duritia ſoluatur. Ac rurſus tundi-*

tunditur, dein lauatur in conchis, ſiccaturque. Hactenus de chryſocolla Plinius. Caterùm ſeplaſiarij quemadmodũ aurifices, Chryſocollam vulgò Borrace vocant, Mauritanos ſecuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, qua ſynceriſſima dici poſſit, & qua colore ſit viridi, porraceoque, vt Dioſcorides inquit, & praſtantiſſima expoſcit. Siquidem ſubnigricat hac, nec vlla ex parte vireſcit. Qua ſaturato colore viret (vt mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: qua nigricat, in plumbeis: qua albicat, in argenteis: & qua palleſcit, in aureis. Vnde mihi facilè perſuaſum eſt, Chryſocollam ſibi varium colorem vendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitia ex alumine rubeo, ſale nitro, ac etiam alijs quibusdam admiſtis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentiſſimè vtuntur, ipſam magna quidem diligentia ſeligunt, quanquam & ipſi plerunque decipiantur: tanta in omnibus eſt impoſtorum aſtutia. Praferunt auro ferruminando illam, qua lutea eſt: tametſi in medicamentorum vſu, praſtantior ſit viridis. Fit etiamnum chryſocolla (vt Dioſcorides prodidit li. 2. in vrina mentione) ex puerorum vrina in æreo mortario, piſtillo itẽ æreo ſub calenti ſole tandiu ducta, vt vnguenti modo craſſeſcat. Quod pariter literis memoriaq; mandauit Gal. li. 9. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens: Chryſocolla, & hoc medicamentum ex ijs eſt, qua carnem liquant, non tamen valenter mordicat, quanquam ſit facultate admodum digerente, deſiccanteq;. Igitur quidam id modò, quòd in metallis inuenitur, ita nominant: alij verò id, quod in æreo mortario, piſtilloq; æreo, ex pueri vrina praparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius verò eſt ipſum praparare tempore æſtiuo, aut certè aere prorſum calido, vrinam in mortario terentes. Praſtat autem æs, ex quo mortarium piſtillumq; conficias, rubrum ſit. Nam quò æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo piſtillo deteritur. Hoc medicamentum aptiſſimum eſt vlceribus contumacibus, tum per ſe, tum alijs miſtum, vt in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouiſſe ſat eſt, quod quantò plus quàm Chryſocolla metallica deſiccat, minusq; mordicat, tantò etiam ipſam excellit tenuitate. Ipſam tamen Chryſocollam illam ſi vras, multò tenuiorem efficies. Vt Græcis χρυσοκόλλα, ita etiam Latinis Chryſocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis Chriſocolla: Germanis, Borraſ: Hiſpanis, Atincar, & Borrax.

Chryſocollæ vires ex Gal.

Nomina.

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

ARmenius lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ Chryſocolla præſtat, ſed inefficacius. Quinetiam vſum habet ad pilos in palpebris alendos.

ARmenia, vt lib. 35. cap. 6 teſtatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis eſt hic quoque chryſocolla modo infectus: optimumque eſt, quod maximè viride eſt, communicato colore cum cœruleo. Plinio ſubſcribit Auicenna, ſic inquiens: In lapide Armeno eſt aliquantulum azuli coloris, non tamen eſt in colore azuli, & non eſt in eius ſoliditate, ſed eſt in eo arenoſitas quadam: & quandoque vtuntur eo pictores loco azuli, & eſt lenis tactus. Ex horum ſanè verbis perſpicuum fit, lapidem Armenium colore eſſe viridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem eſſe comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germania locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium vſum parant, quem vulgò vocant verde azzurro, ac ſi diceres viride cæſium, vel viride cœruleum. Namque is colore chryſocollam refert, ſed duritie pracellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abeſſe à veritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem eſſe, quem Armenia mittit: ſiquidem patrium Armenij nomen genus non immutat, neque etiam obſtat, quin & in alijs regionibus lapis hic gigni poſſit: Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus optimus in Cappadocia foditur, vt Dioſcorides eſt author. Id quod facilè oſtendit, Armenium prater Armeniam, alias quoque regiones gignere poſſe. Nec refert, quòd ſcripſerit Manardus Ferrarienſis libro tertio epiſtola tertia. Armenium lapidem hodie non facilè inueniri poſſe. Quandoquidem cùm certò ſciam, multa in officinis fere omnibus deeſſe medicamenta, eaque praſertim, qua ex metallorum fodinis expetuntur, qua tamen ſuo natali ſolo, vbi proueniunt, copioſa reperiuntur, mirum certè non fuerit, ſi Armenio etiam lapide careant ſeplaſiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germania metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenſeri queat: quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Aſſijque genere nobis recipiuntur, qui alibi, quam in Gaga fluuio, in Phrygia, & Aſſo inueniuntur: praſertim cùm notis omnibus ac viribus Armenio per omnia ſimilis hic habeatur. Notis quidem, quòd ſummè vireat, & ad cæſium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (vt equidem teſtari poſſum) atra bile vexatis maximè conferat, ijs vomitum, & aluum ciens. Porrò ſeplaſia (vt omnibus conſtat) non modò multis deſtituuntur foſſitijs medicamentis, ſed continuè alterum alterius loco ſupponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, ſpodij vice complura antiſpodia, & pro flore æris, raſilem æruginem ſubijciunt: cùm tamen & pompholyx, & ſpodium, & flos æris copioſa, legitimaque reperiantur omnibus in fornacibus, vbi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hac omnia ſuis in fodinis fornacibusque non habeantur. Praſtat mirum in modum Armenius lapis (etſi id Galeno, Paulo, alijsque veteribus incognitum exiſtimetur) ad atram bilem deijciendam, vt teſtis eſt Alexander Trallianus clariſſimus author, libro primo capite de melancholia, vbi ſic inquit: Quòd ſi hiera data melancholia imaginationes nihilominus infeſtare videantur, tunc ſine vlla cunctatione lapidem Armeniacum dare feſtinato. Noui enim ex veteribus antiquiores ad veratrum album properaſſe, vbi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conſpicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum veratro albo praefero, atque licet vtentem ipſo experientia cognoſcere, quomodo praterquàm efficaciter, etiam ſine moleſtia, & periculo purget, quorum nihil album veratrum habere nouimus. Si igitur res poſtulat, non modò infra per aluum, ſed etiam per vomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipſius ſcrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusue, pro virium ſimul, & copia humoris noxij ratione. At ſi æger purgatione per vomitum non admodum indigere videatur, ſed per imum ventrem totum vitioſum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet vſque ad duodenas (vetus legit quinquagenas) vices Vbi enim ſic fecerimus, neque turbationem ſtomachi, aut compreſſionem, lapis excitare poteſt, ſed etiam minori cum moleſtia nigrum terreſtremque humorem vacuabit, vt paucis prateritis diebus adiumentum ex eo nobis acceſſiſſe percipiamus. Dato autem ex eo ſcrupulos quinque, aut ſex, vt plurimùm ex aqua tepida, ſemper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minusue exhibere debeas. Quòd ſi ægrum etiam bis adhuc requirere ſuſpiceris, cum fiducia rurſus exhibeto: neque enim calorem habet, aut ſiccantem admodum, aut aliam quampiam ipſi inſidentem, amaram & venenoſam qualitatem, vt æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli

Armenij lapidis conſid.

Manardus.

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

humi-

humidum aliquod medicamentum sumere aduersentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si verò libet, etiam picræ aliquam insignem partem admisceto, aut etiam ex alijs quibusdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare velit horum confectionem, inquirendo laboret, visum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semuncia, agarici scrupuli quatuor, scammoniæ vncia, caryophyllorum grana viginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrij, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum verò est, præterquam quòd ventriculum corroborant, simul etiam varios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse: hactenus Alexander.

Vires eiusdē ex Aetio.

Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aëtius: quippe qui li. 2. ca. 47. ex Nichessonis medici authoritate, sic de eo scriptum reliquit: Armenium, quo pictores vtuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis: reuomunt enim, nam vomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxijs, ac furiosis, hoc modo: Centaurij fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec vna supersit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto: nihil enim periculi est. Itaque nosse operæpretium est, quòd Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè modicum quid paulatim & in pluribus secessibus effert: hæc Aëtius. Nouit præterea, Armenij vires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, vt videre est in suo de compositione medicamentorum libello.

Vires eiusdē ex Gal.

Verùm alias ab illis Armenio lapidi vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Armeniacum vim habet extergentem, cùm leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale cùm sit ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis læuorem redacto, vtimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe vbi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim verò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimonijs, in bonum natura habitum pars reducitur: cuius cùm alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili: quippe cùm prima, & ex professo, quædam sint medicamentorum opera: quædam verò mediante natura, quæ animantium corpora dispensat, eduntur, velut quæ in his ipsis calliblephara nuncupant. Ipsa enim partes moderatè læsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumendo, quæ vbi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis, quæ hactenus ipsi impedimento fuerant. Hæc Galenus.

Melochites lapis.

Cæterùm proculdubio aberrant, qui lapidem armenium, quem pulcherrimum fodiunt Germani in Comitatu Tyrolensi propè Sbozium pagum, Melochitem esse putant; id quod experientia comprobatur. Siquidem lapis hic (vt ego pluries atque multoties expertus sum) mirificè melancholicos morbos curat, vt Trallianus longa satis oratione testatur de Armenio lapide. Atqui huiusmodi viribus præstare Melochitem, qui scribat habeo neminem. Albertus enim de eo verba faciens, valere tantùm dicit ad nocentes casus, ob idque suspendi super infantium cunabula.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Κυανὸς λίθος.

COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COerulei origo ex ærarijs metallis in Cypro: copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur vt chalcitis: lauatur vt cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem: crustas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapidis consid.

COeruleum officinæ Auicennæ doctrinam secutæ, Lapidem Azuli, vel Lazuli vocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò vtrique simul in ijsdem proueniant metallis, promiscueque oriantur, sed quòd etiam ijsdem ferè viribus præditi sint ad atram bilem deijciendam: quo factum est, vt Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptissimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cæruleum, siue (vt eorum nomine vtar) Azulum, septicæ ac putrefacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cæruleo passim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verùm quamuis confusè satis de Cæruleo, & Armenio scriptitauerint Mauritani, non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores veteresque Græci, vel ignorauerunt, vel silentio dissimulauerunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cæruleum atrabiliarios humores ducere, tamen scripsit deijcientem habere facultatem. Quod cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse videntur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cæruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed si (vt in præcedenti capite ostensum est, vsque ad Alexandri ætatem è veteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo veratro parem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo post tempore, id scripserint Arabes, vel quòd ab eo fortasse acceperint, vel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cæruleum non modò in ijsdem proueniant metallis (vt in pluribus Germaniæ locis nos ipsi vidimus) sed simul promiscueque oriantur, adeò vt Cærulei frustum, Armenij non modicum contineat, sicut è conuerso, rectè quidem existimari potest, pari ferè facultate, vel non admodum dispari hosce lapides esse præditos.

Mauritanorū tutela contra Fuchsium.

Hinc itaque fit, vt mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia vindicandi videantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistinctèque progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cærulei materiam, nondum à calore in terræ visceribus ad summum perfecteque coctam: quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalcanthi materia. Hæc igitur cùm accuratè perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, vbi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cærulei vsum, sua tantùm ducti opinione, tam acriter vituperant, his verbis. Cæruleo Græci nullam vim deiectoriam adscribunt, sed videntur hæ vires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim vtrunque confundunt.

Azulum Auicennæ.

Serapio quidem, & Auerroes sub Lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes vires attribuit, quas Græci vtrique. De Armenio verò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purget, quàm cyaneus. Quæ omnia licet vera sint, non tamen ego his accesserim, qui non secus ac perniciosissimum venenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum iuuat, & vel nihil, vel parum lædit: hæc ille. In cuius certè sententiam vnusquisque Medicus facilè deueniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cæruleum

leum exedentis eſſe facultatis, hoc quidem non impedit, quin hauſtum atram bilẽ deijcere poßit abſque noxa, ſi diligenter fuerit ablutum, quandoquidem eius peracuta ſepticaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc vſum quod aureis maculis pellucet: namq; id, quo ſeplaſiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas acceßiſſe, in quibus & cærulei, & Armenij in aceruos congeſti plurimum vidi: attamen nullum mihi in ijs locis cæruleum repertum eſt, quod aureis fulgeret ſcintillis, eò quòd non proueniat hoc niſi tantùm in auri fodinis. Idcirco cæruleus ille color, qui vulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino, ab omnibus magno æſtimatur pretio. Fit enim is ex cæruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur omnium præſtantißimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm ſcripſerint Dioſcorides, & Plinius. Cærulei vires retulit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Cyanos medicamentum acri facultate eſt, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν *vocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Ineſt quoque ei nonnulla adſtrictio: hæc Galeni verba. Quæ ſanè vel non legiſſe, vel non animaduertiſſe Manardus ex eo deprehenditur, quòd cæruleo Græcos nullam vim deiectoriam tribuiſſe ſcriptum reliquerit.* Κυανὸς λίθος *ſic Græcè, Latinè verò Cæruleus lapis vocatur: Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, ſeu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè,* Laſurſtein: *Hiſpanicè Azul.*

Cærulei vires ex Gal.

Nomina.

Ἰνδικόν. INDICVM. CAP. LXVII.

INdici duo genera: vnum ſua ſponte naſcitur, tanquam ſpuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & eſt ſpuma purpurea innatãs cortinis, quam detractam artifices ſiccant. Optimum exiſtimatur, quod cærulei ſpeciem præbet, ſuccum ſuum ſorbet, & læue. Inter medicamenta eſt, quæ leuiter adſtringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt: purgat, & reprimit vlcera.

INdicus color, quo hodie pictores vtuntur, tametſi in ſeplaſijs vbique venalis habeatur, fit tamen in infectorijs officinis ex glaſti recremento, & ſpuma, cùm lanæ glaſto ipſo inficiuntur. Quod autem ſponte naſcitur tanquam ſpuma germinatione arundinibus exiens, quod ſciam, ad nos non defertur. Plinius libro 35 c. 6. factitium indicum in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ ſpuma cortinis innatante. Qua in re Dioſcoridis verba non rectè accepiſſe videtur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum ſpuma fieri Indicum ſcribit, ſed ex purpurea ſpuma (talis enim eſt quæ ex iſatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla namque, quod mihi compertum ſit, ex purpurarum ſanguine, quo regum veſtes olim tingebantur, ſpuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικὸν, *Latini quoque Indicum vocant: Itali, Indico.*

Indici cõſid.

Nomina.

Ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OChram leuiſſimam, & omnino luteam eligere oportet, ſaturatam, non lapidoſam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adſtringere, erodere, collectiones & tubercula diſsipare. Excreſcentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OChra foßilis, qua pictores vtuntur, cur legitima non ſit, quid obſtet non video: quanquam hæc (quod ſciam) ex Athenis laudatißima nõ adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tẽpore, qui Ochræ Atticæ vſum in Italia iam exoleuiſſe ſcribit. Eſt itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum cauſas perſcrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipſo conficiunt, quæ coloris nitore foßitiam ſuperat. Præſtantißimam ochram non longè à Tridento effoſſam, miſit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, ſeplaſiarius harum rerum diligens inquiſitor, qua nullam hactenus vidimus meliorem. Ochræ in libris ſimplicium medicamentorum non reperio meminiſſe Galenum: tametſi eius mentionem fecerit commento 2. in Hippocratis prognoſtica de vomitione agens, cùm inquit: Ochra enim genus quoddam terræ eſt, cuius potißimum Attica probatißima eſt. Quæ ὤχρα *Græcè, Ochra item Latinè & Italicè appellatur.*

Ochræ cõſid

Nomina.

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HAllucinantur qui cinnabarin minio eandem eſſe exiſtimant. Minium enim in Hiſpanis ex lapide quodam argenteæ arenæ permiſto, temperari ſolet, alioqui non dignoſcitur. Fornacibus autem in florentiſsimum, flagrantiſsimumque colorem permutatur. In metallis verò ſtrangulantem halitum eructat: itaque facies incolæ veſicis obuelant, vt per illas ſpectent, nec reſpirando noxium aerem attrahant. Eo pictores ad ſumptuoſa parietum ornamenta vtuntur. Cinnabaris verò ex Aphrica defertur, & magno conſtat: hactenus inuenitur, vt vix verſicoloribus pictorum lineis ſatisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam ſanguinem eſſe draconis exiſtimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, verúm efficacius: magis enim adſtringit, & ſanguinem cohibet. Ambuſtis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CInnabaris, qua officinæ, & pictores vtuntur, longè ſanè differt (vt planè conſtat) à Dioſcoridis Cinnabari: quandoquidem noſtri vſus cinnabaris res factitia eſt ex ſulphure, & argento viuo diu arte quadam igne torrefactis. Eſt & aliud cinnabaris genus foßile, & ſponte per ſe naſcens, vt poſtea dicetur: verùm non vt factitium copioſum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioſcoride deſcribitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modò prætulit ipſe foris appoſitum ad plures oculorum morbos: ſed etiam intus aſſumptum, ad vrinæ anguſtias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus vtique affectibus vulgaris vſus cinnabaris nullo pacto competere poteſt, quòd propria vi erodat, exulceret, & hauſtum perniciem adferat, & proinde ſit oculis & internis viſceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in vſum medicum veniunt, Dioſcoridis cinnabaris eſſe poßit, non equidem auſim decernere, ſed potius quod ſentio, adducor, vt coniecturis quibuſdam aſſequar: quippe

Cinnabaris conſid.

quòd

quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neque tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus constare videtur Dioscoridis cinnabari seplasias nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscenda est, qui lib. 33. cap. 7. affirmatè scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto vtriusque animalis sanguine: quòdq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis sit vtilissima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in varia historiarum lectione.

Cinnabaris draconis sanies Plinio.

Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lacrymam officinæ vocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ vulgo vocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus venditur.

Sanguis draconis duplex.

Priorem itaque non ab re lachrymam appellant, quòd scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collachrymare, colore, & substantia sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, vt fusius inde effluat. Hoc (vt idem subdit) æneis cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousque consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eueniat, quòd fortasse sua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaque nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum: quòd item pictoribus expetatur, vt intento eius colore, purpureas, rubentesq; concinnent vmbras, vbi prius picturas rubro, vel purpureo infecerint: quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non vili veneat pretio: quòd denique (vt Dioscorides inquit) viribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, vt periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi vi pollet, & maiore quidem quàm hæmatites: quo fit, vt felicius eo vtantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc vsque tempora inualuit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabant, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, vt vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lachrymam, colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim.

Plinii error Cinnabarim sanguinem draconis statuentis.

Cæterùm videtur hac in re manifestè aberrasse Plinius, quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere, cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad viuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, vt de hac lachryma omnino intellexerit, putaritque, falsus vulgari appellatione, lachrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (vt referunt) collisi. Nam consentaneum minimè videtur, vt huiusce belluæ sanguis extra vasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obductus contabefactusque, viuum, ac verum sanguinis colorem referre possit: quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, vel fabrili, contusis lateribus & sorbis diutius insolatis, illius pro posse colorem & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen vera narrant) emanare solet, quique iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, vt in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitauerint: neque solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant, sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lachrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda.

Obiectionis dilutio.

Verùm hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tãtùm, ac fossitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè videatur, vt his inseruerit arborum lachrymas, quarum historias, & facultates diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendũ sit, cinnabarim fossile esse medicamentũ. Hæc obijcienti ita responsum volumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium veniunt vsum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraque, non mirum, nec præter institutum mihi sanè videtur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lachryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoque à Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atq; etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis vsus cinnabaris, quam Dioscoridis Minium, quòd in fernacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoque colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, vt suprà dictum est, nostri vsus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa verò rara, nec multis cognitá.

Cinnabaris fossilis.

Fossilem (vt proxima commentatione latius dicetur) vidimus frequenter nos in argenti viui fodinis, Hydria monte, qui vna tantùm die á Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq; plerunque argento viuo prægnans, vt per sese, nulla ignium vi guttatim exiliat.

Cinnabaris factitia.

Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento viuo, & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ visceribus. Nullus harum vsus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosæ sint, & venenosæ.

Fuch. opinio reprobata.

Hinc forte factum est, vt existimauerit Fuchsius, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est, quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossitia, vel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lachryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat vires, probaueritq; is hæmatitem ad vrinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium vrinæ commendat. Cæterum quamuis communis vsus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit, constat tamen ijs vtiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, vbi cætera non profuerint remedia, vnguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia vlcera, alijsque medicamentis, quorum vires longum esset in præsentia recensere.

Minium Dioscoridis quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem esse existimant, cùmq; etiam scribat sequenti capite argentum viuum ex minio fieri, quod abusiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum volui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarim fossitiam hodie appellari, à quo argenti viui plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq; fossores vesi-

Cinnabaris collectio.

Vitruuius de Minio.

Minij genera Plinio.

res veſicis ſibi faciem obuelare, vt per illas ſpectent, nec reſpirando noxium vaporem attrahant. Quandoquidem vbi cinnabaris in Hydria monte foditur (vt ego vidi, & teſtari poſſum) artifices eam decoquentes fictilibus quibuſdam ad id conflatis, & conuerſo ſimul ore argilla circumlitis, vt inde argentum viuum eliciant, nares, & os linteis ſibi obſtruunt, ne noxio vapori liber pateat aditus: quòd non modò huiuſce halitus noxa, anheloſi fiant, qui hauſerint, ſed plerunque dentes vniuerſos amittant, putreſcentibus circumquaque gingiuis, vt quidam apertiſſimè teſtantur, qui ſpreto narium, & oris velamento, vt cæteris viderentur fortiores, edentuli prorſus facti ſunt continuo tremore concuſſi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ ſententiam noſtram maximè tuetur. Ipſe enim ſeptimo volumine ſuæ architecturæ ita de Minio differit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autem agris Epheſiorum Cilbianis primùm memoratur eſſe inuentum, cuius & res, & ratio ſatis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequàm tractationibus ad minium perueniat, vena vti ferro, magis ſubrufo colore, habens circa ſe rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lachrymas argenti viui, quæ à foſſoribus ſtatim colliguntur: hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem vidimus in Hydriæ montis fodinis: vbi plerunque euenit, vt vulnerata ferramentis vena, argentum viuum fonticuli inſtar, in ſubſtratam defluat humum. Sunt quoque Minij quàm pulcherrimi fodinæ pluribus in locis in Bohemia, vbi copioſum quoque foditur atque Hychriaco longè admodum pulchrius. Huius apud me ſunt aliquot fruſta, ad oſtentationem aſſeruata. Cæterùm Plinio minium diuerſorum eſt generum, vt loco ſuperius citato legitur, vbi cuncta eius genera retulit his verbis: Inuenitur in argentarijs metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophraſtus tradit inuentum minium à Callia Athenienſe initio ſperante aurum poſſe excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuiſſe originem eius. Reperiri autem iam tum in Hiſpanijs, ſed durum & arenoſum. Item apud Colchos in rupe quadam inacceſſa, ex qua iaculantes decuterent: id eſſe adulterum. Optimum verò ſupra Epheſum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod ſubſidat iterum lauari. Iuba minium naſci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hiſpania. Sed adulteratur multis modis, vnde præda ſocietati. Namque eſt alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemque plumbarijs metallis, quod fit ex vſto lapide venis permiſto, non ex illo, cuius vomicam argentum viuum appellauimus, ſed ex alijs ſimul repertis. Steriles etiam plumbi ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtiq; tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor eſſe debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigreſcit, ſyncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi illico. Hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm eſt antiquis minium & foſſile, & factitium extitiſſe. Nec ſanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipſi cinnabarim factitiam, quæ paſſim in ſeplaſiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod veteres Græci Sandycem vocauere, ex plumbo, aut ceruſſa in fornacibus peruſtis paratum, de quo etiam videtur intellexiſſe Plinius.

Nomina.

Κιννάβαρι ſic Græcis, vt Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lacrime. Italis, Cinabro: Hiſpanis, Sangre de dragon.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARgentum viuum fit ex minio, quod abuſiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus impoſita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla ſuperlita, carbonibus ſuccendunt, ſiquidem deterſa fuligo, quæ calici inſidet, refrigerata in argentum viuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis ſtillatim concretum. Alij per ſe in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut ſtagneis, aut argenteis vaſis: ſiquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialem habet: ſuo enim pondere interna exeſt. Remedio eſt lac multum ſubinde potum, & vomitionibus reiectum, aut vinum cum abſinthio, aut apij decoctum, aut ſemen hormini, aut origanum, aut hyſſopum cum vino. Auri limata ſcobs, id eſt, ramentum quàm tenuiſſimum epotum mirabili eſt auxilio.

Argenti viui conſid.

Quorundam error.

ARgentum viuum omnibus notiſſimum, corpus eſt è foſſilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liueſcente, pellucidumq;: ſubſtantia verò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur ſymmetria (vt chymiſtarum, qui ſe philoſophos exiſtimant, fert opinio) res eſt ſanè admodum diſpoſita ad metallorum omnium generationem, quamobrem ipſorum tum originem, tum ſemen argentum viuum appellauere. Quinetiam non addenſari putant, quòd ei non inſit caliditas, & ſiccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum ſufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturũ, indigeſtum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymiſtis diſceptandi materia, an ipſum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter ſe res habeat, dicam, philoſophorum tãtùm, qui de eo ſcripſerunt, ſententiã ſecutus, facilè Argentũ viuum eſſe materiã ad metallorũ generationẽ proximã. Quippe cùm facillimè omnibus ſe coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptiſſimam eſſe materiam, ijsque præſertim, quibus facilius contactu inhæreſcit: quandoquidem in habentibus ſymbolum (vt vulgata propoſitio eſt) & in conſimilibus facilis eſt tranſitus. Hanc itaque ob cauſam eos non rectè ſentire putauerim, qui dicunt, quòd ſi argentum viuum in terræ viſceribus vſq; adeò decoctum eſſet, vt in aliquod fixum, firmumq; verteretur metallum, in plumbum potius aut ſtannum verti deberet, quàm in argentum, vel in aurum. Siquidem certum eſt, quòd id facilius plumbo, ſtannoque contactu inhæret, quàm cæteris tametſi non negauerim, quinetiam in argentum & aurum, argentum viuum conuerti poſſit, cùm etiam cum ijs facilè commiſceatur. Hic autem eſt chymiſtarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere exiſtimantes, in quo natura ipſa defecit: quam (vt liquidò conſtat) nemo vnquam ita ad vnguem imitari potuit, quin ab eius mira ſolertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum viuum coniecta, ſupernatant, vt lignum in aqua, præter ſolum aurum, quod ſi inijciatur, ſtatim petit fundum, quòd hoc magis ponderet, quàm cætera. Ampliſſima argenti viui metalla (vt etiam in ſuperiori capite diximus) viſuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia paſſuum à Goritia diſtat, vbi continuò copioſum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufeſcente, & ad purpuram quadantenus vergente, ponderoſo plumbi inſtar, & argento viuo ſcintillante. Hanc venam poſtquàm effoderunt, conterunt & in fictilia quædam anguſti orificij conijciunt, & recenti arborũ muſco obturant: deinde fictile alterum huic ſimile, latioris tamen oris, in terram ſepeliunt, & alterius pleni inuerſum orificium, in illud inferunt, & argilla circumquaque muniunt obturantque oſcula, & vaſa ſimul connectunt, & firmant, adeò vt vacuum fictile totum ſub terra ſidat, plenum verò totum ſupereminea t. Itaque in aperta area quàm plurima ſeriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitus ſuccendunt,

dunt, cuius vi calefacta vena, argentum viuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in vtriculos quosdam reponunt, quòd vasa ferè cuncta exedat ac dilaceret, præter vitrea, vel fictilia vitro circumlita. Quo fit, vt Dioscoridem mirari subeat, qui argentum viuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisue, aut vitreis tantùm vasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum viuum exest ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda: id quod etiam varia in hoc loco Oribasij lectio confirmare videtur. Reperiuntur autem in argenti viui fodinis inter ipsius venam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim vocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento viuo scatet, vt sæpius absque alio igne inde per sese guttatim defluat. Euenit prætereà dum fossores mucronatis instrumentis, venam effodiunt, vt purum prosiliat argentum viuum, decurratque celerius, veluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum vsque annum incolumes perdurare valeant: quippe ob noxium metalli halitum partium omnium tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterùm Galenus lib 9. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum viuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, velut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: fateturque se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, vel vbi foris fuerit admotum.

Argenti sublimati confectio.

Fit ex argento viuo & sale, quod ammoniacum vocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ, Argentum sublimatum appellant, vtrisque simul admistis, & in vas vitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, vt hæc ignium vi, in vasis sublime tollantur, vbi salis modo concrescunt, lapidescuntq; sacchari colore. Sunt etiam qui tantum communi sale, & chalcantho additis, argentum viuum sublimatum conficiãt, alij veró salnitrum, alij alumen, alij Arsenicũ album addũt. Atqui quod passim in officinis habetur, ex argento viuo, sale & chalcãtho constat. Fit etiam ex argento viuo, & aqua, quam ex chalcantho alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadã, & ignium vi, id quod recentiores quidam Præcipitatum vocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia vlcera sananda, eaq; præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent, admistis margaritis, alijsq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, vbi quis Gallicis doloribus circa articulos cõflictetur. Datur etiã melancholicis, Armenij lapidis modo, vt libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: namque eosdem præbet effectus, vomitionibus expurgans.

Argẽtum viuum exhibetur.

Sunt præterea qui purum syncerumque Argentum viuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasauolus Ferrariensis, vir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum viuum infantibus deuorandum, vi vermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idq; fecisse ait in vltima desperatione. Sed quomodo, vel qua mensura, vel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, vbi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum viuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, vt facilè mihi persuaserim, Argentum viuum potantes haud necare, nisi pondus, vel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solum pondere interimat, vt quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, vt latius libro sexto differemus.

Auri historia & præstantia.

Sed quoniam Argentum viuum nobis in mentem reuocauit AVRVM omnium metallorum pretiosissimum præstantissimumq;, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti vniuersus æstuat mundus, historiam & facultatem silentio præterijssem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaq; materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint virtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur: quo fit, vt inde tam indissolubili nexu vniantur, vt permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis vi, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus vnà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod vocant aurum. Hoc enim (vt diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum vnitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modo quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, vel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur, sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui vnitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat, ita vt perpetuò fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quin etiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla: neque etiam aliquo odore, aut sapere gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, vt complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & vitalem facultatem roborat, quod solis influxui acceptum plerique sapiẽtes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omniũ metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice vi pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, vt ab ipsis illico desideretur: vnde quidam existimarunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri venam ijs omnibus locis crediderim gigni, vbi cœlum id causæ elementaris influat ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius vena varijs lapidibus impacta visitur in asperrimorum montium visceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri vena censetur, cui cœruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore vigentior, adeò vt illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, vel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur, veruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eædem sunt arenæ.

Auri vires ex Auicenna.

Auri vires prodidit Auicenna secundo sui operis volumine, sic inquiens: Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc vbi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd vlcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumpta, quàm extra medicamentis excepta. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò vt tactum ferè effugiat, oculis immittitur

mittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum viuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis, Zaibar, ſeu Zaibach: Italis, Argento viuo: Germanis, Queckſilber: *Hiſpanis Azogue. Aurum verò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur. Germanicè,* Goldt: *Italicè & Hiſpanice Oro.*

Nomina.

Μίλτος σινωπική. RVBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RVbrica Sinopis maximè probatur grauis, denſa, ad iecinoris imaginem vergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fuſilis. Effoditur in Cappadocia, ſpeluncis quibuſdam, expurgataque defertur in Sinopem vrbem, in qua venditur: vnde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quaſi inducendo obſtruentem, & adſtrictoriam: quapropter vulnerarijs emplaſtris, & paſtillis exiccantibus, & adſtrictorijs commiſceri ſolet. Aluum ſiſtit, in ouo ſumpta aut clyſtere infuſa: datur iecinoris vitio laborantibus.

Rubricę Sinopicæ conſid.

HOdie profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima ſit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etſi id pro certo aſſerere non auſim) nullum è foßilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræſentet, quàm vulgarißimus bolus Armenus vocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur maſſas, quiq; maximè vulnerarijs medicis expetitur ad ſanguinis profluuium cohibendum, & fracta oſſa ferruminanda. Hæc rubrica (vt Georgius Agricola maximus foßilium indagator inquit) etſi iamdudum ex Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, tantùm importabatur, conſtat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs venis, ſed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsque metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò ſciam plurimum pſeudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni inſulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore ſit iecinoris, pondere grauis, ſubſtantia denſus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dißiliat, quòd denique ſua vi exiccet, adſtringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm verus bolus Armenius non ſit, nil aliud (meo iudicio) eſſe poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non deſunt qui firmiter aſſerere audeant Armenium bolum, quem vulgò orientalem appellamus, Sinopicam eſſe rubricam, ſed ij proculdubio hallucinantur. Plura enim ſunt, quæ palàm faciunt, hos manifeſtò decipi, & in errore verſari. Siquidem vbi primum color expendatur, is ſanè iocinoris non eſt, ſed longè rubicundior. Præterea qui ſcribant Sinopicam rubricam eſſe pinguem, & in ore detentam butyri inſtar liqueſcere, habeo profectò neminem. Deinde ſi vires expendamus, nuſquàm reperio ſcripſiſſe Dioſcoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam, viribus eſſe præditã, quibus venenis & animalium venenoſorum morſibus occurrere poßit, quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatißimorum medicorum conſenſu, qui paßim eo vtuntur, non ſolùm venenis aduerſatur, ſed peſtiferis quibuſcunque morbis. Adde quòd aqua maceratum haud facilè diſſoluatur. Sed plura de his (Deo volente) in ſecundo epiſtolarum noſtrarum tomo diſſeremus. Species Sinopidis (vt Plinius eſt author libro 35. cap. 6. tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ ſanè differentiæ viſuntur pariter in vulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrarienſis libro tertio epiſtola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo ſit colore. Sed in hoc virum alioqui celebrem, mirari ſubit, quod non animaduerterit non poſſe albam quamuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica vocatur: Arabibus, Mogar, ſiue Magra: Hiſpanis, Almagra.

Armenius bolus non eſt Sinopica rubrica.

Manardi lapſus albam dicentis rubricam.

Nomina.

Μίλτος τεκτονική. RVBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

RVbrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior eſt. Optima Aegyptia, & Carthaginenſis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ochra exuſta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis conſid.

RVbricam hanc ideo fabrilem appellauere veteres, quód ea plerunque vterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Naſci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono ſimplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, ſed à lemnia ſphragide plurimum differre. Verùm an communis vſus rubrica, quæ vulgò Italis propriè dicitur Terra roſſa, ea ſit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioſcorides, cur pro certò affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Rôtelſtein.

Nomina.

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

LEmnia terra cuniculoſa in ſpecu nata, è Lemno inſula, paluſtri loco defertur, inibi electa & caprino ſanguini permiſta, quam incolæ cogunt in paſtillos, & imagine capræ ſignant: vnde & ſphragida ægios, hoc eſt, ſigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra pernicioſa venena ſingularem: pota cum vino, & præſumpta euomi venena cogit. Contra ictus morſuſque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodeſt. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad ſacrificia vtantur: eſt & dyſenteriæ vtilis.

Lemniæ terræ hiſtor. ex Galeno.

LEmniæ terræ amplam in Italiam notitiam ſuo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentißimus inquiſitor: quippe qui, vt hac ſyncerißima tandem potiretur, atque vt omnem impoſtorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam vendebant, bis in Lemnum inſulam nauigauit, vt eius verba teſtantur libro 9. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit: At aliæ ſunt terræ differentiæ ex diuerſi generis corporum natæ commiſtione, qua ratione lapidoſæ, & arenoſæ habentur: atque admiſtam talium ſubſtantiam ſegregant largæ aquæ effuſione ac maceratione, dum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum eſt, id quod defertur, atque ineſt lapidoſum, atque arenoſum, id omne ſubſidit, & terra exacta ſupernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra viſitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id eſt, rubricam Lemniam, & alij quidam ſphragida Lemniam, hoc eſt, ſigillum Lemnium, ob impreſſum videlicet illi ſigillum Dianæ ſacrum. Siquidem hanc terram ſacerdos cum patrio quodam honore ſumens, haud mactatis animalibus, ſed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in vrbem comportat, quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum reda-

ctam, vbi valenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, vt inutile, ac superuacaneum. Porrò lutum illud pingue vsque eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in vmbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, vt dixi, ob impressam sphragida, hoc est, sigillum, ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, tantùm huiusmodi terra visitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: vna quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter vnam sacerdotem contingere fas est: altera verò eius, quæ reuera miltos est, siue rubrica, vtuntur autem ea potissimum fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua vtuntur, qui lintea, & vestes lauant, quibus vtique collibitum est. Cæterum cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas vocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram videndorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, vt quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri veterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, vt in cursu Lemno appelleret; & sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciuerã duas esse in insula ciuitates, sed credebam, vt Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, vnam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominem, ita & Lemnum vnam nominis sui habere ciuitatẽ. Porrò vt ex naui descenderã, intellexi ciuitati nomẽ esse Myrine, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templũ esse aut sacrũ Neptuni collẽ, sed in altera, quæ vocatur Hephestias, nec ciuitatem eã Myrinæ esse propinquã. Cùmq; me nauclerus expectare non posset, distuli, vt cùm Roma in Asiã redirẽ, tunc Hephestiada viserẽ: id quod feci, prout sperauerã, & proposuerã. Nam vbi ex Italia in Macedoniã traiecissem, eamq; penè totã pedestri itinere pertrãsijssem, peruenissemq; Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descẽdi, quod proximũ aberat centũ viginti stadijs: primũq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum fermè septingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tũ de stadijs adscripsi, vt si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada visendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota namque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem verò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia in eo nihil nascitur. In hunc itaque collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atque vbi in vrbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid vnquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoriæ proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuis ex vulgo, sed viri oppidò quàm eruditi, cùm in alijs, tũ præcipuè in vniuersa patriæ historia. Quin & à quodã librũ accepi ab incolarum quopiã descriptũ, qui omnẽ Lemniæ terræ vsum edocebat. Quamobrẽ nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum viginti millibus. Sed & is, à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc vtebatur medicamine: siquidem ad vulnera tum vetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus viperæ, atq; adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, sed & post sphragide vti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accepit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui vtique indebatur & terra Lemnia: vomitumq; ciere aiebat, siquis cùm etiamnum in ventre lethale venenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cum sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: verùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat medicamẽto, protinus omne euomuerunt, nec postea vllum illis accidit symptoma eorum, quæ leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ vocant deleteria, eandem vim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi vtique ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò vt & rabientis canis morsum eam sanare diceret in vino diluto epotam: at vlceri ex aceto impensè acri impositam Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis verò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad vlcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis vlceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleque est, ac sordidum, sustinet vt vel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio vtitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quẽ Betinũ vocant. Siquidẽ hi omnes valenter desiccantes prosunt vlceribus cõtumacibus, soluti interim quidẽ in vino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquã etiam alborũ vinorum quopiam, aut fuluorũ, aut flauorũ, prout nimirũ vsus postulat. Nã de talibus alibi definietur. Similiter verò quandoq; soluũtur aut ex aceto, aut vino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis vulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem venientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem verbis facilè conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere vel potius subalbescere, qualis hæc visitur, quam passim pro legitima, synceraque circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam non omnino improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniã terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd compererim (si vera fatentur negociatores, qui mecum locuti sunt) bolum hunc non aduehi ex Armenia, vbi legitimum syncerissimumque Armenium lutum nascitur, sed etiam ex insula Lemno. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam vocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum

in Sa-

Lemniæ terræ tres differentiæ.

Lemniæ terræ vires.

Lemnia terra censetur Bolus Armenus.

in Samiæ terræ mẽtione teſtatur, his verbis: Cæterùm durante hac immani, & graui peſtilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima eſt, data nobis eſt terra, etiam ſiccantior, colore pallido. Lapidem, qui donarat, non terram appellabat: promptiſſimeq; in læuorem ſoluitur, ceu etiam calx: ſic enim videlicet nuncupo petram combuſtam. Verùm vti nec in illa arenoſum quippiam admiſtum eſt, ita nec in Armenia. Nam poſteaquam in mortario piſtillo comminuta eſt, adeò eſt leuis, nec plus eſt lapidea, quàm aut calx, aut Samius aſter: tametſi non æquè vt aſter leuis eſt. Itaque illo etiam magis conſpiſſata eſt, minusq; aeria: quamobrem opinionem, ac phantaſiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quaſi lapis eſſet: hæc Galenus. Ex quibus ſanè perſpicuum fit, quòd Armenia terra, ſiue lapis, vel lutum, ab Armenio bolo orientali vulgò vocato, quàm maximè diſſidet. Cæterùm ad Lemniam terram redeuntes, quantum ex literis Doctoris Stephani Albacarij, qui Lemnum Inſulam ferè totam circumiuit, à clariſſimo viro Augerio de Busbeke Conſtantinopoli mihi tranſmiſſis, intelligere poſſum, locus, vbi nunc terra Lemnia inuenitur, nihil prorſus ſimilitudinis præ ſe ferre videtur, quod cum Galeni hiſtoria conueniat. Siquidem Albacarius, ad Augerium, qui eum in Lemnum hac tantùm de cauſa ablegauit, ita de terra Lemnia ſcribit. Qui Inſulam hanc incolunt Græci, dicunt nullibi in vniuerſa Inſula Lemniam reperiri terram, niſi hoc in colle, vbi nunc effoditur, nec vnquàm ſe intellexiſſe aiunt ſuperioribus ſeculis alibi fuiſſe repertam, neminemque haberi ſuæ gentis ſcriptorem, qui aliter de ea poſteritatis memoriæ commendauerit. Verùm non ob id facilè credam, ex hoc loco, Galeni æuo, terram hanc effodi ſolitam. Quippe quòd collis deſcriptio, in quo terra hæc habebatur, apud Galenum huic minimè correſpondeat. Siquidem Galeno collis eſt combuſto ſimilis, fuluus totus, & in quo neque arbor, neque ſaxum, neq; planta naſcitur, ſed tantùm Lemnia terra refertus eſt. Atqui contrario ferè modo collis ſe habet, in quo eiuſmodi terra nunc foditur. Nam ijs præſertim locis, vbi huiuſce terræ fodinæ habentur, lapides adeò magni reperiuntur, vt ex ijs piſtrinariæ molæ parari ſoleant. Collis præterea nuſquam combuſto ſimilis apparet, nec vllum fului coloris in eo veſtigium videtur. Fertilis eſt totus, & arborum, plantarum, & frumentaceorum ferax. Cum enim ab incolis diligenter colatur, copioſum tritici & leguminum, præſertim faſeolorum, prouentum affert. Idem orientalem plagam reſpicit, & apud vicum quendam ſitus eſt, quem Repondi vocant. Terra autem Lemnia foditur in montis cacumine, quod in planitiem ſe extendit. Fodinæ ibi ſunt tres, quarum duæ, è quibus ſuperioribus temporib. Lemnia terra effoſſa eſt, corruerunt, & in totum deletæ ſunt. Tertia autem, quæ putei modo in collem deſcendit ad Septentrionem vergit. Ad eiuſdem collis radices, tres limpidiſſimæ aquæ ſcaturiunt fontes, quorum duo, qui minores ſunt, ad Septentrionalem plagam excurrunt. Tertius vero, qui amplior eſt, ad meridiem progrediens, viridarium quoddam irrigat. Hac in parte antiquum paruumque extat ſacellum, pluribus in locis dirutum, ac vbique detectum (Sotiram hoc vocant) quo Metropolitanus ſacerdos vnà cum duobus Caloiris (ita præſbyteros vocant) accedit eadem die, quo terra effoditur, & ibi Ieſu Chriſti Saluatoris noſtri transfigurationem in monte Tabor celebrant, ſuas canentes pſalmodias. Verùm id non faciunt aliquam ob ſuperſtitionem, quæ ſeruari debeat, anteaquàm Lemnia terra effodatur, ſed quòd ea die transfiguratio Ieſu Chriſti celebretur. Ad hæc quæ ibi foditur terra, maiori ex parte candicat, aut pauliſper ſubrubet, etſi quandoque (rariſſimè tamen) etiam rubro, aureoque colore inueniatur, Armenio bolo per omnia ſimilis, cùm tamen Galeno in vniuerſum Lemnia terra adeò ſaturatè rubeſcat, vt à rubrica nihil colore differat: quæ quidem rubrica, qua vtuntur fabri ad lineas ducendas, in nonnullis Inſulæ locis etiam hoc tempore è fodinis eximitur. Sed hæc Lemnia terra Galeni eſſe non poteſt, cum tangentes rubro colore inficiat. Hæc itaque me adducunt ad credendum, quòd aut ex alio colle Galeni tempore deſumpta ſit, qui tam longo temporis tractu, aut terræ motu, aut pluuiarum inundatione corruerit, vt in alijs quoque locis factum eſſe ſcimus, aut, quòd idem collis, cultorum diligentia, ac laboribus faciem, & naturam omnino immutauerit. Nam inter cæteras ſylueſtres plantas Chamæleonis albi plurimum profert. Effoditur terra hoc æuo quotannis non abſque quadam ſuperſtitionis nota, cùm ſexta tantùm Auguſti die ad hoc obeundum munus accedant, ſibi certò perſuadentes, nullo alio tempore reperiri poſſe, quæ viribus præſtet. Qui fodiunt, Græci ſunt, ſed aſtantibus Turcis, nempe Inſulæ Præfecto, quem Vaiuodam vocant, & alijs ex primatibus, qui Imperatoria munia obeunt. Verùm non vſque adeò foſſores, qui in puteum deſcendunt, obſeruare poſſunt, quin ij effoſſæ terræ aliquid non abſcondant. Sed mirùm eſt, quàm ſuauem odorem puteus ille ſpiret. Cæterùm non omnis, quæ in puteo habetur, terra bona eſt. Quo fit, vt eam quæ inter fragiles quoſdam lapides pinguis, lentaque deliteſcit, tantùm recipiant, eamque præſertim, quæ calculorum ſit expers. Fodiunt à ſolis exortu ſex continuis horis, & deinde eam tantùm in imam putei partem occludunt, quam annuatim fodere ſolent, nec reſerant, niſi ad ſtatutam futuri anni diem. Namque legibus cautum eſt, capitis pœna, ne quis illuc clam, vel palam fodendi cauſa accedere audeat. Verùm non multum eiuſdem terræ effodiunt, cùm fodinæ ambitus non niſi paucos foſſores admittere poſſit. Id deinde ſelectiſſimæ terræ, quod exemerunt, diligenter eluit quidam, huic muneri obeundo deſignatus. Ea elota in ſuſpenſos aliquot transfertur ſaccos, ibique tam diu manet, quouſque tota effluat aqua. Exemptam deinde manibus miſcent, eamque tandem in maiores, minoresque globulos fingentes, imperatorio ſigillo obſignant. Demum ſiccari ſinunt, & totam Conſtantinopolim in ſcrinio, eodem ſigillo occluſo ad magnum Turcarum Imperatorem mittunt. Terra hæc in Lemno nuſquam venalis reperitur, quòd in nullius arbitrio relinquatur. Nam etſi permittatur, vt Inſulæ præfectus, & alij quidam primates nonnihil obſignatæ terræ ſibi accipere poſſint, nemini tamen vendere audent, ſed tantùm amicis donant. Hoc idem facit, qui terram lauat, cui ex lege ſacculus donatur, ſed hæc principis ſigillo non inſignitur. Hæc ille: quæ optimis materiæ medicæ ſtudioſis, conſideranda relinquo. Sed animaduertendum eſt, quòd non deſunt impoſtores, qui terram hanc adulterent, & pro legitima vendant. Ego ex officina Ruſtani Baſſani aliquot ſphragidum globulos acceptos mihi pro theſauro aſſeruo, quorum aliqui albi ſunt, aliqui rubent, & nonnulli humanæ carnis colorem referunt. Nec ob coloris diuerſitatem fraudem aliquam vereor, cum ipſe Albacarius fateatur, reperiri terram hanc ijs omnibus coloribus infectam. Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ ſermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiamnum vires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in ſimplicium medicamentorum cenſu ſubdidit, ſic inquiens: Armenia terra, quòd ſummè deſiccet, ad dyſenterias, & ventris profluuia, tum ſanguinis expuitiones, catarrhos, ad hæc ad putreſcentia oris vlcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occaſione aſſidua difficilis eſt anhelitus, valide prodeſt. Sed & eos, qui phthoë laborant, adiuuat, vlcus enim eorum deſiccat, vt haud etiam tuſſiant, niſi in victu peccetur non leuiter, aut ambiens derepẽte ad intemperiem recidat. Ac mihi videtur, quòd ſicut in fiſtulas ſæpe conſpeximus, non in alijs partibus duntaxat, ſed in ipſo etiam ano, vt citra collyrij immiſſionem, quod ſordem, aut callum auferret, ipſo duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur, ita quoque in pulmonis eueniat vlcere. Siquidem & ipſum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conſpicitur, vtique cùm mediocre eſt, non admodum magnum. Itaque viſi ſunt quidam eorum, qui talia habebant, prorſum liberati. Ac quidam qui Roma in Libyam talem ob cauſam profecti ſunt, planè ſe ſanos eſſe credidere, & ſanè vſque ad annos aliquot inculpatè tranſigebant: poſtea verò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi

Noua Lẽniæ terræ hiſto. à Galeno diſſentiens.

Terræ lemniæ lotio.

Armeniæ terræ ſeu boli vires ex Gal.

apparuit. Hos ergo, vt dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui aßiduò difficultate ſpirandi diſcruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peſte, cuius eadem facies fuit atque eius, quæ Thucydidis memoriæ graſſabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati ſunt. At quibus non profuit, omnes interiere; ſcilicet cùm nec alio quouis iuuarētur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex vino conſiſtentia tenui, modicè diluto, ſi aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: ſin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore vehemētes ſunt febres peſtilentiales. Porrò de vlceribus reſiccari poſtulantibus quid attinet dicere, quantam vim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum eſt autem vtcunque appellare velis, ſiue lapidem, vt is qui mihi donauit: ſiue terram, vt ego, quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniā Lemnia ſphragis, & Armenia terra, quòd venenis maximè reſiſtant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes ſuo idiomate Bezahar vocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis viſus eſt, in quo de huius lapidis hiſtoria, ac viribus aliquid diſſeramus.

Lapidis Bezahar hiſtor. & vires.

Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorū teſtimonio, antidotum eſt omnium præſtantiſsimū, ſua ſpeciali dote, contra omnia in vniuerſum venena: vtpote qui nō modò hauſtus, ſed etiam adalligatus, ita vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia ſuperet venena. Lapis hic plurium eſt generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo vireſcat. Præſtantiſsimus eſt flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inſpicere oportet, ne impoſtorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræſentant, ſed viribus nullis præditi. Hunc Raſis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo ſcribens: Lapis Bezahar eſt mollis, colore flauo, ſapore nullo. Cuius peculiaris vis eſt, vt venenis omnibus aduerſetur, quandoquidem ego contra hauſtum napellum hoc lapide vſus ſum felici admodum ſucceſſu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis & luminis modo ſplendens. Equidem certò teſtari poſſum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præſtare aduerſus deleteria venena, quàm cætera non modò ſimplicia huiuſce facultatis medicamenta, ſed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem vocant Bezahar, iam ipſi vidimus apud filios Almirama cuſtodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Corduba rependit, initio belli. Lapis hic (vt diximus) ita viribus contra venena omnia pollet, vt non ſolùm hauſtus duodecim granorum pondere, ſed vulneri impoſitus à mortiferis quibuſcunque feris ictos, ſtatim liberet: veneno ſudore expulſo. Idem pariter iuuamenti adfert, ſi ore aliquo tempore ſugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non deſint paribus notis lapilli, qui tamen nullam vim habent aduerſus venena.

Lapis in oculis ceruorū natus.

Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, viribus Bezahar prædicto haud abſimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo ſenio confectos ſerpentes deuorare, quorum eſu (ſi vera ſcribunt) reiuueneſcunt. At veneni ſuperandi cauſa, ſerpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem ſic permanentibus, humorē quendam lentum ab eorum oculis defluere, qui tandem ſolis ardoribus in lapillos inibi concreſcit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipſis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (vt aiunt) ſtatim decidit in humum: vbi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obſeruarunt. Sed an hæc hiſtoria vel fabula dici mereatur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Cæterùm de admirandis Bezahardici lapidis aduerſus deleteria venena viribus, & ſpeciatim contra Napelli immanitatem, ſuperius in quarto libro de ipſo Napello differentes fuſius diximus, & quæ vidimus retulimus.

Nomina.

Terra Græcis λημνία γῆ, ſeu λημνία μίλτος, & σφραγὶς; Latinis terra Lemnia, rubrica, & Lemnium ſigillum nominatur: Arabibus, Terimachtim ſeu Thimmachtum: Italis, Terra Lemnia: Hiſpanis, Tierra ſellada.

Χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIV.

ATramentum ſutorium genere quidem vnum & idem eſt, molle, & concretum: ſed in ſpecie differentias tres habet. Vnum namque humoribus ſtillatim in cuniculos quoſdam colatis, concreſcit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, ſtillatitium appellatur. Peteeſius ipſum pinarion vocat: alij ſtalacticon, id eſt, ſtillatitium. Alterum ſimplici ratione fit in ſpeluncis: poſtea transfuſum in excauatos ſcrobes, concrementum capeſsit, quod pecton, id eſt, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hiſpania fieri ſolet: ſed inutile, ac inualidiſsimum eſſe conſtat. Ratio parandi hæc eſt. Aqua madefactum decoquunt, mox in piſcinas transfundunt, & reſidere patiuntur. Hoc certis diebus coaleſcit, in complures formulas digeſtum, teſſerarum ſpeciem reddentes, quæ racematim inter ſe cohæreſcunt. Optimum eſſe creditur cœruleum, graue, a concretum, translucens: cuiuſmodi ſtillatitium eſt, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile verò ad infectus, & denigrationes aptius cæteris eſſe compertum eſt: ſed ad medicinæ vſum inualidius eſſe, experimenta docent. Valet adſtringere, calfacere, & cruſtas inducere: latas ventris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: vomitus ciet: aduerſus hauſta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur: purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus inſtillatum. Vritur, vt paulò poſt in mentione chalcitis oſtendemus.

a Ori. πυκνὸν, καὶ καθαρὸν. i. denſũ, & purum.

Chalcanthi genera, & hiſtoria.

CHalacanthum, quod Latini Atramentum ſutorium vocant, quoniam vitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria, ac etiam in pluribus Germaniæ locis, vnum foßile, per ſeſe in terræ viſceribus concretum, quod vulgo appellant Copparoſa colore vario. Siquidem cryſtallo, ſapphiro, ſmaragdoq; ſimile in Germania natiuum chalcanthum vidimus. Alterum factitium, cuius paßim eſt vſus, infectoribus expetitum. Præſtat hoc plus, minusue tam pro regionum, locorum, ac cœli diſpoſitione, quàm ipſius foßilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum eſt Romanum cognomento (quanquam colore conſtat dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametſi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: ſed quòd ſit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam guſtantibus linguam vel licet, aſpero, adſtringentique ſit ſapore, putauerunt quidam ſulphureis, ferreis, ac æreis conſtare qualitatibus quinetiam aluminis, nitri, ſalisq;. Chalcanthi vena, quæ foditur in agro noſtro Senenſi pluribus ſanè locis, præſertim maritimis in ſylueſtribus plerunq; vallibus, terrea potius, quàm ſaxea viſitur, colore ſubcinereo, maculis nonnullis reſperſa, quarum alia ferri rubiginem, alia æruginem, colore referunt.

Chalcanthū vt fodiatur.

Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat,

ctat, sulphuris ferè instar, quam ob causam in conclusis, concameratisq́ cuniculis nusquam foditur, sed aperto vndiq́ cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidissimumq́ vaporem, fossores noxio concluso spiritu facilè interirent. Effossam itaque chalcanthi venam in aceruum in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, vbi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibusq́ die noctuq́ macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus, ligonibus & rastris aceruum dilacerant, subuertuntq́ & iterum in eandem congerunt aceruationem, vt facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq́ solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuiis diluatur, neque solibus plusquàm par sit, inarescat: & ita aliis sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuiis, vel fontibus ducantur aquæ: ibiq́ sub constructo tecto foditur alueus, qui ligneis asseribus, vel lateribus, & calce adeò stipatur, vt indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti ministri satis esse cẽsent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis, quousq́ aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem cõcipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hãc itaque sumunt, & in plumbeos alueos coniiciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorẽ excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, vel æris: siquidem aiunt chalcanthum nunquam concrescere, nisi huiusmodi imponãtur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquam autẽ debito tẽpore coxerint, ignem quàm primũ è fornace eximunt, permittuntq́ quiescere decoctum, quousque egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaque tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, vbi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq́ chalcanthum. Si verò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro 9. simpl. med. in hunc modum scribit: Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus viginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciem seruante. Quamobrem & vsque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum vsque vno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, vt est ante positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto vehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruareq́ carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atque adstrictione substantiam contrahens, atq́ constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Cõstringit verò, desiccat, atque contrahit in sese substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, vt tres sese viri in eo contingerent, tanta verò altitudine, vt viro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ viridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis qualis in primis balneorum ædibus percipitur, quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua verò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & viginti horis diei ac noctis, colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam vincti quidam in vrnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq́ chalcanthum. Mihi verò vbi ad terminum effossi specus descendissem, vbi videlicet tepida hæc, viridisq́ aqua colligitur, aeris odor visus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq́ redolens. Hæc aqua quoque gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, & cum festinatione amphoras vincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab iis tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua viridis, quam vides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At vbi prope adest vt desinat, rursum vincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitq́ aliquando olim, vt subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesq́ ad vnum occideret, ac totam viam corrumperet. Id vbi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de chalcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam virescentem illã, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidẽ cũ ob sulphureos, metallicosq́ vapores, vniuersa montis moles rara effecta, vndiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum videtur, si tractu temporis laberetur in imum, secumq́ deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq́ calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, aliisq́ metallicis ignibus in terræ visceribus conclusis: adeò vt tandem in cauernam illam descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis vasis extra paratus proiecta ea viridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, vel æs in eam iniicere liquandum, vt concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho: quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, vi ab ipsa aqua contracta, in eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo viridi esset colore. Ob id itaque statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait: Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos, vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoque maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, vbi chalcitin, misy, soryque non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, vir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem vbi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium vulgare nostrum illud idem esse: veruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere: quod manifestè indicat in veram

Chalcanthi vires, & hist. ex Gal.

Chalcanthi collectio in Cypro.

Chalcãthum Cyprium, cõflatum est medicamẽtum.

Brasauolum malè Galenũ accusare.

non transiisse chalcitin, asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc videtur Brasauolus Galeni verba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram vniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq́; fiebant in terræ visceribus. Siquidem nil aliud dixisse voluit Galenus, quàm quòd chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neque his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solum ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (vt in proximo commentario dicemus) tria hæc, chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ visceribus conflatum, visu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq́; pharmacopola, in plures laminas per vniuersam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas vnam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcãthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum venena, etsi medicamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Oleum chalcanthi. *Siquidem ad eosdem, & alios vsus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia: sed etiam eius oleum, quod chymistæ vitreis organis magna ignium vi ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo, sed magno iuuamento: quin etiam (vt ego expertus sum) datur commodissimè semiscrupuli pondere ex aqua agrimonij calculosis, & ad ciendam remoratam vrinam: Asthmaticis quoque, & suspiriosis perquàm bellè conuenit, ex Tussilaginis, aut hyssopi decocto: limosos, rubiginososq́; dentes purgat, & nitidos reddit: vlcera maligna, & sinus iniectum curat. In summa ad multa vtile est medicamentum. Qui illud in peste propinant, quod vulgò vocant Copparosa, in aqua rosarum dissoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor vicibus: dantq́; obolum, vomitum concitantes.* Nomina. *Quod Græci χάλκανθον, Latini quoque Chalcanthum, & Atramentum sutorium vocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, sen Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani,* Kupfer wasser: *Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.*

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHalcitis præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusque. Huic abstersoria vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quę oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad ignem sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarum vitia depascentia vlcera, tonsillasque eius farina compescit. Vsta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetque. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Psoricon. Fit ex chalcitę medicamentum, quod Psoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis: oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculę ardores: sic enim fit acrius: idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusque portiones in vino terũt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo viuis carbonibus superposito. Modus autem vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiamnum perflatis carbonibus, vsque dum luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subindę versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

MIsy assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquàm quòd psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantum differens. Ægyptium autem cæteris præstat, vtpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MElanteria geminæ est originis: quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo cõcrescit. Alia verò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & aliis quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorẽ trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SOry existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm sorei virus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Ægypto, & aliis quibusdam regionibus, vt in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Ægyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuorationeque magnum virus olens, ita vt stomachus in vomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim & vstionem supradictis similem habet: dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: ischiadicis ex vino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, varos extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ vstionem experta non sunt, perustis validiora esse existimantur: præter salem, & vini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt: combusta enim viribus efficaciora redduntur.

Tametsi

Chalcitis, misyos, soreos, & melanteriæ consideratio.

Tametsi antea scripserim Chalcitim, Misy, Sory longis iam seculis latuisse, adeò, vt perpauci, vel potius nulli essent in Italia, qui hæc legitima se vidisse affirmarent, postea tamen, & ipsius Chalcitis & Misy quoque plurimum, ex Ducatu Brunsuicensi ad me allatum est, dum hic Pragæ sum in Aula Serenißimi Archiducis Ferdinandi. Atqui primus qui Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola, rei herbariæ & metallicæ studiosus. Inuēta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iamdiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Musa Brasauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum vocatum, verum esse Misy, quod tamen veritati, & rationi maximè repugnare videtur.

Brasauoli error, Chalcanthū Misy esse statuentis.

Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusq; cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed vitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ visceribus. Ipse enim libro 9. simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit: Meminerit autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (vt latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse veluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema verò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ visceribus fieri, non autem vllo artificum ingenio, vt Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & vulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soryos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tātæ authoritatis apud doctißimos quosque medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis vertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin. Sed vt omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ vis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac differentem lib. 9. simplicium medicamentorum his verbis:

Misyos, & cognatorum histor. & vires ex Gal.

In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos vtique, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallū, in quo quàsdam conspexi in longißimum porrectas veluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commonstratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has vides diuitias. Itaq; ego cùm eius multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & vsq; modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad vsque octauum librum, ante annos viginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaque insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circumquaque reperi, eius quod intus erat, velut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin videlicet, & misy, quiddam erat medium vergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullā dum alterationem experta. Hoc igitur vbi vidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, vt ærugo super æs, in mentem subiit inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum vllam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, vt videretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaque mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem genere facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & craßitudine partium inter se diuersa. Craßißimum enim est inter ipsa sory, tenuißimum misy, mediam vtriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt vniuersa hæc tria, & eschara quas vocant, efficiunt. Attamen etiam si vrant, nonnihil quoque adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: verùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cum vtraque hæc in decoctionibus funduntur, & magis chalcitis quàm misy: sory tamen non liquescit, nimirum quod lapidosius sit, ac vehementius compactum, sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcircò merito quoque ægrius liquescit. Et libro 4. de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, vt didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex vna vt dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & vrens, craßius sory est, & vtroque siccat imbecillius.

Nomina.

Χαλκῖτις vt Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ verò Græcè, Misy item Latinè vocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, Sory similiter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Διφρυγὲς. DIPHRYGES. CAP. LXXXIX.

Diphrygis tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum namq; extrahitur ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis vritur: diphryges ideo vocatum est, quod & à sole, & à sarmentis vratur, arescat, & ferme torreatur: alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, vt suprà retulimus, cùm de flore æris dissereremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustum æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, vt calcem multos dies cremant in camino: cumque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata peruritur, tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisq;, adstringens, & vehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice venit. Vis eius adstringere, perpurgare, extergere, siccare,

ſiccare, excreſcentia conſumere, vlcera ſerpentia, & quæ cacoethe vocant ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

Diphrygis conſideratio.

Diphrygis genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, vt Dioſcorides inquit, ſæpe ac ſæpius vidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro; & comitatu Tiroleuſi, ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo ſpecu foditur, vriturq́; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto conflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes trãslata peruritur, hactenus mihi videre nõ licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit Galenus, qui libro 9. ſimplicium medicamentorum de Diphryge in hũc modum diſſeruit. Diphryges miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre: quamobrem vlcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti vim ingentem ex Cypri Solis, vbi metallum ab vrbe abeſt, quaſi triginta ſtadiis. Proiectũ erat enim in medio ſpatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & vici, qui ei ſubiacet. Cæterùm præfectus, ac procurator metalli, id quod poſt cadmiam reperiretur, eſſe dicebat inutile, itaque abijci, non ſecus atque vſtorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa vtile factum eſt medicamentum, tum ad putreſcentia oris vlcera, ſiue per ſe, ſiue cum melle, cui detracta ſit ſpuma, tum ad anginam, videlicet vbi iam per adſtringentium medicaminum auxilium conſtitit, quod influebat. Præterea columellam vbi præſecuiſſem, ipſo ſolo, & ſtatim, & vſque ad cicatricem ſum vſus: ac frequenter exactè occluſam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: ſic in vlceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vſus autem ſimilis eſt in oris vlceribus: ſiquidem eæ partes eiſdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ ſimiliter, & humidæ. Et libro 4. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera ſic inquit: Porrò Diphryges appellatum pharmacum vlceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem veniẽtibus aptiſſimum eſt: valdè namq́; ſiccat, etſi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam vim habet adſtrictoriam.

Hiſtoria & vires ex Gal.

Nomina.

Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges: Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Ἀρσενικόν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

AVripigmentum in eiſdem metallis, quibus ſandaracha, gignitur. Optimum exiſtimatur cruſtoſum, aureo colore micans, nulli materiæ permiſtum, in ſquamas fiſſile: quale in Myſia Helleſponti naſcitur. Huius duo genera fluxerunt: vnum ſuprà dictum eſt. Alterum glandis effigie, pallidum, colore ſandaracham imitans, gleboſum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam ſecundum locum tenet. Torretur in teſta noua, viuis carbonibus ſubiectis, aſſiduoq; verſatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adſtrictoriam, & erodentem. Cruſtas cum vehementi vredine, & violento morſu excitat: reprimit quæ excreſcunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

[a] Me. & Orib. ἐνανθῆ. i. florida.

[b] Drag. ad μέλιτι κἀ, i. melle &.

SAndaracha probatur rufa, & [a] ſaturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, ſulphuris virus redolens. Dos eadem, & vſtio, quæ auripigmento. Explet alopecias, reſina excepta: & ſcabros vngues cum pice eximit: contra phthiriaſin ex [b] oleo efficax eſt: tubercula cum adipe diſcutit. Prodeſt ad narium, oriſq; vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum roſaceo: item cõdylomata. Datur ex mulſo, purulenta extuſſientibus: ſuffitur quoque cum reſina, aduerſus veterem tuſſim, rapto per fiſtulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: ſuſpirioſis cum reſina in catapotio optimè datur.

Auripigmẽti, & Sãdarachæ conſideratio.

AVripigmentum, & Sandaracha, medicamenta ſunt eiuſdem tum generis, tum facultatis, nec inter ſe in alio differũt, quàm quòd alterum magis, alterum verò minus excoctum fuerit in terræ viſceribus, vbi gignuntur. Vnde etiam ſequitur, quod alterum altero tantùm virium tenuitate præſtet. Quandoquidem nil aliud eſt ſandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum eſt. Id quod periculo arte facto verum deprehenditur: quippe ſi fictili, vel vitreo vaſe vratur auripigmentum, ſubſtratis candentibus prunis, breui (vt mihi pluries experientia compertum eſt) flammeum, & ſummè rubentẽ contrahit colorem, perinde ac ſandaracha: eoq́; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipſa ſandaracha naturæ vi fuerit aſſecuta. Sandaracham ſummè rubentẽ vidimus primùm Venetiis in officinis, vbi auripigmẽtum, & cæteri væneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum eſt (vt ſuperius libro primo diximus) quòd hæc illa vulgaris Sandaracha non eſt, quam Vernicem ſcriptoriam officinæ appellant: ſiquidem nil aliud hæc eſt, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina ſecuti (iis enim gummi iuniperinum ſandarax dicitur) idem gummi ſandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, vt imperitis ſæpe grauiter in rebus ipſis errandi præbeant occaſionem. Quamobrem vbi in Arabum monumentis, vel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus ſequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: vbi verò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem ſine controuerſia erit aſſumenda, de qua hic diſſerit Dioſcorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandicem, quam è combuſta ceruſſa conficiunt, quòd fortaſſe hæc colore admodum rubeſcat. Sed hæc ab illa (vt ſuprà retulimus, cùm de ceruſſa ſermonem haberemus) viribus, & qualitatibus plurimùm diſſidet. Eſt & Sandaracha ceraginoſi mellis genus, ſi Plinio credimus, qui libro 11. cap. 7. eius meminit. Cæterùm illud non eſt ſilẽtio prætereundum, quòd Arſenicum officinis cryſtallinum vocatum, ideo quòd cryſtalli modo pelluceat, non fit per ſeſe, nec ſponte naſcitur in auripigmenti fodinis, vt ſcribit Vannocius ciuis meus in ſua pyrotechnia, qui nos aliâs eius fidem ſecutos, in hunc ſuum errorem deduxerat, ſed arte ex auripigmenti ſcobe admiſto ſale: id quod maximè teſtatur Georgius Agricola acerrimus foſſilium indagator, & non ex Realgar, ita Sadacenſi chimico, appellato. Sumunt enim artifices auripigmenti ſcobem, & cum pari ſalis pondere miſcent, teruntque ſimul, & ſubinde operculatis fictilibus huic operi inſeruientibus, ignium vi tamdiu coquunt, quouſque id omne in ſublime feratur, & operculo adhæreat, concreſcatq́; in lapidem: idq́; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, vt cryſtallum referat. Auripigmenti vires reddidit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Arrhenicum, ſiue arſenicum facultatis eſt cauſticæ, ſiue vrẽtis, idq́; tam combuſtum, quàm vſtionis expers. Cæterùm id conſtat vſtione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam

Sandaracha Arabum eſt gummi iuniperi.

Sandix.

Arſenicum cryſtallinum ex quo fiat.

Auripigmẽti & Sãdarachæ vires ex Gal.

pilis

pilis partem quamuis. Verùm ſi diutius inhæreat, nec cuti etiam ipſi parcet. Idem de ſandaracha eodem libro ſcribens, inquit: Sandaracha vrentis eſt facultatis, ceu arſenicum quod vocant. Merito itaque eam digerentibus facultatibus cõmiſcent, atque extergentibus. Metallicum, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arſenicum, Arrhenicum, & Auripigmẽtum vocant: Mauritani, Harneth, ſeu Zarnich: Itali, Orpimento: Germani, Auripigment/& Operment: Hiſpani, Oropimente. Quæ verò ϭανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè vocatur: Arabicè, non ſecus atque auripigmẽtum, Harnet, & Zarnich.

Nomina.

Στυπτηρία. **ALVMEN. CAP. LXXXII.**

ALuminis omne ferè genus in Ægypto: & in eiſdem metallis inuenitur: etenim ſciſſile quoddã quaſi flos gleboſi intelligitur. Gignitur & in aliis quibuſdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & pleriſque aliis regionibus, ſicut & rubrica. Plurimæ eius ſpecies: verùm ad medendi vſum ſciſſile, rotundum & liquidum expetuntur. Optimum eſt ſciſſile, præſertim recens, candidiſſimum, guſtu perquàm adſtringens, graue olens, calculorum expers, nec glebuloſè aut aſſulosè compactum, ſed ſigillatim in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Ægypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus iudicio dignoſcitur, quòd non adſtringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum eſt: ſed ex figura deprehenditur. Aſſumendum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque validius adſtringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine pręſe ferens, ſine arenis friabile, natione Ægyptium, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, vt ſit limpidum, lacteum, ęquale, & ſemper ſucco madens, ſine lapidibus, atque [a] quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, ſtringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt: genarum carnem, cæteraſque excreſcentias extenuant. Sciſſile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putreſcentia vlcera compeſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Proſunt cum melle vlceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cum ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conueniunt cum Braſſicæ foliis, aut melle cocta: item pruritui, & vnguium ſcabritiis, pterygiis, & pernionibus, aſperſa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas vlcerum: & cum ſalis duabus partibus, ad vitia quæ paſcunt: furfures, cũ eruo, & pice illita abſtergunt: ad lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque virus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori vuluæ inditum: partus quoque extrahit: gingiuis, ſi caro excreuit, vuis ac tonſillis accommodantur: ori, auribus, & verendis, cum melle illinuntur.

[a] Orib. τυρώδες, non πυρώδες legit. i. caſei odorem ſpirans.

TAmetſi ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera, non tamen plura, quàm tria hoc loco ſtatuit recenſenda, nempe ſciſſile, rotundum, & liquidum: quod fortaſſis ſuo tempore iis tantùm vterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quamuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod vulgò vocant alume di rocca: ſquamoſum, quòd vulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è vini fæce confectum: necnon illud, Catinum iiſdem vocatũ: quibus accedit, quod plumeum appellant, quod tamen legitimum ſciſſile non eſt, etſi iamdudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim ſciſſile alumen nil aliud eſſe, quàm quod vulgò officinis vocatur Alume di piuma. Sed hoc (vt poſtea dicetur) nil aliud nunc eſſe cenſemus, quàm lapidem amiantum: quòd guſtu non ſit adſtringenti, ſed acri, quodq́ igne nunquam comburatur, quod eſt amianti lapidis proprium. Legitimum alumen ſciſſile Piſis miſit ad me hoc anno clariſſimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioſcorides, & guſtu admodum adſtringens. Quo poſtea factum eſt, vt diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non eſſe ſciſſile. Cæterùm Braſauolus de alumine diſſerens in ſuo ſimplicium medicamentorum examine, nil aliud liquidum eſſe contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet viro eruditiſſimo, variat opinio noſtra. Nam quòd ego in Alumeriis Põtificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennium morã duxerim, eo nimirum tempore, quò Auguſtinus Chiſius opulentiſſimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla ſanè mihi fuit facultas tum videndi, tum etiam diſcendi quo artificio, quave ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè teſtari poſſum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq́ non reperiri, ſed lapideam: quinetiam non exponi æſtiuis ſolibus exiccandam, vt putat Braſauolus, quod ſic (vt ipſe inquit) ſcripſerit Plinius liquidum fieri, & addenſari. In eodem Braſauoli errore verſatur etiam Fuchſius medicus alioqui eruditiſſimus, quippe qui putat libro de compoſitione medicamentorum Alumen liquidum eſſe illud, quod officinis rupeum, vel rochæ vocatur. Fit itaque rupeum alumen ex duriſſimo quodam lapide, cuius duo obſeruauimus genera: alterum durius, & rufeſcens: alterum verò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem ſeruat, & cryſtalli inſtar translucens conſpicitur. Alterum verò contra rufeſcit, & maiore acrimonia pollet, viſiturq́ ſordidius. Expetitur candidum ſericeorum ſtaminum infectoribus: item iis, qui præſtantiora lanarum vellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minuſq́ acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam, aperto vndiq́ cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi foſſorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex validiſſimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipſiſq́ ingentibus, partim acutiſſimis cælis cuneiſq́ hunc lapidem frangunt, lacerant, ſcindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq́ fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcariis ſimiles, vbi validiſſimis ignibus, eo ſanè modo, quo calx, nocturno præſertim tempore inuruntur duodecim, aut ad ſummũ quatuordecim horarum ſpatio: quippe ſi diutius vrerẽtur, cuncta aluminis materia inareſceret. Poſtquàm autem refrixerint, plauſtris in ampliſſimas areas ſub dio, & ſolibus eos comportant, ibiq́ in planos componunt aceruos, hortorum toris perſimiles, ſed longè, lateq́ grandiores, latiore fundamẽto, quàm vertice. Compoſitis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ vtrinque continuè excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibuſdam excauatis inſtrumentis, è ligno cõflatis, iis perquã ſimilibus, quibus nautæ ſuis è ſcaphis aquam eximunt: id tribus, aut quatuor vicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affuſione, peruſti lapides vſqueadeò macerẽtur, vt in terrã quandam lentore madidæ argillæ ſimilẽ permutentur: quod tamen nõ fit, niſi aqua perluantur, ad trigeſimum ſextum, aut quadrageſimũ vſq́ diem. Excauant præterea

Aluminum conſideratio.

Alumen plumoſum eſt amiantum.

Braſauoli opinio reprobata: item Fuchſij error.

Aluminis rupei faciendi ratio.

ligonibus

ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq; quas caldarias vocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplißimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructam vndique operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci vndique circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, validißimum succendunt ignem, vt demissa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruẽtem aqua alueum coniiciunt. Astant vtrinque bini robustißimi artifices, qui veluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas vocant) continuò immissam terram aquæ commiscent, quousque aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum instrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ riuulum proiiciunt aliò deducendum. Quo facto iterum nouam superinduunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes, quod tamdiu prosequuntur, quousque intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi asciuisse, quãtum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, vt si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum craßitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim vocant decoctum) à quo seceßit alumen, iisdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis vocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defecatumq; sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in vimineas fiscellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in aceruum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertißimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem.

Alumẽ liquidum vt fiat ex Plinio.

Quandoquidem asserit Plinius libro 35. cap. 15. fieri liquidum ex aqua limoq; hoc est terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æstiuis solibus maturari: probari autem quod limpidum lacteumq; sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si verò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, vt quod magis glaciem, crystallumq; referat, quàm lac: fiat item ex durißimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit vt non modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio viris alioqui citra controuersiam doctißimis: verùm etiam à Cornario, quòd & ipse in cõmentariis in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd vulgò vocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis vocatum.

Alumina cognita.

Verùm enimuerò liquidum Alumen, quin & scißile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atque diligentißimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis dißident. Huic ergo viro eorum aluminum cognitionem libentißimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen iis ingentes deberi, qui, vt ipse, sua inuenta cum aliis quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodq; manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarißimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeoq; adstringens, vt nunquã meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantum adstrictionis relinqueret.

Alumen rotundum.

Porrò quod rotundum Græci vocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum: cùm tamen nõ inueniatur rupeum veteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo, præsertim quòd legitimum nunc apud me sit.

Alumen Catinum, est sal Alcali.

Quod præterea Catinum appellant, (hoc quoque sal Alcali quidam vocant) ex cuiusdam plantæ cinere, Chali Mauritanis vocatæ, conficitur ad vitra in fornacibus expurgãda. Plantam hanc nos vulgò vocamus Soda. Prouenit hæc (vt alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterum quod ex vini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tamdiu perustis, quousque candorem conceperint.

Alumen squamosũ vt fiat.

Postremò Squamosum (sic enim voco alumen illud, quod vulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & vitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem: nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dißilitq; in tenuißimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq; induit speciem.

Talcum.

Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum vocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (vt mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantißimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in vino austero potus: exustum enim non probauerim, quòd gypsi specie inducta, sumentes strangulet.

Aluminum vires ex Gal.

Aluminum vires paucis perstrinxit Galenus li. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi vehementißima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est aliis aluminum generibus, quod vocatur schiste, hoc est foßilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et lib. 4. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ vlcera satis exiccant generosè adstringẽtes: quare nemo solis ijs ad vlcera vtatur: hæc Galenus.

Alumen omne excalfacere.

Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contra verò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti: quippe qui libr. 4. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterque expendantur aluminum quorumcunque effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm valenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, vt idem testatur Galenus libro 1. de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit: Quin verò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet, afferendis de sensu mendaciis, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atq; adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos, & misy, quæ valenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, vt nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosq; nonnulli fallant, cùm de manifestò apparẽtibus verum fateri non audent. Et lib. 4. de compositione medicamentorum per genera capite 1. illud idem affirmauit, his verbis: Porrò diphryges appellatum pharmacum, vlceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptißimum est: valde namque siccat, etsi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem

tum

tum qualitatem, tum potentiam vim habet adſtrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræſentat. Quin & alumen quodlibet vlcera ſatis exiccat generosè adſtringens. Ex quibus locis citatis palam eſt, etſi Galenus libr. 4. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ſcribit omnia adſtringentia eſſe frigida, non tamen eum inter ea recepiſſe chalcanthum, chalcitin, miſy, diphryga, æruginem, & alia quædam, vt alumen omne genus: præſertim quod facilè compertum habeam, aluminis cuiuſcunque ſtillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, ſed etiam metalla. Alumen quod Latinis, ϛυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, ſiue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun, & Alaun: Hiſpanis, Alumbre.

Nomina.

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVlphur optimum exiſtimatur viuum, quod apyron vocant, nitedulæ modo ſplendidum, perlucens, minimè lapidoſum. Probatur in genere ſulphuris ignem experti, quod viret, ac præpingue ſpectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum ſulphur calfacit, diſcutit, & celeriter cõcoquit. Prodeſt tuſſibus, ſuſpirioſis, purulenta extuſſientibus in ouo ſumptum, aut ſuffitum: præterea partus vſti nidore extrahit. Lepras, lichenas, ſcabros vngues, cum reſina terebinthina miſtum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax eſt: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita reſina, medetur: cum aceto verò, draconis marini, ſcorpioniſq; plagas ſanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro deterſum ſedat: regium morbum emendat, inſparſum frõti cochlearis menſura, aut in ſorbili ouo ſumptum. Facit ad grauedinem, & deſtillationes: ſudores quoque conſperſum inhibet, podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit: grauitatem auditus, ſuffiti nidorem raptim per fiſtulam hauſto, ſanat. Lethargicos ſuffitu excitat: erumpentem vndecunque ſanguinem ſiſtit. Contuſis auribus, cum vino † & melle illitum, medetur.

† Cat addit. καὶ σμύρνῃ. & Myrrha.

SVlphur tam ſponte & per ſe naſcens, quod viuum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentiſſimum habetur in Italia: ſed non omnibus vnus tantùm color: quippe aliud viride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum ſpectatur. Quod autem ſponte fit, viuum appellatum, exterius colore eſt ſubcinereo, interius verò cùm frangitur, ſubluteo, nitedulæ modo ſplendens, vt Dioſcorides inquit: iiſdemq; oritur locis, vbi factitij vena foditur. Eſt autem Sulphur foſſitium medicamentum è pingui quadam terræ ſubſtantia prognatum, vt in compluribus viſitur locis, quæ impensè calida ſit, & ſicca: adeò vt à chymiſtarum authoribus, igni natura ſimile Sulphur dicatur. Vocant id ij maſculum ſemen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum ſit, & ſiccum, quinetiam pingue (vt diuturna conſtat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: ſiquidem non flammæ ignium modo, ſed prunis quoque admotum, ſtatim accenditur, nec vnquam accenſum extinguitur, quouſque pinguis, & oleoſa eius ſubſtantia in vniuerſum igni abſumatur. Verùm enimuerò etſi præ ſe ferat Sulphur temperamentum non obſcurè calidum, & ſiccum, non tamen credendum fuerit tam puram ſynceramq; id eſſe materiam, vt per ſe tantùm conſiſtere queat: neque etiam cogitandum, ei non eſſe neceſſarium, vt ſibi humiditatem aſciſcat, qua formam congruam ſuſcipiat, quemadmodum miſta qualibet expoſcũt. Id enim nobis indicat eius velociſſima, ac facillima diffuſio, cùm ſtatim igni admotum colliqueſcat, metallorum modo. Foditur aperto vndique cœlo, non autem in cuniculis, & ſubterraneis ſpecubus. In his namque tum vehementi calore, tum fœtidiſſimo terræ halitu, foſſores illico deperirent. Porrò effoſſa Sulphuris vena, fictilibus quibuſdam magnis imponitur Romanis hydriis non abſimilibus, longo ab ore dependente roſtro, intus vacuo, ac in humum ſpectãte, vitrei pilei inſtar, quo ſtillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus ſulphurea vena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter conflatis, conteguntur, ſtipanturq; tenaciſſimo luto, creta, & equino ſtercore compoſito, ne tantillum quidem expirare poſſit ſulphureus vapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentẽ fictilia deferuntur, & in ſuperiorem cratem firmantur, eodem luto vndique ſtipata, adeò vt ignis flamma, qui in infima accenditur crate ſub fictilium fundo, nullo pacto in ſublime ferri poſſit. Ad hæc fictilium roſtrum in aliud vacuum fictile inſerunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentiſſimè circumlinunt, obducuntq; maximè. Deinum ignem ſuccẽdunt ſub fictilium fundo, cuius vi depuratum Sulphur in ſublime fictilium fertur, & per roſtri concauitatem in vacuum ſibi adnexum deſcendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alius vaſis excipitur, vbi in magnos coit globos. Hac ſanè ratione Sulphur fieri conſpeximus in agro noſtro Senenſi, in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum. Sulphuris vires memoriæ prodidit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Sulphur omne trahendi vim poſſidet, eſtq; temperamenti calidi, atque eſſentiæ tenuis, adeò vt ad multa venenatorum animalium reſiſtat. Siquidem ego aduerſus paſtinacam marinam, & draconem ſæpenumero eo ſum vſus, & cùm id piſcatores quoſdam docuiſſem, reuerſo poſt aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vſus eius eſt, vt & ſiccum ictui inſpergatur medicamentum, & cum ſaliua miſtum: nam cum & hoc excogitaſſem, ab experientia comprobari reperi. Sed & vrina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piſcatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo veteri, & melle, & reſina terebinthina vſuros. Et ſanè horum omnium experientia iudicium præſtitit. Quin & pſoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum reſina terebinthina ſanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, abſque vt in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, miſtam habeant potentiam, nempe vt digerant pariter & repercutiant. Præterea, vt idem Galenus inquit lib. 6. c. 2. de comp. medic. per genera, in compoſitione emplaſtri διὰ σκίλλης, Sulphur tanto calore præditum eſt, vt vbi diutius inhæreat, procul dubio exulceret. Sulphur ſiue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribtit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis, Schwefel, & Lebendiger Schwefel: Hiſpanis, Piedra azufre.

Sulphuris conſideratio.

Sulphur foſſitium.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris vires ex Gal.

Nomina.

Κίσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVmicis probatio, vt magnopere leuis, ſpõgioſus, ſciſſilis, nec arenoſus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantiſſimis carbonibus obrutus, & vbi canduerit, extractus, vino reſtinguitur odorato: iterumque incenſus, reſtinguitur: & tertia vſtione exemptus, & a per ſe refrigeratus, ad vſus conditur. Vis eius adſtringere, gingiuas abſtergere, purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet vlcera, & ad cicatricem perducit: excreſcentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori cruſtam

† καὶ λεπτήν. i. tenuis.

a Meum. ἑαυτῆς ἔασον ψυχῆναι. i. per ſe refrigeratum.

obducit:auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem vrceum vini pumicem iniecerit, feruorem statim sedari.

Pumicis consideratio.

PVmicem ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quàmplurimi referti sunt montes, eoq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt.

Pumicis vires ex Gal.

Pumicis vires duobus locis reddidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, velut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq; quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad vsus smire. Secundo autem loco idem de pumice differit his verbis. Pumicē si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: et si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multo minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim vstionem non expertus, partim etiam vstus, quādo videlicet aliis omnibus combustis similiter substantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm vstione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rursus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantùm facultate, sed etiam asperitate, velut etiam si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè vtroq;, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua densta dentes splendidos efficiunt.

Nomina.

Pumex qui Latinis, Græcis κίσηρις vocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Bims. *Hispanis, Piedra pomez.*

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAl fossilis efficacior est communiter, si est candidus, calculis vacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò validissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquam vtilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit: sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus, excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, vuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpētium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus vesparum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo vitulino: furunculos, cum vua passa, aut suillo adipe aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle: contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle: ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto: ignes sacros, & vlcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, vsquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subiiciunt, vsquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo vri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, mouetur que, donec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPuma salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum: cui vis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

MVria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vsum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari: interdum longè magis virus olet, gustuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad vlcera, quæ cacoethe vocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, vnguentisque coloris causa, vt rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in vino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis,

quæ

quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in vniuerſum acris eſt, & feruentis naturæ, vt ſal.

Salis omnis generis conſideratio.

SAl, quo frequentiſsimè in omnibus ferè cibis vtimur, & ſine quo viuere neſcimus, quo item ad annos aſſeruãtur carnes, piſces, aliaq́; complura, nulli ſanè non cognitus eſt. Plures tamen in ſalis genere ſunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacuſtris, foßiliſq́; reperitur. Marino vtitur vniuerſa ferè Italia, exceptis Calabris, qui foßitio quàm pulcherrimo abundãt, quo etiam vtitur vniuerſa Pannonia. In Germania hauritur è ſalſis quibuſdam fontibus, quorum aqua diu ignium vi excocta in ſalẽ cogitur.

Sal gemmæ foſſitium.

Foßitium quod cryſtalli modo pellucidum eſt, officinæ Arabas ſecutæ ſalem gẽmæ vocant. Huius fodinas vidimus apud Calabros agentes, loco, qui vulgò dicitur Altomonte, vbi lapidum modo excidi tur. Atqui non omnis ſal foßilis pellucidus eſt: ſiquidem qui foditur Halis in comitatu Tyrolenſi, lapidis marmorei faciem præ ſe ferre videtur, colore ad rufum inclinante. Calabricus autem in ignem coniectus, præter cæterorum naturam nec diſſilit, nec crepitat, ſed vt ferrum igneſcit.

Sal lacuſtre ex Plinio.

Lacuſtrem hactenus non vidimus, nec fluuiatilem: quanquam Plinius libro 31. ca. 7. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui ſalem copioſum reddunt, vt eius verba, quæ ſubiiciam, apertè teſtantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrumque pluribus modis, ſed cauſa gemina, coacto humore, aut ſiccato. Siccatur in lacu Tarentino æſtiuis ſolibus, totumq́; ſtagnum in ſalem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in Lacu, qui Cocanicus vocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inareſcunt, ſicut in Phrygia, Cappadocia, Aſpendi, vbi largius coquitur, & vſque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu ſubuenit, quantum die auferas. Omnis eſt talis ſal minutus, atque non gleba eſt. Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Namque in Bactris duo lacus vaſti, alter ad Scythas verſus, alter ad Arios, ſale æſtuant, ſicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde ſole ſiccant.

Sal ex fluminibus.

Sed & ſumma fluminum denſantur in ſalem, amne reliquo veluti ſub gelu fluente, vt apud Caſpias portas, quæ ſalis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, ſicut Pagaſæi. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis, vt Indus Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renaſcens, maiuſq́; regum vectigal ex eo eſt, quàm ex auro & margaritis. Effoditur & è terra, vt palàm eſt, humore denſato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido, muros domoſque maßis ſalis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Peluſium Ptolomæus rex cùm caſtra faceret. Quo exempto poſt ea inter Aegyptum, & Arabiam etiam ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri, detractis arenis: qualiter & per Aphricæ ſitientia, vſque ad Ammonis oraculum. Is quidem creſcens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipſo, quia ſub arenis inueniatur, appellato. Similis eſt colore alumini, quod ſchiſton vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus ſapore, ſed medicinæ vtilis. Hactenus de ſale Plinius.

Sal Ammoniacus.

Cæterùm Ammoniacus Sal, qui legitimus ſit, ad nos conuehi deſiit, quippe factitius, adulterinuſq́; eſt, qui paßim in ſeplaſiariorum officinis venditur, nigricãtibus exterius glebis. Non deſunt tamen qui credant conflari hunc ex camelorum vrinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adſtipulari debeam, non video, cùm neminem habeant, cuius fide id comprobare poßint. Atqui non tamen id omnino negauerim, cùm Venetias ex orientali plaga afferatur, vbi magnus camelorum eſt numerus. Seplaſiarij, pariterq́; chymiſtæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortaſſe exiſtimẽt ex Armenia adferri, vbi innumeri ſunt camelorum greges. Sed iſti, mea quidem ſententia, hallucinantur. Serapio (Iſach Arabici teſtimonio) ſcribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus duriſsimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: ſiquidem Ammoniaci nomen nõ aliunde ſibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, ſub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum vſum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo ſuperius in alumine diximus.

Sal Indus eſt Saccharum.

Sal autem Indus appellatus (vt libro ſecundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm ſaccharum in ſacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco vtimur ſuppoſititio, quod ſeplaſiæ zuccharum canditum vocant. Veruntamen animaduertendum eſt, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortaſſe ſecutus, concretum natura ſaccharum ſalem Indum appellant, non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum ſalem non habeant. Quandoquidem (vt Plinius eſt auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis: proinde dicebat Meſues de ſale ſcribens, Naphthicum, & Indicum cæteros ſales præcellere. Quod autem Salnitrum vocant, tormentorum bellicorum pulueribus expetitum, vulgaris notitiæ eſt, de quo tamen latius ſequenti capite ſermonem faciemus.

Salis ſpuma.

Cæterùm ſalis ſpumam pluries legi quibuſdam in ſcopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumeſcitq́; pelagus, ſpumantes aquæ in altum ſublatæ, ſcopulorum cauitates replent: quo fit, vt ibi ſub dio remanentes ſolibus, & rore, æſtiuis caloribus, in ſalem album concreſcant. Muria porro, qua innumera aſſeruantur edulia, nota omnibus res eſt, vt quæ ſale tantùm, & aqua conficiatur.

Flos ſalis.

Sed quidnam veteribus flos ſalis fuerit, decernere nõ auſim, neque plura quod ſcribam habeo, quàm quæ à Dioſcoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco ſuprà citato, ſic inquiens. Salinarum ſynceritas ſummam facit ſuam differentiam. Quædam enim fauilla ſalis, quæ leuißima ex eo eſt, & candidißima flos ſalis appellatur. Et flos quidem ſalis, in totum diuerſa res, humidioriſq́; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo ſalis. Odore quoque ingrato, ceu gari, diſſentiens à ſale, non modò à ſpuma. In Aegypto inuenitur, videturq́; Nilo deferri: & fontibus tamen quibuſdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius.

Salis rubigo.

Porrò color rufæ rubiginis inſtar pictoribus expetitur, è Germaniæ ſalinis aduectus, qui fortaſſe flos ipſe ſalis fuerit: nam colore, & ſapore illi non obſcurè reſpondet, vulgò appellant Morello di ſale. Verùm cur hoc non planè affirmem, illud mihi obſtare video, quòd color is non ſit liquidus, neque oleoſus, ſed aridus: quare potius inclinat animus, vt ipſum credam eſſe ſalis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus.

Fuch. opinio improbata florem ſalis Sperma ceti credentis.

Fuchſius, in libro de compoſitione medicamentorum, quem auctum ſecundò edidit, nihil aliud eſſe putat florem ſalis, qui Dioſcoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum ſemen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re fortaſſe ſecutus eſt ſententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed vtcunque ſit, non equidem poſſum horum quamuis eruditorum virorum iudicio omnino ſubſcribere, nam plura ſunt, quæ in eo cenſendo mihi repugnant. Primum enim eſt color, quem in ſpermate Ceti vocato nuſquam croceum, neque rufum, vt ſalis flori ineſſe teſtantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeò liquidum, vt Galenus, Aetius & Plinius, & præſertim cùm ſcribat ipſemet Plinius ſalis florẽ in fictilibus cõtineri oportere ne effundatur, quòd ſanè perinde, ac oleum ſit liquidum annuere conſpiciuntur. Præterea ſi guſtum conſulamus, difficilè quis aſſeuerabit, eſſe ipſo ſale vſto tenuius. Poſtremò cùm Dioſcoridi, & Plinio in Nilo flumine, & lacubus quibuſdam tantùm is inueniatur, nec vſquàm in mari, nec in maritimis paludibus reperiri ſalis florẽ meminerint, vbi ſperma Ceti hoc æuo colligitur, nõ ita facilè

adduci possum ad credendum, illud florem esse salis legitimum. Dicam quoque quod ad maligna vlcera sananda ea sunt præstantissima medicamenta, quæ valenter abstergunt, & desiccant, non sanè ea quæ humidam, & olei modo pinguem substantiam habent, perinde ac sperma ceti vocatum. Tamen ne videar à Fuchsio, & à cæteris, qui eius sequuti sunt opinionem contentiosè dissentire, velim vt aliorum quoque sit iudicium.

Salis vires ex Gal.

Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur li. 9. & 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem genere facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: verùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substãtia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaq; marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate videlicet aquis æstu ex iis absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnes absumitur, à sole videlicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitum. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, vt exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatẽ cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, vocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso vnum modò saporem exuperantem expresse sit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, vti sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescũt, excrementitium continent humorem, substantiamq; tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum & compactum est, ceu lapidibus, ea, vt putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur vsus, verùm in iis, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse, quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: verùm quod substantiæ est reliquum, contrahere vt sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal vstus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis: hactenus de sale Galenus.

Nomina.

Sal Latinis, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Saltz: Gallis, Sel: Hispanis, Sal.

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

a Ori. νήσων. i. insulis.

b Me αἰγείω i. caprino.

PRæfertur Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex a Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur: secunda est Ægyptia: quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & vstionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, vti ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut vino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex b asinino adipe, aut suillo medetur: resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem visus cum melle succurrit: & venenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: iis verò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: iisque qui cibum non sentiunt, vtiliter obducitur: opisthotonisq; iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus vrunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

Nitri, & spumæ nitri consideratio.

NItrum, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis vsus, diu sanè est, quod ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sentẽtia, qui putãt salnitrum vocatum, quo ad tormentorũ bellicorum pulueres vtuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, verum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij.

Nitrũ vt conficiatur ex Plinio: & non esse nostrum sal nitrum.

Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. 31. cap. 10. vbi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palam est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod vocãt halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ verò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine viribus dẽsandi. Optimum copiosumq; in Clytis Macedoniæ, quod vocant calastricum, candidum, purumq; proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia validius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (vt in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq;, vt densari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrariis. Sic quoque olei natura interuenit. Ad scabiem animalium vtilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potarique, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasque omnes. Magnus & nitro vsus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptiis, nam circa Naucratim, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis vasa. Necnon freq̃uẽter liquatũ cũ sulphure coquẽtes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari volunt, illo nitro vtuntur.

Sunt

Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas vocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, vt sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo, hoc in patellis affertur, Aegyptium in vasis picatis, ne liquescat. Vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, vt sit tenuissimum, & quàm maximè spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem vehementem: hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri vsus Sal nitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini vnquam persuasum velim, vt medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absque noxa imponi possit. Et quamuis contrarium afferant, scriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, vt aliis suaderent salnitrum tutò assumi posse, cùm prima charitas (quod dictum frequenter vsurpant) incipiat à se ipso. Nitri legitimi frustum, quod à Gulielmo Quacelbeno Flandro Constantinopoli mihi missum est, notis omnibus genuinum refert, vt in epistolarum nostrarum libro fusius diximus. Nitri meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Nitrum dictum est suprà in medio esse aphronitri, & salis viriũ: cæterùm vstum propius ad aphronitrum accedit, vtpote exustione tenuius redditũ. Desiccat itaque, & digerit: & si intrò in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq; succos potentius multò quàm sal. Aphronitrum verò nisi grauis vrgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quãdoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo vti assolet, & semper profuisse probatum est. Cæterùm nitro vsto simul & non vsto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus vti consueuimus: hactenus Galenus. Qui tamen videtur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum & Aphronitrum, licet hæc re diuersa non sint. Nam vbi de Aphrolitro libro citato differit, vulgata exemplaria habent: ἀφρόλιτρον ἀφρόνιτρον διαφέρει. hoc est: Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet vitium, vt quæ ἀφρῦ νίτρυ, hoc est, à spuma nitri, duabus vocibus legenda sit. Ita fiet, vt Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed vtrunque à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neq; id alius, quod sciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον & λιτρὸν, Latini Nitrum nominãt: Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod verò Græcis ἀφρόλιτρον vno verbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τῦ νίτρυ Græcè vocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Monachorũ error.

Nitri, & aphronitri vires ex Gal.

Nomina.

Τρὺξ. FÆX. CAP. XC.

ELigenda Fæx maximè à vino vetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti viribus longè acrior est. Crematur, vt alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo vrant, vsquedum penitus incendatur. Alij viuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ vstionis, vt aerio nitore inalbescat, linguamq; tactu vrere videatur. Eadem vrendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum vrens, & abstergens: vlcera ad cicatricem perducit, adstringit, vehementer exest, siccatque. Sed recenti vtendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in reconditorio, & vase aliquo reponi debet. Lauatur vt pompholyx. Quæ vstionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet: ventris stomachiq; fluxiones illita sistit: muliebre profluuium imo ventri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, suiq; lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata verò, vngues scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, vt spodos, adiicitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

FAex vini vulgaris notitia est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, ijs præsertim, qui ex hac alumen, quod vocant fæcis, conficiunt. Porrò vini recrementum, quod vinariis cadis agglutinatum, crustæ lapidosæ instar inuenitur, officinarum vocabulo Tartarum vocatum, aluum non obscurè subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictam aluum citent, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito mastiches momento, & saccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex sena, vel polypodij radicibus, vel epithymo parantur, vim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciunt, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde despumantes. Τρὺξ sic Græcè, Latinè verò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hefen/ *&* Weinstein: *Hispanicè, Rasura de vino.*

Fæcis, & tartari dicti consideratio & vires.

Nomina.

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

CAlx viua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti clibano nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum vrito, vsquedum vehementer inalbuerint. Dein vbi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile nouum coniicito, & exactè pannis operiens, noctem vnam conquiescere sinito: manè eam extrahens, vbi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è vili & fusaneo marmore, quę cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam aliis immista, vt adipi, oleo, concoquendi vim assumit, mollit, & dissipat: vlcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

CAlx, cuius passim vsus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad varia medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumq; testis. Non desunt tamen, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, vnguentis, & emplastris admisceant, eam primùm demergẽtes in aquam, vsquedum prorsus dissiliat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, vel fontana. Valet enim sic elota ad

Calcis cõsid.

contumacia vlcera, quòd absque morsu valenter siccet. Ob id itaque vnguentis expetitur, quibus vtuntur ad pudendorum vlcera, eaq; præsertim, quæ venerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita valētius effici medicamentum existimantes. Calcis vires descripsit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Calx, viua quidem, quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, vehementer vrit, minusq; inducere crustam potest. At verò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit, tametsi etiamnum calfaciat, carnemq; liquet. Porrò si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam κονίαν, hoc est lixiuium: at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, terq; aut amplius abluta fuerit planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absque mordacitate exiccat. Calx viua Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina viua: Germanis, Vngeleschter Kalck: Hispanis, Ca.

Calcis vires ex Gal.

Nomina.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XCII.

GYpsum vim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresque cohibet: sed potum, strangulationis modo iugulat.

Gypsi hist.

GYpsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso vniuersa ferè Hetruria, ibiq; commodè frequenterq; expetitur cæmentariis ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scissili: qui tamen non longa ignium vi torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ immistum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia vasorum genera conficiuntur. Hūc alabastrum appellant, sed perperàm. Gypso vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamētorum, ita differens: Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiūctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitq; maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum: proinde rigare, diluereq; illud excogitaui, tenui alboq; oui liquore, quod ad ophthalmias vtile est, admisto quod in farina triticea est puluilli tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere verò, quod sic subactum est tenellus leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam vim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & valentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato. Γύψος, ita Græcis, vt Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges.

Gypsi vires ex Gal.

Nomina.

Τέφρα κλιματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

SArmentorum cinis vrendi vim habet: cum axungia autem, vel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canumq; morsibus illitus ex aceto medetur: crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum venena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis vires ex Gal.

CInis omnis quid sit notius est, quàm vt pluribus explicari debeat, quare ad eius vires properemus: de quibus in vniuersum differens Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquit: Cinis combustorum lignorum reliquiæ sic nuncupantur, compositæ ex contrariis tum qualitatibus, tum substantiis. Habet enim in se partim terrenum, partim velut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue lygniodes, siue quomodocunq; quis appellare volet: atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, vnà asportantur, atque abeunt. Quod verò reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate variatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere vim prodiderit, cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, vtpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: verùm plena succo valido tota sit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis vtique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoq;, cùm aliud ad manū non esset medicamentum, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus vnquam ad tale vti ficulneo audeat, siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & vtroque differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, velut in cinere tithymalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit, nimirum quantò lapides exactius torreri, vt cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, velut naturæ igneæ, quod vocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis terve lauetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, vbi de metallicis sermo habebitur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè vocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.

Nomina.

Ἀλκυόνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALcyonij quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens; quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, [a] quod Milesium quidam vocant. Quartum succidis velleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halosachnen vocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore.

[a] Orib. addit. σωληνοειδὲς. i. fistulosum.

Tertium

Tertium ijs, qui difficili vrina vexantur, aut arenulas in veſica colligunt, idoneum eſt: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vſtum autem, & ex vino illitum, alopecias replet. Poſtremum dealbandis dentibus aptum eſt: in alia ſmegmata, pſilothraque aſſumitur, cum ſale miſtum. Si quiſquam alcyonium cremare velit, cum ſale in crudum fictile mittat, & oblinens vaſis ſpiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad vſus recondat. Lauatur vt cadmia.

* ALCYONIVM. *

Alcyonij histo. & cõſid.

ALcyonium (vt Plinius eſt author lib. 32. cap. 8.) fit in mari ex nidis, vt aliqui exiſtimant, alcyonum, & cæicum: alij ex ſordibus ſpumarum craſſeſcentibus: alij è limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera: Cinereum, ſpiſſum, odoris aſperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris vermiculi. Quartum pumicoſius, ſpongiæ putri ſimile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Mileſium vocatur. Quò autem candidius, hoc minus probabile eſt: hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioſcorides, & Galenus, ſilentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, vt Plinius ſcribit, ſed quòd alcyones ſuper illud marinis vndis ſimul congeſtum nidificent: quorum ſententiam magis probandam cenſemus. Alcyonium officinæ Spumam maris vocant: quòd ſic idem vocent Arabes, Dioſcoridem ſecuti, quippe qui ſcripſerit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc eſt, maris ſpumam vocari. Cæterum rufum Alcyonium corallij inſtar, coaceruatis in globum veluti vermiculis, lapidoſaq; materie, Venetijs primùm vidimus. Quartum verò reperimus copioſum in Tergeſtino litore velleribus ſimillimum, album, ac leuiſſimum. Piſcatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & vulgò appellantur Garuſe, nidum eſſe affirmant. Primum, & vltimum genus pluribus in ſeplaſijs inuenitur. Porrò in hoc capite in vulgatis Dioſcoridis exemplaribus nonnulla (vt planè ſuſpicor) verba deſiderantur, cùm de viribus quarti alcyonij nihil in his ſcriptum legatur. Auget ſuſpicionem Oribaſius, cuius lectio hoc loco habet: τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕςατον, hoc eſt: quartum & poſtremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioſcoride tranſſcribens vtriuſque ſpeciei meminit. De Alcyonijs diſſerait Galenus lib. 11. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: verùm aliud alio non parum plus minusque, & in his ipſis, quæ diximus, ſecundum partium eſſentiæ totius tenuitatem. Eſt autem eorum vnum denſum, & graue, odoris praui: olet enim piſces putres, ſpongiæ in ſpecie ſimile. Secundum verò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens ſimilem phycijs. Aliud tertium vermi ſimile eſt ſpecie, colore purpureo, conſiſtentia molli, vocant id Mileſium. Poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue, & rarum, verùm lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum extima ſuperficie læui, cæterùm interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre: & ſanè omnium alcyoniorum eſt calidiſſimum, adeò vt & pilos vrere poſſit. Itaque cùm duo prima lichenas, alphos, pſoras, leprasque adiuuent, præterea cutem ſplendidiorem competentia virium efficiant, idem præſtare non poteſt hoc vltimo loco poſitum. Nec enim perinde vt illa, cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, vſque in profundum cutis penetrans, vt etiam vlcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recenſuimus, omnium eſt tenuiſſimum. Itaque vſtum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fuluo, tenui tamen eſſentia. Quartum autem eiuſdem cum hoc ſpeciei vires obtinet, verùm haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoque Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbahar, ſeu Zebdalbhar: Itali, Alcionio.

Spuma maris offic.

Locus Dioſc. ſuſpectus.

Alcyonij vires ex Gal.

Nomina.

Ἀδάρκης. **ADARCES.** **CAP. XCV.**

FIt in Cappadocia, quod adarces appellatur. Eſt autem tanquam concreta ſalſilago, humidis & paluſtribus locis ſiccitate emergens, & arundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Aſij ſimilis, & omni forma molli alcyonia, & aliquantum cauo proxima, vt videri poſſit lacuſtre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & vitia cutis in facie, ſimilia, accommodatur. Et in ſumma vis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & iſchiadicis prodeſt.

Adarcæ conſideratio.

Calamochnus.

Palla marina

Pilæ in hædorum ventriculis.

Cornarij lapſus.

LEgitimam Adarcen, quæ Dioſcoridis, & Plinij placitis reſpondeat, hactenus non vidimus, etſi in Italia naſci tradidit Plinius lib. 16. cap. 36. Quam poſtea lib. 32. cap. 12. vocauit calamochnum, ſic inquiens: Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Naſcitur circa arundines tenues, è ſpuma aquæ dulcis ac marinæ, vbi ſe miſcent. Vim habet cauſticam, ideo acopis additur contra perfrictionum vitia: hactenus Plinius. Porrò verò eos hallucinari crediderim, qui ſibi perſuadent id eſſe Adarcen, quòd vulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm naſcitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens viſitur, ſed in ſicco reperitur litore, vndis ſimul cum alga proiecta, pilæ omnino ſimilis, quæ in lactentium hædorum ventriculis, ex exuctis vnà cùm lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum guſtauerim, nec acris, nec cauſtica (vt Plinius inquit) deprehendatur, neque etiam quod ſciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, referens quæ Crito ad conſeruandos, augendos, itemque à defluuio præſeruandos capillos ſcripſit. Vbi cùm interpres Cornarius, vir alioqui doctiſſimus, ignoraſſet quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλάσσιαν, fortè ſuſpicatus, locum hunc in Galeno eſſe deprauatum, ſpongiam marinam perperam interpretatus eſt: quandoquidem lectio illa vera eſt, & vertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchſius doctiſſimè adnotauit in ſuis de compoſitio. medic. libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepſicus in quodam vnguento ad lumbricos, vbi ſic habet: Pilæ marinæ, quæ

Adarcæ vires ex Gal.

reperitur in mari rotunda, vt lana congesta. Cæterùm Adarcæ vires retulit Galenus lib. 11. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ita ſcribens: Adarcion aliqui maſculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, eſſentia quidem ſua velut ſpuma eſt aquæ ſalſæ concreta, circa arundines, & farragines concreſcens. Acerrimum hoc eſt, ſimulque calidiſſimum medicamentum: proinde & per ſe inutile eſt, verùm commiſcetur ijs, quæ vim eius retundunt, itaque fit admodum vtile in ijs affectibus, qui excalfieri poſtulant, idq; foris impoſitum: nam intrò in corpus ipſum ſumere eſt impoßibile, nimirum ob virium vehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina ſphera plurimum facie, &

Nomina.

viribus differre. Id Græcis ἀδάρκης & ἀδάρκιον vocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, ſeu Adaratha: Italis, Adarce.

Σπόγγοι. SPONGIÆ. CAP. CXVI.

E Spongijs alias mares appellauere, tenui fiſtula, ſpiſſas: quarum duriores tragos nominarunt. Fæminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, vt alcyonium. Recentes ſine pinguitudine vulnerariæ ſunt, & tumores reprimunt: recentia vulnera ex aqua poſcaue conglutinant, veteres ſinus ex decocto melle iungunt. Vetuſtæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, ſi penicilli modo adigantur, occluſa vlcera, calloſq; laxant. Siccæ recentes, & vacuæ, ſenilia vlcera, & quæ fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impoſitu ſiccant: ſanguinis profluuium ſiſtunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & vbi quid abſtergere, aut adſtringere opus eſt. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem ſanguinem ſiſtit. Candidæ cura fiunt, è molliſſimis recentes per æſtus tinctæ ſalis ſpuma, quæ petris cohæret: inſolantur inuerſæ, hoc eſt, parte caua ſurſum ſpectante, & qua abſciſſæ fuerunt deorſum. Si verò æſtiua ſerenitate ad lunam ſternantur, perfuſæ ſali ſpuma, aut maris aqua † maximum candorem referent.

†Drag. λευχοῦνον δὲ οὐκ ὀλίγα. i. candidæ fiunt nõ paucæ.

* SPONGIA MARINA. *

Spongiarum hiſto. ex Ariſtotele.

SPongiarum genus (inquit Ariſtoteles lib. 5. cap. 16. de hiſtoria animalium) triplex ſtatuitur: nam aliæ raræ, aliæ ſpiſſæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuiſſimum genus id tertium eſt, ſpiſſiſſimum, & validiſſimum quod galeis ocreisq; inſeritur, eoq; minus ciere ſtrepitum poſſe notatum eſt, genus hoc inuẽtu perquàm rarum eſt. Quæ autem in genere illo ſpiſſo prædura ſunt, atque aſperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad ſaxa naſcuntur, aut iuxta litus lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum eſt, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur: quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipſum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea ſunt ſpiſſæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæſu innituntur. Senſum etiam ſpongijs eſſe aiunt: argumento quòd ad euulſoris acceſſum contrahuntur, ita vt euelli difficilè ſit: quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempeſtaſque vrget, ne ſua de ſede pellantur. Sed ſunt, qui de hoc dubitent, vt qui Toronam incolunt. Narrant tamen proculdubio beſtiolas quaſdam velut tineas lumbricosue, & eiuſmodi alias conſiſtere intra ſpongias, atque ali: quas & euulſis ſpongijs, piſciculi ſaxatiles deuorent, qui vel radices abſumunt totas quæ inhærentes ſaxis remanſerint. Si euenerit fortè, vt ſpongia abrumpatur, reſiduo item renaſcitur, & completur. Magnitudine ampliſſima ſolutæ illæ, & raræ ſpongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam ſunt. Sed molliſſimæ quæ ſpiſſæ: nam achilleæ toroſiores ijs conſtant. Omnino quæ altis, tranquilliſq; inſunt gurgitibus, molliſſimæ ſunt: flatus enim, ac tempeſtates ſpongias quoque, vt cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem ſpongiæ Helleſponti ſpiſſæ, ac duræ ſunt, & omnino quas mare vltra Maleam promontorium, citraque refert. Differunt inter ſe mollitie, duritieq;, nec calorem immodicum ſpongiæ patiuntur: fit enim eo, vt more pullulantium putreſcant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur ſpongiæ, ſi gurgite alto demerſæ ſunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis viuisque nigricans eſt. Adhærent nec parte, nec toto: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, ſed pluribus paßim particulis hæſitant, & quaſi membrana extenta ſubeſſe radicibus earum videtur: supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at verò quaterni, aut quini patent, per quos paſci exiſtimantur. Hactenus de ſpongijs Ariſtoteles. Cui quidem Plinius ſuam de ſpongijs hiſtoriam acceptam referre poteſt, quam libro 9. ca. 65. ſcriptis tradidit.

Spongiarum vires ex Gal.

Spongiarum vires memoriæ prodidit Galenus libro 11. ſimplicium medicamentorum his verbis. Spongia vſta acris eſt, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad ſanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem vſum ſemper eam paratam habebat ſiccam, & exarefactam: cùm verò res poſceret, bitumine in primis imbuebat, ſin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus ſanguine profluentibus etiamnum ardentem, vt & cruſta parti induceretur, & ipſum ſpongiæ vſtæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterum ſpongia ipſa noua per ſe, non ſicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτόν, id eſt, carpinatum vocant) materia duntaxat eſt, quæ humores infundendos excipiat, ſed etiam manifeſtè deſiccat. Id quod ſcies, ſi ea ſola vtaris in vulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut vino, pro diuerſitate videlicet corporum, vti eſt antè dictum.

dictum. Glutinabit ſiquidem ea ſimiliter atque medicamenta, quæ vocant enæma. At ſi non noua ſit, ſed vſui accommodata, palàm cognoſces, quantum à noua ſuperetur, ſiue vulneribus eam imponas, ſiue aqua proluens, ſiue oxycrato, ſiue vino. Nec mirum eſt, cùm in ſpongia noua ſeruetur etiamnum ea, quam á mari accepit, facultas modicè corpora exicccandi. Atque hæc quidem præſtare poteſt, cùm etiamnùm ſeruat maris odorem. Nam temporis ſpatio, etiamſi nunquam vſui accommodata ſit, tamen & odorem maris amittit, neque æquè deſiccare poteſt. Spongia quæ Latinè σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Asſemgi albairi, ſeu albar: Italicè, Spongia: Germanicè, Badſchwam: *Hiſpanicè: Spongia: Gallicè, Eſponge.* Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

Corallium, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum eſſe fruticem conſtat, qui alto extractus, duratur ſtatim atque emergit, tanquam offuſo aere protinus concreſcat. Plurimum inuenitur ad Syracuſas, in promontorio, cui Pachyno nomen eſt. Laudatiſſimum rubens, colore antherici, aut ſandycis ſaturatæ, nec ſecus terenti facilè cedens, æquabili vſquequaque concremento, rurſus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramoſiſſimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, ſcrupuloſum, inane, & lacunoſum, vitioſum exiſtimatur. Adſtringit, & refrigerat mediocriter: excreſcentia coercet: oculorum cicatrices abſtergit: vlcerum caua, & cicatrices explet. Contra ſanguinis reiectiones magnopere efficax eſt: vrinæ difficultati auxiliatur. Quin & potum ex aqua lienem abſumit. † Quod anthipathes vocant, corallium eſſe arbitrantur, ſpecie tantúm diſtans. Eſt autem colore nigro arboris figura, ramoſum magis. Vires ſupradictas habet.

† Dra. ἔτος, καὶ φυλακτήριον ἐςὶ καὶ πάντος κακοῦ ἀποτροπεῖον. i. Quinetiã pręſeruat à venenis, & omniũ malorum depulſor eſt.

* CORALLIVM ALBVM ET rubrum. *

Corallium, quo vſque adeò abundat Italia, vt ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæque puellæ, quibus non geſtentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs ſuſpenſa, quo item vtuntur fœminæ in templis ad ſuas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atque inde ad nos defertur. Cæterùm etſi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioſcorides, reperitur tamen quod niuei ſit candoris in iiſdem pelagis, non autem vt rubrum compactum, ponderoſumque, ſed leuius ac rarius, & ſpongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo vtuntur medici, vbi opus eſt maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius libro trigeſimo ſecundo capite ſecundo, vbi de eo ita ſcriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt, tantum apud Indos in corallio: namque iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem & in rubro mari, ſed nigrius. In Perſio vocatur Iace. Laudatiſſimum in Gallico ſinu, circa Stœchadas inſulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeque rubens, ſed molle, & ideo viliſſimum Erythris. Forma eſt ei fruticis, color viridis. Baccæ eius candidæ ſub aqua, & molles, exemptæ confeſtim durantur, & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua, ſpecie, atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi viuat. Itaque occupari, euellique retibus, aut acri ferramento præcidi: hac de cauſa corallium vocitatum interpretantur. Probatiſſimum quàm maximè rubens, & quàm ramoſiſſimum, nec ſcabroſum, aut lapideum, vel rurſus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum viris quoque pretioſa eſt, quàm fœminis noſtris vniones Indici. Aruſpices eorum, vateſque in primis religioſum id geſtamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore, & religione gaudent. Galli gladios, ſcuta, galeas adornabant eo, nunc tanta penuria eſt vendibili merce, vt perquàm rarò cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur: hæc Plinius. Quem tamen mirari ſubit, quòd tam facilè ſibi perſuaſerit, corallium per ſe baccas ferre, quaſi corna ſatiua ſpecie atque magnitudine, perinde ac cæteræ arbores ſuos proferunt fructus. Quandoquidem, vt fatentur ii, qui corallia expiſcantur, & iis mercaturam exercent, nullas per ſe baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus, cornis ac ceraſis ſimiles viſuntur, ex ipſorum truncis torno, & lima prius parantur: mox ſmyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur,

Corallij conſideratio.

Corallium niueum.

Plinij lapſus.

* CORALLIVM NIGRVM Dioscoridis.*

Corallium nigrum.

Corallii facultates.

poliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius ſiccantur. Ad hæc Corallia è mari circumquaque muſcoſa eximuntur, nec tunc vlla ex parte rubeſcunt, verùm inde artificibus tradita, deraſo cortice rubent, & perpolita niteſcunt. Nigrũ Coralliũ, quod Dioſcorides Antipathes vocari ait, primùm vidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui poſthac pulcherrimam eius plantam dono mihi dedit Anzianus quidam, qui quotannis mihi plantas è Gardano Apuliæ monte afferre ſolet. Ea enim prope radices brachij ferè craßitudinem æquat, & à medio trunco in ramos ſeſe diffundit: res quidem viſu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumque præbetur. Corallium, ædes (vt aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem menſium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, deſquamatas gingiuas emendat, itemq́; oris vlcera ſanat. Potum dyſentericos iuuat, ſeminis profluuium in viris, nocturnasq́; pollutiones, & in mulieribus albos vteri fluores reprimit. Recenſetur inter ea (Auicenna teſte) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (vt Plinius inquit) contra torminum ac veſicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex vino potum, aut ſi febris ſit, ex aqua ſomnum conciliat: ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine ſæpius poto, tradunt lienem quoque abſumi. Sanguinem reijcientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miſcetur oculorum medicamentis: ſpiſſat enim ac refrigerat, vlcera caua explet, cicatricesque extenuat. Corallij meminiſſe Galenum in libris legitimis de ſimplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametſi libro ſeptimo de compoſitione medicamentorum plura deſcribat medicamenta ad incipientem phthiſin, hæmoptoicos, & ſuppuratos, quæ corallium excipiunt. Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominãt: Mauritani, Baſſad, Mergen, Beſd, ſiue Morgian: Itali atque etiam Hiſpani, Corallio: Germani, Corallen: Galli, Coral.

LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

λίθος φρύγιος.

PHrygius lapis, quo infectores in Phrygia vtuntur, à qua nomen accepit, naſcitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus modicè grauis, nõ ſolida corporis cõpage, intercedentibus albis ſegmentis, vt in cadmia. Vritur autem vino optimo perfuſus, viuisque carbonibus obrutus: perflatur aſſiduè follibus, donec mutato colore rufeſcat: rurſus extractus eodem vino reſtinguitur. Hoc iterum, & trinis vicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euaneſcat. Vis crudo, vſtoque adſtrictoria, expurgans: vlceribus cruſtas quadantenus inducit: ambuſtis cum cerato medetur. Lauatur vt cadmia.

Phrygij lapidis conſid.

Phrygii lapidis vires ex Galeno.

QVi mihi Phrygium lapidem oſtenderit in Italia, hactenus neminem inueni: quippe cùm nec noſtratibus Medicis, nec lanarum infectoribus, vſui, ex Cappadocia ad nos deferri deſijt. Plinius, cùm ignoraſſet, Phrygium lapidem medicamentis etiamnum expeti, tingendis tantùm veſtibus commendauit. De huius lapidis viribus diſſeruit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Pyritæ facultatem habere exiſtimatur & Phrygius, quem vocant. Sed eo ſemper vtor combuſto quidem ad vlcera putrida, idque aut ipſo per ſe aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos verò medicamentum ſiccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miſcentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipſo in opere de componendis pharmacis. Nunc ſatis eſt de generali eius facultate explicuiſſe: validè enim deſiccat, habens quiddam adſtrictionis ſimul & mordicationis. Dictum verò ſuperius eſt, ea eſſe omnia optima medicamina, plurimique vſus, quæ miſtas in ſeſe haſce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem.

Nomina.

λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia.

LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

λίθος ἄσιος.

ASius lapis aſſumi debet pumicis colore, leuis, fungoſus, item friabilis, ſciſſiles venas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos ſalſugo ſubflaua eſt, ſummo lapide inſidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici ſimili, ad luteum vergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet vterque adſtrictoriam, & modicè erodentem. Admiſtus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula diſcutit. Longè validior flos exiſtimatur. De cętero ſiccatus flos vetera vlcera, & cicatrici repugnãtia ſanat:

excre-

excreſcentia cohibet: tetra vlcera, & fungis ſimilia, cum melle expurgat: vlcerum caua explet, & expurgat cum melle: depaſcentiaque cum cerato ſiſtit. Fit cataplaſma ex eo podagris, miſto fabæ lomento: & lienoſis ex aceto, & viua calce. Prodeſt flos ex melle phthiſicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in folio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum craſsitiem abſumunt, cùm vice vitri in balneo ſparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Aſij lapidis conſid.

TAmetſi in commentarijs noſtris ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptis, Aſium lapidem mihi incognitum eſſe ingenuè confeſſus fuerim: legitimum tamen nuper Tridento ad me miſit Martinus Guidottinus ſeplaſiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorſus notis ac viribus Dioſcoridis deſcriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibuſdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Eſt enim hic pumicis inſtar leuis, fungoſus, friabilis, lutei coloris intercurſantibus venis. Hoc, quòd carnes abſumat, vtebatur antiquitas ad defunctorum ſepulchra, vt abſumptis ab eo carnibus, corpora non computreſcerent: ob idque Græci appellauere ſarcophagum. Quod manifeſtè declarat Dioſcorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται id eſt, loculi defunctorum carnes abſumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod ſciam, ex interpretibus ita vt nos accepit: ſed omnes ad aliud reſpicientes vocem σοροὶ puluerem verterunt. In quo mihi planè non videntur mentem Dioſcoridis aſſecuti. Quam probè aſſecutus, noſtræque ſententiæ adſtipulari cognoſcitur Plinius libro 36. cap. 17. vbi de lapide Aſio ſarcophago ita ſcribit. In Aſſo Troadis lapis ſarcophagus fiſsili vena ſcinditur. Corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat intra quadrageſimum diem, exceptis dentibus: hæc Plinius. Cæterùm Aſij lapidis hiſtoriam, & vires deſcripſit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Eſt & alius lapis in Aſſo proueniens, quem ob id ipſum Aſsion cognominant, non durus vt petræ. Siquidem color illi eſt, pariterque conſiſtentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuiſsimæ adſimile, qualis in piſtrinorum parietibus adhærere viſitur. Appellant hoc medicamentum petræ Aſiæ florem. Eſt verò & ſubtilium partium, vt ſine morſu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra verò, in qua naſcitur, tametſi vim habeat illi ſimilem, actionis tamen vehementia inferior eſt. Hoc enim ea potior eſt flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & velut ſale condita ſeruet, ſed & quia hæc præſtet abſque vehementi mordicatione. Habet & ſalſedinem quandam in guſtu hic Aſiæ petræ flos: vt coniectura ſit, illum naſci ex eo quòd ros ex mari in petram reſidens, poſtea à ſole deſiccetur: hactenus Galeni verba. Quæ quidem ſi paulò diligentius examinaſſet Fuchſius medicus alioqui noſtræ ætatis celebris, non tam facilè fortaſſe ſuam protuliſſet ſententiam libro de compoſitione medicamentorum: quod ſcilicet Aſiæ petræ flos ſit illa mollis, alba, & tenuiſsima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, ſimilem exudant veteres muri, rupes ſaxaque montium, ex qua fit quod Salnitrum vocant. Porrò quòd hæc non verè ſit Aſij lapidis flos, omnibus ijs perſpicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diuerſorum lapidum flos eſt, nullam habet cognationem cum Aſio lapide, qui ſolus, Dioſcoridis & Galeni teſtimonio, florem ſui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Aſius & Aſsius Latinè vocatur: Arabicè, Hager Aſos: Italicè, Pietra Aſsia.

Aſij lapidis hiſto. & vires ex Gal.

Fuch. error.

Nomina.

Λίθος πυρίτης. LAPIS PYRITES. CAP. C.

PYrites lapidis genus eſt, à quo æs conflatur. Eligi debet æris ſimilitudine, facilè ſcintillas edens. Vritur ſic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufeſcat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioſo melle perfuſum deijciunt, & vbi ad fuluum colorem vergere cœperit, extrahunt: efflatoque cinere, rurſus madefactum cremant, donec æquabiliter aſsiccatus, friabilis reddatur: ſiquidem ſæpe facies ſumma ſolùm vritur: ita crematus, ſiccatusque reconditur. Si eloto opus ſit, lauari debet, vt cadmia. Tam crudi, quàm vſti vis eſt excalfacere, abſtergere, offuſam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas diſcutere. Reſina exceptus excreſcentia in carne cohibet, ſed calorem quendam, & adſtrictionem parit. Ita vſtum nonnulli diphryges appellant.

LApidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marcheſitam vocant. Verùm quanquam vniuerſi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari poſſunt, cum tamen Marcheſita appellata cæteris magis ſcintillet chalybe aut ferro percuſſa, per antonomaſiam ipſa ſola vocatur Pyrites, tanquam cæteris præſtantior. Foditur hæc omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuerſa, plerunq; tamen (vt Plinius inquit libro trigeſimo ſexto cap. decimonono) aureis ſcintillis, vel argenteis reſperſa. Gignitur, vt rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu: quo fit, vt ferè ſemper reperiatur in montium cacuminibus, vbi auri, & argenti vena, in profundo deliteſcit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (vt chymiſtæ exiſtimant) ex impuriſsimo ſulphure, alijsq; inconcoctis partibus metallorum ſit conflata: quamobrem foſſores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, vel æs intra ſe continet. Idcirco rectè prodidit Dioſcorides, Pyriten lapidis eſſe genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignoraſſet Albertus, omnem Marcheſitam inutilem eſſe aſſeruit. Pyrites non ſolùm in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus, & metallis commiſtus: ſed etiam in quibuſdam Miſniæ fluminibus rotunda facie, & cæteris durior. Nos pyritem habemus cryſtallo, berillo, Armenio, cæruleo, chalcantho, miſy, chalciti, Minio, auripigmento, & alijs lapidibus adnatum, adeò vt cum foſsilibus omnibus lapidem hunc cognationem habere crediderim. Pyritæ vires reddidit Galenus libro 9. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Vnus eorum, qui validam facultatem poſsident, eſt & pyrites quem vocant: quo vtimur digerenti emplaſtro admiſto: adijcitur ei & ſchiſtos. Ab hoc medicamine, & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatijs intermedijs muſculorum nata, per halitum digeſta ſunt. Cæterùm vbi in vſum vocantur lapides omnes admodum vehementer contuſi, atque ad læuorem redacti ſint oportet, ſimiliter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiſcentur. Etenim niſi pollinis inſtar comminuantur, adeò vt in profundum corporum, quibus applicantur, ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipſæ communem omnium lapidum vim poſsident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, videlicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis vtimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & ſiſtentes tum ſanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda vlcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non ſunt, ad hæc omnes ſunt vtiles, velut & acres, quorum poſterius mentionem faciam, ad detergendum, abſtergendumq;,

Pyritæ vires ex Gal.

tum de-

Nomina.

tum detrahendum, extenuandum, detergendum; valenterq; ſiccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης *Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al: ſiue Alruſenai: Italis & Officinis, Marcheſita: Germanis*, Kiß / vnnd Ertzſtuoff.

λίθος αἱματίτης. LAPIS HÆMATITES. CAP. CI.

HÆmatites optimus habetur friabilis, ſaturato colore niger, durus, & ſuopte ingenio æqualis, nulla ſorde admiſta, nulloque zonarum diſcurſu. Vim habet adſtringentem, & excalfactoriam aliquantum, extenuantemq;. Oculorum cicatrices, & ſcabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore ſuffuſis conuenit Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui ſanguinem reiecerunt, cum ſucco punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur vt Phrygius, ſine vino duntaxat. Modus vſtionis eſt, vt modicè leuis fiat, & bullis quibuſdam intumeſcat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Denſam glebam, rotundamq; ſchiſti lapidis, cuiuſmodi ſunt, quæ eius radices vocantur, in vrceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque ſi trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat: quòd ſi ita res ſe habet, reponunt: ſin minus, iterum obruunt, & ſubinde conſpicientes, periculum faciunt ſiquidem in cinere diu dimiſſus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm ſciſſilibus venis: quippe in rectos venarum diſcurſus refringitur. At hæmatites longè ſecus ſe in colore habet: namque hic floridum reddit, hæmatites verò ſaturatiorem, atq; cinnabarin imitantẽ. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambuſto. In Aegypto ſponte naturæ cum metallis enaſcitur.

Hæmatitæ lapidis conſid.

HAematites lapis, quo omnes in vniuerſum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri vtuntur, vulgò vocatus Lapis, legitimus non eſt, de quo meminerunt Dioſcorides, & Galenus. Quippe hic alius eſt lapis mollis per ſe proueniens in montibus, apertis locis. At legitimus foſſilis eſt, & ſponte naturæ naſcens in metallorum cuniculis: qui fractus, ſanguinem colore imitatur, vnde & nomen, cùm Græcis ſanguis αἷμα *dicatur. Huic perſimilis eſt, quem Schiſtum vocant, cuius hiſtoriam, & vires ſtatim poſt hunc ſcribit Dioſcorides ob cognationis vinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, ſed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præſertim in Hercynia ſylua: quin & in Italia Brixienſi agro, ſed peregrinis bonitate cedens. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis inſtar, quibuſdam inſit, vt peritiſſimus æquè ac doctiſſimus Agricola in ſuis de foſſilium natura libris diligenter adnotauit.*

Hæmatites ferri materia.

Hæmatitis fodinas habet in valle Ioachimica Regni Bohemiæ Illuſtris Comes Ioachimus Schlichius, adeò eo refertas, vt inde optimum ferrum conficiant: quo fit, vt nil aliud ſit Hæmatites lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum auro ornant, & contegunt, id ſine hæmatite facere nequeunt. Namque ea aureas bracteas ferro prius circundatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente. Hæmatite vires memoriæ prodidit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit.

Hæmatitæ vires ex Gal.

Porrò talium quoque vnus eſt hæmatites, quem vocant, à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & galactites, quando & ipſe in ſuccum ſolutus, lacti ſimilis conſpicitur. Habet lapis hæmatites tantùm frigiditatis, quantum habet adſtrictionis. Merito itaq; auſi ſunt Medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatitem. Ac ſolo eo vti poſſis palpebris exaſperatis: ſiquidem cum phlegmone aſperæ ſint redditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito verò ſemper à modicè humidis, per ſpecillum infundens. Vbi autem, quòd vires eius ferat, conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies, ac tandem adeò craſſum facies, vt ſpecilli nucleo inungas, ſecundum ſubiectionem, aut euerſionem palpebræ Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinis expuitioni conuenit, omnibusque vlceribus. Porrò ſiccus, ſi ad tantum redactus fuerit læuorem, vt puluillum referat, reprimit excreſcentia, atq; eo nullus ſolo ac per ſeſe vtitur. Ego verò ad ea quæ dixi, vſus ſum facultate eius ex guſtu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari vellem numquid rectè coniecissem. Et ipſa quidem oculorum vlcera, ſolus per ſe cicatrice includit (vt paulò antè comprehenſum eſt) attritus, cæterùm aut affuſus, aut inunctus: nam & id experientia exploratum habeo: hactenus Galenus.

Hæmatitæ vires ex Alexãdro.

Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, ſic inquiens. Ego ſanè noui frequenter me ſine theriaca, alijsque pretioſis antidotis multos curaſſe, lenibus vſum medicamentis, & præſertim lapide hæmatite. Vſus autem eo ſum in his, qui largius ſanguinem reijciebant, cum ſucco punici mali, & granis, vel cum ſucco polygonij: in quibus autem ſanguis non copioſè euacuabatur, etiam ex aqua ſola egelida. At læuigare ipſum curioſè oportet, vt in tenuiſſimum puluerem redigatur, ſitque aereus, & vento perſimilis. Dedi ego ex eo ſcrupula quatuor, & paulò amplius minusue. Exhibui etiã ijs, qui pus expuere inceperant, ac mirum eſt, quomodo vlcus exiccarit ſanaueritque, vt non amplius pus generaretur, neque æger tuſſi infeſtaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus vas exeſum erat, non modò particulas quaſdam ex faucibus, ſed etiam aſperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus eſt nobis non admodũ etiã ſperantibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, vt commodius diſtribueretur. Quare cùm crebrò ipſum bibiſſet, tandem ſumere ipſum faſtidiuit. Excogitaui autem huiuſmodi rationem, redactum in tenuiſſimum puluerem panniculo lineo impoſui, & diligenter ipſum vndiquaque conſtrictum, colligatumque in poculo, quod vinum odoratum modicum haberet, ſuſpendere permiſi, idque per totam noctem iam inde ab ipſo veſpere: extraxi autem tenuem, aereamq; eius partem, vt æger ſolam vini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc ſanè agendo, bibendoq; continuè, ſanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præſeruationis cauſa facere pergebat, bibebatque, donec etiam corpore probè permutato, conſueta agendo viribus ſe conſtare ſentiret. Hæc de lapide hæmatite à me viſa, & vſu comprobata conſcripſi. Hactenus Alexander lib. 7. cap. 1.

Nomina.

Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης *vocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, ſeu Alſadanegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè*, Blutſtein.

λίθος σχιστός. LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

SChiſtos lapis in Iberia Hiſpaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, ſuapte natura fiſſilis, concremento, & alterno cohærentium venarum diſcurſu, pectinum modo, Ammoniaco ſali ſimilis. Vim exhibet hæmatitæ, ſed ad omnia infirmiorem: quin & caua replet muliebri

lacte

lacte perfuſus:ad procidentia, rupta, item genarum craſsitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax eſt.

[Schiſti lapidis conſid. & vires.]

Schiſton lapidem, quem tradidit Dioſcorides gigni in Iberia (vt Agricola vir clariſsimus eſt author) non ſolùm in pluribus Hercyniæ ſyluæ locis foditur, ſed etiam in Bohemia, vbi & nos quoque eum adinuenimus. Cæterùm cùm de viribus cum hæmatite certet, hic eius vires nobis ſupplere poterit. Meminit Schiſti lapidis Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, ſic de eius viribus diſſerens. Lapidi hæmatitæ perſimilem vim obtinet, verùm infirmiorem is qui vocatur ſchiſtus, ac poſt eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, vt dixi, adiunxit. Vt itaque vnuſquiſque ipſorum leuiter ac ſenſim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos ſimiliter in vſum ducitur: eſt tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiamnum phlegmone afflictis ſemper gratiora ſunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora quàm quæ perſanare valeant. Λίθος σχιστὸς ita Græcis, vt Latinis Lapis ſchiſtus, & Italis Pietra ſciſsile appellatur.

[Nomina.]

Λίθος γαγάτης. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN gagatarum lapidum genere præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger eſt plerunque, & ſqualidus, cruſtoſus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & diſcutiendi: deprehendit ſonticum morbum ſuffitus: recreatque vuluæ ſtrangulationes: fugat ſerpentes nidore: podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia naſci ſolet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur: vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

[Gagatæ lapidis conſid.]

Lapidem, quem Gagaten vocant, in comitatu Tirolenſi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Iſpruck dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, oſtendit mihi primùm clariſsimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorſus notis à Gagatæ hiſtoria diſsidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confeſtim accenditur, flammamque contrahit, ac bitumen redolet, ſqualidus eſt & niger, cruſtoſus, & perquàm leuis. Hoc ſcatet in vniuerſum Flandria, Cimbriaque, vbi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem ſibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italiæ Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam miſit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij inſignium. Fuchſius vir alioqui eruditiſsimus magno errore putat (vt libro primo retulimus, cùm de piſſaſphalto diſſereremus) Gagaten in Tirolenſi comitatu repertum, eſſe piſſaſphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo diſſentiam, citato nuper loco latius oſtendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten cenſet eſſe ſuccinum illud nigrum, quod nobis vulgò Ambra nera vocatur. Sed in hoc ſimiliter eum (pace ſua dixerim) hallucinari clarius eſſe opinor, quàm vt pluribus demonſtretur. Nam vt omittam abſurdum mihi planè videri, quòd ſuccinum lapidis nomine dignetur, illud non eſt ſqualidum, neque cruſtoſum, ſed in ſuperficie potius læue, & lucidum ſatis apparet. Sunt qui exiſtiment foſsiles quoſdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola vir doctiſsimus, & in foſsilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, eſſe lapidem Gagaten, quod carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, niſi follibus excitentur, nec vllum bituminis odorem ſpirent, eorum opinio planè refellenda videtur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans eſt, vt accenſus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copioſum reddit, vbi vitreis organis concluſus, ignium vi peruritur. Hoc commendauit Meſues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, ſpaſmicis, tetanicis, arthriticis, ab vtero ſuffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non poteſt, cùm omni penitus humore deſtituantur.

[Fuch. error.]

[Carbones foſsiles non eſſe Gagatem.]

[Gagatæ hiſt. & vires ex Galeno.]

Gagatæ hiſtoriam, & vires tradidit Gal. libr. 9. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, his verbis. Eſt & alius lapis colore atro, qui vbi igni admotus fuerit, perſimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioſcorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, vnde & ipſi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non vidi, tametſi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò videlicet, quæ in ea ſunt, inſpicerem. Cruſtaceos verò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria aſportari, natos in colle, mari mortuo, quod vocant circundato, quà orientem ſpectat, vbi & bitumen eſt: eratque lapidum odor ſimilis bitumini. Vtebarque eis ad flatuoſos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, miſtis videlicet facultatibus, quæ ad hoc ſymptoma probatæ fuerant. Planeque viſum eſt mihi euidentiorem earum facultatem reddidiſſe. Miſcui verò ipſum & Barbaro quam vocant, & palàm medicamentum effectum eſt exiccantius, adeò vt & ſinus contraheret, nedum cruenta vulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur: hactenus Gal. Cæterùm Plinius li. 36. ca. 19. exiſtimaſſe deprehenditur, quod quemadmodum in medicamentis ſibi viribus mutuis reſpondent Thracius lapis, & Gagates: ita vterque in aqua demerſus accendatur, & conflagret, reſtinguatur verò in oleo. Quod tamen falſum eſt: quandoquidem Dioſcorides vbi memoriæ prodidiſſet Thracium lapidem iiſdem viribus eſſe præditum, quibus & Gagates, ſubdidit Thracio illud peculiare adſcribi, quòd aqua demerſus accendatur, & oleo reſtinguatur: quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam eſſe Aetius teſtis eſt libro 2. capite 24. quippe ſi igne inflammetur, meroque reſtinguatur, exhibeaturque id vinum cardiacis potandum, confeſtim leuantur, repreſſo ſudore, excitatoque arteriarum pulſu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, ſeptemque continuis diebus colicis è vino propinant drachmæ vnius pondere, & integram reſtituunt valetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiuſdem vapore ſuffientes. Sed quoniam Gagates ob quandam nominis ſimilitudinem, lapidem ACHATEN ita veteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad varia humani corporis incommoda, meritò hic aliquid de eo nobis dicendum eſſe duximus. Repertus primùm Achates eſt in Sicilia, iuxta Achatem fluuium, à quo nomen ſibi vendicauit. Lapis hic varijs conſtat coloribus, & ſe inuicem incurſantibus zonis lineiſque, adeò vt quandoque varias effingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè teſtatur Plinius lib. 37. capite primo, vbi ſic habet. Poſt hunc annulum regio fama eſt gemmæ Pyrrhi illius, qui aduerſus Romanos bellum geſsit. Namque habuiſſe traditur Achaten, in qua nouem Muſæ, & Apollo citharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ, ita diſcurrentibus maculis, vt Muſis quoque ſingulis ſua redderentur inſignia. Hinc igitur creditum eſt antiquos vocaſſe Achaten varijs ac diuerſis nominibus. Vocatur enim phaſſachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij ſanguinem, nonnulli corallium coloribus præ ſe ferant. Prodeſt Achates (vt Plinius eſt author) contra ſcorpionum ictus. Quod in Siculis vtique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu ſcor-

[Plinij lapſus.]

[Achatæ lapidis hiſtoria.]

[Achatis nomina.]

[Achatis vires.]

tu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoq; sedant in os additi, Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris validiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu, earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed vt prosint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordiales Nomina. *sint. Sed qui vnico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit: hactenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis Lapis Gagates vocatur: Italis, Pietra Gagate.*

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIV.

† Ori. λεία. i. terra.

LApis Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei Gagatæ. Traditur aqua accendi, & † oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracij lapidis mentio ex Gal.

QVi Thracium lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se vidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus vnà cum gagate lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis vratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur: adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina vsus: neque Nicander præter graucolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit: hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm veram censemus. Nomina. *Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, Lapis Thracius: Italicum, Pietra Thracia.*

λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAgnes lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum vergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, vt crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite vendant.

Magnetis lapidis histo.

MAgnes lapis Heraclius, & Sideritis quoq; dicitur. Magnes quidem ab inuentore (vt Nicander est author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, vt Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius verò, vel ab Heraclia vrbe, vel ab Hercule: vt enim Hercules immanes domuit belluas, viribusq; subegit: ita Magnes ferrum victricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob vires Sideritis quoq; dicitur: quippe ferrum Græcis σίδηρος appellatur. Sideritis lapis. *Nos autem vulgari idiomate appellamus Pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in varijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus.* Magnetis differentiæ & delectus. *Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cæruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contra. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum, sed etiam vim suam in id adeo transfundit, vt possit alterum inhærens ferrum ad se trahere: quo fit, vt sæpius acus acum trahat, adeò vt altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum vsque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent, tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, vti primus & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec vlla eam philosophorum inuestigatio vnquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi vim hãc peculiarem tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, vt Rhabarbaro vim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam viuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod viribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem vt Magnetis admiranda facultas ex vna pendente acu in aliam transit acum, & ex annulo in annulum, idẽ similiter efficit Torpedinis virtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas virgamq; excurrit, vt statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemque efficit retibus comprehensa, vi per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est libro 34. cap. 14.) Arsinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere videretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen vera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, vt imposita in eo Mahumetis arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque Magnes propria vi ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, vel vbi lapis is allio fuerit confricatus, aut vbi adamas propè adferatur.* Theamedes lapis. *Magneti vim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrũ confestim abigat respuatq;. Quo fit, vt qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium verò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & veluti tripudiantes fiant. Atqui ne fortassis quispiam censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possum, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flauo cum ære fusus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia aureo, vt superius diximus.* Magnetis vires ex Gal. *Magnetis breuiter meminit Gal. lib. 9. simplic. medic. sic inquiens: Ex lapidibus vnus est & magnetes, & heraclea, quã vocant, adsimilem hæmatitæ vim obtinens.* Nomina. *Lapis, qui Græcis λίθος μαγνῆτις & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabib. Hager almagritos, seu Magnathis: Italis, Pietra magnete, & Calamita.*

λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARabicus lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVllum hactenus vidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem: quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Nomina. *Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικός, Latinum lapis Arabicus: Italicum, Pietra Arabica.*

λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GAlactites appellatur, quòd lacteum succum refudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MElitites omnia galactitæ similis, hoc tantúm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem vt galactites effectus.

GAlactiten, item Melititen, etsi antea me non vidisse scripseram, dum tamen in Bohemia sum, vtrunque ex Misnia ab amicis accepi. Alter tamen (vt Galenus inquit lib. 9. simplicium medicamentorum) Galactites vocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat: quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius lib. 37. cap. 10. sic inquiens: Galactites ex vno colore lactis est. Eandem dicùt leucam, & leucographiam appellant, & synnephitē: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis: hæc Plinius. Cæterùm, vt testatur Agricola, non solùm reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania, sed etiã in quorundam fluminum alueis, pariterque Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè Lapis Galactites: Italicè, Pietra Galactite vocatur. Hic verò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis Lapis melitites: Italis, Pietra Melitite nominatur.

Galactitæ, & melititæ hist. — Nomina.

λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOrochthus lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida vocauerunt, in Ægypto nascitur: quo, vtpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis vestibus vtuntur. Spiracula corporis obstruere videtur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & vesicæ doloribus, cum aqua potus: itidem fluxionibus vuluæ, & impositus velleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atque delachrymationes sistit. Idem cerato exceptus, vlcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOrochthum lapidem nonnulli galaxiam vocant, nascitur (vt inquit Georgius Agricola, acerrimus fossilium indagator) in Saxonia Germaniæ. Huius frustum non paruum ex Misnia misit ad me Georgius Fabritius, vir quidem doctrina, & virtute clarus, nullis deficientibus notis ac viribus. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porrò facit Morochthi lapidis adstringens facultas, qua cruentas reiectiones sistit, & corporis spiracula obstruit, vt alterius quoque lapidis hic mentionem faciam, admirabilis sanè facultatis ad ossium fracturas. Siquidem tametsi perfracta ossa à Chirurgis non ante quadragesimum diem sanari soleant, compertum tamen est à compluribus in Germania, ea proculdubio sanari triduo, aut quatriduo huiusce lapidis potu, sesquidrachmæ pondere, ex rubro meraco cùm mane, tum vesperi hausto. Sed interim os fractum restaurare, æquare, ac asserculis circumquaque munire operæpretium est, & affectum locum illinire vnguēto ex Geranij radicibus cæruleum florem gerentis, & lactentis suis axungia, siccatis prius radicibus, & in puluerem tritis, & deinde ex axungia præscripta in mortarium exceptis. Extenditur enim super linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Est itaque lapis is lõgus perinde ac humanus digitus, teres, crassitudine ferè annularis, & sæpe tenuiore, albicans, friabilis, tophacea intus substantia. Hunc primo ad me misit excellens ac doctus Medicus Georgius Vvirt, qui olim in Aula Cæsaris Caroli Quinti honorifice medicinam fecit. Nascitur in eo Rheni tractu, quem Germani die Bergstraß vocant circa Darmstat oppidum, duobus à Rheno miliaribus, & reperitur in arena. Tale est enim illius loci solum. Sunt qui hos lapides, è plantæ cuiusdam bechio similis, radicibus, ibi nascentis gigni existiment. Sed an hoc verum sit, mihi certo non constat. Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beinbruch. Morochthi meminit Galenus vnà cum scissili lapide li. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens: Sunt & alij lapides in succum solubiles, vt qui in Aegypto nascitur, quo vtuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens: quo circa hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd desiccet videlicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem vlceribus inducendam in mollibus corporibus vsurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde vt modò dicti. At quantò est maiore emolliendi vi, quàm prædicti, quòd nullam videlicet effectricem qualitatem habeat, tantò etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant: hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius libro 27. cap. 11. hunc non esse lapidem, sed herbam, vbi vnà cum leuca de leucographide disseruit: nisi fortasse fuerit vocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis λίθος μορόχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, Pietra Morochtho.

Lapis ad ossium fracturas. — Morochthi lapidis vires ex Gal. — Nomina.

λίθος ἀλαβαστρίτης. LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

ALabastrites vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit; stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

ALabastrites notissimus lapis est ijs qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quo hac tempestate torno varia finguntur vasa, quibusdam subnigricantibus venis discurrentibus, pellucido læuore, materia verò adeò imbecilli, vt parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad vasa vnguentaria cauabant, quò diutius vnguenta à rancore vendicarent, nascitur (vt Plinius inquit lib. 36 cap. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris

Alabastritæ consid.

Alabastritæ vires ex Gal.

candidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaque. Vilissimus autem, & sine vllo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in vertice maculosi: hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus li. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et alabastrites vocatus vnguis in medicinæ vsum ingreditur combustus.

Nomina.

Quidam eum bibendum dant stomachicis. Is Græcè λίθος ἀλαβαςρίτης, Latinè, Lapis alabastrites dicitur: Italicè, Alabastro.

λίθος θυίτης. LAPIS THYITES. CAP. CXI.

LApis nomine Thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

Fuchsio male Turcicus lapis Thyites creditur.

THyiten lapidem neque ipse hactenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, vbi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro illo de compositione medicamentorum, quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cæruleũ, qui Italis vulgò Turchina, alijs verò Turcicus lapis appellatur, vt eius verba, quæ subijciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, vt alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quòd aëri & cœlo matutino autumnali similis sit, hoc est, cœrulea lacteq; suffusa ἀερίζουσα Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Türckes nominatur. Quam certè appellationem verisimile est ex Thyitis deprauata voce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera viridis, quæ sic dicta est quia viret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica vocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda videtur. Primum namq; non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in viridem scilicet, & subuiridem, vt illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum viridis tantùm meminisse constat lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, vt Iaspis: siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis verba refert, vt ex capitis illius titulo quisque certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur, Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυίτου: De Dioscoridis Thyite. Prætereà equidẽ nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites, quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati cærulei, vt ille. Ad hæc si lapis, qui ἀερίζων Græcis vocatur, & qui verè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoque Fuchsius asserit) non video, quo modo fieri possit, vt idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non videtur verisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata voce nomen acceperit: quam enim, quæso, illæ voces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, vt credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua: nam quemadmodum in Italia cœruleus color, quem propriè cœli colorem esse volunt, vulgò turchino vocitatur: ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est à colore, quem cæruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, vt eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atque

Nomina.

adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Türckes dixerunt. Lapis, qui Græcis λίθος θυίτης, Latinis item Lapis Thyites appellatur.

λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

IVdacicus lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, vt collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati vrinæ auxiliari, & calculos in vesica comminuere.

Lapidis Iudaici vires ex Galeno.

LApis è Iudæa allatus, vnde & illi nomen, passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad vesicæ calculos, sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis viribus valentioribus in Palæstina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit, Iudaicum, vtunturq; ad vesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides vesicæ pertinet: verùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est.

Nomina.

λίθος ἰουδαϊκός ita Græcis, Latinis verò, Lapis nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Agiar alibeud: Italis, Pietra Giudaica: Germanis, Jüdenstein.

λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

AMiantus lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis: quo, vtpote flexili, telas, & vela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis consid.

LApis Amiantus ita appellari cœpit, quòd in ignem coniectus non modò non comburatur, nihilque splendoris amittat, sed si sordidus fuerit, nihil deperdens, nitidus, & splendescens extrahatur. Idem vocatur Asbestos, quod in lucernis pro elychnio impositus, non solùm extinguatur dum aliquid olei supererit, sed nunquàm comburatur. Idem lauatur, pectitur, netur, texitur. Quare (vt Hierocles literis commendauit) Brachmanes Indorum Philosophi, ex eo sibi vestes parabant,

Vestes ex Amianto.

vt diuinitatis specimen posteritati de se relinquerent. Ex eodem quondam etiam funebres Regum tunicæ fiebant, quibus induti in rogum imponebantur, vt corporum cinis, à lignorum cinere secretus seclususque, sepulchro condi posset. Hinc Plinius, vel author quisquis ille fuerit, à quo transcripsit, manifestò deceptus est, quòd putarit ex lino quodam Indico

Plinij error.

has parari telas. Nam is libro decimonono, capite primo, de eo ita scriptum reliquit. Inuentum est etiam linum, quod ignibus non absumeretur. Viuum id vocant, ardentesque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis, splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separant. Nascitur in desertis, adustisque Sole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitque viuere ardendo.

Rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos ſplendeſcit igni. Cùm iuuentum eſt, æquat pretia excellentium margaritarum: vocatur autem à Græcis Asbeſtinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus author eſt, ex eo circũdatam arborem, ſurdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe: Hæc ille. Quæ tamen partim fabuloſa, partim vera apud me ſunt. Obtuſi nimirum ingenij eſſet, credere linum aliquod igni impoſitum non ardere: ſed tranſeant hæc vnà cum Salamãdræ fabuloſa hiſtoria. Ego autem id erroris eueniſſe cenſeo ab Amianti lapidis effectu. Cùm enim vidiſſent antiqui ex eo ſtamina duci, & telas, & mappas inde parari, linum viuum lapidem hunc ab opere eos appellaſſe credendum eſt: officinæ ac medici Alumen plumeum vocant, id eſſe exiſtimantes, quod Græcis ſciſſile dicitur. Sed meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs vocatum nulla adſtringenti vi polleat, ſed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti eſt proprium. In hac vulgari opinione ego quoque vnà cum pleriſque rei metallicæ ſtudioſis iampridem verſatus ſum, donec clariſſimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen ſciſſile Piſis ad me miſit, faciè adeò Amianto ſimile, vt niſi adſtrictoria vis, qua pollet, ipſum ab Amianto plurimùm differre guſtui indicaſſet, alterum ſanè ab altero diſcernere neſciuiſſem. Nihilominus & ex eo diſcrimen cognoſcitur, quòd hoc in ignem proiectum ſtatim exuritur, ille verò nequaquam. Hinc itaque fit, vt haud dubiè credendum ſit Alumen plumeum vocatum legitimum eſſe Amiantum. Cæterùm non deſunt impoſtores (vt auctor eſt Braſauolus Ferrarienſis) qui lapidem amiantum ſimplicibus mulierculis oſtendant, vendantque ſæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris noſtri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdque ligni modo plurimis conſtet lineis intercurſantibus. Meminit Amianti Plinius libro 36. cap. 19. vbi ſic inquit: Amiantus alumini ſimilis nihil igni deperdit. Hic veneficijs reſiſtit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum Lapis Amiantus: Italicum, Pietra Amianto.

Linum viuũ.

Alumen plumeum.

Alumen ſciſſile & Amiantum differũt.

Fraus impoſtorum.

Nomina.

λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIV.

SApphirus lapis percuſsis á ſcorpione, potu prodeſſe exiſtimatur. Contra inteſtinas exulcerationes bibitur. Excreſcentia in oculis vuasque, & puſtulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SApphirus gemma colore conſtat cyaneo, perquàm translucido. Lapis eſt omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo geſtantur, frequenter inſeratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere ſcribit libro 37. cap. 9. Veruntamen hac ætate nullum hactenus vidi Sapphirum, qui aureis colluceret ſcintillis, ſed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, vt putandum ſit aut noſtri vſus ſapphiros eſſe cyanos gemmas ſapphiri æmulas: aut hac in re erraſſe Plinium fatendum, quòd fortaſſe cæruleum lapidem peculiariter vocatum, quem Mauritani azulum vel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat ſcintillis. Sapphiri vires perquàm breuiter perſtrinxit Galenus, cùm tantùm ad ſcorpionum ictus hauſtum prodeſſe ſcripſerit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduerſus venena, & peſtiferos affectus parantur, non modò ſapphiri, ſed ſmaragdi, carbunculi, granati, ſardonij, hyacinthique: tametſi præter medicorum ſpem, potantes plerunque fallant: quòd raræ admodum ſint ſeplaſiæ, quæ huiuſmodi gemmas agnoſcant, & legitimas habeant. Caueant itaque medici, ne decipiantur. Id enim fiet, ſi vbi ijs opus fuerit, peritiſſimos probatæq; fidei conſuluerint gemmarios: quippe gemmarum ramenta, quæ in ſeplaſijs habentur, adulterijs, & impoſturis non vacant. Adde, quòd plerunque alterum alterius vice ſupponunt. Putant enim chryſopatios aureo colore nitentes hyacinthos eſſe, qui tamen amethyſtum colore referunt. Præterea obſeruandum eſt, vt gemmarum ramenta, ſi qua legitima, præclaraque inueniuntur, quin & margaritæ, & coralli ſuper lapide porphyrite tamdiu atterantur, vſquedum redigantur in puluerem tenuiſſimi pollinis inſtar. Et ſanè aduertant medici, quibus curæ eſt, vt plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam ſi id inconſultè fiat, deraſis delimatiſque æneis mortarijs, ferreiſque piſtillis, æris & ferri ſcobs corallijs admiſta, noxium & venenoſum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem vidi ego ſæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & ſubinde ſuis ægrotantibus propinarunt, qui ijs deguſtatis in maximum deducti ſunt diſcrimen. Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis ſapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.

Sapphiri conſideratio.

Sap. vires.

Gemmarum ramenta in offic. adulterata.

Corallia vt conterenda.

Nomina.

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEmphites in Ægypto iuxta Memphin inuenitur calculorum magnitudine, pinguis, verſicolor. Tradunt trito, & illito, quæ vrenda, aut ſecanda ſunt, ſine periculo obſtupeſcere, ita vt non ſentiant cruciatum.

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SElenites lapis, quem aliqui aphroſelenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quę cum ea quidem augetur, & decreſcit. Naſcitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu geſtamine ad amuleta mulieres vtuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

MEmphites lapis hodie, quod ſciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametſi vulnerarijs medicis ſæpiſſimè deſideretur, vbi integra partium ſectione ſit opus. Seleniten verò etſi antea non videram, emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hiſpaniæ, vbi diui Iacobi templum inuiſerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis vitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas: quo fit, vt ijs in locis, vbi frequentiſſimus habetur, vitri vices expleat, ad concludendas ædificiorum feneſtras. Quidam quod ſpeculi imaginem reddat, Specularem lapidem vocant. Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Cryſtallum nobis in mentem redigit, cùm expetatur id ſæpius in medicum vſum, ſilentio inuoluendum nõ duximus. CRYSTALLVM itaq; (vt Plinius inquit lib. 37. ca. 2.) gelu vehementiore concreſcit, nec alibi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; eſſe certum eſt, vnde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de cryſtallo ſententia. Nos verò contra rationibus non obſcuris innixi (quod etiam peritiſſimus Agricola ſentit) Cryſtallũ cenſemus nec glacie, nec niue fieri vnquam: ſed eo ipſo humore, quo in terræ viſceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni au-

Memphitę & Selenitæ conſideratio.

Cryſtalli hiſt.

Plinij ſententia exploſa.

tem cryſtallum ex humore omnium puriſſimo ſanè conſtat, quòd omnium gemmarum clariſſimũ, tranſlucidiſſimumq́; ſit. Probatur ſic gigni, non autem (vt Plinius inquit) ex glacie, vel niue: quoniam vnaquæque glacies quantumuis longo tempore concreta in algidiſſimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æſtate nix vnquam recedit, etiamſi è profundis partibus eruatur, liqueſcit tamen in calidis locis repoſita, non modò ignis, ſed ſolis etiam calore. Namque id ipſum Cryſtallo eueniret, igni vel ſolibus admoto, ſi è niue aut glacie concreſceret: reperireturq́; tantùm in montibus perpetuò niuoſis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq́; lapidum, & metallorum fodinis in Hiſpania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris inſulis, quin & in agris, vbi ſeges ſeritur, vbi aratro ſæpius magnas cryſtalli glebas fodere bubulci, liquidò ſanè cõſtabit, ex alia materia gigni cryſtallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium ſcopulis inuenitur, ſuperficietenus cohærens, ex puriſſimo lapideſcente humore in viſceribus terræ concreſcere non dubitauerim: quo tamen tractu tẽporis pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium vniuerſam deradunt terram denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò ſe affirmare poſſe in cautibus alpium naſci adeò inuijs, vt plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, cryſtallum verò illico ſubſidat. **Cryſtal. hiſto. ex Solino.** *Porrò Plinianæ ſententiæ, præter hæc refragatur apertiſſimè Iulius Solinus cap. 20. Polyhiſtor: his verbis. Ille & cryſtallus, quam licet pars maior Eroupæ, & particula Aſiæ ſubminiſtrẽt, precioſiſſimum tamen Scythia edit. Deſtinatur ad pocula: nam fert calorem præcipuè quamlibet nihil aliud quàm frigidum pati poſſit, ſexangulus inuenitur. Qui eligunt puriſſimum captant, ne quid rufum neuè nubilum, vel ſpumis obſitum arceat perſpicuitatem. Tunc ne duritia iuſto propenſior obnoxium fragilitati magis faciat. Putant glaciem coire, & in cryſtallum corporari, ſed fruſtra. Nam ſi ita foret nec Alabanda Aſiæ, nec Cyprus Inſula, hanc materiam procrearet. Quibus regionibus incitatiſſimus calor eſt. Liuia Auguſti ad magnitudinem centum quinquaginta librarum inter capitolina donaria cryſtallum dedicauit. Præſtantiſſimum illud exiſtimant, quod album & aquæ clariſſimæ modo pellucidum viſitur.* **Cryſtalli vires ex Gal.** *Vis cryſtallo adſtrictoria: proinde datur in puluerem tenuiſſimum tritum vtiliter dyſentericis ex vino auſtero. Alba vteri profluuia ſiſtit, lac verò nutricibus auget, quod à Tridentinis mulieribus didicimus.* **Cauterium ex Cryſtallo** *Fiebat quondam antiquis è Cryſtallo pila, qua aduerſus ſolis radijs expoſita medici corpora vrebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuſce cauterij periculum fecimus, non ſine ægrotantium, & aſtantium admiratione.* **Nomina.** *Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis Pietra Memphite vocatur. Qui verò λίθος σεληνίτης Græcè, lapis ſelenites Latinè, Pietra ſelenite, Italicè appellatur.*

Λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IAſpidum quædam ſmagradum imitatur: alia cryſtallum, colore ſimilis pituitæ: alia non diſſimilis aeri, ob id vocatur aerizuſa: alia veluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento vocatur: quædam lineis albis reſplendentibus præcingitur, Aſſyrios appellata: alia terebinthinæ ſimilis, quæ terebinthizuſa dicitur: alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta eſſe traduntur, & accelerare partum femoribus appenſæ.

Iaſpidum genera. *IAſpidum genera longè plura recenſentur, quàm quæ à Dioſcoride deſcribuntur. Quandoquidem quædam viſitur cœruleo copioſo, aut glauco pingui ſimilis, id eſt, viridis lacte ſuffuſa. Alia purpurea, qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea, & quaſi floribus tincta, qualis in Ida monte profundiſſimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis punctis reſpergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaſpis eſt, ex altera onyx, proinde iaſponyx vocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera viridis, nec vtrinq́; pellucens, ſed qua parte vireſcit.* **Iaſpidum natura.** *In ſumma varia eſt Iaſpidum natura. Suſpenſas ad plura valere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, veneremq́; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, ſi quibuſdam magicis verbis admurmurentur, priuſquam ſuſpendantur.* **Iaſpidis vires ex Gal.** *Ex tot Iaſpidis generibus viridis tantummodo meminit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi de facultatibus eius ita diſſeruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt talem, qualem re vera habet Iaſpis viridis, nempe ſtomachum, ventriq́; os iuuans appenſa. Ac nonnulli quoque ipſam annulis inſerunt, ſcalpuntq́; in ea draconem radios habentem, velut rex Nechepſos ſcripſit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiuſmodi lapillis confectum à collo ſuſpendi, ita vt lapides os ventris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodeſſe, etiam ſi ſculpturam non haberent, quam deſcripſit Nechepſos: hactenus Galenus.* **Nomina.** *Qui lapis Latinis Iaſpis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaſpro.*

Λίθος ἀετίτης. LAPIS ÆTITES. CAP. CXVIII.

AEtites lapis eſt veluti prægnans, cúm quatitur, alio in vtero ſonante. Grauidis continet partus, cúm lubricæ ſunt vuluæ, & parum tenaces, ſiniſtro brachio adalligatus: ſed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, vt ſine doloribus pariant. Furem deprehendit, ſi quis in pane conditum offerat: fur enim manſum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

Aetitæ lapidis hiſt. & vires. *AEtiten Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore tum magnitudine, & vulgaris eſt notitiæ. Meminit huius Plinius libro 36. cap. 21. his verbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicuti in decimo volumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec ſine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica naſcentem, puſillum & mollem, intra ſe, ac velut in aluo habentem argillam ſuauem, candidam: ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in aluo habentem durum lapidem: tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica naſcentibus ſimilis, amplior tamen, atq́; dilatatus, cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo arenã iucundam, & lapillos: ipſe tamen mollis, vt etiã digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadẽ in Taphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem.*

Inueni-

Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis vocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila. Nomina.

λίθος ὀφίτης. **LAPIS OPHITES. CAP. CXIX.**

OPhitæ genera multa: quidam ponderoſus, & niger: alter cinereo colore ſpectatur, pũctis diſtinctus: tertius lineis quibuſdam candidis intercinctus eſt. Omnes alligati contra capitis dolores & ſerpentium ictus proſunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPhitæ lapidis meminit Plinius libr. 36. ca. 7. ſic inquiens. Ex ophitæ columnæ, ſed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpẽtium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem à quibuſdam laudatur, præcipuè ex his quèm tephriam appellant à colore cineris: hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod vulgò vocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis inſtar duriſsimus eſt, colore minimè nigricante, nec cãdido, nec cinereo, vt in ſuo requirunt Dioſcorides, & Plinius, ſed viridi ſaturato, dilutis eiuſdem coloris maculis reſperſo. Ex quo ſanè conſtat antiquorum Ophiten à noſtrate maximè fuiſſe diuerſum. Ophitæ lapidis vires tradidit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Ophites quem vocant lapis vſtus extergendi confringendiq́ vim poßidet, ceu etiam vitrum. Admodum enim & ipſum ex vino albo ac tenui epotum lapides veſicæ comminuit. Verùm ipſum in lapidibus quiſpiam fortè non numeret. Et infrà in Iaſpidis viridis mentione de Ophite ita ſcribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati ſunt Græci codices, qui habent ὀμφατίτιν) vir fide dignus re vera iuuare morſus à vipera ſuſpenſum retulit. Sed eiuſmodi facultates extra vſum ſunt methodo conſtantem: velut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus ſiſtunt ſanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis, Lapis ophites: Italis, pietra Serpentina vocatur.

Ophitæ lapidis hiſt. — Ophites marmor. — Ophitis vires ex Gal. — Nomina.

λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. **LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.**

LAPIDES in ſpongiis inueniuntur, qui veſicæ calculos rumpunt, in vino poti.

LApides in ſpongiis reperti, omnibus notiſsimi ſunt: quippe quòd rariſsimæ ſint ſpongiæ, quæ hiſce lapidibus vacent. Horum vires retulit Galenus lib. 9. ſimplicium medic. his verbis. Lapides, qui reperiuntur in ſpongiis, frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapidem in veſica comminuant, vnde qui id ſcriptum reliquerunt, mentiti ſunt: verùm qui in renibus conſiſtunt rumpunt, velut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo naſci aiunt. Soluuntur autem hi in ſuccum colore lacteum: ex quo liquet, quòd extenuandi vim obtinent, abſq́ vt inſigniter excalfaciant. λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in ſpongiis reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alſefengi: Italicè, Pietre delle ſpugne.

Lapidũ ſpongiarum vires ex Gal. — Nomina.

λιθοκόλλα. **LITHOCOLLA. CAP. CXXI.**

LIthocolla glutinum, quo lapides coniunguntur: conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Poteſt candente ſpecillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

λίθος ὀστρακίτης. **LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.**

OStracites teſtæ ſimilitudinem habet, cruſtoſus, & in laminas fiſſilis, quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice vtuntur. Menſes drachmæ pondere potus ex vino ſiſtit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur ſicilici pondere, fœminis præſtat ne concipiant. Cum melle autem impoſitus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

OStraciten lapidem, quo pumicis vice vſa eſt antiquitas, hactenus mihi videre non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore ſubrubeo, & oſtracorum teſtis ſimilem, libro quinto de natura foßilium ſcribit Agricola. Eius vires tradidit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Porrò oſtraciten vocatum lapidem prædicare quoſdam audio, quaſi deſiccandi valenter facultatem obtineat, temperatam ex adſtrictione, & acrimonia, velut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & vberum teſtiumq́ phlegmonas ſanare, ex aqua videlicet inunctum. Lapis Latinis oſtracites Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, Pietra oſtracite.

Oſtracitæ lapidis conſid. & vires. — Nomina.

Σμύρις λίθος. **SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.**

SMyris lapis eſt quo annularij ſculptores lapides expurgant, ad erodendum, & vrendum vtilis: gingiuis, quas humor vexat, prodeſt: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. **ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.**

ARena è litoribus ſole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, ſi capite tenus in ea obruantur. Torreri ſolet ad aridos fotus, pro milio aut ſale.

SMyris vulgò nobis Smeriglio, notiſsimus eſt lapis, præſertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoque Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta ineſt ei durities. Huius vires Galeno lib. 9. ſimplicium medicamentorum, his verbis deſcribuntur. Sed & Smyris vocata, quòd multum abſtergentem habeat facultatem, clarum eſt vel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc eſt, qui anulos exculpunt, eum in vſum illo vtantur. Quin etiam quod dentes puros efficiat, experti ſumus. Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις. Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ verò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις: Italis, Arena marina dicitur.

Smyridis conſideratio, & vires ex Gal. — Nomina.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E Cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit: virginum mammas cohibet, nec increſcere patitur. Potum ex aceto lienem abſumit, & comitialibus prodeſt.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

GEodes lapis adſtringit, ſiccat, caligines oculorum diſcutit. Illitus autem ex aqua, teſtium mammarumque inflammationes ſedat.

Naxos eſt Cote appellatũ. *NAxium lapidem nullis prorſus notis deſcripſit Dioſcorides, ſed illum legitimum eſſe cenſeo, quo paſſim vtimur ad cultellos acuendos, & fænarias falces, nobis vulgò Cote appellatum. Geodem autem, cùm ita à terra denominatum eſſe putem, me ſæpius vidiſſe crediderim, cùm in Bohemia, Miſnia & Saxonia lapis quidam ſubrotundus, colore ferrugineo reperiatur, qui flauam terram non modicam intra ſe concludit.* *Naxij vires ex Gal.* *Naxius autem, Galeni teſtimonio, non ſolùm virginibus mammarum incrementum prohibet: ſed & pueris teſtes creſcere non patitur, tanquam videlicet particeps facultatis refrigeratoriæ.* *Nomina.* *Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius, vt etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui verò λίθος γεώδης Græcè, Lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur.*

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMnis terra, ad medendi vſum recepta, ſummam & primam vim habet refrigerandi, meatuſque obducendi, occludendique: ſed ſpecie diſtat, cùm alia adiunctis quibuſdam ad alia ſit vtilis.

Γῆ ἐρετρεία. TERRA ERETRIA. CAP. CXXVIII.

ERetriades duæ ſunt, vna vehementer alba eſt, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem vergens, perquàm mollis: quæ ſi per æramenta tractim ducatur, lineam violaceam refert. Lauatur, vt ceruſſa, aut hunc in modum. Teritur ſeorſum, cum aqua, & vbi peſſum ierit, humor leuiter excolatur: ſiccata ſolibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, vt veſpere conſidat: antelucanis colo excernitur, & demum in ſole trita, ſi fieri poteſt, digeritur in paſtillos. Quod ſi toſta deſideretur, paſtilli magnitudine ciceris in fictile perforatum coniiciuntur, oreque vaſis diligenter obturato, ſupra carbones candentes continenter follibus perflantur: vbi verò cinis in fauillas ſe conuertit, aut æreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adſtringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & ſanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAmia præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens, mollis, ſuccoſa, friabilis: cuiuſmodi eſt, quam aliqui collyrion vocant. Duæ enim ſpecies eius: vnam antè diximus: altera aſter appellatur, cruſtacea, & cotis modo prædenſa. Vritur, ac lauatur, vt eretria, vimq; conſimilem habet. Sanguinis reiectiones ſiſtit: fœminis fluxione vuluæ laborãtibus, cum flore ſylueſtris punicæ datur. Teſtium, & mammarum inflammationes, illita ex roſaceo, & aqua, refrigerat: ſudores arcet: contra ſerpentium morſus, & venena pota ex aqua auxiliatur.

λίθος σάμιος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAmius lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices vtuntur poliendo auro, vt reſplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans: prodeſt ſtomachicis potus: ſenſus hebetat: verùm ad fluxiones oculorum, & vlcera, cum lacte efficax eſt. Partus, vt tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit.

Terræ Samię conſideratio. *TErra, quam Samiam vocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem affirmarem, niſi legitimam vidiſſem. Hanc primùm mihi miſit eruditiſſimus medicus, & ſimplicium indagator non poſtremus Alphonſus Pantius Ferrarienſis.* *Aſter.* *Hæc enim cùm frangitur radiantes quaſi ſtellas oſtendit, vnde illi Aſteris nomen. Præſtitit Samia terra maximum in medicina vſum Galeni tempore, qui ea, qua aſter appellatur, tanquam præſtantiore ſemper vſus eſt: huic tamen Dioſcoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion vocant.* *Talcum non eſſe Samium.* *Sunt qui putet Samium aſtera illum eſſe lapidem, quem ſeplaſiæ Talcum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur: quandoquidem Talcus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax eſt, nec cotis inſtar prædurus viſitur. Adde quòd Talcus non ſit cruſtoſus, ſed ſquamoſus, translucidus, vt vitrum, ac læuis: & quòd non niſi magno labore, & diutino igne comburi poſſit: nec id quidem per ſe fieri poteſt, niſi quibuſdam admiſtis, quod tamen Samio aſteri non euenit, vtpote qui facilè teſte Dioſcoride, Eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc ſciant Medici Talcum ebibitum ſtrangulare, non ſecus ac gypſum: cùm tamen Samius aſter perinde atque Lemnia terra, contra venena, & venenoſorum ſerpentium ictus maximè auxilietur, & vt illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram vel Samiam, vel Samiæ ſimilem eſſe, quam magnifaciunt circulatores, qui ſerpentes circumferunt, à Melita inſula allatam: quamq; vulgò vocant Pietra di ſan Paolo.* *PetraS.Pauli.* *Siquidem hæc colore candida ſpectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhæreſcit, mollis eſt, & ſuccoſa, facileq; friabilis: & aduerſus venena, & ſerpentium ictus Lemniæ vicem explet. Ceterùm neque illud auſim aſſerere, quod lapidem Samium vocatum ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etſi hunc quoque in Germania reperiri ſcribat Agricola. Terra Samia ſic Latinis, atque Italis, vt γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis verò λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latinè, & Pietra Samia Italicè nominatur.*

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

CHia eligi debet candida, vergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, † albaque, ſed ficti-tiis formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ: extendit faciem, & erugat, atque ſplendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat: in balneis pro nitro deterget. † Orib. καὶ λεπτὴ. i. tenuiſque.

TErram Chiam notis omnibus legitimam, miſit ad me ſuperiori anno Alphonſus Pantius medicus Ferrarienſis.

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

EAdem præſtat Selinuſia: maximè laudatur, quæ vehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

HAnc à me antea non viſam, albam, ſplendentem, atque friabilem, miſit ad me idem Alphonſus Pantius.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CImoliæ duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida ſentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, vtraque multùm in medicina commendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

QVæ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantùm glebis: manum ſi quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ vſqueadeò glutinoſa, vt penſilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade vendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTÆ FORNACEÆ. CAP. CXXXV.

FOrnaceæ teſtæ vehementer toſtæ, cruſtas vlceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

FOrnacum terra, quæ retorrida fulueſcit, eiuſdem cum teſta effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MElia colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſſiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus vſum præbet, vt colores diutius perennent. Emplaſtris viridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in vniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quę cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

QVamuis terra Erethria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſſimæ fuerint, & in vſu medico frequentiſſimæ, vt author eſt Galenus, non tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, vt pauci admodum ſint hac ætate, qui eas agnoſcant. Ego autem & Pnigitem, & Erethriam ſum conſecutus, Alphonſi Pantij medici Ferrarienſis, liberalitate. Verùm cùm terras has non habeant in Myropolijs, operæpretium non duxi, vt in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & viribus latius diſſereremus. Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigite, Melia vocantur: Arabibus verò terra Cimolia, Teri chimolea, ſeu Thin chimulia: Pnigitis, Terri hanem. Nomina.

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſoluitur. Vim diſſipandi, & refrigerandi habet: ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vſus eius ad illinendas vites, ſub germinationis tempus, vtpote cùm innaſcentes vermiculos enecet.

AMpelitis, vt author eſt Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen iure vendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur vſu, ad præſeruandas ab erucis vitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos viſco circumlito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis verò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò vermiculos ad vites aſcendere inhibet, ſed etiam eos interficit. Hæc vſqueadeo bitumine referta eſt, vt Plinius, & Poſsidonius, bitumini ſimilem ipſam fecerint. Cuius experimentum eſt, ſi facilè in oleo impoſita, liqueſcat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inueniſſe in Lycia. Ampelitidis terræ conſideratio.

in Lyciæ litoribus, & in cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circumdato ab Asphaltite lacu, quem Sodomeum vocant, ex quo bitumen in ipsum labitur lacum. Quapropter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouisse, eos lapides nil aliud esse, quàm terram ampelitidem: quæ cùm piceum referat carbonem, vt Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis, quàm terræ speciem præ se ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre, quippe quòd vtraq; ex terra & bitumine suam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, vbi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis Terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin Alcharin: Italis, Terra Ampelite.

Ampelitis à Gagate parũ differt.

Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφική. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVligo, qua pictores vtuntur, ex vitrariis officinis colligi solet: siquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum efficax: fracta, cum rosaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATramentum quo scribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In singulas libras gummi, ternæ fuliginis vnciæ adiiciuntur. Fit etiam è resinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummi sesquilibra, glutinis taurini, atramenti sutorij, singulorum sescuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamẽtis: ambustis, ex aqua commodè crassius illinitur, sed non antè soluatur, quàm cicatricem induxerit: sanatis siquidem vlceribus, sua sponte decidit. Cæterùm habes, amicissime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE fuligine pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioscoride scriptum est, quàm vt de his plura nobis supersint dicenda, vel declaranda. Quare iam vnà cum authore nostro, huic quinto libro finem imponamus, atque insuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par est, immensas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφικὴ Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod verò μέλαν γραφικὸν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchiostro nominant.

Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIbus venenis, eorumq; præcautione & curatione.

Præfatio Dioscoridis.

SVPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, vt tum quoq; innoxia fiant, irritaque: & in ratione iis succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm disseram de præcauendi modo, quem esse difficillimum pleriq; maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperāt, vt peritissimum quenq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putātur, & præsertim in valetudine, vt absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatoriis cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inserunt, vt vinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquę, musto: succis, vt in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut aliis, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omnique intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ęgerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniuriis patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductiq; homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, vt suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq; reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocant, id est citria, feminisq; napi drachma cum vino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum venenis dissentiant: siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento fractis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque vllis insidiis hominum, nonnihil disserendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porro vinaria vasa diligenter intueri oportet: namque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum sorbendo, noxium virus eructarunt, interdum verò delapsa immersaque expirarunt, & exitij causas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & prouidi insidiis pateant. Quod si qui sua sponte, aut ex quorundam insidiis sumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit: siquidem dum comites singulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & paulisper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare si qui pro comperto se virus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut eorum,

rum, qui aderant, teſtimonio conſtet, protinus ad idonea remedia tranſeuntes, facilè peculiari, natiuæque conſtitutioni reſtituemus. Neque enim iis aſſentimur, qui prorſus auxilia in huiuſcemodi fruſtrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum cauſæ cæcæ, latenteſque corporibus inſident, medicinam admittunt, & quæ forinſecus incurrunt venena, medendi rationem aſpernantur? Æquè verò omnes morbi pro cauſarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus qualitatibuſque, quibus ſit opportunum corpus, vel medicabiles ſunt, vel nullis cedunt medicamentis. Quòd ſi qui forſan obmuteſcentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum à ſe egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuſcunque venenis opitulari conſueuerunt. Atqui nullum magis in omnia valens auxilium dari poteſt, quàm vt proximo loco virus foràs exhauriatur, priuſquàm inualeſcat. Quare ſine mora calidũ oleum ex aqua, aut ſeorſum, vt vomitare cogantur, dari conuenit. Aut ſi oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut maluæ, aut lini ſemine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut halicę decocto, vicem eius exhibebit. Hęc enim non modò vomitionibus exigent vi illa ſua laxatrice, aut nauſeam ciente, ſed aluum quoque ſubducent, & corporum inanitione ita aduerſabuntur, vt acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuſcemodi argumento deprehendere licet. Eſto, vt quiſquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare ſtatuerit, is ſi ipſum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adſtringi corpus, neque refrigerari poterit, ſi antea perungatur. Quinetiam vomitus non ob id modò, quod vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert: ſed quòd aſſumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat: quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, ceruſſam, gypſumve: grumis, lac aut ſanguinem animalis recens iugulati oſtendat. Nam grauis odor regeſtorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita vt nonnulla ab iis remedia peti poſſint, ad idonea ſingulorum auxilia tranſeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiſcetur, aut glaucium, aut adeps anſerinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò vomitus diligenter citatus fuerit, nequid in ventre coierit, quæ hæſerũt inteſtinis reliquiæ, clyſtere acri deuocentur. Facit & nitrum tritũ cum hydromelite ſumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues piſces, vetuſtæ carnes pingueſque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum namque ſubducunt, vti diximus, & ſtomachum reſoluentia, proniorem ipſum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obſtruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote proſunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, ſemen paſtinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, caſtorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, ſuccus marrubij, laſer, aut laſerpitium, ſagapenum, peucedani ſuccus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, ariſtolochia longa, ſylueſtris rutæ ſemen, & betonicæ, quam ceſtron nominant, folia: ſingula cum vino drachmæ pondo ſumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & ſeſeli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis ſcripta reliquimus. Communis ratio præſtandi auxilij ita ſe habet. Cæterùm ab iis, quæ conſueuerunt euenire, communia remedia ſumptitari poſſunt. Ferè enim vires venenorum quàm plurimorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt. Quam ob cauſam pleriſque communia conducunt auxilia: varia etenim ſunt venenorum genera, communes tamen, nec multi iidem affectus oriuntur. Neque fieri poteſt, vt omnes concurrenteſque caſus, quæ ſymptomata vocant, vnum venenum ſequantur, alioquin ſuperuacanea fuiſſet venenorum ſingulorum traditio, cum ſuis remediis ab authoribus deſcripta. Neque verò in vno eodemque promptum eſt inuenire, vt quis ſtomachi, alui, inteſtinorum, iecoris, renum, & veſicæ dolore vehementer crucietur, vt ſingultiat, erodatur, cõtremiſcat, refrigeretur, obmuteſcat, conuellatur, pulſus elangueſcat, ſpiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obuerſetur, caligent ſenſus, ſtranguletur, ſitiat, ſanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus vexetur, crebrò vomitet, nauſea prematur, rubeſcat, liuore ſugilletur, palleſcat, deſipiat, ſtertat, viribus deficiat, & pleraque alia faciat, patiaturque: ſingula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonſtrant, quæ euenire conſueuerunt. Quare in ſingulis, quæ ſuprà diximus, non facile fuerit deuoratum virus cognoſcere. Nam oris & linguæ eroſio, ſtomachi, ventris, veſicæ ac renum inflammatio, vehemẽs vrinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lacinatio, & in pluribus partibus quidam aduſtionis ſenſus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur: ſed in erucis quoque pinorum, & bupreſte, & ſalamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauſerunt, veterno, aut ſopore premi, ſtertere, liuore ſugillari, torpere, refrigerari, ſtupeſcere, toto corpore pruritum ſentire, ſenſu priuari conſtat, ſed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoſcyamus tantùm infert, verùm etiam quæ toxica appellãtur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in ſanguine taurino, lacte, aconito, ceruſſa, gypſo conſpicitur. In ſumma, difficile vnum vni veneno proprium inuenire ſignũ, quod hauſtum, guſtatumq; virus prodere poſſit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia ſequi ſolent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam ſignis forſitan indicare poſſis, ſi ad ea reſpexeris, quæ ſumus dicturi. Sed in iis, quæ ad longas ægritudines ſpectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, vtpote cùm venena ſtatim, atque præſentaneam vim illam perdiderunt, tranſmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compoſitioneſque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius inſit. Si verò longa ſit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facilè fuerit medendi rationem aſſumere. Sed de iis, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Conſequẽter quæ priuatim ſingulis proſunt, ſcriptis mandabimus, ſi prius ſigillatim expoſuerimus, quæ ex ſingulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim ſortiũtur, vt medicinæ ſtudioſi ea cautè obſeruent, quæ ad rationem ſalutis ſcripta inueniũtur: quòd nonnulla eorũ, quibus vtuntur, venenis ſint commiſta. Incuria enim magnas ad fert noxas, & ſæpe continuo vſu eorũ, homo in perniciẽ agitur. Proinde animalia, quæ exitioſam vim habẽt, hæc ſunt: cãtharides, bupreſtis, ſalamandra, pinorũ erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana paluſtris muta, deuoratæ hirudines.

Semina

Semina funt, hyofcyamus, coriandrum, cicuta, gith, pfyllion. Liquamenta, meconium, opocarpafon, thapfiæ fuccus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapfia, veratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum vocant, quod in Colchide nafcitur. Arbores, herbæ, oleraq;: fmilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: folanum manicum, quod & dorycnium dicitur: fardonia herba, quæ ranunculi genus eft: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta fylueftris, fungi. Ab animalibus, taurinus fanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypfum, ceruffa, calx, auripigmentum, duo fandarachæ genera, fpuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum viuum dicitur. E liquoribus domefticis, vinum abundè poft balneas potum, aut paffum, & frigida aqua fimiliter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Diofc. in pofteros collatum.

MAGNVM fanè, & immenfum beneficiũ acceptum referre debent fapientiſsimo Diofcoridi, non folùm Medici orbis vniuerfi, fed etiam vniuerfa fimul humana natura: quippe quòd is artem medicam illuftrauerit quinque fuperioribus libris, in quibus infinitorum fimp. medicament. hiftoriam, ac facultates miro ordine tradidit: fine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli poffent, nullaq; earũ noxa deleri, quibus vita noftra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc fexto volumine, exactiſsima fcientia mirabiliq; doctrina ac ratione explicauerit; & quomodo quifque lethalia omnia venena præcauere poſsit, & qua etiam ratione fuccurrat, ne eadem perniciem, vel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, aut dolum intus in corpus affumpta fuere. Nam etfi medicamenta tam ad vniuerfales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq; humanum corpus, neceffaria plurimùm femper extiterint, apprimeq; vtilia: innumeri tamen habentur morbi, qui feruata tantùm victus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus venenum exhibitum fit: quandoquidem nifi prius hauftis præftantibus admodum antidotis veneno præuenerint, vel poft ipfum affumptum remedia non admiferint, rariſsimè vel nunquam naturæ viribus feruantur. Quin potius eos plerumq; vita deficit, qui venenum haufer unt, nifi quàm primùm fuccurratur remedijs: de quibus ita abundè, accurateq; fcripfit Diofcorides, vt Galenus & grauiſsimus author, & medicorum facilè princeps, nec non tota pofteriorum Græcorum, & Mauritanorum fchola, ipfum in hoc adeò diligenter fint imitati, vt ab eo omnem huiufce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei ampliſsimus teftis eft Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perfpicuum effe poteft, Diofcoridem in hac venenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magiftrum extitiffe.

Ratio commentariorũ in librum fextum.

Itaque cùm in alios eius quinque fuperiores libros, commentarios (vt puto) non inutiles confcripferim, me equidem operæpretium facturum putaui, fi libro quoque fexto commentarios adderem: præfertim cùm nouerim quàm vtile fit ac neceffarium, homines in vniuerfum affequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi venena, non folùm ea, quæ intus in corpus fumuntur, fed etiam quæ venenoforum animalium morfu, vel ictu eiaculantur, & relinquuntur: Siquidem malefica venenorum vis, adeò grauis & potens humanæ naturæ femper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduerfatur) tantaq; velocitate fuum exequitur munus, & fæpenumero eundem præftet effectum in corporibus noftris, quem præftat voraciſsimus ignis, fi quando ad aridiſsimas peruenerit paleas. Fit enim, vt plerumque venena, dum iubent qui fumpferunt, vel icti languent, medicos accerfiri, eoufq; corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, vt fubinde nihil, vel parum poſsint remedia, & quam præftantiſsima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. 3. de fimplicium medicamentorum facultatibus cap. 23. fcriptum reliquit, quòd quando venenum putredine, & erofione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non poteft, vt amplius vincatur, fuperetur q;, vel victus ratione, vel generoforum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clarèque cognoui, quòd fi in hunc quoque librum fextum commentarios non fcripfiffem, præftantiorem, magisquè vitæ humanæ neceffariam medicamentorum partem, intactam filentio præterijffem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Diofcoride pluribus antè annis in Italicam linguam verfa habeatur, ac etiam his noftris commentarijs enarrata, caufa nimirum erit, quà potiſsimùm innumeri homines, non modò à mortiferis fe tueantur venenis, fed à morte quoq; liberentur. Nam quicunque in hos noftros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini fermonis non fuerit prorfus ignarus, quanquam non fuerit Medicus, non tantùm fibi ipfi, verùm etiã alijs adiumento effe poterit. Nempe quòd vfus medicamentis tum fimplicibus, tum compofitis ad venenorum noxam facientibus, quorum inferius præftantiora, valentioraq; referam: quin etiam conuenientibus vfus cautionibus, facilè aliquando veneno prorfus medebitur, aliquando autem tamdiu ægros viuos traducet, quamdiu diligentiſsimis Medicis accerfitis, qui non femper præftò funt, fed magna ex parte vel longè diftant, vel abfunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi venena in medium afferam, non alienum duxi, ad ampliorem huiufce rei doctrinam, nonnulla in vniuerfum præmittere fcitu, vt arbitror, neceffaria, vt fine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta videri poſset.

Veneni operatio qualis.

Primùm itaque dixerim (vt etiam Conciliator inquit, in libro, quem de venenis edidit) venenum omne intra corpus noftrum affumptum omnibus fuis facultatibus prorfus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in noftri corporis fanguinem vertitur, fitq; in omni fui parte membris, quæ præcipuè nutrit, fimilis, locum illius, quod continuò in nobis exoluitur, fubintrans: ita venenum contrario modo fe habens, corpus ac membra, quibus primò adhæret (vt infra latius dicetur) in fibi peculiarem venenatam naturam tranffert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnefq; fructus, quæ terra parens gignit, quæque in nutrimentum verti poffunt, fi à nobis edantur, in noftrum tranfeunt alimentum: fic per oppofitum modum, venenata intrò in corpus fumpta, vniuerfa corporis noftri membra venenata reddunt. Quippe cùm omne agens fuo paffo fit fortius, venenum vi fua agendi valida, noftram vincit fubftantiam, vertitq; in fuam venenatam naturam, ea fanè ratione, qua ignis fua vi agendi potentiſsima paleas celerrimè in fe ipfum conuertit, & conficit. Ob id itaque dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd venenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compofitione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. 3. de fimplicium medicamentorum facultatibus, vbi in hoc inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc noftrum corpus alterat fuis qualitatibus, illud verò conuertitur, fitq; fubftantiæ corporis fimile.

Venenorum genera tria.

Porrò fcire conuenit (vt Auicenna, & Auerroes pofteritatis memoriæ prodiderunt) venena in vniuerfum trium effe generum: vt enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiofam vim habent, ita inde difcrimina fortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter venenata recenfentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduerfantur: quæ natura non

eiusmodi sunt, vt esitatæ in alimentum conuerti poßint: quin immo contrariam obtinent facultatem, ita vt membra iam nutrita, in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium; & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia veneno inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet id in viperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus aut à fulmine occisis, aut à venenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant venenum cum vita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ venenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur, scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut venenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures vidi mortuos esse, qui tantùm boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur venenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum viuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad hæc sciendum est venena non solùm

Venena quot modis mortẽ adferant.

interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, varijs ac diuersis rationibus. Porrò quæ per os sumpta venena vitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunque propinantur. Quæ verò exterius tantùm admota inficiunt, vt plurimùm à venenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, vel ictu necant, sed visu quoque, sibilo, & tactu (vt quidam scribunt) interimunt. Quin etiam nõn desunt venena, quæ gustatu, olfactuq; tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora, quæ quidem inter cætera malitiæ & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuq; interficiunt viperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem & sibilo (vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit Basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna lib. 4. fen 6. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus virulentam vim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in

Historia notabilis.

agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidam esset suis in vinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, vt ibi vuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum & horrendum vidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro viribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus vociferans, viatores, & circumstantes colonos ad se ire rogabat. Quam vociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu velociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente, sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad vitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is vniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm videamus (vt etiam literis mandauit Galenus lib. 6. de locis affectis) torpedinem marinam de repentè piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, vbi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quòd si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longißimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam validum & robustum, quod torpedinem adhuc viuentem diutius sustinere poßit. Quare admirandum sane non erit (vt lib. testatur Galenus nuper ci-

Sputum canis rabidi rabie afficit.

tato) quod sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes veneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sæuißima venena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi vi prædita, quòd illitis (vt ferunt) sellarum pediferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, vniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum vsus (vt audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet: siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno libro tertio de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circumdat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis, quippe eædem ab arterijs attractæ, vbi argenti viui, cinnabaris, vel sublimati officinis vocati plurimum admiserint, sæuißima sæpe pariunt

Venena olfactu necãtia.

symptomata. Sunt & alia venena, quæ olfactu tantùm (vt quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui è naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus vetonicum vocatum, Senis quidam circumforaneus infecerat ex his qui innocuè venenum deuorare profitentur, quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepente concidit mortuus. Præterea venena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum.

Venena solo gustu necantia.

Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos vidi ego rusticum in valle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, vt socijs astantibus ostenderet, vtpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu vulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, vbi illi-

Venenorum effectus à diuersis causis.

co mutus factus deperijt. Insuper sciendum est, quòd venena non vno eodemq; modo, neque ab vna eademque causa suos pariunt effectus. Siquidem (vt sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam verò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia denique vtroque modo simul

A qualitatibus excedentibus.

agunt, nempe & qualitate elementari, & propria quam formam specificam nominant. Porrò venena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas variant actiones, pro varietate ipsarum qualitatum: quippe quòd vnum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno quod intus in corpus sumpta excalfaciant, vrant, corrodantquè vsque ad cor: alio quòd extrinsecus apposita corrodant & exedant carnes vsque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calfacientia tam intus, quam extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus donec inflãmato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariã necẽ adferunt. Vno modo quòd exuberante frigiditate sua, vsq; adeò corpus gelidũ, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, vt ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigidi-

frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant, id quod præstant exustum plumbum, & fungi venefici. Duplicem & siccum venenum habet operandi modum: quandoquidem vel humidum sanguinem cordis absumant, vt calx viua: vel separent ac diuidant partes ab inuicem, quousque omnia membra ad cor vsque in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum vocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (vt Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cumque mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iã vniuersa putredine confecta, tracto illo concidit, oßibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod non certè alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente veneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, vt in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potißimùm humiditas fecit, vt succedente æstate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam venenatamque humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd denique tota hac ipsa putredine correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs verò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusque contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri venena, tanta humiditate extuberantia, vt homines interimere poßint, vt pote quæ membra putrida efficiunt: sicut argentum viuum, quòd sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, vt quotidie videmus in ijs, qui eo vnguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam: in quibus præterquam quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasque vicinas partes putredine afficit, sæpe etiam vbi vberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod vniuerso sanguini putredinem inferat. Idque extrinsecus duntaxat adhibitum, quanquam & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, vt libro superiore tradidimus. Siquidẽ præ nimia sui frigiditate vitales spiritus cordisque substantiam congelat, quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis: Hoc igitur modo, alijsque prædictis suos venena præstant effectus, quæ suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Cæterùm venena, quæ propria sui facultate, vel (vt dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt; quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (vt suprà diximus) quorundam siderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus aduersa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, vt vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica, atroxque vis, vt breui tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optime nouit Galenus libro primo de semine, vbi rem explicauit his verbis: Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibique simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per venenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quod substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à Solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis, tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. 5. cap. 19. de simplicium medic. facul. idem inquit: At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt: proinde si vel minimũ eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est, hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum velle, quòd antidota non secus atque venena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medicamentorum censu cap. 22. in prædictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateque putrescere solent. Atqui calidus, humidusque sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potißimùm quæ crassa, terrenaque essentia sunt: hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quod ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quàm quæ post: nam vt venenum, quanquam efficax, nihil aut parũ nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (vt contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maiorique quantitate sumantur, vt in corporibus maius eorum vis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio sic inquiens: Mithridatica antidotus, itemque theriaca non eam vim habent post venenum accepta, quam antè sumpta habuissent: nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea venenum subsecuta nisi ob quadruplum, quintuplumque aucta, non iuuabit: neque id semel tantùm, sed bis singulis quibusque diebus hausta, faciet: hactenus Galenus de his differens. Cæterùm venena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant vtroque modo, quo prædicta duo: quemadmodum agit euphorbium, quod licet venefica vi, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat: inficit tamen & vi alia, quæ à propria sua forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quod exhibita theriaca, cuius proprium est, ea omnia superare venena, quæ propria forma, & tota specie operantur, efficacißimè valet aduersus euphorbium haustum. Quod si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, vt theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, vt etiam illius noxam foueat, & augeat, quod tamen non facit. Scire etiamnum conuenit non omnia venena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem repeeriuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) vt intus assumpta separatim noceant vno tantùm corporis membro, alia verò alteri: quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi opitulantur, vt crocus, hyacinthus: aliæ cerebrum, & caput iuuant, vt smaragdus, stœchas, betonica: aliæ ventriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber: aliæ denique alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: Glans vnguentaria (myrobalanon vocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (vt experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in venenis quoque reperiri affirmauerim: quandoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre vesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc libro melius, latiusque ostendemus, vbi de singulis seorsum agemus. Id quoque non latuit Galenum, vt loco tam citato eius verba apertè testantur, dum ait: Sunt nonnulla venena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim viti-

Venenũ siccum dupliciter agit.

Humida venena dari.

Argentum viuum vt necet.

A forma propria.

Antidotorum actio.

Venena manifestis & occultis qualitatibus simul agentia.

Venena diuersa membra petunt & non primum cor.

ant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis vesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi venena hæc (vt adnotat Gentilis) natura insitum habeant, vt seorsum vnumquodque membrum determinatum lædant: non tamen propterea fit, quin noxã etiã cordi communicent: nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo volunt omnia venena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus libro 5. cap. 1. de locis affectis, vbi sic habet: Quænam ipsi cordi propriè vel primario affecto superveniant accidentia: quænam verò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratum est innati caloris cor velut fontem esse, neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur: hæc Galenus.

Num venena in statum diem interimere posſint.

Cæterùm illud etiam in disputationẽ venit, nunquid fieri posſit, vt venena in diem exhiberi posſint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certò & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in vno mense, vel pluribus, vel ad annum vsque, non celerius, neque tardius determinato tempore præfixo. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus, grauisſimus & antiquisſimus author, qui libro 9. cap. 16. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit: Componi autem ita ferunt, vt certis occidere temporibus posſit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pesſimè illos de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere posſint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facilimè illos, qui confestim obeunt: hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quamuis in venenorum numero inueniantur (vt Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant: non propterea tamen præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, vt quidam existimant. Nam quòd venena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum vi prouenire censent, sed etiam quòd magis, vel minus resistat eius natura, quæ venenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diuersis natura exhibitum, alios in hora tantum perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad eijciendam aluum exhibentur: quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, vel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs verò magno cum labore. Neque tamen id alia de causa, accidere manifestum est, quàm ex vario, disparíq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad vnguẽ deprehendi potest, vt certò sciri posſit, quamdiu innatus eorum calor veneno resistere valeat. At quamuis concedi posſit, quòd quis adeò peritus veneficus reperiatur, vt ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur vitalis facultatis calleat in vnoquoque homine, vt conijcere posſit, quousque perdurare valeat, vbi venenum illi sua arte præparatum exhibuerit: non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neque horam mortis illius, qui venenum assumpserit, non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, vt aliquis medicus, vel philosophus adamusſim expendere posſit ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunque sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, vt quispiam modò plus, modò minus fortis appareat: tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικάς vocant. Adde etiamnum quod antidota, quæ à medicis huiuscemodi venenatis continuè propinantur, etsi veneni vim ob sui contumaciam superare nequeant, impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones posſint (vt quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, vt lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire posſit naturæ ipsius robore in hoc magis, in illo minus existente: eo etiam tamen prouenit, quòd aliqui constent arterijs, quibus venenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Namque venenum vbi vias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat, sed longè etiam facilius vnà cùm aere prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea, quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum vitalium facultatem valdè imbecilliorem habent.

Cicuta cur nutrimentũ Sturnis.

Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, vt nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ vis progredi posſit: quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis venenis intelligi debeat. Huc illud scitu dignum accedit, quod persuasu difficilimum est, venena, quæ ab impijs veneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac vi necant, in minima etiam quantitate exhibita (vt Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuisſimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunque venena adeò temperari posse, vt illa celerius, hæc tardius interficiant: quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ.

Vtrum quis assuefieri posſit, vt venena innocue sumat.

Quæri præterea solet, num fieri posſit, vt quis ita veneno asſuescat, minimum quid de eo quotidie assumens, vt eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellã nutritã esse veneno, ea tantũ ratione, vt reges quosdam, & principes (quòd formosisſima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquam tamen ipse adduci potero, vt credam humanum corpus nutriri posse veneno, & præsertim napello, quo plerique rem exponentes, eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari posſit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, vt hanc opinionem seruaret integram, quod nimirum fidelis cuiusque expositoris esse debet. Nam postquam eam sententiam validis, verisquè rationibus primùm improbasset, denuo (vt assolet) Auerrois, Diniquè authoritate innixus, Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quamuis nudis, & infirmis. Quorum illud videtur fortius esse, vbi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamquè sapientes, mendaces vocentur, vaniq; habeantur, quippe quod certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in veram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd venenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat vtilitatem: ideo relictis aliis, in Galeni sententiam facilè deuenio, qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. 18. tradit venena calida, & sicca (qualem esse Napellum, quo puellam illam nutritam volunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentũ redigi, etiã quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida venena quandoq; in alimentũ vertantur. Quandoquidẽ hæc (vt idẽ autor est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse Galenus historiam anus cuiusdam

Athenien-

Atheniensis, quæ cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Eam enim (vt idem scribit) modicæ primum quantitati assueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd venena calida nutrimento esse possint. Id quod minus ēt illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, veneni naturā sortiuntur, inter quæ principem locū obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, vtpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Gal. itaq; fit, vt (quæ eorum inscitia est) historiā hanc confundant, Galeni verba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo ēt in errore deprehēditur Auicenna, nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò veneni facultas (vt quorundā opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulæ substantiā conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculū videtur, atq; euidentius falsū, quàm vt pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniā non desunt animalia, quæ natura cibis victitant venenosis, atq; ex ijs nutrimentū capessunt, sicut (Galeno authore lib. 2. de alim. facul. & 3. simp. med.) sturni cicutam depascuntur, & coturnices veratrū, & vt nos quoq; quotidie videmus, anates, quæ in stagnis, & paludibus viuunt, bufones aquaticos deuorant, & ijsdem nutriuntur, ciconiæ venenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdū scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs id genus venenatis animalibus: ideo inutile non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, quæ venenosis vescuntur, ab hominibus cibo accepta inde venenū inferant, eoq; inficiant. Hac in re plerosq; inuenio, immò ferè omnes recentiores, qui de venenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si huiusmodi animalia edantur, non modò veneno non inficere posse, sed nullam prorsus inferre noxā: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia: quippe quod constet (vt dicunt) ea in suā naturā venenatos cibos reddere. Quæ ratio & opinio etsi non absurda, neq; incongrua videatur, tamen crediderim, quòd licet venenū concoquatur, & transmutetur in eorum animaliū substantiam, quorū id perpetuus cibus est, non tamen esse possit, quin caro quæ ex eiusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimmo putauerim, quod si ea in frequentiorē cibum venerint, possint quandoq; morbos sæuissimos excitare, & subinde necē inferre. Siquidē huius rei nobis testimoniū præbēt Diosc. & Gal.: quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud est, quā sanguis bis coctus, ex animalibus emunctū, quæ scammoniā, aut veratrū, aut thithymalū depascantur, potum mirificè ventrē deijcere. Ex quo omnibus perspicuū est, quòd omnes in vniuersum plantæ, quibus vis deiectoria, & perniciosa inest, quamuis sæpius concoctæ fuerint, non prorsus tamen suā deijciendi, ac necandi facultatē deperdunt. Id quod similiter manifestū deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis vescuntur: itē in gallinis, quæ deuorant absinthium. Quandoquidem illorū caro iuniperum non mediocriter redolet gustatu: harū verò non paruā absinthij amaritudinem refert. Ab his itaq; edocti Medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, vbi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; testatur Galenus de viperæ sermonem habens lib. 11. de simp. med. fac. Ibi enim de dipsade differens, se non ignorare memoriæ prodidit, animantiū carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare vt summatim quod sentimus dicamus, nullo modo huiusmodi animalia in cibos admittenda esse putauerim, quamuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò sciendum relinquitur, quod nonnunquā venena, quin & medicamenta venenata tam interius sumpta, quā exterius apposita morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdū etiam aduersus alia venena theriacæ vicem supplent. Namq; apertè videmus, quòd vbi quispiā afficiatur diuturnis vigilijs, aut suffocanti destillatione, aut mensiū profluuio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut vteri, vbi alia non contulerint medicamenta, si opiū, mandragora, hyoscyamus, vel antidota aliaq; composita medicamenta, quæ hæc exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, sæpenumero ægros à morte vindicant. Quemadmodum etiam si scammonium, colocynthis, turpetū, veratrumq;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quamuis hæc omnia malefica qualitate polleant, in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantā afferunt vtilitatem, vt ægris deperditam ferè salutem reuocent. Cantharides præterea ad morsus canum rabidorū vtilissimè exhibentur: euphorbium scorpionum ictibus medetur, & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam vipera, dempto capite, & cauda contusa & imposita, suos sanat morsus, vt latius infrà suis locis dicemus. Sed priusquā ad particulares curationes descendamus, differemus Dioscoridem secuti, quomodo, quòue artificio à veneno ij præseruari possint, qui perpetuò veneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi ijs, qui iam venenum hausissent. Atque huc omnia præstantiora remedia afferemus, tam quæ simplicia sunt, quàm quæ composita, non solùm à veteribus inuenta, atq; experimento comprobata, sed ēt à clarissimis quibusdā recentioribus. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Diosc. se omnino traditurū in vltima huiusce voluminis parte, pollicitis tamē non stetit, vt 34. huius libri capite conspicitur, vbi excusatione vsus, mutati consilij rationē reddidit. Verū vt iā ad rem nobis propositā accedamus, primò modū aperiā, quo homines suspiciosi veneficia præcauere possint. Pleriq; igitur sunt, qui putāt, nō paruā esse Principibus cautionem, mandare ministris, vt edulia, quæ præponuntur edenda (mos iste hodie frequentissimus est) prius degustent. Quæ tamen res in suspicione veneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum æstimanda videtur. Siquidem si pincerna, siue qui cibos suis dominis apponunt, veneficium committere decreuerint, se ipsos facile prius præparare possunt valentissimis antidotis, veneno illo accommodatis, quod exhibere in animo est. Vnde sibi ipsis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcauendum, quòd pocillator in seruatæ fidei signum domino præbibat, & eduliorū dissector præcomedat. Adde deinde, quod quamuis ille, qui edulia ministrat, mensæq; apponit, à coquo veneficium faciente deceptus cibos venenatos prægustando assumat, eorum tamen adeò modicā quantitatē prægustat, vt nullā aut paruā eo temporis momento possit molestiā percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia venena, quæ vt interimant cibarijs admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impijs, & scelestis veneficis, vt non nisi temporis interuallo suum triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorē præcautionē sibi comparare possunt Principes, quā curare, vt vitam Christianā & integrā ducant, iustitiamq; regant, ita vt populi eos venerentur pariter & timeant. Curent deinde, vt ministros habeant, quorū manib. edulia administrantur, nō ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neq; inuidos, & qui diu antea vita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter nō parua conferre beneficia: ita. n. semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & Medicos sibi adiungant, qui medicæ materiæ peritissimi habeantur, vt antidota, quæ cōtra venena parātur, quemadmodū sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, nō ex adulterinis simp. med. per se ipsos (vt ipse faciebat Gal.) cōponere valeant: nam si hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit vnusquisq; facilè venena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentū, quā si mille alijs præcautionib. vterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, vt vasa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; seruentur, & hominū fideliū manibus cōmittantur: quandoquidē in eiusmodi pretiosis vasculis, quorū apud principes quoq; præcipuus est vsus, venena facilius abduntur, quā in vitreis aut fictilibus vitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorsus impertiti, qui (si verum fateri liceat) eo dementiæ de-

Vtrū animalia, quę cibis venenosis victitant, exitiosā vim retineant.

Venenū quandoq; morbis, & alteri veneno remedium est.

Modus præcauendi venena.

Præcautio vulgaris explosa.

 uenerunt

uenerunt, vt præceperint in liquatum igne aurum, vel argentum, ex quo vasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, vt ascita inde antidoti facultate, venenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaq; sit horum opinio, ij dijudicent (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem ẽt rerum naturalium, ac metallorũ præcipuè peritiã sunt assecuti: cæterùm supellectiliũ non negligenda cura, vt scilicet vasa, quibus ciborũ condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur, vt neq; aranei, neque scorpiones, nec aliquod virulentũ reptile, vel insectum ingredi poßint. Admonet Dioscorides, vt ẽt vasa vinaria diligenter clausa custodiantur: namq; viperæ summo vini amore alliciuntur, quæ si vasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, vt interdum bibendo exitiosum virus eructent, interdum verò in vino immersæ expirent.

Viperæ vino venatæ.

Quamobrem Aristoteles libro. 8. capite. 4. de historia animalium quasdam viperas vino in fictilibus ad sepes disposito venari, & ebrias capere, memoriæ prodidit. Gal. item lib. 11. simp. med. eam narrat historiã, quam nos lib. 2. in viperarum mentione retulimus, nempe de illis viperis, quæ sponte se vino immerserunt, vnde ẽt sibi mortẽ consciuerunt. Quo vino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex verbis palàm est Galeni testimonio, vinũ in quo sint extinctæ viperæ, noxiũ non esse, quin potius adeò salutiferũ, vt efficacißimè elephantiasin curet. Quod tamen Diosc. sententiæ refragari videtur, nisi dicamus vipereũ venenum elephanto laborantibus præstans esse auxiliũ, cæteris aũt. exitiũ. Qui item in veneni suspicione versantur, cibos vitare debẽt, qui candido, vel oleraceo colore fuerint: nec non ab his ẽt abstinere, qui ex animaliũ sanguine parantur. Siquidẽ albedine, venena quædam metallica facilè occultantur: cibis in herbaceo colore, variæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini ẽt animaliũ, quibus vescimur, commodißimè venenatorũ sanguis inseritur. Illud etiamnũ apprimè vtile atq; necessariũ esse duco, vt coqui, & reliqui culinæ inseruientes, non modò fideles sint, & incorrupti, sed ẽt mundi, cauti, ac prouidi, ne vllus veneficorum insidijs relinquatur locus: tum ẽt vt sciant rectè diligenterq; custodire cibaria, vel aliud vnumquodq;, quod in ciborum vsum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria vasa, quæ super, vel circa focũ edulijs referta resident, venenatũ aliquod animal à tecto per caminũ decidat, vt quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia.

Araneus niger in ollam delapsus cœnobium inficit.

Namq; Florentiæ (vt Nicolus est author) cœnobium monachorum veneno infectum est, quòd araneus niger admodũ in ollã decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hæc Principes maximè curent oportet, vt perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (vt superius dictũ est) quodã veneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; vestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, vt diu, priusquàm vestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueros similiter iubent, vt sæpius equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi vti consueuerunt. Tum ẽt stabuli præfectis mandant, vt tam cautè sellas, habenasq; recondant, vt ignotis, & his quibus fidendũ non sit, eas nõ intueri, ne dum tangere liceat.

Quæ res venena prodant, quæq; suspensæ eisdem aduersentur.

Insuper illud scire conuenit, q̃ quædã res simplices sunt (vt pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens venenũ signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quã serpentis linguã vocant, refertur, quæ (vt Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello, aut vipera, aut pardi felle exudat: q̃ tamẽ non prodit, cæteris venenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, praßiũ lapidem, quẽ Plasma vulgus appellat, statim splendorẽ amittere, vbi in præsentia veneni cuiusq; fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris anulo aureo inferatur, ita vt is digiti carnem contingat, quàm primum præsenserit adesse venenũ (si credimus his, qui hoc scriptũ reliquerunt) tanta digitũ afficit caliditate, vt carbonẽ accensum, ipsumq; digitũ vrentẽ præseferat. Quibus sanè etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides, ea tamen, quò omnibus satisfiat quantũ potest, non duxi silentio dißimulanda. Non desunt ẽt, qui contra lethalia venena pollere contendant sigilla quædã, siue characteres, siue imagines, quomodocunq; eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, vel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, q̃ si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi prætioso insculpatur, eam vtilißimè gestari aduersus omnia venena, eaq; præsertim, quæ venenosorũ animaliũ ictu vel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptũ inuenisse tradidit in quodã libro, quem reges Persarũ olim habuisse refert, quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudã verò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purißimo confecto inferatur, gestatu hominem à quocunq; veneno tuetur. Quæ imago si modò aliquẽ præberet effectũ (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundã stellarũ obseruatio, à quibus ea vis influat in sculptã imaginẽ. Porrò tradidere sapientũ veterũ nonnulli, reperiri prætiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, vt venenorũ malitiã efficacißimè dissoluant, & destruant. Ob id itaq; scriptũ reliquit Albertus cognomento Magnus,

Lapides venenis resistentes.

Adamantẽ orientalẽ gestatũ brachio sinistro inter humerũ, & cubitũ adnexũ, omniũ venenorũ vim demoliri. Id q̃ ẽt idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandẽ facultatẽ aßignant smaragdo, alij lapidi, quẽ in capite draconũ inueniri tradunt, vnde draconitis nomen accepit. Cæterùm (vt ingenuè fatear q̃ sentio) parũ fidendũ esse crediderim his suspensionibus: quippe q̃ nunquã viderim huiusce rei experimentũ tam clarũ, vt syncera fides adhiberi poßit: quamuis illud facilius persuaderi poßim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuißimũ puluerẽ redacti, poßint per os sumpti veneno infectos sæpe liberare: vtpote qui eã sortiantur naturã, vt cordis viribus subueniant. Sed quòd gestati lapides veneni assumpti vim, atq; actionem inhibere valeant, non ita facilè adduci potero, vt credã, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse, nisi prius notabile ex his experimentũ viderim.

Præcautio ex medicamẽtis

Nemo præterea non poterit (vt in hac præfatione scriptum reliquit Diosc.) innoxia irritaq; venena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ viribus præstantißimis polleant, quibus pòst assumpta venena facilè valeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex vino potũ. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula vice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleó accepta: quin & duas caricas, salisq; momentũ. Ex compositis aũt non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit: quandoquidẽ ex frequenti eius vsu (vt ex antiquorũ monumentis accepimus, atq; ẽt à Galeno lib. 1. & 2. de antidotis memoriæ proditum est) vsq; adeò se innoxiũ præbuit veneno Mithridates Ponti rex, vt cum vellet sibi necẽ veneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto veneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, vt ijs venenum vllum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quomodo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Dioscoridẽ,

Ratio curandi venena.

& Galenum secuti sunt, præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm valere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi venena. Reliquum est, vt curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere poßimus, qui cibo aut potu venenum sumpserint. Primùm igitur (vt paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus venenum, non statim vt quidam volunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat,

currat & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi vi ob propriam sui formam, vel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quamcunq; corporis humani partem contigerit, in suam virulentam conuertit naturam, & ita eousq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in venenum vertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in venenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, vt spiritus vitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant veneno, atq; ita subinde corpus spiritibus, & vita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ vnà cum cordis ventriculis (quibus natura datus est motus dilatationis & constrictionis, vt ex illo quidem attrahatur aër circũdans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum vitaliũ calorem: ex hoc autẽ pars aëris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita vt arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totũ corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aërem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem vias calorem fumumq; superfluum reijcit. Quo fit, vt si nos circundans aër fuerit infectus, venenatus & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura insitum sit, vt venenum attrahãt, sed quod aërem continuò inspirent, quo mediãte natura et repugnante sua, venenum quoq; trahunt. Hinc itaq; est, quòd quidam, dum (vt contingit) somnum caperent sub arboribus venenatis, ceu taxo ac nerio: vel humi cubarẽt super plantis noxijs, velut napello & aconito: vel propter virulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter venenũ contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aëre loca illa ambiente, plantis illis venenatis infecto, & specuum virulento spiritu.

Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalẽ eorum curationem accedere, qui veneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciũtur, vt quodnam sit assumpti veneni genus, dignosci possit. Nullus itaq; Medicus ingenio præditus est, qui non protinus videat & intelligat ex sæuis accidentium incõmodis, quæ sequuntur, cum quis venenũ cibo aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit virium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: itẽ extrema corporis, præsertim vngues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, vertiginosi fiunt, vocem edunt cum murmure & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontẽ & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti veneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingant qui sibi rectam quotidiani victus rationem adhibeãt. Quandoquidẽ tam mala esse posset in aliquo victus ratio, quod humores inde geniti, tractu temporis vsqueadeò corrumperentur, vt contracta veneni natura, vim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus lib. 6. de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter Medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quò in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant.

Indicia in commune veneni sumpti.

Sua similiter accidentia inferunt, quorũ etiam manifesta præbent indicia, venena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuũ sudorem cient. Si verò præterquàm quod calido excessu polleant, excellant etiam vi tum erodendi, tum putrefaciendi, vt arsenicum, sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione atq; dolore intolerabil. ventriculũ & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autẽ accidentia sæpe sequuntur vomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, variæ deniq; coloris mutationes. Quæ verò nimia frigiditate excellunt, plerunque somnum inferunt adeò profundum, vt sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam verò cerebrũ obstupefaciunt, ita vt affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, vel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum efficitur. Ex siccis autem venenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur vrina: omnia deniq; membra fiunt arida, & vigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnũ adferunt, alui fluxiones, articulorum neruorumq; luxationes. Ita quod quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantum laxantur, vt sponte sua è cauitatibus exeant capitiq; propendeant. Plerunq; etiam extremæ corporis partes putrescunt, vt in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd venena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc viribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniũt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, vim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorem notitiam trademus, vbi speciatim singulorũ meminerimus. Hæc igitur sunt omnium venenorum indicia vniuersalia, cæteris quæ explicari possint, certiora ac manifestiora, quibus peritissimi Medici tutò dijudicare possunt. Nam cum constet accidentia prædicta non solùm perdurare, sed etiam augeri ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnanti obsequiũ præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere videntur.

Victus ratio eorum qui venena sumpserunt.

Cæterùm eorum, qui venenum sumpserint, cibus esse debet (vbi tamen remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solũ vim habent nutriendi corpus, sed quæ etiam venenorum noxæ resistere valent. Quo in genere lac asininũ summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur: quanquam lac omne efficacius exhibetur contra venena calida & erodentia, quàm ad reliqua veneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuscula tum carnium pinguiũ, tum piscium, quibus addi possunt, vt pinguiora reddantur, butyrum crudum & pinguedo animalium, quorum est vsus. Siquidem pinguia hæc ideò conueniunt, quòd vias obstruant, ex quo veneni transitus inhibetur. Quinetiam vbi venena excalfaciunt & erodunt, pinguia hæc acrimoniã eorum hebetant. Idcirco hoc in casu animaliũ cerebrum, atq; ossium medullæ aptissimæ pariter censentur. His similiter herbæ quã plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarũ numero probatur calamintha, origanũ, serpyllum sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quã plurimæ: quarũ vim venenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarũ et catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui venenũ sumpserint, lucidus sit oportet. vbi aër quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur aũt eorum cubiculũ odoramentorũ suffitu, quib. vis inest propulsandi venena. Id enim præstãt santalũ omne, myrrha, styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochũ, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ eiusq; lignũ siccum, & id genus plura. Insuper affecti veneno (Galeno auctore lib. 2. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus namq; venenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà verò vigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt.

Remedia cõtra venena.

His ita institutis in primis omni industria ac diligentia curandum est, vt deuoratum venenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum sanè valentius auxilium

 perhibe-

perhibetur, quàm vt sine vlla mora ægri vomitum ciere cogantur: si tamen venenum adhuc in ventriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quē in huiusce voluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, vt posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre poßint. Verùm hoc vnū ipse addiderim, ꝙ si fortè is, qui venenū sumpsisset, ex omnibus vomitum cientibus auxilijs vomere nequiret, tunc (vt Rasis auctor est) medicamentis soluentib. itemq́; clysteribus erit procedendum. Medicamenta aūt, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricū & rhabarbarum. Quandoquidem vtrunq; præterquā quòd deiectoria vi præditum est, facultatem ēt venenis maximè repugnantem sortitur. Id ꝙ etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neq; prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atrā medullam aloemq́; vsurpare: hæc namq; præter deiectoriā facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorū putredinem, quæ semper, vel plerunq; ingesta sequitur venena: illa verò ꝙ aluum mirificè emolliat, venenum ventriculi tunicis adhærens abluit & abstergit: quin & erodentium acrimoniā obtundit, & ea deniq; per aluū secum educit.

Clysmata qualia iniicienda.

His aūt peractis, ea certè clysmata cōpetere videntur (vt Diosc. placet) quæ acria sunt & trahendi vi prædita. Quibus si ea successerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe aut pinguedine, aut butyro aut lacte parantur, ne vlterius venena penetrēt vt in dysenteria fieri solet, nequaquā ea inutilia fore putauerim, præsertim vbi compertū haberetur, venenū intestina exulcerasse. Quamobrē lac copiosius epotum post vomitiones, & clysteria vtilißimū esse prodidit Auicenna: nempe ꝙ veneni noxā frangat & sanet. Quinetiā summopere prosunt, præmißis tamen vomitionib. & clysteribus, fortes ac validæ diuersiones: vtpote quæ nō modo prohibeant ne venenū petat cor, sed ēt ipsum trahant à membris nobilib. internis, ad ignobilia externa.

Cucurbitulę.

Ob idq́; plurimū prodesse crediderim cucurbitulas, si ex ignenatibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factæ ita vt dolorē excitent, manuum pedumq́; digitis, item brachijs & cruribus.

Balneum.

Mirificè ēt venenū auertitur à partib. intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accōmodatis confecto, vel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiusmodi calor extraneus efficacißimè venenū ad cutim trahit. Balnei ac laconici vicem illud sanè supplere poterit, si dissecto viui muli, aut equi aluo exertis statim intestinis, æger in animalis cadauer intromittatur, & cùm refrixerit cadauer, idē ēt de alio fiat, quousq; sat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq́; (vt vulgi fert opinio, fortasse ꝙ hæc animalia plurimū caloris habeant) cæteris præpollēt animalibus. Hoc.n. auxilio à veneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi pontificis filium. Is enim (vt ferunt) cum in quadā cœna aliquot Cardinalib. venenū exhibere vellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit.

Simplicia medicamēta quæ pollent aduersus venena.

Cæterùm scire ēt conuenit, quòd quamuis prædicta remedia omnia communiter venenis opitulentur, non propterea est dimittendū, quin continuè infectis propinētur omnia probata antidota, tam simplicia quàm composita, quæ cuiuscunq; veneni noxam auferre possunt. Simplicia quidem medicamenta quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posterioribus celebrantur sunt vinum vetus copiosius epotum, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticum, castoriū, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri (quanquā is Galeno, alijsq; ipsum secutis in antidotū minimè recipiatur, sed potius inter venena annumeretur) succus marrubij, laserpitij & panacis, sagapenū, aristolochia longa, semen rutæ syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij & seselis decoctū, phu, cinnamomū, caßia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia vocant, & eorum semen. Item glandes, præsertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis succus, leporis coagulū, mustellæ caro sale inueterata, & in vmbra siccata, cum vino pota, lac canis ex primo fœtu acceptū, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnū. His Arabes & recentiorū nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, Zedoariā, lauri baccas, gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, hastulæ regiæ, helenij & millefolij: rhabarbarū, hederæ corymbos, bolū Armenium, hypericū, sabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicā, verbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ eius folijs victitant: filipendulā, carpobalsamum, muscum odoratum, ambarū, os in corde cerui repertum, & ceruinū cornu, quin & monocerotis, vrsi testes, & arietis, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduū, quem sanctum vel benedictū appellant. Et hæc de censu omniū simp. med. quæ contra venena pollent, quæ nobis tum veteres tum recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant.

Composita medicamēta.

De compositis aūt medicamentis illud proferre non dubitauerim, ꝙ si Theriaca legitimè parata reperiretur, non essent aliunde petenda auxilia contra venena. Sed quoniā mihi planè difficillimū esse videtur, vt ea reperiatur, quæ quēadmodum eius exigit apparatus, confecta sit, cum nobis desint cinnamomum, balsamū, petroselinum Macedonicū, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis cōpertam putamus) amomum, aspalathus & calamus odoratus, quæ omnia perquā maximi sunt momenti, idcirco nunquā adducar, vt credam venalem Theriacā posse sibi locum & vsum illius antiquæ legitimè vendicare: præsertim cum cōstet tempore vsq; Galeni, quo Romani summo imperio potiebantur, Theriacā omnibus numeris absolutā confici nō potuisse (vt ipse Gal. testatur lib. 1. de antidotis) nisi ab Imperatoribus: quanquā non deessent tēpore Antonini Cæsaris diuites primates, qui eam conficerent, ēt quòd multa eis desiderarentur.

Theriacæ veterum & recentiorum comparatio.

Quare illud dixerim, ꝙ si vlla Theriaca ex ijs, quæ nostra ætate conficiuntur, in vsum admitti debet, dent operam Medici diligentißimi, vt illa saltem vtantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit, clarißimorū & peritißimorum virorum testimonio: quæq; eo modo experiētia cōprobata sit, quo docet Galenus libro quē ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc itē faciant de Mithridatio, ꝙ nihil minus quàm Theriaca præstat aduersus venena, quodq́; & facilius parari pōt. Qua in re caueant homines ab adulteratis Theriacis, quas in publicis foris vendunt circulatores, etsi plerunq; ab his, quos eorum adulteria fraudesq́; latent cæteris meliores atq; efficaciores habentur: quippe ꝙ nihil vltra videant astantes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, vel risagalli officinis vocati, deuorent: quodq́; subinde deuorata Theriaca, quam postea circumstantibus vendunt, nullum veneni incommodum sentiant. Quòd cum Galenus optimè nouisset, libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit: Multæ à subdolis improbisq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac vulgus sola antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, vel prauè confectum redimit.

Fraudes quibus vtuntur circūforanei qui venena innoxiè sumere profitētur.

Cæterùm vt quisq; flagitiosorum impostorum fallacias & dolosas merces euitare poßit, & debeat, nunc mihi in animo est ad cōmune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cum isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd venenū æquè ac panem innoxiè sumant, multis cauillationibus atq; insidijs vtuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq́; retinent illi in suos chariores (vt ita dicam) lenones. Primus itaq; dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulenti impostores, est ꝙ cum sciant venena non posse nisi parum nocere, vbi ventriculus fuerit cibis valdè repletus (vt in præfatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquam suggestum ascendant, ad saturitatem vsque, præsertim æstate, lactucas crudas deuorant sale, aceto & oleo conditas: verùm olei tantum imponunt, vt ferè in eo innatent lactucæ.

Et quia hyeme, maximè vrgente bruma, tenellæ lactucæ difficile paſsim inueniri poſſunt, ideò earum vicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam quoad ventriculus veluti tympanus extendatur. Id autem eo conſilio faciunt, vt hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; ſubſtantiæ craſsitudine, illæ verò frigiditate ſua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquam quòd veneni penetrationem inhibent, cum internas vias obſtruere poſsint, erodentem quoq; ingeſti arſenici, vel riſagalli ſeplaſiis vocati, acrimoniam obtundunt & hebetant. Cum igitur venenum ſumpſerint, quod illis ob præaſſumpti alimenti vim, nullam aut paruam noxam adfert, nempe quòd ventriculus ſit tenſus & pinguedine imbutus, mox ſuum adulteratum antidotum, quod omninò legitimam theriacam mentitur, aſſumunt, idq; impunè. Quo fit, vt facilè poſtea populo aſtanti perſuadeant, id eſſe antidotum omnium præſtantiſsimum contra omnia venena, quod in vniuerſo orbe reperiri poſsit. His leues vulgi animi perſuaſi accenſiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, vt adulteratam, inualidam, veramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annonæ penuria eò cateruatim concurrunt, vbi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaq; cum temporis momento capſulam hac impoſtura exhauſerint, ſtatim è ſuggeſto deſcendunt circũforanei, ſeſeq; in hoſpitium recipiunt, vbi cum primum fuerint, arſenicum paulò antè ſumptum vnà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neq; aliud illa die aſſumunt, quàm lac, quod tantum ſæpius alternatim potant, vomuntq; & reuomunt: tantum poteſt in improbis hominibus auri cupiditas, vt ſponte conſultoq; in manifeſta vitæ diſcrimina ferantur. Fraus altera, quam iſti facinoroſi perpetrant, ita ſe habet. Ii vna, aut duabus horis anteaquam ſuggeſtum aſcendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo ſermonem populo habere volunt, propinquius eligunt. Atq; vbi iuſſerint pharmacopolæ ſibi arſenici capſulam adferri, eius duo aut tria fruſta ſeligunt, prout ſibi magis expedire videtur, quæ poſtea charta inuolui, & in eadem capſula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, vt cum in ſuggeſtum aſcenderint, arſenicum illud repoſitum dare velint puero, quem ad eum miſerint. Porrò in forum abeunt verba facturi, vbi eorum ſpuriam theriacam ad cælum vſq; miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc vt rem magis veriſimilem reddant, puerum vel è circumſtantibus quempiã ad pharmacopolium mittunt, qui venenum antea ab ipſis ſelectum deferat. Interea ingentem capſulam in ſuggeſto ſtantes aperiunt, quam habent vaſculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent, cera ſubpoſita, varia cuiuſdam miſcellæ fruſta ex ſacchharo, quod canditum vocant, amylo, alijſq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confecta, quæ prorſus & facie, & magnitudine referunt illa veri arſenici fruſta, quæ prius ij in pharmacopolio ſelegerant. Leuant autem iſti hominum proditores operculum à capſula, quo fraudem melius occultent, in ſuggeſto ſtantes, ſiquidem ſummo cum artificio internam operculi partem, cui adhærẽt illius miſcellæ fruſta arſenicum mentientia, verſus ſe trahunt, ne quis ſuam fraudem deprehendere poſsit. Deinde ſtatim in manu ſocij aut pueri, quos doli miniſtros habent, capſulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquàm eleganter ſuſtinet, parte pſeudoarſenicũ continente cælum verſus reſpiciente: idq; ne quis dolum intueri poſsit. Interea redit nuncius arſenicum legitimum à pharmacopolio deferens. At qui iſtud accipiens artis captioſæ magiſter, ſtatim illud populo oſtentat longa atq; mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum tranſit, perpetuò doloſè procedens. Quandoquidem ſimulans ſibi opus eſſe expeditis manibus, manicas ex murice, vel ſerico proditore, quo plerunq; veſtiuntur, ad cubitum vſq; conuoluit, ea tantùm ratione, vt arſenicum verum, dum hæc agit, ſuper operculo prædicto pſeudoarſenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circumſtantibus videri poteſt. Obuolutis itaq; manicis, brachijſq; denudatis, ac tenui linteolo humeris impoſito, iubet aquæ vel vini poculum adferri, & relicto in operculo arſenico vero, factitium innoxium fraudulenta manu capit, quod gladio minutim incidit, & vino, vel aquæ parati cyathi commiſcet, & deniq; tutiſsimè bibit. Atq; ita fraudem hiſce coloribus exornatam ſpectãtibus perſuadet, vt nullus dubitet, quin ille mortiferum arſenicum hauſerit, quod ex medica officina delatum fuerat. Memini me olim vnum ex his vidiſſe, qui venenum ſimili modo adulteratum puero exhibuerat ſuo, & cum ſimularet ſe ei opem ferre nolle, donec pulſum amiſiſſet, & in mortis diſcrimine verſaretur, vt ſuæ falſæ atq; adulterinæ theriacæ maiorem compararet exiſtimationem: cum præterea prius verſutum puerum admonuiſſet, vt anhelitum compeſceret, idq; vt facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret, ad ſe vocauit aſtantem Medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea ciuitate, vbi id mihi contigit vidiſſe, receptum habentem, qui pueri pulſum tangeret, vt omnibus teſtaretur, quòd pulſum amiſiſſet. Quod cum feciſſet bonus ille Medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus teſtimonium perhibebat, ſe nullum pulſum in eo inueniſſe: quippe qui nuſquam fortè legerat, quòd arte etiam poſsit intercipi pulſus, cum tamen id ſcriptum reliquerit Gale. lib. 6. de placitis Hippocratis & Platonis, vbi ſic inquit: Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipſæ perinde ac nerui, aut inciſæ, aut laqueo intercluſæ pulſu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus ſanè verbis tunc comminiſci potuiſſet, quòd facilè huic puero laqueata eſſent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulſus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adſtringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè ſubdoleq; aptantur, vt verſato quodam ferreo globulo ſupra cubitum extra manicas latente, ſtringantur admodum ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri poteſt, qui puerum ſemimortuum ſe ſimulantem, brachijs ad ſpectaculum ſuſtinet. Tali igitur fraude adſtringebantur fibulæ, vbi pulſum intercipere animus eſſet, laxabantur autem lentè, cum iam verſutiſsimus puer ex theriaca illa aſſumpta, in priſtinam ſuam conſtitutionem reſtitui ſimulaſſet. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus proſequi libuit, vt quiſq; eas euitare ſciat, ac poſsit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: ſiquidem vnus, iſq; inſignis, ex his qui venenum innocuè deuorare profitentur, cuius oſſa lues illa non immeritò depaſcebatur, cum à me in ſanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitioſum hominum genus vtitur vt pecuniam extorqueat, libentiſsimè patefecit. Cæterum fraudes ac mendacia, quibus ij pariter vtuntur, qui è diui Pauli proſapia ortos ſe prædicãt, qua tamen de re mentiuntur, hic conſultò dimittam: verùm intactas eas non relinquam, vbi in proceſſu de ijs differemus venenis, quæ morſu, vel ictu relinquunt innumera exitioſa animalia. Sed ne aliquod præſtans antidotum deſideretur in his noſtris commentarijs, me probi ac fidelis Medici munere functum exiſtimauerim, ſi hoc in loco quædã antidota mihi longo labore comparata, magni ad venena momenti, deſcripſero: quæ non modò ijs quæ per os aſſumuntur, ſed ijs etiam, quæ animalium morſu, vel ictu eijciuntur, ſummo ac præſentaneo fuiſſe remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur Medici, qui ſua pandere arcana velint, ſi q nacti ſunt pulchrum & ſingulare auxilium, tamen cum mihi conſiliũ ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; ſit, omnib. generatim prodeſſe, alienũ quidẽ inhumanumq; foret, ſi modò vel inuidia, vel auaritia compulſus, aliquid ſilentio inuoluerem, quod in arte medica vſui futurũ putem. Primum igitur antidotũ, cuius admirandas in venena vires ſæpius expertus ſum, hoc modo conficitur. Recipit. n. rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quẽ falsò calamũ odoratum vocant, cyperi, quinquefolij, tormẽtillæ, ariſtolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, coſti, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiuſq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictãni albi, angelicæ,

Altera impoſtorum fraus.

Hiſtoria fraudis.

Antidota noſtra præſtantiſſima cõtra venena.

Primi antidoti deſcriptio.

gelicæ, millefolij, filipendulæ, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, viticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas: præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorũ scordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, verbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorũ sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres: sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cuiusq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum vncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum vtriusq; buglossi, rosarum, lauendulæ, saluiæ, rorismarini coronarij, cuiusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum vocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: vnicorni drachmam vnam: ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, virgæ ceruinæ, castorij, singulorũ scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam: margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas: mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorũ drachmas duas & semis: moschi odorati, ambari cuiusq; drachmam: olei è chalcantho confecti vnciam mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorũ caphuræ, scillæ singulorũ drachmas duas et semis: pastillorũ viperæ vncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, buglossi, melissophylli, singulorum selibram: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; vncias sex. Vini veteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, vel optimi mellis libras octo & vncias sex. Ex omnibus his summa diligentia & ratione inquisitis atq; selectis, fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotum conficiuntur.

Antidoti Matthioli vsus.

Sumendi quantitas est à drachma vna vsq; ad tres pro ætate & constitutione patientis. Atq; ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantissimum esse (vt ante diximus) contra omnia venena, quæ per os sumuntur, itemq; aduersus ea, quæ morsu vel ictu relinquuntur: verùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur non solùm quotidie assumptum nucis Ponticæ quantitate ad præseruandos sanos, sed etiã ad sanandos iam pestilentia affectos, vbi in morbi principio propinetur ex cardui benedicti succo, aut stillatitia aqua, vel galegæ seu rutæ capraria vocatæ, duarum drachmarum pondere, affectis deinde in lecto ad sudandum collocatis, bisq; aut ter repetita potione, nonnullis tamen interpositis horis. Sanatos enim scio esse quamplurimos hoc tantum singulari auxilio. At si cui in animo fuerit, vt præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet.

Potio ex prædicto antidoto.

Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ vitæ vocatæ, ex optimo odoratoq; vino confectæ, totiesq; vitreis organis repurgatæ, vt quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in vas vitreum inijciat duplæ à rebus inditis capacitatis: postea vasis ore ita obturato, vt nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in vase cum electuario tamdiu agitet, donec totum dissoluatur: atq; tum vas ore cera, vel pice obducto in mensem integrum reponat, quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, vt electuarium facilè residat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureoq; colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius vim in se contraxerit. Tum itaque vas ipsum aperiat, & in vas aliud item vitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratissimè obturet: nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret.

Aquæ Matth. vis.

Tanta hæc aqua virtute pollet (quod millies expertus sum) vt quatuor drachmarum pondere pota vel per se, vel cum pari odorati vini quantitate, vel stillatitiæ cuiusvis aquæ ad cordis robur facientis, vbi quis ictus, vel demorsus à quocunq; venenato animali, in tanto mortis discrimine versaretur, vt vocem, visum, ac reliquos ferè sensus amisisset, ægrum ingenti adstantium admiratione à longo veluti somno excitat. Quin & vomitione plerunq; plurimã infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci vxor, quam à vipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in vitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò post contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia non dissimili vipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra venena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax & penetrans est, vt momento vi sua in omnes corporis venas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo: quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce virium exacta ratione, eam adhibere poterunt, vbi legitimè conuenire censebunt.

Alterius antidoti descriptio & vires.

Porrò antidotum alterum generosum pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patientibus illitum, nempe temporum, manuum ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus venenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter viperarum, aspidum, & cuiuscunq; deniq; venenati animalis morsibus singulari auxilio est, vt in processu latius explicabimus. Præstat præterea ijsdem locis semel quotidie inunctum non quidem calidum, sed frigidum, ad præseruandum à pestilentia homines, qui eo se inungunt, quin etiam ad sanandum iam pestilentia affectos: necat quoq; vermes, naribus & pulsantibus arterijs inunctum, & præsertim vbi cætera auxilia non valeant. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hic describere non grauabor.

Ol. scorpionũ confectio.

Sumantur itaq; ineunte mense Maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis vetustissimi libræ tres: foliorum hyperici virentis manipuli tres. Oleum in vas vitreum duplæ à contento capacitatis imponatur, inde hypericum aliquantulum antea contusum infundatur: deinde vas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco vbi tota die insolari possit, atq; inibi sinatur ad decimum, vel duodecimũ diem vsq;. Quo exacto tempore mergatur vas in calentis aquæ balneo ad viginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus: quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde vas in prædictum mergatur balneum trib. continuis diebus: extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & vt prius exprimantur. Idem fiat ter aut quater, vsquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa viridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & vino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem vitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, pòst colentur, & modo

prædicto

prædicto exprimantur: tertio aut quarto ſimiliter dictum ſemen in oleo macerari debet, donec id obſcuri ſanguinis colorem repræſentet. Ad hæc ſumatur ſcordij recentis, calaminthæ, centaurij minoris, cardui benedicti, verbenacæ, dictamni Cretenſis, ſingulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prædictum, & vas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur & exprimantur, vt ſupra. Poſtea ſumantur zedoariæ, radicum dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, ariſtolochiæ rotundæ, ſingulorum drach. tres, ſcordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde & exprimantur. Infundantur denuo ſtyracis calamitæ, laſeris, cuiuſq; drach. ſex, baccarum iuniperi drach. quatuor, melanthij drach. duæ, caſſiæ odoratæ (cinnamomum officinæ vocant) drach. nouem: iunci odorati, cyperi, ſingulorum ſeſquidrachma: ſantalorum alborum ſemvncia. Tundantur omnia (vt pluries de alijs dictum eſt) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneo macerentur, demum colentur & exprimantur, modo quo antè dictum eſt. Poſtremò adſint oportet trecenti ſcorpiones viui diebus canicularibus collecti. Ii in vaſe vitreo concluſi, cineribus calidis ſuperponantur, & cum eos præ calore ſudare, atq; iraſci conſtet, omne iam dictum oleum calidum ſuperinijciatur. Sed aduertendum eſt, ne id adeò feruens ſit, vt vas diſrumpat, obturato ſtatim vaſis ore in balneo tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur & exprimatur. Proiectis interea ſcorpionibus, rurſum in oleum infundantur rhabarbari laudatiſſimi, myrrhæ communis vſus, aloes hepaticæ, ſingulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma vna: theriacæ electæ, electiq; Mithridatij, cuiuſq; ſemuncia. Quæ ex his tundenda ſunt, terantur, mox vltimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, ſed deinceps recondatur, perinde ac opobalſamũ, quippe quod mirandum ſit remedium ad iam dicta venena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, vt experimentum fieret, Corſi illi duo viarum obſeſſores, quorum hiſtoriam ſuprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus eos reijcimus, qui eius deſiderio capiuntur. Cæterum vt omnia mea in Republicæ commodum eſſundam, tertium quoq; Antidotum addam, quo nihil ſanè valentius ad venenorum vim coercendam: nempe puluerem illum ſaluberrimum: cum quo (vt ſuperius libro quarto de aconitis differentes retulimus) ij ſanati ſunt, qui Arſenicum & Napellum hauſerunt. Datur robuſtis drachmarum duarum pondere, cum cæteris drachma ſufficiat, ex vino Cretico, vel alio pariter generoſo, repetiturq; potio per interualla, vbi vna tantum non ſufficiat: verùm tunc obolus ſatis eſt. Qui quidem puluis, tametſi mirum in modum deleteria venena omnia ſuperat, vincit ac deſtruit, non tamen ſi præſumatur ab ijſdem preſeruat. Parandi ratio hæc eſt. Sumas radicum minoris phu drachmas quatuor. Vincetoſſici, vrticæ vulgaris, cuiuſq; vnciam vnam: Angelicæ domeſticæ, Althææ cuiuſq; vncias duas: Angelicæ ſylueſtris vncias quatuor: Polypodij ſeſcunciam, Corticum radicũ chamælææ, ſiue (vt Aphri dicunt) mezereonis, drachmas decem. Colliguntur hæ radices ad calcem Auguſti, ſiue ineunte Septembri, teſſellatimq; ſecantur, & ſiccantur in vmbra. Deinde ferueſiũt in aceto albo acerrimo olla cooperculo diligenter occluſa argillaceoq; luto agglutinato, per dimidiæ horæ ſpatium. Amouentur poſtea ab igne, & cum refrixerint eximuntur, iterumq; ſiccantur in vmbra. Demum teruntur in puluerem, additis herbæ Paris baccis duodecim, & folijs ſex & triginta. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generoſa Dioſcoridi probantur in præſenti præfatione, vnum ſcilicet quod è ſcinco, alterum quod è ſanguine nuncupant: ſed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nuſquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hic adſcribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. 2. de antidotis à Galeno ſeriatim deſcribuntur, vbi hæc ſcripta reliquit. Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων id eſt, ex ſanguinibus, ad venena, venenatorumq; omnium morſus idonea, ſic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, ſingulorum drachmas duas: amomi, opobalſami: ſeminis rutæ ſylueſtris, cymini Aethiopici, aniſi, ſanguinis anatis maris, & fœminæ ſicci, ſanguinis hædini, ſanguinis anſerini, ſeminis napi ſylueſtris, ſingulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, roſarum ſiccarum, ſingulorum drachmas quatuor, petroſelini drachmas quinque: polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas ſex, florum ſcordij drachmas octo: myrrhæ, nardi ſingulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, caſſiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contuſa, ac per excuſſorium cribrum traiecta melle Attico deſpumato, commiſcebis, commiſtaque in argentea pyxide repones, atq; hac vt maximo medicamento vteris. Cæterùm quæ è ſcinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad venena, omnemq; venenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; venenoſorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, ſagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, ſingulorum drachmæ duæ: roſarum ſiccarum, gentianæ, cardamomi, ſingulorum drachmæ quatuor, opij, oboli duo: ſtyracis, drachmæ octo: polij, caſſiæ nigræ, ſeſelis, bdellij, balſami, piperis albi, ſingulorum drachmæ quinq; & oboli duo: ſucci hypociſtidis, opopanacis, myrrhæ, thuris maſculi, caſtorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, ſingulorum drachmæ ſex: ſcordij, coſti, florum iunci odorati, galbani, reſinæ terebinthinæ, ſingulorum drachmæ ſex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalſami, thlaſpis, dauci Cretici, ſingulorum drachmæ ſex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, ſingulorum drachmæ ſex & oboli duo: ſucci glycyrrhizæ, agarici, ſingulorum drachmæ ſeptem & oboli tres. Conſtruitur autem hoc modo. Cyphi, hypociſtis, ſagapenum, gummi, opium, ſtyrax, opopanax, vino Chio macerantur die noctuq;, quoad penitus diſſoluta ſint. Reliqua verò interim contuſa tenui cribro excutiuntur, illiſq; iam maceratis ac diſſolutis commiſcentur, commiſtaq; Attico melle ad craſſitiem vſq; deſpumato excipiuntur, opobalſamoq; ſuperimmiſſo: demum in vas argenteum transferuntur, atq; ad multos vſus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioſcorides, quaſq; vt efficaciſſimas in aliarum cenſum retulit Galenus atq; deſcripſit. Sed quoniam (vt ſupra in Theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis deſunt ſimplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur: idcirco non video quomodo poſſint legitimè confici, niſi ijs vti velimus, quæ eorum vicem ſupplent, ita vt vnum ſimplex medicamentum in alterius locum ſuccedat, id quod medicorum ac ſeplaſiariorum pleriſq; fieri adſolet. Quorum ſententiæ etſi cuipiam videretur Galenus adſtipulari, quippe quòd ſcriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum caſſiæ ſubijci poſſe, non tamen propterea inde colligi poteſt, quòd idem fieri poſſit de quocunq; alio ſimplici medicamento, quod deſideretur, vt quidam exiſtimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem aſſecuti. Siquidem is ſecus de hac re differit lib. 1. de antidotis, vbi ſic inquit: Quòd ad caſſiam verò attinet ea me commemorare nunc opus eſt, quæ in multis de medicina libris ſcripta ſunt, duplum caſſiæ ſiquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magiſter meus, vnam ex Quinti facetijs ipſum eſſe dicebat, aſſeuerans eos, qui duplum caſſiæ imponere iubent, ſi cinnamomo careamus, ſimilia illis facere, qui nos cenſent, ſi quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis venditur, duplicata menſura bibere: ſiq; panis ſiligineus deſit, furfuracei duplum comedere. Mihi verò hæc Quinti facetia, ſi de re vna quapiam, qua per ſe ſola vti velimus, afferatur, vera irreprehenſibiliſq; videtur: ſin de re, quæ in ſocietatem multorum veniat, non eſt eodem pacto vera. Nam cuiuſcunque, quod ſolum corpori admo-

Puluis contra venena.

Antidoti è ſanguinibus deſcriptio.

Antidoti è ſcinco deſcriptio.

Succedanea quando admittenda.

uers

ueri debet, vt puta rhus, absinthium, iris, gentiana, vel id genus alia aliqua medicina, si quis minus boni duplum loco præstantissimi accipiat, & corpori vel extrà vel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum vires respondeat, si præstantissimum desit, peius nihil erit vti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo videatur. Cassia quidem cinnamomo genere proxima vsque adeò est, vt ex ipsa quandoq; cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è cassiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non vino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed vitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis & transponendis oneribus, in omnibus deniq; vitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab vno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur: hæc Galenus. Ex quibus verbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, vt in compositis medicamentis vnū simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, vt cassia & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quòd perperam faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotū, quæ iuniperi baccas, terramq; Lemniam recipit, summopere laudauit Gal. eamq; lib. 2. de antidotis memoriæ prodidit, hisce verbis: Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à venenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc vbi in puluerem redegeris, oleo aut melle commiscebis & repones: atq; cum opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex vtebatur, si quando suspectos habuisset, qui se vocarant. Nam si venenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita vt venenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad venenorum omnium in vniuersum rationem, quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Antidotus ex terra Lēnia.

Κανθαρίδες.

CANTHARIDES. CAP. I.

QVibus datæ sunt Cantharides, signa eueniunt grauissima. Ab ore enim ad vesicam vsq; cuncta erodi sentiuntur: picem aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur: vrinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atq; dysentericis, aluo deferuntur: fastidia vrgent: animo linquuntur, obortaq; vertigine concidunt: postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, vomere cogantur: mox vbi vomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, vt quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa, vacuari debent. Detur deinde vinum aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum virus ita remoratur, vt in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, vtpote quæ dolores & permulceant & leniant. Tum vbi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, vt per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus insigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, vesci debent: siquidem aluū cient, atq; venenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur: item pulegium ex aqua tritum: irinum aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

Cātharidum malefica & noxia vis.

CAntharidum tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, vbi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateq; tradidimus, vt superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia vi nobis disserendum esset. Cum igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, vlcerent, & deniq; sumentes interimant. Nocent priuatim vesicæ, omnibusq; vrinæ inseruientibus membris, non modò haustæ, sed quandoq; etiam exterius illitæ, vbi exulcerare sit opus: præsertim cum amplis admiscentur cataplasmatis, locisq; illinuntur vesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, vel pubi vel renibus, vel testibus. Quo fit, vt qui has hauserint, exulcerata inde vesica, magnis in vrina reddenda excrucientur doloribus: quanquam præter id omnia in vniuersum lædant viscera, quòd suapte natura erodant, & postremò necem inferant: namq; sua venefica, & perniciosa vi deradunt internos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis vasis: neq; si quando (vt recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & vesicæ ceruix intolerabili inflammatione vexentur. Hinc enim plerunq; euenit, vt qui hauserint, vrinæ stillicidio afficiantur non sine intollerabili ardore angustiaq;. Cæterùm picis & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à vaporosis humoribus in ventriculo & iecinore adustis, intensa huiusce veneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia, quippe cum veneni vis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum vtiq; non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd Cantharides ipsæ ad intestina descendentes, acerrima sua vi ea exulcerent & abradant. Defectus verò animi, ingens anxietas, cordisq; angustia partim eueniunt, doloris, ardoris intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim verò deleteria vi pharmaci, quæ vsqueadeò resoluit vitales spiritus, & imbecillos reddit, vt inde affecto corde, hæc tam sæua oriantur symptomata. Quin & ob id vertiginosi fiunt, delirio amentiaq; capiuntur, qui eas sumpserint, quòd venenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, vt facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat. Sed vt his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (vt etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris ex-

Symptomatum causæ.

Cantharidum veneni curatio.

bris excitatis vomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, vt per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim vt exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio, accidentibus incommodisq; præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ vesicæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis visceribus, succurritur refrigerantibus, lentis & pinguibus simul mistis medicamentis: frigida namq; inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia veneni acrimoniam obtundunt: lenta verò ac viscosa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis, sed etiam sanas partes muniunt, ne veneni vim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsis vberibus exuctum, crudum recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus & purpureis violis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: nec non lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ & lactucæ semine exprimi solet, affusa violarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod vesicariam & halicacabũ vocant: cuius etiam rubentes baccæ decem, vel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, vel ptisana hordeacea potæ, hoc in negocio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, vnciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur: quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, veneni acrimoniam retundere, & dolores quantumvis vehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore vitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs, ibisci radicibus & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria vi vrinæ ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, ijsdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam vtimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius elota. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ venenis resistunt, & humores putrescere non sinunt: quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusq; succis, sincipiti & coronali suturæ illitis. In summa frangitur atq; demolitur veneni vis, Dioscoridis testimonio, valentibus antidotis, veluti Theriaca aut Mithridatio, aut (vt scribit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata corroborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant valentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus venena. Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio veneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit libro 11. simplicium medicamentorum, vt superius libro secundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem scribit Aëtius à Galeno fortasse mutuatus libr. 13. cap. 49. sic inquiens: At verò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo pota: hæc Aëtius. Veruntamen cum huiuscemodi remedium suspicione non vacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atq; ipse nullum adhuc eius periculum fecerim, ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes namq; pro certo habent, omne venenum, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus & capitibus inesse. Quare cum cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, vt capita, alæ ac pedes abscindantur: quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperam intellexisse, vt vltimo commentario de ratione victus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, vt vnusquisq; suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atq; his vtendum, de quibus inter probatos authores, & doctos viros conuenit. Sunt è vulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum recentiorumq; reperim neminem, qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur vrinæ ardoribus & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamẽta, quæ per os sumuntur, sed ea quoq;, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, violaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij verò Caranzam, cuius historiam ac facultates superius libro quarto descripsimus, cum de vite nigra dissereremus. In quem vsum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni & testibus: sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad vmbilicum vsq; duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia & semina, violarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini semen, hordeum & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius veneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas, læsaq; membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane & vesperi, electuarium mox describendum, vnciæ pondere ex humano vel caprillo, vel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum, vncias tres: nucis Indicæ recentis, vncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum vnciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ, drachmas duas: baccarum iuniperi, drachmam vnam: gummi Arabici, sescunciam: terræ Lemniæ, drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum vncias sex: diluti violarum, vncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum, aqua violarum maceratis, vncias sex: serapij violacei, vncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusq; vncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electuarium facito: quo vtitor, vt antè diximus.

Cõtrouersia inter Græcos & Arabas.

Electuarii descriptio.

Πιτυοκάμπαι. PINORVM ERVCÆ. CAP. II.

IIs qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & [a] palato exoritur: vehemens alui, linguæ ac stomachi inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita vt pruriginem sentire videantur: corpus totum exæstuat: fastidium vrget. Quibus est succurrendum remedijs, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quòd è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

a Μεῦ ἔρον. i. vrina.

Βούπρηστις. BVPRESTIS. CAP. III.

QVi bupreſtin biberunt, non diſſimile nitro virus ſapiunt: ſtomachi ventriſq; vehemens dolor inſequitur: tam venter quàm ſtomachus mirum in modum, vt in aqua inter cutem, difflatus, inturgeſcit: vniuerſa corporis facies contenditur: vrina ſupprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim poſt vomitus & vacuationes, quas clyſteribus molimur, aridæ ficus proſunt: item earum decoctum, ex vino. Vbi verò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulſo, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiamnum omne genus eſſe, & lac humanum bibere, conuenit.

DE bupreſtibus & pinorum erucis ſuperius libro ſecundo ſatis diſſeruimus, quantum ad earum hiſtoriam attinet: nunc harum vim veneficam proſequimur. Hæc igitur animalia etſi pota, aut aliàs in ventriculum ingeſta, quædam ſymptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuerſa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur, tamen & ipſa eandem expetunt curationem, eademq; poſtulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus vtimur. Verùm aduerſus hæc quoque nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cum latius meminerit Dioſcorides, non eſt cur nos de iis plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IIII.

SI ſalamandram hauſerunt, linguæ inflammatio conſequitur: mens & ſermo præpeditur: tremor cum torpore aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circumquaque ſugillantur: ſæpeq;, diutius immorante veneno, putreſcentes defluunt. Quibus præſtabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria veró remedia, reſina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: vrticæ quoq; folia, cum lilijs & oleo decocta. Proſunt etiam oua teſtudinis marinæ aut terreſtris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta ſit.

Salamandræ venefica natura.

NOn ſolùm veneno inficit, & necem adfert Salamandra ſicca, & in puluerem pota, vel clam cibis admiſta; ſed etiam morſu, viperarum modo, cæterorumq; ſerpentium venenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum ſaliua quadam, tum mucoſa ſpecie, quæ è toto eius corpore ſudat, magno deguſtantium diſcrimine: ſiquidem pleriq; reperti ſunt, qui hoc tantùm veneno periere. Proinde mirum non eſſe videtur, ſi recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijſſe familias, quòd aquas bibiſſent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: vel quòd panem tantùm comediſſent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non vſquequaque credendum exiſtimo, cum ignium vi venena omnia abſumantur. Sed potius adſtipulandum fuerit Plinio, qui libr. 29. cap. 4. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna ſalamandræ veneno infecta, accenſa fuiſſent, quoſdam iam fuiſſe necatos prodidit, ſed ex panis cruſta lignis inaſſata pede tantùm ſalamandræ contactis, vt eius verba teſtantur, cum inquit: Inter omnia venenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt, vt omittam, quòd perire conſcientia dicuntur homine percuſſo, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos poteſt: nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno vel pede, quo cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt, vel ſi in puteum cadat. Quippe cum ſaliua eius quacunq; parte corporis, vel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus: hactenus Plinius. His igitur, qui hauſerint (vt Aëtius eſt author libr. 13.) præter ea quæ à Dioſcoride ſcribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, poſtremò nigræ, quæ tandem putreſcentes, vniuerſum deglabrant corpus.

Salamandræ veneni curatio.

Sic venenatis ſuccurritur (vt Dioſcorides ait) iiſdem remedijs, quæ ad cantharidas præſtant, quod tamen aliquibus minimè videtur rationi conſonum: quandoquidem cum ſalamandræ venenum maximè frigidum humidumq; ſit, cantharidum contrà calidiſsimũ, & exiccans, nullo quidem pacto conſentaneũ cenſent, ꝙ iiſdem vtriſq; ſuccurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem ſententia, reſponderi poteſt, ꝙ vbi Dioſcorides ſalamandris cantharidum cõmendat medicamenta, de generalibus, quæ in vniuerſum fiunt, duntaxat intelligit, nempe vt quàm citò fieri poſsit, venenum è ventriculo & inteſtinis extrahatur crebris vomitionibus, & clyſmatis acrioribus: in cordiſq; præſidium dentur Theriaca, Mithridatiũ, aliaq; generoſa antidota, quæ pota cor ipſum à venenatis omnib. tuentur. Siquidèm in cantharidum capite, quod omnium primum habeatur, generalis methodus Dioſcoridi tradenda fuit, ne eadem per ſingula capita ſæpe fruſtra & ineptè repeterentur. Quare ſcitè cum ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandẽ ſalamandris adhibet curationem, quã opio, ꝙ tam hoc, quàm illæ frigidiſsimo ſint temperamento, præfertq; cæteris Theriacam, Mithridatis antidotum, reſinã terebinthinam, ſtyracem, vrticæ ſemen, & cupreſſi frondes.

Stellionum conſideratio.

Cæterum quoniã ſalamandra ſui corporis forma S T E L L I O N E S *mortiferi etiam morſus animalia mihi in mentem reuocauit, cum eorum peculiarẽ mẽtionem non fecerit Dioſcorides, non alienum fore duximus, eorum primum hiſtoriam deſcribere deinde venenati morſus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè ſtelliones adſcribi poſsint, profectò non auſim decernere:*

Lacertæ maiores.

quanquam non deſunt, qui aſſerant, maiores lacertos, quos vulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij verò Lucerti, veros eſſe ſtelliones. Quorum tamen ſententiæ non poſſum ſubſcribere: quandoquidem Plinius lib. 10. cap. 25. & 26. Stelliones inquit eſſe lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, vt qui rore tantùm viuant, præterquàm araneis. Ex quibus fateri licebit, ſtelliones non eſſe noſtrates lacertos, namq; hi cochleas, cicadas, locuſtas & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copioſum in venis continent ſanguinem, & amplo referti ſunt iecinore, hominibuſq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà verò iis aduerſantur ſtelliones, Plinio authore lib. 30. cap. 10. vbi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (vt idem eodem loco ſcribit) ſtelliones hyemant in domibus, in locis oſtiorum & feneſtrarum, aut cameris, ſepulchriſve: quapropter venatores obſeruant cubile eorum æſtatibus. Ibi vere incipiente fiſsis harundinibus textas opponunt caſas decipularum modo, quarum anguſtijs etiam gaudent. Venantur autem eos, vt eorum ſenectam, quæ vt ſerpentes quotannis exuuntur, facilè conſequantur, quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam ſenectam illico deuorant. Hinc igitur ſanè perſpicuum fuerit, Stelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi ſiquidem in campeſtribus, in frutetis, ſepibus & macerijs degunt: illi

verò in

verò in sepulchris & domibus nostris oberrant. Proinde iubet Dioscorides, vt qui in venenorum timore versantur, & culinam sub diali loco apparare nequeunt, sub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, vt Phalangia, Stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem Stelliones in Italia proueniant, testis est Aristoteles lib. 8. cap. 29. de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis Stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiam clariorem. Quanquam his coniecturis iamdiu existimauerim ea lacertarum genera esse Stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis vulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile visitur, & araneos maximè venatur, vt Plinius inquit, item Aristoteles lib. 9. cap. 1. de historia animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, vnde & fortasse nomen. Quinetiam, quòd venenum morsu relinquant, cum è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (vt audio) abundat Syria in caminis potius, quàm alibi commorantibus. Varia sanè sunt huiuscemodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus & salamandris loquentes: quippe quoniam in vnoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego Salamandras in quibusdam Germaniæ syluis vniuerso dorso nigerrimas, pectore verò, & ventre admodum rubentes. Sunt & in Vtinensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis respersо. Quod etiam Scincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro parui & nigricantes, ijs vtiq; adsimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte 24. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum Insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum & copiosæ. Sed vt ad Stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est Theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in vniuersum venenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præsidio, demorsis iam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si verò quis venenum hoc in potu cibove sumpserit, primùm tum vomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox valentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorandum est, quòd (vt Plinius inquit) ex Stellionibus fit malum medicamentum: nam cum Stellio immortuus est vino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit: ob id in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel ac nitrum. Stellionum morsus remedia.

Ε'φήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVmpto Ephemero, quod aliqui Colchicon aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non secus atq; ijs; qui vrtica aut scilla lacessuntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat: cæterùm inualescente morbo, cruor strigmentis admistus, per aluum exigitur. Quibus, vt ijs qui salamandram hauserunt, vomitione aut clysteribus auxiliari conueniet: sed antea quàm venenum inualescat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum sanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum vino. Baccæ autem myrti tusæ tritæq;, & aqua maceratæ, vt liquor inde sumatur, opem ferunt. Media castanearum tunicula, similem effectum præbet, si cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur: origanum quoq; cum lixiuio epotum: eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu, etiam si in ore contineant: ita vt quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

COlchici Ephemeri historiam picturamq; reddidimus libro quarto, vbi ea attulimus, quæ in ipso consideranda nobis occurrebant. Eius autem veneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, vt plura ab alijs, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, vt primùm (quod in alijs quoq; sæpenumero dictum est) crebræ vomitiones, & clysteres suum præstent auxilium: deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in vniuersum omnibus venenis resistunt, de quibus iam sæpius diximus. Sed quoniam inter venenata recensentur Anacardia sic Mauritanis vocata, forma ephemero quadantenus proxima, quamuis colore dissimilia: itemq; Staphis agria, quæ & perniciosa habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti: cum hæc Dioscoridi prætermissa videantur, sintq; medicamenta, quibus quotidie ad varios humani corporis morbos vtuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoq; naturæ veneficæ propria assignassem remedia. Præsertim cum sæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circumforaneorum ignorantia est, qui non modò non mederi, sed vix etiam legere sciunt) propinentur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum vim maleficam frangant: vnde nonnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, vt nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent, id quod plurimis euenisse scimus. ANACARDIA igitur tam in potionibus hausta, quàm aliàs ingesta præter quàm quòd fauces, guttur, & ventriculum inurunt, & vsqueadeò vniuersum excalfaciunt corpus, vt inde febres oriantur, excitant & paralysim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd sua calorifica vi atrum succum exurant: quibus est succurrendum, factis antea vomitionibus ac clysterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, suillus & anserinus adeps liquefactus, quadrupedum & volatilium cerebrum, & ossium medulla: quandoquidem his amplissima inest facultas (vt pluries diximus) qua venenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, vel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, violaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamen glacie, vel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA, anacardijs (vt paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodũ calida sit ac vrens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quæ anacardia & cantharides. Adurit enim fauces & palatum, vomitiones commouet, ventriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat,

Ephemeri veneni curatio.

Anacardiorũ veneni signa, & curatio.

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

gulat, niſi ſtatim ſuccurratur. Sed cum hæc ſua ſponte & propria facultate vomitiones moliatur, non aliter eſt prouocandus vomitus. Verùm animaduertendum eſt, an ipſa reijciatur: quod vbi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admiſto hydromelitis plurimo: atq; interim cogantur ægri, vt continuò inambulent, namq; hoc tantùm medicamento valentiſſimè per vomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clyſteres, quorum pluries meminimus, vt ſi ramentum ipſius aliquod ad inteſtina deſcenderit, his extrahi poſſit. Reliquum verò curationis ſumatur è cantharidum curatione, non omiſſis vniuerſalibus antidotis.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. VI.

DOrycnion, quod aliqui manicon ſolanum appellarunt, epotum, lactis ſaporem in guſtu refert: continentes ſingultus eiet, humor linguam vexat, ſanguis confertim reijcitur: mucoſa quædam perinde quaſi dyſentericis, aluo egeruntur. Itaq; antequam aliquid ex ijs eueniat, auxilio ſunt antedicta, vomitus, clyſter & quæcunq; potum venenum expellere poſſunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulſa, a lac caprillum aut aſininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniſo bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta: quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm toſta eſſe, ſalutare eſt: conueniunt & locuſtæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuſcula.

a Me. ποθὲν. i. pota.

Dorycnii veneni conſid.

DE Dorycnio ſatis diſſeruimus libro quarto, quantum quæ noſtra eſſet de eo ſententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem eſſe non arbitror Dorycnium, & manicum ſolanum: quandoquidem duobus capitibus lib. 4. de his tanquam de diuerſis diſſeruit Dioſcorides. Verùm enimuero etſi hoc in loco dixerit is reperiri quoſdam, qui Dorycnium manicum ſolanum appellarunt, non tamen id eſſe verum aſſerit, ſed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam cenſet. Cæterùm Solanò manico veneficam vim ineſſe conſtat, vtpote quod eos, qui ipſum hauſerint, maximis afficiat incommodis, vt ipſe Dioſcorides teſtatur loco citato, cùm inquit: Solani manici radix drachmæ vnius pondere pota ex vino, facit ſpecies vanas, imaginesq́; non iniucundas obuerſari: ſed duplicatus hic modus, ad tres vſq; dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus verò interimit. Remedio eſt aqua mulſa copioſius pota, & vomitione reiecta. Has pernicioſas facultates, earumq́; remedia loco dicto reddidit Dioſcorides Solano manico: cuius tamen hic inter venenatas plantas poſtea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam vim maleficam Dorycnio aſſignauit Dioſcorides, quàm quòd copioſius hauſtum mortem adferat. Hinc itaq; conijcere auſim, quòd eadem vtriſq; medicamenta facilè competere poſſint. Dorycnium Auicenna vuam vulpinam vocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm ſcripſerint Dioſcorides & Paulus. Idcirco hoc in negocio à Dioſcoride minimè diſcedendum erit, nec ab ijs prætereà medicamentis, quæ nobis inferius in opij curatione deſcribentur. Cæterùm non minus lethiferum eſt Solanum maius, quod vulgo Italis appellatur herba bella donna, cùm non ſolùm eius baccæ deuoratæ, ſed ipſa quoq; radix quandoque ioci cauſa paraſitis exhibita, qui ad lautas menſas, etiam inuitis Dominis, accedere ſolent, oblectamenti non parum conuiuantibus afferre ſoleat. Siquidem ſi cultello deraſa ſcrupuli pondere in vini ſeſcuncia maceretur horis ad ſummum duabus, & deinde percolato diluto, ac digitis preſſo, id vini recentis addatur, quod poculum repleat, totumq́; potandum propinetur, fit paulò poſt, vt qui biberint nihil prorſus edere poſſint, magno ſpectantium oblectamento: verùm qui hoc fuco vtuntur, priuſquàm menſæ aſſideant, paraſitos ad ientaculum inuitant, vt fucatum vinum propinent. Diſcutitur fucus à riſu, aceto potui dato. Id enim præſentaneum antidotum eſt. Hanc huiuſce radicis facultatem fortè fortuna primus adinuenit Franciſcus Calzolarius pharmacopœus Veronenſis, rei plantariæ ſtudioſiſſimus, qui mihi id reuelauit. Sed animaduertendum eſt, ne modus excedatur, nam ſi propinetur copioſius, ſtrangulando interficit. Succurritur noxæ ijſdem medicamentis, quibus Dorycnij & manici Solani noxa ſuperatur.

Solani manici veneni noxa, & curatio.

Vua vulpina.

Bella donna lethiferum.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. VII.

ACонitum ſtatim in lingua inter bibendum, cum adſtrictione quadam dulceſcit: & ſubinde, potiſſimum cum exurgere conantur, vertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs adfert, ſimulq; crebri ſpiritus deflantur. Quare venenum vomitione abigi, aut clyſtere per aluum egeri opus eſt. Vtimur inter propinandum, origanò, ruta, marrubio vel abſinthij decocto, cum vino abſinthite, vel a ſemperuiuo, vel abrotono, chamelæa aut aiuga. Prodeſt etiamnum opobalſami drachma, cum melle aut lacte cum caſtorio, pipere & ruta, æquis ponderibus ex vino: coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoq; ſtercus, item vinum in quo aurum, ferrum, argentumve candens reſtinguatur, potum: lixiuiaq; cum gallina & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum b vino ſumpta. Fertur & aiuga priuatim ipſis ſubuenire.

a Cat. εὔζωμῳ. i. eruca.

b Meũ. ὄξει. i. aceto.

Aconiti veneni conſid.

ACONITI complura haberi genera, quiſquis facilè noſſe poterit, qui ſuperius libro quarto eorum Icones examinauerit, ſiquidem genera duodecim ibi reperiet, quæ omnia deleteria ſunt facultate. In quibus indagandis ſedulam nauauit operam Franciſcus Calzolarius Veronenſis, rei plantariæ ſtudioſiſſimus. Namq; is ſex Aconitorum genera adinuenit in monte quem Baldum vocant, quæ quarto lib. poſtremo loco appingi curauimus. Et ad me tandem ea tranſmiſſa ſunt à clariſſimis Medicis Dominico Montiſauro, & Hieronymo Donzellino, qui omnia Calzolario ipſi accepta referunt. Itaq; tametſi permulta habeantur Aconiti genera, nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq́; appellantur, & quartum pardalianches vocatum, quæ omnia veneficam vim ſortiuntur, vnam tamen, & eandem expoſcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioſcoridem, eos qui hauſere, poſt dulcedinem & adſtrictionem amaritudinem percipere: adſtringuntur deinde maxillæ, ſubſequuntur morſus & eroſiones ſtomachi. Quibus niſi illico ſuccurratur, caligant oculi, & ſubcruenti viſuntur. Oboriuntur tremores, corpus vniuerſum intumeſcit, fiuntq; ægri hydropicis ſimiles. Medendi ratio à Dioſcoride petenda: quippe qui vſqueadeò præſtantia deſcripſit medicamenta, vt Aëtio & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponenſis, qui inter recentiores de venenis luculenter ſcripſit, aconitum bibentibus ſphragidem Lemniã commendauit, drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein vomitum excitari iubet: à vomitu theriacã eodem pondere exhiberi, ex vino in quo incocta fuerit gentiana: atq; adeò putat Aconiti præcipuum eſſe antidotum longæ ariſtolochiæ

Iochiæ radicem. Cæterùm dum hæc ſcriberem, mihi in mentem venit nonnunquam inter venenatas plantas haberi ſcillam, flammulam, vrticæ & dracunculi ſemen, quæ cum hic ſilentio prætermiſſa fuerint à Dioſcoride, optimum inſtitutum eſſe putaui, nunc de ſingulorum veneno, eiuſq; remedijs nonnulla commemorare. Sunt igitur in SCILLARVM *genere, quæ ſuapte natura venenoſa proueniant: ſunt etiam contrà quæ nullo imbutæ veneno in medicum veniāt vſum. Hæ potæ, vel aliàs ingeſtæ, nullam pariunt noxam, niſi earum plus, quàm par ſit, aſſumatur. Illæ verò ſua malefica vi, etſi quàm parcè deuorentur, illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenoſa autem ſcilla (vt Meſues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) ſola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis ac graueolentibus, vt apud thermas. Diſcant igitur diligentiſſimi ſeplaſiarij ijs vti ſcillis, quæ ſimul connaſcuntur, ſapore amaro, acri ſimul & dulci, ſplendentibus vndiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas ineſt, qua corpus lædi poſſit: niſi fortaſſe, vt dictum eſt, plus earum aſſumeretur, quàm ferre poſſet natura. Quamobrem de his differens Auicenna inter venenatas plantas fen ſeptima quarti voluminis, ſic inquit: Scillæ malæ aut probatæ longior vſus, quàm par ſit, ventriculum exulcerat, & inteſtina, ipſasq; meſaraicas venas, aliosq; meatus, qui è ventriculo in iecur permeant. Quo fit, vt in viſceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dyſenteria. Quibus incommodis ſuccurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci ſtomoma, nos verò chalybem appellamus, pluries reſtinctum fuerit, deuoratisq; ouorum vitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq; permulta, de quibus latius egimus, cum de cantharidibus ſermo haberetur. Nec minora facit incommoda* FLAMMVLA *vocata, cuius hiſtoriam ſcripſimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipſa enim præter venenoſam quam poſſidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò vt valentiſſimè corpus exulceret, vbi fuerit impoſita. Ingeſta verò fauces, guttur, ventriculum, & inteſtina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat ſitim, & aridam reddit linguam: inteſtina deradit, & ardentem pellit vrinam: nam quandoq; tam altè excoriat, vt eroſis vaſorum tunicis, mictu ſanguinis reddatur intolerabili ſanè dolore. Ad hoc facit auxiliaturq;, excitatis prius vomitibus & clyſteribus infuſis, lac bubulum ſuo cum butyro potum, aut alio recenti admiſtum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris ſemine expreſſum. Quippe (vt iam ſæpenumero diximus) huiuſcemodi acutorum curatio, non eſt aliunde petenda, quàm à pinguibus & ſeminum quorundam craſſamentis. Præſtat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortenſis ſucco: item ſantalis aqua roſacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodeſt. Quòd ſi cruenta cum lotio reddantur, illinantur ſtatim renes, pubes, teſtes, & ipſa demum virilia, roſarum, polygonij, plantaginis, cynogloſſi, papaueris, lactucæ & hyoſcyami ſucco. Opitulantur etiam clyſteres è bubulo aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iuſculis infuſi, addito roſaceo, & vino è myrtinis baccis confecto, vt diffuſius in cantharidum curatione retulimus. Sequitur* VRTICÆ SEMEN, *id præſertim, quod lini ſemen refert, quo excitandæ veneris gratia quidam vtuntur. Sed cum & ipſum in medicum veniat vſum, ac etiam quorundam cibis admiſceatur, animaduertendum eſt, ne largius ingeratur, præſertim ſolùm, ſed ijs adijciatur cibis vel medicamentis, quæ eius acrimoniam exedentemq; feruorem obtundere & extinguere queunt: cuiuſmodi ſunt piſtacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum ſeſami ſemen. Nam cum vrticæ ſemen affatim deuoratur, non ſolùm (vt Auicenna eſt author) omnes ſcillæ malos præbet effectus, ſed priuatim etiam continentem excitat tuſſim. Curatio eadem quæ ſcillæ: verùm ad finiendam tuſſim, quæ priuatim ex vrticæ ſemine prouenit, ea non ſunt omittenda, quæ ſuapte natura pectoris aſperitates mulcent: qualia ſunt amygdalinum oleum, ſerapium violaceum, & ex zizyphis, ſaccharum quod canditum vocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptiſana ſaccharo inſperſa, & id genus alia. Præſtant præ cæteris (vt ſcribit Conciliator) ad epotum vrticæ ſemen, malorum cydoniorum ſemina contuſa, & ex calida aqua pota. Calidiſſimæ porrò acerrimæq; facultatis eſt etiamnum* DRACVNCVLI *ſemen, vtpote quod potū, aut in cibis ſumptum, guttur aſperitate afficiat, adurat ac pungat linguam: item gingiuas & dentes vexat: quin & corpori vniuerſo ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum hauſtum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis penidijs, aut ſaccharo, amygdalino oleo, vel recenti butyro.*

Scillæ venenoſæ noxa, & curatio.

Scillæ inter venenatas Auicenna meminit.

Flammulæ veneni noxa, & curatio.

Vrticæ ſeminis noxa, & curatio.

Dracunculi ſeminis noxa & remedia.

Μέλι τῆς ἡρακλείας. MEL HERACLIÆ. CAP. VIII.

MEl in Heraclia Ponti, vbi aconitum gigni ſolet, inuenitur: quod qui edunt, bibuntve, non ſecus afflictantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Ijs eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo vini mulſi potu, cui rutæ folia ſint adiecta.

MEllis Heracleotici hiſtoriam & vires fuſius libro ſecundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioſcorides (etſi id poſtea hic ſilentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac ſudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem eſſe rutam eſitatam, & ſalſamenta, aut epotum mulſum. Sed cum iamdiu in Italiam non adferatur, ideo nec curæ eius inſiſtendum eſt, præſertim quòd eandem cum aconito venenatam ſortiatur facultatem & curationem.

Κόριον. CORIANDRVM. CAP. IX.

COriandrum ob odorem latere non poteſt: epotum autem vocem exaſperat: inſaniam adfert, à temulentijs non abhorrentem, qui ſumpſerunt, pudenda dictu blaterant, totiuſq; corporis odore venenum fatentur. Quibus poſt vomitionem irino oleo concitatam, vti retulimus, merum & per ſeſe, & ex abſinthio potum auxiliatur: item oleum: nec ſecus oua in eodem exinanita, ſi liquefacta in muria ſorbeantur: & epota muria, & ius ſalſum ex gallina & anſere: paſſum quoq; cum lixiuia ſumptum.

DE coriandro libr. tertio abunde diſputauimus. Et quia non ſolùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodeſſe poſſunt, controuerſia eſt inter authores medicinæ, ſed etiam de ijs, quæ eidem officere poſſunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate ſentirem, & cui potiſſimum adhærerem, dixi. Cæterum de ſecunda difficultate nunc equidem ſecus ſentio atq; olim. Aliàs enim multorum ſententiam ſecutus, coriandrum ab vſu prorſus abdicandum eſſe ſcripſi, quòd omnem eius vſum nocuum eſſe exiſtimarem. Nunc verò eius vſum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum cēnſeo: idq; non leuibus, vt puto, rationibus. Quas quoniam libro ſuperius

Coriandri venefica natura.

Coriãdri veneni remedia.

rius citato retulimus,ideo ab eis hic superſedebimus,& ad remedia accedemus. Iis igitur,qui Coriandrum largius ſumpſerint,præter illa quæ à Dioſcoride produntur,opitulatur theriaca ipſa ex mero pota: quin & herba vincetoxicum vulgò vocata, de qua libro tertio ſcripſimus in Aſclepiadis mentione: namq; hæc proprium coriandri antidotum eſt. Subueniunt præterea raucedini, vociq; exaſperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea,quæ pectori conueniunt. Ad cerebri verò noxam præſtat diamoſchum & diambarum, & id genus alia,quæ cordi & cerebro auxiliantur.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

a Meum κώνειον. i. cicuta.

PSyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione & mœrore quodam adfert, ita vt animum deſpondeant. Cui omnia, quæ ex hauſto a coriandro auxiliantur.

Pſyllii veneni noxa & curatio.

PSyllium & eius ſemen,cuius in pharmacopolijs frequens eſt vſus (vt ſuperius libro quarto diximus) notum omnibus eſt. Hoc in potionibus hauſto præter ea,quæ à Dioſcoride illi aſsignantur indicia,conſequitur anhelitus difficultas,alui tumor,& tanta deniq; cordis anxietas,vt plerunq; oborto ſudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauſerint, primùm vomitionibus & clyſmatis. Poſt hæc antidota illa exhibenda ſunt,quæ in vniuerſum omnibus venenis aduerſantur. Sed & ea omnia ijs maximè ſubueniunt (vt Dioſcorides eſt author) quæ & ijs,qui coriandrum exhauſerint.

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

CIcuta pota vertiginem excitat,oculisq; caliginem offundit,ita vt ne minimum cernatur: ſingultus ciet,mentem turbat,extremi artus gelantur: deniq; conuulſi,ſuppreſſo arteriæ ſpiritu, ſtrangulantur. Quare inter initia,vti in reliquis, cicutam vomitu excutiemus: poſtmodum deiectionem moliemur, vt quod ad inteſtina prolapſum ſit,excernamus: tum demum in meracam potionem,quæ maximo eſt auxilio, deueniemus: repetendum per interualla, in quibus proderit, lac aſininum, aut bubulum potui datum, aut abſinthiũ cum pipere & vino, caſtorio,ruta,mentha cum vino,aut amomi,cardamomi,aut ſtyracis vncia, aut piperis, cum ſemine vrticæ & vino,aut lauri folia. Item laſer ex oleo & paſſo, & paſſum per ſeſe largius potum proficit.

Cicutæ venefica vis.

Hiſtoria Cicutæ pro paſtinaca, & pro petroſelino comeſtæ.

CIcutæ hiſtoriam & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proueniat, ita copioſè retulimus libro quarto, vt opus non ſit,ea hoc loco repetere; nec plura nobis reſtent addenda. Sed iam ad vires eius veneficas tranſeundum eſt. Pota hæc,vel in cibis ſumpta (vt Dioſcorides inquit) vertigines excitat,viſum adimit, oculis caligine offuſa, & mentem vſqueadeò perturbat,vt in furorem agi videantur,qui hauſerint. Quæ omnia experimento nobis comperta ſunt. Quippe cũ ruſticus quidam magnifici Ioannis à Turri vinitor non longè à Goritiæ arce ſuas coleret vineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, ſecumq; domum delatis, paſtinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna vnà cum vxore: mox ſtatim (quæ ruſticorum conſuetudo eſt) ambo iuere cubitum. Media autem nocte à ſomno expergefacti, omni penitus amiſſa ratione,huc atq; illuc per domum in tenebris vagabantur, amentia & furore ducti: vnde adeò caput,faciem & oculos in parietes percuſſerunt,vt mane accurrentibus vicinis,partim percuſsionibus tumidi, partimq; effuſo ſub cute ſanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monſtroſam oſtenderent faciem. Vocor ego ſtatim ad curam, percontatisq; domeſticis,quibus edulijs in cœna victitaſſent, reperi hos cicutæ eſitaſſe radices,quas paſtinacas eſſe crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam vineam adeunti, oſtenderunt alij locum,vbi ruſticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices,quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perſpecta celeriter ad ægros redij,quos quidem non multo pòſt tempore, Deo adiuuante, in priſtinam mentem & ſanitatem reſtitui,tametſi percuſsionum curatio multò longior fuerit,quàm veneni. Decepta quoq; hiſce radicibus eſt ſuperioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinenſis,quæ cicutæ radices proprio in horto effoſſas toti familiæ decoxit,præbuitq; eſitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciſcanum curauimus,qui pluribus menſibus modò amentia,modò furore agebatur,quòd cicutæ folia hortenſis petroſelini vice piſcium quorundam iuſculis impoſita comediſſet. Caueant igitur omnes, ne in hæc veniant diſcrimina. Exhibet Aëtius,præter Dioſcoridis antidota, cicutam haurientibus apij ſemen, ex vino potandum,aut iridis radicem,aut ſeſeli Maſsilienſe: item nitrum ex aqua copioſiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præſertim præcordia: quamobrem ad vehementiorem motum ac curſum (vt ipſe inquit) cogendi ſunt ægrotantes. Conciliator tamen Theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere,ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex vino. Namq; hoc cicutæ verum eſſe antidotum putat.

Cicutæ ſumptæ curatio.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. XII.

SMilax, à quibuſdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur: frigus vniuerſo corpori, ſtrangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi venefica natura.

TAxus arbor, cuius hiſtoriam ſuperius libro quarto retulimus, vbi & eius plantæ picturam adiecimus, non ſolùm eos perdit homines,qui folia & fructus eſitauerint,vel biberint foliorum ſuccum: ſed etiam (vt aiunt quidam) quadrupedum omne genus,quod præſumptum pabulum non ruminat: cuiuſmodi ſunt equi,aſini,muli, & id genus alia: quanquam ſcribit Plutarchus,tertio ſympoſiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit,quòd ſucco ſit maximè prægnans. Dioſcorides libro quarto de taxo agens, inquit: Narbonæ tam præſentis eſt veneni, vt ſi qui dormiant ſub ea,aut in eius vmbra ſubſideant, lædantur, & ſæpenumero moriantur. Id quod Seſtius (authore Plinio libr. 16. cap. 10.) in Arcadia quoq; euenire ſcribit. Vaſa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia factis mortifera fuiſſe compertum eſt: & in Hiſpania lethales eſſe baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præſertim Ananiæ vallis, & Flemarum, vbi ea inter ingentes abietum,picearum,pinorum & laricum ſyluas, numeroſa conſpicitur. Iis in locis nobis compertum eſt,quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur: ſed etiam quæ

rumi-

raminant: quandoquidem boues complures vidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluosisq; pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint, ita enim taxum corrupto vocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ ijsdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quod curauerim ego pastores, aliosq; in syluis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant, ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant, sed & in alui profluuium, adeò vt in maximo versarentur discrimine. Cæterùm non parum dubitandum videtur, an inter plantas calidas, vel inter frigidas taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, ijsdem remedijs taxi venenum superari, quibus & cicutæ: quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda videtur. Namque amaror qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò virens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant: manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atque hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quamuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gignique alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum verò colorem in auiculis contrahi posse, non minus à frigido, quàm à calido: ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoq; virescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (vt accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neq; præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse volumus, vt non quicquam tam celebratorum virorum authoritati detraherem, neque etiam quòd ausim temerè eorum sententijs refragari, sed vt meam in medium proferrem sententiam, atq; vt hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda. Cæterùm quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen vocant, Mauritani verò oleandrum, mihi in mentem redegit, cum sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis, sed etiam hominibus esse venenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, præter eundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quamuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quod Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atque in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione, cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæteriq; posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quamuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intollerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur vniuersi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, desiccans & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporis infert, intra corpus sumptum, sed etiam eos afficit, qui in eius vmbra subsederint, taxi (vt antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, vmbra, frondibus, floribusq; deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut viticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut saccharo aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & vomitionibus, vt in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (vt Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoq; lethifera est arbor, quam perperàm quidam SYCOMORVM appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo traiectis, suas præces Deiparæ virgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna vocat AZADARACHT fen 6. quarti voluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodũ & lignum, animalia necant. Tollitur noxa iis medicamentis, quæ in vniuersum omnibus succurrunt venenis: priuatim verò ijs, quibus & nerij vis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem suis in viridarijs alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.

Baccæ Taxi noxiæ.

Taxus vtrum calida, vel frigida.

Nerii malefica natura.

Nerii veneni curatio.

Azadaracht arboris venenum, & remedia.

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPotus carpasi succus soporem citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remediis.

QVòdnam hodie plantæ genus nobis Carpasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem etsi hic inter venenatas plantas illud descripserit Dioscorides, nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari possit, quidnam antiquis fuerit Carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus libro 5. carpesiam vocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum, carpesiam & carpesium, de quo primo libro latius diximus, vnam, & eandem esse plantam. Sed vanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam vim vllam carpesio inesse, verùm eandem (vt Galenus & Paulus testantur) quæ ipsi phu: quinimmo ita aduersus venena commendari compertum est, quòd Quintus Carpesium cinnamomi loco in Theriacam addere non dubitauerit, quòd tantũ id præstare existimauerit, quantũ potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dũ probatissimæ myrrhæ notas expendit, lib. 1. de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum, vnum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio rem (vt aiunt) acu tetigisset, quod opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀποῦ καρπάσου hoc est: succi carpasi mentionem faciat, tum lib. 1. de compositione medicamentorum localiũ, vbi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispos reddunt: tum ẽt lib. 5. de compositione eorundem in quodam

Taxi venefica natura.

Carpasum & Carpasium male quibusdam idem.

molari emplaſtro. Cæterùm cùm huius vſus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non eſt cur alia à nobis fruſtrà de eo ſit inſtituenda curatio.

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SArdonia ranunculi herbæ generi aſsignatur, quæ veſcentibus mentem adimit, & quadam neruorum diſtentione labia in rictum contrahit, vt riſus ſpeciem præbeant: á qua quidem affectione, de Sardonio riſu adagium in vulgus infauſto omine manauit. Poſt vomitũ peculiariter conuenit aqua mulſa & lac liberalius epota: irrigatio, perunctioq; à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumq; deſcendant, ſed tum multum perfricare, & inungere expedit: & in ſumma, curam omnem, quæ conuulſioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ venenum, eiusq; curatio.

QVòd inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, vbi plurima naſcitur, nonnullis vocatur herba Sardonia, abundè docuit Dioſcorides libro ſecundo. Meminit huiuſce plantæ Iulius Solinus cap. 8. Polyhiſt. his verbis: Huic incommodo accidit & herba Sardonia, quæ in defluuijs fontanis prouenit largior iuſto: ea ſi edulio fuerit, veſcentibus neruos contrahit, rictu ora diducit, vt qui mortem appetunt, velut ridentiũ facie intereant. Tradidit huiuſce curationem Aëtius lib. 13. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioſcoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulſionis genus priuatim curari debeat. Quippe cum diuerſa ſint conuulſionum genera, diuerſa etiam expoſcunt remedia. Præfert tamen caſtoreum in puluerem contritum aut per ſe, aut è dulci vino potum. Cæterùm vt Conciliator eſt author, adiuuantur qui hauſerint Apium riſum (ſic enim Sardoniam herbam appellarunt Mauritani) vino dulci potentiq; adeò largè epoto, vt inde ebrij facti diutius dormiant: item meliſſophylli ſucco ex aceto ſumpto: is enim, vt idem ait, Sardoniæ herbæ verum ac ſingulare eſt antidotum. Sed quoniam (vt Dioſcorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum proſunt, ea vtiq; paranda ſunt medicamentorum decoctis, quibus vis inſit excalfaciens, tum etiam deſiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiuſmodi ſunt, ſtœchas, hyſſopum, ſaluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, ſatureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, aſarum, phu, cyperus, roſmarinus, & id genus alia. Ad hæc præſtat inungere occipitium, ceruicem, & vniuerſam ſpinalem medullam, ſuſino oleo, aut è caſtoreo, aut è terreſtribus lumbricis, aut è coſto, aut ex hyperico, aut vulpino, aut vnguento aragone, aut agrippino, aut denique alijs his ſimilibus.

Apium riſus.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAP. XV.

HYoſcyamum potum, aut comeſum, ſimilem ebriis abalienationem mouet: ſed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulſa copioſè data, lacq;, præſertim aſininum: ſi id deſideratur, caprillum, vel bubulum, vel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis ſemen ex paſſo ſumptum, & vinum ſalſum, cum adipe ſuilla recenti, paſſoq;: itidem vrticæ ſemen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & ſinapis, & naſturtium, radix, cæpa, & allium, & hæc ſingula cum vino ſumantur. Poſtea ſinendi quieſcere, quemadmodum qui vinum biberunt, vt excoquant.

Hyoſcyami venenoſa vis.

SVccurritur facilè Hyoſcyami noxæ, cuius hiſtoriam cum Dioſcoride tradidimus libro quarto, vbi eius quoque effigiem dedimus, ſi antea, quàm venenoſa vis inualeſcat, ſuperetq; corporis vires, conferentia propinentur medicamenta. Sed propter indicia, quæ epoto, vel comeſo hyoſcyamo à Dioſcoride aſsignantur, alia plura eidem reddidit Aëtius lib. 13. nempe quòd inſequatur iactatio corporis cum diſtortione: quibus ſuccedit exolutio, animi deliquio ſimilis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant ſe flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienſes hyoſcyamum vulgò vocant Diſturbio, vtpote quod mentem, & omnes corporis ſenſus diſturbat. Meminit vtriuſq; hyoſcyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, ſic inquiens: Epoto hyoſcyamo albo, oſsium compagines luxantur, lingua in abſceſſus tranſit, ſpumat os, caligant & rufeſcunt oculi, ſpiritus difficulter redditur. Hinc fiunt vertigines, ſurditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, vociſq; diuerſitas: nam quandoque rudunt affecti aſinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigeſcunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atque adeò conſtringitur pectus, vt impedita prorſus reſpiratione, ſuffocentur, conuelluntur q; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioſcorides, & Paulus. Quo fit, vt ſuſpicari liceat, in hoc cæcutiuiſſe erraſſeq; Auicennam, quemadmodũ & in alijs quàm plurimis ſimplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo ſæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoſcyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis Theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauſerint, poſt vomitum & clyſteres meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, abſinthium, caſtoreum, rutam, laſeris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, vrticæ ſemen, magudarim, cardamomum, & ſtyracem: ſed quæ ſingula ex vino ſumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalſamum ex lacte potum. Ad hæc inſuper farinam triticeam vino ſubactam, emplaſtri modo ventriculo vtiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atq; etiam piſtacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Diſturbio dicitur hyoſcyamus.

Auicennæ erratum.

Hyoſcyami vtriuſque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

MAndragora ſi bibatur, confeſtim ſopor inſequitur, exolutio, ac vehemens veternus, nihil temerè diſtans à lethargo. Cui, antequam aliquid ex iis accidat, vomitus & aqua mulſa proderit: poſtea nitrum, & abſinthium, ex vino dulci, aut paſſo ſumantur: caput roſaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorii, & piperis, ſinapis, caſtorii, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exuſtione, & extinctu. Quòd ſi ægrè ii reuocentur, ſternutamenta mouere, aliiſq; communibus auxiliis vti conuenit.

Quan-

Mandragorę venefica natura.

Mandragorę noxæ remedia.

Rosaceum vtrum hic cõueniat.

QVandoquidem Mandragoræ historiam latius prosecuti fuimus libro quarto, vbi vtrunq; eius genus depinximus: ideo nunc tantum indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis vel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire solent: deinde horum curationem aggrediar: quoniam si diutius malefica vis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauserint, emori poterunt. Quamobrē dixerim, Aëtium secutus, eam vix fallere bibentem, aut comedentem posse, quòd odore sit admodum graui, ac nauseabundo, amaro iniucundoquè gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero verò molestias quidem facit, sed serius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (vt Dioscorides inquit) in veternosum soporem delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, & exoluti fiunt, adeò vt clamoribus, ac torsionibus excitati, repentè rursus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam scribunt, præter ea quæ Dioscoridi produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad veternosos vtimur. Quòd si à vomitu, qui malè habent, non excitentur à somno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamentum offerri volunt. Prosunt item acria clysmata, frictiones asperis linteaminibus in totum corpus extensæ: cucurbitulæ ignis flamma appositæ tum occipitio, tum scapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & sternutamenta, quæ veratri albi puluere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta vesicas excitantia, vt cantharides, & ranunculus, occipiti & post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur: namq; hæc omnia valentissimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porrò animaduertendum est, quòd iubet Dioscorides ægrotantium caput ad repellendum vapores eò petentes, rosaceo, acetoquè perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendasse videtur lib. 13. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, si Paulus, Aëtius, Alexander Trallianus, & alij qui Galeni vestigia sequuntur, cùm rectè nouissent veternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & rosaceum cum aceto illi haud quaquam conuenire, quòd magis refrigerare valeant, castorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, serpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, vbi frigidus humor, quo veternus excitatur, bili (vt plerumque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio vexare solet: nam cum tenuis sit, facilè resoluitur, & superatur à frigido. Hinc itaque quisque expendere & cognoscere potest, an ijs, qui à deuorata mandragora veternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine, citra vllam prorsus molestiam, immatura tamen, & cum semine deuorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui vniuersam corporis superficiem adurit: lingua & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti frigidū trahentes aerem. Quibus nisi illico succurratur, conuulsi pereunt: contra verò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (vt Conciliator inquit) qui huiusce radicem, vel pomum, vel succum sumpserint, vnius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum vinum largius bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane & sale deuorata.

Metellarum nucum veneficium, & remedia.

Cæterùm cum mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas vocant, mihi in memoriam reuocauerint, quam historiam superius libro primo descripsi, sciuerimq; non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earū indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum veneno opitulantur. Eæ nuces igitur cum intus in corpus sumuntur, vertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnum: postremò oboritur frigidus sudor, vicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries vomitus aqua calida, & oleo: post vomitum datur conuenientissimè butyrum, & vinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus & pedes, calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in vniuersum corpus excitare: cum eo tamen, vt subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, vt vniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulciq; vino refocillandi. In summa & his ea maximè conuenit curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione differemus.*

Μηκώνειον. MECONIVM. CAP. XVII.

E Poto papaueris succo, quem meconion vocant, consequitur veternus cum perfrictione, & pruritu vehementi, ita vt sæpe inualescente veneno, tanta erumpat prurigo, vt hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo vomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumq; mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, vino, & panace: piperq; cum castoreo, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum vino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum vino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVod corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueris succus: nec aliis expugnatur auxiliis.

Opii venefica natura.

INgratus opij odor, perinde atq; mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri possit, quin veneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, vt homines venefici opio vtantur, vbi quenquam veneno tollere volunt, nimirū veriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoq; accidat, aut fortè Medicorum imperitia, aut pharmacopolarū negligentia, vt ebibitis medica

mentis

mentis, quibus opium admiſtum ſit largius quàm par ſit, ſumentes in ea incurrant diſcrimina, quorum meminit Dioſcorides. Atque illa quoque ſequantur, quæ in ſuis alexipharmacis Nicander ijs verbis repræſentauit. Animaduerte, inquit, è ſumpto papaueris in capite ſuo ſemina gerentis liquore dormientes: nam illi in ſumma corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, ſed enim palpebræ earum immobiliter colligantur, èque labore eo, odoratus ſudor diſtillat vnà collectus, adeoq́ ipſum corpus palleſcit, ac labia ardent, eq́ genis nexus demittunt, id eſt flaccidæ maxillæ ſunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: ſæpe & liuidus vnguis, vel obtortus naſus mortem non procul abeſſe nunciant, ipſiq́ oculorum, qui in caua receſſerunt, radij. Nicandro ſubſcribit Aëtius lib. 13. vbi ſic inquit: Quando voluntariè meconium aliqui biberint, ſiue id manifeſtare noluerint, ſiue volentes non poßint, his cognoſcentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in ſomnum grauem collapſio cum frigiditate & pruritu intenſo, vt aliquando ob ipſum excitentur: odorq́ opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumeſcunt labra, irruit ſingultus, diſtorquetur naſus, pallor adeſt, liuor vnguium, præcordiorum diuulſio, reſpiratio parua & frigida, oculorum offuſcatio, & ad poſtremum mortifera conuulſio. Hæc de notis, quæ opium ſumptum conſequuntur.

Opii veneni curatio. *Quibus valentißimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioſcorides, neque enim plura apud poſteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laſerpitij lacrymam, & caſtoreum. Sed præſtantißimum dicit eſſe medicamentum, Theriacam ſagazeneam, & Mithridatis antidotum ex vino potum. Excitandi etiamnum ſunt ægrotantes ſternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moſcho, caſtoreo, laſere, ambaro, naribus inditis, quin & ſulphuris fumo. Succurritur conuulſioni, ſi vniuerſum corpus perungatur ſuſino oleo, ac etiam coſtino, alijsq́ remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentißimè proficit antidotus noſtri vſus, ſcilicet quinta eſſentia theriacalis, de qua ſuperius in præfationis commentatione diximus, quòd præſentaneo remedio non modo his omnibus opituletur, ſed etiam omnibus in vniuerſum venenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.*

Φαρικόν. PHARICVM. CAP. XIX.

QVod Pharicon vocant, ſapore ſylueſtre nardum imitatur. Reſolutionem neruorum potum adfert, cum conuulſione & delirio. Oportet autem poſt vacuationes vinum abſinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod ſerinen aliqui vocauerunt: aut ſpicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum paſſo: aut irim cum croco ex vino: deraſumq́; caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici veneni conſid. *NOn equidem hactenus apud quenquam ſcriptorem conſequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an ſimplex, aut compoſitum medicamentum. Quin neq́ etiam certò inuenire licuit, vnde id nomen traxerit, cùm varia ſit de nomine eius apud authores ſententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca ſcholia ſcripſit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodidit pharicum lethale medicamentum ſic vocatum à Pharico venefico quodam Cretenſi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum velint: appellant autem etiam Medicum. Nec deſunt qui in Theſſalia in Pheris, alij Lacedæmone, quod ibi fortaſſe proueniat: hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum ſit, neque hoc tempore à nemine, quod ſciam, cognoſcatur, ſuperfluum ſanè eſſet plura de eo ſcribere nam inſtitutum noſtrũ non eſt, in re incerta diutius immorari.*

Τοξικόν. TOXICVM. CAP. XX.

TOxicum ex eo nominari videtur, quòd barbarorum ſagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor varias iis imagines obuerſat: quare vix medicinæ locus eſt, raroq́; qui hauſerunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum roſaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi ſemen bibendum cum vino. Priuatim iis conuenit quinquefolii radix, & hircinus ſanguis, aut caprillus, eodem modo ſumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaquè cotonea trita eſſe, aut cum pulegio, & aqua bibere conueniet: amomum & balſami ſemen ex vino. Sed qui periculis defuncti ſunt, diu lecticis decumbunt, & vbi ſurrexere, ſtupidi reliquum vitæ tempus degunt.

Toxici cõſid. *QVid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari ſagittas inficiebant, vt ijs vulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioſcoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum eſſe, mihi hactenus compertum eſt. Ideoquè difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie ſit, vel cognoſcatur in Europa, cùm proprie hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortaſſe tantùm naſcitur.*

Manardi opi. reprobata. *Verùm enimuero putarunt quidam, vt Manardus Ferrarienſis vir noſtræ ætatis celebris, id antiquis fuiſſe Toxicum, quod Arabes Napellum vocant. Quæ quidem ſententia non omnino ijs videtur refellenda, qui plura de Toxico non inueſtigarunt: quandoquidem (vt Auicenna eſt author) non defuere, qui ſagittas Napello inficerent: conſtatquè napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum eſſe ſumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adſcribunt. Ad hæc cum aſſerat Auicenna, quòd ſi qua cura cum Toxico adhiberi poßit, ea fiat vomitionibus, hauſto antea rapi ſemine, & ſumptis ſubinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioſcorides quoque ijs, qui Toxicum hauſerunt, rapi ſemen ad ciendum vomitum ex vino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ ſanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum vnum & idem eſſe venenum.*

Toxicum Græcorum & Arabum Napellum non eſſe idem. *Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò ſeſe offerunt rationes: etſi enim ex notis prædictis Toxicum, & Napellum vnum & idem eſſe videantur, tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero diſcriminant, & contrarium arguunt, vt aliter exiſtimandum non ſit, quàm quod deleteria hæc medicamenta plurimùm inter ſe dißideant. Nam nuſquam, quod legerim, tradidere Mauritani, eos qui Napellum hauſerint, in tantum furorem agi, vt vinculis ſint coercendi, quemadmodum eos, qui Toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo teſtari poſſum, quòd Corſi illi latrones, ſicarijquè nequißimi, quorum hiſtoriam libro quarto prodidimus, cùm de aconito diſ-*

ſereremus, quanquam ab aſſumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello aſsignantur: in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; vllum etiam ſenſere delirium. Præterea Auicennæ, noſtroq; teſtimonio, qui experimentum vidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur vertigines, animi defectus, & ingens crurum imbecillitas: quorum tamen ſymptomatum nihil de Toxico agens meminit Dioſcorides. Quinetiam (vt ipſe perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerumque aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum deciſcunt, id quod Toxicum ſumentibus non euenit: horum ſiquidem qui ſuperuixerint, ſtupidi tantùm reliquum vitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter ſe maximè differunt. Longè enim ſæuiora ſunt Toxici incommoda, quàm Napelli, vt abundè conſtat ex Nicandro in alexipharmacis, vbi Toxicum deſcripſit ijs notis.

Toxici notæ ex Nicandro.

Protinus etiam lethalis Toxici dolorem & malum abigere diſcas, quando ſuis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauſerit, infernè craſsior redditur. Sed labia intumeſcentia, os planè pondere ſuo degrauant, ac aridum prorſus ſputum regerit, inferiorique parte gingiuæ diffunduntur, & è ſuis ſtationibus mouentur. Sæpe etiam cordi ſtuporem iniecit, omnisq; ſenſus conſternatus eſt, ſontico iſto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ inſania edens: ac ſine intermiſsione dolens, vehementer vociferatur, inſtar hominis, cui caput totum corpus compingens, enſe amputandum ſit. Vel quemadmodum craterifera ſacras res tractans ipſa Rheæ ſacerdos, nona menſis publico appropinquans itineri, longum ore ſuo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes ſibi metuunt. Sic ille rabie, mente ſua turbatus errans eiulat, ac lupi inſtar fugitiuè vlulat, obliquisq; pupillis taurino more inſpiciens, album dentem acuit, dentibusq; ſuis deſpumat: hactenus Nicander.

Toxici & Napelli diuerſa cura.

Cæterùm differunt Toxicum, & Napellus in curandi quoq; ratione, Toxicum namq; Dioſcoridi curatur roſaceo ex paſſo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino ſanguine, cotoneis malis, amomo, & balſami fructu. Auicenna verò Napello ſuccurrit cum vini potu, butyro, moſcho, capparis radice, & eo deniq; mure, qui napelli ipſius radices depaſcitur: quæ vtiq; medicamenta omnia ab ijs admodum diſcrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioſcorides: quem tamen penè ad verbum reddidit Auicenna in cæteris venenorum auxilijs. Hæc igitur apertiſsimè oſtendunt, conuincuntquè Napellum & Toxicum eſſe diuerſa venena. Nec illa obſtant ſententiæ noſtræ, quæ ſuperius in Manardi fauorem adduximus: quandoquidem (vt facilè colligi poteſt ex vniuerſa huiuſce libri materia) alia etiam habentur venena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, videntur vnam, & eandem rem eſſe, cùm tamen longè diuerſa cernantur: cuiuſmodi ſunt mandragora, opium, hyoſcyamus, corniculatum papauer, & id genus alia.

Toxicum & Tuſom idē.

Sed vt iam de Toxico meam in medium proferam ſententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id eſſe Auicennæ Toxicum, quod idem Tuſom appellat. Nempe quod afferat eo epoto labra, & linguam inflammari, ſequi delirium, & incoercitum furorem, quæ propria Toxici ſunt indicia. Attamen hoc videtur illi omnino fuiſſe incognitum, quod nec minus fortaſſe Dioſcoridem latuit. Nam ſi Toxicum nouiſſet Dioſcorides, eius certè hiſtoriam libro quarto ſilentio non diſsimulaſſet, vbi de cæteris mortiferis diſſeruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit Mauritanorum Tuſom eſſe Dioſcoridis Toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxiſſe videantur, quaſi toxicon tuſom nominauerint.

Napelli venē num eiusq; remedia.

Verùm cùm Toxicum de NAPELLO loquendi nobis occaſionem dederit, non alienum fuerit, vt noſtrum ſequamur inſtitutum, hoc loco eius tum venenum, tum remedia deſcribere, præſertim cùm naſcatur in Italia. Napellus itaq;, vt Mauritanorum teſtantur monumenta, & noſtra adſtipulatur experientia, ſi potu vel cibo in corpus ingeratur, ſæua ſtatim adfert diſcrimina: nempe illicò labia inflāmantur, & adeò intumeſcit lingua, vt exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poſsit: oculi itē pariter intumeſcunt, ita vt promineāt: vertigines, & animi deliquia frequentiſsimè inuadūt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: ſubinde vniuerſū liueſcit corpus, intumeſcitq;, & confeſtim malo occupatur habitu. Quo fit, vt breui temporis ſpatio, qui ſumpſerint, miſerabiliter intereant. Sed id mirū non eſt: quippe quoniam tanta eſt huiuſce lethiferi veneni vis, vt niſi ſtatim proprijs antidotis ſuccurratur, nullis ſubinde expugnetur medicamentis. Immo quamuis etiam in ipſo principio valentiora dentur remedia, pauci tamen ſuperuiuunt, qui aut hectica febri (vt diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius vomitibus (vt Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi ſemine. Prodeſt deinde butyrum bubulum coctum, & ſæpe ac largè cum vino ſumptum: item glandium putaminum decoctum ex vino potum. Auxiliatur diambari & diamoſchi puluis: quin potius ambarum & moſchus præ cæteris per ſe, & cum Lemnia terra, ex vino pota. Quòd ſi hæc non proficiant, nihil ſanè præterea ſperandum relinquitur, quòd parum, vel nihil poſsint in huiuſce veneni noxa Theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, Theriacam Napello non prodeſſe, niſi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & Capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has verum Napelli eſſe antidotum. Conciliator Smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex vino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm poteſt Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsquè opulentis principibus, quandoquidem parua, vel nulla eſt adhibenda fides pretioſorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate ſeplaſiæ vtuntur.

Mus Napelli antidotus.

Ad hæc recentiores ferè omnes, qui venenorum materiam pertractarunt, Auicennam ſecuti, verum ſecurumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depaſcitur. Hunc vidimus nos, cepimusq; in quibuſdam altioribus vallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipſum inueniendi, venandiq; modus: ad hoc namque multa patientia, & vigilantia opus eſt. Quamobrē mihi mirum non eſt, quòd ſcripſerit quidam recentiorum clariſsimus, Magnificum quendam virum ac principem, philoſophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæſiuiſſet, neque eos inuenire potuiſſet, vt demum ſuum conficeret antidotum, horum vice magnas quaſdam cœpiſſe muſcas, quas folijs, & floribus Napelli victitare obſeruauerat. Eo autem antidoto, quod conſtabat ex prædictis muſcis numero viginti quatuor, vncijs duabus Lemniæ ſphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atque Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle ſufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non ſolùm aduerſus Napelli venenum, quod vt periculum faceret, diuerſis dederat animalibus, & ipſemet experiundi antidoti gratia ſumpſerat, ſed etiam in omni alio veneno.

Oleum Scorpionum contra Napellū.

Sed quid dicam (ſi tamen licet ſine vitio ſua quenque laudibus efferre) de admiranda vi olei noſtri de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam ſæuo exitialiq; veneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantum exterius inuncti? nihil certè aliud, niſi quod aduerſus hoc venenum, & cætera quæ viſcera non erodant, ſicut & venenoſorum omnium morſus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum ſibi locum vendicat. Vbi enim vehementiſsima, ferociaquè fuerint venena, ſingulis horis inungi poſtulat: vbi verò minus vehementia, minuſquè ſæua fuerint, interpoſito trium horarum ſpatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad ſiniſtram mamillam, ſed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

IXia, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo ſimile guſtu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus ſupprimit: ſtrepitum cum animi deliquio ciet: iiſque inteſtina latrant, nec egeritur quicquam. Poſt vomitionem aluumq; reſolutam, auxilium præſtat aqua, in qua abſinthium maduerit, ex vino largiore, aut aceto mulſo pota: rutæque ſylueſtris ſemen, aut laſeris radix: item tragorigani decoctum, cum aliquo ſupra dictorum, aut lacte, aut reſina terebinthina, aut nardo, aut caſtorio, aut laſerpitio, quorum ſinguli oboli conueniunt: quin & nuces iuglandes ex vino, cum reſina, caſtorio, & ruta tritæ, ita vt ſingula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapſiæ, aut abſinthii ſucçi ſicilicus cum aqua mulſa, & acetum calidum potum.

Ixiæ venefica natura.

ETſi Ixiæ nomenclatio vtriq; chamæleoni ſit communis, quòd ambo gummi viſco ſimile proferant, Ixia tamen dubio procul nil aliud deſignat hoc loco quàm nigrum Chamæleonem. Siquidem id apertiſſimè declarant plantarum variæ appellationes, quæ Dioſcoridi adſcribuntur, vbi ſic legitur. Chamæleo niger, quem quidam vlophonum, alij Ixiam, nonnulli Cynoxylon vocant. Quæ verba adeò rem claram faciunt, vt ab hac ſententia diſcedere nequeam. At ſi ſycophanta quiſpiam adeo fuerit impudens, vt nomenclationes illas tanquam Dioſcoridi adulterinas reijciat, addam non ob id eſſe fabuloſas. Quòd ſi adhuc recalcitrabit, Plinium illi in oculos obijciam. Quippe qui libro 22. cap. 18. ita de nigro Chamæleone ſcriptum reliquit. Ex nigris Chamæleonibus aliqui marem dixere, cui flos purpureus eſſet, & fœmina cui violaceus. Vno naſcuntur caule, cubitali, craſſitudine digitali. Radicibus eorum lichenes curantur, cum ſulphure, & bitumine vnà decoctis, commanducatis verò dentes mobiles, aut cum aceto decoctis. Succo ſcabiem etiam quadrupedum ſanant, & ricinos canum necant: Iuuencas quoq; anginæ modo: Quare quibuſdam Vlophonum vocatur, & Cynozolon propter odoris grauitatem. Ferunt & hæc viſcum vlceribus vtiliſſimum. Omnium autem generum eorum radices ſcorpionibus aduerſantur: hactenus ille.

Ixiam non eſſe diuerſam à chamæleone.

His itaq; me ſatis comprobaſſe arbitror Ixiam chamæleonem eſſe nigrum. Quare apertiſſimè hallucinatur impudentiſſimus ille, qui Ixiam contendit plantam eſſe ab vtroque chamæleone differentem, nempe eam ipſam, quam Theophraſtus libro ſexto, cap. 4. de plantarum hiſtoria, Ἰξίνην appellat. Deprehenditur error & impoſtura non ex his modò quæ diximus, ſed etiam ex ipſius Theophraſti hiſtoria. Siquidem Ἰξίνη nihil aliud Theophraſto deſignat, quàm album chamæleonem. Namque hæc notis omnibus illum omnino refert. Ita enim de ea ſcribit Theophraſtus: Ἰξίνη haud multis in locis prouenire poteſt. Eſt ab radice foligera, qua de media ſeminalis acanus veluti malum extuberat, folijs nimirum occultatus. Hic lacrymam iucundi ſaporis parte profert poſtrema, quam ſpinalem maſtichem vocant: Hæc ille. Quæ ſi quis rectè perpenderit, & inter Ἰξίνην, & album chamæleonem nullam eſſe notarum differentiam non agnouerit, is meritò ſtupidus appellari poterit, & præſertim cum Ἰξίνην nuſquam dixerit Theophraſtus eſſe venenoſam, & Vlophonum appellari, nec eius vſquàm extet mentio apud Dioſcoridem, Galenum & Plinium. Impoſturæ hæc ſunt, & ſophiſmata, quibus ſtudioſa iuuentus ſæpe decipi ſolet. IXIA *itaq; (vt Nicander, quem Dioſcorides eſt ſecutus, in alexipharmacis inquit) guſtata ocymo ſimilem ſaporem præbet: hauſta extremum linguæ tractum exaſperat, interiora adurens, quinetiam corde ſuo turbatur ad inſaniam vſque qui ſumpſerit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos vtrinque meatus & liquidorum, & eſculentorum obdurans, quæ & intrinſecus ſpiritum ſuffocans, ſubmurmurat, ac modico tractu volutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate reſpirat, adeoq; venenata illa Ixiæ potio protinus excrementa eijcit ouorum ſimilitudine: hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani Ixiam aldabac vocant, quod propriè viſcum ſignificat. Ideoq; etſi ſcripſerim ego antea Ixiam viſcum eſſe Chamæleonis, non ob id mihi vitio vertendum eſt, & præſertim, cùm non minus venenoſum eſſe ſciam huiuſce plantæ gummi, quàm ſit ipſa radix.*

Ixiæ veneni curatio.

Cuius nimirum incommodis inprimis ſuccurrunt, Auicenna teſte, excitatæ vomitiones, & infuſi clyſteres, qui ijs maximopere auxiliantur, ſed mitiores lenioresq; eſſe oportet. Præſtant deinde auxilium Theriaca, & Mithridatis antidotus, ex abſinthij Romani aut ſantonici decocto pota. Proſunt item epithemata, quæ cordis imbecilliati dicantur: quin & vtriuſq; bugloſſi flores ſaccharo aſſeruati, additis margaritis, corallis, pretioſorum lapidum fragmentis, moſcho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit inſuper roſaceum aceto admiſtum, & ſincipiti vbi ſutura interſecat, linteis illitum. Quæ ſanè remedia non modò remorantur, franguntq; veneni vim, ſed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè ſubueniunt.

Chamæleonis nigri venenum & remedia.

Verũ etſi ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiam reperi: attamen ſuperiori anno à Iacobo Antonio Cortuſo viro ſanè inſigni, & plantarum indagatore maximo, & à Franciſco Calzolario Veronenſi rei herbariæ admodum ſtudioſo, plures Chamæleonis plantæ integræ ad me Pragam miſſæ ſunt, quæ gummi illo viſci modo lento refertæ ſunt. Antea verò quidam Cretenſis rei herbariæ ſtudioſus mihi pro certo affirmauit, è Carlinæ vulgò vocatæ radice in Creta Ixiam ab ijs colligi, qui ſagittas conficiunt, vt pennas ſagittis conglutinent. Nec modò eã reperiri mihi retulit in eo Carlinæ genere caule viduo, ſed etiam quandoque in altero. Cæterùm hic referre non prætermitto quæ de Chamæleonis nigri veneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus & Aëtius: ita enim ſcribunt. A Chamæleonis nigri potu morſus ventris, & linguæ tumor, cum rugitibus inteſtinorum ſequitur: facies diſtorquetur, & vomitus ſpumoſus, tremores concuſſiones & totius corporis conuulſiones, ac vocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos ſunt relata. Datur eis & thlaſpios, & betæ ſuccus, & triticeæ ptiſanæ cremor ex paſſo, abſinthij dilutum & nitrum cum aceto mulſo. Vbi verò euomuerint, lac recens mulctum ſæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infuſis eluito, velut eſt fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ψιμμύθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

CEruſſa ſuo colore proditur: ſumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua & commiſſuræ dentium, candore quodam inficiuntur: ſingultus, tuſſim, ac linguæ ariditatem excitat iis extrema frigeſcunt, mens labat, membra torpeſcunt. Quibus dare conuenit aquam mulſam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut ſeſamam ex vino tritam, vel lixiuium ex ſarmentis factum, amaracinum oleum, aut irinum, perſicorum oſſa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod vlmus plorauit: aut humor, quem vlmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: ſed tum quoque vomant. Conuenit etiam thapſiæ ſuccus, aut ſcammoniæ, cum aqua mulſa potus.

CEruſſæ faciundæ rationem tradidimus ſuperiore libro. Hæc tametſi a d'vlcerũ medicamenta, quæ exterius illinuntur, Ceruſſæ le-
ſalubre plerumque ſit medicamentum, ſi tamen ſumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria thalis natura
pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ ceruſſæ incommoda pluribus notis, quàm fecerit Dioſcorides, eleganter
carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphraſis. Ceruſſa per omnia ſpumanti
adhuc lacti, cùm verno tempore, pingue & recens in mulctram emulſum fuerit, colore ſimilis eſt. Porrò ceruſſæ ſpuma ſu-
per gingiuas adſtringente vi ſcandit, quæ ſpumoſi medicamenti frigore areſcunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fau-
ces aſperitate languent. Vexantur ob id, qui hauſerint, arida tuſſi, oculisq́; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt,
non ſine labefactione ſui opplentur. Hinc fit, vt capite non parũ turbentur: quinetiam animo ſuo nauſeabundi præ triſti la-
bore gemunt. At ſæpiſſimè in ipſa luce vanum phantaſma, quod re ipſa nullum ſit, cernunt: aliâs ſomnolenti toto corpore
frigent, neque vt antea membra, potiſſimùm manus, & pedes, ſuum officium faciunt, adeò vt ni eis ſuccurratur, eo tan-
dem dolore laceſſiti, ſuccumbant pereantq́;: hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ teſtimonio, ceruſſam haurientibus alia
adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium aſperitas, ventriculi, & alui compunctiones, præcordiorum
tenſio, anhelitus difficultas, præfocatio ſpirituum, & albedo totius corporis: quin & vrina modò nigra, modò cruenta
redditur. His auxilium præſtant (vt ipſe, & Aëtius tradidere) ſcammonium ex mulſa potum, aliaq́; medicamenta, quæ Ceruſſæ mali
ſuapte natura vrinam valenter pellunt. Poſt hæc clyſteribus vti conueniet, ac ſubinde prouidere, ne dormiant affecti, ſed auxilia.
vigilantes ſæpius euomant poto prius hydromelite, ſuſino, & narciſſino oleo admiſtis. Præferunt quidam vomitiones ab
atriplicis, & rapi ſemine concitatas: item clyſteres ex braſſicæ decocto cum oleo, abſque ſale: inſuper Theriacam ex vino, &
Mithridatis antidotum, & album meracum vinum largius potum.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

FVngorum alii genere, alii copia lædunt: omnes tamen ſtrangulatus ſuſpendio ſimiles concitant. Qui-
bus confeſtim ſuccurrendum: communiter ex oleo vomere cogendi, mirificè iuuat lixiuia ex ſarmen-
tis aut pyraſtri ſurculis, epota cum ſale, poſca & nitro. Fructus, aut folia pyraſtri cum fungis decocta,
ſtrangulantem illam vim auferunt, eſitataq́; eiſdem auxiliantur. Aduerſus fungos gallinacea oua cum
poſca proficiunt, adiecta ariſtolochiæ drachma: item abſinthium cum vino melleq́ue ſumptum, & ex a-
qua potum: apiaſtrum ex nitro: panacis radix, & ſemen in vino: fæx vini cremata, cum aqua: atramentum a Cat. χάλ-
a ſutorium ex aceto: radix, vel ſinapis, aut naſturtium eſu proſunt. κυ ἄνθος. i. flos æris.

NOn modò nocent in vniuerſum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & ſuapte natura veneno Fungorũ ve-
imbuti, ſed etiam quòd ex his, qui pernicioſi non ſunt, plus quàm ventriculi robur ferre poſſit, quandoq́; ingeratur, nefica natura
ita vt tunc non malefica vi, ſed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi ſint, & lentore non modi-
co ſcateant, ſuperato ſua quantitate corporis calore, ſuffocant, ſtrangulant, & deniq́; interimunt, niſi citius remedijs ſuc-
curratur. Cognoſcuntur qui mortiferi ſunt (vt ſuperius libro quarto tradidimus) ſi frangantur, quod illico varios mutent
colores, ſtatimq́; computreſcant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos eſſe lethales, qui virides & cæſij depre-
henduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, vt etſi ſciant fungos eſſe
plerumque necis hoſpitium, tamen ſui ipſius obliti, magno ſanè apparatu eos in cibis auidiſſimè deuorent. Verùm poſt-
quàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, vt ab his abſtinere homines non poſſint, ſaltem diſcant velim, vt ſe ipſos
à morte vindicent, fungos nunquam eſſe ſumendos, niſi prius cum ſylueſtribus pyris decocti fuerint. Quòd ſi ſylueſtria pyra Fungorum
deſiderentur, ex domeſticis ea ſupplere poterunt, quæ cæteris auſteriora habentur: in quem vſum adhiberi poſſunt tam re- præparatio.
centia, quàm ſole ſiccata. Præſtant idem arboris tam folia, quàm cortex, præſertimq́; ſylueſtris: ſiquidem fungorum anti-
dotum pyra ſunt. Dioſcorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos aſſignata, prætulit origanì; & ſatureiæ deco-
ctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (vt Philagrius explicat) album eſſe oportet. Sed pri-
mùm medicamentis ſæpius enarratis eliciendus eſt vomitus, & ſubinde acria infundenda clyſmata, vt extra corpus traha-
tur virus. Cæterùm ignorandum non eſt, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura venenati naſcuntur,
quandoquidem non modò ſuffocant, ſtrangulantq́; comedentes, ſed etiam inteſtina exulcerant, ventriculum inflant, ſin-
gultum & punctiones excitant, corpori vniuerſo pallorem inducunt, & vrinam remorantur. Præter hæc alia verenda, &
lethifera oriũtur ſymptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarũ, animi deliquiũ, perfrigidus ſudor, & mors ad po
ſtremum immatura. His primùm auxiliantur vomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus dome- Fungorum
ſtici raphani ſuccus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodeſt deinde mirum in modum Theriaca, & Mi- veneni reme-
thridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua vitæ vocata. Quamobrem quinta eſſentia no- dia.
ſtra Theriacalis, in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq́; aromata: cuiuſ-
modi ſunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, diamoſchum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento vinum
optimum, in quo ferbuerit piper, offertq́; ſubinde allium crudum deuorandum. Id quod facit vniuerſa ferè ruſticorum tur-
ba, qui (vt Galenus inquit) allio theriacæ vice plerumque vtuntur.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XXIIII.

LApideſcens gypſum ſtrangulationem creat. Quare eadem proferenda ſunt, quæ manſis fungis, auxi-
lia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei vicem penſat: vtpote cùm pingue ſit, euomendo lu-
bricas vias, & faciles reddit, deradiquè corpora non ſinit: quod vbi duratur in lapidem, gypſum efficit.
Quinetiam prodeſt oleum ex aqua mulſa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut ſar-
mentis facta, cum vino copioſiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut paſſo: hiq́;
decocto maluæ proluendi.

GYpſum omnibus notum, ſi bibatur, aut comedatur, ſtrangulat (vt Dioſcorides inquit) quod reſpirationis meatus va- Gypſi venefi-
lenter adſtringat, & obſtruat. Meminit huius inter venenata medicamenta Auicenna, ſic inquiens. Eadem ſunt gypſi cium, eiuſq;
indicia, quæ & ceruſſæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius ſtrangulat: quamobrem ijs, qui hauſerint, ea conueni- remedia.

unt medicamenta, quæ ceruſſæ, & fungis opitulari diximus. Poſtea lubrica danda ſunt, cuiuſmodi eſt maluæ, althææ, fœni græci, & lini ſeminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde vomitum excitandum, à vomitu calidam item cum melle præbet, vt iterum vomant: poſtremò Mithridatis antidotum vino meraco miſtum, drachmarum duarum pondere. Quòd ſi aluus ad hoc adſtricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clyſtere infuſis, & illinatur venter ricino oleo. Quin & murium ſtercus (vt ipſe ait) ex vino potum, proprium eſt gypſi antidotum. Auicenna autem vltimò purgari iubet ſcammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Αἷμα ταύρειον. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAuri recens iugulati ſanguis epotus, ſpirandi difficultatem, ſtrangulatumquè concitat: faucium, tonſillarumq; meatus cum neruorum diſtentione præcludit: lingua rubeſcit: dentes inficiuntur, & quædam concreti ſanguinis veſtigia, inter eorum commiſſuras reſtant. Quare vomitum vitabimus: ſanguinis enim globi attractu illo in ſublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus eſt quæ concretum ſanguinem diſcutiunt, & aluum ſubducunt. Groſsi lacteo ſucco turgentes ex poſca, & nitrum per ſeſe, auxiliantur, nec ſecus coagulum omne cum aceto, & laſerpitii radice, aut laſere: itidem & braſsicæ ſemen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ [a] folia cum pipere, & rubi ſuccus ex aceto: aluus reſoluenda. Iis qui ſeruantur, ſtercoroſa, & fluida per ſedem egeri conſueuerunt. Stomachum, aluumq; hordeacea farina ex aqua mulſa perungere oportet.

[a] Meum σπέρμα. i. ſemen.

Sanguinis tauri venenata natura.

NEmo tauri ſanguinem clàm potandum exhibere poteſt: nam vnuſquiſq; ſanæ mentis ſanguinem cognoſcet, quare, mea quidem ſententia, fieri non poteſt, vt venefici eo quenquam decipiant: quippe niſi largius bibatur, & adhuc calens ab ipſis defluens venis, antea quàm concreſcat, noxam non infert; aut leuem. Quo fit, vt eos tantùm taurino ſanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, vel vt aliquot ſæuum mortis genus ab legibus pro ſuorum facinorum pœna luenda inſtitutum effugiant, vel vt immedicabiles & grauiſsimos morborum cruciatus finiant vitam pertæſi (quod Plinius lib. 20. cap. 18. feciſſe ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem ſibi voluntariam conciſcunt. Proinde ſcitè Nicander in alexipharmacis ita ſcriptum reliquit. Si ex inſipientia quiſpiam atrum tauri ſanguinem hauſerit, mœrore adeò ingemit, vt nimio cruciatu tandem conficiatur, quando cordi appropinquans ſanguis ille condenſatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus ſpirituũ obturantur, & halitus ſuffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & ſingultibus iſte afflictus, crebrò humi ſpuma coinquinatus palpitat: hæc ille. Cæterùm ſi fortè fortuna euenerit, vt quis tauri ſanguinem potauerit, & ad eum domeſtici, quibus factum conſtet, Medicos aduocent, tunc Medici ijs vti poterunt remedijs, quorum hic abundè meminit Dioſcorides. Sed quoniam taurinus ſanguis menſtruum ſanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hic nobis occurrit fel pardi, viperæ, & canis piſcis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum vocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum ſudor, & malum deniq; improbatumq; caſtoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioſcoride in hoc venenorum cenſu prætermiſſa deprehendantur, & nobis propoſitum ſit, ſingulorum vires maleficas, earumq; auxilia deſcribere, hic locus opportunus viſus eſt, in quo de ijs diſſereremus, & noſtrum inſtitutũ, quantum poſſumus exequeremur. Sanguinis menſtrui venenum eiuſq; curatio. *Sanguis itaque* MENSTRVVS *mulierum, præſertimq; bilioſarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effaſcinat & inficit, vt lunaticos & amentes efficiat. Idem deteſtabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ veneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ, ipſum exhibendo proprijs maritis, vel alijs, quos odio proſequuntur. Huius tamen noxæ ſuccurritur contritis margaritis drachmæ pōdere ex melliſſophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneũ. Confert ad hæc (vt Conciliator inquit, ſi tamen id abſq; diuinæ legis iniuria fieri poſsit) vt affecti hilari frequentiq; mulierum conſortio lætentur, cum eiſq; coeant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodeſt & Theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Proſunt & viperei paſtilli ſcrupuli pondere, additis tum margaritis, tum Theriaca eodem pondere.* Pardi fellis venenũ eiuſq; remedia. *Epoto autem* PARDI *felle excitatur vomitus, ceu aloes amaroreos & nares inficiens: poſt vomitum vniuerſum corpus flaueſcit, ictericorum modo: poſtremò ea omnia conſequuntur incommoda, qua ab aſſumpto napello, & à viperarum morſibus eueniunt, cum tam ſæuum lethiferumq; ſit, vt tribus tantùm horis potantes perimat: quod ſi hoc temporis ſpatio non interficit, prorſus deſperandum non fuerit. Expugnatur primùm vomitionibus illico excitatis, ſubinde ijs vtique antidotis, quæ napello, vel viperæ morſu infectis opitulantur. Auicenna huic veneno peculiarem conficit Theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, ſingulorum drachma vna: capreoli coaguli drachmis quatuor, myrrhæ & rutæ ſeminis, cuiuſque ſemidrachma, quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde vomitionibus, ductiſquè demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta.* Viperæ fellis venefica vis & auxilia. *Sed* VIPERAE *fel adeò pernicioſum exiſtit, vt ſtatim animi deliquium adferat: quare rariſsimè antidotis ſuccurri poteſt, quòd nullum detur ea præparandi ſpatium. Veruntamen ſi quid eſt, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus vomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo vomitiones iterum, atque iterum mouere oportet. Poſt vomitus nihil ſalubrius, quàm theriaca, & mithridatis antidotum, moſchus, ambarum, & eorum compoſita medicamenta, quæ diamoſchum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perſeuerant, & corporis vniuerſi anguſtia, vinum quidem offerendum eſt, aut caporum, & gallinarum carnium ſuccus ex aquæ feruentis balneo in vaſe vitreo deſtillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduerſari oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam eſſentiam noſtram, quòd ictu oculi ſuis perquàm tenuiſsimis partibus in totum deferatur corpus.* Canis piſcis fellis venenũ & cura. *Porrò fel, quòd à* CANE *piſce eximitur, lethiferum eſt: quippe quòd potum, vel eſitatum lentis tantùm quantitate, ſeptenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauſerint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo & leporis coagulo. Prodeſt & corpus vniuerſum odoratis oleis illinire, & victu tenuiſsimo vti.* Felis cerebri maleficium & remedia. *Cæterùm qui* FELIS CEREBRVM *in cibis ederint, crebris afficiuntur vertiginibus, fiuntq; ſubinde ſtolidi & amentes. Quibus etſi ſubueniri poſsit, id tamen non niſi temporis tractu, & admodum difficulter fieri poteſt. His danda eſt Lemnia ſphragis, & vomitiones inde ſunt excitandæ, fieriq; id oportet, ter, aut quater in menſe. Præſtat item auxilium, ſi quotidie mane ſumant ægri diamoſchi confectionem, tribus vel quatuor horis ante cibum, quinimmò moſchus per ſe ſe ſufficienter auxiliatur: namq; vt quidam tradiderunt, moſchus tantùm huiuſce cerebri proprium eſt antidotum, ſi dimidij ſcrupuli pondere ex vino bibatur. Sed illud non eſt ignorandum,*

randum,

randum, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere poſſunt, ſed pilis quoq́, reſpiratione, & oculorum intuitu. Nam etſi pili omnes imprudenter in cibis ſumpti, præfocare poßint, anhelitus meatus obſtruentes, tamen felium priuatim exitiales cenſentur. Eorum præterea ſpiritus tabifico quodam veneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quoſdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, vt nunquam ſine ipſis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris vehiculo eorum ſpiritu, in tabem, & maraſmum incidere, quibus poſtremò confecti diem ſuum obierunt. Nec diu eſt, quòd in quodam monachorum cœnobio vniuerſa periit familia, magno felium numero & contubernio. Lædunt item ſuo (vt diximus) oculorum intuitu, adeò vt quidam reperiantur, qui his viſis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq́, maximè, quòd non modò ex eorum veneno prouenire exiſtimauerim, ſed etiam propria eorum natura, qui eos vel intuentur, vel audiunt: quandoquidem ij ſua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, niſi obijciatur id, quod natura ſibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat vidimus, & quoſdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem verùm ſit id aliunde euenire non poſſe, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodum ineſt, apertè ſanè oſtenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocauſtum nobiſcum cænaturus intraſſet, quò plurimum amicorum ſodalitas conuenerat, mulier quadam huius viri naturæ conſcia, ne is, viſo felis catulo, quem educauerant, iratus diſcederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluſerat. Sed quamis nec vidiſſet ille nec audiſſet catulum, cùm pauco pòſt tempore aerem felis halitu infectum inſpiraſſet, irritata ſtatim ea temperamenti qualitate felium inimica, emiſſo ſudore, pallida admodum facie, omnibus ſanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hic aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio eſſe diximus. Inuenitur etiamnum in CAVDAE CERVI *extremis partibus porraceus quidam humor felleæ bili admodum ſimilis, qui ſi fortè deuoretur, præſentaneum eſt venenum. Adfert enim illico intollerabiles anguſtias, animi deliquia, & omnia tandem ſymptomata, quæ epotum napellum conſequuntur. Succurritur his, vt cæteris primùm vomitionibus, epoto butyro excitatis. Poſtea dandus ſmaragdi puluis ex vino dimidij ſcrupuli pondere. Quin & piſtacia proſunt, & ponticæ nuces in cibis largius ſumptæ. Ad hæc vniuerſum corpus inungi præſtat, oleo è citrei ſemine expreſſo. Item theriaca proficit ex vino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoq́, infert incommoda quadrupedum quorundam* SVDOR, *præſertim equi, aſini & muli, quamuis etiam cæterorum ſit malus. Is igitur potus viridem tumidamque reddit faciem: ſudorem fœtidum in vniuerſum excitat corpus, præſertim ſub alis. Perturbat præterea tum ventriculum, tum aluum vniuerſam, genitis excitatisq́, flatibus in inteſtinis. Quòd ſi bibatur ex vino, delirium facit. His tepidam largius præbendam ſcribunt, vt concitato inde vomitu puluerulentus ſudor reijciatur. Poſt vomitum confert vinum cum roſaceo potum: item rhabarbarum ſemidrachmæ pondere ſumptum, addito foßitij ſalis momento: tametſi propria huiuſce ſudoris antidotus ea ſit Theriaca (vt Auicenna eſt author) quæ ex Lemnia ſphragide & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò ſuperius retulimus, de Pardi felle differentes. Venenoſum æquè ac lethiferum aiunt eſſe etiam* CASTOREVM, *quod iam putredine nigredinem contraxit, vel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (vt Strabo inquit) venenoſum eſt propria ſui natura. Animaduertant igitur tum ſeplaſiarij, tum Medici, cùm plurimi vſus ſit medicamentum, ne malum exhibentes caſtoreum, aliquem interimant, quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauſerint, ſed etiam intumeſcentem linguam exerunt, atque tam ſæua febre corripiuntur, vt vno tantùm ferè die intereant. Aduerſus hoc venenum mirum in modum iuuant vomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quæ reijciuntur, caſtorei odorem referant. Poſt vomitiones conducit diamoron potum, aut limonum, aut citrei mali ſuccus ſaccharo admiſtus. Verùm peculiariter huiuſce caſtorei antidotum eſt coriandri ſemen toſtum, drachmarum duarum pondere ſumptum.*

Felium conuerſatio noxia.

Feles quidã ferre nõ poſſunt.

Caudæ cerui venenum & eius curatio.

Sudoris animaliũ virus & remedia.

Caſtorei virulenta vis & curatio.

Γάλα ἐμπυτιαθέν. LAC INTVS COAGVLATVM. CAP. XXVI.

EOs, qui coagulatum lac hauſerunt, frequens illico ſtrangulatio inuadit, quod in globulos quoſdam lac coaleſcat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere ſæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item ſuccum: aut laſerpitii radicem, aut laſer cum poſca: thymumq́; ex vino, & cum luto ſuo lixiuiam. Sed nulla ſalſilago obiiciatur: quoniam magis lac coiret, & in caſeum denſaretur. Neque illos vomere conuenit: ſiquidem concretum lac ſeſe in gulæ anguſtias inſinuans, ſtrangulat.

CRedidere quidam Dioſcoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte differere, quo frequenter in cibis vtimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrarienſis ea epiſtola, in qua vniuerſam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui viri eruditißimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum nutrit, non autem ſtrangulat, vt omnes in vniuerſum homines teſtari poſſunt, ſed præſertim ij qui in montibus degunt, cum Maio & Iunio menſibus huiuſcemodi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis aſſerendum eſſe putauerim, quàm quod de eo tantùm lacte intellexerit Dioſcorides, quod cum admiſto coagulo bibitur, anteaquam coaleſcat ita vt intus, non extra coagulatum ſit. Quo factum eſt, vt in hoc à Ruellij interpretatione in aliam deſciuerimus & hic, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioſcoridis ſententiam exprimi cenſemus, ſi lac intus coagulatum, vel (vt Marcellus) lac cui coagulum admiſtum ſit, vertantur verba illa Γάλα ἐμπυτιαθέν. Nam quod iam coagulatum eſtur, non magno labore coquitur, ac digeritur, tranſitq́, in nutrimentum. Illud verò, quod vbi coagulum ei admiſtum ſit, ſubinde hauritur, priuſquàm coaleſcat, cùm aliquantiſper in ventriculo reſederit, vi admiſti coaguli illico inibi concreſcit, fitq́, concoctrici facultati adeò contumax, vt ſuperato caloris robore ſtrangulet, non ſecus ac taurinus ſanguis. Proinde aſſerit Dioſcorides, tauri ſanguinem minimè ſuffocare, niſi recens calidusq́, iugulati tauri venis defluxus bibatur, anteaquàm concreſcat: quandoquidem is non enecat aliqua propria veneni facultate, ſed concretione tantum, quam in ventriculo conſequitur. Id quod euidentißimum eſt in epoto lacte, cui admiſtum ſit coagulum: aut in eo quoque, quod ſine coagulo bibitur, & per ſe alijs de cauſis in ventriculo coaleſcit. Euenit enim quandoque hoc, cùm lac bibitum craßius fuerit, & ventriculi, & iecoris temperatura calida, & ſicca nimis. Nam ingens horum viſcerum cum caliditas, tum ſiccitas, conſumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod craſſum eſt, facilè cogit, & conſpiſſat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expreſſo ab ea, quod tenuium eſt partium, reliquum, craßioris ſubſtantiæ facilè

Lactis coagulati cõſideratio.

Quorũdam interpretum error.

*congelascit, haud secus quam de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Gale-
ni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, vt nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum
prius admisceat, ne in ventriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in
ventriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulo primò lac coagulat, contrarium-
q; deinde efficit, si iam concreto lacti superaspergatur: ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contra-
rium effectum præbet, si iam concreto aspergatur: recens enim caseus sale resperfus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad
curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in ventriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando
Lactis in ventriculo coagulati curatio. ijs tantùm sit vtendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant & discutiunt. Qua in re auxilium præstant
ipsa coagula, acetum, præsertimq; scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt & disgregant. Porrò illud non præ-
tereundum esse arbitror, quod vbi in hoc capite legitur, ϗ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, & figlinam lixiuiam, non vt
Diosc. lectio castigata. vertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius pu-
tat ϗ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditq; in hoc Cornarium, quòd putauerit figu-
los ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, vt ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opi-
nio, siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut pa[illegible]ri audiuerim, viderim aut legerim, veritati conso-
num non videtur, vt de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, vt infecturæ
Lixiuia pilopœorum. magis idonea reddatur, vtuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum namque lixiuia, quòd è combusta vini fæ-
ce plerunque fiat, ea quæ ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: vt proinde ad lac
dissoluendum in ventriculo coagulatum, est longè valentior. Error præterea facilis esse potuit librariorum, ex vnius dun-
taxat literæ variatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, vnde πηλοπλάθον & πηλοῦργον
aliqui figulum interpretantur, πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaque ratione putan-
dum fuerit πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctis-
simis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum, ea sectione, in qua de vnguentis tractat, capite 28. nil aliud hanc lixiui-
am esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, vel per lutum transierit, non autem cum cinere & calce factam. Sed cùm
figlinum lutum potius adstringat, contrahatq;, quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam
è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in ventriculo concreuisset.*

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

SPuma argenti pota, stomacho, ventri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina vulnerat, vrinamq; supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum vomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apii semen, aut piper, aut ligustri flos ex vino: aridum palumbis fimum, cum nardo & vino.

Spumæ argenti mala. *POta argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (vt Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc Aëtio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala, nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppressio, quamuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deijciatur: sermo item præpeditur, & sedis intestinum prominet: postremò inualescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro verò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti spumam sumpserint, alui molestia accedit: quin & flatus sese reuoluentes per medium ventrem, & iuxta vmbilicũ murmurant, instar torminum curatu difficiliorũ, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam vrinæ eijciendæ patet exitus: membra totius passim corporis ardent, planeq; iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt: hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd vbi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia videatur esse quantitas. Auget suspicionem Nicander, qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet, Aëtius tres, Auicenna verò tres drachmas non*
Spumæ argẽti curatio. *excedit. Curatio in vniuersum fit citatis primùm vomitibus, & infusis deinde clysmatibus (vt Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: præterea ventriculum apij succo, & aluum butyro illinire vtile est. Proprium verò huiusce veneni antidotum (vt idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cum hoc facultatis admodum deiectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem.*
Plumbi scobis noxa, & curatio. *Eadem quoque infert mala* PLVMBI SCOBS *tenuissimè contrita, & ijsdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est, quàm plumbum argenti aut æris recremento commistum.*
Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa & cura. *Nec deleteria vi vacant (vt author est Auicenna)* FERRI *tum scobs, tum squama, tum recrementum: tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum veniant vsum, denturquè potanda dysentericis, mulieribus vteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemquè ad enterocelas. Sed de his vel non infrenatis, vel plusquam par sit sumptis, fortasse intelligit Auicenna. Itaque excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio vniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis aluum valenter soluentibus medicamentis, secundum quæ butyrum tamdiu potandũ dare oportet, donec intestinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt perfundatur eorum caput oleo rosaceo, violaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens marasmi intemperies, & corporis vniuersi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (vt idem Auicenna scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, vel betæ succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse videtur absque manifesto sumentium discrimine, quandoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat: non tamen affirmauerim, quòd hanc ob causam eius quoque destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in ventriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cum*
Magnetis venefica vis & auxilia. *& ipse* MAGNES *deleteriæ sit facultatis, adeò vt eos, qui hauserint, lunaticos & melancholicos efficiat, eum haud quaquam ore sumendum esse duxerim. His itaque qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex vino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum*

larum oleo infuſos. Sed cæteris præferunt ſmaragdum ter nouem diebus potum, tribus ſemper intermiſsis diebus. Lethifera & non parum formidanda eſt etiam AERIS SQVAMAE *vis. Ea ſiquidem pota, intollerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias vomitiones concitat, obortis inde moleſtiſsimis alui & ventriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm vomitiones: deinde ægri in balneum mittendi ſunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodeſt & menthæ ſuccus potui datus: inſuper aluum, & ventriculum calido roſaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum ſucci tantundem. Sed nobis acori ſuccum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in noſtris non proueniat regionibus, nec niſi ſiccum afferatur. Lituani tamen & Tartari eo abundant, vt ſuperius libro primo prodidimus.*

Squamæ æris lethifera vis, & remedia.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

ARgentum viuum potum eadem quæ ſpuma argenti infert, eiſdemquè vtendum auxiliis. Lac copiosè potum auxiliari conſtat: ſed poſtea euomant, qui hauſerunt.

VEram omnino & exquiſitam argenti viui cognitionem non habuiſſe Dioſcoridem & Galenum, illud maximo indicio eſſe videtur, quod hic paucis, ille verò perplexè eius hiſtoriam, & facultates tractauerit. Hoc, vt in præfationis huiuſce voluminis commentario tradidimus, interimit, ſi largius bibatur, exceſſu ſummè frigido & humido. Putrefacit enim hoc ſuo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac ſubinde congelat ſanguinem, vitales ſpiritus, & ipſam denique cordis ſubſtantiam, quandoquidem id Medicis experientia compertum eſt, vt Conciliator teſtatum reliquit. Nam cùm ſeplaſiarius quidam ardentiſsima febre correptus, ſiti intollerabili vexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, vt aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti viui vas incidit, multumq́; ex eo potauit, aquæ fortaſſe vice: poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, vbi paucis poſt horis congelatus interijt. At cùm eius domeſtici ſub cadauere magnam argenti viui quantitatem inueniſſent, iam per ſedem egreſsi, aduocarunt Medicos, vt eius rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inueſtigarent. Ii ſtatim ex pharmacopolio argenti viui vas adferri iuſſerunt, quod vbi ferè vacuum reperiſſent, rem vti ſe habuerat deprehenderunt: auxitq́; fidem, quòd euiſcerato homine, adhuc argenti viui libram in eius ventriculo inuenerunt: quin & ſanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum receſſu frigidum eſſe argentum viuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum eſt, an purum ſit quod potum fuerit, an ſaliua alioue liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymiſtæ vtuntur, aut per ſe tantùm præcipitatum, aut vnà cum arſenico, vel chalcantho ſublimatum: cùm enim aliud alio pernicioſius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius eſt ſublimatum, ſecundum hoc præcipitatum: proximè ſequitur, quod ſaliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus verò cæteris nocet, quod purum, viuumque fuerit: vtpote cùm fluidum admodum ſit, & ponderoſum, non difficulter clyſteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cum ventriculo inhæreant, illum facilè erodunt & exulcerant. Argento viuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem conſequuntur ſymptomata, quæ argenti ſpuma pota infert, ſed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij reſipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd ſua exuperante humiditate, omnes humores, qui ventriculo alijsq́; circumſtantibus partibus hæſerint, computreſcere faciat. Cæterùm epoto ſublimato, illico lingua & fauces non aliter exaſperantur, quàm ſi quis immaturorum ſorborum ſuccum hauſiſſet. Quod ſanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, niſi difficilè, & longo tempore tolli poteſt. Id enim quàm primùm in ventriculum deſcenderit, ei pertinaciter inhæret: quare ſtatim erodit & exulcerat: tum inextinguibilem ſitim excitat & inexplicabilem anguſtiam inducit. His ſuccedit linguæ tumor, animi deliquium, vrinæ ſuppreſsio, anhelitus difficultas, & ventriculi, & inteſtinorum tormina, tam vehementi eroſione, vt niſi confeſtim ſuccurratur, pereant affecti, eroſis, perforatisq́; ventriculo & inteſtinis. Purum curatur (vt Dioſcorides, Aëtius & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti ſpuma: nam ſi copioſius ebibatur, non interficit, quòd ob ſui tum pondus, tum fluxilem ſubſtantiam facilè per inferna ſecedat, nulla in ventriculo, & inteſtinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quod ſcripſerit Auicenna, non deeſſe qui bibant argentum viuum, & nullam inde ſentiant noxã, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauſerint, continuè huc atq; illuc deambulent. Goritienſes mulieres ægrè parturientibus vltimo remedio, argentum viuum potandum præbent, ſcrupuli pondere. Nec deſunt, qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorũ milij quantitatem, citra vllam moleſtiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clyſteres, vomitiones, pinguia in potu ſumpta: & vt in vniuerſum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ venenis erodentibus conueniunt, quorum latius ſuperius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis ſtudio lectorem reijcimus: namque ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta ſunt. Nec alijs vtendum eſt remedijs, vbi quis cinnabarin ſumpſiſſet.

Argenti viui pernicialis natura.

Hiſtoria ſumpti argenti viui.

Sublimati epoti ſigna.

Argenti viui ſumpti curatio.

Argentum viuum partũ promouet.

Cinnabaris remedia.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικὸν. CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CAlx, ſandaracha, & auripigmentum pota, aluum, & inteſtina cum vehementi eroſione excruciant. Præbenda cuncta, quæ ſuo admiſtu illorum acrimoniam hebetant, ac ſoluunt, & facilem lubricamq́; aluum reddunt, cuiuſmodi ibiſci, & maluæ ſuccus eſt: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum ſeminis lini, vel ſemen tragi herbæ, vel oryzæ, lacquè cum aqua mulſa copioſum, iura pinguia, & boni ſucci.

NOn modò Calx, Sandaracha & Auripigmentum, quorum hiſtoriã ſuperiore libro tradidimus, hauſta vehementiſsimos ventriculi & inteſtinorũ cruciatus, & eroſiones excitant, vt Dioſcorides inquit, ſed etiam ſitim inexplebilem, faucium & gulæ aſperitatem, tuſsim, ſpirandi difficultatem, vrinæ ſuppreſsionem, & dyſenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (vt ſcitè docet Dioſcorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq́; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atque ſeminum quorundam ſpiſſamentis, vt in cantharidum curatione latius, diffuſiusq́; prodidimus: quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neque ijs ſane valentiora nobis ſeſe offerunt remedia. Quare ex eo loco medicamenta petenda erunt ijs, quibus vſu fu-

Calcis, ſandarachæ, & auripigmenti venefica vis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorũ quorundã venenum.

Arsenici sublimati curatio.

tura sunt. Eosdem quoque effectus malos & noxios præbent ARSENICVM *sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium: quod vulgò vocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius & lixiuij difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis & auripigmenti: tametsi altero sit vehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter vomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicæuè cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In præstantissimum verò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuissimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Sed antidotum omnium præstantissimum contra mortiferam Arsenici vim, est puluis Serenissimi Principis mei Ferdinandi Archiducis Austriæ, quo Pragæ seruatus est quidam suspendio damnatus, cui pulueris huius experiundi gratia, Arsenicum datum est in potione drachmarum duarum pondere. Siquidem cum is post quartam ab epoto veneno horam, liuidus totus adeò viribus destitutus decumberet, vt iã iam moribundus strangularetur, oblatus est illi puluis ex albo meraco. Quo factũ est, vt etsi in conflictu nulla ferè recuperandæ vitæ spes haberetur, vicit tamen natura hoc antidoto validior ac viuacior reddita, & veneni immanitatem superauit, adeò vt is sequenti die liber euaserit, & lætus coram omnibus apparuerit. Eodem quoque puluere alij à me seruati sunt, quinetiam ab alijs, qui antidotum à me receperunt. Franciscus Calzolarius myropola Veronensis amicus intimus meus, hoc anno eodẽ antidoto à me accepto duos homines Veronæ in carcere detentos, qui venenũ in pisce quodam dono missum vorauerant, post octauam diem à veneno accepto liberauit, præter Medicorum sententiam, qui symptomatum immanitatem cernentes, illos omnino morituros censebant. Nec quidem ab re, cùm alij duo, qui illis commensales in carceribus erant, eodem die mortui sint, quòd neminem habuerint, qui sui curationem suscepisset. Huiusce historiæ etiam assertores habeo Magnificos viros, patritios Venetos, Nicolaum Quirinum, & Hieronymum Marcellum, quorum hic Capitaneum (vt dicunt) ille Prætorem Veronæ gerebant, vt ex publicis eorundem scriptis, quæ apud me sunt, quisquis certior fieri potest. His accessit clarissimi Medici Antonii Capriani Mantuani testimonium, qui Tridentini Concilij aliquot annis Physicum egit magna cum laude. Nam cùm is, tum temporis, quo hæc euenerunt, Veronæ se reperiret, accersitus à Reuerendissimo Cardinali Nauagerio, admirandas huiusce pulueris aduersus venena vires, ad Excellentissimum Philippum filium suum, Reuerendissimi Archiepiscopi Pragensis Medicum, & historiam omnem descripsit, & vt me rogaret addidit vt eundẽ puluerem illi transmitterem. Sed & id mirum admodum videri debet, quòd hic puluis non solum haustus, sed etiam illitus, demorsos ictosq́; à venenosis animalibus seruat & sanat, eo è rosarũ aqua epithematis modo sub sinistro vbere, & super affecto loco illito. Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, hoc puluere à me accepto, quendam ciuem & vicinum suum à Scorpione magno ictum, iam animi deliquio detentum, breui admodum tempore reuocauit ad vitam. Quinetiã eadem seruata ratione proprium suum seruauit aurigam à serpente venenoso demorsum.* Porrò AERVGO, *præter alia eius mala ante dicta, adeò spirandi meatus occludit, vt magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis vomitibus, vt in Arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachmæ pondere ex vino albo pota. Præstat item in olei balneum laborantes ad ventriculum vsque demittere. Sed proprium huiusce pharmaci antidotum (vt ait Conciliator) est, vt qui hauserint, bibant ex vino corallia rubra in tenuem puluerem contrita senorum scrupulorum pondere. Cæterùm* RISAGALLO *vulgò dicto, quod quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq́; siccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ Argento viuo, & arsenico sublimatis, & ærugini adhibetur: quanquã priuatim non obscurè iuuat vniuersum corpus dulci amygdalino illinire, & violaceo iulapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expressum, semilibræ pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.*

Aeruginis remedia.

Risagalli curatio.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

QVi leporem marinum biberunt, piscium virus olent: procedente tempore aluus dolore afficitur, & vrina sistitur: & si quando eam reddere contingat, purpureum colorem refert: omne piscis genus auersantur, & odio habent: fœtido, ac graui sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scammonii succi drachma, cum aqua mulsa, puniciq; mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, vt tepebit potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturq́;, solis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibuntq; eos admisto vino, adiutique ab his percoquunt, cumquè appetere & comesse pisces cœperint, suæ salutis indicium habent.

Leporis marini veneni signa.

DIximus de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius senties, qualis est squamarum & piscium purgamenti. Porrò gustus, & sapor eius piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: vel cum nondum abluterum squamæ polluunt corpus. Sequitur huiusce potionem viridis fellis suffusio, cum obtenebratione visus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omniũm abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametsi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo sanguinea. Adhæc si pisces ægris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur: hæc ille. Cui subscribunt Aëtius & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto assignant, his verbis: Marinus lepus adeò icterum inducit, vt totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies liuens intumescit, pedũm plantæ incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntq́; oculi. Dehinc tussis emergit sicca, sputum cruentum, renum dolor, viriliumq́; inflammatio, adeò vt perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, vt pulmonem exulceret & erodat. Succurritur noxæ (vt Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & maluæ decocto. Neque id aliam ob causam, vt Aëtius declarat, quam

ad elici-

ad eliciendum vomitum, & veneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum & ſcammonium exhibet, partim ad citandas vomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera verò, vt incommodis ſubueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibuſdam aduerſus hoc malum humanus ſanguis calens è venis potus: humanum item lac, ab ipſis vberibus exuctum, & vulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſeron tribus diebus pota.

Φρῦνος καὶ βάτραχος ἕλειος. RVBETA ET PALVSTRIS RANA.

RVbeta, aut rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, vt planè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, ſingultuſq;, inuita interdum geniturę profuſio conſequitur. Adiuuantur ſecundum vomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi ſunt, vt vehementi ambulationi & curſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur: quinetiam quotidie lauandi ſunt.

RVbetæ Ranæ, quam quidam bufonem vocant, diuerſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis verò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior magisq́; lethifera eſt, quàm quæ in paludibus & aquoſis ſcrobibus viuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloyſius Mundella Brixianus, octaua ſui voluminis epiſtola) tantoq́; magis noxia, lethiferaq́; fuerit terreſtris, quantò in opacioribus frigidioribusq́; locis vitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium peßimæ creduntur, quæ in vmbroſis conuallium ſyluis, & in arundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq́; conteguntur cuti, adeò vt acutiſſimo palo quandoque difficilè à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodiantur. Hæ cum circumnaſcentes herbas, ſiue aliquod depaſcens animal, veneno inficere volunt, contrahunt ſeſe in tumorem, vt venenum per vrinam longius eiaculentur in plantas, & circumſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè intereant homines, qui fraga, fungos aliasque plantas harum veneno infectas inſcij deuorauerint. Quippe quòd non modò veneni mictu hæc omnia inficiunt: ſed etiam ſaliua ea ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus: quinetiam earum ſanguis vipereo ſcatet veneno. Proinde mirum non eſt, ſi in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant, tamen compreſſa ſcabris gingiuis particula, & ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliua, demorſos venenant, vt in præfationis huiuſce libri commentario tradidimus. Siccæ & in puluerem potæ, vt Auicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, vertigines, conuulſiones, dyſenteriam: faſtidium, vomitus, animi deliquium, delirium, amentiam & plerunq́; edentulos faciunt homines, quamuis euadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum veneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur ijs malis affecti Theriaca, vel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex vino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo & vino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra Theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi puluerem ex vino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen vt ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibique concluſus moretur, donec deferueſcat cadauer, totiesque ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aëtius mulis & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poßit, calidißimo affectos, vel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioque, vt Auicenna eſt author, hoc in negocio non parum conueniunt. Proinde prodeſt ijs maximè rhabarbarum, diacurcumæ & dialaccæ confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri ſolet.

Rubetę paluſtriſq; ranæ venenum.

Ranæ maleficæ ſigna & curatio.

Βδέλλα. HIRVDO. CAP. XXXII.

DEuoratæ cum aqua hirudines, ſi ori ventriculi adhærent, tractione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitij folia aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum poſca: nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſſis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum deuoratarū nota.

Hirudinum curatio.

Hirudines rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus & stagnantibus: quandoquidem in probatissimis fontibus, & arenosis & saxosis fluuijs non nisi rarissimè viuunt, cum suapte natura cœno ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui palustres vel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum inexpertis viatoribus nonnunquam euenit: namq; æstatis tempore calore & siti defatigati, dum aquam, cuicunq; in itinere obuiauerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, vt subinde non modo sibi sanguinem exugi sentiant (vt tradidit Dioscorides) sed etiam (vt Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaquam aliquod offeratur medicamentum, inuestigandum est, an animal ori ventriculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam vbi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori ventriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitij lachryma, quin & lixiuium cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantum hæc interficit animalia: conferunt insuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si verò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixiuiū gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, vel chalcanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (vt Dioscorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè vnà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd statim sub linguæ radicibus, vel in primis faucium partibus adhærescit, ita vt depressa lingua videri possit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, vel quouis alio instrumento, quod cuiq; in promptu fuerit.

Ἐλλέβορος λευκὸς, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν.

VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAP. XXXIII.

PRouidendum etiam ijs, quæ etsi ferendi auxilij gratia tradantur, non minora tamen cæteris venenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agaricū nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione & similibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coercebimus. Neq; negligenda quæ parum quidem nocere videntur, interim veró vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola vomitio recreat.

Diuisio capitis castigata.

Extant quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio & Agarico nigro, à præcedenti capite seiunctum non legitur. Verùm cum antiquissimus manuscriptus codex, hæc proprio & peculiari capiti dicauerit, videaturq; absurdum de his disseruisse Dioscoridem vnà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neq; ijsdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaq; est, quòd cum hactenus scripsisset Dioscorides omnium venenorum indicia, quæ pota, vel deuorata, homines necant, vel saltem ægros efficiunt: quin & vniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum vis frangi ac destrui possit: cum præterea sciret aliqua in medicum vsum haberi medicamenta aluum ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, vel maiori mensura, vel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quā quæ propriè venena vocantur, Medicos illud hoc loco admonere voluit, q̄ in propinādis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quamuis, inter ea omnia, quæ in medicum vsum veniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapsiæ, albi veratri, elaterij & agarici, non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre possunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis visum sit, si tantum horum exemplo imperitos Medicos, discrimen noxamq; docuisset, quæ omnia in vniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; sumentibus adferunt, cum (vt modò diximus) vel largius quàm deceat, vel suis antidotis exuta sumuntur. Sed vt harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie passim vtuntur Medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, veratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa & chamelæa. Quandoquidem cum hæc omnia Medicis in frequentissimo sint vsu, ad corporis excrementa exigenda, & ad vomitum quandoq; ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentiæ adscribi posset, si hæc prorsus silentio inuoluissem, præsertim cum sæpius eueniat quorundam circumforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe ac sæpius improbauerim) vt vulgaribus ac rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniā nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, sexum consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, vt ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti proprijs succurrerent remedijs, facilè interirent.

Albi veratri, aliorumque noxa & auxilia.

Albi itaq; Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterij aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur vomitus, ingentia alui profluuia, intestinorum tormina, strangulationes & respirationis angustia: quibus dehinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, vt paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico vel suffocati, vel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur vomitiones (vt multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in vniuersum omnibus aduersantur venenis, præsertimq; Theriaca, cui (vt Galenus pluribus in locis testatur) vis peculiaris inest, modò adulterio vacet, vt sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorum superet vires, vt nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo veratro confert aqua mulsa largius sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti vel deuorati, traduntq; hæc propria albi veratri esse antidota.

Cyclamini auxilia.

Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum.

Elaterii auxilia.

Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: verùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ denique & nigri agarici noxa tol-

xa tollitur ijs medicamentis, quibus albo veratro ſubuenimus, cum eadem ſint huius, quæ illorum incōmoda. Fiunt quoq; à NIGRO veratro (vt ſcribit Auicenna) interdum horrenda ſymptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, ſuffocationes, conuulſiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ areſactio, dentium conſtrictio, frequentiſsimi ructus, & vniuerſi corporis inflammatio: & niſi illico ſuccurratur, tremor conſequitur, vniuerſum occupans corpus, cum quo poſtremò commoriuntur ægri. His auxilium præſtat abſinthium ex vino potum: quin & cumini & aniſi ſemen, nardus, caſtoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex vino pota appoſitis, vbi intumuerit venter, linteolis igne calefactis, itemq; ſacculis flatus diſcutientibus. Cibandi autem ſunt ægri recenti caſeo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam paſſo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in vniuerſum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, vtpote qui non modò albi veratri vires demoliantur, ſed etiam nigri.

Nigri veratri noxa & cura.

Porrò EVPHORBIVM fauces, & guttur vehementi admodum incendio vexat. Corpus vniuerſum inflammat, ventriculum & inteſtina magno dolore erodit, ſingultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt TVRPETVM, Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris & Ricinus. Quanquam non tam acriter nocent, veluti euphorbium. A THYMELÆA autē, & Chamelæa pituitoſæ ſpumanteſq; excitantur vomitiones, alui profluuia, intollerabiles inteſtinorum, & ventriculi eroſiones, anguſtiæ, inflammationes, & vniuerſi corporis cruciatus: quin & ſitis implacabilis, ſingultus, conuulſio, præpedita locutio, & alia ſæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt.

Euphorbii, Turpeti & Thymelææ venenata potio.

His omnibus in vniuerſum primùm opitulantur vomitiones & clyſmata, ſeruata vniuerſali methodo, ac etiam communis vſus antidota. Priuatim verò proſunt oleoſa ac pinguia: item quæ valenter ſunt frigida, vt hæc ingentem feruorem extinguant, illa verò vt exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex roſacea aqua potam, punicorum auſterorum vinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum ſuccum: item hordei ptiſanam niue, vel glacie refrigeratam. Sed proprium (vt aiunt) euphorbij antidotum eſt citri ſemen ex vino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij verò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum cotoneorum, rhois ribiſq; ſuccus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit ſanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia ſphragis & ſmaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex vino pota, in quo Cretenſe dictamnum incoctum fuerit: item mumia ſepulchrorum in puluerem ex vino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex vino hauſta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum eſt hyperici ſuccus, aut herba ipſa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ roſaceum ſerapium, ex hordei ptiſana potum, & ſubinde origanum Cretenſe igni toſtum. Sed hæc omnia præſtant tantùm ad ſupradictorum medicamentorum vim deleteriam ſuperandam.

Euphorhii & aliorum omniū curatio.

Cæterùm cum plerunq; eueniat, vt hæc, quæ modum excedunt medicamenta, varia ac diuerſa adferant incommoda, quæ etiam ob ſui repentinam vehementiam præſentanea expoſcunt remedia, nempe continentes vomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri ſanguinis, cum vaſorum oſcula veneni vi reſerantur, conuulſiones, præfocationes, animi deliquium, & virium omnium imbecillitatem, idcirco non modò attendendum fuerit, vt medicamenti vis antidotis ſuperetur, ſed etiam vt ipſis grauibus ſymptomatis omni diligentia ſuccurratur. Quandoquidem hæc ſæpius tanti ſunt ponderis, vt maiorem celerioremq; expetant coniurationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; vomitus modum excedentes (ſi tamen medicamentum cum humoribus reiectum ſit) adſtringentibus medicamentis, quæ ventriculum roborant, exterius præſertim illitis, quin & vinculis ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus ſumpta flaua myrobalana, tam ſicca, quàm ſaccharo aſſeruata: item nuces cum putaminibus ſaccharo ſimiliter conditæ, diacytonites, ſaccharum roſaceum diutius inueteratum, addita Lemnia ſphragide: præterea cydoniorum & punicorum malorum vinum, ſylueſtrium prunorum ſuccus, myrti baccæ, rhus, roſa ſicca, ſylueſtrium roſarum ſemen, cornu ceruinum combuſtum, ſantala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita proſunt, hæc ſeſe offerunt, Indica videlicet & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiſcina reſina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiſcinum & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad vomitiones compeſcendas, ſed etiam pari facultate valent ad ſiſtendas alui fluxiones, quæ modum excedant: verùm ijs vniuerſa aluus eſt illinenda, ab ipſo ventriculi ore ad pubem vſq;. Præſtat brachia à ſcapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes vſq; faſcijs conſtringere, offuſis ſubinde auſteris plantarum ſuccis. Confert item ſudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs & cruribus, in calidæ balneo demerſis. Ab his dare conuenit, quæ adſtringunt & roborant. Principes in vniuerſum facultates roborant odorata medicamenta, cuiuſmodi ſunt roſæ ſiccæ, caphura, garyophylla, agallochum, ſtyrax, laſerpitij lacryma, iuniperi baccæ, ſantala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuſcemodi alui fluxionibus Auicenna naſturtij ſemen toſtum, trium drachmarum pondere, ac ſubinde in lacte decoctum, quouſque lac concreuerit; & poſtremò potum. Si verò hæc non profuerint, ſoporiferis vti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanaſia, requie, & alijs quibuſcunque quæ opium aut meconium exceperint. Nam etſi hæc quoq; noxa haud vacent, tantum tamen adferunt iuuamenti (ſi tamen recta ratione exhibeantur) vt ijs tutò in tam magno diſcrimine Medici vti poſsint. In ſumma ſi optimam haberemus Theriacam, quæ ex adulterinis & ſuppoſititijs non eſſet confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in ſuperanda vi medicamentorum aluum ducentium.

Remedia ad varia ſymptomata.

Siquidem teſtatur Galenus (vt paulò ſuperius diximus) pluribus in locis, ſuis in libris de Theriaca ad Piſonem & Pamphilianum, illud optimæ Theriacæ indicium eſſe, vt à præſumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra vllam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum eſt præſtari ab antidoto noſtro, cuius deſcriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario.

Theriacæ optimæ indicium.

Prodeſt non parum præter hæc vomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam victus regimen ex adſtringentibus & auſteris inſtitutum, quæ deinde niue vel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune ſuſpendi. Adiuuantur conuulſiones, quæ ab ingentibus laborioſiſq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora vireſq; roborandas vtuntur Medici. Quo in negocio præfertur humanum lac ab ipſis exuctum vberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admiſtum. Proſunt & nuclei pinei, piſtacia, Indicæ nuces, & melopeponum ſemen, omnia in mortario contuſa, & caporum iure colliquata, addito candidiori ſaccharo. Opem ſimiliter fert caporum, & phaſianorum exenteratorum carnium eliquatus ſuccus, carnibus ipſis tenuiter inciſis, vitreo vaſe concluſis, & in aquæ balneum eodem in vaſe decoctis, quouſque vniuerſus ab his exudauerit ſuccus: is namque frequenter potus cochlearis menſura (vt libello de viribus cordis prodidit Auicenna) magis ſuccurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum vitelli carnium iuribus admiſti, & ſaccharo reſperſi: inſuper caporum, phaſianorum, perdicum & attagenarum pulpa in mortario contuſa & iure & ſaccharo temperata. Præfocationibus porrò ſubuenimus ijſdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum ſuperius mentionem

Remedia ad cōuulſiones ex alui profluuiis.

fecimus

fecimus cum de mortiferis fungis differeremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioſcorides præter prædicta, melanthij, ſylueſtris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibuſdam cacti vocantur. Quorum omnium hiſtorias & facultates ſuperius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non ſemper nocent. At ſi noceant, curantur excitatis vomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Poſt quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq́; animaduertant ſeplaſiarij probi ac fideles, ne in ponderandis hiſce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos velim, vt imperitos ac temerarios circumforaneos à pharmacopolijs ſuis excludant, reprehendant, & miſſos faciant: ac ſi opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miſelli ægrotantes, ſub publica omnium fide ab hoc improbo ac peßimo hominum genere perdantur, atq; in perniciem agantur.

Ο᾽ικεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQua frigida abunde pota, aut meracum vinum liberalius epotum, aut paſſum, prȩſertim á balneo aut curſu, aut vehementi exercitatione, ſtrangulatus, & dolores infert. In quibus ſanguinis miſſio protinus & vacuatio, imminentia ſoluunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta ſint. Subiungeremus etiam antidota neceſſaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus vtimur, quale Mithridatium eſt præſertim, & quod ſanguine, & quod ſcinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentiſſimè ſcripta ſunt, hic ab eorum deſcriptione ſuperſedemus.

Rerum domeſticarum noxa.

NOn modò aqua frigida, & vinum meracum, aut paſſum, inter ea, quæ nobis domeſtica ſunt, & quotidiano vſu alimentum præbent in humanæ vitæ ſubſidium, eo modo pota, quo Dioſcorides ſcribit, maxima adferunt diſcrimina, ſed etiam carnes & piſces. Etenim hæc vtraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius aſſeruata, ſubindeq́; frigida deuorata, eoſdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametſi quandoque non niſi duobus, aut tribus poſt diebus appareat noxa. [Carnium noxa.] *Toſtæ præterea carnes, venenatorum ſubeunt naturam, ſi calidæ inter duas ſuffocentur patinas, obuoluanturq́; linteis, ne exhalare poßint. Eadem etiamnum mala inferunt morticinæ carnes eſitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à venenatis ſerpentibus, aut à rabidis brutis demorſa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem ſæpius harum eſu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, veternus morbus, & ad poſtremum mors inſequitur. Quamobrem hæc ſanè negligenda non ſunt, quin potius ſumma cura vitanda: quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumeſcente inde toto corpore, tandem vitam miſerè finiuerunt.* [Oua barbi piſcis.] *Nec minus euitare oportet oua barbi piſcis, nam adeò venenata ſunt, vt ſi largius ſumantur, eos qui hauſerint, in magnum periculum adducant.* [Piſcium & carnium noxæ remedia.] *Piſcium curatio eadem eſt, quæ fungorum: quanquam non exiſtimat Conciliator, vt piſcibus ſicut mortiferis fungis conueniant ſylueſtria pyra. Carnium verò ſuffocatarum malis ſuccurritur excitatis prius vomitionibus, & infuſis clyſteribus: mox vini optimi & odorati potu, admiſto cydoniorum malorum ſucco. Præſtat à vomitu Lemniam ſphragidem bibere, vnà cum agallocho, & maſtiche: quamuis eadem ſit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.*

De venenatis animalibus.

Ἰοβόλλα. VENENATA. CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ virus eiaculantur, & exitialibus venenis, ideo ſcribere aggredimur, vt tota curationis remediorumq; ratio ad vmbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quám cæteræ aliæ, neceſſaria eſt ijs, qui artem medicam exercent, vtpote cum adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis & cruciatibus, plurimiſq; alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in ſumma faſtigia duo, ſicuti ab initio relatum eſt, diſtribuitur. Nam qui de feris, virus inſpuentibus ſermo diſſerit, theriacus dici ſolet: qui verò de amoliendis veneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, ſimul quæ ſequi ſigna conſueuerunt, præmonſtrabimus: tum quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter vrgentem ſæpenumero neceſſitatem. Siquidem pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & graſſantia ſenſim pericula cient, ita vt dilationem admittant: pleraq; veró præſentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, vt ſpatium curanti liberum non relinquant: partim ſceleris admiſſi conſcientia, aut triſti aliquo euentu oppreſſi, hauſto ſponte veneno, mortem ſibi conſciſcere conantur: qui poſtea deprehenſi aut reſipientes, & vitæ cupidi, præſentaneam opem poſcunt. Non deſunt qui hoſtiles ſagittas illinentes, aut fontes aquaſq; puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduerſarijs perniciem moliuntur. In quibus ipſis etſi maleficium non ſubitó, ſed aliquantò poſt graſſari natura ſua comparatum eſt, tamen niſi primo quoq; tempore coerceatur, & remedijs ſubinde excipiatur, fruſtrà tandem ſuccurritur, occupatis iam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari induſtria diligentiaq; in ea re vtendum eſt, vt quod in alijs incommodis ars conſueuit, in his quoq; ſalutem mortalibus præbeat. Quin & apud priſcos genus hoc vnum exiſtimabatur eſſe eius partis, quæ medicamẽtis pugnat: ſed recentiores id ipſum diſcreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, ſalubris ſanantiſq; medium ſtatuentes, parua & leui ſupra modum perſuaſione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus conſtitutiones eſſe contendunt: vnam, quam ſani degimus: alteram, qua ſiniſtra valetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter vtraſque locum ſibi vendicat. In qua poſiti, ſanitatem ſpecie mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corruptricem, quæ corporibus noſtris incumbit: quemadmodum in ijs videre licet, quos excandeſcens rabie canis momorderit, necdum tamen aquam

horrent:

horrent: in ijs quoq; qui cantharidas hauſerunt, ſed nondum vrinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, tripliciq; corporis conſtitutioni meritò reſpondere tradunt. Salubrem partem eſſe volunt, quæ ſanitatem tuetur: præcauentem, eandemq; prohibentem, quæ obſtat, quò minus in morbos incidant: & ſanantem, qua vitia diſcutiuntur. Quibus ita reſponderi poteſt, quòd primùm ex iſta ratiocinatione non tres corporis tantùm, ſed quatuor haberi conſtitutiones fatendum eſſet: quippe vt aliqui ſunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentẽ cauſam ſunt obnoxij: ita ſunt qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen ſecundæ valetudini reſtituti ſunt: id quod in ijs qui à morbo proximè ſeſe recolligunt, cernere licet, qui virium recreationem & robur deſiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet, ita præcautionem eidem ſubijci par eſt. Ad arcendas enim valetudines vehementibus vtimur auxilijs, altiore ſcarificatu, vſtionibus, amputatione derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & pleriſq; alijs. Verùm enimuerò ſunt vſq; eò rudes nonnulli, vt ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius ſententiæ inire rationem haud promptum eſt: etenim cum verbum ipſum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamq; vim præ ſe ferunt. Mirum verò niſi etiam ſua illa diſtributione partium eos complectuntur, qui in peſtilentis cœli ſtatu morbo nondum correpti ſunt, peſti tamen, propter obuerſantem aëris occaſionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forſitan quis poſſet, ſalubris inſtitutionis præcepta non aliud eſſe, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cum firma reddere corpora, & minus vitijs obnoxia nitamur, vt inoffenſa valetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id ſilentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei eſt, non oportere medicinæ partium diſtributionem, totidem corporis conſtitutionibus reſpondere, ſed naturas ſingulorum ſuis notis ſeorſum ſcrutari ac explorare, vt ſuis locis oſtendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare cõuenit, affectus, qui à virulentis animalibus venenisq; contrahuntur, vocari cœcos, id eſt, quorum ratio minimè iniri poteſt. Quin & ea, quæ eiſdem auxiliantur, nulli pariter ſunt addicta cauſæ: quapropter quæſtionibus obſeruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari ſolent. Neq; prorſus verum deprehenditur, affectus huiuſmodi cœcos eſſe: nam quod ſemper ſe protrahit, & nullum in quibuſdam neceſſarijs vſum exhibet, haud facili coniectura colligi poteſt: etſi naturæ proprietate prorſus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus venenis & animantibus, quæ virulento morſu ſæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum vſum præbet, datq; medendi occaſionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullive cauſæ obnoxium reputatur: ſed magis ab ipſo quis impulſus, demonſtrationem ſe habere, & opinionem de abditorũ cognitione confirmare poterit. Nam etſi ſæpe minora ſunt, quàm vt ſenſibus percipiantur, euidenter tamen ex ipſis inter ſe collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Pliſtarcho dicauit, ſatis modos perſtrinxit, ad verbum ita ſcribens. Noſſe quis hoc poteſt cum in alijs non paucis, tum in viperis & ſcorpionibus, & reliquis id genus, ſecum animo reputans, vt quamuis exiguo ſint corpore, vixq; conſpectui ſubijciantur, magnorum tamen diſcriminum ac dolorum cauſas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, vimq; præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit ſpectare. Quanta enim moles corporis eſt, quæ à ſcorpij ictu, & aliorum id genus venenatorum, quæ nos morſu conficiunt attingitur? quorum aliqua vehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec deſunt quæ præſentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum eſt quod à phalangij morſu ingeritur, & vniuerſum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipſorum deprehendere poſſet, cùm prorſus exigua mole conſtent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, conſtitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehenſum ſit, vim quandam ipſis ineſſe mortiferam, quæ inſinuata corporibus, moleſtiarum, quæ exoriuntur, nobis cauſa ſit, in confeſſo eſt, & omnium conſenſu perſuaſum. Nec quiſquam inuenietur vſqueadeò contentionis ſtudio flagrans, qui aliunde exoriri moleſtias aſſeueret, quam à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter vtilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, vt nihil prorſus nos lædat, incomprehenſa communis cauſæ quæ proprijs ineſt ratio: quandoquidem tum euidenter indicari poſſit, cum deprehenſa eſt. Ideo Eraſiſtratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione inceſſens, cæcis affectibus cauſas aſſignauit, inficiatus his communem, & ſupremam morborum cauſam incomprehenſibilem eſſe: & hanc in eo, quem de cauſis ſcripſit, commentario aptiſſimè prodidit, candido ſignatam lapillo. Nec ferendos eos eſſe cenſuit, qui ſe dicant in quibuſdam, vt in venenis, ſerpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos eſſe: neq; ſatis facturam ſibi obſeruationem eam, quæ à cauſarum comprehenſione ſeparata eſt: primùm enim genere comprehendi facilè poſſunt. Quod autem ſit lethifera vis, corporaq; permutans, ita vt perimat, ex ijs quæ per genus, non per ſpeciem vagantur, curationẽ indicat, qua hæc hebetare, & prorſus expugnare liceat. Cum verò ſubiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam venit quis, & ante obſeruationem ad vomitum, ad vulneris dilatationem, ad demorſæ partis ſuctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, vrentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiſcuntur, admouit, poſtremò partẽ amputauit: ſecum reputauit medicamina, quæ per ſummam cutim ferre, & applicari ſolita, immiſſæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaq;, quæ diſſeruit Eraſiſtratus, veritati conſentanea ſunt, nec arti refiagantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapſam, negociorum, quæ ipſa faceſſit, eſſe cauſam diffiteantur: verum rudiuſculè nomini attendunt. Nam apud ipſos palàm immiſſa vis φθοροποιὸς, id eſt mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius eſſe poteſt, quàm cauſæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος & ἀνακαλύπτειν, eſſe reliquis omnibus ſimilia, in quibus partes quædam dictionum non pro virtute, ſed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his vocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neq; certos, neq; principes retinent ſignificatus: ſic in hoc verbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Hinc ad cauſarum differentias tranſeunt; affirmantq; cauſarum aliquas euidentes eſſe, quæ dum aduerſam valetudinem crearunt, ſeparantur: cuiuſmodi ſunt frigus, labor, æſtus, & ſimilia, quaſdam continentes, quæ permanent, poſtquàm morbum excitarunt, hoc eſt, quib. præſentibus, & effectus eorum adſunt: increſcentibus, affectus augentur: decre-

ſcenti-

ſcentibus, minuuntur: & cum deſinunt, ijdem finiuntur: quibus ſolis ac per ſe manentibus, effectus quoque ipſi manent. Talia quidem receptiſſima ſunt cauſarum diſcrimina, quorum nulli phthoropœon ſubijci poteſt. Euidens enim cauſa non eſt, quoniã morbus ipſe permanet, nec ipſa à corpore ſeparatur. Nec continens cauſa dici poteſt, cum magna ex parte hic adſit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioſo cane ſunt demorſi. Quòd ſi neq; euidens cauſa, neq; continens fuerit, neq; per ſe, neq; alterius conſortio cauſa erit. Quód ſi á nulla cauſarũ differentia phthoropœon deducere poſſumus, conſequitur, vt neq; cauſam eſſe fateamur. Quòd autem aſſerunt, vocabula quædam in ſe non habere partes rerum ſignificatrices, ſed nuda & ſimplici pronunciatione ficta eſſe, fateri neceſſe eſt. Verùm non omnia, ſed perpauca talem nanciſci conditionem exiſtimandum eſt: neq; enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atq; aſſumptitia profertur, ſed longè principem obtinet ſignificationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id eſt corruptionis nomen, mutationem in peius ſignificat: ſic hoc verbum ποιεῖν ſumi debet, vt nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορά ſecum habeat, declaret: neq; prorſus id ſignificat, quod omnes palàm audiunt, & huic ſimile redditur, παιδὶ ἔχειν δίψος. Si dantà corruptione ſanis fieri morbum, concedunt vtiq; vim in huiuſcemodi verbo ποιεῖν ſubeſſe: ſiquidem aliquid eſt, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, oſtenditur per ſingulas cauſas, quę corporibus ſubijciuntur, idq; tam in lethalibus venenis quàm in ijs quæ corporib. ingeruntur. Verùm nonnihil ſubiacere cauſarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuiſionem aſſumentes. Qui verò ſe dogmaticos profitentur, cauſam eſſe partim præparantem, partim continentem aſſerunt, vt inguinum vlcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum aſſiſtat, tum etiam ſeparetur, vt á fractis præcipitatio. In ſumma quoties quidpiam ſuapte natura cauſa fuerit, nec vlla diuiſione comprehenditur, vitioſum eſt, neq; cauſæ adſcribitur, eorum quæ idem genus ſortiuntur. Sed quod phthoropœon cauſa ſit, nomen ipſum argumento eſt, & in ijs quæ contingunt, apertius oſtenditur. Quid aliud cauſæ arbitrantur eſſe poſt impreſſum à ſerpentibus ictum, quàm ex animante vim, & illapſum in corpora virus? Neq; enim frigus, neq; æſtu, neq; ſectionem corporis, neq; cruditatem, neq; aliud quicquam ſimile cauſari poſſunt. Verùm quoniam cauſarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipſis dicendum, vtroq; iſtorum modorum euidentem quidem cauſam eſſe, quod affectum præcedit, & quod corporis ſubſtantiam pręoccupat: continentem verò quod morbis præſentibus adeſt, qua ſeparata recedunt, quæ cum ipſa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaq; mortiferam vim intrinſecus manifeſtiſſimam eſſe cauſam, ipſamq; principem facere ſcopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, varijs modis eſt certandum, donec vis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua peſtis intrauerit: modò aliqua alia, præſertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens viſcera tangat: aut eius pernicies eluatur retundaturq;, cum iam membratim peruagatura eſt. Itaq; venena ſi hauſta ſint, crebris vomitionibus: ſi morſu impreſſa, ſcarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumſcriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinentur verò infuſione, & impoſitu medicamentorum acrium cohibentur: hæc ſimul vtiq; arcere virus & eluere poſſunt. Reſtinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut paſſo nulla aqua diluto, vel contrariorum eſu, quę acrimonia ſint prędita. Poſtremó deiectio alui, euocatus ſudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonſtrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam, ſed & magnitudinem, & tempus, pro ſcopo conſiderare oportet: etenim ab ijs remedia quàm plurimum diſcrimẽ capeſſunt. A magnitudine quidem, cum nonnulla ex venenis, & viroſis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementiſſimos dolores, aut cœcos cient: alia vix medicamentis cedunt, & magis minuſve moleſtias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxilijs expugnari: & minus infeſta, mitioribus. Quippe abſurdum fuerit in grauioribus, ſegnioribus medicamentis homines in diſcrimen adducere: in minoribus verò, vehementium auxiliorum iniuria corpus laceſſere. Finitio à temporibus in promptu eſt: hoc enim ſubito in pericula, & præſentes moleſtias adducit: illud verò ſenſim, & dilatans in diem longam, aut breuiorem producit. Itaq; in acutis quidem confeſtim multa ſimul auxilia repræſentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita ſint. Iam membratim rem proſequamur.

Ratio tractatus de virulentis animalibus.

CVm hactenus tradiderit Dioſcorides de his priuatim venenis, quæ epota aut in cibis ſumpta, corpora noſtra permutant, corrumpunt, deſtruunt, & deniq; in perniciem agunt, vt hac in re nihil amplius deſiderari poſſet, ſtatuit deinceps de his etiam ſibi eſſe differendum, quæ virulenta animalia ictu, vel morſu relinquunt. Quòd vtiq; probè ſciret, hæc non minora, quàm illa repræſentare diſcrimina, immo etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in campeſtribus & montibus, vbi nullum auxilium, nullaq; vel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter diſſeruit, quàm de alijs quæ corporibus ingeruntur, argumento ſatis manifeſto, quòd vniuerſalia horum remedia non vna tantùm præfatione, ſed pluribus ſcriptitauerit. Quod cum animaduerterint recentiorum quidam, haud dubiè exiſtimarunt, hoc ſextum volumen in quatuor libros eſſe diuidendum, nempe in ſextum, ſeptimum, octauum & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace ſemper eruditorum dixerim) ea expendiſſe videntur, quæ in huiuſce libri præfationis initio à Dioſcoride ſcribuntur: is enim apertiſsimè hunc ſextum librum totius operis vltimum declarauit. Quapropter ipſe Dioſcoridem ſecutus relictis aliorum opinionibus, aſſerere non dubitauerim, hunc vniuerſum de venenis & venenatis animalibus tractatum, vnum tantùm, non plures eſſe libros: tametſi pro cuiuſq; arbitrio in plures ſectiones diuidi poſsit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore ſumuntur in corpus: ſecunda canis rabidi morſibus: tertia indicijs ac ſymptomatibus, quæ à venenatis morſibus oriuntur: poſtrema verò eorum curationi. Verùm enimuero cum hæc diutius examinauerim, vt Dioſcoridis doctrina ad maius omnium commodum in vnum congeratur, & ne tot huius libri fiant ſectiones, venenoſorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioſcorides, ijs coniunximus, quibus ipſe egit de eorundem curatione & remedijs, vt vnuſquiſq; iunctim nulla temporis iactura, vno tantum capite indicia, accidentia, & curationem conſequantur. Quod & ipſe fecit Dioſcorides, vbi ſuperius de venenis diſſeruit, quæ in corpus ſumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non diſiunxit. Nam ſi in vno tractatu indicia, in altero verò curationes quærantur, maius temporis diſpendium fiet, maiorq; menti moleſtia inferetur, quàm ſi hæc omnia in vnum redacta legentibus

Diuiſio libri ſexti in quatuor libros.

Nouus ordo huius libri.

gentibus ſeſe offerant. Neque hoc nobis vitio adſcribendum eſſe putamus, quando res eò magis placere ſoleant, quò commodius fieri poſſunt, cùm præterea illud (vt aiunt) fruſtrà fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioſcoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim, quòd nuſquam à me deprauatum, ſed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipſum redactum, & reſtitutum putem. Porrò non aliud ſuper hac præfatione nobis dicendum videtur (quæ multis intellectu difficilior extitit, vt Marcellus ipſe fatetur, quòd fortaſſe Dialecticam ignorauerit) niſi quòd aliud ſanè hæc præfatio non ſit, quàm Dioſcoridis Ariſtotelem ſecuti diſceptatio, aduerſus eos omnes, qui ſuperficietenus in medica facultate, ſuper nuda ac ſimplici vocabulorum interpretatione altercantur, eorumque præſertim, quæ ex varijs, ac diuerſis vocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis vocabulorum diſtractio, potius ad Sophiſtas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos Medicos, vt facilè videre eſt in pluribus irreprehenſibilibus vocabulorum exemplis, ex pluribus vocabulis compoſitorum, quæ in libro περὶ ἑρμηνείας ab Ariſtotele aſſignantur. Quippe quoniam nouerat ipſe Dioſcorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipſis compoſitis vocabulis declarandis expertorum, exercitatorumque Medicorum ſententiam, proprijs vocabulis denominatam, haudquaquam ſecuti fuerant. Cæterum & eos non parum reprehendit, qui abſque aliquo Dialecticæ fundamento, diuiſiones in cauſis facere audent: nam cum in diuiſionibus errorem committant, in ijs quoque quæ ſequuntur, errent neceſſe eſt. Proinde qui hæc latius vberiusque noſcere cupiunt, Ariſtotelem conſulant libro ſecundo phyſicorum: illis ſiquidem inibi ampliſſimè ſatisfiet. Potuiſſemus quidem & nos rem hanc pluribus proſequi, ſed cùm noſtrum inſtitutum non ſit, nunc in aliam materiam digredi, hæc ſilentio prætereunda duximus.

Dioſcorides Ariſtotelem ſecutus.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ δεδηγμένων. SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

DE rabioſi canis morſu ſermonem alijs præpoſuimus, quòd id animal domeſticum ac frequens eſſe conſueuit, & in rabiem ſæpius agitur, ac perit, ab eoq; caueri difficile, inde periculum ineuitabile hominem manet, niſi multis vtatur auxilijs. Canis plerunque flagrantiſsimis æſtibus in rabiem efferatur, interdum quoties frigora inceſſerunt. Rabioſus autem potum & eſcam auerſatur: largam ſpumantemquè pituitam naribus, & ore proijcit: toruè & ſolito triſtius intuetur: in omnes paſsim ſine latratu irruit, & æquè feras homineſque, tam familiares, quám ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit, niſi, vt vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia eſt voce appellatus, contrahitur. Euenit autem cum diſtentione neruorum, totiuſque corporis rubore, præſertim faciei, cum ſudore, & languore quodam. Aliqui auræ ſplendorem fugiunt: alij ſine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus edant, & obuiam factos morſu adoriuntur, ac mordendo ſimili vitio labefactant. Proinde ex ijs qui hoc vitium ſenſerint, neminem ſeruatum vidimus, niſi forſitan ex hiſtoria vnum aut alterum euaſiſſe audiamus: ſiquidem Eudemus ſuperaſſe quendam affirmat. Themiſonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſse, & euaſiſſe fatentur. Alij ipſum cúm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, ſimilem contraxiſſe affectum: ſed poſt multos tandem cruciatus ſeruatum extitiſſe. Moleſtiſsimum itaque genus morbi, à quo multos anteaquàm ipſum experirentur, vindicauimus, & complures ab alijs medicis ſeruatos nouimus.

CANIS RABIOSVS.

NVllum in vniuerſum animal homini tam domeſticum familiareque reperitur, nullumque quod tam multiplici, varioque genere conſtet, quàm canis. Hinc eſt, quòd viri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus noſtris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine ſocietas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum diſcrimen plerunque deducunt. Cùm itaque canes à continuo hominum conſortio nunquam abſint, qui propterea illorum morſibus magis ſubijciuntur, quàm cæterorum, quæ morſu pariter, vel ictu venenum eiaculantur, ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis beſtijs venenatis tradidit Dioſcorides. Cæterum quanquam ipſe cauſas non ſcribit, cur magis æſtate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus vehementiſſimis in rabiem agantur, quàm reliquis anni temporibus, cùm tamen palàm ſit, canum rabiem non aliunde prouenire quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognoſci poteſt, id æſtate euenire peruſto à caloribus eorum ſanguine, hyeme verò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia deſcribit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber is Galeni legitimus eſt) his verbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore & ſiccum,

Canis rabioſi venefica natura.

Canum rabies vnde.

oculis rubentibus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuium quenquam insiliisse, citraq; rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hæc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas: hæc ille. Incedũt præterea (vt quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa voce, stupido capite; & obuios non modò homines nullo delectu, sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, vel ratione: siquidem cùm proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici affecti, non modò patrem, matrem vxorem, & proprios filios, sed etiam se ipsos quandoque occiderunt. Verùm enimuero non tantùm æstiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, vermibusq; scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut venenosorum morsibus interierint, eò facilius maioriq; afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia attrabiliarios succos augeant, & putredine corrũpant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maximè oblectantur, cibum vel iusculum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimq; piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hæc caliditatis siccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo, eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti euenisse scimus clarissimo Baldo vtriusq; legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obiit, nullo adiutus medicamento. Ad hæc sciendum est, quòd non canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt, sed etiam alia pleraq; animalia, nempe vulpes, mustelæ, viuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nescíuerim, quo argumento dixerit Galenus libro 6. de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabie: nisi voluerit dicere (vt equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro 8. de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoque asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me vidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam vetulam per capitis & crinium vittam morsu comprehensam, decem pluresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen vulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (vt Auicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & veluti arreptitios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi raro, vel nunquam per se rabie tentantur, quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut vulpibus rabidis mordetur. Cæterùm (vt ipse Diosc. inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, vt vulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt: quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, aliisq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus coniici possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remediis (vt modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, vt nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Auicenna, aliiq; probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit vulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è vulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere, sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus, quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam veneni vis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si verò adhuc in longum protrahuntur nullis remediis adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusq; pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia vitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maximè, rubent quandoque facie, iisq; extremarum partium nerui conuelluntur: postremò eò deducuntur, vt aquam expauescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis veneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex iis, qui hoc vitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaque in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quod si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutiuntur, ac si in ignem illico se proiiciendos cernerent. Id verò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis veneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium venenum ipsum susceperit, cumq; iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur vniuersi corporis vires, irruuntq; contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in mediũ afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit: Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus vritur, sed animus etiam delirat, & grauissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari posit, non considerant. Fugientes enim aquam pauentesq;, miserrimo mortis genere intereunt: *hactenus Galenus. Hæ itaque rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, vt Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem videre in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur, quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (vt Aetius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi virtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in prouerbium manauit, quid cani cum balneo. Refert Auicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod vtique arguit hydrophobicos quoque sanari posse, cùm veneni vis non adeò vniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, vt omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si Philosophus ille, cuius historiam refert Aetius, curatus euaserit, cùm manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad hæc scribit Auicenna euenire interdum, vt à cane rabido demorsi quædam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma*

propè

Canes quibus causis rabie exagitentur.

Baldus à cane morsus interiit.

Animalia alia rabie tentantur.

Canis solus rabie corripitur Galeno.

Equi.

Muli.

Gallinacei.

Neglecti morsus discrimina, & causæ.

Salutis indicium.

A cane demorsi frusta carnis mingunt.

propè canes paruulos referant: quod etiam ab aliis recentioribus accepimus, quin & ab iis, qui huiuſmodi catulos ſe minxiſſe fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabuloſum, quàm rationi conſentaneum videatur, atque ab ipſa natura penitus alienum, ſi qui id verum eſſe rationibus & authoritatibus comprobatum videre cupiunt, Gentilem Fulginatem conſulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex iis nimirum intelligẽt, quo pacto hæc præter naturæ inſtitutum quandoque eueniant. Poſtremò aſſerit in hoc capite Dioſcorides, fateri aliquos Themiſonem, cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem contraxiſſe affectum: Sed id potius ego eueniſſe crediderim, quòd Themiſon medicus amicum laborantem excitandi cauſa ad aquam & cibum, ſecum mãducaſſet, aut bibiſſet, ex eodem ſanè poculo, eius fortaſſe ſaliua infecto, aut alio quouis modo oris ſpumam contigiſſe. Nam ſi, vt Galenus tradit libro 6. de locis affectis, rabidorum canum ſaliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi demorderentur, quid mirum, ſi rabidi hominis ſaliua id ipſum effecerit. Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis ſpumæ contactu infici poſſe homines: quippe quòd duos viderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto vulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ariſtotele lib. 8. cap. 22. de hiſtor. animalium, quòd omnia animalia, à cane rabido demorſa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen ſententia apertè falſa deprehẽditur, vt millies experimento compertum eſt. Quamobrem potius adducor, vt credam Ariſtotelis codicem eo in loco deprauatum eſſe, quàm vt in re clara, & omnibus cognita ipſum Ariſtotelem ignorantiæ accuſare velim.

Canum rabidorum ſaliua inficit.

Hominem à cane rabido nõ affici Ariſt.

Θεραπεία τῶν ἀπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων.

REMEDIA DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RAtio medendi duplex: vna communis, qua vtendum in omnes morſus, quos virulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabioſi canes momorderint: quæ nõnullis quidem ſummã opem ferre conſueuit: alijs verò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primum exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in ſarmẽtis albæ vitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſſimè tritum habere recõditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci vini, bina cineris cancrorum cochlearia, vnumq; gentianæ coniiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini ternive dies fluxerint, curationem auſpicabimur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduerſus rabioſorũ morſus auxilium, quod & pleriſque vnum ſatisfecit, eoq; cum fiducia vti licet. Sed vt aliis etiamnum auxiliis cõtra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris vti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in vanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora vulnera vereri oportet, vti minora, & vlcuſculi cutis ſimilia: quippe maiori vulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonnihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit: quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circumſcribere, & prehenſam hamulo aut vulſella carnem amputare oportet. In vtriſque circumſtantia loca altioribus vlcuſculis ſcarificanda, vt copioſior ſanguinis vacuatio arceat, ne venenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ idiuuamenti præſtant, vt veneni vis extrahatur.

TAm accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio præteriens, vt mihi ſuperuacuum eſſe videatur quicquam addere. Verùm vt noſtrum ſequamur inſtitutum, vtq; etiamnum lectoribus fiat ſatis, qui nouis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nõnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neque ſcitu iniucunda putem. In primis itaque illud animaduertendum eſt, quòd alia vtique ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, vt conſtat apertè ex verbis ipſius Galeni lib. 11. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt, ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſus efficax eſt, iſque tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe vnam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem: & rarò equidem aliter illis vſtis nos ſumus vſi. Cæterùm ad eum modum plerumque, quo vtebatur Aeſchrion empiricus, medicamẽtorum peritiſſimus ſenex, conciuis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros viuentes, hactenus vrebat, donec in cinerem redigerentur, vt facilè ad læuorẽ redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus habebat medicamen, tempore æſtiuo vrens cancros ipſos poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen iis, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie vſque ad diem quadrageſimum menſura cochlearij ſatis magni, aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, verùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tũc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum verò vulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram vnam, vnum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis verò vncias tres: hæc Galenus. Cæterùm ſciendum eſt, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (vt latius libro ſecundo prodidimus) qui gammaros Latinis vocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Namque aliud Græcis animal eſſe cenſemus καρκίνον, aliud verò ἀστακὸν & καμμαρίδα. Scripſit & Damocrates carminibus huiuſce cancrorum antidoti componendi rationem (vt libro ſecundo de Antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris vice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma huius antidoti vires miris laudibus ab authoribus celebrãtur, adeò vt ſcripſerit Galenus, neminem vnquam mortuum eſſe, qui hoc antidoto rectè fuerit vſus. His non diſſimiles vires veteres aſſignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro ſecundo de Antidotis, vbi alia quoque valentiora remedia ad rabidorum morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ veterum Alyſſon repræſentet, ita vt potius de hoc diuinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, vt latius ſuperius libro tertio diſſeruimus. Commendauit Aetius

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

Cineris cancrorũ fluuiatil. præpar.

Multorum error.

Alyſſon contra rabiem.

Curatio ex Aetio.

secundo, & sexto volumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere, sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm vulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim vlcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacißimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulēta qui illā assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumēto extulit Auicenna propria quadam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, vt valentißimè non modò vrinam excernerent demorsi, sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò post securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò

Theriacę bonæ nota.

Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore cōficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à vipera demorsis, vt ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus, quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius

Remedia suspecta, vt Iecur canis rabidi & eius dens.

sumpta. Sunt qui credant securißimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum, quod etiam scribit Dioscorides: quamuis id non affirmauerit, vt libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Gal. lib. 11. simpl. med. iecur canis rabientis alijs valentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interiisse, qui solum nullis aliis adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiamnum qui credant, vt loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim vt in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis vti medicamentis.

Manualis operatio circa vulnus.

Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem vulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitū carnem rescindere: ita enim latior fit veneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio nō parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circumquaque profundius adacto, & subinde appositis scalptò loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem quæ aluum citant, & humores deiiciunt, in principio omnino vitanda sunt, sicuti etiam sanguinis mißio: quippe cùm hæc à circumferentiis ad centrum trahendi facultatem habeāt, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & vbi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio, conclusum fuerit vulnus, irrepseritq; venenum (vt postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; sanguinis mißio in sanguineis temperaturis admodum quandoque proficiant. Verum enimuero perpauci nostra hac

Auxilium religiosum.

ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui Medicos cōsulant. Nam tanta est religionis vis, vt omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim verò ad diui Bellini sacellum, vbi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis, à sacerdotibus perquàm facilè curantur, vt plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quonam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicā. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm nō parum molestiæ maliq; morsu canis rabiosi affectis inferre poßint cacodæmones, vt qui in atrabiliariis humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris deuorandum præbent: vel id aliquo in potu bibendum exhibent. His denique accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus opt. max. cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων.

VSTIO DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONtra virulentos ictus, vstio expeditissimum est auxilium, vtpote cùm ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne vlceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest, ad multum, idque pręstitutum tempus, vlcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum iis salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, item cæpe, succusve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistave à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat: verùm id certum non est: cæterùm tempestiuus eorum vsus minimè est contemnēdus. Si verò, quòd persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: namque eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi verò propositum tempus præteriit, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quòd è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò post sinapismo vtendum.

Vstionis, siue cauterii vtilitas.

CAuterium, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum, sed etiam aliorum quorumcunq; animalium virus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides vstionem, siue cauterium, contra virulētos ictus aut morsus expeditißimum esse auxilium. Fiat itaque cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, vt vlceris cicatrices breui committi non poßint.

Argentum sublimatum exulcerās est.

Quod si timidus quispiam vstionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis vtendum erit. Qua in re cæteris præstat, quod vocant argentum sublimatum: admiscetur id vnguentis refrigerantibus, vt minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modò valentißimè inurat, sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantùm diebus post decidat, si tamen recenti butyro aßiduè illinatur, id quod in aliorum exustione non euenit, nisi longiore temporis tractu. Quòd si igne, aut adurenti medicamento (vt multis de causis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum est, ne vulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris validè attrahentibus,

trahentibus, cuiuſmodi ſunt quæ è brutia pice, reſinis, vario gummi genere, & id genus aliis parantur. Si verò cauteria fiant, diligenter procurandum, vt relicta quàm primùm excidat cruſta, quò veneno pateat exitus, quippe ea diu in vulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet appoſita continuè liquida vernice, oui vitello, & recenti butyro permiſta: quin & butyro ſolo igni liquato, & madefactis in eo ſpleniis ſuperimpoſito: præſtat enim hoc cæteris. Vbi verò è vulnere cruſta deciderit, ſalutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (ſic enim vocant chymiſtæ argentum viuum in puluerem rubicundum conflatum) inſpergere: ſiquidem id eximium præſtantiſſimumq; medicamentum, præter id quòd vulnus occludi prohibet, diuq; patens ſeruat, attrahit etiamnum ex alto ad ſuperficiem potenter venenum: qua in re cætera huiuſce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplaſtris, ſiue vnguentis admiſceri, & ſubinde vulneri admoueri poteſt: etenim iamdudum certior ſum, in vniuerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod valentius ab alto reuocet extrahatq; virus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametſi (vt omnibus ferè placet) in quadrageſimum diem apertum vulnus dimittere ſit ſatis, non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, vt quicquid mali reſiduum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati vis.

Vulnus in 40. diem pateat.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων.

RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QVæ ad partem ictam pertinent præſidia, ita ſe habent. Cæterùm victus rationem ex iis, quæ veneno aduerſantur, coniectura quadam colligere oportet, ſimul vt veneni vires hebetet reſtinguatque, ſimul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim aſſumpta pernicioſarum virium penetrationi reſiſtunt. Quorum vtrumque præſtare poteſt vini meracioris, paſſi, & lactis potus: quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obiiciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, cæparumq; cibus: quòd ea difficulter cõficiãtur, vixq; aboleantur. Nã multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, ſed contrariis illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum vſus accommodatur, & Theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem ſibi vendicant: quippe aromata omnia viribus & ſubſtantiis ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo ſe habet. Noſſe conuenit, pauorem aquæ non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadrageſimum vſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nõnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat, quæ nobis viſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptẽnium aquæ metu fuiſſe tentatos. Inter principia demorſorum à cane rabioſo curãdi ratio talis eſt. Verùm enimuerò ſi ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermiſſa fuerint, nec ſcalpro carnẽ circinare, nec vſtionem experiri operæpretium eſt: nõ enim quod pertranſit, ſatis euocare poſſent. Nulla vtiq; iſtius rei occaſio aut vtilitas, ſed in caſſum corpora doloribus ſternẽtur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cùm mouendo corporis habitum tranſmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & venenum domare poſſit, cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie ſumi debent. Cæterùm ſudores ante cibos, & poſt etiam ciendi. Dropaciſmi ſinapiſmiq; alternatim per corpus totum adiiciendi. Sed longè omnium efficaciſſimum auxilium helleboriſmus cognoſcitur: quo cum fiducia nõ ſemel atq; iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem, vel poſt hoc tempus vti licet. Tantam enim vehemẽtiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquæ metum ſentirent, ſumpto helleboro, ſimul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint ſeruati: nam & iam vitio tẽtatos nemo vnquam ſeruare poteſt. Itaq; primùm curam contra rabioſi canis morſus breui ſermone expoſuimus: iam ad alia, quæ venenatis morſibus ſæuire conſueuerunt, tranſeundũ. Notas vno contextu, deinde communem medendi locũ, qui omnibus cõuenire poſſit, explicabimus. Curſim deinceps ſubiungemus ea, quę ſua proprietate nonnullis auxilium præſtare poſſunt. Poſtremò ſubnectentur etiã venenata, quæ nullis cedunt remediis.

INſtituenda demorſis à cane rabioſo diligenter eſt ratio victus, nec ea tantùm regula, cuius hic meminit Dioſcorides, ſed etiam vt ea ſit ciborum quantitas, quæ iis rectè conueniat. Siquidem huiuſce curationis regimen tenuem victum nõ expetit, ſicuti nec pleniorem, vt Aetius eſt author libro 6. vbi ſic inquit. In victu indigentia, & ſatietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim ſuccorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico vlceri. Ergo alimentum moderari oportet, vt & rectè conficiatur, & optimum ſuccum corpori præbeat. Nec minus egeſtioni, & vrinarum prouocationi ſtudendum: quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & ſcandix comeſta efficiunt. Plus verò ſimul & aluum, & vrinam ducit: ac cichorium agreſte crudum oblatum ſtomacho confert, quem nonnulli ſerim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Proſunt & braſſicæ cimæ, & paluſtris aſparagus, & hortenſis, & agreſtis rumex: & è piſcibus qui carnem teneram habent, & camari, cancri, & erinacei recentes cum vino mulſo: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq; ſunt ſucci. Vinum album tenue, neque valde antiquum: hæc ille. Ex quibus conijci poteſt, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ vrinam valenter mouent. Idcirco Auicenna (vt proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, vt vnà cum lotio ſanguis etiam reddatur. Proinde mirum non eſt, ſi quandoque præualens natura, per inſtrumentum vrinæ, magno cum dolore parua veluti liquidæ carnis fruſta catulorum forma, venenum propellat. His itaque ea victus ratione vti licebit, quæ vrinam ægrè excernentibus à Medicis inſtitui ſolet. Verùm ſi fluuiatiles cancri, quibus vniuerſa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna veſcantur demorſi: quòd ijs mira inſit facultas, aduerſus rabidorum canum venenum. Præbet Auicenna præter dulce vinum etiam aquam, in qua candens ferrum, vel chalybs reſtincta fuerint. Cæterùm noſſe conuenit (vt ſcribit Dioſcorides) aquæ pauorem non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadrageſimum vſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat, quæ nobis vſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Sed cogitanti mihi vnde id eueniat, nulla ſanè alia hactenus ſeſe obtulit ratio, quàm quæ ex demorſorum temperamento, ac viribus ſumi poteſt. Quandoquidem nonnulli habentur, qui viribus validiſſimis præſtant: quidam qui debiles, & infirmi ſunt: alij qui corpo-

Ratio victus demorſis à cane rabioſo inſtituenda.

Aquæ pauor ad quod vſq; tempus exoriatur & cur.

ris meatus angustissimos habent, alij verò contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli verò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, vt in his citius, in illis verò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ virgæ vocatæ. Siquidem (vt testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum virgæ tamdiu in manibus teneantur, quousque concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum videri debet: etenim memini me vidisse in ciuitate nostra Ilicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris virgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à Medicis interdictum erat, rabidus interiit. Postremò sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cùm veneni vis omnes corporis occupauerit facultates: quamuis in ipso pauoris initio, aut anteaquam venenum illapsum fuerit in vniuersum corpus, aliqui curati euaserint, vt Philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus, præsertim cùm pro viribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari videtur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem vel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousque in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc venenum vniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis vtendum est deiectoriis, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album vel nigrum veratrum, iis adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio hamech, & hiera colocynthitis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa Theriaca, & cancrorum fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, vulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, vt aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pauor inuadat, longissimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: namque ipsa sola seruari poterunt. Refert Aetius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse velint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quod haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur, vrinam valenter ducit. Nec desunt qui suadeant vrentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non videantur, quòd valentissimè exiccent, vbi tamen deplorati sunt ægri, valentissimis etiam medicamentis vti licebit.

Aquæ pauor quando, & quib. curetur.

Catuli coagulum præstantiss. in Hydrophobia.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία.

COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADuersus quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio conuenit. Sugentem verò oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificãdus: sed vlcuscula altius imprimere expedit, quòd virosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: namq; ab iis duo peculiaria præsidia fiunt: vnum, quòd virus è loco tollitur: alterum, quòd eius veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoque sanguine excernitur. Quòd si locus sectionem non admittat, cucurbitæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed etiam de vstione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si verò icta pars, vtpote extrema, eam sectionem cõmodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus vt aspidis, cerastæ, similiumque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora suprà dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponantur sarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixiuio stillatitio subactus, garo, & acri salsamento: porri, cæpe, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus iniiciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæq; semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosq; ingluuie sua deuoratos, dissoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensq; secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Ægypto fieri soleat. Cùm spicas Ægyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciã: tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegij tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis & cauernis, densoque aruorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Ægyptus in campis ferre consueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis coniiciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm suprà vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumq; secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cumque satis vulnus excepisse videtur, laqueum resoluunt, & cæpis aliisque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & feruente illita, præsentaneo est auxilio, si iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc vsum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodilive sanguinem, ouaque testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari possint: neque, quò nostra fides iis obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ,

& paliuri

& paliuri decoctum: radix aristolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largius esitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cœpe, salsamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque succus cum melle desorptus: hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam vtiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum vino: itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpente prodest alui deiectio, diffluens sudor, vrina, copiosè reddita. Sunt & cōposite quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, vt & opij & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Ægyptiæ fabæ dantur cum vino. Itidem syluestris rutæ seminis, gith, cumini Æthiopici, aristolochiæ, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquent: dantur ex ijs terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra bestias, quæ venena vibrant, consequenter est dicendum.

Venenosorum animalium ictus, morsusq́; doctrinam, curandique rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunque ictus indicia exposuit: in altera verò curationes diligentissimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium virulentorum ictuum curationem in vniuersum profecutus est. Verùm quoniam (vt superius diximus in commentatione, quam in caput 35. huius libri conscripsimus) rati sumus illud non paruum legenti negocium facessere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, vt id molestiæ quisque effugeret, vtque citius commodiusque nulla temporis iactura omnia in vnum redacta haberentur, vbi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in vnum locum congessimus, atque ex duobus capitibus vnum tantùm fecimus, singulis virulentorum ictibus sua peculiaria remedia subijcientes. Hanc verò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq́; tradiderit is vniuersalem virulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, vt nihil planè addi posit: tamen ne ab instituto nostro defecisse videamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nōnulla modo differam, quæ, vt arbitror, non inutilia, neq́; scitu iniucunda erunt. Dicā itaq́; primùm animalium, ferarumq́; virus, non in omnibus esse idem, sed in hoc vehementissimum, & omniū perniciosissimum, adeò vt vna tātùm hora hominem conficiat, vt in aspide, ceraste, & basilisco: in alio verò minus vehemens, minusq́; lethale, vno vel duobus diebus interimens, vt in vipera: in alio deniq́; his longè imbecillius, vt in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunq́; euenit, quòd animalia quæ mordent, vel iciunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum venena, accidit tamen, vt ab aspide, vel vipera demorsi quandoq́; tribus tantùm horis, interdum vno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus superuiuant. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & viperarum genere longè pernicialiores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes (quamuis nō desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter vepres, & saxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quàm quæ palustres vliginososque tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis nocentiores sunt, & irritatæ venenosiores sunt, quàm dimissæ: quamuis omnium in vniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaque causæ esse possunt, cur citius, vel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunque fit ex fortiori, vel imbecilliori demorsorum temperamento, aut vasorum latitudine, vel angustia: quandoquidem (vt superius pluribus in locis diximus) veneno non tam facilis patebit aditus, vbi vasa suapte natura angusta fuerint, quàm vbi latiora. Cæterùm errāt, Auicennæ testimonio, qui serpentiū venenū frigidum esse statuunt, quòd ab ijs demorsi illico frigidi fiant, quodque serpentes ipsi, vt frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cauernis latitent, vel sub lapidibus, sub quibus priuatim se condunt viperæ, vbi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, vt stupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu vel morsu adueniens, non vtique euenit ex veneni frigiditate, sed quòd innatus calor ab extremis, & vltimis corporis partibus ad cor se conferat, quodque etiam veneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes suis in cauernis reperiantur: quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quod sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur: quin & vespæ, quæ temperamento calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis. Sed iam ictuum, vel morsuum virulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu vel ictu illatum vulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) subinde venenum, vel venenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absque magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatique vlcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, vt cutim tantùm occupet, vbi venenum in os suctione vocatum vlceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaque fiat, vt qui alteri mederi velit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si venenatæ saliuæ tantillum in stomachum descenderet. Neque temerè hæc dicimus: etenim tam nos vidimus (vt superius in nostra in primam, & vniuersalem huius libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, forte fortuna falce mediam secuit viperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os vulneri statim admouit, & venenatum exuxit sanguinem, quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aetius, vt caueant, qui sugunt, ne os habeant vlceratum. Porrò ad hæc vitanda discrimina, recentiores galli, vel gallinæ sedem plumis exuunt, & vulneri consultissimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idque tamdiu prosequuntur, quousque vniuersa veneni vis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aetius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasque viuentes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit, sed etiam quodlibet volatilium genus, item iuuenum, tenellorumque quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu vomitionibus, valentiora dari antidota, nempe Theriacā, & Mithridatis antidotum. Mirificam vim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq́; oleum de scorpioni-

Ordinis Dioscoridis immutati ratio.

Venenorum diuersi gradus, & effectus.

Serpentium venenum nō esse frigidū.

Virulētorum ictuum, vel morsuum curatio.

Suctio sugenti periculosa.

Gallus sede deplumata applicandus.

bus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à viperis demorsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum vitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, vt momento vniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent venenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris vice, eam quæ è laurinis conficitur lignis.

Cinis è laurinis lignis.

Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus venena. Vbi verò veneni vis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendum, ne icti vnquam die ac noctu dormire sinantur, donec veneni vis euanuerit, quippe quòd somnus (vt alijs in locis superius dictum est) venenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia vulneri illinenda, vt calx viua, oleo & melle subacta: hæc enim (vt Aetius est author) omnibus venenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri veratri recentem radicem in vulnus figendam consulant: quòd hæc (vt equidem me experientia cognouisse fateri possum) virus valentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in vulnus inserunt. Prosunt etiamnum magno iuuamento cæpa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde Theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, vtriusque chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, vtriusque raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarũ caprarum fimum, euphorbium, sulphur vrinæ admistum sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, vtrunque laser, galbanum, sagapenum, panacis lachryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, verbenaca, halicacabum, satiua & agrestris ruta, sonchus tam aspera quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ verò pota, vel deuorata valentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus: tametsi priuatim ad venenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & viticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea virides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebella leporis, & equi coagulum ex vino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum.

Serpentinæ puluis singul.

Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam vocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in puluerem ex vino hausta cochlearis mensura, à venenoso quouis serpente demorsos breui tempore sanat: neq; ea solùm valet aduersus virulentos ictus, sed etiam contra epota venena. Iis ferè viribus pollent (vt quidam recentiores fatentur) flosculi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos vocant. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad virulentorum morsus Andromachi Theriacam prætulit his verbis.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Theriaca est proculdubio apud vniuersos homines celebratissimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum vnquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta, haud multò post morsu impetitus, belluæ veneno ceu illam superante interijt. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos vitæ & necis potestas est, experiuntur: atq; medicamentum probare volentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, veram medicamenti probationem inuenire conemur. Namq; gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui verò biberint, conualescunt, & à morsu vitam retinent. Interdum verò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoq; modo probare conuenit. Si epota Theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento vsus sit purgante, impedierit, vt tali experimento à veri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus: hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num Theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Namque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quouis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, vt mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & viperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, vbi post enarratum Cleopatræ interitum, sic inquit: Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœna lege damnatum, humaniter, citoq; volunt occidere, adijciẽtes ipsius pectori feram, iubentesq; paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit Theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, vel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, vt docet Galenus, aut in alio quouis animali: etenim in simijs (vt opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant. Cæterùm si qua in Italia Theriaca nunc reperitur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (seruata omnium pace) quæ Veronæ ad Campanæ aureæ insigne, à Francisco Calzolario, pharmacopæo quàm peritissimo simpliciumq; medicamentorum indagatori acerrimo, parari solet. Cùm ea haud minora præstare videatur, quàm quæ olim Galeno imperatoribus parabatur. Siquidem præter mirificos quosdã successus, quos (vt ego mihi testis esse possum) in varijs ac diuersis iam ferè deploratis vidimus morbis, nõ desunt quoq;, nonnullorum aliorum haud infimæ doctrinæ Medicorum testimonia, qui hac theriaca vsi sunt, ac quotidie vtuntur, admirandis admodum successibus. Verùm enimuero cum ingenui, beneficiq; viri sit munus, huiusmodi auxilia tam humano generi saluberrima, in omniũ conspectum palam facere, ac per vniuersi orbis oras scriptis extollere, ne defraudentur homines, si silentio inuoluantur ea, quibus mortalium vita tueri possit, ac præsens quandoq; mors euinci & superari, ego quidem, qui iuuandæ cùm Reipublicæ, tum posteritati continuò operam nauare non desino, huiusce sanè admirandæ antidoti vires reticere non possum, tametsi non defuturos sciam inuidos, ac maleferiatos, qui hæc detrectare conabuntur.

Calceolarij theriaca cõmendatur.

Atqui horum vecordiam confringent nonnullorum clarissimorum Medicorum testimonia, quæ nunc in medium afferam. Testatur enim vir summa experientia clarus Antonius Caprianus Mantuanus, qui suam ob raram doctrinam, & in morbis medendis solertiam ab omnibus Sacrosancti Concilij Tridentini Patribus in medicum ascitus est, se quidem in quibusdam, qui venenum hauserant, in pestilenti febre affectis, in melancholicis, ac quartana febre laborantibus, Calceolarij theriaca felicissimè admo-

dum esse

Historiæ.

dum esse vsum, non solum semel tantum, sed sæpius atq; pluries. Siquidem is (vt lucidiori testimonio hæc comprobata habeantur) historiam quoq; narrat cuiusdam puellæ, annorum duodecim, quæ Mantuæ, in domo nobilissimæ matronæ Annæ Bonattæ, pestilenti febre laborabat. Siquidem cum iam (vt ipse scribit) omni arteriarum pulsu, ac voce esset destituta, ad vitam breui admodum tempore reuocata est, vna tantùm huiusce Theriacæ drachma vino Cretico dissoluta, violenterq; propinata. Scribit præterea vir non postremæ eruditionis Ioannes Baptista Oliuus Vitellianēsis, Illustrissimi D. Vespasiani Gonzagæ Medicus, se hoc singulari antidoto proprium filium à morte liberasse, qui argentum sublimatum saccharum esse existimans, domesticorum incuria vorauerat. Est & Prosper Borgarucius Vrbinas Sereniss. Galliarum Reginæ Medicus, qui quoq; fatetur se sanasse Patauij fœminam quandam, (præter cæteros à se curatos) quæ pariter argentum sublimatum sumpserat, propinata tantum Calceolarij theriaca. Est quoq; præter hos, vir summa doctrina insignis Dominicus Montesaurus Medicus Veronensis, quippe qui scribat plures à se sanatos celeberrimo hoc antidoto, quorum nonnulli à virulentis animalibus demorsi fuerant, quidam verò venenum vorauerāt. Atqui longè maiora fatetur Hieronymus Iuliarius medicus haud vulgaris. Quandoquidem scribat is à se Veronæ huiusce antidoti auxilio ad vitam fuisse restitutum militem quēdam è Tolētinorum familia, qui ex potu succi radicum sambuci, sanguinis plurimùm per sedem emiserat: quinetiam fœminā quandam, quæ non solùm deorsum, sed etiam sursum, magnam sanguinis vim effuderat, ob potum colocynthidis dilutum ex Cretico vino paratum. Atq; his addit vir iste fide dignus, huiusce Theriacæ potu sanitati fuisse restitutam mulierem alteram, è Discipulorum gente, diūturna admodum Cachexia adeò affectam, vt tanquam deplorata iam negligeretur à Medicis, vermibus plus mille (quod omnibus mirum videri debet) per sedem pulsis. Tacebo interim admiranda quædam, quæ de huiusce antidoti mirificis successibus meminisse solet Ioannes Baptista Susius Mantuanus, Medicus non imperitus. Quinetiā alias nonnullas historias haud minus admiratione dignas silentio inuoluam, tum ne lectoribus molestus esse videar, tum etiam quod intentio nostra suum potius habeat scopum ad medicamentorum cùm simplicium tum compositorum, describendas facultates, quàm ad historias recitandas. Quamobrem iam aliò sermonem meum conuertam, dicamq; ingenuè me nihil penitus mirari quòd Theriaca, quæ Veronæ à Francisco Calceolario paratur, hæc omnia præstare queat, cùm haud me latere sciam eandem minori succedaneorū numero esse paratam, quàm vnamquanq; aliam, quæ nostra hac ætate in Italia habeatur. Namq; nullam scio ante hac paratam esse Theriacam, in qua legitimum venerit amomum, atq; legitimus costus Arabicus. Quæ quidem rara admodum medicamenta, cùm mihi examināda missa sint ab ipso Calceolario, cumq; in his omnes obseruauerim notas, quæ Dioscoridi ijs tribuuntur, ea quidem mihi seruanda proposui ijs tantum demonstranda, qui fortasse nostris hisce cemmentarijs minus fidei quàm par sit, adhibendum esse putabunt. Quin autem costus hic legitimus sit Arabicus, præ cæteris Dioscoridi cōmendatus, nihil sanè est quod verear: quippe quòd leuis, plenus, densus, aridus, coloratus, acris, intus candicās, & (vt Galenus inquit) subamarus habeatur. Quanquā enim legitimus Indicus (mea quidem sententia) est costus quem nuper ex orientali India ad nos detulit Cecchinus Martinellus Rauennas Pharmacopæus Venetus ad Angeli insigne (vt superius libro primo de Costo agentes disseruimus) cùm tamē Dioscoridis testimonio Arabicus cæteros antecellat, non possum non affirmare Costum à Calceolario sua in Theriaca additum, omnium esse præstantissimum. Cæterùm si quispiam fortasse reperiretur adeò contumax, atque incredulus (vt inuidi ac zoili esse solent) qui tantorum Medicorum testimonijs astipulari nollet, atque nequiret, faciat (obsecro) ipsemet huiusce antidoti periculum: nam postea cognoscet nos fabulas non venditare rei medicæ studiosis. Hæc itaq; tantùm dixisse libuit tum in vniuersæ Reipublicæ commodum, ac deinde vt nostræ huius ætatis Medici Calceolario viro optimo, ac nunquam satis laudato, ingens hoc beneficium acceptum referant: cui non parum etiam debere scio nostra hæc commentaria, quòd splendoris non modicum ijs accesserit Calceolarij ipsius diligentia, quippe qui raras nonnullas ad nos miserit plantas. Hinc itaque conijcere poterunt, qui hæc candidè legerint, falsò à quibusdam malè sanis hominibus, Calceolarij theriacam impugnari.

Costus Arabicus.

Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabantque manibus, nullo vnquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro 7. capite 2. vbi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellespunto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Aphrica genus Psyllorum fuit, vt Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos verò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum, eoque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs vim naturalem eam: hæc Plinius. Veruntamen, vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium venena nullam vtiq; propriam habebant facultatem, sed fraude quadam vniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore viperas venantur, sed multò post vernationem, cùm non amplius vigent. Captas autem ipsas crebro sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, vt virus ex earum ore vacuetur efficiunt: quinetiam mazas quasdā obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, vt videntibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis: hæc Galenus.

Gentes tutę à serpētibus, eorumq; ictibus medentes.

Cæterùm id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circumforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia vrbe oriundi, aut ex circumstantibus locis: quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum vicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis, nam quicquid loquuntur pollicenturque, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim viperas abeunte iam hyeme, & vt magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam vnguento hac in venatione ab ipsis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis. Affirmant eo vnguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cum etiam apud Nicandrum in Theriacis vnguentum repererim, quo qui fuerit perunctus à feris ici non possit.

Fraus circūforaneorum, qui diui Pauli stirpē mentiuntur.

Nicandri verba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expressionem vnguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ vnam, atque hæc in rotundo vase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squa-

Vnguentum Nicandri.

mæ mol-

mæ mollescant: postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in vnum mista turbabis, teresque cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis venenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc vnguento inunge, tumque vel in quamuis viam, vel grabatum etiam te tutò conferes, vel cùm arentis æstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris: hæc ille.

Marsi vt Viperas capiant.

Capiunt igitur qui Marsos se faciunt viperas, aliudque quoduis serpentium genus hoc modo: captisque statim caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum vilescunt, & veneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, vt miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo veneni incommodo demorderi se facere volunt, oblato prius illis duræ carnis frusto id dentibus dilaniare cogunt, vt virus, quod propè dentes quosdam vesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam vesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius veneno repleantur: itaque hac fraude vniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoque detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, vt alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, vt quisque se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, viperis, quibus venenum exemptum non sit, se inuicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandē frustrati, à veneno victi relictis vexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti Medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora verò suis serpentibus deuoranda relinquāt. Equidem memini, cùm essem Perusij, me duos huiusce generis circumforāeos vidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à viperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiēsis chirurgus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem vendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia venena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & veluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore.

Terra obsignata S. Pauli.

Sunt qui dicant eum lapidem, vel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, vim omnino aduersus serpentium venena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula, Lemnia vocatur. Veruntamē vbi ab aspide, vel vipera quis fuerit demorsus, parum vel nihil proficit: quamobrē credendum minimè fuerit, panē vel vinum, quibus suas ij admurmurāt cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus venenum eiaculantibus, ad integrum vsque annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium venationi se dedere, sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, vt à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloque artificio aut verbis, aspides & viperas quotidie capiebant, nec vnquam ab ijs icti fuere: quamuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neque præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis.

Curatio secū dum quendā eremitam.

Cæterùm, vt nihil quod ad curationem ictuum virulentorum facere possit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non verebor prodere memoriæ (etsi id sciam ad Medicos non spectare, neque ab ipsis recipi) quonam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere vellet: quòd si id se facturum respondebat, iubebat ille, vt dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis vestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc verba inscribebat: CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS: *mox terram eodem gladio abradebat, ita vt omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibique tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certe mirum est, quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, vt mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in virulentos ictus, qua vtebatur ille eremita: qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusq; remedium, quàm habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.*

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPÆ, ET APES. CAP. XLI.

INter ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digessimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarumq; ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

Vesparum, & apum ictus; & remedia.

ETsi vesparum, & apum ictus nemini vnquam attulerit necem, cum tamen dolores molestissimi inde quandoque oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri possint. Quamobrem iam dictis à Dioscoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aetius libro 13. sic inquiens: Si quis ab apibus, & vespis illæsus permanere velit, eum maluæ folia cum oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem verò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq; se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur.

Signa ictus apum & vesparum.

Hos itaque, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos vespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: verùm stimulum vespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem vtrique ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut maluæ folijs impositis cum posca: aut cimolia cum malua & posca. Naturaliter autem opitulatur veneranda, & viuifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflāmationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum vino austero præbeto: hæc Aetius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melissophyllum, & sisymbrium.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

DEmorsis á phalangijs locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: vbi verò contrariorum occursu refrixit, consequitur

corpore toto tremor, diſtentiones poplitum & inguinum, conuulſionibus non diſsimiles, in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido laceſsit, multaque reddendis excrementis colluctatio: vniuerſa cute frigidus ſudor emanat, collacrymant oculi, offuſisque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto ſale trito, & vino imponere oportet: aut radicem ſylueſtris punicæ quàm tenuiſsimè tritam: aut ariſtolochiam cum hordei farina, & aceto ſubactam. Vlcera aqua maris proluēda, aut apiaſtri decocto, foliaque eiuſdem illinenda. Lauacris perpetim vtendum, & propinandum abrotoni ſemen: aniſum, ariſtolochiā, cicer ſylueſtre, cuminū Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticē, & trifoliæ herbæ ſemen: priuatim autem, ſingulorum ex ijs binas drachmas dare cum vini hemina conuenit: item myricæ fructus, & chamæpityos, & viridium cupreſsi pilularum decoctum, admiſto vino. Sunt qui fluuiatilis cancri expreſsi ſuccum cum lacte, aſſumpto apij ſemine, confeſtim moleſtijs liberare prodant.

Phalangiorū genera ex Aetio.

PHalangiorum genera quanquam plura à veteribus deſcribuntur: tamen Aetius libro 13. cap. 18. ſex tantùm numerantur, his verbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum ſclerocephalum, ſextum ſcolecium appellant. At primum quidem Rhagium, id eſt, acineum, figura rotundum eſt, colore verò nigrum, acini vuæ nigræ ſimilitudine, vnde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium ventrem habet, pedes verò ex vtraque parte quàm breuiſsimos. Alterum verò Lupus appellatum, muſcas perdit, eisque paſcitur, ac corpus quidem habet latum & volubile, partes verò circa collum ipſis inciſæ ſunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc eſt, formicarium dictum, formicæ maximæ aſsimilatur, colore fuliginoſo: corpus verò eius velut aſtris quibuſdam inſignitum eſt, maximè circa dorſum. Quartum deinde Cranocolaptes, ſublongum eſt, & viride, ſtimulumque iuxta collum habet, atque ſi in quem irruat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet ſaxeum, & obduratum: lineamenta verò per omne corpus ſimilia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium ſiue vermicarium appellatum, ſublongum eſt, & ſubmaculoſum, maximè circa caput. Atque hæ quidem ſpecies phalangiorum enumerantur: hactenus Aetius. Qui tamen cuiuſcunque phalangij notas, & indicia ſeorſum non deſcripſit (genus enim diuerſum diuerſa quoque parit ſymptomata) ſed omnia in commune ſimul collegit. Quamobrem ſi particulatim cuiuſque phalangij indicia per ſe ſcire cupimus, Nicandrum conſulamus.

Phalang. genera, & morſus notæ ex Nicandro.

Is ſiquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, ſingulorum etiam priuatim indicia deſcribit ſuis verſibus, qui ita paraphraſticè in Latinum vertuntur. Opera iam nunc noxij conſidera phalangij, ſignaque eius morſus.

Rhox.

Primus itaque ſplendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium ventrem ore, & dentibus ſeptum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit vulnus, perinde corpore apparet atque ſi nihil quicquam ſauciatus foret: oculi verò inferiori parte rubeſcunt, frigus iuxta in corpore adhæret, infigitur, ſtatimque color, & membra hominis à ſupernis ad ima vergere videntur: neque penis ſemine vuidus demittitur, ſed lumbos occupans ita frigus genuum nexus diſſoluit.

Aſterion.

Aſterion iam ſecundum obſerua, in cuius dorſo pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore virgulæ. Perculſum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput verò ſomnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud ſublime, crinitum, & aſperum æqualiter eſt. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunque labefactauerit, corque graui languore ſuccumbit. Nox & caligo tempora circumſtant, vomitumque edit è collo lubricum, ab araneis telis non multum diſtantem, adeoque tandem interitum ſubminiſtrat.

Agroſtes.

Ab hoc alius eſt Agroſtes, qui ſpecie ſua lupo ſimilis eſt, muſcarum interemptori, qui apum obſeruator eſt, culicum qui pſenes dicuntur, & œſtrorum, & omnium quæ ad telam ipſius peruenerint. Hic imbellem plagam, & vanum vulnus homini infligit.

Dyſderi.

Quod autem Dyſderi, ſiue ſpheceum appellant, rutilum ſatis, veſpæ crudis veſcenti perſimile. Hic ſi quempiam vulnerarit, ingens è vulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & venarum languentium trepidatio aliàs virium deſtitutio, vt percuſſum ſæpius domet, atque interimat. Extremi maleficij animal, ſomnum adferens, qui hominem quieſcere ab huius ſeculi laboribus faciat.

Formicariū.

Eſt præterea Formicariū dictum, quod formicis planè ſimile ſit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par eſt, vndique latum, ſtellatum dorſum, punctisque diſtinctum gerens, cui ſubcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum ſimiles venenatorum veniunt.

Scarabeis ſimilia.

Sunt & alia parua phalangia ſcarabeis ſimilia, quæ in agris inter legumina ſua carpunt paſcua. Horum circa cruciantem morſum tubercula, & puſtulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam ſubuertuntur.

Cranocolaptæ.

Educatur in Aegypto in perſeæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ ſimilis, quæ circum lucernas cum impetu volitat nocte. Eius horribile ſemper caput inceſſanter nutat, vterus autem grauatur. Hic vbi cuipiam ſtimulum infixerit, quem ceruicetenus gerit, facilè ſanè citra omnem laborem ad interitum ducit: hæc Nicander. A quo tamen in hoc diſſentit Aetius, quòd ſclerocephalum ijs ſimile fecerit beſtiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander verò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea proſequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco ſuperius citato ſic habet.

Phalangiorū ictuum ſigna & curatio ex Aetio.

Quæ percuſſos à phalangijs cōcomitantur, cōmunia ſunt iuxta magnitudinē, & paruitatem diſcreta. Morſus porrò tenuis eſt, vt vix conſpici poſsit: tumor autem liuidus, quibuſdam etiam rubicundus: frigiditas adeſt circa genua, lumbos, & ſcapulas, nonnūquam verò totū corpus aggrauatur: amplius & dolor aſsiduus adeſt, tremor, pallor, vigiliæ. Quibuſdam verò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa ſuras: oculi humecti, & lachrymantes, ac caui, & venter inæqualiter eleuatur. Intumeſcit autem vniuerſum corpus, faciesque, & maximè circa linguam partes, adeò vt impedito ſermone balbutiant demorſi. Quibuſdam verò vrinæ emittendæ difficultas adeſt, cum pudendi tentigine, & dolore. Si verò minxerint, aquoſæ ipſorum ſunt vrinæ, quædam aranearum telis ſimilia in ſe habentes, & vomitus quoque ſimilis: aliquando verò & per vomitum, & per ventrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demiſsi, dolore leuati ſibi videntur: poſt verò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus verò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus ſequuntur. Si verò cranocolaptes aliquem percuſſerit, caput magis dolet, & vertigines conſequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & ventriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percuſsi iuuantur aſsiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminoſi decocto, cum oleo proluatur, totū verò corpus ex cerato liquidiſsimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento ſpongiarū in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplaſmata autem eis conueniunt: bulbi, ſanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in vino aut melle lauri folijs, ruta, groſsi, caprinū ſtercus cum vino, amaracus cum aceto, ſylueſtris ruta cum aceto & cyperus: hactenus Aetius. Cæterùm Dioſcorides varijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus ſumenda aduerſus phalangiorum morſus commemorauit; præter ea quæ hoc capite ſpeciatim retulit. Ea autem ſunt, ſi ſummatim colligantur, myrti baccarum ſuccus ex vino potus, ſuccus

item fo-

item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici vel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctũ, agrestis lactucæ coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex vino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex vino pota, pentaphyllum, & hyacinthi radix, sedum minus. Quæ verò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita, quæ si quis videre & habere cupit, Galenũ consulat libro secundo de antidotis, vbi valentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus veterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima Theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum venenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiamnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE vocantur: quarum historiam, & admirandã symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur musicis instrumentis, ductisq; quàm longissimis tripudijs, quare eo se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Tarantulæ venenum & remedia vide libro II.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI Scolopendra, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet raró, fæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso exulcerari locus incipit, vlcusque id negocium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc vbi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto vulneri inspargendus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum vino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

Scolopendræ venenosæ consideratio.

TErrestres Scolopendras Hetrusci centipedas vocant. Sunt enim in Hetruria omnibus vulgaris notitiæ vermes, innumeris vtrinque pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoque genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu venenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in vniuerso genere eæ sint, hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, vt fugati ab eis populi, proprios deseruerint lares, quod Arerietus contigisse scribit Theophrastus. Progreditur Scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit Aristoteles lib. 4. cap. 7. de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam, mouetur & serpit. Vnde videtur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, vt eius verba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaque pemphredon, bicepsque scolopendra, cuius euntis alæ, vt remi nauis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam Scolopendræ pedum multitudine velocique motu triremem repræsentant. Harum morsibus (vt Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex vino poti. Quinetiam (vt scribit Aetius) ea omnia Scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & vulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex vino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæserint (vt scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu vitam agunt.

Scolopendræ morsus remedia.

Scolopendra marina.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIV.

SCorpionis morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimque dolore premitur: modó siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor tanquam ex pungẽte acu, per vniuersam cutem sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum vibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (vt constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Iridem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus vtendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmę cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium si adsit: sin desideretur, peucedani succo vtendum: efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium vicem pensat iugis lauacri vsus, euocatus sudor, & dilutæ vini potiones.

PLura, ac varia antiquis numerantur Scorpionum genera, vt latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt, alij verò pro diuersitate locorum nihil penitus lædunt. Id quod testatur etiam Aristoteles lib. 8. cap. 29. de Historia animalium his verbis. Morsus etiam beluarum ex locorum diuersitate plurimum differunt. Nam in Pharo, locisq; alijs non lædunt, Alijs verò & præcipuè in Scythia multi, magni, & nocui sunt, adeò ut si vel hominem vel quamvis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quamuis cæteros virulentos ictus minimè sentiant. Porrò Nicander in Theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his verbis: Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque sonticus neq; lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemquè mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, per inde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & vani, & stulti rident. Alius viridante colore, qui simulac corpus hominis concusserit, tremores, & frigora illico admittit, acrisquè grando talibus videtur circumstare, etiam si Sol ardentissimè radijs suis flagret. Talis tantaquè eius stimuli afflictio, cuius vertebræ nouem (lego septem, cùm non plures scor-

Scorpionum genera octo ex Nicandro.

pionum

pionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumque: herba enim vescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam vehemens eius genis & ori morsus insitus infixusque est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris videntur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi atque paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent: quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum ducunt. Nam cùm rupes tenuesque multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea venatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, vbi prolem perditricem habent, ibique è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius summum verticillum prænigrum est, inextinctamque noxam infligit, hominibus certè infensissimus ille, obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris verò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dissimiles: hactenus Nicander. Cæterum scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissimè Aetius lib. 13. cap. 19. sic inquiens: A Scorpio percussos vehementissimus plagæ dolor consequitur, frigiditasque ac tensio, & stupor: circaque plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui verò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & verrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, vt grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lachrymæ viscosæ: durities articulorum, anusque procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, & vomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum viridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamque vnà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam vermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in vino potus. Confert verbenaca recta, aut viridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiamnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & viticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex vino potus. Datur & pastinacæ semen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ, sed in cingulo quoque gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt: hæc ex Aetio. Commune & vulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus Dioscorides præter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomū melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam vino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lachrymam, melissophyllum, chamæpityn: verbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantam vim contra scorpiones inesse quidam tradunt, vt ij ab his non feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hæc omnia prosunt tantùm vulneri illita. Quæ verò pota vel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in vino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex vino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & vrticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum vinum. E quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro varia Medicorum intentione, non operæpretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, vt quæ potius peritissimi cuiusque iudicio sit relinquenda.

Scorpionum ictus, & curatio ex Aetio.

Remedium commune.

Remedia alia ex Diosc.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI Marina pastinaca percusit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo & imbecillitas, mēs percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum vicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, vt tangentem non sentiat: hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de viperarum morsu paulò post referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed rarò, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribusque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

QVi à marina Pastinaca percussi sunt (vt testatum reliquit Aetius) his vulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso, nerui sauciantur: quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè verbis: Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareque vastantem draconem arcere noui. Dolor autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: vel etiam ramis arboribus infixus fuerit, nam tum arbor ea fit obscurior ignobiliorque. Siquidem ab huius morsu, ceu salis æstu, eius & radices perditæ vna cum folijs flaccidæ redduntur, & arescunt: homini verò caro putredine imminuitur: hæc Nicander. Cæterùm auxilium sentiunt percussi, vt Aetius inquit, vbi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida, quo nimirum per attractoriam facultatem venenū ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur viuum vrina veteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia. At verò si hæc desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur: Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere trito, ac dato

Pastinacæ marinæ ictus signa.

Pastinacæ ictus remedia ex Aetio & alijs.

cum vino: aut ſilphium, aut laſer ex vino: aut ſucci fici guttas quinq́;, cum tribus ſerpylli granis bibendas præbe. Hæc Aetius aduerſus paſtinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur ſaluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & ſcordium in puluerem tritum, & ex ſui ipſius decocto potum, itemque verbenaca. Non tamen ob id prætermittẽda eſt Theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta noſtra eſſentia, cuius iã ſæpe meminimus. Porrò Nicander quoq́; nonnulla remedia protulit, quæ hæc ſunt. Anchuſæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopſis, tordilium, chamæpitys, fagi cortex, agreſtis paſtinacæ ſemen, terebinthi fructus,, phycus marinus, adiantum, ſmyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & vtrunque papauer.

Μυγάλη. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

A Mure araneo percuſsis, circa morſum in orbem inflammatio exoritur, nigraque puſtula, diluta ſanie turgens, exurit: proximæ partes liuent. Rupta puſtula, depaſcens vlcus, non ei diſſimile, quod ſerpit, occupat. Inteſtinorum quoque tormina, difficultas vrinæ, & frigidæ aſperginis offuſio conſequuntur. Huius morſibus auxiliatur ex galbano ſplenium, per ſe vulneri exterius impoſitum, vt medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulſo illita. Quinetiam mus ipſe, qui morſum intulit, ſi diſſectus apponatur, ictus ſui veneficia luit. Reſiſtunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: ſed hæc ad locum pertinent. Prodeſt potum abrotoni decoctum, maximè ſi in vino detur: præterea ſerpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupreſſi pillulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulſo, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec deſunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra ſuos ictus commodè bibi. Quam hiſtoriam apud alios inuentam, dignam duntaxat cenſuimus, quæ adnotaretur. Alij aſſeuerant, demorſum non aliàs exulcerari, niſi prægnans mus araneus fuerit: tum ſanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morſus notæ.

QVanquam Mus araneus, qui, quòd colore muſtelæ ſit ſimilis, Græcis μυγάλη dicitur, ab omnibus inter venenata numeratur, attamen in agro Tridentino is nullam morſu infert noxam, quemadmodum nec ſcorpio. Hiſtoriam eius ſuperius libro ſecundo retulimus, quare iam ad eius morſus notas, & remedia progrediamur. Demorſis itaque ab eo (vt Aetius inquit) vulnera manifeſta fiunt: quadrifido enim ordine illata vulnera conſpiciuntur: & ſanguis quidem primùm purus promanat, paulò poſt verò ſanioſus: animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis diſrumpat, carnem ſubiacentem fæculentam offendet, & fiſſuris diſparatam. Inflatio autem ſequitur demorſos. Cæterùm hoc animal frequentius ad teſtes inſilire ſolet, eosq́; verbere impetere, non hominis modò, ſed cuiuſque etiam bruti animantis.

Curatio.

Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorſi, poſt prædicta communia remedia, lauri tenella folia, vnius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex vino pota. Conueniunt etiam ipſis omnia communia venenorum remedia è vino dulci in potu ſumpta. In pecoribus verò & iumentis illa ipſa cum aqua trita, naribus infunde: eſt enim ipſis præſens remedium. Vnde etiam hominibus ſimiliter in potu exhibeto. Morſus porrò cumino, & allio, putamine extrinſeco non abiecto, contegatur. Eadem etiã cum oleo trita aſſiduè ac diligenter locis circumſitis illinantur. Si verò ruptæ fuerint bullæ, & vlcera oborta, acida muria proluatur locus, aſpergaturque ſubinde vſti hordei puluere. Verùm non rumpentur, niſi prægnans fuerit mus araneus, qui morſum inflixit. Quod ſi exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & vlcera ex eodem decocto aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq́;. Strato verò inquit, in muris aranei morſu primùm ſcalpello, circumquaque vulnerandum eſſe locum, & murem ſubinde araneum vſtum cum aceto imponendum, aut ſinapi tritum, & aceto exceptum. In potu verò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta verbenaca, omnia ex vino pota, aut in cataplaſmata conformata, & morſibus illita. Proſunt & maluæ folia impoſita, & magna antidota potui data.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI vipera momordit, corpus intumet, vehementer areſcit, ſubalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primúm ſubpinguis, mox cruenta: puſtulæ aduſtis ſimiles erumpunt: & antea depaſcens vlcus, quod in proxima repens, non ſumma modo corporis, ſed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore ſuffunduntur: inflãmatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus ſequuntur. Sopor, tremor, & vrinæ difficultas accedit, & frigidus ſudor offunditur. Vbi verò vipera morſum impreſsit, fimum caprinum cum vino ſtudioſè impoſitum opitulatur: item laurus & abrotonum, & galbanum ſplenij loco ſuperiectum, & origanum viride inditum: pulli gallinarum diſcerpti, & confeſtim admoti: erui farina vino ſubacta: radicis cortex vſque eò tuſus, vt in puluerem ſolutus abeat, & ſcilla toſta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplaſma in aceto mulſo præparatum, ſed locus ante eo calido foueatur: hæc loco imponuntur. Contra viperinos ictus rubus cum vino prodeſt. Aliqui anchuſam tenui folio conſtantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei ſucci hemina in mero, & foliorum apiaſtri ſuccus, & ſylueſtris ruta: hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cæpæ, & porri recentes, ſalſamenta acerrima, & opipara: ſimplicia hæc ſunt. Percuſſis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, caſtorij, floris portulacæ ſeminisque, dimidio acetabulo conſtat: hæc omnia in Cretico paſſo teruntur, aut in alio probato. Eraſiſtratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id eſt de viribus, inſcribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis á vipera auxilium ferre poſſunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, ſemẽ ſatiuæ braſsicæ tritũ, & acetabuli menſura cũ vino potum. Quinetiam bonum eſt digitũ in liquidam picem intingere, deinde vinũ, quo digitus fuerit elutus bibere. Hæc ſunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morſus indicia ex Aetio.

VIperarum hiſtoriam exactius, vt puto, latiusq́; libro ſecundo tradidimus, quàm vt operæpretium ſit hic eandem repetere, vel plura nobis ſuperſint addenda. Quare tantùm reliquũ eſt, vt iam de earum morſus indicijs, & remedijs diſſeramus. Reperiũtur itaq́; in eis (vt Aetius memoriæ prodidit) quos vipera mas momordit, vulnera in loco bina: in his verò qui à fæmina demorſi ſunt, quaterna. Primũ autẽ ex eis excernitur ſanguis, deinde ſanies ſanguinolẽta, & oleoſa. Adeſt tumor

bilio-

biliosus, feruidus, bullosus, subruber, deinde liuidus, denigratus, & proserpens. Siccitas vehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis grauitas, vertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut vt longissimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à vipera fœmina sunt icti: hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctum à vipera manantem viatores diuulgant: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo virus eructantes, ostentant: vipera verò fœmina semper plures exerit, pernicioso suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è viperæ inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine vllo colore cõspicitur. Sed quæ vlcus ipsum caro circundat, germinans graui offert sese tumore: interdum rubens, tumq; palàm liuida cernitur: quandoque etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu vacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt: illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à vulnere, aliæ circa plagam veneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, vehementerque ignescens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coeuntes sonitus, agminatim strepunt: quinetiam oculorum vertigine mœret. Illicoque membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas venit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeque ex vnguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos ventris sui humores expuit, toto copore pallens, ac humens circa membra sudor niuis iactu frigidiori circumfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, alias obscurum, mox floribus similis est æris: hactenus Nicander. Præstat igitur (vt Aetius author est) priusquàm cruenta prodeat vrina, allij plurimum deuorare, & vinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde vomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior vini potio, inquit Archigenes, adeò vt siquis multum eius sustineat vsus, itemque meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit item maximè Theriaca ex viperis sine dilatione pota, & vulneri illico superposita. Quin & ipsa vipera excoriata, capite & cauda abscissis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictus præsidium affert. Caput autem à viua amputatum, diligenter per volsellam prehensum, morsuique impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contingit, venenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idque alijs pariter dissectis, frequenter & assiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circumcidere, & cucurbitulas subinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa à succo folia vulneri illinenda, est enim valde efficax ad viperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex vino potus, tum vulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamsi iam moriatur æger. Aiunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam metaphroditos herba efficax est, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & vulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ & iusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, vel tritum ex vino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus & cum syluestri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, supra sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè verò vtendum est anchusæ radice, & heliotropio cum vino: dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde vomitu reiecti, exhibita statim à vomitu Andromachi Theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, vulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendũ ac fouendum est, nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut hastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus aut caprino stercore, priusquàm claudatur. Cæterùm vt libro de therica ad Pisonem author est Galenus, nõ modò è viperarum morsibus retrahitur venenũ, apposito tantùm vt Aetius inquit, viperæ capite, sed ipsa quoque vipera tota contusa, & vulneri imposita. Cõtra viperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaque ipsa vulneri imposita, vt superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit: quandoquidem planta hæc (vt ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, vt epota eius radix ex vino, non percussis modò à serpentibus opituletur, sed eos quoque qui antea biberint, feriri non patiatur. Commendauit etiamnum aduersus viperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, vel comedenda, quorum nonnulla hic subijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia: tritici furfures ex rutæ decocto incocta: erui farina vino macerata, scilla ex aceto feruefacta: personatæ, ebuli, & sambuci radices in vino elixatæ: sarmentitius cinis aceto subactus, aliaque complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus. Pota verò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius vi Serpentinam vocant, cuius historiam, pariterq; vsus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus. In viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN vocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusque veneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc viperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdque vltimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ verrucæ similem. Vnde circumforanei, qui serpentes eorumque veneni remedia profitentur, hanc feram vulgò appellant Aspido del corno, hoc est Aspidem cornutum. Neque sanè ineptum illi nomen indiderunt, namque non minori cum velocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè libro 13. cap. 25. de eo ita scriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neque scribitur) colore verò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus, caudam habet præduram, supernè descissam. A quibusdam verò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm vipera habet, cumque in multis aliâs ei similis sit, colore magis discerni potest: vipera enim subflaua est. Cæterùm ab Ammodite percussos festina vt plurimum mors sequitur: qui verò tam breui non pereunt, his sanguis è vulnere manat, & vulnus intumescit: sed paulò post sanies effertur, sequitur capitis grauitas, & animi deliquium. Qui verò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum vsque diem durarint. Celerius verò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, pri-

Ex Nicandro indicia.

Viperarum morsus remedia.

Simplicia medicamenta ex Diosc.

Ammoditæ historia, & venefica vis.

Aspis cornutus.

Ammoditæ morsus signa, & curatio.

mùm quidem à communibus remedijs, vtpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum vulneris loco, & superioribus partibus arctissimis vinculis constrictis: quin abscissa, dilatataque statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, cassia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu Theriace, nec non vulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue vlcera serpentia conducunt, imponenda.

Sepis feræ consideratio.

Viperæ præterea similis, vt quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus, quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignauit, vnde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam vocari tradidit. Itaque cum varia sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, vt credam, Sepa reperiri non modo in lacertarum sed etiam in mortiferarum serpentium, & viperarum genere. Quod sanè videtur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primo: Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaque vallis, & salebrosæ rupes, nemorosumque promontorium, vbi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam vno visus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemque feram se repræsentare, non autem lacertam. Cum veró secundo ait: Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis, nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam vocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis, attamen libro quinto, Sepa viperarum generi adscripsit, vbi de aceti mulsi viribus differens inquit. Acetum mulsum contra morsum eius viperæ, quam Sepa vocant, haustum meconium, ixiamue auxilio est. Aetius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, vel viperæ genera recensetur, his verbis: Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: rectà verò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: vniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, vt superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus.

Sepis morsus signa, & remedia.

Cæterùm ab ea percussis (vt tradit Aetius) sanguis è vulnere manifestus excernitur, & paulò post sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est, sed affectæ partes putrefactæ dealbātur, & totū corpus vitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capillique è toto corpore defluunt, atque intra tres aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex ijsdē rebus, quæ in viperæ, & cerastæ, & ammoditæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & vinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas vnà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere, Hæc Aetius. Ex quib. facilè conijci potest, cū ambæ hæ feræ è viperarum sint genere, ijs tutò antidotis earum venenum superari posse, quibus vipereum frangitur, & euincitur.

Acontiæ histor. morsus notæ, & cura.

Sed quoniam hæc humanæ vitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, vel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimque & hanc in Italia reperiri: non alienum duxi de eius historia ac veneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaque describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, vbi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc vt Aetius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore viridi, præsertim iuxta ventrem, vt milium colore referat, vnde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò vbi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac veluti iaculum vibratum corporibus inuolat, atque hoc modo verberat. Ab huius morsu omnia, quæ de vipera dicta sunt, sequūtur accidentia, atque etiam grauiora, adeò vt etiam putrefactiones, & carnium defluxus consequantur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad viperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris vmbra æstate media quietem somnumque caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mamillam, vt illico perierit: at socij audito percussionis sonitu, viso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Confirmat hoc Iulius Solinus cap. 30. Polyhist. his verbis: Iaculi arbores subeunt, è quibus vi maxima turbinati penetrant animal, quodcunque obuium fortuna fecerit. Reperitur hoc sæuissimi serpentis genus, vt quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, vbi ipsum incolæ à sagitta Saettone, vernaculo nomine appellant.

Σκυτάλη, καὶ ἀμφισβαίνα. CÆCILIA, ET AMPHISBÆNA. CAP. XLVIII.

Consimilia suprà dictis in vipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur: quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere cōprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad viperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

Amphisbænę, & Cæcilię consid.

Non desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ vtranque serpentis extremitatem occupent: fierique ob id putent, vt fera in vtranque partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse, in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & volatilium. Siquidem pluries compertum est, ex vno tantùm ouo duobus vitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemque pedes: atque etiam lacertæ visæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non vtique statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertissimè confirmat Aristoteles libro, & capite tertio de generatione animalium, sic inquiens: Monstra raró admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt,

Monstra in auium genere.

sed crebrius in ijs quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potissimumque in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò, quòd sæpe pariant, vt columbæ: verùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quod si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem: quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (vitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur, quanquam cibus idem, indiscretusque suppeditatur. Iam serpens etiam biceps visus est, videlicet eadem de causa: nam id quoque genus oua parit,

& mul-

& multa numero: hæc Ariſtoteles. Quæ ſanè mihi facilè perſuadent, vt credam, omnino falſum eſſe, quòd Amphisbæna ex ſui generis natura biceps perpetuò naſcatur. Verùm quandoquidem hoc ſerpentis genus terreſtrium lumbricorum modo vtriſq; extremitatibus, capite ſcilicet, & cauda, acuminatis gignitur, adeò vt difficilimè poßit caput à cauda diſcerni, exiſtimauere quidam hanc feram duobus conſtare capitibus. Proinde Aetius lib.13.cap.28. ſcribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia eſſe inter ſe ſimilia. Non enim, inquit, ex craßis in caudam tenuem abeunt, ſed æqualis craßitudinis in vniuerſum exiſtunt, vt neque cognoſcant videntes ea, iuxta vtram partem caput aut cauda ſint ſita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibuſdam, tum etiam in hirudinibus conſpicitur. Differt autem, vt idem tradit, amphisbæna à ſcytala, quòd illa ex vtraque parte progrediatur, vnde à Græcis illi nomen inditum eſt. Galenus porrò libro de theriaca ad Piſonem, Amphisbænam bicipitem eſſe exiſtimat (ſi tamen liber is adſcriptitius non eſt) vt hæc verba, quæ in eo leguntur, apertè oſtendunt. Amphisbæna (eſt autem animal biceps, quemadmodum ſanè & nauigia vtrinque proram habentia, cui natura ex ſuperfluo ſubſtantiæ bina capita eſt largita) hoc inquam animal, aiunt, ſi mulier grauida ſupergreſſa fuerit, malè abortum facit: hæc ille. Cæterùm, vt ipſe Aetius ſcriptum reliquit, ab vtraque demorſis contingit morſum obſcurum eſſe, ac vix apparere, veluti ſunt muſcarum ictus: quapropter etiamſi mordeant, non enecant tamen, ſed inflammationem excitant, vt apum & veſparum ſtimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis ſunt relata, verùm facultate intenſiore. Ex his etiam Aetij verbis conijci poteſt, cum horum animalium ictus admodum tenuis, & obſcurus ſit, Amphisbænæ caput ineſſe terrenis vermibus, vel alui tineis perſimile, ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, vt alterum ab altera non niſi difficilè diſcerni poßit. Cæciliam autem Hetruſci vulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleaſtri baculo circumueſtitum, ſi manibus frigore torpentibus tractetur, calorem ſtatim adfert, articulorumq; nexus diſſoluit.

Amphisbæna biceps nõ eſt.

Vtriuſq; morſus ſigna, & curatio.

Δρύινος. DRYINVS. CAP. XLIX.

A Dryino morſis puſtulæ, moleſtique dolores incidunt, præſertim quà dilutæ ſaniei emiſſarium ſubeſt: quinetiam eroſio, torminaque conſequuntur. Ab eo ictis conuenit ariſtolochia cum vino pota, trifolium herba, radix haſtulæ regiæ ſimiliter aſſumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere & tuſæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

DRyinus, vt in theriacis teſtatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus verſatur. Appellant enim alio nomine etiam hydrum, ſed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, ſuæque naturæ idoneo lacu venatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic ſi à myope muſca illa quæuis animantia prouocante, petatur, inſuetum illum impetum ſuſcipiens, cum concauæ quercus robur celeri ſaltu ſubit, ſtructo ſibi in imo ceſpite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoque hydro ſimile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, nec non abraſa corij præſegmina ſub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is vel in talum, vel pedis plantam percuſſerit, à corpore icti hominis difficilis odor ſparſus fertur, atque circa ictum niger in acutum ſurgit tumor, mentemque mœrentis angor, & triſtitia, quibus detinetur, obſcurant. Species nimio dolore conflacceſcit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipſum atrum venenum ſemper depaſcens conſumit, quin & caligo lumina eius obfuſcans, occultansque malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum inſtar ſeu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioque cruciantur. Vrina eis decutitur, & palleſcit: Ipſi verò dormitantes ſtertunt, frequentibus ſingultibus correpti, aliàs per collum vomitum felli ſimilem, aliàs cruentum eructantes, ipſumque malum acrem ſitim generat: poſtremò laborantibus membris tremorem effundit: hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum eſt, quòd in quercuum cauernis, quæ propè radices ſunt, ſtabuletur. Græcis enim quercus δρῦς *dicitur. Proinde Galenus lib. de theriaca ad Piſonem, de Dryino ita ſcribit. Dryinus ſerpens ſic nominatus, quòd in radicibus quercuum viuat, tam malignus ad perdendum proditur, vt eius, qui ſupergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota cruræ admodum intumeſcant, & quod magis mirificum eſt, manus quoque ipſæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, vt quemlibet gratum odorem prauum eſſe exiſtimet, nec alterius præterea rei queat ſentire: hactenus Galenus. Dryino, vt Aetius inquit, abundat Helleſpontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus eſt, vt etiamſi quis eum non videat, fœtore loci cognoſcatur. Eſt autem cubitorum duorum longitudine, obeſus, ac aſperrimis ſquamis circa vniuerſum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor inſurgit nigricans, dolor vehemens, nomæ, delirium, corporis ſiccitas, ſingultus, bilioſus vomitus aut omnino ſimplex, vrinæ ſuppreßio, tremor, interceptio vocis, ſtupor, ſciſſura, & mortificatio percuſſorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoq; ex ijs, quæ in viperæ morſus dicta ſunt, opem ſentiunt: itemq; ex communibus remedijs iuxta conſequentium acceßionum proportionem adhibitis.*

Dryini hiſtoria, & eius ictus notæ ex Nicandro.

Ex Galeno.

Dryini deſcriptio, & morſus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ δίψας. HÆMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB hæmorrhoo ictis vehementes cruciatus accidunt, qui anguſta, contractaque corpora ex continuò dolore reddunt. Ex plaga copioſus ſudor effluit, & quacunq; parte corporis cicatrix vlla fuerit, ea ſanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque ſanguis in globo coit. A pulmone ſanguinem extuſsiunt, & in vomitiones effuſi ſine remedio commoriuntur. Quos verò dipſas percuſsit, ſolutus ac non conſtrictus tumor premit, ſitisque vſqueeò pertinax, vt ſatiari non poſſit, ac ſine vlla intercapedine excruciet: & ſi potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem ſitim relabuntur: proinde toto habitu ſimiles ſunt ijs, qui antea potus nihil hauſerint: quare propter continuam ſitim, & præſter, & cauſon, aut dipſas appellatur. Hæmorrhoi, dipſadisque morſus velut immedicabiles, à pleriſque maiorum deplorati relinquebantur, quare ſi peculiaribus contra dipſadem remedijs egeamus, communia experiri operępretium erit. Protinus autem ſcarificatione vti, vſtionem facere, & ſi locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: conſequenter quàm acerrima cataplaſmata admouere, de quibus ſæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à ſalſamentis, vtiles eſſe. Me-

cæ potiones,& lauacra proſunt,quæ ſubinde interiecto breui ſpatio aſſumenda ſunt, priuſquàm morbi genus emerſerit, quo ſemel erumpente opem ferre non poteſt vlla medici opera. In ictu hæmorrhoidis eadem proſunt.Inſuper quæ in commune opitulantur, vt ſcarificationes, vſtiones,acres cibi,meraci potus, & quæ nunc in dipſade definiuimus. Quinetiam decocta vitis folia,& cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosus ictus,& histo.

HAemorrhous, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Piſonem, ſuis ipſorum nominibus ſimilem hominibus perniciem inferunt: quippe percuſſi, ſanguine per os, & nares, totoque corpore effuſo, intereunt. Hic (vt in Theriacis cecinit Nicander) petroſas rimas aſſiduò incolit, aſperum, ſupinum, & modicè pendentem lectum illic ſumens, vbi tractum ſuum habeat, deinde pabulo ſatur fiat. Longitudo eius pedis veſtigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite aduſque caudam totus & ſubtilis, & minutus eſt. Aliàs colore igneo, aliàs rurſum candens. Collo ſatis conſtricto eſt, gracilis cauda neceſſariò in arctum contracta, extenta eſt anguſtè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti ſunt infuſa: albore luminum ſuorum, locuſtis vel ſylueſtribus apibus par. Inſuper horribile, & aſperum ei caput horret, obliquè modico corpore ſuo inſtar ceraſtæ claudicans. Ex medio etiam dorſo paruum nauigium ſemper appellit, ad terram ventrem ſuum atterens: ſquamis verò & itinere parum ſubſtrepit, perinde ac arundinis copiam tranſeat. Poſt ictum ſtatim decolor ſpecies accurrit, nigra nimirum, corq; ipſum dolore circumangitur: venter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte ſanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus ſalit, recens bilioſo veneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit, quæq; in corpore ſunt vulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpũtur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois virus ſuum iaculetur. Nam ſi cui morſum illa inflixerit, ei gingiuæ ſimul igneſcunt, penituſq; & vnguibus ſanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, ſeu humentes molunt: hæc ex Nicandro. Cui ſubſcribit Aetius, ſic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem ſunt arenoſo, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam anguſta figura paulatim deſinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq; & tarde proreptant. Per corpus verò multis notis albis, & nigris variegata ſunt, & aſperioribus ſquamis obſita: quapropter dum ſerpunt, ſonus auditur.

Hæmorrhoi morſus notæ, & curatio.

Et fœmina quidem ventri incumbens, per terram reptat, & greſſum infernè circa caudam firmat: mas verò circa ventrem ingreſſu nititur, & collum ſerpendo extendit. Conſequitur horum morſum color icti loci cruẽtus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præter quám paucum quidpiã aquoſum. Ventriculus dolore tentatur, adeſtq; ſpirandi difficultas. Deinde ſanguis ex naribus profluit, & ex ipſius morſus foraminibus: & ſi qua in corpus obducta iamdiu ſit cicatrix, ea rumpitur, & ſanguinem profundit, atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morſu contingunt. A fœminæ verrò Hæmorrhoidis morſu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & vnguiũ radices ſanguine manant, & vt ſimpliciter dicam, per omne corpus ſanguinem efferri contingit. Dentes prætereà excidunt, & gingiuæ putreſcunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem ſanguinis eruptioni obluctando ac reſiſtendo ijs medicamentis, quæ aptè ſanguinem ſiſtere poſſunt, deinde cataplaſmata plagæ imponendo ex folijs vitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea verò quam cruenta prodeat vrina, allij multum deuorent, multumq; vini diluti bibant, & ad vomitum cogantur, deinde confeſtim Theriace exhibeatur, & poſtea piſces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panem, & vuam paſſam dulcem, & deinde vino diluto largè hauſto vomant. Plaga verò aqua frigida proluatur: veſica autem ſpongijs calidis foueatur.

Dipſadis hiſtoria, morſus ſigna, & cura.

Sed iam de DIPSADE differamus, quæ ſic à Græcis dicta eſt, quod continuam, & inextinguibilem ſitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus lib. 11. ſimp. medic. vbi eiuſmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri ſcribit: quòd hæc regio humida ſit, illa verò ſicciſſima. Hoc autem à Marſis, qui Romæ viperas venabantur, accepiſſe ait, quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam eſſe exiſtimãt. Quare longè minus nos ijs circũforaneis fidem præſtare debemus, qui Marſos hoſce imitati, diui Pauli generi ſe adſcribũt, ſeq; inde ortũ duxiſſe prædicãt. Nam ſi Galeni ætate hi mẽdaciſſimi nebulones vniuerſo orbi imponebãt, veri quidẽ ſimilimũ eſt, eos qui hodie per Italiã vagãtur, longe magis decipere poſſe, quã fecerint Marſi illi antiqui, quippe nõ dubitandũ, quin eorũ aſtus à Galeni ſeculo in hũc vſq; diẽ protractus, maximũ ſuſceperit incrementũ, ꝙ conſtet mortaliũ ingenia tam in bonũ, quàm in malũ procliuia, ætate magis acui. Meminit etiã Dipſadis Gal. li. de theriaca ad Piſonẽ, ſic ſcribens. A Dipſade cõmorſi cauſo febri malè conficiũtur: nam & multa ſiti, & æſtu vehemẽti vexati, interdũ & dirupti diem obeunt. His Galeni verbis ſubſcribit Aetius lib. 13. vbi ſic inquit: Dipſas, quæ à quibuſdam Cauſus appellatur, viperæ eſt ſpecies, quæ magis in maritimis locis reperitur, quã alibi, magnitudine cubitali, ex craſſa in tenuẽ deſinẽs: notas autẽ habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput verò anguſtius. Sequitur autẽ ab ea demorſos, præter ea quæ de vipera dicta ſunt, & ſitis intolerabilis planè, adeò vt etiamſi multus potus eis adhibeatur, ſitis non ſedetur: & tamen neq; per vrinas, neq; per vomitum, neque per ſudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam ſitim exuſti, ſi potum non ſumant: aut ob multam potus repletionem diſtentus rumpitur venter, vel infernè circa inguina, vel circa imum ventrem, vt in aqua inter cutem ſæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à vipera demorſis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis vrinam cientes exhibeantur. Aluus item per infuſum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad vomitum cogendi ſunt malè affecti. Ad plagæ verò locum, poſt exuſtionem, circumciſionem circumquaque ſcalpello factam, cucurbitularum affixionem & diſſectas gallinas admotas, calx viua cum oleo imponitur, & emplaſtra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipſadis priuatim meminit Aelianus li. 9. de hiſt. animal. ſic inquiens: Dipſas cuius vim, & naturam eius nomen nobis declarat, inferior quidem eſt magnitudine, quàm vipera, ſed tamen in occidendo quàm celerrimè ſuperior. Cuius morſu confixi, etſi aſſiduam potionem hauriant, ad ſitim tamen continuò exardeſcunt, & ad bibẽdum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Soſtratus cùm albam eſſe ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et ſicut audio, vario, multiplicíq; nomine nuncupatur: quidam preſterem vocant, alij cauſonem, alij anombaten, a quibuſdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia naſcitur: hæc Aelianus.

Leoniceni error.

Ex quibus verbis manifeſtè deprehenditur error Leoniceni viri alioquin eruditiſſimi, qui Dipſadem putauit corporis forma nullis notis à vipera diuerſam eſſe. Nec equidem ſcio, qua ratione, vel authoritate nixus, in hanc opinionem venerit, in eaq; perſtiterit.

Ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB Natrice demorſis vlcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non ſecus atque ijs quæ ſerpunt vlceribus, expuitur. Si ergo morſum natrix adegit, prodeſt origanum tritum, & aqua ſubactum: lixiuia cum oleo indita, aut ariſtolochiæ cortex, aut querna radix minutim

nutim contrita,& hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubij succus, vel decoctum alterius cum vino: fauus recens datur in aceto.

Hydrus anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen sibi vendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, vocent. Hic si relictis aquis, terras in habitet, lõge nocentior euadit, vocaturq; tunc Chersydrus. Differt tamẽ is à dryino, qui (vt superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cuius nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam verso scribens. Agitaque Chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fatiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt: mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui chersydrus iam antea in vuido, seu parum aquæ habenti lacu, irrecõciliabilem canis iram adfert. Enimuero vbi sole aqua exiccata fuerit, adeoq; ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squalidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit: hæc ille. Chersydri quoq; meminit Aetius lib. 13. cap. 35. his verbis: Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis; hoc est natrix postea verò siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, id est natricis terrestis, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido victu exsatiatus, non purum venenum habet: cùm autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terrestrem aspidem refert, prӕterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsi sunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, veluti est tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fæculentus, vertigo oculorum, exolutio, vomitus biliosus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, vt & per ventrem quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim verò coni cupressi drachmam vnam, & myrti baccarum itidem vnam, terito, & cum melle rosaceo, aut vino mulso in potu exhibeto. Iuxta verò affectum locum calcem viuam, & similia, cum oleo imposito.

Hydri siue Natricis hist.

Chersydri natura, morsus & curatio.

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

Cenchri morsum, qui viperino ictui similis est, putridum vlcus sequitur: carnes antea, vt in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt: lethargo corripiuntur, & veterno presi somnos captant. Erasistratus eos iecinore, intestino ieiuno, coloq; conflictari author est: quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & syluestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Quamuis Aetius appellauit Cenchrum ammoditen, & Acontiam cenchriten, non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hic differit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis per quàm minimis (vt Lucanus est author) milij magnitudine, & colore, vniuersum eius corpus respersum appareat. Auicenna cenchrum famosum appellat.

Cenchri consideratio.

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A Ceraste percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus, è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu varicosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur: quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circumcidere, & ijs similia prosequi oportet. Vrentia insuper reliquijs admouenda: siquidem virus hoc veneno basilisci simile est.

Cerastæ, quorundam probatissimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen inuenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (vt Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturque, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (vt refert Aetius) cubitalis est longitudinis, longissima duorum est cubitorum, corpore verò arenosa, & iuxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes verò circa ventrem ex ordine squamis obsitæ sunt, quapropter in serpendo somnum sibilo similem edit, per obliquum autem, non rectà proreptat. Iulius Solinus Cerastam (inquit) quadrigemina cornicula, non quidem gemina gerere scribit cap. 30. Polyhistor. quarum ostentatione velut esca illice sollicitatas aues perimunt. Nam reliqua corporis de industria arenis tegunt, nec vllum indicium sui præbent. Cæterùm percussis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui similitudine insurgit, & sanies profluit vini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, velut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consueuit. Reliqua item, quæ in viperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione vehementiori. Vt plurimùm verò vsque ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à vipera conferunt: hæc Aetius.

Cerastæ morsus exitialis, & auxilia.

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIV.

AB Aſpide ictis vulnus exiguum prorſus, quaſi ab adacta acu citra tumorem conſpicitur: ſanguis exiguus ille quidem, ſed ater diſtillat: caligo velox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non ſine voluptate conſequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At vir perit abſque labore vires, atque diſcolor: mediocris ſtomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiſcunt, quaſi ſine ſenſu in ſomno vacillent: hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aſpide feriuntur, quæ de ceraſte ſcripta ſunt, auxilia dari debent. Nam venenum hoc, quemadmodum baſiliſci, aut ſanguis bubulus, celerrimè in arterijs ſanguinem cogit.

Aſpidis pernicioſus ictus, & genera tria

Reperio apud eos authores, qui animalium hiſtorias tradunt, tria Aſpidum genera conſtitui, & vnumquodque vbi hominem morſu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta eſt earum veneni vis in hominum necem, vt rariſſimè ſeruentur, qui ab eis percuſſi fuerint. De his ſcribens Galenus libro de theriaca ad Piſonem, ſic inquit: Inter aſpides nominata ptyas collum exporrigens, & ſpatij metita longitudinem, perinde ac ſi tunc rationalis fera facta eſſet, venenum ſolerter corporibus inſpuit. Harum itaque ferarum vna (ſiquidem tria ſunt Aſpidum genera, ptyas dicta, cherſæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm vellet cuſtodes latere, ſtatim, & citra ſuſpicionem mortem ſibi conciuiſſe. Hæc ille, qui ſubinde pluribus hiſtoriam enarrauit tam inuicti animi huiuſce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniã vocatam, id nominis ſibi comparaſſe volunt, quòd hirundinum modo dorſo nigricet, & candicet aluo: quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat, cherſæa verò ita dicta eſt, quòd in mediterraneis ſemper degat. Harum omnium meminit Aetius lib. 13. cap. 20. ſic inquiens: Aſpidum apud ferarum ſcriptores tres ſpecies reperiuntur: quædam enim ex eis terreſtres appellantur: quædam verò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præſertim Nili, latibula habent, aliæ verò ptyades nominantur. Terreſtres quidem igitur maiores ſunt, & quandoque vſque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximè verò ptyades, cinereo ſunt colore, viridique & ad auri colorem inclinante. Terreſtres verò vt plurimùm & ipſæ cinerei ſunt coloris, quanquam & ſubuirides reperiantur. Cæterùm acceſſiones, & ſigna communia ſunt in his, quos aſpides momorderunt: vulnera enim in demorſo loco, veluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morſu, ex fœmellæ verò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, niſi violentum animal ſit, quod morſum inflixit. Conſequitur autem ſtupor, pallor, frontis refrigeratio, aſſidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, ſegnities, & collapſio in ſomnum profundum, ad finem verò conuulſio. Mors autem in tribus ad ſummum horis ex terreſtris morſu ſequitur: in chelidoniæ verò ictu præſentiſſima adeſt. Porrò his, qui à ptyade conſpuuntur, caligo oculorum ſuccedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors cõſequitur. Auxilium autem ab aſpide morſis ferunt, & præſertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem eſt, quouſque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem perceptent: hepar enim in morſis ab aſpide primum aiunt ſenſu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an victurus ſit percuſſus, centaurium cum vino tritum bibendum præbent: ſiquidem enim euomet pharmacum, morietur: ſi non, viuet. Quò verò veneni in corpus diſtributi vis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda ſunt, donec nauſeabundus reddatur malè affectus: aut opopanax cum vino diluto detur, & confeſtim euocet. Numius autem inquit: Origanum viridem, aut aridam pro ægri viribus cum vino dato. Poſt vomitum antidotis theriacis vtendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur poſt cucurbitarum adhibitionem, & ſcarificationem, centauriũ cum myrrha & modico opio. Rumex autem ſi cataplaſmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem verò auxiliatur Theriace tum plagæ impoſita, tum pota. Proſunt autem & aſſiduæ excitationes cum euulſionibus, & plagis, & vniuerſi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aſperſa: hactenus de aſpidibus Aetius. Efficaciſſimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus ſum, præſtantiſſimum antidotum contra venenoſum ictum aſpidum, quas ſurdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, eſt noſtra quinta eſſentia, ex aqua vitæ, & antidoto noſtro confecta. Quippe cùm tenuium admodum ſit partium, ictu oculi in vniuerſum corpus diffunditur, venas, & arterias confeſtim permeans. Vnde prohibet, ne ſanguis & ſpiritus in vaſis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, veneni vim arcet potentiſſimè, idque ſuperat citiſſimè.

Aſpidum hiſtor. ictus notæ, & cura.

Βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

ERaſiſtratus in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidit, de vocato baſiliſco ſcitè ita refert. Cúm baſiliſcus momorderit, vulnus ad auri colorem efflaueſcit. Itaque in plurimis, quæ virus eiaculantur, comites notæ ita ſe habent. Ad baſiliſci morſum, vt idem Eraſiſtratus author eſt, auxiliatur caſtorij drachma in vino pota: item papaueris ſuccus. Ictuum remedia ita ſe habent.

Baſiliſci varia hiſtoria.

Multiplex variaq; eſt apud ferarum ſcriptores Baſiliſci hiſtoria, quem Latini Regulam vocant. Sunt enim qui ſcribant tantæ perniciei animal eſſe Baſiliſcum, vt ſolo oculorũ intuitu, alij ſibilo tantũ, alij halitu, alij verò morſu, homines ſtatim interimat. Nec deſunt qui vulgi opinionem ſecuti, ex antiqui galli ouo hanc ſæuiſſimam feram naſci putant. Ex hac itaque hiſtoriæ varietate ac inconſtantia, facilè adducor, vt credam, pleroſque hiſtoriam Baſiliſci, vt fabularem deſcripſiſſe. Id quod etiam probè Dioſcorides ſenſiſſe, atque adeò noſtro iudicio adſtipulari videtur. Siquidem is ne cum alijs accuſaretur, Eraſiſtratum citauit, authoremque hiſtoriæ huius fecit. Baſiliſci meminit Galenus libro de theriaca ad Piſonem (ſi tamen liber ille inter legitimos cenſetur) vbi ſic inquit: Baſiliſcus bellua ſubflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conſpectus, & quando ſibilat auditus, videntes ſe, & audientes necat: atque ſi quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, ſtatim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne Baſiliſco vicinum habitet. Libro verò 10. cap. 1. de ſimp. medic. facultatibus, idem contra Xenocratem ſcribens, non omnino Baſiliſci hiſtoriam comprobare videtur, ſic inquiens. Nam beſtiam ſeu feram regiam, quam vocant βασιλισκὸν θηρίον, ne videre quidem mihi vnquam contigit: & ſi vera ſunt, quæ de illa referunt, periculoſum etiam eſt vel prope accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Baſiliſcũ tanta veneni acuitate, & immanitate pollere ait, vt quamuis magnitudine dodrantalem non excedat menſuram, ſerpentes tamen omnes etiam ingentes, ſuo duntaxat halitu extinguat, adeò vt virga quoq; è longinquo contactus, illico tangentẽ conficiat. Scribit Iulius Solinus, vires ne defuncto quidem Baſiliſco deeſſe, eaq; propter eius emptas eſſe reliquias à Pergamenis amplo ſeſtertio, vt ædem Apollinis manu inſignẽ, nec araneæ intexerẽt, nec alites inuolarẽt, cadauere eius reticulo aureo ſuſpenſo,

ſuſpenſo, & ibidem collocato. Huius item horrendiſsimæ feræ hiſtoriam tradidit Plin. lib. 8. cap. 21. vbi ita ſcriptum reliquit. Apud Heſperios Aethiopas fons eſt Nigris, vt plerique exiſtimauere, Nili caput, vt argumenta, quæ diximus, perſuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæteriſq; mem bris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum ſemper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius videre, confeſtim expirantibus. Eadem & Baſiliſci ſerpentis eſt vis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, cãdida in capite macula, vt quodam diademate inſigni. Sibilo omnes fugat ſerpentes: nec flexu multiplici, nec vt reliquæ, corpus impellit, ſed celſus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, verùm & afflatos: exurit herbas, rumpit ſaxa. Talis vis malo eſt. Creditum quondam ex equo occiſo haſta, & per eam ſubeunte vi non equitem modò, ſed equum quoque abſumptum. Huic tali monſtro (ſæpe enim enectum concupiuere reges videre) muſtelarum virus exitio eſt: adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Iniiciunt eas cauernis, facilè cognitis ſola tabe. Necant illæ ſimul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de baſiliſco Plinius. Quem tamen plura cum aliis fabuloſa narraſſe putamus. Nam ſi tantùm oculorum intuitu, ſibilo aut halitu hominem interficit, non equidem video, quomodo factum ſit, vt ij qui ipſum viderunt, eiuſque faciem adnotarunt, ex quorum poſtea relatione huius ferè hiſtoriam plerią; deſcripſerunt, incolumes euaſerint: præſertim cùm tã paruum ſit animal, vt niſi è propinquo loco conſpici poſſit. Atq; adeò hinc mihi impoſſibile videtur, quin ipſe aſpicientes non viderit, cùm (vt Plinius refert) non multiplici flexu incedat, vt reliquæ feræ, ſed celſus, & erectus: vel quòd ex infecto circumſtante aere, qui viderunt non perierint. Cæterùm cùm Eraſiſtratus his fabulis nullam fortaſſe fidem adhiberet, certoq; ſciret Baſiliſcum morſu tantùm, vt aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morſus curationem inſtituit. Verùm quandoquidem huiuſce veneni vis adeò vehemens, & immanis exiſtit, vt expugnari non poſſit, non eſt cur plura hic referam, quàm ex Eraſiſtrato memoriæ prodidit Dioſcorides. Quem ducem & authorem ſecuti, vt ipſe ſuis de medica materia libris hoc ſexto finem impoſuit, ita nos noſtris in eos commentariis, quos ad noſtram communemq; rei medicæ ſtudioſorum vtilitatem conſcripſimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immenſas gratias agere DEO optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus ſempiternam.

Catoblepas.

Plura fabuloſa in Baſiliſci hiſtoria.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

DE RATIONE DISTILLANDI AQVAS EX OMNIBVS PLANTIS:

Et quomodo genuini odores in ipsis aquis conseruari possint.

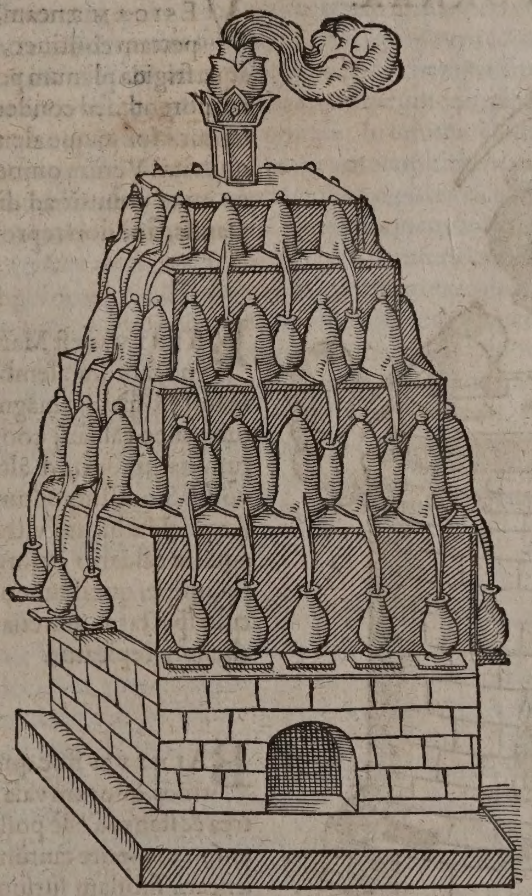
DE RATIONE DISTILLANDI AQVAS EX OMNIBVS PLANTIS, ET QVOMODO GENVINI odores in ipſis aquis conſeruari poſſint.

PRISCORVM medicorum nemo fuit, qui quicquam ad poſteritatem tranſmiſiſſet de arte eliciendi aquas ſtillatitias ex plantis, vel aliis quibuſvis vegetabilibus. Parabant illi potiones ſuas ex dilutis, vel decoctis, ad curandos corporum noſtrorum affectus, aquarum ſtillatitiarum nulla habita mentione. Inuentum hoc nouum eſt, referuntq́; quidam ad Chymicæ artis profeſſores: alij ad Medicum quendam, qui (vt narrant) rerum experimenta admodum diligenter inueſtigans, dum fortè fortuna Betam decoctã, & adhuc calentem, in ſtanneam patinam effunderet, alteram ſimilem patinam ſuperponeret, ne ſtatim refrigeſceret olus: id vbi ſub edendi tempus rurſum detegeret, videretq́; ſuperiorem patinam aqueo liquore, ipſoque copioſo adeo reſudantem, vt vndiquaque plurimæ excurrerent guttæ, quæ oleris iam cocti tum odorem, tum ſaporem reſipiebant, illico artem à natura edoctus, inſtrumentum excogitauit plumbeum, campanæ roſtratæ ſimile, ad contegendum æneum vas, plantarum plenum, ſuper fornace conſtitutum, vt hinc claras limpidaſque conſequeretur aquas: id quod illi feliciſſimè ceſſit. Elegit autem ille plumbeas haſce campanas, quòd certò ſciret, plũbum ob ſuam, quam poſſidet, frigiditatem, aſcendentem è plantis ab igne calefactis vaporem, perquam facilè in aquam vertere poſſe. Et rectè quidem, cùm è nullo alterius metalli, aut materiæ alembico, tã copioſa educatur aqua, vt è plumbeo. Id cùm deinde contemplarentur alij, nouum modum excogitarunt, quo vno tantum igne, & vna tantum fornace, plura cõcalefacerent vaſa, ſingula ſingulis plumbeis Alembicis contecta, vt minore ſumptu ac labore copioſas adipiſcerentur aquas. Quamobrem fornacem, cuius imaginem primo loco dabimus, ſibi fabricarunt. Cæterùm cum non deſint, qui ſemper meliora inuentis addere ſatagunt, præſertim Chymiſticæ facultatis Magiſtri, ij cum viderent eiuſmodi aquas plumbeis Alembicis paratas, ſuarum plantarum odores, ſaporeſq́; haudquaquam reſipere, ſed potius fumum olere, & aduſtionis nidorem, & quæ ex amaris, acutiſq́; plantis fierent, nec amaroris aliquid, nec acredinis, ſed dulcedinis non parum guſtantibus reddere, aliud ad deſtillandas è plantis aquas inuenerunt inſtrumentum, quod Veſicam appellauere, quo paſſim vtuntur ij, qui è vini, aut cereuiſiæ fæcibus Aquam vitæ diſtillant, herbis vnà cum communis aquæ non mediocri quantitate, in vas æneum coniectis, vt ex fornacis ipſius imagine quiſpiam videre poterit. Sed concinniorem modum poſtremi repererunt, qui eiuſmodi aquas in feruentis aquæ Balneo (quod Mariæ vocant) aut ſuper vaporibus extrahunt, ſiquidem conſtat eas aquas eſſe multò præſtantiores, quòd ſuarum plantarum tum odorem, tum ſaporẽ egregiè retineant. Euenit ſanè hoc, quoniam balneũ calentis aquæ, ſua ipſius humiditate, partes tenuiores retinet, cõſeruat, ac cuſtodit, quo fit, vt eæ non reſoluantur ſuis in plantis, quemadmodum in iis, quæ lignorum, aut carbonum violento igne exuruntur. Quapropter inter aquas, quæ balnei calentis vi deſtillantur, & quæ plumbeis inſtrumentis extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter vinum & aquam. Quippe quæ fiunt in balneo aquæ bulliẽtis, aut ſuper ipſius vapore, vitreis roſtratis organis ad id muneris paratis, vt poſtea oſtendemus, eæ ab herbis & floribus, à quibus manant nec ſapore (vt paũlò antè diximus) nec odore diſcrepant. Quin non ſolum proprias plantarum qualitates ſecum trahunt, ſed & tam limpidæ & ſinceræ proueniunt, vt ne tantillum quidẽ fumi, vel aduſtionis nidorem reſipiant. Contrà verò nunquam vel rariſſimè guſtaueris aquas è plumbeis Alembicis reſultantes, quin tibi fumidum quoddam in ore relinquant. Quæ res non modò guſtantibus, bibentibuſve præſertim ægris, qui cæteris moroſiores ſemper eſſe ſolent, nauſeam mouent, & moleſtiam afferunt, ſed plurimum noxæ pectori, ventriculo, iecinori, viſceribuſq́; omnibus ingerunt, quòd à metallicis vaſculis, è quibus deriuantur, malam qualitatem eliciant, & in ſe ipſas contrahant. Patet hoc manifeſtiſſimè in Abſinthij aqua, ex Alembico plumbeo profecta, nam eam dulcem eſſe conſtat, non amaram. Id quod à plumbeis inſtrumentis, quibus conficitur (vt diuturna docet experientia) euenire certum eſt. Et non ſolùm in Abſinthij aqua, ſed etiam alterius cuiuſvis plantæ temperamento calido, & ſapore acri præditæ. Siquidem cùm plumbeus Alembicus huiuſcemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potẽtia excalfacientibus ſuperficietenus afficiatur, corrumpaturve, fit quidem, vt ſuperficies ipſa ita affecta in ceruſſam tenuiſſimam vertatur, quæ deinde aquis ſeſe commiſcens, illis dulcedinem addit. Atque id videre eſt in albo talium aquarum ſedimine, præſertim vbi aquæ per plumbeum Alembicum recẽs paratum meauerint. Nam vas, quod diu in hoc opere vſurpatum eſt, obducta circumquaque quadam veluti gypſea cruſta, non ita facilè à vaporibus deraditur, & in ceruſſam vertitur. Nulli autem mirum eſſe debet, ſi ab acri plantarum vapore plumbi ſuperficies in ceruſſam mutetur, cùm ceruſſa ipſa (vt Dioſc. eſt author) paretur laminis plumbeis, ſuper aceti vaporibus ſuſpenſis, & ſuper craticula ex arundinibus parata extenſis. Quod quidem iis non accidit, quæ duplici vaſe, vitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur, nam eæ ſufficienter amareſcere, aut fauces linguamve mordicare, ſi fiant ex amaris, aut acerrimis plantis, apertiſſimè ſentiuntur. Pręterea carẽt dulcedine, quòd à vitreis Alembicis, vnde guttatim fluunt, nullam adſcititiam qualitatem recipiant. Porrò, quæ parantur inſtrumento, quod Veſicam appellant, ſtanno circumlito, longè meliores habentur, quàm quæ è plumbeis roſtratis campanis euocantur. Quòd ignis fornacis herbas in aqua ferueſcentes, nec vſtulare, nec fumido nidore inficere queat. Attamen nec hæ integras herbarum vires retinent, ob aquæ communis ad-

miſtionem

miſtionem, quæ illas ſuffocat & hebetat. Quamobrem aquis illis palma danda, quæ in Balneo Mariæ, aut ſuper eius vapore parantur, & præſertim quæ fiunt ex herbis facultate calidis. Et hæc de modis diſtillandarum aquarum, à plantis, & plantarum floribus, in vniuerſum dixiſſe ſufficiat. Peculiaria enim inferius deſcribentur, vbi fornacum, & inſtrumentorum imagines appictas dabimus. Quod autem ad aquarum ſtillatitiarum vires ſpectat, ſciendum eſt, iiſdem eas pollere viribus, quibus & herbæ, floreſve, à quibus eliciuntur, prædita ſunt, verùm non adeò præſtantibus, quippe quòd in diſtillando non modicum ſubſtātiæ deperdatur, & in auram euolet, quo fit, vt non deſint Medici, qui decoctis potius vtantur. Siquidem ex guſtu olfactuque apertiſſimè conſtat longè plus virium in his contineri, quàm in aquis ſtillatitiis. Verùm quia decocta ægris non æquè placere ſolent, vt aquæ ipſæ diſtillatæ, ideo hæ potius, quàm illæ eligēdæ, vbi ægrotis noſtris gratiora pocula offerre volumus. Ad quam rem etiam Myropolarum diligentia requiritur, vt eas aquas probè & cum induſtria conficiant, ſi & ægrotantium & Medicorum gratiam ſibi conciliare volunt. Sunt itaque diligenter diſtillatæ aquæ vtiles admodum, adeò vt decoctis, quibuſdam in medicamentis, non parum anteferri debeant. Nam vbi in ardētibus febribus, & æſtatis feruoribus potus aliquis parandus fuerit, qui & ſitim valenter reſtinguere, & guſtum potantis oblectare queat, felicius, commodiuſque id proculdubio fiet cum aquis diſtillatis, admiſtis aut vino Punicorum malorum, aut Iulapio è roſarum, aut violarum aqua parato, aut ex citrei, aut limonij mali ſucco, quàm cum quouis decocto, quantumcunque optimè confecto. Idem etiam euenit, vbi aut ad oculorum morbos collyria, aut in capitis dolore oxyrhodina, aut in iocinoris, & cordis affectibus epithemata paranda erunt. Præterea, quantum conducat aquarum diſtillandarum artificium ad odoramenta paranda, cùm in Medicum potiſſimum vſum, tum ad vniuerſi corporis delitias: quales ſunt, quæ parātur è floribus roſarum, pomorum aurantiorum, Myrti, & aliarum plantarum, quorum flores ſuauiſſimè ſpirant. Quinetiam ad mulierum ornatum, quę ſubinde ſuis vtuntur aquis diſtillatis ad conciliandum faciei nitorem. Ad hanc rem ſunt efficaciſſimæ, quæ è radicibus Polygonati, Bryoniæ, Cucumeris agreſtis, Ari, & Fabarum floribus ac Tiliæ parantur. Verùm cæteras ſuperat, quæ è Limonum ſucco, in quo minuta cochlearum quarundam marinarum candidiſſima putamina, magnitudine piſi granum parumper aut nihil excedentia, pluribus diebus fuerint macerata, & deinde in balneo feruētis aquæ vnà cum ſucco ipſo diſtillata. Siquidem hæc non ſolùm cutim attenuat & erugat, ſed nitorem elegātiſſimum addit. Id quod neutiquam ſilentio mihi prætereundum duxi, vt non ſolùm viris ſatisfeciſſe videar, ſed etiam nobilibus matronis, & cæteris quibuſcunque mulieribus, quarum gratia mihi non paruifacienda eſt. Quo fit vt admodum neceſſarius ſit aquarum diſtillatarum vſus apud omnes nationes, & præſertim apud eos Medicos, qui politicè, & cum omnium laude Medicinam exercere deſiderant.

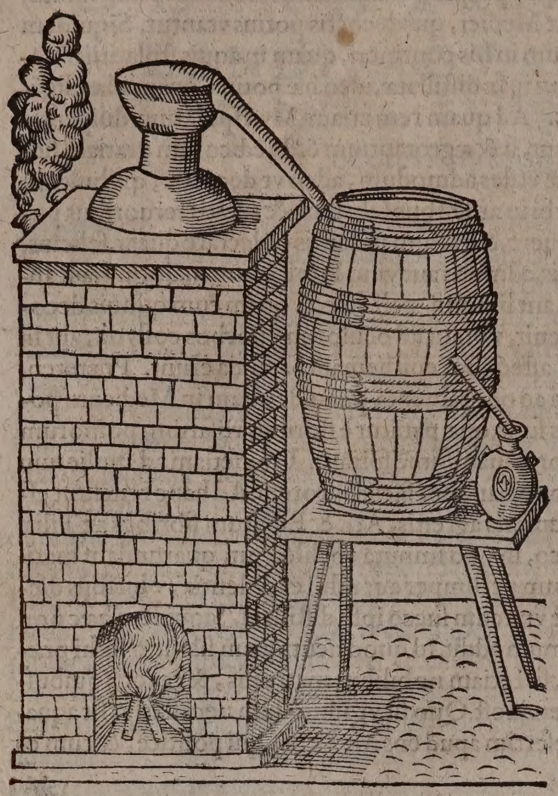
PRIMA FORNAX.

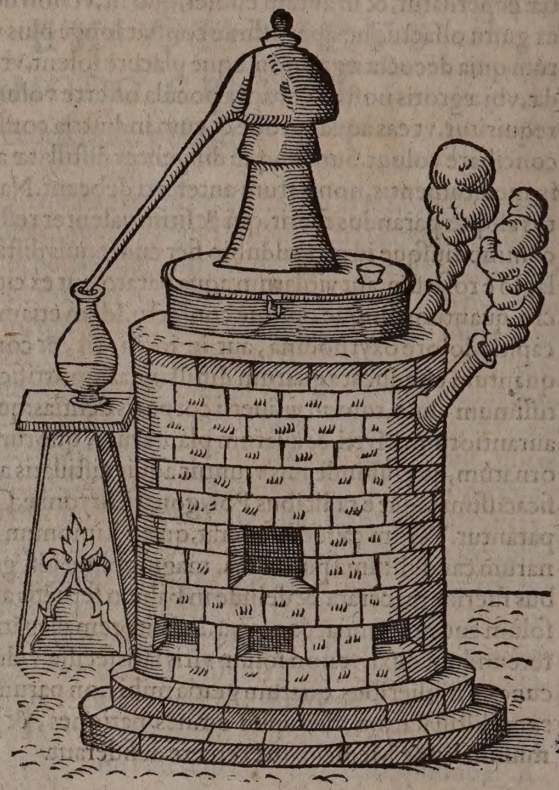

I.

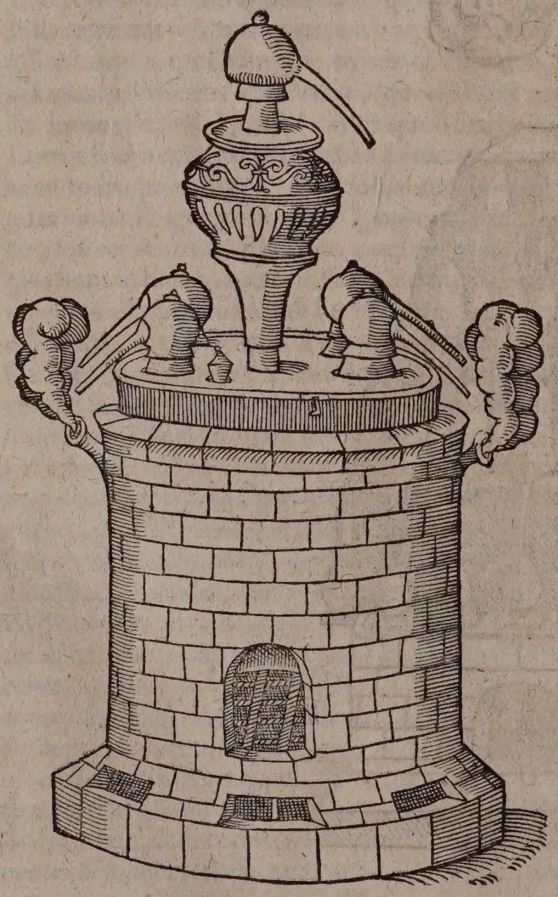
HÆc fornax in teſtudinis acutæ formam parata, quàm plures poteſt fouere & ſuſtinere plūbeas roſtratas campanas, quę vnico tantùm igne calefieri poſſunt. Attamen hiſce plumbeis alembicis ij tantum vtuntur pharmacopæi, qui hactenus præſtantiores aquas facere neglexerunt.

SECVNDA FORNAX. TERTIA FORNAX.

QVARTA FORNAX.

II.

VESICAM æneam, æneo pariter alembico coopertam continet, cuius rostrum, ligneum cadū aqua frigida plenum perforat, ne spiritus in auram euaporent, sed condensentur, atque in aquam vertantur. Hoc itaque alembico (vt diximus) paratur aqua vitæ. Verùm omnes ferè Germaniæ Myropolæ eo nunc vtuntur ad distillandas aquas ex omnibus plantis, sanè non reprobandas.

III.

BALNEVM est Mariæ, simpliciter paratum cum vno tantum alembico. Inferius vas quod stanneum est, matulę magnę, oblongę adsimile habetur, tum æneo caldarij cooperculo ita plumbatum ferruminatumque, vt alterum sine altero extrahi non possit. Simul imponuntur, simul quoq; auferuntur. Atqui alembicum vitreum esse oportet. Vbi autem aqua in caldario ex longo feruore defecerit, aperto foramine, quod cuneo conclusum in caldarij operculo spectatur, alia etiam feruens infunditur, donec ahenum repleatur.

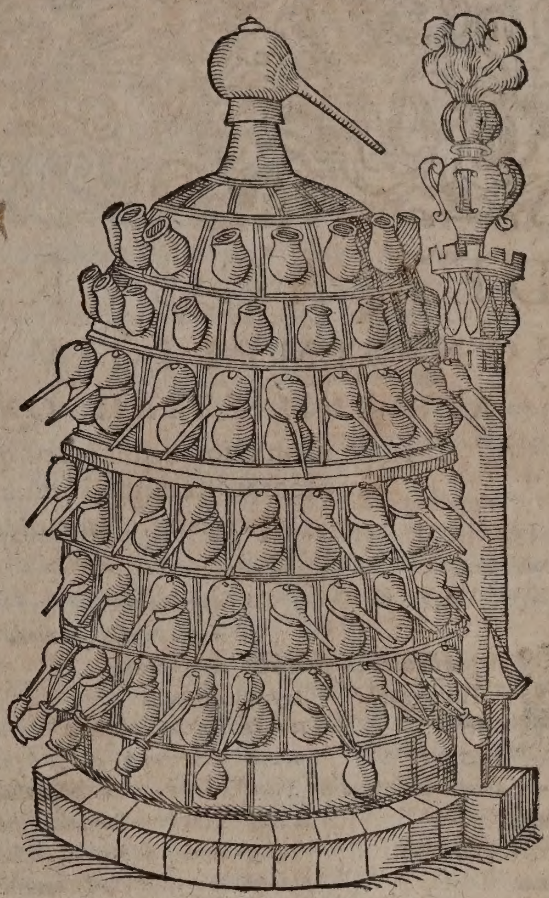
IV.

BALNEVM hoc quatuor continet alembicos vitreos, quorum vasa in balneum collocanda, & vitrea & stannea esse possunt. Quod autem in summo eminet, vapore tantùm aquæ inferioris balnei, per æneam fistulam sursum ascendente calefactum, aquam à contētis herbis aut floribus reddit omnium optimam. Cōcluditur autem vrinale eius stanneum in cacabo maioris circumferentiæ, super fistula fabricato, rimis vbique stanneo glutino adeò occlusis, vt nihil vaporis ascendentis expirare valeat. Est itaq; superius hoc instrumentum adeò simul compactum confabrefactumque, vt vnum tantum corpus videri possit. Solus vitreus alembicus separari potest, & vicissim reponi, vbi aquas distillare opus est.

QVINTA

QVINTA FORNAX. SEXTA FORNAX.

V.

BALNEVM hoc eſt elegantiſſimum, in quo vas ſtanneum, trium ſpithamarum longitudine fabricatum, tumidoque inferius ventre, reſidet, cuius ſuperior pars, in qua ſitum eſt orificium, per rotũdum foramen, in medio balnei cooperculo exciſum, extra caldarium ad ſpithamæ altitudinẽ porrigitur. Huic inſeritur ſtanneus alembicus, quem vas aliud, eodem metallo conflatum, amplioris latitudinis, excipit, ad frigidam recipiendam aquam, quæ ex ſuperiori oblongo vaſe, in ſumma columnæ parte conſtituto, per æream defluit fiſtulam, frigidæ aquæ deſtinatam, vt ſtanneum alembicum in medio ſtantem circundet ac refrigeret. Siquidem eo continuè refrigerato fit quidem, vt vapores aſcendentes longè melius cõcreſcant, & in aquam vertãtur. Id quod in cauſa eſt, vt copioſiorem aquam recipiant artifices. Vbi autem ipſa aqua frigida paulo poſt à calore Alembici calefiat, illico fiſtula in inferiori vaſis Alembicum recipiẽtis parte euacuari poteſt, aperto epiſtomio, & alia iterum frigida denuo vas ipſum repleri. Verùm ne tantum laboris in effundenda & refundẽda hac aqua ſuſcipiant miniſtri, poteſt ſuperioris vaſis fiſtula, quod frigidam continet, epiſtomio ita ſubinde regi & moderari, vt tantum aquæ continuò in vas alembicum circumdans diſtillet, quantum huiuſce recipiẽtis fiſtula, ſuo epiſtomio moderata, cõtinuè vacuari queat. Vt autem Balnei ipſius caldarium eadem ſemper aquæ quantitate refertum ſit, & ne aqua, quæ ignium vi continuò conſumitur, vacuum remaneat, arte quidem factum eſt, vt vas aliud columnæ inferiori parte affixum, calidiſſimam continuò, per inferiorem fiſtulam epiſtomio menſuratam, in balnei caldarium effundat aquam, quæ quidem ſuo in vaſe calefit eodem igne, quo ipſum calefit balneum, ſiquidem vacua eſt parietis columna, vſque ad ipſius inferioris vaſis fundum.

VI.

VLTIMA hac fornace vtuntur Veneti ac Neapolitani, qui vitreis alembicis abũdant. In qua vna tantum die & nocte, ſicco ignis calore, eliciunt aquæ vltra centum libras. Fornax rotunda eſt, vt ex imagine hic appicta apparet, fornacibus, quæ in Germanorum viſuntur vaporariis, omnino ſimilis. Continet hæc circumcirca, vt videre eſt, numeroſa fictilia, intrinſecus vitro incruſtata, vrinalis formã referentia, & diligenti ſanè artificio argillaceo luto agglutinata, quibus ſingulis per totum fornacis ambitum ſinguli adduntur vitrei Alembici, è quorum vertice ex globulo ad hoc parato, Recipientia craſſiuſculo funiculo adalligata, pendent. Calefit hæc fornax eodem modo, quo Germanicorum vaporariorũ fornaces. Atqui dum ignis vehemens eſt, vacua relinquunt vaſa, donec parumper remittatur, ne violento calore plantæ aut flores exurantur. Tunc itaque plures miniſtri, qui hoc tantum artificio aluntur, obſtructo vndique fornacis oſtio, ne concluſus expiret calor, herbas fictilibus iniiciunt, & ſimul vitreos applicant Alembicos. Atque in hunc modum copioſas eliciunt aquas, quæ longè meliores habentur, quàm quæ plumbeis conficiuntur inſtrumentis, quòd nullam metallorum contrahant infectionem.

INDEX

INDEX ACCVRATVS OMNIVM, NON SIMPLICIVM TANTVM, SED ALIARVM ETIAM QVARVMCVNQVE RErum, tam in Dioſcoridis textu, quàm Matthioli commentariis contentarum: duplici numero ſignatus, quorum prior paginam, alter eiuſdem lineam docet.

A.

Albaſſer

B.

Brasa-

D.

E.

H.

Hormi-

Ligustrum

N.

O.

Ornitho-

Q.

R.

T.

Ten-

Viti-

F I N I S.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS,

SERENISSIMI PRINCIpis Ferdinandi Archiducis Austriæ, &c. Medici,

APOLOGIA

ADVERSVS AMATHVM LVSITANVM, CVM CENSVRA in eiusdem enarrationes.

ET:

Epistolarum Medicinalium Libri V.

ITEM:

Dialogus de Morbo Gallico.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest. speciali ad decennium.

FRANCOFVRTI,

Ex officina Typographica Nicolai Bassæi.

M. D. XCVIII.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΤ-
ΘΙΟΛΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΑΝ

Ματθαῖος Κολλῖνος Βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων,
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος:
Οὗ πόνον εὐκλεέες τε καὶ εὐφρονέοντες ἰητροὶ
Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχον ὄνομ' οὐδ' ὄγ' Ἄματος,
Ἀλλ' ἀμαθὴς, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῶγ' ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS ROBORETANVS

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO præclarissimo Medico S. P. D.

NEMINI hoc vnquam mortalium hactenus cõcessum fuisse video (præstantissime Matthiole) quantumcunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in aliis obruere contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipsi, quibus nihil bonum & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate spolient. Ac quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, impetitissimam in tuis scriptis temeritatem: tamẽ postmodum nõnihil vereri mecum cœpi, ne hęc animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & censuras in eius grauissima errata penè ad finem perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo nõ mediocrem voluptatẽ, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per vllum facilius, & clarius huius insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quaue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem, an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propositum. Quòd si tibi persuades, vt non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices, vt istam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à veritatis studio impediat? Quot ille nondum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumniis à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius scientiæ tyrocinia adhærescũt,

aut nec dum tua doctiſſima ſcripta expenderint, tantò periculoſius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis eſt homo in aliena reprehendendo, in ſuas fabulas intrudendo, adeò perfidioſus in alienis ſcriptis violandis & (qui imperitorum mos eſſe ſolet) adeò procliuis eſt in ſua conſtituenda ſententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu ſine omni tua moleſtia comprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimēto libidinosè graſſari patieris? Dicam id, quod ſentio, Matthiole, non tam vt cæteris in hac noſtra medica diſciplina præſtantiſſimis viris aliquid derogem, qui pro ſua humanitate ſumma, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus eſſe videaris. Quis hac noſtra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illuſtrauit? Vt excellentiſſimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immenſitas diuidunt à tuo cōſpectu, hi animo, ſermonibus, ſcriptis, literarum miſſione (vt tu optimè noſti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis ampliſſimis cōmunibus beneficiis ſic me tibi deuinctum, & adſtrictum cognoſco, vt nihil tui cauſa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita ſit inhumanus, quæ in quoquam tanta ſit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuoſiſſimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidiè ſe oblectans, non dico ingratitudinis, vel minimum indicium oſtendat, ſed hos tuos pręclariſſimos ſudores immortalitatis, ſi poſſit (id quod fore non ambigo) gloria non compenſet? non omnibus monumentis decorādos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te ſtimularit, qua maior eſt tuus animus, nec ea te huc impulit, ſed ſolus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, vt omnes grauiſſimos ſuſciperes labores. Tantáne fuit in Luſitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil iſtorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam, quaſi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquem apud alios mereatur reprehenſionem. Nec tantum tu tibi aſſeris, vt (ſi quidem feciſſe) emendatum te à Luſitano dolere queas. Vſque adeóne hominem eſſe immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem ſum ſollicitus de ea modeſtia, pietate, gratitudine, quam ille imperitiſſimus homo tuæ præſtare debuerat humanitati. Non tanti eſt id incōmodum, vt corrigi, & reſarciri poſſe à quamplurimis doctiſſimis, & grauiſſimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc noſtro prætermittam tempore, eruditiſſimos, & plenos leporis, venuſtatis, humanitatiſq; viros, qui quo ſunt ingenij cultu, quo flagrantiſſimo literarum amore, in perpetuum obligatos ſe tibi profitentur, tum vel vnus Cronemburgius Colonienſis, ſummus & præſtantiſſimus medicus tuo cordi hac in parte abundè ſatisfaciat. Cuius etſi doctiſſima, ac clariſſima ſcripta à te verſata non ignorem, audi obſecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculenter in ſuo de compoſitione medicamentorum libro breuiter ſuum in te intimum affectum declaret, & Luſitani illius nequitiam, & indoctam improbitatē redarguat, ac perſtringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odioſa confidentia, virus inuidentiæ ſuæ in clariſſimum, modeſtiſſimúmq; virum Matthiolum Senenſem eructat, dum paſſim nimis intempeſtiuè huius doctrinam ſuper cōmentariis in Dioſcoridem editis coarguit, ac inſectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & pernicioſam inuidiam oſtentat, ipſe interim infinitis modis dignus, qui ob magnā ſtirpium imperitiam, atque improbam in ſe tranſlatam operam alienam (quod crimen eſt longè omnium turpiſſimum) velut è ſublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etiam enarrationibus ſuis inſeruit, quod non iuſtiſſimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi ſtudio diſſentit, in graues, manifeſtóſq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiuſmodi exemplum tum in hac plāta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryſo, ac in pleriſque aliis viſitur. Multò ſatius fuerat, quò doctiorem ſe æſtimaret, eò quoque modeſtiorem ſe præſtare, quod ingenuum Philoſophum decet. Hactenus. Quid ſyncerius? Quid magnificentius huiuſcemodi viri grauiſſimo teſtimonio? Vt recreare potius te debeant talium, & tot clariſſimorum virorum centuriæ, quàm vt te moueat vnicum inter homines eſſe portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipſam humanitatis naturam exuerit. Si monſtri hoc ſit ſimile, talem in lucem eſſe editum, & in commune humanum conſortium fuiſſe productum huiuſcemodi hominem, qui ea rodat, laceret, cōuellat, in ea inſaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi ſint futuri, qui ſua modeſtia iſtius intemperantiam conuincant, qui ſua gratitudine, & candore, illius inſolentem malignitatem, & inſaniam ſuperent.

Matthioli laus.

ſuperent. Quorum ſynceritas, honeſtas, probitas, non te plus reuocent, ac conſolentur, quàm iſtius barbaries te deiiciat. Abſit, vt non multò plus eruditiſſimorum virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Luſitani. Hoc porrò magis me affligit, quòd quum tu ipſe per te commodè, & opportuniſſimè confutare poſſis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, ſed ingenuus pudor ab hac dehortetur moleſtia cum iſto ſubeunda homine. Alij ſuis impediti negotiis, alienæ difficulter ſe ſubiiciant falci. Cæteris aut nõ innotuit Amathus, aut (quod mihi eſt veriſimilimum) tibi hanc reſeruant prouinciam. Indignum ſe arbitrantur de eius diſceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc ſuperſtite, cuius labores ſint attentati; cui ſua eruditio optimè ſit cognita, & explorata, qui optimè ſe ipſum intelligat. Non decere id onus in cæteros reiici, quod ab eo ſit accerſitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena cenſent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quám ſua ipſius, in quibus ſuus honor, ſua laus, ſua gloria verſatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipſe, ipſe eſt ſuperſtes. Quæ ſtudioſiſſimè eſt commentatus, ea nobis ſeruet integra, hæc cuſtodiat nobis ſalua, contra peruerſorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ ſit prudentiæ excellentiſſime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, ſedulò proſpicias. Et quid opus eſt magna hic, & longa conſultatione? Quaſi ſit obſcurum, quaſi te ipſum id lateat, magis te in iſto negotio tuæ obtemperare mentis generoſitati, quàm noſtri omnium expectationi. Vide μὴ πλέων ἀγκυρεία σεαυτὸν καταπλείνῃ. Suſpecta tibi ſit ea ſecuritas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum ſtudio non leuis fortaſſe imminet iactura. Ne nimis ſecurè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Luſitani. Excute iſtum ſcarabeum è tuis floribus, nec ſinas, vt ſuis moleſtiſſimis ſuſurris, & fœtore iſta contaminet, ex quibus optima, & roſcida mella reliqui ſe confecturos ſperant. Hic labor (& quis labor?) niſi ad cætera tua præſtantiſſima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepiſſe cognoſcemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non abſoluta, ſplendidè adumbrata, non expreſſa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui ſint futuri, qui iſtuc tuum ſilentium moleſtè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum ampliſſimorum beneficiorum pœnituiſſe te dicant, cùm tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberes. Propulſa nobis hanc moleſtiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentiſſimis operibus ſciamus poſſe verſari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Luſitanus ita nequiter tua inuaſiſſet opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuiſſima aſperſa labecula, tua nitidiſſima nobis reſtitueres opera. Nunc quid viuus ceſſas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non poſſe penè iniquũ putaremus, quanto id erit deploratius, quantò iniquius à viuo non impetraſſe? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauiſſimum eſt, ſuperatus, manũ conſerere cũ iſto imbelli transfuga abnuere cenſeberis? & ea iam tacitè cõdemnare, ob quæ cæteri ſuæ fœlicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus diſſiparit. Vt hac quoque opera ſuas bibliothecas doctiſſimi complures locupletandas expectent. Hanc ſpem comprehenſam, & mentibus noſtris infixam, ſi tua præſtantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto deſtiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipſe inchoaris? An cedere te poſſe quiſquam credat Luſitani ineptiis? aut iure te reprehenſum ab iſto imperitiſſimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuiſſima irrepat huiuſcemodi ſuſpicio. Da quod à te magnifice expectamus. Exhibe quod lectu, & viſu iucundiſſimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat exiſtimationi, Luſitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatiſſimus? Scripſi contra Matthiolum, rapui, ſuffuratus, deprædatus ſum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quam omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro ſua impudentia, ſi non effutiet, ſecum uolutabit? Noli tantum locum dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua exiſtimatione, nil dignius, nil contra huius furorem vehementius, quam quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præſtans eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te ſperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, vt aliquid in tuis bibliothecę ſcriniis deliteſcat, quòd nobis ſubtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur noſtræ conſuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parum ſollicitè, non ſatis anxiè tecum pertractem. Tametſi de medica ſis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deeſſe, nemo non omnibus beneficiis te cumulatiſſimè proſequi valeat, timeo tamen ſubindè, ne homines ingrati, inuidi, malitioſi tua abutantur

tur humanitate, & ſummo reipublicæ amore. Qui tunc demum veram ſe venari putant gloriam, ſi (id, quod nunquam, vt confido, adipiſcentur) ſuis maleficiis tuos nitantur præclariſſimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina non potuerunt conſequi, id imperitia, impudentia, furore nanciſcantur. His, quæſo, per noſtram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum ſemper habuiſti deditiſſimum, declara, quam mala cæcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, diſpelle iſtorum inuidentiæ virus. Indica eis quam longè fuerat tutius ſana in eis mente vti, quam in illis ſuum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum ſapientiſſimis ſummam vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam ſapere didicerit, omnium ſe agitatorem præbet. Quod quum tua poſtulet ſapientia, eruditio, exiſtimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctiſſimè nobis elucubraſti, ea nunc aduerſus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, ſalua, illæſa, & intacta poſteritatis memoriæ tradas, ſimul & ipſum ſua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditiſſime Matthiole, & quàm celerrimè noſtræ ſatisfacias omniũ expectationi. Viennæ Auſtriæ, Quarto nonas Septembris. 1557.

MAGNI-

MAGNIFICO AC CLARISSIMO DOMINO *PETRO CANNIZERO*, Serenissimi Regis Romanorum, &c. Archiatro,

PETRVS ANDREAS MATthiolus Senensis Medicus S. P. D.

NEscio *quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertamus (clarissime vir) summos & præstantissimos viros, quo magis excellunt, quantóq; cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumniis impeti, ac lacessi. Quo minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ vtilitatis, non id præstantiæ culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce æui improbitatem (vt quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam reiiciendum arbitror. Quod tametsi minus sit nouum, minus inusitatum, vt ab honestissimo quenquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum, quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordiis emerserit, & hæc omni tempore suam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectósque exercere solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel aliis quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresque euaserunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non possit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nititur. Nec idcircò mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se iaculetur vipera, & sæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertissem, & labores, conatúsque nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam felicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere: præsertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemque vanissimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem Commentarios editas ab Amatho Lusitano homine sanè non solùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantùm ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quúmque præter id comperissem hunc quamplurima ex commentariis nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ii à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus, pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriã, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idque con-*

consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrocinium suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantùm ratione destituissem. Idq́; eò magis mihi faciendum suadebat, quòd iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò cõscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & vbi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quam exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt, vt eius opinioni & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iam diu nouerim (vir clarissime) quantum doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quantùm iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quúmque te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximie obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndósque mittere decreui, sed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facile noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò autoritate corripere. Hoc si (vt spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq́; virorum negotiis semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconiis nostra augeantur præsidia. Nam vbi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorúmq́; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ, Quarto Calend. Septembris.

PRÆFA-

Commentarij in Dioscoridē magno labore sunt editi.

VVM itaque nõ sine magno labore, magnaq; industria Commentaries in Dioscoridem edidissem, quemadmodum doctis quamplurimis, præclarisq; materiæ medicæ studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam: sic neminem tam peruersum, inuidum, improbumq; fore iudicaui, qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quam iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honestiq; viri munus esse putaui, sua industia, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium studiosorum vsum in publicum promere. Hanc itaque ob causam hoc mihi ingenuum, honestumq; videbatur, vt id quod vnusquisque in quolibet scientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa diuturnaq; lucubratione, obseruantiaq; sibi priuatim, & nõ quasi priuatum & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iampridem à me esset factum, non sine fructu fortasse, nec (vt audio) absque magna multorum præclarissimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint nec viderint vnquam, non leviter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt ea augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentioriq;, quàm hactenus, in hac versor opinione, & iam opus prælis Erasmianis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod nõ parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuissem quæ tot præstantissimorum autorum iudicia comprobarent. Veruntamen nõ adeò hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea pernicacia propriis affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quòd cum Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nihil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare potui. Nescio profectò magisne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quod tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tãquam sua quasi vindicat. Verùm vt suam agnoscat inscitiam, nec suis calumniis quicquam nostræ detrahat autoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel aliorum impediat cursum, cogor sanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaque nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, aliquis tandem modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos lacessiuit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat & æquissimè discernat vtriusque controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero. At videte obsecro, quàm grauiter, ac vehementer me primùm adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecũ de regione contẽdat, quã, homo inconstans, iã pridẽ turpissimè ac impudentissime deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tẽpore Meũ in Italia non nisi à paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit: Nunc, quod sciam, nullum Italiæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, imò contra Patres, Mesues interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cùm apud Bononiam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Caspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cùm magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quam diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, vt eam inde eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta vsus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quoddam circumferri Meum, cùm ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, vt meam hac in parte solùm exponerem sententiam: nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est, in primis, quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, vegetioresque quam genuini expetat historia: quippe longas & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde, quod eadem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Est præterea, quod mansæ parum omninò acrimoniæ resipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiã, quòd extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meũ non Anethi, sed Anisi foliis cõferant. Quod & idẽ refert Plinius, quẽ licet reiiciat Amathus, non tamẽ sine ratione est adductus, vt scriberet nõ nasci in Italia Meũ. Nam cùm nõ nisi à medicis, iisq; admodũ paucis ipsum seratur, magnum & euidens est argumentũ non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinũ à medicis excolebatur, si vbiq; in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaq; palam est, vt nõ ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendũ. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq;, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Verũtamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginẽ appingerẽ, non tamẽ, vt hoc tãtum argumẽto fateri viderer illã genuinũ referre Meũ, sed vt illud nobis antea nõ ignoratũ (vt opinari videtur Lus.) ostẽderẽ,

Quam

Ingenui viri munus.

Quã ob causam commentarij in Dioscor. Latinè sint editi, & plãtarũ imaginibus illustrati.

Cur edita hęc sit Apologia.

Calumnia I. de Meo.

Calumnia refellitur.

Mei cõsideratio.

Meum, quod circumfertur à genuino pluribus dissidet notis.

Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiã ferunt, sed & eos longè magis, qui, vbi fatear hanc illam me non vidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia, potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quam in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere.

Vulpina Lusitani religio.

Quod quandoque fecisse monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantùm ob causam è sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudaeorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantoperè lacessiuerit, quòd in eos haec scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos alias damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat.

Calumnia secunda.

At iam hominis *videte inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere nõ potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos authores explodere, ac damnare nõ est veritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quòd à Plinio nõnihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is praeter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufae praetulerit his verbis: Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quae & melior: RhiZotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem caeteris praestare, quae rufo fuerit colore, ne vlla in tanto viro obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens, ita legit: Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine: reliqua quae sequuntur in vnum coërcet cum relatiuo, Quae & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palaemonem. Non equidem rogabo Amathe, vt dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cùm certò sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) vt statim confusus sileas. At non te pudet editionem hanc vocare in iudicium, vt illicò palam fit, Grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quae ista connexio? Quae etiam melior Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cuius sensus cuilibet legenti Sole lucidius apparet. Istis grammaticae confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus videri, quam huic grammatico sua subiici opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, vt aliquoties sibi non satis constet?*

Plinium quandoque non satis sibi constare.

Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capite 30. Castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu vrgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea libro 33. capite 3. apertissimè negauit, & tanquam fabulosum explosit. De Populo autem agens libro 16. capite 23. nullum hanc florem, nullumq; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 33. capite 8. eandem Populum dixit, & vuas, & semen gignere, hoc comitialibus, illas ad vnguenta praeferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo vtique autore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriae fragilitate sit prolapsus, praesertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem caeteris, quum tamen iusta id ratio suadet, non licere censeas.

Animaduersio in Lusitanum.

Nos veritatem vbique sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est aestimandus in Plinio aliquis memoriae lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinã aestimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliúsque, quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorúmue haec sunt hominum? Grassatorum, praedonúmque potius mihi videtur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit vt mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò vt solum ferè non inuenias, vbi iam tutus esse possis. Porrò haec mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non vt videar cum homine pugnare, quem non est vt timeam, neque etiam vt odio prosequar aliquo, praesertim cùm nihil sui possideat, vbi possim posteà refici, adepta victoria: sed tantũ medicae materiae vindicandae, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementiorią; sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros depraedatus sit, deinde quòd falsissimas, friuolasą; calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd vbi aliquid suo marte cudit, in grauissimos, frequentesą; labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus, cõuitiis ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea vtar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & eius insolentia exposcere videbuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus pauca quaedã acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiã temeritatem.

Calumnia III. de Amomo.

A meo Lusitanus *de Amomo haec in me confert. At Matthiolus Senensis cùm nos vero carere Amomo sciret, vt illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit vbi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cùm hucusque Amomum verum incompertum sit. Haec ille.*

Calumniae depulsio.

Sed planè falsò, cùm plura me dixisse scribat, quàm rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuehi, nunquam eò quemquam remiserim, vt ille somniasse videtur, dum meas metitur lucubrationes, & eas (quae illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendae fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm haec. Caeterum cùm eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò vellicet coniicere quidem non possum, nisi quis fortasse in eius maleuolum animum haec reiiciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentariis nostris Latino sermone editis, nihil huiusce fabulae meminerim.

Calumnia IIII. de calamo odorato.

Ad calamum *odoratum veniamus, vbi ille grauiores sicut ipse putat, in me admouet machinas, quas idcirco non magno sanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixerim moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quòd nixus Theophrasti, & Plinij testimonio certò affirmauerim radicem, qua passim odorati calami vice vtuntur Seplasiae, legitimum, genuinúmq; esse Acorum: quin & quòd scripserim Calamum odoratum harundinem esse, non radicem, quibus refragatur his verbis: At*

mea

mea sententia decipitur Matthiolus, cùm, licet Theophrastus & Plinius, in Calamo odorato calamum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, vt apud Plinium est legere libr. 24. cap. 2. in quo cùm Calami odorati iuuamenta enumerat, sic inquit: Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacissima & genicula. Per quæ verba manifestè percipitur, quòd in omni calamo, siue harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda est, vt meritò hactenus pharmacopolæ hac preciosa & exotica radice, pro vero, ac genuino Calamo odorato vsi sunt. Quantùm verò ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putat concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui accuratius priusquàm scripserit, pensitauit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur: quippè qui temere Plinij, & Dioscoridis grauissimorum authorum abutitur testimoniis. In primis enim vt eius argumenta dissoluam, & tanquàm inania & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami odorati radices adeò desiderarint, vt nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, Latinique sermonis adeò imperitus, vt non videat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium? Namque examinaturus, quænam partes in vniuerso calamo cæteris præstent, ne non radices, vt Lusitanus sua quadam malitia, vel fortasse imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facilè prudens animaduertet. Nec enim aliam ob causam putat Plinius maiori vi pollere calami partes, quæ prope radices habentur, quàm eadem ibi crassiores, vegetiores, robustioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis: quo fit, vt etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius, quippe & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi violentum quoddam telum in me vibrat. At si vlla in eo sit prudentia, si melius & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solùm deponet hanc iracundiam, sed fortasse etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait: Calamus odoratus in India nascitur, melior est fuluus densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Lusitanus intelligit: quippe calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & vbiq; occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici: quippe quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (vt ille contendit) vt ipsa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, vt facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, aliisque nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute, Culmo geniculato, inquit Cicero. Hæc si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem se haberi velit medicum, reiq; herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, vt hominem potius, quàm opinionem parum validam, nulla veritatis imagine fultam, videar persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostram. Tantum sibi temporis superesse non putat, vt vel aliquid probabilius afferat, vel rationes nostras dissoluat, vt non veritatem, cui à quouis prolatæ semper fui addictissimus: sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod præcipuũ sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primùm quòd nusquam visa sit radix inter valde admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quàm plurimæ visuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, vt quisq; facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices explorauerit. Constat præterea hasce radices ex Lituania, & Tartariæ finibus, quinetiam ex Ponto, vbi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuiq; argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami odorati esse contendunt, quòd nullus extet autor (quod viderim) qui scripserit odoratum calamum alibi prouenire, quàm in India & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasse mouebit, quòd à Galeno dictum est, quippè qui scripserit calami odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis iam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum, nec pluribus est hæc nostra defendenda causa: in sequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus, ostendemus, radices has legitimi esse Acori.

Calamus Odoratus communis vsus, vnde afferatur.

Nec minus fallitur, quæ de Aspalatho contra nos affert. Est verò Aspalathus (vt Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum Insula affertur, & illud lignum, Aloes Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tãquam falsum euertere contendit, audiendus est, quum reuera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili, crebris spinis aculeata, in insulis Rhodiorum, & alijs Græciæ locis cæditur, non verò ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam, huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicem discipulum, qui vbiq; magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed

Calumnia V. de Aspalatho.

Calumnia retũditur.

venit

venit mihi in mentem, ne quoq; iniuriam his faciam, quibus præceptoribus se toties vsum iactitat. Verum seu
ab ijs hæc sit edoctus, seu ipse ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad
hæc inuestiganda tantum frustra suscipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm distare ab Aspa-
latho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi
detracto cortice adeò rubet, vt purpuram pene referat. Quo argumento credidêre quidam Santalum rubrum
legitimum esse Aspalathum, quanquam & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignũ
nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortasse pluries
degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti vi præditum. Id quod minimè in hoc Rhodio ligno repe-
ritur, quemadmodum nec prævalens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiusce ligni
plantæ sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij, qui eius historiam ex Melita Insula ad me scripserunt 1
his verbis: Lignum ex quo torno globuli fiunt adfundendas preces, truncus est arboris, longitudine hominis
metam non excedentis. Nascitur arido & saxoso tractu, fronde perpetua Oleastri æmula, floribus albicanti-
bus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij instar crasso, à quo rami prodeunt rari, spinis
ferè nullis, aut admodum paucis, albicante cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò ni-
gricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palam esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho
admodum esse diuersum, & Lusitanum vnà cum Ruellio in eodem versari errore. Quippe (vt præmisimus)
Aspalathus tantùm cortice tenus, non vt ille existimasse videtur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit,
vt purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proueniens frutex sit surculosus (vt testis est
Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, vt ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm
quod de re incerta non modò contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi videtur. Quippe 2
nihil tam temerarium, tàmque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod
non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine vlla dubitatione defendere.

Calumnia VI. de Helenio.

Hinc ad helenium venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò vt nul-
lis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his verbis: Confirmat Marcellus Vergilius se
sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse: Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, &
aliquanto maiorem, angulosúmq;, flores luteos, & in ijs semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Vnde
facilè credere est, vt hæc peruersa, & immutata fuere, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquã
eam quoque à Plinio prætermissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium
adducit lib. 19 cap. 5. qui vltra quod in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen 21.
cap. 10. vbi Helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex men- 3
te Crateuæ herbarij ramulos serpylli modo humi sparsos tribuit, folia verò Lenti similia: cui quoque eo in loco
nullam tribuit amaritudinem. Imò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride variat, cùm Dioscorides
foliis Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparsos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille verò non Lentis fo-
lia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quod cap. 21. eiusdem libri, vbi medicamenta Helenij
pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: vt liquidò constet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula
memoriam fecisse, nõ verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus si Plinij autoritatem in hac par-
te subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primum cùm credat,
Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (vt diximus) potius de secunda Aegyptia agat. Secun-
dò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudi- 4
nem, vt cuiq; legenti notum erit.

Calumnia retũditur.

Hæc itaque sunt, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim, culpam, quã me accusat, non in
me, sed in Typographum esse reijciendam, quippe qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis qui-
busdam lineis, in quibus Plinij verba adnotaueram quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lu-
sitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) lib. 23. cap. 5. & quibusdam alijs line-
is priorum loco acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero He-
lenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippe quum propè essent duæ illæ
Plinianæ autoritates, Typographus, qui è codice nostro manu scripto hæc in suum transferebat typum, oculi im-
prudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præteriit, & secundum in eius locum reposuit,
quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortasse
quis putet me id totum subdole in Typographum reijcere) quod non modò in commentarijs nostris Latinis fa- 5
ctis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoq; Plinij verba per Ty-
pographum eò translata lib. 19. cap. 5. ibi ascripta non legantur, sed lib. 21. ca. 10. vbi de Aegyptio Helenio is egit.
Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita authoritas,
nihil penitus ad rem nostram faciat, neq; concludat, vt priores Italicæ editiones nostræ vnumquemque certio-
rem reddent. Non enim putet velim Lusitanus, quòd adeò sim excors, vt tam indecenter, támq; fatuè Pliniana
illa verba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quandoqui-
dem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, capite
quinto à me eo loco citata, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebi-
tur. Ipse enim Plinius ibi sic habet: Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, O-
ctobri, breuior is est, sed torosior, amariorq;. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluber- 6
rima: pluribus modis austeritate iuncta gratiam inuenit: hactenus ille. Hæc itaque sunt à Typographo oblita,
quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, vt suam Lusitano

Lusitani imprudentia.

detegam negligentiam, vel fortasse imprudentiam, dicat sane cur tam aperta fronte negauerit, Plinium libro
decimo nono, cap. 5. Helenij siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea
omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam vi-
dere poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis iam pri-
mùm Lusitanus conijcere poterit, id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à veritate distare, vt potius sibi
ipsi quàm mihi iniuriam inferre videatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui
quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. Sed iam sese offerunt

Calumnia 7. in vnguento Sampsuchino.

recriminanda, quæ in vnguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd
ea, quæ

Rhodium Oleastrum non esse Aspalathum.

Rhodij Oleastri historia.

ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens: Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq; alios celebres viros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cùm Sampsuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & vasculis reposita ad fenestras pro delicijs habita sit: Amaracus verò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animaduertentes inter vtranque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius nōscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubiò apud Dioscoridem, Parthenium est, vt tertio libro facile quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt. nam etsi verum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum, Dioscoridis Marum, ob nominis vicinitatem esse, dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci & Mari, tanquam rerum diuersarum, meminit. Quare Matthiolus Senensis si hæc animaduertisset, non sic facile cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam suspenderim sententiam? an velis tu potius, vt præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere viam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cùm non desint clarissimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, vel improbare libuit. At si aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet, magis in hoc inclinor, vt librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi authorum certa desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idq; præsertim seruare in his, quæ viribus nō vulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis vteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illitu verò ignem sacrum extinguere, collectionésq; consumere. Quandoquidem tam raras, vtilésque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud virium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia vlcera sistat, & quòd in vnguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi fortasse deprauata lectione de Amaraco legitur, de eius viribus sobriè admodum tractauerit, paucisq; perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sua vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortasse lubens, quòd latius de eo scribere statuisset libr. 1. de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta velim, non affirmandæ tantum huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cuius nequiuerim causam probabilem reddere, eóq; præsertim, quòd sciuerim iis esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, qui id tantùm, quòd Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaq; si rectè, syncereq; perpendisses, non modo te ipsum nouisses, sed & fortasse puduisset ita te iniuriè in me conspirasse. Reliquum nunc est, vt iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenũ & Paulum, Sampsuchum & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & à veritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit: Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum vocari. Hoc idem facile videtur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum vnguentum in Cyzico parari ait libro secundo capite primo de compositione medicamentorum secundũ locos. Id quod omnibus palam facit, nil aliud Galeno designare Amaracum, quam Sampsuchum. Etenim cum Cyziceni Sampsuchum, Amaracum appellent, quisnam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq; ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum vnguentum in Cyzico paratum è Sãpsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro vigesimo primo capite vndecimo sic inquiens: Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. Et capite vigesimo secundo eiusdem libri: Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cyzico laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinũ vocant, siue Amaracinũ ad excalfaciendos, emolliendósq; neruos, & vuluas. Quibus palam est, quàm imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur huius vniuersalem negationẽ. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quã plurimis rei plantariæ studiosis, non abre iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manu scripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facile quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum vnguẽtum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falso eam esse plantam existimat, quam ob odoris virus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidã vocant. Sed quantùm in Amaracino vnguento, quod odoris fragrantia plurimũ præstitisse scribit antiquitas hæc fœtens planta conueniat, ij certò indicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quemadmodum in vniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum

Calumniæ confutatio.

Sampsuchum & Amaracũ idem esse.

Cotula fœtida.

vero in aliis regionibus, præsertimque in Italia. Id quod Lusitanum hic maxime hallucinatum palam facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere vbiq; abundet Italia, quam Cotula fœtida dicta. Ea enim vbiq; scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeo vt nullus in Italia sit locus, vbi hæc herba nõ proueniat. Adde quod cum dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, vbi Amaracinum vnguentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis etiam comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ ignarũ, & tam Dioscoridi, quã Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita vulgo vocata (vt Lusitanus certo sibi persuadet) is postea audiet.

Calumnia VIII. de Iasmeno.

De Iasmeno vnguento multum quoq; mecum contendit, & ex iis floribus vult parari Iasmenum, quos Itali vulgo appellant Gelsimini, cum tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantum suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam.

Depulsio calumniæ.

Sat enim mihi esse existimo, cum scribat Dioscorides parari Iasmenũ (id est violaceum vnguentũ) è floribus albæ violæ, nullo pacto fieri posse, vt ex aliis paretur floribus, & ex iis præsertim, quorũ apud Dioscoridẽ, & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quinetiam superuacaneam hic omnem verbositatem esse censeo, eo quod in commentariis nostris satis superq; comprobatum sit, eos proculdubio decipi, quos Lusitanus sibi imitandos proposuit. Præterea cum is rationibus argumentisq; nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec vlla dicendi facultate (si philosophum medicumque vt audio se putat) non vereor, quin facile scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primum ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quam quod is longe magis defendendæ pertinaciæ, quam veritati fuerit addictus.

Calumnia IX. de Pino.

In pino autem vt Theophrastum defendere videatur, sic mecum agit Lusitanus. Longum profecto, nec minus difficile esset, omnes Pini species percurrere: illius tamen (Theophrasto authore libro tertio de historia plantarum. 10.) duæ sunt species, altera vrbana, altera vero syluestris. Syluestrem vero in Ideam, & Maritimam partitur. Nam Idea, id est, montana, rectior, celsior, materieque crassior est, sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori & cortice læuiori, ad coria vtili, in qua nux conspicitur rotunda, breuique dehiscens. In Idea vero tanquam nux syluestrior, oblongior est, viridis minusque hiscens. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ vera esse nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Matthiolum Senensem, qui omnino hæc suo tantum indicio fultus euertere conatur, dicens se in syluestri Maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes: in montana vero non oblongas, sed breues, & ad aperiendum faciles. At nos reuera Theophrastum verum vniuersaliter dixisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non recte apprehendisse, aut potius, vt noui aliquid aliis dixisse videretur, in medium hæc afferre voluisse. Hæc illius sunt verba.

Lusitani figmẽta exploduntur.

Cæterum an vera, vel falsa, syncere, vel subdole prolata, candidissimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios, facile conijcere poterit. Explodenda enim detestandaq; sunt Lusitani figmenta, quæ hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum nec delusum asserui, sed id tantum Theophrasto repugnare dixi, quod vtriusque Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quod autem vera, non ficta, nec fabulosa scripserim (vt ex se ipso fortasse me iudicat Lusitanus) is proculdubio fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano Maritimam obseruauerit Pinastrum. Quippe in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores: alterum vero breuiores paulo, compactili duritie conclusos, nec per se facile dehiscentes. In Tridentinis vero montibus, quemadmodum & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque syluescit, Pinastri nuces in vniuersum visuntur longe maritimis breuiores, infirmioresq;, quæ cum primum inaruerint, illico dehiscunt, & ab arbore decidunt. At si quis ad viuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines postremæ commentariorum nostrorum editioni appictas intueri poterit. Quod si syncero animi affectu fecerit, non veremur, quin facile coniiciat, nostram in plantarum historia fidem falso à Lusitano improbatam, ac cognoscat subinde etiam magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophrastum reiicere, sed nostro climati causam assignaui. Quamobrem non possum non admirari Lusitanum, quippe qui non sit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam negauerim Pinastros, quæ in Ida monte proueniũt, quin & eas, quæ in Græcia maritimis crescunt, in nucibus edendis contrario modo forsitan se habere, cœli, soliq; illius immutata natura.

Calumnia X. in Hippocampo.

Venio ad Hippocampum, cuius historiam à nemine descriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficile admodum sit, absque vlla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quã longe antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quod Græcis recte idem sonet Hippocampus, quod Latinis flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus.

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Verumtamẽ cum nulla extet Hippocampi historia, cur eius opinionem accipiã, sane non habeo: quin nec etiã cur refellam. Plinius lib. 36. cap. 5. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione, Gn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim atq; Achillem, Nereidasq; supra Delphinos, & Hippocampos. Quæ quanquam demonstrãt Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, nõ tamen hac Plinij authoritate quis vnquam recte affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, esse pisciculos equi vel draculi formam habentes, quos quidam veros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos non esse pisces, sed ingentes fortasse beluas, corporis mole Delphinis minime inferiores: nisi hæc potius fabulosa censeamus, quã vera. Nos autẽ cũ iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui equiculos illos, vel marinos dracũculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horũ equiculorum imagines cõmẽtariis nostris adiungere, non ea tantũ causa, vt horum placitis subscriberem, sed vt vnumquẽq;, præsertimq; Zoilos admonerẽ, me hæc prius non ignorasse. Verum non ob id absurda vocari expedit (vt Lusitanus putat) quæ de Hippocãpo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes & Græci sermonis peritissimos secuti, quorũ non desunt, qui asserant in Locustarũ genere haberi Hippocampũ. Quibus subscribere videtur Plinius lib. 32. cap. 11. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocant, referat quã ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, nefas sane fuerit tã petulanti ore affirmare, nostrã & aliorũ opinionẽ, tanquã absurdã esse spernendã, cũ tamen rationibus, & authoritatibus cõprobatã vnusquisq; facile cernat.

Calumnia XI. de satiuo Cucumere.

Multa etiã cõtra nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quã verius, sic inquiens. Cucumer non vbiq; satiuus reperitur, qua de causa multi non sine ingenti errore Citrulũ quẽ

Peponem

Peponem esse certo scimus, Cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia fere vniuersa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem vocant sed, vt dixi, non sine magno, ne dicam pudendo, errore, inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, siue Cucumis, dictus sic (vt Varroni placet) quia facile curuatur baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præsertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius libr. 19. cap. 5. mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta qua Cucumis syluestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autem in altera parte Hispaniæ, præcipue apud Salmaticenses, vbi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulũ appellant. Græci vero illum πέπανον, id est maturum Graia voce dixere. Quam vocem Hispani vel hodie seruantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, admouemus. Quod olim quoq; à Græcis fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone Hispani, dum viret, nam postquam maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reiicimus. Si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema, & cartilaginea pars tantum pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, vt apud inferiores Germanos plerunq; fit, qui Peponibus iis non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem, in qua semen continetur, tanquam improbam & malam reiiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, vbi inquit: Huc accedit quod in Peponibus homines à carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quam vellicare alios. Sed audias Amathe. Solus ne inter tot eruditissimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi vt tuam malitiosam inuidentiam in eius tantum videaris monumenta effudisse, ex quibus tu opima spolia congessisti. Egregiam certe hominis in furando prudentiam, vt tacite iis secum gaudeat: quæ publice criminari putetur. Iccirco, homo vaferrime, tot hæc contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus quam hic toto aberrauerit cœlo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam obstare, sed plurimum astipulari censemus, quod dixerit Varro Cucumem à curuore esse dictum. Quippe quod Cucumeres, qui passim in Italia proueniunt, & quos falso Lusitanus Pepones esse contendit, plerunq; incurui spectantur, vt æstate tota videre quis potest in clarissimarũ vrbiũ plateis, vbi innumeri venduntur. Porro si hæc ignorat Lusitanus, medicos non consulat, sed olitores. Nam ii ostensis incuruorum cucuminũ millenariis, facile crassam hanc caliginẽ ab ipsius oculis detergent. Præterea vulgarem Cucumim, quo passim vtimur, verum & genuinum esse manifesto comprobat Plinius lib. 19. cap. 5. his verbis: Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi super florescens, candida lanugine obductus, magisq; cum crescit. Hæc ille. Quibus palam est Cucumeris nostri vsus legitimos esse: quippe si Lusitanus vt (prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos sæpe se contulerit, vniuersos videbit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & iam primum ad inglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hac sententiam nostram, ac quam plurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falso improbatam illud sane luce clarius ostendit, quod satiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantum ab erratico differat. Vtriq; enim eadem sunt folia, iidem flores, eadem viticulæ, & eadẽ in vniuersum deniq; facies, vt lib. 4. testatur Dioscorides, & lib. 7. cap. 6. de historia plantarum posteritatis memoriæ pdidit Theophrastus. Tãta enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatioq;, vt si simul serantur, vel altera alteri conferatur, nulla fere differẽtia dignoscãtur. Nec propterea negauerim, quod Cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quẽ Hetruria falso Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cum & ipse olitorum mangonio, è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippe qui scripserint flore in fistula, vel harundine demisso, Cucumim inde mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod & de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaq; suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongũ se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippe sato subinde semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum scimus, non solum in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertimq; in iis, quas Indicas vocant: id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cum maxime compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Lusitani fert opinio) prælongi non erant, & huiusce formæ causam reddere vellet: forte (inquit) primo natum ita audio vnum, mox semine ex illo genus factũ. His itaq; palam fit (vt Lusitani illius verbis vtar) in quam magno, ac pudendo is versetur errore. Quippe si (vt idem falso contendit Lusitanus) vniuersum Cucuminum genus sponte sua ita prælonga proueniret, stolidum sane esset id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adeo in longitudinem protensos manifesto demonstrat Plinius, quippe qui scribat Cucumeres in Italia esse quam minimos, in Prouinciis quam maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (vt Lusitanus somniasse videtur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quam breuissimos, in Prouinciis quam longissimos. Adde quod etiã experimento constat (vt ego mihi testis esse possum) quod Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi, & contra refugiant, & vnci modo recurruentur, vbi vas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris, affirmãt præclarissimi rei rusticæ, plantariæq; scriptores. præter id, si gustum consulas, nulla penitus saporis vel odoris differẽtia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc cum tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera, Laconicum, Scytalum, Bœoticumq;, hoc maxime etiã Lusitano aduersatur, quod vnum tantum Cucumerum genus statuerit, præsertim cũ etiã Auicenna lib. 3. de tussis curatione scribens tria statuat Cucumerũ genera, sic inquiens: Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi, & Cucumeris communis. Ad id autẽ, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus satiuũ Cucumim anguinũ vocari, quod forma anguiũ referat speciem, nil aliud nobis respondendũ sese offert, præterquã quod falso id Columellæ acceptũ referat. Constat enim anguinũ Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quã Cucumim syluestrem, quemad-

Amathus suas enarrationes in Diosco. ex Matthiolo transcripsit.

Calumnia refellitur.

Cucumis vulgaris.

Cucumis satiuus ab erratico vt differat.

Cucurbitæ, & Cucumeres olitorum mangonio varias induunt formas.

Cucumerũ tria genera.

Anguinus cucumis quis.

modum sylvestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quod forma referat angues: sed quod in sylvestribus nascatur locis, ubi facile stabulantur angues. Cæterũ quod anguinus Cucumis sylvestris sit, non satiuus, testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro capite proprio de sylvestri Cucumere. quin & quidam Dioscoridis codices, ut Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius lib. 20. cap. 11.

Lusitanus suo ipsius laqueo captus.

Lusitanus mendax.

Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimoniis cõprobare, cum Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere, sui ipsius oblitus, id aperte fateatur, & suo ipse se iugulet gladio? Sed quod falso Columellæ testimonio fuerit is usus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptũ esse scimus, testem habeo Hermolaum virũ sane præclarissimũ, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis: Cucumeres in fistula apud Hippocratẽ demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Sylvestris, multo infra magnitudinẽ satiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus a satiuo penitus differens: hactenus Hermolaus.

At si ità demum huic bono viro à sua forma longiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari: at non intelligit quam non cohærentia, quã in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miser, quod nonaliã ob causam hæ differentiæ plãtis addi solent, quã quod à reliquis earundẽ generibus distinguantur? Nonne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerũ genera? Resipiat miser, & sua iam recognoscat errata: resipiat, inquam, cũ signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria cõfessione urgeatur.

Cucumis vulgaris non est Pepo.

Cõprobat etiam cucumerem nostratẽ nõ esse Peponem, cum in primis sapor tum deinde facultas. Sapor quidem, quod cum scribat Simeon Sethi Græcus author, Pepones sapore esse dulces, nulla sane ratione fieri potest, ut Cucumeres nostri usus fuerint Pepones, quippe qui eo magis amarescunt, quo maturiores euadũt, ut Theophrastus scribit lib. 6. cap. 14. de plantarum causis. Præterea si Peponum facultas expendatur, constabit sane ex Galeni sententia, quod deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidẽ (ut Simeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cum in biliosum inciderint ventriculũ. Ad hæc confricata Peponum caro (ut Galenus ait) vitia cutis in facie, nempe alphos lẽtigines, ephelidasq; abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis Cucumeris affrictu nunquam consequeris. Nec obstat quod Hispani Cucumerem nostrum (ut Lusitanus inquit) Pepanum vocent: quippe cum Itali à Latinis originem ducant, omnino credendum videtur Latinas rerũ nomenclaturas rectius asseruasse eos, quam cæteras nationes. Demũ fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentũ, quod Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus consenuerint: sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis

Lusitani figmentum explosum.

seruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam fere totã peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenũ à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus, quorũ seminibus una cum carne vescimur. His itaq; poterit Lusitanus fortasse noscere quam in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subinde palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quam minimos, in prouinciis vero quam maximos prouenire, cumq; Lusitanorum regio, qua se oriundum facit, ad ultimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortasse magis ab Italia distet, verendum sane est, ne rei medicæ studiosi qui hæc perlegent, Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortasse prolixe Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minime obscura: veruntamen ut huius calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda verbosa importunitas, ne si forte breuior sim, iure sibi cedi putet, minusq; sibi a nobis satisfactum clamitet, & qua est inani arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vane se victorem glorietur.

Calumnia XII. de Carpesio.

Carpesium sunt Cubebæ.

Lusitanus impudentia & mẽdacio notatur.

Iam de Carpesio pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, post quã ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem & doctrinã quemadmodum in cæteris sequutus, ita aduersus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est, quod Cubeba Officinis dicitur, ut lib. 1. meminimus, & Actuarius cõfirmat. Non enim Carpesium Zedoaria, siue Zurumbet Arabum est, ut Matthiolus augurat, quum potius, ut dicimus, Carpesium Cubeba sit. Hæc falso Lusitanus. Falso, inquam, quod à nobis nusquam scriptum sit Zedoariam siue Zurumbet, esse Carpesium. Quis ergo non miretur hominis impudentiam infidelitatem, mendacemque locutionem? Quis non detestetur huiuscemodi hominum genus, qui tam euidentibus calumniis, ac imposturis candidiss. quosque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic assentiendũ? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominibus huiusce scripta sui ipsius esse figmẽta, mendacia, vanitates, adeo ut iam omnibus stomachum cõmouerint. Sed quãtum hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

Calumnia XIII. in Artemisia.

Sequitur, ut quid de Artemisia dicat, videamus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore vero amaro: altera vero Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quod Matricaria hæc Parthenium sit, ut Matthiolus contra omnes grauissimos medicos contendit, quum reuera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria sit. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomillæ similis est, ut suo dicemus loco. Hæc illius ad unguem sunt verba: inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimoniis, quibus satis superq; nobis comprobatum est, Matricariam vulgo vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subinde ullis indiciis ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantum falsa opinione ductus, non est sane cur cum illo pluribus agam: sed illum

Amathum in se ipsum latrare.

Calumnia diluitur.

in se ipsum latrantem relinquam. Verum ut huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compescam, libebit sane nobis nõnulla in contrarium afferre. Scribit itaq; Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam hortensemque, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illico deprehenditur quam oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam proprie appellauit λεπτόφυλλον, quum ea proprie λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus sic habet, περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλȣ.

Matricariã nullam esse Artemisiæ speciẽ aperte probatur.

Adhæc non reperio usquã scripsisse Dioscoridẽ, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quod in maritimis sponte, & per se proueniat ut ille, ut sibi aliquid arroget, fatetur. Ad hæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maxime obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiã. Alterũ quod hæc flore sit paruo, tenui, in uniuersum candido: id quod sane in Matracaria nõ visitur, quũ flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, nõ tenuis, nõ in uniuersum candidus, sed umbilico tenus aureus, candidis foliolis circũseptus, ut in Anthemide. Alterũ, quod plãta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeo maiorẽ Ar-

temisiã

temisiã æmulatur, adeoq; illi congener est (vt fatetur etiã Brasauolus) vt ambigẽdũ nõ sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quod, cum Matricaria foliis, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimũ à prima Artemisia differat, non est sane censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides, sed cum inter primũ & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præterquam magnitudinis crassitudinisq;, vt ipsemet apertissime fatetur Dioscorides, non fuit illi opus alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuiq; cõtra Lusitani sententiam verũ potest esse argumentũ, quod antiquorũ nullus scriptũ reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primã esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodũ gustu sentitur, adeo vt parũ ab Absinthio differat. Quod etiã argumentũ præbet in caliditate & siccitate hanc longe magis excedere, quam ipsa, Galeni testimonio, excedat Artemisia. Hæc itaq; si quis recte perpenderit, nobis quidem minime verendũ fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatẽ facile deprehenderit. Quod autẽ Matricaria non sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Partheniũ esset, quũ hæc omni ex parte Anthemidem adeo referat, vt tantum fere odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quisnam dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profecto non habet, sed Anthemidis: Matricaria vero contra. At si obiecerit Lusitanus cũ ad summũ vsq; Coriandrum adoleuerit, & suũ iã ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeo parua tenuiaq; spectari, vt Anthemidis folia quadãtenus referant, quũq; dicat Dioscorides, Parthenium foliis esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantũ folia respexit, non ad maiora. Vide quã hoc ego argumentũ propulsabo facile. Siquidẽ cũ neq; Oribasius ex Dioscoride, à quo verbũ ex verbo transcribit: neq; Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulã illã λεπτὰ, arbitrandum sane est, particulã illã λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorũ incuria, vel potius temeritate præsertim cũ plantarũ cõparationes rectius, exactiusq; fieri debeant, cũ plantæ ipsæ adolescunt, vel constant, quoniam hoc tẽpore foliorũ, ac caulium notæ apertissime conspici possunt: non autẽ cum primũ oriuntur, vel cũ consenuerint, quo tẽpore genuina foliorũ forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanũ maxime pugnat, quod cũ Cotula fœtida lõge acrior sit, quã amara, adeo vt ea sedem abstergentibus ardorẽ nõ obscurũ inferat, ob idq; vulgo Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo, Partheniũ esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Partheniũ nulla saporis acredine commendatur, sed tantũ amaritudine, quæ in Matricaria manifesto percipitur sine acredinis tantillo. Postremo cũ sexcenties iã expertũ sit Matricariã ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palã sane est, maxime deludi eos, qui cõtra sentẽtiã nostrã friuolis quibusdã argumẽtis, ac captiunculis, machinãtur: sed vtinã tã facile vera inueniri possent, quã falsa conuinci. Cæterũ quũ antea scripserim in meis cõmentariis Italico sermone primũ in lucẽ editis, Symphytũ Petræũ à me hactenus nõ visum, quasi me negligẽtiæ inertiæq; accusare velit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus secũ afferebat. Symphytũ Petræũ erat, quod Consolidã nonnulli appellãt, quæ (vt testatur Ruellius) familiaris Gallis admodũ est, & eã sua lingua Buglã vocant. In Italia quoq; nasci cũ Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquã Matthiolus eã nunquã se vidisse tradat. His Lusitanus non tantũ in me inuehitur, vt putarã, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiã suæ extollẽdæ gloriæ. quippe qui se nobis rei medicæ peritiorẽ ostendere ambierit. Verũ si (vt solertes decet scriptores) Italica eadẽ cõmentaria secundo edita, anno à Christo nato M.D.L. perlegisset, cõperisset quidẽ Symphytũ Petræum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquã per sese, vel per alios fortasse fecisset, ni Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim vna die vniuersa seges in horreũ congregari potest. Quo fit, vt accusari iure nõ possim, vbi quandoq; fassus fuerim, me hanc vel illam non nouisse stirpẽ. Præstabat quidẽ tunc mihi Symphytũ Petræum nunquam me vidisse fateri, quam mentiri, vt doctior, diligentiorq; viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest. Ad Sparganiũ veniamus, in quo ita me taxat. Sparganiũ, siue Xiphodion Officinarũ Spatula fœtida est, cũ inter se maxime cõueniant. Vnde Matthiolũ Senensem hic errare certũ est, qui Sparganium nõ esse Spatulã fœtidã contendit, & eo magis, quia in Spatula fœtida pilulas non cõperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimũ esse, qui Spatulæ fœtidæ mediocrẽ habent noticiã, norunt. Proinde Sparganiũ Spatulã fœtidam esse certum est: Hactenus ille. Demiror sane tam perfrictã hominis frontẽ, qui quasi omniũ rerũ naturam, plantarum omniũ intimã notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeo audacter hos graues mihi imponit errores, confestim me errore accusat. Cognoscitis vt opinor, hominis eruditionẽ, & vitæ cõsuetudinẽ. Porro non modo omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantũ Ruellium excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio, in confesso est nil aliud esse Spatulã fœtidam vulgo appellatam, quam Xyridem. Xyris enim præter id, quod omnibus notis, Spatulã fœtidam referat, foliorũ odore facile indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniã si digitis cõfricentur, fœtidum admodũ odorẽ fundunt, vnde illi nomẽ, adeo vt Tiresia, vel talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulã fœtidã vocatã omnibus sane notis Xyridẽ referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquam à Matthæo Syluatico Pandectarũ authore, qui eã Iridi similem reddidit, id quod Lusitani petulantiã palã facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridẽ referat quã Xyris, adeo vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrẽ Iridẽ, à quo quantũ distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quã Lusitanus impenderunt, Nec pluribus verbis ea refellã, quæ de Siderite obiicis, in qua magis ac magis tuã detegis rei plantariæ inscitiã, cũ ita memoras. Cõspicitur Sideritis hæc in nõnullis vallibus, folio aspero, Saluiæ magnitudine, tanquãm Marrubij albicãte, & per circuitũ tanquam quercus dentato, quod fricatũ ex se odorẽ, qualẽ ex Cydoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quẽ Dioscodes subintelligit, cũ dicit, gustu non iniucundo, cũ adstrictione aliqua. Hanc vero Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquã Matthiolus oppositũ contendat. Sed re vera Matthiolus eã nunquã vidit, quia si eam cognouisset, illius odorẽ suauissimũ nunquã prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quam omni succo inania, ipse videat. Quod enim de Siderite prima, quã se in doctissimi viri Fuchsij herbario narrat inuenisse, suas proferat cõmentitias nugas, hic facile demonstrat, quod eius folia non modo non spectẽtur quercus instar sinuata, sed nec per ambitũ vlla parte laciniata: tametsi Lusitanus, vt potius suã tueretur opinionẽ, quam veritatẽ id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsij pictura de Lusitani fide maxime testatur: in primis enim flores ostẽdit spicatos in cauliũ summitatibus erũpentes, non autẽ in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent, nec pomorũ Cydoniorũ odor, quẽ solus Lu-

Cotula fœtida non est Parthenium.

Brusciaculo.

Calũniæ XIIII. de Symphyto Petræo.

Cõsolida Bugla.

Confutatio.

Calumnia XV. de Sparganio.

Calumnia contunditur.

Spatula fœtida est Xyris, non Sparganium.

Iridi similis Xyris.

Iris syluestr. dicitur Xyris.

Calumnia XVI. de Siderite.

Sui ipsius nugis confunditur Lusitanus.

Sideritis Fuchsij.

sitanus illi tribuit. Dioscorides enim nec Cydoniorũ odore, nec quouis alio Siderite͂ hanc cõmendauit, sed gustu non iniucundo, multa enim habentur, quæ odore maxime placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, vt vera fateretur, an fortasse suæ sustinendæ opinionis causa. Quippe Fuchsius huiusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc stirpe͂ ignoramus, vt sua potius temeritate, quã scientia existimat Lusitanus. Sed nõ fortasse à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falso scribat, Sideritem hanc in vallibus nasci, vbi plerunq; solum vliginosum esse solet, Fuchsius vero perinde, ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis.

Calumnia XVII. de Trago.

Minus acerbe aliquanto patior, cum de Trago nostram studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non prætermittendus quoq; est Ruellius, qui proculdubio in dignoscenda herba ista multum hallucinatus est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senensis subscribit nulla fultus ratione, cum è directo Tragus herba sit, ex qua vitrum conficitur.

Tragus, Iunci species.

Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta sunt à Lusitano, & satis dilucide, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æquius fateor, vnquam in nobis est calumniatus quam quæ de Trago hic recitat: hoc modo si cauere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionem, quanquam inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse quam quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui semen acinosum in cacumine nascitur rubrum, astringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quod scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tragum sine foliis, pusillis circum ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iuncos spectare quam aliam quamuis plantam videbantur. Opinionis indicia subinde augebat, quod sequenti statim capite idem Dioscorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verum quod & summis & præclarissimis contingit ingeniis, vt temporis processu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Renanque in posterum exactius agitata, ac perpensa melioribus adinuentis, minime puduit priorem deponere opinionem. Etenim cum animaduerterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam iudicium in nostris Latinis commentariis secuti sumus, Tragum vtrisque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in vniuersum esse plantam, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribens Theophrastus lib. 6. cap. 1. de Plantarum historia, Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei sunt, vt Corruda & Scorpius: hæc enim nullum præter aculeum, folium generant. Id quod postea repetiit tertio eiusdem libri capite, his verbis. Inter ea vero distincta genera plurimum quæ aculeato folio cõstant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum inspiciatur exiguo est numero quemadmodum diximus, & difficile quicquam ferme inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescũt. Scorpius enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad purpuram & singulari radice, eademque breui adhæret. Hæc ille: cui subscribit Plinius lib. 21. cap. 15 sic inquiens. Spinosarum multæ species: in totum spina est Asparagus, Scorpio: nullum enim folium habet. Quibus palam est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire foliis, sed scatere tantum aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quod dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, sine foliis oriri, acutis tantum circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summopere gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset. sed quod vsu venire nimiæ temeritati plerunque solet, dum nimis in me excandescens maius aliquid asseuerare nititur, longe turpissime labitur, quod eam velit plantam legitimum esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis vero Hetruscis Soda, cuiusque imaginem vltimæ huic editioni addidimus libr. 2. inter Atriplices ad viuum expressam.

Kali & Alkali Arabum.

Kali historia.

Alkali.

Quandoquidem planta hæc ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum. quin & sal, quod à planta Alkali vocant, foliis non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primum emergit, foliis prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali fere longitudine augentur geniculatimq; protrahuntur. Cum vero iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi vero ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longe minora, exilioraque spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur, vt videre est extra Tergesti mœnia, iis præsertim locis, quibus salinarum meæ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quod Kali sapore sit admodũ salso, Tragus vero non salso, sed adstringente.

Lusitani inconstantia.

Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quod legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus: qui tam excors, obliuiosusq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, vt postea differam.

Tragus genuinus.

Cæterum eam constat plantam genuinum esse Tragum, quem nos suo loco appinximus. Quippe ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur foliis, & in maritimis tantum nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisve, tritici magnitudine vbiq; scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumni Æquinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perinde ac tota planta, adeo vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat.

Autor Tragum primus inuenit.

Hanc inueni ego primm in Tergestino solo in Hadriatici littore, vbi frequentissima, copiosaque oritur. Nec immerito Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quod auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, vt ego mihi testis esse possum. Tantum igitur abest, vt celari velim mea sicubi sunt, errata, vt ea etiam ipse non verear emendare, gaudeoque hæc à cæteris aperiri, modo ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quam improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longe honestius arbitramur, vbi quis se lapsum nouerit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquando agnoscere, quam quod extremæ est pertinaciæ, ac vecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeo tenere, vt illinc auelli non consentias. Ac sane in iis commentariis, quæ antea Italico euulgaui sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quam decreueram à nobis enucleate, exacteq; essent scripta, quorũ & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpe ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, indicij forte extremam maturitatem in aliquibus præuerteret. Quod sane peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quanuis reliquorum vtilitate, tum facile cõpensari, tum recte obscurari posse censerem, sciebam tamen

prauos,

prauos, ac maleuolos homines minime defuturos, qui etiam rectissime à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quam vt leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidie flagitarent, & prope suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem, vt improborum, inuidorumq; iniquis morsibus me intempestiuius obiici maluerim, quam horum resistere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quam amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum, quorum desideriis satisfactum a nobis plurimum gaudeo. Si qua vero erant nimis accelerata, ea sane longe accuratius in Latinis nostris commentariis agitata sunt, & discussa, id quod tunc me maxime solabatur: quasi ante me ita deprehendisset Lusitanus, vt nullam in me ostentasset acerbitatem, nullas in optime munita, firmataq; suas ingessisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet. gratias ei profecto agerem, quod suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iã vero optima queq; fœdissime lecessit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniã mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuscat falsitate. Dixi paulo ante in Trago, quam sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quam Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facile, & non inuitus quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commnetariis: quod & iampridem est factum. At ne Lusitanus vane contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum vociferetur, videat ipse quam falso sibi persuadeat vulgaris vsus Amaranthũ esse Chrysocomẽ. Nam si (vt audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi vitio adscribendum fuerit, quod Græcorum verborum vires tam negligenter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη vero coma. Adeo vt id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma: quo manifeste deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cum vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri possit vt recte is χρυσοκόμη Græcis dicatur, ij diiudicent, qui Græci sermonis peritiores habẽtur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quod autem Chrysocome flore sit aureo, vt ipsa fert nomenclatio, testis est Plin. lib. 21. cap. 8. vbi sic inquit: Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis. Quamobrẽ non solum cõstabit, quam lubrice lapsus sit Lusitanus, sed quam falso, ac inique accusauerit Ruellium, & Fuchsiũ. Quippe cum Chrysocome, & Amaranthum longe inter se differant, vt clarissimi illi viri recte norunt, non ab re illis dictum est, Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem nõ obscuram præ se ferunt. His accedunt, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat, ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putãt, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura vero calida, quæ duo minime Sedo minori conueniunt, cum, vt dixi, Sedum minus, sicut & maius, natura frigidum est. Cæterum & planta ipsa descriptioni in toto respondet, vt iure cõcludendum sit, vt Faba inuersa siue crassa dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc illius sunt deliramenta. Sed sane vereor, ne hæc tam crassa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritq;, ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides: Semperuiuum minus in petris parietinis, & maceriis, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab vna radice multis, tenuibus, crebro foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plin lib. 25. cap. 13. his verbis: Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; nascitur & tegulis, fruticosum a radice, sursumq; & ad cacumen, foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maxime omni ex parte refragãtur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidem Fabæ inuersæ vocatæ cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quãdoq; maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, sed magna, lata ac prælonga, flores in vmbella non herbidi sed plerunq; melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoq; non est inutili, nec superuacua, sed bulbosa, pluribus adnatis tuberculis Asphodeli fere modo, colore cinereo, cortice læui, & succo plena, ad multa expetita. Quæ in vniuersum notæ, si cum minoris Sedi historia comparentur, clarissime demonstrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luscinia coruus. Nõ enim aliam ob causam Semperuiuum tam maius, quam minus id sibi nominis asciuit, quam quod perpetuo anno toto virescat, ac viuat. Id quod testatur Theophrastus libr. 7. cap. 14. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius nomenclatio Græca. ἀείζωον enim Græcis sempiternũ designat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minime largitum videtur, quũ autumno pereat tota, & in vniuersum arescat, nec inde celerius repullulet, quam Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuũ minus nulla reclamante nota repræsentat, sapore sit acris, detestãtur vniuersi materiæ medicæ studiosi, cũ nullo alio sit sapore, quã acido. Sed cũ fortasse Lusitanus syncero careat gustu, perinde ac iudicio, mirandum sane non est, si inter acidum, & acrẽ nullã fecerit differentiam. De Cirsio hæc habet. Adeo Cirsion nostræ vulgatæ Buglossæ respondet, vt omnino fatendũ sit, eandem esse herbam, cui sententiæ Ruellius quoq; patrocinatur, & merito, quia videmus Buglossam aliquando triquetrum habere caulem spinosum, ex cuius floribus nescio quid, vt animaduertenti notum euadet, euanescit. nam in cæteris ita inter se respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolũ in hac re minus bene dixisse crediderim, cum Cirsium alteram herbam a Buglosso esse contendat. Sic Lusitanus ille. Cæterum cum vulgari Buglosso caulis sit rotundus, non triangulus, vt fortasse per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ vllam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quod caulis cacumen orbiculatum non sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, videantur, vulgaris vsus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuo triquetrum non aliquando tantũ, & angulos ipsos solũ aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profecto notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, vt diximus, tereti, qui vbiq; tenuissimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requirũtur purpurea, vt etiam præter Dioscoridẽ fatetur Plin. lib. 27. cap. 7. quæ in lanuginem dehiscant. At cũ vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantum purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec vnquam lanuginem contrahentem, non video cur ita stolide crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cum scripserit è vulgaris Buglossi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsi, (vt opi-

Lusitani obiectio in Amarantho.

Turpis ac ridendus Lusitani error.

Chrysocome.

Chrysitis.

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calumnia vindicantur.

Calũnia XVIII, de minori Sedo, esse fabam crassam.

Vermicularis acris est.

Lusitanus reprehenditur.

Calumnia refellitur & Amathũ hallucinatũ esse ostenditur.

Faba inuersa.

Vermicularis.

Calumnia XIX. de Cirsio, esse Buglossum.

Calũnia diluitur, Buglossum non esse Cirsiũ.

(vt opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commẽtariis nostris, quã vinum legitimumq; referat, Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, vt alias latius explicabimus. Reliquũ est, vt ad ea respondeam, quibus me falso in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoq; Matthiolus Senensis nigrum Elleborũ albo perilulosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquã Diagredio vtantur: hæc in nos ille. Sed an iure, vel iniuria, eos iudices velim, qui accuratius, quam ille ea perlegerunt, quæ in commentariis nostris de vtriusq; Ellebori viribus scripsimus, quibusq; in animo semper est nõ mentiri. Siquidem ij, vbi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrũ albo esse validius, perniciosiusq; (vt Lusitanus somniasse videtur) minime mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plin. lib. 25. cap. 5. Nigrum boues, equos, suesq; necare, cum tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniuriam in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis: at quum is ad nostros perdẽdos labores inuidentia, ac liuore se totum accinxerit, eo cæcitatis, insolentiæq; processit, vt etiam aliorum errata in nos remiserit, vtpote, qui mentiri nunquã erubuerit, non alia opinor causa, quam quod voluerit monimentũ sceleris, atq; audaciæ suæ esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumniis satis superq; puto à nobis esse responsum. atq; ita clare, tantaq; luce eas me diluisse nunc arbitror, vt si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientiæ vestigium, facile seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiant, priusquam tam arroganter, tam temere in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorũ sudoribus potius candide & gratanter fruaris, quam vt eos imperite lacessas, & tuis calumniis obruas. Etenim non iccirco has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidentia, ac etiã imperitia: etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talẽ clandestinum furem te exhibes, vt solum tua furta commendata aliis esse velis, cætera vero, quæ tua libido sibi non vẽdicarit, ea malitiosa studeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis scriniis animum. Nunc satis mihi est si tuas contuderim calumnias, quibus si tuo quoque iudicto à me est satisfactum, vehementer tua causa gaudeo, sin is maneas, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certe non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificiis, confestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quam ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentilium superstitione quod Cybeles alicuius te inserueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iam pridẽ in te experiris) quod à Deo immortali perfidissime desciscas. Etenim cum (vt audio) nunc nostræ religionis teipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibusq; te totum addicas, & ita non solum in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximũ insolescas, minime id est mirum, si à te ipso quoq; deficias, & omni statu mentis dimouearis. Vt non modo in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verum & in ipsa medica facultate, quam immerito profiteris plurimum cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solum tibi, & cæteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibeas, & tumultuosissiis mentis furiis impulsus modo huc modo illuc agiteris: quin etiam vt tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Nõ id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquando in tanta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboraui, ne tyrones & huiusce medicæ materiæ studiosos, tuæ forte impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror censuram. Iudicabunt syncerius docti, ac præclari homines, vtrum tu iustius me inuaseris, an ego maiori vi te in me temere irruẽtem declinauerim, penitusq; profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas: aut quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquissimos lectores, ac iudices, qui nunquã deerunt, tua inuidia & calumnia nostrum augeant & amplificet honorẽ.

Calumnia XX. de Elleboro.

Exploditur Lusitani calumnia.

Lusitani inuidẽtia detegitur.

Animaduersio in Amathi deliramenta insceitiamque.

Lusitanus Semi Iudæus.

Hispani tales Maranos vocant quos maxime detestantur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate.

Cur author hãc confecerit Apologiam.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI IN Amathi Lusitani enarrationes Censura.

Præfatio in Cẽsuras.

IAm minus vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudẽti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quam ad id vera, ractaq; duci ratione. Quod si liberius in hominem petulantem adeo importune lacessitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam qui suis iniquissimis calumniis, non modo honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantum in ipso est, sua imperitia & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur vniuersam. Nec sane aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta a quamplurimis comprobata, satisque communita, sua temeritate incessit, & violare molitur. Hoc si impune, & tacite sit improbis permittendum, vt suo tantum iudicio audacter reprehendant ac cõtaminent omnia, quonam omnium præstantissimarum facultatum cultus deueniet? Quis posthac istorum se obiectet ingratitudini? Verum vt & ipsum si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanissimæ licentiæ, & non solum ex aliis verum ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam, infringenda est hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quenquam tam prefrictæ frontis esse posse, qui ibi tam seuera in alios consoria vtatur virga, vbi ipse tot vbique scateat erratis. Molestum friuolumque pene credidissem grauioribus impeditus negotiis, vt cum huiusce hominis disceptarem ineptiis, nisi ipsum in me tam petulanter insultare a pluribus audiuissem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, & vanam incursionem a me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, vt statim approbet, quæ ab isto viderit proferri: audiat bonus & egregius vir, quanto tutius fortasse fuerat honeste tacere, quam eo pacto contra cæteros insane oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam vtar vanitate, qua ille contra nos, & ne hominem potius persequi, quam veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucem producam, vt si vel ipsemet aliquid habeat, quo iis, quæ à nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum iudicio longe libentius acquiescam, quam vt aliqua pertinacia reliquorũ studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimũ, si non ab Amatho; quẽ rediturum vix ad mentẽ spero, saltem ab erudito lectore peto, ac postulo,

ne qua

ne qua mora, ne quod impedimentum rerum & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de vtroque nostrum suam ferat sententiã, vbi nostras rationes diligenter expenderit ac pensitarit. Amathus non nisi quadã præcipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nullã huiusce facti afferens rationem, nisi quod suæ authoritati, hoc est stultissimæ libidini, tantum putauerit vbique concessum. Ego sane, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quam de se prodidit ille. Atq; sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facile discernet, ita fore arbitror, vt minime eum pœniteat eius lectionis, vbi non tantum istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quo maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa digessimus capita, ac iam tandem aliis innumeris silentio inuolutis ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissime offendit, veniamus.

ACORVM.

De Acoro Censura I.

Galanga & Acorus idem Amatho.

Galangæ Cyperi folia.

DE Acoro suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium. sed quanto præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quod neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui viderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) vt non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quod vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat: adde quod radix hæc rufescat potius, quã subalbicet. Præterea Galanga nusquam reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, vt de Acoro fatetur Galenus, sed tantum acri. Quocirca non immerito Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud vero Acorum. Ob eandem quoq; causam inter Græcos, Actuarius & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sane notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (vt Plinius inquit: cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non vt in Galanga, vtraq; fractu contumaces. quibus perspicuum, satisq; comprobatũ censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profecto intellexerim vnquam (vt alias meminimus) quo pacto, quaue metamorphosi factum sit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere nec viribus, sed tantum magnitudine differt, quum primũ ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortasse dixerit, euenisse hoc magicis præstigiis, quo suam tueretur opinionem. Ac cum ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus vsi, illud sane suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, vt Brasauolum à nobis reprehensum (illi enim vbiq; plurimum videtur addictus) sui immemor defenderet, quam vt veritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profecto clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quam vt pertinax sit author, etsi iam pridem in Brasauoli concesserit sententiam visis fortasse commentariis nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones qui existimant, maiorem Galangam esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parum videtur abesse: quod fortasse fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porro Acorum non mea tantum sed plurimorum sententia, qui in re medica multum præstiterunt, ea sane erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primum recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeo singulas Acori notas sit repræsentatura, vt is merito stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, vt ridendum videatur Lusitani argumentum, quo ducitur, vt credat Galangam eam ob facultatem, qua ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cum nullam explicauerit ille rationem, qua illi venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apuleii authoritas: præsertim cum plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facile quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam vocari, quod fortasse ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ quæ Venereæ appellantur nomenclatione, nempe Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus: quin etiam Thymum, & Styrax, quod suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Adhæc in Acori historia parum quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippe qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primum enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis ac pratis, cõtra omnium penitus sententiam, deinde vero illico asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cum flosculum emiserit. Quæ omnia si cum iis conferantur, quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facile fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quod eam ob causam velit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit lib. 25. cap. 13. Acorum nigras habere radices, quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi venia danda est: quippe quod (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterum extant apud nos Pliniani codices mendis vltimo loco expurgati ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quod scripserit is paulo infra, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quod hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat, subniger vero qui ex albo nigricat, adeo vt subalbus & subniger color parum inter se differant. Talis autem visitur color iis in radicibus, quibus passim vtimur Calami odorati vice.

Lusitanus Brasauolo addictus. Fuchsius laudatus.

Acorus Calamus est aromaticus.

Ridiculum argumentum. Venerea herba & planta quæ.

Apuleio in Acori historia non astipulandum.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Censura II.

NEc sane minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, vtpote qui putauerit Cardamomum, quo vsi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quod, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumque, potius seminis sit proprium, quam ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissime grauissimus author Galenus libr. primo de Antidotis capit. quinto vbi sic habet: Fructus autẽ, qui vna cum virgultis, foliis, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, ii, sunt, Scordii, Nepitæ, Marrubii, Stœchadis, Dictamni, Polii, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurii,

Radices

Radices autẽ hæ Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolii, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gẽtianæ, Mei Athamãtici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina vero hæc: Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, vbi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

Καὶ μαράθρυ σπέρμα, καὶ ἴδαιον καρδάμωμον.
Καὶ ψαφαρὴν σήσεις παρθέμενος σέσελι.

Hæc Andromachus & Galenus, aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura III. de Nigella Citrina non esse Cardamomum.

ERrat Lusitanus, quod recentiores quosdam forte sequutus, sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum vti vocabulis) maius Mauritanorum esse Cardamomum: minus vero id, quod Meleghetam vocant. Quandoquidem Serapioni maius Cardamomũ semen est, quod oblongis quibusdam cõcluditur capitibus, iis fere similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifesto arguit Nigellam hanc, quæ Melanthii est species (vt nobis alias satis superq; ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquã. Adde quod Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantũ, intercursantibus mẽbranis papaueris modo. Præter id, cũ sui Cardamomi colorẽ subnigrũ fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, maius illorum Cardamomum appellari possit.

MELEGHETA.

Censura IIII. de Meleghetis, non esse Cardamomũ minus.

QVod præterea Melegheta, minus Mauritanorum Cardomonũ non sit, quis facile coniicere poterit, quippe cum hoc semen calice quodam, Melanthii instar, concludatur: Cardamomum vero minus (vt Serapio inquit) suum ferat semen nullis occlusum capitibus, colore maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minime est assimilis, eo quod hæ colore sint subrufo Indici Milii instar, quod Thusci Saginã vocant, Insubres vero Melegam, vnde fortasse accessit his seminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cum Meleghetæ semen longe maius habeatur, quam Nigellæ Citrinæ, non video sane cur consentaneũ fuerit id minus vocari Cardamomũ.

CVBEBA, CARPESIVM.

Censura V. de Cubebis & Carpesio non esse idem.

IN Cubebis, & Carpesio censendis quantum aberrat? quod Cubebas velit, quibus passim vtuntur Officinæ, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verum, vt apud Arabas nullus habetur, qui scripserit vsquam Cubebas esse baccas, vel semen: ita nec apud Græcos vllus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, vt vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est, inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba, vt pluribus rem hanc in commentariis nostris explicatam habemus.

SALIVNCA.

Censura VI. de Saliunca, nõ esse Pseudonardum.

MVlto vero apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant. ad quod quoq; genus refertur, quæ passim vulgo vocatur Lauendula: in quo certe miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporẽ dixero. Etenim quid alienius? quum manifeste Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam, adeo breuem, vt necti non possit: quin & herba verius quam flos, densa, veluti manu pressa, radice numerosa cohærens. Quantum ab hoc differt Pseudonardus? quum planta sit fruticosa lignosaq;, Rorismarini Coronarii instar, non breuis, sed bicubitalis, & flos verius quam herba, & quæ in corollis facile necti possit. Florum enim longiores pediculi iunceo fere lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeo dense fruticat, vt folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, vt tanquam manu pressa cernantur. Adde quod in Pannonia, & in Noricorũ Alpium apricis locis, nusquã Pseudonardus proueniat, vbi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa: ac lignosa, quamobrem in Bucolicis pẽta cecinit:

Pseudonardus.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncã & Pseudonardũ non cernit Lusitanus, vt humillimã herbam à bicubitali nõ distingnat frutice. Timendũ, nisi hãc oculorũ curet caliginẽ, ne culicẽ pro cane, vel fortasse etiã equo, accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura VI. de Cinnamomo, non esse tantum corticem.

REdibo in gratiã aliquando cum hoc homine, qui alienis (vtinam vere) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capsis (vt ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiã, nos abundare iactat, & contra omniũ præclarissimorũ authorũ sententiã sibi persuadet, Cinnamomũ esse corticẽ tantũ suæ arboris non lignũ. Nouitatis auidus nouũ credo aliquid afferre, studuit: fidem idcirco suæ authoritati adhibẽdã minus dubitauit, quod iã fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatũ multa genera esse aduecta. Miror cur nõ se in his quoq; partibus fuisse fingat, vt maiorẽ huius cõmẽti faciat fidẽ. Sed cũ nec ipse id asserat, nec Lusitani, qui nauigiis istas terras petierunt, vllã huius rei afferãt historiã, nos Lusitano in istis cõmẽtitiis inuentis astipulemur? Præsertim cũ nõ desint probatissimorũ scriptorum testimonia, qui repellẽtes has nugas apertissime fateantur Cinnamomũ virgultũ esse pumilæ arboris non corticẽ tantum. Id enim inprimis testatur Dioscorides sic inquiens: In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recẽs, nigrũ, ex viroso in cinerẽ vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquã iucunde olẽ. Quibus palam sit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis his verbis: Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, vel paulo plura pauciorave, nõ æquali tamẽ omnia longitudine sunt. Verũ quod maximum est, pedis Romani dimidiũ nõ excedit? Hæc ille. Adest adhæc liber de simplicib. medicamentis ad Paternianũ Galeno adscriptus, qui etiã de Cinnamomo sic habet: Cinnamomũ sunt rami fere, ac virgulta, quæ ab vna radice plura excrescũt, recta & minuta, breuiaq;, colore subrufo, & cortice extenso nõ rugoso,

Cinnamomum est virgultũ pumilæ arboris.

qui cortex non ita facile vngue à ligno abraditur: nodulos plures & interualla habent, & in medio lætes habentur. Si vero frangantur, quasi pulverem emittunt, odore omnia vincentem, Fere enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimũ. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles, Cinnamomum surculum esse testatur lib. 9. cap. 13. de historia Animalium sic inquiens: In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atq; ita discusso in terram, Cinnamomũ legunt. Adhæc Cinnamomum surculaceum esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, vbi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures diuisum multum attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, vel potius Damasonij. Quibus palam est Cinnamomi virgulta adeo tenuia haberi, vt Hellebori vel Damasonij radices non excedant. Adde quod quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano & Hadriano Imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facile constabit omnibus Cinnamomi virgultum esse tenue, & non solum in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sane nõ video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantum acceptam referam, præsertim cum præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetiis, quod vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, vnquam viderit repereritq; Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentauerit. Nimis quoque vana est opinio, qua credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant: id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, vbi Casiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eo quod mihi reiiciendum omnino non videtur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent, quanquam ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cum vel Imperatorum amici vel diuites essent, facile fuit illis Cinnamomum a Regibus petere, iis vero Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt verba, quibus facile quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, vt suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis aliis pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modo Casiæ duplum, modo Carpesium (vt Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequndi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio vana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

Censura VIII. de Lacca Arabũ, non esse formicarum stercus.

Lusitani centuriæ fabulosæ.

Lusitani Laccæ historia fabulosa.

Lusitani fabula exploditur.

Lacca vbi gignatur.

Lacca duplex.

Consultum longe melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano si poeticæ potius quam medicæ facultati se totũ addixisset: nã qui eo in effingendis fabulis aptior promptiorq; se præstiterit, video profecto neminẽ. Id enim omnibus palã fiet diu in re medica versatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeo rẽ seriã præ se ferentia, vt ea quis difficillime fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit recte peritus. Verũ cum ad hoc illũ natura pepererit, mirandum sane nõ est, si a fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi venia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis: Qui hucusq; Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cum Cancamum gummi odoriferum sit: Lacca vero siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur, quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipue deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant Dialaccam appellatam, quæ (vt certo scimus) non gummi, aut arboris plantæue alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagoque, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cum terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt Laccam ferentis, vt hucusque omnes fere crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maxime refragatur Ludouicus ille Romanus lib. 6. suæ nauigationis, vbi de his agit aromatis ac mercimoniis, quæ Sumatra Insula, siue Taprobana mittit, sic inquiens: Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap. 141. vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius nasci, quam alibi gentium, non autem fieri gignive formicis aut scarabæis, vt lepidius & facetius quam verius fabulatur Lusitanus. Præterea cum duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri, à Sumatra fortasse Insula nuncupata: altera Cambaiti à Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno, non est cur Lusitani fabulam historiam putem. Siquidem gleba illa Sole clarius palam facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, vt per somniũ vidit Lusitanus, formicarum alatarum stercus, quibus etsi vbiq; scateat tota Europæ regio, nusquam tamen visæ sunt alatæ formicæ quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterum cum satis superque nobis comprobatum sit in commentariis in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeo vt pluribus id comprobare testimoniis non sit opus, cadit peritq; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

ELAEOMELI.

Censura IX. de Elæomele, non ex Indica nuce florere.

Triplici se pariter implicat errore in Elæomele: tum quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus: tum quod hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non vnum tantum, Mel nimirum per se & Oleum ex eadẽ arbore manantia: præterea vt noui semper aliquid apportet, quod hũc liquorẽ ex Indica nuce credat distillare. Deprehenditur in primis error ex ipsiusmet Dioscoridis verbis, qui in Elæomelis historiã ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli vocant, ex quodam caudice manat oleũ melle crassius sapore dulci. Quibus palã est de vno tantũ liquore scripsisse Dioscoridẽ, neq; e de Oleo, quod ob melleã dulcedinẽ vno verbo tantũ Græcis Ἐλαιόμελι vocatur: nã & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, nõ autẽ περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioscoridis historia nũquã probari poterit, Elæomelè palmarũ caudicib. fluere; quũ is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorẽ hunc fundere manifesto fatetur Plin. l. 23. c. 4. vbi ex Olearũ quarũdã trũcis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat.

Quod

Quod autem ex Indica nuce Elaomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quod huius historiæ neminem habeam authorem, præter Lusitanum.

MACER.

Censura X. de Macere, non idē esse cum Maci.

Lusitani insolētia.

Macis & Macer quid.

Contendit maximè Lusitanus, vtpotè qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum seuerus iudex contumacem declarat: tantam sibi arrogat authoritatem, vt certò putet vnumquenq; suis debere astipulari deliramentis. Verum quum id nulla afferat ratione, vel authoritate, ipse meritò nō modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil
perpendens, & aliorum subscribere ineptiis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in com- 1
mentariis nostris in Dioscoridem editis, abūdè comprobatum sit cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimoniis, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, vt ipso oculorum intuitu vnusquiq; videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (vt apertissimè lib. 12. cap. 8. testatur Plinius) non est vt hic pluribus istius Centurionis insolentiam & inscitiam redarguam. Eò itaq; se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non considerarunt.

ERICA.

Censura XI. de Erica.

Erica bis in anno flores.

Nec minus in Erica hunc deceptum reperio, quippe qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam, eam plantam, è qua vniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, vllo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Ericam,
Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, sed aliis quàm 2
plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempè verno & autumnali tempore, sine vlla controuersia florescere. At cùm lib. III. scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ foliis prouenire, constétq; id Ericam nostram per omnia referre, palàm fit omnibus, hanc legitimam esse Ericam.

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

Myricæ genera.

Acacalim nasci scribit apud suæ gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim, fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen habere Ægyptij fruticis Myricæ semine simili, nō autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterum cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens, quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem, videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm
negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus: quin & qua authoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit, A- 3
cacalis semen pusillis margaritis non esse absimile, quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

PALIVRVS.

Censura XIII. de Paliuro non esse Agrifolium.

In Paliuro confundens historiam pede prolabitur: siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua lib. 3. cap. 17. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorum facultatibus illam esse arborem quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuóque fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium
aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse Theophrastus inquit lib. & capit. 4. de historia plantarum) in Aphri- 4
ca nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifoliū alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifolium adducit.

Censura XIIII. in eodem Paliuro.

Quin & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum lib. 13. cap. 19. & à Theophrasto libr. & capit. 4. esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis, fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asseruentur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dio-
scoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophra- 5
stus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura XV. in Ribem.

Ribes legitimæ historia.

Mauritanorum Ribem vulgi opinionem sequutus, eam arbusculam censet hortis & viridariis familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq;, topiariis aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio, (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, foliis latis, magnis, rotundisq;, quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, vitiginea,
& diuisuris per ambitum laciniata. 6

ROSÆ DAMASCENÆ.

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

Qvo in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, ea flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptiis me diutius ad nauseam vsque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia: maxime cum ita diluantur ipsius nugæ, vt hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasq; vulgus Moschettas vocat, quod odoris fortasse fragrantia Moscum resipiant, non solum has non minori vi deiectoria pollere existimet, quam Scammonia: sed exitiosissimum esse medicamentū pariter contendit. Hoc vt confirmet, anilē prorsus huic subtexit fabulam, quod Venetiis viderit (liceat mihi nunc suo vti testimonio) nobilissimam quandā suæ gentis mulierem Beatricē à Luna vocatam, quæ cum semel tantum

tum saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamẽtum quod nullo incommodo aluum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquamationem, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet illa, quam adducit, muliercula. Primum (vt ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiã maxime pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum, aliisque frequenter dederim sine vllo prorsus incommodo, adeo vt quandoq; pueris felicissime propinauerim. Praeterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quod mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantum se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifeste indicat, vt nulla fauciũ, aut linguæ erosio, inflãmatione hinc degustãtibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpe mãdenti, vt quandoq; adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisue accessit. Quo fit, vt quis recte opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, vtpote qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cum potius credendum sit id ab acriũ, salsorumq; succorum defluxu prouenisse, qui forte fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharũ mulier illa sumpsit, a capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquã medicum illum Venetũ, quem tamẽ nominare non audet Lusitanus, adeo excordem, imprudentẽ, negligentemq; fuisse, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præsertim cum ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunq; accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sane demiror hominis imperitiam, quod tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas, odore perquam suaui fragrantes, è quibus clementissimũ illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra vero tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quam plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus, quæ omnia plerunq; sequitur frigidus sudor, æstuatio, virium amissio, & corporis vniuersi imbecillitas. Præter id, quisnam Amathũ hunc merito Ἀμαθῆν non appellauerit, cum eo ignorantiæ peruenisse constet, vt certo sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quam falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quam Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah, præ risu scribere fere nequimus) qui sciunt, doceant, quũ id hactenus nec viderim, nec legerim vsquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Auicennã, quam Puniceas. Siquidem lib. v. vbi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in vniuerso meminit volumine, Ieleniabin ad febres & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis, non autem (vt Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifeste indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ designare, quam Puniceas, Persicas illi fortasse vocatas, quod à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus, quod è Damasco Syriæ primo ad nos peruenerint.

Lusitani iudiciũ falsum.

Lusitani in re medica euidens imperitia.

Lusitani in Ieleniabin inscitia.

RosaPersica quæ apud Auicennã.

PALMÆ INVOLVCRVM,

FAllitur præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatum primum esse existimat, quam Nucis Indicæ villosum tegumentum, hoc tamẽ argumẽto fretus, ꝙ Nux Indica vocata ab arbore ꝓferatur (vt referunt qui in Indiã peregrinãtur) Palmæ simili. Deinde vero sua fortasse inconstantia ductus, in eiusdẽ capitis processu, reuocata priori sententia (qui taliũ puerorũ est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridẽ esse Elaten, quam Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quod scripserit Galenus libro octauo de simpliciũ medicamẽtorum facultatibus, id recte Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quãdoquidem Dioscoridi Palma Elate nihil aliud est, quã fructus palmarũ adhuc florescentiũ inuolucrũ, calixq;, nõ nucis alicuius tegumentũ, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquam meminit Dioscorides, nec (quod sciuerim, legerimue) antiquorũ aliquis. Quo fit, vt censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis innotuisse. Porro Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primo inuolucrum magnum edit, folliculi cuiusdam instar in quo quam plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendenter racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrũ ad plura vtile, idq; est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facile, dum duabus vult insidere sellis, duobus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sane obstat Galeni authoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidẽ Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, vnum quod germẽ est ipsius Palmæ, aliud vero tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides: cui etiam Elates duo produntur genera, quorum vnum illud est, de quo diximus, aliud vero id totum, quod inuolucro illo concluditur, quorum nullũ Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum vt fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Pliniũ in medium affert, quippe qui scripserit libro duodecimo, capite vltimo, arborẽ quandã esse Abietem vocatam, vnguentis expetitam, quam alii Elaten vocant, alii Palmam, alii Spathen. Id ꝙ maxime palam facit, quam imprudenter velit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis apte locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cum legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam vocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in vnguentis addi, magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florescentiũ dactylorum inuolucrum, quod ad vnguenta spissanda expetebat antiquitas.

Censura XVII. de Palmæ inuolucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

PalmæElates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiam & Dioscoridi.

Plinii error, quẽ maxime sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

REprehendit etiam aliorum opinionem, vt vanam, qui Perseam arborem existimãt à Persico nostrate differre. Sed quam ille totus sit vanus, & quam magno ducatur errore facile quis animaduertet ex probatissimorũ authorum testimoniis. Nam (vt Theophrastus memoriæ ꝓdidit libro quarto, capite secundo, de Plãtarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, formosaq; folio flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quod altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: nouus anniculum semper occupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem au-

Censura XVIII. de Persea.

Perseæ arboris historia ex Theophrasto.

ferunt, atq; recondunt. Fructus est magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdalæ modo, colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verum longe minorem, molliremq;. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innocua etiã largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura visuq; decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant: hactenus Theophrastus. Cæterum si Persea Aegyptia nota cum Persico nostrate conferantur, qua vniuersus scatet orbis, liquido constabit has plantas nihilominus inter se distare, quam a quercu salicem: Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridariis, ac vinetis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosaq; nusquã visitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet, sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuo viret, nec fructum omni tẽpore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in sphæræ modum, colore minime herbido, sed cum maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic ossiculum præter id Pruno minus non visitur, sed quandoq; duplo, triploq; maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longe cõtumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde quod vulgaris Persici fructus maxime damnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, vt praui succi alimentum, & qui facile corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contra vero qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremo Persicus nostras radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proinde rarissime annosa reperitur. Contabescit, peritq; facile, quod imbecillibus admodũ sustentetur radicibus. Obidq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta, quum tamen Ægyptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, vtpote qui in multiplices veniat vsus. Quo fit, vt omnino Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Ægypti arborem a vulgari Persico plurimum atq; plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinii testimonio, qui libro decimo quinto, capite decimo tertio, sic scriptum reliquit: Nam Persicæ arbores sero, & cum difficultate transiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Ægypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa a Regibus translata in Ægyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoq; negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed a Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem ataui sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus aliis: hæc Plinius. Verum non modo hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiam grauissimus author Galenus, qui libro 11. de compositione medicamentorũ secundum locos manifeste testatur, in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquam in Alexandria Ægypti. Sed vbi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantum addam, quod cum per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostras ab Ægyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eo dementiæ peruenisse Galenum, vt posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantum in sola Alexandria.

Persici descriptio.

FLVVIATILES CANCRI.

Censura XIX. de fluuiatilibus cãcris.

Ridenda Lusitani amentia.

QVum Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem soluerer cachinnum. *Siquidem illum eo inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, vt aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus, eo grauissimo argumento impulsus, quod hecticis, & lenta febre laborantibus maxime commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serione hæc dicuntur ab Amatho? an risum mouere sua vecordia studet? Nimirũ adducor, vt credam (si id serio fatear, quod sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; vexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quod hecticis maxime conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quam veritati.*

MARINVS SCORPIO.

Censura XX. de Marino Scorpione.

MArinum Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, *quod ex Cãcrario genere existimauerim (vidimus enim illud sæpe in Hadriatici littore tanquam inutile à piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro 18. capite 22. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βεγχοχήλων vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athenæo, Plinio, Æliano q;, Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, &, quotquot sunt, alios, duræ carnis recensetur, non autẽ in Cãcrario genere. Quum autem eius historiam in Commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & verã Scorpionis imaginẽ appinxerim, eo se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remediũ non neglexerit.*

RANÆ.

Censura XXI. de Ranis quas venenosas censet.

VBi Ranarum vires expendit Lusitanus, *proculdubio aberrat, quod omnes in vniuersum Ranas venenosas censeat, adeo vt in Aetium inuehatur, quod is libro 3. cap. 55. palustres ranas inter venenata recenseat: & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (vt Lusitanus inquit) Ranæ omnes venenosæ essent, nulli dubium est, quin quam plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri qui iis tantũ sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sane sentẽtiæ nostræ obstat, quod Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptũ reliquerit, à Ranis esse abstinendum, quippe is Ranas non detestatur, quod veneno aliquo sint infectæ, sed quod malũ in corpore succũ procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquã eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo, lege percitus Mosaica, quam veritatis sustinẽdæ desiderio in Aëtiũ inuectus est, quẽ (pace eius dixerim) non intellexerit. Ipse enim lib. 2. de Viribus animaliũ, quæ in vsum meditum veniũt, vbi deuenit ad palustres Ranas quæ passim ab omnib. eduntur: Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleq; & modico oleo conditæ venenosorũ reptilium ictibus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt:*

Lusitani Religio.

id quod

id quod ex Dioſcoride deprompſit, qui pariter de his egit iiſdem verbis. Quibus manifeſte ſuffragatur Plinius libro 32. cap. quinto, vbi non modo Ranarum ius prætulit contra ſerpentium ictus, ſed etiam ad Marini Leporis venenum, hauſta venena, deuoratam Rubetam, Salamandrãq; iis laudibus prætulit. Nec ob id velim fortaſſe putet Luſitanus Aetiũ ſibi ipſi repugnaſſe: quippe qui dixerit libro 13. quod deuorata paluſtris Rana tanquam venenoſa, variis ac multis vexet incommodis. Quãdoquidem ibi de paluſtribus Ranis non egit, quæ in cibum veniũt, ſed de venenoſis, quæ è Bufonum ſunt genere, & in paludibus, præſertim fœtidis, morantur. Ipſe enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egiſſet, quas Bufones alii appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci ſub Ranæ paluſtris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam ſciuerat Bufones & terreſtres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemq; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; rei medicæ operã nauarit, quam fecerit Luſitanus. Id quod manifeſte declarat libri illius titul. qui de noxiorum animalium morſu, & de beſtiis virus eiaculantibus inſcribitur. Nam & idẽ legitur apud Dioſcoridem, quippe qui libro ſecundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit: ſexto vero, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & paluſtris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeo vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Luſitano eſſe aſtipulandum.

Bufones duplices.

Luſitano in re medica non eſſe aſtipulandum.

GALLINÆ.

Cenſura XXII. de Gallinis malum alimentum præbentibus.

ATqui nulla mihi amplius eſt contentio cum Medico, optime lector, verum cum ſolertiſſimo deguſtatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere ſcribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, vitioſumue præbere alimentum: quin & raro ibidem homines idcirco veſci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum: Patere id me te percontari: quis amabo te ibidem Princeps ſuæ præfecit culinæ, vt iſtis eum ſpoliares deliciis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibuſdam exponerem, fabulam eſſe aiebant. Quippe quod non minus in eorum regionibus carnium probitatis, ſaporiſq; iucunditate præſtent gallinæ, quam alibi. Adhæc pariter fabuloſum eſſe fatentur, quod raro gallinis ibidem veſcantur incolæ, ea ratione innixi, quod earũ cibus reprobum generet alimentum, ſed quod multi fortaſſe à gallinis abſtineant ſumptui parcentes. Quod autem præter rationem ij medici agant (vt ait Luſitanus) qui poſt exactam purgationem ad ventriculum abſtergendũ ab inhærente medicamento ſimplex gallinarum ius exhibent, ſane non improbamus, ſed qui ſint illi prorſus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vſu perpetuo eſſe ſciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, niſi ſaccharum admiſceant rubeum. Nec id temere factum putauerim, cum nõ ambigam ius ita paratum non modo abſtergere, ſed etiam poſſe roborare: id quod à purgatione plurimum præſtat.

LAC SCISSILE.

Cenſura XXIII. de Sciſſili Lacte. Lactis Sciſsilis parandi ratio.

LAc Sciſſile nil aliud eſſe cenſet, quam lac ipſum ſimplex per ſe aceſcens. Conuincitur ipſius Dioſcoridis teſtimonio, qui huiuſce parandi lactis rationem ſcribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Sciſſile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti monetur, inſperſis, poſtquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt lactis heminæ. Ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit, ſed cum feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuo fictilis labrum detergere, ſextariumq; argenteum frigidæ aquæ plenum demittere: hæc ille. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus libro decimo, de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi de Canino ſtercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. 88. Non poſſum ſatis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut ſomnolentia, quod cum tam ſplendidis enarrationibus explanandum Dioſcoridem ſuſceperit, adeo graui labaſcat negligentia.

OLYRA.

Cenſura XXIIII. de Olyra, quam Secalem cenſet.

IN frumentaceo genere eam, magno errore Olyram cenſet Luſitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua ruſtici panem cõficiunt nigrum triticeo longe deteriorem. Sed cadit Luſitani opinio, quod Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore ſit albo, adeo vt dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, eſſe, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam eſſe putarent. Præterea ſcribit idẽ Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minime percipitur, cũ potius quodammodo amarorem reſipiat. Adhæc Secala ita vulgo vocata, cum in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: ſed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco ſuperius citato, dum Olyrin as expendit partes, ſic inquiens: Habet autem Typhæ ſemen extrinſecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verum decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait: Ex nobiliſſima Olyra, cum, vt decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerię; vtuntur. Quibus plane conſtat, Olyrã decorticari in area non poſſe flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zeã, nec Auenã, dum in area concutitur, ſed opus eſſe, vt in pilis pinſentur, vt etiam hoc æuo moris eſt apud omnes.

CHONDRVS.

Cenſura XXV. de Chondro.

EX ea fruge parari Chondrum exiſtimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod merito redarguit omnium agricolarum conſenſus, qui dicunt hanc eſſe Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophraſto noſſe poteſt libro octauo, capite quarto, de plantarum hiſtoria. Quæ ſi recte expendantur, nil aliud Scandella erit quam Hordeum minus, quæ binis tantum verſibus ſpicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quod per omnia, nempe facie & viribus, Hordeum referat, conſtat non eſſe Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta ſit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum ſemen habeat: quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenſeri poſſit. Zea autem Dicocco abundat Goritienſis ager, & Foroiulienſia arua, ibiq; vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in vniuerſum Pirra vocetur. Cæterum quia ex hoc Zeæ genere Halicam, ſiue Chondrum ſibi parant, quam ipſi Far appellant, licet falſo (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis eſt error, quod ſcripſerit, putaueritq; Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon cenſet. At Plinii teſtimonio, Far nihil aliud eſt quam frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro 18. cap. 8. ita ſcriptum reliquit. Frumenti

Cenſura XXVI. de Farre & Halica quæ idẽ facit.

menti genera non eadem vbique, neque vbi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palam faceret aliud esse Zeam, e qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. 7. eiusdem libri Populum Romanum, ait Farre tantum e frumento trecentis annis vsum Verrius scribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vsus, vt ipsemet testatur Plinius libro 22. cap. 25. cum inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompeii magni ætate in vsu fuisse. His accedit Asclepiadis & Galeni authoritas libro septimo de comp. medic. secundum locos in quodam ecligmate ad cruenta sputa, vbi sic habet: Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti Marrubii viridis sextarium vnum. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palam est a Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius lib. 9. cap. 45. his verbis: Quod vero Latine in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam coniectum, veluti Ptisanam à cortice repurgato, vbi vero corticem exuerit, tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissime molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Halicæ modo coquitur, & a sanis in cibum sumitur. Hæc ille. ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLVS.

Censura XXVII. de Phaseolo, quã Eruiliam statuit.

PHaseolum, siue Phasiolum, non paruam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnã esse Eruiliam falso contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior Latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruilia & Piso, testis est Plinius lib. 18. cap. 7. sic inquiens: Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piso: Phaseolis venosa. Quibus palam est, nec Eruiliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Eruiliæ cuiusque generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quod adeo dura sint cartilagine, vt nullo mansu dentibus confici queant. Contra vero vulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. 12. eiusdem libri, vbi sic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cylindriacæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modo in acetariis Asparagorum modo, nunc vna cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus: quod tamen nulli alii leguminum generi à natura datũ esse comperimus. His itaq; palam est, Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam, sed vulgaris vsus Phaseolum, qui passim in cãpis seritur. Quippe non tantum folia illi insunt (vt Plinius inquit) venosa, sed (vt Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & ægre concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus, aluum emollit. An non in

Cẽsura XXVIII. in Dolicho.

idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum a Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur aperte adacto longo palo consurgere. Id quod maxime denotat, Dolichũ nil aliud esse, quam varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi hortensis Smilax dicitur. Quippe in primis hic longissimos ascendit palos, qui Lupi Salictarii modo se circumuoluit, nec alibi, quam in hortis seritur: quinetiam eius siliquæ simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis vberius exequuti sumus, quam istiu temerarii hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia, sin copiosius, ne iustum excedamus modum.

LAPATHVM SIVE RVMEX.

Censura XXIX. de Rumice.

ACiam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris & turpissimis istius hominis erratis: quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueãt? Nunc ita vniuscuiusq; occurrere studeo prudentiæ, vt non parum hoc quemq; consolari debeat, quod in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id vnum siquidem hic vbiq; laboro, vt & Lusitani, qui tam infide ac improbe aliorum versat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verum sic à nobis vtrumq; est peragendum, vt plura, & absolutius nos alias de his acturos meminerimus, vt que contra Lusitani insultus, ac imperitiam, non parum hinc quoq; roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quod hortense olus, Spinachium nobis passim vocatum, satiuum Lapathum esse asserat, meo certe iudicio longissime aberrat, quod Spinachium cum Rumice vel Lapatho, nihil habeat cognationis: siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec radice Spinachiũ Lapatho simile cernitur: quemadmodum nec gustu, nec viribus. Constat item Galenum (etsi contrariũ fortasse somniauerit Lusitanus) Spinachii, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantum syluestris Lapathi, cum inquit: Licet cuiuis (vt ante diximus) Lapathum appellare Betam agrestem, vt quod non gustu modo, sed viribus etiam Betæ hortensi est adsimile. Verum cum Beta Lapatho sit suauior, iccirco nemo est, qui non ipsa libentius vescatur: hactenus Galenus. Quibus palam est Spinachiũ, Lapathum esse non posse: nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense. Quo fit, vt syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quod Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quam Beta. Vane idem sibi persuadet Lapathum communis vsus nunquam in ciborum vsum concessisse, cum Galenus loco iam citato, vbi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam syluestrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; fere Italiæ agrestes homines id maxime cõprobant, cum vere syluestris Lapathi plurimum manducent, quod eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium.

Spinachium nõ esse inter Lapathi genera recẽsendum.

Vana Lusitani persuasio.

CHONDRYLLA.

Censura XXX. de Chondrylla.

CHondrylla Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeo vt inter Cichorii species veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione

maxime

maxime versatum se vbiq; censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus recte scribit. Id quod procul dubio ostendit Chondrylle stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum.

GINGIDIVM.

NEc errore vacant, quæ de Gingidio censet, quippe qui velit recentiores quosdam sequutus, nil aliud Græcis esse Gingidium, quam vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis & acuitatis tantillum resipiunt, quum tamen Dioscoridis & Galeni testimonio Gingidiũ herba sit adstrictionis & amaritudinis non obscuræ, adeo vt sit etiam syluestri Pastinaca amarior, & ob id (vt Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quam alimentum. Adde quod Galeno libro de Cibis boni & mali succi cap. octauo, & Attenuante victus ratione capite tertio, Gingidium herba sit syluestris: contra vero Cherophyllũ, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura XXXI. de Gingidio quod Cherophyllum faciat.

SCANDIX.

NEc minus improbari debet, quod senserit legitimã Scandicẽ eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunq; in agrorũ extremitatibus Cherophyllo similis, Geranii æmulis, in quibus conditur semen: quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure percipitur, adeo vt hanc ille retulerit inter ea medicamenta quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sane videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse Scandicem. Quippe hæc quam, alios sequutus, Scandicem appellat Lusitanus (vt rei herbariæ periti existimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur; vt latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

Censura XXXII. de Scandice.

HIRCI BARBVLA.

QVantum in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, ii facile noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, vt noui aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed vtrique radicem esse paruam bulbosam, aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maxime delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quod non solum Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint, Tragopogon radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam est, quam diligenter quamque accurate diligens enucleator legerit Dioscoridem (vt Theophrastum & Plinium prætercam) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantum video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantum sed etiam in vineis: Germani Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognationem, ego sane nullam video.

Censura XXXIII. de Hirci barbula.

Lusitanũ nõ legisse Dioscoridem nisi obiter.

SMILAX HORTENSIS.

NOn paruo profecto etiam errore notatur Lusitanus, vt Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cum vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeo frutices conscendãt, vt Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quaue ratione hortensis Smilax vocari possit, profecto nescio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem, eo Lusitanum remittimus.

Cens. XXXIIII. de hortensi smilace.

THLASPI.

NEc minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quod dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, vt Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquanto longiusculum, & proinde recte scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnũ Lusitanum. Cæterum Thlaspi folia (vt intuentibus facile patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, vt in commentariis nostris quis legere poterit, vbi hunc Dioscoridis locum restituimus.

Cens. XXXV. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

QVod Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deinde quod Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum vero arbor procera, infrugiferaque, citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex viridi in luteum languescente, vt idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen vtriusque meminit, Zedoariæ, scilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui capite centesimo septuagesimo secundo, Zedoariam falso Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippe qui capite ducentesimo septuagesimo primo, de Zurumbeto egerit, & longe aliud à Zedoaria fecerit.

Cẽsura XXXVI. de Zedoaria.

Serapionis interpretis lapsus.

STRVTHIVM.

Cens. XXXVII. de Struthio.

Cens. XXXVIII. in Lusitani fabulam.

STruthium, siue Radiculam, siue Lanariā herbā magno sane errore nihil à vulgaribus Saponariis differre
putat Lusitanus. Quippe quod harū nulla spinoso proueniat folio, quū tamen Theophr. ac Plin. Struthium
aculeata sit planta, & caulē proferat fœnilaceū, qui talis iis Saponariis, de quibus meministi, non visitur. Ad-
de quod neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autē maxime ridendā, & potius
longo Cachinno explodendā, quam verbis refellendā, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœ-
niis nascente, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eo q ibi passeres quam plurimi nidificent,
& semine in coitu eiaculato herbæ radices respergant, nil aliud dicendū censemus, nisi quod hic suis deliramen-
tis colophonē addiderit Lusitanus. Cæterum si prope nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passer- 1
culorū illorū formā proferāt, q earum radices eorum spermate madescāt, cur fiat igitur q plurimorū animan-
tium formas, qui in campestribus, & syluis morantur, in quam plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorū
semine perfusis, Lusit. ipse dicat, qui sua singulari amentia, nouam hanc philosophiā excogitauit, in qua si for-
tasse perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mādragoras ex humani seminis profusio-
ne oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Cēsura XXXIX. de altera Cyclamino. Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

GRaue, & permolestum mihi est, q in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cum dicat Matthiolū Se-
nensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili, tametsi hacte-
nus ille nunquam viderit. Quibus conicere quis recte poterit, quā ille oscitanter commentarios nostros legerit, 2
& inaniter me citauerit: quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum alteram, cui superuacuam
radicem assignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi recte affirmaue-
rim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

BVLBVS ESCVLENTVS.

Censura XL. de Bulbo Esculēto.

NVllum discrimen cernit diligens & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascaloni-
cum Cæpe, quod nos vulgo vocamus Scalongna. At quantū distant? Ascalonicum enim Cæpe inter Cæ-
parum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maxime Theophrastus, quip-
pe qui lib. 7. cap. 4. de Plantarum historia, Ascalonicum Cæpe, ac alterum eiusdem generis Fissile appellatum
inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. 13. eiusdem libri, cui subscribit

Cæparū genera.

Plinius lib. 19. cap. 6. sic inquiens: Allium, Cæpasq; inter Deos iureiurando habet Ægyptus. Genera apud Græ- 3
cos plura, Sardia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudææ nominata. Demū Ga-
lenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringen-
tes facit. Id quod rursus repetiit lib. 2. de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonia Cæ-
pa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valde, perinde ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest ama-
rosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundū à locis
quibusdam non procul ab Ascalone Iudææ.

ARGEMONE ALTERA.

Cens. XLI. de altera Argemone quam Argentinam facit.

ALteram Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, vt in Commentariis nostris diffusius
diximus; sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne huius plantæ videretur ignarus, Argemonem eam plantā
esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (vt opinor) ratione, quam quod Argen- 4
tina folia gerat vulgari Agrimonio similia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, simi-
litudinisue (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ii iudices erunt, qui plantarum historias diligen-
tissime explorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cum fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eu-
patorio Argemonii nomen accessisse, quod foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis
innixus, quam plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Censura XLII. de Telephio, quod Semperuiuum tertiū facit.

QVantum in Censura Telephii hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quam tertium
Semperuiuum, illud sane statim ostēdit, quod Dioscorides de Telephio lib. 2. & de Semperuiuo illo lib. 4.
scripserit, & quod nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuiuum quibusdam Telephiū vo- 5
cari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantum adducit: quamobrem nō est propterea
dicendum tertium Semperuiuum esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helsine, quam Par-
thenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenum He-
mionium, nec Gingidiū Lepidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur.
Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se
2. lib. scribere, de altero vero lib. 3. inter Semperuiui genera, vt etiam compertum habemus fecisse Pliniū, qui
lib. 27. cap. 13. de Telephio egit, libro vero 25. de tertio Sēperuiuo, postquam de aliis duobus generibus disseruit.
Adhæc si Telephii facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines sa-
nare, quinetiam vulnera, & sinus: hoc vero Semperuiuum strumas tantum discutere.

AGARICVM. 6

Cēsura XLIII. de Agarico.

LOnge ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim v-
tūtur, noua sua quadam opinione ductus, quod Agaricū contritū nullo pacto diu suas vires seruare possit.
At nos illum errore sane longe maiori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim, quod nullam afferat rationē,
nec probatissimorum scriptorum authoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porro Mesues clarissimus inter
Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricū in pastillos redigi suadet, vt vna cum iis,
quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitā acquirat mixtionē: id quod expedit omnibus cōpositis
medicamentis. Nec video cur tam facile quisquid tenuium partium in eo extiterit (vt friuolis admodū verbis
contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico Salem fossilem, Gingiber, &
Oxymel excipiant: non sane constat, cur tam facile tenuior Agarici pars in aurā resolui possit, cum mellis pro-

prium

prium sit in suo vigore admista diutius asseruare, Salis vero & Gingiberis huic medicamẽto facultatẽ augere. Frustra quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asseruarent: quin & electuaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem iis additum suas statim deperderet vires: frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum virorum placita, solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addẽdum medicamentis, qua expedit illo vti.

RHABARARVM.

Censura XLIIII. de Rhabarbaro.

CÆterum de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contẽdit, qui tostum, vel vstũ Rhabarbarũ dysentericis propinant, ea ratione adduct⁹, q̃ omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, vt a Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarũ dari libeat, non vstum, neq; assum esse propinandum, sed crudũ, hac tamen conditione, vt prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id q̃ facile (vt ipse ait) effici potest, si ex aqua Plãtaginis vel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maxime refragatur Mesues, vbi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarũ tostum dysentericis probe confert. Et paulo superius ait, Quod si post hasce functiones viscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, q̃ igne torrescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod cõburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiã Galenũ, qui lib. 9. de Compositione medicamentorum secundum locos, combusta torrefactaq; medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyosciamũ, Acatiam, & alia plura vino nigro excepta. Præterea XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dysentericis commendat. Quibus sane patet non modo hoc in medicamento spernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. huiusmodi medicamentis nulla dubitatione vtuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquã) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde q̃ vbi intestina vlceribus fuerint affecta, Auripigmẽtum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammã, & alia plura erodentia medicamenta clysterib. infundunt. His itaq; palam est, combusta, tostaq; medicamenta non modo nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sane iuuamento, quod crudis longe magis exiccẽt, ac etiam adstringant: At si vsta, & in cineres versa dysentericis tuto exhibere suadent tot grauissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, cõiicere nequeo. Nam si Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis volatilium carnibus, ouorũ vitellis ignitis tegulis tostis, & aliis quã plurimis alimentis frixis, torrefactisque, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porro ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos vsti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respõdendum in præsentia succurrit, quam quod nobis minime sit approbandum, cum sexcentos homines ad vitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu.

Rhabarbarum tostum dysentericis maxime conuenire.

Equidem non possum nõ mirari Lusitanum, quod suæ tantum gentis Lusitanos Rhabarbari vsti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantum fuerit letale medicamentum, cum tamen is (vt ipsius testantur scripta) toto fere ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primũ, & deinde apud Italos suam exercuerit medicinã. Demiror itẽ, q̃ ita temere quasi diuinitus edoctus affirmare non sit veritus potius ex Rhabarbari vsti potu interiisse eos, quam ex morbi natura, quũ hæc sciri nõ possint. Præter id, mihi nunquã persuasum velim, longe magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, q̃ aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quam tostum, vel vstum. Quandoquidem, Galeni testimonio, assatio vstioq; plurimũ siccitatis adustionisq; medicamẽtis confert, cõtra vero euenit iis, quæ aquis macerãtur. Sed hæc fortasse in medium adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullã vstionem assationemq; expertũ ex plantaginis aqua bibendum suadet, q̃ fortasse nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quam Græcorum Rhaponticum. Quod cum nulla diectoria vi polleat, citra vstionem, assationemq; propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, vt sibi fingit Lusitanus.

Lusitani inscitia in censendo Auicennæ Rhabarbaro.

CHAMÆLEO ALBVS ET NIGER.

Censura XLV. de Chamæleonibus.

AC cum ille Chamæleonem album censet esse stirpem spinis vndiq; horrentem, folio grandi, lactis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam a maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quod eo sues pascantur: quis eius opinionem probet? cum Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; maiorem adnatis pluribus refertum, longis præduris q;. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresque necat. Contra vero hæc sues non modo alit, sed etiam saginat, Vnde illi nomen. Postremo albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quam quod huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non sunt versicolores, sed purpurei. Præterea Carduus hic radice nititur alba, integraq;, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius vero flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quod Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicii maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

Censura XLVI. de Crocodilio, q̃ Carlinam facit.

AT quam nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quã vulgus herbariorum Carlinã appellat, ea tantum ductus ratione, quod hæc non solum in syluis, sed etiã in arenosis (vt Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cæcutit non leuiter, quod Carlina, quæ caulem profert, adeo omnibus in vniuersum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, vt nentiquã quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, præsertim cum facto periculo, iis sane viribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides,

Crocodilii mira vis.

Galenus, Plinius, ac alii plerique posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilii enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quod Crocodilio radix sit longa, lænis, aliquantulum lata, odore, vt Nasturtio, acuto: Carlinæ vero crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaque, nullo Nasturtii odore prædita. Adhæc Crodilii semen, Galeni testimonio, acre, odoratumq; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio desiderantur.

POTERIVM.

Cēsura XLVII. de Poterio, quod Prunū syl. facit. Cornarius reprehenditur.

POterium eam vult esse arbusculam, quam Germani Schlehen, nos vero syluestrem Prunum nominamus, quod idem existimauit Cornarius vir alioqui insignis, cuius opinionē magis hic sequitur Lusitanus, quam genuini Poterii historiam. Ego vero nihil hic contra Cornarium dicam, quem vir Clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissime refellit. Quocirca his iā supersedemus, solum, vt nostri memores instituti, dicimus vtrunq; deceptum, & plurimum aberrasse Lusitanū, quod syluestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quam inter herbas: item, quod nulla penitus conuestiatur lanugine, quod item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisque: quin nec fructu est acuto nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeo, vt qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici possit, vel mente captus. Quo fit, vt mirari nō debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium vberrime conscripserit.

Fuchsii laus.

LEVCACANTHA.

Cens. XLVIII. de Leucacantha.

NEc à seipso dissentit, quod etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegātissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos vocamus Spino Merlo, quidam vero Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, prædurasque, austero sapore, nulla admista amaritudine, adeo vt nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides, ad rupta & conuulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Censura XLIX. de altero Cretēsi Dictamno.

CÆterum & de altero Cretensi dictamno cæcutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videri hoc non modo in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (vt illius verbis vtar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narātii oriri videmus. Sed quām sibi ipsi imponit? primum quod hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantum proueniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cum dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quod non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio esse Sisymbrii Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat, sed Sisymbrii absolute, quod indicat, hos præclarissimos authores de primo Sisymbrii genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis, folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresonis folia, quæ an magis Dictamni foliis sint comparanda, quam primi generis Sisymbrio, ii diiudicent, qui rem herbariam doctissime profitētur. His accedit, quod Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium & Saluiam, a quo omnino eum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suauissime fundunt.

CALAMINTHA.

Cēsura L. de Calamintha.

EO quod Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quasi Nepetam) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus, Gattariam hanc esse secundū Calaminthæ genus: sed aberrasse videtur, quippe Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegii, vt & sapore, non autem Apiastri, vel Vrticæ, quib. Gattaria vocata maxime visitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertii generis Calamintha, q crediderit hanc eā esse, qua passim in Italia vtūtur Seplasiæ. Patet error, q hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraq;, non autē prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calaminthā similē fecit Dioscorides.

Cēsura LI. de tertio Calaminthæ genere.

SAMPSVCHVS.

Censura LII. de Sampsucho.

QVanta sit Lusitani inconstantia, quāta in nos inuehendi fraus, quantaq; is suiipsius capiatur obliuione, is facile intueri poterit, qui legerit eius enarrationes lib. 1. in Olei Sampsuchini confectione, & lib. 3. capit. proprio de Sampsucho. Quandoquidem lib. 1. apertissime contendit aduersus nos scribens, Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia superius præmisimus. Libro vero tertio euidenter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quam Amaracū, vel Maioranam. Quare non modo seipsum euidenter confutat, & grauissime vulnerat, sed etiam palam declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quam vt nobis aduersaretur, & quocunque modo suum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriā tollat, & insano quodam modo seipsum destruat, ac pene subuertat.

Lusitani leuitas.

RVTA SYLVESTRIS.

Censura LIII. de Ruta syl. quam Caryoph. Indicum facit.

SYluestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam vero aliis Harmolam vocari Diosc. inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifeste decipitur. Quandoquidem hæc verba præter id, quod folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta syluestris, candidos. Quin etiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumque, nulla amaritudine præditum. Adde etiam quod Galeni testimonio syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram, id quod in hisce Caryophyllorum Indorum plantis maxime desideratur.

CVMI-

CVMINVM SYLVESTRE.

SYluestre Cuminum quũ non viderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, perinde ac si adeo vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo sit opus examine, quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum syluestris Cumini genus legitime cognoscant. Nam præter satiuum, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, syluestre Cuminum adeo vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, vt recte intuentibus palam sit, non Amathum syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata, tanquã cognita & vulgaria, fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accurate legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolute protulit syluestre Cuminum, Officinis Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de syluestris Cumini generibus nihil affirment.

Cens. LIIII. de syluest. Cumino.

Cens. LV. de eodem.

CORIANDRVM.

IN censendo Coriandro quam non hallucinatur, nõ decipitur, sed pene delirat? quod vulgaris vsus Coriandrũ scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumento, quod Coriandri plãtam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quod eius semen odoratũ sit, & eius pariter herba optimi sit odoris vel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sane desii, quod alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, imo & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidissimi lectulariorum cimicum instar optimi esse odoris ac saporis? Equidem censebam vtero tantum gerentes mulieres citta picaq; corripi posse. Sed (vt video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quod fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeo intumuerit, vt prægnanti similis euaserit: Velq; fortasse Coriandri tãtum inter olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisq; præstantia allectus, vt inde facile amentiam contraxerit, quam facere Coriãdrum scribit Dioscorides, vbi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, vt inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quod Coriandrum communis vsus, veterum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil sane rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum venerat vsum, vt ipse testatur Galenus libr. 2. de Alimentorum facult. & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi a largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

Cẽs. LVI. de Coriandro quod diuersum sit à veterum.

Lusitani insignis amentia.

PETROSELINVM.

GEnuinum Græcorum Petroselinum idem quod Seplasiæ, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sane lapsu esse credit Amathus, quod hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & vliginoso solo gaudens. Contra vero Petroselinum, quod Dioscoridis & Galeni testimonio, in præruptis & saxeis montium locis, vt ipsamet indicat nomenclatio, tantum proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

Censura LVII. de Petroselino esse apium.

ELAPHOBOSCVM.

ERrare in Elaphobosco non modo Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam vt seipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos viros, quos etiã nominat. At quum horum altera, cuius in commentariis nostris pluries meminimus ob præstãtissimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortasse vidisse vnquam, quod illi credam, non habeo.

Cens. LVIII. de Elaphobosco.

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

COlluteam quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis vero vulgo Aorno. Verũ quantum ego legi, cum Alburnum planta non sit, sed pars tantum arboris, idem qui semper fuit deprehẽditur Amathus, Plinii primum testimonio, qui lib. 16. c. 38. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earũ intelligi debet: pro cute cortex est. Proximi plerisq; adipes. Ii vocantur a colore Alburnum, mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescẽs, teredini obnoxia: quare semper amputabitur: hæc ille. Quibus facile Amathi conuincitur ignorantia. At si fortasse, vt nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facile responderi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sane desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed vbique fere proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

Cens. LIX. de Collutea.

SENA.

CÆterum magno etiam errore scribit Senã herbam aluum exoluẽtem eam esse plantam (vt ipse opinatur) quæ Theophrasto Collyrea appellatur. Nam cũ apud Theophrastum duplex sit Collyrea, nec de qua intelligat explicet, non solum hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeo vt quid sibi velit nesciat. Præterea cum Collyrea vtraque Theophrasto lib. 3. cap. 14. & 17. de historia plantarum arbor sit non herba, & vtriusque meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

Cens. LX. de Sena quam Collyream statuit.

GLAVCIVM.

NIsi alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses viderit, quæ cũ Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cum illum tam sæpe hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

Cẽsura LXI. de Glaucio.

ALYS-

ALYSSVM.

Cēſura LXII. de Alyſſo, dū Dioſc. & Plinii idem eſſe vult.

NVllam conſtituit differentiam inter Dioſcoridis Alyſſon, & Plinianum. Sed quam penitus neutrũ intellexit? Siquidem Dioſcoridi Alyſſum exiguus eſt frutex vnicaulis, ſubaſper, rotundis foliis, fructu duplicium ſcutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & aſperis locis emicās: quæ ſane omnia in ſylueſtri Rubia, quæ Plinio Alyſſum eſt, deſiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua eſt planta, ſed plerunq; bicubitalis, nō vno tantũ caule creſcens, ſed pluribus foliis minime rotũdis, ſed ſtellæ modo decuſſatis, ſemine rotundo non lato, nec duplex, nec ſimplex ſcutum referente. His accedit, quod Dioſcorides de vtraq; Rubia, maiori nempe & minori tradidit, vno & eodem capite. Id quod illum feciſſe putandum non eſt, ſi Sylueſtrem Rubiam ab Alyſſo diuerſam non iudicaſſet, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Cenſura LXIII. de Attractyli quam Cnicum Syl. alterũ cēſet.

REdit auſterus & immitis cenſor? virgam, vel fuſtem potius profert. Eiicit omnes ex medicorum, id eſt, ex ſuo ſenatu, & grauiſſime hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Sylueſtris Cnici eſſe genus, eo argumento innixus, quod ſcribat Plinius, primam ſylueſtris Cnici ſpeciem Attractylida quibuſdam vocari, ſed, quantum videre aut coniicere poſſum, Amathus ipſe potius hallucinatur. Nam quamuis ſcribat Plinius primi generis ſylueſtre Cnicum quibuſdam Attractylida nuncupari, nō tamen affirmat, Cnicum illud eſſe Attractylida, nec eorum recipit ſententiam, qui putant genuinum ſylueſtre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum ſuperius diximus de Telephio differētes, Telephium non propterea eſſe Semperuiuum minus, quod hic etiam Telephium (vt Dioſcorides ſcribit) quibuſdam dicatur, nec Helxinen Partheniũ, nec Aſplenum Hemionium: quoniam iis etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipſe eodem libro ſpeciatim de Attractylide egit his verbis: Acarna colore tantum rufo à Scolymo diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Attractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineũ ſuccum funderet, qua de cauſa Phonos vocatur à quibuſdam, odore etiam grauis. Quibus palam eſt, Plinio Attractylida nullum ſylueſtris Cnici eſſe genus. Id quod maxime atteſtatur Theophraſtus lib. 6. cap. 4. de plantarum hiſtoria. Is enim poſtquā de omni Cnici genere diſſeruit, de Acarna, & Attractylide ſpeciatim egit. Adde quod experimento etiam liquet, neutrum ſylueſtris Cnici genus ſanguineum ſuccum fundere. Vnde Amathi minus probari poteſt ſententia.

TEVCRIVM.

Cenſura LXIIII. de Teucrio quod Sanguiſorbam dicit.

Amathi opinio exploſa.

SAnguiſorbam quam Itali Pimpinellā proprie appellant, quamq; frequentiſſime in acetariis addunt, Amathus Teucrium eſſe indicat. At in priſtina ſua verſatur cæcitate, quippe cũ ſcribat Dioſcorides Teucriũ herbam virgæ effigiem referre Triſaginis ſimilitudine, facile palam fit inter Teucriũ & Sanguiſorbam maximā intercedere differentiā. Siquidē hæc nobis Pimpinella vocata iunceis conſtat cauliculis foliis vtrinq; pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Triſaginis formam referentibus. Quod vero Pimpinella hoc nomine ſit appellata, eo quod odore ſit Citruli, quē Hiſpani Pipinũ vocant, nobis probare non libet, quum compertũ habeamus, vocatam fuiſſe primum Pimpinellam à bipinnitis cauliculis, vnde poſtea corrupta appellatione Pimpinella eſt appellata. Nam cum nullo Citruli odore vel ſapore ſit prædita, cur Amathi ſententiam probem non video.

LYCHNIS.

Cēſura LXV. de Lychnide.

QVæ de Lychnidis viridibus foliis ſcribit Amathus, quod ſcilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxiſſe ſtirpem, fabuloſa omnino videntur, cum re vera Lychnidis folia, non viridia, ſed ſicca ad lucernarũ vſum pro elychnio vſurpauerit antiquitas, vnde ſibi nomen inuenit, non ꝙ viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippe λύχνον Græcis lucerna dicitur, ἐλλύχνιον funiculus, qui è goſſipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villoſa, tomentoſaq;, & proinde arefacta ignem facile concipiũt, perinde ac illius Verbaſci folia, quod Lychnide ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Cenſura LXVI. Martago.

MArtagum flores edere Lilio albo ſimiles, ſed croceos aſſeuerat, & proinde Martagum Plinio eam plātam eſſe exiſtimat, quam ipſe ab Hercule Petilium vocatam ſcribit lib. 21. cap. 8. At demiror, vbi Luſitanus, qui tanto vſu, tanta omnium rerum peritia eſt præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id eſt inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibuſdam punctis reſperſos. Id quod manifeſte arguit, Hemerocallem pro Martago accepiſſe Luſitanum. Namq; is flore conſtat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterũ an Martagum, vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptũ, fateri ſane non auſim, quum Petilium, Plinii ipſius teſtimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore roſæ ſylueſtris, illa vero cum aliis Liliis media floreant æſtate.

TRIFOLIVM.

Cēſura LXVII. de Trifolio, vbi pratenſe cum bitumin. idem facit.

QVod Bituminoſum Trifolium nunquam viderit noueritq; Luſitanus, hoc argumento facile cōiici poteſt, quod aſſerat pratenſe Trifolium omnibus vulgo notum primo Rutam olere, vbi vero adoleuerit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe vnicuique conſtabit, qui pratenſis Trifolii odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore reſipiat. Etenim aliud genus eſt à communi Trifolio, quod Græci Aſphaltite, ab odore nos Bituminoſum vocamus. Iccirco recte ſcripſit Plinius libr. 21. cap. 9. Trifolii tria eſſe genera: Aſphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata fere omnia ſcatent. Hinc itaque apertiſſime conſtabit, pratenſe Trifolium longe ab Aſphaltite diuerſum haberi, & Luſitanum non paruo in errore verſari.

AMBROSIA.

Cenſ. LXVIII. de Ambroſia quæ illi Tanacetum.

AMbroſiam ait ille eſſe herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplaſiæ. Verum patet eius non mediocris lapſus. Siquidem Ambroſia, Dioſcoridis teſtimonio, puſillus eſt frutex, adeo vt trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quaſi racemulis.

bis grauidis, qui nunquam florent, odore vinoso suauiq; radice tenui, sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maxime desiderantur. Nanq; Tanacetũ bicubitales gerit caules, ac etiam quandoq; longiores, folia non Rutæ, sed maioris Millefolii, amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maxime refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec alias suauis. Illud etiam addi potest, quod Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

Tanaceti descript.

GNAPHALIVM.

ADeo breuiter, perplexeque Gnaphalii historiam scribit Dioscorides, quinetiam Plinius illum sequutus, vt non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario colũtur, genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantũ ratione ductus, quod hæc planta tenuibus sit foliis, mollibus, albicantibusq; quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalii nomen mentitur. Etenim adeo Plinii Impiam repræsentat, vt posthac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Cens. LXIX. de Gnaphalio.

OENANTHE HERBA.

REcentiores quosdam sequutus Oenanthen eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cum potius Oenanthe, Dioscoridis testimonio, caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascaturque in petris. At longe aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, vt in pæonia, sed longe minorib. vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest, sed globuli instar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, no palmari longitudine, seb bicubitali. Quibus palam esse non ambigimus, Oenanthen à Filipendula quam maxime abesse.

Cens. LXX de Oenanthæ herba, esse Filipendulam.
Filipendi descriptio.

PHYLLVM.

DVm in Phyllo Ruellii sententiã improbat Lusitanus, seipsum ignorãtiæ manifeste accusat his verbis: Hãc Ruellius alterã Persicariã esse credit, quo vero iudicio alii iudicent. Est vero hodie herbula quædã, vnico tantum ornata folio, & inde Vnifolium dicta, Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbã illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est, serpentinam linguam vocauere. Sed plurimum is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quod semen racemosum non proferat, id nullã serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quod affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cum nullis prorsus notis conueniant.

Cens. LXXI. de Phyllo, quod Ophioglossum facit.
Cens. LXXII.

HORMINVM.

ALiorum quorundam insistens vestigiis pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alii Matrisaluiam, nonnulli herbam S. Iohannis vocant. Sed cum Horminum Dioscoridi plãta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrumq; neutiquam crediderim, Sclareã ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, nõ Marrubii, caule bicubitali, non semicubitali. Præterea Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quod nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, vt cum hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tãtum opinione imprudens abductus errauerit vna cum illis, quorum sequitur errores.

Censura LXXIII. de Hormino, quod sclaream statuit.

ONOSMA.

ONosma inter vulgares Rapunculos, quibus passim vtimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeo Onosmam similẽ facit, vt difficile ab ipsis dignoscatur. At quũ Onosma folio sit Anchusæ, Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quam equus à lepore, illico friuolam, & stolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionẽ induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quod is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo vnquam tempore cruenta.

Cẽs. LXXIIII. de Onosma, quod Rapunculum fecit.

ANTYLLIS.

QVin & in Antyllide censenda plurimum decipitur, cum velit, quinimo & affirmauerit, eam legitimam genuinamque esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur, cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sit similima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine, altera vero foliis Aiugæ hirsutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidas vtrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippe Alkali, cum primum è terra emerserit, folio est tereti, pingui, minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem fere longitudinem adolescit, geniculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum vero iam adoleuerit (vt de Trago differentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaque, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi vero ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longe minora exilioraque spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ rotundæq; pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Lusitanus, proinde factum est, vt ipse crederet Alkali diuersi esse generis quorum vnum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cum Alcali nullam cũ Aiuga habeat similitudinẽ, cui alteram Antyllidẽ similem fecit Dioscorides, nec foliis vnquã hirsutis sit visa, nec vlla ex

Cens. LXXV. de Antyllide quam kali censuit.
Alkali descrip.

parte

parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula, fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cum ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Lusitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit.

LITHOSPERMVM.

Cēsura LXXVI. de Lithospermo quod lacrymam statuit.

GEnuinum Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifeste peccat, quoniā Dioscoridi Lithospermum planta est foliis Oleæ longioribus, latioribusq́, ac mollioribus, humi accubātibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant. foliis longis, interq́ paruum semen, rotundum, Erui parui (vt Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq́ in asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse videat. Adde etiam quod Lithospermum in editis & asperis locis per se sponte nascatur: lachryma vero vocata non nisi sata proueniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, vt scribit Plinius.

Lachrimæ descrip.

ALISMA.

Censura LXXVII. de Alisma, quæ illi Plantago aquat. Plantag. aquat. descript.

CÆterum Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus, eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alii Barbam Syluanam vocant. sed falsum nō obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia. sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq́, caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido, pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palam faciunt maxime deludi eos, qui vna cum Lusitano in hoc versantur errore.

BRITANNICA.

Censura LXXVIII. de Britannica quæ illi Bistorta.

ALiorum iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicā, quam eam herbā, quæ passim Seplasiis, ac vulgarib. herbariis Bistorta dicitur, eo tantum fortasse argumento ductus, quod hæc planta Rumicis sit folio. Verum mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, leuioreq́, rubeis intercursantibus fibris, & à terra quadantenus cæsio, quæ omnia in Britannica maxime desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis: contra vero alteri. Namq́ Bistortæ radix quandoque nobis visa est brachiali fere crassitudine, bipollicari autē sæpissime, colore in nigrum rufescente, non (vt in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicib. tāquam breuibus ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantum foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cum tantum radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum vsus.

ALTERA CLEMATIS.

Cēsura LXXIX. de altera Clematide, quod Flammulam vult.

NEc minus in altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flāmulam vulgo appellatam, genuinā esse Dioscoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in flammula nusquā mihi videre licuit, cum planta sit recti caulis. Legitimā Clematidem nos eam esse nō ambigimus, cuius imaginem dedimus in commentariis nostris, quanquam ob id haudquaquā negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus: sed non propterea affirmauerim vnquam Clematidem alteram esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

Censura LXXX. de Polemonia, quæ illi Galega.

NImium addictus Brasauoli, viri alioqui eruditissimi, non tam vt veritatem videatur indagare, quam vt pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alii Galegam appellant. Multa porro sunt (vt in Cōmentariis nostris ostendimus) quæ vtriusq́ sententiam confutēt. Primum si natale solū expendamus, id profecto facile indicabit Galegam non esse Polemoniam, quod hæc in montibus & asperis proueniat, illa in cāpestribus læto & vliginoso solo, adeo vt prope aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœni Græci æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaq́ si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortasse facile in Brasauoli sententiam concessisset. Nec sane video cur sibi tantum arrogantiæ asciuerit, vt tantum Brasauoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huiusce tempestatis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum, sua tātum garrulitate fretus, adeo temere maledictis cōuitiisq́ lacessiuerit, præsertim quum pro more illius argumentis, quemadmodum & nostris, nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt ausus sis, vbi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum, virū citra omnem controuersiam clarissimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellādus fueris, cum tantum ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum vero ad totius reipublicæ commodū. Depone istum mentem, desine impudentissimo isto modo doctissimos viros lacessere. Omnes, qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te existimat: hoc vnum tibi patet refugium si istius insanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præstantissimos viros optime de literis meritos ō tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mundella à calūnia vindicatur.

LAGOPVS.

Cēsura LXXXI. de Lagopo, dum Trinitatem autumat.

LAgopum magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorū apice Trinitas appellatur. Quandoquidē cum Dioscorides, Plinius, & si qui sunt alii, qui Plantarum historiā scribūt, nullis penitus notis Lagopū descripserint, nō video cur solus Lusitan. diuinare velit, quasi oraculo quodā doctus, quanā plāta anti-

ta antiquis fuerit Lagopus. Verum quod Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quod ille Plinii & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa vero in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM.

QVod Plinius libro 25. capit. 11. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in Paludibus prouenit, flore aureo, Iridis æmulo, vt Lusitanus perperam intelligit, minime probamus, non solum ea ratione, quod Xyphii historiam Plinius accurate, probeque describat, non Pseudoacori: sed quod etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facile referre potest, recenseat. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem recte Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obstat quod scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides vero in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, vt, perinde ac nos, rei herbariæ studiosos obseruasse non dubitamus. At Plinius, qui longe melius Xyphii natale solum explorauerat quam Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quam vt eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim a seminis figura Xyphium esse censebat. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphium non esse, quod illa in sitientibus tantum proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facile adducor vt credam, ipsum nusquam vidisse Xyphium, nimirum quod scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, quod Cynosorchis modo radices gereret. Xyphii enim radices rotundæ sunt & compressæ verticilli modo, vel Ibisci seminis instar, cui plurimum astipulatur, inuolucris simul conclusæ, iis similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

Cēsura LXXXII. de Xyphio quod Pseudoacorum fecit.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

LVsitani opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quod scribat plantam esse vulgatissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nam cum (Dioscoride teste) hoc graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui prope fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanū.

Cens. LXXXIII. de Harundinaceo Gramine.

RVBVS IDÆVS.

TAmetsi Idæum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur: Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minime vereor, quin pro more cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

Cens. LXXXIIII. de Idæo Rubo.

CHRYSANTHEMVM.

QVum nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum, quumque oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod vnoquoque mense floreat, Calendulam vocat. Aperte conuincitur error, quod Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi minoris Anchusæ modo longa spectentur, nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortasse illum in hanc opinionem adduxit, quod habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chysanthemum, quod alii Caltham vocant, &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate ac historia, vt illum sane decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaque præsertim, quæ à doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi κάλθα sed χαλκὴς.

Cens. LXXXV. de Chrysanthemo quod Caltham voluit.

ASTRAGALVS.

AStragalum oriri radice rotunda, Raphani modo magna, scribit Dioscorides. Quibus quis facile coniicere potest, Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quod scribat inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus vesci sub cineribus Castanearum modo assatis, easque Iuglandium nucum figura, magnitudineque esse asserit, albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & quibusdam ex recentioribus, Dioscoidis esse Apios existimatur, quæque Germanis Erdnussen, id est, Nux terræ vocatur. Sed quam magna inter has plantas intersit differentia, Tiresia cæcior fuerit, qui non viderit.

Censura LXXXVI. de Astragalo.

ACONITVM.

DVm in censendo primi generis Aconito Fuchsium virum apprime doctum accusat Lusitanus, ille tamen longe grauius aberrat: quippe qui tanquam cæcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facile palam est, quam fuerit ille negligens in explorandis, legendisque plantarum historiis. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem, & Alabastri modo splendentem. Verum an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarii iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabastro viderint ad Constantini lauacrum prope sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

Censura LXXXVII. de Aconito.

COLCHICVM.

QVando hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot vitiis hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbique (vt vere fatear) ad nauseam vsque omnia passim Amathi sapiunt officinam. Tædet omnia huc coaceruare, quibus ille suum volumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem, strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cum hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verum nihil

Censura LXXXVIII de Colchico, quod idem cum Hermodactylo pronunciat.

est, quo minus Lusitano merito reluctemur, cum Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, vel ex decocto potum, arthriticis commendans, illud vero quod lethale sit, ab vsu medico abigens. At Lusitanus, vt suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quod Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differente sermonem habeat, alibi vero caput de Colchico præfigat: quum id consulto fecerit, videns vtique Colchicum non adeo venenosum esse, præcipue vbi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius cõducibile. Qua de causa de eo, vt venenoso, cum cæteris Græcis caput constituit: alibi vero, tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa, sub Hermodactyli nomine differit. Verum hæc Lusitani figmenta, cur sane probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eo insaniæ, furorisque peruenisset, vt Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quinetiam nec quod in medicum afferret vsum mortiferum medicamentum, de quo paulo post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum recte sciuerit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quod in vno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cum Paulus libro quinto, inter cæteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, vbi de medicamentis salubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosim, vt medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quod is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, sicuti in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facile nouerit, quum ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat; & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quod autem (vt Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci venenosum ac lethale, alibi vero minime, non facile probamus, cum nulla huiusce rei sit nobis veterum authoritas. At quum Dioscorides lib. 4. vbi de Colchico scripsit, non Colchicos tantum admoneat, ne huiusce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, sed omnes in vniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantum apud Colchos, sed vbique nasci venenosam.

Serapio lapsus.

EPHEMERVM.

Censf. LXXXIX. de Ephemero, quod illi Lilium conuallium.

LVsitanus recentiores quosdam sequutus Lilium, quod conuallium vocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilii: quin nec radix longa, quæ digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Præterea nec caulis illi videtur Lilio similis, sed gracilis, flexilisq; tenuissimi iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quinetiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat, suauissimi odoris præstantiam quo Lilium Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, vt vna cum Lusitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Censura XC. de Veneris Vmbilico.

VBi de Veneris Vmbilico scribit Lusitanus, tam primum quam alterum parietibus hærere asserit, & humectis nasci in locis, folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura, quibus palam fit, quantum in re herbaria præstet valeatque Lusitanus, quippe qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt: quum tamen Dioscoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam: alterum vero maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quod neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorum parietibus, proueniat, maritimis præsertim locis, vt Plinius inquit: Alterum vero inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

THALICTRVM.

Censf. XCI. de Thalictro.

RVellius vir profecto clarissimus, & in stirpium historia non postremus author, Thalictrum in Gallia nasci scribit, ibique appellari Argentinam, eo quod eius Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quod hanc herbam nusquam viderimus, Ruellii sententiam nec probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falso sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit vnquam. Nec valet Lusitani argumentum, quod Argentinam herbam sic aliis vocatam, à Thalictro maxime distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim foliis non est Coriandri, sed vnico tantum folio assurgit, nullis laciniis intersecto. Quo fit, vt ille merito veniat accusandus, quum iniuria alios accuset.

POTAMOGETVM.

Cẽsura XCII. de Potamogeto, quod Pulmonariam dicit.

POtamogetum sic dicta est Græcis, quod fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissime demonstrat Dioscorides, quum inquit Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum, paulo supereminens extra aquam. Id quod facile comprobat etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasiæ Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primum in fluminibus non nascitur, nec prope eorum alueos, sed secus vias propter sepes & fruteta, præsertimq; opacis locis, folia non Betæ sed Buglossi, cuius saporem etiam adeo imitatur, vt eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quod huic maculæ quædam in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTVS VRBANA.

Cẽsura XCIII. de Vrbana Loto, quã trifoliũ acetosum statuit.

O Quam vehementer decipitur Lusitanus in censenda Vrbana Loto. Constat id, quod nulla ratione nec authorum testimoniis temere affirmauerit eam esse Lotum Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alii Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem

lique Lotum hanc sapore esse acetoso. Præterea Plinio quis non viderit aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore merito vocat, quod nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocelas, & dissolutum stomachum præstare ait, id quod facile quis gustu deprehendere potest: Lotum verò satiuam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium detersoriumq; medicamentum. Id quod nunquam Oxys præstare poterit.

ANTIRRHINVM.

Cens. XCIIII. de Antirrhino, male appellari Lychnin agriam.

IN existimando Antirrhino immeritò sane Lusitanus Plinium criminatur, quod Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quod Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quam quod non liceat (vt ipse putat) Antirrhinum appellare Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sane quid arguat in Plinio nescit: cuius inscitiæ id in causa esse putauerim, quod Lusitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquã Plinius libro 25. capit. 10. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari scribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria vna & eadem sint planta, sed tantum admonet à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. *Nec tamẽ ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui nõ ob hoc prætermisit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, vbi libro tertio de domestica scripsit. Alias enim nobis superius dictum est, præsertimque de Telephio differentib. non deesse plantas, quæ aliarum etiam plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie habeantur Antirrhini species, quarum alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, vt Anagallis, quæ fortasse genera nunquam vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride differens, acriter me accusauerit, quod ibi quædam in Plinium deprompserim.*

Antirrhini species.

POLYGALA.

Cens. XCV. de Polygala.

POlygalam scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere foliis Lenticulæ, gustu astringenti, cui ita subscribit Plinius libro 27. cap. 12. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficile admodum videtur, vt quis herbam afferre possit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium florum, radicum, natalisque soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantum video) longe potius Oedipum quam medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ virgas Genistæ mittit, in quarum summitate flores emicant aurei, præstanti odore, ex qua (vt ipse ait) magna pars Italiæ scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit, Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum eas scribere non sit ausus, friuolas ac inanes putamus. Adde quod Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quotquot sunt alii grauissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram, sed adstringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus, putat hanc facultatem floribus tantum deberi, quod suaui præstent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Lusitani coniecturæ inutiles.

OCHRA.

Cens. XCVI. de Ochra.

PVtat Lusitanus Rubricam, qua vtuntur Pigmentarii ac Sarcinatores, quaq; vsi sunt hactenus Myropolæ, lapidis Hæmatitis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (vt Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, vt propria indicat nomenclatio. Ὦχρος *enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. 11. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortasse temere de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.*

MELANTERIA.

Cens. XCVII. de Melanteria.

MElanteriam nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit vt æris potius aliquid hanc continere crediderim, quam argenti, vt sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates possidet, perinde ac Chalcanthum, Sory, Chalcitis, ac Misy: & proinde rectè vim causticam obtinere Melanteriam, scribit Dioscorides, quemadmodum & Lisy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed æri quam plurima.

SORY.

Cens. XCVIII. de Sory.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quod pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopœi Vitriolum Romanum vocant, genuinum esse Sory. Patet error, quod Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quod Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory, omnium consensu, plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Censura XCIX. de Auripigmẽto.

EOdem fere tenetur errore etiam in Auripigmento, quod pro more, temere asserat id coctum esse. Error facile palam fit, quod scribat Dioscorides Auripigmentum per se gigni iis in metallis, iis quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui & arte parari. Crudum itaq; est Auripigmentum, non coctum. Quippe si coquatur & igne torreatur, magnopere rufescit, adeo vt Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Censura C. de Gagate lapide. Gagatis descrip.

QVid de Gagate tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregre proficiscuntur, vel ad D. Iacobi ædes, vel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. quantum illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc, lapis non sit, sed potius, vt quidam putant, Bituminis, aut pissaphalti genus. Gagates porro lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum squalidus, & crustosus: contra vero illud, quum nullam lapidis speciem præ se ferat, nulloque,

squalore, crustisve sit vitiatum. Genuino ac vero Gagate vtuntur Septētrionales quamplurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flādros, Brabantosque, qui plurimum differt ab illo succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne minutias quasque cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (vt ingenue fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (vt prædiximus) honestissimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere sum coactus, quam vel meæ occupationes, vel istius leuissima & imperitissima temeritas à me exigebant: Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima authoritas, quam in omnes tam temere tamque vane sibi vendicat, cui tantum cæteros existimauit adhibituros fidei, vt ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat iam denique quam ei periculosum fuerit aliorum carpere & immodestissime damnare labores, priusquam sua valeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia eius volumina, & præclaræ illæ Centuriæ vbique scatent. Nunc cum & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis præsidiis, citra omne negotium, dimouerim, non tyronibus modo, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec vero tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniuste se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dememențiæ dabit indicium, quo manifestius argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc vnice sum conatus, vt non solum se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quinetiam vt sciat ac noscat se errorum Centuriam fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum erit iudicium.

Animaduersio in Amathum.

F I N I S.

PETRI

PETRI ANDREÆ

MATTHIOLI SENENSIS MEDICI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Libri Quinque.

SERENISSIMO PRINCIPI FERDINANDO, ARCHIDVCI Austriæ, Duci Burgundiæ &c. Comiti Tyrolis, &c.

Domino ſuo Clementiſsimo.

QVOD paucos adhuc factitaſſe video, SERENISSIME PRINCEPS, eam ab ineunte ætate vitæ degendę rationem, id conſilium ſequutus ſum, vt turpe otium ac deſidiam, quantum in me eſſet, fugerem ſemper, operis vero, & laboribus meis publicæ vtilitati omni tempore, & loco perquam fideliter inſeruirem: nec eadem de cauſa dubitaui defraudare ſæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honorib. & opibus poſthabitis, ipſaq; valetudine mea neglecta. Itaq; in vigiliis, & perpetuo veritatis indagandæ ſtudio (liceat hæc nunc mihi citra iactantiam de meipſo præfari) ætatem hanc feſſam iam continuatione laborum, iamque annis ingraueſcētem ſenex adhuc traho: eſtque animus in poſterum etiam, quicquid reliquum eſt virium, id totum publicis dicare commodis, laborareque in medium, donec ſpiritum hūc meum debitum ſibi natura, morſque vltima linea rerum repetierit. Ac eo maiore ſane animo maioreque ſpe hæc omnia aggrediar, quod cum eo me eſſe PRINCIPE intelligo, cuius ſub authoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hoſtium incurſionibus, ab iniuriis omnibus, ab egeſtate, quinetiam ab inſidiis, & maleuolorū calumniis, tanquam in portum hoſpitalem appulſus, tutus, & ſecurus tractare ſtudia publice profutura, meæque vitæ extremam partem fœliciter claudere queam. Cur autem ab impedimentis hiſce omnibus, quę ſæpenumero, vel optimis conatibus obſtant, quominus optatos ſortiātur euentus, te Domino immunem me, & liberum omnino fore ſperem, dicerem in præſentia pluribus, ſi aut ea facundia eſſem, quæ rei tantæ ſufficeret, aut non verecundia impediret, ne fortaſſe fortunæ tuæ, & vniuerſæ Auſtriacæ familiæ aſſentari potius, quam meritas vobis laudes tribuere viderer. Dicam tamen ingenue quantum res, de qua ſermo haberi cœpit, poſtulat. Nam conſideranti mihi noſtro ſeculo genus, ingenium, mores, & eorum omnium inſtitutum, qui cum Imperio, & poteſtate humanis rebus adminiſtrandis præſunt, non multos quidem inter eos reperiri poſſe cenſeo, qui hiſce naturæ & diuinæ prouidentiæ dotibus vobis AVSTRIACIS PRINCIPIBVS comparari poſſint. Si enim vniuerſam familiam intueamur, ſi patrem non tam ampliſſimo illo imperio, quam virtute, & ſapientia Auguſtum & verendum, ſi Auos, Proauos, Patruos & Patrueles, quorum geſtis ad cœlum vſque plena ſunt elementa, ſi fratrem tuum Boemię Regem, cuius ſplendore, magnanimitate, pietateque iam fulgēt vbique omnia, ſi Carolum te natu minorem, cui regna & imperia grauis quædā promittit morū maieſtas, ſi te ipſum, de cuius virtute, & cæteris admirandis animi dotibus ſilere potius debeo, quam breuiter ſcribere, ſpectemus, qua mundus vniuerſus patet, ad extremas vſ-

que Indias,quarum etiam habetis imperium,dignitas,fama, & gloria vestra incredibili fulgore,& lumine resplendet.Quid enim? An non hoc, qui vitam, spiritumque mortales,aliquo saltem iudicio præditi ducimus,libentissime confitemur omnes,diuino quodam fato miserante res nostras factum esse,vt difficilimis, & grauissimis temporibus familiæ Austriacæ fastigium,ad Cœlum vsque immensis facultatibus,innumeraq; regnorum accessione,sublatum extolleretur, vt imperia omnia senescente iam mundo ruinã minantia, vestris opibus, & potentia sustentarentur, aut collapsis iam illis sua dignitas, pristinusque splendor, & gloria restituerentur? Quod quidem magnifice vbique terrarum fieri videmus.Omnes in vos Reges & Principes, omnes ciuitates, omnes denique populi coniectos defixosq; oculos habent,à vobis iura petunt,à vobis opem,consilium, salutem tanquam à Diis quibusdam immortalibus expetunt. Iidem vestram Amplitudinem, & Maiestatem tremunt: clementiam & pietatem amant: & illud admirantur,in vna tam potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, sapientiæ,fortunarum, potentiæ,authoritatis,gratiæ,& quod magis est animorum vestrorum admirabiles consensus. Hinc fit,vt certatim vos omnes gentes,& nationes, non laudibus tantum summis efferant, sed tacita etiã admiratione & veneratione animis prosequantur,ac colant. Verum vt nunc de te ipso tantũ dicam,etsi pacis consilia,quę ad administrationem,moderationemque Regni,ad iustitiam,tranquillitatem,dignitatemq; Imperii conseruandam pertinent, sequutus esse videaris,nulla profecto militaris disciplinę pars est, quam non diligenter obieris, nulla ratio,aut munus bellicum,quod non vtiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo pueritiam tuam, cum iussu & consilio sapientissimi Patris, sub præceptoribus rei militaris peritissimis exercitatus,magna cum omnium admiratione,admirabile adolescentis virtutis specimen ederes. Taceo,& spectatum sæpe robur, animique præstantiã, quando in pompis & theatricis spectaculis cataphractis equitibus concurristi,atque etiam pedester hasta, ense, claua, omnique armorum genere victor plerunque intrepide depugnasti,quæ viderunt sæpe Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus emicuit virtus tua, & primo quidem quando ante annos plus minus quatuordecim adolescẽs,bellicis exercitiis, & laboribus assuescere cœpisti, cum Germania magno bello, magnis seditionibus implicata, res nouas, ac tot dissensiones moliretur vna cum CAROLO Quinto inuictissimo Cæsare, & Serenissimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductitantibus,in Saxoniam concessisti: vbi primum expertus es,quam dulces sint victoriæ fructus.Postea vero cum ductandis te copiis exercitibusq; suis in Vngaria FERDINANDVS Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfecisset (memini enim, qui ipse etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi officio adeo functus es, vt non solum Seghetum à Turcis antea obsessum, inuitis hostibus, militibus, commeatibus, bombardis,& armamentorum omnium genere,munieris,vt ab initio tibi proposueras. Sed Babotiam munitissimam, Corodnam, & alias arces expugnaueris, occisis Turcis quampluribus, & incolumi seruato semper exercitu hac tantum de causa congregato. Iam vero in pace degens, quam in conseruanda politica disciplina,iisque administrandis, quæ ad iustitiam,& tranquillitatem spectant,& ad promouẽda studiosorum bonarum artium præmia, promptus ac sedulus sis, publice testantur omnes. Vt enim de me vno dicam,ad illius sumptuosi operis editionẽ quod de omni stirpium genere à me nunc instituitur,grandioribus,& elegantioribus imaginibus ad viuum expressis,quantum tu mihi subsidii recens contulisti? Verum non contentus eo,etiam alia ratione bene mereri de sapientiæ studiis statuisti. Pergendum vero tibi, PRINCEPS, eodem animo est, eodemque tenore recte factorum series continuanda. Ita enim tui nominis splendorem & gloriam, nulla vnquam ætas antiquare, nulla obliuio obliterare poterit.Sed vt redeam vnde digressus sum,lætor quidem cœleste numen mihi tam fuisse propitium,vt senili hac ętate,tu mihi ea authoritate,iis facultatibus, ea liberalitate,insuper tam prompta in bonas literas, propensaque voluntate omnibusq; ornamentis maximis,quę optare quisque in suo Principe,vel Domino,vel velit,vel possit,præditus patronus contigeris.Sub quo quidem cum voluptate, securitateque sudores,& lucubrationes meas sedulus persequi queam.Id,quod vnum ego præ rebus omnibus cæteris opto. Est autem & pars aliqua diligentiæ, ac studii mei hisce in EPISTOLIS. Quas quidem,& si in meis in Dioscoridem editis commentariis ad ampliorem rei plantariæ indagandæ doctrinam describere pollicitus essem, non tamen hoc tempore eas typis committere publice legendas decreuissem, nisi amicorum quorundam frequentiores fuissent adhortationes. Namque hæ adeo me conuicerunt, vt non potuerim illis non morem gerere. Continent vero materias varias scitu fortasse non indignas,

[Margin: Editio cum grãdiorib. figuris.]

[Margin: De epistolis his.]

dignas, quibus explanandis me nonnullam gratiam apud candidos & veritatis ſtudioſos inituram non diffido. Nouarum plantarum in his frequens, crebraque fit mentio, pluraque in plantaria facultate habentur, de quibus nihil prius in commentariis noſtris in Dioſcoridem à nobis dictum eſt, adeo vt nouum iam in his habeam viridariolum, quo plurimos ſe delectaturos non ambigo: præſertim quum præter id nonnulla de animalibus quibuſdã ac etiam foſſilibus iis explicentur, quorum antea fortaſſe, vel ſaltem hoc noſtro æuo meminit nemo. Continent etiam deinde defenſiones noſtras, aduerſus maleuolorum blateronumq; quorundam calumnias, quibus ſcripta, & monumenta noſtra defenduntur: quinetiam & cenſuras contra eorum ignorantiam, & apertiſſimam inuidiam. Plurima præterea ſoluunt dubia, & authorum loca deprauata reſtituunt, non ſolum ad ipſam materiam medicam ſpectantia, ſed ad vniuerſam medicinæ facultatem. Multa etiam poſtremo afferunt, quæ ad antidotos recte parandas pertinent, quarum paſſim in Myropoliis eſt vſus, vbi plura expenduntur, declaranturque ſimplicia medicamenta, quæ hactenus à nemine ſunt recte explicata, quibus Pharmacopœi non parum ſeſe oblectabunt. Cætera, quæ etiam non modica ſunt, lectoribus explicanda relinquo. Atqui haud neceſſe eſt hac præfatione opus hoc noſtrum commendare, ipſum enim per ſe (vt ſpero) & lectores, & emptores eoſque doctos reperiet, vbi primum in manus ſaltem, aſpectumque bonorum virorum, & iudicio aliquo præditorum illi peruenire contigerit. Id vero tibi benigniſſime, & Sereniſs. PRINCEPS, dedicare & conſecrare placuit. In tua enim aula, & tanquam domi tuæ, ſub tuo patrocinio ac fauore, magna eius pars conſcripta eſt. Etſi enim fortaſſe argumentum ſcripti non putabunt aliqui dignum eſſe tanto PRINCIPE, quem ſcientia armorum potius, & prudentiæ conſiliis, quam huiuſmodi quæſtionibus ad Philoſophiam & artem Medicam pertinentibus inſtructum eſſe oporteat: negari tamen hoc plane non poteſt, bonas & vtiles Reipublicæ ſcientias, & artes, eorumque cultores omnibus ſeculis curæ ſummis Regibus fuiſſe. Laudi vero ſibi duxiſſe optimos & potentiſſimos quoſq; ſemper de literarum cultu non male mereri. Itaque hæc celeberrimo nomini tuo inſcripſi ac dicaui, non vt ea legeres, qui rebus grauioribus ad Regni ampliſſimi procurationem pertinentibus occupatiſſimus es, ſed vt teſtarer publice, id quod res eſt, eum te eſſe PRINCIPEM, qui intellecta dignitate, & vtilitate diſciplinarum, quibus nec priuata vita, nec publica carere vllo pacto poteſt, ſumptũ eas & fauore tuo, quantũ poſſis, promoueas, & tuearis contra eorum barbariem, qui in turpibus voluptatibus honorumq; & opulentiæ ſplendore conſiſtere ſummum bonum arbitrantur. Quinetiam contra inuidos & obtrectatores omnes defendas & tuearis: Tum vero etiam apud multos teſtimonium gratitudinis, obſeruantiæ, & fidelis ſeruitutis in te meæ extare volui, qui tot tantiſque beneficiis abs te affectus eorum memoriã, non ſolum vſq; ad extremum vitæ meæ defixam tenere animo, ſed etiam ſcriptis & monumentis ad poſteritatem propagare vehementer cupiam. Vale PRINCEPS BENIGNISSIME, & Matthiolum indignum Medicum tuum commendatum habe.

Sereniſſ. Celſitud. Tuæ

Fidelis Seruitor

Petrus Andreas

Matthiolus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEDICVS, IVLIO ALEXANDRINO Protophysico Cæsareo, S. P. D.

Agitur de quibusdam Galeni contradictionibus.

CVm Valgrisius Calcographus Venetus Dioscoridem meum Italico sermone exaratum recudere statuisset, sciuisseta; locis quamplurimis iam pridem esse auctum, postulauit à me, vt nouos hosce labores illi excudendos traderem. Ego vero, tametsi cum ob ipsius Valgrisii in me obseruantiam, tum in cudendo libros nostros diligentiam, sedulitatemq;, id illi denegare non auderem: volui tamen, priusquam ea scripta prælis subiicerem, omnia ea Galeni loca relegere, vbi præter institutum simplicium medicamentorum meminit, vt viderem, an hinc florum aliquid decerpere possem.

De Aloe prima contradictio.

Hoc itaq; instituto cum de Aloe in diuersis ipsius libris legerem, videbatur Galenus ipse quibusdam in locis sibi maximè contradicere. Quandoquidem libro octauo de compositione medicamẽtorum secundum locos, vbi de hiera agit, quæ ex Aloe paratur, manifeste asserit Aloen vim habere purgatoriam non admodum valentem, & proinde non nisi ea purgare, quæ circa ventriculum & aluum continentur. Etenim, vt ipse inquit, etsi quandoq; ampliori pondere exhibita, vsq; ad locos circa iecur se diffundat: non tamen totius corporis purgatoria Aloe existit. Atqui contrario modo scripsisse videtur Lib. de Theriaca ad Pisonem, vbi apertissime scribit Aloen vniuersum purgare corpus, his verbis: Aloe atq; etiam æris squama supercrescentes in vlceribus carnes cohibent, & fluxiones quæ illis adueniunt subinde exiccant: assumpta vero per os, vniuersum corpus purgant: hæc ille. Quæ quidem his maxime repugnare videntur, quæ de Aloe loco superius citato idem scripsit Galenus.

De Trifolio Asphaltite secunda contradictio.

Adhæc cum ea diligenter examinarem atq; perpenderem, quæ de Trifolio asphaltite siue hyacinthino in eodem differit libro, videtur idem Galenus non solum plurimum à Dioscoridis sententia ac historia aberrasse, sed etiã à ratione ipsa ac veritate, longe sane abesse. Quamobrem non potui nõ admodum mirari Galenum philosophũ summum haudquaquam agnouisse à ratione omni esse alienum, Trifolium illud, contrariis illis, de quib. ipse scribit, constare facultatibus, cum nulla in eo vis deleteria conspici possit. Veruntamen is ita de eo scriptum reliquit: Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum Vere parturit, & semen agresti Cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus Aranei vel Viperæ quoq; ex aqua fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circũdederis, similem sensum, similesq; dolores iis, quos morsus inuehit omnes efficit, vt re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet, herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem praue afficere: Hactenus ibi Galenus.

Lib. 3. cap. 106.

Qui tamen (pace tanti philosophi ac medici dixerim) negligenter satis Dioscoridem legisse videtur. Namq; si Dioscoridis verba recte expendantur, id nullo prorsus naturæ miraculo fieri facile constabit, sed potius rationabili, ac legitima naturæ lege. Quandoquidem (vt recte scribit Dioscorides) simplex huiusce Trifolii decoctum haudquaquam id efficere potest: sed tantum illud, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eodem alterius locus vlcere affectus, non sanus (vt Galenus inquit) perfundatur. Id quod aperte Dioscoridis verba declarant, cum inquit: Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum, fotu dolores eorum finire, quos serpẽtes percusserunt. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde ac ille afficitur, qui fuerit à serpente demorsus. Hinc itaq;, mi doctissime Iuli, clarum fieri arbitror, non solum nihil in se rem hanc admirationis habere: sed etiam Trifolium ipsum, vel eius decoctum, omni prorsus deleteria destitui facultate. Nam cum Trifolii ipsius decoctum, quo demorsus, vel ictus quispiam foueatur, serpentis venenum à vulnere extrahat, eique permisceatur, haud dubie id venenosum redditur. Quamobrem nil mirum id videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, vbi perfusæ partes aliquo vlcere laborauerunt, veneno per meatus vlceris ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur. Idem enim venenum cum sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquido colligi potest, quod virus à Trifolii decocto euocatum, non autem Trifolium sit, quod similem sensum, similesq; dolores faciat.

Venenum vlcerato ore exuctũ necem affert.

Quod autem venenum à ferarum morsibus exuctum, aut quocunque alio modo euocatum, vlceratis particulis contactum, necem afferre possit, complures tam Græci quam Arabes autores manifeste fatentur. Quandoquidem scribentes à serpente demorsos ore sugere præstantissimum esse remedium, serio nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat, quoniam si venenum illud vlcus contingeret, sugentem proculdubio in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maxime mouent, vt credam Galenum hac in re non solum Dioscoridis mentem non percepisse, sed etiam, si liceat dicere, plurimum hallucinatum fuisse. Nam quemadmodum eodem de Theriaca libro ad Pisonem idem Galenus hallucinatus videtur,

quod

quod scribat, Nicandrum sequutus, Viperam partu necari corrosis à filiis intestinis (quod falsum esse iam omnibus notum est) ita facile adducar, vt credam in Trifolio asphaltite eundem fuisse delusum, vel à Sophocle Poeta, vel à Simo Medico, qui ante illum fabulam hanc scriptam reliquerunt, vt apud Plinium legere quis facile poterit libro & cap. 21. Sed & illud mihi magis mirum videtur, quod obseruarim Galenum, cui cum in Philosophia, tum in Medicina parem crediderim inueniri posse neminem, adeo Poetis addictum, vt eorum fabellas historiæ loco tam facile acceperit. Cum autem quomodo in his partim aberrauerit, partim vero sibi ipsi contradixerit, nesciam profecto cogitare, nedum decernere: ad te, mihi doctissime Iuli, mihi confugiẽdum fore putaui, vt hac in re tuam mihi declares opinionem, quonam pacto hisce in rebus falsus fuerit Galenus. Etenim cum videam ex tuo doctissimorum Enantiomatum libello, quantum laboris insumas, vt vbique Galenum tuearis à calumniatorum insidiis, quantumq; laudis in Encomio illo tuo illi tribueris, non aliter sane mihi persuadere possum, quam à te huiuscemodi explicationem me accepturum, qua & Galenũ ipsum ab omni crimine seruatum videam, & mihi plurimum satisfactum esse putem. Scio equidem non fore mihi opus, vt aliis te literis sollicitem, quo ad hasce meas cito respondeas, cum haud me lateat, quod tanto sis (qua tua est humanitas) mihi satisfaciendi desiderio, tantoq; animi feruore continuo accensus in Galeno defendendo, vt non oporteat me æquo (vt aiunt) sponte currenti calcaria adhibere. Cæterum hæc omnia in eam te partem accepturum esse confido, quam & summa tua humanitas, & iam plane confirmata amicitia nostra postulat. Vale. Goritiæ.

Viperam partu necari fabulosum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iulio Alexandrino Cæsareo Archiatro,
S. P. D.

Agitur item de nonnullis in Galenum animaduersionibus, de Macere, & Hordeo.

NOn parũ admirationis attulerunt mihi literæ tuæ. Vbi enim ex illis abs te aliquid noui pulchriq; afferri sperabam, quibus Galenum tuum ab erroribus illis defenderes, in quibus versari animaduerteram, Lib. de Theriaca ad Pisonem, nil aliud in eo defendendo te attulisse video, quam q; aperte affirmas lib. illum haudquaquam à Galeno fuisse editum, & ob id non esse opus aliquo defensionis genere. Ac eo magis pene sum stupore affectus, quod semper antea mihi persuaseram librum illum legitimum esse, quemadmodum & cæteri arbitrantur, qui in re Medica primas tenent, & in Galenica lectione se perpetuo exercent, qualis est in primis Iacobus Syluius apud Gallos insignis, præclariq; nominis Medicus, qui in Galeno ita versatus est, vt æstiment quidam Galeni Genium in ipsum transmigrasse, vt quiuis facile intelligere possit, cum ex cæteris eius scriptis, tum ex eo volumine, quod de componendis medicamentis instituit, nihil prorsus eum dubitare, quin is de Theriaca liber sit Galeni legitimus. Quinimo de Aloë & Asphaltite trifolio scribens, eadem omnia ex Galeno deprompsit, quæ de iisdem libro de Theriaca ad Pisonẽ leguntur. Quin etiam non Syluium solum hac duci opinione video, sed quotquot sunt in Italia nostra præclarissimi medici, & præsertim ii, qui in publicis Academiis medicam facultatem profitentur (vt sane audio) idem proculdubio affirmant. Idcirco cum id erroris abs te tantum fuerit obseruatum, hocq; non paucis comprobes rationibus, nempe quod stylus & oratio ipsa à Galeni ordine ac grauitate plurimum distent, & nonnulla habeantur ibi vocabula, quibus nunquam vti soleat Galenus, non possum te ipsum, tuumq; ingenii acumen non magnopere admirari, & (cæterorum, qui secus tenent, pace dixerim) sententiam tuam aliis omnib. præferre. Mihi quidem tuæ rationes adeo firmis fulciri videntur argumentis, vt nihil sit quod impediat, quin ego totus in tuam concedam sententiam. Proinde rectius posthac (vt arbitror) fiet, si Chalcographi ac Medici, qui Galeni opera recudere cogitabunt, librum illum de Theriaca ad Pisonem à legitimis seiunxerint, & inter spurios, ascriptitiosq; te autore reconderint. Cui hæc merito accepta referre debent, non ii solum, sed etiam cæteri quotquot habentur rei medicæ studiosi. Atqui mihi relictis his perquam gratissimum erit abs te doceri, quibus argumentis in hoc, quod nunc proponam Galenus seruari possit, cum certo sciam libros, in quibus, quæ mihi animaduersa sunt, nulla dubitatione esse legitimos. De Macere itaque prima erit animaduersio, in quo Galenus sibi ipse diffidere videtur. Siquidem libro septimo de simpl. Medicament. facultatibus. Macer, inquit, in tertio siccantium est, in caloris vero, & frigoris differentia neutrum insigniter efficit. Verum huiusce fortasse censuræ oblitus, longe aliter sensisse videtur libro sexto de medicament. compositione secundum locos, vbi de parando è Punicis pharmaco egit, sic inquiens: Nominatur autem Maces cortex quidam aromaticus, qui ex India affertur, multum calfaciens & adstringens. Qua in re vnicuique palam est sibi parum constare Galenum, ac etiam manifeste contradicere, cum hic Macerem calidissimum esse scribat, illic vero nec excalfacere, nec frigefacere censeat. Præter id eodem sane modo videtur in hordeo idem aberrasse, siquidem libro de Ptisana, Hordeum, inquit, generaliter acceptum, refrigerat, atque exiccat. Et primo de Alimentorum facultatibus: Hordeum, ait, in frequenti vsu apud homines est, quod non eandem cum tritico habeat facultatem: siquidem hoc palam calefacit, illud vero non modo non calefacit (quomodo nonnulla quæ in medio sunt calfacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus) sed quoquo modo vtare, siue panes ex ipso feceris siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, nunquam corpus calefacit. Quæ verba cum ita generaliter sint prolata, hæc efficere præstareque hordeum, tam interius assumptum, quam exterius appositum, sensisse Galenum non ambigo. Adhæc libro septimo de simpl. medicament. facult. eundem Galenum scripsisse constat, hordeum refrigerare & siccare ordine primo: sed longe aliter sensisse videtur, non sine ipsius doctrinæ repugnantia libro quarto de medendi methodo capite quinto, vbi sic habet: Porro omnia quæ putrefiunt ex calido & humido afficiuntur. Ideoq; etiam ea cataplasmata quæ ex hordei farina componuntur, ceu quæ calfaciant, humectẽtq;, omnibus iis affectibus, quibus moueri pus expedit, admouemus: hæc ille. Qui-

Liber de Theriaca ad Pisonem falso Galeno adscriptus.

De Macere in Galenũ animaduersio.

De Hordeo contrariæ Gal. sententię.

bus

bus palam est, quod tametsi pluribus aliis in locis semper affirmauit, hordeum, quoquo modo in medicum vsũ venerit, corpus ipsum refrigerare ac siccare: hic tamen manifeste docet contrarium, cum idem hordeum calidum & humidum putet. Proinde hac in re te consulendum decreui, vtpote Galeni defensorem, & qui ingenii acuitate & doctrina præstantia hosce nodos dissoluere facile valeas, quin etiam Galenũ ipsum iisdem argumentis tueri, & mihi id maxime expetenti satisfacere. Quod si non ita cito, vt velim, expedies, aliis fortasse maioribus in Galenum animaduersionibus te quamprimum præoccupauerim. Has quidem prædictis attexuissem, nisi aliquantulum subuererer, ne tibi plus molestiæ afferrẽ quam par sit, si longioribus literis ad te scriberem. Hoc tantum addam, nimirum me summopere optare, vt me fraterno eo amore prosequaris, quo semper antehac erga me affectum te fuisse cognoui. Vale. Goritiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Iulio Alexandrino Cæsareo Archiatro, S. P. D.

Tractatur an fracta pulmonis vomica pus quandoque (vt Galenus inquit) per vrinæ meatus excerni possit.

Argumenta contra Galeni sententiam.

QVum tabellariorum, qui isthuc irent defectu priores literæ meæ hisce secundis adnexæ ad te mitti nequiuerint, manserintq; apud me ab Idibus Decembris in hunc vsq; diem: cõmittere non potui, quin iterum ad te scriberem, narraremq; quãta sim affectus admiratione, & pene attonitus factus, dum hisce diebus elapsis Galeni libros de locis affectis legerem. Siquidem is lib. 6. cap. 5. vbi diffusius de vesicæ morbis egit, ac etiam de iis corporis excrementis, quæ per vrinæ meatus excerni solent, rem intellectu maxime arduam afferre videtur, his verbis: Præter has aliæ quidem fiunt purgationes, sed raro, vt cum thorax, & pulmo per aluum purgatur, quæ sub septo transuerso posita sunt partes, per vrinas: quorum causam cum nonnulli ignorent, neq; id vnquam accidisse viderint, quod à multis visum est, negant fieri posse, vt abscessu in pulmone orto, pus per renes excernatur. Pulmonis vomicam per vrinam, thoracis autem per intestina & aluum, expurgari vidimus. Quanquam re vera de latione ex pulmone in renes nulla omnino sit dubitatio. Etenim vt à caua vena, ita quoq; ex magna arteria, rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum vrget, quippe qui putãt solum spiritum in arteriis contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, quod leuis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriã incidens, per renes transit ad vesicam. Hactenus ibi Galenus. Hoc idem pariter scriptum reliquit Auicenna, vtpote qui magis Galeni testimonio acquieuerit, quam rationi. Quo fit, vt pene obstupescã, quo pacto velit ibi Galenus, quod pus ipsum, quod nil aliud est quã putridus, fœtẽs & corruptus sanguis, non solum labatur per arterias, in quibus vitales recluduntur spiritus, qui vbi paulisper à sua distrahãtur functione & in discursu remorentur, præsertimq; ab his impedimentis, quibus læduntur, verẽda emergũt symptomata: sed quod ingrediatur in sinistrũ cordis sinum, vbi nil profecto aliud manere potest (vt Gal. idem ait) quam tenuissimus ac purissimus sanguis, tenuissimis spiritibus refertus: nimirũ, nescio ego quomodo fieri possit, quod in sinistro cordis sinu, vbi hominis vita, & sanguis ille purissimus vna cũ vitali spiritu continetur, possit quoq; cõtineri eo tẽpore pus illud fœtẽs, erodẽs, labefactansq;, vel illac trãsire, quin sanguinẽ illum selectiss. inficiat eiq; misceatur, & per consequens quin mortem illico afferat. Siquidẽ cum Medicis omnib. comprobata sit sentẽtia, quod sanum omne quod à putrido tãgitur, putridũ fiat, non video sane, quo pacto fieri possit, quin spiritus, et sanguis ille puriss. pure fœtido labefactatus, aliquid in se fœtoris putredinisq; excipiant, & verẽda admodum subsequantur symptomata, & ipsum fortasse totius corporis exitiũ. An non videmus quotidie, qui morbos curamus sæpenumero, cor ipsum versus malignos ferri vapores, à vitiatis succis exortos, qui quamprimum cor ipsum inuaserint, ægros inducunt cum in animi deliquium, tum in cordis tremorẽ? Quæ symptomata statim sequũtur, frigidus sudor, totius corporis pallor, virium defectio, arteriarũ interceptio, & alia huiusmodi accidentia, quæ hominis interitum denunciare solent. At si certum est ab infecto aere infici spiritus, & humores, & pestilentes subinde (vt Gal. plurib. in locis scriptũ reliquit) oriri febres, quarũ putredine innumeri moriuntur, quomodo fieri potest, vt non solum spiritus, sed etiã sanguis ob tam fœtidi puris per eorũ vasa, imo per ipsius vitæ fontem decursum, non admodũ afficiantur, sed ex consequenti corpus vniuersum, affecta facultate vitali? Fiat autem id tam velociter quã à natura fieri possit, haud vnquam mihi aliter persuaserim, quã quod impossibile sit, quin contactis affectisq; spiritib. id fieri queat. Nam quẽadmodum videmus, si quis veloci quantũuis cursu feratur, vbi in putridum inciderit cadauer, quod nullo sane pacto fieri posset, quin fœtor illi illico nares feriat, & spiritus ibi contentos inficiat, ita sane longe magis infici posse spiritus vitales crediderim, qui à fœtidiss. illo pure fuerint contacti. Equidẽ mihi de hac re diligenter cogitãti nulla succurrit ratio, cuius auxilio cognoscere possẽ, cur id tam facile factu affirmauerit Gal. His accedit Galeni ipsius autoritas, quippe qui lib. 1. Aphorismorũ, Medicos quoscunq; admonet, ne humores trahãt vacuentq; per principes partes his verbis: Motus vero humoris noxii ad loca non accommoda sunt, quãdo vel aliquẽ habuerit suapte natura principatũ, & maius ex ipsis damnum est subsequuturũ, quam morbus, qui iudicatur, expostulet, vel nullã habeant effluxionẽ. Exempli gratia, vbi Epar humores infestãt, quos oportet euacuari, duæ sunt accõmodæ motiones. Prima per vẽtrẽ, et huius ilia, quæ per aluũ inferiorẽ: altera per vomitũ melior existit. Secũda quæ per renes atq; vesicã. At motus qui ad pulmonẽ, thoracẽ & cor inclinat, bonus nõ est. Oportet itaq; medicũ naturæ motum animaduertere, & siquidẽ idoneus fuerit, subministrare & adiuuare: sin autẽ cõtrarius ac noxius, prohibere, transferre, atq; diuertere oportet. Hæc ille. Quæ omnino affirmare vidẽtur, nullo pacto expurgari posse vomicæ pulmonis pus per arterias illas, et sinistrum cordis sinũ absq; manifesto mortis discrimine. Hoc autẽ cũ fortasse animaduertisset Paul. & Aetius, viderentq; id nõ esse rationi consentaneũ, nihil peculiare de venis, vel arteriis decernere ausi sunt, sed tantũ scriptis posteritatis memoriæ reliquerunt, huiusmodi abscessus sursum erũpere, nonnunquã infra, atq; ea, quæ inferius tẽdũt, partim in ventrẽ & intestinũ trãsmitti, partim in vesicã per vasa quædã administrata. Quo fit vt facile existimẽ, hac in re (si tamẽ hoc liceat affirmare) aberrasse Gal. Quãobrẽ nõ desunt etiã docti viri, qui putent, quod si

tamen

tamē fiat huiusce puris ad vesicā transmissio, transmitti id ad venam sine pari, Græcis, ἄζυγον vel alias forte circa pulmones vel thoracē, & inde in venam cauā, renes & vesicā. Nam nonnunquam in sanguinē menstruū in vteri affectionib. vbi obstructa ea vasa fuerint, quib. sanguis ille expurgari debet, sursum ferri videmus per venam cauā, & deinde non per arterias, neq; sinistrum cordis sinum, sed (vt putamus) per venam sine pari, vel alias quascunq;, à quibus facile in pectus thoracemq; diffunditur, fieriq; inde, vt ita affectæ mulieres cruentum emittant sputum: Ita videtur facile euenire posse vt eodem ductu pus ipsum deorsum feratur. Proinde non ita facile adducar ad credendum, posse pus per arterias illas & per cor ipsum transire, vt ipse apertissime censet Galenus, nisi tu, mi doctissime Iuli, qui Galeni genio pro tua voluntate vteris, doctissimis tuis argumentis ab hac me dimoueris sententia. Vale. Goritiæ.

Vomicæ pulmonis expurgationem ad vias vrinæ fieri per venā sine pari.

IVLIVS ALEXANDRINVS, PETRO Andreæ Matthiolo Medico.

Respondetur obiectionibus & animaduersionibus nonnullis in Galenum factis, in Epistolis præcedentibus.

QVoniam ita tibi videri video, Vir celeberrime, abstinebimus in posterum à nimiis illis, ac verbosis, quæ iā diu antea inchoatam, ac nunc demum absolutam, minime omnium decere videantur amicitiā nostram, pollicitationibus: in id scil. futuro semper tēpore intenti vnum, vt quoties vsus venerit, aliquaq; sese aliquo tandem pacto mutuo iuuandi præbuerit occasio, vno tantū verbo quid sit, quod fieri ac peragi a nobis velimus, inter nos significemus. Dioscoridem Gallici autoris illum, quē ad nos miseras, postridie Hieronymo à Sprincenstain Baroni, nominis tui amātiss. legendū dedi: ipse tamē prius quū Procœmiū illius autoris totū, ac capita præterea quædam delecta a me ad rem hanc antea percurrissem. In quib. honorificentiss. semper mentio tui fiat, vsq; eo, vt ingenue passim fateatur autor libri accepta se vni prope tibi libenter referre omnia, quæcunq; tandē dici, aut excogitari ab eo potuerint, ad rem hāc apte & concinne. Hoc non opinor ignoras, si paulo magis gloriolæ, nescio cuius, essemus cupidi, quantū non solū tibi Autori operis tanti cessurū laudis esset, sed etiā mihi, cuius tu nomen inscribendū curasti in parte clypei, quem Dioscoridi de tuo, tanquam Mineruæ olim suæ, opinor Phidias ille, affixeras. Cuius iam operis non solum Italiā peruasit fama absoluti, verumetiā Germaniā ipsam omnē peragrauit, Gallias & Hispanias occupauit, atq; haud scio an minime in his tantum locis subsistens vlterius etiam sese propagauerit, & ad Indos vsq; peruenerit, nouasq; memoria nostra inuenti orbis penetrauerit regiones. Verum natura quadā, & instituto philosopho homini, cuiusmodi tu esse in primis videris, nō tam de hoc gloriandum esse censeo (quanquam & hoc quidē non prorsus dedeceat, si quis bene apud bonos omnes audiat) quod nominis tui apud gentes omnes & nationes fama vigeat, quam de eo lætandū magnopere, quod propogatus in vniuersos ita, ex rerum tuarum animaduersione hac, vsus fructuosiss. omnib. futurus sit, vti iam tibi homini, vt dixi, a natura ad philosophiam facto, satis hoc futurum superq; sit, si te tua benefacti huiusce tui quod mox atq; olim in vniuersum genus humanum redundaturum sit conscientia, consolere. Atq; hæc ita se habent.

Responsio ad cōtradictionē Galeni de Macere.

Quod autem nodos mihi offers explicandos quosdam in Gal. libris, quamuis sciam hoc idē præstari à te ipso melius posse, non subterfugiam tamen hoc quicquid id est amice iniunctum à te mihi laboris, vt si sentētiæ de re hac nostræ forte conueniant, certior quædam opinioni inde nostræ acquiratur fides: sin minus, at ansa tamen ex hoc suborta veritatis appareat aliqua, quam tenere possimus. Ac primum de Macere, video à Gal. libris de simpl. medic. facult. Corticē id esse statui ex India allatum, in quo exiccandi, & adstringēdi vis insit insignis, ac pauca præterea caliditas quædam, & tenuitas acrimoniaq; exigua, quæ aromata referat, notetur, breuiterq; in quo nihil effatu dignum reperiatur, quod ad calorem vel frigus attineat. Atqui in lib. de comp. Med. per locos sexto, dissonant Autoris eiusdē dicta de hoc, quo loco Macer, idq; verbis minime obscuris egregie excalfacere & adstringere dicitur. Non confugiā eo nunc, vt dicam (quod affirmare tamen possim) hosce de comp. per loca libros, inter omnes à se postremo factos reponi à Gal. sicuti de simp. med. facult. præsertim vero operis partem eam, quæ tractatum de lapidib. præcedat, multo ante tempore ab Autore eodem prodiisse, qua temporis intercapedine haud sane exigua verisimilimum sit, potuisse diligentiore quadam, vt in rerum sæpe harum examinatione euenit, obseruatione, alia quadam reperiri cortex is facultate præditus à Gal. quam visus ei antea fuisset: imo non alia, diuersa nimirum, ac contraria: sed quod tam multo antea modice se acre ac calidum gustāti obtulisset, idem postea maiori insignitum caliditate repræsentaretur. Quod cum frequenter in aliis contingere omnib. possit, quæcunq; obuia eundem sæpe referre gustum experimur, tum vero longe minus futurum mirum sit, si in re exotica idem contingat, vt ab euanida, ac iam marcescente alter, atq; aliter à vigente adhuc, vires suas integras obtinente affici gustus queat. Atq; id sicuti paulo ante dicebam, non diuersimode prorsus, sed cum vtrobiq; calfaciēdi vim quandam notare possumus, hic tamen, quam ibi efficacem eam interdum esse magis deprehendamus, posterioraq; ita Galeni verba non destruentis prorsus priorem sententiam sint, sed addentis potius, eamque ipsam tanquam in melius promouentis: à qua ego sententia non sane recederem, si qua modo posteriore in loco facta prioris fuisset mentio à Galeno. Eadem hac de causa dicendum nobis non fuerit diuersi, ac varii, diuersis his in locis, meminisse Maceris autorem eundem. Neque enim facile silentio præteritum hoc à Galeno fuisset, præter id quod iisdem prope vtitur vtrobique locorum, quibus nobis rem ipsam notis prorsus suis implicet verbis, vt eundem omnino esse appareat. An vero antiquorum, ac nostri temporis Macer eadem, aut diuersa habenda res sit, quærendū. Non diuersam esse omnino videri non immerito possit, quod in nostro, non secus atque in veterum illo, caliditas adstringendique & exiccandi vis, & aromaticum præterea haud obscure quiddam inesse omnino apparet, corticisque idem speciem refert, imo prorsus cortex ipse est quidam. Eo igitur hac in re deuenio, vt considerem affectum, de quo sexto de comp. per locos libr. à Galeno mentio fit. Phlegmonem esse in scirrhum iam abeuntem quam non nisi frigidi, crassiq; humores quidam procreare soliti sunt. Video igitur à Galeno libro de Simp. Medic. facult. Maceri vim tribui valenter in primis exiccandi, quod si præstare potest, vt frigidos id genus humores siccando dissipet, idem non immerito videatur dici posse excalfacere: si non primo ac per se, at secundario, & ex accidenti, nimirum exiccandi vi sua, dum frigiditatem hume-

humorum eam omnem aufert. Sic quidem, vt quod prius Galenus in lib. de Simp. medica. facultat. dixerat, ἱκανῶς ξηραίνει καὶ ῥύπτει, retulerit in lib. de comp. medicament. per loca, ἱκανῶς θερμαίνων καὶ ῥύπτων. Ac quoniam loco ξηραίνει θερμαίνων reponit, idem voluisse ac effectum omnino eundem notasse videatur, diuersa quauis id ratione fieret, prope vt illud θερμαίνων pro ξηραίνων accipiendum sit. Reliqua enim omnia eadē dere verba sunt, hoc vno dempto, vt si reiicere dissensionis causam in librarios velimus, facere id haud vlla omnino absq; causa non prorsus immerito possimus, contenderemusq; hoc pacto eorum culpa in sedē prioris ξηραίνων irrepsisse posterius θερμαίνων. Quid est enim quamobrem iisdem prope vtrobiq; ad rem hanc verbis vteretur, in hoc autem vno dissideret? alioqui longe quoq; verisimilius cum sit, cum insigni adstringendi vi, insignem illam exiccandi potius quam calefaciendi consistere facultatem posse. Quod si θερμαίνων scriptum omnino sit, hoc scimus, nempe egregie calidū, exiccare egregie quoq; solere, quemadmodū exiccans, sicuti prius dicebam, calfacere ex accidenti, & quidē non tenuiter, siquidē humores quos siccando dissoluit, frigidi valde fuerint. Neq; tamen interea pro magna habenda controuersia illa sit ac dissensio, in qua res eadem calida semper esse pronunciatur, plus licet aliquando, minusq; aperta, & ex professo dictorum repugnantia esset, si quod prius statuisset frigidum, calidū postea vehementer esse assereret. Nunc cum calidum primo, sed non magnopere, secundo vero magnopere calidum posuerit, idq; interiecto annorum plus viginti spacio, videri cupiam posterius diuersum potius quam aduersans aut repugnans priori, dictum non iniuria possit.

Responsio ad factas de hordeo obiectiones.

Iam de hordeo facilior est explicatio: vt enim frigidum id alibi semper statuerit Galenus, quarto autem Therap. Meth. libro, Cataplasma ex hordeo inter calefacientia & humectantia numerarit, in eam partem accipiendum dictum hoc fuerit vti Cataplasma ex hordei farina, idem, quod reliqua pus mouentia cuncta faciunt, præstare existimemus. Quæ cum emplastica esse conueniat, sic meatuum cutaneorum obturatione calorem natiuum detinent, vt hac de causa, quoniam quidem calorem hunc, rem calidam humidamq; adaugent, calefacere, & humectum reddere dicantur. Plus prope in eo inesse controuersiæ videri cupiam non immerito queat, quod quum ex quarto Meth. ex suppurantibus hordeum fecisset: idem deinceps quinto de simp. Med. facul. libro, ex horum ipsorum numero delet addita etiam ratione, quod abstergentis inesse illi plus facultatis appareat, quam suppurātibus conueniat. Verum hoc de simplici, ac per se. De composito illud intelligendum, vt, licet non sane multum a suppurantium temperamento recedat, haberi tamen huiusmodi non nisi addito hydrelæo possit. Neq; tamen inuenias quarto Meth. ea quidem in parte libri priuatim nominatimq; factam fuisse a Galeno hordei mentionem vllam: In hunc quidem modum scribit, καὶ τοίνυν καὶ τὰ διὰ τῆς ὠμηλύσεως καταπλάσματα. Quod Interpres vertit: Ideoq; ea Cataplasmata, quæ ex hordei farina componuntur: quā recte, haud ausim affirmare. Nec ignoro alibi a Galeno acceptum fuisse ὠμήλυσιν pro farina hordei, vt 14. Meth. quum ὠμηλύσεως prius meminisset, subdit postea ὀνομάζω δὲ οὕτω τὸ κρίθινον ἄλευρον, ita voco hordei farinam. Idemq; prope 3. de compo. medicamentorum, κατὰ γένη protulit, quod nō sic tamen perpetuum habendum fuerit, vt nō accommodari alterius alicuius generis farinæ vox eadem ab autore eodem soleat, vt ex secundo colligi potest de cōp. med. per loca lib. cap. de Cephal. Κριθίνη ὠμηλύσει, hordeacea inquit ὠμῇ λύσει, quasi alia quoq; quam hordeacea reperiatur: & quarto eiusdem operis lib. quo loco medicamentorū Archigenis meminit itidem ἢ ὠμῇ λύσει κριθίνῃ, ἢ πυρίνῃ, id est, hordeacea vel triticea. atq; itidem sexto inter Archigenis eiusdem medicamenta ad Gargareonas. Καὶ ὠμὴν λύσιν ἐπιθετέον τὴν διὰ κριθίνω ἀλεύρου ἢ διὰ λινοσπέρμου ἢ τήλεως, id est, imponendumq; ὠμὴν λύσιν quæ ex hordei, vel lini seminis, vel fœnogræci farina componitur. Quod si igitur non vnicū idemq; vbiq; ὠμῆς λύσεως significatum esse manifesto apparet, viderit interpres, qui ὠμὴν λύσιν hordei statim farinam interpretatus est, quam recte factum ab eo hoc fuerit: vti iam siquidem vera sunt, quæ diximus, ac quarto Methodi, vbi nulla hordei mentio, ac suppurantia tractantur, pro ὠμῇ λύσει triticeam, vt quæ dubio procul suppurans sit & habeatur, accipere conuenientius, quam hordeaceam farinam liceat, nulla omnino futura in Galeno ita dictis controuersia fit, & vt cataplasma inibi tamen ex hordei farina intelligatur, calidum id, humidumq; illo quo antea diximus modo. caloris videlicet innati adauctione, intelligatur, non vnius quidem hordei ratione, sed hydrelæi, quod vel in primis nominandum ὠμὴ λύσις sit. Sic enim ait Autor li. qui introductorius siue Medicus inscribitur, Τῶν δὲ καταπλασμάτων τὰ μὲν διὰ μόνου μέλιτος καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται καὶ καλεῖται μαλακτικά, τὰ δὲ δι' ὑδρελαίου, ἅπερ ὀνομάζουσιν ὠμὴν λύσιν, id est, Cataplasmatū alia ex solo melle & oleo præparantur, nominanturq; malactica, alia vero ex hydrelæo, aqua nimirum & oleo, quam ὠμὴν λύσιν vocant. Apparet iam hinc ὠμῆς λύσεως compositionem hydrelæi potius esse, quam farinæ additamenti, quæ, sicuti dictum fuit, vt hordacea quoq; interdum sit, olei in primis & aquæ additione nancisci temperamētum id queat esse, vt ex pus mouentibus medicamentum vnum quoddam possit. Atq; hac credere omnia magis possimus, si dictorum a Galeno de hordeo meminerimus, quibus immutari eius aliquando temperamentum, & ex sicco humidum reddi aperte pronunciet. Idq; intro etiam pro cibo assumpti. Ita namq;, ait, lib. de alimentis primo capite de hordeo. Οὐδέποτε μὲν οὖν θερμαίνουσι τὸ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον σκευασίας, ὑγραίνουσι δὲ καὶ ξηραίνουσι διαφόρως σκευασθεῖσαι. τὸ μὲν γὰρ ἄλφιτον ἐκ τῆς φρυχθείσης κριθῆς γενόμενον ἐναργῶς φαίνεται ξηραῖνον, ἡ πτισάνη δὲ ὑγραίνει ὅταν γ' ὡς προσήκει σκευασθῇ. id est: Nullatenus ergo quocunq; modo paretur hordeū calefacit, humectat autē & exiccat ꝓ modorū diuersitate, quibus præparatus. Etenim farina, quæ ex tosto hordeo fit, manifesto exiccare videtur. At ptisana, si ꝓ eo ac cōuenit præparetur, humectat, quæ de hordeo, vt in alimentū tantummodo cedit, dicta accipi cuncta debent: Eiusmodi namque nunquam quidem excalfecerit. At extrinsecus admotum cum hydrelæo, quomodo dici calidum, atque humidum possit, natiuum ipsum calorem conseruando, superius ostendimus. Concesso etiam quod dicta quarto Method. ὠμὴ λύσις illa pro hordei farina habeatur. Id quod tamen non vsque adeo firmum, certumq; esse dictis antea de causis apparet. Obiter illud dicendum hoc loco occurrit, sententiam nostram, quam olim de vini temperamento sicco, humidoque memini me protulisse, Galenicis scriptis, de hordeo hisce veluti asseuerari certius etiamnum posse. Etenim si hordeum, quod siccū per se habeatur, commode præparatum, hoc est, plurimum inter elixandum cum intumuerit, deinde lentiore igne ad cremorem quendam longiuscule deductum sic humectans reddi valet, quid est quamobrē existimare non possimus vini quoq; siccitatem, quæ naturalis illi sit addita aqua attemperari, deduciq; ad humiditatem posse, vt sicuti siccando prius fuerat, nunc idem humectādo sit, præsertim cū tam facilis ac ꝓmpta rerū inter se harū mistura sit, vt non magno negotio alterutrius cōmunicari alteri natura, atq; adeo vinci ea paulo liberaliore alterius additione possit.

ὠμηλύσεως varia significata.

Non

Responsio ad quæstionem de expurgatione vomicæ pulmonis.

Non autem facile memini incidisse me in loca Galeni vnquam vlla, in quibus vinum humidum statuat, non autem indidem semper certissima quadam duci coniectura queat, de potu, alimentoque vini intelligenda dicta ea esse: ideoque pro diluto semper tunc accipiendum. Quoniam certum, probatumque sit, frequentissimum vsitatissimumq; diluendi bene vini veteribus semper morem fuisse. Quæ si vera esse contendimus, ac siccitas solius, ac per se perpetuo intelligenda est, humiditas autem aqua admisti, dictaq; autoris de hoc aptissime semper tanquam applicari sensui quæque suo possunt, nulla hac quidem in re dissensio, discordia nulla fuerit, sicuti nec in hordeo, quod varia quadam ratione, merito modo siccum, modo humidum dicatur, frustraque hoc pacto tot ac tanta, à tot ac tantis suscepta de rebus his altercationes fuerint, quas diluere vnica hac ex re veritateque, ipsa (vt mihi quidem videtur) annotatione liceat. Venio ad id, in quo non tam Galenus culpari videatur, quod minime cohærentia sibi protulerit, quam damnari, quòd impossibilia, quæque vt fieri queant, rationi omni, vt videri vnicuique possit, reclament, scripserit. Ea sunt dicta sexto de locis affec. li. quo loco thorace & pulmonibus contenta, quanquam raro, at interdum tamen per aluum sicuti quæ sub transuerso septo sunt per vrinas purgari solere dixit, atque ita pulmonis aliquando abscessum per vrinam, thoracis vero per intestina & aluum purgatum visum à se testari ipse non dubitauerit. Quod non vsque adeo videri mirum debeat, quum haud difficulter, sicut ipse ait, leuis pulmonis arteria quod puris in seipsam recipit ex abrupto abscessu, id in sinistrum cordis vētriculum deferre possit, vnde in magnam arteriam incidens, pus per renes in vesicam transiens deferatur. Quod quemadmodum ex vena caua, sic ex magna quoque arteria ramosæ quædam propagines in renes tendant. Cui igitur non videatur admiratione maxima dignum (ais tu) purulentam id genus materiam ac corruptam, præternaturalemque saniem naturæ nostræ infensam, non solum arterias ipsas, quibus spiritus continentur vitales, omnium maxime rerum sibi aduersantium noxam præsentientes: sed etiam sinistrum illum cordis ventriculum occupare posse, quo loco sanguis solummodo spirituosus quidam consistere soleat, vt, si peruenire eò delatum pus concedamus, necessarium sit cum spiritus eò in primis infici in quibus vita, tum vero horrenda inde quædam symptomata sequi, cum tantum non quotidie in curationibus ipsis videamus impetentes cor ipsum, fumidos quosdam vapores ac malignos, cordis tremorem, syncopen, frigidosq; sudores, ac horrenda quæq; inferre symptomata. Iam si ex aeris corruptione infectis spiritibus febres oriuntur pestilentes, vnde multa sæpe hominum millia pereant, quid censemus futurum, decumbente eo putrida aliqua, ac fœtida materia, non infectum statim iri spiritus ac sanguinem? cordisque vires, corpusq; vna totum correptum affici credemus? His adductus rationibus inconsideratæ cuiusdam oscitantiæ prope damnas Galenum, nec inire rationem vllam te posse ais, quomodo venire in mentem Galeno potuerit vt ista scriberet: maxime autem quod repugnantia his ipsis scripsisse videri possit non immerito, vt sectione Aphorismorum 1. Aphor. 21. Qua parte cauendum nobis esse admonet, ne per principales corporis partes euacuatione vnquam ducantur humores. Eadem culpa notas Auicennam, quod idem sensisse visus sit. Paulum, & Aetiū eximis, quod diuersa: Ad extremum reiecta Galeni, ipse tuam de tuo affers super re hac sententiam, vt facti tamen ratio, quod fieri interdum videamus, seruetur: ais quoque videri tibi transmissionem puris hanc per venam potius sine pari fieri, per quam in venam cauam delatum peruenire tandem ad vesicam possit, nō secus ac in menstruorum suppressione videmus aliquando, ductibus eisdem sursum actum sanguinem sputo tandem reiici. Atque hæc fere argumenta sunt, ni fallor, tua, quibus Galenicis de re hac dictis fidem vehementer sane abrogas. Verū si diligenter nobiscum perpendentes reputauerimus, animaduertere licebit longe aliud esse, quū quid naturaliter, atque quum præternaturaliter fit, cū à facultate quadam, atq; quum ab affectu, cum pars valet, atque cum imbecillis est, cum expellitur noxa, atque cum recipitur. Contrarium enim inter se rerum harum diuersam quoque ac contrariam esse rationem oportet. Nihil igitur eorum quæ ante attulimus ad deiiciendam Galeni sententiam fuerit, in quo non affectum, imbecille, ac veluti victum esse cor ipsum necessum sit. In syncope enim, ac tremore cordis, & huiusmodi, quis non imbecillitatem cordis videat? Non enim contingere aliter ista possunt. Eodem pacto inspiratione attractus aer pestilens, si cor, vicinasque cordi partes male affectas, ac putredini expositas offenderet, noxam intulerit, aliter vero nequaquam: non iniuria, succumbit enim his casibus impetenti nocumento cor, viribusque suis defectum afficitur. Contra vero quoties expultrice facultate sua validum vtitur, longe à se venientem semper noxam expellit, atque vt aliunde aliquando transmissam admittat, non vt retineat, admittit, sed vt propellat, quasique per transennam, & in transitu actam eiiciat. Quod tunc fiat quoque, cum pulmonis abscessus disruptus, eam sibi forte inuenit viam, vt per leuem arteriam ab expultrice vi actus, tanquam fugiens sinistrum quoque cordis ventriculum perstringat. Quo tempore verisimile est, robore suo constans cor, spiritibusque vna præditum validis, cum aliis vna insurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulsionem, vti iam robusta quidem pars ea non sane admodum adfici debeat, dum integra facultatem suam obtinet, qua materiam quantumuis fœtidam ac corruptam, de sedibus suis exturbatam pellit. Solere autem expultricem vim ex minima quaque occasione per quascunque corporis partes humores quoscunque actos propellere, autorem habemus Hippocratem ipsum. Hippocratique vna subscribentem Galenum Πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἕλκειν φαίνεται, καὶ παντὶ μεταδιδόναι. καὶ μίαν πάντων εἶναι σύῤῥοιαν καὶ σύμπνοιαν· καθάπερ καὶ τοῦθ' ὁ θαυμασιώτατος Ἱπποκράτης εἶπεν. *Id est, Videtur enim vnumquodq; ex vno quoque trahere, atque ad vnumquodq; transmittere, vnamq; habere omniū conspirationē & confluxū, sicuti hoc quoq; ipsum admirabilis maxime Hippocrates dixit. Hac ratione videmus ex ambitu totius corporis per singulas corporis partes ductos trahi humores malos, atque etiam malignos sæpe ad ventriculum, & intestina, rursus ex præcordiis sæpe ipsis in extimam cutis superficiem expulsos verti, quoties morbum faciens materia sæpenumero omnium pessima, cuiusmodi quidem pestilentium febrium fuerit, expultrice facultate protrusa, particulas tunc omnes permeans in ambitum diffunditur. Hippocrates igitur est, qui primus partium omnium inter se consensum ac cōspirationem quandam inuexit, quam videri possit sequutus Galenus, dum puris transmissionem per loca cordis fieri posse asseruit. Quæ siquidem robustæ partes eæ sint, viresque ac facultates obtineant suas propellendis noxis validas, verisimilimum est, transcursum eas ferre posse materiæ tantula temporis mora per eas abactæ, præcipue non vsquequaque tamen, vt pleraque alia mala. Quandoquidem pus ipsum scimus rem esse semicoctam quandam, tum quæ non prorsus naturæ vires effugerit, atque ideo quæ minus esse eidem aduersa queat. Quod si tunc temporis imbecillum cor sit, viribusq; defectum suis, nec celeriter propterea depellere à se noxam*

eam valeat, non negauerim ea casu, quibus abscessus ad cordis sedes eas tetenderit, hosce Syncopen, multaque praeterea incurrere symptomata alia posse, atq; adeo mortem quoq; ipsam fortasse quandoq; obire. Tanta enim esse potest redundantis eo saniei vis ac copia, inde vt veluti suffocatus perire aeger queat. Nam alias nisi copia ea exuberet, non crediderim facile moriturum, cuius robur tam potens fuerit, vt immutandae in melius materiae noxiae, conficiendoq; inde puri satis esse potuerit. Neq; Galeno tamen aduersantur ista, qui eo loci, sexto nimirũ de locis affectis, nil aliud quam delationem puris per loca ea contingere posse affirmauit: subsequantur autẽ nec ne symptomata, nihil quicquam pronunciarit. In quo igitur quaeso reprehendere Galenum possumus, qui rem, quae fieri possit narrauit, rem vero ipsam aliquando insequentia non attulit: Neq; enim necessarium semper hoc facere est, vt qui pus per sinistrum cordis ventriculum transire, atq; ita in vesicam deferri aliquando posse dixerit, idem is, nisi tunc solere hoc ipsum grauia quandoque insequi mala addat, damnandus propterea non sit: Non enim rem attingit hoc, quae explicata satis esse videri potest si delatio ea puris notetur tantum ea quidẽ in parte, in qua nihil quam hoc ostensum aliud volebat Galenus. Concesserim igitur rem hanc, symptomata ea sequi interdũ: nũ ideo culpabimus Galenũ? ꝙ id quod fiat scripserit, accidẽtia autẽ aliquãdo nõ scripserit? aut nũ affectus quidã cordis, quũ de his scilicet institutus solũ sermo est, nõ recte numerabuntur? quos nihilominus sequi plerũq; syncope cõsueuerit, etiãsi nullã syncopes mentionẽ faciamus. Scimus obstructionẽ arteriarũ vicinarũ cordi, syncopen facere: saepe de arteriarũ earũ obstructionib. loquimur aut scribimus: quoties hoc ipsum videlicet tantum agimus. de syncope verbum nullum: an ideo falsa nos dixisse cauillabitur aliquis? Sic Galeno quum deriuatio tantum puris illa significãda eo in loco esset, nihil praeterea, non fuerant necessario adnectenda symptomata, quae insequi interdum deriuationem illam consueuerint. Quid itaque fuerit quod queramur de Galeno? Nunquid falsa ipsum dixisse dicemus quod per cordis loca abire in vesicam pus existimauit? at εὔρροιαν hoc, & σύμπνοιαν Hippocraticam illã admittere docuimus, exemploq; firmauimus maxime saepe malignorum humorum vltro citroq; per corporis particulas omnes permeantium, & modo se foras ex praecordiis ad extimas corporis partes protrudentium, modo eisdem prorsus viis, sed discessu in contrarium facto, interitus actorum, idq; in omnes prorsus partes πᾶν, vt inquiunt, ἐκ παντὸς, & rursus ἐκ παντὸς εἰς πᾶν φέρεσθαι, tertio de nat. facult. lib. nulla vt inde eximi prorsus pars videatur: Sed enim dices, non addidit malorum quorundam symptomatum sequelam. Primum non erat necessum hoc facere aliud agenti, remq; solũ ipsam vt contigit narranti: Deinde non semper successerint symptomata eiusmodi, sed quo casu tantum inualidum imbecillumque fuerit cor, spiritusq; vitales exiles, quemadmodum non quoscunq; corripi animi defectu videmus, etiam vt in corpore causa subsit, quae facere hoc valeat. Fortis namq; virtus, quod dici solet, multo maximis nocumentis resistit. Ne miremur igitur Galenum ista dixisse, quae, quomodo contingere possint, ratio extet. Nec valere existimemus, transmissionem eam ad loca ea puris sequuntur aliquando symptomata quaedam: ergo transmissio ea non fit. Fieri autem non difficulter interdum sane posse absque quod vel pareat, vel grauissimis quibusdam symptomatis corripiatur aeger, aperte, ni fallor, docuimus, ac proinde minime cõtraria sibi attulisse credamus 21. Aphor. lib. 1. Quorum si recta examinetur ratio, confirmandae potius Galenicae huiuscemodi sentẽtiae causa adduci debeant, tantũ abest vt destruant. Nihil enim aliud persuadere nobis nititur ibi, quã vt loca quaeramus per quae commodius semper, ac tutius duci euacuandus humor queat: inspiciatq; semper artifex, monet, impetum ita humorum à natura factum, vt conuenienter promoueamus, contrarium vero cohibeamus, aut alio auertamus. atq; haec sunt aphoris. libri dicta. At in de loc. affectis: solere inquit, interdum fieri, quanquam rarenter, vt materia ex pulmone in cor feratur. Οὐ μὴν εἴωθεν οὕτω συμβαίνειν ὡς τὸ πολὺ φθανούσης τῆς μεταλήψεως εἰς τὰς τραχείας ἀρτηρίας γίνεσθαι. Atqui ait, plurimum non ita contingere consueuit, facta prius in asperas arterias transmissione, vt cum hanc minus naturae vsitatam esse dicat, proinde minus esse quoq; intelligamus commodam, nisi tamen affatim confertimq; transmissio illa ad tracheam fiat, in quo periculũ suffocationis insit. Idem prorsus, quod in Aphor. dixerat consuesse naturam, modo conuenienter, modo contrarie hoc facere. Neq; vsquam reperietur Galenus eo quidem in loco euacuationem hanc aliis praetulisse, sed solere, raro licet, à natura fieri, dixisse: videlicet, vt quum potiorem non inuenit, hanc tamen ipsam tanquam secundo loco ad exonerandum se quaerat. In Aphor. autem nihil aliud, quam medicum admonet, caueat diligenter, ne per loca inconuenientia ducat, quod nos quoq; praeceptum sequuti, quoties euacuandum nobis contentum pulmone pus esset, si quam moliri nobis aliam commodam magis liceret, non vtiq; ad loca deduceremus paulo nobiliora, quod idem à natura quoq; fiat, vt non, nisi quum aliter aliqua tandem de causa non potest, puris eo ab ea materia transmittatur. Nihil igitur controuersiae in his, repugnantiae nihil. Nec dissentire mihi quidem videntur ab his Paulus & Aetius (nam de Auicenna ne tu quidem ambigis) illud enim quod vtriq; verbis prope iisdẽ quibus Galenus ad haec vsi, per vasa quaedam id fieri dixerint, quid aliud, quam monstrata à Galeno via illa (nisi vero aliquid nobis fingamus) esse possit, fateor me non videre. Addis ad extremũ quum Galenicam super hoc sententiam refutasse tibi viderere acute in primis excogitatam de tuo communiq; tibi cum quibusdam aliis credisq;: siquidẽ transmissio tandẽ haec fieri à pulmonibus ad vesicam debeat, per venã id solam fieri posse ἄζυγον quam vocant, id est sine pari. Vnde per venam cauam in vesicam tandem deriuetur, non dissimiliter atq;, quanuis motu in contrarium facto, sanguinem mẽstruum videmus, cum impeditas naturaliter delegatas sibi vias inuenit, retrocessione per venam cauam ad venam sine pari deferri, pectusq; ipsum ingredi, atque ita sanguinis sputum efficere. Mihi autem (siquidem ingenue quod sentio dicendum est) longe difficilior haec esse, quam Galenica illa ratio modusq; videtur. Quũ enim de pulmonis abscessu disputetur, nemini dubiũ esse potest, multo magis facilẽ habendũ esse materiae illius transitũ in asperas, leuesue arterias, quam ꝙ pectoris primũ cauitatẽ de pulmone emissa, empyemaq; potius ita faciens, occupet, aliter enim non potest: Deinde venae sine pari exiguis magis osculis sese insinuet. Tum quod de sanguine menstruo dicitur, suspectũ mihi valde est, vt fieri recte queat. Non enim video quomodo egressus (quod ipse dicis) venam sine pari sanguis, in cauitatemq; pectoris ingressus nõ saeuissima quaedã inferre symptomata debeat. Nõ enim ignoras, quacũq; in corporis parte, praesertĩ vero si thoracis cauitas ea esset, extra vasa cõtineatur sanguis, quãtopere verendos affectus faciat: quod nihilominus euenire his casib. nõ experimur: praeter id ꝙ, vt sputo educeretur contẽtus ita illa in parte sanguis, necessario prius intra pulmones eum assumi opus esset, vt per sputũ deinde ita ꝓdiret. Quanto igitur minore negotio existimãdũ nobis est, mẽstruũ sanguinẽ per venã cauã apertis, cõtinuisq; quibusdã viis in tracheã delatũ sputo tãdẽ eiici? Atq; haec sunt vir doctissime, quae si ꝓbaris, mihi quoq; ꝓbabuntur, sin minus, sequemur alia. Et quo-

niam ſupereſt forte nunc ſatis adhuc mihi ad ſcribēdũ temporis, ſignificaſq; doctiſſimũ queq; Patauinorũ medicorum, quos ego, præceptorum meorum ſemper loco habeo, non dubitare de Theriaca ad Piſonē libro, Galeni, eſſe (vt ita dicam) ipſiſſimum, quamobrem ego contrariũ ſentiens, ad te ſcripſerim: rogo, legere ne grauare, licet paucula quædam de re hac ſcripta alibi a me ſint. Primum dico libri dictionem illius, lōgiſſime ſemper mihi diſtare viſam ab ea, qua Galenus in operibus ſuis vtitur. Huiuſce ego rei fidem facere certiorem non poſſum, quã ſi per ſe eruditi, quos ego longe meipſo melius hoc ipſum animaduerſuros ſperarē, collatis inter ſe lectionib. diuerſis, exacte inprimis in hæc inquirerent, inſignem quandam deprehenſuri vocũ ac figurarũ diuerſitatem, maximeq; diuerſas elocutionis formulas, periodos varias, fluxumq; nimis, ac ſolutum dicēdi genus. Vox ἐντεῦθεν dubitandi primum mihi anſam dedit, qua Ariſtoteles & Dioſcorid. vtuntur: Galenus (quod ſciã) nunquã, niſi cũ aliena forte recitat. Ait ἀδεῶς μὲν φιλικοῖς ἐνεῖδες τοῖς ὄμμασιν, i.e. Confeſtim amatoriis inſpexiſti oculis. Periodus profecto nimis pro Galeno mollis. Mitto enim illud ὄμμασι pro ὀφθαλμοῖς verbum Poeticũ prorſus, & prope dixerim, ampullatũ, quibus nō temere vſum Galenum reperias. Dum Piſonis filii hiſtoriã narrat, quam ſe pro adulatore gerit autor ille? quod Galenus ſemper cauit. Diuinum ſæpiſſime appellat Platonem, Galenus ſapientiſſimum quo loco appellarit, nõ ſuccurrit, quod autor is facit. Idem Imperatorē Marcũ diuinum nominat, non temere inuenias Galenum Marcũ, aut Traianum, aut Adrianum, aut Commodũ, aut Neronem, aut Seuerũ, aut Antoninum diuinos vocaſſe, vt qui Cæſares, quoties illorum mentio incidit, nominib. tãtum ſuis appellet ſic ſimpliciter. Deinde quod perſuadere omnium maxime poſſit, temporum ratio non quadrat. Scriptum namque fuiſſe apparet ad Piſonem librum Romæ duobus imperantibus Cæſaribus, atq; ibidem rurſus Imperatoris Marci, qui cum Vero aliquandiu imperauit, vt demortui iam mentio ſit. Conſtat autem quandiu Romæ vixit Galenus, nullos duos ſimul regnaſſe Imperatores, præter Marcum & Verum, à quibus ad Maximinorum vſq; & Gordianorum tempora ſoli imperarunt. Commodus, Pertinax, Iulianus, Seuerus, Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander: quanquam Macrinum regnaſſe faciunt cum filio annũ, aut eo paulo plus. Quæ ſi vera ſunt, certiſq; argumentis colligi poteſt, poſt Seuerum Romæ non vixiſſe Galenum: poſt quem demum Macrini, Maximini, & Gordiani non ſoli imperarunt: liber autem (vt diximus) is plurium ſimul Imperatorum meminit: neceſſario cōuincitur, Galenum ipſum libri autorem haberi neutiquã poſſe: qui ſub Imperatoribus duobus Marco & Vero Romæ tantum fuerit, quos ipſos ad Piſonem liber mortuos iam faciat. Fuiſſe autem Seueri temporibus Romæ Galenũ, vel illud argumento eſſe poteſt vnũ, quod Seueri iuſſu in Theriacæ compoſitione, coactus fuerit Cinnamomum ex Adriani apothecis ſumere, idq; Romæ priuſquam ſecundo peregrinaretur. Poſt quod deinde tempus, cum in patriam reuerſus alterã iam peregrinationem peregiſſet, tertio non rediit: non enim tertio peregrinatus eſt. Cōpoſuit autem librum de Antidotis in patria, viuente etiamnũ Seuero, vixitq; poſtea domi ſemper ſuæ, vt nullo tandē pacto cōpoſuiſſe librum ad Piſonem potuerit, qui Romæ poſt Seueri omnino tēpora factus compoſituſq; fuerit. Idem porro manifeſtius adhuc faciet lectio pergenti. Videbit præterita pro aoriſtis, modo minime quidem Galeno vſitato τεθαύμακα, τετεχνολόγηται animaduertet adulationis genus a Galeno ſummopere abhorrens: hiſtoriã fabulæ ſimilimã de ſerpentiũ in Romanorum exercitum proiectione, de Cleopatra, de huius ipſius ancillarum nominibus, de Auguſto, de Polyxena, de Mithridate, de Pompeio inaniter relata quædam. ὤμεν εἰδότες, φυμάτων σκορδιστικόν, φυτοτίμοις λόγοις, περιχαλπότερον, περιπλοκάς, φαντασίας, σύγκρισις, προέξις, τεταφλαζόντων, vocabula ſunt, quæ omnium minime Galeni moneta percuſſa videri poſſint. Quoties quidem de ſuo ea profert, non alienis vtitur. Illud vero quomodo credamus Galenum admiſſurum fuiſſe, vt puello illi Theriaca ad pernitiem daretur? Hoc atq; huiuſmodi præterea quædam, præcipue vero genus dicendi, longe à Galenico diuerſum, fidem cuiuis facere poſſunt, à Galeni officina remouendum eſſe librum hunc. Ac vide quo progrediar: ego ne ad Pamphilianum quidem libellum, Galeni eſſe credo opus, eandem ob cauſam. neque tamen tam me Ariſtarchum de rebus his facio, vt ad verſuum duorum inſpectionem, ſicuti in ſandalario ille olim, profitear Galeni me poſſe hanc illamve eſſe aut non eſſe dictionem affirmare. Verum, quod initio dixi, ſperarem ego eruditos idem, quam me certius animaduerſuros, modo animũ intenderent, vt quod ego primus fortaſſe hoc deprehenderim, non id perſpicaciæ, aut eruditioni tribuendum alicui ſit, ſed animaduerſioni potius cuidam tantũmodo, verborumq; inſpectioni paulo magis diligenti. In qua diutius hærere docti haud ita libenter ſoleant, ſtudio maiora ſemper quædã ſpretis interea, quæ illis ita videantur, minutiis his, conſectandi. Vale.

Liber de Theriaca ad Piſonem oſtenditur nothus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEdicus, Ioſepho Salandio. Medico, S. D.

Scribitur de Metallicis quibuſdam medicamentis, de Hyacintho flore, de Alica, Farre, Tragorigano & Paliuro.

AD decimum calend. Septembris redditæ mihi ſunt literæ tuæ, quibus prioribus meis reſponderas. Sum autem iis maximopere delectatus, cum à viro Medicæ facultatis ſtudioſiſſimo emanarint, cuius percommode nunc fruor amicitia, quinetiã cum à viro, quem & plurimi laudãt, & cui mea ſcripta non parum probari intelligam. Nã etſi non deſint alii docti viri, qui quotidie ad me ſcribentes illud idem faciunt: habeo tamen tibi gratiam, quod eorum ſententiam tot laudibus mihi probes. Cum autem ad me ſcribas de metallis & metallorum fornacibus, in quibus hiſce diebus nuper elapſis fuiſſe ais, vna cum Baptiſta Baliſto myropola, qui apud Croatas agit, velim quidem meam conceſſiſſe fortunam, vt & iam me comite hoc idem eueniſſet. Quandoquidem (vt Galenus inquit libro ſeptimo & octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos) nemo in ſimplicium cognitione ſe peritum euadere confidere poteſt aſſidua tantum librorum lectione, etſi eos quidem grauiſſimi conſcripſerunt authores: niſi ſæpius ad viſenda ſtirpium & metallorũ genera ſe contulerit, & à præceptore diu in materia medica exercitato, digiti demonſtratione prius fuerit edoctus ac oculorum ſenſu, guſtatuque omnia diligenter omni ex parte expenderit. Quod cum ipſe etiam aliter conſequi nequiret, in Cyprum, Syriam, Lemnum, aliaque loca nauigauit, vt oculis propriis foſſitia quæq;, & quæ in fornacibus perficiuntur, medicamēta inſpiceret. Hæc autem nolim à me eſſe dicta putes, quod mihi perſuadeam me adeo in metallica materia eſſe peritum, quaſibi

Simpliciũ peritiam nemo poteſt adipiſci ex librorũ lectione.

si tibi nonnihil huiusce facultatis te docere potuissem, nec quod credam ea ipsa metalla mihi longe magis quam tibi esse cognita, sed quod videam Balistum illum, quem tecum duxeras in iis censendis metallicis medicamentis, quæ a fornacib. in quibus æs conflatur, se accepisse scribit, non parũ a scopo aberrasse. Quandoquidem quãuis ea omnia a Dioscoride describantur, ac etiam a Galeno, non tamen illa mihi esse videntur, quæ ipse Balistus putat. Scribit. n. quod mittat ad me Cadmiam, Spodium atq; Pompholygem, cum tamẽ repererim ex ipsius inscriptionibus, pro Cadmia Diphrygem missam esse, pro Spodio Cadmiam botritem subnigram, & pro Pompholyge Cadmiæ aliud genus, quod ex cinereo rufescit.

Pōpholyx legitima.

Legitima Pompholyx est mihi ad manus, candidæ farinæ similis, & admodum leuis, quam ipsemet ab ærariis deraseram fornacibus, quæ iis in locis concrescit candidissimæ lanæ similis, vbi æris metallum igne flagrans vaporem extra fornacem impellit.

Spodium vbi reperiatur in fornacibus metallicis.

Est etiam ad manus Spodium, quod circa imas huiusce loci reperitur partes, vtpote ipsius Pompholygis pars grauior, & impurior. Quamobrem si vna vobiscum fuissem, præterid, quod tua consuetudine ac doctrina fuissem maxime delectatus, Balistus ipse nonnihil fortasse doctior inde recessisset. Etenim non solum metallica hæc propriis nominibus appellassem, sed alia fortasse nonnulla digito (vt aiunt) ostendissem, nempe, æris florem scoriamq; quinetiam Cadmiam tum placitem, tum fossitiam, quæ omnia iis in locis reperiri facile crediderim. Atqui valde sum admiratus qui factum sit, vt is qui in iis conquirendis te præceptorem asciuerit, ita rem omnem peruerterit. Id hac habeo tibi gratiã, quod (vt fidum amicũ decet) ita libere ad me scribas, tibi me aberrasse videri in Hyacinthi historia, cum adolescentem Hyacinthum, non Aiacem, vt ipse scribo, in Hyacinthi florem permutatum putes. Quinetiam quod de Zea dicocco agens, illam non declarauerim esse Far, quo nostrates in cibis vtuntur. Cũ autem certo sciã, non aliã ob causam hæc abs te mihi scribi, quã vt meo honori, meisq; laboribus bene consultum velis, cupiasq; mea scripta omni prorsus erroris nota carere, nihil mihi verendũ est, quin gauisurus sis, cũ in vtraq; obiectione, teipsum, non me quidem hallucinatum cõperies. Proinde quemadmodũ ego fraternas tuas obiectiones cãdide ac syncere a te emanare video, ac etiam læto gratoq; animo suscipio, velim, vt eadẽ ratione meas admittas defensiones. Quæ tamen cum fortasse tam placidæ esse nequeant, quin te obliuiosum ostendant, rogo ne ægre feras, si quomodo aberraueris, nunc tibi aperiã. Etenim id tãtum efficiam, non vt te arguere velim, sed vt cognoscas me in altero non aberrasse, in altero nõ defecisse.

Aiacis & Hyacinthi fabula.

Vt autem ad priorem tuã obiectionem respondeã, in qua me aberrasse putas, quod non recte scripserim Aiacem in florem Hyacinthum fuisse conuersum, quod ea quæ de Aiacis cruore tradiderim, Ouidius de Hyacinthi adolescentis sanguine ab Apro interfecti posteritatis memoriæ cõmendauerit, scias velim, iam mihi sane manifeste constare, philosophiæ & medicinæ studia, vtpote nobiliora & fructuosiora adeo tuam occupasse mentem, vt huiusce fabulæ prorsus fueris oblitus: quemadmodũ & mihi sæpenumero cõtigisse scio. Siquidem Ouid. lib. 10. & 11. Metamorph. scribit, Aiacis sanguinem in eundem creuisse florem, in quem Hyacinthus se permutauit. Quo factum est, vt Apollo cuius disco necatus est Hyacinthus, Ouid. ipsius testimonio morientem solaretur his verbis:

> Semper eris mecum, memorique hærebis in ore,
> Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.
> Flosque nouus scripto gemitus imitabere nostros,
> Tempus & illud erit, quo se fortissimus heros
> Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.

Hic enim de Aiace intelligit Ouidius, quem fortissimum vocat heroem, de cuius interitu scribens lib. 13. eiusdem operis sic carmine habet:

> Ne quisquam Aiacem possit superare nisi Aiax
> Dixit, & in pectus tum demum vulnera passum,
> Qua patuit ferro lethalem condidit ensem.
> Nec valuere manus infixum educere telum,
> Expulit ipse cruor, rubefactaque sanguine tellus
> Purpureum viridi genuit de cespite florem,
> Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.

Hæc Poeta ille lepidissimus. Quibus subscribit Plinius lib. 21. c. 11. sic inquiens: Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens, eius quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore editi, ita discurrentibus venis, vt Græcarum literarum figura αι legatur inscripta. Hæc ille. Proinde videas obsecro quam late longeque à scopo aberraueris. Verum tu videris quonam pacto, quibusve argumentis te ipsum ab errore excusaueris, quod credas Hyacinthum ab Apro interemptum. Siquidem Adonis, quem Venus adamauerat, non Hyacinthus ab apro illo (Ouidii ipsius testimonio) occisus est, & in florem sui nominis a Venere ipsa conuersus. Sed de fabulis satis.

Zea & far non idem sunt semen.

Quod autem vbi in Dioscoridem sum commentatus non declarauerim, Zeam, quæ Græcis δίκοκκος dicitur, illud esse semen è quo far conficitur, cum contra tuam sententiam certo sciam, aliud semẽ esse adoreum è quo far paratur, aliud vero Zeam, ex qua Alicam faciunt: operæpretium mihi non fuit male sentire cum illis, quorum videris tu sequi opinionem. Vt autem non putes me fortasse hæc temere affirmare, scias velim, quod quemadmodum Ptisana paratur ex hordeo a putaminibus repurgato, confractis crassiuscule granis, eodem pariter modo ex Zea fit Halica, & ex triticeo quodam semine Adoreo vocato fit ipsum quoque far: adeo vt Ptisana, Alica & Far, non nisi arte parata è variis, vt diximus, seminibus habeantur.

Ptisana quæ dicatur.

Cæterum quod ptisana arte fiat, id facile comprobatur Galeni testimonio, quippe qui libro de ptisana ita scriptum reliquit. Quandoquidem composita quædam res est, tum ptisana, tum eius cremor, ex hordeo enim probe contuso & aqua, & certa quadam coctione conficitur. Atqui non solum hoc sibi genus ita parati ptisana dicitur, sed etiam hordeum ipsum crudum, vbi delibratum in particulas fuerit confractum. Id enim idem Galenus ostendit libro 1. de aliment. facultatibus, sic inquiens: Crudam ptisanam aliquandiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium coniectam manibus terere oportet eo, dum præpositus & qui in superficie est cortex, sit abiectus. Is enim quo vestitur, ceu tenui tunica, nõ totus inter pinsendum abiicitur. Quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Cæterum quod Alica paretur ex Zea, eaq; præsertim, quam dicoccon vocant, testatur sane Dioscorides, quippe qui lib. 2. Alicam ex Zea illa parari scribit. Cui subscribit Plinius lib. 18. capit. 11. his verbis: Alica fit ex Zea, quam semen appellamus. Tunditur granum eius in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur.

Plinio item subscribit Cõstantinus Imperator, qui lib.3.suæ agric. Ad alicam (inquit) parandam Zea decorticatur, & in feruentem aquam iniicitur. Optima est, quæ primũ excussa est: secundum locum habet quæ succedit, deterior autem tertia, id quod a Plinio transcriptum videtur loco superius citato. Quibus facile palam est, non solum parari Alicam ex Zea, sed adeo eam frangi mola, vt postea incerniculis tria eiusden excuterentur genera, nempe crassius, medium, & tenuius. Nec obstat quod scripserit Galenus libro primo de aliment. facultat. Chondrum ex genere esse tritici. Quippe quod (vt postea dicam) eo in loco chondrum pro farre, quod ex triticeo semine paratur, accipiat Galen. Quod autem far fieret ex quodã tritici genere, Adoreo antiquis appellato, ob eius in sacris sponsalitiorum vsum, facile tibi satisfactũ iri putauerim, vbi hæc quæ sequũtur legeris. Plin. lib. 18. c. 8. Frumenti genera, inquit, nõ eadem vbiq;, neq; vbiq; eadem sunt iisdẽ nominibus. Vulgatissimũ far, quod veteres adoreum appellauere. Et eodẽ ipso cap. Qui Zea vtũtur, inquit, nõ habent far. Item 7. eiusdẽ lib. cap. Populum Roman. ait, farre tantũ è frumento trecẽtis annis vsum Verrius tradidit. Quo tempore nullus erat Alicæ vsus, nec vnquã posthac, nisi post Pompeij magni æuum. Proinde, inquit idẽ Plin. Alica res Romana est, neq; Põpeii magni ætate in vsu fuisse traditur, nec pridẽ excogitata. Præterea differre Alicã à farre testatur apertissime Asclepiades eo in ecligmate, quod scribitur à Gale. lib. 7. de comp. medicam. per genera c. 5. sic inquiens: Farris Clusini appellati sextarium dimidium, decocti marrubii viridis sextarium vnũ. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctẽ macerari sinito, sequenti die Pharmacum mollito, quẽadmodũ Alicã maceramus. Hoc idem manifestius ac clarius demonstrat Aet. lib. 9. c. 55. ita ex Archigene transcribens: Quod vero Latine in regionib. Romæ vicinis far appellatur, hoc modo apparatur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum & in pilam coniectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, vbi vero corticẽ exuerit, tollito atq; insolato: Deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mũdatum, crassissime molito, ita vt granũ vnum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Alicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur, pro ægris vero varie apparatur, & Epithematis quoq; admiscetur. Quidã spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suauius & iucundius redditur. Hæc ille. Ad hæc facile constabit, Far nihil cum Alica habere cognationis, si Zeæ substantia recte expendatur. Est. n. hæc fragilis, ac mollis adeo, vt cortice expoliari non possit (vt Plin. inquit) nisi in pilis ligneis, cum lapidis duritia frangatur, nec queat in frigidis tractibus seri, nisi Vere inchoante, cum sit algoris & frigoris impatiens. Far vero cõtra, quod durissimum sit, quodq; algores ac frigidissimas hyemes superare possit. Ac ea propter, dicebat Plinius loco superius dicto, far ex omni frumentorũ genere esse durissimum, & contra hyemes firmissimum. Patitur, inquit, far frigidissimos locos & minus subactos, vel æstiuosos sitientesq;. Primus antiquis Latio cibus, magno argumẽto in adoreæ donis, sicuti diximus. Optimum far dabat olim Clusium antiquissima Etruriæ vrbs, vnde dicebat Plin. lib. 18. c. 7. In transpadana Italia scio vicenas quinas libras farris medios pendere circa Clusium & Senas. Hinc itaq; tibi palã fiet nulla dubitatione esse affirmãdum, non solum Far ab Alica differre, sed quod improprie in quibusdã Italiæ locis Alicam far nuncupent, cum alica (vt diximus) ex eo Zeæ genere fiat, quæ dicoccos appellatur, quæq; Foroiuliensibus vulgo vocatur Pirrafarra, quod ipsi quoq; perperam Alicam, far legitimum esse putent. Sed rectam Alicæ nomenclationem adhuc retinent Ananienses in agro Tridentino, quippe qui Zeam à putaminibus repurgatam Algam, quasi Alicam vocant, farriq;, quod etiam habent proprium reseruantes nomen. Siquidem Adoreum suo idiomate appellant formento farro. Quo autem factum sit, vt Alica farris nomẽ in aliquot Italiæ locis hoc tempore sibi vendicauerit, nulla mihi alia succurrit ratio, quam quod putarim, quod cum legitimi farris vsus ibi defecerit, Alica in eius locum successerit, vel quod facie fortasse far ipsum referat. Quemadmodum laricis resina, Terebinthinæ nomen & locum sibi vendicauit: Acorus, odorati calami locum tenet, & magnum Centaurium vbiq; legitimum mentitur Rhaponticum. Farris apud Græcos (quod meminerim) nulla habetur historia, quod proprium sit far Latinorum, quanquam apud Asclepiadem (vt Galenus inquit) & apud Archigenẽ (vt recitat Aetius) Latinũ hoc nomẽ ex Latino Græcũ sit factum. Verũ tametsi farris proprium nomen apud Græcos nunquam extiterit: non tamen nobis putandum est, neque credendum, quin illis Far innotuerit, cum eo suis in medicamentis sint vsi. Namque (quantum mea fert sententia) cum ii farris nomenclatura carerent, illud sane sub chondri genere collocarunt, tãquam sub generali nomine omnium seminum, quæ ad ciborum vsum confracta molis expetuntur. Quamobrem Chondroptisanam & chondroalicam dixerunt, vt palam est ex Galeni verbis lib. primo de aliment. facult. ac etiam ex Aetio 10. & 11. noni libr. cap. Quamuis non negauerim quin etiam χόνδρος Græcis simpliciter Alicam quandoque designet. Nam & in Etruria triticũ granum vocant, cum tamen granum vniuersale omnium seminum habeatur nomen. Quinetiã Latini Zeam semen appellauere. quo fit vt recte etiam à nobis chondrofar dici posse putarim. Eodem sane Ptisanæ nomine Græcos vsos esse reperio, quod etsi proprium hordei sit, eo tamen sæpenumero generaliter vtuntur. Siquidem non solum hordei, sed & Alicæ, & Tritici, & Oryzæ ptisanam apud illos inuenio. Testatur hoc primum Dioscorides lib. secundo cap. de hordeo, vbi sic habet: Facit hordeacea ptisana ad acrimonias omnes, faucium asperitates & exulcerationes, quibus & triticea accommodata est. Galenus deinde lib. 1. de alimen. facul. Veterum nonnulli, ait, veluti Diocles & Philotimus, Ptisanam triticeam chondrum hoc modo paratum appellant. Et paulo inferius inquit: Quidam autem dicũt ex Alicæ ptisana ægrotum fuisse sanatum. Plinius præterea ex Oryza fieri Ptisanam testatus est 8. cap. 18. libri sic inquiens. Itali quidem maxime Oryza gaudẽt, ex qua ptisanam conficiunt. Quibus palam est, quod quemadmodum chõdros, ita etiam ptisana apud Græcos indifferenter capi soleat. Hoc idẽ in farre video pariter obseruasse Latinos, qui tametsi far parari asserunt ex frumẽto illo Adoreo, aliquando etiam farris meminerunt hordei. Cuius rei testis est Columella ac etiam eum sequutus Palladius. Ij enim vbi phasianorum pullos nutriri docent, illis far hordei dare præcipiunt: adeo vt quemadmodum Græci cum Ptisana se habent & chondro, sic Latini suo cum farre agunt. Cum tamen simpliciter prolatũ semper adoreum significet, sicut Ptisana hordeũ & alica Zeam. Quo fit vt mihi persuasum velim (vt superius diximus) quod vbi Galenus lib. 1. de aliment. facul. χόνδρος dixit: ex genere est tritici, valenterq; nutrit, ac succum lentum habet, is ibi de farre scripserit, nõ de alica, quæ ex Zea paratur. Quem postea sequutus Paulus posuit Chondrum simpliciter pro triticea specie, de Alica post hac speciatim scribens, tanquam ab altera differẽte. Quo postea factum est, vt Medicorum nonnulli, qui hæc ignorant, plurimum sint admirati Paulum a Chondro separasse Alicam. Et hæc quidem sunt, mi Salandi, quæ de Alica Farrisque differentia nunc ad te scriben-

Alicæ tria genera.

Adoreum femẽ frumẽti genus.

Romani 300. annis farre tantum vixerunt.

Farris parandi ratio.

Farris & Alicæ differentia.

Pirrafarra

Quo factum sit, vt quidam alicã far appellent.

Chondros, Ptisana, Far, indifferenter ab autoribus capiuntur.

Far ex hordeo apud Columell.

Chondros apud Galenum pro farre.

Pauli locus explicatus.

da succurrunt, quæ si accurate, vt soles, perlegeris, nihil mihi verendum est, quin priorem abiicias sententiam. Porro plantā, quam pro Tragorigano ad me misisti, cum folia serpylli non habeat, nihilq; linguam excalfaciat, siccetq;: sed mansa lentitiā ac mollitiē quandam præ se ferat, haud quaquā Tragoriganum esse potest. Sunt qui eam alterum faciant Helenium, quod in Ægypto nasci scribit Crateuas, & alii, qui Panacem Chironium esse Paliurus. *putent. sed cum notæ non adstipuletur, neq; his neq; illis hactenus subscribere volui. Paliurum quā mittere pol-* Lib.1 cap.104. *liceris gratissima sane mihi fuerit: si legitimā referat. Sed cum tantum semen à Dioscoride describatur, nec vllam cæterarū partiū notam is descripserit, nescio quo pacto mihi fuerit affirmandū Paliurū tuam esse legitimā, nisi ea ratione, quod à Græcis (vt ais) Paliurus passim dicatur. Sed varia apud antiquos reperitur Paliuri historia, vt in commentariis nostris in Dioscoridem diffusius sum cōmentatus. Vale, & ne obliuiscaris rogo, quin Apologias tuas, quas te missurum scribis, quamprimum ad me mittas. Goritiæ.*

PAMPHILVS FLOREMBENVS FOROsemproniensis, Pet. And. Matthiolo, S. D.

Agitur de altera Dioscoridis Clematide.

MIraberis fortasse Andrea doctiss. qui te nunquam viderit, nunquā fuerit allocutus, literas tamen ad te scribat, & amicitiā tecum inire aliquo pacto cogitet. Sed ea est eruditorum conditio, vt à multis amentur colanturq; quos illi ne nouerunt quidem, tantum abest vt cōspexerint. Tu vero vnus es (tanta est ingenii tui ac doctrinæ gloria) quem plurimi viri, & doctiss. quidē tempestate hac nostra plane venerentur. Quis. n. est hodie qui Medicinæ studiis operam nauet, qui tuos in Dioscoridem cōmentarios non perlegerit, nō perdidicerit? nam adeo multiplici doctrina, & rerū cognitione referti sunt, vt merito illos medici nocturna manu, ac diurna versare decreuerint. Me vero in primis adeo illi ipsi delectant, vt nulla dies elabatur, quin aliquid ex iis tanquā ex aliquo perenni fonte, hauriā, quod facultatem hanc medendi meam si qua est, quā sentio quā sit exigua, locupletet: nec parum mihi contulerunt ad herbarū, fruticū arborū, metallorumq; cognitionem. Cum vero legerem ea, quæ scribis de altera Clematide Dioscoridis, non videris aliam plantā conspexisse, quæ illius descriptioni magis respōdeat, quam eam, quæ vulgo flammula nuncupatur: nec illam ipsam esse negares si per arbores reperet, quod exigit Dioscorides. Ego vero superioribus annis cum essem Forisempronii (ea est ciuitas prope Metaurū Vmbriæ 15. millib. passuum à Pisauro distans) & campos nonnunquā peragrarem, & herbas quibus locus abundat, examinarem, illā sæpenumero vidi, legi, gustaui, flores obseruaui, radicitus (vt nihil non excuterem) euellendam curaui, & in sententiam tuam pedibus iui. Semel autē contigit arborē quandam proceram, & amplam conspicere, de qua punicei flores quamplurimi dependebant: cū vero propius accessissem, frutex quidam, simillimus Iouis flāmulæ, viticulosis ramulis, rubescen- Clematis altera Dioscoridis quæ. *tibus, lentis, gustu plane acerrimis flore puniceo per illam repens totam occuparat: Cum primum igitur illam degustassem, hæc est altera Clematis, vt existimo, dixi, & hactenus illam esse nō dubito: habet enim omnia quæ in ipsa Dioscorides exigit. Hac de re volui certionem te facere, vt posthac diligenter (vt soles) inquiras hūc fruticem, examinesq;, & si mea tibi sententia placuerit publicæ vtilitati elargiaris, nec adeo difficile fuerit videre tractareq;. nam tametsi ager in quo nunc degis eam fortasse non ferat, habetur tamen hic Venetiis in horto eorū qui diuum Franciscum sectari profitētur: locum appellant S. Francesco da la vigna. Sed ignorare te illud nolo, me non æque acri exulcerantiq; gustu præditam reperisse hic plantam ac Forisempronii, quod nihil me mouet. Ibi enim sponte nascitur: hic vero nequaquam. Vale & me ama, à quo amaris plurimum. Venetijs.*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Pamphilo Florembeno. S. P. D.

Præcedenti Epistolæ respondetur.

GRata quidem ac periucundæ mihi fuerunt literæ tuæ. Ex iis enim facile intellexi quantum doctrina valeas, quinetiam (quæ tua est humanitas) quantus sit tuus in me amor. Ecquid aliud sperandum erat à Pamphilo viro eruditissimo? Nulla equidem sum admiratione affectus, quod tu, qui me nunquam conspexeris, neque de facie noueris, ad me scribas & amicitiam mecum cōtrahere cupias, cum non desint clarissimi viri, quorum consuetudine, literarum maxime, delector, cum medicæ materiæ studiosi, tum in aliis scientiis optime versati, qui etsi nunquam me nouerint, nec viderint, frequenter tamen ad me scribere solent, ac de variis materiæ medicæ dubiis per literas mecum agere. Quam ob causam facile adducor, vt aliquando mihi assenter ipse, mihique gaudeam, non quod laudari tantum labores nostros desiderem, sed quod optimos quosque viros iis delectari audiam. Tibi vero ingentes, & ago, & habeo gratias, quod mea tanti facias in Dioscoridem commentaria, quodque tam humaniter fatearis nullam prolabi diem, in qua librum meum non legas, & magno cum emolumento reuoluas. Siquidem hæc omnia maxima sunt & certissima tui in me amoris argumenta. Verum quid à te in posterum expectandum, cum, quæ iam tertio multis aucta rebus ac illustrata prodibunt in lucem, alacriori animo perlegeris? nimirum me tot laudibus abs te celebrari spero, quod nunquā mea scripta promereri crediderim. Sed hæc iā missa faciamus, & ad alteram Clematidem Dioscoridis accedamus, de qua ita accurate ad me scribere videris, vt eam per te tantum cognitam, proximis Commentariorum nostrorum editionibus cæteris rei plantariæ studiosis mea opera innotescere desideres. Scias itaque velim me idcirco tibi perpetuo fore deuinctum, quod viderim te nulla alia ratione addu[...] vt de re hac ad me accuratius scriberes, quam vt amorem erga me tuū, tuique animi liberalitatem apud me testatam relinqueres, atq; nostros in Dioscoridem commentarios splendidiores redderes. Quo fit, vt nihil mihi magis nunc sit in votis, quam tuam videre Clematidem puniceos flores ferentem. Hoc si contige-

rit,

rit, occasionem sane commodissimam exhibebis, vt tui nominis autoritate mea scripta magis elucescant. Memini autem dum Goritia Oenipontem iter facerem, viticulosam conspexisse plantam, agrorum quorundã sepes scandentem in comitatu Tirolensi, à qua purpurei dependebant flores stellatim fere radiãtes sed nescio quo motus perturbatione vel somnolentia, à me ipso auocatus plantam legere, & examinare neglexerim. Cæterum si recte memini, hæc nihil prorsus viticulorum & foliorum facie à mea Clematide, quã nos Vitalbã vocamus, differre videbatur. Quo fit vt credam me non longe à scopo abesse: quandoquidem etsi Vitalba purpureos flores non ferat, si eam recte per omnia intueamur, nulla sane erit nota quæ non illi correspondeat, ac nos ad credendũ compellat, vel ipsam Clematidem esse alteram legitimam, vel alterum eius genus. De Clematidis alterius floribus nunquam meminit Dioscorides, nec alius (quod viderim legerimq;) qui plantarum historias scripserit. Clematis alter duplex.

Sed cum prima illa Clematis, quam quidam Vincam peruincam vocant, ceruleos gerat flores, qui quidem color non longe à nigricanti purpureo distat, facile adducor, vt credam eam legitimam esse Dioscoridis Clematidem, quæ purpureos flores edit. Nec mirum si Vitalbæ Dioscorides non meminit, nec generi illi ascripserit, cum innumera aliarum plantarum genera nostro hoc æuo sint adinuenta, de quibus antiqui nulli meminere. Reliquum est vt si his in locis aliquid tibi gratius præstare possim, id libere à me peti abs te posse intelligas. Vale. Diosc. lib. 4 cap. 8. Clematis altera legitima.

VINCENTIVS CANTONVS MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittuntur Matthiolo aliquot Monachorum quorundam censuræ in eius in Dioscoridem Commentaria.

CVm anno præterito pituitosa quadam fluxione affectus essem, nec morbum vllis medicamentis expugnare possem, contuli me ad sancti Cassiani thermas, vt ibi aquas sponte nascentes, quas vulgo appellant della Ficoncella, insumerem. Ibi forte aderant eius rei causa nonnulli veteris vrbis ciues, viri sane cum summa probitate, tum etiam eruditione. His cum in amicitiam familiaritatemq; venissem, vt in Thermis plerunq; fieri solet, inde recedentes multis à me precib. petierunt, vt vna me ad vrbem veterem conferrem: Quibus cum non possem non honeste non assentire, ac etiã videndæ vrbis desiderio allectus, facile consensi. Venimus tandem illuc, vbi cum solatii perlustrandæq; vrbis gratia aliquot dies consumpsissem, inter deambulandum forte deueni ad Myropolæ cuiusdam officinam, ibiq; cum conspexissem nonnullas herbarum plantas recenter effossas, & modo vnam modo alteram, vt fieri solet à rei herbariæ studiosis, inspexissem, ac etiam de his cum amicis illis meis non pauca loqui cœpissem, rem eousque produximus, vt in simplicium medicamentorum sermonem incideremus. Quo tandem factum est, vt de tuis in Dioscoridem commentariis non indignam fecerim mentionem. Quæ cum, pro eo, ac rei ipsius veritas postulare videbatur, laudarem, tantumq; eis tribuerem, quantum à summis viris medicæ materiæ peritis Pisis, Patauii, Bononiæq; tribui sciebam: vnus quidam, qui tum forte superuenerat arridens, recte quidem inquit facis, qui compatriotas tuos laudibus efferre patriæq; tuæ dignitatẽ tueri conaris: Si vero Matthioli opus recte perpendere volueris, id sane permultis erroribus vndiq; scaturire cognosces, quorum ad quinquaginta, & fortasse plures, si in eius ædes me cõferrem, ostensurum esse dicebat. Huius ego rei nouitate permotus, vt qui omnia magis fore credidissem, nihil mihi gratius contingere abs se posse dixi, quam si id palam faceret, & eos mihi errores ostenderet. Itaq; non multo interiecto tempore recta ad eius ædes venimus, vbi statim bonus ille vir annotationes quasdam Monachorum, qui in Mesuem commentati sunt, in tuum Dioscoridem mihi legendas obtulit. Quas cum perlegissem vidissemq; friuolis admodum argumentis hos patres tecum contendere, consultius fore duxi, assentiendum esse quam te defendere. Id autem eam ob causam facere libuit, vt rei copiam mihi non denegaret. Quamobrem perlectis omnibus petii, tanquam admirans, vt harum annotationum mihi copiam faceret. Consensit illico ille, adeo vt non exemplum sed libellum ipsum Monachorum manu scriptum mihi concesserit. Hunc itaq; ad te mitto, non solum vt vanas (vt spero) eorum calumnias, si placet, mea causa rem medicam iam addiscentis, refellas, sed vt intelligas quam subtiles sint quorundam hominum errores. Vale. Annotationes Monachorum in Matthioli commentarios.

PETRVS AND. MATTHIOLVS VINcentio Cantono Medico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censurisque Monachorum.

GRatissimæ quidem mihi fuerunt literæ tuæ, quas vna cum Monachorũ illorum censuris in Dioscoridem meũ ad me misisti: Recognoui enim ex illis, quanta (quæ tua est humanitas) me prosequaris beneuolentia, quantaq; tua sit meæ augendæ, ac tuendæ existimationis promptitudo. Quo fit, vt iam fatear me plurimum tibi debere. Legi ad calcem vsque bonorum illorum Patrum obiectiones, sed sane nihil commotus sum, quod viderem non mihi, sed sibi ipsis hanc inussisse notam. Siquidem cum nullis rationibus, nec alicuius momenti argumentis in me nitantur inurere, potius de his mecum ridere deberem, quam tam friuolis, & inanibus respondere censuris. Attamen cum videam te non mediocri esse desiderio, vt horum cucullas parumper excutiam, & rei veritatem tibi aperiam, omittere sane non potui, quin tuis votis satisfacerem, vtpote qui à me petieris, vt tui tantum causa id facere non recusarem. Cæterum animaduertas velim, ne id notæ tibi magis quam mihi hi patres acceptum referant, & subinde perpetuo te odio prosequantur. Ego quidem tibi morem geram, sed tu postea cum illis pugnabis nostra hac indutus lorica: Nolim tamen, vt horum odium adeo pertimescas, vt hasce quas mitto recriminationes occultes. Sed simulac perlegeris, eas illico ad eum hominem mittas, qui tibi hasce Monachorum censuras concesserat, vt cognita suorum Patrum ignorantia, te compatriotam tuum quidem iure laudasse Responsio ad Monachorum obiectiones.

 fatea-

fateatur: quinetiam, vt si fortasse is falsam eorum imbiberit doctrinam, degustato Matthioli antidoto, hanc statim remouat. Sed iam audias quam belle, quam recte, quam facile horum confutarim calumnias.

ACORVM.

Pseudoacori radix nulla acredine prædita.

Castigatio.

Fateor quidem, vt Monachi scribunt, me in meis scripsisse Commentariis vulgaris Pseudoacori radicem, quod flore melino in palustribus & aquosis nascitur, gustui non esse acrem: gustanti enim mihi, mandentique sæpius hanc, omni prorsus acredine destitutam reperi. Sententiæ nostræ maxime astipulatur Fuchsius vir profecto clarissimus, quippe qui scribat in suo libro de stirpium historia, Pseudoacorum hoc nullam gustantibus acredinem relinquere. Quod & tu facile affirmabis, vbi primum huiusce facti periculum feceris. At qui non ob id contendam reperiri non posse Pseudoacorum aliis in regionibus gustu acre, vt Monachi velle videntur, quum pro regionum natura aliquando variet in plantis sapor. Verumenimuero cum loca non nominarint vbi Pseudoacorum degustauerint acre, facile adducar vt credam censuræ subesse mendacium, quo fit vt à primo instituto ne tantillum quidem commouear. Ego de Italico loquutus sum, Fuchsius de Germanico. Sed Monachi fortasse de fanatico disputant.

GALANGA.

Castigatio.

Furtiuæ messis suspitio.

Vi instituti immemores Monachi, scribunt de Galanga differentes, se falso à me de eo esse redargutos, quod ipsi nusquam scripserint, quasi inferentes his verbis, se haudquaquam scriptis commendasse communis vsus Galangam non esse genuinam, sed Iunci odorati radicem. Constat tamen dementatos esse Monachos suo ipsorum testimonio, quandoquidem in Galangæ antidoti commentario id apertissime fatentur his verbis. Hæc autem radix, quæ pro Galanga habetur in vsu, teste Brassauolo, Acorus est, imo verius, secundum alios, radix qua vtimur pro Galanga, est radix Squinanthi, & non Acori. Hæc illi: Quod postea repetierunt in Diamorusiæ antidoto, vbi Galangam vocatam pro Schœnantho substitui iubent: Quo fit, vt non parua subsit furtiua messis suspitio, cum satæ segetis non recordantur messores. Nouum iam audis problema, de quo fortasse latius alias disseram. Interim de calumnia tu iudex esto.

MEVM.

Lib. 1. cap. 3.

Castigatio.

Lib. 21. cap. 23.

Mei species duæ.

De rebus difficilibus dubitare, non est à ratione alienum.

Imperatrix herba.

Meum, quo recentes vtuntur, pharmacopœi, non per omnia legitimo correspondet.

Meum legitimũ in Italia non nasci.

Lib. 21 cap. 28.

Autoris institutum.

Ed videas quam inane, ac infirmum sit tertium eorum spiculum, quod in me iaculantur, cum statim excussum dissiliat & aculeum in eos reflectat. Scribunt enim mentientes, me duas Mei facere species contra Dioscoridis mentem, quod scilicet is non duas species, sed duas Mei differentias habeat, me quasi his verbis insimulantes tanquam dialectices imperitum: Quinetiam illud mihi imputant, quod genuinum non nouerim Meum. Atqui qua fronte id scribere audeant asserere profecto nescio: Siquidem in primis nusquam legitur fecisse in suo codice Dioscorides plures Mei species, vel differentias, prout ipsi somniarũt Patres, cum ibi vnius tantum Mei meminerit. Id quod manifesto est argumento, quam sint hi Monachi medicæ materiæ imperiti, & quam oscitanter in Dioscoride studuerint. Plinium dixi non Dioscoridem Mei duas facere species, vel duo genera: quod idem significat, vbi quis Grammaticus genus pro specie intelligat, nulla prorsus facta differẽtiarum mentione his verbis. Duo genera eius, nobilius quod Athamanticum vocant: quo fit vt iam aperte cognoscas quanta sit Monachorum fides. Deinde, quod mihi vitio adscribant me legitimum non cognoscere Meum, haud sane moror, quandoquidẽ ingenui esse animi semper existimauerim, & fidi hominis munus vera fateri. Cæterum nullã aliam ob causam de hac re me accusant, quam quod ego non sine ratione dubitarim, num Meum ab iis in Nursiæ, & Calabriæ montibus repertum, genuinum illud fuerit, de quo scribunt Dioscorides, & Plinius, ac si eorum scriptis aliquo iure credere deberẽ, haud secus quam si ea Apollinis vel Aesculapii manu conscripta essent. Atqui ego non ita facile soleo de rebus affirmare, quas antea non viderim, noue-rimq́; quinetiam nec dubiam eorum soleo sequi fidem, qui nullo iudicio, nulla rerum experientia præditi, verum à falso discernere nequeunt. Profecto nunquam ab re esse crediderim, nec à ratione alienum, de rebus difficilibus dubitare, quousq; tractu temporis adeo inclarescant, vt nulla in posterum reliqua sit dubitatio, quo postea factum est, vt nihil temere de Meo decernere voluerim, etsi non desint qui pro legitimo Meo plantã nulla dubitatione demonstrent, cuius imaginem nos etiam fauente Deo opt. max. nostris in commentariis vna cum cæteris pingi curabimus, non tamen vt hoc tantum argumento fateri videar illam genuinum referre Meum, sed vt illud nobis antea non ignoratum (vt Monachi opinari videntur) ostendam. Hanc certo scio Apulis, & Calabris Imperatricem appellari & ob id eam esse plantam, quam genuinum esse Meum nulla dubitatione hi Patres affirmant. Siquidem ij Imperatoriam vel Imperatricem vel herbam Imperatoris hanc stirpem vocari scribunt. Eandem plantam misit nuper ad me Balthasar Pepulus myropola Bononiensis: quo fit vt haud recte putarint Monachi me suum nunquam vidisse Meum. Vidi quidem ac noui, quinetiam pluries degustaui, sed an legitimum sit, multis de causis dubitare contigit. Etenim est in primis quod viderim, huiusce plantæ radices longe crassiores, vegetioresq́;, quam legitimum expetat Meum, quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde quod eædem grauiter potius, quam suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Mei radices requirantur odoratæ, non graue olentes. Est præterea quod mansæ non multum acrimoniæ resipiant. Verum, quum (Galeno teste) Meum ex tertio excalfacientium ordine habeatur, nihil est quod obstet, quin illud genuinum acriori vi pollere putauerim, quam hoc omni fere acrimonia destitutum. Est etiam quod extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi foliis faciant. Id quod etiam fatetur Plinius: Qui deinde non sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum, & tantum à Medicis iisq́; admodum paucis seri solere. His itaque palam est, vt non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuo decretum volui, non ita facile de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq́;, quam doctrinæ & diligentiæ nobis adscriberetur. Quam ob causam illos mihi perpetuo damnandos proposui, qui tam temere de incertis sententiam ferunt, quinetiam & eos longe magis, qui, vbi fatear hanc vel illam non vidisse nec nouisse plantam, mox mihi irascuntur, & erroris arguunt. Atqui parum horum dentes pertimescere soleo, quod semper optimi viri munus esse putarim ignota vel dubia potius silentio

inuol-

innoluere, nihilque de illis decernere, quam in posteritatis discrimen falsa pro veris describere, & dubia pro certis afferre.

SALIVNCA.

DEliros aliquando fieri Monachos manifesto est argumento, quod afferant scripsisse Matthiolum nihil à Celtica nardo differre Saliuncam, cum nusquam hoc in meis extet commentariis. Quinimo ibidem contrarium legitur, dum & Plinii autoritate, & rationibus nonnullis contra Ruellium & Leonicenum Celticã nardum & Saliuncam plurimum inter se differre sim commentatus.

Stolida Monachorum cẽsura.

COSTVM.

VEnio nunc ad Costum, in quo non leuiter me accusant, quod perperam scripserim dulcis Costi nunquam meminisse authenticos scriptores, cum tamen Serapio non paruifaciendus autor, Constantinus & Montagnana, dulcis Costi mentionem fecerint. Porro miror sane cur etiam Aesopi fabulas contra me non citauerint. Sed videas obsecro quam belle ex balatu cognoscantur oues, & ex strepitu anseres. Serapionem ego nunquam sum aspernatus, quod is Dioscoridem, & Galenum sequutus in simplicium medicamentorum libris proculdubio inter Arabas primas teneat. Atqui is vbi Costi historiam & vires describit, Costi dulcis nullibi meminit, quemadmodum nec Auicenna. Quo fit, vt mihi persuadeam, vbi amari dulcisq; Costi meminit capite tertio libri quinti sui breuiarii, ibi plures subesse mendas, quibus vbiq; scatent cuncta Mauritanorum volumina. Euenisse enim id erroris facile crediderim non solum interpretum negligentia & inscitia, sed etiam arrogantia, quod aliquando non modica suæ ipsorum inuentionis verba addere soleant. Quapropter nil mirum si recentiores Medici, qui hæc non ignorant Mauritanorum scriptis vel parum, vel nihil credant. Mendæ argumentum præbet idem ipse Serapio: etenim si sciuisset dulce Costum haberi, nulla ratione mihi credendum est, quin is illius mentionem fecisset, vbi proprio capite de Costi historia & viribus egit. Cæterum Constantini autoritatem nihil moror. nam præter id quod ipse in hoc deceptus sit, Arabum errores sequutus, cum fuerit & ipse Monachus, mihi suspectissimus est testis, cum de vtroq; iure irritum sit Monachi testimonium, nec liceat fratrem de fratre, nec pro fratre testari. De Mõtagnana autem nil aliud dicam, quam quod Galeni & Dioscoridis manes mihi excitandi sunt, vt montem hunc Montagnanam in iudicium vocent, & suæ inscitiæ arguant. Nam cum huiuscemodi monte, vbi tot immanissimæ syluæ, tot præcipites anfractus, tot senticosa dumeta, tot feræ, tot venefica reptilia habentur, nihil mihi negotii est. Ego interim viridaria & florida prata colam, amœnos inuisam colles, frugifera in agris colligam grana, asperos vero, & senticosos montes, quinetiam stramina Monachis & & Eremitis relinquam.

Castigatio.

Serapionis lectio non improbatur.

Mauritanorum volumina mendis vbique scatent.

Cap. 318.

Monachi testimonium nõ recipitur.

SCHOENIANTHOS.

SCribunt in primis de Schœnianthο agentes, quod ego probare contenderim communis vsus Schœnianthũ nil aliud esse, quam genuinum, sumpto ab ipsius radicibus argumento, quod scilicet eæ candicantes cernantur, ac tenues, contra Serapionis mentem: quippe qui hasce radices fecerit cum nigras tum etiam latas. Deinde non tolerant, vt æquum est, Patres, sed se clamant falso in Schœnianthi calamo a me esse redargutos, quod fere omnes Dioscoridis codices, tam Græci, quam Latino sermone donati, nihil de calamis meminerint. Sed hæc somnia potius apparent, quam censuræ. Somnia inquam, quod nusquam in commentariis meis probare contenderim Schœnianthum communis vsus, esse legitimum ex radicum notis, quum ibi de radicibus nullam fecerim mentionem. Somniarunt præterea (pace eorum dixerim) scripsisse Serapionem Schœnianthum radicibus esse latis & nigris. Etenim tametsi Schœnianthi radices thymi radicibus aliquãto tum latiores tum tenuiores fecerit Serapio: non tamen ob id cum Monachis dicendum sentio, radices Schœnianthi Serapionis testimonio latas & nigras esse debere, quum is nihil de nigredine meminerit. Quod autem ad latitudinem spectat, minime intelligendum est voluisse Serapionem hasce radices facie esse latas, sed quod diffusius eædem per humum spargantur ac dilatentur. Nam cum thymi radices tenues admodum sint capillorũ modo, & quæ Schœnianthο insunt, Serapionis testimonio illis longe tenuiores habeantur, manifesto cuique erit argumento, non intellexisse Serapionem de latitudine substantiæ ac formæ, sed quod magis latæ se humi diffunderent, quamuis ipse interpres Serapionis ipsius sententiam ineptissime explicauerit. Cæterum non minus somniasse videntur de Schœnianthi calamis, cum omnes Græci Dioscoridis codices tam manu scripti quam typis excusi, qui ad manus sunt, habeant, χνόοις δὲ τοῦ ἄνθους καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, quemadmodum legunt Hermolaus, Ruellius, Marcellus, & Cornarius præcipui Dioscoridis interpretes, quorum nemo habetur qui in suis versionibus calami non meminerit, quos si legissent Monachi, fortasse non ita temere fabulati fuissent.

Castigatio.

Cap. 19.

Monachorum inscitia.

Lib. 1. cap. 16.

SANTALVM RVBRVM.

MEdicamentorum profecto omnium ignari, non parum me accusant in Santalo rubro, quod illud scripserim non esse odoratum, quum tamen contrarium (vt ipsi dicunt) reperiatur. Fateor quidem vera loqui Monachos. Sed è contra eorum de odore detestor sententiam, cum nusquam hactenus repertum sit Santalum rubrum, quod per se fuerit odoratum. Per se inquam, quod quandoque eueniat, vt dum cum cæteris Santalis conuehitur, ascititio eorum odore ex contactu spirare soleat, quemadmodum & vestes, & linteamina odorata fiunt, vbi vel Moschum, vel Ambarum, vel alia quæuis odoramenta iis interponuntur, id quod tractu temporis euanescit vbi in posterum ab odoratis secernantur.

Rubrum Santalum nõ est odoratum.

CANCA-

CANCAMVM.

Monachorum querela.

AC iam propemodum vereor, ne tu, qui rei medicæ studiis admodum delectaris, fastidias in audiendis innumeris horum Monachorũ erratis. Sed velim hæc æquo feras animo, cum tu ipse hæc incommoda tibi paraueris. Conqueruntur Monachi, quod eos reprehenderim in Cãcamo, quod pro Cancamo, sanguinis draconis lachrymam substituerint in ea Antidoto, quam Diallacã vocant, propterea quod Cancamum menses suppressos eliciat, contra vero lachrymas illa prohibeat. Atqui cum non nouerim (aiunt) multis in plantis contrarias esse facultates, vt exempli causa in ipso Cãcamo, cuius nõ solum (teste Dioscoride) facultas est, vt menses remoratos prouocet, sed vt sanguineas gingiuarum fluxiones cohibeat, me ignorantiæ acriter accusant: quinetiam vt non abs re de me conqueri videantur, videri apertissime clamant hasce contrarias facultates non in Cancamo solũ, sed in maiori & minori centorio, in phillirea, in alismate, in medio & in aliis quam plurimis, adduntque præterea vt suam magis videãtur comprobare sententiã, mastichem, teste Galeno, constringere, ac pariter emollire. Id quod etiã à me scriptum esse sciunt capite de prunis, vbi affirmare non dubitaui Pruna, Tamarindos, & Myrobalanos aluum & exoluere, & simul constringere posse. Verum non possum horum satis demirari ignorãtiam: siquidem cum Dialacca antidotum Cancamum excipiat eam tantum ob causam, vt iecur, & ventriculum roboret, ac eorundem, & lienis infarctus expediat, ictericos iuuet, menses eliciat, & aquas cutem subeuntes pellat, videas tu obsecro, qua ratione lachryma, quã Draconis sanguinẽ vocant, cui tantũ vis inest adstrictoria, Cancami loco tã temere substitui possit. Caueant itaq; Myropolæ ne tã detestandũ sequantur errorẽ Monachorum scriptis delusi, & ne falsa eorũ doctrina morbos augentes affectos subinde facile in necem trahãt. Quod autẽ dixerit Dioscorides admoto Cancamo sanguinem è gingiuis manantem cohiberi, vt Monachi affirmant, profecto me legisse non memini. sed quod gingiuas humore prægnantes attenuet, ea sane facultatis ratione, qua pariter obesos extenuat. Somniarunt itaq; Patres, Cancamum sanguinis profluuia adstringere, cum nec apud Græcos, nec apud Arabas id vsquam reperiri possit. Ad id autem quod dicunt, me non nouisse quam plurimas esse plantas, quæ contrariis constant facultatibus qualitatibusq;, nil aliud respondendum succurrit. quam quod ipsi recte de suo testantur mendacio. Siquidem dum affirmant id me in Mastiche, Prunis, Tamarindis & Myrobalanis cognouisse, tu facile nosse poteris quam stulte se suo iugulauerint gladio.

Castigatio.
Cancami vires.
Sanguis Draconis.
Myropolæ admonentur.
Lib. 1 cap. 23.
Monachi suo ipsorum gladio iugulati.

COCCOGNIDIVM.

Piper montanũ.

SCripsi quidem, nec id vnquam fateri erubescam, Coccognidium Ananiensibus Piper montanum appellari, etsi monachi id mihi vitio vertant, & rem aliam montanum Piper esse velint. Thymelææ enim baccæ, quæ Coccognidium Dioscoridi dicuntur, adeo piperi similes sunt, vt nil mirũ, si rustici similitudine persuasi, has baccas in montibus prouenientes Piper montanum vocauerint. Nam & Theophrastus libro nono cap. 22. de historia plantarum, vbi de Pipere egit, illico de Gnidio grano meminit, vtpote quod maxime piperis faciem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Atqui facile concedam, aliis fortasse in locis fieri posse, vt incolæ alterius generis baccas montanum piper appellent, quod sciam alias etiam esse plantas, quæ pro regionum more variis vocantur nominibus, quibus aliæ etiam alibi vocantur plantæ, vt exempli causa de Cichorio dicam, quod id quibusdam Italiæ locis vocatur Girasole, quo nomine in eadem Italia appellãt alii Ricinum. In foro Iulio Abrotanum vbiq; appellatur Veronica, quæ tamen maxime differt à Germanorum Veronica: Ideoq; non ob id fatebor iure in me scripsisse Monachos, præsertim quum quid velint pro montano pipere non dixerint.

Plantæ regionũ more diuersis vocantur nominibus.

MYRTINVM OLEVM.

Castigatio.

QVod cum Myrti foliis, ac baccis Myrtinum oleum parari dixerim, fateor. Atqui etiã fateor perpetuo hallucinari Monachos, quippe qui tam temere negare audeant Myrtinum oleum Mesui nusquã cum fructib. parari. Siquidem is Myrtinũ oleum eodem modo parari scribit, quo paratur è Cydoniis malis. Cuius parãdi ratio, Mesuis ipsius testimonio est, vt non solum Cydoniorum malorum succus, sed ipsa etiam mala tesseratim incisa in oleo decoquãtur. Quamobrem non satis admirari possum euanidam Monachorum censurã, & quod tam aperte negare nõ dubitauerint, vllo pacto Myrteas baccas in myrtino oleo imponi debere. Cæterum nostra huiusce olei parandi ratio Mesuis non est, nec etiã Dioscoridis, sed secundum sententiam nostram: quam si improbauerint Monachi, parum sane moror, cum nullo iure me Mesuem sequi quispiã cogere possit. Verum ipsi merito quidẽ arguendi sunt, quod in Myrtino oleo parando suum Mesuem, in quem commentati sunt, non sequantur, nec eius doctrinam recipiant & aliam huiusce olei parandi rationem a se inuentam afferant.

Myrtini olei parandi ratio.

PISSASPHALTVM.

SCripsisse me, Pissasphaltum nil aliud esse quam picis asphaltiq; mistionem quandam, non memini, nec vllibi in meis habetur scriptis. Quamobrem neminem mihi vitio vertere putarim, si dixerim hoc etiam somniasse Monachos. Scripsi quidem id dixisse Pliniũ, quod etiam iterum affirmo. Sed cur Matthiolum non Plinium persequuti sint Monachi, ii obsecro respondeant, quibus veritas cordi est, & horum iam norunt insaniam, quã eo magis vinculis coercendam putarim, quo insipidius affirmare deprehenduntur Sodomeum bitumen modo Asphaltum, modo Pissasphaltum (quod est falsissimum) Græcis appellari.

Lib 24. cap. 7.
Monachorum imperitia detegitur.

MACER.

Monachorum in Macere querela.

FAlso hallucinari nos in macere, inquiunt Monachi, scribit Matthiolus, cum tamen in hoc ille plurimũ cæcutiat, dum comprobare contendit, Dioscoridis Macerẽ à vulgari Mace plurimum differre: Quinetiã falso Serapionis autoritatem adducit, ꝙ nõ scribat aliud esse Dioscoridis Macer, sed quod aliter illud appellauerit Dioscorides. Verum si ita res se haberet, vt ille inquit, ꝙ scilicet differret Dioscoridis Macer à Mace Serapionis, quidnã Galeni sententiæ respondebit? Fateri quidẽ cogetur se in quã maxima versari errore. Patet error Serapionis testimonio, quippe qui Galeni verba referẽs, antea quã Dioscoridis verba afferat, nõ scribit Galeni Macerẽ a cõmuni Mace differre. Quib. facile conijciet quispiã idem esse Galeni Macerẽ cũ Mace Serapionis. Ideoq; si Galeni Macer nihil differt à Serapionis Mace, & Diosc. macer differt à Mace Serapionis, ergo Dioscoridis Macer à Galeni Macere differt. Quod tamẽ falsum esse conuincitur. Adhac tametsi Dioscoridis codex, quẽ vertit

Monachorum argumentum.

vertit ipse Matthiolus, & alia quædam exemplaria de Maceris acuitate nihil meminerint, id euenisse certũ est, scriptorum incuria & negligentia, cuius erroris manifesto est argumento Serapio, qui Dioscoridis verba referens acutum Macerem facit, quemadmodum & Galenus. Nec desunt aliorum autoritates, quas breuitati indulgentes prætermittendas duximus. Hæc Monachorum sunt verba: Quæ quam friuola, quam inania insulsaq; sint, quamq; eorum argumenta valeant & veritatem resipiant, illico cognosces. Scias itaq; velim Galeni verba apud Serapionẽ nihil prorsus attestari pro Monachis, sed contra eorum sententiã apertissime affirmare. Quandoquidem simulac scripsit Serapio in ipso capitis principio sub titulo Bisbese ex Isaaci autoritate de nucum Myristicarum Mace, illico subiunxit aliorum testimonio (Dioscoridis & Galeni intelligo) alium reperiri Macerem, qui cortex est, allatus non è Græcorum regione, sed aliunde, crassus, flauus, & admodum astrigens. Quibus palam fit Serapionis ipsius testimonio, duo proculdubio reperiri Maceris genera, quodq; vltimum genus Dioscoridis & Galeni sit Macer. Postremo huic generi statim coniunxit Serapio verba Galeni, vtpote qui non ignorabat de hoc scripsisse Galenum, vt quis facile ex iis Galeni verbis cognoscere potest, cum proculdubio affirment Galeni Macerem ex India non ex Græcia afferri, quodq; is cortex sit in quo plurimum sit terreæ qualitatis. Quibus palam est euanidum, inane, falsumq; esse Monachorum argumentum, & proinde falsam quoq; esse consequentiam: Ad veritatẽ enim copulatiuæ (vt Dialectici attestantur) requiritur vt vtraq; pars sit vera: Verum quum hic prior falsissima sit, ergo, &c. Augent præterea nostras in Monachos rationes Arabum nomenclaturæ, etenim vt aperte patet Auicennæ testimonio, vocant Arabes nucum myristicarum Macem, Bisbese: Alterum vero Græcorum, Talisfar, de quo, non de Bisbese apud Serapionem, scribit Galenus, cum inquit: Talisfar est cortex qui ab India defertur. Cæterum mirum in modum hallucinari Monachos magno tibi ac cæteris erit argumento idem Auicenna, qui cum sciuisset Maceris duo esse genera, de his diuersis scripsit capitibus, diuersis inscriptis nomenclaturis, nempe de Arabum Macere sub Bisbese, de Græcorum vero sub Talisfar, quemadmodum palam est fecisse Serapionem. Adhæc manifeste patet Galeni Macerem cum Mace myristicarum nucum nihil habere cognationis ex iis qualitatibus quas illi tribuit Galenus libro. 6. de simp. med. facultatib. Macer, inquiens, cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia, iucundum sane redolens, vt pleraq; aromata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida paucula vero calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;. Proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisq; differentia, neutrum insigniter efficiens. Hæc ad literam Galenus. Quibus quidem clarissime colligi potest longe satis à Mauritanorum Mace, differre Galeni & Dioscoridis Macerem: Siquidem ipse non reperio Arabum Macem esse acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ, quin potius si mandatur fauces non parum vellicat, & os plurimum excalfacit, odorem iucundũ perfundit, & leuiusculum quendam amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quo facile quispiam rei Medicæ peritus dixerit, Arabicum Macim tantum calidi quantum sicci concepisse, vel fortasse plus calidi, & quod pleraq; eius essentia sit tenuium partium, omnisq; adstrictionis & frigiditatis expers. Adhæc maximo sunt argumento, Macim & Macerem nihil inter se habere cognationis Dioscorides, Galenus, & Paulus, quum ij nusquam de Myristicis nucibus meminerint, quarum Macis est tegumentum. Quippe si Macer qui tunc eis conuehebatur ex India, vulgaris fuisset Macis, credendum non est, quin etiam cum illo adueherentur myristicæ nuces, quarum historiam & facultatem describere non prætermisissent, quum inter peregrina aromata non infimũ habeant locum. Postremo rem omnem aduersus hosce Patres concludit Plinius, qui de Græcorũ Macere agens, Macer, inquit, qui ex India aduehitur cortex est rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. Porro ad id quod dicunt scripsisse Serapionem aliter nominare Macerem Dioscoridem, & non vt ego scribo, aliud esse Dioscoridis Macerem, nihil sane moror, quum vtraq; lectio Monachis refragari videatur. Etenim si aliter Macim nominauit Dioscorides, verum præbet indicium, eum de communi Mace nõ intellexisse, ipsa ab hac diuersa nomenclatio: quinetiã & ea, quæ subsequuntur ipsiusmet Dioscoridis verba. Ea enim secũdum Serapionis interpretationẽ omnino contra Monachos affirmãt, cum dicant, Machir cortex est ligni siue coriũ, &c. Et non Machir est cortex nucis Muscatæ, vt fortasse somniarũt Monachi. Cæterũ ad argumentũ illud, quod dicunt Dioscoridis codicẽ, quem ego sum interpretatus, & alios quãplurimos, non esse genuinos, quod in Maceris historia nihil acuti saporis meminerint: respõdeo nõ Dioscoridis codices hoc loco esse deprauatos, sed Monachos ipsos vna cũ Serapione: quum nunquã repertus sit Græcus codex, nec manu scriptus nec typis excusus, quinetiã nec Latinus cuiusuis versionis, qui acuti saporis mentionẽ fecerint. Id quod manifesto arguit, vel in hoc aberrasse Serapionem, vel illa interpretis esse verba. Nec obstat quod id scripserit Gelenus. Quandoquidẽ is (vt omnibus palam est) Dioscoride longe fuerit diligentior in expendendis medicamentorũ saporibus & qualitatibus cum primis tum etiam secundis: Ac hinc factũ est, vt nunquam scripserim ego Græcorũ Macerẽ non esse acutum.

Cap. 2. — Serapioni Macis genera duo. — Monachorum argumentũ vanum. — Maceris & Macis apud Arabes differentia. Talisfar. Bisbese. — Lib. 12. cap. 8. — Castigatio.

CANINVS RVBVS.

A Macere ad Caninum rubum veniunt his verbis: Non declarat Matthiolus quid sit Caninus rubus: Atqui quærit Plinij testimonio comprobare Cynosbatum à syluestri rosa plurimũ differre, idq; præsertim quod Plinius peculiaria faciat capita de duobus Cynosbati generibus, quæ maxime à Dioscoridis Cynosbato differunt: quinetiam quod Theophrastus speciatim scribat tum de syluestri Rosa, tum de Cynosbato alio à Dioscoridis Cynosbato, asserens subinde Matthiolus nos vna cum Marcello non parum in re hac aberrasse: Sed reuera ipse hallucinatur, cum non videat nos de multis scripsisse plantis, quæ cum compluribus conueniunt stirpiũ generibus, vt, exempli causa, hæc Cynosbati demonstrat planta, quæ & in rosarum, & in ruborum genere haberi potest: & proinde mirũ non est, si Plinius eã vocauerit Cynorhodon, & Dioscorides Cynosbaton, quod idem profecto designat. Cæterũ fortasse Plinio differentiæ causa Cynorhodos dicta est hæc planta: Siquidẽ is de duobus aliis Cynosbati generibus speciatim egit. Nec obstat quod ab hoc differat Theophrasti Cynosbatos: namq; & is, quemadmodum & Plinius, hunc Dioscoridis Caninum rubum recensuit vna cum syluestribus rosis, illico pro rubo Canino aliam plantã subiungens à Dioscoridis Cynosbato plurimũ differentem. Vbi autẽ scribit Dioscorides rubi Canini fructũ oliuarũ nucleis similem esse, non de magnitudine, sed de forma tantũ intelligit: ac ita omnia sunt clara, vt clarus etiã videatur Matthioli error. Quod deinde vna nomẽclatio pluribus cõueniat plã-

Monachorum obiectio.

tis testatur apertissime Plinius, cum dicat Lilium quoddam rubrum vocari Cynorrhodon, & Capparis plantã aliquibus appellari Cynosbaton: quãuis præter id habeatur rosa quædam syluestris, quæ fructum edit oliuæ nuclei magnitudine. Hæc illorum sunt verba. Sed cuius sint valoris, & quã inania ac fabulosa, iam audies. Fabulosa, inquam, quod nusquam a me scriptum sit, Plinii & Theophrasti Cynosbaton differre à Dioscoridis Canirubo, sed tantum horum Cynosbaton plurimum differre à syluestri rosa: quo fit, vt vbi præmissa sunt falsa, quæ sequuntur vera esse nequeant. Præter id quod Cynosbati planta tam cum rosarum, quam cum ruborum generibus cognationem habeat, insipida quidem videtur sententia. Quippe hoc argumento assereret quispiam, citra tamen rationem omnem, inter syluestres rosas & rubos, qui mora proferunt, nullam intercedere differentiam. Sed quis tam fuerit amens, qui non nouerit hasce plantas floribus, fructibus, caule, foliis, aculeis, & radicibus inter se maxime pugnare? Nemo sane id vnquam affirmarit nisi prorsus desipiat. Ad hæc nullibi, quod legerim, viderimq́;, inter syluestres rosas Canini rubi meminere vnquam Theophrastus & Plinius, etsi id fortasse somniarunt Monachi. Cæterum ad id, quod aiunt Cynosbaton fructum ferre ossis oliuæ similem figura non magnitudine, nil aliud verius dici potest, quam quod in hoc, quemadmodum & in cæteris, cæcutiant. Probatur hallucinari Monachos ipsiusmet Dioscoridis testimonio: Siquidem is de cappari, & corno arbore agens, proferre hos inquit fructus oliuæ similes, quibus facile quispiam nouerit hic de magnitudine & forma intellexisse Dioscoridem: quum sensibus nostris palam sit, harum plantarum baccas non forma solum, sed etiam magnitudine oliuas referre. At si Monachi in Dioscoridis lectione versati essent paulo diligentius, hæc fortasse non ita ignorassent. Etenim is vbi vel flores, vel fructus, vel folia cum aliis plantis comparat, nisi ad vnguem tam in forma, quam in magnitudine sibi correspondeant, semper addit magnitudinis, & paruitatis differentias. Id, quod in huiusce plantæ fructu minime prætermisisset, cum omnibus palam sit, rosarum syluestrium fructus, non solum oliuarum nucleis, sed etiam ipsis oliuis esse longe maiores. Verum prorsus dementatos esse Monachos facile coniicies, si recte perpenderis, quod hic asserant Cynosbati baccas oliuarum nucleis esse æmulas, & in Mesuiis commentariis de Diamorone agentes huiusce plantæ fructum pyris similem faciant. Præterea nunquam Dioscoridem scripsisse reperio, Cynosbati fructum semẽ aliquod includere, quemadmodum in rosarum fructu cernimus. quippe is copiosissimo semine refertus est non lanugineis floccis tantum, vt Dioscorides inquit, & eum sequutus Galenus. Cæterum non possum subinde demirari Monachorum fidem, quippe qui asserere ausi sunt, illico post syluestres rosas de alio Canirubi genere scripsisse Theophrastum, quum tamen is de domesticis, & syluestribus rosis egerit libro & capite sexto de plantarum historia: de Canirubo vero libro tertio capite 18. inter alia ruborum genera, non inter syluestres rosas, quemadmodum fecit Serapio Theophrastum imitatus. Sed differre Cynosbaton a syluestri rosa idem testatur Theophrastus libro & capite nono de plantarum historia. Siquidem is Canirubi fructum auerso flatu colligendum esse scribit, alioqui periculum oculis imminere: id quod aperte demonstrat super eo vel tenuem quandam lanuginem, vel puluerulenti aliquid insidere, quod si a vento expellatur in colligentium oculos, cæcitatis periculum imminere. Quod tamen in syluestrium rosarum fructu nunquam visitur. Postremo si Dioscorides sciuisset, nil aliud esse Caninum rubum quam Rosam syluestrem, sat erat illi profecto dicere, quod Caninus rubus Rosæ esset omnino similis, non autem quod arboris instar assurgeret rubo longe maior, quodque folia ferret Myrto latiora, à quibus rosa plurimum differre videtur. Theophrastus Canirubum punicæ speciem referre ait, quæ cum folia Myrto similia proferat, non putarim ego differre Theophrasti Cynosbaton à Dioscoridis canino rubo.

Inanis ac fabulosa ostenditur Monachorum sententia.

Ruborum & Rosarum differẽtia.

Insipida de Cynosbati fructu censura. Castigatio.

Cynosbati fructus qualis.

Cynosbati fructus quo pacto colligendus.

SYLVESTRIS OLEA.

NEscio profecto an temeritati vel inuidiæ, an stultitiæ vel ignorantiæ, vel fortasse malitiæ ascribendæ sint hæ Monachorum calumniæ, quum nihil prorsus rationis aut veritatis resipiant. Negant audacter Monachi, fidem nostram insimulantes, syluestres oleas vllis rigere aculeis, nec vllo authorum testimonio contrarium comprobari posse. His, vt censuræ plus fidei authoritatisque adiungant, addunt se plures vidisse in Apulia olearum plantas, tam domesticas quam syluestres quam ego fere viderim folia: sed quantum a veritate absit eorum fides, tu ipse tibi facile testis esse poteris, quum in agro nostro Senensi syluestris Olea frequens habeatur. Quin etiam idem cæteri testabuntur quamplurimi rei plantariæ studiosi, ad me quotannis Patauio (quæ eorum est humanitas) huc Goritiam proficiscentes, qui amplum syluestris oleæ ramum firmissimis aculeis rigentem inspexerunt, ex Arbi Hadriatici maris insula aduectum, & ad Monachorum deliramenta apprime vtilem.

Infirma monachorum fides.

Manifesta Monachorum temeritas.
Olea syluestris spinosa.

CORNVS.

SEd in Corno quid dicunt? me perperam scripsisse ex Theophrasto, Cornum arborem folia ferre Amygdalæ, à quibus longe magis distãt, quam à Salice Ficus: quinetiam nec nouisse, vel in hoc loco in Theophrasti codice subesse mendam vel fortasse Cornum nunquam vidisse Theophrastum. Præterea, vt etiam Geographiæ se non imperitos ostendant, addunt nusquam legi in Theophrasti codice Idam Troiæ esse montem, sed montem Idam in Creta tantũ haberi insula. Ex quibus facile quispiam sanæ mentis coniicere poterit, quanta sit horum in Geographicis lectionibus ignorantia. De Ida Troiæ monte ob Paridis indicium famosissimo scribunt apertissime Strabo, Ptolemæus, Plinius, Pomponius Mela, & cæteri clariores Geographi, quorum non solum volumina non legere Monachi, sed nec (pace eorum dixerim) eorum fortasse nouere nomina. Atqui vt sapientior aliquantulo eorum euadat cuculla, sciant velim, haud nos latere in Creta quoq; esse montem nomine Idam, cum sæpe legerimus apud Virgilium:

> Dictamnum genitrix Cretea carpit ab Ida.

ac idem à Geographis omnibus describatur. Verum non ob id dixerim, vt somniare videntur Monachi, apud Troiam alium non haberi eiusdem nominis montem, longe famosiorem. Is enim Geographorum omnium consensu altissimus mons est ad Troadem spectans in quo ingentissimæ habentur syluæ, præsertimque resiniferarũ arborum, quod facile ex Theophrasti lectione quispiam coniicere potest, quippe qui sæpe sæpius Idæ & Idearum plantarum meminit. Atqui Theophrasto, qui plantarum historiam non Geographiam describit, non fuerat opus addere Idam esse Troadis montem, cum id cæteros, præter Monachos, haud latere non ambigeret. Quod

autem

Monachorum in Geographia ignorantia.
Ida Troiæ mons.
Castigatio.

autem scripserim ex Theophrasto Cornum arborem quæ in Ida monte crescit, folia habere Amygdalæ, fateor, cum hoc ex Theophrasto facile probare possit. Sed me credidisse, vel scripsisse, nostratem Cornum, qua nihil mihi notius est, Amygdalæ esse foliis, nunquam sane fatebor. Lib. 3. cap. 11. de plant. hist. *De Idæ vero Corno, quam nunquam vidi, nullam ego certam possum afferre sententiam, nec tamen est quod prohibeat, quin libere credere queam, Cornum in Ida nascentem folio esse oblongo Amygdalæ æmulo, quum de foliorum in plantis varietate ac forma pro regionum natura nulla sit apud autores controuersia. Quamobrem id potius mihi credendum statuerim, quam temere cum Monachis affirmandum Theophrastum non nouisse Cornum: etsi recte sane quispiam dubitare posset Theophrasti codici hoc in loco subesse mendam.*

NVX VOMICA ET METELLA.

R*Esipiscentne vnquam hi Patres Reuerendi? Vix id mihi persuadeam, nisi fortasse cum ad Elleborum venient. Nam vbi iam cum Vomicis, & Metellis nucibus, quæ propria sua ipsarum facultate delirium faciunt, iis aliquandiu sit immorandum, verendum est ne tam propere ad mentem & rationem reuocentur. Scribunt me in hisce censendis nucibus adeo esse hallucinatum, vt quid de iis scripserim nesciam: quum eæ nuces, quæ inter Myristicas reperiuntur nec Vomicæ sint, nec Metellæ, sed nucum Myristicarum monstrum, in quibus nulla cognoscitur deleteria facultas, vt ego mihi persuadeam. Verum Monachis danda nunc venia videtur tanquam ab hisce nucibus dementatis, & eorum toleranda calumnia: Calumnia,* Monachorum calumnia exploditur. *inquam, quod nusquã à me scriptum sit reperiri Vomicas nuces, nec etiam Metellas inter Myristicas, quæ sumentibus necem inferant.*

LAMPSANA.

N*Egant me nosse Lampsanam, quod scripserim hanc flore esse albo, quodque in Italia non vsurpetur in cibis, quum genuina flore sit melino, & in Apulia frequentissime in cibum veniat, vbi omnibus & pueris etiam ipsis notissima habetur. Quibus recte respondi posse crediderim, quod si diligentius accuratiusque rem plantariã expendissent, & optimos legissent autores, qui plantarum historias scribunt, non ita fortasse facile se omnibus deridendos obiecissent. Scripsi quidem, Plinii testimonio, florem proferre Lampsanam napo candidiorem, non album, vt Monachi somniare videntur: id quod iterum atque iterum affirmare non* Lib. 26. cap. 9. *verebor. Namque tametsi Lampsana melinum proferat florem, quemadmodum & Napus, cum tamen Lampsanæ flos colore sit longe dilutiore, recte sane Plinio scriptum est, hanc flore esse napo candidiore. Quibus verbis videtur voluisse Plinius Lampsanæ florem dilutiori haberi colore quam napi, & non, vt Monachi volunt, absolute candido. Verum si hisce rationibus sibi satisfactum iri negauerint, & me Plinii sententiam haud recte intellexisse contenderint, recte sane obiici poterit, eos legitimam non nosse Lampsanam, quum hæc, Plinii testimonio, album non melinum gerat florem.*

BALSAMITA.

S*Ediam sese offert recriminanda Balsamitæ censura, in qua, quod scripserim Balsamitam vulgo mentham Romanam vocari, non parum me hallucinatum affirmant, quum, vt ipsi dicunt, omnium consensu ea planta genuina sit mentha Romana, quam ipsi Lassulatam vocant. Sed quid aliud rectius responderim,* Castigatio. *quam Monachos sua ipsorum falce sibi secuisse pedes? Etenim quum superius de Cynosbato litigantes ostenderint, probauerintque plures haberi plantas, quæ vno & eodem nomine appellantur, huic vni tantum argumento, si saperent, acquiescere deberent. Cæterum planta, quam ipsi Lassulatam obscuro tamen autore appellant ea est,* Lassulata Monachorum quæ. *quam in hortis passim habemus foliis saluiæ latioribus betonicæ æmulis, per ambitum serratis, colore ex viridi albicante, caulibus cubitalibus, & aliquanto maioribus, corymbaceis floribus melino colore in summitate emergentibus, amaro in vniuersum sapore, & odoris graueolentia. Hæc itaque (vt scio) variis appellatur nominibus, cum quibusdam dicatur herba Diuæ Mariæ, nonnullis mentha Græca, aliquibus saluia Romana:* Saluia Romana. *sed qui mentham Romanam vocauerint, habeo neminem præter Monachos. At si à foliorum forma denominanda fuerit hæc planta, cum illa saluiæ longe similiora proferat quam menthæ, facile coniicient rei herbariæ studiosi rectius huic saluiæ quam Menthæ nomenclaturam conuenire. Cæterum ego vulgaria hæc plantarum nomina parum sane moror, quamuis nunc, vt Monachorum censuram irritam reddam, comprobare compellor non solum meo ipsius, sed tuo etiam testimonio, Balsamitam mentham Romanam nobis appellari: nec ob id tamen negauerim aliis in locis, aliis vocari nominibus, cum sciuerim hanc, Brasauoli testimonio, Ferrariæ mentham Florentinam, & alibi, à crispis foliis Mentham crispam appellari.*

AMBVBEIA.

A *Balsamita ad Ambubeiam veniunt, vbi me perperam affirmasse contendunt Rostrum porcinum* Porcinum rostrum. *appellari Ambubeiam, cum nil aliud sit Ambubeia quam genuinum Cichorium. Atqui (pace eorum dixerim) rectius fortasse responderet quispiam, nil aliud esse Porcinum rostrum quam horum desipientium, quo materiam Medicam pene vniuersam defœdarunt, & inuerterunt. Quandoquidem mea ipsius sententia nusquam scripserim rostrum porcinum esse Ambubeiam, sed vocari quibusdam caninum vel leoninum dentem, nonnullis Monachi caput, aliis vulgo piscia alleto, quibusdam vero etiam Ambubeiam. Id quod facile comprobat Ruellius, qui in indaganda stirpium facultate inter recentiores facile primas tenet: Siquidem is, etsi scripserit primum Cichorium Latinis vocari Ambubeiam: deinde tamen de Ambubeia particulare edidit caput, in quo pro Ambubeia nil aliud intelligit, quam Rostrum*

Castigatio.

porcinum siue Monachi caput. Sed hac non meminisse Monachos non parum demiror, quum ibi tam diu derasum habuerint caput.

OCIMVM.

Ocimi genera tria.
Citratum & Caryophyllatũ ocimum.
Cap. 156. 157. 155.
Castigatio.

IAm tædet profecto cum istis ineptiis me ad nauseam vsque contendere, sed tibi satisfaciendi promptitudo me ipsum vincit. In Ocimo me accusant, quod tantum tria Ocimi genera attulerim, nec Citrati, Caryophillatiue Ocimi meminerim. Scripsi quidem (vt ingenue fatear) tria haberi Ocimi genera, quæ si diligentius expendissent Monachi, nouissent fortasse reperiri inter ea cum Citreatum, tum etiam Caryophyllatum, cum id, cui folia insunt purpureo Amarantho similia Citream malum olentia, nil aliud quam Serapionis Citreatum: illud vero, cui folia insunt parua ac tenuia, iucundissimum odorem spirantia, nil aliud sit quã Caryophyllatum. Etenim si quis Omici genera, quæ Serapioni tribus diuersis capitibus describuntur, diligentius expenderit, facile quidem eadem esse cognoscet, quæ in nostris habentur commentariis. Sed nescio quo vultu se iactent Monachi, se primum Charyophyllatum Ocimum hoc æuo adinuenisse, quum id Serapioni folia paruiuscula proferat, & caulem angulosum, his vero folia melissophylli maiora, & caulem rotundum edat.

SMILAX HORTENSIS.

Lib. 2. cap. 140.
Capreolus quid.
Lib. 4. cap. 7.
Castigatio.

QVod scripserim hortensem Smilacem varii coloris phaselos proferentem capreolos edere, quibus vicinis arboribus, aliisque sustentaculis se implicat, longe a scopo me aberrasse clamant, cum tamen ii hac in re in manifesto versentur errore. Atqui cur non fatear hoc me scripsisse, cum illud idem scribat Dioscorides, & Smilax ille claniculas siue capreolos reuera manifesto proferat? Facile hoc non negassent fortasse Patres, si omnes huiusce plantæ partes, notasque diligentius expendissent, sique non ignorassent quid Capreolus Latinis, quid ἕλιξ Græcis designet. Siquidem hortensis Smilax seu (vt illi vocant) Indicus phaselus capreolus vtrinque in caule profert, qui etsi vitium, & cucurbitarum capreolis per omnia similes, non cernantur capreoli, tamen sunt iis per omnia similes, qui in aspera Smilace, in altera Clematide, & in Periclimeno habentur. Ac proinde recte scribit Dioscorides Clematidem alteram repere per arbores, vt Smilax. Cæterum cum hisce plantis capreoli bicornes non sint, sed vno tantum processu prodeant, paruo emergente in cacumine folio, putant patres hosce processus, quibus hortensis Smilax arboribus se implicat, haudquaquam appellari posse capreolos, sibi (vt puto) persuadentes ita a capreolorum cornibus denominari. Porro si haud ignari vocabuli energiam intellexissent, & sciuissent capreolum Latinis à capiendo suam duxisse denominationem, & ἕλικα Græcis à verbo ἑλίσσω, quod vertere, circumuoluere, circumflectereque designat, suam trahere originem, nouissent profecto capreolos à bicorni forma minime denominari. His itaque palam fit, non oportere plantarum capreolos omnes esse bicornes, vt fortasse sibi persuasere Monachi. Quibus tamen danda venia fuerit, quum magis diuinis lectionibus quam humanis operam nauarint.

CHELIDONIVM MINVS.

Testiculus Sacerdotis.
Faceta castigatio.

SVbdubitaui quidem an planta, quam Chelidonium minus vocant, genuina, ac legitima dici debeat, cum teste Galeno minus Chelidonium vsque adeo acutum sit, vt exulceret ranunculi modo. Atqui ob id nusquam me affirmasse scio hanc herbam Chelidonium illud esse non posse, cum omnes in vniuersum notæ Chelidonium minus quam maxime referant. Quinimo vt comprobarem legitimum esse, ea quæ de Aro scribit Galenus in medium attuli. Nam, exempli causa, si vt ille inquit, Arum Cyrenis omni exutum acrimonia rapi modo estur ab omnibus in cibis, & in Græcia perinde ac in Italia tanta illi sit acrimoniæ vis, vt non solum mansum linguam, & fauces acerrime vellicet: sed etiam cutem exulceret appositum, non est sane quod prohibeat quin hoc idem in minori Chelidonio effecerit natura, præsertim cum in hac planta nulla penitus sit nota, quæ reclamare videatur. Hæc itaque etsi scripserim, vt meam soluerem dubitationem, non ita tamen temere à Monachis accusari debeo. Nec etiam quod ob acrimoniæ defectum subdubitarim testiculum Sacerdotis (vt vocant Monachi) minus esse Chelidonium: Namque cum sciam de incertis dubitare, virtuti potius quam vitio esse ascribendum, nec vllibi de testiculo Sacerdotis verbum fecerim, Monachos in seipsos latrare sinam, & de suis inter se contendere testiculis, in quibus an aliqua reperiatur acrimonia ii rectius testabuntur.

RHABARBARVM.

Rhabarbarum à Rhapontico differt.
Castigatio.

RHabarbarum à Rhapontico differre adeo firmis rationibus in nostris comprobauimus commentariis, vt nil aliud Monachis contrarium sentientibus mihi respondendum sese offerat, quam quod extremæ dementiæ sit Rhabarbarum cum Rhapontico æstimare. Nam cum nullis argumentis, nullis probatorum scriptorum testimoniis contendant, nihil Rhabarbarum à Rhapontico differre, cum aura mihi certandum non est, sed sinere Monachos sua frui ignorantia, perinde ac cæteros sui similes, qui tantum suis opinionibus addicti in pertinaciæ fimo iacere malunt, quam nitidis ac floridis acquiescere rationibus.

ARISTOLOCHIA CLEMATIS.

SEd quam temere in clematide Aristolochia, quam tantum abest vt nouorint, vt ne viderint quidem, me insimulent, tu tibi ipse facile iudex esse poteris, vbi commentarios nostros Latino sermone conscriptos nunc

primum

primum edendos legeris. Ibi enim non ſolum Monachorum cenſuram, peruerſamque ſententiam exploſam reperies, ſed Cordi, Adami Loniceri, & aliorum quorundam opiniones confutatas cognoſces, quippe qui cenſeant eam genuinam eſſe clematidem Ariſtolochiam, quam vulgus longam exiſtimat. Clamant Monachi maxime hallucinari Matthiolum, quod aſſerat fateaturque, non ſolum non cognoſcere clematidem Ariſtolochiam, ſed in Italia haberi neminem, qui eam demonſtret, cum tamen vbique hæc in vineis, aliiſque in locis habeatur frequentiſſima, & dactylite vbique copioſior, quam putant me nunquam vidiſſe, & ob id haudquaquam ſe ambigere aiunt, me Clematidem pro dactylite perperam accipere. His itaque cum (vt antea dixi) ſatis ſuperque reſponſum ſit in Latina illa editione, quam propediem dabimus in lucem, & ne in hiſce inanitatibus plura quam deceat ætatis noſtræ momenta euaneſcere permittamus, non eſt cur ea quæ antea ſcripta ſunt hic à me repeti expectes.

Monachorum cenſura exploſa.

RVTA SYLVESTRIS.

QVam temere aſſerant ea omnia, quæ de ſyluestri Ruta in meis ſcripſi commentariis, è ſuis in Meſuem ſcriptis eſſe deprompta, vnicuique facile conſtabit, qui eorum, & meos legerit commentarios. Sed nolit, obſecro, Deus Optimus Maximus, vt tam ſim amens, vt Monachorum ineptias imiter vnquam, in cenſenda ſecundi generis Ruta, quum ibi nil aliud habeant quam ſomnia, deliramentaque, tam clara tamque euidentia, vt nullis non riſum excitare poſſint, ſimulque ſtomachum mouere. Si enim (vt rem hanc exordiar) ſimulac longa verborum ſerie de altera ſylueſtri Ruta, quam Armolam vocant Arabes, egerunt, concludunt tandem, ac ſuadent, cum hæc non habeatur niſi rariſſima in Italia, Myropolas eius vice recte vti poſſe Androſæmo, quod Hypericum vocamus, quum nil aliud Hypericum ſit quam genuina ſylueſtris Ruta altera. Qua in re vſque adeo deſipiunt, vt non ab re mihi verendum ſit, vt vllo vnquam tempore ad mentem reſtitui poſſint. Sylueſtris primi generis Ruta, Dioſcoridis ipſius teſtimonio, in omnibus ſuis partibus hortenſi eſt ſimilis, præterquam quod guſtatu ſit acriori. Hæc in Goritienſi agro Saluatino, & Gargano montibus, adeo copioſa prouenit, vt toti fere Europæ pro parandis medicamentis ſufficere poſſit: quam qui viderunt rei herbariæ ſtudioſi, horum deliramenta, quæ me ſibi furatum eſſe mentiuntur, perpetuo deridebunt, quinetiam qui hæc legent, quum illis palam fiet in quam multiplici hic verſentur errore: In multiplici errore, inquam, quod primum exiſtimauerint Sylueſtrem Rutam ab Androſæmo, & Hyperico nihil differre: Deinde quod putauerint Androſæmum, & Hypericum vnam, & eandem eſſe plantam, quum tamen Dioſcorides de his ſeorſim, tanquam de differentibus plantis egerit. Poſtremo quod prodiderint hanc primi generis ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride eſſe deſcriptam, magnamque habere cum Hyperico cognationem, quod potius ſomniaſſe quam ſenſuum iudicio ſcripſiſſe videntur Monachi, quum non huius Rutæ caput ſit, in cuius fronte in quibuſdam falſis codicibus illa leguntur, quæ doctiſſimorum virorum teſtimonio hic aſcititia, Hyperici autem propria cenſentur: ſed eius quod proxime ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alii Moly, alii Armolam vocant, deſcribitur hiſtoria.

Monachorum in ſylueſtri Ruta ridenda opinio.

Lib. 3. cap. 45.

Caſtigatio.

PANAX.

QVod Meſues in deſcribendo Panace aberrauerit, & Aſclepium cum Heracleo confuderit, fatentur ſane omnes contra Monachorum ſententias, Medicæ materiæ ſtudioſi, qui in Meſuis codice Panacis caput perlegerunt. Gummi enim, quod Opoponacum vulgo vocant officinæ, ex Heracleo tantum (vt Dioſcorides inquit) collachrymat, quippe cætera Panacum genera nihil liquoris fundunt. Atqui cum Meſui ex planta defluat Opoponax, quæ ferulaceis ſit foliis, facile quiſpiam noſſe poterit Aſclepium pro Heracleo perperam accepiſſe Meſuem. Etenim Heracleum Panaces foliis non exit ferulaceis, ſed ficulneis. Deinde ſui Panacis caulem facit Meſues cubitalem, quod proculdubio indicat Meſuem Aſclepium deſcribere, quod Dioſcoridis ipſius teſtimonio Heracleum altiſſimum caulem proferat, Aſclepium vero cubito haud maiorem. Quibus palam eſt vna cum Meſue hallucinari Monachos.

Meſuis in Panacibus erratum.

Opoponax ex Heracleo tantũ defluit.

CARVM.

CRediderunt Patres Carotam Italis vulgo vocatam, cuius purpurea radice in acetariis hyeme veſcuntur, legitimum eſſe Carum: quod atteſtantur eorum in Meſuem commentaria, quorum autoritate freti, non leuiter me erroris accuſant, quod vna cum vulgo crediderim illud genuinum eſſe Carum, cuius ſemine paſſim vtuntur Myropolæ, quodque iidem, Mauritanos ſequuti, Carui vocant: ſed in hoc, quemadmodum in cæteris, cæcutire Monachos apertiſſime demonſtrat Carotæ ſemen, quippe quod guſtantibus, mandentibuſque nullam, vel obſcuram admodum, relinquat acrimoniam, nec aliam qualitatem, qua quiſpiam recte aſſerere poſſit ex tertio eſſe excalfacientium & exiccantium ordine, vt de Cari ſemine ſcribit Galenus, & manifeſte apparet in vulgari Caro. Siquidem hoc acrimonia qua pollet, linguam non obſcure mordet, & os (vt Dioſcorides inquit) non ingrato odore commendat. Quin & (vt Galenus ait) manifeſte excalfacit, vrinam ciet, & flatus mirifice pellit, id quod Carotæ ſemini præter Monachos aſcribet nemo, quum id nulla ſit acrimonia præditum, nec aliqua in eo percipiatur caliditatis ſiccitatiſque tam valida facultas, quæ talia præſtare poſſit. Cari hiſtoriam, qui ſcribat antiquorum, habeo neminem, quo fit, vt alia ratione comprobare nequiuerim Carum, quo paſſim vtimur, eſſe legitimum, quam ab ipſius facultate, quæ facilime guſtatu deprehendi poteſt.

Carotæ ſemen.

Lib. 3. cap. 57.

Cari hiſtoriam antiqui non deſcripſerunt.

SYLVESTRE CVMINVM.

A Caro ad ſylueſtre Cuminum veniunt, in quo cenſendo non parum me ignorantia inſimulant, quod non nouerim flauum Melanthium, vel (vt ipſi dicunt) Nigellam citrinam ſylueſtre eſſe Cuminum

primi generis Dioscoridem: sed ii mea sane sententia in magno & aperto versantur errore: quandoquidem,
vt vnusquisque sanæ mentis per se cognoscere potest, nil aliud vnquam fuerit Nigella citrina quam flaui colo-
ris Melanthium, cum neminem lateat, si Monachos excipias, nigellam hanc in alio à Melanthio non
differre, quam in seminis colore. Cætera namque in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique faculta-
te nulla differentia discerni possunt, cum eadem vtrique sint folia, idem caulis, flos idem, capita vtrique per
omnia similia, idemque in omnibus hisce partibus sit sapor eademque facultas. Seminis quoque nulla for-
mæ visitur differentia, sed tantum coloris, quem qui dixerint genus immutare posse, & ex Melanthio syl-
uestre Cuminum efficere, extrema eos teneri dementia proculdubio censebunt omnes rei herbariæ studiosi:
speciem enim immutare poterit coloris in semine vel in floribus varietas, sed haudquaquam genus immuta-
bit. Sed quid multa? nonne hoc idem, in papauerum semine quotidie comperimus? Ex quibus tamen va- 1
rius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiam perspicuum est in hyoscyamo, la-
ctuca, hortensi smilace, anguria, quam cucumerem vocamus in Hetruria, & aliis nonnullis plantis, quarum
semina etsi quandoque albo, quandoque nigro, nonnunquam & flauo rubentique colore varient, non tamen
aliud ab illis plantæ genus constituunt. Nam si, exempli causa, in genere Leucoii, quod albam violam
Latinis designat, non solum Dioscoridi, Galeno, Plinio, ac cæteris plantarum scriptoribus id Leucoium ap-
pellatur, quod album emittit florem, sed etiam quod croceum, quodque purpureum, amentis profecto fue-
rit opinio, quod Nigella citrina Melanthium non sit, quod sola coloris seminis varietate à Melanthio dif-
ferat. Hinc itaque palam fit, vt in hac censenda Nigella, & syluestris huiusce Cumini historia hi Patres,
& qui eos sequuntur, plane hallucinati deprehendantur. Quippe huiusce syluestris Cumini semen, in ca- 2
pitibus mollibus ac rotundis acerosum gignitur, fortasse vulgaris pimpinellæ nostratis modo, quam quidam
sanguisorbam vocant, non autem in capitibus Melanthii instar durum, solidum ac fractu con-
tumax.

Nigella citrina quid.

Seminum color genus plantarum non immutat.

Castigatio.

OREOSELINVM.

SEd in Oreoselino quid somniauere Monachi? Somniauerunt, inquam, quod vna cum Marcello
perperam crediderim montanum Apium, quod Græci Ορεοσέλινον *vocant, semen papauerum modo in*
capitibus proferre, cum tamen hoc sit falsissimum Hermolai & Ruellii testimonio, qui recte sane animaduer-
terunt Dioscoridis codici hoc in loco subesse mendam: ideoque locum hunc pristino candori restituentes scri-
pserunt montanum Apium semen proferre non papaueris, sed cicutæ, quemadmodum cætera Apii gene-
ra. Id quod manifeste demonstrat antiqua Dioscoridis versio, ac etiam Serapionis lectio: siquidem ibi ma- 3
nifeste legitur montanum Apium cicutæ semen progignere. Hæc Monachorum in Oreoselino est aduer-
sum me censura, imo ridenda stultitia, & non vulgaris amentia, quum ego Hermolai, & Ruellii opinionem,
sequutus, imo potius Theophrasti lectione persuasus, scripserim in commentariis meis Oreoselinum haud-
quaquam capitula papaueris modo progignere, sed semen cicutæ æmulum: quod omnibus palam fiet, qui in
meis in Dioscoridem commentariis meam de omni Apio perlegerint censuram. Ad hæc falsum esse con-
uincitur Serapioni proferre Oreoselinum semen cicutæ simile, cum quispiam facile nosse possit, non sine hac
menda fuisse Dioscoridis codicem à quo transcripsit Serapio, cuius hæc sunt verba: Oreoselinum est planta
habens virgam longitudinis vnius palmi aut circa, quæ egreditur à radice vna subtili, à qua plures virgæ par-
uæ egrediuntur, & à virga egrediuntur ramuli plures super quos sunt capitula similia comæ, nisi quia sunt
minora satis, & rotunda, & in eis semen longum. Quibus palam est, quam acutum sit Monachorum 4
iudicium in indaganda stirpium historia, cum non dicat Serapio similia Conio sed Comæ, quod verbum à
Meconio corruptum esse nemo sane inficiabitur, qui non vsque adeo fuerit stupidus, vt nesciat an cicuta
vel papauer capitula proferat.

Castigatio.

Cap. 290.

Serapionis locus explanatus.

CHAMAELEONES.

DVm meam in Chamæleonibus damnant sententiam, quod mihi perperam persuaserim plantas Carlinas
vulgo vocatas genuinos esse Chamæleones, ii profecto in hisce censendis Carlinis prorsus hallucinari de-
prehenduntur, cum nulla dubitatione affirmauerint Carlinam caulem habentem, quam nigrum Dioscori-
dis Chamæleonem hactenus semper existimaui, eiusdem esse Spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν 5
vocant: Alteram vero caule viduam, spinam esse Arabicam, quam Arabes Suchaam vocant. Et-
enim cum spina alba (Dioscoridis testimonio) caulem proferat inanem, bicubitalem, albicantemque per-
inde ac folia, vnde fortasse suam duxit nomenclationem, & flores purpureos: Carlina vero hæc caule fit do-
drante paulo maiore, pleno, non inani, rubro, non albicante, floribus versicoloribus hyacinthi æmulis, non
simpliciter purpureis: nulla ratione dici posse crediderim Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius ru-
fam, de qua fortasse somniarunt Monachi. Neque etiam eos similiter probare posse censeo Carlinam
caule vacantem spinam Arabicam esse, quod nusquam inuenerim scripsisse Dioscoridem spinam Arabicam
caule vacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo sane recte quispiam concludere poterit, Arabi-
cam quoque spinam proculdubio caulem edere perinde ac albam. Cæterum quod firmissimis tum argumen-
tis tum rationibus affirmauerim Carlinas esse Chamæleones contra Monachorum censuram, nec id teme- 6
re ex me tantum depromserim, tibi ac cæteris maxime erunt argumento mei in Dioscoridem commentarii,
qui Latine iam iam è prælis prodibunt in lucem. Quamobrem quum ibi satis sententiam meam de Cha-
mæleonibus comprobauerim, non videtur hic esse opus eadem iterum repetere. Legent (vt spero) quam plu-
rimi rei medicæ studiosi nostros illos labores, qui postea suam de his sententiam ferent, dicentque longe magis
decere Monachos suum colere Breuiarium, quam de simplicibus verba facere: de quibus tamen si tandem
quandoque loqui voluerint, de seipsis loquantur. Siquidem vsque adeo simplices, ne dicam stolidi suis ex
scriptis apparent, vt non parua de seipsis volumina conficere possint. Si hoc posthac fecerint Monachi, &
in suis perstiterint calopodiis, non ita fortasse deridebuntur ab omnibus.

Inutilis Monachorum opinio.

Lib. 3. cap. 12.

Castigatio.

LEVCA-

LEVCACANTHA.

Porro quam falso me accusent in Leucacātha, ipsa mea attestantur commentaria, quæ non ita facile Monachi fortasse in suum peruerterent sensum, si iis tuendæ potius, quam deprimendæ veritatis fuisset animus. Siquidem tametsi dixerim ego non esse omnino reiiciendam eorum sententiam, qui carduum, quem quidam Diuæ Mariæ appellant, Leucacantham putant, quod folia illi sint lacteis quasi maculis infecta, radixque amara ac dura, non tamen id vnquam me affirmasse constat, quemadmodum habet eorum censura. Quandoquidem quum neminem habeam, qui Leucacanthæ historiam scripserit, nec apud Dioscoridem, Plinium ac cæteros, qui de plantis scripserunt vlla habeatur huiusce plantæ nota, præterquam quod sit spinæ albæ similis, nō abre credidere quidam albis illis maculis adducti, ac etiam fortasse radicis amaritudine ac duritie, hanc legitimam esse Leucacantham, quanquam hactenus horum placitis subscribere noluerim.

Falsa Monachorum accusatio.

Carduus Diuæ Mariæ.

TRAGACANTHA.

Negant subinde patres communis vsus lachrymam, quam passim Tragacanthæ gummi vocamus, legitimam esse, quod genuina linguæ subdita, facile (Dioscoridis testimonio) colliquescat, hæc vero nunquam. Quinimo si linguæ supponatur adeo lentescit, ac tenax euadit, vt nullo fere modo dissolui queat. Qua quidem in re toto cœlo aberrant, vt qui Dioscoridis verba perperam intellexerunt. Etenim Dioscorides haudquaquam de sola lachryma linguæ subdita, sed de eclegmate, quod hanc exceperit lachrymam scribit his verbis: Huius increbruit vsus ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasq; destillationes cum melle in delinctu, liquescitq; subiecta lingua. Hæc Dioscorides. Quibus palam est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lachrymā non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subiiciendam, vt clarissimorum medicorum institutione fieri assolet cum Bechicis catapotiis & Diatragacantho, quibus ipsa lachryma commiscetur: quandoquidem cum oporteat medicamenta quibus aspera arteria, pulmones, ac pectus vniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita, sensim leniterque liquescere, vt commode in tracheam percolentur arteriam, voluit ibi Dioscorides eclegmatis vsum describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, quum ita non in pectus, & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Alia huic accedit ratio, quod si lachrymam per se tantum linguæ submittendam intellexisset Dioscorides, subiunxisset quidem, vt sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. Etenim absurdum plane videretur scribere, quod aliquod gummi linguæ subiiciatur paulatimque liquescere cogatur, ac deinde silentio præterire quibus in morbis id faciendum. Quibus itaque rationibus non modo recte, meo quidem iudicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem eclegma, quod Tragacanthæ lachrymam exceperit, linguæ subiiciendum esse, non ipsam per se lachrimam, sed etiam Monachos in hoc, perinde ac in cæteris, esse deceptos.

Monachorū inscitia in explanando Dioscoride.

Lib. 3. cap. 20. Dioscorid. locus explicatus.

HYSSOPVM.

Magno etiam mihi vitio vertunt, meque ineptissime stirpium comparationem facere scribunt, quod (vt ipsi falso calumniantur) totam Hyssopi plantam vnum tantum corymbum fecerim, vt cum chrysocome concordari videretur. Sed profecto nil mirum, quum hactenus ad Elleborum non peruenerint. Atqui quum illuc adire nequeant, nisi prius iter faciant per Hyoscyamum, Papauera, Mandragoras, soporiferum ac manicum Solanum, non parum sane verendum est, ne somno longe altiori addicti eo nunquam peruenire queant, nisi fortasse somniantes. Ego enim, si vera fateri debeam, nusquam vnum tantum corymbum Hyssopi plantam feci, sed quæ densioribus fuerit cum surculis, tum etiam foliis floribusque comam recte imitari. Quibus palam est Monachorum argumenta perperam ex commentariis nostris esse deprompta.

Faceta castigatio.

STOECHAS.

Ab Hyssopo illico ad Stœchadem se conferunt, in qua non parum me aberrasse volunt, quod eam Arabicam esse Stœchadem affirmauerim, quæ Venetias affertur, quum ipsi Arabicam viderint plurimum forma ab altera differre. Cæterum in hoc falsa deprehenditur Monachorum censura, quod non absolute vnquam scripserim Stœchadem omnem, quæ Venetias cōuehitur, ex Arabia deferri: sed quod non solum nascitur Stœchas in Stœchadibus insulis, vnde illi nomen, sed etiam in Arabia, vnde Alexandriam primum, & hinc deinde Venetias defertur. Idcirco non ob id mihi imponere debēt patres, quod scripserim, putarimq; non afferri etiam Venetias Stœchadem aliunde quam ex Arabia, quum id nusquam affirmarim. Atqui Monachi ipsi recte redargui possunt, quod ita temere dicant nullam esse Venetiis Stœchadem, quæ eo ex Arabia aduecta fuerit, cum tamen non desint negociatores, qui Monachorum sententiæ reclamabunt. Ad id autem, quod dicunt Arabicam Stœchadem forma non parum esse ab altera dissimilem, nil aliud contra illos in medium afferam, quam propria eorum scripta, quorum non ita facile obliuisci debebant. Siquidem quum iam diu palam sit scripsisse illos suis in commentariis, nullam aliam inter nostratem Stœchidem, & Arabicam intercedere differentiam, quam quod hæc densioribus sit ramulis: nescio sane qua fronte hic plurimum hanc ab illa differre mentiantur, nisi fortasse dixerit quispiam spuria illa esse commentaria, eaque, pietate ductos, sibi adoptasse patres, nec hactenus ea adeo diligenter perlustrasse, vt de cunctis reminisci queant. Verum ab illis scire velim, quisnam ex Arabia Stœchadem illis videndam transmiserit, si, vt illi aiunt, non affertur in Italiam.

Falsa Monachorum censura.

DICTAMNVM.

Sed & in Cretensi Dictamno in me sua spicula mittunt his verbis: Non declarat Matthiolus cuiusgeneris Dictamnum sit, quod nunc ex Creta passim habetur, quum tamen is scire debuisset tertium illud esse

Monachorum obiectio.

genus, de quo postremo loco meminit Dioscorides. Primum enim nec florem, nec semen profert. Sed tertium illud è contra & flores & semen edit, quo fit, vt illud esse non possit, sed tertium, cum omnibus in confesso sit, Dictamnum quod hoc tempore ex Creta in Italiam comportatur & flores, & semen gerere: quinetiam nec affirmari debere, aiunt, esse hoc Pseudodictamnum. Nam quum hoc in omnibus suis partibus primi generis Dictamno correspondeat, recte sane quispiam censere poterit, neutiquam hoc flores proferre, nec etiam semen. Hæc Monachorum sunt argumenta, quibus probare nituntur, non solum me in censendo primi generis Dictamno plurimum a scopo aberrasse: sed quod Dictamnum hoc, quo passim pro genuino vtuntur Seplasiæ, tertium illud sit genus, quod ex Creta quoque afferri scribit Dioscorides foliis sisymbrii æmulis. Sed quam infœliciter hoc sibi persuaserint patres, testatur apertissime Theophrastus, quippe qui libro nono capite decimo sexto de plantarum historia, simulac de genuino Dictamno, & Pseudodictamno fusius egit, de tertio etiam scribens: Est, inquit, aliud quoddam Dictamnum veluti æquiuoce appellatum: Nec enim speciem, nec vim habet eandem: quippe quod folio sisymbrii constet & ramis condatur maioribus, cuius vsus cum aliis minime conuenit. Quibus palam est prorsus hallucinari Monachos, quum communis vsus Dictamnum folia sisymbrii non habeat, sed Pulegio maiora, crassiora, tomento quodam, siue spissa lanugine obducta, gustu acri mordacique. Quæ quidem notæ tantum tertio illi Dictamno reclamant, quantum genuino, de quo primo loco scribit Dioscorides, omnibus astipulatur modis. Sed deprauata esse ea Dioscoridis volumina, quæ de floribus habent, οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸν φέρει nescierunt Monachi, cum tamen ex Theophrasto comprobari possit. Quippe is loco superius citato de Cretensi Dictamno agens: vsus, inquit, non ramorum nec seminis est, sed foliorum. Siquidem his verbis palam est, Dictamnum primum, & ramos & semen edere, quinetiam per consequens & flores, de quibus apertissime scribit Vergilius libro duodecimo Aeneidos. Sed cum magis deceat Monachos, Prophetas audire quam Poetas, Vergiliana illa Carmina silentio inuoluam. Tu vero si Dioscoridis codicem suo pristino candori restitutum hoc loco habere cupis, ita rescribito. οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸς συμφέρει: id est, neque flos neque semen confert, scilicet, in medicamentis, vt inquit Theophrastus.

Exploditur Monachorum opinio.

Locus Dioscoridis restitutus.

DAVCVM.

Inanis censura.

NOn parua profecto me redarguunt ignorantia in Dauci descriptione Monachi sua hac inani censura, quam ita describunt. In Dauci capite Matthiolus vna cum aliis nonnullis perperam Dioscoridem interpretatur: siquidem in tertio Dauci genere rem omnem confundunt, quum primum hoc Anethi vmbellam & semen ferre scribant: Deinde vero addant Pastinacæ vmbellam, & semen cumino simile. Id quod euenisse scimus quorundam verborum causa, quæ hoc loco in Dioscoridis codice desiderantur. Patet menda ex antiqua Dioscoridis versione, quæ quatuor Dauci species habet, scilicet tertiam Anetho, & quartam Cumino non absimilem. Hæc omnia Monachorum sunt verba, quibus non in me solum, sed in cæteros quotquot sunt clarissimos Dioscoridis interpretes, imo in Dioscoridem ipsum inuehuntur: sed temere sane, & suo tantum futili consilio persuasi, quandoquidem nullus (quod sciuerim viderimque) habetur Dioscoridis codex, nec manu scriptus, nec typis excusus, qui de pluribus quam tribus Dauci generibus meminerit. Nec plura quam hæc habent Oribasius & Serapio, qui ad verbum ex Dioscoride transcribunt. Quinetiam nec Auicenna plures quam tres refert Dauci species, nec Arabs, vel Græcus alius, qui de plantis scripserit. Ideoque cur magis hisce discalceatis blateronibus credam quam antiquissimis Dioscoridis imitatoribus, & eius tam præclaris interpretibus, nihil habeo quod me tantillum dimoueat, eoque præsertim quod antiqua illa Dioscoridis versio, quæ ad manus est, hos manifeste mentiri asserat: quandoquidem etiam hæc non de pluribus quam de tribus Dauci generibus meminit.

Lib. 3. cap. 69. Dauci species tres.

SENA.

Zingiber cur Senæ admisceatur.

AT quam nec sui se dissimiles præstant in Sena? Etenim quod scribam Zingiber cum Sena miscere Mesuem, non solum vt eius in deiicienda aluo roboretur facultas, sed etiam, vt ab eiusdem Senæ noxa, quam illi idem tribuit Mesues, defendatur ventriculus, non parum me inscitiæ accusant Monachi, ac si Zingiberis ignorarem facultates. Namque quum ii perperam sibi persuadeant Zingiber nihil posse iuuare ventriculum, nil magis Senæ admistum præstare posse putant, quam ipsius augere vires. Sed ii maxime decipiuntur, quum Zingiber (Dioscoridis testimonio) non solum aluum leniter emolliat, sed etiam ventriculum iuuet. Id quod tertio de Aliment. facultat. capite vigesimo primo testatur pariter Galenus.

Lib. 2. cap. 154.

ROSMARINVM.

IN Rosmarino nodum in scirpo quærentes, non paruo mihi vitio vertunt, quod de tribus tantum generibus egerim, quum tamen tum Dioscorides, tum etiam Galenus quatuor fecerint Rosmarini differentias, quinetiam quod perperam fœminam Libanotidem pro secunda specie reposuerim, eamque fecerim fruticosam. Quibus nil aliud sane fuerit respondendum, quam quod qui facile malignos hominum animos cognoscere cupiunt, eos intueantur, qui leui quacunque causa rixantur, perinde ac Monachi, qui calami nostri candorem, tam leuibus cauillationibus, ac ridendis admodum censuris interturbare inficereque moliuntur. Etenim vbi affirmabam me vidisse Venetiis primum Rosmarini genus, intellexeram quidem de vtraque maris differentia, quod pariter ambas maris plantas sub vno tantum genere comprehenderit Dioscorides, quum nulla inter ipsas intercedat differentia præterquam in semine: quandoquidem is in ipso capitis principio duo, inquit, habentur Rosmarini genera: vnum fœcundum, frugiferumque, alterum vero sterile. Quod vero in capitis ipsius processu pro frugifero genere vtramque maris plantam intellexerit is, pro sterili vero fœminam, ii facile affirmabunt,

Lib. 3. cap. 72. Rosmarini genera.

bunt, qui in Dioſcoridis lectione fuerint verſati. Quibus cùm palam ſit priora duo genera vnum tantum Dioſcoridi eſſe genus: quid Monachis mirum videri debet, ſi Dioſcoridem imitatus ego pariter ex duobus illis vnũ fecerim genus?

PEVCEDANVM.

Castigatio.

PEucedanum, quod legitimum ſit ſe iactant ex Hiſpania ſecum attuliſſe patres. Quoniam verò pati nequeũt, quod quiſpiam præter ipſos Peucedanum adinueniſſe ſcribat, non ſolum negant me in Ananienſibus montibus inueniſſe Peucedanum, ſed nec vidiſſe volunt. Qua in re palam ſit quam inanis gloriæ cupidi, mecũ contendant Monachi. Quippe quod haudquaquam pro certo affirmarim Ananienſe Peucedanum eſſe genuinum, ſed adeo Peucedanum ſuis notis referre, vt illud ſemper peucedanum exiſtimem, quoad aliud ſeſe mihi offerat, quod euidentioribus notis legitimum referat.

LASERPITIVM.

Calumnia. Calumniæ depulſio. Castigatio.

HIs accedit altera fere ſimilis Monachorum calumnia, in qua etſi nihil deliquerim, non tamen ſibi prætermittendum putarunt, quin hac etiam in re me reum facerent. De Laſerpitio itaque agentes, affirmant me contra Dioſcoridis, & aliorum antiquorum ſententiam, Laſer pro planta, pro lachryma verò ſæpe accepiſſe laſerpitium. Sed quam inique me arguant patres, facile teſtantur mei in Dioſcoridem commentarii: quandoquidem vbi eo in loco ex meipſo loquutus ſum, nunquam æquiuoce hiſce vſus ſum nomenclaturis. Ideoque mihi vitio vertere patres non debent, ſi interpres ille, qui Ludouici Romani peregrinationes Latinitate donauit, cuius verba ibi nobis allata ſunt, plantæ nomenclationem pro lachryma perperam acceperit, quum id erroris illi non mihi ſit aſcribendum. Sed profectò neſciunt quo corruant impii, cum a veritatis via ſemel aberrauerint.

EVPHORBIVM.

Obiurgatio ſibilo explodẽda.

POſtrema Monachorum obiurgatio, vt omnium ineptiſſima, ita præ cæteris ſibilo explodenda, quum diligentius videndum eſſe ſcribant, an Euphorbium, vt ego commentatus ſum, ab Euphorbo Iubæ Mauritanorum Regis medico ſuam deſumpſerit denominationem. Qua in re mihi fortaſſe ſuccumbendum fore putarent Monachi, niſi Plinius grauiſſimus author eorum retunderet temeritatem, ne dicam inſaniam. Siquidem is libro 25. cap. 7. inuenit, inquit, & Patrum noſtrorum ætate Rex Iuba, quam appellauit Euphorbium medici ſui nomine & fratris Muſæ, a quo Diuum Auguſtum conſeruatum indicauimus. hæc ille. Sed iam me profectò tædet, imo potius pudet tam ineptiſſimis ac puerilibus Monachorũ cenſuris longius reſpondere: Nam etſi plura quam hæc in me ſcripſerunt, tamen quum nihil frugis præter Zizaniã inde colligi poſſit, meritò ſane cætera mihi deſpicienda duxi. Quapropter, quæ reliqua ſunt tibi cenſenda relinquo. Etenim quũ diutius iam ſis in ſimplicium cognitione verſatus, horum ignorantiam, & in plantarum hiſtoria inſcitiam facile per temetipſum cognoſcere poteris, Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Franciſco Melchiorio Medico, S. P. D.

Hyperici flos qualis.

LIteris tuis quas ad 11. Calend. Martias mihi publicus reddidit veredarius, mirum in modũ ſum delectatus, quod ex iis intellexerim quam diligenter commentariorum meorum perſequaris lectionem. Ego verò, quum pro ea paterna beneuolentia, qua te ſemper complexus ſum, ſummè ſemper ſim deſiderio, vt in dies huiuſce medicæ materiæ peritior ſias, non poſſum non lætari plurimum, vbi te intelligo nunc hiſce ſtudiis aſſiduam nauare operam. Ideoque prætermittere non poſſum quin te, quem fere à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis omni paterna pietate educaui, nunc plurimum horter, vt hoc tuum inſtitutum ad finem vſque ſequaris. In quo eo magis te promptum aſſiduumque præſtare debes, quod iam mea conſuetudine inſtitutus, non ſane parum hac in re hactenus profeceris. Itaque legas atque iterum relegas, velim, lucubrationes illas meas, non modo vt inde aliquid quotidie addiſcas, ſed vt diligenter obſerues, an aliquid ibi inuenias, q minus rectè à me ſcriptum exiſtimes. Non enim is ſum qui mihi perſuadeam mea ſcripta vſque adeo eſſe elaborata expurgataque, quin in aliquibus, imo fortaſſe in multis reprehendi poſſint, quum nihil perfectum, inculpatumq; præſtare poſſint homines. Proinde nihil gratius mihi conferre poteris, quam de his, à quibus tua diſſenſerit opinio, ad me ſæpius ſcribere, quemadmodum nũc primum hiſce tuis literis facere cæpiſti: video enim ex iis quam diligenter Marcellum Dioſcoridis interpretem, ac etiam eum ſequutum Braſauolũ in Hyperico à mea tuearis cenſura, qua eos redarguere non ſum veritus, quod de florũ colore minus rectè interpretati ſint Dioſcoridem. Siquidem ſi hoc pacto tuum mecum exercueris ingenium, non ſolum tibi ipſi plurimum profeceris, ſed mihi etiam reſpondendi diſputandique de his occaſionem parabis. Scribis videri tibi Marcellum ipſum atque etiam Braſauolum citra rationem omnem à me eſſe redargutos, quod interpretati ſint in Dioſcoride Hypericum album edere florem, quum tamen habeat Græcus codex Ανθος ἔχον μήλινον: id eſt, florem habet album. Ac vt non videaris ex te ipſo aſſerere Μήλινον nil aliud quam album deſignare, Plinium in Medium citas: quippe qui libro 35. capite ſeptimo, de coloribus agens, Melinum quoque, inquit, coloris candidi ſpecies eſt. Optimum ex Melo inſula. Hac itaque Pliniana lectione fretus palam eſſe arguis Marcellum, Braſauolumque haudquaquam aberraſſe, ob idque immerito a me eſſe redargutos. Quod ſane non parum contra meam faceret ſententiam, ſi ita res ſe haberet vt tu ex Plinio tibi perſuades.

suades. Cæterum nō possum non mirari tuū de animi mei synceritate iudicium, cum certo scias ex longa, quam mecum habes, consuetudine, neminem solere calumniari Matthiolum: sed eos potius admonere, quos proculdubio deliquisse cognouerit. Sed non ob id tibi succensere velim, quum fortasse potius discendi cupiditate motus, quam redarguendi voluntate de re hac ad me scripseris. Hoc itaque quum mihi persuadeam, paterne tecum agam. Vt autem animi mei synceritatem tantum à veritatis Zelo commotam esse intelligas, & rationes, quibus inductus sum clarissimis illis viris contradicere, à veritatis scopo non abesse cognoscas, nec meam me fefellisse opinionem, scias vtique, velim, nusquam aliud quicquam Dioscoridi designare Μήλινον quam luteum, siue aureum colorem: Albū vero nequaquā. Quo quidem vocabulo in hoc significato vsus est is, non solum in Hyperico, cui proculdubio flores aureo sunt colore, sed in aliis fere innumeris plantarum floribus, qui nullo alio colore extant, quam luteo: Id quod tibi palam fiet, & te à tua amouebit sententia, si in Dioscoridis codice Celticæ nardi, ranunculi, sertulæ campanæ, Heraclii, panacis, hieracii, peucedani, conyzæ, alterius nymphæa, buphthalmi, gallii, verbasci, thapsiæ, & aliarum plantarum quarundā historias perlegeris. Siquidem in omnibus hisce locis habet Dioscorides ἄνθος μήλινον. Quo sane palam est, nil aliud Melinum colorem Dioscoridi designare, quam luteum: quum hæ singulæ plantæ, quas genuinas esse fatemur omnes, luteo aut aureo flore proculdubio habeantur. Nec his obstat tui Plinii autoritas, qua fortasse deceptus est Marcellus: quandoquidem non denominat Plinius album illum colorem, quo suo æuo vtebantur pictores à vocabuli significatione, sed à loco à quo aduehebatur, nempe ab Insula Melo, vnde selectissimus afferebatur in Italiam. Atqui Dioscorides non à loco, sed à malorum præsertimque Cydoniorum aureo colore, quæ Græcis Μῆλα dicūtur, Μήλινον perquam recte denominat. Quo fit vt non possim non demirari Marcelli alioqui doctissimi viri ingenium, quod in cæteris plantarum floribus, de quibus superius meminimus Μήλινον vbique luteum fuerit interpretatus, & quod in Hyperico suiipsius oblitus Μήλινον album reddiderit: quod etiam de Brasauolo dixerim. Etenim quum is amplum simplicium medicamentorum examen ediderit, nescio sane quo pacto Græcum Dioscoridis codicem non inspexerit diligentius, vocabulaque non expenderit, quæ ad plantarum, & florum colores spectant: quinetiam quod potius Marcelli lectionem sequi maluerit, quā ad fontem viuum labia admouere: ex quo qui commode limpidam possunt haurire aquam, & ad riuulos inde manantes potius declinant, malo quidem consilio ducuntur. Hæc si diligentius expenderis, non solum me legitimo iure cognosces accusasse Marcellum ac Brasauolum: verū, & tuipse facile fateberis, me nulla alia de causa scripsisse id in clarissimos illos viros, quam vt errorem hunc è medio tollerem: quinimo & eos ipsos accusare incipies, quos prius defenderas. Cæterum non ob id prætermittas velim, quin in posterum de aliis, quæ tuæ fortassis obstabunt sententiæ ad me scribas. Hoc si feceris erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum: namque vbi erroris conscium me adinuenero, fatebor id tibi ingenue, & posthac meipsum emendabo: vbi vero secus euenerit, pro virili enitar tam firmis meipsum tueri argumentis, vt non solum tu posthac iis subscribere possis, sed & cæteri, qui tuæ potius sententiæ, quam meis astipulabuntur commentariis. Vale.

Melinus color qualis.

Marcellus, & Brasauolus haud recte defensi.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hippolyto Brillo Medico, S. P. D.

Probatur Guaiaci ligni decoctum non esse indifferenter dandum Gallica lue affectis, & præsertim vbi biliosus fuerit affectus.

POstremas literas tuas reddidit mihi Marcellus Capuanus Tergestinorum Præfectus, quibus antea respondere non licuit, quod in conficiendo commentariorum meorum Indice plurimum sane fuerim occupatus. Ex illis itaque intellexi, quod quum meum de morbo Gallico libellum nuper legeres, non parum fueris demiratus, quod scripserim Guaiaci ligni decoctum nulla ratione conuenire Gallica lue affectis, quæ cum flaua bile complicata fuerit: quinetiam nec iis, quibus iecur fuerit præter modum biliosum. Cæterum quum tibi videatur mea hæc opinio non parum à veritate & ratione deflectere, decreuisse te inquis, exercendi ingenii causa, contra sententiam meam non inualidis nunc disputare argumentis, quibus facile speras à mea me amoturum sententia. Quod vt præstare videaris hanc inprimis adducis positionem, scilicet, quod ea contraria sunt, quæ maxime inter se differunt, quæque sese consumunt, ac inuicem sese propellunt: sed eæ qualitates, quæ sunt in Guaiaco, & quæ sunt in aqua in qua Guaiacū ipsum decoquitur, sunt omnino contrariæ. Nam illud calidis, siccisque pollet facultatibus, hæc vero frigidis & humidis. Vnde palam est, magnas admodum inter Guaiacum & aquam haberi contrarietates. Quo fit, inquis, vt hinc facile sequatur, quod hæ contrariæ facultates sibi adeo opponātur, vt necessario opus sit, vt altera alteram vincat. Atqui, quum qualitates, quæ in Guaiaco habentur, minus validæ sint ac potentes, validiores aquæ vires superare non valent. Namque Guaiacum (recentiorum medicorum testimonio) calidum est circa tertium excessum: Aqua vero (vt Aristoteles inquit lib. 2. de generatione) extreme hebetur frigida. Quamobrem necessario fieri oportet, vt calidæ Guaiaci qualitates, à frigiditate aquæ superentur. Vnde sequitur, vt Guaiaci ipsius decoctum potius ad quandam tendat temperiem cum humiditate quadam coniunctam, quam ad aliam qualitatem, quæ in calore exuperet. Quinetiam hoc idem fieri contendis, quod in decoquendo medicamento longe maior sit aquæ portio, quam ligni, qum vnaquaq; Guaiaci libra in quatuordecim, sexdecimve aquæ libris decoqui soleat: quæ quidem aquæ quantitas ob frigidissimas, quæ ei insunt, qualitates, non modicas possidet vires, quibus Guaiaci calorem mitigare, ac refrigerare possit: id quod pariter euenit in hordei decocto, aut cremore quem Græci ptisanam vocant. Etenim tametsi hordeum frigidum habeatur & siccum, ob aquæ tamen (inquis) in qua decoquitur, mistionem, sicca eius facultas vsque adeo deperditur, vt eius decoctū frigidum & humidum euadat: quo fit, vt febrientibus commodissime, ac admodum vtiliter exhibeatur potandum, non solum ad refrigerandum corpus, sed etiam ad febrilem calorem extinguendum. Quo argumento fretus idem in Guaiaco euenire asseris, quippe quod dum in aqua decoquitur, calidæ eius qualitates ab ipsius aquæ frigiditate proculdubio superentur. Vnde postea euenit, vt aqua in qua Guaiacum fuerit decoctum mo-

Prima contra Matthiolum positio.

derate

derate tum excalfacere, tum exiccare possit. Deinde quum hac sola positione haud satis contra me dictum censeas, huic secundam annectis: quod scilicet iis ex rebus, quæ in suis temperamentis æquales habentur, nulla prorsus resultet actio.

Secunda positio.

Quandoquidem vbi hæc illam superare debeat, operæpretium est alteram viribus esse altera longe maioribus: id quod ex Guaiaco haudquaquam sequi potest, cum longe satis superque fuerit comprobatum imbecilliores, minoresque eius qualitates à fortioribus maioribusque in aqua permanentibus facile superari. Quibus apertissime cognoscitur, ac probatur Guaiaci decoctum non admodum excalfacere posse. Postremo inquis, quod si ex duabus positionibus concederetur prima, sequeretur ligni Guaiaci decoctum biliosis haud quaquam dari debere. sed quum consequens sit falsum, habetur falsum & antecedens. Quod enim cõsequens falsum sit patet ex communi practicantium vsu, qui indifferenter Guaiaci decoctum propinant in omnibus corporum temperaturis. Id quod te frequentissime vidisse asseris tum Patauii, tum etiã alibi in quampluribus, non solum lue illa Gallica affectis sed aliis etiam diuturnis morbis, qui pro medicorum sentẽtia Guaiaci decocto sanati sunt. Quod tametsi caliditatis aliquid possideat, attamen quantum videri potest plus satis iuuaminis quam læsionis semper afferre solet. Quibus palam est Guaiaci decoctum in biliosis affectibus minime prohiberi debere. Hæc tua sunt præsidia, quibus putas meam te destruere sententiam. Sed animaduertas velim me non esse rei Medicæ omnino imperitum, ideoque non tibi confidẽdũ oportet, quod primus me inuaseris: quippe quod vbi quis sibi diligenter prospexerit, raro aduersis succumbit insultationibus. Cæterum, vt ad mea confugiam præsidia, inquam, positiones propositionesque tuas apud omnes tui similes videri forsan posse efficacissimas: sed vbi recte iis mandantur, quibus optimus, & haud infectus fuerit gustus, illico ne tantillum quidem salis habere deprehenduntur. Tu (quantum video) elenchi tui fallacia me superare credideras. Atqui, vt videas à se non abesse Matthiolum, primi tui argumenti vim infirmissimam esse pronuncio, quod pariter falsissimum sit fundamentum, à quo id proficiscitur.

Responsio ad primam.

Quandoquidem hæ primæ qualitates elementales (id quod quum te Medicum profitearis scire deberes) in vnoquoque composito omnes simul habentur: vbi quanquam vna plerunque aliam suis viribus nonnullis superet gradibus, non ob id tamen (vt tu perperam arguis) altera alteram destruit, nec à suo loco expellit. Quinimo potius euenit, vt hinc ea non solum resultent corpora, sed diu incorrupta permaneant: nec obstat quod altera contrariarum qualitatum alteram viribus superet longe maioribus, & primum inter cæteras sibi vendicet dominium, à quo vnumquodque compositum sibi nomen ascicit, vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci à primo vsque ad quartum temperamentorum gradum, prout vna longe magis quam altera in hac vel in illa exuperat qualitate. Quo fit, vt cum tua quibus niteris fundamenta proculdubio falsa inaniaque habeantur, quicquid vlterius ædificaueris destruatur, & ruat. Ad id autem quod dicis calidas qualitates, quæ in Guaiaco sunt, frigidas aquæ vires nullo pacto vincere posse, quod illæ his minores sint, & longe imbecilliores, quodque aquæ quantitas Guaiaci quantitatem plurimum exuperet, dicam (vt tuis omnibus respondeam argumentis) te satis negligenter perpendisse decoctorum omne genus, qualitates, ac vires.

Decoctorum consideratio non inutilis.

Quandoquidem si aqua (vt tu minus recte tibi persuades) calidas vinceret superaretque medicamentorum, quæ in ea concoquuntur, qualitates, decocta proculdubio fierent temperamento proxima, vel potius ad frigidum, quam ad calidum declinarent, si, vt putas, à maiori aquæ frigiditate ac quantitate superari deberent, quo fieret, vt non incassum modo darentur in frigidissimis morbis vbi maxime calida medicamenta requiruntur, sed cum non parua propinarentur ægrorum iactura. si tamen, vt quidam faciunt Pseudomedici, vel potius impostores, consentire non puderet, vno tantum medicamento vnumquemque posse curari morbum, vt tu affirmare non vereris. Asserere enim non dubitas Guaiaci decoctum indifferenter exhiberi posse tam in calidis, quam in frigidis morbis, vel temperaturis. Atqui quum hoc decoctum temperamento proximum feceris, nescio sane quo pacto tibi persuaseris, vt in frigidissimis morbis vtiliter propinari possit, quum huiuscemodi affectus haudquaquam temperatis medicamentis vel temperamento proximis expugnari queant, sed iis, qui plurimum caloris possident. Cæterum vt redeam vnde diuerteram, scias oportet, quod dum Guaiacum aqua elixatur, cum eius calidæ siccæque qualitates in durissimo impactæ sint corpore, nõ se permittit vnita ipsa virtus ab aquæ frigiditate superari. Etenim durum vbi etiam minoris fuerit quantitatis, facilius agit in molle, quam è conuerso. Quinetiam aquæ qualitates ignium vi agitatæ, longe magis in auram resoluuntur, quam quæ in Guaiaco consistunt, quod non aliam ob causam tam longa protrahitur coctione, quam quod difficile admodum eius qualitates ab eo separentur.

Guaiacum lignũ cur longã egeat coctione.

Adhæc facile probari potest aquam in qua Guaiacum incoquitur, non admodum Guaiaci ipsius caliditatem alterare posse. Siquidem quam primum ipsa efferuescit, igneus introducitur calor, & omnis eius naturalis deperditur frigiditas, cuius illico sedem occupat feruoris ipsius auxilio calida ligni facultas, quæ quum subinde paulatim aquam in suiipsius conuertat naturam, prohibet etiam quod simulac refrixerit, ne expulso ignis feruore frigiditas vnquam posthac introducatur. Quo fit, vt huiusce ligni decoctũ perinde ac crudum lignum, vel etiam fortasse magis excalfaciat, vt postea nõ infirmis dicam rationibus.

Guaiaci decoctũ non minus excalfacere quam ipsius lignum.

Quod autem decocta qualibet veras eorum quæ decoquuntur qualitates, facultatesque sibi ascicant, nec eas, (vt perperam iudicas) ob aquæ frigiditatem vincant, & prorsus redeant imbecilles, facile probatur Aristotelis testimonio, qui libr. 3. Meteororum cap. 4. tuam destruit sententiam his verbis: Coctio ab interiori humoris calore efficitur, & propterea, quæ in sartagine versantur assari solent: ab igne enim mutantur, & afficiuntur: humorem autem in quo ipse calor versatur magis siccum reddit, quandoquidem illud ad se trahit: at id quod elixatur contrarium agit. Nam ex illo ipso humor è calore, quem exterior continet humor, exprimitur. Hæc ille. Quibus palam fit ea, quæ elixantur medicamenta, in liquorem cui incoquuntur vim suam transmittere.

Decoctũ quodlibet veras eorũ qualitates quæ decoquuntur sibi adsciscit.

Assata & elixa cõtrario modo se habent.

Ac hinc euenit quod vbi dulcis ac potabilis aqua in terræ visceribus calefit feruetque in metallis, metallicas ascicat sibi facultates, & ex frigidissima, admodum calida cum actu, tum potentia fiat: id quod infallibili scitur experientia ex earũ thermarũ aquis sponte nascentibus, quæ aut sulphur, aut sal, aut nitrum, aut chalcanthum resipiũt. Ideoq; recte in hanc sententiam concessit Galen. lib. 1. de simp. med. facultatib. sic inquiens: quæ exacte ac syncere aqua est, si per bituminosa, sulphurosa, nitrosaque loca discurrens, substantiæ eius aliquid absterserit, secumque traxerit, mixta iam est: multa enim est diuersitas potabilium aquarum, & salsarum, & earum quæ sulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcitim, aut Mysi, aut chalcanthum, aut (vt simpliciter dicam) quæ calidorum

Aqua metallicis admista temperamentum permutat.

natura

natura medicamentorum gustu aliquid referunt. Inimicæ enim sunt omnes calidis nostrorum corporum affectibus, ex quo claret has omnibus facultatibus esse calidas. Hæc omnia Galenus contra tuas obiectiones tuumque medendi usum: cum asseras fœliciter dari Guaiaci decoctum, quod calidum siccumque faciunt omnes

Decocti Guaiaci temperamẽtum.

in principio tertii excessus, Gallica lue affectis, quā biliosus foueat humor, & ubi iecur ipsum præter naturam fuerit excalfactum: quin etiam iis, qui simul cum hoc morbo marasmo etiam laborant, quum asseras indifferenter dari omnibus. Verum nunquam negauerim ego non posse secure propinari decoctum in biliosis temperaturis, ubi Gallica lues ab ipsa bile immutata non foueatur, sed ab alio quouis humore, quum morbi contrariis curentur, temperamentum vero similibus conseruetur. Sed ubi biliosus fuerit affectus, calidis curare medicamentis extrema sane dementia fuerit. Adhæc, ut omnibus tuis respondeam argumentis, dicam etiam, quod ubi scribit Aristoteles aquam ultimo excessu esse frigidam, ibi de aqua nostri usus non loquatur, sed de simplici, ac purissima aqua, ut elementum purum, in quo nulla sit cæterorum elementorum qualitatum admistio: quandoquidem nostri usus aqua neutiquam simplex fuerit, nec talis, cum omnium philosophorum consensu cū cæteris mixta sit elementis nec vacet terreis, aereis, ac igneis qualitatibus, ut Galenus testatur libro primo elementorum, & libro de ptisana, & pariter Auerrhoes diuersis in locis. Siquidem si nostri usus aqua frigida esset ultimo excessu, ut inquit Aristoteles, de simplici ac purissima aqua, proculdubio potantem interficeret, quū talis sit eorum facultas, quæ extreme sunt frigida: extinguitur enim ab his naturalis calor, ut de Cicuta, & Meconio scripserunt fere omnes antiqui Medici. His itaque cognosces quam friuolis mecum agas argumentis.

Responsio ad exemplum de hordei ptisana vel decocto.

Ad exemplum autem quod adfers de hordei decocto, quo probare niteris quod Guaiaci qualitates aquæ coctione reddantur imbecilles, nil aliud respondere possum, quam quod existimem te in non paruo versari errore. Etenim si diligentius, accuratiusque expenderis, qua ratione velit Galenus hordei decoctum seu Ptisanam longe magis sitim extinguere quā simplicem aquam nostri usus, reperies sane scribere Galenum euenire hoc non quia in aqua deperdat hordeum dum coquitur siccam qualitatem, quam possidet sed aliis verioribus de causis, quas tamen quum medicum te profitearis, ignorare non deberes. Cæterum quum apertissime cognoscam hæc te prorsus nescire, audias obsecro, ut doctior paulo fias, Galenum de ptisana differentem his verbis:

Lib. de Ptisana.

Ptisana, inquit, siue hordei decoctum sitim reprimit ceu humidum, atque eandem (quantumuis humiditate inferior sit) plus aqua compescit. Porro quod citius digeratur quod ob eius lentorem firmam quandam habeat humiditatem, quodque

Ptisanæ facultates.

Ptisana cur febribus repugnet

præterea frigida sit: Horum, inquam, nomine febribus ardentibus accommodatissima est, nec ea tantum gratia quod his undequaque repugnet sed quod è maxime coctilibus sit, atque in nulla non qualitate imbecillima digestuque facilis, atque ob detersiuam vim putridos succos lustret, semiputres autem concoquat. Hactenus Galenus. Cuius doctrinam si rectius expenderis, causas, quibus hordei decoctum magis refrigeret, & sitim extinguat quam aqua pura potabilis, facile cognosces, & tui erroris conscius fies. Quinetiam illico coniicies hordei ipsius qualitates nulla destrui posse aquæ elixatione, sed in ipso semper permanere decocto: id quod apertissime testatur Galenus cum dicit:

Hordei qualitates coctione nō destruuntur.

Ptisana (quantumuis humiditate inferior est) sitim plus aqua compescit. Quandoquidem hisce verbis manifesto ostendit Galenus non aliam sane ob causam ptisanam aqua potabili minus esse humidam quam quod in ea remanserit sicca hordei qualitas: quinetiam hoc idem ostendere videtur cum dicit ardentibus febribus accommodatissimam esse ptisanam, non ea tantum ratione, ut his undequaque repugnet: id quod proculdubio indicat non undequaque ardentibus febribus repugnare ptisanam ob hordei

In ptisana non deperditur hordei sicca qualitas.

tantum siccitatem, quæ in ea permansit. Præter id quod in ptisana, vel hordei decocto, conseruetur sicca hordei qualitas idem maxime palam facit Galenus, ubi scribit ardentibus febribus etiam conuenire ptisanam, quod sua detergendi vi putridos succos lustret. Etenim quum detersio in hordeo ab alia qualitate quam à sicca esse nequeat, cogeris, velis nolis, mecum fateri hordei decoctum siccam eius qualitatem sibi proculdubio asciuisse.

Detersio in hordei decocto à qua fiat qualitate.

Cur ptisana magis humectet quam aqua.

Itaque dicemus una cum Galeno non ob id magis humectare ptisanam, quod aqua potabili sit humidior, sed quod humiditas, quæ in ea reperitur ob lentorem qui illi inest, firmior sit, & magis permanens, quam quæ habetur in aqua. Nec alia sane ratione fit quod longe magis ab aqua, quam aere humectentur Ethica febre laborantes, quanquam est aer sui natra humidior quam aqua, quam quod aquæ humiditas firmior, craßior ac permanentior habeatur quam aeris: proindeque primo canticorum dicebat Auerrhoes: oportet autem te scire aerem esse humidiorem aqua, & quod aqua sit nihilominus in humectandis corporibus quibus obuiat potentior quam aer, propter maiorem substantiæ consistentiam.

Aer magis humectat Ethica febre laborantes, quam aqua.

Responsio ad secundam.

Quantum vero spectat ad secundam positionem, scilicet quod ab his, quæ æquali sunt temperamento nulla prorsus resultet actio, &c. nil aliud mihi respondendum videtur, quam quod cum iisdem confundatur argumentis, quibus primam, una cum consequentibus irritam fecimus, superfluum sane esset, ac tædiosum, hic eadem repetere argumenta.

Responsio ad tertiam.

Cæterum ad tertiam in qua dicis (petendo id, quod est in principio) quod si concedatur prima duarum positionum, scilicet quod ea contraria sunt, &c. sequeretur, quod in biliosis affectib. nullo pacto dari deberet Guaiaci decoctum: sed quum consequens sit falsum necesse est esse falsum etiam antecedens, quodque falsitas palam fit ex medicorum practicantium usu, &c. Respondeo hæc omnia non parum tuæ detrahere authoritati, quippe qui, spretis philosophicis rationibus fallaci inhæseris experimento, quod tamen Hippocratis testimonio periculosum, ac fallax est, nisi ratione consistat. Atqui posteaquam hoc tantum te regis fundamento, fateor ego ingenue, quod nullum unquam viderim recte curatum simplici ligni Guaiaci decocto, qui Gallica illa lue biliosa teneretur, quum tamen certo sciam innumeros Guaiaci truncos, & corticis eius quamplurimum non solum in lue illa, sed in aliis permultis diuturnis affectibus me fœliciter consumpsisse. Quod cum exercitatißimi ac doctißimi Medici non ignorent ubi coguntur in biliosa Gallica lue, vel ubi iecur nimia bile redundet, Guaiaci decoctum exhibere potandum, maiori aquæ quantitate (ut tu faciendum putas) calidam ipsius non temperant qualitatem sed aut intubum, aut cichorium, aut buglossum, aut melopeponum, cucurbitarumque semina admiscent.

Guaiaci decoctū quib. admiscendum in biliosis affectibus.

Cucurbitulas administrari nō debere repletis corporibus.

Siquidem horū frigidæ qualitates cum permanentes sint, & ab aqua asciscantur in qua decoquuntur, corrigunt temperantque calidas & siccas Guaiaci qualitates, unde postea fit, ut ægri nulla percepta noxa conualescant. Sed non possum non mirari plurimum, quod hæc te ignorare iam primum animaduerto, quodque tibi persuaseris Guaiaci decoctum parum, vel non multum abesse à temperamento, cum non solum ex assertis rationibus, sed etiam gustu quo fere solo medicamentorum qualitates cognoscuntur, quis recte apertißime coniicere poßit decoctum hoc usque ad tertium caliditatis gradum ascendere: id quod maxime palam facit acerrimum incendium piperi

fere

fere ſimile, quo fauces & guttur afficiuntur ex huiuſce decocti potu: quinetiam & copioſiſſimus ſudor, qui à potione illico fere in vniuerſo corpore emanat: Siquidem hæc fieri non poſſunt niſi ab acribus & calidis admodum medicamentis. Sed tu fortaſſe nunquam guſtatu decocti ipſius vires exploraſti, nec qua ratione tam abunde ſudorem eliciat: ſed de his ſatis. Quum autem plus otii nactus fuero ſcribam contra tuam ſententiam, cucurbitulas inſcia ſcalpello cute adminiſtrari non debere, niſi prius purgatis corporib. Mannam, Caſſiam, & cætera clementiora medicamenta dari ſecure poſſe vtero gerentibus quocunque tempore, nec eſſe præter Hippocratis inſtitutum: Quinetiam Rhabarbari dilutum in bilioſa Pleuritide recte ſane ac nulla repugnante ratione à medicis nonnullis exhiberi. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Boſello Vtinenſium Medico, S. P. D.

Diſputatur quid Rhacoma apud Plinium, An Saccharum antiquorum noſtrum ſit Saccharum, & an pinguedo à frigido, vel ab humido generetur in animalibus.

ILlud mihi dedit natura ingenium, hoc aſſignauit temperamentum, vt ſi quid mihi quandoque quiſpiam polliceatur, quieſcere non poſſit animus meus, quouſque quod promiſſum eſt, fuerit conſequutus. Ac eo magis longa dilationis mora angore quodam teneor, quo expectatæ rei maior fuerit conſideratio, maiuſque illius conſequendæ deſiderium. Ideoque vellem, vt in eo, quod mihi hinc proficiſcens iam tribus elapſis menſibus pollicitus fueras, fidem tuam liberares (es autem pollicitus ſimul atque Vtinum perueniſſes, tuis illico pollicitationibus & noſtris te ſatisfacturum deſideriis) & te perquam maxime hortor, non quod de conſtantia, fideque tua dubitem (puto enim te hominem eſſe certiſſimum) ſed quia incredibili cupiditate ardeo eiuſce rei, quam tu mihi promiſiſti, vt longiori temporis mora non differas ad me ſcribere, tuam de Rhacomate ſententiam ex Pliniana lectione depromptam. Cupio enim mirum in modum in re plantaria abs te doctior fieri, atque id, quod ante hac à nemine didicerim, tibi acceptum referre, vbi de Rha Barbarico (vt ſpero) plura fuero commentatus. Ego quidem, qui amicorum dilationes legitimis apud me impedimentis defendere ſoleo, id ſane moræ primo, nec tuæ adſcribebam negligentiæ, nec imperitiæ, ſed verebar ne ægrorum curis detentus, qui frequentiores, numeroſioreſque in æſtate adeſſe ſolent, & longa temporis mora, huiuſce negotii fueris oblitus: ſed cum nunc audiam ab his qui Vtino Goritiam veniunt paucos admodum nunc iſtic homines ægrotare, excuſari nulla ratione potes, quod nihil tuarum literarum ad nos miſeris, quibus aut te purges, aut tuis ſatisfacias pollicitationibus. Quo fit, vt non ab re eſſe putarim, ſi tibi negotium hoc iterum in mentem redigam. Meminiſti enim cum hic eſſes & de Rha Barbarico ſimul colloqueremur, percontanti tibi, nunquid ſcirem vnde Rha Barbaricum nomen hoc accepiſſet, reſpondiſſe, de nomenclatione hac nil aliud me exploratum habere, quam quod probatiſſimis ſcriptoribus, præſertimque Meſue poſteritatis memoriæ fuerit commendatum: nempe quod à regionibus à quibus conuehitur ſibi nomen aſciuerit. Quandoquidem (reſponderam) non ſolum medicamentum hoc Rhabarbarum à Meſue appellari ſolitum, ſed Rhaſcenicum, & Rhaturcicum, quod non modo ex Barbaria afferri ſoleat, ſed à Turcis, & Sinis (vt puto) qui extremæ Indiæ ſunt populi: Cur autem fiat, vt id quod nunc ex India aduehitur Barbaricum dicatur, illud in cauſa eſſe ſuſpicabar, quod ſcilicet quum olim fortaſſe maior ipſius quantitas ex Barbaria adueheretur, & ob id longe magis Barbarici nominis quam Indici, vel Sinici apud omnes inualuerit vſus, nil mirum videri, ſi hac quoque tempeſtate aliis etiam è regionibus allatum perpetuo Barbaricum dicatur. Quibus te reſpondiſſe facile memineris, me veram Rhabarbari nomenclaturæ originem ignorare, quæ non à Meſue, ſed à Plinio petenda erat, quippe qui Rhabarbaricum Rhacomam vocans, id ingenti prouentu vna cum Coſto naſci ſcribit in quadam fluminis Gangis inſula, quæ Barbaria appellatur, vnde tractu temporis factum eſt, vt ab Inſulæ illius nomine Rhabarbarum poſterioribus appellari cœperit. Hoc quum abs te audirem, quo Plinianæ lectionis exercitatiorem intellexeram eſſe neminem, loci videndi percupidus, illico Plinianum codicem coram afferri curaui. Atqui longe aliter inuenimus de Rhacomate libro viceſimo ſeptimo capite 12. ſcripſiſſe Plinium, quam tu, vel tuiipſius, vel aliorum fortaſſe commento, narraueras. Siquidem nec Indiæ, nec Gangis, nec Inſulæ, nec Barbariæ, nec quod vna cum Coſto naſcatur Rhacoma, vlla ibi Plinio fiebat mentio. Etenim ille de Rhacomate ſcribens plura quam hæc non habet: Rhacoma affertur ex his, quæ ſupra Pontum ſunt regionibus: Radix Coſto nigro ſimilis, minor, & rufior paulo, ſine odore, calefaciens, & guſtu adſtringens: eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hæc ille. Nec plura tunc in Pliniano codice de Rhacomate, quod Rhaponticum Dioſcoridis intelligo, abs te inueniri potuerunt. Id quod tantum mihi tædii moleſtiæque attulit, quantum prius videndæ hiſtoriæ aſſequendæque doctrinæ conceperam voluptatis. Cæterum tu, vbi te captũ agnouiſti, ne fabulatoris crimen ſubires, non leuibus ſane verbis affirmabas te hoc alicubi in Pliniano codice proculdubio adnotaſſe, quamuis tunc non ita facile id ex tẽpore reperiri liceret, pollicebariſq; quam primum Vtinum venires domique tuum inſpiceres Plinium, illico de re hac ad me ſcripturum, & Plinii ipſius locum aſſignaturum. Sed cum tam longe expectationi abs te haudquaquam ſatisfieri videam, vel quod, vt antea dicebam, præterquam audieram ægrorũ curis detinearis, vel quod maleuolus fortaſſe quiſpiam è tuo Plinio aliquam exciderit paginam, no potui diutius tolerare quin ad te ſcriberem, vt fidei tuæ conſuleres, & me hac ſpe fruſtratum non derelinqueres. Ego autem (vt ingenue fatear) etſi non parum Plinii lectione ſum delectatus, non tamen vſquam apud Plinium me plura de Rhacomate, & Rhabarbarico legiſſe recordor, quam ea de quibus nunc ſuperius diximus. Quamobrẽ iam primum abs te expectabo, aut nouã hanc Rhabarbari hiſtoriam, aut non indignã tam longæ moræ, aut erroris excuſationẽ. Erroris, inquam, quod verear ne id quod in Plinio te legiſſe putas, in alio fortaſſe legeris autore: vel ne Plinii lectio-

RhaBarbarici nomenclatio vnde duxerit orig nem.

Rhacoma.

Rhaponticum Plinio Rhacoma dici.

lectionem cum Ptolemæi Geographia confuderis. Siquidem hic in quadam Indi fluminis Insula, non Gangis, quemadmodum perperam ex Plinio affirmabas, ciuitatem quandam non regionem describit, quæ Barbaria dicitur. Atqui non ob id, nec ab illo, nec à quouis alio (quantum legerim viderimque) scriptum esse reperio circa ciuitatem illam nasci Rhabarbarum, nec inde asciuisse sibi nomen. Quo fit vt à Mesuis historia mihi recedendũ, non sit, quippe qui scribit Indicum Rha, Rhauetsceni, à Mauritanis vocari, quod à Sinis fortasse (vt prædiximus) Indorum omnium vltimis ad nos conuehatur: Barbaricum vero quod ex Barbarica afferatur regione.

Rhauetsceni.

Ambrosius Calepinus notatur.

Hinc itaque palam est hallucinari plurimum Ambrosium Calepinum municipem tuum, quippe qui non solum Barbariam prouinciam in Aphrica circa Carthaginem haberi ait, sed (vt Ptolemæus scribit) esse etiam in Gange flumine Insulam quæ Barbaria dicitur. Quod autem Rhabarbari nomenclatio à fabulosa Calepini Insula non duxerit originem, id apertissime testatur Mesues, quum dicat, Indicum Rha omnium esse optimum, & post ipsum secundum locum obtinere Barbaricum. Id quod proculdubio concludit, haudquaquam in India esse Barbariam, vt tuus somniauit Calepinus: cuius fortasse (vt diximus) lectione deceptus, in eam te adductum opinionem esse suspicor, vt id in Plinii Codice te legisse censeas, quod in Calepino illo tuo longe antea legeras. Verum hæc, vt à me obiter dicta recipias velim, non quidem affirmanter, donec præter meã opinionem, rem hanc aliter se habere abs te factus fuero certior.

Saccharum.

Sed ad Saccharum venio. de quo, cum simul colloqueremur, contra meam disputabas sententiam, Saccharum nostri vsus illud non esse Saccharum, de quo antiqui scripserunt. Cum autem plura in contrarium adducerem testimonia, nil aliud respondebas, quam quod de re hac plura contra sententiam meam esses commentatus, quæ ad me mittere decreueras, vt iis perlectis ac degustatis, in tuam concederem sententiam. Quod si præstiteris, non parua cũ gratiarum actione ea omnia tibi accepta referam. Sed nolim tuis consiliis tantopere confidas, antequam de his cæteri ferant iudicium.

Pinguedo à frigiditate oritur.

His etiam accessit tertia de pinguedinis in animalibus generatione disputatio. Siquidem cum Galeni testimonio affirmarem pinguedinem, tam in homine, quam in cæteris animalibus à frigiditate oriri, fieri, ac cohærere: id nulla prorsus facta distinctione, falsum esse pronunciabas. Quinimo etiam affirmabas haudquaquam à frigiditate fieri pinguedinem sed ab humiditate tantum. Quod cum scirem Galenicæ doctrinæ quam maxime repugnare, & te hæc omnia tradidisse obliuioni, præterire quidem non potui, quin illico libros de temperamentis afferri curarem, ibique in secundo tibi facile ostenderem, quam aperte contra tuam opinionem censeret Galenus his verbis: Quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quodam calido fit: in frigidioribus vero seruatur. cumque id venæ extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas incidit, quæ genus membranæ sunt, in iis concrescit. In partibus vero natura calidioribus, cuiusmodi carnosæ sunt, à calore ipso absumitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditate temperamenti etiam vita indulgentior accedẽs ipsis carnosis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione etiam, quæ hyeme delitescunt animalia non raro inueniuntur adipe obesa: & fœminæ viris sunt pinguiores, quod scilicet fœmina mari sit frigidior, & plurimum domi versetur. Hactenus ille.

Animalia quæ hyeme delitescunt cur pinguescant.

Quam quidem sententiam paulo post ostendebam iterum repetiisse Galenum, ac postremo affirmasse in iis plus adipis reperiri quibus plus frigidi inesset quam humidi, & ideo adipem omnẽ ex ipsius habitus frigiditate progigni. Quæ omnia tametsi tuæ omnibus sane modis refragabantur sententiæ, his tamen haudquaquam acquiescere voluisti, sed Galenum dicebas ibi de ea tantum solida disseruisse pinguedine, quam Seuum appellamus, non de ea, quæ carnosis in toto corpore partibus cohæret: nec de adipe illa molli, quam in suibus, canib. ac vrsis progigni videmus, quamq; axungiã antiquis appellatã scimus, cũ reuera hæc duo adipis genera non à frigiditate sed ab humiditate tantum, & oriantur, & coalescant. His autem, quamuis etiam facile respondere, tuamque cum Galeno opinionem destruere potuissem: ob temporis tamen angustiam id præstare non potui.

Boselli de pinguedine opinio explosa.

A. qui ne viderer quicquam à mea defecisse sententia, pollicebar per literas te redditurum certiorem, in quam magno versareris errore. Quamobrem cum nunc primum à tuo hinc discessu ad te scribam, prætermittendum mihi non duxi, quin cæteris eas attexerem cum Aristotelis, tum Galeni sententias, quibus posthac tuam de adipe ignorantiam apertissime cognoscere valeas. Velim itaque scias proculdubio hallucinari eos, qui putant hoc in loco (vt tu tibi persuades) Galenum de solida tantum intellexisse pinguedine, cum de omni pinguedinis genere absque vlla intelligat repugnantia. Quinimo potius de molli, quam de seuosa pinguedine intelligere videtur: Id quod facile ex eo cognosci potest, quod hic Galenus de humano potius adipe, quam de cæteris scribat.

Solidus adeps in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia.

Quandoquidem, vt Aristot. libr. 1. cap. 6. de partibus animalium, ac pariter Galenus libr. 11 de simpl medicament. facultatibus posteritatis memoriæ tradiderunt, solidus adeps in illis tantum gignitur animalibus, quibus cornua insunt, & dentes in superiori mandibula deficiunt, cuiusmodi habentur boues, capræ, cerui, arietes, & huiusmodi plura: mollis vero in his, qui vtrinque dentati sunt, & cornibus carent, scilicet in hominibus, suibus, canibus, vrsis, & eiusdem generis pluribus, quod hæc humidiore, illa vero sicciore prædita sint temperamento, non quod ob id differat adipum horum generationis causa, cum reuera solum à frigiditate, tantorum autorum consensu, vterque fieri possit, sine qua impossibile est, vt sanguinis pinguedo è vasis ipsis egressa concrescere queat. Quæ quidem pinguedo in seuum iis in animalibus coalescit, quorum sanguis fibrosior, & terrestrior fuerit, in aliis vero humidioribus in axungiam vertitur, & mollior, & fluxibilior euadit, vt iisdem in locis apertissime testantur Aristoteles, & Galenus, quorum verba hic afferre non libuit, ne longiori sermone tibi molestior essem. Cæterum quod is de molli potius intellexerit, maxime palam facit exemplum ab eo allatum eorum animalium, quæ hyeme delitescunt, cuiusmodi sunt vrsi, glires, montani mures, meles, & alia pleraque, quæ tamen omnia quum sint vtrinque dentata, mollem, non solidam generant pinguedinem, ipsamque copiosam, quod frigida admodum sint ob otiosam desidemque vitam, & somni longitudinem. Quod deinde adeps ille qui vna cum carne in carnosis gignitur partibus à frigido non ab humido fiat, facile idem testatur Galenus, siquidem non solum eius testimonio, sed Physicorum quorumcunq; consensu frigidi proprium est condensare, humidi vero dissoluere: quæ quidem facultates quam sibi inuicem repugnent, nihil mihi verendum est, quin tu à me excitatus iam recognoscas.

Cur in superiori cordis parte cõcrescat pinguedo, ac etiã in renib. plus quã in cæteris partib.

Cæterum, vt ad tacitas etiam respondeam obiectiones, quibus meam posses impugnare sententiam: si fortasse à me quæreres, qui fiat, vt supra cor in quo caloris nostri fons residet, & feruentes admodum vitales hospitantur spiritus, generetur pinguedo, quæ quandoque in superiori cordis ipsius parte non modica visitur, quum ne tantillum ibi quidem frigiditatis extet: quinetiam cur supra renes plus pinguedinis gignatur, quam in cæteris corporis partibus, quum tamen

biplurimo

hi plurimo abundent calore? Ego illico tibi responderẽ, generari in superiore cordis parte pinguedinem ab aeris frigiditate, quem continuo inspiramus trahimusque in corpus ad refrigerandum vitales spiritus, & cor ipsum resocillandum: quandoquidem is vbi primum effluxit è pulmonum arteriis, illico superiorem cordis partem inuadit, eamque non mediocriter refrigerat. In renibus autem id fieri dicerem, quod etsi ii calidiores sint, cum tamen suapte natura, quod aquosum in sanguine generatur, excernant ac trahãt, nil mirum, si cum aquoso sanguinis excremento multum etiam pinguedinis ducant: quæ frigidis quibusdam membranis quæ ibi habentur inhærens, facile in adipem coalescit, qui cum frigidus sit, nec quicquam caloris, vel spiritus contineat, in causa sane est, vt aucta ibi frigiditate ob copiosæ pinguedinis continuum accessum, adeps adipi concrescat, perinde ac aqua, quæ per glaciem excurrit, illico in glaciem concrescit. Postremo ne putes velim, adipem Galeno axungiam tantum vel mollem designare pinguedinem, sed omne indifferenter pinguedinis genus. Quippe is id apertissime ostendit libro II. de simplicium medicamentorum facultatibus. sic inquiens. At si voles oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, sicuti & pinguedinem appellari totum hoc genus licet. Sed de his fortasse plura quam par fuerit. Quibus tamen, nisi potius pertinaciæ, quam veritati fueris addictus, facile quidem cognoscere poteris adipem quemcunque, in quauis corporis parte genitum, à frigiditate, non ab humiditate coalescere: quin etiam inspicere quam longe a Philosophiæ scopo aberrauerit opinio tua. Nec putes velim hæc ad te scribere Matthiolum tuæ impugnandæ doctrinæ ratione persuasum, cum teipsum, tuamque doctrinam perpetuo, & laudauerit, & probauerit apud omnes: sed vt cognosceres hæc illum non ignorare. Interim ego tuas expectabo literas. sed velim, vt quemadmodum libere aperteque nunc in te arguo, nunc tuis ipse respondeo obiectionibus, tu quoq; par pari (vt aiunt) referas, vbi valentiorib. firmioribusque rationibus & argumentis persuasus sententiam tuam defendere statueris. Vale. Goritii.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iuliano à Marostyca Medico, S. P. D.

Disputatur an Turdi salubre præbeant alimentum.

QVum Lelium à Cusano, virum cum nobilitate, tum ingenii præstantia clarum, simul in diuturna illa febre curaremus, & de victus ratione simul colloqueremur, egoque turdos in cibum illi describerem, tu contra ab iis abstinere suadebas, Sauonarolæ doctrina persuasus: quippe qui scribat (vt tu ipse affirmabas) Turdos quartanariis minime conuenire, quod crassum, atrabiliarumque generent alimentum.

Obiectio.

Atqui pluribus sane modis hac in re te errare animaduerto. Primum quod apud Sauonarolam, quem tantopere sectari videris, nusquam reperio, turdos in cibis melancholicum gignere succum: deinde vero quod tuum hoc argumentum ne tantillum quidem Galenicæ doctrinæ resipiat, nec antiquorum quorumcunque placitis adstipuletur. Legi cum domum me recepissem Sauonarolam tuum, qui tamen perperam Galeni verba accepit, nec plura quam hæc de Turdis scripsisse illum inuenire licuit his verbis annotata: Turdi, & Merulæ difficilis sunt digestionis, sed remouetur hoc si ex iure pingui decoquantur: hactenus ille. Quibus palam est Sauonarolæ ipsius testimonio Turdos concoctu tantum esse contumaces, non autem melancholicum succum gignere, imo si pingui è iure decoquantur optimum inde subsequi alimentum.

Sauonarola taxatur.

Atqui aliter de Turdis video scripsisse Galenum, quem minus recte tuus ille percepit autor, dum suam hanc ab eo depromebat doctrinam. Siquidem Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus ita de turdis nobis scriptum reliquit:

Responsio.

Auium porro omnium genus, leuissimũ cibum præstat, si ad quadrupedes conferantur: in primis vero si ad suillam, qua non aliud facile inuenias, quod valentioris sit nutrimenti. Verumtamen eorum, quæ volatu fidunt, caro ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximeque perdicis, attagenis, columbæ, gallorum gallinaceorum, & gallinarum: turdorum vero, merularum, paruorumq; passerum illis durior est: quas ipsas turturis, palumbi, anatisque caro duritie etiam superat. Hæc ille. Quibus omnium palam est, haudquaquam affirmare Galenum turdos concoqui difficulter, vt tuus somniauit Sauonarola, nec melancholicum, crassumue præbere alimentum, vt tui ipsius inuentione addebas, sed esse eorum carnem perdicis, attagenis, & iuuenum gallinaceorum carnibus duriorem. Quod etsi verum sit, non tamen sequitur esse verum, vt turdi deuorati ægre difficileq; concoquantur. Etenim tametsi (exempli causa) hœdina caro medicorum omnium consensu concoctu facilior est, quam vitulina: non tamen ob id sequitur vitulinam carnem non concoqui facile. Quamobrem hisce tum argumentis, tum testimoniis apertissime quispiam nosse poterit, quam valeat apud Galenum Sauonarolæ autoritas, cum satis superque Galeni ipsius scriptis nobis fuerit comprobatum, turdos nec crassum præbere succum, nec ad concoquendum esse contumaces, sed contra potius concoqui facile, & inculpatum præbere alimentum.

Turdorum facultas.

Id quod lucidius ad clariorem huiusce loci expositionem lib. de cibis boni & mali succi idem testatur Galenus, sic inquiens. Cibi autem nulla omnino ex parte damnandi, neque tenues, neque crassi sunt, sed veluti in symmetria, omnisque excessus mediocritate consistunt. Eius generis panes optimi habentur, quorum confectionem libro primo de alimentorum facultatibus scripsimus. Præterea ex Gallinaceorum genere fœminæ quidem & mares, ex auibus phasiani, perdices, attagenes, columbæ, merulæ, turdi, turtures, passerculique omnes. Et libro de attenuante victus ratione. Ex piscibus saxatilibus, inquit, montanisque auiculis, multum ac copiosum potes alimentum ad tenuantem victum accommodare, & vt ego iudico, aues monticolæ, non modo quod aeris, sed etiam alimenti, quod nobis præstant, tenuitate antecedant, aliis auibus, quæ in locis aquosis ac campestribus degunt, sunt præferendæ. Auiculas igitur, turdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aues monticulas mandas licet. Abstinendum autem ei, qui attenuante victu vti volet, aliis auibus, quæ in locis aquosis viuunt. Hæc si recte perpenderis per tete facilime cog-

gnosces quantum non solum à Galenicis decretis, sed ab ipsa veritate tuus desciuerit Sauonarola: quo postea fiet, ne illi in posterum tam facile credas. Cæterum si hisce allatis testimoniis rationem addamus, nemo, qui suæ mentis fuerit compos, negabit vnquam, eorum animalium carnes, quæ probatissimis vescuntur alimentis, & in optimis degunt pascuis, longe excellentius altere, quam quæ contrario modo se habent. Siquidem non aliam ob rationem Galeno improbantur pisces qui in fluminibus capiuntur, quæ magnas per ciuitates excurrunt, quam quod putridis vescantur cibis, cum in huiuscemodi flumina vniuersæ vrbis latrinæ, ac immunditiæ confluant. Eadem sane ratione olim in cœnis vetabantur coturnices (vt Plinius est autor) ac etiam improbantur Sturni, quod scilicet hi cicutæ, illæ veratri semine alantur. Quapropter quum Turdi in eo habeantur volatilium genere, quæ optimis victitant cibis nempe ficubus, vuis, oliuis, myrti & iuniperi baccis, degantque in montibus & vineis, vbi salubrior est aer, aliter sane ratio concludere nequit, quam quod Turdorum caro salubriter alat, ac nutriat. Postremo cum turdos videamus canoras esse aues, id manifesto potest esse argumento has melancholico succo haudquaquam abundare. Quod cum non ignoraret Galenus de quartanæ febris curatione ad Glauconem scribens, volatilibus vescendum suadet, quæ boni succi sunt, & in paludibus non degunt. Quibus nemo inficiari debet, quinetiam ibi turdos concedat Galenus, vtpote qui vbique eorum commendauerit alimentum. Sed cum te sane nouerim in medendis morbis optime exercitatum, quinetiam in Galenicis lectionibus assiduum, non parum quidem sum demiratus cur à viuo fonte deflexeris ad riuulos, nisi fortasse, vt meam hoc modo experireris doctrinam. Quæ tametsi per omnia tuæ eruditioni non correspõdet, non tamen adeo tenuis est, vt putes me alimentorum omnium facultates ignorare. Vale. Goritiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Bosello Medico, S. P. D.

Disputatur item de Rhabarbaro, Rhacomate, & Saccharo antiquorum.

QVod primum postulaueram, vt in his, quæ pollicitus fueras, de Rhabarbaro & Rhacomate tuam fidem liberares, ad id nihil mihi respondes, quod te tuum fateri errorem apertissime ostendit. Quo fit vt nunc facile cognoscam haud meam me fefellisse opinionem, quod putarim te à tuo Calepino esse delusum, quinetiam te plura tibi de re hac confinxisse, cum nullum Plinii de Rhacomate & Rhabarbaro testimonium afferas, nec vllum verbum facias de Barbaria Insula illa, quam in faucibus Gangis extare affirmabas. Ad hæc autem primum tibi respondendum fuerat, & deinde si qua reliqua scribenda afferendaque videbantur argumenta, de iis posthac ibi agendum fuerat. Hæc itaque decere virum peritum & compotem mentis videbuntur. Atqui tu, nescio quo pacto tui oblitus, ne in hoc aberrasse videaris, nouis quibusdam aliis argumentis pugnas, quibus fortasse putas meum adeo te occupaturum ingenium, ac illud a priori causa auersurum, vt nulla eius posthac in me remaneat memoria. Astute sane ac prudenter meditaris, sed an recte syncereque, tu ipse tibi conscius es. Cæterum tametsi ipso iure nouis hisce tuis argumentis me opponere non tenerer, nisi vbi prius debitum persoluisses, vel fassus esses mentis fortasse imbecillitate te esse deceptum: ne videar tamen ea quæ recenter affers expauescere, recusare sane non possum quin illis pluribus respondeam modis. In primis itaque (vt rem ipsam statim aggrediar) scias velim non fuisse tibi opus tantum temporis conterere in describendis tot autorum nominibus, qui de Rhabarbaro scripserũt, cum proculdubio scires, te nihil ad me scribere, quod multo antea non nouerim atque sciuerim, vt mei in Dioscoridem commentarii (quos te legisse non ambigo) apertissime attestantur. Ibi enim libro tertio de Rhapontico agens, ea omnia quæ nunc in medium affers, ac si abs te nunc primum nascerentur, & ea me docere velles, à me fusius descripta sunt. Deinde ad ea quæ dicis non aliam ob causam te eos omnes attulisse autores, qui de Rhabarbaro scripserunt, quam vt ostenderes illorum neminem haberi, qui de pluribus, quam duobus Rhei generibus (vt tuis vtar verbis) meminerint, & ideo hallucinatum esse Mesuem, quod præter cæterorum sententiam tria Rhei genera descripserit, diuiseritque Barbaricum à Sinico, quæ quidem genera (vt tua fert opinio) nihil inter se differunt: respondeo teipsum, non Mesuem mihi videri hallucinatum. Etenim tametsi quotquot attulisti autores ii duorum tantum generum Rhei meminerint, id sane haudquaquam impedire valet, quin huiusce medicamenti adhuc plura possint haberi genera, quum ii de pluribus meminisse nequiuerint, quam de his quorum notitia ad eos peruenit. Quo fit, vt hinc palam sit quam infirmis rationibus Mesuem impugnare contendas. At si hæc, quibus vteris, argumenta ita vera essent, vt tibi falso persuades, non minus aberrasse Paulum, Auicennam, Rasim, quorum patrocinio niteris, quam Mesuem, fateri cogeris. Siquidem cum Dioscorides, & Galenus, qui in Plantaria facultate primas tenent, quique alios omnes hanc docuerunt, nusquam de pluribus, quam vnius Rhei generibus meminerint. Et Paulus, Auicenna, Rasisque, qui eos longe satis post tempore sequuti, Rhei duo fecerunt genera, Pontici videlicet, & Barbarici, nihil est q; impediat, quin velis nolis fatearis hosce quoque magnos autores vna cum Mesue aberrasse. Cuius manes si paulisper ad nos reuocarentur, & abs te vt ais, in iudicium vocarentur, nihil mihi verendum est quin longe plura acerbioraque tibi responderet Mesues. quam à me hic breuiter sunt allata. Quandoquidem diceret, quod cum is posterior vixerit, non solum non ignorauerit ea omnia quæ iisdem descripta sunt autoribus, sed etiam quod longe plura didicerit, legerit, viderit, inuenerit ac comprobarit, quam tu, qui tot secula post ipsum consenescis & hæc ignoras eorum fortasse opinionem sequutus, qui nihil quicquam volunt nobis esse nouum, nihilq; antiquos latuisse, cum tamen audacia hæc infeliciss. cesserit quamplurib. Atqui (si vera fateri debeã) non parũ sum demiratus, quod adeo tuæ fueris addictus voluntati, vt tam petulanti licentia hac in re ausus sis infidelitatis arguere Mesuem, cum omnium rei medicæ studiosorum consensu nemo ante ipsum tanta fide ac diligentia scripserit de exoluentibus simplicibus medicamentis, quinetiam de compositis omnibus quibus in morbis quibuscunque curandis quam felicissime vtitur vniuersus Medicorum catus.

Mesues defenditur.

Præterea

Præterea ad id quod ad me scribis, quod si Barbaria (vt mea fert opinio) extra Indiam esset, Mesues proculdubio defendi posset, & quod libenter a me audires quo Geographo autore alibi esse Barbariam intelligam, hoc sane respondendum videtur, quod cum satis superque comprobauerim in meis in Dioscoridem commentariis Barbariam antiquis dictam esse Troglodyticam Æthiopiæ regionem, non esse hic opus eadem repetere, sed illuc ad meas te lucubrationes recurrere debere.

Barbaria & Troglodytica regio idem.

Quantum autem Æthiopia ab India distet, qui rem Geographicam intelligunt tibi facile dicent: Quo postea fortasse fiet, tum non solum in hoc recognoscas errorem, sed etiam in eo, quod tam temere nunc primum asseras Barbariam quam prius Gangis insulam faciebas, regionem esse in Patala Indici fluminis insula, contra Geographorum omnium sententiam. Nam qui scribat in Patala, siue (vt quidam vocant) Patalena esse Barbariam habeo profecto neminem. Sed vt adnotauit Ptolemæus in alia eiusdem fluminis insula ciuitas est (quemadmodum antea ad te scripseram) nomine Barbari, à qua Sini populi longius distant quam tribus millibus & noningentis Italicis milliarib. Nimirum (vt idẽ Ptolemæus est autor) à faucibus Indi fluminis ad Sinos sexagintaquinq; intercedunt latitudinis gradus.

Patala siue Patalena vbi.

Quibus palam est Rha Sinicum nullam cum Barbarico habere cognationem.

Rha Sinicum à Barbarico differt.

Siquidem quanquam cõcederemus, quod tamen non facimus, à Barbaria illa, quam tibi fingis tuæ tantum defendendæ opinionis causa, aduehi ad nos Rhabarbarum, adhuc tamen in magno versareris errore, cum Sinicum & Barbaricum idem esse censeas: Ideoque velim ne posthac ita mordicus teneas excogitatas à te tãtum opiniones, sed vt facilius veritati acquiescas. Si vero secus feceris, & pertinaciæ potius, quam rationi & veritati fueris addictus, nolim, vt ægre feras, si nihil de his tecum in posterum conferam. Adhæc quod Rhaponticum Rhabarbaricum non sit, adeo nobis comprobatum esse scimus in commentariis nostris in Dioscoridem editis, vt opus nunc non sit hic plura ad hæc afferre argumenta: namq; id adeo palam fecimus, vt scripserit vir quidam tempestatis nostræ clarissimus, extremæ esse dementiæ Rhabarbarum idem cum Rhapontico æstimare.

Rha ponticum etiam ex India afferri.

Etenim non solum hæc radix ex Ponto aduehitur, quo a Rha fluuii accolis apportatur, sed etiam ex India, & Troglodytica regione, quam Barbariam veteres vocauere, ad nos defertur, argumento quod quãdoque eadem radix quam Poticam vocamus, a Venetis negotiatoribus inter Rhabarbarum Alexandria Ægypti allatum, quo ex India, Arabia Æthiopiaque mercimonia deferuntur, reperiatur. Id, quod si nescis, si voles, resciueris facile, vbi huiusce facti negotiatores diligenter interrogaueris. Hoc itaque cum non ignorauerit Myrepsicus ille Alexandrinus, qui tam diligenter scripsit de componendorum medicamentorum ratione, vbi catapotia quædam componit, cap. 110. ad ventriculi renum, & lienis affectus, Rhabarbarum & Rhaponticum admiscet, tanquam diuersa medicamenta. Etenim cum frustra (vt ait Aristoteles) fiat per plura, quod fieri potest per pauciora, nõ fuerat illi opus duo hæc admiscere medicamenta, nisi magnopere virium facultate ea inter se differre agnouisset. Atqui ne ægre feras obsecro, si tecum verbis quandantenus amariusculis de Rhabarbarico egi. Namque id amaroris in Rhabarbaricum ipsum potius quam in Matthiolum tibi reiiciendum putarim.

Saccharum.

Cæterum cum nunc de Sacchabo mihi tecum disputandum sit, degustata dulcedine facile hanc Rhabarbarici amaritudinem temperabis. Atqui iocis hisce relictis ad Sacchari ipsius controuersiam me confero, in qua, vbi (vt spero) è tuis te deiecero præsidiis, mihi plurimum gratulabuntur amici. Siquidem, cum ad me scribas quæ tibi infirmitatis conscius, quod si fortasse in Rhabarbarici examine tuas superauerim vires, in hac secunda sacchari causa te neminẽ agnoscere, qui tuas possit vincere rationes, magno admodum honori mihi adscribent omnes, vbi me etiam in hoc vicisse intelligẽt, nisi id fortasse obstet, quod iunior seniorem vicerit iam fatiscentem.

Reprobata de Sacchabo antiquorum sententia.

Ne autem diutius in hisce immoremur sermonibus, rem ipsam aggredior, & tua imprimis argumenta, quibus cum Auicennæ tum etiam Rasis autoritate comprobare nueris saccharum antiquorum a nostro plurimum differre, infirma satis ac inania esse respondeo: eo sane argumento, quod horum nemo Sacchari historiam descripserit, quinetiam nec quo pacto illud a natura procrearetur, & hoc arte fieret. Ac quanquam ii de vtroque Sacchabo scribunt, nusquam tamen scriptum reliquerunt, quod alterum ab altero differat, & in diuersis gignatur calamis: quinetiã nec quod hoc è rore proueniat, illud ex arundin[e]æ succo exprimatur. Scripserunt quidem de vtroque Sacchabo hi antiqui patres, non quod in diuersis natura calamis id gigni censerent, sed vt posteritatis memoriæ commendarent, Saccharum nõ solum à nobis arte parari, tusis decoctis & expressis calamis, sed etiam naturæ ipsius opera concretum in iisdem calamis reperiri. Etenim si sciuissent ii, quod Saccharum arte paratum aliud fuisset liquoris genus, aliud vero quod ipsa per se parauit natura, putandum quidem non est, quin huiusce differentiæ meminissent, quemadmodum sequenti capite silentio innoluere noluerunt, quæ inter hoc & Saccharum Alhaser siue Haoscer intercedit, differentiam, dum huius historiam descripserunt. Scribit Dioscorides Elæomel in Palmyris Syriæ è trunco cuiusdam arboris per se manare: verum esse etiam homines, qui vt plus liquoris consequantur, arboris cortices tundant, & prelo liquorem exprimant.

Lib. 1. cap. 32.

Præterea de papauere agens Opium scribit è vulneratis capitibus guttatim prodire.

Lib. 4. cap. 6.

Atqui nõ deesse etiam subiungit, qui papauerum ipsorum capita vna cum foliis contundant premantque, deinde & ita plus liquoris accipiant: ita etiam Caphuræ duo genera recensent Arabes, alterum sua pte natura exiliens, erumpensque gummi modo, alterum arte exemptitium haudquaquam pellucens.

Caphuræ genera duo.

Resina è Pinu quanquam per se facile distillat alba nitidaque, vi tamen ignis pix nigra copiosior fluit. Quo fit vt mirari non debeas si iisdem è calamis, qui olim Saccharum per se fundebant, antea quam ars naturæ opus præoccupasset, nunc hominum industria exprimatur, vt inde longe maior accedat prouentus. Cæterum videtur ab omni ratione alienum, quod absque vllo autorum testimonio, vllaue coniectura sibi persuaserint quidam, quos te secutum video, Saccharum, de quo Græci meminere, è rore concreuisse, cum tamen sciant illud in calamis reperiri, & q; è calamis nostrum exprimatur. Ad id autem quod inquis scripsisse Dioscoridem, Galenum, Plinium, Saccharum mel esse in calamis concretum, quodq; si mel est, & mel (vt Galenus inquit lib. 3. de alimentorum facult.) nec succus sit nec fructus, nec pars alicuius plantæ, quomodo fieri potest, quod hoc mel arundinũ sit succus: respõdeo: quod Galenus hoc in loco de illo tantum speciatim scribit melle, quod apum artificio conflatur.

Galeni sententia declarata.

Siquidem cum ex plantarum floribus suum mel colligere apes, quinetiam ex herbis ipsis omnibus palam sit, ne fortasse censerent homines mel ex ipsis plantis prouenire, recte nos admonet non esse mel illud aliquam plantæ partem. Cum itaq; de apum melle ibi tantum intelligat Galenus, non autem de Sacchabo, quod a dulcedine mel improprie appellarunt antiqui, antea quam proprium ascriberent illi nomen, non est quod tuis subscribam argumentis. His alia etiam accedit ratio, quæ non parum contra te pugnat. Namque, cum dicat Galenus,

Saccharum est mel in arundinibus concretum, & nil aliud affirmet, hoc, quam Saccharum esse mel arundinum, facile palam est huiuscodi mel nil aliud esse, quam plantæ partem: cum mihi haud verendum sit, quod si sciuisset Galen. Saccharum illud mel esse aereum, quin is huiusce mellis historiam ita facile silẽtio inuoluisset, quemadmodum nec aerei mellis, quod manna posteriores vocauerunt, historiam non reticuit. Etenim si hæc idem non ignorasset Galenus, facilè scripsisset is Saccharum mel esse aereum, cadens super calamos ibique concrescens: nec pariter scripsisset Plinius Saccharum reperiri in arundinibus gummi modo cõcretum, id quod etiam scriptum reliquit Auicenna. Is enim cum non ignoraret, Saccharum non solum arte fieri, sed sua sponte gummi modo resudare, assumptum quidem, ait, sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Hinc itaq; palam fit, de hoc melle haudquaquam intellexisse Galenũ, & quod improprie Græcis Saccharum hoc mel fuerit appellatum, quemadmodum & Saccharum nostrum, quod à calamis exprimitur, mel cannarum improprie appellant Mauritani. Improprie, inquam, quod hoc ex rore, vt genuinum mel in aere non confletur, sed ex arundinum medulla exprimatur. Sed mel etiam ferre arbores apertissime testatur Strabo libro 15. de Indicis arboribus scribens his verbis: Refert Aristobulus, arbores ibi esse non magnas, quæ magnas siliquas ferunt denorum digitorum mellis plenas. Quinetiam iam omnibus notum est gingiber, quod conditũ ad nos India mittit, nullo alio asseruari liquore, quam siliquarum melle, quo etiam myrobalanos, myristicas nuces, & alia quam plura condiunt ac præseruant. Sed an quid pluribus de his disputandum, cum multorum testimonio iam notum sit in Insulis, quas Cannarias, & diui Thomæ appellant, in iisdem sane calamis, à quibus Saccharum exprimunt, illud etiam per se gigni, & aperto arundinis latere, manare, & gummi modo coalescere? Quibus facile subscribunt ii, qui hoc æuo in Indiam nauigant. Etenim ad Bathecalam Indiæ vtrunque iam vendi affirmant. Dicas itaque obsecro, quid ad hæc respondebis? Nonne Galenum dices peruersissime abs te, contra historiæ huiusce veritatem esse allatum? Aut fatearis hoc necesse est, aut aberrasse Galenum. Atqui ego non Galenum, sed Bosellum aberrasse non ambigo. Cæterum quanquam hoc tantum argumento te omnibus iam defecisse viribus agnosco, nolim tamẽ te prius dare manus, quam tua omnia superauerim præsidia, quæ aduersum me habes. Cum itaque scripserim contra sententiam tuam, cum Saccharum antiquorum salis modo fuerit durum lapidosumque fieri haudquaquam posse, vt mannæ vel roscidi mellis fuerit materia, eo argumento, quod nusquam visa sit manna vel roscidum mel, quæ super plantas, vel alibi salis modo obdurescerent, vel potius à sole contacta liquescerent, illico mihi obiicis hoc esse falsum, & à Strabonis sententia, cui plurimum addictus videris, alienum. Siquidem cum scribat is, quod super folia arundinum, non quidẽ super ipsa arundine Saccharum reperisset antiquitas, facile palam fit, non manasse id ex arudinũ medulla, sed super foliis è rore melleo prouenisse. Vt autem firmius tuam hanc fulcias opinionem, illud etiam addis, quod quamuis è rore vt manna gignatur, nihil est quod prohibeat, quin concrescere possit salis modo, cum in calidissimis fiat regionibus, vbi vehementissimo solis ardore non magno sane negotio salis modo obdurescit; idque eo magis tibi persuades, quod nõ parum ad hoc conferat foliorum arundinum adstrictoria vis, ac pariter desiccans. Nec his obstare putas, quod manna, quæ in Europa nascitur, ad tam solidam non concrescat duritiem, cum id aeris & cœli nostri clementia euenire non possit, cumque non colligatur ab arundinum foliis, sed plurimum inueniatur super lapides, raroque super cæterarum plantarum frondibus. Hæc tuæ sunt partim obiectiones, partim responsiones, sed profecto non vides, quam sensibus pateant meæ rationes, quamque tuæ contrario modo se habeant, cum tantum sint coniecturæ & tuæ ipsius inuentiones. Quæ quidem si veris niterentur rationibus vel probatissimorum auctorum testimoniis, non solum viriliter mecum pugnare videreris, sed longe magis ingenium mihi excitares. Atqui cum tam retusis nitaris suffragiis, non magno sane studio te comprehendam. Cæterum ne me fortasse putares hisce verbis timorem tibi incutere velle, videas, obsecro, quam peruerse Strabonis testimonium in mediũ attuleris, siquidem is (quod viderim, legerimq;) nusquam scriptum reliquit super arundinum foliis coalescere Saccharum, sed ibi arundinem mel sine apibus gignere, his verbis: Εἴρηκε δὲ περὶ τῶν καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι ἄνευ μελισσῶν. οὐ γὰρ δένδρον εἶναι καρποφόρον. ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μεθύειν· id est, dixit, etiam arundinem mel sine apibus gignere, & cum non sit arbor fructifera, ex fructu tamen ebrium facere. Hæc ille. Quibus apertissime probatur contra tuam sententiam, non in arundine, sed ab arundine gigni Saccharum illud, quinetiam & illius esse fructum. Adhæc in magno te versari errore animaduerto, vbi ais, roscidum illud mel, quod super calamis durum salis instar inuenitur, siccari ac concrescere ob ingentissimos Indiæ calores, quinetiam quod super arundinum foliis subsidat, &c. Quandoquidem hoc totum contra teipsum pugnat argumento, quod cum in tepidioribus climatibus roscidum mel, quod in mannam concrescit, facile euanescit, quamprimũ aliquandiu à sole illustratur, ac calescit, id quidem longe magis fieri necesse est, vbi solares radii calore longe maiori regiones exurant. Sed & illud ab omni philosophia & ratione videtur alienum, quod roscidum mel multo magis concrescere possit super arudinum foliis, primo tantum excessu siccantibus, refrigerantibusq;, quam super lapidibus, à quibus manna (inquis tu) plurimum legi solet. Siquidem cum lapides frigidiores sicciore sque sint, quam arundinum folia, vt vbi à sole excalfacti fuerint, quicquid humidi accedat facile siccẽt, intelligere sane potes, quam tua valeant argumenta. Quinetiam illud, vtpote falsum, explodendum videtur, quod manna longe minus cohæreat arborum frondibus quam lapidib. Etenim præter id quod omnes contra sententiam tuam affirmant, qui à Calabris ad nos mannam deferunt, tibi maxime refragatur Gal. quippe qui lib. 3. de alim. facult. ex arboribus substratis pellibus à pastoribus legi mannam, non ex lapidibus affirmat, id quod etiam Athenæus ex Amyntæ libris testatur, lib. 11. cap. 18. his verbis: Ἀμύντας ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τῆς Ἀσίας σταθμῶν περὶ τοῦ ἀερομέλιτος καλουμένου διαλεγόμενος γράφει οὕτως· σὺν τοῖς φύλλοις δρέποντες συντιθέασι εἰς παλάθης Συριακῆς τρόπον πλάττοντες, οἱ δὲ σφαίρας ποιοῦντες· καὶ ἐπειδὰν μέλλωσι προσφέρεσθαι ἀποκλάσαντες ἀπ' αὐτῶν ἐν τοῖς ξυλίνοις ποτηρίοις, ἃς καλοῦσι ταβαίτας, προβρέχουσι καὶ διηθήσαντες πίνουσι, καὶ ἔστιν ὅμοιον ὡς ἄν τις μέλι πίνοι διείς, τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἥδιον· id est Amyntas in primo de ponderibus Asiæ, de melle aereo vocato disserens, sic scribit: Vna cum foliis demetentes, ea ratione, qua in Syria ficus certis ordinibus sibi mutuo incumbentibus asseruari solent. Alii autem in pilas redigentes componunt. Vbi autẽ iam offerre oportet decerpta inde parte, in ligneis poculis, quæ tabætas appellant, prius rigant, mox percolatũ bibunt, & simile est, ac si quis mel dissolutum bibat: hoc vero & multo dulcius est. Hæc ille. Præter id quod scripserim ego Saccharum antiquorum nunc ad nos non deferri, quod modo arte fiat, & calami quotannis excidantur, quodq; hæc vindemia eueniat, ne adulta iã arundines & Sacchareo liquore

Arbores in siliquis mel ferentes.

Saccharum nostro etiam æuo sua sponte in calamis concrescit.

Obiectionum confutatio.

pregnan-

prægnantes, à quibus, non à iuuenibus, Saccharum gummiũ modo antiquitus manare solebat, adeo frequẽtes habeantur: tu quidem hisce meis argumentis illico reclamas, & ea sane plurimum veritati refragari affirmas. Ideoque rationem à me expostulas, qui fiat, vt magis ab adultis quam à iuuenibus calamis fundatur succus, quum tamen hi teneriores, rariores, & succo turgentiores habeantur, quam qui consenescentes in dies sicciores inanioresque euadunt. Vt autem hasce tuas coniecturas magis tueri videaris, addis minime dubitandum esse, quin Indi antiquitus etiam è concisis & decoctis calamis Saccharum expresserint, ideoque id in causa non esse quod antiquorum Saccharum ad nos conuehi desierit. Nam quum (vt asseueras) præclarissimorum autorum testimoniis satis superque fuerit comprobatum, è calamorum radicibus Indos semper dulces elicuisse liquores, id facilius è calamis qui statim ad manus erant, elicere potuerunt, quam fodiendo humum tam ingentium arundinum radices extirpare, quæ quidem (vt Strabo & Solinus testantur) tricenum, quinquagenumue passuum longitudine, tanta vero crassitudine, vt quibusdam diametrus sit ternum cubitorum.

Arundines miræ magnitudinis.

Hæc itaque sunt quæ aduersum me scripta habes argumenta. Quibus respondebo facile magis esse rationi consentaneũ succo prægnantiores esse adultiores arundines, quam quæ annuatim proueniunt & exciduntur. Siquidẽ hæ dum crescunt maiorem humoris partem in suum ipsius augmentum assumunt, vt apertissime videmus in omni arborum genere, quæ dum adolescunt, vsque ad quendam temporis terminum, nullos ferunt fructus, quos si ferunt simulac aliquandiu adoleuerint, paucos admodum eos esse cernimus: quippe cum cõtinuo crescant, maior humoris pars quem è terra assumunt, in earum transit alimentum, quod vegetabilis administrat facultas ad corporis incrementum. Ac hinc fit, quod omnes quæcunque extant arbores fœcundiores sunt quum ad consistentiam vsque peruenerunt, quam antea. Etenim cum tunc crescere desierint, nec subinde augmento opus sit, necesse sane est, vt id alimenti, quod prius ad hoc munus conferebat natura, aut ad fructuum generationem se recipiat, aut per corticis rimas egrediatur, aut per insensibiles digeratur vapores.

Arbores quo tempore fœcundiores.

Videmus enim aperte quod resiniferæ plantæ omnes, cuiusmodi sunt abies, pinus, larix, & id genus aliæ, quinetiam gummiferæ, vt amygdalus, prunus, cerasus, resinam aut gummi haudquaquam fundunt dum adolescunt, quemadmodum etiam in animalibus videmus. Idem quoque palam est ex iis arboribus quæ perpetuo fructificant, fructusque in tertium ac quartum annum ferunt, cuiusmodi sunt aurantia, & medica malus. Harum enim plantarum fructus succi multo pleniores sunt ac suauiores, quam qui annuatim decerpuntur: Id quod te ignorare magnopere demiror, cum & Philosophum te, & medicum profitearis, & idem scribat Theophrast. lib. 6. cap. 16. de plantarum causis sic inquiẽs: Vbi plantæ in longitudinem augeri cessarunt, crispari deinde dilatarique incipiunt, sicut etiam animalia. Eadem causa est & quamobrem tædam, picemq; aut resinam nullam penitus nouellæ arbores habeant. Alimentũ enim totum ad incrementa, fructificationemq; absumitur. Quippe postea in tædam vertuntur, atq; omnino fructibus illum destinatum humorem magna parte vsurpant. Tunc enim velut sordes naturales quædam hæc relinquuntur, cum vis augendæ longitudinis destitit, & radix, atq; vniuersa arbos plus roboris capere inceperit. Hac itaq; ratione plus Sacchari reperietur in arundinibus quæ pluribus creuerunt annis, quã in iis quæ vnius tantum anni spacio seruntur, nascuntur, crescunt, secantur, premunturq; deinde antea quam consistant. Adhæc an Indi etiam antiquitus è Sacchariferis arundinibus quæ nobis Saccharum ferunt, idem pariter expresserint, an non, mihi nũc disputandum non est, quod nihil nostris conferat colloquiis. Atqui iam, id sane nõ reticebo, quod etsi tibi concederemus, quod non facimus, Indos antiquitus etiam arte parasse Saccharum, id tamen adeo exiguum fuisse diceremus, quod vsq; ad Dioscoridis, Galeni, & Pauli tẽpora, nihil illius ad nos conuehebatur. Cuius rei magnum nobis potest esse argumentum, quod longe numerosiores eæ apud Indos haberentur arundines, quæ illæsæ adolescerent, quam quæ quotannis secarentur.

Arbores Indicæ omnes radicibus dulces.

Nec his obstat Strabonis & Solini autoritas, quam in medium affers, cum non repererim apud Strabonem, nec alium quenquam, ex illarum ingentissimarum arundinum radicibus Indos vnquam expressisse Saccharum, sed nasci has in aquis & ibi tantum ob cœli soliq; naturam, arborum radices & præsertim arundines esse dulces, aqua à solibus tepefacta, tam cœlesti quam fluuiali. Siquidẽ (vt ipse inquit) ea quæ apud alios & fructuũ & succorũ maturitas dicitur, apud illos cõcoctio est, quæ tantũ ad dulcedinẽ operatur, quantũ ea, quæ per ignẽ fit. Atqui hoc posteritatis memoriæ haudquaquã cõmendauit Strabo, vt nos admoneret ex hisce radicib. apud Indos Saccharũ fieri solere, sed vt regionis illius dulcedinẽ narraret, quanquã ille hanc de tã ingentibus Arundinib. historiã potius fabulosam, quã verã censere videatur, quemadmodũ & Plinius. Cæterũ si hæc vera sunt, potius credendũ est (vt Lucan. inquit) quod ex hisce arundinũ radicibus succum extraherent ad potiones parandas, quam ad Saccharum conficiendum, præsertimque cum in Syria, Cypro, Creta Sicilia & in aliis sacchariferis insulis, vnde nunc Saccharum ad nos conuehitur, ex arundinum medulla, non ex radicibus exprimatur. Præterea ad Isaaci autoritatem, quem scripsisse inquis in antiquis arundinibus non inueniri Saccharum, respondeo, me haudquaquam de valde veteribus & caducis intellexisse, sed de his, quæ ad consistentiam vsque creuissent, quanquam id in meo Isaaco nusquam profecto reperio. Quo fit vt mihi persuadeam, te fortasse in hoc esse delusum, perinde ac de Rhacomate in Pliniana lectione. Ad ea autem, quæ obiicis, quod si Sacchari historia apud antiquos ita se habuit, quemadmodum à me describitur, illud te plurimum demirari, quod id concreti liquoris Pontica nuce non esset maior, cum tamen aliarum arborum resinæ ac gummi portiones quãtiate longe maiori reperiantur, nil aliud tibi respondendum succurrit, quam vt naturam ipsam consulas. Nullus profecto mortalium nouit hæc, præter illam: lusit enim illa quatenus ei libuit, sui vnius vnicũ exemplar, autor, sequestra, hera, administra eadem, nullius indiga, non precario, non coacta, non impedita. Hanc si consulas non solum hosce tibi dissoluet nodos, verumetiam dicet, quamobrem tam ingenti mole creauit Elephantos, tamque minima formicas. Atque si cum natura de his colloqui non possis, & mihi dixeris tu quamobrem lentiscus raro mastichen fabæ maiorem gignat, cum tamen arbor sit non infimæ proceritatis, cur ab arbore, cuius vmbra centum obteguntur homines, caphura portiunculis non emanat amygdalæ nucis maioribus: cur longissima Cyparissus adeo exiguum semen gignat, vt fere oculos fallat: quinetiam cur cucurbitarum, melopeponumque plantæ tam ingentes ferant fructus, cucumerum vero his longe minores, ego posthac tibi facile aperiam qui factum sit quod Sacchari illius particulæ nucem Ponticam magnitudine non excedant. Dicis postremo quod Saccharum apud antiquos tantum medico fuit vsui, in cibis vero nunquam, putasque hoc argumento aliquid etiam contra meam te afferre sententiam, quum nostris plurimum veniat in culinarum vsum. Sed hæc satis ridenda videntur. Etenim & si

id Plinii testimonio in tuam cõtuleris opinionem: ego tamen Strabonem adducam, quippe qui scribat ex arundinum Saccharo homines ebrios fieri. Id quod manifesto est argumento in potionum cõcinnamentis etiam antiquos suum addidisse Saccharum. At si responderes quod de cibis, non de potibus fueris loquutus: dicerem ego id euenisse, quod Saccharum non curauerit in cibis addere antiquitas, quemadmodum nec Medica mala, nec alia complura: ac etiam fortasse ob eius penuriam, qua fiebat, vt vix ad medicamenta sufficeret, id quod tunc ad nos conferebatur. Possem & alias afferre rationes sed cum satis superque de re hac me dixisse putem, & iam fere in volumen excreuerit epistola, ea quidem silentio non abre inuoluere libuit. Eoque præsertim quod in meis in Dioscoridem commentariis adeo Sacchari historiam expenderim, vt nullus relinquatur dubitandi locus, quin veterum Saccharum ab iisdem resudarit calamis, è quorum medullis nostrum conficitur. Verum si his satisfactum tibi non sit, mannam, qua quotidie vteris, accipito, & vehementissimis solibus exponito, vel in furnum conicito. Id si feceris nihil mihi verendum est, quin illico palinodiam sis meditaturus. Cæterum putaram de pinguedine te tuas ad me scripturum defensiones. Verum cum videam illa omnia te negare quæ Goritiæ non solum contra meam, sed aduersus Galeni sententiam afferebas in medium, ne testes habeam quorum præsidiis vti possim, id conscientiæ tuæ ponderandum relinquam. Sed cum sciam de pinguedinis origine cum Paulo Regolino viro doctissimo, collega tuo, te sæpius habuisse sermones facile ab eo resciam, an plus mihi quam tibi credere debeam. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Ioanni Francisco Nascimbeno
S. P. D.

Agitur de Resinis omnibus, quarum meminere Dioscorides & Galenus.

QVũ eo natura sim ingenio, eaque perpetuo voluntate, vt vbi studiosus quispiam, medicæ præsertim facultatis sectator, aliquid a me petierit, recusare non possim, quominus illi pro tenui mea facultate satisfacere nitar, etsi nulla antea cum eo mihi intercesserit amicitia: viderer nunc profecto, non parum à meo deficere instituto, quin etiam boni viri officio, si ad ea, quæ à me petis de Resinarum dubiis explicandis, quantum intelligam, silerem. Cum non solum doctrina, & eximia virtus tua, id quod petis, iure mereri videantur, sed etiam, quod magis est, nostra diuturna amicitia nulla vnquam ex causa violanda, illud idem magnopere exposcat. Non miror autem in censendis arborum quarundam resinis, multis in locis, vt scribis, te esse adeo implicatum, vt sine aliorum auxilio inde te extricare nequeas, cum certo sciam præter te non deesse doctissimos viros & in plantaria facultate iam diu versatos, qui non solum in resinis examinandis de pluribus dubitarunt, sed in earundem historia tractanda non parum etiam aberrarunt: argumento quod resinarum genera ab ipsis speciebus nesciuerunt distinguere, nec earum nouerunt differentias: quinetiam quod veras vocabulorum nomenclationumque proprietates non intellexerunt. E quorum numero vnus est Andernacus, quippe qui, ob harum fortasse ignorantiam, in vertendo Galeni libro de com. medic. secundum genera, adeo multa confundit, vt nihil mirari debeam, si tibi ac etiam aliis ille non paruum facesserit negotium in hisce censendis medicamentis. Verum vt ad id quod à me petis, veniamus, tibi sententiam meam illico exordiar. Scribis itaque in primis legisse te apud Dioscoridem Pineam, Piceamque resinam, quæ sua tempestate ex Gallia & Hetruria conuehebantur, olim conuehi solitas esse à Colophone celeberrima minoris Asiæ ciuitate: quo argumento concludis Pini & Piceæ resinam nihil prorsus differre à Colophonia. Atqui (inquis) si id verum esset, tibi quidem non parum verendum fore, quin hac in re aberrauerit Galenus, quum is apertissime scribat lib. 3 de comp. medic. per genera, Piceam, Pineamque resinam à Colophonia differre: quinetiam alteram altera viribus esse præstantiorem. Id quod etiam libr. 7 eiusdem voluminis iterum affirmauit. Quæ omnia (ais) magno nobis esse posse argumento, non paruam inter hasce resinas intercedere differentiam. Deinde scire desideras, an Galenus de pluribus resinarum generibus meminerit, quam Dioscorides: cum tibi videatur is de pluribus proculdubio scripsisse, quod præter eas de quibus scibit Dioscorides, frictam vel Colophoniam habeat, quam vulgo vocant Seplasiæ Græcam, atque etiam Hispanicam, & aliam quandam, quam nullo alio appellat cognomento, quam quod ex figulinis impura sumitur, & vbi purgetur in frictam mutatur. Ad hæc scribis, eam præter has eundem habere Galenum, quæ pityinon physema illi vocatur, quæq; Andernaco modo picea, modo pinea germinatio vertitur. Quo fit vt non desit tibi suspitio quin ibi lectio fuerit deprauata, vbi nõ ambigo deprauate vertisse interpretem. Quin etiã præter has meminisse Galen. (inquis) Terebinthinæ, Strobilinæq; quam omnino te ignorare fateris, etsi scias strobilum nil aliud esse quam Pinum. Atqui cum in alio loco idem scribat Galenus πιτύινον φύσημα seu pinea &c. videtur quod nihil differat pinea ἀπὸ πιτυΐνου φυσήματος, quum tamen idem Galen. lib 8. de simp. medicam facultati. inter has manifestum interponat differentiam. His subinde Laricinam, Abiegnam, & Pineam eodem ex Galeno annectis, viderique tibi, inquis, pineam hanc à cæteris differre, quod peculiariter περὶ πιτυΐνου φυσήματος, de Strobilina, pineaque idem meminerit Galenus: sed quod non vides de tot resinarum generibus scripsisse Dioscoridem. Postremo haberi etiam apud Galen. inquis, Lentiscinam atq; Piceam, quæ an pix liquida sit a me scire desideras: hæc denique sunt, quæ tuis literis à me petis. Verum cum tam diligens fueris in enumerandis resinis omnibus, nescio quo pacto factum sit, quo minus Cyparissinæ memineris, cum etiam hanc habeat Galenus. Cæterum anteaquam ex hisce te eximam implicationibus, quæ ingenium tuum perplexum reddunt, operæprecium nobis est nonnullas assignare distinctiones & interpretis errata corrigere, quæ (vt video) mentem tuam non mediocriter perturbant. Velim itaque primum scias Colophoniæ resinæ duas haberi species, quarum altera, cruda, liquida, mollisque est, ita sane à pineo vel piceo caudice manans:

Andernacus taxatur.

Resinarũ implicata historia.

Colophoniæ duæ species.

manant: altera vero cocta siue fricta, perinde ac illa quæ nunc in Seplasiis omnibus Colophoniæ nomen retinet. Hæc esse vera testatur ipse Galenus, lib. 7. de compos. medicament. per genera sic inquiens. Quoniam vero Piceam, & frictam resinam, & Colophoniam appellare consueuerunt, sciendum erit aliam quandã esse Colophoniam Chiæ mastichæ persimile aliquid habens, quemadmodum illa & Thus. Siquidem ex hisce Galeni verbis facile palam est in Colophoniæ genere, coctam siue frictam alteram haberi siccam: crudam alteram, mollem, tractabilemq; artificio nullo paratam, de qua prius speciatim ipse meminerat Galenus lib. 2. eiusdem voluminis cap. 20. de viridi Andromachi emplastro differens his verbis: Liquida tamen diutius perdurat, sicuti etiam Colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur Colophonia, odoratu suauitatem quandã referens, sicut Abietina, & colore mediocri prædita: nascitur admodum modica, atq; ob id preciosa. Et lib. 3. eiusdem operis, vbi de medicamentis neruorum egit, de Colophonia cocta siue fricta inter siccas resinas peculiariter scripsit sic inquiens: Omnium vero siccissima est, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam vocant. Præterea nolim te ignorare tres haberi resinarum species, quæ è Pino proueniunt, inter se differentes, quarum duæ è caudice manant, tertia vero è nucibus quas Græci στροβίλους vocant. E caudice manantium, altera quidem est omnium præstãtissima liquida, mollis, albaq; arboris ramentorum foliorũ, omnisq; immunditiæ expers, & (vt Galen. inquit) thuris redolens, & vbiq; syncera, Colophonia proprie appellata. Ac ea est hæc de qua inter liquidas resinas meminit Dioscorides. Altera sordida est & retorrida, impura ac exoleta, quam appellat Galenus Pityinon physema, quod hæc in ipsa arboris germinatione exudet. Hæc enim ea ratione exoleta prouenit, quod tunc temporis vniuersæ plantæ humor longe magis distribuatur ad noua germina producenda, foliaq; nouella nutrienda, quam ad aliud peragendum naturæ opus: quo postea fit, vt quæ eo tempore manat resina, cæteris deterior habeatur: quemadmodum de thure scribit Plinius quod Vere a Sabæis legitur. Hoc vero quum haud lateret Theophrastum libro 9. cap. 20. de plantarum historia: Terebinthum & Pinum, dicebat is, & si quæ resinam aliæ fundunt, cædendas esse post germinationem affirmant. Postrema vero est quam Strobilinam vocant, quæ tantum è pineis nucibus prouenit: Στρόβιλος enim pineam nucem designat, non pinum arborem ipsam, vt te tibi persuasisse video. Adhæc illud quoque te scire oportet, haberi in resinarum genere liquidarum & aridarum differentiam, quinetiam vtrasque ex iisdem arboribus manare. Quandoquidem & Pinus & Picea & Abies cum pingues liquidasue, tum etiam siccas ac exoletas proferunt resinas, ea nimirum ratione de qua superius diximus. Itaque in pinguium seu liquidarum genere ea præcipua esse videtur, quæ Colophonia appellatur, ac alia quæcunque illi similis, quæ in æstate & autumno suis ab arboribus legitur, finita plantarum germinatione: inter siccarum vero genera exoletarumque, ea in primis habetur quæ Pityinon Physema vocatur, deinde quæ in fictilibus aduehebatur, tertia quæ igne decocta fuerit Colophonia. Ideoque dicebat Galenus libro tertio superius citato, omnium esse siccissimam, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam dicunt, & huic etiam succedere, quæ ex figulinis impura & despumata sumitur. Quinetiam his ambabus sicciorem esse, quæ dicitur Pityinon Physema: Ex liquidis, nonnullas liquidas permanere, quemadmodum Terebinthinam, alias vero inarescere, sicuti Strobilinam. Sed has sane omnes inter aridarum genera reperio descripta apud Dioscoridem, vt clarius postea intelliges. Postremo & illud etiam scire debes Andernacum minus recte vertisse πιτύϊνον φύσημα. id est, picea germinatio, quod Græcis πίτυς pinum non piceam designet. Cuius erroris seipsum accusat, cum illud idem modo piceam, modo pineam germinationem vertat. Hæc itaque præfari prius oportebat, quam petitioni tuæ responderem. Nunc vero vt ad rem ipsam me conferam non video de pluribus resinis scripsisse Galenum quam Dioscoridem, quanquam hic non ita diligenter, vt Galenus, earum enarrauerit species. Resinifera ergo arbores Dioscoridi præter Cedrum, de quo is postea peculiariter scribit, plures quam septem non sunt, nempe terebinthus, lentiscus, pinus, larix, picea, abies & Cyparissus. De quarum omnium resinis idem Dioscorides speciatim meminit, nec de pluribus video scripsisse Galenum. Nec obstat quod apud ipsum plures videantur esse resinarum appellationes, quæ non reperiuntur apud Dioscoridem, vt est exempli causa Pityinon Physema, & quæ ex figulinis impura sumitur. Siquidem hoc nec genus variat, nec speciem, sed aut tempus in quo manare incipiunt, aut cognomen à fictilibus in quibus asportantur aut maiorem aut minorem præstantiam ostendit. Præterea quanquam certum est Dioscoridi Colophoniam aliam non esse, quam pineam vel piceam, non tamen dicam ob id aberrasse Galenum, quod (vt inquis) libro tertio de compositione medicamentorum secundum genera, Colophoniam a pinea & picea differre scribat. Quandoquidem quamuis de siccis resinis agens differre asserat coctam Colophoniam à Strobilina, ac etiam ab ea quæ Pityinon Physema dicitur, nullibi tamen reperies affirmasse illum a Calophonia differre pineam aut piceam, quæ selectissima sit, liquida, mollis, pinguis, & thuris redolens, proprie Calophonia appellata. Ideoque scire debes quod vbi eodem libro in tuo Galeno reperis pineam resinam cæteris minus præstare, contra priorem ipsius Galeni sententiam, & eam ob causam infimum fere ibi habere locum, non esse id erroris Galeno adscribendum, sed interpreti Andernaco. Quippe qui peruerse admodum illa Dioscoridis verba à Galeno ibi allata inuerterit. Quandoquidem Dioscorides piceam, non pineam in penultimo collocauit loco sic inquiens. προάγει δὲ πασῶν τῶν ῥητινῶν ἡ τερμινθίνη, καὶ μετὰ ταύτην ἡ σχινίνη, εἶτα ἡ πιτυίνη, καὶ ἡ ἐλατίνη, μεθ᾽ ἃς ἀεὶ θύονται ἥ τε πευκίνη καὶ ἡ στροβιλίνη. id est, Terebinthina resinas omnes antecellit, proxima letiscina, & è pinu & abiete, has sequuntur picea & strobilina. Quibus palam est pineam resinam non postremum, vt tu ab Andernaco deceptus putas, sed tertium bonitatis locum obtinere. Cæterum quo pacto fricta siue cocta parari debeat, non solum è pinea piceaque, sed & ex cæteris liquidis diffusius scribit Dioscorides, quamobrem non est quod putes frictam fuisse illi incognitam. Quandoquidem hæc Galeni tempore etiam Colophonia dicebatur: ideoque libro tertio eiusdem operis dicebat idem Galenus (vt antea diximus) omnium vero siccissima est, quam nonnulli frictam, alii vero Colophoniam appellant: & libro septimo Pineam resinam, dicebat, & frictam & Colophoniam appellare consueuerunt. Atq; eã quæ sordida & impura in figulinis afferebatur, aridam illam esse facile crediderim quam ab abiete piceaq; manare diximus, cum is inter aridarũ species hanc etiam reposuerit. Nec aliam ob causam dicebat ille, q; hæc vbi à sordibus purgabatur fricta fiebat, quã q; expurgari nequiuisset, nisi ad ignem colliquesceret. Quo postea fiebat, vt cum sui natura esset arida, non potuerit tam paruo temporis interuallo igne calefieri, quominus illico aridior fieret, cocta frictaue Colophoniæ similis.

Pineæ resinæ genera tria.

Pityinon Physema.

Resinarũ liquidarum & aridarum differentia.

Andernaci versio improbatur.

Dioscorides de resinis omnibus de quibus & Galenus scripsit.

Alia versionis Andernaci reprehensio.

Resinæ pineæ præstantia.

De

De ea autem quæ à nucibus pineis emanat strobilina vocata meminit Dioscorides libro primo cum inquit: τῶν μὲν τοι ξηρῶν ἡ μέν ἐστι στροβιλίνη, καὶ ἐλατίνη, ἡ δὲ πευκίνη, ἡ δὲ πιτυίνη: id est, Quæ vero aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ ex abiete, picea & pinu exierunt. Quibus palam est non solum Strobilinæ meminisse Dioscoridem, sed & cæterarum de quibus meminit Galenus. Siquidem nil aliud est apud Dioscoridem sicca pini resina quam quæ πιτυΐνον φύσημα vocatur: quinetiam nil aliud figulina, quam quæ à picea abieteq; sicca colligitur. Quæ quidem, vt hoc etiam æuo, ad nos comportantur impuræ ac aridæ siccis arborum foliis & corticum ramentis vitiatæ, quibusdam in receptaculis e suarum plantarum corticibus paratis, ita nihil sane prohibet, quin credamus easdem aduexisse antiquitus in fictilibus homines. Ad ea autem, quæ postulas an piceæ resina, de qua scribit Galenus libro tertio de compositione medicamentorum per genera, liquida sit pix, de qua pluries idem meminit, respondeo, hanc haudquaquam esse picem, sed piceæ arboris resinam sua sponte manantem. Etenim liquida pix nunquam sua sponte fluit, sed arte accensis igne pinis, quæ in tædam contabuerunt, vt pluribus disseruimus in nostris in Dioscoridem Commentariis. Hisce itaque cum rationibus, tum allatis Galeni testimoniis non solum quæ prius confusa de resinis videbantur, iam clara, aperta, ac extricata cognosces, sed etiam quod in resinarum historia nihil à Dioscoride dissentiat Galenus, quodque plura quam is habeat earundem genera. Quinetiam fortasse plura Goritiæ vel Vtini de resinis te didicisse fateberis, quam Patauii, cum ad me scribas, ibi te adinuenisse neminẽ, qui ex hisce tenebris te liberaret, dum ibi medicam materiam addiscebas. Vale.

Aridæ resinæ à quibus proueniant plantis.

Galenum nihil à Dioscorid. in resinarum historia dissentire.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS

Ioanni Francisco Nascimbeno Medico,

S. P. D.

Declaratur quæ sit æris nigri squama apud Galenum.

ETsi antea ad ea non respondi, quæ, datis ad me literis, de nigri æris squama, à me petieras, de qua lib. 2. de composit. medic. secundum genera ca. 2. de giluis emplastris agens, meminit Galenus: id tamen velim tibi persuadeas haudquaquam euenisse, quod non semper accinctus sim quominus tuis satisfaciam petitionibus, aut id tantum mihi laboris facessat, sed quod pluribus fuerim mensibus occupatus in augendis excolendisque meis in Dioscoridem commentariis, nec ab hisce studiis sine iactura potuerim ingenium meum auertere. Atqui cum otii nunc aliquid supersit, diutius sane differre non possum, quin tuis humanissimis literis respondeam. Scias itaque velim, quod quanquam non negligenter perlegi cum antiquorum, tum recentiorum libros, qui de metallicis scripserunt, non memini me tamen legisse apud quempiam reperiri æs quod suapte natura nigrum fuerit. Sed haberi æs aureo, argenteoue colore ex rubro nigrescente, asserit Plinius lib. 24. cap. 2. sic inquiens: Æris tria genera, Candidum argenteo nitori quam proxime accedens, in quo illa mistura præualuit: alterum in quo auri fulua natura: tertiũ in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est æs, cuius ratio reddi non potest: suo colore preciosum ad iocinoris colorem vergens, quod ideo Hepatizon appellant. Hi itaque sunt æris colores de quibus meminit Plinius, qui longe diffusius de ære scripsit quam cæteri qui ante vel post ipsum claruerunt. Atqui inter omnia hæc æris genera nulla nigri æris Plinio sit mentio, nisi quispiam fortasse diceret, illud nigrum esse æs quod Hepatizon idem vocat Plinius: quod cum sit (vt ille inquit) cæteris præstantius, præstantior etiam fuerit eius squama & medico vsui competentior. Hæc fortasse opinio tibi non displiceret, præsertim vbi eam pluribus, efficacioribusq; rationibus augere adniterer. Nec dubito quin te in hanc sententiam longe melius adducere possim, quam tui illi Præceptores, qui dicebant, imo nulla dubitatione (vt ais) affirmabant, illud esse Galeno æs nigrum, quod Plinius Hepatizon appellat. Sed quoniam horum placitis mea non subscribit sententia, nec etiam videtur astipulari Galenus, nolim sane, vt ignorata huiusce rei veritate iis acquiesceres: ideoque diligentius quæstionẽ hanc discutere oportet. Dioscor. libro quinto duas tantum æris squamæ species habet, de quibus disserit his verbis: Probatissima æris squama est, quæ in Cypriis ærariis ex clauis Cyprio ære confectis crassa decutitur, Helitis, id est clauaris proprie dicta. Damnatur contra, quæ vulgari ære aut candido confecta fuerit tenuis & infirma, quam & nos reprobamus, maxime approbantes crassam. De his duabus, nec de pluribus scribit Galenus libro nono de simp. medic. facultatibus, & Paulus Aegineta in 7. & Aetius in 2. nihil prorsus de nigri æris squama differentes. Quo fit, cum apud Gal. & cæteros æris squamæ duæ tantũ habeantur species, vt necessario harũ alterã nigri æris squamam vocauerit Gal. Quoniam autem in medicamẽtis parandis, præstantiora selectioraq; expeti solent, quum Helitis squama Dioscoridis testimonio probatissima sit, infirmissima vero altera, aliter sane mihi censendum non est, quam quod Galenus pro nigri æris squama Helitem intellexerit, quæ in Cypriis officinis à rudi ære, è quo claui fiebant, ad nauium fabricas malleis ferreis decutiebatur. Nec leui sane ratione adducor ad credendum id proculdubio esse verum, quum certo sciam æs illud, è quo virgæ fiebant, è quibus claui parabantur, alio non fuisse colore, quam nigro: tum in primis quod non solum æs rude, sed argentum & ferrum suapte natura nigrum contrahant colorem quamprimum in ignem coniiciuntur, tum deinde, quod æs ipsum, simulac è sua fluit minera, coitque vel in massam, vel in virgas digeritur, illico superficietenus nigrum reddatur. Sententiæ nostræ subscribit Plinius capite nono eiusdem libri sic inquiens: Exurente enim coctura æs nigrum conficitur. Cæterum si à me percontareris qui fiat vt æris squama, quæ ignium vi tantum nigrescat, ea longe magis præstet, quæ à repurgato elaboratoq; ære excutitur, è quo cacabi omneque genus vasa parari solent, cum tamen vnum & idem sit æs, & ex eadem minera prouenerit: dicerem id non alia euenire ratione, quam quod pro conflandis clauis, rudis tantum æris virgæ sumantur. Siquidem hæ dum ignium vires experiuntur, vt inde claui fiant, excrementa omnia à centro ad circumferentias cutetenus remittunt, quo postea fit, vt subinde malleis percussæ, crassiorem pleniorem, solidioremque exuant squamam, quam quæ decussa fuerit ab ære pluribus vicibus repurgato, vt fieri quotidie videmus in ærariis officinis, vbi varia vasorum genera

Æris genera tria.

Probatissimæ æris squamæ quæ.

Squama æris nigri est Helitis.

ſtera malleo & incude, nullo accedente igne, conflantur. Etenim æris huiuſce ſquama cum tenuis ſit & parum contineat excrementi, in quo maior ineſt ſiccandi vis, infirma eſt, vt Dioſcorides inquit, & fere inutilis in medicamentorum vſu. Ideoque rectè dicebat Galenus, Helitem ſane principem in ſiccando locum obtinere & tenuiſſimæ omnium eſſe ſubſtantiæ. Quamobrem in ea perpetuo ſum ſententia, quod vbi libro ſecundo de compoſitione medicamentorum per genera in giluo illo emplaſtro & in alio Heræ ad vlcera contumacia lib. quarto eiuſdem operis, æris nigri ſquamæ meminit Galenus, de Helite intellexerit: id eſt de ſquama æris rudis, non elaborati. Quippe quod (vt prædiximus) expurgatum æs, è quo cortinæ, cacabi, lebetes, cæteraque vaſa conflantur tenuem admodum ſquamam remittunt, minimeque excrementoſam: cuiuſmodi eſt albi æris ſquama (vt Plinius eſt autor) quod hoc non parum argenti contineat. Hæc itaque ſunt, quæ tibi de re hac reſcribenda putaui, quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe putabis, gaudebo mihi ſane plurimum: at ſi fortaſſe ſecus euenerit, velim vt pro tua humanitate meam non accuſes ignorantiam, aut negligentiam, ſed quod plura non repererim, quæ viderentur meliora. Vale.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

LIBrum primum Epiſtolarum, ſeparatim & quidem ſecundo excuſarum, claudit Epiſtola Franciſci Parthini ad Matthiolum, quam nunc Apologiæ in Amathum præfixam inuenies; hac in re auctorem imitati, qui ſuæ Apologiæ præfixit. At librum ſecundum, exorſa eſt Apologia & Cenſura in Amathum: quibus ſubieci ea quæ ſequi vides. huius te monere voluimus, nequid in Epiſtolis à nobis prætermiſſum, exiſtimares.

FINIS.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, BERNardo Dissenio Cronenburgio Medico, S. P. D.

QVanta sit doctorum studiosorumque virorum inter se συμπάθεια, mi candidissime ac doctissime Cronenburgi, ego quidem indies magis ac magis experior, cum non exiguus sit doctissimorum virorum numerus, qui nostrorum commentariorum lectione moti, partim mihi plurimum per Epistolas gratulentur, partim me amore & beneuolentia summa prosequantur, partim vero contra inuidos obtrectatoresque meos sua me sponte defendant, qui tamen nunquam me de facie nouerunt, nec vlla mihi cum illis antea intercessit necessitudinis causa. Atqui inter hos neminem sane habeo, cui plus quam tibi me debere sciam, vtpote qui ad me non amandum modo, quod ipsum sane per se maximum est, sed etiam absentem & ignotum tuis doctissimis scriptis defendendum, laudandum, colendumque accesseris. Quod quidem in causa est, quum tot sint qui tum scriptis, tum verbis (quæ eorum est humanitas) plurimum me collaudent, atque etiam obseruent, vt non facile commouear quorundam inuidorum ac perditissimorum hominum calumniis: præsertim cum videam mihi non deesse clarissimos viros, qui me etiam nesciente contra horum rabidos morsus mihi patrocinentur. Tu enim primus causam meã contra Lusitanum illum suscepisti in doctissimo illo tuo de componendis medicamentis volumine: quinetiam innumeris sane locis dignitatem meam, quibus potuisti amplissimis verbis ornasti, & me cæteris, qui hoc nostro æuo de medica materia scripserunt (quæ tua singularis fuit benignitas) præferre voluisti. Tantis autem tuis beneficiis non videor mihi facile respondere posse, nisi forte ita sensurus es, vt me tibi referre gratiam putes, quum beneficia hæc tua memoria tenebo. Quam nimirum memoriam colam beneuolentia sempiterna non solum dum viuam & anima spirabo mea, sed etiam quum te mortuo monumenta tui beneficii permanebunt. Nosco quidem amplissimam tuam erga me humanitatem, nosco beneuolentiam, quinetiam incredibilẽ amorem quibus me tantopere prosequeris: nosco candorem ingenui animi tui, & propensam tuam in me voluntatem. Quibus omnibus etsi animo & corde sim par, verbis tamen & literis satisfacere non possum: Dum enim auide cupio exprimere quam me tibi deuinctum putem, mihi nec stylus, nec oratio suppetit. Cognosco te cum virum doctum, tum etiam officii plenum, meæ laudis ac famæ studiosum, frugi hominem, ac plane virum bonum integerrimumque, studiosum omnium virtutum. Id, etsi nunquam te de facie nouerim, noui tamen ex tuis doctiss. monumentis, quæ de parandis componendisque medicamentis posteritatis memoriæ reliquisti. Quandoquidem clarissimi & amicissimi hominis præclara hæc ingenii ac doctrinæ monumenta aspiciens, eum sane ipsum visus sum aspicere. Nam ipsa oratio & dicendi genus eiusmodi est, vt nihil nitidius, nihil elegantius, nihil modestius, neque venustum magis desiderari possit, vel in delectu cultuque verborum, vel iudicii acrimonia, vel dignitate & copia sententiarum. Apparet itaque in te ipso, vt extat, quædam rara naturæ tuæ probitas & singularis integritas nullo obfuscata obtrectandi studio. Quod tamen est veræ atque perfectæ virtutis proprium, cuius qui compotes sunt, cum ipsi sibi confidant, alienas solent virtutes exosculari. Porro tuum de scriptis meis iudicium, tanquam profectum ab homine doctissimo ac laudatissimo, magna quidem me voluptate affecit. Ea est enim profecto iucunda laus, quæ ab iis proficiscitur qui ipsi in laude vixerunt. Atqui nescio quonam modo possim tuam in me compensare beneficentiã, nisi pro virili dem operam, vt aliqua ex parte tuæ de me laudes veræ videantur. Interim ego quicquid officiis, opera, consilio, authoritate, diligentia, studio pro tanta in me beneuolentia præstare possum, semper me præstaturum polliceor. Cæterum quum Dioscorides meus elapso anno auctior illustriorque iterum editus sit, additis quam plurimis stirpium & animalium imaginibus, videamque te ex tuis frugiferis scriptis eius lectione delectatum esse plurimum: prætermittere quidem non potui, quin nunc exemplar vnum ad te mitterem vna cum Apologia contra Lusitanum Amathum illum, quem tu tam pulchre ac tanto cum iudicio compendiosissime cribrasti, quamque vt legas maxime rogo ac peto. Duplex enim causa extitit, quæ ad hanc edendam Apologiam me plurimum induxit: Altera quidem, vt ne me tacente putarent nonnulli me alicuius erroris conscium esse, aut meis diffidere scriptis: altera vt noscerent omnes acerrimum tuum de Lusitano iudicium. Ego hic Pragæ (vt meam tibi declarem conditionem) iam per quinquenniũ Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ Physicum ago, vbi etsi non minimæ sint curæ, quæ non parum mea impediunt studia, succisiuis tamen temporibus in literis & libris assiduus sum, paroque nunc nouas plantarum imagines prioribus longe maiores elegantioresque, quarum aliquot nunc ad te mitto, vt de his tuum feras iudicium. Imperator Ferdinandus, & Serenissimus Archidux meus amplissimi in

hoc

hoc opere cudendo mihi sunt Mecœnates, adeo vt facile mihi persuadeam (modo Deus Optimus Maximus sit propitius) non longo admodum tempore rem hanc honorifice me perfecturum. Quanquam non parum vereor, ne vna cum opere crescant & inuidiæ: quod tamē non multi facio, magnam enim Philosophiæ habeo gratiam. quæ non modo ab omni solicitudine cæterisque animi morbis me abducit, sed etiam contra omnes fortunæ impetus & inuidorum latratus armat. Postremo id maxime rogo atque etiam peto, vt eo in me amore, ea beneuolentia semper esse velis, quibus semper antea fuisti, scilicet dignitatis meæ protector ac acerrimus defensor. Hoc si feceris erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum: Sed an quid opus est vt te horter ad ea præstanda, quæ tua sponte præstas? Nunquid ego equo (vt aiunt) sponte currenti calcaria adhibebo? Literas si ad me scribere volueris Norimbergam ad Clarissimum Medicum ac Philosophum summum Hieronymum DonZellinum, vel in Cæsaris aulam ad Clarissimum Iulium Alexandrinum Suæ Maie. Archiatrum mittere poteris, nam illinc posthac ad me tuto deferentur. Vale, Pragæ decimo tertio. Kalend. Semptembris.

BERNARDVS DISSENNIVS CRONENBVRGIVS MEDICVS, PETRO ANDREÆ MATTHIOLO S. P. D.

Antecedenti respondet Epistolæ.

ECquid primum in te collaudem, mi Domine Matthiole, Vir multis nominibus Clarissime ac doctissime, humanitatemne admirabilem, an insignem animi candorem, & incredibilem integritatem amoremq; mei, an potius simul omnia? Næ tu homo eximius es, in quo elucet egregia virtus, & omnis humanitatis plenus, nisi verius ipsa humanitas nominari merearis, qui sic temet deiicias ac negligas, in sublimi residens, in Italia totius doctrinæ parente natus, institutus: apud Principes, Reges, imo Cæsares admirandus, vt me humi repentem, tenuis eruditionis aut potius nihili hominem Germanum respicias, dum literis tuis eruditissimis, omnique officiorum genere refertissimis non visere modo, verum insuper magnopere prædicare, atque ingenii tui fœtura monumento perpetuo ac nunquam intermorituro locupletare volueris. Nec est quod de συμπάθεια quicquam mireris quæ inter Viros ingenuos, probos, doctos, semper est solida, & adamantino quodam vinculo connexa, præsertim eiusdem fidei ac professionis, vtcunq; delinquāt maleuoli & agresti ingenio improbi, quorum haud exigua isthac calumniatrice ætate turba habetur. Nam vt de me verissime confitear, quando commentaria tua longe omnium doctissima in Dioscoridem legere ac relegere, atq; insuper icones elegantissimas typis ad viuum expressas contemplari cœpissem, mox quantis ingenii viribus, quanta animi fortitudine Herculeo quodam indefessoq; labore Simplicium veram cognitionem explicuisses, genuinam Dioscoridis interpretationem edocuisses, lapsus plerosque etiam doctis non animaduersos indicasses, ambiguam obscuramque lectionem instaurasses, opiniones falsas refutasses, atque vt summatim expediam, totum Dioscoridem redintegrasses, cognouissem: ita mihi aliorum in eundem scripta languere aut saltem minus absolute elaborata videbantur, quantumuis etiam maximi illi nominis atq; rarissimæ doctrinæ viri fuerint (etenim suam quisque laudem & gloriam meretur, quam immensis laboribus proximi iuuandi studio iure consecutus est) vt continuo ad diuinam pene indolem tuam, incomparabilem ingenii vim, vberrimam scientiam, eloquentiam summam amandam, suspiciendamq; exarserim, vt quiduis maluissem quam tui amorem deserere. Scripsit de simplici Medicinæ materia hoc æuo Euritius Cordus, scripsit Ottho Brunfelsius, primi: Similiter Leonicenus, Manardus, Marcellus Virgilius, Hermolaus Barbarus, in hoc certamine Viri exercitatissimi atqui eminentissimi. Hos sequuti sunt Clarissimi & peritissimi Ruellius, Hieronymus Tragus, Antonius Brasauolus, Fuchsius, Mundella, Gesnerus, & si qui sunt alii in arte celebres. At reuera omnes superat & post se longo relinquit interuallo vnus, me iudice, Matthiolus, vt postremus, ita facile supremus: quia neminem habemus (liceat mihi sine aliorum detrimento quod res est pronunciare) in hac studiorum palæstra tibi conferendum, si modo non vnam aliquam laudem, sed vniuersas dotes tuas simul expendamus. Id præter purissimam dictionis facultatem, diuitem verborum supellectilem, exactum vbique iudicium, rerum luculentam veritatem, inculpatas Stirpium Ideas, irreprehensibilem operam, prædicandam in corrigendis aliorum erroribus modestiam, intrepidam admonitionem, fidelem remediorum plerorumque communicationem, similesq; dotes eximias, indubitata prorsus fide manifestum fit, quod nemo huic disciplinæ amplius quicquam putet addendum, sed ad vnum omnes tibi cedant, te laudent, extollant, & ceu absolutum, post Dioscoridem, exemplar imitandum sibi proponant, dum vltro ac passim tibi gratulentur, te studiose prosequantur, & aduersus æmulos ac calumniatores quosdam (quia vix vnquā tam inculpatum fuit seculū quin monstrum tale vnum aut alterum produxerit) suo etiam periculo innocentiam pariter & industriā tuam tueantur. Atq; has præclaras virtutes quum ego quoq; in te, mi Domine, agnoscerē & intelligerem, tibi ne an cuiquam, nouum siue rarum videri debuit, si pro meis viribus obiter tui defensionem contra malignissimum Sycophantam & impium Apostatam susceperim, qua sane non egebas, nam nosti illud Horatianum,

> Integer vitæ scelerisque purus,
> Non eget Mauri iaculis nec arcu, &c.

Si, inquam, ad te amandum, laudandum, imo colendum venerandumq; impulsus sim? Et recte faciunt, qui simili honesto studio tenentur, quoniā ita demonstrandarū stirpium prouinciam suscepisti, ita feliciter Iconas omnium expressisti, vt ab omni ambiguitate pariter & obscuritate vindicaueris, & pristinam laudē Dioscoridi simpliciū Parenti, asseruaueris. Cæterum an primus inter plerosq; Clariss. Viros, vti scribis, causam tuā,

contra

contra Amathum Lusitanum susceperim, nescio: hoc tamen scio, hunc, potiorē operam ex Commentariis tuis primo editis Italice in Dioscoridem, impudenter ac furtiue sibi vendicasse, quod flagitium est improbum minimeq; dissimulandum. Praterea eundem, per quem profecerat, imperitissime, immodestissime, ac odiosissime nominatim insectari improbissimum est, & plane eorum qui omnem pudorem humanitatemq; exuerunt, cuiusmodi perfidissimum testimonium de seipso prabuit nebulo à Christianismo ad Iudaismum turpiter iamdudum desciscens. Certe hac temeraria improbitate & inuidentissima insectatione tui, nihil aliud est consequutus, quam solent, qui ex aliena gloria popularem inuidiam ac commune odium merentur. Potuisset aliquo eruditorum numero & aliqua laude dignus haberi, si sua sorte contentus à morsu celeberrimi nominis tui abstinuisset: sed infelix dum te cepisse videretur, ipse misere captus est, suoq; inuento malum sibi accersiit, adeo vt iure maximo, maximam Medicorum ac Studiosorum omnium iram in se concitarit, dignus iccirco, quem omnes Reipublica vtilitatem amantes & probi doctiq; homines exibilent atque explodant. Si igitur innocentiam ac præstantiam ingenii tui vtcunq; tutatus sum, meumque de pessimo calumniatore iudicium Commentariis meis, ita ferente occasione, inseruerim, magno equidem id commodo meo feci, vt qui tam sis vir munificus ac locuples, quod non aspernando fœnore studium illud meum compensare volueris insigni laudum mearum praconio, quas agnoscere non possum nisi vehementer ambitiosus: neque negligere, nisi ignominia notam subire velim. Proinde vtcunq; sit, certe beasti me testimonio amoris, beneuolentia ac humanitatis tua: Siquidē abunde tota epistola declaras, quo me amicorum loco habeas, habiturusq; sis sempiterna memoria, non modo dum viuas, sed etiam dum te mortuo, monumenta illius beneficii mei contra Lusitanum pro te suscepti permanebūt. Hoc si vere dicis, sicut omnino credo (alioqui non erat necesse id scribere non expectanti neque de facie vnquā viso) pluris mihi est syncerissimus hic animus tuus, quam vniuersa Crœsi opes spondeoq; bona fide memoriam tui nunquam apud me interituram, quo me cunq; fortuna vehat: sed inuiolabilem, sanctam, perpetuam adeoq; immortalem fore: Neq; enim me vllius iuris aut necessitudinis nexu tenacius obstringere potuisti. Atqui ô vtinam vtinam sacrum illud pectus intueri, sacros mores discere, os sacrum genasq; amabiles deosculari, vel, quod malim, corpus totum complecti semel liceat: Quanta hæc mihi felicitas, quanta laticia, quanta voluptas? Verum quum id non possim, facio tamen quod possum: fruor eloquentissimis doctissimisque commentariis tuis, in quibus viuam imaginem tui indubitanter expressam video: Hos iugiter ante oculos positos habeo, non illos quidem primo euulgatos, sed quos tua liberalitate, ceu perennis amoris nostri symbolū, superiori Francofordensiū mercatu, ad nos misisti. Istis foueo amorē tui, istis memet veluti quotidiano speculo oblecto, q; dū intueor, specimen ingens corporis tui videre me mihi persuasi: Istis animū tui desiderio flagrantē, quoad possum restinguo: Istis velut amœnissimis Musarū viretis fruor ac pascor ad satietatē: quibus accedit Epistola manu tua exarata omnis eruditionis ingenuaq; humanitatis tua plenissima, qua equidē vniuersam ad absolutā amicitiā necessaria tāquā sarta tecta explicantur. Hāc reposui inter ea qua animo meo charissima sunt, vnde quādoq; eam repeto, nouo me gaudio eiusdē relectione imbuiturus. Quod autē tu rogas ac petis, vt Apologiam tuā cōtra Amathū, quē cōpēdiosissime calamo meo cribratū asseris, legam: duas adiungens eiusdem editionis causas, quarū vna est, ne quis amulus alicuius te erroris consciū fore, tuisq; diffidere viribus tacendo, existimaret: Altera vero, vt omnibus iudicium meum de Lusitano constaret: Legi itaque non solum illam, sed insuper Censuras in Amathi enarrationes, qua lectione ita sum recreatus, quasi coram duellum vtriusque spectatu dignissimo, assistente toto Herbariorum choro, præside atq; iudice Apolline, testibus Dioscoride, Crateua, Theophrasto, Galeno, aspexissem: in quo, Deum immortalem, quot colaphos, quot alapas, quot verbera, quot vulnera, quot vibices homo ineptus, pugnandi imperitus, turpiter accepit, & nisi tu maiorem vita illius rationem, quam ipse sua, habuisses, iam in ipsa pugna occubuisset miser. Itaque si quicquam sapit, cauebit omnem conflictum etiam cum imperitis parumq; exercitatis. Legi & alias edita Apologia causas scripto tuo comprehensas. Porro quod ad priorem illam attinet, non arbitror quempiam fuisse tam inertem, improbum, malignum, aut prorsus sine mente, qui tam iniquam suspicionem concipere voluerit de viro multarum linguarum peritia & incomparabilis ingenii excellentia clarissimo, qui publico commodo profuit multis, obfuit nulli, tanta interim modestia aliorum errores castigans, vt omnium amore ac veneratione iure dignus haberi, vel hoc nomine vno, debeat. Nec credo vllum eorum, quos nominatim errorum admones, singulari sane vrbanitate, imo cum laude ac honoris præfatione, tantillum commotum aut questum, quum tamen & Aristoteles vnicum pene natura miraculum, veritatis potius quam amici Platonis rationē habendam esse indicauit. Quare ego Lusitani stultam arrogantiam, & prodigiosam insaniam, risu potius ac Elleboro explodendam & expurgandam, quam scripto confutandam iudicassem: attamen, qua tua sublimis est doctrina & animi ingens magnitudo, famaq; tuenda laudanda integritas, hominem irrefragabilibus argumentis ac disertissimis rationibus semel conuincendum conterendumque censuisti: quod certe sic factum Apologia tua pariter ac Censura decerno, vt nunquam exurgere vel emergere possit amplius. Alteram quam allegas causam, humanitatis beneuolentiaq; tua est, Vir syncerissime, quibus Croneburgium nominis tui, aut magis veritatis prouehenda tutandaq; studiosissimum, iudicio acerrimo praditum, significare voluisti. Id qualecunque sit apud te, tuique similimos exacta censura viros, examinandum relinquo, quanquam tergiuersari poteram, nisi decreto tuo tam impense fauerem, aut saltem vnice delectarer: mihi satis fuerit, si aliena laudis & doctrina iniquissimum amulatorem coloribus suis vere depinxerim. Atq; vtinam idem tam copiose quam scelerate illius confidens malignitas meretur. Et hac hactenus. Nunc vicissim breuiter vita mea statum tibi exponam. Ego Italiam Anno 38. & doctissimam Bononiensem Academiam, in qua D. Curtium aliosq; Medicos profitentes audieram, relinquens, recta (Deo propitio) ad patrios penates in Hollandiam florentissimam regionem redii: cuius laudes verissimo Elogio celebrauit ter maximus Erasmus Roterodamus noster, ad finem Chiliadum, titulo Auris Batava: vbi dum annum vnum artem exercuissem, mox ab inclyto & prudentissimo Senatu Gruninga vrbis, qua profecto magnifica, opulenta, munita, ac bene instituta est, non ita procul ab Orientali Oceano, publico are accersor. Hic annis nouem commoratus multis equidem dolentibus, Coloniam Agrippinam perueni, adiuuāte tunc institutum nostrum clarissimo medico Ioanne Echtio amico meo charissimo, studiorumq; meorum per Italiam sodali coniunctissimo: In qua Academia etiamnum viuo, natus annos quinquaginta: miram fortuna improbitatem multipliciter expertus sum. Nulli Principum obstrictus, tametsi talium conditionum occasiones

non

non defuerint, quia ingenium meum aulis non perinde conuenit, vtpote liberum ac simplex, atque eas alioqui formido, cogitans: Exeat is aula, qui pius esse volet. Quas ad me misisti Simplicium picturas, vehementer probo, simulq; laudo & prædico Summorum Monarcharũ liberalitatem, ac propensam in te iuuando ornandoq; voluntatem, quibus dotibus sese vere Reges declarant: nam nisi conatus eiusmodi hac ratione iuuarentur, non video quorsum literas & disciplinas didicisse, easdemq; posteritati, immensa corporis iactura, tradere esset operæpretium, quibus constat omnis politia, rerum harmonia, philosophiæ moderatio, hominum salus, quibus à reliqua mortalium fece disiungimur, & ad Deorum beatitudinẽ sensim deducimur. Postremo quando maxime rogas, vt in amore beneuolentiaq; tui perseuerem, & quæ sequuntur in Epistola. Hoc tibi iureiurando affirmo Vir Excellentissime, me nulli tuorum amicorum cessurum, tametsi cæteris sum inferior, etiamsi capitis periculum obeundum esset, meque paratum esse pro virili improbissimorum nebulonum virulentam insaniam, in quorum Catalogo primas tenet Amathus, propellere. Tu modo da operam, quod facis, ne temere hunc affectum concepisse videar, & me similiter amare perge. Interim macte virtute, mi Matthiole, & qua cœpisti vigilantia, doctrina & gloria rem Medicam prouehere, eadem quæso absoluas, vt omnes natum te gaudeamus, Sacrosanctæ arti nostræ gratulemur, simulque calumniatorem tuum Lusitanum Amathum execremur. Certe admirantur te docti omnes, imitantur tam pauci, quam reprehendit nemo, quicquid amarulentus Amathus, quem facete & salse Amathum vocas, inepte garriat. His valebis Vir animo meo charissime, & si quid habes in manibus materiæ Medicæ, eius me quæso facies participem, vt istiusmodi beneuolentia magis tibi deuincias Croneburgium, quem iam dudum totum obæratum addictumq; possides. Literis tuis amantissimis iamdiu respondissem, si vt mihi paratus calamus, ita promptus fidusq; fuisset nuncius. Iterum vale doctissime Matthiole. Coloniæ XX. die Martii, Anno M.D.LX.

MELCHIOR GVILANDINVS BOrussus, Conrado Gesnero Medico, S. P. D.

PLato philosophiæ pater, & diuinioris scientiæ autor longe clarissimus, itemque Stoici omnes μαντείαν, hoc est diuinationem introducunt per instinctum admittuntq; diuinum, quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, qui phanaticus furor est, feruorq; lymphaticus per somniorum imaginationes, ac Chaldæorum obseruationes, Magorumq;, Brachmanum, Gymnosophistarum, Druydum, atque Augurum disciplinam. Cæterum hi plerasq; vaticinii partes & commendant & probant, quamuis Xenophanes, ac Epicurus λιλησίονα omnem è medio tollere conati sunt. Hui dices, quo denique tam longe petitum exordium tendet? Cum literas tuas, vir clarissime, doctrina haud vulgari refertas, & omni humanitate officiiq; genere plenas perlegissem, adeo mihi mens argumentis, corpus autem armis telisq; vacua relicta sunt, vt qua denique ratione tot in me acutissima directa spicula viriliter propulsarem, oculis nequaquam circumspicere possem, parumque abfuit, quin παλινῳδίαν meditarer, & insuper gratias agerem, planeque tuo iudicio acquiescerem. Mamiras apud Paulum & Holoconitin apud Hippocratem, non modo diuersorũ ge- Mamiras & Holoconitis.
nerũ plantas denotare, verumetiam vtranq; vocem prorsum ab Italorum Dulcichinis (quæ Veronenses Trasci & Trasi vocant, Genuenses Ziziphas terrestres, Hispani Iuncum auellanam, Arabes denique Habbaziz, si Leoni Africam describenti, itemque Bellunensi credimus) discrepare. Quod dum ita toto die anxie sollicitеq; mecum ipse cogito, rubore suffusus interim aliquoties, non tam quod sentẽtiam meam corruisse magnopere dolerem, quam quia minime præuidissem, quibus eam fulcris contra aduersariorum insultus communirem, sensim pater ille rerum omnium Sol, ex nostro delapsus horizonte ad inferius hemisphærium ad latentes hactenus tot Antipodum myriades nostris gentibus cognitas deuoluitur, & mihi placidus membris omnibus sopor vndiq; circumfunditur. Interea insomnio opprimor manifesto liquidoque, ac volitare circunquaq; incipio, veluti infesto mari ventis pulsata nauis: In terrã vniuersam excurro, è terra in cœlum efferor, vniuersum transmitto mare, aerem peruolito totum, cum Sole terram ambio, cum Luna circumferor, cæterorum astrorum iungor choro, & quod mirum est, integro etiamnum in repentina & violenta adeo peregrinatione manente corpore: nec plane prius ἱπποµανεῖν καὶ ἐνθουσιάζειν desino, quam in floridissimum pratum vastissimæ illius & remotissimæ Hesperidum populorum telluris, quam diuinus Plato in diuino Timæo Atlantidem dici tradit, & prolixe graphiceq; in Critia describit: nec sane alia est vlla, quàm quæ hodie Orbis noui, & Indicarum Insularũ terræ firmæ Americæq; nominibus vniuerso mundo innotuit, descendo, vbi, inter cætera, Dulcichinorum molem conspicio magnam, Hippocratemque ipsum, mirabile dictu seuero aspectu grauem, manu dextera Balin illam Xanthi tenentem, sinistra vero canos leniter pertractantem, voce deniq; alta Trasci à se Holoconitin ap- Trasci est Holoconitis Hippoc.
pellari succinentem intonantemq;. Dum hæc si menti obuersantur, expergiscor, ad meque ipsum redeo, nec satis scio gaudione magis, an dolore attonitus. Lætabar equidem non parum, & magnam plane capiebam delectationem, quod quæ de diu meditabunde ac magno adhibito studio apprehendere neutiquam potuissem, ea, omni cura solutus, & aliud omnino agens, vera esse cognouissem. Vera dico cum Platonicis & Stoicis, qui diuinationis partem vnam ex somniorum imaginibus apprehendunt admittuntq;, quando & à Peripateticorum placitis alienum non est, animam interdiu mercenariam corpori inhærere, neque posse veritatem contemplari: noctu autem ab hac seruitute solutam, & in loco qui est circa thoracem conuolutam, ad vaticinandũ promptiorem fieri, & propterea insomnia nasci. Angebar autem insigniter, quod quibus rationibus veritas in insomnio agnita doceri posset minime perspiciebam. Certum tamen erat arreptam semel opinionẽ & insomnio confirmatam mordicus tenere, nec mutare velle vnquam, ac nequicquam potius ad ea respondere, quæ tu in medium attulisti, quam culpam deprecari. Videbam enim rem esse arduam, vetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus vero naturam, & naturæ sua omnia. Sed tamen, vir πολυμαθέστατε καὶ πολυγλωττότατε, animum aduerte quæso, & placidas mihi aures præbe, cognoscesque qualis se mihi inter angores hos coniectura, nouam stabiliendi sententiam, dum cun-

cta altius rimor scrutorque, in tuis literis obtulit. Scribis non videre te cur Mamiras Pauli, quod misi, βολβοκάστανον Tralliani dici nequeat: nec animaduertere etiam posse, quid impedimento sit, quo minus Doronicum vulgare, Mamiras Æginetæ vocetur. Denique Holotonitin Hippocratis, Moly a Dioscoride appellari sentis. Verum cauendum tibi est apprime, Gesnere iucundissime, siquidem vndequaque videris esse eruditissimus, ne dum mea studes conuellere acrius, & veritatem conaris inquirere anxie, in densissimas prolabaris tenebras, idemque tibi eueniat quod Chymistis vsu venire cernimus, qui iam diu frustra vertendis speciebus, & decantato illi aureo velleri summo & temporis & rerum omnium dispendio incubuerunt, incumbentque posthac in posterum.

Dulcichinum est Mamiras.

Nam si Dulcichinum, Mamiras est, vt profecto Pauli verba attestantur, radiculam esse tradentis herbulæ geniculis frequentibus nodosis cinctam, detergentis naturæ, nequaquam βολβοκάστανον dici poterit, quãdo Trallianus inter Mamiras & βολβοκάστανον discreuit, vtriusque separatis locis mentionem faciens. Mamiras sane libro medicinæ 2. cap. 5. nominat: βολβοκαστάνου autem libro 7. περὶ ἐμπυηματικῶν meminit. Nec probo

Bulbocastanum.

Goupylum & Andernacum, viros alioquin celeberrimos, ἀντὶ βολβοκαστάνων, βαλανοκαστάνων substituentes, siquidem non tam vox ipsa βολβοκάστανον, quam equidem vetustatem haud redolere fateor, quemadmodum nec χύνεαν, nec τρώξιμεν, nec μαρύλιον, & sexcentas alias, quibus tamen frequenter Alexander vtitur, & ab omnibus eruditis tolerantur, quamq; autoris eo loco propositum spectandum est, quando rectam victus rationem purulenta excreantibus præscribens, abstergentibus nutriendos præcipit, qualia sunt, Ius gallorum, phasianorum nõ pinguium, perdicum, attagenarum, turdorum, similiumq; auium. Ad hæc, si sanguis reiiciatur purus, iusculo ei incoquere mandat βολβοκάστανον, alicam, itrium, similaginem, & eius generis alia, quæ ob succi crassitiem, vasa sanguinem continentia modice obstruere & pectus lenire atque abradere potis sint. At tantum abest Castaneas detergendi farciendiq; vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis possit esse contrarium. Adde vocem βαλανοκαστάνου æque esse nouam atq; βολβοκαστάνου, & quod permagni refert, nullam plane possunt Castanearũ glandes ἐμπυϊκοῖς vtilitatem commodumue afferre. Proinde veriorem veterem lectionem auguror, & βολβοκάστανον pro herba interpretor, quæ pingui succo constat, & facultatem obtinet humorum crassitiem mediocriter incidendi, adeo vt execrationibus è pectore sit idonea. Quod vero βολβοκάστανον vix alia esse planta possit, quam illa ipsa cuius semina ad te misi, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in se habet, tum quia radice constat bulbosa, Castaneæ tamen similiori quam bulbo, quando cortice foris obducitur nigro, intus vero substantia Castaneis similima expletur, quæ res & nomini occasionẽ præbuit, vt composita nomenclatione βολβοκάστανον diceretur, quia Bulbum Castaneamq; mentiri videtur. Sed hæc leuiora. Quod maxime me mouet vt βολβοκάστανον credã herbam, cuius semina hoc titulo inscripsi, illud est, quia nomen in Græcia in hodiernũ vsque diem retinet, Chiis ἀγριοκαστανίδας, Byzantinis ἀγριοκάστανα, Rhodiis βολβοκάστανα appellantibus. Adstipulatur in omnibus meæ sententiæ, aut ego potius suæ, vir grauissimus, cum do-

Fallopii laus.

ctrina, tum humanitate clarus, Gabriel Faloppius Mutinensis, in ordine & numero scholæ Medicorum Patauinæ minime postremus. Anatomicorũ huius æui facile princeps, atq; in simpliciũ palæstra athleta inuictus, imo vero in debellandis domandisq; Chirurgiæ prodigiis, Italicus Hercules. Quid habes, mi Gesnere, quod damnes? Quis sensus est verborum tuorum? quæ tua mens? oculi? quid ais? Nimis vrgeo, commoueri videris, siquidẽ errorem tuum agnoscis, Dulcichina non modo βολβοκάστανον dici non posse, sed nec Mamiras quidem recte βολβοκάστανον appellari. Verum ne in nouam figmenti suspicionem apud te incurram, quod vel ex nuda seminis figura argumentari veritus non es, radicem eius bulbosam esse nequaquã tibi probabile videri, ideo radicem vnam ex Chio ad me allatam ad te mitto: quam vt terræ mandes iubeo, cognoscesq; liquido Melchiorẽ

Bulbocastani descriptio.

tuum nihil minus scire quam nugari. Foliis vestitur Crithamo similibus, cauliculo breui, candidos flosculos in vmbellis sustinentem, quibus semina angusta, & striata, canaliculataue, Cumino æqualia succedunt. Non is sum, qui cauillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec, si scirem, vellem. Non-

Matthæolus arguitur.

dum eo dementiæ deueni, vt Matthæoli pellem, qui eo nomine male apud eruditos, nec immerito audit, Borussiaco corio anteponam. Metamorphosis ista hactenus molesta mihi esse non cœpit, nec placet cum Euantha & Agriopa ex homine in lupum verti, rursumq; restitui sibi. Satius esset eius generis homines nasci nunquã, aut profecto in cunis emori præstitisset. Neq; enim res vlla maius bonarum literarum studiosis detrimentum apportauit vnquam, quam ista eruditorum mentiendi audacia impunitasq;.

Doronicum vulgare, nõ esse Mamiras.

Cæterum Doronicum vulgare non posse ab Ægineta Mamiras vocari, vt Fuchsius putat, consimili plane argumento priori comprobatur. Nam cum sit verum Doronicum, vt descriptio attestatur, & doctissimi quiq; fatentur, Ruellius, Leonicenus, Fracastorius, Manardus, Cardanus, Mundella, Matthæolus, Brassauolus, Amatus & denique tota Medicorum schola clamitat, Mamiras profecto nullo pacto esse poterit, quando Auicenna Mauritanæ factionis princeps libro secundo tract. secundo, separatis locis Doronicum & Mamiras, quod Memiren nuncupat, prosequatur, & de hoc in M. de illo in D. prolixe pertractet.

Doronicum duplex.

Illu des tu nodum hunc, duo esse Doronici genera inquiens, Orientale nempe, & Europæum, quod officinarum seplasiarii Romanum vocant: sed te concedere quidem Orientale esse legitimum Barbarorum Doronicum, nostrum autem, vel maxime ire inficias. Equidem non dubito, vir clarissime, quin vtriusq; radices iamdudum conspexeris probeq; perpenderis, nec aliam inter eas differentiam deprehenderis, quam quæ est inter duo eiusdem alitis oua. Quod vero Doronicum Romanum non sic vt Orientale ferueat, & linguam vellicet (quæ Ruellii opinio est) id nostri cœli soliq; temperiei ferendum

Saporum in radicibus dissimilitudo vnde.

esse acceptum, vt quisq; est eruditissimus, ita sententiæ huic promptissime accedit. Radices enim plantarum dissimilibus saporibus à terræ proprietate perfici, vti etiam in fructibus euenire videmus, credendum omnino est. Si enim radices arborum, aut vitium, aut reliquorum seminum non ex terræ proprietatibus succum capienda ederent fructus, vno genere essent in omnibus locis & regionibus omnium sapores.

Monobasites vinum.

Sed animaduertimus in Insula Creta Monobasites vinum (Maluasium vocat vulgus) in Cirno Corsicum, in Campania Græcum & Lachrymam, circa Messanam in Sicilia Mamertinum, in Thracia maritima parte Maroneum, Smyrnæ regione Pramnium, vtrunq; Homeri testimonio celebre, in Liguria Amabile, in Germania, quatenus Rheno abluitur, neq; omnib. partibus, Rhenanum, in Pannonia Vngaricum, reliquisq; locis plurimis innumerabili multitudine genera vini virtutesq; procreari, quæ non aliter possunt fieri, nisi cũ terrenus humor suis proprietatib. saporũ in radicib. infusus, enutrit materiã, per quam egrediens ad cacumen profundat propriũ loci & generis sui fructus saporem.

Chelidoniũ minus.

Chelidoniũ minus, quod rudis herbariorum plebecula Scrofulariã minorem vocat, cum quarti

ordinis

ordinis abſoluti ſit in calefaciendo & deſiccando, ſi Aetio credimus, ideoq; magnam præ ſe fert acrimoniam & guſtum erodentem, cur, quæſo, commanducando ſæpe nullam prorſus nobis acrimoniam imprimit, idq; potiſſimum quod in humido loco natum ſit? Cur item Cicuta, Socratis maxime ſupplicio nobilis, in Germania, Galliis, in plurimiſque Italiæ locis fere innoxia naſcitur? An ob eam cauſam quam Galen. libr. περὶ τροφῶν δυνάμεως ſecundo ſcriptã reliquit? Dicit enim Arũ Cyrenis minimũ medicamentoſi, minimumq; acrimoniæ poſſidere, adeo vt in cibis vel Rapis vtilius habeatur: In Italia vero, ac minori Aſia contra adeo acre, vt medicamentis duntaxat expetatur. Pari ratione fieri poteſt vt Chelidonium minus, & Cicuta, in Creta, Attica, Chio, Cilicia, & Græcia eiuſmodi viribus prædita naſcantur, quales eis a veteribus contribuuntur, in Italia vero, Germania, & Gallia nocendi oblita proueniant. Comprobant id in primis inſignia autorum teſtimonia, Plinius, Columella, Martialis, Galenus, Dioſcorides, & cæteri, Perſeam arborem in Perſide exitioſam eſſe, trãſlatamq; in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam. Idem Belenio accidere literarum monumentis prodidit Ariſtoteles περὶ φυτῶν primo. Poma mortis in prouincia Peru Occidentalis Indiæ, an Sorba eſſe ignoras? At varietate regionis adeo pernicioſam plantam euadere nouum videri non debet, cum & ſexcentis aliis eiuſmodi mutationes accidere conſtet. Summa ſummarum, quod ſi terra generibus humorum non eſſet diſſimilis, & diſparata, non tantum in Syria, & Arabia in Harundinibus, & Iuncis eſſent odores, neque abietes in Arabia Thure manarent; neq; Oleæ in Troglodytica regione Myrrhæ glebulas funderent, nec Hedera in India Piperis baccas daret, nec Cyrenis in Ferulis Laſer naſceretur, nec Cinnamomum & Caſſia in Moluccis inſulis ex Lauro decorticarentur, ſed in omnibus terræ regionibus & locis, eodẽ genere, omnia procrearentur. Has autem varietates regionibus & locis, inclinatio mũdi, & ſolis impetus proprius, aut longius curſum faciendo tales efficit terræ humores: quas qualitates non ſolum in his rebus, ſed etiam in pecoribus & armentis diſcerni notius eſſe autumo, quam vt autorum teſtimoniis demonſtrare habeam neceſſe. Illud in tranſitu adiecerim, nobiſcum ſentire Theophraſtum & Plinium clariſſimos rerum conditores, Calamum & Iuncum odoratos nequicquam a noſtris harundinibus & Iuncis diſcrepare, præterquam quod fere compertum ſit, vt quæ locis frigidis odore carent, ea feruidis odorata ſint, vt Calamus & Iuncus in Syria. Abunde ſatis, & latius etiamnũ quam res exigebat, demonſtraſſe me arbitror, Doronicum Europæum eandem prorſus eſſe cum Orientali plantam, quando & nomẽ, & radicis effigies, & par vtriuſq; natura illud coarguunt, nullo alio quam maioris minoriſq; diſcrimine. Itaq; Doronicum vulgare nequaquam Mamiras appellabitur, vt Fuchſio placet, cum Doronicum ſit, Auicenna inter Memiren, quod Mamiras eſt, & Doronicum differentiam adnotante. Quare cum hactenus nihil obſtare animaduertam, quo minus Dulcichinum Mamiras dici poſſit, non recantabo, nec dimouebor a mea ſententia, niſi tu exercitatiores in literaria palæſtra athletas in arenam deducas denuo, qui id agant, vt tua & fulciant comprobentq;, & mea deſtruant confringantq;: quod vt facias, vehementer etiam atq; etiam rogo. Scio non defuturam tibi argumentorum copiam, quibus exiſtimationem tuam tuearis, & defendas, ac meam opinionẽ conuellas conſcindaſq;. Ridendus hoc loco Bellunenſis, qui Dulcichinum ab Auicenna Granum AlZelin vocari aſſerit, non animaduertens, AlZelin inter fructus, non radices ab autore connumerari, & Serapionem cap. 337. Simplici. medicamento. in ſiliquis naſci tradere. HabZelim (inquit) granum pingue eſt, magnitudine Ciceris, citrinum ab exteriore parte, albũ ab interiore, boni ſaporis, apportatur è terris Barbaris, nominaturq; Piper Aethiopicum (verum Piper Aethiopicũ re vera eſt aliud) in Barbaria dicitur Croni. Forma ſpectatur phaſeoli ſiliqua & Grano minoribus. Color grani citrinus nigerue. Sapor acutus ad inſtar Piperis. Vis eius gradu tertio calida, humida primo, hæc ille. Ex quibus planum ſit, ingens eſſe diſcrimen inter Dulcichinũ & granũ Zelin. Memini me Venetiis aliquando Agyrtã in medio foro Balſami laudes, & præclaras eius virtutes (vt id genus hominum facere aſſolet) decantantem conſpexiſſe, qui poſt longam inanium verborum ſeriem, ſiliquas quaſdam faſelo ſimilimas, breuiores, aromaticum ſaporem præferentes, quibus ſemina nigra, faſelo æqualia, ſed minora inerant, pro Balſami fructu venditabat, quæ res & doctis, vt audio, impoſuit, verũ veterum Carpobalſamum cum iactatione etiamnum dictitantibus, quum tamen medius fidius aliud nihil ſint quam Croni, ſeu Hab alZelin. Sed iam tempus eſt vt Holoconitin Hippocratis, Dulcichinum eſſe probem, & differre à Molyo, non ſolum Dioſcoridis, verũ etiam auctorum omnium oſtendam. Magna & vetus eſt eruditorum concertatio, cuiuſmodi planta ſit, quam antiquiſſimus ille Græciæ vates, vnicus ingeniorum omnium fons & victor Homerus, Plinij iudicis ingeniorum ſummi ſententia, Mercurium Vlyſſi tradidiſſe in remedium carminum Circes in decima Odyſſeæ Rhapſodia cecinit.

Cicuta fere innoxia.

Poma mortis in Peru Sorba ſunt.

Bellunenſis error.

Alzelis quid.

Ρ'ίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος·
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quod interpretans Ouidius Transformationum quarto decimo ait.

Pacifer huic florem dederat Cyllenius album.
Moly vocant ſuperi, nigra radice tenetur.

Et meminit Lycophron in Alexandra obſcuro poemate, μῶλυ σωτῆρι ῥίζᾳ. Vbi Iſaacius commentator ait, μῶλυ δὲ ἐπικαλοῦσιν οἱ ἰατροὶ τὸ ἄγριον πήγανον, quod & Suidas, Euſtathius, & ſectator eius Eraſmus duobus locis, præfatione in Ariſtotelis volumina Græca, & in prouerbio, Neq; mel, neque apes, Moly ἀλληγορικῶς interpretãtur, radicis nigræ ſymbolo laboris moleſtiam ſignificari affirmantes, quæ peruenitur ad animi tranquillitatem virtutis abſolutæ præmium. Diuerſum cenſuit, quiſquis ille fuit, qui hos verſiculos condidit, quos in Priap. luſib. extare obſeruaui.

Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit, Quem cum Moly vocant, mentula Moly fuit.

Theophraſtus & Plinius herbam eſſe exiſtimant, & naſci eam circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio ſcillæ, effodi autem difficulter. Hoc enim modo Theophrſti verba legenda ſunt, καὶ μὴν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, non quemadmodum GaZa vertit, & omnes Græci codices habent, οὐ μὴν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, tum quia Homerus ita tradit, tum etiã quia Plin. difficulter erui ait, Theophraſtum proculdubio ſequutus, cuius verba refert ad vnguem. Adiicit huic ſententiæ calculũ Homericus ſcholiaſtes, Moly appellatum eſſe ſcribens παρὰ τὸ μωλύειν, ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. φασὶ δὲ αὐτὸ ἑλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρειν τῷ ἀποσπῶντι. Quæ verba claro ſunt argumento, non radicẽ ipſam euelli moleſte, (vt pleriq; falſo rentur) ſed cum mortis periculo eruentẽ ſe ſubiiciat haud facile à quouis

effodi posse. Quæ cum ita se habeant, luce meridiana patet clarius, Homerum per Moly aliud intellexisse ni-
Aglaophotis Æliani. hil, quam Cynospastum ceu Aglaophotin terrestrem Æliani, quæ, vti a te obseruatum egregie est, Baharas Io-
sepho in Belli Iud. hist. dicitur, & a Democrito Marmaritis nuncupatur. Tradunt enim autores illi, Baha-
Baharas Iosephi ve colligatur. ran, seu Cynospastum captu admodum difficilem esse, & rhizotomi manus fallere, oculosq; refugere, neq; prius
consistere quam mulieris menstruorum profluuio laborantis lotio fuerit conspersa: neque tamen hoc etiam mo-
do retentam sine periculo euelli, quippe extrahentem præsentaneam mortem consequi, nisi eiusdẽ radicis amu-
leto fuerit communitus, quo carentes, terram circum circa scarificare, radicemq; laqueo vinctam cani alliga-
re, ac repente discedere, tandemq; nimio conatu sequuturum canem radicem extrahere, & veluti domini per-
soluentem vices illico commori, & nullo postmodum periculo radicem illam à quouis tractari posse. Vim eius in
expiationibus præstantissimam esse, vt etiam qui à spiritibus vexantur immundis, protinus liberare compertũ
sit. Moly hoc in marmoribus Arabiæ Persico latere, & in Iudea iuxta Macheruntem oppidum quæren-
dum. Neque enim dici posse quicquam longius à vero remotum arbitror, quam Moly, quod Homerus ce-
Tragus arguitur. lebrat, Narcissum Theophrasto appellari, & Dioscoridi Colchicon, vt Tragus censet, quando Colchici flos la-
cteus non est: & Theophrastus insuper magnam inter Moly Homericum, & Colchicon Dioscoridis, suumq;
Narcissum discrimen statuit. Sed eiusmodi errores, Trago fere fatales, toto opere passim. Homines sumus, fa-
teor: sed parcius errare possumus, modo velimus: per incuriam multa committimus. Vt quimus aiunt. Opera
Moly Dioscoridis non esse Holoconitin. laudanda, non opus. Alterius Molyos meminit Dioscorides & Medici omnes, cui graminis, non Scillæ fo-
lia, radix non Cepæ magnitudine, sed parua. Id tu Holoconitin ab Hippocrate vocari credis, illa fortasse conie-
ctura fretus, quod autor is libro de muliebribus morbis primo radicem eius velut bulbum esse narrat, nec plane
Oliuæ paruæ dissimilem: quæ notæ Molyi à Dioscoride reddi videntur. Equidem plenissime perspicio cum
hac in parte, tum in aliis plurimis singulare illud ingenii tui quo polles, acumen, & fateor exosculaturum me
fuisse, protinusque ambobus, quod dici solet, pedibus in istam tuam sententiam descensurum, nisi me Galenus
medicinæ coryphæus reuocasset, & veriorem amplecti existimationem coegisset. Nam autor ille in libello quo
obsoleta Hippocratis vocabula planiora facit, μώλιζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicitur:
ὁλοκωνίτιδα vero herbam esse agrestem, & à Dioscoride ὀρειχωνίτιδα appellari, quasi dicas in monte natam.
Quibus verbis perspicuum fit, nihil minus posse statui quam Moly Dioscoridis, & Holoconitin Hippocratis
vnius esse stirpis nomina, quando quod Dioscorides Moly nominat, Hippocrates μώλυζαν nuncupat: contra
Orocontis Dioscoridis. quod hic ὁλοκωνίτιδα, ille ὀρεικωνίτιδα. Quæres tu, vbi apud Dioscoridẽ ὀρεικωνίτις habeatur. Respondeo, nus-
quam. Falso igitur Galenus Dioscoridem allegat. Nego. Nam & Auicenna eodem libro quem supra indicaui
cap. 743. in describenda Zedoaria, & Serapio cap. 104. medi. simp l. in Dochon, id est, Panico, non Milio,
vt male interpres vertit, & Plinius, non is qui naturalem historiam condidit, sed alter, libro de re Medica
quarto, capite vltimo in Spomelidibus pomis, Dioscoridem citant, cum tamen nusquam, quæ nominati auto-
res de iis plantis adferunt apud Dioscoridem reperiantur. Nisi igitur nomine Dioscoridis alium quam Peda-
cium Anazarbeum intelligant, profecto volumina, quæ hodie sub hoc nomine circumferuntur, manca esse in
plerisque videntur. Sed hæc per coniecturam dicta sint. Ad institutum redeo. Holoconitin Hippocratis, non
esse Moly Dioscoridis, iam tandem te agnoscere arbitror, alioquin nec Galenus μώλυζαν apud Hippocratem,
Moly interpretatus fuisset, nec Holoconitin à Molyo separasset. Quid multis? Et descriptio, & natura Ho-
loconitidi ab Hippocrate redditæ, attestari videntur, nequicquam a Dulcichino dissidere. Reliquum est, vt
pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamque vera an falsa sint, quæ à Deo illo herbariorum Mat-
In Matthæolum. thæolo traduntur, Moly ignotam esse Italiæ plantam dicenti. Ridere subinde mecum ipse soleo, Gesnere lepidis-
sime, doctorum quorundam nostri æui hominum audaciam (temeritatem enim non dixerim) qui vt fucum,
nescio hercule quam laudatum, suæ prætexant ignorantiæ, frequenter fateri non erubescunt, multa se præter-
ire, sed quæ nec aliis quidem peruia sint, ac si docta esset, si diis placet, ignorantia, ea nescire, quæ ab aliis hacte-
nus prodita non sunt. Verum τοῦτο μὲν οὐδὲν πρὸς ἕνην καὶ νέαν Aristophaneos Strepsiade, aut si mauis οὐδὲν πρὸς
τὸν Διόνυσον cum cæteris. Alterius ista instituti: alium hæc locum postulant. Dabunt tandem imperitiæ suæ
Moly Galeni. pœnas. Moly, inquit Galenus eodem loco quem proxime commemoraui, Allium est simplex caput habens,
& non diuisum in spicas. Quem locum si Matthæolus apud Galenum legisset, vt profecto legere debuit, nun-
Allium sylvestre. quam in Molyo, & suam, & reliquorum ignorantiam accusasset. Nihil enim medius fidius allio isto syluestri
μονοκεφάλῳ esse potest notius. Nascitur locis campestribus passim, foliis exilibus, gramini aut croco proximis,
sed latioribus, tenerioribus, paucioribusque, quinarium numerum raro excedentibus: Caule alto, tenui, con-
cauo, albicante, in cuius vertice σκοροδοειδὲς quiddam inest. Flores candidi sunt, non plane iis dissimiles quos in
Lilio conuallium cernimus. Radix subiacet parua, bulbosa, nullos in nucleos secta, sed simplex, & vnica, alliũ
Allium caninum Tragi. olens & sapiens, quæ causa fuit vt à Trago Allium caninum diceretur, & eo quoque sub nomine secundo loco
post Allium syluestre depingeretur. Sed de omnibus satis à me dictum est, pleniusque ac ab initio quidem pu-
taram, nec pauca præter institutum: quare iam oportunum est classicum comprimere, & receptui canere, con-
tractisque huius epistolæ, siue potius libelli velis, sensim portui adnauigare. Illud currens notauerim, Moly à
Dioscoride vocari, & Eringion, & Solanum soporiferum, quod Plinius item comprobat, & Rutæ vtranque
speciem, Montanam, & syluestrem alteram. Nec me prætereunt, quam monstrosa sint, quæ Plinius de suo Mo-
lyo memorat, radicis 30. pedes longæ. Verum ego super eo alibi copiose. Hac in transitu monuisse quid officiet?
Habes igitur vir præstantissime, incomptam quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, sed ingenuam re-
sponsionem, quam ita accipias velim, vt ab eo qui te diligit sine aliquo fuco proficiscentem. Tuum erit, acri tuo
ingenio, & exacto iudicio, tam hæc quam alia quæ à me scripta sunt, diligenter examinare, calculumq;
vel album, vel nigrum singulis porrigere: vtrunque enim æqui bonique consu-
lam, modo me ames, quod vt facias etiam atque etiam
rogo. Vale.

CON-

CONRADVS GESNERVS MELchiori Guilandino. S. P. D.

PRo epistola tua, erudita sane & prolixa, quanquam mihi cum voluptate legenti perbreuis ea visa est, gratias tibi habeo doctissime Guilandine. Nam quod ad breuissimam meam tam copiose: quod ad subitaneam & familiarē, tam grauiter & argumentose respondere dignatus es, id quidem ex amoris in me tui abundantia profectum interpretor. Tantus autem orationis tuæ apparatus est, vt perlectis omnibus, animo consternatus, & nescio quomodo affectus (quod ex mea etiam nimium simpliciter condita, itidem tibi contigisse, vt scribis, miror) sententiam omnino mutarem, & victum vndiquaq; vt faterer, non parum absfui. Id quod (vt mox initio dicam, ne prorsus contumacem & refractarium me putes) circa Bulbocastanum certe ingenue fateor. Dabo enim hoc honori tuo, vt victoriam tibi adscribam eius rei, de qua tecum non certaui, sed interrogaui duntaxat subdubitans: atq; hoc etiam gloriosius tibi est, si me non tanquam aduersarium, sed vt præceptor discipulum vincas. In reliquis vero non æque, vt in progressu epistolæ dicam, tecum sentio. Neque vero me a te amando, colendoq; (hoc eruditio tua, illud beneficentia meretur) acres & vehementes illæ tuæ ἐπιπληκτικαὶ ῥητορεῖαι dimouebunt: non magis quam ab Antisthene Diogenem baculus. Imo quod tam audacter me increpas, quod mentem & oculos in me requiris, declamatorio quodam & pene tragico dicendi genere, equidem minime ægre fero: qui malim, si in alterutram peccandum est partem, nimio inueniendæ veritatis feruore peccari, quam remissione nimia nullum in nobis rerū inquirendarum studium flagrare. Itaq; vt hoc tibi condono, & vicissim eodem erga te candore ac libertate, homini Heluetico & libere educato agendi, absq; vlla indignatione tua, ius egomet mihi sumo atque postulo. Epistola mea, quantum memini, nimium forte familiaris, dubitationes tantum & interrogationes aliquas continebat: vt plenius instruerer de iis, quæ tu simpliciter ad me scripseras. Tu vero ita commotus es, ac si ea quæ scripsisti, vera esse negassem, & toto (quod aiunt) cœlo aberrarem. Atqui inter errorem ac dubitationem multū interest: adeo vt inuicem contraria sint, ita vt ἕξις & στέρησις. Dubitare certe non est negare: neque penitus ignorare, sed principium quoddam & via ad cognitionem. Et philosophi hominis, non quidem ignorare nihil, quod in nullum hominem cadit: sed ignorantiam fateri primum, deinde in vtramque partem argumenta disquirendo conferre. ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστί· λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν, *inquit in prima philosophia Aristoteles. Et in lib. de longitudine ac breuitate vitæ:* ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν. *At tu lōge secus, ne inquirendo anxie veritatē in densissimas tenebras abeam, periclitari me ais: & stolidissimis hominū chymistis me cōparas immerito: illi enim rem impossibilem quærentes merito non inueniunt: ego vero diligenti indagatione & hactenus in hoc ipso Stirpium genere quædam inueni, Dei gratia: & inuenio subinde, nullius ante me literis, quæ ad me peruenerint, prodita. Dices fortassis discentē æquum esse credere & assentiri. Fateor: & in plurimarū rerū cognitione, doctore te frui licere mihi optarim. Sed discentiū conditio duplex est, nam qui pueri vel tanquā pueri discunt, simpliciter & absque demonstrationibus etiam, fidē autoritati præceptorum, vt filij parentū, adhibere debent. Qui vero methodi ac demōstrationis vim intelligendo consequi possunt, illos sane homini vtcunq; amico, & autoritati absque certa ratione credere, in rebus quidem humanis, prorsus* ἀφιλόσοφον *est. In amicitia vera voluntati & beneuolentiæ vtrinq; habēda est mutua fides quā syncerissime, ita vt neuter de alterius animo dubitet, etiāsi euentus aliquando non videatur respondere. Multæ enim sunt causæ & circūstantiæ, proter quas multa secus quam institueramus eueniunt. Iudicio vero & doctrinæ suæ, quamuis dubitationes in contrarium non desint, credere amicum postulare, ambitiosum est, & neruum amicitiæ æqualitatem excedit. Poteras mihi nullo artificio, paucis & breuiter comprehensis argumentis satisfacere, ac dubitationes meas dissoluere: sed oratorem te esse, declarare mihi voluisti. Non erat quod tantopere mirareris Guilandine, Italiæ quasdam aut Græciæ plantas, mihi esse ignotas. Aut cur non Dioscoridem quoque, Galenum, Plinium, Theophrastum, Hippocratem, & alios qui in hac naturæ parte reliquis mortalium excelluerunt, singulos plurima alienarum regionum medicamenta vel ignorasse prorsus, vel nomina, vel vires eorum (nihilo hoc nomine indoctiores) non probe calluisse miraris? Cur non te ipsum? qui forsan omnium hominum ad nostram vsq; ætatem diligentissime harum rerum cognitionem es persecutus: ad nos tamen si venires, Helueticas quasdam, alpinas & alias quasdam plantas (non dubito) vel prorsus, vel nominibus quibusdam, vel facultatibus, ante hac ignotas tibi ostenderem. Tu vero admiraris, Mamiran esse Dulcichinum aut Oloconitin, non statim me tibi asserenti credidisse, idq; sine autoritate (quis enim hoc ante te docuit?) sine rationibus. Potueras saltem ex tam breui & incompto Epistolio meo, etiamsi non expressissem, hoc tempore prorsus à stirpium historia alienum esse me cognoscere: & in eo adhuc lucubrandi argumento hærere, quod ante multos annos incepi: atque vtinam feliciter & aliquo cum studiosorum fructu aliquando absoluam: Animaliū historiam dico, cuius pars de Aquatilibus totum nunc me occupat, vt vix aliud cogitare liceat. Et hæc etiam nunc quæ scribo, imo effundo, aliud agens, horas aliquot piscib. meis suffuratus scribo. Quod si otium suppeteret, & eadem diligentia in plantarum historiam incumbere possem, quam nunc in pisces consumo, de paucioribus forte dubitarem, ac minus tibi sciscitando molestus fuissem: nec illos, quos tu mihi profers, Tralliani locos ignorassem. Sed cauebo in posterum, quando iam noui ingenium tuum, ne importunius sciscitando, aut argutius dubitando, negocium tibi facessam. Quanquam nunc etiam non male hæc audacia mihi cecidit. Nam & ego natura (hoc est, Dei beneficio) non admodum commoueor: & à bonis doctisque viris amandis, inter quos minime postremum locum tibi tribuo Guilandine, nulla increpatione me absterreri patior. Tu quoque vicissim, si magno celsoque animo vir es, qualem te esse mihi persuadeo, non ideo me amare desines, quod aliter forsitan quam expectares tibi responderim. Magnum enim amicitia tua amissa dolorem mihi cieret. Tu qui Germaniam, Italiam, Græciam, Africæ oram, & alias regiones peragrasti: qui ingenio vales, & indefesso semper studio omne genus librorum excutis, qui doctissimorum virorum amicitiis flores, multa non me tantum, sed publice omnes docere potes: idque vt facias, & omnes tuas varias, raras, eruditas, copiosasque obseruationes, in stirpium histor. præcipue, in literas mature referas, antequam humanitus aliquid tibi accidat, etiam atque etiam te rogo. Et quan-*

quam te vellem simplicius proponere pleraque: si tamen opera precium videbitur interdum, ne hominũ authoritas cuiquam imponat, illis etiam qui viri magni videri volunt, interdum reprehendis, siue nominatim, siue opinione ipsorum duntaxat, non abstinebis. De me quoque, postremo in hoc scriptorum ordine, vbicunq; dissenseris, pro arbitrio statues, totum enim in potestatem me tibi trado. Quod si quid laude dignum in me laudaueris, amabo te: si quid merito taxaueris, non irascar. Puerile profecto, ἄγροικον & nequaquam sapientis, ne dicam impij, viri est, sanctum amicitiæ ius propter aliquot herbas, earumue nomina, dissolui, quod hodie tamen vel inter viros magnos & graues, vt sibi aut vulgo videntur, infrequens non est, quibus hoc fere exprobrari posset, quod Cynicus Diogenes homini amicitiam eius expetenti, saperdam vero (aut caseum, vt alij tradunt) ferre detrectanti, dixisse fertur: τὴν σὴν καὶ ἐμὴν φιλίαν σαπέρδης διέλυσε. Nisi tu fortassis aliud etiam hic spectari putas, gloriam & ostentationem ingenij, quo nemo libenter cedit. At hoc etiam absurdius est, ambitionis & contentionis studio summam virtutum amicitiam soluere. Nos igitur istos, φιλὴν κεφαλὴν, rideamus: & alter alterius post hac sententiam ac argumenta placide tranquilleque (hoc est ἀπαθῶς, aut certe μετριοπαθῶς) audiamus: vt si fieri poterit, consentiamus per omnia: sin minus, salua amicitia, libere, simpliciter, candideque inter nos dissentiamus, nullis æmulationis, inuidiæ, simultatũ, aut calumniæ affectibus obnoxij, vt indoctissimi quidam docti hodie sunt. Amicitia vera animorum inter se vinculum est, virtutum ac pietatis ratione connexum, his igitur saluis, quorum nomine suscipitur, rumpenda non est. Quid ad virtutem aut pietatem herba, frutex, lapis, piscis? quæ vel suis nominibus ignorari, vel ipsa stirpitus interire, quam sacrosancta amicitiæ iura, quorũ autorẽ imo exemplar Deum habemus, inter homines violari præstaret. O vita, ô mores. Non tecum iã Guilandine loquor: nec te huius criminis reum facio: sed alios nostri tẽporis homines, vix homines, noto: qui mundo se, deridendos præbent, dũ vel in medicina nostra, vel aliis de rebus neq; magni momenti, & ad vitam ac pietatem minime necessariis litigantes, tumultuantur, insaniunt, cœlum terræ permiscent, neque somniantes tantum (vt tu somniabas) sed vigilantes ἱπποµανοῦσιν. ἁπλοῦς ὁ µῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nihil simplicius veritate, nihil simplicitate pulchrius, cum aliis in rebus, tum in oratione & doctrina. Agamus igitur deinceps inter nos quam simplicissime: & vt in Areopago moris erat (neque enim maior illius maiestas fuit, quam amicitiæ inter viros bonos esse debet) ἄνευ παθῶν καὶ προοιμίων: vt veritas ipsa nuda sic magis elucescat, quanquam enim in feruore aliquo & iusta æmulatione ingenium in astruendo vero excitatur, nimium tamen altercando & indulgendo affectibus sæpe amittitur veritas. Ego forte te omniũ in hac palæstra exercitatissimum, aut nihil aut perparum docere possum, mi Guilandine: excitare saltem te & veluti obstetricando, ea quæ concepisti, quæquo parturis, vberius, felicius & maturius in lucem vt edas, interrogando dubitandoq; efficere, quantum in me est, percupio, nam hoc etiam non cuiusuis est, de vnaquaq; re commode dubitare. Sed egomet mihi prolixitate mea displiceo, quam tamen epistola tua propemodum mihi extorsit. Expectas forte vt ea quæ ad confirmandas opiniones tuas attulisti, tandem refellam: ego vero non tecum disceptare, sed profecto abs te aliquid addiscere, & rationibus tuis intellectis cum ipse solidius tecum sentirem, tum apud alios iisdem argumentis vti, & sententiam tuam fulcire possem, in animum induxeram. Nunc quoniam & res ipsa postulare, & tu quoque petere videris, si quid in contrarium possem, vt depromam, ne facile de sententia semel non sine ratione concepta recedere videar, quod leuitatis non iudicij est, expectationi tuæ aliqua ex parte (quantum & per ingenium & per ocium licet) satisfacere conabor. Non deessent mihi probabilia multa, quæ in contrarium adferrem: iis tamen abstinebo, cum mihi prolixiori esse, nec liceat, nec libeat: quanquam tu quoque in tuis astruendis probabilia multa, vt oratores solent, non vndiquaq; firma aut necessaria, protulisti. Quid pridem ad te scripserim, non equidem satis memini, neq; Epistolæ ad te datæ copiam habeo: sed ex tua, quæ scripserim, pleraq; agnosco. Primum igitur in eo quod dubitaui an Mamiras Pauli, Bulbocastanum Traliani forte esset, plene à te satisfactũ mihi est: & plantas esse diuersas facile agnosco, & tibi qui tam liquido id mihi demonstrasti, gratias habeo maximas. At superiori æstate, cum semina quædam peregrina ad me dares pro tua liberalitate, pro Mamira quidem Dulcichinum mittebas (vt nunc quoque sentis) radiculas scilicet: eam vero Oloconitin Hippocratis esse negabas, quod ridicule rhizotomus quidam ita sensisset: Oloconitidis autem semen seorsim mittebas, nigrum, rotundum, durum, sapore fere nitroso, magnitudine, qua minimum genus viciæ. Schedæ inscriptio hæc erat: Oloconitis Hippocratis, quod ei apud reliquos medicos nomen quærendum. Nunc vero in epistola tua, quæ prius separaueras, coniungis: Trasi siue Dulcichinum recentiorum, Pauli Auicennæque Mamiran, Hippocratis Oloconitin esse magna voce clamas, & asserentes idem Hippocratis manes producis. Itaque tum forte dubitaui, possetne idem Bulbocastanon dici, quod radix veluti bulbulus quidam, saporis dulcedine castaneis proximis (vt Matthiolus scribit) appareret: nunc vero penitus tecum sentio, postquam & Bulbocastani radicem mihi communicasti, & Rhodios etiamnum sic appellare docuisti, &c. Quamobrem & assertam à te veram Traliani lectionem, & rem ipsam quoque demonstratam, ex animo tibi gratulor, assentior, gratias habeo: & cum doctrinam diligentiamque tuam admirabilem veneror, & candorem exosculor: qui communia mihi & hæc & alia complura, doctissimis tuis ad me literis, & nunc & prius facere dignatus es. Bulbocastanon igitur quid sit, nihil est quod amplius addubitem. Mamiras vero quid sit, si venia tua licet, adhuc sum dubius: & rursus veteris alicuius Medici (non Hippocratis, qui Mamiran fortassis haud agnouit: sed Pauli vel Auicennæ) manes, si qua arte non illicita potes, non Magia non Necyomantia, euocari à te vellem, qui omnem nobis hac de re dubitationem tollerent. Tu Mariran Dulcichinum esse affirmas: aut potius somnias: ego vigilans nego. Veterum igitur de Mamira audiamus scripta: & an ea Dulcichino conueniant, cõsideremus. Mamiras (µαµιρᾶς. vltima circunflexa in prima declinatione, & seruat alpha in obliquis) veluti radicula quædam est. οἷον ῥίζιον τι. herbæ, habens veluti nodos frequentes (κονδύλους πυκνοὺς) quæ cicatrices & albugines attenuare creditur, abstergentis nimirum naturæ, Aegineta libr. 7. Mamiram Auicenna libro secundo cap. 487. est lignum sicut nodi, declinans ad nigredinem, in quo est reflexio parua: & est acutius quam vena tinctorum, calidum & siccum in fine secundi gradus; abstergit & expurgat, siquidem abstergit albedinem vnguium. Succus eius humiditatem crassam detrahit, & purgat excrementa cerebri. Radix eius dolori dentium medetur. Purgat albuginem oculi, & acuit visum, fit cum eo alcohol, & abstergit humiditatem crassam, proprie succus eius. Radix etiam vtilis est ictericis Dolori ventris pungenti medetur: & est in eo prouocatio. Hæc Auicenna. Quod si vires Mamirâ perpendas, easdem omnes

Mamiras & Bulbocastanum diuersa.

Mamiras an Dulcichinum.

Mamira & Chelidonia earundē virium.

omnes fere Chelidonio vel maiori, vel minori, à veterib. Græcis adscriptas reperias, non dico Chelidoniū Mamiran esse, vires conuenire dico: nempe Chelidonium maius euideter calfacit, & siccat (hoc est in secundo gradu, vel principio tertii) abstergit, crassos circa pupillam humores discutit, radicis & succi vsus est, è succo collyrium fit, dentium dolori medetur, ictericis prodest, hæc omnia suo Mamira tribuit Auicenna: & insuper vt vngues albos (scabros intelligo) emendet, & propter acrimoniam succus eius naribus immissus, caput expurget: quæ duo remedia Græci Chelidonio minori adtribuunt. Non (inquam) Chelidonium Mamiran esse dico, sed viribus cum eo congruere: vnde apparet, quantum a dulci humectante & inflante radice Dulcichinorū absit. Acutius (vel, vt vetus interpres habet, calidius) esse Mamiran Auicenna inquit, quam venas tinctorum. Eodem autem in lib. cap. 736. de venis tinctorum scribens (Arabice est Haruchsubagin) eadem prorsus de ipsis tradit, quæ de Chelidonio Galenus. Ergo Chelidonio aut æquales habebit vires Mamiras, aut etiam vehementiores. Quid hoc ad Dulcichinum radiculam, quæ primum calfaciendi ordinē non excedit, & acrimonia omni caret? Neque hic me commouebunt argumenta tua Guilandine, quibus circa Doronicum vteris, quod in Europa & nostris regionibus, sapore, odore, viribus cæteris inferiora nascantur pleraque. videmus enim & experimur, eosdem primarum qualitatum ordines in nostris herbis reperiri plerisque omnibus, quos suis olim Græci attribuerunt: quod si pauca quædam excipias, nihil hæc ad vniuersalem sententiam infringendam faciunt. Possem hic euagari ad longam digressionem, sed non libet nec vacat.

Dulcichini & Mamiras comparatio.

In Dulcichinis eximia est dulcedo: Mamiran dulcem esse nemo dixit, sed acrem & acrimonia abstergentē: qua quidem facultate remedia multa præstat, ad quæ nemo hodie Dulcichinis vtitur, nec vteretur profecto feliciter. Dulcichini radiculas geniculatas cernimus: in Mamira condylos, id est, nodos habent. Sic & Polypodii radices, nodis & veluti cicatricibus aut tuberculis distinguuntur, geniculatæ non sunt. Taceo Auicennam Mamiran lignum facere, quod Dulcichino nequaquam conuenit, & Æginetam non radiculam, sed veluti radiculam. Apud Trallianum libr. 2. cap. 5. ad exterendas cicatrices oculorum vox μαμιρᾶς in Græcis codicibus deest: à Gupylo ex Æginetа eum in locum recte reposita. Apud Nicolaum Myrepsum requiritur in Antidotū de Croco Esdræ, mox ab initio: Actuarius in Ruellii versione habet Mamera. Aetius quidem & Paulus in eiusdem antidoti descriptione (Fuchsio teste) Mamiræ non meminerunt. Doronicum Orientale, Paulo Arnabo aut Mamiras vocatur: eo Romanum durius & solidius est: Fuchsius.

Doronicū, Arnabo & Mamiras tria diuersa.

Sed profecto Doronicum, Arnabo & Mamiras, vt vocabula tria, ita res etiam tres diuersæ sunt, vt ostendemus. Doronicum nostrum, vt vulgus medicorum appellat, quod in alpibus nostris & hortis etiam transplantatum, prouenit, mollius est Romano & Orientali, ni fallor, ad manum enim peregrina nunc non habeo, nostrum molliculum esse scio. Ruellius apud Actuarium Mamiran interpretatus est Doronicū, ita vt lector suspicari possit ipsius autoris eam interpretationē esse: quod fidi interpretis non est, & multis forte imposuit, sicut & Fuchsio Gyraldus Simeonis interpres: Errant (inquit Fuchsius) qui carnabadium recentiorum Græcorum, idem cum Doronico esse putant, nam ita Simeoni Sethi careum appellatur: Nicolao autem Merepso cuminum Æthiopicum. Atqui hoc non Simeon Græce scripsit, sed de suo adiecit Gyraldus interpres, carnabadium esse careum. Cæterum iisdem fere rationibus, quibus Dulccibinum non esse Mamiran negaui, Doronicum etiam vulgo dictū Mamiram esse negari potest. Iac. Syluii etiam verba de Doronico ex Serap. non bona fide recitantur: Doron. (inquit ille) Serapioni est radix parua, foris subflaua, intus alba, dulcis, calamo aromatico similis, calida, sicca ordine tertio, flatus, præcipue vteri, dissipat: cordis palpitationi confert, ipsumq; roborat, venenosis ictibus auxiliatur, sumptum & admotum (cum ficubus) Hæc Syluius. At Serapionis codex meus Argentinæ olim excusus, in voce Haronigi (Syluaticus legit Varonig) cap. 325. neq; dulce Doronicum, neq; Calamo aromatico simile facit: sed reliqua, quæ Syluius de eo tradit: Frusta sunt (inquit) crassitudine ramorum scetaragi, magnitudine nodi pollicis ad summum: & sunt venæ (radices) albæ intus, subcitrinæ foris, aliquantulum duræ & graues: & deferuntur ex Sem vt plurimum. Et mox de viribus, eadem quæ iam ex Syluio retulimus, scribit: (quæ certe cum Doronico hodie dicto siue Europeo siue Orientali, minime conueniunt:) & antidotis magnis admisceri ait, sicut & Auicenna libro 2. cap. 210. Durungi vel Durunegi vocans: Est autem (inquit) frustum lignosum radicale, nodos habens, interius album, &c. Loco eius ponitur Zurumbad æquale pondus, aut duæ tertiæ ponderis ipsius de caryophyllis. Ex his verbis descriptionē Mamiræ & Durunegi, similem esse apparet: colore tantum excepto: nempe lignum radicis instar, nodosum, remedia vero ex vtroq; diuersa: etsi vtrunq; calidum ac siccum sit, hoc ordine tertio: illud in fine secundi. Ergo veri Doronici seu Durunegi loco quandoquidem eo caremus, vel Galangam, vel Zedoariam, vel caryophyllos cum seminibus, quæ flatus dissipant, vsurpabimus: His scriptis, apud Syluaticum sic legi: Doronee radix est similis brancæ pulpi, (pedi vel brachio polypi, acetabulis tanquam nodis aspero: à qua similitudine filiculæ etiam nomen fecerunt Græci) & adfertur ex India, sed quia raro habetur, ponitur pro ea vernix: Sed pro vernice puto varonig legendum, quod est Doronicū Serapioni, vt paulo ante recitaui. Idem Syluaticus alibi sine autoree: Dironici (inquit) sunt radices paruæ, cuiusdam herbæ similiter nominatæ, habentis folia parua, vtcunque rotunda, & flores violaceos, nascitur in muris & rupis, (rupibus.) Et eandē esse Varonig. Arabice dictam sentit. Vulgare nostrum Doronicum flores luteos profert, hedypnoidis aut barbæ senis (quam vocant) floribus similes forma coloreque: qui forsitan cærulei quoque in specie alia mihi adhuc ignota reperiuntur. Doronicum nominatur in Diambro Mesuæ: Actuarius in eodem non habet. Doronicum vulgo dictum, nimia dulcedine omnes fere radices, ita vt amaritudine Gētiana, acrimonia Zinziber excedit: at veteres Doronico suo nullam saporis dulcedinem ascripserunt. Quod si etiam tibi donarem Doronicum nostrum & veterum (sic enim Durunegi appello) eandem esse herbam, quoniam tamen, vt tu quoq; fateris, nostro eadem vires non sunt, in remediis quæ veteres præscripserunt, non nostro vtendum, sed aliis succedaneis de quibus dixi: inter quæ & Zurumbad est. Matthiolus in Serapione duo capita de diuersis Zurumbet confundit: posterius sane videtur carpesium, & Zarnabo ab Auicenna dicitur: nam & festucas esse aiunt arboris cuiusdam, & pro Cinnamomo poni, &c. Zedoaria Auicennæ (Algieduar ipse nominat) eadem præstat quæ Aristolochia, & quæ Durungi: sed efficacius quam Durungi aduersatur venenis, nominatim napelli (vt Antitora dici mereatur) viperæ, & aliis.

Zurumbad.

Porro Zurumbad eidem est herba, vel lignū: vt Bullunensis emendat, simile Cypero, sed maius, & minus odoratum, calidū & siccum in tertio abscessu. Flatus dissoluit, impinguat, & aufert odorē vini, & alliorum & ceparum. Cordi lætitiam & robur conciliat. Vomitū retinet. Astringit naturā, (aluum intelligo) & vteri

vteri inflationes pellit. Morsibus venenosis efficaciter medetur, Zedoaria in hoc propinqua. Ponitur autem loco eius aduersus venena Durungi sesquialterum, & duæ tertiæ (portiones) ponderis eius de taraxaco syluestri, & dimidium ponderis eius de granis citri. Vides quam cognata inter se natura ac viribus remedia sint, Zedoaria, Zurumbed & Durungi: & quam inique facturus esset, qui pro aliquo istorum Doronicum nostrum supponeret: Rutam ego malim, aut Aristolochiam, ex remediis quæ nostræ regiones ferunt, quam Doronicum nostrum pro veterum Durungi vsurpari, sed Zedoariam præ cæteris probo.

Zurumbed est Carnabadium.

Cæterũ quod Zurumbed Arabes, hoc Græci recentiores Carnabadium dixerunt, vt ex Simeone Sethi apparet: καρναβάδιον (inquit) calidum est & siccum ordine tertio: concoctionem ciborũ adiuuat, flatus dissipat, stomachũ roborat, ventrem sistit, lumbricos interimit, vrinã cit, pituitam incidit, sed flauam bilem in calidis corporibus gignit.

Zurumbeth alterum Serapio.

Porro Zurumbeth alterum Serapionis (cap. 261. in mea editione) quod Arabice aliter in translatione Gal. Tarich adhueba vocari dicit: aroma est calidum & siccum, prope tertium gradum, casiæ & cubebis virib. proximum, quod pro cinnamomo poni Galenus & Paulus autores sunt. Et Isaac filius Amram: Est (inquit) arbor magna, in montibus Lubnen: id est, in Oriente, nullo fructu, foliis longis, colore inter viridẽ & citrinum, similia foliis salicis: idem & ramorũ color est, odor citri. Calefacit, siccat, astringit, resoluit (flatus nimirũ, potius quã apostemata, præsertim matricis, vt in cap. 72. ex Mesarugie quidam transtulit) & adstringit ventrem. Est in eo astrictio vna cum subtilitate & caliditate. Eadem efficit quæ nux moschata, sed est subtilior ea. Confert dolori capitis frigido & humido cum oleo violaceo, si sternutatorium inde fiat. Stomacho & hepati vi aromatica sua prodest. Hæc Serapio. Vnde apparet facultates easdem fere vtrique Zurumbeth suo eum attribuisse: & si forte errauit Matthiolus duobus capitib. in vnum confusis, leuem & ferendum hunc errorem esse. Sed prolixior sum, quam par sit. Certe Arabes medici pleriq; sæpe res diuersas in vnam confundunt, & ex vna propter nominum varietatẽ multas faciunt: & scripta Græcorum inepte transferunt: quanquam in plurimis interpretes potius eorum, quã ipsi fuerint accusandi. Carnabadium, Zarnabo, Arnabo, aut res vna & eadem sunt, aut substitui inuicem possunt. Zarnabum simul & Zeduaris in antidotum diamoschu Actuarii recipiuntur. Zadara in diamargaru. Carnabadium & zedoaria in antidotum aureã Alexandri: vbi Fuchsius Nicolaum Myrepsum Carnabadii nomine intelligere dicit cuminum Æthiopicum, idq; constare ex antidoto eius 406. vbi ipse ita interpretatur.

Cuminũ Æthiopicum.

Ego in ea antidoto nihil tale inuenio, & numerum a librariis corruptũ puto: nec magna apud me Myrepsi autoritas est. Cuminum Æthiopicum certe carnabadium esse minime concesserim, sed in locum eius forte succedere posse.

Granum Alzelen.

De Grano alZelen Bellunensis verba hæc reperio: Granum alZelen vel alleZen, est granũ quod apud Venetos appellatur Dolceghini: & nascutur etiam in Africa, & alio nomine Arabico dicuntur Hab alZiZi. Eius sententiæ Leonem quoque (nescio quem) Africæ descriptorem esse ais: Eruditus etiam & longe peregrinatus vir Alexander Benedictus idem sentit. Tu contradicis. Mihi hoc tempore non licet diligentius rem perpendere. Video tamen Granum Zelim à Serapione describi cap. 327. & reprehẽdi illos, qui id cum Croni vel pipere Nigrorum cõfundunt.

Croni.

Ego Dulcichinos granum alZelin esse sentiam: Croni vel piper nigrorum, id quod tu etiam sic appellas, sed cum grano alZelin contra Serapionis sententiam confudis, donec verisimiliora cognouero. An non Dulcichinum tu quoque calidum & humidum esse fateris, & Venerem stimulare? atqui hoc de grano alZelin scribunt. Conuenit & color, albus interius, foris citrinus: & sapor bonus, videlicet dulcis. sed magnitudo ciceris, inquies, nõ conueniet: atqui missæ à te Dulcichini radiculæ paruæ sunt, & in Africa multo minores nasci testis est Alexander Benedictus, vbi & cicer forte maius habetur: si modo ciceris recte transtulit interpres. Quod si res eadem non sit, vires vero sint eadem, quid est quod digladiamur?

Olocontis & Orocontis.

Venio tandem ad Oloconitin & Moly. Ὀλοκωνίτιδος τῆς γλυκείας ῥίζα. ἔστι δὲ ὡς ὁ βολβὸς σμικρὸν ἢ ὡς ἐλαίη. Verba sunt Hippocratis libro primo De muliebribus morbis. vbi a Dioscoride ὀρεοκωνίτιδος pro ὀλοκωνίτιδος scribitur. φησὶ δὲ Διοσκορίδης τὴν ἐν ὄρει γινομένην ὀρεοκωνῖτιδα ὀνομάζεσθαι, Galenus in Glossis. Ex quib. verbis miror putare te Guilandine coniecturam meam Oloconitin Hippocratis, Moly Dioscoridis esse, destrui posse, quasi non etiam Moly illud in montibus nasci possit, aut si in montibus non nascitur, quid tum postea? neque enim vel Galenus, vel aliquis bonus autor hoc dixit: sed Dioscorides, veluti grammaticum agens, & etymologiam quærens cur oroconitis diceretur, a montibus, sic dici eam coniecit, Moly quidem Theophrasti siue idem, siue aliud est, apud Pheneum & Cyllenam Arcadiæ montes nascitur. Quin potius Galeno credamus, cui ὀλοκωνίτις est βοτάνη τις ἀγρία λαχανώδης: hoc est olus quoddam syluestre: (vtpote & bulbosa & dulci radice) olera autem quamuis syluestria, nõ herbas montanas, aut in altis tantum montibus nascentes appellamus: sed quæ circa vrbes & pagos, & in agris fere nascuntur.

Dioscorid. alter.

Dioscoridem dicat aliquis bonum esse autorem: esto, sed Anazarbeum, cuius de medica materia libros habemus: de illo autem Galenus hic non loquitur, quod tu non animaduertisti, sed de altero recentiore, qui proxima ante Gal. ætate (patris ipsius memoria) vixit: & multis libris Hippocratis dictionem exponere conatus est: vt ex Gal. in glossas præfatione apparet. Hunc vero tanquã minime bonũ autorem aliquoties reprehendit Gal. Sed vehementius instas: Gal. (inquis) μώλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicatur, itaq; infers, Moly Dioscoridis & aliorum, Hippocratis Molyzam esse, non autem Oloconitin eius. Imposuit tibi forte Latinus interpres aliquis: certe Galenus Græce hoc non dicit, his verbis: μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας· τινὲς δὲ μῶλυ hoc est, Molyzam vocat Hippocrates allium capitis simplicis, non in spicas diuisum. Aliqui vero Moly interpretãtur: insinuans priorẽ sentẽtiam sibi magis pbari, merito sane: nam Hippoc. lib. 1. De muliebrib. morbis fœcũditatis experimentũ hoc scribit: μώλυζαν σκορόδου ἀποξέσας, προσθεῖναι, καὶ ὁρεῖν εἰ διὰ τοῦ στόματος ὄζηται. sic enim posteriora aliquot verba legi oportere, & res ipsa & Cornarii interpretatio indicat, quæ huiusmodi est: Caput allii derasum appone pro pesso, & an odor per os trãseat obserua. Porro in simpl. medic. hoc censu, & μύλη & μῶλυ à Galeno memorantur:

Moly, est ruta sylueſtris.

Moly eius est, ruta syluestris Dioscoridis, quam & ipse Moly vocari dicit in Cappadocia, à similitudine, quam cum Moly seruat radice nigra flore candido.

Myle Galeni est Moly Dioscor.

Myle vero Galeni, proculdubio Dioscoridis Moly est, radice parua, bulbosa, vuluis vtili. An vero eas aperiat, an claudat: & melior ne Dioscoridis an Galeni lectio sit, nunc inquirere tempestiuũ mihi non est. Plin. Molon appellauit, caule striato, foliis mollibus paruis: radice quadrantali, in qua per extremũ allii caput extuberat. Eodẽ Syron, aut Scyron Plin. dicitur.

Oloconitis est Moly.

Ego Oloconitin (sic enim sine aspiratione scribere malo) Hippocratis, Dioscoridis Moly & Galeni Mylen eandẽ esse stirpẽ, sententiam nõdum muto. Myle quidem à rotunditate radicis dici posse videtur. nam & μυλοειδὴς rotundũ significat.

Cæterum

Cæterum an allium caninum Tragi, Dioscoridis Moly sit, accuratius mihi inquirendum videtur: in præsentia non concesserim. Moly vel Morion Plinio libro vigesimo primo capite trigesimo primo, halicaccabus est, opio etiam (inquit) velocior ad mortem. Iam quod Moly idem esse cum Aglaophotide terrestri Æliani affirmas, vno duntaxat argumento, quod Moly etiam vt Scholiastes Homeri prodit, ἑλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρει τῷ ἀποσπῶντι, quod Ælianus Aglaophotidi attribuit: non satis ad faciendam fidem mihi videtur: & possem verisimiles aliquot rationes contra te producere: sed nihil quam λογομαχία aut σκιαμαχία quædam hæc fuerint: quoniam res ipsæ nobis ignotæ sunt, ex remotis ad Orientem terra mariq; petendæ: ab incolis scilicet Arabiæ, à quibus forsitan aliquis ad Trogloditas, aut Indos remitteretur: semper enim longius refugiunt huiusmodi miracula, & tandem nusquam in natura reperiuntur. Hoc tantum dicam, non debuisse te asseuerare tanquam luce meridiana clarius (sic enim loqueris) Moly Aglaophotin esse, sed ex coniectura duntaxat hoc proponere, propter similem ab autoribus traditam radicis euulsionem, quæ coniectura tamen, vt dixi infirma est, nam & Mandragoræ radicem cum olim sic solitam erui, Eustathius refert in μώλυος mentione: tum hodie itidem de eo quidam nugantur. Et Hyoscyamum & ὀπὸν (Papauer nigrum forte intelligit) similiter, non tamen canibus, sed auibus alligatis, Ælianus alicubi tradit. De Bulbocastano, vt dixi, plane tibi subscribo: sed quæ de facultatibus eius scribis, non satis assequor. Numeras enim id inter ea, quæ ob succi crassitiem vasa sanguinem continentia modice obstruere, & pectus lenire, atq; abradere queant. Et subinde, Castaneas vero (inquis) tantum abest detergendi farciendiq; vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientib. magis esse possit contrarium: Et paulo post, Bulbocastanum, non aliam esse plantam quam ego assero, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in se habet, &c. At si crassi succi est Bulbocastanum, & obstruendi leniendiq; vi præditum, & farciendi, similiter vt alica, itrium, similago (quibus cum à Tralliano numeratur) & reliquum genus emplasticorum: quomodo abradere, detergere & attenuare, vel ipsum, vel vllum aliud emplasticum dicemus? Trallianus non quibusuis purulentis, vsum istorum commendat, neque vt pus & sordes pulmonis abstergantur: sed iis tantũ, in quibus sanguis purus apparet, quem sisti & obturari meatus res postulat.

[Aglaophotis]

[Mādragorę eiudicatio.]

[Bulbocasti facultates.]

Hæc habui in præsentia, quæ subito ad epistolam tuam mox vt accepi, respondere visum est: tu scriptionẽ tumultuariam & inconditam æqui bonique facies. Ego enim hæc omnia & tuo & amicorum iudicio submittere paratus sum: & te magis etiam in posterum, quam si nulla vnquam inter nos controuersia oborta fuisset, amabo.

MATTHIOLVM de facie non noui, neque viri ingenium aut mores. Doctrina eius & diligentia, ex editis in Dioscoridem Italice Latineque Commentariis, non vulgaris apparet. Sicubi tamen errat, aut errauit, humanum hoc est, & nobis commune. Emendabit forte multa in posteriore editione, quæ nunc expectatur. αἱ δεύτεραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quamobrem si quid in eius scripis est, quod reprehendas, modestius & simplicius vt facias rogo: neque tam hominem, quam eius errores vituperes.

ἔλεγχ᾽, ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ᾽ οὐ πρέπει
ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Vale optime mi Guilandine, & me ama. Tiguri. Martii die X. Anno Salutis M. D. LVII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS MEDICVS,

Gabrieli Faloppio Mutinensi Medico præclarissimo S. P. D.

Agitur de Bulbocastaneo, Oloconitide, Mamira, Traso, Moly, Deronico, Grano Zelin, Zedoaria, Zurumbeto, Carpesio, Baara, & aliis nonnullis simplicibus medicamentis.

INcidi nuper, nescio quo fortuito casu (præstantissime Faloppi) in tui Guilandini, & Conradi Gesneri binas literas, quibus illi non tam familiari aliqua se oblectarent salutatiuncula, quam seria (vt postmodum vidi) disputatione inter se altercarentur. Ac primo aspectu quum vtriusq; nomen, neutiquam mihi incognitum, me nonnihil alliciebat ad lectionem, tum non mediocriter hoc animum meum excitauit, quod titulus vtriusq; epistolæ iam statim promitteret eorum concertationem non alienam fore à medica nostra materia, cui rei (vt nosti) semper animum addictissimum propensissimumq; habui, ac totam versari in quorundam stirpium indagatione & facultate, nempe Bulbocastanei, Moly, Mamiræ, Oloconitidis, Doronici, Trasi, aliarumq; nonnullarum, quarum cognitio non omnibus, imo fortasse perquam paucis rei herbariæ studiosis hactenus innotuit. Fecerat id tam Gesnerus, non infimæ eruditionis vir, & qui non inter postremos Medicæ facultatis professores numerari velit, vt nihil leue, nihil humile ab eius officina expectandum putarem: Verum quantum hac in parte meæ postmodum satisfecerit opinioni, liquido cognosces ex his, quæ mox in medium allaturi sumus: Guilandinum vero tuum (mi doctissime Faloppi) eo vsque somniantem pertuli, dum adeo profundo immergitur sopori, vel potius extra seipsum, nescio, in quas remotissimas terras (credo ad Cimmerias caligines, quamuis sibi aliud ille persuadeat) vna nocte somno abripitur, vt sui Gesneri, & omnium penitus oblitus, me ipsum quoque procacissime pungat, & importunius calcibus impetat. Et licet antea quoque sic de omnibus disceptaret, vt etiam

[Gesneri laus.]

[Guilandinus redarguitur.]

iam

iam ipso tacente, facile deprehenderetur eius somnium, eatenus tamen nolui dormientem perturbare, quatenus id somnium non manifestam, & contumeliosam mihi inferret acerbitatem. Etenim, quemadmodum homines temulentos, & furiosos toleramus ut insaniant, dummodo neminem lædant. Si vero huc eorum spectet furor, ut nec manus a reliquis abstineant, tum eorum propulsamus iniurias: Eodem quoque modo Guilandinum somniantem feremus, si aliud peccet nihil, nisi hoc solum, quod noctes atque integros dies vigilans etiam stertat. Sin autem eo eius erumpant somnia, ut intolerabilis in innocentes eius sit petulantia, quis non huiuscemodi somniatorem excitet? Quis non Borussiacum hunc glirem ex stratis deiiciat? Nam profecto nihil aptius, & verius in huiuscemodi sua disceptatione dici potuit, quum hæc talia deliramenta afferat Guilandinus, quam ut se ipsum non hæc tam argute disputasse, & perpendisse, quam vane & futiliter somniasse fateatur. De me vero quam abrupte, & petulanter somniarit, ii optime iudicabunt, qui hasce eius legerint ineptias, quas postmodum toti orbi non erubuit diuulgare. Quid, obsecro, commisi? Quodnam flagitium perpetraui? Quid contra me habet Guilandinus? cur tam aspere & repente in me inuehitur? Certat cum suo Gesnero, nihil in me reprehendit, nulla usquam mei ante facta est mentio, nihil attingit quod ad me pertineat, & ecce, nescio quo maligno, ac virulento morsu ex improuiso, relicto Gesnero, rabidi canis instar, dentes mihi iniicit. Si quem vel leuissimum meum recitaret errorem, non modo a doctissimo quouis homine, sed vel ab ipso Guilandino, cui nemo somniando fortasse par est, libenter & æquissimo animo corrigi, & emendari me paterer. Porro cum iam ita suas disseminet nugas, infartas contumeliis & maledicentia, easque in cæteros cerebrose congerat, satius iudicauimus patefaciendam ipsius imperitiam, quam nostra tolerantia tantam impudentiam, & audacem inscitiam, & in præclarissimam artem Medicam, contumeliam sustinendam. Veruntamen sic rem mihi esse cum Guilandino meminero, ut nullas inimicitias, a quibus maxime semper abhorrui, sentiam mihi cum ipso suscipiendas. Dissimilimum me plane illi præbebo, ut non persequi furiose videar personam, quod ipsum fecisse satis liquido constat, quin ut potius eius errata remoueam, ne ille Medicinæ candidatos somniando remoretur. Hunc fructum sicut ipse perpetuo in meis studiis sum venatus, ut ex meis qualibuscunque laboribus uberrima semper utilitas in studiosos redundet: Sic Guilandinum in me ita delirare non patiar, ut & suis intricatissimis, & inuolutis somniis studiosæ imponat iuuentuti. Atque quo syncerius sine omnibus conuitiis, absque omni simultate agere paulisper cum Guilandino decreui (mi præclarissime Faloppi) eo libentius huius nostri siue colloquii, siue certaminis testem, iudicem, ac arbitrum te constitui, in quo summa doctrina cum singulari certat humanitate. Cuius rei, tuorum nimirum ornamentorum, non solum domestici, qui quotidiana tua fruuntur consuetudine, verum & exteri, in quos latissime hæc diffunduntur, clarissimum dant testimonium. Quorum nonnulli a te ex Patauina Vniuersitate Pragam venientes, cum amicitiæ causa, quam inter nos intercedere norunt, me inuiserent, vehementer apud me obstupuerunt, cum tali viro in eadem domo, plena ac referta omni eruditionis flore, suauitate, lepore, ac summa integritate, hunc barbarum, impium, ac pene immanem Borussum consistere posse. Et quantum te doctrina, & omni virtutis decore præcellere, tantum hunc ab iis laudibus non alienum solum, sed & animum iisdem habere infestissimum prædicabant. At quid mirum si inter amœnissimos flores venenosi aliquando delitescant angues? Quid si inter lætissimas segetes simul adolescant tribuli, Zizania, & id genus inutilium herbarum? Latet serpens inter flores, suo tempore caput falce concidendum prodet. Quæ ista familia tam bene instituta, in qua nulla se exerceat improbitas? Satis magnam tu in hoc laudem & gloriam adipisceris (mi eruditissime Faloppi) quod non tantum domus tua te habeat quem sequatur, sed & tota florentissima Patauina Academia in te iam dudum recumbat, te intueatur, admiretur, & flagrantissimo studio imitetur. Quo maior erit nequitia Guilandini, si eo domestico non moueatur exemplo, quo summa cum voluptate gaudent & fruuntur exteri. Ac ob eam quoque causam hæc tuo iudicio dedicata volui, ut pro tua modestia homine domi tuæ admoneas, & tua humanitate reuoces ab hac maledicendi licentia. Quod si tuis non acquieuerit consiliis, & saluberrimis admonitionibus, an non toti mundo suam barbariem, imperitiam, inhumanitatemque ipsemet optime declarabit? Ad me quantum attinet, si nihilominus, quemadmodum cœpit, conuitiari, ac maledicere perrexerit, feram (ut potero) eius proteruitate: At ipsius nequitiam & peruersam omnium rerum ignorantiam, facile detegam apud honestos & eruditos viros. Si enim Gesnerus, qui interdum etiam me reprehendit, ferre non potuit tam effrenem petulantiam, quam in me ex improuiso euomuit Guilandinus, quin eam sua epistola reprimeret, adeo ut ipsum comparauerit mulierculis panes in foro vendentibus: Ego illam in me, & in totam rei Medicæ disciplinam impune grassari, & insanire permittam? Continebo felicem illum somniatorem inter arctos fines, ne ad Americam illam euagetur, & somniando lasciuiat. Quinetiam ne tibi fortasse diutius Hippocratem perturbet dum tanti viri Manes compellere nititur, ut in suæ opinionis robur falsa pro veris afferant in medium. Sed prætermisso omni ioco, rem ipsam, quæso, diligenter agitemus, quam hæc nobis eructant somnia. Audi obsecro (mi Faloppi) ut tua te reficiat fortuna, quam Endymionem non sub dio, sed sub tuis laquearibus domi stertentem alas. Vide ne frustra te tandem Patauii quæramus, & ne ita violenta, ita monstrifica, ita venefica sint ista somnia, ut pariter domum una nocte somniando ad Occidentales Indias in Americam transportent. At quid rem ipsam diutius differimus, quæ doctiss. simul & candidiss. requirit censuram, & quam certo & fideliss. Padua domi tuæ somniando in America repperisse lætatur Guilandinus? Neminem certe præter te habui (candidiss. Faloppi) inter quam plurimos amicos facultatis nostræ, nec mihi magis idoneus, magisque paratus sese obtulit, cui libere meam hac in re sententiam, meumque iudicium (sit tamen citra omnem iniuriam cum cæterorum venia dictum) recte sancteque proferre. Clamat Guil. & improbat nouam Alexandri Trall. lectionem ab Andernaco, ac etiam Goupylo, viris in utraque lingua doctiss. restitutam, quod particulam, quæ in veteri exemplari, a quo noua & ultima prodiit editio, deprauate legebatur βολβοκαστάνων, ipsi βαλανοκαστάνων vel verterint, vel restituerint. Sed mea sane sententia, inscite ac turpiter hallucinatur, & parum, ne dicam omnino nihil, in re Medica se versatum ostendit. Quinetiam nec autores se legisse demonstrat, a quib. Alexander hoc est edoctus medicamentum, nec eos fortasse, qui idem ab Alex. acceperunt. Siquidem omnes in uniuersum glandes, quæ Græcis βάλανοι dicuntur (ut Diosc. & Gal. attestatur) adstrictoria vi, qua pollent, sanguinem reiicientibus maximopere conferunt. At cum Castaneæ omnium consensu in glandium genere habeantur, & iisdem sint præditæ facultatib. quisnam fuerit tam vecors, aut amens, ut non iudicet Goupylum ut Andernacum recte legisse βαλανοκαστάνων, non (ut Guiland.) βολβοκαστάνων? Nam horum opinionibus

recte

Margin notes: Facete. · Faloppii laus. · Guilandini nequitia. · De Balanocastano & Bulbocastano. · Goupylus & Andernacus defenduntur.

recte astipulatur Aetius, qui libro octauo capite sexagesimo tertio, vbi ad sanguinis reiectiones curationem instituit, Castanearum corticem præbet, his verbis: βαλάνου φλοιὸς, καὶ μάλιστα τῆς καστάνου. A quo medicamentum hoc sumpsisse Alexandrum, qui posterior vixit, affirmare minime vereor, quemadmodum & alia plura, quæ nunc prætermittimus. Præterea Auicenna, qui claruit post Alexandrum, curam reiectionis sanguinis instituens, Castaneas ad id commendauit his verbis: Et quandoque admiscentur eis stiptica æqualia, sicut Castaneæ. Adhac quum Dioscoridi Castaneæ Σαρδιαναὶ βάλανοι καὶ Διὸς βάλανοι, appellantur, cur non igitur Castaneas βαλανοκαστάνους, id est glandes castaneas Alexandro appellare licuit differentiæ causa? Nam, & eadem ratione Quernas, & Iligneas glandes dicimus, vt etiam in Bucolicis dixit Virgilius. Castaneasq. nuces, quemadmodum & ipsi Græci μυροβάλανον, vnguentariam glandem vocant. Quamobrem non est vllo pacto censendum loquutum esse Alexandrum de Bulbocastaneo Guilandini. Denique cum nullus habeatur inter antiquos, nec inter recentiores Græcos, qui vsquam Bulbocastanei meminerit, nec eius historiam, vel facultates descripserit, absurdum sane admodum videtur, medicamentum tam ignotum, obscurumque in medium attulisse Trallianum, Medicum apprime circumspectum, quin id prius per omnia descripserit ac delineauerit, præsertim cum sibi soli suum non ediderit opus, sed ad totius Reipublicæ vsum. Nec me à mea remouet opinione, quod Græcorum quidam, vt Rhodii (si tamen vera refert Guilandinus) herbæ cuiusdam radicem βολβοκάστανον appellent, alii vt Chii ἀγριοκαστανίδας, alii vt Bisantini ἀγριοκάστανα. Siquidem has vulgares appellationes ego semper admodum parui feci, quod ignarum vulgus pro suo arbitrio non tantum plantis, sed etiam aliis innumeris rebus nomenclaturas imponat: Id quod etiam Dioscoridis æuo factum inuenio, & deinde apud Arabas, & alias nationes. Adde, quod, cum Alexander Rhodius non fuerit, sed Trallibus Lydiæ oriundus, vnde illi Tralliani cognomen, non video sane, cur potius Rhodios tantum, quam Chios, Bysantinos, & alios totius Græciæ populos fuerit imitatus, apud quos nulla vnquam extitit (quod equidem legerim) Bulbocastanei mẽtio.

Tralliani locus restitutus.

Quo fit, vt vana ac futilis sit Guilandini opinio, qui præter omnem rationem, & probatissimorum autorũ testimonia βολβοκάστανον id legendum censet, quod iure recteque βαλανοκάστανον omnium doctorum virorum consensu legi debet. Quorum sententiis maxime astipulatur C. Plinius secundus libr. 4. cap. 54. suæ Medicinæ, vbi sic habet aduersus Guilandinum: Aqua, in qua cortices Castanearum cum succo coquuntur, cœliacis, dysentericis, sanguinem reiicientibus bibenda haud inutiliter datur. Quamobrem non possum non admirari Gesnerum, quippe qui ita facile concesserit Guilandino, radicem illi missam, esse Tralliani Bulbocastanon, cum nulla penitus in hac radice reperiatur adstrictio: Quinetiam, quod tantum in eo non emicuerit ingenii, vt explorare ac nosse quiuerit, in Tralliani codice hoc in loco manifestissimam subesse mendam, eoque præsertim, quod Andernacum & Goupylum haberet huiusce rei indagatores. Cedit Gesnerus Guilandino, nihil respondens illi gratulatur, illi assentitur, illi gratias habet, eius admirabilem veneratur doctrinam, candorem exosculatur, quod eum ad suas conuerterit fabulas.

Gesneri synceritas reprehenditur.

Cæterum futile quidem, ac penitus inane est Guilandini argumentum (vt Gesnerus etiam annotauit) vbi inquit, nihil valere Castaneas ad purulentos, quod nulla detergendi, farciendique facultate præstent.

Guilandini in re Medica inscitia.

Siquidem si Alexandrum diligentius, nec ita oscitanter legisset, vidisset quidem illum eo in loco Castaneas non probasse ad purulentos, nec ad detergenda pulmonum vlcera, neque ad pus educendum, sed vbi forte fortuna euenerit, quod ii purum reiecerint sanguinem, & vt tantum huic Symptomati occurratur. Nec præbet præter id iis Trallianus Halicam, Itrium, Similaginem, quemadmodum Guilandinus rei Medicæ ignarus existimat, vt hoc alimento abradatur, abstergaturque pectus, aut pulmo, cum cibus hac facultate præditus, sanguinem reiicientibus non mediocrem possit inferre noxam, sed vt sanguis crassior reddatur, & leuiter adstringatur ea, qua pollet, substantiæ crassitie.

Historia plantarum non sufficit ad eas agnoscendas.

Nescio profecto vbinam repererit Guilãdinus, qui tot se fatetur peragrasse regiones, & qui cum Apolline & Æsculapio de re herbaria certare audet, Halicam, Itrium, Similaginem, vim habere abradentem. Non enim probat, à quo vnquã tam temere scriptum sit, vt vbi sanguis reiiciatur purus, opus sit abrasione. O fœlicem Guilandinum, O admirandum Oraculum, O Borussum omnium fortunatissimũ, qui primus tam abstrusa nobis reserat arcana. Miror equidem, quinimo detestor, nonnullos, qui vt præ cæteris excellere, & noui aliquid inuenisse videantur, tales inanes apportãt Chimæras, quas vt veras ostendant, elaborato quodam fuco illinunt, & fictitiis, minimeq. veris autorum testimoniis adeo concinnant, vt non modo tyrones, qui rebus nouis maxime delectantur, & alliciuntur, decipiant, sed etiam quandoque seniores, & qui in re medica diu fuerint versati.

Animaduersio in Sophistas.

Verumenimuero si vbi quis harum rerum peritus hasce nugas diligenter intueatur ac exploret, facile horum impostorum fallaciæ deprehẽdentur: Tametsi enim primo statim intuitu paradoxon quoddam illi afferre videantur, quum tamen peruulgatæ & in manibus bonorũ doctorumque virorum iactatæ & excussæ fuerint, facile horum imposturæ, quid medullitus oleant, præ se ferunt, nummorum adulteratorum instar, qui quanquam tenuissimo auro circumtecti fraudem non ita primum ostendunt, plurium tamen manibus agitati, perditissimorum hominum malitiam tractu temporis detegunt.

Fallaciæ à peritis facile deprehenduntur.

Hisce itaq. rationibus, & probatiss. autorum testimoniis vnusquisq., qui liuore non fuerit perfusus, nec pertinaciæ potius, quã veritati fuerit addictus, facile adduci poterit, vt credat Alexandrum de Castaneis esse loquutum, non de bulbosa ac veteribus & recentioribus ignota illa radice, quam ille fortasse nec nouit, nec vsquã vidit. Quæ radix, si (vt Guiland. asserit) crassi succi fuerit, & obstruere ac lenire facile valeat, Halicæ, Itrii, & Similaginis instar, non video profecto, quomodo abradere, detergere & attenuare valeat. Hic Guilandinus, quo facilius suæ patrocinetur opinioni, mi amantissime Faloppi, tua autoritate suam tuetur sententiam, & te idem sentire affirmat. Verum quamuis in te singularis sit splendor, & ingenium omni doctrinæ, & philosophiæ genere agitatũ & excultum, tamen nulli homini tantum vnquã tribuerim, vt nusquã vel hæsitet, vel non humanum aliquẽ cõmittat lapsum. Talem qui de se conceperit existimationem, diuinã, potius, quam humanã sibi autoritatem asserit. Hominum est non intentam sic vbiq. habere aciẽ, quin aliquando hallucinẽtur.

Homines & docti quandoque hallucinantur.

Liberalis autem & optime instituti animi (qualẽ in te vigere non dubito) semper esse duxi, libenter cedere veritati, ac nulla vinci pertinacia. Quare mi doctiss. Faloppi, siue falso hæc tibi adscribat Guiland. quo facilius tanti viri grauitate suã obtegat imperitiam, seu vere id dixerit, facile tuam eximiã eruditionẽ, quæ in omni disciplinæ genere abunde relucet & excellit, ab istius hominis confusa ignorantia separabo. Patefacta & illustrata tot argumẽtis ipsa veritate, facile tu pro tua egregia doctrina iudicabis, quantum aberrauerit, vt in plerisq., ita hac in parte Guil. ob idq. fortasse handquaquã miraberis si Boruss. hic immanis,

Tuetur autor Faloppium.

me

me nasci nunquam sibi satius duxerit, vel in cunis emori, quum certo sciuerit ab Hippocratis Manibus, quos excitauerat, admonitus, me suæ temeritatis futurum esse domitorem. Atqui ego hunc viuum suæ insolentiæ, inscitiæ, ac vecordiæ spectatorem perpetuo aduersari velim. Quanta præterea sit huiusce Borussi imperitia, arrogantia, & temeritas in censendis, Oloconitide, Mamira, ac Traso, quinetiã in suscitandis Hippocratis Manibus, quod illa omnia vnam tantum designare plantam, vel radicem censeat, eos vero falsa attestari velit, vt suam inanem euehat opinionem, ex sequentibus facile palam fiet.

Oloconitidis examinatio.

Hippocrates grauissimus autor libro primo de mulierum morbis, vbi ad Secundas pellendas medicameta describit, Oloconitidis meminit his verbis: Oloconitidis dulcem radicem. Est autem velut Bulbus, & parua velut Oliua, hanc in vino terito, duas dato, si vero maior, vna sufficit. Hæc ille. Quibus facile arrogans Guilandini conuincitur assertio, & Hippocratis Oloconitidem non esse Trasum, quod Veneti Dulceghinum vocant, neque Mamiram, non magno sane negotio palam fiet.

Hippocratis verba ponderanda.

Verumenimuero sunt in primis ponderanda Hippocratis verba, quod à grauissimo sint prolata autore. Etenim cum afferat ad Secundas pellendas Oloconitidis dulcis radicem, videtur quidem hisce verbis asserere, quod alia sit Oloconitis quæ dulcis non sit, sed amara fortassis, vel alterius saporis, alias non fuisset illi opus addere, dulcis, nisi differentiæ causa, & præcipue cum dulcem appellauerit plantam, non radicem, id quod maxime impedit Oloconitidem, Trasum siue Dulceghinum esse non posse:

Rationes contra Guilandini sententiam.

Trasorũ examinatio.

Trasi enim planta dulcis non est, sed tantum radix, quæ nullo vsquam alio (quod sciuerim viderimque) sapore habeatur quam dulci. Præterea Trasorum radices substantiæ bulbosæ non sunt, nec bulborum modo vllis velaminibus circuntectæ, sed cortice quodã tenui, aspero, & adstringente, qui pertinaciter admodum inhæret, adeo vt nucleos potius referat, quam bulbos. Adde quod nusquam vlla Trasorum visa sit radix, quæ Oliuæ magnitudinem æquaret, sed omnes longe minores habentur. Adhæc cum iubeat Hippocrates ad pellendas Secundas vnam tantum dari Oloconitidis radicem, vel duas ad summum, si parua fuerit vna, maxime quidem hoc ipso indicare videtur radicem hanc vehemens esse medicamentum, quo sane indigemus ad secundas trahendas.

Trasi temperã-ia.

Hoc etiam proculdubio confirmat Oloconitidem non esse Trasum, quia primum caliditatis ordinem fortasse non excedit, nec vlla prouocandi vi pollet, ac adeo clemens habetur, vt edatur à Veronensibus, in quorum agro frequentissima nascitur,

Trasum vbi plurimum.

præsertimque à prægnantibus mulieribus, quæ talia fere semper appetunt ad saturitatem vsque, nullo penitus incommodo. Postremo quum Galenus eo libello, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, dicat Oloconitidem agrestem, & oleraceam esse herbam, facile quis nosse poterit Trasorum plantam, in qua nihil penitus oleracei percipitur, non esse Oloconitidem.

Mamiræ examinatio.

Mamirę facultas.

Cæterum nec potest Trasum esse Mamira, quia Mamira Auicennæ testimonio medicamentum acrius est, quam Vena tinctorum, quæ illi Chelidonium designant, & calidum, & siccum in fine secundi ordinis. Præterea Mamira Auicennæ abstergit, mundat, prouocat, attrahit, præsertim à capite pituitam, si mandatur, vel naribus sursum trahatur. Quinetiam præstat ad Icteritiam, & dolores intestinorum, quæ omnia proculdubio in Traso desiderantur. Nec potest Trasum dici Mamira, eo quod radiculas geniculatas habeat. Nam id asserere ex hac tantum nota maxime fuerit absurdum, cum innumeræ habeantur plantæ, quæ geniculatas edant radices.

Mamirã non esse Oloconitidẽ.

Mamiram ab Anemone nihil distare.

Porro nec Oloconitidem Mamiram esse putamus, quando hæc Auicennæ testimonio acutior est Chelidonio, illa vero Hippocratis autoritate dulcis. Verum si quis Mamiræ notas ac facultates diligenter explorauerit, facile coniicere poterit parum, vel fortasse nihil, ab Anemone distare. Etenim Dioscoridi Anemone radix est Oleæ magnitudine, quæ veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, & ea de causa succus naribus infusus, purgat caput, Commanducata radix pituitã trahit, decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus, cicatrices eorundem, & hebetudines emẽdat, sordida vlcera abstergit, lac prouocat copiosum, menstrua scit vellere imposita, & lepras exterit. Quæ omnia adeo cum Auicennæ Mamira conueniunt, vt nihil impediat, quin Mamira & Anemone nihil inter se differant. Conferamus, obsecro, mi Faloppi, Auicẽnam cum Dioscoride, vt clarius lucidiusq; nostra comprobetur opinio. Mamira (inquit Auicenna) nodosum est, acutius Chelidonio, abstersiuum, mundificatiuum, & prouocatiuum. Quibus optime recteque correspondent, quæ scribuntur à Dioscoride, cum inquit: Anemone radix veluti geniculis quibusdã cingitur, vis illi acris, sordida vlcera abstergit, lepras eximit, lac copiosum prouocat. Item Auicennæ Mamiræ succus extrahit humiditatem grossam ex capite, & mundificat superfluitates cerebri: Id quod etiam Dioscorides de Anemone scribit cum ait: Succus naribus infusus purgat caput.

Omnia quæ per os pituitam deponunt dolori dentium conferunt.

Præterea Auicennæ testimonio Mamira confert dolori dentium, sed & idem videtur de Anemone annuere Dioscorides, quum inquit: Commanducata radix pituitam trahit, nam fere omnia, quæ mansa pituitam trahunt, dentium dolores mulcent, vt exempli gratia Pyrethrum, de quo scribens Dioscorides, Pyrethrum, inquit, pituitam elicit, ideo in dolore dentium auxiliatur. Atqui id clarius confirmat Plinius libro 21. cap. 23. vbi apertissime Anemones radicem dentes sanare scribit, si commanducetur. Id quod etiam confirmat Marcellus antiquissimus Medicus cap. 2. vbi de dentium medicamentis agit. Deinde ait Auicenna, mundificat albuginem & acuit visum. Cui maxime astipulatur Dioscorides, quod scripserit mederi Anemones radicem oculorum inflammationibus, & cicatrices eorundem & hebetudines emendare. Adhæc, inquit Auicenna conferre Icteritiæ, quod in Dioscoridis Anemone non reperitur. Sed cum à Galeno scriptum sit libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, Anemonem omne genus vasorum orificia reserare, nihil prohibet, quinetiam Anemone Icteritiam curare valeat, & menses remoratos pellerere, vt Dioscorides inquit. His itaq; sic collatis, prorsus adducor, vt credam nihil aliud esse Auicennæ Mamiram, quam Anemonem Dioscoridis. Nam præter hæc (quod viderim legerimque) nulla extat planta, quæ magis suis facultatibus cum Chelidonio cõueniat, quam Anemone. Quod cum animaduertisset Dioscorides, non longe à Chelidonio descripsit Anemonem.

Paulus notatur.

Nec nostræ opinioni obstare videtur, quod Paulus & Anemonis, & Mamiræ meminerit. Siquidem is (sit tamen tanti autoris venia dictum) se parum in simplicium historia & cognitione fuisse versatum ostendit, quando ea, quæ breuissime admodum de Simplicibus medicamentis habet, ex se ipso haudquaquã depromit, sed modo ex Dioscoride, modo ex Galeno transcribit quemadmodum, & alia omnia quæ in suũ volumen congessit. Quo fit vt mirari desinam, quod quandoque aberrauerit Paulus in earum stirpium nomenclaturis, quæ ab aliis, nouis quibusdam describuntur nominibus. Id quod iamdiu nouisse nostræ tempestatis eruditissimos quosque Medicos non ambigo.

Auicenna notatur.

Eodem etiam pede claudicasse Auicennam animaduerto, quippe qui nomenclationum varietate delusus (quibus pro suo arbitrio varii vtuntur autores) bis Anemonæ meminit. Nempe

primum

primum, cap. 486. sub Mamiræ titulo, & deinde capite 664. sub nomine Sakaik, quod pro certo crediderit ob appellationum varietatem Sakaik & Mamiram diuersas esse stirpes, quemadmodum in aliis nonnullis eundẽ simili lapsu cæcutire obseruauimus. Atq; id plerunque iis accidere solet, qui ea ab aliis transscribunt, quorum nulla, vel admodum tenuis est experientia. Hæc itaq; si tuus perpendisset Guilandinus, non adhuc suam in re herbaria deprehendisset ignorantiam? Tam ne temere cæteris, qui plurimum temporis & laboris huic facultati impenderunt, insultasset? Mirum mihi Faloppi doctissime, videri crebro solet, quosdam homines sui penitus adeo immemores, vt nescio qua facultate, quibus digitis aut vnguibus, cœlum, terram, & omnia metiri cõtendant. Qui dum vano quodam tinnitu, & mera iactantia reliquorum nituntur explodere labores, vt nobis facilius suas cõmendent nenias, aliud nihil assequuntur, quam vt inaniter tinniendo omnibus suam retegant, quæ latebat, inscitiam. An non hunc fructum suæ temeritatis, & arrogantiæ nactus est Guilandinus? Audi, obsecro, mi Faloppi tu, qui plurimos ingenio, doctrina, & autoritate præcellis, quam etiam Guilandinus in hoc seipsum vincat. Nam quo magis Guilandini epistolam perlego, eo plus eius ridendam imperitiam detego.

Animaduersio in Guilãdinum.

Ipse enim dum contra Bellunensem Granum Zelim apud Serapionem non esse Trasum, siue Dulceghinum perperã contendit, Æthiopicum piper (vt etiam Gesnerus annotauit) cum Grano Zelim turpiter confundit, de quibus vno & eodem capite scribit Serapio his verbis: Habzelin granum est pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum saporem, & defertur ex terris Barbariæ, & nominatur Piper Nigrorum. Verum Piper Nigrorum secundum veritatem est aliud, & in Barbaria nominatur Croni, & est simile Faseolis in forma sua, nisi quia grana eius, & cortex sunt minora Faseolis, & habet colorem nigrum, & confert doloribus dentium. Hactenus Serapio.

De grano zelim.

Habzelin quid.

Piper nigrorum.

At Guilandinus magnus Serapionis interpres ea omnia quæ de Æthiopico pipere Serapioni describuntur, ad Granum Zelin refert, & Bellunensem (quãtum mea fert opinio) perperam impugnat. Etenim hallucinatus non videt, quam aperte Serapio Æthiopicum piper tum notis, tum facultatibus à Grano Zelin distinguat. Denique cum scribat Serapio, HabZelin granum esse pingue, magnitudine ciceris, citrinũ exterius, & album interius, boni saporis, quomodo quis imaginari poterit, ipsum dixisse, quod sit simile Faseolis, & quod habeat colorem nigrum & saporem acutum, sicut piper. Si (vt Guilandinus falso interpretatur) de Grano illo Zelin intelligeret Serapio. Nonne hisce verbis luce clarius palam est hic Serapionem piperis Æthiopici historiam describere. At cum Guilandinus ad scribendum potius videatur adductus calumniandi causa, quam sustinendæ indagandæq; veritatis, magna sane cum ignominia autorum sententias ad suas inuertit chimeras.

Guilandinũ calumniandi causa tantum scribere.

Quod si fortasse negabit, fateri cogetur suam in Serapione inscitiam. Verum cum vtrunq; illi magno dedecori ascribi possit, suæ vel ignorãtiæ, vel temeritatis pœnas merito dabit. Porro is Bellunensem deridendum temere clamat, quod scribat Habzelin nil aliud esse Mauritanis, quam id, quod Veneti Dulcichinum vocant. Sed mea quidem sententia non solum is longe magis deridendus fuerit, sed etiam acriter accusandus. Quippe qui Bellunensem & perperam, & citra omnem rationem deridendum censeat, & qui vel sua imperitia Serapionem non intellexerit, vel fortasse malitia corruperit. Bellunensis enim cum diu in Africa fuerit versatus, adeo vt Arabicæ linguæ peritissimus euaserit, & ibi Trasum, vel Dulceghinum viderit, & nomen eius Arabicum recte obseruauerit, quis præter Guilandinum adeo fuerit vecors ac temerarius, vt dicat hac in re ridendum esse Bellunensem?

Bellunensis defenditur.

Quis eius opinioni, & genuinæ interpretationi merito non subscripserit? Profecto nemo. Præsertim quum scribat Auicenna Granum Zelin calidum esse, & humidum, quinetiam impinguare, & semen augere. Quas quidem facultates Dulceghino omnes proculdubio adscribunt. His cum etiam subscribat Guilandinus, quid pluribus opus est eius confutare petulantiam? Adhæc comprobatur Bellunensis sententia Serapionis autoritate, qui HabZelin granum asserit esse pingue, id est carnosum, boni saporis, id est, dulce, citrino cortice & alba intus medulla. Id quod in Dulceghino luce clarius cernimus.

Granum Zelin Dulceghinũ esse legitimum.

Nec obstat quod Dulceghini, qui in Veronensi agro proueniunt ciceribus sint maiores, quando qui Africam perlustrarunt, eosdem longe minores ibidem nasci fateantur. Quæ omnia etiam confirmant, quæ præter hæc a nobis contra Guiland. sententiam scribit Gesnerus, qui illum inconstantiæ astute notat, quod alias ad se Dulceghinum pro Mamira miserit, quod tamen negabat esse Oloconitidem, & ea propter Oloconitidis etiã semen Guilandinum misisse scribit, ex quo fortasse admirandum aliquod monstrum prodiit in lucem.

Guilandinus à Gesnero notatus.

Quod autem Doronicum cuius passim in Myropoliis est vsus, Mamiras non sit, tametsi contrarium sentiat Fuchsius in Nicolai Myrepsi annotationibus, ego quidem non ambigo, dissentio tamen à Guilandino, quod Doronicum nostri vsus, tam id, quod in Orientalibus prouenit regionibus, quam aliud, quod in Europa nascitur, non existimem esse legitimum.

Probatur Doronicum non esse Mamiram. Doronicum nostri vsus adulterinum.

Nam quanquam hoc probare nititur Guilandinus Ruellii, Leoniceni, Fracastorii, Manardi, Cardani, Mundellæ, Brasauoli, & nostra etiam autoritate: nil tamen affert, quod iure aliquo admitti possit. Quippe quantum ad me attinet, nescio quo pacto Borussus ille audeat me autore affirmare Doronicum vulgaris vsus, legitimum esse Doronicum, de quo scripsere Mauritani, quum id ego nunquam affirmauerim, neq; negauerim. Atqui si meam de Doronico debeam in medium afferre sententiam, dicam ingenue legitimo nos carere. Cum enim Auicennæ Doronicum excalfaciat, & siccet ordine tertio suaq; vi valenter flatus dissoluat, non video cur Doronicum nostrum, legitimum appellari possit, ac debeat, quum nulla in eo reperiatur qualitas, quam non obscura dulcedo, cuius nullus est inter Arabas qui meminerit.

Doronici legitimi facultas.

Cæterum inanis, & friuola est Guilandini ratio, quod velit nullam aliam ob causam Doronicum, quod in Europa nascitur, linguam minime vellicare, vt Orientale, quam regionum, vel soli discrimine. Etenim tametsi (vt ipse asserit, & nos quoque alias scripsimus) non desint plantæ, ac radices, quæ in quibusdam regionibus nascuntur acres, in quibusdam vero insipidæ (vt constat exempli gratia de Acoro, & minori Chelidonio) non tamen est hic admittendum friuolum Guilandini argumentum, eo quod etiam Doronicum Orientale, quod pro legitimo affertur, omni penitus acredine destituatur. Quod si degustasset Guilandinus, vt decebat tam admirabilem stirpium indagatorem, facile quidem errorem hunc euitare potuisset. Cæterum quomodo fieri possit, vt Doronicum & Mamira, vnũ & idem possint esse medicamentum (vt Fuchsius existimat) nulla prorsus est ratio, tum quod Auicenna de vtroque diuersis scripserit capitibus, tum quod medicamenta sint diuersis prædita facultatibus, tum quod à nobis superius luce clarius comprobatum sit, nil aliud esse Mamirã quam Anemonem. Nec obstat quod vtrunq; sit acre, & calidum (de legitimo Doronico loquor) Quippe innumera sunt medicamenta, quæ acredine pollent, & in qualitatibus conueniunt, nec tamẽ sunt eadem. Nec pariter obstat quod Doronicũ & Mamiras pa-

Doronicũ à Mamira differt.

Medicamentorum similitudo plurimos fallit.

rum forma videantur differre. Etenim plura sunt (vt alias diximus) quæ, cum tamen sint diuersa, adeo sibi facie correspondent, vt quandoq; peritos etiam medicamentorum exploratores fallant. Cæterũ an Græcis Carnabadium idem designet, quod Mauritanis Doronicum non adeo compertum habeo, vt mihi non relinquatur dubitandi locus. Siquidem Nicolaus Myrepsicus antidoto 429. quod ex Hermodactylo, id est, de Behen, appellat,

Carnabadii examinatio.

habet Cumini Æthiopici, hoc est, Carnabadii. Actuarius vero in quodam antidoto ad cordis vibrationem, sensuum stuporem, inuoluntarios fletus, tremores, & terriculamenta (si tamen recte interpretatur Ruellius) habet Carnabadii, id est, Doronici, sed mihi non constat, quum Actuarii Græcus codex non sit ad manus, quod hactenus à nemine (quod sciam) sit excusus, an illud id est Doronici, Actuarii sit, vel interpretis. At Simeon Sethi de Carnabadio Græce scribens, quid sit non explicat, quanquam ex facultatibus, quas illi reddidit facile conicitur, nil aliud illi esse Carnabadium, quam Cari semen. Quo fit, vt non parum sit ambigendũ, quis horum rectius Carnabadium fuerit interpretatus. Antidota autem tam Nicolao, quam Actuario descripta, vtraq; ad Cardiacam, cordis palpitationem, & melancholicos affectus præstant. Quamobrem Actuarii sententiam probarem, si scirem illa Ruellii non esse verba. Nam Doronicum Mauritanorum omnium consensu, præsertimq; Serapionis & Auicennæ, ad cordis vibrationem mirifice confert, & cor ipsum admodum roborat, quæ tamen vires in Cumino illo Æthiopico & Caro, autorum omnium consensu desiderantur. Verum si quispiam argueret, quod in hoc antidoto Cuminum vel Carum addatur, quod vtrunque flatus propellat, quibus plerunq; hypochondriaca gignitur affectio, à quo cordis palpitatio, & atrabiliarii excitãtur morbi, illi sane facile responderi poterit, non modo præstare Doronicum, quod legitimum sit, ad cordis affectus, & hilaritatem conciliandam, tum Serapionis, tum Auicennæ testimonio, sed ad ventris, & vteri dolores, à crassiori flatu excitatos. Nec tamen ob id velim me hæc omnino affirmare censeas. Cum enim nihil solidi, certiq; mihi sese offerat, quo vere asserere possem Carnabadium esse Doronicum, haudquaquam id ausim decernere, eoq; præsertim, quod hisce diebus nuper elapsis Gulielmus Quacelbenus Flandrus eruditissimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus Constantinopoli, vna cum plerisque aliis peregrinis ac raris simpl. medicamentis ad me miserit Æthiopicum Cuminum, cui Carnabadium inscriptũ erat, ea fortasse ratione (vt puto) quod ibi à Græcis ita Cuminum illud vocari audierit. Nec placet eorum opinio, qui Doronicum Orientale Pauli Arnabonem esse existimãt,

Orientale Doronicum non esse Pauli Arnabonẽ.

quod nusquam apud Arabas legerim, viderimque Doronicum addi in vnguentis odoris gratia, nec quod eorum aliquis Cassiæ, & Carpesio illud viribus simile fecerit. Cæterum si Pauli Arnabonem, & Auicennæ Zarnabum recte expendamus, nil aliud clarius veriusq; repræsentabunt quam postremum Serapionis Zurumbetum.

Zarnabum.

Zurumbetum.

Quamobrem manifeste hallucinatur Gesnerus in sua epistola ad Guilandinum, dum falso in Zurumbeto me accusat. Quippe qui existimat posterius Serapionis Zurumbetum esse Carpesium, cum tam apud ipsum quam apud cæteros Arabas nil aliud sit Carpesium, quam Cubeba.

Argumenta contra Gesneri opinionem.

Carpesium.

Nam vbi Paulus Arnabonem suum Carpesio facultate similem facit, Serapio Zurumbetum Cubebis comparat. Præterea quum Galeno libro primo de Antidotis Carpesium herba sit, non arbor magna, vt de Zurumbeto scribit Serapio, cadit peritq; Gesneri sententia, qui perperam in me inuehitur, ac præter omnem rationem scribit, quod duo capita de Zurumbeto Serapionis simul confuderim. Atqui potius mihi videtur confusus Gesnerus, cum certo putet posterius Serapionis Zurumbetum, quod nos iam dudum scripsimus esse Pauli Arnabonem, esse Carpesium. Non equidem alia de causa dixisse illum me hæc duo capita confudisse crediderim, quam quod primum Zurumbetum, Serapionis Zedoariam fecerim. Cæterum cum legatur in principio huius capitis Zurumbet, id est, Zedoaria sunt radices rotundæ similes Aristolochiæ, & idem de Zedoaria asserat Auicenna, non ab re mihi factum constat, si primum hoc Zurumbetum Zedoariam fecerim. Præterea cum Serapionis Zurũbetum primo loco descriptum conferat morsui venenosorum animaliũ, vt Auicennæ Zedoaria, non video sane quid obstet, quin hoc Zurumbetum Zedoariam designet. Quo fit, vt iniuria me accusauerit Gesnerus. Etenim hæc ego haudquaquam confudi, sed per se ipsa confusa spectantur.

Serapionis error.

Quippe Serapio primum sui Zurumbeti caput vna cum Zedoaria confundit, vel quod similia fuerint inter se medicamenta, vel facultate paria, vt testatur apertissime Auicenna, vbi de Zurumbeto egit. Verumenimuero, vt res tandem ad calcem redigatur, primum Serapionis Zurumbeti caput confusum pronunciamus, quod in principio de Zedoaria, in processu vero ad calcẽ vsque de Zurumbeto tantum agat: Secundum vero non aliud esse medicamentum dicimus, quam Pauli Arnabonem, & Auicennæ Zarnabum. Verum, vt nihil intactum relinquamus, dicendum est mihi aliquid etiam de Moly,

De Moly.

in quo cẽsendo postquam pluribus probare contendit Guilandinus contra Gesneri sententiam, Dioscoridis Moly non esse Oloconitidem, reliquum est (inquit) vt pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamque vera an falsa sint, quæ a Deo illo Herbariorum Matthiolo traduntur, Moly ignotam Italiæ esse plantam dicenti.

Guilãd. inuidẽtia declaratur.

Quibus sane verbis suam in nos inuidentiam apertissime declarat. Nam quanquã prius quasi iureiurando dixerit, non is sum, qui cauillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim, mẽtiri nescio, nec si scirẽ velim: hic tamẽ sui ipsius oblitus, sibi sane plurimũ, non mihi imponit. Sed vtinam Guil. hic sui sit memor, vtinã hic cauillis & imposturis inanẽ gloriam aucupari nolit, vtinã hic mẽtiri nesciat. Itane me dixisse, vel vnquã cogitasse affirmat? Nusquã (me hercule) scripsi ego Moly esse plantã Italiæ ignotã. Scripsi quidẽ me hactenus in Italia reperire nõ potuisse Moly, quod Diosc. delineationi respõderet, nec sciuisse ab aliis inibi fuisse repertum, aut aliunde eo aduectum. Quæ verba quantũ distent à Guil. calumnia, vnusquisq; sanæ mentis facilime dignoscere poterit.

Guiland. calumnia.

Sed is recte cauillis se ipsum fallit, cum tam stolide hallucinetur, vt credat caninum Allium a Hieronymo Trago, secundo loco appictum, esse Moly. Etenim Diosc. planta est Moly, quæ folia habet gramineis latiora, humi sparsa, florẽ albæ violæ similem, sed minorẽ, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris, & caulẽ candidũ quaternorũ cubitorum.

Moly descriptũ.

At allium alterum, à Trago caninũ appellatum, folia gerit gramineis angustiora, sursum spectantia, flore Lilio conualliũ æmulo, violæ purpureæ longe minorẽ, caulem viridem nunquam spithama, aut ad summum cubito, longiorem. Quæ quidẽ notæ, si recte expendantur, facile palam fiet, quam magna sit Guiland. vanitas, quam insolens inscitia. Sed quo autore ista proferũtur in medium? Vnde ista erũpunt? Ex Gal. fortasse dicet, & ex eo libello, quo obsoleta Hippocr. clariora facit.

Guiland. μῶλυ ζαν perperam interpretatur.

O fœlicem interpretem, ô admirandum rei plantariæ indagatorem, qui μῶλυζαν apud Hippocratem, μῶλυ interpretatur. Subinde vero, vt suã inanem cõprobet opinionem, falso asserit Gal. eo in loco μῶλυ interpretari Alliũ, quum apertissime scribat nõ μῶλυ sed μώλυζαν Hippocrati vocari Allium capitis simplicis, nõ in spicas diuisum.

Quo

Quo fortasse vtitur Hippocrates, quod aptius altero sit ad supponendum, & vuluis iniiciendum. Hinc itaque palam fit Guilandini malitia, qui, vt probet Caninum Allium esse μῶλυ, illa Galeni verba in suam peruertit sententiam, id quod facile deprehendi poterit, si Galeni verba recte perpendantur, quæ ita scripta reperio. μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας. Τινὲς δὲ μῶλυ, id est, Molyza est Allium, simplex caput habens, & non diuisum in nucleos: Quidam vero Moly. Quibus verbis maxime constat, non probasse Galenum eorum sententiam, qui μώλυζαν μῶλυ interpretabantur, quum ipse apertissime dicat μώλυζαν Hippocratis nil aliud designare, quam Allium simplex caput habens. cumque etiam non ignoraret μῶλυ contraria vi pollere, quod vuluas occludat, non referet. Quid igitur aliud profitetur Borussius ille, quam petulantiam, malitiam, maledicentiam? Guilandini petulantia. *Quid aliud molitur, quam cauillis detrahere, obtrectare, autorum sententias euertere, & falsa pro veris asserere? Non enim (inquit) eo dementiæ veni, vt Matthioli pellem Borussiaco corio anteponam. Atqui tametsi hic stultissime (vt alibi diximus) loqui videatur, in hoc tamen plurimũ sapere demonstrat, quod corium illud suum tanti faciat, præsagiens fortasse sibi aliquando vsui fore. Quamobrem corium illud diligenter inunctum asseruare poterit, & pro thesauro recondere. Nam quid valentius, quid aptius ad tympanum faciendum, vel Musicum suæ gentis vtrem conflandum, quam Guilandini corium?* Guilandini corium quibus vtile. *O infœlicem hominem, qui putat non solum maledictis, sed etiam minacibus verbis terrorem nobis incutere. Dabunt, inquit, tandem imperitiæ suæ pœnas, quas caueat, si non sapuerit, ne ipse primus experiatur. Vidi quidem longe antea, quam fortasse Guilandinus hunc Galeni locum, quamuis is temere me illum nec vidisse, nec legisse censeat. Legi sane, ac vidi, sed non vt ille perperam intellexi. Moly itaque Allium non est, sed Molyza Hippocratis, Galeni testimonio Allium designat integri capitis. Quo fit, vt si dixerim hisce rationibus, & autorum testimoniis persuasus, me hactenus Moly non reperisse in Italia, non propterea tam acriter accusari debeo, vt Guilandinus, qui tam admirandum monstrum pro legitimo Moly in medium affert. Cæterum nec facile Gesnero accesserim, quod putet Dioscoridis Moly esse Hippocratis Oloconitide: Siquidem contrariis omnino constant facultatibus Oloconitis & Moly.* Gesneri opinio reprobata. *Etenim hoc Galeni autoritate, contrahentis est facultatis, adeo vt cum farina Lolii suppositum, apertas valeat occludere vuluas, illa vero maxime aperire. Certant inter se de Moly Guilandinus & Gesnerus, (sed vt ingenue fatear, & vt Gesneri viri alioqui non vulgaris pace dicam, quod sentio) tanquam cum Tyresia talpa, cum hic vterque cæcutiat. At quid nunc de Homerico illo Moly in medium afferam sane non habeo, nec etiam quod probem Guilandini sententiam, qui temere (vt solet) affirmare videtur, nil aliud per Moly intellexisse Homerum, quam Cynospastum, siue Agleophotin terrestrem Æliani, siue Baaram, de quo libro septimo capite vicesimo quinto de bello Iudaico meminit F. Iosephus: Sed falli decipique Guilandinum in hoc, vt etiam in cæteris facile palam fiet: Siquidem Homerus in Odyssea Moly sui radicem nigram esse scribit, his versibus.*

Guilandini sententia de Moly Homerico improbata.

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί.

At Iosephus Baaræ radicem flammeo colore nitescere asserit, adeo vt circa vesperas videatur veluti iubar fulgurans. Baara apud Iosephum. *Verum quoniã fabulosa perpetuo despexerim, etsi longe plura hic aduersus Guilandini ineptias afferre possem, ea tamen potius silentio duximus prætermittenda, quam in medium proferenda. Porro Gesnero gratias habeo ingentes, quod contra Guilandinum causam meam susceperit, si tamen hoc ipsum fecit defendendæ potius veritatis, & nostræ vindicandæ calumniæ causa, quam illius accusandæ insolentiæ. Hæc itaque sunt spolia (mi candidissime Faloppi) quæ profligato Guilandino tibi mittenda duximus, quod te mirum in modum semper dilexerim, ac etiam plurimum obseruauerim, quem mihi fortuna dedit, non modo amplificatorem dignitatis meæ, sed etiam inimicorum vltorem. Quandoquidem præterquam, quod id mihi pollicentur tua in me præstita officia non desunt sane studiosi isthinc ad nos remeantes, qui nõ solum de tua admirabili virtute, eruditione, integritate humanitateq; plurimum commemorant: sed sæpe, ac sæpius audiuisse Faloppium (quæ tua est beneficentia) de Matthioli doctrina, eruditione, ac laudibus publice disserentem prædicant. Quamobrem si tu is es, qui tuis sententiis me sæpissime ornasti, qui tuis præconiis, qui summis tuis laudibus vsq; ad sydera me euexisti, verendum mihi non est, si quis tam impudens in posterum fortasse emerserit, qui nostris syncerissimis conatibus obesse voluerit, quin tua doctrina, eloquentia, & autoritate, quibus maxime præstas, me absentem defensurus sis: Nam hæc omnia sic in te elucescunt vt cum quolibet antiquorum comparari possint tuæ virtutes. Interim me excuses velim, si vehementius, quam nos decere putas, ac acrius quam pro more antea consueuerim, in Guilandinũ dixerim. Siquidem cum nullus hic offeratur lenitatis locus, seueritate putaui reprimendam esse huiusce conuiciatoris impudentiam. Plura tamen non dicam, ne in quo obiurgem, id ipsum videar imitari. Vale Italiæ decus, mei non immemor.*

Pragæ Calendis Ianuarii.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

GVLIELMVS QVACELBENVS CVRtacen. Phyſicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis quibuſdam peregrinis Conſtantinopoli à Quacelbeno miſſis.

NOn tam temere vtiliſſimas tuas occupationes, reiq; herbariæ iam tandem reuiuiſcenti in primis neceſſarias, Doctiſſime Matthiole, interturbarem, niſi mihi de ſumma tua humanitate, qua ex æquo omnes proſequeris, vel ex ſola Magnifici Domini mei Oratoris teſtatione conſtitiſſet, vt nihil vereri debeam, quin amiciſſime has primas meas ſalutationes ſis accepturus. Neque vero illæ ab ignoto prorſus homine venient. nam quamuis vix bis præſens te præſentem conſpexerim (prohibebat enim tui cōueniendi cupidiſſimum familiarius tecum agere morbus, quo ſuperiori itinere reuerſus Viennæ diſtinebar, grauiſſimus & diuturnus) abſente tamen iam ſecundo Byzantium, atq; inde etiam ad Ponticæ vſq; Cappadociæ Amaſſeiam comite vſus ſum aſſiduo & ſuauiſſimo, atqui nec comite tantum verum etiam præceptore fideliſſimo, & ex quo emolumenti plurimum fructuſq; percepi. Luculentiſſimis profecto tuis in Dioſcoridem commentariis totum debeo quicquid hactenus de herbarum, aliorumque ſimpliciū medicamentorum natura, ſolidæ cognitionis aſſequutus ſum. Flagraui quidem ego ab ineunte ætate illorum cognoſcendorum non mediocri deſiderio, ſed quod non parum relaxarunt doctiſſimorum noſtri temporis de vnaquaque fere planta variæ atque incertæ diſceptationes Seplaſiariorum, quibus Medicæ materiæ, curam atque ſcientiam ſuperiores Medici deteſtabili quadam ſua vecordia, & magna mortalium ægrorum pernicie reliquerant, extrema ignorantia: deinde hinc Græci, inde diuerſa ſentientes Arabes: poſtremò quod nullus in vniuerſum prodiiſſet, cui velut certo in tanta viæ incertitudine ductori tuto confidi poſſet. Sed poſtquam ſemel in publicū editas eruditiſſimas tuas, pleniſſimaſq; in Dioſcoridem enarrationes vel à limine tantum ſalutaſſē, recepto protinus animo, cæpi maiori longe, quam antea vnquam, rei herbariæ ſtudio teneri, confirmata penitus in hoc animi ſententia, nos talem in hoc ſcientiæ genere inſtauratorem nactos eſſe, qualem ſuperioribus annis in anatomicis adminiſtrationibus doctiſſimum Andream Veſalium. Scripſerunt de eadem materia ante illum complures, ſed quos poſt ſe multis paraſangis reliquit. Scripſerunt quoque ante te non pauci atque huius tempeſtatis Medici celeberrimi, ſed qui libenter niſi philautia quadam tranſuerſi rapiantur, tibi palmam ſint ceſſuri. Ita accurate, ita dilucide, ita ad numerum appoſite omnia pertractas. Habuit Veſalius (vt in comparatione perſiſtam) ſuos æmulos non ignobiles viros, habes & tuos, ſed quos vt ille facile, pugnante pro te inuicta perpetuo Veritate, retundes. Patiaris obſecro, doctiſſime Matthiole, me mihi in hac parte indulgere, neq; vnquam in animum inducas, me leuiter potius adulantem tibi, quam vere, atq; ex animo hæc ſcribere. Adulandi namque nulla mihi neceſſaria cauſa incumbit, vt plurimæ ſunt è diuerſo, quæ, vt quam optime tibi velle debeam, de te quam optime ſentire, ac loqui, hortantur, atque etiam impellunt: eruditio tua ſumma, iudicium de re herbaria exactiſſimum, ſtudium iuuandæ Medicinæ, qua parte iam maxime laborat, indefatigatum, lucubrationes poſtremo tuæ laborioſiſſimæ, ex quibus eos progreſſus me iam feciſſe in ſimplicium medicamentorum notitia ſentio, facturumq; indies maiores ſpero, vt tandē illa ardenti meo cognoſcendi deſiderio ſatisfactū iri confidam: ſed de his ſatis. Ad ea conuertar, quæ potiſſimū huic epiſtolæ ſcribendæ cauſam dederunt, quæq; quod, ad ſuſceptum tibi negotium proxime faciunt, non ingrata futura ſatis ſcio. Magnificus Dominus orator Augerius à Busbeck non minori, quam ego noſcendi res naturæ mirabiles ſtudio captus, quo neſcio an aliud homini libero & nobili conuenientius excogitari poſſit, cū priori itinere præpropero & impræmeditato, multa ſibi ad animum ſuum explendum defuiſſe animaduerteret, ſecundo Byzantium remiſſus, de aſſciſcendo in familiā ſuam inter cætera perito aliquo pictore, cuius opera adiutus, quæ minus commode auehere poſſet, depicta ſaltē, quam optime referret, cogitabat, impulſus quoque ad hoc Sereniſſimi Principis Ferdinandi, &c. Domini tui atq; noſtri, miſſis ex Oenipontе literis, quæ de referendis in librum aliquem peregrinarum arborum, cuiuſmodi hic complures reperiri certum eſt, imaginibus, agebant. Conſtantinopolim igitur reuerſo, & diligenter ſibi commiſſam prouinciam tractanti, quam non leuem tantum promptiſſima tanto Principi obſequendi voluntas, ſed ſuauem etiam animus natura eo propenſus, faciebat, ſuperuenerunt alteræ eiuſdem inſtituti literæ à Gaſtalo

Regio,

Regio, tum temporis apud Venetos, Oratore, qua de transmittendo hinc tuo Acoro illum commonebat, quod quia non tam Principis, quam tuo nomine fieri intelligeret, cœpit non solum de mittendo Acoro, neq; de arboribus exoticis tantum, verum etiam omnis generis plantis raris (præcipue quæ in tuis commentariis, aut ipso etiam Dioscoride desiderantur) & nostro orbi incognitis animalibus, quantum per negotia legationis difficilime conceditur, depingendis curare, id quod hactenus ob durissimam, qua hic viximus, conditionem, non omnino successit pro animi sententia, successurum tamen non infœliciter sperarem, modo optata tam diu pacis tempora tandem elucescerent, & studium suum non ingratum Sereniss. Principi, neque impensas difficiles fore intelligeret. Locus enim hic est ad ista accommodissimus, Ponto herbarum omnium (vt pernosti) parenti fœcundissimo, Asiæ item & celebrioribus mediterranei Insulis vicinus, Emporium præterea omnium rerum abundantissimum. In primis vero earum, quæ raritate commendantur, trahentibus huc ex omnibus pene orbis regionibus, externos mercatores, primorum procerum studiis, qui mercium nouitate præ cæteris hominibus, quos vsquam vidi, vel maxime delectantur. Porro cum huiusmodi mercium nonnullas ad Serenissimum Archiducem dominus Orator, data per collegarum suorum discessum occasione oportunissima, mittere constituisset, nã illius mandato emendas Viennæ susceperat, adiunxit in tuam gratiam cistellam quandam iis medicamentis instructam, quæ, vt ex tuis commentariis cognouimus, tibi optata iam diu aduenient. De his ob id breuẽ narrationem adiiciendam putaui, quod, quædam sint nostris antehac (ni fallor) penitus incognita, quædam nota quidem, sed tanta cum aliis quibusdam similitudine coniuncta, vt vix à perito harum rerũ inuestigatore exacte discerni possint. Nomina & facultates, duo potissima ad cognoscendam vniuscuiusque rei naturã instrumenta, partim à Pharmacopolis, partim à factitantibus hic Medicinam Iudæis, accepta coniunxi, quod non parum ad faciliorem illorum perscrutationẽ tibi commodatum censerem. Nihilominus tamen omnia exactissimo tuo iudicio perpendenda relinquo, illud vnum iterum atq; iterũ rogans, vt has meas primitias, velut messis è tuo semine propagatæ, benigniter suscipere digneris.

Calamus vulgaris, est Acorus.

CALAMVM vulgarem, quem Acorum in tuis commentariis esse affirmas, nec male meo iudicio illi conueniente Dioscoridis descriptione, Dominus Orator dato commeatu per Seplasiarium quendam Fulginatem, cuius apotheca in Pera est, non procul à Nicomedia, ex vastissimo quodam lacu deferri curauit. Attulit ille complures plantas, inter reliquas tantũ vna quidpiam angulosum velut caulis simile gerebat: verticem truncum, exaridumq;, ex latere vero oblique eminebat aliquid, non dissimile, aut plantaginis capitello, aut auellanæ nucamento, digitali longitudine, quod paucis post diebus, ad vitiginei floris modum efflorescere visum est, idq; paulo ante Calend. Maias, post vero aliud floris vestigium nullum apparuit, licet plantas amplissimis vasis impositas, affusa indies ad semipedalem altitudinem aqua (sic enim dicto lacui innascebantur) eam ob rem hucusque dominus Orator asseruari curauerit, vt idcirco omnino metuam, ne si florem Iridis similem in Acoro requiras (cuius tamen non meminit Dioscorides) verus hic sit Acorus. Superiori Amasiano itinere, nõ procul à ripis Halys, qui Galatiam à Cappadocia disterminat, viginti pene dierum itinere, me herbam vidisse recordor, cui optime Dioscoridis descriptio quadrabat, eamque habebat radicis diuisionem, quam appicta tuo libro, qui tum in curru præ manibus erat nobis, imago refert, odorata præterea erat, & candida, & quæ licet gustanti primum acris parum videbatur, tanta tamen postea acrimonia non solum fauces, verum etiam gulæ interiora vellicabat, vt proculdubio si non Acorus fuerit, plantam aliam insignem fuisse oporteat. Huius ob id potissimum memini, quod è medio caulis eminebat, qui circa Calend. Aprilis florem promittere videbatur. Extirpationem plantæ cum in reditum distulissem, vt auferendi recentiorem potestas esset, incidente sub illæ grauissima domini Oratoris valetudine, dum illam sollicitus obseruo, immemor designatum locum præterii. campus is erat vastus, non lacustris, sed quem intumescens Halys aliquando inundaret.

Ruta syluestris seu Harmel.

Altera herba RVTA est syluestris, quam copiosissime toto itinere ab Amasia ad Sangariam vsq; nasci vidimus, ignotam tunc temporis, at post tamen cognitam, intellecto hic ab Arabibus illius nomine. Harmel enim isti, vt priores, qui de ea scripserunt, appellant, eodemq; modo inducta cerebro velut ebrietate quadam rerum tristium molestiam tollere asserunt.

Elissoth seu herba gladiolus.

Tertia hic vulgo ELISSOTH, vocatur, id est, herba gladiolus. vtuntur hac ad alui deiectiones, quem vero humorem purgando potissimum trahat, ex imperito istius discriminis vulgo cognoscere non potui. Experimento autem tentare in tanta aliorum mihi cognitorum copia, neque tutum videbatur, neque conueniens.

Alumen Iameni.

ALVMEN Iameni, sic à Persiæ regione, vnde aduehitur nominatum, vt hic volunt, namque aliter antiquum Arabicarum vocum in Auicenna interpretem exponere memini, rem factitiam esse ex insertis transuersim paxillis, aperte constat, cuius hic frequentissimus, præsertim in ocularibus equorum medicamentis, est vsus, hominibus quoque non inusitatum rubentes inflammatione oculos illo molliter delinentibus.

Blatta Byzantia.

BLATTIA Byzantia ab vngue odorato, communiter huius vrbis Pharmacopolæ distinguunt, atq; hac, quæ mittimus Blattia. Quæ vero tuo libro depicta sunt, vngues odoratos appellant.

Bozeth.

BOZETH an Alcyonii Milesii species sit, tuum esto iudicium. Dioscoridis certe descriptio non male conuenire videtur.

Chesmezen seu Acacalis.

CHESMEZEN tam vulgare hic ad oculorum morbos est remedium, vt tritum sit prouerbium. Si doleant oculi, habes Chesmezen. Petrus Bellonius in Gallicis suis commentariis de rebus Turcarum memorabilibus, Acacalim esse affirmat. Ex Ægypto sane adferri certo mihi constat, eaq; abundantia, vt nummulo, quantam vix requiras, emere possis.

Chrysocolla.

CHRYSOCOLLA quam mittimus, fossilis est, rara istis officinis, nam plerunque vt nostræ factitia vtuntur. De hac si quicquam nostro aurifabro credere liceat, hoc tantum habemus, nostram longe ad auri ferruminationem efficaciorem esse.

Castaneæ equinæ.

CASTANEARVM species hic frequens reperitur, quæ ob id vulgo equinæ cognominantur, quod ternæ, aut quaternæ deuoratæ, pectoralium equorum morbis, tussi præcipue, & anhelitus difficultati opitulentur.

Cardamomum.

CARDAMOMI species ex diuersis apothecis diligenter corrasimus, penes te sit liberum de illis iu-

dicium. Turcæ huius vrbis incolæ, commansis aliquot seminibus, vini odorem tegere solent, alioquin non sine vitæ periculo se prodituri si quando ad magistratus suos appellentur.

Carnabadium. *CARNABADIVM vbi de Ornithogalo agis, cum Actuario Doronicum esse sentire videris. Nicolaus autem Myrepsus aliquoties Cuminum Æthiopicum interpretatur, cui adstipulantur duo manuscripta Græce dictionaria, quorum adhuc alterum apud nos habemus. Vulgo præterea nota etiamnum appellatio, ex cuius opinione iam illud mittimus.*

Coulcoul. *DE Coulcoul, & Hebulben, nil dum certi intelligere potui, nisi quod Coulcoul, quibusdā in delitiis sint, præsertim quando recentes ex Ægypto aduehuntur.* Capura viua. *Genus quoddam resinæ a Persa mercatore Capura viua cognominatum, ob id Dominus Orator, quantum vis magno emendum putauit, quod illius nullam adhuc apud quenquam, nisi sub alio fortasse nomine mentionem factam intelligeret. Venerem in primis stimulare contraria virtute ab Arabibus attributa Caphuræ, idem mercator referebat. Odor certe saporque non mediocrem caliditatem possidere tantū testantur. Hic admonendus es, dum imprudētius vitreum vasculum in quo asseruabatur tractarem, collisa ansula particulam vnam atq; alteram vitri liquori incidisse.*

Iūcus odoratus. *IVNCVM odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno Dominus Orator redemit, mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet.*

Lapis Bezahar. *LAPIS Bezahar è Persis mercatoribus è regione quadam Armuzio vicina, vt ipsi referunt, sed vereor ne false, apportatur, precio ob id grandissimo, quod rarior sit & illis non secus atq; Arabibus olim, præsentissimum aduersus omne fere venenorum genus præsidium habeatur.*

Hæmatites. *HÆMATITÆ nostro non male quadrarent Dioscoridis nota, si de friabilitate tantum constaret: sed cum ea non vno solum modo in rebus consideretur, nihil fortasse impedit, quin hic sit Hæmatites, præsertim quando ad eos morbos à Medicis Iudæis hic adhibeatur, ad quos conducere affirmat Dioscorides, qui, vt non sunt vulgares, ita non vulgaris hic quoq; est precii.*

Maslach. *MAHVMETANI sua lege vini potu prohibiti, diuersi generis compositiones, inter quas communissima est, quæ vulgo Maslach dicitur, meditati sunt, quibus non dissimilem ebrietati, mentis alienationem sibi inducere consueuerunt. Atqui nec istam tantum, verum immanem quoque aliquando insaniam, quam nunc ad ponendam animi mœstitiam, nunc ad fugandum suborientem in rebus difficilibus pauorem, conducere opinantur.*

Nux Farfalach. *NVCES Farfalach ego tuas atq; Arabum, vomicas esse arbitror, propterea tamen mittendas censui, quod inter illas vna sit cortice superiori intecta, qualem me illic vidisse non recordor.*

Nux Ægyptia. *NVCIS quoddam genus ex Ægypto adfertur, cuius non externus tantum cortex fibrosus, glaber, colore subrufescente, sed & internus, si vera hic narrant, quod, qui recens mollescit, illius regionis hominibus pro delitiis expetitur. Illud de eo mirandum est, in tantam postea duritiem euadere, vt aptissimum hic habeatur terebrarum capitellum, in qua, velut in planulis cardines circumuoluuntur.*

Nitrum. *NITRO vero longo iam tempore destituimur, non sine maximo ægrorum incommodo. Bellonius in Ægypto se verum vidisse asserit, quod fidem aliquam mihi facit, cum ex Alexandria hoc nostrum aduectum sciam, neq; cum quoquam fossilium, atq; nitro maiori similitudine conueniat, verum nitrum esse posse, quod si sit, quoniam abunde satis illinc aduehitur, quantum putas nostris regionibus adiumenti accessurum?*

Glaucium. *SADETHZ non minimi inter Iudæos nominis medicus, apertissimo errore (vt ex Dioscoride patet) Glaucium esse contendebat, ego æruginis potius scolaciæ speciem aliquam arbitror. Gustanti nescio quid sebacei saporis refert. atque ego profecto è seuo compositum esse aliquid putarem, nisi lumini admotū non diffluere, quæ illius est natura, sed paulatim indurescere, post etiam siccitate aut ipso calore nimio dehiscere vidissem. Arabes hic Dembebe vna vocant. Ocularibus vero compositionibus plerunq; solet admisceri.*

CASSABOVSSERIRE Bellonius in dictis suis commentariis, cum vulgo hic Pharmacopolarū Calamum aromaticum esse opinatur, meo quidem iudicio absurdissime. Placet Auicennæ potius spodium esse, quod arundines vi ventorum & partium ad se inuicem confricatione adustas esse, videtur indicare, ac tale quidpiam huic arundini accidisse, aliquis non inepte dicere mihi posse videtur. Nihil tamen certi de hoc statuo, sed totum vt alia omnia priora ad tuum iudicium relego.

Zedoaria Indica. *POSTREMA est Zedoaria Indica, vt præsentissimum ad qualibet pene venena creditum remedium, ita incredibili fere precio hic venale, vt si Arabū iuramentis credere liceat, nullum vel maximis Principibus dignius munus excogitari possit.*

HÆC, doctissime Matthiole maiori (vt ingenue fatear atq; ipsa orationis, & characterum inæqualitas testabitur) labore, & tibi gratificandi studio, quam cura & diligentia tumultuarie congesta, idcirco boni consulas, quod ad missam à Magnifico Domino Oratore cistellam, vt ante ostendimus, pene necessario videbantur adiicienda pro iis vicissim, nisi maiores te occupationes alio auocēt, liberrimum de omnibus tam missis quam scriptis iudicium tuum postulo. Latissimam præterea si placet earum rerum explicationem, quæ apud vos illic aut desiderari nouisti, aut improbas tantum corruptasque prostrare. Sic occasionem dabis commodissimam cognoscendi animi mei ad tua officia paratissimi. De herbis peregrinis, animalibus item & arboribus atque aliis nonnullis libens quædam adiungerem, sed prohibet Epistolæ longitudo, quæ in iustum iam prope volumen excreuit, eamque ob causam molestam fore metuo. Quod si gratam tibi meam battologiam intelligam, scribam alias quam copiosissime. Interea Deus Optimus Maximus te Principi nostro Serenissimo ac publico Studiosorum Medicinæ bono, quam diutissime incolumem conseruet. Constantinopoli VII. Cal. Aug. 1557.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Gulielmo Quacelbeno Curtacensi Physico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censuque quodam omnia expenduntur.

QVantum gaudii, quantumue voluptatis attulerint mihi literæ tuæ, quantumque debeam Clarissimo Augerio Romanorum Regis istic apud Turcarum Imperatorē Oratori, quod tam pulchra, tam rara, tam preciosa ad me miserit medicamenta, omni auro, ac gemmis præferenda, nulla dicendi facultate eloqui, nec vllo calamo exarare possum. Nam quid iis mihi gratius, quid iucundius, quid suauius, quid optatius, à quoquam donari potuit? Profecto nihil. Cum nihil magis mihi vnquam fuerit in optatis, quam perpetuò Medicæ materiæ Studiosis aliquid noui, boni præclarique comparare. Etenim studium augendi ac illustrandi Medicam facultatem, iuuandique posteritatem, adeo me totum complectitur, ac detinet, vt spretis cæteris humanæ vitæ voluptatibus, hoc solo tantum me oblectem solerque plurimum. Nam cum Dei Optimi maximi munere lucubrationes nostras quotidie magis, ac magis inclarescere, non solum apud omnes præclaros rei Medicæ studiosos. sed etiam apud alios cuiusuis facultatis doctissimos viros animaduertam, quis profecto mihi vnquam persuadebit, ne præclarissimam hanc simplicium medicamentorum facultatem omni thesauro præferam? Quamobrem & Clarissimo Augerio, & tibi quoque tantas habeo gratias, quantas studia erga me vestra ac officiosa voluntas requirit ac postulat. Fatebitur & posteritas (nisi fallor) se vobis plurimum debere, quod me in hoc tam necessario ac vtili labore iuueritis, si modo non ingrata pro tanto beneficio fuerit, quod haudquaquam futurum censeo. Nam quicquid propemodum toto nostræ vitæ curriculo, magno labore in medica facultate consecuti sumus, id totum in eius commodum collatum volumus. Hic paternus noster amor, quo mirifice erga eam affecti sumus, multis Clarissimis viris notus est, qui eo libentius nostros conatus summo studio adiuuant & promouent, quo magis posteritatis commodo ducuntur. Cæterum etsi nullis opibus, nullis officiis, hæc in me collata beneficia rependere quiuero, enitar tamen, vt scriptis, ac præconiis nostris omnibus palam fiat, nos ingenue fateri, per quos profecimus. Non me præterit, quantum tibi merito debeam, quod ita Commentarios nostros (quæ tua est humanitas) ad cœlos vsque euehas, & cæteris aliis præferas, quod facile ex hoc animaduertam, ingenui animi tui erga me voluntatem, ac beneficentiam esse haud vulgarem. Gaudeo sane abs te viro apprime erudito commendari labores nostros, non quod hisce delecter commendationibus, vt præ cæteris euehi velim, verum vt hinc certior fiam me non incassum laborasse. Commentaria illa nostra nunc primum iterum in lucem prodierunt, aucta non modo sexcentis fere locis, sed quamplurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in priori editione non habentur. His præterea accessit Apologia aduersus Amathum Lusitanum, & censura in eius enarrationes, quo fit, vt codex iam multum excreuerit. At quum iam dudum mihi compertum sit, quanta animi propensione rem plantariam excolas, quantumque hæc facultas tibi sit cordi, dabo sedulam operam, vt Venetiis ad te isthuc noua hæc nostra perferantur. Curabo itaque vt mittantur ad Venetorum Oratorem (Bailum Veneti vocant) istic agentē, vt citius, & securius ad tuas deferantur manus, & eis pro arbitrio vti possis, donec tertio perficiantur Iconib. longe maiorib. ac elegantiorib. illustrata. Alo nunc hic sculptores plures, qui omni solertia, ac diligētia ad pictas excidunt tabellas, vt ex iconib. quas ad te mitto, facile conücere poteris. Opus est magnū, magni admodū sumptus, ac laboris. Verū quum primū Deum Opt. Max. habeam, qui hæc sua Clemētia mihi infundit, nec Reges desint, nec Principes nostri, qui hac de causa mihi non mediocri liberalitate succurrunt, nō vereor, quin rē hāc ad optatū deducā finem. Quo fit vt hinc cōiicere possis, Candidiss. mi Gulielme, quā magno gaudio, quanta animi voluptate vestra hæc peregrina exceperim medicamenta, quum non solum magno sim captus desiderio, illustrandi hosce nostros labores elegantissimis imaginibus, sed & augendi talibus peregrinis medicamentis, quæ paucis aut fortasse nullis hactenus visa sunt. Quamobrem te rogo atque obtestor per amicitiam nostram, per communia studia, per mortalium salutem, quibus maximo esse potes auxilio, vt tuā continue naues operam, ac diligentissime cures, vt si qua istic reliqua sunt, quæ operi nostro profutura censeas, illa summo studio colligas. Porro quæ nunc à me desiderantur, hic per se annotata reperies. Atqui quum mihi facile persuadeam longe plura abs te inueniri posse, quam à me peti, non vereor quidem quin tu & augēdæ medicæ facultatis, & posteritatis causa, te totum ad hoc munus obeundum promptissimum exhibeas. Nec admodum fore difficile crediderim, vt ea quæ abs te inuenta fuerint, huc ad nos adferātur. Quippe cum istic sit Venetorum Orator, eius auxilio censerem, quod omnia secure mitti Venetias possint ad Cæsaris Oratoris manus, qui postea per Veredarios, qui illinc quotidie ad nos veniunt, hæc omnia tuto mittere posset. Sed de his hactenus. Nunc vero ad ea me conferam examinanda, quæ à Clarissimo domino Augerio, nobis missa sunt, & à te tuis humanissimis literis mihi descripta.

IN primis est Acorum, cuius non solum plures accepi plantas, sed imaginem ad viuum pictam, adeo vt Acorum verum. Calamus Aromaticus vulgaris vsus quid.
iam omnes Sole clarius nosse possint, Calamum vulgarē nostrum, nil aliud esse, quam legitimum Dioscoridis Acorum. Quinetiam & palam fiet, eos toto errasse cœlo, qui Galangam Acorum esse contendunt. Desiderassem tamen, vt caulem quoque vel eius Iconem misisses vna cum agnatis in latere Capitulis, quorum recte meministi. Siquidem haudquaquam crediderim, quod tu qui non solum doctrina, & eximia eruditione, sed etiam prudentia, ac ingenio præstas, capitula illa, & caulem tibi asseruaueris, cum proculdubio scieueris hæc peregrina, rarissima ignotaque esse omnibus, qui Europam incolunt. Quamobrem te quam plurimum rogatū velim, vt caulem illum vna cum capitulis ad me mittas, si cupis huiusce plantæ perfectam, te authore, à me dari imaginem. De alia vero planta, quam te inuenisse ais, non procul à fluminis illius ripa, qui Galatiam à Cappadocia disterminat, quid sentiā, asserere non ausim, cum planta non sit ad manus, nec possim de incertis, & nusquam visis nisi temere meam afferre sententiam.

Sylueſtris ruta legitima.

SYLVESTREM Rutam rectè probamus legitimam eſſe Harmolã, quum omnibus illi reſpondeat notis, quam cum hactenus nec viderim, nec nouerim, hilari admodum animo accepi.

Eliſſoth videre.

DE ELISSOTH, quam etiam gladiolum appellas, quid dicam non habeo, cum nuſquam hanc me vidiſſe meminerim. Recenſebo tamen fortaſſe illam inter deiectoria medicamenta. Quare ſi forte fortuna interim cognoſcere poteris, quem propriè noſtri corporis exoluat humorem, & qua detur menſura, moleſtum tibi nõ ducas, id ad me ſcribere.

Alumen Iameni.

ALVMEN Iameni vel factitia eſt, vt ex inſertis feſtucis quiſquam conijcere poteſt. Atqui ſi vera fateri velim, & meam de eo in medium adferre opinionem, potius illud Chalcanthum putarem, quam alterius generis alumen, quod nihil ſapore à Chalcantho differat, tum etiam quod Chalcanthum Pannonicum habeam colore illi omnino ſimile. Sereniſſimus Princeps meus allectus colore & rei nouitate, id totum quod miſiſtis ad ſe recepit, quo poſtea factum eſt, vt periculo facto comperire nequiuerim, an diluto gallarum additum, id atrum redderet. Quod autem non putem hoc alumen, id eſſe, quod Arabes Iameni vocant, illud in cauſa eſt, quod ſciam nihil aliud Mauritanis eſſe Alumen Iameni, quam alumen ſciſſile, albi non cœrulei coloris, quin etiam per ſe foſſile, non arte paratum. Opinioni noſtræ rectè quidem aſtipulatur Serapio ex Dioſcoride ſcribes, capitulo 420. vbi ſic habet: Multa ſunt Aluminis ſpecies, ſed illa, quæ adminiſtrantur in medicinis ſunt tres. Vna eſt illud, quod dicitur Iameni, & eſt melior alijs, & melius ex eo eſt illud, quod eſt recens albũ, fortis albedinis, facile diuidens ſe, & habens velut capillos albiſſimos. Serapioni ſubſcribit Auicenna lib. 2. cap. 70. his verbis. Sciſſum vero eſt Alumen Iameni, & eſt album ad citrinitatem declinans. Quibus palam eſt, hoc alumen non eſſe legitimum Iamenum, ſed Chalcãthum factitium potius, id quod facile comperies, ſi gallarum decocto aut diluto illud adiicies.

Alumen Iameni eſt alumen ſciſſile.

Blatta Byzantia.

QVI Blattiam Byzantiam ab vngue odorato ſegregãt, perperam meo iudicio faciunt, cum Serapioni, & Auicennæ nil aliud deſignet Blattia Byzantia, quam vnguem odoratum, vel conchulam Indicam. de qua lib. 2. meminit Dioſcorides. Verum cum in Serapione de Blattis Byzantiis duo habeantur capita, ſcriptorum (vt mea fert opinio) errore repetita, cogitauerunt fortaſſe quidam differre inter ſe Blattias Byzantinas & odoratos vngues, quo poſtea factum eſt, vt ab impoſtoribus hoc Conchylii genus, quod ad me miſſum eſt, pro Blattia Byzantia inuentum ſit, & ſubinde in medicum vſum conceſſerit. At ſi Medici vel Pharmacopœi in Serapione caput 151. & 442. in quibus de Blattis Byzantiis agitur, accurate legerint, facile hanc nouerint impoſturam.

Alcyonium Mileſium.

ALCYONIVM Mileſium, quod Turcæ Bozeth vocant, niſi mea me fallit opinio, legitimum eſſe puto, quod pluribus illi reſpondeat notis. Quod ad me miſſum eſt, totum accepit Sereniſſimus Princeps. Nec propterea Alcyonio Mileſio ſum deſtitutus, cum iam pridem ſint mihi vna cum illo aliæ Alcyonii ſpecies.

Cheſmezen.

QVOD ſeminis genus Cheſmezen eſſe poſſit, mihi ſane incompertum fateor. Nec tamen Bellonii ſententiæ acceſſerim, qui ſemen hoc Acaciæ n perperam eſſe putat, quum nihil cum myrica habeat ſimilitudinis, vel cognationis. Seram ego hoc ſemen futuro vere, niſi aliud diuinitus nobis accidat, vt quid inde proueniat, inſpicere poſſim. Tu interim cui res ipſa plantaria plurimum eſt cordi operam dabis, vt videas, an iſthic à mercatoribus, vel Myropolis, vel Medicis explorare poſſis, vtrum ſemen ſit arboris, fruticis, vel herbæ, quinetiam an eius plantæ ramuſculum conſequi poſſis. Cupio præterea abs te ſcire huiuſce medicamenti vſum ad oculorũ morbos, & an valeat frigida, vel in calida cauſa.

Chryſocolla.

CHRYSOCOLLAM tuæ omnino ſimilem vidi alias Venetiis plurimam, ſed ſi Chryſocollæ notas à Dioſcoride petamus, huic nihil cum legitima cognationis reperies, niſi quod vtraque aurũ ferruminet. Placuerunt ſane admodum Caſtaneæ, quas iſtic equinas vocari, ais, quod anheloſis, & tuſſientibus equis maximo ſint auxilio. Cuperẽ tamen abs te certior fieri, an ab arbore producantur vulgaribus Caſtaneis ſimili, an echinato concludantur inuolucro, & an vt noſtræ tutò poſſint deuorari in cibis.

Equinæ caſtaneæ.

Cardamomi vulgariſ. genera.

QVID certi dicam de tribus illis Cardamomi generibus, præter id, quod in Commentariis noſtris poſteritatis memoriæ mandauimus, non ſupereſt. Nec tantum otii nunc mihi ſe offert, vt altius Cardamomi & Græci & Arabici hiſtoriam expendam. Spero tamen me id breui facturum non ſine fructu. Quod ſi effecero fortaſſe vt velim, ſtatim tibi meam probabo ſententiam.

Cuminũ Æthiopicum.

ET SI ſemen quod Æthiopicum Cuminum eſſe cenſeo, iſtic Carnabadion Græcis appellatur, cum tamen certò ſciam, carnabadium eſſe carum, non poſſum tuæ acquieſcere ſententiæ, & ob id mihi facile perſuaſerim ea verba in Actuario potius eſſe Ruellii, quam Authoris.

Coulcoul eſt Staphylodendron.

NVCLEVS quem Coulcoul & Hebulben appellas, frequentiſſimus in Bohemia, Auſtria & Gorizienſi agro naſcitur. Huiuſce fructus arbor Plinio Staphylodendron appellatur: ſcripſimus nos huius arboris hiſtoriam, vbi in Dioſcoride de Piſtaceis egimus.

Caphura viua quæ.

LACHRIMAM quam viuam Caphuram à Perſis appellari ſcribis, plurimi facio. Cogitabo poſthac ſedulo an fortaſſe legitima ſit Stacte. nam adeo odore placet, vt credam non obſcuræ facultatis eſſe medicamentum. Explorabo itaq; rem hanc diligentius. Tu vero interim videas an ſcire poſſis vnde afferatur, vbi naſcatur, & à cuius generis planta fundatur hic præclariſſimus liquor. Nec etiam te pigeat me reddere certiorem, quo pondere, vel quantitate, quo modo quaue ratione ſumatur, vbi frigeat Venus. Cæterũ mihi rem gratiſſimam facies, ſi tantundem iterum ad me miſeris.

Iuncus odoratus.

DE IVNCO odorato ita ad me ſcribis. Iuncum odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno pretio Dominus orator redemit, mirum quanta acrimonia guſtantis linguam mordicet. Quibus minime correſpondet id, quod facto periculo non ſolum mihi, ſed aliis nonnullis accidit, quandoquidem, & mihi, & illis hunc iuncum mandentibus nihil præter amaroris plurimum dereliquit guſtandum. Sed mirum quod tu qui iudicio, & experientia præſtas, hanc potius impoſturam odoratum Iuncum eſſe putaueris, quam Officinarum Squinanthum, cum tamen hoc notis omnibus odoratum Iuncum referat.

Lapis Bezahar.

LAPIDEM quem Mauritani Bezahar vocant accepit in ſui commodum Sereniſſimus Princeps. Ego iam dudum plures illi ſimiles vidi lapides, ſed an veri, vel adulterini ſint profecto neſcio. Atqui ſi Serapionem, & Raſim conſulamus, non video cur probem lapidem hunc legitimum eſſe, nec eſt vt plura nunc de eo

in

in medium afferam, cum sententiam meam lib. 5. nostrorum commentariorum in Dioscoridem, postquam de Lemnia Sphragide egimus, fusius declarauerim.

Qualiter friabilitas Hæmatitæ intelligenda sit.

NON est vt dubites, quin Hæmatites tuus sit legitimus. Friabilitas enim in illo non intelligitur eo modo quo digitis friari possit, cum scribat Dioscorides Hæmatitem lapidem esse durum, sed quod cũ frangitur, facile scindi possit. Scatet enim venis innumeris, quæ cum facile diducuntur, tum subinde non magno negotio teruntur in puluerem. Nascitur hic etiam in Bohemia, Misnia & Saxonia frequens. Sed tuus duritia & præstantia hos plurimum superat, quod ex orientali plaga afferatur.

Maslach Mahumetanorum.

MAHVMETANORVM Maslach minime parui penderem pluribus de causis, si quibus componatur medicamentis, me haud lateret, quinetiam qua quantitate, vel mensura dari possit. Crediderim ego non vno tantum medicamento parari, sed pluribus quorum tum nomenclationes, tum facultates libenter abs te audirem.

Nuces farfalach.

RECTE quidem iudicasti nucis farfalach eas esse quas Vomicas appellant Arabes. Ego Venetiis alias ab iis emi, qui Myristicas nuces seligunt. Nam plurimum inter illas ad nos conuehuntur.

Nuces Aegyptiæ.

NVCES aliæ, quas ex Aegypto istuc afferri ais, vt a me nusquam hactenus visæ, ita nec facultate cognitæ. Admiranda sane mihi est, non solum putaminis interioris duritia, sed multo magis nuclei, cum nihil is nec fdcultate cognitæ. Admiranda sane mthi est, non pusaminis interioris duritia, sed multo mages nuclei, cum nihil is à durissimo quoque marmore distet. Cuperem quidem vt de earum viribus mihi aliquid adiungeres, curaresq; vt etiam huius arboris ramusculus ad nos afferretur.

Nitrum.

NITRVM (vt ex Cõmentariis nostris in Dioscoridẽ tibi palã fiet) olim in Ægyptiis nitrariis ex Nili aqua factitiũ habetur. At quoniã Plinij testimonio constat, nitri cumulos tractu temporis lapidescere, facile adducor ad credẽdum, vt hoc tuum legitimum sit nitrum, cum illi omnibus notis correspondeat. Quamobrem quum iuuandæ Reipub. promptissimus tibi sit animus, velim, vt negociatoribus, qui vel isthinc, vel ex Ægypto in Europam nauigant, suaderes, vt hoc nitrum copiosum ad nos conueherent, multum enim vtilitatis humano generi conferre poteris, si tua opera id nostræ assequantur regiones.

Sadethz non esse Glaucium.

QVI putant Sadethz esse Glaucium mea etiam sententia plurimum falluntur. Nihil enim obstat mihi, quin tecum censeam compositum id esse medicamentum. At ego ex Sapone, ærugine & nonnullis fortasse aliis, quam ex Seuo paratum crediderim, cum Sapo luminis flammæ admotus non liquescat, sed arescat potius, magisq; faciat ad detergenda oculorum impedimenta, quam seuum. Videas tu interim si parandi rationem ab aliquo consequi possis & vnde istuc afferatur.

Bellonij error.

ERRASSE toto cœlo Bellonium nunc proculdubio animaduerto, quod tam facile crediderit lapideos calamos illos Aromaticum esse calamum. Nec ob id tecum sentire possum, vt ij Spodium sint Auicẽnæ. Nam tametsi antiqua Auicennæ lectio habeat, Spodium esse radices cannarum adustas propter fricationem suarum extremitatum cum ventus eas perflat, noua tamen Bellunen. lectio, quæ hactenus probatur ab omnibus, loco cannarum habet Alcanna, quæ nobis Ligustrum designat. Cæterum si priorem versionem magis etiam probaremus, quam vltimam, quum Spodium illud cannæ radix combusta esse debeat, non ipsa canna, id quidem mihi maxime obstare videtur, quin hoc Auicẽnnæ sit Spodium. Præterea si diligentius hos cannarum trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos indicabit, quam fricatione vel igne aliquo combustos? Scio autem te minime latere, reperiri fontes, flumina ac lacus in quibus quæcunq; imponantur, lapidescant. Quo fit, vt mihi facile persuadeam hoc calami genus in litore alicuius lacus scatentis petrifico succo prouenire, qui subinde vel ventorum impulsu, vel alio quouis casu in lacum demersi, in lapidem vertantur. Id quod facile palam fiet, si vnde afferatur scire curabis, & etiam quomodo fiat, vt potius Lapis, quam calamus videatur.

Zedoaria Indica quæ.

ZEDOARIAM Indicam cum nusquam hactenus nouerim nec viderim, quid tibi de ea narrare possim sane non habeo. Verumtamen quum odoris tantillum in ea perceperim, nihilq; saporis mandentibus derelinquat qui eius præstantiam ostendat, ægre quidem adducar ad credendum tam admiranda contra venena radicem hanc præstare posse, vt Arabes illi prædicant. Idcirco decreui omnino huiusce Zedoariæ aliquod periculum facere, vel in Gallis syluestribus (vt de Theriaca docet Galenus) vel in aliquo alio animali. Porro nisi id agat a propria forma, mihi persuadere non possum, hanc Zedoariam tam admirandis præstare viribus ad superanda venena. Vidi tamen alias radices ex quibusdam cisalpinæ Galliæ montibus aduectas, quam Antoræ (antitoræ potius) herbæ esse affirmabant, & ad venena omnia, quam maxime præstare aiebant, quæ nihil penitus a Zedoariã ista dissidebant. Verum cum illas nec olfecerim, nec gustauerim, ex visu tantum affirmare non ausim. Zedoariam hanc, & Antoram illam vnam, & eandem esse radicem. Cæterum cum Auicennæ scriptum esse animaduertam Zedoariam vna cum napello crescere, & idem de Antora fateri recentiorum quosdam, suadet profecto genius meus, vt credam Zedoariam hanc, & Antoram nihil inter se differre, quod compertum habeam vna cum napello Antoram prouenire: quamobrem demiror, quod isthic tam magno væniat precio. Ob idq; te admonere operæ precium duxi, vt ab impostoribus, ac deceptoribus caueas, quorum infinitus est numerus. Nec velim hæc a me dicta esse censeas, vt te negotiandi modum doceam (Mineruam enim mihi docere non licet) Sed vt cognoscas me hac in re etiam aliquid intelligere.

Antitora.

Behen album.

PLACENT non parum Behen albi radices, quod notis nonnullis legitimum referant. Est Serapioni Behen radix contorta, odorata, & mansu lẽta, quæ ex Armenia affertur. Auicennæ vero sunt frusta radicum lignosa. In tuis desideratur tantum odoris fragrantia, qui fortassis radicum vetustate exoleuit. Cætera meo iudicio correspondent, quo fit vt mihi persuasum velim, hoc Behen album esse legitimum, quousque aliud ad me non adferatur, quod magis odoris suauitatem fundat.

Behen rubrum. Bistorta.

BEHEN rubri radices nil aliud (mihi crede) sunt, quam bistortæ seu colubrinæ radices. Nec ob id improbauerim, qui hasce radices Behen rubri loco in vsum medicum traxere, quum sciam non obscuræ esse facultatis aduersus deleteria medicamenta, & ad venenosorum omnium ictus. Ego cum mihi hactenus persuaserim Ben rubrum communis vsus, Limonij esse radicem, nihilq; conducere ad cordis affectus, nec ad venena, eius loco Tormentillam vulgo vocatam medicamentis ad cordis affectus parandis semper addere soleo.

Tormentilla.

Bdellij legitimi nota.

BDELLIVM (teste Dioscoride) translucidũ esse debet, taurini glutinis in morẽ, suffitu odoratũ, & gustu amarum. At cum tuum nigro sit colore, nulla in parte pellucidum, nec suffitu odoratum, sed virus potius

redolens,

redolens, cur id legitimum dicam non habeo. Quandoquidem sola amaritudo, quæ illi inest, vt cæteris fere lachrymis, ac resinis non sufficit, aliis nõ adstipulantibus notis, vt adulterinũ hoc Bdellium, legitimum faciamus.

Hermodactylus. *TAMETSI eorum opiniones detestatus sum, qui Ephemerum Colchicum legitimum putant esse Hermodactylum, cum tamen neminem habeam qui Hermodactyli historiam scribat, an tuus legitimus dici possit, nec affirmare, nec improbare ausim. Rem itaq; mihi gratissimam facies, si diligentissime exploraueris vbi nascatur, & an isthic eo vtantur Medici pro legitimo Hermodactylo. Præterea vt cures plurimum opto, an plantam cum foliis, & radice consequi possis. Cæterum si facto periculo habeas pro comperto, conducere Hermodactylum hunc ad articulorum dolores, rogo atq; etiam obsecro, vt plures ad me illius mittas radices.*

Rubricarum tria genera. *RVBRICARVM tria illa genera vidi ac degustaui, eaque nihil differre video a rubrica illa communi, quam Seplasiæ Bolum Armenum Orientalem vocant, & quam ego Lemniam terram proculdubio esse, censeo. Sed abs te fieri certior velim, an illa omnia rubricarum genera ex Lemno Insula isthuc aduehantur, vel an alia sit rubricæ vel terræ species, quæ ex Lemno asportatur. Cum enim Lemnum, quod vulgo nunc Stalimene vocant, non longe absit a Byzantio, facile fortasse poteris legitimam terram Lemniam adipisci. Nam, vt puto non deerunt, qui quotidie istinc eo nauigent negociationis causa, quibus tuto rem hanc committere possis.*

INTER hasce rubricas paruum quoddam inueni terræ frustulum, cuius color ad luteum potius, quam ad rubrum se habet. Quapropter mihi cogitandum fuit, an fortasse hæc illa sit Armenia terra, de qua Galenus scribit, & plurimum aduersus pestem præstare ait. Tuum ergo erit, me certiorem facere, an ex Armeniæ montibus fuerit allata, an aliunde. Cæterum nec prætermittas obsecro, quin omni studio, ac diligentia inquiras, vt legitimum Armenium Bolum consequi valeas.

Zaccharum alhasser. *SI ea quæ scripsimus de Zacchàro Alhasser in commentariis nostris in Dioscoridem expenderis, facile mecum senties id quod ad me misisti, adulterinum esse, quod nulla in eo percipiatur amaritudo, nec etiam Sachareæ dulcedinis quicquam. Verum cum de his peregrinis difficile sit, tum recte negare, tum etiam affirmare quicquam, tuum potius in hoc requiram iudicium, quum in eo sis loco (vt tuipse fateris) in quo multa peregrina adipisci posse non ambigis. Cures igitur vt intelligas, in quibus regionibus Zaccharum hoc proueniat. Ac etiam si fieri possit, vt suæ arboris ramusculus vel folium aliquod ad te afferatur.*

Tutia. *TVTIAM illam tuam, qua passim pro legitima vtuntur Pharmacopœi, Cadmiam Botrytem legitimam semper existimaui, vt ex nostris in Dioscoridem commentariis tibi palam fiet.*

Argillada. *CORTICIS illius frustulum, cui titulus erat Argillada, putarem ego pseudocassiam esse, quam nostri Pharmacopœi Casiam ligneam vocant.*

Lapis Armenus. *LAPIDEM cui titulus inscribitur, Lapis Armenus, ceruleum proculdubio esse censeo, quod cerulei sit coloris, non viridis. Atqui Armenium Lapidem illum esse non ambigo, cui titulus erat, Roccha de Turchine, quo ego sæpe vsus sum magno auxilio ad Melancholicos.*

Herba tinctoria. *POSTREMA est herba tinctoria, quam etsi non nouerim nec viderim hactenus, eam tamen esse crediderim, qua Turcæ vtuntur ad suos inficiendos equos rubro colore. Si qua itaq; ei sit facultas, quæ aliquid ornamenti rei medicæ afferre possit, velis rogo de ea me certiorem reddere.*

HIS breuioribus, quibus potui, verbis, tibi nostram declarauimus sententiam, non eam ob causam, vt tantum authoritatis mihi nunc arrogare velim, vt putem censuram nostram nulla controuersia abs te probari debere, sed vt tibi tantum, id a me petenti, satisfactum esse non ignores. Cæterum quod nihil peregrinarum stirpium, animalium, ac aliorum quorundam simplicium iis nunc ad me missis adiunxeris, ne fortasse (vt ais) longiori sermone me obtunderes, vel molestiam inferres, non potui sane non ægre ferre. Quippe quum antea noueris, ex his, quæ in hac re præstiti, medicæ materiæ me adeo esse addictum, vt nullis machinamentis illinc auelli possim: cur igitur tibi putandum fuit, molestiam iis rebus nobis afferri, quibus præ cæteris, maxime delectamur. Videas tu potius, ne id, quod de me vereris, tibi ipsi forsitan accidat, dum plura quam possis, a te petam fieri. Quod si quandoq; euenire animaduertas, velim teipsum tantum accuses, quod nimia humanitate, ac fortasse liberalitate, ad id plurimum me excitaueris. Quæ nunc a nobis desiderantur, schedæ hisce nostris annexæ annotata reperies, quibus cætera interim a te inuenta, vt addas maxime rogamus. Vale, mi amantissime Gulielme & ad me quam celerrime fieri possit, de omnibus fusissime scribas. Interim ego Deum Optimum Maximum precabor, vt non solum posteritatis iuuandæ causa te seruet incolumem, sed & sospitem, ac hilarem ad nos reducat, vt tua valeamus consuetudine, doctrina, & humanitate frui. Pragæ, Pridie Nonas Decembr. Anno. M. D. LVII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Michaeli Florino à Lambstein Medico S. P. D.

Disputatur quænam sint exanthematum, ac morbillorum causæ.

TAmetsi iam dudum nihil mihi iucundius, delectabiliusq; euenire posse putabam, quam nostræ facultates problematibus, quæ in medium afferebantur respondere, temporis tamen tractu factum est, vt rei domesticæ curandæ negotium, ægrotantium cura, & medicæ materiæ indagandæ labores, illinc me penitus diduxerint, quo fit, vt hac in re parum, vel omnino nihil præstare hoc tempore valeam. Verumenimuero, quum tibi viro doctissimo, & rei medicæ studiosissimo negare non possim, quin tuis petitionibus morem geram, neruis omnibus hoc in negotio mihi contendendum laborandumq; erit: ea tamen lege, quod si forte fortuna, vbi memoriam refricare conabor caput, parieti impingam id non mihi tantum sed imbecillitati etiam nostræ, nostrisq; vitæ incommodis ascribere debeas. Nam si ea præstare nequiuero, quæ velim, velis tu (obsecro) plura non exposcere, quam a me præstari posse, cognosces.

PRO-

Problema an infans in vtero sanguine menstruo nutriatur.

PROBLEMA itaque dubium vetuum erat, an probanda, vel improbanda sit communis omnium fere Medicorum sententia, de morbillorum ac variolarum quas vocant, causis, quæ pueros, adolescentes, iuuenes & quandoque senes inuadunt, quum proculdubio censeant, id plerunque euenire, menstrui materni ve sanguinis impuritate, ac malitia, quo alimur omnes (vt eorum fert opinio) dum matris vtero gestamur. Tu autem, qui ingenio, ac eruditione sane non obscura plurimum præstas, videbaris horum sententiæ prorsus refragari, argumentis quibusdam aduersantibus, nec vtiq; negligendis. Cæterum quum tantum tibi fidere non auderes, imo potius recusares, rogabas, vt quid in hisce difficultatibus sentirem, syncere afferrem in medium.

I. Ratio negatiua.

Adduci quidem primum dicebas, vt in eorum sententiam ire non posses, quum Galeno scriptũ sit, quinto Aphorismorum Com. 37. fœtum in vtero contineri ac nutriri purissimo præstantissimoq; sanguine. Id quod nos etiam scripsisse scimus libro primo de sanitate tuenda, tertio de morbis vulgaribus, & libro de atra bile.

II. Ratio.

Dicebas præterea, quod si communis Medicorum opinio veritati consentanea esset, quum menstruus sanguis sit venenum, proculdubio sequeretur, omnes in vniuersum infantes non solum huiuscemodi corripi morbillis, sed etiam omnes iisdem suffusos nasci. Siquidem necessarium putabas eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis efferuescentiam fieri debere, ne autem temere id tibi persuasum esse ostenderes, impossibile esse contendebas, venenosam illam qualitatem, tanquam naturæ humanæ infensissimum hostem, vna cum vi adhuc tenella & vbi calor modicus imbecillisq; reperitur, in sanguine vniri ac sine pugna diu consistere posse. Quippe necessarium fore putabas, aut illico ob venenosam illam qualitatem succumbere naturam, aut eandem victricem propellere. Ad hæc ne videreris futili, quodam sermone hæc te in medium attulisse, aliis etiam argumentis tuam tueri opinionem nitebaris.

III. Ratio.

Menstrui sanguinis malitia.

Proinde dicebas ingenue, menstruas deiectiones venenosas esse, & quoddam vitiati sanguinis excrementum singulis mensibus naturæ ope ac vi a puriore sanguine secretum, cuius tanta sit pernicies, vt contactu tantum illius nouellæ vites vel arescant vel commoriantur, fruges steriles euadant, pereant & exurantur insita hortorum germina.

IIII. Ratio.

Quinetiam fatebaris authoritatibus quibusdam abortire vtero gerentes, quæ menstruũ sanguinem alterius fœminæ fuerint prætergressæ, quæq; eo sibi pudibunda infecerint: idq; conceptionis spem adimere iis, quæ vtero nõ gerunt.

V. Ratio.

Præter id asserebas canes, qui sanguinem menstruum degustauerint, in rabiem agi, homines autem miris incommodis affligi. Quamobrem veteres non immerito dicebas menstruum sanguinem inter venena retulisse. Hisce itaq; rationibus fretus, non esse credibile asserebas fœtum in vtero tenellum & quasi cereum ex eo sanguine venenoso nutriri ac inde alimentum capessere. Eaq; propter vanam eorum esse opinionem, qui morbillos, variolasve ex alimento menstrui sanguinis suam trahere causam existimant.

VI. Ratio.

Asserebas præterea id maxime eorum sentẽtiæ refragari, quod multi inueniantur, qui non semel tantum, sed etiam sæpius hisce morbillis affecti sunt. Quo fit vt proculdubio censeas non ex menstruo sanguine id euenisse sed aut ex contagione & aere, aut ex humorum putredine in sanguine exorta. Hoc quidẽ infantibus accidere existimabas, vel ob lactis infectionẽ, vel ob eiusdẽ ingentẽ copiam, quã infans sua voracitate plus quam par sit exugit, quippe, quod eo oppressa natura, facile id in putredinem vertere possit, ac subinde morbillos excitare, perinde ac Aphthas, quæ etiã tumores sunt præter naturã. Adolescẽtes autẽ cruditatibus, ingluuie & voracitate accersitis, quod inde obstructiones, infarctus ac putredines oriãtur his morbillorum affectibus infestari censebas.

Senes sexagenarij aliquando morbillis ægrotare.

Postremo causam cur Senes quandoq; sexagenarii morbillis inficiãtur, pariter in cruditates reiiciebas, nõ ex voracitate quidẽ, verũ ex natiui caloris imbecillitate, & humidi substantifici (vt tuis vtar verbis) defectu cõquisitas. Hæc erat summa tuorũ argumentorũ, quibus opinionem tuam, a ratione & veritate non deflectere, satis superq; probasse putabas.

Responsio argumenti.

Cæterum a tuis argumentis maxime dissentit opinio nostra, quod Galenus ipse tuæ vtiq; sententiæ prorsus refragari videatur. Quandoquidem nutriri fœtum sanguine menstruo eo tempore, quo vtero geritur, ipse luce clarius demonstrat, lib. 1. cap. 7. de Symptomatum causis, vbi cittæ, siue picæ, quæ prægnantibus primis mensibus accidere solet, causas recenset. Ibi enim nõ modo nutriri fœtum bono, synceroque sanguine, sed etiam tractu temporis (vt postea dicam) vitioso ac malo. Quod post ipsum posteritatis memoriæ prodiderunt Paulus libr. & cap. 1. Aetius vero libr. 16. cap. 10. Præterea hoc idem apertissime testatur idem Galenus lib. 5. Aphorismorum, com. 40. lib. de venæ sectione, aduersus Erasistratum, lib. 2. de semine, cap. 1. ac etiam aliis in locis. Cui subscribunt Auicenna, AuenZoar, Haliabbas, & alii plerique Arabicæ familiæ authores, quo fit, vt vbi dixerit Galenus nutriri fœtum purissimo ac præstantissimo sanguine explanatione sit opus.

Fœtum nutriri præstantiori sanguinis menstrui parte.

Nam mea sane sententia, nihil aliud velle Galenum semper putauerim, quam quod fœtus nutriatur præstantiore purioreque sanguinis menstrui parte. Siquidem (vt Aristoteles inquit: libro primo, de generatione animalium & eum fortasse secutus Auicenna Libro tertio Fen. 21.) menstruus sanguis in fœminis vtero gerentibus in quatuor, naturæ opificio, diuiditur partes. Vna enim transit simul cum semine ad ipsum procreandum fœtum, alia in ipsius transit nutrimentum, tertia ad mamillas fertur (vt etiam Galenus testatur libro de sectione venæ aduersus Erasistratum) ibique in lac vertitur. Reliqua excrementum & superfluitas est, quæ in prægnantis corpore consistit vsque ad horam partus. Id quod etiã fert Haliabbatis sententia, lib. 5. Theoricæ, vbi fœtum nutriri sanguine mẽstruo puriore, præstantioreq;, remanentibus excrementis ad tempus sui ortus, apertissime fatetur.

Sanguis menstruus ad fœtus generationẽ cõcurrit.

His itaq; omnibus palã fit, sanguinem menstruum ab ipsa natura suis expurgari excrementis, adeo vt sine aliquo fœtus incommodo non solum fiat illi accommodatissimum alimentũ & in lac purissimum vertatur, sed etiam concurrat ad ipsius fœtus generationem, vt Galenus pariter testatur libro secundo, de semine, capite quinto. Et libro secundo, de naturalibus facultatibus capite secundo & tertio, Libro de natur. humana, capite decimonono. Et libro tertio de vsu partium capite decimo, quibus in locis id apertissime fatetur. Quo fit, vt non solum nutriatur fœtus, dum in vtero manet sanguine menstruo, sed vt etiam ex eo exordium suæ generationis ducat vna cum semine, eoq; nutriatur postquam editus fuerit.

Lactis muliebris facultas.

Quippe satis superq; comprobatũ esse censemus, lac in fœtarum mulierũ vberibus ex menstruo gigni sanguine, quod non solum infantibus optimum præbet alimentũ sed etiam hectica febre, marasmoq; affectis saluberrimum est, quinetiam ad alia corporis incommoda præstat, quæ lubens prætereo. Quod minime præstare posset, si ex venenoso sanguine (vt tu imaginari videris) generaretur.

Lac caprarum tithymalum depascentium aluum exoluit.

Quandoquidẽ si (vt inquit Gal. lib. 3. de alimentorũ facultatibus) eos qui lac vel capræ, vel alterius cuiuspiã animalis scamoniã, aut tithymalũ depasti, cibi loco sumpserint, alui profluuio omnino affici debere: pari sane ratione sequeretur, vt omnes periret, vel in magnum venirent discrimen, qui muliebre lac degustauerint, si ex venenoso sanguine fieret. Sed quum

hoc

Sanguinem mẽstruum simpliciter venenatum non esse.

hoc nunquam (quod sciuerim) euenerit, falsam omnino eorum sententiam existimauerim, qui sanguinem menstruum venenatum simpliciter esse crediderunt. Quo fit, vt sequi necessarium non sit, nasci debere infantes morbillis ac variolis suffusos, quamuis necessarium esse censeamus, editos omnes aliquo post tempore iis omnino affici debere, vt postea dicemus. Nec est quod putes necessarium, vt eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis efferuescentiam esse expectandam, quandoquidem (vt præmisimus, & paulo post dicemus) menstruus sanguis non est, nec potest dici simpliciter venenosus, sed excrementosus, & malitia quadam infectus: quibus non adeo afficitur natura, vt illi necessarium sit, statim in sanguine efferuescentiam moliri, nisi sibi prius asciscat sanguis determinatum tum modum, tum gradum caloris, sicut non ebullit mustum illico a vinaceorum expressione. Hic autem modus reducendi caloris ad actum, non est in fœtu adhuc in vtero existente, quin etiam nec in infante nuper edito. Latet enim calor suffocatus conclusus, obtususque cum magna humidi portione.

Quare quidam citius, quidam tardius morbillis afficiantur.

Quum itaque per discursum ætatis acquiritur talis modus actuandi caloris, siue id intrinseca, vel extrinseca moliatur causa, tunc fit sanguinis efferuescentia, & subinde varioli & morbilli. Cæterum quoniam huiuscemodi acquirendæ dispositionis facultas, in ipso calore variis diuersisque fit modis, nempe secundum infantium temperaturam, & regiminis ac aeris diuersitatem, ea propter euenire non ambigimus, vt etiam diuersis temporibus acquiratur huius caloris ad agendum facultas, quo postea fit, vt aliqui citius, aliqui tardius hisce corripiantur morbillis.

Sanguis mẽstruus est vitiati sanguinis excremẽtum.

Præter id non negamus, quin sanguis menstruus, qui quolibet mense per vteri venas fluere solet, sit quoddam vitiati sanguinis excrementum, quamuis nobis minime fuerit affirmandum, sanguinem hunc esse venenum, tum quia Galeno aliisque antiquis authoribus hoc nunquam (quantum legerim) memoriæ proditum sit, tũ etiam quia omnia, ea quæ in medium affers, ad tuam probandam opinionem, nihil hac in re concludere videantur. Plura namque sunt cottidiano esui idonea, quibus tamen, si vel nouellæ vites, vel insita, vel germina, vel fruges, vel alia quæuis plantarum genera inficiantur, eorum contactu illico arescant. Hoc enim præstant, præ cæteris oleum, acetum, muria, quinetiam quam plurima reperiuntur medicamenta salubria, omnisque veneni expertia, quæ supposita vel illita, abortum & sterilitatem faciunt.

An canes, qui sanguinem mẽstruum degustarũt, rabidi fiant.

Quod item canes, qui menstruum sanguinem deuorauerint in rabiem agantur, ego quidem probare non ausim, quum sciam non deesse mulieres, quæ non alia de causa Meliteos caniculos domi alant, quam vt, dum mensibus laborant, ea lingant excrementa, quæ concreta pudibundis partibus inhærent. Nec proinde vnquam euenit (quod certo sciuerim) vt huiusmodi caniculi, quos quidam ab officio cunnilingos appellant, rabiosi fierent. At concedamus canis, qui muliebres menses degustauerint, rabie conflictari, non quidem ob hoc vnquam affirmare quis poterit menstruum sanguinem esse venenum, quum idem faciant aromata quæ maxime prosunt aduersus venena, nempe piper ac Gingiber.

Sanguis mẽstruus qui omnium pessimus.

Præterea non negauerim recentioribus quibusdam, ac etiam nobis, qui eorum placita sequuti sumus, memoriæ proditum esse, menstruum sanguinem præsertim biliosarum mulierum, ac facile rixantium, eos, qui sumpserunt, variis afficere incommodis, ac Symptomatibus. Siquidem (vt ipsi fatentur) amentes, ac lunatici ii plerunque fiant, sed non propterea dixerim ego sanguinem menstruum quemcunque esse venenum, quoniam veneni proprium est necare eum, qui sumpserit. Verum quum plura habeantur, quibus continuo vescimur in cibis, quæ quandoque varios excitant morbos, quæ si fortasse negligantur, homines ad interitum ducunt, ea inter deleteria medicamenta a nonnullis computantur.

Vinum merum & alia quædam, quæ in cibo sunt lethifera.

At quis ignorat vinum merum, passum, aquamque potabilem non esse venena, neque venenosa medicamenta? & tamen a quampluribus inter venena relata sunt, quod sumpta liberalius, præsertim a coitu, balneo, cursu, vehementique exercitatione, homines in magna trahant discrimina. Cæterum esto, sanguinem esse venenosum, qui scilicet quolibet mense expellitur a natura tanquam inutile excrementum, sed quum hic sanguis ab eo differat, quo alimur, dum vtero gerimur, illico soluitur quæstio. Quod si quis obiecerit, non ergo generari morbillos ex menstrui sanguinis malitia, cum ita purus a natura fuerit redditus, illi facile respondebimus, sanguinem illum non ita ad amussim ad puritatem synceritatemque esse redactum, quin aliquid adhuc menstruæ infectionis resipiat. Huic alia etiam accedit ratio.

Fœtus excremẽtitio sanguine nutriri.

Quippe quum dicat Galenus libro primo, de Symptomatum causis, quod fœtus auctior redditus ampliore eget nutrimento, & ob id euenire, vt non solum quicquid optimum in venis est, attrahat, sed aliquid etiam quod vitiosum est, palam omnibus fieri crediderim, fœtus omnes excrementitio etiam sanguine nutriri.

Auẽzoharis sententia pulchra.

Ad hæc, si AuenZoharis sententiæ adstipulamur, alio etiam modo sanguine menstruo inficitur. Nam (vt ipse testatur) quum sanguis menstruus continue in vterum feratur, & in vniuersam eius substantiam, ac corpus infundatur, nihil sane mirum fuerit, si infans ibi continuo permanens, a menstruo hoc sanguine aliquam contrahat infectionem. Quandoquidem quamuis fictilia vitro circumlita, non facile impositos combibant liquores, tractu tamen temporis videmus, quod ipsos tandem combibunt, mediante fermenti qualitate, postquam ibi genitum fuerit & manserit diu, adeo, quod si post longam fictilis ablutionem, azymum crudum panem in huiusmodi fictile imposueris, sine aliqua fermenti mistione, ibi fermentationem accipiet, quod minime consequeris, si in nouum fictile conieceris. Quo fit, vt hoc facile etiam fieri possit in fœtu in vtero decumbente sanguine menstruo oppleto, a quo non læditur, tum quia vteri robur illum tuetur: tum etiam, quia præstantia optimi alimenti Menstruali malitiæ resistit. Quibus omnibus palam iam est pluribus modis infici posse fœtum materno sanguine, quamdiu in vtero moratur.

Morbillos fieri ex menstrui sanguinis alimẽto.

Quamobrem non ita facile nobis fuerit mirandum, quod scripserint Auicenna, AuenZohar, Halliabbas, ac alii etiam præclariores Mauritani, morbillos, variolosq; plerunq; fieri ex menstrui sanguinis alimento. Quorum in vniuersum placitis refragari nemo debet, qui magis suæ modestiæ, synceritatiq;, quam arrogantiæ ac temeritati consultum velit. Constat præterea plurimum fieri morbillos, ac variolos ex menstrui sanguinis affectu, non solum quod aperte fateatur AuenZohar illud manifestissimum esse signum, quod scilicet pauci, vel nulli reperiantur, qui in hunc non incidant morbum, sed quod etiam hoc ratione comprobari possit, quum hic affectus in aliam causam, quam in prædictam reiici nequeat.

Qua plurimum ætate fiant morbilli.

Quandoquidem ex ipso sensu omnibus palam est, hominem fere inueniri non posse, qui hac lue non laborauerit. His accedit, quod etiam manifestum sit quam plurimos, imo fere omnes in prima ætate, ad quintum, vel ad septimum annum vsque in hosce incidere morbillos, adeo vt mirum admodum videatur, si aliquando forte fortuna acciderit, vt aliquis illæsus euadat. Quo fit, vt aliqua communis sit causa, quæ cum non posset asscribi causæ vsus lactis, eo quod lac humanum conueniat pluribus, non poterit igitur hæc cau-

sare-

sa reiici nisi in vterum maternum. Nulla autem hinc potest esse causa communis, nisi materia menstrui sanguinis. Quo fit, vt non sit amplius hac in re ambigendum. Nec obstat, quod aliqui inueniantur, qui pluries hisce exanthematibus laborauerunt. Quippe tametsi ipsi primo affecti sint causa materni sanguinis, tamen nihil prohibet, qui si postea tractu temporis, iterum atque iterum hac lue ex aliis etiam causis a te in medium allatis infestantur corripiunturq;. Nam minime negant authores, imo potius adstipulantur, quin morbilli, vel variolæ ab aliis etiam causis fieri possint. Reliquum est, vt meam proferam sententiam, an crediderim ego, hoc malo corripi senes quandoq; sexagenarios ob materni sanguinis causam, an ob putredinem ab eorum cruditate prouenientem. Dixerim ego ob id mihi non esse mirandum, quod etiam senes possint morbillis variolisq; affici materna tantũ infectione, tum maxime ex his, quæ superius diximus, tum etiã quod scripserit Galenus lib. de cibis boni & mali succi, & libro de curatione renum, quod quamuis quandoq; accidat, vt nulla ex frigidissimo potu iuuenibus sensibilis accidat læsio, euenit tamen vt sensim, occulteque crescente vitio, ij manifeste læsionem sentiant, quum iam ætas senii progressu temporis accesserit. Quinetiam (vt authores comprobant) qui a cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem in rabiem aguntur, cum alii per integrum annum, alii per septem annos, alii ad quadragesimum vsq; manserint, antequam in aliquod rabiei incommodum inciderint. Potest enim inueniri corpus tam syncerum, tam robustum, tamque superfluitatibus vacans & in quo plurimum caloris innati consistat, vt mirum non sit, si in tali corporis dispositione tam diu protrahatur ea sanguinis efferuescentia, quam diu perdurauerit innati caloris robur. Hanc igitur ob causam rarissime fit, vt senes hisce morbillis inficiantur, quod tuæ opinioni maxime refragatur, qui omnes causas in cruditates fere reiicis. Nam cum senes cruditatibus longe magis cæteris scateant, sequeretur tua sententia, vt illi cæteris omnibus plus morbillis, ac variolis essent obnoxii. Sed hoc sensibus repugnat, quoniam reuera ea corpora, quæ sicciora habentur, minus contagiosos experiuntur morbos. Ea itaq; de causa pituitosa excrementa, ac cruditates, quibus senes fere omnes ex accidenti abundant, raro iis contagiosos excitant morbos. Sed anhelandi difficultates, destillationes, tusses, articulorum dolores, vertigines, apoplexias, & alia plura incommoda, quæ lubens prætereo. Potuissem plura etiam adducere, & authorum sententias hic integras aliis connectere, sed ne longior fieret oratio, quam res ipsa exposcat, illa omnia silentio inuoluenda duximus, Vale.

Qua de causa quidam plur es morbillis afficiuntur.

Authoris opinio de senibus morbillis affectis.

Qui a cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem rabidi fiunt.

Cur senes raro morbillis inficiantur.

GASPAR NOEVIVS, ILLVSTRISSImi Saxoniæ Ducis Electoris, Augusti Medicus, Petro Andreæ Matthiolo Medico S. P. D.

Admonetur Matthiolus de quibusdam plantis, in quibus ab ipso dissentit Næuius, nempe, de Scorpioide Polygala & Cytiso.

ETsi ex doctissimis tuis in Dioscoridem commentariis, in quibus rem herbariam communi studiorum fructu, stylo eleganti, ac in perstringẽdis aliorum erroribus modesto, summa cum laude tua, industria singulari, præ aliis hoc sæculo exornasti, mihi non vulgarem de præstantia tua humanitate spem, & ex prædicatione quoque aliorum concipiebam semper, antequam te vidissem, qua excitus cogitabam ignotus etiam, tibique splendore nominis, ac fama doctrina impar, scribere ad te, de nonnullis in simplici medicina, de quibus ambigebam. Tamen eam ipsam longe nuper superasti, Pragæ tecum cum essem, vir doctissime præstantissimeq;. Cum enim ex Thaddæo Nemico amico communi, cupidum esse tui, amicitiamque tuam ambire me in via cognosceres, declinasti posthabitis tuis negotiis e vestigio ad meum hospitium, meq; ita excepisti, ita complecti es visus, ac si longa tibi consuetudine iunctus fuissem. Collocutus vero es mecum de studiis tuis communibus, ea humanitate, vt ad inuestigandum, quæ tum desiderabam, videbaris me quasi inuitare excitareq;. Cœpi itaq; fretus illa, conferre tecum, & pro natura mea liberius fortasse, quam me decuit, aut tua etiam admittit authoritas, de picturis nonnullorum simplicium in commentariis tuis, non me hercule ostentandi ingenij causa, multo minus, vt te virum doctissimum docerem, Quid enim (quod dici solet) sus Mineruam? Sed studio potius indagandæ veritatis, cuius video te esse studiosissimum, & præcipue de pictura, quam Dioscoridis capiti Scorpioidis iunxisti, motus fortasse similitudine corniculorum in imperfectione descriptionis eius herbæ, cum illa Telephii capiti congruere potius mihi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum vero ob facultatem quoque, quam non excalfacientem, vt ex Galeno astruis, sed cum adstrictione frigidam reperio in illa planta. Crescit enim apud nos nunc vbertim, ex illo semine quod ex pago Saxo vocato prope Bononiam collegi, ac mecum domum tuli, vna cum Polygala, quam exiccatam propediem ad præstantiam tuam mittam, cum animaduertam ex commentariis tuis, & illam tibi visam non esse. Dicebam præterea Cytisum Dioscoridis cum picturam nullam capiti iunctam viderim, in commentariis tuis illam videri mihi, quam officinæ vulgo Melilotum appellant, nec moueri me, quod fruticem illam Dioscorides appellet, quem proprietatis linguæ Græcæ, hominem quippe militarem & in castris degentem, studiosum parum fuisse, & Galenus testatur, & exemplis, vbi frutice pro herba sit vsus, confirmari potest, quamuis & eandem in agro Patauino in quatuor aut quinque cubitos exurgentem fruticantemque viderim. Hæc & alia tu pro singulari tua humanitate modestiaque præter morem nonnullorum, omnia pro authoritate sua, præter rationem, etiam mordicus tuentium, cupide audiebas, nec ratione adductus, auersabaris. Et cum auctiorem picturis Dioscoridem propediem te daturum promitteres, rogabas etiam pro modestia tua, vt contemplatis collatisque singulis picturis cum capitibus suis, si quid reperirem, in quo rationibus quibusdam a te dissentirem, id ad te vt perscriberem. Et quamuis

De Scorpioide esse Telephium.

Polygala.

Cytisus Dioscor. est Melilotus officin.

mihi iudicium de cultissimis doctissimisque tuis scriptis non sumo, sum enim ab arrogantia illa, ut qui maxime, alienissimus. Quia tamen studiis in hoc genere tuis valde faueo, teque ob illa & veneror & colo, pollicitus sum, si quid apud nos, aut in Saxonia ad iuuandum conatum tuum pulcherrimum utilissimumque reperiri possit, me pro testificanda obseruantia gratitudineque summa voluntate missurum. Erant & alia de quibus tunc libenter tecum contulissem, tum in simplici medicina, tum in aliis artis nostræ problematis, mihique dubiis, & non sine fructu, ut sperabam tuæ consuetudinis. Sed quia negotia tum utrisque, & mihi quod quærebam, & tibi quod cupiebas, tum peragere non permittebant, reiecimus illa in tempus aliud, meque ut per literas, de quibus hæsitarem, tecum agerem, amanter es cum pollicitatione responsionis haud grauate cohortatus. Pro qua humanitate, quod me colloquio tuo doctissimo literarum dignaris, eas, quas meritus es, gratias maximas ago. Et cum mihi studiisque meis in excellenti tua doctrina subsidii plurimum positum in posterum existimem, scribam ad præstantiam tuam de nonnullis cum Hebræo nostro singulis mensibus ad vos eunti, fecissemque hactenus, nisi crebris ab eo officio peregrinationibus fuissem impeditus. Thaddæo vero nostro reuertenti ad te has literas dare volui, testes meæ obseruantiæ, ut intelligeres memoriam tui me reuerenter conseruare. Adiunxissem & literis portiunculas metallorum nonnullorum, nisi se ante sarcina librorum grauatum excusasset, sed feret illa Hebræus & propediem. Fratrem tuo nomine, ut voluisti, salutaui. is summis votis tuam exoptat amicitiam, iussit te obseruantia summa resalutare. Defert autem tibi studium & voluntatem suam. His vale vir clarissime doctissimeque, ac præstantissimum Medicum Gallum collegam tuum officiose nostro nomine saluta, ac Nœuios tui studiosissimos, teque ob eruditionem excellentem suspicientes, commendatos habe. Dresdæ, vicesimo octauo Ianuarij. M. D. L VI.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS medicus Gaspari Nœuio medico S. P. D.

Respondetur ad Nœuii epistolam, & eius soluuntur Quæstiones.

IDibus Febr. iucundissimas ac pariter humanissimas literas tuas reddidit mihi Thaddæus Nemicus, & tibi & mihi amicitia coniunctus, quæ quidẽ tantopere me delectarunt, ut explicare satis nequeã. Tanta enim humanitate modestiaque mecum agis, tot laudibus labores nostros extollis, tantaque animi propensione (quæ tua est benignitas) me prosequeris, ut tametsi meam omnem impendam operam, ut propter hæc tibi gratias tum agam, tum etiam habeam, non ita tamen, ut velim, hac in parte mihi satisfacere videar. Nec sane opus est, ut me tanta humanitate beneficensiaque collaudes, quod ad hospitium tuum, tui tantum inuisendi salutandiq́; causa accesserim, cum longe plurimũ me tibi debere sciam, ob tuam illã mei cognoscendi voluntatem ac animi tui erga me beneuolentiam, quibus me tam humaniter complexus & prosecutus es. Nam nihil gratius, nihil charius, nihilque suauius mihi accidere potest, quam ut doctissimos, eruditissimosque viros, in quorum albo iam dudum te descriptum habeo, sæpius inuisere, & eorum amicitia, ac consuetudine frui possim. Quotiescunque enim eorum colloquio familiari me interesse contingit, simul cum mirifica voluptate, non mediocrem eruditionem hinc discedens asporto. Quod etiam eo paruo temporis spacio, quo tecum hic eram mihi euenisse animaduerti, quum plura, quæ iam diu obliuioni tradideram, mihi in mentem cum mira suauitate reuocares. His accedit magna ingenui animi tui liberalitas, siquidem non solum varia medicamenta, nunquam mihi antea visa nec cognita, contemplanda ac inspicienda exhibuisti, sed etiam horum aliquam partem, cum aliis quibusdam non contemnendis muneribus nobis donasti. Postremo cum te rogarem, ut iudicium tuum de commentariis nostris in Dioscoridem, & plantarum iconibus nobis significares, cum magna dexteritate, ac singulari candore id præstitisti, ac deinde eandem sententiam literis modestissimis grauissimisque ad nos perscripsisti. Quo fit, ut cognoscam me longe plura, ac maiora tibi debere, quam præstare possum.

Obiectio in Scorpioide.

Miraris autem primum & tibi rem nouam videri significas, quod Scorpioidis capiti (tuis enim hic verbis utar) plantam adiunxerim, motus fortasse corniculorum similitudine in imperfectione descriptionis illius herbæ, cum tamen illa Telephii capiti congruere potius tibi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum vero ob facultatem quoque, quam nec excalfacientem, ut ex Galeni sententia astruo, sed cum adstrictione frigidam reperis in illa planta. Hæc tua sunt, quæ tamen quantum faciant quantumue valeant contra sententiam nostram, nunc tibi palam fiet.

Responsio.

Scias itaque, velim, talia mihi iam diu obiecisse quosdam doctrina & ingenio clarissimos, quibus quum responderim, demonstrauerimque ipsos in errore versari, nil deinde ulterius voluerunt obiicere. Verum ne his tantum verbis censeas meam me velle tueri sententiam, audias (obsecro) quibus contra te nitar rationibus.

Telephii descriptio.

Dioscorides de Telephio scribens ultimo capite secundi libri sic habet. Telephium herba est Portulacæ similis, & caule, & foliis, alas binas in singulis foliorum geniculis annectit. Ramuli a radice seni septeniue prodeunt, foliis referti ceruleis, crassis, lentis, carnosis flore luteo aut candido. Nascitur in cultis, & maxime circa vites tempore verno. Hæc ille.

Scorpioidem & Telephium maxime inter se distare.

Quæ si perpenderis, & Telephii notas cum Scorpioide nostra comparaueris facile sane conüicies in Scorpioide illa nullam esse notam, quæ cum Telephio conuenire posset. Siquidem primum Scorpioidi illi nulla inest Portulacæ cognatio similitudoue: nam huic folia sunt pinguia, lenta, ac crassa, quin & eius ramuli pingues, lenti, crassiq́; spectantur, quæ tamen in Scorpioide nostra omnino desiderantur, quũ tenuissimis, macerrimisq́;, tum foliis tũ caulibus constet. Præterea Telephio addit Dioscorides alas binas in singulis foliorũ geniculis, quæ sane in Scorpioide nostra nusquã visuntur. Ad hæc Telephiũ foliis crescit cœruleo colore suffusis, quæ tamen in Scorpioidis nostræ foliis

nusquam

nusquam obseruare licuit. Præter id Telephii ramuli foliis referti sunt, Scorpioidis vero cauliculi foliis admodum paucis vestiuntur. His accedit neminem extare (quod sciuerim) qui scripserit Telephium corniculos edere Scorpionum caudis similes. Quo fit, vt nullis (quod viderim) notis comprobari possit, plantam, quam pro legitima Scorpioide appinximus, legitimum esse Telephium. Cæterum quod Scorpioidi conueniat nostra hæc imago, attestantur corniculi, qui Scorpionum caudas per omnia referunt. Quinetiam folia, quæ in ea plãta, pauca raraq; visuntur, adeo vt (quemadmodum Dioscorides inquit:) eam potius herbulam, quam herbam appellare liceat. Nulla enim vera ratio præ oculis sese offert, qua coniicere possim, duci eos, qui aliter sentiunt, nisi fortasse vocabulorum similitudine decepti (vt quandoq; fieri solet) Telephium pro Telyphono accipiant. Nam cum hæc planta Scorpion etiam dicatur a radice, quæ Scorpionis caudam refert, & Scorpionum ictibus aduersatur, credidere fortasse plura negligentes, nostram Scorpioidem legitimum esse Telephium. Ad ea autem quæ dicis hanc plantam Scorpioidem esse non posse, quod Scorpioides Galeno ex tertio sit excalfacientium ordine, hæc vero quã nostris commentariis appinximus, frigida & adstringens gustu, vel etiam fortasse experimento deprehendatur: Respondeo. Quod nec Telephium esse potest, cum Telephium fecerit Galenus ex primo excalfacientium censu. Verum (vt ingenue dicam, quod sentio) cum huiusce herbulæ notæ notis omnibus (vt prædiximus) Scorpioidi correspondeant, crediderim potius euenire cœli vel soli causa, vt ea in regionibus nostris, præsertimq; in Germania nullum coloris signum præ se ferat, quam quod adulterina dici debeat. Siquidem (si Galeno credimus) vt Arum Cyrenis omni penitus acredine vacat, & raporum modo gustu dulci deprehenditur, contra vero in Italia acerrimum. Et vt Chelidonium minus, e conuerso in Italia omni penitus acredine vacat, in Græcia autem adeo sit acre, vt in tertio excalfacientium ordine illud reposuerit Galenus, facile etiam in Scorpioide Italico vel Germanico id euenire posse crediderim. Nam, vt Theophrastus etiam inquit: loci à locis differunt. Quamobrem nihil me mouet facultas, quam huic herbulæ inesse scribis, præsertim cum illam viderim, probauerimque nullam cum Telephio habere similitudinem, contra vero Scorpioidi maxime conuenire. Habes itaque & rationes & authoritates, quæ me compellunt, vt credam herbulam hanc Telephium esse non posse, imo nec quamuis aliam plantam præter legitimam Scorpioidem. Verumenimuero nihil gratius mihi facere poteris, quam si mihi afferas rationes, quibus sententiæ nostræ refragaris, vt si forte me in errore versari nouerim, possim te duce veritatem agnoscere. Nunquam enim cum ratione pugnare soleo. Non est præterea quod mireris te Polygalam nostris cõmentariis appictam non adinuenisse, nec ob id putes velim plantam quam pro Polygala quamplurimi rei herbariæ studiosi vsurpant, me non vidisse ac etiam gustasse, ac sæpius fuerit ad manus. Verum cum tam paucis notis à Dioscoride describatur, vt arduum sit ne dicam impossibile, plantam hanc de qua loquimur legitimam facere Polygalam, non placuit illam nostris commentariis adscribere. Nolim tamen ob hoc vt a tua recedas opinione, nec vt adeo refrigescas, quin eam quam præ manibus habes, ad me (vt polliceris) mittito. Siquidem si præter id quod folia habet lenticulæ lac etiam prouocare copiosum tibi experimento constet, eam nostris commentariis adiungere haudquaquam verebor, te maxime authore. Porro ad id quod de Cytiso scribis nihil aliud respondendum habeo, quam quod si ea quæ de Cytiso scripsimus, paulo diligentius perlegisses, nouisses quidem Cytisum fruticem vel potius arbusculam esse, quam herbam. Versabar enim & ego iamdudum in huiuscemodi errore, nec aliud putabam esse Cytisum, quam vulgare Germanorum Melilotum, quod nos tribulum & equinum trifolium appellamus. At quum tractu temporis rem diligentius examinassem reperiissemque Galeno, Columellæ ac Plinio Cytisum esse arbusculam, non potui, in tantorum virorum non ire sententiam. Verum cum nulla vsquam mihi sese obtulerit planta quæ legitimum Cytisum præ se ferre videretur, non licuit eius imaginem suo loco demonstrare. Cæterum cum alia adhuc te habere scribas, tum in re herbaria, tum in aliis rei medicæ problematis, de quibus mecum libenter contulisses dum hic eras, nisi temporis angustia id vetuisset, rogo atque etiam obsecro, vt quod oretenus tunc narrare non licuit, per literas nunc ad me scribere velis. Nec tamen id facias velim quod in re Medica herbariaque me adeo versatum existimes, vt omnia de quibus dubitas, explanare ac interpretari valeam, quum talis sane non sim, quod hoc fortasse, vt putas, ita præstare possim, sed vt a te excitatus doctior euadam. Hebræus ille per quem Metallica nonnulla ad me mittere tuis literis pollicebaris, ante Thaddæum (vt audio) huc se contulit, nec aliquid tuo nomine mihi præsentauit. Quamobrem te rogatum velim, si tamen id absque tui incommodo fieri possit, vt metallica illa per illum vel per alium ad me mittere non differas. Cupio enim in fossilium historia aliquid præstare, ob idque mecum ipse decreui hoc anno, mense Maio vel Iunio ad vallem, quam Ioachimicam vocant, me conferre. Audio autem Agricolam doctissimum præstantissimumq; virum, qui in indaganda metallorum historia, hac ætate, præ cæteris splendet, iam suum vltimum obiisse diem, quod sane mihi multum molestiæ attulit, cum decreuissem hac æstate ex hisce Metallis ad eum diuertere. Auxit præterea molestiam quod à Nemico audierim, tam præclarum probumq; senem, qui patriæ suæ plurimum auxit decorem, illinc tantum soli nõ adinuenisse, quo suum posset operire cadauer. Proh Dij immortales. Est ne hoc Christianæ religionis institutum? Estne hæc charitas illa Christiana, quam nunc profitetur vniuersa fere Germania? Nescio profecto quid dicam, nisi quod vbiq; iam sint plena dolis ac simultatibus omnia, & vbi ista sunt, Christus non est. Bilis ita me scribere coegit, cum omnino inhumanum sit talia exercere facinora in probos ac doctos viros, & præsertim vbi non in eos viuentes, sed in eorum cadauera tam vilis exercetur vindicta. Sed cur hæc mecum forsitan dices? Non alia sane responderim, ratione, quam vt cum homine virtutibus admodum prædito lugeam præclarissimi Agricolæ miserrimum finem. Reliquum est, vt clarissimo fratri tuo agas meo nomine gratias, pro tanta eius in me animi propensione, dicasq; illi velim ac etiam vt pollicearis rogo, me illi futurum perpetuo amicum. Cupio enim tantum amari ab illo, quantum à me ille amatur & obseruatur. Clarissimum Doctorem Gallum & fratris & tui nomine officiosissime salutaui, qui econtra gratias agit, & vos pariter resalutat. Vale vir optime ac doctissime, & me ama. Nam a me non solum adamaris quamplurimum, sed etiam obseruaris. Pragæ VII. Calendarum Mart.

M. D. L V I.

[Margin notes: Telyphonum. — Telephij facultas. — Cur author Polygalam nõ pinxerit. — Cytisum arbusculam esse non herbam. — Trifolium equinum. — Deploratur Agricolæ interitus.]

IOANNES HESSVS NORIMBERGENsis Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Proponuntur Quæstiones aliquot simplicium medicamentorum, nempe Cardamomi, Gelsomini, Succini, Salsæ Parillæ, Glycyrhizæ, Hyosciami albi, Aluminis, Halosanthis, Lapidis Marochti, & aliorum quorundam.

QVanquam mihi nulla hactenus tecum intercesserit familiaritas, tamen propter diuinũ illum laborem, quem non solum interpretatione Dioscoridis, sed potius omnium, qui de medica materia scripserunt, præstitisti, semper sum te admiratus, optauique ex animo, dari mihi occasionem contrahendi aliquam tecum amicitiam, vt à te per literas, si quid scrupuli in hac materia occurreret, doceri & erudiri possem. Postquam autem ad nos venit Dominus Hieronymus DonZellinus, Philosophus & Medicus doctissimus, tuique studiosissimus, non tantum raram tuam eruditionem, de qua iam antea ex tuis Commentariis eram certior factus, sed singularem etiam humanitatem, erga omnes summopere prædicans, hoc meum desiderium longe magis auxit, & tandem perfecit, ostensis etiam tuis literis, in quibus hoc videbaris petere, vt deposito omni pudore, has ad te literas exararem, vt de his, de quibus hactenus dubitarem, erudirer.

Cardamomum. *Cardamomo vero quam Arabum, tam Græcorum non puto nos omnino carere, vt autem rectius possis de hac re iudicare, mitto ad te duas species Cardamomi à Serapione descriptas: Maius videtur omnibus notis descriptioni conuenire: Minus est maiori simile, sed substantia subtiliore, non habet caput respectu maioris, sed grana habent corticem, vel forte dixit carere capite. Nam quanquam sit inter illa species frequentissima, tamen rarissime suo cortici inclusa adfertur. His addidi & tertiam speciem, quæ forte ad Cardamomum Dioscoridis referri potest.* Carpesium. *Mitto tibi etiam verum Galeni Carpesium, vt puto, vides enim fructum hunc esse quasi tenuia virgulta, & odore Phu imitari.*

Gelsominum. *Gelsominum vulgo dictam plantam, ab Arabibus Iesemin esse dictam, quod flores odoratos albicãtesq; albæ violæ modo proferat, & ex eo vnguentum Iasmininum Dioscoridis esse parandum, vt credam, mouet me authoritas Serapionis, qui omnes vires à Dioscoride descriptas attribuit suo oleo Zambacino: opitulatur corporibus, quæ calefactionem & discussis humoribus laxationem desiderant, grauius etiam spirat, vt quibusdã è naribus sanguinem eliciat, quæ quidem Leucoio albis floribus minime competunt.*

Succinũ esse bituminis speciẽ. *Succinum non esse aliud, quam bituminis speciem, ex quibusdam scopulorum crepidinibus erumpentẽ & tandem in mare defluentem cum Agricola sentio. Quod & Nicias sensisse videtur, cum dixit, Succinum esse succum radiorum solis. Nam absque dubio non putauit, quod hic succus ipsis solaribus radiis, nihil præter qualitatem existentibus insit, sed quod radiorum feruore, pinguis ille terræ sudor, foras eliceretur, quod plerisque in locis etiam in liquido bitumine videmus. Archelaum vero falso affirmasse, quod sit succus arboris, manifeste ex natura rei comprobari potest. Cum omnes tales succi aqueæ sint naturæ, quare etiam si solis aut ignis calore densentur, aqua tamen qualicunq; infusa, statim dissoluuntur. Cuius contrarium nostro Succino accidit, quod liquidum in mare influens statim densatur. Nec esse arboris Resinam glebarum forma, soliditas & magnitudo satis ostendit. Plinius scribit glebam allatam esse Romam 13. librarum pondere. Nos vero scimus nostra memoria repertam esse glebam septendecim librarum & vnciarum quatuor. Quibus accedit quod est fossile, vt etiam Philemo rectissime sentit. Nam & nunc quoq; inter arãdum grandes glebæ eruuntur, multis à syluis & littore passuum millibus.*

Salsa patilla est Smilacis species. *Salsam parillam, esse speciem Smilacis asperæ, vt credam, historia & vires, quæ subscribam, me mouent. Retulit mihi aliquoties doctißimus vir, & rei herbariæ peritißimus D. Lucas Ghinus præceptor meus, omnium quos vnquam habui, fidelißimus, Ducem Florentinum habuisse in sua aula nobilem quendam Hispanum, qui cum aliquando negotiorum suorum gratia, in patriã esset profectus, vt rediret Domino suo gratior, secum attulisse varia illius regionis dona apud nos rariora, & inter alia integram illam cum radice plantam. Sagacißimum igitur Ducem, vt intelligeret, an hac planta etiam in Italia proueniret, vocasse se Ghinum & alium quendam Medicum, cuius nomen excidit, illosque communi iudicio statim agnouisse esse herbam, à Dioscoride sub nomine Smilacis asperæ descriptam: quod etiam euentus comprobauit. Nam postea radicis Smilacis asperæ decocto, in curando morbo Gallico, sicut ipse interfui, Lucas Ghinus magna cum laude vsus est, quem postea alii in Italia Medici sunt secuti, vt Romæ D. Gibertus Horschius Flander, qui singulis annis ad hunc vsum ex vicinis locis & Regno Neapolitano, vbi copiosißime nascitur, ita vt viderim sepes ex ea confici, magnum aceruum huius plantæ sibi curauit colligi. Neq; hoc est à sententia Dioscoridis alienum, qui hanc plantam inter Alexipharmaca recenset. Hanc eandem historiam aliquando recitabat in lectione D. Fallopius, addebatque se huic diiudicationi interfuisse, quod tamen Ghinus negabat.* Smilax aspera duplex. *Et quanquã aliqua appareat inter has radices differentia, Hispanicam scilicet & Italicam, quod Italica sit leuior & nodosa, Hispanica vero rugosa: Tamen ante paucas septimanas apud D. Paulum Ellingerum primi apud nos nominis Materialistam, vt vocant, tales radices nihil plane ab Italicis differentes, vna cum aliis mercibus ex Hispania allatæ sunt sub nomine Salsæ parillæ.*

Glycyrhizæ vulgaris, nõ est Dioscoridis. *GlycyrhiZam vulgarem, non esse plantam eam, quæ à Dioscoride depingitur, hinc satis patet, quod hæc vulgaris sterilis sit. Dioscoridis autem fructum ferat, magnitudine pillulis platani similem, asperum, qui siliquas lentium modo ruffas habet & paruas. Nascitur autem in vicinis locis apud nos, vulgari per omnia similis, nisi quod ferat fructum illum asperum, quem ad te mitto. Et propter hanc fructus asperitatem, puto hanc plantam inter aculeatas à Plinio esse connumeratam.*

Hyo-

Hyoscyamũ album iam per tres annos habui in meo viridario, habet folia rariora & molliora, quã vulgaris, flos est candidus parum ad flauedinem tendens, eius figura satis commode est expressa in Dioscoride. Anno 1549. Francofurti cum figuris impresso. **Hyoscyamus albus.**

Aluminis species omnes Puteolis cum D. Bartholomæo a Maranta diligenter inquisiui, & inter alias reperimus speciem liquidi aluminis, albo quidem colore sed flauescente, spirantem odorem cæsei putridi, quæ manibus lentescit. Quare sæpe sum suspicatus lectionem Græcorum codicum, qui legunt Τυρῶδες, *veriorem esse lectione Pliniana, qui legit* πυρῶδες, *quem omnes sane interpretes postea sunt sequuti. Cum hæc scriberem volui reuidere illam aluminis speciem (nam eius portionem asseruo) & inueni non tantum amisisse odorem, sed maiorem eius portionem esse mutatam in Alumen plumosum, ita vt manifeste appareat, ex alumine liquido processu temporis fieri plumosum, sicut etiam ex plumoso fit scissile, quod antea obseruaui.* **Alumen.**

Halosanthos esse illud medicamentum, quod inepto & fabuloso nomine nunc in officinis sperma ceti vocatur, vna cum D. Valerio Cordo, qui primus huius sententiæ author fuit, sentio. Habet enim omnes notas a Discoride & Plinio suo Halosantho datas. Reperitur in stagnis mari adiacentibus, & per consequens etiam in Nilo, quod tot ostiis in mare influit, odorem gari habet, pingue est, & totum in oleo resoluitur, mordax est, & ad colorem croceum vergit. Quod maxime verum est de hoc medicamento nuper e mari extracto, nec adhuc loto. Nam cum nunc hoc medicamentum eo existimetur præstantius, quo est candidius, certe nunc lauant, vt aliquo modo colorem & illam acrimoniam deponat, sicut Cordus in quodam tractatu de hac materia scripto, eleganter & docte ostendit. **Halosanthos est sperma ceti offic.**

Lapis Morochtus reperitur circa Bononiam, vbi etiam vulgo venditur, cuius portionem, quam inde tuli, adhuc mecum habeo. Hæc sunt de quibus expecto accuratissimum E.T. iudicium. **Lapis Morochtus.**

Petiit porro a me nomine tuæ Ex. D. Donzellinus Catalogum mearum plantarum, quod quidem primo illi recusaui, cum scirem, quam rude esset chaos sine omni ordine & delectu congestum. Nam non solũ has plantas collegi, sed communem operam præstitit mihi egegius Medicus D. Iohannes Prunsterus, qui ante paucos annos obiit. Hinc factum est, vt vnica planta decies aliquando sit repetita, prout eam in diuersis locis inuenimus. His accedit quod aliquibus imposuerim nomina, vt tunc eram instructus, de quibus nunc plane aliter sentio. Tamen cum instaret, malui inscitiæ apud te reus fieri, quam quicquam quod posceres, negare. His bene vale, & vt meas ineptias boni consulas, meque tibi commendatum habeas, oro & obtestor. Data Norimbergæ die Purificationis Mariæ. Anno a Virgineo partu. 1559.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Hesso Medico, Norimbergensi, S. P. D.

Soluuntur proposita quæstiones, quæ in præcedenti epistola continentur.

ACcepi humanissimas literas tuas, ad 15. Calend. Martias, quibus, quod hactenus non responderim, non in causa fuit, quod respondendi argumento destituerer, quo plane abundabam. Sed cum maximis occupationibus implicarer distinererq́ue, ac scirem tua scripta eiusmodi esse, quæ mihi ab omni cura, & negocio vacuo cum diligentia & attentione legenda ac ponderanda essent, diutius respõsionem distuli. Ac quidem vix tibi exponere possum, quantũ voluptatis quãtumque iucunditatis ex literarum tuarum lectione ceperim, neq́ue id vero ea sola de causa, quod supra omnem expectationem meam, tam doctum virum & rei plantariæ tam peritum, meis scriptis amicum mihi compararerim, sed etiam quod ab illo plura edoctus, & rebus a me prius nusquam visis humaniss. sim donatus. De iudicio vero, quod tibi ego præ cæteris in plantaria facultate Medicaq́ue materia præstantior videor (quando hoc ita accipio, vt id tui potius erga me amoris indicium esse putem, quam vllius meæ doctrinæ, ac virtutis testimonium) habeo tibi magnas gratias. Cumq́ue talis viri beneuolentia satis mihi pro illustri testimonio sit, magnifacio sane synceram amoris erga me tui voluntatem, tibique parem offero, ac polliceor animi mei candorem. Nam nihil me magis allicit, vel potius rapit ad amandum, quam amoris erga me significatio, quæ cum in re ex tuis literis non mediocris appareat, multaque sint præterea, quæ ego in te non probem solum, verumetiam admirer, nemini admirationi esse debet, si tua amicitia nihil mihi esse gratius affirmauerim. Fateor enim ingenue, nihil mihi tam fuisse vnquã in votis, quam eorum amicitia frui, qui eo officio suam mihi synceritatẽ declarent, quo possim, si, quid in meis scriptis aberratum, vel prætermissum fuerit, id totum restituere, ac etiam supplere. Quod cum a te mihi impartiri videam omni cum affectione & humanitate, eaque beneuolentia, & amore, vt meos labores non solum iuues, sed etiam plurimum ornes: velim quidem ita mihi fauere fortunam, vt possem tibi aliquando eas referre gratias, quas habeo sane plurimas, quo tibi palam facere possem, quanti faciam tuam in me liberalitatem & animi tui candorem. Quod vero te ad me scribere significas, vt de quibusdam dubiis confirmeris ac erudiaris, singulari candore te id facere video. Nam etsi ea doctrina ac peritia in medica facultate præditus sis, vt vix a me doceri possis, tamẽ collationẽ sententiarum ac opinionum inter doctos vtilem ac necessariam esse existimas. Gratissima itaque nobis tua hæc voluntas fuit, quæ dexteritatem iudicii & animi candorem patefacit. Nunc igitur ad ea, de quibus te dubitare ais, respondebo.

Tua de Cardamomo sententia mihi sane noua non est, Ego vero, qui rerum scriptoribus adeo inhærere soleo, vt difficile illinc abduci queam, nisi veris ac probatis rationibus persuasus, non potui hactenus in hanc concedere opinionem, vt cum plerisque asseuerarem, hoc nouum Cardamomi genus, cuius iampridem omnes apud me asseruantur species, legitimum esse Arabum, vel Græcorum Cardamomum. Siquidem Serapioni vt de Arabico primum disseram) maiori Cardamomo requiritur, vt eius capita rosarum capitibus similia habeantur, in quibus Baccæ concludantur, Loti arboris baccis magnitudine æquales, quæ intra se grana parua & **Matthioli sententia in vulgari Cardamomo.**

angulosa concludant: id quod in huiuscemodi Cardamomo nostro reperire nequeo. Nam præter id, quod eius inuolucrum potius bulbum, vel ficum forma referat, quam rosarum capitulum, nullum intra se granum vel baccam concludit, loti arboris parem, in quo parua illa granula asseruentur. sed granula ipsa angulosa simul cohærentia intercursantibus tenuibus membranis, quibus pariter circumuestiuntur, vt passim in punicis malis cernitur. Ideoque nescio quo pacto possim a mea recedere sententia, nisi quis me in hac facultate præstantior, firmissimis argumentis, vel in hoc conuicerit, vel ostenderit, Serapionem sui Cardamomi historiam minus recte descripsisse. Id quod difficile probari posse crediderim, cum a nemine (quod extet) præterquam ab illo, ita aperte describatur: cui tamen videtur subscribere Auicenna, cum inquit: Magnum Cardamomum est, sicut cicer nigrum, quod cum frangitur, interius habet granum album mordicans. Quippe loti arboris Baccæ, parum a Cicere magnitudine distant. Idem pariter sentio de minori.

Cardamomi minoris Arabici notæ.

Quippe quod Serapioni Cardamomum minus nullo concludatur capitulo, sed ita semina vt pleraque alia nuda oriantur. Idcirco si per notas a quoquam ferenda de omnibus sit sententia, non video, quo pacto æqui iudices me damnare possint. Si qui vero coniectura aliqua aliter censerent, iis ego adstipulari non possum, nisi cum illis mihi persuadeam, Serapionis codici mendam inesse non minimam, vel eundem fortasse id ex aliis authoribus transcripsse minus fide dignis. Atqui quum hanc coniecturam comprobare nequeam, non mihi videor deliquisse, si a te quemadmodum, & a cæteris, qui ita sentiunt, in hoc hactenus dissenserim. Nihilominus non ita sum opinioni meæ addictus, vt inde auelli non patiar, vbi abs te viro sane doctissimo, efficacioribus argumentis me conclusum cognouero.

Græcorum Cardamomum ab Arabico differre.

Præterea non est quod credam, Cardamomum hoc cum Græcorum Cardamomo comparari posse, ea ratione, vt quis putet, fortasse nihil ab eo differre. Quippe quod Dioscoridi Cardamomum nullo concludatur inuolucro, sed semen sit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum & odore caput feriens, quæ quidem notæ, præter acredinem (quantum video) in Cardamomo isto non reperiuntur. Siquidem facillime frangitur, nullam resipit amaritudinem (quæ Galeno adeo conspicua esse videtur, vt ea de causa vermes necare asserat) nec odoris violentia caput inuadit, imo potius suaui fragrat odore.

Cardamomum Plinio Amomo simile. Græcorũ Cardamomum Amomi modo racematim prouenire.

His accedit Plinii autoritas, qui Cardamomum Amomo simile facit, semine oblongo, quinetiam eodem modo meti scribit in Arabia, quo fit, vt mihi prorsus persuadeam Græcorum Cardamomum, Amomi modo racematim oriri, non hisce tegumentis conclusum.

Carpesium quid.

Siliquas nigras racematim cohærentes, quas ad me pro Carpesio misisti, cur probem legitimum esse Carpesium, nihil penitus argumenti mihi sese offert. Etenim quum Galenus Carpesium, præter id quod herba sit figura & facultate Phu similis, festucis, vel stipulis tantum constare asserat, non siliquis, neq; granis, non video, quo pacto tuæ acquiescam sententiæ. præsertimq; quum iampridem compertum habeam, hasce siliquas nil aliud esse, quam Piper nigrorum ita Serapioni vocatum, qui eius historiam posteritatis memoriæ commendauit his verbis.

Piper nigrorum. Piperis Æthiopici descriptio.

Æthiopicum Piper Barbari nominant Croni, & est in forma sua Phaseolis non absimile, semina tamẽ minora habet, & cortices, siliquasue breuiores, colore nigro & gustu fere acri veluti piper, atq; e nigrorum plaga aduehitur, dentium doloribus non inutile. Quæ quidem notæ adeo conspicuæ sunt in hisce siliquis, & granis intus conclusis, vt nullus relinquatur dubitationis locus. Adde quod mansum (vt mihi experimẽto constat) dentium dolores mulceat. Et ad nos non ex Syria vel Pamphylia (vbi Carpesii plurimum prouenire testatur Galenus) sed ex Æthiopia afferatur.

Gelsimini examinatio.

Quod autem ad Gelsiminum (ita vulgo vocatum) attinet, non possum a mea recedere opinione, iis semper fretus rationibus, quibus nixus sum in meis in Dioscoridem commentariis, quæ nisi valentioribus soluantur argumentis, in eadem sententia semper mihi manendum proposui. Tu autem vt probes, Dioscoridis Jasmenum parari debere ex floribus Gelsimini nostri, ais ad hanc sequendam opinionem, te maxime moueri a Serapionis authoritate. Quippe qui suo oleo Zambacino easdem attribuat vires, quas Dioscorides Iasmeno assignauit.

Iasmeni olei facultates.

Id quod mihi Dioscoridem cum Serapione conferenti minime constare videtur. Inquit enim Serapio: Zambacinum oleum est iuuatiuum in hyeme: sed si quis calidiore temperamento refertus, illud odorat nimis, verendũ est, ne sanguinis fluxiones e naribus concitet. Hæc ille. Atqui longe aliter (si recte sentio) Iasmeni facultates describit Dioscorides his verbis: Iasmenum vsurpatur apud Persas inter epulandum odoris causa, nam toti corpori conuenit, præsertim cum in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem & laxationem desiderant. Grauius enim spirat, quam vt libenter a plerisq; recipiatur. Hactenus Dioscorides.

Iasmenum oleũ ex floribus Leucoij parasse antiquos.

Quæ omnia Leucoium album, cuius cum floribus suum ipse comparat Iasmenum præstare posse, non ambigo. Nam quum Leucoium (Galeno teste) valeat plurimum ad vteri phlegmonas, quæ temporis diuturnitate in scirrhi modum induruere, & idem pariter asserat Dioscorides, menstrua prouocet, lienes minuat & podagricos iuuet, quis etiam non concedat iis eius oleum opitulari posse, qui laxationem calfactionemq; desiderãt? Adhæc cum Leucoium flore albo cæteris omnibus odoris fragrantia & acuitate præstat, adeo vt cum Gelsimino de odoris bonitate certare possit, tanto magis adducar ad credendum, vt in hac mea sententia minime decipiar, præsertim cum Dioscorides Gelsimini nusquam meminerit. Etenim si Gelsiminum nouisset ille, mihi nunquam persuadere possem, quod vir tantus in describenda Medica materia facile Princeps, eius historiam & facultates non descripsisset, cum non adeo vulgaris & inutilis sit planta, vt is eam ita facile silentio sibi prætereundam duxisset.

Leucoium Iasme Atticis appellari.

Præter id, si Iasmeni nomenclaturam expendamus apud Græcos, inueniemus quidem Atticis Leucoium Iasmen appellari, vnde postea Jasmenum oleum dictum, quod ex eius paratur floribus. Postremo tametsi instaret quispiam Gelsiminum nostrum Dioscoridi fuisse cognitum, non tamen ei fuerit concedendum tam improprie vocasse illum, eius flores, albæ violæ flores, ac Gelsiminum cum Leucoio confudisse.

Salsa parilla.

De Succino vero & Salsa Parilla quamuis iam pridem aliam (vt vidisti) nec sine rationibus sequutus sim opinionem, nunc tamen quum veram Succini originem a Borussis & salsæ parillæ historiam ab Hispanis acceperim, non potui non complecti veritatem, quæ eo magis nunc mihi clara lucidaq; sese offert, quo video me nunc a te viro doctissimo in hac noua opinione confirmari.

Hyoscyamus albus.

Hactenus album Hyoscyamum non vidi, si tua vel amicorum tuorum opera eius semen consequi possem, faceres profecto mihi rem gratissimam, nam ex illa imagine in Diosco. illo appicta non video, quo pacto mihi ipse satisfacere possim: confusa mihi in ea videntur omnia.

Alumẽ liquidũ.

Placet mirum in modum castigatio illa tua in liquido alumine, nec aliter posse locum illum legitime legi

nunc

nunc primum mihi persuadeo. Tantoque magis in hoc tibi gratulor, quanto plus animaduerto Dioscoridis interpretum nullum id hactenus obseruasse. Verum tametsi mihi videatur impossibile, vt quis quantumcunque Græcæ linguæ peritissimus, & in Dioscoridis lectione plurimum versatus, erratum illud animaduertere potuisset, nisi fortasse vt tu, liquidi aluminis odorem diligenter expendisset, laudo tamen maximum ingenii tui acumen. Sunt mihi iam diu ad manus omnia aluminis genera, ab eodem Maranta transmissa, verum quum liquidum recens non fuerit, nullum ex eo casei odorem percipere potui, quo fit, vt hoc tibi tantum acceptum referam, quamuis videam id etiam ab Oribasio fuisse obseruatum, quod fortasse Diosc. codex, a quo ille transcripsit, hac menda vacaret.

Locus Dioscoridis in Alumine ex Oribasio restitutus.

Plura sunt, quæ me ancipitem reddunt in censendo salis flore. Primum est color quem in Spermate Ceti vocato, nusquam croceum, neque ruffum, vt salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeo liquidum, vt Galenus & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficile quis asseuerabit esse, ipso Sale vsto tenuius. Postremo cum Dioscoridi & Plinio in Nilo flumine & lacubus quibusdam tantum inueniatur, nec vsquam in mari vel in maritimis paludibus reperiri meminerint, vbi Sperma Ceti hoc æuo colligitur, non ita facile adducor ad credendum, illud florem esse Salis legitimum. Tamen ne videar à cæteris contentiose dissentire, in hoc etiam illis facile cedam: præsertim si abs te certior factus fuero, hoc medicamentum ea posse præstare omnia, quæ legitimo salis flori asscripsere Dioscorides & Galenus.

Flos salis. Sperma ceti.

Lapidem Morochtum nusquam hactenus mihi videre licuit. Atqui quum nunc abs te certior sim factus, nasci hunc circa Bononiam, scribam ad Vlyxem Aldrouandum, vt illum ad me mittat.

Lapis Morochtus.

Quantum sane tibi debeam pro legitimæ Glycyrrhizæ fructu, non possum satis verbis explicare. Quod enim maximo cum labore nequiui hactenus assequi, id nunc sum tua opera sine labore consequutus. Referam tamē illud tibi acceptum, vbi primum Valgrisius chalcographus meos recudet Commētarios, & ego ipsius plātæ imaginem cum fructu edendam curabo. Perbelle quidem Dioscoridis descriptioni fructus is adstipulatur, quo fit, vt non solum tecum de Glycyrrhiza ipsa sentiam, sed vt iam cognoscam duplicem esse Glycyrrhizam; quanquam fortasse nihil differunt viribus. Atqui quod Plinius, ea fortasse causa, quod fructus is aculeatus sit, Glycyrrhizam inter aculeatas enumerauerit plantas, id non ita facile mihi probandum est, quum manifeste scribat lib. 22. cap. 9. & lib. 21. cap. 15. Glycyrrhizam foliis esse aculeatis, pinguibus, & tactu gummosis, quo fit, vt mihi potius credendum sit, habuisse Plin. Diosc. codicem in quo lubrico librariorum lapsu ἐχίνῳ pro σχίνῳ legebatur, vel quod is Græcæ linguæ non exacte peritus, (vt plerisque aliis in locis animaduertimus) vocabulorum vocumque similitudine deceptus in hoc etiam errauerit, quam quod mihi persuadeam, à fructu tantum sumpsisse illum occasionem reponēdi Glycyrrhizam inter aculeatas; præsertim cum pleræque aliæ habeantur plantæ fructus aculeatos ferentes, quæ tamen nec ab ipso Plinio, nec ab aliis (quod sciam) aculeatæ sunt dictæ, nec inter aculeatas enumeratæ.

Glycyrrhizæ fructus aculeatus.

Plinii erratum in Glycyrrhiza.

Vidi non sine admiratione Catalogum tuarum plantarum, quas tibi cum tanto comparasti labore: obidquè gratulor tibi plurimum, quod plantarum cognoscendarum causa, tot, & tam longas confeceris peregrinationes, non in Germania solum, sed in Italia fere vniuersa, ac etiam in Gallia. Mihi vero non minus gaudeo, quod ita possim (quæ tua est humanitas) tuis omnibus frui laboribus. Quamobrem ne putares ea, quæ mihi tam liberaliter offers, me fortasse paruifacere, peto, vt quæ cum hisce literis annotata reperies, ea ad me mittas. Quo enim citius ad me perferentur, eo gratius & alacrius hoc tuum beneficium suscipiam & amplectar. Vnum tantum in calce mearum literarum addam, nihil vnquam in hac vita, nec accidisse, nec accidere potuisse optatius & desideratius, quam tua & talium virorum erudita, candida, & syncerissima perfrui amicitia. Gratissimum mihi feceris, si & de meis, & in cæteris omnibus rebus tuum iudicium libere mihi aperueris. Ego vicissim quo maiorem tibi adiungam animum pro mea mediocri & qualicūque eruditionis æstimatione, libenter spondeo ac promitto, nihil mihi fore in studiis tam secretum & tam vnice charum, quod ob tuam, quā mihi offers humanissimam amicitiam, tecum libenter & amicissime cōmunicare nolim. De mea interim sententia, quam hac epistola familiariter tibi exposui, tuam quoq; audire censuram vehementer peropto. Vale.

CASPAR NOEVIVS MEDICVS Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de quadam terra cærulea quam pro Armenio lapide mittit ad Matthiolum.

DE Armeno lapide semper dubius fui, quis esset, vir doctissime excellentissimeq;. Itaq; quum ex doctis de ipso quæsierim, ad me ex Italia Molochitem pro eo, ex Norico nuper Iaspidem viridem miserunt. Nec puto tibi excidisse, quod aliquando coram ex te quis sit diligenter sim percontatus. Cum itaq; hisce diebus cum Illust. Duce nostro Elect. Saxoniæ in venatione versarer, allata est ad ipsius Celsi. terræ quædam species læuis, colore cæruleo perquam æquabilis, calculo carens & friabilis quam pro lapide Lasuli passim vendunt. Huius portiunculam ad te mittere placuit, præsertim cum in perferenda & reddenda illa mihi operam suam vltro deferret Dominus Capitaneus, Franciscus Zara, Italus, qui nobiscum per biduum in pagis est commoratus. Videtur autem descriptioni lapidis Armeni, non male conuenire, nec dubitarem asseuerare illum esse, si mihi de purgandi ipsius facultate constaret. Sed quia tu industria in indagandis simplicibus & eorum facultatib. explicandis omnes nostri seculi eruditos excellis (quicquid etiam nonnulli tibi indigne obganniant) à te pro mea in te obseruantia vir doctissime rogo, vt nacto otio, ad me iudicium tuum de illa perscribas. Vale, & Nœuium tui studiosiss. ama. Ex Pago Arnsfeldt in Metallicis montibus. IIII. Calend. Iulias. Anno 1558.

Terra cærulea.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Caspari Nœuio, Medico S. P. D.

Respondetur Nœuio & explicatur Matthioli de lapide Armenio censura.

COEruleam terram, quam Armenium lapidem esse meditaris, mi doctissime Nœui, vna cum tuis humanissimis literis accepi diebus hisce præteritis, sumq; in iis perlegendis plurimum delectatus, ob eam præsertim, quam erga te habeo, beneuolentiam ac etiam obseruantiam. Vt autem in hac re, de qua meum iudicium habere cupis, meam tibi declarem sententiam, etsi id (vt fortasse velis) à me præstari non posse sciam, ne tamen videar hunc subterfugere laborem, dicam ingenue quod sentio.

Armenii lapidis examinatio.

Itaque libere proferam, si rationibus, authoritatibus ac experimentis fuerit adstipulandum, Terram hanc nullo pacto Armenium lapidem esse posse iudico, primum quidem quod terra sit omnino, non lapis, eaq; adeo inconstans ac friabilis, vt tam leuiter tangi non possit, quin statim manus inficiat, id q; Armenio lapidi nemo antiquorum asscripsit. Nec puto Dioscoridem, Plinium, nec alios, qui de huiuscemodi lapide scripserunt, tam friabilem terram, quæ leuissimo contactu statim dissiliat, tam improprie lapidem vocasse.

Armenii lapidis color.

Deinde crediderim ego, Armenium lapidem porracei esse coloris, non omnino cœrulei, Plinii authoritate fretus, quippe, qui Armenium lapidem scribit infectum esse Chrysocollæ modo, illumque optimum haberi, qui maxime viret, communicato colore cum cœruleo. Auget præterea opinionem nostram Auicenna, quum & ipse scribat, reperiri in Armenio lapide aliquantulum cœrulei coloris, quum tamen ipse non sit coloris omnino cœrulei. His etiam accedit Mesues authoritas, qui lapidem Armenium facit colore medio inter viridem & obscurum. Horum ac nostræ etiam sententiæ astipulatur Georgius Agricola rei metallicæ peritissimus, qui in Armenio lapide, mistum colorem esse scribit ex viridi & cœruleo. Quo fit vt nihil habeam, quo persuaderi possim, tuam hanc terram, quæ cœruleo tantum colore cernitur, ipsoque obscuro ac saturatiori, Armenium legitimum esse posse. Nec me à mea reuocat opinione Dioscoridis nostri codex, qui legit Armenum lapidem cœruleo esse colore. nam cum viridi admodum saturato sit infectus, vt quasi cœruleus videatur, nihil mihi mirũ videtur, si Dioscoridi Armeni lapidis color cœruleus describatur, cum etiam dicat Plinius, distare à cœruleo Armenum candore modico, qui tenuiorem hunc efficit colorem. Si autem fateri ingenue debeam, quem lapidem recte credam legitimum referre Armenum, nullum sane alium dicam, quam hunc quem ad te mitto.

Lapis Armenus legitimus qui.

Est enim is colore maxime viridi, non solum ad cœruleum vergente, sed cœruleis etiam maculis infectus, adeo vt à pictoribus, qui eo frequentissime vtuntur, viride cœruleum vocetur. Præterea mihi, quẽadmodum Doctori Gallo quoque, qui primus facto periculo, lapidem hunc ex agro Tyrolensi ad me misit, innumeris constat experimentis, lapidem hunc Melancholiam sanare, & ea omnia exacte præstare, quæ illi reddidit Alexander.

Armenus & cœruleus ex eadem fiunt materia.

Cæterum mea semper fuit opinio Armenum, & Cœruleum ex eadem conflari materia in terræ visceribus, nullamque aliam inter eos intercedere differentiam, quam quod cœruleus fuerit magis excoctus. Etenim cum sciam, ambos hosce lapides iisdem pollere facultatibus, & in Armeno frequenter cœruleæ maculæ videantur, vt in hisce lapillis, quos ad te mitto, cernere poteris, præsertim vbi aqua vel saliua eos deterseris, nihil habeo, quod me à mea retrahat opinione.

Lapis qui passim pro Melochite venditur genuinus non est.

Iccirco eos prorsus aberrare existimauerim, qui lapidem hunc Melochitẽ esse censent, quum Melochites, etsi crassæ sit viriditatis, nihil tamen cognationis habeat cum cœruleo, nec melancholicos iuuet, sed tantum pro amuleto infantibus, & pueris suspendatur aduersus nociuos casus. Quanquam sua non frustrentur opinione, qui Armenum pro Melochite suspendunt. Quandoquidem (vt fatetur Serapio Linacri authoritate) idem Armenus præstare potest. Atqui si à me percontareris, quid terram illam tuam esse putem, cum Armenium esse ex præmissis non potest, dicerem potius factitium aliquem repræsentare colorem, ex cœrulei fortasse puluere lauigato & aqua subinde excepto, quam per se ita in fodinis oriri. Paucis hisce volui meam tibi aperire sententiam: tuum nunc erit, eam vel probare, vel improbare. Cæterum si tibi pro tua in me confidẽtia satisfecerim, lætabor quidem, sin minus, minime tristabor, præsertim vbi tu veriora ac lucidiora mihi attuleris argumenta, quibus me ab errore retrahere possem. Nihil noui nunc habeo, quod ad te mittam, præter Armenium meum. Te autem, qui fortasse quam pluribus talibus inusitatis, seu non ita communibus & vulgaribus rebus abundas, rogatum velim, vt si quid rari in eo genere tibi asseruaueris, id etiam nobis impartiri velis. Libellos hosce duos, quos ad te mitto, nuper è nostra prodierunt officina, quos si legere non dedignaberis, facile coniicere poteris, quam recte ab inuidis illis me defenderim, qui (vt scribis) mihi indigne obganniunt. At obganniant quantum velint, non tamen aliqua molestia inde afficiar, posteaquam Dei Optimi Maxima auxilio non desunt mihi milites voluntarii, qui acerrime pro me pugnent, vt ex longa his alligata papyro certior fies. Plura quæ nunc ad te scribam non habeo, id tantum abs te peto, vt quandoque ad me scribere velis. sunt enim literæ tuæ mihi semper iucundissimæ. Interim precor tibi omnia fœlicia, petoque vt clarissimo fratri tuo me plurimum commendatum facias. Vale. Pragæ. XV. die August.

Anno 1558.

GEOR-

GEORGIVS MARIVS HERBIPOLENſis Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis nonnullis, nempe Picea, Chamæleonibus, Pyrethro, Saxifragia, Hermodactylo, & quibuſdam aliarum imaginibus.

CVm mihi recitaſſet tuas literas Doctiſſimus Hieronymus DonZellinus, cum quo ob ingenii acutiſſimi magnas dotes, virtutum & ſcientiarum omnium, præſertim Medicæ artis, familiaritatem pro illius ſingulari humanitate iam pridem contraxeram, nihil mihi viſum eſt, iucũdius à tanto viro accidere potuiſſe, vir Clariſſime & excellentiſſime quam quod eos ſermones, quos inter nos de tuis perpetuo victuris monumentis habuimus, ita pro ſua virtute candide perſcripſerit, vt fortaſſis expectationem tibi de me fecerit, poſſe me ſtudio qualicunque non deeſſe tuis pulcherrimis laboribus, quibus mihi te vnicum materiæ Medicæ vindicem ſemper ob oculos propoſui. Etſi autem doctorum hominũ notitia clariſſima & maxima apud me ſemper fuit, tamen eorum, qui noſtram artem exornarunt, ſemper eſſe volui obſeruantiſſimus, è quorum numero cum te ab hominibus laudatis non minimam obtinuiſſe laudem ſciam, magnam gratiam illi referam, qui me tui notitiam habere voluerit. Tecum vero, vir maxime, ita loquar, vt partim meam erga te obſeruantiam, partim candorem animi, quo me ſolo beatum iudico, intelligere poſſis, quorum iſto in amicitia nihil firmius arctiuſque inter bonos eſſe poteſt, illa vero nihil pulchrius & rectius, quam vt iis iudicium de rebus arduis deferamus, qui omnem ætatis operam in id ſtudium ſumma dexteritate contulerunt. Lucas Ghinus, vir omni immortalitate digniſſimus, cum me ſuperioribus annis Medicinam doceret, & ſubinde nobis Dioſcoridem cum Galeno communem eſſe vellet, in eas cogitationes venerat, vt de pingendis & ſcribendis plantis, quæ pictæ hactenus à nullo eſſent, deliberaret, quod cum differret, & illi poſtea in manus veniſſent tui Dioſcoridis Commentaria, ita illis ſemper delectatus eſt, vt quantum ego iam coniicere poſſum ſui propoſiti ſententiam mutarit, atque in eam ſpem venerit, non poſſe quenquam noſtro ſeculo melius id præſtare, quam teipſum, cui eam laudem iure deberi crederet. Cæterum cum animaduerteret nonnullas plantas non ad viuum & naturam a ſculptore expreſſas, ita ſui artificis picturis delectatus eſt, vt earum aliquot ſeorſim pingi voluerit, ea (vt dubium mihi non eſt) voluntate, vt eas tuo iudicio & cenſuræ ſubmitteret. Fuere ex illis, vt paucas adhuc memoria teneo, Piceæ & Pini genera, quarum alterum pro altero poſitum putaret, & alia addenda, quæ iam elegantiſſime recenti editione ſatis deſcripta & expreſſa ſunt. Chamæleontes ambos, ita pictos aſſerebat, vt in tuis ſculpturis albus nigrum potius referret, & econtra, quod viuis plantis demonſtrabat, idque vel Typographi, vel ſculptoris vitio facile fieri potuit. Pyrethrum, & ſi non omnino diſſimile, tamen aliud & multorum iudicio veriſſimum, ex lacubus Piſanis oſtendebat. Saxifragiam longe aliam cenſebat, quam picta hactenus à quouis eſſet, Venerat enim in eam opinionem, vt in Dioſcoride non legendum putaret, Epithymo ſimilis, ſed Thymo, neque alienam plantam ab illa eſſe, quam Paulus pro Betonica deſcriberet: cuius plantæ copiam proxima occaſione vobis faciam. De Hermodactylo ita ſentiebat, vt paucis eam plantam hactenus cognitam crederet, oſtendebatque aliquam, quæ Bononiæ in ſecretis vallibus ſiniſtræ partis non longe à Diui Michaelis æde creuerat, binis tantum foliis maculoſis, quantitate, vt in liliis, flore, ni fallor, ſubcœruleo, radice digito humano non omnino diſſimilem referente, cuius copiam miſiſſem, ſi mihi meorum librorum apud me pars aliqua fuiſſet. Hæc ex paucis (vt pauca vero omnia erant) eo animo ad te ſcribo, non quod credã Ghini iudicium tibi diſplicere, aut quod male tantum virum iam mortuum apud te inſimulare velim, qui ita tibi addictus erat, vt iam paucis diebus, antequam è vita in immortalitatem ſecederet, plurimas plantas ad te miſſurus fuiſſet, atque literis de ſua ſententia, quid de qualibet ſtatueret, te rectius admonuiſſet. Vtinam illius ſcripta non perpetuo latere poſſent. Viuit adhuc Bononiæ eius frater chirurgus: viuit Doctor Camillus & Vlyxes, qui illi familiares quotidie fuerunt, quibus omnibus, credo, pictor ille notiſſimus erit, à quibus omnia percontari & interrogare licebit, neque ego ſi quid potero, quod ſentio quam ſit exiguum, operam aut ſtudium prætermittam à ſtudioſis Germanis illa inquirere, ſi quid ex picturis ſuperſit & ſi hæ vſui eſſe poterunt. Pinxerat idem aliquot elegantiores plantas, quæ deſcriptæ quidem à te, ſed non expreſſæ ſimulachris erant, ſed an eaſdem adhuc habeat neſcio. Vereor enim, ne pars aliqua ad Fuchſium peruenerit. Verum de his melius pictor reſpondebit, cuius nomen mihi excidit. His diebus ad Medicos Montepeſſulanos ſcribam, quorum auditor ad annos fere tres fui. Siquid ibi eſſe poſſet, quod rei tuæ conduceret, ſcio neminem eorum nobis defuturum. Is ſolus locus Italiam adæquare, ſi non in quibuſdam etiam ſuperare, mihi viſus eſt: Herbarum ſingularium ita fertilis, vt Roremarino, Lentiſco, Terebintho, Chamelæa & aliis focum foueant incolæ. Vnum intereà te virum Maximum contra omnium aculeos vehementer hortor & oro, ne ſtudium indefeſſum excolendæ huius partis Medicæ nobis intermori ſinas, pro quo nemo vnquam te ſatis laudare, nec vllam ſatis gratiam poſteritas pro eo fructu referre poterit. Vale, & me in poſterum ama, ac commendatum habeto, quod vt facias rogo, ſi me tui obſeruantiß. & tua neceſſitudine dignum eſſe iudicaueris. Norimbergæ IIII. Non. Septembris. M. D. LVIII.

Piceæ & Pinus.
Chamæleon.
Pyrethrum.
Saxifraga.
Hermodactylus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Georgio Mario Herbipolensi, S. P. D.

Respondetur præcedenti Georgii Marii epistolæ.

Literis tuis iamdudum respondere voluissem, Doctissime & humanissime Mari, nisi hisce diebus ob Cæsaris præsentiam, & Sereniss. Archiducis Caroli aduersam valetudinem, noua & insolita negotiorum accessisset multitudo. Quæ quidem & si neutiquam me tui facere potuerint immemorem, si tamen mentem & corpus mihi ad alia distraxerunt, vt magis accelerare non possem, ad quod & meus in te inuitabat amor, & tua singularis erga me postulabat humanitas ac beneuolentia. Quis tuus hic erga me animus? vt longe maiora mihi tribuas, quam ego in mea hac mediocritate sentire vel ausim, vel queam? Quod tametsi multi alii tecum sentiant eruditissimi viri, tamen ego magis hac candida oblector doctorum præsertim virorum beneuolentia, quam vt tanta de meipso mihi audeam vendicare. In hac autem nostra Medica facultate, in qua (vt fortasse non ignoras) non paruam ætatis meæ partem consumpsisse me fateor, & si quantum hactenus potui, id mea sponte publicæ vtilitati præstiti, tamen nescio, quo pacto ad istud cumulatius quotidie iterandum & omnes obeundos labores, & tua, & plurimorum doctissimorum virorum incredibilis benignitas me prouocat & accendit. Quorum integerrimis & optimis iudiciis quo plus recreor, eo minus improborum nequitia vel calumniis lædor. Gaudeo itaque & summopere delector, non plane infrugiferas ac inutiles meas in publicum venisse lucubrationes. Quod tanto amplius de cæteris spero, quo copiosius tuo peritissimo iudicio satisfactum animaduerto. Nec tibi modo multum debeo, sed & Donzellino viro Clariss. & vtrique amiciss. Qui si forte immodicus fuit, in meis decantandis laudibus, ego id magis ipsius inter nos amicitiæ singularique humanitati tribuerem, quam vt tantam de me complecterer fouerenque existimationem. Nunc autem licet minora longe omnia promerear, tamen nec tantus tuus, neq; Donzellini in me potest inclinari fauor, vt doctissima iudicia fallantur, aut leui aliqua persuasione perstringantur. Quamobrem in posterum magis mihi connitendum censeo, vt vestræ amicitiæ & grauissimæ de me contestatæ existimationi respondeam, quam vt hactenus id satis à me factum putem. At certe ob id etiam gratior iucundiorque mihi est hæc tua de me opinio, referta omni beneuolentia, ac doctrina, quod eam à tuo præceptore Luca Ghino, homine sane excellenti & in hac plantaria facultate exactissimo iudice, velut hæreditariam disciplinarum possessionem acceperis, & tuo iudicio ac longo studio auxeris. Qui quem animum erga me semper gesserit, quidue de nostris in Dioscoridem Commentariis syncerissime iudicauerit, testantur ipsius quamplurimæ ad me scriptæ literæ omni humanitate refertæ, quas adhuc penes me reseruo, ne tanti viri vnquam me capiat obliuio. Quod autem in nonnullis plantarum iconibus is à me dissenserit (vt inter eiusdem facultatis studiosos plerunque fieri solet) fateor ego ingenue, atqui ea modestia eaque animi synceritate, vt nihil vnquam inter nos exortum fuerit, quod fraterna non admitteret amicitia, adeo vt cum de his ad me aliquando humanissime scripsisset, tam candide, tamque solide pro ingenioli mei facultate responderim, remque omnem, iis, quæ succurrebant, argumentis enucleauerim, vt deinde is non parum subdubitarit, vtri nostrum danda esset palma. Censebat ipse, quum fortasse legitimam piceam nunquam inspexisset, montanam pinum piceam esse. Id quod à me nunquam probari potuit, iis freto argumentis ac rationibus, quibus maxime contra Bellonii opiniones vsus sum, in Commentariis nostris in Dioscoridem postrema editione excusis. Quæ si perlegere non grauaberis, facile fortasse, in nostram concedes opinionem. Etenim piceæ folia (Plinio teste) pini non sunt, sed abietis prorsus æmula.

Chamæleon.

Nostræ etiam sententiæ fortasse subscribis, si de vtroque Chamæleone primum Dioscoridis verba mente recte conceperis, & deinde commentaria nostra perlegeris. Equidem minime coniicere possum, quomodo, qua ratione, quaue authoritate à me dissenserit Ghinus, quum Dioscoridis ipsius testimonio, albus nullum gerat caulem, sed tantum niger.

Pyrethrum Ghini.

Ghini præterea Pyrethrum fateor me vidisse nunquam, ideoque, quid ad hoc respondeam, non habeo. Si autem tua opera id consequi potero, nihil mihi gratius præstare poteris. Sic nanq; (vt meam tibi insinuem mentem) affectum me deprehendo ad hanc nostram plantarum indagationem, vt huiuscemodi amicorum dona, omni auro, gemmis ac cæteris muneribus præferam.

Pyrethrum Matthioli.

Scio quidem Pyrethrum meum (vt etiam lectorem admonui) quod careat vmbella, à Dioscoridis Pyrethro satis differre. Atqui non ob id mihi vitio vertendum puto, quod vulgare illud demonstrauerim.

Saxifragia.

De saxifragia autem, auditis à Ghino doctissimis argumentis, non potui in eius non concedere sententiam, adeo, vt nihil mihi sit amplius in hac re dubitandum.

Betonica prima Pauli quæ.

Est siquidem proculdubio (vt scite inquis) prima Pauli Betonica. Nam id maxime confirmat Galenus (à quo non ambigo transcripsisse Paulum) libro & capite quinto de sanitate tuenda, vbi de vinis disserit, quæ senibus accommoda magis habentur. Inquit enim: Iis vero qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ & Cestri, qui in Galliis nascitur, est immiscendum: vocant autem herbam eam, saxifragon. Hæc ille. Plantam vidi habuique virentem quodam in fictili, sed aruit (vt ingenue fatear) mea negligentia. Cum autem nunc non sit ad manus, facies mihi rem gratissimam, si eam ad me miseris, vt humanissime polliceris.

Hermodact. verus nascitur in Bohemia.

Verus Hermodactylus, qui à Ghino iamdudum ad me est missus, frequentißimus hic in Bohemia prouenit, cuius imaginem suo etiam tempore me daturum in lucem spero.

Ghinus in quib. plãtis dissentiebat à Matthiolo.

Cæterum erant & alia nonnulla, in quibus à me dissentiebat vir ille bonus, nempe in acuta spina, in Paliuro, & aliis quibusdam. Sed cum ad omnia rationibus adeo præstantibus à me illi responsum sit, vt in posterum nihil in contrarium repetierit, nihil aliter mihi cogitandum fuit, quam quod is meis acquieuerit rationibus: nisi forte (vt ais) morte præuentus, id facere nequiuerit.

Lucę Ghini laudes.

Scio quidem me maximam accepisse iacturam, cum mihi è viuis sublatus est Ghinus, in quo maxime, & quamplures fulgebant animi dotes, inter quas præcipuum locum sibi vendicabant, integritas, synceritas, humanitas, fides. Nulla vnquam, in eo fuit inuidia. Cuius rei hoc maximum omnibus præbebit indicium, quod quum is decreuisset, vt recte scribis, volumina quædam, quæ de plantis conscripserat, vna cum imaginibus in lucem edere, visis perlectisque commentariis nostris, non solum ad me gratulatorias scripsit literas, quod illum præuenerim eiusque subleuauerim labores, sed & quam plurimas misit plantas, quas illi sane refero acceptas,

vbi

vbi earum imaginibus nostrum ornauimus Dioscoridem. Post autem illius interitum cum antea non ignorassem, illi fuisse in animo, nouas quasdam, de quibusdam plantis opiniones ad me scribere, & nonnullas etiam plantas, non vulgares mittere, scripsi ad Vlyssem Aldrouandum, virum sane insignem, vt diligenter perquireret, an nouæ illæ opiniones, inter eius scripta, reperiri possent, sed nihil (vt ille respondit) huiusce rei inuentum est.

Est enim inter nos magna vis amicitiæ, nec me ab eo delusum vnquam putarem.

Hisce diebus quoque scripsi ad illum, vt Ghini imagines illas, de quibus me admones, ad me mittat, si tamen eas mihi profuturas putauerit, si vero secus censeat, vt tantum nomina mihi describat, namque ex his facile coniiciam, an emolumenti aliquid ex iis mihi accedere possit.

De his quæ pro iuuandis rebus nostris, ad Montepessulanos Medicos scribere polliceris, habeo tibi gratias ingentes.

Si quid itaque vt spero, ab iis consequeris, id totum illico, vt mihi communicare non graueris, rogo, & vbi poteris, vel in Italia, vel Gallia, vel in Germania, vel vbicunque locorum apud amicos tuos, aliquid rari pulchriue mihi comparare, nihil prætermittas obsecro, quin id agas sedulo.

Polliceor me vicissim, & omnia (vt decet) tibi accepta relaturum, vbi in commentariis nostris, de his aliquid differam.

Equidem tibi plurimum gratulor, & mihi maxime gaudeo, quod talem nactus sim amicum, qui tam amanter, ac humaniter honoris mei curam gerat.

Ego interim versa vice omnem meam operam tibi defero, & ex corde polliceor maiora etiam præstaturum, vbi sese obtulerit occasio, Vale. Pragæ pridie Idus Decembris, M. D. LVIII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Georgio Hantschio Medico, S. P. D.

Describitur Ellebori nigri diluti parandi ratio ad Quartanarios.

TAmetsi, mi Georgi, Ioannem Nœuium Clarissimum virum, Illustrissimi Saxoniæ Ducis, Sacrique Imperii Electoris Medicum, de facie nunquam nouerim, nec vlla hactenus mihi cum illo intercesserit necessitudo, nomen eius tamen præclarum, eruditio non vulgaris, & erga omnes humanitas iam diu mihi nota sunt.

Nam præter ea quæ à Casparo Nœuio viro doctissimo eius fratre, ac collega, de eius in medendis morbis felicitate oretenus intellexi, non desunt quotidie huiusce regni proceres, ac nobilissimi viri, qui ad illum tanquam ad sacram anchoram confugiêtes, vbi à cæteris medicis eorum morbi curari nequiuerint, hi eius doctrinam, & in medendo dexteritatem, laudibus quamplurimis extollunt.

Quo fit, vt illum quamuis absentem, non solum semper dilexerim, sed etiam obseruauerim.

Tanta enim inest virtuti vis, vt illos quos nunquam vidimus, nec cognouimus adeo amare, ac etiam colere compellat: vt non solum eorum doctrinam, nomen, famam & mores apud omnes promoueamus, sed etiam opes quandoque pro iis effundamus.

Quamobrem pergratissimum mihi est nunc abs te audire, Nœuium ipsum datis ad te literis expetisse, vt eius nomine à me percontareris, an Ellebori dilutum, de quo ad quartanam febrem curandam memini in meis in Dioscoridem commentariis, illud sit, quod in libello meo, de morbi Gallici curatione posteritatis memoriæ mandaueram, an aliud alia ratione paratum, quodque si aliud est, eundem instanter petiisse, vt parandi rationem à me peteres.

Quandoquidem cum iam diu mihi fuerit in votis, vt aliqua sese offerret occasio, qua virum hunc præclarum mihi conciliare possem, quaque me illi beneuolum declararem, lætor sane nunc plurimum, me honestam habere causam, qua id quod maxime optaueram sim consequutus.

Atqui cogitaui, non tantum dilutum hoc, ab altero longe diuersum, tibi simpliciter describere, sed etiam addere quibus medicamentis atrabiliarios succos præparare prius soleam, antequam Elleborismum illud ægris potandum præcipiam, vt tanto magis, de mea erga Nœuium voluntate, tibi constare possit.

Cum itaque signa aliqua coctionis apparebunt, vel sit id à natura sponte factum, vel concoquentibus medicamentis adiuta.

Sumito

Syrupꝰ ad quartanarios.

Sumito Aspleni
Adianti
Fumariæ
Melissophylli
Absinthii Pont.
Artemisiæ
Agrimoniæ
Pulegii
Thymi
Senæ — *singulorum manipulum.*

Florum Anthemidis
Bethonicæ
Buglossæ
Borraginis
Rorismarini
Stœchadis
Epithymi — *cuiusque manipulum semis.*

Radicum Cichorii
Intybi
Appii
Fœniculi
Asparagi
Rusci — *singulorum drach. sex.*
Pæoniæ
Anonidis
Eryngii
Angelicæ
Buglossæ
Borraginis
Doronici — *singulorum drach. sex.*

Seminum Anisi
Fœniculi
Ocimi
Citrei mali — *cuiusque drach.*

Cinnamomi selectissimi vnciam.
Santalorum flauorum drachmas duas.
Agallochi drachmam vnam.
Iubeto efferuescere ad tertias in aqua, quod sufficit secundum regulam, tandemq; percolato, & deinde sumito.
Decocti præscripti vncias tres & semis.

Syrupi, de Fumaria
de Epithymo
Bisantini
Acetosi de radicibus — *sing. drachmas tres.*

Misceto simul omnia & fiat potus, propinatoq; diebus 15. continuis.

Elleborismū ad quartanarios.

Deinde Elleborismum sequens præbeto decimasexta die.
Sumito decocti præscripti vncias quinque.
Rha Barbarici optimi drachmam vnam & semis.
Corticum radicum Ellebori nigri purpureum florem ferentis scrup. quinque.

Iunci Odorati
Zedoariæ
Semen pæoniæ decorticatæ — *sing. scrup. semis.*
Vini cretici drach. duas.

Tertio, quateri debent, & deinde misceto simul omnia, & die ac nocte macerato affuso decocto. Demum percolato, & exprimito, dein cum hoc diluto dissoluito.
Electuarii lenitiui drachmas quinque.
Confectionis Amech drach. duas.
Syrupi de pomis Reg. Sabor. vnciam.
Misceto hæc omnia diligentissime, & fiat potus.

Hic habes, mi Georgi, Matthioli Elleborismum ad quartanarios, doctissimo Nœuio mittendum, de cuius assidua in commentariis meis lectione plurimum quidem lætatus sum: quinetiam illi gratias habeo, quod ita labores nostros, suo iudicio probauit, vt illis videndis tantum temporis impartiatur. Nam hoc ego ita intelligo, vt id potius suæ erga me humanitatis amorisque indicium esse censeam, quam vllius præstantiæ meæ testimonium. Reliquum est, vt tuis literis ita cum Nœuio viro illo præclarissimo agas, vt certo intelligat Matthiolum sui habere amantissimum, nihilque sibi esse tam charum, de quo Nœuius perinde, ac ille disponere non valeat.

Vale.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Aliprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. D.

Agitur de Emplastri albi Damocratis parandi ratione, explicaturq; quid ibi tryphera designet.

CVm plurimum Galeni medicamentis vtaris, quæ ad Chirurgicam spectant facultatem, & in iis tibi comparandis nullis parcas laboribus, paraturus nunc album Emplastrum Damocratis carmine à Galeno descriptum, ad calcem primi libri Κατὰ γένη, *postulasti à me quid ibi verbũ illud tryphera designet. Cum tryphera (quod legeris) nusquam meminerit Galenus, nec vnquam audieris trypheram compositum medicamentum in Emplastris addi. Ego vero tametsi locum istum nunquam expenderim, neq; fortasse accurate legerim, nisi nunc tuis literis excitatus, non tamen in eo explanando illa me duci ignorantia censeo, qua quosdam doctos nunc primum agnosco. Quare haud prætermittendum mihi putaui, quin meam de hac tryphera ad te scriberem sententiam. Atqui scire te primum velim, me minime mirari, quod hac in re non parum forsan hæseris, in qua doctissimos quoq; viros Græcæ linguæ peritißimos in tryphera hac explananda non hæsitasse solum obseruaui, sed etiam manifeste aberrasse. Etenim Cornarius, qui hos Galeni libros in Latinum vertit sermonem, cum fortasse (vt puto) ignoraret, quid ibi tryphera designet, Græcum vocabulum reliquit, nec ausus est Latine id explicare. Sed longe magis videtur aberrasse Lacuna, qui tametsi in omnes fere Galeni interpretes acerrimas scripserit censuras, hic tamen ipse maxime est hallucinatus. Siquidem vbi in suis in Galeni libros epitomis album hoc Damocratis soluta oratione, ex carmine vertit, sic habet: Cerusæ libram vnam, lithargyri, trypheræ singulorum vncias quindecim. Id quod Lacunæ ipsius inscitiam manifeste palam facit. Ex hac enim versione non aliud quispiam existimasse Lacunam sibi persuadere poterit, quam non solum, quod vocabulum illud substãtiue à Damocrate sit positum, sed etiam quod aliquod simplex, vel compositum designaret medicamentum. Ridenda sane inscitia, illique fere comparanda, de qua libro primo, de Antidotis scribit Galenus. Ibi enim suo tempore Medicum quendam nouisse ait, qui paraturus Theriacam, nesciensque quid ibi Hedychroum designaret, à Pharmacopœis instanter petebat Hedychroum, vt herbam, vel aliud simplex medicamentum. Cæterum Cornario Lacunæq; in vertendo Damocratis carmine, longe præferendus est Andernacus qui Latine hanc dictionem vertit. Nam vbi Cornarius habet lithargyri tryphæræ, Andernacus habet lithargyri mollis. Quandoquidem cum proprie* τρυφερὸς *idẽ Græcis significet, quod Latinis delicatus, & idem fere sit delicatus, quod mollis, recte sane Ardernaci versio præferenda est, ac etiam multo magis mihi probanda. Quo fit, vt ibi nihil aliud voluisse Damocratẽ existimauerim, quam vt ad suum album conficiendum lithargyrus delicata adderetur, id est, nitida, pura, selectissima, & omni sorde, vel excrementis vacans. Audisti iam sententiam meam, cui, vt spero, facile acquiesces. Vale.*

Emplastrum albũ Damocratis.

Tryphera quid significet Galeno in albo Damocratis.

Lacunæ erratum in explananda Tryphera apud Damocratem.

τρυφερὸς.

HIERONYMVS HEROLDVS Norimbergensis, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur in hac epistola de Cytiso, Petasite, Mesuæ Eupatorio, Gratiola, Sisere, Antirrhinis, Betonica alba, Lupino Hispanico, Flore sancti Iacobi, Lilio conuallio, Aquileia, Panico pratensi, & quibusdam aliis, de quibus suam Heroldus declarat censuram.

ALiquoties, Clariß. D. Doctor, Excellentiæ tuæ nomine me appellauit & salutauit D. DonZellinus vir doctiß. & mihi amiciß. rogauitq;, vt ad Excellẽtiam tuam scriberem, & si possem simpliciũ numerũ augerem, & si videretur, de quibusdam dubiis admonerem. Illud etsi mihi propter cursitationes assiduas difficile esset, scribere nempe tibi viro simplicium peritissimo, & qui forte iam diu, quæ scribo, vel mitto, optime nouisti, tamẽ vt petitioni ipsius satisfacerem, curaui quasdam herbas depingi, quas mitto, quum ipsas herbas habere non poßim. Mitto etiam quasdam meas cogitatones consignatas, de quibusdam herbis, & fruticibus, quas vt legas, & iudices, rogo, atq; vt humaniter ea expendas, etiam atq; etiam vehementer cupio, offeroq; Excellentiæ tuæ studium meum, in omni officiorum genere promptißimum.

DE CYTISO, miror quod non pingatur, cum copiose nascatur in Italia, ante aliquot annos, quũ per Apẽninum irem Florentiam, oblatus Cytisus, quem agnoscens decerpebam ramulos, quos Ghino post ostendebam Pisis tum profitenti. Is idem mecum sentiebat, atq; in suo horto eum fruticem spinosum ex montibus translatum ostendebat, monstrauit mihi eum etiam Conradus Gesnerus in suo hortulo, à quo facile pingi poterit. Cytisus.

DE Petasite, nihil dubito, quin ea sit radix, quæ à Hieronymo Trago, PestilentZ vvurtZ appellatur. Ea radix in humidis pratis pediculum emittit rubicantem, illi pediculo annascitur statim folium magnum, tandẽ radix serpit vehementer, & tandem plura folia, plures etiam pediculos producit. Æquant folia, vt ipse vidi, magnam patinam, vt messores se à solis æstu, iis interdum tueantur. Puluis radicis drachmæ vnius pondere datur in peste, magno adiumento mirifice sudorem ciet, est acris & amara, vlcera maligna, tum in hominibus tum in equis mirifice sanari ea radice sæpe vidi. Folia vtiliter equis anhelosis dantur. Petasites.

GRATIOLA vocata herba, à me cum Valerio Cordo, creditur Eupatoriũ Mesuæ, omnino enim descriptio & vires cõueniunt. nã purgãdo magnã vim habet. In febrib. cotidianis, & tertianis nothis, vt sæpe sum expertus, vires Cẽtaurio minori admodũ respondent. Gratiola est Eupatoriũ Mesuæ.

Siser alterum est Secachul.

SISER alterum depictum, sentio cum Cordo, quod sit Secachul Serapionis, neq; quicquam, quod repugnet, habeo. In Sueuia mulieres præparant maritis atq; vsum norunt.

Antirrhini varietas.

ANTIRRHINON, multiplex apud nos visitur, & illud Os leonis appellatum triplex est. Vnum flore luteo, alterum purpureo, tertiũ albo. Inter hæc, quod luteũ florem habet, folia habet Anagallidis, de quib. in cõmentariis dubitatur. Minus etiam Antirrhinon, Dorant Germanis dictum, dictas differẽtias tres habet.

Betonica duplex.

BETONICA, apud nos duplex est. Altera albis floribus, quæ copiose in pratis quibusdam prope Ratisbonam crescit. Altera flore rubicante.

Fumaria duplex.

FVMARIA etiam apud nos est duplex, altera albicantibus floribus, altera vero rubicantibus.

Lupini Hisp.

LVPINI etiam Hispanici apud nos visuntur luteo flore.

Senecio duplex.

SENECIONEM etiam cum Trago duplicem existimo, maiorem & minorem. Maiorem sæpe in alpibus vidi, nec vllam differentiam vidi quam magnitudinis.

Liliũ conualliũ.

LILIVM conuallium polygonati speciem cum Aloisio sentio.

Talietri est species Aquilegia.

TALIETRI tres species tantum magnitudine differẽtes vidi sæpe in his regionibus, cuius speciem esse Aquilegiam non dubito, eamq; maximam inter quatuor eas puto. Sunt amarissimæ omnes, atque foliis & floribus exiguum differunt: tantum quantitas differentiam constituit. Valeat Excellentia tua. Norimbergæ. XIIII. Martii. Anno, M. D. LIX.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hieronymo Heroldo Norimbergensi, S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ, & suam Matthiolus de prædictis omnibus, ac de quibusdam plantarum imaginibus, affert sententiam.

PLurimum sane debeo DonZellino Viro Clarissimo, quod non solum apud te me maxime collaudauerit, ac pluribus fortasse, quã par fuerat, sed quod illud idem (quæ sua est humanitas) apud cæteros viros perpetuo facere soleat. Rogaui quidem illum pluries, vt te meo nomine salutaret, siquidem, quum ex eius literis acceperim, abs te mea scripta laudari admodum, & præ cæteris etiam pluris æstimari, propter eam quam erga me præ te ferebas beneuolẽtiam prætermittere quidem non potui, quin DonZellinum ipsum rogarem, vt pluribus te meo nomine salutaret, & tibi de tuo in me amore gratias ageret. Cæterũ quum is sæpe ad me scriberet, certiorẽ me fecit, de tua non vulgari peritia, & simplicium medicamentorum cognitione, habereq; te dubia nonnulla significauit, de quibus libenter mecum conferres. Ego autem cum is sim, qui pro mea consuetudine gratissimo semper animo doctorum virorum placita complecti soleam, nihilq; nec gratius, nec optatius mihi contingere posse putem, quam vt habeam huiuscemodi doctos amicos, qui sua mihi proponant consideranda, & ego mea vicissim ipsorum candidæ censuræ amicissime subiiciam, DonZellinum ipsum magnopere rogaui, vt peteret abs te, ac etiam ab Hesso collega tuo, si quid nouarum opinionum contra mea scripta in animis vestris versaretur, vel si quid plantarum haberetis mihi fortasse, vel non visarum, vel incognitarum, candide de omnibus, ac libere ad me scriberetis. Quod quum ab vtriusq; humaniter amiceq; factum sit, & illi, & tibi maximas habeo gratias.

A D. Hessi literas, quem ob suam doctrinam, & in re herbaria peritiam plurimum diligo, respondi hisce diebus elapsis ea cum humanitate, ac synceritate, qua potui, ac debui. Id quod pariter nunc tecum me facturum decreui. Fuerunt autem literæ tuæ mihi gratissimæ, tum quod tuæ in me beneuolentiæ memoriam apud me perpetuo testatam relinquent, tum etiam quod nouerim, me amicum mihi comparasse, qui nostros etiam labores iuuare possit. Accepi sane congratulans plantarum imagines, quas ad me misisti, quæ eo mihi chariores sunt, quo rariores puto, daboq; operam, vt vna cum meis edantur, & eas, vbi id effecero, & vt mei moris est, tibi referam acceptas. Sed iam ad ea venio, de quibus partim dubitas, partim à me dissentis. Dicam itaq; de his sententiam meam candide ac libere, non tanquam is qui alios docere, vel cupiam vel velim, nec vt videar tuis aliorumq; refragari opinionibus, si qua in re à te, vel ab illis dissensero, sed vt mentem meam tibi syncere patefaciam. Quapropter velim vt ea omnia boni, æquiq; consulas.

Cytisi imaginẽ cur in suo Diosc. non appinxerit Matthiolus.

CYTISI imaginem cur in meo Dioscoride non appinxerim, id sane in causa fuit, quod non solum eius planta non esset ad manus, sed quod etiam dubitauerim, an legitima in Italia prouenerit, vbi raram haberi omnino scribit Plinius. Ego vero hactenus nullam vidi, quæ omnes præ se ferat Cytisi notas. Habeo quidem adhuc plantam, quam pro Cytiso ad me misit Clariss. vir Lucas Ghinus rei plantariæ profecto acerrimus indagator, sed cum folia nullam ostentarent caniciem, sed potius saturatæ virescerent, non duxi eam in meo libro pingendam. Tu vero si quam aliam habes, quæ folia gerat loti trifoliæ maiora, incana tota, dorso prominente, odore erucæ, recentium cicerum sapore, & ligni materie nigra ac fere ossea, illam proculdubio legitimam Cytisum esse fatebor.

Cytisus Maranthæ.

Verã Cytisum quæ à Diosc. historia nihil prorsus euariat, asserit se reperisse prope Neapolim in colle quodã doctiß. Bartholomæus à Marãta, in suo de methodo cognoscendorũ simpliciũ libello, nunc primũ in lucẽ edito, à quo si plantã fortasse (vt spero) consequi potero, edam eius Iconẽ, illiq;, vt decet, acceptã referam.

Petasitis examinatio.

NIHIL præterea vnquã dubitaui eos in errore versari, qui putant verã Diosc. Petasitem, eam esse plãtam foliis magnis, quæ tam à Fuchsio quam à Trago pro Petasite pingitur. Quandoquidẽ Diosc. Petasites pediculus est cubito maior, craßitudine pollicis, à quo prægrande foliũ galeri modo amplũ ceu fungus dependet. Quæ quidẽ notæ si cum Petasite Fuchsii, vel Tragi conferantur, nullo sane modo quis in re plantaria versatus affirmare poterit illorũ Petasitẽ eam referre, de qua Diosc. scribit. Nam præter id quod planta illa folia plura, ampla ab ipsa statim radice proferat (non vnum tantũ folium, vt legitimæ Petasiti reddidit Diosc.) nusquã tamen visa est in summitate pediculi, id est caulis foliũ producere amplum Galeri modo, vel fungi instar dependens.

Nam

Nam quis ignorat fungorum pediculũ in sui orbis centro esse affixum? At in Petasite illa vulgari lõge sane aliter res se habet, cum folia plura proferat tellure tenus à radice prodeuntia, & caulem Vere tantum emergentẽ, in quo non folium fungi modo suspensum habet, sed flores fere spicatos ac papposos. Quæ notæ si recte perpendantur, facile, vt spero, quis dignoscere poterit, & Fuchsium & Tragum & cæteros, qui hanc sequuntur opinionem esse deceptos. Sed an quis sanæ mentis, vnquam sibi persuaserit, tam ingentem plantam cauliculum ita appellasse Dioscoridem? An non omnino irrideretur, si quis descripturus Elephantem, illum animalculũ appellaret? Ego sane haudquaquam illis adstipulabor, qui hac in re Dioscoridi detrahere videntur. Nec ea me vnquam commouebit ratio vt credam hanc plãtam esse Petasitem, eo quod agricolæ, ac messores æstiuis caloribus, hisce foliis pro Galero vtantur, quum sæpius etiam viderim personatæ foliis & aliarum plantarũ eosdem sibi caput inumbrare, quas tamen stirpes, non ob id Petasitem esse putamus. Quamobrem plantam, quæ pro Petasite minus recte à quibusdam pingitur, eam quidem esse putauerim, quam a Plin. Personatam appellari scio. Hanc ego maiorem Tussilaginem potius existimarem, plurib. tum notis, tum rationib. non infirmis motus. Idq; magis nunc affirmare ausim, cum abs te certior sim factus eius radicem dari vtiliter anhelosis equis. Siquidem ex Personata (vt Dioscorides est author) purulenta extussientibus mirifice auxiliatur. Adde quod huic plantæ idem sit sapor, qui in Personata ipsa reperitur. Atqui veram legitimamq; Petasitem fatetur se vidisse Vlricus Leonorus Medicus Pragensis senex, & apprime eruditus in quodam Bohemiæ loco, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus recedit, cuius diligentia, spero me eam omnino consequuturum.

Personata Plinii.

Gratiola non est Eupatoriũ Mesuæ.

QVOD autem planta vulgo Gratiola dicta, Mesuæ Eupatorium (vt Cordus deceptus scribit) referat, nihil est quod me moueat, vt cum illo sentiã, cum neq; facies neq; facultas Eupatorio illi tantillum sane correspondeat. Huic enim Eupatorio Mesuæ ipsius sententia, requiritur, vt planta sit cubitalis, foliis Centaurii minoris, viridibus, tactu asperis, per ambitum serratis, & tenuibus caulibus adnexis, quæ cum siccantur pallorem concipiant, quinetiam, vt in caulium summitatibus flores erumpant subflaui & oblongi, quibus notis prorsus gratiola caret. Namq; ea cubitalis planta non est, sed supra palmi altitudinem raro assurgens, folia Cẽtaurii minoris minime profert, sed Hyssopi potius, læuia, pinguiaq;, non aspera, æqualia in ambitu non serrata. Item flores in caulium cacuminibus Gratiola haudquaquam profert subluteos, sed inter folia in toto fere caule ex candido leuiter purpurascentes. Quæ quidem notæ quantum ab Eupatorio illo distent, tu ipse hisce perpensis rationibus, tibi iudex esse poteris. At fortasse dices, conuenire has plantas facultate, quod experimento constat Gratiolam tum bilem, tum pituitam deiicere, sed quum non desint aliæ plantæ, quæ idem efficiunt, & tamen Eupatorium non sunt, cur hac tantum causa Gratiolam, Eupatorium illud esse dicam, nulla sane ratio mihi sese offert, præsertimq; cum videam dari à Mesue ad exoluẽdam aluum pulueris Eupatorii drachmas duas vel tres. Quod si tantundem Gratiolæ propinaremus, proculdubio sumentes duceremus in magnum discrimen, cum tantum pulueris huiusce herbæ scrupulum sumentes plurimum exoluantur.

Gratiolæ descriptio.

Nec nostris rationibus obstat, quod Gratiola ipsa sit amara perinde ac Eupatorium illud. Etenim quum amaritudo facultas sit innumeris plantis communis, id minime concludit Gratiolam esse Eupatorium, de quo nunc agimus, aliis non astipulantibus notis. Præterea Eupatorium Mesuæ corroborat ventriculum, iecur & viscera, Gratiola vero, vt ego sæpius animaduerti, imbecillia reddit, quum violentum sit medicamentum. Quo fit, vt recte à Foroiuliensibus vocetur Stanca Caualo, quod eius pabulo equi admodum reddantur imbecilles. Miror postremo quod putes, hanc plantam Eupatorium esse Mesuæ, quod aluum fere subducat perinde, ac Centaurium minus, cum id nusquam scripserit Mesues, sed quod tantum foliis illi plane respondeat. Legitimũ itaq; Mesuæ Eupatorium, illa proculdubio erit planta, quæ Dioscoridi Ageratum vocatur. Quippe præter id quod omnium fere doctorum virorũ consensu Dioscoridis Ageratum, & Mesuæ Eupatorium, nihil inter se differant, cæterum omnia sibi inuicem correspondent.

Stanca caualo.

Ageratũ est Eupatorium.

Secacul non esse Siser alterum.

SI altero nobis appicto Siseri folia essent Pisi, non Pastinacæ, flores violacei coloris, ipsisq; violis longe maiores, qui non Vere solum, sed per initia mensium prodirent albi ac parui, in vmbella Pastinacæ simili, semen vero ciceris magnitudine, rotundũ, nigrum, succosum, & sapore dulci, non latum, ac foliaceum lentis fere instar, vt in sphondylio, tecum profecto cum Cordo sentirem. Atqui quum hisce notis, quas suo Secacul ascripsit Serapio, Siser alterum prorsus destituatur, non video quo pacto & tibi, & Cordo astipulari possim.

Antirrhinũ quadruplex.

ANTIRRHINI genera quatuor, iam pridem apud me extant, foliorum & florum, quinetiã & plantarum magnitudine discrepantia. Quorum icones dabuntur (vt spero) vna cum nouis imaginibus nostris. Nec mireris velim, si in commentariis meis de Antirrhini foliis dubitauerim: siquidem tunc, non nisi vna tantum Antirrhini planta fuit ad manus.

Betonica flore albo.

Fumaria.

REPERIRI Betonicam flore albo, res noua mihi non est. At quoniam huius nusquam meminit Dioscorides, ob id non sum ego accusandus, si de alba nihil scripserim, præsertim cum mihi persuaserim florum colores, speciem haudquaquam immutare, & proinde nec facultates, vbi cætera correspondeant. Id quod etiam de fumaria nunc dictum esse volo, quam iam diu noui ac vidi. Veruntamen tibi habeo gratias, quippe qui hæc mihi in mentem reuocaueris. Etenim facile adducar, vt de his etiam alias scribam.

Lupinus Hisp.

LVPINVS, quem Hispanicum vocas, luteo flore hactenus vsquam mihi visus non est. Referam illum tibi libenter acceptum, si tua opera fieri possit, vt ad me transmittatur.

Flos sancti Iac. Senecio maior.

PLANTAM, quam Germani florem Sancti Iacobi vocant, quod ad finem Iulii florere soleat, maiorẽ esse Senecionem facile & tibi, & Trago concedã, quanquã in florib. & pappis nonnulla haberetur differẽtia. Id q̃ nõ multi facio, quum eadem in foliis & caulib. facies cernatur idem sapor & odor in vtraq; plãta appareat.

Lilium conuallium non est Polygonati species.

QVOD Lilium conuallium sit Polygonati species, non ita facile cum Aloisio sentiam, quod geniculatas radices non proferat, à quibus Polygonatum denominationẽ accepit, quinetiam, quod nec caules, nec flores proferat, qui cum Polygonato comparari possint, quemadmodum nec omnino ipsa folia, quæ Lilii esse videntur, vt hasce differentias recte expendentibus facile constabit.

Aquileia.

Aquileiam non esse Thalictrum.

QVVM Aquileia à recentioribus ita vocata planta sit, quæ ob eius maiestatem, & florum artificium, ac pulchritudinem longe diffusius describi mereatur, quam à Dioscoride factum sit in Thalictro, mihi sane, non ita facile persuadeam, hanc plantam legitimum esse Thalictrum, nec id tantum me mouet, ad tuam conseruandam sententiam, quod Aquileiæ folia dissecta cernuntur Coriandri modo, cum hac tantum nota id probare non ausim.

ausim. Miror præterea, quod asseras Aquileiam, vt cæteras illas species, de quibus meministi, esse amarissimam; quum mihi dum hæc scribo, eam mandenti subdulcis prorsus deprehendatur: quod etiam à Fuchsio, video fuisse obseruatum. Cupio tamen reliquas plantas, quas illi congeneres facis inspicere, ideoque rem mihi pergratam facies, si eas mihi videndas transmiseris.

Panicũ pratense.

Manna semen.

STIRPEM, quam pratense Panicum appellas, iam diu obseruaui, cum ea nihil frequẽtius in Italia proueniat. Attamen planta, à quo semen illud exiguum excutitur, Germanis Himmelthauu appellatur, nobis vero Manna panicum hoc syluestre non est, sed graminis species quædam, quæ in culmorum cacuminibus quinas tenuissimas, longas tamen gerit spicas, veluti digitos, vt diffusius legere poteris in nostris in Dioscoridem commentariis, vbi Secundo Libro de Coronopo meminimus. Seritur hæc planta in Carniola, & in Goritiensi agro passim ad ciborum vsum, veluti cætera Cerealia, ideoque illis frequentissimo est vsui, quemadmodum Bohemis, apud quos ego hoc semine pingui carnium iure incocto maxime sum delectatus in cibis. Nascitur sponte etiam ibi plurima locis incultis. Sed quoniam culta longe mitior redditur, ea propter eandem colunt in campis. Dabo fortasse etiam eius imaginem, cæteris nostris addendam, curaboque plantam mihi afferri tui causa cum semine, vbi abs te intellexero, tibi gratam futuram. Qua visa, facile eos damnabis, qui tibi ex Panico illo colligi mannam suaserunt.

Buphtalmũ Cordi erratum.

Consiligo.

PLANTÆ illius imaginem, quam Cordus, minus recte Buphtalmum appellauit, nonnulli vero hallucinati (vt Tragus, qui eam etiam pingit) nigrum Veratrum legitimum esse censent, tam negligenter pictor ille tuus delineauit, vt à me, vel à quoquam, nunquam cognosci potuisset, nisi mihi abs te descripta fuisset. Erat profecto eadem planta, ipsa die ad manus, à quodam Myropola mihi allata (nascitur quidem frequentissima circa Pragam) qua tuæ ad me allatæ sunt literæ, quo factum est, vt curauerim à pictore, quem domi alo, ad viuum statim depingi, tibi mittendam, vt videas quam longe pictor ille tuus à scopo aberrauerit. Dedi ego huiusce stirpis imaginem in postrema commentariorum meorum editione, inter Ellebori icones, non quod Elleborum eam esse censeam, sed quod in aliqua verser opinione, hanc legitimam fortasse esse Consiliginem. Cum itaq; videam pictorem tuum in hac pingenda planta plurimum ab eius facie aberrasse, vereor quidem, ne in aliis etiam idem effecerit. Quo fit, vt non ausim curare, vt à meo delineentur pictore, nisi prius abs te mihi fuerit persuasum: vel plantas ipsas viuas fuerim consequutus: de quo te plurimum rogo. Habes itaq; vir doctissime, de omnibus, de quibus ad me scripsisti, iudicium meum. In quo, si tibi satisfactum fuerit, mihi quidem gaudebo plurimum, at si secus euenerit, velim tamen, vt boni consulas, & id grato animo suscipias, quod tibi satisfaciẽdi gratia scribo. Velimq; vt si quid melius habes, quo posset quispiam hisce meis argumentis, ac rationib. obstare, id libere in medium afferas, cum nunquam tam pertinax fuerim, & meis opinionib. addictus, quin potius veritati acquiescam, quam mihi ipsi morem geram, Vale. Pragæ XI. Calend. Maii, Anno M. D. LIX.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Vlyxi Aldrouando Bononiensi Medico, S. P. D.

Agitur hac epistola de picea, Pino, Chamæleonibus, Geranio bulbosæ radicis, Saxifragæ, Nitro, Acoro, Platano, Equinis quibusdam Castaneis, & nonnullis aliis plantis.

SVmma quidem voluptate affecerũt me literæ tuæ. Recognoui enim in illis tuam pristinam virtutem, coniunctam cum singulari erga me beneuolentia. Quarum alteram semper in te admiratus sum: altera quum me antea delectauerit, tum vero præcipue in hoc tempore delectat: quo, cum ego, aulicis hisce negotiis impediar, nec regio hæc raris sit plantis referta, quibus mihi ipse prospicere possim, tu tua opera opus meum, quod nunc præ manibus est, ex animo iuuare niteris, plantis innumeris ad me transmissis, quæ quidem magno sane illi erunt ornamento. Quod opus etsi difficillimum omnium est, quemadmodum & te sentire non ambigo, & ego re ipsa experior, tamẽ animo non deficio, quum Principum (quod multum est) & amicorum suffragia non deficiant. Vtinam sic euentum meorũ consiliorum fortunet Deus Optimus Maximus, quemadmodum mea causa nihil, neq; laboris deerit, neq; studii. Nec est, quod te mihi tam vehementer excuses, quod tam diu ad me scribere neglexeris, veritus fortasse, ne de aliqua fidei tuæ inconstantia subdubitarim. Cum enim ego tantum te diligam, quantum literis exprimere non possum, non indico posse hoc accidere, in natura ingenua & liberali, cuiusmodi tua est, vt posteriores in amando partes ferre velis. Quamobrem certus sum, me tibi esse cordi, quemadmodum quidem antea semper fui. Atqui non parum mihi mœroris adiunxit, quod iis molestiis, de quibus scribis, impeditus, ad me prius non scripseris. Verum cum (vt aiunt) rerum sit vicissitudo, omnino statuo, & confido, quod sub noui Principis imperio, cuius electionem propediem expectamus, omnia felicius, tibi & cæteris doctis viris, facile sint successura.

Ghini sententia in picea & syluestri Pinu improbatur.

Cembro.

Cæterum perlectis tuis literis non potui non admirari plurimum Lucam Ghinum, virum profecto huiusce ætatis clarissimum, & qui in re plantaria indaganda parem fortasse habuit neminem, in ea fuisse sentẽtia, quod illud syluestris montanique Pini genus, cuius ramusculum, vna cum Cono, ad te nunc primum miserã, quodq; Ananienses, imo & cæteri, qui in agro Tridentino degunt, vulgo appellant Cembro aut Cermolo, ipsa legitima esset Picea, de qua Dioscorides scribit ac etiam Theophrastus. Ac eo magis id mihi mirum videtur, quod abs te nunc certior factus sum, ea ratione ita sensisse illum, quod Picea (vt inquis) pini folio esse debeat. Id quod nunquam, ni fallor, me legere memini apud vllum antiquorum, qui de stirpium historia scripserunt. Nam quamuis scribat Dioscorides Pinum & Piceam eiusdem esse generis, sed specie tamen differre, non ob id tamen nobis statuendum censeo, piceam pini foliis virescere. Verum potius censerem ego accepisse hic genus, pro omnibus Coniferis & resiniferis plantis, quæ fere omnes iisdem sunt facultatibus prædita. Quo fit, vt dixerit pinum

& piceam non genere, sed specie tantum differre. Quod autem acceperit hic Dioscorides Genus pro vniuersali, ac (vt ita dicam) generalissimo Coniferarum arborum genere, facile quis reddi certior poterit ex his, quæ capite de Fago & Ilice ipsemet Dioscorides scripta reliquit his verbis: Fagus & Ilex, Quercui eidem generi assignantur, & consimile munus obeunt. Quæ verba si recte perpendantur, manifesto cuique palam fiet hic, quercum generaliter posuisse Dioscoridem, pro omni arbore glandifera, quum δρῦς non solum Græcis significet, quercum ipsam, sed in vniuersum glandiferas quasque stirpes, è cuius genere fecit Fagum & Ilicem, quæ tamen arbores non solum foliorum forma, sed fructu, cortice, & ligni materie inter se maxime differunt. Ideoque eodem sane modo de pino & picea nobis fuerit censendum, præsertimque cum illarum qualibet diuerso appelletur nomine. Quandoquidem si picea (vt ille censebat) è pinorum genere fuisset, non erat illi opus proprium habere nomen, sed tantum cognomento aliquo suam poterat depromere speciem, quemadmodum exempli causa populus, quippe, quæ cum complures habeat species, eas cognomentis distinguimus, hanc albam, illam nigram, alteram Libycam appellantes, id quod de Myrto pariter dixerim. Siquidem hanc latifoliam, angustifoliam illam, alteram coniugalem, hanc item Tarentinam, illam satiuam, hanc vero syluestrem appellant, seruato semper generis nomine. Quod eo magis fuisset in Picea obseruatum, si hoc pini genus, pro picea recepisset antiquitas, quod idem foliis, floribus, nucibus, cortice, ligni materie, resina, ac vniuersa facie cultã referat pinum, tametsi nuces, nucleosque, tanquam diuersum genus paulo minores proferat. Ad hæc quanquam Theophrastus, à quo fortasse Ghinus suum desumebat argumentum, vbi de foliorum conuenientia disserit libro primo, capite sexto, de historia plantarum, scribit pinum, piceam, abietem, cedrumque foliis esse in summitate acuminatis, quod & nos pariter fatemur, non tamen ob id sequitur, quod eiusmodi arbores omnes pini foliis amiciantur, quum non desint aliæ plantæ, vt Iuniperus, Sabina, & complures aliæ, quarum folia quanquam aculeatis cacuminibus visuntur, sui tamen forma plurimum quidem à pini foliis distant. Eaque propter, quemadmodum Abietis & Cedri folia, longe diuersa à pini foliis sese nobis ostendunt, ita de piceæ foliis quibuscunque censendum putarim. Id quod luce clarius demonstrat Plinius libro decimo quinto capite vicesimo quarto, sic inquiens: Infecta pectinum modo (intellige folia sunt) piceæ abietique: & decimo eiusdem libri capite, taxum arborem, scribit folia proferre abieti & piceæ similia. Id quod non solum firmissimum præbet argumentum, piceam folio esse abietis, non pini, quemadmodũ & taxus, quod vir ille alioqui clarissimus, ac (multorum pace dixerim) alter in Medica materia Dioscorides, in re hac non parum fuerit hallucinatus, dum sibi persuasum voluit, hoc pini genus, vel alterum quodcunque, legitimam esse piceam. Etenim, si pinum hanc diligenter expendamus, nihil magis (mea sane opinione referre videtur, quam Tarentinam, de qua scripsit Plinius, libro decimoquinto, capite decimo, digitis fragili putamine auiumque expositum furto in arbore. Siquidem nuces nucleorumque putamina non magno sane labore digitis friari possunt & auium rostro frangi, vt dulcibus illis pascantur nucleis. At si Ghinus, non adeo mature (id quod quamplurimi optant) communibus cessisset fatis, & postremam editionem Dioscoridis mei, cui semper (quæ sua erat benignitas) fuit addictus, inspexisset, mihi quidem, haudquaquam aliter censendum est, quam, quod is qui candidissimus fidelissimusque rerum fuit indagator, suam hanc reiecisset opinionem. Cæterum quod demiratus sis, Marantam in sua methodo cognoscendorum simplicium, qua non parum sum delectatus, in aspera Lonchitide, quam in meo appinxi Dioscoride, quamque mecum legitimam esse censes, me ita falsitatis insimulasse, quod certo scias, eam ipsam plantam à Luca Ghino esse mihi transmissam, ego sane non demiror, cum res ipsa illatam mihi iniuriam apertissime præseferat. Quod vero id ægre feras, habeo tibi gratias, vtpote cui exprobranda displiceat calumnia. Atqui respondebo ego illi adeo firmis argumentis, vt mihi minime verendum sit, quin probos lectores omnes in illum commoueam, eosque præsertim qui viderint, legerintque, quam humaniter de illo scripserim, quam benigne eum ipsum laudauerim, quamque honorifice collocarim inter tot clarissimos viros. Nec deerunt mihi numerandi errores & opiniones, quibus sæpe seipsum fallit, quæ tamen non concitato calamo, sed animo quo potero tranquillo, vt hominem senem ac Philosophum decet, humanissime recensebo. Sed hactenus de his. Quod autem ad Chamæleones spectat, scias, pro certo velim, me non esse meæ opinioni adeo pertinaciter addictum, quin facile in tuam, ac cæterorum deueniam sententiam, vbi plantas fuerim conspicatus, quæ euidentioribus notis, quam meæ, Chamæleones referant. quanquam non ob id aliter mihi posthac persuadeam, quam quod hæ, vel meæ stirpes, sint Chamæleonibus illis omnino congeneres. Quamobrem te rogatum velim, vt pro tua humanitate, vel plantas ipsas, vel earum imagines à perito artifice delineatas propriisque coloribus pictas, ad me perferri cures. Cupio enim in Chamæleone nigro, præter omnem carduorum naturam, inspicere vmbellam, quæ aculeatis rigeat floribus. Geranium bulbosæ ac subrotundæ radicis, quod cum tuis literis ad me misisti, fuit mihi tam gratum quam quod gratissimum. antea enim id mihi visum non est, nec fortasse in Italia prouenit, quum scribas, hoc ex Illyria esse allatum. Accepi & suberis ramusculum, sed iam alius erat ad manus glandibus refertus, Roma ad me delatus. Saxifragam folio Thymi, quam Æginetæ Vetonicam puto, Dioscoridis Saxifragam iam cum cæteris esse sentio. Vidi eam dum agerem Romæ, Leone decimo imperante, sub Capitolino colle in quibusdam ædificiorum ruinis, scioque saxifragam illam appelasse quendã, qui ea in expellendis renum calculis vtebatur, sed tunc temporis, non multum de re herbaria fueram sollicitus. Pulcherrima ac virescens iam est ad manus, proinde non est opus, vt mittendæ illius causa, tuos nunc fatiges amicos. Nitrum à Placentino Myropola tibi transmissum diligenter sum conspicatus. vt autem ingenue fatear, quod sentio, mihi potius salis speciem quandam præ se ferre videtur, quam nitri. Quod nunc ad te mitto, Constantinopoli ab Augerio Flandro, viro vt doctissimo, ita & nobilissimo, & humanissimo Cæsaris Oratore ad me transmissum, substantia & sapore à tua non parum distat, mihique adeo legitimum nitrum refert, vt nihil sit, quod (me iudice) reclamet. Præter id transmisit ad me Gulielmus Quacelbenus eiusdem Oratoris nomine cuius Medicum agit, aliquot odorati calami vulgaris plantas, mei tantum causa è Nicomedia petitas, longis ac fibratis radicibus refertas, è quibus folia emergunt Iridis angustiora longioraque, adeo vt omnibus sane notis Dioscoridis Acorum referant. His accessit Platani ramus, cui latiora, quam antea viderim, insunt folia, pilulæque vegetiores, quam in ea conspiciuntur Platano, quæ Patauii in horto Bembi virescit. Quo fit, vt facile putarim, plures etiam Platani haberi species. Allatum est quoque, vna cum prædictis, Castanearum genus quoddam, cuius ampliß. folium pentaphylli plane modo diuiditur, fructus vero à vulgaribus

Δρῦς nomẽ vniuersale omnium glandiferarũ arborum.

Populi tria genera.

Myrti genera plura.

Piceæ & abietis folia qualia.

Pinus Tarentina.

Lucas Ghinus non solum excusatur, sed etiam laudatur.

Lonchitis aspera.

Chamæleon.

Geranium bulbosæ radicis.

Suber.

Saxifraga legitima.

Nitrum.

Calamus odoratus.

Platanus orientalis.

Castaneæ equinæ. *bus Castaneis nostratibus non admodum differt, est tamen aliquanto rotũdior. Concluditur is echinato calice*
crasso, raris ac firmis aculeis circumuallato, qui plurimum a nostrate differre videtur. Scribit ille hasce Casta-
neas, Constantinopolitanis ideo equinas vocari, quod anhelosis equis tussique laborantibus, maximo sint præsi-
Harmola legitima. *dio, vbi ab iis deuorentur. Misit idem syluestrem etiam Rutham, Harmolam quibusdã dictam, & alia quæ-*
dam antea mihi prorsus ignota: quæ omnia, cum fortasse nusquam vidisse putem, diligenter asseruo ad te trans-
mittenda, cum nuntius quispiã adsit, qui vel Venetias, vel Goritiam proficiscatur. inde enim facile ad te trãs-
mittentur. Mitterem ego hinc ad te quam libenter, per Cæsareos veredarios, si hasce capsulas quæ illos maxime
impediunt, ferre non recusarent. Quotquot habeo amicos nunc continuo defatigare cogor, vt has vetillas ad
me transmittant stirpes. Ita enim nunc mea studia exposcunt & plantarum imagines, quæ speciosiores maioresque
iam præ manibus sunt recudendæ. Proinde ne egre feras obsecro, si tibi modo, sicut & cæteris factus sum mole- 1
stior. Cupio admodum vniuersam iuuare Rempublicam: quam ob causam mihi fas esse crediderim, auxilium
& consilium ab omnibus expetere. Si itaque inter tuas plantas, quas prope innumeras à te asseruari scio Poteriũ,
Moly, Pycnocomum, Maniacum, Solanum, Bulbus esculentus & vomitorius, Phyteuma, Catanance monta-
na Nardus reperiri possint, rogo vt ea omnia quantum poteris maturius ad me transmittas, vel ipsarum plan-
tarum imagines. Dabo enim operam, vt quicquid auri, vel argenti hac in re exposueris, id totum tibi quam
Pyrethrũ Ghini. *libentissime reponam. Ghini Pyrethrum reperi inter ea, quæ olim mihi misisti simplicia, ac pariter Hermoda-*
ctylum. Mitto tibi nunc Pyrethri mei ramulum vna cum radice, quod te nunquam vidisse ais: quum autem
Alisma. *posthac flores ediderit, integram tibi plantam conseruabo mittendam, vna cum alisma, quam antea petieras.*
Nullo enim plane negotio id efficiam, cum vtranque plantam abunde proferat Bohemicum solum. Dum Gori-
tiæ agerem, misit ad me Bononia Vincentius Cantonus Medicus, municeps meus, arboris cuiusdam ramus- 2
Lotus arbor. *culum baccis refertum pulcherrimis in purpura nigrescentibus: quam plantam pro vera ac legitima Loto ar-*
bore, à Fabritio Garzono Medico Bononiensi se accepisse narrabat. Sed cum tunc Bohemico itineri me accin-
gerem negotiis occupatus, nescio quo pacto plantam neglexerim, & quo in loco reconderim: namque domi post-
hac frater meus illam reperire non potuit. Erat quidem planta aspectu perquam iucundo, baccis pulcherrima
serie dispositis ac copiosis, quæ (vt audio) istic Bononiæ nescio in quibus præclaris ædibus habetur. Cum autem
plantam hanc recuperare cupiam, velim, vt pro tua erga me beneuolentia, Fabritium ipsum meo nomine al-
loquaris atque ipsum roges, vt tibi ramusculum eiusdem arboris iterum mihi mittendum det. Audio e-
nim hominem esse humanum, doctum, benignum, & mei etiam amantissimum, cui opto vt non solum me
commendes, sed & offeras, velimque vt ad me scribas, quo nomine istic hanc arborem vulgo nuncupent, &
Oxyacathæ fructus duplici nucleo. *tuam de illa sententiam. Mitto nunc ad te Oxyacanthæ meæ aliquot baccas, quæ non vnum tantum nu-* 3
cleum, sed duos intra se concludunt, vt hinc eorum argumenta explosa scias, qui hanc plantam Oxyacantham
esse negant, quod eius baccæ vnum tantum ossiculum habeant, cum proprium sit Oxyacanthæ plures habe-
Consiligo. *re, vt illi affirmant. Postremo facies mihi rem perquam gratissimam, si tuam de consiligine opinionem ad*
me scripseris. velim tamen vt antequam id agas, meam etiam de ea videas sententiam, vbi sum de Elleboro in
Dioscoridem commentatus. Plura nunc ad te scribenda non succurrunt: si qua interim sese offerant, de his
alias ad te scribam. Vale. Pragæ pridie Idus Septembris.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Hieronymo Heroldo, Medico Norimbergensi, 4
S. P. D.

Tractatur de consiligine, Elleboro nigro, venenatis sagittis, Eupatorio Mesuæ & Secacul.

Ellebori nigri altera species. *ACcepi literas tuas vna cum ea planta, quam ego alteram Ellebori nigri speciem esse statuo; tu*
vero Consiliginem cum Fuchsio & Trago esse censes, mirorque quod tam deleteriæ facultatis 5
hanc esse scribas, cum huiusce plantæ radicibus ego sæpe numero sim vsus in atrabiliariis mor-
bis magno sane iuuamento, vbi alterius Ellebori purpureum florem ferentis non erant ad
manus. Quinimo Tridentini Myropolæ atque etiam Foroiulienses nullum aliud, quam hoc
veratrum colligunt, quo postea Medici vtuntur. Ideoque hanc nequaquam Consiliginem esse putarem,
Florũ colores in plantis quanquã species variant, genus tamen nõ immutant. *sed certam veratri nigri speciem, quæ herbaceos flores proferat. Nec quispiam mirari debet, si nigrum*
veratrum diuersas habeat species florum, colore & foliorum exilitate vel magnitudine differentes, quemad-
modum in quam plurimis aliis plantis continue videmus. Hæc enim quanquam speciem variant, genus ta-
men immutare non possunt. Nam, si exempli causa Symphytum maius videmus reperiri flore albo, meli-
no ac purpureo, idemque spectamus in Ononide, in Cynosorchi, in Antirrhino, in Ocimoide, in Rosis, in
Iasmeno, in Iride, de quarum plantarum varietate (excipio Leucoium) nihil, quod sciam, meminit Dio- 6
scorides. Quid igitur vetabit, quinetiam plures veratri nigri species reperiri queant? Nempe vt hæc flo-
res edat purpureos, illa albos (quemadmodum ego diligenter obseruaui) & altera herbaceos, & alia ex can-
Consiliginis examinatio. *dido purpurascentes? Cæterum qui Consiliginis historiam & eius faciem notasque conscripserit, nusquam me*
legere memini, quo fit, vt eos non mirari nequeam, qui Elleborum hunc tam temere Consiliginem esse sta-
tuunt. At fortasse dices à facultate facile cognosci posse, hanc plantam esse Consiliginem, quod in sanan-
dis à pulmonia pecoribus, vbi in traiecta inseratur aure, quam belle consiliginis obeat munus. Valeret qui-
dem hoc argumentum, præsertim vbi alia non adsint notæ, nisi Hieroclem, Absyrtum & Plinium habe-
rem authores, qui nigrum Elleborum scriberent idem efficacissime præstare, cuius hæc planta, si omnes eius
notæ

botæ ac facultates diligentius expendantur, est proculdubio species. Namque tametsi Dioscorides vnam tantum nigri Ellebori speciem descripserit, id tamen naturæ obstaculo nunquam erit, quin alias quoque Ellebori nigri procrearit species, vt in aliis quam plurimis (vt superius diximus) eam fecisse non ignoramus. Præter id, cum planta hac, vt tu etiam fateris, facultate quadam venenosa nō vacet, perinde ac qualibet alterius Ellebori nigri species, miror sane qua ratione ducti, tam temere asserere audeant, qui tali ducuntur opinione, hanc plantam esse consiliginem, cum scribat Plinius deploratis in Phthisi eius radicem præstantissimum esse medicamentum, sed tibi debere ex aqua, haberique assidue sub lingua. Hoc si sua cum Consiligine ij tentabunt, nulli dubium est, quin tabidos quoscunque quam primum è medio tollant. Nihil praeterea impedit hanc plantam Ellebori esse speciem, quod eius caulis in tertium perduret annum, & fruticis speciem induat, cum nigrum Elleborum in montibus sæpe viderim, folia nunquam amittere & toto anno virescere. Infici tela à venatoribus Ellebori nigro succo, vt hoc veneni genere contactæ, feræ citius intereant, hactenus non audiui. Scio tamen arte quadam parari ex albi Veratri radicum succo venenum, quo illinendis sagittis vtuntur Hispani venatores. Id, vt mihi experimento constat, vbi sanguinem contigerit, animalia quæcunque paulo post interficit. Verum enimuero me in non paruam admirationem adduxit, quod si deuoretur, nisi magna fuerit quantitas, nihil planè incommodi afferre soleat. Ideoque eo ipso vesci venatores affirmant, cum purgationes alui moliri cupiunt, ob idque nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere conquisitæ, nihil prorsus comedentes inficiant. Verum vbi facto à iaculo vulnere sanguini se immiscuerit, nullo alio antidoto seruari animal potest, nisi deuoratis Cotoneis malis. Id quod à Cæsare Ferdinando pluries audiui. Fabulari itaque eos putarim vel æquiuoce nigrum veratrum pro albo accipere dixerim, qui hæc illud quoque præstare posse affirmant. Quandoquidem tantum abest, vt nigrum veratrum eo pacto animalia necare queat, vt perforatis auribus vel lateribus immissum virus omne facile extrahat. Hoc sane pastores & rei rusticæ addicti, non ignorant, quippe qui boues pestilentia laborantes & à serpente demorsos insertis Ellebori nigri radicibus in eorum auriculis, pectore cruribusque, passim curant. Cæterum ad id, quod sententiæ meæ in Secacul & Eupatorio à Mesue descripto nondum assentiri possis, & ob id admones, vt diligenter Mesuem inspiciam, nil aliud nunc replicandæ operæ precium mihi videtur, nisi vt tu epistolam illam meam attentius relegas, & mea argumenta accuratius inspicias. Quod si præstiteris & potius veritati indagandæ, quam mordicus opinioni tuæ retinendæ animum & mentem applicueris, multo antea Mesuem me diligenter legisse, accurateque inspexisse facile intelliges. Hoc tantum de Secacul addam, quod cum scribat Auicenna libro quinto Secacul, esse radices peregrinas Zingiberi similes, quæ ex India aduehuntur, id satis superque affirmare crediderim, eos prorsus hallucinari, qui putant Secacul eam esse plantam quæ Fuchsio Siser designat. Atqui si hæc non sufficiant, non video sane, quo pacto tecum de his vlterius agam, præsertim, vbi neglectis argumentis nostris, quibus te respondere sperabam, nil aliud mecum agis, quam quod iterum ad Mesuem relegendum hortaris. Quem cum antea satis viderim legerimq;, parcas obsecro, si in hoc tantum nunc tibi morem non geram. Vale.

Sagittæ illiniuntur albi Veratri succo & ita venenatæ fiunt.

Cotonea mala antidotum ad venenatas sagittas.

Elleboro nigro sanatur quadrupedia pestilentia laborantia.

Secacul radix peregrina.

VDALRICVS LEONORVS MEdicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Quæritur an Syrupi aluum deiicientes recte, secureq; dari possint pluribus continuis diebus, in diuturnis præsertim morbis.

Etsi sciā, Excellentissime Matthiole, te semper multis & grauibus tū in curandis ægris, tū in rei etiā medicæ (quā certe his temporibus egregie & fideliter illustrare & excolere iuuas) publicis ac vtilissimis occupari laboribus, de tua tamen in me humanitate & beneuolentia tantam spem concepi, vt certo mihi persuaserim, quod si te his vtilissimis lucubrationibus intentum, aliquantisper ab iisdem abstrahere videbor, amanter saltem sis laturus hanc morulam, præsertim vero cum non tam proprii commodi, quam veritatis & publicæ vtilitatis coram te promouendæ gratia, rei ipsius dignitas, ad te vt scribam, me compulerit. Sunt sane quidam medici, qui cum cæteris doctiores videri volunt, semper quiddam peculiare, quo ab aliis differant, habent, & si quid ab aliis ex ratione etiam factum conspexerint, id tamen vt soli sapere putentur, improbare non verentur, atque vt suam fuco quodam obuelent malitiam, vbi diutius rationem & experientiam oppugnare se posse minime fidunt, ad autoritates tandem Hippocratis & Galeni confugiunt, quas pro suis firmandis opinionibus sat astute, at parum apte adducere solent. nam adductæ vel nihil ex eorum re faciunt, vel si quid tamen facere videntur, vbi diligentius inspectæ fuerint, pariter nihil pro defendendis eorum ineptiis rationi & experientiæ contrariis, pugnare deprehenduntur. Sed ego tales homines nouitatis potius ostentandæ, quam veritatis tuendæ studio, vulgo placere volentes, multum sibi sapere concedo, parum aliis arbitror. Ex horum autem cœtu etiam esse puto hos nostros aduersarios, qui vsum frequentiorem Syruporū aluum deiicientium, humanæ saluti nocentissimū clamitant, ac propterea omnibus modis extirpandum suadent: atq; vt noui quid (prout solent) adferre videantur, nouū commentum veteribus inusitatum atq; cōtra eorum statuta receptū esse dicunt, adducentes & hoc Hippocratis: Concocta medicari atq; mouere non cruda. Nobis vero ipsius rei experiētia diuersum testatur. Videmus enim quā plurimos in Germania Medicos, his syrupis summa cū laude & ægrotantiū cōmodo vti, ipsi quoq; quotidie eorū experimur virtutē, vt quanto minus eos nocere dicere possumus, tanto magis, vt nulla alia medicamēta in diuturnis præsertim morbis cōferre, profiteri cogamur, necesse est. Et quāuis nos illorū parū moueant vani strepitus, tamen ne reliqui etiā à tam salubriū medicamentorū vsu istorum deterreantur clamoribus, negotiū hoc tā vtile, tam necessariū, tuū desiderat patrocinīū, in quod vt illud suscipias perquam rogo ac intercedo. Quod si

feceris magna voluptate nos afficies & opinionem nostram confirmabis, & praemunies, illos vero non mediocriter confundes & de manifesta pertinacia coargues, si in syrupis tua publice eo abundius hac de re aperueris sententiam, nempe, An recte commodeque dari possint in morbis, praesertimque diuturnis, Syrupi aluum deiicientes pluribus continuis diebus, vt quam plurimi in Germania faciunt Medici, faelici admodum (vt ipsi dicunt & nos experimur) successu. Quin & an hoc fieri possit, praeter celebratissimum Hippocratis & Galeni institutum, qui Concocta medicari, & non mouere cruda praecipiunt. Quod si feceris, additis aliquot eiusmodi Syruporum formulis (sicut non dubito) non solum a nobis, sed a posteritate quoq; vt in aliis pluribus, ita etiam in hoc magnam mereberis laudem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Vlrico Leonoro medico, S. P. D.

Probatur dari posse Syrupos aluum deiicientes pluribus continuis diebus in morbis diuturnis, nec esse praeter Hippocratis, & Galeni institutum.

Quęstio an syrupi aluum citantes frequenter dari possint in morbis.

DEficiunt propemodũ ingrauescente iam aetate caloris innati flammae, quae ad studia ante hac animum incendebant. Quamobrem ne mireris, si tuis literis tam diu non responderim. Quaeris à me an commode recteq; dari possint in morbis, praesertimq; diuturnis, Syrupi aluũ deiicientes plurib. cõtinuis diebus, vt plurimi in Germania faciũt Medici, faelici admodũ (vt illi dicunt) successu. Quinetiam petis an hoc fieri possit, praeter Hippocratis & Galeni institutum, qui concocta medicari praecipiunt, & mouere non cruda. Quaestio sane non vulgaris haec est, & quae mihi negotii non parum facessit, tum quod de his differere absq; labore nequeam, tum etiam quod non desint Medicae facultatis periti, quorum nonnulli Hippocratem sequuti, hosce Syrupos non solum dari prohibent, sed maledictis & execrationibus detestentur: alii vero contra experimento & rationibus quibusdam nixi, eos caeteris fere praeferunt medicamentis & secure recteque dari posse contendunt. Namque si hos vel dari prohibeam, vel praecipiam, non deerunt qui nostram improbabunt sententiam, & mihi fortasse laborem facient. Verum tametsi mihi laborem & periculum subeundum esse sciam, constitui tamen potius ea in re tibi gratificari, quam laborem subterfugere & aduersariorum morsus pertimescere. Existimo enim plures fore, qui nostram sententiam sint comprobaturi, quam qui eam conuellere conabuntur. Erunt etiam alii opinionem nostram sequuti, qui non solum eam pro virili defendent, sed etiam amolorum petulantiam compescent. Vt autem, quod de re hac sentiam tibi explicare incipiam, in primis distinguendum est, de quo Syruporum genere nobis intelligendum sit, an scilicet de his, qui clementioribus parantur aluum deiicientibus medicamentis, cuiusmodi sunt Casia, Manna, Rhabarbarum, Rosarum dilutum numerosis macerationibus paratum, aut Syrupus ex eo confectus, aut ipse purus rosarum succus, Fumaria, Mercurialis, Epithymum, Myrobalana, Sena, Polypodium, & huiusce classis alia: vel de his, quae Scammonium, vel Turpetum, vel Pytiusam, vel agrestis Cucumeris succum, vel Elleborum, vel alia similia, quae electiue (vt aiunt) purgant, & proprie φάρμακα a deleteria eorum vi appellauit Graecorum antiquitas, excipiunt. Si itaque de his, qui tantum clementissimis illis parantur simplicibus, intelligamus, haud dubie affirmabo, facile, & recte dari posse hos in diuturnis morbis, pluribus continuis diebus: nec esse id praeter Hippocratis & Galeni institutum. Alios vero minime. Quandoquidem si recte Hippocratis verba expendantur, quae sic habent, πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν, μὴ ὠμά, facile sane deprehendet quispiam, non aliud per φαρμακεύειν velle illum, quam non debere cum Pharmacis, id est, cum electiue purgantibus medicamentis immatura expelli, quod eiusmodi pharmaca, vbi humores incoctos repererint, eos non deiiciant sed sanguinem inficiant colliquentq;, ac perniciosa sint. Eiusmodi enim medicamenta hisce de causis dari vetant Hippocrates & Galenus, non autem quae clementiora sunt, nec electiue, nec fortiter purgant, nec vllo praeterea modo sanguinem colliquare, vel inficere possunt: horum perpauca ipsis cognita fuere. Namque Caßiam nigram, Rhabarbarum, Myrobalana, Senam, nec ipse Hippocrates, nec Galenus nouit vnquam. De Manna tamen meminit is libro tertio, de aliment. facultatibus, de melle scribens. Item de Rosis libro octauo, de simplicium medicamentorum viribus, sed vtriusque medicamenti deiectoriam facultatem ignorauit. Id quod posthac multa cum diligentia explorarunt Mauritani, qui recte sane clementiora haec medicamenta Benedicta vocauere, quod nihil in eis repererint, quo sumentium corpora vllo afficerentur incommodo. Quamobrem in morborum etiam acutorum principiis, magna cum vtilitate haec propinãtur a medicis. Siquidem si negligantur humores in ventriculo ac locis illi propinquis existentes, trahuntur posthac per vniuersum corpus in venas, non sine aegrotantiũ discrimine. Ideoque haud recte, mea quidem sententia, hactenus contendere quidam, nulla facta medicamentorum distinctione, dari nõ debere deiectoria medicamenta in morborum principiis, qui si sciuissent, de quibus intellexerit Hippocrates, & quid illi proprie designet φαρμακεύειν, à clementioribus abstinere Medicos non prohibuissent. Atqui nolim ob hoc fortasse putes, me affirmare velle, Syrupos aluum citantes in aegritudinum principio aßidue diebus pluribus dari posse. Quandoquidem, quae in ventriculo locisque circumstantibus sunt excrementa, tot non indigent euacuationibus. Sed cum in principio ea omnia medicamenta, quibus iidem Syrupi conflantur, tuto dari poßint, longe tutius dantur vbi iam materia concoquitur, nec prorsus fuerit matura. Nec putes velim meum hoc esse institutum, sed Galeni. Quippe qui lib. 13. de Met. cap. 15. de iocinoris phlegmone agens, iam vbi coctio aliqua fieri incipiat, vacuare non docet aßiduis medicamentis aluum deiicientibus, his verbis. Procedente autem tempore, vbi phlegmon iam concoquitur, etiam valentioribus vrinam mouentibus medicamentis in cibis vti licet, nempe Asaro & Celtica nardo, & Phu quod nominant, & Petroselino &

Medicamenta clementia, quae dicantur.

Medicamenta quae electiue purgant.

NecMannae nec rosarum deiectoriam facultatem nouit Galenus.

Clemẽtia medicamenta cum vtilitate propinari in morborum principiis.

Galenum in iocinoris phlegmone quotidie dedisse medicamẽta aluum deiicientia.

Smyrnio

Smyrnio & Meo, ſicut etiam per ventrem vacuare, ſi iocinoris canum afficitur, Cnico cibis admiſto, & vrtica, & Mercuriali, & Epithymo, & Polypodio, & omnibus præterea quæ modice aluum deiiciunt, magiſque in remiſſionibus, tum his ipſis audacius, quam ante, vtendum: tum vero quæ his ſunt valentiora, partim in Ptiſana incoctis, partim tuſis & in molliſſimum puluerem redactis. Exhibenda vero & hæc ſunt, vel ex Ptiſana, vel ex aqua. Ego namq; etiam Polypodij aliquid in Ptiſana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Hæc ille.

Nigrum veratrum & Polypodium in Ptiſana quotidie propinat Galenus.

Quibus palam eſt à Galeni dogmate haudquaquam deuiare Medicos, qui, vbi in morbis ſigna concoctionis apparent, clementia medicamenta continuis quibuſdam diebus in Syrupis exhibent, non ſolum in diuturnioribus, ſed in aliis etiam morbis. Conſtat præterea ex hiſce Galeni verbis non modo perquam recte dari poſſe in Syrupis clementiora hæc medicamenta, ſed etiam vbi morbi intenſio remittitur, id eſt, vbi adhuc magis concoquatur materia, etiam valentiora, vt Elleborus Ptiſanæ incoctus.

Quid agant electiue purgantia cum clementioribus admiſta.

Quo fit vt nihil ſit quod prohibeat, quominus poſſimus etiam nos huiuſcemodi medicamenta ſuo tempore propinare, & præſertim clementioribus admiſta, quod hæc præter id quod aluum deiiciunt, propria ſua facultate manifeſtis ſubinde qualitatibus exuperantes humores præparant, quum fere omnia partim attenuent, partim incidant, partim aperiant, partim abſtergant, quarum facultatum auxilio coctum crudo admiſtum facile ſeparatur & expellitur, deinde propria horum medicamentorum virtute. Seruari hanc medendi normam paſſim ab omnibus in vniuerſum Medicis, tam qui probant, quam qui improbant, in contumacibus febribus, animaduerto. Siquidē vbi datis prius Syrupis ad coctionē facientibus, ac exoluente ſubinde pharmaco, febris non remiſerit, ad alios ſtatim properant, quorū vis humorum præparationi peridonea habeatur. Sed id plerunq; cum Rhabarbaro expediūt, modo Syrupos propinantes, qui Rhabarbarum exceperunt, modo in iiſdem Rhabarbarū macerantes tenui linteolo exceptum & pluribus aſſiduis diebus propinantes.

Medicos omnes in diuturnis febribus vti in Syrupis Rhabarbaro.

Cæterum perquam fœliciſſime etiam dantur hoc modo aluū citantes Syrupi in frigidis admodum & pituitoſis affectibus, quin etiam in iis qui ex aduſtis proueniunt humoribus, quorū concoctio vel tarde admodū, vel fortaſſe nunquam ſit futura, ideoq; Auicenna Epilepticis quotidie bis Hieram Hermetis propinari præcipit. Quinetiā Dioſcorides anno toto quotidie Bryoniæ radicem drachmæ pondere Comitialibus, attonitis & vertiginoſis propinandam ſuadet.

Dioſcorides ānō toto vitis albæ radicem epilepticis propinandam ſuadet.

Ideoq; ſi fortiora & electiue purgantia medicamenta in hiſce morbis non ſine auxilio priores dedere Medici continuis diebus, quid prohibebit ergo, quo minus nos in ſimilibus morbis ſecurius clementioribus vtamur? ac etiam quandoque, vbi neceſſitas adſit electiue purgantibus, vt Galenus cum Elleboro faciebat? Nihil ſane, niſi potius quorundam opinionibus, quam rationibus & experientiæ addicti eſſe velimus. Eadem etiam conuenire (vt diximus) in aduſtis morbis nihil mihi verendum eſt, cum Galenus libro ſecundo ad Glauconem, Cancrum, purgantibus medicamentis, ex quibus ſanitas ſequitur, prompte ſuccumbere ſcribit, & id tam diu faciendum præcipiat, donec ſanitas priſtinæ partis ſubſequatur. Id quod etiam repetiit libr. 14. Methodi, cap. 9. his verbis, Communis igitur curatio eſt, vt humorem vnde vitium eſt, natum illico vacues ſimili vacuationis genere ei, quæ in aliis tumoribus ſupra eſt comprahenſa, mox prohibere potiſſimum ſi fieri poteſt, ne de cætero eiuſmodi ſuccus in venis colligatur. Sin id fieri nequit, ſaltem cum omnino ex interuallis vacuare & ſimul particulam firmare, ne quid humorum redundantiæ ad eam confluat.

Cancrū frequentibus medicamētis purgantibus curat Galenus.

Quibus palam eſt nihil ſane obſtare, vbi in diuturnis & contumacibus affectibus vitiati humores continue affluant, quin ij medicamentis aluum deiicientibus frequenter vacuentur, hac tamen conditione (vt Galenus inquit) vt ea iis miſceantur, quæ læſis languentibuſque particulis robur conferre valeant. Cuiuſmodi ſunt Myrobalanorum omne genus, Rhabarbarum, Roſarum ſuccus, ac etiam acidi dactyli, quos Tamarindos vocant officinæ. Siquidem vbi frequentioribus euacuationibus aliquid non accederet, quod robur affectis particulis adderet, nihil profecto noxius eſſet, quā frequenter euacuare. Atqui quum omnibus palam ſit, quod in pituitoſis morbis maxime conferat extenuatio, hac etiam ratione hi Syrupi conuenient, vbi in diuturnis affectibus pituitæ plurimum redundet. Quippe non ſolum iidē morbi materiam paulatim partim præparabunt, partim educent, eo quo prædiximus modo, ſed peculiariter etiam extenuabunt.

Syruporum purgantium vtilitas.

Quod autem hæc aluum ducentia medicamenta aſſidue ſumpta corpora noſtra extenuent, manifeſte palam facit Galenus lib. 6. cap. 8. de ſanitate tuenda, vbi obeſos extenuare docet, his verbis. In his, qui immodice ſunt obeſi, minuenda digeſtio eſt, augenda vero corporis exhalatio. Porro minuetur digeſtio aſſidua ventris deiectione, nēpe aſſuefacientibus nobis nutrimenti inſtrumenta quæcunq; continent, ea ſtatim peſſum impellere. Corporis autem exhalatio augebitur, celeri exercitatione. De quo autem medicamentorum genere hic intellexerit Galenus, de his intelligam ego, de quibus meminit is libr. 3. Methodi in Iocinoris inflammatione, nempe de Mercuriali, Cnico, Filicula, Epithymo, Polypodio, & huiuſce claſſis aliis. Id quod apertiſſime declarauit Auicenna, Fen ſeptima, quarto capite, de corporis obeſitate, ſic inquiens. Et medicinæ lenientes naturam, valde iis conferunt. Extenuant enim corpora quoniā conuertunt cibum à venis, & ideo quando adminiſtrantur, multoties fit virtus attractiua pigra, & conſueſcunt venæ euacuari ab eo, quod vadit ad eas apud quemlibet motum humorum ad inteſtina, & quando ſunt medicinæ lenientes naturam, ſubtiliantes & diureticæ, non peruenit ad venas res magna ex nutrimento. Hæc ille.

Obeſorū corpora aſſiduis purgātibus medicamētis extenuare docet Galenus.

Quibus facile patet hallucinari eos, qui in morbi Gallici curatione eos redarguunt, qui ligni Guaiaci decocto medicamenta hæc deiicientia aſſidue addunt, cū nihil magis in hoc morbo conueniat, quam extenuatio exiccatiove, quam perpetuo molimur cum Guaiaci decocto. Nec valet eorum argumentum, quod vbi aluum ducentia illa eidem decocto admiſceantur, illico deperdatur decocti ipſius propria facultas, qua ſanari morbum Gallicum fatemur, quum facultas hæc ſuperari non poſſit, niſi alia fortaſſe alterius medicamenti propria facultate, quæ illi fuerit contraria. Nam ſicut manifeſtæ ligni illius qualitates calidæ & ſiccæ minime impediunt, in iocinore calida & ſicca temperie affecto, vt in morbo Gallico ſemper euenire non ambigimus, quo minus vis illa occulta iecur ad ſuam temperiem naturalem reſtituat, ita nec ducentia aluum medicamenta id efficere valent, imo potius decocti ipſius vires augent, quod materiā cōtinue minuant & exiccationem augeant, adeo vt non opus ſit tam tenui victus ratione vti ægrotantes.

Argumenta contra eos qui in cura morbi Gallici deiectoria medicamenta cum Guaiaci decocto miſceri prohibent.

His accedit multorū exemplū, qui cū nullo alio medicamēto, nec ſimplici Guaiaci decocto pluries ſumpto ſanari potuerunt, ipſo tamē deiectoriis medicamentis admixto, tandē ſanati ſunt. Atqui animaduertendū eſt, quod in frigidis ac diuturnis morbis, vbi humores præaſſati nō ſint, hi ſyrupi aluū mouentes propinari nō debēt, niſi prius aliqua facta fuerit concoctio crudorū humorū. Sed hæc cū valde calidis & tenuium partiū medicamentis facienda nō eſt, quod talium facultas concoquendi nō ſit, ſed præparandi, quæ iā concocta ſunt, vel cōcoqui cœperint.

Purgantiā medicamenta cum Guaiaci decocto magno dari auxilio.

Quid ſeruandū in propinandis ſyrupis aluū deiicientibus.

Quib⁹ cum medicamentis humorum crudorũ cõcoctio sit molienda.

cœperint. Nanq; si cruda adhuc existente materia, calidiora medicamenta propinentur, morbum proculdubio augebunt cruditates in venas pellentia. Non itaque cum his concoctionem moliri debemus, sed cum temperate calidis, vt Galenus docuit, in quarto de ratione victus, commento quadragesimo quarto. Hoc autem non solum fieri debet cum his, quæ intus in corpus sumuntur, sed etiam cum his, quæ exterius applicantur, nempe fomentis & inunctionibus ventriculo & hypochondriis adhibitis, vt idem Galenus docuit, quarto de sanitate tuenda. Qua in re maxime præstat Chamæmalinum oleum & Chamæmali florum decoctum. Namq; his auxiliis fouetur naturalis calor, adeo vt quiescentibus ob id humoribus commode concoctio fiat. Quippe quemadmodum quies temperatusq; calor ad hoc maxime faciunt, è contra agitatio, quæ à calidis valde medicamẽtis fit in humoribus, quietem impedit, & naturalem calorem accendit, quo postea fit, vt non concoquantur humores isti, sed potius putrescant. Vbi vero concocta fuerit materia, vel saltem concoqui cœperit, securius calidioribus vti possumus medicamentis ad eius præparationem conficiendam, vna cum exoluentibus aluum Syrupis, vt etiam antea dictum est. At vbi humores præassati fuerint, cum ii veram concoctionẽ pertransierint, quanquam vera concoctione tunc opus non est, oportet tamen nos innatum iuuare calorem, quo incoctos humores cum præassatis coniunctos concoquat, adeo vt semper nobis opus sit, aliquam prius moliri concoctionem, antequam ad hosce Syrupos veniamus. Possem quidem adhuc tibi plura de re hac in medium adferre, quinetiam ostendere, quod multi sint inter recentiores, vt Montanus ille clarissimus, qui huiuscemodi vtuntur Syrupis experientia docti, sed ne Mineruam docere videar, lubens ea omnia prætereo. Addam autem tantũ hoc, quod plurimum Medici debeamus Mauritanis, qui nobis hac tam salubria ostenderunt medicamenta, quibus tutius vti possumus, tam in diuturnis quam in acutis morbis, in quibus non nisi magno cum ægrotantium discrimine electiue deiicientia medicamẽta propinari possunt. Nunc autem reliquum est, vt pro tua facta petitione, hic tibi describam, quo pacto hosce Syrupos parare soleam, in pituitosis & atrabiliariis affectibus, quinetiam in morbi Gallici curatione. Quod & si sciam superuacaneum esse, quod non desint præclarissimi Medici qui ante me similes descripserunt Syrupos, ne tamẽ fortasse putares me hoc laboris velle subterfugere, hic habes, quo ego vtor in pituitosis & Melancholicis affectibus.

Qua ratione quoue tempore concocta præparari debeant.

Medicos omnes plurimum debere Mauritanis authoribus.

Syrupi primi ad pituitosos affectus parandi ratio.

Sumito itaq;, Adianti
Aspleni
Betonicæ
Agrimonii
Intubi
Cichorii — *Singulorum manipulum.*
Amaraci
Florum Stœchadis
Saluiæ
Rorismarini

Radicum, Fœniculi
Petroselini cõmunis,
Asparagi — *Sing. vnciam.*
Eryngii
Centaurii maioris

Polypodii contusi drachmas VI.

Seminum, Anisi
Fœniculi — *Singulorum sesquiunciam.*
Ammi
Coriandri

Agallochi drachmas II.

Santalorum, Flauorum
Alborum — *Sing. drach. III.*

Feruefacito hæc omnia seruato coctionis ordine, in aqua libris decem ad tertias, & subinde mũdo linteolo percolato. Sumito deinde, Foliorum Senæ orientalis libram.
Cinnamomi electissimi drachmas X.
Florum cordialium Sing. vnciam.

Excipito hæc omnia fictili vitreato vel stanneo vase angusti orificii, & affuso decocto præscripto feruenti, macerentur in calido loco, occluso vasis ore duobus diebus continuis. Demum colentur.
Sumito item huius diluti lib. III.
Diluti Rosati pluribus rosarũ macerationib. parati, vel succi rosarũ puri, vbi dilutũ nõ esset ad manus, li. II.
Sacchari libras III.
Coquito ad tertias, & tunc addito Rhabarbari selecti crassiuscule secti sescunciam. Turpeti optimi semunciam, & coquito vsq; ad Iulapii consistentiam. Demum sacculo lineo percolato, & vase mundo asseruato.

Syrupi secundi breuior parandi modus.

Atqui si compendium desideras, hoc aliud parari iubeto, minori tempore ac labore.
Sumito, Foliorum, Senæ orientalis vncias. IIII.
Absinthii Pontici manip. Semiss.

Adianti
Aspleni
Intubi
Cichorii
Melissophylli — *Singulorum manipulum.*
Betonicæ
Hyssopi
Agrimonii

Radicum, Fœniculi vnciam,

Petro

Petroselini
Apii
Asparagi } *Sing. drachmas VI.*
Polypodii
Eryngii

Glycyrrhizæ mundatæ drach. III.

Seminis. *Anisi*
Fœniculi } *Singulorum Semiuncium.*
Apii
Ammi

Cinnamomi selectißimi drachmas V.
Rhabarbari optimi drach. VI.
Turpeti genuini drach. III.
Agarici crudi præstantißimi semiunciam.

Coquito omnia in aqua quod sufficit, seruato legitimæ coctionis ordinem ad tertias, & deinde addito Sacchari albi quantum sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Præbeto quotidie diluculo uncias quatuor, aut quinque, pro morbi, ætatis, & uirium ratione.

Cæterũ ubi velis his uti medicamẽtis, in Melãchol. affectibus, Epithymum & radicũ nigri veratri cortices pro arbitrio addito. Quinetiã Myrobolana, Chebula, Empelica Nigra, cum in dilutis, tum etiam in decoctis. Syrupus in melãcholicis affectibus.

In morbi Gallici autem curatione ita parato. Syrupus Guaiaci decocto admiscendus.

Sumito *Fumariæ*
Adianti
Aspleni
Intubi
Agrimonii
Cichorii
Pulegii } *Singulorum manip.*
Betonicæ
Melissophylli

Florum *Lupulorum*
Stœchadis
Borraginis
Buglossi
Rosarum rubearum

Radicum, *Glycyrrhizæ*
Fœniculi
Borraginis } *Sing. unciam.*
Buglossi
Centaurii maioris

Polypodii uncias IIII.

Seminum *Anisorum*
Pæoniæ } *cuiusq; semiunciam*
Fœniculi

Corticum *Myrobalanorum*
Chebulorum } *Sing. drach. X.*
Emplicorum
Nigrorum

Radicum Ellebori nigri unciam.

Zedoariæ drachmam.
Santalorum Flauorum } *Sing. semiunciam,*
Alborum

Coquito omnia in aqua quod sufficit, seruata legitima coctionis norma, & deinde linteolo percolato.

Sumito deinde, *Foliorum Senæ orientalis libram*
Epithymi Cretici uncias IIII. }
Cinnamomi selectißimi minutim concisi unciam.

Excipito tria hæc fictili vel stanneo vase haud ampli oris, & deinde affundito decocti præscripti feruentis lib. VI. & concluso vasis ore ne quid expirare poßit in loco calido collocato, maceratoq; sic horis quinquaginta. Demum percolato.

Sumito post huiusce Diluti lib. IIII.
Diluti rosarum crebris macerationibus parati, vel succi rosarum puri vbi dilutum non sit ad manus, libras II.
Syrupi de pomis Sabor Regis libram.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, postea addito Rhabarbari in tenues particulas secti sescunciã. Et coquito deinde quousq; concipiat Iulapii consistentiã, postea colato & asseruato. Propinato mane binas uncias, & usq; ad tres, vbi adstrictior fuerit aluus, additis Guaiaci decocti unciis quaternis quinisue. Quiescat deinde affectus, nec sudet. Vesperi sumat decocti Guaiaci simplicis horis tribus ante cœnam uncias septem & sudet. Et post sudorem ebibat eiusdem decocti uncias quatuor, & post horam capiat cibum. Vbi autem cõpendiosius medicamentum parari cupias, ita rem expedito. Syrupus alius & pendiosior.

Sumito,

Sumito, *Decocti primi Guaiaci lib. VII.*
Foliorum Senæ orientalis lib. V.
Rhabarbari selecti unciam.
Epithymi drachmas X.
Polypodii semicontusi vncias V.
Radicum Borraginis, Buglossi, Glycyrrhizæ } *Sing. sescunciam.*
Seminis Anisi vnciam.
Ammi semiunciam.
Florum cordialium singulorum vnciam.
Santalorum Flauorum, Alborum } *cuiusque drac. III.*

Coquito simul omnia, seruato coctionis artificio ad tertias, deinde addito Sacchari quod sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Prabeto diiuculo senas vncias, nec affectum sudari sinito. Reliqua expedito vt in altero diximus.

Hæc boni consulas velim, mi Vlrice dilectissime. Interim si quid aliud habeo, quo tibi gratificari possim, velim intelligas, nihil mihi esse tam carum, quo minus illud tibi etiam impertiar libentissime. Vale. Pragæ.

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Hortatur Crato Matthiolum, ne ob maleuolorum insectationes à Republica iuuanda suis studiis se dimoueat.

BEneficam tuam naturam & publici commodi studiosissimum plurimam amaui: ac cum laboribus tuis sæpe suauissime perfruar, aliquoties mihi in animo fuit, tibi pro mea parte gratias agere, teq; si quo modo possem, in curriculo industriæ, in quo tibi maleuolentia atq; impudentissima maledicentia, impedimenta quædam obiiciuntur (etsi virtus tua confirmatione nostra non egere videatur) confirmare. Sed amoris atq; officii mei iter nescio quid impediuit, nec inepte mouendi partes, quæ sunt prudentiæ, mihi assumere volui. Cum autem intelligam, te singulari studio iterum in eo esse, vt Dioscorides illustrißimus ab ingenii tui præstantia & artificum manu conspiciatur, hac exigua quidem, sed grati atque beneuoli animi mei significatione tibi calcar addere visum fuit, ac si hoc pateris, rogare, ne λοιδορίας Borussi, aut aliorum insectationes a laudabili instituto te dimouere patiaris. Minime recta via laudem affectant, qui eam ex alterius ignominia petunt, & maledictum maledicto trudere, perinde est ac insaniam insaniendo depellere. Tuis laudibus, quas omnis posteritas exceptura est grate, tuæ famæ, Borussius ille conquisitis monstris vocabulorum ineptissime, parum apud bonos & virtutis rectique amantes nocuit. leues si commouit, suæ pessime consuluit. Vnica autem Socratica ratio respondendi conuenientissima videtur: Nihil respondere, & plagas ac si asinus calce te percussisset, æquo animo pati præsertim cũ vera proferre atq; tueri absque altercatione & dimicatione liceat. Sed nescio quomodo delabor ad id quod huic Epistolæ non erat propositum. Illud ostendere significatione aliqua, ac potius tibi confirmare tanquam Syngrapha volui, te (si quid hoc tua refert) à me non solum propter tua in rem Medicam præclarissima merita, valde amari, verumetiam propter exquisitam doctrinam & industriæ excellentiam singularem, tanti fieri, quanti ab eo potes, qui eximias ingenii tui dotes & virtutes intime nouit, candidissime æstimat & perspectissimas habet. Hunc meum animum si vlla re verius, atq; euidentius, quam literis probare potero, efficiam, vt id quod sum, me tui studiosissimum & amantißimum cognoscas. Nobilem & præstantem virum dominum Sauromannum, vt ex his meis literis, tanquam me, amanter complectaris, magnopere peto: Bene vale. Vuratislauiæ.

Contra Guilandinum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLus, Iohanni Cratoni. S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ. Detegitur quanta sit in historia plantarum Guilandini imperitia, & eius nonnullæ discerpuntur calumniæ.

NOn dixerim facile, mi Crato, quantum mihi placuerit tuum de Borusso illo impudentißimo iudicium, non certe quod gaudeam doctos viros inimicitias suscipere cum obtrectatoribus meis, sed quod illorum testimoniis, apud omnes inclarescat nefarie & prope dixerim scelerate istos mecum agere, dum maledicis & virulentis scriptis inuidiam mihi & laboribus meis facere nituntur. Id quod ita magno cum affectu, tamq; pertinace animo agunt, vt tanquam rabie correpti canes, sit illis ira aduersus innocentiã, perciti latratibus & morsu, aut sicut tu prudenter dixisti, etiam calcibus tanquam asini quidam me impetant. Atq; vtinam quanto strepitu spirituq; prouoluunt criminationum maledictorumq; suorum fœditatem, tam firmis argumentis, aut saltem probabilibus veritati patrocinari si non possent.

possent, niterentur saltem, æquiore certe animo acciperemus etiã ea, quæ contra nostrã sententiã afferrentur. Sapienter tu quidem & amicissime præcipis, ne patiar à Borussi, vel aliorumcunq; maledictis, ac insectationibus à meo me dimoueri instituto, verum ego ita vitam meam iampridem institui, vt nihil mihi magnopere metuendum existimarem, quod quidem a culpa absit. Quinetiam, id quoque in animum induxi meum, vt à iuuanda meis studiis posteritate, nullis calumniis, nullis latratibus me auertere sinam. Etenim si pulchrum est (vt aiunt) laudari à laudato viro, putarim quidem à perditissimis nebulonibus & impudentissimis Sycophantis laudari, prudentem virum neminem optare, quum id hominum genus laudare nesciat, nisi asinos sui similes. Imo vero ab iisdem si vituperetur studiosi, & de Republica bene meriti, maximo id illis semper esse honori existimaui, cum huiuscemodi insidiatorũ consilia, nihil aliud moliantur, quã virtutẽ opprimere, veritatemq; cõfundere, vitium vero (si tantum possent) extollere & mendaciũ fucatis sophismatibus vbicunq; alere, vt præ cæteris hisce illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Huius factionis principem locum obtinere hoc æuo Guilandinum, quem tu vna cum cæteris merito vituperas, neminem iam latere censeo, qui eius in me calumnias, criminationes, conuitia, maledictaque omni sane fœditatum genere illita, in libello illo, non ita pridem Pataui edito, perlegerunt, à quo iam omnes tam eius amici quam inimici, quibus veritas, ac humanitas cordi est, tanquam à fœtore intolerabili nares non aliter auertunt, quam ab horribili quacunque latrina. Quam autẽ, præter id quod malus est, etiam amens sit, palam facit infœlicissimi libelli vel titulus solus. Cum enim eum Apologiæ nomine inscribat, tanquam refutationem eorum, quæ à me contra eum in Epistola ad Celeberrimũ virum Gabrielem Faloppium de Bulbo, Castaneo, O loconitide, Mamyra & aliis nonnullis incognitis ei plantis dicta erant, instituisset, mox instituti sui oblitus nihil eorum affert, nec facit, quæ mendax inscriptio pollicebatur, sed se totum addicit conuitiis, nisi quod obiter mihi quædam errata, centũ circiter numero (vt ipse inquit) obiicit. Quod si ego contra vanum hunc hominem facere vellem, hoc est, & dicere & facere, quæ facile possem, tam angustam ei citra magnum meum negotium Europam redderem, vt vestigium in ea, quo pedem poneret, vix esset inuenturus. Sed melius est me temperare, vel iustissimæ iræ meæ. Iam vero quam leuibus armis, cõtra me pugnat, dum errores (vt ille ait) quosdam meos nudos, nulla addita ratione, nec etiam antiquorũ scriptorũ autoritate recẽset, ipse tu, mi Crato, ista considera si placet, & haud dubie insignem pessimi hominis vbiq; impudentiam, & rei plantariæ imperitiam deprahendes, quotiescunq; me erroris alicuius insimulat. I. Confundere me in primis duo medicamẽta scribit, Foliũ & malabathrum. Sed manifesti mendacii illum accusant studiosi omnes, qui mea in Dioscoridem commẽtaria perlegerunt, vbi Syriaci folii & Indici Malabathri, non confuse (vt ille mentiri non erubescit) sed aperte, & perquam distincte ex Plinio me mini. Siquidem alterum haberi dixeram in Syria nascens quadam ex arbore folio conuoluto, colore arido, ex quo oleum ad vnguenta exprimebatur, alterũ vero in India, in paludibus gigni, lentis palustris modo, Græcis Μαλάβατρον *appellatũ. II. Eadẽ præterea calumnia in Cassia, & Cinnamomo me falso insimulat, cũ tam aperte mentiri audeat, scripsisse Galenum Cinnamomũ transire in Cassiam, non autẽ Cassiam, vt ego verterã, trãsire in Cinamomũ. Sed tam procacis nebulonis calumniã, quam maxime detestantur Galeni ipsius verba lib. I. cap. II. de Antidotis, quæ sic habẽt.* Ἐπεὶ δὲ μεταπίπτειν εἶπον ἐκ χαλβάνης εἰς σαγαπηνὸν ὅσον ἂν ἀφρῶδες ἐν αὐτῷ συςὰν καὶ λευκὸν ἑτοίμως ἐν ὑγρῷ λύεται, προσθεῖναι μέν τοι χρὴ τῷ λόγῳ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μεταπτώσεως ἐκ τῆς ἀρίστης κασσίας εἰς κινάμωμον. ἐθεασάμην γὰρ ἤδη πολλάκις ὑψηλῆς καὶ εὐθαλοῦς κασσίας, ὡς εἰς θάμνου μέγεθος ἀνήκειν, ἀκρέμονάς τινας ἀκριβῶς ὁμοίως κινναμώμῳ κατά τε τὴν ὄψιν, καὶ τοῦ φλοιοῦ τὴν λεπτότητα, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ βεβαιότατα γνωρίσματα κινναμώμου διὰ τῆς γεύσεώς τε καὶ ὀσφρήσεως γινόμενα, *id est. Quandoquidẽ autem dixi transire ex Galbana in Sagapenũ, quicquid illius spumosum, cõsistens, albũq; facile in humorẽ dissoluitur, addendũ etiã hoc sermoni est, & maxime propter similitudinẽ permutationis ex optima Cassia in Cinamomũ. Nimirum vidi iam sæpius Cassiæ proceræ, quæq; ita fœliciter excreuisset, vt ad fruticis magnitudinẽ perueniret, germina exquisita, plane similitudine Cinamomi, tã quo ad aspectũ, quam corticis tenuitatẽ, aliasq; certissimas Cinamomi notas, quas tũ gustu tũ odoratu exploramus. Atqui longe etiã cumulatius cap. 14. eiusdẽ lib. idem recitauit Gal. sic inquiens.* ἔστι δὲ ἡ κασσία πλησίον τοῦ κινναμώμου τῷ γένει καὶ γὰρ καὶ γίνεταί ποτε κινάμωμον ἐκ μεταβολῆς αὐτῆς ὥστε ὅλον μὲν ὁρᾶσθαι τὸ οἷον δένδρον ἀκριβῆ κασσίαν ἀκρέμονας δέ τινας ἐν αὐτῷ κινναμώμῳ συνεχεῖς, τοῖς κλάδοις τῆς κασσίας εὑρίσκεσθαι· *id est, Cassia autem genere ad Cinamomum accedit. Etenim fit nonnunquam ex transmutatione illius Cinamomum, adeo vt conspiciatur quidem tota ipsa quasi arbor exquisita Caßia, germina autem quædam in ea Cinamomi continua ipsis Caßiæ ramis reperiantur. Hæc ille. Quæ quidem qui legunt, non sine indignatione & stomacho mendacißimi hominis temeritatem exibilant, ac execrantur, sibi certo persuadentes, diutius hunc apud Aristophanẽ, mimum, histrionẽ, parasitumq; professum, quam apud Dioscoridẽ & Galenum in plãtaria præsertim facultate versatũ. III. Cæterũ quam etiam à Poetis explodenda veniat noui huiusce interpretis sententia in censendo Viburno, qui tam elato supercilio Viburnum clamat, non plantæ alicuius singularis esse nomen, sed cuiuscunq; in vniuersum virgulti fruticisue proprium, ii facile iudicabunt, qui rerum Epithetis examinandis diutius insudarunt. Inquit enim Vergilius. Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi. Sed cum frutices, virgultaq; prope innumera habeantur, spinosa, rigida, obductisq; duritie ramis, nec vlla in parte obsequiosis, huiusce fabulatoris insolentia omnibus palam fit, qui nulli lentori obnoxii sed veritati tuendæ addicti, rigidiori vultu hasce intuentur ineptias. Quibus præ cæteris refragatur Ruellius, qui in re plantaria examinanda, indagandaq; inter recentiores facile primas tenet, quemadmodum multiplici lectione, Latini & Græci sermonis peritia, quã plurimos antecellit. Is enim cõtra nugatoris huiusce fabellas, eã ipsam plantam Viburnum putat, cuius nos imaginẽ appingi curauimus. Non solum quod flexilis, ac lenta valde omnibus suis partibus habeatur, sed etiã quod in Gallia hactenus propriũ retineat nomen. Siquidem Galli arbusculam hanc, vna tantũ detrita litera, suo idiomate Viurna vocant. IIII. Atqui an Armenius bolus (de Orientali & selectissimo loquor) quo paßim vtuntur Medici, terra sit Sinopica, non sine reprehensione respondebit Agricola præcellens foßilium indagator, quippe qui tametsi hæc olim à Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, importabatur, nihilo secius haberi alibi etiam inquit: in aurariis, argentariis, ærariis ferrariisq; metallis, in quibus in Ilua (vt alias diximus) Tyrrheni pelagi Insula, huiusce rubricæ plurimũ inuenitur. Est enim hæc (vt Dioscorides inquit:) grauis, densa, ad iocinoris imaginem vergens, non autem (vt selectißimus Armenius bolus) leuis, & butyri instar pinguis. Vtimur & nos nostra Sinope, quam vilẽ, rudemq; bolũ Seplasiæ appellant, ad san-*

Laudatur Cratonis consilium.

Nebulonum Sycophantarumq; munus.

Guilandini apologia.

Guilandini obiectio in folio & Malabathro explosa.

Calũnia in Cassia & Cinamomo confutata.

Cassiam transmutari in Cinamomum, non contra, contra Guilandini inscitiam.

Guilandini sententia in Viburno improbata.

Calumnia in Armenio Bolo cõfutata, non esse Sinopicam terram.

Zedoariam vulgarem non esse Costum.

sanguinis profluuium, quemadmodum & Galenus vsus est, vbi Lemnia terra non erat ad manus. Quæ in re non obscuras sane vires retinet. Zedoariam præterea legitimum esse costum, vt impudens somniauit Guilandinus negabunt proculdubio Dioscorides & Galenus. Ille quidem quod Helenii radicibus, quæ vegeta magnaq; sunt, Costum adulterari scribat, hic vero quod pluribus in locis asserat Costum ex discussoria & adstringente constare facultate, & adeo eximii fragrantisq; esse odoris, vt non minus ad vnguenta odoratiora paranda eius apud antiquos inualuerit vsus, quã malabathri, amomi, casiæ atq; myrrhæ. quibus tamen tũ notis tũ facultatibus Zedoaria prorsus destituitur, cum potius grauiter, quam suauiter oleat. Adde quod Costo Galenus leuiculam plane amaritudinem & validam tribuit acredinem. Sed hæc in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remissior gustu facile deprehendatur.

Saliuncam non esse Nardũ Celticam.

VI. Saliuncam quoque non esse Celticam Nardum manifesto indicat Plinius libr. 21. quippe qui vno & eodem capite, de vtraque speciatim egit, tanquam de plantis inter se differentibus. Nec præter id, ea tantum iis dissident notis apud antiquos autores, sed etiam natali solo & viribus.

Dictamnum album non esse Tragium.

VII. Nec minus in censendo albo Dictamno, quod Dioscoridis Tragium facit, hallucinatus deprehenditur sordidus hic Matthiolomastix, cum Tragium Dioscoridi sit semine, folio, ramis, singulis Lentisco minoribus, Dictamni vero huiusce folia, triplo Lentisci foliis maiora habeantur. Adde quod è Tragio lachryma distillet, quæ illita spicula è vulneribus eiiciat. Id quod in alba Dictamno nusquam hactenus visum est.

Cneoron non esse Thymælæã neq; Chamælæã. Cneoron Theophrasti à Cneoro Dioscoridis & Galeni differt.

VIII. Cneorum quod videat inter adulterinas Thymelææ nonenclaturas habere Dioscoridem, quodque habeat Galenus libro nono, capit. tertio de compositione medicamentorum ex Archigene καὶ κνέωρον ὃν ἔνιοι Χαμαιλαίαν καλοῦσι: quinetiam quod scribat Plinius libr. 23. capit. 21. Thymelæam aliquibus Cnestrũ, aliquibus Cneoron vocari, id quod me adnotasse ignorabat, non sine ingenti latratu barbarus ille Canis me adoritur. Verumenimuero, si tantum rei herbariæ peritiæ, quantum maledicentiæ haberet, facile quidem nouisset vtrumque Theophrasti Cneoron, à Dioscoridis & Galeni Cneoro pluribus differre notis, quinetiam à Cneoro, de quo hoc loco meminit Plinius. Theophrasto duo Cneori genera descripta reperio. Album quidem odoratum & nigrum inodorum. Atqui vtrunq; radice nititur grandi alteque descendente, floretq; post æquinoctium autumni, & multo denique tempore floret, humiq; se spargit. Thymelæa vero Chamelææve ambæ graueolentes sunt: grandi altaq; radice haudquaquã nituntur, nec florent, nisi Vere inchoante, nec humi procũbunt. Adde quod nigro Cneoro folia Tamaricis reddidit Theophrastus. Sed eiusmodi folia, nec Chamelææ, nec Thymeleæ insunt.

Cneorum Cassiam ab Igino appellari.

De hoc albo Cneori genere meminit Plin. libr. 21. cap. 9 inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Cassiam appellari Igino scribit, quem postea sequutus est Gaza. De altero vero Cneoro, de quo Dioscorides & Galen. scripserunt, in quo Gnidiũ granũ nasci ait, meminit is loco superius citato. Scribit de Gnidio grano Theophrast. statim simul ac de pipere egit, non autem, vbi tam diligenter Cneori historiam describit lib. 6. cap. 2. de plantarũ historia, vtpote, qui Gnidium granũ non ignorabat Cneori non esse fructum. Plura autẽ reperio plantarum similia nomina, quæ tamen varias denotant plantas. Telephiũ planta per se est, ita proprie appellata, verũ & semperuiuum tertiũ ipsi quoq; Dioscoridi Telephium appellatur. Helxine, Parthenium idem appellat Dioscorides, Asarum Baccarem, & Asplenũ Hemionium, cum tamen Partheniũ, Baccharis, Hemioniũ aliæ per se sint plantæ. Hæc qui ignorant, & de his ratiocinari volunt, nil mirum si à peritis derideantur.

Guilãdini ignorantia in censendo Ben rubro.

IX. Imaginem quam pro Limonio appinximus genuinum Ben rubrum Mauritanorum vna cum vulgo esse pronuntiat, cum tamen nullis notis Ben ipsum referat. Ferã tamen patienter quæ hac in censura, de syluestri beta contra me affert quod eadem de re, longe magis laceret Galenũ, vt Pliniũ seruet, qui aliorum fidem sequutus, in quampluribus deceptus est.

Galenus à Guilandini impugnatione defenditur.

Is enim Limonium syluestrẽ Betã esse ait. Quo fit, vt non Galen. neq; Matthiolus, qui de Limonio satis superq; scripserunt, male herbariis (vt ille inquit asinus) Betam syluestrem subtrahere cupiant sed Plin. & Guilandinus, id facere nitantur.

Sabinam Bacciferam reperiri.

X. Bacciferã Sabinã si nusquam vidit, tam summus plantarũ indagator, cur Fuchsiũ & Matthiolũ reprehẽdit? Matthiolum scio ego è Baccifero ramo suã appinxisse Sabinã, nec vereor quinetiã Fuchsius suã quoq; ex viua planta delineari curauerit. Sed huiusce tã seueri Rhizotomi censurã inanẽ infirmãq; pronuntiant Auicenna, ac etiã Serapio, qui de Sabinæ baccis apertissime meminere & in medicũ vsum vertere.

Guilandini calumnia in Cedro explosa.

XI Porro iã ad stuporẽ vsq; huiusce calũniatoris insolẽtiam, infidelitatemq; demiror, quod mentiri non erubescat, scripsisse me Cedrum magnã bacciferã esse arborem. Hominis tã procacis mendaciũ deprehendunt, qui mea legerunt in Dioscoridem cõmentaria.

Veratrum albũ non esse consiliginem.

XII. Quid dicã etiã de huiusce blateronis in consiligine cẽsura, vbi mentiri iã temere audet? Inquit enim, quinimo, etiã affirmat, Plinio, Columellæ, Vegetio, Absyrtoq; Veratrũ albũ Consiliginẽ vocari, cũ tamen horũ nemo id vllibi scribat. Cõsiliginis radicẽ inquit Plin. deploratis in Phtisi præstantiss. esse medicamentũ, sed bibi debere ex aqua, haberiq; assidue sub lingua. Vbi autẽ legerit nouus hic Æsculapius albo Veratro curari posse Phtisicos, subdiq; id Glycyrrhizæ vice sub lingua, recitet is inter cætera quæ refert, deliramenta.

Herbam Belladonnam non esse Mandragorã. Calumnia in sõnifico Solano exclusa.

Lætetur futura posteritas tantum se medicum habitura, qui hac consiligine tabidos ab inferis reuocet ad vitam. XIII. Solanum maius, Italis herba Belladonnæ vocatum, Mandragoram esse Theophrasti contendit, vnica tantũ racemorũ nota, cum tamen, nec foliorũ, neq; florũ, nec cauliũ, nec radicis vsquã meminerit Theophrastus. Non enim planta ex racemis tantũ, vt ex auribus Asini cognosci possunt, sed aliis pluribus notis. XIIII. Somnificũ à Luca Ghino acerrimo simpliciũ indagatore Pisis mihi trãsmissum est sine floribus, crocatis baccis folliculo obtectis frequentibus caulibus foliis plenis, malo cotoneo æmulis, & (vt Theophrast. inquit) pilosis, & in ima parte latioribus radice subalba, vt in sicca plãta idem assignat Theophrastus, & vt Ghinus asserebat, saxosis locis & maritimis nascens. Has itaq; si perpendamus notas, vanã acerrimi sophistæ censurã facile è suis deiiciemus præsidiis.

Rotundum piper non esse Cubebam.

XV. Rotundũ piper Indicus iã negotiator factus, Theophrasto Cubebã esse statuit. Sed videat diligentius oportet inuertatq; piperis aceruos si ad mentẽ reuocari cupit. Ibi enim innumeras reperiet rotundi piperis baccas subrubro adhuc putamine obductas, minime rugosas erui æmulas, tegmine, carneque constantes (vt idem inquit Theophrastus) sicut laurina bacca. Cubeba enim suum intra putamen non carnem sed nucleum includit qui longe magis amarorem, quam vllam resipit acredinem. Maiori sane iniuria affici non poterat Theophrastus, quam illi genuinum rotundum subtrahere piper, ac si tam notum aroma illi fuisset ignotum. XVI. Ad reliqua de Myrtidano & Myrrhidano, quod is rotundũ piper facit, apud Hippo. respondebit Galen. quẽ ille tam temere reprobat, libro de obscuris Hipp. vocibus.

Santala nostri vsus legitima.

XVII. Santala nostri vsus contra huiusce conuitiatoris opinione, Mauritanorũ esse Santala perpetuo crediderim, sed aberrasse eos in eorũ tẽperamẽto, vnà cũ cæteris doctiss. Medicis, nõ ambigo. Quæ de maro & amaraco scripserim qui legerũt in

meis

meis in Dioscoridem comentariis, merito hunc damnabunt calumniatorem, & omnium mendacissimum promulgabunt. XIX. Fabariam, quam tã temere Telephium non esse me putasse censet, si quis Telephii modo calidam abstersoriamque dixerit, hunc extremo laborare stupore, quis non asserat? Hanc si (vt in commentariis nostris diximus) Telephium facere volumus, dicamus necesse est, hisce facultatibus nostram carere Fabariam, ob cœli soliq; nostri temperiem, vt de Cyrenaico Aro scribit Galen. Sed Telephium Theocrito Nicandri Scholiasta vocari Scorpioidem nostram, nihil sane moror, quod plantis pro regionum more diuersissima sint nomina. Sat quidem mihi est hanc plantam Dioscoridis Scorpioidem adeo per omnia referre, vt nulla prorsus nota sit, quæ reclamet. XX. Cæterum quantum in censendis Dioscoridis nostri plantis valeat huiusce Pseudocrateuæ iudicium, quis non noscet in censendo Amello. Iam sæuientem illum in Vergilium video, virgis vna colligatis, ad eius compescendam inscitiam. Siquidem cum is florem, nõ herbam describat, ferula excipiendũ hunc esse putat, qui pro Amelli flore, vel Chelidonii minoris, vel Primulæ Veris folia, dubia & incerta sententia accipiendum censet. An quisquam, nisi stolidus amensve, non videt nullam caulium syluam ipsamq; ingẽtem (vt Vergilius idem scribit) è Chelidonio minori, aut altera illa planta extolli? Taceo saporis asperitatem, quæ in hisce plantis nulla reperitur, quinetiam florendi tempus prætereo, quod tantum Vere ipso inchoante floreat Primula veris ac pariter Chelidonium illud aduentantibus ad nos hirundinibus, Amellus vero autumni tempore, in tonsis à falce iam vallibus. Præter hæc cum florem, non herbam describat Vergilius, de foliolis illis sese in toto floris ambitu circũfundentibus scripsisse necesse est, nõ de herbæ cuiusuis foliis. Atqui sane demiror, quod etiã vt tertium Amellum in medium afferret, maiorem nõ attulerit Persicariã, quod huic longe euidentiora, quam illis allatis plantis nigra illa stigmata in foliis videantur, vt numerosiorem in Amello progeniem relinqueret. Cæterum cum te virum doctissimum esse intelligam, cui mihi non opus sit, hæc omnia explanare figmenta, cũq; iam ad nauseam vsq; de his alias disputauerim, plura hic Guilandini somnia nunc explanare non libuit, quinetiam ea potissimum causa, ne mea ingrauescentis iam ætatis momenta, quæ in posteritatis & Reipub. commodũ mihi conferenda sunt, in hisce confutandis inanitatibus conteram. Borussum hunc diuina esse indole facile intelligo, quod non sequi tantum naturam, sed ei præire, non illam explicare, sed nouã per seipsum condere velle videtur. Non dubito quin vbi ex India in Italiã redierit, modo interim elementa, tam sublimem nobis non rapiant naturæ indagatorẽ, aliam naturam in Europã sit allaturus, quæ inauditas plantarum animaliũq; transformationes nobis pariat. Verum si hac duce suos etiam inhumanissimos non transformabit mores, non deerũt Reipub. vindices, qui Cacodæmonẽ hunc ad inferos repellant. Nam & in Hetruria Fraxinũ nasci scimus, quæ non tantũ virium facultate, sed ligni etiã robore huiusce Borussiacæ viperæ venenũ coercere potest. Egregiũ vero excogitauit Symbolũ, quo ad suũ Oenopolium potantes alliceret. Quid enim stultius, quid insolentius, quid deniq; inconsultius, quam vnius tantum hominis causa vniuersam in se concitare regionẽ? Et quam regionem? Hetruriã nimirũ quæ euerti se imis à fundamentis optarit potius, quã publicas iniurias impunitas relinquere. Audio à fide dignis hunc maledicorum obtrectatorumq; Coryphæũ, sua è patria exulare publico montis Regii Academiæ decreto, quod seditiones nonnullas excitasset. Ideo mirum nobis esse non debet, si eo in Italiam reiecto ilico ibi plura corrumpi & male admodũ olere cœperit. Agasonem Romæ, & in Sicilia primũ (vt audio) egit, quod tanta fuerit illi penuria panis, vt aliunde sibi victũ comparare nequiuerit, quã ex allatis è montibus suo cum asino radicibus, cum quo, cum tã diu versatus sit, nulli mirũ videri debet, si asininos induerit mores. Facinorosum hominem nebuloni huic similẽ nunquam antea genuisse Borussiam facile intelligo ex illius gentis bonorum doctorũq; virorũ moribus, quibus cum & in Italia, & in Bohemia, ac etiam in Polonia non parua mihi intercessit consuetudo. Inter quos sunt Valerius Fidlerus, Matthias Stoius, ambo Borussiaci Principis Medici, Ioannes VVillebrochius apud Sereniss. Ferdinandum, Archiducem Austriæ, &c. collega meus, Robertus Finckius Sereniss. Reginæ Poloniæ Physicus, Bartholomæus Vuagnerus, qui in amplissima Repub. Dantiscana medicinam facit, & alii pleriq;, quos partim de facie, partim ex scriptis noui. Horum doctrinã, humanitatem, pietatẽ, fidem, modestiã, insignemq; animi candorẽ, nescio quibus verbis, prout merentur, extollere debeã. Quo fit, vt credam hoc monstro patria pulso, nihil ibi posthac facinoris, fœtorisve esse reliquum. Sed ignosce obsecro mi Crato, si doloris iustissimi vehementia longius prouectus, molestias omnes animi mei, in tuũ amicissimi mihi hominis sinũ ita confidenter effudi. Leniri enim mihi aliqua ex parte videtur dolor meus, cum est, cum quo quasi partiri eum, vel colloquio, vel per literas commode possum. Cæterum velim tibi persuadeas me, eam amicitiam, ad quam me tui primum libelli iam sæpius in vulgus editi, deinde etiam nuper scripta humanissime ad me epistola inuitauit, sancte quoad vixero culturum, & vbicunq; occasio aliqua se dederit tuæ famæ, & commodis tuis, omni studio seruiturum, Vale.

Fabariam non esse facultate Telephii.

Nicandri Scholiastæ Telephiũ quid.

Guilandini in Amello manifesta inscitia.

Fraxinum in Hetruria nasci ad coercendã Guilandini petulantiam.

Borussorum Doctorum laus.

THADDÆVS NEMICVS A HAGEK Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid sint baccæ piscatoriæ, quas Germanicæ officinæ vocant Cotulas Elephantinas.

TVus erga me amor, & beneuolẽtia cũ summa humanitate coniuncta, Doctissime Matthiole, facit, vt liberius de communibus nostris studiis, vel præsens, vel per literas, dum ita sors fert, tecum colloquar. Quare etsi nihil mihi possit accidere gratius, tamen quod tuo illi me amori nihil adhuc reddere potuerim præter parem beneuolentiam, & perpetuo memorem, pro tuis quam plurimis officiis erga me, voluntatẽ, aliquo animi angore afficior. Cui quidem, tum demũ aliquid adiumenti & leuationis adferre videor, quoties mihi in conspectum propono, Deum & naturam ideo sane te præclaris illis dotibus animi & fortunæ ornare voluisse, vt haberes & occasionẽ bene merendi de cæteris, & liceret etiã ex tuo abundanti & perenni doctrinæ fonte, vberrimã haurire cognitionẽ. Id quia & mihi iã sæpe contigit, hanc felicitatem mihi gratulor, & tibi mi Matthiole maximas ago gratias. Et quia nihil est quod vicissim nunc à me tibi præstari possit, te rogare non desinã, vt tantisper meũ in te redamando animũ & beneuolentiã parem

parē feras, donec maiorib. aliquando officiis tibi eundē declarauero. quod ad præsentes literas attinet, cur eas ad
te scribā, etsi coniectura adsequi potes, percontari me quidpiā ex te in doctrina simpl. (nam de his potissimū inter
nos colloquia, & sermones miscere solemus) tamen ne diutius te de,ineā, ordine rem exponā. Paucis ab hinc die-
bus, accessit quidam meam officinam Pharmacopœam, & petiit sibi vendi, nostro idiomate Gebulas, officinæ
Cotulas Elephantulas vocare consueuerunt. Et quoniam illas iam olim plene cognoscere desiderabam, hac re-
cordatione vetus illud desiderium noua quadam & ardenti cupidine usq; eo in me exarsit, vt non conquiescerē
animo, donec quidnam essent, ex te cognoscerem. Nam qui eas explicasset hactenus, quod sciam, vidi neminē.
Solus Fuchsius præclaræ eruditionis vir ab animali Elephante eas vocari putauit. Sed verisimilius fortasse est
grana alicuius plantæ esse, de quo quidem, quæ tua sit sententia, malo potius te dicentem audire, quam incertis
agitari opinionibus. Hactenus præterquam ad capiendos pisces, quod equidem sciam, nullius vsus erat in Me- 1
dicina. Solent autem eas miscere cum veteri caseo, melle & farina tritici. Inde formant globulos seu pilulas pisi
magnitudine, quas in flumen, vbi piscium concursus frequentior fieri consueuit, proiiciunt. Alii hac sequenti
compositione vtebantur, qua & ego dum essem adolescens delectabar, non quod tenerer studio capiendorum
piscium, quam quod vehementer admirarer artē & effectum. Sic autem habet prædicta pharmaci compositio.
Sumito Cotularum Elephantularum, Adipis agni, cuiusque semiunciam, casei antiqui sescunciam, & Cana-
bini seminis vnciam. His addito seminis Anethi, Hyosciami, cuiusque drachmas tres, farinæ tritici drachmas
duas, mellis drachmas sex, Caphuræ drachmam vnam. Hæc omnia in mortario in massam redigantur, & fi-
ant inde catapotia pisi magnitudine, quæ flumini placido iniecta (ne videlicet rapidius flumen pisces alio abri-
piat & deferat, vnde posthac tolli non possint) & à piscibus deuorata, paulula interiecta mora eos infatuant,
vt hinc inde nunc in flumine discursent, nunc moueantur in orbem, magna cum voluptate adolescentum. 2
Mox fatigati & iam fere exanimes, in summo fluminis natantes, reticulo piscatorio extrahuntur. Extra-
cti subito, vel exenterantur, vel in recentem aquam coniiciuntur, eiecta prius ex illorum ore pilula deuorata,
quæ plerunque adhuc in faucibus, ex ventriculo fortasse eorum reiecta, hærere solet. Plerique redeunt ad se,
& quasi reuiuiscunt, quod etiam quibusdam accidit, si forte paulo diutius, vel in flumine relinquantur, vel
vi fluminis in alium locum deferantur. Sed piscatoribus eiusmodi captura piscium odiosa est. Itaque qui
sic pisces capere desiderant, locum fluminis solitarium deligere solent, vbi nec à quoquam conspici, nec in eius-
modi captura deprehendi possint. Quod vero ex illo pharmaco sic infatuantur & extinguantur pisces, si natura
illarum rerum, quæ in commistionem veniunt, consideretur, omissis interim cotulis, non ægre deprehendi po-
test. Duo enim sunt summa & præcipua, quæ circa illam compositionem in considerationem veniunt, quo-
rum alterum est, quod delectat & allicit, alterum quod perniciem adfert. Quæ delectant sunt hæc tria, fari- 3
na tritici, mel & caseus: constat enim his plurimum pisces delectari: reliqua exitiosa sunt piscibus. Commiscen-
tur autem delectabilibus ne fraus deprehēdatur. Sic interfecturi muscas exhibemus Arsenicum melle mistum:
hinc prouerbium: Sub melle fel & venenum. Semen Cannabis & Anethi calida sunt & sicca, præcipue ve-
re Cannabis caput ferit. Ac colulas illas eiusdem esse facultatis, ac substantiæ calidæ & igneæ ipse gustus in-
dicat. Adeps seu Seuum sensus hebetat, & somnolentiam inducit. Camphora nimia frigiditate stupefacit, &
Hyosciamus peculiariter exitiosus est piscibus. Habet enim vim deleteriam & mentem maxime turbat. Itaq;
non mirum est, si pisces ex deuoratione talis pharmaci sic veluti inebrientur & pereant. Sed ego cesso vlterius
rationem compositionis excutere, quin potius, ea omnia, tuo diligentissimo examini, & acutissimo iudicio re-
linquo, & vt ad me de hoc toto negotio perscribas, vehementer rogo. Bene vale, & me vt facis, ama.. Pragæ.

Pharmacum ad capiēdos pisces.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, 4
Thaddæo Nemico, à Hagek Medico
S. P. D.

Respondetur quæstioni præcedenti, & declaratur cur piscatoriæ baccæ à Germanis Pharmacopœis Cotulæ Elephantinæ sunt appellatæ.

BOni consulas velim, quod petitioni hactenus tuæ non respondi. Nosti enim quot quantisq; sim
semper negotiis occupatus, quo fit, vt non dubitem, quin tuipse meam excusaueris tarditatem.
Amo te (ita Deus me amet) vehementer ob tuas in primis animi dotes, tum deinde ob multa
abs te in me collata officia, adeo vt voluntas, mihi nō desit tuæ in me voluntati pariter, ac æqua- 5
liter correspondendi, modo pro tua de me expectatione, id tam facile præstare possim. Equidem
tametsi in indaganda describendaq; simp. medic. historia consenuerim, tamen nihil vnquam de rebus dubiis
affirmare ausim. Ideoq; cum id perpetuo vitauerim, nescio sane quo pacto in re non solum dubia, sed peregrina,
& cuius historia hactenus nobis à nemine quod sciam, tradita est, aliquid certi veriq; afferre possim. Baccas,
quas pharmacopœorum vulgus, Cotulas Elephantinas appellat, notas satis habeo, quinetiam earum vires. Sed
à qua proueniant planta, vel an ab herba, vel frutice, vel arbore, cum prorsus me lateat, non est quod putes, id
tibi aperire posse Matthiolum. Qui Alexandria Ægypti ad nos mercimonia connehunt, nudas tantum bac-
cas ferunt, quarum permulta suis adhuc racematim hærent pediculis, hederæ corymborum modo. Id quum 6
pridem non animaduertissem, putabam has Tithymali alicuius esse fructus, quod Tithymalis omnibus necandi
pisces certissima sit facultas. Atqui tractu temporis cum diligentius hasce baccas examinarē, nec iis necari pi-
sces, sed in soporem, vel stuporem agi viderē, priorem coactus sum deserere sententiam. Quo factum est, vt post-
hac mihi persuaserim alicuius soporiferæ stirpis illius regionis, à qua deferuntur, eas esse fructu. Non tamē di-
cam Somnifici solani, Dorichnii, aut Mandragoræ, quod hoc minime cōpertū habeā, sed alterius fortasse plantæ,
quæ si non genere iis cōparanda sit viribus nihilo secius similibus habeatur. Sed non desunt præclaræ eruditionis
Viri in Germania, qui ab animali Elephāte eas vocari putent, quod in Germania perperā hæ Cotulæ Elephātinæ
à Myropolis (vt puto) appellari cœperint. Scio quidē nō deesse inter hos qui asserere non sint veriti, Elephātinas
vocari quod Elephantis gratiss. sit cibus. Sed ij à veritate longe sane aberrant, vt statim audies. Allata primū sunt
hæ bac-

Cotulæ Elephantinæ.

Tithymali omnes pisces necant.

hæ baccæ in Italiam, nullo appellatæ nomine, quo factum est ut nostro Idiomate vocatæ sint à Venetiis negotiatoribus Coccole di Leuante, id est baccæ orientales. Coccole enim Italis, Venetísque præsertim, nihil aliud designant quàm baccas: nec aliud Leuante, quam Orientem. Hoc nomen postea in vniuersam Italiam diuulgatum est. Deinde verò cum à Germanis mercatoribus vnà cum cæteris peregrinis mercimoniis deferrentur in Germaniam, vocarique eas audiuissent Venetiis Coccole di Leuante, iidem Italicam linguam sua aspera prolatione corrumpentes Cotulas di Elephante eas ipsas vocauêre. Quam vocem, siue nomenclationem recipientes subinde Pharmacopœi Cotulas Elephantinas has baccas Latinè appellare cæperunt. Nomenclationis origo tam apud Italos quam apud Germanos sic habet. Nec est, quòd plura quàm hæc de orientalibus baccis à me expectes, quòd nemo harum historiam (quòd sciuerim legerimque) hactenus descripserit. Quantum autem ad Pharmaci parandi ex Orientalibus hisce baccis rationem attinet, ad fallendos pisces, etsi de omnibus, quæ in illud veniunt, medicamentis vsque adeò sis ratiocinatus, vt nihil ferè addi posse crediderim, ne fortasse tamen subterfugiendi laboris causa, me nil de hac re ad te scribere velle putares, si id silentio praterirem: & ne potius assentatoris, quàm fidelis amici consilium me sequi censeres, si tuum in hac re iudicium præ cæteris laudarem, relinquere sanè non possum, quominus meam, vt rogas, tibi de his aperiam sententiam. Placet sanè (vt ingenuè fatear) quæ de tritici farina, melle & caseo asseris, quinetiam quæ de Canabino & Anethino semine censes, quòd hoc sua propria facultate somnum conciliet, illud caput feriat. Atqui dum orientalium baccarum facultates mihi propono examinandas, cum adeò soporiferas esse sciam, vt sumentes in stuporem agant, easdem sanè calidas, igneas, siccásque habere vires, non ita facilè mihi persuadere possum. Soporiferas esse has manifesto est argumento, quod additis caseo tantum, & farina, ac subinde defruto, vel dulci vino exceptæ piscibúsque obiectæ, ij, paulo post stupidi fiant. Nec me à mea mouet opinione amaror ille qui gustu percipitur, quique te non absque ratione calidas esse has ad credendum induxit, quod Opium, quo nihil validius est in sopore stuporeve excitando, amaritudine longe maiori pollere videamus. Quæ quidem amaritudo non impedit (si Galeno credimus) quominus Opium sit ex quarto refrigerantium ordine. Quinetiam amara sunt Papauerum capita foliaque quemadmodum & Mandragoræ radices amarore non vacant, quæ tamen omnes sua frigiditate somnum conciliant. Caphuram præterea medicamentum esse frigidissimum, & sua ingenti frigiditate sumentes stupidos reddere, vt falsa Mauritanorum inualuit opinio, haudquaquam mihi persuaserim. Namque cum non solum accensa vehementissime flagret etiam in aquam proiecta, sed quod acutissimo sit odore, & vsque adeo tenuium partium, vt nisi diligenter asseruetur facile in auram euolet, quinetiam si mandatur, os totum excalfaciat & siccet, non est, quod credam tantillum quidem frigiditatis in Caphura nostra reperiri posse. Talis itaque cum sit, tenuissimarumque partium referta, recte quidem medicamentis frigidiusculis admisceri Caphuram putauerim, non refrigerandi, nec stuporis inducendi causa, sed vt crassorum medicamentorum vires secum vehat, & facilius introducat in corpus. Cæterum facit nunc Caphuræ ipsius mentio, vt silere non possim, me cum iis haudquaquam sentire, qui sibi persuadent Caphuram bituminis esse genus. Quandoquidem, præter id, quod scribat apertissime Serapio, hanc ingentissimæ arboris esse resinam, & eius historiam pluribus diligētissime prosequatur, si ponatur in distillatorio vase, nec oleū, nec aquā mittit, sed hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendēs, ibi candidior, nitidior, selectiorque cohæret. Id quod nullū præstat bituminum genus, siquidem hæc omnia artificio & igne facile in oleum vertuntur. His paucis meam de orientalibus Baccis sententiam audisti, quinetiam de medicamentis iis admiscendis. nec plura nunc sese offerunt, quæ tuis petitionibus accommodare possim. Hæc si probaueris lætabor sane plurimum. Sin minus, ea boni consulas opto, tanquam à me syncerissime prolata. Nec velim, ob id desistas de aliis etiam ad me scribere, vbi tibi sese aliqua offerat occasio: nam eo gratius nihil mihi vnquam præstare poteris. Vale, Prag.

Piscatoriæ baccæ vnde afferantur.

Cocole di Leuāte, id est, baccæ Orientales.

Piscatoriæ baccæ cur à Germanis vocentur Cotulæ Elephantinæ.

Oriētalium baccarum facultas examinatioque.

Caphuram non esse frigidam cōtra Mauritanos.

Caphura cur frigidis misceatur medicamentis.

Caphuram non esse genus aliquod bituminis.

GEORGIVS A TVRRI COMES ET LIberBaro, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

NVper Matthiole doctissime, Praga cum Parente obseruandissimo, Goritiam incolumis redii, vbi quum aliquandiu commorati essemus, tandem pater ipse, vt grauissimum animi dolorem, quem ex tam recenti iactura (vt nosti) accepimus, cū vt publicas, tum priuatas occupationes, aliqua ex parte rusticatione leniret, Rubiam se cōtulit, cum quo ipse etiam sum profectus. Illic postquā villæ amœnitatem, cœli temperiem, illiusque rerum omnium oportunitatem, ac quātas tum voluptates, tum fructus & vtilitates, res rustica secum afferat, paulo accuratius mecum ipse cogitassem, plane illorum explodendam esse sententiam cognoui, qui vrbanis quæstibus addicti, agriculturam damnant, eosque sordidos, & minus liberales existimant, qui cum opibus & dignitate floreant, relictis ciuilibus molestiis, omnibus cupiditatibus soluti, ruri vitam agant. Constat enim antiqua illa florentissima Romanorum ætate summos viros, qui ad gubernacula Reipub. sedere consueuerant, in agris commorari, & Nonis tantum modo diebus, vnde etiam Nundinarum conuentus sunt vsurpati, ad res vrbanas gerendas in Vrbem per viatores euocari solitos. Neque enim Quinto Cincinato obsessi Consulis liberatori vitio vertitur, quod ab aratro ad Dictaturam venerit, aut Marcus Curtius, & C. Fabritius minus apud posteritatem laudis gloriæque sunt consequuti, quod Pyrrho ex Italia pulso, domitisque Samnitibus, ruri, quā intra oppidorum mœnia consenescere maluerint. Quinimo Cyrus ille præstans vir ingenio, & Imperii gloria Persarum Rex summis haud iniuria laudibus celebratur, propterea quod incredibili solertia & diligentia suis manibus arbores conserere, easque dimetiri & ordines in quincuncē dirigere solebat, ex quo ille à Lysandro Lacedæmone summæ virtutis viro, beatus est appellatus, quoniam virtuti suæ fortunam coniunctam esse cerneret. Cuius deinde exemplum secutus Diocletianus Imperio sponte sese abdicauit, atque se in dulcia rura conferens, nullis persuasionibus potuit à rure beato auelli, sed assidue prædicans voluptates quæ ex agro excolendo percipiuntur, lætissimos soles dicere consueuerat, affulgere ruris habitatoribus. Denique, vt alios plerosque præteream, potissimum autem Carolum V. Inuictissimū Augustissimumque Cæsarem adducam, qui rebus amplissimis gestis, Imperio Regnisque florentissimis, incredibili animi magnitudine relictis, se in lectissimum quoddam Hispaniarum Cœnobium, hortosque amœnissimos recipiens,

Agriculturam apud antiquos in magna fuisse existimatione. Reges & consules agricolæ.

Carolus V. Romanorum Imperator.

recipiens, extremos vitæ dies, consimili rusticationis genere claudere decreuit. Summi enim & præclarissimi viri animaduerterunt rerum omnium mortalium nihil agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius, nihil dulcius, aut iucundius excogitari posse. Sed hæc pluribus fortasse quam par est, ad te virum eruditissimum, non idcirco scripsi, quod tibi minime persuasum esse verear, istos vrbanarum rerum studiosos longe a vera solidæque fœlicitatis vsu aberrare. Sed vt intelligas Parentem quoque meum non frustra rei rusticæ summa delectatione duci, qui non modo villam hanc satis amplis ad vsum & habitationem ædificiis, verumetiam amplissimo leporario & amœnissimo pomario, ad voluptatẽ exornare instituit, in quo iã variæ sunt arborum semina consita, in quibus Amygdalarum, malorumq; diuersi generis surculos inserendos curauit, quæ nunc mira iucunditate in singularem proceritatem adolescere videntur. Itaq; ex eorũ aspectu non modica oblectatione afficior, frequenterque nouum ingredior pomariũ, ex arbuscularum tum ordinibus, tum viriditate summam voluptatem capiens. Verum sicuti Marcum Catonem illum seniorem, non modo fructus, verum etiam vis, & natura rerum rusticarum magnopere delectabat, quoniam summa cum iucunditate considerabat, quemadmodum terra gremio mollito & subacto semen exciperet, ac deinde illud tepefactum vapore & complexu suo diffunderet, atque eliceret herbescentem ex eo viriditatem, quæ stirpium nixa fibris adolesceret, & denique frugem optatã oportuno emitteret tẽpore. Ita mihi euenit, vt admiratione quadam delecter, cum cogito qua ratione ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo, ex tam paruo cupressi semine (quod tu etiam in tuis eruditissimis in Dioscoridem commentariis es admiratus) aut aliis stirpium minutissimis seminibus, trunci ramique in tantam procreentur proceritatem, atque in malleolis, vitibus, radicibus, propaginibus, fructibus, plantisque omnibus varia & diuersa ratione, singulari quasi miraculo natura operetur, frugesque producat, quæ cum ad voluptatem & alimenta humana, tum in re medica præcipuum obtineant vsum. Quo fit, vt me plena perfectaque huius pomarii voluptate frui non posse putem, nisi non modo ea, quæ cum externe cernantur, & quotidiano percipiantur vsu, etiam a peritis agricolis disci possunt, verumetiam vires & naturam frugum ipsarum arborum, cuius cognitionem eruditissimi duntaxat viri consequi solent, exacte percipiam. Cuius rei cum incredibili tenear desiderio, neque alius occurrat, per quem huic cupiditati meæ æque ac per te satisfieri posse putem, has ad te dare institui, obnixe petens, vt quemadmodum iampridem luculentissime tuis in Dioscoridem commentariis omnium elegantissime & copiosissime plantarum stirpiumque historiam es prosequutus, tantoque & ingenii acumine, & dicendi copia simplicium medicamentorum materiam illustraueris, vt iure optimo inter nostrates istius facultatis scriptores principem locum obtineas, nunc singulare studium in describendis Amygdalarum malorumq; cuiuscunq; generis viribus, vsu, natura & facultate adhibeas. Quo vno officio me tibi vsque adeo deuinxeris, vt si quem fructum aut oblectationem ex ipso Pomario percipiam, id tibi, doctissimisque scriptis tuis potissimum acceptum referam. Vale. Rubiæ.

Franciscus Turrianus Comes, rei Agrariæ studiosus.

Petitio.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Illustri Comiti Georgio à Turri, S. P. D.

Tractatur de Amygdalarum, malorumq; historia & facultatibus.

PErpaucis ante diebus, Illustris Comes ad te scripserã, cũ mihi tuæ literæ Goritiæ sunt redditæ, Iucundissimæ sane illæ, & mihi gratissimæ, vt cui nihil optatius esset, quam de te ex te ipso aliquid tandẽ audire. Nam postquã Praga profectus eras, nihil de te neq; a te in eũ vsq; diem perlatum ad me fuerat. Gratulor autem tibi plurimum, te isthuc vna cum Illustri patre sanum, hilarem sospitemq; peruenisse. Tua enim & patris tui salus quantum mihi curæ esse debeat, sciunt hic omnes, quos minime latet, quanta beneuolentiã, ac fauore (quæ vestra est humanitas atq; benignitas) me semper complexi sitis. Cæterum, velim te scire, me sæpe Deo Optimo Maximo maximas agere gratias, quod Illustris patris tui meminerit patrocinio, cum hunc facile coniiciam principis beneuolentiam erga me indies non parum augeri, & inuidorum, maleuolorumque, quibus ipsa virtus, & bonorum virorum commoda stomachum faciunt, maleficos dentes penitus retorqueri. Placuit deinde mihi summopere id, quod de Amygdalis & Pomis tam humaniter à me petis, quippe quod nihil aliud vnquam magis optarim, quam officia mea omnia in tua, illustrisq; genitoris tui conferre placita. Scribis itaq; (si recte intellexi) esse tibi viridarium pulcherrimum, in quo præter cæteras fructiferas arbores consitas esse Amygdalarum Malorumq; innumeras plantas. Quorum fructibus, cum plurimum delecteris, cupis per literas a me scire, non solũ quomodo iis salubriter vesci possis, sed vtriusq; arboris naturam & facultates. Quibus petitionibus tuis, & si forte eo scribẽdi genere, non satisfaciam, quod ingenii tui præstantia & res ipsa exposcere videntur, nolim tamen, vt id mihi negligentiæ asscribas, quum omni mea opera tibi morem gerere velim, sed si quid defuerit, id totum nostris occupationibus, vt asscribas, opto. Amygdalæ itaque nuces authorum omnium consensu, duorum sunt generum: Dulces scilicet, quarum in cibis est vsus, & amaræ, quæ tantum medicamentis expetuntur. Dulcium item (vt obseruare poteris) plures sane sunt species. Siquidẽ quædam magnæ sunt, quædam paruæ, quædã mediocres, quædã compressæ, quædam rotundiores. Itẽ nonnullæ durissimo conteguntur operimento, aliæ vero tam fragili, vt non solum dentibus, sed digitis cõfringi possint. Sunt itẽ quæ duplici cõstant nucleo. Quo fit, vt pro generis varietate aliæ alias dulcedine & suauitate superent. Fiunt ex amaris dulces, si stipite circũfosso, & in ima parte circũforato defluens inde humor abstergatur, dimittaturq; diu fluere, vel si circa radices apertas vrina, vel suillũ stercus diffundatur. E duris item nucibus fragiles, mollesque, ex amaris dulces Amygdalas creabis, si radicibus ante flores ablaqueatis, aqua calida frequẽter ingeratur. Solet plerunq; etiam contingere Amygdalarũ plantas, paruas esse

Amygdalæ nuces duorum generum.

Dulcium Amygdalarũ species plures.

Quomodo ex amaris Amygdalæ fiant dulces.

Dura Amygdalarum putamina quã ratione fiãt fragilia.

eſſe feraces, quod quidem maxime ægre ferunt cultores. Id ſi forte Amygdalis tuo in viridario virentibus accidat, facile fructiferas reddes, ſi perforato arboris caudici calculum iniiceris & ita librum inoleſcere permiſeris, vt foramen concludat. Præſtat item ferreo palo arboris caudicem vi perforare, & deinde quernum paxillum forti percuſſione inſerere. Nec minus id facile conſequeris, ſi perforata terebro radici tædæ præpinguis cuneum malleo adiges. Seritur Amygdalus viui radice, auulſo etiam ramo, & nuce ipſa. Vbi autem auulſo ramo tibi ſerenda fuerit, effoſſa ſcrobe, cacumen pro radice in terram figere iubebis, ſic vt craſſior lignoſiorq; pars ſurſum ſpectet. Sed autumno hoc fieri expedit, priuſquam hyems inualeſcat. At ſi nucibus id efficere libeat, eas terræ non credas, niſi prius liquido fimo, vel aqua mulſa nocte vna maceratas. Quod tamen facere oportet circa Calen. Februarias. Cæterum nihil æque degenerat, quam Amygdalus, ideoq; aut plantam ſæpius transferri, aut adultam inſeri præcipiunt. Fructum perdit Amygdalus facillime ante maturitatem, nocetq; illi plurimum Auſtrinum cœlum. Sed audias rem ſcitu pulcherrimam. Democritus poſteritatis memoriæ prodidit, naſci Amygdalas inſcriptas, ſi aperto putamine quis nucleum illæſum tollat, & in eo quod libet ſcribat, inuolutumq; charta & iterum luto, ac ſuillo ſtercore nucleum terræ credat. Amareſcunt dulces Amygdalæ ſi primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Dulces (vt Galenus inquit libro II. de aliment. facultatibus) nihil prorſus adſtringentis facultatis ſortitæ ſunt, ſola enim extenuandi atq; abſtergendi vi pollent, quæ tum viſcera repurgant, tum humores è pulmonibus, ac thorace ſputis expectorant. Oleoſæ tamen ac pinguis facultatis, vt iuglandes participes ſunt, cuius cauſa & ipſæ procedente tempore fiunt, vt illæ Oleoſæ, quod eis longe minor inſit hæc qualitas, quam iuglandibus. Ex iis ſane intelligi poteſt, quod neq; ventri ſubducendo conferunt, neq; corpus multum nutriunt. Hæc de dulcibus Amygdalis Galenus. Quibus omnibus palam fit, quam ridenda ſit eorum ſententia, qui lacteum cremorem è dulcibus Amygdalis parari ſolitum dari minime debere anhelosis, cæteriſq; pectoris & pulmonum vitiis laborantibus contendunt, quod falſo ſibi perſuadeant cremorem hunc omnino adſtrictoriæ facultatis non obſcure eſſe participem, eo tantum argumento freti, quod magno ſane auxilio Dyſentericis propinetur, minime aduertentes, id euenire (ſi tamen vera referũt) non quod vlla ſit in Amygdalis (vt Galenus inquit) adſtrictoria facultas, ſed præter id quod aluum non ſubducant (vt ipſe etiam ſcribit) ſua pingui qualitate humorum acredinem, quibus plurimum Dyſenteria fieri ſolet, retundant, & inteſtinorũ dolores mulceãt. Hinc itaq; hos prorſus hallucinari Medicos facile comperies, qui falſa hac opinione ducti, vetant dari lacteum Amygdalarum cremorem tuſſientibus, pleuriticis, anhelosis & aſthmaticis contra Galeni & cæterorum probatiſſimorum authorum ſententiam. Sed iam tu ipſe iudicare poteris, quam magno duceretur errore cenſor clariſſimus ille, qui coram te, tam elato ſupercilio mecum contendebat, lacteum cremorem ex Amygdalis dulcibus expreſſum adſtringenti vi non mediocri pollere, & ideo inſpirandi difficultate non eſſe propinandum. Hæc ſilentio inuoluenda non duxi, non tamen (ita me Dii ament) vt mea apud te creſcat authoritas, ſed vt cognoſcas non omnes de his recte differere poſſe. Hinc itaque facile quis intelligere poterit Amygdalas haudquaquam adſtrictoria eſſe facultate, nihilque magis earum cremore anhelosis, & quouis pectoris ac pulmonum morbo laborantibus in cibis prodeſſe, cum parum nutriant, attenuent, detergant, viſcera expurgent, tum humores è pulmone ac thorace educant ac promoueant. Præſtant in cibis quæ iam maturitatem adeptæ recentes ab arbore decerpuntur, quod minus oleoſæ ſubſtantiæ pinguediniſque ſint refertæ. Præſtant item quæ tam diu frigidæ fuerint maceratæ, vt facile delibrari queant, præſertim ſi cum ficubus deuorentur. Siccæ vero, quæ nullum expertæ ſunt humorem longe minus probantur. Quæ parum igne torrentur pinguedinis expertes effectæ, ſtomacho magis competunt. Lacteus earum cremor ex Sacchearo paratus gratiſſimus eſt cibus & nutritioni idoneus, concoctuq; facilis, iis maxime vtilis, qui ardore vrinæ laborant. Auget Amygdalarum in cibis vſus genitale ſemen, & viſum etiam acuit, præſertim ſi cum Sacchearo deuorentur, vel in placentas conformẽtur ex Sacchearo, quas Martiapães vocamus. Torrefiunt etiam & in particulas diſſecãtur, & ſubinde Sacchearo, vel melle ad ſummum cocto excipiuntur, fiuntq; inde retorridæ placentæ, quæ ſecundis menſis commode pro bellariis apponuntur. Teruntur cum amylo, tragacanthæq; lachrima & ſubinde lacte bubulo & Sacchearo excipiuntur, miſcenturq; ſimul donec conſiſtant, & ad formanda inde varia animalium genera, fictilibus quibuſdam ad id effigiatis reponuntur, quouſq; tremulam quãdam firmitatem conſequantur. Tali ſæpe eduliorum apparatu Principum, Heroumq; menſæ exornari ſolent. Atteruntur in marmoreo mortario ligneo piſtillo vna cum Sacchearo gingiberis momento & Caporum pulpa, & digeruntur in offas, quæ magnam cum palato ineũt gratiam. Non deſunt etiam qui huiuſmodi offas tenuiſſima paſta circumuoluant, & deinde frigant in feruenti butyro & poſtremo Sacchari puluerem ſuperaddant. Adduntur integræ delibrataq; cõgelatis iuſculis, quod non ſolum eſu placeant, ſed quod etiam decoris addant aliquid. Sumuntur vna cum malis, & in tenues ſecantur partes, miſcenturq; iuſculis, quæ ex vino, vel defruto, vuis paſſis, aromatis, & croco paratis pro ferinis carnibus condiendis in vſu ſunt hyemali præſertim tempore. Teruntur delibratæ & roſarum aqua perfuſæ in lapideo mortario & addita mica panis ex ſucco aurantiorum macerata cum gingiberis momento ad carnium intinctus. Veniunt Amygdalæ & in alios ciborum apparatus, quos, ne cocum magis quam Medicum hic agere videar, ſilentio inuoluendos duxi. Volui tamẽ nonnulla tibi deſcribere, vt variis etiam modis pro libidine dulcibus Amygdalis vti poſſis in cibis. Virides Amygdalæ anteaquam ligneam contrahant duritiem, ſi deuorentur, humida ſtomachi vitia emendant. Ideoque nonnullis ſcio eſſe obſeruatum, conferre plurimum ad prægnantium malaciam. Amygdalæ (vt Florentinus in Georgicis ait) ad legendum maturitatem fatentur, cum exterior earum cortex dehiſcere incœperit, quæ ſi muria lauentur, & candidiores euadunt, & diutius incorruptæ aſſeruantur ad vſum. Si autem ægre corium exuant, paleis obrutæ continuo relaxabunt. Amaræ (vt de his etiam aliquid tibi in medium afferam) etſi in cibis obſoniiſque nullum præſtent vſum, non tamen velim vt earum arbores tuo è viridario, ſi forte inibi aliquæ fuerint, tollantur, cum plurimum expetantur ad medicamenta. Præſumptæ enim ſex ſeptemue numero (vt Dioſcorides, Plutarchus, & Athenæus memoriæ prodiderunt) hominem inebriari prohibent, ob idque refert idem Plutarchus apud Druſum Tiberii Cæſaris filium, quendam Medicum comeſſari ſolitum, qui omnes bibendi certamine prouocabat, nemiq; cedebat in vini potu. Is tandem deprehenſus eſt anteaquam biberet quina ſenaue amara comeſſe Amygdala, quo minus temulẽtia tentaretur. Porro cum eas deuorare vetuiſſent, nec pauxillum quidem in huiuſmodi potu reſiſtebat. Hæc tibi narranda mihi propoſui, non quod credam te adeo potationibus eſſe addictum, vt

Amygdalus ſteri-lis quomodo ferax fiat.

Quot modis ſeratur Amygda.

Amygdalus facile degenerat.

Amygdalæ nuces quomodo inſcriptæ naſcantur.

Dulces incuria amareſcunt.

Amygdalarũ facultas.

Medicorũ quorundam opinio exploſa.

Amygdalarum dulciũ facultas.

Lactei cremoris vis.

Martiapanũ facultas.

Bellariorum ex Amygdalis parandi ratio.

Cibus albus ex Amygdalis paratus.

Offæ amygdalinæ.

Condimentũ ex Amygdalis pro ferinis carnibus concinnandis.

Intinctus ex Amygdalis dulcib.

Amygdalarũ viridium facultas.

Quo tẽpore maturitatem oſtendunt.

Amararũ Amygdalarũ facultas.

Amygdalæ amaræ crapulam arcent.

hoc indigeas medicamento, sed vt scias miram hanc eius facultatem, & compotasse etiam olim Romanos, perinde ac nostri compotant Germani & cæteri fere, qui Septentrionales incolunt regiones.

Amygdalæ amaræ vulpes, anseres, & gallinas necant.

Vulpes præterea necari tradunt, amaris Amygdalis deuoratis, quinetiam & anseres & gallinas. Sed vulpes sanari aiunt copioso frigidæ potu, quem si dimittant, proculdubio emoriuntur. Eædem tusæ & illitæ vitia cutis in facie, nempe lentigines, ionthos, impetiginesque detergunt, Menses admotæ ciunt. Illitæ fronti aut temporibus, cum aceto vel rosaceo, capitis dolores mulcent. Epinyctidas sanant ex vino, item putrescentia vlcera, & quæ in carne serpunt, quinetiam canum morsus cum melle commixtæ. Earum autem esu dolores finiuntur. Somnum conciliant & vrinam cient. Dantur vtiliter sanguinem reiicientibus, mentha & amylo additis. Præstant ad vitia renum, & pulmonum inflammationes ex aqua potæ vel in eclegmate cum terebinthi lacryma deuoratæ. Calculosis ægreque vrinam reddentibus prosunt ex passo haustæ. Miscentur cum melle & lacte optime prius tusæ, danturque subinde iocinorosis, tussientibus & coli inflammatione affectis, quinetiam asthmaticis, purulentis, anhelosis & pleuriticis, præsertim vbi crassa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Iocinoris obstructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis crassisque humoribus occupatas, atque etiam expurgant. Lienosos iuuant, & vteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus. Gummi quod ex caudice prosilit, excalfacit & adstringit. Illitum cutaneas impetigines tollit, præsertim vbi aceto fuerit exceptum. Prodest potum cruentis reiectionibus. Bibitur vtiliter cum diluto vino ad veterem tussim. Haustum cum passo calculum comminuit.

Olei ex amaris Amygdalis expressi facultas.

Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hæc omnia mirifice præstabit haustum, quinque vel sex unciarum pondere. Siquidem præstat magno iuuamento contra vuluarum & vteri dolores. Strangulatus, conuersiones, & eorundem locorum inflammationes aufert. Vitiis renum, difficultati vrinæ, suspiriosis, lienosisque mirifice prodest. Dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit. Maculas & vitia cutis tollit e facie, & eam erugat cum melle, cera & lilii radice, aut rosaceo cerato. Oculorum hebetudines emendat, & vlcera capitis manantia, furfuresque cum vino abstergit. Hoc etsi dulci Amygdalino longe sit ad omnia efficacius, illud tamen huic quandoque præfertur, cum facilius commodiusque ab omnibus sumatur, tum etiam quod non adeo excalfaciat. Ideoque eo frequentius vtimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus.

Malorum varia genera.

Reliquum autem nunc est, vt de malis aliquid etiam scribam. Quorum genera (vt Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, vt non solum eorum varia indicat forma, sed etiam sapor, quo fit, vt non omnibus vna tantum sit facultas. Alia namque austerum, alia acidum, alia dulcem habent saporem. Sunt etiam quæ mixto sint sapore, ita vt appareant & dulcia simul & austera. Habentur & alia, in quibus austeritas cum dulcedine manifeste percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba inuenies, quinetiam quæ tres simul sapores plane referant, dulcem scilicet, acidum & acerbum. Ideoque cum sapores in malis varii sint, varias esse etiam eorum facultates necesse est.

Austera. Acida. Dulcia.

Etenim quæ austera sunt, terrea quidem qualitate redundant, ob idque vtiliter vsurpantur, vbi adstringere ac roborare opus est. Acida frigidum succum habet ad refrigerandum vtilem. Sed dulcia mediæ sunt temperaturæ ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignauioraque sunt, quæ insipido habentur gustu. Hinc itaque fit, vt varius debeat esse malorum vsus, pro saporum varietate.

Austerorũ vsus.

Vtimur quidem austeris ad ventriculi imbecillitatem, vbi affectus vel exuperante calida intemperie, vel nimia redundante humiditate fit. Acerbis vero vbi hæc aucta admodum fuerint.

Acidorum vsus.

Acidis vtimur cum crassum succum, qui non magnopere frigidus habeatur, suspicamur in ipso ventriculo esse collectum.

Dulcium odoratorum quis vsus in cibis.

Quæ autem odoratiora, ac dulciora sunt, in cibis conuenientiora esse iudicantur, quemadmodum sunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Rosea etiam appellamus. Rosea Goritienses, & Foroiulienses Bertolina vocant, sapore gratissimo, odorata, mansuque succosa.

Mala q̃ vitanda. Mala quæ salubriora. Malorum facultas.

Cæterum etiam optimi generis mala vitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu sunt difficilia frigidaque, tarde permeant & praui sunt succi. Quæ vero belle matura in hyemem, & proximum ver asseruantur, cæteris salubriora habentur. Sed longe magis cocta, quam cruda, præsertim si ex optimo fuerint genere. Hæc non solum sanis hominibus competunt, sed etiam ægris quandoque maximum afferunt præsidium, sed post cibum statim ipsa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum, iis qui deiecta sunt appetentia, tardeque cibum concoquunt, quique vomitu, diarrhœa ac dysenteria infestantur. Odorata præ cæteris, calidis cordis affectibus succurrunt, præsertim vbi decocta prius sub cineribus, aqua Rosarũ & saccharo fuerint aspersa.

Auerrhois de malis sententia improbatur.

Quo fit, vt nesciam qua ratione dixerit Auerrhois (sit tamẽ cum venia tanti Philosophi dictũ) poma quæcunque phthisim procreare, quum id nulla fieri possit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquam censor ille Senex, opinione fortasse potius, quam ratione ductus, hac Auerrhois sententia fretus, vbi poma à cœna sumenda probaueram ad roborandum ventriculum, assumentem potius Principem læsit, quam Matthiolum, cuius tamen autoritas, vt tu qui aderas recte nosti, non solum à Principe accommodis verbis seruata est, sed etiam confirmata, quod reiecta noua hac calumniatoris sententia, posthac à pomis temperare noluerit.

Mala præcocia inutilia in cibis. Quo tẽpore legẽda, quomodo asseruanda.

Quæ præcocia dulciaque, Vere maturuerint, inutilia, ac noxia sunt. bilem enim generant, neruos lædunt, & flatus pariunt. Mala omnia seminis nigritie maturitatem præ se ferunt. Leguntur post Æquinoctium Autumni. Seruantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem separanda sunt, ne putrescentia cætera inficiant) tabulatis, substratis stramentis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Vbi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda sunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne contactu putrescant, ac etiam vt aer liberius spatiari possit. Seruantur etiam diu, vbi manu illæsa decerpantur, & marino musco inuoluantur singula. Conseruantur etiam si hordei, vel milii aceruis obruantur. Conduntur quoque diu, suis ramulis suspensa in fictilibus magnis, spiraculis diligenter conclusis, effracto tamen fundo, vt spiritus excludatur. Hoc enim modo asseruata, talia post hyemem inuenientur, qualia fuerunt condita. Seruantur etiam illæsa super suspensis cratibus suppositis, superpositisque milii, vel panici calamis vna cum ficcis foliis.

Remedia aduersus vermes.

Vbi autem mala vermibus in arbore vitientur, illæsa posthac prodibunt, si arboris radices suillo fimo vrina humana commisto operies. Dulciora fieri affirmant, si caprinum stercus cum eadem vrina dissolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris. Morbos omnes abigit Asininum stercus aqua maceratum, & circa arboris stipitem circumfusum.

Malus arbor fœcundior vt fiat.

Fœcundiores redduntur arbores, si ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem strictim obduxeris, itaque permiseris quousque mala adolescere cœperint. tunc enim soluendus circulus est, & suo tempore quotannis obducendus.

Si

Si caduca ſint poma, fixæ radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis ſuſtineantur, tollanturque, quæ inutilia, & vitioſa videbuntur, hoc enim pacto relicta pleniora euadent, & arbor grauamine ſubleuabitur. Inſeruntur Mala in ſylueſtri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde uberrima fiunt. Si erucæ acceſſerint, ſuffiantur arbores bitumine, pice, ac etiam ſulphure, id quod non ſolum has in arbore operatur, ſed etiam in cæteris. Hic itaque habes, mi Illuſtris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter ſeſe obtulerunt deſcribenda, in quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe intellexero, erit mihi tam gratum, quam quod gratiſſimum. Vale.

Malorum caducorum remedia. Quibus in plantis malus inſeri poſſit. Remediũ contra erucas.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Caſparo Peucero Medico, S. P. D.

Agitur de Hircis quibuſdam lac copioſum præbentibus.

MEmineram ſæpe me legiſſe apud Ariſtotelem libro tertio, capite vigeſimo, de hiſtoria animaliũ, fuiſſe olim in Lemno Inſula Caprum, è cuius mammis, quas geminas iuxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, vt inde coloſtra conficerent. Idque etiam proli maſculæ Capri illius eueniſſe. Sed quum hoc oſtentis potius annumeret Ariſtoteles, adeo vt Lemnio illi pecoris domino conſulenti, reſponderit oraculum, amplius futurum peculii incrementum, putabam quidem, id non, niſi rariſſime, tanquam aliquid factũ præter naturæ ordinem euenire poſſe. Atqui nunc primum animaduerto, hoc tam rarum non eſſe ſpectaculũ, cum vno & eodem tempore, hic in Bohemia diuerſis in locis tres hirci reperti ſunt, qui ſuis ex vberibus lac ſatis copioſum reddunt.

Tres Hirci in Bohemia reperti ſunt, vno & codẽ tẽpore lac præbentes.

Delatus eſt primus, cuius hic ad te imaginem mitto, ad Sereniſſimum Archiducem Principem noſtrum, è cuius mammis ipſe hactenus pluries lac copioſum emulſi. Nam cum, qui hoc monſtriferum animal attulit, iureiurando aſſeueraret, lactis illius potu ſe Epilepticos aliquos curaſſe infantes, vt & ego medicamenti periculum facerem, illum domi meæ alendum tradidit mihi Sereniſſimus Princeps meus. Atque iam certior factus ſum, id proculdubio non eſſe falſum. Dedi ego lac potandum pluribus non ſolum infantibus, ſed etiam adoleſcentibus & adultis, quibus omnibus non paruum præſtitit auxilium, quanquam infantibus magis, quam cæteris. Verum cum ſciam hircinum iecur, à quo ſanguinis totius fons emanat, comitialibus adeo eſſe inimicum, vt ſi deuoretur ab illis, illico deprehendantur, non poſſum profecto non mirari ſatis lac ipſum è ſanguine genitum non ſolum id non efficere, ſed quod maius eſt, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, vt hic ex eius imagine videre poteris, vbera ante teſticulos, non longe à genitali, vt de Lemnio illo ſcribit Ariſtoteles. Sed alter, quem ante paucos dies miſit ad Sereniſſimum Archiducem, Illuſtris Heros Gulielmus à Roſenberg, vir quidem vt Romana origine Clariſſimus, ita virtute & liberalitate ſplendidiſſimus, eo in loco vbera non habet, ſed retro in vtroque latere iuxta teſticulos, nec tantum lactis, vt ille alter, reddere videtur. Videbimus nunc, an qui ex iis naſcentur hædi ſuum ſequuturi ſint genus, nam plures ex iis capræ iam in vtero habent. Hæc tanquam noua & noſtris temporibus inaudita ad te ſcribere volui, vt cæteris iſthic Medicis & naturalis Philoſophiæ ſtudioſis illa etiã impartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas deſcribere: plurimi enim ſunt hic homines curioſi, qui videndæ nouitatis cauſa & vbera tractarunt & lac emulſerunt. Vale. Pragæ.

Lac hircinũ Epilepticos ſanare.

BALTHASAR KLEIN MEDIcus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium lapidem conuerſum.

ETſi hactenus diſtulerim promiſſionem meam propter occupationes quaſdam, vir Clariſſime, tamen non exiſtimabis illam me obliuioni tradidiſſe. Qui enim fieri poſſit, vt Matthioli obliuiſcar, viri cum omni genere doctrinæ tum virtute præſtantiſſimi? Equidem vt deſint hæc tibi (vt ſunt ſane in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non poſſis, vel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuiſti. Quare maxime perſuaſum tibi eſſe cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, vnum nunc eſſe ex eorum numero, qui tui ſunt ſtudioſiſſimi. Vtinam autẽ viciſſim tibi mei ſic placuerint mores, & conſuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit dierum) vt tuo iudicio, Matthioli tanti viri amicitia dignus cenſear. Sed de his alias.

Nunc vt datam fidem liberem, mitto lignum in naturam luti Armeni conuerſum, & carbonem annatum lapidi, dignum vtrunque admiratione & ſpectatu perpulchrum. Dicerem id me argumenti loco mei

in te

in te amoris & obseruantiæ mittere, nisi tam vile esset. Non tamen dubito, quin tibi homini Philosopho, futurum id sit haud omnino ingratum. Misissem aliquid mearum lucubrationum, vt tuum de iis iudicium (quod permagni facio) cognoscere possim, sed describi non potuerunt tam subito, posthac, Deo dante, accipies. Vale Clarissime, Carissimeque Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthasari Klein Medico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

Habeo tibi gratias (mi Doctissime Balthasar) non solum ob tuam, quam erga me ostendis, obseruantiam, sed etiam ob tam rarum metallicum illud munus, quod paucis ante diebus ad me transmisisti. Deinde cum me videam abs te viro Doctissimo, qui Lipsensi Academiæ annis pluribus legendo, docendoque maximo fuisti ornamento, tot laudibus commendari, non possum mihi non gaudere plurimum, quod nihil in hac vita præclarius quispiam desiderare posset, quam laudari à laudatis & doctißimis viris, è quorum numero te haud postremum esse, non ambigo. Noui tuum erga me amorem non vulgarem, noui animi propensionem, & tuam in mihi gratificando humanitatem, noui amplissimam doctrinam tuam, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de causis non solum fit, vt tua plurimum delecter amicitia & consuetudine, sed vt apertissime cognoscam, non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quãta quidem admiratione sim contemplatus ligni illius frustum Armenium bolum factum, non possum tibi breuiter explicare.

Ligni in Armeniũ bolum mutatio.

Est enim meo iudicio, tam rarum naturæ artificium, vt ab omnibus Medicæ materiæ studiosis spectari cum admiratione possit. Idcirco velim intelligas tuum hoc munus longe mihi carius esse, quam si auri purissimi tantundem è tuis fodinis ad me transmisisses. Id namque intuenti mihi etiam perquam diligenter Santali rubri frustum propemodum apparet; vbi vero dentibus experior, lapidem inuenio non admodum durum, sed qui facile diuidi possit, quique etiam labiis appositus, iis inhæreat. Mira sane naturæ vis in transferendis transmutandisque rebus. Sed hoc etiam magis mirum videtur, quod hoc anno in quibusdam Bohemiæ montibus, vbi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina repertus sit à fossoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore.

Abies in centro saxei montis in lapidem conuersa.

Sed non tam facile quispiam coniectare potest, quo pacto magna illa arbor per ducentorum passuum dimensionem tam ingens durumque saxum penetrauerit, præsertim cum nulla in vertice appareat rima. Oportuit sane (si quid veri nobis imaginari licet) olim hoc saxum profundam latamque habuisse voraginem, in quam abies illa deciderit, eandemque subinde longo admodum temporis tractu, extuberante petrifica vi esse occlusam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam crescere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium est. Verum non placet eorum opinio, qui sibi persuadent, hæc admirãda monstra in terræ cauitatibus aliquando procreare naturam. Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus vna cum interiori materie: responderem ego, haudquaquam agens agere posse in patiente non deposito. Etenim cum in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, si cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus. Foßiles carbones longe antea vidi subdubitauique, an ex sepulto in terra ligno, an ex subterraneis lapidibus fierent.

Fossiles carbones.

Atqui cum carbonem hunc tuum adeo lapidi adnexum videam, vt ex eodem lapide factum intelligam, mea iam omnis cessat dubitatio, quo fit vt mihi persuadeam, eodem naturæ artificio è lapidibus, vel è pingui glutinosaque terra fieri carbones, quo fiunt è lignis lapides, non tamen iis dicam facultatibus, cum aliam facultatem petrificam esse intelligam, aliam vero (vt ita dicam) carbonificam. Sed quoniam de his copiose admodum scripsit vir doctißimus Agricola, & montes haberi crebros in Misena scribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non est quod hic de his pluribus tecum agam, præsertimque cum sciam huiusce metallicæ materiæ te esse peritißimum, & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, vt, si quid adhuc habes, vel in posterum fueris consequutus, quod rarum singulareue existimes, ne prætermittas, quo minus huiusce generis, aliquid mihi etiam iterum atque iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum desiderio, vt ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, sed etiam vtilitatem mihi allaturas. Vale. Pragæ.

LAVRENTIVS SPAN A SPANOVV Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid sit κυκεῶν apud Hippocratem, Quidque καλλίφυλλον.

Pro ea, quæ inter nos est haudquaquam simulata familiaritate, & obuio tuo in rem Medicam studio, nequaquam mihi liberum video, vt si quid dubii forte obueniat, vel calem tuam præstantiam, vel compellare audacter nolim. Nam & amicitiæ nostræ aliquid derogare illud videretur, & priuari doctißimo tuo iudicio & sententia nostræ profeßionis homines per me, flagitium existimo. Itaque & tuo amori ac beneuolentiæ communique commodo potius satisfacere volo, quam tibi alioqui maximis occupato negotiis parcere, cuius quidem veniam deprecari à te, qui non solum æque audire iam, sed & cum iudicio respondere paratus es, ociosum fore non ignoro. Recensebo igitur, quid velim,

velim, breuiter. Hipp. lib. 2. de ratione victus meminit potus cuiusdam, quem κυκεῶνα vocat, vbi scribit, οἱ δ' καὶ κυκεῶνα ἐρρόφεον, vnde constat ipsius tempore in morbis etiam acutis, hanc sorbitionem fuisse in vsu, quemadmodum hodie apud nostros ptisana est. Et si vero ex Etymologia vocabuli patet, mixturã aliquam fuisse, κυκάω enim misceo significat, tamen ex quibus constiterit, diuinare non possum, cum autor ipse porro nihil dicat. Nec facile persuaderi mihi patiar, esse Homericũ illum Cyceonem, de quo Iliados 11. scribit, quod Hecameda,

κυκεὼν apud Hippocr. quid.

ἐν τῷ ῥάσφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
οἴνῳ πραμνείῳ ἐπὶ δὲ αἴγειον κνῆ τυρὸν
κνήστι χαλκείῃ ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε.

Nam vini fortis cum caseo & alba farina mixtura, in morbis iis, de quibus ibi agit Hippocrates, plane non competere videtur, cum autor abstergentia, sputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunq; coniuncta illis morbis, vini fortioris vsum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi statuere possum. Et quia neque apud recentiores vllam certam huius mentionem fieri video (Ruellium excipio, quippe qui de natura stirpium libro secundo capite decimo octauo ad finem Homericum tãtum Cyceonem inserit) abs te præclarissime vir amanter & officiose peto, vt, quid tibi constet, & mihi & meo nomine nostræ facultatis studiosis benigne & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoq; Hippocrates 7. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cuiusdã, cuius potus suppressam vrinam exciuerit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioscoridem, Plinium & Theophrastum non reperio. Ideo te quam plurimum rogatum velim, vt tuam de hac planta exponas mihi sententiam. Promerebere eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam nostram confirmabis, vt in officiorum commutatione, quæ à me præstari possunt, deuinctissimum tibi reddas. Vale.

Calliphyllon apud Hippoc.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Laurentio Span, à Spanovv, S.P.D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

TAmetsi ocii fere nihil mihi superfit, præter ea, quæ senectus ipsa incipit iam afferre incommoda, cum tamen ob tuam in me obseruantiam & meam erga te beneuolentiam omittere non possim, quo minus tuæ de me confidentiæ omnibus modis respondeam, cæteris posthabitis, epistolæ tuæ de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis respondebo. Sed an tibi satisfacturus sim nescio, quum Galenus antiquissimus, & grauissimus Hippocratis interpres Cyceonem proprie, & singillatim describere nequiuerit. Is enim comment. secundo super Hippocratis libro de victus ratione in morbis acutis (sicuti à te obseruatum video) vbi Hippocrates Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortasse factum est. Nam cum lib. & Commento sexto de morbis vulgaribus, de eo se latius tractasse sciret, non videbatur illi valde necessarium, iterũ de illo verba facere. Hoc itaque in loco, quem te haudquaquam legisse animaduerto, Medicos docet Hippocrates, dolores in vniuersum curare, iis verbis. In doloribus proximum ventrem purgare & sanguinis ventrem rescindere, vstio, sectio, calefactio, refrigeratio, sternutatio, stirpium humores in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum feruefactum, acetum, sal. Hæc ille. Quæ declarans Galenus, cum ad Cyceonem deuentum est, quem parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nempe quod vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex Aphorismorum interpretationibus didicistis. Nunc vero & aliorum, quicunque eadem ratione concitantur, dolorum, nonnunquam ob sanguinis crassitudinem, nonnunquam ex frigiditate, vobis in mentem veniat, cum sæpius & in ventris doloribus & in dolore capitis vocato Hemicranea, meracius vinum sumptum, confestim quidem manifeste iuuisse, accedente deinde somno, in totum dolorem sustulisse videritis. Vidistis autem me, non illico ieiuno sed assumpto cibo exhibere. At hoc loco vtrunque miscuit Hippocrates, cibum, & potum. Tale enim quiddam Cyceon est, quemadmodũ apud Homerum didicistis: miscentibus quidem alia cum vino, commune vero omnium vinum habẽtibus: fortasse vero & cum polenta vinum miscebant, necessario autem, & alia misceri ex hoc nomine Cyceon, veteres significare quispiam putauerit, si eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere indicatis. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino vti iubens, vt opinionem meam confirmarem, multis subito caligidis vaporibus affectum locum petentibus, eum vt fui veritus, magis cruciatum animaduerti. Ego profecto vinum sine cibo epotum læsum ire arbitrabar, & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cum in seipsum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex vtriusq; mediocri mixtione, æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescent, sine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intensa digerit. Hæc ad literam Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cyceonis ratione apud Hippo. Nam etsi dicat is FORTASSE VERO ET CVM POLENTA VINVM MISCEBANT, non tamen id determinate affirmat. Nec sufficit quod dicat Cyceonem cibi & potus mixturam esse, quemadmodum apud Homerum didicerunt eius discipuli, quippe quod hic non huiusce mixturæ componendæ rationem afferat, sed de vocabuli significatione agat. Quo fit vt nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni scriptis tibi describere possim. Verum si meam de Cyceone debeam dicere sententiam, crediderim ego variis modis id apparasse antiquos, quod videtur etiam sensisse Galenus, cum dicit: MISCENTIBVS QVIDEM ALIA CVM VINO, &c. Nam quẽadmodum nos in ventriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceonem nostrum paramus ex Cretico vino, ouis, Saccharo & butyri momento, quinetiã ex pane triturato, & carniũ iure incocto, & addito deinde vino ita sane Cyceonẽ suum parasse veteres haud dubitauerim, vel ex vino & ptisana, vel ex eodem & polenta, vt Galenus suspicari videtur, vel ex aliis fortasse eduliis, quorum vsus apud illos extitit. Nam & apud Homerũ (vt tu recte scribis) ex vino, caseo & alba farina parari Cyceonem videmus. Sed minime credendum est de eo Cy-

Cyceon Hippoc.

Gal. de Cyceone sententia.

Cyceonis facultas.

Matthioli de Cyceone sententia.

Homeri κυκεών.

ceonis genere (vt recte animaduertisti) intellexisse Hippocratem, quod ea mixturæ compositio, nullo pacto, nec in victu acutorum morborum, nec in doloribus conueniat. De Calliphyllo autem dubitauerim quidem deprauate legi apud Hippocratem, καλλίφυλλον pro καλλίφυτον. Nam Galenus eo libro, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, nullibi καλλιφύλλου meminit. Id quod manifesto est argumento non καλλίφυλλον sed καλλίφυτον legi debere apud Hippocratem, quemadmodum mihi videtur legere Galenus, qui sic habet. καλλίφυτον ὅπερ καὶ καλλίτειχον καὶ ἀδίαντον ὀνομάζεται. Adeo vt credere nobis necessarium sit, vel in Hippocratica lectione subesse mendam, vel è contra. Sit tamen quomodocunque, Galenus obsoletam hanc vocem καλλίτειχον & ἀδίαντον interpretatur. Quod maxime Hippocraticæ doctrinæ astipulari videtur, quippe hac planta potui data, Charyti se prouocasse vrinam, ipse scribit Hippocrates: Adianto enim ciendæ vrinæ non obscura inest facultas. Huius etiam sententiæ esse scio Iulium Alexandrinum Cæsareum Archiatrum, virum vt doctissimum, ita & iudicio summo præditum. Plura quam hæc, non est quod à me expectes, non quod nolim omnibus modis tibi satisfacere, sed quod nesciam quomodo meliora reperire possim. Vale.

Calliphyllon Hippoc.

Hippocratis locus restitutus.

IOANNES IORDANVS MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Rationem Elleborismi parandi ad quartanam doceri petit.

IMpudens tibi fortasse videbor, Doctissime & Excellentissime D. Matthiole, qui prorsus ignotus & nihil de te promeritus id à te ausim expectare, quod notissimis tantum & amicissimis tibi Medicis hactenus communicare voluisti. Verum fretus animi tui nunquam satis laudato candore, quo non amicis solum, sed etiam vniuerso orbi remedia longe præstantissima publicasti, non sum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis dispēdio præstare posses, & mihi esset optatissimum simul & maxime necessarium. Equidem veterum medicorum vestigiis insistens in profligandis morbis Melācholicis Elleboro, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam sum vsus satis quidem fœliciter, at non sine aliqua ægrorum molestia & periculo. Quæ ambo euitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorum monumēta, nihil tamen inueni, quod omni ex parte tutum Ellebori vsum efficeret. Incidi tandem in doctissima tua in Dioscoridem commentaria, & legi quod admones de Ellebori diluto magno ægrorum commodo propinato, rationem tamen diluendi, seu infundendi apud te retines, eam ego ad plenum si non est molestum, ex te intelligere valde cupio. Quare te quam possum rogo, vt mihi per hunc tabellarium rescribas, qua ratione, & præparatione vtaris vtroq; Elleboro, & amicos tibi Medicos vti docueris, hoc vno beneficio me tibi iam pridem deuinctissimum, emolumento ex tuis doctissimis commētariis percepto, redditurus deuinctiorem. Et si quid erit in hac regione, in quo tibi vsui futura sit opera mea, eam offero promptissimam, absq; vlla prorsus exceptione. Mitto portiunculam eius plantæ, quam nostrates Antoram vocant, ea admodum frequens in montibus his nascitur. Vtuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea sit, quam cap. de Aconito Dioscoridis scribis ab Auicenna vocari Napellum Moysi. Habet hoc littus Peplion & δενδρομαλάχην sponte nascentem, copiosam, radice, caudice & stolonibus lignosis, folio, flore & semine Althææ paulo latioribus. Toto habitu, longe alia planta videtur, quam ea cuius picturam exhibes, capite de malua quam ex Theophrasto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, vt vidisti Grignanii ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus si quid desideres, curabo pro virili hac in re tibi gratum facere. Deus Opt. Max. doctissime & Excellentissime D. Matthiole, te diutissime seruet incolumē, & semper ad meliora prouehat. Genuæ Non. Nouemb. Anno M.D. LIX.

Antora.

Napellus Moysi.

Dēdromalache.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Iordano Medico, S. P. D.

Epistola hæc sequens respondet præcedenti.

QVanquam te nunquam de facie noui, nec vlla hactenus mihi tecum intercessit amicitia, gratissimæ tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quod ex iis cognouerim, quātum doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua sit erga me animi promptitudo, ac in consequenda nostra amicitia voluntas. Etenim nihil esse suauius in hac vita mihi semper persuasi, nihil gratius, nihil deniq; beatius, quam optimos, ac doctos habere amicos. Nostræ huic sententiæ fauisse plurimum Deum Opt. Max. hinc facile conicere possum, quod non desint quotidie optimi, ac doctissimi viri, qui sua sponte mihi quem nunquam viderunt, scribant; & meam exposcant amicitiam. Quo fit, vt nullius impudentiæ te accusare debeam quod nunc ad me tibi ignotum scribas, sed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atq; etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Vt autem id quod à me petis consequaris, & me hominē candidum virtutumq; tuarum amantissimum cognoscas, mitto tibi Epistolam huic annexam, quam cuidam alteri medico de Elleborismo in quartanis propinando iam pridem scripseram. Hac itaq; tibi satisfactū iri censeo, nec aliud addendum fuit, nisi vt scias quod eadem ratione album etiam Elleborum præparare soleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam ausim. Vsus sum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, sero caprino macerato, additis Pæoniæ seminibus, Zedoaria, & Schœnientho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam vsus sum, nec vllum eius genus in puluerem contritum vnquam dare potandum excogitaui. Atqui velim vbi medicamentum expertus fueris, illud cæteris, quos nosti, Medicis patefacias, ne putarent fortasse aliqui, me id in meis non recitasse Cōmentariis, vel auaritia, vel inuidia persuasum. Id enim negligentia potius quadam prætermissum est, quam q; voluerim hoc medic. obtegere & mihi tantum asseruare. Vidi Antoræ summitates, quæ longe chariores mihi fuissent, si cum floribus & radicibus eas ad me misisses: hoc

Autoris excusatio cur antea suū non descripserit Elleborismum.

Antora.

hoc si posthac feceris, meam de re hac habebis sententiam. Quandoquidem, quanquam ex vnguibus (vt aiunt) Leo cognosci potest, & ego nunc non aliter sentiam, quàm quòd hæ summitates eius sint Antoræ, quam puto appellasse Auicennam Napellum Moysi, nolo tamẽ id pro certo tibi affirmare, nisi prius integram eius plantam conspexerim. Napelli Moysi imaginem (ni fallor) dedi ego vnà cum Napello, sed nescio, quomodo Chalcographorum, vel fortasse inuidorum causa plantæ titulus fuerit immutatus. Id quod mihi euenisse video in maiori malua, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Maluæ genus arboream fuisse Maluam de qua veteres scripserunt, cuius rei argumento esse potest, quod id nunquam in meis affirmauerim Commentariis. Porrò nec eam, quam in Franciscanorum monachorum cœnobio Grignanij videram, genuinam δενδρομαλάχην esse censeo, quòd sciuerim, hanc ex hortensi ac vulgari malua, Monachi cuiusdam mangonio ac diligenti quadam cultura instar arboris excreuisse. Quam sententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus sum certior, isthîc sponte prouenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidisse. Quò fit, vt nouarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac planta, vel eius semine diu destitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc si pro tua humanitate præstiteris præter id, quòd mihi gratissimum feceris, nõ modicam fortasse laudem tibi comparaueris. Nam vbi primum harum stirpium imagines in meis addam Commentariis, omnia hæc tibi tantum accepta referam. Velim præter hæc vt quotquot fuerint isthîc plantæ, quibus putas augeri posse Dioscoridem nostrum in Reipub. commodum, eas omnes hoc anno diligenter mihi asseruares, quinetiam vt nullis parceres sumptibus. Curabo enim, vt nullo tuæ pecuniæ dispendio hoc abs te fiat, vt fusiùs Antianus, qui tibi hasce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo cœpisti me amore prosequere.

Napellus Moysi.
In Napello Moysi titulus immutatus Chalcographorum negligentia.
In Malua maiori titulus.
Δενδρομαλάχη.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS,
Iulio Moderato, Pharmacopœo Ariminensi
S. P. D.

Describuntur Ceruini fungi historia, & vires.

CVM *rebus nouis te plurimum delectari sciam, Tuber quoddam subterraneum, quod hîc ceruinum Boletum Bohemi vocant, cum hisce meis literis ad te mitto. Puto enim de eo te nihil vnquam audiuisse, quòd nulla apud antiquos, recentioresve scriptores extet huiusce fungi memoria, quódque reperiri non possit, nisi iis in syluis, vbi plurimi habentur cerui, ac venatores, qui hæc naturæ secreta norunt. sed quùm hæc inaudita sint apud vos, nolim te in posterum latere ceruini fungi historiam, & vires. Fungum itaq; hunc tuberum vulgarium modo sub terra nasci affirmant venatores, vbi ceruino semine in coitu inficitur solum. Id quod plerunque fieri solet exempto è vulua genitali adhuc seminis aliquid continente, maris impetum fugiente fœmina. Hunc fortasse inuenire nemo posset, ni cerui ipsi locum quodam statuto anni tempore ostenderent. Scalpunt enim naturali quodam instinctu ducti anterioribus pedibus locum, vbi globosus fungus sub terra delitescit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus graui odore præsertim recenter effossus. Qui secreta hæc norunt venatores & rustici, qui syluas frequentant, loca diligenter obseruant ceruinis pedibus diducta, effossáque scrobe, fungos eximunt, & pharmacopœis vendunt, qui dissectos in particulas, & filo traiectos siccant postea in vmbra, seruántq; in medicum vsum. His eadem ferè facies inest, quam in cæteris spectamus tuberibus, globosa tamen in omnibus, & inæqualis. Extima cuticula subnigricat, carnosa verò & ipsa fungosa substantia albicat. Sunt etiam qui genus aliquod reperiri dicant, erectæ virilis mentulæ forma, adeò vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes conspiciantur. Hic fungus in ciborum vsum hactenus non venit, nec eo vescuntur Bohemi, sed eo ijs in medicamentis vtuntur, quæ venerem mouent. Si quidem ad hoc plurimum illum valere putant, & præsertim qui humani genitalis faciem refert. In quem vsum sicci puluerem ex dulci vino propinant, drachmæ, vel sesquidrachmæ pondere. Lactis vbertatem hunc etiam afferre aiunt ex ptisana vel muliebri lacte potum, sed valentius id agere si longi piperis aliquid addatur. Suffitu occlusos fœminarum locos reserare tradunt, & vuluæ strangulatus auertere. Non desunt superstitiosæ mulierculæ, quæ ijs abutuntur in amatorijs poculis, quibusdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere ceruinum fungum ad epota venena, ex mero haustum, quin etiam ad venenosorum omnium morsum, non modò potum, sed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graueolentia, quispiam facile iudicabit. Optarem vt tam rarum medicamentum Italiæ hactenus ignotum seri vel transplantari posset, & inter cætera rara simplicia, quæ in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viueret fungus. Sed postquam hoc nobis vetat natura, hunc siccum tibi asseruato. Mitto tibi præter id legitimæ Chalcitis, & veræ Mysis aliquot frusta, quæ vt apud vos rara, ita sane cara tibi futura spero. Vale.*

Ceruinus boletus.
Ceruini fungi historia.
Ceruinus fungus virilem mentulam referens.
Fungi ceruini vires.
Chalcitis & Mysi.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Vlyssi Aldrouando Bononiensi Medico 1
S. P. D.

Disputatur an larix nostra, sit larix Plinij & antiquorum.

QVOD epistolam illam meam, quam antea ad te miseram, tantopere laudibus effers, facis id tu
quidem humaniter & amicè, & ego me hercule mihi ipsi plurimum hoc nomine gratulor,
præsertim cum Robertelij viri Doctissimi (vt scribis) iudicio, non parùm, tum elegantiæ, tum do- 2
ctrinæ alicuius nomine probetur, id quod ipse mihi vix persuadeo, quando ne mihi quidem in eis
satisfacio. qui tamen scripta mea, qualiacunque sint, aspernari non soleo. Atqui multo magis
tuo nomine gaudeo, quod meis argumentis persuasus, iam de Picea & Pino in aliam transieris
opinionem, adeo vt tecum ipse statueris (quæ tua est humanitas) vbi in publicis lectionibus, de
pino & picea differere tibi sese offerat occasio, meam non solum auditoribus afferre sententiam,
sed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propensione, si eas tibi gratias non referam, quas me tibi debere
non ambigo, boni consulas velim, quòd plura nunc præstare non valeam. Verum vt cognoscas, quam promptus sit Mat-
thioli animus in tuis expediendis petitionibus, etsi , quæ nunc tibi à me scribi de Larice desideras, factu dictuq́; non
admodum facilia sunt, non tamen prætermittam ob eam, quam de me concepisti spem, quin omnibus modis tuæ satisfa-

Larix nostra eadem cum antiquorum.
Argumenta contra Matthioli sententiam.

ciam voluntati. Quod itaque in commentariis nostris in Dioscoridem nulla dubitatione scripsi, Laricem nostram ab anti-
quorum Larice nihil differre; eam ob rem rationibus nonnullis persuasus, dubitasse te semper affirmas, imo etiam credidis- 3
se videris, arborem quam Laricem vocamus, illam non esse, de qua scribit Plinius. Et ne videaris præter rationem hac in
re hæsitare, plura contra sententiam meam in medium affers argumenta, sic inquiens: Larix Plinij testimonio, perpetuò
viret, folia pungentia habet, non floret, & eius lignum non ardet, flammámque non concipit, & eius cortex leuior est,
quàm piceæ, & sterilis est. Sed Larix vulgaris perpetuò non viret, folia pungentia non habet, floret, ardet, & corticem
valde crassum habet, & fœcunda est: ergo Larix vulgaris, non est Larix antiquorum. Maior nota & est ex Plinij historia,
& quod non ardeat, notum est apud Victruuium. Minor propositio est etiam notissima, vt te non ignorare censeo. Nec
dicere oportet errasse Victruuium, Palladium & Plinium, cum certo illis notissima fuerit Larix. Ad hæc si vulgaris La-
rix esset Larix antiquorum, cum illa Agaricum proferat, tam notabile medicamentum, id sanè non prætermisisset Plinius,

Responsiones ad argumenta Plinium pluribus in locis sibi contradicere in Resiniferarum arborũ historia.
Plinius notatur.
Arbores quę perpetua coma virẽt

cum tam diligens rerum naturalium fuerit indagator. Hæc tua sunt argumenta, quæ in hanc te vocarunt dubitationem.
Ea cum mea sanè sententia (vt statim audies) firma non sint, sequitur vt nec tua vera sit conclusio. Imprimis autem cur 4
Plinio credam, Laricem perpetuò virere, nihil est, quod me moueat, tum quod reperiam in resiniferarum arborum histo-
ria pluribus in locis illum sibi ipsi contradicere, & satis confusè de his omnibus scribere, tum etiam quod videam affirmasse
illum, Terebintho & Tamarici folia non decidere, cum tamen nos contrarium videamus. His accedit alia etiam ratio, quæ
Plinij fidem mihi maximè suspectam reddit. Siquidem is vbi eas recenset arbores, quæ perpetuò virent: Syluestrium gene-
ris, inquit, folia non decidunt Abieti, Larici, Pinastro, Iunipero, Cedro, Terebintho, Buxo, Ilici, Aquifolio, Suberi, Taxo,
Tamarici. Inter vtraque genera sunt: Adrachne in Græcia, & vbique Vnedo. Cæteræ verò omnes extra prædictas (etenim
numerare longum est) folia deperdant. Sed hoc est falsum cum Picea, Phyllirea, Licium, Cistus, Myrtus, Oleaster, Thuia,
Sabina, Syluestris Laurus, Phellodrys, Celaster vbique perpetuo folio vireant. Cæterum cum hæc omnia ex Theophrasto li-
bro 1. capite 15. transcribat Plinius, non deest suspicio, quin ipse πίτυν apud Theophrastum (vt plerunque id fecisse anim-
aduertimus) Laricem verterit. Quò fit, vt hac in re nulla mihi Plinio sit adhibenda fides. 5

Laricem non esse debere foliis aculeatis.
Ruellius notatur
Plinij locus in Larice restitutus.

Præterea, quòd antiquorum Larix foliis fuerit aculeatis, quodque eius cortex leuior sit, quam Piceæ, non satis quidem
exploratum habeo cùm Plinij ipsius testimonio, etiam contrarium probari possit, et si fortasse, ob non intellectam Plinij le-
ctionem, in hoc aberrauerint Ruellius, & alij docti viri. Quippe qui Plinium non intelligentes , ea quæ de Larice libro
decimosexto, capite decimo idem scribit Plinius, Piceæ tribuerunt. Etenim si locus ille diligentius expendatur, facilè cogno-
scet quispiam Grammaticus, & Latinæ linguæ peritus, lectioni subesse mendam. Vt autem me vera narrare, & Laricem
Plinij ipsius testimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoscas, exponam inprimis vulgatam Plinij lectionem,
quam non intellexerunt viri illi doctissimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandam deesse particulam,
quam si tuo addideris Plinio, statim eorũ deprahenderis errorem. Plinius itaque loco prius citato (vt vulgatum legit ex-
emplar) sic habet. Sed Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, leuiorq́; cortice, folio villosior, pinguior, densior, mol-
liorq́; flexu. At Piceæ rariora sicciorað; folia, & teneriora & magis algentia, totaq́; horridior est, & perfusa resina. Hunc 6
itaque locum si diligenter expenderis, non magno sane negotio cognosces Piceam, non Laricem cortice esse leuiorem, &
pungentia habere folia. Nam vbi Plinius ait, Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior leuiorq́; cortice, nemo qui Lati-
næ linguæ fuerit peritus & Grammaticæ non ignarus, affirmabit vnquam particulam ILLA, referri debere ad Laricem,
sed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Præterea si illa omnia, quæ sequuntur Piceæ assignaret
Plinius, non fuisset illi opus per transitiuam disiunctiuamq́; orationem paulo post dicere: Sed Piceæ rariora, sicciorad́; fo-
lia. Nam hæc disiunctio manifestè demonstrat prius aliqua de Larice dixisse Plinium. At tu si vis hunc locum restituere &
omnibus reddere clariorem, ita tuum castigabis Plinium ex meo manu scripto. Illa crassior leuiorq́; cortice, hæc (id est
Larix) folio villosior, pinguior, densior, molliorq́; flexu. At Piceæ, &c. Quod si non feceris, haudquaquam rectè hunc ex-
planabis locum, nec vllum vnquam viuum illi dederis sensum, imo in pluribus sibi contradicere Plinium cognosces. Siqui-

dem

dem si de Picea illum loqui dices, cum ait, Illa crassior læuiorque cortice, dicas item oportet, Piceæ historiam sequi, cum inquit, folio villosior, pinguior, densior, molliorque flexu. Sed quomodo fieri possit, vt ea folia, quæ prius fecerat villosiora, pinguiora, densiora, molliora que, illico fecerit rariora, sicciora, tenuiora & magis algentia, tibi ipse tu iudex esto. Quamobrem, si hæc omnia recte expenderis, illico animaduertes in vulgari, vbicunque edita sit, Plinij lectione, desiderari particulam, HAEC, non solum ex Plinio manu scripto, sed ex deprauato lectionis sensu. Quæ omnia cum vera sint, falsum esse conuincunt, Laricem esse cortice Piceæ læuiorem & pungentia habere folia. Siquidem villosum & spinosum contrario modo se habent. Nam villi, pili sunt tactu mollissimo, qui quantum à spinis differant, haud te latere nō ambigo. Ideoq; Plinius cum sciret Larici folia non esse aculeata, eadem villosiora, pinguiora, molliora que pilorum modo haberi scribit, quemadmodum in nostra visuntur Larice. Id quod eodem capite repetijt de Larice pariter scribens his verbis. Mas breuior & durior, Fœmina procerior, pinguioribus folijs & simplicibus atque non rigentibus. Nec velim putes dixisse Plinium, Fœminæ non esse rigentia folia, ad maris differentiam, quod ibi, ATQVE, nil aliud significet, quam etiam, Id est, etiam non rigentibus, quemadmodum in mare videmus, alias sibi ipsi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis superius rationibus. At si obijceres, eundem scripsisse Plinium libr. 16. capit. 24. Pino, Piceæ, Abieti, Larici, Cedro, pungentia inesse folia, cum hæc videam transcribere illum ex Theophrasto lib. 1. cap. 15. de plantarum historia, nec ibi Laricis vlla fiat mentio, vereor sane, ne Plinius ibi Theophrasti πίτυν Laricem verterit, vt alijs in plerisque locis idem fecisse annotauimus. Qua quidem peruersione persuasus Theodorus Plinij potius sequutus errores, quam Græcā Theophrasti fidē, Theophrastū ipsum in quā plurimis locis peruertit. Siquidē vbi Theophrasti codex habet, Ἀκανθώδεις δὲ ἐκ τῶν ἄκρων κατὰ τὸ τῆς πεύκης καὶ πίτυος, καὶ ἐλάτης, ἔτι δὲ κέδρου, Theodorus vertit, Pini quoq; Laricis, Abietis, atque etiā Cedri extremitate pungentia folia insunt. Quod etiam fecit libro & cap. 2. de historia. Ibi enim Theophrastus habet. οἷον ἐλάτη, πεύκη, πίτυς. Quæ verba perperam vertit Gaza, vt Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic solum πίτυν Laricem inuertit, sed libro quarto, cap. sexto, & libro 5. capit. 1. & 9. capite primo, & 2. de historia. Quinetiam de causis libro 1. capit. vigesimo primo, & lib. 5. cap. 24. & libr. 6. cap. 18. ac alijs plerisque in locis, quæ in Latino Theophrasto castigare poteris. Quod autem Plinius Pinum sæpe perperam pro Larice acceperit, constat ex eo, quod libr. 16. capit. 10. scripsit his verbis, Laricis morbus est, vt tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium est hoc, non Laricis. Id quod apertissime comprobatur Theophrasti testimonio, qui libro 3. capite 10. de historia sic habet, Morbum Pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cum non solum cor, sed etiam pars extrema caudicis in tædam transiuerit, tunc strangulare quodammodo, quod sponte accidit vbertate arboris largissima, quoad quis coniectare possit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio est. Hactenus Theophrastus. Id quod hic in Bohemia, vbi ingentissimæ Pinorum syluæ vbique ferè habentur, continuo videmus. Præterea Plinius loco superius citato scribit Laricem vstis radicibus repullulare nunquam. Piceã vero contra. Quibus manifeste deprehenditur, hic etiam perperam Laricem pro Pinu vsurpasse illum. Etenim Theophrastus eodem libro & capite nuper citato, Pinum, inquit, adustis radicibus nunquam regerminare, Piceam regerminare quidem affirmant, vt in Lesbo accidit incenso monte Pyrrheo, qui Piceis scatet. Adhæc libro vigesimo quarto, capite sexto, Laricis & Piceæ foliorum ex aceto decoctum, dolori dentium prodesse ex Dioscoride idem transcribit Plinius. Atqui Dioscorides non ex Laricis folijs id parari medicamentum ait, sed ex Piceæ & Pini folijs. Sed de his aliâs fortasse plura. Quod autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud respondendum videtur, quàm quod, cum in huiusce plantæ historia pluribus alioqui modis hallucinatus sit, non videam quo pacto eius possim comprobare sententiam, præsertim cum etsi ipse affirmanter scribat libro decimosexto, capite vigesimoquinto, Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilarescere, Theophrastus tamen libro tertio, capite sexto, de historia plantarum, florere Pinum & Piceam, nec negarit, nec affirmarit. Sed florere vtranque apertissime testantur Bohemiæ sylvæ, vbi floridæ quotannis inspiciuntur Pinus odore (vt ego mihi testis esse possum) haud quidem ingrato. Quo fit, vt Plinio mihi subscribendum non sit, præsertim cum videam negasse illum, Populum, Myricam, Alnum haudquaquam fructum ferre, nec Bechium florem, cum tamen hoc falsum esse sciant, non solum rei plantariæ periti, sed coriarij ac vetulæ.

Plinij locus expositus.

Plinius sæpe πίτυν ex Theophrasto Laricem male vertit.

Theodorus notatur pluribus erratis.

Plinii errores in larice probātur.

Pinorum syluæ in Bohemia frequentissimæ.

Pinus floret. Plinii error notatur.

Postremo negas antiquorum Laricem, nostram esse posse, quod Plinij, Victruuij & Palladij autoritate, satis sit comprobatum, Laricem non ardere nec igne vnquam accendi. Atqui velim vt si Plinio perpetuo tibi credendum statueris, statuas etiam eidem Plinio credere, proculdubio ardere Laricem, vbi igni admoueatur. Quandoquidem is libro decimosexto, capite duodecimo, In Macedonia Laricē masculam vrere Macedones scribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus iam certior fies, quam belle sibi constiterit Plinius in Laricis historia, quamque de ea fabulose scripserit Victruuius, a quo Plinium transcripsisse, non ambigimus. Cæterū quam vana ac futili ducantur opinione qui Victruuij ac Plinij autoritate freti, Laricem nostram genuinam non esse contendunt, quod eam facile accendi comburique videant, præter Macedones, ipsa manifeste testatur ratio. Siquidem cum tam antiquorum quam recentiorum scriptorum consensu, præsertimque ipsius Victruuij & Plinij Larix, præpinguem, liquidam & copiosam resinam fundat, mellis Attici colore, quæ perinde ac bitumen igni admota, quam celerrime accenditur & vehementissime flagrat, ignari imo potius stolidi hominis est, credere Laricem præpinguem, resinosam & resiniferam arborem, quæ (si Plinio credimus) facile tabescit in tædam, qua nihil est ad ignem accendendum aptius, ignem respuere, cum lapides ipsi, qui sui natura flammis nunquam flagrant, vbi tamen bituminoso succo redundent, vt Gagates, perinde ac ligna exurantur vertanturque in cineres. Id quod facile testabuntur Flandri, Brabanti, & alij plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hisce lapidibus suos perpetuo fouent ignes. Ideoque si vera esse consentimus, quæ narrat Victruuius de Castello illo circa alpes trabibus Laricinis extructo, quod scilicet iussu Cæsaris admotis incensis virgarum fasciculis ac facibus, Lariceæ illæ trabes admotum respuerint ignem, dicamus id euenisse necesse est, non quod Laricis materia non comburatur, sed quod ventorum, aeris, niuium, pluuiæ & algoris iniuria quibus Alpina regio illa quocunque fere tempore afficitur, durior ac lapidosior facta, non ita facile accendi potuerit, præsertim quod omnis arborum materia, quæ solidior sit, non illico primo statim occursu facile accendatur. Etenim Larix soliditate ac duritie præ cæteris præstat, quæ vbi aëreis illis affectibus lapidosam quandam contraxerit naturam & eius resina contabuerit, mirum sane non est, si non ita facile accendatur. Ad id autem, quod si Larix antiquorum nostra fuisset Larix, cum Agaricum proferat, non prætermisisset Plinius maximus rerum naturalium indagator, quin de eo aliquam fecisset mentionem, nil aliud respondendum succurrit, quam quod mihi nihil mirum sit id prætermisisse illum, cum certo sciam alia longe maiora notioraque ab eo esse prætermissa. Sed mirari potius debeo, quod is libro decimo sexto, cap. octa. fuerit fabulatus, Galliarū glandiferas maxime arbores agaricū ferre, quod tamē, vt falsissimū esse scimus, ita à nemine antea scriptum esse, nō ignoramus, vt in commentariis nostris in Dioscoridē de Larice agentes fusius diximus. Nec velim credas, huic Plinianæ lectioni subesse mendam, quod scilicet ibi coniferas, non glandiferas arbores legendum sit,

Laricem ardere contra Plinium & Victruuium.

Lapidibus lignorum loco ad ignē qui vtantur.

Victruuii testimonium impugnatur.

Plinii in Agarico erratum.

Guilandinus. vt impostor ille omnium impudentissimus ad Rosarium Polonum scribens fabulatur, & hunc Plinij locum se primum restituisse gloriatur. Siquidem ibi Plinius in vniuersa illius capitis oratione de alia re non scribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proueniunt. Quo fit vt quum veterator ille locum hunc Plinij haud emendarit non Plinium castigasse, sed ipsum castigatione indigere iam cognoscere possis. Cæterum si præter hæc reliquas Laricis notas expendamus, nihil sanè erit quod impediat, quo minus Larix nostra non sit legitima. Siquidem si corticem intueamur, est quidem is Piceæ cortice crassior, vt Plinius inquit. Si materiæ præstantiam, solidam eam, firmam, robustam, perpetuamq́; conspiciemus, & ædium & nauium fabricis aptissimam, cùm non solùm in sicco, sed in humore (vt Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inspiciamus, quinetiam si odorem experiamur, rubescere sanè nostratem Laricem, ac acri esse odore, vnà cum Plinio fatebimur. Si mansu eius quoque saporem degustemus, amaram illam cum Victruuio dicemus. Adhæc si decorticatam in flumen, vel lacum proiiciemus, non fluitare Laricem nostram, sed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certissimum præbent indicium, nihil ab antiquorum Larice differre nostratem. His accedit arboris vasta proceritas, natale solum, & ipsa tripartita germinatio. Etenim nostra Larix facilè cæteras coniferas arbores longitudine superat. Nascitur in montibus, & in vniuersa Rhœtiæ regione copiosissima habetur. Vnde ad restituendum Neumachiarium pontem, Tyberius Cæsar (vt ipse testatur Plinius) ingentes Lariceas trabes aduehi curauit. Quinetiam obseruatum esse scimus ter in anno nostram Laricem germina fundere. Præter id manifesto est argumento Laricem nostram esse genuinam, ea, quam fundit Resina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidem hæc substantiæ consistentia, quinetiam colore, odore, saporeq́; nihil penitus distare videtur à Laricea Resina, de qua ipse meminit Plinius libro decimosexto, capite decimo, & libro vigesimoquarto, capite sexagesimo. Etenim è Larice Resinam erumpere ait melleo colore atq́; lentore, odore viroso, nunquam durescentem. Id quod ante ipsum dixerat Victruuius. Siquidem is Laricis Resinam liquidam esse scribit, mellis Attici colore & Phthisicis vtilem. Quæ quidem notæ in nostra Laricea adeò claræ apparent, vt Thyresia cæcior dici possit, & Marpesia caute stupidior, qui hanc non nouerit Resinam esse Larignam, de qua meminêre Victruuius & Plinius. Cæterùm si cuipiam fortasse tot rationibus, tot argumentis, tot præclarissimorum autorum testimoniis satisfactum non est, consulat is etiam Galenum & eius κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. cap. decimoquinto, & lib. II. capit. I. & II. quinetiam libr. IV. capite 14. pluribus sanè modis atq́; testimoniis comprobatum esse reperiet, Resinam Lariceam nostram, nihil prorsus à genuina distare, sed ipsam eandem esse, de qua idem scribit Galenus, cuius etiam æuo Terebinthinæ loco vsurpatur Larigna, vbi illa non esset ad manus. Quamobrem mirum nobis non sit, si posthac, vbi superioribus annis Terebinthinæ resina defecerat, vbiq́; penè eius loco Larignæ inualuerit vsus. Sed his ita solidè aperteq́; comprobatum esse arbitror, nostram & antiquorum Laricem vnam & eandem esse plantam, vt nihil amplius hac in re non solùm tibi fuerit vlterius ambigendum, sed nec aliis quibusdam, nisi fortasse pertinacibus ac contentiosis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium. Ex quorum agmine, qui tam temerè asseuerant Laricem nostram, magnam illam esse Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cuiusq́; in sacris literis apud Hebræos tàm frequens, honorificaq́; fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, vbi hanc nostram epistolam legerint. *Larignam resinam pro Terebinthina vsurpauerunt etiam antiqui.* Sed nihil est, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipsa pestilens ambitio, qua plurimùm ij ducuntur, qui, vt præ cæteris scire, ac sapere videantur, nil aliud die noctuq́; moliuntur, quàm vt noui inauditiq́; aliquid vel dicant, vel scribant. Quod vt consequantur fucatis sophismatibus suas adeò concinnant sententias, ac poliunt, vt studiosa iuuentus, cui hæc non ita facilè innotuit impostura, hos perditos nebulones præ cæteris euehat ac colat. Sed vbi in eorum veniunt iudicium, qui rem ipsam vbiq́; exploratam habent, facilè spongia veritatis detergitur fucus & detegitur impostura. At quis tam fuerit mente alienus, qui credat Laricem nostram Hebræorum esse Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit historiam, & quòd illa Abieti non sit absimilis, Cedrelaten appellauerit? *Laricem non esse Cedrum. contra Guilandinum.* Quam qui in monte Libano viderunt, vt Bellonius, & qui Hierosolymam ad SALVATORIS nostri tumulum peregre proficiscuntur, non Larici similem pingunt, sed Abieti: Vnde rectè illi nomen à Græcis desumptum Κεδρελάτη Plinio inditum est, adde etiam quod huic folia perpetuò virescant. Talis itaque est pestilens quorundam doctrina, quam cum tractu temporis veris, ac solidis argumentis expugnatam, dirutam, collapsamq́; cernunt, nec vllis possint se tueri præsidiis illicò ferarum more in furorem aguntur, more canum rabidorum latrantes & spumanti ore oberrantes. Quinetiam vipereo quodam veneno perfusi, tantùm conuitiis, criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quò postea fit, vt dum alios læsuros se putant, se ipsos interimant, & non solùm ab inimicis, sed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ sustinendæq́; semper fuerim addictus, nihilq́; mihi magis semper fuerit in votis, quàm Rempub. ac posteritatem iuuare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes, conuitia, maledicta, pestilentesq́; eructationes, potiùs æquo ac forti animo ferre decreui, quàm à meo instituto desistere. Sed ne ægre feras obsecro, mi amantissime Aldrouande, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cùm haud me lateat, te virum esse integerrimum, candidum, pium, & doctum, volui hæc ad te scribere præter ea, quæ de Larice disserui, vt vbi in hosce incideris Sophistas & contentiosos Sycophantas, meum sequaris consilium: Cùm probis, candidisq́; viris longè consultius sit, malorum omne genus expediri, quàm ne tantillum quidem à veritate deflectere: quam qui opprimere student, ij sanè digni sunt, vt è medio tollantur. Interim velim, vt tibi persuadeas, te tantum tibi de me posse polliceri, quantum cognoueris à me posse præstari. Vale.

HIERONYMVS DONZELLINVS MEDICVS ac Philosophus, Petro Andreæ Matthiolo Serenissi. Principis Ferdinandi, Archiducis Austriæ Medico, S. P. D.

Consolatur Matthiolum aduersus inuidos & blaterones.

CVm omnium artium is vsus sit ac finis, vt mortalium saluti & commodo seruiant, ac famulentur, earum tamen nulla scopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis vtitur tanquam administris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, vt quæ alioqui noxiæ & perniciosæ erant futuræ, eius beneficio & commodæ fiant & salutares. Sic itaq́; ad Medicinam affectæ sunt artes inferiores, vt earum ipsa veluti regina sit constituenda. At quæ nobiliores sunt & rationem

tionem ac contemplationem magis requirunt disciplinæ ac scientiæ, eius ope & auxilio ita videntur indigere, vt sine ipsius fructu nec comparari, nec exerceri commode satis possint. Cum enim ingenij, ac Sapientiæ studia bonam valetudinem corrumpant ac labefactent, & quod generaliter ab Aristotele est prolatum. Vnius scilicet rei ortum, alterius esse interitum, huc etiam apertissime accommodari possit, quis non videt, solius artis Medicæ opera adiutos homines in Diuinarum, atq; humanarum rerum contemplatione versari diutius posse? Et quando humanus animus, si perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum scientiam peruenire minimè possit, ac verissimum sit illud, quod dixit Arist. in sedato ac tranquillo animo facilè prudentiam ac doctrinam imprimi & comparari, efficacius hac in parte Medicina quam Ethica subuenire nobis potest.

Lib. de ortu & interitu II.

Libro Phy. VI.

Si enim animi mores è corporum temperamentis, tanquam è fontibus manant, ac oriuntur, quemadmodum in peculiari lib. certissimis rationibus Galenus confirmauit, ea vero immutare solius Medici sit opus, conficitur, non tantum corporis, sed animi quoq; valetudinem à Medico tractari, quæ sane vtraque ad sacra Philosophiæ studia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Aristotele recenseantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi ac fortunæ bona medio in loco sunt constituta, vt commodius vtrisq; suffragari possint.

Libro Ethic. I. & Reth. II.

De nobilioribus illis animi bonis, quemadmodum Medicina indigeant, antea dictum est. Fortuita verò sine firma valetudine, ac robusta, nec comparari, nec retineri, nec eorum fructum percipi posse, satis patet, cuius certe sola Medicina opifex est, ac procreatrix. Eam itaq; non tantum artium omnium præstantissimam, sed etiam generis humani matrem nutricem, atq; alumnam esse, quiuis facile potest iudicare. Cuius etsi multæ sunt partes, de ea tantum mihi nunc futurus est sermo, quæ Medicam materiam describit, & à Græcis ὑλικὴ seu φαρμακευτικὴ est appellata, quam ego certè nunc multis nominibus, aliis præferendam audacter pronuntio. Hanc sane primo inuentam, ac reliquis antiquiorem esse, Galenus est author.

Lib. ad Thrasibulum.

Vnde etiam apparet eandem cæteris destitutam vtilem esse mortalibus, cùm sine hac aliæ tamen inanem tantum, ac inutilem notitiam nobis adferant, ac largiantur. Videmus certe multos etiamnum solidæ Medicinæ imperitos, sola tamen auxiliorum notitia plurimos iuuare, & Empiricos olim reliquarum Medicinæ partium, rudes, atq; ignaros, multa præstitisse in generis humani salutem, Galenus testis est luculentissimus.

Lib. de Sectis.

Quicquid vero aut discunt, aut contemplantur Medici, hunc vnicum scopum habent, vt medica materia rite atq; oportune vti possint. Et digniores, ac præstantiores Medici illi semper sunt habiti, qui in medicamentorum sylua cum diuites sunt, ac opulenti, tum vires & facultates singulorum habent perspectas, vt prudenter & cum mortalium emolumento illis vti sciant. Post longas enim speculationes, post diutinas Medicorum inter sese suis in deliberationibus concertationes, post morborum examina, post causarum, symptomatum, signorum, indicationum, ac reliquorum quæ legitimæ curationi sunt præmittenda, exactam inuestigationem, ad materiam ac remediorum penu tandem recurritur, sine quo omnis conatus irritus ac studium sine fructu est futurum. Huiusce præterea Medicinæ partis ea est præstantia, vt multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum scientiam in se contineat & complectatur, quæ per se ac sola vsuiq; nondum adhibita animum perficere atq; omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad sese allicere ac delectare quam maxime possit. Quicquid cœlestes ac immortales illi orbes, suo ambitu & complexu circumscribunt, id totum materia est Medica. Ergo peritum Medicum eorum nihil fugit, quæ in sublunari hoc mundo sunt collocata. Et quamuis subiecti nobilitate, aliis Philosophiæ partibus, non antecellat, vtilitate tamen, rerum varietate ac scientiæ certitudine, illis non est inferior. Ignis itaque genera, aeris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum fontium, lacuum, paludum qualitates, fossilium, metallorum, lapidum gemmarum, herbarum, fruticum, arborum, animantium, vt piscium auium, reptilium, quadrupedum rerumque omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus nouit, & contemplatur, inq; eo potissimum elaborat, vt aut sola, aut simul mixta, ac varie præparata, & ad profligandos morbos oportune adhibita, vt scite Galenus dixit, ex ὕλῃ fiant βοηθήματα, quæ sane præclaro Encomio Asclepiades insigniuit, qui χεῖρας τῶν θεῶν appellauit.

Gale. III. Methodi.

Hanc Medicinæ partem plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentius, nemo exactius, nemo diligentius, quam Dioscorides Anazarbeus, qui profecto in ea tradenda tam præclare est versatus, vt omnes tum æquales suos, tum antiquiores etiam suo lumine ita obscurarit, vt neglecta à posteris eorum monumenta situ, & squalore obducta, ac obliuioni tradita, tandē interierint. Quicquid etiam posteriores ea de re scripserunt, illi vni vltro acceptum referunt, & summam hoc in genere laudem illi iure merito concedunt.

Dioscorides exacte materiam medicam tractauit.

Vnus mihi instar omnium futurus est Galenus, qui honorificum ac locupletissimum illi, iis verbis testimonium impertitur. Inter omnes porro Dioscorides mihi videtur perfectissime confecisse tractatum de medicamentorum materia.

Lib. de simplici. VI.

Fuere quidem & antiquorum, & posteriorum plures qui aliquam Medicæ materiæ partem, puta de animalibus, aut de plantis, aut de piscibus, aut de metallicis, ac fossilibus separatim sunt persecuti, at Dioscorides vniuersum corpus saluberrimo totius posteritatis exemplo sibi pertractandum duxit, quem postea imitati recentiores, eandem rem excoluerunt atq; elaborarunt, quædam etiam addiderunt, vt solet tempus, rerum omnium pater, semper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoq; fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες βελτίονες. Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infœlici quodam fato fuit translata, hæc pars maius, quam cætera, naufragium fecit.

In Arabes.

Id vero an ipsorum Arabum vitio, aut ex vna in aliam linguam multiplici versione contigerit, certo diuinare non possum. Illud omnino verum, medicamentorum tam simplicium, quam compositorum, tam magnam confusionem, ac perturbationem hactenus fuisse, vt non vulgari mortalium damno hac in re sit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obscuritas, & tam omnia fere fuerunt perplexa, vt superiorum ætatum Medici, aut graui inscitia oppressi errores minime animaduerterent, aut in tanta rerum difficultate hæsitantes, ac consilij inopes, qua ratione ex vasto, ac turbulento illo pelago enauigarent, aut ex confusissimo illo Chao se extricarent, minime intelligentes, omni melioris profectus spe deposita, animum desponderent, ac secundo flumine nauigantes turpissime se darent. Emersit vero tandem ex illis tenebris nostrum hoc seculum, tanto superioribus excellentius, quanto ea monstra, quæ maiores nostri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi est ausum, sed manus etiam conserere, ac tandem edomare potuit, ac superare. Filium enim inuenit, quo ex eo Labyrintho se tandem euolueret, ac liberaret. Ex eorum numero, doctissime MATTHIOLE, cum te vnum, eumq; summum præcipuum, ac coriphæum eruditi omnes sciant, illud tibi maxime gratulandum duxi.

Matthioli commendatio.

Tu enim heroico ac plane diuino impulsu commotus, non hanc aut illam partem, sed totam ipsam Medicorum syluam ingressus, immaneis ex ea feras eiecisti, alias cicurasti, diligenter adeo excoluisti, vt ex horrida, ac spinosa sylua pulcherrimum atq; amœnissimum effeceris viridarium. Fuerunt alij etiam fateor, nostra hac ætate eius nemoris strenui cultores, quorum etsi alter altero est præstantior, te tamen vno omnes sunt inferiores, tibiq; vni palmam concedere synceró eruditorum iudicio coguntur. Duxit Manardus & Leonicenus nostra tempestate purioris Medicinæ instauratores, crassa quædam, ac rudia huius fabricæ lineamenta, at tu viuos colores induxisti, ac veras nobis rerum imagines repræsentas. Cæterum cum tota materiæ Medicæ tractatio duabus præcipue partibus absoluatur, quarum altera singulorum vires, ac fa-

Manardus ac Leonicenus.

Medicæ materiæ duæ partes.

cultates docet, altera vero historiam exponit, tu vtranq; enarras, vt nihil prætermissum videatur. Præclarum sane huius ædificij abs te iactum est fundamentum, cum Dioscoridem ipsum explicandum suscepisti, ex cuius vnius vera intelligentia hæc demum Medicinæ pars pristinum, ac legitimum candorem recuperare potest. Nec vero ipsum tantum authorem explanas, obscura retegis, abdita patefacis, ac legitimum sensum eius verbis restituis, sed quicquid etiam à posterioribus Græcis, Arabibus & Latinis est inuentum, in tuum illum veluti thesaurum ita reponis, vt quæcunq; vllibi extant ea de re lectu digna, illic tanquam in opere absolutissimo suis in locis apte collocata reperiantur. Si quid præterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione est aberratum, erroris fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum sententia discedendum suades, scilicet ne rudibus, ac imperitis grauium alioqui & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem sunt plurima medicamenta tam simplicia, quam composita, non ita pridem inuenta, quorum vsus multis adhuc est ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectantur: Tu inuidorum odia nihil veritus, publicæ omnium saluti consulens ex reconditis locis hæc in lucem profers, eorum vero energiam & rectam vtendi rationem doces, qua certe in re & liberalis & candidi animi egregium in primis specimen abs te editum cum summa gratiarum actione cuncti agnoscunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, si vniuersis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptusq; fuit tuus hic labor, vt non tantum Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopœi, sed omnes etiam alij, qui ab honestis studiis minime abhorrent, tuum Dioscoridem tum voluptatis, tum vtilitatis causa expetant, legant, ac manibus quotidie terant. Memini certe cum optimus vir ac diligentissimus typographus Vincentius Valgrisius Venetiis mihi narraret à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium hactenus fuisse diuendita & distracta, auidissime tamen à quam plurimis etiamnum flagitari, quasi vero nunc primum recens in lucem emittatur, vt facile appareat, nostra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentius atq; alacrius acceptum in publicum prodiisse.

Triginta duo millia exemplaria vendita.

Ne tamen tantus thesaurus solis Italis esset communis, ex Italica, in qua primo fuit scite scriptus, lingua, nullis laboribus aut vigiliis parcens, Latinum reddidisti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans, & bonum, quo communius, eo perfectius atq; præstantius esse, minime ignorans.

Italice primum scripsit Matth.

Tandem ne quid in absolutissimo opere desiderari possit, rerum fere omnium, quas Dioscorides tractat, viuas imagines adiecisti quarum spectaculo non tantum erudiri, sed delectari etiam homines queant. Id autem vt exacte perficeres, dici vix potest quot labores, æstus, frigora, cæli tempestates, peregrinationes longinquas pertulisti, quot inaccessos montes ascendisti, quot valles, syluas, nemora peragrasti: quot immanium ferarum truculentiæ, te, tuamq; vitam exposuisti, scilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in iis reprehendit, qui rerum atq; herbarum, quas ne per somnium quidem viderunt, figuras describere aggrediuntur, quos nimirum ridens præconibus similes facit qui fugitiui mancipij notas ab aliis traditas publicant, quod ipsi non modo non viderint vnquam ante, imo si coram forte assistat, ne agnoscant quidem.

Lib. de simpli. 7.

Quandoquidem vero in opere eo, non solum modo tot tantæq; molestiæ & tam grauia incommoda, vti diximus, erant tibi sustinenda, sed in elaborando elimandoq; potissimum, & vt rite ederetur, curando, diuersissimorum artificum opera diligentiaq; in primis necessaria foret, diuinam hic prouidentiam mehercle, satis admirari non possum, quæ quidem, ne honestissimis studiis & optimis conatibus tuis vllum omnino obiiceretur impedimentum, in tota Europa Splendidissimæ ac Illustrissimæ Austriacæ familiæ clientela oportune te insinuauit, cuius singulari liberalitate adiutus bene cœpto ædificio summum imponere colophonem posses. Maximam profecto lætitiæ causam superioribus diebus tuæ mihi literæ suppeditarunt, quibus pariter inuictissimi Cæsaris Ferdinandi & simul Illustriss. ac Generos. eiusdem filij Mœcenatis tui, Ferdinandi iunioris, promptam adeo atque alacrem in te voluntatem significasti, quorum splendidissimo munere tuus iam longe magis ac magis Dioscorides sit illustrandus. Post tot corporis labores, & tam graues ac assiduas animi curas quid quæso superest, quam legitimus tuæ virtutis fructus gloria immortalis? bonorum, scilicet atq; eruditorum virorum de consummata tua doctrina ac virtute concepta opinio, & publicus quidam omnium hominum plausus? Nullus quippe nunc est in omni Europa angulus, nullus in luce hominum viuens, cui non modo notum sit Matthioli nomen, sed etiam præclarum inprimis. Tu viuens & valens diuturna iam tot annorum frueris laude & gloria, id quod paucissimis sane conceditur, quo magis tibi etiam vel eo nomine est gratulandum. Dignus ante omnes profecto mihi videre, cui publico non solum totius Italiæ, cuius peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ consensu aurea statua erigatur ingenij nimirum tui & præstantiæ immortale monumentum. Nam si Demostheni de vnica patria bene merito id honoris grati Athenienses detulerunt, quo magis illud tibi de immenso orbe optime merito debetur? Si qui igitur sunt in hominum cœtu, vt multos esse verisimile est, (deteriorum enim rerum vberior prouentus semper est) qui de te secus, quam par est, aut sentiant, aut loquantur, eos ego quos terra sustineat, indignos puto, hominum pestes ac reipub. detrimenta. Eorum calumniis ac petulantia iamdudum te vexari scio, id quod mihi accidit certe molestissimum.

Contra Matthioli osores.

At quoties rem propius intueor, miræ tuæ excellentiæ haud obscurum sane testimonium ac pulcherrimum veluti trophæum iudico. Vna & fatalis quodammodo, doctissime Matthiole à mundi exordio ad hæc vsq; tempora, bonorum & insignium virorum sors hæc fuit. Non ineleganter sapientissimus Aristoteles dixit. Τὰ ἐναντία παράλληλα μᾶλλον φαίνεται. Nunquam enim magis conspicua est insipientium ac improborum cæcitas, vitium, atq; inscitia quam vbi prudentium & proborum opposita virtute ac splendore detegitur ac illustratur. Qui in deteriore sunt statu, omnes sui similes esse vellent. Noctua solis lumen ferre non potest. Hominum scelestorum colluuies ac cæca indoctorum turba illos omnes deltrare credit, qui non in eadem criminum sentina malorum lerna, luto ac cœno secum volutantur. Hinc odium, inuidia, calumnia, detrectatio, reliquaq; animi impotentia, qua perditorum petulantia boni atq; honesti viri pulsari ac lacessiri solent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoueri est æquum, rationes quibus tuum animum sustentes & consoleris, altius hic repetere, peroportunum duxi. Antiquissima illa est consolatio & naturæ humanæ maxime consentanea.

Lib. Rhet. III.

Ouid lib. Metamorphos.

Similes aliorum respice casus.
Mitius ista feres.

Pythagoras adeo sapientia dicitur excelluisse, vt Philosophorum omnium veluti parens merito habitus fuerit idem tamen propter liuidos ac turbulentos homines exsorris semper in aliena vixit regione. Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem. Crotone ad Locrenses propter Gylonem aufugit. Ex Locrensibus autem non vnus duntaxat, sed omnes in eum insurrexerunt, non alia certe ratione, quam quod tanti viri virtutem diutius tolerare nequiuerint. ab his itaq; Tarento exigitur. Tarentini insuper mox, tanquam grauiori aliquo onere se leuaturi in Megapontium detruserunt, vbi postquam ad quadraginta dies cibo abstinuisset, in Musarum templo interiisse perhibetur.

Pythagoras. Themist. in Sophista.

Quid vero optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? Melyto, Anyto & Lycone cunctorum plena sunt hominum aures. Et

Socrates. Plato in Apolog. & in Phædro.

profecto

profecto quid sapientibus ac bonis viris ab hominum stultitia sit expectandum, eius vnius exemplo est patefactum. Adhæc Platonis diuina prope ac cœlestis doctrina, quid aliud est, quam docta religio? vt vere olim Augustinus Platonicos, paucis demptis, fieri Christianos asseuerauerit. Is tamen Philosophorum Deus ab imperita hominum turba tam indigne susceptus fuit, vt constanti fama celebretur, cum ter in Siciliam parandæ pecuniæ ac victus causa nauigasse. Cæterum quanta perpessus sit Aristoteles, pleni sunt Græcorum libri. Is enim etsi in humana sapientia ad miraculum vsque erat eruditus, innumeram tamen Sophistarum scholam in se concitauit, qui virulentis etiam editis orationibus (quæ Themistij tempestate adhuc extabant) illius existimationem impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit iniuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedente impietatis in Deum falso accusatus in Colchidem profugere est coactus, idq; ea de causa se facere affirmauit, ne Athenienses iterum in Philosophiam peccarent. Et quamuis de Atheniensibus optime fuerat meritus perpetuo tamen ab eisdem exilio fuit mulctatus. Notum est, quid semel responderit, cum à quodam se fuisse conuitio affectum audiret, nempe, absentem me, si velit, flagellis etiam cadat. Quo quidem responso obtrectationibus se fuisse obnoxium, satis declarat. Hi duo postremi in maximorum Principum aulis sunt versati, sed quam fœliciter antiquorum docent monumenta. non paucis enim iniuriis, ac periculis, hic apud Alexandrum Macedonem, ille vero apud Dionysium Syracusanum est conflictatus, à quibus tamen summos honores, ac præmia obtinere merito debuissent. Post latas Atheniensibus sanctissimas leges, Solon diffugere est compulsus, ac pro insignis beneficij pie in patriam collocati, mercede, ab obitu, apud Salaminem eius cineres ignominiose dispersi sunt, ac dissipati. Quantus fuit in patriæ potissimum, & vniuersæ Græciæ salute, ac libertate asserenda Demosthenis ardor studiumq;? quam infaustus contra eius exitus? Huiusce modi summorum virorum fortuna, locum fecit illi prouerbio: Id optimo cuiq; Athenis accidere solitum est. Cicero literarum, sapientiæ atq; eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium transtulit, & ob res præclare fœliciterq; gestas in Consulatu, Pater patriæ appellatus est: non multo post attamen summa iniuria pulsus, cogitur exulare: restitutus, & Parthico bello victor, dignus triumpho iudicatus truculentissime tandem necatur. Vtinam vero meliorem fortunam expertus esset bonorum omniũ nobis author Hippocrates, is, inquam quem Pætus in illa sua ad magnum regem Artaxerxem epistola θεῖον ὑγείας πατέρα, σωτῆρα θεοπρεπὲς ἐπιστήμης ἡγεμόνα vocat, & à Ioue genus suum ducere affirmat: cum ille ab Artaxerxe esset vocatus, vt pestem in eius exercitu crudeliter grassantem sua arte curaret: recusauit barbaros Græcorum hostes infensissimos iuuare, sibi minime licere testatus: Quare illum rex à Cois ad necem expetiuit, quorum etiam patrocinio periculum euasit. Quantum vero Romæ & Medicorum & Philosophorum odium, atq; inuidiam sustinuerit Galenus, vnus ab eo de præcognitione inscriptus liber demonstrat. Hi cum vera Medicinæ scientia destituti essent, huius lumen nequaquam tolerabant, quando eiusdem splendore cæcutientium tenebræ omnium oculis subiicerentur. Lucrum enim ambitionem, ac voluptates sectando, adulatoriam potius, quam Medicam artem exercebant, quumq; Galenus ob præsagia curationesq; plurimas cunctis iam esset admirabilis, ipsi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, sed Magia potius quadam ac diuinatoria arte facta, impudentissime calumniabantur. Verum postquam solida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inscitia ac improbitas nulli non innotesceret, ipse nihilominus, vbi Quintum Medicum olim Romæ nobilissimum per summam iniuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam iuuenem in arte illa apprime exercitatum vna cum binis famulis è vita sublatum audiuit, ab Eudemo peripatetico admonitus, veneni periculum sibi imminere, relicta illico Roma in patriam reuertit.

Plato. — Aristoteles quã passus. — Solon. — Demosthenes. — Cicero. — Hippocrates. — Hippo. in Epistola. — Galenus.

IAM si quis totam antiquitatem scrutetur curiosius, optimos quosq;, ac eruditissimos viros indignissime habitos animaduertet. Multa variaq; huiuscemodi ingratitudinis exempla suppeditant Plutarchi Paralleli diuinum illud ac præclarum opus, in quo tanquam in speculo verissimum esse id, quod dico, perspicue apparet. Cæterum ne nostrum hoc seculum honestis & egregiis viris æquius aut magis amicum, quam ætas superior existimetur, exempla aliquot proferam ex iis, qui nostra memoria vixerunt: vt non minorem nunc, quam vnquam antea, in eximia in primis, ingentia & ingenua studia, ingratitudinem atq; odia exerceri, omnes clare intelligant.

CVM nostra tempestate Nicolaus Leonicenus ab ineunte ætate optimis literis deditus ingentes opes capacis, & maxime constantis ingenij ad illustrandam Medicinam contulisset, & in Arabum censura ac Sophistarum importuna garrulitate cuncta fœdantium, erroribus confutandis strenuam operam collocaret: tot imperitorum hominum latratibus obnoxius fuit, vt ne eorum morsus sentiret, perpetuo cum illis fuerit pugnandum, quemadmodum in præclaris ab eo editis commentariis ac præsertim Antisophista apparet. — Leonicenus.

IOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoq; profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medica norma delirantium turbam, minime habuit æquiorem. Is enim stirpibus, ac præsertim Indicis, in Medicinæ vsum adoptatis, obsoleto antiquo nomine, & incerta virium potestate perobscuris, cum eruditam claritatem afferre conaretur, plurimos habuit, qui sibi aduersarentur. Et quanquam in eruditissimi viri iudicio docti acquiescerent, & oraculi loco apud illos eius sententia haberetur, cum tamen apologiis perpetuo ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hostes non defuisse est manifestum. — Manardus.

AT vero Matthæus Curtius, cum Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, solertissima perspicacis animi vi publice interpretaretur, senioribus suæ ætatis Medicis somniare videbatur. Arabum enim, ac Sophistarum glandibus assueti suauiorem Hippocratis & Galeni cibum rudes, ac stupidi aspernabantur. Grauia igitur certamina sustinere est coactus. Et quamuis scribendo parum esset fœlix, de phlebotomia tamen rite instituenda commentarium edere, ad ingentem eorum, qui sibi repugnabant Medicorum stuporem excitandum, fuerit cum summa necessitate compulsus. — Curtius.

IOANNIS quoq; Baptistæ Montani diuina illa, quam in docendo sequebatur, methodus, quam profusis multorum cachinnis initio fuerit excepta, illi norũt, qui eius tum fuerunt auditores. Sed quia cum summa eruditione inuictum illi animi robur esset, breui temporis spatio maleuolorum inuidiam superauit. Doctrinæ tamen suæ aduersarios multos & oppugnatores cum habuisse, testis ego sum locupletissimus, qui non sine eius consilio, ac voluntate scriptis Apologiis veritatem ipsius dogmatum non semel propugnaui. — Montanus.

SED quid Andreas Vesalius? qui Anatomicen iam diu antea collapsam, & pene deperditam, cum viua voce, ac manu doctissima, tum suo illo de humani corporis fabrica immortali opere, & restituit & illustrauit, cum initio in Italia, superioris tempestatis errores passim ob oculos poneret, & rectam secandi rationem publice profiteretur, primarios Italiæ Medicos habuit infensos. At passim primo lacessitus, veritatis tamen clypeo munitus, ita sese defendit contra omnia aduersariorum tela, donec illi ipsi re æquius perspecta, postmodum redderentur & mitiores, & quietiores, & qui ante ipsum valide vbiq; oppugnauerant, palmam tandem in ea facultate vltro, ac lubenti animo illi concesserint. — Vesalius.

Plures interim in Italia aliisque regionibus viuunt, qui Vesalio adhuc obsistunt, scilicet ne Herculi desint monstra, quibus conficiundis magis magisque nomen eius illustretur.

At cur ego in recensendis exemplis potissimum longior sim, quandoquidem vna & eadem perpetuaq; bonarum artium calamitas, semper fuisse comperiatur? Vnde etiam factum credo, vt non modo nostris temporibus, sed semper syncerissimi viri nonnulli reperirentur, qui animorum imbecillitate potius, quam sano iudicio adducti, explorata intus & in cute humana prauitate, è turba frequentiaque vulgi, ceu à valida quadam tempestate, & procella, ad solitudinis salutarem portum se receperunt. Quales profectò, quanquam promiscuæ multitudini ignoti, Diis potissimum immortalibus amici, æqualibusq; viris optimis ipsi optimi existimantur. Hi tranquillam vitam agunt, neq; ægre permittunt, versutos & prauos homines in populo gloriam admirationemq; aucupari. Ex eorum albo Philosophos excellentissimos, longeq; principes seuerosq; admodum, & pergraues viros extitisse complurimos, author est Cicero.

Offic. Lib. I. *Tu igitur optime Matthiole, tantum abest, vt tuorum aduersariorum impetu atq; inuidia debeas commoueri, quin eadem de causa præcipue tibi gratulandum censeo. Te siquidem eximiis illis viris similem esse declarant, quos superius nominaui, quorum vestigiis tenaciter insistens, si in eosdem scopulos incidis, minime mihi mirum videtur. Nec vero si faceres mercaturam, pacatum ac tranquillum ad quamcunq; nauigationem mare, & secũdos ex animi sententia ventos & onustas precioso auro naues tibi semper pollicereris? Nonne vndarum iactationem, tempestatũ procellam, Scyllam, Charybdimque, & his omnibus periculosius naufragium, & grauiorem Oceani fluctuantis æstibus, pyratarum latronumq; incursum subinde exhorrescas? & interdum etiam de eiiciendis in mare mercibus cogitares? Sed neque illud à te est expectandum, vt communi sorte exemptus plane habeas neminem, qui tibi se opponat: neque id postulare debes, cum impetrari minime possit. Omnem ætatem suos habuisse Zoilos, tibi est notissimum. Damnant tua Commentaria nonnulli, è diuerso plures sunt, qui eadem summis laudibus ad cœlos vehunt. Tu is es, qui & illis respondere & te tuaque scripta constantissimis argumentis & re ipsa tueri potes. Vtcunque tamen in eo certamine nullo non tempore defuturi sunt ἀνταγωνισταί: sic attamen in hoc temetipsum consolaberis, quod grata posteritas nullis omnino affectuum præiudiciis occupa-*

Lib. Esdræ 2. c. 4. *ta, de rebus tuis syncerius iudicium feret. Hoc certe in statu, quo tu nunc versaris, Israelitis mihi simillimus videris, quos sacra historia refert, post suum ex Babylone in patriam reditum, cum Hierosolymam denuo extruerent, pari difficultate laborasse: Siquidem id non vulgare fuit fortitudinis specimen gladiis accinctos, cementum & lapides comportare, vna manu strictum ensem vibrare altera facere opus, trullam versare, atque ita simul architecturæ dare operam, simulq; ad prælium expeditos esse. Et tamen videmus id non obstitisse, quo minus constanter infractisq; animis pergerent in cœpto conatu, quoad tandem vsque pertinaci eorum assiduitate, hostium improbitas & rabies frangeretur. Idem profecto de te est expectandum, qui nunc altera manu intercidentem iam diu Medicinæ partem restituis, altera vero aduersariam hostium vim strenue repellis & fortiter iis repugnas, qui egregium ac salutare toti humano generi, hoc tuum studium im-*

Matthioli aduersarij duum generum. *pediunt ac remorantur. Porro autem, cum ego diligentius rem considero, aduersarios tuos in duo genera partitos esse video. Quorum ij quidem & docti sunt & eruditi, nulloq; aut leuioris aut contentionis studio tecum pugnant: Sed cum idem omnino ipsis, quod tibi, propositum sit & institutum iudicio hercle, non animi acerbitate vel odio abs te dissentiunt. Quando autem in omnibus artibus ac disciplinis perpetuum hoc fuisse constat, neque ea in re quicquam tibi accidit nouum, insolens aut inusitatum, æquo animo abs te ferendum iudico. Nil equidem aliud Galeno interprete diuinus Hippocra-*

Aphoris. primo. *tes voluit, cum iudicium difficile pronuntiauit. Ex qua potissimum difficultate & in Philosophia & in aliis scientiis tot sectæ prodierunt. Hos ego amico animo in te esse non dubito. Et cum te natura humanum ac facilem nouerim, te vicissim erga illos, vt par est, egregie affectum esse, æque mihi certum est.*

Socratem ac Platonem, vbi bene de se meritos præceptores summo honore Aristoteles colebat, non vna tamen in re ab ipsis aperte dissentit, quinimo eorundem amicitiam sibi sacrosanctam esse haberiq; testatus, Veritatem tamen omnibus præferendam ducit. Priorem hanc inimicorum aciem, salua incolumiq; necessitudine, rationibus solis tibi expugnandam relinquo. Cum altera vero mihi est congrediendum, eiusmodi enim sunt, vt cum illis disceptare certareq; tibi putem indecorum. Vtranque Philosophiam isti ignorant, tam eam, quæ in naturæ contemplatione rerum versatur, quam quæ affectuum impotentiam virtutum mediocritate moderatur. solo nimirum mentis furore, sola animi inconstantia, sola petulantia, sola inuidia ob tam fœlicem rerum tuarum successum, ad te lacessendum permouetur. Talis cum sit eorum conditio, ne apud bonos & eruditos viros, sua authoritate tuam existimationem lædant aut obscurent, minime tibi est verendum, quippe cum perditissimi sint & Reipub. labes & maculæ, quis obsecro, nisi talpa cæcior, est futurus, qui eorum verbis fidem adhibendam in animum inducat? Eousque enim se prodit eorum fœtor, vt omnium naribus excipiatur: ab eoque omnes tanquam à Mephiti quadam, vt sentina longe diffugiant. Animos ij habent teterrimo veneno delibutos, & nigerrimo hoc, quo hæ meæ literæ exarantur atramento, fœdiores, vt indignissimi sint, quorum nomina à te perstringantur, aut quibus candidissima hæc papyrus à me inquinetur. Horum itaque ne tantilla tibi quidem ratio, mea sententia habenda est. Vt tamen aliqua saltem ex parte leuium homuncionum insolentia temeraria retundatur, iam speculum illis paraui, in quo improbitatem suam manifeste ac palam intueantur.

Ego Matthiole Candidissime, ab adolescentia vsque & bonorum præceptorum monitu & meo etiam peculiari quodam genio, ita fui comparatus, vt antiquos, maxime Græcos scriptores mihi duxerim persequendos. Verum vbi aliquando natu grandior factus, nostrum hoc seculum non paruum doctorum hominum prouentum attulisse animaduerti: illos quoque mihi statui perlegendos, neq; facti me admodum pœnituit, quod in eorum numero plures inueni, qui & doctrina & facundiæ merito cum ipsa antiquitate sint proxime conferendi, hosce ego omnes tuæ virtuti eruditioniq; luculentum testimonium dare deprehendi. Et quanquam ego antea idem de te sentiebam, non parum tamen (vt ingenue fatear) eorum me virorum authoritas permouit. Igitur quod me impulit, nihilominus ponderis apud alios quosuis habiturum ratus, coniunxi doctorum nostro æuo de tua ingenti solertia non obscura testimonia, quæ etiam (si id tibi non ingratum fore intellexero) duplici nomine edere in publicum vellem. Cum primum enim in veteratorum manus peruenerint, eaque viderint ac perlegerint, si quis illis reliquus est pudor, ingenium cito mutabunt. Nam cum insignis sit stultitiæ argumentum, à sapientibus dissentire, vt meliorem mentem aliquando recipiant, hoc veluti Elleborismo vtendum censui. Deinde cum in magnis laboribus ac diutinis vigiliis iam diu verseris, hoc leuamento vires tuas sustentandas ac spiritus addendos existimaui. Nam vbi classicos authores videris tam præclare de te & loqui & iudicare, nonne vitiligatorum & sycophantarum morsus facile contemnes, & alacrius in tam fœliciter cœpto curriculo insistendum, glo-

Cic. pro Archia. *riam tibi in meta propositam prope contemplatus, minime hæsitabis? Nec enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed præ nobis ferendum, Trahimur omnes laudis studio & optimus quisq; maxime gloria ducitur, nullam*

etenim

etenim virtus mercedem aliam laborum periculorúmque deſiderat, præter vnicam hanc laudis & gloriæ, qua quidem detracta, quid rogo eſt, quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam breui tantis nos in laboribus exerceamus? Certè ſi nihil animus præſentiret in poſterum, & ſi quibus regionibus vitæ ſpatium circumſcriptum eſt, iiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas, nec tantis ſe laboribus frangeret, neque tot curis & vigiliis angeretur, nec toties ſanè de vita ipſa dimicaret. Nunc inſidet quædam in optimo quoque virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ ſtimulis concitat atq; admonet, non cum vitæ tempore eſſe dimittendam commemorationem nominis noſtri, ſed cum omni poſteritate adæquandam. Sciò equidem generoſos animos, verámque ac genuinam virtutem, nihil peregrinum aut extrinſecum morari, ſed contentam eſſe ſeipſa, ac proinde artis Medicæ gloriam imprimis ac publicam humani generis ſalutem, hoc in certamine tibi fuiſſe propoſitam. Quia tamen idem tibi, quod Chremeti illi Terentiano accidere abſurdum non eſt, ſcilicet, vt humani nihil à te alienum putes, hoc tanquam incitamento non potui te non adhortari, ne ab hac ſtatione diſcedas, in qua magno mortalium commodo diuinum conſilium ac prouidentia iam dudum te collocauit. Vale. In Heautonti morumeno.

Hic habes candidiſſime Lector virorum noſtra ætate præcellentium Elogia de eximia doctrina & virtute, Clariſſimi Medici Petri Andreæ Matthioli Senenſis.

Nicolaus Mutonus Mediolanenſis, Medicus.

Sunt inter recentiores Victor Trincauellius, Aloyſius Mundella, Lucas Chinus, Nicolaus à S. Michaele, Auguſtinus Gadaldinus, Franciſcus Cantutius, aliiq; innumeri, quos, ne tædium pariat oratio, lubens ac volens prætereo. Non omittendus tamen ſingularis eruditionis & perſpectæ diligentiæ, Petrus Andreas Matthiolus, qui primus (quod ſciam) præſtantiſſimum ac multis iam ſeculis comprobatum Medicæ materiæ ſcriptorem Dioſcoridem in Italicam linguam quam elegantiſſime vertit. Quo fœliciter peracto labore commentaria adiecit, in quibus Medicæ materiæ ſcientiam, cum adusque hæc tempora in nocte denſiſſima delituiſſet, tanquam interemptam nunc primum è caliginoſis latebris in lucem reuocauit, & eam veluti alio quodam partu genuit, & per omnia membra aluit, eduxit, veſtiuit, & omni ornatu inſignem reddidit. Hæc ille in præfatione ſui Serapionis.

Præterea in ſuis annotationibus in theſauros Pharmacopœorum, Matthioli authoritate fretus, quamplurimos annotauit errores. Quin & in ſuis in Serapionem plantarum nomenclaturis Italicis à Matthiolo omnia accepta refert. In Serap. & annotat. in theſauros.

Vbertus Barlandus, Medicus Gallus.

Porro hoc in negotio non extemporium dicaſten egi, verum in exprimendis ſimpliciũ facultatibus & forma Galenum ſequutus ſum. In priuata verò ſimplicium cenſura, eximium illum & eruditione & perſpecta diligentia Matthiolum reddidi præcipue, quum in Dioſcoride cenſendo hic & operam nauarit ſingularem atque adeo Colophonem addiderit. Hæc in Epiſtola nuncupatoria ſuper ſuas annotationes in Dioſcoridem:

Item: Quod ſi omnium longe in tractando Dioſcoride acutiſſimo Matthiolo Senenſi credimus, verum Acorum id eſſe probabimus, quod officinis calamus odoratus nominatur. Cap. de Acoro. Item: Nec hodie Meon prouenire in Italia præcellentiſſ. Matth. ait: Cap. de Meo: Non modo his locis citat Matthiol., ſed aliis ſane innumeris.

Bernhardus Diſſenius Chronenburgius, Medicus Colonienſis in libro ſuo de compoſitione medicamentorum.

Opinionum controuerſiam luculenter Andreas Matthiolus Medicus in Commentariis ſuis in Dioſcoridem ſuſtulit, dum Calamum vſus quotidiani odoratum, veriſſimum Acorum oſtendit, cuius doctrinæ vtpote germanæ refragrari nemò debet. Cap. de Acoro in antid. hæmagogo. Item: Solus Andreas Matthiolus, ſolide de Indica Nardo pronuntiat: Cap. de Nardo in Aurea Alexandrina. Item: Qui volet doctiſſimi Ruellij Commentaria, & hac ætate in plantarum ſcientia omnium principis Matthioli opus in Dioſcoridem verſet. In diaſatyrio.

Item: Cæterum Matthiolus excellenti conſtantiq; ingenio, quam reliqui omnes authores Matricariam vocarunt, atque alteram Dioſcoridis Arthemiſiam pronuntiarunt, Parthenium decernit. In Syrupo de Arthemiſia.

Item: Manardus veram Acaciam primus putat in Italia deeſſe, cui ſummi iudicij & exquiſitiſſimæ eruditionis vir, Matthiolus Senenſis ſubſcribit. Cap. de Acacia. Item: Huic ſententiæ meæ adſtipulatorem habeo Clariſſimum Medicum, Andream Matthiolum, cuius verba quoniam impoſturam ſimul omnem, ac rei veritatem indicant, hic adſcribere operæprecium omnino duxi. In Theriaca Andromachi. Capite de terra Lemnia.

ITEM: In ſumma non quæuis alia eſt recipienda. Pingit eius exquiſitam imaginem in Dioſcoride ſuo Matthiolus Senenſis, vir ad vnguem in arte abſolutus. In Syrupo de Eupatorio. Capite de Bedeguar.

ITEM. Quam quidem fidem Matthiolus ſummus Medicus, & in herbarum omnimoda cognitione nemini ſecundus, comprobat. In Benedicta Nicolai Cap. de Turbit.

ITEM. Amathus Luſitanus frequenter odioſa confidentia virus inuidentiæ ſuæ in clariſſimum modeſtiſſimumq; virum Matthiolum Senenſem eructat, dum paſſim nimis intempeſtiue huius doctrinam ſuper Commentariis in Dioſcoridem editis, coarguit & inſectatur, quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quam malignum animum & pernicioſam inuidiam oſtentat. Ipſe interim infinitis modis dignus, qui ob magnam ſtirpium imperitiam atque improbam, in ſe tranſlatam operam alienam (quod crimen eſt longe omnium turpiſſimum) velut è ſublimi doctis veniat deridendus. Ecquid enim enarrationibus ſuis inſeruit, quod non iuſtiſſimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debet? à quo æmulandi ſtudio diſſentit, in graues manifeſtosq; errores imprudens homo prolabitur, cuiuſmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, Coronopo, Helichryſo, ac plerîſque aliis viſitur. Multo ſatius fuerat, quo doctiorem ſe æſtimaret, eo quoque modeſtiorem præſtare, quod ingenuum Philoſophum decet. In oleo Hypericonis. Capite de Carduo Benedicto.

ITEM. Primus eius autor eſt, Petrus Andreas Matthiolus Senenſis, celeberrimæ famæ Medicus libro ſuo de curatione morbi Gallici. In oleo ligni Guaiaci.

ITEM. Quanquam mihi nemo hactenus extitiſſe videatur iudex æquior, quam Andreas Matthiolus, qui lib. 4. Dioſc. cap. 37. eius figurã oſtendens, Eupatorium hoc vulgare Auicẽnæ eſſe indubitanter pronuntiauit. In Syr. de Eupat.

ITEM. Poſtremo abſolutiſſimam cenſuram ſuã edidit Matthiolus, indubitatis ipſius herbæ notis, quas impugnare contentioſi prorſus eſt ingenii. Et ſi non negauerim in vtranque opinionẽ plantam rationibus quibuſdã trahi poſſe. Sed tamẽ reuera Phyllitis eſt decernenda, quod ille idem Matthiolus oculis ſubiectæ Hemionitidis genuina imagine demõſtrauit. Itaq; ambigere & contendere amplius deſinant, quibus veritas cordi eſt. In Oxymelite ſplenico Pauli. Cap. de Scolop.

ITEM. Neſcio qua ratione adeo acer oppugnator Meſues ſit Manardus vir alioqui ſingulari humanitate, modeſtia,

ſtia,& eximia animi ſynceritate & moderatione. Sed totam hanc diſſenſionem exquiſita doctrina ſuſtulit, perpetua memoria digniſſimus Matthiolus in Cõmentariis ſuis ſuper Dioſcoridem, quos lectitent Medici, nam Seplaſiariis ſufficiat hæc aperuiſſe. In Diaſene Nicolai Cap.de Sena.

ITEM. Sed Auicennæ defenſionem ſingulari ingenij modeſtia & eximia pariter æquitate Matthiolus in Commentariis ſuis in Dioſcoride ſuſcepit lib. 4.cap.27.quo etiam loco quatuor Aconiti formas conſpiciendas proponit, homo in ſimplicium cognitione ac medicinæ peritia clariſſimus. In Trochiſco è veſicariis diaphyſſalido. Capit. de Cicuta.

ITEM. Cynogloſſum prorſus iuxta Dioſcoridis ſcripturam apud Clariſſimum Medicum, Andream Matthiolum, in doctiſſimis Commentariis ſuis, in eundem ſtudioſiſſimè elaboratis, conſpicere quis poterit. In Trochiſco de terra Sigillata: Capite de Bolo Armeno.

ITEM. Solus Matthiolus in clariſſimis nuper editis Commentariis ſuis, ad viuum affabre Symphytum petreum expreſſit, è quibus petant plantariæ rei ſtudioſi. In cerato ex pelle arietina. Cap. de Conſolidis.

ITEM. Hanc opinionem ſimul & Fuchſium impugnat Matthiolus in doctiſſimis Commentariis ſuis ſupra Dioſcoridem conſcriptus, & omnino legitimum Horminum iſthic affabre pictum oſtendit. In Oleo Saluiæ.

Conradus Geſnerus Medicus Tigurinus.

PETRI Andreæ Matthioli Medici Senenſis præclariſſimi extat liber vnus de morbi Gallici curandi ratione. Inſunt huic operi multa rara & mirabilia experimenta autoris. Edidit & Commentarios longe doctiſſimos in libros ſex Dioſcoridis de Medica materia, qui ſæpius Italice editi, poſtremo ab ipſo authore in Latinam linguam tranſlati ſunt. Adiectæ inſuper ſunt huic operi innumeræ plantarum, & animalium imagines ad viuum expreſſæ. Eiuſdem extat Apologia, qua ſe ab erroribus & calumniis vindicat, quibus notatur ab Amatho Luſitano, Medico. Extant, & obiectiones quibus ipſius Amathi errata patefacit. In Bibliotheca & Epitomis.

Petrus Andreas Matthiolus Senenſis, Dioſcoridem nuper in ſermonem Italicum conuertit, & Commentarios eadem lingua copioſos & eruditos adiecit, vbi diligentiſſime quæcunque de iiſdem medicamentis Galenus ſcripſerat, ſuo quoque loco recenſet. Plerunque etiam Plinij & aliorum ſcriptis nititur, & recentiora medicamenta à Dioſcoride omiſſa ex recentioribus paſſim commode adiecit, & plurima ſua aduerſus varios morbos & eximia quædam experimenta deſcribit. Audio nunc idem opus Venetiis nunc primum Latinè edendum. In præfationibus editis in Hieronymi Tragi Herbarium. Quin etiam infinitis fere locis Matthiolum citat, & eius vtitur laborib. lib. de hiſt. anim.

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus Senenſis, in Commentariis Italicis, ſuper Delphino Dioſcoridis Senam diligentiſſime deſcribit, & Ruellij errores refellit. Libro de hiſtoria quadrupedum de Boue.

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus, rectè annotauit Theophraſtum in Orobanche alicubi per imperitiam eſſe deluſum. Ibidem.

ITEM. Nam Ruellij ſententiam de frutice illo amplexicaule, quem ſigillum Diuæ Mariæ aliqui vocant, & ipſe alibi Malacociſſum, alibi Cyclaminum alterum facit, Matthiolus iam optime reprehendit. Cui nos libenter ſubſcribimus. Ibidem.

ITEM. Ego Matthioli ſententiis magis acceſſerim, qui Helychryſon apud Thuſcos abunde naſci ſcribit. In Tauro.

ITEM Matthiolus Ruellium reprehendit, quod hanc Cynocramben Atriplicem ſylueſtrem eſſe putauerit, cum Atriplex iſta libro ſecundo, poſt ſatiuam ſtatim à Dioſcoride commemorata ſit. Qua quidem in re cum Matthiolo ſentio. In Cane. Quin etiam innumeris fere locis in eodem volumine, in libro de quadrupedibus ouiparis, & de volatilibus Matthiolum citat, & eius vtitur inuentis ac laboribus.

Andreas Lacuna Secubienſis, Hiſpanus.

Porro veram Dioſcoridis Baccharim ignotam hactenus, à nobis autem haud ita pridem in Romanis hiſce agris repertam, nuper miſimus ad Petrum Andream Matthiolum, virum & amicum, & medicamentorum ſimplicium, hac noſtra ætate indagatorem acerrimum. In annotationibus ſuper Dioſcoridem.

ITEM. Seruieron me no poco en eſte trabaio tan importante, los Commentarios del Dottor Andreas Matthiolo Senes Medico excellente de nueſtros tiempos: el qual con increyble deſtreza tranſlado el meſmo Dioſcorides en lengua Toſcana, y le dio grandiſſima claridad con las ſingulares expoſitiones quæ ſobrel hizo de las quales nos aprouechamos el elgunòs lugares de nueſtras annotationes. Id eſt. Non parum auxilij nobis attulerunt, in hoc noſtro tanti ponderis negotio Commentaria, Doctoris Andreæ Matthioli Senenſis, excellentis huiuſce tempeſtatis Medici, qui non ſolum quadam incredibili dexteritate in Etruſcam linguam eundem vertit Dioſcoridem, ſed maximum addidit illi ſplendorem ſuis in eum editis Commentariis, quorum auxilio multum profecimus nonnullis in locis harum noſtrarum annotationum. In Epiſtola nuncupatoria ad Sereniſſ. Philippum Angliæ, &c. Regem ſuper ſuo Dioſcoride Hiſpanice edito.

ITEM. Demas delo ſuſo dicho con los appellidos de aquellas plantas quæ ſuolen balliarſe en la Europa dimos iuntamente ſus figuras y proprias formas paraque porellas pudieſſe conocer cada vno las biuas quãdo las tuuieſſe delante. Para lo qual heximos diligentemente eſculpir todas aquellas figuras de nueſtro amico el Dottor Andreas Matthiolo, quæ fueron bene intendidas, y ſacadas al natural dellas verdaderas por quanto non podian meiorarſe. Id eſt. Damus præter ea vna cum nominibus earum ſtirpium, quæ inueniri ſolent in Europa etiam imagines, ac proprias formas: vt ex appictis his ante oculos obiectis poſſet vnuſquiſque ipſas viuas cognoſcere. Quapropter diligenter excidi curauimus imagines illas omnes, quas edidit Andreas Matthiolus amicus noſter. Namq; hæc ex viuis & veris plantis appictæ ſunt tanta rei intelligentia, vt elegantiores fieri nequiuerint. In epiſtola ad lectorem eiuſdem libri Dioſ. in calce.

ITEM. Andreas Matthiolo Senes, Varon muy exercitado en la Vniuerſal materia medicina l y principalmente en aquella de los venenos deſcriue dos remedios excellentiſſimos contra todo genere de ponconna, conuiene à ſaber vn Electuario y vn oleo, los quales, por hauer yo dellos viſto admirabiles prueuas, he querido que ſe annadieſen à eſtas nueſtras annotationes. Id eſt. Andreas Matthiolus in vniuerſali Medica materia, vir admodum exercitatus, & in ea præcipue, quæ ad venena ſpectat, duo deſcribit remedia aduerſus omne genus venena, nempe Electuarium & oleum quoddam. Quorum vſu cum viderim ego admirabiles ſucceſſus, volui hæc omnia in has noſtras transferre annotationes. In præfatione Sexti lib. eiuſdnm Dioſcoridis.

Hieronymus Ruſcellus Viterbienſis, in ſua Epiſtola nuncupatoria ſuper Bocatium Italicum ita de Matthiolo habet.

Habbiamo noi per opera del Matthiolo fatti noſtri (cioe Italiani) Tolomeo & Dioſc. non ſolo mi

glori,

glori, che i Latini non gli hebbero, ma diro anchora che Greci i ſteſſi, Id eſt, Fecimus tam noſtros (i. eſt, Italicos) Dioſcoridem & Ptolomæum opera & diligentia Matthioli: Et non ſolum meliores, quam habuerint Latini, ſed dicam quàm ipſimet Græci.

Antonius Vincentius Typographus Lugdunenſis

ADHAEC eundem Dioſcoridem, ſquallore, næuis ac maculis, quibus hactenus ſcatuit innumeris, beneficio Andreæ Matthioli, hominis in hoc genere verſatiſſimi & Doctorum approbatione Medici doctiſſimi, elatis atque expurgatis, probe curatum, nitidum & terſum à nobis emitti: caſtigationes præterea quamplurimorum locorum eiuſdem Matthioli ſolertia & ingenio elucubratas ad calcem capitum adiunximus.

In Epiſtola ad Lectorem in Dioſcoridem Lugduni impreſſum.

Ioannes Baccanellus Medicus Regienſis.

Libro de conſenſu Medicorum, vbi in calce de ſimplicibus medicamentis diſſeruit, honorifice Matthiolum ſæpe citat.

Robertus Stephanus Matthiolum etiam quandoque citat authorem: A quo etiam Cinnabaris hiſtoriam prompſit.

Bartholomæus à Maranta Venuſinus Medicus.

AC tandem Andreas Matthiolus, qui tantæ rei cognitioni videtur, quaſi extremam manum impoſuiſſe, vt pauca admodum, quæ ſuo nitori non ſint reſtituta, deſiderari poſſint.

In præfatione ſuæ methodi de cognoſcendis ſimplicibus.

Medicinæ Studioſi quamplurimi, qui Pataui Philoſophiæ Medicinæ diu operam nauarunt, affirmant audiuiſſe ſæpe ac ſæpius Clariſſimos Medicos Ioannem Baptiſtam Montanum, & Gabrielem Faloppium in ſuggeſto legentes Matthiolum ſummis laudibus extuliſſe: Id quod ipſe etiam atteſtari poſſum: Quin etiam Lucam Ghinum præclariſſimum materiæ Medicæ indagatorem, Piſis, & Bononiæ magnis præconiis Matthiolum celebraſſe.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hieronymo Donzellino, Medico ac Philoſopho S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

ACcepi literas abs te tuas, vt longas ita doctas, ita officij plenas, quæ me mirifice recrearunt. Recenſuiſti enim in illis pro ſumma prudentia tua, cauſas omnes, quibus à dolore animus meus reuocaretur, quibus quidem omnino acquieſcere me, æquiſſimum fuit. Vlterius autem aliquanto quàm par fuit, alicubi te, prouexit amor in me tuus, dum recenſes laudes operis mei, quas dum etſi meo me metior pede, non agnoſco, amo tamen, quod vna cum Themiſtocle nullum æſtimem iucundius ἀκρόαμα, quam propriæ virtutis audire præmium. Quod autem eam epiſtolam, voluiſti eſſe publicam, eo conſilio cenſeo factum, vt teſtatam relinqueres tuam erga me ſummam apud omnes beneuolentiam, tum vero, vt teſtimonio tuo famæ meæ patrocinareris, quam impeti quorundam maleuolentia intelligeres. Nimirum ſic decet amicum candidum, vt non tantum domeſticis officijs præſto ſit, vbi periculum nullum ſuſcipitur, ſed etiam palam cum opus eſt, inuidiæ in ſe partem deriuans, ſua ſententia & calculo approbet recte facta, crimina diluat. Hic ſummum officium amici agitur. Sed ſunt omnino blandi quidam, & prompti alias ad omnia, ſed occulti, & parum fortes amici, qui leuius ducunt deſeri, ne dicam prodi à ſe veritatem, & innocentiam, quam publice agere negotium neceſſarij non admodum odioſum. Atque his meliorem mentem precor, te vero amo de eo, quod cauſam meam tecum communem eſſe ducis, in eo non officioſus tantum amicus, ſed quod pluris facio, magnanimus ſane patronus. Vale.

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Probantur Matthioli defenſiones, in Guilandinum, quædam vero pluribus aſſerendæ cenſentur.

NIhil in vita mihi optabilius fuit bonorum erga me beneuolentia, & iudicio recto de me. Ac vt id in præcipua parte felicitatis meæ, ſi qua eſt ſolida in rebus humanis, poſui, ita ne improborum maleuolentia ab hac ſententia dimouerer, ſtudioſe ſum adnixus. Idcirco cum non modo humanitatem, eruditionem & prudentiam ſingularem (quæ vt par eſt magnifacio, atq; veneror) literæ tuæ præ ſe ferant, verumetiam candorem & propenſionem voluntatis tuæ erga me teſtentur, gratiſſimas eas habeo, & tibi maximas gratias ago, cum tam amanter, tam accurate, tam prolixe ſcriptas miſiſti, atque ijs amicitiæ tuæ fores beneuolentiſſime patefeciſti. Ego vero in tua beneuolentia, quam virtutis tuæ publicis commodis deditæ & doctrinæ ſingularis admiratione expetiui, libentiſſime acquieſco, & operam daturus ſum diligentem, vt ſtudium & fidem meam pure, ſine fuco, more maiorum noſtrorum tibi ijs officijs, quæ à tenuitate noſtra proficiſci poſſunt, probem. Cæterum cum intelligã te impulſum odio atq; maleuolentia, à bonitate tua non receſſurum, nec propter aprum iſtum hortulos tuos & ſatas arbores omnibus ſeculis profuturas, deſerturũ ſane tibi hunc animũ gratulor, & vt Deus eum tibi conſeruet atq; diuturnum validumq; vitæ ſpatiũ ad excolenda hæc ſtudia & perpetuũ decus tibi conciliandi benigne cõcedat, oro. Vides quid ferat vbiq; furor iuuenilis, & morib. inſita petulãtia. Ea vt feramus neceſſe eſt. Obſecro velles tua ijs probari qui neq; quod laudabile, neq; quid piũ aut honeſtũ, vel ſaltem cum humanitate coniunctũ, vident? Nam ſi nihil niſi omnib. numeris abſolutũ καὶ τετράγωνον ἄνευ ψόγου probandũ eſt, quid reperietur in rebus humanis, quod poſſit probari? Quam ſecuritatẽ de aliorũ cenſura inſectatores illi, ſi ſua protulerint, ſibi poterint polliceri? Exhibeat iſte, ſi poteſt, integros in Dioſcoridẽ Cõmentarios, et aliorũ iudicia ſubeat.

Nam

Nam reprehendere quàm docere, esse facilius de veteri sententia notum est. Certe nihil do amori, nec (à quo natura atque institutione absum) auribus. Præclara atque laudabilia exierunt in hoc genere opera, sed tuum (si quid iudicare possum) mihi quidem τῶν ἐπιπολαζόντων βέλτιον videtur. Neque propter hanc animi mei inductionem Guilandino bellum indico, aut in vituperationem adduco. Acerbitatem odij & maleuolentiæ toto pectore auersor, & doleo eum ingeniũ minime obtusum, cognitionem literarum haud paruam, studium conquisitionis non plane iners, ad obtrectationes, criminationes, insectationes & calumnias conferre. Ineptum esse fateor ἀβασανίστως quiduis credere. Nec quisquam Iustitiæ & moderationis laudem expetens, tàm duras leges seruis præscripsit, vt quæ displiceant, probent. Sed illud profectò iniurium, & temeritatis atque peruersitatis plenum est, omnem occasionem lædendi quærere, impetum in bene merentes facere, ea quæ rectè cogitata firmaque sunt, maleuolentia conuellere, & ex suo ingenio omnium voluntates æstimare. Nimis enim inconsultè hoc fingit Theon te displicere omnibus, Guilandino cum non placeas. Nimis inconsideratè pronunciat de multis, & iudicij sui stoliditatem prodit, dum tui multo vsu confirmati soliditatem euertere conatur. An non producto Plinio, Folium ac Malabathrum discernis? An non manifesta est calumnia de Cassia in Cinamomum transeunte concertatio? De Viburno aculeata magis, quàm firma obiectio, & Nemesianum propugnaculum minimè tutum. In Cneoro malè cadit nimia illius iactantia. Effert autem se immodicè βωμολοχία agrestis, de Beta syluestri. Sabinam bacciferam hic si fuisset ei in horto quodam Ciuis nostri grandem admodum ante paucos annos monstrare potuissem, & etiam nunc stare puto. Quid obsecro est occæcari maleuolentia, si hoc non est, cum non maiori, sed minori Cedro te baccas tribuere videt? De Consiligine quando verbis autorum malè intellectis odiose pugnat, eaque veteratoriè producit, quid aliud quam insulsas cauillationes & suam in arte Medica inscitiam prodit? Ad Solanum, si indormiuisset, factum ab eo esset probè. Piper & Cubebæ eum satis excitant. Vtinam autem excuteret intelligentiam suam, cum Galeno tantam tribuit oscitantiam, & Mari atque Amaraci manifestum discrimen tuum ex Galeni sententia ante temerariam scriptionem considerasset, atque ad censuram, de Santalis, Fabaria & Telephio rectius ex veritatis studio excitatum iudicium attulisset. Sed de his satis. Cùm autem optime mi Matthiole, nihil tam prauum, atque ineptum sit, quod non suos admiratores & approbatores reperiat, cumque de multorum sermonibus mihi certò constet, Guilandinum suum theatrum in Italia habere, & quosdam δοκεῖν, ἀλλ' οὐκ εἶναι φίλους rectissimum est, vel ἐν τῷ ἡσυχάζειν φιλονεικεῖν καὶ ἴδια πράττειν, dum illi inuidia, maleuolentia, morsuque doloris lacerati conficiantur, vel si quid publicæ vtilitatis studio suscipimus, nostra cum aliorum malis non misceamus, & quantum in nobis est, maledicentiam effugere studeamus. Est autem secundum Plautum, atque non est in manu nobis, quin dicant non est, meritò vt ne dicant, id est, Hæc eò scribo, non quod tuæ doctrinæ excellentiam in ambiguum vocem, aut prudentiæ diffidam. Verum ne dum tuam innocentiam mihi atque alijs probare cupis, in dicta maleuolentia incurras. Nam si hanc tuam Epistolam (id quod de scriptionis diligentia existimo, nec quò minùs id fiat obsto) ederes, vereor ne dicturi quidam essent, te in reliquis, ad quæ non respondes, manus dare, quædam etiam minùs attentè (id quod in ista conuitiorum & criminationum impuritate & fœditate, à quo omnes bonorum sensus abhorrent, minimè mirum est) considerasse. De Malabathro afferre possent, Plinij autoritatem, non satis munitam esse bonis testimonijs. Ad illud Cassiam & Cinamomum vnius plantæ corticem nihil responsum. De Bolo Armenica, quod non ex Lemno afferatur, nihil allatum. Zedoaria autem pro Costo ita altè in multorum animis radices egit; vt vix extirpari posse videatur. Mihi quidem à te euulsa est radicitus. Conquerentur de Saliunca, de Dictamno albo non satisfactum. Illud non animaduersum, quod contendit in Cap. de Trago apud Dioscoridem legendum maiora, non minora. Lachrimas, quas producis, abstergere conabuntur. In Limonio autem iniuriam fieri clamabunt Guilandino, cum ille contendat plantam, quam pingis (officinis Benrubrum appellatam) non esse Limonium. Tu verò existimare videaris, illum statuere non esse verum Ben Mauritanorum. Amellum Vergilij, plantam quam ostendis esse concedent, quòd sit Aster Atticus Dioscoridis, pugnabunt. Hæc etsi scio cogitationis tuæ comprehensionem non effugere, tamen vt probarem tibi amicissimum studium meum, monere, quod est amici, volui, neque dubito ac potius certò scio, te in optimam partem accepturum, præsertim cum intelligas me, non alia voluntate, quam tuum laudabile propositum consolandi cõfirmandiq; ista scripsisse. Quod autem & ad fidem initæ amicitiæ nostræ attinet, ita tibi eam præstabo, vt inter multos tui amantes, amantiorem Cratone, vix sis habiturus. Vale. Vvratislauiæ.

In Guilandini acerbitatem, & maleuolentiam.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Ioanni Cratoni Medico S. P. D.

Comprobantur quæ Cratoni non satis firma videbantur, contra Guilandini calumnias.

AMicitiæ recentis, quæ mihi tecum contracta est, iam fructus vberrimos capio ex literis illis, quas superioribus diebus ad me dedisti. Plenæ enim sunt non tantum amoris in me tui, sed & officiorum eiusmodi quæ alere & conseruare animorum coniunctionem in primis solent & possunt. Atque vt de cæteris non dicam, monita tua, quibus exasperatum me aduersarij importunitate ad lenitatem reducere conaris, quanti me facere oportuit? Nimirum sic decet candidum animum, quibus benè velis, eos vt non collaudes tantum, vbi quid rectè factum est, sed reprehendas lapsos, imminente autem periculo etiam moneas meliorum. Obtemperabo autem tibi, mi Crato, & moderabor animo meo. Si me tamen doloris acerbitas erumpere in gemitum coegerit, id te commodè interpretaturum, haud diffido. Graue est à vipera morderi, sed infinitis partibus Theonini dentis morsus molestior. Dij prohibeant, ne eum tu vnquam experiaris. Adde quod idem curationem perfectam nunquam recipit, vt vt purges, vt vt antidotis pugnes, serpit veneni vis, & licet omnia ad tollendum malum adhibeas, semper tamen aliquid hæret. Non erat, ille aper, vt putabas, qui vastasset hortulos meos: stant quidem incolumes, & immortales. Dijs volentibus, labores mei cincti sepibus veritatis, vastarique nequeunt. Me, me, non illos, dum planto, runco, irrigo, summaque fide excolo viridarium meum, Theon iste ex aspidum genere venenosissimus, enutritus herbarum mearum succo (quæ mirum, vt illi in venenum venerint) inopinantem læsit. An non iustus tibi videtur dolor meus, sic demorsi præter omne meritum meum? Nihilominus te hortatore, in posterum si non compescam, saltem tegam & dissimu-

diſsimulabo eum, quantũ in me eſt. Sed enim veniam merebor interim, ſi quemadmodũ Poſſidonius Stoicus, cum omnino non dolere ſtatuiſſet, exclamauit tamen: O dolor, nihil facio, ſic & ego nonnunquam humanum quid paſſus quiritem, præſertim apud amicum, qualem te eſſe indico. Atque hactenus impetraſti à me, quod maxime volebas, vt deinceps in ſcriptis meis mihi temperem.

Nunc ad eam partem tuæ epiſtolæ venio, qua requiri aliquid ais ad ea, quæ Guilandini obiectionibus reſpondi. Nam vt ſingula ea excutiam, quæ Theon parum cognita mihi fuiſſe recenſet, id ſane integri operis fuerit non Epiſtolæ. Hic tantum mihi fuit ſcopus cum ad te ſcriberem, vt ex paucis oſtenderem, qualia reliqua eſſent illius. Nec propterea dedi manus, quod eo in loco hoſtem penitus conficere non volui, eum alio tempore, Deo volente, tractaturus.

Sed quæ deeſſe putaſti meis literis, ea ſic habent. De Plinii autoritate in Malabathro non ſatis munita, miror eorum, quos ais, iniquitatem, ne dicam impudentiam, qui vt graui autori detrahant fidem, nulla alia cauſa inducuntur, quam vt ſibi, illo ſpreto & reiecto, fides habeatur. Agnoſcis autem ipſe id minime decere homines, qui docere ſe poſſe alios profitentur. Confutare Guilandini opinionem, quod Galeno autore, dixerit, Caſſiam & Cinamomum vnius eſſe plantæ corticem, non videbatur neceſſarium. Quum enim contra eum iam probauerim, Caſſiam in Cinamomum tranſire, non autem è contra, vt ille tam temere mentiri non erubeſcit, ſane tibi & cæteris perſpectum futurum, videbatur, intellexiſſe Galenum, cum hæc dicit, de Cinamomi & Caſſiæ corticibus tantum, qui ex Caſſiæ plantis eximebantur, quarum ſurculi extremi in Cinamomum quandoque tranſibant. Namque vniuerſalis hæc propoſitio eſſe non poteſt, abſque manifeſta Galeni contradictione, qui Cinamomi arbuſculam à Caſſiæ planta diuerſam facit.

Plinii autoritas defenditur.

Caſſiam & Cinamomum nõ eſſe vnius plãtæ corticẽ contra Guilandinum.

Armenium bolum cum ſciam ego, Conſtantinopoli ad nos aduehi, & illuc apportari ex Lemno (ſita men Veneti negotiatores mihi vera narrarunt) nihilque deeſſe illi, quod Lemniæ terræ non conueniat, putabam hoc ſane haud te latere, nec ideo eſſe operæ pretium, vt cum Guilandini fabulis contenderem. Mendaci enim fides nulla eſt. Conquerantur in Saliunca quantum velint Guilandinici Theatri applauſores. Mihi enim longe magis Plinio, quam Marcello adſtipulandum eſt: quippe qui poſt Plinium, Dioſcoridem, & Galenum vixerit, vt ipſemet fatetur, nec vllam habuerit medicamentorum peritiam. Satis autem ſuperque mihi probatum exiſtimo ab authoritate, à viribus, à natali ſolo, Saliuncã & Celticam Nardum, diuerſas eſſe plantas, nec vno tantum Marcello, vt Guilandinus, meas comparaui probationes. Manebo itaque in ſententia, nec inde me tantillum demouebo, ni mihi clariora in contrarium afferantur.

Bolus Armenius orientalis vnde afferatur.

Marcellus Veneta eſt moneta. Cur factum ſit, vt putarint quidam Saliuncam & Celticã Nardum eãdem eſſe plantam.

Diſceptationem hanc excitauit, (vt doctiſſimus Marcellus inquit) vna tantum Dioſcoridi addita vox, quæ nec vna nec eadẽ in antiquis Græcis exemplaribus eſt. Sed in aliquibus, Σαλιύγκα in aliquibus Αλιύγκα in quibuſdam Αλιύγγια & in nonnullis duplicato λ, Αλλιύγκα legitur. Ex qua multiplici lectione facile quiſpiam coniicere poteſt, hic, vt in quamplurimis aliis locis animaduertimus, Dioſcoridi ſubeſſe mendam. Ad ea autem, quæ in albo dictamno vocato, obiicere poſſe eos contra meam ſententiam putas, nempe legendum non eſſe μικρότερα ſed μακρότερα, reſpondebit pro me Oribaſius, qui ex Dioſcoride tranſcribens μικρότερα non μακρότερα legit, quemadmodum legerunt omnes quotquot ſunt Dioſcoridis interpretes, Hermolaus, Marcellus, Ruellius, Cornarius. Quorum nullus extat, qui hac de lectione dubitauerit.

Dictamnus albus.

Guilandinus Plinium ſequutus, cuius fidem infirmare eius ſectatores, paulo ante audiuimus, vt aliquid noui in diſputationem afferre videretur, μακρότερα legendum ſomniauit, quod is ſcribat, Tragium non lentiſco, ſed Terebintho eſſe ſimile, cuius folia cum longe Lentiſcinis ſint grandiora, certat Guilandinus, μακρότερα legendum eſſe. Sed quam fœliciter Plinii ſententiam in ſuam verterit, manifeſte teſtatur ipſius Plinii in deſcribenda Tragii facie inconſtantia. Quippe is libro decimotertio, capite vigeſimo primo, Tragium Terebintho ſimile facit. Mox volumine vigeſimo ſexto, capite vltimo, Iunipero ſimile eſſe ſcribit, magno in vtroque loco errore, de quo apertiſsime teſtantur Dioſcorides, Galenus & Oribaſius. Qui quidem omnes cum præter hæc vna cum Plinio affirment, in Creta tantum inſula naſci Tragium, è ſuo illo aſino cadit Guilandin. cum quo radices Romam afferre ſolebat, quod vbique locorum ſuum naſcatur Tragium.

Guil. in Tragio cenſura exploſa.

Plinii in deſcribẽdo Tragio inconſtantia.

Tragium naſci tãtum in Creta.

At ſi (vt inquis) lachrymas è Tragio manantes abſtergere conabuntur aduerſarii, eadem opera Æthiopi nigredinem abſtergant, & Nili alueo aquas. Certe Dioſcorides, Galenus, Oribaſius, Plinius, Tragii lacbrymæ apertiſsime meminere, quorum abſtergere ſcripta, nulla vnquam Guilandinica poterit ſpongia. In Limonio fateor errorem, ſed non mireris, mi Crato, non enim poteram naſum à tam fœtida latrina, quam olet Guilandini Theon auertere, quo minus etiam oculos retorquerem, quo poſtea factum eſt, vt legendo ſim hallucinatus. Credam tamen eam plantam, legitimum eſſe Limonium, quouſque aliam afferant contentioſi illi, quæ euidentioribus notis à mea me amoueat opinione.

Limonium.

De Attico Aſtere nihil reſpondebo, ni prius Amellum illud non eſſe verioribus comprobent argumentis. His auditis, quid in hoc etiam præſtare valeam, illico intelligent: ni fortaſſe Ruellii minus probandam verſionem, quam ipſius Dioſcoridis verba complecti ſtatuerint. Hæc erant, quæ ego præteritis multis Guilandini calumniis conſulto reſpondenda putaui, & quidem paucis. Idque ea de cauſa, vt tu vir alioqui doctiſſimus ex paucis his, conuiciatoris illius infidelitatem temeritatemque cognoſceres. Sapientes omnia docere velle quenquam vani prorſus hominis conſilium eſſe cenſeo. Ignaris itaque cætera reſeruabo, vbi reſipiſcere cœperint, aperienda, facileque oſtendam ſophiſtica eſſe omnia. Pertinacibus autem perpetuo tacebo. Bibant illi quos tuentur errores, quaſi maternum lac, vt prauum hoc ingenii alimentum, tanquam in organa iudiciorum tranſmutatum, nunquam poſtea deponere poſſint. Vale mi dulciſſime Crato, & eo, quo cœpiſti, me ſemper amore proſequere.

Aſter Atticus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Stephano Laureo Medico Cæsareo, S. P. D.

Exploditur Lacunæ consilium de propinando infantibus Armenio lapide scrupuli pondere.

Andreas à Lacuna Dioscoridem in Hispanicã linguam vertit.

CVm hoc anno in patriam iturus hac iter faceres, offerebas mihi Dioscoridem ab Andrea à Lacuna, viro in Græcis, & Latinis literis versatissimo in Hispanicam linguam conuersum, & annotationibus etiam illustratum, sed inter cætera cum legeres in lapide Armenio eius annotationes, mirabaris sane plurimum, quod scriberet Armenium lapidem scrupuli pondere propinatum ex minoris Centaurii decocto, ad puerorum epilepsiam, admirabile esse auxilium. Cum itaq; iudicares Lacunam hominem, vt doctissimum, ita in curandis ægris esse exercitatißimum, (quanquam, hoc tibi vehementissimum videbatur medicamentum,) hominis tamen experientia, & doctrina persuasus, videbaris eius sententiam non omnino improbare. Nam cum tibi antea compertum esset, & in Italia, & in Hispania haberi non obscuræ famæ medicos, qui ad vermes interaneorum necandos tuto, certoq; auxilio pueris argentum viuum potandum exhiberent,

Argentum viuũ contra vermes.

quod tamen inter lethalia medicamenta recensent antiqui, putabas non esse mirandum, si præter medicã rationẽ, & tui ipsius opinionem tam fœliciter in lactentibus pueris epilepsia vexatis, Armenio lapide vteretur Lacuna. Hæc dum mecũ conferres, petebas, vt de re hac meam tibi exponerẽ sententiam. Atqui tametsi tuæ satisfaciendæ petitioni promptissimus esset animus, cum tamen tunc itineri maturando omni celeritate te accingeres, ego vero aulicis negotiis occupatissimus essem, pollicebar me tibi per epistolas satisfacturum, quam primũ in Cæsaris aulam rediisses. Nunc autem quum primum intelligam superioribus diebus, illuc te sospitem aduenisse, ne pollicitationis meæ me immemorem esse censeres, committere sane non potui, quin illico sententiam meam, de re hac ad te scriberem. Si vero quid sentiam ingenue fateri debeam, nulla sese offert ratio, qua Lacunæ sententiam comprobare possim. Quippe experimento sine ratione facto, non video, cur ita facile mihi subscribendum sit, præsertim vbi hoc iis fiat medicamentis, quorum cum occultæ facultates, tum etiam manifestæ, notissimæ sunt omnibus. Scio ego non solum Tralliani consilio edoctus, sed propria in curandis ægris experientia,

Armenii lapidis deiectoria vis qualis.

Armenium Lapidem ex eo haberi medicamentorum genere, quæ electiue per vomitum, & per aluum purgant, nec quamuis diligenter lotum propinari posse etiam robustißimis viris, quo minus perturbet, & violentas moueat vomitiones, & alui deiectiones, scrupuli vel semi drachmæ pondere haustum. Id quod manifeste fatetur Mesues: quippe qui scribat Armenium lapidem nocere stomacho, quinetiam cum subuersione, & angore purgare,

Lacunæ opinio improbata.

quo fit vt temerarium admodum esse censeam Lacunæ iudicium, quod lactentibus infantibus Lapidis Armenii scrupulum propinare audeat, addito etiam Centaurii minoris decocto, amarißimo sane remedio, & propterea abominabili pueris. Itaque credas in posterum velim, quemadmodum mihi etiam persuadeo, hoc medicamento scrupuli pondere haudquaquam vsum esse Lacunam, sed incircunspecte id ex Aetio transcripsisse, qui libro secundo, capite quadragesimo septimo, ex Nichessonis authoritate, sic de Armenio Lapide scriptum reliquit, Armenium, quo pictores vtuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis & sanguinem crassum habentibus datur.

Armenium Lapidem pueris potandum exhibet Aetius.

Datur & pueris pectoris morbo infestatis. Reuomunt enim, cum vomitorium existat. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis hoc modo. Centaurii fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec vna supersit, & cum excolato decocto Armuthei lapidis, quẽ Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto, nihil enim periculi est. Hæc Aetius ex Nichessone posteritatis memoriæ commendauit. Quibus tibi facile palam fiet, non solum parũ admodum sibi constitisse Lacunam, dum hæc in suas transferebat annotationes, sed nullam, vel exiguam medicamentorum habuisse peritiam.

Armenius Lapis qua quantitate sumendus.

Addam etiam (pace docti viri dixerim) quod negligenter satis Aetii verba expenderit. Siquidem cum is in vniuersum melacholicis & sanguinem crassum habẽtibus, duodecimã drachmæ partem tantum exhibeat, miror sane, cur scrupulum infantibus lactentibus, ex cẽtaurii decocto dare audeat Lacuna, cum id tantum furiosis, maniacis, & sacro morbo vexatis dari præcipiat Aetius. Atqui infantes nec maniaci, nec melãcholici, nec furiosi fiunt, quo fit, vt de his haudquaquam intellexerit ille, sed de viris iam ætate adultiore iisque robustis.

Medicamentum ad puerorum Epilepsiam & spirandi difficultatem.

Probo quidem ego Nichessonis medicamentum, sed Lacunæ consilium modis omnibus reprobo. Ideoque vnius vel alterius grani pondere id infantibus dari posse crediderim, cum Epilepsia, tum spirandi difficultate affectis admirabili sane iuuamento, rhodomelito, oxymeliteue, vel ptisana exceptum. Nam cum illud reuomant sumentes, (vt Nichesson ille inquit) nihil penitus periculi afferre potest. Nam scrupulo quatuor sexue posse iugulari infantes, ego sane non ambigo. Vtinam ad Lacunam perueniat hæc nostra epistola, anteaquam vnquam alicui infanti suum hoc propinet medicamentum. Vtinam eo is fuisset iudicio, dum hæc describebat, quo in propinando infantibus argento viuo fuisse illum animaduerto. Quod quidem meo iudicio securius dari potest sesamini seminis quantitate, vel etiam coriandri in adultioribus, quã Armenium scrupuli pondere, Siquidem cum nulla alia lethifera facultate (vt Dioscorides inquit) interimat,

Argẽtum viuum secure dari posse potandũ ad necãdos interaneorum vermes.

quam quod suo ingenti pondere intestina laceret, nihil sane verendum videtur, minimam eius quantitatem id moliri posse vnquam, præsertim cum sua grauedine, ac Sphærica forma, facile è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brasauolus tam clarus ætatis nostræ medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum viuum nullo incommodo scriptum reliquit, & eo tam fœliciter vsus sit alter quidam Clarissimus Medicus Patauinus, quanquam parandi, dandique rationem neminem vnquam docere voluit.

De Frigimelica hoc est auditum.

Argẽtum viuum dari non fine auxilio ægre parturientibus.

Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum vsus, vidi tamen dari sæpe illud scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere, à Goritiensibus obstetricibus ægre parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed fœlici semper euentu. Datur viuum non extinctum, vt quidam putant. Quod enim extinctum est, ventriculo hæret, & intestinis & sæua excitat symptomata.

Argẽtum viuum lauatur.

Lauãdum tamen prius ex acerrimo aceto cum sale misto, mox tenui corio excipiendum, manibusq; tam diu premendum, quousq; per corii meatus excidat. Sic enim pur-

gant,

gant, qui eo vti volunt. Hic habes, mi doctissime Stephane, meam de Lacuna medicamento sententiam, quã non vt probes, sed vt iudices ad te mitto. Magnifacio enim iudicium tuum, & ingenii tui acumen, quib. hæc omnia me longe magis te enucleaturum non ambigo. Vale. Pragæ.

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO Senensi, Medico clarissimo, Bartholomæus Maranta Venusinus Medicus, S. P. D.

Excusatoria est Epistola, de quibusdam contra Matthiolum editis.

CVm ad te librum meum, quem de ratione cognoscendorum simplicium conscripsi, paucis ante mensibus miserim, nec literarum aliquid abs te acceperim, sane id mihi perquam molestum fuit, quod expectatissimis tuis literis frui non licuit: quibus ego aliquam meorum laborum, ac laudis (si qua erat) gratulationem tui expectabam, quæ quanto iucundior ac gratior futura erat, tanto grauius, ac molestius fero, quo illa priuor. Et cum hoc ipsum cum amicis dolerem, extitere, qui non solum suspicarentur, sed qui certo se quasi diuinasse crederent, factum id a te esse, non tam quod operosis negotiis, quæ ipse accusabam, distrahereris, quam quod alieno a me animo esses, eiusque rei causam fuisse meum ipsum, quod ad te misi, opusculum, affirmant. Aiebãt enim te, si librum ipsum vniuersum, vt credere par est, percurreris, omnino eius lectione fuisse commotum, quod quædã de te in eo minus modeste aut honorifice, quam vel maximi tui nominis authoritas, vel singularis tuus in me amor exposcat, sint perscripta, eaque sine stomacho legi à te non potuisse. Quamobrem ingrati animi crimen, hac in re non effugisse me affirmabant, non esse nisi claudicantis amicitiæ indicia adiungentes, ab eius opinione velle discedere, qui me non solum magno amore sit prosequutus, sed summis etiam laudibus ornauerit. Illudque crimen eo grauius esse & videri, quod ea, quibus à te discrepo, nullum seruans modũ, aut modestiã, sed potius proterue, ac petulanter prosecutus sim: vt videar voluisse, dum multam mihi laudem aucupari studeo, tuo splendori, ac gloriæ quodammodo tenebras offundere. Nam quemadmodum non est vllum certius amicitiæ vinculum, quam consensus & societas consiliorum & voluntatum, ita simul, atq; sibi, vel gloriam, vel vtilitatem, vel aliquid aliud, quam alteri quisquam maluerit, ipsam nullam fieri, ac funditus euerti, asserunt. His quidẽ ego nõ mediocriter perturbatus sum. nam cum mihi nihil vnquam maiori curæ fuerit, quam vt primum abs te ipso, deinde à cæteris omnibus, quam gratissimus erga te esse cognoscerer, & cum nihil, quantum in me fuit, prætermiserim, vt dignitatem atq; existimationem tuam (quæ semper apud me maximi ponderis fuit) & vererer, & summis etiam laudibus efferrem, non potui non summo affici dolore, quod sint nonnulli, qui me infenso à te, atq; inimico animo, esse suspicentur & affirment. Ac tametsi graue est vere accusari in amicitia, longe tamẽ grauius semper duxi falso accusari. Cumq; mihi ipsi conscius sim, nihil à me vnquam excogitatum esse, nedum commissum contra dignitatem, atq; amplitudinem tuam, illorum, qui me accusant, repræhensione non vsqueadeo commotus essem, nisi inter cæteros, Ioannes Antonius Pisanus Medicus, vir summi iudicii, maximæq; in hac nostra vrbe autoritatis, idem admonuisset. Nam is, cum & mei amãtissimus sit, & tuorum scriptorum studiosissimus, etsi in cæteris omnibus, in hac tamen potissimum re, audiendus mihi fuit. Cognoui enim illum non ideo hæc dicere, quod vellet me temeritatis, atque impudentiæ nota aspergere, tametsi non ignorem; illum pro honore atq; dignitate tua, maleuolorum obtrectationes & inuidias, si quando opus fuit, prostrauisse, sibiq; perpetuam pro te propugnationem suscepisse. Sed cum te non mediocriter obseruet, me autem plurimum diligat, putauit suas esse partes, me de ea re commonefacere, quæ (nisi prouisum prius sit) immutare te mihi facile posset, quod ipsi (quæ sua est erga vtrunq; nostrum beneuolentia) tam esset molestum, quam quod molestissimum. Itaq; ostensis ab ipso mihi locis, quæ id quodammodo apertius præ se ferre videntur, cœpi meæ illi mentis, ac consilii rationem reddere, atq; quid me ita vel scribere, vel sentire impulerit, manifestare, tandemq; effeci, vt illum à priore sententia deducerem, atq; vna mecum affirmare hominem coegerim, nihil in eo opusculo à me contra existimationem tuam scriptum esse, quod vir aliquis probus redarguat, si modo sententiæ, ac res ipsæ, non verba, ac literæ æstimentur. Verum consuluit, vt ea re ad te scriberem, meq; tibi totum patefacerem. Non enim verebatur, vt si qua tibi abalienati mei in te animi suspicio incidisset, futurum, vt eam protinus abiiceres. Illisq; etiam omnibus satisfactum iri, qui idipsum quoquo modo sibi persuasissent. Obtemperaui igitur Pisano, atq; has ad te literas exarare volui, quibus cognoscas, nunquam mihi, tui aut colendi, aut obseruandi voluntatem defuisse. Ac video quidem duo præcipue esse, in quibus meam erga te, vel fidem, vel amorem eo in opere illi desiderant. Primum quidem quod à te multis in rebus dissentire voluerim: Deinde quod in nonnullis acerbius asperiusq;, quã amici officium exigere videatur, à te discrepauerim. Quæ duo, cum, vt spero, diluero, & illis, & tibi, si oportuerit, etiam planius ostendam, me nihil adeo vnquam horruisse, quam ingrati animi crimen. Atq; ad primum ne respondere quidem deberem, cum cuiuis notissimum sit, non propterea violari frangiq; leges amicitiæ, quod ab amici sententia quandoq; declinemus. Id enim, vt à te peti minime solitum esse, certo scio, ita si à quopiã petatur, neq; ei concedere verus, ac minime blãdus amicus debet. Quid enim turpius esse potest, quam cum amico in iis rebus velle consentire, quas aliter esse quispiam sentiat, ac iudicet? aut quæ maior pestis in amicitia esse potest, quam adulatio? blanditiæ, assentatio? Si quid igitur in eo opusculo, à me scriptũ est, quod cum his, quæ à te scriptis tradita sunt, non ex omni parte consentiat, feci id quidem, non quod odio quodam, ac simultate a te dissidere vellem, nec vt ex huiusmodi contentionibus aliquam mihi inanem gloriam, laudemq; compararem, sed vt fidelis boniq; scriptoris munere fungerer, cuius est veritatem, quam putat apertam, ingenue, ac libere exponere, nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed in sola veri inquisitione, atq; inuestigatione, ita laborare,

*vt non tanquam aduersarium aliquem cõuincere, sed veritatem ipsam, quæ in primis est hominis propria, in-
uenire studeat. Ex quo non à te solũ, sed à multis aliis præclarissimis viris dissentire mihi licere arbitratus sum,
ne id commodi, quod ex perspecta veritate emanare solet, inuidere hominib. viderer. Quis enim esse posset mei
libelli fructus mortalibus, si dum amicis eblãdior, id cœlem, quod præcipue ab illis expetitur? Quæ etiam meo-
rum laborum laus, si ea tantum scripsero, quæ vel à te, vel ab aliis maximi nominis viris prius diligenter atque
exacte posteris sunt demandata? Nisi forte eam prouinciam, ideo mihi suscipiendam putassem, quod tua alio-
rumque scripta meo testimonio confirmata, libentius lectum iri ab hominibus mihi ipsi persuasissem. Sed vnde
mihi hoc nouum beneuolentiæ genus? Vnde hæc tam inusitata beneficentia? vnde adeo inauditum officium, ac
liberalitas? Hæc non ideo ad te, vir præclarissime, scribo, quod putem displicuisse tibi, me à te in nonnullis rebus
dissentire, sed vt obtrectatorum nugis iter intercludam. Noui enim te veritatis amantissimum, cupidissimũq;, 1
& qui aliorum honestis laboribus non solum, non inuideas, sed libenter eos etiam complectaris: & si quid in il-
lis reperias, quod tu non prius excogitaueris, aut inueneris, idipsum non asperneris. Vt qui & scias & confitea-
ris in quauis scientia posse indies noua excogitari, idq;, etsi in omnibus, præcipue tamen in simplicium medica-
minum indagatione euenire, quod tu in eruditissimis tuis in Dioscoridem commentariis ostendisti. Cum alio-
rum operam in tuis laboribus locupletandis non solum sponte oblatam non recusaueris, sed etiam libenti animo
expetiueris, quod & in tuo opere suis locis ingenue aperteq; confiteris, cum nulla in re, ne minima quidem, de-
fraudare aliquem suo labore volueris. Quin potius in aliquo celebrando, atq; in referenda gratia, prolixiorem,
atq; liberaliorem, quam exiguitas officii postularet, te præbuisti. Cuius quidem rei, vel ipse testis sum, quippe cui
longe plus tribueris, quam res & veritas ipsa concedat. Nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, sed cumula-
tissime etiam retulisti, vt nisi pari studio erga te sim, & voluntate, non solum ingratum, sed etiam impium ipse 2
me existimem. Verum quanti te faciam, semperq; fecerim, non dubito, quin ex Luca Ghino primum, dum in-
ter mortales agebat, deinde ex multis aliis vtriusque nostrum necessariis, acceperis. Puto igitur tibi exploratũ
esse persuasumque habere, meum studium semper extitisse colendi tui atque obseruandi, teq; existimare, nihil
esse tam laboriosum, aut difficile, quod non pro te mihi susceptum, iucundum sit futurum. Hæc inquam, in te
mea cum semper extiterit voluntas, idipsumq; tibi persuasissimum fuisse crediderim, induci ad credendũ nul-
lo pacto possum, ac ne cogitatione quidem complecti, tuam in me beneuolentiam, tam leui causa refrixisse. qua-
re nihil etiam est, quod aliorum suspiciones extimescam. Verum quia (vti dicebam) vbique reperiri solet quæ-
dam pestes hominum, qui nihil æque student, atque concordiam inter coniunctissimos disiungere, ne quid eius-
modi inter nos accidat, haud alienum esse existimaui, amici mei consiliis morem gerere, vt prius de his rebus
ad te scriberem, meumque erga te animum simplicem, atque promptum aperirem; quam de me perfidia male- 3
uolorum tale aliquid garriat, constitutam quod inter nos concordiam distrahere possit. Sed vt ad secundum ac-
cedam, quod multum momenti habere videtur, duo potissimum loca mihi ostendit Pisanus, (nam vix tertium
reperiat aliquis, de quo aliqua ratio habenda sit) quæ cum peruerse aliquo modo, quis interpretari possit, igna-
rus meæ erga te voluntatis, peruersi animi calumniam non effugere fortasse existimabit. Sed ea cum exposue-
ro, meæque sententiæ rationem reddidero, non dubito fore, vt quemadmodum Pisanus ipse, vir optimus atque
integerrimus, ita & quiuis non iniquus rerum æstimator, boni consulat. Atque illud mihi primum occurrit,
Lonchitis aspera. quod de aspera Lonchiti primo libro nostræ Methodi scripsi, vbi hæc leguntur verba. Hanc in doctissimis suis
commentariis non depinxit Andreas Matthiolus, sed aliam, quam nescio, quo pacto a Luca Ghino pro Lon-
chitide ad se missam falso asserit. Hæc nos. Qui verba hæc ita nude, ac simpliciter, vti sonare videntur, conside-
ret, existimabit te à me, vt mẽdacem vanumque scriptorem notari. At qui rem ipsam, nostramque mentem 4
potius æstimet, longe aliter rem se habere comprahendet. Nam hæc vis verborum, non tam te redarguit & re-
fellit, quam meam admirationem manifestat. Admirabar sane à te aliquid cuipiam tribui, quod scirem illũ
minime sensisse, non autem asseuerabam, te minime vera docere. Cur enim in tam paucis verbis adeo inconstãs
essem, vt quem mendacii coarguerem, eundem doctissimum appellarem? Vnde mihi per Deos immortales tecũ
adeo familiaris inimicitia, vt quasi venenum in mellito poculo tibi offerre cupiam? An vero mendacii notari
dixerimus aliquem, cum dubios nos esse asserimus, cur ita scripserit? An hæc verba (Nescio quo pacto) non
ita corrigunt attributam tibi falsitatem, vt nihil minus quam falsum te esse significent? An tandem putas me
tam ineptum, vt luculentiores contradicendi, calumniandique modos excogitare non potuissem? vtque nulla
in breuibus verbis contradictione commissa, aliquem & falsum, & mendacem reprahendere valerem? Sed vt
Plantæ à Ghino missæ Matthiolo. rem omnem à principio exponam, scito plantas omnes, quas à te Pisis Lucas Ghinus anno ab hinc nono misit, 5
mihi prius ab eo fuisse ostensas, inscriptionesque, quas singulis plantis apposuerat, non solum vidisse me, sed et-
iam descripsisse. Erant enim in illis inscriptionibus eius opinionum rationes, quas maximæ vtilitati mihi, iam
tum simpliciũ cognitionẽ magnopere expetenti, futuras esse (vt certe quidem fuere) existimaui, easq; apud me
vel nunc seruo. Inter eas vero erat Lõchitis altera, quæ hunc ad verbum habebat titulum adnexum. Hanc esse
Lonch. asperam aliqui sentiunt: Ego vero potius filicis genus, nam asperam Lonchitim veriorem agnosco, ha-
ctenus. Tu eandem depingis, fateris que, te illam vidisse studio, ac liberalitate Lucæ Ghini, qui eam Pisis ad
te misit. Ac tametsi non explices, pro Lonchiti aspera ab eo, ad te missam esse, id tamen non rudis lector ex
verbis tuis facile colligat. Quam enim liberalitatem in Luca agnosceres, si hanc de Lonchiti opinionem ei ac-
ceptam non referres? Cum igitur inscriptio illam non Lonchitim, sed filicis genus appellet, & videam non ali-
am, sed eandem à te pro Lonchiti vera efformari, non potui non in summam admirationem adduci, quod quasi 6
imprudens, nolensque à Lucæ Ghini mente aberraueris. Sed te cum virum ingenuum candidiq; animi cogno-
scerem, non malitiose, aut ex fraude, sed rationabili aliqua persuasione inductum in hunc errorem incidisse,
credendum existimaui. Quæ ratio cum esset mihi minus comperta, vt veram Lucæ sententiam, vtque ve-
ritatem ipsam, quam putabam, aperirem, dixi à te minus vere, nescio tamen quo casu, Ghino illam tribui de
Lonchiti sententiam. Nam cum ego aliam pro Lonchiti vera ostendere in eo opusculo vellem, idque inuentum
Lucæ Ghino (à quo primum eius rei sum admonitus) acceptum referre in animo esset, nisi ita de ea scripsissem,
& Lucam & te, & me ipsum etiam inconstantem, variumq; reddidissem.*

*Lucam quidem, quod ei diuersam ab ea, quam illi tu asscribis, opinionem tribuissem. Vtrunque ve-
ro nostrum, quia cum ea in re inter nos non constaremus, data esset lectori ansa, vt alterum nostrum
men-*

mendacii coargueret. Quare, vt ex tot angustiis emergerem, exponendum mihi erat, cur à te dissensissem. Quæ quidem dissensio, cum non tam circa rem ipsam, quam in exploranda Lucæ Ghini mente versaretur, existimaui æquo animo te laturum, si in re nullius fere momenti, casu nescio quo, falsum te esse tui amicissimus, atque amantissimus diceret. Nihil enim vetabat, vt vel pagella illa, in qua Lonchitis inscriptio erat, deperderetur, vel erosa obliterataue ad te perueniret, ita vt eius integram sententiam tibi videre non liceret, vel quod eam semel tantum à te lectam, dum plantam ipsam depingendam sculpendamue præbes, reiecisses, tandemq; ob rerum incredibilem varietatem, quam quidem in tam laborioso opere conficiendo quotidie struebas, quod in ea continebatur, mente caderet, vel vt quæuis alia fortuna incideret, quæ animum tuum à veritate ipsa distraheret. Ac quemadmodum ea, quæ casu eueniunt criminis expertia esse debent: ita neque te ignominia, aut dedecore affectum iri existimabam, quod falsus in ea re appellarere, quam nec opinatus casus gubernauit. Hanc igitur meam extitisse mentem in illis verbis, vir clarissime, nullo pacto dubites velim. Deumq; testor immortalem, nulla me iniquitate, aut peruersitate commotum, sed integro, atque syncero animo ea protulisse. Quod si haud satis aptis appositisque verbis, sed potius duris, ambiguisq; illud assecutus sum, in hoc accusari, atque reprehendi non à te solum, sed etiam à quouis facile patiar, meumq; erratum deprehensum iam, atque manifestum confiteor, quod tamen si criminosum est, inconsiderantiæ cuiusdam negligentiæq; crimen est, non voluntatis. At ex verbis, & literis mentem alicuius æstimare, calumniatoris officium. est nam vbi rerum testimonia adsunt, quid opus erit verbis? An putamus aliquid ponderis habituras esse in rebus ambiguis, & obscuris interpretum explanationes, vbi autor ipse scriptorum suorum rationẽ, sententiæq; suæ expositionem perspicuam manifestat. Iam puto me tibi planius exposuisse consilium meum, ac rationem reddidisse, cur ita scripserim de Lonchiti altera, in qua quidem re, non despero fore, vt (qui tuus est animi candor) in meis rationibus acquiescas. Verum, cur ita senserim, ac quid potissimum me mouerit, vt tuam de Lonchiti sententiam persecutus non sim, breuiter exponam. Mouit me quidem in primis Lucæ Ghini autoritas, qui cum in ea, quam tu depingis, asperitatem multam desideraret: nunquam pro certo affirmare ausus est, illam veram esse Lonchitim asperam, tandemq; adinuenta illa, quam nos veram credimus, ita à priore sententia detrusus est, vt illam filicis genus esse crederet, hancque, vt veram ac genuinam, agnosceret. Atque induci ad credendum vix possum, vt de hac sententia Lucas deduceretur, rursusq; in pristinam reuerteretur, quando in hac non asperitatem solum, sed omnes alias notas ita apposite Dioscoridis delineationi quadrare cognouit, vt nulla in re, vir ille alioqui modestissimus, optimusq;, adeo se magnifice iactaret, atq; ob nihil fere aliud, ita gaudio exiliret, quam ex huius Lonchitis, quã verissimã existimabat, inuentione. De qua intellexit in superius adducta inscriptione, cum inquit: se acriorẽ Lonchitim agnoscere. Habet enim hæc folia scolopendrii maiora, longe magis diuisa, ac multo asperiora. At illa quam tu depingis, præter figuram quandam, Aspleni nihil habet, meo quidem iudicio, Dioscoridis descriptioni congruum. nullam enim in ea videre est asperitatem, sed ex vtraque parte læuis est: tantum abest vt scolopendrio asperiorem esse eam dicamus. Nisi forte idcirco asperam illam dixerimus, quod duriuscula, & quodammodo solida sunt eius folia: Sed non ita se res habet, quando fieri non potest, vt vere dicamus, alterum altero asperius, nisi in vtrisque insit asperitas, vt neque recte fiat comparatio nisi in asperitatibus eiusdem naturæ, & speciei. Quare si Lonchitim quantum ad asperitatem pertinet, Aspleno comparabimus, intueri primum debemus, quodnam genus asperitatis in Aspleno sit, vt eandem, sed maiorem in Lonchiti quæramus. Sed nullam ego in ea inuenio præter hirsutiem, seu scabritiem illam, quæ ex auersa fronde flauescit. Concludendum est igitur eodem pacto à nobis in Lonchiti asperitatem quæri oportere. Sed diuersis vocibus, eãdem rem voluit explicare Dioscorides, vt quod in Aspleno appellauit hirsutum, voluerit id, in Lonchiti asperum dicere: & quoniam hirsuta esse Aspleni folia dixit, voluit in Lonchiti asperiora esse dicere: quod perinde est, ac si hirsutiora dixisset, vel scabriora, quod facile comprobatur ex varia interpretum versione, cum nouerint has duas voces τραχὺς & δασὺς sæpius apud Græcos ita confundi, præsertim in plantarum signis, vt sine vllo discrimine alterũ pro altero sumatur. Atque vt à proposito exemplo, non recedamus, quod in Aspleno Græce δασέα Ruellius vertit hirsuta, Marcellus aspera. Rursusque quod in Lonchiti iacet τραχύτερα, Ruellius reddit asperiora: at Hermolaus scabriora, quod idem fere est, quod Hirsutiora. Quamobrem adduci non debemus, vt diuersam idcirco accipiamus asperitatem in Aspleno & Lonchiti, quod diuersis nominibus vtatur Dioscorides, cũ constet idem intelligere voluisse. Quod si ita est (vt certe est) non video cur possit pro Lonchiti aspera ostendi planta, quæ nullam habeat asperitatem scolopendrii similem, nedum maiorem. Accedit hæc, quod neque magis diuisa sunt folia eius, quam tu pro Lonchiti depingis: quod enim in Lonchiti Græce est Μᾶλλον ἐσχισμένα, sæpius apud Dioscoridem non tam continuam scissionis quantitatem, quam numerum denotat. Atque ita hoc loco etiam intelligendum esse existimarem. Ruellius vertit, & multo magis diuisa: sed clarius Marcellus, pluribus incisuris diuisa. Sed quod idem voluerit exprimere Ruellius ex aliis nonnullis Dioscoridis locis, vbi eadem verba leguntur, colligere est, præsertimque in tertio Aconito secundæ speciei, vbi quod Græce habet μᾶλλον ἐπεσχισμένα reddit crebiore diuisura, nullum constituens discrimen (quantum ad sensum pertinet) inter primam & secundam iam adductam versionem, sed planta ipsa Aconiti hanc Dioscoridis fuisse mentem testatur, vt tu optime nosti, qui tertium Aconiti genus depingis multo crebriore quam platani folia sunt, diuisione. Idem obseruare est in Ligustico, cuius folia Dioscorides dicit esse prope verticem graciliora καὶ μᾶλλον ἐπεσχισμένα. Ac nisi ad numerum diuisiones retulerimus, oporteret fateri, non graciliora, vt Dioscorides dicit, sed maiora debere esse folia ad summitatem: maior enim diuisio, maius etiam subiectum requirit. Verum quia Dioscorid. asserit graciliora esse, & magis diuisa, necesse est, dicamus, ideo macilẽtiora fieri, quia tenuius scinduntur. Ad quod animum cum aduertisset Marcellus, tam in Ligustico, quam in aliis supra commemoratis locis, illa verba Græca vertit, Et pluribus incisuris diuisa. Hoc non eo spectat, vt existimem, vbicunque reperiantur hæc duo verba, semper numerum diuisionum significari. Scio enim quantitatis scissionem frequentius ab illis denotari, sed asseueramus, ac firmiter credimus in multis apud Dioscoridem non aliter, quam vti exposuimus, intelligi debere, quod exempla & versiones adductæ satis declarant. Sed fac hasce versiones nullius momenti esse, quænam quæso in tua Lonchiti diuisio est? nullam enim inspicio, sed video quo mens tua tendat. Putas enim vnicum duntaxat folium esse oblongum, vtrinque diuisum totum, id, quod à radice ad extremum acumen protenditur. Sed longe aliter, mea quidem sententia, asserendum est: nam quas tu diuisiones appellas,

Ligusticum.

potius separata folia dicenda sunt, cum nihil sit, quod alterum cum altero connectat. At in Aspleno non item. Possumus namque in ea, quod ab radice oblongum assurgit, oblongum appellare folium, atque diuisum dicere, quia eius scissuræ ita sunt, vt ad extremum pediculum non perueniant: sed est portio adhuc, quæ sectā partem cum altera coniungit. Atque hunc fuisse Dioscoridis morem, ex aliis clarissime cernimus. Neque enim Trichomani oblonga folia diuisaque tribuit, sed potius folia lenticulæ, in ordinem vtrinque digesta, aduersa in se in ramulis tenuibus. Sed nonne idem pene foliorum exortus est in Lonchiti tua? Cur igitur in Trichomane folia appellabimus, eademque non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Sed si recte consideremus ea, quæ à Dioscoride tradita sunt, inueniemus in omnibus idem ab eo obseruatum esse, vt vbicunque perfecta esset, atque absoluta partis à parte separatio, dum modo illæ partes eandē effigiem, eandem quantitatem, saltem in plurib. obtineant, eas frondes appellaret: Non autē vniuersam ex illis partib. compositionē, vnicum folium vocauit diuisum in plures particulas. Sic quinquefolio folia menthæ tribuit, quina singulis pediculis, nō autē vnicū folium quinquepartitū. Sic etiā Viticem oleæ folia habere recte dixit, tametsi ex vno pediculo plura exeant, quemadmodū & filici ex vno pediculo cubitali folia exire multifida alarū auiū modo expansa: non autē cubitalē illā longitudinem vnicū folium existimauit multipliciter scissum. Ac mirari hac in re licet Marcellū, qui id sibi persuaserit, reclamantib. omnino Dioscoridis verbis. Contra vero Ricinū vult habere folia Platani, maiora, tamen, quia non putauit appellanda esse separatim folia, quæ diuiduntur quidem sed non ad extremum vsque pediculum: Ita & veratrum nigrum dicit retinere folia Sphondylii similia pluribusque incisuris diuisa: vniuersam multifidi folii compactionem vnicum folium appellans. Sed huiusmodi exempla ita clara sunt, tibique tam sæpe perspecta, vt in illis immorari amplius non oporteat. Quod si igitur, hæc vera sunt, nullo pacto scissis foliis tuam Lonchitim dicemus, sed plura habere folia parua, vtrinque ex vno pediculo dodrantali, vel minore aduersa in se, atque ita Dioscoridis descriptio, ei nullo pacto quadrabit. Si quis igitur plantam habuerit, quæ nullam ex his difficultatibus patiatur, cur non potius eam pro Lonchiti altera ostendat, quam tuam? At eiusmodi est, quam nos veram existimamus, multo enim magis, quam Asplenum diuisa est, siue id pro maiore diuisione, siue pro crebriore accipiamus. Est præterea maior & hirsutior. Sed si ita est, circa quid versabitur eius cum Aspleno similitudo? Nempe circa substantiam & asperitatem & colorem. Neque enim potest esse in forma siue figura, quia diuersam in ea constituit formam, maior siue crebrior scissio. Quod eo magis tuam arguit, cuius omnis, ac sola cum Aspleno similitudo in figura est. Ex aliis enim, quæ subdit in plantis delineandis Dioscorides explanat, circa quid perstringatur similitudo: Vt cum Trichomanem dicit esse filici similem, ad substantiam retulit, non ad figuram, quia subiunxit exiliorem esse & foliis lenticulæ. Ita de Lonchiti intelligamus necesse est, quia quemadmodum Scolopendrion, superne herbacea est, inferne hirsuta & flauescens, ita & Lonchitis, in gradu asperitatis solum eam superans: cæteris etiam, quæ ad substantiam pertinent persimilis. Quæ omnia in nostra esse nemo, qui eam semel viderit, negare potest. Adde quod aculeus qui in nostra est, in summitate adnixus, nominis rationem exprimit, quod in tua non euenit. Hæ sunt rationes, quæ in causa fuere, cur tecum in Lonchiti aspera minus consentirem, quæ si veræ sunt, mihi gratissimum erit. Sin minus, gratissimum etiam feceris, si probabilioribus rationibus efficies, vt à mea sententia deducar. Vt enim ea mihi semper voluntas extitit, vt alios sine pertinacia refellerem, ita & refelli sine iracundia paratus sum. Nihil enim iniquius semper duxi, nihil ab omni pietate magis abhorrens, quam veritatem occultare. Sed de his satis multa diximus, iam ad alia transeamus. Nam quod secundo loco diluendum est, quod autoritatem tuam videtur, nescio quomodo offendere, meumque in te animum in suspicionem adducere, est id, quod in fine capitis decimi, secundo libro nostri opusculi de Chamæleone albo à te depicto diximus, vbi tuam picturam minus veram esse asseruimus, ac facta comparatione inter tuam & Fuchsii, hanc vt rectiorē (quanquam & suam etiam ex toto non acceptauimus) admittēdam censuimus: hac nimirum ratione adducti, quod radiculas illas tenues, quæ crassæ radici connectuntur, non exprimas, sed statim crassiori radici echinatum capitulum, in quo & semen, & flores continentur, apposueris, Dioscoridis descriptionem magis (vt verba etiam mea referam) quam plantam ipsam integram forte contemplatus. Ex quibus sane verbis colligere aliquis posset, te à me reprehendi, quasi fictitias plantas, ac nusquam tibi visas effingas, easque tanquam à veris viuisque extractas, posteritati exhibeas, atque ita legentibus imponas. In qua quidem re, multum mihi laborandum non est, vt hanc de me suspicionem dimoueam. Quando id ipsum ego (si mihi contingeret depingendarum plantarum prouinciam suscipere) facere non dubitarem, neque propterea probro, vt impudentiæ mihi versum iri existimarem, dummodo non integras plantas (hoc enim, vt difficilimum, ita & temerarium iudico) sed partem aliquam ipsarum, quam summa etiam diligentia adhibita, habere mihi non liceret, adiungerē. Quod etiam audacius prosequerer in his, quæ semel, vel sæpius antea à me visæ fuerint. Nam si statuis ob antiquitatem mutilatis, ex alieno marmore, vel nasum, vel aures, vel aliud membrum adiungere licet, quo pulchrior vniuersa facies spectetur, tametsi incerti simus, an veram illius membri effigiem fuerimus assecuti. Cur etiam depictis plantis aliquid addere non liceat, quod vel viderimus, sed nunc eius partis facultas nobis non sit: vel non viderimus, duce tamen Dioscoridis descriptione accommodemus, dummodo clariorem ita eius cognitionem fore speremus? Neminem enim, vel minimum in herbarum indagatione versatum, latere arbitror, non posse omnes plantas in vna tantum regione haberi, sed necesse esse, vt à remotissimis partibus bona pars earum transmittatur. Atque eum, qui vniuersam stirpium picturam ostendere aggrediatur, oportere, vt arescentium multarum vtcunque potest, picturam exhibeat. Transmittuntur autem, vel non integræ, vel non expansæ, vel non exacta iam ipsarum ætate, vt quandoque sine floribus, aut fructibus accipiantur, vel integræ quidem, atque absolutæ transmissæ, casu aliquo confringantur, separenturque ita partes, vt quo pacto radix cum caule connectatur, vel flos semenue cum caule, aut ramulis, tandemque folia cum vniuersa planta cohæreant, satis recte assequi non liceat, vt taceam variari omnium partium plantæ colorem, odorem, saporem, substantiam, & quod caput est, formam. Quod quidem nonnullis exemplis demonstrarem, nisi id ipsum, & tibi notissimum esse cognoscerem, & vberrime in meo libello transegissem. In his rerum angustiis moribundas exiccatasq. plantas, atque aliquam eiusmodi transmutationem possidentes, si, vt iacent, depingeremus, cum Dioscoridis descriptione non conuenirent, atque ita, vt falsæ à quouis reiicerentur. Si nullo pacto illas depingendas esse existimaremus, vix paucarum effigies dare possemus. Consilium igitur est, vt considerato arescentis plantæ defectu, ac

Trichomanes. (margin)

Notanda Dioscoridis in foliorum diuisura Phrasis. (margin)

Similitudo Lonchitis cū Aspleno. (margin)

De Chamæleone albo. (margin)

Plantæ partes vt adpingendæ. (margin)

memo-

memoria repetentes eius imaginē, si contingat illā virentē aliquando vidisse, id addamus quod ariditatis iniuria abstulit. Quod si quandoq; accidat, vt quod addendū est, minus recte assequamur, non propterea dānari debemus, cū id in paucis admodū euenire possit. Hoc ita verū est, vt à te ipso effectū esse puto, negaturus non sis: nec si neges, facile id tibi concedatur. Fateris enim multas plātas à multis tibi missas esse, quæ viuæ virentesq; ex longinquis partibus ad te minime peruenire potuerūt, in quarū nonnullis, nisi nescio quid accommodasses, ne cogitatione quidē quisquā assequi posset, vere à te efformari potuisse. Nā Lycii ramulus ex Dalmatia tibi allatus est. Baccaris Roma & Arimino. Horminū satiuum, & aliæ cōplures Pisis. Hemionitis Patauio, atq; ex aliis exteris nationibus, haud sane paucæ. Iā vero si virentium absolutā formā arescentes plantæ seruarent, nunquā profecto Pistachiis serrata folia depinxisses in Latinis tuis cōmentariis, si illius cum pingeretur virentis copia tibi suppeditaretur. Nam cum tandem virentem eam vidisti, iterum illam in Italico sermone, scriptis commētariis sine vllis in ambitu dentibus, verius expressisti. Mutasti etiam Apii, quæ & Ischas dicitur effigiem, in iisdem vulgari sermone conscriptis libris, quia quam Venetiis ad te Nocolaus à sancto Michaele miserat. (vt credere par est) assequi minus probe ob mutatam ariditate faciem potuisti. Atque vt nonnulla etiam ex aliis persequar, cum Trifolium Asphaltitem pingis, quis non animaduertat, plantam tibi alioqui notissimam, integram tum ad manus esse non potuisse, cum nec ramulos, nec flores in ipsa exprimas? idemque de floribus Brassicæ marinæ, Sisimbrii aquatici, Aloes, aliarumque nonnullarum stirpium partibus, quæ in tuis picturis desiderantur, asserere licet. Iam igitur ad rem ipsam accedentes considerent quæso hi, qui me temeritatis nota aspergunt, quantum ponderis habeant verba à me de Chamæleone albo scripta, non enim vereor, quin totum æqui bonique faciendum esse existiment. Scripsimus nos eo in loco potuisse à te erratum in pictura committi ob plantæ viuæ penuriam, nonne in his verbis cum errore eius excusationem apposuimus? Quæ excusatio si à quoquam non admittatur potius pertinacia fiet, quam veritate. Quod autem me in suspicionem adduxit, vt crederem non extitisse tibi viuæ plantæ copiam, cum illam depingendam tradidisti, fuit non solum pictura, quæ cum his, quas sæpissime nos collegimus, non conuenit, verumetiam, quia tuis in commentariis scribis quidem, vbi nigri Chamæleonis, quem putabas, vbertas proueniat, sed vbi album videris, non apponis. Vnde non abre coniici quoquo modo poterat, non licuisse tibi in his locis, quæ loca penetrasti, nascentem viuamq; hanc plantā videre, sed aliunde transmissam. At fieri potest, vt quandoq; radix sola, quandoque folia sola cum capitulo ad te mitterentur, vel si integra quidem missa esset, casu aliquo saparatæ partes ad te peruenirent, quam cum pingere velles à Dioscoridis delineatione adiutus eam ita, vt iacet, typis excusseris. Id si ita contigisset, quis nisi stulta semper meditans tuam solertiam damnabit? Quod si vere id accusari debuerit, iam me ipsum primum reprehendant homines, qui in ea sententia, non solum tunc eram, sed adhuc permaneo. Tibi vero nulla fit iniuria ab eo, qui id, quod scripsit iniuriosum esse non nouerat, cuiusq; animus in tuis laudibus celebrandis, ex aliis rebus tibi notus perspectusq; abunde est. Omnes enim decipimur specie recti, quare non verba, sed mens æstimanda est. Neque vero nunc iterum ita album Chamæleonem nostrum extollimus, vt tuam picturam omnino falsam iudicemus, quando nihil vetat, quin climatis aut soli varietate, ita proueniat, vt à te depingitur, quod non solum credimus, sed multis exemplis in nostro opusculo comprobauimus. Nam cum tuam picturam veram non esse diximus, cum his illum comparabamus, quas nos pluribus locis effodimus. Atq; huc spectabant ea verba, quæ habent Dioscoridis descriptionem magis, quam plantam integram forte cōtemplatus. Quæ verba etiam, cum dubitanter, nec certo proferātur, satis indicant me illud non affirmasse, sed liberum lectori reliquisse credendum, fieri posse, vt planta illa, ita inueniatur, vt à te depingitur. Quod quidem si explicate protulissem, iam nulla hac in re caderet ambiguitas. At quis omnia ita minutatim consideret, quin in ea, quæ nolit, nonnunquam incidat? Videor enim mihi hoc loco pro me posse Horatianum illud adducere,

In Pistachiis error.

Apii figura mutata.

Trifolium Asphaltite.

Verum opere in longo facile est obrepere somnum.

SED hæc mea culpa, eo magis toleranda est, quod in ea commoror vrbe, quæ vt cæteris omnibus fortunæ dotibus, alias fere omnes superat ita bonarum artium professoribus destituitur, præsertimque in hanc de simplicibus cognitionem, ita nemo est qui operam dederit, aut dare cogitet, vt vix vnum, aut alterum inuenias, qui paucarum plantarum cognitionem teneat. Quamobrem neminem habere potuimus, cui opus nostrum inspiciendum atq; iudicandum traderemus, sed me ipsum mei laboris, & autorem, & iudicem esse oportuit, quo quid potuit esse infœlicius? Scis enim sua quenque Philautia, ita decipi, vt non raro circumspectos quoque homines, atque alioqui temperatissimos cæcos reddat, & in graues errores coniiciat. Sed cum vnus mihi esset Ioan. Vincentius Pinellus, in quo omnis mihi spes erat, & à quo non modo certam atq; integram de meo libello sententiam expectabam, sed etiam stabilem, & sine vlla assentandi, calumniandiue suspicione integram, optatis meis aduersa fortuna non respondit. Vix enim extremam manum operi imposueram, cum vir ille Patauinum studiorum causa profectus est. Itaque inops consilii manu scriptum exemplar, Vincentio Valgrisio misi, ea tamen lege vt non prius typis committeretur, quam à Gabriele Fallopio vniuersus perlegeretur. Non enim verebar, quin is pro sua in me beneuolētia laborē hunc & libentissime susciperet, & quicquid in eo minus cohærens esset, quod vel ad res ipsas vel ad aliquorum autoritatem tuendam pertineret, accommodaret, ac corrigeret. Sed nescio quo fato factum est, vt operis ipsius dimidia fere pars excusa esset, quam ei illud inspicere licuerit. Remisit igitur opus ex toto excudendum, meis literis, quas de ea re ad illum conscripseram, ita, vt scis, respondens. Hos ego omnes præclarissimos viros, eius rei testes optimos, grauissimosque volo & do. Quæ cum fortuna, quam vitare nemo potest, gubernauerit, ipsa etiam horum omnium malorum culpam sustineant, me vero in tot incōmodis satis superq; consolatur recta meæ voluntatis, meorūq; officiorū conscientia. Hæc sunt præstantissime vir, quæ mihi à Pisano ostensa sunt, tuā dignitatē offendere, quibus quidem ita satisfactum puto, vt omnem criminis suspicionem me expurgasse existimem. Nā etsi pauca quadā alia, ab aliis animaduersa sunt, tamen leuiora quidē sunt, quam vt de eis aliqua sit habenda ratio. Quanquam confido fieri nullo modo potuisse, vt tu eadē, quæ cæteri, de me suspicareris: cū nec diffidā, vt si quid vere à me cōmissum esset, à te pro tua humanitate, & liberationē culpæ, & errati veniam impetrare. Quare hæc non tā tibi, quā aliis, qui hæc cōmentari possent, scribūtur. Petoq; abs te, vt nō de his solum, in quibus aliqua tui mentio fit, sed si quæ erunt alia (erūt autē certe plurima) quæ à veritate ipsa abhorrere tibi videbūtur, ad me per priuatas literas, amice (vt soles omnia)

Ioan. Vincentius Pinellus.

 scribas,

scribas, vt quod mihi ob locorum longinquitatem, ante quam opus ipsum ederetur, nō licuit, eo iam edito liceat: tandemq; per te, cum secundo edetur, ab omnibus erroribus repurgatum, per manus hominum versari incipiat, vnde & obtrectatorum calumniis & existimationi nostræ consulatur. Te vero etiam, atque etiam rogo, vt me totum suscipias defendendum, eamq; voluntatem, quam in me laudando ornandoq; tibi nunquam defuisse noui, perpetuam, ac constantem retineas. De me autem sic existimes, ac tibi persuadeas vehementer velim, nihil me spectasse semper, quam vt nullum officii erga te studiiq; munus prætermitterē. Quod si à quopiā mihi minus concedatur, mea mihi conscientia pluris est, quam hominum suspitio. Sed dabo operam posthac, vt omnes intelligant animum meum, ab omni alia cogitatione ad tuam erga me beneuolentiam conciliandam augendamq; iam pridem traduxisse. Itaq; non in hac nostra vrbe solum, amicis meis omnibus, sed etiam Faloppio, & sæpissime Ioanni Vincentio Pinello, proximeq; Iocobo Antonio Cortusio, ornatissimis viris atq; vtriusq; nostrum amantissimis, totum me patefeci, atq; his singulis sæpe & accurate scripsi, quam nihil aliud semper maluerim, quam meam erga te obseruantiam tibi gratissimam esse. Nec dubito, quin de ea re ab illis certior factus sis: cuius me constantiæ fore, vt nunquam pœniteat, non despero. Quare has literas velim existimes fœderis habituras esse vim, non Epistolæ, meq; ea, quæ tibi promitto, ac recipio, sanctissime esse obseruaturum, diligentissimeq; facturum. Vale, & me, vt fecisti, ama. Neapoli.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Bartholomæo Marantæ S. P. D.

Amice respondetur ad Marantæ excusationem.

Atearis oportet, mi Maranta, si tuis nolueris refragari argumentis, aliquid omnino subesse causæ, cur tam multi vnanimi consensu durioribus quibusdam commentariorum tuorum verbis offensum me esse, prædicent. Ita enim missis ad me, de re hac literis, ipse testaris, multos ex amicis tuis fuisse, quibus minus modeste & honorifice, quam mea dignitas, nostraque postulabat amicitia, locutus de me esse videreris. Idque in primis visum est Ioanni Antonio Pisano summi iudicii maximeque istic Neapoli autoritatis viro. Atqui idem, non illis solum, sed omnibus cæteris visum est, quotquot tuum adhuc scriptum legerunt, quos quidem eo seuerius de ista tui sermonis acerbitate iudicare credibile est, quo minus ad gratiam loquuntur ignoti, incorruptiusq; ad censendum iudicium afferunt, qui citra omnem affectum quam, qui amore & beneuolentia præoccupati, ad iudicandum adhibentur. Apud hos neutrarum partium studio corruptos iudices, si nostra disceptetur controuersia, procul dubio vicero ego. Sed vt nulla in re, non æquior sim tibi, fingamus hos omnes, quod quidem prudenti viro nemini persuadebitur vnquam, fingamus, inquam, lectores libelli tui vniuersos, non aut amore mei, aut odio tui, sed malitia quadam ingeniorum conspirasse ad hoc, vt verba tua per calumniam interpretentur, appellemus ab his, ad alios iudices, sitq; penes te, vt deligas, quos maxime tuæ causæ fauere existimas, sint sane illi amici intimi tui, quibus cum ioca seriaq;, quod dicitur, ardua & occulta consilia confers. Atqui hi iam ante, à me minime submoniti, sponte sua liberoq; iudicio vsi, quanquam maiorem apud te gratiam iniissent, si probarent, quæ descripseras, pronuntiarent tamen ab officio te recessisse, quod de amico, tam acerbe locutus esses. Hos certe insimulare insyncera interpretationis, citra immodestiæ crimen non potes. Vt mirum videri cupiam non immerito debeat, cum ipse, quid amici tui, de scripto censuerint tuo, recenseas, cur dicas paulo post, tui oblitus opinor, nihil esse contra existimationem meam scriptum, quod probus vir redarguat. Certe multi tui, vt tuipse testis es, redarguerunt. Ergo & illis improbitatis crimen impingere te necesse est, sed hoc quam prudenter abs te, secusue dictum sit, nunc non prosequar. Hoc tantum dico, non id vanum omnino esse, nec de nihilo ortum, quod multi passim dictitent. Etenim sermones longe lateque vagantes originem ducere alicunde necesse est. Idcirco fuisse aliquid omnino in commentario illo tuo, quod famam meam offenderit, vel hoc argumento vno, nemo profecto dubitauerit. Verum tu suspicioni huic succursurus, remedium affers. Ais non verba, nec literas esse, vt sonant, accipiendas, sed mentem tuam animumq;, quo ista scripseris inspiciendum. Quid audio? verba ne ergo contumeliosa in me esse fateris, animum negas? Atqui homines ex verbis de scriptoris animo iudicant, postquam iam ita cōditi sumus, vt fenestra illa, qua cogitationes cuiusque intueamur, quamq; Momus olim ille diuinorum operum æstimator desiderari criminabatur, destituamur in vniuersum omnes. Si negas ea contumeliosa esse, cur igitur ea inspici & perpendi, ita vt natura sua sonant, non permittis? Cur eorum interpretationem non ex communi loquentium vsu, sed ex tuo tantum arcano consilio depromendam censes? Nisi vero ea tibi tantum & Musis arcanorum tuorum consciis locutus sis, non autem hominibus voces Latinas ita accipientibus, vt ratio proprietasq; eius linguæ postulat. Noli, mi Maranta, tuo exemplo hoc genus excusationis in mores publicos introducere, vt simulatq; aliquis iracundia, aut quauis simili animi perturbatione commotus, quippiam effutierit, quod indictum mallet, nephas esse dicat, verba interpretari, mentem inspiciendam esse. Hac via grauium virorum reprehensionem non effugies. Dicis falsò me asseuerare, quod Lucas Ghinus eam plantam mihi miserit pro genuina veraq; Lonchitide, quam eius nomine in commentariis meis depinxi. Hæc verba non reprehendunt opinionem, quam sequor in Lonchitide, nam id mihi molestum plane non esset, sed ad fidem meam infirmandam, qua vna ego re pretiosiorem nullam possideo, pertinent. Proponis in opere, quod etiā posteritatem laturū speramus omnes (est enim eruditissimū) iis me, inquam, amicum tuum coloribus descriptum omnibus hominibus proponis, non tantum, qui nunc sunt, sed qui etiam post nos nascentur, vt si inimicos grauissimos tuos iisdem illeuisses, grauiorem de se pœnam sumi, vel à crudelissimo aduersario, potuisse negarent. Demus hoc sane, lapsus sim pagella, vt tuis verbis vtar, in qua Lonchitidis inscriptio erat, erosa obliterata ve ad me peruenerit, aut semel lectam, dum plantam depingendam præbeo, postea ab-

Ioan. Antonius Pisanus.

Excusatio.

Matthioli querela.

stea abiecerim: breuiter aliquam tandem mihi causam erroris fuisse fingamus. Tuum ne erat, lapsum, ita leuem amici, tam seuero, ac ad secutura secula duraturo supplicio vindicare? meam fidem omnibus suspectam reddere in re tam leui? Quid faceres, si quod grauius tibi crimen meum notum esset, id taceres, scilicet. Ceterum vellem tantum te operæ non posuisse in inuestigandis nouis interpretationibus illis, à sono verborum tuorum plane alienis. Ais hæc verba, NESCIO QVO PACTO, dicti corrigere asperitatem. Ego vero id non intelligo: imo illa addita augere atrocitatem dixerim. Falso dixit Matthiolus transmissam sibi hanc à Luca Ghino plantam esse, tolerabile est: dum addis nescio quo pacto, suspicionem auges, vafrone id consilio, an leuitate aliqua fecerim, subdubitans. Nam si fortuito casu, aut errore aliquo id factum à me esse dicere voluisses, non addendum erat, nescio quo pacto, sed nescio quo casu: hæc excusantis vox est, illa fidem in dubium vocantis. Itaque cum consentiens multorum tui sermonis interpretatio confirmat, tum aliena ista tua expositio non excusat, macula meam innocentiam non leui abs te respersam esse. Quid vero si grauissimis testimoniis conuicero, Lucam Ghinum eam mihi plantam pro vera Lonchitide transmisisse? si eius manum & tibi, & aliis monstrauero? Monstraui certe iam multis, qui mecum sunt, doctissimis pariter & integerrimis viris, quibus ego aduersum te testibus vtor. Sed multorum loco sit clarissimus vir, Vlysses Aldrouandus Bononiensis Medicus, qui recens ad me datis literis, se meminisse affirmat, quod Anno quinquagesimo secundo, missa mihi à Ghino hæc herba sit cum inscriptione, Lonchitis altera. Hunc reiicere testem non potes, Ghini manum notissimam tibi ex diuturna cum illo viro consuetudine, negare nequis. Quid autem ergo, an non pœnitet iam in me tam imprudenter, & præter omne meritum meum collatæ suspitionis? Dices, memini quidem ad te missam plantam anno quinquagesimo primo cum hoc titulo, Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt, anno autem sequenti eandem missam esse inscriptione mutata, ignoraui. Tu ergo quod factum esse ignorabas, id nunquam fieri potuisse statuisti. Hocque tam leui fundamento nixus, effudisti in amicum, quæ in hostem non competebant, nisi certius explorasses omnia, quæ propter ista diceres. Non is ego sum, mi Maranta, qui honoris & existimationis meæ rationem non habeam, proinde non est quod censeas, scripsisse Lonchitidem hanc me Ghini liberalitate esse consequutum præter illius sententiam, vt quam primum vir ille candidissimus meos inspexisset commentarios, mendacii & temeritatis me accusaret. Sed hæc non persequar vlterius. Non enim dubito, quin ipse erratum tuum iam agnoscas, quod siue imprudentia, siue negligentia, obrepente nimirum in opere tam longo, somno vt dici solet, commissum fuit, erratum, certe fuit tibi inuidiosum, in me longe grauissimum. Verum quicquid hoc est, quod offendere animum meum vlla ratione potuit, id totum dono amicitiæ nostræ, dono Cortuso, dono Aldrouando, viris clarissimis, & vtriusq; nostrum amantissimis, dono Pinello nobilissimo alias homini, sed dedicatione commentarii tui longe nobiliori facto, ac cupidissimus, vt petis redeo ad perspectum illum tibi sæpe, mihi dulcem amorem tui, qui & si nunquã è pectore meo extinctus est, refrixerat tamen aliquantulum tristitia ob suspitionem mutati erga me animi tui. Venio nunc ad alteram epistolæ tuæ partem, quæ prior erat ordine, in qua offensum me esse arbitraris, quod opinione à me aliquot in locis dissentias. Ego vero tantum abest, vt id ægre feram, vt magnopere gratuler tibi, quod ita fideliter in medium labores, veritatemque in profundo puteo, vt quidam Philosophus dicebat, reconditam tuis vigiliis, & lucubrationibus eruendam & proferendam suscepisti. In quo quidem labore socium te datum esse mihi vehementer gaudeo, integrum viribus, florentem ætate, ingenio summo, iudicio peracri præditum, laborum patientissimum, insuper, vt sedulum lectorem, ita candidum interpretem totius antiquitatis. Sicut autem in omni opere coniunctis duorum vel plurium conatibus peragendo, hoc requiritur, vt iuuent mutuo alij alios, exhortentur inter se, imbecilli succurrat robustior fesso recentior, & in summa non tam quod gloriosum cuique factu, quam quod ad finem necessarium est, eligant: ita nos quoque veritatem vnam nobis propositam singulari contentione vterque inquiramus: eius non refert, quantum tu, quantum ego inuenerimus: aut vtrius inuenta splendidiora sint, sed hoc necesse est, vt quisq; suo loco fideliter laborantes iuuemus alter alterum suggerendo, monendo, exhortando, erratis etiam nonnunquam comiter ostendendis. Ita enim fiet, vt collatis fideliter operis, vtilitate priuata posthabita, existimatione etiam aliqua ex parte præ bono publico nonnunquam neglecta, veritas tandem clariore specie hominibus elucescat. Quod vbi per nos factum erit, tum demum officio nostro perfuncti probe vterque fuerimus, tum abunde præmiorum receperimus, etiam si nulla alia commoda consequantur. Itaque nequaquam succenseo tibi, sed potius gratias quam maximas ago, eo sane nomine, quod quæ reperisse te tuo studio, & labore vtilia existimas, ea in medium profers, & me vbi à veritatis semita deflectere putas, meliorum admonendum censes. Quæ quidem ego sequar etiam, vbi talia mihi esse persuasero, qualia tibi videntur. Sin autem vel sponte, vel tuis monitis excitatus, veriora aliqua eruero, ea tu quoq; boni consules, opinor. Atque hæc de officio vtriusque nostrum, hoc loco dicta sint. Nunc reliquum est, quod officii mei est, id re etiam, & opere, vt exequar. Placet enim pauca quædam huic sermoni attexere. Et primum quidem, quæ ad defensionem eorum pertinent, quæ à me antea asseruata in doctissimo commentario tuo minus firmis argumentis oppugnasti, deinde etiam asseruationes quasdam in eundem commentarium meas, amanter & candide recensebo. Vtrunq; enim horum ad veritatis enucleationem plurimum interesse videtur. Auspicabor autem à Lonchitidis consideratione, quam me nec pinxisse, nec nosse veram arbitraris. Ego vero meam, quam proxime ad descriptionem Dioscoridis accedere existimo. Libet autem prius verba illius autoris excutere. Id vt recte fiat, mea mihi, cum tua interpretatione conferenda est, adhibendusque ad iudicandum æquus lector, penes illum sit pronuntiare, vter melioribus rationibus suam sententiam stabiliuerit. Inquit autor. Folia Scolopendrii emittit. Comparatio est foliorum. Similitudo ergo eorum aliqua sit, necesse est. In quanam autem ea re consistat, hoc dubium videtur, propterea quod tu in secundo tuorum commentariorum scripsisti, foliorum Lonchitidis asperæ & Scolopendrii similitudinem, ad substantiam referri debere, non ad figuram. Mirum quid tu voces substantiam, quæ comprehendi sensibus non potest: itaque si hoc vocabulo vteris, vt vulgo vtuntur alii, non credo te cogitasse, quid tunc scripseris. Alicubi tamen reperio substantiam rei vsurpari pro crassitie, aut tenuitate partium, sed quid tenuitas & crassities partium, ad simplicium faciem cognoscendam? Quidam amicus meus homo in primis acutus, percõtanti mihi quidnam tibi significaretur substantiæ vocabulo: recitauit ordine verba ex eodẽ secundo libro tuo, cap. 12. Foliorum vero Lonchitidis, &c. quæ sequuntur. Postea, cum, inquit, Maranta dicat substantiæ similitudinem ex sequentibus

Grauissimis testimoniis con[illegible] probare posse Matthiolū Lonchitem asperam à Luca Ghino [illegible] bi fuisse missam.

Marantæ laus.

Responsio ad Marantæ argumenta in Asperam Lonchitide.

Lib.3.cap.148

Dioscoridis verbis intelligi, asperiora, maiora, multoque magis diuisa, necessario voluit, vel asperitatem, vel magnitudinem, vel multifidam sectionem substantiam dici, aut certe omnia simul. Hæc ille dicebat. Sed non puto, tam excordem te esse, vt amicus ille meus recte diuinarit. Itaq; fateor me istum locum non intelligere, quippe cum eum saltem sermonem didicerim, quo alii vtuntur, præsertim huiusce facultatis professores, nescio diuinare, quid ista noua ratio sermonis sibi velit. Dicam ergo ingenue, quam similitudinem in mea Lõchitide & Aspleno deprehendam, nec vtar dubiis, aut obscuris vocabulis, sed quæ tu, & quiuis intelligat. Video in Aspleno folium multis segmentis diuisum, idem video in Lonchitide mea. Dein in Aspleno eiusmodi segmentorum situs est, quæ vna ex parte mediæ vbi venæ cohærent segmenta, illis præcise ex aduerso non opponuntur, quæ in altera parte sita sunt, sed aliquanto aut altius, aut humilius desinunt, nec eodem in puncto dextræ & sinistræ intersectiones venam per medium folium transeuntem contingunt. Talis fere etiam segmentorum, quibus foliũ Lonchitidis meæ distinguitur, ratio est. An ne tu hanc aliquam similitudinem putas? putabis certe, si modo præcepta illa, quæ in secundo volumine tuo tradidisti, ipse tueri voles: quo quidem in loco ad Aspleni & Filiculæ foliorũ similitudinẽ esse ducis, vt eodẽ modo secta vtraq; esse appareant. Nec repetã omnia, quæ tu ad confirmandã sentẽtiam hanc eruditissime, eo in loco disputasti: Potius aliam adhuc, præter hanc similitudinem ostendam. Tam Asplenum, quam Lonchitis mea, auersa parte asperis quibusdam punctis folio adnatis flauescit. Raræ plantæ sunt, quæ tam insignibus notis comparari possunt. Iam tu voces similitudinem hanc, vel substantiæ, vel figuræ vel scindapsi, vel quocunque alio nomine, mihi satis est similia folia esse. Nec enim aliud vult Dioscorides. Dices, at non per omnia similia sunt. Hic nihil respondeo. Nam liber ille tuus profecto doctissimus, qui secundus est ordine, patronus meæ causæ erit. Idem multis rationibus defendet sufficere ad similitudinem, vt in aliquibus saltem congruant plantæ. Sequitur in Dioscoridis textu: Sed Asperiora maioraque. Maiora esse in mea Lonchitide nemini dubium est, asperiora quod sint negas. De eo vero mihi rationibus tecum disputandum non est, sed prouocandum vtrique nostrum ad sensum tactus. Is huius controuersiæ iudex esto. Appingendam curaui propterea vtriusque plantæ imaginem, vt cognita ex pictura earum faciẽ & comparatis sibi viuis plantis rei herbariæ studiosi digitis tangant, de quo nos, tam multis verbis disceptamus. Hi omnes Lonchitim meam Asperam esse deprahendent. Nullam, inquis, est videre asperitatem. Visus sensum hic vt adhibeas, opus non est, tangas oportet, & sic asperitatem percipies, manibus non oculis. Illæ enim, de asperitate, & læuitate, hi de coloribus iudicant, quanquam mea Lonchitis ita aspera est, vt oculis etiam id intueri liceat. Sed qui fit, vt tu mox oblitus scabram dicas, cum asperam neges? Quid est scabrum, quam vehementer asperum & inæquale in superficie. Vide quo absurditatis delabaris, quod læue esse antea asseuerasti, id nunc scabrum, hoc est insigniter asperum fateri cogeris. Læue est, quod cum tangitur digitum minime retinet, sed lubrica superficie illum hinc inde oberrare citra offensionem permittit. Asperum vero digitum remoratur superficiei inæqualitate offensum: idque cum immodice facit, scabrum dicitur. Quo pacto ergo idem & læue & scabrum esse potest? Nec vero in eo tibi mens satis constitit, quod inquis hirsutum scabrumve, quasi rem eandem hæc duo significent. Hirsutum vocatur quod villosum est, scabrum aliud est. Si scabram meam Lonchitidem esse dicis, aio esse: sin hirsutam, nego. non enim pilos vel villos vllos habet. Pergis, non fit recte comparatio, nisi in asperitatibus eiusdem naturæ & speciei. Hic videris mihi sepiam piscem imitatus, qui cum elabi aliter piscatoribus non potest, atramentum offundit, obscuratisq; hac fraude aquis elabitur. Cum enim hic comprahensum te iri intellexisses, obfudisti nobis caliginem obscuris verbis, quæ nemo intelligit. Quid vocas tu asperitates eiusdem naturæ & speciei? Certe, asperitas accidens est superficiei quorumcunque corporum, & ideo omnia corpora superficiem habentia externam, conferri inter se quo ad asperitatem & lauitatem possunt. Dicimus ferrum aliquod asperius ligno. Cutem hominis dicimus asperam, sed minus asperam, quam sit lima aut pumex. Vides itaque asperitatem, in quocunque subiecto sit, posse cum cuiuscunque corporis asperitate secundum magis & minus conferri. Ideo verba sunt ista tantum, nihil significantia, quæ hic de asperitate eiusdem naturæ & speciei affers. Nam asperitates omnes eiusdem generis sunt, & non differunt nisi secundum magis & minus, & quæuis potest cum quauis conferri. Iam vero quam bene dixeris hirsutum eodem modo cum aspero, tu videris. Certe hirsutum est, quicquid villos extima superficie habet, qui villi si molles sint, læuem superficiem reddunt, si duriusculi, asperam. Hirsutum ergo, vel asperum, vel læue esse potest. Læuitatis exemplum habes apud Plinium de syluestri Brassica scribentem, libro vigesimosecundo, capite nono. Inquit enim, Folia habet bina, parua, rotunda, plantis oleris similior, candidior satiua, & hirsutior. Hirsutum ergo vel asperum, vel læue esse potest. Proinde perperam ais idem esse hirsutum & asperum. Quod δασέα Marcellus vertit aspera, male vertit, quod τραχύτερα Ruellius asperiora, Hermolaus scabriora, bene factum ab vtroque. Asperum enim & scabrum, vt supra dixi, idem fere significat. Noli ergo tu interpretari τὸ τραχὺ hirsutum, cum causam eius nullam habeas, nisi quod sic trãsferri tuæ opinioni congruebat. Sed pergamus, ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ hoc est, magis incisa. Ita enim vertendum est, si vim Græcarum vocum recte excutiamus. Apparet cuius ad verborum proprietatem attendenti continuam fissionis quantitatem his significari. Μᾶλλον enim apud Græcos omnes continuam quantitatem significat, vt πλεῖον discretam. Sicubi vero hæc verba, μᾶλλον ἐσχισμένα recte conuertuntur, crebrioribus incisuris diuisis, ibi improprie locutus est Dioscorides, quod tu negare non potes. vt mirari quispiam non immerito queat, cum hic retenta propria significatione sermonis, commode interpretari Dioscoridis textum possimus, cur tam sis operosus in peregrina excogitanda expositione. Stante ergo hac genuina interpretatione, iam conuerte oculos ad Scolopendrion & Lonchitidem meam, & demonstrabo tibi, quid vocet Dioscorides, folia magis incisa. Qua parte segmenta folii Aspleni venam mediam contingunt, lata basi sunt. Non enim eousque molita est incisionem natura, vt in tantum separaret ea a media vena, vt puncto aliquo solum illi adhærerent, quemadmodum in Lonchitide mea fit. Ideoque merito maior incisio in huius foliis esse dicitur, nimirum ea, non solum ad mediam vsque venam adducitur, sed vlteriore diuisura ab illa segmenta adeo separat, vt extremitate quadam sua solummodo illam contingant. Accipe Aspleni folium, & eius sectiones aliquanto profundius ducas, mox videbis quandam Lonchitidis meæ imaginem. Hinc simul ratio patet cur tibi in mea planta singula segmenta, singula folia visa sint, quippe si talia non viderentur, non recte dixisset autor, Lonchitidis huiusce folia esse μᾶλλον ἐσχισμένα. Hactenus demonstraui meam opinionem cum Dioscoridis verbis

Lonchitidis & Aspleni similitudo ex Dioscorid.

Hirsutum & scabrum non esse idem.

Asperitas quid.

Hirsutum quid.

Δασέα καὶ τραχύτερα nõ idem significant.

ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ, vt interpretandum.

verbis congruere. Venio nunc ad eum locum, vbi quæ ego ſegmenta voco folij, ea tu ſeparata folia eſſe affirmas: quem locum non dubito quin inuito & aduerſante calamo ſcripſeris, meliorum argumentorum inopia coactus. Hic enim totus tantum abeſt, vt pro te faciat, vt etiam magnopere obſit. Scribis inibi in Aſpleno diuiſiones ad medium vſq; pediculum non pertingere. Id ego diligenter conſideraui à te admonitus, ac aliter ſe habere deprahendi. Bina enim ſegmenta è directo poſita neutiquam contingunt ſeſe intercedente diuiſura vſque ad ipſum pediculum. Sed demus contingere ſiue cohærere, & vniri inuicem, an tu propterea folium ſectione vſque in pediculum medium deſinente, diuidi poſſe negabis? aut quod ſi diuidatur id folium eſſe noles? Dices poſſe quidem hoc fieri, ſed vbi fiat, eiuſmodi diuiſiones vulgato loquendi more folia dici non debere. Id confirmas exemplo Trichomanis, in quo propter diuiſionum profunditatem hoc totum, quod à radice aſſurgit, oblongum folium non dicitur. Sed parui illi lentium inſtar orbiculi, qui nigro colore ſplendentibus colliculis vtrinque adhærent. Miror, me hercule, ſuperſtitionem hanc tuam in re tam leui, qui vocabulis, quæ ſæpe alio atque alio modo, prout res nata tulere, vſurpamus, ita alligas homines, vt eos vocabulis ſeſe accommodare, non autem illa ad vſum ſuum flectere oporteat. Quæſo te ſi vel Dioſcorides, vel quiuis alius, Trichomanes aliis verbis deſcribens, totum quod ſeparatum à terra enaſcitur, folium diceret, illa autem lentis inſtar foliola, ſegmenta; num tu hoc magnum crimen eſſe putares? Aut ſi quis eo modo & in loco ſegmentum in aliqua planta, folii nomine, perſpicuitatis gratia appellet, aut è contra quod folium ſit, ſegmentum dicat, an tu hunc ſcelus magnum commiſiſſe arbitraberis? Sunt quædam in herbis de quibus dubium eſt, diuiſiones ne an folia ſint, num eas propterea indeſcriptas relinquemus? verentes ne his fortaſſe vocabulis magno piaculo abutamur. Dolendum certe, ſi rerũ vocabula nos adeo adſtringunt, vt rebus ipſis accõmoda vocabula inuenire non liceat, cum contrarium potius fieri debeat, vt vocabula rebus, non res vocabulis accommodentur. Quæris cur in Trichomane folia appellabimus: eademque non folia, ſed foliorum ſciſſionem in Lonchiti? Dicam quia commodum erat Dioſcoridi illic folii vocabulo vti, hic ſciſſionis. Licet enim authori cuiuis vocabulis ad rem præſentem aptis ad dilucidiorem explicationem, non vti tantum, ſed etiam ſi res ita ferat abuti, cum liquido conſtet rerum longe maiorem varietatem eſſe, quam verborum, quibus illa explicantur. Nam quoniam in Trichomane ei pediculus, qui lenticulas illas ſuſtinet, deſcribendus peculiariter erat, ob inſignem illum ex nigro colore ſplendorem, eum appellauit perſpicuitatis gratia ramum tenuem. Sic enim ſe melius putabat intellectum iri, quam ſi venam diceret, aut neruum, aut pediculum. Ergo oportuit poſtea, vt, quæ illi adhærerent, folia diceret. Lonchitidem autem deſcripturus cum ſimilem aliquo modo plantam reperiiſſet, cum qua illam conferret, oportuit etiam hoc in Lonchitide folium dicere, quod in illa Folium vocauerat. Nec conueniebat, quod ob profundiorem inciſionem à ſimilitudine diſcederet, vt obſcuritatem afferret Lectori Diſcederet autem tota oratione à ſimilitudine, ſi id folium vocaret in Lonchitide, quod in Aſpleno eſſet ſectio. Ideo neceſſarium erat folii nomen vtrobique retinere, & comparationem poſtea corrigere, additis verbis, magis inciſa ſatis erat. Placuit antiquis proprietas, ſuperſtitio non placuit. Satis erat illis ſic vti nominibus, vt animi ſenſa aliis patefacerent. Si qui verba tantum ad amuſſim examinata captarent, rerum interea negligentiſſimi, eos indignos ſuis libris cenſuerunt. Incertum eſt vtrum & in Trichomanis deſcriptione & in Lonchitide propriiſſime voce folii Dioſcorides vſus ſit. Ego ſane indignum cenſeo, vt de eo diſputetur, cum res ipſas, quas deſcribere voluit, cognoſcamus. Quid? quod & in Filicula ſectiones vſque ad medium pediculum factas, non foliorum loco habet Dioſcorides, ſed inciſiones nominat, Folium autem appellat oblongum illud totum, quod proxime à radice enaſcitur. Sic enim inquit in Aſpleni deſcriptione. Folia Polypodii modo diuiduntur. Vbi Polypodii folium intelligas oportet. Atque illud certe crebris inciſuris vſq; ad medium neruum ſectum eſt. Ergo quod tu Trichomanis exemplo adſtruere conatus es, id vides iam altero hoc meo refutatum. Quanquam non opus fuerat etiam hoc me adducere. Erat enim aliud propius ad manum, nimirum in Aſpleno ſectiones vſq; ad neruum fiunt, vt manifeſtum eſt cuilibet animum ad hoc aduertenti. In reliqua exempla, quæ adducis, inquirere hoc loco nec vacat, nec opus eſt. Satis ſit paucis probaſſe Theorema illud tuũ, quod ſtabilire tantopere conatus es, vniuerſale non eſſe. Oſtenſum itaq; hactenus abunde eſt, nõ valere tua argumenta, quibus eas, quas ego diuiſiones voco, folia ſeparata eſſe confirmare conatus es. Vnde iã dubiũ nemini eſſe poteſt, quominus hæc mea planta per omnia Lõchitidis aſperæ deſcriptioni congruat. Cæterũ ſumamus iã in manũ tuã quoq;, & conſideremus folium ne illi ſit Aſpleni, idq; maius, aſperius, magiſq; diuiſum. Si foliũ Aſpleni eſt, quanã in re id illi ſimile dicemus? Inquis, nõ in figura & forma, addis, neq; enim poteſt eſſe in forma, ſiue figura, quia diuerſam in ea conſtituit formã, maior ſiue crebrior inciſio. Egregia vero hæc ratio eſt. An nõ audis Dioſc. Aſpleni folium ſimile eſſe Lonchitidis folio, eo excepto quod hoc magis diuiſum eſt, aſperius & grandius? Ait ſecundum quid ſimilia eſſe, non ſecundum omnia. Cur tu igitur hoc obiicis inopportune, quod ipſe Dioſcorides præoccupans diluit, ſciens aliqua deeſſe ſimilitudini? Itaq; hæc excepit, in reliquis ſimilia eſſe voluit. Iam ſecundum ſubſtantiam conferri plantas inauditum eſt. Qui ſcire poſſumus ſecundum ſubſtantiam plantas ſibi ſimiles eſſe, cum ſubſtantia nec videamus, nec tangamus, Quin tu vt declares quid voces ſubſtantiam aut accidentia, aliqua profers ſenſibus obuia in quibus ſimilitudo ea conſiſtit? Hic colorem & aſperitatem affers. Si ſimilitudo in colore eſt, certe non apte Lonchitidem deſcripſit Dioſcorides. Qui enim plantam aut res quaſuis deſcribit, eum comparare talia cum re delineanda oportet, quæ ſingularem aliquam cum ea conuenientiam habent. Si conferat quæ in qualitate aliqua multis communi congruant, nihil certi intelligi poteſt. Aſplenum altera parte lanugine quadam aurea flauet, altera viret, id ei cum aliis nonnullis commune eſt. Nimis ampla hæc comparatio habetur, nec ſatis depingens plantæ faciem. Sed conſiſtat ſane in ea re ſimilitudo, non tamen propterea ſequitur, tuam plantam Lonchitidem eſſe, ni etiam cæteræ adſint notæ quæ ei à Dioſcoride attribuuntur. Aſpera eſt. Id verò ego penitus nego, nam lanugine quadam molliſſima auerſa parte obducta eſt, quam ſi tangas, videris tibi holoſericum tangere. Ergo tu mihi contra ſenſum communem, noli aſſerere, aſperum eſſe, quod villoſum quidem, ſed molle & perquam læue eſt tractanti. Hactenus nihil inuenimus in tua Lonchitide, quod ſimile ſit Aſpleno, niſi colore, iam videamus num etiã ei maiora folia ſint. Hic prius mihi tecũ diſputandũ eſſet, tuo exemplo quod folium vocare debeas. Nã quod tu eo nomine appellare videris, id video ego diuiſum eſſe inciſuris, vſq; ad pediculũ pertingentibus, ergo rami ſunt, quæ tu folia, & folia ſunt, quas tu diuiſiones eſſe cenſes, ſi nobis ſtandum ſit illis, quæ tu magno contra me de differentia foliorum & ſegmentorum diſputaſti.

Aſpleni foliorũ diuiſio.

Cur aliter in Trichomane aliter in Lonchitide folia appellauerit Dioſcorides.

Lonchitis Aſpera Marantæ examinatio.

Secundum ſubſtantiam conferri plantas inauditum eſt.

At

At relinquam hæc ego arma, quæ antea iam semel tanquam obtusa & inepta in te improbaui. Concedam tibi folium esse, quod tu sic vocas, & eodem id nomine appellabo, Quæro iam abs te an illud maius sit folio Aspleni? Hic taces & aliud præter rem ac institutum affers. Ais plantam tuam maiorem esse Aspleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum est, non planta cum planta. Quanquam nescio etiam si planta cum planta conferretur, an tua maior Aspleno esset. Iam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris vtro placuerit modo, neutro ostendes, Folia tua magis incisa esse, quam in Scolopendrio. Nam crebriore diuisura secta esse non possunt, quia, vt tu dicis in Epistola, crebrior diuisio maius subiectum requirit. Tuæ autem Lonchitidis folium ad oculum multo minus est, vt antea dixi, folio Aspleni. Cæterum profundiori diuisura minime secta esse, tacitus ipse fateris, & sensus idem comprobant. Nihil nunc restat præter acumen illud in extremitate folii, cuius tamen non meminit Dioscorides, quo te tuearis, atque illud in mea Lonchitide multo acutius est. Tuum ergo illud obtusum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutius non merebitur? iniquum id

LONCHITIS MATTHIOLI.

LONCHITIS MARANTÆ.

certe. Imponam iam finem hisce de Lonchitide disputationibus. Satis enim multis argumentis ostendi meam plantam esse similem foliis Aspleno, hæc tamen maiora & asperiora, ac magis diuisa. Contra tuam demonstraui nec folio esse simili, nec maiore, nec asperiore, nec magis diuiso. Indicet æquus lector, vtra sit vera Lonchitis aspera, non modo ex prædictis, sed ex ambarum plantarum imaginibus, quas hic appingi curauimus vna cum Aspleno, cui dissectum cultello folium in sinistro latere addidimus, vt palam magis intuentibus fit, quam belle id Lonchitidem nostram referat, vbi profundius scindatur. Atqui non eam ob causam vtriusque Lonchitidis imaginem hic appingere placuit, quod ex earum inspectione vel tactu quispiam, de earum asperitate, villositate ve iudicare debeat, sed vt ex earum facie, quilibet æquus iudex, sibi viuas conquirere possit, qui ante eas non viderit, & ex illis rectum ferre iudicium.

Aspleni folium diuisum cultro quam maixme Lonchitem referens.

Sed hactenus de his. quæ tamen non sustinendæ meæ opinionis gratia, sed indagandæ veritatis ad te scribo: pro qua non solum, vt tuipse tua in Epistola inquis, debet quispiam nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed (vt ego puto) ad mortem vsque certare: quinetiam cuiuis amicitiæ, consanguinitati, cæterisque animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cuius causa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum sit: nedum verborum contumeliis incessi. Thesauro hoc nihil nobilius præstabiliusque diuina prouidentia mortalibus concessit. Ac Sole potius nobis & igne, & aqua carendum esset, quam veritate.

AlbiChamæleonis examinatio.

Sed iam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi iniuriam fecisse videaris, vt quidam fatentur, te ipsum ac etiam me pluribus excusas argumentis: quorum si meminisses, dum ea, quæ in Commentariis illis tuis contra Chamæleonem meum scribebas, facile calamum tantisper suspendisses, quousque dulciora succurrissent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuisset tibi opus tam multis nunc tuam declarare sententiam, si ea in memoriam reuocasses, quæ scripseras lib. & cap. primo tuæ Methodi, vbi plantam rem variam ac multiplicem esse fateris, & vnam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atque etiam alias ob causas fortasse nobis ignotas, variis quidem oriri modis, & hanc tantum ob causam (vt paulo ante dixeras) certam Methodum in describendis plantis inuenire non potuisse Theophrastum. Nec etiam operæprecium fuisset, vt hic eadem vtereris excusatione, qua antea etiam vsus es, cum dicebas. non

verba

verba ſcribentis, ſed mentem eſſe æſtimandam. Sed neſcio, quo pacto hæc vera eſſe intelligas, cum nihil ſit, quod magis internã animi voluntatem palam faciat, quam verba. Facile aliorum verba ſcriptaq; exploramus ac intelligimus, ſed qui eorundem internas animi voluntates agnoſcat, præter Deum habeo neminem. Ideoq; infirma ſatis apud me hæc tua excuſatio eſt, vtinam apud alios valere poſſit. Naſcitur planta, à qua imago illa mea delineata eſt, in Iapidiæ & Iſtriæ montibus, vbi nuſquam plantam, albo Chamæleoni noſtro congenerem videre licuit, quæ plures, quam vnum Echinum ipſumq; magnũ, proferret. Oritur is è ſumma ſtatim radice, è quodam ſingulari ipſius proceſſu, quod in imagine noſtra videri nequit, ob folia quæ anteriori parte ad radicem inuerſa, ipſum operiunt. Id atteſtari facile poterit Georgius Liberalis Pictor, qui ex integra & viua planta, non ex mutila (vt tu ſuſpicari videris) meam delineauit imaginem. Vtinam Pictor alter Venetus, cui τῆς ἀπίυ & Piſtacii ramuſculũ delineandum dederã, tam ſedulus fideliſq; atq; Georgius fuiſſet. Ille enim Goritia Venetias profecturus ſuſceptas à me plantas in itinere amiſit. Quapropter veritus, ne ipſius ægre ferrem negligentiam, ſi id reſciuiſſem, reuocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineauit, & excidendas curauit, non ſine magna animi mei indignatione. Sed vt redeam vnde diuerteram, ego quidem, etſi Chamæleonem album, tot in radicis ſummitate proceſſus habẽtem, nuſquam conſpexerim, tuam tamen haudquaquam impugnabo fidem. Quippe quod quemadmodum in corporibus noſtris videmus, non parum ſæpius variare naturam in partium poſitione, præſertimque vaſorum ac neruorum, adeò vt facile reperiamus hunc plura habere vaſa arteriaſve, illũ vero pauciora rarioraque: eodem ſane modo quam plurimas haberi plantas non ambigo, quæ etſi vni tantum generi aſſignentur, variant tamen quandoq; figura, quandoque colore, nonnunquam partium numero & quantitate. Verum non ob id negauerim plures (vt tu recte putas) me dediſſe plantarum imagines, quæ è ſiccis plantis ad me tranſmiſſis delineari curauerim, ſed affirmauerim etiam, quod aquæ egelidæ maceratione contractas à ſiccitate rugas adeo in iis extenderim, vt hac ratione rediuiuæ & parum admodum à viridibus diſtantes viderentur. Poſſem ego par pari referre, ſi dicerem album Chamæleonem tuum, Dioſcoridis Chamæleonem non eſſe, quod illi hæc planta è media radice ſine caule ſuum proferat echinum, tua vero à radicis ſummitate plures emittat proceſſus, quorum ſinguli ſingulum echinatum capitulum proferant. Sed cum plures eſſe cauſas, non ignorem, quibus tanta fiat in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abſtineo. Tuum autem iudicium, quod illa Fuchſii imago rectius, quam noſtra Dioſcoridis Chamæleonem album exprimat, parum ſane moror, cum æquos iudices ſciam non defuturos, qui ſententiam hanc tuam iudicabunt. Sed hæc omnia tibi quam libentiſſime condono, vt noſtra conſeruetur amicitia.

ASPLENVM.

Apii & Piſtaciæ figura.

Naturã in partium poſitione plurimum variare.

Chamæleonis nigri examinatio.

Cæterum cum Chamæleo albus nigrum mihi in mentem reuocarit, dicam ingenue quid de illo tuo ſentiam. Sed antea recenſebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaq; lib. ſecundo, cap. ſeptimo tuæ Methodi, vbi quandoq; pro regionum natura variari plantas ſcribis, me non parum in nigro Chamæleone aberrare, quippe qui, vt probarem alteram Carlinam nigrum eſſe Chamæleonem, non obſtare opinioni meæ dixerim, quod in Italia hæc Planta venenata non ſit, vt ex Galeno eſſe deberet, ad regionem confugerim, ratus ſane quod quanquam fortaſſe in Græcia & Ponto niger Chamæleo, venenoſus reperiatur, fieri tamen poſſe, vt in Italia ſit ſalutaris immutata natura, vt in Perſea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibuſdam aliis plantis, hac tantum de cauſa immutari natiuas proprietates non ignoramus. Ac vt non ſine ratione hæc dixiſſe videaris, ſententiam hanc noſtram acceptari poſſe ais, ſi non vna hæc tantum nota, ſed etiam cæteræ conſentirent, quarum cum nulla ſit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat: me tandem in errore verſari concludis. Sed vt hoc etiã magis probes, inquis (neſcio quomodo) quod nec folia, nec caulis, nec radix, nec ſapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum conſentiunt, Carlinam alteram nigrum eſſe Chamæleonem. Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolimo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem, vel paulo longiorem non conſideras? Radicem exeſam, ſubnigram exterius, interius ſubflaueſcentem non aſpicis? Saporẽ nõ guſtas? Miror ſane quod Clariſſimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum acetariis ſæpiſſime aſſerere ſolitus ſit, & cætera adeo ſenſibus pateant, vt nihil ſit, quod nigro non correſpondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici poſſint, audeas tu his omnibus contra dicere. His accedit, quod hæc planta in campeſtribus ſiccis & cliuoſis tractibus (vt Dioſcorides inquit) proueniat. Sed nolo pluribus meam cauſam defendere, ne videar contentioſe rem agere. Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam contemplanti, ſeſe offerunt, recuſanda. Imprimis enim dum eius vmbellam examinandam mihi propono, eam quidem potius aculeatorum capitulorum globum, quæ improprie ſiliquas à te vocatas cenſeo, quam veram vmbellam repræſentare puto. Folia deinde rubro colore variata non ſunt. In caule nulla apparet rubedinis nota, nec manſa radix acredinis tantillum reſipit. Adde quod (vt Dioſcorides inquit) exeſa non ſit, quinetiam nec caules digitali craſſitudine videantur. Quo fit, vt hiſce deficientibus notis, non ita facile conſentiam hunc tuum Chamæleonem

Caralinæ alterius radices in acetariis.

PP genui-

genuinum dici debere. Nec propterea meum adeo me probare velle scias, vt si alia mihi sese offerat planta, quæ magis genuinum referat, quàm meum & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quod (ni fallor) plures fortasse sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem vmbellam illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleoni nescio quid authoritatis, si tamen cætera conuenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico ibi sententiam meam pro iudicii mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet, quam suũ vnicuiq; de re quacunq; iudiciũ? Opinionum porro inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum vero nunquam. Præter hæc cum non solum in prædictis me offensum à te plurimi iudicent, nec de his mihi te excuses, ne fortasse si silerem, censerent ij me eos fateri errores, de quibus modo clam, modo palam me arguis: præterire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuẽdæ dignitatis, quominus de his aliquid hic etiam

Obiectio de Oxyacantha diluitur.

dicã. Sũ itaq; imprimis demiratus, quod in Oxyacantha me non parũ aberrasse putes, quoniã pro Oxyacantha fruticem nõ arborem statuerim, quũ tamen planta, quã ego notis omnibus adstipulantibus Oxyacanthã esse statui, arbor sit non frutex, vt in agro nostro Senensi & Tergestino, quinetiam in Iapidiæ syluis, in Bohemia, Morauia, Vngaria ac Germania videre quispiam potest. Namq; hisce in locis frequentissimæ visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoq; pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cum non ignorasset Clarissimus ille Lucas præceptor tuus, velletq; probare contra sententiam meam (vt facile, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortasse poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam à se inuentam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quod nostra Oxyacantha viderit plantas syluestribus pyris longe maiores, cum tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit vt nesciam qua ratione tam insignem arborẽ fruticem feceris, φρύγανον enim Theophrasto lib. 1. de plãtarũ historia ab radice, caudice multiplici, ramosumq; se attolit, vt Rubus & Paliurus, id quod nisi rarissime in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, vt cæteris syluestribus arboribus pro soli & cœli natura euenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimũ tamen simplici caudice, ramosoq; & haud facile dissolubili spectatur: quæ propriæ (Theophrasti ipsius testimonio) arboris sunt notæ. An quis dixerit, contra Dioscoridis sententiã, Lentiscum, Myricam, Ligustrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quod frequentissime fruticosæ caudiceq; multiplici spectentur, ob id non esse arbores? cum tamen & Dioscoridi, & Theophrasto arbores sint, nec aliam ob causam fruticent quam cœli & soli natura. At tu cum fortasse aliquibus in locis Oxyacantham nostrã fruticare spectaueris, eandem in vniuersum arborem esse negas. Si vero latius, vt nos, Europã quandoq; peragraueris, ac Vngariæ, Bohemiæ, & Germaniæ syluas, exploraueris, mihi quidẽ verendũ non est,

Amperlum.

quin hanc sis reuocaturus sententiam. Probarem nunc Amperlum meum, genuinam esse Oxyacantham, nisi id antea satis superq; præstitissem in meis in Dioscoridem Commentariis. His deinde accedit tua de Lepidio &

Censura de Lepidio & Iberide exploditur.

Iberide censura, quæ non parum clam me mordet. Damnas enim eorum sententiam, qui duas hasce plantas vnam tantum existimant, quique caput de Iberide tanquam superuacaneum e primo Dioscoridis libro resecãdum præcipiunt. Atque vt hæc non temere dixisse videaris, eos non ita libere hoc pronunciaturos fuisse, affirmas, si quæ capite de Draba habentur, animaduertissent, cum hanc velit Dioscorid. folia habere Lepidii, sed molliora & candidiora. At cum nulla sit foliorum conuenientia inter Iberim & Drabam, quod huic lata sint, illi vero angusta admodum & Nasturtii modo incisa, nulla prorsus dubitatione eos omnes, qui ita sentiunt, in magno versari errore, existimas. Cæterum cum ego vna cum illis in ea perpetuo sim sententia, quod apud Dioscoridem Iberis & Lepidium nihil inter se differant, & ea de causa Iberidis caput ex primo Dioscoridis libro resecandum esse scripserim, non possum sane prætermittere, quo minus sententiam meam, quam veram esse non ambigo, euidentissimis tuear rationib. Quod autem Iberis & Lepidiũ vna & eadem sit planta, testatur in primis Galen. decimo de Compositione med. per genera, ante & post Iambica illa carmina, quæ de Iberide scripsit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipsum scriptum reliquit Archigenes & Hygicenus Hipparchus: quos postea secutus Paulus Ægineta, Lepidium scripsit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioscorid. authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam esse scribit. Id quod manifesto palam facit, Lepidium foliis esse paruiusculis

Drabæ siue Arabis caput Dioscoridi adulterinum.

ac gracilibus, non autem latis ac longis, vt in nostra visuntur Draba. Sed magis demiratus sum, quod tu, qui tam diligentem in Dioscoride exaninando te præstitisti, non animaduerteris, Drabæ caput multis sane argumentis esse Dioscoridi adulterinum. Nam si huiusce plantæ nomenclationem expendamus, illã quidem facile coniiciemus (vt Marcellus recte animaduertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationẽ. Deinde cum nec apud Galenum, nec apud Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos autores quicquam de Arabi Drabave scriptum reperiatur, hic facile coniici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Adhæc & illud, rem sic se habere, maxime arguit, & ab aliquo Dioscoridi additã esse Drabã, quod bis in Græco exemplari manu scripto lib. 2 habeatur, tum statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum ad libri calcem intrusa: sed isthic Arabis appellatur, & alias isthic de ipsa traditur etiam iisdem verbis, vt nec de nomine, nec de re satis constet, maxime cum apud nullum alium scriptorem, neq; Draba, neq; Arabis mentio fiat. Postremo si Draba, Arabis Dioscoridi legitima esset, cum ipse Lepidium tenuem pumilamq; statuat herbulam, persuadere quidem sibi quenquã haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidii folia tribuisse Dioscoridem, Quo fit, vt recte docteq; sentiant, qui Iberi-

Obiectio in altera Acacia diluitur.

dis caput ad primi libri calcẽ Dioscoridi accessorium putant. Porro ad ea quæ de secunda Acacia aduersum meam habes sententiã, dicam ingenue, quod tota plantæ ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, quod Neapoli vere floret & fructum ferat æstate. Etenim præter id, quod pro cœli & soli natura vna & eadem planta hic citius, illic serius fructum proferat, accedit Plinii autoritas, quippe qui scribat lib. XXIIII. cap. XII. vtriusq; Acaciæ semen colligi Autumno, quod ante collectum nimio validius habeatur. Quæ verba si recte perpendantur facile quispiam hic colligere poterit ante Autumnum fructũ proferre Acacias, sed quod is non legatur in æstate propter nimiã eius adstrictionem, nisi cum tractu temporis Autumno mitescit. Quo fit, vt scripserit Dioscorid. Aca-

Aspalathus.

ciam hanc fructum ferre Autumno, quod eo tempore decerpi soleat. Hanc autem esse Aspalathum, hac tantũ ratione, quod eam Spalatrum vocet Græcorum vulgus, non ita facile crediderim. Quippe (vt Plinius inquit capite XIII. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideoq; longe magis periculosum esse puto in cognoscendis censendisq; plantis vulgaribus, vti nomenclaturis, quam aliis euidentiorib. notis: quum plurimæ habeantur plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotii rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autẽ alterius Aspalathi faciẽ scripserit neminẽ habeo, nec qui dixerit vnquam idẽ Aspalathũ

semen in

semen in siliquis proferre, Acaciæ modo. Quo fit vt nesciam, nec videam, qua ratione Acaciam alteram nostrã Aspalathum alterum faciam. Hæc abs te, mi Maranta (si veritatem fateri debeam) haudquaquam ægre feram. Nam cum te tanto veritatis ardore affectum esse cognoscam, & in ea promouenda occupatum, mihi quidem aliter persuadere non possum, quam quod hæc, ipsius tantum veritatis Zelo publice edenda curaueris, idq; feceris tuo ipsius genio persuasus, vtpote, qui proculdubio censebas sententiam tuam longe magis, quam meam ad veritatem cognoscendam, conferre posse. Atqui cum ego in eadem opinione iam consenuerim, essem quidẽ iis studiis, quibus me totum iam diu, applicui, omnino indignus, si vel amicorum, vel maiorum, vel etiam mei ipsius causa, ab hoc proposito deficerem. Ideoq; si nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinionẽ nostra dissensiones æquo sane animo accipio, non est vt posthac putem, te mihi succensere, sicubi pariter à te dissentiam. Nam cum hanc ob causam à meipso etiam dissenserim, & ob id plura in commentariis nostris emẽdauerim, ac etiam in posterum emendare augereq; decreuerim, nec mihi ipsi pepercerim: non video, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (si tuam sequi debeam sententiam) citra vllam amicitiæ iniuriam. Hoc non solum nulla dubitatione hactenus te fecisse sed etiã in posterum facturum esse, ex tua hac epistola animaduerto, cum non parũ in illos inueharis, qui potius amicis blandiri adulariq; student, quam iis veritatem declarare, & eorũ errata retegere. NAM QVID TVRPIVS (inquis) ESSE POTEST, QVAM CVM AMICO IN IIS REBVS VELLE CONSENTIRE, QVAS ALITER ESSE QVISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AVT QVÆ MAIOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QVAM ADVLATIO, BLANDITIÆ, ASSENTATIO? Hoc vt clarius exponas, addis fidelis bonique scriptoris esse munus, vt VERITATEM, QVAM PVTAT APERTAM INGENVE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTVM, NIHIL SIMVLATVM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQVISITIONE ATQVE INVESTIGATIONE ITA LABORET, VT NON TANTVM ADVERSARIVM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM, QVÆ IN PRIMIS EST HOMINIS PROPRIA, INVENIRE, AC INVENTAM ILLVSTRARE STVDEAT. Assentior in hoc tibi, mi Maranta, si modo hoc fiat fraterne, simpliciter, syncere, & citra vllam offensionis notã. Sed si hæc omnia cum amicis seruanda sunt, considerandum est, an publice & in conspectu omnium, tam amicorũ, quam inimicorum, an priuatim & secreto amici admoneri debeant. Hæc si recte sancteq; iudicabimus, facile cognoscemus, synceri veriq; amici esse munus, vt clam de erratis amicum cõmonefaciat nec vnquam publice ab eo dissentiat, quousque is tanti beneficii vtilitatem spernere videatur. Hoc si fecerit, ne Respublica, & futura posteritas defraudetur, veritasq; occultetur, licebit cuiquam posthac publice, vel ab amicis quibuscunq; dissentire. Hæc si fierent, non vereor, quo minus quamplurimi reperirentur, qui ab edendis aliorum erratis abstinerent. Quandoquidem si antea, quam id agerent, audirent, quæ contra afferri possent argumenta, sæpe euenire posse, non ambigo, vt qui in alium scribere se parassent, eadem in re se hallucinatos agnoscerẽt, in qua illum aberrasse censebant. Quo postea fieret, ne tot lites, tot dissensiones, tot inimicitiæ inter studiosos quotidie orirentur. Sed hæc ambitio facit, quam veritatem interpretamur. Rogas tu quidem, vt si quid tuo in libello, quod minus placeat, adnotauerim, vel à veritate ipsa abhorrere mihi visum fuerit, id tibi per priuatas literas amice (vt soleo) significare velim. Sed nescio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publice arguere tibi licere putes, te vero clam & priuatim admoneri petas. Vellem sane, mi Maranta, si possem etiam in hoc gratificari tibi: sed quo pacto, quæ mea non sunt, absq; aliorũ dãno tibi condonare possem, nulla quidem mihi ratio sese offert. Condonaui tibi ex animo, quæ non parũ fidem, honorem, & dignitatẽ meã offendebant, ꝙ hæc ad me tantum spectarent: sed quæ ad Rempublicam spectant, tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publice edita sunt, & ad Reipublicæ vtilitatem spectant, publicis etiam defensionibus, & annotationibus indigent, vbi a quopiam claudicare deprahendantur. Sequar itaq; ego in hoc institutum tuũ, ne (vt tuis verbis vtar) si dum amicis obblandirer, id cœlarem, quod præcipue a cæteris expetitur. Possem & cætera, quibus ibidem tuam tueris scribendi libertatem, hic in meam trahere sententiam, sed cum ea legi debere in Epistola tua, ab omnibus mihi persuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaq; librum tuum a capite ad calcem, non solum vt viderem in quibus à me dissentires, sed quod ea lectione (ita me Deus amet) plurimum delectarer, & semper inde doctior recederem. Sed quemadmodũ in pratis & viridariis, inter rosas, & amœnissimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legentiũ manus sæpenumero offendũt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quædam offendi, quæ mentem & intellectũ meum pungebant.

Doronici examinatio, non esse Aconitum.

Primum fuit Doronicũ, de quo maxime miratus sum. Nam cũ omnium consensu, id non parua sit præditum facultate, ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoscunq; ictus, ad epota venena, & pestilentes quoscunq; morbos, obstupui sane, quod illud in atrocissimum ocyssimumq; permutaueris venenũ, nempe in Aconitũ, ꝙ a Pardis necandis Pardalianchen Græci vocant. Sed longe magis perturbatus sum, quod in refellendo Galeno tantopere te occupatũ inuenerim, quod de Aconito illo ad tuã cõprobandam opinionem non scripserit, cum tamen non solum Galen. tibi contradicat, sed omnes quotquot sunt authores, qui de Aconito Thelyphono scripserunt, cum Galeno consentiant.

Aconitũ thelyphonon Doronicum est Marãtæ.

Dicis itaq; in primis, vt nouã & ante hac inauditam comprobes opinionem, Aconitũ Thelyphonon, quod Doronicũ esse statuis, haustũ homines quidẽ minime necare, nec id vsquã a Dioscoride & Theoph. fuisse dictũ sed quod & oues, & boues, & iumẽta, ac in summa quadrupedes omnes eodem die, ipsius Theophrasti autoritate, interficiat, si tantum radicula vel folium genitalibus imponatur. Deinde vt tuæ opinionis augeas argumentum, probare niteris eiusdem Theophrasti verbis, Thelyphonum haustum non solum hominibus nihil nocere, sed plurimum conferre auxilii ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis a Theophrasto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenseri. Quæ cum contra Galenum esse statuas, tibi illico licere putas tam grauissimi autoris testimonium posse haud temere impugnare.

Aconitum Pardalianchen homines æque ac Pardos & Lupos necare.

Atqui consideranti mihi & in memoriam reuocanti, quæ de Venenis in sextum Dioscoridis librum sum commentatus, nulla sese offert ratio, quæ impediat, non posse homines eo necari veneno, quo boues, oues, pardi, tauri, equi, leones, tigres, vrsi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines superant. Porro si obiicias, fortasse reperiri venena, quæ etsi quibusdam ab animalibus deuorẽtur, nihil tamen illis afferant incõmodi, aliquibus vero eadẽ illico necẽ inferant, vt de Sturnis Cicutã comedẽtibus scribit Galen. tibi quispiã facile respõ-

debit non valere argumentum, quod hæc ſturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris ſit facultas, & in eo tantum veneni genere, quod nō propria facultate, ſed calidi vel frigidi exuperantia ſumentes interimit. Sed aliter ſe habet veneni vis, quæ propria ſui facultate animalia omnia necat, quod huiuſce generis venena haudquaquam in alimentum mutari poſſint, vt ea quæ temperamentorum exceſſu venena ſunt, vel eſſe cenſentur, quemadmodum comprobat Galenus, ſturnorum & anus cuiuſdam Athenienſis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam deuorare conſueuerat. Nec valere puto ad tuam ſuſtinendam ſententiam, quod Theophraſtus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tuto propinet, cum etiam Cantharidis ad rabioſorum canū morſus, & Nerium ad venenoſorum ſerpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cum lethalia ſint venena, ſi cuipiam alteri hiſce morſibus non affecto exhibeantur, paulo poſt necem inferunt. Cæterum an Theophraſti Thelyphonum non modo potum, ſed genitalibus (vt ipſe inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare poſſit, docet nos apertiſſime Plinius, qui lib. 26. cap. 2. de Aconito illo poſteritatis memoriæ hæc quæ ſequuntur ſcripta, reliquit.

Plinius de Aconito.

Sed antiquorum curā diligentiamq; quis poſſet ſatis venerari, cum conſtet omnium venenoſorum ocyſſimum eſſe Aconitum, & tactis quoque genitalibus fœminei ſexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum quo interemptas a Calphurnio Beſtia vxores M. Cæcilius accuſator obiicit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Hoc quoque tamen in vſum humanæ ſalutis vertere, Scorpionum ictibus aduerſari experiendo datum in vino calido. Ea eſt natura vt hominem occidat, niſi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cum venenum in viſceribus reperit, Mirumq; exitialia ambo per ſe cum ſint duo venena in homine commoriuntur, vt homo ſuperſit. Imo vero & ferarū remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo venena ipſa ſanētur. Torpeſcunt Scorpiones Acōiti tactu ſtupentq; pallentes & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis Helleborum albū tactu reſoluente. Ceditq; Aconitum duobus malis ſuo & omniū. Quod ſi quis illa ab homine excogitari potuiſſe credit, ingrate Deorū munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq; guſtu earū Pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidē Pardalianches appellauere. Hactenus de Aconito Pardaliāche Plin.

Galenus defenditur.

cuius verba ſi recte expendas, non magno ſane negotio cognoſces claudicare in hoc ſententiam tuā, cum de ipſo tantum Thelyphono Theophr. hæc ſcripſerit. Plin. Hæc, inquā, ſi expenderis, non parua ſane iniuria te Gal. affeciſſe fateberis. Quippe qui lib. 6. de ſimpl. med. fac. Aconitū Pardaliāchen, inquit, putrefaciēdi fac. obtinere, & lethale eſſe medicamentū: ideoq; in cibo potuq; fugiendū. Prætereo Dioſcor. Pauli, Aetii, & Auicennæ teſtimonia, quæ tibi maxime aduerſantur, cū notiora ſane ſint, quā a nobis deſcribi mereātur. Nā hi omnes inter venena huiuſce Aconiti meminere. Nec placet deinde quod ſcripſeris non aliā ob cauſam huiuſce Aconiti meminiſſe Dioſcor. quam quod palā faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud deuorarint. Siquidem cum nonnullæ ſint animaliū horum partes, quibus ad varios morbos vtimur, affirmas hanc doctrinam exiſtimaſſe Dioſcor. non fore Medicis inutile quod obiecto quadrupedibus hiſce feris Aconito vna cum carnibus ſine alio venationis negotio ea cōſequi poſſent. Atqui docere Medicos hæc animalia venenis interficere, vt poſt hæc eorū partibus vtantur ad morbos profligandos, ab omni prorſus ratione videtur alienū, cū animalia a ſerpentibus icta, vel veneno interempta vbiq; corrumpantur, & præſertim vbi Aconitum deuorauerint, cui magna vis ineſt putrefactoria: quemadmodū & cæteris quæ propria facultate ſumentes interimunt. Quo fit vt canes, qui cadauera veneno interempta vorauerint, in rabiem agantur.

Animalia, quæ in Medicū viū veniūt haudquaquā veneno necanda.

Proinde animalia quæ in vſum Medicū trahenda ſunt, haudquaquā veneno necari debent. Ego vero cum mihi perſuadeā hoc haudquaquam ignoraſſe Dioſcor. id nullam aliam ob cauſam eum manifeſtaſſe cenſeo, quam vt tam noxia pecori hominiq; animalia facile e medio tollerentur, & ne eorū excreſceret numerus. In qua ſententia me maxime confirmat Plin. vtpote qui loco ſuperius citato infici carnes Aconito ait Pantheris obiiciendas, ne ſitus ac regiones illis replerentur. Poſtremo ſi noſtris argumentis acquieſcere nolueris, quod tamen difficile crediderim, quod non ambigā te hominem eſſe rationabilē, facito huiuſce noui Aconiti periculū. Hoc ſi feceris, illico proculdubio in noſtrā concedes ſententiā.

Doronicū non eſſe venenoſum.

Nam etſi ſexcentos vulgarium Doronicorū modios hoc in negotio conſumpſeris, nunquam tamen Pantheras vel Lupos necabis. Canis meus deuorata Doronicorū ſeſcuncia, longe alacrior factus eſt. Adhæc quod legeris Mauritanorū Doronicū ex tertio eſſe excalfacientiū & ſiccantiū cenſu, eandem temperamenti naturā tuum habere ſcribis: quod fortaſſe putes Doronicū, de quo Arabes ſcripſere, nihil a vulgari noſtrate differre. Sed aliter rem ſe habere maxime pollicetur guſtus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quā mediocris dulcedo omni prorſus acredine vacans. Cuius tamen dulcedinis, nullus eſt inter Arabas, qui meminerit.

Cneorum nec Thymælæā, nec Chamælæā eſſe.

Præter id non parum in Cneoro a te diſſentire cogor. quod cū quibuſdam cenſeas, Theophraſto nil aliud deſignare Cneorō, quam Thymelæā & Chamælæā. Nam Thymelææ præter id quod nuſquam folia odorata ſunt, ſed potius ſi digitis frientur, viroſum odorē reddant, radix grandis non eſt, neq; alte deſcendens, quemadmodū nec Thymelææ. Nec humi Chamælæa procumbit, nec floret poſt æquinoctium Autumni, ſed vere ipſo inchoante. Adhæc Cneoron nigrū quod Thymelæā eſſe arbitraris, folio eſt Myricæ, quod quantum a Thymelææ folio abſit, id facile, te iam diu ſcire non ambigo. His altera accedit ratio, quod nullum ſit inter Thymelæā & Chamælæam coloris diſcrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera vero alba. Deinde Cneori folia olim in coronis veniſſe teſtatur Plin. Id quod maximo eſt argumento, vt non alia de cauſa quam odoris, coronas ex Cneoro paraſſet antiquitas.

Caſia Vergilii eſt Cneoron.

Hinc fit, vt mihi perſuadeam Caſiam nil aliud Vergilio in Bucolicis deſignare, quam Cneoron. Ibi enim non de Caſia arbore ſcribit Vergilius, ſed de herba odorata, quæ a Naiade in corollis nectebatur, vt facile teſtatur hoc carmen.

Tum Caſia atq; aliis intexens ſuauibus herbis.

NAM & Iginus (vt Plin. eſt autor) Cneoron Caſiam vocat. Atqui tu haud recte, quantum video, Cneoron Caſiam a Theophr. vocari ais, cum id fecerit Gaza Theophraſto neſciente.

Gnidium granū.

Præterea cum antiquorū omnium conſenſu Gnidium granum e Thymelæa proueniat, putandum mihi non eſt, id ignoraſſe Theophraſtum qui ſi ſciuiſſet Cneoron eſſe Thymelæam, cum diligenter admodum Cneori hiſtoriam deſcribat, non poſſum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminiſſet. Meminit tamen is Gnidii grani, lib. 9. vbi nihil pariter de Cneoro ſcriptū reliquit. Cæterū non negauerim, ob id Dioſcor. Thymelæam. & Gale. lib. 9. cap. III. de cōpoſitione medicamentorum per genera, Chamælæam appellari. Sed e contra affirmauerim,

Theo-

Theophrasti Cneoron a Galeni & Dioscoridis Cneoro plurimum distare. Has Cneori differentias proculdubio nouit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioscoridis Cneori meminit, libr. 23. cap. 21. & in hoc Gnidium granum oriri ait. De Theophrasti vero Cneoro egit lib. 21. cap. 9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit. Plura enim sunt plantarum nomina, quæ pluribus conueniunt plantis. Sed cum hæc haud te latere sciam, ne Mineruam fortasse docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhæc in Zingibere maxime tibi refragatur Plinius. Nam vbi tu arboris radicem Zingiber esse asseueras, ille de Zingibere & Pipere scribens, lib. 12. cap. 7. Non est, inquit: Piperis radix, quod vocant Zimgiberi, alii vero Zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia & Troglodytica nascitur regione in villis, parua herba, radice candida, celeriter ea cariem sentit, quamuis in tanta acritudine. Id quod pariter testantur Lusitani: & alii qui iis fuerunt in locis vbi Zingiber nascitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Iasme veniamus. In quibus censendis etiam a me apertissime dissentis. Putas anim tu haudquaquam ibi de albis Leucoii floribus intellexisse Dioscoridem, sed de his, quas vulgo appellamus Gelsomini. Ac quoniam ego scripseram, si de vulgari Gelsimino intellexisset is, haudquaquam prætermisisset, quo minus de eo alicubi scripsisset, & historiam, & vires, cum planta sit viribus, non obscuris referta, aperte sententiam nostram impugnare videris, cum inquis non esse hoc firmum argumentum, cum Dioscorides multorum simplicium mentionem fecerit, nempe Thuiæ arboris, Buxi, Ægyptiæ spinæ, Stybii, Amomis, Hirculi herbæ, syluestris Lini. Pyracanthæ & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec historiam descripsit. Idque ea tantum de causa fecisse illum asseueras, quod in medicũ vsum hæc nusquam veniant, & aliis, quam Medicinæ, operibus deseruiant. Sed nescio profecto, mi Maranta, quo suadente genio hæc scripseris tu, qui tam diligenter in Dioscoride versatus esse videris, cum Aegyptia spina & Stibium in multiplici medicamentorum vsu, ipsi Dioscoridi habeantur. Sed id sane magnam in admirationem me duxit, quod viderim te nulla dubitatione affirmauisse, Aegyptiæ spinæ & Stibii historiam nusquam scripsisse Dioscoridem, qui tamen de Stibio libr. 5. proprium describit Caput. Ac pariter de Aegyptia spina libr. 1. capite de Acacia, quæ nil aliud est, quam spina Aegyptia quemadmodum declarat ipsemet Dioscorides his verbis. Acacia in Aegypto nascitur spina instar arboris fruticosa, non se in rectum attollens: florem habet candidum, & semen Lupino simile in folliculis, ex quo fructus expressus siccatur in vmbra. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis est tua ipsius verba contra te pugnare videntur. Nam si, vt inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum, quas meministi, plantarum historias non descripsit Dioscorides, quod hæc in Medicum vsum nusquam veniant, nescio profecto, cur tibi persuaseris eadem de causa Gelsimini historiam, non descripsisse illum, cum hoc ad multa vtile habeatur, & ipsemet Dioscorides scribat, Iasmenum præter id, quod odoris suauitatem toti corpori conciliat, ea corpora iuuare, quæ excalfactionem laxationemque desiderant, & toti corpori conuenire, cum in balneas descensum est. Non afferam nunc, in quam multiplicem medicamentorum vsum veniat apud Arabas, quod hæc longe antea te scire, non ambigam. Possem quidem hic plura recensere argumenta, quæ me inducunt ad credendum Leucoii floribus, non Gelsomini Iasmenum parasse Persas, nisi de re hac fusius disseruissem, tum in Epistolis. Scio Atticis Leucoium appellari Iasme, quo fit, vt a mea dimoueri non possim opinione. Quod vero Dictamnum, vt scribis contra Dioscoridis & Theophrasti sententiam, non solum in Creta nascatur, sed in aliis etiam regionibus, non tibi facile concedo. Nam tametsi ex semine e Creta allato Pisis, in horto Ghini prouenerit Dictamnum, id tamen nil Theophrasto & Dioscoridi detrahit, quum illi de Dictamno sponte proueniente scribant, non de satiuo, cuius semen e Creta fuerit allatum. Plinium post in Persica arbore sequutus, vna cum illo implicatus videris: quippe qui dicas Persicam arborẽ in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo vsque ad florem duntaxat deuenit. Hæc enim de Persea Aegyptia intelligenda sunt, non de Persica nostrate, qua Rhodus vbique abundat fructu nostrate, longe fortasse maiore sapidioreq;. Quinetiam in Myrrha a te dissentire cogor, vbi Myrrham tenes, non esse odoratam, nisi fortasse incensa suffiatur, quemadmodum & Thus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentius expendenti, etsi non vrantur, apertissime odorem reddunt. Atqui Myrrham quoque esse, per se odoratam, id maximo est argumento, quod stacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo est, adeo sit odorata, vt eam per se tantum nullo addito odoramento, vnguentum facere scribat Dioscorides. Neque aliam ob causam Myrrham in vnguento Amaracino, Cinnamomino, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quam odoris conciliandi gratia. Id quod facile comprobatur ipsius Dioscoridis testimonio in vnguenti Nardini apparatu, vbi sic habet. Iunceus odoratus spissamẽti gratia adiicitur, sicut propter odoris suauitatem, Costus, Amomum, Nardus, Myrrha, Balsamũ, & in Cinnamomi cõfectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam aliis in vnguentis repetiit. Nam cum antiqui Moscho, Ambaro, Zibetoq; vocato destituerentur, Myrrha, Balsamo, Amomo, Costo, Nardo, Cinnamoq; ad odorata vnguenta paranda semper vsi sunt. Dioscoridi subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis, vbi mineam Myrrham maxime bene olere scribit. Idem libro primo, capite quinto, de comp. medicament. per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham eis interponi iubet, vt odoratiora reddantur. Idem præterea reperio posteritatis memoriæ cõmendasse Plinium. quæ tamen in tuæ opinionis testimonium affers. Siquidem is lib. 12. cap. 15. Cætero passim, inquit, e vulgo coemptã Myrrham in folles confarciunt, ipsiq; vnguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis. Item lib. 13 cap. vbi ea quæ in Nardinum vnguentum veniunt, recenset. Omnia autẽ, ait, (vnguenta intellige) acutiora fiunt Costo, Amomo, quæ maxime nares feriunt. crassiora Myrrha, suauioraq;. Et paulo post inquit, Myrrha & per se vnguentum facit sine oleo, Stacte duntaxat. Sed & Agallochum esse odoratum, etsi minime suffiatur, id maximo est argumento quod scribat Dioscorides, mandi Agallochum, vel eius decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc æuo Moschum quibusdam confectionibus mixtum cotidie mandunt aduersus oris grauеolentiã. Testantur item Agallochũ odoratissimum esse Lusitani, qui in Meridiem & Orientem nauigant, quique eius viderunt plantas, vt fusius in cõmentariis nostris diximus. Betonicam quoq; qua passim vtimur in medicamentis hanc odoratam esse scribis lib. 2. cap. 5. nisi digitis atteratur, cum tamen nusquam illam integram nec digitis attritam inodoram repererim. Catanances subinde radicem improprie in terram flecti & cõtrahi in formam milui exanimati scribere videris quod scribat Dioscorides adeo flecti Catanances radicem, vt milui exanimati vngues, non miluum ipsum

Zingiber nõ esse Piperis radicem.

Gelsimini & Leucoii examinatio.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quam in Creta proueniat explosa.

Perseam a Persica differre.

Myrrham odoratam esse, etiã non suffitam.

Agallochũ odorem reddere & si non suffiatur.

Betonica.

Catanance.

ipsum totum referat. Qui Plinium accusant, quod Sisymbrium in Calaminth† mutari scribat contra Theophrasti sententiam, haud recte (meo quidem iudicio) faciunt, cum id erroris deprauatæ lectioni non Plinio sit adscribendum.

Plinii locus restitutus.

Præter id enim, quod in antiquissimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calaminth† degenerare Sisymbrium, quis non videt Plinium ex Theophrasto transcripsisse? Quippe Theophrastus lib. 2. cap. 5. de historia plantarum, & lib. 5. de causis cap. 8. Sisymbrium in Mentham mutari scribit, facie vero Calamintham referre. Namque facies non immutat plantarum sapores, neque facultates.

Galiopsis & Primula veris.

Videris in Galiopsi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralysis vocant, etiam a me dissentire, sed cum id abs te fiat infirmis satis argumentis, sat in re hac mea Cõmentaria tibi respondere arbitror.

Solanum hortense.

Hortensis Solani fructũ nigricantem aut fuluescentem facere Dioscor. censes, quod nunquam vere niger, neq; vere fuluus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortense Solanum modo fructu nigro, modo rufescente, modo ex viridi nigricante sæpissime viderim.

Verbenaca supina.

Supinam tuam verbenacam, perquam libentissime spectarem, quam non longe a Bitonto Apuliæ a te inuentam scribis. Verũ cum Dioscoride teste ea singulari ramo plurimum constare debeat dodrantis altitudine, non ita facile tecum sentiam, quum tuæ ramulos plures adscribas, qui tribuli terrestris modo humi repunt. Etenim repere hanc nusquam scribit Dioscorides, sed ramũ dodrantis altitudine proferre.

Eruum.

Eruum sanguinem per vrinam ducere non posse, nisi frequenter copioseq; sumatur, tecum sentio, sed in eo quod venena non interficiant, nec suam (vt tuipse inquis) ostentent ferocitatem nisi certa quadam mensura accipiantur,

Opinio de venenis explosa.

prorsus a te dissentire me cogit ipsa veritatis ratio. Siquidẽ tametsi nonnulla reperiantur venena, quæ nisi certa quadam quantitate pota non interficiunt, vt Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantũ venena sunt ob calidarum frigidarumq; qualitatum exuperantiam, sunt tamen quamplurima, quæ propria sua facultate, vel (vt alii dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quanquã pauca admodum quantitate sumuntur, vt vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica atroxq; vis, vt breui temporis spatio tantum augeantur dum in seipsa corporis humiditatem conuertunt, vt postea breui temporis momento sumentes in necem trahant: Huiusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui si hæc tantum a me ipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib. 1. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venereorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. 5. cap. 19. de simplicium medicamentorũ facultatibus. At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib. 3. cap. 22. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt calore humidita-teq; putrescere solent. Atqui calidus humidusq; sanguis est, itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo post tempore etiam a quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimum, quæ crassa terrenaque essentia habentur. Hæc Gal. Quibus palam est, vniuersalem hanc tuam propositionem nihil pro te concludere posse.

Citrii mali qualitas.
Ouorum tẽperatura.

Citrii mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum vna tecum affirmo, Sed in Ouo non parum a te dissentio, cuius album contrariam fere vitello facultatem possidere ais. In hanc sententiam me adducit Gal. lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi sic habet. Temperatura porro Ouorum album symmetro frigidum est: itaq; eo vtendum, non tantum ad oculos, verum etiã ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suauissima, minimeq; mordacia, vt sunt vniuersæ sedis ac pudendorum vlcera contumacia: sed iis miscetur quæ absq; morsu ea possunt desiccare. Porro & ipse vitellus assimilis est natura. Hæc ille.

Iuniperini ligni, fraxineiq; scobẽ non esse venenosam.

Iuniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quasdam affectiones valere intus sumpta scribis a Dioscoride doceri, verum si vtriusq; arboris ligni ramenta deuorentur, perniciem afferre. Sed vt priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cum Galen. Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam huiusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohibeat, quominus credendum sit, Dioscoridis codici subesse mendam, præsertim cum non desint Græca exemplaria manu scripta, in quibus Iuniperi caput vbiq; fere deprauatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cum id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæteris hoc adiungere libuit, quod non placeant comparationes, quæ cum suspectis fiunt lectionibus.

Hæc itaq; sunt, mi doctissime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalaui iudicium, nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non inuidia, non petulantia, non iniuriæ vindicandæ, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec suæ promouendæ opinionis causa, sed veritatis propagandæ & iuuandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ vnicuique libera esse debet, amicabilibus sane verbis, pacatissimisque animi affectibus. Quinetiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem inuidiam, & sermonis asperitatem, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis, leniter humaniterq; defendi. Sed inuitus sane (ita me Deus amet) & præter animi voluntatem in hanc deueni disputationem. Inuitus, inquam, quod cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leue, humanumque certamen vllum esse possit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, huiusce facti culpam in te reiicient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem vbi animaduertent, quod non solum eo in libello & fidem nostram læseris, & scripta pluribus in locis impugnaueris: sed quod hac etiam in Epistola dum te ab illata mihi iniuria pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem a priori dimoueris sententia, imo Epistola ipsa ad respondendum me prouocas, non vereor, quin illico iudicent, tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amariusculis quibusdam argumentis mihi infensus iudicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum in te mouebat, quod non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi iniuria (vt prudens tuus ille Pisanus) te admonerent. Sed longe aliter se habet Epistolæ tuæ argumentum, quippe quod Epistola quælibet responsum petere videatur. Inhumani enim atque illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri homines, vbi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profecto, an huiusce facti culpam in te reiicere debeam, an in illos fortasse quibus libellum videndũ, examinandum ac emendandum commiseras, an vero in vtrosq; id erroris reiiciam.

Porro

Porro si veritatem fateri debeam, doleo sane plurimum, & tuæ, & meæ sortis euentum, quod tua tam male cesserit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligẽs, dignitatis honorisq; mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, vt apprime doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum est, quominus hæc omnia amicabiliter suscipias, & certaminis nostri causam abs te ortam agnoscas. Quod vt facias rogo, atque etiam obsecro, ne nostris laboribus inuidentes, dissensionibus nostris lætentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil vnquam facturum, sed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ nostræ vinculum rescindere valeat. Sum enim tui amantissimus & honoris tui tuæq; famæ studiosissimus. Id quod multi docti viri, quorum hic consuetudine fruor, attestari possunt. Nam demonstrantibus illis, quæ tuo in libello aduersum me habes, suadentibusq;, vt acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non solum eorum suasionibus morem gerere recusaui, & cum eis pro te pluribus disputaui argumentis, sed laborem illum tuum, & illis, & cæteris, quibuscunq; laudibus non minimis promouendum curaui. Ad te amandũ promouendumq; excitauit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua singulari eruditione testimonium: deinde vero virtus tua ac doctrina, tuiq; vtiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram posteritatem iuuare niteris. Quamobrem audebo te hortari, vt maneas perpetuo in sententia. Tuæ illius Methodi lectione (vt antea fassus sum) mirum in modum sum delectatus, & ingenii tui acumen admiratus, quo fit, vt etiam longe magis me delectari posthac putem Commentariis tuis in Dioscoridem editis, quod maturiori iudicio maioriq; fortasse diligentia hæc esse edita putem. Vtinam tam essem doctrina & eloquentia præditus, vt tibi auxilii aliquid consiliiue hoc in negotio præstare possem, facerem quidem id ex animo, tanta tuæ iuuandæ doctrinæ est mihi voluntas. Sed cum ad hoc munus obeundum inidoneum me esse intelligam, & itineris distãtia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obsecro, vt animum hunc meum boni consulas. At quoniam eiusdem te esse in me voluntatis mihi certo persuadeo, cum sciam istic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac vtiles virescunt plantæ, velim vt pro tua singulari humanitate, ea omnia, quæ nostra Commentaria augere illustrareq; posse censebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino spero. Nam si tuam respexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatemq;, hæc omnia tibi facile persuadebunt, vt illico votis meis satisfacere studeas. Si deinde meum in re hac desiderium etiam considerabis, illico cognosces haberi fortasse neminem, qui me dignior sit, cui hæc largiri debeas. Nulli enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius suis in libris collocet & appingat, quique hæc omnia maioribus præconiis tibi accepta referat, quam MATTHIOLVS. Tam honestã petitionem plurib. ab amico optimo exigere suasionibus operæpretium non est, ne videar quasi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipso extorquere velle, quæ tantum eius beneuolentia ac liberalitate consequi desidero. De cætero sat recte nos valemus. tametsi ingrauescente iam ætate, non desint quandoque senectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale. Pragæ.

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SÆpius ego, Præstantissime Matthiole, sum admiratus plurimos ætatis nostræ summos & clarissimos Medicos, naturæque indagatores acerrimos: qui cum in materia medica cognoscenda, & explicanda plurimũ nauarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquæ, magni in primis & nunquã satis laudati remedii, mentionẽ omnino nullam faciant, quam tamen adeo nobis commendarunt ex veteribus quidam, vt cæteris eam omnibus medicamentis facile prætulerint, quippe qua vires, vt vt illæ langueant, restituantur in tantum, vt reiuuenescere vtentes, vigoremq; inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Eius rei causam, an in difficultatem eius aquæ parandæ, quod in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci sciunt, vel tanquam sordidos abhorrent, an in auaritiam & sumptuum parsimoniam referam, dubito. Complures certe esse scio, qui cum ipsi rem ita arduam, vel ignãuia, vel mentis hebetudine non valuerint assequi, conatus in ea aliorum industriorum hominum summopere contemnant & eleuent. Quorum ego impudentem & insciam temeritatem deplorans, mihi ipsi gratulor, quod in huius Sereniß. Principis nostri seruitium adscitus sim, nimirum quod inde mihi tecũ, quem in secretioribus istis remediis parandis iudicio & vsu plurimum posse constat, de hisce & aliis familiariter conferendi & coram vberius differendi sit data occasio.

Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies conuersando quam familiarissime contracta, me non latet, te vtcunque scribendi studio & aliis curis occupatissimum, furtiuarum tamen horarum quicquid est, vt plurimum rarioribus hisce parandis medicinis tribuere, teque his adeo affici, vt laborum nihil propriis etiam manibus peragendum subterfugias. Alunt fouentque conatus nostros socii studiorum, itaque & ego tuo exemplo maiore diligentia in arcanam illam parandorum medicamentorum rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquisitione, varia lectione longaque experientia, nec sine magnis sumptibus comperi hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non vt te docerem, quod ignorares, sed vt hoc modo aliquid elicerem, quo ipse eruditior redderer.

Porro nosti varias esse à diuersis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere cõnati fuere. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corrosione fortes dicunt, in aquã resoluunt. Parantur Primus dissoluẽdi auri mod⁹ per aquam fortem. *istæ vulgo Chymicis ex Salis nitri vna parte & dupla Chalcanthi. Separatur his aurũ ab argento, ideoq; Separatrices aquas vocant: dissoluitur enim argentũ in aquã, aurum vero subsidet in fundo, puluisculo nigro simile. Si quis priorib. addiderit quartã partem Salis Ammoniaci, paretq; vt prius, habebit aquã, quam Regiã* Aqua Regia. *Aurifabri & Chymici appellãt. Subsidet separãdo in hac argentũ calci simile, liquescit vero aurũ in aquã vere aurei fulgẽtis nitidiß. coloris. Sed ne quis hac vtatur, vnice cauendũ: viscera enim omnia exederet. Habet Phi-*

Alius soluendi Auri modus.

lippus Vlstadius descriptionem auri potabilis, quod Joannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis vsurpasse, & pro maximo thesauro habuisse dicit. Exuritur autem in aqua, qua soluitur, cōpositionem, non tantum sal nitri, & Ammoniacum, sed & Mercurius sublimatus, quibus, cum summe sint corrosiua, nec veneno carentia, nullo pacto vtendum consulerem. Nec tātum propterea, sed ne ventriculus auro obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus est commixta, auri si auro, nigro colore, si argento, vel Mercurio viuo, viridi si cupro, &c. Excogitauit ille quidem quicunque eius fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem eius adimēdi, qua scilicet aquam illam rodentem, iterum destillando ab auro soluto abstracturum se sperat, vt in fundo butyro simile remaneat aurum: sed spirituum aquæ fortis, salis præsertim Ammoniaci & Mercurii tanta est vis corrosiua & venenosa, vt frustra se quis ea a remanente auro separaturum speret: maxime vero ipsum argentum viuum, quod libentissime, & facilime cum Auro vnitur & remanet, sicut etiam vtcunque liquidum sit, & tactui cedat, solum in se aurum recipit, reliquis omnibus renitens. Aqua ego calida distallata potius materiam infundere, sæpiusq; abluere tentarem, qua proculdubio salsedo illa, & forte vis venenosa promptius auferretur. Alioqui huiusce credita medicinæ, cum tantis venenis præparatæ, vsum non temere tentandum, nec admittendum esse constat.

Aurum dissolui cranei humani sale.

Alios ego noui, modumque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile conflare posse sperant, sed vtrum confecerint, nescio. Vtcunque vero res hæc se habeat, omnino vt sal ex craneo paretur, oportet. Cum autem Salium natiuorum copia nobis suppeditet, & æque ex aliis rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimum inquisitionem commouerit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, vbi asserit magnam inesse virtutem mineralem capillis humanis, illis præsertim qui de capite abscinduntur, suoq; tempore visum, & inuentum esse Craneum hominis, quod inter dentes suturæ superioris partes multas aurei pulueris habuerit admixtas.

Humanorū capillorum ad ductilia reddenda metalla magna vis.

Scio quoque Gebrum (qui solus fere, ex ipsius naturæ principiis Chymiam tradidit, quemq; ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, vt loquuntur seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum mire commendare. Sed detur ipsos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde semota & longinqua videtur, cum alia multa reperiantur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, vt experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro suo, & maxime fœtenti odore (vt comburendo ossa pleraque solent) grauiter nares feriat, omnemq; ambientem inficiat aerem.

Auri potabilis simplicissima conficiendi ratio.

Habeo porro Argentinensis cuiusdam Medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque vlla re alia addita præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ, Aurum per Stybium expurgatū, & in tenuissimas laminas redactum, ac vasculis ad hoc idoneis, libere, ne sese vsquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debite parata per medium annum quam feruentissimum sustinere oportet, quousque tandem laminæ illæ Aureæ illinc exemptæ, libero & frigidiori exponantur aeri, & oleosus quidam humor inde defluat & resoluatur rubei coloris, sapore subdulci. Eliciebat autem ille ex libra vna auri ad vncias duas olei. Sin vero quod igne fortassis non vndiq; pariter fuerit aurum exustum, minus prompte liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeoque sæpe reiterare donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique puluere subalbo in fundo relicto nihil porro coloris auri spiritus ille, vini inde reciperet. Quam subtilissime vero hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel niue refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellū panno lineo in aqua calidiore imbuto vndique teges. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, vt dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuo destillatum, in fundo post se relinquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos saluum & incolumem conseruasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertici capitis, drachmam vnam eius affundere, ac tantumdem in maluatico bibendum exhibere. Neq; vero hæc eius præparandi ratio, adeo absona videtur, cum & experientia confirmet, & Geber Chymicorū Princeps libro tertio capite sexagesimo tertio asserat: Metallica corpora omnia vere calcinata solui per reiterationem calcinationis, rationem subiungens, quod omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maxime probauit Generosus & Magnificus Comes Iulius ab Hardeck &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mœcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cum præ aliis modis hic sibi placeret, maioremque spem faceret, & securius eo vtendi & magis conferendi humanæ saluti, quod liquor ille aureus absque alio (vt alii solent) corrosiuo addito pararetur. Itaq; laborē suscipi curauit, eoque ad viginti Septimanas progressus: ad ducentas vlnas maiores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit.

Sed fato nescio quo contigit, vt artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectum. Quod licet in primis, tāquam destructum, & inabsolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi eius desiderio allectus, vasculis exemptis, inuenit ferramenta quædam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ vtraque ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atque adeo guttas illius laminis decidentes ferrum totum penetrasse videre licebat. Sicut ad hunc vsque diem videre est ferramenta ista ob hoc, à Magnifico Comite asseruata. Vnde proculdubio facile credendum, cum guttulæ istæ calore decidentes partium tenuitate, ferrum penetrarint, in humano corpore longe facilius, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minus denuo pararetur, obstitit. Vidimus vterque nostrum simul & gustauimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri iussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ à montibus Curtinis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, vt si quid aliud, purissimum aurum, quod visu iucundissimum erat: ex sapore vero nihil præter spiritum vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, deprehendimus. Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum eius à nobis fiebat, autorum promissis non adeo respondebat.

Aquæ aureæ ex vino variæ paratæ.

Sunt similes aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lullii, quæ edita partim, partim conscripta circum-

cum-

cumferuntur, sed aliis alia plus temporis & laboris requirunt. Ego quoque similis aquæ ex vino & auro confi-
ciendi rationem per me & alios expertam habeo, sed magni est ac diuturni laboris partes illas subtiliores vini
ab aqueis, & terrestribus recte abstrahere & separare: quod elementorum separationem Chymici dicunt. Ha-
bet enim omne vinum in se terreum, & siccum aliquid, quod destillatione nobis separatum, adeo tetrum, hor-
rendum & grauiter olentem fœtorem exhibebat, vt non tantum vascula quibus continebatur, sed & ipsas ci-
stas imo & conclauia adeo inficeret, vt Asam fœtidam quis accensam deierasset. Vtcunque tamen, & hæ, &
passim aliæ sint inuentæ & vsu probatæ, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi, experi-
entia tamen, & ratione firma constat nihil in rerum natura inueniri quod tam aurum, quam reliqua metalla
promptius in aquam vertat & soluat; ipsumque sponte siccum quum sit, facilius fluat, quam salia mineralia.
Neque enim vnquam vinum per se, aut ipsius spiritus (nisi per salia aurum forte sit præparatum) vtcunq; ali- Oĩnẽ vim di[illegible]
quid ex auro coloris recipiat, omnem eius substantiam in aquam conuertet, nisi vel ipsum vinum diuturno i- soluendi au[illegible]
gne acrimoniam summam & salsedinem acquirat, vel ipsius fæx terrestris & fœtida, de qua superius dictum, salib⁹ consist[illegible]
diturna calcinatione (quam Raymundus abunde docet) dealbata & exusta in salis naturam conuertatur. O-
mnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conueniunt, quod aurum, aut per ipsa salia solua-
tur, aut per talia, quæ ignis vi diu exusta, salis aliquid (vt solent omnia combusta) acquirant, quo in ipsa me-
talla agant. Quod & perspicue testatur Geber, capite 22. libro 1. dicens. OMNE QVOD SOLVI-
TVR NECESSE EST SALIS AVT ALVMINIS, VEL EORVM CONSI-
MILIVM NATVRAM HABERE: NEQVE INVENIVNTVR ALIA SOL-
VI PRÆTER ILLA. IGITVR QVÆCVNQVE SOLVVNTVR NECESSE
EST PER ILLORVM NATVRAM SOLVI. *id est, in aquam redigi. Quoniam autem*
maior salium horum mineralium pars, & præsertim ex ipsis paratæ aquæ, sapore & odore fœtidissimæ sunt, Ratio dissoluen-
horribiles & arrosiuæ atque humanæ naturæ abominabiles, ideo plerique isti hactenus plurimum omnium sa- di aurum per o-
pere visi sunt, optimeque se rem confecisse putarunt, qui illud ita pararent, vt minimum in se corrosionis habe- leum Salis com-
ret, ac quam tutissime intra corpus exhiberi posset. Hæc & ipse mecum animo, quam diligentissime reputans, in munis.
eam tandem deueni sententiam, cum experientia doceat SALIS COMMVNIS *vsum humano gene-*
ri, non modo, non noxium, sed pergratum, ac adeo necessarium esse vt neque sine ipso aliquis nobis cibus arri-
deat, & si quis diutius eo abstineat, in morbos ex putredine facile incidat, sicut & carnes, & reliqua edulia hu-
midiora pleraque, nisi ipso conseruentur putredini, quam maxime, sunt idonea: cum inquam, ita se hæc habe-
ant, in spem veni Sale illo communi fœlicius fortassis & æque facile, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi
posse, atque adeo rem, cuius inuestigandæ semper auidissimus fui, varie per me & alios, quorum ad hoc opera
vtebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & frustra quærenti, tandem se via obtulit, qua res satis fœliciter
successit. Cum enim in valle mea Blauia, vbi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminæque cu-
duntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (vt Chymici vocant) extructum habeo, quod locus, in montib.
(quos Sudetas Ptolomæus nuncupat) situs, ob syluarum & carbonum copiam, simul & vitrorum, ac fictilium
coemendi faciliorem occasionem, ad hoc parandum maxime idoneus esset, illa laborarem: tum primo quidem,
sed interea sæpius & hic Pragæ, dum hac mea apud Serenissimum Principem nostrum conditione fungor, ali-
quoties ex SALE *communi, quo condiendis cibis vtimur, aquam vel oleum potius quoddam pinguiuscu-*
lum & graue confeci, in quo aureæ laminæ, vel eius puluis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis
purgatus, trium dierum spatio, sensim, & paulatim liquescit & in aquam conuertitur: adeoque subtile ac te-
nuium partium euadit, vt etiam per alembicum facili igni ferri possit. Sapor illi, teipso teste, qui illam degu- Auri potabilis o-
stasti, Limonum succo, non admodum dissimilis, nisi quod dum nuper est parata paulo plus acerbi sapiat. V- leo salis parati
sus sane sum eo sæpius fœlicissimo, Diis gratia, successu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructioni- facultates.
bus. Quia absque hoc quod nimium sit acre, vel vrat, summe est penetratiuum. Quare Apoplexiæ, Para-
lysi, tam linguæ, quam reliquarum partium, Spasmo, retentionibus menstruorum & vrinæ, calculo, quem
mirabiliter comminuit, ictеritiæ & principio hydropis, aperiendo, restaurando appetitum, ventriculum robo-
rando, vomitum cohibendo, optime medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores sen-
si, sed potius remisisse, vt plurimum obseruaui, mixtum vino granatorum & aqua rosarum, syncopæ, tremori
cordis & melancholicis mire subuenit. Medetur venenis omnibus, præsertim vero Mercurio infectis. Dolo-
ribus iuncturarum ex morbo Gallico curatis, per vnctionem Mercurii exhibitum, & inunctum subuenit.
Gargarisatum cum aqua rosarum, vlcera putrida, & sordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam vbi
calores adiuncti fuerint, egregie curat. Plura Medicus, cum ratione illud sæpius exhibens inueniet. Rationem
eius conficiendi subiungam, non vt Mineruam doceam, cum (si per negotia occasio daretur) in his te longe
fœlicius versaturum sciam, sed vt hoc ipsum, ob quod hæc scribere cœpi, facilius à te obtineam: nempe vt si cu-
ius momenti in vsu Medico, illa fore videbuntur, solido & exacto tuo iudicio confirmes, meliora addas, dili-
genti & assidua rerum Medicarũ inquisitione, in quam fœlicissime hactenus, totus incumbis, dum quod opta-
bam assequi minus mihi perfecte contigerit, omnes vires & neruos mecum eo intendas, scriptisque tuis, quod
magni apud plurimos sint ponderis, aliorum etiam animos eo allicere contendas, vt suam quisq; huic adeo pri-
scis decantatæ Medicinæ inquirendæ, & denuo in medium afferendæ, operam pro virili nauet: ne ita summum
hoc remedium, quo iam diu sumus destituti, in contemptum abeat, & nomine saltem sit nobis cognitum. Requi-
runtur vero ad opus hoc perficiendum, exceptis vase & fornace, tria potissimum Aurum, Sal cõmune & pau- Auri præparandi
cissima quantitas aceti stillatitii. Aurum, antequã operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quæ secũ com- modus.
mixta habet, exactissime purgandũ est & separandũ. Quod egregie præstat Antimoniũ, si simul liquefiẽt, vel
fluxerint, ita tamen, vt pondus Stybii longe & decuplũ vsq; Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alte-
rius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in se recipit Stybiũ, soloq; Auro in fundo vasis pyramida-
lis, ad hoc ab aurifabris, & fusorib. parati, residuo: quod vase exemptum seorsim in cuspide, quem Regẽ illi vocãt,
exacte mundũ reperitur: Acetum quoq;, vt ad opus magis sit idoneũ hoc modo distillandum. Accipiantur ace- Acetum ad hunc
ti vini acerrimi libræ duæ, salis communis, illius maxime quod ex Hala Hermundorum ad Salã fluuiũ ad nos vsum quo pacto
defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra vna. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ distillentur, quo distillandum.
præter aquã nihil stillabit. Contrarium namq; accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum distillantib spiritus il-
li sub-

li subtiliores leui igne primi ascendunt & effluunt, aqua vero deinde sequitur: ita è contra acetum pauciore igne & in principio aquam dimittit, ipsum vero tandem multo maiorem requirit ignem quo sursum feratur. Separata autem, modo quo dixi, omnia aqua, reliquum aceti per cineres destillandum est igne fortiori. Sed tamen neque illud totum, ad finem vsque abstrahendum: turbidum enim redditur, & adustionem redolet. Verum quam primum tertia, aut media pars excepta fuerint, vrgendo cessandum, & reliquiæ abiiciendæ. De-

Sal quo pacto præparandum.

mum salis, vt dixi, Halensis libram vnam paucissimo aceto infundens, semper agitando, id vase fictili bene obturato, in loco calido repositum lente exiccetur, atq; hoc tertio, aut quarto iteretur. Porro ad quamlibet libram Salis communis, misce huius acidi salis vnciam vnam atque alteram. Sicque destillationi sal præparatum habebis.

Fornax qualis esse debeat.

Fornax sit similis illis, quibus aquas, quas fortes dicunt, elicimus: in qua vndique cucurbitam ignis ambiat. Ego tamen semper posteriori parti fornacis alteram adiunxi altiorem, quam, quod vigiliis, & labori carbonum imponendi parcat, inepte pigrum Henricum artistæ nominant.

Vasa qualia requirantur.

Ex vasis maxime idonea est cucurbita, quæ Chymicis, quod ventre sit amplo, collo oblongo, & angustiore contorta, Retorta dicitur: quam vndique limo munire oportet, vt ignis vim facilius sustineat. Simile fere est vitrum excipiendo præponendum, sed amplissimum, quod duas in se habeat libras aquæ distillatæ. Fictilis retortæ media pars sale, vt dixi, præparato impleatur. Mox eidem, vt fieri solet, fornaci transuersim imposito, altera continens aquam exterius opponatur. Ignis primis quatuor horis sit valde leuis, deinde paulatim augeatur, donec fumi, vel nubeculæ albæ fluctibus similes in cucurbitam ex Retortæ rostro intrare videantur. Quod si fiet, simili modo ignis regatur, quam diu illas videre licebit, quod plerunque per sex horas durare solet. Deinde paulatim spiritus vrgeto, ignẽ magis, atq; magis augendo, quousque retorta penitus candescat, atque sic ignis per triduum, aut quo diutius eo melius conseruetur, non habita ratione, quod nec gutta, nec visibiles aliis spiritus sursum ferantur. Licet enim nulli conspiciantur, videbitur tamen in fundo aquæ & parietibus vitri indies aliquid pulueris albi ceu cretæ adhærere. Quem ego cum, vt eo plus terræ istius albæ colligerem, per sesquialterum mensem simili igne vrgerem, indies apponi, atq; augeri obseruaui: atq;, quod mirandum, singulis diebus per horæ, incertæ tamen, mediam partem, adeo gratus, adeoque fragans odor, non in ipso tantum conclaui, vbi parabatur opus, sed & à longe, imo per integram aliquando domum percipiebatur, qui nec optimo etiam Moscho gratia cedebat, quod ipse cum aliis Magnificis Dominis, quos, vt scis, huius testes habeo, non sine magna admiratione sæpius deprehendi. Est autem terra ista adeo dulcis, vt si quis bene eam degustarit, dulcedinem, nec vino, nec alio liquore aliquot horis ex ore abluere possit. Credebam ego nonnunquam terram hanc esse alterum fumum, siue vaporem eorum, quos in igne genitos ad compositionem elixiris & dulcorationem liquoris soluẽtis, &c. sæpius Geber Chymistarũ Prin-

Separatio illorũ quæ extiterunt ex proxima salis destillatione.

ceps requirit. Facta priore hac destillatione, ex recipiente vitro omnia sunt eximenda, atq; partes inter se confusæ, mixtæ aquæ scilicet, aceti olei, salis, & terræ istius dulcis ab inuicem exactissime separandæ. Quod ita fiet. Ponantur illa in cucurbita imposito capello in Balneum Mariæ, seu Cacabum feruente aqua plenum & lentissimo igne effluet aqua paulatim, donec tota emanarit. Terra vero ista alba, quam Cretam referre dicebam, in cucurbita interea dum aqua separatur, paulatim concrescet in lapillos oblongos, partim obnatantes, partim neque vitri parietibus adhærentes, diaphanos, dulcissimos, ignis patientes: liquescunt enim neque igne euaporant, qui tum paruulo ligneo & foraminibus pleno cochleari, quali pro despumandis carnibus coci vtuntur, b in d e, aut quoties concreti apparebunt, eximendi sunt & custodiendi. Pro maximo enim secreto quibusdam ad conficiendum elixir expetuntur. Similique ratione pergendum, donec aqua omnis simul, & acetum per alembicum emanarit, quod gustu facile est deprehensu. Remanebit autem in fundo oleum salis limpidissimũ, ex albo virescens, quod à fæcibus, quas paucas in fundo admixtas habet, in vasculum ex purissimo vitro Veneto paratum diffunde. Si quam purissimum id esse, quis exoptet, poterit in Balneo Mariæ denuo destillando, qu d adhuc secum aquæ habet, separare. Hoc, inquam, est Oleum salis, saporis, vt prius dicebam, tuque ipse gustasti, Limonum, cui si laminas auri purificati imposueris, in cineribus calidis triduo sensim illud liquescet, & paulatim omne in aquam conuertetur, coloris vere aurei, quæ tutissime intra corpus à quouis assumi possit.

Aufter' Auri potabilis sapor quo pacto corrigendus.

Si quis facilius, & citius aurum illo dissolui expetat, addat sali, quod à principio Retortæ diximus imponendum, aliquid salis nitri: Soluetur enim facillime, sapore manente eodem. Interea vero de ignis regimine sit plurimum sollicitus, leuis enim error totum opus destrueret. Sed cum, vt prius dixi, aqua hæc auri dum recens est, & nuper parata, aliquid quamuis id vix perceptibile, acerbi sapiat, mihi si illa iterum paranda esset, plane statuissem facere periculum, an cristallinis istis, quos dixi, lapillis adeo dulcibus aliquid illi gratiæ addi posset.

Saccharum qua ratione se ipso multo dulci' efficiat.

Quod facile, cum ex eodem vtraq; sint parata sale, futurum sperarem. Sin minus succederet, extracto tamen Saccharo, cuius aliquoties inter nos mentio facta est, id facile præstari posset. Illud enim à fæcibus suis, quas habet plurimas, tenaces, pici nigræ non dissimiles, grauiterque olentes, adeo vt pauci Saccharo tales adesse crederent, probe expurgatum, longe redditur subtilius: dulcedinem autem pauca licet quantitate mixtum, aliis addit lõge maiorem, quam commune Saccharum. Præterea colore aureo, quæcunq; per se limpida sunt & aquea, tingit. Scio plena vasa vini sublimati hoc ipso mixta ac dulcorata pro aqua vitæ, bono lucro diuendita & distracta. Habet enim præter alia in se hoc à plurimis desideratum, quod cuicunque liquori mistum, facile eo dissoluitur, & omnibus partibus exacte miscetur, neq; vnquam subsidet: quod in parãdis aquis illis ex spiritu vini, aquas vitæ vocant, plurimis hactenus defuit. Ideoq; varii varie illis gratiã conciliare conati sunt, alii enim vuis passis id efficere sperarunt, alii vasi recipienti Juleb infundere, cui spiritus ille vini distillans misceant, sed quam fœlici successu ista tentarint, ipsi viderint. Verum huiusce cum experientiam ego sæpius fecerim, atq; ad hanc rem plurimum conferre sciam, ne quid meorum te lateat, rationem ipsius conficiendi subiungam. Perfi-

Sacchari præparatio.

citur vero quicquid ad hoc requiritur potissimum, aceto distillato. Namque si Saccharo parum aceti infundatur, in calidis cineribus, paucis diebus repositũ, totum liquescere & dissolui videbitur, cui si vinum addes sublimatum, breui partes illæ puriores à fæcibus adeo separantur, vt ab illis facile diffundi possint, rubeumq; assumit colorem. Quod si quis solidiorem ipsius consistentiam exoptet, in Cucurbita cineribus tepidis imposita lente destillando, id facile impetrabit, sed vitrum vbi Saccharum eximere voles frangi oportet. Hac ratione præparatum Saccharum si miscueris auro nostro potabili, non dubito, quin dulcius id & gratius gustui, contempe-

Tinctura auri.

rata eius acerbitate, effeceris. Iam si non substantiã auri dissolutã desideras, sed potius eius tincturã, quam laudibus ꝓsequitur in sua Chirurgia Theophrastus Paracelsus, opinor, te, si periculũ feceris, non ita magno labore

ex no-

ex noſtra illa aqua elicere eam poſſe. Modum enim ibidem ipſe tradidit, cum inquit, ſalſedine à reſoluto, per
aquam dulcem diligẽter abluta, tincturam auri, ſpiritu vini, excipi, & deinde ab eodem ſeparari debere. Por-
ro nunc maxime inquirendum videtur, inq; eo cardine totum verſatur negotium. Vtrum aliqua harum, quæ
hactenus pluribus pro Auro potabili diuerſe paratæ ſunt aureæ aquæ, verum illud Aurum potabile ſit antiquo-
rum, aut recte illius loco exhiberi poſſit. Quamuis autem de hac per multos annos abſtruſa Medicina, ipſiſmet
autoribus, adeo eam cœlantibus, ægre quid ſolidi, ac certi nobis ſtatui poßit, tamen quantum ex lectione pluri-
morum, de hac re autorum, priuato ſtudio, labore & ſumptibus percipere licuit, apparet pleroſque autores Chy-
micos, vbi de lapide ſuo philoſophorum, vel elixir dicto, loquuntur, conſtanter & vnanimiter aſſerere: quod il- Lapis philoſophorum.
la ipſa Medicina non tantum, ſi ſuper metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) im-
perfecta vocant, proiiciatur, ſtatim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem ſubſtantiam, ſed etiam in
liquida forma ſumpta (vbi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, iuuenilem & proſperam vale-
tudinem ad multos annos conſeruet, Adeoque vnam & eandem eſſe ego rem Chymicis video Elixir & aurum Elixir, & Aurum
potabile nulloq; penitus differre, niſi ipſo fere vſu, nimirum quod alterum ſolidum & paulo fixius in metalla li- potabile idem.
quefacta proiectum, illa perficiat, Alterum vero Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam,
reſolutum, iuuentutem conſeruet, & vires reſtauret. Experientia autem certa mihi & aliis conſtat, neq; quiſ-
quam hæc recte tractans inficias ire poterit, quin pleraque dictarum aquarum mutando argentum in aurum,
aliquid, idque ſatis conferant & faciant. Verum ad vberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas
adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipſo pauco lucro ſuos ſumptus & labores repẽ-
dunt, ac ſuperant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deeſſe omnino arguit. Ad alterum quod attinet, mor-
bos ſcilicet arcendos, & proſperam valetudinem conſeruandam, viſæ quidem ſæpius, vt dixi, aquæ ſimiles de-
bita adhibita ratione vſurpatæ plurimum profuiſſe. ſed qui omnes promiſcue morbos iſtis curarit, dẽtes elapſos,
& vngues reſtituerit, hactenus vidi neminem. Quod (niſi, vt vereor, encomiis eius Chymiſtæ in hoc, vt in ple- In Chymiſtas.
riſque ſolent, nimium indulgeant) ſimiliter aliquid ad perfectionem illorum adhuc deſiderari oſtendit. Vnde
equidem quis non immerito antiquorum eſſe verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minime tamẽ
ideo vſum ipſius omnino abiiciendum cenſeo. Cum enim auri puluis Auicennæ & reliquis Medicis ad affectus Auri puluis Auicennæ.
cordis & alios morbos adeo commendetur, & Arnoldus auri infuſionem, & eius candentis extinctionem in vi-
no tantopere laudet, proculdubio longe plus præſtabit, ſi in partes adeo ſubtiles & penetrantes omnes venas redi-
gatur, idque maxime ſi abſque roſione effecerit. Eſt altera veri Auri potabilis nota minime negligenda, quod
etſi imperfectis metallis mixtum ea perficiat, ex ſe tamen ipſo Aurum reduci nunquam poſſe debeat, quod in
aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua ſupra dixi, quam in ædibus clariſſimi Doctoris Gal-
li præclaræ memoriæ croceo colore tingere videbamus) facile factu eſt. Affuſa enim aqua fontana, cui Tartari
parum alii miſcent, eaq; paulatim rurſus exhalante, in fundo auri puluis reſidere debet. Quod tamen, ſi recte
paretur, aut per Alembicum aſcenderit, minime euenit. Hæc ad te clariſſime Matthiole, vt dixi, non docen-
di nomine ſcribuntur, nec vt aliis, quorum forte aliud eſt de his iudicium, illa præferam. Quamuis, nec hæc
naturæ ſecreta, quæ ad Medicum vſum plurimum conferre poſſunt, aliiſque altius illa inquirendi occaſionem
præbent, aſpernanda, & abiicienda arbitror. Vnice enim deteſtandi videntur Zoili iſti, qui viros bonos, cum,
vt vitæ vſuique mortalium conſulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & ſumptuum in perquirendis hiſce
naturæ ſecretioribus Medicinis conferant, nec forte ſemper omni ex parte ad vota res ſuccedat, inuide eos ridẽ-
di, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neque tamen ipſi interea meliora in locum reſtituunt. Sed
quum hoc noſtro infœlici ſeculo, clariſſimorum etiam virorum conatus & labores fœliciſſimi, horum morſus
non effugiant, quid mirum hæc vbi ad vota, non adeo facile perfici poſſint, ab illis (vt ignota plerique carpunt)
reprehendi, calumniiſq; dilacerari? Alterum eſt hominum genus inuidum, & inutile terræ pondus, his non
minus reprehenſione dignum, qui ingenio licet laboreque ſuo & induſtria aliquid operæpretii efficiant, partim
tamen ambitione adducti, vt habeant quo præ cæteris excellant: partim auaritia, vt lucrum faciant, aliquan-
do etiam per ignorantiam veterum ſcriptorum, quaſi non eadem, aut meliora multo veteribus ſint prodita, pro
ſecreto, & quaſi myſterio in priuatum ſibi theſaurum poſſident & cælant, neque in publicum vſum proferunt.
Medium autem tenuere beati. Tu igitur Præſtantiſſime Matthiole merito beatiſſimus, Tu omnium obſerua-
tione, fauore & beneuolentia digniſſimus. Tantum enim abeſt te aliorum in Chymicis inquirendis ſudores na-
ſo ſuſpendere, improbare, vel calumniari, vt ipſe quoque domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, vbi o-
tium datur, ſedulo oblectas, illiſque tantum profeceris, vt a te paratæ aquæ, quas à reſtaurando vitali ſpiritu,
Aquas vitæ vocant, tam in Sereniſſimi Principis noſtri, quam aliorum Magnatum Bohemorum manibus in
dies verſentur, & ſummi remedii loco merito habeantur. De fidelitate vero tua inuenta ad publicum vſum di-
uulgandi, non eſt quod dicam, cum ſcripta tua clariſſima abunde teſtentur, tibi, plenus rimarum cum ſis (vt
cum Terentio loquar) vndique illa diffluere. Nihil enim tam egregium, tam ſecretum, tam rarum tecum de-
liteſcere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens a te cœlatum ſit, certo affirmare auſim. Argu-
mento inter reliqua eſt Stibii calcinati vſus, quem dum alii pro maximo ſecreto occultare ſtudebant, tu pri- Stibium calcinatum.
mus, quod ſciam, literis propalaſti. Merito igitur præclariſſime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea co-
gnita & concepta habebam, ad te ſcribere videor, in certam ſpem veniens, te, ſi quid huius ad rem Medicam,
eiuſue cognitionem augendã facere ſperabis, id exacto tuo & acri iudicio confirmaturum, rerum vſu, quo pol-
les, per hæc ad altiora veniendi, viam monſtraturum, & ſi qua tibi de auro potabili conficiendo ſunt
alia hiſce meliora, mihi & vſui publico fideliter communicaturum. Quod vt candide, in-
genue, ac liberaliter facias, pro familiaritate noſtra minime dubito, & per
illum, quo te proſequor, amorem, ac publicæ Rei
Medicæ vtilitatem oro & obteſtor,
Vale. Pragæ.

PE-

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Andreæ de Blavv Medico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

ETsi & sermonis spurcitie & affectata caligine obtenebrarunt scripta sua Magistri Chymici, reperiuntur tamen ingeniosi homines hoc seculo, qui ex illis ipsis obscuris libris, non tantum veterum autorum sententiam colligant, verumetiam opera mirifica, cum ad metallorum perfectionem, tum ad hominis sanitatem, vel conseruandam, vel instaurandam pertinentia, per ignem efficiant. Quippe quemadmodum Magnes ferrum solum attrahit, argentum viuum solum aurum admittit, cætera metalla respuit omnia: sic eiusmodi ingenia ad veri scientiam nata, mirum quibus occasionibus, quibus è libris, quibus ab experimentis, vtilem & veram doctrinam extrahant, falsam respuant: cum interea alii noctes diesque laborantes nihil discant, nihil inueniant. Cæterum in primis admirabile mihi tuum ingenium videtur, Vir Clarissime, qui ista in ætate, adhuc iuuenili, præter absolutam artium omnium cæterarum, Medicæq; præcipue cognitionem in Chymica arte tantum profeceris, vt non solum antiquos Philosophos obscuriss. intelligas sed etiã experiẽtia & vsu confirmatus, idoneus videaris, qui hoc seculũ tam artẽ præstantẽ, speculationis Philosophicæ partẽ fere nobiliss. scriptis edoceas. Ita enim æstimo ex scripto eruditiss. tuo, quod proxime mihi tuo nomine oblatũ, cõtinebat insignia quædã præcepta de ratione auri potabilis præparandi. Id ego cum auidissime aliquoties perlegissem, dignum iudicaui, quod meo Epistolarum operi insereretur. Peto autem magnopere abs te, ne id factum a me ægre feras. Decet enim te, cum possis, publice tuo ingenio prodesse multis. Cæterum quod ad rationem auri potabilis conficiendi attinet, nihil habeo, quod aut contradicam, aut te dicã splendidius: omnia enim vti lucide, ita & verissime explicasti. In primis autem illud plenum est ingenii & acuminis, quod omnes dissoluendi auri modos ad Salia mineralia redegisti. Itaque omnino tecum sentio, quod qui cranei humani anteriore parte ad hanc rem vtuntur, eos proculdubio id in Sal prius redigere. Nam & ego memini aliquando me ex duobus craneis humanis Sal destillasse. Sic de cæteris cogitandum, seu herbæ sint, seu metalla, prius ea ad Salis naturam per ignem esse conuertenda, antequam ad hunc effectum adhibeantur. De facultatibus autem auri potabilis, dubium non est, quin eæ sint maximæ, cuiusmodi à te eruditissime recensentur. Ausim dicere, neminem Medicum absolutum esse posse, imo ne mediocrem quidem, qui in hac nobilissima destillandi scientia non sit exercitatus: id cum alibi, tum in primis in Chronicis morbis est animaduertere, vbi tota massa sanguinea in vniuerso venarum ambitu corrupta est, & referta multorum morborum seminariis: hi, inquam, morbi citra metallica deuinci vix possunt. Ea enim sola vi ignis ita attenuantur, eamq; penetrandi vim acquirunt, vt habitum totius hominis facile permeent: cum interea cæteræ plantæ eousque ignem non sustineant. Ac qui eiusmodi morbos citra scientiam res metallicas tractandi aggrediuntur, ii plerunque re infecta cum magno dedecore & suo, & artis Medicæ desistunt. Nec desunt exempla magnorum Medicorum, qui remediis Chymicis magnos effectus in curandis ægris ediderunt. Vt reliquos taceam, Montanus certe nostra ætate celeberrimus Medicus tantum tribuit distillationibus, vt non solum iis ad ægros curandos vsus sit, sed etiam libros multos de illis composuerit: qui quidem libri adhuc latent alicubi, prodituri aliquando in publicum, si tantum bonum fata hominibus non amplius inuidebunt. Interea te hortor, vt tu in eo genere iuues studia discentium. Nec vero patiaris te dimoueri calumniis leuissimorum hominum ab exercenda arte tam nobili. Valeant illi: habebis & tu, qui opus laudent, ingenium mirentur, laborem remunerentur. Multorum millium loco tibi sit Serenissimus Archidux, qui te cum ob alias excellentissimas dotes tuas, tum vero ob Chymicæ artis peritiam (qua quidem quam plurimos, difficillimos casus curare te indies experimur) amplo stipendio in aulam adscitum conduxit. Nec desunt alii proceres regni huius, qui te amant & suspiciunt: quorum fauore fretus facile est contemnere stoliditatem & malitiam eorum, qui Chymicæ arti detrahunt. Hæc paucis ad tuum scriptum libuit respondere. Non enim pluribus poteram, & occupatus rebus aliis, & impeditus valetudine, qua in hac ingrauescente iam ætate non semper æque commoda vtor. Vale.

Sal ex osse humani capitis.

Montan' libros cõposuit de destillationibus, & eis fœlicissime vsus est.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino S. P. D.

Expenduntur plantæ quædam non vulgares.

IVcundiſſimæ mihi fuerunt literæ tuæ, Idque ipſum ſane multis de cauſis. Primum quod tuæ, id eſt, viri optimi atque doctiſſimi, deinde, quod elegantiſſimis numeris noſtro Italico idiomate contextæ ſint. Præterea quod mirificam quandam tuæ erga me voluntatis ſignificationem habeant. Poſtremo quod lucri vtilitatiſque plurimum, præter omnem expectationem, & mihi, & Reipublicæ attulerint. Nam non modo ex iis te amicum ſingularem mihi eſſe intelligo, quem incredibili amore ac beneuolentia (quæ tua eſt humanitas) me proſequi animaduerto, ſed quod à te, tua tantum liberalitate & propria animi ingenuitate pleraſque raras ſim conſequutus plantas, quas antehac à nemine conſequi licuit. His cum certo ſciam decoris plurimum noſtris Commentariis in Dioſcoridem eſſe acceſſurum, non dubito etiam quin rei herbariæ ſtudioſi te plurimum ſint collaudaturi, vbi viderint hæc omnia me tibi accepta referre. Hoc itaque nomine ago tibi gratias ingentes. Atqui ſi mihi optata Deus conceſſerit, efficiam profecto, vt ne te pœniteat hæc in me contuliſſe: ſin autem (vt humana ſunt) mea ſpes me forte fruſtrata fuerit, tu tamen virtutis tuæ & officii fructum tecum auferes. Optarem quidem hanc tuam erga me animi propenſionē ſimili aliquo munere me poſſe compenſare. Sed quum nihil ſit ad manus, quo te dignum exiſtimem præter me ipſum ſolum, me tibi totum offero, ac voueo. Sed hactenus de his.

QVOD autem ad plantas attinet, reſcribam, vt petis, de omnibus opinionem meam: quinetiam ſynceriſſime ſignificabo, quæ legitima genuinaq;, quæq; ſpuria videbuntur. Sed id ſane faciam pro ingenioli mei tenuitate. Non quod autem poſſe me aliquid ſingularis iudicii ad te ſcribere, ſed vt petenti tibi morem geram. Verum hac cõditione id à me accipias velim, vt, vbi tuo acriori iudicio, me fortaſſe de his minus recte iudicaſſe animaduerteris, non ſileas, ſed quid melius ſentias mihi ſignifices. Sic enim fiet, vt diſcuſſis ventilatiſq; omnibus inter nos, veritas tandem elucceſcat in medium.

Rhabarbari imago.

RHABARBARI imago coloribus ad viuum ornata, vna cum eius hiſtoria, à Perſis allata, vt rara, ita mihi cara eſt. Hanc illico pingi excudique curaui, quod eius inſpectionem plurimos delectaturam non ambigo.

Elatine.

ELATINEN quam nunquam ante me vidiſſe memini, vna cum floribus, quo diligentius inſpicio, eo liberius genuinam eſſe ſtatuo, nec quicquam in ea videre eſt, quod legitimæ non correſpondeat.

Medium.

MEDIVM Dioſcoridi & Plinio folio eſt Iridis, ſed his ſubeſſe mendam iam in ſuſpitionem me adducit Oribaſius. Quippe qui Medium Intubi eſſe folio ex Dioſcoride ſcribit. Cui ſatis hæc planta, quam ad me tranſmiſiſti adſtipulari videtur, quamq; Dodoneo Violam Marianam vocari ſcribis. Hanc plantam multis in locis pluries mihi viſam recordor, ſed haudquaquam animaduerti legitimum eam eſſe Medium, quod in Dioſcoride & Plinio legere me memineram, Medium Iridis folio eſſe debere. Etenim Græcus Dioſcoridis codex qui ad manus eſt, legit, ἔχει φύλλα ὅμοια ἴρειδι. *Sed Oribaſii codex* ὅμοια σέρειδι *habet. Quo fit vt cum hæc plãta complures habeat notas, quæ ad amuſſim Medio correſpondent, facile tecum ſentiam legitimum eandem eſſe Medium: præſertim cum abs te edoctus ſim eam in ſaxoſis & opacis tractibus naſci. Atqui gratum admodum mihi feceris, ſi ſemen tua opera conſequi potero. Quod cum tantum ſexto menſe à ſatu germinet, optarem, vt quam citiſſime fieri poſſit, ad meas perueniret manus.*

Locus Dioſcoridis reſtitutus.

Gingidium.

GINGIDII plantam ex omnibus notis agnoſco eſſe legitimam, ſed integrã omnibus ſuis partibus deſidero, vt ad viuum delineari poſſit. Hoc præſtare ſane facile poteris, cum hanc tuo in viridario, inter quamplurimas alias, vireſcere intelligam.

Tripolium.

PLANTAM, quam cum Tripolium eſſe cenſeres, Venetiis in littore maris conſeuiſti, locis, quæ allidit vnda, & ibi ſumma cum diligentia educaſti, quamque nunc mutata ſententia Marinæ violæ ſpeciem eſſe cenſes, nuſquam me vidiſſe recordor: ideoq; nec de nomine, nec de viribus tibi quicquam ſcribere poſſum. Verumtamen cum non ſine ſpeciali naturæ artificio delineatam eſſe animaduertam, crediderim hanc profecto ad multa, quæ ignoramus, eſſe vtilem.

[Scamonium.]

SCAMONII radicem superioribus diebus Turcico solo sepultam, misit ad me Constantinopoli Caesareus Orator Augerius, quae iam germinare incepit. Interim folia, flores, & semen obseruabo: quod si videro tuae illam esse similē, non te posthac grauabo, vt illam iterum cum floribus ad me mittas. Erit tamen mihi valde gratum, vt me certiorē facias, vnde ad te allata esset. Nam in Italia nasci Scamoniū, hactenus non audiui.

[Periploca.]

PERIPLOCAM serpentem ante decennium misit ad me Pisis Lucas Ghinus acerrimus rei herbariae indagator. Cui subscriptum erat Doricnium repens. Sed cupio abs te audire cum florum, tum etiam fructuum historiam.

[Sesamoidis minor.]

SESAMOIDIS minoris stirps, quam antea nunquam vidi, mirum in modum placet. Nulla enim deest illi nota quae legitimae non correspondeat. Folia enim habet Coronopo maiora, hirsutioraq., caules dodrantales, in quorum summitate capitula exeunt, è quibus subpurpurascentes prodeunt flores, quibus accedit tuum de semine & radice testimonium: nec me ab hac vnquam remouebit opinionē, quod haec planta folia habeat Coronopo maiora. [Locus Dioscoridis restitutus.] *Siquidem Oribasius μακρότερα, non μικρότερα legit. Id quod manifesto est argumento Dioscoridi deprauate legi Μικρότερα.*

[Elleborina.]

QVAM Elleborinam plerisq. ais vocari, nonnullis vero veneficum Scolopendrium, vocabat Lucas Ghinus qui primum Pisis eandem ad me misit Phyllitim minorem. Ego vero notas non habeo, quibus hanc Elleborinam, vel Scolopendrii genus aliquod facere possim. Cupio autem edoceri, quo argumento hanc herbam veneficam appellent. Quinetiam an vere venenosa sit, an venefica dicatur, quod fortasse ea vtantur quidam ad veneficia & fascinationes.

[Spina alba.]

SPINAE albae folium placet, quantum mutila placere possunt, sed integram desidero plantam: solo enim hoc folio tota planta delineari non potest.

[Thlaspi.]

SCIO non deesse rei herbariae studiosos, qui plantam, quam ad me pro Thlaspi mittis, idem tecum sentiant. Atqui si cum Thlaspi, de quo scribit Dioscorides, diligenter conferatur, non video sane, quibus argumentis in legitimum Thlaspi transmutari possit, cum nulla fere nota in eo videatur, quae illi legitime conueniat. His accedit seminis non obscura amaritudo, nulla penitus acredine praedita, quae in Thlaspi semine maxime requiritur. [Thlaspi Cappadocium.] *Non tamen negabo, Thlaspi, quod in Tauro monte in Cappadocia nascitur (vt Galenus est autor) Cretico non esse simile, nec alii cuicunque, quod passim vbiq. nascitur: id quod argumento est plura esse Thlaspi genera. Caeterum an hoc ad me transmissum Cappadocio congenerum sit, ego sane decernere nequeo, cū (quod sciuerim legerimque) eius historia a nemine describatur, nec de seminis amaritudine mentio vlla fiat, quam in tuo vehementem esse reperio.*

[Smyrnium Creticum.]

Nisi SMYRNII Cretici integram videro plantā, & recentem eius radicem diligenter inspexero, affirmare sane non ausim, eā Smyrnium esse Dioscoridis. Interea igitur, vt hactenus semper, vulgo vocatam Maceronae plantam pro Smyrnio habebo. [Maceronae.] *Pergratum tamē mihi facies, si integram huius plantam ad me transmiseris. Nam fortasse sententiam mutare constituam, omnibus huiusce plantae partibus diligenter inspectis: quod is sim, qui non meis opinionibus, sed veritati me perpetuo addixerim.*

[Papauer corniculare flore rubro.]

PAPAVER corniculare flore rubro, frequentissimum in Morauia nascitur inter segetes, & in agrorum aggeribus, eo praesertim tractu, quo Praga Viennam proficiscimur. Quam procul autem à mari distet haec regio, sciunt hic omnes. Quod aureo flore à Dioscoride describitur, nusquam ibi videre licuit, nec alibi, quam maritimis locis: quanquam fortasse in mediterraneis etiam alicubi proueniat.

[Acanthium.]

Alteram ACANTHII habeo stirpem, folio tuo longe maiori. Quod tantum Soli pinguedine ariditateue factū esse censeo. Sed nulla intercedit lineamentorum facieiq. differentia, vtraque enim verum genuinumq. refert Acanthium. [Seseli Aethiopicum.] *Simulac fui contemplatus Aethiopicum SESELI, quod etiam à Iulio Moderato Arimino mihi transmissum est, illico inclinauit animus, tuum hoc magis legitimo adstipulari, quam meum, quod tamen non dubito quominus Seseli sit genus.*

[Amomum.]

AMOMI historiam Plinio adeo confuse describi animaduerto, vt nihil certi inde elici possit. In primis enim Amomum, Labruscam esse Indicam scribit. Deinde aliorum opinionem sequutus fruticem esse ait Myrto similem, foliis Punicae mali: quibus non parum correspondent arbusculae folia, quam Plinii Amomum appellas. Sed cum scribat is hanc plantam vuas, non baccas, proferre, non ita facile adducor ad credendum, eam stirpem Amomum esse Plinii. Itaq. si clariora tenes indicia, quibus hanc tuam possis tueri opinionem, de his, vt ad me scribas, perquam maxime rogo. Quinetiam scire velim, an peregrina sit planta, an in Italia proueniat. Id quod pariter de alia etiam planta audire desidero, quam quidam Dioscoridis Amomum esse censent. Cuius ramusculum quam libentissime viderem cum suis floribus ac fructibus: vel si hoc fieri nequiret, ob plantae fortasse raritatem, vellem saltem eius iconem inspicere à diligentissimo pictore delineatam.

REPENTEM herbulā foliis Helxines argenteo quodam nitore splendentibus, nusquā me vidisse recordor. Itaq. non est vt de eius historia & virib. quicquā à me expectes: eam tamen adstrictoriae esse facultatis, non ambigo. [Argentina.] *Huic si nomen mihi inueniendū foret, eam quidem ab argenteo nitore Argentinam vocarem.*

[Gentianula.]

GENTIANVLA (vt ita dicam) nascitur circa Pragā copiosissima, cuius plures habeo species magnitudine tantum differentes.

[Polygoni genus.]

STIRPIS illius ramusculum, quam quidam (vt inquis) Ambrosiam esse censent, crediderim ego Polygoni potius esse genus. Nulla enim ratio mihi sese offert, quae persuadeat, hanc legitimam esse Ambrosiam. [Centum grana.] *Nascitur hic copiosa Officinae centum grana à copioso semine vocant. Laudatur decoctum eius ex aceto ad dētium dolores.*

[Pentaphyllum.]

PENTAPHYLLVM illud magnum radice alba magnoq. naturae artificio nodulis & laciniis elaborata, Dentariae speciem faciunt quidam. Memini huius ego in meis in Dioscoridem Commentariis inter Symphyta, dixiq. à Germanis Saniculam albam appellari. [Sanicula dētata.] *Caeterum aliam nosco ego dentariam, folio quinq. etiam apicibus diuiso, cuius nigrae baccae, quae Coriandri seminis magnitudine habentur, vbi duae vel tres deuorentur, sumentes illico dementant & in delirium agunt. Vidi ego quosdam, dum Goritiae agerem, quibus iocandi causa hae baccae datae fuerant, qui triduo perpetuo delirio laborarunt: laborassentq. fortasse diutius, nisi nostris auxiliis ad mentem reuocati essent.*

PLANTAM radice odorata & adstringenti, quae foliorum facie Agrimoniū refert, nostrates mulieres,

Herba diui Guilelmi.

lieres, ſi recte memini, herbam diui Guilelmi appellant: quemadmodū veſtrates S. Chriſtophori vocant. Hanc quanquam diligenter ſum contemplatus, non tamen reperi locum, in quo meo in viridario eam ſerere liceret. Præferunt eam quidam ad Strumas, ſi frequenter deuoretur, vel hauriatur in potu.

Sferra Cauallo.

NON dixerim facile, quam mihi grata fuerit rara illa planta, quam vulgo appellant noſtri SFERRA CAVALLO. At eo mihi carior eſt, quo omnibus ſuis partib. ornatior acceſſit. Omnia in ea adeo integra incorruptaq́; ſunt, folia, caules, flores, ſiliquæ, radix, ac ſi nunc primum è terra decerpta eſſent, quæ omnia ad viuum delineari excindique curabo. Nam non vereor quam plurimis perquam gratiſſimam futuram eius imaginē, præſertim Chymiæ & Magiæ ſtudioſis. Hi ſane ingentes tibi habebunt gratias, quod tua opera, ac ſtudio hæc planta in communem omnium conſpectum venerit in lucem.

Petroſelinū Macedonicum.

PETROSELINI Macedonici plantam, vna cum eius imagine ad viuum delineatā, magna cum animi voluptate ſum contēplatus, quod antehac a me viſa non ſit. Itaq́; eam rariſsimi muneris loco habeo. Rem ipſam ob eius raritatem multifacio, pluris tamen fidem tuam, qui ſcribis legitimam eſſe plātam, quod ſcias (vt mihi perſuadeo) vel ex Macedonia, vel Epiro eſſe allatam, vbi Petroſelini plurimum naſci ſcribit Galenus.

Bryon Marinum Plinii.

NVNC primum in Marino Bryo me perperam damnaſſe Pliniū animaduerto, inſpecta tum eius planta, tum imagine, quam à virenti recentique ceſpite delineatā agnoſco. Eſt enim lactucæ criſpæ adeo per omnia ſimilis, vt merito à piſcatoribus Lactuca marina appellari debeat. Nunquam putaſſem herbam per omnia Lactucæ ſimilem tum improprie Bryon appellaſſe Plinium, cum nihil, cum marino arboreoue Muſco ſimilitudinis habeat. Sed ea tantum cauſa hanc cenſeo Bryon appellaſſe illum, quod Concharum teſtis & lapidibus inhærens, vireſcat & viuat.

Oenanthe.

Quanquam OENANTHE vtraque mihi valde placeat, quod nouarum plantarū inſpectione plurimum delectari ſoleam, eſt tamē quod in vtraq́; deſiderari putem. Prima enim cuius folium Paſtinacæ æmulum vna cum integra imagine ad me miſiſti, legitima Oenanthe dici poſſet, ſi radix quæ fere nihil magnitudine, ac facie à Filipendulæ radice abeſt, craſſior, tuberoſiorq́; ſpectaretur. Altera vero Oenanthen tuberoſa tantum radice referre videtur, foliis minime. Dico tibi ſententiam meam, cui nolim acquieſcas, niſi probaueris.

Narciſſus Hyacinthus Bulbi.

NARCISSORVM omnium, quinetiam Hyacinthorum, Bulborumq́; imagines, viuis ac genuinis delineatæ coloribus gratiſſimæ mihi fuerunt. Cupio tamen viuas horum omnium plantas meo in viridariolo aliquando alere. Id quod ſingulari tua diligentia me conſequuturum ſpero. Itaq́; vbi Bulbos mihi comparare poteris, id vt diligenter facias, obſecro.

Apium Orientale.

APII Orientalis ſemen, ſuo poſthac tempore ſeram. Cum vero adoleuerit, ſabuloſa terra (vt doces) ea ratione operiam, vt albeſcat, qua Cinauaram & Intubum Olitores hyeme in Italia obruere ſolent. Experiarq́; poſtea an in obſoniis eam quam polliceris, cum palato ineat gratiam.

Conferua.

CONFERVAM de qua lib. 27. cap. 8. meminit Plinius, ſæpe fontibus innatantem vidimus, ac etiam inde exemptam diligenter inſpeximus. Non tamen animaduerti, de ea ita aperte ſcripſiſſe Plinium. Quare plurimum tibi debeo, quod tua opera iam me doctiorem eſſe agnoſco.

Ruta ſylueſtris.

RVTÆ ſylueſtris, quam Armolam Aphri vocant, habeo, Conſtantinopoli à Guilelmo Quacelbeno Cæſarei Oratoris Medico mihi tranſmiſſā cum floribus & capitulis: ſed vna & eadē planta cum tua eſſe videtur.

Pelacinum.

PLINIANI Pelacini plures plantæ in quodam amici mei horto hic cum ſiliquis contortis & floribus virentes ſpectari poſſunt, quæ nullis notis à tuo differre videntur.

Trifoliū Aſphaltite.

TRIFOLII Aſphaltitis ſemen ꝙ polliceris, erit mihi gratiſſimū, non quod inde plantas alere cupiā, ad viuū delineandas, cum hoc iam diu factum ſit, ſed vt hanc herbam ad morbos curādos copioſam ad manus habeam.

Portulaca arbor. Glaux. Cretamus aculeatus. Gramen ſpinoſum.

PRÆTER eas plantas, de quibus ad me ſcribis, reperi in ipſo capſulæ fundo alias quaſdam, inter quas erat PORTVLACÆ arboris ramus, Glaux, Cretamus aculeatus, Gramen quoddam ſpinoſum, ac ea etiam ſtirps, cuius ſiliquæ ferreo venabulorum mucroni ſimiles habentur, quibus vtuntur venatores apris, ac vrſis inuadendis. De Portulaca alias meam dicam ſententiam: nunc enim nihil eſt, quod magis dicam. Placet nimirum Glaux, ſed longe fortaſſe magis placebit cum floridam eius plantam inſpiciam, intelligamque in maritimis naſci. Cretamum aculeatum nondum antea vidi, quare charū mihi eſt. Ignota etiam mihi eſt, quæ mucronatis ſiliquis prouenit. Lonchitibus hanc tertiam adderem, quod lanceæ omnino ſpeciem ſiliqua referāt. De viribus ſi quid habes, id plurimum abs te doceri cupio.

Spartum.

IVNCVM quem Plinii Spartum facere quoſdam ſcribis, vbique examinandum mihi propoſui. Sed cum in montibus Carthaginenſis Hiſpaniæ citerioris aſſerat is ſicciſſimis locis naſci Spartum, non in littore maris, viderimq́; ego Hiſpanicum Spartū ab hoc longe ſatis differre, non ita facile horum placitis adſtipulari poſſum. E Sparto ſtrata ruſticis fieri ſcribit Plinius, quin etiam ignes, faces, calceamina, & paſtorum veſtes, quæ omnia è ſuo Sparto in ea Hiſpaniæ regione rura omnia parant. Sed non video quo pacto ex hoc craſſiſſimo Iunci genere veſtes parari queant. Ex Hiſpanico Sparto calceamenta contexta ſæpius vidimus, ſed placidiore ſatis, quam iſtius Iunci materie.

Suber. Cedrus Libani. Larix.

MITTO ramulum Piſani ſuberis, cuius folia non parum à Romano diſtant. Piſanum enim ſpectatur folio longe productiore acuminatioreq́; adeo vt is potius Ilicis quam ſuberis videatur, tantum poteſt cœli ſoliq́; natura. Nec dubito quinetiam fructu differant. Nam ſi recte memini Romanum vt folio breuiore, ita glande compactiore, & rotundiore ſpectatur. Vbi autem Roma Suber cum glandibus tuus tibi mittet Macignus, quem magno admodum virtutum cumulo ornatum eſſe audio, id ad me delineandum, vt mittas, quam maxime rogo. Hoc itaq́; eſt, mi amantiſſime Cortuſe, candidum liberumq́; tui Matthioli iudicium de raris, ac pulcherrimis plantis, ad me tranſmiſſis: quod ſi fortaſſe vllibi claudicare deprahēderis, velim vt pro tua humanitate manum illi adiungas: quod ſi (vt ſpero) feceris, ſane mihi gratiſſimum feceris. Quam magno teneár videndi deſiderio Cedri è monte Libano ramuſculum, id quod tua opera fieri promittis, non ita ſane facile dixerim. Ideoq́; cupio abs te certior fieri, an illum conſequendi aliqua certa ſit ſpes. Audio enim ſimulac aruerit mox decidere folia, quod in Larice etiam obſeruaui. Gratulor autem mihi plurimum, quod tam humaniter polliceris ſcripturum te in Cretam ac Cyprum ad tuos amicos, qui iis in locis agunt, vt ſi quid pulchri rarique ibi repererint, quod ad hanc noſtram ſpectet facultatem, id ad te mittant, tantum (quæ tua eſt benignitas) mea cauſa. Sed faxit Deus Optimus Maximus vt quas me tibi habere gratias certo ſcio, quandoque cumulatius referre valeam.

Palma.
Musa.

Expecto veram Palmæ arboris imaginem, ac etiam inuolucrum, quod Elaten appellant: quinetiam illud Pumilæ Palmæ genus, quod vulgo Neapoli ab Encephalo appellant Cesaglionem. Expecto & Musæ iconem à clarissimo Faloppio, cui vt me commendes, plurimum abs te peto. Reliquum est, vt pro lentiginibus delendis in Nobilissima illa Virgine, cuius virtutes mihi tantopere collaudasti, aliquid remedii scribam. Sed scias velim difficile eiusmodi maculas adeo deleri posse localibus medicamentis, ne posthac tractu temporis repullulent, præsertim æstiuo tempore, cum causa in ipso hæreat sanguine. Attamen vidi ego pluries ex toto deleri lentigines frequenti scrofæ lactis illitu. Præstat idem sulphuris oleum, cuius parandi rationem scripsimus, libro nostro de morbo Gallico. Sed huic addere oportet tertiam Tartarini olei partem: quinetiam Amygdalarum oleum ex amaris nucibus pressum, & cum Bryoniæ succo illitum. Præstat ad id nucis vnguentariæ oleum, quo vnguentarii ad multa vtuntur. Fit oleum è lacertis quod ego sum expertus, hoc modo. Sumito Lacertas viuas decem, & affundito olei Amygdalarum amararum libram. Collocato deinde in balneo feruentis aquæ vas vitreum, quod Lacertas, & oleum exceperit, aperto ore, & ita dimittito horis continuis decem: deinde extrahito & percolato, & inungito, addito ceræ odoratæ momento, vt diutius hæreat. Vale.

Remedia ad lentigines.

IACOBVS CAMENICENVS, MEDICVS, PETRO Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Continet Epistola secti cuiusdam hydropici historiam.

EX quo tẽpore te in has regiones vltra Alpes transmisere Dii immort. clarissime Matth. non nos tãtum, qui in hac vrbe amplissima medicinã facimus, verumetiã è longinquis locis, ad te tanquã ad Themidis oraculum confugiũt pleriq; Medici cõsulturi in rebus dubiis, tuam summã prudentiã, iudiciũ, eruditionẽ, consilium. Quo fit, vt multi ægri morbis grauissimis liberentur, qui pessũ irent, nisi tè hominẽ tanta doctrina, experientia & humanitate etiam præditũ ad manus haberemus. Cum autẽ hac in vrbe recẽs casus inauditus acciderit, nec ego nunc propter certas, quas nosti, causas domo excedere possim, vt tecum coram colloquar, putaui me à bonitate tua hac schedula facile tantum impetraturum, vt tuam, mihi sententiam de hac ipsa, quam dixi, re exponeres, eamq; literis consignares: ita enim dicta tua crebriore meditatione facilius recolere, & amicis etiam meis discendi cupidis communicare potero. Res autem de qua iudicium tuum audire cupio, sic habet. Hisce diebus ego & amici aliquot mei, secuimus cadauer hominis, qui diuturno morbo laborauerat. Is autem & hydropicus postremo effectus erat. Resecto autem ventre, cum transiissemus musculos abdominis, inuenimus aquam illam, citrinam vocatam, intra peritoneum & intestina: de quo ab aliquibus dubitatum tamen fuisse video. Mox inde respeximus ad hepar, tanquam in eo causam, morbi manifestam visuri. Id reperimus grande, colore nigricante, & fere tali qualem in splene alias conspicimus. Folliculus fellis plenissimus erat bile. Hepatis venæ in parte eius caua, priusquam in commune illum caudicẽ portæ desinunt, omnes obstructæ erant, lapillis eas distẽdentib. foris nigris, intus flauentib. Porro & ille meatus, qui ex folliculo fellis in intestinũ desinebat, lapide eiusmodi obstructus erat. Hunc cum exemissemus, nihilomagis tamẽ bilis effluxit: coaluerat enim foramẽ illud desuetudine bilẽ ad intestina mittendi. Hanc istius meatus obstructionẽ ego causam fuisse video icteritiæ, cũ qua hic homo ante hydropẽ longo tempore conflictatus fuerat, regurgitante ad totum ambitum venarum bile, quæ purgari per intestinum debuisset. Nam meatus ille, qui ex folliculo fellis in Hepar est, liberrimus erat. Cæterũ Hepar ipsum tota sua conuexa superficie adnatũ Diaphragmati conspiciebatur, interueniẽte membrana quadam crassa & firmissima, nata fortasse ex calore æstuante in eiusmodi quasi crustam externam, superficie hepatis. Nam & idẽ æger perpetuo de insigni calore dextri hypochondrii queri solitus erat. Iã à te erudiri cupimus nunquid etiam apud veteres eiusmodi lapillorum mẽtio aliqua facta sit. Gal. quidem, quod meminerim, lapides in renibus & vesica tantum, interdũ vero etiam in intestinis generari credidit. Quod autem in Iocinore generentur, id aut nesciuit, aut si sciuit, certe scriptis non prodidit. E Georgio Bohemiæ Rege adhuc hodie folliculus fellis post mortẽ exemptus, extat, in quo, loco bilis lapis durus cõtinetur, hæmatitæ lapidi colore similis. Res miranda profecto & digna, de qua te audiamus. Neq; enim est alius, qui nos docere de re tanta melius te possit. Vale.

Secti cadaueris hydropici cuiusdam Historia.
Lapilli in Iecore inuenti.
Fellis meatus lapide obstructus.
Iecur tota cõuexa superficie septo trãsuerso adnatum.
Georgii Bohemiæ Regis fel Lapideum factum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, IACOBO CAMEniceno Medico, S. P. D.

Respondetur ad Epistolam præcedentem.

PErgratum sane abs te mihi factũ est, mi Camenicene, quod de inuentis in secto illo Hydropico me certiorem reddideris, & præsertim cũ de lapillis in Iocinore repertis, nec apud antiquos nec apud cæteros Medicæ facultatis scriptores, vlla (quod legerim viderimq;) posteritatis memoriæ sit facta mentio: quanquam id facile fieri posse, vt postea dicã, non ambigo. Colligi plurimũ in Ascite hydropicorũ aquam inter Peritoneũ & intestina, vt Gal. fatetur, cum libr. qui dicitur Medicus, tum etiã quinto de locis affectis, mirũ non est, sed magis mirũ, quod quidã, vt inquis, de re hac dubitauerint. Nam cum id manifeste asserat Gal. ac etiam Auicenna, cur dubitare debuerint sane non video, sed eorũ iam cessabit dubitatio vbi abs te audient sub peritoneo aquã esse repertam. Testimoniũ enim tuum adeo sensibile est, vt si quis posthac dubitare perseueret, is pertinax omnino dici mereatur. De Iecoris magnitudine, & nigredine nihil etiam mihi mirandũ est. Intumescit enim hoc viscus obstructionib. accedentib. Quippe obstruens humor, tenuiora visceris vasa primũ implet, & infarcit, auctus deinde, in omnẽ eius substantiã se diffundit, & eã posthac, perinde, ac vasa obstruit: quod si rursum adhuc plenior multo cumuletur, in amplã molẽ iecur totũ distendit, & tumidũ admodũ reddit. Tumori si postea accedat nigredo, nil etiã mirũ videri debet, cũ ex infarctu crassescat sanguis, & visceris facultates omnes robur amittãt. Reddita enim imbecilli expultrice facultate, atra illa sanguinis excremẽta, quæ ad lienẽ trãsmitti postulabãt, in ipso hærent Iocinore, & eius non solũ permutãt colorẽ, sed etiã substantiã. De lapillis autẽ iis in venis repertis, quæ ex iocinoris cauitate interiore, in venæ Portæ caudicẽ desinunt, si meã tibi dicã sententiã, nulla mihi sese offert ratio, quæ nõ consentiat, id fieri, in iecore posse facile, quemadmodũ in renib. vesica & articulis. Nanq; tametsi id non dixerit Gal. hoc tamen nihil obstat, quo minus etiam in iecore, vt in renibus, oriri calculi possint. Quippe cũ in iecore eadẽ sit materia crassa glutinosaue calculis gignendis idonea, nec ibi calor deficiat, cuius vi lapidescat, nihil prohibet, quin calculi ibi etiam fieri possint. Dicebat enim Gal. libr. de renum affectuũ dignotione, Lapidẽ in homine à calore generari, eoq; vel vehementi, vel tepido. Si crassa materia est (vt ille inquit) sufficere potest

Iecoris præternaturalis magnitudinis causa.
Facile calculos in Iecore gigni posse.
Lapidis in homine generatio quomodo fiat.

tepida & moderata caliditas, & quæ naturalis est ad firmandam, & indurandam terræ modo hanc materiam: est enim crassities ad generandum lapidem singulariter accommodata. Sin tenuior est vehementiori, tunc plane indigebit caliditate siue naturali, siue præter naturam, qua durescat in terram. Siquidem calor tenues materiæ partes dissoluit, atq; ita vbi valuerit, lapidem conformat. Hæc ille. Quibus palam est, non esse præter naturã, si in iecore etiam lapilli gignantur, cum ibi non desit materialis causa, nec efficiens, nec instrumentalis, quibus ij in eo generari possint, cum eo obstructo, quãdoq; crassa, quandoq; glutinosa, quandoq; ambo simul ibi hæreant excrementa, calor non deficiat, nec vasorum cauitas, in qua calculi gignantur. Nam si crassus glutinosusve succus, qui in renibus lapidescit, ex iocinore per venam cauam fertur in renes, nihil sane prohibet, quo minus in eo lapidescere possit, vbi hæserit diutius. His rationibus itaq; fretus crediderim ego lapides in iecore vt in renibus frequentissime gigni. Sed quoniam propter visceris insensibilitatem non excitant dolores, nec expelluntur extra corpus, nec videri possunt, nec tangi, quemadmodum qui in renibus & vesica fiunt, sed in occulto delitescunt, in Medicorum consideratione non veniunt. Quo fit, vt his ignoratis quandoq; mirentur Medici, cur iis in morbis, qui ex iocinoris infarctu oriri solent, nihil penitus curare valeat vllo medicamentorũ genere. Lapidẽ amygdalæ nucis quantitate in Aureliæ Petrucciæ iocinore Pandulphi Tyrãni coniugis Senis repertũ esse scio, in quem interitus illius causam reiiciebant Medici. Sed in felle nasci lapides testatur Fernelius: vir nostra ætate præclarissimus, qui lib. vj. de partium morbis sic habet. Calculus in cysti fellis plerunque concrescit niger, sed leuis, & qui aquæ immersus innatat. Origo illi est è flaua bile, quæ proprio conceptaculo diutius coercita nec tempestiue vacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdurescit. Id autem in primis accidit, cum vterque Cystis ductus obstruitur. Huius quidem neq; manifestæ sunt notæ, neq; grauia symptomata, quibus certo ac facile detegi possit. At suspectus iis esse debet, quibus grauis ac diuturnus fuit icterus. Hactenus ille. Quo morbo cum hydropicus ille tuus diutius admodum laborasset, nec medicamentis expugnari potuisset morbus, nil mirum si lapillus in eius felle fuerit inuentus, qui ductum ilium occluderet, qua bilis in intsteina deferri solet, quinetiam si posthac coaluerit ductus, vbi ducendi munus cessauit. De felle autem Georgij Bohemiæ regis in rubeum lapidem conuerso, res miranda (vt putas) non est, quod id etiam in pluribus fiat. Nam vt Fernelius inquit, Senex quidam decrepitus ad iram mire propensus, post decessum sine felle & sine cysti inuentus est, in cuius sede calculus ingens consederat. Quinetiam fuisse alios scribit, qui post diuturnum icterum, oborto alui profluuio huius naturæ innumeros calculos instar Pisi aut hordei granorum, per aluum emiserunt. Quo fit vt quandoque hallucinari possint Medici, qui, vbi per aluum excernere lapillos quempiam viderint, hos in intestinis exortos censent. In bubulo felle reperiri sæpe lapides iuglandis magnæ quantitate, rufo colore, ego ipse testari possum, qui plures à Lanijs exemptos mihi comparaui, ad varios morbos curandos, vt in nostris in Dioscoridem Commentarijs fusius disseruimus. Verum mirum omnibus videri posset, secti iecur conuexa superficie septo transuerso fuisse adnatum, nisi monstrifica plura in alijs etiam humani corporis partibus sæpe viderentur. Id quod dubium me reddit, an naturæ lapsu, an ex morbo (vt tu suspicari videris) hoc fuerit factum. Potuissem pluribus hanc tractare quæstionem, sed quoniam nec opus esse videtur, nec otium abundat, boni consulas rogo Epistolæ breuitatem. Vale.

In iecore esse omnia quæ Lapidẽ gignere possunt.

Cur morborum causas ignorent quandoque Medici.

Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in Iecore mulieris repertus.

Lapides in humano felle gigni.

Fel decrepiti Senis Lapideum factum.

Calculos è felle per aluum quãdoque excerni.

Bubuli fellis lapides.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Ioanni Matthesio S. P. D.

Agitur de Magnete Theamedem continente.

De humanitate tua, qua vsus es erga me superiori æstate, cum ad me aliquot metallicorum species mitteres, iamdudum tibi egissem gratias, nisi me & aulæ negotia, & operis mei editio impeduisset. Ago tamen nunc, aut habeo potius: relaturus aliquando eas, vbi occasio mihi sese aliqua commoda obtulerit. Inter reliqua, quæ miseras erat Magnes, cui Theamedem inesse VVillebrochio dixeras, propterea quod vna ex parte ferrum, quod alia attrahebat, repelleret. Verum ego, cum eius periculum facerem, nihil tale depræhendi. Ferrum enim vndiq; attrahebat. Itaque errorem tunc interuenisse credo cum Vvillebrochio traderes. Nam & ipse mihi retulit duos te Magnetes habuisse, quorum vnus simplex esset, alter vero etiam Theamedem contineret. Vnde facile fieri potuit, vt illos imprudens, inter se permutares. Rogo autem pro summa humanitate tua, vt si quam portionem Magnetis, cui Theamedes coniunctus sit, habes, eam mihi mittas. Id munus mihi tam gratum erit, vt magni id thesauri loco sim apud me repositurus. Eram tibi missurus exemplar commentariorum meorum in Dioscoridem, sed nullum mihi nunc ad manum est, quare id alio tempore à me expectabis. Epistolarum opus meum sub prælo est. Id quam primum edetur ad te transmittemus. Salutat te Vvillebrochius collega meus, qui superiore æstate meo nomine te isthic conuenit. Vale.

Magnes Theamedem altera parte habens.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthasari Pepulo Myropolæ Bononiensi S. P. D.

Traditur exactissima Theriacæ parandæ ratio.

Tametsi iam diu mihi persuasum habeam istic non deesse præclarissimos Medicos, & in simplicium medicamentorum cognitione peritissimos, qui tibi in tua conficienda Theriaca, me longe magis auxilio esse, ac suis consiliis adiumenti plurimum Reipub. afferre valeant, adeo vt tibi opus haudquaquam sit, nostra expetere auxilia, vel consilia: quum tamen tot precibus, petitionibus, ac literis à me efflagitaris, vt hac in re te iuuem, & meam de omnibus, quibus indigemus ad huiusce Antidoti conficiendi apparatum, ad te scribam sententiã, non potui tibi non morem gerere, præsertim cum videam te in ea versari opinione, vt vbi fueris meis auxiliis destitutus, nunquam à Senatoribus te consequuturum putes Theriacæ conficiendæ facultatem. Quæ res mihi tanto iucundior accidit (quanquam fortasse de me plura tibi polliceris, quam re ipsa præstare valeam) quod non solum causas, quib. ad hoc moueris, mihi significaueris, sed & audiam abs te, quam istic mea scripta in Dioscoridem magni fiant, dum mihi tam aperte asseueras, omnes fere doctos viros & rei Medicæ studiosos, qui in tuum concedunt Myropolium, vt tuorum simpliciũ medicamentorũ pro Theriaca ipsa conficienda inspiciant apparatum, mea semper secum afferre Commentaria, vt ijs ducibus agnoscant, quæ vera sint & quæ adulterina, quæ probanda & quæ reprobanda videantur, existimantes se tuta via fæliciter procedere. Cæterum vt in hac tua sane laudabili petitione tibi morem geram, ignorare sane primum non debes, me in ea semper fuisse sententia, hoc æuo minime à nobis parari posse Theriacam ex ijs simplicibus, ea fælicitate ac ratione, quibus à Galeno parabatur, nec si paretur eadem præstare, quæ illa præstitit: quod multis destituamur medicamentis, quæ in hanc

Theriacam à nobis ea fœlicitate parari non posse, qua parauerunt antiqui.

Nulla planta propria caret facultate.

veniunt antidotum. Namq; quanquam in horum defectu supposititiis pro more vtimur, (vt quidam putant) à Galeno cõstitutis, non ob id tamen nobis putandum est, his assumptis optimam parari posse Theriacam. Quandoquidem hæc tametsi in apparentibus manifestisq; qualitatibus cum ijs conuenire videantur, quæ nobis desiderantur: non tamen (quod magnifacio) in latentibus, quibus mea sententia, nulla caret planta, ita facile illis correspondent. Quapropter nulla reperitur in Europa Theriaca ab Andromacho conscripta, quæ viribus per omnia illi correspondeat, quæ ab ipso Galeno Romanis illis Imperatoribus parabatur. Nã & ipsius Galeni tempore (vt ipsemet scriptum reliquit lib. 1. de Antidotis) quamuis plures essent Romæ homines admodum diuites, qui sibi hanc Antidotum parari curabant, quod eo tam fœliciter vti Imperatores scirent, non eam tamen iisdem viribus præstantem consequebantur ob simplicium quorundam defectum, quæ tantum apud Imperatores ipsos extabant.

Librum de suppositiis medicamentis non esse Galeni.

Theriacam etiã à nobis parari posse.

Nec eam tantum ob causam parũ de suppositiis confido medicamentis, sed quod libellus ille, in quo de his tractatur (vt inferius de carpobalsamo agentes diffusius differemus) falso sit Galeno inscriptus. Quo fit vt qui illius doctrinam vbiq; sequuntur, perperã suam conficiant Theriacam. Nec tamen ob id ego illis Medicis adstipulor, qui volunt non debere parari Theriacam, quum fieri eo modo nequeat, quæ antiquitus tum ab Andromacho, tum à Galeno parari solebat. Sane maior pars medicamentorum ad eius parandi rationem necessariorum sunt nobis ad manus, atq; ea de causa Theriacam scio antehac à quam plurimis & Venetiis, & Patauij aliisq; Italiæ locis esse paratam, pariq; quotidie summis approbantib. Medicis. Quamobrẽ si in hisce ciuitatibus, vbi nihil temere à Myropolis parari solet, & vbi ars Medica primas tenet, ij qui Reipub. præsunt, clarissimorum Medicorũ consensu parari Theriacam iubent: non video profecto, quid tibi soli obstare possit, cur tu etiam eandem parare nequeas, vbi præsertim intercedat tantorum Medicorum, quorum in tuis literis meministi, autoritas, & omnibus iam diu constet de tua singulari industria & fide. Vt autem (quum nihil esse reliquum putem, quo tua voluntas impediri nunc possit) id quod desideras fœlicius consequaris, conabor plura tibi in mentem reuocare, quæ fortasse rei Medicæ studiosis non ingrata erunt, ac tuis & Reipub. commodis non inutilia.

Theriacæ bases.

His itaq; rationibus nullũ esse censeo, qui secus sentiat, præsertim quum Viperei pastilli, Opium, & Piper, quæ totius Antidoti bases esse videntur, nobis vbiq; sint ad manus. Atqui si quis inueniretur tam pertinax, qui Theriacæ præparationẽ impediret, ob causas superius recitatas, is sane exercitus Præfecto esset comparandus, qui suos milites loricas ferreas induere prohiberet, quod bombardis non resistant, ac si lanceis, gladiis, ac sagittis nõ esset obstandũ. Tibi itaq; Theriacã (vt spero) confecturo expedit, vt simplicia omnia tam legitima, quam quæ supponenda erunt, magna cum diligentia & iudicio summo tibi examinanda proponas. Quod vt facilius agas, hic statim meam de omnibus tibi aperiam sententiam.

Radices quales esse debeant.

RADICES sint oportet extenso cortice non rugoso. hoc etenim earum maciem ostendit, & quod in tempore cõpetenti non fuerint effossæ, vel fortasse sub calentibus admodũ solibus exiccatæ: & quæ nec vetustate, nec carie exoleuerint.

Fructus qui præstantiores.

FRVCTVS, virgulta, & germina, vegeta plenaque esse debent. Item & quicquid semen includit, tegmina cortices & inuolucra.

Semina quæ probentur.

SEMINA probantur, quæ grauia ac plena habentur, quod ex eo conijciemus, quod tentum corticem habeant, non rugosum.

Liquores & succi.

LIQVORES & succi neq; diuturnitate arefacti sint, neq; suas qualitates obscuras habeant, has dico quas gustu olfactuq; percipimus. De his cum satis in vniuersum dictũ sit, dicemus nunc speciatim de omnib. à longo pipere incipientes.

Piper longum.

Piper longum domesticum, & Syluestre reperiri.

PIPER longum Galeni tempore fraudulenter concinnabatur, quamobrẽ aqua macerari iubet. Soluitur enim hoc pacto, quod subornatum est. Porro præstantissimum nullis adulteriis vitiatum Venetiis copiosum visitur, id peculiariter domesticum vocant: namq; Syluestre etiam ostendunt. Eligendum est recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum, compactum acerrimumq;.

Opium quod passim habetur, non esse genuinum.

OPIVM quod passim in Seplasiis prostat, legitimum (quantum video) non est. Nã si Dioscoridi est adhibenda fides, Opium ex lactea papauerũ capitum lachryma colligitur, illudq; præstantissimum habetur, quod fuerit densum, gustu amarum, odore soporiferum, & quod facile aqua diluitur, læue, candidum, neq; asperum, neq; grumosum, & quod lucernis admotum non atra luceat flamma. At id quo passim Seplasiæ vtuntur, candidum non est, sed ex nigro virescens, aut ex luteo nigricans, asperum potius quam læue, odore mirum in modum caput feriens, quin & lucernis accensum non modo nigram, sed nigerrimam edit flammam.

Meconium ab Opio differre.

Quo fit vt credam communis vsus Opium legitimum mentiri, & id potius esse quod Dioscorides Meconium speciatim vocat. Quandoquidem Meconium Dioscoridi ac etiam Galeno Opium legitimũ non est, quod ex lactea tantum papaueris lachryma parabat antiquitas incisis cutetenus cultello capitibus: sed succus pressus concretusq; è tusis iisdem papauerum capitibus Opio longe imbecillior. Posset tamen ad antidota vsurpari legitimi Opij vice, si tamẽ imposturis non fuerit vitiatum: detentum enim in ore non solum saliuam subcroceo colore inficit, sed acredine quadam linguã adeo vexat, vt plerunq; vesiculas excitet. Id quod sane non obscurum præbet adulterij indiciũ, quod scilicet aut Glaucij aut Chelidonij succum admistum habeat. Curent itaq; Pharmacopœi, vel legitimum sibi afferri, vel ipsimet nigra serant papauera, & Opium sibi conficiant, vel saltem selectissimum Meconium habeant, quo in legitimi Opij defectu tu in tua paranda Theriaca vti poteris.

Rosæ.

ROSAE probantur puniceæ & quæ præ cæteris odoris suauitate præstant, decerpi tamen debent anteaquam penitus dehiscant, & eo siccari ordine, quo pastillos Vipereos siccari docuit Galenus.

Scordium.

SCORDIVM herba, quod palustrem Trisaginem etiam vocant, iam adeo vulgaris est notitiæ, vt nullus amplius supersit ambigendi locus. Creticum primas tenet, quanquam in alijs etiam regionibus nascitur non contemnendum. Optimum sane iam pridem ex Pannonia mihi allatum est, odore caput feriens, & cæteris quæ gustauerim acutius. Proh dolor quam in magno versati sunt errore Medici quamplurimi qui ante nos claruerunt, Allium syluestre Dioscoridi Ophioscorodon vocatum pro Scordio suis Theriacis miscentes.

Napi semen.

Domestici Napi semen præstãtius contra venena, quam syluestre.

NAPI semen an hortensis vel syluestris Theriacæ sit admiscendum non erit ab re differere. Nam tametsi Galenus syluestris Napi semen ex Creta allatum imponendum præcipiat, illi tamen non omnino adstipulandum videtur. Quandoquidem Andromachus, nec agrestis nec satiui aperte meminit, sed dulcis, quum scribit talibus verbis καὶ γλυκερῆς σπέρματος βυνιάδος. *& dulcis seminis Napi: id quod palam facit Andromachum potius immiscuisse satiui Napi semen, quam agrestis. In agresti enim (quod sciuerim) nulla percipitur dulcedo, sed potius acuta quadam amaritudo: in satiuo vero contra, vtimur enim eo in cibis sua allecti dulcedine. Præterea iunior Andromachus, qui ex patre suam transcribit Theriacam, habet Napi tantum simpliciter, quemadmodum & Damocrates, quod etiam hos arguit de domesticorum Naporum semine intellexisse: Nam cum Napus satiuus syluestrisque habeatur, quum simpliciter ponitur, rationi consonum videtur, vt potius de satiuo sit intelligendum, quam de sponte nascente. His accedit Dioscoridis Medicæ materiæ facile Principis magnifacienda authoritas. Etenim li. ij. de satiuo Napo scribens, ita de eius semine scriptũ reliquit.*

Napi

Napi semen potum venenorum vires hebetat, antidotisq; admiscetur. Quas tamen vires syluestri, de quo scripsit libro 4. nusquam reddidit, sed tantum ad vrinas secundasq; ducendas commendauit: quinetiam lieni, vesicæ & renibus vtilem esse dixit. Id quod etiam, de eo scribens ipsemet asserit Galenus. Plinius deinde libro vigesimo, capite quarto, postquam primo loco syluestris Napi meminit, & illum prætulit Dioscoridem fortasse sequutus, ad fœminarum purgationes, vesicæ affectus, & ad vrinam ciendam. Alterum, inquit, Napi genus est, quod Buniada vocant, Raphano & Rapo simile, seminis præclari contra venena, ob id & in Antidotis vtuntur illo. Quibus palam est de satiuo postremo locutum esse Plinium: quippe is facie ad vnguem Raphanum refert, gustu verò saporeq; quàm maxime rapum. Quamobrem nescio qua ratione ductus Galenus scripserit libro primo de Antidotis, vbi simplicia, q̃ in Theriacam adduntur expendit, sumendum esse syluestris Napi semen: Nisi fortasse is peculiariter compertũ haberet, id quod suo æuo ex Creta afferebatur propria fortasse quadam vi pollere ad Antidota paranda. At quum nos eo destituamur, suaderem sane vt satiui semine vterentur Pharmacopœi, & id tantum suis admiscerent Antidotis, quod palam fit tantorum præclarissimorum virorum autoritate præstare hoc, ad venena & in Antidotis addi.

Iris Illyrica præstantior cæteris.

IRIS omnium præstantissima est Illyria: quinetiam Macedonica. Ex Illyria facile Venetias comportatur. Eligenda tamen in hoc genere, quæ præ cæteris fuerit odorata. Reiicienda est Libyca, tum quod amarescat, tum quod Galeni testimonio tantum ab Illyrica distet, quantum abest cadauer à viuo corpore. Nascitur in aliis etiam gentibus, quæ viribus ab Illyrica parum recedit, qualis est, quæ in Apulia prouenit, & quæ candidum edit florem. Cæterum quum Illyrica sit omnium efficacissima, ea tantum tibi fuerit seligenda.

Agaricum. In Agro Tridentino Agaricum copiosum. Agarici optimi notæ.

AGARICVM (vt Galenus inquit) fraudem nullam admittit. Desiit conuehi ad nos ex Sarmatia, Galatia, & Cilicia: quod autem per Italiam circumfertur, & Venetias comportatur, legitur partim in agro Tridentino, Tyrolensique Comitatu, vbi montes vbique Laricibus syluescunt: partim vero affertur ex Norico tractu aliisq; circumiacentibus regionibus, quibus sane in locis præstantissimum prouenit. Non autem multum refert, aut quo in loco crescat, aut à quo afferatur, modo præstantissimi notas habeat. Paulo præfertur albissimum, friabile, minime lignosum. Sed nos ex Mesue sententia addendum censemus leue, rarum, primo statim gustu dulce mox amarum, adstringens, ac etiam subacre. Quod autem tale non fuerit, reiicere oportet. Siquidem nigrum, densum, ponderosum, filis quibusdam veluti neruis interfectum acerbumque maxime improbatur. Quo fit, vt Dioscorides libro sexto inter deleteria medicamenta, id quod tale sit, reposuerit.

Cinnamomum. Pro Cinnamomo quid supponendum.

CYNNAMOMVM iam diu defecit, vt in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus, quanquam non sine errore sibi persuadet Fuchsius, libro de Compositione medicamentorum Lusitanum Amathum illum fortasse sequutus, reperiri legitimum Cynnamomũ (vt suis verbis vtar) in capsis Canella refertis, quæ ad nos conuehuntur. Adhæc nihil minus hallucinatur, dum sibi persuasum habet Cinnamomum, quod nobis Zeyla insula mittit, corticem esse arboris: sed aberrasse hunc, testis est Galenus, cuius non solum authoritate, sed etiam aliorum probatissimorum authorum nobis comprobatum sit, Cinnamomum esse ligni substantiam, non autem corticem. Præstabit itaq; in Cinnamomi defectu sequi Galeni dogma, quod est, Casiæ duplum Cinnamomi loco substituere. Quintus Galeni ætate in Cinnamomi penuria Carpesium supponebat, quo etiam caremus. Nam Cubeba vulgaris Carpesium non est, vt quidam credidere: vtq; in nostris in Dioscoridem commentariis latius disseruimus.

Succus Glycyrrhizæ.

GLYCYRRHIZAE succus ex Creta & monte Gargano Apuliæ comportatur. Optimus est Creticus, à quo tamen non longe abest Italicus.

Opobalsamum. Impostorum fraus. Balsamum adulterabatur etiã Theophrasti tempore.

OPOBALSAMVM nomine tantum cognoscimus. Periit enim iam diu quod in Iudæa habebatur. Memphi tamen (vt audio) in quodam tantum viridario alitur, sed liquoris non valde ferax, nec etiam plurimæ ibi plantæ aluntur. Si quid liquoris colligunt, id totum solus Turcarum Imperator habet. Quo fit, vt iam longo admodum tempore Opobalsamo destituamur, vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusius dictum est. Sunt tamen impostores, qui legitimum se habere Balsamum mentiuntur, quod si quis expendat, facile comperiet, non modo id esse adulterinum, sed Balsami ne tantillum quidem in se continere. Animaduertant itaq; Pharmacopœi, ne ab iis deludantur. Adulterabatur Balsamum ante Theophrasti æuum, adeo vt scriptum reliquerit, libro nono, de plantarum historia, id omne quod in Græciam aduehebatur, non fuisse syncerum, sed pluribus mistionibus vitiatum. Ideoq; Galenus narrat libro primo, de Antidotis, quum non ignoraret Opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita vt difficulter pateret ementi fraus, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse, & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret, voluitq; synceram huius lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendos alios Balsami liquores. Porro affertur iam (vt audio) de occidentalibus Indiis liquor odoratissimus, liquido Styraci vocato similis, quem qui deferunt, Balsamum appellant, quod notas quasdam Balsami præ se ferat. Verum quum (teste Strabone) Balsami lachryma lacteo sit colore, crediderim potius nouum hunc liquorem, Stactem esse præstantis Myrrhæ, quam Balsami liquorem. Inest huic odor, caput feriens, & acris sapor, vulnera sanat celeriter, rugas tollit, vrinas, & menses cit, suspiriosos iuuat, & cæteras fere, vt aiunt præstat Balsami vires. Quapropter non abs re factum putauerim, si quis eo Balsami vice vteretur ad Antidota, præsertim, quum non modo quam plures habeat Balsami facultates, sed etiam, quod Stactem ad vnguem referat. Stacte enim substituitur Galeno, & Paulo Opobalsami vice. Sunt qui Opobalsami, loco oleum Caryophyllorum supponendum suadent, quorum sententiæ nos etiam astipulamur. Quidam Myrrhæ oleum suppeditant, quod magis sane probarem, si legitimam haberemus Myrrham. sunt etiam qui Myristicarum nucum liquorem Balsami vice accipiant, à quibus non dissentimus: omnes enim huiusmodi liquores Aromatis plurimum resipiũt, & præclarissimæ sunt facultatis. Fuchsius libro de compositione medicamentorum, in hoc parum sibi constare videtur, quod primum dixerit, vbi de supposititiis medicamentis egit, Opobalsami loco Stactem supponi debere, vbi vero vipereos conficit pastillos, quibus præter Andromachi & Galeni institutum Opobalsamum addit, Leucoij succo pro Opobalsamo vti suaserit: Sed quam magno ducatur errore, inferius latius dicemus, vbi de Carpobalsamo meam tibi aperiam sententiam.

Balsami nouum genus. Stactẽ Balsami vice supponit Galenus. Quid Balsami loco substituendum. Fuchsii opinio explosa.

Myrrha. Myrrhæ selectio.

MYRRHA quæ legitimæ notas referat, adeo rara est in Europa, vt difficile admodum sit, inuenire qui eam vsquam viderit. Quæ enim Seplasiæ vtuntur, si inter Myrrhæ genera fuerit admittenda, omnium sane vilissima erit, eaque fortasse quam Ergasimam, vel Caucaliam vocat Dioscorides, pingui carens, præter modum exoleta retorridaque. Præstabit itaque ea vti, cum præstantior ad manus non sit: sed delectu opus est, nempe, vt in hoc genere ea tantum seligatur, quæ odoratior, pinguior ac recentior apparebit. Verum si Stacte syncerissima esset ad manus, nil sane commodius optari posset.

Crocum.

Crocum præstantissimum in Austria.

CROCVM Corytium Lyciumue ex Olympo monte decerptum, quod (vt Dioscorides & Galenus testantur) cæteris est præstantius, quod sciam, ad nos non aduehitur. Primas in Italia tenet, quod ab Aquila Vestinorum vrbe affertur. Præstantissimum esse constat, quod in Germania prouenit, circa Viennam Austriæ Metropolim. Sed difficulter transit ad Italos, tum quod copiosum non sit, tum etiam quod Pannones, qui Aromatum & Croci vsu admodum delectantur, illud in suas conuehant regiones. Habet enim Austriacum Crocum omnes fere tum notas tum qualitates quas optimo Corycio reddidit Galenus. Quamobrem curent Pharmacopœi pro virili qui Antidota parant, vt è Vienna ad eos adferatur, vel saltem selectissimo vtantur Aquilano.

Zingiber.

ZINGIBER (vt Galenus inquit) adulteria non admittit. Sunt tamen hac ætate impostores, qui fraudes etiam illi parant. Siquidem quum carie Zingiber tentari cernunt, rubrica quadam aqua subacta superliniunt, vt teredinum foramina obstruant. Eligatur itaq; Zingiber, quod rubricam non admiserit, ponderosum, farctum, solidum, carie vacans, intus album & sapore acerrimum. Facile enim Zingiber carie contabescit, quod (vt Galenus inquit) recrementitia quædam illi insit humiditas, quæ facile computrescit.

Rhaponticum.

Rhabarbarum, pro Rhapontico imponendum.

RHAPONTICVM legitimum, vt in commentariis nostris in Dioscoridem scripsimus, nostra hac ætate in Italiam afferri cœpit. Nec desunt Venetiis mercatores, ac Pharmacopœi, qui selectissimum vendunt. Vbi vero, quis adeo ab Italia procul abfuerit, vt illud consequi non possit, Rhabarbarum potius illi supponendum suaderem, quam magni Centaurij radicem, vt recentiorum quidam censent. Quandoquidem Rhabarbarum præter id, quod polleat odoris fragrantia, præstat mirum in modum contra venena & venenatorum morsus: quin & ad pestilentiam, pestilentes febres & interaneorum vermes. Quibus tamen facultatibus omnino destituitur magni Centaurij radix. Nec obstat, quod in libro, quem Galeno ascribunt, vbi de substitutis agitur medicamentis, Rhapontici loco substituatur magni Centaurij radix. Quippe præter id, quod semper crediderim librum illum esse spurium pluribus de causis, quas postea referam, credi sane par est, quod, si Galenus simplicium medicamentorum indagator acerrimus Rhabarbarum nouisset, nullum aliud quam illud suppeditasset medicamentum, vbi Rhaponticum non esset ad manus: imo fortasse nunquam Rhaponticum suis Theriacis admiscuisset. Odoratum enim Rhabarbarum est, vt diximus, quod admodum magnifacere oportet. Quamobrem nulli mirum sit, si Auicenna inter Arabes facile Princeps suis Theriacis Rhabarbarum admiscuit Rhapontici loco, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, qui quum tam diligenter de medicament. compositione scripserit, vt sequutæ ætatis Medici suis plerunque vtantur medicamentis, censendum sane non est, quod fuerit is (vt Fuchsius putat) simplicium medicamentorum adeo ignarus, vt nesciret, quid esset Rhaponticum & quid Rhabarbarum, præsertim, quum is vtriusque sæpe meminerit & in Hedychroi compositione vtrunque addiderit. Velim itaque vt tu Rhapontici loco, Rhabarbarum supponas. Quod si non neglexeris, Antidotum longe efficacius tibi comparaueris.

Quinquefolium.

Tormentilla.

QVINQVEFOLIVM commune intelligo, non autem Tormentillam vocatam, vt quidam existimant, cuius nusquam (quod sciam) meminere antiqui. Qui vero aliter sentiunt, hallucinantur vna cum Manardo Ferrariense. Nec tamen ob hoc putent velim Pharmacopœi Tormentillam suam, non habere vsum, in aliis medicamentis à recentioribus inuentis, siquidem herbula est miris pollens viribus.

Calamyntha.

Marrubium.

CALAMINTHA, MARRVBIVM Nota sunt omnibus, & in Italia præclara nascuntur. Inter Calaminthæ genera præcellit Montanum, imbecillius est aquaticum.

Petroselinum.

Quid pro Petroselini Macedonici semine supponendum.

PETROSELINVM Macedonicum, non adeo magnifecit Galenus, quin velit eius loco alterius regionis Petroselinum substitui posse. Inquit enim. Tibi vero si Petroselinum Macedonicum quandoq; deerit, ne peiorem existimes Theriacam futuram, si aliud imposueris: nam Macedonicum amariorem Theriacam facit, præsertim si recens adhuc imponitur. Quamobrem quum nos tam Macedonico, quam cæterarum gentium Petroselino destituamur, Smyrnij semen, cuius in Commentariis nostris, in Dioscoridem editis, imaginem appinximus, substituendum esse putarim. nam præter id quod Serpentium morsibus opem ferat, iisdem omnibus facultatibus pollet quibus & Petroselinum.

Stœchas.

Stœchas Cretica.

STOECHAS non ex Creta tantum & Stœchadibus insulis, sed etiam ex Arabia peregrina ad nos affertur. Quanquam in Apulia prouenit in Gargano monte non omnino reiicienda. Galenus Creticam cæteris quæ in insulis proueniunt, præfert. Recentiores medici Arabicam semper suis medicamentis admiscent: quæ tamen si recens adueheretur, principem facile locum obtineret. Cæterum cum conuehi non possit, nisi longo temporis tractu facile situm contrahit. Quo fit, vt vna cum Galeno Creticam aliis præferam.

Costum legitimum non haberi.

Angelica Costo similis.

Angelicam pro Costo supponi posse.

Costus amarus.

Pseudocostus.

Fuchsii opinio improbata.

Mentha Sarracenica.

COSTVM quod legitimum sit, nusquam (vt ingenue fatear) mihi hactenus videre licuit. Siquidem tametsi quædam circumferuntur radices, quæ aliqua ex parte Costum referre videantur, non tamen illi paribus correspondet notis. Quamobrem fortasse tutius fuerit eius loco Zedoariam suppeditare, non quod hanc Costum esse crediderim (vt quidam male sentiunt) sed quod iam sexcentis experimentis constet, & venenis aduersari hanc, & pestilentiam arcere. Taceo reliquas præstantissimas facultates, ne longior sim, quibus præclarissima hæc radix pollet. Sunt etiam doctissimi viri & rei herbariæ peritissimi, qui Angelicam ita recentioribus vocatam Costo similem faciunt, quod præstet eximia odoris suauitate, gustu sit acris, leuiculam (vt Galenus inquit) habeat amaritudinem & venenis, ac venenatorum morsibus opem ferat. Horum opinioni non possum non etiam inhærere, quod ratione & experimento fulciatur. Verumtamen quum scribat Galenus Costum adeo esse acre, vt diu admotum exulceret, placeret quidem Angelicæ duplum ponderis addere. Fuchsius Medicus ætatis nostræ clarissimus, libro de Compositione medicamentorum in Compositione Aureæ Alexandrinæ dicit, quod quoties Costi mentionem simpliciter facit Nicolaus Myrepsicus, semper amarum appellatum intelligere. Verumtamen quum apud Græcos tantum nigri & albi Costi fiat mentio quemadmodum & apud Plinium, quid peculiariter pro Amaro Costo sibi velit Fuchsius libenter audirem, & an pro amaro Costo Pseudocostum intelligat, quod quidam impostores ex Gargano Apuliæ monte per Italiam circumferunt, sapore quam amaro. Scribit quidem Galenus leuissimam Costo esse amaritudinem, sed quum id absolute pronunciauerit, censendum sane non est, vt neutrum amaritudine vacet, sed hic fortasse Fuchsius Arabas sequutus vna cum illis hallucinatus deprehenditur. Cæterum non desunt rei herbariæ imperiti, qui hortensem herbam, quam quidam Mentham Saracenicam, quidam Mentham Græcam, quidam, vt Tusci, Saluiam Romanam appellant, pro amaro Costo accipiant aberrantes. Vtriusque Costi imaginem (dulcis fortasse & amari) pollicetur Fuchsius pictam ostendere in altero de

Stirpium historia Commentario. Sed quum nullus extet Author (quod sciuerim) qui Costi notas & historiã sigillatim descripserit, & peregrina sit planta, multum sane fecisse illum fateri compellar, si Costum ex Arabia vel India Syriave in suum transtulerit librum, & legitimum esse probauerit.

Piper nigrum.
PIPER nigrum nullis, quod sciuerim, imposturis fraudem admittit. Tanto tamen præstantius fuerit, quanto ponderosius. Quod enim graue ponderosumq; est & corticem tenuiorem habet ac minus spectatur rugosum, id sane optimum censetur.

Dictamnum.
DICTAMNVM quotannis e Creta Venetias affertur. Eligatur recens non cariosum, nec situ obductum vegetum & vndiq; tomentosum, gustu feruens & odoratum.

Iuncus odoratus.
IVNCI odorati flores defecerant fere etiam Galeni æuo. qui causam in Camelos refert, quod eos audissime depascantur. Ego vero causam potius reiiciam in Arabas, qui illas incolunt regiones, & eorum accusabo negligentiam ac imperitiam: quandoquidem nunquam suaderi potero, vt credam Camelos adeo vniuersam regionem illam erodere, vt nihil fere supersit florum Iunci odorati ac si locustarum ingentissimus numerus accederet. Paleæ itaq; & calami ratio habenda erit, quum floribus destituamur. Sed hæc recentia esse oportet, odorata, & quod mansa gustui acri probentur sapore: Quæ enim diu asseruata sunt, facile (vt Galenus inquit) inodorata euadunt, & vniuersam exuunt acredinem. Quo factum est vt prius crederet Fuchsius, qui fortasse odoratum iuncum ætate exoletum degustauerat, has, quæ circumferuntur paleas esse adulterinas: Sed quum deinde vel recentes gustasset, vel ex Commentariis nostris in Dioscoridem intellexisset se magno duci errore lib. Compositione medicamentorum in nostram deuenit sententiam. Monachi qui in Mesuem scripsere pariter in hoc hallucinati sunt, vt alibi de his diffusius diximus.

Monachorum error.

Thus.
THVS adeo copiosum ex Alexandria Aegypti ad nos affertur, vt verendum non sit, quin optimi plurimũ habeamus. Eligatur clarum, albũ, leue, rotundis granis concretum & quod igni admotum facile accenditur.

Terebinthina resina.
TEREBINTHINA resina quæ legitima sit, nostra tantum ætate ad nos ex Cypro, Chio & aliis quibusdam Aegei maris insulis afferri cœpit. Cuius loco Larigna vsi sunt Medici qui præteritis temporibus clauerunt. Porro quorundam studiosorum Medicæ materiæ diligentia ac ope, qui eo nauigauerunt, postea factum est, vt reuixerit Terebinthina. Afferebatur primum cocta frictave, vel quod esset aduectu aptior, vel quod impostoribus ad adulteria aditus hoc modo facilior fieret. Verum liquida, vt per se ab arbore manat iam frequens facta est. Hanc itaq; tantum expetant, qui Theriacam conficiunt, nam cruda hic opus est. Galen. lib. 1. de Antidotis Chiam cæteris præfert quod & odore & sapore alias omnes præcellat. Fuchsius lib. de compos. medicamẽ. scribit Laricem resinam Terebinthinæ proximam esse eaq; tuto vti posse Pharmacopœos, vbi legitima Terebinthina defecerit. His præterea additis Officinas omnes magno errore solam Abietinam pro Terebinthina substituere, quum ea longe sit inferior: sed (eius pace dixerim) hallucinatur. Quandoquidẽ falsum sane est, quod Laricea resina Abietinam præcellat bonitate. Quippe Dioscorides lib. 1. cap. de Terebintho aperte contra Fuchsii sententiam, ita de Resinis scriptum reliquit. Terebinthina, resinas omnes antecellit: proxima Lentiscina, & e Pinu, Abieteq;. Et capite sequenti vbi in vniuersum de resinis disseruit. E Picea (inquit) & ex Abiete resinæ cæteras antecedunt, odoratæ enim sunt, atque thuris odorem imitantur. Id quod postea idem repetiuit Galenus lib. 3. de Compositione medicamentorum per genera, vbi in resinarum facultatibus fatetur, se nihil a Dioscoride dissentire. Præterea & illud falsum esse conuincitur, quod officinæ omnes Abiegnam pro Terebinthina supponant, quum omnibus rei Medicæ studiosis Pharmacopœisq;, nulla alia resina pro Terebinthina vti Seplasias iamdudum constat, quam ea quæ e Larice manat, vt pluribus in Commentariis nostris in Dioscoridem nobis memoriæ proditum est. Adhæc abietina perexigua est nec vbiq; venalis inueniri potest. Ego quidem hanc pro Terebinthina semper suppeditandam suaderem, quippe quod Terebinthinam quadam odoris gratia superet, quod adstringat, pelluceat, & longe magis amara sit quam acris: Sed hanc fortasse nusquam vidit Fuchsius.

Fuchsii opinio explosa.

Abietinæ resinæ præstantia.

Casia odorata.
CASIA odorata, quam Cannellam vocamus, præstantissima copiosaq; habetur in vniuersa fere Europa: delectu tamen opus est, facile enim indicabit gustus an suis præstet viribus: Siquidem ea efficacissima fuerit, quæ non modo gustu acri deprehenditur, sed dulcis & odorata. Quæ autem talis non fuerit, reiicienda est, aut enim fraudem aliquam passa est, aut exoleuit.

Nardus Indica.
NARDVS Indica legitima frequens reperitur, sed fecit loci distantia ne ad nos afferatur suis dotibus vsq; adeo prædita. Eligenda quæ recentior fuerit, leuis, largam gerens comam, colore flauo, odorata, Cyperum redolens, breui spica, amaro sapore linguam siccante, & quæ diu suam odoris gratiam conseruet. Si vero huiusmodi non sit ad manus, Celticam quam recentem, odoratam præstantissimamq; habemus tuto supponere possumus. Quippe hæc Dioscoridis testimonio, præter id quod Syriacæ omnibus suis viribus æquipolleat, vrinã magis prouocat, & Stomacho vtilis est. Nec obstat quod scripserit Galenus Celticam Nardum Indica ac Syriacã esse imbecilliorem. Quandoquidem hanc supponi haudquaquam suaserim, vbi optima Indica sit ad manus, sed vbi tantum vel deficiat, vel euanida suas non asseruauerit vires.

Nardus Celtica.

Polium.
POLIVM verum non diu est quod in Medicorum rediit vsum. vtriusque imagines quis intueri poterit in Commentariis nostris in Dioscoridem. Montano tamen vtendum tanquam præstantissimo.

Seseli.
SESELI quatuor est generum, nempe Massiliense, Aethiopicum, Peloponense & Creticum. Galenus nullam inter horum facultates habet differentiam, nec alterum alteri præfert. Videtur tamen Dioscorides præferre Aethiopicum, quod scripserit esse Massiliensi acrius odoratiusq;: quin & multa odoris suauitate pollere. Id quod periculum facientibus facile constabit.

Styrax.
STIRAX qui nunc Venetias affertur, an ex Pamphylia aut Pisidia, aut Cilicia aduehatur, quid veri referam nescio. Galenus illum prætulit, qui ex Pamphylia in calamis conclusus afferebatur, adeoque magnifecit vt scriptum reliquerit libro primo, de Antidotis, tantum distare hunc a vulgari, quantum a vino quod in tabernis venditur distat Falernum. Quo factum puto vt vnusquisq; Medicus semper præcipiat suis medicamentis Calamitem imponi. Quippe Calamitis cognomen aliunde fluxisse haudquaquam crediderim, quam a calamis in quibus olim ferebatur selectissimus. Qui Venetiis venditur non omnis probus, syncerusq; est, quum eius plurimum ibi reperiatur, q imposturis non vacat, quamobrẽ scrutinio opus est: Eligatur itaq; pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis quam plurimum in sua odoris gratia permanens, & qui dum molitur melleum fundit liquorem inditumque prunis suauissimum mittat vaporem. eiusmodi apud vnguentarios habetur.

Styrax adulteratus.

Styracis optimæ notæ.

Fuchsi-

Fuchsii opinio explosa. Lib.I. cap. 68.

Fuchsius lib.de Comp. medicamentorum, Styracem Calamitem liquidum antiquis fuisse contendit, non alia (quantum video) ratione fretus, quam quod in calamis aduеheretur. Verum, mea sententia, aberrat. Quandoquidem Dioscoridi lachryma est arboris malo Cotoneæ similis, eaq; cæteris præstat, quæ flaua sit resinosa, albicantibus grumis, & quæ dum molitur, melleum liquorem reddit. Quibus facile coniici potest Styracis arboris lachrymam nunquam fuisse liquidam, sed in grumos concretam, qui mola subacti liquorem melli similem fundunt. Non enim liquida mola atteruntur, sed arida compactave. Porro ridiculum fuerit dicere. Styrax Galeni tempore portabatur in Calamis, ergo erat liquidus. An non delirio tentari is sane videretur, qui diceret Caricas, palmulasve esse liquidas eo quod ferantur in cadis, lagenisve vini vel olei modo? Nimirum non alia ratione qui Styracis lachrymam collegerant, in Calamis concludebant, quam, quod ne suauissimus eius odor expiraret in auram, quemadmodum (vt Theophrastus est author) ij faciebant, qui Dictamnum herbam in Creta legebant. Ipsi enim huiusce plantæ manipulos in ferula aut arundine intercludere solebant ne odor visq; expiraret.

Thlaspi.

THLASPI semen Galeno primo de Antidotis principem sibi locum asciuit, quod in Cappadocia nascitur. Verum non omne, sed id tantum quod in Tauro prouenit. Nobis autem quum Cappadocio careamus, nostrate vel Cretico vti licebit: quod enim in Italia nascitur (vt Galenus inquit) non longe abest a Cretico.

Ammi.

AMMI verum, iam nemo fere est, qui non nouerit, reuixit enim nostra ætate. Eius imaginem ad viuum delineatam spectare quis poterit in nostris in Dioscoridem Commentariis.

Chamædrys. Chamæpitys.

CHAMAEDRYS CHAMÆPITYS omnibus nota sunt, nec longe distant a Creticis Italica.

Hyppocistis. Fuchsii opinio improbata.

HYPPOCISTIS quæ tam diu sepulta delituit, hac nostra florescente ætate repullulare cœpit, adeo vt iam nullus sit in Italia Pharmacopœus, qui legitimam Hyppocistim nõ nouerit. Nascitur copiosa in Patauino agro & in Apennino monte. Nec est (vt Fuchsius credit) fungus nec fungi imaginem referens, sed germen Orobanchæ non absimile. Præterita ætas insolato hircinæ Barbulæ succo pro Hyppocistide perperam vsa est: Erroris causa in Aphros reiicitur, quippe qui Cistum Hirci barbulam appellãerint. Quo factum est vt errauerint Seplasiæ sibi persuadentes nil aliud esse Aphris Cistum, quam hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα dicunt. Vbi autem Hyppocistis ad manus non sit, Acaciam, vel florum agrestis Punicæ succum substituit Dioscor.

Tragopogon.

Malabathrum.

MALABATHRVM quod folium etiam vocant, iamdiu ex India ad nos aduehi desiit: quapropter Galenus consulendus erit. Is enim libr. 8. simplicium medica. vbi folium absit, Indicam Nardum vel Casiam suppeditat. Fuchsius Medicus insignis lib. de compositione med. in Aurea Alexandrina Atractylim herbam pro Malabathro substituit, succidaneorum (vt ipse inquit) codicem sequutus, quem falso, vt ingenue dicam quod sentio, Galenо adscribunt: quanquam in eo qui nobis est ad manus nusquam scriptum repererim Atractylim pro Malabathro posse substitui. Præterea quoniam, vt ipse ait, Atractylis in Germania non prouenit, nisi in hortis sata, Carduum benedictum substitui præcipit. Sed proh Dii immortales, quanta est hic Fuchsii ineptia. Quandoquidem non alia de causa Carduum benedictum substituit, quam quod in Germania Atractylis non reperiatur, nisi in hortis sata. Nec tamen videt Carduum hunc nullibi etiam reperiri nisi satum. Cæterum quum & Casia & Nardus in Theriacam veniant, quis posset dubitare an conueniat potius Casiæ pondus augere, an Spicæ, quum Casiam & suas & Cinnamomi vices hic explere oporteat. Spicam potius augeri debere existimauerim. Cronenburgius Medicus Coloniensis vir sane ingenio & doctrina præclarus, postquam Nardum & Casiam, ex Galeno attulit supponendas: Macim ex Auicennæ sententia recte supponendam etiam esse existimat: id quod ego facile concesserim.

Atractylis.

Fuchsii opinio reiecta, Carduum Bened. substituentis.

Macis.

Celtica Nardus.

CELTICA nardus, quamuis & ipsa iam primum reuixerit, adeo nota est omnibus vt nullus iam relinquatur ambigendi locus: Eligi tamen debet recens, iucunde odorata, numerosis radicibus cohærens, plena & quæ non facile frangitur. Adulteratur (vt inquit Dioscorides) imposita herba simili, quæ ab odoris grauitate Hirculus vocatur. Sed facile fraus deprehenditur, Namq; herba candidior est, sine caule, breuibus foliis, radice neq; amara, neque odorata.

Hirculus

Gentiana.

GENTIANA quæ in Italia prouenit non longe suis dotibus (vt Galenus inquit) a Cretica distat, præsertim ea quæ affertur ex Gargano Apuliæ monte. Præfertur solida, rugis vacans & odore caput feriens.

Anisum.

ANISVM præstat recens, plenum, non furfurosum, odoratum. Dioscoridi & Galeno præfertur Creticũ, nobis Italico vti licebit, vbi Creticũ defuerit. Siquidẽ & in Apulia & in Flaminia prouenit non reiiciendũ.

Fœniculum.

FOENICVLI semen quod in Italia habetur & acutum & dulce reperitur, vtrunq; tamen odoratum. Verum quum dulcis non meminerint antiqui, acuto semper vtendum suaserim. Habetur etiam quoddam aliud genus Barbaricum Venetis appellatum, nostrate longe crassius & dulcius, quod tamen ignauius ad Antidota conficienda putauerim, quum parum sane acredinis gustui relinquat.

Fœnic. Barbaricum.

Meon.

MEON quod legitimum sit credidimus iamdudum non oriri in Italia, nec eo aliunde conuehi, quod scripserit Plinius Meon sua ætate non creuisse in Italia, nisi a Medicis satum iisq; perpaucis. Quod proculdubio indicium præbet vsq; ad Plinii æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Reperta tamen nuper est planta ipsaq; frequens, quæ quoniam plures Mei notas præ se ferre videatur, in legitimi Mei locum a peritis rei herbariæ Medicis recepta est. Nos tamen, etsi Mei radix Dioscoridi sit odorata, contra vero hæc potius grauiter oleat, nec adeo sit acris vt quis eam statuere possit ex tertio excalfacientium ordine, non ob id a tantorum virorum sententia discedere ausi sumus. Siquidem acredinis imbecillitas cœli soliq; fortasse nostri causa euenire potest. Adhæc quũ scribat Dioscor. si eius plusculũ quam par sit sumatur, capiti dolorẽ inferre, hinc etiã indicium sumi potest grauеolentiã quandã Meon obtinere. Nascitur planta hæc passim fere in tota Italia, & præsertim in montibus. Ea tamen cæteris præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte conuehitur. Apuli Imperatricem vocant quod suis fortasse præstantiss. viribus tã præclaro nomine appellari promeruerit. Magnifaciunt hanc præter alias fac. ad viperarũ & aliarũ ferarum venenosos ictus: itaq; hac vti poteris tãquã legitimo Meo vbi tuã paraueris Theriacam.

Imperatrix herba.

Terra Lemniia.

TERRA LEMNIA, quæ ex Constantinopoli ad nos conuehitur, siue sit, quæ pro legitima a mercatoribus venditur, siue quam a Turcarum Imperatore tanquam thesaurum asseruari aiunt, plures mentitur notas, quas Lemniæ Sphragidi reddidit Galenus, adeo vt omnino mihi persuaserim (si tamen legitima terra Lẽnia sit in rerum natura) nihil aliud esse posse hanc, quam bolum Armenum nunc Seplasiis vocatum, eum scilicet, qui ex orientali plaga affertur. Habet enim Rubrica hæc omnes Lemniæ terræ notas, ac etiam vires, vt fusius disseruimus in nostris super Dioscor. Commentariis.

CHAL-

CHALCITIS etſi rara habeatur in Italia, & in aliis fortaſſe regionibus, reperitur tamen optima & copioſa in Miſnia Bohemiæ contermina quibuſdam in metallis, vbi æs, & Chalcanthi minera foditur, vna cum Miſy, Sory & Melanteria. Quorum omnium Armarium metallicum meum copioſe refertum habeo, non ſolum in mei ipſius vſum, ſed etiam amicorum, qui hæc & alia a me petere ſolent. Qui Theriacam in Italia conficiunt Chalcanthum igne torrefactum, pro Chalciti ſupponunt: quod vbi Chalcitis ad manus non ſit, facile concedo, cum Chalcanthum & Chalcitis ex eadem materia gignantur, ſed longe melius eſt Chalcitim addere. Sunt e recentioribus, qui potius velint ſine Chalciti Theriacam parare, quam addere Chalcanthum, quum (vt ipſi aiunt) non alia de cauſa Chalcitis in Theriacam veniat, niſi vt hæc nigro fiat colore. Quamobrem ſcribit Cordus ſe quandoq; Theriacam paraſſe abſque Chalciti, quæ guſtu longe gratior euaſit. Horum opinionem, cur probem, vel improbem, ſolidi aliquid nō habeo. Verumtamen quum ſciam Chalcitim & Chalcanthum ex eodem fluxiſſe metallo, eaſdemq; habere vires, ne Andromachi ſententia corrumpatur, Chalcitim aut Chalcanthum omnino imponendum ſuaderem.

Chalcitis, Sory, Miſy, Melanteria in Miſnia habentur.

Chalcanthum.

AMOMVM quod legitimum ſit, hactenus mihi videre non licuit, nec aliquem noui Medicæ materiæ ſtudioſum, qui illud vſquam ſe vidiſſe fateretur. Ideoq; ſemen illud quo pro Amomo perperam quidam vtuntur Pharmacopœi, de quo etiam plura diximus in commentariis noſtris in Dioſcoridem, omnino a Medicorum vſu fuerit abdicandum. Præſtabit itaque Amomi loco Caryophyllos ſubſtituere, quod Amomi modo odoris gratia commendentur, excalfaciant, adſtringant & exiccent. Sunt qui codicem de ſubſtitutis medicamentis Galeno aſcriptum ſequuti, Acorum pro Amomo ſuadeant ſupponendum, quorum opinio minime improbanda videtur, quum Acori radix, quam Seplaſiæ falſo Calamum odoratum vocant, & odorata ſit & acris, ac præter id, adſtringat ſiccetq;. Quumque etiam ſit hæc legitima ſententia Galeni libro ſexto ſimplic. medicament. vbi ſcriptum reliquit Amomum Acoro ſimilem habere facultatem. Nec tamen ob hoc Caryophyllos reiicerem, quippe qui longe magis præſtare videantur, & has omnes facultates præclariores habeant. Fuchſius libro de componendis medicamentis, vbi ſimplicia, quæ in Theriacam veniunt, expendit, quum eo peruenit, vbi racemoſi Amomi meminit Andromachus, omnes Galeni interpretes accuſat his verbis. Botryos Græce βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc Compoſitionem tradidit, interpretes hallucinati ſunt. Siquidem Andernacus lib. 1, de Antidotis vuæ conuertit. Alii omnes & cum iis Cordus, racemoſi. βότρυος vocem, cum Amomi dictione coniungentes. quaſi vero Andromachus de Amomo recemoſo locutus ſit: Quod certe Dioſcorides non βοτρὺν ſed βοτρυώδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum comma erunt, hoc nimirum modo Ἀμώμυ, βότρυος, vt nos conuertimus, vt intelligamus Andromachum de duabus inter ſe differentibus herbis eſſe locutum, nempe Amomo & Botry. Vera eſſe, quæ affirmamus, adeoque locum hunc Andromachi eſſe legendum, & ſic interpretandum vnus Nicolaus Myrepſicus abunde docet, & confirmat, qui ita in Theriaca Andromachi ſcriptum reliquit. Ἀμώμυ, βότρυος κελτικῆς, id eſt, Amomi, Botryos Celticæ, vel Gallicæ. Neque eſt, vt quiſpiam ad tuendum interpretum errorem dicat, per κελτικὴν vt ſæpe alias & hic Nardum Gallicam intellexiſſe. Nam quum eius paulo poſt in hac compoſitione fiat mentio, non poteſt nec etiam debet hic repeti. Celticam autem rectiſſime Nicolaus Botrym nominat, quod copioſe in Gallia præſertim iuxta Lutetiam proueniat, atq; hinc eſt, quod Ruellius hanc herbā Pariſienſibus matronis melius, quā Seplaſiis noſci ſcribat, q; ſcilicet odoris gratia veſtimētis pannis & linteis curioſe interponāt, vt hinc odoris ſuauitatem contrahant. Hæc ille. Quibus palam eſt ſibi perſuaſiſſe Fuchſium, debere addi in Theriaca etiam Botrym herbā, cuius meminit Dioſcorides libro tertio. Nos vero a Fuchſio, viro alioqui clariſſimo, hac in re prorſus diſſentimus, & ipſum tantum hallucinatum putamus. Siquidem iunior Andromachus, qui Patris Theriacam, ex carmine illo Elegiaco in ſolutam tranſtulit orationem, huius ſtirpis nuſquā meminit, ſed Amomi tantum ſimpliciter. Nec etiam Damocrates, qui poſt ipſum, hoc quoq; e viperis Antidotū carmine deſcripſit. Præterea lib. 1. de Antidotis aliam Theriacam carmine pariter deſcriptam recitat Galenus, vbi ſane nulla Botryos fit mentio. Adhæc, vbi Galenus ſigillatim ſimplicia, quæ in Theriacam adduntur, enumerat, ac diligenter expendit, Botrym (quod ſciuerim legerimque) nunquam inter ea recenſet, nec eius quoq; alias meminit. Quin nec vbi Theriacā ad Pamphilianum ſcribit Botrym admiſcet, neq; Gallicā, neq; Græcam. Præter id Paulus & Actuarius, qui ex Andromacho, vel fortaſſe Galeno tranſcribunt Botrym, haudquaquam admiſcent, quum tamen Græci fuerint, & proprii ſermonis periti. Cæterum Auicenna, Serapion & alii ſi qui ſunt Arabes, ſuis in Theriacis Botrym nuſquam enumerant. Quo fit, vt Fuchſio hac in ſententia adſtipulandum non ſit, quum in tam manifeſto verſetur errore. Nec obſtat, q; Nicolaus Myrepſicus, vt ipſe refert, in ſua Theriaca primo ſtatim loco deſcripta Botrym habeat Gallicam: quādoquidem (vt Fuchſius ipſe, qui Nicolai codicem vertit, millies teſtatur) Nicolai codex Græcus innumeris admodum ſcatet mendis. Fieri enim facile potuit, vt Nicolaus Græci ſermonis non admodum peritus Andromachum non intelligeret, quemadmodum nec Fuchſius intelligit: vel quod ſcriptorum negligentia, vel Authoris fortaſſe imperitia, hoc loco deprauatus ſit codex. Verum erroris cauſam potius in Nicolaum quam in ſcriptores reiiciendam putauerim, quod is in eundem lapſum etiam inciderit in altera Hedychroi compoſitione, vbi ſtatim poſt Amomum Botryos etiam meminit. Sunt & alia errorum mendarumque indicia, quod plura etiam admittat medicamenta, quam expoſcat Andromachi Theriaca, nempe Piper album, fluuiatiles Cancros, Clematidem, Eruum, Acorum, & Scillam, quæ omnia præter Andromachi ſententiam addidit Nicolaus. Quibus palā eſt Theriacam hanc adulterinam eſſe, & non Andromachi, ſed Nicolai. Qui tamen vbi ſecundo aliam ex Andromacho deſcribit Theriacā, nec Botryos, nec aliorum, de quibus diximus, meminit. Cæterum ridiculum ſane fuerit Nicolai lapſum fulcire Ruellii authoritate, qui tot annorum centena poſt Nicolaum claruit: Ipſe autem quum eſſet Gallus, nec alibi vnquam rei herbariæ operam dediſſet, quam in Gallia, recte de Gallica Botry ſcripſit, quod alia fortaſſe, quam Gallica non perluſtrauerit loca, quemadmodū Fuchſius de Germanica, nos vero de Italica ſcripſimus. His itaq; rationibus, ac tantorum præclariſſimorum virorū teſtimoniis palā fit, præſtantiſſimos illos Galeni interpretes, quod racemoſum, ſeu racemiferum Amomū habent, nullo errore fuiſſe ductos, & perperam a Fuchſio eſſe impugnatos, Qui ſi negabit Amomum racemiferam eſſe plantam, vt annuere videtur, id quoq; eſſe falſum facile conſtabit. Siquidē Dioſcor. in Amomi cap. 1. ſtatim occurſu ſic habet: Ἀμωμόν ἐστι θαμνίσκος ἐκ ξύλυ ἀντεμπεπλεγμένος ἑαυτῷ: id eſt. Amomū exiguus frutex eſt, ex ligno ſe conuoluens in racemi modū. Et paulo inferius, vbi

Amomum.

Charyophyllos Amomi loco ſubſtituendos eſſe.

Acorum legitime pro Amomo ſubſtitui poſſe.

Fuchſii de Amomo non ſatis pōderata opinio.

Opinio Fuchſii reiecta, dum Botrym Theriacæ dat.

Nicolai Myrepſici erratum.

Ruellius in Gallia tantum rei herb. ſtuduit.

Galeni interpretes defendūtur.

Ponticum

Lib. 1. Cap. 14.

Ponticum describit, sic inquit, τὸ δὲ ποντικὸν ὑποκίρρονον οὐδὲ δύσθραυστον βοτρυῶδες: id est. Ponticum vero subrufum est, paruum fragile, racemosum. Item paulo infra, vbi deligendi notas affert, ita inquit ἐκλέγου σπέρματος πλήρης, ὅμοιον βοτρυδίοις: id est, Eligito seminis plenum, vuis paruis simile. Dioscoridi subscribit Plinius lib. 12. cap. 13. vbi sic inquit: Amomi vua in vsu est. Indica vite labrusca, vt aliqui existimauere &c. Pretium vuæ in libras X.L.X. friato vero Amomo XLVIII. Praterea libro de Theriaca ad Pisonem, ac etiam apud Paulum racemosi Amomi fit mentio, vbi de Theriaco sale igitur. Quibus luce clarius patet & Amomum esse vua modo racemosum, & eos omnes vna cum Fuchsio decipi, qui Amomum racemosum esse negant. Quinetiam & qui Botryn herbam Theriacam add. putant, contra Gal. & Andromachi sententiam. Qui quum non ignorauerit illud esse præstantissimum Amomum, quod fuerit racemosum integrisq; vuis constans, de industria racemiferi meminit, ne quis confractum, quod fraudes facile admittat admisceret: Id enim (vt inquit Plinius) integro longe minus æstimabatur.

Phu.

Cubebas vulgares non esse Carpesium.

PHV omnibus notum vbiq; fere locorum prouenit. Pōtico caremus, quod cæteris prætulit Andromachus. Præstabit itaq; nostrate vti nempe maiori. Cæterum si Carpesium esset ad manus, fœlicissime pro Phu suppeditari posset. Hallucinantur qui putant Cubebas vulgares, quæ passim in Myropoliis habentur, esse Carpesiū, quippe quod Galeni testimonio Carpesium semen non sit, neq; bacca, neq; Corimbus, sed festuca quædam, vel caulis, vel fortasse radicis, vt alibi posteritatis memoriæ commendauimus.

Carpobalsamū.

Cubebas Carpobalsami vice esse substituendas.

Fuchsii opinio explosa Leucoii radicem supponit.

Librum de substitutis medicamentis non esse Galeni ostenditur.

CARPOBALSAMVM verum hactenus mihi videre non licuit: namq; id quo passim Seplasiæ vtuntur, adulterinum est, ideoq; in componendis medicamentis nunquam fuerit admittendum: præstabit tamen eius vice Cubebas, quæ passim in Myropoliis habentur substituere. Si enim Cubebas mandas, dentibusq; conficias, feruorem sane non obscurum gustu percipies, quin & Aromatis non modicum. Id quod in Balsami fructu (vt ipse ait Dioscorides) percipi solet. Nec possum hac in re Fuchsio alioqui viro doctissimo astipulari, qui Carpobalsami & Xylobalsami loco in Cōpositione aureæ Alexandrinæ, Leucoii radicem supponendam præcipit, quæ tamen radix, si recte expendas, nullam, quæ illis respondeat, qualitatem promittit. Siquidem, nec gustu mordax reperitur, nec feruens ore, nec vlla ex parte odorata. Hoc tamen negare non possum, quin in libro illo, quem falso Galeno ascribunt, de substitutis medicamentis, Leucoii radix Balsami vicem gerat. Quod tamen a peritis & rei Medicæ studiosis, non ita facile probatur: quippe, quod librum illum diligenter examinauerint, ac subinde nouerint (vt inquit Syluius præclarissimus Medicus) non esse Galeni, sed proculdubio spurium. In ipso enim statim initio Græcus codex, qui ad manus est, Galenum citat, id quod firmissimum præbet argumentum, librum hunc non esse Galeni. Præterea Anacardi mentionem facit, cuius nusquam meminit Galenus, nec alii priores Græci. Postremo multa supponit absurdissima, quæ, qui crederet Galeno esse excogitata, omnino amens & omnis iudicii expers dici profecto posset. Nam quid absurdius dici potest, quam pro Aconito, quod deleterium omnino est Pharmacum, supponi syluestris Iridis radicem, pro Agarico Euphorbium, pro Polypodio Chamælææ radicem, pro Cerui cornu, Caprinū cornu, pro Epithymo, Colocynthim (proh dii immortales) pro Lemnio sigillo Sandaracam pernecās medicamentum, pro Polygonii succo Erucæ semen, quod calidissimum est, & alia huius generis detestanda plura? Quid postea stolidius, ac ineptius, quam supponere pro Chamamelo Anthemitem, pro Elaterio syluestris cucumeris succum, pro Opio succum papaueris, & pro lapide Pyrite lapidem igniuomum? Quomodo (Dii boni) fieri vnquam potest, sic deficiat Chamamelum, vt substitui possit Anthemis, si Elaterium, Cucumeris agrestis succus, qui nil aliud est, quam Elaterium. Sed proh hominū ignorantiam, atq; amentiam: Eo enim furoris peruenere quidam, vt sibi persuaserint Galenum tam admirandum grauissimumq; Medicæ materiæ lumen, & simplicium medicamentorum indagatorem tam acerrimum, has scripsisse nugas, eo fortasse tantum argumento freti, quod hæc omnia apud Paulum legerint, qui ex Galeni Cōmentariis ea accepisse fatetur. Sed dicant ij ingenue quæso, cui magis credendum putant, an Pauli codici an rationi? Si Pauli Codici dicant, profecto hallucinantur, quod infirmissimum (vt Aristoteles inquit) ab authoritate sit argumentum. Quippe non magno sane negotio fieri potuit, vt quis sciolus ea ad voluminis Pauli calcem addiderit: quinimo, nec aliter credi par est, nisi quis fortasse stolidus Paulum sibi similem fuisse credat & hæc tā absurda stolidaq; eū non perpendisse. At si magis rationi se credere dixerint, profecto salua res est. Quippe nulla vnquam erit ratio, quæ peritis ac doctis viris, qui cum Galeno diu sunt versati, & Pauli grauitatem expenderint, suadere possit, tam absurda tam inepta, tamq; execrabilia Galeno scriptis fuisse mandata. Sed parce, mi Balthasar, si plus quam Carpobalsami examen poposcerit, digressi sumus. Nam & hæc tibi scire conueniet.

Hypericum.

HYPERICVM omnibus notum, vbiq; fere locorum nascitur. Italicum Galeni testimonio non longe distat a Cretico. Brasauolus autem quum falso putasset, Hypericum Dioscoridi flore esse albo, scribit nostras hoc non esse legitimum. Sed qua ratione is delusus fuerit, sat alias dictum est.

Acatia. Acatiæ loco quid supponendum.

ACATIA legitima destituimur. Seplasiæ autem supponunt succum e syluestribus prunis expressum, & in tenues quasdam placentulas insolatum. Hic Fuchsio & Cordo probatur, supponiturq; Acatiæ vice. Nos vero veterum potius opinionem sequuti, quam vulgarem, vna cum Dioscoride Acatiæ loco, vel Rhois folia, vel Lentisci foliorum succum, vel Hyppocistim supponenda censemus.

GVMMI illud hic intelligo quod ab Aegyptia Spina quam Acatiam vocant emanare aiunt. Id enim declarat Andromachus quum ait.

Δάκρυον εὖ μίσγοιο βαλὼν κυανωπὸν ἀκάνθη: *idest. Misce atram lachrymam quam Spina remittit.*

Probatur Gummi è syluestri Pruno, vel cotonea malo, vel ex austero Cerasо.

Ideoq; quum Lachryma hæc atro sit colore, nullo pacto censendum est, eam id esse gummi, quod passim habetur in Myropoliis Arabicum vocatum. Namque hoc (vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusius scripsimus) Aegyptiæ spinæ gummi non est, sed diuersarum aliarum stirpium lachryma. veruntamen quum & ipsum spisset & refrigeret, vulgari hoc vtendum suaderem, idq; magis probarem quod ex syluestri pruno, vel Cotonea malo, vel austera Cerasо fluxerit.

Cardamomum duplex.

CARDAMOMVM omne genus, quo antiqui Græci vtebantur, iam diu defecit. Placet tamen id supponi debere, quo passim vtuntur Seplasiæ. Atqui quū Seplasiæ maius & minus Cardamomū habeant, maius semper putarim suppeditandū. Siquidē hoc non solū odore & acredine præstat, sed aliquid amaroris etiā resipit.

Daucum.

DAVCVM probatur Creticum, sed hac ætate (quod sciam) ad nos non conuehitur. Conuehi tamen non magno negotio posset, si quandoq; Pharmocopœi plus insudarent comparandis legitimis medicamentis, quam cumulan-

cumulandis pecuniis. In Cretici penuria poteſt ſupponi Italicum, vel Sylueſtris Paſtinacæ ſemen. Quandoquidem (vt Galenus ſcriptum reliquit) Daucum & Paſtinaca parum vel fortaſſe nihil viribus inter ſe differunt. Fuchſius in libro de Compoſ. medicamentorum in Diaſatyrii compoſitione, Creticum Daucum ſola radice ad vſum Medicum præſtare cenſet. Cætera vero Dauci genera ſemine tantum. Cæterum diſſidet ab eo Dioſcorides. Quippe is, tametſi, poſtquam de omnium generum ſemine eiuſq; viribus egit, Creticum præter cætera dixit pollere etiam radice ad venenatorũ iniurias: nuſquam tamen Cretici Dauci ſemen ſuperuacuum eſſe dixit. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus. Siquidem is varius locis in lib. de Compoſ. medicamentorum ſecundum locos, Dauci Cretici ſemen medicamentis admiſcet. Id quod etiam expetit Theriaca. Namq; ſemine tantum hic opus eſt, vt ipſemet Galenus præcipit, non radice.

Dauci loco quid ſupponendum.
Fuchſii opinio improbata.

GALBANVM non omnibus in Myropoliis ſyncerum reperitur, quapropter ſcrutinio opus eſt. Eligatur itaq; cartilaginoſum, merum, thuris effigiem præbens, minime lignoſum, graui odore, ſeminis & ferulæ nonnihil retinens adiectum, & quod neq; valde humidum, nec nimis aridum fuerit.

Galbani optimi notæ.

SAGAPENVM quod ſynceri faciem præbeat, non ita facile inuentu crediderim. Scio tamen reperiri legitimum ſed rarum. Eligito pellucens, fuluo forinſecus colore, intus vero albo, & guſtu acri. quod enim tale fuerit, ſynceriſſimum erit, ſin minus, impoſturis vitiatum.

Optimi Sagapeni notæ.

OPOPANAX quod omnes legitimi notas præ ſe ferat, facile quis ſibi comparare poterit, qui ſimplicium medicamentorum fuerit peritus. Syncerum interne albicat, aut ſubfulueſcit, foris vero ad Croci colorem vergit. Viſitur præterea leue, pingue, graui odore & ſapore quam amariſſimo. Synceritatis indicium præbet, ſi digitis in aqua friatum, lacteum colorem reddat. Quod enim adulterium admiſit, non ita facile diſſoluitur.

Opopanax.
Synceri Opopanacis notæ.

ASPHALTVM Iudaicum eſſe debet ex Sodomæo lacu aduectum. Præteritis nuper annis ſynceri in Italia parua fuit copia: Sed iam legitimum afferri cœpit.

Aſphaltum Iudaicum.

CASTOREVM rarum reperiri ſolet in Italia, quod fraudem aliquam non admiſerit. Selectiſſimum ex Pannonia, Auſtria, Stiria, ac etiam Bohemia, conſequi quis poſſet. In Pannonia enim & Auſtria Danubius multos alit Caſtores, in Stiria vero Drauus, & in Bohemia Albis, qui inde permeat ad Saxones.

Caſtoreum.

CENTAVRIVM tenue appellat Andromachus iunior, quemadmodum & Plinius, quod nos minus vocamus. Herba eſt vulgo nota, & paſſim vbiq; fere proueniens: vſus eſt floreſcentis comæ.

Centaurium minus.

ARISTOLOCHIA tenuis mea ſane ſententia ea eſt, quam Clematitẽ appellant, vt fuſius diximus in Commentariis noſtris in Dioſcoridem. Sola hæc Λεπτὴ Dioſcoridi appellatur, & (vt Plinius ſcribit) cæteris præſtãtior eſt. Sed quũ ea deſtituamur, longa vel rotunda recte ſupponi poteſt, vtraq; enim venenis aduerſatur.

Ariſtolochia tenuis.

MEL Galeno probatur, quod in Græcia prouenit, nempe Atticum ex Hymetto monte, & omne fere aliud quod in adiacentibus colligitur locis: nihil tamen hoc impedit, quum in aliis etiam regionibus mel præſtantiſſimum reperiri poſſit, vt ipſemet fatetur Galenus. Siquidem affertur ex Creta & aliis quibuſdam Ægei maris inſulis, quinetiam ex Dalmatia, quod omnes optimi mellis notas oſtendit. Sunt etiam in Italia loca quædam ac pariter in Sicilia, vbi præſtantiſſimum habetur. Quo fit vt cuiuſuis loci mel ſumi poſſit, ſi tamen notas omnes admiſerit, quæ ſelectiſſimi mellis indicium præbent. Eligatur itaq; bimum. Hoc enim vetuſtiore, ac etiam recentiore, longe præſtantius eſt. Ideoq; aberrant, qui putant vetuſtate mel fieri optimum: amareſcit enim (vt Galenus inquit) quod veteraſcit, & ingratum guſtui redditur. Sit præterea odoratum, ſapore dulciſſimum, atq; etiam acre, colore pallidum vel flauum, craſſum ſubſtantia non ſit, nec in grumos concretum, nec etiam liquidum plus, quam par ſit, ſed ſibiipſi vnitum, & tanto præditum lentore, vt ſi rude, vel digito auferatur, viſci modo fere in longum trahatur anteaquam ſecedat. Tale enim quod fuerit, præſtantiſſimum dici poterit.

Mel quod optimum.
Mel quod eligẽdum.
Mel vetuſtate amareſcit.

VINVM eligatur odoratum, & quod firmiſſimum eſſe experientia compertum eſt. Aquoſum autem & viribus imbecille, facile aceſcens, & quod vetuſtate amarorem contraxit, omnino fuerit vitandum. In ſumma (vt Galenus inquit) Vinum id generoſiſſimum eſt, quod tenui pellucidaq; ſubſtantia viſitur, colore aureo, odoratum, quodq; multam aquæ mixturam expoſcit. Nam huiuſmodi vina firmiſſima ſunt, & Antidotis vtiliter admiſcentur. Quo fit vt Pucinum, Vipacum & alia huiuſcemodi vina, quæ circa Iapidiam proueniunt, ad Antidota conficienda ſemper aptiſſima putauerim. De his plura dicta ſunt in Cõmentariis noſtris in Dioſcoridem. Cæterum ſi Creticum vinũ, quod fraudem non admiſerit, ſit ad manus, eo ſane præſtantius non inuenies. Eſt enim hoc vinorum omnium non ſolum odoratiſſimum, ſed præſtantiſſimum etiam ad roborandas in vniuerſum omnes corporis vires.

Vinum quod optimum.
Vina quæ circa Iapidiam proueniunt optima.
Creticum vinũ omnium optimum.

VIPEREI paſtilli, de quibus fuſius ſuperius dictum eſt, Viperas tantum fœminas admittunt, quæ quibus à maribus dignoſcantur notis, facile quis dignoſcere poterit, ex libro de Theriaca ad Piſonem, quem Galeno adſcribunt: Ibi enim ita ſcriptũ reperitur. Viperæ fœminæ ſubrufæ ſunt & perquã agiles, ceruice elata, oculis ſubrubentibus, inuerecundis, atq; intus feris, iis caput latius, quam mari, quem etiam excedunt vniuerſa corporis mole, earumq; excernens meatus ſuum propius caudam obtinet ſitum. Mari duo tantum inſunt Canini dentes, fœminæ vero plures. Id quod Nicandro libri illius author acceptum referre poteſt: Nam is ita ſcribit:

Viperei paſtilli.
Viperarum fœminarum notæ.

Τῶ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίροντι ἰὸν ἐρευγόμενοι πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Hoc eſt ſoluta oratione. Maſculi quidem ſupra canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes. at plures ſemper fœminæ inſunt. Quo autem tempore viperarum venatio fieri debeat, & qua ratione eædem ſint diſſecandæ, coquendæ ac parandæ, quinetiam & Paſtilli ex eis conficiendi, diffuſius recitauit Galenus lib. 1. de Antidotis his verbis: Viperas, non vt aliqui faciunt æſtate media, neq; ſtatim vbi cauernas egreſſæ fuerint, venari conuenit. Æſtate ſiquidẽ earum carnes ſitim excitant, ſtatimq́; ab egreſſu frigidæ, ſiccæ & extenuatæ ſunt. Oportunum itaque tempus eſt, quod iis medium intercedit, quodque Andromachus ipſe ſignificauit: id eſt, Vere quidem finiente, nondum tamen æſtate incipiente: vel ſi ver quo ad magnam ſui partem hyemale fuerit, circa principium æſtatis, non multo poſt Pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes ſunt reiicere oportet, aliarum vero caput & caudas abſcindere, quæ partes venenatæ plures eſſe videntur & duras paucasq́; carnes continere. Sufficiet autem in magnis viperis, ſi id quod vtrinq; amputabimus, quatuor digitorum menſuram non excedat. His peractis reliquum corpus, inteſtinis exemptis, pelleq́; detracta, aquis primo abluendum atque in vas fictile coniiciendum eſt. Deinde aqua pura ſuperinfuſa & Anethum, quod tunc viget, iniectum ollæ, vt coquatur prunas ſubiiciemus, vel arida ligna, quæ quod fumum non edant, ἄκαπνα Græci vocant, vel quod

Viperas quo tẽpore venandum.
Viperarum præparatio.

melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem si suo tempore viperas cœperis tantillum immittere oportet: si æstate iam incipiente, nihil. Omittere insuper eas conuenit, quæ maritima loca, quæue in aliqua salsa aquarum lacuna degerunt. Antidotus enim, quæ huiusmodi viperas acceperit, sitim excitabit. Viperas igitur quum ita coctæ fuerint, ac si quis ipsas comedere vellet, ab iure primum eximemus, deinde earum carnes ita à spinis auellemus, vt spinam aliquam non accipiamus, auulsas carnes cōteremus, iis deinde panis ex purissima farina confecti optimeq; siccati, qui præcipue & bene fermentatus sit & in furno non sub clibano coctus, modicum quiddā admiscebimus. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis, hanc mensuram seruandam præcipiunt, vt panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit. Alii, ne tertiam partem excedat, malunt. Ego vero quandoq; quartam, quandoq; quintam panis imposui. Cæterum nisi bene coctus fuerit, periculū aliquid acoris imminet medicamento. Melius est igitur panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori exiccasse.

Pastillorum viperinorum apparatus.

Verum quum viperas & panem coniunxeris diligenterq; adeo subegeris, vt nulla viperinæ carnis particula nō contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint, nam crassi cum difficulter siccescere soleant & carnem putrescere sinunt: quamobrē panem quoq; ante siccatū torrere satius est, & non quemadmodum ante nos qui Cæsari Theriacam faciebant, viperarū iure maceratum: quam rem ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exacte iam subactis admiscere. Citius nāq; pastilli siccantur, qui siccum panem non madidum acceperunt. Si tamen cella, in qua pastillos arefacies in superiori domus parte ad meridiem conuersa, vel saltem ad Septentrionem non respiciat, vt Solis radios tota pene die accipiat: Tali enim in loco commode siccescent statim à compositione ibi collocati, quo solares radii peruenire non possunt. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit vt æqualiter vtraq; ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutius permanebit, periculūq; erit ne marcescant. Postea vero quam exiccati fuerint maneant aliquot diebus adhuc eadem in cella longius, quam prius à solis radiis, sæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim ad summum dies: deinde post hoc tempus, donec Theriacā conficere volueris recondi debent in vase stanneo, aut vitreo, aut etiam aureo.

Pastilli viperei quibus in vasis recondendi.

Vitro siquidem & auro nihil fraudulenter admisceri potest. stānum autem plumbo adulteratur, quod vitare conueniet, non solum in hac antidoto, sed in quibuscunq; aliis medicinis quemadmodum si purum non fuerit. Cæterum longe melius est haud multo post, quam pastillos confeceris, ipsis vti. Quāquam non multum detrimēti capiunt etiam si peracto anno atq; etiam multo post eis vtaris. Recte namque à principio siccati ad tertium quartumq; annum integri perseuerant, dummodo tamen apte reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci atque obduci consueuit, mundis linteolis interdum abstergatur. Is namq; si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuū est autē inutiles eos tum demum reddi, quum perforati fuerint, quemadmodum anteaquam hoc accidat etiam si multum tempus intercesserit non inutiles esse. Hactenus Gal.

Fuchsii opinio explosa Opobalsamum addētis.

Fuchsius libro de composit. medicament. vipereis pastillis, quorum tamen parandi rationem Andromacho acceptā refert, Opobalsamum addit. Quamobrem non potui Fuchsium non mirari, quod non solum præter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quod etiam medicamentum addiderit, quo iam penitus diu destituimur.

Scillini Pastilli.

Pancratium.

SCILLINI pastilli ex assata tantum Scilla & Erui farina conficiuntur, sed nos quum veram non habeamus Scillam (vt in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus) Pancratium accipimus, nempe Cæpe illud, quod Seplasiæ omnes legitimam Scillam esse putant. Verum quum admodum parum inter se differant Pancratium & Scilla, eo sane Scillæ loco tuto vti possumus. Cæterum legitimum Eruum non ita facile omnes habent Seplasiæ, nec etiam omnes, qui se rei herbariæ peritos putant, legitimum nouere. Quapropter omnimodam nauent operam, qui Theriacam conficiunt & Scillinos parant pastillos, vt verum sibi comparent. Id enim facile assequentur, quum iam legitimum feratur ab omnibus.

Scillinorum pastillorum parandorum ratio.

Parandi autem ratio sic habet. Scillam principio succulentam accipies cuius folia penitus iam aruerint. Huic deinde cortice detracto duriorem pulticulam induces ex tritici farina quantum fieri potest exquisite confectam. Ipsam postea multo calidoq; cineri subiectam nō prius extrahas quoadusq; circumposita pulticula crusta fiat. Quod si vbi hæc agis furnus aliquis adsit, vna cum pane Scillā illuc inferre potes, inde quum obducta puls iam exaruerit ipsam extrahes & conteres. Satis assam vero Scillam intelliges si festucam immissam admiserit. Vbi vero Scillam diligenter attriueris, candidam Erui farinam admisce. nam quæ candida non est, amara supra modum esse consueuit. Cognitum autem vnicuiq; existimo, prius oportere tenui cribro farinam excutere, præterea diligenter eam læuigare. Scilla vero sesquipondere farinam superet opus est: dico autē sesquipondere, vt si duas farinæ sumas, Scillæ tres accipias partes. Postremo simul atq; rotulas tenues ex hac mixtura conformaueris, in cella sicuti antea dicebamus in compositione pastillorum vipereorum ad meridiem vergente repones: quas tamen non in Solis radiis collocabis. Verum sicut de pastillis viperæ dictum est, ita de his quoq; cætera perage.

Hedychroum.

HEDYCHROVM (vt Gal. inquit) quomodo parari deberet, neq; Andromachus docuit, neque complures alii, qui tametsi de medicinarum compositione tractarunt, tamen quum Theriacam describerent, Hedychroi compositionem omiserunt, adeo vt Medicus quidam Romæ Gal. ætate, qui Theriacam conficere nunquam viderat, ipsamq; ex sola librorū lectione se compositurum confidebat, ab vnguentariis Hedychrū peteret, existimans illud esse quampiam herbam, vel simplex aliquod aliud medicamentū. Cæterum postea factum est, vt Gal. diligentia parandi Hedychroi ratio ex Andromachi monumentis prodiit in lucem.

Pauli, Aetii, Actuarii & Myrepsici erratum.

Sed mirum sane videtur, quod omnes Græci, qui post Gal. claruerunt, nēpe Paulus, Aetius, Actuarius, quin & Nicol. Myrepsicus à Galeno aberrauerint. Siquidem Paulus Opobalsamū non habet, sed Carpobalsamum, & præter Gal. sententiam Rhoem etiam addit. Aetius deinde (nisi sit interpretis lapsus) non Marum, sed Arum admiscet. Præterea Actuarius exacte recteq; describeret, nisi Nardum maiori pondere, quam par sit imponeret. Postremo Nicolaus Myrepsicus duas Hedychroi compositiones habet, quarum altera Meon Mari loco admittit, altera vero Rhabarbarum, ex Auicenna fortasse, & Botrym pro Maro, ac calamo continet; quin etiā Rhaponticū præter omnium sententiā. Cæterum non deest suspitio, quin hic codex scateat mendis.

Nicolai loc9 restitutus.

Siquidē, vbi Gal. Phu pontici meminit, Nicolaus habet Phu simpliciter, & statim ab ipso Phu Rhei pōtici, quo fit, vt fuerit suspicandū Rhei particulā illuc illegitime accessisse. Is enim quisquis fuerit, qui hæc corruperit (ita mihi suspicādū videtur) quū fortasse ignoraret particulā Pontici cū Phu esse copulandā, Rhei particulā interposuit, tanquā is qui sibi persuaserit,

rit, esse id à scriptoribus prætermissum. Sed hoc non animaduerterit Fuchsius. Adhæc palam fit, Nicolai Græci sermonis imperitia, quod post Amomum statim addidit Botrym. Nam quum hoc loco sicut in Theriaca (vt fusius superius diximus in Amomi examine) in Græcorum authorum libris ἀμώμου βοτρύδιος scriptũ reperisset Nicolaus, nesciuissetq; Amomum, racemiferam esse plantam, perperam βοτρύδιος ab Amomo disiunxit, & aliud per se medicamentum, nempe Botrym designare sibi persuasit. Id quod Fuchsium etiam in errorem vocauit. Porro Arabes Hedychroum trochiscos Alindaracon appellant. Verum & ipsi in quam pluribus aberrauere, desciuereq; ab Andromachi & Galeni placitis. Quamobrem Galenum tantum consulere oportet, & ei per omnia subscribere. Paratur autem Hedychroum ex Galeni sententia hoc modo. HABET Hedychroum, Aspalathi, Asari, Amaracique, cuiusq; drachmas duas, Calami odorati, Iunci rotundi odorati, Costi, Phu pontici, Cinnamomi, Opobalsami, Xylobalsami, cuiusq; drachmas duas, Malabathri, Nardi Indicæ, Casiæ, Myrrhæ, Croci, cuiusq; drachmas sex, Amomi drachmas duodecim, Mastiches drachmam vnam. Excipiantur omnia contrita vetere vino, & deinde formentur pastilli, qui demum siccari debent, vt de vipereis & Scilliticis dictũ est. Reliquum est, vt de quibusdam medicamentis, quæ in huiusce magmatis compositionem admittuntur, tibi nostram exponamus censuram.

Hedychroi genuina parãdi ratio.

Aspalathus.

ASPALATHVS Dioscoridis testimonio nascitur in Istro, & Rhodiorum Insula, quinetiam in Creta, vt alii scribunt. Quo fit, vt non magno negotio inde afferri posset, si tamen iuuandæ Reipublicæ magis in hominibus inualesceret ardor, quam augendæ pecuniæ. Quum autem eo nunc destituamur, non displicet eorum opinio, qui pro Aspalatho supponunt Viticis semen, quod non modo excalfaciat & siccet Aspalathi modo, sed quod etiam venenatis ferarum ictibus auxilietur. Sunt etiam, qui Agallochum substitui eius loco suadeant, quorum placitis facilius etiam subscribo.

Marum.

MARVM an legitimum habeamus, non mihi satis constat, quamuis non desunt, qui Marum illud Amaraci genus esse velint, quod minoribus, odoratioribus, acutioribusq; foliis prouenit. Quibus non videtur omnino refragandum vt in commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius antea diximus. Quo fit, vt crediderim non longe aberrasse, qui hoc Amaraci genus pro Maro suppeditaret. Siquidem testatur Galenus, libro 1. de Antidotis, se iussisse confici Amaracinum vnguentum, in quo pro Maro Amaracus imponeretur: quo postea factum ait, vt vnguentum illud tametsi minus odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Dioscorides scribit Marum vires habere Sysimbrii consimiles, quapropter poterit quispiam etiam eius loco Sysimbrio vti, cui non placeat Amaracum addere.

Calamus odoratus.

CALAMVM ODORATVM non eam esse radicem, qua sub calami odorati nomine vtuntur Seplasiæ, adeo validissimis argumentis docuimus in Commentariis nostris in Dioscoridem, vt nullus posteris relinquatur ambigendi locus. Cæterum, quum ego iam pridem existimassem codicem illum, de substitutis medicamẽtis, qui inter Galeni opera reperitur, legitimum esse Galeni, suadebam pro Calamo odorato Sphagnum suppeditari, sed quum tractu temporis diligentius accuratiusq; rem expendissem, reperissemq; scatere librum illũ absurdissimis, ineptissimisque documentis quamplurimis (vt in præcedentibus dictum est) in aliã venire sententiam postea coactus sum. Quamobrem minime quidem recte factum videtur, pro odorato Calamo supponi Sphagnum, id est, arboreum Muscum, quum huic Dioscoridis testimonio adstrictoria tantum insit facultas: Calamo vero contraria: quippe, qui & menses cieat, & vrinas, & aquæ subter cutem opem mirificam ferat. Quid autem eius vice suppeditari possit, ex veterum testimoniis mihi non satis constat. Non displicet tamen eorum opinio, qui vulgarem Calamum odoratum, quem esse Acorum non dubitamus, pro legitimo odorato Calamo substituunt: Non ea propter, quod voluerim hoc esse verum Calamum odoratum, sed quoniã Acorum non solum odorato Calamo vires obtineat pares, sed quod etiam venenis resistat. Nec alia sane ratione factum putauerim, vt Acorum in Calami odorati locum receptum sit, tum à Medicis, tum a Pharmacopœis, quam, quod quum priores Medici odorato Calamo se destitutos cernerent, Acorùm semper eius loco suppeditarent. Quo postea facile factum est, vt se totum in Calamum commutauerit. Præterea, si quis radicem expendat, quam ob odoris præstantiam Angelicam vocant, fortasse non displicebit eam in Calami odorati locũ substituere. Cit enim vrinam, pellit menses, prodest tussientibus, aqua intercute laborantibus, & (vt sexcẽtis constat experimentis) aduersatur venenis, & venenosorumq; animalium morsibus, & pestilentem auram fugat. Sunt etiã qui Melanthii semen proponant, quorum opinionẽ etiam non improbamus: Sed magis priora placent.

Sphagnum.

Cur Acorus Calamus odoratus vocari cœperit.

Angelicæ vires.

Xylobalsamum.

Cubebæ.

XYLOBALSAMVM quod in Myropoliis habetur, adulterinum est, & ex Myrto (mea sententia) decerptum. Verũ quum lignum seminis vires habeat, Cubebas supponerem, quas superius pro Carpobalsamo supponendas esse diximus. Adhæc recte quoq; factum crediderim, si quis flauum Sãtalum substitueret, vel Caryophyllorum pediculos, nobis Italis vulgo vocatos Fusti di Garoffani.

Ratio miscendorum medicamẽtorũ quę in Theriacam veniunt.

RESTAT modo dicendum, quo ordine, quaue ratione Theriaca recte probeq; parari debeat, quum ad manus fuerint omnia, quibus præstantissima hæc Antidotus parari solet. Id enim facile assequemur, si Galenum consulamus. Quippe is lib. 1. de Antidotis Theriacæ compositionem nos docet his verbis. Primum itaque dissoluenda erunt vino macerata hæc medicamenta, nempe Myrrha & Crocus: si tamen ita facere tutius tibi visum fuerit, nec ipsum, quia humidus sit contundere. Succi autem omnes ideo vino macerantur, vt & dissolui queant & facilius læuigari, Sagapeni dico, Panaces, Papauerisq;, cuius liquorem Opium vocant. Acatia quoque, quum humida tibi visa fuerit, nec ad contundendum facilis, Hyppocistidis item, & radicis dulcis succus. Thlaspis autem, & Napi semina primo quidem, sicut & ante me alios fecisse videram, in mortarium vna cum aliis contundendis ipse quoq; coniiciebam. Inde vero quum ipsa pilæ concauitati adhærere ob tenacitatem sedulus animaduertissem, melius esse duxi sola in alio mortario prius attrita vino superinfuso macerare, quoad exacte dissoluerentur, dissolutaq; postmodum cæteris, quæ peculiariter vino macerantur, ac diluuntur, admiscere. Thus quoque per se solum in mortario seorsim leuiter comminuere satius est, ne in placentam coeat, tum vbi comminueris & excusseris promptũ habere, quo reliquis, vino maceratis, cum placuerit, ipsum inspergas. Nam Gummi & vino macerare, & ipsum per sese, vel cum Thure læuigare necesse est. Hæc igitur quo diximus pacto omnia præparentur, atque humida quidem ex viño dissoluantur, sicca vero in puluerem redigantur. Quo tempore autem cuncta simul miscenda erunt. Resinam Therebinthinam in vase duplici primum colliquabis, tum Styracem, & Galbanum antea pistillu ferreis rotabulisue confracta, mellisq; crudi parumper instillabis,

hæc simul atq; effuderis, & manibus complanaueris, mellis aliquãtulum, Resinæ quoq; liquefactæ affundes atq; ita vase cooperto ea rursus liquari permittes. Melius est enim his rebus impositis nõdum mel admiscere, sed adoperto vase, quod aquæ innatat, vt elixentur permittere. Interea dum ista liquefiunt maceratis ex vino rebus, siccas medicinas eatenus adiicies, & commiscebis, quousq; spissa esse satis videantur. Atq; ita paulo post in mortarium magno cochleari liquefacta, tepida tamen transpones, robustusq; aliquis homo tunc ipsa commisceat. Ac postea, quam bene inter se commixta, atq; in vnum corpus redacta fuerint, densaq; iam quodammodo videri cœperint, mellis moderate decocti, & proculdubio despumati partem quandam superimmittes postea contusarum mediciriarum portionem quandam, deinde rursus mel inseres: postea liquefacta sed tepida infundes. Postremo quicquid pulueris, & mellis supererit admiscebis, vehementer omnia magno in mortario, magnaque tudecula commiscendo: cum vero tudeculæ ductu in mortario omnia coierint, tum in pilam transferẽda sunt, atq; ferreis rutabulis diligenter extersis, ne quid rubiginis insistat, sine intermissione contundenda. Rutabulum vero subinde Opobalsamo perunges, ne subigendarum rerum tenacitate obtineatur, neue difficulter se inde ab attollentibus resistat. Vt igitur opus expedite procedat, imas rutabuli partes Opobalsamo frequenter inungere cõueniet, atq; Opobalsamum hac vna in re totum absumere. Melius est autem in Sole Theriacam commiscere, sic enim citius in vnum corpus simplicia coeunt, dumq; hoc faciemus pilam in qua Antidotus admiscetur, operiemus. At post quatuor, aut quinq; dies rursus in Sole ipsam eodem modo commiscebimus, eandemq; sex septemue dierum spatio interiecto, iteram atq; deinceps repetemus, donec menses duo, vel quadraginta dies saltem compleantur. Hactenus quæcunque conscripsimus ad Theriacæ vim augendam pertinent. quæ vero mox

Color Theriacæ niger vnde.

subiungam ad colorem. Danda namq; est opera vt nigram Theriacam conficiamus, nam hoc etsi quo pacto in consuetudinem venerit, nesciam, quisquis tamen hunc colorem non consequitur, irridetur, quamquam nulla coloris qualitate medicamenti vis immutetur. Nigra vero Theriaca non erit, si Chalcitis flaua luteaue, dum vritur eua serit: Chalcitis enim particula quantumuis minima colore suo Theriacam inficit. Ne quis igitur hac quoq; in re frustretur, iis quæ dicam mentẽ adhibeat. Quatuor Chalcitis drachmas cum Theriaca solummodo capiat, multo plures assare conueniet hoc modo. Coniice in exiguam ollam Chalcitis crudæ drachmas non pauciores quadraginta postea succensis carbonibus, ollam absque operculo in medio prunarum statue. Cumq; liquefactam videris Chalcitim, ac quæ leuissima & spumosa pars eius est innatare, statim ollam ab igne amoue humique colloca, nec vt aliquando solebamus, sicuti qui ignem accendunt, ipsi insufflabis. mirandum est enim, quantum ita faciendo luteus flauusq; color emergat. Non tamen in Sole collocanda erit, sed in vmbra donec frigeat omittenda. Hinc postea id solummodo capies, quod superne spumeum fuerit, quodq; neque luteum, neq; flauum, neq; pallidum est. Deinde experiundi gratia aliquantum eius, quod probaueris accipe atque comminue, & num quis ex supradictis coloribus appareat inspice. Nam si qualis accepta est, viridis, aut cinerea manserit, drachmas quatuor ipsius impones. Talem namque Chalcitim exiguam inuenies etiamsi multam exusseris. Quæ ad componendam conficiendamq; Theriacam requirebantur, omnia iam absoluimus. Hactenus Galenus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino, S. P. D.

Agitur de quibusdam plantis à Cortuso Matthiolo transmissis.

TVis literis vbiq; humanitate, & beneuolentia refertis, quibus ad me rescripseras, nihil hactenus respondere potui aulicis negotiis impeditus, non negligentia retardatus. Perlegi autem illas magna cum delectatione. Nam vt referta suauissimis plantarum, ac florum odoribus, ita sane iucundissima mihi fuerunt spatiabor itaq; nunc in tuo plantarum viridario, inter quas, prima, quæ mihi sese offert, est.

Gingidium.

GINGIDII integra planta, quæ quo perfectior altera, quam prius ad me miseras, eo gratior mihi est. Nihil enim imperfectum mutilumq; ingenui hominis desiderium explere potest. In priore altera nil aliud videri poterat, quam foliorum, & caulium facies. Iam nunc video genuinum Gingidium nõ esse Cherophyllum, vt mea semper fuit sententia contra Fuchsii & Ruellii opinionem.

Cherophyllum.

Medium.

VIOLAS Marianas Dodonei, legitimum esse Medium iam facile consentiam cum nasci eas inter saxa, tuo ipsius testimonio factus sim certior. Semen quod mittis terræ committam ad finem Autumni, & posthac obseruabo diligenter quam diu latitet anteaquam germinet.

Scamonium.

SCAMONIVM quod antea miseras è Syria (vt putaram) esse allatum, quam libenter audio sed eius flores, quos vna, cum aliis plantis ad me te transmisisse scribis, nondum ad manus meas peruenerunt. Dolerem sane si aliquo impedimento alicubi detinerentur, quo ad me deferri nequirent.

Thlaspi.

QVOT QVOT Thlaspi tibi sunt genera, septem, octo, vel plura, ea omnia videre cupio, admiraturus posthac naturam, quod in fingendo Thlaspi tanta artificis varietate vti voluerit.

Periploca.

PERIPLOCÆ repentis historiam perquam diligenter legi. Eam è tuis literis in mea commentaria transferre decreui. Sed gratissimum mihi feceris, si vnam, vel alteram eius siliquam ad me transmiseris.

Smyrnium.

SMYRNII Cretici radicem, quam terra conditam te misisse ais, nondum hactenus videre licuit. Vereor sane ne quispiã in itinere eam nobis abstulerit: quod sciam non deesse nostris laboribus inuidentes, qui nostrarum plantarum furtis inuigilant. Semen quod à te missum habeo suo tempore seram, quanquam in Bohemico solo raro peregrina proueniant, quæ vno vel altero anno non degenerent.

Veneficum Scolopendrium.

DE VENEFICO Scolopendrio, etsi nunc nihil ad ea quæ petieram, respondes: cum tamen pollicearis, id alias te facturum, expectabo donec maior mihi satisfaciendi tibi sese offerat commoditas.

Marum legitimum.

PVLCHERRIMAM, ac rarissimam plantam, quam Arabs ille infidelis perperam Symphytũ petræum vocabat, omnino tecum sentio, legitimum esse Marum. Habet enim omnes Mari notas adeo perspicuas,

vt

vt Tiresia cæcior fuerit, qui hanc non agnoscat esse Marum. Folia illi sunt Amaraco candidiora, & flores Origano similes. Primo gustatu folia amarorem relinquunt, quem deinde acris sequitur sapor: qui tamen (vt Galenus inquit) ab amaritudine vincitur. Hanc stirpis imaginem gratissimam futuram censeo omnibus rei herbariæ studiosis. Noscent enim posthac quantum facie Marum ab Amaraco distet.

Cytisus.

IMAGO quam à Marantæ Cytiso delineatam esse scribis, videtur genuini Cytisi faciem non ineleganter referre: si tamen è solo ramusculo integram plantam iudicare liceat. His cum accedat etiam Marantæ testimonium, qui Cytisum à se inuentum diligentissime describit, facile adducor ad credendum stirpem hanc genuinũ esse Cytisum. Velim autem, vt si ab Ægidio Cumano nobilissimo viro Cytisi illius ramusculũ meo nomine impetrare poteris, illum etiam ad me mittas. Cum enim tuis literis factus sim certior, me plurimum amari ab illo (quæ sua est humanitas) non dubito, quin huiusce rei me compotem facturus sit.

Rhabarbarum.

NON parum sane placet intellexisse Rhabarbari historiam, quam vna cum eius icone antea ad me misisti, à Ioanne Baptista Ramusio in lucem editam, homine meo quidem iudicio, integerrimo, docto, & omni genere virtutum claro. Placuit mihi semper admodum Ramusii ingenium. Nam ad virtutem tantum à natura factus mihi semper visus est. Ille primus Saluiam mihi videndã obtulit gallas ferentem, tuæ ad me missæ similem, quam è Creta allatam dicebat: de quibus nullus est antiquorum, qui meminerit.

Saluiam gallas proferre.

Pistacium.

PISTACII è tuo viridario ramusculum, eam ob causam ad me missum existimo, quod à Maranta fortasse excitatus, tibi non placeret Pistacii imago, quæ in priori Commentariorũ nostrorum editione, pictoris cuiusdam infidelitate minus recte appicta conspicitur. Verum si Commentaria nostra postremo edita is diligentius inspexisset, non fuisset illi opus emendare, quæ nos multo antea tempore emendauimus: nec tibi huiusce suscipiendi laboris causam dedisset.

Irionis plures haberi species.

PLVRES esse Irionis species iam diu animaduerto. Nam & tua hæc planta Irionum generi notis omnibus correspondet. In mea nullam video notam, quæ Irionem non referat: quanquam non desint blaterones, qui eam damnent. Folio enim est Erucæ syluestris, cauliculis lentis, floribus luteis, siliquis in cacumine gracilibus, corniculatis, semine Nasturtii exiguo, vrentis gustus, nec alibi nascitur quam iuxta vrbes, rudera & hortos, quæ omnia suo Irioni reddidit Dioscorides. Tua maioribus conspicitur siliquis, grandiore semine refertis, quo fit, vt censeam meam fœminam, tuam marem esse Irionem, vel è contra fortasse.

Elichrysum.

NIHIL dubito quin planta, cuius ego imaginem dedi, legitimum sit Elichrysum, quod Italia profert, à tuo tamen notis quibusdam diuersum, quod etiam sæpe hic in Bohemia vidi, Creticum vero nunc primum tua liberalitate agnosco.

Pimpinella maior.

MAIORI Pimpinella nostrate, quam quidam Sanguisorbam vocant, vbiq; hic prata referta sunt: quẽadmodum & in Vngaria, vbi copiosissimam nasci vidimus.

Melilotum.

NE dubita quin MELILOTVM tuum, legitimum sit. Nam præter id, quod eius notæ omnes legitimo correspondent, nihil differt à meo, quod ex Campania allatum est.

Cauda vulpina.

CAVDAM Vulpinã, Græcis Αλωπέκουρον *vocatã, è Lagopi esse genere tecũ sentio. Sed an hæc* Αλωπέκουρος *sit, de qua meminit Plin. lib. 21. cap. 11. non ita facile asseram, nisi eius folia perpetuo virescere intelligam. Vulpinam caudam enumerat Plinius inter herbas, quibus æterna sunt folia. Sed an etiam in hoc Plinio fides adhibenda sint, anceps quidem sum: cum is inter easdem plantas Heliotropium habeat, cuius planta circa finẽ Autumni emoritur, nec citius repullulat, quam media æstate.*

Plinii erratum.

Semperuiuum magnum.

MAGNI illius semperuiui imaginem, cuius plantam Corcyra istuc transmissam esse scribis, magna cum admiratione sum contemplatus ob rei nouitatem. Iussi in lignea tabella perquam diligenter eam delineari à peritissimo pictore, vt excisa edatur in lucem.

Dactyli.
Palma Elate.

DACTYLOS suis racemis hærentes, vna cum eorum inuolucro, quod Palmam Elaten vocant, à clarissimo Faloppio accepi superioribus diebus, quibus nihil mihi gratius esse poterat. Quo tempore eorundẽ imagines cum tuis literis mihi etiam sunt allatæ. Placent quidem icones ad amussim appictæ, sed longe magis Elate ipsa sicca, & Dactyli suis racemis hærentes. Debeo Faloppio non solum de hoc munere plurimum, sed quod etiã Musæ summitatem vna cum fructibus & icone ad me transmiserit: quinetiam & Mixæ ramusculum, hærentibus adhuc Sebestenis. Hæc enim tam rara, tamq; paucis nota, mihi gemmis, ac margaritis longe sunt cariora. Edentur hæc omnia Deo Opt. Max. volente in omnium studiosorum commodum. Nihil enim tam rarum, tam carum mihi fuit vnquam, quod non voluerim commune esse omnibus. Elates historia quam describis, gratissima mihi est, quod vna cum imagine Commentariis meis plurimum splendoris addere possit.

Musæ imago.
Mixa.

Smilax glãdifera.

ARBORIS ramum, quem Smilacis esse censes, de qua inter glandiferas arbores meminit Theophrastus, adeo descriptioni correspondet, vt facile consentirem è genuinæ Smilacis arbore esse rescissum, si glandes haberet. Atqui sterilis cum sit, cogor etiam à meipso dissentire.

Visnagha è Syria.

PLANTA, quam Syria quibus eam afferri scribis, Visnagham vocant, cuiusq; vmbellæ festucis vtuntur Hispani, ac etiam quidam Itali principes ad expediendos dentes Lentiscini dentiscalpii vice: quod non solũ tenaces, sed odorati habeantur, nil aliud contemplanti mihi repræsentare videntur, quam domesticæ Pastinacæ speciem. Si itaq; ab vnguentariis, qui eius vmbellas Venetiis vendunt, semẽ habere poteris, facile comperies, vbi satum enascetur, an ego, vel qui Meum, vel Ammi eam esse censent, rectius iudicauerint.

Verbascum folio cornicularis papaueris.

VERBASCVM folio cornicularis Papaueris, de quo meminit Dioscorides, tua tantum liberalitate nunc primum agnosco. Placent inter cætera flores, quod in aureo meditullio purpureis floccis niteant. Sed aliud ego Verbascum vidi in Iapidiæ montibus, flore in vniuersum purpureo à Blattaria diuersum.

Chamæleo niger.

EANDEM nigri Chamæleonis imaginem huic tuæ per omnia similem accepi superioribus diebus, vna cum ipsa planta, ab ipsomet Maranta, vna cum Musæ icone. Verum si sententiam meam syncere tibi narrare debeam, plura sunt, quæ in Marantæ Chamæleone desideranda videntur: de quibus cum fusius alias scribere statuerim ad ipsummet Marantam, non est vt de ea tecum hic pluribus agam. Habeo enim non pauca argumenta, quæ huic Chamæleoni non parum refragantur.

Angelicæ semen.

ANGELICÆ radice nigra semen, curabo vt habeas. Nascitur enim copiosa in nostra Bohemia montibus, & in Misnia nobis contermina.

Glaux.

PLACVIT mirum in modum GLAVCIS historia. Cum enim iam intelligam in Veneti maris littore

tore

tore prouenire hanc, folio (vt apparet) Cytisi candidiore, flore aureo facile adducor ad credendum, quod hæc quam misisti legitima sit Glaux.

Equiseti plures species.

EQVISETI plures, quam duas, haberi species, nunc primum animaduerto, ex hac quam à te missã inspicio. Respondet namq; Equiseti maioris descriptioni omnibus suis notis, adeo vt credam tuam hanc, genuinã esse Dioscoridis Hippurim, quod radice sit lignosa, & planta vegetior ac firmior tota.

Solanum Somnificum.

CVR Somnificum Solanum appellaueris eam stirpem, mihi nouam, quam antea miseras, quamq; quidam luteum Hyoscyamum rectè (meo quidem iudicio) esse censent, nunc primum intelligo. Quare eos accusabo, qui perperam hanc Somnifici Solani appellationem in vulgarem conuerterunt vsum.

Seriphii Absinthii examinatio.

SERIPHIVM absinthium, quod Alexãdria Aegypti allatum esse scribis, pulcherrimum mihi visum est. Nam longe magis Abrotanum paruum, id est, fœminam, refert, quam Seriphium, quod ad mare in Italia prouenit. Hoc enim non adeo tenuis herbula est, nec Abrotano paruo simile, quanquam sapore, odoris graueolentia, & seminis exiguitate, Seriphio correspondet. Quinetiam quod tantum in maritimis locis proueniat. Caterum cum tuum, hoc non solum minori Abrotano correspondeat, & pumila admodum sit planta, sed etiam in Aegypto proueniat vbi nasci Seriphium vna cum Dioscoride testatur etiam Plinius, adducor facile vt credam, id esse genuinum Seriphium Dioscoridis. Nec me ab hac amouebit opinione, quod absurdum admodum credere videatur, pro Oliuæ ramo, tam exiguam herbam detulisse in sacris Isiacis sacerdotes, cum id tanquam addititium ex Dioscoride non transcribat Oribasius, & alia plura sint in hoc capite deprauata: quædam verò ex aliis autoribus addita quæ non ad Seriphium, sed ad Ponticum Absinthium spectant. Male autem legitur in hoc capite nasci Seriphium copiosissimum in Tauro monte iuxta Cappadociam. Quilibet enim intelligit, qui prorsus non fuerit stupidus, quod nihil sit absurdius quam marinum Absinthium in montibus nasci. Nam hoc totum ex præcedenti capite ab Absinthii Pontici historia, ad Seriphium translatum est, quemadmodũ & illud, quod eius pabulo maxime pinguescant pecora. Siquidem hoc, vt Theophrastus inquit lib. 9. cap. 18. Ponticum, non Seriphium facit. Quæ omnia scriptorum infidelitati, temeritatiq; sunt ascribenda.

Seriphii caput Dioscoridi pluribus in locis deprauatum.

Cẽtaurium Marinum.

QVOD Marinum Centarium appellas, sunt qui marinam Anagallidem vocant. Alias hanc plantã vidi, sed tanquam ignotam neglexi: si quid vlterius scripseris de eius facultatibus, id erit mihi gratissimum.

Gelsiminum.

GELSIMINI vulgaris fructus, quem misisti, Lupino non absimilis, eo magis placuit: quo rarior habetur, nec id crederem, nisi viderem ipse, & te huiusce rei haberem autorem. Nusquam enim audiui Gelsiminum fructum ferre.

Buxus syluestris.

SYLVESTRIS Buxus, res noua etiam mihi est, nec habeo (quod meminerim) qui de eo inter antiquos mentionem fecerit. Libenter abs te audierim, an ligni materies alteri Buxo correspondeat.

VENIO nunc ad Marantam, ob duriora quædam eius in me dicta iam calamum in eum stringere statueram, quum tamen illum se per literas purgaturum apud me intelligam, & locum in Lonchitide, in quo fidẽ meam infirmare nititur, emendaturum, tuis prudentissimis consiliis libenter obtemperabo. Cupio enim tui & Pinelli viri nobilissimi causa, Marantæ amicitiã conseruare, si tamen ille honoris mei rationem habeat, & suũ recognoscat errorem. Scio quidem vos esse homines, qui famæ existimationisq; meæ rationem habeatis. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Iulio Moderato, Ariminensi Pharmacopœo, S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Anacardinam Antidotum veniunt.

Burungi examinatio.

ACcepi literas tuas, quibus confecturus Anacardinam Antidotum, plurimum dubitare scribis, quid pro Burungi in ea tibi fuerit addendum, quum variæ de eo sint Scriptorum opiniones, ob idq; petis, vt in re hac meis te iuuem consiliis. Ego vero ne videar hoc laboris potius subterfugere, quam quod putem tibi fortasse ac cæteris satisfacere posse, recusare sane non possum, ob tuam singularem ergã me obseruantiam, quin tibi hic aperiam, quid de Burungi mihi semper persuaserim, contra eorum omnium opinionem, qui hactenus de eo commentati sunt. Varia sane ac diuersa (vt rectè ad me scribis) extant de Burungi recentiorum placita. Atqui tametsi plerique in censendo hoc medicamento non parum laborauerint, nullũ tamen reperio, qui rectè (quantum conicere possum) exposuerit, quid Mauritanis designet Burungi, tanta est apud Arabas interpretum confusio. Siquidem Luminare maius vocatum Burungi Cubebas interpretatur, sed eius mihi haud placet opinio, tum quod friuolis admodũ nitatur rationibus, tum etiam quod rei Medicæ imperitus multa confundat medicamenta. Cordus deinde cuius doctrinam in componendis medicamentis omnes fere sequuntur Germani ac Bohemi, Erucæ semen Burungi loco admiscet. Sed qua ratione, quaue authoritate id fecerit, silentio præteriit, quo fit, vt nec illi sit assentiendum. Monachi qui in Damascenum Commentaria edidere, etsi primo fateantur nihil compertum habere ob varias Arabum lectiones, quid sit Burungi, Melissam tamen, vel Cubebas eius loco sumendas suadent, quanquam & ipsi nullis nitantur apertis rationibus, nec authorum monumentis. Præterea vt suam tueantur sententiam, & eorum refellant opinionem, qui Burungi Nigellam interpretantur, authorem quẽdam (ego hunc Syluium crediderim) nouarum interpretationum accusant, quod dixerit nosci posse Burungi Melanthiũ designare ex Auicenna ac Serapione, qui Nigellam habent Burungi loco. Quippe hoc pertinaciter (vt Monachi solent) negantes affirmant Auicennam, Serapionemq; (perperam tamen) præter Nigellam habere etiam Burungi. Caterum hoc falsum esse conuincitur, quum horum nemo in hac Antidoto, nec alius duabus sequentib. Burungi meminerit. Quo fit, vt non ignorantiæ tantum, sed etiam mendacii sint arguendi. Monachorum opinionem pariter & errores videtur sequutus Fuchsius vir alioqui doctissimus, tum quod & ipse Melissam imponat, tum etiam quod scriptis mandauerit Auicennam quinto canone in huiusce Antidoti descriptione Burungi etiam præter cætera meminisse, quum tamen id (vt prædiximus) sit falsum. Quandoquidẽ in exemplari nostro, quod est ad manus ab Andrea Bellunensi restitutum, nusquam extat Burungi mentio. Quo fit, vt non possim

Luminaris maioris opinio explosa. Cordi sententia improbata. Monachorũ opinio non accepta. Fuchsii erratum.

non mirari Fuchſium alioqui doctiſſimum prudentiſſimumq; virum, quin & Monachorum ſectatorem acerrimum, quod iis hic tantam adhibuerit fidem, vt eorum potius crediderit teſtimoniis, quam quod vellet tantũ ſubire laboris, vt hoc loco Auicennam inſpiceret. Quod autem, nec Auicennam inſpexerit, nec legerit, id manifeſtum præbet indicium, quod ſcripſerit Anacardinæ deſcriptione apud Auicennã in nullo prorſus variare ab hac, quam deſcribit Damaſcenus, ob idq; magis hanc Auicennæ, quam Damaſceno Medico acceptam referre debere: quod tamen falſum deprehenditur. Siquidem longe alia eſt Auicennæ deſcriptio, quum Spodiũ, Cardamomum, minus Gingiber, Piperis arboris radices, & Aniſum admittat, quorum non meminit Damaſcenus. Nec è contra capiat Chepulos, Caſtoreum, Coſtum, Saccharum, nec Lauri baccas, quibus ſuam idem conficit Damaſcenus. Præter id cenſet idem Fuchſius Serapionis authoritate fretus Borungi, ſiue Berungi Aphris, nil aliud deſignare, quam Meliſſophyllum, quod ipſe Meliſſam ſuo Arabico idiomate Bedarangie & Bedarungi vocet, et vt ſuam tueatur ſentẽtiam, dicit Serapionis codicem hoc loco interpretum inſcitia eſſe omnino deprauatum, & legi debere Burungi, non autem Bedarungi, quum nil aliud Aphris ſit Bedarungi, quam Ocimum. Sed ipſe (quantum video) non omnia apud Arabas perluſtrauit. Siquidem tametſi id ſcriptum reliquerit Auicenna, Serapio tamen Ocimum Bedarungi nuſquam appellat, ſed Berengemiſch Berendaros & Berendarog, vt facile apud ipſum videre eſt. Raſis vero lib. 21. Continentis Badarungi Ocimum vocat. Et libro de Arabicis nominibus Baſilicon, inquit, latorum foliorum appellatur Arabice Baduraig. Quæ omnia facile oſtendũt, nihil ſolidi ab Aphris adeptum eſſe Fuchſium, quo recte probari poſſit Burungi eſſe Meliſſophyllũ. Cæterum, nec eorum argumenta probanda putauerim, qui Melanthium pro Burungi admiſceri contendunt, eo quod Auicenna, ac etiam Serapio nigellam habeant, & Burungi non meminerint. Quippe quum ii (vt prædiximus) præter nigellam alia plura habeant ſimplicia, quorum nulla Damaſceno ſit mentio, recte ſane haudquaquam affirmari poteſt, an Nigella potius, quam Cardamomũ, vel Piperis radix, vel Zingiber, vel Aniſum, quorum ii ſpeciatim meminere, Burungi loco fuerit vſurpandum. Cæterum vt tandem meam de Burungi tibi aperiam ſententiam, putauerim ego legi debere Durungi, non autem Burungi. Durungi enim Auicennæ ſecundo Canone Doronicum deſignat. Quod ad hanc Antidotum parandam admodum competere videtur. Quandoquidem Doronicum Serapionis & Auicennæ teſtimonio, cor mirifice roborat animumq; hilarem reddit. Neminem enim latere crediderim, qui ſe Medicum profitetur, medicamẽta ea, quæ ad cordis præſtant affectus, facere etiam plurimum ad Cerebri morbos, quum ſpiritus attenuent, clarioreſq; reddant, ea tamen intelligo, quæ facultate ſunt calida. Facilis enim, ac lubricus fuit Chalcographi lapſus, qui D in B. nimia fortaſſe manus properantia vertit, dum charecteres connectebat. Namq; vbi D. inuerſum fuerit, in B. mox cõuerſum videtur, quo fit, vt Durungi non Burungi legi debeat.

Ocimum, Bedarungi Aphris.

Melãthium pro Burungi non ſumendum.

Durungi nõ Burungi legẽdum.

Doronicum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Examinantur quædam medicamenta, quæ veniunt in Trypheram Saracenicam.

PAraturus Trypheram Saracenicam magnam Ioannis Damaſceni, quæris datis ad me literis, quid pro Secacul, quid pro Seitaragi ſiue (vt quidam legunt) Sitharegi, quidue pro Origano Perſico fuerit immiſcendum, quum hactenus à nemine in hiſce cenſendis medicamentis tibi ſuerit ſatisfactum. Qua in re non poſſum petitioni tuæ non morem gerere, tum vt cognoſcas me tuã de me confidentiam, non parui facere, tum etiam ne ſi ſilerem, fortaſſe cenſeres Arabum medicamenta me non ita exacte exploraſſe perinde ac ea, de quibus Dioſcorides ſcripſit. Vt itaq; de Secacul in primis meam ad te ſcribam opinionem, nihil dubito hallucinari eos, qui putant Secacul eſſe Eryngium, ac pariter eos (vt Manardus Ferrarienſis) qui hoc idem exiſtimant eſſe Polygonatum. Etenim Piſi folia, vt Secacul, Polygonatum non habet, nec flores purpuraſcentes violæ maiores ſed minores, albicanteſq;. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis craſſitudine, & indicis longitudine. Contra vero Polygonatum, quod multo lõgioribus ſit radicibus. Adhæc (vt teſtatur ipſe Ioannes Damaſcenus, ac pariter Serapio, vbi de Secacul, ſaccharo, vel melle aſſeruando ſcribunt) eius radices cinereo exterius cernuntur colore, ſolida intus matrice, atque neruoſa, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur, quum candida admodum ſit, fragilis, & nulla intus matrice. Quod autem non ſit Eryngium, in Commentariis noſtris ſatis ſuperq; probauimus, præſertim quum Secacul nuſquam planta fuerit aculeata. Re autem vera Secacul radix eſt Indica: Hoc enim teſtatur Auicenna lib. 5. vbi ſic habet. Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, quum ſunt recentes conditũ in loco ſuo. Apud nos autem humectantur in primis in aqua calida: Quæ etiam ad vnguẽ Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, vbi de pluribus Saccharo, & melle aſſeruandis egit. Quibus palam eſt Secacul radicẽ eſſe peregrinã, quæ ex India olim conuehebatur. Sed quum iam diu ad nos conuehi deſierit, cogimur eius loco alio quopiam vti medicamento. Quamobrem ſuaderem ego, vt pro Secacul Paſtinacam, tum ſatiuã, tum etiam ſylueſtrem ſupponeres: quum Paſtinaca vtraq; iis fere viribus præſtet, quas ſuo Secacul aſcribunt Mauritani. Cæterum Seitaragi ſiue Sithargi, ſiue Sythragi (Synomyma hæc ſunt apud Arabas) plura quidem deſignare nemini fuerit ambigendum, qui eius hiſtoriam apud Serapionẽ & Auicennam legerit. Quandoquidem, quanquam nil aliud Serapioni eſt Seitaragi quam Dioſc. Iberis, ſiue Lepidium, Auicennæ tamen Seitaragi tria genera clariſſime explicantur, quũ inquit: Et ille qui eſt Indus, ſunt fruſta ligni parua, tenuia, & cortices ſicut Caryophylli: Et ille, qui eſt fructus declinat ad rubedinem, nigredinemq;: Et Saitaragi quidẽ oritur in parietib. antiquis, vbi nõ foditur, neq; aratur, & habet folia ſicut folia Naſturtii, & in æſtate ſunt folia plurima, quorũ ſapor, & color aſſimilatur Cordumeni. Hæc ille. Quib. clare ſatis patet tria eſſe Auicẽnæ Seitaragi genera: quorũ poſtremũ nulli dubium eſt, quin legitimã Iberim deſignet. Interpretis tamen error vnicuiq; patebit, vbi legitur hanc plantam odore, & ſapore eſſe Cordumeni: Quippe non Cordumeni, ſed Cardami, id eſt Naſtur-

Secacul examinatio.

Secacul radix eſt Indica.

Loco Secacul ſupponenda Paſtinaca.

Seitaragi examinatio.

Seitaragi triplex.

Interpretis Auicennæ erratum.

Nasturtii legendum est. Quæ vero medicamenta ex iis, quæ nostris in Myropoliis habentur, cætera duo genera præ se ferant, nullus hactenus (quod sciuerim) recte explicauit. Nec probanda videtur Monachorum sententia, qui in Damascenum commentaria edidere: Quippe qui perperam sibi persuaserint, nil aliud Mauritanis Seitaragi designare, quam Indicam Casiam, veterem Auicennæ editionem sequuti. Siquidem Alpagus ille Bellunensis, qui magna diligentia Auicennæ volumina restituit, libro 5. in confectione Philosophorum, in Tryphera magna, quum in prima, tum etiam in altera in Electuario de granis viridibus aliisq; nonnullis, vbi Gerhardus modo Casiam simpliciter, modo Casiam Indicam vertit, Casiæ huiusce loco Arabicum nomen Saitaragi siue Sythragi restituit. Id quod fecisse eum arguit, quod Arabicæ linguæ peritus pro certo sciuerit, Arabicum hoc nomen nullo pacto ad Casiam referri posse. Cæterum cogitanti mihi num primum, ac secundum Saitaregi genus, de quibus meminit Auicenna, ad nos aduehatur & in Myropoliis extet: statim sese mihi censendas obtulerunt odoratæ festucæ illæ Caryophyllorum instar, quas nos vulgo vocamus Fusti di Garoffani, &c. quin & fructus illi Caryophyllis tumidiores insipidioresq;, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos & Pseudocaryophyllos vocant. Siquidem festucæ illæ primum, hi fructus vero secundum Saitaragi genus apud Auicennam præ se ferre videntur. Frusta enim Caryophyllorum ita nobis appellata priori Auicenæ descriptioni, quam maxime congruere videtur, quum ait: Sunt frusta ligni parua, ac tenuia, & cortices sicut Caryophylli. Verum puto subesse interpretis, vel scriptoris mendam in dictione cortices, quũ Caryophylli cortices non sint, sed fructus, & comparatio omnino absurda videatur: quapropter putauerim ego ita legendum: Sunt frusta ligni parua & tenuia, odorata, tanquam putamina Caryophyllorum. Etenim nulli dubium est frusta illa seu festucas, quæ inter Caryophyllos abũde reperiuntur pediculos esse & putamina Caryophyllorum, quæ a Gerardo perperam (vt alia innumera) cortices sint translata, quum cortices etiam putamina appellentur. Ideoq; à Brasauolo alioqui doctissimo viro, ac acerrimi ingenii dissentire cogor, quippe qui minus recte existimauerit Seitaragi primũ genus esse Carpesium: quum hoc Galeni testimonio ex Pamphylia afferatur, & ingens eius prouentus habeatur in Syria: Saitaragi vero primum genus Indicum sit medicamentum. Præterea Carpesium nullo Caryophyllorum odore commẽdatur, nec vllam cum Caryophyllis habet cognationem neq; similitudinem, sed omnia sunt illi (vt Galenus inquit) Phu vocato similia. Adhæc quum Auicenna de Cubebis scribens cap. 38. secundi libri, nil aliud scribat quam Carpesium, nullo sane pacto rationi consentaneum videtur, quod Saitaragi illi Carpesiũ designet. Atq; si fructus, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos vocant parumper expendamus, non sane absurdum videri debet, si hos dicemus facile esse posse Seitaragi secundum genus: quippe hi fructus sunt è Caryophyllorũ genere colore ex atro rufescente. Nam & hi expetuntur ad composita medicamenta, quæ ad corporis imbecillitatem præstant, ideoq; recte Nicolao Myrepsico in suo Diathamaro adduntur. His itaque rationibus mihi omnino persuasum velim, nil aliud Seitaragi Indici loco in hac Tryphera imponi debere, quam Caryophyllorum festucas, siue pediculos, quod odoris sui fragrantia, & virium robore maxime hic ad rem faciant. Quod autem ad Origanum Persicum spectat, quid tibi certi afferam in præsentia sane non habeo: nam Persici Origani meminisse Dioscoridem, Theophrastum, Galenum, Plinium aliosque, qui ante, vel post claruerunt, Græcos vel Latinos autores (quos legerim viderimq;) hactenus non reperi, tametsi apud Arabas illud sæpius inuenerim descriptum in compositis medicamentis, præsertimque apud Auicennam, qui eius tamen non meminit, libro secundo vbi de Origano peculiariter scripsit. Origanum itaque Persicum (vt tibi meam aperiam sententiam) à loco omnino dictum putarim, videlicet quod apud Persas proueniat: sicuti etiam dicimus Phu Ponticum, Rhus Syriacum, Bitumen Iudaicum à locis, à quibus comportantur ea denominantes. Nec fortasse, vt puto, aliam ob causam Persicum Origanum hic prætulit Auicenna, nisi quod certe sciret ea in regione prouenire Origanum omnium præstantissimum. Namq; apud Persas diu floruisse Auicennam maxime testatur Bellunensis. Nos autem quum Persico omnino careamus, Cretico eius vice securius vti possumus, quam nostrate, tum cum legitimum Origanum non sit, tum quod nec ea, quæ Creticum, præstare possit. Vale.

Monachorum sententia explosa.

Caryophyllorũ festucæ Saitaragi primum genus.

Antophylli Saitaragi secundum genus.

Locus Auicennę restitutus.

Brasauoli opinio non accepta Saitatagi Carpesium censentis.

Antophylli.

Origanum Persicum.

Origanum nostrate.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Petro Spezzalancio Pharmacopœo, Compatri suo, S. P. D.

Examinantur simplicia quædam medicamenta, quæ in Antidotum Hæmagogum veniunt.

MAgno sane sum desiderio, vt tuo in Myropolio, quo solo hic Goritiæ vtor, Antidotum Hæmagogum Nicolai Myrepsici paratum habeas. Nam etsi raræ sint in Italia Seplasiæ, quæ Antidotum hanc parare soleant, quod pauci vel nulli fortasse reperiantur Medici, qui eo vtantur, quum tamen ego medicamentum hoc pluris faciam, ob mirificas eius ad varios morbos facultates, eoque sexcenties vsus sim, ipso carere non possum. Velim tamen (vt tua semper fuit diligentia) nihil in eo prætermitti, quod inueniri possit. Namq; vt nullus in parando committatur error, nec aliquid ibi deficiat, quæ in hac paranda Antidoto mihi videntur annotanda, hic tibi statim aperiam. Primum itaque animaduertere te oportebit, quod vbi Nicolai codex interprete Fuchsio semen Intybi habet, antiquus Latinus codex habet Asari. Quod mihi longe magis consentaneum probandumq; videtur. Asari etenim radix Dioscoridi excalfactoria vi, qua pollet, vrinã cit, cutem subeuntes aquas eiicit & menses trahit, quo fit vt longe vtilius huic Antidoto veniat admiscenda, quam Intybi semen, cuius facultas est refrigeratoria. Præterea tametsi recentior Nicolai editio, eodem Fuchsio vertente, Centaurium maius tantum admittat: potius tamen mihi videtur acceptanda antiqua versio, quæ maius & minus Centaurium recipit. Quandoquidem Dioscoridi Centaurium minus menses, & partus extrahit, quinetiam neruorum vitiis succurrit: Galeno item iocinoris obstructiones reserat, & induratos lienes sanat. Quod maxime pollicetur hæc Antidotus, quibus tamen viribus præstandis præfertur coma floribus referta. Alterum vero, nempe maius, quod passim pro Rhapontico vsurpant Seplasiæ,

Nicolai loca restituta.

Asarum.

Cẽtaurium maius & minus.

ſa, radice ſola pollet. Nuper has radices recentiſſimas a Gargano Apuliæ monte ab Antiano Herbario allatas te comparaſſe ſcio, nec aliunde aduectas vidi ego vnquam præſtantiores. Eligito recentes, vegetas, ponderoſas, ſanguineo ſucco prægnantes. Solent enim cito humorem amittere, vbi calido & ſicco loco reponantur. Si itaque cupis incorruptas eas diutius aſſeruare, vel in melle ſepelias, vel in magno milii aceruo tela cera ſuperillita circumpoſita reponas. Adhæc caueas, velim, ne in admiſcendo Elleboro, Fuchſii opinionem ſequaris. Ille enim alioqui vir clariſſ. quod in antiquo Græco Myrepſici ipſius codice legerit ἑλενίου μέλανος *credidit non* ἑλενίου *legi debere, ſed* ἑλλεβόρου. *Nam quum adiectiuum* Μέλανος *nulla prorſus ratione, cum Helenio conuenire poſſe cerneret, non abſque manifeſta ratione mendam ſubeſſe putauit. Atqui longe alia ſum ego opinione, quippe qui Helenium non Elleborum admiſcendum cenſeam: ea omnino ductus ratione, quod præter id quod ſciuerim Græcum Nicolai codicem numeroſis admodum vbique ſcatere mendis, non videam, quid emolumenti in hac paranda Antidoto Elleborum nigrum laborioſum medicamentum, aluumq; non ſine incõmodo deiiciens præſtare poſſit, præſertim quod ventriculo ſit infenſiſſimus nec menſes ciere valeat, niſi pro glande ſuppoſitus. Contra vero Helenium. Quandoquidem id Dioſcoridis teſtimonio menſes & vrinas ciet, flatus expellit, & ſtomacho vtile eſt: quæ omnia Antidotus Hæmagogos nobis pollicetur. Quo fit, vt credam, imo omnino mihi perſuaſum habeam, dictionem* ἑλενίου *neq; amouendam eſſe, neq; immutandam, ſed dictionem* μέλανος *potius corrigendam. Etenim (vt mea fert opinio) non* μέλανος *ſed* Μελανθίου *legendum eſt: adeo vt prætermittas nolim, quin Melãthium etiam admiſceas cum Dioſcoride & Galeno opinioni noſtræ aſtipulantibus, qui Melanthiũ flatus diſcutere, vrinas ciere, & menſes elicere tradunt. Præter id ne aliquis committatur error in dictione Sinonis, prætermittendum non duxi, quin tibi indicarem quæ mea ſemper fuerit opinio, in hoc cenſendo medicamento. Ego itaq; quum Sinonis nuſquam meminiſſe Rei Medicæ ſcriptores animaduerterim, non Sinonis, ſed Siſonis legendum eſſe putaui. Siſon enim Dioſcoridi lib. 3. exiguum ſemen eſt, quod in Syria naſcitur Apio ſimile, oblongum, nigrum, feruens, cuius facultas eſt lienem abſumere, vrinas ducere, remoratoſq; menſes trahere: Id quod maxime expetit Antidotus Hæmagogos. Quo fit, vt a Fuchſio diſſentiam, qui Sinonem facit ſylueſtris Petroſelini ſemen, cuius etiam nullus probatus author (quod ſciuerim, vel legerim) meminit. Quin & ab iis diſſentire cogor, qui Sinonem Sium interpretantur, quum nulla mihi ſeſe offerat ratio, cui adſtipulari queã. Verum quum Siſon ex Syria afferri deſierit, Cari ſemen vſurpandum cenſerem, quod pariter excalfaciat, vrinas pellat, flatus extinguat, & concoctionem adiuuet: quod & vt facias velim. Eſt etiam tibi animaduertendum, quod vbi Græcus Myrepſici codex habet* ἐλελισφάκου, *id eſt, Saluiæ, Latinus habet Sabinæ. Atqui quum vtraque menſes eliciat, partus & vrinas extrahat, non multum referre videtur, an vna vel altera admiſceatur. Verumtamen cum Sabina omnium conſenſu longe magis Hæmagoga habeatur, quam Saluia, quod non ſolum valentiſſime pellat menſes, ſed etiam ſanguinem per vrinam trahat, non poſſum tibi non perſuadere, vt Sabinam pro Saluia adiicias. Poſtremo etſi Græcus idem codex ex hac Antidoto Carpobalſamum excludat, quum tamen Latina verſio id admittat, ſuadeo vt pro Carpobalſamo, quo omnino deſtituimur, vulgares addas Cubebas. Hæc itaque ſi feceris, nihil nobis verendum erit, quin optimam Hæmagogum paratam habeamus. Vale.*

Centaurii magni radices è Gargano monte optimæ.
Fuchſii opinio improbata: Helenium.
Melanthium.
Siſonis nõ Sinonis legendum.
Fuchſii ſententia non accepta.
Sinonis loco ſubſtituendum Cari ſemen.
Sabina & Saluia.
Cubebæ pro Carpobalſamo.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Petro Azaiglæ, Cæſaris Ferdinandi Pharmacopœo. S. P. D.

Agitur de quibuſdam ſimplicibus medicamentis, quæ in auream Alexandrinam ingrediuntur.

Tametſi (vt ex tuis accepi literis proxime ad me datis) iam diu in componendis omnegenus medicamentis maxime verſatus ſis, & in iis etiam cognoſcendis non parum inſudaueris, non tamẽ ob id, inquis, tam clare hac in re ea omnia te eſſe hactenus aſſequutum, vt plura adhuc nõ ſuperſint, de quibus tibi dubitare contingat. Quapropter quum nunc in paranda aurea Alexãdrina, nonnulla ibi habeas, de quibus dubitas, quando nihil certi ſolidiq; hactenus a recentioribus, qui de medicamentorum compoſitione ſcripſerunt, traditum ſit, poſtulas a me, vt meam tibi de his deſcribam opinionem, quod fortaſſe (vt ſcribis) tibi perſuadeas, me hac in re operam tuam cæteris omnibus plus iuuare poſſe. Ego vero quamuis in medicamentis cenſendis, tantum me præſtare non putem quantum mihi tribuere videris, non tamẽ tuæ petitioni vnquam refragabor, non quod te docere poſſim, vel velim, quum mihi iam diu perſuaſum habeam, te Seplaſiarium eſſe exercitatiſſimum, & rei Medicæ peritum, ſed vt cognoſcas quanta tibi ſatisfaciendi mea ſit promptitudo, quantaq; te proſequar beneuolentia. Primum itaq; quantum ad Zedoariam ſpectat, mea ſemper fuit opinio, quod legitima ad nos non afferatur, ſi ex notis quibus ſuam Zedoariam deſcribunt Arabes, ea nobis cenſenda ſit. Siquidem Auicenna vna cum Napello creſcere Zedoariam ſcribit, & radicum portiones eſſe ait ſimiles Ariſtolochiæ. Cæterum an longæ, vel rotundæ, id manifeſte explicat Serapio, quippe qui Zedoariam ſcribat radices habere ſimiles Ariſtolochiæ rotundæ a qua longe ſane abeſt Zedoaria, cuius paſſim eſt vſus. Atqui ſi meam de Zedoaria cenſuram tibi ingenue declarare debeam, velim non ignores me eam radicem veram, legitimamque tum Auicennæ, tum Serapionis Zedoariam eſſe cenſere, quæ Antora, ſiue potius (vt puto) Antitora nonnullis vocatur, quod plurimum valeat contra Toram (ita enim Napellum appellant quidam) vt ſuam valere Zedoariam ſcribit Auicenna. Miſit ad me iampridem has Antitoræ radices pro vera, legitimaque Zedoaria Gulielmus Quacelbenus Curtacenſis Medicus apprime doctus, & in ſimplicium medicamentorum cognitione diligenter verſatus, quæ, vt tu etiam vidiſti, quum hic eras cum Inuictiſſimo Imperatore Ferdinando vtriuſque noſtrum Domino Clementiſſimo, non longe a rotunda Ariſtolochia diſtare cernuntur. Cuiuſmodi etiam fuere aliæ nonnullæ, quas è montibus, qui Galliam ab Italia diſterminant, allatas vidi, tametſi Orientalib. illis minores haberentur. Valere has radices contra venena non ſolum teſtantur Arabes, ſed omnes fere noſtræ tempeſtatis rei herbariæ periti, quippe omnes vno ore clamant, Antoram ſiue Antitoram præclariſſimum eſſe medicamentũ contra venena: Id q; Quacelbenus ipſe

Zedoariam cõmunis vſus nõ eſſe legitimam.
Antorã ſiue Antitorã legitimã eſſe Zedoariam.

(vt

(vt tu ipsemet suis in literis ad me datis legisti) mihi affirmauit, & ob id incredibili fere pretio ab Arabibus, qui eam Constantinopolim comportant, vendi scribit. Verum quanquam hisce radicibus Seplasiæ omnes prorsus destituuntur, nolim tamen vt putes me ad te scribere hæc, vt alio quopiã medicamento, quam vulgari Zedoaria earum vice te vti velim, sed vt tibi declarem aperiamque, quæ sit Arabum legitima Zedoaria. Nam quum innumeris constet experimentis nostri vsus Zedoariam, præstare mirum in modum ad venena, venenosorumq; animalium ictus, quin & pestilentẽ auram proculdubio arcere, nihil sane mihi sese offert medicamenti, quod legitimæ Zedoariæ loco conuenientius substitui posset, quam nostri vsus Zedoaria, quæ (vt censeo) merito legitimæ locum sibi vendicauit.

Loc⁹ Nicolai restitutus.

Prudenter præterea animaduertisti Codicum Nicolai variam esse in quampluribus lectionem, vt in hac habetur Antidoto. Quandoquidem vbi Græcus codex habet ἐλελισφάκυ: id est, Saluiæ, Latinus antiquioris lectionis legit Saliuncæ, perperam tamen me iudice, quippe qui hunc errorẽ semper reiecerim in imperitos scriptores. Facit aurea hæc Antidotus ad frigidas cerebri fluxiones, ad delachrymantes oculos, ad dolorificos dentiũ rheumatismos, confert tabe laborantibus, tussientibus, anhelosis, & sanguinem reiiciẽtibus, auxiliatur resolutis: prodest item vterinis affectibus & vrinæ stillicidiis. Quæ omnia facile Saluia per se præstare potest, Saliunca vero minime. Siquidem, Plinio teste, huius radix præstat tantum ad cohibendas vomitiones, & ventriculum roborandum.

Leoniceni, Ruellii, Fuchsii & Cordi opiniones non acceptæ.

Nec velim, vt cum Leoniceno, Ruellio, Fuchsio, & Cordo credas, Celticam Nardum & Saliuncam eandem esse plantam, quod (pace tantorum virorum dixerim) vel Dioscoridem negligenter legerint, vel non intellexerint, vel fortasse deprauatum habuerint. Quippe Dioscoridis Græcus codex, qui ad manus est antiquissimus ἀλιόγγια habet, non σαλιῦγκα vt fortasse legerunt optimi illi viri.

Saliuncã à Celtica Nardo differre.

Constat præterea (vt Plinius est author) non solum forma & quantitate à Celtica Nardo differre Saliuncam, sed etiam facultate & natali solo. Vt autem de forma primum & quantitate disseram, Saliunca planta est foliosa, & adeo densa vt fere manu pressa videatur, quinetiã adeo breuis, vt necti sane non possit. At Celtica Nardus nec foliosa visitur, nec densa, nec adeo breuis est planta, vt necti nequeat, quum teste Dioscoride in fasciculos probe colligatur, cuiusmodi est, quæ ex Stiria & Carinthia ad nos comportatur in fasciculis. Adhæc Saliunca radicibus numerosis cohæret, contra vero altera. Præter id si Saliuncæ facultates expendas, nihil virium in ea conspicies, quæ Celticæ Nardo conueniant. Postremo si natale etiam solum considerandum nobis fuerit, reperiemus Saliuncã in Pannonia & apud Noricos oriri, Celticam vero Nardum in Istria, Carinthia, Stiria & in Liguriæ Alpib. Quo fit, vt maxime hallucinari deprehendantur, qui censent Saliuncam & Celticam Nardum eandem esse plantam. At si tibi forte obiiceret quispiam, Celticam Nardum hac in Antidoto imponi debere, quod Saliunca nil aliud ibi designet: illi facile respondere poteris, id à ratione abesse plurimum quod Antidotus hæc Nardum habeat Indicam, quæ cum iisdem cum Celtica sit viribus, ea quidem superuacua accederet. His itaq; facile eorum deprehenditur error, qui Saluiam hac in Antidoto non addunt.

Saxifragia.

Venio nunc ad Saxifragiam, cuius plures habentur species, vt te non ignorare non ambigo. Verum quænam inter cæteras seligi possit, neminem habeo, qui recte decernat. Proinde si Dioscoridis Saxifragia vti volemus, hæc ea sane fuerit, quæ Paulo Betonica appellatur.

Betonica Pauli.

Quippe ramulos profert hæc (vt ille inquit) Pulegio tenuiores, & folio Thymi maiores, vel Satureiæ. Ego vero quum legerim apud Dioscoridem Saxifragiam plantam esse Epithymo similem, putaui quidem aliquam hic subesse mendam: attamen quum mihi persuaserim adeo tenuia illi inesse folia, vt Epithymi modo capillamenti speciem referrent, hac tandem persuasus opinione, herbam quandam nascentem in petris ad calculos renum frangendos, ducendosq; maxime vtilẽ, legitimæ Saxifragiæ loco pingendam curaui. Cæterum quum tractu temporis Pauli Betonicam primo loco descriptam repererim, legerimq; hanc ad renum vitia vsurpari, contemplatus diligenter plantam, quum animaduerterem illi folia esse Thymi, nasciq; inter saxa, quinetiam exiguum esse fruticem: illico inclinauit animus facile scriptorum lapsu euenisse, vt in Dioscoridis codice, qui passim habetur Epithymo pro Thymo perperam legeretur.

Dioscoridis locus restitutus.

Quo postea factum est, vt hanc prioris loco pingi curarem. Hanc itaq; si consequi valebis (est enim in Italia iam omnibus cognita) securius admiscere poteris, vbi vero eam consequi nequeas, suaderem vt pro ea Ononidis radicis cortice vtereris, quum huic maxima frãgendi calculos insint vires.

Pro saxifragia ononidis cortex.

Behen album & rubrum.

Quod deinde de albo & rubro Arabum Behen censendum putem, id facile intelliges ex meis in Dioscoridem commentariis. Caremus nos proculdubio legitimis hisce radicibus, quo factum est, vt ego rubri Behen loco Tormentillæ, vel Bistortæ radicibus semper sim vsus, pro albo vero minoris Phu, quæ si tibi fortasse non placebunt, poteris cum Auicẽna vtriusque Behen loco securius fortasse supponere, vel tantundem Horminii, vel dimidium ponderis linguæ auis.

Quid pro Behen supponendum.

Acorum.

Cæterum quantum ad Acori radices attinet, cum adeo validissimis argumentis nobis comprobatum sit, Calamum Aromaticũ vulgaris vsus legitimum esse Acorum, vt nullus mihi supersit ambigendi locus, id semper tibi ad manus esse poterit. Nec putarim vnquam eorum friuolam complecti opinionem, qui maiorem Galangam legitimum putant esse acorum, præsertim si memineris te videre, apud me Acori radices Constantinopoli allatas, cum integris foliis Iridi æmulis: quanquam (vt Dioscorides tradit) angustioribus. Id quod falsam eorum explodit sententiam, qui contendunt hasce Acori radices, radices esse odorati Calami. Testis enim tu tibi esto, an eæ plantæ Calami aliquid gerant, an folia ipsa tantum. Cæteris vero profecto id attestari poterunt Clariss. D. Augerius Flandrus, Cæsareus apud Turcarum Imperatorem Orator, atq; etiam Gulielmus Quacelbenus eius Medicus, qui hisce radicibus è Nicomedia petitis Calamum nullum eas vnquam proferre scribunt, sed caulem angulosum, è cuius latere aliquid emergat plantaginis capitulo non absimile, quod paulo post ad vitiginei floris modum florere soleat.

Galangã maiorẽ non esse Acorũ.

Carnabadium, Ruellio Doronicum male.

Ad Carnabadium nunc me confero, quod quidam Doronicum esse putant à Ruellio fortasse falsi. Quippe is Carnabadium Doronicum esse censet, sed falso quemadmodum etiam Aetiũ falso citat, quod nusquã (quod legerim viderimq;) Carnabadii meminit. Nemo enim inter Græcos de Carnabadii viribus scribit præter vnum Simeonem Sethi, quod ita de eo habet, Carnabadium calidum est, & siccum ordine tertio, vtile vero est ad concoctionem ciborum & flatuum discussionem, stomachum firmat, ventrem sistit, lumbricos necat, vrinam mouet, pituitam scindit. Hæc ille.

Carnabadiũ esse Carum.

Quæ si conferantur cum his, quæ de Caro scripserunt tum Græci, tum etiam Arabes, nihil profecto à Caro differre Carnabadium comperies: Galenus enim Carum ex tertio excalfacientium, & siccantium ordine statuit, quinetiam qualitatem moderate acrem possidere, itaq; & flatus extinguere, ac vrinam cire posse, inquit: non solum semen, sed etiam plantam. Cæ-

terum

rum Dioscoridi stomacho est utile, & concoctionem adiuuat. Serapioni autem, & Auicennæ à quibus Simeon ipse Sethi cæteriq; posteriores Græci plura desumpserunt, vermes interaneorum necat, ventriculum roborat, & ventrem sistit. Quibus palam est, nil aliud esse Carnabadium quam Carum. Atqui posset aliquis huic nostræ sententiæ refragari Nicolai Myrepsici testimonio fretus, quod is in Antidoto quadringentesimo vigesimo nono quod ex Hermodactylis inscribitur, habeat Carnabadii, id est, Cumini Æthiopici. Huic tamen ego facile responderim, verba illa, id est Cumini Æthiopici, ignari alicuius esse expositoris, ut alia complura: vel Nicolaum ipsum ea ratione esse delusum, quod tanta Æthiopici Cumini seminis, & Cari sit similitudo, ut alterum ab altero minime secerni possit, nisi quis utrunq; degustauerit. Est adhuc ad manus Æthiopicum Cuminum, quod tu etiam degustasti, Constantinopoli ab eodem Quacelbeno ad me missum, quod adeo semen Cari refert, ut nisi mihi gustanti Cumini nostratis saporem referret, ego nunquã à Caro differre censerem. Quo factum sane crediderim, ut Nicolaus horum seminum similitudine fuerit hallucinatus, si tamẽ is (quod mihi suspectum est) Carnabadium ibi Cuminum Æthiopicum fuerit interpretatus. De Macedonisio autem quid sentiam nil aliud habeo, quam quod putem Macedonicum designare Petroselinum, quum quid sit Macedonisium nulli extet antiquorum: Actuarius enim in hac Antidoto Macedonisii loco Petroselinum habet, quinetiam Latinus, qui extat Nicolai codex. Proinde non est mihi Fuchsio adstipulãdum, quippe qui velit pro Macedonisio eius plantæ inaudiendum esse semen, quæ Græcis Hipposelinum, & Romanis olus atrum appellatur, per Hipposelinum eam plantam intelligens, quam nos legitimum esse Smyrnium alias docuimus. Sed quum fortasse audierit Fuchsius, Seplasiis huiusce plantæ semen vocari Macedonicum, sibi fortasse persuasit de hoc intellexisse Nicolaum. Quod autem factum sit, ut Smyrnii semen Macedonicum appellari cœperit, ego quidem inde euenisse putarim, quod Petroselini Macedonici penuria in eius successerit locum: Siquidem quum iam Macedonicum Petroselinum diu ad nos afferri desierit, Medici qui præterito æuo claruerunt, Smyrnii semen in eius locum supposuerunt, quo postea factum est, ut tractu temporis Macedonici nomen sibi usurpauerit. Sed quanto errore ducantur, qui hanc plantam esse censent Dioscoridis Hipposelinum, non est hic nobis repetendum, quum in commentariis nostris in Dioscoridem, id adeo fuerit comprobatum, ut nullus supersit ambigendi locus. Atqui nolim ut putes me hæc in medium attulisse, quod tibi atque cæteris interdicere velim, ut in posterũ caueatis ne Smyrnii semen legitimi Petroselini loco huic admisceatis Antidoto, quum facultatibus, quibus pluribus pollet, maxime conueniat, sed ut sciant omnes hoc Smyrnii non Petroselini esse semen, minusq; Hipposelini, ut putat quidam.

Loc. Nicolai restitutus. Carnabadiũ non esse Cuminum Æthiopicum.

Macedonisiũ est Petroselinũ Maced.

Hipposelinum.

Smyrnii semen cur Macedonicũ vocatum.

Smyrniũ non est Hipposelinum.

De Libystico profecto tacere decreueram, quum sciam te non ignorare, quid legitimum sit Libysticum, nisi cæteros admonere voluerim, qui hæc fortasse legent, hallucinari eos, qui pro Libystico Hipposelini semen, quod falso quidam Libysticum vocant suis compositis medicamentis passim admiscent. Reuixit tamen hac nostra ætate (ut te haud latere scio) Libysticum, quorundam rei herbariæ studiosorum diligentia, & iam in Italia frequentissimum habetur, unde facile quis illud consequi poterit, nisi adeo erroribus antiquis fuerit addictus, ut hæc neglexisse videatur.

Libysticum.

Nunc reliquum est, ut dicam Latinum codicem antiquum, neque Sapphyrum, neq; Smaragdum, neque Iaspidem admittere, quæ etiam Actuario silentio sunt prætermissa, quo fit, ut non desit suspitio, quin hæc in Græco codice adulterina fortasse habeantur. Ideoque nec temere factum putarim, si hæc non admiscerentur, tum quod semper crediderim lapides, quantumcunque læuigatos, nihil ab innato calore immutari posse, sicut nec aurum, nec argentum. Item è contra, nec temere factum dicam, si quis magis vulgarium opinionem sequutus, quam rationem, hosce lapillos admisceat. Nam tametsi fortasse nihil afferant auxilii, nocere tamen non possunt. Vale.

De pretiosis lapillis authoris opinio.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Agitur de optimo parando sero, quinetiam de decoctis, ac dilutis.

Recte tu quidem, Bone Baldine, Bonus vocaris, quum omnium qui tecum versantur testimonio vir bonus sis, frugi homo, & qui nõ solum amicis omnibus officiis gratificari cures, sed etiã Rempublicam ipsam iuuare. Etenim etsi id antea nouerim, ex ea maxime quæ mihi tecum iam diu intercesserit, necessitudine: noui tamen longe magis ex literis, quas nuper ad me dedisti, quibus eorum sententiam explodere niteris, qui in dilutis conficiendis, ubi lactis sero opus sit, id suo usui accommodant, quod ex lacte, cui coagulum admixtum sit, vel ex ipso caseo dum premitur emanat: eo argumento fretus, quod nusquam extet apud Dioscoridem & Galenum, vel alium quemcunque Medicæ materiæ scriptorem, serum coagulo a caseo separatum expeti debere ad medicamenta: tum etiam, quod hoc seri genus acescat facile, & breui computrescat. Proinde hosce arguis Myropolas, qui eiusmodi sero utuntur, & præsertim ubi dilutum illud fuerit parandum, quo medicamenta macerari oportet, quæ in illam veniunt Antidotum, quæ Hamech Mesui appellatur, quod tibi persuadeas præter id, quod hoc serum sit parandis medicamentis inidoneum, euenire sane non posse, quin acescat, putrescatque, priusquam dilutum illud perficiatur quinque dierum termino. Adhæc eos quoque damnandos censes, qui in hoc parando diluto Rha Barbarum à cæteris separant medicamentis, quod putent, id nullam vel omnino modicam admittere coctionem, postquam fuerit maceratum. Hoc ut probes, ais Medicamenta, quæ simul macerantur, adeo sibi inuicem uniri, ac colligari, ut si subinde ferueant, vel elixentur, ea minime resolui posse in vaporem, quæ ob partium tenuitatem, imbecillitatemque breui admodum indigent coctione, quemadmodum resoluuntur, ubi prius macerata minime decoquuntur ex aqua: nisi illud seruetur institutum, ut quæ tenuissimæ sunt substantiæ postremo imponantur, & paruo temporis momento conferueant. Et ut tuam authoritate etiam comprobes sententiam, Mesuem non postremæ authoritatis Medicum in medium affers: quippe qui in parando Syrupo de Glycyrrhiza, omnia quæ in eum veniunt medicamenta simul macerat, ac deinde coquit ad medias, nulla

Adianti

Adianti habita ratione, quod tamen in decoctis nisi postremo loco addi debet. Hoc itaq; Mesui exemplo fretus, eos maxime hallucinari existimas, qui per se medicamenta macerari iubent, quæ facile longa coctura resoluuntur, vt eorum dilutum postremo addant feruefaciendum ne dissoluatur, contra ipsius Mesuis sententiam, qui si secus sensisset, cum fuerit in parandis medicamentis omnium diligentissimus, haud vnquam permisisset, quin alicubi de re hac meminisset. Atqui quum tibiipsi hoc in negotio confidere non audeas, me etiam consulere voluisti, ac de his omnibus meam audire sententiam, veritus fortasse, ne tuis argumentis decipereris. Quamobrē petis ac rogas, vt ad te scribere velim, an probanda, vel improbāda tua mihi videatur opinio. Ego vero qui tua causa longe maiora præstare nunquam recusauerim: quanquam in compositis medicamentis parandis non sum adeo exercitatus, vt de his ita præclare differere valeam, quemadmodum tu tibi fortasse persuades: ne tamen videar laborem hunc subterfugere, & huiusce artis omnino ignarus, dicā de his candide, & ingenue quod sentiam. Vt autem breuibus, quæ à me desideras aggrediar, si libere veritatem fateri debeam, non possum in his, quæ ad serum spectant, tuæ omnino adstipulari sententiæ, quamuis partim experientia, partim authoritate niti videatur. Experientia quidem, quod compertum habeas, serum quod ficulneo ramo, & Oxymelite à lacte secernitur, non ita facile corrumpi, perinde ac illud quod admixto coagulo passim parari solet. Authoritate vero, quod nusquam Dioscorides & Galenus alterius seri meminerint, quam illius, quod per Oxymel conficitur. Siquidem hisce, quas in medium affers rationibus mihi non constat, rem hanc ita se habere, vt tu tibi persuadere videris.

Serum quod cū oxymelite paratur cur non corrumpatur.

Quapropter altius hæc mihi trutinanda videntur, nec ita temere fortasse proferenda. Etenim tametsi serum, quod Oxymelitis & fici ramuli facultate à lacte diuiditur, non ita facile corrumpatur, acescatq; perinde, ac illud, quo passim vtimur, quum tamen id ego non parandi rationi, sed Oxymelli tantum tribuerim, quod proprium mellis sit, quæ illi admiscentur, seruare incorrupta: fit sane vt nec putarim in causa esse coagulum, vt serum communis vsus, vna vel altera tantum die acescat, quum lac ipsum purum, cui nihil coaguli admixtum sit, eodem temporis spatio acidum fiat & corrumpatur. Præterea quum nusquam legerim (quod meminerim) apud Dioscoridem & Galenum, serum coagulo paratum in vsum medicum haudquaquam esse expetendum, cur igitur illud improbem, non habeo. Meminit quidem seri Galenus Oxymelle parati, Comment. 4. de victus ratione in morbis acutis: ipsumq; ibi non solum causo laborantibus ad exoluendam aluum, eiiciendamq; bilē præfert, sed etiam ipsius conficiendi modum exponit: nec id alia sane ratione, quam differentiæ causa, quodque serum cui Oxymel admiscetur magis aluum exoluat, quam quod simplex fuerit. Is enim quum in eo morbo exoluere aluum desideret, valentius, quam simplex & commune serum præstare possit: ne quis à scopo aberraret, quo ibi sero fuerit vtendum, ac etiam quomodo id fuerit parandum, docet. Quandoquidem si tantum huiusce seri (vt tu tibi persuadere niteris) Galeni æuo extitisset vsus, non fuerat illi opus, vt seri illius conficiendi rationem describeret, nec vt peculiariter illud afferret in medium.

Serū vi coaguli paratū antiquis etiā fuisse in vsu.

Quod autem simplici sero per coaguli vim à lacte siue caseo separato sæpe vsus sit Galenus, facile conijci potest ex his, quæ de lacte & sero ipse scribit libro 3. de aliment. facultatibus. Quippe is ibi præcipit mel atq; etiam sal sero esse adiungendum, vt magis ac fœlicius aluum exoluat. Id quod superuacuum & ab omni ratione alienum videretur, si Galenus nunquam vllo alio sero fuisset vsus, quam quod per Oxymel paratur. Etenim quum id, tot Oxymelitis Cyathos excipiat (Dioscoridis testimonio) quot fuerint lactis heminæ, à quo seiunctum fuerit, nulla sane ratio mihi sese offert, qua persuaderi possim, Galenum mel atq; etiam sal sero illi addidisse, qui in ipso apparatu mellis plurimum admiserit, præsertim quum præcipiat is tantum mellis esse iniiciendum, quantum citra stomachi euersionem suauitatē inducat. Idem præterea conijci potest ex his, quæ libro quinto Aphorismorum Aphorismo 64. idem scribit Galenus, vbi serum pariter cum melle, & sale propinandum suadet, quibus Hypochondria intenduntur: id quod manifeste arguit, quod ibi quoque de simplici sero loquatur. His accedit Mesuis authoritas, cui plurimum videris addictus, qui ad maceranda ea, quæ in antidoto illa Hamech adduntur, non serum Oxymelite paratum, sed aquam casei, id est, serum, quod à caseo fluxerit, recipere Myropolas præcipit.

Serum cōmunis vsus non improbandum.

Quo fit, vt nostri vsus serum minime impugnandum esse putem. Namq; si Oxymel, mel ipsum saccharum, aut sal illi addatur, nihil mihi verendum est, quin hoc etiam diutius ab acore seruari possit. Nec mihi persuadere possum, quod tantus author Mesues eo fuisset vsus, si (vt tu arbitrari videris) à Medico vsu id esset explodendum. Proinde serum quodcunq; in medicum vsum expeti posse arbitror, modo ipsa seri substantia sit prorsus casei expers: parum enim referre existimo, an per oxymel, an per coagulum, an per Cinaræ flores, an per Cnici semen, an per ficulneum lac, an alio quouis modo fiat. Quum sane non ignorem (vt antea dixi) si vnicuiq; istorum mel, aut oxymel addatur, præter id, quod diebus pluribus vnumquodq; incorruptum asseruari possit, vires quoq; illi augebuntur. Sed si quis in deligendo sero committitur error, is mihi videtur coarguendus, quem nonnulli faciunt Myropolæ, vtpote qui plerunq; serum accipiunt, quod non parum casei in se continet, vt plane albus indicat color, qui in huiusmodi conspicitur sero. Quod itaq; tale fuerit, merito à medico vsu tollendum est, nisi tantisper ferueat prius, quousque quicquid casei fuerit ad fictilis fundum considat, & serum clarum euadat. At tu quum ea nitaris opinione, de qua superius diximus, eos redarguis, qui ad parādam antidotum illam in communi sero medicamenta diebus quinque macerant, ea sane non improbanda ratione, quod eiusmodi serum ante prædictum tempus corrumpatur, & medicamenta inficiat. Quod ego etiam fateri cogor, sed in hoc serum minime improbare ausim, quum potius Mesues ipse, qui huiusce erroris extitit author, mihi sane videatur improbandus. Cæterum id erroris facile vitare possunt Myropolæ, si tantum sacchari vel oxymelitis communi sero addiderint, quantum antiquis addi solebat.

Serū quomodo parari debeat in conficienda Hamech antidoto.

Quod autē ad eos spectat, qui per se Rhabarbarum macerant, vt dilutum illud in fine coctionis addant, sibi persuadentes Rhabarbarum modicam vel nullam admittere coctionem: ego quidē horum sententiam haudquaquam improbauerim. Nam quum vis ipsa exoluens (Mesuis ipsius testimonio) in tenuissimis Rhabarbari partibus contineatur, nulli dubium est si diutius decoquatur, quin tenues illæ partes in auram euaporent. Quorum, inquit, Mesues, vis facile resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie est posita, vel in subiecto raro consistit, omnia eiusmodi parumper, nec valenter coquenda sunt. Præterea nec tuæ illi opinioni facile subscribam, quod medicamenta diuersa diuersarumq; partium, vbi simul macerentur, adeo simul coeant, ac colligentur, vt nulla posthac coctione possint earum dissolui facultates. Nā tametsi Mesues ipse scribat, coctionem medicamentorum facultates diuersas optime miscere, adeo vt ex omnibus vna tātum resultet, & velut concretam faciat actionem: iubet tamen, si quæ fuerint imbecillia, ea minus valenter esse coquēda.

Ideoq;

Ideoque tum Mesues ipse, tum Medicorum omnium cœtus exoluentem Rhabarbari vim potius maceratione, ex qua nihil per vaporem deperdi potest, quam coctione, à cæteris facultatibus separant. Quod autem tua opinio mihi recipienda non sit, id plane in causa est, quod nullum sit tam solidum compactumq; plantarum medicamentum, quod coctione non dissoluatur, & cuius tenuissimæ partes, si plus quam par sit, decoquantur, non abeant in vaporem, vt etiam tibi ipsi constare non ambigo. Si itaq; exempli causa coquatur Rhabarbarum, in quo natura varias, ac diuersas simul colligauit tum substantias, tum facultates, ignea à terreis separantur, & facile vehementi coctione in auram resoluuntur: non video quid prohibere possit, quin hoc idem etiam cuilibet diuersorum medicamentorum diluto arte parato, vbi diutius quam par sit efferbuerit, euenire possit. Quinimo si dilutum quodlibet ferueat longe magis euanescet, eo argumento, quod maceratione tenuissimæ tantum medicamentorum partes à cæteris excipiantur, quæ quum suapte natura facile ferue factæ resoluantur: nemo sane qui ratione nitatur, tuæ poterit astipulari sententiæ. Hinc enim fit, vt Mesues dilutum illud confectionis Hamech breui admodum tempore feruefieri iubeat, ne tenuiorum partium vires amittantur. Quamobrem non video, quo pacto ab errore defendi possit Mesues in parando Syrupo de Glycyrrhiza, nisi vel deprauata sit lectio, vel ipsum peritis non ignaris Pharmacopœis scripsisse dixerimus. Idcirco si quis pertinaciæ potius quam rationi non fuerit addictus, hic facile in nostram concedet sententiam. Si vero contra tam pertinax fuerit, vt suæ nolit refragari opinioni, poterit is senæ dilutum exempli gratia parare, & aliquot vncias insumere. Deinde vero dilutum ad medias coquere tantundemq; illius altera die ebibere, hoc si fecerit facile sententiam mutabit, cogente ita experimento. Cæterum mihi persuadere non possum, quin tu, cui peritiæ plurimum in Medica materia attribuere soleo, hæc ignoraueris. Ideoq; te ea à me expetisse censeo, vt experireris quantum consilij in medicamentis parandis præstare possim. In quo si tibi satis fecerim, non parum sane lætor: Si vero secus euenerit, tuam de me accusabis opinionem. Vale.

Rhabarbari delectoria vis maceratione non coctione excipienda.

Syrupi de Glycyrrhiza examinatio.

Dilutum quodlibet si coquatur vires amittere.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthasari Cleuselio Myropolæ S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Antidoto Diatriasantalo, in Pastillis de violis & in Philonio persico adduntur.

Laudaui semper (mi Balthasar) apud omnes diligentiam, & solertiam tuam in parandis compositis medicamentis, quæ tuo in Myropolio in medicum vsum asseruas, quod non solum selectissima cuiuscunque generis simplicia tibi comparare soleas, sed quod etiam, vbi dubium aliquod sese offerat in libris de medicamentorum compositione, quorum scripta passim sequuntur Myropolæ, statim rei medicæ peritos consulas. Video id nunc apertissime ex tuis literis, quibus mihi dubia proponis, quæ habere videris in ea paranda Nicolai Myrepsici antidoto, quæ à tribus santalis Diatriasantalum appellatur. Quinetiam in Pastillis de violis & in Philonio quod Persicum appellauit Mesues. Porro dubitas in primis Cordi dispensatoriũ sequutus, quo nullum præstantius esse putant Germani Pharmacopœi, cur in ea de Santalis antidoto bis saccharum repetatur, & an vbi primo loco saccharum habetur, ibi aliqua fortasse adsit menda: adeo vt non sine ratione putes aliquod aliud simplex medicamentum, ibi pro saccharo esse desiderandum, quum præsertim non desint (vt ais) qui non saccharum, sed zaccaram: id est: Psyllium legi debere contendant, Matthæi Syluatici pandectis persuasi, quippe qui zaccaram ibi Psyllium interpretatur. Hæc tua prima est dubitatio, quam non magno admodum negotio tibi statim exoluam. Sed audias velim rei veritatem, & eorum ignorantiam agnoscas, qui Psyllium pro saccharo addi iubent. Huiusce antidoti, vt prædiximus, author est Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, cuius Græcus codex hac in antidoto sacchari nusquam meminit, nec item Latinus, quem postremo interpretatus est Fuchsius. Atqui antiquus Nicolai codex, qui vna cum Mesuis operibus haberi solet, non bis, vt Cordi dispensatorium, Saccharũ admittit, sed semel tantum statim à rosis. Quo fit, vt perperam Cordus Saccharum in fine iterum addiderit drosati, vel Syrupi rosacei loco, vt Nicolaus Alexandrinus præcipit, qui non simplici Saccharo hanc Antidotum excipit, vt nunc omnes faciunt tum Medici tum Myropolæ, sed Drosato rosaceo, vt magis refrigeret ac roboret. At Cordus quum sciret hanc antidotum nunc vbiq; parari in solidis orbiculis, vel oblongis particulis, quas Myropolæ suo more morsellos vocant, Saccharum rosacei drosati vice eidem addidit. Quo postea factum est, vt ij qui nunquam Nicolai codicem legerunt, de re hac dubitare cœperint, mendamq; subesse crediderint. Cæterum si quæreres quam ob causam in antiqua Nicolai versione additum sit Saccharum, quum in Græco non reperiatur, responderem hoc proculdubio addidisse Medicos, qui iam diu ante nos claruerunt, vt gustui Antidotus gratior, ac suauior esset, quum in puluere propinatur ex stillatitiis aquis, vel carnium iure, vel modo quocunque alio: Quo fit vt Saccharum non sine ratione additum sit. Opinioni huic nostræ astipulatur Platearius huiusce antiqui codicis commentator his verbis: Conficitur Triasantalum sic. Pulueribus paratis additur Caphura cum parte ipsius pulueris post Saccharum contritum vt melioris sit saporis. Hæc ille. Verum enimvero non solum Saccharum addendum putarim, vt Antidoti puluis magis gustui placeat, sed vt diutius à carie & situ conseruetur. Siquidem eandem ob causam Saccharum, quod Seplasiæ Candium vocant, in Abbatis Diarhodone addi scio, in quo etiam bis Saccharum ingreditur, e Nicolai ipsius sententia, vt Græcus habet codex. Quamobrem eos proculdubio hallucinatos esse crediderim, qui Psyllium addendum censent: quum Psyllium contritum in antidota venisse nusquam me legere meminerim. Siquidem quum inter venena tam Græci quam Arabes, qui de lethiferis pharmacis, ac medicamentis scripsere, Psyllium recenseant, cur in hac competat Antidoto, quæ ad æstuantem ventriculum roborandũ refrigerandũq;, ad iocinorosos, hydropicos ac spleneticos facit, sane non video: præsertim quum scribat Mesues Psyllij medullam deleteriam esse ex quarto excalfacientium ordine. Nescio profecto qua ratione, quave authoritate Syluaticus ille Zaccarã Psyllium fecerit, quum ea vox nec apud Græcos, nec Arabas nil aliud designet quam Saccharum. Nã tametsi id ex libro de Dynamidis perperam Galeno ascripto, & ex Isaaci viatico probare contendat Syluaticus, ne syllabã tamen in iis codicibus reperire potui, quæ Syluatici sententiã tueretur, quum nil aliud quã Zaccara simpliciter habeatur ibi absq; vlla authorum commentatione. Sed mea sententia nil aliud Zaccara illis designat, quam Saccharum, quod ibi eadem ratione adesse censeo. Quod autem Zaccara Saccharum designet, manifesto est argumento Oxy Zaccara, quæ ab aceto & Zuccaro ita cognominatur. Sed nec Cordus sine censura dimitti debet, quod is temere Nicolai sententiam peruerterit

Diatriasantalon.

Zaccara; Psylliũ.

Cordi erratum.

Responsio ad tacitam quæstionem.

Error quorundam Psyllium addentium.

Zaccara non est Psyllium.

Syluatici erratũ.

Cordus notatur.

Etenim vbi in fine Zuccharum addidit, ibi sane admonere Myropolas debuerat, cur rosaceum Drosatum in Sacchatum commutarit, vt nihil eis dubitandum relinqueretur. Sed is breuitati nimium indulgens & celerius quam par fuerit percurrens, nil mirum cuiquam videri debet, si sæpe pedem impegerit.

Violacei pastilli qui parandi.

Sed iam ad violaceos Pastillos me confero, in quibus dubitas, an ex purpureis violis, quæ ineunte vere in campestribus florent, an ex Leucoio ij parari debeant, quum scribat Cordus contra communem vsum ex albis violis quas Arabes Keyri vocant, hosce pastillos esse parandos. Hoc dubium sane paucis tibi aperiam si mihi distinxeris an Nicolai Pastillos an Mesues parare volueris. Etenim si Nicolai Pastilli tibi conficiendi sunt, Leucoium album accipito. Si vero, quos Mesues habet, purpureas violas desumito. Id quod per te facile cognosces, si relicto Cordo Mesuem & Nicolaum consulueris. Atqui id sane haudquaquam ignorare debes, Medicos in vniuersum omnes, nullos alios in suum vertisse vsum quam qui Mesui describuntur. Proinde velim vt hosce, quos haud recte neglexit Cordus, non illos paratos habeas, ne Medici qui tuis vtuntur medicamentis decipiantur, & ægri subinde defraudentur. Qui à Mesue describuntur, ab ijs satis longe absunt, quos parat Nicolaus. Illi enim ex purpureis violis biduo iam flaccescentibus, turpeto manna & Glycyrrhizæ succo conficiuntur, addito etiam quandoque Scammonio. Hi vero (quod plurimum distat) ex albi Leucoij floribus, Amylo, Rhabarbarico, plantaginis & papaueris semine, Balsamo & Rhodostagmate parantur. Qui si recte expendantur contrarios prorsus effectus facere eos, nemo fortasse ambiget.

Philonium Persicum.

In Persico philonio nihil tibi dubitandum erit, an piper album aut papauer album commiscendum sit, si Mesuis librum legeris, vbi de sanguinis reiecti curatione scribit. Ibi enim ad capitis calcem Philonium Persicum afferens, papauer album non piper album imponit, quod in sanguinis fluxione nullo pipere opus sit, sed quæ refrigerent, & fluxiones cohibeant, cuiusmodi est papauer.

Fuchsii sententia explosa.

Quo fit vt hallucinari Fuchsium in hoc perinde ac in multis alijs facile quis deprehendere possit: Qui si Mesuis librum legisset, non ita in Cordum inuectus fuisset, & rei veritatem proculdubio agnouisset. Recte autem Philonium hoc pipere destituitur, nam quum pro infrenando Opio, & croci & castorei satis excipiat, illi sane opus non est addere piper, vt magis incalescat, vbi potius refrigerari debet medicamentum, quod sistendo sanguini paratur.

Fuchsii erratum.

Postremo quod Fuchsij sententiam improbes, quod non solum in antidoto è Santalis Nymphea flores pro Caphura substituat, sed in cæteris compositis medicamentis, quæ Caphuram accipiunt, recte te quidem facere arbitror: Siquidem nunquam probarim quæ nulla astipulante ratione ita proferuntur temere. Sed de his fortasse latius alias. Vtitor tu interim Caphura, vbi medicamenta quæ Caphuram admittunt, parabis, & Fuchsio suæ Nymphea flores relinquito. His paucis audisti sententiam meam de hisce tuis dubitationibus: quam si sequaris profecto, vt spero, non aberraueris. Vale.

IOANNES ODORICVS MELCHIOrius Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam admirabili planta, in Hispania reperta, & de Belenio apud Aristotelem.

Binas abs te accepi literas eiusdem propemodum argumenti, quæ etsi gratæ mihi quidem fuerint eo nomine, quod memorẽ te mei esse testabantur, dolore tamen non leui animũ meum perstrinxerunt. Intelligebam enim ex illis haud sane libenter, perturbari te plurimum quorundam calumniis & obtrectationibus, quos præter meritum & expectationem non satis æquos tuorum scriptorum reperisti iudices. Hic ego si mœstitiam meam quæ mihi perlectis literis tuis plenis illis iustißima querimonia, oborta est, referre omnem velim modestiæ profecto finẽ excedere iudicer, tuisq; auribus non citra adulationis suspicionem nimium tribuere. Illud certe asseuerare non dubitem, nunquã me ex quo tempore vitali hoc spiritu diuina benignitate inter homines fruor, magis indulsisse dolori meo, neq; etiam putare maiorem me dolendi causam habuisse vnquã. Primũ enim te de ingeniis, de valetudine, de salute hominum tam benemeritum, ita conuitiis proscindi ferebam iniquißime, præsertim, quem ego mihi ex omnibus hac ætate, non tam omni officiorũ genere colendum, quã syncero amore & tacita veneratione quadam prosequendum elegeram. Deinde à tua vnius iniuria ad considerationem nostrorum temporum transiens, vsitatam illam hodie inuehendi in optimos quosq; impunitatem, in vniuersum deplorabam. Videas enim licet quamcunq; in partem te vertas, magnam tandem libellorum, qui nostra ætate editi publice in Bibliopoliis prostant copiam, alio argumento propemodum constare nullo, quam quod conuicientur viris vndequaq; doctißimis & bonis, eamq; consuetudinem, tam profecto detestandam ita nunc inualuisse animaduertimus, vt nullum sit tam abiectum ingeniũ quod ex obtrectatione & calumnia, eruditißimi cuiusq; laudem & applausum hominum promereri se posse non speret. Nec falluntur vnquam profecto spe sua. Nam simulatq; aliquem magni nominis traducere ad populum & reprehendere audacter cœpit quispiam, haud dubie reperiuntur subito (vt est ad nouitatem & contentionem rerum cognitarum pronißimum vulgus) qui illum doctum, & egregium hominem, cæterisq; longe superiorem: reprehensum vero illum alterum ob ignorantiam à meliore magistro redactum in ordinem esse existiment. Hæc cæca & inepta præcipitiaq; hominum iudicia audacißimo cuiq; tradunt animũ debacchãdi in quoscunq;: certo nimirum eam esse populi leuitatem & inconstantiam, vt repente atq; turgidi quidpiam fastuosa oratione commendatum, aliorumq; castigationem promittens, in medium prolatum est, id cum applausu omnes obuijs, quod aiunt, vlnis libentißime excipiant. Quo fit vt commendaturi iam libellos emptoribus hoc tempore illorum venditores, hoc potißimum nomine vendibiliores efficiant, cum in titulo polliceantur correctas & emendatas in illis aliorum sententias esse. Simulac hoc dixit aliquis, impetratur ab omnibus facile fides, & magno accursu mox diuenduntur exemplaria. Hi mores, inquam, & hæc plebis inscitia, hæcque profligatorum hominum impudentia & arrogantia, impedimento discentibus maxime sunt, & reliquam vitam quam addiscendis & tractandis vitæ bonis artibus summa cum voluptate eramus transacturi, importunißime perturbant omnem, & ex dulci longe acerbißimam reddunt. Atque ideo cum nunc in tot malorum cogitationem, occasione doloris tui deuenissem, duplicata mihi ægritudo animi est, dum & tuam, non bene affecti causam, & publicam inprimis vicem deploro. Scribis pertæsum iam te tot laborum quos publicæ vtilitatis gratia susceptos & exantlatos, cum qui etiam & gloriosam senectam tibi parituros esse existimasses, nunc videas probrorum & conuitiorum occasiones tantum dedisse. Idque nunc tandem senilibus annis contigisse quereris, in quibus cum præter cætera incommoda, quæ illa fert ætas, molestiarum abunde tibi domi nascantur tuæ,

etiamsi

etiamſi aliunde nihil aduerſi ſeſe ingerat, in pace te, & otio ſine odiis & inuidia, atque obtrectatione optime factorum conſcientia munitum pie & religioſe decebat viuere. Equidem fateor ſi obſcuro genere vitæ olim probato Græcorum præceptum illud λάθε βιώσας ſequi, & tibi viuere tantum, non etiam prodeſſe Reipub. cōmentando ſtatuiſſes, nunquam hoc fuiſſe euenturum, vt homines ambitioſi hoc tempore violando honore & oppugnanda dignitate ſenij tui gloriam ſibi & famam aucuparentur. Qui poſſent enim inuidere, ſi opes tu omnes tuas domi diligenter obſeruatas, tibi tuiſq; vſurpares tantum? Verum quando ampliſſimos theſauros ingenij tui, foras omnibus conſpiciendos protuliſti, tuarumq; diuitiarum amplitudinem liberaliter impartiendo, hoc eſt, candide docendo omnibus nationibus pateſeciſti: non eſt mirum tam ampla bona, tam ſplendida, tam omnium oculis expoſita, imo omnium manibus contrectata indies, mouiſſe alicui ex tam multis ad inuidiam animum, quæ cum is ipſe deſideraret maxime, nulla tamen ratione ſe conſequi poſſe conſideret, tibi ea iam liberaliter diuino munere contigiſſe doleret ſummopere. Dolor ille in odium vertit, odium ad calumnias, & conuitia reperienda ingenioſos vel quoſlibet facit, & nunquam non, ſicut in ſcirpo nodum, ita in quantumuis bene dictis & factis repræhenſionis aliquam cauſam, quærit & inuenit: aut certe inueniſſe credit. Hæc cauſa eſt inuidiæ, qua te flagrare dicis: quæ quidem eiuſmodi eſt, vt nemo omnium hominum ſit, qui non eandem eadem de cauſa ſibi conciliatam omnibus votis exoptet, eamq; ſi contingat in ſummorum bonorum numero ponat. Dices, at grauis illa mihi ſeni eſt: Ad hæc etſi dicere multa poſſem: viridem nempe adhuc tibi ſenectam eſſe, & viuendi robore præditam, & complura alia in in eandem ſententiam: tamen aliud eſt, quo magis niti, tuoſque te canos (quanquam ne illi quidem annoſo adeo prodierint multi) conſolari in primis velim, nimirum vt cogites in virtute tua & recte factorum conſcientia, tuorumq; pulcherrimorum & vtiliſſimorum operum contuitu acquieſcere te toto animo debere. In his enim rebus ſolida in primis & nunquam peritura laus potiſſimum conſiſtit: nec eſt ſane homini finem bonorum omnium ſerio ſpectanti, præter has externorum commodorum magnopere quippiam expetendum. Illæ enim ſolæ ſunt tuæ, non tantum in hoc breui ſpatio vitæ, quod hic degimus, contra omnes fortunæ viciſſitudines duraturæ conſtanter, ſed & apud Deum Optimum Maximum immortalia tibi in cœlo præmia comparaturæ. Eiuſmodi fundamentis cum optima ſpe confidentiſſime inniti poſſis, caue aliunde, vt tibi pendendum eſſe arbitreris, vt ab inconſtanti hominum iudicio, rumore vulgi, applauſu populari, laude vel vituperio cuiuſpiam: quæ indignis ſæpenumero blandiri quam indulgentiſſime quotidiana experientia comperimus omnes. Hæc cum pro tua prudentia perſpecta tibi abunde ſint, opus eſt auertere te iam poſthac oculos atque aures, animumque ſimul, à vultu & à ſermone ignobilis & ſtolidi vulgi, nec ex illorum iudicio colligere, quid ſentire, quid gaudere, quid dolere de te ipſe debeas. In te deſcendas ipſe oportet, tuaq; bona noſſe, & recto, hoc eſt tuo, & non aliorum iudicio ea æſtimare conſueſce. Deprehendes nimirum in te, quæ ſi in alio quopiam cernere poſſes, beatum illum profecto & ſumme fœlicem eſſes prædicaturus. Neque immerito ſane. Nam ſi rem recte cogitare, & contemplari animo attentius velis, quanta te lætitia perfundi neceſſe eſt, quoties meminiſti tot laborū, moleſtiarum & itinerum, curſitationum, vigiliarum, quæ omnia publicæ vtilitatis gratia ſuſcepta, & infracto animi robore tam multos annos tolerata, tibi & toti Italiæ, imo vero toti hominum ſocietati, qua terrarum orbis patet, tam bene, tam vtiliter, & fœliciter ceſſerunt. Iam quid tibi ſpectatu iucundius eſt, quam cum cernis in generoſiſſimis quibuſque noſtri ſeculi mentibus iam emicare paſſim radios doctrinæ, de luculentiſſimo ingenij tui numine accenſos, diſcuſſa nimirum ſuperiorum annorum caligine: qua contecta & obuoluta delituerunt omnia: & per doctiſſimos Commentarios tuos, in lucem ſunt prolata? Sane quoties maiorum noſtrorum memoriam cogitatione repeto, eorum ego cum in cæteris artibus capeſſendis, tum vero etiam in Medicina addiſcenda miſerrimam conditionem fuiſſe iudico. Vt enim tunc fœliciſſima prodiiſſe ingenia demus, & ad ratiocinandum in rebus difficilimis inprimis appoſita: Vbi cæteris rebus omnibus abunde inſtructi iam ad medendum acceſſerant, inſtrumentorum notitia, quæ ex antiquis authoribus petenda ad hanc rem neceſſario requirebantur, deſtituebat medicaturos. Qua quidem ex re inſignis calamitas & innumera damna in vniuerſum genus humanum redundarunt, donec tandem res hominum placatiore vultu reſpiciens ille mundi & rerum omnium fons & effector Deus, excitatis aliquot ad hoc negotium idoneis ingeniis, hac in parte ſuccurrere noſtris neceſſitatibus ſtatuit. Extiterunt igitur hoc æuo linguarū externarum periti, & in antiquorum lectionibus exercitatiſſimi viri non pauci, quorū nomina doctis omnibus nota ſunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Virgilius, Leonardus Fuchſius, Antonius Muſa, Iacobus Syluius Aloyſius Mundella & aliquot præterea alij, qui omni diligentia, ſtudio, vigiliis & laboribus hoc vnum enixi ſunt maximopere omnes vt auxilia Medica à veteribus deſcripta in cognitionem, & viſum tandem reuocarent. At deerat adhuc, qui extremam his conatibus manum imponeret, & quaſi iudex quidam diuerſiſſimarum opinionum quibus illi inter ſeſe diſſiderent, cuius tandem iudicio, altercantibus inter ſe tot excellentiſſimis viris, ſtaret hæc ætas noſtra, vt certa indubiæ veritatis poſſeſſione frueretur. Hic tu Matthiole diuina procul dubio prouidentia ad eam rem deſtinatus, id vnum omnibus optantibus nobis, doctiſſimo calamo tuo erudire ætatem noſtram cœpiſti. Idque, vt faceres fœlicius cæteris, omnes dotes, quæ ad virum tantas res ſuſcepturum pertinerent, in te cumulatiſſime diuinitus collatæ ſunt. Summa doctrina, ſummum ingenium, excellens iudicij acumen, admirabilis rerum lectarum memoria, pertinax in vrgendis ſemel ſuſceptis laboribus conſtantia, ardentiſſimus veri amor, animi robur nullis difficultatibus cēdens Quid multa? Molituro rem tantam nihil defuit. Atque ideo quam primum admirandum illud opus tuum typis excuſum in hominum manus peruenit, tanquam Gorgonei capitis aſpectu præ admiratione quaſi obſtupuerunt omnes, quibus eadem de materia ſcribere animus erat, depoſitisq; de manu calamis, & ſcribendi propoſito mutato in te vnum ora animosq; conuerterunt. Tanta apud omnes eodem momento & nominis & operis tui veneratio extitit. Suſcepiſti autem hoc negotium ea ratione tractandum, vt meliore quiſquam hominum id tractare neutiquam poſſet. In authorem enim antiquiſſimum commentarios ſcribere inſtituiſti, qui quidem ſolus propemodum ex vetuſto illo ſeculo relictus erat, diligens ſcriptor rerum eiuſmodi, Dioſcoridem dico, quem Galenus inter omnes eos, quorum ſcripta ad illius ætatem peruenerant, approbat & laudat maxime. Nemo quippe Græcorum hominum remedia in vſum conferre poteſt commode, cui Dioſcorides non ad vnguem ediſcatur. Qui enim poſſet? cum præter illum, quas res quibus verbis indicarint, nemo tradiderit alius. Itaq; iam eo deuentum erat, vt quidam etiam magnæ exiſtimationis Medici non iam clanculum apud ſuos, ſed palam in cœtibus publicis negarent manifeſto, poſſe quenquam ex Galeni libris Medicinam facere. Quid cauſæ eſt? Quia nimirum Dioſcoridis lectione neglecta, quibus inſtrumentis Galenus vti exiſtimaret, ignorabatur. Hac igitur in parte anxiis & laborantibus, peropportune tu ſane nobis affuiſti. Introducti enim tua opera in Dioſcoridis lectionem, quo pacto Galeni conſiliis vtiliter medicando vti poſſemus, didicimus. Itaque debere ſe tibi hac de re quotquot ſunt elegantioris Medicinæ ſtudioſi omnes fatentur vnanimiter. Ita autem nobis Dioſcoridem declaraſti, vt vna cum illo & Galenum & cæteros Græcos ac Arabas omnes, vbi opus erat, diligentiſſime contuleris, ne ad tanti authoris ac Medicæ materiæ intelligentiam

*à nobis quicquam desideraretur, Qua ratione simul factum est vt & in cæteris Medicinæ authoribus, multi loci à te ex-
plicati sint, quorum intelligentia in primis erat necessaria ad medicandum. Sed hæc tu non ex professo, sed tanquam
obiter, & velut aliud agens, fecisti. Primus enim laborum tuorum scopus erat, vt Dioscoridis lectionem bonis ingeniis
planam redderes, tum vero etiam cum multæ essent materiæ Medicæ partim nostra ætate, partim paulo post illa fœlicia
Græcorum tempora inuentæ, earum etiam rationem habendam esse ducens, singulas per occasionem oportunam notis
omnibus diligentißime descripsisti, vires enumerasti, vtendi modum fidelißime docuisti. At vero vt nulla non in re cæte-
rorum, quotquot ante te scripserunt, diligentiam vinceres, picturæ à te tam elegantes & summa industria ad viuum
expressæ additæ sunt, vt vel ex illis incognitas plantas cognoscere, vel conspectas quidem antea, sed è memoria lapsas in
mentem rursus reuocare, non admodum sit difficile. Qua quidem in re quanta tibi cura adhibenda fuit, vt optimos
quosque pictores, & quod longe difficilius fuit, sculptores quoque vndique optimos, vt nunc continuo facis, conquireres?* 1
*Hic tu sumptibus nullis pepercisti, de longinquis regionibus homines idoneos accersens, quosdam etiam ipse ad recte pin-
gendas & sculpendas herbarum imagines facta rerum propriarum iactura exercens. Iam vero tot numero tamque va-
rias res vt inuestigares, quantas molestias perferre te oportuit, tot peragrare magno cum sumptu regiones, excelsißi-
mos ac præruptos scandere montes, sub ardentißimis solibus squalidum vagari per prata, per agros, per syluas, per
marium, ac fluminum littora. Vitam sæpe maris tempestatibus discendi gratia committere: ac ne quid aliud dicam,
quantus labor tibi subeundus fuit fatigandis amicis per literas, qui diuersis & longinquißimis regionibus commoran-
tes, exquisita plantarum exempla magna sane cura asseruata tibi suppeditarunt? Quid igitur mirum si è recentiori-
bus quidam, qui ante te plantarum imagines in suis Herbarijs craßiori satis, ac rudi omnino facie pinxerunt, vt Loni-
cerus, nunc primum quamplurimas recudi curauerint ex iconibus tuis in sua volumina transferentes? Quid item si
nonnulli qui post te de plantarum historia, ac viribus scripserunt, nullis aliis stirpium imaginibus sua exornauerint* 2
*scripta (vt Lacuna in suis Hispanicis commentariis, quas etiam Lusitanus ille alter ex tuis fere prorsus deprompsit)
quam ijs quæ è tuis viridariis apertißime radicitus extirparunt? Id fortasse magis mirum quamplurimis videbitur,
quod hisce apertißimis furtis tuorumque laborum depopulationibus visis, non solum illis, non irascaris, sed potius plu-
rimum tibi gaudeas, & illis non modicas videaris habere gratiás, quod tuos tanti fecerint labores, vt illos tanquam pa-
tentes thesauros deprædari haudquaquam sint veriti: ea ratione fretus, quod dum ij se ditari illustrarique satagunt, tuus,
non illorum, splendor in illis emicare videatur. Sed hæc si aggrediar dicere, obliuiscar epistolam scribere. Me illud saltem
dicere necesse est, Fortis hoc omnino animi fuisse & ardentis cum veritatis amore, tum studio prouehendi publici boni
tantas nimirum offensiones magnorum hominum incurrere te sustinuisse, quos de errore conuictos nominatim repre-
hendere palam ausus es, Odiosa quidem hæc res & tibi sane parum vtilis. Dicere tamen verißime hoc omnes possu-
mus, nisi id fecisses, nequaquam tuos libros tam multis vsui futuros fuisse. Quanquam enim à te omnia rectißime in-* 3
*uenta, & firmißimis rationibus, ac veterum scriptorum authoritate confirmata sint, vt nemo iam de veritate dubi-
tet, qui tua attente legerit, vides tamen, quæ vulgo sit discentium in perpendendis rationibus ignauia, ac negligentia.
Nam quod quisque alicuius nominis vir dixit, id nulla adhibita ampliore consideratione tanquam certum arripiunt.
Atqui si reprehendi quempiam animaduertunt ab alio, ibi primum quasi coacti excitant mentem, & rationes, & ar-
gumenta, quæ ex vtraque parte adducuntur, tunc demum diligentius expendunt. Id cum pro tuo exquisitißimo iudi-
cio optime intelligeres, non dubitasti veritatis gratia te ipsum præcipitare, & odia & inimicitias multorum, quos ami-
cos te habere, nisi communis boni maiorem rationem ducendam esse censuisses, priuatarum tuarum rationum magis in-
tererat. Hæc commemoraui eo prolixius, vt ostenderem recordationem tanti operis, tamque laboriose confecti in deli-
berationibus tuis opponere te debere calumniis perditorum hominum magis, quam æstimare fœlicem te ex bono domesti-
co tuo, quam ex alieno malo infœlicem. Calumnia enim non tibi malo est, sed illi, qui tam male affecto & corrupto ac* 4
*perdito est animo, vt conuitio afficiat nihil tale merentem. Quid? quod omnium sapientum & magnorum hominum
inde vsque à mundi primordiis semper aliqui reperti sunt oppugnatores, ijque non pauci numero, per quos illorum virtus,
prudentia, studium, patientia, ingenium denique ipsum exercetur. In horum numero recenseri te si cupias, conditiones
etiam illas non recuses oportet, quas commune fatum semper adiunctas esse voluit, veræ virtuti & sapientiæ, quæ qui-
dem certe morsibus & inuidiæ maleuolorum semper fuit obnoxia. Quinimo plane optabilius est vituperari à talibus,
quorum calumniis præter omnem rationem affici te animaduerto, quam summis ab eisdem laudibus vehi. Illi enim ne-
minem arbitror alium laudauerint, quam qui per omnia eis simillimus sit. At enim mors tibi, potius ipsa & fortuna-
rum omnium discrimen adeundum sit, quam illis, moribus, instituto, ingenio, aßimilari vt optes. Fuerunt profecto, &
sunt etiam hactenus celebres aliquot & magni viri, qui cum tanti essent, vt amplitudinem, & præstantiam tuam conci-
pere omnino facile possent, & senserunt, & loquuti sunt semper de te honorifice & amantißime. At vnum tantum in-* 5
*ter multos commemorem, qui tamen vnus plurimorum loco ab omnibus nobis haberi merito debet, Illustrißimus ille, ac
omni laudis genere celeberrimus vir, Bernhardus Clesius olim Cardinalis Tridentinus, Serenißimi Regis Romanorum
Cancellarius, in tanto te semper honore habuit, vt à latere suo nunquam, nisi inuitus, dimiserit. Non enim ille tibi vitam
tantum & valetudinem credidit (quod per se maximum est) sed & in maximis arcanisque negotiis, sine tuo consilio de-
cernere nihil voluit vnquam. Tanti enim fecit, non solum eruditionem, sed & prudentiam & fidem tuam, homo tanti
iudicij, vt quem cum eo comparemus, hoc seculo non facile alium reperiamus. Annos quatuordecim in Ananiæ valle vixi-
sti, vbi tuam industriam, fidem, benignitatem morumque tuorum innocentiam ita approbasti, illustri præsertim Clesiacæ
familiæ, aliis cæteris, & toti in vniuersum populo, vt abiturum inde magna multitudine, cum viri, tum etiam matronæ
vna cum liberis flentes longe satis per agrum illum te prosequuti sint, benefactorem & patrem solenni voce appellantes.
De Goritiensibus vero, apud quos annis duodecim Medicinam fecisti, quo illi in te animo fuerint, peruagata iam in omnes* 6
*terras propemodum fama est. Vt enim non recenseam omnia quot illi & quales suæ erga te obseruantiæ notas ediderunt.
Nam præter id, quod dum illic viueres honestißimum stipendium tibi sponte contulerant, ac instituerant, palam etiam
tunc omnibus eorum in te animus fuit, cum incendio tibi domus vna cum facultatibus omnibus vna nocte interiret: ni-
mirum postridie ad te certatim confluentes viri, ac matronæ singuli aliquid supellectilis obiecerunt, alij etiam pecunias
non modicas ad subleuandam illam ingentem iacturam contribuerunt, fuitque tanta eo tempore plurimorum nobilium
virorum erga te liberalitas, vt eodem die post tantam factam iacturam rerum omnium, ditior mox quam prius fueras,
effectus sis. Sed maior fuit æstimatio virtutis tuæ apud illos, quam vt sufficere tibi hæc præmia putarent. Ideo Magi-
stratus Nobilium decretum publicum fecit, vt tibi illico annui spatij stipendium ab ærarij præfecto persolueretur. Quippe
innumeris meritis tuis deuincti, & misericordia tam subitæ calamitatis affecti, non tantum subleuari te, sed & territum
consolari,*

consolari, sua pietatis humanitatisq; esse partes censuerunt. Deinde, vbi fama nominis tui ad Cæsarem Ferdinandum perlata, is te Serenissimi filij Medicum esse voluisset, vt testarentur, ad vltimum constantissimam suam erga te beneuolentiam, torquem tibi aureum non contemnendi ponderis donarunt. Id simul etiam apud te palam professi, neminem se Medicum sibi ascituros, nisi quem tu eis nominasses. Postremo datæ sunt literæ ad Serenissimum Archiducem, quibus impense petierunt ab illo, vt si quando vel ob senium, vel ob quemcunque casum alium aulicos labores amplius sustinere non posses, non liceret tibi demigrare alio, quam Goritiam: scilicet vt cum te viuo & valente frui non possent, ossibus saltem & cineribus tuis sua in ciuitate conditis extrema pietatis officia præstarent. Tanta in colendo & amando te constantia in homines quantumuis pios humanissimosque cadere non posset, nisi ea à virtutis admiratione ortum duceret. Vides, doctissime Matthiole, abunde te à non paucis honoratum esse, idque ab honoratis viris, vt tibi iam isti canicularum latratus obesse magnopere non possint. Verum vt non ita magnifaciamus hæc, an non summa hæc tua gloria est, quod Inuictissimus totius Christiani orbis Imperator, te tuosque præclarissimos in Dioscoridem Commentarios tanti faciat, vt non tantum amplissima accessione stipendium auxerit, sed & peculiariter magnam summam argenti ad pertexendos, quos nunc in manibus habes, libros donauerit? Exemplum sequuti liberalissimi Imperatoris ipsius filij, & omnes totius Bohemiæ proceres magnam sane vim pecuniæ ad eandem rem tibi contulerunt, visis præclarissimis plantarum, & animalium figuris ad viuum delineatis, quibus sane pares hactenus non extant, nec fortasse in posterum extabunt: quas nunc præ manibus habes. Iam verò, si in partem gloriæ tuæ publicam famam, quam tu tamen nec captasti vnquam, nec magnifecisti (quæ tua modestia est) admittere velis, quid illa celebrius est? In Italia, in Gallia in Hispania, in Germania nemo iam est rei literariæ studiosus, qui tuum nomen non semper in ore animoque, Commentarios in manibus habeat, imo iam eo ventum est, dedecus vt summum sit, in bibliotheca sua non posse ostentare Matthiolum. Magna vero laus in eius lectione plurimum profecisse: contendentibus nimirum iam certatim omnibus, occasione tuorum scriptorum ingenium in re herbaria cognoscenda periclitari. Vnde non mirum mihi est, quod retulit recens diligentissimus & fide dignus Typographus Vincentius Valgrisius à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium esse diuendita, accurrentibus nihilominus ad emendum vsque tam multis, ac si nunc demum in lucem editus prodiret. Eam fortunam vllius vnquam libri fuisse, nemo est, qui asseuerare audeat. Quinetiam videas iam instrui vbique hortos insignium plantarum refertissimos, quas ex tuis libris cognitas, magnis sumptibus aliunde ad se apportatas domi quisque suæ summo studio & assiduitate educant & colunt. Illud etiam addendum puto, quod mirum fortasse omnibus videri queat, iactari iam hoc vulgo à mercimoniorum negotiatoribus, qui lucri quærendi gratia longinquissimas & diuersas mundi regiones adeunt, vbique locorum haberi & legi Matthioli Dioscoridem. Sunt qui in Syria se eum vidisse dicant, alij in Persia, in AEgypto, alij cùm Alexandriæ, tum etiam Memphi, quin & Arabes & Pœnos delectari eius inspectione dicunt. Ipse quidem audiui, qui diceret Thessalonicæ se illum Hebraice scriptum reperisse à docto quodam Hebræo translatum. Cæterum quid dicam de pietate summa, ac liberalitate ingenui animi tui? nescio profecto quid magis: cum in minori satis fortuna, ac rerum omnium tenuitate studiosos nonnullos adolescentes, qui præ rei domesticæ angustia, sua prosequi studia non poterant, in publicis Italiæ Academiis proprijs aluisti pecuniis magnis à te laboribus conquisitis, libros illis innumeros coemisti, Doctoratus insignia persoluisti, atque his postremo peractis, eos omnes honestissimis in locis collocasti. Ipse quam plurimos audiui Materiæ Medicæ studiosos, Patauium Goritia reuersos, vbi tecum fuerant plantarum cognoscendarum causa, vel te fortasse tantum videndi, allecti præclari nominis tui fama, qui non solum tuam in rebus omnibus agendis dexteritatem, & in ostendendis censendisque plantis facilitatem sunt admirati, sed magnis quoque vbique præconiis tuam decantabant liberalitatem, humanitatemque summam, cum præter id quod in conquirendis demonstrandisque plantis, nunc in montibus, nunc alibi, nusquam laborum pertæsus inspici poteras, quotquot ad te veniebant, domi tuæ exceptos à te esse aiebant, perinde ac fratres amantissimos. Tot tu laudatores & admiratores tuorum operum, ac animi morum dotumque adeptus, spernere cæteros citra vllam iacturam tuam, tuto & facile potes. At dices: optabile erat omnium consensu recte facta approbari, & paribus studiis certatim laudari illos, qui de omnibus in vniuersum benemeriti essent. Equidem sic existimo eum te esse virum, in quo cohonestando omnes simul elaborare merito conueniebat. Verum tanto honore dignus cum sis, si non agnoscens te tantum, asinus quispiam calcibus feriat, nunquid tuis ornamentis quicquam ex eo decessisse arbitraberis? Liceat enim mihi cum hoc animante conferre æmulos tuos: siquidem cum nullo conferri possunt magis apposite, quippe qui non reprehenderis ab illis, ad quos hoc pertinet, vt de summorum virorum monumentis sententias ferant, sed à stolidis quibusdam ac impudentibus, extremeque ignaris hominibus. Qui cum vix communi sensu præditi sint, vulgato tamen illo animi morbo infecti tanquam totius sapientiæ arcem tenerent, non modo censent omnes, damnant, pronuntiant, nihil nesciunt, vt est inscitia nihil impudentius, vel arrogantius, verumetiam, quod longe detestabilius est, vbi, quod iustis rationibus reprehendant, reperire nequeunt, conuitiis & maledictis omnique criminum genere optimorum & doctissimorum virorum labores insectantur. Verum hos obscurabit & opprimet tandem fama splendorque nominis tui. Et sane iam vidimus quibusdam per summam ignominiam & dedecus silentium impositum per Magistratus publicos esse. Vix enim annus elapsus est, cum scripto in te acerbissimo libello quodam, vbi eum editum esse comperit Senatus Venetus, non tantum grauibus sub censuris vetuit ne distraherentur exemplaria, sed vt igni imposita cremarentur, mandauit seuerissime. Itaque iam & summi Monarchæ & amplissima illa Respublica pro tuo honore depugnant. Quo futurum facile non dubito, vt breui repressi, manus dent aduersarij isti tui, aut si quid omnino magni conentur efficiantque, tempus ipsum profecto tandem posteritasque doctorum hominum scriptis semper æquissima, meritam tibi gratiam, dignasque laudes referet. Cum enim hæc ætas, tuque ipse, atque inuidi tui fatali mortalitatis lege transierint, nouumque successerit seculum, tunc sine nominis statusque dignitate, aut respectu, sola existimabuntur ingenia, nec considerabit lector cuius, sed quale sit, quod legitur. Tunc nec amicorum authoritas claritasque deterrebit, nec inimicorum calumniæ auertent, nec munera opesve corrumpent, nec officia, aut odia, amorve seducent ac perturbabunt iudicaturos de scriptis homines. Sed nuda illa, remotis omnibus, quæ à recte iudicando abducunt, obstaculis, per se vt sunt considerabuntur. Tunc si quis post fata superest sensus, vt est sanè, candida veraque de tuis scriptis iudicia experieris, recipiesque tuorum laborum æterna & immortalia præmia. Sed de his hactenus. Verum ne sine aliquo fructu, vnde commodi, vel beneficij aliquid ad Rempublicam per te redire possit, hæc nostra ad te perueniat epistola, plantam quandam siccam ex Hispaniis ad me transmissam, vna cum eius imagine ad te mitto, quod nihil sane magis mihi nunc sit in votis, quam vt herbam hanc viuam virentemque conspicere possim. Scio enim in herbaria facultate doctiorem te esse neminem: quo fit vt aliquam huiusce herbæ notitiam abs te consequuturum me sperem, si tamen alibi quam in

Hispania nascatur. Quapropter te plurimum rogatum velim, quod si quam illius cognitionem habes, id mihi (vt soles cum cæteris) amanter significare velis. Namque digna est vt ob admirabiles eius facultates vbique habeatur in hortis. Imaginem hanc vna cum herba & radicibus ex Hispania misit ad me Clariss. Cæsareus Medicus, Petrus Cannizerus cũ hac inscriptione.

Planta ex Hispania allata.

Plantæ historia.

In hac depingenda herba multiplici luxu rerum parens natura colorum ornatu, fœlicissime lasciuire visa est. Illius siquidem radix dodrantalis, simplex & vnica nonnullis circumquaque prodeuntibus fibris innititur, crassitudine satiuæ Pastinacæ, ipsa carnosa, rara, teres in mucronem turbinatur. Cortice obtegitur simplici, subnigro, aspero, tenui: hic simulac inaruerit contrahitur, & in tenues rimas fatiscit. Candida eadem intus est, pingui quodam & digitis adhærente præ lentore succo, gustu subdulci qualis fere in Pontica nuce. Summa tellure laciniata herbæ folia diffunduntur, carnosa, longa, acuminata, colore viridi languescente, singulaq; ex interuallo disposita. Caules gerit plures teretes, graciles ac durisculos, in quorum summitatibus herbacei prodeunt calices longiusculi, torosi atq; teretes, cuspide toto ambitu denticulata: è qua Maio mense lutei prodeunt flores adeo numerosis foliis dense stipati, vt numero, ac longitudine latitudinis angustiam abunde pensent, vbi vero prorsus explicata fuerit, orbem radiatim circinantes adeo pulchri visuntur, vt aureo colore, & figura solem exprimere videãtur. Incunte autem solstitio planta hæc deflorescit, mirabili facta transmutatione. Nanque calices ipsi globoso horrent aristarum agmine, quæ acie disposita glumis continuo excubant, vt semina ipsa densiori congerie intra aristarum vallum munita statuto à natura tempore demum prosiliant. Prouenit in montibus vliginoso solo mortalibus opem latura.

Vires.

Namque præsentaneo remedio aduersus viperarum cæterorumque venenatorum morsus ictusve, ac pestiferos morbos quoscunque, tam è foliis, quam e radice succus desumitur, præbeturq; potandus. Comitialibus item ingruente insultu mire affectis subuenit. Cardiacis item datur & vertiginosis. Enimuero commanducata per se radix tristitiam discutit, hilaritatemq; conciliat. Quinetiam lacteus radicis succus oculorum aciem acuit. In summa, tota planta magni est ad omnia vsus. Hæc sunt quæ plantæ ipsius iconi subscripta erant. Sed Hispanus, cui hanc mihi ferendam dederat Cannizeus, addebat hanc in Catalonia à quodam seruo Aphro à Ceruero Letidano viro nobili, pretio emptam primum fuisse ostensam.

Quo pacto primum in Hispania inuenta.

Nam quum quidam (vt ille asserebat) in agro messores à viperis demorderentur hic, qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiusdem succo, incolumes seruabat omnes, quotquot demorsi fuerant. Sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quo postea factum est, vt vafriores quidam obseruantes à longinquo tractum à quo Apher ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint, inuentis rescissæ nuper herbæ reliquiis, & repertis quibusdam huius herbæ plantis à quibus humo tenus folia rescissa erant, certiores facti sunt, se plantam adinuenisse, quam quærebant. Ea deinde effossa, factoq; succi in aliquibus periculo diuulgata res est.

SCVRZONERA

Quoniam autem vipera cuius venenum superat hæc herba Hispanice Scurzo appellatur, post hac eadem SCVRZONERA nominata est: quod idem significat, quod viperina. Nam & Græci ab ἔχις Echium appellauere. Mihi vero nihil carius esse poterit, quam si tua opera in eius cognitionem deueniam.

Quæstio de Helenio.

Habeo præterea quod etiam in Helenio abs te quæram. Siquidem dubium non parum me reddidit superioribus diebus, liber ille Galeni de Theriaca ad Pisonem, quod ibi legerim Dacas & Dalmatas tela Helenij succo inficere: idque hoc pacto vulneratorum sanguini congrediens occidere posse. Verum quo pacto id fieri possit haudquaquam intelligo, quod non solum à nemine scriptum sit, Helenium vim aliquam habere lethiferam, sed quod scribat Dioscorides serpentium morsibus auxiliari: te consulendum putaui, quod tuo sperem auxilio ac doctrina ex hac ambiguitate me extricaturum. Reliquum erat, vt te hortarer ad vrgendos susceptos labores tuos. Sed excreuit iam nimium epistola, quam ne alias occupatissimo tibi negotium facessat amplius, melius est me hoc loco abrumpere. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Odorico Melchiorio, Serenissimæ Reginæ Bohemiæ Medico S. P. D.

Respondetur ad præcedentem Epistolam, & declaratur quid Belenium significet apud Aristotelem.

TAmetsi solatij plurimum mihi attulerunt humanissimæ literæ tuæ, quod modis omnibus cõtra inuidorum obtrectatorumq; morsus, iis confirmare & quasi munire me nitaris, non tamen animi perturbationes adeo lenire potuerunt, quo minus vicem meam adhuc dolere perseuerem. Non quod videam à pessimo nebulone citra causam omnem non solum nostros dilacerari labores, sed etiam dignitatem conuiciis, probris & maledictis petulantissime impugnari. Habeo tamen tibi gratiam, quod tuis dulcissimis verbis, tua dicendi scribendiq; facundia, ac fideli de rebus à me gestis commemoratione, dolores animi mei haud parum demulseris. Sed quemadmodum tu, quem filij loco dilectissimi semper habui, amoris in te nostri omnibus tuis officiis haud immemo- [illegible] te exhibes: ita nunquã obliuiscar ego, vnum te semper extitisse, qui me ex animo dilexeris, obseruauerisq; quam maxime.

xime. Pro qua tua ipsius in me propensione ac pietate, ego tibi vicissim modis omnibus perpetuo respondebo. Dicant scribant agant, latrent contra me hi perditissimi Sycophantæ, lacerent labores nostros, addant maledicta, criminationes, contumeliasq;, non tamen ob id à studiis iuuandæ Reipublicæ, propagandæq; veritatis me auertent, nec vnquam satis venenatis morsibus scripta mea adeo dilacerabunt labefactabuntq;, quin contra innatam eorum malignitatem continuo in medium doctorum virorum emergant, & elucescant. O te si haberem, quo cum studia mea communicarem, vt antea solebam, nihil mihi putarem euenire posse beatius. Hæc enim in studiis voluptas socium requirit, sine quo quanquam illa quidem manca non est, esset tamen ea proculdubio hilarior, vberior, dulciorq;, vbi adesses tu, quo cum quotidie conferre possem. Sed fortasse coniunget nos Deus Opt. Max. anteaquam à corpore animam disiungat. Ille autem, cum animi mei vota in cōspectu habeat, tui vice, paucis ante diebus socium mihi addidit Ioannem VVillebrochium Borussum Medicum, hominem vt literarum, ita virtutis in primis studiosum. Is in aulam Sereniss. Principis nostri nunc primum ascitus est, vt mihi animalium historiam meditanti aliisq; interim negotiis occupatissimo sua opera sit auxilio. Nec dubito quin coniunctis operis hanc doctrinam ita negligenter hactenus tractatam excultiorem & veriorem aliquando studiosis propposituri simus. Est enim Sereniss. Princeps noster adeo huiusce instaurandæ historiæ studiosus, vt multis iam in locis doctos, ac industrios homines alat, qui non libros tantum antiquorum ea de re consulant, sed in ipsis animalibus oculati testes, quid sit, quid non sit verum, considerent. Taceo pictores qui externis in regionibus principis ære, quadrupedum, volatilium, reptilium, insectorumq; omnium imagines ex ipsis viuis animalibus calamo perquam diligentissimo delineant, ac propriis pingunt coloribus. Itaq; tanto principe autore habebunt iam Philosophi in posterum pulcherrimam illam suæ professionis, qua hactenus caruerunt, partem integram, bona fide, non ex libris collectam, sed ab ipsa rerum natura descriptam. Quanta enim ingenij excellentia Principem hunc diuina prouidentia ornauerit, vel ex eo manifestum est, quod cum in Philosophorum libris adductus inde maturius ad maiorem, Regni nimirum administrandi gloriam, magnopere versari non potuerit, ita tamen de naturis rerum & sentit, & disserit, vt non tantum intelligere Philosophorum decreta videatur, sed eis etiam, adductis rationibus & obseruationibus propriis contradicere audeat. Vnde fit sæpe, vt non illum à nobis, qui nomen titulumq; doctrinæ gerimus, sed nos ab ipso de rerum huiusmodi veritate, exquirere sæpenumero necesse sit. Sed vt redeam vnde diuerteram, ego mea studia persequar, nec ab illis vnquam me separabo, quousq; anima separetur à corpore, ne posthac temporis amissi reddenda mihi ratio foret. Sed venio ad plantam, cuius imaginem vna cum historia, & viribus ad me misisti: quam etsi antea Norimberga mihi misit examinandam Ioannes Hessus Medicus, qui conquirendis cōparandisq; sibi plantis, vniuersam fere peragrauit Europam, non tamen fit, quin tua mihi tam grata fuerit, quam quod gratissima: quum vna cum imagine integram siccæ herbæ plantam ad me transmiseris, in qua omnia viua sum contemplatus, quæ ea in imagine mortua fere apparebant. Ex illa enim non solum viuam veramq; omnium partium delineationem sum magna cum voluptate contemplatus, sed radicis saporem, ac etiam odorem degustare licuit. At doleo profecto plurimum, quod tuæ petitioni, vt velim, satisfacere nequeam. Nam planta hæc peregrina antea mihi visa non est, & si fortasse visa, nō tamen cognita. Memini quidem talem fere me conspexisse plantam in Goritiensi agro quodam in prato, parum vltra Sontij fluminis pontem, quam cum à longo Tragopogonum censerem, alia postea reperta est. Verum an hæc illa fuerit planta affirmare sane non ausim, quod foliorum imaginem in mentem reuocare nequeam, nec radicem viderim effossam. Habet enim Scurzonera hæc tua flores Tragopogonis æmulos, quinetiam radicem perinde ac in illo dulcem, adeo vt Tragopogoni species dici posset, ni folia Cichoraceæ plantæ speciem referrent, caules longe aliter quam in Tragopogono se haberent, & ni radix crassior, succosior & lacte prægnans haberetur. Porro vetant hæc ne Scurzoneram Tragopogoni congenerem faciam. Non desunt præterea, vt audio, in Hispania rei herbariæ fortasse non ignari, qui hanc plantam Chondryllam esse censent, tum quod foliis eam referat, tum etiam quod Chondrylla ex vino pota viperarum morsibus succurrat. Atqui cum flores Cichorij non sint, radix amara non sentiatur, sed dulcis, & eius natale solum circa montium cacumina vliginosis locis habeatur, non possum horum subscribere sententiæ. Quo fit, vt putem hanc proprij suiipsius generis esse plantam, cuius nulla apud antiquos extet historia, quemadmodum & aliarum multarum, quæ nostris temporibus repertæ sunt. De huiusce herbæ inuentione, eandem historiam quam tibi retulit Hispanus ille, qui herbam hanc tibi reddidit, narrauit etiam mihi, dum hac æstate istic agerem, clarissimus Rybera Cæsareus Physicus, cuius testimonium, ad ea omnia confirmanda non parum conferre censeo. Plura de hac planta non habeo, quæ tibi nunc explicem. Sed vellem vt semen à Cannizero peteres. Hoc enim consilio id quod plurimum desiderare videris, facile consequeris. Hoc si tibi comparare curaueris, & Medicos & rei herbariæ studiosos omnes ob tanti antidoti collata beneficia perpetuo tibi deuincies. Sed ad Helenium venio, de cuius venenosa facultate te dubitasse non miror, quod ipse de eodem longe antea dubitauerim. De qua re dum alias cum docto quodam amico, & rei herbariæ studiosissimo, conferrem: dicebat non ibi Helenium legi debere, sed Belenium, Aristotelis testimonio, qui libro primo de plantis sic habet, Βελένιον δὲ τὸ δηλητηριῶδες τὸ γενόμενον ἐν τῇ Περσίδι μεταφυτευόμενον ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν Παλαιστίνῃ γίνεται βρώσιμον: id est Belenium vero, quod perniciosum est in Persia natum, in Aegyptum transplantatum & Palæstinam fit edendo. Atqui (quantum coniicere possum) Aristotelicam hanc lectionem doctis viris deprauatissime legi constabit, quum ibi Aristoteles de Perseæ arboris fructu, vel de ipsa Persea potius scribere videatur, quam de alia quauis planta. Nam hoc idem de Persea scribunt Dioscorides & Galenus. Idq; eo magis mihi persuadeo, quod nusquā apud antiquos scriptores repererim, qui Belenij meminerint. Porro si coniectari licet, an verā liber ille ad Pisonem de Helenij veneno nobis referat historiam, dicerem ego satis dubiam esse illius libri fidem, quod non solum certo sciam librum hunc non esse Galeni, tum quod de trifolio Asphaltite fabulose satis scripserit, ac etiam in aliis quibusdam non parum claudicare obseruauerim. Nisi fortasse autor libri illius de alio Helenij genere intelligat, de quo libro primo scribit Dioscorides, præsertim cum dicat, Helenium illud ab incolis Nico appellari. Plura certioraq; de his, quæ ad te scribam, non habeo. nam de incertis quicquam affirmare non ausim, nec etiam diuinare possum. Cæterum cogitanti mihi, quo pacto munus tuum compensare valerem, id commode fieri posse succurrebat, si rarum etiam aliquod tibi mitterem: quo factum est, vt hanc tam rari incognitiq; animalis imaginem, de quo nullum antiquorum meminisse reperio, tibi mittendam decreuerim. Emit autem id Serenissimus Princeps meus paucis ante diebus à Theodorico quodam Neus Coloniensi pluribus ducatorum centenis, animalis raritatem contemplatus ad publicum spectaculum. Aiebat Neus ille ex Peru Occidentalium Indiarum regione, à quodam mercatore Antuerpiam primum esse allatum, & inde Mittelburgam Selandiæ ciuitatem. Refert hoc animal partim Camelum, partim vero Ceruum, adeo vt recte quidem Græco idiomate Ελαφοκάμηλον appellari posse crediderim. Longitudo totius corporis à ceruice ad caudam sex pedum est: altitudo vero à dorso ad pedis plantam quatuor tantum, & colli longitudo à scapulis ad ceruicem, duûm. Capite, collo, ore, superioris præsertim labri scissura, ac genitali Camelum fere refert. At caput oblongius est, aures habet Ceruinas, oculos bubulos.

Animalium historiam instaurari.

FERDINANDI Archiducis Austriæ laus.

Matthioli de Scurzonera censura.

Helenium.

Βελένιον quid.

Aristotelis locus restitutus.

Libri de Theriaca ad Pisonem dubia fides.

Ελαφοκάμηλος, & eius historia.

bulos. Anterioribus dentibus in superiori mandibula caret, sed molares vtrinq; habet vt bisulca fere omnia & vt illis etiam ruminat. Dorso est sensim prominente, quod per incuriam à pictore neglectum est. Scapulis prope collum depressis, lateribus tumidis, ventre lato, clunibus altioribus: & cauda breui spithamæ fere longitudine: quibus omnibus ceruum fere refert, quemadmodum etiam crurib. præsertim posterioribus. Pedes illi bisulci sũt, diducta anteriori parte diuisura. Vngues habet acuminatos, qui circa pedis ambitum in cutem crassam abeunt. Nam pedis planta non vngue sed cute, vt in multifidis & in ipso Camelo, contegitur. Retro mingit hoc animal, vt Camelus, & testes substrictos habet. Pectore est amplo, sub quo vbi thorax ventri connectitur, extuberat globus, vt in Camelo, vomicæ similis, è quo nescio quid excrementi sensim manare videtur. Color colli, ceruicis, pectoris & anteriorum crurum est illi albus, Reliqui vero corporis subruber, vel ex nigro rufescens. Rostro tamen est nigro & anterioribus cruribus à genu albicantibus. Cicur ac mansuetum est animal, sed frigoris impatiens, vt alia quæ è calidis ad nos ducuntur regionibus. Neminem offendit sed miro admodum ingenio ab illata se vindicat iniuria. Nam vbi aliquis illud vexet, vel circa clunes opprimat, non calcibus, aut morsibus se defendit, sed vomitu, vel cibi, vel humoris in vexantem retrorsum cum impetu eiaculato, ob protensam colli longitudinem. Salacissimum hoc esse animal, id mihi coniecturã facit, quod cum sui generis fœmellis sit destitutum, magna cum prurigine capris se commisceat, non tamen erectis, vt alias capræ hirco ascendente solent sed humi ventre accubantibus, ita cogente animali anterioribus cruribus. Itaq; superascendens coit, non autem, vt falso de retro mingentibus animalibus affirmat Aristoteles, auersis clunibus.

Aristoteles arguitur.

Id quod etiam falsum esse de Leone obseruauimus, illi dum coiret astantes. Adeo Venere vernali autumnaliq; tempore stimulatur hoc animal, vt illud viderim ego humile quoddam præsepium auena refertum conscendisse, genitaleq; illi magno cum murmure tam diu confricasse quousq; semen redderet, pluribus vna hora replicatis vicibus. Non tamen concepere capræ huiusce animalis semine refertæ, quod, vt puto, vi coactæ illi prostiterint continuo balantes, tum quod hoc cum animali earum non conueniat species.

Indica ouis.

Indicam ouem appellabat hoc animal, qui illud ad nos aduexit. Atqui à nostris ouibus quantum distet, tu ipse iudicare poteris. Sed de Ceruocamelo hactenus. Vbi vero alia rara afferentur, nihil præteribo, quin te de eis certiorem reddam. Quod, vt tu etiam facias (vt cœpisti) plurimum opto. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Aliprando Spezzalancio Chirurgico
S. P. D.

Declaratur quid sit Cozumbri in Catapotiis è Cynoglosso.

QVum catapotia passim è Cynoglosso appellata, secundum antiquam Nicolai versionem nunc in tui Myropolij vsum parare decreueris, petis à me quid significet ibi COZVMBRI, *& an pro eo liquidi Styracis fæcem, vt inquit autor Luminaris maioris, vel Styracem rubeam, vt inquit Cordus, vel vt quidam alij præcipiunt, Thymiama, quod vulgo Itali Pharmacopœi appellant Tigname, admiscere debeas. Nam cum videas tot varias hominum sententias, nec ab iis te explicare valeas, longe tutius facturum te putas, si de re hac me consulas, quam si eorum sequaris confusiones. Ego vero etsi non adeo multum in censendis examinandisq; compositis medicamentis hactenus insudauerim, perinde ac in simplicibus, dicam tamen, ne tua de me te fallat opinio, quid in hac re simpliciter sentiam.*

Pro Cozumbri, Styrax.

Quod est vt pro Cozumbri selectissimum imponas Styracem, non liquidum tamen nec eius fæcem, vt perperam scribit ille, sed quem à calamis, in quibus olim afferebatur, Calamitem vocant officinæ. Etenim is cum Dioscoridis, tum etiam Galeni testimonio, tussi, distillationibus, raucedini, grauedini & interceptæ voci mirifice medeatur, quinetiam cum præter hasce facultates soporiferum sit medicamentum in hisce Catapotiis vtiliter additur.

Styrax Soporiferæ est facultatis.

Soporiferæ facultatis esse Styracem idem facile testatur Galenus libro 12. cap. 1. de Methodo medendi lib. 6 commentario quinto, de morbis vulgaribus de aurium doloribus agens: & lib. 2. cap. 1. de Compositione medicamentorum secundum locos, de dolore capitis febricitantium disserens. Quippe omnibus iis in locis Styracem soporiferum esse medicamentum apertissime fatetur. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ tradidit Dioscorides libro primo, in Styracis capitis calce. Quibus palam est in Catapotiis de Cynoglosso nihil conuenientius, ac magis legitime pro Cozumbri addi posse, quam selectissimum Styracem calamitem.

Catapotiorum è Cynoglosso facultas.

Namq; Catapotia hæc rheumatismis, tussi, distillationibusq; peridonea sunt, non solum quod medicamenta excipiant hisce affectibus conuenientia, sed quod præter id soporifica eorum facultate quibus omnibus refertus est Styrax, defluxiones cohibeant, quibus hæc symptomata plerunq; excitari solent. Sententiæ nostræ astipulatur Simon Ianuensis Arabici idiomatis fidus interpres, qui Cozumbrũ Styracem interpretatur. His accedit Nicolai Myrepsici authoritas, quippe is lib. 32. de Catapotiis omne genus agens, vbi ad soporifera deuenit, quorum plures parandi rationes habet, ad diutinam tussim, purulẽtas excreationes, ad arteriacos & destillationes omnib. Styracem admiscet. Quo fit, vt eo magis meæ inhæream opinioni quo euidentiores sunt rationes, quæ in hanc me trahunt sententiam. Placeret quidem hic Valerij Cordi doctrina, qui rubeum Styracem imponi iubet, si tamen pro rubeo flauum, vtpote præstantissimum intelligeret.

Styrax rubeus Germanis qualis.

Sed cum ipse Germanus fuerit, & sciam ego Germanicas Seplasias nihil aliud quam Thymiama, quod Dioscoridi Narcaphthum vocari censeo, Styracem rubeum appellare: vereor sane, ne ipse quoq; pro Cozumbri, Thymiama addendum crediderit.

Cordi erratum.

Sed demus eum de selectissimo Styrace intellexisse, errauit tamen, cum sciret quid apud suos Myropolas rubeus designaret Styrax, quod illis manifestam errandi ansam præbuerit, à quo errore non habeo quibus eum excusem: præsertim cum mihi certo persuadeam, Cordum in hoc Iacobum Manlium esse secutum. Namque Manlius simulac perperam exposuit Cozumbri, fæcem esse Styracis liquidi, mox subiunxit Arabicum nomen secundum Compositorem nil aliud designare, quam rubrum Styracem seu Thymiama, seu Thus Iudæorum. Quæ vt inepta, inania, & incertis autoribus allata, ita ridenda & reiicienda videntur. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS IACObo Antonio Cortuso Patritio Patauino S. P. D.

Examinantur quædam plantæ & restituitur Dioscoridis locus in Osyride.

Gratæ mihi literæ tuæ tantum ne? imo vero & peroptatæ & dulces, quod iis intelligam, quanta me prosequaris beneuolentia, quantaq; ingenui animi tui liberalitate continuo perseueras cum nouas tum etiam raras ad me mittere plantas: quibus contemplandis eo maiorem capio voluptatem, quo dulcior est fructus, quem ex his capere soleo. Magnus earum catalogus mihi palam facit, quam diligens in iis comparandis fueris, quamq; sedulus in iuuando labores nostros. Pro quibus collatis in me officiis, ac beneficiis, ego quidem multum me tibi debere scio. Sed cum ea non sim facultate, vt hanc tuam erga me benignitatem solus compensare queam, dabo modis omnibus operam, vt non solum præsentes rei plantariæ studiosi, sed ẽt posteri tibi se plurimum debere fateantur. Quod ad censuram harum plantarum attinet, vtinam ea essem doctrina, eo ingenio, eaq; in plantaria facultate experientia, vt recte, ac aliquo cum iudicio de omnibus iudicare possem. Cupio enim non tantum tibi petenti morem gerere, sed mihi ratiocinanti etiam satisfacere. Verum etsi sciam, id à me non ita exacte, vt velim præstari posse, dicam tamen de his, quemadmodum de aliis prius dixeram, libenter quod sentio, ne si nunc id facere recusarem, viderer negligentior factus. Primum itaq; ad eam venio, quam quibusdam SIDERITEM *Heracleam vocari ais. Sed cur horum probem sententiam, nihil est quod me moueat. Folia enim quæ Saluiæ maiora sunt non minora, quæq; longe magis Betonicam referunt, quam Marrubium vel Saluiam ipsam, Sideritem haudquaquam referre videntur. Crederem ego hanc plantam syluestris potius Hormini esse genus, quod plures eius habeat notas.*

Sideritis Heraclea.

FOLIA *quorum subscriptio est* BETA SYLVESTRIS, *Spinachij potius folium referunt, quam Betæ. Galenus agrestem Betam nullam reperiri scribit præter Rumicem. Sed Plinius Limonium, syluestrem Betam appellauit.*

Beta syluestris.

LAMPSANAE *profecto speciem refert illa, qua Chirurgicos vti ais tam fœlici successu ad vulnera glutinanda. Sed Lampsana non est (quantum mea fert opinio) de qua scripsere Dioscorides & Plinius, cuius nos imaginem dedimus.*

Lampsana.

TORAM *non esse Aconitum Pardalianchen plures indicant notæ, de quibus cum fusius nobis dictum sit in ipsius Aconiti appendice in commentariis nostris in Dioscoridem non est vt hic pluribus tecum agam.* ALIAM *vero plantam, quam quidam Aconitum faciunt, folio aliquatenus cucumeri simili auersa parte albicante, Lucas Ghinus Cacaliam non male censebat. Siquidem Cacalia folia fert alba, magnaq;, & tussi & scabriciei arteriarum prodest, Tragacanthæ modo. Id quod in hac planta ipsa Tussilaginis facies indicat. Est enim adeo per omnia illi similis, vt nisi folia oblongiora essent, ac maiora paulo, nemo est, qui eam Tussilaginem ipsam esse non diceret. In Aconito Pardalianche folia requiruntur Cyclaminis, Cucumerisue minora, ac subhirsuta. atqui hæc longe maiora spectantur, alba lanugine, vt Bechium, auersa parte obducta & tactu læuia. Adde quod herba hæc venenosa non est, nec radicem scorpionis caudæ similem habet, quo fit, vt ego Lucæ Ghini sententiam sequutus Cacaliam hanc esse censeam.*

Toram non esse Aconitum Pardalianchen. Cacalia.

POTERIVM *Dioscoridi large fruticat. Cortice est obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ proximis, foliis paruis, rotundis, flore exiguo, candidi coloris, & semine gustu acuto & odorato. Sed cum illius plantæ ramusculus, quam quibusdam Poterium appellari scribis, large fruticare plantam non indicet, nec spissa, nec rara lanugine vestiatur, ramulis longis non sit, nec lentis, non video, qua ratione hanc Poterium faciant. Poterij plantam, quæ omnibus suis notis legitimum refert, habeo ego Constantinopoli allatam, ab Augerio Sereniss. Cæsaris Ferdinandi Oratore. Nil enim illi deesse videtur, quod in Poterio desiderari possit.*

Poterium.

HERBA *cui inscriptum est Split splec, splet, Corydalis, & tertium Fumariæ genus nusquam antea mihi visa est. Scio tamen Corydalis meminisse Galenum lib. 11. de simpl. medic. facul. de Corydo, id est Galerita aue scribens, quam heream colicis conuenire ait, perinde ac ipsam Galeritam. Atqui cum eius notas non descripserit is, nec quenquam antiquorum habeam, qui illius faciat mentionem, nescio quo pacto hanc Corydalim esse credam. Verum cum non sine ratione, & autoritate ita abs te plantam appellari censeam, gratissimum mihi feceris, si tuas de hac herbula coniecturas mihi impartiri volueris.*

Corydalis.

PLANTAM *quæ summis cauliculis quaterna gerit folia crucis in modum distincta, lentes racematim sine folliculis proferens, & quam aquis innatare scribis, magna cum admiratione sum contemplatus. Est enim vt rara, ita omnium spectatu dignissima. Hæc longe alia est à lente palustri Dioscoridis. Sed vbi in Italia nascatur, & quibus sit prædita facultatibus, quam libenter abs te audirem.*

Lens aquatica altera.

LAPPAGO *Plinio ita appellata folio est Anagallidis, cui folia inesse oblonga, nec vllibi in ambitu serrata, nemo est qui nesciat. Sed planta, quam Lappaginem nonnullis censeri scribis, folia habet rotunda, circunquaq; denticulata, Pimpinellæ nostratis modo. Id quod me maxime adducit ad credendum, eam haudquaquam esse Lappaginem.*

Lappago.

SAGITTA, *quam Magonis testimonio, Pistanam Græcis appellari, & inter vluas nasci scribit Plinius, copiosa hic in Bohemia prouenit circa Muldam fluuium, qui Pragam transit, media inter Vluam & Typham appellant eam. hic Herculis sagittam. Videtur ex eo esse plantaginis genere, quam Fuchsius Barbã syluanam appellat, quanquam folio dissimili.*

Sagitta.

GERANII *imaginem radice rotunda, cuius primo loco meminit Dioscorides, iam diu misit ad me Vlysses Aldrouandus. Nunc vero tua liberalitate & herbam ipsam & radicem inspicio. Plantam ille ex Dalmatia sibi allatam referebat. Sed an tua illinc ad te peruenerit, vel in aliqua Italiæ regione oriatur, non parum scire desidero.*

Geranium.

LONCHITIDIS *asperæ plures esse species, ex tua quam ad me mittis, iam primum animaduerto. Nihil tamen à mea differt, nisi quod tua nil magis folium diuisum habeat, quam Scolopendrium, & minor satis est planta, in cæteris vero nihil similius, nihilq; æqualius, adeo vt putem meam marem, tuam fœminam esse, quod mea omnib. suis partibus vegetior, grandior, firmior, distinctiorq; sit quam tua. Nam fœmininũ genus imperfectius est, quo fit vt in animantium fœminis capitis futuræ, non ita, vt in viris, perspicue cernantur. Tuam non nouisse Dioscoridem ex hoc animaduerto, quod suam faciat folio Aspleno magis diuisam. Id quod in mea apertissime videtur, in tua vero minime. Hanc non credo vsquam vidisse Marantam. Nam si eius aliquam habuisset notitiam, non ita fortasse suæ fuisset addictus opinioni.*

Lonchitis aspera altera.

ALATERNVM *scribit Plinius foliis haberi inter Ilicem & oleam, quib. cum minime correspondeant ramuli illius folia, quem ad me transmisisti, nibil dubito quin tu id recte animaduerteris, quũ videris folia illi esse in cacumine spinosa*

Alaternus.

Attinia.

& oleæ perquam longe minora. Idem dicam de Attinia, cum ramusculum ad me transmissum folia habeat Lauri, non Vlmi, & flores vmbellatim cohærentes, è quibus baccas gigni corimbaceas non ambigo. Attinia enim Plinio omnium Vlmi generum excelsissima recensetur, ac sterilis. Quo fit, vt illorum opinionem, qui hanc Attiniam faciunt, minime comprobare queam.

Fucus marinus.

PLANTA cuius titulus est Fucus marinus, albicantibus ac tomentosis foliis, alias Goritiæ fuit ad manus. Vtebatur ea quidam circunforaneus ad Enterocelas, sed an fucus Marinus sit non ita facile decernam, præsertim cum sciam hanc in mari sub aquis non nasci, & asseras tu oriri etiam eam in agro Foroiuliensi in sicco Tiliauenti fluuij alueo. Nasci autem Fucum marinum sub aquis, non in sicco quispiam ex Galeno certior fieri potest: quippe qui libro 8. de simplicium medicamentorum facultatibus de eo sic habet. Phycos etiamnum humens & virens ex mari exemptus desiccat ordine secundo. Id quod etiam testatur Plinius libro 13. capit. 23. Dicerem ego potius hanc plantam Gnaphalium esse, vel eius aliquod genus, quod folia illi sint crassa, alba, & adeo spissa lanugine obducta, vt pro tomento iis quis commode vti possit.

Gnaphalium.

Ononis flore luteo duplex.

ONONIS flore luteo nascitur pluribus in locis circa Pragam, sine aculeis tamen. Sed iam primum ex hac tua animaduerto, eandem aculeatam reperiri. Est enim proculdubio Ononidis tertia species, sed quartam etiam hic Ononidem reperi, flore vbiqre candido, quam alibi nusquam videre licuit.

Aster Atticus.

ASTER ATTICVS flore in ambitu purpureis foliolis, circumsepto, in medio vero luteo, nascitur hic vbiq; copiosus nullis deficientibus notis. Manebo ergo in sententia, ac interim ridebo blateronum quorundam petulantiam, qui in meam de Attico Astere imaginem inuehuntur.

Spina alba.

PLACET sane Spinæ albæ stirps, sed est adhuc aliquid, quod in ea desiderem. Contemplabor diligentius omnes eius notas, deinde meam solidiorem de ea afferam censuram.

Cytisus.

Vidi CYTISI florentis ramum, quem à Maranta te accepisse scribis, sed nolim ob hoc prætermittas, quin alium quoque ab Aegidio Cumano, viro vt nobili, ita doctissimo meo nomine petas: Cupio enim siliquas, quibus ille refertus est, veras ac viuas inspicere.

Verbena.

VERBENAM quam à Maranta te accepisse scribis, cur legitimam faciam, nihil habeo. Scribam de hac ad illum, Deo volente, vna cum aliis nonnullis, quæ annotaui in illius Methodum de cognoscendis simplicibus. Hanc scribit ille Tribuli terrestris modo humi repere, & plures habere ramos, cum tamen Verbenacam singulari tantum ramo radiceq; sola constare, nec vllibi humi repere scribat Dioscor.

Clymenum.

Cui CLYMENVM inscriptum reperi, planta sane est (vt inquis) folio Plantaginis minore, caule quadrato, compresso tamen, pinnulis herbaceis vtrinq; secundum longitudinem se diffundentibus, capreolis multis referto, quibus vicinis se implicat plantis. Siliqua Genistæ, vel viciæ modo, in longum protensa crassiore tamen longioreq; & sensim in cacumine prona subrubeis maculis transuersim sese diffundentibus: quas quidem notas, si diligenter quispiam intueatur, facile cognoscet, hanc plantam non esse Clymenum. Ego syluestre Pisum potius appellarem: Clymero enim folliculos tribuit Dioscorides in sese inflexos, vt in Polyporum piscium cirris, à quibus quam longe distent huiusce plantæ siliquæ nulla sui parte inflexæ, sed quatuor digitorum longitudine protensæ, & longo pediculo adalligatæ, non dubito sane quin tu ipse videris: sed tanta tua modestia est, vt potius meæ velis acquiescere censuræ, quam tuo ipsius iudicio. His accedit, quod nusquam Dioscoridi scriptum sit Clymenon capreolos mittere, quibus propinquis se implicet stirpibus huiusce syluestris Pisi modo.

Pisum Sylueſt.

Chamæsyce.

CHAMAESYCEN, quam mihi censendam proponis, etsi humi repat, cum tamen folia lentis non habeat, sed minori Ocimo grandiora, oblongioraq;, nec semen sub foliis proferat, sed in ipso foliorum exortu, non possum iis astipulari, qui eam Chamæsycen esse censent.

Corchorus.

CORCHORVS (vt Theophrastus inquit, libro & cap. 7. de historia plantarum) ob amaritudinem in prouerbio est. Sed stirps, quam pro Corchoro Alexandria Aegypti ad te allata est omni prorsus amaritudine vacat. De foliorum facie dissidet Plinius à Theophrasto: quippe hic Corchori folia Ocimo similia facit: ille conuoluta esse dicit, similitudine Mori. Sed in hac planta potius ad Ocimi similitudinem accedunt, quod Theophrasti Corchoron esse indicaret, si tamen amarorem resiperent folia. Qui vero eandem Circæam esse volunt, si folia diligentius inspicerent, quæ nullam cum hortensi solano habent cognationem, si flores aureos, non nigros, & semen non Milio, sed Echio simile, nil sane vereor quin aliter sentirent.

Circæa.

Clematitis alterius, altera species.

PLACVIT summopere Clematitis alterius, altera minor species, quam nunc primum tua summa benignitate agnosco. Atqui si semen consequi liceret, esset quidem mihi gratissimum, quod in recenti herba vehementem acredinem illam degustare cupiam, & florum suauitatem percipere, quinetiam vt omnes eius partes, folia, inquam, flores, capreolos, sarmenta & radices inspicere possem.

Osyris.

OSYRIDIS stirpem perquam diligentissime sum contemplatus, quæ quanquam quibusdam notis Dioscoridis descriptioni respondere videatur, nempe quod tenues habeat ramulos & lentos, & in his rara Lini folia, vt ille, inquit, terna, quaterna, quina, senaue, sunt tamen quædam, quæ me mouent, vt non ita facile fatear hanc plantam legitimam esse Osyridem. Est enim in primis Galeni, Pauli, & Aetij autoritas, quippe qui scribant ex Osyride commode parari scopas. Quibus parandis, planta quam misisti, inidonea satis apparet, ob nimiam surculorum tenuitatem imbecillitatemq;. Deinde tametsi rara in surculis sunt illa folia lini æmula, non leui tamen coniectura mihi constat, hæc verba Dioscoridi esse addita, γ', ὁτὲ ἢ καὶ δ' ἢ ε' ἢ ς', cum hæc non legat Oribasius, sed simpliciter scribat in Osyridis ramulis folia haberi ceu lini, quemadmodum etiam habet Plinius. Præterea est etiam ad manus antiquissimus Dioscoridis codex manu scriptus, in quo hæc verba nõ reperiuntur, Μέλανα κατ' ἀρχὰς μεταβαλλόμενα δ' ὑπέρυθρα γίνονται. Id quod manifesto est argumento in hoc capite, in Dioscoridis codice, qui passim circumfertur, non deesse mendas. Quo fit, vt potius ad credendum meus inclinet animus, Osyridem eam esse plantam, quam vulgo nos appellamus Beluedere, quam aliam quancumq;, quam hactenus viderim. Est enim hæc saturate viridis, ramulos ferens tenues folia prorsus lini æmula, & ad scopas parandas adeo idonea, vt plurimi sint, qui hac tantum causa eam serant & alant.

Dioscoridis locus emendatus.

Beluedere.

Suber.

DVM hæc scriberem, allatus est ad me, vna cum tuis literis, Suberis ramusculus glandibus refertus, quem Roma ad te missum dicis, vt abs te petieram. Quo fit vt continue tuam erga me beneficentiam augeri intelligam, pro qua quantum tibi debeam, non facile dixerim. De cæteris non est, vt nunc meam expectes censuram: nam cum partim mihi ignota sint, partim vero adeo mutila, vt difficile iudicari queant, non ægrè feras obsecro, si nunc plura de his ad te non scribo. Sed alias fortasse id præstabo, cum quietior fuerit animus. Reliquum est, vt clarissimo Marco Antonio Caballino me plurimum com-

minum commendes; & ne ægre ferat meo nomine significes, si nunc ad eius humanissimas literas non respondeo. Agnosco certe me illi plurimum debere, ob eam non vulgarem, quam de me habet, opinionem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MARtino Guidottino Pharmacopœo Tridentino. S. D.

Docetur ratio parandæ antidoti quam Mithridaticam nominant.

LEgi literas tuas, quas vna cum lapide Asio pulcherrimo ad me misisti, verum non tam hac de causa te nunc ad me scribere animaduerto, quam quod me consulas, quomodo in paranda Mithridatis antidoto te gerere debeas, quum non desint scopuli, quos tamen si posses, vitare velles. Sed vtinam tam prudens, tamq; exercitatus sim nauclerus, vt meo consilio te adeo iuuare possim, vt nauiculam tuam in portum illæsam reducas. Faciam tamen, vt gratificer tibi, periculum, cum tibi omnino persuadeas, te neminem me habere præstantiorem, cui te committere possis.

PETIS *itaq; primum, an in hac paranda antidoto Andromachum, an Damocratem sequi debeas. Nam cum videas Andromachi Theriacam cæteris prætulisse Galenum, putas fortasse te recte facturum si Mithridatis antidotum paraueris, quæ ab eodem Andromacho describitur. Quæ quidem sententia, & si haud infirmis nitatur rationibus, sunt tamen argumenta, quibus fateri cogamur, Damocratem in hac paranda antidoto, Andromacho alias Philosopho ac medico clarissimo esse præferendum. Nam si ex medicamentorum præstantia, ac viribus, iudicium ferendum est, cum capiat Damocratis compositio Agaricum, Stœchadem, longum & album piper, Balsami baccas, Bdellium, Creticum Dictamnum, Asarumq;, quibus omnibus altera destituitur, veniantq; hæc omnia præter Asarum etiam in Theriacam, quod venenis mirifice resistant, non censeo haberi quenquam qui aliter sentiat, quam quod ea, quæ Damocrati describitur, alteri sit præferenda. De his autem, quæ ad succedanea spectant, meam intelliges opinionem ex hac epistola ad Balthasarem Pepulum de paranda Theriaca, quam huic adnexam reperies. Siquidem quid pro Opobalsamo, Costo, Malabathro, Carpobalsamo, Cardamomo, Acoro, Meo, Acatia, & Petroselini semine supponendum sit, ibi diffusius scriptum reperies.*

Mithridatis antidotus à Damocrate descripta cæteris præstantior.

DE ACORO *nihil etiam dicam, quod antea à me satis superq; comprobatum sit in meis in Dioscoridem commentariis, calamum aromaticum vulgaris vsus legitimum esse Acorum.*

PRAETEREA *animaduertas oportet, haberi huiusce antidoti compositiones quæ Asari loco Ari legunt, sed mea quidem sententia longe vtilius Asarum, quam arum capit. Est enim Asarum odoratum medicamentum, Nardo fere proximum, quin & Opobalsamo, & Carpesio facultatibus proximum. Quod facile comprobatur Galeni testimonio: Quippe qui libro secundo de comp. medica. secundum locos, vbi hieram componit ad eos quibus ex ventriculo caput dolet, pro Asaro Carpesium supponit, quo pro Cinnamomo quidam Galeni æuo in Theriaca vtebantur. Et libro nono eiusdem voluminis capite 3. in quodam medicamento ad hydropem Opobalsamum Asari loco supponendum suadet. Quo fit vt Cordo tibi astipulandum non sit, qui Arum Asari loco imponit.*

Asarum imponendum non Arum.

Cordi erratum.

CYPHIS, *de quo etiam meam exposcis sententiam, AEgyptiorum antiquorum thymiama diu tantum extitit, cuius suffitu Solem placare venerariq; solebant in sacris. Quod magno nobis est argumento, antiquissimum medicamentum esse Cyphim. Cæterum sequuta ætas non solum Cyphi vsa est pro suffitu ad aeris infectiones arcendas, sed etiam ad antidota, quæ sumuntur in corpus, & per se quoq; ad nonnullos corporis affectus. Atqui extant Cypheos variæ ac inter se pugnantes compositiones, quod hæc plura, quam illa admittat medicamenta, altera vero ab altera ponderum numeris euariet: quemadmodum videre est apud Dioscoridem, Andromachum, Damocratem, Galenum, Alexandrum, Paulum, AEtium, Actuarium, Nicolaum Myrepsicum, & alios plerosq;, quibus omnibus fere singularis habetur Cypheos compositio. Præclarissimi tamen ætatis nostræ medici Damocratis Cyphim cæteris anteponunt. Quorum placitis eo vtilius nobis adstipulandum est, quo præstantius medicamentum eiusdem authoris esse censemus, qui suæ conficiendæ antidoti, eiusdem Cypheos sibi propriam compositionem parauit. Quæ sic habet.*

Cypheos variæ compositiones.

Sumito.
- *Vuæ passæ pinguissimæ detractis cortice & vinaceis contusæ & subactæ.*
- *Terebintinæ igne torrefactæ singu. vnci. 3.*
- *Myrrhæ*
- *Floris Iunci odorati cuiusq; sescunciam.*
- *Cinnamomi drachmas 4.*
- *Vnguium Bdellij.*
- *Spicæ nardi.*
- *Casiæ selectissimæ.*
- *Cyperi.*
- *Baccarum Iuniperi magnarum sin. drã. ʒ*
- *Aspalathi drach. 2. S.*
- *Calami odorati drach. 9.*
- *Mellis quantum sat est.*
- *Vini odorati parum.*

Cypheos parandi ratio.

Myrrha, Bdellium, & Terebinthina vino subiguntur ad mellis consistentiam, deinde vua passa per se subacta additur, simulq; tritis mellis quod sat est infunditur, cæteraq; in puluerem trita insperguntur. Et inde demum formantur pastilli & in vmbra siccantur. Porro ne in his parandis vllus committatur error, sunt quædam, quæ te diligenter inspicere oportet. Quorum in primis occurrit Vua passa, quæ (vt puto) ea minima esse non debet, qua passim vtimur omnes. Quippe præter id, quod laboriosum esset, ab ea corticem & nucleos detrahere, nihil fere vbi hæc fierent pulpæ reliquum esset, quo fit, vt de maiori Vua passa mihi persuadeam intellexisse Damocratem, quam nos Zibibum vocamus Damasco Syriæ allata, vel de Scybelitica huic simile, quam è Pamphylia aduehi solere scribit Galenus libro secundo de aliment. facultatib. Iis enim plurimum inest carnis, quæ si fortasse non essent ad manus, præstabunt, quæ ex Creta, Cypro, Corcyra, & aliis quibusdam AEgei pelagi insulis ad nos comportantur. Nam vuæ omnes, quæ insolatæ siccantur, passæ in vniuersum Galeno appellantur, quæ eo præstantiores habentur, quo generosiores sunt vites à quibus decerpuntur. Atqui cum hic pulpa plurima opus sit, maiores ac pinguiores sunt deligendæ.

Vuæ passæ quæ imponenda.

Zibibum.

CVM flore odorati iunci omnino destituamur, quod etiam sua ætate euenisse scribit Galenus, præstabit vti recentioribus ipsius foliis, quippe hæc gustantibus, non obscuram reddunt acredinem, grato quodam odore accedente.

Cornarii erratum.

VNGVIVM Bdellij meminit Dioscorides libr. I. Namq; vbi per notas probatissimum Bdellium expendit, illud aliis prætulit, quod præter cætera vnguibus sit simile. Ideoq; recte hic Damocrates Bdellij vngues immiscet. Cornarius tamen vbi in Aetio hanc Cypheos compositionem interpretatur vnguium Bdellij loco vngues odoratos addidit, eum locum perperam vertens, quod Bdellium ignorauerit suos etiam habere vngues. Cæterum cum (vt puto) legitimo ac genuino Bdellio destituamur, vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusius disseruimus, quid pro eo supponi possit, erit nunc decernendum. Codex Galeno ascriptus de suppositititiis medicamentis in Bdellij penuria Sphagnũ supponit, sed cum nulla sit Sphagni cum Bdellio communis facultas, id sane probare non ausim. Ego vero potius Belzoinum nobis vocatum supponerem, Est enim gummi perquam odoratum. quemadmodum & Bdellium faciunt, quod in Cyphi odoris gratia addidisse antiquos haud vnquam dubitarem. Nec ab re factum mihi videretur, si & Bdellij loco selectissimus adderetur Styrax. Quippe hic maxime suis facultatibus cum Bdellio conuenit. Quo factum esse censeo, vt illico post Styracis caput de eo tradiderit Dioscorides. Excalfacit enim Styrax, emollit, concoquit, tussientibus prodest, vuluæ spiracula laxat, menses ciet, & discutientibus malagmatis vtiliter admiscetur. Quibus facultatibus præstare Bdellium maxime testatur Dioscorides. Reliqua quæ supponi debent, si qua tamen supponenda erunt, ea in epistola inuenies, quam ad Pepulum scribimus. Nunc alia aggrediar, de quibus præter prædicta meam etiam petis censuram.

Quid pro Bdellio substituendum.

Belzoinum.

Styrax.

Philonio Persico an piper album, an papauer album addendum.

AD ID in primis, quod quæris an in Philonio Persico addi debeat album piper, an papauer album, quod non parua sit de hoc inter Myropolas controuersia, id tibi respondebo, quod superioribus diebus responderam Balthasari Cleoselio Serenissimi Principis mei Pharmacopœo, idem à me petenti, quod est, vt Mesuem consulas. Nam vbi de sanguinis reiecti curatione agit, Philonij huiusce compositionem instituens, papauer album, non piper album imponit. Ita enim habet Mesuis codex, qui ad manus est. Id quod non sine ratione factum videtur, quod vbi sanguis abrupto vase fluat, nullo pipere opus sit: sed quæ sua frigida vi sanguinem crassiorem reddant, & fluxiones sistant. Recte itaq; faciunt (vt mea fert opinio) qui piper negligentes, papaueris semen addunt. Nam cum ad coercendam opij malitiam & croci, & castorei satis excipiat antidotus, non video cur opus sit addere piper vt magis incalescat, vbi potius refrigeratione sit opus. Quo fit vt Fuchsius alioqui doctissimus haud recte Cordum reprehenderit, quod papauer non piper admiscuerit. Ponito itaq; tu audacter albi papaueris semen, & ne cures aliorum errata imitari.

Cordus defenditur.

QVAERIS item an in compositione Electuarij de Sebestenis Montagnanæ aberrauerint Luminaria Manlij & aliorum in aquæ ponderibus, quod fere impossibile tibi videatur, vt tam parua aquæ quantitate, quæ vix sufficit ad maceranda ea omnia medicamenta, posse quempiam illa omnia macerare, coquere, ac dissoluere. Qua in re vellem sane tibi satisfacere, si id Medici munus esset non Myropolæ. Sed cum ego censendis medicamentis, non decoquendis me totum dederim, consultius tibi fore sperarem, si de re hac teipsum consuleres. Quod si feceris, cum sciam te seplasiarium esse exercitatissimum, nihil sane vereor, quin tuus statim tibi suasurus sit genius, vt aquæ pondus augeas, vbi ad illa omnia paranda aquæ illius quantitas non sufficiat. Cæterum vbi medicamentum parare decreueris suadeo, vt genuinum autorem sequaris non Cordum. Nam etsi electuarium hoc Montagnanæ is referat acceptum, longe tamen id ab eius compositione euariat, quod genuinum Sebestenorum, Prunorum, Tamarindorumq;, quinetiam seminum frigidorum decoctum tantum excipiat, Cordinum vero (vt ita dicam) horum omnium pulpam, præter authoris sententiam, & seminum frigidorum duplum habeat.

Electuarij è Sebestenis parandi ratio contra Cordum.

Serum quod præstantius.

QVAERIS præterea an serum, quo vti debent Myropolæ ad maceranda medicamenta, & ea præsertim quibus paratur confectio Amech passim vocata, sumi debeat, quod à caseo separatur, dum premitur, an illud, quod expresso caseo coquitur, & à casei reliquiis, e quibus recocta paratur, secernitur altero longe clarius. Hæc tua quæstio est. Verum si recte considerabis, nil aliud esse serum, quam partem lactis aquosam à butyro, & caseo omni separatam, illud proculdubio legitimum, ac purum erit, quod à casei & butyri reliquiis prorsus fuerit expurgatum. Tale enim est, quod expresso caseo coquitur, & à recocta secernitur. Sed nec id quidem præstabit pro iis macerandis medicamentis quinq; assiduis diebus, quæ in illam veniunt antidotum, quam Amech Arabs conscripsit. Acescet enim serum hoc, quod tandiu manserit anteaquam coquatur, & antidotum acidam reddet, nisi ab initio tantum sacchari, vel mellis addatur, quod id ab acore & putredine seruare possit. Quamobrem recte serum à caseo separabant antiqui, additis feruenti in fictili nouo lacti, tot oxymelitis cyathis, quot erant lactis heminæ continue ficulneo ramo versantes, vt secundo libro docet Dioscorides. Verum vt diffusius, ac clarius parandi, seruandiq; seri rationem intelligas, mitto tibi aliam etiam epistolam, quam superioribus mensibus Bono Baldino Pharmacopœo exercitatissimo Viennæ commoranti miseram, quod is etiam de parando sero plura à me esset percontatus. Ex ea enim facile intelliges seri cuiusq; explicationem.

Seri ab acore conseruandi ratio.

Vnguentum Alabastri.

PRAETER id à me etiam scire desideras, an vnguentum Alabastri, quod describitur à Iacobo Manlio in suo Luminari, illud sit vnguentum Nardi spicati vt ipse nulla dubitatione affirmare videtur, quo à Maria Magdalena inunctus est SALVATOR NOSTER CHRISTVS. Nam cum vnguentum hoc, quod Galbanum, resinam Terebinthinam, Colophoniam, Sabinam & Hederæ gummi excipit grauissime, non suauissime oleat, non parum dubitandum ibi fore inquis, an Manlius vera referat, vel fabulas narret. Sed non ab re quidem dubitas. Ego enim longe antea animaduerteram id esse falsum, quod in sacris literis habeamus, tantam fuisse vnguenti fragrantiam, vt vniuersa domus repleta sit suauissimo illius odore, quinetiam tam magno pretio fuisse emptum, vt proditor dixerit Iudas, posse illud venundari multo, & dari pauperibus. Atqui si meam tibi debeam aperire sententiam, crediderim ego, Nardinum illud fuisse pretiosissimum, quod antiqui parabant (vt habet Dioscorides) ex Malabathro, Nardo, Iunco odorato, Costo, Amomo & Opobalsamo. Hoc enim Romanorum luxu parari solitum, ad gratiam delicatarum mulierum, inquit Galenus, tum lib. 6. de sanitate tuenda, tum etiam 8. de Methodo medendi: vbi de diariis febribus egit, quæ à ventriculi cruditate proueniunt. Quo fit, vt putem Mariam Magdalenam hoc vnguento haudquaquam fuisse destitutam, vtpote quæ mundanis delitiis ac voluptatibus se totam prius dedisset. Fiebat olim hoc vnguentum pretiosissimum, omnium præstantissimum (vt Galenus est autor locis superius citatis) Laodiceæ Asiæ vrbe, vnde postea deferebatur à negotiatoribus ad alias nationes quemadmodum nunc fieri videmus, cum Moscho, Ambaro, & Zibeto, quæ partim ex India partim ex AEthiopia, partim ex aliis longinquis regionibus voluptatis & lasciuiæ gratia ad nos afferuntur ad suauissima vnguenta, quibus non solum mulieres vtuntur, sed etiam viri. Tantus inualuit hoc tempore delitiarum luxus apud omnes. His autem cum antiqui destituerentur, excogitarunt etiam ipsi aromatis omnium suauissimis parare odoramenta, quibus postea delicatæ vterentur mulieres quorum posthac exoleuisse vsum facile crediderim, simulac Moschum, Ambarum, & Zibetum afferri cœperunt, cum illis suauio-

Vnguentum quo inunctus est IESVS à Maria Magdalena.

suauiora, odoratiora, pretiosioraq; haberentur, nil mirum, si neglectis illis, sequuta posteritas priorum loco hæc in vsum vocauerit.

CAETERVM *ad ea quæ quæris, an in Syrupo de Eupatorio Spinæ albæ, & Arabicæ loco, quibus nos destitui putas, addi possint Caryophyllatæ radices, aliud quidem respondere non possum, quam quod hoc optime factum crediderim. Siquidem non solum hæ Caryophyllorum odore, quo præditæ sunt, vitales spiritus non parum recreant, sed aliis non vulgaribus facultatibus huic Syrupo quàm maxime conueniunt. Prosunt enim epotæ Cœliacis, Stomachicis, Dysentericis, & cruenta expuentibus, menses cohibent ac cæteras quascunque fluxiones, adeo vt Spinæ albæ & Arabicæ facultates omnes habeant, sintq; præter id suauiter odoratæ.* Spinæ albæ & Arabicæ loco quid supponendum.

QVAERIS *vltimo loco, an Mumia, quæ ex Alexandria AEgypti ad nos affertur in vsum medicum conueniat, vbi in Arabicis compositis medicamentis Mumia fuerit imponenda. Huic quæstioni, & si satis superq; respondérimus in nostris in Dioscoridem commentariis, vbi errare eos diximus, qui siccas humanorum corporum carnes, vel ossa pro Mumia suis interponunt medicamentis, non tamen ob id præteribo, quin noui aliquid de Mumia ad te scribam, vt scias præter Pissasphaltum aliam Mauritanis esse Mumiam, qua ij olim vtebantur. Sed audias quæ de Mumia Arabum mihi sese offerunt scribenda, contra Bellonij sententiam. Scribit itaq; is, & longis contendit ambagibus, maxime hallucinari eos, qui putant Mumiam Mauritanis illud designare condimentum, ex Aloe, Myrrha, Croco, Balsamo, & aliis fortasse aromatibus paratum, quo apud Syros, AEgyptios & alias iis conterminas nationes hominum cadauera infarciri solebant, cum sibi perperam persuadeat, nullam vsquam extare Mumiam præter Pissaphaltum. Præterea spiculis quibusdam occultis me pungit, quod scripserim posse & apud nos parari Mumiam, si defunctorum corpora huiuscemodi odoratis medicamentis condirentur, & deinde AEgyptiorum more linteis, fasciisq; colligarentur, & idoneis collocarentur in sepulchris. Sed quam magno ducatur errore, dum nos perperam hallucinari contendit, pluribus sane Arabum testimoniis facile comprobari potest. Etenim Rhasis libro de Arabicis nominibus, authoritate Isach, Mumia, inquit, est nomen Persicum, & est res nigra confecta, & est etiam alia res reperta in sepulchris, quando fodiuntur, quæ ponitur cum mortuorum cadaueribus, vt vermes non approximentur eis. Rhasi subscribit Serapio cap. 293 primo statim initio vbi sic habet. Mumia sepulchrorum fit, cum Aloe, Myrrha, & quod admiscetur eis ex humiditate corporis humani simul coierint. Hæc ille. Quibus nunc facile cognoscet ille, si hæc quandoq; perleget, suam in Mumia ignorantiam, nec longas posse peregrinationes docere quenquam, vbi bonorum authorum lectio, experientia & iudicium absint. Vale.* Mumia an in vsum medicum conueniat. Mumiam duplicem esse contra Bellonii sententiam.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEdicus, Ioanni Viscero Dembdingensi S. P. D.

Tractatur de vertigine, Occipitij dolore, stupore, pilorum defluuio, & glandibus in inguinibus exortis.

VNam potissimum habeo causam, vir doctissime, à qua orti sint affectus ij quibus vexaris, nempe vertigo, Occipitij dolor, stupor in dextro brachio & glandes in eodem brachio, atq; in inguinibus obortæ, eamq; externam, & à frigore tantum genitam. Ais enim præterita hyeme, dum è Germania Patauium venisses, frigora ibi te adeo magna perpessum fuisse in pedibus præsertim, & cruribus, vt partes eæ fere stupidæ redderentur, & quamuis frigora longe maiora, diuturnioraq; sint in Germania, quam Patauij, & in vniuersa fere Italia: in Germania tamen suis hypocaustis inclusi ab ingentissimis frigoribus diu se tuentur homines, in quibus sua tractantes negotia, hyeme perpetuo ferme morantur. Ea propter factum existimo, vt quum præterita hyeme studiis assiduam operam impenderes, in loco fortasse nunquam vel raro calefacto, nerui in crura & pedes excurrentes tanta frigiditate fuerint affecti, vt plurimum inde noxæ contraxerint, quæ postea cerebro per os communicata vertiginem effecit, stuporem, & Occipitij dolorem. Nec sane mirum, cum dicat Hippocrates: Frigidum inimicum est ossibus, dentibus, neruis, cerebro & spinali medullæ. Frigus enim exterius adueniens non modo vertiginem, sed quandoq; apoplexiam, Epilepsiamq; procreat, vt Galenus est autor, libro de morborum causis. Quod autem vertiginis & horum morborum causæ eædem esse possint, comprobatur eiusdem Galeni testimonio, libro qui dicitur Medicus, vbi sic habet. Caligines oculis infusæ & vertigines, cognata sunt vitia morbo comitiali, ab eisdemq; causis prodeunt, atq; easdem sedes occupant. Idem III. Aphorismorum inquit. Vertigines quoq; cerebri læsiones consequuntur, sicuti & apoplexiæ. nam & hæc passio fit, cum caput repletur pituita: Quod facile euenit cerebro plusquam par sit refrigerato. Quandoquidem oppresso diminutoq; eius calore, quæ eo deferuntur, tum alimenta, tum excrementa concoqui recte nequeunt, quo fit, vt inde excrementitiæ pituitæ plurimum oriatur, à qua prædicti morbi oriuntur. Ob id itaq; dicebat Paulus vertiginem affectum nasci, cum frigidus glutinosusq; humor cerebrum occupat. Hinc quoq; & occipitij dolor fit & in brachio quandoq; leuis ille stupor, hincque glandulæ illæ duxerunt originem. Siquidem pituita in occipitio decumbens, immutata partis ipsius temperie dolorem excitat. Nam, vt Galenus inquit lib. 2. de Symptomatum causis, Nullum corpus offenditur à propria natura. Adde quod etiam ex flatu in capite genito, ob partis refrigerationem possit vtiq; fieri dolor hic ex Galeni sententia, II. de compositione medicamentorum secundum locos, cum inquit. Et adhæc alia est capitis doloris causa, cum scilicet in quibusdam capitis partibus propter imbecillitatem flatuosus spiritus innascitur. Et quarto Aphorismorum Aphorismo LXX. Fiunt, inquit, capitis dolores & ex humorum abundantia caput opprimente, & propter aliquam loci obstructionem. vel spiritu flatuoso habente in parte ipsa generationem, qui quidem flatuosus spiritus non modo doloris causa esse potest, sed etiam ipsius vertiginis, cum dicat Galenus 3. de locis affectis: quod vbi quis cerebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum, tum spiritus in eo fieri omnibus in confesso fit. Porro ex eadem etiam pituita neruorum in brachium excurrentium originem quadam tenus obstruente oritur leuis ille stupor: quemadmodum & glandulæ ab ea, quæ ad inguina decurrit & in affectum brachium: namq; hæc semper a crassis proueniunt humoribus. Nec profecto mihi vnquam persuaserim, quod hæc à Gallica lue originem duxerint, cum mihi sæpius affirmaueris, te nunquam scortis vacasse, nunquam cum hoc morbo affectis in eodem lecto cubasse, nunquam penis vlceribus, nec pustularum eruptionibus, nec compaginum doloribus laborasse. Neq; illud meæ opinioni repugnare videtur, quod tibi quandoq; & capilli, & barbæ pili de-

Non omnes quibus pili defluunt Gallicalue laborare.

pili decidere conspiciantur. Non enim solo pilorum defluuio Gallica lues deprehenditur, cum (vt Galenus est autor primo de compositione medicamentorum secundum locos) ab aliis etiam caussis affectus hic oriatur. Qui enim ex Gallica lue pilorum defluuio afficiuntur, iis in vniuersum decidunt, & cutis vbiq; glabrescit, quod vitiosus humor in iecinore sedem habens, non in caput tantum, sed in vniuersum feratur corpus. Verum tibi id nunquam accidit: cum per temporis interualla non ex vniuerso corpore, sed tantum è barba & capite aliqui modo decidant pili, modo renascantur. Quin potius ideo illud factum esse crediderim, quod cutetenus in facie & capite facta sit aliqua pituitæ exustio, id quod indicant tenues squamulæ furfuri similes inde manantes, quæ vbi pilorum radices arefecerit, est caussa, vt ij postmodum decidant. Namq; id mali, aut humidi defectu, aut succi prauitate contingit. His igitur rationibus compulsus, aduersam tuam hanc valetudinem à contracto frigore primum, deinde ab humore frigido, non autem à Gallica peste emersisse putauerim. Sed auxit fortasse morbum secunda etiam caussa: nempe longa coitus abstinentia, quæ iuuenes multoties in magnum ducit discrimen. Ait enim Haliabbas si spermatica superfluitas suis aucta in vasis coitu non purgetur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus extensio fit, & aliis corporis partibus omniq; in corpore grauitas. Id quod etiam ante dixerat Galenus 6. de locis affectis, cap. 5. his verbis. Equidem noui quosdam quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigriq; facti sunt, nonnulli etiam Melancholicorum exemplo præter modum mœsti, ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quamobrem cum fatearis longo iam tempore à Venereorum vsu te abstinuisse, certissimum hinc sumi potest argumentum, quod etiam à retento semine aucta fuerit noxa & glandularum in inguinibus extensio, & nunc primum emerserit Gonorrhœa. Cæterum quibus medicamentis quoue regimine victus reliquum noxæ curari tolliq; possit, cum eius non parum sustulerint, & Guaiaci decoctum & alia plura quibus mea opera hac æstate vsus es, certoq; sciam te ex iis maius longe commodum reportasse: ni æstus & Sirius iam præsens, quæ mente conceperamus ad finem vsq; prosequi interdixissent, nostrum illud consilium esset, vt proximo autumno, Septembri præsertim, illa omnia quæ fecimus, audacter repeterentur. At si fortassis id negotij inuitus susceperis, non nisi multum tibi profutura putauerim Patauina balnea. Sed cum eo breui te conferre decreueris, sintq; ibi Medici omnium præclarissimi, & qui suorum balneorum vires præ cæteris norunt, non est cur hac in re plus consilij à me expectes, nec præterea aliam, vel alimentorum, vel medicamentorum seriem, ne videar (vt in communi prouerbio est) noctuas Athenas mittere. Nec putes velim quod hoc facere recusauerim subterfugiendi laboris caussa, cum non te latere existimem, me ea qua potui maiori humanitate te primum suscepisse (ita enim virtus, ac mores ingenij expetebant tui, & meus in omnes probos amor) postea omni studio, ac diligentia te semper adiisse, atq; omnem meam curam, & operam in ægritudine tua adhibuisse. Quod si vltra nobiscum manendi tibi daretur facultas, pro viribus adniterer, vt omne meum officium apud te testatum relinquerem. Sed illud te admonere non prætermittam, quod si Patauij futura hyeme (vt putas) moram traxeris, omnino hypocaustum tibi parari cures, ne denuo frigoris & algoris noxam expertus in eosdem affectus recidas, vel conceptos adaugeas, è quibus ante hyemis aduentum te prorsus euasurum spero Dei Optimi Maximi munere, si modo Medicorum consiliis obsequi statueris. Vale.

Continentiam à venereis, iuuenibus plurimum nocere.

IOANNES VISCERVS VEMDINGENSIS,
Petro Andreæ Matthiolo Medico S. D.

Respondetur præcedenti epistolæ.

CVm in animum reuoco mihi, vir clarissime, dulcissimum ac suauissimum conuictum, quo per menses aliquot, quibus tecum fui, non sine maximo sanitatis & studiorum fructu & commodo, frui licuit, recoloq; eruditissimos sermones ac doctissima colloquia, quibus me de rebus Medicis quærentem erudiebas, vehementi, mehercle, tui desiderio animum meum percelli sentio, & ad vestras amœnissimas valles hinc, si possem mox auolare cupio. Multa enim sunt, quæ me alliciunt, cœli salubritas, loci pulcherrimus situs, vina suauia: in primis vero præclaræ tuæ virtutes atq; eruditio præstans. Turpe tamen æstimo, vitamq; ob hoc acerbiorem duco, quod tot tantisq; beneficiis, quibus me ignotum & immeritum cumulatim affecisti, nulla ratione respondere potuerim, nec adhuc vlla gratitudinis meæ signa edere possim. Agnosco enim ita officiis tuis me tibi deuinctum, vt & vsu & proprietate, vt Iurisconsultorum verbis vtar, me totum tuum esse profitear. Animi certe gratitudinem perpetuam tibi polliceor, meaq; studia & officia seruiliter offero, & quod solum possum nunc præsto. Omnibus cum quibus sum animi tui dotes narro, præclaram tuam eruditionem, solertiam in medicando insignem, diligentiam in excolenda re herbaria eximiam, miram ingenij suauitatem & animi candorem, in conuictu familiari comitatem humanissimam, in sermone leporem dulcissimum, meis conuictoribus quotidie prædico: idq; faciam semper dum spiritus hos reget artus. Et si Deus me patriæ incolumem reddiderit, nomini tuo ita patrocinabor, vt omnes animi mei gratitudinem cernant. Victori Trincauellio & Bellacato scriptum tuum de caussis symptomatum quibus adhuc premor, cum honorifica tui commendatione exhibui: vterq; consilium tuum & approbauit & laudauit. Hisq; authoribus ante quinq; dies aquam Patauinam bibere cœpi, etsi fere desistere à proposito coactus fuissem: nam primo triduo vix dimidium aquæ adhibita omni industria, excernebatur: verebar igitur ne obstructiones aliquas in venis, aut hepate gigneret, quod repositione huius aquæ in corpore fieri solere audio. Quarto tamen die aqua sibi viam inuenit adeo vt nunc satis fœliciter tota reddatur. Quando completa fuerit ista medicina, scribam quid ex ipsius vsu commodi acceperim. Semen Senæ & si qua alia semina habeas rariora summopere oro, vt mihi mittere digneris, quæ donem cognato meo Doctori Fuchsio.

VALE.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS MEDICI

IN LIBRVM SVVM, DE MORBI GALLICI CVRANDI RATIONE, PRÆFATIO.

CVm valle quadam ſecreta, locíſque deſertis ab omni ſequeſtratum penitus medicorum conuictu fato me continerem, cenſuiſſemq́; ſicut olim Philoctetes, diutius in ſolitudine mihi permanendum, per hyemem noſtræ diſciplinæ memoriam literis propagare non alienum putaui, vt & nobis ſolatium, & lecturis pro virili vtilitatem pararemus, ne quando non ſolum vitæ in obſcuro tranſactæ, ſed etiam temporis amiſſi reddenda ratio foret. Nam dum tempus ferebat, & herbæ, arbores, virgulta, cæteraque id genus in collibus, pratis, & conuallibus germinabant, quæ aliquid medicinæ conferre videbantur, ea conſectabar, ſolatiique loco mihi tunc erat, hæc vacuum partim ſub vmbra, vt flacceſcerent, collocare, partim æneis & vitreis organis igne ſubdito in puriſſimas aquas redigere: ſicut ardente iam Syrio domi ſubtiliſſimæ naturæ liquorem, ſummoque pretio comparatos medicamentorum potus conficiebam. Longum eſſet antidota, collyria, cataplaſmata, quibus tunc inſudabam, ſigillatim connumerare. Nec ab induſtria vacuus autumnus erat: per altiſſimos namque montes ſedulo gradu radices vtriuſque Veratri, quod Helleborum Græci dicunt, Dictamnique Bezoardici perſcrutabar, herbarumque ferme omnium, quarum apud Medicos nomen eſt celebre paſſim, gramina radicitus extirpabam. Nec minus, prout occaſio ſeſe ingerebat, & abietis oleum ſummo odore præditum, vulneribuſque conglutinandis aptiſſimum, & ex larice cum Agaricum, tum gummi liquidum, ex quibus ſumma male habentibus medicina ſalutem promittit, colligebam. Nunc vero cum hyems in autumni locum ſucceſſerit per Brumam quid aliud agendum ſupereſt, quam quæ à diuerſis authoribus de medicina tradita fuerint, memoriæ commendare, ſiue aliquid ſcribere? Sed cogitanti mihi aliunde mortuorum memoriam minime pendere, niſi ex monimentis literarum, dubius diſtrahebatur animus, Commentariane conſcribere in eminentiſſimos medicinæ Profeſſores, an aliquid meo Marte cudere deberem: nec ſane quid potius eſſet præſtandum ſuppetebat: nam primum ſatis vulgare videbatur, ab altero detinebat negotij magnitudo. Quæ dum egomet mecum diſquiro, forte fortuna in manus inciderunt, quædam de morbo, quem Gallicum dicunt, à neotericis conſcripta, quibus cum multa mihi comperta adiici, & pleraque meliora fieri poſſe viderentur, accepiſſemque iam calamum exaraturus opuſculum, quod meo iudicio poſſet nonnihil laborantibus opis afferre, Franciſcus Aliger præſto fuit, in quo præter fidem, mirificamque in me animi inductionem, ſumma inerat comitas. Mutua igitur data acceptaque ſalute, confectiſque tribus aut quatuor ſpatiis in tepidario ſedimus, vbi poſt familiarem ſermonem friget, Franciſcus huc euaſit. FRANCISCVS. Et otium tuum, & hyemis ſolitudo hortantur, vt te pro ſumma inter nos beneuolentia, quod iam dudum concupieram, ſed pudore pene ſubruſtico deterritus non audebam, tot alioqui negotiis diſtrictum diutius interpellare, nunc obteſter, de morbo gallico diligenter vt diſſeras. Nam hæc opuſcula, quæ circumferuntur potius aliquando infirmitatem, quam ſanitatem patientibus exhibent, quæ quidem tanquam deterrima deteſtor: nec me hercule iniuria. Quid etenim præter ſuffitus illinitioneſque viui argenti (extinctum, quod viuum eſt, dicunt) quibus mea ſententia nihil eſt deterius in ſe habent? A te vero cumprimis originem, cauſam, cognationem, principium, qualitatem prædicti mali, deinde victum, abſtinentiam, quam ſuſtinere debeat affectus, tum potiones, medicamenta, Pharmaca, fomenta, quibus

huiusmodi noxa fere plerunque solet expugnari, desidero, nulla alia de causa, nisi, vt vbi primum talia fuero diligenter expiscatus, tanquam planus improbissimus secundarum partium, statim primarum fiam. Proinde vide quid agas. Hæc te prius scire volui, ne postea dicas non prædictum. ANDREAS. Bene profecto & ex vsu nostro id sermonis nunc incidit, quippe de his me percunctaris, quæ iamdudum scribere conceperam animo: calcaria igitur equo sponte currenti (vt aiunt) addidisti. nam quod tu perplexe minitaris postea videro: quamuis (vere dicam) nimium oneris, nobis imponis, quasi vero cæteros in hac cura medicos excellamus. Tu quidem mi Francisce, qui tantum mihi tribuis, quantum ego nec agnosco, nec postulo, facis amice: tametsi vellem aliquando consore, quod credis esse, aut futurum breui speras: sed certe (ingenue dicam quod sentio) nihil in me video signi, quo possim quandoq; id futurum mihi promittere. Sed de his hactenus. Verum antea quam hi sermones se altius efferant, vt viua tantum Veritas cœlestis spiritus gratia ore nostro proferatur in lucem, in primis Deo Optimo maximo inuocato colloqui incipiamus.

DE MORBI GALLICI CVRANDI RATIONE DIALOGVS.

ENARRATIO.

OMnipotens pater (vt Hesiodus) antiquorum peruicaciam perspiciens, Pandoram cum dolio malis referto terris immisit. Denuo memoria patrum, vt in effrenatam mortalium luxuriam debitis afficeret pœnis, aut propositis contineret suppliciis, morbo quem Gallicum vocamus, Italiam bellorum procellis concussam confecit, qui postea contagione vulgatus est. Quidam Deo, cum sit summa bonitas, mala tribui non debere contendunt. proinde gentium colluuione aerem infectum producunt. Habes originem, nunc causam cognosce, de qua medicorum præstantissimo cuiq; diuersa sententia est, vt non possis quis vero propius accesserit, facile coniicere: quippe quoniam philosophantes pleriq; in Saturni Martisq; aspectu cum retrograda Venere causam coniiciunt, cuius coniunctionis tanta fuerit malitia, vt non immerito morbus inde processisse sit visus. Fuere qui corruptum cœli tractum sanguinem in atram bilem, conuertentem causati fuerint. Nonnulli morbum Gallos, cum per montem Saluium iter facerent, à fœminis leprosis per coitum primitus contraxisse, eorum postea intemperantia atram bilem pituitamque procurante, memoriæ prodiderunt. Inde putarunt medicinam plerique profitentes malum Elephantiæ non absimile, qui Cornelij Celsi, Galeni, Paulique AEginetæ sententiis videbantur inniti. Nonnulli melancholicos varos, quos etiam morbillos dicunt, aut malum mortuum dixerunt. Nos vero multis, eisdemque potentioribus argumentis conuincemus, hunc morbum ab Elephantia plurimum distare. Cæterum morbillos melancholicos, siue malum mortuum, quis sanæ mentis dixerit, qui nouerit morbum Gallicum sæuas neruorum distentiones, iuncturarum dolores, ossium putrescentium corruptiones, & vlcera sequi malignitatis supremæ? Quibus omnibus sane conuincitur, nobis accessisse ægritudinem nouam.

FRANCISCVS. Agis perplexe mecum, tardiusculus sum, quamobrem cum hæc abs te differi verbosius velim, tum illud inprimis, quod minus est triuiale, quibus scilicet signis Medicus ille, qui laborantem sit suscepturus, hunc morbum à sanguine, aut à bile, aut à pituita, aut ab atra bile cognoscet procedere, quoniam mihi satis compertum est à quatuor humoribus hunc foueri posse.

ANDREAS. Recte tu quidem Francisce, & vere: neque enim ab isto morbo, ni ita esset, vt dixti, tanta contagio, tanta nobis impenderent mala: quoquo te verteris, hæc noxa præsto est, nullo pacto excluditur, semper intempestiua, semper molesta est. Verum tibi mos geratur. Nonnullos plerunque videmus pustulis, & tuberculis exilibus subrubeis totum corpus aspersum gerentes, quibus sub alis, & in inguinibus, abscessus corporis turbinati, quadam malignitate subito emerserunt. Quod Galenus cum à sanguine, tum à bile fieri credidit his verbis, sexto Aphor. libr. Sublimiores pustulæ, atq; tubercula, ab humore calidiore generantur. Hæc ille. Sed is morbus, cum à sanguine fouetur, humoris benignitate leuioribus curatur remediis. Sunt qui maculas tantum rubeas, in luteum tendentes colorem monstrauerint, quibus & in faucibus, & circa pubem, nunc erisypelas, nunc Persicus ignis, & Phthiriasis noua quadam specie se efferant: hi fere biliosi circa frontem dolore conflictantur. Pituitæ vero, & atræ bilis signa sunt, dolor in occipite, distentio neruorum, crurum vexatio, liuentes & verrucosæ suppurationes, è gypso præterea concretis nodis affecti, nocte magis quàm die torquentur. Vnde non abnuerim, morbum Gallicum à quocunque foueri humore, præsertim cum viderimus omnes species apostematum, cutisque exulcerationis, & malorum vlcerum, ab expertis chirurgis, eisdemque doctissimis viris, eorundem monimentis annotatæ, huic complicari, quibus rarius, aut nunquam fortasse remedia monumentis literarum prodita Gallica malignitate contulerunt. Omnia itaque (vt vno verbo dicam) morborum genera, quæ à medicis describuntur, possunt cum Gallico concurrere: tantum etenim inest virus, vt vbi primum iecur occupauerit, mortales illico in morbos paratos fieri detrudat. Si quod etiam corpus occupauerit, infeceritue, aliqua ægritudine prius imbutum, in suam malitiam breui conuertit eam, vt scelerum multitudine nobis tam virulentam pestem à diris immissam non immerito videar dixisse. Sed nunc quod pollicitus sum. Nonnulli medicinæ interpretes non contemnendi tempestate nostra, pluribus priscorum monumentis innixi, morbum Gallicum esse Elephantiam omnino voluerunt. Quorum sententiæ non accedentes, dicimus testimonio eorum, qui de Elephantia conscripserint, semper ex ea pedes ægrotantium intumescere. Celsus etenim his verbis vtitur: Summa eius cutis inæquabiliter crassa, tenuis, dura, mollisque, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, & pedes intumescunt. Galenus etiam de medicis diffinitionibus sic autumat: Elephas est affectus, qui cutem crassam, & inæqualem reddit, tum colorem liuidum in albo oculorum facit, exeduntur pedum, manuumque summæ partes, sanies defluit liuida, & male olens. Plinius etiam libro 26. capit. primo naturalis historiæ sic: Diximus Elephantiasim ante Pompeij Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpe incipientem, in nare primo veluti lenticula, mox inualescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, &

Omnia morborum genera cum Gallico concurrunt.

Morbum Gallicum non esse Elephantiam.

ribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura ceu scabie aspera, ad postremum vero nigrescente, & ad ossa carnem apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusque. Hæc equidem dicta si recte perpendimus, maximum discrimen inter hos innuunt, cum dicant, quod summa cutis est inæquabiliter crassa tenuisq;. Quod morbo Gallico laborantibus fere non euenit. nam quamuis sint tubercula, pustulæue in corpore fere toto, summa tamen cutis æqualis apparet. Addunt Elephantiam prope nares semper oriri: at Gallicus colem testiculosque quam primum infestat. Postremo Elephantiaci maximos in pedibus patiuntur tumores, sicut etiam pedum, manuumq; summæ partes exeduntur: at in Gallicis secus est.

FRANCISCVS. Quid tu hæc mihi? quasi vero cum imperitissimis rerum omnium sermonem habeas: nam quotusquisq; est, qui tibi talia differenti tacitus assentiatur? Verum vt ad me redeam, quod ex autoritatibus veterum persuadere conaris, aliter esse experientia compertum habeo. Romæ dum essem, nonnullos vidi turbæ prætereuntium expositos in Aurelio ponte, iuxta molem Hadriani, morbo Gallico male affectos, manibus exesis, naribusq;, tum detritis omnibus articulis, inæquali summa cute: quo fit, vt aut hunc morbum Gallicum non fuisse dicas, aut Elephantiam Gallicum morbum fatearis præter sententiam.

ANDREAS. Noli tam superbe: ne dicam subabsurde, dicentem compellare, cum tu, si recte memoria teneo, superius cum omnibus humoribus conglutinari, ego cum omnibus ægritudinibus habere cognationem dixerimus. Quod cum ita sit, qui fieri potest, vt annuat, Elephantiam pedum potius, quam aliarum corporis partium malum? Quod si superioribus verbis parum credideris, adducam Galenum ad Glauconem libro secundo, cap. de Cancro, talia dicentem: Sæpius cancer ad varices decurrit, & quandoq; ad cutim vniuersam expellitur, fitque is morbus, quem Elephantem nominant. Quid igitur obstat, cur non iis Gallicis, quos adduxisti, tum humoris admistione melancholici, tum medicorum præterea negligentia, Elephantia accesserit? Quin etiam Auicenna III. sui Canonis, Elephantia, ait, est additio in pedibus secundum modum, qui accidit in venis varicum. Item Rasis in libro diuisionum sic: Elephantia accidit in pede, & crure, ita quod quando confirmatur, non habet curationem. Subsequitur iis Auenzoar: Dicitur Elephantia, quia taliter disponuntur pedes, vt assimilentur pedibus vel tibiis Elephantis. Causas autem eiusmodi ægritudinis paucis VI. Aphor. libr. Comment. 21. aperuit Galenus, cum dicit: Varix autem est, cum venæ latiores fiunt in coxis, & cruribus, quod ex crasso, & melancholico humore contingit.

FRANCISCVS. Hoc me iudice nihil ad rem: nam Galenus de varicibus tantum, non de Elephantia loquitur.

ANDREAS. Sat tibi erit audire Auicennam Galeni interpretem, asserentem III. Can. Elephantiam esse in pedibus augmentum, secundum modum, qui accidit in venis varicum: quod non aliter à Galeno superius percipi videtur, cum dicit: Fitq; is morbus, quem Elephantem nominant. Eiusdem sunt sententiæ neotericorum pleriq;, quorum rationes pluribus explicare longum foret. Elephantia igitur cum in cruribus, & pedibus plerunq; versetur, & morbus Gallicus cum in pudibundis particulis, tum deinde per totum corpus emergat idem esse non possunt. Non tamen inficias eo, Gallicum morbum Elephantiæ accedere posse, sicut etiam contra. Nam secundum Galenum Elephantiæ duæ sunt species: cum enim asserit cancrum ad varices decurrere, pedum Elephantiam excitare comprehendit: cum vero ad cutim vniuersam, Elephantiam in toto corpore, quam ab Arabia autores Lepram appellant. Verum cum ab eisdem causis atq; humoribus non minus vna, quam alia eueniat, de his tecum indifferenter sum locutus: nam de ægritudinum nominibus parum curandum censemus (vt Galenus) cum aderit morborum bona curandi ratio. Isach enim in suo Viatico: Constantinus ac pleriq; alij excellentiores vnam tantum Lepræ speciem Elephantiam dixerunt, cum quatuor lepræ à quatuor humoribus ingruant. Prima causatur ex sanguine combusto, quæ alopecia dicitur. Secunda à pituita corrupta, non absimilis Tiri serpentis, à quo nomen accepit, excoriationi. Tertia ex bile combusta fit leonina calidior aliis, oris distinctionem terribilem tanquam faciem leonis efficiens. Quarta & vltima ab atra bili, qua cum ægrotantium crura ad Elephantum speciem tumeant, Elephantia dicitur. Quibus liquido patet, Elephantiæ duas esse species, ægritudinem scilicet pedum peculiarem, tum etiam Lepram, de qua Plinius & Celsus dixerunt: quia cum ista complicantur, maculæ per totum corpus, ossa corrumpuntur, & articuli decidunt. Ideoq; bene Galenus: Exeduntur ex ea manuum, pedumq; summæ partes. Quamobrem liquido patet, cum vnaquaque Elephantia, manuum, pedumque tumorem, articulorumque casum complicari, ac alteram in cruribus & pedibus, alteram prope nares oriri. Non igitur recte morbum Gallicum Elephantiam dixerimus.

FRANCISCVS. Cogor autoritatibus, rationibusq;, quas attulisti mihi, omnino assentiri: Quo fit vt te facile patiar isto modo differentem.

ANDREAS. Atqui res maxima agitur, quæ pluribus indigeat autoritatibus: neq; mihi tantum tecum esse sermonem iudico: volo igitur vt sese efferant ij sermones nostri: quamobrem me pluribus ratiocinantem feras. Nunc vt ad rem redeam, Rasis libro diuisionum: Quando ait, cum Elephantia magnificantur eminentiæ, non recipit curationem. Item Almansoris nono: Hæc passio postquam inueterata fuerit, ad sanitatem omnino redigi non potest. Cui astipulatur Auic. inquiens Elephantiam malignam esse, quæ parum sanescit, & oportet, vt dimittatur cum dispositione sua. Quibus omnibus cum sit comprobatum, inueteratum Elephantiacum nullis medicamentis sanescere, liquido patet Gallicum ab hoc plurimum discrepare, vtpote qui tam vetus, quã recens à nobis recte curetur. FRAN. Confundis, me iudice, orationẽ, neq; possum recte coniicere, an de Elephantia Arabum, an Græcorum loquaris. ANDR. De vtraq; profecto mi Francisce loquor: neq; Arabum, neq; Græcorum morbum Gallicũ esse Elephantiam puto. FRAN. Cur igitur Galenus vndecimo de simplici medicina, Cap. de carne, quem Elephantia iamdudum torserat, haustu vini, in quo forte fortuna vipera quædam vitam cum morte commutauerat, diebus caniculæ curatum fuisse memoriæ prodidit, cum tu inueteratum Elephantiacũ nullis medicamentis sanescere contendas? AND. Hoc totum nihil ad me: quippe quod asserit, prodigij loco habetur. Nam Galenus idem lib. secundo ad Glauconem videtur aliter sentire, cum dicit: Viperas etiam decoctas ex oleo, sale aspersas modico perinde ac anguillas in cibum recte dabis: quæ morbi initio omnia tentabis: quippe inueteratam Elephantiam, radicibusq; innixam, reprimes potius, quam curabis. Iterum VI. Aphor. Comment. 47 inquit, in altero Elephantem inchoantem, primo per Venæ sectionem, & purgationem se curasse, & singulis deinde annis hunc purgasse vna tantum purgatione, qua tamen omissa statim morbum rediuiuũ fuisse. Nos aũt plerosq; à morbo Gallico, tum recenter contracto, tum cum malis perniciosisq; accidentibus inueterato curauimus, qui postquam conualuerunt purgatiuam potionem nunquam acceperunt, & iis tamen nequaquam morbi accidens aliquod rediuiuum fuit. Quo argumento istorum morborum differentia aperte conuincitur: Nec hoc tantum dixisse sufficit: alia est addenda ratio, Galeni autoritate nixa, qui libro de tumoribus asserit, Elephantiam à melancholico sanguine in atram bilem temporis interuallo conuerti, cuius os fœtidum argumentum fuerit, & horribilitas in vultu. Morbus igitur Gallicus cum à quocunq; humore defluat, & Elephantia

sit tantum sanguinis melancholici, longe ab eo diuersa comprobatur. Et quoniam præmisimus medicorum multorum sententia, morbum, quem Gallicum dicunt, cum pituita & atra bile tantum habere consortia: propterea multi ab eiusmodi morbo non emergunt: quippe quoniam sanguineus humor aliter quam biliosus curatur, & discrepat in curatione pituita ab atra bili, vt inferius docebimus. Nam si biliosum & melancholicum iisdem medicamentis quibus sanguineum & quem pituita male habet curaueris, aggressi fuerimus, magis mortem quã valetudinem promittemus. Quod nonnullorũ Empiricorum vno pharmaco omnes homines curantium inscitia siue dementia potius deprehenditur, teste Galeno, qui primo Aphorismorum sic ait: Quod si aliorum humorum fiat euacuatio, & non eorum qui corpora nostra molestant, contrarium euenit, neq; enim confert & grauiter ferunt. Quamobrem morborum causas altius inuestigandas recte patet. Quod asserit idem Galenus primo Aphor. libro: Morbos ait inprimis maxima diligentia indagandos, quoniam si recte coniiciantur, quæ sit adhibenda proprie medela facile coniiciemus. FRAN. Bene sane & ex sententia dixisti: quo fit vt non possim istorum non detestari iudicium, qui nunquam se satis euasisse vim morbi ducũt, nisi in Empiricorum manus inciderint, qui nullo discrimine ætatis, habitudinis, sexus, eodem medicamento mortales curant, siue potius vrunt. ANDR. Quod minitaris non est absurdum: nam & eiusmodi hominum genus, ea promittunt se præstaturos quæ vnquam ne somniarunt quidem, nedum præstiterint, paucis pecuniis conducti. Est etenim tanta morbi malitia graueolentia, contagiosa vis, vt non iniuria medici, quorum existimationem plurimi faciunt, id empiricis condonent, id est, tonsoribus, Iudæis, & circumforaneis pharmacopolis, nihil omnino purgationis agnoscentibus, præter vnam colocyntidem, quam vt filiolam semper amplexantur.

Morbum Gallicum cum sola pituita non complicari.

Sed ad propositum reuertamur. Memoria teneo nonnullos me legisse, qui morbum Gallicum pituitæ tantum dixerint complicari, idque astruere non dubitarunt hoc argumento: Hominem quendam defunctum membratim inciderant, cuius iuncturis magna vis pituitæ suberat. Quod quamuis dederim fuisse, nihil est tamen. nam præmisimus, cum quouis humorum Gallicum morbum conglutinari. Huic igitur cum multa laborasset pituita viuens, quæ suapte natura ad iuncturas semper defluit, mortuo id euenisse non est mirum. Nam Galenus VI. Aphor. Semper, inquit, in articulis compagibusque humor pituitosus aceruatur, quem mucronem appellant. Quod si dixissent, ex viginti incisis eodem morbo confectis hæc omnib. apparuisse signa, satis apud me ponderis haberet. At ego dum essem Romæ à Sancti spiritus diuersorio curationi ægrotantium conductus, mecumque esset Bernardinus Hispanus, Bartholomæusque quem noueras, ad Xenodochium incurabilium sancti Iacobi sæpius accessimus, vbi multos morbo Gallico iam defunctos articulatim obtruncauimus, ex quibus plerosque, nulla penitus inuenta pituita deprehendimus. Sed vt procedat oratio, sub idem fere tempus ligno, quod Indicum dicunt, iis prudentiores medici temere medebantur: quod meo iudicio, experientia magis quam ratione procedebat. Nam lignum, vt inferius explanabimus, biliosis & melancholicis minime competit, cum sanguineis & phlegmaticis maxime conueniat, Galeno VI. Aphor. sic dicente: Carnes habentibus humidas famem adhibere conuenit, fames enim exiccat corpora. Vnde nec audiendi sunt à Germania medici, qui morborum generibus fere cunctis, hoc ex aqua decocto medentur. Nam apud Germanos apprime ventri deditos, plerunque quod hoc curæ genus successerit, non est mirum, cum cuncti eorum morbi fere ventris indulgentia eueniant. Verum quod superest videamus. Hunc morbum ætate patrum, sicut diximus, irrepsisse constat: nec miremur, cum sæpe alias in aliis morbis idem vsu euenerit. Nam Plin. 26 historiæ natur. Capit. primo: sensit, inquit, & facies hominum nouos, omniq; æuo priore incognitos non Italiæ modo, verum & fere vniuersæ Europæ morbos, tunc quoque, nec tota Italia, nec per Illyricum, Galliasue, aut Hispanias magnopere vagatos. Celsus etiam sæpe ait incidere genera morborum, quorum causæ & naturæ ignorantur. Cæterum fons huiusce mali ab hepate est, namque cum eo gradatim ascenderit, omnes inficit humores, sed magis atram bilem, & pituitam. Quod cum ita sit, nunc nomen eius vnde primum defluxerit, differamus.

FRANCISCVS. *Istud abs te tacitus desiderabam. Nam quamuis quæpiam supra dixeris, pluribus tamen verbis sigillatim nomen explicandum videtur, vt cum vigilantiam patrum mirificam cognouerimus, qui nobis industria summa comparauerint hoc malum, quo nomine appellarint etiam non nesciamus.*

ANDREAS. *Iocaris tu quidem: sed mehercule extra iocum hoc vnum scias, ante Caroli Francorum regis aduentum, nec morbum nouisse Italiam, nec nomen audiuisse: tunc primum Gallorum intemperantia, victorumque teneritate coniuncta superbiæ, sacra prophana iuxta habentium, hic morbus inuasit: præsertimque cum per Campaniam populabundi vagarentur: nam (vt nosti à Sallustio dictum) victoria non saltem insolentes effert, verum etiam sapientiores corrumpit. At eorum furor, vecordiaque processit eo, vt non ab intactis, non à religiosis, non ab infectis iniuriæ vim abstinerent, sanæ infectæque mulierculæ iuxta habebantur, nihil sibi officere posse ducentes: quæ est eius gentis mira superbia, innataque vanitas. Forte fortuna dum mœchantur inciderunt in quasdam morbo confectas contagioso, quem (vt par erat) contrahentes, nec à meretricibus abstinentes tum in deterius prolabebantur, tum sanas, quod deterius, inficiebant: inde vulgari morbus cæpit, vt veluti continens incendium prouincias totius orbis momento temporis inuaserit. A Gallis igitur quoniam primum emerserat, dici Gallicus iure is morbus ab omnibus est captus, præterquam, quod Galli nomen hoc patriæ infame non agnoscentes, Parthenopeum à loco dixerunt. Porro quocunque nomine appelletur, coitu inprimis, & vnius lecti consortio contagiosus, primum pene viris inficit colem, scrotum, & inguina infestat. Os autem vuluæ fœminarum quibusdam crustis, & exulceratione, statim corrumpit, ex quo grauis odor, & pus virulentum maxime, defluit, vt nares sint propius accedentibus non immerito continendæ.*

De Morbi Gallici contagione.

Nam sunt qui crediderint contrahi noxam non solum coitu, ac lectuli consortio, verum etiam solo odore. Quibus refragatur Nicolaus Massa, nulla aliquando contagione Gallicum fieri ducens, sed euenire ex affectis humoribus, aliisque Causis nonnullis, vt febres, cæteræque ægritudines indies eueniunt: vnde non immerito sibi videtur, quo magis suam astruat sententiam, exempla puerorum non lactentium, quos ipse curauerat, ne totum hoc scilicet lacti infecto ascribatur, apposuisse. Addidit etiam plerosque hoc morbo affectos, quorum colem & scrotum neque pustulæ, neque exulcerationes vnquam aggressæ sunt. Quam sententiam nos improbantes, asserimus duplici de causa fieri potuisse, tum quod materia non mordax primo iecur occulte serpens inuaserit, inde diffusa totum corpus sæuis accidentibus corripuerit parua temporis intercapedine: nam ex subagitatione verendorum pori laxantur, & commode ingrediens inde virus hepar occupat, vt Conciliatori diffe. 177. de lepra differenti placuit: tum vero fieri potuisset, vt osculo, complexuque, dum venerem exercerent, inhærentes, haud difficulter inficerentur. Nam mirum non est ex anhelitu posse quempiam noxam contrahere, si Plinio credimus, qui libro 26. capit. primo sic scribit de morbo lichene: Grauissimum ex his lichenas appellauere græco nomine: latine, quoniam à mento fere oriebatur, ioculari primum lasciuia, vt est procax natura multorum in alienis miseriis, mox & vsurpato vocabulo Mentagram, occupantem in multis totos vtiq; vultus, oculis tantum immunibus, descendentẽ vero & in colla pectusq; ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresque

nostros

nostros, & primum Tib. Claud. Caesaris principatu medio irrepsit in Italia, quodam Persino equite Romano quaestorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem eius importante. Nec sensere id malum foeminae, aut seruitia, plebesque humilis, & media, sed proceres veloci transitu osculi. Id si quis dederit paucis osculis fieri potuisse, tanto magis continuo complexu, iugiq; osculo dabit. Nam & pueros familiariter cognati deosculantur, vlnis gestant, secum habent: inde teneli, delicatique, tum pituita multa imbuti, contagioni sunt obnoxij. Consentaneum fuerit igitur morbum Gallicum sola cōtagione per mortales grassari. Nam Astronomorum apud me iamdudum est explosa sententia, qui constellationibus has totum tribuunt: quippe quoniam si vera dicerent, cum magis atq; magis indies inualescat hoc malum, necesse esset quoque quotidie fere eosdem fieri stellarum concursus, quod quàm consentaneum sit, ipsi viderint. Certe sanctissimus ille vir Damascenus, quo cum libentius errauerim, quàm cum iis vera dixerim, in Aphorismis, sic contra Mathematicorum sententiam superius enarratam testatur: Nulla res sub coelesti globo, vel circulo posita, quocunque gradu mutetur circulus, vltra reuocatur in aeternum ad illud qualitatis, & quantitatis, in quo fuerit in ipso circuli motu. Haec ille. FRAN. Vere meo iudicio nonnulli morbum Gallicum non esse aegritudinem nouam asserentes, à veritatis via penitus diuerterunt. Nam diebus elapsis, Aggregatoris cuiusdam Lugdunensis de Medica materia opus ad manus meas deuenit, quod dum lego, quaedam de morbo Gallico oculis meis sese offerunt. Quamobrem noui aliquid addiscere desiderans, quod de re ipsa ibi scriptum inueni, diligenter excerpsi. Omnibus igitur deinde perscrutatis, maxime aberrare mihi videbatur: nam & Morbum Gallicum appellare Mentagram ausus est eadem Plinij autoritate, quam tu contra Massam adduxisti. Nam si Mentagra (quod morbi genus Graeci lichenas appellant) foeminas, seruos, plebemq; humilem, ac mediam non inuasit, verum proceres tantum veloci transitu osculi, Aggregator ipse viderit, quomodo rectius dicatur Gallicus. Nam tempestate nostra, nullis immunibus relictis, per mortales grassatur. ANDR. Ingenue tu quidem, quamuis etiam alia ratione eius opinio confutari possit. Praemisimus enim, Gallicum saepius in verendorum particulis oriri, at lichen, quoniam mentum inuaserat, Mentagrae nomen sibi vendicauerat. FRAN. Laurentium quendam Phrisium diebus istis offendi, qui Augusto mense praeterito, de morbo Gallico suum opusculum omnibus aperuit: quo fere tantum syderum aspectibus morbum euenisse fatetur, ac deinde digestiuis, solutiuisq; pharmacis non omissis, linimentis argento viuo carentibus istum pellere morbū attestatur: quod quidem perpulchrum videtur, cum omnes fere Medici in Mercurium inuehant. ANDR. Hic etenim, quem affers, penitus ignorantia refertus dici par est, nec vna tantum veritas ab eo elici potest. Nam ea quae scripsit, potius somnia, quam experta dici possunt. Putat enim suis linimentis Gallicum morbum fugare, quo nil est deterius, quibus quidem pene lenis scabies curari poterit. Semel eius tantum perlegi librum, qui mihi postmodum tantam nauseam euocauit, vt ipsum è domo nostra perpetuo exulare decreuerim. Quod superest, sicut arbores plerunq; solent primo vere frondescere, variisq; florum generibus ornari, ita diuersicoloribus pustulis humanum corpus foedabatur: quas si medicorum cura peruigil expulerat, denuonihilominus repullulabant, sine certo temporis interuallo, continuis vlceribus diffundebantur, aut glandulas flantes & tubera ex se gignebant, aut ossa penetrantes vitiabant: quanquam sine his etiam superiora nonnunquam fiebant. Multi, quos morbus male habebat, noctu magis quam interdiu intolerabili frontis dolore, neruorum, compagumq;, ac tibiarum distentione torquebantur. Nunc omnia se mitius habent, tum quod non ita morbus sit noxius, tum quod iam à medicis vera monstrentur huic excogitata remedia. Nam, vt in aphorismis Damascenis, ex mutatione stellarum in longitudinem & latitudinem vitia, & consuetudines mutantur. FRAN. Satis quae abs te primo loco petieram, explicasti. Superest, vt de medicinis eius agamus. Attentum interea auditorem me praestabo. ANDR. Fiat vt vis. Iam dudum morbum Gallicum ex quatuor humorum oriri aliquo tenes: aut enim in sanguine, aut bile versatur, aut pituita, aut cum atra bile commiscetur. Quae quatuor, quanquam inter se colligata, atq; implicita sint genera, tamen ex singulis certae medicamentorum species nascuntur. Haec omnia sigillatim cum decreuerimus agere, latius declarabimus: tamen videtur altius quaedam prius repetere consentaneum.

Gallicum morbum non esse mentagram.

Diuisio Medicinae.

Diuiditur Medicina in tres partes, cuius prima διαιτητικὴ, secunda φαρμακευτικὴ, tertia χειρουργικὴ, à Graecis recte dicitur, secundum Celsum, ex Dioclis, Caristij, Praxagorae, Herophili, Chrysippiq; sententia, vt esset quae victu, quae medicamentis, quae manu mederetur. Haec in huiusmodi curatione nobis omnia necessaria sunt. Nam nequaquam meo quidem iudicio, recte curatur is qui maxima abstinentia, longioribus medicamentis & solerti manuum cura morbo non oppugnauerit, quoniam vix supra dicta sufficiunt. Sed quoniam quadrifariam, id est, per quatuor humores hunc diuisimus, sigillatim medicinas iis applicabimus.

De morbo Gallico sanguineo.

Morbus itaque Gallicus cruori admixtus sine compaginum dolore, plerumque exulceratis pudendis, abscessus corporis, quae Graeci apostemata dicunt, interdum in dextro, nonnunquam in sinistro inguine, aliquando vtrinque gignit: qui rubentes calidique, & nonnihil intumescentes, continuam febrem saepius gignunt. Nonnunquam per totum fere corpus, circa collum potissimum, frontemve, pustulae subtumidae rubeo colore subfusae solent emergere, oculi rubent, venae intenduntur, praeter consuetudinem dulcescit os, caetera membra torpent: à nona noctis ad tertiam diei horam malum ingrauescit, arteriae siue pulsus concitatius mouentur, vrina vero subrufa admodum spissa deprehenditur: praesertimq; considerabis aetatem, corporis habitudinem, regionis tractum, animi tempestatem, praecedentem victum, & iis similia. Quae si sanguinis dominium prae se tulerint, fies certior. Enimuero cum morbum misceri cum sanguine cognouerimus, triplici via curationi insistemus, quippe diaeta, potioneque non omissa, per vnctiones, suffitusque primo loco tentabimus. Ligno vero ab Indis accersito, quod Guaiacum dicimus, deinde: postremo aqua nostra philosophica curationem perficiemus: qui tamen modus medendi verbosius infra patebit, nunc alias curationes explanabimus. FRAN. Hoc abs te expeto. ANDREAS. Tacitus omnia citius audies. Aer primū omnium sit frigidus & siccus, hunc rosacea, plantaginis acetosae aquis, aceto commixtis, suffitu praeterea sandalorum, camphorae, myrtillorum, rosarumq;, salubriorem reddes. Cibus sit boni succi, id est, ex obsoniis bonum procreantibus, malum vero sanguinem puriorem facientibus. Similae panis fermentatus, sale conditus, diligenter in clibano tostus. Carnes vitulinas affectus edat: hoedos non aspernetur: pullos denique Gallinaceos appetat: aucupij omne genus ex montibus, pratis, & syluis petitum, praeter coturnices, quibus (si Plinio credimus) ex veneno sumitur cibus. Horum carnes tum assas, tum elixas, prout eius appetit stomachus, recte dabis conditas amygdalis, medulla panis, acriq; vino. Ordei cremore, alica, tum pane intrito ex aqua vel carnium iure fruatur.

Victus ratio

tur. Iis adiici potest lac amygdalinum, aqua ex ordeo succoq; malorum aureorum, quæ hodie Arancia dicimus, siue vino acri confectum. Quandoque pisces huic etiam conferunt parui, saxatiles sabulosi, ex aceto elixi. Trunculi etiam, cum petiolis hœdorum vitulorumque, ex vino punicorum malorum, & pusca decocti, congelatique, vt prouocetur appetitus, recte dantur. Ex oleribus spinacia, borago, lactuca, intybus, lupulus, cicorea scariola acetosa, portulaca, cucurbita etiam ex vino acri, vel succo Arantiorum condita. Legumina vero, lac, lacte confecta, bulborum omne genus, & obsonia pipere aspersa, vt piper linguam adurentia, vitanda sunt omnia. Fructus ferme omnes fugiat præter pruna damascena. Pyra etiam & poma decocta, tollendæ nauseæ gratia saccharo aspersa in cibum itidem non negauerim. Conferunt tamen cydonia prunis tosta, quippe quæ & stomachi exhalationes prohibeant, & concoctionem adiuuent. Quod si æger sine febre fuerit, oua sorbilia ex aqua decocta, cortice libera, cum acri succo dabis. Euenit plerunque, vt affectus oris exulceratione non mediocri cibum conficere non possit: huic pullorum gallinaceorum intritum, medulla panis addita, lac amygdalinum, & ius carnium imbecillarum, ex cyatho propinabis. Potio sit vinum album, siue rubeum, lene, decocta aqua dilutum, siue berberorum siue punicorum malorum succus. Quod si post hanc siti male torquebitur, ℞ tamarindorum, prunorum damascenorum, sebesten, ordei, florum lupulorum, sem. quatuor frigidorum maiorum, singulorum vnciam florum violarum manipulum. Hæc omnia in aquæ libris decem coquantur ad quartam, post hæc exprimantur, expreßioniq; succi citri, vini granatorum, vini berberorum singulorum vnc. j. ß. addantur, & fiat cum saccharo potio longa. At si patientis innatant, quæ confecerit stomacho, tunc is illiniatur oleo cydoniorum malorum, nardino, ac etiam mastichino. Sex horis, aut ad summum septem, per noctem dormiat. Die vero, si fieri potest, somno abstineat. Pilæ ludus ante prandium per horam hunc exerceat: deambulatio sit concitatior vsque ad sudorem, quippe quoniam curationi morbi Gallici exercitatio plurimum confert. Bis die cibum capiat: à prandio septem horarum decurso spacio, exilior sit cœna. Pro virili tristitiam expuat ægrotus, & lætitiam complectatur. FRAN. *Quid tandem caussæ esse dicam, quamobrem medicamentorum pondera, etiam iuxta præscripta antiquorum præsertimq; Cornelij Celsi quē semper in manibus habes, quem tantopere miraris, & pro viribus æmularis alioqui, non dirigas?* ANDR. *Quasi vero è media suburra sermones nostros expectes: non est ita. Hæc enim quamuis tecum agam, Consentinis tamen & Brutiis Luciliano more arbitramur eloqui. Pingui igitur (vt aiunt) Minerua: cum præsertim si volueris nimis obsoleta, quæ tu requiris, denuo in lucem proferre, miræ non obscuritates modo, sed tenebræ etiam sint secuturæ. Nam quibus vulgo medici nominibus iis componendis vtuntur, & nos vti quis vetat? Sed nos ad propositum. Iis ita se habentibus, vrina si erit admixtione biliosa, non admodum spissa, ante venæ incisionem, accipiat pro alui lenitione floris caßiæ drachmas 10. siue electuarij lenitiui tantundem: si fuerit spißior, & subrufæ, violarum, maluarū betæ, mercurialis, singulorū accipiatur manipulus, & ex aquæ tribus libris omnia decoquantur, & per clysterē infundantur, quibus additæ prius fuerint caßiæ cribratæ drach. 10. olei violacei vnc. ij. sacchari rubei vnciola, ouique vitellus. Clystere deinde reddito, ex vena hepatis quantum sufficit sanguinis extrahatur.* FRAN. *Quæso me interpellantem sustineas, quippe nunquam satis attendi, quis modus sit mittendo sanguini, quis cruor syncerus, quis infectus. Nam si Cornelio credimus, crassus & niger vitiosus, pellucens autem & rubens est integer: idemq; præcipit tamdiu sanguinem mittendum, quoad is pellucere incipiat: Sed vereor vt nostrorum corporum imbecillitas ferre poßit: quamobrem hæc abs te differri latius velim.* ANDR. *Mos geratur. Recte quidem Cornelius Celsus: nam si fuerit niger sanguis & crassus, donec colorem immutauerit, recte mittetur. Quod si diutius idem perseuerauerit, supprimendus est, ne patientis deficiat anima. Nam dicit hæc Auerrois vij colliget, cap. de cura synochæ: Ars imitatur naturam, sed ipsa nunquam in laudabili crisi vsq; ad syncopen euacuat. Propterea clinicus chirurgo mittendo sanguini semper aßistat, ne hæsitatione timidius demittentis scalpellum fiat, vt summa cute tantum lacerata exiliat sanguis subtilior, subsidatq; craßior. Ad hæc illud accedit, quod si pelluceat, est statim supprimendus, etiam præter quod iusserit absens medicus. Nam operarij chirurgi non recte agunt, qui à mandatis ne transuersum quidem vnguem nunquam audent aberrare sua ignorantia haud sanguinem agnoscentes. Nam Hippocratem ij quidem non attendunt primo Aphor. dicentem: Et vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, & confert, & bene tolerant: sin minus, contra. Hinc deterior habitudo, medicorum dedecus, & ægrotantium mors. Si vero ætas, & vis corporis, eiusmodi venarum incisionem tergiuersantur, cucurbitulas (cute prius incisa) scapulis & clunibus admouebimus. Cæterum, vt materia digeratur, qua plerunq; sanguis putrescit, hic syrupus rectè septies propinetur qui conficitur ex rheubarbari electi drach. ij. florum violarum, boraginis, buglossæ, capillorum Veneris, lupulorum, radicum intybi, singulorum manipulo, ordei semuncia, seminum com. frigid. minorum sing. drach. ij. tamarindorum, prunorum, sebesten, singulorum drach. vj. Contundantur sic omnia leuiter, macerenturq; ex aqua fumiterræ, lupulorum, & intybi, triduum deinde bulliant ad decoctionem quartæ partis, tum colentur, & prælo diligenter exprimantur: cremori sacchari quantum sufficit addatur, postea defecentur, & fiant syrupi septem, qui plurimum iecinori conferunt. Quod si impendio voluerimus parcere, ℞. syrupi de cicorea compositi, de fumoterræ, rosati, singulorum vnc. ij. ß. aquarum lupulorum, intybi, fumiterræ, singulorum vnc. v. & fiant syrupi septē. Qui etiām sic fieri possunt: ℞. syrupi de succo citri, de lupulis de fumoterræ, de succo intybi, singulorum vnc. ij. aquarū portulacæ, intybi, lupulorum, violarum singularū vnc. v. Digesta materia hoc potu securius euacuari poterit. ℞ electuarij lenitiui drach. iij. de succo rosarum de psyllio, singulorum drach. ij syrupi rosati solutiui vnc. j. ß. & cum decocto florū & fructuum cordialium fiat potus. Vel sic: ℞. Mannæ electæ vnc. ij. dissoluantur ex decocto, florum & fructuum cordialiū, & indantur diacatholiconis drach. iiij. ß. electuarij rosati Mes. drach. iij. syrupi de cicorea cōpositi vnciola; & fiat potus. Vel sic: ℞ Rheubarari electi drach. ij. spicæ nardi dimidium scrupuli, nocte vna macerentur ex aquis lupulorum & intyborum, accedatq; pauxillum vini aromatici albi: deinde factæ vehementi expreßioni mannæ mastichinæ vnc. ij. ß. addātur: diacatholiconis præterea, electuarij de sebestē sol. sing. drach. de psyllio drach. j syrupi violati vnc. ij. & fiat potus. Ægro sic perpurgato cucurbitulæ, quæ sanguinem inter cutem exhauriant, ferro prius scarificata cute conueniunt: iuxta illud Gal. cap. de hirudinum curatione, & cucurbitulis: Eæ, inquit, purgatis prius corporibus vtiles quidem, sed in repletis (quæ plethorica Græci vocant) prætermittendæ sunt: debent itaque scapulis apponi vtrinq; prope spinam, natibus & fœminibus. Postremo die cubiculo se contineat æger.* FRAN. *Quid tu? Quantum video, ægro pro ægroto pro libidine vteris: quod si resciuerit Grammaticorum turba, tanquam Iudæi cogent te in verba sua iurare: namque præcipiunt ac iubent, ægrotum corpore affectum dici debere: ægrum vero cuius animus sit perturbatus.* ANDR. *Quasi tu sis ex Grammaticis vnus, ita videris eorum partes suscipere. Quod si mihi stomachum feceris, adducam vel sexcenta in te poetarum testimonia: quibus si minus credideris, Ciceronem citabo. quid hoc? credis tibi cum imparatis rem esse? Sed vno ero contentus, ne tibi multitudine verborum sim molestior. Virg. lib. III. Æneid. Aut ægra trahebantur corpora. Quem testem si tanquam poetam repudiaueris, Cic. in familiaribus ad Pætum: Statui ne ægro tibi quidem parcere. cum is scilicet Pætus Po-*

dagra

Ragra laborasset. FRAN. *Perge qua cœpisti.* ANDR. *Quiescat igitur æger in lecto. Lotus, quo cubat, eodem suffitu, quem superius exposuimus, foueatur, semelq; vel bis ad summum quotidie pro viribus isto linimento tibiæ, dorsum, & brachia inungantur. Recipe vnguenti rosacei, Mes. vnguenti triapharmaci in mortario plumbi ex oleo, & aceto rosato subacti, singulorum libram, mercurij extincti vnc. vj. sublimati drach. ij. camphoræ drach. ß. & fiat in mortario linimentum. Siue, Recipe adipis porcini, butyri recentis, sing. lib. liquefiant omnia lento igne, ex aceto postmodum & aqua rosarum tum plantaginis, spathula lignea vnius horæ momento subagitentur. Deinde eiectis aquis, & aceto, addantur vnguenti triapharmaci (ebullito prius lithargyro ex aceto) vnc. vj. vnguenti sandalini vnc. iiij. mercurij extincti vnc. viij. camphoræ scrup. ij. & fiat vnctio. Quam si efficaciorem volueris, sic efficies. Recipe vnguenti rosacei Mes. libræ pondo, butyri recentis vnc. vj. vnguenti triapharmaci superioris vnc. iiij. sandalini vnc. ij. saponis nigri vnc. iij. olei amygdalini dulcis vnc. ij. mercurij extincti vnc. vij sublimati drach. ij. succi braßicarum, scabiosæ, fumiterræ, singulorum drach. iiij. & conficiatur in mortario linimentum. Porro haud sis insciens, patientem tantisper superioribus vnctionibus inungi debere, quoad putauerimus omnino materiam consumptam. Quod cum ita sit, dierum numero diffinire qui possumus? Signa tamen certißima dabimus, quibus certo scias, illinitum satis: cum dentes dolent, os exulceratur, lingua intumescit, dolores medicamentis cedunt, distentio neruorum deficit, & totum corpus lassatur, satis illiniuimus: quibus perceptis, cibo superius dicto, potuq; liberalius affectum fouebimus, quod tamen ad peritioris medici aßistentis sententiam reiicio. Interea si cor ægri deficere videbitur, hoc remedio obuiam ibis. Recipe aquæ rosaceæ, violaceæ, buglossæ, boraginis, acetosæ, melissæ, singularum vnciam, aceti rosati, vini malorum punicorum, singul. semunciam, pulueris cordialis temperati drachmã, croci scrupulum, & fiat Cataplasma cordi applicandum. Sed euenit ex huiusmodi vnctionibus, propter humorem qui ex toto corpore ad os redundat, vt fauces exasperentur, guttur, exulceretur, & gingiuæ male habeant, tametsi sanguineis minus id fiat. Primis igitur diebus id diligenter per os eiiciatur: nam si malignitatem peccantis materiæ retinuerit æger, nunquam sanescet. Colluat ergo os aqua ex ordeo, melle rosaceo admixto, siue aqua ordeacea, & diamorone, siue aqua intybi, & syrupo rosaceo. Sed si dolor cum rubore, & inflammatione non mediocri circa guttur ægrum malè torserit, lacte caprino, in quo ex igne candens chalybs deferbuerit, fiat gargarisatio: nam mirificè dolorem sedat, ac incendiũ extinguit. A septima die syrupo rosaceo cum aqua plantaginis, lactucæq;, totum os foueat. Mundabimus, & ad cicatricem perducemus exulcerationes, ex aqua plantaginis, admixto melle rosaceo, & alumine. Postremo poteris idem perficere gargarissatione tali. ℞. aquæ fabrilis lib vij. plantaginis, vini cidoniorum malorum, sing. vnc. iij. balaustiarum, myrtillorum, sumach. rosarum, sing. manipulum, caudæ equinæ manip. ij. aluminis vnciam: & bulliant hæc ad tertiæ partis consumptionem, post colentur, & addantur diamoronis, mellis rosacei, singulorũ vnc. ij. & fiat gargarissatio. Quib. remediis si morbi malignitas nequaquã parebit, scapulis & natibus, incisa cute, per cucurbitulas materiam diuertes: quin etiam si necessitas compulerit, ex vena capitis, siue brachij, protinus sanguis mittatur.* FRAN. *Bene sane, & ex vsu ægrotantium gargarissationes addidisti, quibus exulceratum guttur & os sanesceret. Empiricorum etenim turba cum sibi traditum perunxerint, faucibus ilico morbos emergentes, nullis medicamentis discutiunt: quorum inscitia plerumque euenit, vt momento temporis edentuli penitus fiant.* AND. *Hoc nihil est: vidimus enim multos edentulos, insuper lientericis, dysentericis paßionibus miris jugiter male torqueri, quibus etiam succubuerint: quamuis non negauerimus, hæc si in corpore athletico fiant, corrigi statim recte non debere, inde enim sæpe sequitur perfecta salus in validis: at exiliori cibos valentes sæpius vnoquoque die recte dabis, vinumque rubeum dilutum fabrili aqua propinabis, stomachum & aluum oleo cotonei mali, rosaceo, myrtillo, nardino, spinamq; hircino ceruinove adipe perunges: lac præterea chalybeatum, siue ius capitis veruecini, addito melle, & oleo rosaceo, adipeque hircino per clysterẽ infundes. Quod si casus eiusmodi desperationi proximus fuerit, Athanasiam, vel Philonium affectus bibat. Somni præterea difficultas vim maxime deprimit. Sic igitur affectis, ex semine papaueris contrito lactucæq; aqua cremorem in potum recte dabis. Accedet temporibus & brachiis spongia, ex collyrio eiusmodi. ℞. vini cretici cyathum mediũ succi hyoscyami vnc. ij. croci elisci drachmã, quæ subigãtur in vnũ corpus omnia: rectius tamen ex eo spongiam naribus apposueris. Cæterum donec laborauerit, nec culcitras, nec vestes in quibus cubuerit vnquam mutaueris. At si nihil venter excreuerit, per clysteres lenitiuos aluus ducatur. In pristinam sanitatẽ redactus æger, hac lotione calida totum sibi corpus lauet. ℞. vini albi odoriferi ℔ 10. lixiuij ℔. 5. rosarum, myrtillorum, camomillæ, florum salicis, sing. m. ij. quæ decoquantur ad tertiam. Deinde strigilibus puris bene siccatum, per illam diem conquiescere iubebis. Eidem gallinaceis pullis, & carnibus boni succi, vires pristinas paruo temporis interuallo reuocabis. Solet plerunq; medendi genus hoc morbum Gallicum non solum recenter contractum verumetiam inueteratum discutere. Sed quoniam nonnunquam vlcera putrida, excisa, carcinomati proxima, quæq; serpunt more phthiriasis, morbum Gallicum sequuntur, cum eo etiam vt ossa vitientur, manus operã male affectus etiam desiderat, sine qua frustra remedia omnia tentabimus. Quam ne desideres, multis in calce tractabimus.*

De bilioso morbo Gallico.

IAm satis de morbo Gallico sanguineæ qualitatis dictũ puto, reliquũ est, vt agamus de bilioso, qui cũ pudenda cuiuspiam inuaserit, vlcere statim virulento serpenti, carioso, cum rubore & inflammatione nõ mediocri debacchatur. Pustulæ se exterius ingerentes, citreũ colorẽ referunt. Pus fertur ex his fœtidũ, admixta sanie citrina, virulentaq;. Accedit pruritus, dolorq;, qui nõ mediocriter affectum pungit. Frons à dextro tempore, magis quam sinistro, à tertia potißimũ ad nonam diei horã, summo tentatur dolore. Guttur vt plurimũ tumet erisypelate. Nonnunquã vero is morbo in Phthiriasim cõmutato, adeo palatũ male habet vt cibus & potus per nares ascendendo defluat: macies totũ inficit corpus, fiuntq; tabificis haud dißimiles: vultus & oculorũ albũ, croceum contrahunt colorẽ: accedit febricula, quæ tertianæ tenorẽ, siue ethicæ modũ referens solet affectos exercere: at vrina ad citrinũ tendit. Brachij vena pulsu veloci frequentior & dura deprehenditur. Amaror & siccitas mira inest ori. Quod si corporis habitudo præcedens, victus, ætas, regio, & tempestas anni concurrerint, materiam biliosam facile cõiicere poteris. Porro curatio morbi prædicti ad frigidũ & humidum tendentia postulat, quæ ne tibi multitudine verborũ sim molestior, prætermitto. FRAN. *Non adeo simplicium medicinæ rerum sum expers, vt quæ morbo isto bilioso in regimine victus, ac sex rerũ non naturalium cõueniant, facile non agnoscã: nam & multa, imo fere cuncta, quæ sanguineo conferre hodie mecũ es collocutus, huic etiam adhiberi possunt. Perge igitur recto tramite.* ANDR. *Bene profecto. Igitur cum bilem deprehenderis, medicamentum quod leniat huiusmodi poteris conficere. ℞. floris Caßiæ vnciã, elect. lenitiui, de sebesten sol. singul. drach. j. addatur iis sacch. & in troch. redigantur. Vel si delicatius per potionẽ volueris agere, ℞. syrupi ros. solutiui vnc. iij. mãnæ elect. vnc. j. ß. aquæ violarũ vnc. ij & fiat potio. Si vrina spißior feretur, hepatica vena vtiliter scindetur, eo modo quo sup. At si tenuior pro libidine sanguinis mißionẽ poteris prætermittere, quãuis*

per

per vrinam non possimus id recte iudicare. Nam quosdam biliosos curaui, quibus etsi subtilior vrina, tamen crassior sanguis, & niger facta incisione ferebatur. Non igitur fuerit absurdum fortasse semper iis sic affectis sanguinem mittere, cum, teste Auicenna, phlebotomia sit euacuatio vniuersalis. Nam sanguinem bonum statim supprimemus, infectum vero tandiu sinemus defluere, quandiu eundem retinuerit colorem. Quod attestatur Albucasis Cap. de vtilitate phlebotomiæ, dicens: Nam sanguis si est niger, tunc dimitte ipsum exire, donec rubeat: & similiter si vides ipsum grossum, tunc dimitte eum, donec subtilietur: & similiter si est acutus, donec auferatur acuitas eius. Hæc ille. Post venarum incisionem, vt materia concoquatur, quinquies vel potius septies syrupus is hauriatur. Recipe, scariolæ, intybi, cicoreæ, lactucæ, portulacæ, acetosæ florum violarum, sing. manip. j. ß. seminum com frigid. ma. vnciam, rheubarbari electi scrup. ij. radicum centaureæ maioris scrup. ij. spicæ grana tria, seminis papaueris albi, floris nenupharis, sing. drach. ij. ß. sandalorũ omnium scrup. iiij. contundantur vna rheubarbarum, spica, radices, semina sandaliq; in aqua libræ vnius ponderis, intybi, & fumiterræ, & lupulorum, per dies continuos tres macerentur, postmodum ex libris tribus aquæ ordeaceæ, & libra vna vini malorum punicorum, cum prædictis herbis, ad mediam concoquantur. Addantur iis flores ad finem fere decoctionis, postea colentur, & exprimantur prælo, expressioni sacchari vnc. viij. addantur, inde fint syrupi vij. Vel ℞. syrupi acetosi simplicis, syrup. rosarum ex infusione, syrupi de fumoterræ, singulorum, vnc. ij. ß. aquarum intybi, acetosæ, lupulorum, fumiterræ, sing. vnc. vj. misceantur hæc omnia, fiantq; syrupi vij. Qui sic etiam fieri possunt: ℞. syrupi de acetositate citri, de succo intybi, oxysacchari, sing. vnc. iij. violati, vnc. ij. aquarum cicoreæ, intybi, portulacæ, fumiterræ, lactucæ singul. vnc. v. & fiant syrupi vij. Enimvero cognoscens materiam iam digestam, ℞. seminum quatuor com frigidorum mai. sing. drach. ij. seminis papaueris albi drach. iij. Contusis deinde in mortario lapideo ex vnciis duabus aquæ egelidæ intybi, & fumiterræ, exprimas cremorem, cui syrupi rosacei solutiui vnc. ij. Electuarij ros. Mes. diacatholiconis, sing. drach. iij. addes, quam potionem affecto propinabis. Vel, ℞. diacatholiconis drach. iij. elec. de psyllio, confectionis Hamech, sing. drach. ij. ß. & cum infusione drach. j. rheubarbari præparati ex aqua intybi, & fumiterræ: fiat potus. Sic aliter fieri potest. ℞. syrupi rosacei solutiui, sy. de cicorea compositi, mannæ electæ, sing. vnciam, elect. lenitiui drach. iij. de succo rosarum drach. ij. ß. rheubarbari subtiliter puluerisati drach. mediam, spicæ gra. ij. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium, fiat potio longa. Reliqua poteris superioribus recte coniicere. Cæterum tibiæ, tum cæteræ corporis compagines hoc vnguento illiniantur: ℞. vnguẽti rosacei Mes. libram, ex aquis florũ pomorum hesperidum, quæ hodie arancia vocant, siue florum myrti, rosarumq; damascenorum, sing. quantum sufficit. Hæc spathula lignea per horam subagitabis, postremo proiectis aquis, in mortario marmoreo, pomatæ tum odoriferæ, tum recentis vnc. vj. saponis damasceni odoriferi minutim incisi vnc. ij. vnguẽti triapharmaci ex oleo rosaceo omphacino, & aceto rosato vnc. iiij. musci ex aqua rosacea scrup. semis, camphoræ scrup. ij. pulueris cypri drach. iij. mercurij extincti vnc. vj. sublimati drach. iij. sandalorum alborum drach. j. adiectis in vnguentum rediges. Si vero pauperibus consulere volueris, ℞. aruinæ porcinæ libram, butyri recentis vnc. ij. liquefiant simul ad ignem, ex aqua postea solatri, portulacæ, semperuiuæ, & aceto rosato, ex vase fictili ligneo baculo subagitentur, dehinc proiectis aquis, addantur vnguenti triapharmaci superius dicti vnc. iiij. cerusæ lotæ vncia, mercurii extincti vnc. v. sublimati drach. ij. & fiat diligenter linimentum. Reliqua superius diximus. Hoc etiam morbi Gallici contractam recenter noxam, sine vnctionibus discuties. ℞. aquæ rosarum lib. ij. plantaginis, solatri, sing. lib. j. ß. vini granatorum, succi vuæ acerbæ, singulorum lib. ß. aquarum scabiosæ, fumiterræ, sing. vncias tres, mercurii sublimati vnc. ij. Mercurius in puluerem tenuissimum redactus, prædictis aquis maceretur: Hæc deinde omnia ex vase vitreo, igni succenso ferueant, non alio mehercule pacto, quam decocta aqua ex ordeo fieri solet. Hoc quidem egelido omnes corporis compages lauentur, brachiaq; cum tibiis, à genu, & à cubito, donec dolores cum cæteris euanescant. Diebus lotionis e cubiculo pedem male affectus non efferat, sed caueat omnia perinde ac si inungeretur. Hinc etiam quæ præmisimus accidere solent, oris scilicet vlceratio, defectus animæ, ventris deductio, somni difficultas: quibus omnibus quo pacto fuerit occurrendum declarauimus. Enimuero non ab re fuisset ostendere, quantum hoc morbo affectis inuehat detrimenti curatio per lignum, quod superius declarauimus, præsertim si Gallicus is macie affectus fuerit, nisi id inferius asserere decreuissem.
FRAN. Satis superq; te differentem de sanguinis, bilisq; qualitate, tulimus: quamobrem iam pituita se ingerat.

De morbo Gallico pituitoso.

ANDR. Omnibus igitur ægrotantibus, quos pituita malè habet, rarius pustulæ per totum corpus emergunt, nisi fortasse sanguinis aliquid adiectum fuerit: quia pituitæ natura (vt dixit Gal. 6. Aphor.) ad iuncturas potissimum decurrit: vnde omnium non solum iuncturarum, verum etiam articulorum intolerandi dolores fiunt, qui occiput potissimum tibiasq; male habent, noctu magis quam interdiu, id est, à tertia hora noctis, ad nonam potissimum torquentur. Horror est in capite, cæterisq; membris: at cum materia salsior accedit, tota inguina, cum coleis, vultumque, tum volas manuum, pedumque, impetigo arripit. Quod si cum sanguine complicatur, vt plerumque vidimus, circa collum, gulamque, sub alis, inguinibus, & pedum compagibus quædam glandulæ strumis haud dissimiles emergunt, os albescit, sensus obtunduntur, bucca multo fluore insulso, acri, nonnunquam salso redundat, nares mucosæ, stomachus male concoquit, vrina alba, spissaque fertur, vena subsidit. Quod si corpus, ætas, cæteraq; eiusmodi à pituita fuerint, morbum admixtum esse phlegmati coniicies. Requiritur huic ergo curationi primo loco sex rerum non naturalium regula ad siccum & calidum declinans. Cubiculum sit meridiano, siue exorienti soli expositum, cuius aër, præter æstatem, quotidie bonis odoribus suffiatur. Nec absurdum fuerit hæc omnia in pilam redacta per hyemem manibus affectum gestare. ℞. ladani electi vnciam, ligni aloes ℥. ß. ambræ ℈ ß. galliæ muscatæ, styracis Calamitæ, bẽzuim, sing. ℥. ij. ß. serpilli, amaraci, satureiæ, sing. ℈. ij quæ terantur omnia, & ex aqua lauendulæ in pilam subigantur. Cum vero inedia, teste Damasceno, Celsoque, medicina potissimum nitatur, de ea primum erit sermo. Nec diuersis cibis pro libidine vti decet affectum, neque nimia inedia torqueri: nam Auicenna primo Can. fen. iij. cap. vij. nihil deterius esse ait, quam diuersa nutrientia simul adiungere, & cibi sumendi tempus prorogare, nec cum sumpseris postremũ, primus iam incipiat concoqui cibus. Hæc ille. Nos enim in primis præcipimus famis tempus semper expectandum, cum eo tamen, ne desiderium cibi nimis vrgeat: quoniam, teste Principe, loco quo supra, inedia nimia stomachum malis humoribus inficit, & imbuit. Panis sit ab omni mixtione, grauitate, humiditate, asperitate, graueolentiave sequestratus, ideo iubemus fieri ex farina pura boni tritici, & quod sit fermentatus, bene coctus, biduanus, triduanus, quatriduanus, & sale mediocriter conditus: neque recoctus ab re fuerit, quem, cum de ligno Guaiaco tractabimus, paucis absoluemus, nisi fortasse ventris nimia subductio obstiterit. Carnes edat vitulinas, hædinas, veruecinas: agninas vero fugiat, quod pituitosum sanguinem reddant. Nec à venatione abstineat, vtpote cum damæ, hinnuli, lepusculi, maxime sint ex vsu. Nec aucupium spernat, nam perdices, porphyriones,

attagenæ,

attagenæ, phasianæ, turdi, ficedulæ palumbuli, merulæ conferunt: quamuis grues, anates, anseres, querquedulæ, aucupiiq; omne genus in stagnis, & paludibus degentis noceant. In cibis etiam caueat pisces, quoniam teste Principe comedendi non sunt, quod facillime corrumpantur, & humores corrumpant, & pituitam gignant, præsertim post exercitium. Oua etiam recentia ex iusculo sumpta proficiunt, sicut abhorrent eadem frixa, duraque. Lac, lacteque confecta fugiat. Ex leguminibus cicerum decocto tantum perfruatur, additis amaraci, menthæque foliis. Ex oleribus petroselino, fœniculo, serpyllo, saluia, mentha, roer marino, melissa, amaraco, tanaceto, satureia, arthemisia, origano, calamente, pulegio, & si qua alia calida fuerint. Ex radicibus baucia, pastinacæ, radices petroselini, fœniculi, recte in cibum sumũtur. Allium, cœpas, bulborum omne genus, radiculam, raphanum, erucam, sinapi, quod inflent & innatent stomacho, & sanguinem adurant, fugiat. Ex iusculis amygdalarum, panem decoctum ex iure carnium conducentium, dare poteris. Ex fructibus conferunt palmulæ, ficus, nuclei pinei, pistacia, amygdala, cydonia decocta, additis fœniculo, & coriandro: sicuti poma, pyra, chrysomela, cerasa, cum sint humiditatis & frigiditatis maximæ, non mediocre his inferunt nocumentum. Ex conditis myrobolani chebuli, cortices citri, gingiber, hyringi, & acori radix, nux myristica, cubebæ, carpobalsamum, crocus, lignum aloes. Vtatur in potu vino albo, siue subrubeo leni, iuxta illud Auicennæ primo Can. cap. de eo quod comeditur & bibitur, qui sic: Scias etiam quod ex vinis illud est melius, quod inter vetustatem & nouitatem est æquale, & quod ad rubedinem trahit, bonum habens odorem, æqualis saporis, & quod non est acre, neque dulce: dulcia enim ad faciendas oppilationes sunt velocia, quoniam natura attrahit ea, antequam digerantur. Nec post cibum hoc bibendum est, quia est ex rebus magis impedientibus concoctionem, quoniam digeritur velociter, & facit penetrare cibum indigestum, & facit hereditare oppilationes, & putrefactiones. Quod si Gallicum sitis male habuerit, is post cibum talem potionem pitisset. ℞. ligni aloes ℈. ij. cinnamomi ℈. j. coriandrorum præparatorum ʒ iij. iuiubarum, sebesten singulorũ ℥. liquiritiæ rasæ ʒ. j. florum cordialium m. j. Hæc omnia ex aqua librarum decem ponderis, vsq; ad tertiam concoquantur, inde colentur, & addantur sacchari ℥. vj. & fiat iuleb longum. Nec audiendi sunt nostrates Empirici, qui quoties ægrotis visum fuerit, vinum rubeum, nec minus album subausterum iisdem propinant: sed suæ sententiæ rationem videRint. Nobis vero qui traditus est æger, nec nimium cibo repleri debet, nec nimium fame torqueri, teste Hippoc. Aphor. II. sic asserente: Non satietas, non fames, nec aliquid quicquam quod modum naturæ excesserit. Galeno quoque astipulante primo de regimine sanitatis, qui, Duæ, ait, sunt intentiones sanatiuæ diætæ, vna scilicet repletio euacuatorum, altera vero euacuatio superfluitatis. Magna igitur cum diligentia horum affectibus succurrendum censeo: quamobrem si maior appetitus extiterit, quam pro viribus stomachi, adhuc etiam famescentibus cibo finis est imponendus, vt intemperantia comedentis à cibo, neque venarum pulsus inualescat, neque spiritus difficulter reddatur. Nec edendum prius, quam bene concoctum fuerit: id enim septem horarum interuallo plerunque fit. Porro cibus nisi leuitas intestinorum accesserit, sit liquidior. Si quis debilitate stomachi bis quotidie comedere sat non habet, proportione tribus vicibus voret. Prandium sit prolixius quam cœna. A somno surgentibus superfluitates corporis expellantur. Lauentur manus, & facies, ex aqua saluiæ, primulæ veris, amaraci, lauendulæ, siue vino odorifero. Corrigatur alui nimia subductio, clysteribus lenientibus, & balanis ex melle confectis: aut æger aliquando ℥. ij. vuæ thyminiæ ex syrupo violaceo contritæ, addito nonnihil olei dulcium amygdalarum, tribus ante cibum horis sumat. FRAN. Sol iam columnas Herculis spectans exhausta clepsydra, nos admonet, vt vela iã contrahamus, remos inhibeamus, & portum despiciamus: quæ sequuntur igitur in pauca conferas: AND. Libero te ista cura, nam quod times propulsabo facile, quippe abiturum detenturus, cubiculum, culcitras, vestesque tibi iam parauimus. Sed vt redeam vnde diuerteram, huic opus est pila, similibusq; corpus exercere: nam Galenus vno libro inde confecto, pilam summis laudibus extulit. Cornelius etiam Celsus non vnquam prætermisit, cuius exercitij laudes si sigillatim coner cõnumerare, dies me profecto defecerit. Ad hoc illud accedit etiam, quod plurima non solum Galenus, verum etiam plerique alij, multis in locis de pila monumentis literarum commendata non immerito reliquerunt. Nam per deos immortales quid dici potest conducibilius? hac superflua quæque digeruntur, pila naturæ vim prouocat, eadem virtutes amissas reficit, corpus exiccat, spiritus exhalationib. noxiis liberat, poros corporis aperit. Plurimos deniq; vidi morbosos, qui exercitio tantum sanitatem receptam referre meritò possent. Morbosi igitur corpus pilæ, aut quouis alio tali ludo exercendũ est, donec citra lassitudinem concalescat, & hoc eo tempore, quo mundius sit, quod teste Principe tum videtur esse, cum ieiunum sit, ne mali subsidentes humores exercitio tali diffusi, venas atque intestina corrumpant. Qui si forte eo tempore subsidere deprehendantur, euacuatione aliqua primitus depellantur. Posteaquam se satis exercuerit æger, cibũ capiat, secundum quem conquiescat vsquequo satis concoxit, ea tamen lege, ne post cœnam statim cubitum se recipiat, quippe tres horas ad minus ægroto præstolandum. Cum vero lecto se dederit, horis septem, siue octo ad summum dormiendum. Somniculosis etenim (vt inquit Princeps II. Cant.) sequitur animæ torpor. At si ieiunus obdormiuerit, repletur fumo caput & vaporibus, à fecibus & superfluitatibus eleuatis. FRAN. Quid hoc? ergo nec saturo, nec ieiuno dormiendum? Nam quæ est hæc fabula? eo rediges me tuis sermonibus, vt nunquam, aut saltem parum conquiescam. Mori mehercule satius est, quam somno toto illo tempore non conquiescere. ANDR. Atqui somnum non prohibeo, nisi qui nimius. Nam cum dico, neque ieiuno, neque repleto dormiendum, perinde est ac si dicam, quiescendum quando id tempus postulat, ita præcipiente Cornelio Celso. Et Auicenna tertia primi cap. VII. sic inquit: Non ilico post comestionem est dormiendum. FRAN. Quid hoc monstri est? Auicenna sibiipsi dissidet quantum video: secundo enim Canticæ dicit: Post cibum est dormiendum immediate accumbendo, donec ad locum digestionis peruenerit cibus assumptus. ANDREAS. Recte tu quidem, nihilominus duobus modis hoc explanare non dubitabo. Primo quidem scias hoc Principis dictum (si recte ex Arabica in Romanam linguam translatum est) quadam lege intelligi debere: quippe quoniam, quando à somno abstinere omnino non possumus, dicit accumbendo nobis dormitandum: quæ quidem fuit Auerrois sententia. Secundo modo potest hæc contradictio translatorum, aut impressorum errore euenire. Nam si legeris nonum Canticæ textum ab Andrea Belunensi recognitum, qui Arabicæ linguæ fidus fuit interpres, leges profecto, Non est quoque post cibum & cõestionem dormiendum: quod vnusquisque sanæ mentis credere potest. Hinc igitur est, vt plerique Auicennam exponentes in aliquibus locis maxime dubitauerint. Quod vero tu cauillaris neq; saturo, neq; ieiuno dormiendum, canones cõprobant. Princeps tertia primi cap. IX. habet, quod super vacuitatem dormire, est malum, quia est deiiciens virtutem: & super repletionem est malum anteaquam à superiori ventre fiat descensio, quoniam replet caput vaporibus, & somnus erit cum frequenti reuolutione de latere ad latus. FRANCISCVS. Assentior tibi tantum in præsentia, verum aliâs hoc totum videro: tu dic hoc primum, quomodo sit corpus somno componendum. ANDREAS. Bis Auicenna quod quæris explanauit tertia primi, septimo capite ac nono. In septimo: Sic oportet præterea vt super dextrum latus dormiat pauxillo tempore, deinde reuoluatur super sinistrum, & postea reuoluat se super dextrum.

Nono

Nono vero: Sed quæ ex figuris somni est melior, est vt super dextrum incipiat latus, & deinde ad sinistrum reuoluatur: quod si eius inceptio super ventrem fiat, auxilium fert magnum in digerendo, propterea quod calorem retinet naturalem. FRAN. *De die postquam concoxerit, poteritne somni tantillum capere?* ANDR. *Nihil minus: nam Princeps tertia primi: In die quoque dormire est malum, generat enim ægritudines humectantes, & rheumatismos, & corrumpit colorem, & grauat splenem, laxat neruos, & generat pigritiam, debilitat desiderium, & generat apostemata, & febres. Quo fit vt dies vigiliis, nox quieti sit nata.* Nam Paulus AEgineta, *in præceptis de tuenda valetudine, cap. 97. dixit: Nocturno autem somno haud alius melior est: siquidem nox suapte natura, tum humore, tum tranquillitate somnum alliciens, concoctionem perfectam efficit.* Et Auerrois in commento Canticæ: *Tempus matutinæ refectionis est totum tempus somni.* Cornelius Cels. *libro primo, nocte dormiendum, die vero vigilandum suadet.* FRAN. *Huius argumenti nihil reliquum mihi videtur esse, nisi quapiam de contingentibus animæ volueris addere.* ANDR. *Haud inuitus mi* 1
Francisce. Gaudium igitur, angor, iracundia, odium, furor, mœstitia, sollicitudo, metus, inuidia, luxuria, auaritia: quæ quidem omnia, affectus animæ ab autoribus recte dicuntur: iis etenim cum mortales se intemperantius extulerint, in perniciosos corporis morbos penitus conuertuntur. Nam Galenus *primo regiminis sanitatis dixit, oportere medicum, qui sanitati mortalium studet, pro virili operam dare, ne mores animi corrumpantur, quibus aditus ægritudinibus corporis pateat: quippe furor, fletus, solicitudo, cæteraq; id genus magis quam par est, febrium, morborumq; cæterorũ sunt principia.* Quin etiam Princeps tertia primi *(si recte memoria teneo) dicit: Accidentia animi horribilia, & motus corporei fortes, digestionem fieri prohibent, cum multi proficiscantur ex cruditate morbi.* Galenus etiam libro *artis medicinalis inscripto huic astipulatur dicens, omnes animi immoderatos affectus, iram, furorem, mœrorem, metum, inuidiam, à naturali gradu corpus deiicere. Deinde inferius: omnes animi motus, siue perturbationes maluerimus dicere, corpus humanum exiccare.* FRAN. *Sed quid iram dicemus?* ANDR. *Aristoteles in primo problematum, iram nihil aliud es-* 2
se ait, nisi accensionẽ sanguinis, circa cor. Quinetiam Cicero *libro Tusculanorum quæst. idẽ ex autoritate Homeri videtur dicere: quod sic in Latinum traduxit:*

> Corque meum penitus turgescit tristibus iris:
> Cum decore atque animi me orbatum laude recordor.

Galenus *etiam libro de differentiis febrium sic: Ira est æstuatio quædam, & motus vehementior virtutis ad irascendum pronæ, quæ cordi insidet, cum calescit ipsa substantia. Et in secundo quoque de accidenti & morbo: Ira est feruor caloris in corde propter motum animæ. Et in quinto: Ira est magnus & fortissimus motus, & propterea valde corpus perturbat, & permutat à naturali consistentia.* FRAN. *Apud Haliab. eandem pene sententiam vidimus, sua Theor. lib. V. cum dicit: Ira est sanguinis cordis ebullitio, naturalisq; motus caloris, & eius ad exteriora exitus: semel subitoq; ad vlciscendum no-* 3
cent. Sed heus tu, quidnam inter odium & iram differentiæ esse dicemus? Nam differre ea inter se ex Valerio Maximo didici, qui libro IX. cap. XXX. memorabilium suorum sic: Ira quoque aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, pro cursu celerior illa nocendi cupidine, hoc autem pertinacius, ac nunquam sine tormento sui violentius. AND. *Princeps libro de viribus cordis sic: Est quidem sciendum, quod ira quando cessat velociter, non perdurat in imaginatione, seu phantasia formæ nociui, sed cito deletur, & ideo non causat odium, siue rancorem: odium enim est perseuerantia formæ nociui in imaginatione seu phantasia, & perseuerantia siue imaginationis affectus ad vindictam sumendam ex eo. Dicemus ergo, quod ex odio accenditur ira: quod quidem odium post iram confirmatum rancor appellatur. Quod forsitan rectius non intellexit Valerius. Ex ira etiam nonnunquam, cum bilis concitatur, melancholicæ oriuntur passiones, sicut Haliab. V. Theor. Nam inquit* ANDR. *Arist. X. problematum: Timor est infrigidatio exteriorum, & caloris contractio ad partes interiores sub corde. Et trigesima particula eorundem ait: Timor quidem infrigidat manifestè: & manifestant* 4
hoc terrefacti, tremunt enim. FRAN. *Quid enim noxij in se habet?* ANDR. *Galenus V. de acciden. & morb. Timor sanguinem calorem, ac spiritum reportat ad interiora, scilicet ad suam originem, & ad cor, atque exteriora corporis infrigidat: & in timore virtus animæ non confortatur. Et lib. de sympto. Timor est terror, qui turbat virtutem, & debilitat ipsam non minus aliis causis.* FRAN. *Inde processit illud Auicennæ in Cant. dicentis: Timor incitat frigiditatem, qui quandoque magnificatur in tantum, donec lædat in vltimo.* ANDR. *At mœror exitiosior, ex quo complures sibi necem consciuerint, Galeno de acciden. & morb. sic asserente: Quibus accidit tristitia frequenter mortui sunt: & hoc pusillanimibus solet euenire: nam eorum anima debilis atque defecta extinguitur. Princeps etiam decimatertia tertij sic ait: Tristitia est causa corruptionis digestionis. Et Gal. V. de methodo medendi: Tristitia, & iræ, & agnoniæ, & solicitudines quolibet modo nocent dissoluentes virtutem.* FRAN. *Frons semper igitur est exporrigenda, quoad eius fieri potest.* AND.
Modus omnium rerum est optimus: nam non minus nimia lætitia gestiens (si Ciceroni credimus) quam mœror exitio est. 5
Princ. iij. primi: Multum gaudium perniciosum, nam ex eo ventriculi cordis sanguine euacuantur. Et Auer. super Cant. Magnum gaudium est ex rebus impinguantibus corpus: quod si magnificetur valde & contingat, subito necat, & interficit, & maxime valde pingues. Monumenta literarum, Romaniq; cum primis annales id nos docent: Titus enim Liuius post illam Cannarum cladem memorandam, mulierculas duas, quibus falso nunciata filiorum mors fuerat, statim sospitibus eisdem visis, lætitia expirasse memoria prodidit. Animæ igitur affectibus temperandum, teste Principe, sic dicente tertia primi cap. 4. In temperamento morum custodia sanitatis animæ & corporis simul consistit. Haliab. etiam in V. Theoricæ cap. vltimo sic: Gaudium naturalis est exitus caloris corporis ad exteriora, eiusq; diffusio, si quasi paulatim facta fuerit, animam habet confortare, caloremq; naturalem in omni corpore, & humores temperare, & sanguinem caloris naturalis temperantia, & calorem augere, nisi quod quando semel, subitumq; fit, aliquando interficit naturalis dissolutione caloris. Et Galenus V. de accidenti & morbo: Ex ira nullus vnquam mortuus est, ex gaudio autem quamplurimi 6
pusillanimes. FRAN. *Superest vt de inuidia differamus.* ANDR. *Inuidiã nil aliud esse manifestum est quam bonis alterius angi. Boni igitur hominis est inuidia omnino abstinere. Luxuriæ etiam tanta est fœditas, vt nihil supra: quamuis aliquando aliquibus corporibus opem præstare videatur: nam Cornelius Cels. neque nimium indulgendum Veneri, neq; nimis abstinendum præcipit: sed nos qui morbosis consulimus, ne sibiipsis, ac fœmellis etiam maxime noceant, hac omnino abstinendum censemus. Nam Galenus Aphor. VI. ait: Coitus est fortis causa in generanda podagra.* FRAN. *Atqui XXX. problem. philosophus: post Venerem, inquit, plurimi magis læti fiunt. Et Haliab. V. Theoricæ: Si spermatis superfluitas suis aucta in vasis coitu non purgatur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus fit & aliis simul extensio, omniq; in corpore grauitas: sæpeq; suis sperma calefit in vasis, fitq; febris: nonnunquã autem eius ascendunt ad cerebrum vapores, vbi & pessimos generant morbos. Et Haliab. Rod. III. Techni: Superfluitas aggregata in corpore ex spermate*

quod

quod non egreditur per coitum, obarctatur in corpore, & generantur ex ea ægritudines malæ, & vapores mali, qui ascendentes ad cor. & cerebrũ, & stomachum, corrumpunt sanitatem illorum membrorum, & generant ægritudinem. AND. Sed hoc totũ superfluitatis est retentæ: inde dicit Haliab. superfluitas aggregata. FRAN. Princeps in Canticis cõmendauit etiã Venerẽ iuueni, dicens: Coitus cõmendatur iuuenibus, quatenus per eum à nocumentis perniciosis liberantur. AND. Dixit ergo, tantũ iuuenibus conuenit, eo quod iuuenes exuberent spermate: sed de superflua Venere ne verbũ quidem vllum fecit: nam prima tertij sic: Quandoq; accidit homini, vt in vasis seminalib. aggregetur sperma plurimũ, & corrumpatur, & infrigidetur, & cõuertatur ad qualitatem venenosam: & quia fit hoc pluries iuuenibus, eisdem dixit venerem conuenire: nam cum quis appetit, non nocet: vt Almansoris IIII. voluit Rhasis dicens: Viri præterea ac mulieres cum appetunt, coire debent: quod quidẽ faciant naturæ nõ repugnantes. FRAN. Modo ais, modo negas veneri indulgendum. Quousq; patiar te isto modo differentẽ? Quin tu vno verbo dic: quid est, quod me præstare velis? AND. Ita faciam. Primum in hac re illud edico tibi, mulierosi corpus in deterius semper lati, teste Conciliatore diff. CXXIII. sic asserente: Coitus superfluitas, & frequentia, omnẽ prauam corporis acquirit dispositionẽ. Arist. quoq; IV. probl. Coeuntes exoluuntur, & infirmiores fiunt. Gal. 2. de spermate: Non solum à serosa humiditate priuari omnes animales particulas accidit ex superfluo coitu, sed & vitali spiritu. Et princ. XIII. tertij: Coitus est ex reb. magis nocentib. stomacho, & dimissio eius est ex reb. maxime cõferentib. Arist. etiã quarto probl. Plurimo coitu vtentes manifeste in oculis, & anchis patiuntur. Et princeps tertia tertij Cap. V. Multiplicatio coitus est res nocibilior oculo. Et Almansoris quarto: Qui coitu sæpe vtitur, oculorũ habet concauitatẽ. Post repletionem superflua est venus. Haliab. V. Theor. Si cibo homo repletus aut potu coitu vtatur, debilitas eius fit corpori, eneruatio neruis, dolor in genubus, viscerũ oppilatio, generanturq; abinde humores grossi. Cuius vsus si hoc fiat modo frequens, & assiduus, hydropisis sequitur, asthma, & tremor. Nam nihil obstat quod Paul. AEgin. lib. de tuenda valetudine, post cibũ, & ante somnũ præcipiat concumbendum, nam nonnullã vult esse inter eos distantiã, qua corpus neq; repletum, neq; vacuum dici possit. Idem etiam voluit Gal. in arte medicinali, cum dicit: Tempus autẽ ad coitum opportunum est, cum in excessuum omnium mediocritate corpus fuerit constitutum. Cui assentitur Auicen. XX. tertij dicens: Et oportet etiã ne coitus fiat super repletionẽ, quia prohibet digestionẽ & debilitat: neq; coeat aliquis cum adest vacuitas, hoc est enim nocibilius, & onerosius naturæ, & magis pernecans calorẽ innatum. FRAN. Sat habeo: sed dicas quæso, quanta temporis intercapedine inter coitus vti nobis par est: nec ab re te percunctor, scimus etenim quosdã singulos noctis vnius spacio fœmellas singulas iniisse decies, citra noxã. AND. Abeant ij, quos attulisti mihi, in malam crucem, cum hac sua intempestiua venere, nam mihi consilium non placet, aliorũ explere luxuriam, mihi dum noceã, cum creberrimam ægrotationes perniciosæ, senectusq; matura subsequantur. Vnde Cicero: Luxuriosa iuuentus maturã tradit senectutem. Item lib. de senect. Libidinosa etenim, & intemperans adolescentia affectũ corpus tradit senectuti. Galenusq; in arte medicinali, sic inquit: Venereorũ vero, iuxta Epicuri sententiam, nullus est vsus salubris: re autẽ vera confert, si tantum interualli in earum vsu adhibeatur, vt neq; resolutio aliqua sentiatur, & ipse se homo quodãmodo senior factus melius spirare videatur. Quod caput est tandẽ sic habeto, nullam capitaliorẽ pestem esse, quam corporis insatiabilẽ voluptatem. Sed ad curationẽ morbi Gallici redeamus. Seruatis igitur sex rebus non naturalibus, materia pituitosa digerenda videtur hoc syrupo: ℞ amaraci, saluiæ, origani, mẽthæ, absynthij, eupatorij, fumiterræ, baccaris, lauendulæ, calamenti, pulegij, thymi, satureiæ, sticados sing. m. j. calami aromatici, zedoariæ, dictamni albi, hermodactylorum, hellebori nigri, sing. ℈. ij. Rheubarbari electi ʒ. ij. spicæ, squinanthi, sing. ℈. ß. ex aqua vsq; ad mediũ decoquantur, inde colentur, addanturq; syrupi de fumoterræ, de sticados, mellis ros. sing. ℥. iij. & fiant syrupi vij. Sunt qui errant, mea quidem sententia, nolentes haurire decoctionẽ, sed appetentes syrupos ex aquis elaboratis. Quippe maiorem decoctionis vim comperi. Verum vt & illis morem geramus, ℞ syr. de stiacados, oxymellis comp. mellis rosati, sing. ℥ ij. ß. aquarũ saluiæ, lauendulæ, amaraci, sing. ℥ ix. & fiant syrup. vij. vel ℞ oxymellis simp. syr. de sticados, de prapsio, de absynthio, sing. ℥ ij. ß. aquarũ absynthij, prapsij, iuæ, melissæ, & fiant syr. vij. Facta digestione, vt ad extrahendã materiam procedamus, ℞ Rheubarbari electi ʒ. ij. agarici præparati ʒ. j. aloes hepaticæ lotæ ʒ j. ß. turbit gra. x. hermodactylorũ gr. vj. gingiberis gr. iiij. spicæ gr. iij. hæc simul ex aquæ saluiæ libra macerentur per noctẽ, deinde ad medium cõcoquãtur, postea colentur, & accipiantur decoctionis istius vnc. V. vel VI. secundum virtutẽ ægrotantis, dulcorenturq; cum vncia oxymellis simpl. & fiat potio. Vel sic: ℞ Rheubarbari electi, agarici præparati, turbit albi & gummosi, sing. ʒ ß. spicæ grana tria, gingiberis, hermodactylorum, singulorum scrupulum, contundantur hæc omnia leuiter, & infundantur inde aquæ lauendulæ, vel amarici ℥ vj. decem horarum spatio, inde cõprimantur: expressioni addantur, electuarij lenitiui ʒ. ij. diafiniconis, electuarij Indi, sing. ʒ. ij. ß. & fiat potio, additis mellis rosacei ʒ. iiij. Tertius iis etiam accedit modus. ℞ Rheubarbari electi drach. j. squinanthi grana v. redigantur hæc in puluerẽ, cui addas agarici præparari ℈. ij. turbit gr. v. gingiberis gr: iij. aloes lotæ ℈. j. elect. lenitiui ʒ. ij. diafiniconis drachmam, & cum sacchаro fiat pastillus. Ex quibus primum medicamentum validius cõperi, quamuis difficilius sua amaritudine hauriatur. FRAN. Quid autem de phlebotomia nobis faciendum videtur? nunquid iis etiam adhibebimus, Auicen. testimonio fulti, dicentis: Phlebotomia est euacuatio vniuersalis, quæ multitudinem euacuat humorum, multitudo vero est augmentum humorum super æqualitatem ipsorum in venis. AND. Recte tu quidem ex Auicenna: nam subsequitur Vgo de Senis, quod ista euacuatio vniuersalis intelligi debet ex humore, qui continetur cum sanguine in ipsis venis: & de his locutus est Princeps: quoniam humores extra venas secus naturam procedentes, potione potius sunt elidendi. Morbus igitur Gallicus à pituita, cum magis in iuncturis, quam in venis existat, sanguinis missio per incisionem venæ videtur superuacanea. Dicitur enim phlebotomia euacuatio vniuersalis, quod omnes vniuersaliter educat humores, & neque aliquem eligat. Pharmacum vero à forma specifica euacuans eligit illum quem sibi proprium est euacuare. Cum autem pituita sit in membrorum compagibus coaceruata, & indigeat potione, particulariter eligi phlebotomiam penitus relinquam. FRAN. Sententiæ tuæ non accesserim, tametsi sexcentos adduxeris autores, quippe in te ipsum hæc omnia militant, cum superius totius mali fomitem iecur dixeris. Iecur igitur, cum sit totius sanguinis purioris hospitium, vtiliter in his morbis nimirum exhauritur. ANDR. Nihil agis, nam hæc omnia minimo (vt aiunt) digito prosternam: nam quod tu dicis, recte fieret, si materia calida foret. Nam Rhasis sic VII. Alm. attestatur: Oportet autem cauere quantum possibile est, ne phlebotomia in tempore calidissimo, aut frigidissimo fiat: neque phlebotomentur ij, quorum stomachus & hepar in frigiditate distemperata existunt. Præterea multos offendimus, qui diutius morbum ignominiæ causa dissimulauerunt, quibus minime sanguis mittendus est. Nam princeps in corporibus, quæ prolixas perpessa sunt ægritudines, cauendum esse à phlebotomia affirmauit. FRAN. Quamuis mea te exagitem sententia, assentior tamen: nam apud Galenum legitur, quod ij qui per totum corpus humorum multitudine grauantur, minime sanguinis missionem pati debeant. AND. Vtiliter igitur si pustulæ per totum corpus emerserint, sanguinem inter cutem pituitosum poteris per cucurbitulas extrahere. Nunc autem ad linimenta, quæ huic conferunt morbo. ℞ radicum ebuli,

hederæ, dictamni, gentianæ, inulæ, bryoniæ, hermodactylorum, sing. manip. cōtundantur hæc omnia leuiter, & ex vini cretici lib. xij. ad tertiam decoquantur. Inde addantur amaraci, baccaris, camomillæ, absynthij, hypericonis, lauendulæ, origani, thymi, nepitæ, pulegij, calamenti, sing. m. j. ß. iterum ferueant ed medium, inde accedat florū, rorismarini, primulæ veris, saluiæ, sing. manipulus, & bulliant leuiter vna paruo temporis interuallo, postmodum colentur, & prælo expreßis indantur, olei rosacei, camomillini, anethini, hypericonis, costini, sing. ℥ j. ß. alei terebinthini ℥ vj. resinæ pineæ ℥ iij. & bulliant vsq; ad perfectam vini consumptionem, denuo addantur cum tolluntur ab igne, croci ʒ. ij. cinnamomi, calami aromatici, ligni aloes, styracis calamitæ, ladani, benzuin, sing. drachma, cinnabaris vncia, mercurij extincti vnc. vj. sublimati drach. iij. aruinæ porcinæ libra, ceræ quantum sufficiat, & fiat fortiter agitando linimentum. FRAN. *Hæc tametsi congruant, tamen quidpiam breuius desiderarem.* AND. *Mos gerendus est tibi. Igitur ℞ axungiæ porcinæ colliquatæ lib. j. butyri recentis ℥ vj. olei laurini ℥ iiij. olei vulpini, hypericonis, terebinthini, sing. ℥. v. styracis liquidi eloti cum aqua camomillæ, & vino cretico, ℥ ij. olei de sulphure ʒ. iiij. cinnabaris ℥ j. ß. mercurij extincti ℥ vj. sublimati ʒ. j. ceræ quantum sufficiat, & fiat vnctio. Quod si compendium magis affectas, ℞ axungiæ colliquatæ libram, vnguenti Agrippæ, marciatonis, olei laurini, terebinthini, singulorum ℥ iij. mercurij extincti ℥ vj. sublimati ʒ ij. & fiat in mortario illinimentum: sed istorum primum laudabilius, meo quidem iudicio semper fuerit.* FRAN. *Memini quosdam se dicentes suffitu, laconicoq; tantum sanatos.* AND. *Quamuis nonuullis id euenerit, multi tamen succubuerunt. Ideoq; nisi cum de ægroto desperatum fuerit, suffitus omnino sunt excludendi, teste Galeno, sic dicente: AEgritudo quæ non habet nisi vnam viam ad curandum, velit nolit infirmus, oportet quod per eam transeat, & primo Aphor. Hippocrates: Extremis morbis, extrema exquisite remedia optima sunt. Quamuis non negauerim suffitus me tentasse successu laudabili, in hominibus videlicet athleticis: qui quidem suffitus fuerint huiusmodi: ℞ Cinnabaris vnc. iij. myrrhæ, thuris sing. vnciam, aloes hepaticæ, sandarachæ, styracis calamitæ, benzuin, sing. drach. iij. misce, & fiat puluis crasior. Itē alioquin ℞ cinnabaris vnc. iij. myrrhæ, thuris, aloes, ladani sing. vnc. j. contundantur in puluerem, & cum styrace liquido subigantur, inde fiant trochisci iuglandis magnitudine, qui singuli suo tempore sigillatim prunis subditi colliquescant. Item ℞. cinnabaris ℥ ij. ß. auripigmenti, cadmeæ argenteæ, sing. ʒ iij. thuris, aloes, myrrhæ, styracis calamitæ, ladani, singulorum ℥ misceantur hæc omnia, & in puluerē crassum redigantur: erit enim hoc aliis potentius. Etsi superius in athleticis tantum hoc fieri debere affirmauimus, accidit mihi tamen aliquando hoc fecisse felici successu etiam in corporibus delicatis, & debilibus: & fuit eiusmodi: ℞ cinnabaris vnc. ij. auripigmenti drach. ij. dictamni albi, tormentillæ, gentianæ, ben albi & rubei, angelicæ, sing. drach. iiij. sem. citri, sem. acetosæ, sem. ocimi, doronici sing. drach. ij. cinnamomi, gariofilorum, calami aromatici, croci sing. scrup. ij. thuris sandaracæ, styracis calamitæ, benzuin sing. drach. ß. aloes drach. iiij. redigantur hæc omnia in puluerem, vel cum theriaca formentur trochisci. Posteaquam male se habentes perpurgati fuerint, cubiculo claudantur, & sub conopæo nudi carbonibus accensis incumbentes altius sedeant: quos semuncia pulueris prædicti, siue vnius trochisci fumus, nisi vis ægroti difficilius patiatur, per horam torqueat: nec satis decidi potest, quoties id tentandum: ideo non alio mehercule pacto, quam si eundem inunxeris, id obseruare poteris.* FRAN. *Quod si anima defecerit? poteritne æger e conopæo tantillum caput educere?* AND. *Recte quidem, modo ne sæpius id fiat. Sed pergamus, qua cœpimus. Quoties suffitus per diem sit tentandus, corporis habitus, anni tēpus, ætas decursa, sexusque poterunt nos edocere. Sed vt fortius hoc ferāt, initio cataplasma, quod superius enucleauimus, est applicandū cordi, horaq; ante suffitum oua bina recentia sorbeāt affecti, aut cochlear vnum syrupi de corticibus citri liguriant, aut trochiscum confectionis eiusmodi vorent. ℞. pulueris electuarij Conciliatoris, pulueris diamusci dulcis, diamargaritonis, singulorum scrup. ij. inde cum aqua melissæ, & saccharo fiant cum igne trochisci. Euenit etiam plerumque, vt tam suffitu, quam vnctionibus vtentium bucca exulceretur, quibus ea poteris applicare remedia, quæ superius diximus: quamuis hoc addere non alienum putauerimus. ℞ rad. prunellorum syluestrium m. ij. cymarum rubi, rosarum, myrtillorum, sumach, caudæ equinæ, sorbariæ, pilosellæ, gariofilatæ, millefolij, trinitatis, foliorum oleastri, ordei, balaustiarum sing. manipulum, ireos, rubeæ fullonum, consolidæ vtriusque, centaureæ maioris, sing. drach. iij. myrobalanorum citrinorum, conorum cupreßi, sing. vnciam. Contundenda leuiter contundantur, & bulliant ex libris x. aquæ ferrariorum fabrorum, vini granatorum, succi cotoneorum, aquæ plantaginis sing. libra, ad medium concoquantur, inde addantur cum iam pene concoxerint, aluminis rochæ vnc. ij. nitri drach. ij. diamoronis, mellis rosacei, sing. vnc. iiij. licij vnc. ij. hæc colentur, inde expressum seruetur in vase vitreo, ex quo subinde sibi colluat os affectus. Verum enimvero plerosque vidimus ægrotantes, quibus os totum adeo deprauatum Empiricorum incuria erat, vt cancri speciem acceßisse vnusquisque sanæ mentis dixerit: illis etenim quamuis superior gargarissatio consentanea fuerit, hoc tamen conducibilius arbitramur. ℞ decoctionis prædictæ ℔ iij. vnguenti ægyptij ℥ ij. ß. dissoluanturq; simul, inde frequentius os colluatur. At si gingiuarum accesserit exulceratio, vnguento tanto prius ægyptio perungantur eædem, mundificat enim cum primis, & vt sæpius experientia comperi, redundantem malitiam reprimit. Quod si materiæ superfluitas medicamentis superius enarratis, haud facile cesserit, cucurbitulis, clysteribus, lotionibus, frictionibus, fibulis non parum doloris ingerentibus, & cæteris id genus est ab ore diuertenda malitia.* FRAN. *Post oris exulcerationem accedunt dentibus gingiuarum mira discidia, vt ij parum à casu abesse videantur. Adde spectaculum, quod etiam sputorum fœditate contuentibus nauseam commouent, vt non immerito tale spectaculum fugiant omnes.* ANDR. *Ita est: tunc hoc puluere non erit eis absurdum succurrere. ℞ Squillæ assatæ, pulueris leuißimi testacei, cornu ceruini vsti, oßis sepiæ, oßium dactylorum combustorum, consolidæ vtriusque, rosarum, sumach, sing. drachmam, cinnami, thuris, mastichis, sandarachæ sing. drach. j. ß. aluminis exusti scrup. ij. corallorum rubeorum & alborum, sing. drach. iiij. musci grana vj. Omnia redigantur in puluerem, ex quo frequentius cum gingiuæ tum dentes fricentur. Superfluum fuerit de reliquis differere, de quibus satis dictum superius.*

De morbo Gallico Melancholico.

A Pituitoso ad melancholicum nunc igitur deflectat oratio: quamobrem tibi persuadeas velim, malum hoc atra bili commixtum, modo supercilia, modo craneū, nec non brachia pernasve, tuberibus durißimis, ab apostematibus, quæ Græci schirrhos appellant, non dißimilibus infestare: quin etiam per totum corpus emergunt liuentes pustulæ verrucarum speciem repræsentantes. Sinistrum tempus per noctē male habet, inde vigiliæ, color plumbeus, inflammatio thoracis, debilitas stomachi, splenis grauitas, aut dolor, aut durities vrget: vrina fertur alba, plumbea, siue subrussa, tendens ad nigrū colorem: vena brachij exilis, & tardior: nigra excrementa deiiciuntur: excreatio plenior: ructus sunt acidi: crura varices, tumor pedes inuadunt, vt elephantiacos referant: quibus eadem fere confert viuendi formula, quam superius, cum de pituitoso differeremus, explicauimus: vt tamen non sit alienum, quæ sequantur annectere. Si perspexeris igitur à fece sanguinis in melancholicum versi hoc fieri, sinistra manus venam, quam saluatellam recentiores appellant, siue varicum, siue quam saphenam vocant, recte scindes. Prodest etiam sanguisugarum ad ora venarum, quas hæmorrhoidas Græci vocant, applicatio.

catio. Quod quidem si à biliosa adustione pendere videatur, sanguinis missio penitus fugienda decernitur. Cucurbitulæ etiã cum balneo, quando est error sanguinis crassioris, conuenire possent: quanquam Princeps quarta primi dixerit, cucurbitularum quidem iuuamentum in corporibus grossum habentibus sanguinem est paruũ, quoniam ex istis non extrahitur sanguis sicut oportet: imo qui ex eo vehementer est subtilis: & hoc accidit quia resoluuntur Spiritus illius membri, & sic calorem naturalẽ debilitando, resoluendo etiam de humido substantifico, membra debilitant. Huic obstat sententia Haliabbas, cum nono Practicæ cap. VIII. cucurbitulas melancholiæ conferre testetur. Hæc quidem ratio bifariam distrahitur, quippe & sine scarificatione capitis humores deriuando, cucurbitulæ melancholiæ conferre possunt, & ex balneo cutis incisione, subtiliatum sanguinem, qui prius fuerat crassior, recte exhauriunt, cum ægritudines melancholicæ per totum fere corpus versantur. Vnde Germani ganeis confecti, propterea varicosi, ac elephantiaci, hypocaustis inclusi, quibus sanguis crassior plerunq; subtilior fit, iis vtiliter curantur. Quo fit, vt ex balneo non negauerim, melancholicis potissimum, (si tamen purgatis corporib. id fiet) scarificata prius cute, cucurbitulas. Optime sic ergo eos purgabimus. ℞ epithymi Cretensis, foliculorum senæ, capillorum Veneris, florum boraginis, buglossæ, violarum, rorismarini, melissæ, sing. mani. rad. centaureæ maioris, polypodij, rheubarbari; sing. drach j. succi scabiosæ vnc. iiij. radices contundantur, & ex aqua ad mediam decoctæ diligenter exprimantur, instillentur inde syrupi epithymi & fumiterræ quantum sat est, fiantq; syrupi v. aut septem. Vel, ℞ syrupi de fumoterræ, mellis rosacei, de lupulis, de epithymo, sing. ℥ iij. aquarum fumiterræ, buglossæ, lupulorum, melissæ, sing. quantum sufficiat, & fiant syrupi V. aut VII. Quinetiam, ℞. syrupi intybi compositi, de epithymo de fumoterræ, sing. ℥ ij ß. aquarum fumiterræ, Capil. Veneris, buglossæ, lupulorum, melissæ, sing ℥ iiij. & fiant syrupi numero v. FRAN. Recte tu quidẽ: verum quod magis cõcupiscit animus meus, id retices. AND. An dicis syrupum, quo plerunq; sine vllis vnctionibus, aut aliis eiusmodi medicamentis ad sanitatẽ perduximus quosdã male affectos? FRAN. Istum ipsum. AND. Quamuis in gurgustio cordis mei delituerit hactenus, vt ita dicã, te tamẽ iubente protrahatur in lucẽ: nihil etenim meum tibi reconditum fuerit vnquam. Viuentibus igitur adhuc anguibus, posteaquam extremitates vtrinq; quatuor digitos mensura à cætero corpore gladio secueris, permittes totum sanguinẽ defluere, mundatas inde carnes, lauatasq; ter in aceto, tũ liquore buglossæ, citrariæq; suscipies theraicæ optimæ vnc. vij. succi fumiterræ, lupulorũ, intyborũ, buglossæ, sing. ℔. ij. polypodij recentis corticũ citri sing. vnc. ij. aloes hepaticæ vnc. v. hæc omnia ex vitreo vase, per Balneũ mariæ, in cuius fundo quantitas harenæ resideat, subdito vapore ignis, in aquas purissimas rediges, quarum tres vncias æger, addita vncia syrupi de corticibus citri, vel de epithymo, quotidie diluculo sumat. Iis syrupis à XL. die multos (vt prædiximus) Deo duce curauimus. Est etiam, quod imprudens silentio pene prætericram, non prætermittendum, quo minus æger septimo quoq; die catapotia voret hellebori, quæ constabunt inferius, cum purgationes humoris melancholici te docuero. ℞ igitur myrob. Indorum drach. ij. florum buglossæ, epithymi, singulorum manipulum, polypodij recentis semunciam, contundantur hæc prius, deinde ex sero caprino decẽ horarũ spatio macerentur: sedulo expressis omnibus, addantur expressioni confectionis Hamech drach. iiij. diacatholiconis, diasenæ, sing. drach. ij. succi fumiterræ vnc. j. syrupi de epithymo vnc. v. fiat potio. Secundo modo ℞ electuarij lenitiui, conf. Hamech, singulorum drach. iij. pulueris senæ drachmã succi fumiterræ vnciam, syrupi de buglossa, vnc. v. ex aqua fumiterræ fiat potio. Vel, ℞ myrobalanorum Indorum drach. j. ß. epithymi Cretensis, rheubarbari, sing. drachmam: cõtundantur hæc leuiter, deinde die nocteq; in aqua fumiterræ buglossæq; macerentur, exprimantur, expressioni addas electuarij lenitiui, diacatholiconis sing. drach. ij. cõfect. Hamech, drach. iij. elect. Indi drachmã, syrupi de epithymo vnciã, hinc fiat potio. Nunc quoniã satis de potionib. est dictũ superest vt de Catapotiis agamus, quæ superius tibi pollicitus sum. ℞ igitur rad. nigri veratri recentis drach. iij. dauci, anisorum, piperis, sing. drachmã, florum buglossæ drach. ß. musci gr. vj. epithymi scrup. ij. contundantur hæc omnia leuiter, inde diem noctemq;, ex vini cretici ℔. v. macerata, potenter exprimãtur. Huius expressionis ʒ iij. pulueris pillularũ fumiterræ, cochiarũ, aurearũ, sing. drach. ij. ß. suscipias, subagitesq;, inde permittas exiccari: porro siccas & iterũ in puluerẽ redactas, ex eodẽ vino cretico macerabis, vt supra, & hoc quater. Catapotia autẽ eiusmodi sigillatim sumenda sunt drachmæ pondere. Quinetiã potest ingeri catapotium, quod ex præcipitato conflatur. FRAN. Quidnam hoc verbi est? AND. Est quidã puluis è mercurio conflatus hoc pacto: ℞ aquæ, qua aurum ab argento diuiditur, ℔ iiij. argenti viui ℔ j ß. hæc vase vitreo, ore angusto, collo obtorto, vndiq; argilla præmunito, quod ab altero recipiatur, imponantur, compages inde vasorum luto figulino sedulo obturentur, ad hæc subdatur ignis ex carbonibus conflatus, vt semper ingrauescat, eousq; quo tota defluxerit aqua. Post hæc phialam frangas in cuius fundo residentem placentulam rubeã leuiter extrahens, quod album inhæserit proiicias, rubeũ vero in puluerem redigas. Verum enimuero quoniam ex puluere isto plurimæ possent contingere noxæ assumẽtibus ipsum, nisi prius debita fieret præparatio, ℞ ℥ ij. prædicti pulueris, & macerentur per noctẽ in aqua plantaginis, & acetosæ, singularum vnc. ij. inde summo mane aquas exhauriens, & nouas superinfundens, ad ignem in vase æneo, siue testaceo colloces, feruẽtes ferrea vel lignea spathula nõ cesses agitare, quousq; in puluerem non difficulter omnia redigantur, ex quo poteris cum libuerit in morbũ Gallicum tam pituitosum, quam melancholicum, catapotium tale componere. ℞ Electuarij Conciliatoris scrup. ß. margaritarum, hyacinthorũ, sing. gr. v. pulueris præcipitati gran. v. pulueris diamusci, diamargaritonis sing. scrup. ß. & fiant catapotia quinque numero, quæ hora ante diluculum sumantur, inde lecto se contineat æger horas quinque, breui mihi crede, Gallici dolores, hoc catapotio elidentur. Pituita etiam & atra bilis vomitu, nec non alui deiectione euanescent. Ad hæc sunt plurima morborum genera quæ curauimus tali puluere: nam non solum saniem carnemq; putridam delet aspersus, verumetiam non difficulter vlcera ad cicatricem deducit: pestilentiam etiam pauxillo theriaces addito, succoq; tunecis herbæ, quam Carduũ benedictum vocant, siue electuario de gemmis, ante eius confirmationem mirum in modum fugat. Multos etiam lymphaticos, melancholicosve, quos à cacodæmonibus incursari vulgo credebant, eodem curauimus. Quid pluribus immoror? Quartana confectos saccharo buglossato siue theriaca, mithridatove additis, facta digestione aliqua, hora ante accessionem, quinque vel septem granorum pondere, pro ætate, & proni corporis affecti, hoc puluere liberauimus. Quin etiam valet coli, & iliorum doloribus adhibitus. nam quosdam stercus per os eiicientes sanauimus, Pauli Æginetæ monimentis innixi, qui ait: Aliqui quidem medicorum argentum viuum extinctum dederunt in ileo. Quam quidem autoritatem Princeps ij. Cant. capit. de argento viuo annotauit. Fascino idem aduersatur: pluribus ad hæc virtutibus est insignis, quas cum plus ocij nactus fuero, tibi sigillatim connumerabo: fortasse tunc iucundissimum fuerit etiam explicare, quonam pacto puluerem cum auro, viuoque argento, sine aqua superius explanata possis conficere: nunc quoniam tempus vrget, vnctiones virium maximarum differam. ℞ fumiterræ recentis manip. iiij. radicis ebuli, buglossæ, melissæ, sing. mani. ij. terantur omnia cum libris duabus aruinæ porcinæ, ℥ x. butyri recentis additis: inde in vase figulino vitreato loco vliginoso dies quindecim reseruentur, vt computrescant: inde liquefiant igne subdito: demum liquefacta colabis omnia ex linteolo: postmodum ℞ olei rosacei, camomillini, terebinthini, sing. ℥ ij. styracis liquidi, ex aqua fumiterræ

*eloti ℥ iij. lithargyri argentei ℥ v. reſinæ albæ ℥ iij. mercurij extincti ℥ vij. ſublimati ʒ iiij. & fiat ex mortario vnguen-
tum. Vel. ℞ radicis hellebori nigri recentium libram, hellebori albi ℥ iij. radicis arthanitæ vnc. vij. contundantur cum
axungia & butyro, & vt ſupra denique omnia fiant. Inde accipe huius adipis libram, olei roſacei, capparis, terebinthini,
ſing. vnc. j. ß. ſulphurei drach. iiij. hellebori nigri redacti in puluerem drach. iij. lithargyri aurei vnc. iiij. ſtyracis calamitæ
liquidi ex ſucco fumiterræ loti, ladani, ſing. vnc. j. ß. reſinæ pineæ vnc. iij. mercurij extincti vnc. viij. ſublimati drach. iiij.
inde fiat vt ſupra. Vel. ℞ quatuor aut quinque nigros angues excoriatos, euiſceratoſque, deciſis vtrinque extremitati-
bus, minutim conciſos, quos vas vitreum oris anguſti capiat, quod poſtea obturato ore ponas in caldario aqua refertum,
hoc ſinas diem noctemque feruere, poſtmodum repertum liquorem colabis: extractum qui fluxerit commiſce libris ij.
illius adipis confecti ex radicibus hellebori, & arthanitæ, addas mercurij extincti vnc. viij. cinnabaris vnciam, ſublimati
drach. iiij. theriaces vnc. vj & fiat vt ſupra. Seruabis hoc diligentiſſime: maioris etenim ponderis eſt, quam tu fortaſſe 1
reris. Propterea conſentaneum omnino fuerit olei ſulphurati, cum aqua meliſſæ, nonnihil ægrum diluculo bibere: quippe
quoniam, vt ſuperius explicatum fuit, magnum ex eo percipitur iuuamentum. FRAN. Nimirum volo ne oleum hoc,
quod tantopere collaudaſti, intactum relinquas: In hoc etenim in præſentia mihi ſunt omnia. ANDR. Tibi nihil inui-
tus dixerim. Vitreum igitur vas tintinabulo (campanam hodie appellant) non abſimile, illitum figulari luto, à terra vnius
cubiti menſura, æneo vel ferreo filo ſuſpendens, ſub quo metretam vitream maioris circumferentiæ, cuius medio in ver-
ſus fuerit cyathus, ſtatues. Porro cyathi fundus ferream bracteam digitorum quatuor latitudinis ex igne candentem ſu-
ſtineat, ex qua ſulphur accendatur. Hoc dum comburitur recentius ſuperaddatur: inde fiet, vt ex fumo aſcendente ſu-
ſpenſum vas breui temporis interuallo guttatim in inferiorem paropſidem diſtillet oleum, quod diligenter collectum, vitrea
conſeruabis ampulla: nam plurimi ſemper apud me ponderis fuit: nec me hercule iniuria, quippe non ſolum confert,
huic morbo, ſed hauſtum per hebdomadam, ſtomachi, inteſtinorumque torminibus ex materia ventoſa frigidiorive pro- 2
uenientibus medetur, ſplenis vitia corrigit, vuluæ, vrinæq; difficultatibus ſuccurrit ex aqua tamariſci, vel capil. Veneris
quantitatis guttarum ſex. Quinetiam tres vel quatuor guttæ ex aqua abſynthij, lumbricos fugat. Item contra ſcabiem,
impetiginem, lichenam, ſtrumaſque illinitum valet. Doloribus quidem podagricis frigidis mirum in modum fert opem.
Præterea male curatis ex morbo Gallico, ad extrahendum vires eiuſmodi potum vt ducimus plurimum prodeſt. Nunc au-
tem mercurij, quem viuum argentum dicunt, vires tibi paucis abſoluam. Auicenna ſecundo Can. frigidum & humidum
eſſe dixit in ſecundo gradu. Paulus vero AEgineta calidum & ſiccum aſſerit in quarto. Verum nos cum Gebere, qui de re-
bus metallicis optime conſcripſit, dicemus mercurium humidum & frigidum palam caliditatem ſiccitatemq; clandenſti-
nam in ſe habere. Probatur hoc ab eodem Gebere cap. de eſſentia mercurij, cum dicit: In argento viuo ſimiliter neceſſe eſt
ſuperflua demi, habet enim corruptionis cauſam terream, & aduſtibilem. Item libro ſecundo capite de coagulatione mer-
curij: Habet ſimiliter ſulphuris partes naturaliter ſibi mixtas, quas remouere per artificium non eſt poſſibile. Quam qui- 3
dem ſententiam nobilis etiam Arnoldus agnouit, libro qui dicitur Roſarius philoſophorum, dicens: Manifeſtum eſt igitur
quod argentum viuum continet in ſe ſulphur ſuum bonum fixum, ex quo coagulatur in aurum & argentum, ſecundum di-
uerſum diſponendi modum. Et Ariſt. in Meteor. Argentum viuum eſt aqua, quæ admiſcetur cum terra nimis ſubtili ſul-
phurea admixtione forti, donec non quieſcat in ſuperficie plana, & hoc eſt ex ſiccitate magna, quæ ineſt illi, & ideo non
adhæret tangenti. Quib omnib. ſatis conſtat, terram talem ſiue ſulphur eſſe calidæ & ſiccæ complexionis. Cognoſcitur etiã
hoc ſua diſſolutione, inciſione, penetratione, atq; corroſione, quæ quidem omnia caliditatem & ſiccitatẽ maximam oſten-
dunt. Nam de eo Dioſcorides proprio capite ſic autumat: Virtus, inquit, argenti viui eſt homicidialis corrodendo inteſtina.
Et Aggregator: Argentum viuũ corrodit omnia, cui obuiat ex membris intrinſecis. Quod autem ſit frigidum & humidum,
licet per Auicennã hoc comprobari poſſit, apparet hoc etiam experimento. Cognoſcitur in primis mira eius frigiditas per ta-
ctum eius, deinde per operationes, quibus agit in humano corpore: nam nõ legitime extinctus maxime repercutit, ac neruis, 4
vt Auicenna aſſerit, dum tremorẽ, ſtuporem, conuulſionem atq; paralyſim cauſat, magnum affert diſcrimen: quæ quidem
omnia à frigiditate maxima, quæ illi ineſt, eueniunt. Humiditatẽ vero eius oſtendunt ſuperiores autoritates cũ dicant, quod
eſt aqua viſcoſa. Nam & hoc non ſufficeret, niſi quotidie ipſum videremus oſſa corrumpere, carnemq; & neruos putrefacere,
eorũ ſcilicet ægrotantiũ quibus Empiricus aliquis mercuriũ ipſum inunxit. FRAN. Hanc quidem ſententiã aliqui minime
comprobant, & putrefactionem non tantum mercurio verum totũ morbi venenoſitati tribuunt. AND. Falſa quidẽ ratio
iſta mihi videtur. Nam ſi mulieres inſpexeris, quæ ex eo pigmenta conficiunt, vt pulchriores hominibus appareant, eis qui-
dẽ dentes fere omnes tum carioſos, tum deniq; putreſcentes inuenies. Concordia tamen hac Geberis autoritate inter diſcre-
pantes de mercurio eſt imponenda Inquit enim ipſe argentum viuum manifeſtũ eſt, quod mercurius appellatur: antiquo-
rũ vſu eſt aqua viſcoſa, ſubſtantiæ ſubtilis, albæ, tinctæ, per calorẽ temperatiſſimum, vnita tali vnione per minima, quouſq;
humidũ contemperetur à ſicco, & ſiccũ æqualiter ab humido, & quouſq; calidũ contemperetur à frigido, & frigidũ æqua- 5
liter à calido. Galenus tamen in VIII. ſimpliciũ ſibi nil de eo cognitũ fuiſſe teſtatur, non alia mehercule de cauſa, niſi quod
tanta in eo diſſidia ſibi cõperta erãt, vt non facile quid potiſſimum de eo ſcriberet inueniret. Inde ſapientes Mercurio Plane-
tarũ inſtabiliſſimo, propter variã ipſius oſtentationem, inſtabilitatemq; cõpararunt. Vnde recte Plato: Dotauit res naturæ
proprietatibus, omnino enim quodlibet ſecundum quod mouetur à ſpecie ſua, agit quod propriũ eſt: vtiq; enim nullius rei
eſt actio propria, niſi quã ſpecies regulat. Verum hoc totũ certificare (Meſue ſententia) non eſt medici, ſed illius qui ſe altius
agit. FRAN. Sat habeo, verum quid ita in mercurium omnes medicinæ Profeſſores veluti coniurati ſtyli acerbitatẽ diſtrin-
xerunt? AND. Nihil dictu facilius eſt: hunc nanq; doctores compertis noxiis viribus, de quibus ſuperius, merito videntur
abdicaſſe: quamuis reuera ſit innocens, modo recte extinguatur: nam qua ſuperbiunt circumforanei, ac pleriq; alij, non ex-
tinctionẽ, ſed occultationem recte dixeris: quippe cum horum vnguentũ, in quo erit admixtũ mercurij, nõnihil ex vaſe len-
to liquefeceris igne, in fundo coeuntẽ mercurium liquido deprehendes. Inde fit, vt ſi quis vnguento tali fuerit imbutus, ad 6
interiora progreſſus rurſus coeat: nam naturalis calor facile in priorẽ viuacitatem ipſum reſtituit: quo fit, vt praua corpori-
bus accidentia eueniant. FRAN. At vide quam inſolenter ſe iactitent iſti pharmacopolæ, quanto molimine circũferantur:
diceres in his ſitã mortaliũ ſanitatem: quorum inſcitiã nuper chirurgus quidã ſummus meus aperuit: teſtatus eſt enim ex
cruris oſſe corrupto, pumilionis cuiuſdã, qui decies à diuerſis Empiricis inunctus fuerat, argentum viuum non ſemel ema-
naſſe. AND. Hoc mihi nouum non eſt. nam & operanti mihi ſæpius accidit. FRAN. Quonam igitur pacto extinguitur?
AND. Quamuis ſatis ſuperius quod petis inſinuaſſe me tibi crediderim, tamen non erit incõmodum, hæc eadem vel vlterius
explicare. Tantum igitur tibi perſuadeas velim, verã mercurij extinctionẽ non aliunde pendere, præterquam à præcipita-
tione: hac etenim via frigidit. & humiditatis fit expers, quarũ cauſa, quas ſuperius diximus, ægritudines procedũt: nec fieri
poteſt vt præcipitatione mortuus ſemel mercurius reuiuiſcat. Hac etenim arte frigid. & humiditate priuatus in calcẽ rubi-*

cundiſſ.

tundiss. fertur. Ideo dicebat Rhasis Almans. V. Argentũ viuũ quando extinguitur ardens est & corrosiuũ & tale est cũ præcipitatur: nã male olentia vlcera corrodit, & mũdificat sine dolore: quod si alioquin extinguatur, idem non efficit, sed potius repercutit. FRAN. Quid ergo? cũ argenti viui extincti memineris, vtiq; de præcipitato intelligi vis. AND. Etenim, nõ enim repercutere morbos ad interiora melior, sed omnino purgationibus prius diducere, tum vnguento mundare. Verum dum istis immoror, cataplasma sparadrappum imprudens præterieram, quod brachiis & tibiis decem diebus applicatum, sine vllis vnctionibus morbum Gallicum delet. FRAN. Expecto quid hoc sibi velit. AND. Recipe igitur emplastri de pelle arietina, quod inguinariæ herniæ doctores applicari præcipiunt, vnc. iiij. emplastri triapharmaci ad ignem confecti, diachilonis maioris, singulorum vnc. VI. resinæ pineæ vnc. ij. liquefiant hæc ad ignem, & cum infrigidari cœperint, mercurij extincti vnc. V. cinnabaris vnc. ij. sublimati vnc. iij. addantur, & longo temporis interuallo spathula citra ignem commisceantur, & (vt mos est) ex linteolis fiat (vt ita dicam) sparadrappum: hoc tibiis à genu, brachiis vero à cubito, donec signa remotionis aduenerint, applicetur.

De morbo Gallico à quocunque humore contracto.

FRAN. Etsi diffusius hucusq; de huiusmodi morbo vnicuiq; humorum admixto disseruisti, vellem tamen vt potum illum, quem tibi secretum ascribis, quo quidem etiam vnumquemq; morbum Gallicum recenter contractum fugas, mihi propalare digneris. Hoc te tamen ægre ferre non permittas, cum ego tibi non solum corpus ipsum, verum & vitam iamdudum dicauerim. AND. Decreueram omnino mi Francisce nemini secretum hoc vnquam aperire: tibi tamen virtutum tuarum munere, etiam maiora dicere non dubitabo. Cum igitur aliquem ab eiusmodi morbi iaculis recenter vulneratum offenderis, ipsum eiusmodi pharmacum quadraginta dies absorbere iubebis. Assumitur enim calidum in aurora, pondere sex vnciarum prouice. ℞. igitur myrobalanorum emblicorũ, belliticorum, Indorũ, sin. vnc. florum boraginis, buglossæ radicis, ipsarum florum violarum, cicoreæ, camomillæ, singul. manipulum, succorum fumiterræ, boraginis, endiuiæ, buglossæ, lupalorum, sing. vnc. iij. succi pomorum dulcium vnc. VIII. vuæ thyminiæ, iuiubarum, prunorum sebesten, singul. drach. X. liquiritiæ mundæ vnc ij. polypodij quercini, sticados, rad. acori, sing. mani. j. ß. seminis fœniculi dulcis drac. iij. scolopendriæ, capillorum Veneris, callitrici, polytrici, sing. manipulum foliculorum senæ, epithymi, fumiterræ, singul. vnc. ß. agarici boni drach. XVIII. hellebori nigri drach. XIV. aquarum intybi, capill. Veneris fumiterræ, buglossæ, sing. ℔. iij. vini granatorum ℔. ß. radicum inulæ, hæderæ, fœniculi, apij, cicoreæ sing. vnc. j ß. chamæpityos, sticados, chamædryos, sin. vnc. squinanthi drach ij. eupatorij drach. iij. rheubarbari drach. iiij. addita aqua pluuiali quantum sufficiat, arte & igne bulliant omnia, postmodum linteolo spissiori colentur, praeloq; exprimantur, & addito sacchharo quantum sufficit, fiat potus longus. Vnaquaq; tamen decimo die dum pharmacum hoc assumpserit æger, accipiat ad materiam expellendam vnc. ß. istius conf. ℞. turbit, hermodactylorum, rutæ agrestis, singu. drach. iij. diagridij drach. iiij. gariof. gingiberis, cinnamomi sing. drach. ß. piperis gr. ij. squinanthi, spicæ, epithymi, salis gemmæ, singul. drach. ß. sandalorum citrinorum, alb. rub. crocei singul. scrup. j, mannæ electæ vnc. ß. rheubarbari drach. ij. zedoariæ scrup. ij. sacchari vnc. VIII. & cum aqua buglossæ ad ignẽ fiant trochisci. Scias enim pro certo, multos hoc remedio fuisse sanatos. Reliqua vero superius explicauimus.

De curatione morbi Gallici per lignum Indicum.

SEd quoniam quemadmodum medelæ ducerentur ab extincto mercurio, atq; ab omni genere pharmacorum, satis explicatum arbitror verbis superioribus, sequitur vt hæc ligni Indici medicamenta persequar, quæ pertinent ad nouos medicos, quibus vtuntur homines nunc potissimum, se tutius curari sic arbitrantes. Lignum igitur quod alij Indum, alij vero Guaiacum, nominant, ex Taprobana, America, Indiaq; petitum nostratibus medicis interuallo locorum minus compertum est. Quidam putarunt Auicennam secundo canonis indictione Karon, hoc lignum rememorare, dicentẽ: Karon est lignum Indum, cuius allatio ad terram nostram multiplicatur, & est magni iuuamenti in negotio fracturæ, torsionis, & dislocationis: non ab re fortasse, nam Princeps ex Arabia genti Indorum propior erat. Quamuis Romæ, mihi sub Hadriano VI. Pontifice Max. degenti, fratres ab India cucullati exulceratarum tibiarum remedium quærenti affirmarint iureiurando lignum duodecim cubitorum altitudinẽ explere, crassitudine vlnarum duarum, folia plantagini non dissimilia, corticem cũ nigrum, tum subcineritium, flores luteos, fructus rotundos, acidos, quorũ species oliuæ figuram redderent, habere. Præterea morbũ Gallico similem, medicos illius oræ discutere viridi ligno, ex quo, quod nigrum corticem gereret, palmam haberet. Nos quoniam viridi caremus, cariosum dimittentes, id eligimus, quod aquæ non innatet, propinquius radicibus. Medicis valentius compertum est, quod in superficie sandalorum citrinorum colorem medio nigrescente referat. Iidem croceum debilius admodum, fœminis & pueris reseruant, cuius naturam vimq; cum nemo satis recte descripserit, ad vnguem cognoscere quis potest? quamuis ab vsu caliditatem, siccitatemq; manifesto deprehenderimus, cum eius decoctum bibentium guttur & stomachus patiantur incendium. Superioribus etiã diebus siccioris habitudinis homines vidi, morbo Gallico laborantes, ligni potatione cum ethicam febriculam, tum tamen incurrisse. Resinæ præterea gummi non absimile ab eo in igne proiecto, flammis obnoxium, emanare videtur, nec non decoctio prima eius pinguis, & crassa colorem lactis referens, magnum corpori nutrimentum præstat: vnde bibentes quamuis inedia torqueantur, rarius fame vexantur. Postremo per euaporationem ab eo non modicum manat oleum. Cum sit igitur omnibus persuasum, resinas omnes, oleumq; fundentes arbores, caliditatis & siccitatis esse non expertes, idem de hac arbore possumus assignare. At hoc (vtcunq; sit) non laboro modo, nam à proprietate (vt asseruimus) in eiusmodi morbo videtur agere. Noui enim medicum quendam, dicentem ægrotos potius medicinæ inediæ, quam ligno sanitatem receptam referre debere. Qui tamen frustratus est, cum quercus decoctionem eadem inedia nullo successu cuidam dedisset. FRAN. Diebus istis, sicut iam prius, non videtur huiusmodi lignum male habentibus conferre: nam pleriq; eius decoctum assumentes: non sanantur. AND. Euenit hoc exhibentium incuria: nam fere omnes, vt male affecti inediam arduam abhorrentes decocto hoc perfruantur, quotidie carnes, citra canones eis exhibent. Peruerso igitur ordine ruunt omnia. FRAN. Ex eo olei conficiendi rationem, quam iamdudũ pollicitus es, exspecto. AND. Hoc igitur ligno tesseratim conciso, nouum fictile refertum vas, operculo testaceo punctim pertuso obturetur, quod diligenter argilla circumlitum, excipiat altera testa vacua, terra defossa ad os vsq;, superiori desuper incumbente luto conglutinata, vt per operculum flammarũ vi circũcirca æstuante, in vacuã quatuor aut quinq; horarum spacio defluat oleũ: & posteaquã deferbuerint, aperiens, offendes obrutam refertam aqua oleo innatante: quo si papulas, exulcerationes, tubera, compagum & neruorum dolorib. inunxeris, iuuamentũ non modicũ præstabis. Aqua vero oleo subsidens, diluculo, vespereq; pota loco decoctionis vnciarum quatuor ponderis, quatuor horis ante cibum, mirum in modum confert: magis tamen si syrupus accesserit eiusmodi. ℞. rheub. elec. vnc. ß. radicum centaureæ maioris drac. ij. spicæ, squinanthi, sin. scru. ß. ligni, aloes, sandalorum rub. sin. drac. j. ß. radicum hyringi vnciam, herbæ tunecis mani. ij sem. ebuli

Olei ex ligno Guaiaco conficiendi ratio.

drach.iij hellebori nigri drach florum cordialium, sticados sing. mani.ij Omnia contundantur leuiter, & ex vini cretici, aquarum intybi, & fumiterræ, sing. ℔ iij. dies octo macerentur. postmodum decoquantur ad tertiam, inde prælo exprimantur, expreßioni sacchari quantum sufficiat addatur, & fiat syrupus, cum quo prædictæ destillationis vnc. iiij siue ligni decoctionis de qua dicemus vnc. V. bis in die, summo mane scilicet, & inclinato iam sole bibat affectus ante cibum quatuor horis. Quod si decoctionem volueris audire, paucis absoluam. ℞. Guaiaci concisi ℔. ij. ß. aquæ pluuiæ ℔. XXX. ex quibus frustula biduum macerentur, quæ noua vitreata testa cooperculo prædita capiat ad bulliendum lento igni: spuma calida, quæ interea fit, patientis vlcera curantur, membrorum compagibus dolore percitis eadem vtiliter adhibetur, ac etiam tuberibus pustulisq; opem afferre videtur. Facta despumatione lignum prædictum decoquas, quousq; supersit tertium. Cum autem tepuerit, linteolo spißiore coletur, conseruetur quod inde fluxerit vrnula vitrea bene obturata, ne scilicet vis euanescat. Huius decocti pro syrupo XL. dies diluculo quatuor horis ante prandiũ, nec minus inclinante iã sole quatuor horis ante cœnam, vncias quinq; sigillatim tepidas bibat. Ad hæc libræ XXX. cœlestis aquæ ligno primæ decoctionis accedant, vt ferueant eadem olla tecta cooperculo, quousq; libræ XX. tantum fiant, & ritu primæ decoctionis in vase oris obducti seruato, hanc poterit affectus, cum sitiuerit, siue tepidam siue frigidam sumere. Quod superest, si primam decoctionem cum syrupo rheubarbari prædicto biberit affectus, citius valebit. At si vino lignum incoquere placuerit, maiori cum vtilitate curam efficies. Nam in pituitosis felici successu ego sæpius periculum feci. FRAN. Quid hoc? Percepi à peritioribus medicis ligno isto curantibus, affectos in hac cura vinum bibentes nullo pacto sanitatem adipisci. ANDR. Recte tu quidem, at non minus ego, cum decoctionem ex aqua morbosi biberint. Verum enimuero vinum decoctionis eiusmodi nullo pacto obesse poterit, efficitur enim ex concoctione medicina valentior, quod adhuc neminem tentasse puto, at ego sæpius in frigido morbo felici successu periculum feci. FRAN. Sequere igitur. ANDR. Recipe Guaiaci recentis concisi & electi, ℔. ij. rheubarbari electi drach. ij. radicum centaureæ maioris drachmam, foliculorum senæ manipulum, squinanthi scrup. ß. contusa hæc omnia ex libris XX. vini albi odoriferi, & eius aquæ dimidio biduum macerentur, inde decocta colentur, non alio mehercule pacto, quam quo superius est dictum: hoc sine præcedenti syrupo vti poteris. Ad hoc Rec. Guaiaci recentis ℔. j. quam ex vini albi leuioris ℔. XV. per diem macerabis, ita vt postea bulliant omnia, quousq; restent ℔. X. tunc infundas desuper aquæ feruentis ℔. XV. quæ simul cum vino bulliant, quousq; libræ viginti tantum reliquæ sint. Postmodũ colentur, seruenturq; in potum prandentisq; cœnantisq; affecti. Sic curabis quos non solũ victus tenuitas, sed ẽt aquæ austeritas terret: neq; absurdum fuerit autumni tempore concisum lignum quindecim diebus cum vuis ad bulliendum ponere, nam nonnullos ex huiusmodi potu sanatos percipies. Iis etiam optime consultum fuerit, si post decocti potionem ante prandium spatio vnius horæ, cochlearis dimidiũ illius electuarij abligurierint. ℞. Ligni prædicti subtiliter puluerizati vnciam, sand. rubr. ligni aloes, thymi, florum buglossæ, boraginis, ocimi, sing. scru. j. pulueris diarhodonis abbatis diamusci dulcis, diambræ sin. gra. X. & cũ syrupo de corticib. citri in pituitosa materia, vel cũ syrupo de cicorea composito in sanguinea, quantum sufficiat, ex arte tũ fiat electuarium. Verum vt res quam tractamus ad calcem tandem decurrat, de regimine sex rerum non naturalium summatim dicemus. Hos igitur oportet diebus viginti bis die tantũ comedere, nil aliud assumentes, quam panis recocti binas vncias, accedat vuæ thyminiæ præterea tantundem, bibant aquam siue vinũ decoctionis secundæ prædicti ligni. Transactis hisce diebus, panis albi bene fermẽtati sine sale clibano tosti vnc. ij. tantundemq; carnis aut assæ aut elixæ, pullorum gallinaceorum, siue aucupij ex syluis & montibus petiti prandeant, cœnent vero thyminias vuas, recoctumque panem, ad trigesimum diem. Qua transacta duas vncias panis albi, carnesq; prædictas ponderis eiusmodi, & prandere, & cœnare recte poterint. Cubiculũ, quo se continet æger, per æstatẽ orienti sit expositũ: per hyemem tepidariũ, vel locus maxime clausus, vbi continue lignorũ boni odoris fiat ignis. Nec inde egrediatur nisi à quadragesimo die: nocte dormiat horis sex, aut ad summũ septem. Diluculo primam ligni decoctionẽ ex aqua cum illo syrupo, siue vini absq; syrupo bibat, statimq; lecto cubans peristromate, vestibusq; sudorem prouocet, quem calescentibus linteolis, posteaquam satis superq; desudauerit, abstergat. Inde subucula, vestibusq; pelliceis munitus, linteo capite obuoluto, præcedens horæ spacio prãdium, surgat, tum lotis manibus, facieq; mundata, decoctione prima ligni, nares & aures purget, deambulans per cubiculũ: cui si aluus suppreßior fuerit, balano mellis, clystereue ex prima decoctione ligni, addito sale, oleoq; camomillino & violaceo poteris eandem ciere quo reddito statim prandeat: pransus quiescat, legat aut ludat, meridianum somnũ pro virili declinans: angorẽ nec minus reliquos animi morbos fugiens, exhilaretur. FRAN. Recoctum panem iãdudum ingeßisti mihi, nec quis sit satis explicasti. AND. Imprudens prætermieram. ℞. pollinis farinæ triticeæ quantũ volueris, non sine fermẽto congruo, quam subactam quatuor digitorũ craßitudinis quoquouersum, longitudinis duarũ spithamarũ in pastillos formabis, decoques in clibano vsq; ad non completã coctionẽ, extrahes deinde, & posteaquã deferbuerint, acutißimo cultello poteris in tenuißimas partes secare, quas ex aqua rosacea, & saccharo prius maceratas, in tabula sigillatim collocabis, furnoq; iterũ mandabis, vt legitime concoquantur. Porro priusquã prædicti ligni decoctũ sumant, pro morbo pharmacis & syrupis superius enarratis sunt muniendi: quin ẽt si morbus expostulauerit, sanguis prius erit mittendus. Verum posteaquã ad quartum decimũ diem peruentũ fuerit, sumat pituitosus, postridie eius diei purgationẽ hanc: ℞ agarici præparati, turbit electi, hermodactylorum, sing. scrup. j gingiberis scrup. ß. hellebori nigri grana V. contusa per noctẽ, ex aqua absynthij, melissæ & fumiterræ, exprimantur. expreßioni socientur electuarij lenitiui drach. iij. conf. Hamech, diasinic. sing. drach. j. & fiat potio addita rhodomellis vncia. Vel ℞: polypodij quercini drach. iij. sem. ebuli contriti drac. j. foliculorum senæ, epithymi, thymi, sticados, amaraci, asari. florum saluiæ sin. pugillum, fiat decoctio in qua colliquescant electuarij lenitiui drach. iiij. confectionis Hamech, electuarij Indi sing. drach. j. ß. agarici præparati scrup. ß. triferæ persicæ scrup. j. syrupi de fumoterræ vnc. ß. fiat potio: quam trigesimo etiam die iterum dare tibi erit expediens. Quod si Gallicus adhæserit sanguini, hoc pharmaco poteris vti. ℞. rheubarb. electi drach. ij. ß. ex aqua intybi & vino cretico, cum nardi spica: permaneant sex horas. hæc omnia superioribus liquoribus infusa, deinde facta forti expreßione, diacatholiconis addantur drach. iij. elect. ros. Mes. drach. iiij. de succo rosarum drach. ß. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium fiat potus, addita syr. violacei vncia, quam hauriant cum quintadecima, tum etiam trigesima luce. Qua die purgationes æger exhauserit, carnes elixas prandeat, eiusdẽ ponderis, eiusdemq; qualitatis: nec minus pane vescatur, ex iure carnium prædictarum: bibat ius tantum earundem, die vero sequenti iterũ redeat ad ligni potationem, quam supra sæpius meminimus. Transacta quadragesima luce liberalius poteris hunc habere. Postridie parum è cubiculo procedat. Qua sequetur die domo pedem efferre poterit, statim cubiculo se tamen restituens. In sequentibus diebus, gradatim sic se habens, negocia sua breui peraget, cum eo tamen vt diutius cibos sanguinem adurentes, in stomacho putrescentes, pituitamq; gignentes euersetur. Sed quoniam cum his qui ligno curantur actum fuerit optime, si in ethicam, aut in tabem non inciderint, non esset absurdum, dieb. exactis quadraginta restaurandarũ viriũ gratia per mensem quotidie duabus horis ante prandium

cochlearis dimidium istius electuarij assumere. ℞. nucis Indicæ recentis vnc. VI. nucleorum pineorum præparatorum, amygdalarum dulcium, pistaciorum, sing. vnc.j.seminis peponis mundati vnc.V.sem.papaueris albi vnc.i.ß.vuæ thyminiæ ex aqua violacea vnc ij.pinidiorum, sacchari viol.nenufarini, sing.vnc iij.hæc omnia terantur optime lapideo mortario, & ex syrupo violaceo composito fiat electuarium. At nonnunquam fit, vt non ita exacte curentur: ergo catapotium tale poterunt tribus vel quatuor mensibus post assumptionem ligni semel in hebdomada duabus horis ante crepusculum drach.j. pondere sumere. ℞. myrobolanorum omnium, troch. colocyntidæ, masticis, diagridij, hermodactylorum, turbit, agarici præparati, singul.drach.j.origani, cymini, sing.drach.ß.rheub.drach.j.ß.Spicænardi, gingiberis sing.scrup.j.salis gemmæ scrup.ß.hellebori nigri scrup.ij.polypodij quercini drach.j.seminis ebuli, singul.drach.ij.pulueris hieræ simplicis, diamusci dulcis, sin.scru.ij. aloes elotæ vnc.ij.theriaces drach.ij. Contusis contundendis cum syrupo de fumoterræ fiat catapotiorum trochiscus. Verum vt mea consilia tibi credam omnia, si etiam per aliquot menses electuarium cum puluere ligni confectum quotidie, vel alternatim affecti assumerent, ab omni derelicta malignitate liberarentur.

De curatione morbi Gallici per aquam philosophicam.

RElìquum est cognita ingenij tui mira facundia, cognitoq; amore, ac fidelitate, quibus me semper prosecutus es, vt ea quæ alicui nunquam dicere volui, tibi condonare non derelinquam. Morbum igitur Gallicum sanguineum, cholericumq; recenter contractum poteris hac aqua philosophica discutere. ℞. aloes hepaticæ lotæ ex succo intybi ℔.j.rheub.electi, radicum centaureæ maioris (rheuponticum vulgus appellat) sing.vnc.ij.sem.quatuor communium frigid. mai. excoriatorum sing.vnc.iiij.capillorum Veneris recentis manip.iiij.vuæ thyminiæ vnc. VI. pulpæ sebesten, cassiæ extractæ, sin. vnc.VII.pulueris trium sandalorum, aromatici rosaci, sing.vnc.j.succi rosarum puri, intybi, cicoreæ, fumiterræ, lupulorum, scabiosæ sing.vnc.VI. liquoris malorum punicorum, berberorum, sing.libram vnam, succi boraginis vncias octo, syr. de cicorea compositi, de buglossa, de fumoterræ sing. libræ pondo: contundenda contundantur, & in vase sublimationis vitri conflato è succis vino & liquorib.prædictis, dies octo macerentur. Porro per balneum feruentis aquæ, cui harenæ quantitas sit commixta, sublimetur aqua. Verum vas ipsum operculo rostrato sit tectum, cui phialam vitream diligenter, ne quid ex commissuris expiret, copulabis, accedente ex lignis seu potius carbonibus igne: ex quo cum clara tota defluxerit aqua, & rubentior appareat, phialam remouens, huic similem vacuam statue, quod fluxerit totum serua. nam sanguineo biliosoq; recenti malo plurimum liquores eiusmodi prosunt. At in morbum pituitosum, melancholicumq; quo valentius est nihil accipe agarici præparati vnc.iiij.aloes elotæ ex succo fumiterræ vn.IX.Catapotij de aromatib.vnc. iiij.myrobalanorū omnium sing. [illegible].j.senæ, epithymi, melissæ recentis, florum cordialium sing.vnc.iij.hermodactylorum, turbit, sing. vnc.iiij.iuæ arthetica, baccaris, sticados, chamedryos saluiæ, primulæ veris, origani, satureiæ, sing.mani.iiij.radicum centaureæ maioris, rheubar.sin.vnc.j.rad.hellebori nigri recentis vnc.VI.gingiberis, nucis myristicæ, gariofilorū, cinnamomi, cubebæ, carpobalsami, calami aromatici, croci, sing.drac.j.succi radicū ebuli, succi rad.inulæ, succi arthanitæ, succi absynthij.succi eupatorij, succi buglossæ succi fumiterræ, succi melissæ, aceti squillitici, sin. deunx, vini cretici ℔. X.theriaces optimæ ℔.ij.pulpæ sebesten libræ pondo: contundenda contundantur, & cum succis & liquorib.in vase vitreo magno commisceantur, & sic dies octo permaneant, inde sublimentur sicut superius diximus. Quod si efficacius in atram bilem desideraueris, tres aut quatuor angues, longos, nigros, excoriatos, exenteratosq; tum multo sale, temporis aliquo spacio, tum aceto perfricatos, vt vna colliquescant, addere poteris. Nam hoc non solum morbo Gallico, sed lepræ, multisq; aliis ægritudinibus, quas nunc prætermittendas duximus, maxime confert. FRANC. Aueo scire quonam pacto sublimatio talis sit ægrotantibus exhibenda. ANDR. Cum recte cognoueris aliquem morbo Gallico calidiori confectum, sex rebus non naturalibus obseruatis, vt diximus, factaq; prius phlebotomia, si necesse fuerit, non minorem huic inediam imperabimus, quam iis quos illinimus. Post hæc æstate potest hanc assumens per domum deambulare: bruma vero vrgente cubiculo se contineret: nec interdico quo minus pila vnius horæ spacio ante cibum, loco clauso se exerceat. Sumat singula quoq; die luce apparente sanguineus siue biliosus, syrupi rosati, de succo citri, sing.vnc.ß.olei de sulphure gra. X.quibus addantur primæ sublimationis limpidæ vnc.ij.semis rubentis vero drach.iij.quod eligendum bibat decem diebus: inde vnoquoq; die prouocet sudorem. At si cognoueris humores non euocari potione hac, decimo die ℞. elec. lenitiui drach. iiij. rosacei Mes. diaf.singul. drach.ij.& ex rheub.infusione drachmam, pauxilliq; syrupi de succo citri: fiat potio. Postridie vero rursus ad syrupos redeat, ad alios decem dies: quæ omnia si nihil eduxerint, voret æger diluculo rheubarbari drachmam, addita thyminia vua: dehinc sublimationem prædictam bibat, extendatq; syruporum haustum in trigesimum diem, ex quo denuo solutiua potione purgetur. si vero sublimationi parere humores videbuntur (quod in multis sæpe deprehendi) alterum purgationis genus superuacaneum fuerit. Idem præstare poteris in frigida quoq; aqua, si prædictam aliam sublimationem cum syr. de fumoterræ, & de sticados, non omisso tamen sulphur. oleo propinabis. Si autem res postulauerit, decimo quoq; die peculiaribus pharmacis euacuentur ab humoribus affecti. FRAN. Quid si ante trigesimum diem sanatus fuerit, debetne potionem ad præstitutam diem extendere? AND. Neutiquam: quippe quosdam decimo potu curaui: sed corruptiores ad eam diem possunt accedere: corruptiores autem dico, qui longiori tempore hoc morbo fuerint affecti.

De chirurgia.

QVoniam nunc de purgationibus his, quæ tum inedia, tum etiam potionibus fiunt, satis diximus: reliquum est, vt de chirurgia agamus. Manus etenim opera ab antiquis maxime culta, Homeri, Cornelijq; Celsi testimonio comprobatur, sine qua Gallici perpauci possunt sanescere. Nam corporis abscessus ab hoc morbo, qui verendorum, inguinumq; partes infestant, duab.de causis minime sunt repellendi: nam inguen iecinoris & splenis emissariū recte dicemus. Apostemata ergo inibi tumētia repercutere qui possumus? quū Auicenna quarta primi sic asserat: si vero mēbrū apostemosum mēbri principalis emunctoriū fuerit, sicut loca glandulosa in collo, q̄ sunt emūctoria cerebri, aut ascellæ q̄ sunt cordis, aut inguina, quæ sunt hepatis, nullo mō erit applicandum aliquod, quod refrenet: accedit materiæ malignitas, quā si nostratibus credimus, cataplasmatib. cohibere minime conari debemus. FRAN. Quid igitur erit præstandum? AND. Pro virili laborandū, vt malagmatib. maturescentia secanti ferro, ac ēt aliquando actuali cauterio aperiamus, faci totius corporis tanquam fenestram patefacientes. Quod si prædictum malagma quæris, est eiusmodi: ℞. foliorum maluæ, brancæ vrsinæ, violarum, sing. manip. radicum bryoniæ recentis vnc.ij.bulbos liliorum binos. Hæc aqua recte coquantur, terantur, incernanturq; quibus accedant adipis porcini vnc.ij.butyri recentis vnc.ß.olei de lilio, hypericonis, viol sing.vnc.j.ß.fœnogræci vnc. VI. & ex iure herbarū radicumq; prædictarū subactū cataplasma calidum applicetur: quod cum in calidis, tum etiam in frigidis corporis abscessibus valere coniecimus. At si materia sclerotica esse videbitur, eiusmodi alterum conficies. ℞ radicum altheæ vnc. ij. radicum bryoniæ recentium vnc.j.ß.bulbos liliorum tres, chelidoniæ m.ß.ficuum siccorum vnc.ß. bulliant

hæc omnia in aqua quantum sufficiat, postmodum conterantur & incernantur: indantur deinde axungiæ porcinæ, olei de lilio, butyri recentis, sing. vnc. ij. frumenti triticei vel siliginei vnc. iij. allij decocti sub prunis vnc. j. ß. farinæ frumenti, fœnograci, seminis lini, sing. vnc. iij. ammoniaci dissoluti in aceto vnc. iij. & conficiatur emplastrum: nec exspectandum quousque cutis summa per se deducatur, tanta etenim est morbi malitia, vt affectum locum in Carcinoma plerunque sua malignitate præcipitet. Satius igitur fuerit scalpello iã nigrescens aperire, quod præparabimus facta incisione prima die albumine oui, ac pulueribus conducibilibus, inde per tres vel quatuor dies digestiuo de terebinthina, & ouorum vitellis, inde hoc vtemur mundificatiuo: R. terebinthinæ claræ ex aqua fumiterræ, vnc. iiij. vitellos oui binos, mellis rosacei, syrupi de fumoterræ, sing. vnc. ij farinæ orobi vnc. iij. thuris, masticis, aloes hepaticæ, sing. drach. ij. rad peucedani drach j. & fiat mundificatiuum. Si volueris virium maiorum mundificationẽ, accedat vnguentum apostolicum: vel si adhuc maximam, AEgyptium. Attamen hoc vnum scias, præcipitatum mercurium cum æquali pondere aluminis exusti commistum, mirifice mundificare. FRAN. Quid? ad cicatricem obducendam valebit idem? ANDR. Non, sed triapharmacum ceratum opem præstabit: vel hoc, quo valentius nihil est, administrabis. R. rosarum, myrtillorum, balaustiarum, caudæ equinæ, seminis plantaginis, singul. manip. j. myrobalanorum citrinorum, conorum cupressi, sing. vnciam mediam, acaciæ, hypocistidos, sing. drach. iij. Hæc omnia prius contusa, tribus diebus macerentur in aceto fortissimo, postmodum in eo bulliant quousque medietas euanescat, tunc quidem prælo exprimantur, expressum deinde cum oleis rosaceo & myrtino colabis, lithargyrio minioque additis, ceratum ad ignem conficies, addita tutiæ semuncia. FRAN. Plerunque fieri solet, vt à morbo Gallico exulcerationes sordidæ, corrodentes, spongiosæque, sæpius ossa corrumpant: his quibus remediis obuiam eundum fuerit, explana mihi. ANDR. Bifariam procedit hæc curatio: nam si ligno ab Indis petito curare fuerit consilium, pluribus diebus præcipitato puluere mundificanda sunt vlcera. Nam quamuis ipsius potione materia peccans euertatur, tanta est tamen materiæ vlceribus coniunctæ malignitas, vt nisi quis optimus operarius accesserit, vix possint ad cicatricem deduci. At si per vnctionem suffitumue procedis, ea tamen prius, quæ ossa penetrarint, curare oportet vlcera, corrosiua quippe, cauernosa, quæque his similia. Ad ossa non accedentia, vnguento, suffituque delentur sed os corruptum omnino abradatur, cauterioque inuratur, iuxta illud Auicen. iiij. quarti, Capitis de corruptione ossis sic dicentis: Necesse est fricare ipsum, & radere, aut cauterizare, perueniendo ad vltimum corruptionis eius, vt cadant cortices corrupti, & remaneat sanum. Itaque cum certissimis argumentis ossis vitium deprehenderis, aut incisionẽ & cauterio poteris operari, aut cauterio tantum. Sane in obducti oris vlcere spongioso, corruptiorique, nouacula penetrandum erit vsque ad os incidendo carnem affectam, quæ diligenter vtrinque postea diducta, linimentis ex albo ouorum, & pulueribus obducentibus cicatricem per vim infarciatur: inde fiet, vt postridie eius diei subiiciatur os totum nostris oculis vitiatum, quod cum videris, bene secanti ferro putredinem cariosam diduces, & sanum à vitiato separes: inde candendi ferro, carne madidis stuppis præmunita, os vstulabis: Si vero latius patebit vlcus, carnem prius incidere fuerit inconueniens: nam cute deficiente, non poterit nisi frustulatim, idque difficulter ab osse diduci, non sine maximo sanguinis fluxu. Sat erit igitur candenti ferro, quod minima fiet sanguinis missione, carnẽ ad os vsque vitiatam comburere, tunc. n. ex linamentis eiusmodi medicamentũ curabit, quod combustũ fuerit. R. vernicis liquidi drac. iij. ex aqua solatri siue plãtaginis, vitellos oui tres, butyri recentis vnc. ij. oleĩ rosacei, omphacini, violati, nenupharini, sin. drac. ij. Misce simul omnia hæc, & fiat vnguentũ, quod locis vstulatis mirũ in modũ confert. At vlceris circumstantes particulas triapharmaco ex oleo acetoque rosaceo, ac lythargyrio, in mortario plũbeo subacto, ad restringendã cauterij vim illinies: quam operationẽ si quis reformidauerit, poteris quorundã sententia ꝑ euphorbij puluerẽ eodẽ peruenire: sed mihi quidẽ non fit verisimile vt in profundo vlcere valeat is, aut eiusmodi quippiã, præter cauterium, quod curans D. Angelum, Illustriss. reuerendissimique Cardinalis Tridentini ærarij Fiscalem, deprehendi, qui quamuis hoc morbo minime teneretur, ex calce tamen equi plurimo temporis spacio contracto, & inueterato vlcere laborabat sinistro crure. Multa medicorum manus, satis honesto conducta salario, ex circumuicinis ciuitatibus ad eum frustra confluebat: quo factum fuit, vt is salutem penè desperans, mibi se curandum tandem tradiderit. Postridie eius diei, quoniam vlcus eiusmodi à cute & carne fere spoliatum erat, quinque medicis astantibus, vitiosam carnem cum osse corrupto cauterio concremauimus. Difficile dictu est, inter curandum quanta fuerit viri constantia coniuncta prudentiæ: enimuero, (quod dictum citra inuidiam fuerit) C. Mario præstantissimo viro æquauimus non solum Angelum, verumetiam merito prætulimus: quippe qui non solum teneri se noluerit, sed crus immotum nullo doloris argumento præbuerit. Sed vt ad rem redeamus, patuit quamobrem remediis cæterorum nunquam cessarat malum: ad medullam namque peruenerat vis morbi, circumuicina quæque corrumpens: quod tamen omne quicquid erat in eo noxij, deo dante, duorum mensium spacio curauimus. FRAN. Huius etenim curæ argumento innixus, tantum mihi polliceor breui consore, vt nostrates non solum, verum etiam præstantissimos quosque medicos antecellas. ANDR. Agnosco miram animi tui in me inductionem, qua fit, vt nostra tibi maiora videantur, quibus (ingenue dicam) laudari à laudato viro, virtutesque, quas ne agnoscam quidem, mibi tribui facile patiar. FRAN. sæpius fauces palatumque vidimus affectorum malignis vlceribus, serpentibus, exesisque teneri, quæ quo pacto sint oppugnanda, vellem libentius abs te audire. AND. Fiat vt vis. Recipe igitur aquæ cuius virtute aurum ab argento diuiditur, ℥. ij. rosatæque, hyoscyami, sing. ʒ. iij inde misceas. Aut. ℞ aquæ saponis ℥. ij vitreoli romani ʒ. iiij salis ammoniaci ʒ. j. vitreolum & sal diluantur optime, & fiat aqua. FRAN. Qui fieri potest vt aquæ quas dixisti partes vlceribus circumstantes non lædant? AND. Styli lignei summitatem tomento circumligabis, qua madefacta ex aquis superius enarratis illinies vlcera, quæ cũ cœperint mundari, os affecti sibi colluant ex aquis consolidantibus, quas superius tibi pluribus explicauimus. Quin etiam pustulis verrucosis eiusdem morbi plurimum confert, nam decidunt statim, resoluunturque. FRAN. Solent plerunque durissimæ stantes glandulæ ægrotos male habere, quibus quid apponendum sit scire desidero. ANDR. Inprimis illud scias, istorum tuberum duas esse species, quorum altera carni adhærescens diaquilone magno de gummis, aliisque discutientibus emplastris cum per resolutionem, tum quidem per suppurationem curantur nonnunquam. Altera procedens ab osse difficillime sanescit, nisi cauterium adhibueris: quam curationem cum plerique auersentur, cauterium potentius adhibeas, quo quatuor horarum aut quinque spacio dolore modico vrgente macerabitur, ac destruetur caro. Recipe igitur aquæ primæ, quæ fit sapo. ℔. iij. vitreoli romani, vitri, salis ammoniaci, sing. vnciam: quæ diligenter vna dissoluta, ex testa decoquantur ad sordium crassitudinẽ, tunc adde opij thebaici vnc. j. ß. deinde torreantur igne tamdiu, vt lapidescant: effracta aula lapillos adhærentes obturato vase vitreo conseruato, quippe noxius est aer aduentitius, quo statim in aquam conuertuntur. FRAN. Apicem tuorum in me immortalium meritorum hoc addidisti: quo fit, vt nihil aliud abs te nunc expetam, nisi vt sæpius ad te accedam, quo tempore omnes circa morbos ex viridario tuo fructus colligere possim. AND. Libentissime quidem, vt prius cognouero auditorem attentum te præstitisse. At nunc reliquum est tantum, vt curandi corporis necessitate ad cœnaculum accedamus.

INDEX EORVM QVÆ IN ANDREÆ MATTHIOLI POSTERIORIBVS TRACTATIBVS, NIMIRVM EPISTOlis, Apologia & de Lue venerea ſcripto, continentur.